This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

https://books.google.com

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS,

SEU

BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRA, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA,

OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM, SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD ÆTATEM INNOCENTII III (ANN. 1216) PRO LATINIS ET AD PHOTII TEMPORA (ANN. 863) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER DUODECIM PRIORA ECCLESIÆ SÆCULA ET AMPLIUS,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA ;

DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS, VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA ;

OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS DETECTIS AUCTA ;

INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS SIVE AUCTORES ALICUJUS MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA ;

CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA ;

OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA ;

DUCENTIS ET AMPLIUS INDICIBUS LOCUPLETATA ; SED PRÆSERTIM DUOBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, ABSQUE ULLA EXCEPTIONE, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR ; ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT.

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS, CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTER SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA, SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM.

SERIES GRÆCA,

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIÆ GRÆCÆ A S. BARNABA AD PHOTIUM.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ Cleri universæ,

SIVE

CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIÆ, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIA NEMPE LATINA, ALIA GRÆCO-LATINA. LATINA, JAM PENITUS EXARATA, VIGINTI-QUINQUE ET DUCENTIS VOLUMINIBUS MOLE SUA STAT, AC QUINQUE-VIGINTI-CENTUM ET MILLE FRANCIS VENIT. GRÆCA DUPLICI EDITIONE TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM TEXTUM UNA CUM VERSIONE LATINA LATERALIS AMPLECTITUR, ET AD OCTO ET CENTUM VOLUMINA UNA CUM INDICIBUS PERVENIET. POSTERIOR AUTEM HANC VERSIONEM TANTUM EXHIBET, IDEOQUE INTRA SEPTEM ET QUINQUAGINTA CIRCITER VOLUMINA RETINEBITUR. UNUMQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM OCTO, UNUMQUODQUE MERE LATINUM QUINQUE FRANCIS SOLUMMODO EMITUR : UTROBIQUE VERO, UT PRETII HUJUS BENEFICIO FRUATUR EMPTOR, COLLECTIONEM INTEGRAM SIVE GRÆCAM SIVE LATINAM COMPARET NECESSE ERIT ; SECUS ENIM CUJUSQUE VOLUMINIS AMPLITUDINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETIA ÆQUABUNT.

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS XCIX.

S. THEODORUS STUDITA.

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA *D'AMBOISE*, OLIM PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO *D'ENFER* NOMINATAM, SEU *PETIT-MONTROUGE*, NUNC VERO INTRA MŒNIA PARISINA.

1860

Digitized by Google

Digitized by Google

SÆCULUM IX, ANNUS 826.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ

ΤΟΥ ΣΤΟΥΔΙΤΟΥ

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

S. P. N. THEODORI

STUDITÆ

OPERA OMNIA.

JUXTA EDITIONEM R. P. JACOBI SIRMONDI, CUM AMPLISSIMIS ACCESSIONIBUS QUAS PUBLICI JURIS FECIT CARDINALIS ANGELO MAI.

ACCURANTE ET DENUO RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,

SIVE

CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

TOMUS UNICUS.

VENIT 12 FRANCIS GALLICIS.

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA *D'AMBOISE*, OLIM PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO *D'ENFER* NOMINATAM, SEU *PETIT-MONTROUGE*, NUNC VERO INTRA MŒNIA PARISINA.

1860

Digitized by Google

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO XCIX CONTINENTUR.

S. THEODORUS STUDITA.

PROLEGOMENA. — 1. Notitia ex Bibliotheca Græca Fabricii, cum Indice sermonum catechetico-rum S. Theodori Studitæ. — 2. Notitia altera, ex Leonis Allatii Diatriba de Theodoris. — 3. Præfatio posthumæ Sirmondianæ editioni præmissa. — 4. Angelo Mai Præfatio. — 5. Veterum testimonia. — 6. Vita S. Theodori a Sirmondo edita. — 7. Ejusdem Vitæ editio altera ex codice Vaticano ab Angelo Maio excerpta. *col.* 9-233

S. THEODORI STUDITÆ OPERA.

Antirrhetici tres adversus Iconomachos, ex editione Jacobi Sirmondi. 327-351
Refutatio carminum Joannis, Ignatii, Sergii et Stephani, Iconomachorum, ex ejusdem editione. 435
Quæstiones Iconomachis propositæ, ex eodem. 477
Adversus Iconomachos capitula septem, ex eodem. 485
Oratio pro sacris imaginibus (*legitur in Vita S. Theodori, inter Prolegomena hujus voluminis, col.* 175).
Epistola ad Theophilum imp. de sacris imaginibus (*exstat inter opera S. Joannis Damasceni, hujus Patrologiæ tom. XCV, col.* 345).
Epistola ad Platonem archimandritam de cultu sacrarum imaginum, ex Sirmondo. 499
Sermones catechetici, Latine, ex editione Joannis Livinæii 505

Orationes.

I. In die Dominica SS Patrum. De abstinentia. Edidit Joan. Alb. Fabricius in *Bibl. Gr.* 687
II. In adorationem sanctæ crucis. ex editione Gretseri. 691
III. In vigiliam Luminum, ex *Bibliotheca* Ang. Mai. 699
IV. In diem Paschæ, ex eodem. 709
V. In dormitionem sanctæ dominæ nostræ Deiparæ, ex eodem. 719
VI. In cœlestium ordinum cœtum, ex eodem. 729
VII. In nativitatem S. Joannis Baptistæ, ex eodem. 747
VIII. In decollationem S. Joannis Baptistæ, ex eodem. 757
IX. Laudatio S. Joannis apostoli et evangelistæ, ex eodem. 771
X. Laudatio S. Bartholomæi apostoli, ex eodem. 791
XI. Laudatio S. Platonis archimandritæ, ex Aprili Bollandiano. 803
XII. Laudatio S. Arsenii anachoretæ, ex Julio Bollandiano. 849
XIII. Laudatio funebris in matrem suam, ex *Bibliotheca* card. Mai. 883

Epistolarum libri duo ex edit. Jacobi Sirmondi. 903
Capitula quatuor ex Petri Possini *Thesauro ascetico*. 1682
Scholion in S. Basilii ascetica. 1684
Explicatio Liturgiæ Præsanctificatorum, ex edit. card. Ang. Mai. 1687
Catechesis chronica, ex eodem. 1693
Constitutiones Studitanæ, ex eodem. 1703
De confessione et pro peccatis satisfactione Canones, ex eodem. 1721
De quibusdam quæstionibus canones alii, ex eodem. 1729
Pœnæ monasteriales, ex eodem. 1733
Canon in adorationem crucis, ex Gretseri libro *De cruce*. 1757
Canon epinicius in erectione SS. imaginum, ex *Annalibus* Baronii. 1767
Iambi de variis argumentis, ex editione Sirmondi. 1769
Appendix ad sermones catecheticos. — Sermo 68 (*de quo adi Livinæi Præfationem, col.* 507). 1811
S. Theodori Testamentum, ex Sirmond. 1813
Appendix ad Opera S. Theodori Studitæ. — Naucratii confessoris Encyclica de obitu S. Theodori. 1824
Incerti narratio de schismate Studitarum. 1849

Parisiis. — Ex Typis MIGNE.

Digitized by Google

NOTITIA.

(Fabric. *Biblioth. Græca* edit. Harless, t. X, p. 434.)

—

Theodorus Studites, Studii, sive monasterii a Studio (*a*) quodam Romano CPoli conditi abbas, natus in eadem urbe est a. C. 759, et in avunculi sui Platonis adhuc superstitis (*b*) locum archimandrita primum Saccudiensis monasterii in suburbano patrio factus a. 794. Hinc, Tarasio patriarcha non auso imperatori Constantino VI resistere, cum, repudiata conjuge sua Maria, Theodoten ille duxisset, Theodorus et Constantinum et Tarasium communione Christianorum indignos esse palam pronuntiavit, atque inde Thessalonicam exsul abire jussus a. 796, sed mox anno proximo post Constantini mortem magno cum honore revocatus ab Irene, et abbas Studio præfectus fuit (*c*). Post id tempus gravissime ferens, Nicephorum e laico patriarcha CPol. a. 806 factum, et Josephum œconomum restitutum, novam a patriarcha secessionem fecit : unde synodo adversus ipsum coacta a. 809 (*d*) iterato exsilio afficitur, restitutus post biennium a Michaele Rancabe a. 811. Denique Leonis Armeni edicto adversus imaginum cultum publicato a. 814, ad certamen pro imaginibus accingitur, quod maxima animi contentione acerrime gessit, omnem ingenii et doctrinæ vim in hoc profundens, nec dubitans pro hac causa novas exsilii varii ac longioris, carcerisque durissimi ærumnas per plures annos tolerare, donec a Michaele Balbo restitutus est a. 821. Hinc cum Thomæ rebelli adversus Michaelem favere visus esset, urbe iterum excessit a. 823, et in vicina Acritæ promontorio peninsula Sancti Tryphonis obiit a. 826 (*e*), 11 Novembr., quo die Græci memoriam ejus celebrant. Successorem habuit in abbatia Studii Naucratium, cujus Epistola encyclica de Theodori obitu Græce et Latine (*f*) edita est a Combefisio tom. I Auctarii novi Bibl. Patrum, p. 855–882, additis etiam notis (*g*). Græcis νέος ὁμολογητής, Labbeo præter rem martyr : a Creyghtono (*h*) male etiam cum Theodoro Grapto confunditur. Ex Vita ejus a Joanne vel alio quodam Græce scripta locum affert Allatius De interstitiis ordinum apud Græcos, p. 181, et De libris eccles. Græcor., p. 138, atque alibi. Incertum vocat p. 226, De consensu. Ea ipsa porro est, quam Latine versam a Jac. Sirmondo habuit Baronius, ac pleraque ex eadem adduxit tomo nono *Annalium* ab a. 795-826 : integram vero Græce et Latine ex codice bibl. collegii Jesuitarum Paris. sub Michaelis monachi nomine edidit Jacobus *de la Baune* S. J. in tomo quinto operum Sirmondi Paris. 1696, fol., pag. 1-88, testatus, in alio codice (*i*) Theodoro Daphnopatæ tribui. Idem vir doctissimus monet de Theodori rebus præterea in san-

(*a*) Vide Michaelem monachum in Theodori Studitæ Vita p. 22 seq.

(*b*) Plato Theoctistæ, Theodori matris, frater, diem obiit a. 812 ætatis 97.

(*c*) Conf. Baron. a. C. 798, n. 1, 2; et Acta SS. tom. I, Febr. p. 538. Duorum imperialium insignium cœnobiorum, Studii scilicet et Saccudiorum, constitutum eum esse abbatem, tradit Anastasius, Præfat. ad Theodori encom. in S. Bartholom. tom. II Spicilegii Dacher. ed. nov. f. 123. — Jo. Imman. Mulleri Diss. de Studio cœnobio CPolitano, ex Monumentis Byzantinis eruto et illustrato, clarisque Studitis, Lipsiæ 1721, 4. Historiam monasterii Studitarum a. 1719 parabat Witteberg. M. Just. Christian. Torschmidius.

(*d*) Vide Chronicam Synopsin S. Theodori Studitæ actorum, scriptis illius tomo V Operum Sirmondi præmissam a Jacobo de la Baune S. J.

(*e*) Vide Pagium ad a. 826, n. 17; et tom. V Opp. Sirmondi p. 88. Nic. Comnenum, *Prænott. mystag.* p. 361.

(*f*) Latine exstat etiam in *Bibliotheca Patrum*, edit. Lugd. tom. XIV, p. 905.

(*g*) Frater ejus Josephus, archiepiscopus Thessalon., cujus oratio in exaltationem sanctæ crucis exstat Lat. tom. XIV *Bibl. PP.* ed. Lugd. p. 901; et tom. IX, Colon. atque in Combefisii *Bibl. concionat.*; Gr. et Lat. ap. Gretserum tom. II *De cruce* p. 116, 1200, incipit : Σταυροῦ πρόκειται σήμερον ἑορτή. Epistola ad Simeonem monachum apud Baron. ad a. 808, n. 18, Latine, et inter Theodori Studitæ epp. I, 23, Gr. et Lat. incipit : Οὐδὲν ὧν δεδήλωκας. *Iambi in Iconomachos*, quorum Theod. II, 31 meminit, ni fallor, interierunt. Ejus in *B. Lazarum* et in *Festum Palmarum* habuit Allatius.

(*h*) Vide Allatium adversus Creyghtonum pag. 707.

(*i*) Sic in Vossiano [*V.*Cat. bibl. Leidens. p. 598, n. 62]. Sub Theodori Daphnopatæ nomine edituram se promisit Magnus Crusius. Fabr. — sub Theod. Daphnop. nomine etiam in cod. August. Vindel. *V.* Reiser. Indic. mss. Aug. p. 13. Naucratii epistola encyclica ad fratres patresque spirituales, ab Iconomachis persecutionem sustinentes, de obitu Theodori abbatis, subjuncto ejusdem *Testamento* Vindobon. in cod. Cæs. XXV, n. 3. *V.* Lambec. VIII, p. 629 seq. (ubi quoque p. 628, de Vita Theod. Studitæ, a Michaele, monacho æquali conscripta, agitur). — In cod. Matrit. 4, sub fin. *V.*

Digitized by Google

ctorum Actis consulendam Vitam sancti Platonis 4 April., sancti Nicolai Studitæ 4 Febr., sancti Nicephori patriarchæ CPol. 13 Mart., Nicetæ Hegumeni Mediciensis, auctore Theostericto ejus discipulo, 3 April., sancti Tarasii patriarchæ 25 Febr. et sancti Theophanis Sygriensis abbatis 12 Mart. Idem de scriptis Theodori editis atque ineditis non indiligenter egit, cujus observationibus meas adjunxi. Fabr. Conf. de hoc homine, more suo, pio quidem et constanti, at etiam pertinaci imaginum ac reliquiarum sanctorum cultore et patrono, G. Cave, *Hist. lit. SS. eccl.* tom. II, pag. 8 seqq.; Oudin. *Comment de SS. eccl.* tom. II, pag. 32 seqq.; R. Ceillier, *Hist. gén. des aut. ecclés.* tom. XVIII, pag. 489 seqq.; Hamberger. *Zuverlässige Nachrichten*, tom. III, pag. 559; Laur. Moshem. *Institt. H. E. sæc.* IX, part. II, cap. 2, § 13; Saxii, *Onomast.* part. II, p. 93; Schroeckh *Christliche Kirchengeschichte*, part. 25, p. 105-112.; Arnold. *Kirchenund Ketzer.-Histor.* vol. I, p. 327, ed. Schafhausen, 1740, fol.; Walchii *Histor. hæresium*, etc., tom. X, p. 659 seqq.; XI, p. 332 seqq. 283 seq.; et si vis, quæ scripsi in *Introduct. in Hist. L. Gr.* II, 2, p. 301; et Supplem. ad illam, part. II, p. 253. Harl.

Scripta Theodori Studitæ edita (j).

In eodem tomo quinto Operum Sirmondi, luculentis typis atque emendate excusa, atque locuplete instructa indice exhibentur Græce et Latine hæc Theodori Studitæ scripta:

1. *Oratio pro sacris imaginibus*, habita coram Leone Armeno, quam auctor Vitæ Theodori integram exhibet pag. 32-37 cum versione Sirmondi. Fabr. Inter adversaria Langbæni secund. Cat. mss. Angliæ, etc. I, p. 268, n. 7, Photii patriarchæ et Theodori Studitæ testimonia de imaginum cultu. — In Cat. bibl. Barberinæ, tom. II, pag. 453, citatur Theod. Studitæ *Orat. de sacris imaginibus;* ead. Theod. Studitæ or. Latine, Paris. 1555, 4. Conf. paulo post, n. 10. Harl.

2. Διαθήκη, *Testamentum*, p. 63-69, cum versione ejusdem Sirmondi, quam ediderat Baronius ad a. 826, n. 51 seq. Exstat etiam ex versione Joannis Livineii (qui Sirleti cardin. codice usus fuerat), una cum Theodori sermonibus catecheticis Latine versis, Antwerp. 1602, 8, et in *Bibliotheca Patrum*, edit. Lugd. 1677, tom. XIV, p. 895. Edidit præterea Latine Christ. Woldenbergius una cum libro suo de testamentis veterum, Rostoch. 1651, 4. Græce etiam Jacobus Tollius in Insignibus itineris Italici, Trajecti ad Rhen. 1696, 4, ex codice Lipsiensis bibl. Paulinæ, quam præfectus ejus dignissimus Joachimus Fellerus cum ipso communicaverat. Sed Latinam versionem, quam addidit p. 179, male tribuit Sirmondo: nihil illa putidius esse, nihil puerilius pag. 191 professus: nam Livineii esse, non Sirmondi, qui conferet, reperiet (*k*). Fabr. *Testamentum* (h. e. fidei confessio, a Theodoro paulo ante mortem suam scripta, de doctrina et veritate SS. Trinitatis, de honore atque adoratione sancti. imaginum ac reliquiarum, de canone librorum divinorum, de præstantia vitæ monasticæ, additis severæ vivendi rationis præceptis, ab monachis, in primis ab abbate, ipsius successore, servandis), exstat mss. Monacii in cod. Bavar. 217, v. cl. Hardt in *Aretini Beyträgen*, etc. 1805, part. IV, p. 365 seq. — In cod. Vindobon. 25, 3. V. Lambec. VIII, p. 629 seq. Kollar. — Florent. in cod. Laurent. 4, 13, plut. 4. *V.* Bandin. Cat. codd. Gr. Laur. I, p. 520 seq. — Venet. in cod. Marciano 141. *V.* Cat. codd. Gr. Marc. p. 84. — In cod. Naniano 62, n. 125, et 68, n. 131. *V.* Cat. codd. Gr. Nan. p. 100, ac 132. — In cod. Sfortiano, teste Montfauc. *Bibl. biblioth. mss.* I, pag. 701 C, et tom. II, pag. 1332 D, de cod. monasterii S. Trinitat. prope CPolin, etc. Testamentum et alia. — In cod. Matrit. IV. *V.* Iriart. Cat. codd. Gr. Matrit. p. 19. — In cod. 37 Coislin. in Niconis Collectione locorum sacræ Scripturæ, scriptorum ecclesiasticor., etc. *V.* Montfauc. *Bibl. Coislin.* pag. 111. — Paris. in quatuor codd. bibl. publ. Harl.

3. Βίβλος δογματική, ἐν ᾗ στερρολ λόγοι γ' καὶ ἀντιρρητικοί. *Liber dogmaticus, continens disputationes tres refutatorias adversus Iconomachos, pro cultu imaginum.* pag. 71-134. Memorat auctor Vitæ p. 22. Primum et secundum vertit Sirmondus, tertium Jacobus de la Baune. Fabr. Paris. in cod. 5594 sunt antirrhetici tres contra Iconomachos et quæ a Fabricio, n. 4-7, commemorantur. — Vindobon. in cod. Cæs. 77, n. 80, Excerpt. adversus Iconomachos ex Nicephoro, Photio et Theodoro Studita. in Euthymii Zigabeni Panoplia dogmatica. *V.* Lambec. III, p. 422, Kollar. Ibid. in cod. 157, n. 5, Photii et Theod. Stud. testimonia duo de sacris imaginibus et de differentia inter sacras imagines atque idola. *V.* Lambec.

Iriart. Cat. codd. Gr. Matrit. p. 19. — In cod. Escorial. (teste Pluero in *Itinerar. per Hispan.* p. 192) plura exstant, scil.: Sermo de adoratione sanctæ crucis, cum Chrysostomi cateches. ad discipulos suos; et ejusdem Testamentum; Iambica carmina in varia argumenta; et Descriptio habitationis Studii cum Vita ejusd. Theodori. — Florent. in cod. Laurent. 414, plut. 4. *V.* Bandin. Cat. codd. Gr. Laur. I, p. 521. — In cod. Naniano 62 fin. et 68. *V.* cat. codd. Gr. Nan. p. 100, seq. et 132. — Venet. in cod. Marciano 141 Vita Theodori per Naucratium monachum, quam subsequuntur carmina 12, et alia ad Theodorum eumdem spectantia. *V.* Cat. codd. Gr. Marc. p. 80. — Paris. in cod. bibl. publ. 5594, n. 10, cum multis aliis Theod. Stud. opp. — Ibid. in cod. 5255, 19, Vita, auctore Michaele monacho; inc. Πολλοὶ μὲν τῶν ἁγίων. — Vita in cod. Ottobon. Romæ, et Sfortiano. *V.* Montfaucon. *Bibl. biblioth. mss.* I, pag. 185 A, et 701 E. Add. supra in Elogiis SS. Theodori Studitæ. Harl.

(*j*) Plura opuscula, Romæ in monasterio S. Salvatoris, in codd. 72 et 73. V. Montfauc. *Bibl. biblioth. mss.* I, pag. 189. A. Mediolani in bibl. Ambrosiana, *V.* Montfauc. l. c. pag. 505 B. — Vindobon. ibid. pag. 540 C. 542 E. Harl.

(*k*) Reprehenditur eo nomine Tollius in Mem. Trevolt. a. 1703, p. 1228; Bælii Lexic. Supplem. in *Livineius.*

Digitized by Google

IV, p. 335. — Taurini in cod. 212, varia Theod. Studitæ opuscula contra Iconomachos, nec non epistolæ et iambici aliquot versus adversus Iconomachos, quos frustra quæres inter iambos a Sirmondo editos, ideoque confector Cat. cod. Gr. Taurin. pag. 305 seqq. Græce cum versione Lat. evulgavit. — Ibid. pag. 380, in cod. 276 mutilo ejusd. epistolæ et alia opuscula adversus Iconomachos. — Mosquæ in cod. 297 Theodori Stud. 12 capita. Inc. Εἴ τις τοίνυν οὐχ ὁμολογεῖ τὸν Κύριον ἡμῶν. Hic (ut ait Matthæi in Not. m. Græc. Mosq. synod. pag. 193, in 8) cap. 12 multa disputantur contra Iconomachos. HARL.

4. Ἔλεγχος καὶ ἀνατροπὴ τῶν ἀσεβῶν ποιημάτων. *Refutatio et subversio carminum acrostichon iambicorum compositorum ab Iconomachis Joanne, Ignatio, Sergio et Stephano*, quæ ipsa præmittuntur partim, partim subjiciuntur pag. 135-159. Vertit Jacobus de la Baune.

5. Προβλήματά τινα πρὸς εἰκονομάχους. *Problemata quædam adversus Iconomachos* p. 160-164. Vertit idem Baunius.

6. Κατὰ εἰκονομάχων κεφάλαια ἑπτά. *Capita septem contra Iconomachos*, pag. 165-173. Eodem Baunio interprete.

7. Ἐπιστολὴ πρὸς Πλάτωνα περὶ τῆς προσκυνήσεως τῶν σεπτῶν εἰκόνων. *Epistola ad Platonem archimandritam de cultu sacrarum imaginum*, p. 173-176. Interprete eodem Baunio.

8. *Epistolarum libri duo*, quorum prior 57, posterior 219 (*l*) complectitur. p. 177-294-596. Ex his sparsim quasdam exhibuerat Baronius a Sirmondo Latine versas, libri prioris quidem 38 et 53 ad a. 787, n. 58,59; — 4 et 5. ad a. 795; — 1, 2, 3, ad a. 796; — 7, ad 801; — 16, 26, 30, ad 806; — 21, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 31, ad a. 808; — 32, usque ad 36, nec non 38, 39, 43, 48, 51, 53, ad a. 809; — et 56 ad a. 811. Libri posterioris vero 127 ad a. 787, n. 63; — 1, 2, 8, 18, ad a. 814; — 9, 10, ad a. 815; — 4, 11, 21, 22, 23, 25, 26, 31, 32, 34, 40, 41, 45, 50, 55, 59, 70, 87, 181, ad a. 816; — 12, 14, 15, 16, 17, ad a. 817; — 13, 30, 35, 37, 44, 55, 58, 61, 66, 68, 94, 100, ad a. 818; — 38, 62, 63, ad a. 819; — 71, ad a. 820; — 73, 74, 79, 80, 86, 90, 92, 106, 121, ad a. 821; — 127, 129, 199, 201, ad a. 823; — 116, 138, 167, ad a. 825. Quas non ex Sirmondi versione apud Baronium reperit, illarum interpretationem ipsemet adjunxit editor Jacobus de la Baune. Libri secundi epistolam 215 responsiones ad 17 interrogata complexam ad Methodium monachum, sub Nicephori CPol. nomine vulgavit Græce et Latine Cotelerius tom. II Monument. Ecclesiæ Græcæ pag. 453. Sed Theodoro etiam tribuitur in codice bibl. Coislinianæ, de quo Montfauconus p. 325. FABR. Noster Fabric. in vol. XIII, ubi Montfauc. bibl. Coislin. recensuit, ea, quæ sequuntur, et quæ huc retraham, p. 843, adnotavit: « Epistolæ sancti Theodori Studitæ magno numero habentur in duobus codd. (Coislin.), nempe 94 et 269, ambobus optimæ notæ. Jure autem hunc Catalogum inter Anecdota repono, licet nonnisi titulos et initia afferat; quia in primo codice sunt epistolæ quingentæ quadraginta octo, quarum vix dimidiam partem edidit Jac. Sirmondus, ex iisque, quas publicavit, multæ laceræ ex utroque codice sarciri possunt. In codice autem 269 antiquissimo noni sæculi non paucæ reperiuntur, quæ nec in edito Sirmondi, nec in priore Coisliniano codice exstant. Prioris codicis num. 94 catalogus exstat pag. 144; alterius vero num. 269, p. 312. » Add. nostrum quoque Fabr. infra in vol. XI, pag. 517 ed. vet. de concilio CPolitano, a. 806, in quod invehitur Theod. Studita epistolis ad Nicephorum CPolit. et Leonem III apud Baron. ad an. 806, n. 13 seq. et tom. V Opp. Sirmondi, ubi Theodori Studitæ epistolæ Gr. et Lat. a Jac. de la Baune S. J. editæ leguntur, pag. 281 et 300, atque de concil. CPolit. a. 814, pag. 519 de Theod. Studitæ epistola ad synodum iconomachicam CPolit. Lat. ex Baronio ad an. 814, Gr. et Lat. in Sirmondi Opp. tom. V, p. 370, libr. II Epistolarum Theodori, epist. 2. — Theodori autem epistolæ inter ejus Opp. principatum quasi tenent. Namque non solum ad ejus vitam animique notationem penitius cognoscendam, sed etiam ad controversiarum in Ecclesia Græca, præsertim de cultu imaginum sanctorum eo tempore acriter agitatarum historiam illustrandam cum primis faciunt. — Mss. exstant Paris. in cod. bibl. publ. 894, Epistolæ, scil. n. 6, dogmaticæ tertii exsilii, quinquaginta sex; n. 7, primi et secundi exsilii, quinquaginta sex; n. 8, tertii exsilii, centum octoginta quatuor: — In codd. 896, 1, Epistolæ cum indice illorum omnium, ad quos singulæ epistolæ datæ sunt. — in codd. 364 et 1321, 5, atque apud Montfauc. in Bibl. biblioth. mss. II, p. 1320 B, inter codd. Mazarin. epistola ad Naucratium: ad eumdem de Digamis in cod. Vindobon. 18, 16 (in Sirmondi Opp. tom. V, p. 552). *V.* Lambec. VI, part. I, p. 134, ibique Kollar. — Mosquæ in cod. synod. 52, epistola ad Stephanum lectorem. *V.* Matthæi Notit. codd. Gr. Mosq. p. 47, n. 93, ed. in 8; aut pag. 54, n. 47 ed. in fol. Add. ad n. 3. HARL.

9. Ἴαμβοι εἰς διαφόρους ὑποθέσεις. Carmina brevia et epigrammata iambica varii argumenti 123, Sirmondo magnam partem interprete. Horum prima 29 videntur in Vita Theodori Studitæ pag. 25, signari παραγγελίαι ἔγγραφοι διὰ στίχων ἰάμβων. Ultimo loco alterius, nescio cujus, auctoris in Theo-

(*l*) Multa in his epistolis emendari et lacunas suppleri posse e codice ms. bibl. Seguierianæ sive Coislinianæ 272, insuper ineditas exhibente, notat Montfauconus, p. 144. Quanquam vero titulus illius codicis tantum promittit epistolas a Theodoro scriptas tempore primi et secundi exsilii, τῆς πρώτης καὶ δευτέρας ἐξορίας: tamen in eo reperiuntur etiam, quæ in alio codice inscribuntur ἐξορίας τρίτης *tertii exsilii*, apud eumdem Montfaucon. p. 314 seqq.

Digitized by Google

dorum epigramma Græcum subjicitur versibus hexametris (*n*), in quo inter alia laudatur, quod Studitas monachos docuit sacros hymnos concinere, ὑμνοπόλων θεότευκτον ἀγήνορα ὥρσεν ἀοιδήν. Ex carmine 115 constat, Theodoro, antequam monachus fieri eligeret, uxorem fuisse Annam, quæ cum marito deinde in voluntarium cœlibatum consensit, et liberos ex illo susceptos monasticæ vitæ mancipavit. Fabr. Ms. in cod. Paris. 896, n. 2, et in cod. Taurin. ad n. 3, laudato, atque Venet. in cod. Marciano 141, in quo etiam sunt iambi 6, in Theodorum. *V.* Catal. codd. Gr. Taurin. pag. 80. Harl.

Scripta edita Theodori Studitæ, quæ cum operibus Sirmondi non prodiere.

10. Δογματικὴ περὶ τιμῆς καὶ προσκυνήσεως τῶν ἁγίων εἰκόνων. *Oratio dogmatica de honore atque adoratione sanctarum imaginum.* Græce cum Jo. Damasceni Orationibus de imaginibus Rom. 1553, 8, et Latine Godfrido Tilmanno interprete, Antwerp. 1556, 12. Atque utraque lingua inter Damasceni opera Basil. 1575, fol. p. 674. Et Latine iterum in Bibliotheca Patrum Paris. 1589 et 1644, 1654, tomo III, altero interprete, ibique notatur, illius orationis locum citari a Gennadio, qui ante Georgius Scholarius, in Expositione quinque capitum synodi Florentinæ contra Græcos cap. 5, sect. 12. Fabr. Jo. Damasceni sermones tres pro imaginibus. Theodorus Studita De honore et adoratione illis attribuenda. Vita Jo. Damasceni, per Joan. patriarcham Hierosolymitanum, Græce, Romæ 1553, 8.

11. Ἐπιτάφιος εἰς Πλάτωνα τὸν ἑαυτοῦ πνευματικὸν πατέρα. *Oratio funebris in S. Platonem, patrem suum spiritualem.* Hanc a Guil. Sirleto, postea cardinale, redditam Latine vulgarunt Aloysius Lipomannus, tom. VII de Vitis sanctorum Patrum p. 275, et ex Lipomanno Laur. Surius ad 16 Decembr. nec non alter Laurentius, de la Barre in *Historia Christiana Patrum*, p. 118, Paris. 1583 fol. Denique Græce ex Bibl. regis Christianissimi et Vaticana dedere Henschenius et Papebrochius ad calcem *Act. SS.* tom. I April. pag. XLVI, et Latine ex nova interpretatione pag. 366. Cum Lausiac. Palladii et Theodoreti Religiosa Historia a Gentiano Herveto Lat. versa prodiit Paris. 1570, 4, p. 455-497. Fabr. Paris, in cod. 1197, n. 1, bibl. publ. Harl.

12. Λόγος εἰς τὴν προσκύνησιν τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ ἐν τῇ μεσονηστίμῳ. *Oratio in adorationem pretiosæ et vivificæ crucis in media quadragesima.* Prodiit Græce cum Jacobi Gretseri versione, in hujus opere *De cruce* tom. II, p. 287; Ingolstad. 1600, 4 (edit. in fol. p. 1405). Incipit: Ἀγαλλιάσεως καὶ εὐφροσύνης ἡμέρα. Latine tom. XIV *Bibl. Patrum* edit. Lugd. p. 900. Fabr. *V.* supra in h. vol. pag. 246, infra; in vol. XIII, p. 806 ed. vet. — Mosquæ in cod. synod. 5 et 351, n. 39, teste Matthæi in Notit. codd. Gr. Mosq. p. 19, n. 8, et p. 228, ed. in 8. — Paris, in cod. 755, 23, bibl. publ. — 767, 21; et 773, 32. — Venetiis in cod. Naniano. 71. *V.* Cat. codd. Gr. Nan. pag. 137, n. 7. — In Catal. mss. Angliæ, etc. tom. I, pag. 38, n. 274; in cod. Gr. Nan. 28, Thomæ Roe. ibid. p. 56, n. 726, duo sermones Theod. Stud. et encom. Jo. Baptistæ. In cod. 84, Guil. Laudi, et pag. 269, n. 8, sermones, inter Ger. Langbæni Adversaria. — Sec. Montfauc. *Bibl. bibliothecar. mss.* I, pag. 134, A. Theod. Studitæ Sermones, in bibl. Vaticana. Harl.

13. Κανὼν εἰς τὴν σταυροπροσκύνησιν. *Canon* sive *Hymnus in adorationem crucis*, sub Theodori Studitæ nomine editus Græce et Latine ab eodem Gretsero, tom. III, p. 321.

14. Κανὼν ψαλλόμενος εἰς τὴν ἀναστήλησιν τῶν ἁγίων εἰκόνων, ποίημα τοῦ ἁγίου πατρὸς Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου. *Canon* sive *Hymnus*, odis octo constans, *qui canitur in erectione sanctarum imaginum, opus S. P. Theodori Studitæ.* Exstat Græce et Latine, Federico Metio interprete, apud Baronium ad a. 842; et Latine in *Bibliotheca Patrum*, edit. Lugd. tom. XIV, p. 898. Sed monet doctissimus cardinalis, Theodori nostri non esse hymnum hunc, utpote quem non ante restitutas imagines sacras ac redditam Ecclesiæ pacem, proindeque pluribus post Theodori mortem annis scriptum fuisse appareat. Itaque Combefisius putat, junioris esse Theodori, qui post Naucratium Studio præfuit. Fabr. Conf. vol. X, p. 138, ed. vet. Harl.

15. Ἡ μικρὰ λεγομένη Κατήχησις. *Catechesis quæ dicitur parva*, 134 sermonibus brevibus et extemporalibus distincta. Memoratur in Theodori Studitæ Vita p. 21, et Græce ms. exstat in variis bibliothecis, Cæsarea, Lambec. 8, p. 295 (*o*); Bodleiana Oxoniensi, Claromontana, Paris. Seguieriana sive Coisli

NOTÆ.

n) Etiam in cod. Paris. 894, 11. Harl.

(*o*) Sive pag. 625 seqq. ed. Kollar. de cod. Cæsar. 25, n. 2. — Monac. in cod. Bavar. 217, in quo numerantur 135 catecheses, ad quarum calcem sex iambi leguntur, quos cel. Hardt. in Aretini Beyträgen, etc. 1805, part. IV, p. 365, ex hoc codice exscripsit. — In cod. Barocc. 150, in quo sunt 128 sermones catechetici, quorum primus incipit: Ὅτι χρὴ ἡμᾶς, et ultimus ἐκλεκτικὸς ἅμα καί· Ib. in cod. 197, sub fin. Proœmium in orat. catecheticam Jo. Chrysostomi de Paschate. Princip. Τί τοῦτο πατέρες. — In bibl. Bodlei. Catl. mss. Angliæ, etc. 1, n. 280, in cod. Cromwell. 103 Theod. Studitæ Catecheses parvæ, n. 748; s. in cod. 106 Laudi sermones 134, quorum decem priores desiderantur. Ibid. n. 153, s. in cod. Laudi 111 sermones catechetici, et inter eos homilia in sancti Platonis memoriam. — Venetiis in cod. Marciano 141, Catechesis parva; adjiciuntur iambi sex in Theodorum. *V.* Cat. codd. Gr. Marc. pag. 80. — Ibid. in codd. Nanianis 62 et 68, catech. 134. Sed in hoc desunt quatuor priores, et initium quintæ. Duo hos codd. diligenter recensuit, et singulas catecheses 135, secundum ordinem in binis codd

Digitized by Google

niana et Lipsiensi Paulina. Fuit etiam apud Raphaelem Trichetum du Fresne. Latine prodiit ex Joannis Livineii, canonici Antwerpiensis, versione, Antwerp. 1602, 8, et in bibliothecis Patrum edit. Colon. tomo IX, et Paris. 1644, 1654, tomo II, atque Lugd. tom. XIV, p. 830. Hujus κατηχήσεως lectio monachis commendatur in Triodio et Menæis Græcorum et in typico Irenes Augustæ in Analectis Græcis monachor. Benedictin, pag. 210. Catechesis ad omnes fratres citatur ab Allatio de consensu, etc., p. 463, ἡ λύρα τῶν δογμάτων in cod. Cæsar. sermo 15, sub Jo. Damasceni nomine de adorandis imaginibus, Gr. Lat. in ed. Damasceni Basil. 1579, pag. 501. — Eas catecheticas orat. publice ab ecclesiarchastantibus et auscultantibus fratribus, prælectas fuisse, notavit Allatius, *De Dominicis Græcorum*, § IX.

16. Ἐγκώμιον περὶ τοῦ ἁγίου Βαρθολομαίου, *Encomium S. Bartholomæi apostoli*, quod Græce exstat ms. in codice Colbertino 340, Latine ex veteri Anastasii versione edidit Lucas Dacherius tomo tertio Spicilegii, pag. 13, Paris. 1659, 4; tom. II, ed. nov. fol. p. 124; et Franciscus Combefisius in *Bibliotheca concionatoria*, tom. VII, p. 755, Paris. 1662, fol. Fabr. *V.* supra in h. vol. pag. 204. — Paris. in cod. 1470, n. 44 bibl. publ. — Taurini in cod. 135, fol. 129. *V.* Cat. codd. Gr. Taur. p. 232. Harl.

18. Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον ἀπόστολον καὶ εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην τὸν θεολόγον. *Encomium sancti apostoli et evangelistæ Joannis theologi*. Latine a se versum vulgavit idem Combefisius in jam laudata Bibliotheca. Fabr. Vide supra in h. vol. p. 258. — Romæ in *Bibl. Patrum* S. Basilii, teste Montfauc. *Bibl. bibliothecar. mss.*, I, p. 197 B. — In nativitatem Jo. Baptistæ, in cod. Sfortiano. *V.* Montfauc. l. c. p. 709 E, et in *Diario ital.* p. 220 et pag. 435. Theod. Stud. διδασκαλία, Venet. in Bibl. Justiniani. — Paris. in cod. 1197, in S. Joann. evangelistam; et in duobus codd. in natalem Joann. Baptistæ. — In cod. Barocc. 174, in natal, Jo. Bapt.; ib. in cod. 238, Encomium Jo. Baptistæ; idem in cod. Laudi 84, sive Cat. mss. Angliæ, etc., I, n. 726. — In natalem Jo. Bapt. Taurini in cod. 70. *V.* Cat. codd. Gr. Taur. p. 166, add. n. 24. Harl.

19. *Sermo brevis in Dominicam quartam Quadragesimæ* sive *Jejunii*, Latine ex Joannis Livineii versione prodiit sæpius cum Theodori Studitæ catechesi, de qua jam dixi. Incipit: *Fratres Patresque, S. Spiritus nos benignitas*. Livineius in codice ms. hunc sermonem reperit notatum numero octavum et sexagesimum. Fabr. Venetiis in cod. Naniano 154, περὶ νηστείας καὶ ἀπαθείας. Inc. Ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, ὁ τῆς τεσσαρακοστῆς καιρός. Sequuntur undecim aliæ breves homiliæ Theod. Studitæ. *V.* Cat. codd. Gr. Nan. pag. 349, n. 31. Harl.

20. *Capitula quatuor de vita ascetica*, quæ Græce et Latine vulgata sunt a Petro Possino S. J. in *Thesauro ascetico*, Paris. 1684, 4. Capita quinque mss. in bibl. Cæsarea memorat Lambecius IV, p. 146, Fabr. Sive pag. 331, n. 19. ed. Koll. Ibid. in vol. III, pag. 479, seq. cod. 89, n. 6, est Theod. Stud. Admonitio ad æmulandum SS. Patrum vitas; et n. 7, Admonitio ad pœnitentiam. Harl.

21. Ἐγκώμιον εἰς τὴν τρίτην εὕρεσιν τῆς τιμίας κεφαλῆς τοῦ ἁγίου προδρόμου. *Encomium in tertiam inventionem venerandi capitis* (*q*) *sancti Præcursoris Joannis Baptistæ*. Cum versione Francisci Combefisii edidit Carolus du Fresne, sive Cangius, in libro cui titulus: *Traité historique du chef de saint Baptiste*, Paris, 1666. 4. Fabr. *V.* supra, in hoc vol. pag. 260, not. *p.* — Vindobon. in cod. Cæsar. 35, multo pleniore quam editum est a du Fresne et in *Actis SS.* Jun. ad d. 24, tom. IV, p. 736; adnotante Kollario in Supplem. Lambec. Commentar. tom. I, p. 253 seq. — In cod. Coislin. 307. *V.* Montfauc. Cat. codd. Coislin. pag. 424, d. 24 Febr. — Paris, in quinque codd. bibl. publ. secund. Cat. mss. etc., vol. II. Harl.

22. Τροπάρια, κανόνες, etc. *Troparia, Canones* sive *hymni*, etc. Complura generis hujus, Studitæ inscripta nomine, in Octoëcho, Menæis et aliis Græcorum libris Græce edita sunt. Itaque nostrum intellige, Theodorum monachum, cujus Canon catanycticus sive hymnus de nocte decantandus ad Christum

NOTÆ.

servatum, una cum initiis singularum late enumeravit, discrimen nonnullarum significavit aliasque adjecit observationes, Mingarell. in Catal. codd. Gr. Nan. p. 88-100, atque p. 126-131. Ex prioris codicis catechesi 29, publicavit, p. 91, locum de Thaddæo martyre. Ibid. in cod. 81, catecheses 130, quarum initia, omissis tamen titulis, reposuit Mingarell. ibid. p. 162 seqq. Primum adnotavit, illas a Livineio editas esse; at alio ordine dispositas et Latine, sed alicubi ita obscure, ut vix intelligatur, conversas. Tum pag. 164, seqq. tres catecheses, n. 37, quæ est apud Livineium 41, εἰς τοὺς βίους τῶν πατέρων; tum 110, apud Livineium 114; Περὶ τῆς μοναδικῆς πολιτείας καὶ ἀντιπαρατάξεως, etc.; atque 121, ap. Livineium 135. Περὶ ὑπακοῆς, etc.; speciminis loco Græce publicavit. — Ibid. in cod. 82, eædem Catecheses, de quibus vide Mingarellum, l. c. pag. 169. — Ibid. in cod. 228, n. 9, titul. Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου, διδασκαλία χρονικὴ τῆς μονῆς τῶν Στουδίου· πολλαὶ γὰρ κατηχήσεις εἰσὶ τοῦ Στουδίτου· ἀλλ' αὕτη λέγεται χρονικὴ κατήχησις· init. ἀδελφοὶ καὶ πατέρες· νῦν ἐπιχειρῶ πᾶσαν ὑμῖν. V. Cat. cit. pag. 420. — Florentiæ in cod. Laurent, V, n. 1, plut. 55, Catechesis parva, capitibus 124, comprehensa. *V.* Bandin. Cat. codd. Gr. Laur. tom. II, p. 239.— Eadem 134 sermonibus constans, Paris. in cod. 893, n. 1, bibl. publ. et n. 4. Theodori carmina brevia atque epigrammata varii argumenti. — 131 Catecheses, ibid. in cod. 1018, n. 2; ad calcem vero occurrunt versus iambici nonnulli in auctoris laudem. De codd. Neapolit. *V.* supra, in vol. V, p. 791, n. 243; et p. 798, n. 51. Add. paulo infra, ad n. 23. Harl.

(*p*) Livineii versionem reprehendit Gretserus, *Rerum variar.* lib. I, cap. 2, p. 10.

(*q*) De inventione capitis S. Joannis Baptistæ confer Cangii *Constantinopolin Christianam*, lib. IV, p. 101. Éliæ du Pin *Bibl. scriptor. Eccles.* tom. XVIII, pag. 142 edit. Amst., et Memorias Trevultianas a, 1708, p. 418 seq.

Digitized by Google

Servatorem memoratur ms. apud Lambecium V, p. 268, (*r*). Ποιητὰς τῶν κανόνων Theodorum Studitam et Josephum (episcopum Thessalonicensem), ejus fratrem, laudat Codinus, *Origg. CPol.* c. 104, p. 50. Nicephorus Callistus in Synaxario: Πρῶτος δὲ πάντων, etc. *Primus autem omnium illud, tres odas, inquam, in typum, ut arbitror, sanctæ et vivificæ Trinitatis excogitavit magnus poeta Cosmas in magna sanctæque passionis Domini et Dei Servatoris nostri Jesu Christi hebdomade, — ex quo et reliqui Patres et inter eos præcipue* Theodorus *et Josephus Studitæ eum æmulati, in aliis sanctæ magnæ Quadragesimæ hebdomadibus componentes, proprio Studiorum monasterio tradiderunt, odas istas magis ac magis producentes ac concinnantes.* Clari etiam apud Græcos hymnorum et cantionum auctores Theodorus Ducas Lascaris imperator, cujus κανὼν παρακλητικὸς εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον describitur in Paracletico, p. 181. Theodorus item Cœtonita, Theodorus Santaberenus, etc., ne dicam de Theodoro Prodomo, qui hymnos Cosmæ et Damasceni commentario illustravit. Sed de Theodori Studitæ scriptis dicere pergamus, cui nonnulli viri docti tribuunt etiam vitam Theophanis confessoris (*s*), quam Latine ediderunt Lipomannus, Surius, Henschenius ad 12 Martii, et Combefisius e Barberino codice descriptam Græce cum Latina versione præmisit Chronico Theophanis edito Paris. 1655, fol. Tribuitur illi etiam in codicibus quibusdam (*t*) *Oratio in natalem S. Deiparæ*, quæ incipit: Λαμπρῶς πανηγυρίζει ἡ κτίσις σήμερον. Sed plurium codicum auctoritate asseritur Joanni Damasceno, inter cujus opera prodiit Græce et Latine cum versione Allatii tom. II edit. novæ, p. 849 (*u*).

Scripta Theodori Studitæ inedita, quæ a Jacobo Baunio in Elencho operum ejus commemorantur (*v*).

25. Ἡ μεγάλη καλουμένη κατηχητική, etc. *Magna catechesis* (*x*), *tribus membris seu partibus comprehensa:* quarum una κατήχησις, continens sermones 44; altera μηνολόγιον, sermonibus 33; tertia διδασκαλία, sermonibus 137 absolvitur: *Liber complectens* (præter 134 catecheseos parvæ sermones, de quibus supra n. 15), *catecheses collectas ex omnibus catechesibus sancti Patris nostri confessoris Theodori Studitæ, quæ et recitari debent diebus Dominicis, quarta et sexta feria, et in majoribus festis totius anni, sicut et compositæ sunt.* Meminit auctor Vitæ pag. 21. Exstat hæc in regio Græco codice Paris. 2340. In cod. autem Paris. et in Paulino Lips., post illas Catecheses ita legitur: Θεοῦ τὸ δῶρον, ἡ γραφὴ δὲ Ἀρσενίου, ἐτελειώθη μηνὶ Ἰουνίῳ, δωδεκάτῃ, Ἰνδικτ. ιδ' ἔτους ϛχμδ' βασιλεύοντος Ἰωάννου τοῦ Πορφυρογεννήτου. *Donum Dei istud: scripsit Arsenii manus, absolutum mense Junio, die duodecima, indictione XIV anni VI.M.DCXXXXIV, regnante Joanne Porphyrogenneta:* qui annus incidit, ex supputatione Græcorum, in annum Christi 1136, quo Calo-Joannes Alexii Comneni f. Isaaci N. decimum nonum imperii annum agebat. Fabr. Catecheseon 29 titulos *V.* in Barvœtii Catal. mss. Scorial. [quem recudendum curavit Phil. Labbeus, atque velut Supplementum III, adjecit Novæ bibliothecæ mss. librorum, p. 175 sqq. Græcorum, Latinorum et Gallicorum, seu Specimini antiquarum lectionum Græcarum, Latinarum et Gallicarum, Paris. 1653, 4; ubi p. 188, de *magnis catechesibus Theodori Studitæ*], et apud Oudinum, tom. II *De scriptor. eccles.* p. 36. Fabr. Hujus Theodori Stud. Sermones catecheticos in festos totius anni dies mss. recensuerat Fabricius infra in vol. XII, p. 275, sqq. Atque, quoniam animadverti, plures doctos ad illum Fabricii indicem provocare, haud incommodum nec ingratum fore arbitrabar, si illum integrum hic suo loco, quasi postliminii jure, restituerem. Antea tamen juvat, codicibus et a Fabricio h. l. et a me supra, n. 15, memoratis, aliorum, in quibus præcipue magna catechesis continetur, adhuc notitiam subjungere. — Exstant igitur Paris. in cod. 5391, bibl. publ. catecheses selectæ 170, recitandæ in diebus Dominicis, in quarta et sexta feria, tamen et in magnis festis totius anni. Catechesi, ut ait

NOTÆ.

(*r*) Sive p. 563. Koll. de cod. 299, n. 6, ubi quidem Lambec. canonem illum ascripsit Theodorito. — Hymni anastasimi sive ἀνάβαθμοι LXX, cum Expositione anonymi, aut Nicephori forte Callisti, in cod. 4, Thom. Roe, s. n. 249, Cat. mss. Angliæ, etc. I. — Triodium, opus Josephi et Theodori Studitarum, fratrum, Romæ in Bibl. Vaticana. *V.* Montfauc. *Bibl. biblioth. mss.* I, p. 9 C. — Canones, Paris, in cod. 1318, 6, Bibl. publ. — Mosquæ in cod. synod. II. Troparium. *V.* Matthæi Notit. mss. Mosq. p. 12, ed. in 8. Harl.

(*s*) *V.* supra, vol. VII, pag. 460, cum nota *z*. Harl.

(*t*) Ita in Paris. 1181, II, bibl. publ. in Appendice ad Cat. mss. Paris. vol. II, pag. 618. Harl.

(*u*) Vide hujusce *Patrologiæ* t. XCVI, col. 680.

(*v*) Pleraque Theodori Studitæ inedita latent in præstantissimo codice bibliothecæ Paulinæ Lipsiensis, cujus notitiam in publicato programmate dare cœpit Jo. Imman. Mullerus, Rosvino — Misnicus, Lips. 1719. De cod. Lipsiensi, qui præter ea alios octoginta, nondum editos, sermones continet, conf. Felleri Præfat. ad catal. mss. bibl. Paulinæ et in catalogo ipso, p. 120; Jac. Tollium Epp. itinerar. pag. 78. Ex illo cod. unum sermonem in Dominicam cæci περὶ ἀπροσπαθείας καὶ ἐγκρατείας edidit Gr. Jo. Imman. Muller, Diss. de Studio CPolitano, pag. 33-36. Incipit: Ἀδελφοί μου καὶ πατέρες. Fabr. Add. Schroeckh, l. c. p. 110 seq. et Oudin. l. c. p. 34 seq. Harl.

(*x*) Fuit etiam in bibl. Scorialensi, in Mediceam autem venit ex Gerasini Blachi apparatu librario, de quo Combefisius in *Bibl. concionatoria: Rev. abbas Gerasinus Blachus duplo fere plures* (quam ediderat Livineius) *sermones Theodori catecheticos exstare ad me scribebat, in quibus majores illos fuisse nullus dubito. At spretum nostris tantum ἔρμαιον, hoc solum arente munificentia Gallica, sic alias effusa: Magno interim Duce totam viri Græcorum supellectilem sibi addicente.* In bibl. Coisliniana sive *Seguieriana* Sermones catechetici, qui Theodoro Studitæ tribuuntur, exstant ad 170. Vide Montfauconi Catalogum illius bibl. p. 376, 386 seq.

Digitized by Google

confector Cat. codd. Paris. regg. vol. II, p. 172, cuique præfixum est argumentum, iambo monosticho comprehensum. Is cod. a. Chr. 1136 exaratus est manu Arsenii monachi, ut ipse versibus iambicis trimetris, a Cangio Constant. Christ. lib. IV, pag. 152, editis, testatum reliquit. — Ibid. in codd. 1104, et 892, præfixa Theodori Vita. — In codd. Nanianis (præter catecheticos sermones ex catalogo supra ad n. 15. jam citatos), 61 qui continet primo viginti duas catecheses Theod., tum alias ducentas triginta sancti abbatis continebat, quarum aliquæ nunc desunt (singulas curate recenset Mingarell. in Catal. codd. Gr. Nan. pag. 68-87); et 85 in quo 28 catecheses in Græcum vernaculum sermonem conversæ sunt. — In cod. Taurin. 327, et auctor Catal. codd. Gr. Taur. p. 405-410, singularum et titulos et initia reposuit, atque observavit multas in hoc indice occurrere, quarum nullam fecit Fabricius mentionem, et quas procul dubio ineditas esse putat auctor : idemque indicavit, quænam in edit. Latina jam lucem publicam aspexerunt. — Mosquæ in cod. synod. 361, catecheses 126. — In cod. 362, in quo quædam exciderunt ; aliæ autem, quæ in superiore desiderantur, accesserunt; et in cod. 363, in quo sunt 74 priores, quæ in cod. 361 leguntur ; inest quoque catechesis 28, qua cod. 361 caret, et post catechesin 69 inserta est alia, quæ incipit : Ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, ἤδη πρὸς αὐτὴν ἐσμεν. *V.* Matthæi Notit. p. 259, seq. ed. in 8. — Matriti in cod. regio 4, de quo Iriarte in catal. codd. Gr. Matrit. p. 5-19, fuse diligenterque exposuit. Continentur vero inprimis Theod. Studitæ catecheses 163, in libros II distributæ, quarum titulos et initia cum earum titulis et initiis contulit, quas in bibl. Coislinian. codd. 271 et 272 refert Montfaucon., titulos vero tantum cum titulis sermonum, quorum indicem exhibet amplissimum Fabricius. Præterea adnotat, quæ singulæ, quæ multæ sunt, desiderentur in codd. Coislin., et pag. 8 animadvertit, omnes primi libri catecheses abesse ab indice Fabriciano, nec ullam earum, neque Græce, neque Latine, typis ad hunc diem prodiisse; p. autem 18, ait, libri secundi sermones 134, dici catechesin parvam.—Ad has catecheses pertinent, ni fallor, orat. quæ sunt in codd. Paris. bibl. publ. in cod. 755, n. 21, Oratio habita in vigilia sanctorum luminum : Τῶν φώτων τὰ προαύλια ; n. 20, Or. habita in vigilia natalis Christi (*y*) : Τοῦ παμφαοῦς φωστῆρος· Orat. in adorationem Soteros nostri, habita feria quarta quadragesimæ : Ἀγαλλιάσεως καὶ σωφροσύνης ἡμέρας ; in cod. 815, n. 7, Catechesis de imitandis Christi passionibus : et n. 8, De Christianis in Bulgaria interfectis ; — in cod. 887, n. 2, de Trinitate ; — in cod. 1181, in Appendice, in natalem B. Virginis Mariæ. — In cod. 1491, n. 12, est ejus oratio funebris in matrem suam. — Subjiciam igitur ea quæ Fabric. quondam in vol. XII dederat. HARL.

Nactus sum, ait Fabricius, codicem, qui olim fuit Rudolphi Capelli nostri τοῦ μακαρίτου, in quo Catecheses Theodori, laudati Capelli manu descriptæ, et Græce hactenus ineditæ, occurrunt una et quinquaginta. Præmittitur autem Index sermonum 217, quibus magna, quæ vocatur, catechesis absolvebatur, qualis manu exarata etiam exstat in bibliotheca regis Christianissimi, nec non in codice bibliothecæ Paulinæ Lipsiensis. Illos titulos hoc loco describere juvat, simulque apponere numeros sermonum qui ex illis jam editi exstant, sed Latine tantum ex Jo. Livineii versione (*z*), duobus codicibus Romanis usi.

Index Sermonum catecheticorum Theodori Studitæ, in totius anni festa. Numeri majores Latinis Livineii respondent, minores Arabici uncis inclusi ms. Græco codici.

I [1]. Περὶ τοῦ ἐναγωνίως διανύειν τὸν ὅλον ἡμῶν βίον. α'. *Τῇ β' τῆς διακαινισίμου.*

A 1. De vita omni nostra sollicite exigenda. *Die secunda hebdomadis renovationis, sive, quæ diem Paschæ subsequitur.*

II [2]. Ὅτι χρὴ ἀποθνήσκειν ἡμᾶς τὸν προαιρετικὸν θάνατον, καὶ περὶ εὐταξίας, β'. *Τῇ Κυριακῇ τοῦ Θωμᾶ.*

2. In memoriam B. Domitiani (*a*) : oportere nos assidua morte voluntaria defungi, deque modestia (*b*). *In Dominica S. Thomæ, sive prima post Pascha.*

III [3]. Ὅτι δεῖ περιπατεῖν ἡμᾶς ἀξίως τοῦ μονῳδικοῦ ἐπαγγέλματος, καὶ τοῦ διωγμοῦ οὗ δεδιώγμεθα, διὰ Κύριον, γ'. *Τῇ Κυριακῇ τῶν μυροφόρων.*

3. Vitam obeundam nobis esse dignam monastica professione et persecutione, quam pro Domino sustinuimus. *Dominica unguentiferarum, sive secunda post Pascha.*

IV [4]. Περὶ τοῦ προσέχειν ἑαυτοῖς τοὺς ὀλεθρίους τόπους καὶ τρόπους τῆς ἁμαρτίας. δ'. *Τῇ Κυριακῇ τοῦ παραλύτου.*

4. Circumspectionem adhibendam, noxiaque fugienda peccati loca et modos. *Dominica paralytici, seu tertia post Pascha.*

NOTÆ.

(*y*) Est quoque in cod. Tauriniensi 70, cum titulo : *Sermo in SS. Patres*, et confector Cat. codd. Gr. Taurin. p. 174, frustra hunc sermonem quæri in Biblioth. Oudini et Fabricii, observat. HARL.

(*z*) Versionem Livineii reprehendit Jac. Gretserus Rerum variarum lib. I, cap. 2.

(*a*) Hujus S. Domitiani mentio in illa catechesi his verbis : Τοιοῦτος ὁ μακάριος Δομετιανὸς ὃν ὑμνήσαμεν. Καὶ οὗτος μνημόσυνον μετὰ ἁγίων ἠλίκην

B πραγματείαν ἐπραγματεύσατο, ἡλίκην πολιτείαν ἐξήνυσε, πόνοις ὀλίγοις καὶ ἀγῶσι κληρωσάμενος γέρας αἰώνιον, ἄνθρωπος εὐτελὴς κατὰ σάρκα, ἀλλ' ἐπειδὴ εἵλετο ἀρετὴν καὶ ἠγάπησε Θεὸν, ὕψωσεν αὐτὸν ὁ Θεὸς, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὅτι Τοὺς δοξάζοντάς με δοξάσω, καὶ ἐξουθενῶν με ἀτιμασθήσεται. (I Sam. II, 30.)

(*b*) Male in *Bibl. Patrum* Lugd. editum, *de molestia.*

Digitized by Google

5. Quod oportet nos fragrantes comparere studio virtutis. *Die quarta hebdomadæ ante mediam Pentecosten.*

6. De horrendo tribunali, deque præsentis vitæ nostræ diebus circumspecte transigendis. *Dominica Samaritidis, sive quarta post Pascha.*

7. De moderatione in affectibus et temperantia (*c*). *Dominica cæci, sive quinta post Pascha.*

8. De Ascensione Servatoris nostri Jesu Christi, vitaque inter nos ex Dei voluntate agenda. *Die quarta ante hebdomadem Ascensionis.*

9. Oportere sacrorum pura conscientia fieri participem. *Habita die festo Ascensionis.*

10. Oportere de variis nobis cavere cibis, et de temperantia. *Dominica SS. Patrum Nicænorum, sive post Ascensionem.*

11. De descensu S. Spiritus, et de humilis Euprepiani (*d*) morte. *Dominica Pentecostes.*

12. Martyres esse non solos, qui sanguinem profundunt, sed etiam, qui vitam obeunt divinam. *Dominica omnium sanctorum, seu prima post Pentecosten.*

13. De renuntiatione, quæ fit mundo rebusque quæ in mundo sunt, atque doctrina de suscipiendis alacriter proprietatibus accuratæ vitæ monasticæ. *Die quarta ante Dominicam Carnisprivii, sive Sexagesimæ.*

14. De abstinentia ac confessione quæ a nobis requiritur. *In Parasceve Dominicæ Carnisprivii.*

15. De magno illo et illustri Domini nostri Jesu Christi die. *Dicta in Dominica Carnisprivii.*

16. Quod confidenti et forti animo esse oporteat in præsenti persecutione. *Die quarta ante Dominicam Tyrophagiorum, qua casei et ovorum usus omittitur.*

17. De continentia et precatione. *In Parasceve ante Dominicam Tyrophagiorum, sive Quinquagesimæ.*

18. Quod oportet cogitatione recurrere et inspicere vitas Patrum nostrorum, similibusque moribus operam dare in vita. *Sabbato ante Tyrophagiorum Dominicam.*

19. De jejunio et quemadmodum veri et morigeri

V [5]. Ὅτι δεῖ εὐωδιάζειν ἑαυτοὺς διὰ τῆς τῶν ἀρετῶν ἀναλήψεως, ε'. *Τῇ δ' τῆς μεσοπεντηκοστῆς.*

VI [6]. Περὶ τοῦ φοβεροῦ κριτηρίου, καὶ περὶ τοῦ ἀσφαλῶς διαμείβειν τὰς ἡμέρας τῆς παρούσης ζωῆς, ς'. *Τῇ Κυριακῇ τῆς Σαμαρειτιδος.*

VII [7]. Περὶ ἀπροσπαθείας καὶ ἐγκρατείας, ζ'. *Τῇ Κυριακῇ τοῦ τυφλοῦ.*

VII [8]. Περὶ τῆς Ἀναλήψεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τοῦ θεαρέστως ἀναστρέφεσθαι ἐν ἑαυτοῖς, η'. *Τῇ δ' πρὸ τῆς Ἀναληψίμου.*

VIII [9]. Ὅτι δεῖ μετὰ καθαροῦ συνειδότος μετέχειν τῶν ἁγιασμάτων. *Ῥηθεῖσα ἐν τῇ Ἀναληψίμῳ, θ'.*

[10] Ὅτι χρὴ ἡμᾶς προσέχειν ἐν τοῖς διαφόροις βρώμασι, καὶ περὶ ἐγκρατείας, ι'. *Τῇ Κυριακῇ τῶν ἁγίων Πατέρων.*

IX [11]. Περὶ τῆς καθόδου τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ τοῦ θανάτου τοῦ ταπεινοῦ Εὐπρεπιανοῦ, ια'. *Τῇ Κυριακῇ τῆς Πεντηκοστῆς.*

X [12]. Ὅτι οὐχ οἱ δι' αἵματος μόνον μάρτυρες, ἀλλὰ καὶ οἱ διὰ βίου ἐνθέου πολιτευσάμενοι, ιβ'. *Τῇ Κυριακῇ τῶν Ἁγίων Πάντων.*

[13]. Περὶ ἀποταγῆς κόσμου, καὶ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ. Καὶ διδασκαλία τοῦ μετὰ προθυμίας ἐπαναιρεῖσθαι τὰ ἰδιώματα τῆς ἀκριβοῦς ἡμῶν διαγωγῆς, *Ῥηθεῖσα ἐν τῇ δ' ἡμέρᾳ πρὸ τῆς Ἀποκρεωσίμου*, ιγ'.

XLIX [14]. Περὶ ἐγκρατείας, καὶ τῆς προκειμένης ἡμῖν ὁμολογίας, ιδ'. *Τῇ Παρασκευῇ τῆς Ἀπόκρεω.*

L [15]. Περὶ τῆς μεγάλης καὶ ἐπιφανοῦς ἡμέρας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. *Ῥηθεῖσα τῇ ἡμέρᾳ τῆς Ἀποκρεωσίας.* ιε'.

LI [16]. Περὶ τοῦ εὐθάρσους καὶ ἀνδρείους εἶναι ἐν τῷ παρόντι διωγμῷ, ις'. *Τῇ δ' τῆς Τυροφάγου.*

LII [17]. Περὶ ἐγκρατείας καὶ προσευχῆς, ιζ'. *Τῇ Παρασκευῇ τῆς Τυροφάγου.*

[18]. Ὅτι χρὴ ἀναδραμεῖν ταῖς ἐννοίαις, καὶ ἀναθεωρῆσαι τοὺς βίους τῶν Πατέρων ἡμῶν, καὶ ὁμοιοτρόπως αὐτοῖς πολιτεύεσθαι, ιη'. *Τῷ Σαββάτῳ τῆς Τυροφάγου.*

LIII [19]. Περὶ νηστείας, καὶ ὅτι τοῦ ἀληθινοῦ

NOTÆ.

(*c*) Hanc septimam catechesin primus Græce ex codice Lipsiensi edidit Jo. Immanuel Mullerus in Dissert. Lipsiæ 1722, 4, vulgata de Studio, cœnobio CPolitano, pag. 33-36.

(*d*) Livineius: *infelicis Cypriani*. De Euprepiano hæc in catechesi Theodori: Οὐκ ἠκούσατε, τί πέπονθεν ὁ ἐλεεινὸς Εὐπρεπιανός; ἄρτι γὰρ ἡμῖν ἀπηγγέλη ὅτι τέθνηκε. Καὶ τέθνηκε, φεῦ τῆς ἐμῆς ταλαιπωρίας, οὐ πρόσκαιρον, ἀλλὰ τὸν αἰώνιον θάνατον συμπλακεὶς τῇ Εὔᾳ καὶ ταύτῃ τὸν βίον ἀποῤῥήξας. Ὦ τί πέπονθεν ὁ τάλας. Ἴστε ὅπως πρότερον ἠύχει ὁ λύχνος ὑπὲρ κεφαλῆς αὐτοῦ, τῆς τε εὐπιστίας καὶ εὐδρομίας. Οὐχὶ συναπεκλείσθη μοι πάλαι ὁμολογητικῶς; οὐκ εἰς οἰκονόμου προήχθη βαθμὸν ἐν τῷ σακκουδίωνι; οὐκ ἐπὶ τῇ παρούσῃ ὁμολογίᾳ ἀπεδύσατο πρὸς ἀγῶνας δὶς μαστιχθεὶς καὶ ἐνεγκὼν ἄριστα; εἶτά τι ἔχων ὡς οἰκονόμος τὸ γλωσσόκομον τοῦ μοναστηρίου, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ βαλλόμενα θελχθεὶς τῷ χρυσίῳ καὶ περιπαρεὶς τῇ φιλαργυρίᾳ κατὰ τὸν Ἰούδαν, προῦδωκεν, οἵμοι, τὸν Χριστόν· τοῦτο μὲν ἀποδυσάμενος τὸ τῆς παρθενίας ἐπάγγελμα, τοῦτο δὲ Γιεζικῶς ὠνησάμενος ἀγροὺς καὶ ἀμπελῶνας etc.

Digitized by Google

ὑπηκόου, καὶ ὑποτακτικοῦ ἀληθὴς νηστεία ἐστὶν ἡ ἐκκοπὴ τοῦ οἰκείου θελήματος, ιθ'. *Τῇ Κυριακῇ τῆς Τυροφάγου.*

LIV [20]. Ἐπὶ νηστείας καὶ ἀπαθείας, ῥηθεῖσα ἐν ἀρχῇ τῶν νηστειῶν, κ'. *Τῇ δ' τῆς πρώτης ἑβδομάδος.*

LV [21]. Περὶ τοῦ κατακοσμεῖν τὴν ἄφθαρτον ἡμῶν οἰκίαν διὰ τῆς τῶν ἀρετῶν ἀναλήψεως, κα'. *Τῇ Παρασκευῇ τῆς προτέρας ἑβδομάδος.*

[22]. Λόγος παραινετικὸς εἰς τὴν εἴσοδον τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς, καὶ περὶ τῆς δευτέρας παρουσίας, κβ'. *Τῷ Σαββάτῳ τῆς προτέρας ἑβδομάδος.*

LVI [23]. Περὶ τοῦ μὴ ὑπὲρ δύναμιν ἐκτείνεσθαι ἡμᾶς ἐν τοῖς κατὰ Θεὸν σπουδάσμασι, καὶ τοῦ διατρέφειν τὴν ψυχὴν ἐν τοῖς πνευματικοῖς θεωρήμασιν, κγ'. *Τῇ Κυριακῇ τῆς πρώτης ἑβδομάδος.*

LVII [24]. Περὶ τοῦ φυλάττειν τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῶν φθοροποιῶν παθῶν, κδ'. *Τῇ δ' τῆς β' ἑβδομάδος.*

LVIII [25]. Περὶ ὁμονοίας καὶ ἀγάπης, καὶ τοῦ ὑποῖσαι γενναίως τὰ ἐπίπονα τῆς ἀρετῆς, ὑπὲρ τοῦ τυχεῖν βασιλείαν οὐρανῶν, κε'. *Τῇ Παρασκευῇ τῆς β' ἑβδομάδος.*

LIX [26]. Περὶ τοῦ ἡπίως καὶ εὐμαρῶς διανύειν ἡμᾶς τὰς ἡμέρας τῶν νηστειῶν ἐπ' ἐλπίδι τῆς ἀτελευτήτου ζωῆς, κς'. *Τῇ Κυριακῇ τῆς β' ἑβδομάδος.*

LX [27]. Περὶ τῆς ἐνθένδε ἀθρόας μεταχωρήσεως, καὶ διδασκαλία περὶ τοῦ ἀσφαλῶς τηρεῖν τὰς ἑαυτῶν αἰσθήσεις, καὶ τὸν νοῦν ἀπὸ τῶν ἀτόπων ἐπιθυμιῶν, κζ'. *Τῇ δ' τῆς γ' ἑβδομάδος.*

LXI [28]. Ὅτι οὐ δεῖ ὑποβάλλειν ἡμᾶς ἑαυτοὺς ἐν τοῖς πειρασμοῖς, καὶ περὶ νηστείας, κη'. *Τῇ Παρασκευῇ τῆς τρίτης ἑβδομάδος.*

LXIII [29]. Ἱστορικὴ περὶ τῶν ἀναιρεθέντων ἐν Βουλγαρίᾳ Χριστιανῶν ἐν τῇ ἁγίᾳ τεσσαρακοστῇ, κθ'. *Τῇ Κυριακῇ τῆς τρίτης ἑβδομάδος.*

LXVI [30]. Ὅτι τὸ Πάσχα τοῦτο τύπος ἐστὶ πρὸς τὸ μέλλον καὶ αἰώνιον Πάσχα, καὶ περὶ ὑπομονῆς καὶ ἀνδρείας, λ'. *Τῇ δ' τῆς μέσης ἑβδομάδος.*

LXVII [31]. Ὅτι ἐν τῇ νεκρώσει τῶν παθῶν, καὶ τῇ ἀναστάσει τῶν ἀρετῶν τοῦτό ἐστι τὸ καθεκάστην ἑορτάζειν καὶ πασχάζειν ἐν Κυρίῳ τῷ Θεῷ, λα'. *Τῇ Παρασκευῇ τῆς μέσης ἑβδομάδος.*

CXXXV [32]. Περὶ τοῦ μεσάσματος τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς, καὶ προθυμοποίησις πρὸς τὸ ἐξῆς τῆς ἀσκήσεως, λβ'. *Τῇ Κυριακῇ τῆς τετάρτης ἑβδομάδος* (*e*).

LXIX [33] Ὅτι οἱ ἐν θλίψεσι καὶ στενοχωρίαις τὸν βίον διαμείψαντες ἀλύπου τινὸς καὶ ἀῤῥήτου

A subditi verum jejunium sit propriæ voluntatis excisio sive abnegatio. *Die dominica Tyrophagiorum.*

20. De jejunio abstinentiaque cupiditatum. *Initio jejunii, die quarta primæ hebdomadis Quadragesimæ.*

21. Incorruptibilem domum nostram, animum, virtutum studio exornandam. *Parasceve primæ hebdomadis jejunii.*

22. Sermo adhortatorius sub ingressum Quadragesimæ, et de secundo Christi adventu. *Sabbato primæ hebdomadis.*

23. Ne supra vires in divinis studiis animum intendamus, pascamus tamen illum spiritualibus doctrinis. *Dominica primæ hebdomadis jejunii.*

B

24. De animo a corruptelis affectuum servando. *Die quarta hebdomadis secundæ.*

25. De concordia et amore, ferendisque generose virtutis laboribus pro regno cœlesti assequendo. *Parasceve hebdomadis secundæ.*

26. De transigendo suaviter et læte jejunio, per spem æternæ vitæ. *Dominica secundæ hebdomadis jejunii.*

27. De repentino hinc abscessu, et doctrina de sensibus animoque accurate custodiendis a fœdis libidinibus. *Die quarta tertiæ hebdomadis jejunii.*

C

28. Non esse committendum, ut nosmet ipsi nos tentationibus objiciamus; et de jejunio. *Parasceve hebdomadis tertiæ.*

29. Narratio de Christianis per Bulgariam in sancta Quadragesima ob esum carnis peremptis. *Dominica tertiæ hebdomadis.*

30. Pascha hoc simulacrum esse futuri et æterni paschatis: deque patientia ac fortitudine. *Quarta die mediæ hebdomadis jejunii.*

31. Vitiis mori ac virtutibus reviviscere, id demum esse ferias celebrare quotidie, Dominoque Deo pascha agitare. *Parasceve mediæ hebdomadis.*

D

32. De media sancta quadragesima, et ad exercitationem porro continuandam exstimulatio. *Dominica quartæ hebdomadis.*

33. (*f*) Qui in ærumnis ac miseriis vitam transegere, eos incredibili alienaque a doloribus vo-

NOTÆ.

(*e*) V. Cat. codd. Gr. Nanian. pag. 94, n. 58. H.

(*f*) In hac catechesi Theodorus D. Platonis facit mentionem his verbis: Ὁ μέγας Πρόδρομος, οὗ μιμητὴς ἠξιώθη γενέσθαι ἐν τῷ ἐλεγμῷ τοῦ μοιχεύσαντος βασιλέως Πλάτων, ὁ ὅσιος πατὴρ ἡμῶν, οὗ δὲ τὴν μνήμην σήμερον ἑορτάζειν ἠξιώμεθα. Mox invehitur in Alexandrum quemdam presbyterum (ψηφιζόμενον εἰς ἱερέα,) Iconomachis faventiorem, Ἴδῃ γὰρ πάντως ἠκούσατε τί πέπραχεν Ἀλέξανδρος ὁ δύστηνος. Ἐξηρνήσατο καὶ τὴν ὑποταγὴν, καὶ τὴν ὁμολογίαν. Καὶ πόθεν τοῦτο πέπονθεν, ἀλλ' ἢ ἐκ τοῦ εἶναι αὐτὸν μεμονωμένον, ὃ πολλάκις ἐγκαλῶ τοῖς μεμονωμένοις, ἐκ τοῦ φιλάργυρος γενέσθαι κατὰ τὸν Ἰούδαν. Ἀμφότεροι οὖν προέδωκαν τὸν Κύριον τῆς δόξης, ὁ μὲν τοῖς Ἰουδαίοις, ὁ δὲ τοῖς ὁμόφροσι τῶν Ἰουδαίων Εἰκονομάχοις.

Digitized by Google

voluptate frui. *Quarta die quintæ hebdomadis.*

54. De abstinentia non a cibis modo, sed etiam a pravis affectibus. *Dicta in quadragesima quinta quintæ hebdomad s die.*

35. Quod omne genus cruciatuum ferre debemus Domini ac sanctorum imitatione. *Parasceve quintæ hebdomadis.*

36. De continentia et humilitate. *Sabbato acathisti quinta jejunii hebdomade*, (*h*) *ubi hymnus a populo per noctem stante sine sessione canitur.*

37. Oportere nos semper renovari ad anteriora per incurrentium visibilium et invisibilium tentationum tolerantiam. *Dominica quintæ hebdomadis.*

38. De constitutione jejuniorum, et doctrina ante apertionem monasterii. *Quarta die hebdomadis ante Dominicam in Palmis.*

39. Cavendum nobis esse a diaboli vafritie, et de eo, quod non fas sit exorbitare, aut a cœtu segregem oberrare. *Parasceve ante Dominicam in Palmis.*

40. Quod non oportet post elapsam sacram quadragesimam negligentes esse, ne virtutes partas amittamus. De festo item Palmarum, et Servatoris nostri passione. *Sabbato Lazari.*

41. De optimo vitæ instituto. *Dicta in Dominica Palmarum.*

42. De salutifera Christi passione, deque humilitate et patientia. *Die quarta magnæ et sanctæ hebdomadis.*

43. De salutifera passione, et de concordia. *Die quinta hebdomadis sanctæ magnæque.*

44. De Domini nostri Jesu Christi passione. *In sancta et magna Parasceve.*

Mense Septembri, in principium indictionis. Cum Deo, menologii initium.

45. De inexsuperabili Dei beneficio, et de amore erga eum, odioque diaboli, et de humilitate. *Dicta sub anni initium.*

46. Ne vitiorum spinas atque tribulos colligamus, sed virtutis botros fructificemus. *Eodem mense, in vindemiam.*

47. Ne in fœda vitia præcipites nos agamus, neve voluptatem jucundam arbitremur. *Ejusdem mensis die XIV, in Exaltatione venerandæ crucis.*

48. De spirituali semente, et de vigilando in divinis rebus meditandis. *Ejusdem mensis die XXIV in sementem.*

A ἡδονῆς ἀπολαύουσιν, λζ'. *Τῇ τετράδι τῆς ε' ἑβδομάδος.*

[34]. Περὶ ἐγκρατείας οὐ μόνον τροφῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν παθῶν. *Ῥηθεῖσα ἐν τῇ ἁγίᾳ τεσσαρακοστῇ, λδ'. Τῇ ε' τῆς ε' ἑβδομάδος.*

LXX [35]. Περὶ τοῦ ὑποῖσαι ἡμᾶς πᾶσαν βάσανον κατὰ μίμησιν τοῦ τε Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων, λη'. *Τῇ Παρασκευῇ τῆς ε' ἑβδομάδος (g).*

[36]. Περὶ ἐγκρατείας καὶ ταπεινοφροσύνης, λε'. *Τῇ Σαββάτῳ ἀκαθίστου.*

LXVIII [37]. Ὅτι δεῖ ἡμᾶς ἀεὶ ἀνακαινίζεσθαι ἐπὶ τὰ πρόσω δι' ὑπομονῆς τῶν προσπιπτόντων ἡμῖν ὁρωμένων τε καὶ ἀοράτων πειρασμῶν, λγ'. *Τῇ Κυριακῇ τῆς ε' ἑβδομάδος.*

B [38]. Περὶ τῆς καταστάσεως τῶν νηστειῶν, καὶ διδασκαλία πρὸ τῆς ἀνοίξεως τοῦ μοναστηρίου, λε'. *Τῇ δ' τῶν Βαΐων.*

LXXI [39]. Ὅτι δεῖ φυλάττειν ἑαυτοὺς ἀπὸ τῆς τοῦ διαβόλου πανουργίας, καὶ περὶ τοῦ μὴ ἀφιδιάζειν, λθ'. *Τῇ Παρασκευῇ τῶν Βαΐων.*

[40]. Ὅτι οὐ χρὴ ἀμελῶς διακεῖσθαι ἡμᾶς μετὰ τὴν παρέλευσιν τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς, ὡς ἂν μὴ ἀπολέσωμεν τὰς προδιηνυσμένας ἡμῖν ἀρετὰς, καὶ περὶ τῆς ἑορτῆς τῶν Βαΐων, καὶ τοῦ πάθους τοῦ Σωτῆρος, μ'. *Τῷ Σαββάτῳ τοῦ Λαζάρου.*

[41]. Περὶ τῆς κρατίστης διαγωγῆς ἡμῶν, ῥηθεῖσα ἐν τῇ ἑβδομάδι τῶν Βαΐων, μα'. *Τῇ Κυριακῇ τῶν Βαΐων.*

C LXXII [42]. Περὶ τοῦ σωτηρίου πάθους, καὶ διδασκαλία περὶ ταπεινοφροσύνης, καὶ ὑπομονῆς, μβ'. *Τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ δ'.*

[43]. Περὶ τοῦ σωτηρίου πάθους, καὶ περὶ ὁμονοίας, μγ'. *Τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ ε'.*

LXXIII [44]. Περὶ τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μδ'. *Τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ Παρασκευῇ.*

Μηνὶ Σεπτεμβρίῳ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Ἰνδικτίωνος. Ἀρχὴ σὺν Θεῷ τοῦ μηνολογίου.

XXIV [45]. Περὶ τῆς ἀνυπερβλήτου δωρεᾶς τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης, καὶ μίσους τοῦ διαβόλου, καὶ περὶ ταπεινοφροσύνης. *Ῥηθεῖσα ἐν ἀρχῇ τοῦ ἐνιαυτοῦ*, με'.

D XXV [46]. Περὶ τοῦ μὴ εἰσφέρειν ἀκάνθας καὶ τριβόλους παθῶν, ἀλλὰ καρποφορεῖν τοὺς τῆς ἀρετῆς βότρυας, μς'. *Μηνὶ τῷ αὐτῷ εἰς τὸν τρυγητόν.*

XXVI [47]. Περὶ τοῦ μὴ κατάγειν ἑαυτοὺς εἰς πάθη ἀτιμίας, μηδὲ ἡγεῖσθαι, ἡδεῖαν εἶναι τὴν ἡδονήν, μζ'. *Μηνὶ τῷ αὐτῷ ιδ', τῇ ὑψώσει τοῦ τιμίου σταυροῦ.*

XXVII [48]. Περὶ τοῦ πνευματικοῦ σπόρου, καὶ τοῦ ἀγρυπνεῖν ἐν ταῖς θείαις μελέταις, μη'. *Μηνὶ τῷ αὐτῷ κς', εἰς τὸν σπόρον.*

NOTÆ.

(*g*) V. Cat. codd. Nanian. l. c. Harl.

(*h*) Vide Cangium in Ἀκάθιστος, et Lambec. III, p. 126, 150 [p. 323, not. 1 et 376. Kollar. et hujus not.]; VIII, p. 53 seq. [p. 114, Koll.]

Digitized by Google

XXVIII [49]. Περὶ πίστεως, καὶ τοῦ μὴ εἰκῇ καὶ μάτην δαπανᾷν τὴν ζωὴν ἡμῶν, καὶ ὅτι ὄναρ καὶ σκιά εἰσι τὰ παρόντα πρὸς τὰ μέλλοντα, μθ'. *Μηνὶ Ὀκτωβρίῳ ς', εἰς τὸν σπόρον.*

XXX [50]. Περὶ τῆς ἀφάτου κηδεμονίας τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ, καὶ ἀσφαλείας τοῦ κατὰ Θεὸν ἡμῶν βίου, ν'. *Μηνὶ Νοεμβρίῳ ς', εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἁγίου Παύλου τοῦ ὁμολογητοῦ.*

XXXI [51]. Περὶ τῆς μελλούσης κρίσεως, καὶ ὅτι ὁ παρὼν διωγμὸς, οἷς μὲν ὕλη ἀρετῆς καθέστηκεν, οἷς δὲ κακίας, να'. *Μηνὶ τῷ αὐτῷ ια', εἰς τὴν μνήμην τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν καὶ ὁμολογητοῦ Θεοδώρου τοῦ Στουδείτου.*

A

49. De fide, neve temere ac sine fruge vitam consumamus : et umbram esse ac somnium præsentia ad futura. *Mense Octobri, die sexta, in sementem.*

50. De immenso Christi Domini in nos studio, vitæque securitate divinæ atque inculpatæ. *Die VI Novembris, in memoriam S. Pauli (i) confessoris.*

51. De judicio futuro ; et quod præsens persecutio aliis materia sit virtutis, aliis scelerum. *Ejusdem mensis die XI in memoriam sancti Patris nostri et confessoris Theodori Studitæ (j).*

Hucusque homilias ipsas exhibet ms. codex.

[52] Ὅτι ὑπομένουσιν ἡμῖν ἐν τῇ μαρτυρικῇ ὑποταγῇ ἀπολῃψώμεθα τὰ αἰώνια γέρα, νβ'.

B

52. Quod martyrii subjectionem perpessi æterna præmia relaturi sumus.

XXXII [53]. Περὶ τῶν Γενεθλίων τοῦ Σωτῆρος, καὶ τοῦ εὐτόνως ἔχεσθαι τῆς ἀσκητικῆς ἡμῶν ζωῆς, νγ'.

53. De Natali die Servatoris, ac de constanter retinenda vita nostra ascetica sive monastica.

[54]. Ὅτι δεῖ ἡμᾶς τὴν τῶν νηπίων μιμεῖσθαι ἀφελότητα, διὰ τὸν δι' ἡμᾶς νηπιάσαντα Χριστόν, νδ'.

54. Quod infantum oportet simplicitatem imitari propter Christum, qui nostri causa infans factus est.

XXXIV [55]. Περὶ τῆς ἐνταῦθα ἀποδιώσεως, καὶ τῆς ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν καταπαύσεως, νε'.

55. De discessu ex hac vita, regnique cœlestis requie.

XXXV [56]. Περὶ παρθενίας, καὶ τῆς ἀνακλήσεως τοῦ ἀδελφοῦ Μέμνονος, νς'.

56. De virginitate ac fratris Memnonis ad frugem reditu. (Addit Livineius etiam *in D. Basilii memoriam.*)

[57] Περὶ τῆς ἑορτῆς τῶν ἁγίων Θεοφανίων, νζ'.

57. De festo sacrorum Theophaniorum.

XXXVII [58]. Ὅτι οὐ δεῖ ἑορτάζειν ἐν κραιπάλαις, καὶ μέθαις, καὶ περὶ μνήμης θανάτου, νη'.

58. Nequaquam feriandum in crapula et ebrietate, et de recordatione mortis. *Post diem Luminum.*

C

XXXVI [59]. Περὶ τοῦ ἐρηρεισμένους εἶναι τῇ ὁμολογίᾳ ἡμῶν, καὶ περὶ τῆς κοιμήσεως τοῦ ἀδελφοῦ Θεοδούλου, *ῥηθεῖσα ἀνὰ μεταξὺ τῶν ἑορτῶν*, νθ'.

59. Ut in confessione nostra obeunda constantes simus, et de dormitione fratris Theoduli, *dicta mediis festis.*

XXXVII [60]. Περὶ εὐεργεσίας Θεοῦ, καὶ ἀναγωγῆς τοῦ θεολήπτου καὶ ὡραίου ἡμῶν βίου, ξ'.

60. De divina benignitate, et de vita ineunda Deo digna et pulchra. (Addit Livineius : *In S. Antonium et martyrem Thaddæum.*)

XXXVIII [61]. Ἐπὶ τοῦ μιμεῖσθαι τοὺς βίους τῶν Πατέρων, καὶ ἐμμένειν ἡμᾶς ἐν ᾧ ἐκλήθημεν παρὰ τῷ Θεῷ, ξα'.

61. De Patrum imitandis vitis, et quod manere debemus in eo, in quo divinitus vocati sumus

XXXIX [62]. Ὅτι δεῖ ζηλοῦν τοὺς βίους τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν, ξβ'.

62. Sanctorum nostrorum Patrum vitas imitandas nobis esse (*k*).

XL [63]. Περὶ τοῦ πολιτεύεσθαι ἡμᾶς ἐν καινότητι ζωῆς, καθως διὰ τοῦ ἁγίου σχήματος ἐπηγγέλμεθα, ξγ'.

63. De eo quod in vitæ novitate ambulare debemus, sicut sacro habitu sumus professi.

D

XLI [64]. Ὅτι οὐδὲν τῶν ἐν ἀνθρώποις μακάριον, πλὴν τῆς ἀρετῆς. Αὐτὴ γὰρ μόνη ἀξία μακαρισμοῦ, ξδ'.

64. Nihil beatum esse in rebus humanis præter virtutem, quæ sola beatitudinis elogio digna est. (Addit Livineius : *in Chrysostomi et Ephræmi memoriam.*)

NOTÆ.

(*i*) In hac Catechesi sancti Pauli confessoris memmit his verbis : Ὥσπερ καὶ ὁ νῦν εὐφημηθεὶς Παῦλος ὁ μακάριος ὁμολογητὴς, οὗ ὅσα καὶ ἡλίκα τὰ ἔπαθλα, καὶ οἱ ἀγῶνες ἐκ μικροῦ ἠκούσαμεν, οὓς καὶ ἡμεῖς μιμούμενοι etc.

(*j*) Ipse nempe Theodorus de se ita statim in limine hujus sermonis sive catecheseos : Ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, ἠσθένησα, καὶ πάλιν εὐχαῖς ὑμῶν ἀνακέκλημαι. Ἀλλ' ἕως πότε μέλλομεν ἔρχεσθαι ἐπὶ τὸ πάλιν ; ἐλεύσεται δὴ πάντως ἡ ἐπιθανάσιος ἡμέρα, ὅτε οὐχ ἕξει χώραν τὸ πάλιν, χωρίζουσά με ἀφ' ὑμῶν καὶ παραπέμπουσα ἐκ τῶν ἐνθένδε. Οὐ μὴν διὰ τοῦτο λογιστέον ὀρφανίαν etc. Constat autem, apud Græcos monachos inter officia sacra frequentatam lectionem catecheseon Theodori, stantibus et auscultantibus fratribus, prælegente eas publice ecclesiarcha, ut notavit Allatius, *De Dominicis Græcorum*, § 9.

(*k*) V. Lambec. III, p 479 seq. Koll. supra ad scripta Theodori Stud. n. 20 HARL.

Digitized by Google

65. De Patrum contemplanda vita, ut eorum recte facta æmulemur.

XLII [65]. Περὶ τοῦ ἀναθεωρεῖν ἡμᾶς τοὺς βίους τῶν Πατέρων, πρὸς τὸ ζηλοῦν τὰ τούτων κατορθώματα, ξε'.

66. Quod passiones Domini imitari debeamus. (Addit Livineius : *in SS. quadraginta martyres.*)

LXII [66]. Περὶ τοῦ μιμεῖσθαι ἡμᾶς τὰ τοῦ Κυρίου παθήματα, ξς'.

67. De Domini nostri Jesu Christi incarnatione, et festis spiritualiter obeundis. *Dicta die Annuntiationis.*

LXIV [67]. Περὶ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ὅτι δεῖ πνευματικῶς ἑορτάζειν. *Ῥηθεῖσα ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ εὐαγγελισμοῦ*, ξζ'.

68. De virginitate. *In Annuntiationem secunda.*

LXV [68]. Περὶ παρθενίας, ξη'.

69. De affectuum pravorum mortificatione, et de messe spirituali.

XVI [69]. Περὶ νεκρώσεως τῶν παθῶν, καὶ πνευματικοῦ θερισμοῦ, ξθ'.

70. De vita obeunda divina, neve ad tentationes trepidemus. (Addit Livineius : *Post sancti Theodori Stratelati memoriam.*)

XIV [70]. Περὶ τῆς ἐνθέου ἡμῶν πολιτείας, καὶ τοῦ μὴ ὑποπτήσσειν ἐν τοῖς πειρασμοῖς, ο'.

71. De spirituali messe, continuaque Christi famulorum exercitatione.

B XVII [71]. Περὶ τοῦ πνευματικοῦ θερισμοῦ, καὶ ἐπιτεταμένης ἀσκήσεως τῶν τοῦ Χριστοῦ θεραπόντων, οα'.

72. Dogmatica de sanctarum imaginum cultu et adoratione.

XV [72]. Δογματικὴ (*l*) περὶ τιμῆς καὶ προσκυνήσεως τῶν ἁγίων εἰκόνων, οβ'.

73. De patientia, et iis qui renuntiatum veniunt admittendis. *Post SS. apostolorum quadragesimam.*

XIX [73]. Περὶ ὑπομονῆς, καὶ τοῦ προσίεσθαι τοὺς ἐρχομένους πρὸς ἀποταγάς, ογ'.

74. De negligendis, quæ in hac vita sunt jucunda, bonisque ambiendis perennibus.

XVIII [74]. Περὶ ἀπροσπαθείας τῶν τῇδε ἡδέων, καὶ ἐφέσεως τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν, οδ'.

75. Oportere nos animi pulchritudinem atque venustatem sine macula tueri, deque pœnitentia. *In Transfigurationem.*

XX [75]. Ὅτι δεῖ φυλάττειν ἡμᾶς τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς, καὶ τὴν ὡραιότητα ἀκηλίδωτον, καὶ περὶ μετανοίας, οε'.

76. De spirituali quæ hic agitur celebritate, regnoque acquirendo cœlesti. *In S. Deiparæ dormitionem.*

C XXIII [76]. Περὶ τῆς ἐνταῦθα πνευματικῆς πανηγύρεως, καὶ ἐντεύξεως τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ος'.

77. De obitu Joannis sanctissimi metropolitani Chalcedonis, et quemadmodum redivivi nos invicem agnoscemus.

XXII [77]. Περὶ τῆς κοιμήσεως Ἰωάννου τοῦ ἁγιωτάτου μητροπολίτου Καλχηδόνος, καὶ ὅτι γνωριοῦμεν ἀλλήλους ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ, οζ'.

Secunda pars Sermonum.

Doctrinæ. *Διδασκαλίαι.*

78. Doctrina de pace. *Dominica I.*

XI [78]. Διδασκαλία περὶ εἰρήνης, α'.

79. Oportere vitam nostram in Dei reverentia et amore transfigere, deque obitu fratris Eudocimi. *Dominica II.*

XII [79]. Ὅτι χρὴ μετ' αἰδοῦς καὶ ἀγάπης Θεοῦ διαμείβειν τὸν βίον ἡμῶν, καὶ περὶ τῆς κοιμήσεως τοῦ ἀδελφοῦ Εὐδοκίμου, β'.

80. De mortis recordatione, deque vitæ peractæ defensione ad horrendum tribunal. *Dominica III.*

XIII [80]. Περὶ μνήμης θανάτου, καὶ ἀπολογίας τῶν βεβιωμένων ἡμῖν ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ κριτηρίου, γ'.

81. De mortis recordatione, in quo et de obitu Michaelis, sanctissimi metropolitani Synadensis.

D XXI [81]. Περὶ μνήμης θανάτου· ἐν ᾧ καὶ περὶ τῆς κοιμήσεως Μιχαὴλ τοῦ ἁγιωτάτου μητροπολίτου Συνάδων, δ'.

82. Ne quid in fratres per favorem obeatur, aut œconomo, aut quovis alio in officio sibi credito, sed benevole et amice, quo semper laudetur Deus.

XLIV [82]. Περὶ τοῦ μὴ κατὰ πρόσκλησιν ποιεῖν τι πρὸς τὴν ἀδελφότητα, τόν τε οἰκονόμον, καὶ εἴ τινα ἄλλον ἐν ταῖς ἐμπιστευθείσαις αὐτοῖς διακονίαις, ἀλλὰ συμπαθῶς καὶ φιλαδέλφως, ὡς ἂν δοξάζοιτο Θεός, ε'.

83. Fratrum tumultuatorum reprehensio, ac monitoria doctrina de modestia.

XLV. [83]. Περὶ ἀδελφῶν ἀτακτησάντων ἐπιτίμησις, καὶ διδασκαλία παραινετικὴ περὶ εὐταξίας, ς'.

NOTÆ.

(*l*) Hic sermo sub Jo. Damasceni nomine prodiit Græce et Lat in editione Damasceni Basileensi a. 1575, fol., p. 501.

Digitized by Google

XLVI [84]. Περὶ εἰρήνης καὶ πραότητος, ἐπιεικείας καὶ παρθενίας, ζ'. A

XLVII [85]. Ὅτι οὐ δεῖ ἐᾶν τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς ἐγχρονίζειν ἐν ἡμῖν, καὶ περὶ τοῦ μὴ τύπτειν, η'.

XLVIII [86]. Περὶ ὑπακοῆς, ὁμονοίας καὶ εἰρήνης, θ'.

LXXIV [87]. Κατὰ Μιχαὴλ τοῦ ἀσεβῶς βεβασιλευκότος, κατά τε τὴν ἐνδιάστροφον πίστιν... καὶ τοῦ μὴ ξενοπαθεῖν ἡμᾶς ἐν τοῖς πειρασμοῖς, ι'.

LXXV [88]. Ὅτι χρὴ ἀπαρρησιάστους εἶναι τοὺς κατὰ Θεὸν ἐλομένους ζῆν· καὶ περὶ τοῦ εὐχαρίστως φέρειν τὰ ἐπώδυνα, ἀποσκοποῦντας πρὸς τὴν μέλλουσαν μισθαποδοσίαν, ια'.

LXXVI [89]. Περὶ μνήμης θανάτου, καὶ τοῦ μισεῖν κόσμον, καὶ τὰ τοῦ κόσμου, ιβ'. B

LXXVII [90]. Περὶ τῆς ἀληθινῆς καὶ ἀνοθεύτου ὑποταγῆς καὶ ὁμονοίας ἡμῶν, καὶ τοῦ φυλάττειν τὰς θείας ἐντολάς, ιγ'.

LXXVIII [91]. Περὶ τοῦ νουνεχῶς ἀκούειν τῶν θείων Γραφῶν, ιδ'.

LXXIX [92]. Ὅτι οὐ χρὴ ἀθυμεῖν, ἀλλὰ ἀνδρίζεσθαι εἰς τὸ ἔργον, εἰς ὃ κέκληκε ἡμᾶς ὁ Θεός, ιε'.

LXXX [93]. Διδασκαλία περὶ πίστεως, ις'.

LXXXI [94]. Περὶ ἀγάπης τοῦ καθηγουμένου, καὶ τοῦ μὴ ἀσχολεῖσθαι ἐν τοῖς ματαίοις τοῦ βίου, ἀλλ' ἐπεκτείνεσθαι πρὸς τὰ κρείττονα, ιζ'.

LXXXIII [95]. Περὶ τοῦ καθαίρειν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ διὰ τῆς θεοδωρήτου μετανοίας, ιη'.

LXXXIII [96]. Εὐχαριστήριος ἐπὶ τὸ ἱκανῶς ξενίζειν ἡμᾶς τοὺς παραβάλλοντας ἀδελφοὺς ἡμῶν, ιθ'. C

LXXXIV [97]. Ὅτι οὐ χρὴ διδόναι ἀφορμὴν τοῖς ζητοῦσιν ἀφορμήν, καὶ περὶ τοῦ ἀγωνίζεσθαι κατὰ τῶν παθῶν, κ'.

LXXXV [98]. Διδασκαλία περὶ τοῦ φυγεῖν τὴν ὀλεθρίαν ἡδονήν, κα'.

LXXXVI [99]. Περὶ εὐχαριστίας, καὶ τοῦ μὴ ὀκλάζειν ἐν τοῖς πειρασμοῖς, κβ'.

LXXXVII [100]. Περὶ τῆς ἀκτημοσύνης, καὶ τοῦ μὴ μεμονωμένως ζῆν, κγ'.

LXXXVIII [101]. Περὶ μνήμης θανάτου, κδ'.

LXXXIX [102]. Ὅτι δεῖ μετὰ πάσης προθυμίας καὶ προαιρέσεως κατεργάζεσθαι τὴν σωτηρίαν ἡμῶν, κε'.

XC [103]. Ὅτι οὐ δεῖ ἀνοίγειν θύραν τῷ διαβόλῳ διὰ τῆς παραδοχῆς τῶν πονηρῶν ἐνθυμήσεων, κς'. D

XCI [104]. Περὶ τοῦ προθύμως ἀντιπαρατάττεσθαι τὸν πόλεμον τῶν ἀλιτηρίων δαιμόνων, κζ'.

XCII [105]. Ὅτι οὐ δεῖ διαλογίζεσθαι ἡμᾶς ἐν τῇ παρατάσει τοῦ διωγμοῦ, ἀλλ' ἐπὶ Θεὸν ἀναφέρειν τὸν λόγον, κη'.

XCIII [106]. Περὶ τῶν ἐν ταῖς ἡδοναῖς τῆς σαρκὸς ἐλεασθέντων, καὶ αὖθις διὰ μετανοίας ἀνακληθέντων, κθ'.

84. De pace ac mansuetudine, comitateque et virginitate.

85. Permittendum non esse ut pravæ cogitationes in nobis residcant ; ac de non percutiendo.

86. De obedientia et concordia atque pace.

87. In Michaelem imperio impie functum, tum per fidem corruptam [quam (*m*) nefarie inductam conjugem] : et ne in tentationibus consternemur.

88. Licentia non debere abuti qui Christianam ineunt vitam ; et lætandum esse in adversis, præmiaque futura intuenda.

89. De mortis recordatione, odioque mundi ac rerum mundanarum.

90. De vera ac sincera obedientia et concordia (*n*) præceptorumque Dei observandorum studio.

91. De audiendo serio et attente Dei verbo.

92. Nequaquam despondendum animum, quin potius fortiter obeundum, ad quod divinitus vocati sumus, opus.

93. Doctrina de fide.

94. De amore erga præpositum, neve in vitæ ineptiis occupemur, sed in melius provehamur.

95. Operam dandam, ut ab omni labe purgemur per pœnitentiam quam Dei munere consequamur.

96. Gratiarum actoria quod fratres adventantes domo excipere bene possumus.

97. Nequaquam occasionem quærentibus præbendam, deque incundo cum pravis affectibus conflictu.

98. Doctrina de noxia fugienda voluptate.

99. De gratiarum actione, neve in tentatione vacillemus.

100. Ne possessiones comparemus, neve solitarii degamus.

101. De mortis recordatione.

102. Omni studio et alacritate salutem quærendam esse.

103. Faciendum non esse, ut diabolo fores aperiamus in admittendis pravis cogitationibus.

104. De alacriter obluctando in improborum dæmonum conflictu.

105. Titubandum non esse in diuturnitate persecutionis, quin potius referendam ad Deum rationem.

106. De iis, qui corporis inescati voluptatibus, per pœnitentiam se ad frugem recepere.

NOTÆ.

(*m*) Inclusa ex suo codice addidit Livineius.
(*n*) Livineius legit ὁμολογίας,, vertit enim *confessione*.

Digitized by Google

107. De iis quæ molesta credantur in vita monastica, ac sint ob spem in cœlis repositam valde læta.

108. De arcto et angusto itinere, lætoquæ æternæ vitæ diversorio.

109. De fratris Carterii secessione, deque pace et concordia, doctrina.

110. Declinandos esse, qui pœna multati rursum sectariis accessere.

111. De obsequendo superioribus, libenterque ferenda obedientiæ lucta.

112. Dei inhærendum timori, quo pestiferos dæmonum incursus fugiamus : deque psalmodia.

113. Dirigi mentem dextre oportere ad immensam opificii divini pulchritudinem.

114. De Christi Domini incarnatione, atque apostatis fratribus deplorandis ; et doctrina, ut nos ipsi firmi ac constantes simus.

115. De vafritie callidi serpentis, ac quemadmodum vera humilitate viaque regia incedentes, varios dolos evadamus.

116. De divinis exsequendis præceptis, ac de justis minis in negligentes.

117. De sincero veroque amore atque obedientia erga superiores, et de horrendo justi judicis examine.

118. De expurgando a peccatis animo ac suscipiendis virtutis laboribus.

119. De vitæ nostræ navigatione et cursu sollicite vigilanterque regendis.

120. De mortis recordatione, neve otiosa sacra percipiamus.

121. Veloces et alacres esse oportere ad certamina virtutis.

122. De obitu fratris Theososti, atque obeunda pie sancteque vita.

123. De læta vita nostra, neve defatigemur in adversarii lucta.

124. De tolerantia ac compunctione.

125. De supremo die et adventu Dei ac Servatoris Jesu Christi.

126. De fide et charitate, ac de virginitate.

127. De vita monastica, et hæresi præsenti resistendum.

A XCIV [107]. Περὶ τῶν νομιζομένων δυσχερῶν ἐν τῷ κοινοβιακῷ βίῳ, περιχαρῶν δὲ ὄντων διὰ τὴν ἀποκειμένην ἡμῖν ἐλπίδα ἐν τοῖς οὐρανοῖς, λ'.

XCV [108]. Περὶ τῆς στενῆς καὶ τεθλιμμένης ὁδοῦ, καὶ τοῦ χρηστοῦ καταλύματος τῆς αἰωνίου ζωῆς, λα'.

XCVI [109]. Περὶ τῆς διαζεύξεως τοῦ ἀδελφοῦ Καρτερίου, καὶ διδασκαλία περὶ ὁμονοίας καὶ εἰρήνης, λβ'.

XCVII [110]. Περὶ τοῦ ὑποστέλλεσθαι ἡμᾶς ἀπὸ ὑποπεσόντων ἐν ἐπιτιμίοις, καὶ αὖθις προσχωρησάντων τοῖς ἑτεροδόξοις, λγ'.

XCVIII [111]. Περὶ τοῦ ὑπείκειν τῷ καθηγουμένῳ, καὶ τοῦ μετ' εὐχαριστίας ὑποφέρειν τὰ ἔπαθλα τῆς ὑποταγῆς, λδ'.

B XCIX [112]. Περὶ τοῦ καθηλῶσθαι ἡμᾶς τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ διαφυγεῖν τὰς ψυχολέθρους ἐφόδους τῶν δαιμόνων, λε'.

C [113]. Περὶ τοῦ δεξιῶς ἀπευθύνειν τὸν νοῦν πρὸς τὰ ἄῤῥητα τῆς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ κάλλη, λς'.

CI [114]. Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ, καὶ ἀποκλαύσεως τῶν ἀποστατησάντων ἀδελφῶν ἡμῶν. Καὶ διδασκαλία περὶ τῆς ἑαυτῶν ἀσφαλείας, λζ'.

CII [115]. Περὶ τῆς πανουργίας τοῦ δολεροῦ ὄφεως, καὶ ὅτι τῇ ἀληθεῖ ταπεινώσει καὶ βασιλικῇ ὁδῷ πορευόμενοι διαφύγοιμεν αὐτοῦ τὰς πολυμόρφους μηχανάς, λη'.

C CIII [116]. Περὶ τοῦ φυλάττειν τὰς θείας ἐντολὰς, καὶ τῆς δικαίας ἀπειλῆς τῶν ἀμελῶς διακειμένων, λθ'.

CIV [117]. Περὶ τῆς εἰλικρινοῦς καὶ ἀληθινῆς ἀγάπης καὶ ὑποταγῆς πρὸς τὸν καθηγούμενον, καὶ τῆς φοβερᾶς στάσεως τοῦ δικαίου κριτοῦ, μ'

CV [118]. Περὶ τοῦ καθαίρειν ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν παθῶν, καὶ ἀναλαμβάνειν τοὺς τῆς ἀρετῆς πόνους, μα'.

CVI [119]. Περὶ τοῦ νηφαλαίως καὶ ἐγρηγορότως διακυβερνᾶν τὸν πλοῦν τῆς ζωῆς ἡμῶν, μβ'.

CVII [120]. Περὶ μνήμης θανάτου, καὶ τοῦ μὴ ἀμελῶς διακεῖσθαι ἐν τῇ μεταλήψει τῶν ἁγιασμάτων, μγ'.

CVIII [121]. Περὶ τοῦ εὐκινήτους εἶναι πρὸς τὰ D τῆς ἀρετῆς σκάμματα, μδ'.

CIX [122]. Περὶ τῆς κοιμήσεως τοῦ ἀδελφοῦ Θεοσώστου, καὶ τοῦ εὐσεβῶς καὶ ὁσίως διαβιῶναι, με'.

CX [123]. Περὶ τῆς χαροποιοῦ ἡμῶν βιοτῆς, καὶ τοῦ μὴ ἀκηδιᾶν ἐν τῇ τοῦ ἐχθροῦ πάλῃ, μς'.

CXI [124]. Περὶ ὑπομονῆς καὶ κατανύξεως.

CXII [125]. Περὶ τῆς τελευταίας ἡμέρας καὶ ἐπιφανείας τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μη'.

CXIII [126]. Περὶ πίστεως, καὶ ἀγάπης, καὶ παρθενίας, μθ'.

CXIV [127]. Περὶ τῆς μοναδικῆς πολιτείας, καὶ ἀντιπαρατάξεως ἐπὶ τῆς ἤδη ἐνισταμένης αἱρέσεως, ν'.

Digitized by Google

CXV [128]. Περὶ μνήμης θανάτου, καὶ τῆς κοιμήσεως τοῦ ἀδελφοῦ Ἰακώβου, καὶ περὶ μετανοίας, να'. A

128. De mortis memoria, obituque fratris Jacobi, ac de pœnitentia.

CXVI [129]. Περὶ τῶν ἀναχείρα ὁρατῶν καὶ ἀοράτων πειρασμῶν τε καὶ θλίψεων, καὶ ἐπιτεύξεως τῆς μακαρίας ζωῆς, νβ'.

129. De visibilibus et invisibilibus præsentibus periculis ac miseriis, vitaque adipiscenda felice.

CXVII [130]. Περὶ τῆς καταπτώσεως τοῦ ἀδελφοῦ Μέμνονος, καὶ παραγγελία περὶ τοῦ μὴ μόνους εἶναι, ὡς ἂν διαφύγοιμεν τὰ διὰ τῶν αἰσθήσεων ἐγγινόμενα ἡμῖν φθοροποιὰ πάθη, νγ'.

130. De fratris Memnonis lapsu, neve solitarii vivamus, ut pestiferas noxas evadamus, quæ per sensus contrahuntur.

CXVIII [131]. Περὶ ἀσφαλείας τῆς ἀκλινοῦς ὁμολογίας καὶ ὑποταγῆς ἡμῶν, καὶ εὐτόνου προσοχῆς καὶ διεγέρσεως τῶν διακονιῶν, νδ'.

131. De integræ confessionis et obedientiæ tuenda constantia, ac suis cuique muniis accurata contentione vigilique gerendis.

CXIX [132]. Ὅτι ὁ ἐκζητῶν τὸν Θεὸν διὰ τῆς φυλακῆς τῶν θείων ἐντολῶν ἀπτόητός ἐστιν ἐν καιρῷ ἐξόδου ἀπὸ τῆς τῶν δαιμόνων ἐπιστασίας, καὶ περὶ μνήμης θανάτου, καὶ ἀγάπης, νε'. B

132. Qui divinis exsequendis præceptis Deum exquirat, nequaquam consternari sub decessum ad dæmonum adventum, deque mortis recordatione : et de charitate.

CXX [133]. Ὅτι οὐ χρὴ τοὺς ἐσταυρωμένους τῷ κόσμῳ κεχηνέναι ἐν τοῖς ματαίοις τοῦ βίου, ἀλλὰ βελτιοῦσθαι πρὸς τὰ κρείττονα, νς'.

133. Committendum non esse, ut mundo qui crucifixi esse debent, inhient ineptiis vitæ : quin potius proficiendum in melius.

CXXI [134]. Περὶ μνήμης θανάτου, καὶ περὶ γέροντός τινος τιμίου τελευτῆς, νζ'.

134. De mortis recordatione, seneque quodam venerando defuncto.

CXXII [135]. Περὶ τοῦ ἐπιμόνας καὶ εὐψύχως δουλεύειν τῷ Κυρίῳ, καὶ τοῦ εὐτόνως διανύειν τὸν δρόμον τῆς ἀσκήσεως ἡμῶν, νη'.

135. De serviendo fortiter ac constanter Deo, stadiique curriculo monastici constanter exigendo.

CXXIII [136]. Περὶ τοῦ ἀόκνως βαίνειν εἰς τὴν πνευματικὴν πορείαν ἡμῶν, μισεῖν τε τὰ ἡδέα τοῦ τῇδε βίου, καὶ περὶ τῆς μακαρίας μονῆς ἡμῶν, νθ'.

136. De itinere spirituali impigre ineundo, vitæque aversandis deliciis, deque mansionis nostræ beatitudine.

CXXIV [137]. Περὶ τοῦ μὴ ἀνοίγειν ἡμᾶς θύραν τοῖς πάθεσιν, ἀλλ' ἔξω τῶν ἀτόπων ἐπιθυμιῶν ὑπάρχειν, ξ'.

137. Aperiri fores vitiis non oportere, operamque dandam ut fœdas cogitationes pellamus. C

CXXV [138]. Περὶ ὑπακοῆς, καὶ τοῦ κατὰ πίστεως ἐν καρδίᾳ καθαρᾷ ἐπὶ πάσῃ διακονίᾳ προθυμεῖσθαι, ξα'.

138. De obedientia, ac qua ratione cunctis obeundis muniis cum fide puraque mente animemur.

CXXVI [139]. Ὅτι δεῖ τοῖς ἐσταυρωμένοις τῷ κόσμῳ διὰ τῆς ἀληθινῆς ἀποταγῆς τε καὶ ὑποταγῆς περιχαρῶς ἔχειν τὴν διάζευξιν τοῦ σώματος, ξβ'.

139. Qui vera obedientia ac secessione suscepta mundo sint crucifixi, alacres excipere corporis separationem oportere.

CXXVII [140]. Περὶ τοῦ θαρσαλέως καὶ ἀνδρείως ἐνίστασθαι πρὸς τοὺς ἀναπτομένους ἀνθρωπίνους πειρασμούς, ξγ'.

140. Fortiter et animose tentationibus resistendum, quæ humanitus obveniant.

CXXVIII [141]. Περὶ ὑποταγῆς καὶ ἐκκοπῆς θελημάτων, ξδ'.

141. De obedientia, ac propria frangenda voluntate.

CXXIX [142]. Ὅτι χρὴ δι' ἐπιμόνου προσοχῆς ἀνταγωνίζεσθαι πρὸς τοὺς ἀοράτους ἐχθρούς. Καὶ περὶ τοῦ ἐκπεφυγέναι τὰς τῶν αἱρετικῶν κοινωνίας, ξε'.

142. Accurate et fortiter cum invisibilibus inimicis confligendum, vitandumque hæreticorum consortium. D

CXXX [143]. Περὶ μνήμης θανάτου, καὶ περὶ παρθενίας, ξς'.

143. De mortis recordatione et virginitate.

CXXXI [144]. Περὶ τῆς ἐνθέου πολιτείας, καὶ μακαρίας διαγωγῆς ἡμῶν, ξζ'.

144. De studio vitaque nostra divina et felici.

CXXXIII [145]. Περὶ τῆς κοιμήσεως τοῦ ἀδελφοῦ Γρηγορίου, καὶ τοῦ παρεσκευάσθαι ἡμᾶς ἀεὶ πρὸς τὴν ἔξοδον, ξη'.

145. De obitu fratris Gregorii, atque ad mortem continuo nos parare oportere.

CXXXIII. [146]. Περὶ τῆς σωτηριώδους ἐξαγορεύσεως, καὶ ὅτι χρὴ καθ' ὃ ἕκαστος ἔλαβε χάρισμα μεταδιδόναι ἑτέροις, ξθ'.

146. De salutari confessione, ac pro gratiæ dono quod quis accepit, impertiri quemque cæteris oportere.

CXXXIV [147]. Περὶ τοῦ μὴ ξενοπαθεῖν ἐν ταῖς παρὰ τοῦ καθηγουμένου ἐπιπλήξεσι. Καὶ ὅτι διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ο'.

147. Non debere alienum videri, si a præfecto carpamur. Et quod per multas afflictiones oportet regnum nos cœlorum ingredi.

Digitized by Google

148. Quod ministerii officia obire oportet pura conscientia, neque Domini rebus fungi negligenter.

149. Timori Dei oportere nos influxos esse, ne nostræ nobis cupiditates dominentur.

150. Quod oportet perferre nos famem et sitim omnemque aliam calamitatem ad mortem usque, sicut in congregatione nostra Deo promisimus.

151. Non esse considendum ad ineunda invicem consilia, quæ ad perditionem animarum nostrarum tendant.

152. De perferendis quæcunque nobis tristia obveniunt in vita nostra monastica, ut regnum cœlorum consequamur.

153. Ne inhæreamus vanitati deliciarum hujus vitæ, qui Dei sumus, omniaque reliquimus.

154. Quod oportet festinare et viriliter agere ad spiritualia nostra certamina, ut coronas patientiæ referamus.

155. Non debere nos despondere animum, aut desperare in tentationibus, quæ ab inimico nobis accidunt.

156. Ut perduremus in igne cupiditatis, et sub onere exercitationis monasticæ, neque in fluctibus tentationum deficiamus.

157. Quod oportet manere nos in confessione et vocatione, qua vocavit nos Deus, nec per tepiditatem perdere recte facta nostra, multis impetrata precibus.

158. Ut animas nostras virtutibus circumsepiamus, quoniam multi sunt qui nos desuper oppugnant.

159. De gratiarum actione et patientia.

160. Ut in spirituali certamine nosmet contineamus, nec gloriemur.

161. Ut simus sobrii, agamusque quæ bona ac probanda sunt, ut beata subjectio nostra requirit, et ut attendamus nobis ipsis.

162. Quod omnino juvamur ac magis magisque proficimus, quando erudimur docemurque.

163. Ut vitam nostram spiritualem legitima minimeque ficta ratione obeamus.

164. De optima nostra subjectione, nec quidquam præ illa majus esse ducendum.

165. Quæcunque in nostra secundum Christum vita nobis minus jucunda accidunt, cum gratiarum actione ferenda esse.

166. De propriæ salutis cura ad mortem usque minime negligenda.

167. Ad unum modo respiciendum, salutem animarum nostrarum.

168. Non tardos, sed alacres nos ad præcepta Dei esse oportere.

169. Quod per Christi gratiam humilis nostra catechetica doctrina animabus nostris non parvum lucrum ferre consuevit.

A [148]. Ὅτι χρὴ κατὰ καθαροῦ συνειδότος τὰς διακονίας ὑπεξέρχεσθαι, καὶ μὴ ποιεῖν τὰ Κυρίου ἀμελῶς, οα'.

[149]. Περὶ τοῦ κεκαθηλῶσθαι ἡμᾶς τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ, ὡς ἂν μὴ κατακυριευώμεθα ὑπὸ τῶν ἰδίων ἐπιθυμιῶν, οβ'.

[150]. Ὅτι χρὴ ὑποῖσαι ἡμᾶς τὴν πεῖναν καὶ δίψαν, καὶ πᾶσαν ἄλλην στενοχωρίαν μέχρι θανάτου, καθὼς ἐν τῇ συναγωγῇ ἡμῶν Θεῷ συνεθέμεθα, ογ'.

[151]. Περὶ τοῦ μὴ συνεδριάζειν τοῦ συμβουλοκοπεῖν μετ' ἀλλήλων τὰ φθάνοντα εἰς κατάλυσιν τῶν ψυχῶν ἡμῶν, οδ'.

[152]. Περὶ τοῦ ὑποφέρειν ἡμᾶς πάντα τὰ ἐπισυμβαίνοντα λυπηρὰ κατὰ τὴν κοινοβιακὴν ἡμῶν ζωὴν, ὡς ἂν ἐπιτύχοιμεν τῆς βασιλείας τῶν οὐρα- B νῶν, οε'.

[153]. Περὶ τοῦ μὴ ἐμματαιάζειν ἡμᾶς ἐν τοῖς τοῦ βίου τερπνοῖς τοῖς κατὰ Θεὸν καταλελοιπόσι πάντα, ος'.

[154]. Ὅτι χρὴ σπεύδειν καὶ ἀνδρίζεσθαι πρὸς τοὺς πνευματικοὺς ἡμῶν ἀγῶνας, ὡς ἂν ἀπολαύωμεν τοὺς τῆς ὑπομονῆς στεφάνους, οζ'.

[155]. Περὶ τοῦ μὴ ὀλιγοψυχεῖν ἢ ἀπογινώσκειν ἐν τοῖς συμβαίνουσιν ἡμῖν πειρατηρίοις παρὰ τοῦ ἐχθροῦ, οη'.

[156]. Περὶ τοῦ ὑπενεγκεῖν ἡμᾶς τὸ πῦρ τῆς ἐπιθυμίας, καὶ τὸ βάρος τῆς ἀσκήσεως, καὶ μὴ ἀποκάμνειν ἐν τῷ κλύδωνι τῶν πειρασμῶν, οθ'.

[157]. Περὶ τοῦ δεῖν ἐμμένειν ἡμᾶς ἐν τῇ ὁμολογίᾳ, καὶ τῇ κλήσει, ᾗ κέκληκεν ἡμᾶς ὁ Θεὸς, καὶ C μὴ διὰ χλιαρότητα ἀπολέσαι τὰ πολύευκτα ἡμῶν κατορθώματα, π'.

[158]. Περὶ τοῦ περιφράξαι τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς διὰ τῶν ἀρετῶν, ὅτι πολλοί οἱ πολεμοῦντες ἡμᾶς ἀπὸ ὕψους, πα'.

[159] Περὶ εὐχαριστίας καὶ ὑπομονῆς, πβ'.

[160] Περὶ τοῦ συμπιέζειν ἑαυτοὺς ἐν τῷ πνευματικῷ ἀγῶνι, καὶ τοῦ μὴ ἐγκαλλωπίζεσθαι, πγ'.

[161] Περὶ τοῦ νήφειν καὶ πράττειν τὰ ἀξιάγαστα τῆς μακαρίας ὑποταγῆς, καὶ τοῦ προσέχειν ἑαυτοῖς, πδ'.

[162]. Ὅτι πάνυ ὠφελούμεθα καὶ προκόπτομεν ἐπὶ τὰ πρόσω κατηχούμενοί τε καὶ διδασκόμενοι, πε'.

[163]. Περὶ τοῦ ἀνοθεύτως ἡμᾶς διατελεῖν τὴν D πνευματικὴν ζωὴν ἡμῶν, πς'.

[164] Περὶ τῆς ἀρίστης ὑποταγῆς ἡμῶν, καὶ τοῦ μηδὲν μέγα ἡγεῖσθαι ὑπὲρ αὐτήν, πζ'.

[165]. Περὶ τοῦ εὐχαρίστως φέρειν τὰ λυπηρὰ τῆς κατὰ Χριστὸν ἡμῶν ζωῆς, πη'.

[166]. Περὶ τοῦ μὴ ἀμελεῖν τῆς οἰκείας σωτηρίας μέχρι θανάτου, πθ'.

[167]. Περὶ τοῦ πρὸς ἓν μόνον ἀποβλέπειν, ἤγουν τὴν σωτηρίαν τῶν ἑαυτῶν, υι'.

[168]. Περὶ τοῦ μὴ δυσκινήτους, ἀλλ' εὐκινήτους εἶναι πρὸς τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, υια'.

[169]. Ὅτι ἡ ταπεινὴ ἡμῶν κατήχησις πολὺ κέρδος εἴωθε ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐμποιεῖν χάριτι Χριστοῦ, υιβ'.

Digitized by Google

[170]. Ὅτι τοῖς καλῶς ἐνδραμοῦσιν ἀπόκεινται οἱ τῆς δικαιοσύνης στέφανοι. υιγ'. A

[171]. Περὶ τοῦ ἀπορρίψασθαι ἡμᾶς πᾶσαν ἀκηδίαν, καὶ διεγεγέρθαι πρὸς ἐργασίαν πνευματικήν. υιδ'.

[172]. Περὶ τοῦ παρασκευάζειν ἑαυτοὺς διὰ τῶν ἀρετῶν ἐν ταῖς συμβολαῖς τοῦ ἐχθροῦ. υιε'.

[173]. Περὶ τοῦ προσέχειν ταῖς τε ἀπειλαῖς καὶ διδασκαλίαις τῶν ἁγίων Πατέρων. υις'.

[174]. Περὶ τῶν ἀποδρασάντων ἀδελφῶν, καὶ τοῦ προσέχειν ἑαυτοῖς. υιζ'.

[175]. Περὶ τοῦ μὴ κρύπτειν ἡμᾶς τοὺς πονηροὺς λογισμούς, ἀλλὰ θριαμβεύειν διὰ τῆς ἐξαγορεύσεως. υιη'.

[176]. Περὶ τῆς φοβερᾶς ἡμέρας τῆς κρίσεως, καὶ τοῦ ἀποστατήσαντος καὶ Ἰουδαϊκῶς εἰς κριτήρια B κοσμικὰ ἡμᾶς ἐνάγοντος. υιθ'.

[177]. Περὶ τοῦ φέρειν εὐμαρῶς τὸ στάδιον τῆς ἁρίστης ἡμῶν ὑποταγῆς. ρ'.

[178]. Ὅτι πρὸς ὀλίγον ἡ ἐγκράτεια, ἡ δὲ ἀρετὴ μένει εἰς τὸ διηνεκές. ρα'.

[179]. Περὶ εὐχαριστίας καὶ εὐταξίας. ρβ'.

[180]. Περὶ τοῦ μιμεῖσθαι τοὺς βίους τῶν ἁγίων ἀνδρῶν, καὶ τοῦ γενναίως φέρειν τὰς διακονίας. ργ'.

[181]. Περὶ σπουδῆς καὶ ἐπιμελείας τῆς ἁρίστης πολιτείας ἡμῶν. ρδ'.

[182]. Περὶ ὑπομονῆς πρὸς τοὺς ἐν τῷ Σακκουδίωνι ἀδελφούς. ρε'.

[183]. Περὶ τῆς πνευματικῆς ἡμῶν στρατείας πρὸς τοὺς ἐν τῷ Σακκουδίωνι, καὶ τῷ ἁγίῳ Χριστοφόρῳ C ἀδελφούς. ρς'.

[184] Εὐχαριστήριον πρὸς τοὺς ἐν τῷ Σακκουδίωνι ἀδελφούς. ρζ'.

[185]. Περὶ τῆς χαροποιοῦ ἡμῶν ὑποταγῆς πρὸς τοὺς ἐν Σακκουδίωνι ἀδελφούς. ρη'.

[186]. Ὅτι χρὴ τὸν καθηγούμενον τὴν ψυχὴν τιθέναι ὑπὲρ τοῦ ἰδίου ποιμνίου, καὶ περὶ σπουδῆς καὶ ἐπιμελείας τοῦ κατὰ Θεὸν βίου ἡμῶν, καὶ τοῦ προσέχειν ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν παγίδων τοῦ διαβόλου. ρθ'.

[187]. Ὅτι χρὴ ἐν ἀγῶνι καὶ ἐν μερίμνῃ ἡμᾶς εἶναι ἐν τῷ πνευματικῷ σταδίῳ μέχρι θανάτου, ὡς ἂν καταστεφθείημεν τοῖς τῆς δικαιοσύνης στεφάνοις παρὰ τοῦ παμβασιλέως Θεοῦ. ρι'.

[188]. Περὶ τοῦ φυλάττειν ἑαυτοὺς ἀπὸ πονηρᾶς D συνδυάσεως, καὶ τῆς ἀνωφελοῦς καὶ ἀκαίρου παρρησίας, καὶ του μεθ' ὑπομονῆς ὑποίσειν ἡμᾶς τὰς ἀσκητικὰς στενοχωρίας ἐπ' ἐλπίδι τῆς εὐρυχωρίας καὶ ἀπολαύσεως τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν. ρια'.

[189]. Περὶ τοῦ ἀνὰ χεῖρα γενομένου σεισμοῦ, καὶ τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ διδασκαλία παραινετικὴ περὶ σπουδῆς καὶ ἐπιμελείας πρὸς ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. ριβ'.

[190]. Περὶ ἀγάπης τῆς εἰς τὸν καθηγούμενον, καὶ ὑπομονῆς καὶ καρτερίας τοῦ μὴ καταισχύναι τι τῶν προδιηγουμένων ἡμῖν ἐν τῷ ἀγγελικῷ ἡμῶν σχήματι. ριγ'.

[191]. Ὅτι τραχεῖα καὶ ἀνάντης ἡ ἀρετή, ἡ δὲ κακία εὔληπτος, καὶ κατώφερης, καὶ διὰ τοῦτο προ-

170. Quod bene currentibus propositæ sunt coronæ justitiæ.

171. Abjicere nos debere omnem pigritiam atque ad opus spirituale esse pervigiles.

172. In conflictibus cum hoste paratos et instructos nos esse oportere virtutibus.

173. Sanctorum Patrum comminationibus et doctrinis attendendum esse.

174. De fratribus, qui excesserunt; et quod nobismet ipsis attendere debeamus.

175. Pravas cogitationes non esse occultandas, sed earum manifestatione de illis triumphandum.

176. De tremendo die judicii, et de desertore, qui Judaico more ad judicia mundialia nos adduxit.

177. De stadio optimæ subjectionis nostræ libenter perferendo.

178. Quod continentia per breve tempus servata virtutem habet manentem in perpetuum.

179. De gratiarum actione bonoque ordine.

180. De imitanda vita sanctorum virorum, et ministeriis constanti animo perferendis.

181. De industria et cura obeundi optimi status nostri.

182. De patientia, ad fratres in Saccudiorum monasterio.

183. De spirituali nostra militia ad fratres in monasterio Saccudiorum et sancti Christophori.

184. Gratiarum actorius sermo ad fratres in Saccudione sive Saccudiorum monasterio.

185. De subjectione nostra lætifica ad eosdem fratres.

186. Quod præfectum oportet animam suam ponere pro suo grege; et de industria ac cura nostræ secundum Deum vitæ, atque ut a laqueis diaboli nobis caveamus.

187. Quod in spirituali stadio oportet nos ad mortem usque versari in certamine et cura, ut a rege omnium Deo coronis justitiæ coronemur.

188. Cavendum nobis esse a pravo consortio, et ab inutili intempestivaque libertate, patienterque perferendas asceticæ sive monasticæ vitæ angustias, spe amplitudinis fruitionisque æternorum bonorum.

189. De terræ motu, qui proxime accidit, et de consummatione hujus sæculi. Nec non doctrina adhortatoria de diligentia et cura in exsequendis Dei præceptis.

190. De amore erga præfectum, et de patientia atque perduratione, ne dedecoremus quidquam eorum, quæ in evangelica nostra vitæ ratione nobis præexposita fuerunt.

191. Quod aspera arduaque via sit virtutis, vitium vicissim facile ac proclive, itaque alacriter

Digitized by Google

instandum certandumque, ut in summum virtutis culmen ascendamus, quo sempiternam vitam tanquam finem assequamur.

θυμητέον, καὶ ἀγωνιστέον ἀνιέναι ἡμᾶς ἐπ' αὐτὸ τὸ ἀκρότατον τῆς ἀρετῆς ὡς ἂν τύχοιμεν τῆς ἀϊδίου λήξεως. ριδ'.

192. De cura rationabilium Christi ovium, et de excessione fratrum nostrorum, et de vitæ nostræ secundum Deum certa rectitudine.

[192]. Περὶ ἐπιμελείας τῶν λογικῶν πρωβάτων Χριστοῦ, καὶ τῆς ἀποδράσεως τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, καὶ ἀσφαλείας τοῦ κατὰ Θεὸν βίου ἡμῶν. ριε'.

193. Quod oportet nobiscum reputare quid et unde simus, quid fuerimus et quo iterum simus abituri, ut bonam vitam viventes sempiternas retributiones referamus.

[193]. Ὅτι χρὴ ἀναλογίζεσθαι τί ἐσμεν, καὶ πόθεν, καὶ τί γεγόναμεν, καὶ ποῦ πάλιν πορευσόμεθα, ὡς ἂν καλῶς βιοτεύσαντες κομισώμεθα τὰς αἰωνίους ἀμοιβάς. ριϛ'.

194. Quod præfectus debet erga eos, qui stadium subjectionis, quale est martyrum, obeunt, omnia agere et præstare quæ eis bonum animum addant, ut reportata de hostibus victoria coronas æternas a certaminis muneratore Deo referant.

[194]. Ὅτι χρὴ τὸν καθηγούμενον πρὸς τοὺς τὸ στάδιον τῆς μαρτυρικῆς ὑποταγῆς διανύοντας πάντα ποιεῖν καὶ δρᾶν, ὅσα εἰς εὐθυμίαν φέρει, ἵνα κατὰ τῶν ἐχθρῶν τὴν νίκην ἀράμενοι στεφάνους αἰωνίους παρὰ τοῦ ἀγωνοθέτου Θεοῦ ἀμείψωνται. ριζ'.

195. De Christi in nos amore, et quod cum multo labore et sudore virtutem recte quis exerceat, quodque fas est labores non negligere, ut regnum cœlorum assequamur.

[195]. Περὶ τῆς εἰς ἡμᾶς ἀγαπήσεως τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ, καὶ ὅτι μετὰ πολλοῦ κόπου καὶ ἱδρῶτος κατορθοῖ τις τὴν ἀρετὴν, καὶ ὅτι χρὴ μὴ ὀλιγωρεῖν ἡμᾶς πρὸς τοὺς πόνους, ὡς ἂν τύχοιμεν βασιλείας οὐρανῶν. ριη'.

196. Quod oportet nos constanter et fortiter perficere ea, quæ ad animæ salutem faciunt, et de abstinentia a murmuratione in mutationibus officiorum.

[196]. Ὅτι χρὴ εὐτόνως καὶ εὐσθενῶς δρᾶν ἡμᾶς τὰ συντελοῦντα πρὸς σωτηρίαν ψυχῆς, καὶ περὶ ἀγογγυσίας ἐν ταῖς μεταβολαῖς τῶν διακονιῶν. ριθ'.

197. Quod præfectus debet animam suam pro ovibus rationabilibus ponere, tanquam de unoquoque rationem in die judicii redditurus : et de voluntatibus propriis abscindendis.

[197]. Ὅτι χρὴ τὸν καθηγούμενον τὴν ψυχὴν τιθέναι ὑπὲρ τῶν λογικῶν προβάτων, ὡς ἀποτίσοντα λόγον περὶ ἑνὸς ἑκάστου ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, καὶ περὶ ἐκκοπῆς τῶν οἰκείων θελημάτων. ρκ'.

198. De sententia, quam tulit præfectus in Dalmati monasterio, et de humilitate, quod vera hæc est cognitio, omni humana sapientia potior.

[198]. Περὶ ψήφου τοῦ ἡγουμένου τῆς Δαλμάτου, καὶ περὶ ταπεινοφροσύνης, ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ ἀληθινὴ γνῶσις προτερεύουσα τῆς θύραθεν σοφίας. ρκα'.

199. Sermo adhortatorius, et quomodo diaboli tentationibus resistere oporteat.

[199]. Παραινετικὴ, καὶ τὸ πῶς δεῖ ἀνθίστασθαι ταῖς προσβολαῖς τοῦ διαβόλου. ρκβ'.

200. Adhortatorius simul sermo et laudatorius.

[200]. Παραινετικὴ ἅμα καὶ ἐπαινετική. ρκγ'.

201. Compunctorius, et de dormitione domini Raphaelis, qui vere subjectum se gessit.

[201]. Κατανυκτικὴ, καὶ περὶ τῆς κοιμήσεως τοῦ κυρίου Ῥαφαὴλ τοῦ ἀληθῶς ὑποτακτίτου. ρκδ'.

202. Quod armis virtutis nos circummunientes facile resistimus acerbo et potenti hosti diabolo, variasque et multiplices ejus machinas evertimus.

[202]. Ὅτι τὰ ὅπλα τῆς ἀρετῆς ἑαυτοὺς περιφράξαντες εὐχερῶς ἀντιπαρατάττομεθα τὸν πικρὸν καὶ ἀσσύριον νοῦν διάβολον, καταβάλλοντες αὐτοῦ τὰς ποικίλους καὶ πολυτρόπους μηχανάς. ρκε'.

203. De profectu venerabilis vitæ nostræ, et quod oportet vehementer invigilare officiis, quandoquidem Deo operamur : et cum fratribus non servili more, sed fraterno agendum.

[203]. Περὶ προκοπῆς τοῦ σεμνοῦ ἡμῶν βίου, καὶ τοῦ θερμῶς διεγείρεσθαι πρὸς τὰς διακονίας, ὡς τῷ Θεῷ ἀναφερομένης τῆς ἐργασίας, καὶ τοῦ μὴ δουλικῶς ἐνάγειν τὴν ἀδελφότητα, ἀλλὰ ἀδελφικῶς. ρκϛ'.

204. Sermo adhortatorius, et quomodo impetus diaboli reprimere et avertere oporteat, et quotidie multa sobrietate opus esse.

[204]. Παραινετικὴ, καὶ τὸ πῶς δεῖ ἀνθίστασθαι καὶ τροποῦσθαι τὰς προσβολὰς τοῦ διαβόλου, ὅτι πολλῆς ἡμῖν χρεία νήψεως καθ' ἑκάστην ἡμέραν. ρκζ'.

205. Certandum esse nobis et belligerandum in spirituali nostra militia contra incidentes adversarias cogitationes, ut et victoriæ præmia a certaminis remuneratore Christo referamus.

[205]. Ὅτι ἡμᾶς ἀγωνιστέον καὶ πολεμιστέον ἐν τῇ πνευματικῇ ἡμῶν στρατείᾳ, κατὰ τῶν ἐπιβαλλόντων ἡμῖν ἐναντίων λογισμῶν, ὡς ἂν ληψώμεθα παρὰ τοῦ ἀγωνοθέτου Χριστοῦ τὰ βραβεῖα τῆς νίκης. ρκη'.

206. De custodia et purgatione sensuum nostro-

[206]. Περὶ φυλακῆς καὶ καθάρσεως τῶν αἰσθή-

Digitized by Google

ρεων ἡμῶν, καὶ ἐξαγγέλσεως τῶν πονηρῶν ἐννοιῶν. ρκθ'.

rum : et de malis cogitationibus (o) enuntiandis.

[207]. Περὶ τῆς ἀποδράσεως τοῦ ἀδελφοῦ Ἐλπιδίου, καὶ τῆς ὑποστροφῆς Εὐθαλίου, καὶ τοῦ μετὰ προαιρέσεως ἐκτελεῖν τὰς ἐργασίας κατὰ τὴν καθήκουσαν ἡμῶν δύναμιν. ρλ'.

207. De excessione fratris Elpidii, et de Euthalii reversione, atque opera ex proposito perficienda esse pro viribus quæ cuique contigerunt.

[208]. Περὶ τοῦ μιμεῖσθαι ἡμᾶς τοὺς θεοφόρους ἡμῶν Πατέρας, ἀποφυγῆς τε τῶν παθῶν τῆς ἀτιμίας καὶ ἐγρηγόρσεως, καὶ πόνου τῆς κατὰ ψυχὴν ἡμῶν ἐργασίας. ρλα'.

208. De imitatione divinorum Patrum nostrorum, fuga cupiditatum turpium, et de vigilia ac labore in opere animæ nostræ conducente.

[209]. Ὅτι δεῖ ἀμέμπτως καὶ ἀνοθεύτως φυλάττειν τὴν μοναδικὴν ἡμῶν πολιτείαν, καὶ περὶ τοῦ ὑποίσειν πάντα πειρασμὸν μέχρι θανάτου δι' ἐντολὴν Θεοῦ. ρλβ'.

209. Quod sine reprehensione ac falsitate custodire oportet statum nostrum monasticum, et de perferenda ad mortem usque quavis tentatione propter præceptum Dei.

[210]. Ὅτι χρὴ ἐνάγειν τοὺς ἐπιστημονάρχας τὴν ἀδελφότητα θεοπρεπῶς καὶ περὶ ἀκριβείας τοῦ θεολήπτου ἡμῶν βίου, καὶ τοῦ ἐκφυγεῖν ἡμᾶς τὴν κακόλεθρον παῤῥησίαν. ρλγ'.

B

210. Quod disciplinæ ecclesiasticæ præsides debent monere fratres more Deo digno, et de accuratione divinæ vitæ nostræ, atque de fugienda nobis perniciosa libertate.

[211]. Περὶ τοῦ ὑποφέρειν τὰ δυσχερῆ τῆς ὑποταγῆς, καὶ τοῦ εὐμενῶς δέχεσθαι τὰς ἐπιτιμήσεις παρὰ τοῦ καθηγουμένου, ἐν ᾧ καὶ περὶ τοῦ ἐμπολιτεύεσθαι κατὰ μίμησιν τῶν ἁγίων ἡμῶν Πατέρων. ρλδ'.

211. De perferendis, quæ in subjectione difficilia sunt, et de increpationibus a præfecto benevole excipiendis, ubi etiam de moribus ad imitationem sanctorum Patrum nostrorum instituendis.

[212]. Περὶ τοῦ ἐρευνᾶν τὰς θείας Γραφάς, ὡς ἂν μὴ ἀγνοῶμεν τὰς πολυμόρφους μηχανὰς τοῦ διαβόλου. ρλε'.

212. De scrutandis divinis Scripturis, ne et multiformes diaboli machinationes ignoremus.

[213]. Ὅτι χρὴ ἐνστῆναι ἡμᾶς γενναίως πρὸς τὴν ἄθλησιν τῆς ὑποταγῆς, καὶ περὶ τοῦ προσέχειν ταῖς διδασκαλίαις τῶν θεοφόρων Πατέρων, καὶ τοῦ μὴ κεχηνέναι πρὸς τὰ μάταια καὶ πρόσκαιρα. ρλς'.

C

213. Quod constanter insistere oportet in certamen subjectionis, et doctrinis divinorum Patrum esse attendendum, neque inhiandum rebus vanis temporariisque.

[214]. Ὅτι ὁ πίστιν ἀδιάῤῥηκτον πρὸς τὸν καθηγούμενον ἔχων, καὶ προσθήκας ἀρετῶν ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ἑαυτῷ θησαυρίζων ἀξιωθήσεται καταταγῆναι ἐν τῷ κλήρῳ τῶν ἁγίων. ρλζ'.

214. Quod quicunque fidem haud interruptam præfecto suo exhibet, atque virtutum incrementum de die in diem sibi ipsi thesaurizat, sorti sanctarum accensebitur.

[215]. Περὶ τοῦ προσέχειν ταῖς τῶν πατέρων διδασκαλίαις, καὶ μὴ κεχηνέναι πρὸς τὰ παρόντα, ἀλλ' ἀποβλέπειν πρὸς τὰ μέλλοντα. ρλη'.

215. Attendendum esse Patrum doctrinis, neque inhiandum rebus præsentibus, sed ad futuras respiciendum.

[216]. Περὶ τοῦ πενθεῖν τοὺς ἀπορραγέντας ἀδελφοὺς ἡμῶν, καὶ τοῦ κρατεῖν τὰς ἑαυτῶν γλώσσας. ρλθ'.

216. Lugendos esse, qui a nobis abrupti sunt fratres, et linguas nostras continendas

[217]. Περὶ τοῦ μὴ ἀμελεῖν ἐν ταῖς διακονίαις, ἀλλ' ἀγρυπνεῖν ὑπὲρ τῆς οἰκείας σωτηρίας. ρμ'.

217. Non negligenda officia, et propriæ saluti invigilandum.

24. Πανηγυρική βίβλος, etc. *Panegyricum volumen in dies festos Domini, nec non Deiparæ, et sancti Joannis Baptistæ.* Ita auctor vitæ, p. 27 E. Huc referri possunt fortasse, I.) Λόγοι κατηχητικοὶ τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ Κυριακῇ τοῦ Πάσχα, *Sermo catecheticus magna Dominica die Paschæ :* qui exstat in Vaticano Græco codice 1587, unde ab Arcudio descriptum habuimus. II.) Ἐγκώμιον εἰς τὴν κοίμησιν τῆς ἁγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, *Encomium in dormitionem sanctæ Dominæ nostræ Deiparæ;* quod exstat in Vaticano Græco codice 1671, unde Arcudii manu pariter descriptum vidimus. III.) Λόγος εἰς τὸ γενέσιον τοῦ ἁγίου προφήτου, Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου, *Sermo in natalem sancti prophetæ, Præcursoris et Baptistæ Joannis* (p). Exstat in Sfortiano codice 86, unde ab Arcudio transcriptus. Eumdem sermonem Sirmondi quoque manu Græce descriptum habemus. IV.) Ἐγκώμιον εἰς τὴν ἀποτομὴν τῆς ἱερᾶς κεφαλῆς τοῦ μεγάλου Βαπτιστοῦ, etc. *Encomium in decollationem magni Baptistæ ac Præcursoris Christi :* quod exstat in Vaticano Græco codice 1671, unde descriptum ab Arcudio. Sirmondi etiam manu exaratum habemus. V.) *De inventione capitis S. Joannis Baptistæ*, in codd. regiis 66 et 1045. VI.) Ἐγκώμιον εἰς τὴν τρίτην εὕρεσιν τῆς τιμίας κεφαλῆς τοῦ ἁγίου Προδρόμου, *Encomium in tertiam inven-*

NOTÆ.

(o) *Confer* supra, num. 175.

(p) Florent. in cod. Laurent. 33, n. 4. *V.* Bandini Cat. codd. gr. Laur. p. 446. Taurini in cod. 70. *V.* cat. codd. Gr. Taur. pag. 166. HARL.

Digitized by Google

tionem venerandi capitis sancti Præcursoris; quod exstat in regio codice 273, et in Sirmondi apographo. Editum est, ut dixi, Græce et Latine, Francisco Combefisio interprete, in libro Gallico Du-Cangii, de sancti Joannis Baptistæ capite. VII.) Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον ἀπόστολον καὶ εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην τὸν θεολόγον, *Encomium in sanctum apostolum et evangelistam Joannem theologum* (*q*) : exstat in Regio codice 273, unde a Sirmondo descriptum habemus. VIII.) *De veneratione crucis*, in codd. regiis 443 et 276.

25. Ὁ περὶ τὴν μητέρα ἐπιτάφιος. *Theoctistæ matris laudatio funebris.* In vita Theodori, pag. 4 B. Exstat in Metaphrastæ codice ms. Colbertino 450, in mense Decembri.

26. Ἐπιτίμια κοινὰ τῆς ὅλης ἀδελφότητος. *Pœnitentiæ communes universæ fraternitatis :* meminit auctor Vitæ pag. 25 C. Exstant autem in Vaticano Græco codice 430, tum in apographis Sirmondi et Arcudii : [et in cod. Coislin. 212. V. Montfauc. Cat. codd. Coisl. p. 272. HARL.]

27. Σχόλιον εἰς τὰ μερικὰ ἀσκητικὰ τοῦ μεγάλου Βασιλείου. *Scholium in particularia ascetica magni Basilii.* Græce descriptum habemus manu Sirmondi. Descripsit etiam Arcudius ex Vaticano Græco codice 431. FABR. V. Lambec. 3, p. 315, n. 4 edit. Kollar. et p. 317 de cod. Cæs. 65. — *Paris.* in bibl. publ. codd. 476, 896, n. 3, accedit etiam Latina interpretatio, 1202, n. 5. — Mosquæ in codd. 241, 242 et 243, cum Basilii M. asceticis. V. Matthæi Notit. mss. Mosquens. synod. p. 156 et 157, ed. in-8. HARL.

28. Ἐκ τοῦ ὄρου (*r*) περὶ τῆς ἑβδομάδος τῆς Τυροφάγου. *Ex regula de hebdomade Tyrophagii.* Græce descripsit Sirmondus ex Canonario bibliothecæ cardinalis Columnæ.

29. Σύντομος διδασκαλία τοῦ Στουδίτου Θεοδώρου, *Brevis institutio Theodori Studitæ.* Exstat in Græco libro ms. 32 collegii Jesuitarum Parisiensis, cui titulus : Διδασκαλία πάνυ ὠφέλιμος ἐκτεθεῖσα παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων, *Institutio valde utilis exposita a SS. Patribus.* FABR. In cod. Mosquensi synod. V. Titulus : Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου σωτηρίας σύντομος διδασκαλία· inc. Χριστιανὸς, μᾶλλον δὲ μοναχὸς ἐὰν ὀμνύει. V. Matthæi l. c. pag. 17. HARL.

30. Ὑποτύπωσις τῆς καταστάσεως τῆς μονῆς τῶν Στουδίτων. *Constitutiones monasterii Studitarum.* Græcum viri docti apographum habemus. Fabr. Adnotante Iriart. in catal. codd. Gr. Matrit. p. 19, sunt in fin. cod. 4 quatuor folia, quibus contineri videntur monasticorum præceptorum fragmenta ex constitutionibus monasterii Studitarum, I) mutilum sine titulo et initio; II.) de sancta Quadragesima, inc. Ψάλλομεν· III,) de quantitate in cibis et potionibus et recto in mensis ordine (observante Iriart. in Nesseliano bibl. Vindobon. catal. part. v, pag. 139, n. 3, memoratur Theodori Studitæ de quantitate ciborum asceticus; at is longe aliter incipit, ac caput in cod. Matrit.) : IV,) de proportione in monasteriis, et alia duo capita, quorum vero tituli et contextus, partim lacerati, partim vetustate detriti, legi non possunt. Ad illas constitutiones pertinere videtur *De præfectis monasteriorum, non irascendum* in cod. Mazarin. V. Montfaucon. *Bibl. biblioth. mss. II*, p. 1316. A. HARL.

31. Πραγματεία περὶ τῆς καθόλου οἰκονομίας. *Opus de dispensatione in universum.* Contra Mœchianos (*s*) haud dubie. Meminit ipse Theodorus lib. I, epist. 49, p. 349.

32. Τετράδες sive Σύνταγμα, μηδὲν ἐξ ἑαυτοῦ etc. *Quaterniones* sive *Syntagma* (adversus Mœchianos,) in quo nullam prorsus sententiam propriam, sed duntaxat divinorum Patrum documenta et præcepta profert contexitque Theodorus, sicut ipse ait lib. I, epist. 43, pag. 333.

33. Τετράδια etc. *Quaterniones, in quibus impia iconomachorum dogmata exponuntur confutanturque;* missi a Theodoro ad patriarchas Alexandrinum, Antiochenum et Hierosolymitanum, atque ad varia monasteria : sicut liquet ex Theodori lib. II, epist. 14, pag. 401 d, 404 c, 407 d, 411 b.

34. Στηλιτευτικὸς etc. *Invectiva adversus iconomachos.* Meminit hujus operis sui Theodorus ipse initio Antirrhetici primi, pag. 89 b.

35. Βιβλιδάριον καὶ τετράδες δεκατέσσαρες, ἐφ' οἷς εἰσι λόγοι καὶ βίοι τῶν ἀδελφῶν, ἐμμέτροις στίχοις. *Libellus et quaterniones quatuordecim, quibus continentur sermones et vitæ fratrum, versibus metricis.* Memorat Theodorus, lib. II, epist. 61, pag. 484 d.

36. Τριῴδια τῇ ἁγίᾳ Τεσσαρακοστῇ, etc. *Triodia in sanctam Quadragesimam.* Mentio fit in vita, pag. 69 a.

37. Βίβλος διὰ στίχων ἰάμβων, τήν τε πλάσιν τοῦ γενάρχου etc. *Liber versibus iambicis, de primi hominis creatione et lapsu, deque Caino, Enocho, Noemo,* etc., *et de universa Iconomachorum hæresi.* Auctor Vitæ, pag. 28 a.

38. Τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου, περὶ τῆς τῶν ἐν βρώμασι ποσότητος καὶ ποιότητος, *S. Patris nostri Theodori Studitæ de quantitate et qualitate ciborum.* In cod. 46, n. 3, Græc. Hist. eccl. mss. bibliothecæ Cæsareæ Vindobonensis. Vide Lambecium lib. VIII, p. 456. [p. 957. Kollar. Add. ad n. 30. ex Iriart. cat. ascripta. HARL.]

NOTÆ.

(*q*) *V. supra*, n. 21. HARL.

(*r*) Apud Lambecium, VIII, p. 451. [s. p. 947. ed. Kollar. Ἐκ τῶν ὅρων τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Θεοδώρου καὶ Ὁμολογητοῦ, τοῦ Στουδίτου, περὶ τῆς ἑβδομάδος τῆς Τυροφάγου ὅτι ἐν ταύτῃ οἱ μὴ μετέχοντες τυροῦ, ἀναθέματι καθυποβάλλονται. FABR. Lambec. laudat Leon. Allatium in Diss. de Dominicis et hebdomadibus recentiorum Græcorum, § 11, col. 1422. et Jo. Meursii Glossarium Græco-Barbarum, sub titulo, Τυροφάγος. HARL.

(*s*) Mœchianos appellat Theodorus eos, qui adulterio copulatas Constantini VI imperatoris nuptias dispensatione factas legitimas affirmabant.

Digitized by Google

39. *Hymnus de vita et solitudine S. Joannis Baptistæ.* Meminit Michael in Theodori vita p. 28 A.

40. *Pericopæ quædam breviores :* una, *De pœnis quibus parentes multandi sunt, si infans intra septimum, aut si iatra quadragesimum diem, mortuus sit absque baptismo.* In canonario collegii Jesuitarum Parisiensis. Aliæ duæ, in veteri collectione Græci cujusdam *De processione Spiritus sancti contra Latinos*, quæ in cod. Reg. inscribitur *Confessio de Trinitate.* Hæc duo fragmenta Græce Sirmondus descripsit ex codice Vallicellano.

His addi potest doctiss. Baunio præterita.

41. *Oratio de vita et laudibus magni Arsenii*, ex qua locum affert Allatius libro de Purgatorio, p. 735. Vita S. Arsenii anachoretæ, in monte Scethi Libyæ circa a. C. 455. Incipit : Ἀστὴρ ἀειφανὴς ἡμῖν, cum versione Jo. Pinii S. I. tom. IV, *Act. SS.* Julii 19, p. 617-631. Plura de hoc Arsenio ibid. p. 605; ms. in bibl. Bodlei. *V.* Cat. mss. p. 418; *V. E.* Lœscheri *Edle-Fruchte*, III, p. 459. Fabr. In cod. Coislin. 303 fin. *V.* Montfauc. *Bibl. Coisl.* p. 418. Harl.

[In catal. mss. Angliæ, etc., tom. I, n. 280, in cod. Cromwell. 103. Theod. Studitæ *Testimonium.* inc. ἀκούων τοῦ θείου Δαβὶδ, λέγοντος. — In cod. Barocc. 91, et cod. Th. Roe 18. s. n. 264 catalogi, *Quæstiones et responsa :* περὶ τῶν χειροτονηθέντων πρεσβυτέρων. — In cod. Laudi 36, s. n. 688 catal. Excerpta ex Studita. — In Montfauc. *Bibl. Coislin.* p. 113, cod. 39 ad Naucratium *De polygamia :* ib. Fragmenta s. Excerpta, p. 191, 198 bis, et 412. — Fragmentum in codd. Paris. bibl. pub. 1754, ubi de Artziburio disseritur; et 3100. — Florentiæ in codd. Laurent. 36, 5, plut. 5; et 12, 3, plut. 9, fragm. de Spiritu S. *V.* Baudin. cat. codd. gr. Laur. I, p. 61 (ubi is adnotat, fragmenta exhiberi a Leone Allatio adversus Hottinger. c. 19, p. 421, et de consensu lib. II, cap. 13, § 4) ac p. 407. — cod. VI, 8, plut. 86. Fragmm. de prædeterminatione et præscientia Dei ἐκ τοῦ εἰς τοὺς ἀπ' αἰώνων κεκειμημένους τροπαρίου. V. Baudin. l. c. III, p. 295. Idem tom. I, p. 99, 348 et 434, adnotat, Theodorum citari in Expositione sacror. præceptorum; tum a Jo. Cantacuzeno contra Palamam, et in *Thes. orthod. fidei.* Add. supra, in h. vol. p. 280. Harl.]

NOTITIA ALTERA,

Ex Leonis Allatii *Diatriba de Theodoris* apud Ang. Mai, *Biblioth. Nov. t. VI, p.* 158.

Theodorus, a Studio monasterio, cui ipse præfuit, Studita dictus, auctor magni nominis. Multa ipse tulit pro defensione sacrarum imaginum, et institutorum ecclesiasticorum, adeo ut universa ejus vita diis, ut vulgo aiunt, iratis genioque sinistro transacta fuerit. Illius nimias miserias, carceres, exsilia, atque oppressiones, fuse docteque prosecuti sunt Michael monachus, et alius incertus, qui ejus vitam conscripserunt. Michaelis monachi incipit : Πολλοὶ μὲν τῶν ἁγίων κατὰ διαφόρους χώρας. Incerti, qui penes me manuscriptus asservatur : Καὶ πᾶσι μὲν ἡδὺς καὶ τοῦ παντὸς ἄξιος ὁ μέγας Πατὴρ ἡμῶν καὶ ὁμολογητὴς Θεόδωρος (1). Eam Joannis esse, conjectura non levi diceret nescio quis, cum in fine vitæ legatur, Θεοῦ τὸ δῶρον, καὶ πόνος Ἰωάννου, *Dei donum, et labor Joannis* (2). Nisi labor ille non de compositione, sed de scriptione etiam intelligi posset. Verum cum in dicto codice alia quoque eodem charactere, et similis scriptionis nota descripta sint, nec uspiam dictum laborem memoraverit, nisi post Theodori vitam, fortasse non inconsiderate de compositione intelligendus est. Sed id alii judicent. Habeturque præterea de illius obitu epistola prolixa Naucratii monachi, tanti patris discipuli, ad fratres spirituales et patres (3).

Neque enim illius tantum discipuli, sed alii quoque plerique in eo laudando, et in ejus rebus gestis enarrandis ingenium calamumque exercuerunt, ut indicavit Michael monachus in ejus Vita.

Nullus finis esset, si quæ in illius laudes alii dictarunt, hoc in loco colligere conaremur. Apponam tantummodo troparia quædam ex meo manuscripto, quibus quantus fuerit hic vir in Ecclesia Dei aperte dignosces. Primum est : Ὁ ἀσκητικὸς βίος σου, ταῖς τῶν ἀρετῶν πράξεσι, σοφὲ, ὡς ἥλιος ἀναλάμψας φρυκτωρεῖ, καὶ συγκαλεῖ πάντας εὐσεβῶς πρὸς σωτηρίας τὴν τρίβον, Θεόδωρε μακάριε· τοὺς ἐν ἀγνοίᾳ γὰρ ἀγνωσίας καὶ παθῶν, καὶ πολλῶν ἐγκλημάτων καθοδηγεῖ πρὸς θείαν γνῶσιν ταῖς διδαχαῖς τῶν ἔργων σου καλῶς· ἀλλὰ καὶ νῦν μὴ παύσῃ ὑπὲρ τῆς ποίμνης σου τῷ Χριστῷ πρεσβεύων. II. Ὁ πρὸς τὸν Θεὸν ζῆλός σου τὴν τοῦ Βαπτιστοῦ χάριν σοι σαφῶς προσμαρτυρεῖ, θεοφόρε· τοὺς γὰρ πράξει μοιχικῇ φθείροντας

NOTÆ.

(1) Hoc initio exstat in editione Sirmondi vita Studitæ, gerens nomen auctoris Michaelis monachi, quod secus erat in codicibus Allatianis. At illa incipiens πολλοὶ, tribuitur eidem Michaeli in duobus codicibus Vat. De hac re diligentius nos dicemus, cum alteram hanc Studitæ vitam typis trademus. A. M.

(2) Ergone edita vita a Sirmondo, dicenda est habere auctorem Joannem? Inedita autem Michaelem monachum, cui reapse inscribitur in codd. Vaticanis? A. M.

(3) Edidit hoc Naucratii scriptum Combefisius, t. II, Auctarii Bibl. PP. p. 855. A. M. — Vide infra inter testimonia veterum. Edit.

Digitized by Google

σαφῶς τῆς ἐκκλησίας τὸ κάλλος, Θεόδωρε, διήλεγξας· ἐν παῤῥησίᾳ γὰρ ἐμφανῶς καὶ δυνατῶς θάρσει θεϊκῷ, καὶ ὡς βέλεσι τοῖς λόγοις ἀπέφραξας τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Κυρίου γράφειν. III. Σὺ ὡς γεωργὸς ἄριστος νέαν τῷ Θεῷ ἄμπελον, σοφὲ, φυτεύσας ἐν εὐσεβείᾳ, καὶ ποτίσας δαψιλῶς λόγῳ διδαχῆς τῶν μοναζόντων τὰ πλήθη, Θεόδωρε πανόλβιε· τὴν βασιλίδα γὰρ ὥσπερ πόλιν τοῦ Θεοῦ ἀνέδειξας ἐν ταύτῃ, ἐν ᾗ αὐξήσασα εἰς κάλλος ἐξέτεινε τὰ κλήματα αὐτῆς, ὀρθοδοξίας πίστιν καρποφορήσασα ὁμολογίας. IV. Ὡς διφυᾶ σε πηγὴν ἀένναα βρύουσαν νάματα ἐν κόσμῳ πιστῶς καὶ ὁσίως προστρέχομεν· ἐκεῖθεν δὲ λόγον διδαγμάτων σου ὃν ἐκ χειλέων μελισταγῶν πλουσίως ἐκχέεις ἡμῖν· ἀλλ', ὦ ἱερόμυστε πάτερ, μὴ ἐπιλάθῃ τῆς ποίμνης σου ἡμῶν ἐκ πάσης ἀνάγκης, καὶ φθορᾶς, καὶ παθῶν λυτρωθῆναι, ἡγιασμένε Πάτερ Θεόδωρε. V. Ἡ τῆς πίστεως ἐπανθοῦσα ἀρετὴ, καὶ τὸ καρτερικὸν ἐν τῇ ἀσκήσει σου, πάντας ἕλκει πρὸς ὑμνῳδίαν τῶν κατορθωμάτων σου, Θεόδωρε πανόλβιε· ὅθεν τοῖς θείοις σου μέλισμασι, τὴν τῶν ἀνθῶν ποικιλίαν τρανῶς ἐπαφῆκας ἡμῖν· διὸ συγκροτοῦσι χοροὶ τῶν ἀσωμάτων, καὶ πανηγυρίζει ἡ Ἐκκλησία τὴν μνήμην σου μυστικῶς ἐγκαυχωμένη· Χριστὸν τὸν Θεὸν μὴ ἐλλίποις πρεσβεύειν τοῦ σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Sed de ejus scriptis agamus. Possevinus refert duo fragmenta eum reliquisse, alterum epistolæ ad Naucratium filium, in qua agit de hæresibus et schismate; alterum autem fragmentum in quo agit de honore sanctis imaginibus deferendo, exstareque in tomo tertio *Bibliothecæ sanctorum Patrum Bigmæi*, editionis secundæ. Opusculum vero antea prodiisse Antuerpiæ apud Joannem Stelsium anno 1556, adjunctum tribus libris Joannis Damasceni adversus traducentes et criminantes sanctorum imagines. Epistolam item catecheticam scripsisse ad eos, qui causa sacrarum imaginum cultus in carcere essent, quos perstare in fide catholica hortatur, quam legimus in nono tomo Annalium cardinalis Baronii sub anno 914; quemadmodum alteram ejusdem Studitæ catecheticam ad fratres sub anno 818; et aliam ejusdem argumenti, aliam quoque de Eustratio lapsum occultante, quæ est 16, in codice Columnensi, ex quo Baronius ipsam desumpsit. Disputationem quoque ipsius Studitæ adversus Constantinum Copronymum imperatorem anno 795. Sed hæc minutiora sunt, et longe illustrium scriptionum τεμάχια. Quare majora illius scripta numeranda sunt; a quo nos labore facile liberasset Sirmondus, si hunc patrem, quem a tanto tempore parturit, emisisset in lucem aliquando: sed quando id huc usque non egit (4), eorumdem operum catalogum, ut colligere potuimus, contexamus.

Scripsit alias atque alias orationes de laudibus variorum sanctorum, et de ecclesiæ solemnitatibus. Et librum hunc, in quo hujusmodi orationes continebantur, vocavit πανηγυρικόν.

Ex his unam *in adorationem pretiosæ et vivificæ crucis*, quæ incipit, ἀγαλλιάσεως καὶ εὐφροσύνης ἡμέρα, edidit Græce et Latine Gretserus tomo II (p. 231), de cruce. Alia ejusdem in sanctum Platonem, cui ipse in eodem monasterio successit, et incipit, ῥήτορσι μὲν καὶ σοφισταῖς ἡ πᾶσα σπουδὴ. Latine edita est apud Surium tomo VI, exstatque Græce in bibliothecis Vaticana, Barberina, et aliis (5). Meminit quoque illius Michael monachus in ejus vita: Καὶ ὁ τῆς προκατονομασθείσης ἀοιδίμου Θεοκτίστης ὁμαίμων Πλάτων ὁ σεβασμιώτατος· περὶ οὗ καὶ λαμπρῶς ἐσπουδάσθη τῷ μεγάλῳ Θεοδώρῳ ἔπαινος τὴν αὐτοῦ ἐκτιθεμένῳ ἀξιοπρεπῶς πολιτείαν. *Et antea laudatæ celebris Theoctistes frater Plato quam maxime reverendus, de quo præclara laudatio concinnata est a magno Theodoro, illius vitæ institutum pro dignitate exponente* (Scilicet in vita inedita vero Michaeli inscripta cod. p. 137).

Ineditæ sunt, quod ipse sciam. Ἐγκώμιον εἰς τὴν κοίμησιν τῆς ἁγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου. *Laudatio in dormitionem sanctæ Dominæ nostræ Deiparæ.* P. Φωνὴν σάλπιγγος κερατίνης βοῆς ἀλαλάζουσα γεγωνότερον (6).

Ἐγκώμιον εἰς τὸ γενέσιον Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου. *Laudatio in diem natalem Joannis Præcursoris.* P. Ἀηδόνι τινὶ πολυφώνῳ (7).

Ἐγκώμιον εἰς τὴν ἀποτομὴν τῆς κεφαλῆς τοῦ Προδρόμου. *Encomium in decollationem sancti Joannis Præcursoris.* P. Φασινὴ καὶ θεοχαρὴς ἡ συναγείρουσα ἡμᾶς πρὸς ἑορταμόν (8). Epitomatores Gesneriani: *Theodori Studitæ sermo de inventione capitis sancti Joannis Baptistæ; encomium in sanctum patrem Epiphanium. Ni mendum sit in primo, et pro inventione capitis, abscissione legendum* (9). Alteram *in sanctum Epiphanium* nondum videre contigit (10).

Gerardus Vossius in notis ad Thaumaturgum (ed. p. 109) tradit in manuscripto cardinalis Sirleti sub num. ιγ' haberi Theodori Studitæ sermonem *in Annuntiationem beatæ Mariæ Virginis* (11).

NOTÆ.

(4) Posthumus denique exiit Theodori Studitæ operum tomus Sirmondianus, in quo supra nominata ab Allatio scripta videre licet. A. M.

(5) Edita postea Gr. et Lat. apud Bollandianos t. I April. append. p. 46. A. M.

(6) Edidimus nos in tomo V *Bibliothecæ novæ Patrum*, part. II, p. 54. A. M.

(7) Apud nos tom. cit. p. 33. A. M.

(8) Item apud nos tom. cit. p. 43. A. M.

(9) Et *De decollatione*, et *De inventione* capitis sancti Præcursoris exstant orationes Studitæ, ut diximus in adn. tom. cit. p. 77. A. M.

(10) Ne nobis quidem hæc *in Epiphanium* oratio occurrit. Fortasse epitomatores Gesneriani scripserunt mendose *in Epiphanium* pro *Epitaphium*. Etenim tres epitaphicas Studitæ orationes nos memoravimus tom. cit. p. 77. A. M.

(11) Quærenda est hæc quoque oratio. A. M.

Digitized by Google

Penes me est oratio ipsius catechetica in Dominicam resurrectionis. P. Τί τοῦτο ἀδελφοὶ ἀγαπητοὶ καὶ φιλέορτοι (12).

Relatum est mihi doctissimum Sirmondum edendi hujusce Patris laborem intermisisse, quod plerasque illius orationes in varios sanctos, quæ nuntiabantur ipsi Scoriaci delitescere, nondum impetrare potuerat. Vereor ne fucus illi factus sit a seiolo quopiam (13), qui cum ejus catecheses percurrens vidisset, varias ibi præponi solemnitates, et sanctorum nomina (veluti εἰς τὸ Πάσχα. Εἰς τὴν μεταμόρφωσιν. Εἰς τὴν μνήμην Μιχαὴλ τοῦ ἁγιωτάτου μητροπολίτου Συναδῶν. Εἰς τὴν μνήμην Ἰωάννου μητροπολίτου Χαλκηδόνος. Εἰς τὴν παραμονὴν τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἰνδίκτου. Εἰς τὴν μνήμην τοῦ μάρτυρος Θαδδαίου. Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον τὸν ὁμολογητήν. Εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἁγίου Βασιλείου, καὶ τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τοῦ ἁγίου Ἐφραίμ. Εἰς τὸν εὐαγγελισμόν. *In Pascha. In transfigurationem. In memoriam Michaelis sanctissimi metropolitæ Synadorum. In memoriam Joannis metropolitæ Chalcedonensis. In vigiliam Deiparæ dormitionis. In principium indictionis In memoriam martyris Thaddæi. In sanctum Paulum homologetam. In memoriam sancti Basilii, Chrysostomi, et sancti Ephræm. In annuntiationem*, et similia), opinatus est, eas diversas esse orationes de variis sanctis, ac solemnitatibus ab eodem dictas, et distinctas a catechesibus ibidem conservari; quod accidit quoque Possevino, qui post memoratas centum triginta quinque catecheses e Græco conversas, editasque Antuerpiæ opera Andreæ Scotti, mentionem inducit sermonum centum triginta quatuor in anni totius festa a Joanne Bellero ibidem emissorum anno 1603, interprete Joanne Livineio, quas tamen Theodori esse catecheses, testatur Gesnerus : *Prodierunt ante aliquot annos catecheses ejusdem Theodori, interprete ex Græco Joanne Livineio.*

Catecheses ipsius Latine edidere, ut diximus, Antuerpienses opera Andreæ Scotti, et Græce passim in Italia reperiuntur in Vaticana, Altempsiana, Barberina, apud Germanos in Bavarica. Sciendum porro est Theodorum duos catecheseon libros composuisse, quorum alterum *Parvam catechesim* nuncupavit, centum triginta et quatuor sermones continentem, quos proprio ore discipulis suis dictavit: alterum *Magnam catechesim*, in qua prolixiore sermone instituta monachorum explicat et doctrinam, qua absolutam illius vitæ rationem consequerentur. Fusius tradit auctor illius vitæ (cap. 35).

Quæ vero modo catecheses præ manibus sunt, cum numerum parvæ catecheseos exæquent, et brevioribus colloquiis constent, *Parvam catechesim* esse manifeste apparet. De magna an alicubi lateat indagandum curiosius est (14).

Scripsit item librum dogmaticum, in quo oppugnatores imaginum validissimis rationibus refellit, et principum mala facta animose sugillat.

Inter has orationes accenseri debent quæ adhuc supersunt in Barberina, et regia Parisiis cod. 7091 (15). Ἀντιῤῥητικὸς πρῶτος κατὰ Εἰκονομάχων. *Antirrheticus primus contra Iconomachos.* P. Καιρὸς τοῦ λαλεῖν, ἀλλ' οὐ τοῦ σιγᾶν ἐστι τῷ ὀπωσοῦν δυναμένῳ. Ἀντιῤῥητικὸς δεύτερος κατὰ τῶν αὐτῶν. *Antirrheticus secundus contra eosdem.* P. Ὁ μὲν τῆς ἀληθείας λόγος μονοειδής τις ὤν. Ἀντιῤῥητικὸς τρίτος κατὰ τῶν αὐτῶν. *Antirrheticus tertius contra eosdem.* P. Δαυὶδ μὲν ὁ ψαλμογράφος μία βολίδι λίθου. Et hic quidem in quatuor capita dividitur.

Ejusdem. Ἔλεγχος καὶ ἀνατροπὴ τῶν ἀσεβῶν ποιημάτων Ἰωάννου, Ἰγνατίου, Σεργίου, καὶ Στεφάνου τῶν νέων χριστομάχων. *Criminatio et refutatio impiorum poematum Joannis, Ignatii, Sergii, et Stephani novorum Christi oppugnatorum.* P. Προβλήματά τινα πρὸς εἰκονομάχους λέγοντας τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστοῦν μὴ ἐγγράφεσθαι κατὰ τὸν σωματικὸν χαρακτῆρα. *Problemata quædam ad Iconomachos, asserentes Dominum nostrum Jesum Christum non effigiari secundum corpoream formam, capitibus quindecim.* P. Εἰ ἐκ δύο φύσεων, καὶ ἐν δυσὶ φύσεσι. Ejusdem. Κατὰ Εἰκονομάχων κεφάλαια ζ'. *Adversus oppugnatores imaginum capita septem.* P. Θεοποιεῖν ἔστιν, ἵνα ἐξ αὐτῆς τῆς τοῦ ῥήματος συνθέσεως. Ejusdem. Ἐπιστολὴ πρὸς Πλάτωνα τὸν ἑαυτοῦ πατέρα περὶ προσκυνήσεως τῶν σεπτῶν εἰκόνων. *Epistola ad patrem suum Platonem de adoratione venerandarum imaginum.* P. Ἑαυτοὺς παραμυθούμεθα προσλαλοῦντες τῇ ἱερᾷ κεφαλῇ ἡμῶν (16).

Epistolarum libros V, in quibus fortem ac constantem animum, neque miseriis, neque cruciatibus, neque minis principum obnoxium cernere est. Plures numero exstant in primo, et secundo, et tertio exsilio scriptæ in bibliothecis Vaticana, Barberina, Vallicelliana Romæ, ex quibus quæ historiam conti-

NOTÆ.

(12) Apud nos tom. cit. p. 24. A. M.

(13) Fucus Sirmondo non est factus; constat enim ex Baunii præfatione ad tomum Sirmondianum, nonnullas orationes ab Arcudio illi in Galliam missas, idque confirmat Holstenii epistola 77, ut diximus tom. cit. p. 1. A. M.

(14) Magna catechesis non exstat in codicibus Vaticanis, sed non deest in Parisiensibus aliisque, ut diligenter adnotat Harlesius in Fabricii *Bibliotheca gr.* ed. nov. t. X, p. 449 seq., qui et unam ex his homiliis Græce edidit (tres autem ex minore coll. Mingarellius). Imo ibidem sigillatim recensentur catecheses CCXVII, quæ illam majorem collectionem constituunt. A. M.

(15) Qui sequuntur tres antirrhetici, imo et alia contra Iconomachos minora Theodori scripta, videntur mihi constituere illum ipsum librum dogmaticum, de quo supra. Cæterum et hi tres antirrhetici, et alia minora, quæ mox appellantur, scripta contra Iconomachos, leguntur in Sirmondiana editione. A. M.

(16) Leguntur hæc omnia in editione Sirmondi. A. M.

Digitized by Google

nebant a Sirmondo jam olim in Latinum versæ sunt, puto modo et reliquæ quæ justum volumen efficerent.

De his omnibus Theodori scriptis clare admodum pertractat Michael quoque monachus in ejus vita.

Capita ascetica, κεφάλαια ἀσκητικά. P. Οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἡ ἀσκετικὴ ζωή. In bibliotheca Barberina num. 250.

Varios *Canones et Troparia* (17), quæ ad hunc diem in Ecclesiis Græcorum concinnuntur. Canonum potissimam partem ipse cum Josepho fratre composuit, in templo sancti Romani, cum Leonis Iconomachi minas subterfugiens, ibi lateret. Origines Constantinopolitanæ nondum editæ (conf. *Imper. Orient.* t. I, ed. Paris. p. 55, cum diversitate.) Τὸν ἅγιον Ῥωμανὸν ἡ ἁγία Ἑλένη ἔκτισεν, καὶ πλησίον αὐτοῦ τὴν ἁγίαν σορὸν, καὶ τὸ λείψανον κατέθετο Δανιὴλ, καὶ τοῦ μεγαλομάρτυρος Νικήτα (ed. Ῥωμανοῦ) καὶ ἑτέρων πολλῶν προφητῶν λείψανα, ἅπερ ἠγάγετο ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ ἀπελθοῦσα εἰς ψηλάφησιν τοῦ τιμίου σταυροῦ· λέγεται δὲ ὅτι οἱ ποιηταὶ τῶν κανόνων Θεόδωρος καὶ Ἰωσὴφ οἱ Στουδῖται ἐκεῖσε διὰ τὸν φόβον φυγόντες τοῦ συρογενοῦς Λέοντος τοῦ εἰκονοκλάστου ἐκάθηντο, καὶ ἐποίουν τοὺς κανόνας· πεντακόσια δὲ ἔτη διῆλθον, ἀφ' οὗ ἐκτίσθη ὁ ναὸς μέχρι τῆς τῶν ῥηθέντων ποιητῶν κατοικία.. *Sancti Romani templum ædificavit sancta Helena, et prope ipsum sanctam thecam, et corpus deposuit Danielis, et magni martyris Nicetæ, et aliorum multorum prophetarum, quæ Hierosolymis advexit, cum illuc ad venerandam pretiosam crucem accessit. Fama est canonum compositores Theodorum et Josephum Studitas, ob metum Leonis Iconoclastæ in Syria nati, illuc confugisse, ibique morantes, canones composuisse. Quingenti vero anni præterierant, ex quo templum ædificatum fuerat, ad dictorum poetarum habitationem.*

Cum vero hujusmodi cantica in Triodio (liber est Græcorum ecclesiasticus, de quo nos alibi) multa abundarent, vel etiam potiorem illius partem occuparent, quemadmodum et alia Josephi, factum est ut ille liber Theodori atque Josephi nuncuparetur. In Regia bibliotheca Parisiis cod. 1351. Τριῴδιον σὺν Θεῷ, ἀρχόμενον ἀπὸ Τελώνου καὶ Φαρισαίου μέχρι Λαζάρου τοῦ δικαίου· ποίημα Ἰωσὴφ, καὶ Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου. *Triodion cum Deo, incipiens a Publicano et Pharisæo, finiens in justum Lazarum, opus Josephi et Theodori Studitæ.* Id vero, ut jam dixi, asseritur, non quod totus liber Theodori ac Josephi sit, sunt enim etiam aliorum troparia et canones, sed quod major illius pars ad hos duos referatur (18).

Scripsit præterea *hypotyposim monasterii Studii.* Ἡ ὑποτύπωσις σὺν Θεῷ τῆς καταστάσεως τῆς μόνης τῶν Στουδίων. *Hypotyposis Dei gratia vivendi rationis monasterii Studii.* P. Πολλῶν ὄντων καὶ διαφόρων τῶν ἐν τοῖς ἱεροῖς μοναστηρίοις (19).

Item Typicon περιέχων τὴν ἅπασαν ἀκολουθίαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως. In quo ordo recitandi officii ecclesiastici singulis diebus exponitur. Est manuscriptum in bibliotheca Barberina (20). De Typicis quemadmodum de Triodio nos plura diximus in dissertatione de libris ecclesiasticis Græcorum.

Item epitimia, quibus pœnæ statuuntur illis, qui in suo munere deerraverint, vel deliquerint (21). P. Ὁ μὴ φύρισκόμενος εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Δόξα ἐν ὑψίστοις.

Testamentum quoque condidit antequam moreretur. P. Ἀκούων τοῦ Θεοῦ Δαβὶδ λέγοντος· Ἡτοιμάσθην (22).

Carmine vero iambico prosecutus est primi parentis ortus et prævaricationem, Caini invidentiam, Enochi, Noe, et aliorum patriarcharum res gestas, nec non Iconomachorum hæresim.

Eodem metri genere administris monasterii sua cuique munia exposuit, ab ipso omnium præfecto, usque ad postremum et infimum. Ex quibus reliqui sunt, qui habentur in bibliotheca Vaticana, Barberina, Altempsiana Romæ, et sancti Joannis in Carbonaria Neapoli (23). Tractavit quoque alia varii argumenti (24).

In Theodori Studitæ troparion quod dicit: Βάθει τῶν κριμάτων σου, Χριστὲ, πανσόφως προώρισας ἑκάστου τέλος ζωῆς τὸν τόπον, καὶ τὸν τρόπον. Διὸ οὓς ἐκάλυψε τάφος πάσῃ χώρᾳ ἐν τῇ κρίσει σῶσον πανοικτίρμων. *Altitudine judiciorum tuorum, Christe, sapientissime prædeterminasti uniuscujusque vitæ finis*

NOTÆ.

(17) De Theodori tropariis diximus nos in præfatione ad eumdem. Et sane codicem nobilem præmanibus habemus, ex quo ipso S. Sophronii troparia jam edidimus in Spicilegii Rom. tomo IV, A. M.

(18) Triodium ms. Vat. quod retro citavimus, septem alii melodi cum Theodoro componunt. A. M.

(19) Exstat apud nos tom. cit. p. 111 seqq. A. M.

(20) Item in codice Vat., ut diximus tom. cit. p. 102. A. M.

(21) Exstant item apud nos tom. cit. p. 78 et 138. A. M.

(22) Exstat in editione Sirmondi. A. M.

(23) Exstant hi iambi nunc in calce editionis Sirmondi A. M.

(24) Hic Allatius complura Studitæ in scripto suo carmina subtexebat, quæ cum omnia in citata editione nunc legantur, nos omittenda putavimus. A. M.

Digitized by Google

locum et modum ; propterea quos sepulcrum texit in omni regione, in tuo judicio salva, misericordiosissime; Exstat apud me satis docta expositio Michaelis Glycæ inter ejus epistolas manuscriptas.

Exstare etiam Studitæ nostri librum *De futura restitutione* (Possevinus interpretatur *resurrectione*, Græce est κατάστασις) scribit Gesnerus, sed locum non indicat, neque apud quem inveniatur (25).

NOTÆ.

(25) Præter hactenus recensita ab Allatio scripta, habentur in nostra editione tom. cit hæc. 1. *Judicium de compendio regularum S. Basilii.* 2. *Explicatio liturgiæ præsanctificatorum.* 3. *Supplementa brevia epistolarum.* 4. *Catechesis chronica.* 5. *De confessione et satisfactione.* 6. *Quæstiones aliquot.* Insuper Allatius nonnullarum ex orationibus mentionem omisit, quas habes in nostro libro vel impressas vel commemoratas. A. M.

PRÆFATIO

POSTHUMÆ SIRMONDIANÆ EDITIONI PRÆMISSA.

Quis quantusque vir fuerit Theodorus Studites, sive sanctitas vitæ et facta ejus præclara; sive doctrina, eloquentia et ingenii monumenta spectentur : quantaque viri auctoritas et existimatio in Ecclesia Orientali exstiterit; abunde docent, tum Vita a Michaele monacho, qui cum ipso vixit, accurate conscripta, quam in fronte ipsius Theodori operum apposuimus : tum etiam quæ collegimus veterum de eo testimonia : ac demum elogia sane luculenta, a nobis sublecta ex Baronii Annalibus : in quibus maximus cardinalis, vir acerrimi summique candoris, tam crebro tamque impense Theodorum Studitam ejusque scripta commendat, ac si opinionem de illo conceptam assequi verbis, sibique ipsi in eo laudando satisfacere non possit.

Et vero, *Quis non hujusmodi virum quantis valet præconiis prosequatur, cujus eloquentia inspirata divinitus, et Ecclesias docuit, et sæculum confutavit?* liceat enim hic usurpare quæ a Maximo Taurinensi dicta sunt de Cypriano (in hom. 2, *in Natali D. Cypriani*) cui, si episcopatus apicem et martyrii titulos exceperis, multis certe nominibus conferri potest Theodorus, omnino *fuit* (*Ibid.*), in Theodoro perinde ac *in Cypriano, et contra errores diaboli spiritualis sapientiæ plenitudo, et adversum persecutiones mundi Christiani pectoris indefatigata constantia. Vere hic mirabilis, atque omnium ubique studiis celebrandus : quem sanctitas sacerdotem, peritia doctorem, fides* tantum non *martyrem consecravit :* exsulem certe pro Christo vinctumque sæpius ac flagellis dirissime cæsum : martyrio interim paratissimum, capitisque supplicium quotidie sic exspectantem, *ut corona singulis diebus posset ascribi* (Pontius in *Vita S. Cypriani*). Sed, qui difficillimis temporibus ad fidei pietatisque tutamen divinitus datus fuerat, revera Theodorus, diutius *servatus est : quia debebat esse, qui, dum Dei populum vastabat persecutionis infeste insolens atque acerba grassatio ; posset saucios homines, et varia expungentis inimici arte jaculatos, adhibita medicinæ cœlestis medela pro qualitate vulneris, vel secare interim, vel fovere : qui* innumerabiles monachos ac *virgines ad congruentem pudicitiæ disciplinam, et ad habitum sanctimonia dignum velut frenis quibusdam coerceret : qui doceret pœnitentiam lapsos, veritatem hæreticos, schismaticos unitatem, filios Dei pacem et evangelicam legem : per quem,* si non *gentiles,* at hæretici *blasphemi vincerentur : a quo Christiani mollioris affectus circa suorum amissionem consolarentur spe futurorum : qui martyres exhortatione divini sermonis erigeret : qui confessores ad exemplum martyrii superstites reservatos incentivo tubæ cœlestis animaret* (Ibid.). Quæ quidem omnia magni Cypriani propria sic fuerunt, ut prorsus eadem in Theodorum Studitam mirifice conveniant.

Atque ut de magnitudine animi, quæ et in Cypriano enituit potissimum, aliquid dicamus : quis, ea legens quæ adversus nefarias Constantini adulteri nuptias gessit scripsitque Theodorus, cum pro domo Dei et evangelica lege prope unus maximi imperatoris potestati se opposuit; ecquis, inquam, hæc legens, ibi quoque non suspiciat constantiam illam, illud pectoris apostolici robur, quo Cyprianus de viris potentibus Fortunato et Felicissimo Ecclesia pulsis scribebat ad Cornelium Papam (epist. 3 lib. 1) : *Si qui sunt qui putant se ad Ecclesiam aditum sibi terroribus facere : pro certo habeant, contra tales clausam stare Ecclesiam Domini, nec castra Christi invicta et fortia, et Domino tuente munita, minis cedere. Sacerdos Dei, Evangelium tenens, et Christi præcepta custodiens, occidi potest, non potest vinci.*

Neque virtutibus tantum ac rebus gestis, sed et scriptis non parum similes exstitere. Ac primum, ut in libris quos Cyprianus pro vero Deo adversus idolorum cultores, pro Christo adversus Judæos, pro Ecclesiæ unitate adversus Novatianos conscripsit, non modo *Historiarum omnium scientiam, ac verborum et sensuum splendorem* miramur cum Hieronymo (*epist.* 84 *Ad Magnum*), verum et Scripturarum fideique dogmatum intelligentiam suspicimus : sic in Theodori Antirrheticis, aliis-

Digitized by Google

que contra Iconomachorum hæresim lucubrationibus, præter dictionis copiam et nitorem, acumenque dialecticum et subtilitatem, qua sic premit adversarios, sic eorum technas retegit, cavillationes confutat, firmamenta omnia diruit, ut sanæ mentis cujusque consensum extorqueat; præter hæc, inquam, insignis Litterarum divinarum peritia, atque in argumentis ex intima theologia eruendis solertia elucet. Cumque adversus eamdem hæresim tam multi postea præstantes doctrina viri pugnaverint; eos fere armis iisdem videmus, iisdem rationum momentis, tanquam certissimis, pugnavisse.

Sed Cyprianum pariter ac Theodorum commendant imprimis epistolæ, quas in causa haud valde dispari scripsere : alter quidem ut suos Africanos in fide adversus tyrannorum ac Christiani nominis hostium furorem; alter ut Orientalem Ecclesiam in doctrinæ orthodoxæ professione adversus imperatores hæreticos confirmaret. Quinetiam in epistolis utriusque spirat sane idem fidei, pietatis ac divinæ charitatis ardor, rerum divinarum par studium, humanarum contemptio : utrobique vis ad persuadendum et suavis et efficax, altius penetrans in animos, in iisque dulces quosdam aculeos relinquens, et veri rectique amore vehementer succendens. Nec Theodoro defuit, quod Cypriano tribuit Lactantius (lib. v, cap. 1), *ingenium facile, copiosum, suave, et, quæ sermonis maxima est laus, apertum.* Cyprianus tamen pressior et astrictior, ut fere Africani scriptores, ac sententiis densior : Theodori autem oratio pro Græcorum ingenio, copiosior ac diffusior. Demum ut in Cypriani epistolis cernere est expressam antiquioris Ecclesiæ ac disciplinæ speciem et imaginem : sic Ecclesiæ Græcæ, imo et universæ, octavo ac nono sæculo statum, fidem, doctrinam, ritus sacros, ac mores ex uno maxime Theodoro licet cognoscere.

Porro autem quod Cypriano contingit, ut ingenti hæresis cujuscunque et schismatis odio, ac ecclesiasticæ unitatis studio abreptus, aliquando a recto paulisper deerraverit : ita, dum ævi sui hæreticos Theodorus acerrime insectatur, dum exsecratur ipsorum communionem, ab eaque alios absterrere, alios revocare omnibus modis studet; aliqua subinde scripsit, quæ excusatione aut interpretatione saltem benigna egeant : præcipue quod rem sacramentorum attinet.

Baptismum quidem ipse non adimit, uti Cyprianus, hæreticis : nisi qui *in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti* minime baptizarent. Atque hoc modo intelligi vult (epist. 40, lib. I) Apost. canonem LXVIII, quo sancitum erat, *eos qui ab hæreticis ordinati, aut baptizati essent, nec clericos esse posse nec fideles :* id, inquam, restringit Theodorus ad eas sectas quæ Trinitatis invocatione baptisma non consecrarent. At alia Iconomachis sacramenta, Eucharistiam præsertim, videtur abstulisse. Quippe in epistola quadam (epist. 187, lib. II) eos qui hæreticorum in communione decesserint, corporis et sanguinis Domini participes in exitu fuisse prorsus negat : *Hæreticum enim panem illum, non autem corpus Christi esse.* Apertius etiam et expressius alio in loco (epist. 24, lib. II), *communionem cum hæreticis*, non *panem* Christianis *communem, sed venenum esse* ait : *quantumvis illi orthodoxorum precibus* (quo nomine mysticas sacramentorum formulas sæpe antiqui vocitant) *in re divina utantur. Quippe illas preces perperam apud ipsos intelligi, neque id quod verba significant, credi. Quocirca, licet ritum adhibeant orthodoxum, incassum ipsos loqui, vel potius ludos agere, et contumelia liturgiam afficere. Quemadmodum præstigiatores inter dæmoniorum sacra divinis canticis abutuntur*

Collegit quidem Algerus (lib. III *De sacrament. Euchar.* cap. 1) similia aliquot Patrum dicta : in quibus est illud Pelagii papæ in quadam epistola (*Ad Viatorem*, sive *Victorem, et Pancratium*) : *A schismaticorum sacrificiis, potius autem sacrilegiis, abstinere debetis... Non est corpus Christi quod schismaticus conficit.* Alia omittimus quæ legere est apud Algerum : cujus responsio est (cap. 12), Pelagii quidem verba non sic accipienda esse, *quasi corpus Christi essentialiter verum in sacramento non conficiat schismaticus;* sed de corpore mystico intelligi debere : ut sensus sit, corpus Christi quod Ecclesia est, a schismaticis confici sive componi non posse; ac Pelagius ipse mentem suam prorsus ad illum modum explicat apud Gratianum (can. XXXIV, 24, q. 1), ubi epistolæ illius pontificiæ locus idem, sed aliquanto longior, recitatur. Ad alia autem Patrum dicta respondet Algerus (*Ibid.*) non aliud eos significasse, nisi hæreticorum sacramenta *ipsis hæreticis vel eorum complicibus noxia esse et letifera*, hoc est, sine exitiabili scelere nec administrari nec suscipi.

At Theodori locus, posterior saltem, simili responsione mitigari posse non videtur, sed satis aperte affirmare, vim et efficientiam illius sacramenti ex administrantium fide pendere.

Sacras quoque ordinationes, quæ ab episcopis hæreticis vel ob crimen depositis peractæ essent, videtur irritas ac nullas putavisse. Sic, ad Naucratium scribens (lib. I, epist. 40), *in veris Dei ministris censeri non posse* ait, quos episcopus hæreticus ordinaverit. Ac in epistola (lib. II, epist. 215) ad Methodium monachum (quam nos Theodoro vindicavimus, licet ipsam V. Cl. Joannes Cotelerius ediderit (*Monum. Eccl. Gr.* t. III) sub Nicephori patriarchæ nomine) de presbytero quodam per episcopum criminis causa depositum ordinato interrogatus, *Cum*, inquit, *manifesta sit absurditas, ne percontari quidem de hoc crimine debuistis; dixit quippe Christus :* Non potest arbor mala fructus bonos facere (*Matth.* VII, 18). *Quamobrem, etsi a proprio præposito, aut etiam a quopiam sancto pœnitentium acceperit, non tamen solutus est ut rem sacram facere possit.*

Verum in his videtur habuisse quem, more suo,

Digitized by Google

sequeretur magnum Basilium, qui de episcopo A per hæreticos consecrato ait (epist. 192) : *Non agnosco episcopum, nec Christi illum sacerdotibus adnumerarim, qui a profanis est manibus ad fidei destructionem præsul electus. Hæc mea est de illo sententia.* Moxque admonet, *ne, si manus illius impositionem quisquam acceperit; post, reddita pace, sacerdotuli ordini sese accensere contendat.* Atque hunc Basilii locum profert Theodorus (epist. 11, lib. II). Cum autem eumdem locum monachi objecissent in VII synodi actione 1, in qua episcopi tres ex hæresi revertentes sedibus restituti sunt; Tarasius patriarcha respondit : *Et ego exsecror eos qui ob hujusmodi causam et fidei destructionem sunt ordinati : et maxime si episcopi orthodoxi præsentes* B *fuerunt, a quibus poterant consecrari. Sic enim est paternus sensus;* at mox ait, nequaquam Basilium statuere, ut ab hæreticis ordinati, nunquam recipi possint in clerum : interdum enim in ea re dispensatum fuisse a Patribus : quibus contrarius credi Basilius non deberet. Ipsum igitur solummodo voluisse, ut id nonnisi ægre admodum fieret. Pariterque Theodori locos sic explicari posse existimamus, ut duntaxat voluerit, tum episcopis hæreticis vel depositis, tum iis qui ordinationem ab ipsis scientes accepissent, sacris functionibus interdictum esse. In quo nihil est quod abhorreat a regula catholica, aut porro ab scholæ placitis : cum sit communis et constans theologorum sententia, Ecclesiæ ritu ordinatos ab episcopo hæretico vel deposito, sacramentum quidem recepisse : at, quia per nefas accesserint, aut ipsi quoque in hæresi versentur, tunc neque Spiritus sancti gratiam; siquidem hanc hæresis et quæcunque gravis noxa excludit; neque jus officii sacri legitime exercendi recepisse : cum ipse ordinator eo jure per hæresim vel exauctorationem exciderit, proindeque illud tradere alteri minime potuerit.

Cæterum hæreticos, aut depositos excommunicatosve, consecrando eucharistiam vel ordinando, nihil agere, neque Christi corpus, ordinationisve sacramentum conficere; potestatemque et characterem quem habuerant, ecclesiastica depositione abolitum, non posse nisi nova ordinatione restitui, censuerunt olim catholici doctores D aliqui : quorum testimonia collegit vir eruditissimus Joannes Morinus in Commentario de sacris Ecclesiæ ordinationibus (part. III, exerc. 5). Unum nunc audiemus Gratianum, qui ea de re disputans 1, q. 1, post canonem 45, sic concludit : non de omnibus generaliter sacramentis, sed de baptismo intelligi debere id quod Augustinus ait, sacramenta Christi per hæreticos ministrata, suo effectu non carere. Ac post canonem 74 : *Patet*, inquit, *quod sacramenta ecclesiastica præter baptisma, ut supra dictum, ab hæreticis ministrari non possunt.* Nam de baptismo, quanquam aliquando certatum est acerrime, tamen multo citius dijudicata, et plenariæ, sicut Augustinus ait, synodi oraculo dirempta lis fuit. De reliquis sacramentis diutius dubitatum. Etsi de his quoque prorsus idem ac de baptismo statui debere, plurium semper potiorumque sententia auctorum fuit : sed nondum id ratum apud omnes et confessum erat, sicut postea fuit.

Erga eos qui in hæresim Iconomachicam lapsi, ad Ecclesiam postea redirent, severior videtur fuisse Theodorus, quam ferret illius temporis usus, et Ecclesiæ instituta. Nam clericos quidem hac tantum lege vult recipi, ut, peracta etiam pœnitentia, careant honore omni ecclesiastico (epist. 191, lib. II), *lector a lectione, diaconus a ministerio, presbyter a sacrificio arceatur* (epist. 6, lib. II), *neque restitui possit ab ullo antistite* (epist. 119, lib. II) : *episcopus demum cedat episcopatu;* (epist. 20, lib. II); *donec conveniat synodus orthodoxa, quæ integram absolutionem impertiat* (epist. 11 et 96, lib. II). *Laici autem ac monachi sanctis mysteriis, præterquam in morte, non participent.* Sane, viguit aliquot sæculis ea disciplina, ut clerici, qui ad hæreticos defecissent, ad Ecclesiam reversi, nunquam ad sacra munia, nec nisi ad laicam communionem admitterentur. Erat quippe *constitutum in Ecclesia*, ait Augustinus (epist. 50), *ne quisquam, post alicujus criminis pœnitentiam, clericatum acciperet, vel ad clericatum rediret, vel in clericatu remaneret.* Sed paulatim relaxata hæc severitas. Novatianos cum suis honoribus synodus C Nicæna I restituit, atque haud paulo ante Cornelius papa scribens ad Cyprianum (epist. 46), *Maximum*, inquit, *presbyterum* (a Novato revertentem) *locum suum agnoscere jussimus.* Præsertim quod Maximus, et qui cum ipso recepti, circumventos se a Novato, paucis diebus ipsi adhæsisse, ac *sincera mente semper in Ecclesia fuisse* profiterentur. In Alexandrina autem synodo, anno Christi 362 coacta, cum instituta esset quæstio de iis episcopis ac presbyteris qui apud Ariminum perfidiæ Arianæ subscripserant; *multi* quidem *confessores fidei calore ferventes*, ut scribit Rufinus (*Hist.* lib. I, cap. 28), *censebant nullum debere ultra in sacerdotium recipi, qui se utcunque hæreticæ communionis contagione maculasset.* Tamen *communi decreto placuit*, ait Athanasius (*Ad Rufinianum*), qui synodo præfuit, *ut hic et ubique gentium, quicunque lapsi fuissent proprio arbitrio, et antesignani fuissent impietatis, si resipiscerent, ignoscendum quidem illis, non restituendos in cleri numerum. Qui vero non auctores, sed necessitate et violentia compulsi fuissent, visum est quidem illis ignoscendum, et in cleri locum restituendos : maxime cum probabilem defensionem et excusationem dederint.* Velut ii episcopi qui fucum in Ariminensi synodo passi erant. Postea demum mitius actum est cum omnibus in hæresim lapsis, etiam clericis, qui damnato errore, veniam postularent. Cujus rei exempla congessit Joannes Morinus (*loc. jam cit.*).

Digitized by Google

Excipit adversus ista Theodorus (epist. 2, lib. II), primo quidem transfugas haud ita recipi debere, ac qui antea in Ecclesia nunquam fuissent. Deinde (*ibid.*) inter hanc aut illam hæresim discrimen esse non leve: quin (lib I, epist. 40), hæreticos proprie esse duntaxat eos qui religionis Christianæ caput ipsum peterent, hoc est, Trinitatis fidem oppugnarent: cæteros vero, velut Meletianos, etc., potius schismaticos censeri debere. Iconomachorum autem hæresim esse omnium deterrimam, ex Marcionis, Manichæi, Arii, Photini erroribus conflatam, imo Judæis ac gentilibus impietate similem atque geminam, demum, qui ab ea redirent, sic accipi debere ut qui Domini nomen ejuravissent. At, quia in septima synodo, cujus recens tunc memoria, episcopi plures ab illa hæresi venientes, post editam catholicæ fidei confessionem recepti salvis honoribus fuerant: videri forte possit Theodorus concilii generalis placita haud satis veneratus. Et vero ex ipsius epistolis apparet, accusatum aliquando fuisse, quod synodum illam pro œcumenica non agnosceret, qua de re postea dicturi sumus. Nunc, quod lapsorum redintegrationem attinet, certe nusquam ille affirmavit, non posse illos rite in pristinum statum restitui; sed tantum rem voluit remitti ad synodum opportuno tempore cogendam, quæ pro suo jure, sicut Nicæna fecerat, sententiam ferret. Et vero Nicæni Patres non scripserant canonem sive legem, quæ in posterum, quid esset similibus in causis faciendum, definiret atque præscriberet.

Notanda demum ad ejus defensionem quæ scribit (lib. I, epist. 38), de monachis, qui in VII synodo institerant, ut ex Iconomachorum hæresi conversi, ad sacerdotia non admitterentur; quique de ordinationibus apud hæreticos peractis quæstionem moverant. *Ili* (Sabbas et Theoctistus) *ne ab Iconomachorum*, inquit, *hæresi redeuntes episcopi in pristinos gradus restituerentur, non quidem omnes, sed præcipui et principes hæreseos, juxta sancti Athanasii verba, restiterunt, quod sane absurdum non erat. Sed postquam synodus tunc congregata recipiendos omnes judicavit, exemplum secuta quartæ sanctæ synodi; assenserunt et ipsi, nam in eo nulla erat rei necessariæ transgressio.* Notanda item quæ de Tarasio scribit (lib. I, epist. 53), qui in eadem synodo præ cæteris auctor fuerat lapsos redintegrandi: *Quænam causa fuit cur a Tarasio dissenserimus? Fides? atqui palam orthodoxus erat, sacras synodos sequebatur... Eorumne qui ab hæresi revertebantur susceptio? at non ab illo hæc primum instituta: cum a sanctis Patribus triplici modo susceptl fuerint.*

Quod in epistola ad Gregorium (lib. II, epist. 155), sex tantum sacramenta numerantur, atque in his *quintum de monachica perfectione, sextum de sancte dormientibus:* nimirum ea sacramenta vel potius mysteria intelligit Theodorus, de quibus sanctus Dionysius, quem et citat, in libro *De hierarchia ecclesiastica* disputavit, qui quidem Dionysii liber in septem capita tribuitur: quorum primum, velut proœmium est totius operis: sex autem alia agunt singula de singulis mysteriis, quæ in Theodori epistola, prorsus eadem ac eodem ordine, recensentur.

Quæ autem ex Dionysii libro nasci potest, de sacramentorum apud veteres Græcos numero, difficultas: hanc erudite tractavit explicavitque Leo Allatius cap. 16 libri III *De Ecclesiæ Occidentalis atque Orientalis perpetua consensione.* Quo loco alios etiam laudat auctores, qui professionem monasticam sacramentis annumeravere: idque quo sensu intelligi debeat, pluribus verbis exponit. Speciatim autem de Theodori Studitæ loco ait, ibi non spectari sacramenta quatenus gratiam efficiendi vim habent, sed quatenus perficiunt Ecclesiæ hierarchiam, vel modo aliquo singulari fideles ab infidelibus distinguunt, atque utroque isto sensu professionem monachorum, rite sacramentum appellari, monachos quippe, ob sanctioris vitæ studium, ad hierarchiam ornandam, atque ad ordines sacros, imprimis idoneos esse, deinde monasticis maxime institutis Christianos ab aliis omnibus distingui. Quemadmodum et unctio eorum qui pie obierunt insigne est Christianorum. Atque hoc est quod Theodorus ait, si unum ex illis sex tollatur, similes ethnicis Christianos fore. Monet insuper Allatius, mysteriorum nomen apud scriptores Græcos latius patere, quam quæ apud Latinos sacramenta proprie nominantur. Notat denique Theodorum id præcipue agere, ut, Dionysii potissimum auctoritate, probet statum monachorum prorsus institutum esse ab eo, qui et aliorum auctor sacramentorum fuit: adeo ut qui de illius status institutione divina dubitat, non minus de sacramenti cujusque institutione possit dubitare: quod si ita se res habeat, tum Christianos fore similes ethnicis, qui omnibus Ecclesiæ Christianæ sacramentis carent. Plura legi possunt apud ipsum Allatium.

Sacrosanctum et indissolubile matrimonii relaxare vinculum videtur in epistola ad Albenecam (lib. II, epist. 51); ubi feminæ nobilissimæ, monasticam vitam relicto marito inire meditanti, primum quidem enitendum modis omnibus esse ait, ut hanc a viro veniam eblandiatur, at si is negare persistat; *Tunc*, inquit Theodorus, *si te tantus Dei amor incendit, id quod placet, etiam non volente marito facies.*

Omittimus quod de Theona viro sanctissimo proditum est (*Cassian. Collat.* 21), ipsum post quinque conjugii annos, dimissa uxore, quamvis invita et reclamante, ad monasterium se recepisse: cum viriliter, ut aiebat, apprehenderet Christi sententiam: *Qui non odit patrem... et uxorem*, etc. (*Luc.* XIV, 26), cujus factum Cassianus, qui narrat, uti approbare non audet, sic neque damnare: propterea quod, non modo Patres, qui Theonam

Digitized by Google

deinde præ aliis sanctis viris diaconi gradu ornaverant, sed et Deus ipse visus erat approbare, qui eumdem miraculis edendis insignem reddiderat. Cum igitur Theonas instinctu peculiari Dei, vinculum, cujus ipse auctor est, tunc dissolventis, id consilii cepisse merito credatur : fortasse Theodorus quidpiam simile de illustri femina suspicatus fuit. Id enim innuere aliquo modo videntur hæc epistolæ verba : *Magnum utique est quod expetiisti, et arduum, non modo ob cœlestis vitæ illius sublimitatem, sed etiam quod sis viro alligata, a quo divelli magnum negotium est : propterea quod ambos conjunxit Deus, quis ergo disjunget ? ipse nimirum qui conjunxit : qui ad præstantius vitæ institutum progredi cogit.*

Sed Theodori epistolæ valde similis est Basilii locus in Regulis fusius disputatis (interrog. 12) : ubi traditur quo ritu ad religiosam vitam admitti debeant qui matrimonio juncti sunt. *Percontandi sunt*, inquit, *num consentiente altera parte hoc faciant, ex præcepto Apostoli.* Vir enim, *inquit ille*, sui corporis potestatem non habet (*I Cor.* VII, 4). *Et si hoc ita ab ipsis fieri compertum sit ; tum multis adhibitis testibus admitti debet qui accedit, siquidem nihil est quod Dei jussis potius haberi debeat. Si vero dissidens sit altera pars, quod videlicet minus sollicita sit quomodo placeat Deo, hic ea convenit meminisse quæ dicta sunt ab Apostolo :* In pace autem vocavit nos Deus (*ibid.* 15). *Et sic parendum præcepto Domini, qui dixit :* Si quis venit ad me et non odit patrem... et uxorem (*Luc.* XIV, 26), etc. *Neque enim est quod antiquius haberi debeat, quam ut Dei jussis pareatur. Cæterum nos plerosque novimus qui ex intenta oratione, assiduoque jejunio, ad finem quem optabant pervenerunt : quippe cum Dominus eos qui usquequaque sunt obstinati, sæpenumero etiam per corporalem necessitatem adigat sensim, ut recto alterius partis judicio consentiant.* Basilium fortasse de matrimonio rato, sed nondum consummato loqui ait Bellarminus (*De monachis*, lib. II, cap. 38). Si autem de consummato loquatur (quod certe multo verisimilius), tria ibi ab ipso præcipi, primo, ut qui sic accedit, interrogetur num de uxoris consensu faciat. Deinde, si repugnet uxor, parendum tamen esse Christi præcepto : *Qui non odit*, etc. Cum autem duo hæc pugnent inter se ; statim adjicit Basilius, aliquos precibus impetravisse a Deo, ut conjux morbo correpta consensum præbere cogeretur. Hoc itaque vult sanctus episcopus, ut nempe conjugatus, si monachus fieri cupit, primo consensum uxoris obtinere conetur : si non potest, Deum oret, ut uxori eamdem mentem injiciat, ac tum demum ipse voti compos fiat : simulque et Apostolo pareat, dum non relinquit invitam conjugem ; et Christo, dum ipsius amorem amori uxoris anteponit. Atqui Theodorus in epistola qua de agitur, Basilii, quem et citat, vestigiis insistere videtur. Primum enim feminam illam monet, *ut a marito* impetrare discedendi licentiam studeat, *quantum* in ipsa erit : sic enim virum quoque fortasse ad vitam monasticam adjecturum esse animum ; quod si ille non consenserit, tunc, si eam vehementior quidam Dei amor incendat, facturam quod placuerit. Mox autem ait, quo dictum velut corrigat : *Sed res ea multum habet difficultatis... Tene igitur optimum vitæ institutum in quo versaris ; tua enim facta illustria audio, et quomodo, abdicata principum familiaritate, tibi uni ac bonis rebus vaces. Nam et in isto vitæ genere salutem consequi potes, etiam cum viro. Postmodum, uti Dominus fortunaverit, sic ages, nec virum contristans, sed potius divina conversatione inflectens* (*Epist.* lib. I, epist. 27 ; lib. II, epist. 72).

De synodo post sextam, sicut ipse nominat (quæ et πενθέκτη, *quinisexta*, quasi quintæ et sextæ appendix sive supplementum ; et Trullana dicitur a loco ubi coacta fuit) ubique perhonorifice loquitur : ejus canones laudat (*Ant.* II, n. 38), tanquam sacros, divinos, ac Deo dignos, divinorumque Patrum voces : eorum auctoritate passim honorem sacrarum imaginum vindicat (*Refut. poem. Iconom.*, n. 35) ; a quinque patriarchis receptos fuisse ait : denique synodum illam vocat (*Antir.* II, n. 38) *sanctam œcumenicam*, sicut ipsa se nuncupaverat.

Ab iis vero elogiis valde discrepant quæ de eo cœtu prodiderunt auctores optimi ; Beda (*De sex æt. in Justiniano*), et Marianus Scotus (in *Chronico*), qui synodum *erraticam ;* Paulus Diaconus, qui *erroris synodum* appellat (*De rebus Langobard.* lib. VI, cap. 11) : Anastasius Bibliothecarius (in Præf. ad synodum VII), qui conditas ibi regulas, non modo diu incognitas in Ecclesia Latina, minimeque interpretatas fuisse, sed neque in aliarum sedium patriarchalium, etiam quæ Græco sermone utuntur, archivis reperiri ait : ideo nimirum quod *nulla earum sedium tunc, cum* canones *illi ederentur, aut promulgans aut consentiens, aut saltem præsens inventa erat.* Sergium autem papam (Anastasius in *Vita Sergii*) nec precibus nec minis adduci potuisse, ut illos reciperet, deinde, cum ad Joannem VII (Id. in *Vita Joan. VII*) natione Græcum missi fuissent, ut saltem emendaret ; ab eo pontifice remissos esse quales acceperat. Alia omittimus similia istis testimonia veterum quæ exstant : adversus Theodorum Balsamonem, aliosque Græcos posteriores, qui synodum illam prorsus æquant œcumenicis : antiquiores enim Græcorum annalium scriptores, Theophanem, Cedrenum, Zonaram, Constantinum Manassem, Glycam, conventus illius mentionem nullam habere, tanquam silentio sepultum ipsi voluerint, Baronius notavit (ad an. 692, num. 14). Typos quidem sive canones, qui sexti concilii dicebantur, memorat Theophanes, et quonam tempore promulgati fuerint disquirit : at de synodo ad id collecta ne verbum quidem. Denique *in Spiritu sancto legitime congregatam nemo prudens dixerit*, ut Baronius ait (*ibid.*, num. 5), *in qua, exulosa veneranda antiquitate, omnia sibi improba*

Digitized by Google

novitas arrogavit, ac nonnulla doctrinæ orthodoxæ decretis aperte contraria sancivit.

Habuit tamen Theodorus Studites sui de synodo illa judicii auctores sane gravissimos. Nam primo sanctus Tarasius patriarcha, Ecclesiæ Romanæ perquam addictus, in litteris ad tres patriarchas, quæ in VII synodo œcumenica (act. 3) lectæ fuerunt, ait: *Sanctæ sextæ synodi... etiam depromptos canones recipio, in quibus refertur: In quibusdam venerabilium imaginum picturis agnus*, etc.: qui est Trullanus canon 82. Cumque in eadem synodo (act. 4) Elias presbyter canonem eumdem *ex charta, definitiones sanctæ ac universalis sextæ synodi continente* legisset; atque nonnulli, ut apparet, refragarentur; hos vero Tarasius gravi oratione increpuit, chartam hanc ipsam esse affirmans in qua SS. Patres subscripserant: deinde Trullanorum canonum auctoribus fidem asseruit: eosdem nimirum episcopos, qui in sexta synodo errorem Monothelitarum damnaverant, post quatuor vel quinque annos convenisse, ac canones illos edidisse: idque ex ipsorum subscriptionibus constare. Demum, cum in alia synodi ejusdem actione (act. 6) Epiphanius diaconus rursum eumdem de imaginibus canonem, tanquam unam ex regulis quas sextæ synodi Patres sub Justiniano *nutu divino* congregati ediderant, laudavisset: tunc ulli amplius reclamavisse non leguntur. Ac Tarasii successor Nicephorus, in duodecim capitum opusculo adversus Iconomachos (*Biblioth. PP. Lugd.*, tom. XIV): *Quæ recte*, inquit, *et pie a Patribus sanctæ sextæ synodi tradita et decreta erant, hæc respuerunt et conculcaverunt. Sic enim divini Patres nostri, cum in quibusdam venerandarum imaginum picturis agnum*, etc. Et in oratione apologetica contra eosdem hæreticos eidem Nicephoro inscripta (Apud Allatium *De consens.* lib. I, cap. 27), canones illi sanctæ sextæ synodi prolixe commendantur. Nec omittendus est Joannes Damascenus, qui in tertia de imaginibus oratione, sub finem, citat *sancti concilii sexti sub Justiniano celebrati de sancto concilio quinto. In quibusdam sanctarum imaginum picturis agnus exprimitur*, etc.

Quin etiam Romanus pontifex Adrianus I in litteris ad Tarasium patriarcham, quæ pariter in VII synodo (act. 11) lectæ fuerunt, ait: *Omnes sanctas synodos suscipio cum omnibus regulis quæ jure ac divinitus ab ipsis promulgatæ sunt: inter quas continetur: In quibusdam venerabilibus*, etc. moxque hanc regulam *testimonium orthodoxæ fidei* vocat. Idemque pontifex in epistola ad Carolum regem pro synodo Nicæna II (*Coll. Concil.* Labb. tom. VII, pag. 915) quibusdam respondens objicientibus, testimonium sextæ synodi ad imaginum adorationem nihil attinere: *Idcirco*, inquit, *testimonium de sexta sancta synodo protulerunt, ut clarifice ostenderent quod jam, quando sancta sexta synodus acta est, priscis temporibus, sacras imagines et historias pictas venerabantur. Unde ipsa sancta sexta synodus fideliter per canones orthodoxe statuens, ita constituit, dicens: In quibusdam venerabilium imaginum picturis Agnus*, etc.

Ipse porro Anastasius, ex quo pleraque adversus cœtum Trullanum, reprehensionis capita depromuntur, in octavæ synodi præfatione ad Adrianum II, postquam affirmavit Ecclesiam admittere *omnium omnino probabilium Patrum et sanctorum conciliorum regulas et institutiones, illas duntaxat quæ nec rectæ fidei, nec probis moribus obviant, sed nec sedis Romanæ decretis ad modicum quid resultant, quin potius adversarios, id est hæreticos, potenter impugnant*; tum addit: *Ergo regulas, quas Græci a sexta synodo perhibent editas, ita in hac synodo* (octava) *principalis sedes admittit, ut nullatenus ex his illæ recipiantur quæ prioribus canonibus, vel decretis sanctorum hujus sedis pontificum, aut certe bonis moribus inveniuntur adversæ.*

Inde adeo conjiciunt quidem viri docti (Christian. Lupus in Notis ad *Canones Trull.*, pag. 1077), quempiam Romanum antistitem, fortasse Constantinum, Constantinopoli in congressu cum Justiniano Imp. ex omni Trullanorum canonum numero quosdam selegisse atque approbavisse. Et vero Adrianus, annis 58 Constantino posterior, non *omnes* ait recipere se, sed uti vidimus, *eos qui jure ac divinitus promulgati* erant. Pariter itaque Tarasius, Nicephorus, ac Theodorus Studites aliquas quinisextæ synodi regulas laudare tanquam sanctas ac legitimas, earumque auctoritate uti potuerint.

Prætermittimus quod aliqui notaverunt (Franc. Combefis. in *Auctario PP. Gr.* tom. II, pag. 209); cum Justinianus Trullana capitula ad Joannem VII pontificem misisset, enixe rogans ut quæ digna viderentur sanciret, alia excluderet: cumque pontifex, *humana fragilitate timidus*, eadem sicut acceperat remisisset ad principem, quemadmodum Anastasius in Vita Joan. VII testatur: Græcos fortasse rem sic interpretatos, quasi Joannes ea tacite approbaret, vel certe ipsorum conscientiæ permitteret.

Jam vero ut de canone 82 cujus auctoritate sæpius utitur Theodorus, aliquid addamus; scimus graves esse auctores (Baronius, ad an. 692, n. 44; Bart. Caranza), qui a Romana Ecclesia nunquam approbatum fuisse illum contendant: siquidem, inquiunt, vetabat ne Christus agni specie pingeretur: cujusmodi imagines Ecclesia Romana semper in usu et honore habuit. At Bellarminus (*De imag.* lib. II, cap. 8) de eodem canone ait: *Non prohibet istas imagines, sed anteponit tantum istis imagines Christi in forma humana.* Ac Bellarmini sententiam pluribus explicat Gretserus (lib. II *De S. cruce*, cap. 12): formam nimirum humanam aptiorem fuisse ad memoriam conversationis Christi in carne, et cruciatuum ac salutiferæ mortis ipsius, sicut canon ait, excitandam. Postea tamen Petavius (*De incarnat.* lib. XV, cap. 13) contra Bellarminum: *Manifeste*, inquit, *decernitur in illo canone, ut non*

Digitized by Google

amplius Christus in agni figura sed potius hominis exprimatur. Nobis tamen interpretatio Bellarmini et Gretseri verior videtur : præsertim cum veteres, non modo Græci sed et Latini, ipseque Adrianus pontifex, pro sacro imaginum cultu canonem illum laudaverint absque ulla exceptione. Utrum enim putabimus eos labem et vitium, aut non vidisse, aut de eo non admonuisse, ne approbare viderentur ? Deinde, *imagines in quibus agnus exprimitur, venerabiles* sive *sanctas* nominant Trullani Patres; moxque, *veteres figuras atque umbras, ut veritatis notas et signa Ecclesiæ tradita, complexi se aiunt, quantumvis gratiam et veritatem anteponant.* Quod igitur postea decernunt, ut Christus, loco veteris agni, forma deinceps humana exprimatur; necesse non est sic accipi, ut agni formam penitus abrogent; sed tantum ut formam humanam deinceps præferri velint.

Sed Theodoro invidiam conflavit imprimis epistola ad Arsenium monachum (lib. I, epist. 38), parum digna, ut quidem Baronius ait (ad an. 787, n. 65), homine catholico, nec modo contumeliosa in Tarasium patriarcham, sed adversus synodum quoque Nicænam II, temeraria quædam et aperte falsa continens. Tarasium quidem quod attinet. Sabbas aliique monachi, homines severi, ac fidei et disciplinæ ecclesiasticæ studio incensi, ægre tulerant in synodo VI, sicut jam dictum, ex Iconomachorum hæresi conversos, favente et annitente præ cæteris Tarasio, in communionem et gradum receptos fuisse. Cumque post peractam synodum, idem patriarcha lapsos ac pœnitentes quoscunque singulari benignitate exciperet; eam ob rem monachi, atque in his Theodorus, alieniores a Tarasio fuere. Sed gravioris sunt momenti, quæ synodum ipsam attingunt. Postquam igitur nimiam illam erga lapsos facilitatem et indulgentiam notavit epistola ad Arsenium (lib. I, epist. 38), tum, *Roma vero,* inquit, *minime hæc probavit; absit : sed neque synodum ipsam habuit pro œcumenica, sed pro locali, et quæ proprium illorum locorum errorem emendasset. Neque enim aliorum patriarcharum vicarii erant qui pro iis sedebant : falsum. Siquidem Romani non propter synodum, sed ob aliam causam missi huc venerant. Quare et depositi, ut fertur, post reditum fuerunt ab eo qui miserat : quamvis coactos se fuisse causarentur. Alii autem ex Oriente quidem, sed a nostratibus persuasi et inducti, non autem a patriarchis missi, qui nihil sciverunt, ne postea quidem, propter gentis metum scilicet. Hoc autem idcirco faciebant homines nostri, ut hæresi adhærentem populum facilius ad orthodoxam fidem pertraherent, cum œcumenica synodus coacta foret.*

Epistolam hanc confictam esse, ac Theodoro ab ipsius adversariis suppositam, Baronii et quorumdam aliorum suspicio est. Cæterum, criminationi ansam aliquam præbere potuit, tum viri severitas erga lapsos in hæresim, tum quod non uno in loco synodum illam *sanctam* quidem vocat, et *pro veritate stabilienda collectam* ait (in Epitaphio Platonis) : at œcumenicæ titulum non adjicit. Ac in *subscriptione orthodoxi,* postquam (pag. 155) *sanctas sex synodos œcumenicas, aliasque variarum regionum œcumenicis consentientes, et eam quæ post sextam* laudavit, sic pergit : *Nec non synodum Nicænam secundam,* etc., quasi hanc ab œcumenicis dividens.

Verum aliis in locis diserte nominat *œcumenicam* (*Epist.* lib. II, epist. 172 et 176) : atque *a quinque,* id est omnibus, *patriarchis receptam* affirmat (*Epist.* lib. II, epist. 127). Ac demum in congressu cum Nicephoro patriarcha, purgavit sese, ac de illa synodo, simulque de Tarasio quid sentiret, palam professus est, sicut ipse narrat in epistola ad Petrum Nicænum : ubi inter cætera, ait (*Epist.* lib. II, epist. 127) : *Quinetiam, cum mentio fieret de domino beato Tarasio (nam et ab eo dixerant nos descivisse et secundam in Nicæa sanctam synodum, localem appellare), nos vero et illum in sanctis Patribus habere, et synodum verbis scriptisque œcumenicam confiteri probavimus.* Addit tamen : *Licet alicubi aliquando, et aliquo modo, et quibusdam aliter responderimus. Quæ quidem non oportet, sicut nec ea quæ tunc aliter acta sunt, inquirere nunc et refricare. Id enim tumultus causam præbet,* etc. Quibus verbis fateri videtur errorem; quanquam, postrema hæc verba fortasse ad solam dissensionem a Tarasio pertinent.

Quod si et Nicænæ synodo aliquandiu cunctatus sit tribuere quantum par erat; fuerunt et alii, qui, citra hæresis aut schismatis notam, illius synodi auctoritatem agnoscere initio detrectaverint. *Constat enim,* uti Sirmondus notavit (*in Admonitione de can. 2 Francford.* tom. II *Conc. Gall.* pag. 131), *sic in quæstione imaginum versatos esse, tum synodi Francofordiensis, tum Carolini voluminis auctores, ut sibi non cum œcumenico concilio, sed cum peculiari Græcorum, ut appellabant, synodo, rem esse contenderent. Ita enim passim in libris illis profitentur* (lib. *Car. Mag.* cap. 18; ibid. lib. III, cap. 11) : *queruntur que propterea, illam sibi aut universalis, aut septimæ synodi nomen arrogare : cum œcumenicam dici posse negarent, ad quam soli Græci convenissent, reliquarumque provinciarum Ecclesiæ convocatæ, aut sententiam per epistolas more ecclesiastico rogatæ non fuissent. Et quidem, si rem suis momentis expendamus, satis omnino causæ videbatur, ut synodum, cui tot adhuc provinciarum ac totius pene Occidentis suffragia deessent, pro œcumenica nondum haberent. Nec Adrianus ipse aliter se sentire ostendebat; qui allatam e Græcia synodum, ut Hincmarus docet* (*ad Laudunensem,* cap. 20), *in Galliam misit, conciliumque ejus causa convocari a Carolo jussit : et libris Carolinis, quibus oppugnata est, ita respondit, ut œcumenicæ synodi nomen illis auctoritatemque nusquam objiciat. Quare habebant, ut dixi, hac in parte Galli quo se defenderent.* Ac Petavius (lib. XV *De incarnat.* cap. 11), cum ipse

Digitized by Google

synodum VII, ab Adriano inter œcumenicas receptam fuisse, affirmet, addit nihilominus, Occidentalis Ecclesiæ Catholicos initio reclamavisse *absque ullo tamen detrimento communionis et pacis;* tum synodum illam post annos octoginta eoque amplius, a quibusdam Gallis adhuc receptam non fuisse, Anastasii Bibliothecarii testimonio docet. Nec nisi *paulatim*, ut deinde ait, *Ecclesia Gallicana, una cum sacrarum imaginum veneratione, septimam est amplexa synodum œcumenicam.*

Deinde, tunc cum Theodorus de Nicæna synodo ea scripsit, quæ offensionem movere possent; fortasse nondum ullæ in Orientem venerant pontificiæ litteræ, quibus Romana sedes rata habere se synodi decreta testaretur. Adrianus quidem certe in epistola jam superius laudata ad Carolum regem Francorum, qua eos confutabat qui Nicænam synodum impugnaverant (quam epistolam post concilium Francofordiense, proindeque post annos septem a Nicæno scriptam fuisse, censet Labbeus, quod utique admodum verisimile), ait quidem : *Ipsam suscepimus synodum :* at paulo post adjicit : *Nos vero adhuc pro ea synodo nullum responsum hactenus eidem imperatori* (Græcorum) *reddidimus : metuentes ne*, etc. Ac fortasse nec postea reddidit : quippe qui proximo post Francofordiense concilium anno diem obiit. Atqui (*Epist.* lib. II, epist. 129 in fine) *certitudinem fidei repetendam esse a Romana sede : illius* (epist. 86) *sedis judicium ab universa Ecclesia exquiri et suscipi debere :* (epist. 74) *per illam fideles inter se et cum reliquis patriarchis uniri : huic* (epist. 79) *deferri summam œcumenicæ synodi potestatem : nationales quoque synodos approbari ab ea debere*, passim prædicat.

Postremo Romanam Ecclesiam non omnia illius synodi suscepisse, et quidem in canonibus inesse quosdam nævos, notaverunt viri docti (*Vide* Christ. Lupum in Notis ad concil. VII, pag. 1241). Ipseque Anastasius Bibliothecarius in præfatione ad illam synodum : *Sane notandum est*, inquit, *quædam in hac synodo ex apostolorum, et sextæ universalis synodi canonibus et sententiis* (Trullanis nempe) *inveniri, quæ penes nos interpretata nec habentur, nec admittuntur.* Demum graves etiam viri censent (*Ibid.*), nec singulas synodi actiones, nec universas quæ ibi exstant episcoporum interlocutiones ac sententias, sed commune duntaxat fidei decretum, a Romana Ecclesia confirmatum fuisse. Decreti porro illius vindex acerrimus semper fuit Theodorus (*Epist.* lib. II, epist. 72) : *a quinque patriarchis*, igitur a Romana etiam Ecclesia, *facile receptum fuisse* affirmat : proindeque tanquam synodi œcumenicæ decretum amplexus est.

Quam in epistola ad Lucianum monachum (*Epist.* lib. II, epist. 50), pœnitenti absolutionem impertitur, non fuisse sacramenti propriam, sive a peccatis, adnotavimus ad oram libri. Sed altera quædam fuit, a pœnis nimirum, absolutio : cujus et alia exempla, tum ex Joannis Jejunatoris libello Pœnitentiali, tum ex quodam Euchologio manuscripto deprompta profert in suo *De Pœnitentiæ disciplina* Commentario (lib. VII, cap. 25) Joannes Morinus : atque hanc in rem primum notat, in more apud Græcos fuisse, ut absolutio illa non ante pœnitentiam daretur, nisi raro admodum, ac per œconomiam et indulgentiam; deinde, generalem peccatorum absolutionem interdum in illa inseri; denique hanc fuisse Græcorum sententiam, posteriori absolutione illa priorem perfici et quodammodo compleri. Quocirca in quibusdam ejus formulis, sacerdos Deum orat, ut pœnitenti perfectam et integram veniam concedat : omnem maledictionem et excommunicationem irritam efficiat : id est, non culpas modo, sed et pœnas condonet. Ex illo igitur Theodori loco, nullum penitus pro epistolari, ut vocant, absolutione sacramentali colligi potest argumentum. Et vero sacramentum pœnitentiæ, sive in Græca sive in Latina Ecclesia, nunquam nisi præsentibus ministratum fuisse, fidem facere potest vel hoc unum, ut cætera nunc omittamus, quod passim in vetustis monumentis, in canonibus conciliorum, in scriptis Patrum, absolutio sacramentalis, manuum impositionis vocabulo designatur : non potest autem nisi præsens præsenti manum imponere.

Baptismum Christianum nisi aqua perfici non posse constans est catholicorum sententia. Theodorus vero videtur secus existimavisse (*Epist.* lib. II, epist. 157). *Ex necessitate*, inquit, *legis mutatio; et quidem priscis temporibus talia facta cernimus : atque hunc arena infusu, in desertis locis, eo quod mors instaret, baptizavisse, et baptizatum esse; et alium alitor.* Tum subjicit id quod de pueris ab Athanasio puero baptizatis, deque Alexandro episcopo baptismum illum approbante, veteres quidam scripserunt.

Dubium non videtur quin respexerit ad historiam quæ in *Prato spirituali* (cap. 176) narratur : juvenem Hebræum, cum per deserta et arida loca iter haberet, repente gravi morbo correptum, ac morti, ut putabat, proximum, postulavisse a sociis, qui Christiani erant, ne mori absque baptismo sinerent. Cumque hi responderent, neque aquam ibi, neque sacerdotem adesse, cum tamen utrumque requiri baptismi legibus dicerent : nihilominus, quia id enixe precabatur æger, quemdam, nomine Industrium, arenam in ejus caput ter effudisse, cum his verbis : *Baptizatur Theodorus in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti*, juvenemque extemplo convaluisse. Sed Dionysium episcopum, ad quem res est delata, hæsitavisse quidem aliquantum, ob redditæ sanitatis miraculum : tamen, de consensu cleri, jussisse, ut Judæus ille aqua baptizaretur. Simile prorsus exemplum, vel potius idem, postea libris suis inseruit Nicephorus Callisti (lib. III, cap. ult.) : atque illic quoque Dionysius episcopus, quisquis fuit, mandavisse perhibetur, ut Judæus ille aquæ baptismum susciperet. Quod si

Digitized by Google

aliter de baptismo illo arenario Theodorus judicavit (nam imprimis verba hæc, *baptizasse et baptizatum esse*, idem videntur esse ac si dicat non frustra fuisse baptismum illum, sed vere baptizatum hominem fuisse, etsi hanc ejus mentem esse non omnino liquet), sed si ita sensit, fatendum est omnino erravisse.

Erunt fortasse quibus haud adeo probentur et ea, quæ de ambiguarum vocum, ac mentis, ut vocant, restrictionum usu tradit (*Epist.* lib. II, epist. 39). Quæsierat ex ipso Athanasius monachus, num liceret, ubi de amici capite ageretur, mentiri. Respondet ex magni Basilii sententia (*Regul. brev.* interrog. 76), mendacium a Christo damnari absque ullo prorsus discrimine. At statim subjicit, id, quod Athanasius mendacium vocaverat, mendacium non esse. Tum his exemplis mentem suam declarat. *Venit ad me puella quam stuprator insequitur : orat illa : Ne stupratori me prodas. Huic igitur percontanti : Num venit huc puella ? si negem, non mentior ; non quod non esse domi puellam cogitem, sed quod per reticentiam negem scelus apud me admissum iri. Iterum aliud : Gladium mihi commisit aliquis : mox reposcit quo se interimat. Si dixero : Nec novi, nec accepi, non mentior ; nosse enimvero me nego aut accepisse, ut gladium tibi ad necem porrigam.*

Non deerunt, ut diximus, qui hanc viri alioqui sanctissimi, ac severitatis evangelicæ strenui ubique assertoris sententiam (quam ille nonnisi cunctanter et timide, ut in re perdifficili ac lubrica, proposuit) quadam recti et boni specie patrocinari mendacio et fraudi existiment. Ac multas opponent gravissimas auctoritates : Augustini præcipue, quem contendent, in iisdem exemplis, hoc est, ubi vita etiam alicujus aut pudicitia summo in discrimine versetur, prorsus Theodoro contraria statuere (*De mendacio*, cap. 6 et 7).

Hujus loci non est, difficillimæ ac latebrosissimæ, ut ipse Augustinus (*Enchir.*, cap. 8) vocat, quæstionis accuratior tractatio. Tantum, pro re præsenti, atque ad mentem Theodori exponendam, breviter perstringemus, quæ insignes theologi, atque in iis Joannes Malderus Antuerpiensis episcopus singulari tractatu (*De restrictionum mentalium abusu*) explicavit : quorum hæc fere summa est : Mendacium nullum posse unquam justum esse, sicut Augustinus ait (*De mendacio*, cap. 15). Deinde, non mendacium modo in Litteris divinis, sed fallaciam omnem, atque imprimis os bilingue damnari (*Prov.* VIII, 13 ; *I Tim.* III, 8), candorem simplicitatemque commendari. Non quo tamen non liceat interdum, imo et necesse sit, veritatem celare ac tegere : *Sacramentum regis abscondere bonum est* (*Tob.* XII, 7). *Qui fidelis est animi, celat amici commissum* (*Prov.* XI, 13). Jam vero verba ambigua et tacite restricta, tunc mendacio carere aiunt, cum circumstantiæ rerum, personarum, aliave signa externa, sunt ejusmodi, ut, tanquam voces quædam, indicare aliquo modo ac supplere possint id quod sermoni deest, et quod loquentis mente retinetur : vel certe cum ex illis circumstantiis intelligere potest vir prudens, satis justas causas adesse, cur tu rem quantumlibet tibi notam efferre nolis. Quam in rem scitum est illud sancti Hilarii (lib. IV *De Trin.*) : *Intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi.* Hoc est, non ex verbis solis, sed simul ex variis rebus adjunctis desumenda est. Sic in iis quæ per ludum et jocum dicuntur, loquentis vultus aut gestus facit, ut verba accipiamus sæpe in contrarium sensum, utque jocum merum esse, non fallaciam et mendacium, intelligamus. Pariter, quo legitimæ sint locutiones restrictæ, doctores illi requirunt ut alicunde affulgere possit aliquid lucis, utque vir solers odorari queat, non sola verba tunc attendi debere. Etsi autem obscura forte sit significatio illa externa et verbis adjecta ; nihilominus posse ipsius ope mendacium vitari. Certe enim aliud est, rem obscure loqui vel significare ; aliud, falsum dicere ac mentiri.

Quod si reticentiam ac restrictionem animo loquentis conceptam, prorsus nulla res ullo modo aliis indicare possit, ac ne suspicionem quidem injicere, aliquas esse graves et justas causas, cur verum aperte effari non debeas ; tunc, sive mens verba restringat, sive non restringat, nihil interesse aiunt. Quippe restrictio tacita et occulta penitus, neque res ipsas, neque significationem vocum mutat : proindeque nihil jam erit quod impediat quominus verba, si aperte falsa sint, vel acutissimos decipiant, atque adeo in mendacii culpam incurrant.

Monent autem auctores illi, quamvis mendacii vitio vacet mentis restrictio ad eum, quem requirunt, modum comparata ; adhuc tamen videndum, ut nemini ea res fraudi sit, neque ulli fiat injuria. Addunt ne sic quoque debere illud artificium, nisi parce admodum, usurpari : tum quia nonnihil committitur contra simplicitatem candoremque sermonis : tum etiam quia non levia inde incommoda possunt exsistere. Nam crebriori ejusmodi restrictionum usu non parum minuetur loquentis auctoritas, quam tamen quisque conservare ac tueri debet. Deinde, nihil est, sicut Chrysostomus notavit (Hom. 14, *in Ephes.*), quod odia et inimicitias æque pariat, ac falli et deludi.

Monent etiam, cum tu loqueris ultro minimeque interrogatus, tunc vix fieri unquam posse ut hæc veri involucra non sint culpæ alicui affinia. Sed si urgeat importuna interrogatio, tuque nihilominus jus habeas celandi veritatem (quod quidem jus nemo non habet aliquibus in rebus), imo, si rem prodere nequeas, quin inde aut tibi, aut alteri, grave malum immineat : tum vero licere aiunt, ubi aliud non suppetit quo scitantem eludas, sermonem ambiguum, suspensum, ac tacite restrictum adhibere : modo accedant, velut restrictionis præsidium, circumstantiæ quales paulo ante descripsimus. Tunc enim periculum nullum esse ne mendacium com-

Digitized by Google

mittas : simplicitatis autem leges longe graviori ac strictiori, puta charitatis, justitiæ, fidelitatis, præcepto facile cedere. Illud, inquam, tibi plane licere statuunt, etiamsi judices eum cui loqueris, alio, quam qui verus est, sensu verba esse accepturum : 'ed si ille fallitur, id vel ipsius imprudentiæ, vel conditioni rerum, non tibi, debere imputari.

Ut eodem ac Theodorus exemplo utamur; gladium poscenti ad flagitium, respondes : *Gladium non habeo :* mente retines, *quem tibi nunc porrigere velim aut debeam ;* quod mutila responsio reticet, id res ipsæ seu circumstantiæ loquuntur, vel potius clamitant. De arcano fidei tuæ commisso, ais : *Nequaquam scio :* nempe, quod subintelligis, *ut prodam, aut possim proderé :* non mentiris. Quin, responsio, etiam dimidiata, non modo rebus ipsis, sed et menti tuæ (nam ex verbis et indiciis illis fit significatio plane consona menti loquentis), imo etiam interrogantis menti satis accommodata est. Respondisti enim ad id quod percontator voluit, aut certe velle potuit, ex te scire. Non enim censendus est voluisse, nec jure potuit velle, aperiri sibi ea, quæ oportuit justissimas ob causas occulta esse : atque hoc quilibet vir cordatus satis intelligit.

Permulta sunt hanc in rem, non testimonia modo atque auctoritates, sed et sanctorum hominum exempla, etiam divina. Unicum proferimus. Quod Christus dixit : *De die autem illo vel hora nemo scit, neque angeli in cœlo, neque Filius, nisi Pater* (*Marc.* XIII, 34), S. Augustinus in hunc modum exponit (conc. 1 *in psal.* XXXVI) : *Utiliter Deus latere voluit illum diem, ut semper sit paratum cor... Quia vero Christus magister nobis missus est ; etiam Filium hominis dixit nescire illum diem, quia in magisterio ejus non erat, ut per eum sciretur a nobis.* Idemque alio in loco (*In psal.* IX) : *Potest et ipse dies adventus Domini recte numerari inter occulta Filii. De illo enim die dictum est, quod nemo eum sciret, neque Filius hominis. Quid ergo tam occultum, quam id quod etiam ipsi judici occultum esse dictum est? Non ad cognoscendum, sed ad prodendum.* Pariter Hilarius ait (lib. IX *De Trin.*), quia scientia abscondenda est interdum, idcirco et nescientiam confitendam esse. Dein sic pergit : *Negat ergo* Christus *se scire, ut scientia possit esse abscondita : ne scientiæ securitas negligentiam fidei dissimulatæ excitaret.* Chrysostomus (hom. 2 *in Act.*) ait Christum metu quodam tenebras apostolis offudisse, cum dixit se nescire : tum, *Quomodo*, inquit, *si puer poscat aliquid quo non egeat, aut etiam quod possit nocere, id occultantes, ostendimus illi manus vacuas, dicentes : Ecce non habemus ; itidem et ille fecit apostolis. Illi quærebant accipere, hic negavit se habere. Quid igitur ? Nescis ea quæ sunt Patris? an ipsum quidem nosti, cæterum, quæ facit, ignoras? absit ! sed ita se gerit quasi nesciat. Nam hoc doctoris est, docere, non quæ vult discipulus, sed quæ discere expedit.* Similia in illum Evangelii locum scribunt Basilius (lib. II *Contra Eunomium*), Ambrosius (lib. V *De fide*, cap. 8), Hieronymus (in cap. XXIV *Matth.*), Isidorus Pelusiota (lib. II, epist. 117), aliique : ac verba Christi sic explicant, atque ita intelligunt, ut si dixisset : Diem illum Filius non novit, ut vobis aperiat ; sive, quia hominum magister est, celare homines debet id quod eorum interest ignorare. In quo reticentiam, sive mentis restrictionem utique agnoscunt, atque hanc satis esse ut a divinis verbis procul absit quæcunque mendacii suspicio.

Ex iis porro jam satis liquet mendacii vitio vacare pariter exempla quæ ex Theodori epistola proferuntur. Quas enim ibi responsiones tacite restrictas suggerit, certe nemo est vir prudens, qui non possit facile, tali rerum statu, sic intelligere, quemadmodum Theodorus ipse exponit. Neque repugnat Augustinus, aut alii Patres, vel theologi, saltem longe plurimi ac præstantissimi. Et vero id unum illi omnes contendunt, mentiri nunquam licere : quod Theodorus ipsis omnino assentitur. Ac Augustinus quidem (*in psal.* V), *Illud vere*, inquit, *quod non habet duplex cor, nec mendacium quidem dicendum est. Tanquam, verbi gratia, si cui gladius commendatur, et promittat se redditurum, cum ille qui commendavit, poposcerit : si forte gladium suum repetat furens, manifestum est tunc non esse reddendum, ne vel se occidat, vel alios, donec ei sanitas restituatur. Hic ideo non habet duplex cor ; quia, cum promittebat se redditurum poscenti, non cogitabat furentem posse repetere.* Et alio in loco (*De mendacio*, cap. 2), *Culpa mentientis*, inquit, *est in enuntiando animo suo fallendi cupiditas.* Atqui, si scelus prohibere ille idem homo aliter non possit, quam hac responsione : *Nec novi, nec accepi*, nempe, *ut tibi*, quod tacitus cogitat, *ad mortem porrigam ;* an tunc potior causa erit cur cor duplex habere censeatur ? num fallendi, ac non magis servandi hominis cupiditate sic respondisse, merito credetur ?

Demum, quæ de restrictione tacita, qualem vindicavimus, Theodori epistola adjicit : *Nefas utique hoc fieri mea causa, ne moriar : tunc enim mendacium est; nec jurandum omnino, neque pro sua ipsius, neque pro alterius salute, manifesta est enim legis violatio.* Hæc utique doctrina laxior non dicetur : imo, si Malderum aliosque gravissimos auctores rursum audiamus, præter modum etiam severa est. Sed fortasse, monachus Theodorus ad monachum scribens, ibi legem intellexit a Marciano Augusto promulgatam, qua cautum erat ne clerici adigerentur ad jurandum : *Quia*, inquit imperator, *ecclesiasticis regulis et canone a beatissimis episcopis antiquitus instituto, clerici jurare prohibentur* (*Cod. Th.* lib. I, tit. 3, leg. 25). Quod quidem Marciani edictum ad Constantinopolitanos potissimum clericos pertinuisse innuit Henricus II in diplomate (Goldast. *Consuet. imp.* pag. 77), quo ipse *divi Marciani constitutionem* ita intelligi debere statuit

Digitized by Google

ut ad omnium Ecclesiarum clericos generaliter pertinere judicetur. Et quidem Græcos præ aliis ab omni juramenti genere abhorruisse, satis constat: adeo ut pontifex Honorius III (*Extrav. de verb. sign.* cap. 51. Vide Lud. Tomassini *Tract. de juram.* cap. 2), cum de Græcis quibusdam monachis rebellibus Ecclesiæ reconciliandis ageretur, nec possent ii *ullatenus induci ad præstandum juxta formam Ecclesiæ juramentum*; ipsos *hac vice cum sola promissione manuali recipi, et severitati aliquid detrahi* mandaverit.

Sed in istis diutius fortasse versati sumus quam ferant præfationis leges; alia si occurrent, quæ obscurius vel durius a Theodoro dicta videantur, ea viris doctis recognoscenda et dijudicanda relinquimus. Ipsum quidem satis liquet zelo fidei orthodoxæ acerrimo flagravisse, antiquæ disciplinæ perquam studiosum, ac Ecclesiæ Romanæ, tanquam aliarum parentis et magistræ, observantissimum fuisse. Demum in ejus scriptis plurima sunt, non modo saluberrima, sed præclara sane et eximia: multa ad illustrandam confirmandamque doctrinam catholicam, atque ad confutandas temporum nostrorum hæreses maxime opportuna. Enimvero, ut nunc unum e multis locum notemus, quem non afficiant, quæ de orationis quotidianæ forma tradit (lib. I, epist. 42), tanquam a Patribus præscripta? atque hæc imprimis: *Iis actis, invoca sanctam Deiparam, ut tui misereatur; sanctos angelos, et quem vitæ tuæ custodem habes angelum, ut te custodiat et protegat: Præcursorem, apostolos, sanctos omnes, ac eos præcipue quos invocare consuevisti, et illum cujus memoria eo die agitur*, etc.: ibi, inquam, Græcorum cum Latinis, superiorum ætatum cum posterioribus, miram fidei pietatisque consensionem quis non agnoscat.

Sirmondus, *paulo ante mortem, editioni parabat pleraque* præstantis hujus scriptoris *Opera Græce et Latine quæ hactenus lucem non viderunt* (ut Philippus Labbeus testatur in *Dissertatione de scriptoribus ecclesiasticis*, tom. II, pag. 405), *ac potissimum epistolas, quarum plerasque olim in gratiam cardinalis Baronii Latinitate donaverat; quæ insertæ leguntur Annalibus ecclesiasticis*, etc. Ac quæcunque longo temporis spatio conquirere et colligere potuerat, sua manu vir indefessus, quædam etiam bis terque, descripserat. Nos vero typis nunc committenda, aliisque Sirmondi operibus adjungenda censuimus ea saltem, quorum Latinam interpretationem confectam ab illo, vel saltem inchoatam reperimus. Vitam quidem Theodori prorsus integram, ejusque epistolas omnes a Sirmondo Latine redditas, ac Baronio traditas fuisse, minime dubium videtur. Num vero earum exemplar servaverit ac penes se habuerit, ignoramus. Nullum certe in ejus scriniis repertum; quare ad Baronii Annales recurrendum fuit. At ibi Vita Theodori manca est et mutila, et ne tertia quidem pars epistolarum, ac multarum segmenta duntaxat. Nonnihil præterea opis attulerunt chartæ quædam, viri non indocti, ut videtur, manu exaratæ, quas vir clarissimus Stephanus Baluzius Roma ad se ab eminentissimo cardinali Casanata, egregio litterarum ac litteratorum fautore, transmissas, nobiscum pro sua singulari humanitate communicavit: in quibus erant Theodori epistolæ aliquot sermone Latino expressæ, quas Sirmondiani laboris partem esse facile credimus, atque inde sex septemve epistolarum interpretationem desumpsimus.

Græci textus exemplaria optimæ notæ præsto fuerunt ad hanc editionem: præcipue Regius codex amplissimus et accuratissimus, quem nobis utendum concessit abbas illustrissimus, Camillus Tellerius, Regiæ bibliothecæ, omnium quotquot nunc sunt multo locupletissimæ præpositus, eo dignior hac præfectura, quod cum ipse præstantia ingenii, et præclara eruditione, bonis artibus doctrinisque magno jam ornamento sit, tum egregia quadam voluntate, aliorum studiis ac laboribus faveat impense, ac libentissime commodet. Habuimus etiam viri Græce et Latine doctissimi Petri Arcudii manu ex Vaticanis exemplaribus transcripta aliquot apographa: quæ Franciscus cardinalis Barberinus, sacri Collegii tunc decanus, vir ob egregia erga Ecclesiam et litteras præsertim sacras merita, immortali laude celebrandus, ante annos compluscules huc miserat: cum pergratum ipsi futurum esset, Theodori Studitæ libros ad publicam utilitatem vulgari, simulque in lucem exire hoc postremum opus Sirmondi, quem vir optimus charum habuerat imprimis, semperque maximi fecerat; sicut epistolæ quas variis temporibus ad illum scripsit, nunc primum inter ipsius Sirmondi epistolas a nobis editæ, testantur. Sed secuti maxime sumus apographa quæ Sirmondus, vir diligentissimus, ex probatissimis libris descripserat, ac per otium recensuerat. Si quid autem variæ lectionis reperimus in aliis codicibus, quod posset momenti alicujus esse, ad oram libri adnotavimus. In Regio quidem libro Theodori epistolarum ordo perturbatior visus est. Quocirca ordinem retinuimus, quo Sirmondus digesserat, historiæ ac temporum rationi accommodatiorem. Geminam singulis epistolis numeri notam apposuimus, ut in Sirmondi apographis ac Regio codice. Numerus autem posterior aliquam haud dubie multoque ampliorem, ad mille circiter. Theodori epistolarum collectionem denotat.

Demum, ut Sirmondus ad Anastasii Bibliothecarii Collectanea chronicam triginta annorum Synopsim, ea quæ in opusculis illis continentur, digerentem atque illustrantem; itemque alteram, annorum octo, initio operum Facundi Hermianensis apposuit; similem a nobis exposcere operam visus est Theodorus Studita. Itaque ipsius res gestas et scripta, in chronica pariter Synopsi per annos distinximus.

Digitized by Google

CHRONICA SYNOPSIS, S. THEODORI STUDITÆ ACTA, SCRIPTA, EPISTOLAS PRÆSERTIM, ORDINE ANNORUM DIGERENS, EX EJUSDEM THEODORI VITA, IPSISQUE EPISTOLIS.

Anno Christi 759, *Constantini Copronymi* 18. — Nascitur Theodorus Constantinopoli, nobilibus ac piis parentibus Photino et Theoctista, qui monasticam et ipsi postea vitam amplexi sunt. Ac Photinus quidem regiorum vectigalium quæsturam, magistratum amplissimum, gerebat; Theoctista Platonis archimandritæ eo tempore clarissimi soror fuit (*Vita*, pag. 2, 3).

Anno 781. — Sæculo renuntiat Theodorus, et cum fratribus Euthymio et Josepho (quorum Josephus postea Thessalonicensis archiepiscopus fuit) cumque universa familia in Saccudionis cœnobio, cui Plato præerat, monasticam vitam init (*Vita*, pag. 5).

Anno 784. — Sacerdotio initiatur Constantinopoli a Tarasio patriarcha (*Ibid.* p. 10).

Anno 794. — Gravi morbo correptus Plato, ac mortem instare credens, Saccudionensis monasterii præfecturam transfert in Theodorum, invitum quamvis ac reluctantem (*Ibid.* pag. 12).

Anno 795. — Constantinus imperator, Leonis IV et Irenes filius, Mariam uxorem, quam a matre coactus acceperat, repudiat, tanquam vitæ ipsius insidiata esset; ac mense Augusto Theodoten cubiculariam ducit, connubium jungente, non patriarcha CP., ut mos erat in imperatorum nuptiis, sed Josepho Ecclesiæ ejusdem œconomo. Patriarcha porro Tarasius, cum se nefario conjugio pro viribus opposuisset, cumque nuptias celebrare, ac pellicem coronare plane renuisset, tum, re confecta, graviter reprehendit imperatorem : communione tamen ipsum privare noluit, ne exasperaret juvenem libidine ardentem, minitantemque se majorum suorum exemplo hostem imaginum fore. Theodorus vero Constantinum pro excommunicato habendum esse palam denuntiat : ipseque ac Plato communioni Tarasii, velut remissius in eo negotio agentis, renuntiant (*Ibid.* pag. 13).

Inde ingentes in Ecclesia Orientali turbæ : multis hoc Theodori factum improbantibus : quos inter cum Stephanus a secretis, in congressu cum Theodoro, solam hæresim abrumpendæ communionis causam esse legitimam pertendisset, neque ulli licere extra fidei causam episcopum reprehendere ; Stephanum Theodorus epistola (lib. I, 5), ad ipsum scripta refellit : ac imperatoris scelus quam grave fuerit demonstrat in epistola (I, 4) ad Nicephorum præpositum, suumque consobrinum.

Misit etiam, inquit Michael in Theodori *Vita*, p. 16, *ad Romanæ urbis antistitem epistolas et tabellarios, ei quæ gesta fuerant indicans, et quæ ab impp. pertulerat, cum illorum refrenare vellet intemperantiam ; a quo responsa vicissim accepit, quibus ipsius prudentiam et constantem animum Pontifex divinis laudibus efferebat.* Sed Theodori epistola tunc quidem scripta ad Romanum pontificem, non exstat.

Interim imperator, iram dissimulans, Theodorum tentat flectere, quem in magna apud omnes opinione sanctitatis esse norat. Ac primum Theodoten novam Augustam, quæ Theodoro sanguine conjuncta erat, ad eum mittit cum muneribus : tum ipse cujusdam negotii specie venit ad ejus monasterium ; at imperatoris aspectum ipsum monachi omnes declinant. Quocirca furore percitus, Theodorum una cum undecim monachis primum concidi verberibus, tum Thessalonicam deportari jubet (qui tamen nonnisi anno sequenti abierunt in exsilium), Platonem vero Constantinopoli intra palatium in Sancti Sergii monasterio et æde Sancti Michaelis includi (*Vita*, p. 14). Per id tempus Theodorus ad Theoctistam parentem suam gravissime ægrotantem litteras dedit (I, 6) cum adhuc in monasterio suo versaretur, sicut ex ipsa epistola intelligere est.

Anno 796. — Theodorus Thessalonicam, exsilii locum, pervenit die festo Annuntiationis B. Virginis. Inde tres haud longo intervallo epistolas (I, 1, 2, 3) ad Platonem dedit, quibus ipsum aliosque monachos vehementer hortatur, ut in suscepta veritatis pietatisque defensione persistant : tum etiam totius itineris sui modum et ordinem, sicut Plato petierat, exponit.

Anno 797. — Constantinus imperator jussu Irenes matris comprehenditur, oculis orbatur, paucisque post diebus moritur. Imperio potita Irene, statim ad pacem Ecclesiæ reddendam adjicit animum. Josephus œconomus, qui adulterinas nuptias junxerat, deponitur ; educitur e custodia Plato ; exsules revocantur ; ac Theodoro Constantinopolim redeunti tota prope civitas, ipsaque Augusta cum patriarcha it obviam. Ille honorum ac publici fugiens, impetrat ab Irene, ut liceat sibi ad suum monasterium redire (*Vita*, pag. 16).

Anno 798. — Ibi strenuam disciplinæ monasticæ instaurandæ dabat operam, cum ob Saracenorum Arabumque incursiones se cum suis intra urbem recipere cogitur. His Studii monasterium in urbe nobilissimum attribuit Augusta, quod a Constantino Copronymo vastatum fuerat. Illuc plurimi confluunt ad Theodorum, hominis celebritate illecti, seque ipsi monasticis institutis excolendos tradunt (*Vita*, pag. 17).

Atque hoc loco, Theodori Vitæ auctor Michael, et post ipsum Baronius, commemorant Theodori scripta ; nimirum, Institutiones monasticas iambicis versibus conscriptas ; — Catechesim parvam constantem centum triginta quatuor sermonibus, quos ipse coram fratribus pronuntiaverat : — Catechi-

Digitized by Google

sticum magnum tribus partibus comprehensum, quibus præclara cœnobitarum instituta sigillatim explicabantur; — Panegyricum volumen, quo præclaræ in dies festos Domini, Deiparæ, sancti Joannis Baptistæ orationes continebantur; — Librum item versibus iambicis de primi parentis ortu et peccato, etc., deque universa Iconomachorum hæresi; et quædam alia (*Vita*, pag. 19, 21).

Anno 801. — Irene Augusta Byzantiis remittit tributa civilia: atque hanc ipsius munificentiam celebrat Theodorus epistola (I, 6) ad ipsam scripta.

Anno 802. — Nicephorus Logotheta generalis, ejecta Irene, imperium occupat die 31 Octobris.

Anno 806. — Tarasius patriarcha CP. moritur die 25 Februarii. Nicephorus imp. de novo patriarcha deligendo consulit Platonem ac Theodorum. Theodorus per epistolam (I, 16) auctor est ut non alius assumatur, quam qui per gradus ab inferioribus ad superiora ordine ascenderit. At Nicephorus homo adhuc laicus, alioqui pietate insignis, patriarchali sedi multum quidem repugnans imponitur, ac die 12 Aprilis, ipsa sancti Paschæ Dominica, consecratur.

Paulo post Nicephorus imp. aliquot episcoporum synodum cogit: a quibus Josephus œconomus restituitur in pristinum gradum, utcunque consentiente novo patriarcha, qui, ut ecclesiasticæ disciplinæ imperitus erat, facilius ad aliorum sententiam pertractus est: cum præterea timeret ne imperator quidpiam atrocius adversus Ecclesiam moliretur (*Vita*, pag. 22, 23).

Postridie quam synodus habita est, Theodorus epistolam (I, 30) scripsit ad patriarcham, obtestans ne reciperet œconomum: se quidem ad sacra accedere non posse, quibus Josephus intersit. Patriarcham nihil rescripsisse conqueritur in epistola (I, 26) ad Simeonem monachum.

Anno 808. — Biennium erat quod Plato, Theodorus, Josephus Thessalonicensis archiepiscopus Theodori fráter, ab Nicephori patriarchæ communione, ob receptum ab eo Josephum œconomum, abstinebant, clam tamen. Rem in apertum deduxit Logotheta Dromi. Quapropter Theodorus imminentem prævidens tempestatem, Saccudionensibus monachis per epistolam (I, 31) exponit, quam justis de causis a patriarcha se subtraxerit; cumque factum œconomi excusarent aliqui, ac secundas Constantini nuptias per dispensationem rite fieri potuisse dicerent, Theodorus epistola (I, 24) ad Theoctistum magistrum scripta, de legitima dispensatione disputat adversus destructionem canonum, atque adversariorum exceptiones diluit. Eadem de re epistolas duas, nomine Platonis, quo plus haberent auctoritatis, ad Simeonem monachum scripsit Nicephori imp. consanguineum, quarum altera (I, 21), ipsum orat ut animum leniat imperatoris, et impendentem procellam avertat. Altera (I, 22) adversus œconomum eversorem canonum fuse disserit, ac rursus obtestatur Simeonem ut sequestrum se præbeat apud principem, qui audire ipsos recusabat. Eamdem ob causam scripsi et nomine Josephi Thessalonicensis archiepiscopi epistolam (I, 23) ad eumdem Simeonem, qua Josephus, et imperatoris aditu prohiberi se queritur, et quam rite ipse factus fuerit archiepiscopus adversus quorumdam calumnias ostendit. Hunc porro Simeonem haud prorsus sincere in eo negotio se gessisse conqueritur Theodorus in epistola (I, 26) iisdem diebus ad Simeonem præpositum scripta.

Demum cum videret Theodorus se suosque majore in dies apud patriarcham in odio esse, quasi schismaticos ac perduelles, apologeticam ad ipsum scribit epistolam (I, 25). Ad Basilium quoque, abbatem monasterii Sancti Sabæ, tunc Romæ agentem, veterem amicum, qui tamen significaverat se communionem ipsi velut schismatico renuntiare, epistolam (I, 28) rescripsit aliquanto in ipsum, necnon in Leonem papam, de quo falsa audierat, commotior: tanquam ii pro justitia et pietate certanti haud satis æquos se præberent

Anno 809. — Suam a patriarcha secessionem defendit, seque adversus hominum sermones purgat epistola (I, 32) ad Nicolaum Chartularium scripta: protestaturque se neque alienum a patriarcha gerere animum, et Ecclesiæ pacem quam maxime optare.

Interim synodus Constantinopoli contra ipsum cogitur mense Januario; ad quam Plato per vim manu militari trahitur. Ibi decretum fuit, Constantini cum Theodote conjugium, ex dispensatione legitimum dici debere; reges non teneri divinis legibus; eos qui tunc pro sacris canonibus certaverant usque ad sanguinem, dici non debere Præcursoris vel Chrysostomi exemplo fecisse; episcopos potestatem habere in canones. Demum anathemati subjecti fuere quicunque his non consentirent: ac Theodorus, Plato, Josephus, Theodori frater, in insulam haud procul Byzantio relegati sunt, ibique seorsum suo singuli carcere inclusi. Tum imperator Theodori discipulos magistro suo orbatos omnibus modis tentat: cumque ipsos flectere non potuisset, in arctam custodiam tradit. Hæc memorat Theodorus pluribus in epistolis, præcipue autem in ea quam ad Leonem papam per Epiphanium misit, quæ non exstat, ab auctore suppressa, ne veniret in hostium manus. Sed postea Eustathium misit ad eumdem pontificem cum epistola (I, 33) qua, postquam ea quæ gesta erant in duabus mœchosynodis, ut ipse appellat, exposuit, sedis apostolicæ opem implorat.

Leo ad priores litteras per Epiphanium acceptas, epistolam rescripsit paterni amoris plenam, quæ intercidit; sed cujusmodi fuerit, docet tertia Theodori ad Leonem epistola (I, 34) quæ Platonis simul et Theodori nomine inscripta est, quanquam carcere disjuncti tunc essent. In ea porro, contra adversariorum nova dogmata rursus accrrime dispu-

Digitized by Google

tat, eosque pro hæreticis haberi debere contendit: denique sparsum de se ac Platone rumorem, quod quibusdam hæreticis astipularentur, plane confutat. Ad Basilium quoque Sancti Sabæ abbatem rursus epistolam (I, 35) dedit, pariter nomine Platonis et suo, qua petit imprimis legitimam adversus Mœchianos synodum convocari.

Per idem tempus, epistolam (I, 30) dedit ad Euprepianum, cohortans ad constantiam in fide, simul Mœchianorum errores coarguens : tum in epistola (I, 38) ad Arsenium eos refellit, qui scelera dispensatione excusari posse affirmarent; necnon ad Theophilum præpositum scribit (I, 39) eodem argumento : simul respondens iis qui mirabantur, hæreticos a Theodoro vocari eos, quibuscum antea ipse communicaverat. Ac Mœchianorum errorem in hæresim transiisse pugnat epistola (I, 48) ad Athanasium.

Et quoniam adversarii abutebantur exemplis apostolorum et antiquiorum Patrum, qui aliquando dispensatione usi essent; Theodorus, hortatu maxime Josephi fratris, librum *De dispensatione*, non ex proprio, ut ait (I, 49) ingenio, sed ex Patrum sententiis conscripsit.

Confessores egregios qui in ea persecutione obierant, celebrat binis ad Naucratium (I, 40, 50) litteris. Atque ad Josephum archiepiscopum rescribens (I, 43) graviter mœrentem solatur.

Anno 811. — Nicephoro imp. in expeditione adversus Bulgaros perempto die 22 Julii, sicut ei Theodorus prædixerat, ac Stauracio ejus filio ex vulneribus, quæ eodem bello acceperat, haud multo post exstincto, imperium adeptus die 2 Octobris Michael Curopalates, ut dissidia tolleret, ac pacem Ecclesiæ Constantinopol. redderet; confessoribus exsulibus et carcere detentis libertatem spondet ea lege, ut Nicephorus quidem patriarcha, quæ perperam gesta erant, abrogaret, tum autem cuncti ad ejus communionem redirent. Conditione accepta, Plato et Theodorus monasteriis suis restituti sunt, atque, ut alii pariter consentirent, sequestres ipsos fuisse, docet Theodori epistola (I, 56) ad Antonium, seu Antoninum abbatem qui et ipse cum suis fratribus vinctus tenebatur.

Anno 812. — Sanctus Plato senio ac laboribus confectus moritur die 19 Martii, ætatis suæ anno 97 ejusque funus a Nicephoro patriarcha peragitur cum incredibili hominum concursu. Funebrem ipsius laudationem conscripsit Theodorus : quam a Guillelmo Sirleto, postea cardinali, Latine redditam Aloysius Lipomanus vulgavit, tom VII *De Vitis sanctorum Patrum*, pag. 275, et ex Lipomano Laurentius Surius ad 16 Decembris. Hanc autem postea Græce Henschenius et Papebrochius, cum nova interpretatione Latina, ediderunt inter Acta sanctorum Aprilis, tom. I.

Anno 814. — Leo Armenus, qui Michaeli Balbo imperium abdicanti successerat die 11 Junii anno superiori; bellum adversus sacras imagines hoc anno instaurat. Ac primo episcopos, et monasteriorum præpositos, una cum patriarcha convocat in palatium : cumque et alii complures adessent, in iisque non pauci labe iconomachica infecti, liberam de imaginibus disputationem institui jubet. Renuunt episcopi plerique et archimandritæ, inter cæteros Theodorus longa oratione habita imperatoris prava consilia retegit, ac ipsum deinde admonet res quidem civiles atque bellicas ejus arbitrio et potestati commissas esse : at judicium de rebus ecclesiasticis ad solos sacerdotes et doctores pertinere (*Vita*, pag. 30).

Graviter commotus Leo omnes a conspectu suo ejicit; cumque domum rediissent, statim ad singulos affertur imperatoris edictum, quo vetantur ullum de fide sermonem habere, seu docendi, seu disputandi aut etiam colloquendi gratia. Non pauci abbates id quod petebatur, scripto etiam promittunt. Contra Theodorus nefas esse affirmat in fidei causa silere : atque hanc in rem epistolam (lib. II, 2) velut encyclicam scribit ad omnes monachos. Tum patriarcham nutantem erigit corroboratque : ac postea eidem, cum ob præclaram confessionem sua sede et urbe pulsus esset, per epistolam (II, 18) gratulatur; cumque adversarii, pulso patriarcha et presbyteris orthodoxis, passim imagines sacras dejicerent, frangerent, comburerent, omni contumeliarum genere afficerent; Theodorus, die festo Palmarum, ut suorum Studia flammet, eos in solemni supplicatione, circa monasterii Studiani ambitum imaginem Christi circumferre jubet (*Vita*, pag. 38).

Intruso in patriarchæ sedem Theodoto homine hæretico, rursus vocantur in patriarchium episcopi et archimandritæ : qui cum impiorum concilium vitare omnino cuperent; eos in proposito confirmat Theodorus, ac præpositorum nomine ad pseudosynodum scribit epistolam (II, 1) cujus summa erat, cum Nicephoro patriarcha tanquam capite suo colligatos, non posse ipso absente ad synodum accedere.

Ea propter Theodorus in exsilium ab imperatore mittitur, carcerique mancipatur (*Vita*, pag. 39). Complures ex vinculis epistolas scribit : primum dogmaticam (II, 8) seu catecheticam, ad eos omnes qui pariter in exsilium missi, aut etiam vinculis constricti erant, vel qui procellæ vitandæ causa, alio se receperant. Deinde, cum Bardas in Studianam domum irruens, Thaddæum monachum verberibus ad necem usque affecisset, martyrem novum Theodorum scripta ad Naucratium epistola (II, 3) celebravit.

Anno 815. — Imperator cum cerneret monachos exsules quotidie majores ad fidei defensionem animos sumere; mutato consilio, ipsos revocat. Verum post dies aliquot, Joanni cuidam homini nefario cruciandos tradit : cumque profiterentur vitam se abjecturos potius quam fidem, persuadere ipsis conantur adversarii, non aliud exigere impe-

Digitized by Google

ratorem, quam ut semel cum Theodoto patriarcha communicent : liberum ipsis postea fore ad monasteria sua reverti, ac prout voluerint sententiam retinere. Hac fraude adducti sunt multi ad communionem cum pseudopatriarcha : præsertim cum ille palam anathemati subjiceret eos omnes qui imaginem Christi non adorarent. Theodorus, qui exsilio revocatus non fuerat, ne alios præsentia sua et sermonibus in fide confirmaret ; postquam complurium fratrum naufragium audiit, vehementer commotus, scriptis ad Josephum fratrem (II, 9) tum ad Naucratium (II, 10) litteris cladem eorum qui ceciderant graviter deplorat.

Id cum venisset ad aures imperatoris, Nicetam quemdam misit, qui Theodorum quam crudelissime cæderet, ac in longinquius exsilium deportaret. At Nicetas, Theodori aspectu mitigatus, imperatoris jussa de infligendis verberibus, pia fraude usus, eludit (*Vita*, pag. 40).

Anno 816. — Cum in ipso carcere clericum quemdam ab hæresi ad fidem catholicam revocasset Theodorus ; ejus rei fama ad urbem delata, Leonis jussu dirissime cæditur una cum Nicolao discipulo, atque in arctiorem ambo custodiam traduntur, sæva ibi fame necandi. Sed cibum ipsis clam submittit sancta quædam virgo, cujus beneficium scripta ad ipsam epistola (II, 941) prædicat Theodorus.

Interim cum multi ex iis quos hæretici abduxerant, scelus admissum detestati, redirent ad suos, ab iisque recipi postularent ; admonitus ea de re a Naucratio Theodorus, complures scribit præcipue de lapsis recipiendis epistolas (II, 6, 19, 20, 32, 40, 45, 50, 68, 95, 101, 119, 134, 154, 202, 211). Tum etiam Thalelæo discipulo scribens (II, 59) ad varia de rebus disciplinam ecclesiasticam spectantibus interrogata respondet. Item epistolam (II, 59) scribit ad triginta moniales, quæ pro Christo carcerem et verbera pertulerant ; easque ad perseverantiam adhortatur. Mariam quoque reginam, olim a Constantino Irenes filio abdicatam, et in monasterium detrusam, plurimum laudat per epistolam (II, 182), quod pro fide exsilium passa esset. Cumque Mariæ filia tunc Augusta, matrem ad se in aulam vocaret : id vehementer dissuadet ipse, ne in palatio cum hæreticis aliquo pacto communicet.

Ut Christi confessorum ardorem retardarent hæretici, palam dictitarunt martyrii palmam frustra a catholicis sperari pro iis suppliciis, quæ Imaginum causa pertulissent : aliud esse pro Christo, aliud pro ipsius imagine sanguinem profundere. Hos igitur Theodorus ut refelleret, pluribus epistolis ostendit eumdem esse imaginis ac prototypi honorem : proinde qui abnegarent imaginem Christi, ab iis Christum abnegari : qui pro imagine Christi paterentur, pro Christo ipso pati (II, 21, 23).

Hoc etiam anno, ærumnis prope confectus, cum se haud diu superstitem fore putaret, epistolam (II, 22) vice testamenti scripsit fratribus, veniam petens si quos offendisset, ac vicissim ignoscens omnibus : eos vero qui lapsi essent, ad pœnitentiam vehementer excitans.

Sub idem tempus ad Theophylactum episcopum Nicomediensem scripsit epistolas duas (II, 4, 26), quibus et fortitudinem ipsius in defensione fidei catholicæ prædicat, et miserabilem Ecclesiæ statum deplorat. Totidemque scripsit (II, 41, 70) ad Theophilum præsulem Ephesiorum, qui graves etiam cruciatus pro fide pertulerat. Josephum item archiepiscopum Thessalonicensem, inclytum pariter catholicæ fidei pugilem, celebrat scripta ad ipsum epistola (II, 31) in qua deflet quorumdam casum et apostasiam a fide : præcipue Leontii olim monachi, qui et antea Mœchianis adhæserat, et tunc velut signifer erat Iconomachorum, ac Saccudionis et Studii monasteria invaserat. Patrum etiam Nicænum Antistitem, qui cum defecisset ad breve tempus, post lapsum erectus, catholicorum causam strenue defenderat, ob eamque rem episcopatu erat ejectus, epistola (II, 25) collaudat.

Item ad episcopos exsules communem omnibus epistolam (II, 37) scripsit, exhortans ut auctoritate sua et exemplo cæteros confirmarent. Demum *credi vix potest quot hoc tempore litteras scripserit, hortatorias ad martyrium, catecheticas ad institutionem, dogmaticas adversus hæreticorum objectiones, consolatorias ad concaptivos, luctuosas ad lapsos, canonicas ad resipiscentes... Numerum excedit ducentarum epistolarum summa, quas Theodorus persecutionis tempore exsul et in carcere constitutus conscripsit* (Baron. an. 816, n. 25).

Anno 817. — Hoc anno scripsit ad quatuor patriarchas : videlicet ad Romanorum pontificem qui tunc erat Paschalis I (II, 12), ad Hierosolymorum antistitem (II, 15), ad patriarchas Antiochenum et Alexandrinum epistolam duobus communem (II, 14), quibus litteris commemorabat *quemadmodum imago Christi contumeliose a persecutoribus tractata esset, orthodoxi autem omnes in carcerem et exsilium missi. Tum singulos excitabat ad opem ferendam periclitanti fidei ac veritati.* (*Vita*, pag. 42). Scripsit etiam isto argumento ad abbates duos, unum lauræ Sancti Sabæ (II, 16), alterum lauræ Sancti Charitonis (II, 17). Epistolis autem ad patriarchas Alexandrinum, Antiochenum, et Hierosolymorum, subjunxit confectum a se opus adversus Iconomachorum hæresim. His porro litteris quid profecerit, explicat in alia ad patriarcham Hierosolymitanum epistola, cujus mentio erit anno 821.

Anno 818. — Cum litteras a Paschale papa Theodorus adhuc vinctus accepisset, rursus ad eumdem pontificem scribit (II, 13) per Epiphanium, quem hujus rei causa Romam proficisci jubet (II, 35), cumque intelligeret Studitas suos aliosque, monasteriis ob persecutionem extorres vagari, catecheticam ad fratres ubique dispersos epistolam scribit (II, 37), qua et hortatur ad patientiam, et in

Digitized by Google

primis admonet ne se hominum consuetudine et voluptatum illecebris a monasticæ vitæ institutis et sanctitate sinant abduci.

Venerunt hoc anno Constantinopolim legati a Paschale Romano pontifice, cum litteris quibus Iconomachorum hæresis coarguebatur. Hujus legationis mentionem habet Theodori catechetica ad suos epistola (II 66) adversus eosdem Iconomachos.

Hac legatione, orthodoxorum animi ad fidei catholicæ professionem et hæresis detestationem exarsere : atque ex his qui abducti erant, multi in viam reducti sunt. Inde acrior persecutio. Quocirca Theodorus plures ex carcere suo epistolas misit quibus suos solaretur roboraretque. Tunc ad Simeonem aliosque novem delitescentes scripsit de his qui se ipsi sponte martyrio offerrent (II, 44), tunc etiam scripta videtur epistola ad Leonem patricium et sacellarium (II, 56), qua persecutionis acerbitatem exponit. Item illa ad Irenen patriciam (II, 68) qua feminæ nobili, quæ, lapsa primum, deinde fidem catholicam confessa, etiam flagella pertulerat, addit animos : necnon illa ad Gregoram laicum (II, 55) qui primus ex aula in stadium catholicæ defensionis descenderat. Tunc etiam litteris consolatus est fratres Studianos (II, 58), cum in ipsos ille ex monacho persecutor Leontius crudelissime sæviret. Scripsit etiam Simeoni monacho epistolam (II, 30) in qua significat novum jam martyrii genus adhiberi ab hæreticis, dum nempe orthodoxos per longa et aspera itinera defatigare ac frangere conantur. Eodem tempore scribens ad Naucratium (II, 61) libellum misit seu quaterniones duodecim, in quibus *Patrum Sermones et Vitas* metro incluserat. Tunc et Jacobum monachum, egregium Christi confessorem, mortuum celebravit litteris (II,100) ad Hypatum datis.

Anno 819. — Cum Theodori epistola quædam incidisset in manus imperatoris, præfectus Orientis ad sanctum abbatem mittitur, epistolam illam ostendit, hominemque dirissime ad extremum usque spiritum cædi jubet, mense Februario. Inde post menses tres Smyrnam Theodorus transfertur, sicut ipse narrat in epistola (II, 38) quam e Smyrnensi carcere mox ad fratres dispersos dedit. In hac nova et arctiore custodia ter verberatur, centenis per singulas vices ictibus. Qua de re rursus catecheticam ad fratres dispersos epistolam (II, 62) conscripsit. Postea custodiæ præfectus virum interritum et nullis cruciatibus fractum, blanditiis et omni officiorum genere tentat flectere, sicut narratur in epistola (II, 63) ad Naucratium.

Anno 820. — Cum quotidie ab hæreticis mortem exspectaret sanctus confessor, gaudii sui testem epistolam dedit ad Naucratium (II, 71) atque hanc sub Leonis principatu postremam scripsit.

Bardas catholicorum acerrimus persecutor, Smyrnæ morbo gravissimo decumbens, Theodori precibus sanatur, cum se ex ipsius præscripto vitam deinceps acturum spopondisset. At cum brevi post ad ingenium hæresimque rediisset, rursus morbo correptus, ibidem moritur (*Vita Theod.*, pag. 47).

Anno 821. — Leone Armeno sub anni proximi superioris exitum, ipsa Dominici Natalis die, inter sacra occiso, Michael Balbus imperio potitus, mox catholicos vinculis et exsilio solvit. Theodorus de his rebus a Naucratio, qui Constantinopoli versabatur, certior factus per litteras, ad Michaelem novum imperatorem scribit (II, 74) eumque mirifice laudat, orthodoxum ratus. Item ad Naucratium scribit (II, 73) de Leonis Armeni morte, vindictam divinam prædicans. Ad Joannem quoque logothetam litteras dat (II, 80) eodem penitus argumento. Mox ipse, post annum septimum quam ejectus fuerat, Constantinopolim revocatus, dat se in viam : maxima omnium gratulatione ubique excipitur, ac plura edit in itinere miracula (*Vita Theod.* pag 49, 50).

Cum de via Nicephorum patriarcham inviseret, venit illuc Agapetus monachus, ab episcopis in Chersone exsulibus missus, cui mandatum etiam erat, ut Theodorum salutaret. Atque hac occasione Theodorus epistolam (II, 92) ad episcopos illos scripsit. Inde Constantinopolim proficiscitur ; manente patriarcha cum aliquot episcopis, quod adhuc Theodotus hæreticus sedem obtineret.

Binas sub idem tempus litteras, quæ non exstant, ad quemdam Theoctistum eremitam scripsit, ut hominem prava et hæretica dogmata propugnantem emendaret : sicut ipse testatur in alia epistola (II, 138) post tres annos ad eumdem scripta, cujus et suo loco mentio erit

Interim jubet imperator ut episcopi tum orthodoxi, tum Iconomachi una conveniant de sacris dogmatibus acturi. Recusant rursum orthodoxi . leges quippe ecclesiasticas vetare, ne ad concilium cum hæreticis accedant. Postulant nihilominus audiri se ab imperatore : atque in hanc sententiam exstat conscripta a Theodoro, uti creditur, nomine omnium episcoporum ac præpositorum epistola (II, 86). Igitur ad imperatorem admissi, petunt suas sibi Ecclesias, ejectis qui eas occupaverant hæreticis, restitui. Ac multa pro sacris imaginibus adversus Iconomachicam hæresim disputant. Respondet Michael præclara esse quæ ab ipsis dicuntur ; quocirca maneant, si lubet, in sententia : at cum ipse nullam unquam imaginem coluisset, pariter in priori sententia manere velle : non tamen vetare quin imagines ubique, excepta urbe regia, erigantur. Theodorus ad Crescentis loca se recipit, et quæ modo acta erant, scribit ad Nicephorum patriarcham. Cumque Nicephorus scripsisset, vehementer dolere se, quod Leonis morte pax Ecclesiæ nondum reddita esset, hunc solatur Theodorus ac meliora sperare jubet (II, 79). Interim Thomas quidam imperium ad se transferre molitur. Dum ergo imperator totus est in rebus bellicis, Theodo-

Digitized by Google

rus Constantinopoli magna quiete fruens, ea occasione utitur ut tum sermonibus, tum scriptis, omnibus denique modis fidem catholicam pietatemque restituat. Cujus rei gratia scripsit eodem tempore epistolam catecheticam (II, 90) ad suos monachos adhuc variis in locis dispersos. Cumque Eustratius unus ex præpositis qui hæreticis dederant manus, scelus dissimularet, seque pro innoxio gereret, ad ipsum Theodorus scripsit epistolam (II, 106), qua hominem amanter ad confessionem delicti atque ad pœnitentiam invitat. Haud multo post denuo urbe ejicitur cum aliis pluribus, sicut ipse testatur in epistola (II, 121) quam rescripsit ad Thomam Hierosolymorum patriarcham, qui de ipsius reditu paulo ante per litteras fuerat gratulatus.

Anno 822. — Thomas tyrannus Constantinopolim obsidet mense Decembri. Ea re Theodorus in urbem confugere cogitur (*Vita*, pag. 57).

Anno 823. — Michael imp. metuens ne tyranni partibus adjungerent se orthodoxi, ipsos cum hæreticis conciliare nititur : atque hujus rei gratia omnes ad mutuum congressum convocat. Renuunt more suo catholici : sed, quid facto sit opus ad componendam Ecclesiæ pacem, Theodorus nomine omnium, scripta ad Leonem sacellarium epistola (II, 129) exponit. Tum, ne causæ diffidentia congressum subterfugere, aut errorem vel discordiam fovere videantur, rursus omnium nomine apologeticam ad Impp. Michaelem ejusque filium Theophilum epistolam (II, 199) mittit. Postea Thoma tyranno in Michaelis potestatem redacto, rursus urbe excedit Theodorus, et in Acritorum insula sedem figit : indeque ad Nicephorum patriarcham sæpius ventitat. Cum autem magna inter utrumque consuetudo intercederet, fuere nihilominus ex Theodori hostibus, qui eum Nicephori communionem vitare dictitarent. Hanc igitur calumniam confutat epistola (II, 127) ad Petrum Nicænum episcopum.

Interea Basilius Leonis Armeni filius, qui Michaelis jussu exsectus, eo vulnere usum vocis amiserat, ad statuam sancti Gregorii Nazianzeni divinitus vocem recipit, seque catholicis ad sacrarum imaginum defensionem adjungit una cum matre Theodora seu Theodosia, quæ in monasterium detrusa fuerat. Hæc Curopalates, atque ex ipso Cedrenus. Theodoræ et Basilio publice professis mortem se pro fide catholica non defugere; gratulatur Theodorus per epistolam (II, 204) ad ipsos scriptam, ac in proposito confirmat.

Annis 824, 825. — *Cum* in Gallias *ad Ludovicum Pium* regem *venissent Michaelis et Theophili Græcorum imperatorum legati, atque inter cætera discidium exposuissent, quod in Ecclesia Orientali propter imagines versabatur, quas alii adorandas, alii non adorandas esse contenderent; seque hac de causa Romam etiam ad pontificem ituros significassent : Ludovicus, pacis componendæ studio, episcopos, pontificis permissu, Parisiis palatio convenire, sanctorumque Patrum de imaginibus sententias colligere jussit, quæ pontifici Romano ad rem definiendam adjumento, ut aiebat, futuræ viderentur. Hanc illorum Collectionem... cum accepisset Ludovicus... mox Romam misit ad Eugenium*, etc. Ita Sirmondus tom. II *Conciliorum Galliæ*, p. 459. Porro episcopi illi *in ista sua Collectione*, pergit Sirmondus, *sanctorum Patrum sententias eo detorquere conantur, ut imagines indebito, ut videri volebant, cultu adorandas non esse statuant.*

Utrum autem Ludovici legati profecti sint ad Michaelem imp. ad eumque Parisiensis Collationis acta detulerint, *ignoratur*, inquit Baronius. *Tamen longe procul abfuit, ut orthodoxi Orientales eam Gallorum reciperent de sacris imaginibus transactionem quam diximus. Id enim disces ex Theodori Studitæ epistola* (II, 171) *ad Nicetam monachum data, a quo librum acceperat ejusmodi doctrinam continentem* (*Annal. eccl.* an. 825, n. 54).

Item anno 825, Theodorus ad Joannicium anachoretam celeberrimum, quem ante annum inviserat, dedit epistolam (II, 116) quæ licet ad Joannem eremitam inscripta sit, *ne putes*, ait Baronius, *hunc alium fuisse a Joannicio : nam in fine epistolæ* (II, 166) *ad Theoctistum datæ, eumdem ipsum Joannicium vocat. Joannes enim proprium erat nomen ejus : Joannicius autem diminutive a pueritia dictus fuit.* Hunc autem rogabat Theodorus, ut Theoctistum eremitam, qui antea hæreticis opinionibus quibusdam implicitus jam resipiscebat, ad se vocaret, et catholica sanaque doctrina imbueret. Ad ipsum autem Theoctistum epistolam (II, 138) scripserat, qua ipsius arguebat errores, et ad bonam mentem revocare conabatur. Denique cum Theoctistus pœnitentiæ ac rectæ fidei testem libellum misisset, scribit ad eum epistolam (II, 166) in qua eremitæ illius errores recensentur, tum fidei catholicæ formula præscribitur, quam coram Joannicio Theoctistus obsignare debeat.

Anno 826. — Theodorus ærumnis, laboribus ac morbo confectus, tradito suis testamento, migrat ex hac vita, Dominica die 11 mensis Novembris. Sacrum ipsius corpus ad principem insulam translatum (*Vita*, pag. 61).

Distincte autem præ cæteris auctor Vitæ sancti Nicolai Studitæ (exstat in tomo II *Auctarii Biblioth. Patrum Græc.*), monachus et ipse Studites ac Nicolai ejusdem discipulus, extrema Theodori vitæ tempora ipsumque obitum descripsit in hunc modum : *Cum Cæsar Michael... venerandarum imaginum cultores intra urbem sedere vetuisset, SS. PP. nostri Theodorus et Nicolaus... ad locum superius designatum Prusæ sinui conjunctum abeuntes, illic morabantur. Cum autem populi seductor Thomas in orbem Romanum rabiem exerceret, imperatoris jussu iterum vel inviti redeunt in regiam urbem : ac brevi post inde abeuntes, vicinam Acritæ promontorio peninsulam de nomine magni martyris Tryphonis dictam petierunt : ubi demum multis certaminibus gloriosus pater ac beatissimus Theodorus vivendi finem*

Digitized by Google

fecit. *Migravit autem cum maxima nominis celebritate die* 11 *Novembris. Ejus vero beatum tabernaculum inde translatum ad insulam nomine Principem, gloriosæ ac sanctæ sepulturæ mandatur. Verum de hoc scripserunt sacri quidam Ecclesiæ doctores... ejusque res præclare gestas ad perpetuam memoriam litteris mandaverunt :* videlicet Naucratius Theodori discipulus et laborum comes, ac Michael monachus, item Theodori discipulus. Naucratius quippe (*Auctar. ibid.*) epistolam de obitu sancti Theodori scripsit *ad Patres Fratresque spirituales ubique dispersos, ac persecutionem propter Dominum sustinentes;* in qua sanctissimi archimandritæ mortem fuse describit. Michael vero Vitam Theodori conscripsit, quæ nunc prodit Græce et Latine.

Anno 844. — Sancti Theodori corpus post decem et octo annos ab obitu sanum ac integrum et suavissimo fragrans odore Constantinopolim translatum fuit ingenti pompa, et in monasterio Studiano sepultum (*Vita Theod.*, pag. 62). Idemque in Vita sancti Nicolai memoratur.

In hac porro chronica synopsi eas tantum epistolas recensuimus, quæ aliquam nimirum certi temporis notam gerunt : pariterque ab aliis Theodori scriptis, ea tantum, quorum tempus vel in Theodori Vita, vel in epistolis notatum fuit. Cæterum de reliquis seu epistolis, seu libris, ordinem temporis scire, nec multum interest ad historiam, nec alia causa apparet cur de eo sit laborandum. Hoc tamen de epistolis quidem credimus, aut eo ipso prorsus quo missæ sunt, aut utique parum diverso ordine esse dispositas. Quocirca cum liber primus eas contineat quas Theodorus adversus Mœchianam hæresim, ut ipse vocat, Constantini V, Irenes, Nicephori, Michaelis Curopalatæ principatu scripsit : tum verisimile est alias etiam quæ istis admistæ sunt, ad eadem tempora pertinere. Cumque secundo libro contineantur quæ a primo Leonis Armeni anno, quo recruduit Iconomachica persecutio, usque ad Theodori obitum pro fidei ac pietatis defensione adversus nefariam illam hæresim conscriptæ fuere, satis probabile videtur alias quoque alterius argumenti, quas idem liber complectitur, ad eadem et ipsas tempora esse referendas.

ANG. MAI PRÆFATIO.

(*Biblioth. nov.* t. V, 1.)

1. Quod magnus cardinalis Baronius valde optavit, ut sancti Theodori Studitæ scripta diligenter collecta typis ederentur (1), id vir doctissimus Jac. Sirmondus S. J. sub longævæ vitæ suæ exitum præstare cœpit, cum jam antea multas Studitæ ejusdem epistolas, Latinas e Græcis a se factas, Baronio in Annalibus suis pro re nata vulgandas tradidisset. Verumtamen Sirmondo ad superos translato, tomus operum ipsius quintus, jam prelo fere paratus, prodiit posthumus, præcipua Studitæ scripta continens, id est Antirrheticos contra Iconomachos, epistolarum libros duos, et iambicorum versuum libellum. Atqui alium adhuc justum tomum edendorum Studitæ scriptorum exspectandum esse, satis apparet : nam si vulgatis a nobis nunc supplementis, conjungentur epistolæ plurimæ ineditæ, quæ Parisiis conservantur, ut infra diximus, p. 99, nec non catecheseon major collectio de qua item nos p. 77, denique etiam troparia in codicibus adhuc latentia ; Sirmondianus ille tomus, hac nova scriptorum mole prorsus exæquabitur. Reapse Sirmondum ad cumulanda Studitæ scripta incubuisse, patet primo ex Præfatione editoris, ubi multa ex his nominantur : deinde etiam ex Holstenii epistola 77, ed. Paris. p. 365, ad Sirmondum his verbis : « Mitto troparia sancti Theodori Studitæ, quæ sola describenda supererant in collectione ejus operum : sermones enim panegyricos jam ad te pervenisse spero. »

II. His itaque consideratis constitui ego Studitæ prosequi editionem. Et quia nunc sanctum Nicephorum contemporaneum ejus ac familiarem typis tradideram, huic illum aptissimum socium in eodem volumine copulandum judicavi. Revera enim quantam famam inter patriarchas Nicephorus, tantam inter sanctos archimandritas Theodorus nactus est : uterque vero eadem in patria, unaque ætate, Byzantii natus, uterque scriptis plurimis, mutuo epistolarum commercio, confessione orthodoxa adversus Iconomachos, fortitudine ecclesiastica, vitæ sanctimonia, præcipuo quoque erga Romanam sedem obsequio clarissimus (2). Igitur

NOTÆ.

(1) Baronii verba ad Christi annum 798, n. 8, hæc sunt. *Utinam inveniatur aliquis vir doctus, qui cuncta sanctissimi viri egregia monumenta e bibliothecarum diversarum latebris aliquando in lucem vindicet, eademque Latinitati, beneficio omnium, donet!*

(2) Nicephori testimonium de Romanæ sedis suprema auctoritate habemus in hoc volumine p. Gr. 30, Lat. 174. At Theodori mira et plurima sunt testimonia in volumine Sirmondiano : quare a lectoribus hanc veniam peto, ut in tanta hodiernorum hostium insectatione et calumnia liceat mihi in hoc brevi scholio eo commemorare. Sic ergo Studita in indice Sirmondiano. *Romana Ecclesia vertex ecclesiarum. Universæ sub cœlo Ecclesiæ firmamentum. Ecclesiarum Dei suprema. Prima sedes apostolica. Ejus prærogativæ. Ejus judicium ab universa Ecclesia exquiri et suscipi debere, vetus*

Digitized by Google

perlustratis bibliothecæ Vaticanæ codicibus, primo quidem octo mihi compertæ sunt panegyricæ orationes (nam de editis nunc sileo, cum dixerim in adn. p. 77,) Græce, inquam, omnes ineditæ, tres tamen Latine vulgatæ, id est de nat. S. Joan. Bapt., et de apostolis Joanne, ac Bartholomæo, quam postremam serius inveni, ideoque in calce tantum voluminis potui collocare. Has ego æque omnes Latinas feci, omissa etiam prædictarum trium Latinitate Anastasii et Combefisii interpretum: etsi enim Latinitatem meam nulli præfero, attamen nec aliena sæpe placebat, vel quia durior et obscurior, vel quia multis male intellectæ Græcitatis sphalmatibus scatens. Itaque ut unus esset octo orationum color, nova potius interpretatio a nobis curanda fuit, aut certe in tribus illis passim interpolanda.

III. Porro has panegyricas orationes a Theodoro nondum hegumeno, sed adhuc juvene, et hegumenis (Platoni puta, cujus postea funus oratione decoravit) subdito, dictas apparet, tum diserte ex IV, p. 34 et 42; V, p. 52, 62, nec non ex VIII, p. 151, tum quia elocutio tumidior et plus debito amplifica, insolitis etiam vocabulis audaci compositione connexis, redundat et floret, nec placidam senii lenitatem, aut hegumeni gravitatem præ se fert, nec maturæ critices canones satis sequitur. Rogabit autem fortasse aliquis quid ego de his panegyricis sentiam. Equidem primam orationem haud parvi facio, quia plenam tradit ex Vetere ac Novo Testamento doctrinam de angelis, prout eam Orientis Ecclesia simulque Occidentis retinet. Profuisset igitur hæc oratio theologis scriptoribus de re angelica, si eam cognovissent. Utique sunt in ipsa opiniones non solum certæ ac dogmaticæ, verum et aliæ multæ piæ ac probabiles, ac sanctorum placitis consonæ. Ut unum saltem exemplum proferam, ubi dicit Theodorus p. 3 et 4, commissam a Deo angelis singulorum locorum vel rerum tutelam, ecce consonus adest sanctus Augustinus in quæstione 79, (3) his verbis: *Unaquæque res visibilis in hoc mundo habet potestatem angelicam sibi propositam, sicut aliquot locis divina Scriptura testatur.* Secunda quoque oratio de Christi nostroque baptismo, dogmatica fere est. Tertiam de Paschate, nec non duas de sancti Joannis B., non spernebat certe Arcadius, qui eas olim ad Sirmondum in Galliam misit, quanquam hic morte occupatus intactas deseruit. Et quidem in oratione paschali fragmentum illud Chrysostomi insertum occurrit, quod nulli in posterum critici genuinum non reputabunt; præsertim quia legitur etiam cum Chrysostomi nomine in codice Naniano 70, apud Miltarellium, et quidem cum Studita nostro conjunctum. In sexta oratione de Deiparæ obitu seu metastasi pium suum erga Divam animum effundit Theodorus. De septima et octava quid dicam? Etsi hæ mihi minus placerent, placuit certe octava ante mille annos Anastasio Bibliothecario, qui eam interpretatione sua laudibusque condecoravit: placuit item Allatio qui eam Græce in Symmictis se editurum receperat. Placuit septima Combefisio item interpreti, qui non dubitavit elegantissimam appellare. Sed et aliæ sex priores placuerunt certe Sirmondo qui prelo eas destinaverat. Ex olim vero editis, placuit De cruce Gretsero, De nativitate Deiparæ Lequinio, De inventione capitis sancti Præcursoris Cangio, De magno Arsenio et de Platone magistro Bollandianis. Nam quæcunque a magnis doctrina et sanctitate viris scripta prodeunt, ea demum carere omni utilitate aut merito nequeunt.

IV. Postquam harum orationum satis operosam, cum interpretatione mea scholiisque, editionem curaveram, mentem protinus aliis Theodori scriptis conquirendis intendi. Ergo in primis sum nactus Epitimia 110, quæ monasticæ apud Græcos severitatis imaginem sistunt. Deinde pretiosum Scholion, quod Studita editioni suæ minorum sancti Basilii Asceticorum, præposuerat, ut de illorum auctore dubitantibus scrupulum evelleret. Postea se mihi obtulit Studitæ brevis explanatio missæ Præsanctificatorum; quæ mihi etiam ansam præbuit, pervenustas quasdam missæ Græcorum picturas describendi, nec non notitiam prope inauditam vulgandi liturgiæ sancti Epiphanii Cypriorum episcopi. Enimvero apprime optabam epistolarum Theodori editarum numerum augere; sed ea spes prope me fefellit, ut dixi, p. 99: itaque brevi admodum incremento contentus fui.

NOTÆ

traditio est. Sedes est Petri, Inde accipienda fidei certitudo. Per illam fideles cum aliis patriarchis et inter se uniuntur. Universæ Ecclesiæ portus adversus omnium hæresum procellas. Romanus episcopus omnium princeps. Summus Pater Patrum. Primum apostolicum caput Ecclesiæ universæ. Primæ sedis antistes. Patriarcharum coryphæus. Princeps pastorum Ecclesiæ quæ sub cælo est. Principatus ejus divinus. Ad ipsum referri necesse est, si quid novi fiat in Ecclesia. Id ab initio servatum fuit. A Christo claves per intermedium sanctum Petrum accipit. Synodum orthodoxam absque Romani Pontificis cognitione celebrari non posse, antiqua traditio est. Huic defertur potestas summa synodi œcumenicæ. Ab eo approbari debent synodi nationales. Ad ipsum recurritur ob componendas Ecclesiæ Constantinopolitanæ turbas. Vides, lector ingenue, quæ fuerit duorum maximorum sæculo nono Græcæ Ecclesiæ virorum, de Rom. sedis primatu et auctoritate judicium, Theodori scilicet et Nicephori. Vidimus etiam (in *Spicil Rom.* t. X, p. 293) patriarcham sanctissimum Nicolaum in epistola ad Rom. Ecclesiam concedere illi προνόμιον ἐκκλησιαστικῆς ὑπεροχῆς: quem primatum, ante inimicitias susceptas fatebatur etiam Photius in epistola ad Nicolaum papam, quam a schismaticis postea male truncatam restituimus integram nos in hac nostra *PP. Bibliotheca*, t. IV, p. 51. Cur ergo furentibus postea adversus Rom. sedem, eique obedientiam negantibus, Photio ac Cerulario, aurem præbeamus?

(3) Edit. Maurin. T. VI, p. 50 D.

Digitized by Google

Profecto non uno in codice Vat. continetur catecheseon Studitæ collectio minor, sermonibus constans 134, quos Latine tantum edidit Livineius : deest vero major sermonum 217, de qua Fabricius loquitur, ut dixi p. 77. Neutram tamen hoc volumine satis jam pleno complecti potuissem : quare Græca tot Catecheseon editio vel me vel alium futuro tempore curatorem exspectat. Illud tamen mihi insperatum gratumque accidit, quod inauditam prorsus philologis, ut reor, Studitæ aliam Catechesim reperi, inscriptam *Chronicam* seu Annalem, quia nempe in hac describitur totius anni jejuniorum regula : quare hanc statim Catechesim cupide arreptam in volumen meum sevocavi. Posthinc alterum legi in pervetusto codice monumentum asceticæ disciplinæ, qua Studii monasterium, cui Theodorus præfuit, regebatur. Etsi vero id scriptum alius auctor exaravit, tota tamen doctrina et legislatio Theodori est, atque ab eo prope ad verbum dictata et constituta, dum illic hegumeni munere fungeretur. Est hæc igitur ordinatio exacta divini officii, et jejuniorum in quadragesimis, atque abstinentiarum totius anni accurata descriptio; unde veteris Græcæ Ecclesiæ religiosa pietas et mira severitas nobis elucet. Huic autem, comparationis gratia, excerptum addidi ex constitutionibus famigerati in Occidente monasterii Salmuriensis, de Gallicano codice sumptum. Jam vestigando adhuc indulgens, libellum Theodori nostri comperi De confessione et satisfactione, quem nemo credo memoraverat, capitulis 28 constans, qui vel canonum pœnitentialium Collectionibus, vel Morini ejus tituli operi mantissam bonam adjiciet. Etsi autem latum Epitimiorum elenchum Studita jam scripserat, attamen et minorem alterum quotidianarum ferme pœnarum dictare non recusavit, quem item cum fructu legemus. Accessit mihi ex Vaticanis codicibus aliud quoque Studitæ nonnullarum quæstionum breve scriptum. Denique cum, p. 77, dixissem, desiderare me Græcum textum sermonis quo Theodorus sanctum Bartholomæum ap. laudaverat, illum demum insperato conspexi in extremis bibliothecæ Vaticanæ pluteis, eoque præconio volumen conclusi. Quanquam vero in pontificiis codicibus troparia etiam Studitæ leguntur, quorum minima tantum pars in triodio edito apparet; nihilominus pios hos Studitæ hymnos, prosa oratione scriptos, sed melliflua pietate refertos, nonnisi alio volumine ac tempore, vita comite, vulgare licebit.

V. Theodori Studitæ vita prolixe accurateque a Michaele monacho edita, in Sirmondiano volumine exstat. Et quidem pars ejus notabilis fuit tragœdia illa Constantini Irenes filii, qui suis adulterinis nuptiis Ecclesiam conturbavit : cui flagitio obsistens apprime Theodorus, tot mala perpessus est, exsilia scilicet, verbera, famem, et hujusmodi ærumnas alias. Res hæc in codicibus etiam Vat. non semel narratur; nosque ipsi sive in *Script. vet.* t. III, cum Methodii monachi scripto, sive in *Spicilegii Rom.* t. VI, præf. p. 22 et seqq. cum Methodii patriarchæ aliorumque auctoritatibus, rem declaravimus.

VETERUM TESTIMONIA.

Theophanes ad Nicephori imperatoris annum IV, pag. 407.

Mensis vero Aprilis die duodecima, magna Paschatis Dominica, Nicephorus sanctissimus patriarcha, prius a secretis, populi totius et sacerdotum, atque impp. etiam suffragio electus est. Plato autem et Theodorus monasterii Studitarum præpositi, Nicephori ordinationi non assenserunt, quinimo dissidium a cæteris meditati firmiter obstiterunt, probabili videlicet argumento ducti : non oportere aliquem ab imo laicorum statu ad supremum episcopatus fastigium proxime evolare. Quos cum imp. Nicephorus urbe ejicere vellet, contraria nonnullorum sententia cohibitus est, qui odiosam fore patriarchæ ordinationem exposuerunt, si monachi ad septingentos usque sub Theodoro militantes, ejusque monasterium adeo celebre, dissiparentur.

Καὶ τῇ ιβ' τοῦ Ἀπριλλίου μηνὸς, τῇ μεγάλῃ Κυριακῇ τοῦ Πάσχα, ἐχειροτονήθη Νικηφόρος ὁ ἁγιώτατος πατριάρχης ἀπὸ ἀσηκρητῶν, ψήφῳ παντὸς τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἱερέων, πρὸς δὲ καὶ τῶν βασιλέων. Πλάτων δὲ καὶ Θεόδωρος ἡγούμενοι τῆς μονῆς τῶν Στουδίων οὐ συνευδόκησαν τῇ χειροτονίᾳ Νικηφόρου· ἀλλὰ λίαν ἀντετάχθησαν σχίσμα μελετήσαντες, αἰτίαν δῆθεν εὔλογον ἔχοντες· τοῦ μὴ δεῖν ἀπὸ λαϊκῶν ἀθρόως εἰς ἐπισκοπὴν ἀνατρέχειν. Οὓς ὁ βασιλεὺς Νικηφόρος τῆς πόλεως ἀπελάσαι βουληθεὶς ἀνετράπη· συμβουλευόντων τινῶν οὐκ ἐπαινετὴν ἔσεσθαι τοῦ πατριάρχου χειροτονίαν, ἐπὶ καταλύσει τηλικαύτης μονῆς ἑπτακοσίων που μοναστῶν ὑπὸ Θεοδώρου τεταγμένων.

Idem ad Nicephori imperatoris annum VII, *pag.* 409.

Theodorus autem Studii præpositus, et ejus fra-

Θεόδωρος δὲ ὁ ἡγούμενος τῶν Στουδίων, καὶ Ἰω-

Digitized by Google

σὴφ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης, ἅμα Πλάτωνι ἐγκλείστῳ, καὶ τοῖς λοιποῖς αὐτῶν μοναχοῖς, τῆς κοινωνίας Νικηφόρου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου ἀπέστησαν, διὰ Ἰωσὴφ τὸν οἰκονόμον, ὡς παρανόμως στεφανώσαντα Κωνσταντῖνον καὶ Θεοδότην. A

ter Josephus Thessalonicensis archiepiscopus, una cum Platone incluso, et reliquis monachis, a Nicephori sanctissimi patriarchæ communione, ob Josephum œconomum, qui Constantinum et Theodoten præter fas coronaverat, seipsos segregarunt.

Ex Naucratii confessoris encyclica, de obitu S. Theodori Studitæ edita in Auctario Combefisiano Bibliothecæ Patrum Græc. tom. II, pag. 855.

Κεκοίμηται ὁ κοινὸς Πατὴρ ἡμῶν, ὁ τοῦ Χριστοῦ ἀληθῶς μαθητὴς καὶ μιμητής, τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, τὸ στόμα τῆς Ἐκκλησίας, τὸ κλέος τῶν ἱερέων, B τὸ τῆς πίστεως ἔρεισμα, ὁ τῶν μοναζόντων κανὼν, ὁ εὐαγγελικὸς ποιμὴν, ἡ ἀποστολικὴ καρδία, τῶν ὁμολογητῶν ὁ ἐξαίρετος, ὁ προαιρετικὸς μάρτυς, ὁ τῆς ὀρθοδοξίας ἥλιος, ὁ οἰκουμενικὸς διδάσκαλος. Καὶ ὢ τοῦ ἀκούσματος! κεκοίμηται ὁ κοινὸς Πατὴρ ἡμῶν, ὁ μεγαλοφωνότατος τῆς ἀληθείας κήρυξ, ὁ ἀέναος τῆς διδασκαλίας βρυτὴρ, ὁ μυριόνους τῇ θεοσκόπῳ κυβερνήσει, ὁ θαυμαστὸς βουληφόρος, ὁ πιστὸς οἰκονόμος τῶν τοῦ Θεοῦ μυστηρίων, ὁ τῆς ἐπουρανίου Ἱερουσαλὴμ πολίτης, ὁ κεκαθαρμένος νοῦς, ἡ χρυσοειδὴς ψυχὴ, ἡ τῆς μετανοίας θύρα, ἡ τῶν δογμάτων πηγὴ, ἡ εὔηχος τοῦ Πνεύματος λύρα, τὸ ἐνδιαίτημα τῆς μακαρίας καὶ ἀρχικῆς Τριάδος... Κεκοίμηται ὁ κοινὸς Πατὴρ ἡμῶν, ὁ ἐπίγειος ἄγγελος, καὶ οὐράνιος ἄνθρωπος, ὁ τῆς παρθενίας ναὸς C καθαρώτατος, ὁ πολλοστὸς καὶ πολυειδὴς τῇ ποικιλοστρόφῳ σοφίᾳ τοῦ Πνεύματος, ὁ ἐπιτεταμένος (1) στοχαστὴς, ὁ γνήσιος Χριστοῦ ὑπηρέτης, ὁ καλλιέλεος, ὁ φαεινὸς ὀφθαλμὸς τοῦ Χριστοῦ σώματος, ὁ τῆς ὑπομονῆς ἀθλητὴς, καὶ τῆς εἰκονομαχικῆς αἱρέσεως νικητὴς, τὸ τῆς δικαιοσύνης ὅπλον, ἡ τῆς ἐλεημοσύνης κρηνὴ, ὁ ἀκριβὴς τοῦ Κυρίου νομοφύλαξ, τὸ θησαυροφυλάκιον τῶν ἀρετῶν, ὁ τῶν λόγων ἡδὺς, καὶ τὴν προσηγορίαν εὐπρόσιτος... Δέδεται γλῶσσα χρυσορρήμων, θείων δογμάτων ἐξηγητής· εἵρκται χεὶρ ὡραιογράφος, ἐπιστολαῖς τὸν κόσμον καταπλουτίσασα, καὶ πολλοὺς εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐπαναστρέψασα· ἔστησαν πόδες ὡραῖοι παννύχοις στάσεσι διηρκηκότες, καὶ πολλοῖς εὐαγγελισάμενοι εἰρήνην καὶ τὰ ἀγαθά· ἠρέμησε νοῦς διορατικώτατος, D τὰ τοῦ Πνεύματος βάθη διερευνήσας, καὶ τὰ πόρρωθεν προβλέψας, καὶ προῖδὼν ἄριστα· κέκρυπται ὑπὸ γῆν σῶμα ἀσκητικοῖς πόνοις ἐγγυμνασθὲν, καὶ πολλαῖς ἐξορίαις, καὶ φυλακαῖς, πληγαῖς τε καὶ ἀπαγωγαῖς ἐξαρκέσαν. Τοιοῦτος γὰρ, ὦ μακαριώτατοι, ὁ ἡμέτερος Πατήρ· ταυτὸν δὲ εἰπεῖν, πολλῶν πατὴρ καὶ διδάσκαλος· ὁ δεύτερος Ἀβραὰμ, οὗ ἡ παρὰ Θεοῦ εὐλογία ἐξαίρετος, καὶ οὗ τὸ σπέρμα ὑπὲρ ἀριθμὸν, ὁ τοῦ Προδρόμου μιμητὴς, ὁ τοῦ Ἠλιοὺ ζηλωτὴς, ὁ τῆς χάριτος Φινεὲς, ὁ νέος Σαμουὴλ, ὁ *ἐκλελεγμένος ἀπὸ μυριάδων*· οὗ τὴν ἀρετὴν ᾄδουσι πολλαὶ πόλεις χῶραί τε καὶ νῆσοι, καὶ οὗ τὸν βίον καὶ τοὺς ἀγῶνας εἰκότως θρυλλεῖ τὰ πέρατα. Τίς

Dormitionem accepit communis Pater noster, ille prorsus discipulus Christi et imitator, vas electionis, os Ecclesiæ, sacerdotum decus, fidei columen, regula monachorum, evangelicus pastor, pectus apostolicum, eximius confessor, martyr propositus, sol fidei orthodoxæ, orbis doctor. Atque, proh verbum! accepit dormitionem communis Pater noster, vocalissimus ille veritatis præco, jugis doctrinæ scaturigo, cui infinita quædam ad spiritualem gubernationem mens. Erat admirabilis ille consiliarius, fidelis dispensator sacramentorum Dei, civis cœlestis Jerusalem, mens purgata, aureus animus, pœnitentiæ janua, fons dogmatum, bene modulata Spiritus lyra, beatæ ac principis Trinitatis domicilium..... Accepit dormitionem communis Pater noster; terrestris ille angelus, et homo cœlestis, mundissimum illud virginitatis templum, multiplex ille ac multiformis volubili sapientia Spiritus, intentissimus conjector, verus Christi famulus, corporis Christi pulchro supercilio oculus, patientiæ pugil, hæresisque Iconomachorum victor, justitiæ armatura, eleemosynæ fons, diligens Domini legum custos, thesauri virtutum penu, dulcis sermone, et ad salutandum facilis..... Vincta est lingua auro fluens, enarratrix illa divinorum dogmatum. Vincta est ac impedita manus pulchre scribens, quæ epistolis mundum ditavit, ac multos ad agnitionem veritatis convertit. Constiterunt speciosi pedes, qui noctes totas steterunt, multisque evangelizarunt pacem et bona. Requievit mens perspicacissima, quæ Spiritus profunda scrutata est, ac longius posita prospexit. Sub terra abditum est corpus illud asceticis laboribus exercitatum, quodque exsilia multa, carceresque, et plagas, et abductiones sustinuit. Talis siquidem erat, beatissimi, Pater ille noster: perinde vero fuerit, ac multorum dicere patrem atque magistrum: illo alter Abraham, cujus a Deo benedictio eximia, et semen innumerabile: imitator ille Præcursoris, ille Eliæ æmulator, Phinees gratiæ, novus Samuel, *electus ex millibus* [1]: cujus virtutem multæ decantant urbes, regionesque et insulæ; cujus vitam et certamina, orbis fines merito concelebrant. Quis enim quantum ille, aut virtutem dilexit, aut odio vitium habuit? (Quis tantopere Deum dilexit et ab illo amatus est? Quis ita zelans zelavit Domino,

[1] Cant. v, 10.

NOTÆ.

(1) Cod. Reg. ἐπιτετευγμένος, *felicissimus.*

Digitized by Google

ejus charitati usque ad mortem nihil anteponens? Quis ita sanctorum vitas ac vestigia secutus est, sanctosque ipsos inexplebili ardore est æmulatus? Quis ita *mortificavit*, ut verbis Apostoli utar, *membra quæ sunt super terram*[1], sequa ipsum emundans, Dei viventis templum effecit? Quis ita ducem egit, atque adversum hostes aciem instruxit, congressusque tam felici successu, nobilissima parta victoria prostravit? Quis illo acutior futurum prævidit? Quis ita robustis solidisque moribus, qui fulgere pernicius res agere possit?

A γὰρ οὕτως ἢ ἀρετὴν ἠγάπησεν, ἢ κακίαν ἐμίσησε; (Τίς οὕτως ἐπεπόθησε Θεὸν καὶ ἠγαπήθη ὑπ' αὐτοῦ; Τίς ζηλῶν ἐζήλωκε τῷ Κυρίῳ (2), μὴ προκρίνας τι τῆς αὐτοῦ ἀγάπης μέχρι θανάτου; Τίς ἰχνηλάτησε τοὺς τῶν ἁγίων βίους, καὶ ἀκορέστως τούτοις συνημιλλήθη;) Τίς οὕτως *ἐνέκρωσεν*, ἀποστολικῶς εἰπεῖν, *τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς*, καὶ καθῆρεν ἑαυτὸν καὶ ναὸν Θεοῦ ζῶντος ἀπειργάσατο; τίς ἐστρατήγησε καὶ παρετάξατο πρὸς τοὺς ὑπεναντίους, καὶ προσβαλὼν εὐστόχως κατέβαλε νενικηκὼς ἄριστα; τίς ὀξύτερος ἐκείνου προϊδέσθαι τὸ μέλλον; τίς οὕτω σταθερῷ καὶ παγίῳ τῆς ψυχῆς ἤθει, ἀστραπῆς τάB χιον τοῖς πράγμασιν ἐπελθεῖν ἱκανός·

—

Paulus Diaconus, lib. XXIV *Historiæ Miscellæ.*

Theodorus autem hegumenus Studii, et Joseph frater ejus archiepiscopus Thessalonicensis, una cum Platone incluso, et cæteris monachis suis, a communione recesserunt Tarasii sanctissimi patriarchæ, propter Joseph vicedominum, qui prævaricatorie Constantinum et Theodoten coronaverat. Tunc Nicephorus imp. occasione percepta, cum episcopos et hegumenos congregasset, synodum adversum illos celebrari præcepit, per quam a monasterio et urbe dejecti, exsilio sunt destinati, mense Januario, indictione secunda.

—

Anastasius Bibliothecarius in Præfatione ad S. Theodori Studitæ sermonem de S. Bartholomæo apostolo. Spicilegii Dacheriani tom. III, pag. 13.

Theodorus videlicet quidam sacerdos apud Constantinopolitanam urbem temporibus fuit Adriani et Leonis Romanorum pontificum, vir valde mirabilis, qui non solum fidei constantia, verum etiam scientiæ gratia, et signorum polleret virtutibus. Duorum imperialium, insigniumque cœnobiorum, C Studii scilicet et Saccudiorum, constitutus est abbas. Qui semper in apostolicæ sedis communione persistens, hæreticorum nænias, et imperatorum vesaniam fidei constantia, etiam tormentis affectus, mentis virtute repressit, necnon et sancti Spiritus gratia plenus opuscula nonnulla composuit.

—

Ex Menæis Græcorum.

Mense Novembris XI, *memoria sancti Patris nostri Theodori Studitarum hegumeni.*

Theodore ter beate, magna præmia
Tibi, vita sancte exacta, post obitum dabit.

Natus ille est sub imperio Constantini Copronymi, piis parentibus Photino et Theoctista. Virtuti autem a puero deditus, litterarum studiis excolitur, atque ad summum doctrinæ gradum pervenit. Monasticam deinde vitam amplexus, cum excelleret omni virtutum genere, sacerdotii chrismate ab Tarasio magno initiatur; cumque sanctus Plato, qui tunc monasterio Studiano [*f. leg.* Saccudionis] præerat, præfecturam transtulisset in hunc beatum virum; is sibi commissi gregis præclarus rector et ad salutaria pascua ductor exstitit. Porro et magnus hic Theodorus, et sanctus Tarasius, posterior quidem Ecclesia sua pellitur, alter vero flagellis cæsus Thessalonicam relegatur a Constantino Irenes reginæ filio, quod ille, abdicata uxore legitima, duxisset alteram, graviterque a sanctis

Μηνὶ Νοεμβρίῳ ια', μνήμη τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Θεοδώρου ἡγουμένου τῶν Στουδίου.

Πολλὰς ἀμοιβὰς, Θεόδωρε τρισμάκαρ,
Βίου μεταστὰς ὡς βιοὺς εὖ προσδόκα.

Οὗτος ἦν ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου, γονέων εὐσεβῶν Φωτεινοῦ καὶ Θεοκτίστης. Ἐκπαιδόθεν δὲ τὸν ἀνάρετον βίον ἐλόμενος, γράμμασιν ἐκπαιδεύεται· καὶ εἰς τὸ ἀκρότατον ὕψος τῆς γνώσεως ἀνήχθη. Τὸν μονήρη βίον ὑπελθών, καὶ πᾶσαν ἰδέαν ἀρετῆς κατορθώσας, χρίσματι τῆς ἱερωσύνης παρὰ τοῦ μεγάλου Ταρασίου ἀξιοῦται· καὶ τοῦ ὁσίου Πλάτωνος τηνικαῦτα ἡγουμένου τῆς μονῆς τῶν Στουδίου [Σακκουδίωνος] τυγχάνοντος καὶ παραιτησαμένου, ὁ μακάριος οὗτος τὴν ἡγεμονίαν D ἀναδέχεται, καλῶς τὸ πιστευθὲν αὐτῷ ποίμνιον ὁδηγῶν, καὶ ἐπὶ νομὰς σωτηρίους ποιμάνας. Καὶ οὗτος οὖν ὁ μέγας Θεόδωρος, καὶ Ταράσιος ὁ ἐν ἁγίοις· ὁ μὲν ἀπωθεῖται τῆς Ἐκκλησίας, ὁ δὲ μαστιχθεὶς ἐν τῇ Θεσσαλονίκῃ περιορίζεται παρὰ Κωνσταντίνου υἱοῦ Εἰρήνης τῆς βασιλίσσης, διὰ τὸ τὴν μὲν νο-

[1] Coloss. v, 3.

NOTÆ.

(2) Ita cod. Reg.; nam quæ hic ansulis inclusa, ea non leguntur apud Combefisium.

Digitized by Google

μιμως αὐτῷ συναφθεῖσαν γυναῖκα ἀποβαλεῖν, ἀγαγέσθαι δὲ ἑτέραν, καὶ διελεγχθῆναι παρ' αὐτῶν. Ἐπεὶ δὲ Κωνσταντῖνος τυφλωθεὶς τῆς βασιλείας ἀπερρύγη, ἀνακαλεῖται τῆς ἐξορίας Θεόδωρος· ἀλλὰ καὶ αὖθις ἐξορίζεται πάλιν ὁ μέγας Θεόδωρος ἐν τῇ τῆς Ἀπολλονιάδος λίμνῃ· ἐκεῖθέν τε πάλιν παραπέμπεται ἐν τῷ τῶν Ἀνατολικῶν θέματι, ἐν ᾧ περὶ τὰς ἑκατὸν μάστιγας περὶ τὸν νῶτον δεξάμενος γενναίως ἐνεκαρτέρει· καὶ αὖθις παρὰ τοῦ στρατοπεδάρχου σφοδραῖς μάστιξιν αἰκίζεται. Κἀκεῖθεν ἐν τῇ Σμύρνῃ παραπεμφθεὶς, εἱρκτῇ δυσωδεστάτῃ ἐγκλείεται· καὶ τῷ βασανιστηρίῳ ξύλῳ ἐμβάλλεται. Ἐπεὶ δὲ καὶ αὐτὸς τῆς βασιλείας ἀπερράγη, καὶ Μιχαὴλ τὰ σκῆπτρα ἐδέξατο, ἀνακαλεῖται τῶν δεσμῶν καὶ τῆς ἐξορίας ὁ μέγας Θεόδωρος· καὶ μικρὸν ἀνεθεὶς, τοῖς φίλοις συνῆν· καὶ μετὰ χρηστῆς ἐλπίδος ἀνεπαύσατο ἐν Κυρίῳ. Ἦν δὲ τὴν ἡλικίαν κατάξηρος, ὠχρὸς τὴν ὄψιν, μιξαιπόλιος τὴν τρίχα, καὶ ἐπιφάλακρος.

A illis viris ob id reprehenderetur. At postquam Constantinus excæcatus fuit ac regno spoliatus, ab exsilio Theodorus revocatur. Sed et postea ad paludem Apolloniadis rursum pellitur magnus Theodorus, indeque denuo in partes Orientales : ubi centum plagas tergo inflictas forti animo excipit : iterumque ab castrorum præfecto dire verberatur. Inde Smyrnam ductus, ac teterrimo carcere inclusus, lignis ad tormenta comparatis imponitur. Postmodum vero, cum imperator regno moriens cessisset, ac Michael sceptra suscepisset, magnus Theodorus ex carcere exsilioque revocatur, ac nonnihil quietis nactus, cum amicis versatus est : donec cum optima spe obdormivit in Domino. Fuit autem corporis habitu macilentus, vultu pallido, B crine canescente, et calvus.

—

Ex collegii nostri Parisiensis codice ms. cui titulus :

Συναξάριον ἐν ἐπιτομῇ τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ. Μηνὸς Νοεμβρίου ια'. Τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν καὶ ὁμολογητοῦ Θεοδώρου τῶν Στουδίου.

Breve Synaxarium totius anni. Mense Novembris XI. *Sancti Patris nostri et confessoris Theodori Studitæ.*

Ὀρθοδοξίας ὁδηγὲ, εὐσεβείας διδάσκαλε καὶ σεμνότητος, τῆς οἰκουμένης ὁ φωστὴρ, τῶν μοναζόντων θεόπνευστον ἐγκαλλώπισμα, Θεόδωρε σοφὲ, ταῖς διδαχαῖς σου πάντας ἐφώτισας· λύρα τοῦ Πνεύματος, πρέσβευε Χριστῷ τῷ Θεῷ σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν

Dux rectæ fidei, pietatis magister et sanctimoniæ, lux mundi, divinum decus monachorum, sapiens Theodore, omnes doctrinis tuis illuminasti; lyra Spiritus, pro nostrarum animarum salute apud Christum Deum deprecare.

C

—

Ex Synaxario collegii nostri Parisiensis Societatis Jesu, 11 Novembris.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μνήμη τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν καὶ ὁμολογητοῦ Θεοδώρου ἡγουμένου τῶν Στουδίου. Οὗτος ἦν ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Καβαλίνου ἐν Κωνσταντινουπόλει γεννηθεὶς, πᾶσαν δὲ γνῶσιν τῶν μαθημάτων ἐκμαθὼν, ἐπὶ τῆς βασιλείας Εἰρήνης τῆς εὐσεβεστάτης, εἴκοσι δύο ἐτῶν ὑπάρχων, ἀπελθὼν ἐν τῇ Σακουδίωνος μονῇ, ὑπὸ τοῦ θείου αὐτοῦ Πλάτωνος γέγονε μοναχὸς, καὶ παρὰ Ταρασίου πατριάρχου χειροτονεῖται πρεσβύτερος. Εἶ [F. εἶτα] τριακονταέτης ὢν γίνεται καθηγούμενος τῆς ὑπ' αὐτῶν μονῆς. Ἐξωρίσθη δὲ εἰς Θεσσαλονίκην, διὰ τὸ μὴ συνθέσθαι τῇ μοιχίᾳ τοῦ βασιλέως. Ἀλλ' ἀνεκλήθη πάλιν παρὰ τῆς βασιλίσσης Εἰρήνης, καὶ διὰ τὴν τῶν Σαρακηνῶν ἔφοδον τὴν βασιλεύουσαν... καταλαμβάνει. Καὶ πάλιν ἐξορίζεται παρὰ Νικηφόρου βασιλέως τοῦ σφαγέντος ἐν Βουλγαρίᾳ, ἐπὶ τῇ ὁμοίᾳ ὑποθέσει. Εἶτα ἐξορίζεται διὰ τὰς ἁγίας εἰκόνας ἐπὶ Λέοντος τοῦ Εἰκονομάχου, καὶ ὑπὲρ εὐσέβειαν πολλὰ τιμωρηθεὶς καὶ ἀγωνισάμενος, καὶ ὕμνους εἰς Θεὸν συγγραψάμενος, ἐν βαθυτάτῳ γήρᾳ πρὸς Κύριον ἐξεδήμησεν. Ἦν δὲ τὴν μὲν ἡλικίαν μακρὸς, κατάξηρος καὶ ὠχρὸς τὴν ὄψιν, μιξαιπόλιος τὴν τρίχα, καὶ ἐπιφάλακρος.

Eodem die memoria sancti Patris nostri et confessoris Theodori Studitarum præpositi. Ille regnante Constantino Caballino natus est Constantinopoli. Omnem scientiarum cognitionem adeptus, imperante sanctissima Irene, duos supra viginti annos natus, in Saccudionis monasterium se recepit, ab avunculo suo Platone monachus factus : et a Tarasio patriarcha presbyter ordinatus est. Tricesimum agebat ætatis annum cum ab eodem Platone monasterio præficitur. Thessalonicam vero relegatus est, quod imperatoris adulterio non consentiret. Verum ab Irene Augusta revocatus, atque a Saracenorum regina viatico recreatus, *Studiensis monasterii moderamen* suscipit : sed iterum D similem ob causam in exsilium pellitur a Nicephoro imperatore, qui in Bulgaria cæsus est. Postea ob sanctas imagines a Leone Iconomacho in exsilium mittitur : multaque pro religione perpessus; et plurimis functus certaminibus, hymnisque in Dei laudem conscriptis, in summa senectute migravit ad Dominum. Erat autem procerus statura, exsucco vultu et pallido, crine partim cano, partim nigro, et capite calvo.

—

Digitized by Google

XV Julii.

Eodem die memoria agitur sancti Patris nostri Joseph confessoris, archiepiscopi Thessalonicæ.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μνήνη τοῦ ἁγίου Πατρὸς ἡμῶν Ἰωσὴφ τοῦ ὁμολογητοῦ, ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης.

Relatio Constantinopolim reliquiarum SS. Theodori et Josephi. Ex ms. bibliothecæ Ambrosianæ lit. O, 14 δ, 25 Januarii.

Translationem celebramus sanctorum Patrum nostrorum et confessorum, Theodori præpositi Studii, et Josephi ejus fratris, qui Thessalonicæ archiepiscopus fuit. Illi ex Photino et Theoctiste nati, sub imperio Theophili vixere. Ob venerandarum sanctarumque imaginum adorationem sanctus quidem Theodorus diversa perpessus exsilia, et plagas, et flagella, tanquam egregius Christi confessor; regnante Michaele Amorrhæo solvitur vinculis, et ab exsilio revocatur; exiguaque ærumnarum intermissione potitus, cum bona spe requievit in Domino: cujus corpus in insula principis depositum est. Josephus vero archiepiscopus germanus ipsius frater diversis carceribus; et cæteris ærumnis conflictatus, die Julii decimo quarto ad æternam requiem appulit. Horum sacrosancta corpora post annos decem et octo in regiam urbem pompa solemni asportata sunt (tunc enim cessavit Ecclesiarum bellum, quod invisus Theophilus excitarat) quam translationem præcipue peregit sanctissimus patriarcha: is erat Methodius. Ac universus clerus et monachi, sæculariumque ex urbe multitudo affluens cum lampadibus et thuris suffitu, sana corpora et miro adhuc odore fragrantia reperientes, sublatis manibus exceperunt, et in sancti Platonis thecam reposuere. Cui et alacriter, ut æquum erat, parentarunt.

Τὴν ἀνακομιδὴν ἐπιτελοῦμεν τῶν ὁσίων Πατέρων ἡμῶν καὶ ὁμολογητῶν Θεοδώρου ἡγουμένου τῶν Στουδίου, καὶ Ἰωσὴφ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἀρχιεπισκόπου γενομένου Θεσσαλονίκης. Οὗτοι ὑπῆρχον ὑπὸ τῆς βασιλείας Θεοφίλου καὶ υἱοὶ Φωτεινοῦ καὶ Θεοκτίστης. Διὰ τὴν προσκύνησιν τῶν σεβασμίων καὶ ἁγίων εἰκόνων ὁ μὲν ἅγιος Θεόδωρος διαφόροις ἐξορίαις προσταλαιπωρήσας καὶ πληγὰς καὶ μάστιγας, οἷα διὰ τὴν εἰς Χριστὸν ὁμολογίαν, ἐπὶ τοῦ νώτου δεξάμενος, ἐπὶ τῆς βασιλείας Μιχαὴλ τοῦ Ἀμορραίου ἀνακαλεῖται τῶν δεσμῶν καὶ τῆς ἐξορίας, καὶ μικρὸν ἀνεθεὶς μετὰ χρηστῆς τῆς ἐλπίδος ἀνεπαύσατο ἐν Κυρίῳ, καὶ ἀναθεῖται τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐν τῇ τοῦ Πριγκίπου νήσῳ. Ὁ δέ γε αὐτάδελφος αὐτοῦ ἀρχιεπίσκοπος Ἰωσὴφ καὶ αὐτὸς διαφόροις φυλακαῖς προσομιλήσας, καὶ τῇ λοιπῇ κακοπαθείᾳ πυκτεύσας ἀπαίρει πρὸς τὴν αἰώνιον λῆξιν τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ τοῦ Ἰουλίου. Τούτων τὰ ἱερὰ καὶ ἅγια σώματα λαμπρῶς τῇ βασιλίδι μετὰ χρόνους ἀνακομίζονται ὀκτωκαίδεκα. Τηνικαῦτα γὰρ ὁ τῶν Ἐκκλησιῶν πέπαυται πόλεμος, ὃν στυγητὸς Θεόφιλος ἀνερρίπισεν. Ὧν καὶ τὴν ἀνακομιδὴν μάλιστα ὁ θειότατος πατριάρχης, Μεθόδιος δὲ ἦν οὗτος, καὶ κλῆρος ἅπας καὶ μοναστῶν πλήθη καὶ μιγάδων μετὰ λαμπάδων καὶ θυμιαμάτων προχυθέντες τῆς πόλεως καὶ ταῦτα χερσὶν ὑπτίαις δεξάμενοι καὶ σῶα εὑρόντες καὶ ἄρτι ἀῤῥήτου εὐωδίας πληρούμενα τῇ θήκῃ γε τοῦ ἱεροῦ κατατιθέασι Πλάτωνος, καὶ ἐνθύμως αὐτῷ ὡς ἀληθῶς κηδεύουσι τίμια.

Ex Synaxario collegii nostri Parisiensis 4 Februarii.

Eodem die memoria agitur sancti Patris nostri Nicolai confessoris Studiensis. Ille quidem sanctus ex Creta insula oriundus erat. Cognatum autem suum Theophanem videre desiderans, Constantinopolim adiit: eumque inter fratres Studitas ascriptum cum invenisset, ipse quoque monasticam vitam amplectitur. Ibi omni eruditione excultus, et monasticæ vitæ rationem apprime edoctus, presbyter ordinatur; ad altissimum enim virtutis culmen evaserat. Postea autem quid? cum Theodoro monasterii præposito divinus Nicolaus exsilio damnatur. Unde revocati a Leone, qui merito feræ cognomine dictus, et Christi hostis fuit, bubulis nervis verberantur, quod divinarum imaginum essent adoratores. Deinde in custodiam detruduntur, et rursus interrogati cæduntur, ac vincti in carcerem conjiciuntur: cumque ibi per tres annos famem, sitim, nuditatem pertulissent, Smyrnam ablegantur: ubi flagellis cæsi, et in carcerem conjecti, ligneis compedibus vinciuntur. Elapsis autem mensibus viginti, moritur Leo, et ad divinum judicium rapitur. Tunc dimissi beati confessores

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μνήμη τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Νικολάου τοῦ ὁμολογητοῦ καὶ Στουδίτου. Οὗτος ὁ ὅσιος ἦφυ μὲν ἐκ τῆς τῶν Κρητῶν νήσου. Τὸν συγγενέα δὲ αὐτοῦ Θεοφάνην βουλόμενος θεάσασθαι, τὴν Κωνσταντινούπολιν καταλαμβάνει· καὶ τοῦτον συγκατηλεγμένον τῇ ἀδελφότητι τῶν Στουδίου εὑρὼν, καὶ αὐτὸς τὸν μονήρη βίον ὑποδύεται. Διὰ πάσης δὲ παιδεύσεως διελθὼν, καὶ τῆς μοναχικῆς ἀγωγῆς τὰ σύμβολα ἀκριβέστατα διδαχθεὶς, χειροτονεῖται πρεσβύτερος· εἰς γὰρ τὸ ἀκρότατον τῆς ἀρετῆς ἔφθασεν. Τί τὸ ἐντεῦθεν; Ἐξορίαν σὺν Θεοδώρῳ τῷ τῆς μονῆς προεστῶτι ὁ θεῖος Νικόλαος κατακρίνεται· κἀκεῖθεν ἀναχλιθέντες βουνεύροις τύπτονται παρὰ Λέοντος τοῦ θηριωνύμου καὶ μισοχρίστου, ὅτι προσκυνηταὶ τῶν θείων εἰκόνων τυγχάνουσι· εἶτα φρουροῦνται, καὶ αὖθις ἐρωτηθέντες μαστίζονται, καὶ τῇ εἱρκτῇ δεσμευθέντες ἐναπορρίπτονται· τρισὶ δὲ ἔτεσι τῇ φρουρᾷ προσκαρτερήσαντες, καὶ λιμῷ καὶ δίψῃ καὶ γυμνότητι προσπαλαίσαντες ἐν τῇ Σμυρναίων ἐκπέμπονται· κἀκεῖσε μαστιχθέντες, καὶ τῇ φρουρᾷ ἐμβληθέντες, ξύλῳ τοὺς πόδας ἐμβάλλονται. Εἴκοσι δὲ μηνῶν παρψηχηκότων, τελευτᾷ τὸν βίον, καὶ πρὸς τὰ ἐκεῖθεν

Digitized by Google

δικαιωτήρια παραπέμπεται. Τότε οι μακάριοι τοῦ Χριστοῦ ὁμολογηταὶ ἀνεθέντες τὴν Χαλκηδόνα καταλαμβάνουσι, καὶ τὸν τρισόλβιον Νικηφόρον πατριάρχην κατασπασάμενοι, διῆγον ἄμφω. Καὶ μετὰ μικρὸν ἐν τῇ Προύσῃ περιορίζονται, Μιχαὴλ τοῦ Καίσαρος τοῦτο προστάξαντος· εἶτα ἐν τῷ Ἀκρίτα, ἐν ᾧ καὶ ὁ πολύαθλος Θεόδωρος πρὸς Κύριον ἐξεδήμησεν. Ἀλλὰ Μιχαὴλ τοῦ ἄνακτος ἀπολιπόντος, καὶ Θεοφίλου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τῆς βασιλείας ὀρεξαμένου, πάλιν κατὰ τῶν εὐσεβῶν βαρὺς ἀνερρίπιζετο πόλεμος· καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ Θεοφίλου τὸν βίον καταστρέψαντος, καὶ Θεοδώρας τῆς εὐσεβεστάτης καὶ Μιχαὴλ τοῦ ταύτης υἱοῦ τῆς βασιλείας ἐπειλημμένων, καὶ εἰρήνης σταθηρᾶς γενομένης, ἐπεὶ Βασίλειος ὁ ἐκ Μακεδονίας τὴν βασιλείαν διεδέξατο, τὸν ὅσιον τοῦτον καὶ πολύαθλον Νικόλαον πολλαῖς παρακλήσεσι πείσας, ἡγούμενον τῶν Στουδίου καθιστᾷσι. Τοσούτους οὖν καὶ τηλικούτους ἀγῶνας ὁ τρισόσιος διανύσας καὶ ὑπὸ τῆς πολλῆς κακουχίας τρυχωθεὶς ἑβδομήκοντα καὶ πέραν χρόνους, τελέσας ἐν εἰρήνῃ ἀνεπαύσατο.

A Christi Chalcedonem perveniunt, ac ter beatum patriarcham Nicephorum cum salutassent, ambo istic degunt. Paulo post Prusam relegantur, jussu Michaelis imperatoris : deinde in Acritam, ubi vir multorum certaminum Theodorus ad Dominum migravit. Sed Michaele imp. mortuo, cum ejus filius Theophilus imperium iniisset, grave contra religionis cultores bellum rursus exarsit. Verum ipso etiam Theophilo e vivis sublato, sanctissima Theodora ejusque filio Michaele imperium administrantibus pace stabilita, postea Basilius Macedo imperii regimen accepit : qui sanctum illum et multis nobilem certaminibus Nicolaum precibus adduxit, ut Studii monasterium regendum susciperet. Igitur vir sanctissimus tantis talibusque B functus certaminibus, et plurimis ærumnis confectus, septuagenario major in pace requievit.

Ex ms. Regio n. 709 (3).

Ἐπίγραμμα εἰς τὸν ὅσιον Πατέρα ἡμῶν καὶ ὁμολογητὴν Θεόδωρον ἡγούμενον τῶν Στουδίου.

Ἐτελειώθη ἐν Κυρίῳ ὁ ὅσιος καὶ μέγας Πατὴρ ἡμῶν, ὁ Χριστοῦ θεράπων καὶ ὁμολογητὴς Θεόδωρος, ὁ πολυθρύλλητος ἡγούμενος τῶν Στουδίου· ὁ καὶ τὴν ἱερὰν ταύτην καὶ ψυχωφελῆ συγγραψάμενος βίβλον ἐν τῷ δωδεκάτῳ ἔτει τῆς ὑπὲρ ἀληθείας Χριστοῦ τρίτης αὐτοῦ ἐξορίας ἐν τῇ νήσῳ τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Τρύφωνος· πλησίον τοῦ ἐμπορίου τοῦ ἐπονομαζομένου Ἀκρίτα τῆς Βιθυνῶν ἐπαρχίας, μηνὶ Νοεμβρίῳ, ἐνδεκάτῃ, ἡμέρᾳ πρώτῃ, ὥρᾳ ἕκτῃ, ἰνδικτιῶνος πέμπτης, ἔτους ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἑξακισχιλιοστοῦ τριακοσιοστοῦ τριακοστοῦ πέμπτου· Οὕτω δὲ ὡς ἐν ἐπιτομῇ τὰ κατὰ τὸν θεσπέσιον Πατέρα ἡμῶν διεπράχθη. Ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας τέλειος τῷ φρονήματι ἀναδειχθείς, καὶ θείας χάριτος καταξιωθείς, τῷ εἰκοστῷ δευτέρῳ τῆς ἑαυτοῦ ἡλικίας χρόνῳ τὸν τοῦ Κυρίου ἀράμενος σταυρὸν, ὑπὸ τὸν αὐτοῦ ζυγὸν τὸν ἑαυτοῦ καθυπέταξεν αὐχένα, εὐαγγελικῶς ἀποταξάμενος. Ὁσίως καὶ πατρικῶς πολιτευσάμενος, τρισκαίδεκα ἔτη ὑποταγεὶς ἄριστα, καὶ τὸν τῆς ἀθλητικῆς ὑποταγῆς διηνυκὼς γενναίως δρόμον· ἐκλογῇ θεοκρίτῳ τὴν ἡγουμενικὴν προστασίαν διαδεξάμενος, κἀν ταύτῃ τριάκοντα καὶ δύο διαπρέψας χρόνους· ἀσκητικοῖς τε πόνοις καὶ ἐπιμόνῳ ἐγκρατείᾳ *νεκρώσας ἀποστολικῶς τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς*· πᾶσάν τε ἀρετὴν κατορθωκὼς ὡς ἕτερος μίαν· θλίψεσί τε πλείοσι καὶ πειρασμοῖς ποικίλοις ἐκ τῆς ἀκριβοῦς φυλακῆς τῶν τοῦ Κυρίου ἐντολῶν, καὶ τῆς τῶν θείων Γραφῶν ἐρεύνης περιελθών· πλεῖστά τε μοναστήρια συστησάμενος καὶ

Epigramma in sanctum Patrem nostrum et confessorem Theodorum Studii præpositum.

Obdormivit in Domino sanctus et magnus Pater noster, Christi famulus et confessor Theodorus, celeberrimus Studii præpositus (qui sacrum hunc librum et animabus utilem duodecimo tertii sui pro Christi veritate exsilii anno conscripsit) in insula sancti et magni martyris Tryphonis, prope locum qui dicitur Acrita in provincia Bithyniæ, mense C Novembri, die undecima, quæ fuit Dominica, hora sexta, indictione quinta, anno a creatione mundi sexties millesimo trecentesimo tricesimo quinto. Ut autem uno verbo complectar præclara sancti Patris nostri facta : juvenilibus annis sensu perfectus, et gratia ditatus, in monasterium susceptus est : et crucem Domini a vicesimo secundo ætatis suæ anno tollens, cervicem illius jugo submisit, nuntium remittens mundo juxta Evangelii præceptum. Cumque Patrum vestigiis sancte institisset, per annos tredecim rite obedientiæ subjectus, in eoque curriculo strenue certavisset, divina electione munus præfecturæ suscepit, in eaque annis triginta duobus egregie versatus est, asceticis laboD ribus diuturnaque abstinentia *membra quæ sunt super terram* cum Apostolo *mortificans*.[a] Virtutibus omnibus addictus, quemadmodum alius uni cuilibet singillatim : ærumnas complures, variasque tentationes, tum ob exactam mandatorum custodiam, tum ob divinarum Scripturarum indagationem ac studium sustinuit. Plurima exstruxit monasteria, plures ad veritatis agnitionem deduxit,

[a] Coloss. v, 5.

NOTÆ.

(3) In fine illius codicis, post Theodori scripta pro sacris imaginibus, et Epistolarum librum.

Digitized by Google

multorum pater et magister nuncupatus : quos ad Deum adduxit, et ad perfectionis apicem provexit. Igitur a gratia vocatus, et antequam nasceretur præcognitus ac prædestinatus, ad summum confessionis gradum conscendit : in quo divino æstuans amore, zeloque legis decertans, multis antecelluit : cum et liberius quam quivis alius veritatem auderet profiteri, eamque, tum voce, tum scriptis prædicaret, sicut ab illo scripta monumenta testantur. Quapropter in illum persecutores dirum in modum desævientes, multis eum plagis, exsiliis, carceribus vexavere. In his sancte perseverans absque ulla offensione, et, ut ita dicam, repubescens, multis laboribus defunctus fortissimus Pater, sexagesimo septimo vitæ præsentis anno solutus corpore migravit ad Dominum : additus sanctis et beatis patribus suis, et cum illis fruens sempiternis bonis, grandævus et plenus dierum. Hæc quasi obscura in imagine adumbravi; velut ex pelago guttam hauriens, et unum ex millibus attexens, ista præcipue ter beati Patris, et diuturnis certaminibus exerciti facinora, et res præclare gestas spontanei martyris, illiusque virtutum radios commemorans. Cujus intercessionibus luce scientiæ collustrati, postquam Domino placentes servierimus, peccatorumque remissionem obtinuerimus, utinam et regnum cœlorum humiles consequamur. Amen.

πολλοὺς ὁδηγήσας πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν πολλῶν τε πατὴρ καὶ διδάσκαλος χρηματίσας, καὶ Θεῷ τούτους προσαγαγὼν, καὶ εἰς ἄκρον πολιτείας ἐληλακώς. Οὕτως ὑπὸ τῆς χάριτος προκληθεὶς ὁ πρὸ γενέσεως καὶ προγνωσθεὶς καὶ προορισθεὶς, ἐπὶ τὸν τῆς ὁμολογίας ἄνεισι βαθμόν· κἀν τούτῳ ἔρωτι θείῳ πυρπολούμενος, ζήλῳ θεσμιτικῷ συναμιλλώμενος· τοὺς πολλοὺς ὑπεράκοντίσας· διὰ τὸ ὑπὲρ πάντας καὶ παῤῥησιάζεσθαι τὴν ἀλήθειαν· καὶ κηρύξαι καὶ ἐγγράφως καὶ ἀγράφως, καθὼς καὶ αὐτὰ μαρτυρεῖ τὰ παρ' αὐτοῦ συγγράμματα, ὡς κἀντεῦθεν σφοδρότερον κατ' αὐτοῦ μανῆναι τοὺς διώκτας· καὶ πολλαῖς αὐτὸν πληγαῖς, ἐξορίαις τε καὶ φυλακαῖς καταδικάσαι. Ἐν τούτοις διατελῶν καὶ διεξερχόμενος ἀνολιγώρως, καὶ, ὡς ἂν εἴποι τις, ἀκμάζων τὴν ἡλικίαν ὁ πολύαθλος καὶ πολυκαρτερώτατος Πατὴρ, ἐν τῷ ἑξηκοστῷ ἑβδόμῳ τῆς παρούσης ζωῆς χρόνῳ ἐκδημήσας ἐκ τοῦ σώματος ἐνεδήμησε πρὸς Κύριον, προστεθεὶς τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ καὶ μακαρίοις πατράσι καὶ σὺν αὐτοῖς τῶν αἰωνίων ἀπολαύων ἀγαθῶν, πρεσβύτης καὶ πλήρης ἡμερῶν. Οὕτως ὡς ἐν ἀμυδρᾷ φέρε εἰπεῖν εἰκόνι· ἐκ πελάγους ῥανίδα ὡς καὶ ἐκ μυριάδος μονάδα τῶν πολυχρονίων ἀγώνων τοῦ τρισολβίου Πατρὸς τὰ ἐξαίρετα καὶ ταῦτα τοῦ προαιρετικοῦ μάρτυρος τὰ ἀριστεύματα, καὶ τοῦ τῶν ἀρετῶν ἡλίου τὰ ἀπαυγάσματα. Οὗ ταῖς πρεσβείαις ἐλλαμφθέντες τὸ φῶς τῆς ἐπιγνώσεως καὶ εὐαρέστως λελατρευκότες Κυρίῳ, ἄφεσίν τε ἁμαρτιῶν εὑρηκότες, τύχοιμεν οἱ ταπεινοὶ βασιλείας οὐρανῶν. Ἀμήν.

Ex Græcorum Menologio Sirleti cardinalis. Canisii tom. II, p. 908.

Die 11 Novembris commemoratio sancti Patris nostri Theodori cognomento Studitæ. Hic fuit sub imp. Constantino Copronymo divinis litteris eruditus, et vitæ sanctitate insignis, post venerabilem Platonem abbas monasterii Studitarum, sæpe in exsilium missus, sub Michaele imperatore revocatus, paulo post requievit in Domino.

Ex Menologio Basilii imperatoris. Cod. Vatic. n. 1613.

Eadem die memoria agitur sancti Patris nostri Theodori, sanctissimi monasterii Studitarum præpositi.

Hic regnante Constantino Callinico natus est Constantinopoli. Omnium scientiarum cognitionem adeptus, regnante Irene in Saecudionis monasterium se recepit. A Platone ipsius avunculo factus est monachus, et a Tarasio patriarcha presbyter ordinatus. Triginta deinde annos natus præficitur monasterio. Thessalonicam relegatus ideo fuit, quod imperatoris adulterio non consentiret. Verum ab Irene Augusta revocatus est, atque a Saracenorum regina viatico recreatus, regendum accipit Studiense monasterium : sed iterum similem ob causam pellitur in exsilium a Nicephoro imperatore, qui in Bulgaria cæsus est. Postea ob sanctas imagines a Leone Iconomacho relegatur; multaque pro religione perpessus, et plurimis fun-

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, μνήμη τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Θεοδώρου ἡγουμένου τῆς εὐαγεστάτης μονῆς τῶν Στουδίου.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Καλλινίκου ἦν οὗτος ἐν Κωνσταντινουπόλει γεννηθείς. Πᾶσαν δὲ γνῶσιν τῶν μαθημάτων ἐκμαθὼν, ἐπὶ τῆς βασιλείας Εἰρήνης ἀπελθὼν ἐν τῇ τοῦ Σακκουδίωνος μονῇ, ὑπὸ τοῦ θείου αὐτοῦ Πλάτωνος γέγονε μοναχὸς, καὶ παρὰ Ταρασίου πατριάρχου χειροτονεῖται πρεσβύτερος. Εἶτα τριακονταέτης ὢν γίνεται καὶ ἡγούμενος τῆς ὑπ' αὐτὸν μονῆς. Ἐξωρίσθη δὲ εἰς Θεσσαλονίκην, διὰ τὸ μὴ συνθέσθαι τῇ μοιχείᾳ τοῦ βασιλέως. Ἀλλ' ἐκλήθη πάλιν διὰ τῆς βασιλίσσης Εἰρήνης. Καὶ διὰ τὴν Σαρακηνῶν ἔφοδον τὴν βασιλεύουσαν καταλαμβάνει, καὶ τὴν μονὴν τοῦ Στουδίου παραλαμβάνει. Καὶ πάλιν ἐξορίζεται παρὰ Νικηφόρου βασιλέως τοῦ σφαγέντος ἐν Βουλγαρίᾳ, ἐπὶ τῇ ὁμοίᾳ ὑποθέσει. Εἶτα ἐξορίζεται διὰ τὰς ἁγίας εἰκόνας ἐπὶ Λέοντος τοῦ

Digitized by Google

Εἰκονομάχου· καὶ πολλὰ τιμωρηθεὶς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας, καὶ ἀγωνισάμενος, καὶ ὕμνους εἰς Θεὸν συγγραψάμενος, ἐν βαθυτάτῳ γήρᾳ πρὸς Κύριον ἐξεδήμησεν.

A ctus certaminibus, conscriptis in Dei laudem hymnis quibusdam, ad summam provectus senectutem migravit ad Dominum.

Card. Baronii testimonia tum de Theodoro, tum de interpretatione Sirmondiana.

Ad an. 798, *n.* 7.

Hactenus de scriptis Theodori Studitæ Michael ejus discipulus : quæ quidem magna ex parte desiderari videntur. Quas autem ex Columnensi bibliotheca nacti sumus epistolas ad Annales spectantes, eas una cum vita ipsius a dicto Michaele conscripta Sirmondus Parisiensis theologus Soc. B Jesu professor, me rogante Latinitati tradidit : quo nomine non ego solum, sed universa ei plurimum debeat Christiana religio. Nos eas suis locis pro temporis ratione reddemus. Utinam inveniatur aliquis vir doctus qui majori otio cuncta sanctissimi atque doctissimi viri egregia monumenta e bibliothecarum diversarum latebris aliquando in lucem vindicet, eademque Latinitati, beneficio omnium donet.

Ad an. 814, *n.* 25.

Exstant ipsæ quidem (Theodori Epistolæ); magno namque Dei beneficio factum est, ut ipsæ aliæque eodem argumento, hac urgente persecutione conscriptæ, ad nostra tempora integræ servatæ sint. C Habet eas idem qui supra sæpe citatus est vetus codex bibliothecæ Columnensis, quæ cardinalis Sirleti doctissimi viri cum esset, ab Ascanio Columna diacono cardinali, de antiquitatibus ecclesiasticis adeo bene merente, ut Romæ consisteret, nec alio transferretur, empta ab ejus hæredibus fuit.

Ad an. 814, *n.* 43.

Hæc ipse de scriptis ab eo multiplicibus in carcere litteris, quæ ferme omnes quod integræ ad hæc tempora fuerint divinitus custoditæ, et in his et aliis Orientalis Ecclesiæ naufragiis fuerint illæsæ servatæ, Deo ipsi optimo maximo iterum atque iterum plurimas agimus gratias. D

Ut autem hisce, lector, et tu ipse divitiis potiaris, ex eis aliquas hic tibi pro temporis ratione describere operæ pretium judicavimus; utpote quæ tanquam monilibus quibusdam auro gemmisque progrediantur decoratæ, nempe catenis, plagis, vibicibus, sacrisque Christi stigmatibus gloriosæ : quæ et apostolico spiritu scriptæ repræsentent etiam apostolicam dictionem.

Ad an. 816, *n.* 24.

Vides ex his, lector, orthodoxos omnes in unum Theodorum, ad consulendum eum, respexisse, et de rebus dubiis habuisse confugium : relictum ipsum in ecclesia illa, cui incubabat hæreticus patriarcha, tanquam divinum oracullum vocale omnibus eum interrogantibus, jam et voce sanguinis vehementius clamans, ut plane vel in Theodoro apostolica sententia appareat experimento probata, qua Paulus apostolus de scipso dicit : *Pro Evangelio laboro usque ad vincula, quasi male operans : sed verbum Dei non est alligatum*[a]. Etenim neque carcere, neque vinculis, neque custodibus valuit impediri vel præpedirl, neque comminationibus vel pœnis potuit prohiberi, terroribusque vetari, neque verberibus iteratis contineri, vel inedia arctari atque constringi, vel quid minimum detineri, quominus liber animo perseveraret, et libere curreret, longe lateque per universum Orientalem orbem excurreret Spiritus pennis verbum Dei, instar columbæ deargentatæ[b] quocunque velit pro voluntate volantis.

Credi vix potest, quot hoc tempore litteras scripserit : hortatorias ad martyrium, catecheticas ad instructionem, dogmaticas adversus hæreticorum objectiones, consolatorias ad concaptivos, luctuosas ad lapsos, canonicas ad resipiscentes, remedia ex præscripto canonum continentes : ut plane in summo otio et maxima libertate eum constitutum fuisse quis dixerit, qui cuncta ab eo hoc tempore scripta consideret : et plures illi inservisse notarios, famulos astitisse tabulas ex confertis armariis ministrantes, et ad scriptionem ceram parantes : tabellariosque crediderit etiam plurimos singulis diebus ad iter accinctos, expeditos, in diversas orbis partes mittendos, pro foribus semper astitisse paratos..... Numerum excedit ducentarum epistolarum summa, quas Theodorus persecutionis tempore exsul et in carcere constitutus conscripsit. Exstant ipsæ singulæ, ex quibus paucas, quæ magis ad contextum historiæ spectare noscuntur, hic tibi annis singulis quibus sunt scriptæ curavimus describendas, apostolici quidem spiritus odore fragrantes, eorumdemque gloriosa stigmata referentes, dum quot apices, tot vibices gloriosæ confessionis legentibus repræsentent, et in charta versus fluentes ex ejus corpore rivos sanguinis manifestent.

Ad an. 825, *n.* 72.

Cæterum quanti faciendæ sint epistolæ ejusdem sanctissimi viri, Deus ipse insigni miraculo com-

[a] II Tim. II, 8. [b] Psal. LXVII, 14.

Digitized by Google

probavit, quod inter alia Michael Studita ejus discipulus, scriptor fidelis ita describit (*Vide* Theod. Vitam, col. 214). Ex his tu, lector, intelligas quot Theodori historicis epistolis Annales intexti sunt, tot eosdem pretiosissimis velut contextam coronam micare gemmis. Sed et si earum vim consideres, totidem esse fulmina cœlitus missa dices, quibus omnes hagiomachi, et Iconomachi, stolidi novatores, fæces hæreticorum percussi valide penitus conterantur. Nam vel unum hunc ostendere catholici dogmatis defensorem, virum Dei amicum, sapientia et scientia affatim præditum, iteratis crebro confessionibus celebrem, sanguine sæpe fuso decorum, vitaque ab adolescentia optimis moribus instituta fulgentem, ingentibusque miraculis illustratum, ad victoriam satis : cum ab illorum parte nonnisi scelestissimos omnium homines habeant, quos ostendant.

Ad an. 826, *n.* 50.

Sed jam ultimum S. Patris elogium proferamus, nempe illud quod suis a se scriptum tunc tradidit Testamentum, spiritualium divitiarum depositum, Latinisque hactenus incognitum, ex eodem depromptum codice Columnensi, quod et Græce pariter scriptum exstare novimus in Sfortiana bibliotheca, ab eodem Sirmondo Parisiensi Soc. Jesu professore in nostrum sermonem conversum, in medium afferamus :

« Qui igitur, ut nuper audisti, nihil remisit studii quo suis vivens prodesse posset, ut post mortem iisdem profuturus esset, testatam suam publico monumento voluntatem voluit reliquisse. Cum enim gravissima illa, ut audisti, infirmitate detentus, nec loqui præ angustia afflicti spiritus præsentibus cuncta quæ vellet, neque longius ipsi, etiam si vellet, alloquendi facultas esset : divina illa ardens charitate magis quam febre, accepto absque arbitro calamo, conscripsit istiusmodi testamentum, » etc.

De Theodoro, deque rebus ad ipsum pertinentibus videri præterea possunt :

Naucratii confessoris encyclica de obitu sancti Theodori Studitæ, tom. II Auctarii ad *Bibliothecam PP. Græc.*, pag. 855

Vita sancti Platonis, auctore ejus nepote et discipulo sancto Theodoro Studita, apud Henschenium ad 4 Aprilis : Latine pag. 364; Græce vero ad calcem ejusdem tomi pag. XLVI ;

Vita sancti Nicolai Studitæ archimandritæ, tom. II Auctarii ad *Biblioth. PP. Græc.*, pag. 890; necnon apud Bollandum ad 4 Februarii, pag. 538;

Vita sancti Nicephori patriarchæ CP. apud Henschenium 13 Martii : Latine quidem pag. 293; Græce vero pag. 704;

Vita sancti Nicetæ Hegumeni Mediciensis, auctore Theostericto ejus discipulo, apud Henschenium 3 Aprilis : Latine quidem, pag. 253 · Græce vero ad calcem ejusdem tomi pag. XXII ;

Vita sancti Tarasii patriarchæ CP. auctore Ignatio ejus discipulo qui præsens morienti adfuit ; ibid. ad diem 25 Februarii, pag. 572;

Vita sancti Theophanis Sygriensis abbatis, ibidem ad 12 Martii, Latine pag. 213; Græce vero pag. 700.

Digitized by Google

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΚΑΙ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ

ΤΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΤΩΝ ΣΤΟΥΔΙΩΝ ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ,

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΠΡΟΣ ΜΙΧΑΗΛΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ (1).

VITA ET CONVERSATIO

SANCTI PATRIS NOSTRI ET CONFESSORIS

THEODORI PRÆPOSITI STUDITARUM,

CONSCRIPTA A MICHAELE MONACHO.

Καὶ πᾶσι μὲν ἡδὺς καὶ τοῦ παντὸς ἄξιος, ὁ μέγας Πατὴρ ἡμῶν καὶ ὁμολογητὴς Θεόδωρος. ἀσκήσει τε βίου καὶ πάθεσι τοῖς ὑπὲρ Χριστοῦ διαλάμψας ἐπιφανῶς (1) καὶ τῷ ἐν ἑκατέροις ὑπερβαλεῖν, ὑπερβάλλουσαν τὴν ἀρετὴν καὶ ἀπαράμιλλον ἐσχηκώς, πολλῷ δὲ μᾶλλον οὗτος ἡδίων καὶ λυσιτελὴς τοῖς τὸν μοναδικὸν μετιοῦσι βίον, καὶ ἀγωγὴν ὑπελθοῦσι τὴν κρείττονα. Οὗτοι γὰρ καὶ πάντων οὐχ ἥκιστα καὶ τιμῶσιν ἐκεῖνον, καὶ στέργουσι· καὶ ὥς τινα νόμον ἅλυτον τὰ τούτου κατέχουσι παραγγέλματα, γλώσσης τρυφὴν διαπαντὸς τὸν ἄνδρα ποιούμενοι, καὶ πόθοις ἀῤῥήτοις τούτῳ συνδούμενοι. Ἐπεὶ γὰρ οὗτος τὸν Χριστὸν ἀντὶ πάντων ἐπόθησε, πάντας ἔσχε τοῦτον ἀντιποθοῦντας, καὶ τιμῆς ἀξιοῦντας τῆς μείζονος. Ἀμέλει καὶ τοῖς βουλομένοις ἐπιγνῶναι ἡλίκης κάνταῦθα τῆς δόξης ἐπείληπται ὁ θαυμάσιος· ἵνα μὴ τὴν ἐκεῖθεν λέγω, ἧς ἡ ἀπόλαυσις ἄῤῥητος· ἔξεστι μοναστὰς ἅπαντας καὶ μιγάδας ἰδεῖν τούτου καὶ πρὸς ἔπαινον κινουμένους, καὶ στοργῇ τῇ πάσῃ προσφυομένους, καὶ λαμπρὰν τὴν εὐφημίαν τῷ λαμπρῷ τὴν ἀρετὴν ἀναφέροντας. Ἐῶ γὰρ λέγειν τὴν περιώνυμον τοῦ Στουδίου μονήν, ἧς αὐτὸς ἀλείπτης καὶ παιδοτρίβης· πῶς οὐδέποτε λήγουσιν οὗτοι τιμαῖς ἐκεῖνον ταῖς φιλοτίμοις τιμῶντες, καὶ διὰ θαύματος ἄγοντες τὸν θεόληπτον· οἵγε δὲ καὶ τῷ παρ' ἐκείνου οὕτω πεπαιδεῦσθαι, καὶ ἐπὶ μέγα πολιτείας προῆχθαι, ὑπόδειγμα καὶ αὐτοὶ εὐσεβείας, καὶ ἀρετῆς ἀρχέτυπον τοῖς πολλοῖς καθεστήκασι. Πάντα γὰρ οἱ καλοὶ οὗτοι τὰ κάλλιστά τε ἅμα καὶ λυσιτελέστατα, ὥσπερ ἐν κοινῷ ταμιείῳ, τῇ ἑαυτῶν ψυχῇ συνελέ-

Est quidem acceptus omnibus, atque omni æstimatione dignus, eximius Pater noster et confessor Theodorus, quippe qui tum exercitatione vitæ, tum obitis pro Christo laboribus conspicuus emicuerit, et utraque laude excellens, insigni fuerit supra cæteros, nec cuiquam conferenda virtute ornatus: multo autem acceptior idem utiliorque iis qui monasticum vivendi genus ingressi sunt, ac sanctiori se disciplinæ subdiderunt. Hi enimvero eum illum præ cæteris studiosius colunt et amant, tum ejusdem præcepta instar perpetuæ legis amplectuntur, virum hunc unum semper in ore ac sermone habent, huic inexplicabili quodam desiderio copulantur. Nam postquam ille Christum propter omnes dilexit, omnes eum vicissim studio et honore majori prosecuti sunt. Utique si qui nosse velint, quantam sit in hoc sæculo vir admirabilis gloriam adeptus; ut illam alterius ævi omittam, cujus explicari suavitas nequit; licet omnes monachos ac sæculares intueri in illius laudem effusos, eidem omni charitate addictos, et, quod eximiæ commendationis instar habet, virtutem eximio illi viro referentes acceptam. Tacitus enim prætermitto percelebre Studii monasterium, cujus ipse magister et institutor fuit: quomodo nullum ii finem faciant illum honoribus certatim afficiendi, divino afflatum numine virum instar prodigii habentes. Qui quidem sic ab illo instituti et ad excellentem vitæ rationem informati, pietatis et ipsi exemplar, ac virtutis forma plurimis effecti sunt. Nam viri illi egregii quidquid est

NOTÆ.

(1) *Πρὸς Μιχαήλου Μοναχοῦ.* Ita in Columnensi et in Vaticano codice. In alio autem, ut monuit Sirmondus, auctor dicitur Theodorus magister Daphnopates. Theodorus quidem ὁ Δαφνοπάτης *historiam sui temporis emisit in lucem* (inquit Vossius lib. III *De hist. Gr.*), *ut constat ex Cedreno, in proœmio: item ex Joan. Curopalate, itidem in præfat.; sed apud hunc Theodotus appellatur.*

Digitized by Google

eximium ideoque utile, tanquam in communi penu, ad profectum animi compararunt : vitam eximiam, mores utiles, jucundam consuetudinem, concinnam psalmodiam, et quidquid est aliud piorum hominum æstimatione ac prosecutione dignum. Sed enim quia horum omnium causa profecto et auctor exstitit Pater, qui fundamenta jecit, talesque effecit monachos : consentaneum omnino est et eorum meminisse quæ gessit, et illius labores et certamina dicendo persequi, et quæ alia pertulit propter Christum : cujus et stigmata scilicet in carne portavit, ut Apostolus loquitur [a]. Proinde istud optandum mihi est, ut ne rerum omnium magnitudine obruar, quod accidisse his intelligo qui ipsius res gestas prosecuti sunt : sed ut possim vel pauca ex iis quæ gessit afferre in medium : ut, si quidem aliud nihil efficiam, tamen id quod propositum animo fuit, exhibeam. Quin, nihil est quod reformidem, cum audendi fiduciam afferat noster in illum amor, qui et orationem suggeret, et tam præclara enarrandi vim ac facultatem. Quare mihi et pro viribus quæ divinum virum spectant sic dicenda sunt, ut neque omnia percenseam, quod fieri omnino non potest, neque præcipua quæ fuerint negligam, quod utique damnosum foret.

ξαντο, βίον ὑπερφυῆ, τρόπον ἐπωφελῆ, ἐπιτερπῆ πολιτείαν, ἐμμελῆ ψαλμῳδίαν, καὶ ὅσα ἄλλα τίμια τοῖς ἐναρέτοις καὶ περισπούδαστα. Ἀλλὰ γὰρ ἐπεὶ τούτων ἁπάντων αἴτιος ἄρα καὶ προβολεὺς ὁ τὴν κρηπῖδα καταβαλόμενος Πατὴρ, καὶ μοναστὰς τηλικούτους καταστησάμενος· εἰκὸς πάντως καὶ τῶν πεπραγμένων τούτῳ μνησθῆναι, καὶ ἀγῶνας τοῦδε καὶ ἆθλους διεξιέναι, ἄλλα τε ὅσα διὰ τὸν Χριστὸν καθυπέστη εἰπεῖν· οὗ καὶ τὰ στίγματα δηλαδὴ ἐν τῇ σαρκὶ ἐβάστασε, κατὰ τὸν Ἀπόστολον. Οὐκοῦν καὶ εὐχῆς ἔργον ἐμοὶ, μὴ πάντων τῶν πραγμάτων ἀπολειφθῆναι· ὅπερ καὶ παθεῖν οἶδα τοὺς τὰ ἐκείνου διεξιόντας· ἀλλὰ δυνηθῆναι κἂν μικρὰ τῶν ἐκείνου ἐρεῖν· ὡς ἂν εἰ μή τι ἄλλο, τὴν γοῦν πρόθεσιν παραστήσαιμι. Οὐκοῦν οὐκ ἀποκνητέον ἐμοὶ τὴν ἐγχείρησιν πόθῳ τῷ πρὸς ἐκεῖνον θαῤῥήσαντι· δι' ὃν μοι καὶ ὁ λόγος μάλιστα, καὶ ἡ τῶν τηλικούτων διήγησις. Ὅθεν μοι καὶ ὡς οἷόν τε τὰ κατὰ τὸν θεῖον ἄνδρα λεκτέον· μήθ' ἅπαντα διεξιόντι, ὅτι καὶ ἀδύνατον πάντως· μήτε τὰ καίρια παρορῶντι, ὅτι καὶ ἀσύμφορον δήπου.

A

B

C

D

I. *Theodori patria et genus.* — Huic igitur eximio Patri patria magni nominis civitas Constantinopolis fuit, quæ et nova Roma potissimum appellata est. Parentes tum generosa stirpe insignes, tum innumeris opibus abundantes : qui una cum splendore generis nobilitatem morum secuti, cum Deo ut plurimum versabantur, suspensamque ex illius præceptis vitam agebant. Parentum alteri nomen Photinus fuit, alteri Theoctista : congruas quidem moribus suis appellationes, si ulli alii, uterque sortitus : ille, quod plurimis facem ad divina contemplanda prætulit : ista, quod nova quædam Dei creatura exstitit, et spiritum rectum, ut loquitur David, in visceribus suis excepit [b]. Horum enimvero pietatem imprimis tempus aliquando prodidit, cum quidvis perpeti maluere, quam fidem abjicere, in qua educati fuerant. Quantumvis enim alios cernerent suam Iconomachis sententiam ultro addicere : ipsi tamen minime iis cessere, aut eorum ullatenus excepere sermones. Quinetiam ut majus erga Deum studium præ se ferrent, idque reipsa viderentur esse, quod ipso antea nomine præferebant, gloriam, et opes, et aulæ dignitates, ceu pedum pulverem non multo post excutiunt, Deum instar omnium amplectuntur, quo frui, quem complecti, rem quovis emendam pretio putabant. Et si enim Photinus non vulgari magistratu apud imperatorem fungeretur (nam quæsturam is gerebat), cum nihil tamen iis

Α'. Τούτῳ τοίνυν τῷ μεγάλῳ Πατρὶ πατρὶς μὲν ἡ μεγαλώνυμος αὕτη Κωνσταντινούπολις, ἣ καὶ νέα μάλιστα προσωνόμασται Ῥώμη. Πατέρες δὲ λαμπροὶ τὸ γένος, καὶ πλούτῳ μυρίῳ κομῶντες· οἳ σὺν ἅμα τῷ γένει καὶ τὸν τρόπον ἐξευγενήσαντες, θεῷ τῷ πλείστῳ μέρει συνέζων, καὶ τούτου τῶν ἐντολῶν ἥρτηντο. Ὄνομα τῷ μὲν τῶν γονέων Φωτεινὸς, τῇ δὲ, Θεοκτίστη (2)· τὰς κλήσεις, εἰ καί τινες ἄλλοι, πρὸς τοῦ τρόπου λαβόντες· τῷ τὸν μὲν, πολλοὺς φωτίσαι πρὸς τὰ θειότερα· τὴν δὲ, καινήν τινα κτίσιν γενέσθαι Θεοῦ, καὶ τὸ εὐθὲς, κατὰ τὸν Δαβὶδ, πνεῦμα ἐν τοῖς ἐγκάτοις εἰσδέξασθαι. Τούτων γὰρ τὴν εὐσέβειαν μάλιστα τηνικαῦτα καιρὸς ἔδειξεν, ὅτι πάντα παθεῖν εἵλοντο μᾶλλον, ἢ τὴν πίστιν προέσθαι, μεθ' ἧς συνετράφησαν. Εἰ γὰρ καὶ τοὺς ἄλλους ἑώρων τοῖς Εἰκονομάχοις τὴν οἰκείαν προπίνοντας δόξαν· ἀλλ' αὐτοὶ οὐμενοῦν τούτοις ὑποκλινόμενοι ἦσαν, ἢ λόγους τοὺς ἐκείνων συνόλως παραδεχόμενοι. Οἵ γε ἵνα καὶ μειζόνως τὸν πρὸς Θεὸν ἔρωτα δείξαιεν, καὶ φανεῖεν ἀληθῶς ὅπερ ἤδη καὶ προεκλήθησαν, δόξαν μὲν καὶ χρήματα καὶ τὴν ἐν βασιλείοις τιμὴν, ὡς κόνιν ποδὸς μετ' οὐ πολὺ ἀποτίθενται, Θεὸν δ' ἀντὶ πάντων λαμβάνουσιν, ὃν κατασχεῖν καὶ λαβεῖν τοῦ παντὸς ἐνόμιζον ἄξιον. Εἰ γὰρ καὶ ὁ Φωτεινὸς τὴν οὐ πολλοστὴν ἀπὸ βασιλέως διεῖπεν ἀρχὴν, καὶ αὐτῷ τὰ χρήματα ἐταμίευσεν, ἀλλ' οὐδὲν τούτων οὔτ' αὐτὸς, οὔθ' ἡ ὁμόφρων σύζυγος ὑπειδόμενοι, πάντα λιπόντες, μόνου τοῦ σκοποῦ γίνονται, καὶ τὸν ἀναχωρητικὸν εἶτ' οὖν μοναδικὸν βίον ἀσπάζονται, Θεῷ συνόντες, Θεοῦ

[a] Galat. VI, 18. [b] Psal. L, 12.

NOTÆ.

(2) Θεοκτίστη. Ejus laudes oratione funebri sive ἐπιταφίῳ λόγῳ prosecutus est ipse Theodorus, et supremo morbo decumbenti epistolam scripserat pietatis et amoris tenerrimi plenam, quæ in codice ms. Columnensi sexta est libri primi Epistolarum ipsius.

Digitized by Google

μόνου τῇ συνουσίᾳ ἡδόμενοι. Τοῦτο δ' οὐ μόνον ἡ καλὴ αὕτη συζυγία δεδράκασιν· ἀλλὰ καὶ οἱ ἐξ αὐτῶν φύντες, καὶ οἱ ἄλλως ὄντες πρὸς γένος, πρᾶξαι ἤδη προήχθησαν, Θεοῦ καὶ τῆς ἀρετῆς οὐδὲν θέμενοι προτιμότερον. Ὧν σαφέστατα καὶ τὴν ἀγωγὴν, τούς τε χρόνους καθ' οὓς τὴν ἀποταξίαν ἀνείλοντο, ἐν τῷ περὶ τὴν μητέρα ἐπιταφίῳ ὁ μεγαλοφυὴς ἀνεῖπε Θεόδωρος, δηλώσει δὲ καὶ ὁ παρὼν λόγος μικρὰ ἤδη περὶ αὐτῶν.

A rebus aut ipse aut uxor ejusdem consilii socia afficeretur, relictis omnibus, voti compotes ambo fiunt, ac solitariam sive monasticam vitam amplectuntur, cum Deo agentes, Dei unius consuetudine gaudentes. Atque id non solum conjugum par illud nobile præstitit : sed et qui ex iis prognati, et qui genere affines, id efficere jam aggressi erant, Deo et virtute nihil esse præstabilius arbitrati [e]. Quorum vitæ institutum perspicue, tempusque quo mundo

nuntium remiserunt, in matris epitaphio egregius vir Theodorus edisserit : declarabitque nonnulla de ipsis et præsens oratio.

Β'. Ἐκ τοιούτων οὖν πατέρων ὁ θαυμαστὸς οὗτος γεννᾶται ἀνὴρ, Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου τὴν βασιλείαν κατέχοντος, καὶ Χριστιανοὺς πάντας ἐξάρνους τῶν ἱερῶν εἰκόνων γενέσθαι καταναγκάζοντος· ὃς τῇ ὑπερβολῇ τῆς κακίας καὶ αὐτὸν τὸν φύσαντα (Λέων δ' οὗτος ἦν ὁ Ἴσαυρος, ὁ καὶ πρῶτος τολμήσας τὰ θεῖα καθελεῖν ἐκτυπώματα) πολλῷ τῷ μέτρῳ νικῆσαι ἐφιλονείκησε, δύσνους τὰ μάλιστα τοῖς Χριστιανοῖς ὤν, καὶ τὴν ὠμότητα, οὐδ' ὅσον εἰπεῖν, βαρύτερος ἐκείνου καὶ χαλεπώτερος. Τούτου οὖν, ὡς οὐκ ὤφελε, κακῇ μοίρᾳ τῆς ἀρχῆς ἐπειλημμένου, εἰς φῶς, ὡς ἔφαμεν, πρόσεισιν ὁ Θεόδωρος, κοινὸν οἷα δῶρον ἐσόμενος τῇ πατρίδι, καὶ ζόφου τοῦ ἐπιπροσθοῦντος διαυγία. Ὃς γε καὶ ἐπὶ νέῳ τῷ σώματι τοῦ θείου βαπτίσματος καταξιωθείς, καλῶς τε τὰ πρῶτα τῆς ἡλικίας παρὰ τῶν τεκόντων διαπλασθείς, καὶ γραμματιστῇ ἐφ' ᾧ τὴν προπαίδειαν ἐκμαθεῖν παραδίδοται, ᾧ καὶ ἐπιχαρίτως μάλα συνῆν, οὐ τωθασμοῖς χαίρων, οὐ θεάμασι προσανέχων, οὐ παιδιαῖς καὶ ταῖς ἄλλαις ἀνέσεσιν, οἷα δὴ νέος καὶ τοσούτου οἰκεῖος, τὴν ψυχὴν ἐφηδύνων· ἀλλὰ μόνῃ σχολάζων, ὡς εἰκὸς, τῇ ἀναλήψει τῶν μαθημάτων, τούτοις καὶ τὴν διάνοιαν ἔτερπε, καὶ τὴν ἐξ αὐτῶν ἐπιεικῶς ἐτρύγα ὠφέλειαν. Ὡς δὲ καὶ ὁ χρόνος αὐτῷ καὶ τὸ φρόνημα ἐπεδίδου· συνανιόντα τε ἀλλήλοις καὶ συναυξόμενα· καὶ παιδείας τῆς θύραθεν ἥπτετο ὃς καὶ σπουδῇ χρώμενος ἐναμίλλῳ τῇ εὐφυΐᾳ, γραμματικὴν ἣ γλῶσσαν οἷδεν ἐξελληνίζειν, καὶ ποιήμασι προσανέχειν τάχιστα παραλαμβάνει. Ὃ οὐ τὸ μυθῶδες, ἀλλὰ τὸ ὠφέλιμον κατασχὼν, τὸ περιττὸν διεῖδε καὶ κατεφώρασεν. Εἶθ' ἑξῆς καὶ ῥητορικὴν μετιὼν οὐ κατὰ ῥήτορας δεῖν ᾠήθη ἔχειν τὸ ἦθος. Οὐκοῦν οὐδὲ τοῖς τούτων ψεύδεσι συνεχρῆτο, ἢ ταῖς ἄλλαις τῶν λόγων κενολογίαις καὶ ἀντιῤῥήσεσιν· ἀλλ' ὅσα πρὸς τὸ χρήσιμον φέρει μόνον, καὶ συνθήκην λόγου καὶ ἁρμονίαν ἀπολαβὼν, τὰ ἄλλα παρῆκε τοῖς ἄλλοις, οἷς καὶ ἡ ματαιότης τῶν λογισμῶν, καὶ ἡ τῶν ῥημάτων κομψεία ἐπιτεχνάζεται.

B II. *Ortus et pueritia.* — Ex talibus itaque parentibus vir admirandus ortum habuit, Constantino Copronymo imperium administrante, eodemque Christianos omnes adigente ut sacras imagines abnegarent : qui et improbitatis exsuperantia genitorem suum (fuerat is Leo Isaurus, qui primus omnium ausus est divinas effigies dejicere) multis partibus vincere studuit, Christianis in primis infensus, et crudelitate, ut levissime dicam, gravior illo atque acerbior. Cum ille igitur, quod utinam nunquam evenisset! pessimo fato rempublicam capessivisset : in lucem, ut diximus, prodiit Theodorus, futurus utique novum patriæ munus, et incumbenti caligini discutiendæ fulgor. Qui quidem in recenti corpore divina ablutus unda, et prima C ætate egregie a parentibus informatus et a magistro cujus in disciplinam traditus fuerat, ut primas artes edisceret, quicum et suavissime versabatur : nec dicteria solitus est in quemquam jacere, nec spectaculis affici, nec ludis, cæterisque avocationibus, quibus id ætatis ac generis adolescentes oblectare animum solent : sed uni, ut par erat, litterarum cognitioni deditus, et mentem his oblectabat, et ex iisdem miram admodum utilitatem capiebat. Postquam vero judicii vim perfecit ætas, ut sunt ea inter se connexa unaque crescunt, externas quoque disciplinas attigit : ad quas cum studium et diligentiam afferret non minorem ingenio, linguæ Græcæ facultatem et copiam adeptus est, et ad rem D poeticam confestim animum adjecit : quo in genere, non quod fabulosum, sed quod est utile arripiens, quod erat optimum perspexit et intellexit. Rhetoricam mox deinde ingressus, minime arbitratus est, ex præceptis rhetorum fingendos esse mores. Itaque nec falsis horum commentis utebatur, nec inanibus orationum argumentis et controversiis, sed ad ea modo appellens animum, quæ ad utilitatem conferrent, et ad concinnam orationis ac verborum structuram, cætera reliquit ac permisit aliis, quibus ars una est argutiarum inanitas, ac festivitas vocum.

Γ'. Ἐπεὶ δ' οὗτος καὶ φιλοσόφοις συγγινόμενος ἦν, συλλέγων κατὰ τὸ τῆς μελίσσης φιλόπονον ἐκ πάντων τὰ κάλλιστα, οὐ κατὰ πάρεργον ἤδη τούτοις ἐτύγχανεν ὁμιλῶν· ἀλλὰ σπουδῇ πάσῃ πᾶσαν ἐπῄει φιλοσοφίαν, ὅσον τε ἠθικὸν ταύτης, καὶ ὅσον δογματικὸν, καὶ

III. *Philosophiæ studet.* — Ubi vero cum philosophis consuetudinem habuit, sedulitatem apum imitatus, atque ex omnibus optima colligens, non jam remisse et oscitanter cum his versatus est : sed omni studio ad omnem philosophiæ partem incu-

[e] Vide infra n. 5.

Digitized by Google

buit, et ad eam quæ mores spectat, et quæ dogmata tradit, et quæ in disserendi arte posita est ac demonstrationibus. Cum vero plurimos ille interim intelligeret versutiis orationum et adulterinis quæstionibus perturbare fidem ac pervertere : omnem adhibuit operam, ne cum his societatem iniret, aut sermonis consortium. Quamobrem sedulo cavit ac prospexit, ne vel leviter horum argutiis caperetur, sed ut excellenti vi doctrinæ hostes feriret ac propelleret, eorumdemque sermonum fallacias confutaret. Verumenimvero, cum tantam ille comparasset vim eruditionis, dos illius propria et peculiaris fuit modestia, morum gravitas, affectuum diligens cura : qui et cogitationem ad altiora confestim adjiciens, disciplinas aliaque omnia posteriore loco habet, omne autem studium ad virtutes adipiscendas convertit, curam et laborem omnibus horis adhibens, qua ratione temperantiæ ac fortitudinis compos fieret, qua arte prudentiam ac justitiam, qua mansuetudinem et abstinentiam compararet, cæterasque quæ sub his virtutum generibus continentur. His Theodorus incumbens, divinas Scripturas strenue versabat, earumque sensum mire colligebat, ita ut non id modo quod est in his vulgare et in promptu positum, sed et quod intime abditum latet, penitus introspiceret. Sacras ædes idem plurimum frequentabat, nocturnis pervigilationibus carnem macerans, et dum noctem agit insomnem, animo stans erecto. Qui etiam consulto ac dedita opera, ne somno premeretur, cibis utebatur levissimis, quidquid stomachum oneraret, veluti gravem molestamque sarcinam devitans. Volebat is enimvero jam ante accuratiorem vitam acrioribus se ipse laboribus assuefacere : ut hos in tempore facillimos offenderet, ac sine ægritudine incurrentes.

IV. *Mors Copronymi. — Synodus apud Nicæam.* — Postquam autem qui Christianos vastabat imperator, et Christi, heu! imaginem contumelia affecerat, turpissimo leti genere animam exhalavit, hujus filius Leo administrandum suscepit imperium, cui nomen a matre Chazarus fuit, paternis omnino et ipse moribus, nihilo remissius agens parente. Citius autem ille cum imperio vitam amisit. Irene vero hujus uxor, una cum puero Constantino, rerum potitus est. Quæ ut rebus ipsis nomini suo fidem faceret, perturbationem Ecclesiarum omnem luctumque sedavit : quippe jamdudum exosa pravis opinionibus infectos, ac revocata palam securitate et pace, pristinum iisdem cultum, et detractam coronam restituit. Itaque rem urgens acriter (erat enim impense pia) confestim ad se Patres omnes evocat, cum ipsis quid facto esset opus deliberatura, et cum eo qui Ecclesiæ præerat. Is Tarasius fuit : qui haud ita pridem sedi impositus, synodum ad Nicæam in Bithynia cogit, et pro recta fide decertans, sacras ut prius imagines coli et honorari præcipit. Adfuere convocati Patres ad trecentos et quinquaginta inter quos et sanctissimus ille Plato interfuit, Theodori avunculus, qui

A ὅσον ἐκείνην ἐν διαλέξει καὶ ἀποδείξεσιν. Ἐπεὶ γὰρ ἐώρα πολλοὺς τηνικαῦτα ταῖς τῶν λόγων στροφαῖς καὶ τοῖς νόθοις προβλήμασι τὴν πίστιν διακυκῶντας καὶ παρατρέποντας· ἔμελλε δ' αὐτὸς ὅσον οὔπω καὶ συμπλέκεσθαι τούτοις, καὶ εἰς λόγους ἰέναι. Τούτου ἕνεκα καὶ ἀσφαλῶς ἑαυτὸν ἔφραττεν, ὡς ἂν μηδ' ἐπ' ὀλίγον ἐκείνοις ἁλίσκοιτο· ἀλλὰ πολλῷ τῷ περιόντι βάλλοι τοὺς ἀντιτεταγμένους καὶ διωθοίη, καὶ λόγους αὐτῶν σοφισματώδεις ἐλέγχοι. Ἀλλὰ γὰρ ἐκείνῳ καὶ τοσαύτην συλλέξαντι παίδευσιν, μετριότης τὸ ἐπίσημον ἦν, καὶ τρόπος σεμνός, καὶ ἠθῶν ἐπιμέλεια· ᾧ καὶ θᾶττον ὁ λογισμὸς τοῖς ὑψηλοτέροις προσχὼν, λόγους μὲν καὶ τ' ἄλλα πάντα δευτέρου ποιεῖται τοῦ λόγου· τὴν δ' ἅπασαν τρέπει σχολὴν περὶ τὴν κτῆσιν τῶν ἀρετῶν· μεριμνῶν ὅσαι ὥραι καὶ διαπονούμενος,
B πῶς ἄρα κατορθωθείη αὐτῷ ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ ἀνδρεία· πῶς ἡ φρόνησις καὶ ἡ δικαιοσύνη· πῶς τε ἡ πραότης καὶ ἡ ἐγκράτεια, καὶ ὅσαι ἄλλαι ταῖς γενικαῖς ὑποδιῄρηνται ἀρεταῖς. Τούτοις ἔχων ὁ Θεόδωρος καὶ Γραφαῖς φιλοπόνως ὡμίλει ταῖς θεοπνεύστοις, καὶ τὸν ἐν ταύταις νοῦν θαυμασίως ἀνέλεγεν· ὡς ἂν μὴ τὸ πρόχειρον τούτων, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐς βάθος κείμενον διορᾷν ἔχοι. Ἦν δὲ αὐτῷ διὰ πολλοῦ καὶ τὸ πρὸς τοὺς ἱερούς οἴκους φοιτᾷν, ἀγρυπνίᾳ ὑποσπῶντι τὰς σάρκας, καὶ στάσει παννύχῳ τῆς ψυχῆς ἀναστηλοῦντι τὸ ὄρθιον. Ὅς καὶ κατ' ἐπιτήδευσιν, ὡς ἂν
C μὴ τῷ ὕπνῳ ἁλίσκοιτο, καὶ τροφῇ ἐχρῆτο τῇ λεπτοτάτῃ, πᾶν τὸ βαρύνον γαστέρα, ὥς τι ἄχθος καὶ παρενόχλημα ἐκτρεπόμενος. Ἐβούλετο γὰρ καὶ πρὸ τοῦ ἀκριβεστέρου βίου πόνοις ἑαυτὸν τοῖς τελειοτέροις ἐθίζειν· ἵν' ἔχοι τούτους ἐπὶ καιροῦ μάλα ῥᾳδίους αὐτῷ, καὶ ἀλυπότερον συνεισπίπτοντας.

Δ'. Ἐπεὶ δὲ ὁ πολλὰ Χριστιανοὺς λυμηνάμενος βασιλεὺς, καὶ τὴν εἰκόνα Χριστοῦ, φεῦ! καθυβρίσας, καὶ αἰσχίστῳ θανάτῳ τὴν ψυχὴν ἐναπέῤῥηξε· διεδέξατο δὲ τὴν ἀρχὴν Λέων ὁ τούτου υἱὸς, ὁ καὶ προσονομασθεὶς ἀπὸ τῆς γεννησαμένης Χάζαρος, τὰ πάντα καὶ οὗτος πατρώζων, καὶ μηδὲν καθυφεὶς τοῦ γεννήτορος· θᾶττον δὲ καὶ αὐτὸς σὺν τῇ βασιλείᾳ καὶ τὴν ζωὴν προσαφῄρητο. Εἰρήνη ἡ τούτου ὁμόζυγος μεθ' ἅμα καὶ τοῦ παιδὸς Κωνσταντίνου ἐπὶ τῶν σκήπτρων
D καθίσταται· ἣ καὶ τὴν ὁμωνυμίαν τοῖς πράγμασι πιστουμένη, ταραχὴν μὲν πᾶσαν καὶ ἀθυμίαν τῶν Ἐκκλησιῶν ἀπελαύνει· οἷα καὶ πάλαι τοὺς κακοδόξους μυσαττομένη, εἰρήνην δὲ ταύταις καὶ εὐθυμίαν ἐπιβραβεύει, τὴν παλαιὰν ἀναδοῦσα εὐπρέπειαν, καὶ ὃν ἀφῄρηντο στέφανον. Ἡ γὰρ θεοφιλὴς αὕτη, μηδὲ βραχὺ μεθιεῖσα, σάχει πολλῷ πρὸς ἑαυτὴν Πατέρας πάντας μετακαλεῖται, μεθ' ὧν καὶ ὅ τι δέοι πράττειν βουλευσαμένη, σὺν ἅμα καὶ τῷ τῆς Ἐκκλησίας προέδρῳ, Ταράσιος δ' οὗτος ἦν, ὁ καὶ πρὸ μικροῦ τὸν θρόνον ἐγχειρισθείς, σύνοδον ἐν τῇ κατὰ Νίκαιαν Βιθυνίᾳ κροτεῖ· καὶ τῆς ὀρθῆς ὑπεραγωνίζεται πίστεως, τὰς θείας ὡς τὸ πρὶν εἰκόνας σέβεσθαι καὶ τιμᾶσθαι θεσπίσασα. Ἦσαν δὲ οἱ συνειλεγμένοι Πατέρες ἄχρι καὶ εἰς τριακοσίους ἀριθμούμενοι καὶ

Digitized by Google

πεντήκοντα. Ἐπεὶ δ' εἷς τῶν συνελθυθότων καὶ Πλάτων ἐτύγχανεν ὁ ἱερώτατος, ὁ καὶ πρὸς μητρὸς θεῖος τῷ Θεοδώρῳ ὃς καὶ τὸν Ὄλυμπον ἐκ νέου οἰκῶν, τηνικαῦτα παρῆν τῆς συνόδου μεθέξων.

Ε'. Τότε μὲν πολλοὺς καὶ ἄλλους ὁ θεῖος οὗτος ἀνὴρ πρὸς φιλοσοφίαν ἐθήρασε (καὶ γὰρ ἦν, εἴ καί τις ἄλλος, τοῖς ἐντυγχάνουσι χαριέστατος), πρὸ πολλῶν δὲ καὶ ἀντὶ πολλῶν τὸν καλὸν τουτονὶ Θεόδωρον, ἐξ ἀδελφῆς ὄντα ἀνεψιόν, καὶ πάλαι ἤδη, ὡς ὁ λόγος, φιλοσοφεῖν καὶ παρ' ἑαυτοῦ ἐλόμενον· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πατέρας τοῦ Θεοδώρου καὶ ἀδελφοὺς, Ἰωσὴφ καὶ Εὐθύμιον, σὺν ἅμα καὶ μικρᾷ ἀδελφῇ. Πρὸς [ἐπὶ] τούτοις ὁ Πλάτων καὶ ἀδελφοὺς τοὺς οἰκείους αἱρεῖ τρεῖς κἀκείνους τυγχάνοντας. Τούτους οὖν ἅπαντας ὥσπερ ἐξ ἑνὸς συνθήματος, τοῦ κοινωνικοῦ βίου τὸν ἄζυγα προτιμήσαντας, πρὸς ἑαυτὸν οὗτος λαμβάνει, καὶ ἀγωγὴν ὑφηγεῖται τὴν κρείττονα. Οἳ θᾶττον καὶ οὐσίαν καὶ ὕπαρξιν καὶ χρήματα ἄλλα κόλποις πενήτων ἐναποθέμενοι, πρὸς δὲ καὶ οἰκέτας, οὐδ' ἀριθμῷ λῃστοὺς, ἐλευθερίᾳ τιμήσαντες, τῆς Βυζαντίδος ἐξίασι, Θεῷ καὶ τῷ ἄγοντι Πατρὶ ἑφεπόμενοι.

Ϛ'. Ἐπεὶ δ' ἀγρόν τινα ὁ Θεόδωρος τῶν οἰκείων ὃ τὸ Βοσκύτιον οὕτω διωνομάζετο, πρὸς ἱερὸν ἀπέταξεν διαίτημα· ᾧ καὶ τόπος ἐτύγχανε προσεχὴς τοῦ Σακκουδίωνος οὕτω καλούμενος· ἐκεῖσε ἤδη κοινῇ πάντες φοιτήσαντες, Θεῷ τὰ ὑπεσχημένα πληροῦν ἔσπευδον. Οὐδὲν δὲ οἷον βραχέα καὶ περὶ τοῦ τόπου ἐρεῖν, οὐκ ἄχαρί γε μὴν ὂν, οὐδὲ περιττὸν τὸ διήγημα. Τούτῳ τοιγαροῦν ἄνωθεν μὲν καὶ κατὰ κορυφὴν δένδρα ποικίλα καὶ παντοδαπὰ ἵστανται, τὰ μὲν τέχνῃ εἰργασμένα, τὰ δ' αὐτομάτως φύσαντα· ἃ καὶ κύκλῳ συνηρεφοῦντα, καὶ πανταχόθεν εἰς ἄλληλα συστοιχοῦντα μηνοειδῆ τὸν τόπον ἀποτελοῦσιν, ἀμφόδῳ μόνῃ μιᾷ τοῖς εἰσιοῦσιν ἀνιέντα τὸ βάσιμον. Ἁπλοῦται δ' ἐν αὐτῷ κάτωθεν καὶ πεδίον ἥδιστον ἅμα καὶ εὔχαρι, ἀνέμοις πραέσι καταπνευόμενον· καταῤῥεῖ δ' ἐν ἐκείνῳ καὶ ὕδωρ διειδές τε καὶ πότιμον, οὐ ῥαγδαίως καταφερόμενον, ἀλλ' ἀψόφως χεόμενον. Καὶ ἵνα τἆλλα τὰ τοῦ τόπου παρῶ· μέγιστον θεαμάτων ἁπάντων, τὴν ἡσυχίαν τοῖς οἰκοῦσι παρέχει Θεῷ καταμόνας συγγινομένοις καὶ ἠρεμίαν ἄγουσιν ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων. Τί γὰρ ἂν καὶ φαίην περὶ τοῦ ἐκεῖσε ἱδρυμένου ναοῦ; ὃν εἰπεῖν καὶ δηλῶσαι, ἔργον ἐμοὶ καὶ λόγου οὐκ ἐλαχίστου.

Ζ'. Τούτῳ οὖν τῷ τοῦ Βοσκυτίου χώρῳ σὺν τῇ καλλίστῃ ἐκείνῃ συνοδίᾳ ὁ γενναῖος Θεόδωρος ἀφικόμενος, πρὸς πόνους ἀσκητικοὺς παρετάττετο, ὧν οὐδὲ πάλαι ἀμελέτητος ἦν· οὐ γὰρ μαλακόν τι οὐδ' ὑφειμένον, ἀλλ' ἀῤῥενωπὸν καὶ ἀνδρῶδες βλέψας τῆς ψυχῆς τε ἐκ πρώτης ἐνέφαινε τὸ παράστημα, καὶ τοῦ ἑξῆς βίου ἀῤῥαγεῖς τοὺς θεμελίους ἐβάλλετο, ὧν τὸ κράτιστον ὑπακοὴν ἐγίνωσκε καὶ ταπείνωσιν. Ἐπεὶ δὲ μετὰ βραχὺ καὶ τρίχας ἐκείρατο πρὸς τοῦ Πλάτωνος, καὶ ἐσθῆτα τὴν μοναδικὴν περιεβάλετο, τότε καὶ μᾶλλον στερῤῥοτέρων ἅπτεται τῶν ἀγώνων, τήκων τε τὴν σάρκα τῇ ἀσιτίᾳ, καὶ πόνοις αὐτὴν ἐκπιέζων βιαιοτέροις. Οἷς οὐκ ἀρκούμενος, πάντα καὶ τὰ δοκοῦντα τῶν διακονιῶν φαυλότατα, περιουσίᾳ ταπεινώσεως ἑαυτῷ δήπου προσεπετίθει. Χεῖρας γὰρ

A Olympum a puero incolens indidem, ut synodo interesset, profectus est.

V. — Tunc quidem et multos alios divinus ille vir ad philosophiam pellexit (erat enim in consuetudine familiari gratus ut qui maxime), ac præ cæteris illum, qui multorum unus instar erat, clarissimum Theodorum, suum e sorore nepotem, qui et ipse olim sua sponte animum ad philosophiam appulerat; imo et Theodori parentes et fratres Josephum et Euthymium, una cum sorore parvula. Quibus et suos ipsius fratres, qui tres quoque erant, Plato adjunxit. Hos igitur omnes tanquam ex composito cælibem vitam conjugio B anteponentes apud se accipit, iisque viam excellentiorem commonstrat. Illi statim suis omnibus fortunis in sinum pauperum depositis, necnon servis, nulla numeri habita ratione, libertate donatis, Byzantinis migrarunt finibus, Deum et Patrem ducem secuti.

VI. *Boscytii descriptio.* — Subinde Theodorus unum e suis agris, Boscytium nomine, ubi sanctiorem quam meditabantur vitam instituerent, assignavit, non procul ab eo loco cui Saccudionis nomen est. Eo postquam omnes convenere, quæ Deo voverant implere studebant. Nihil porro vetat quominus pauca de loco illo disseramus, nec erit opinor injucunda, neque supervacanea narratio. C Illius itaque vertex variis arboribus consitus est, partim sponte natis, partim arte: quæ in orbem opacum digestæ, ac certis ordinibus inter se dispositæ, lunæ crescentis speciem referunt, aditumque uno duntaxat bivio patentem præbent. In summo apice peramœnus campus ventis leniter spirantibus aperitur: neque abest aqua pellucida, et ad potum idonea, non præceps torrentis instar, sed placide profluens: atque, ut cætera loci hujus omittam, illud maxime omnium spectandum est, quod incolis tranquillitatem præstat, per quam a sensibus abducti et feriati, versari cum Deo seorsum soli possint. Quid autem dicam de templo ibidem excitato? de quo si narrare vellem, utique longiori sermone opus foret.

D VII. *Vita in Boscytio.* — In hunc igitur Boscytii locum Theodorus adveniens cum suis illis præclaris comitibus, ad exercitationes pias se contulit, in quibus jampridem erat versatus. Non enim molle aliquid aut remissum, sed masculum et virile meditans, animi robur ab ipso initio demonstravit, ac solida insequentis vitæ fundamenta jaciebat, in quibus non ignorabat eminere obedientiam et humilitatem. Cumque non ita multo post comam sibi auctore Platone attondisset, habitumque monasticum induisset, multo asperiora certamina capessit, carnem inedia macerans, ac duriore labore subigens. Quibus minime contentus, quæcunque in ministeriis abjectissima videbantur incredibili humilitate sibi omnia imponebat. Gravioribus

Digitized by Google

enim laboribus teneras antea manus adhibebat : illis non tantum secans ligna, aut aquam comportans, sed humum etiam versans, maxime quæ inarata foret, aut in hortum præparanda : multo cum sudore glebas exportans, aliaque omnia maxime laboriosa exercens. Videres illum sæpe mulorum stercora ferentem humeris, idque noctu, ut lateret, vel etiam de medio die. Quo tempore cum agnosceretur, movebat ea res omnibus qui hominem norant, admirationem, cum apud se reputarent talem virum, isto genere natum, rem tam nulli imitabilem simpliciter ac humiliter præstare, eamque gloriam vel maximam ducere, si vitam ingloriam viveret. Atque hæc ille cum faceret, nihil facere quidquam tamen sibi videbatur. Quamobrem suam his finibus alacritatem non continebat, sed iis qui cum ipso versabantur, fratribus operam navabat, illis præsertim quos videbat valetudine aut alio incommodo teneri ne imperata facerent. Illis sese dabat ultro citroque cursitans, ubique subserviens, et omnes labores levans, adeo ut omnes ipsi fausta precarentur, et hunc fructum ac mercedem tantorum laborum egregiam referret.

A ἐκείνας τὰς πρὸ τοῦ μαλακὰς τοῖς ἁδροτέροις ἐδίδου τῶν ἔργων, οὐ ξύλα κλῶν μόνα, οὐδ' ὕδωρ ταύταις μετακομίζων', ἀλλὰ καὶ γῆν ἀμῶν, ὅση τε ἀνέργαστος, καὶ ὅση κηπεύσιμος· καὶ βώλους ἐκεῖθεν σὺν ἱδρῶτι ἀνέλκων· καὶ πᾶν ἄλλο δρῶν, καὶ τὸ κομιδῇ ἐργωδέστατον. Ὅς γε πολλάκις καὶ κόπρον τῶν ἡμιόνων ἐπὶ τῶν ὤμων φέρων ὁρᾶτο, νυκτὸς ὥστε λαθεῖν, ἢ καὶ ἡμέρας μεσούσης πράττων τοῦτο. Ὃ καὶ τῷ χρόνῳ πρὸς γνῶσιν ἐλθόν', θαῦμα ἐνεποίει τοῖς ἐπιγνοῦσιν ὅτι τηλικόσδε ἀνὴρ καὶ τοσούτου οἴκου, πρᾶγμα οὕτως οὐδενὶ μιμητὸν εὐτελῶς ἄγαν ὑπῆλθε καὶ ταπεινῶς, δόξαν καὶ τὴν μεγίστην τὸ ζῆν ἀδόξως ἡγούμενος. Πλὴν καὶ οὕτω πράττων, οὐδὲν οὐδαμῶς πράττειν ἐδόκει· ὅθεν οὐδ' ἴστη τούτοις τὴν προθυμίαν· ἀλλὰ καὶ τοῖς συνδιάγουσιν ἀδελφοῖς ἐπικουρῶν B ἦν· καὶ μάλισθ' οὓς ἑώρα μὴ ἐπικαίρως τὰ ἐπιταχθέντα πληροῦντας, τῷ ἀδυνάτως, ἢ καὶ ἄλλως ἀνωμάλως ἔχειν κατὰ τὸ σῶμα. Οἷς καὶ ἑαυτὸν ἐδίδου, ἄνω καὶ κάτω θέων, καὶ πανταχοῦ ἐπιὼν, καὶ πάντας τῶν πόνων κουφίζων· ὡς ἂν ἔχοι τὴν παρὰ πάντων εὐλογίαν καρποῦσθαι, καὶ μισθὸν οὕπως ὑπερφυῆ πόνων τοσούτων κομίζεσθαι.

VIII. — Illud autem imprimis ipsi curæ erat, ut quidquid ageret, vel mente versaret, Patri suo aperiret, satis gnarus humilitatis opus esse vel maximum arcana animi detegere. Ob eas dotes cum esset omnibus omnino acceptissimus, tum vero illum sanctissimus Plato præcipua quadam charitate complectebatur, et in ejus congressu familiari suavissime acquiescebat. Suspiciebat enim in illo admirabilem prudentiam, modestiam singularem, animi robur præcellens : eoque, utpote tanta virtute prædito, præ cæteris utebatur, et in rebus gerendis solertem adjutorem adhibebat.

Η'. Ἦν δὲ καὶ τοῦτο διὰ σπουδῆς ὅτι μάλιστα τῷ γενναίῳ, πρᾶξιν πᾶσαν καὶ λογισμῶν κίνησιν τῷ ἑαυτοῦ ἀνακαλύπτειν Πατρὶ, μέγα εἰδότι τὴν φανέρωσιν τῶν κρυφίων καὶ ταπεινώσεως ἔργον τὸ μέγιστον. Ὅς γε διὰ πάντα καὶ πᾶσι μὲν ἐπέραστος ἦν, πλεῖον δ' ἀπάντων τῷ ἱερῷ Πλάτωνι· ὃς καὶ στοργῇ τῇ C πάσῃ τούτῳ προσεπεφύκει, καὶ ψυχῆς παράκλησιν τὴν τοῦδε συνομιλίαν ἐκέκτητο. Ἑώρα γὰρ τὸν θαυμαστὸν συνέσει μὲν κατὰ πολὺ διαφέροντα, μετριοφροσύνῃ δὲ μειζόνως τῶν ἄλλων κοσμούμενον, ψυχῆς δ' εὐανδρίᾳ καὶ μᾶλλον ἀπείρως ἐξέχοντα· ᾧ καὶ οἷα τοσούτῳ τὴν ἀρετὴν, ἐν πᾶσι τε οὓς εἶχεν ἐχρῆτο, καὶ δεξιὸν ἐποιεῖτο τῶν πρακτέων συλλήπτορα.

IX. *Saccudionis descriptio.* — Quis enim alius præclarissima quæque sicut vir ille admirabilis, sectatus est? cujus in animo, velut in multisona et apte composita lyra, virtutum omnium consentiens harmonia concinebat. Quis dicat ejus in sapientia modum, morum simplicitatem, industriam, strenuitatem, perspicaciam? quis solertiam? quis mansuetudinem? quis in charitate fervorem? Hæc enim omnia licet inter se diversa et dissimilia, tamen in illo conspirantia, et in unum concurrentia, unam quamdam virtutis formam in summa varietate simplicissimam effingebant. Cum autem is charitate præstaret, tum nihilo remissior erat in studio humilitatis. Neque in eam adeo incubuisse sine certa quadam et insigni ratione mihi videtur, sed divinius aliquid pro summa sua prudentia sapientiaque vidisse. Secum enim reputabat Dominum ac Deum nostrum ad servi formam se abjecisse per humilitatem, seque ipsum abjecta illa sua inaccessa gloria exinanivisse, nobisque similem factum esse. Ipsum etiam ignominiam, et opprobria, et convicia propter nos, ac mortem ex-

Θ'. Τίνι γὰρ τῶν ἁπάντων, ὡς τῷ θαυμασίῳ τούτῳ πάντα ὡς ἓν ἐσπουδάσθη τὰ κάλλιστα, καὶ εἰς μίαν τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ὥσπερ ἐν ποικίλῃ λύρᾳ καὶ εὐαρμόστῳ, πᾶσα ἁρμονία συνεισῄει τῶν ἀρετῶν; Τί γὰρ ἂν εἴποι τις τὸ ἐν φρονήματι μέτριον, τὸ ἁπλοῦν τοῦ ἤθους, τὸ συνετὸν, τὸ δραστήριον, ἀλλὰ τὸ ἀγχίνουν, ἀλλὰ τὸ πρᾶον, ἀλλὰ τὸ ἐν ἀγάπῃ θερμότατον; Πάντα D γὰρ ταῦτα εἰ καὶ διάφορα γοῦν πρὸς ἑαυτὰ καὶ πολυειδῆ μάλιστα, ἀλλ' οὖν ἐπ' ἐκείνῳ εἰς ἓν ὁμοῦ καὶ κατὰ ταὐτὸν συνελθόντα, ἓν καὶ ἀρετῆς εἶδος ποικιλώτατον ἅμα καὶ μονοειδέστατον ἀπετέλεσαν. Πλὴν ἀλλὰ γὰρ εἰ καὶ τὰ τὴν ἀγάπην οὕτως ἐξέχων ἐφαίνετο, μεθ' ἅμα καὶ τῆς καλῆς ταπεινώσεως, ἀλλ' οὔ μοι δοκεῖ, δίχα κρείττονος λόγου πρὸς τοῦτο συνεῦσαι· ἀλλὰ σκοπῷ θειοτέρῳ, καὶ τῆς ἐκείνου ἀξίῳ καὶ φρενὸς καὶ συνέσεως. Ἐλογίζετο γὰρ ἐν ἑαυτῷ ὅτι καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς τὴν τοῦ δούλου διὰ ταπείνωσιν ὑπέδυ μορφὴν, δόξης τῆς ἀπροσίτου κενώσας ἑαυτὸν, καὶ ἡμῖν γενόμενος ὅμοιος. Ὅς καὶ ἀτιμίαν, καὶ ὀνείδη καὶ σκώμματα δι' ἡμᾶς ὑποστὰς, καὶ τελευταῖον θάνατον τὸν ἐπάρατον, οὐδ' οὕτως τῆς πρὸς ἡμᾶς ὑφεὶς ἀγάπης, ταπεινούμενός τε ἐπὶ

Digitized by Google

πλέον καὶ συγκαταβαίνων ἡμῖν, καὶ τὸν αὐτοῦ εἰστέτι δαψιλευόμενος ἔλεον. Ταῦτα ὁ Θεόδωρος στρέφων ἐν νῷ, καὶ εὐγνωμόν τι πρὸς τὸν Δεσπότην ποιῶν, τήν τε πρὸς ἐκεῖνον θερμῶς ἀνεζωπύρει ἀγάπην, κόλποις ψυχῆς ἀναθάλπων. Καὶ τῆς περὶ τὸν πλησίον δὲ οὐδὲν ἔλαττον ἐπεμέλετο διαθέσεως, πᾶσί τε ὑποκατακλινόμενος εὐγνωμόνως καὶ ἀγαπητῶς ἔχων πρὸς ἅπαντας. Ὥγε διὰ τὴν σύντηξιν τῆς ψυχῆς καὶ τὸ ἔνδον καὶ ἐν καρδίᾳ πένθος οὐμενοῦν οὐκ ἔληγεν οὐδαμῶς, οὗ καὶ μήνυμα δηλαδὴ, τὸ ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν κατιὸν δάκρυον, οὕτως ἀστακτὶ ῥέον, καὶ ὕδατι ἴσα λοῦον τὸ πρόσωπον. Καὶ γὰρ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τῷ τῆς κατανύξεως ἐπλεονέκτει χαρίσματι· ὃ ἡ πλουτοδότις αὐτῷ παρεῖχε ταπείνωσις. Καὶ ὃ μάλιστα καὶ εὐφροσύνην εἶχε τῆς ψυχῆς καὶ παράκλησιν, καὶ φῶς τοῦ νοῦ καὶ διαύγειαν.

Γ. Ἐπεὶδὲ, ὡς ἔφαμεν, ἐν πᾶσιν οἷς εἶχεν ὁ Πλάτων, συνεργῷ τῷ ὁσίῳ ἐχρῆτο πάντα ἐγχειρίζων αὐτῷ διὰ μέγεθος φύσεως· ἐγχειρίζει καὶ τὸν τηνικαῦτα ἐν τῷ Σακκουδίωνι κατασκευαζόμενον ἱερὸν οἶκον. Καὶ γὰρ εἶχεν ἔρως αὐτὸν, ναὸν ἐξ αὐτῶν κρηπίδων τῷ ἐπιστηθίῳ ἀνεγεῖραι Θεολόγῳ, δῶρον ὄντα τοῦτον χαριστήριον αὐτῷ καὶ ἱκέσιον. Οὐκοῦν καὶ ὁ Θεόδωρος πίστει θαῤῥήσας τοῦ ἐπιτάξαντος, λαμπρῶς ἅμα καὶ ἐπιχαρίτως τὴν τοῦ ναοῦ ποιεῖται οἰκοδομήν. Οὗ καὶ τ' ἄλλα μὲν πάντα φαιδρὰ, καὶ ὀφθαλμοῖς ἐτύγχανεν ἥδιστα, ὅσα τε ἐν ὀροφῇ, καὶ ὅσα ἐν στοαῖς καὶ γωνίαις ἄλλαις ταῖς ἰσοπλεύροις. Μείζων δὲ ἡ χάρις καὶ ἡδονὴ ἐν τῷ τῆς ἐκκλησίας ὠρᾶτο ἐδάφει, χρώμασί τε ποικίλοις καὶ ψηφῖσι πολυειδέσιν ἐξεργασθέντι, καὶ λαμπρὰν οἷαν τὴν αἴγλην τοῖς πᾶσιν ἐναφιέντι. Ἡ γὰρ ἐνοικοῦσα τῷ θεολήπτῳ χάρις καὶ τὰ ὑπερφυῆ πράττειν ἐδίδου, καὶ τὰ δυσχερῆ ῥᾴω τούτῳ καθίστα, καὶ ἀνύσιμα τὰ κομιδῇ ἐργωδέστατα.

ΙΑ'. Ἀλλ' ἆρα μὴ ταῦτα μὲν πράττων, ἅπαντας ὑπερβάλλων ὠρᾶτο, μηδένα συγχωρῶν τούτου ἐγγὺς καὶ κατὰ μικρὸν γενέσθαι, τῶν δ' ἐν ἐκκλησίᾳ συνάξεων ἢ ἀμελῶς εἶχεν, ἢ δεύτερος τῶν ἄλλων ταύταις ἐφαίνετο ἀπάντων; Οὐμενοῦν. Ἀλλ' ἐνταῦθα καὶ μᾶλλον τὰ τῆς προθυμίας ἐπέτεινε, πάντας τε προφθάνων ἐν ὀρθριναῖς δοξολογίαις, καὶ ἡμεριναῖς, ὥσπερ οὐκ ἐπ' ἄλλῳ τῳ τὴν διάνοιαν ἀσχολῶν, καὶ μετὰ πάντας τελευταῖος ἐκεῖθεν ἀναχωρῶν, ἀκλινὴς καὶ τῷ σχήματι καὶ τῷ βλέμματι ἐν τῇ παραστάσει μένων τῆς προσευχῆς, καὶ τὸν νοῦν ὅλον ἰσχυρῶς ταύτῃ ἀνηρτημένος. Ἵνα δ' ἔχοι καὶ κρύφιόν τι προσάγειν Θεῷ καὶ τοὺς συνόντας λανθάνειν, ἀπέταττε καὶ μέρος ἑκάστης ἡμέρας αὐτῷ, καὶ μόνος, τῷ μόνῳ ὁμιλεῖ, νοῦν ἀθόλωτον τῷ Θεῷ παριστῶν, καὶ ἀμιγῆ τῶν κάτω περιπλανήσεων. Ἐπεὶ δ' οὐκ ἔδει τὴν ἀρετὴν κρύπτεσθαι, ὥσπερ οὐδ' ἀνίσχοντα ἥλιον, πολλοὶ καὶ συνῆκαν τοῦτο, καὶ εἰς πολλοὺς ἐξεδόησαν, καὶ τὸ καταῤῥανθὲν τοῖς χεύμασι τῶν δακρύων ἔδαφος, μηνυτὴν ἀψευδέστατον τοῦ ἀδήλου ἐτόπασαν.

secrandam tolerasse, nec de sua erga nos charitate quidquam remisisse, dum sese magis magisque demittit, ad nosque descendit, suam nobis misericordiam impertiens. Hæc in animo versans Theodorus, remque Domino gratissimam faciens, suum amorem in illum intimo pectore accensum fovebat. Neque minus charitati erga homines studebat, omnibus benigne se submittens, et omnes benevolentia complectens. Ipse interim pio mœrore intimis animis assidue colliquescebat. Testes illæ quæ ex oculis manabant ubertim lacrymæ, et vultum quasi rivis perfundebant. Quippe inter cæteras dotes compunctione largiter donatus erat, quæ ex humilitate, certissimo cœlestium opum fonte profluebat. Hinc illa mentis hilaritas, illa consolatio, lumen illud animi ac splendor.

X. — Cum igitur Plato, uti diximus, inter cæteros suæ disciplinæ alumnos, Theodoro ad res gerendas plurimum uteretur, omniaque ipsi propter insignem ejus ingenii præstantiam demandaret: eidem quam in Saccudione construere parabat sacram domum committit. Avebat enim templum ab ipsis fundamentis Joanni [d] Theologo excitare, quod grati animi monimentum esset, ac orationis locus. Igitur Theodorus mandantis fide fretus, magna omnium approbatione splendidam ædificationem molitur. Erant ibi jucunda ad aspectum et amœna omnia, in tecto, in porticibus, in murorum flexibus et angulis æquali inter se spatio constantibus. Sed visu gratum imprimis ecclesiæ pavimentum erat, vario colore et multiformi calculo elaboratum, unde lux effulgens oculos demulcebat. Nempe in viro divino residens gratia vim dabat efficiendi ingentia, et quæ difficilia erant facilia reddebat, quæ laboriosissima, prona et expedita.

XI. *Vita in Saccudione.* — Cum autem in his tantum operæ, quantum nemo certe alius posset, ponere cerneretur, nunquid ad sacros in Ecclesia cœtus negligentior, aut secundus ulli videbatur? Nequaquam. Sed in eo maxime alacritatem suam intendebat, omnes in matutinis ac diurnis Dei laudibus antevertens, quasi aliud nihil haberet occupationis et negotii; et post cæteros ultimus indidem decedens: immoto corpore simul et ore, in oratione persistens, et toto animo in ea vehementer deflexus. Atque ut haberet secretum aliquod ubi agere cum Deo, aliosque latere posset, seponebat uniuscujusque diei partem aliquam sibi, per quam solus cum solo versaretur, mentemque purum et ab terrenis aberrationibus expeditam Deo sisteret. Sed quoniam virtutem celari non oportebat, haud magis quam orientem solem, id plerique cognoverunt, et famam late sparserunt: ipsisque indicium non mendax, unde possent quid ibi clam gereretur conjicere, fecit conspersum lacrymis solum.

[d] Qui supra pectus Jesu. ἐπὶ τὸ στῆθος τοῦ Ἰησοῦ, in cœna recubuit. Joan. XIII, 25.

Digitized by Google

XII. *Socii.* — Jam vero temperantiam vir admirabilis crebro sermone celebrabat, utpote qui cum ea adolevisset, magnoque illam haberet in pretio, cæterarum virtutum effectricem ac ducem esse ratus. De iis quæ ad ipsam pertinent dici non potest quanta sapientia constituerit, neque abstinentiam a cibis immodicam consectans, neque ventrem inedia intempestiva affligens, quorum altero franguntur vires corporis, quibus ad agendum et ad virtutem exercendam opus est; alterum autem mentem ad cupiditates inclinat, et voluptatem ac mollitiem introducit. Itaque corpori necessaria quidem non negabat, sed quibus sustentaretur duntaxat: totus autem in eo erat, ut mentem corpori consertam a materia abstraheret, utque pars deterior meliori subesset. Idem tamen, inanis gloriæ fugitans, obsonlis omnibus appositis interdum vescebatur, ut ne cibis illis abstinere solitus videretur convivis, ac præstantior cæteris haberetur. At qui cum eo erant, ejus mores instar legum habentes, eumdem, qua fas, æmulari atque imitari nitebantur. In iis eminebat Josephus, ejus et natura et institutis frater, qui propter eximiam virtutem Thessalonicensi Ecclesiæ præpositus, idque pietatis præmium adeptus fuerat. Eum sequebantur Athanasius et Naucratius, et inclytus Euthymius, Timotheus, et alii complures versabantur in eadem disciplina pietatis: qui omnes ipsum ab initio ducem instituti sanctioris ac moderatorem sectati, et suam quisque vitam composuerunt, et conspicui maximis virtutibus exstiterunt.

XIII. — Cum iis autem Theodorus, Platonis administer et cultor, in illud incumbebat sedulo, ut omnem Scripturam sacram tum veterem tum novam evolveret, Patrumque omnium sermones scrutaretur: et quæ quisque monumenta reliquerat, cunctaque a sanctis Patribus, ut par est, exposita diligenter, Spiritu monstrante perlustrabat, et in capacem mentis sinum demittebat. Basilii vero Magni scripta deosculabatur, iisque sermonem omnem condiebat: quem nimirum intelligebat præclarissime de rebus divinis philosophatum esse, et omnibus eloquentia præstitisse. Etsi autem singulos ejus libros assidue auscultabat, ex iisque admirabilem quamdam capiebat voluptatem: tamen librum quem ille scripsit ad solitarios, dici non potest quantum amplecteretur ac leperiret: adeo t tus in toto erat. vitamque omnem suam ad illum, tanquam ad regulam, exigebat. Quinetiam præ hujus amore ac studio, eos qui parum illo caperentur, neque in veris censebat monachis, neque ad sacram professionem admittendos putabat. Erant enim illic nonnulli qui plurimas istius libri præceptiones depravarent, vitamque inopem ac simplicem contemnerent, ad rem augendam nihilo, quam qui in sæculo essent, segniores. Quibus non

ΙΒ'. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἐγκρατείας λόγος τῷ θαυμασίῳ πολὺς, ἅτε ταύτῃ συνηκμακότι, καὶ οἷα συνεργὸν καὶ τῶν ἀρετῶν ὁδηγὸν διαφερόντως τετιμηκότι· συνετῶς ἄγαν, καὶ ὡς οὐκ ἄν τις εἴποι, καὶ τὰ κατ' αὐτὴν διετίθει, μήτ' ἀποχὴν ἄκραν τῶν σιτίων ἐπιτηδεύων, μήτε γαστέρα ἀκαίρῳ πιέζων ἐνδείᾳ· ὧν τὸ μὲν πάρεσιν ἐν σώματι ἐμποιεῖ, δι' οὗ αἱ πρὸς ἀρετὴν κινήσεις καὶ πράξεις· θάτερον δὲ τὸν νοῦν ἐπικλίνει τοῖς πάθεσι, καὶ τὸ λεῖον ἐπεισάγει τῶν ἡδονῶν. Ὅθεν σαρκὶ μὲν τὰ ἀναγκαῖα ἐδίδου, καὶ ὅσα πρὸς τὸ συνίστασθαι μόνον· τὴν δὲ σπουδὴν εἶχε πᾶσαν περὶ τὴν συγκραθεῖσαν ἐκείνῃ ψυχὴν, πῶς ἄρα γένοιτο ταύτῃ τῆς ὕλης ἐκδῆναι· καὶ πῶς ὑποτάξει τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι. Πλήν γε οὗτος ἐνίοτε διὰ τὸ μὴ δόξῃ τῇ κάτω ἀλίσκεσθαι, καὶ πᾶσιν ἔστιν ὅτε τοῖς παρατιθεμένοις τῶν βρωμάτων ἐχρῆτο· ὡς ἂν μὴ καὶ δόξῃ τοῖς συνεστιωμένοις ἀπόσιτος τῶν τοιῶνδε φαίνεσθαι, καὶ ὡς ἂν μὴ ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς δοκῇ φαίνεσθαι. Διὰ ταῦτά τοι καὶ ὡς νόμῳ τῷ ἐκείνου τρόπῳ χρώμενοι οἱ συνόντες, καὶ ζηλοῦν αὐτὸν ἔσπευδον καὶ μιμεῖσθαι ὡς δυνατόν. Ὧν ἐτύγχανε πρῶτος Ἰωσὴφ ὁ καλὸς, ὁ καὶ φύσιν καὶ τὴν προαίρεσιν ἀδελφὸς, ὃς διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ Ἐκκλησίας προέστη, ἄθλον εὐσεβείας τὸν θρόνον εὑράμενος. Εἶθ' ἑξῆς Ἀθανάσιος καὶ Ναυκράτιος, Εὐθύμιός [1] τε ὁ κλεινὸς καὶ Τιμόθεος, καὶ ἄλλοι τῶν συνασκουμένων συχνοί. Οἵ γε καὶ ἀπὸ μιᾶς τοῦτον πάντες καὶ ὁδηγὸν καὶ καθηγητὴν τῶν κρειττόνων ἑλόμενοι, βίον τε τὸν οἰκεῖον ἐκόσμησαν, καὶ ἀρεταῖς ταῖς μεγίσταις διέλαμψαν.

ΙΓ'. Ἀλλὰ γὰρ ὁ τοῦ θείου θεραπευτὴς Θεόδωρος ἐπεὶ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο εἶχεν ἔργον ἐπιμελὲς, πᾶσαν ἐπιέναι Γραφὴν, παλαιάν τε καὶ νέαν, Πατέρων τε αὖ πάντων τοὺς λόγους ἀνερευνᾷν τίνα τε τούτων ἕκαστος καταλέλοιπεν ὑπομνήματα, καὶ πάντα μὲν ὡς εἰκὸς καὶ τοῖς θείοις Πατράσι φιλοπόνως ἐκτεθειμένα, σὺν ὁδηγίᾳ ἐπῆει τοῦ Πνεύματος, τῷ πολυχώρῳ τῆς διανοίας ἐναποτιθέμενος ἕκαστα. Βασιλείου δὲ τοῦ μεγάλου τοὺς λόγους καὶ μειζόνως ἠσπάζετο, καὶ γλώσσης εἶχεν ἐντρύφημα, οἷα τὸν ἄνδρα εἰδὼς καὶ φιλοσοφώτατον τὰ θεῖα, καὶ τὸν πώποτε λογιώτατον· οὗ καὶ τῶν ἄλλων μὲν βιβλίων θαυμασίως ἐπηκροᾶτο καὶ πολλὴν οἵαν ἐξ ἑκάστης αὐτῶν ἐτρύγα τὴν ἡδονήν· τὴν δέ γε πρὸς μονάζοντας ἐκείνῳ πεπονημένην, οὐδ' ἔστιν εἰπεῖν ὅπως καὶ περιεῖπε καὶ ἔστεργεν, ὅλος ὅλῃ συγχρώμενος, καὶ βίον ὅλον ταύτῃ ἐξακριβούμενος, ὅς γε τῷ περὶ αὐτὴν πόθῳ, καὶ τοὺς μικρὰ παρασπῶντας ἐκείνης, οὐδ' ἐν ἀληθινοῖς ἔταττε μοναστὰς, οὐδ' ἐπειλῆφθαι τοῦ ἐπαγγέλματος τούτους ᾤετο δεῖν. Ἦσαν γὰρ ἔνιοι τηνικαῦτα πολλὰ τῶν τῆς βίβλου παρατρέποντες διατάξεων, ἀκτησίας τε καὶ βίου τοῦ ἀπερίττου ὑπερφρονοῦντες, καὶ ἴσα τοῖς κατὰ κόσμον χρηματιζόμενοι. Οἷς οὐκ ἀπῆχρῶν ἦν, εἰ μὴ καὶ δοῦλοι ἐπάγοιντο καὶ ἡμίονοι, καὶ ἄλλα δή

VARIÆ LECTIONES.

[1] In cod. Vaticano Ἀντώνιος.

Digitized by Google

τινα τῶν κομιδῇ ἀχρήστων καὶ περιττῶν. Οἷς καὶ ὁ γενναῖος περιαλγήσας καὶ τῷ ἀδοκήτῳ πλήγεις, οὐκ ἀναβολαῖς οὐδὲ χρόνοις τὴν διόρθωσιν ἐπιτρέπει· ἀλλ' ὡς εἶχεν ὁρμῆς τῷ Πλάτωνι προσιὼν, καὶ ὅπως ἔχει τὰ κατ' αὐτοὺς διαγγείλας, προτρέπεταί τε παρ' αὐτοῦ, καὶ πρὸς ἄμυναν τῶν δρωμένων διαγωνίζεται. Ὡς καὶ ἐν θερμοτέρῳ πνεύματι κτῆσίν τε ἐκείνων τὴν περιττὴν, καὶ ἀνδράποδα πάντα σὺν οὐδενὶ τῷ κωλύοντι ἐκφορεῖ, ἄλλα τε ὅσα τῶν ἀχρήστων προσῆν, τῶν καταγωγίων ἐξάγει, μάλισθ' ὁρῶν τοῦτι τὸ δεινὸν κἀν τῷ ἑαυτοῦ σεμνείῳ λάθρα ὑφέρπον, καὶ τὰ καίρια διαλυμαινόμενον. Ὅθεν καὶ μιᾷ πράξει τούς τε οἰκείους ἅμα καὶ τοὺς πόρρω διορθωσάμενος, αἰδοῖ τοῦ ἀνδρὸς ἑκατέρους δήπουθεν ἡττωμένους, καὶ μηδ' ἀντειπεῖν τοῖς παρ' αὐτοῦ ἔχοντας. Ἔργον τε πολλοῦ ἄξιον εἰργάσατο ὁ θαυμάσιος, καὶ δὴ πῶς ἄρα τοῦ λοιποῦ βιώσοιντο, ἀριδήλως τούτοις ὑπέδειξε· τὸ εὐπάρεδρον δηλαδὴ πρὸ τῶν ἄλλων, καὶ τὸ ἀπέριττον στέργουσιν· ὡς ἂν ἐξῇ τούτοις καὶ ἀπρόσκοπτον τὴν πρὸς τὰ ἄνω ποιεῖσθαι πορείαν. Ἀμέλει καὶ οὗτοι βελτίους τὸ ἀπό τοῦδε γενόμενοι, θεῖόν τι καὶ οὐκ ἀνθρώπινον τὸ παρ' ἐκείνου καὶ ἔκριναν καὶ ἡγήσαντο. Πλὴν ὀλίγοι κομιδῇ περιττόν πως καὶ ἄκαιρον τὸ πραττόμενον ἔφασαν· οἷς τοῦτο μόνον εὐδιάστροφος ἡ διάνοια· οἵγε οὐδὲ τοῦ λοιδορεῖν ἐκεῖνον ἀπέσχοντο, οὐ μὴν φανερῶς, ἀλλ' ἐν γωνίᾳ, καὶ παραβύστῳ φθόνῳ, πάθει ὀλεθρίῳ, ὑποκνιζόμενοι, καὶ ψυχῆς ἀθεραπεύτου πρᾶγμα ποιούμενοι. Ὧν οὐδὲ μικρὰ φροντίσας ὁ δίκαιος, τὸ ἑαυτοῦ ἐποίει, μὴ τοῦτο σκοπῶν τί ἐκείνῳ οὗτοι ἐροῦσιν· ἀλλὰ τί αὐτὸς ἔσται πράττων, καὶ πῶς ἐφ' οἷς πράττοι, θεῷ εὐαρεστῶν φαίνοιτο.

A erat satis si et servi, et muli adessent, et alia id genus, sane perquam inutilia et supervacanea. Eorum vicem dolens vir generosus, et insolentia rei perculsus, non diu cunctatus est quin eos corrigeret : sed, pro suo ardore, Platonem adit, et quemadmodum isti se gererent admonet : a quo etiam excitatus, continuo ad ulciscendum commissa accingitur. Ac primo quidem spiritus fervore succensus, supervacaneam illorum supellectilem et mancipia omnia, reluctante nullo, amandat. Deinde ex eorum conclavibus quæcunque ibi erant inutilia amovet, præcipue quod hanc pestem in ipsam quoque sacram suam domum clam serpere, et intima corrumpere cerneret. Ita hoc uno facto et domesticos et externos correxit, utrosque viri reverentia B victos, nec quidquam habentes quod iis quæ ab ipso statuebantur opponerent. Eximium sane omnique laude dignum viri admirabilis facinus, quo illis aperte, quemadmodum deinceps vitam instituerent, ostendit : videlicet quibuslibet aliis rebus antetponendo assiduitatem, simplicitatem ante omnia sectando, et omnem supervacui cupiditatem amputando, ut ipsis eo pacto liceret inoffenso cursu ad cœlestia contendere. Ex illo igitur tempore ad meliorem frugem traducti, in iis quæ ab ipso fierent divinum quid et humano majus esse judicabant. Nonnulli tamen istud ipsius factum intempestivum esse minimeque necessarium dictitarunt, quibus videlicet perversa mens erat, quique eidem C conviciari minime desistebant, non quidem palam, sed in angulis, et cæca invidia, exitiali et insanabili animi morbo, stimulati. Quæ quidem minime curans vir justus, res suas agebat : non quid isti dicerent, sed quid ipse faceret, et quomodo Deo in suis factis placeret, considerans.

ΙΔ'. Οὕτως οὖν τοῦ θαυμασίου ἔχοντος, καὶ τοιαύταις ἀρεταῖς διαλάμποντος, βουλεύεται ὁ Πλάτων καὶ ἱερωσύνῃ τιμῆσαι τὸν τηλικοῦτον, καὶ θεῷ παραστῆσαι [προστήσασθαι·] ᾧ καὶ τὰ τῆς βουλῆς ἀνειπὼν, πρῶτα μὲν εἶχεν ἀντίξουν καὶ ἀντιτείνοντα, εὐλαβούμενον τάχα τὸ ὑπερβάλλον τοῦ ἀξιώματος. Ὡς δὲ μόλις καὶ σὺν χρόνῳ καταπειθῆ ἔλαβε, γνόντα πάντως καὶ αὐτὸν μὴ ἀθεεὶ τὸν Πλάτωνα πρὸς τοῦτο ὁρμῆσθαι· ἀμφότεροι ἤδη τὴν Βυζαντίδα καταλαβόντες, καὶ τῷ πατριάρχῃ τὰ τοῦ σκοποῦ ἀνατιθέντες· Ταράσιος δ' οὗτος ἦν· αὐτῷ καὶ μυσταγωγῷ τῆς ἱερωσύνης καὶ τελειωτῇ χρῶνται, καὶ τοῦ χρίσματος αὐτουργῷ, ἡσθέντι μάλα καὶ αὐτῷ ἐπὶ τῷ εὐλόγῳ τοῦ πράγματος. Παρ' οὗ δὴ καὶ ὡς εἰκὸς τὴν χειροθεσίαν λαβὼν ὁ Θεόδωρος, πλείονός τε τοῦ D ἀπὸ τοῦδε τῆς χάριτος μετασχὼν, οὐδ' ἐν ἑαυτῷ μένειν ἠνείχετο, εἰ μὴ αὐτὸς ἑαυτὸν φαίνοιτο ὑπερβάλλων, καὶ τῇ καθάρσει κάθαρσιν προστιθείη. Ἑώρα γὰρ ἐν ἑαυτῷ, τί μὲν ἄνθρωπος φύσις ὑποδεδηκυῖα καὶ ταπεινὴ, πηλίκης δὲ οὗτος ἀξίας καὶ χάριτος δεκτικός· καὶ πῶς τὸ τῆς ἱερωσύνης χρῆμα οὐχ ὅπως γῆϊνῃ φύσει, ἀλλὰ καὶ αὐτῇ δήπου τῇ οὐρανίᾳ καὶ ἦν νοῦς μόνος, ἄληπτον τάχα καὶ ἀπερίληπτον. Διὰ ταῦτα γοῦν καὶ συνεστήκετο τὴν ψυχὴν, καὶ τὸν νοῦν ὅλον συνέστελλεν ἀπὸ τῶν αἰσθή-

XIV. *Fit sacerdos a Tarasio.* — Cum hæc Theodorus ageret, iisque virtutibus eluceret, tantum virum Plato honorare sacerdotio cogitat, ac divinis ministeriis admovere. Cui eum suam aperuisset mentem, principio renitentem et reluctantem habuit, opinor tantæ dignitatis fastigium reformidantem : mox ubi vix ac longa die victum et obsequentem est nactus, quinetiam planę intelligentem non sine numine id consilii Platonem cepisse; ambo Byzantium pergunt, et consilium suæ profectionis exponunt patriarchæ (is Tarasius erat), ipsoque chrismatis et consecrationis administro et confectore utuntur, cum ille gratam Deo rem esse sentiret. Theodorus accepta ab ipso, ut par erat, manuum impositione, eoque ampliore donatus gratia, quod eam per talem virum accepisset, statuit non conquiescere donec seipsum superaret, ac mentem magis magisque purgaret. Contemplabatur enim in seipso hinc quidem humanæ tenuitatem naturæ et vilitatem, inde vero quantam dignitatem et gratiam esset adeptus, et quemadmodum sacerdotium non terrenæ tantum, sed cœlestis etiam sola mente constantis naturæ captum et intelligentiam excederet. Idcirco animum contendere, et a sensibus quam longissime avocare

Digitized by Google

institit, eique rei totum quod supererat corporis virium impendere : si qua ratione posset dignum se accepto munere præbere, Deumque sibi, purum puro cultum adhibens, conciliare. Ergo mente sola vivere certabat, ex materia quoad ejus fieri posset emersus : quod purgatæ mentis præclaras dotes plurimas esse judicaret. Hinc ipsi contemplatio et sublimitas animi : hinc ascensus ad excellentiora, et quanta potest esse consuetudo cum Deo, cui conjunctissimus erat, nullum finem faciens ejus laudandi, cumque illo versandi, hymnosque mente in eum semper intenta revolvendi. Divinus quippe amor et ad cœlestia perpetuo erectus animus eum ad corporis curam ne obiter quidem sinebat respectare, sed necessariarum etiam rerum contemptum viro generoso persuadebat. Itaque somni fere nihil, aut parum admodum, quasi per simulationem, degustabat : victu autem quam tenuissimo et brevissimo, ut ne corpori nihil daret, utebatur : infirma hæc despiciens, quod ad vitam alteram quasi transcriptus jam foret, jamque terram deseruisset, quamvis adhuc in terra manens, ac tabernaculo corporis implicatus.

XV. — Hunc igitur Plato cum videret adeo humana supergressum, ac in ejus vita quiddam plane eximium esse intelligeret; tum demirabatur hominem ut par erat, tum de illo quotidie coram aliis pluribus mira prædicabat, quæ ille deinde in vita facturus esset iis qui aderant præcinens. Quocirca ut suo loco præesse fratribus vellet precabatur, idque et cohortando, et admonendo persuadere contendebat : se jam senio et longa exercitatione defessum : præterea crescere in dies numerum discipulorum, quibus proinde valentiori ductore opus esset. At ille humilitatis in omnibus retinentissimus, nec de modestia quidquam remittere volens, tam grave onus, ita enim censebat, suis apud avunculum precibus deprecabatur, eaque in re morem ipsi gerere detrectabat, cum esset in cæteris obsequentissimus. Sentiebat quippe vir maxime prudens, multo utilius ac melius esse in alterius potestate vivere, sicut ipse hactenus vixerat, quam præesse aliis, præsertim novam vitæ rationem ad virtutis leges exactam instituentibus : quos regere nemo possit, nisi apprime in rebus istis expertus, idemque diligentissimus, et usu majori, altiorique mente præditus. Nam licet eos qui vitam solitariam apud nos amplectuntur, sedulo ad capessendam virtutem videamus incumbere, nihilominus ipsos principio esse operosius excolendos exploratum est : siquidem non tantum facta dictaque ipsorum expendere convenit, sed affectus etiam omnes, et motus animi tacitasque cogitationes examinare, ac sensus reconditos, arcanosque recessus mentis in lucem proferre : quorum si quid neglectum fuerit quantumvis leve, optima etiam corrumpit, et præterea malum intus relinquit. His de causis Theodorus sibi vacare uni, et oblatum regimen aliorum plane repudiare constituit. Non quod illi non sup-

σεων, προσδαπανῶν ἤδη καὶ τὸ λειπόμενον τῶν σαρκῶν· εἴ πως ἑαυτὸν ἄξιον οὗ μετείληφε θεῖτο, Θεοῦ τυχὼν ἵλεω, καὶ καθαρὰν τῷ καθαρῷ τὴν λατρίαν προσφέροιτο. Ὅς γε καὶ καθ' ὅσον οἷόν τε τῆς ὕλης ἐκβάς, μόνῃ διημιλλᾶτο ζῇν τῇ ψυχῇ· ὅτι καὶ μόνης αὐτῆς καὶ ταῦτα καθηραμένης πολλὰ, τὴν τοσαύτην ὤρετο χάριν, ἐντεῦθεν αὐτῷ καὶ ἐκ τοῦ νοῦ θεωρία καὶ ὕψωσις. Ἐντεῦθεν ἡ πρὸς τὰ κρείττω ἐκείνου ἀνάβασις, καὶ Θεοῦ ὡς ἐφικτὸν πρόσψαυσις· ᾧ καὶ ἀμέσως ἐτύγχανεν ὁμιλῶν, μηδέποτε λήγων τῶν πρὸς αὐτὸν ὕμνων, μηδὲ τοῦ συνεῖναι ἐκείνῳ, καὶ τὰ μακρὰ μελῳδεῖν ἐν διανοίᾳ καὶ ἄπαυστα. Ὁ γὰρ περὶ Θεὸν ἔρως, καὶ ἡ πρὸς τὰ ἄνω ἐπίνευσις, οὐδὲ πρὸς ὀλίγον ἐπεστράφθαι πρὸς τὸ σῶμα ἐποίει. Ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἀναγκαίων περιφρονεῖν τὸν γενναῖον ἀνέπειθεν, ὕπνου μὲν, ἢ οὐδὲν τάχα, ἢ ἀδρανοῦς τούτου καὶ οἷον κατεψευσμένου παραγευόμενον· τροφῆς δ' αὖ μόλις καὶ τῆς βραχείας καὶ ἐλαχίστης διὰ τὴν σύγκρασιν προσαπτόμενον. Ὧν ἁπάντων ὑπερορῶν ἦν, τῷ πρὸς ἑτέραν ἤδη μετατετάχθαι ζωὴν, καὶ καταλελοιπέναι τὴν γῆν ἔτι ὑπὲρ γῆς μένων, καὶ τῷ σκήνει συνυφιστάμενος

ΙΕ'. Ἀλλὰ γὰρ τοῦτον ὁ Πλάτων οὕτως ὑπεραναβεβηκότα ὁρῶν, καὶ ὑπερφυές τι χρῆμα. τὴν τοῦδε πολιτείαν κατανοῶν, ἐθαύμαζέ τε ὡς εἰκὸς, καὶ εὔφημον ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν τούτῳ ἠφίει φωνὴν, πολλοῖς καὶ ἄλλοις ἐκφανῆ τὰ κατ' αὐτὸν καὶ δῆλα ποιῶν, καὶ τοῖς παροῦσι τὰ ἐξῆς τοῦ βίου προμαρτυρῶν. Ὃν δήπου καὶ ἀντ' αὐτοῦ καθηγεῖσθαι ἐξελιπάρει τῶν ἀδελφῶν, λόγοις τε καὶ σοφαῖς εἰσηγήσεσι πρὸς τοῦτο ἐνάγων· τῷ αὐτὸν ἤδη καὶ χρόνῳ καὶ ἀσκήσει ἀπειρηκέναι· καὶ τῷ ὁρᾷν εἰς πλῆθος ἐπιδιδόντας τοὺς φοιτητὰς, καὶ δεομένους διὰ τοῦτο γενναιοτέρου μάλιστα καὶ τοῦ προστατεύοντος. Ἀλλ' ὁ θαυμάσιος ἐν πᾶσιν ἐπιτηδεύων τὸ ταπεινὸν, καὶ μὴ θέλων ποτὲ τοῦ μετρίου μεθέσθαι, τήν τε ἀρχὴν ἐξ ἑαυτοῦ διωθεῖτο, οἷόν τι βάρους νομίζων ἐφόλκιον, καὶ τὸν θεῖον ἱκετείαις ἐξέκλινε, μηδὲ συνόλως ἐν τούτῳ πειθόμενος, καί τοι πρὸς τ' ἄλλα παρέχων ἑαυτὸν εὐπειθέστατον. Ἥδει γὰρ ὁ εὐσύνετος, ὅτι λυσιτελὲς τοῦτο καὶ βέλτιον ὑπ' ἄλλῳ μᾶλλον τετάχθαι, καθὰ καὶ ἐξαρχῆς ἔθετο, ἢ αὐτὸν ἄγειν ἑτέρους, καὶ ταῦτα, ἄνδρας καὶ βίῳ ἀνῳκισμένους ἐν ἀρετῇ· ὧν τὸ ἄρχειν πολλῆς μὲν συναισθήσεως, πολλῆς δὲ τῆς ἀκριβείας, μείζονος δὲ τῆς πείρας καὶ φιλοσοφωτάτου δεῖται τοῦ νοῦ. Τοὺς γὰρ καθ' ἡμᾶς μοναστὰς εἰ καὶ περὶ τὴν ἄσκησιν ἐσπουδακότας ὁρῶμεν, ἀλλ' ἐργωδεστέραν αὐτῶν καὶ τὴν ἀρχὴν ἴσμεν· εἴπερ οὐ μόνον πράξεις αὐτῶν καὶ λόγους, ἀλλὰ καὶ κινήσεις καὶ λογισμοὺς καὶ τὰ τῆς ψυχῆς ἐνδοτέρω εἰκὸς ἀνετάζειν, καὶ πάντα ὑπ' ὄψιν τιθέναι καὶ τὰ λανθάνοντα· ὧν καὶ τὸ φαυλότατον παρεθὲν τὰ μέγιστά τε ἔβλαψε, καὶ τὸ κακὸν ἐνδομυχοῦν καταλέλοιπε. Ταῦτ' ἐποίει ἐν ἑαυτῷ τὸν Θεόδωρον συνεστάλθαι, καὶ τὴν διδομένην ἀπωθεῖσθαι ἀρχήν. Οὐχ ὅτι μὴ καὶ πρὸς ταύτην ἱκανῶς εἶχε καὶ περιττῶς· τίς γὰρ ἐκείνου μείζων περὶ τὸ πρᾶγμα ; ἀλλὰ τῷ μὴ προσίεσθαι τὴν τιμὴν, καὶ

Digitized by Google

τῷ ἐθέλειν ἐν ἐσχάτῳ τετάχθαι· ὃ τοσούτου ἐτιμᾶτο, ὅσου τὸ διαφαίνεσθαι οἱ φιλόπρωτοι. Ἀλλ' ἡ θεία χάρις ἄλλως τὰ κατ' αὐτὸν διεξάγουσα τούτῳ καὶ μὴ βουλομένῳ τὴν ἀρχὴν ἐγχειρίζει. Τὸ δ' ὅπως τοῦτο ᾠκονομήθη, ὁ λόγος διὰ βραχέων ἐρεῖ.

A peterent affatim omnia quæ ad id muneris opus forent : quis enim eo ad res gerendas aptior? sed quod honoris minime esset appetens, ac infimum etiam ambiret locum, latere quærens non minori studio, quam conspici amant ambitiosi. Cæterum divina gratia quæ ipsius vitæ cursum regebat, principem illi etiam nolenti destinabat locum. Quod quemadmodum peractum fuerit breviter exponam.

ΙϚ'. Ὡς γοῦν ὁ Πλάτων πάντα καὶ ποιῶν καὶ λέγων οὐκ ἔπειθε, σοφίζεταί τι περὶ τὸ πρᾶγμα τῆς ἐκείνου καὶ διανοίας καὶ χάριτός ἄξιον. Νόσῳ γὰρ οὗτος ἀθρόον συσχεθείς, καὶ τὰ τελευταῖα ἔχειν σκηψάμενος, πάντας τε ἄλλους μοναχοὺς μετακαλεῖται πρὸς ἑαυτὸν, καὶ δὴ καὶ τὸν θεῖον ἄνδρα τοῦτον· οἷς καὶ πᾶσι βαρεῖαν εἶναι προσαγγείλας τὴν νόσον, καὶ οὐδὲ φευκτὴν ὅλως· ἑαυτῷ τε τὰ τῆς ἐκδημίας διατιθέμενος ἦν, καὶ ὅπως δὴ κἀκεῖνοι τούτου ἀπιόντος βιώσαιντο ἐγγυώμενος, οἷς καὶ περὶ προστασίας ἐπέσκηπτε· τίς ἆρα καὶ μετ' αὐτὸν ὁ τούτοις ἐπιστατῶν ἔσται· καὶ τίνα δὲ οὗτοι ἐκ κοινῆς τῆς ψήφου αἱρήσοιντο· καὶ ὅτι, φησὶν, ὃς παρ' ἐκείνοις ἄξιος εἶναι δόξει, οὗτος καὶ παρ' ἑαυτῷ τοιοῦτος εἶναι συνδόξει. Ἤδει γὰρ ὁ σοφώτατος πρὸς τίνα οὗτοι τὴν ψῆφον ἐνέγκοιεν. Ὡς δ' ἅπαντες μιᾷ καὶ φωνῇ καὶ γνώμῃ τὸν Θεόδωρον ἔφασαν κρείττονα πρὸς ἐπιστασίαν τῶν πάντων τυγχάνειν, καὶ ἄγειν ψυχὰς δοκιμώτατον, ἅτε καὶ βίῳ καὶ λόγῳ ἐξέχοντα· τοῦθ' ἑρμαιον ὁ Πλάτων νομίσας, καὶ ἐπικαιρότατον τῷ σκοπῷ, μηδὲν προσθέμενος τοῦ λοιποῦ, ἐγχειρίζει καὶ παρὰ γνώμην ἐκείνῳ τὴν οἰκείαν ἀρχὴν, ἔχων δηλαδὴ καὶ πάντας τοὺς φοιτητὰς πρὸς τοῦτο συναιρομένους, καὶ τὰ ἴσα ἐκείνῳ συνεπινεύοντας. Οἷς καὶ ἅπασι μὴ ἔχων ὁ θεόληπτος ἀντειπεῖν, μηδὲ πρὸς τοσαύτην ἀντιφέρεσθαι σύμπνοιαν, δέχεται μόλις καὶ σὺν βάρει καρδίας τὸ ἐπιὸν, πέμπτον μὲν καὶ τριακοστὸν ἄγων τῆς ἡλικίας χρόνον· ἀφ' οὗ δὲ ἐν μοναστηρίοις κατελέγη, τρισκαίδεκα τοὺς ὅλους ἔχων ἐνιαυτούς.

XVI. *Præficitur monasterio.* — Cum animadverteret Plato se nihil iis quæ dixerat fecerative ad flectendum Theodorum profecisse, solertius quiddam pro sua prudentia et pietate comminiscitur. Graviore correptus morbo ac supremam sibi horam B instare existimans, monachos ad se omnes, in iisque virum hunc divinum vocat, morbi gravitatem denuntiat, cujus vim declinare nulla jam ope possit. Sibi quidem ad emigrandum omnia provisa esse, nec dubitare se quin post excessum suum tenerent eumdem vitæ virtutisque cursum : de rectore sibi subrogando deliberandum illis esse, hunc communi suffragio eligant, sibi quoque probatum iri eum quem ipsi judicaverint eo munere dignum. Norat quippe vir sapientissimus, in quem sua essent suffragia collaturi. Postquam autem cuncti una voce ac mente Theodorum qui cæteris omnibus præficeretur aptiorem, et ad animos regendos maxime idoneum esse affirmaverunt, utpote vita et sermone præstantem, tunc Plato operæ pretium se fecisse C ratus, seque voti compotem videns, nihil præterea quidquam addit, sed Theodoro suum præfecti munus licet reluctanti tradit, discipulorum omnium suffragio consensuque fretus. Quibus universis cum nihil posset Theodorus opponere, neque votis omnium conspirantibus obniti, onus impositum ægre subit, annos quinque ac triginta natus, tertio ac decimo anno quam inter monachos ascriptus fuerat.

IZ'. Τῆς οὖν ἀρχῆς ὁ θαυμάσιος ἐπειλημμένος, μείζονος τότε καὶ μᾶλλον τῆς ἀγωνίας πληροῦται, πᾶσί τε κοινῇ καὶ ἰδίᾳ ἑκάστῳ ὑποτιθεὶς τὰ συνοίσοντα, καὶ πρὸς μείζω καὶ τελειοτέραν ἐνάγων τὴν ἀρετήν. Πολὺς γὰρ ἦν τούτοις ἐπιδεικνὺς, πῶς ἄρα κονίσονται κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, καὶ μετὰ ποταποῦ τῆς ψυχῆς παραστήματος· ἐπιφωνῶν πᾶσι καὶ τὸ τοῦ Ἀποστόλου, ὅτι *Ἡμῖν ἡ πάλη, ἀδελφοὶ, οὐ πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου.* Καὶ χρὴ διαπαντὸς νηφαλίους εἶναι καὶ προσεκτικοὺς καὶ παρεσκευασμένους τὸ πᾶν· ἵν' οὕτω καὶ τοῦ ἀντιτεταγμένου περιγενοίμεθα, καὶ τὴν ὅλην αὐτοῦ καταβάλοιμεν δύναμιν· ἀμεριμνεῖν δέ γε, μηδ' οὕτως, ἀλλὰ μειζόνως καὶ μᾶλλον συντείνειν αὐτοὺς καὶ ὠξυωπεστέρους ποιεῖν· ἐπεὶ μηδ' ἅπαξ ἡττηθεὶς δραπετεύει ὁ πονηρὸς, ἀλλ' ἐπισκοπεῖ αὖθις ποῦ ἆρα διαδύσεται λαθὼν, καὶ τίσιν ἡμᾶς μετελεύσεται. Ὅθεν καὶ μᾶλλον ἑστάναι δεῖ κατ' αὐτοῦ, μὴ τὴν τοῦ κακοῦ ποιουμένους ἔκκλισιν, ἀλλὰ καὶ D

XVII. — Ubi præfecturam inivit, tanto ipsi gravior fuit cura et sollicitudo, ut et universis in commune, et singulis privatim quæ prodessent suggereret, et ad majorem virtutis perfectionem omnes incitaret. Multus enim in eo erat, ut quo pacto et quanta contentione animorum adversus hostem depugnandum foret, ipsis ostenderet, omnibus occinens illud Apostoli : *Non est nobis colluctatio, fratres, adversus carnem et sanguinem, sed adversus potestates, adversus mundi rectores tenebrarum hujus sæculi* [e]. Nos igitur perpetuo sobrios et vigiles oportet esse, omnique ex parte succinctos, ut adversarium eo modo superemus, et illius omnes conatus perfringamus. Ac ne sic quidem omni cura solutos esse par est, sed magis etiam contendere, et attentius excubare. Neque enim ille semel victus fugit, sed rursum circumspectat improbus qua parte clam nos invadat, et quibus armis expugnet. Quocirca nobis incumbendum est ut eidem acrius resistamus, nec ad

[e] Ephes. v 12.

Digitized by Google

ullam nequitiam declinemus, sed boni accessionem faciamus. Neque id tantummodo agendum omni studio, ut actiones nostræ puræ sint, sed multo magis ut mentem ipsam expurgemus : siquidem ipsa rerum illarum quæ in corpore fiunt radix et propugnaculum est. Has præceptiones optimus Pater auribus discipulorum quotidie instillans, quasi athletas ungebat ad certamen, et audacibus ipsos animis implebat. Illi autem ab eo uno pendebant omnes, ac in ejus sinu suum singuli deponentes animum, referebant ad illum quæcunque agerent, neque quidquam sive majoris sive minoris rei nisi ex ejus arbitrio faciebant. Primum illis et maximum studium, suas ei cogitationes minutatim aperire, et hominem interiorem perpurgare. At vicissim vir consultissimus summa in istis rebus dijudicandis prudentia excipiens quæ quisque ad ipsum referret, appositam unicuique curationem adhibebat, austeritatem suavitate, et acerbitatem lenitate temperans : satis gnarus videlicet perpetuam facilitatem ac indulgentiam, aut porro severitatem meram, non modo non prodesse, sed etiam nocere. Itaque hæc inter se conjungens, et cujusque indolem naturamque considerans, magna singulos arte tractabat, et si quid hac via non succederet, alia tentabat, in maxime simplici et sincera gubernandi ratione diversus ac multiplex. Ad Patris verba accedebat vita tanquam muta cohortatio, ita ut ejus disciplina, hinc sermonibus, inde moribus fidem astruentibus, utrinque absoluta esset. Erudiebat autem illos orationibus admodum suavibus et plerumque tempestivis, captans opportunitatem incidentium rerum, et occasiones quas unaquæque dies offerret : aliud ex alio explanans, et colloquia instituens plena suavitatis, quæ vel saxea pectora possent pervincere : ita utile dulci, consolationem increpationi admiscebat.

A τὴν τοῦ ἀγαθοῦ πρόθεσιν. Ἢ μᾶλλον μὴ τὴν κατ' ἐνέργειαν μόνον πρᾶξιν σπεύδειν ἀποδιαπομπεῖν· ἀλλὰ πολλῷ πλέον καὶ τὴν κατὰ διάνοιαν, ἐπεὶ καὶ μᾶλλον τὴν διάνοιαν καθαρεύειν εἰκός· ὅτι καὶ ῥίζα αὕτη καὶ προβολὴ τῶν ἐν σώματι πραττομένων ἡμῖν. Τούτοις ὁ Πατὴρ ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν κατεπᾴδων τοὺς φοιτητάς, πρός τε ἀγῶνας ἐπεῖληφε, καὶ ἀδρειοτέρου ἐνεπίμπλα φρονήματος· οἵ γε καὶ ἀφ' ἑνὸς πάντες, ὅλοι δι' ὅλων τούτου ἐξηρτημένοι τὰς ψυχὰς αὐτῷ ἀνετίθεσαν, καὶ πρᾶξιν πᾶσαν ἀνέφερον, οὐδὲν τὸ παράπαν, οὐ μικρὸν οὐ μέγα, ποιοῦντες, ὅ τι μὴ ἐδόκει αὐτῷ. Ὧν τὸ πρῶτον καὶ σπουδαιότατον τοὺς λογισμοὺς ἐπὶ λεπτῷ φανεροῦν, καὶ τὸν ἔσω καθαίρειν ἄνθρωπον. Ἀμέλει καὶ ὁ σοφώτατος κατὰ πολλὴν τῶν τοιούτων ἐπίκρισιν τὰ ἑκάστου δεχόμε- B νος, ἀναλογοῦσαν ἑκάστῳ καὶ τὴν θεραπείαν ἐπῆγε, τὸ στύφον τῷ ἁπαλῷ κεραννὺς, καὶ τὸ ἐπιεικὲς τῷ τραχεῖ· ὅτι καὶ τὸ ἐπὶ πλέον ἐκλύειν, καὶ τὸ μόνον τραχύνειν, πρὸς τῷ ἀνωφελεῖ καὶ βλαβερώτατον διηπίστατο. Ὅθεν τοῦτο ἐκείνῳ μιγνὺς, καὶ δύῃν ἑκάστου καὶ ἦθος καὶ κατάστασιν ἀναθεωρῶν, ἐπιστημόνως τοῖς πᾶσιν ἐπῆει, καὶ ὡς οὐκ ἄλλως; ἐξῆν, πολυειδὴς ἐν τούτῳ καὶ ἁπλοῦς γινόμενος τὴν κυβέρνησιν. Εἶχε δὲ μετὰ τῶν λόγων ὁ Πατὴρ καὶ τὸν βίον σιωπῶσαν παραίνεσιν, ὡς μᾶλλον μὲν διὰ τὸν τρόπον, μᾶλλον δὲ διὰ τὸν λόγον τὴν αὐτοῦ διδασκαλίαν πιστουμένην, καὶ ἀμφοτέρωθεν τυγχάνουσαν ἄρτιον. Κατήχει δὲ αὐτοὺς καὶ συχνῶς λόγοις ἡδυτάτοις καὶ τὸ πλέον ἐπικαιροτάτοις, ἐκ τοῦ παριστα- C μένου λαμβάνων τὰς ἀφορμὰς, καὶ ὧν ἑκάστη ἐδίδου ἡμέρα· ἐξαπλῶν καὶ ἐς ἄλλα τοὺς λόγους, καὶ πλήρη χάριτος τὰ ὠμιλημένα ποιῶν, ἃ καὶ τῆς λιθίνης ἐφίκοιτο ἂν καρδίας· οὕτω μὲν ὠφελείας, οὕτω δὲ παρακλήσεως ἔχοντα, οὕτω δὲ πολλῆς ὄντα τῆς κατανύξεως.

XVIII. *Constantinus pulsa uxore ducit Theodori consanguineam.* — Sed [f] jam tempus admonet, ut ad strenui athletæ certamina transeamus, quo ejus animi robur, et in adversis patientia magis eluceat. Per id ergo tempus Constantinus, piæ Irenes filius, audacium et projectorum hominum collecta manu, et quem juvenilis ætatis impetus agebant, et matrem regno pellens, ejus imperium occupavit, et summa vitæ licentia, indomiti et effrenati equi more, totum se dedidit voluptati. Hic ad cætera quæ perpetravit, nihil flagitii intentatum relinquens, legitima conjuge ejecta, et ad monachalem habitum vi compulsa, alteram duxit, Theodoten nomine, et genere, ut ferunt, patri propinquam, quam in Augustæ torum induxit, fornicationem

ΙΗ'. Ἀλλ' ἡμῖν γε τοῦ καιροῦ καλοῦντος, ἐπὶ τοὺς ἄθλουςτοῦ γενναίου ἰτέον ἵνα καὶ μᾶλλον αὐτοῦ τὸ καρτερικὸν ἐν τοῖς πάθεσι παραστήσωμεν. Κατ' ἐκεῖνο καιροῦ Κωνσταντῖνος ὁ τῆς φιλοχρίστου Εἰρήνης υἱὸς ἀνδρῶν ἀναιδῶν συμμορίαν προστησάμενος [g], ἅτε νεωτερικοῖς βρίθων σκιρτήμασι, καὶ τὴν μητέρα τῆς D βασιλείας ἀπωσάμενος, τὴν ἀρχὴν πρὸς ἑαυτὸν μετεστήστατο· ὃς καὶ διὰ τὸ ἀνάγωγον τοῦ βίου καὶ ἐκμελὲς, ἔκδοτος ἦν ταῖς ἡδοναῖς, καὶ οἷα πῶλος ἀζυγὴς, ταῖς ὁρμαῖς ἀχάλινος. Οὗτος πρὸς τοῖς ἄλλοις οἷς ἔδρασεν, οὐμενοῦν οὐδὲ μίαν ἀπολειπόμενος κακοῦ ὑπερβολὴν, καὶ τὴν ἑαυτοῦ ὁμόζυγον ἐκβαλὼν, καὶ ἄκουσαν σχῆμα περιβαλὼν τὸ μοναδικὸν, ἑτέραν ἠγάγετο. Θεοδότη ὄνομα τῇ μοιχαλίδι· συγγενίδα, ὥς φασι, τυγχάνουσαν τοῦ Πατρός· ἥτις καὶ ἀφηγεῖτο

[f] Hic incipit interpretatio Sirmondi.

VARIÆ LECTIONES.

[g] al. συστησάμενος.

Digitized by Google

τοῦ τῆς βασιλίσσης κοιτῶνος· μοιχείαν ἀντικρυς ὁ πανώλης πεποιηκὼς, καὶ μοιχείαν χαλεπωτάτην καὶ δυσαλγῆ.

Ὁ οὖν πατριάρχης Ταράσιος οὔτε τὴν χειροθεσίαν ἀνετείλει, οὔθ' ὅλως συνευδόκει τῷ γινομένῳ. Πῶς γὰρ, ἀνοσίαν εἰδὼς τὴν σύναψιν, καὶ τοῖς ἱεροῖς κανόσιν ἀπώμοτον. Πρεσβύτερος δέ τις ᾧ Ἰωσὴφ ὄνομα, ὃς καὶ οἰκονόμος τῆς Ἐκκλησίας ἐτύγχανε, μεῖζον ἑαυτοῦ φρονήσας, καὶ τῶν θείων ὑπερφρονήσας, γίνεται, ὡς μὴ ὤφελε, τοῦ ἀθέσμου γάμου καὶ προσαγωγὸς καὶ τελειωτὴς, καὶ τῆς συζυγίας συναρμοστὴς, τὰ πάντα τῷ βασιλεῖ δουλωθεὶς, ὁ καὶ τὴν πίστιν δοῦλος καὶ τὴν προαίρεσιν, εἰ καὶ τάχα οὐκ εἰς μαχρὰν τῆς ἑαυτοῦ ἀδουλίας ἐπῆσθετο, τῶν ἱερῶν ἀπωθεὶς περιβόλων, δι' ἃ παραβολώτερον ἔδρασεν. Ἦν οὖν ἐξ ἐκείνου οὐ μόνον ἐν τῇ βασιλευούσῃ, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἄλλαις πόλεσι, καὶ ταῖς πορρωτέρω δὲ χώραις, ὁδὸς πρὸς τὰ χείρονα τὸ πραχθέν· οὕτως ὁ Βοσπόρου (3), οὕτως ὁ Γότθος, οὕτως οἱ λοιποὶ τῶν ἐπαρχιῶν ἡγεμόνες, καὶ οἱ ἄλλως ταῖς πόλεσιν ἐφεστῶτες, ἀδεῶς τὸ ἀνόσιον ἔπραττον, τὰς μὲν τῶν ἀμοζύγων ἐκβάλλοντες, τὰς δὲ ἀντεισάγοντες, καὶ συνηγορίαν τῶν οἰκείων παθῶν τὸν πρώτως δράσαντα προβαλλόμενοι.

partim ejectis, partim novis inductis, impurasque et patrocinio defendebant.

Ταῦτα ὁ μέγας διαμαθὼν Θεόδωρος, καὶ περιαλγὴς τὴν ψυχὴν γεγονὼς, ἔστενε βαρέα καὶ ἠνιᾶτο, καὶ τοὺς πράττοντας κατῳκτίζετο, κακῷ τοσούτῳ καὶ τοσούτους περιπαρέντας· δεδιὼς μάλιστα καὶ περὶ τῶν λοιπῶν μὴ καὶ ἐς πάντας ἀφίκηται τὸ δεινὸν, καὶ νόμος ἄντικρυς τὸ ἄθεσμον γένηται, τῷ κράτει δήπουθεν βοηθούμενον. Ὅθεν καὶ πάντα λογισμὸν κινήσας, καὶ ὡς ἐνῆν περὶ τὴν ἐποχὴν τοῦ κακοῦ διασκοπήσας, πρᾶγμα ποιεῖ τῆς ἑαυτοῦ εὐγενείας ἐπάξιον. Ἀποκηρύττει (4) τὸν παρανομήσαντα βασιλέα, πάντων ὁρώντων, καὶ στηλιτεύει αὐτόν τε καὶ πρᾶξιν αὐτοῦ, πᾶσιν αὐτὸν τοῖς μονάζουσι θέμενος ἔκπτωτον. Οὗ καὶ φημισθέντος πρὸς πάντας, κατήκοος τοῦ γενομένου καὶ αὐτὸς γίνεται βασιλεύς· ὃς καίτοι τῷ θυμῷ χαλεπήνας, ὅμως γοῦν ἐπιεικείας τι πλάσμα ἐν ἑαυτῷ ὑποκρίνεται, καθυφέσθαι πως δόξας ἐπὶ βραχύ. Ἄλλως τε καὶ τὸν ὅσιον ὁρμωδήσας τὸ πρωτεῖον κατὰ πάντων ἔχοντα, οὐκ ἤθελεν ἅμα τὴν ὅλην ἐκφῆναι θρασύτητα· κολακικῶς δὲ μᾶλλον αὐτὸν μετελεύσεσθαι, εἴ πως ἑαυτῷ λάβοι ἐπικλινῆ· ῥᾳδίως γὰρ ἂν οὕτω καὶ τοὺς λοιποὺς ἕλοιτο, εἰ μόνον τούτου κρατήσειε· κακοήθως τοῦτο ὑποτοπήσας, καὶ λίαν περιττῶς.

Διὰ ταῦτα τοι καὶ μυρία ἐν ἑαυτῷ ἐτεχνάζετο, στρο-

ausus infelix, et fornicationem pessimam ac penitus detestandam.

XIX. *Tarasius Josephum œconom. excommunicat.* — Quæ cernens patriarcha Tarasius, nec manus illis imponere voluit, nec ulla prorsus ratione factum approbavit. Qui enim? cum nefariam esse hanc conjunctionem, et sacris legibus vetitam sciret. At repertus est presbyter quidam, Joseph nomine, gradu vero œconomus Ecclesiæ, qui majora audens quam ei liceret, divinaque omnia contemnens, illicitarum nuptiarum, quod minime debuit, lenonem se præstitit, initiatoremque, et conciliatorem conjugii, obsequentem se per omnia imperatori præbens, vir fide servus æque ac voluntate. Quanquam ille haud multo post temeritatis suæ pœnam sensit, sacris templi septis, ob ea quæ confidentius egerat, exturbatus. Fuit autem ea res pessimi exempli, viamque multis ad gravia quæque aperuit, non solum in regia, aliisque civitatibus, verum etiam in remotis regionibus: sic Bosphori, sic Gotthiæ, sic reliqui provinciarum duces, quique aliqua cum potestate præerant civitatibus, impune flagitia committebant, uxoribus animi libidines, ejus qui viam ostenderat exemplo

XX. *Theodorus excommunicat imperatorem.*—Quibus cognitis, magnus Theodorus incredibili dolore tactus, angebatur animo, graviter ingemiscens, et talium hominum sortem miserans, qui tanto scelere tam multi se obstrinxissent: id reformidans vehementer, ne ad omnes tandem permanaret malum, et in legem abiret flagitium, auctoris sui viribus et potentia subnixum. Quare omnes animo cogitationes versans, omnesque coercendi mali rationes circumspiciens, rem suscepit dignissimam suæ virtutis. Imperatorem qui peccarat, in omnium oculis excommunicat, in ipsum ejusque factum invehitur, ipsumque omnibus monachis lapsum denuntiat. Cujus rei fama evulgata ipsius quoque imperatoris aures attigit; qui tametsi acerrima ira exarserat, serenitatis tamen speciem induendam sibi existimavit, ut remisisse animum, placatusque videretur. Cum enim sanctum virum timeret, ut qui primas in animis omnium teneret, suam statim acerbitatem prodere non placuit; sed ipsum potius blande aggredi, si qua forsitan ratione demereri queat; sic enim facile cæteris potiturum, si hunc unicum devinceret: stulte id ille prorsus et valde absurde conjectans.

XXI. *Frustra tentatur Theodorus.* — Attamen

NOTÆ.

(3) *Οὕτως ὁ Βοσπόρου.* In Vatic. cod. ὁ τῆς Λογγιβαρδίας Ῥῆξ, ὁ τῆς Γοτθίας, ὁ τῆς Βοσπόρου τοπάρχης. *Rex Longobardiæ, rex Gotthiæ, toparcha Bospori.*

(4) *Ἀποκηρύττει.* Non quod episcoporum jura usurparet Theodorus, sed quod suis denuntiaret, imperatorem ob tantum flagitium esse a Deo sejunctum, et ab ecclesiastica communicatione separatum, ne quis cum eo ut publice peccante aliqua communione ecclesiastica jungeretur, ait Baronius, ad an. 795, n. 57.

Digitized by Google

omnia secum agitabat, atque omnes machinas frustra parans, et vitium animi ubique patefaciens. Quin et conjugem ipsam ad captandum sanctum virum submisit, quæ viri consiliis parens, multo illum auro muneribusque tentare adorsa est; et, quod precum omnium vim haberet, generis propinquitatem opposuit. Postquam vero irrita hæc omnia animadvertit, manente nihilominus firmo ac stabili, aliud mox promptus mali artifex consilium excogitat. Proficiscitur ipsemet ad ea loca in quibus sanctus habitabat, specie quidem utendi calidis, quæ ibi erant, balneis; re autem vera, ut in congressum Patris veniret, eumque sibi adjungeret, quocum alios quoque habiturus erat cum ipso jam animo factisque conjunctos.

A φαῖς ἀνηνύτοις στρεφόμενος, καὶ τὸ δύσνουν ἐν πᾶσι παραδεικνύμενος. Ὃς γε καὶ αὐτὴν τὴν ὁμόζυγον θηράσαι τὸν ὅσιον καθυπέβαλεν· ἣ καὶ ταῖς ἐκείνου συμβουλίαις προσθεῖσα, πεῖραν καθῆκεν αὐτῷ, δῶρά τε στείλασα καὶ χρυσίου ἀδρότητα, προβαλλομένη ἀνθ' ἱκετηρίας καὶ τὴν συγγένειαν. Ἀλλὰ ἐπεὶ πάντα μάτην ἐφάνη ὁ παράφρων διακυκῶν, οὐδὲν ἧττον ἀκλινοῦς τοῦ γενναίου μένοντος· εὑρίσκει καὶ ἄλλην ὁ ταχὺς εἰς κακίαν ἐπίνοιαν. Αὐτὸς ἐκεῖνος τοῖς ἐκεῖ τόποις ἵνα ὁ ὅσιος ἦν, δεῖν ἔγνω φοιτῆσαι· πρόφασιν μὲν κατά τινα χρείαν τῶν ἐκεῖσε θερμῶν· τὸ δ' ἀληθὲς, ἵνα κἂν οὕτω συνόμιλος γένοιτο τῷ Πατρὶ, καὶ ὑφ' ἑαυτοῦ τάχα ποιήσῃ, μεθ' οὗ ἄρα καὶ τοὺς ἄλλους ἕξει τὰ ἴσα ἤδη σημπράττοντας.

XXII. *Flagellatur, et in exsilium mittitur.* — Verum ubi nec Pater ipse nec alius quispiam ex sociis repertus est qui ad imperatorem propius accederet, vel cum eo colloqueretur, vel usitatam salutationem impertiret: tunc ille ira incensus ardentiore, celeriter rediit ad palatium, accitoque uno ex domesticis, qui scholarum ordines regebat, flagellis cædi sanctum jussit, et simul e monachis eos quos constantiores norat, firmioresque in sententia persistere. Ille autem qui gratificari et placere cuperet imperanti, nulla sanctorum nec reverentia nec misericordia motus, atrociter eos flagellavit, ut carnes passim dissecarentur, et sanguinis rivi diffluerent. Sic porro vexatos, verberibusque concisos Thessalonicam extemplo relegat, et addicit carceri, prout fuerat imperatum. Undecim numero erant cum Patre vincti, qui cum eo certaminis societatem coeuntes, dura omnia sereno et alacri animo perferebant.

B Ὡς δ' οὔτε ὁ Πατὴρ, οὔτε ἄλλος τις τῶν σὺν τούτῳ πλησιάσας ἐφάνη τῷ βασιλεῖ, ἢ λόγου ἐκείνῳ μεταδιδοὺς, ἢ κἂν τῆς ὀφειλομένης προσρήσεως· αὐτὸς μὲν τότε καὶ πλέον τὸν θυμὸν ἀνακαύσας σπουδῇ πρὸς τὰ βασίλεια εἰσελαύνει· ἕνα δὲ τῶν ὑπ' αὐτῷ προστάσσει· ᾧ καὶ τὴν τῶν σχολῶν τάξιν ἐμπεπιστευκὼς ἦν· μάστιξιν αἰκίσαι τὸν ὅσιον σὺν ἅμα καὶ ἑτέροις τῶν μοναστῶν, οἷς καὶ μᾶλλον ἐγίνωσκε τὴν παῤῥησίαν ἔχοντας καὶ τὸ φρόνημα ἄτρεπτον. Ἀμέλει καὶ οὗτος τῷ ἐπιτάξαντι χαριζόμενος, μὴ αἰδῶ, μὴ οἶκτον τῶν ἁγίων ὁ μιαρὸς λαβὼν, οὕτω μαστίζει σφοδρῶς, ὡς καὶ σάρκας ὅλας τεμεῖν, καὶ αἱμάτων κατενεγκεῖν ῥύακας. Οὓς καὶ μετὰ μάστιγας καὶ πληγὰς, ἐν Θεσσαλονίκῃ παραχρῆμα περιορίζει, καὶ C ταῖς ἐκεῖσε δίδωσι φυλακαῖς, καθὰ καὶ ἦν τούτῳ προστεταγμένον, ἑνδεκα ὄντας τοὺς κατειρχθέντας μεθ' ἅμα καὶ τοῦ Πατρός· ᾧ καὶ συμπάσχοντες οἱ καλοὶ οὗτοι ἦσαν, καὶ μεθ' οὗ πᾶν ἀλγεινὸν σὺν εὐθυμίᾳ ψυχῆς ἔφερον.

XXIII. *Plures alii Theodorum imitantur.* — Cæterum quid boni attulerit hæc sanctorum concertatio, perspicuum multis postmodum evasit. Etenim Chersonesi ac Bospori sacerdotes ac monachi, et quotquot per vicinas circum oras atque insulas populos regebant, ea quæ sanctis acciderant audientes, et quemadmodum magnus Theodorus intrepido animo nefariæ libidini se opposuisset, æmulantur et ipsi beatum virum; ejusque exemplum sequentes, imperatorem excommunicatum pronuntiant, et a sorte sua alienum, nullis D illius vel minis cedentes, vel muneribus animum emollientes. Utriusque siquidem eorum constantiam impius exploravit, et cum flecti posse diffideret, patriis tandem finibus exsulare jussit, hoc nimirum spectans, ut bonis omnibus remotis, nequitiam suam latius nullo reclamante propagaret. Quid ergo inde consecutum est? Fiduciam sumpserunt plurimi, et pro veritate adeo fortiter loqui cœperunt, ut terrorem injicerent iis qui talia facere audebant, vel ausi jam fuerant; atque ita paulatim minui ac reprimi malum cœpit, damnata palam ejus turpitudine, multisque jam agnoscentibus quæ incaute commiserant.

Ἀλλὰ γὰρ οἷον κατόρθωμα ἡ τῶν γενναίων ἄθλησις ἐνειργάσατο, δῆλον μετὰ βραχὺ κατέστη πολλοῖς. Οἱ γὰρ κατὰ Χερσῶνα καὶ Βόσπορον ἱερεῖς καὶ μονάζοντες, καὶ ὅσοι ἄλλοι τῶν πέριξ τόπων καὶ νήσων τοῦ λαοῦ προτεταγμένοι, τὰ τοῖς ἁγίοις συμβάντα πυθόμενοι· καὶ ὅπως ὁ μέγας Θεόδωρος φρονήματι ἀπτοήτῳ πρὸς τὸ τοῦ μύσους ἀντικατέστη ἀκόλαστον· ζηλοῦσι καὶ οὗτοι τὸν ἄνδρα καὶ τὰ ὁμοια διαπράττουσιν, ἐκκήρυκτον θέμενοι τὸν παρανομήσαντα βασιλέα, καὶ τῆς αὐτῶν μερίδος ἀλλότριον· μήτ' ἀπειλὰς τὰς αὐτοῦ δείσαντες, μήτε δώροις τὰς ψυχὰς ὑποκλίναντες. Ἐπεὶ καὶ δι' ἀμφοτέρων πεῖραν καθῆκε καὶ τούτοις ὁ δυσσεβὴς, ὧν καὶ τὴν μεταβολὴν ἀπελπίσας, ἀναστάτους τῶν πατρίδων τὸ τελευταῖον ποιεῖ, τὰ ἴσα κἂν τούτοις δράσας, ὡς ἂν ἔχοι καὶ μᾶλλον ἐπὶ τὰ μείζω τὴν κακίαν προάγειν καὶ τὸ τοῦ τρόπου κακοηθέστατον. Τί οὖν ἐντεῦθεν; Πολλοὶ παῤῥησιάζονται τὴν ἀλήθειαν· ὡς καὶ εἰς ἀγωνίαν καὶ δέος ἐμβαλεῖν τοὺς ἐκεῖνα πράττειν ἐπιχειροῦντας, ἢ καὶ πράξαντας ἤδη· καὶ οὕτως ἐπέχεται τὸ κακὸν καὶ ἀνακόπτεται, καταφανῶς ἐληλεγμένης τῆς ἀτοπίας, καὶ πολλῶν εἰς συναίσθησιν ἐλθόντων ὧν ἀνοήτως δεδράκασι.

XXIV. *Theodorus scribit ad Rom. Pont.* — Quo

Διὰ ταῦτά τοι καὶ ἐπιδοξότερος τοῖς πᾶσιν ὁ θεῖος

Digitized by Google

Πατρὶ γίνεται· ὃς γε οὐδὲ μετὰ τὸ παθεῖν τῆς καλῆς ὑφίει ἐνστάσεως, ἄλλους τε πολλοὺς πρὸς ἐκδικίαν τῶν δρωμένων διανιστῶν, καὶ δὴ καὶ γράμμασι τοὺς ἐν ὑπερορίαις ἀλείφων, ὡς ἂν μὴ μαλακίζοιντο πρὸς τοὺς πόνους, ἀλλὰ μειζόνως μᾶλλον ἀνδρίζοιντο. Ἔπεμψε δὲ καὶ τῷ τῆς Ῥώμης προέδρῳ ἐπιστολάς τε καὶ τοὺς ταύτας κομίζοντας, διδάσκων κἀκεῖνον ἕκαστα τῶν πραχθέντων, καὶ ὅσα ὑπέστη πρὸς τῶν κρατούντων, ἀνθ' οὗ τούτους ἐπισχεῖν ἐβουλήθη ἀκολασταίνοντας. Παρ' οὗ καὶ τὰς ἀποκρίσεις εἰλήφει, τὴν μετὰ συνέσεως αὐτοῦ ἐκθειάζοντος ἔνστασιν, καὶ τὸ τῆς γνώμης ἀνάλωτον.

illustrior apud omnes et clarior divini Patris fama facta est; qui ne tot quidem ærumnis afflictus, egregium conatum remisit, tum alios plures ad sceleris ultionem exsuscitans, tum exsules litteris suis confirmans, ne laboribus succumberent, sed viriles potius animos demonstrarent. Misit etiam ad Romanæ urbis antistitem epistolas et tabellarios, ei quæ gesta fuerant, indicans, et quæ ab imperatoribus pertulerat, cum illorum refrenare vellet intemperantiam. A quo responsa vicissim accepit, quibus ipsius prudentiam et constantem atque invictum animum divinis laudibus efferebat.

Ἀλλ' ἐπειδὴ βασιλεὺς θρασὺς ἐμπεσεῖται εἰς κακά, ᾗ φησιν ὁ προφήτης, καὶ αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ σκοτειναί· τοῦτο καὶ ὁ ἀνσιδὴς Κωνσταντῖνος ὑπέστη, δίκην ὧν παρηνόμησεν ἐνδικώτατα εἰσπραχθείς, τὴν βασιλείαν τε θᾶττον ἀφαιρεθείς, καὶ πρὸς ταύτῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἵν' οὓς ἔχων ὠμῶς κακῶς, τούτους ἔχοι μὴ βλέποντας. Οὗ καὶ τῶν βασιλείων ἀπελαθέντος, γίνεται πάλιν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ἡ θεοφιλὴς μήτηρ αὐτοῦ, ἥ καὶ τῆς εἰρήνης ἀντιποιουμένη, καθὰ καὶ τὴν κλῆσιν προείληφεν, οὐδὲν ἧττον ἢ πρόσθεν ταύτης ἐφρόντισε. Διὸ καὶ παραυτίκα λύει τοῖς Πατράσιν ὑπερορίαν, οὐ τοῖς μὲν, τοῖς δ' οὔ· πᾶσι δ' οὖν· καὶ πρό γε πάντων τῷ πρὸ πάντων τὴν ἀρετὴν, ᾧ ἡμετέρῳ, λέγω, ποιμένι καὶ διδασκάλῳ· ὃς καὶ ἀπὸ Θεσσαλονίκης ἐπανιὼν, περιφανοῦς τε, ὡς εἰκὸς, παρὰ πάντων τυχὼν καὶ τῆς ὑπαντῆς, περιφανεστέρας καὶ μᾶλλον πρός τε τοῦ προέδρου καὶ τῆς βασιλίσσης αὐτῆς τῆς εἰσοδίου τυγχάνει τιμῆς. Ὅθεν καὶ τῶν ἄλλων ὁ συναίτιος τῆς διαστάσεως, Ἰωσὴφ ἐκεῖνος ὁ πρεσβύτερος, ὁ καὶ τολμηρᾷ γνώμῃ τὰ ἀτόλμητα ἐράσας, τῶν θείων ἐξωθεῖται περιβόλων, καὶ τοῦ καταλόγου τῶν ἱερέων ἐκβάλλεται· ὡσὰν τῇ τούτου διατομῇ καὶ ἐκπτώσει τὰ λοιπὰ μέλη συνέλθοι καὶ τὴν ἕνωσιν δέξοιτο. Τοῦτο γὰρ καὶ τῇ Αὐγούστῃ πρῶτον γίνεται σπούδασμα· τὸ ἓν ἑλέσθαι, καὶ συμφρονῆσαι ἅπαντας, καὶ μὴ παρακεκομμένους τυγχάνειν καὶ διισταμένους τοῖς σχίσμασιν. Ὅπερ οὖν καὶ καλῶς ποιοῦν θᾶττον συνέδραμε, πάντων ἐν ταυτῷ γενομένων, καὶ ἑνώσει συναφθέντων τῇ κρείττονι.

XXV. *Constantinus regno et oculis privatur. — Irene iterum regnat. — Theodorus ab exilio revocatur. — Josephus œconomus deponitur. — Pax redditur.* — Sed quoniam rex ferus incidit in mala, sicut ait propheta, et viæ ejus tenebrosæ[6]: hoc ipsum sensit imprudens Constantinus, et pœnas iniquitatis suæ æquissimas persolvit, imperio brevi orbatus, atque ante imperium oculis, ut quibus vivens improbe usus erat, eorum lumine privaretur. Eo autem regia pulso, imperium iterum ejus pia mater obtinuit, quæ pacem statim complexa nomini suo congruentem, nihilo illam quam antea segnius conservare studuit. Itaque exsilium Patribus subito relaxat; non his modo vel illis, sed omnibus in universum; atque ante omnes ei qui virtute omnes anteibat, pastori, inquam, nostro ac magistro. Quem Thessalonica redeuntem, frequens, ut par erat, omnium hominum occursus excepit. At longe clarissimus honor fuit, quo ingredientem patriarcha,, et regina ipsa eum honestarunt. Eam ob rem qui ante alios dissensionis socius et particeps fuit, Josephus ille presbyter, qui præfracta temeritate inaudita peregerat, sacris septis ejectus, ex sacerdotum albo expungitur; ut unius amputatione atque casu, reliqua membra coalescant, et conjuncta cohæreant. Hoc enim Augustæ summum studium erat, unum tollere, ut omnes consentirent, nec dissidio ullo vel schismate dissiderent. Quod ei sane feliciter cessit ex animi sententia: brevi enim omnes animis conjuncti ad pacem concordiamque redierunt.

Οὐδὲ γὰρ οὐδ' αὐτὸς ὁ πατριάρχης τό γε ἐφ' ἑαυτῷ ᾔ τῷ γενομένῳ συνῄνεσεν, ἢ μὴ φαῦλον τοῦτο καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἔκρινεν ἔκφυλον, ἢ τοῖς Πατράσιν οὐ συνέπασχε πάσχουσιν· ἀλλὰ σοφόν τι ἐν ἑαυτῷ οἰκονομῶν, καὶ ὃ βαθείας ἦν καὶ τῆς τούτου φρενὸς, οὐκ εἶχε τέως τοὺς δεδρακότας ἀμύνασθαι, τοῦ καιροῦ μὴ διδόντος αὐτῷ πρᾶξαι κατὰ βούλησιν. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὴ ἡ βασίλισσα, τὸ εὐσύνετον ἑκατέρων ἀποδεξαμένη, καὶ ἐν πολλῷ θεῖσα ἐπαίνῳ, πολλὴν ἑκατέροις ἐμαρτύρει καὶ τὴν ἀρετὴν, καὶ τὴν τοῦ λυσιτελοῦντος διάγνωσιν. Ἀνθ' οὗ ὁ μὲν πατριάρχης μικρὸν τῆς ἀκριβείας καθυφεὶς τοῦ μείζονος ἐντεῦθεν κακοῦ, τὸν ἀπονενοημένον ἐπέσχε βασιλέα, διαπει-

XXVI. — Neque enim vel patriarcha ipse, quantum in eo erat, aut factum id approbabat, aut non absurdum illud et alienum ab Ecclesia judicabat, aut Patrum ærumnis non compatiebatur: sed sapiens quoddam consilium, et alta mente, qualis ejus fuit, dignum agitans, non habuit tunc facultatem ulciscendi auctores, temporis injuria, quæ vellet agere, non permittente. Quamobrem regina ipsa utriusque prudentiam amplectens, et magnopere collaudans, summam utriusque virtutem, et in utili dijudicando intelligentiam boni consulebat: quod patriarcha quidem de summo jure nonnihil remittens, vesanum imperatorem a graviori malo

[6] Prov. IV, 19.

Digitized by Google

hac ratione revocasset; minantem jam se, majorum exemplo, sacrarum imaginum hostem fore, nisi quod animo concupierat, peragere sineretur: Pater autem, flagitium propalam arguendo, et acri reprehensione atque objurgatione longius progredi prohibendo, tum eos qui peccarant, tum cæteros omnes qui simile aliquid meditabantur, affectibus suis non intemperanter uti edocuisset. Prorsus autem et relaxare interdum aliquid de judicio, bonum est; et exactum jus non præterire, utilissimum; unum in finem utrumque spectans, ut quod melius est, id pro re nata præstetur. Quod nimirum divini ambo ratiocinantes, altiore quam captus noster ferat consilio, præsentia administrabant, ita ut charitatis vinculum nulla ratione solveretur, quod conjuncti semper fuerant, et divino inter se spiritu colligati. Quod nos certe persuadere nobis debemus, et opportune de his quæ opportune gesta sunt, judicare: ut propositum utrique finem laudemus et amplectamur, et eos qui aliter sentiunt vel affecti sunt, de sententia dimoveamus.

A λοῦντα ἤδη ἔξαρνον καὶ αὐτὸν κατὰ τοὺς προλαβόντας τῶν θείων γενέσθαι εἰκόνων, εἰ μὴ τὸ ἐφατὸν κατεπράξοιτο· ὁ δέ γε Πατὴρ περιφανῶς τὸ ἀνόσιον στηλιτεύσας, καὶ τῇ πολλῇ ἐνστάσει καὶ τῷ ἐλεγμῷ τῆς πρόσω φορᾶς εἴρξας, οὐ μόνον τοὺς δράσαντας, ἀλλὰ καὶ τοὺς τοιοῦτόν τι δρᾷν ὑπηγμένους, μὴ τῶν παθῶν ἀκρατῶς ἔχειν ἐδίδαξε. Πάντως δὲ καὶ τὸ οἰκονομῆσαί τι ἐν κρίσει καλὸν, καὶ τὸ μὴ λιπεῖν τὴν ἀκρίβειαν, ὠφελιμώτατον· ἀμφότερα πρὸς τὸ χρήσιμον νεύοντα, καὶ πρὸς τὴν φυλακὴν τοῦ βελτίονος. Ὅ δὴ μάλιστα καὶ οἱ παρ' ἡμῖν θεοφόροι συνεγνωκότες, λογισμῷ ἢ καθ' ἡμᾶς κρείττονι διετίθουν τὰ ἐπιόντα, πρὸς τῷ μηδὲ τὴν ἀγάπην λιπεῖν, ἣν ἀπαρχῆς εἵλοντο, καὶ ᾗ ἀλλήλους θείῳ συνήρμοσαν πνεύματι. Τοῦτο δὲ πάντως καὶ ἡμῖν στερκτέον, καὶ μετὰ τοῦ B καιροῦ τὰ τοῦ καιροῦ λογιστέον· ὡς ἂν καὶ τὸν ἀμφοτέρων σκοπὸν ἐπαινεσώμεθά τε καὶ ἀποδεξώμεθα, καὶ τοὺς ἄλλο τι ὑπειλημμένους ἢ ἔχοντας, μὴ οὕτως ἔχειν διδάξοιμεν.

XXVII. *Theodorus relicta regia urbe in Saccudionem redit.* — His ergo in hunc modum transactis, Theodorus regia urbe relicta, in monasterium revertitur, optimique pastoris instar segregatas oves convocat, quas se absente prædones animarum abegerant, et in omnes circum montes disperserant. Accurrit insuper innumerabilis aliorum tam monachorum quam sæcularium multitudo, et magni Patris reditui gratulatur, divulgante illum ubique fama, C Theodorumque celebrante, et Saccudionem. Respondebat autem exitus opinioni, et famam res ipsa confirmabat. Quicunque enim accedebant, meliores ab eo fiebant, et præstantiorem inde vitam auspicabantur. Plurimi ex eo tempore Byzantio profecti, ad sanctum protinus advolarunt, ejus tanquam Sirenum minime fallacium vocibus repente capti, redeundi curam penitus abjecerunt. obtestantes, accidentes, omnia supplicum more facientes, ut sibi cum illo esse et vivere liceret, melius longe atque utilius id existimantes quam in sæculo versari. Quos ille cunctos excipiens, eorumque fidem amplectens, Deo offerebat, et in virtutis disciplina exercebat.

Ὁ τοίνυν Πατὴρ ἡμῶν Θεόδωρος τὴν βασιλίδα πόλιν μετὰ ταῦτα ἀπολιπὼν ἔξεισι πρὸς τὸ ἑαυτοῦ μοναστήριον, καὶ συνάγει αὐτῷ οἷά τις ποιμὴν ἄριστος τὰ ἀποφοιτήσαντα πρόβατα, ἃ καὶ οἱ τῶν ψυχῶν ἅρπαγες τῇ αὐτοῦ ἀπουσίᾳ ἐξωσάν τε καὶ ἐπὶ πᾶν ὄρος διέσπειραν. Συντρέχει δὲ καὶ πλῆθος μοναστῶν τε ἄλλων καὶ μιγάδων ἀριθμοῦ κρεῖττον, καὶ τῇ τοῦ μεγάλου παρουσίᾳ συνήδεται, τῆς φήμης πανταχοῦ διαβοωμένης, καὶ Θεόδωρον κηρυττούσης, καὶ Σακκουδίωνα. Ἐδείκνυ δὲ ἡ πεῖρα τοὺς λόγους, καὶ τὴν φήμην τὰ πράγματα. Οἱ γὰρ παραγενόμενοι, βελτίους τὰς ψυχὰς γινόμενοι, πρὸς βίον ἤδη τὸν κρείττονα μετετάττοντο. Ἐκ δὴ τούτου πολλοὶ καὶ τῶν ἀπὸ τῆς Βυζαντίδος ἐξῆεσαν, καὶ ᾗ τάχος τῷ ἁγίῳ προσῄεσαν· οὗ καὶ τῶν λόγων οἷα σειρήνων ἀψευδῶν εὐθὺς ἁλισκόμενοι, ὑποστροφῆς οὐδ' ὅλως ἐμέμνηντο· ἀλλ' ἠντιβόλουν, προσέπιπτον, πάντ' ἐποίουν ἃ τοὺς δεομένους εἰκός· ἵν' αὐτῷ μόνῳ συνῶσιν, αὐτῷ καὶ συμβιοτεύοιεν, κρεῖττον πολλῷ καὶ λυσιτελέστερον τοῦ ἀνεστράφθαι κόσμῳ τὸ συμπεριπολεῖν τούτῳ κρίνοντες. Καὶ μέντοι καὶ δεχόμενος πάντας, καὶ τῆς πολλῆς ἀποδεχόμενος πίστεως, Θεῷ τε προσῆγε καὶ ἀρετὴν ἐξεπαίδευεν.

XXVIII. *Arabum incursio.* — *Constantinopolim venit Theodorus.* — *Studii monasterio præficitur.* — Verum impiis Arabibus Romanum imperium per id tempus infestantibus, cum sedes passim servitutis metu verterent, non solum propinqui, verum etiam remoti ac procul dissiti, necessario faciendum Patri visum est ut tempori cederet, nec manifesto periculo se sociosque (quod amentis erat) objiceret. Quare in regiam urbem se recipit, patriarchæ optabilis, et Augustæ, quibus adventu suo lætitiam incredibilem attulit. Qui mox summis ab eo precibus contendebant, ut Studii moderator cœnobii, quod in urbe erat, esse vellet; et in eo monasticæ exercitationis scholam collocare, ut hac ratione a tanto viro civitatum princeps ornaretur.

D Ἀλλὰ τῶν ἀθεωτάτων Ἀράβων τὴν Ῥωμαίων τηνικαῦτα κατατρεχόντων, καὶ ἀναστάτους διὰ φόβον ἀλώσεως τούς τε πόῤῥω ποιούντων καὶ τοὺς ἐγγὺς, ἀναγκαῖον ἐφάνη καὶ τῷ Πατρὶ δρᾶσαι τὰ τοῦ καιροῦ, καὶ μὴ προφανεῖ κινδύνῳ, ὅπερ εὔηθες κομιδῇ, ἑαυτόν τε καὶ τοὺς συνόντας ῥίπτειν· ὅθεν καὶ τὴν βασιλεύουσαν καταλαβὼν, ἀποδεκτέος τὰ μάλιστα τῷ τε πατριάρχῃ γίνεται καὶ τῇ Αὐγούστῃ, ἡδονὴν αὐτοῖς ὅτι πλείστην τῇ παρουσίᾳ ἐνθέμενος. Οἵγε καὶ λιπαροῦσιν αὐτὸν, ἐγκρατῆ τῆς τοῦ Στουδίου γενέσθαι μονῆς, ἣ κατὰ ταύτην τὴν βασιλίδα τυγχάνει· κἀν ταύτῃ τὸ τῆς ἀσκήσεως πήξασθαι διδασκαλεῖον, ὡς ἂν ἐπὶ τοσούτῳ ἀνδρὶ ἡ πρώτη κοσμοῖτο τῶν πόλεων. Ὑπερφερὴς δὲ πάντως ἐν τῇ μονῇ ναὸς, καὶ τῷ τε κάλλει καὶ τῷ μεγέθει, ὀλίγων μά-

Digitized by Google

λιστα δεύτερος. Οὐκ ἄκαιρον δὲ ἴσως καὶ ὅθεν συνέστη δηλῶσαι τὸ καταρχάς.

species, paucis concedens. Non erit autem abs re fortasse, unde illud initium sumpserit, a principio declarare.

Ἀνήρ τις τῶν εὐγενῶν, καὶ τὰ μεγάλα δυναμένων ἀπὸ Ῥώμης ἐπανήκων, Στούδιος τῷ ἀνδρὶ ὄνομα· Εὐπρέπειον δὲ τοῦτον ἡ καθ' ἡμᾶς γλῶσσα οἶδε καλεῖν· ὃς καὶ τῷ τοῦ πατρικίου καὶ ὑπάτου τετίμητο ἀξιώματι. Οὗτος τοίνυν ἐνταυθοῖ κατεσκηνωκὼς, καὶ πάντα τὰ αὐτοῦ διὰ μέγεθος ἀρετῆς τῷ Θεῷ ἀνατεθεικὼς, καὶ τὸν περιφανῆ τοῦτον σηκὸν τῷ μεγάλῳ Προδρόμῳ καὶ Βαπτιστῇ ἀνιστᾷ, μοναστῶν καταγώγιον ἀποτάξας αὐτόν. Ἐν ᾧ δὴ καὶ, ὡς εἰκὸς, ἄλλοτε ἄλλοι τῶν ἀποτασσομένων συνειλεγμένοι κατὰ καιροὺς καὶ ἀρετῆς ἔργα ὅτι μάλιστα ἐπιδεδειγμένοι, οὐ διελίμπανον ἀλλήλοις συνόντες· ἕως ὁ θεομισὴς Κοπρώνυμος Κωνσταντῖνος πάντας τε ἄλλους μονάζοντας τῆς Βυζαντίδος ἀπήλασε, καὶ δὴ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τούτους. Ἐπεὶ δ' αὖθις ταῖς Ἐκκλησίαις ἐπανῆλθε τὰ πράγματα, καὶ ὁ διωγμὸς τοῦ σχίσματος[3] πέπαυτο, ὀλίγοι μὲν, πλὴν καὶ αὖθις μοναχοὶ, τὸν τόπον κατῴκησαν, δώδεκα, ὡς φασι, καὶ οὐ πλείους τυγχάνοντες.

XXIX. *Studii origo.* — Venerat ab urbe Roma vir genere et opibus præstans, Studius nomine (Euprepium lingua nostra vocare solet), qui et patricii et consulis honorem fuerat adeptus. Hic, cum in hac urbe domicilium collocasset, et omnia sua bona ingenti excelsitate animi Deo consecrasset, præclarum hoc templum magno Præcursori Baptistæ posuit, monachorum deputans habitationi. Et quidem nullo unquam tempore defuerunt, qui communem in eo vitam agentes, præclara virtutis ac religionis suæ argumenta darent : quoad Deo invisus Constantinus Copronymus, indicto monachis bello, cum cæteris omnibus hos pariter Byzantio ejecit. Postquam vero in pristinum statum res Ecclesiæ redierunt, cessavitque monastici habitus persecutio, eumdem locum monachi iterum, sed perpauci, nec plures, ut ferunt, numero, quam duodecim, inhabitarunt.

Τὸν οὖν τόπον ὁ Πατὴρ σὺν τῷ περιφανεῖ ναῷ μοναζόντων ἐνδιαίτημα εὐπρεπέστατον ἀνευρὼν, καθὰ δὴ καὶ τῷ πολίσαντι ἔδοξε, τοῦτον εὐθὺς παραλαμβάνει, καὶ τοὺς ἑαυτοῦ κατασκηνοῖ φοιτητάς. Ἔδει γὰρ ὡς ἀληθῶς τὸν μείζονα πάντων ἐν γεννητοῖς, τῷ μείζονι πάντων κατ' ἀρετὴν τὸν ἴδιον παραθέσθαι ναὸν, καὶ τούτῳ χρήσασθαι καὶ οἰκήτορι καὶ ποιμένι, καὶ ποιμένων ὅτι μάλιστα τῷ κρατίστῳ, οὗ τὰ πρόβατα τῇ τε ἀρετῇ ἐπισημότατα, καὶ τῷ ἀριθμῷ πολυπληθέστατα. Ὧ γὰρ πᾶσα καὶ ἡ μεγίστη σπουδὴ ὅσαι ὧραι τοὺς ὑπ' αὐτῷ βελτιοῦν, καὶ πᾶν εἴ τι κάλλιστον καὶ ὑποτιθέναι καὶ διδάσκειν, καὶ ἑαυτοῦ σωτηρίαν τὸ ἐκείνους σεσῶσθαι νομίζειν, τούτους εἰκὸς καὶ ἐπιδιδόναι καὶ ηὐξῆσθαι, καὶ βίου ἐπειλῆφθαι τοῦ κρείττονος. Ἐξ ὧν καὶ ἡ παρ' αὐτοῖς μονὴ ὀνόματος λαμπροτάτου τετύχηκε, καὶ τοῖς ὅλοις περισημοτάτη γεγένηται. Ἀμέλει καὶ πολλοὺς εἶχεν, ἐφ' οὕτω δόξης προβᾶσα, τοὺς ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν [εἰς] ταύτην συῤῥέοντας, τοῦτο μὲν, λαϊκοὺς, τοῦτο δὲ καὶ μονάζοντας· ἔτι μὴν, καὶ τοὺς ὅσοι βίου τοῦ ἀβροτέρου ἦσαν καὶ ἡδονικοῦ, καὶ οἷς οὐδεὶς που περὶ ἀρετῆς λόγος ἐμέλησεν. Οὓς δὴ καὶ πάντας φιλοφρόνως δεξιούμενος ὁ Πατὴρ, λόγοις τε τοῖς ἀπὸ τῶν θείων κατήχει Γραφῶν, καὶ παρεδίδου τὰ κρείττονα, μηδενὸς ἄλλου ἢ ἀρετῆς μόνης πείθων ἐξέχεσθαι, κτήματος ἀθανάτου καὶ διαμένοντος. Τὰ γὰρ τοῦ κόσμου, φησὶν, ἴσα καὶ εἰρινοῖς[4] ἄνθεσι διαῤῥεῖ παίζοντα ἡμᾶς ταῖς ἀγχιστρόφοις μεταβολαῖς, καὶ πρὶν ὀφθῆναι ἱπτάμενα. Καὶ ὅτι δεῖ τοὺς ἀποτασσομένους, ἀπερίττους εἶναι καὶ κατὰ τὸ ἐνὸν εὐσταλεῖς· ἵν' ἐξῇ τούτοις καὶ ῥᾴον εὐθυπορεῖν πρὸς τὰ ἄνω, καὶ πᾶν διαλύειν τὸ προσιστάμενον. Ὅς γε καὶ τ[οι]οῦ-

XXX. *Theodori vita in Studio.* — Hoc ergo cœnobium Pater cum insigni templo aptissimum et ornatissimum nactus, ex conditoris mente sciscet, adiit, discipulosque suos in eo constituit; sic enim revera conveniebat, eum qui major est inter natos mulierum, ei qui cæteris omnibus major erat virtute, suum ipsius templum apponere, et eumdem ejus incolam ac pastorem esse, ac pastorem longe præstantissimum, cujus oves et numero plurimæ et virtute perinsignes essent. Cui enim et cura omnis et studium erat fidei suæ creditos, meliores in horas reddere, et quidquid pulchrum ac honestum esset, eis proponere atque inserere, eorumque salutem suam salutem ducere; hos par erat augeri maximis incrementis, et vitæ perfectioris apicem capessere. Quorum sane monasterium propterea clarissimum nomen obtinuit, omniumque aliorum celeberrimum evasit. At enim cum multi, crescente ejus fama, quotidie confluerent, partim laici, partim monachi, nonnulli etiam delicatæ vitæ dediti, et voluptuariæ, quibus adeo nulla virtutis cura fuisset, benigne omnes pariter excipiebat, et divinæ Scripturæ documentis instruebat, atque ad meliora ducebat, nullius rei præterquam virtutis studio capi docens, boni immortalis ac perpetui. Res enim mundanæ, inquit, perinde ac flores verni dilabuntur, ac celeri conversione nobis illudentes, prius avolant quam conspici potuerint. Oportet autem eos qui mundo renuntiarunt, omni negotio vacuos esse, et quantum fieri potest expeditos, ut ipsis promptum sit recta tendere ad cœlestia, et obvia quæque perrumpere. Is igitur amorem virtutis tan-

VARIÆ LECTIONES.

[3] σχήματος. [4] *f.* ἐαρινοῖς.

Digitized by Google

tum in ipsis excitavit, ut absque mora ulla et cunctatione, prout animi impetus ferebat, abjectis rebus omnibus totos se Deo dederent, quoddam animæ repagulum esse rati vel respicere ad divitias. Qui et vitam vita permutantes, mollem asperioris humilitatis et fortitudinis temperationem didicerunt, animum ad nullam rerum inferiorum deprimentes. Neque hoc solum, sed monachos etiam, quotquot ad illum ventitarent, cum eoque manere, et ipso duce et magistro uti cuperent, excipiebat animo paterno, omnemque ipsis curam impendebat, non aliter ac proprios filios excolens et amans, et quæcunque velle ipsos sentiret, abunde præstans : neque anteponens eos qui apud ipsum comam deposuerunt, nec secundo loco alios habens, quo affectu homines vani et ambitiosi duci solent : sed unam eamdemque esse vitæ formam intelligens, quocunque tempore illam quis amplectatur : quemadmodum baptismatis vestis una in omnibus nec dispar est : unicuique pro ratione virtutis, proque eo quod in singulis erat boni studio, quæ necessaria forent impendebat, et honoris modum statuebat. Ita ut hoc uno nomine quæ quisque vellet, seu plus seu minus, auferret : quo magis illos hac ratione incitaret ad virtutem, ipsamque præcipue dignam esse honore ostenderet.

XXXI. *Ratio gubernandi.* — Adeo erat videbaturque sublimis hæc vita, ut cuncti præclare secum agi putarent, si vel modicam illius instituti partem in se exprimerent, indeque ad virtutem formarentur dirigerenturque. Sed præter incrementum virtutis, augescente etiam ipsorum multitudine, adeo ut prope ad decem centuriarum numerum pervenisset, facile non erat Theodoro, sed prope impossibile, singulos viritim recensere et cognoscere, eorumque sermones et cogitationes explorare. Quonam enim modo unus tam multos ad minima usque perspectos haberet? Rem excogitavit quæ utilior nobis, ac ejus magnitudine animi digna, maximeque tum ipsi tum monachis foret opportuna. Fratrum præstantissimos elegit et quos major virtus commendabat, eosque cæteris præfecit, ut inspicerent si quid non recte ab aliis fieret, et ad communem magistrum referrent : neque latere posset quod tam multi cernerent et expenderent. Hos propriis et idoneis nominibus appellavit, epistemonarchas, taxiarchas, observatores, excitatores. Tum ex istis eos qui magis progressi erant ac sublimiorem vitam sequebantur, alia nuncupatione donavit, hunc quidem a præposito secundum appellans, alium œconomum, alium subœconomum. Alius aliud cognomen pro ministerii ratione, et operis tractatione sortiebatur.

τον αὐτοῖς ἔρωτα ἐνετίθει τῆς ἀρετῆς, ὡς μὴ ὅπως πρὸς ἀναβολὰς καὶ μελλήσεις, ἀλλ' ὡς εἶχον ὁρμῆς, πάντα ἀποδομένους, Θεῷ προσχωρεῖν, ψυχῆς ὥσπερ ἐμπόδιον καὶ τὸ μόνον προσβλέψαι τὸν πλοῦτον νομίζοντας. Οἱ καὶ βίου βίον ἀμείψαντες, τοῦ ἁπαλοῦ τὸν τραχύτερον, ταπεινώσεως μέτρα καὶ ἀρετῆς ἔμαθον, μηδενὶ τῶν κάτω τὴν ψυχὴν ὑποκλίναντες. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὅσοι τῶν εἰσφοιτώντων μοναχῶν παρ' αὐτῷ μένειν ἐβούλοντο, καὶ αὐτῷ χρῆσθαι ὁδηγῷ καὶ καθηγεμόνι, καὶ τούτους σπλάγχνοις ἐδέχετο πατρικοῖς, καὶ προνοίας ἠξίου τῆς πάσης, ἴσα τοῖς ἰδίοις τέκνοις καὶ περιέπων καὶ στέργων, καὶ πάνθ' ὅσα βουλομένους ἑώρα ἀποπληρῶν· οὐ προτιμῶν μὲν τοὺς παρ' αὐτῷ τρίχα[a] ἀποκειραμένους, ἐκείνους δὲ τοῖς δευτέροις ἐναριθμῶν, ὅπερ ἂν τις πάθοι τῶν φιλοτίμων καὶ περιττῶν, ἀλλ' εἰδὼς ὡς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ σχῆμα, κἂν ὁποι τις αὐτὸ περιβάλοιτο, καθάπερ δὴ καὶ ἡ περιβολὴ τοῦ βαπτίσματος ὁμοία ἐν πᾶσι, καὶ οὐ διαλλάττουσα, κατὰ τὴν ἀρετὴν μόνον καὶ τὴν τοῦ καλοῦ πρόθεσιν, ἑκάστῳ τὸ δέον ἀπένεμε, καὶ τῆς τιμῆς τὸ μέτρον προσένεμεν. Ὡς ἐντεῦθεν καὶ μόνον πλεῖον ἔχειν ἢ ἔλαττον τὸν βουλόμενον, ἵνα καὶ μᾶλλον σπουδαστὰς ποιοῖτο τῆς ἀρετῆς, καὶ αὐτῆς μόνης εἶναι δεικνύοι τὸ τιμιώτερον.

Ἦν καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ὤφθη ὁ βίος ἀνῳκισμένος, ὡς ἀγαπᾷν πάντας, εἰ μικρὰ τῆς ἐκείνων πολιτείας ἐναπομάττοιντο, κἀντεῦθεν εἴη αὐτοῖς τὸ τυποῦσθαι πρὸς ἀρετὴν καὶ εὐθύνεσθαι. Ἀλλὰ τούτων πρὸς τῇ ἐπιδόσει, καὶ εἰς πλῆθος κεχωρηκότων πολυάριθμον, ὡς εἰς δέκα ἑκατοντάδας ὑπερταθῆναι μικροῦ δέοντος· ἦν δ' οὐκ εὐχερὲς τῷ Πατρὶ, ἀλλ' οὐδὲ σχεδὸν δυνατὸν, κατ' ἄνδρα ἕκαστον καὶ ἐξετάζειν καὶ ἐρευνᾷν, καὶ λόγους αὐτῶν καὶ λογισμοὺς ἀκριβοῦν. Πῶς γὰρ ἂν καὶ μόνῳ οἱ τοσοίδε[b] ἄχρι καὶ μικροτάτου καταθεῷντο; Ὅ τῶν ἡμετέρων τὸ κρεῖττόν ἐστιν, ἐννοεῖ τι, τῆς αὐτοῦ μεγαλονοίας ἄξιον· καὶ ὃ μᾶλλον αὐτῷ τε κἀκείνοις λυσιτελεῖν ἔμελλε, τοὺς ἐξέχοντας ἐπιλεξάμενος τῶν ἀδελφῶν· καὶ οὓς ὁ βίος μείζω τῶν ἄλλων ἐμαρτύρει τὴν ἀρετὴν, τούτους εἰς ἐπισκοπὴν προὐστήσατο τῶν λοιπῶν· ἵν' εἴ τι καὶ πραττόμενον οὐ καλῶς τοῖς ἄλλοις ἐστὶν, αὐτοὶ καὶ ὁρᾷν ἔχοιεν, καὶ εἰς τὸν κοινὸν ἀναφέρειν διδάσκαλον· καὶ μὴ ἄν τι δύναιτο λαθεῖν ἐν τοσούτοις ὄμμασιν ἔνδηλον ὄν, καὶ ὑπὸ τοσούτων σταθμώμενον. Οὓς δὴ καὶ κλήσεσιν οἰκείαις καὶ προσφυέσιν ὠνόμασεν· ἐπιστημονάρχας, ταξιάρχας, ἐπιτηρητὰς, καὶ διυπνιστὰς τούτους καλέσας. Τούτων δέ γε πάλιν αὐτῶν τοὺς διαβεβηκότας, καὶ τὸν βίον ὑψηλοτέρους, ἄλλης ἠξίωσε κλήσεως· τὸν μὲν, δευτερεύειν μετὰ τὸν καθηγούμενον φάμενος· τὸν δ' οἰκονόμου τὴν κλῆσιν φέρειν· τὸν δὲ παρ' οἰκονόμου[c]· τὸν δ' ἑτέρας μεταλαχεῖν, κατὰ τὴν ἑκάστῳ ἀποταχθεῖσαν καὶ διακονίαν καὶ ἔργου ἐγχείρησιν.

VARIÆ LECTIONES.

[a] al. τρίχας. [b] al. τοσοῦτοι. [c] al. παροικονόμου.

Digitized by Google

Ἐξέθετο μέντοι καὶ Παραγγελίας ἐγγράφους, διὰ στίχων ἰάμβων, πῶς ἑκάστῳ μέλλον ἐστὶ τὰ ἐπιτεταγμένα πληροῦν. Μᾶλλον δὲ τῶν στίχων ὑπηγορία[7] ἀπ' αὐτοῦ ἤρκται τοῦ ἡγουμένου, καὶ καθεξῆς ἅπαντας διοῦσα, μέχρι καὶ τοῦ πάντων ὑστάτου. Διωρίσατο δὲ καὶ τίσιν ἐπιτιμίοις ἢ ἀφορισμοῖς ἢ γονυκλισίαις τοσαῖσδε, ὁ τῶν θείων ὕμνων καθυστερῶν ὑπαχθήσεται, ἢ ὁ σκεῦος συντρίβων, ἢ εἰκαίως ῥίπτων καὶ παραμελῶν· ἢ ὁ τὸν ἀδελφὸν ἔν τινι διαπληκτίσας, ἢ ὁ λόγον περιττὸν περιττῶς ὁμιλῶν, καὶ μὴ γλώσσης εἰδείη κρατεῖν. Τούτοις πᾶσιν ἀναλόγως τοῖς πραττομένοις, καὶ τὰς ἐπιτιμίας προσέθηκεν· ὥστ' ἔχειν τοὺς παρὰ τοῦ Πατρὸς καταστάντας ἀρχηγοὺς ἔργον ὅτι μάλιστα τοῦτο καὶ σπούδασμα, πάντα διασκοπεῖν τὰ τῶν ἀδελφῶν, πάντα ἀνερευνᾶν, πᾶσι δεόντως προσφέρεσθαι· συνεφάπτεσθαι δὲ καὶ τὸν μέγαν τοῦ κόπου αὐτοῖς, ἅτε καὶ μᾶλλον αὐτὸν τὰ πάντων ἐπηχθισμένον· καὶ εἶναι οἷόν τινα κυβερνήτην ὑψοῦ καθήμενον, καὶ τῶν ἀνέμων ἐπιτηροῦντα τὰ πνεύματα· ἢ στρατηγὸν ἄριστον ἀπάντων ὑπερπονοῦντα καὶ κινδυνεύοντα, καὶ δοκιμὴν ἀπάντων λαμβάνοντα· ὡς πληροῦσθαι ἐπ' αὐτῷ καὶ τὸ τοῦ θείου Ἱερεμίου, ὅτι *Δοκιμαστὴν δέδωκά σε τοῦ λαοῦ μου, καὶ γνώσῃ ἐν τῷ δοκιμάζειν σε τὴν ὁδὸν αὐτῶν.*

Θαυμάζεται παρὰ πάντας Μωσῆς, ἐπεὶ καὶ θεοφανείας ἠξίωται, ὅτι δεῆσαν αὐτῷ τὸν ὑπὸ χεῖρα εὖ διαθεῖναι λαὸν, ἑκατοντάρχους τούτοις, καὶ πεντηκοντάρχους, καὶ δεκάρχους ἐπέστησεν, ἵν' ἔχοιεν ἐκεῖνοι τὰ τοῦ πλήθους ἐπανορθοῦν. καὶ πᾶν εἴ τι τούτοις ἐστὶ διαλύειν ἀμφισβητούμενον. Ἀλλὰ Μωσῆς μὲν οὐ παρ' ἑαυτοῦ, οὐδὲ μόνος τοῦτο ἐφεῦρεν, ἀλλὰ τῆς ἑτέρων ἐδεήθη συμβουλίας, ἐξ ὧν ὑπῆχθη πρὸς τὸ λυσιτελοῦν τῷ λαῷ. Καὶ Μωσῇ μὲν οἱ καταστάντες ἀρχηγοὶ, μικρῶν καὶ περὶ τῶν σωματικωτέρων καὶ ὧν μικροπρεπὴς ἡ διάταξις, τὰ τῆς ἀρχῆς διετίθουν· ὁ δὲ παρ' ἡμῖν ὑποφήτης, καὶ μόνος καὶ παρ' ἑαυτοῦ, καὶ περὶ τῆς πάντων κρείττονος ἐπιστασίας· εἴπερ κρεῖττον ἁπάντων ψυχὴν καθαίρειν, καὶ τὸν ἐντὸς ἄνθρωπον· τὰ βεβουλευμένα οὖν δράσας, οὐμενοῦν οὐδ' ὅσον εἰπεῖν, μείζονος ἄξιος καὶ τοῦ θαύματος, καὶ διαφορωτέρας τῆς ἀναῤῥήσεως.

Ἐπεὶ δ' οὐδὲν οὕτως πρὸς ἕνωσιν ἄριστον ὡς ἰσότης καὶ κοινωνία ἐν ἅπασιν (ἀπεῖη γὰρ ἐν τοῖς κατὰ Θεὸν πολιτευομένοις, τὸ ἐμὸν λέγεσθαι καὶ τὸ σὸν, καὶ τὸ μεῖζον καὶ ἧττον, τὰ φαῦλα ταῦτα καὶ τῆς ὁμοφροσύνης διαστατικὰ), κοινὰ τὰ πάντα ἔχειν καὶ τὰ ἐνδύματα διετάξατο· ὡς ἂν ἕκαστος τοῦ χρῄζοντος γίνοιτο, καὶ μὴ ἀποκεκληρωμένος τοῦ ἰδιάζοντος. Ἀποτάξας πᾶσι καὶ οἴκημα ἕν, ἵν' ὁ βουλόμενος, ἐκεῖ τὸ ἱμάτιον τιθεῖτο[8], εἶτ' ἀπορῥιφθῆναι δέον, εἶθ' ὑφανθῆναι· καὶ ἀναλαμβάνειν παρὰ τοῦ ταῦτα ἐπιτεταγμένου καινὸν ἄλλο καὶ ἄῤῥυπον. Ὧν γὰρ ὁ βίος κοινὸς καὶ δίαιτα καὶ τοάπεζα, καὶ πάνθ'

A

B

C

D

XXXII. *Iambici ad monachos.* — Edidit præterea Institutiones iambicis versibus conscriptas, quemadmodum unumquemque imperata facere oporteret. Quorum versuum contextus initium a præposito ipso duceret; tum deinde cæteros omnes ad infimum usque percurrens, definit ac statuit, quibus pœnis, quibusque separationibus aut genuflexionibus affici debeat, qui ad divinas laudes tardius venerit, qui vas confregerit, aut temere projecerit, ac negligentius tractarit; qui fratrem in re quapiam offenderit, qui in loquendo modum excesserit, et linguæ frenum non injecerit. Quibus omnibus congruentes pro delicti modo pœnas imposuit. Ita ut qui sub Patre ipso præfecti erant, iis præcipua cura esset et labor prospicere fratrum rebus, vestigare omnia, universis prout res poscebat opitulari. Ipse autem illorum laborem sublevabat pater, utpote qui omnium molestias maxime sentiret: ac navarcho similis erat in specula sedenti, et flatum ventorum observanti: vel duci eximio majorem laboris ac periculi partem in se suscipienti, ac suorum experimentum facienti: ita ut in ipso impleretur illud divini Jeremiæ: *Probatorem dedi te populi mei, et scies, et probabis viam eorum* [h].

XXXIII. *Confertur cum Moyse.* — Magna est Moysis apud omnes admiratio, quod postquam Dei aspectu dignatus esset, quia gubernari ab ipso populum oportebat, præfecit ipsi centuriones et quinquagenarios et decuriones, qui multitudinem rite moderarentur, et controversias quæcunque orirentur dirimerent. At istud Moyses haud per se neque solus invenit, sed opus habuit aliorum consilio, a quibus ad id quod populo conducibile erat, adductus fuit. Et quidem qui sub Moyse præerant, minoribus prospiciebant rebus atque ad corpora pertinentibus, et quarum administratio levioris momenti erat. Noster vero antistes hoc et solus, et ex seipso præstitit, ac sapientia quadam excellenti: siquidem mentes et interiorem hominem procurare res est omnium præstantissima. Cum igitur animi sui consulta perfecerit, admiratione supra quam dici possit ac singulari præconio dignus est.

XXXIV. *Studium communis vitæ et æqualitatis.* — Quoniam autem nulla res magis ad concordiam facit, quam rerum omnium communio et æqualitas (nam in ea quæ secundum Deum est vivendi ratione dici non debet meum et tuum, aut majus et minus, quæ prava sunt et concordiæ inimica), constituit ut communia essent omnia, etiam vestes: quo unusquisque sortiretur quidem ea quibus indigeret, proprium autem nihil sibi vindicaret. Unum voluit et locum esse ubi singuli possent vestem, sive illam prorsus abjici, sive sarciri oporteret, deponere, et novam ab eo cui id negotii commissum

[h] Jerem. VI, 27.

VARIÆ LECTIONES.

[7] al. ἐπηγορία. [8] Al. τιθοῖτο.

Digitized by Google

erat, accipere. Quorum enim vita et institutum et mensa una est, et omnia in commune posita, vel, ut aliquid sublimius dicam, quorum animæ ipsæ et ad Deum exaltatio et ascensio communis erat, illos decebat omnia, etiam minima quæque, tanquam communia accipere, ut apud ipsos communitas rerum omnium et æqualitas servaretur, juxta id quod ab Apostolo dictum est, quia *Multitudo credentium erat cor unum et anima una : nec quisquam eorum quæ possidebat aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia* [1]. Quare neque ipse Pater penes se quidquam habebat proprium aut non de medio sumptum : sed in eodem ac cæteri vestiario tunicam deponens, illam sumebat quæ prima occurreret, et quam videret asperrimam, ut hac etiam in re cunctis esset humilitatis exemplar.

XXXV. *Laboris studium.* — Memor autem beati Pauli dicentis : *Neque gratis panem manducavi; sed manus istæ mihi, et iis qui mecum erant, ministraverunt* [2] ; laborare et ipse constituit, manus continuo versans in codicibus, operamque suam ad eos adjungens ex discipulis, qui opus manu faciebant. Exstant apud nos ad hunc diem ejus manu scripta pulcherrima. Composuit et libros alios, quos propria lingua dictavit, quorum sensus manifestam quamdam divinæ gratiæ vim ostendunt.

XXXVI. *Theodori scripta Catechesis Parva.* — In his primum locum tenet, qui Parva dicitur Cachesis, quatuor et triginta supra centum distincta sermonibus, quos quidem fratribus ipse pronuntiavit, congruentes cuique diei singulos, lectissimis sententiis, verbisque ornatissimis, scite admodum pertractans, nunc de animi fortitudine adversorumque contemptu, de monasticæ observationis perseverantia, et membrorum mortificatione ; nunc de constantia in quotidianis certaminibus, et præstanti adversus casus omnes animi contentione. Ex hoc libro tres sermonum particulæ prima quaque die hebdomadis apud nos in Ecclesia recitari consueverunt, quæ nobis rerum agendarum memoriam refricant, et ad vitam deinceps instituendam conducunt.

XXXVII. *Catechesis Magna.* — Alterum deinde librum elaboravit, Magnum Catechisticum, tribus membris seu partibus comprehensum ; qui egregia cœnobii instituta singillatim declarat, disciplinam tradens supra quam dici queat, utilissimam. Quantum vero utrique insit gratiæ, cœlestisque philosophiæ, cuivis notum, qui eorum lectionem vel leviter attigerit. Etenim multi sane libros multos, eosque utiles elucubrarunt, elegantia et sermonis ornatu excellentes : mihi tamen sic persuadeo, nullo ex alio tantum lucis, tantumque compunctionis haurire animam, quantum ex Patris Catechesibus, quæ singularem cum suavitate persuadendi vim habent, et conjunctam cum utili gratiam præ se ferunt.

XXXVIII. *Panegyrici.* — Scripsit præterea vir

[1] Act. IV, 32. [2] II Thessal. III, 8.

A ὁμοῦ, ἤ, ἵνα τὸ ὑψηλότερον φῶ, ὧν αἱ ψυχαὶ κοιναί, καὶ ἡ πρὸς Θεὸν ὕψωσις καὶ ἀνάβασις· τούτους τι ἄλλο, καὶ οὐχὶ μέχρι τοῦ μικροτάτου πάντ' ἐχρῆν ἐλέσθαι κοινά ; ἵνα διὰ πάντων αὐτοῖς καὶ τὰ τῆς κοινωνίας σώζοιτο καὶ ἰσότητος, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου, ὅτι *Τοῦ πλήθους τῶν πιστευσάντων ἦν ἡ καρδία καὶ ἡ ψυχὴ μία, καὶ οὐδὲ εἷς τις τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ ἔλεγεν ἴδιον εἶναι, ἀλλ' ἦν αὐτοῖς ἅπαντα κοινά.* Τούτου ἕνεκα καὶ αὐτὸς ὁ Πατὴρ, οὔτε τι ἰδιάζον εἶχε παρ' ἑαυτῷ, οὔτ' ἄλλως ὑπεξῃρημένον· ἀλλ' ἐν τῷ αὐτῷ ἱματοφυλακίῳ τὸν χιτῶνα ἴσα τοῖς ἄλλοις ἀποτιθέμενος, τὸ προστυχὸν καὶ οἷον μᾶλλον ἐώρα τῶν ἐνδυμάτων τραχύτερον ἀνελάμβανεν· ὡς ἂν εἴη κἂν τούτῳ τύπος τοῖς ὑπ' αὐτὸν ταπεινώσεως.

B

Μνημονεύων δὲ ἀεὶ τοῦ μακαρίου Παύλου εἰρηκότος, ὅτι *Δωρεὰν ἄρτον οὐκ ἐφαγον· ἀλλ' αἱ χεῖρες αὗται ἐμοὶ καὶ τοῖς σὺν ἐμοὶ διηκόνησαν·* ἐργάζεσθαι καὶ αὐτὸς ἤθελε πάντοτε τὰς χεῖρας ταῖς ἕλκτοις κινῶν, καὶ τὸν ἴδιον κόπον τοῖς ἐργοχείροις συνεισφέρων τῶν μαθητῶν. Ἐξ ὧν καί τινα τῶν βιβλίων ἔτι μένουσι παρ' ἡμῖν τῆς αὐτοχείρου γραφῆς κάλλιστα ὄντα πονήματα. Συνέταξε δὲ καὶ βίβλους ἑτέρας, ἃς οἰκείᾳ γλώσσῃ ὑπηγόρευσε· καὶ τὸν ἐν αὐταῖς νοῦν θείας εἶναι τὸ πλέον ἔδειξε χάριτος.

Καὶ πρώτη μὲν βίβλος αὐτῷ, ἡ Μικρὰ λεγομένη Κατήχησις, τεσσάρων οὖσα καὶ τριάκοντα λόγων πρὸς τοῖς ἑκατόν· ἡ τοῖς ἀδελφοῖς ἐπὶ στόματος ὡμιλήθη, καὶ τὰ πρόσφορα ἑκάστῃ ἡμέρᾳ, ἐννοίαις ὑπερφυέσι καὶ ῥήμασι θειοτέροις, εὐσκόπως ἐν αὐτῇ ἐνεσημάνθη, τοῦτο μὲν, ἀνδρεία ψυχῆς καὶ τῶν δεινῶν ὑπερφρόνησις· τοῦτο δὲ, καρτερία περὶ τὴν ἄσκησιν καὶ τῶν μελῶν νέκρωσις· τοῦτο δ' ἐν τοῖς καθ' ἡμέραν ἀγωνίσμασι, στερρότης νοῦ, καὶ τῶν ἐπιόντων ἀντίστασις. Ταύτης τῆς βίβλου τρεῖς λόγων περικοπαὶ κατὰ μίαν τῶν ἑβδομάδων παρ' ἡμῖν ἐπ' ἐκκλησίας ἀναγινώσκονται· ὑπόμνησίν τε ἡμῖν δηλαδὴ τῶν πρακτέων, καὶ τοῦ ἐξῆς βίου εἰσηγούμεναι τὴν ὠφέλειαν.

C

Δευτέρα δὲ μετ' ἐκείνην, ἐπονήθη βίβλος αὐτῷ, ἡ Μεγάλη καλουμένη Κατηχητικὴ, ἐν τρισὶ τμήμασι διαπλουμένη· ἡ καὶ ἀνὰ μέρος τὰ καλὰ τοῦ κοινοβίου διεμφαίνει παραγγέλματα, τὴν διδασκαλίαν ὡς οὐκ ἄν τις εἴπῃ διεξιοῦσα εἰς τὸ ὠφελιμώτατον. Ὅσης δὲ ἀμφότεραι χάριτος καὶ φιλοσοφίας τῆς ἀνωτάτω, παντὶ γνώριμον, τῷ καὶ μικρὸν ἐπιστήσαντι. Καὶ γὰρ πολλοῖς μὲν ἄλλοις βίβλοι πολλαί τε καὶ ὠφέλιμοι ἐξειργάσθησαν, κάλλει τε καὶ φράσει ὑπερφερεῖς· ἀλλὰ πείθομαι μὴ τοσοῦτον ἀπ' ἄλλης φωτισμοῦ οὕτω πληροῦσθαι καὶ κατανύξεως τὴν ψυχὴν, ὅσον ἀπὸ τῶν τοῦ Πατρὸς Κατηχήσεων, πολὺ τὸ ἐπαγωγὸν μετὰ τοῦ ἡδέος ἐμφαινουσῶν, καὶ μετὰ τοῦ ὠφελίμου τὸ χαριέστατον.

D

Καὶ Πανηγυρικὴν δὲ βίβλον συνέταξεν ὁ θεόληπτος,

Digitized by Google

ἔνθα τὰς περιφανεῖς τοῦ Δεσπότου διέξεισιν ἑορτὰς, καὶ λόγοις εὐγενέσι κοσμεῖ· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ τῆς Θεομήτορος καὶ τοῦ Προδρόμου ὡσαύτως καὶ Βαπτιστοῦ· οὗ καὶ τὸ τῆς πολιτείας ἀνῳκισμένον ἐπιχαρίτως ἐξύμνησε.

Συνετέθη δ' αὐτῷ καὶ βίβλος διὰ στίχων ἰάμβων· τήν τε πλάσιν τοῦ γενάρχου διαλαμβάνουσα καὶ παράβασιν, καὶ φθόνον τοῦ Κάϊν, καὶ χεῖρα, φεῦ, κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ ἐπανατεινομένην, καὶ φόνον ἐργαζομένην τὸν ἀδικώτατον. Καὶ μέντοι πάλιν καὶ τοῦ Ἐνὼχ εὐαρέστησιν, καὶ τοῦ Νῶε καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ δὲ φύντων γέννησιν, βίον, διαγωγήν. Ἀπηριθμήσατο δὲ ἐν αὐτῇ καὶ πᾶσαν τὴν τῶν Εἰκονομάχων αἵρεσιν, οὓς καὶ ὡς κακῶν σπουδάρχας, τῷ ἀναθέματι καθυπέβαλεν.

Αἱ δὲ τῶν Ἐπιστολῶν αὐτοῦ βίβλοι πέντε, αἱ παρ' ἡμῖν οὖσαι τέως· ἐν αἷς καὶ τὸ πεπαῤῥησιασμένον τοῦ Πατρὸς δείκνυται, καὶ τὸ τῆς ψυχῆς μεμερισμένον καὶ σπουδαιότατον· καὶ ὅπως κἂν τοῖς πάθεσιν ἀνάλωτος ἔμεινε καὶ ἀήττητος, μηδὲν τῶν δεινῶν τρέσας, μηδὲ καθυφεὶς τοῦ φρονήματος ἐν τοσαύταις ἐπαγωγαῖς τῶν καιρῶν καὶ ἐπαναστάσεσι.

Πρὸς πᾶσαις δὲ καὶ βίβλος Δογματικὴ τῷ φιλολόγῳ ἐξείργασται· ἐν ᾗ στερρολ λόγοι καὶ ἀντιῤῥητικοὶ θαυμασίως τούτων ἐξησκημένοι, καὶ τὰ τῶν Εἰκονομάχων σοφίσματα διαλύοντες· ἄγχοντες αὐτοὺς, καὶ οὐδ' ἀναπνεῖν συνόλως ἐῶντες, ἀλλὰ ταῖς ἀληθιναῖς τῶν δογμάτων προτάσεσι τὸ ψεῦδος αὐτῶν καταβάλλοντες. Ἔνθα καὶ κατὰ τῶν δυσσεβῶς βεβασιλευκότων πολὺς πνεῖ, στίζων κἀκείνους λόγοις τοῖς πρέπουσι· καὶ οἷς ἂν διαπαντὸς ὁ βίος αὐτῶν στηλιτεύοιτο.

Αὗται αἱ βίβλοι, ἃς ὁ θεοφόρος Πατὴρ ὑπηγόρευσε, καὶ γλώσσῃ σοφωτάτῃ ἐτράνωσεν. Εἶχε γὰρ ἀεὶ ἐν αὐτῷ τὴν ἀληθινὴν σοφίαν καὶ πρώτην ὑπηχοῦσαν αὐτῷ καὶ τὸ φῶς τῆς γνώσεως ἐπιλάμπουσαν· μικρὰ ἢ οὐδὲν τῆς κάτω δεόμενος σοφίας, καὶ ἧς ἦν πάλαι ὑπεριδὼν, ἀφ' οὗ πρὸς τὴν ἄνω διέκυψεν· ὅθεν καὶ τῇ χάριτι πλεονάζων, πολλὴν κατὰ πᾶσαν ἡμέραν τὴν ἐργασίαν ἐπῆγε, γράφων αὐτὸς, ἄλλοις ὑπαγορεύων, τὰ πρακτέα ὑποτιθεὶς, τοῖς θείοις πείθων ἐμμελετᾶν· ἑνὶ λόγῳ πάντας ὠφελῶν, πᾶσι παραδιδοὺς τὰ σωτήρια.

Ἀλλ' οὐκ ἔμελλεν οἴσειν ὁ πονηρὸς, οὐδὲ ἀνέξεσθαι, εἰ μὴ πάλιν τῷ δικαίῳ ἐπίθοιτο, οἷα βασκαίνων αὐτῷ πάντοτε, καὶ ποιοῦντι καλῶς ἐγκοτῶν. Τὸν γὰρ τῶν σκήπτρων τηνικαῦτα ἐπειλημμένον ἀτεχνῶς ὑπελθὼν, Νικηφόρον φημὶ τὸν δύστροπον, τὸν καὶ τὴν θεοφιλῆ Εἰρήνην τῆς βασιλείας ἐξώσαντα, καὶ ἑαυτῷ ταύτην ἐπὶ κακῷ περιθέμενον τῷ σφετέρῳ, δι' ἐκείνου κακώσειν τὸν ὅσιον, ἔργον ὁ ἀναιδὴς τίθεται. Ὅτῳ δὲ τρόπῳ, ὁ λόγος ἤδη ἐρεῖ. Οὗτος τοιγαροῦν ὁ Νικηφόρος, τῷ[a] μὲν δοκεῖν Χριστιανὸς τυγχάνων, καὶ ἡμῖν κοινωνῶν τοῦ ὀνόματος,

A divinus Panegyricum volumen, in quo insignes Domini dies festos enarrat, et præclaris orationibus exornat; nec Domini solum, verum etiam Deiparæ, et Præcursoris item Joannis Baptistæ; cujus etiam solitudinem, vitamque ab hominum congressu semotam, eleganti hymno celebravit.

XXXIX. *Iambici.* — Scripsit et librum iambicis versibus, in quo et primi parentis ortum lapsumque descripsit, Cainique invidiam, ac manum, quæ fratri, heu! injecta, cædem patravit iniquissimam. Enochi deinde gratam innocentiam, ac Noe, ejusque filiorum exortum, vitam, conversationem. Recensuit insuper eodem opere universam Iconomachorum hæresim, quos ut malorum fautores atque auctores anathematis nota perstrinxit.

B XL. *Epistol. libri quinque.* — Epistolarum autem ejus libri quinque sunt numero, qui apud nos hactenus asservantur: in his et singularem Patris libertatem videre est, et sollicitudinem ac sedulam industriam; et quemadmodum inter calamitates erectus semper manserit, et invictus, nullis ærumnis fractus, nihil remittens de mentis proposito, in tantis incursibus et temporum injuriis.

XLI. *Dogmaticus liber.* — Præter hos omnes, Dogmaticum etiam librum composuit, in quo validæ insunt disputationes refutatoriæ mirabiliter contextæ ad dissolvenda Iconomachorum sophismata, quibus illi sic urgentur et anguntur, ut nec spirare eos sinat, verisque dogmatum argumentis illorum C mendacia expugnet ac dejiciat. Contra impios autem imperatores multis invehitur, illos pariter congruenti oratione contingens, quæ illorum vitæ moribusque perpetuam notam inussit.

XLII. — Atque hi sunt libri quos deifer Pater ore suo edidit, ac disertissima lingua explanavit. Semper enim præsentem habuit secum veram sapientiam primam omnium intus insonantem, et mentis aciem illustrantem; parum aut nihil penitus egens humana sapientia, quam contemnebat jamdudum, ex quo ad sublimiorem illam oculos converterat. Quo fiebat, ut abundantis gratiæ ope nixus, multa quotidie indefessus præstaret, scribens ipse, aliis dictans, facienda præcipiens, divinis rebus incumbere persuadens, atque, ut uno D verbo dicam, omnibus commodans, omnes aptis ad salutem rebus instituens.

XLIII. — *Imperator restitui jubet Josephum.* — Sed ferre non poterat inimicus, nec tenere se, quin Theodorum iterum aggrederetur, tanquam invidens ipsi perpetuo, ejusque recte factis succensens. Eum enim qui sceptris per id tempus potiebatur, Nicephorum dico improbum illum, qui piam Irenen imperio spoliavit, et imperium ipse per vim atque injuriam invasit; hunc, inquam, ad oppugnandum sanctum virum Theodorum impudens excitavit. Quonam autem pacto, deinceps exponam. Hic ergo Nicephorus, specie quidem Christianus, eamdemque

VARIÆ LECTIONES.

[a] al. τό.

Digitized by Google

nobiscum communionem habens nominis, revera autem, factisque ipsis, Christi hostis (quod omnium pessimum erat) conquiescere nequibat, tanquam ad malum natus, nisi omnia miscere conaretur, et quidquid in animum venisset, nihil intentatum relinqueret. Cui inter cætera nulla cura, nulla sollicitudo fuit, res Ecclesiæ perturbare, ut ad majora, et qualia ipsum decebant, ejus malitia progrederetur. Hac enim pace, quam paulo ante adepta vix fuerat, frui non ferens, multis nuper agitatam tumultibus, alia rursum ratione conatus est in novos motus seditionesque conjicere. Josephum siquidem illum, communi Ecclesiæ calculo a Tarasio, ut dictum est, jure olim ejectum ob manifestum ab eo commissum crimen, quod nemini obscurum est, non dubitavit iterum tyrannice et contra canones, heu! in Ecclesiam revocare, atque ademptum illi sacerdotium restituere. Quid novus hic dogmatum auctor non erat dicens? quid non agens? quod denique sceleris genus prætermittens, ut cogitata et inchoata perficeret? adeo ut, quod omnium absurdissimum erat, hæc jam dicere non puderet: Nihil novi, inquit, aut temerarii alioqui fecerimus, si ab alio pulsum ipsi recipiamus. Quinimo charitatis legem observabimus; in quo quidem et obsequentes universos habebimus, et suffragatores atque socios. Et legem hoc loco charitatis, (o legum æquitas, et sacri sermones!) impudens commemorabat, cui nec quid lex, quid charitas sit, exploratum unquam fuit! Quem si nihil aliud, hoc certe cogitare oportebat, quamvis amens et vecors in cæteris esset: tametsi hunc patriarcha Tarasius deposuerit, qui a nobis nunc abiit, et ad superas sedes emigravit; tametsi suis aliis eum sententiis damnaverint: at nobis non solum quæ ab illis statuta sunt transilire nefas est, sed eadem confirmare vel maxime convenit, cum eadem nobis atque illis sit gratia: ne Patrum nostrorum leges mutare videamur, et studio impii esse.

XLIV. *Patriarcha restituit Josephum.* — Quorum ille nihil prorsus recogitans, patriarcham vi aggreditur: Nicephorus is erat Tarasii successor: omnibus eum machinis oppugnans, ut vel invitus voluntati ejus obsequeretur, et sacerdotium redderet Josepho. Quod ille sane vi tandem ægre adductus præstitit, veritus, opinor, vir Dei, ne atrocius quippiam insanus ille moliretur, Ecclesiamque vehementius exagitaret, si quod tantopere concupierat, non obtineret.

XLV. *Theodorus ideo se subtrahit a patriarcha.* — Verum hæc audacia denuo scidit Ecclesiam, eosque qui antea concordes erant, rursus divisit. Etenim Pater noster Theodorus indigne ferens quæ gesta fuerant, statim ipse cum omnibus monachis abscessit: cum eorum, qui facinus illud patraverant, sententiæ aut consilio, neque ser-

A τῇ δὲ ἀληθείᾳ καὶ οἷς εἶχε πράττειν, μισόχριστος, καὶ πολλῷ τούτου χεῖρον, οὐμενοῦν οὐδ' ἐν ἑαυτῷ μένειν ἐδόκει, οἷα τῷ πονηρῷ πραθείς, εἰ μὴ πάντα διαπράττειν ἐπιχειροίη, εἰ καὶ μηδενὸς τῶν κατὰ γνώμην ἀπέχοιτο. Ὅς γε πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν διαθεῖναι κακῶς, οὐδὲ μικρᾶς ἔθετο τῆς φροντίδος· ἵνα ἔχοι καὶ μᾶλλον ἐπὶ τὰ μείζω τὴν κακίαν ὁδεύουσαν, καὶ ἐφ' ἃ τούτῳ πρέπον ἐστίν. Οὐκ ἐνεγκὼν γὰρ ταύτην μένουσαν ἐπὶ τῆς εἰρήνης ὁρᾷν, ἣν μόλις ἀπέλαβεν ἐναγχος, πολλαῖς πρότερον κλονηθεῖσαν ταῖς ταραχαῖς, πειρᾶται καὶ τρόπον ἄλλον ὁ βάσκανος, στάσιν αὐτῷ καὶ ταραχὴν ἐμβαλεῖν. Τὸν γὰρ Ἰωσὴφ ἐκεῖνον, τὸν πάλαι ψήφῳ κοινῇ τῆς Ἐκκλησίας ἐνδίκως, καθὰ καὶ εἴρηται, πρὸς τοῦ ἐν ἁγίοις ἀπωσθέντα Ταρασίου, ἐφ' ᾧ τὸ περιφανὲς B ἐκεῖνο εἰργάσατο τόλμημα, ὃ τῶν πάντων οὐδεὶς ἀγνοεῖ, τοῦτον τολμᾷ πάλιν τυραννικῶς, φεῦ! καὶ ἀκανονίστως τῇ Ἐκκλησίᾳ εἰσαγαγεῖν, καὶ τὴν ἀφαιρεθεῖσαν δοῦναι ἱερωσύνην· τί μὲν ὁ καινὸς οὐ λέγων δογματιστής; τί δ' οὐ πράττων; ποῖον δὲ πονηρίας εἶδος μεθεὶς, ὥστε εἰς ἔργον αὐτῷ χωρῆσαι τὸ σπουδαζόμενον; ἔνθα καὶ τὸ πάντων εἰρηκέναι καταγελαστότατον, ὡς Οὐδὲν, φησὶ, καινὸν, ἢ ἄλλως παρακεκινδυνευμένον δράσοιμεν, εἰ τὸν ὑπ' ἄλλου ἐξωσθέντα, αὐτοὶ προσλαβοίμεθα. Μᾶλλον μὲν οὖν καὶ νόμον ἀγάπης τιμήσαιμεν· ἐφ' ᾧ δὴ καὶ πειθομένους ἕξομεν ἅπαντας, καὶ ταῦτα ἡμῖν συμφρονοῦντας καὶ πράττοντας. Καὶ νόμου ἐνταῦθα καὶ ἀγάπης, ὧ νόμων εὐθύτης καὶ ἱεροὶ λόγοι, ὁ ἀναιδὴς C μέμνηται, ὁ μηδὲ ὅ τί ποτέ ἐστι νόμος ἢ ἀγάπη πώποτε εἰδώς. Ὅς εἰ μή τι ἄλλο, τοῦτο γοῦν ὅμως ἐχρῆν συνιδεῖν, τἄλλα καίπερ ἀσυνετῶν, ὅτι κἂν ὁ πατριάρχης Ταράσιος τοῦτόν ἐστι καθελὼν, ὃς νῦν ἡμᾶς ἀπέλιπε, καὶ πρὸς τὰ ἄνω διέβη, κἂν ἄλλοι τούτῳ τὴν καταδικάζουσαν ἤνεγκαν, ἀλλ' ἡμᾶς γε, οὐχ ὅπως τὰ ὑπ' ἐκείνων παραβαίνειν, ἀλλὰ καὶ βεβαιοῦν ἐς ὅ τι μάλιστα χρὴ, μιᾶς οὔσης ἡμῖν τε κἀκείνοις τῆς χάριτος· ὡς ἂν μὴ δόξωμεν Πατέρων νόμους μετακινεῖν, καὶ ἀσεβεῖν ἐξεπίτηδες.

Ὧν οὐδὲν ἐκεῖνος ἐννοεῖν ἔχων, ἐπιτίθεται βιαίως τῷ πατριάρχῃ. Νικηφόρος δ' ἦν οὗτος ὁ τοῦ Ταρασίου διάδοχος· ἀνάγκην οὐδὲ φορητὴν τούτῳ ἐπάγων, ὡς ἂν πράξοι καὶ μὴ βουλόμενος, τὸ ἐκείνῳ δοκοῦν, καὶ τὴν ἱερωσύνην ἀποδοίη τῷ Ἰωσήφ. Καὶ δὴ D πράττει τοῦτο βίᾳ καὶ μόλις· δείσας, οἶμαι, ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, μή τι ἄλλο χεῖρον νεωτερίσῃ ὁ παραπλὴξ, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν βλάψῃ μειζόνως, ἀποτυχὼν οὗ νῦν ἐφετῶς ἔχει.

Ἀλλὰ τοῦτο τὸ λῆμμα[10] καὶ τὴν Ἐκκλησίαν πάλιν διέτεμε πρὸς ἑαυτὴν, καὶ τοὺς πρὶν ἡνωμένους ἀπ' ἀλλήλων διέστησεν. Ὁ γὰρ Πατὴρ ἡμῶν Θεόδωρος, οὐδ' ἀνεκτῶς ἔχων ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις, ἀφιστᾷ ἑαυτὸν παραχρῆμα, σύναμα πᾶσι τοῖς μονασταῖς, τῆς τῶν δρασάντων καὶ γνώμης καὶ βουλῆς μηδὲν τὸ παράπαν κοινωνήσας αὐτοῖς, μὴ λόγοῳ, μὴ

VARIÆ LECTIONES.

[10] f. τόλμημα.

Digitized by Google

ἔργου, μὴ ἄλλου τῶν πάντων μηδενός. Συναφίσταται αὐτῷ καὶ τοῦ λαοῦ οὐκ ἐλάχιστον· καὶ τούτων αὐτῶν μάλιστα, ὅσοι τῶν πάντων ἔκκριτοι, καὶ τὴν πολιτείαν ἐξειλεγμένοι. Οὐ γὰρ ἡμέτερον, φησὶν ὁ γεννάδας καὶ ἀληθὴς τῶν τοῦ Θεοῦ νόμων ὑπέρμαχος, Πατέρων οὕτω μεθιστᾶν ὅρια, καὶ τὰ καλῶς δεδογμένα τούτοις λύειν· καὶ ἐπὶ βλάβῃ τῇ σφῶν, περιττά τινα καὶ τῆς Ἐκκλησίας οἰκονομεῖν ἐκφυλα. Μὴ γὰρ οὕτω ποτὲ καὶ φρενῶν σχοίημεν, ἵν' ἐπηρεαστὰς ἑαυτοὺς ποιησαίμεθα πράγματος, καὶ τὰ τῶν ἀνθρώπων τοῦ Θεοῦ προτιμήσαιμεν, τὰ δοκοῦντα τῷ δεῖνι, καὶ πᾶσιν ἁπλῶς τοῖς καινοτομεῖν ἐθέλουσιν, αὐτοὶ πράττοντες· καὶ ταῦτα πρὸ ὀμμάτων ἔχοντες κακὰ ἐπενεχθέντα ἡμῖν ἐξ οὐρανοῦ δείματα, ἡνίκα βασιλεὺς ἐν ταυτῷ καὶ λαὸς παρηνόμει, καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ τούτου συνωμότης ἱερεὺς, μικρᾶς δόξης χάριν, τὸ μέγα τῆς εὐσεβείας ἐξωρχεῖτο μυστήριον. Ἔτι γὰρ τούτοις σαλευομένην ἔχοντες τὴν διάνοιαν, δέος ἡμῖν μὴ καὶ πάλιν τῆς τοῦ Θεοῦ ὀργῆς πειρασώμεθα, ἐκ τοῦ πάλιν τοῖς αὐτοῖς περιπίπτειν, καὶ ἐκεῖνα συνιστάνειν ἐπιχειρεῖν, ὧν ὡς βλαβερῶν ἀποστῆναι ἐσπεύσαμεν.

Τούτοις ὁ Πατὴρ καὶ γνώμης ὅπως εἶχε καὶ λογισμοῦ διαῤῥήδην ἐμφήνας, ἀποδίσταται, ὡς ἔφημεν, συνόλως αὐτῶν, μηδενὸς τὸ παράπαν πεφροντικὼς, μὴ βασιλέως τὰ δεινὰ ποιήσειν αὐτὸν ἀπειλοῦντος, μὴ τῶν ἐκείνου συμφρόνων, μυρίαν αὐτῷ τὴν βίαν ἐπαγόντων, μὴ τῶν ἄλλων τῇ ἀρχῇ συμπραττόντων, ἱερέων τε καὶ λοιπῶν τῶν ἐν τέλει. Μόνου γε μὴν τοῦ πατριάρχου ἀπευκτὴν ὅλως καὶ οὐδὲ φορητὴν τὸ παράπαν ἐνόμιζε τὴν διάζευξιν· οἱονεὶ διχοτομίας ἑαυτοῦ ἐπαισθόμενος, καὶ ὀδύναις ἀῤῥήτοις διὰ ταύτην βαλλόμενος. Ἀλλ' ἐπειδὴ οὐκ ἦν ἄλλως αὐτῷ τὸ συνοῖσον ἑλέσθαι, ἔμενε φέρων τὰ λυπηρὰ, πάντα μᾶλλον αἱρούμενος, ἤ τι πρᾶξαι τῶν μὴ δοκούντων Θεῷ, καὶ φανῆναι ἀντικρυς, ἄλλο τι πρὸ ἐκείνου τιμῶν.

Ἀλλ' ἴσως ἐρεῖ τις· Πότερος τούτων τετήρηκε τὸ καλὸν, καὶ τὸν καιρὸν εὖ διατέθεικεν; ὁ ἐκεῖνα οἰκονομήσας, καὶ τοῦ πρέποντος καθυφείς, ἢ ὁ ἐν πᾶσι μείνας ἀπρόσκλιτος, καὶ μηδὲν μηδαμοῦ τῆς ἀκριβείας ὑπεκστάς; Ἀλλ' εἰποιμεν ἂν πρὸς αὐτὸν, ὅτι Μικρὰ, ὦ οὗτος, πᾶσα ἀνθρωπίνη διάνοια πρὸς τὴν τῶν τηλικούτων κατάληψιν. Θεὸς δὲ μόνος, ᾧ καὶ πάντα περιληπτὰ, ὁ καὶ τὸν [11] βέλτιον ἰδεῖν ἱκανὸς καὶ κρῖναι τοῖς πράγμασι τὸ ἀληθὲς δυνατός. Ἐμοὶ δὲ τοσοῦτον εἰπεῖν, ὅτι ᾔδει καὶ ὁ πατριάρχης μὴ καλῶς ἔχον τὸ πρᾶγμα, μηδὲ τοῖς ἱεροῖς κανόσι στοιχοῦν. Πῶς γὰρ οὔ, ὁ τὰ θεῖα ὡς οὐκ οἶδ' εἴ τις ἄλλως [12], μεμαθηκὼς ἄνωθεν; Οὐκ εἶχε δὲ ὅπως μὴ τῷ βασιλεῖ γένοιτο καταπειθὴς, τὸ τούτου δύσνουν ἐκ μακροῦ ἐπιστάμενος, καὶ τὸ τῆς γνώμης κακὸν ἐπικαιρότατον, ᾧ καὶ κακουργῆσαι πάντα καὶ συγχέαι, ἴσον ἐδόκει καὶ τὸ πρᾶξαι μηδέν. Ὁ δὲ Θεόδωρος τούτων μὲν ἐφρόντιζεν οὐδαμως· μόνου δὲ τοῦ Θεοῦ ἐχόμενος ἐν παντὶ, οὔτε τοῖς καιροῖς μεταβάλλεσθαι,

A mone neque facto, neque alia ulla re communicavisset. Abscessit una cum ipso pars populi non parva, atque ii maxime qui præcipui omnium et stratu aliquo insignes erant. Non enim nostrum est, inquiebat strenuus ille et verus legum Dei defensor, transgredi terminos quos posuerunt Patres nostri, et præclara eorum instituta abrogare, aut non sine proprio damno quædam supervacanea et Ecclesiæ ignota instituere. Nunquam enim sic animis affecti erimus, ut hujusmodi negotii vindices velimus esse, et humana divinis anteponamus, ea facientes quæ homini nescio cui, et universim omnibus nova molientibus placent : cumque hæc ante oculos versentur, nec non pavor cœlitus nobis tunc injectus, cum imperator una cum populo
B errabat, et ille ipse, qui cum imperatore conspirabat, sacerdos, tenuis gloriæ studio magnum pietatis mysterium prætendit. Animum quippe rebus istis adhuc perturbatum occupavit timor, ne iram Dei rursus experiamur in eadem prolapsi, eaque approbare aggressi a quibus tanquam perniciosis abscedere studuimus.

XLVI. — Itaque cum Theodorus, quis esset ipsius super ea re sensus et cogitatio, plane aperuisset, ab istis, sicut jam diximus, prorsus abscedit, minime curans imperatorem quantumvis gravia comminantem, nec eos qui cum imperatore consentiebant, cæterosve imperii administros, vel sacerdotes, vel alios magistratus. Sed præcipue
C patriarchæ detestandum neque tolerabile discidium esse censebat, tanquam si ipse scinderetur sentiens, indeque incredibili dolore affectus. Sed quoniam aliter id quod utile erat tenere non poterat, has molestias ferebat patienter, nihil non eligens potius, quam aliquid committeret contra Deum, aut ullam rem pluris quam ipsum facere videretur.

XLVII. *Uter egerit rectius, Theodorus, an patriarcha?* — Sed dicet fortasse quispiam : Uter honestum servavit et opportunitate recte usus est? isne qui ut se accommodaret rebus, aliquid officii sui prætermisit, an qui inexorabilis in omnibus permansit, neque de exacta justitia quidquam remisit? Huic autem ita respondebimus : Angustior est humana
D mens, o bone vir, quam ut res tantas possit comprehendere. Solus vero Deus est qui omnia comprehendat, atque id quod melius est cognoscat, et quid verum sit in rebus discernat. Mihi autem satis sit dicere, patriarcham, quam injusta et abhorrens a sacris canonibus res esset, non ignoravisse. Quid enim aliter? cum cœlitus divina sic didicisset ut nemo alius. Non debuit autem imperatori morem gerere, cum jampridem cognosceret pravam ejus mentem et varium pro tempore ingenium, cui pro nihilo erat pervertere omnia et confundere. At Theodorus Deo uni addictus, cætera

VARIÆ LECTIONES.

[11] f. τό. [12] al. ἄλλος.

Digitized by Google

non curabat ullatenus, ac prorsus alienum a se existimabat servire tempori, aut potentiorum gratiæ quidquam concedere : sed *Testimonia Dei loquebatur in conspectu regum*[k], non reformidans diem hominis, ut divinus Jeremias ait[l], neque se potestatibus submittens, aut aliud quidpiam earum rerum quæ videntur suspiciens. Cujus excelsitatem animi laudabant omnes ac mirabantur. Patriarcha autem multo etiam magis reverebatur libertatem loquendi cum sapientia conjunctam, ac propterea nec remittere quidquam voluit de sua erga eum propensione, ipso etiam discidii tempore, neque omnino sententiam mutare, nec observantiam singularem qua eum prosequebatur imminuit, aut de illa vel minimum remisit. Neque ullum porro ex communi Ecclesiæ discidio fructum cepit is qui scandali causa fuerat, et zizaniorum sator : sed postquam ipsius defensor obiit, ipseque amisso sacerdotio sacris septis ejectus fuit, in fœdiorem etiam quam antea calamitatem incidit : ut ipsa re disceret non licere iniqua patrantibus pœnam declinare, etiamsi ea non statim ingruat. Sed ad illa quæ dicere instituimus oratio nostra revertatur.

XLVIII. *Theodorus pellitur in insulam prope Byzantium.* — Ut enim vidit impius imperator, nulla in re Theodorum virum sanctum flecti, nec cedere sibi, nec factis suis assentiri, monasterio illum suo atque urbe pariter extrudit, relegatque in insulam quamdam ex iis quæ proximæ sunt Byzantio : eadem pœna in Josephum fratrem, Platonemque sapientem decreta; haudquaquam una utrosque custodia includens, sed singulos seorsum, ita ut mutuus eis conspectus negaretur, quod unicum est in carcere solatium.

XLIX. *Imperator Studitas frustra tentat.* — Reliquam vero discipulorum turbam, ut Patre suo orbatam vidit, importunis minis aggressus, obscuros etiam in carceres conjecit, addita militum custodia, qui eos custodirent, quoad ipse de illis quæstionem exerceret. Statuta igitur die', adduci omnes, et coram sisti jubet : tum ipse prior gravi supercilio considens, oculisque ac vultu, totoque corporis habitu, latentem animi asperitatem ostentans, separari ante omnes illos jubet, atque in duas partes distribui, majores et judicio præstantes a reliquis secernens, quo faciliorem sibi concertationem efficiat. Atque hos quidem prius aggreditur : ita enim expedire sibi existimabat, quoniam cæteros, ut mentis acie inferiores, secuturos esse non dubitabat. Hos igitur omnibus machinis adoritur, partim rationibus, minisque interjectis, partim blanditiis ad durissimum quemque emolliendum idoneis, partim suppliciis cruciati-

πολλοῦ γε καὶ δεῖ, συμφέρειν ἐνόμιζεν ἑαυτῷ, οὔτε τοῖς κρατοῦσι καὶ μικρὸν ἐνδόσιμος γίνεσθαι· ἀλλ' *Ἐλάλει τὰ μαρτύρια τοῦ Θεοῦ καὶ αὐτῶν βασιλέων ἐμπροσθεν* · μὴ ἡμέραν ἀνθρώπου, τὸ τοῦ θείου Ἱερεμίου, φοβούμενος, μὴ δυναστείαις ὑποκλινόμενος, μὴ ἄλλο τι τῶν φαινομένων καταπλητόμενος. Οὗ τὸ τῆς διανοίας ὑπερανεστηκὼς καὶ πάντες μὲν δι' ἐπαίνου εἶχον καὶ θαύματος. Ὁ δέ γε πατριάρχης καὶ πολλῷ πλέον, τὴν μετὰ συνέσεως τοῦ ἀνδρὸς ἀποσεμνύνων παῤῥησίαν διαπαντός· καὶ διὰ τοῦτο, μηδὲ τῆς πρὸς αὐτὸν διαθέσεως καθυφέσθαι θελήσας ποτὲ, μηδ' ἐν αὐτῷ τῷ τῆς διαστάσεως καιρῷ· μὴ τὴν γνώμην συνόλως μεταβαλεῖν· μὴ τὴν τιμὴν τὴν[18] ὑπερβαλλόντως ἐκεῖνον ἐτίμα, σμικρῦναι, ἢ καὶ βραχὺ παραπέμψεσθαι. Πλὴν ἀλλ' οὐδὲ τὸ κοινὸν τῆς Ἐκκλησίας πρόσκομμα ὁ τῶν σκανδάλων αἴτιος καὶ τῶν ζιζανίων σπορεὺς, ἐπὶ πλέον τοῦ ἑρμαίου ἀπώνατο· ἀλλ' ἅμα ὁ τούτου συνασπιστὴς ἀπεβίω· ἅμα καὶ οὗτος τὴν ἱερωσύνην ἀφῄρητο, καὶ τῶν θείων ἀπελήλατο περιβόλων, αἰσχροτέραν ἢ πρόσθεν τὴν ἔκπτωσιν ὑποστάς. Ἵν' ἔργῳ μάθῃ, ὡς οὐκ ἐνὸν διαδρᾶναι τὴν δίκην, κἂν μὴ παρὰ πόδας ἡμῖν, κἂν μὴ εὐθὺς ἀπαντήσῃ, τὰ ἄθεσμα πράττουσιν. Ἀλλ' ἡμῖν γε ὁ λόγος πρὸς τὰ εἰρημένα ἐπαναχτέα.

Ὡς γὰρ εἶδεν ὁ ταράνομος βασιλεὺς πρὸς μηδὲν αὐτῷ τὸν ὅσιον εἴκοντα, μήτε μὴν οἷς πράττει συνεπινεύοντα, ἀπελαύνει τῆς μονῆς τοῦτον πικρῶς καὶ τῆς Βυζαντίδος· καὶ ἐν νήσῳ ὑπερορίζει τῶν πρὸ τοῦ ἄστεος, τὰ αὐτὰ καὶ πρὸς τὸν ἀδελφὸν Ἰωσὴφ δράσας, καὶ Πλάτωνα τὸν σοφόν· οὐ συναλλήλους τοὺς ἀμφοτέρους καθείρξας, ἀλλὰ χωρὶς καὶ καθ' ἕνα· ἵνα μηδ' αὐτὸ μόνον, ὁρᾷν ἀλλήλους ἔχοιεν, ὃ μόνον τοῖς ἐν φρουρᾷ παραμύθιον.

Τό γε μὴν ἄλλο πλῆθος τῶν μαθητῶν ἐπεὶ γυμνωθέντας ἑώρακε τοῦ Πατρὸς, ἀπειλαῖς οὔτι μετρίαις προῦπελθὼν, φυλακαῖς καὶ τούτους ἐγκλείει ζοφώδεσιν, ἐπιστήσας καὶ στρατιώτας αὐτοῖς, ἵν' ὑπ' ἐκείνων φυλάττοιντο, εὐκαίρως τὰς κατ' αὐτῶν ἐρωτήσεις μέλλων ποιήσασθαι. Οὓς καὶ ἡμέρᾳ ῥητῇ ἀχθῆναι προστάξας, αὐτὸς πρότερον μετὰ σοβαροῦ τοῦ φρυάγματος καθίσας, καὶ βλέμματι καὶ προσώπῳ, καὶ πᾶσιν οἷς ἐωρᾶτο, τὴν ἔνδον ὑπεμφαίνων τραχύτητα, διαιρεθῆναι πρό γέ τινος ἄλλου τούτους ἀπ' ἀλλήλων κελεύει, καὶ εἰς μέρη ἀποταχθῆναι δύο, τοὺς μείζω καὶ λόγῳ προέχοντας ἀποκρίνας τῶν ἐναντίων· ὡς ἂν οὕτω ῥᾴδιον αὐτῷ γένοιτο τὸ ἀγώνισμα. Καὶ δὴ πρῶτα προσβάλλει τοῖς πρώτοις, λυσιτελοῦν οὕτω δόξαν αὐτῷ· ἕψεσθαι γὰρ καὶ τοὺς ἄλλους τούτων χειρουμένων, τῇ διανοίᾳ ἀνέπλαττεν. Οὓς καὶ παντοίως μετελθὼν, τοῦτο μὲν λόγοις μεμιγμένος καὶ ἀπειλαῖς, τοῦτο δὲ θωπείαις, καὶ τὸν ἄγαν μαλαττούσαις σκληρὸν, τοῦτο δὲ καὶ βασάνων

[k] Psal. cxviii, 46. [l] Jerem. xvii, 16.

VARIÆ LECTIONES.

[18] f. ἣν.

Digitized by Google

προτάσεσιν, ὡς ἂν ἑνί γε τρόπῳ τοῦ Πατρὸς ἕλοι, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐπισπάσοιτο.

Ὡς εἶδε πρὸς μηδὲν ἐνδιδόντας αὐτοὺς, ἀλλὰ ψυχῆς γενναιότητι πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἐν τοῖς λογισμοῖς ματαιότητα ἀποκρουομένους, τότε ἤδη πειρᾶται καὶ τῶν δευτέρων, εὐκόλοις δή τισι κἂν γοῦν τούτοις ἐλπίζων ἐπιτυχεῖν, καὶ ὅσον οὔπω ἁλωσίμοις αὐτῷ. Οἷς καὶ ταῦτα, ὡς εἶχε, φησίν· Ὅσοι βούλεσθε βασιλεῖ πειθαρχεῖν, καὶ πατριάρχῃ καὶ κλήρῳ συνευδοκεῖν, ἐν μέρει στῆτε τῷ δεξιῷ· ὅσοι δὲ καὶ γνώμης καὶ διανοίας τῆς ἀνηκόου ἐστὲ, τὴν εὐώνυμον στάσιν ἅπιτε· ἵν' ἐντεῦθεν ᾖ φανερὸν τό τε συμφρονοῦν ἡμῖν, καὶ τὸ ἀπαυθαδίζον· κακούργως τοῦτο λογισάμενος ὁ παραλογιστὴς, καὶ νομίσας ὡς ἐν μεταθέσει τῶν τόπων συμμεταθήσει τούτων καὶ τὰ φρονήματα. Ἀλλὰ οἱ γενναῖοι μηδὲν πρὸς τοὺς λόγους τούτους παθόντες, μηδὲ τὰς διανοίας ὑποπεσόντες, τοιαῦτα πρὸς τὸν ἐν ἐξουσίᾳ πολὺν, ψυχῇ διῃρημένῃ ἐπῇσαν· Ἡμεῖς, ὦ αὐτοκράτορ, καὶ ψυχὰς καὶ σώματα, καὶ πάνθ' ὁμοῦ τῷ ἡμετέρῳ Πατρὶ ἀναθέμενοι καὶ καθηγητῇ, καὶ μηδὲν, μὴ μέγα, μὴ μικρὸν ἐκείνῳ μὴ δεδογμένον, μὴ ὅτι γε πράττειν, ἀλλὰ μηδὲ ἐν διανοίᾳ φέρειν βουλόμενοι· οὐκ ἄν ποτε ἢ ὑμῖν πεισθησόμεθα τοιαῦτα προτείνουσιν, ἢ τοῖς παρ' ὑμῶν πεπραγμένοις προσέξομεν, ἢ τινι ὅλως νῦν καινοτομουμένων προσθώμεθα· καὶ μάλιστ' ἐρῶντες ἀφ' ἡμῶν καὶ τὸν διδάσκαλον ἀποδιιστάμενον, ὃς γε καὶ τὴν παροῦσαν ἐξορίαν εἵλετο μᾶλλον, ἢ ταῦτα προέσθαι, καὶ τῆς ὑμετέρας μερίδος γενήσεσθαι. Ἡμῖν δὲ τί ποτε ἄρα τούτου χεῖρον γένοιτ' ἄν, εἴ γε κανόνων μὲν ἱερῶν καὶ οὕτω φυλακῆς ἀξίων ὑπερίδοιμεν, πράγμασι δὲ ἐπιβλαβέσι καὶ τὸ πᾶν κινδυνώδεσιν ἑαυτοὺς ἐπιδοίημεν; οὐ, μὰ τοὺς ὑπὲρ ἀρετῆς ἀγῶνας, καὶ τὰς τοῦ Πατρὸς ἐντολὰς αἷς συνετράφημεν, οὐκ εἴξομεν, οὐ τὴν ἀλήθειαν προησόμεθα, οὐ μεθ' ὑμῶν τεταξόμεθα. Δοκίμιον γὰρ πάντως ὁ παρὼν οὑτοσὶ καιρὸς, ὅπως καὶ γνώμης καὶ διανοίας ἔχομεν· ὃν οὐκ ἀποβαλούμεθα· οὐδ' ἀγεννές τι καὶ παιδιῶδες φρονήσαιμεν, ἀδελφοὶ κατὰ πάντα, ὧν πρὸ μικροῦ τὴν πεῖραν ἔγνως, τυγχάνοντες, καὶ ἀδελφὰ ἐκείνοις καὶ πράττοντες ἅμα καὶ διανοούμενοι.

Τούτων παρ' αὐτοῖς εἰρημένων, καταπλαγῆναι τὰς φρένας τὸν βασιλέα καὶ τὴν ἔνστασιν αὐτῶν, καὶ τὸ ἐν τοῖς δεινοῖς θαυμάσαι ἀνάλωτον. Ἐπεὶ καὶ θαύματος ἀξία καὶ αὐτοῖς τοῖς ἐναντίοις ἡ ἀρετή. Καὶ μάλιστ' ὅτι δόξας εὐχερεῖς δή τινας τούτους εὑρεῖν καὶ ἐκ πρώτης ἐτικλινεῖς, πολλῷ μᾶλλον ἀνενδότοις ἐνέτυχε, καὶ στερροῖς, καὶ ἀτρέπτοις τὸ πᾶν. Ἀμέλει καὶ τὸ προφανῶς τούτους πάντας κακῶς διαθεῖναι, πρὸς τῷ ἀσυμφόρῳ, καὶ εὖηθες εἰδὼς κομιδῇ, φρουρᾷ μόνον τέως ἀσφαλεστάτῃ προστάττει τοὺς γενναίους καὶ αὖθις δοθῆναι πάντως, ἢ κακώσειν πάντας εἰς τὸ ἐπιὸν παντελῶς, ἢ κατὰ σχολὴν, οὐκ ἀθρόως, ἀλλ' ἕνα πρὸς ἕνα δρᾷν, ἐπιχειρεῖν ἃ βούλοιτο· εἰ καὶ τῆς ὁρμῆς ἐπεσχέθη, ταχὺ τῆς δίκης μετελθούσης τὸν ἀδικώτατον, οἷα τὰ τοῦ Θεοῦ κρίματα.

busque propositis, si qua tandem via possit a Patris partibus abductos in suas pertrahere.

L. — Quos ubi nulla ratione manus dare sensit, sed generosis animis omnes ipsius inanes technas eludere : tum secundos conatus admovet, faciles se adversarios nactum ratus, ac nullo negotio expugnabiles. Sic igitur eos alloquitur : Quicunque, inquit, imperatori parere vultis, et cum patriarcha cleroque sentire, transite ad partem dexteram. Quotquot vero animis et sententiis obsequi recusatis, ite in sinistram; ut hinc appareat quinam nobiscum sentiant, et quinam in nos sint contumaces. Malitiose et vafre id agens fraudulentus cavillator, ut qui hac ratione confideret, illos loca commutando, ipsas quoque mentes et consilia mutaturos. Verum invicti illi nihil his ejus verbis permoti, nec de animi sententia tantillum dimoti, uno ore omnes rerum potientem ita affati sunt : Nos, imperator, et animos, et corpora, et omnia demum in Patris ac magistri nostri manu et arbitrio ponentes, nihil minimum aut maximum, quod illi non probetur, non modo facere, sed ne animo quidem versare statuimus. Nunquam vobis talia intentantibus obsequemur, nec gestis vestris suffragabimur; nec quidquam prorsus eorum quæ per vos innovata sunt, amplectemur. Præcipue cum magistrum ipsum a nobis sejunctum viderimus, qui et præsens exsilium subire maluit, quam causam prodere, et partes vestras sequi. Nobis vero quid accidere gravius possit, quam si canones sacros, quos tanto studio servari convenit, aspernemur; et tam noxiis et periculosis rebus nos dedamus? non, per sancta virtutis certamina, Patrisque præcepta, in quibus educati sumus, non cedemus, veritatem non descremus, vobis non adhærebimus. Specimen nostri, quo animo ac sensu simus, hæc postulat occasio; quam nos sane minime rejiciemus; nec ignavum prorsus aliquid aut puerile ostendemus, cum germani eorum simus quorum periculum paulo ante fecisti, germana cum ipsis et facere et sentire omnia parati.

LI. *Eos in custodiam tradit.* — Hæc cum illi dixissent, obstupescere animo imperator, illorumque constantiam, atque in adversis insuperabiles animos mirari. Admiranda siquidem etiam hostibus ipsis virtus est. Præsertim cum imbecilles se nactum arbitratus, primoque impetu prosternendos; fortes contra experiretur, et invictos prorsus ac cedere nescientes. Sed quoniam hos omnes palam modo multare, præter quod inutile foret, stolidi admodum consilii sciebat esse : satis tum habuit arctæ custodiæ illos addicere, male omnino postea tractaturus, et per otium, non simul omnes, sed seorsum singulos quibus vellet pœnis excruciaturus, quanquam illum conatus suus fefellit; vindicta, inquam, quæ Dei sunt judicia, illico persequente.

Digitized by Google

Barbaris namque tunc temporis impune grassantibus, cum adversus ipsos profectus esset, seque universos equis et armorum virtute debellaturum per summam arrogantiam confideret, sensit impius se arma potius adversus seipsum movisse. Nam in bello misere periit, et imperio Romano ac exercitui dedecus quantum dici non potest inussit.

A Τῶν βαρβάρων[18] γὰρ τηνικαῦτα ἀδεῶς ληϊζόντων, καὶ τούτου φρονήματι ὑπερόγκῳ τὴν πρὸς ἐκείνους φέρουσαν ἀπιόντος, ἵπποις τε καὶ ὅπλων δυνάμει αἱρήσειν πάντας ἐκ τοῦ παραυτίκα ἀπειλουμένου[18*], ἔγνω κατ' αὐτοῦ μᾶλλον ἢ κατ' ἐκείνων τὸ ξίφος κινήσας ὁ ἀλιτήριος· ἀθλίως ἐν τῷ πολέμῳ πεσών, καὶ τῇ τε βασιλείᾳ Ῥωμαίων καὶ τῷ στρατῷ αἰσχύνην, οὐδ' ὅσην εἰπεῖν, καὶ μυρίον προστριψάμενος ὄνειδος.

LII-LIII. *Hujus interitus a Theodoro prænuntiatus.* —Nec vero prætermittendum, quod sanguinario illi eventurum Pater prædixit. Hoc ipsum quippe illi prædixit, et imminens periculum denuntiavit : tametsi nec sic quidem amens intellexit. Cum enim jam contra Scythas moveret, tumidosque et elatos spiritus fremens gereret, probrum sibi ducens se a sancto vinci, nec cœptum iter insistere audens, nisi prius ipsum sibi adjungeret, misit ex iis qui cum magistratu erant aliquot, qui vel minis, vel blanditiis, viro persuadeant, et quæ ab imperatore acta fuerant, probare compellant. At divinus ille tum ardentiore quodam zelo succensus, et tanquam spiritus numine afflatus, ea vecordi prædixit, quæ timore illum ac metu concutere poterant, nisi amens prorsus et rationis expers fuisset. Æquum erat, imperator, te actorum tuorum pœnitentia duci, et medicinam malo facere, ne temporis progressu difficile ad sanandum, aut penitus etiam insanabilem redderetur. Sed quoniam haud ullum morbi tui sensum habes, ut non solum ipse ultro te in laqueum inducas, sed alios etiam in eumdem impellere conaris, et ruinam nolentibus ac perniciem pares; hæc tibi omnium vindex et spectator oculus meis verbis prænuntiat : scito te quam viam nunc ingrederis, ex ea nunquam reversurum. Itaque secundum justi vaticinationem Barbaricis manibus captus, non solum vitam turpiter amisit, sed caput ipsum amputatum, Bulgarorum genti ad ludibrium reliquit, in quo illi inter potandum propinarent, et cladem suam et ignominiam in omnibus conviviis misere exprobrarent. Deo quo quidem apte prophetatum illud dici queat : *Domus regis, erubescite : quoniam in gladio principes vestri cadent, eo quod legem meam prævaricati sunt, et populum meum vexaverunt*[m].

B Πλὴν οὐδὲ μηδὲ τὴν τοῦ Πατρὸς ἐπὶ τῷ παλαμναίῳ πρόῤῥησιν παρελθεῖν· ἐπεὶ καὶ προεῖπε τὸ μέλλον αὐτῷ καὶ τὸν κίνδυνον προεμήνυσεν· εἰ καὶ μηδ' οὕτω συνῆκεν ὁ ἀσύνετος. Ἐπεὶ γὰρ ἐξώρμα οὗτος κατὰ τὴν Σκυθῶν, καὶ μέγα ἐπῆρτο καὶ ἐβρενθύετο, αἰσχυνόμενος ὥσπερ τὴν παρὰ τοῦ ὁσίου ἧτταν, καὶ μηδὲ τὴν ἐκεῖσε βαδίζειν ἔχων, εἰ μὴ αὐτὸν ἕλοι καὶ παραστήσοιτο πρότερον· πέμπει τινὰς τῶν ἐπ' ἐξουσίας, τοῦτο μὲν πείθοι, τοῦτο δὲ καὶ βίᾳ ἕλξειν τὸν ἅγιον, καὶ τοῖς αὐτῷ πεπραγμένοις θήσειν ὁμόφρονα. Ἀλλὰ τότε καὶ μᾶλλον ζήλῳ θερμοτέρῳ ὁ θεοφόρος ληφθείς, καὶ ὥσπερ ἔνθους τῇ ἐπιπνοίᾳ γεγονὼς τοῦ πνεύματος, ἐκεῖνα μηνύει τῷ ἀλαζόνι, ἃ καὶ δέους αὐτὸν καὶ ἀγωνίας ἐνέπλησεν ἄν, εἴ γε μὴ παντελῶς παράκοπον εἶχε τὸν λογισμόν. Ἐχρῆν μὲν καὶ σὲ, βασιλεῦ, μετάμελόν τε ὧν διεπράξω λαβεῖν, καὶ τὸ κακὸν ἀθεράπευτον μὴ λιπεῖν, ὡς ἂν μὴ τῷ χρόνῳ δυσίατον ἢ καὶ ἀνίατον γένηται παντελῶς. Ἐπεὶ δ' οὕτως ἀναλγήτως ἔχεις, ὡς μὴ μόνον σαυτὸν τῇ πάγῃ ὠθεῖν, ἀλλὰ καὶ ἄλλους ταύτῃ ἁλῶναι ἐπείγῃ, καὶ ἀνάγκην τοῖς μὴ βουλομένοις περιΐστᾷν, ταῦτά σοι ὁ πάντα ἐφορῶν ὀφθαλμὸς, δι' ἐμοῦ προαγορεύει τοῦ ἐντελοῦς· ἴσθι ὡς οὐκ ἐπιστρέφων οὐκ ἐπιστρέψεις ἐφ' ἣν σὺ ὁδὸν πορεύῃ ἐκεῖ. Ἀμέλει καὶ κατὰ τὸν τοῦ δικαίου λόγον βαρβαρικαῖς ἁλοὺς χερσὶν, οὐ μόνον αἰσχρῶς ἀφῄρητο τὴν ζωὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀποτμηθεῖσαν κεφαλὴν παίγνιον κατέλιπε τῷ Βουλγάρων γένει, φιλοτησίας ταύτῃ προπίνοντι, καὶ τὴν ἧτταν καὶ τὸν ὀνειδισμὸν ἐν παντὶ συμποσίῳ τῷ ἀθλίῳ ἐπιχλευάζοντι. Ἐφ' ᾧ ὁ τοῦ προφήτου λόγος εὐκαίρως ῥηθείη ἄν· *Καὶ ὁ οἶκος τοῦ βασιλέως, αἰσχύνθητε, ὅτι ἐν μαχαίρᾳ οἱ κρατοῦντες ὑμῶν περιπεσοῦνται, ἀνθ' ὧν τὸν νόμον μου ἠσέβησαν καὶ τὸν λαόν μου ἐκάκωσαν.*

LIV. *Michael Curopalates imperat. Revocat ab exsilio Theodorum. Reconciliatur cum patriarcha Theodorus.* — [Ipso igitur indigne et turpiter, ut dictum est, exstincto, ac Stauracio ejus filio ob accepta vulnera onus imperii vix ferente, et post duos, ut aiunt, menses morte absumpto;] Michael, qui Curopalatæ dignitatem tum gerebat, sceptra suscepit : vir imperio plane dignus, et in ea administratione æquissimus. Cui ante omnia res Patris curæ fuerant, ut ab exsilio eum revo-

D Τούτου οὖν, ὡς εἴρηται, ἀναξίως καὶ ἀγεννῶς τὸ ζῆν καταστρέψαντος, καὶ Σταυρακίου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ μεθ' ὧν ἔφερε πληγῶν μόλις τὴν βασιλίδα εἰσελάσαντος[19]· καὶ ἐπὶ δύο, ὥς φασι, μῆνας ἐπιβιώσαντος, Μιχαὴλ ὁ τότε τὴν τοῦ Κουροπαλάτου περιέπων ἀξίαν, τῶν σκήπτρων ἐπιλαμβάνεται· ἀνὴρ τῷ ὄντι βασιλείας ἄξιος, καὶ πρὸς ἀρχὴν ἐννομώτατος. Ὅς καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἐν φροντίδι ποιεῖται τὰ τοῦ Πατρὸς, ἀνακαλέσασθαι τῆς ὑπερορίας αὐτὸν, καὶ τιμῇ πάσῃ δεξιωσάμενος. Οὐ μὴν, ἀλλὰ καὶ τῶν διεστώ-

[m] Osee VII, 16.

VARIÆ LECTIONES.

[18] al. τὴν Θρᾳκῶν. [18*] al. ὑπειλημμένου. [19] al. εἰσελαύσαντος.

Digitized by Google

των μελῶν συναρμοστὴς αὐτίκα χρησιμώτατος δείκνυται, τὸ καλὸν σῶμα τῆς Ἐκκλησίας εἰς ἓν συμβιβάσας καὶ τοῖς τε ἱερεῦσι καὶ μονάζουσιν, ἣν ποτε ἀπέλιπον νείμας ὁμόνοιαν, τοῦ Ἰωσὴφ δηλαδὴ πρότερον τὴν τῆς Ἐκκλησίας ὑποστάντος ἔκπτωσιν, καὶ ὡς τι ἀχρηστότατον μέλος, ταύτης νῦν ἐκκοπέντος περιφανέστερον. Τοῦτο γὰρ μάλιστα καὶ τῷ Ῥώμης ἔδοξε προέδρῳ, γράμμασί τε καὶ οἷς ἐκεῖνος ἀπέστειλε τὴν γνώμην κυρῶν. Ἐπεὶ κἀκείνῳ μεσίτῃ καὶ διαλλάκτῃ ἐπὶ τῇ ἑνώσει τῶν Πατέρων ὁ εὐσεβὴς βασιλεὺς ἐχρήσατο. Ἔνθεν τοι καὶ τὰ πρὸς ἀλλήλους εὖ θέμενοι πάλιν ὅ τε πατριάρχης καὶ ὁ ὅσιος, φιλίᾳ τε θερμοτέρᾳ τὸν πόθον ἐπὶ τὸ μᾶλλον αὐξήσαντες, ἕμενον τοῦ λοιποῦ ἐν ἀλλήλοις, οὐ σώμασι μόνον, ἀλλὰ πολλῷ πλέον καὶ ταῖς ψυχαῖς ἀδιαίρετοι, θάτερος θατέρῳ ἡδόμενος, καὶ τοῖς ἀμφοτέροις ἀμφότεροι.

Ἐπεὶ δὲ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ καὶ Πλάτων ὁ ἱερώτατος τὸν βίον ἀπέλιπεν· ὀγδοηκοστὸν ἔπιδιοὺς ἔτος ἑνὸς δέοντος· ἀνὴρ πολλοῖς ἐνιδρύσας πόνοις, καὶ μεγάλα τῆς ἀρετῆς ἐπιδειξάμενος ἔργα· ἔδειξε κἀνταῦθα ὁ πατριάρχης τὸ περιὸν τῆς ἀγάπης καὶ ἐνδιάθετον· αὐτὸς ἐκεῖνος σύναμα κλήρῳ παντὶ τῷ μοναστηρίῳ φοιτήσας, καὶ ἐκλείποντι παριστὰς τῷ ἁγίῳ, ὅλος ὅλῳ προσφὺς, καὶ πᾶν περιψῶν μέλος, καὶ ἡδέως καταφιλῶν ἕκαστον. Ὦ καὶ οἷα Πατρὶ Πατέρων, ὑπὸ μυρίῳ φωτὶ καὶ θυμιαμάτων προσχύσει τὰ εἰκότα ἀφοσιωσάμενος, μόλις καὶ σὺν πόνῳ τὸ σῶμα τῷ τάφῳ δίδωσι· πολλῶν, ὡς εἰκὸς, συνδραμόντων, καὶ τὴν κατάθεσιν ἐφ' ἱκανὸν [16] κωλυόντων, ὥσπερ οὐδὲ θανόντα λιπεῖν βουλομένων τὸν ὅσιον.

Ἀλλ' ἡμῖν ὁ λόγος χωρείτω πρὸς τὰ ἑξῆς. Εἰ γὰρ καὶ ἡ διάνοια κάμνει πολλοῖς συνεμπίπτουσα, καὶ οὐκ ἔχουσα ποίου πρώτου μνησθῇ, ἑκάστου τὸν λόγον πρὸς ἑαυτὸ ἕλκοντος· καὶ τοῦτο πρότερον εἰπεῖν ἀναγκάζοντος· ἀλλ' ἡμεῖς γε, μικρὰ ἀφ' ἑκάστου, καὶ ὡς ἂν τύχοι τόγε νῦν ἔχον διὰ τοῦ λόγου ἐπιμνησθέντες, τό τε πάντων μεμνῆσθαι καὶ τὸ σὺν εὐκρινείᾳ, τοῖς ἄλλοις ἔχειν παρήσομεν. Εἴ γε καὶ δυσχερὴς, κατά γε ἐμὲ, καὶ τῷ λίαν ἐντριβεῖ περὶ λόγους, ἡ τῶν ἀμφοτέρων ἐπίτευξις.

Εἶχε μὲν οὕτω τὰ κατὰ τὸν μέγαν Θεόδωρον. Καὶ πάλιν ὁ περιώνυμος τοῦ Στουδίου ναὸς εἴσω περιελάμβανεν ἅπαντας· ἐν ταυτῷ συνηγμένων τῶν μαθητῶν, καὶ τῷ καλῷ συνηδομένων Πατρί. Οἷς δὴ καὶ πάλιν ὁ θαυμάσιος ἐπιχαρίτως ὡμίλει, καὶ τὰ τῆς ἀρετῆς διεξῄει ἐπίπονα· πολὺν τὸν ταύτης παριστῶν κάματον, καὶ μυρίον τὸν ἀγῶνα τοῖς ἀθλεῖν ἐθέλουσι· καὶ ὅτι, φησὶ, πόνου χωρὶς οὐδὲ ἄλλο τι, σχολῇ γοῦν ἀρετῇ, ἧς οὐδὲν ἐργωδέστερον, ἀνυσθήσεται ἄν ποτε. Καὶ ὅτι καὶ ἡμῖν τὰ συμπαθόντα [17] τὴν τε ῥοπὴν ἐφανέρωσε τοῦ θελήματος, καὶ πρὸς Θεὸν μειζόνως ἐπτέρωσε [18]· παρ' οὗ καὶ σεσώσμεθα, καὶ μείζω τῶν

caret, et honore omni reducem cumularet. Quin etiam dissidentia membra mox aptissime copulavit, pulchrum Ecclesiæ corpus in unum iterum connectens, et pristinam sacerdotibus ac monachis concordiam reddens, Josepho nimirum, qui ejectus ab Ecclesia antea fuerat, ab eadem nunc, tanquam inutili membro, apertius reciso et excluso. Placuit hoc in primis Romano antitisti, qui per litteras nuntiosque suos sententiam confirmavit. Nam et illum sequestrem pacis et conciliatorem ad devinciendum Patrum animos, pius imperator adhibuerat. Exinde vero sanctus et patriarcha, crescente inter illos amore mutuo, perstiterunt de cætero, non tam corporibus quam animis invicem arctissime colligari, ita ut alter alterius, et uterque utriusque consuetudine vehementer caperetur.

LV. *Sancti Platonis obitus et funus.* — Cum autem per id tempus ex hac vita excederet sanctissimus Plato, annum octogesimum ætatis uno minus agens, vir plurimis defunctus laboribus, egregiis virtutum editis documentis; in eo etiam abundantem patriarcha charitatis suæ vim, animique recte compositi specimen exhibuit. Accurrens ipsemet una cum clero ad monasterium, et moribundo sancto astitit, totus in illum defixus, membra ejus omnia complectens, suaviterque singula deosculans. Cui buidem tanquam Patri Patrum, cum innumeris luminibus et thuris suffitu justa persolvisset, ægre tandem corpus sepulturæ condidit, multis undecunque confluentibus, ejusque depositionem pro virili prohibentibus, ut qui ne mortuo quidem sancto privari vellent.

LVI. — Sed ad ea quæ porro secuta sunt progrediatur oratio. Laborat quidem animus rerum quæ occurrunt copia, neque quid primum edisserat satis constituit: cum singula trahant ad sermonem et ante alia explicari postulent. Ego vero pauca dicam de singulis prout se offerent: atque id negotii relinquam aliis, ut omnia et quidem distincte commemorent: quæ duo assequi, meo quidem judicio, vix quisquam possit, etiam in dicendo exercitatus.

LVII. *Theodorus reversus Studium, disciplinam instaurat.* — Hoc igitur statu magni Theodori res erant, ac celebre Studii templum omnes accipiebat, cum illuc frequentes convenirent, partim ut erudirentur, partim ut Theodoro gratularentur. Quibuscum vir admirabilis jucundissime colloquebatur, ac virtutis difficultates enarrabat, ponens ipsis ob oculos laborem immensum, et innumeras dimicationes quæ decertantibus perferendæ sunt: quod labore, inquiebat, ad alia quoque omnia sit opus, neque unquam possit desidia evadere in virtutem, qua nihil actuosum magis: et quod ea

VARIÆ LECTIONES.

[16] al. ἱκανοῦ. [17] al. συμπεσόντα. [18] ἐπέρρωσε.

Digitized by Google

quibus conflictamur, propensionem nostræ voluntatis retegant, et potentius attollant ad Deum, a quo protegimur, et auxilium nostra etiam exspectatione majus impetramus. Et quoniam secessus ac solitudo nonnunquam ingerit cogitationes quasdam quibus placemus nobismetipsis, et quæ ob innatum nostri amorem, in corde intimo defingunt ac resident : has quoque evellebat, ubicunque occurrerent, agricola egregius amputabatque, et ne tantillum quidem crescere sinebat, ne germen nobile et fructiferum interimerent. Inde adeo cuncti ad unum viri illi præstantes, bonorum operum fructus eximios procreabant, et in corde ascensiones progressumque disponentes, ac virtutum divites facti, recte facta priora posterioribus obscurabant. Multi vero ex ipsis studium sermonis ad bonorum operum studium adjungebant, in litteris occupati quantum par erat, et sermonibus componendis dediti, qui et opera quædam elucubrati, præclaram memoriam sui post vitam reliquerunt. Alii in Scripturis divinis magna diligentia versati, et accuratius earum sensum scrutati, mentem divinitori cognitione ditaverunt, ultra cæteros progressi, et quæ pauci comprehendunt, assecuti. Alii rursus hymnis ecclesiasticis, canticis, psalmis, cæterisque id genus dabant operam qua licebat : quod ex his quoque magnam percipi utilitatem compertum sit ; siquidem rhythmo, et ordine, et concinna voce, et modulatione, omnis prope cœtuum in Ecclesia dignitas constat. Quocirca non tantum sibi ipsis utiles fuerunt, sed et alios omnes utilitatis ejusdem participes fecere. Neque hoc solum : sed et reliquas quæ manu tractantur artes exercebant opifices egregii, magni facientes eam quæ cæteris esset vilior, ut ea re se ipsos deprimerent magis, dum animus ad operum formam fingitur : utque res ad vitam necessarias comparent, nec sæpius in publicum prodire cogerentur, indeque, quod multis accidit, grave aliquod damnum contraherent, dum ea quibus indiget natura conquirunt. Itaque domi artes generis omnis factitabant, architectonicam, ærariam, textoriam, sutoriam : tum quæcunque funibus moliuntur opus, et quæ circa fornaces occupantur : cum interea singuli manus operibus, ora vero hymnis impenderent, et Davidis oracula concinerent : ut vel solus eorum aspectus plurimum utilitatis afferret intuentibus gravitatem, modestiam, morum constantiam, accuratum perfectumque disciplinæ modum, quo manuum etiam opera viri admirabiles administrabant. Ac eorum fama simul cum virtute magis magisque se diffundens, universam prope terram, ut initio libri dictum est, implevit. Præcipue quia ex ipsis aliqui ad complura loca profecti ; sive quod

A ἐλπίδων τὴν βοήθειαν τοῦ ἀγαθοῦ εὕρομεν. Ἐπεὶ δὲ ἡ μόνωσις ἐνίοτε καὶ ὁ μακρυσμὸς λογισμούς τινας καὶ θελήματα ἐμφυτεύει αὐτάρεσκα, ἃ καὶ διὰ τὸ φίλαυτον ἐν μυχῷ τῆς καρδίας ῥιζοῦται καὶ ὑποκάθηται, καὶ ταυτα ὁ καλὸς ἀνέσπα γεωργὸς, ἔνθα ἴδοι καὶ ἐξέκοπτε, μηδ' ἐπ' ὀλίγον βλαστῆσαι ἀφείς, ἵνα μὴ τῷ εὐγενεῖ βλαστήματι λυμήνηται καὶ ἐγκάρπῳ. Ὅθεν καὶ ἀφ' ἑνὸς πάντες καλοὶ τῶν καλῶν ἔργων καλοὺς προσιᾶσι τοὺς καρποὺς, τάς τε κρείττους ἀναβάσεις ἐν τῇ καρδίᾳ τιθέμενοι, καὶ πολὺν τὸν πλοῦτον καὶ αὖθις κομῶντες τῶν ἀρετῶν, τὰ φθάσαντα τῶν κατορθωμάτων τοῖς ἐφεξῆς ἀπεκρύπτοντο. Πολλοὶ δὲ αὐτῶν πρὸς τῇ δι' ἔργων φιλοσοφίᾳ, καὶ τῆς ἐν λόγῳ ἀντείχοντο, παιδείας τε ὅσον ἐχρῆν ἐπιμελούμενοι, καὶ λόγων ἐργάται γινόμενοι·
B οἱ καὶ πονήματα ἐξασκήσαντες ἴδια, μνήμην πολλοῦ ἀξίαν τῷ βίῳ καταλελοίπασιν. Ἄλλοι δὲ τούτων φιλοπόνως ταῖς θείαις Γραφαῖς ὁμιλήσαντες, καὶ τὸν ἐν αὐταῖς νοῦν ἀκριβέστερον διερευνησάμενοι, γνῶσιν θειοτέραν ἐπλούτησαν, περαιτέρω διαβάντες, καὶ τῶν ὀλίγοις ἐφικτῶν ψαύσαντες. Ἕτεροι δ' αὖ πάλιν ᾄσμασι τῶν ἐν ἐκκλησίᾳ καὶ μελῳδήμασι καὶ τοῖς ἄλλοις δὴ τῶν ἐν ταύτῃ ψαλμολογήμασι, καθόσον ἐξῆν, ἑαυτοὺς ἐπιδιδόντες (ὅτι δὴ κἀκ τούτων πολλὴν ἴσμεν τὴν ὠφέλειαν, εἴγε ῥυθμῷ καὶ τάξει καὶ φωνῇ εὐσήμῳ καὶ μελῳδῷ ἡ πᾶσα σχεδὸν τῆς Ἐκκλησίας ἐνορᾶται κατάστασις), οὐ μόνον ἑαυτοῖς χρησίμως τὴν καλὴν ταύτην φιλοπονίαν διέθεσαν, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν ἄλλοις τῆς ἀπ' αὐτῶν ὠφελείας μετ-
C έδοσαν. Οὐ μὴν δὲ, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν ἄλλοις ταῖς διὰ χειρῶν τέχναις οἱ καλοὶ οὗτοι σπουδάρχαι μετῆσαν· πολλοῦ ἀξίαν καὶ τὴν πασῶν εὐτελεστέραν [19] τιθέμενοι· ἵν' ἐντεῦθεν καὶ τὸ τεταπεινῶσθαι μειζόνως ἔχοιεν, τῆς ψυχῆς πως τυπουμένης πρὸς τὰ πραττόμενα, καὶ ἑαυτοῖς τὰ πρὸς χρείαν πορίζοιντο, καὶ μηδὲ συχνὰς τὰς προόδους ποιοῖντο, καὶ μηδὲ [20] ὃ σύνηθες τοῖς πολλοῖς πράττειν διὰ τὴν τῶν ἐνδεόντων ἀνάληψιν, μεγάλης ἐκ τοῦδε τυγχανούσης τῆς βλάβης, καὶ τὸν νοῦν ἀστατεῖν [21] ποιούσης, ὡς τὰ πολλὰ τῆς ἔξω βαδίσεως. Διὰ τοῦτο πᾶσα χρειώδης τέχνη τούτοις ἔνδον διῄσκητο, οἰκοδομικὴ, χαλκευτικὴ, ὑφαντική τε αὖ καὶ σκυτοτομικὴ, καὶ ὅση διὰ σειρᾶς ἔχει τὴν ἐργασίαν· καὶ ὅση τῆς βαναύσου ἐστίν· ἑκάστου αὐτῶν τὰς μὲν χεῖρας τοῖς ἔργοις
D κινοῦντος, τὸ στόμα δὲ τοῖς ὕμνοις διδόντος, καὶ τὰ τοῦ Δαυὶδ ὑποψάλλοντος λόγια· ὥστε καὶ τοὺς μόνον ἐπ' αὐτοὺς ἐνορῶντας, πολλὴν τρυγᾶν τὴν ὠφέλειαν, τό τε σεμνὸν καὶ κόσμιον, καὶ τὸ ἐν ἤθει στάσιμον, καὶ ἀκριβῶς εὐπολίτευτον, κἂν τοῖς ἐργοχείροις ἐπιχαρίτως τοὺς θαυμασίους διασώζοντας. Ἀλλὰ τούτων σὺν τῇ ἀρετῇ καὶ ἡ φήμη ἐπὶ μέγα ἀρθεῖσα, τὴν σύμπασαν σχεδὸν, ὡς καὶ ἀρχόμενοι τοῦ λόγου εἰρήκαμεν, περιέλαβε. Μᾶλλον δὲ ὅτι καὶ τούτων αὐτῶν ἔνιοι ἐν τόποις φοιτήσαντες πλείοσιν,

VARIÆ LECTIONES.

[19] al. εὐτελεστάτην. [20] al. deest καὶ μηδέ. [21] al. ἀσταθῆ.

Digitized by Google

εἴτε χρείας οὕτω δεησάσης, εἴθ' ὑπὸ τοῦ διωγμοῦ πολλαχοῦ διασπαρθέντες, ἔνθα ἂν αὐτοὺς ἀφικέσθαι συνέβη, πολλούς τε πρὸς ἀρετὴν ἐποδήγησαν, καὶ ἴδια τοῖς συνειλεγμένοις καταγώγια κατεσκεύασαν· οἷς καὶ τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ Στουδίου ἐπέθεσαν, ταύτην μέχρι καὶ εἰς δεῦρο τὴν κλῆσιν φέρουσι· καὶ κληθήσεταί γε οὕτω διαπαντὸς, οἷα τοῦ ὀνόματος τρυφὴ γλώσσης τυγχάνοντος, καὶ πάντας πρὸς ἑαυτὸ ἕλκοντος.

Ἀλλὰ γὰρ σκυθρωπά μοι τὰ τοῦ λόγου πάλιν, καὶ δεινά, οἴμοι! καὶ πέρα δεινῶν τὰ νῦν ῥηθήσεσθαι μέλλοντα· ὥστε με καὶ λιπεῖν ταῦτα βούλεσθαι μᾶλλον, ἢ διήγησιν οὕτω βαρεῖαν δοῦναι τῷ λόγῳ, καὶ μηδὲ φορητὴν ἀκοαῖς. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ μηδὲν τούτων εἰπεῖν, τῷ μηδενὸς ἥδη τῶν καιριωτέρων ἧφθαι τὸν λόγον ἐστίν· ἀλλ' ἐντεῦθεν καὶ μᾶλλον μνήμην τε τούτων ποιήσεσθαι μέλλοντα. Καὶ δὴ καὶ τοὺς μεγίστους τῶν ἄθλων διεξελθεῖν τοῦ πατρὸς, ἀναγκαῖα μοι, εἰ καὶ σκυθρωπὴ οὖσα, ἡ διήγησις· ὡς ἂν μὴ ἐλλείπων ἡμῖν ἐν τοῖς μεγίστοις ὁ λόγος φαίνοιτο. Τοῦ τοίνυν θεσπεσίου πατρὸς ἐν τῷ μοναστηρίῳ, ὡς ἔφαμεν, τοῖς μαθηταῖς συνδιάγοντος, καὶ αὐτοῦ τε κἀκείνων εὐθυμίας ἀπολαυόντων τῆς κρείττονος, καὶ ἡδονῆς οὐδ' ὅσης καὶ ῥηθῆναι, τὰς ψυχὰς πληρουμένων, ἐξαίφνης ἐφίσταται καταιγὶς πονηρὰ καὶ ὀλέθριος, αὐτοῖς τε τὴν εὐθυμίαν ἀνακόπτουσα, καὶ πᾶσαν ταράττουσα τὴν περὶ τὸ Θεῖον εὐσέβειαν.

Λέων γὰρ ὁ δυσσεβὴς Ἀρμένιος, στρατηγὸς πρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τῆς Ἑῴας προχειρισθείς, καὶ τὴν Θρᾳκῶν παροδεύειν ἐπιτραπείς, διὰ τὸν τηνικαῦτα συῤῥαγέντα πόλεμον τοῖς Βαρβάροις, μεῖζον ἑαυτοῦ ὁ ἀλαζὼν ἐπαρθείς, καὶ ἀπόνοιαν ὠδινήσας ἐσχάτην, ὑποποιησάμενός τε δόλῳ καὶ τὸν ὑπὸ χεῖρα στρατὸν, καὶ ἄλλους οὓς εὗρε τῶν κουφοτέρων, τοὺς μὲν δώροις, τοὺς δ' ὑποσχέσεσιν ὑπελθὼν, βασιλέα ἑαυτὸν ἀναδείκνυσι, καὶ τὸ τῆς ἀρχῆς κράτος ὁ τοῦ Θεοῦ, φεῦ! καὶ τῆς εἰρήνης πολέμιος πρὸς ἑαυτὸν μετατίθησιν· ὃς καὶ παραχρῆμα πλησίον τῶν βασιλείων γενόμενος, ἐπεὶ οὐδένα εἶχε τὸν ἀντιπράττοντα, ἅτε τοῦ εὐσεβοῦς Μιχαὴλ, μὴ μόνον τὴν βασιλείαν ῥᾷστα ἀποθεμένου,, ὡς ἂν μηδέτα ἴδῃ αἵματι ὁμοφύλων τὴν δεξιὰν μολύνοντα, ἀλλὰ καὶ τῆς πορφυρίδος τὸν τρίχινον ἀλλαξαμένου χιτῶνα, καὶ βίον τὸν μονάδα ἀμειψαμένου, ἐγκρατὴς τῶν ὅλων, ὦ Θεοῦ κριμάτων! ὁ ἀναιδὴς γίνεται.

Παραλαβὼν τὴν ἀρχὴν οὐ πᾶσαν εὐθὺς ἀπογυμνοῦν ἔγνω τὴν θηριωδίαν· ἀλλὰ καταλλάξας πρότερον αὐτῷ τε καὶ ἀλλήλοις τοὺς στασιάζοντας, ἐπεὶ καὶ πολλοὺς ἐώρα τούτῳ διὰ τὴν ἐπίθεσιν δυσμεναίνοντας, οἷα εὔνους τῷ προτοῦ βασιλεῖ, καὶ τοὺς ἐν τέλει καὶ τοὺς ἐν ἀξιώμασι πανούργως οὕτω καὶ ὑπούλως ὑπαγαγὼν, καὶ πάντας πρὸς ἑαυτὸν, ὡς ἐδόκει, ἐπισπασάμενος, τότε καὶ τὴν ἔνδον κακοήθειαν ἐξενεγκεῖν ἔρμαιον ἔδοξε, τὴν ὅλην ὁ ἀσεβὴς ἀνακαλύψας ἀσέβειαν· καὶ Λέοντι ἴσα ὁμωνύμῳ τὴν ἐναγῆ ταύτην φωνὴν ἐρευξάμενος ὁ ἐναγής· Οὐ δέον ἐστὶν, ὦ πιστὸν ἐμοὶ θεράπευμα,

necessitas id exigeret, sive quod persecutione sæpe dissiparentur; quocunque illis venire contigit, ibi et multis virtutis viam ostenderunt, et propria iis quos cooptabant constituerunt domicilia, quibus et Studii imposuere cognomen, quod illa ad hanc usque diem retinent: atque ita prorsus appellabuntur, utpote nomine suavissimo et quod omnes ad se alliciat.

LVIII. — Sed tristia mihi rursum et acerba hei mihi! dicenda sunt, et quæ omnem etiam excedant acerbitatem, adeo ut ea prætermittere mallem, quam ita luctuosam et gravem auditu narrationem contexere. Sed nihil eorum commemorare, est ab iis quæ magis ad rem faciunt, sermonem abstinere. Quin potius ob hanc ipsam causam mentio rerum illarum fieri debet. Et sane maximos patris labores, quantumvis admodum tristis historia sit, mihi necesse est recensere, ne sermo noster in maximis rebus deficere videatur. Cum itaque divinus pater in monasterio, sicut diximus, cum discipulis ageret, et utrique maxima securitate fruerentur, ac ipsorum animos quanta dici non potest voluptas compleret, subito tempestas ingruit miseranda ac perniciosa, quæ et eorum lætitiam compressit, et omnem in divino cultu pietatem conturbavit.

LIX. *Leo Armenus invadit imperium.* — Impius enim Leo Armenus, cum a Michaele imperatore præpositus militiæ esset in Oriente, cumque ob bellum Barbaris tunc illatum, potestas ipsi facta esset itineris per Thraciam habendi, vir superbus majorem in modum elatus, cum summam insolentiam animo concepisset, sibique per dolum conciliavisset exercitum cui præerat, aliosque levioris ingenii homines quoscunque reperit, hos donis, istos promissis captans, regem se ipsum renuntiat, ac imperatoriam dignitatem, heu! Dei pacisque hostis transfert ad sese, confestimque ad palatium accedens, cum neminem ibi obsistentem invenisset (quippe Michael vir pius, non modo imperium haud ægre deposuit ne gentilium suorum sanguine pollui dexteram cujusquam cerneret, sed et purpuram cilicio mutavit, ac monasticam vitam est amplexus), o Dei judicia! homo impudens omnium rerum potitus est.

LX. *Consilium capit de evertendis sacris imaginibus.* — Sumpto imperio, haud omnem subito proferendam censuit immanitatem: verum conciliatis prius sibi atque inter se iis qui dissidebant, quorum multos sentiebat infesto et alieno a se animo esse ob usurpatam tyrannidem, ut qui erga imperatorem suum benevoli ac fidi essent; cum proceres ac magistratus clam ac callide sensim seduxisset, omnes que, ut sibi videbatur, in suas partes pertraxisset; tum demum latens animi vitium prodere, in lucro posuit: omnem protinus impietatem ostentans, in hanc vocem detestandam, quam cognominis sui Leo

Digitized by Google

usurparat, sceleratus erupit : Non decet, o fidi mihi comites, colere, aut venerari, vel recipere prorsus, aut retinere imaginum effigies, sed tollere illas, atque humo allidere, ut quæ manifesta sint idolorum simulacra. Atque hæc vesana lingua effutiebat impudens, non domesticis tantum, sed omnibus, si posset, propinare cupiens impietatem illam.

A τιμᾶν ἢ σέβειν ἢ συνόλως προσίεσθαι, ἢ παραδέχεσθαι τὰ ἐν εἰκόσι τυπώματα, ἀλλὰ καθαιρεῖν καὶ εἰς γῆν ῥίπτειν εἰδώλων ἀντικρυς ὄντα ἀφομοιώματα. Καὶ ταῦτ' ἐξῆει γλώσσῃ παραφόρῳ ὁ ἀναιδὴς · σπεύδων μὴ εἰς τοὺς οἰκείους μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς πάντας, εἰ δυνατὸν, δοθῆναι τὴν ἀσέβειαν.

LXI. *Adhibet administrum consilii sui Joan. Lecanomantium.* — Quare quos videbat sententiæ suæ mordicus esse, atque ab eo omnino pendere; quos quidem non immerito vasa iræ, ac nequitiæ principes dicere liceat, Paulum imitando; hos ille consilii sui socios, malorumque omnium præsides constituendos existimavit. Quorum omnium coryphæus atque ductor Joannes ille fuit, cui Lecanomantis cognomentum a suis inditum; quod vaticiniis, ut ego arbitror, aliisque turpissimis rebus deditus erat : cui cum lingua esset prompta et exercita mendacio, multaque et varia sophisticarum artium, extèrnarumque disciplinarum cognitio · ob eam causam in pretio erat apud imperatorem, cujus ille velut os vulgo habèbatur, omnibusque negotiis rebusque gerendis adhibebatur.

Ἀμέλει καὶ οὓς ἐώρα συμφωνοῦντας τὰ πάντα αὐτῷ καὶ ὅλης ἠρτημένους τῆς γνώμης · οὓς καὶ ἀτεχνῶς σκεύη ὀργῆς καὶ πρὸς κακίαν ἐντελεῖς καλέσοιεν ἄν τις, ὡς καὶ Παύλῳ δοκεῖ, τούτους καὶ συνωμότας καὶ τῶν κακῶν λαβεῖν ἐπίστορας [22] ἐβουλεύσατο. Ὧν τῆς συμμορίας, Ἰωάννης ἐξῆρχεν ἐκεῖνος, Λεκανομάντις [23] οὕτω παρὰ τῶν οἰκείων κληθεὶς φυλετῶν · τῷ μαντείαις, ὡς ἐγῷμαι, καὶ ἄλλοις B αἰσχίστοις προστετηκέναι · ὃς καὶ γλῶσσαν ἔχων κατησκημένην τῷ ψεύδει, πολὺς ἦν καὶ περιττὸς τοῖς σοφίσμασιν, ἐντριβὴς τῇ θύραθεν γεγονὼς καὶ ὀξὺ βλέπων περὶ τὰ μάταια · δι' ἃ καὶ τιμῆς ἠξιοῦτο πάσης, χρωμένου ὅσα γλώσσῃ τοῦ τυράννου, αὐτὸν καὶ τῶν πρακτέων συλλήπτορα ἔχοντος.

LXII. *Nicephorum patriarcham tentat, sed frustra.* — Quæ cum illi præclare, atque ex animi sententia fluere viderentur, ipsum etiam Ecclesiæ archipastorem aggrediendum sibi putavit : non aspere quidem initio, nec arroganter, sed blande potius, atque adulantis in morem. Quo cum solo solus congressus, postquam omnes machinas illiberali simulatione admovens, re ipsa perspexit, non modo C expugnari non posse verissimum rectæ fidei præconem : sed ipsum etiam ut numini adversum conviciis non levibus appetere, stygiamque ejus audaciam proscindere; tum a divino viro penitus abscessit : majore mox apparatu, et illum, et adversantes simul omnes oppugnaturus.

Ἐφ' ᾧ καὶ δόξας κατὰ νοῦν αὐτῷ ἐκβεβηκέναι τὰ πράγματα, δεῖν ᾠήθη καὶ τῷ τῆς Ἐκκλησίας προσβαλεῖν ἀρχιποίμενι · οὐ τραχέως καὶ αὐθαδῶς, ὑφειμένως δὲ μᾶλλον, καὶ τὰ πρῶτα τοῦτον κολακικῶς ὑπελθών. Ὡς καὶ μόνος μόνῳ διομιλήσας, καὶ τούτῳ πᾶσαν πεῖραν ἀνελευθέρως κινήσας, ὡς εἶδεν οὐχ ἁλώσιμον, ἀλλὰ καὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως κήρυκα ἀληθέστατον, οὐ μὴν δὲ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ὡς τοῦ θείου ἐχθρὸν ὀνειδισμοῖς οὔτι μετρίοις βάλλοντα, καὶ τὸ ὑπόγειον [24] αὐτοῦ κακίζοντα τόλμημα, τότε δὴ τοῦ θείου διίσταται ἀνδρὸς, μετὰ μείζονος αὖθις τῆς παρασκευῆς, αὐτῷ τε καὶ πᾶσιν ὁμοῦ τοῖς ἀντιτεταγμένοις μέλλων προσενεχθήσεσθαι.

LXIII. *Convocatis PP. disserit adversus imagines.* — Cum igitur die quadam cum incredibili fastu consèdisset, nequissimorum hominum corona cinctus, qui impietatis tutelam ac patrocinium susceperant : convocantur una omnes eodem sacerdotes pariter et monachi; atque ipse adeo sanctissimus patriarcha, magnusque Theodorus. Quibus audientibus, irridere demens cœpit, atque D intemperanti ore subsannare sacrarum imaginum adorationem; vecordes, sensusque expertes, eos vocans, qui illas erexerant nescientes quid facerent : Lex enim, inquit, quam magnus Moyses Dei digito scriptam olim accepit, diserte ac perspicue prorsus vetat ne manu factum quidquam colatur, neve imago ulla, ejusve similitudo statuatur; diris eos devovens, qui tale aliquid facere præsumpserint : cum idolici cultus et stolidæ illud amentiæ inventum sit, imagines fingere, divinumque nomen illis imponere; quod non modo indecorum, sed absurdum etiam

Ὃς γε καὶ ἐν μιᾷ προκαθίσας μετὰ πολλοῦ ὅσου τοῦ φρυάγματος, ἔχων κύκλῳ καὶ τοὺς τῆς ἀσεβείας ὑπασπιστὰς, καὶ τὴν κακίαν ὁμόφρονας, συναθροίζονται πάντες αὐτῷ ἱερεῖς τε ἅμα καὶ μονάζοντες, καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ θειότατος πατριάρχης, καὶ ὁ μέγας Θεόδωρος. Ὧν καὶ παρόντων ἐκωμῴδει στόματι ἀθύρῳ ὁ παραπλὴξ, καὶ ἐχλεύαζε τὴν τῶν ἁγίων εἰκόνων προσκύνησιν · ἀνοήτους καὶ τὴν γνώμην ἐνδιαστρόφους τοὺς ταύτας ἑστηλωκότας ἀποκαλῶν, καὶ μὴ εἰδότας ὃ πράττοιεν. Ὁ γὰρ νόμος, φησὶν, ἄνωθεν ὃν Μωσῆς ὁ πάνυ γραφέντα Θεοῦ δακτύλῳ ἐδέξατο, σαφῶς οὐτωσὶ καὶ διαῤῥήδην ἀπαγορεύει, μήτε χειροποιήτόν τι λατρεύειν, μήτε εἰκόνα ἱδρεῦειν, καὶ ταύτης ἔχειν ὁμοίωμα · ὑπὸ κατάραν τιθεὶς τοὺς τοιοῦτόν τι πράττειν ἐπιχειροῦντας · εἰδωλικῆς θρησκείας ὂν καὶ τῆς ἐκείνων σκαιότητος εὕρεμα, τὸ πλάττειν εἰκόνας, καὶ τὸ θεῖον ὄνομα ταύταις ἐπιφημίζειν · ὃ πρὸς τῷ ἀπρεπεῖ, καὶ ἐναντιώτατον, περιγεγράφθαι τὸν ἀπερίγραπτον οἴεσθαι, καὶ πη-

VARIÆ LECTIONES.

[22] al. συνίστορας. [23] al. Λακομ. [24] al. ὑπόγειον.

Digitized by Google

χαίοις σανίσι τὸν μηδαμοῦ χωρητὸν περικλείειν. Τοῦτο γὰρ καὶ τοὺς πρὸ ἡμῶν βασιλέας οὐ καλῶς ἔχον διασκαψαμένους, Λέοντα, φημὶ, καὶ Κωνσταντῖνον, καὶ τὸν τούτοις ἀπόγονον, τάς τε εἰκόνας καθαιρήσειν, καὶ τὴν τούτων διώσασθαι προσκύνησιν. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ ἀσεβὴς, καὶ τὰ ἔτι τούτων ἀτοπώτερα ἐληρώδει καὶ ἐξέπτυε, καὶ ὥς τι ἄξιον λέγων, τῷ αἰσχίστῳ τῶν ῥημάτων ἐκπεσεμνύνετο· τοῖς τε ὀλεθρίοις ἐκείνοις οἷς συνεχρῆτο τὰ πάντα προσεπηρμένος, καὶ πρό γε ἐκείνων, τῷ ἐκείνων ὑφηγητῇ καὶ προστάτῃ, οὗ καὶ μᾶλλον τοῖς λόγοις, ὡς ὁ λόγος εἰρήκει, προὐπέποτο.

Ἀλλ' ἡ θεία τῶν Πατέρων ὁμήγυρις, οὐδὲν πρὸς τὰ παρόντα παθοῦσα, οὐδὲ τὴν τοῦ τυράννου πολυχειρίαν εἶναί τι ὅλως θεμένη, τήν τε ἐν λόγοις αὐτοῦ διήλεγχε ματαιότητα, καὶ τὸ τῆς διδασκαλίας ἀσύνετον, πολλαῖς ταῖς ἀπὸ τῶν θείων Γραφῶν μαρτυρίαις διέβαλεν· ἀνατροπὴν τοῦ ὀρθοῦ δόγματος, καὶ τῆς πρὸς ἡμᾶς τοῦ Δεσπότου ἐπιδημίας ἄρνησιν, τὴν σφαλερὰν ταύτην καὶ ὀλέθριον καλοῦσα διδασκαλίαν· ἅτε μυρίαν ἔχουσαν, καὶ τὴν ἀτοπίαν καὶ τὴν φαυλότητα. Εἰ γὰρ τῶν ἁγίων, ἔλεγον, εἰκόνων τὸ σέβας ἐξομωσόμεθα, κενὴ ἄρα ἡ πίστις ἡμῶν, κενὸν τὸ κήρυγμα. Μάτην δὲ ἡμῖν καὶ τὰ θεῖα οἱ πάλαι παρέδοσαν Πατέρες, οἰχήσεται ἡμῖν καὶ πᾶσα πρᾶξις καὶ ἀρετὴ, καὶ τοῦ θείου ἐπίγνωσις, καὶ πάντα ὁμοῦ. Εἴπερ ἡ τῆς Δεσποτικῆς εἰκόνος ἀθέτησις, οὐ μόνον τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν ποιεῖ ἀθέτησιν, ἀλλὰ καὶ πρό γε εἰκόνων, αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· ὃς κοινωνίᾳ σαρκὸς ἡμῖν ὁμιλήσας, ἄνθρωπός τε γέγονε καθ' ἡμᾶς, καὶ τῆς αὐτοῦ θείας μορφῆς ἐγνώρισε τὸν χαρακτῆρα ἡμῖν, οὗ ἕξαρνος σὺ οὐκ οἶδα ἀνθ' ὅτου γεγονὼς, οὐ μόνον σαυτῷ ἐβουλεύσω τὰ κάκιστα, ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἁπλουστέρων ψυχὰς, εἰς τὸν ὅμοιον ὑπηγάγῳ ὄλισθον, ἵν' ᾖ σοι καὶ μᾶλλον τὰ τῆς κακίας περιφανέστερα. Ἡμῖν δὲ καὶ τὸ μόνον συνεδρεύειν ὑμῖν τοιούτοις οὖσι ἐν τούτῳ συνιέναι, πολλοῦ γε καὶ δεῖ πρὸς καλοῦ ἂν θήσοιμεν· Δαυὶδ γὰρ ὁ θεῖος νῦν ἡμῖν συμψηφιζέτω· μὴ δεῖν συνεδρίῳ λέγων καθίζεσθαι ματαιότητος, μηδ' εἰσέρχεσθαι μετὰ παρανομούντων· μηδ' αὖ ἐκκλησίᾳ πονηρευομένων φοιτᾷν ἢ συναγείρεσθαι. Καὶ οὕτω μὲν οἱ Πατέρες, καὶ μετὰ τοιούτων λόγων, κοινῇ ἅμα καὶ συναλλήλοις, τὸ τοῦ ἀποστάτου δόγμα ἐκ πρώτης ἠκροβολίσαντο, πολλῆς ὂν καὶ ἀπάτης καὶ φαυλότητος, αὐτόθεν παραστησάμενοι.

Ἀλλ' ὁ Πατὴρ ἡμῶν Θεόδωρος οὐδ' ἐν ἑαυτῷ μένειν ἔχων, εἰ μὴ καὶ μείζω καὶ διασημοτέραν τὴν παῤῥησίαν ἐνδείξοιτο· καὶ πᾶσαν ἐπίνοιαν καὶ πάντα λογισμὸν [24*], φανεράν τε καὶ λανθάνουσαν, τοῦ ἀλαζόνος εἰς τὸ παντελὲς καταβάλοι. Ἐπεὶ καὶ τὰ πρῶτα τῶν συνειλεγμένων διὰ μέγεθος λόγου καὶ ἀρετῆς ἔφερε, ταῦτα διανοίᾳ στερροτάτῃ, καὶ λόγων ἐπῆει θαῤῥαλεότητι.

Ὦ βασιλεῦ, τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ εἰρηνεύου-

[24*] f. πάντα λογ. καὶ πᾶσαν ἐπίν.

[a] Psal. xxv, 4.

est, et plane pugnans, incircumscriptum circumscribi putare, et cubiti unius tabulis eum quem locus nullus capiat, includere. Hæc enim qui ante nos regnarunt, imperatores, perperam fieri cum cernerent, Leonem dico, et Constantinum, et qui ex iisdem natus eis successit, imagines dejici, earumque cultum explodi jusserunt. Hæc impius, atque his absurdiora delirans evomebat, et quasi præclarum quiddam diceret, turpissimis dictis gloriabatur; pessimis illis, quorum consuetudine utebatur, usquequaque fretus, illorumque ante omnes præside ac magistro, cujus maxime verbis, ut dictum est, imbutus fuerat.

LXIV. *Resistunt ejus impietati PP.* — At divinus Patrum cœtus nihil ad hæc commotus, multiplicemque tyranni manum ac potentiam nihili faciens, ejus orationis vanitatem redarguebat, ineptamque et insanam doctrinam multis sacrarum Litterarum testimoniis confutabat : orthodoxi dogmatis eversionem, et Domini ad nos adventus negationem, hanc ejus fallacem et perniciosam doctrinam vocans; ut quæ infinitam absurditatem erroremque et improbitatem contineret. Etenim si sanctarum, aiebant, imaginum venerationem ejuramus, inanis utique fides nostra, inanis prædicatio. Frustra nobis divina olim Patres tradiderunt. Evanescet nobis omnis actio et virtus, Deique cognitio; ac denique simul omnia concident, et pessum ibunt. Dominicæ siquidem imaginis abrogatio, non solum Dei mandatorum abrogationem affert, sed ipsius etiam, ante imagines, Filii Dei; qui communione carnis nobiscum conversatus, et homo similis nostri factus, et divinæ suæ formæ characterem nobis ostendit; quem tu, nescio quam ob causam abnegans, non tibi tantum pessime consuluisti; sed simpliciorum quoque animas, ut improbitas tua notior esset, in parem fraudem et exitium induxisti. Nos vero vel assidere vobis solummodo, cum tales sitis, aut in unum coire, longe abest ut decere arbitremur. Suffragetur enim nobis divinus David [a], non sedere docens in concilio vanitatis, et cum iniqua gerentibus non introire, et in ecclesiam malignantium non ire, nec cum illis congregari. Atque in hunc modum Patres uno simul ore talia loquentes, apostatæ sententiam prima velut acie impugnabant, summam ejus fraudem et nequitiam ostendentes.

LXV. *Theodorus prior alloquitur imp.* — At parens noster Theodorus tenere se non potuit, quin majorem et apertiorem dicendi fiduciam demonstraret, totumque insani hominis consilium, et occultam ejus cogitationem penitus patefaceret. Quare ut primas inter eos qui convenerant, et eloquentia et virtute facile tenebat, hæc animo constantissimo, summaque verborum libertate dicere aggressus est.

LXVI. *Cultum sacrarum imaginum probat ex sacra*

Digitized by Google

traditione. — O imperator, quo consilio pacatam nunc et tranquillam Dei Ecclesiam turbare ac pervertere ausus es? nec tibi illa quæ iis acciderunt, qui illam ante te persecuti sunt, quorum tu modo nomina commemorasti, in mentem venerunt; nec impetum tuum retardarunt? Qui cum paria tibi facerent, sacrasque imagines contumeliose tractarent, dici non potest quam graves pœnas dederint, ut testata litteris eorum improbitas ad posteros transmitteretur. Nec te diuturna, ac longis temporibus confirmata divinarum imaginum veneratio, deiferorumque Patrum constans de ea consensus et conspirans sententia movet, novorum dogmatum propugnator, ut a perversis istis et exitiosis rebus abstineas, et meliora secteris, sententiam mutes, et veritatem agnoscas? Nunquam audisti quid B. Paulus dicat, Timotheo scribens? nam et hoc aliquando te tractasse arbitror, quamvis nunc illa ex animo ejeceris: *Si quis aliter docet, et non acquiescit sanis sermonibus, et ei quæ secundum pietatem est doctrinæ, superbus est, nihil sciens, sed languens circa quæstiones et pugnas verborum* [o], ad subversionem audientium. Et rursus idem: *Denuntia illis ne aliter doceant, neque intendant fabulis interminatis* [p], et quæstionibus vanis, quæ a recta via aberrare eos faciunt, et ædificationem Dei, quæ est in fide, destruunt.

LXVII. *Argumentum ex veteri lege sumptum refellit.* — Quod et tibi prorsus accidit, qui futilibus sermonibus animum adjiciens, et sacras imagines idola vocare non erubescens, tanquam in arcem quamdam, ad legem veterem te convertis, utque inde argumenta tibi desumas, quod nihil creatum, nihil manufactum, nihil denique aliud ex his quæ similitudine effinguntur, amplectendum, aut ullo penitus honore colendum sit. In quo illud primum te cogitare oportebat, imperator, adveniente gratia legem cessasse; quam observasse nunc, summæ dementiæ foret: alioqui circumcidi nos convenit, et sabbata colere, et alia quæ sunt scripta facere, ne legem videamur dimidiatam tantum observare. Deinde hoc etiam cogitandum erat, legem hominibus datam fuisse, qui ex Ægypto nuper egressi, ad Ægyptiorum æmulationem propenso studio ferebantur. Ægyptii autem omnium qui idola finxerunt, infelicissimi fuerunt, ut qui vilissimis rebus, et aliarum gentium sensu turpissimis, divinos honores tribuerunt. Unde propheta cum leges daret iis qui apud illos educati fuerant, omnis formæ similitudinem interdixit, tanquam hominibus ad deceptionem paratissimis, et manufactorum cultui inhiantibus. Neque tamen id semper observasse sit, eademque in propitiatorio collocarit. Et illis

LXVIII. *Ex novæ legis mysterio sanam fidem*

σαν, πόθεν σοι ταράξαι νῦν ἐπῆλθε καὶ διαθεῖναι κακῶς; οὐδὲ τὰ συμβάντα τοῖς πρὸ σοῦ διώκταις ὧν καὶ πρὸς ὄνομα ἤδη ἐμνήσθης, ἐπὶ νοῦν ἦλθε, καὶ τὴν ὁρμὴν διεκώλυσεν; Οἷς τὰ ὅμοιά σοι δράσασι, καὶ τὰς ἱερὰς εἰκόνας ὑβρίσασιν, οὐδ' ἔστιν εἰπεῖν ὅσην οὗτοι καὶ τὴν τιμωρίαν ἔτισαν, πρὸς τὸ λιπεῖν τὴν κακίαν ἀνάγραπτον μεθ' ἧς βεβιώκασιν. Οὐδ' ἡ μακρὰ καὶ τοῖς μακροῖς χρόνοις ἐπίδηλος τῶν θείων εἰκόνων τιμή, τῶν τε θεοφόρων Πατέρων εἰς ἓν περὶ τούτου ὁμολογία καὶ σύμπνοια πείθει σε, ὦ καινῶν δογμάτων ὑπασπιστά, τῶν φαύλων τούτων ἀπέχεσθαι καὶ λοιμωδῶν, καὶ τὰ βελτίω ἑλέσθαι, καὶ γνωσιμαχῆσαι, καὶ κατιδεῖν τὴν ἀλήθειαν; Οὐκ ἤκουσας τοῦ μακαρίου Παύλου τί γράφων Τιμοθέῳ λέγει; Οἶμαι γάρ σε καὶ τούτοις ὠμιληκέναι ποτὲ, εἰ καὶ νῦν τῆς διανοίας ἐξέβαλες· *Εἴ τις ἑτεροδιδασκαλεῖ καὶ οὐ προσέρχεται ὑγιαίνουσι λόγοις, καὶ τῇ κατ' εὐσέβειαν διδασκαλίᾳ, τετύφωται ὁ τοιοῦτος λόγος διακένως ἠπατημένος, καὶ λογομαχίαις σχολάζων* ἐπὶ καταστροφῇ τῶν ἀκουόντων. Καὶ πάλιν οὗτος· *Παράγγελλε αὐτοῖς μὴ ἑτεροδιδασκαλεῖν· μηδὲ προσέχειν μύθοις ἀπεράντοις* καὶ ματαίαις ζητήσεσιν, ἃ καὶ αὐτοὺς τῆς εὐθείας ἀφιστᾷ, καὶ οἰκονομίαν Θεοῦ τὴν ἐν πίστει ἀθετεῖ.

Ὁ δὴ πέπονθας καὶ αὐτὸς, λόγοις φθόροις τὴν διάνοιαν ὑποθείς, καὶ εἴδωλα, οἶμοι, τὰς ἱερὰς εἰκόνας καλέσαι ἐξενεχθείς, ὡς ἐπί τινα ἀκρόπολιν, ἐπὶ τὸν παλαιὸν καταφεύγων νόμον, κακεῖθεν ἐπισυνάγων αὐτῷ τὸ μηδεῖν [25] κτιστὸν, τὸ μηδεῖν χειροποίητον, τὸ μὴ ἄλλο τι δεῖν τῶν ἐντυπουμένων ἢ περιέπειν, ἢ συνόλως τιμᾶν. Καὶ ἐχρῆν πρῶτα μέν σε λογίσασθαι, βασιλεῦ, ὅτι τῆς χάριτος ἐλθούσης, ὁ νόμος κατήργηται· ὃν νῦν φυλάττειν εὔηθες κομιδῇ· ἐπεὶ οὕτωγε, καὶ περιτεμούμεθα καὶ σαββατίσομεν· καὶ τἆλλα τὰ ἐν τῷ γράμματι πράξομεν, ἵνα μὴ δόξωμεν ἐξ ἡμισείας τὸν νόμον τηρεῖν· ἔπειτα κακεῖνο συνιδεῖν ὅτι ὁ νόμος ἀνθρώποις διομίλει [26], ἐναγχος ἀπ' Αἰγύπτου ἐξιοῦσι, καὶ ζηλοῦν τὰ τῶν Αἰγυπτίων σπουδὴν ἔχουσιν. Αἰγύπτιοι δὲ πάντων τῶν εὑραμένων εἴδωλα κακοδαιμονέστεροι, μέχρι καὶ τῶν τοῖς ἄλλοις αἰσχίστων, τὸ σέβας ἐκτείναντες. Ὅθεν καὶ τοῖς ἐν ἐκείνοις ἀνατραφεῖσιν ὁ Προφήτης νομοθετῶν, παντὸς εἴδους ὁμοίωμα ἀπηγόρευσεν· οἷα πρὸς ἐξαπάτην εὐκόλοις, καὶ κεχηνόσι περὶ τὰ χειροποίητα. Ὅπου γε οὐδὲ πανταχοῦ τοῦτο τηρήσας φαίνεται· τὰ ἐν τῇ σκηνῇ Χερουβὶμ κατασκευάσας, καὶ ἐν τῷ ἱλαστηρίῳ ἀπαιωρήσας. Αὐτοῖς τότε πολλῆς ἦν καὶ τιμῆς καὶ ἐκπλήξεως.

'Αλλ' ἡμῖν ἡ χάρις ἐπιφοιτήσασα ἐκείνων τε πάν-

[o] Tim. VI, 3, 4. [p] 1 Tim. I, 3.

VARIÆ LECTIONES.

[25] f. μηδέν. [26] f. διωμ.

Digitized by Google

των ἀπήγαγε, καὶ πρὸς τὰ κρείττω καὶ πολλῷ σεμνότερα ἤγαγε. Τί γὰρ μεῖζον καὶ περιφανέστερον, τοῦ σαρκὶ ἐμφανισθῆναι ἡμῖν τὸν προαιώνιον Θεὸν καὶ ἀπερίληπτον, καὶ τῆς ἐνδόξου αὐτοῦ μορφῆς ὑποδεῖξαι ἅπασι τὴν ἐμφέρειαν; Μᾶλλον δέ, ἵνα σοι παρὰ τούτου παραστήσω ἄνωθεν, ἐπειδὴ ὁ Πλάστης ἡμῶν καὶ Θεὸς, ἐπ' ἀγαθοῖς κτίσας τὸν ἄνθρωπον, εἶδεν αὐτὸν τῇ κακίᾳ ὑποσυρέντα, καὶ τὸ κατ' εἰκόνα ἀπολέσαντα, εὐδόκησεν αὐτὸς ἀῤῥήτῳ οἰκονομίᾳ τὴν ἡμετέραν σάρκα ἀναλαβεῖν· ἵνα καὶ τὸν πεσόντα ἀνακαλέσηται, καὶ τὸ ἀχρειωθὲν τῆς εἰκόνος κάλλος ἀναμορφώσηται. Ὅθεν καὶ τὸ καθ' ἡμᾶς ὅλον ἑαυτῷ οὐσιώσας, ἀσύγχυτα τῶν ἑκατέρων φύσεων, τῆς τε θείας, φημὶ, καὶ τῆς ἀνθρωπίνης, ἐτήρησε τὰ ἰδιώματα, ὑπὲρ λόγον οὔσης τῆς τε συνελεύσεως τούτων, καὶ τῆς ἀνακράσεως. Ἐντεῦθεν καὶ τῆς ἁγίας αὐτοῦ σαρκὸς τὴν μορφὴν ἔδωκεν ἡμῖν τιμᾷν καὶ σέβειν, καὶ προσκυνεῖν, ὡς ἂν ἐν τῇ εἰκόνι καὶ τὸ παράδοξον τῆς οἰκονομίας αὐτοῖς ὄμμασι καθορῶμεν, καὶ ἀπὸ τῆς ἐν εἰκόνι περιγραφῆς τοῦ Χριστοῦ, ἐπὶ τὴν νοερὰν καὶ ἀσχημάτιστον μορφὴν τοῦ Θεοῦ τοὺς τῆς διανοίας τρέπομεν[97] ὀφθαλμοὺς, πρὸς αὐτὸν νεύοντες ἀνενδότως, καὶ μηδενὶ τῶν κάτω περιπλανώμενοι.

Ἵνα δὲ ἡμῖν ἀριδήλως καὶ ὁ θεῖος πιστεύοιτο χαρακτὴρ, αὐτὸς ὁ τοῦτον ὑποδὺς Σωτὴρ ἡμῶν, τὴν τοῦ οἰκείου προσώπου μορφὴν ἐτύπωσέ τε καὶ ἀπεικόνισεν ἐν χρῷ τοῦ ῥάκους ἁψάμενος· καὶ τῷ Αὐγάρῳ αἰτήσαντι (ἀνὴρ δὲ οὗτος πιστὸς, καὶ κατ' Ἔδεσσαν πρῶτος) ἐκπέπομφεν. Ὃς καὶ τῇ θείᾳ ἐκτυπώσει ἐκείνῃ προσφὺς, τήν τε ἄῤῥητον δύναμιν ταύτης διέγνω, καὶ λευκῶς τὴν χάριν πᾶσι διήγγειλε, χρονίας οὕτω καὶ ἀθεραπεύτου ἀπαλλαγεὶς ἀῤῥωστίας, ᾗπερ κατεῖληπτο καὶ πρὸς τῷ σώματι, ῥᾴων καὶ τὴν ψυχὴν γεγονώς. Καὶ Λουκᾶς δὲ ὁ τὸ ἱερὸν ἀνατάξας Εὐαγγέλιον, τὴν τοῦ Κυρίου ἱστορήσας εἰκόνα, ἔργον πολλοῦ ἄξιον τοῖς μετ' αὐτὸν καταλέλοιπε. Καὶ ἄλλοι πλεῖστοι τῶν καθεξῆς, πολλὰς τῶν ἁγίων εἰκόνων τυπώσαντες, ἀνάγραπτον πᾶσι τὴν περὶ ταῦτα τιμὴν διεσώσαντο. Καὶ οὐκ ἔστιν οὗ τόπος, οὐ χώρα, οὐ τῶν πανταχοῦ τις οἰκία, ἔνθα μὴ εἰκόνες θεῖαι λαμπρῶς ἀνεστήλωνται· ἐπεὶ καὶ τὸ πρᾶγμα τοῖς πᾶσιν αἰδέσιμον, τῷ τε χρόνῳ, καὶ τῇ αὐθεντίᾳ λαβὸν τὸ ἐπίτιμον. Τὴν οὖν κηρυχθεῖσαν τῶν εἰκόνων τιμὴν ἐπὶ χρόνοις ὀκτακοσίοις καὶ πλείοσι, καὶ ὑπὸ πάντων βεβαιωθεῖσαν, καὶ μετὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἤδη συναυξηθεῖσαν (ἐπεὶ καὶ ἅμφω συνέδραμε, Χριστιανισμός τε καὶ εἰκονικὴ ἀνατύπωσις), σὺ ἐν ἀκαρεῖ οὕτω καὶ μόνῃ τῇ ὁρμῇ τοῦ θελήματος καθαιρέσειν διέγνως καὶ ἀτίμως τὰ τίμια ἐξορχήσασθαι;

Μηδ' αὐτὸ φρίξας τὸ σωτήριον ὄνομα, ἀλλ' εἴδωλα (ὦ τῆς τῶν λόγων σκαιότητος!) τὰς θείας καὶ ἱερὰς καλέσας εἰκόνας; Πόθεν ἢ παρὰ τίνος τοῦτο

A *confirmat.* — Nos vero superveniens gratia ab omnibus illis abduxit, et ad meliora multoque præstantiora traduxit. Quid enim majus illustriusque esse possit, quam in carne apparuisse nobis æternum et incomprehensum Deum, et gloriosæ formæ suæ speciem omnibus repræsentasse? Quinimo, ut tibi rem altius explanem, postquam Conditor et Deus noster, qui hominem bonis omnibus ornatum creavit, vidit ipsum peccato abreptum similitudinem suam amisisse, libuit illi inenarrabili dispensatione carnem nostram assumere, ut lapsum erigeret, immaculatamque imaginis pulchritudinem repararet. Idcirco naturam nostram totam sibi uniens in substantia, inconfusas utriusque naturæ, divinæ scilicet et humanæ, retinuit proprietates, B orationem omnem excedente admirabili earum concursu et conjunctione. Hinc et sacræ carnis suæ figuram nobis honorandam, et colendam, et adorandam dedit, ut in imagine stupendum incarnationis mysterium ipsis oculis cernamus, et a Christi descriptione quæ in imagine cernitur, ad intellectualem, et omnis figuræ expertem Dei formam mentis oculos convertamus, in eum aspirantes perpetuo, nullique caducæ rei animum obstringentes.

LXIX. *Ex facto Christi suam ad Abgarum mittentis imaginem.* — Quo autem divini characteris fides nobis certior fieret, idem ipse qui eam gerit Salvator noster suæ ipsius faciei et oris formam, admoto ad faciem linteo, expressit atque effinxit, C petentique Abgaro (vir erat fidelis, et inter Edessenos primarius) misit. Qui divinam illam effigiem complexus, incredibilem ejus vim mox sensit, omnibusque patefecit, diuturno atque incurabili morbo, quo tenebatur, liberatus, nec magis corpore quam animo corroboratus. Lucas vero qui sacrum composuit Evangelium, cum Domini pinxisset imaginem, pulcherrimum et plurimi faciendum opus posteris reliquit; aliique deinceps quam plurimi imagines sacras affatim effingendo, publice consignatum earum cultum conservarunt. Nec locus ullus est, non regio, non domus, in qua divinæ imagines affixæ non sint; quippe omnibus veneranda res est, cui temporis lapsus et auctoritas honorem conciliarunt. Annis igitur octingentis et D eo amplius promulgatam, et ab omnibus receptam, atque confirmatam imaginum venerationem, jamque una cum Christianismo auctam et propagatam (uno siquidem parique gressu incesserunt, Christianismus, et imaginum efformatio); tu nunc, temporis momento, solaque pro animi tui libidine tollendam e medio censuisti, et cum dedecore explodenda, quæ laudem honoremque merebantur?

LXX. *Discrimen inter imaginem et idolum.* — Neque ipsum salutare nomen reveritus es, ut idola (o verborum perversitatem!) sacras imagines appel-

VARIÆ LECTIONES.

[97] al. τρέπωμ.

Digitized by Google

lares? Unde, et a quo doctus? aut quisnam est qui te docuit imaginis atque idoli unam esse vocem? Hoc enim nec Patrum ullus unquam sensit, nec vero res ipsæ ferunt ut dicatur. Qui enim? cum infinito spatio inter se dissideant, non nominis solum appellatione, sed multo magis archetypi substantia. Idolum enim est et appellatur, quod dæmonis aut alterius cujuspiam ex iis quæ gentiles Iurpiter pro diis coluerunt, specimen repræsentat, fœdi fœdius, et mali deterius. Qualis enim causa, tale prorsus est causatum; et cujus abominandum est prototypum, nihilominus abominanda est imitatio. Imaginis autem et honorandum est archetypum; sancti enim alicujus, aut sanctorum Domini figuram depingit; et quæ in tabula depicta est effigies, digna item animadversione. Hæc siquidem sincerum veritatis simulacrum; illud vero mendacii, fallaeisque doli similitudo. Sic enim harum rerum peritis visum est hæc nomina distinguere, qui idolum falsi imitationem esse dixerunt, imaginem, veri expressam similitudinem.

A μαθών; ἢ τίς ὁ παραδούς σοι τὴν κλῆσιν μίαν καὶ τὴν αὐτὴν, ἐπί τε εἰκόνος καὶ εἰδώλου λέγειν; Τοῦτο γὰρ οὔτε τινὶ τῶν θείων Πατέρων ἔδοξέ ποτε, οὔτ' ἄλλως συμβαίνει τοῖς πράγμασιν. Πῶς γάρ; τὸ πολὺ καὶ οὐδ' ὅσον εἰπεῖν διαλλάττων, οὐ μόνον κατὰ τὴν ὀνοματικὴν κλῆσιν, ἀλλὰ πολλῷ πλέον, καὶ κατὰ τὴν τοῦ ἀρχετύπου ὕπαρξιν. Τὸ μὲν γὰρ εἴδωλον ἔστι τε καὶ ὀνομάζεται, δαίμονος ἤ τινος ἄλλου τῶν παρ' Ἕλλησιν αἰσχρῶς θεοποιουμένων, παριστῶν τὴν ἐμφέρειαν, αἴσχιον αἰσχίστου, καὶ φαύλου φαυλότερον. Κατὰ γὰρ τὸ αἴτιον, καὶ τὸ αἰτιατὸν πάντως· καὶ οὗ τὸ πρωτότυπον βδελυκτὸν, οὐδὲν ἧττον μισητὸν καὶ τὸ παραγόμενον. Εἰκόνος δὲ καὶ τὸ ἀρχέτυπον, τίμιον· ἁγίου γάρ τινος, ἢ καὶ τοῦ τῶν ἁγίων Δεσπότου, τὸν χαρακτῆρα διαζωγραφεῖ· καὶ τὸ B ἐν πίνακι γραφόμενον ἀξιοθέατον. Ἐπεὶ τοῦτο μὲν, ἀτεχνῶς ἀληθείας ἴνδαλμα· ἐκεῖνο δὲ, ψεύδους καὶ ἀπάτης ὁμοίωμα. Οὕτω γὰρ καὶ τοῖς περὶ ταῦτα δεινοῖς ἡ τῶν ὀνομάτων ὑπαλλαγὴ ἔδοξε, ψευδὲς τὸ εἴδωλον ἀνειποῦσι μίμημα· τὴν δ' αὖ εἰκόνα, τοῦ ἀληθοῦς ἀφομοίωμα.

LXXI. *Qui crucem colat, spernere non posse imagines.* — Sed quoniam a vobis, imperator, imaginis quidem honor odio est, crux vero veneratione digna censetur, primum illud capere non possum, cum jam utriusque honor conjunctus sit (simul enim imago, et simul crux; quandoquidem Domini adventus utrique gloriam attulit), nunc a vobis alterum ab altero secernitur, ita ut alteri sors melior obtigerit, alterum repudietur et contemnatur. Deinde quæram, o veteris Scripturæ interpres, quomodo cum Lex exsecratione dignam crucem vocet: *Maledictus* enim, ait, *qui pendet in ea* [q]; tu qui crucem colis, legem vilipendere non videare? imo vero duobus inter se contrariis obnoxius teneris; qui nec legi usquequaque consentias, cujus tu custos perpetuus, et in hoc nobiscum media ex parte sentias, quos omnibus modis insectari decreveras. Cum oporteret te, quando impius esse statuisti, nec crucem, nec imaginem confiteri; ut sic posses et consentanea tibi facere, et congruentia legi quam observas. At enim ratiocinari nescit improbitas, ipsa secum pugnans, et quos imperio suo submiserit, ab omni honestate procul avocans: D cui tu quoque semel mancipatus, nullam postea officii nec decori rationem habuisti; ab iis solis qui tua observant, inductus adulatoribus, scurris, uni voluptati ventrisque commodis servientibus.

Ἐπεὶ δ' ὑμῖν, ὦ βασιλεῦ, ἡ μὲν τιμὴ τῆς εἰκόνος ἐκτρέπεται, ὁ δὲ σταυρὸς σεβασμοῦ δοκεῖ ἄξιος, πρῶτον μὲν συνιδεῖν οὐκ ἔχω, οὕτω χάριν ἡ τῶν ἑκατέρων τιμὴ ἐν ταυτῷ συνελθοῦσα (ἅμα γὰρ εἰκὼν καὶ ἅμα σταυρὸς, εἴπερ ἡ τοῦ Δεσπότου ἐπιδημία δόξαν ἀμφοτέροις ἐπέθετο)· νῦν γὰρ ὑμῶν τῶν δύο τὸ ἕτερον ἀποκρίνεται, καὶ τὸ μὲν τὴν κρείσσω μοῖραν ἀπέληχε, τὸ δ' ἐκβέβληται καὶ ἠθέτηται. C Ἔπειτα προσερήσομαί σε, ὦ τοῦ παλαιοῦ Γράμματος ὑφηγητὰ, πῶς ὁ μὲν νόμος κατάρας ἄξιον ἀποκαλεῖ τὸν σταυρὸν (Ἐπικατάρατος γὰρ, φησὶν, ὁ τούτῳ ἀρτηθείς), σὲ δ' ἡ περὶ τούτου τιμὴ οὐκ ἀτιμάζειν τὸν νόμον ποιεῖ; Μᾶλλον δὲ δυσὶ τοῖς ἐναντιωτάτοις ὑπόδικον καθιστᾷ· τοῦ τε μὴ συμβαίνειν δι' ὅλου τῷ νόμῳ, οὗ σὺ φύλαξ ἀπαράβατος, καὶ τοῦτο ἡμῖν ἐξ ἡμισείας συμβαίνειν· οὓς διωθεῖν ἐβουλεύσω παντάπασι· δέον ἐπείπερ ἀσεβεῖν ἔγνως, μήτε σταυρὸν, μήτε εἰκόνα ὁμολογεῖν· ἵν' οὕτως ἕξῃ σοι ἀκόλουθα πράττειν σαυτῷ, καὶ τοῦ φυλακτηρίου νόμου συμβατικά. Ἀλλ' ἀσυλλόγιστον πρᾶγμα ἡ μοχθηρία, αὐτὴ ἑαυτῇ περιπίπτουσα, καὶ πόρρω παντὸς ποιοῦσα καλοῦ τοὺς ταύτῃ ἁλισκομένους· D ᾗ καὶ αὐτὸς καθάπαξ ἁλοὺς, οὐδὲν τῶν δεόντων ἐσκέψω· μόνοις τοῖς τὰ σὰ θεραπεύουσι ὑπαχθεὶς κόλαξι, καὶ τὰ πρὸς χάριν ὁμιλοῦσι, καὶ τὸ ἡδὺ μόνον καὶ τὸ πρὸς ἡμέραν διώκουσιν.

LXXII. *Consortium cum hæreticis damnosum.* — Mihi vero mirari venit in mentem, quomodo nos ad judicium vocaveritis, qui sic animo et consilio comparati estis. Ecquis enim erit, qui inter utros, que dijudicet? Quis de victoria sententiam feret? cum occupati a vobis omnes potentiaque perculsi fuerint, suppliciorum metu. Minæ siquidem, et tormenta iis proponuntur qui partibus vestris non favent. Recte sane quidam e majoribus nostris,

Ἐμοὶ δὲ καὶ θαυμάζειν ἔπεισι, πῶς ἐπὶ κρίσεις ἡμᾶς κεκλήκατε, οὕτω καὶ γνώμης καὶ διανοίας ἔχοντες. Τίς δ' ὁ μέλλων ἀμφοτέροις δικάσειν; Τί; ὁ τὴν νικῶσαν ἐποίσειν; πάντων ὑμῖν προπεποσμένων, καὶ τῇ ἐξουσίᾳ ἐκδεδιητημένων, διὰ φόβον κολάσεων. Ἀπειλαὶ γὰρ καὶ βάσανοι τοῖς ὑμῖν μὴ συμπράττουσιν ἐπονται. Καλῶς γάρ τις τῶν πρὸ ἡμῶν πρῶτον ἀγαθὸν τὸ παντάπασιν ὑμῶν ἀποδιίστασθαι ἔφησε· θηρία τοὺς αἱρετικοὺς καλέσας ἀν-

[q] Deut. xxi, 23.

Digitized by Google

θρωπόμορφα, καὶ τοὺς τε λόγους αὐτῶν καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα, φθαρτικὰ ἀνεπῶν καὶ ὀλέθρια· οὓς καὶ ἐκκλίνειν δέον ὅτι μάλιστα, καὶ εἰ δυνατὸν, μηδὲ συναντᾷν· τούτοις οὖν καὶ τὸ ὁπωσοῦν ὁμιλεῖν οὐ περιττὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀτεχνῶς ἐπιζήμιον. A primum hoc bonum esse dixit, a vobis longissime recedere; humana specie feras, hæreticos vocans, eorumque sermones atque instituta perniciosa esse docens, ac penitus exitiosa, quos devitare omni ope oporteat, ac ne occurrere quidem illis, si fieri potest. Ex quo sequitur, cum eis colloqui quoque modo, non solum supervacaneum, sed damnosum plane, valdeque noxium esse.

Τούτων ὡς ἤκουσεν ὁ βασιλεὺς, παρὰ τοῦ ὁσίου εἰρημένων, καὶ τὴν ἐν αὐτῷ κατενόησε δύναμιν, θυμοῦ καὶ ἀγωνίας ἐν ταυτῷ πληροῦται, τὴν μὲν ὀργὴν ἀναξίως τοῖς ῥήμασι, καὶ οἷς παρ' ἐκείνου ἐβέβλητο. Τὸν δ' ἀγῶνα τῇ τῶν λόγων μερίζων B ἰσχύϊ, πολλήν τινα καὶ ἄμαχον ταύτην ὁρῶν. Ὅμως τοῦ θυμοῦ μᾶλλον γενόμενος, ᾧ καὶ μᾶλλον κατείληπτο, λόγοις τε ἀτερπέσι διελοιδορεῖτο, καὶ ῥήμασι τραχυτέροις κατ' αὐτοῦ ἐκέχρητο, ἐπὶ τὸ καταπληκτικώτερον μᾶλλον τὴν φωνὴν ἐξαλλάσσων. Οἶδα μὲν, φησὶν, ὦ οὗτος, τοὔνομα προσειπὼν, ὡς ἀπονοίας ἔμπλεως ἀεὶ καὶ λέγοντι καὶ φρονοῦντι πολύ σου καὶ νῦν τὸ καθ' ὑμῶν δύσερι καὶ φιλόνεικον· ἀδίκους τε ἡμᾶς καὶ ἠλιθίους τὴν πρᾶξιν ἀποκαλοῦντος, καὶ πᾶν ὅ τι βλάσφημον ἡμᾶς ἐξυβρίζοντος· ὃς γε καὶ τὸ μόνον ἡμῖν προσομιλεῖν περιττὸν ἔφης καὶ ἐπιζήμιον, ὡς οὐ πρὸς βασιλέα μᾶλλον, ἀλλά τινα τῶν πολλῶν τοὺς λόγους ποιούμενος. Ἀλλ', ὡς ἔοικε, μάρτυρα σεαυτὸν ἐπιφημίσειν βουλόμενος, ἡμᾶς τε εἰς τὸν κατὰ σοῦ προκαλούμενος θάνατον, ταῦτα ὑπήχθης ἡμῶν κατειπεῖν. Ἀλλ' οὐκ ἂν εὐκόλως τὸ ἐφετόν σοι πληρώσωμεν, δόξαν ταύτην θηρῶντί σοι οὐδὲ ὑπερορίᾳ ἢ ἄλλῃ τινὶ τιμωρίᾳ πρῶτον ἐκδοίημεν, ἕως ἂν καὶ αὖθις ὑμῶν τε ἀκουσώμεθα, καὶ ἐπὶ σχολῆς τὰς ἑκατέρων πίστεις ἀθροίσωμεν· ἵν' ᾖ καὶ τὸ νικῶν δόγμα ἀναμφισβήτητον, καὶ ὑμῖν ἡ ἧττα ἀναπολόγητος. Ταῦτα δ' ἔλεγεν ὁ δυσσεβὴς, τῷ τῆς ἐξουσίας ὄγκῳ τεθαρρηκὼς, καὶ ἐξ ἑτοίμου ἔχων καὶ ἀθρόους καὶ καθ' ἕνα πάντας κακώσειν· πρὸς δὲ, καὶ ἵν' αὐτῷ πιθανὸν τυγχάνει καὶ τὸ ἐγχείρημα, ὡς εἰς κρίσιν πρῶτον ἀχθέντας, καὶ οὕτω τὴν καταδικάζουσαν ἤδη λαβόντας. C

Ἀλλὰ τοῦ συλλόγου τῶν Πατέρων μηδὲν ἄλλο πρὸς τὸν τύραννον ἀποκρίνασθαι πρὸς ἀλλήλους διεξιόντων· ἀλυσιτελὲς γὰρ ἡμῖν, φασὶ, τοῖς ἤδη κατεγνωσμένοις καὶ αὖθις προσομιλεῖν· ἐκκεκωφημένοις τε οὖσι πρὸς παραδοχὴν τοῦ βελτίονος, καὶ ἀνιάτως πρὸς πάντα ἔχουσιν. Ἄλλως τε, οὐδὲ πρέπον ἡμῖν ὃν ὑπὸ ἀνθρωπίνης ἡμέρας ἢ ὑπὸ κοσμικῶν τοὺς λόγους ἀπαιτεῖσθαι τῆς πίστεως. Πάλιν ὁ μέγας Θεόδωρος τὸν λόγον ἀναλαβὼν, τῇ ὁμοίᾳ καὶ αὖθις παῤῥησίᾳ ἐχρῆτο, ταῦτα διεξιών· Οὐκ ἐχρῆν ἡμᾶς, ὦ βασιλεῦ, ἀπαραδέκτως ἔχοντί σοι περὶ τὰ καλὰ ἢ λέγειν τι τοῦ λοιποῦ, ἢ ἀντιφθέγγεσθαι. Ἐπεὶ δ' αὐτὸς πρὸς πεύσεις καὶ ἀποκρίσεις καὶ νῦν ἡμᾶς προσκαλῇ, τοῦτό σοι πρὸ τῶν ἄλλων ἀποκρινούμεθα, ὅτι τὰ τῶν Ἐκκλησιῶν τοῖς ἱερεῦσιν ἥκει καὶ διδασκάλοις, βασιλεῖ δὲ ἡ τῶν ἔξω πραγμάτων ἀνεῖται διοίκησις. Τοῦτο γὰρ καὶ ὁ Ἀπό- D

LXXIII. *Imperator alterum pollicetur colloquium.* — Hæc illo dicente, ira simul et timor imperatoris animum agitabat, viri sancti vim facultatemque considerantis; iram accendebant verba, quibus perstringi se sentiebat; metum creabat dicendi vis, quam in eo insuperabilem esse cernebat. Sed iræ potius cedens, qua vehementius impellebatur, indecoris illum contumeliosisque verbis asperius excepit, ad terrorem maxime vocem suam, et verba componens. Scio quidem, heus tu, inquit, nomine appellans, te præfractæ adeo amentiæ esse, ut nobis quidquid dicamus, aut sentiamus, maximopere semper adverseris, injustos nos et stolidos vocans, omniaque in nos convicia ingerens; ut qui colloqui nobiscum supervacaneum esse dicas atque damnosum; quasi non cum imperatore tibi, sed cum infimo quopiam e vulgo res esset. Martyrem te, ut video, celebrari cupiens, ut nos ad mortem in te decernendam provoces, hæc contra nos loqui, nobisque ausus es reluctari. At non facile adeo tibi gloriam hanc venanti concedemus. Quin nec exsilium, nec pœnam aliam prius decernemus, quam iterum vos audiamus, singulorumque fidem exploremus; ut rectius ac verius dogma sine controversia cognoscatur, et vobis devictis nullus supersit fugæ aut defensionis locus. Hæc autem eo dicebat impius, quod potentiæ amplitudine fretus, in promptu haberet omnes, vel seorsum singulos, vel simul universos multare; deinde ut ea ratione probabilius facti sui consilium redderet, quasi in judicium prius perducti, atque ita damnati jam fuissent.

LXXIV. *Sacrarum rerum judicia ad sacerdotes, non ad imperat. pertinere.* — Cum vero Patrum chorus nihil amplius tyranno respondere statueret; inutile quippe, aiebant, nobis jam condemnatis, loqui, ad eos præsertim qui obcæcatis animis meliora capere nequeant, et insanabiles prorsus facti sunt. Nec vero decet nos ab humano die, vel a sæcularibus interrogatos, rationem fidei reddere. Magnus iterum Theodorus pari fiducia ac libertate sic exorsus est. Haud sane oportebat, imperator, tibi a rectis omnibus sanisque averso, aut dicere quidquam amplius, aut respondere. Sed quoniam ad interrogationes etiamnum ac responsiones nos provocas, hoc tibi ante omnia respondemus[r]: Res ecclesiasticas ad sacerdotes doctoresque pertinere; imperatoris vero exterarum rerum administrationem propriam esse. Hoc enim sanctus

[r] Hanc Theodori responsionem habet et Leo Grammaticus, pag. 446, ad calcem Theophanis.

Digitized by Google

Apostolus ait : *Posuit Deus in Ecclesia primum apostolos, deinde prophetas, tertio doctores* [a]; et nusquam imperatorum meminit. Hi de dogmatibus et de fide statuere debent. Te vero illis obsequi oportet, et nullo modo munus usurpare. Ait illi imperator, nomine rursus compellans : Num igitur hodie me ex Ecclesia ejicis ? Non ego, inquit sanctus, sed illius paranymphus, divinus apostolus. Quin tu illum antevertes, tu te ipsum factis tuis ejecisti. Quod si redire ad illam, iterumque ingredi est animus; persta nobiscum qui veritatem prædicamus; Christique imaginem veneramur, sanctissimum sequens, et communem omnium Patrem, patriarcham, cujus, ut vides, oratio æque ac mores, uti litatem plane spirant atque gratiam.

LXXV. *Imperator PP. dimittit, indicitque silentium.* — Ad hæc tyrannus, quod diceret, non habens, cum clamore, animique perturbatione a conspectu suo omnes depulit; ne propius accederent, neve amplius loquerentur, magna voce minisque interdicens : quod unum recte, diroque animo suo congruenter facere norat. Egressi ergo beati omnes una cum patriarcha, magnum ambiunt Theodorum; hominem labris simul atque animis deosculantes, ejusque in dicendo libertatem pariter et gratiam collaudantes, quod tyrannum tam fortiter tantoque pudore affecisset. Cæterum vix domum quisque redierat, cum afferuntur ad singulos præfecti urbis edicta, quibus continere se jubet unumquemque, nihilque prorsus cum aliis tractare, nec inter se conferre, aut docere, aut de fide prorsus loqui : ita enim, inquit, ab imperatore decretum est.

LXXVI. *Theodorus silendum negat, et confirmat suos ac præcipue patriarcham Nicephorum.* — Ut vero ad sanctum venerunt qui missi fuerant : Æquumne, illis ait, sit vobis, an Deo parere ; vos ipsi rem ratione æstimantes, dicite. Nobis vero scitote certum esse, linguis potius amputatis hinc abire, quam ut fidei nostræ testimonio desimus, nec illam qua possumus verborum ope propugnemus. Quæ enim ratio est, vos deteriora defendere conari : et nos in multo meliore causa silentio uti ? Quare non committemus, ut vel ad horam sermonem abditum teneamus, et populum præsenti ejus utilitate fraudemus. Unde congruentia omnibus incunctanter suggerebat, hos vocans, illos adiens, alios litteris confirmans, abjectosque et prostratos animos erigens, verbisque excitans pro virili. Patriarcham in primis maxime frequentabat, consiliarium se illi ad omnia præbens. Cumque illum afflictum admodum, et præ doloris magnitudine sui pene oblitum videret, salubberrimis monitis recreabat, et ad Dei optimi benignitatem recolendum hortabatur. Non

A στολος νομοθετῶν φησιν· *Ἔθετο ὁ Θεὸς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, πρῶτον ἀποστόλους, δεύτερον προφήτας, τρίτον διδασκάλους* · καὶ οὐδαμοῦ βασιλέας μέμνηται. Οὗτοι γὰρ καὶ τὰ περὶ δογμάτων καὶ πίστεως νομοθετεῖν ἐποφείλουσι, σὲ δὲ ἔπεσθαι τούτοις, καὶ μηδαμοῦ τὴν τάξιν λαμβάνειν. Οὐκοῦν ἐκβάλλεις με σήμερον τῆς Ἐκκλησίας; φησὶν ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸν ὅσιον ἐξ ὀνόματος καὶ πάλιν καλέσας αὐτόν. Οὐκ ἐγὼ, φησὶν ὁ ἅγιος· ἀλλ' ὁ ταύτης νυμφοστόλος καὶ θεῖος Ἀπόστολος, μᾶλλον δὲ καὶ τοῦτον [18] σὺ προλαβὼν, αὐτὸς ἑαυτὸν οἷς εἰργάσω ἐξήγαγες. Εἰ δὲ βούλει ἐντὸς πάλιν γενέσθαι αὐτῆς, στῆθι μεθ' ἡμῶν τῶν τὴν ἀλήθειαν πρεσβευόντων, καὶ τὴν εἰκόνα Χριστοῦ προσκυνούντων· ἑπόμενος κατὰ πάντα τῷ ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ καὶ κοινῷ πάντων Πατρί· οὗ, ὡς ὁρᾷς,
B ὁ λόγος ἅμα καὶ ὁ τρόπος ἐπωφελὴς ὅλος καὶ χαριέστατος.

Ἐντεῦθεν τοῖς ὅλοις ὁ τύραννος ἐξαπορηθεὶς, σὺν βοῇ πάντας καὶ ταραχῇ τῶν αὐτοῦ ἀπήλασεν ὄψεων μὴ δεῖν αὐτῷ πλησιάσαι, ἢ ὅλως τι φθέγξασθαι, μετὰ πολλῆς τῆς κραυγῆς ἐπαπειλησάμενος· τοῦτό γε μόνον καλῶς ποιησάμενος, καὶ ἀξίως τῆς ἑαυτοῦ μεμισημένης ψυχῆς. Ἐξελθόντες οὖν οἱ μακάριοι πάντες συνάμα τῷ Πατριάρχῃ, τὸν μέγαν περιεκύκλουν Θεόδωρον· χείλεσιν ὁμοῦ καὶ ψυχαῖς τοῦτον κατασπαζόμενοι, καὶ τῆς τε παῤῥησίας καὶ τῆς τῶν λόγων ἀποσεμνύνοντες χάριτος, ἀνθ' οὗ τὸν τύραννον πολλῷ τῷ περιόντι κατῃσχυνεν. Ἀμέλει καὶ πρὸς τὰ ἴδια ἀπιόντων, πρόσταγμα ἑκάστῳ παρὰ τοῦ
C ἐπάρχου τῆς πόλεως ἀποστέλλεται, συνεστάλθαι πρὸς ἑαυτοὺς παρεγγυῶν ἕκαστον, καὶ μηδὲν μηδ' ὅλως ἀλλήλοις συνομιλεῖν, μήτε παραβάλλειν ἐφ' ἑαυτοῖς, μήτε διδάσκειν, ἢ τοπαράπαν λαλεῖν περὶ πίστεως· οὕτω γὰρ, φησὶ, τῷ βασιλεῖ δεδογμένον ἐστίν.

Ὡς δὲ καὶ πρὸς τὸν ὅσιον οἱ σταλέντες ἦκον, Εἰ δίκαιόν ἐστι, πρὸς αὐτούς φησιν, ὑμῶν ἢ τοῦ Θεοῦ ἀκούειν, αὐτοὶ ὑμεῖς λογισμῷ χρησάμενοι εἴπατε. Αἱρούμεθα γὰρ, ἴστε, τὰς γλώσσας πρότερον ἐκτμηθήσεσθαι, ἢ πίστει τῇ καθ' ἡμᾶς μὴ ὡς ἔχει συνηγορεῖν, καὶ τὴν κατὰ δύναμιν τῶν λόγων εἰσφέρειν βοήθειαν. Ποῦ γὰρ εὔλογον ὑμᾶς μὲν τὰ χείρω σπεύδειν κρατύνειν, ἑαυτοὺς δὲ σιωπῇ καθῆσθαι ἐπὶ τοῖς
D πολλῷ κρείττοσιν; Οὔκουν οὐδ' ἀνεξόμεθα, οὐδὲ πρὸς ὥραν τὸ βραχὺ κεκρυμμένον τὸν λόγον κατέχειν, καὶ τοὺς πολλοὺς ζημιοῦν τὴν ἀπὸ τούτου ὠφέλειαν. Ὅθεν καὶ ἀνυπστόλως πᾶσιν ὑπετίθει τὰ δέοντα τοὺς μὲν καλῶν, τοῖς δὲ εἴκων, τοὺς δὲ γράμματι θαῤῥύνων, καὶ τὸ τῆς ψυχῆς πεπτωκὸς ἀνιστῶν, καὶ λόγοις παρακαλῶν ὡς ἐνῆν. Τῷ μέντοι πατριάρχῃ καὶ συχνότερον προσεφοίτα, σύμβουλος αὐτῷ τυγχάνων ἐν πᾶσι καὶ τῶν πρακτέων ὑφηγητὴς δεξιώτατος. Ὃν καὶ περιπαθῶς ὁρῶν ἔχοντα, καὶ μηδὲ καὶ ἑαυτῷ μένειν δοκοῦντα, λόγοις τε ἀνεκτᾶτο χρηστοῖς, καὶ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ τὴν χρηστότητα ὑπεμίμνησκεν. Οὐ γὰρ ἀνέξεται, φησὶν, ὁ οἰκτίρμων καὶ

[a] I Cor. XII, 28.

VARIÆ LECTIONES.

[18] f. τοῦτο.

Digitized by Google

συμπαθέστατος, ὑπὲρ ὃ δυνάμεθα πειραθῆναι ἡμᾶς, οὐδὲ τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ τοῖς ἐχθροῖς ἔκδοτον καταλεῖψαι. Οὐδ' ἐπὶ πλέον οἱ καθ' ἡμῶν τεκταίνοντες τὰ παράνομα δράσουσιν· ἀλλὰ καὶ ταχινὴν καὶ ἐπίτομον τὴν καταστροφὴν λήψονται, εἰ καὶ νῦν ἀναισθήτως περὶ ἑαυτοὺς ἔχουσι.

Μικροῦ τοῦ ἐν μέσῳ καὶ τοῦ θρόνου ὁ πατριάρχης ἐξωθεῖται [29] παρὰ τῶν δυσσεβῶν· ἀπελαθεὶς ἐν ταυτῷ καὶ τῆς Βυζαντίδος, ἀνθ' οὗ προέστη τῆς ἀληθείας. Σὺν αὐτῷ δὲ καὶ ὅσον τῶν ἱερέων ὀρθόδοξον ὑπερορίᾳ καταδικάζεται· ἔγκλημα τοῦτο μόνον ἐπαγόμενον, τὴν εὐσέβειαν [30]. Ἦν οὖν τότε τοὺς παρανόμους ἰδεῖν ἔργα πράττοντας, ἃ μόνης ἦν τῆς ἐκείνων διανοίας καὶ ἀνόμου ψυχῆς. Τὰς γὰρ ἱερὰς, οἴμοι! καὶ ἁγίας εἰκόνας χερσὶ κατέχοντες μιαραῖς, (ὦ πῶς ἐνέγκω σου, Χριστέ μου, τὴν τότε μακροθυμίαν;), ἐπ' ἐδάφους ἀναίδην ἐρρίπτουν, τὰς δὲ αὐτῶν καὶ πυρὶ παρεδίδουν, καὶ ἄλλας τιτάνῳ [31] ἐπέχριον, καὶ πάντα ἔδρων ὅσα ἂν οἱ τοιοῦτοι δράσειεν.

Ὁ τοίνυν Πατὴρ ἡμῶν Θεόδωρος στένων πικρῶς καὶ τὴν ψυχὴν ἐπὶ τοῖς γινομένοις ἀπολεγόμενος διαρρῆγαι [32] οἱ τὴν γῆν ηὔχετο, ἵνα μηδ' ὡσὶν ἔχῃ ταῦτα ἢ ἀκούειν ἢ ἐνωτίζεσθαι. Ὅμως ἵνα μὴ δόξῃ ἡσυχῇ μόνον τὸ πάθος θρηνεῖν, μηδὲν δὲ τοῦ κακοῦ ἀλέξημα ἐφευρεῖν, ἐκεῖνο ποιεῖ, ὃ καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἀντιλυπεῖν εἶχε, καὶ τοὺς οἰκείους μειζόνως κροτεῖν. Παρακελεύεται γὰρ πᾶσι τοῖς ὑπ' αὐτὸν μοναχοῖς, εἰκόνας λαβεῖν ἐν χερσὶ, καὶ ταύτας βαστάζειν ὑψοῦ· καὶ τὸν ὅλον διοδεῦσαι περίπολον τῆς μονῆς, *Τὴν ἄχραντον εἰκόνα σου προσκυνοῦμεν, ἀγαθὲ*, καὶ τὰ ἑξῆς τοῦ ὕμνου ὑποψάλλοντας, καὶ ὕμνους ἄλλους ἐπινικίους τῷ νικητῇ Χριστῷ ᾄδοντας. Ἦν γὰρ τηνικαῦτα καὶ ἡ λαμπρὰ ἑορτὴ τῶν Βαΐων, ἣν πρὸ τοῦ πάθους καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Δεσπότου σύμπαντες πιστοὶ ἑορτάζομεν.

Ἐφ' ᾧ καὶ ὁ τύραννος χαλεπήνας (οὐ γὰρ ἠγνόησε τῶν πραχθέντων οὐδὲν, διαδραμόντος ἤδη τοῦ γεγονότος εἰς ἅπαντας), ὕβρεις εὐθὺς καὶ ἀπειλὰς, καὶ τοὺς ταῦτα κομιοῦντας τῷ ἁγίῳ ἐπαποστέλλει· ἢ μὴν αὐτὸν παύσειν δλως τὰ τοιαῦτα ἀντιτεχνάζοντα, ἢ ἀπειθοῦντα καὶ μὴ μεταβαλλόμενον, πληγὰς ἕξει [33] καὶ θάνατον τὰ ἐπίχειρα. Ὁ δὲ οὐ μόνον οὐχ ὑφίησιν, ἀλλ' ἐπὶ μεῖζονος τῆς παῤῥησίας γίνεται, πίστιν τε τὴν ὀρθόδοξον, ὡς ἤδη εἶχεν, εἰς ἅπαντας ἐξαπλῶν, καὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ τὴν περὶ τὰς εἰκόνας δημοσιεύων τιμὴν, μικρὰ φροντίζων τῶν ὑβριστῶν. Ὅς γε καὶ πολλοῖς τῶν ἀφικνουμένων αὐτῷ τηνικαῦτα μοναστῶν, καὶ οἷα πατὴρ πατέρων τὰ ἑαυτῶν ἕκαστα διαθεμένων, καὶ τί δεῖ πράττειν περὶ τῶν παρόντων πυνθανομένων· πῶς τε ἄρα τὴν ἐν τῷ πατριαρχείῳ

enim sinet, aiebat, misericors et clemens Deus tentari nos supra id quod possumus; neque hæreditatem suam inimicis potiundam relinquet. Nec diutius qui adversus nos machinantur, impie agent; sed velocem ac repentinum finem accipient, quamvis nunc sine sensu hebetes, sortisque suæ ignari vivant.

LXXVII. *Nicephorus Patr. ejicitur in exsilium. Sacræ imagines everruntur.* — Haud multo post ejicitur e sede sua ab impiis patriarcha; pulsus itidem ab urbe ob veritatis defensionem. Damnantur pariter exsilio quotquot erant in presbyteris orthodoxi, quibus unicum crimen pietas fuit. Videres tum impios ea patrantes, quæ sola ipsorum excogitaret et caperet improbitas. Sacras enim, proh dolor! et sanctas imagines impuris manibus rapientes (quam fuisse dicam tuam, Christe mi, tum temporis longanimitatem?), solo impudenter allidebant et frangebant, alias flammis dabant, alias luto et sordibus obliniebant, nihil denique omittebant, quod ipsorum similes facere conveniret.

LXXVIII. *Theodorus in solemni supplicatione sacras imagines gestari jubet.* — Noster itaque Theodorus acerbe plangens, animumque despondens in tanta rerum atrocitate, dehiscere sibi terram optabat, ne vel audire talia, vel cernere cogeretur. Verumtamen ne dolorem solum silentio ferre ac lugere videretur, nullumque mali remedium invenire, rem excogitavit, quæ et hostes simul ulcisci posset, et nos magis magisque confirmare Monachos omnes qui in ejus monasterio erant, imagines accipere jubet, easque manibus sublimes gestare, totumque cœnobii ambitum circumire, hymnum illum dicendo: *Immaculatam imaginem tuam adoramus, o bone*, et quæ sequuntur hymni sacri, atque alios pariter victori Christo triumphales hymnos. Agebatur enim tum dies festus Palmarum, quem ante passionem resurrectionemque Domini fideles omnes celebrare consuevimus.

LXXIX. *Talia fieri imperator vetat, sed frustra.* — Quamobrem indignatus tyrannus (neque enim illum res latuit, fama jam ad omnes pervagante) injurias statim, minasque, et qui eas inferret, ad sanctum mittit; aut desinere illum prorsus talia comminisci; aut, ni pareat, animumque mutet, pœnas dare, mortemque referre pro præmio. At ille non modo nihil remisit, sed majorem etiam fiduciam sumpsit, fidem orthodoxam omnibus qualis esset, exponens, et imaginum venerationem verbis factisque declarans; quid contumeliosi conviciatoressui dicerent, parvi ducens. Multi e monachis ad illum eo tempore confluebant, sua quisque tanquam apud communem patrem deponentes, et quid in re præsenti facere debeant, interrogantes:

VARIÆ LECTIONES.

[29] Vat. Exemplar. paulo auctius, κατὰ τὴν εἰκάδα τοῦ Μαρτίου. [30] al. ἡ εὐσέβεια. [31] al. πηλῷ. [32] διαῤῥαγῆναι. [33] f. ἕξειν.

Digitized by Google

quave ratione ad patriarchium vocati, vocationem defugere ac vitare possint. Vocabat enim illos impietatis duces, ut in erroris sui societatem pertraneret. His ille omnibus utilia pariter et congruentia persuadebat, optimum ducens penitus abstinere, neque coire, ac ne sermonem quidem conferre cum hæreticis, unde nulla esse posset utilitas: litterisque excusationem proferre, cujus rei gratia vocatis adire non liceat.

LXXX. *Theodorus suos monet ne vocati ad pseudosynodum veniant. Formam epist. qua se excusent, præscribit* [1].—Rogabant autem illum ut litteras ipse dictaret, et quod vellet, suis verbis exprimeret. Itaque præscribit ipsorum nomine epistolam, duobusque monachis deferendam tradit, his verbis:

Nos legibus divinis, ecclesiasticisque canonibus B obsequentes, qui manifeste sic sanciunt, nihil præter episcopi sui sententiam dicere aut agere oportere, aut de his quæ ad fidei dogma, vel ad aliam quampiam divinam controversiam spectent, investigare, aut penitus inquirere; nec venire, absente patriarcha, possumus, nec vocantibus vobis parere; ne reos nos ipsi faciamus, violatæque legis culpam sustineamus. Est enim talium vindex Deus, minime inultos sinens eos qui ejus mandata despiciunt. Quare ignoscite nobis, quod adventum refugimus, quem noxium nobis fore scimus. Quid enim respondere vobis, aut omnino loqui possimus, proprio capite destituti? cui tanquam membra copulati omnes sumus, et sine quo reliquum corpus operari non C potest. Parvus enim pariter et magnus, in universum omnes, ac singuli privatim, patriarchæ nostro colligati sumus, ab eoque pendemus, et pendebimus perpetuo.

His ad tumultuariam turbam perlatis, effrenatus omnes furor invasit, adeo ut in latores ipsos iram effunderent, gravissimas illis plagas infligentes. Verum illi quidem redeunt a conspectu impiorum gaudentes, eo quod digni habiti sint pro nomine Domini hæc pati.

LXXXI. *Exsulat Theodorus, et in carcerem deruditur.* — At rectæ fidei propugnator Theodorus, haud destitit ab instituto, lingua simul, manuque opportuna docens, veritatisque dogma liquido de- D clarans. Quamobrem nesciens quo se verteret tyrannus, cum hominis libertatem ac fiduciam ferre amplius non posset, Byzantio expelli atque in exsilium duci, carcerique tradi jussit. Hanc enim unam quasi vitalem scintillam superesse videns, illam ipsam orthodoxis eripere properabat, ne quem postea sententiæ suæ repugnantem haberet. Accepto igitur vir sanctus hoc decreto, discipulos ad se omnes vocat; quibus cum vale dixisset, et apta cuique sigillatim monita præbuisset, hoc ante omnia universis injunxit, ne quis post discessum in monasterio remaneret, sed abirent omnes, quo via

[1] Vide hanc Theodori epistolam lib. II, epist. I.

ἀφοσιώσοιντο πρόσκλησιν. Ἐκάλουν γὰρ αὐτοὺς οἱ τῆς ἀσεβείας σπουδάρχαι, τοῦ παρ' αὐτοῖς συμμεθέξοντας δόγματος. Κἀκείνοις ὁμοίως τὰ ἐπιβάλλοντα συνεβούλευε. Καλὸν γὰρ, φησὶ πρὸς αὐτοὺς, ἀπροΐτους μένειν, καὶ μήτ' ἐκεῖσε φοιτᾷν, μήτ' ἐς λόγους τοῖς αἱρεσιώταις ἰέναι, ἥκιστα αὐτοῖς τὸ πρᾶγμα λυστιτελοῦν· γράμμασί τε δηλῶσαι τὴν παραιτίαν, καὶ ὅτου χάριν οὐδὲ κληθεῖσιν οἷόν τε ἦν ἀπαντήσεσθαι.

Οἱ καὶ ἐξελιπάρουν αὐτὸν ἐκεῖνον καὶ τὰ γράμματα ὑπαγορεῦσαι, καὶ τὸ δοκοῦν τοῖς λόγοις ὑποσημᾶναι. Τοίνυν καὶ χαράττει ἐκ προσώπου τούτων ἐπιστολὴν, καὶ δυσὶ τῶν μοναχῶν ἀποκομίζειν δίδωσιν, ἔχουσαν ἐπὶ λέξεων οὕτως·

Ἡμεῖς νόμοις θείοις καὶ κανόσιν ἑπόμενοι ἐκκλησιαστικοῖς, σαφῶς οὐτωσὶ διεμφαίνουσι, τὸ μηδὲν παρὰ γνώμην τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου ἢ λέγειν ἢ πράττειν, ἢ τι τῶν ὅσα περὶ δόγματος, ἢ ἄλλης τινὸς θειοτέρας ἔχεται διαστάσεως, ἀνερευνᾶν ἢ συνόλως ζητεῖν, οὔτε ἀπαντῆσαι τοῦ πατριάρχου μὴ παρόντος δυνάμεθα, οὔτε ὑμῖν καλοῦσι πειθήσεσθαι· ἵνα μὴ καὶ ἑαυτοῖς εὐθύνην ἐπάξοιμεν, καὶ τῷ τῆς παραβάσεως ἐμπεσοίμεθα κρίματι. Ἔστι γὰρ Θεὸς ὁ τῶν τοιούτων ἐκδικητὴς, μὴ ἀτιμωρήτους ἐῶν τοὺς τῶν αὐτοῦ ἐντολῶν ὑπερόπτας. Διὸ σύγγνωτε ἡμῖν ἀναβαλλομένοις τὴν ἄφιξιν, ἣν ἑαυτοῖς βλαβερὰν σύνισμεν. Τί γὰρ καὶ ἀποκρινούμεθα ἢ πρὸς ὑμᾶς ἐροῦμεν, τὴν οἰκείαν μὴ ἔχοντες κεφαλήν; ἢ ὡς μέλη ἕκαστος συνηρμόσμεθα, καὶ ἧς ἄνευ, οὐδὲ τῷ λοιπῷ σώματι ἐνεργεῖν τι ἔξεστι. Μικρὸς γὰρ καὶ μέγας, καὶ πάντες ἀθρόοι καὶ καθ' ἕνα, τῷ ἑαυτῶν συνδεδέμεθα πατριάρχῃ· καὶ αὐτοῦ ἐχόμεθά τε καὶ διαπαντὸς ἐξόμεθα.

Ταῦτα ἐνώπιον τῶν συρφετῶν ἐκείνων προκομισθέντα τὰ γράμματα, ὀργῆς αὐτοὺς ἀκατασχέτου ἐπλήρωσεν· ὡς καὶ ταύτην ἐπαφεῖναι τοῖς διακομίσασι, πληγὰς αὐτοῖς ἐπιθέντες οὐ φορητάς. Ἀλλ' οὗτοι μὲν ὑπέστρεφον ἀπὸ προσώπου τῶν παρανόμων ἀνδρῶν χαίροντες, ὅτι κατηξιώθησαν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος Κυρίου ταῦτα παθεῖν.

Ὁ δὲ τῆς ὀρθοδοξίας ὑπέρμαχος, οὐ διέλιπεν ὡσαύτως τὰ συνήθη ποιῶν, γλώσσῃ ἅμα καὶ χειρὶ τὸ δέον ὑποτιθεὶς, καὶ τὸ τῆς ἀληθείας δόγμα καὶ αὖθις κηρύσσων διαφανῶς. Ἔνθα καὶ μὴ ἔχων ὅ τι πράξοι ὁ τύραννος, ἐπεὶ μηδὲ φέρειν οἷός τε ἦν τὴν τοῦ ἀνδρὸς παῤῥησίαν, προστάττει τοῦτον ἀπελασθῆναι τῆς Βυζαντίδος, καὶ ἐν ἐξορίᾳ ἀπαχθῆναι, εἱρκτῇ τοῦτον γεγονότα κατάσχετον. Τοῦτον γὰρ μόνον ζωτικὸν σπινθῆρα ὑπειλημμένον ὁρῶν, ἔσπευδε μηδ' αὐτὸν τοῖς εὐσεβέσιν ὑπολελεῖφθαι· ὡς ἂν μηδένα ἔχοι τῆς γνώμης ἀντίθετον. Ὁ γοῦν ὅσιος τὴν περὶ τούτου ἀπόφασιν λαβὼν, συγκαλεῖ πάντας πρὸς ἑαυτὸν τοὺς μαθητὰς, οἷς καὶ τὰ ἐξιτήρια προσφθεγξάμενος, τὰ ὀφειλόμενά τε ἑκάστῳ ἀνὰ μέρος εἰπὼν, καὶ τοῦτο πρὸ τῶν ἄλλων λέξας τοῖς ἅπασι, τὸ μηδένα μετὰ τὴν αὐτοῦ ἀποφοίτησιν τῷ μοναστη-

Digitized by Google

ρίφ περιλειφθῆναι· ἀλλ' ὡς ἔχει ἕκαστος ἑλέσθαι τὴν σώζουσαν. Ὁ καιρὸς γάρ, φησὶ, πονηρὸς, καὶ οἱ πόδες τῶν παρανομούντων ὀξύτατοι. Καὶ τελευταῖον θεῷ πάντας καὶ τοῖς ἐπισημοτέροις τῶν ἀδελφῶν παραθέμενος, ἔξεισι τοῦ μοναστηρίου, δακρύων δακρύοντας, καὶ ὀδυνωμένους λιπὼν ὀδυνώμενος. Ὃν καὶ παραχρῆμα ὁ κατὰ τὴν Ἀπολλωνίαν τόπος περιλαμβάνει, τῷ ἀντιπέραν τῆς λίμνης κάστρῳ, ὃ Μέτωπα [34] καλεῖται, δοθέντα ἐμφρουρον.

Ἆρ' οὖν ἄνετος μὲν ὢν, ἄνετον εἶχε μάλιστα καὶ ἑαυτῷ περισπούδαστον τὴν διδασκαλίαν, εἱρκτῇ δ' εὐσχεθεὶς, ἢ ἀσπουδὴς ὤφθη, ἢ ἀμελῶς εἶχε τοῦ φθέγγεσθαι, ὡς ἄν τις τῷ τόπῳ στενοχωρούμενος, καὶ διὰ τοῦτο τὴν γλῶσσαν ἐπέχων, οἷα πεδηθεῖσαν μετὰ τοῦ σώματος; Οὐμενοῦν. Ἀλλ' ὡς οὐδὲ μίαν παθὼν μεταβολὴν, οὕτω διέκειτο, καὶ ὅλος τοῦ δόγματος ἦν· οἷς μὲν διὰ γλώσσης ὁμιλῶν τὰ συνοίσοντα· οἷς δὲ διὰ μέλανος καὶ χειρὸς κινῶν τὴν γραφίδα, ὡς ἐκ πυξίου τοῦ νοῦ· οἷς δὲ ἄλλως, καὶ ὡς ἂν ὁ καιρὸς ἐδίδου· πᾶσι δ' ἁπλῶς τὴν παρ' αὐτοῦ νέμων ὠφέλειαν· ἵν' ἔχῃ πάντας κἀν τῷ καθεῖρχθαι, καὶ λόγων μετέχοντας τῶν αὐτοῦ, καὶ διδαχῆς τῆς συνήθους.

Πάντως δ' οὐκ ἦν οὕτως λόγους διαπεφοιτηκότας ἐν ἅπασι, μὴ καὶ μέχρι τῶν βασιλείων φοιτῆσαι, καὶ αὐτῷ ἐπιδήλους τῷ κρατοῦντι γενέσθαι. Ἐφ' ᾧ καὶ, ὡς εἰκὸς, χαλεπήνας οὗτος, ἐπεὶ καὶ ἀνὰ μέρος τὰ πραττόμενα ᾔσθετο, ἀποστέλλει Νικήταν ἐκεῖνον τὸν τοῦ Ἀλεξίου· ᾧ καὶ τὰ πάντα, ὡς ᾤετο, ἐθάρρει, ἐν μακροτέρῳ ἀπαγαγεῖν τόπῳ προστάξας τὸν ἅγιον· ᾧ προσηγορία Βόνιτα. Ἰσχυρῶς [35] τε ἐν ἐκείνῳ καθεῖρξαι, καὶ μήθ' ὁρᾷν τινα συγχωρῆσαι, μήθ' ὁμιλεῖν, μὴ μικρὸν μὴ μέγα· μὴ ἄλλο τῶν πάντων μηδὲν, ἐπ' ἀδείας ἔχειν πράττειν αὐτόν. Ὡς δ' ἦκεν οὗτος ταῦτα τῷ ὁσίῳ ἀπαγγέλλων, τὴν μὲν τῶν τόπων ἀμειψιν μάλα προθύμως ποιήσαιμι, ὁ πατὴρ πρὸς αὐτόν· οὐδενὶ γὰρ ἐγὼ τόπῳ περιγραπτός· καὶ πᾶσαν οἶδα ἐμὴν εἰς ἣν ἂν ῥιφῶ καὶ ἐπὶ μισθοῦ μοι οὔσης τῆς μεταβάσεως. Τὸ δ' ἐπισχεῖν τὴν γλῶτταν ἐμὲ, οὔκουν ἐμαυτῷ οἶδα λυσιτελές· οὔτ' οὖν οὐδ' ἐπίσχω ποτὲ, οὐθ' ὅλως παραδεξαίμην, ἢ ἀπειθοῦσιν ὑμῖν ἢ συμβουλεύουσιν εἶξαιμι. Πῶς γάρ; ὅς γε διὰ τοῦτο καὶ τὰ παρόντα εἱλόμην, ἵνα μὴ λιπεῖν δόξω ἃ ἑστερξα, καὶ τῆς καλῆς ἐκκεκόφθαι σπουδῆς.

Ἔγνω καὶ ταύτην τοῦ δικαίου τὴν παῤῥησίαν ὁ βασιλεὺς, καὶ τὸ ἐν ἅπασιν ἀταπείνωτον. Ἀμέλει καὶ αὐτὸν πάλιν, ὡς εἶχεν ὁρμῆς, τὸν Νικήταν πρὸς τὸν ἅγιον πέμπει, πληγὰς νῦν σφοδροτάτας ἐντεῖναι αὐτῷ παρασκευασάμενος· καὶ κατὰ μέρη καὶ μέλη, ταῖς μάστιξι διαξᾶναι, καὶ ὅλον αἰκισμῶν θεῖναι ὑπόπλεων. Οὗ καὶ τὸν ὅσιον καταλαβόντος, ὅτου τε ἥκοι χάριν ἀναγγείλαντος· ὁ δὲ τοῦτον ἅμα τῷ λόγῳ τόν τε χιτῶνα σὺν εὐθυμίᾳ ψυχῆς ἀποδυόμενος

cuique salutem ostenderet : dies enim malos esse, pedesque iniquorum veloces. Ad extremum Deo ac præcipuis fratribus omnes commendans, monasterio digreditur, flens flentes, et tristis tristes relinquens. Quem vox vicinus Apolloniæ locus in castro, quod e paludis regione, Metopa nuncupatur, custodiæ traditum excepit.

LXXXII. *Inde suos litteris consolatur.*—An vero qui liber cum esset, liberum atque indefessum docendi studium ostendebat, inclusus nunc carcere pristinam curam intermisit, statimque obmutuit, tanquam si angustiis loci oppressus, linguam idcirco compesceret, velut una cum corpore vinctam et præpeditam? Minime gentium. Quin perinde ac si novi nihil accidisset, ita totus in docendo erat, partim hos coram allocutus et erudiens, partim ad illos atramento, manuque stylum exserens, et tanquam ex mentis tabulis dicta promens : aliis demum aliter, prout temporis ratio dabat; omnibus autem suum fructum utilitatemque tribuens ; ita ut ex ipso carcere omnes usitata ejus colloquia doctrinamque perciperent.

LXXXIII. *Exsilii locus mutatur.* — Fieri ergo prorsus non potuit, quin ultro citroque commeantes in hunc modum litteræ ac sermones, ad ipsam quoque aulam pervenirent, atque ipsi imperatori innotescerent. Quibus ille, ut credi par est, incensus ; quippe minima omnia quæ gerebantur, perdidicerat, Nicetam mittit, illum Alexii filium, cui fidere omnia solebat, ut sanctum longius abducat ad Bonita (id loco nomen), ibique clausum ita coerceat, ut neminem videre, neminem alloqui possit, non paucis, non pluribus, nec quidquam demum aliud libere præstare. Quæ ille Theodoro cum detulisset, Locum, inquit, mutabo haud gravate; nulli enim addictus sum; meamque scio esse terram, quocunque devehar : atque in lucro mihi fore ipsam migrationem. Cæterum silere, linguamque inhibere, mihi, sat scio, non expedit; nec vero inhibebo unquam, nec adducar ut, suadentibus id vobis, consilio vestro obtemperem. Qui enim? qui propterea sortem hanc malui, ne deserere viderer quæ adamaram, præclarumque ac laudabile institutum abdicasse.

LXXXIV. *Ad flagella damnatur.* — Audivit hanc viri justi libertatem, erectamque in omnibus et excelsam mentem imperator. Quare ipsum rursus Nicetam, ut erat in procinctu, ad sanctum ablegat, diras plagas illi inferre jubens, et carnem verberibus minutatim concidere, ac totum vibicibus opplere. Qui cum ad sanctum pervenisset, adventusque sui causam aperuisset, e vestigio ille tunicam alacriter exuit, corpusque ad excipienda ver-

VARIÆ LECTIONES.

[34] *Vatican. codex*, καλουμένῳ Μετώπῳ. [35] *Vatican. codex auctior*, ἐν τῷ τῶν ἀνατολῶν θέματι.

Digitized by Google

bera composuit. Hoc enim aiebat optatum sibi, atque exspectatum fuisse jampridem. At compatiens vir ille, ac repente misericors, ut venerandas illas carnes nudas vidit, quas ætas et jejunia ad summam maciem perduxerant, intimis sensibus indoluit: itaque commotus est, ut nec attingere, nec propius de cætero accedere auderet, nedum manibus flagrisque dilaniare. Unde et secum callidum quiddam comminiscens, quo et imperatoris jussa explesse, et sanctum verberasse astantibus videretur, ovis pellem recens detractam accipit, virique humeris imponit; atque in eam sic verbera distringit, cum hoc ante providisset, ut solus cum solo relinqueretur, propter viri, ut aiebat, reverentiam, ejusque corporis extenuationem et maciem. Quin ut guttas etiam ex plagarum cruore profusas ostendere liceret: ipse sibi (o animi benignitatem!) sanguinem ex brachio, lanceolæ ictu elicuit; eoque manante flagrum imbuit, forasque progressus, carne simul ac cruore tinctum ostendit. Ipse porro anhelitu citato fatigationem simulabat. Ita pius ille benedictionem a sancto referens, ejusque precibus comitatus rediit, maxima pulcherrimi operis mercede honestatus.

LXXXV. *Pergit suos per litteras hortari.* — Nec vero divinus pater mollior deinceps, aut verbis remissior propterea fuit: quod iis fortasse accideret, quos supplicii metus deterreret. Quin ille, quo graviora se oculis objiciebant, tanto animatior erat atque constantior: tum aliis plurimis ut res ferebat, profutura documenta impertiens; tum maxime discipulis per quascunque terrarum oras dispersis: quibus ille potissimum salutaria suggerebat, atque hoc in primis, ne ullo præsentium malorum sensu flecti animos suos permitterent; sed intrepidis pectoribus confessionem unius rectæque fidei conservarent. Etsi enim gravis, aiebat, hæc tentatio, at tanto major quæ illam excipiet remuneratio, ineffabilis illa et abdita, Deoque largitore digna; ut quamvis quotidie moreremur, longe minimam eorum partem inferre nobis liceat, quæ accepturi sumus. Et quoniam nonnullos illorum acceperat inflecti nonnihil cœpisse animo, et manus dare; quos nimirum carceris diuturnitas, visque illata perturbarat; hos congruentibus verbis adhortans, ad futuros casus iterum confirmavit, eorumque pusillanimitatem penitus abstersit: adeo ut ipsimet veniam suis responsis eo nomine postularent, quod cessisse aliquantum, et animi statum exiguo tempore immutasse viderentur. Hic Patris erga omnes animi sensus erat; hæc in mediis periculis atque adversis, de omnibus cura atque sollicitudo.

LXXXVI. *Scribit ad quatuor Patriarchas* [u]. — Misit etiam vir egregius quatuor patriarchis epistolas, prudenter admodum atque opportune:

[u] *Epistolarum* lib. 1, epist. 11, 14, 15.

νον, καὶ τὰς σάρκας πρὸς τὸ μαστίζεσθαι εὐτρεπίζοντα. Τοῦτο γάρ μοι, φησὶν, ἐκ πολλοῦ καὶ ἐφετὸν καὶ προσδόκιμον. Ἀλλ' ὁ συμπαθὴς ἐκεῖνος ἀνὴρ καὶ αὐτόχρημα ἐλεήμων, ὡς μόνον ἴδοι τὰς τιμίας ἐκείνου σάρκας γυμνὰς, ἃς καὶ χρόνος καὶ νηστεία ἐσχάτως ἐξέτηξεν, ἐκλάσθη ὅλως καὶ τὴν ψυχὴν ἔπαθε, μηδὲ προσχεῖν ὅλως μηδὲ ψαῦσαι ταύταις τὸ καθόλου τολμήσας, πολλοῦ γε καὶ δὴ χερσὶν αἱκίσαι ἢ μάστιξιν. Ὅθεν καὶ σοφόν τι ἐν ἑαυτῷ βουλευσάμενος· ὡς ἂν καὶ τὸ παρὰ βασιλέως δόξῃ ἀφοσιοῦν, καὶ τοὺς συνόντας λάθοι ὡς τετυφὼς εἴη τὸν ἅγιον, προβάτου δορὰν ἐνεγκών, καὶ ταύτην ἐπὶ τῶν ὤμων θεὶς τοῦ ἀνδρὸς, κατ' ἐκείνης, ὡς εἶχε, τὴν τῶν μαστίγων ποιεῖται καταφοράν· τὸ μόνος καταλειφθῆναι μετὰ μόνου προοικονομησάμενος, διὰ τὴν περὶ τὸν ἄνδρα, φησὶν, αἰδὼ, καὶ τὴν τῶν σαρκῶν ἔκτηξιν. Ἵνα δὲ καὶ ῥανίδας ὑποδεικνύειν ἔχῃ τοῦ ἀπὸ τῶν πληγῶν αἵματος· αὐτὸς ἐκεῖνος (ὦ γνώμης εὐγνώμονος!) τὸν οἰκεῖον αἱμάσσει βραχίονα, σιδηρίῳ ἐκκεντήσας, καὶ τὸ ἐκεῖθεν ῥεῦσαν τὴν μάστιγα ἐπιβάψας, οὕτω ταύτην ἐξελθὼν δείκνυσι, σαρκὶ φοινιχθεῖσαν καὶ αἵματι. Αὐτὸς δῆθεν ἀσθμαίνων, καὶ ὑποκρινόμενος τὸν κατάκοπον. Καὶ εὐλογηθεὶς παρὰ τοῦ ὁσίου ὁ θεοφιλὴς οὗτος, καὶ εὐχαῖς ταῖς αὐτοῦ προπεμφθεὶς, ὁδοῦ εἶχετο, μισθὸν οὕτως ὑπερφυᾶ καλλίστου ἔργου δεξάμενος.

Οὐ μὴν ὁ θεῖος πατὴρ, ἢ μαλακώτερος ὤφθη πρὸς τὸ ἐξῆς, ἢ τὸν λόγον καὶ πρὸς ὀλίγον ἐνδόσιμος, ὡς εἴ τις τῷ δέει κατασεισθεὶς τὴν διάνοιαν. Ἀλλ' ὅσῳ μᾶλλον τὰ δεινὰ ἐπ' ὄψιν ἐώρα, τοσούτῳ πλέον αὐτὸς θαῤῥαλεώτερος ἔμενε. Πολλοῖς τε ἄλλοις, εἴ που καιροῦ λάβοιτο, ὑποτιθεὶς τὰ συνοίσοντα, καὶ πρός γε τοῖς ἄλλοις, καὶ τοῖς ὅπη γῆς διασπαρεῖσιν αὐτοῦ φοιτηταῖς· οἷς δὴ καὶ μᾶλλον ὑπεμίμνησκε τὰ σωτήρια, καὶ τοῦ μηδενὶ τῶν παρόντων ὑποκλίνειν τοὺς λογισμοὺς, ἀλλὰ ψυχῇ ἀπτοήτῳ τὴν ὁμολογίαν τηρεῖν, καὶ τὴν ἑνότητα σώζειν τῆς πίστεως. Εἰ γὰρ καὶ μέγας, φησὶν, ὁ καταλαβὼν πειρασμὸς, ἀλλὰ καὶ μείζω τοῖς πάσχουσιν ἡ ἀπὸ τούτου ἀντίδοσις, ἄῤῥητός τις οὖσα καὶ ἀπόῤῥητος, καὶ τοῦ Θεοῦ τοῦ πλουτοδότου ἐπάξιος· ὥστε εἰ καὶ καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκουσι, τὸ πολλοστὸν εἰσενεγκεῖν ἐξεγένετο ἂν, ὧν ἀντιλαβεῖν ἔχοιμεν. Ἐπεὶ δέ τινας τούτων ἀκούσοι ὀκλάσαι τε μικρὸν, καὶ τοὺς λογισμοὺς ὑπενδοῦναι, οἷα ἐν χρονίᾳ καθείρξει καὶ βίᾳ τοῦτο παθοῦσι· καὶ τούτους λόγοις ἀναλαβὼν τοῖς προσήκουσι, πρός τε τὰ ἐπιόντα πάλιν ἐπέῤῥωσε, καὶ τὴν σφῶν μικροψυχίαν ἰάσατο· αὐτῶν ἐκείνων δι' ἀντιγράφων συγγνώμην αἰτησαμένων, ἀνθ' οὗ καὶ πρὸς ὀλίγον τοὺς λογισμοὺς παρετράπησαν. Οὕτω γνώμης εἶχε πρὸς ἅπαντας ὁ Πατὴρ· οὕτω κἀν τοῖς δεινοῖς μέσοις, τὴν περὶ πάντας ἔσωζεν ἐπιμέλειαν.

Πέπομφε δὲ ὁ γεννάδας καὶ τοῖς τέσσαρσι πατριάρχαις ἐπιστολὰς, σοφῶς ἄγαν τοῦτο καὶ εὐκαίρως διαπραξάμενος· τῷ τε τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης

Digitized by Google

ξημὶ, καὶ τῶν Ἱεροσολύμων, Ἀντιοχείας τε, καὶ τῷ A antiquioris dico Romæ, et Hierosolymorum, τῆς Ἀλεξανδρείας [36], δηλούσας ἀνὰ μέρος ἑκάστῳ, ὅπως τε ἡ τοῦ Χριστοῦ εἰκὼν πεπαρώνηται τοῖς δώκταις, καὶ ὅπως τὸ ὀρθόδοξον ἅπαν, εἱρκτῇ συνεληπται καὶ ὑπερορίᾳ· δυσωπίαν ἀμφοτέροις ἐπάγων, τοῦ διαναστῆναι πρὸς ἐκδικίαν, καὶ βοηθῆσαι πίστει κινδυνευούσῃ καὶ ἀληθείᾳ ὑπὸ ψεύδους οὕτω καταποθείσῃ.

Ἐπεὶ δὲ καὶ κατὰ πάροδον πολλοὶ προσεφοίτων αὐτῷ· οἷα τοῦ ὀνόματος διαβεβοημένου ἐν ἅπασι, καὶ μηδὲ τῶν φυλάκων διὰ τὴν περὶ τὸν ἄνδρα αἰδὼ τοὺς ἀφικνουμένους εἰργόντων, ἢ καὶ χρήμασι τὴν φρουρὰν ἀνιέντων· καὶ κληρικός τις τῶν ἀπ' Ἀσίας [37] τὴν ἐκεῖσε φέρουσαν διιὼν, ἐντετυχήκει ὡς εἰκὸς τῷ Πατρί. Τούτου γὰρ ἦν καὶ πρόσθεν προκατειλημμένος τῇ ἀρετῇ. Ὃν καὶ ἰδὼν καὶ ὁμιλήσας, καὶ ὧν ἔχρῃσεν ἀπολαύσας, δόγμα τε πρὸ τῶν ἄλλων τὸ ὀρθόδοξον ἀναντίῤῥητον ἐν ψυχῇ κατασχὼν, καὶ τοῖς αἱρεσιώταις προσοχθήσας ἐσχάτως, οἴκαδε ἡδόμενος ἐπανῆει, μεταδώσων καὶ ἄλλοις τῆς ὠφελείας. Ὅς γε πρὸς πολλοῖς ἄλλοις, καὶ φίλῳ αὐτοῦ καὶ συνήθει, καὶ τῷ αὐτῷ ἐκείνῳ βαθμῷ κεκοινωνηκότι, τὰ κατὰ τὸν ὅσιον θαῤῥεῖ ἅπαντα· ὡς ἴδοι τε καὶ καθειργμένον αὐτὸν, καὶ ὡς ἀκριβέστερον τὰ τῆς ἀληθείας παρ' αὐτοῦ μάθοι, καὶ ὡς μεγάλην καὶ πολλοῦ ἀξίαν τὴν τῶν σεπτῶν εἰκόνων γνοίη προσκύνησιν. Ὃν καὶ παραυτίκα τῆς γνώμης λαβὼν σύμφρονα, οὐκ ἀναβολῇ, οὐδὲ μελλήσει τὸ πράγμα οὗτοι δόντες ἀμφότεροι, ὡς εἶχον συντίθενται ἐν ἀλλήλοις, τὸ μὴ ἂν ἄλλοτε τῷ οἰκείῳ συνελθεῖν ἐπισκόπῳ, ἢ κοινωνῆσαι αὐτῷ τοῖς εἰκονομάχοις εἰδότες αὐτομολήσαντα. Ὅθεν καὶ τὸ συμβὰν αἰσθόμενος ὁ ἐπίσκοπος, τῷ Ἀσιάρχῃ θᾶττον φοιτᾷ διαγγέλλων τὰ τῶν κληρικῶν ἕκαστα· καὶ ὅθεν αὐτοῖς ἡ αἰτία τῆς διαστάσεως γέγονεν. Ὅς καὶ μηδ' ὥρας ὑπερθέμενος τὸ βραχὺ, πάντα διὰ ταχέων καταμηνύει τῷ βασιλεῖ, λοιδορίαις βάλλων τὸν ὅσιον, καὶ μυρίαν δυστροπίαν αὐτοῦ καταχέων. Ἐν ταυτῷ δὲ καὶ τῷ τῆς Ἑῴας στρατηγοῦντι δηλοῖ ἐνδίκως αὐτὸν μετελθεῖν· ὡς μόνος αὐτὸς, φησὶ, τῆς τῶν κληρικῶν καταστροφῆς αἴτιος. Ὅς καὶ δέει ληφθεὶς μή τινος ἐντεῦθεν παραπολαύσοι κακοῦ, ἀποστέλλει ἕνα τῶν ὑπὸ χεῖρα, πεντήκοντα τέως τῷ ἀγίῳ μάστιγας δοῦναι, καὶ ταύτῃ ἀμύνασθαι.

Οὗτινος καὶ ἀφικομένου, ἐφ' ᾧτε ἥκοι μηνύσαντος, D λύει τούτῳ παραυτίκα τὴν ζώνην ὁ ὅσιος, μηδὲ τὸν ὑπουργήσαντα ἀναμείνας. Καὶ τὴν ἐσθῆτα ἀποβαλὼν, γυμνὸν τὸ σῶμα τύπτειν προτρέπεται. Σὺν ἡδονῇ γάρ μοι, φησὶ, καὶ ὁ τοῦ σαρκίου αἰκισμὸς, καὶ ἡ τούτου παντελὴς ἀπόθεσις· ὡς ἂν θᾶττον, φησὶ, γυμνῇ τῇ ψυχῇ φοιτήσω πρὸς τὸν ποθούμενον. Ἀλλ' ὁ ἀποσταλεὶς ἐκεῖνος γνώμης ὢν φιλοθέου καὶ τῆς αὐτῆς τῷ προτέρῳ, οἰκτείρει τε ἀπὸ ψυχῆς τὸν δίκαιον, καὶ τὰ κατερῥινωμένα τῶν σαρκῶν μέλη· καὶ ὀφθαλμοῖς αἰδεῖται ἀθρῆσαι, μήτοι γε χεῖρας ἐπιβαλεῖν, ἢ τι ἄλλο ὧν προσετάχθη δρᾶσαι.

Antiochiæ, et Alexandriæ. Quæ singulæ commemorabant, quemadmodum Christi imago contumeliose a persecutoribus tractata esset, et orthodoxi omnes in carcerem et exsilium missi. Tum deinde unumquemque excitabat ad defensionem, opemque ferendam periclitanti fidei ac veritati, quam falsitas sic opprimeret.

LXXXVII. *Ob clericum conversum verberatur.* — Cum autem multi ad eum obiter ventitare solerent, utpote sparsa jam passim ejus fama et nominis celebritate, custodibus vel propter viri reverentiam aditum non prohibentibus, vel pecuniæ præmio custodiæ curam relaxantibus: accidit ut clericum quidam ex Asia illac iter faciens, in Patris congressum veniret. Ejus enim virtute captus B jam antea fuerat. Ut igitur illum vidit, ejusque colloquio fruens, tum alia quæ usui erant, tum in primis catholicum dogma certissimum animo penitus hausit, et summum hæreticorum odium suscepit: domum lætus rediit, in alios etiam utilitatis commoda derivaturus. Qui primum omnium amico ac familiari suo, eumdemque ordinis gradum obtinenti, omnia de sancto fideliter exposuit; quemadmodum in vinculis clausum viderit, ab eoque accuratius de veritate institutus atque edoctus sit, præclaramque et eximiam venerandarum imaginum adorationem perdidicerit. Quem cum in sententiam suam mox perduxisset, nullam cunctationem, nec moram interponentes, ambo inter se constituunt, C nec adire amplius episcopum suum, nec commune cum illo quidquam habere, quem scirent cum Iconoclastis consentire. Quod cum subolfecisset episcopus, ad Asiæ præfectum clericos defert e vestigio, et quænam illis causa fuerit discessionis. At ille confestim, ne horæ quidem spatio differens, omnia per expeditos nuntios refert imperatori, conviciis sanctum onerans, aliaque addens perversi ingenii sui moribus consentanea. Simul autem magistro militum Orientis edicit, ut jure suo agat; hunc enim unum clericorum exitii causam et auctorem esse. Qui quidem veritus ne quid mali hoc nomine pateretur, e suis unum mittit, qui sanctum cædat, et quinquagenis flagris pœnas reposcat.

LXXXVIII. *Ab Anastasio dire cæditur.* — *Traditur in specum carceris cum Nicolao.* — Quo adventante, et adventus sui causam exponente, Theodorus zonam ipse solvit illico, famuli operam minime præstolans, positaque veste nudum corpus offert ad verbera. Voluptati enim, inquit, mihi, est corpusculi hujus flagellatio, atque ista demum ejus suprema depositio; quo citius nuda anima evolem ad eum quem desidero. Verum ille qui missus ad verberandum venerat, pio ac miti animo, et priori similis, justi penitus miseretur, adeo ut confecta corporis membra ne contueri quidem

VARIÆ LECTIONES.

[36] *Al.* Ἀλεξάνδρου. [37] *Vatic. cod.* ἀπὸ τῆς τῶν Θρᾳκησίων πόλεώς γε Μασταύρας.

Digitized by Google

oculis auderet, nedum manus admovere, aut alia facere imperata. Quin potius veniam, (o bonam mentem!) ab illo petit, ejusque pedibus advolutus, et lacrymas profundens, quod semel horum index futurus advenisset. Cujus Pater egregiam fidem complectens, precibusque vicem reddens, atque votis, illuc unde venerat, placide remisit. Nondum ille ad magistrum pervenerat, cum ab imperatore nuntius alius alia via venit; nomen impio Anastasius: qui convicils non levibus, minisque hominem incessit, quod negligentius remissiusque officio fungeretur, qui apertum imperatoris hostem nondum dignis suppliciis affecisset. Cumque ille misisse se affirmaret, et flagris cecidisse; quasi sanguinis sitiens, eo ubi sanctus custodiebatur, approperat, suis oculis plagas conspecturus. Detractisque ei vestibus, rogabat ubinam recentia essent stigmata et vibices? Et cum nusquam apparerent, quæ videre optabat. profuse cachinnans, eumque subsannans qui flagellatum fuisse dixerat, ipsemet suis manibus sanctum virum crudeliter flagellat, centum illi verberum ictus incutiens, semianimem humi jacentem destituens. Tum obscuro tetroque carcere inclusit, unaque ejus discipulum Nicolaum, qui magistro assiduus comes erat, et nunquam ab ejus latere discedebat: custodibus præcipiens ut fame ambos, aliisque incommodis vexarent; ut si quid vitæ illis adhuc superesset, hoc ipsum brevi absumeretur. His ex animi sententia peractis, sceleratus duos alios sancti discipulos abducens, inde abiit, alios alibi in carcerem pariter conjecturus.

Μᾶλλον μὲν οὖν καὶ συγγνώμην (ὦ ψυχῆς ἀγαθῆς!) παρ' αὐτοῦ ἐξαιτεῖται· ποδῶν τε ἁπτόμενος τοῦ ἐκείνου, καὶ δάκρυα ῥαίνων τῶν ὀφθαλμῶν, ἀνθ' οὗ μόνον ἀφίκετο μηνυτὴς τοῦ τοιούτου ἐσόμενος. Ὃν καὶ πολλῆς ὁ Πατὴρ ἀποδεξάμενος πίστεως, εὐχαῖς τε, ὡς εἰκὸς, ἀμειψάμενος, τὴν ὅθεν ἦκεν ἐξέπεμψεν. Οὕπω δὲ τὴν πᾶσαν τούτου ἀναβαδίζαντος, καὶ πονηρὸς ἀπ' ἄλλης ὁδοῦ πρὸς τοῦ βασιλέως κατέλαβεν ἄγγελος, ὄνομα τῷ μιαρῷ Ἀναστάσιος, ὕβρεσιν οὔτι μετρίαις τὸν στρατηγὸν διαλοιδορούμενος, καὶ ἀπειλαῖς ταῖς παρὰ τοῦ κρατοῦντος ἐκδειματῶν, Ὅτι, φησὶ, ῥᾳθύμως περὶ τὰ ἐν χερσὶν ἔχεις· καὶ ὅτι μήπω καὶ νῦν τὸν ἐχθρὰ τῷ βασιλεῖ φρονοῦντα, τιμωρίαις ἡμῶν ταῖς προσηκούσαις. Τοῦ δὲ, καὶ ἀποστεῖλαι, καὶ τετυφέναι τὸν τοιοῦτον εἰπόντος, αὐτὸς οἷα τοῦ ἐκείνου διψῶν αἵματος, ἵνα καθειργμένος ὁ ὅσιος ἦν, δρομαῖος εἰσῆλασεν, αὐτοψὶ τὰς πληγὰς θεασόμενος· ὃν καὶ περιδύσας καὶ γυμνὸν στήσας, Ποῦ, φησὶ, διερεύνα, τὰ πρὸ μικροῦ στίγματα, καὶ οἱ ἀπ' αὐτῶν μώλωπες; Καὶ ἐπεὶ μηδὲν εὗροι ὧν ἐφετῶς εἶχε, μέγα ἀνακαγχάσας, καὶ τὸν εἰρηκότα τετυφέναι καταμωκησάμενος, αὐτὸς ταῖς ἑαυτοῦ χερσὶν ὁ τὴν ψυχὴν θηριώδης μαστίζει τὸν ἅγιον, ἑκατὸν ἐπιβαλὼν αὐτῷ μεγίστας καταφορὰς, καὶ ἄπνουν ὅλον καὶ μηδ' ἐπὶ βραχὺ πνεῖν, κείμενον ἐργασάμενος. Εἶτα εἱρκτῇ ζοφώδει καὶ δυσοσμίας πλήρει ἐπιβαλὼν, καθείργυσι σὺν αὐτῷ καὶ τὸν μαθητὴν Νικόλαον· τοῦτον γὰρ ἀεὶ συνεπόμενον ὁ μέγας εἶχε, καὶ μηδαμοῦ ἀφιστάμενον. Παραγγείλας καὶ τοὺς φρουροὺς λιμῷ τοὺς ἀμφοτέρους, καὶ τῇ ἄλλῃ ἐκπιέσαι κακώσει· ἵν' εἴ τι καὶ ζώπυρον αὐτοῖς ὑπελείφθη, καὶ τοῦτο θᾶττον ἐκλείψαν ἐπίδοιεν. Οὕτω τὰ κατὰ γνώμην ὁ δυσώνυμος πράξας, ἐκεῖθεν ἐξώρμησεν ἄγων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ δύο μαθητὰς τοῦ ὁσίου ἄλλους, οὓς ἐμφρούρους ἀλλαχοῦ ποιήσειν ἔμελλεν.

LXXXIX. *Flagris cæditur qui Theodorum non flagellarat.* — Ut ergo ad magistrum militum venit, et jurejurando exprobravit, quod Theodorum ante non verberasset; metuens ille ne infensum sibi redderet imperatorem, bonum illum virum quem ante miserat, in medium producit, atque in oculis nefarii, flagris cædit duplo quam fuerat imperatum. Ita insatiabilis voto satisfaciens, eum abs se dimisit muneribus et blanditiis delinitum. Prorsus autem tametsi egregii facinoris usurpatæ in justum misericordiæ pœnas auctor suo corpore luerit; at majorem revera mercedem nactus est, et ab iis quæ passus est, dissimillimam.

Ὡς δὲ καταλάβοι τὸν ἐπὶ τοῦ τόπου στρατηγὸν, καὶ τοῦτον ὅρκοις τὸ κάθαρμα βεβαιώσοι, μὴ πάρος οὖν ἢ μὴν πρῶτον παρ' αὐτοῦ τυφθῆναι τὸν ἅγιον, δείσας ἐκεῖνος μὴ τὸν κρατοῦντα ἐκπολεμώσῃ αὐτῷ, ἄγει τὸν χρηστὸν ἐκεῖνον ἄνδρα ὃν ἔτυχε πεπομφὼς, καὶ μαστίζει ἐνώπιον τοῦ παλαμναίου, διπλάσια τοῦ ὁρισθέντος. Καὶ οὕτως ἡσθῆναι ποιήσας τὸν ἀπληστότατον, δώροις ἐκπέπομφε καὶ μειλίγμασι. Πάντως δὲ εἰ καὶ πράγματος οὕτω καλοῦ τῆς περὶ τὸν δίκαιον, φημὶ, συμπαθείας πληγὰς ὁ φράξας ἐν τῷ σώματι ἔτισεν, ἀλλὰ μείζονα ὄντως καὶ τὸν μισθὸν εὕρατο, καὶ καταπολὺ ὧν πάθοι διαφορώτατον.

XC. *Quanta in carcere passus Theodorus.* — Sed transeat oratio ad Patris nostri in eo carcere calamitates. Quas enim ærumnas, quas molestias in tenebricoso illo et angustissimo orgastulo pertulerit, sola dicere possit experientia, nec ulla ad declarandum satis esse queat oratio. Quis enim tum frigus describat, quo tenuissimum, et aranei instar corpusculum illud hieme vexabatur? Quis flagrantes æstus, quibus per æstatem suffocabatur, ardentem ducens spiritum, et cum aliis incommodis colluctans? Qui pediculorum, pulicumque examina, et pusilla id genus animalia, quæ caliginosus hic

Ἡμῖν δὲ ὁ λόγος, τὰς ἐν εἱρκτῇ τοῦ Πατρὸς συμφορὰς διεξιέτω. Ὅσην γὰρ ταλαιπωρίαν καὶ κάκωσιν ἐν τῷ ἀφεγγεῖ ἐκείνῳ καὶ στενοτάτῳ ὑπέστη οἰκίσκῳ, αὕτη ἂν ἡ πεῖρα παραστήσοι μόνη, ὡς τοῦ λόγου ἡττωμένου πρὸς τὴν ἐνάργειαν. Τίς γὰρ τὰς ἐν χειμῶνι περιψύξεις τοῦ ἀραχνώδους αὐτοῦ ἐξέπνοι σαρκίου, καὶ τὰς ἐκεῖθεν ἀναδιδομένας σφοδροτάτας ὀδύνας, διὰ τὴν τοῦ θερμοῦ τῶν ἄκρων ἐκχώρησιν; Τίς τὰς ἀπὸ τοῦ θέρους φλογώδεις ἐκκαύσεις, καὶ τὸ ἐκεῖθεν πνῖγος, καὶ τὴν αἰθαλώδη πνοὴν, καὶ τὴν ἄλλην ἐν ψυχῇ κάκωσιν; Τίς τὸν ἐσμὸν τῶν φθειρῶν καὶ ψύλλας, καὶ τὰ μικρὰ ἄλλα ζωΰφια, ἃ

Digitized by Google

πάντα ὁ ζαφῶδης ἐκεῖνος μυχὸς ἀνεῴδου καὶ ἔτρεφεν, οὕτω ῥυπώδης ὢν καὶ χώματος πλήρης καὶ κόνεως; Τίς (ἵνα ἐξείπω τὸ βαρύτατον, καὶ ὃ τοὺς πάντας πρὸς οἶκτον κινεῖ), τὴν ἀπὸ τῶν πληγῶν φλεγμονὴν, καὶ τῶν ὅλων μελῶν περιοίδησιν, καὶ τοὺς ἐκεῖθεν πόνους, ἀνὰ μέρος λέξοι καὶ παραστήσοιτο; Καὶ σιωπῶ τοὺς τῶν φυλάκων καταγέλωτας καὶ μυκτηρισμοὺς καὶ τὸν ἐπενεχθέντα παρ' αὐτῶν τῷ ὁσίῳ λιμόν· καὶ ὅπως οὐδὲν κακίας οὐδ' οὗτοι ἐνέλιπον τὴν φύσιν παντάπασι διωσάμενοι. Τοσοῦτον γὰρ αὐτὸν ἀφῆκαν τῇ δίψῃ καὶ τῷ λιμῷ ἐκτακῆναι, ὡς μόλις ἄρτου μικρὸν τρύφος οὐ καθ' ἑκάστην, ἀλλὰ παρὰ μίαν τοῦτο ἐπιῤῥίπτειν, διὰ βραχυτάτης ὀπῆς, ἣν μόνον ἀπερικάλυπτον εἶασαν.

Ἔνθα καὶ τὸν Πατέρα φασὶ τῇ πολλῇ ἐκείνῃ κατεργασθέντα ἀσιτίᾳ, εἰρηκέναι τηνικαῦτα τῷ μαθητῇ· Ὡς ὁρῶ, τέκνον, ὅτι οἱ ἄνθρωποι οὗτοι, πρὸς τῇ ἄλλῃ καθ' ἡμῶν δυσμενείᾳ, καὶ τῷ διὰ λιμοῦ θανάτῳ, ψεύδουσιν[88] ἀναλῶσαι ἡμᾶς, ὃν ἁπάντων οἰκτρότατον οἶδασιν. Ἀλλὰ θώμεθα κἀν τῷ παρόντι ἐπὶ Θεὸν τὴν ἐλπίδα, ὃς οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ τρέφειν οἶδεν, ἀλλ' ἐπὶ κρείττονι ἄλλῃ τροφῇ· ἐπεὶ καὶ πνοὴ πᾶσα τούτου μόνου διακραττεῖται τῷ νεύματι. Καὶ ἐπεὶ ἐμοὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἡ τοῦ Δεσποτικοῦ σώματος μετοχὴ, καὶ σώματος γίνεται σύστασις καὶ ψυχῆς (εἶχε γὰρ πανταχοῦ ὁ Πατὴρ μεθ' ἑαυτοῦ μέρη τινὰ τοῦ ζωοποιοῦ σώματος, ἢ καὶ αὐτὸς τὴν θείαν ἐτέλει μυσταγωγίαν, ὅτε καὶ ποσῶς τελέσαι ταύτην οἷός τε ἦν), τούτου δὴ καὶ μόνου μεταληπτέος ἐγὼ, μὴ τὸ παράπαν ἄλλου γευόμενος. Σοὶ δ' ἃ τοῖς δυσὶ δίδοται πρὸς τροφὴν, μόνῳ ἔστω τροφή· μόλις ἐπαρκέσον καὶ σοὶ, διὰ τὸ ἄγαν βραχύτατον. Ἴσως γὰρ οὕτω, μικρὰν τοῦ σαρκίου λάβοις παραψυχὴν, καὶ περιλειφθείης τῷ βίῳ, καὶ τὴν ἐμὴν δηλώσοις, τῷ τε οἰκονόμῳ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς ἔξοδον, εἴπερ βούλημα τοῦτο τοῦ ἀγαθοῦ.

Ἀλλ' ὁ ἐμπιπλῶν πᾶν ζῶον τῆς αὐτοῦ εὐδοκίας, οὐδὲ τὸν αὐτοῦ θεράποντα ἢ παρεῖδεν, ἢ τῷ ἀφορήτῳ ἐκείνῳ ἐπιπλέον παρακατέσχε λιμῷ· ἀλλὰ καὶ προνοίας ἠξίωσε, καὶ τροφὴν ἀπροσδόκητον ἐχορήγησε. Κατὰ γὰρ τὴν λεωφόρον ἐκείνην τῶν περιφανῶν τις καὶ τὰ πρῶτα βασιλεῖ δυναμένων, διιὼν τηνικαῦτα, καὶ μαθὼν τὰ περὶ τὸν ὅσιον ἕκαστα, ἐν οἷς τέ ἐστι, καὶ ὅπως λιμῷ τοσούτῳ καὶ ἄλλοις δεινοτέροις συνείληπται, ἔλεον τούτου λαβὼν, τοῦ Θεοῦ πάντως αὐτὸν πρὸς οἶκτον κινήσαντος, προσέταξεν, ἅτε παρὰ τῆς ἐξουσίας ἔχων τὸ θαῤῥεῖν, τροφὴν αὐτάρκη τούτῳ σὺν τῷ μαθητῇ δίδοσθαι, καὶ τῆς ἄλλης θεραπείας τυγχάνειν, καὶ μὴ τοῦ λοιποῦ παρορᾶσθαι ἀτημέλητον. Καὶ οὕτως εὐδοκίᾳ Θεοῦ, τὸν οἰκτιστον μόρον ἐκεῖνον διέδρασε, στηριχθεὶς μικρὸν τὸ σωμάτιον.

Ἐν ἄλοις δὲ τρισὶ τοσαυτοῦδε ἔτεσι καθειργμένος ἐκεῖσε τυγχάνων, πολλαῖς τε, ὡς εἰκὸς, προσπαλαίων ἀνάγκαις, διὰ καὶ τὸ τὸν στόμαχον αὐτῷ διοιδεῖν καὶ

recessus pulvere ac sordibus obsitus parturiebat et alebat? Quis (ut quod acerbissimum omnium erat, quodque omnibus miserationem moveat, commemorem) plagarum inflammationes, omniumque membrorum intumescentium dolores et cruciatus explicet, et pro rei gravitate repræsentet? Mitto custodum ludibria et subsannationes, famemque ab illis irrogatam; omnia denique acerba adhibita, quibus naturam penitus prosternerent. Sic enim illum siti atque fame cruciarunt, ut vix frustulum panis, non quotidie, sed alternis diebus injicerent per angustum foramen, quod unicum apertum reliquerant.

XCI. *Sola Eucharistia vescitur.* — Quo tempore fama est, Patrem summa illa inedia pressum, discipulo hæc dixisse: Conantur, ut video, fili, homines isti ad cæteras acerbitates, quas in nos exercent, etiam fame nos exstinguere, quam omnium miserrimam mortem esse norunt. Sed collocemus etiamnum spem nostram in Deo, qui non in solo pane alere potest, sed alio longe præstantiore cibo, quandoquidem spiritus omnis ejus solius nutu sustentatur. Et quoniam mihi præ cæteris Dominici corporis participatio, corporis simul et animæ alimentum esse solet (habebat enim ubique Pater secum partes aliquas vivifici corporis, peragebatque divina mysteria quandocunque celebrandi facultas erat), hunc ego solum cibum capiam, alium penitus nullum degustans; tibi vero uni ad victum C cedant, quæ duobus præberi solent; quanquam id ægre tibi suffecturum sit, utpote perexiguum. Sed sic fortasse corpusculum sustentabis hoc levi solatio, et vitam produces, excessumque meum œconomo et fratribus nuntiabis, si quidem ita statuet Dominus.

XCII. *Sublevat utriusque egestatem in carcere vir pius.* — Verum qui implet omne animal benedictione, haudquaquam famulum suum despexit, aut intolerabili fame illum diutius exercuit: sed providentia sua illum dignatus est, victumque præter exspectationem transmisit. Ex illustribus enim, primasque apud imperatorem obtinentibus, quidam via illa iter faciens, cum de sancto cognovisset, D quem in statum redactus esset, quemadmodum fame aliisque gravioribus torqueretur, ejus vicem dolens, Deo scilicet ad misericordiam illum commoveute, fiduciam præbente potentia, victum affatim illi ac discipulis præberi jussit, aliaque omnia subministrari, nec contemptos in posterum neglectosque sine cura destitui. Atque ita Dei benignitate, viribus confirmatis, mortem illam effugit.

XCIII. *Iterum cum Nicolao flagellatur.*—Triennio autem integro post id tempus, in eo carcere perseverans, permultis incommodis conflictatus est, præ-

VARIÆ LECTIONES.

[88] *f.* στεύδ.

Digitized by Google

cipue ob stomachi intumescentis dolores, qui ei morbus assuetus, ac velut collactaneus erat. Necdum vero ab his malis respirabat, cum acrioribus rursum aliis, o Dei judicia ! exsucco ac solis ossibus hærente corpusculo exercetur. Inciderant in manus imperatoris, nescio unde, litteræ, quas sanctus dictarat, et immanem illum immenso furore accenderant, ut quæ illius amentiæ, stuporisque notam, indiciumque continerent. Has ergo mittit e vestigio ad eum quem diximus magistrum militum Orientis; addito mandato, ut ad sanctum ipsemet proficiscatur, litteras ostendat, eumque ad extremum usque spiritum acerrime diverberet, ut tandem, inquit, desistat a contumacia. Qui simul ac advenit, primum illud interrogat, ejusne litteræ vel alterius essent quas manibus gerebat. Patre autem suas esse nec alterius affirmante, nullum aliud verbum addens, Nicolaum, prius ejus discipulum, tanquam epistolæ notarium, in oculis magistri nudum extendi, cædique imperat. Deindeque sanctum ipsum exuens, centum illi verberum plagas imponit, omnia propemodum membra dissecans, ossiumque ipsorum nexus et colligationes destruens, quæ solæ illi supererant. Transit inde rursus ad Nicolaum, ratus illum propter verbera molliorem factum, verbisque asperrimis ad sacrarum imaginum, magistrique ejurationem instigat. Ut vero fortiorem illum quam antea esse sensit, cum loris intextis, viminibusque recens excisis, manus ac pedes reliquumque corpus dilanians, iteratis plagis exulcerans, sub dio sic affectum reliquit, duplici tormento vexandum frigoris ac verberum doloris; tum enim Februarius mensis agebatur.

XCVI. *Mulier energumena Theodori procul dissiti res aperit.* — Quo autem tempore hæc sanctus illic cum discipulo patiebatur, mulier in Bithynia, quam dæmon obsederat, vehementius ab infesto spiritu agitari cœpit, oculos indecore torquens, spumasque ore despuens, atque hujusmodi verba intercisa voce proferens: Leo meus verbera iterum misit ad Theodorum, ejusque carnes laceravit. Sed ite, inquit, et afferte mihi responsum. Verumtamen nolite ad eum propius accedere, ne vos flamma exurat, quam ore gerit. Deinde interposito brevi silentio, iterum vociferabatur: Quid hoc rei est? nihil eorum factum est, quæ volebamus. Sciebam illum propter plagas minime flectendum: ut qui auxilio habet præsentem, humerisque suis insidentem virtutem. Et hæc quidem mulier energumena, procul licet posita, longeque ab illo distans, enuntiabat; indicans, opinor, eximiam quæ sancto inerat, virtutem atque gratiam, eumque in omnibus tormentis insuperabilem fore; ipso adeo infestos spiritus frustra infremientes, cladem suam cognoscere, et ministros suos adversus invictum athletam armare.

προσπάσχειν· οἷα σύντροφον τὸ περὶ αὐτὸν ἔχων πάθος. Μήπου δὲ μικρὸν ἀνενεγκών, ἢ ῥαΐσας, ἑτέρων αὖθις χειρόνων, ὦ Θεοῦ κριμάτων! ἐν οὕτω σαρκίῳ ἐκτετηγμένῳ, καὶ μόνοις ὀστέοις διηρτισμένῳ πεπείραται. Εἰς χεῖρας γὰρ τοῦ λυμεῶνος γράμματα, οὐκ οἶδ' ὅθεν, τοῦ ὁσίου ἐμπεσόντα, καὶ τὸν ἄγριον ἐκεῖνον ἐσχάτως ἐκμήναντα, οἷα στήλη καὶ ἔλεγχος τῆς αὐτοῦ παραπληξίας ὑπάρχοντα. Πέμπει παρ' εὐθὺ ταῦτα, τῷ μνημονευθέντι στρατηγῷ τῆς Ἑῴας, αὐτὸν ἐκεῖνον ἰκέσθαι πρὸς τὸν ἅγιον παρακελευσάμενος· καὶ τά τε γράμματα ἐπιδεῖξαι, καὶ πνοῆς ἄχρι καὶ τῆς ἐσχάτης, σφοδροτάτως τοῦτον μαστίξαι, ἵνα μηκέτι, φησὶ, ἐπὶ πλέον ἀπανθαδίζοιτο. Ὅς καὶ θᾶττον παραγενόμενος, πρῶτα μὲν πυνθάνεται, εἰ αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἄλλου του, ἡ ἐπὶ χεῖρας τυγχάνει ἐπιστολή. Τοῦ δὲ Πατρὸς, αὐτοῦ καὶ οὐχ ἑτέρου εἶναι φάντος, οὐδὲ λόγου ἀξιώσας ἑτέρου [39], προστάττει παραυτίκα τὸν μαθητὴν Νικόλαον πρότερον, οἷα ταύτης γραφέα, ἐν ὀφθαλμοῖς τοῦ διδασκάλου γυμνὸν διαταθέντα τύπτεσθαι. Εἶτα καὶ τὸν ἅγιον ἀποδύσας, ἑκατὸν μαστίγων καταφορὰς δίδωσιν, ὅλα μικροῦ τὰ μέλη κατατεμών, καὶ τῶν ὀστῶν αὐτῶν περιθραύσας τὰς ἁρμονίας, αἳ μόναι αὐτῷ ὑπελείφθησαν. Εἶτ' αὖθις πρὸς τὸν Νικόλαον μεταβαίνει· οἰόμενος τούτῳ μαλακωτέρῳ, διὰ τὰς ἐπιτεθείσας πληγὰς ἐντεύξεσθαι, καὶ καταναγκάζει λόγοις τραχυτέροις τῶν τε ἱερῶν εἰκόνων καὶ τοῦ διδασκάλου γενέσθαι ἔξαρνον. Ὡς δ' εὗρε τοῦτον νῦν ἢ πρόσθεν στερρότερον, ἱμᾶσι πλεκτοῖς καὶ λύγοις νεοτμήτοις χεῖρας καὶ πόδας αὐτοῦ καὶ λοιπὸν καταξάνας σῶμα, καὶ δευτέραις πληγαῖς κατατραυματίσας, αἴθριον μένειν ἐπὶ σχήματος εἴασε, διπλῇ τιμωρεῖσθαι τῷ τε ψύχει καὶ τῇ τῶν μαστίγων ὀδύνῃ· ἦν γὰρ τότε τῶν μηνῶν Φευρουάριος [40].

Ἐν ὅσῳ δὲ ταῦτα μετὰ τοῦ μαθητοῦ ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ ὁ ὅσιος ἔπασχε, καὶ γυνή τις ἐν τῇ Βιθυνῶν στρεφομένη, δαιμονίῳ τε οὖσα κάτοχος πνεύματι, ἠρξατο τηνικαῦτα ὑπὸ τοῦ ἐνεργοῦντος σπαράττεσθαι· ὄψεις τε ἀσέμνως στρέφουσα, καὶ ἀφρὸν τοῦ στόματος ἀποπτύουσα, καὶ τοιαῦτα ἄττα παρακεκομμένα ἐκφέρουσα. Ὁ ἐμὸς Λέων πάλιν ἀπέστειλε πρὸς τὸν Θεόδωρον μάστιγας, καὶ τὰς σάρκας τούτου κατέξανεν. Ἀλλ' ἀπέλθετε, φησὶ, καὶ φέρετέ μοι ἀπόκρισιν. Πλὴν ἐκείνῳ μὴ πλησιάσητε, ἵνα μὴ κατακαύσῃ ὑμᾶς φλόγα κατέχων τῷ στόματι. Εἶτα σιωπήσασα μετὰ μικρὸν, ἑβόα πάλιν, Τί τοῦτο; οὐδὲν ὧν ἐβουλόμεθα γέγονεν· ἤδειν ὡς οὐδὲν ὑπὸ τῶν πληγῶν πείσεται, ἔχων παρεστηκυῖαν αὐτῷ τὴν βοηθοῦσαν, ἐγκαθεζομένην δύναμιν. Καὶ ταῦτα μὲν τὸ ἐνεργούμενον γύναιον, καίτοι πόρρω που ὄν, καὶ μακρὰν ἐκείνου ἀπέχον, ἐξέφερέ τε καὶ ἀπεφθέγγετο, δηλοῦν, οἶμαι, ὅτι μεγάλη ἡ ἐνοῦσα τῷ ἁγίῳ χάρις καὶ δύναμις, καὶ ὅτι ἀκαταγώνιστος μένοι ἐν πᾶσιν οἷς ἔταθε· καὶ ὅτι καὶ αὐτὰ τὰ πονηρὰ πνεύματα, τὴν οἰκείαν ἔγνωσαν ἥτταν, μάτην φρυαξάμενα, καὶ τοὺς ἑαυτῶν θεράποντας κατὰ τοῦ ἀναλώτου ὁπλίσαντα.

VARIÆ LECTIONES.

[39] f. δευτέρου. [40] *Vatican. codex*, τρίτῃ καὶ εἰκάδι τοῦ Φεβρουαρίου μηνός.

Digitized by Google

Ἀλλ' ὁ θεῖος Πατὴρ ὀδύνας οἶμαι δυσκαρτερήτους ἐκ τῶν χαλεπῶν ἐκείνων πληγῶν μετὰ ταῦτα παθὼν, ἔκειτο ἐπ' ἐδάφους, νεκρὸς ὅλος, καὶ μηδὲ μικρὰ πνέειν δυνάμενος· εἰ μὴ ὅσον μόνον τῶν πόνων αἰσθάνεσθαι· οὐ τροφῆς, οὐ πόματος, οὐχ ὕπνου καὶ τοῦ βραχυτάτου μετασχεῖν οἷός τε ὢν, οὐκ ἄλλου τινὸς τῶν καὶ τοῖς ἐκλείψειν μέλλουσι διδομένων. Ὃ καὶ οὕτως ἔχοντι ὁ μαθητὴς ἐνορῶν, τὸ κατ' αὐτὸν ἀφεὶς, καίπερ ὢν οὕτως κατειργασμένος, τῆς ἐκείνου γίνεται θεραπείας. Καὶ δὴ πτισσάνης αἰτήσας χυλὸν, καὶ τούτῳ τὴν κατεξηραμένην γλῶσσαν τοῦ Πατρὸς διαβρέχων, βραχεῖάν τε τοῦ στόματος ἐνιεὶς πόσιν, ἀνέψυχέ τε κατὰ μικρὸν, καὶ τὸν [61] τούτου ἀνεζωπύρει νεκρόν. Ὡς δὲ ἑώρα κατ' ὀλίγον τὴν ζωτικὴν αὐτῷ δύναμιν ἐπανιοῦσαν, καὶ τῶν κατασαπέντων ἤδη μελῶν ποιεῖται τὴν ἐπιμέλειαν· πολλὰ γὰρ τούτων τῆς σαρκὸς αὐτῷ εἰς ἄκρον ἐξωδηκυίας, μελανίαν ὑπέστη καὶ σῆψιν· ἃ καὶ ἐκκρεμῆ τῶν λοιπῶν ὡρᾶτο, καὶ ἀχρηστότατα, ὅθεν καὶ μαχαιρίῳ μικρῷ τέμνει τε ταῦτα καὶ τῶν ὑγιεινοτέρων ἀποσπᾷ, εἴπως κἂν τὰ περιλειφθέντα πρὸς συνούλωσιν ἔλθοι καὶ πρόσφυσιν.

Ἐπὶ ἐννενήκοντα οὖν ὅλαις ἡμέραις τῇ δυσοίστῳ ταύτῃ περιωδυνίᾳ τοῦ Πατρὸς βαλλομένου, καὶ μηδὲ μικρὰν ἀνακωχὴν δεξαμένου, ἐν μέσοις ἤδη τοῖς πόνοις, πόνους ἑτέρους καὶ βιαιοτέρας καθείρξεις καὶ μακροτέρας ἄλλας ὁδοιπορίας, ὁ καὶ τὸν οὐδὸν τῆς φλιᾶς μόλις δυνάμενος ὑπερβῆναι, ἐφεύρισκεν, οὕτω τοῦ τυραννικωτάτου βασιλέως τὰς συμφορὰς αὐτῷ ἐπιδαψιλεύοντος. Ἧκε γὰρ τάχει πολλῷ παρ' ἐκείνου ἀνθρώπειόν τι βάρβαρον καὶ δυσπρόσιτον, δοῦλον ὂν χρημάτων, καὶ ταῦτα χρυσὸν φανταζόμενον. Τοιούτους γὰρ ἔδει εἶναι τοὺς τῷ παρανόμῳ ὑπηρετοῦντας. Ὃς καὶ πρὶν ἤδη ἐπιστῆναι, πρῶτον ἔργον ποιεῖται, τοῦ ὀπὰς πάσας ἐρευνῆσαι τῆς φυλακῆς, καὶ τοίχους ὀρύξαι καὶ χώματος ἄψασθαι· εἴπου εὕροι χρυσὸν ταῖς χερσὶν ἐπαφώμενος. Ἦετο γὰρ τὸ κάθαρμα, χρυσίῳ τοὺς ἀφικνουμένους τὴν διδασκαλίαν ὠνεῖσθαι, καὶ πολὺν ἔχειν τοῦτον ἀπόθετον τὸν Πατέρα, καὶ τὸ τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς ἄπληστον κἀν τοῖς ἄλλοις ὑπολελημμένος. Ὡς δ' ἐφάνη ἀνηνύτοις ἐπιχειρῶν, καὶ οὐδὲν ἄλλο ἢ μόνον παραπληκτῶν (ποῦ γὰρ ἐκεῖ σκιὰ, ὃ δὴ λέγεται, χρυσίου;), τότε τὴν κακίαν ἐν ἄλλοις πληροῖ. Μεθ' ὕβρεων γὰρ καὶ πληγῶν τῆς εἱρκτῆς τὸν ὅσιον μετὰ τοῦ μαθητοῦ ἐκβαλὼν, τοῖς ἑφεπομένοις αὐτῷ παραδίδωσιν ὑπηρέταις, ἄγειν ἀμφοτέρους, καὶ μετὰ πολλῆς καὶ οὐδ' ὅσης εἰπεῖν τῆς ἐπείξεως, τὴν ἐπὶ Σμύρναν ὁδόν· ἐκεῖσε γὰρ τούτους ἀπενεγκεῖν προσετέτακτο.

Ἀλλ' ὁ θεῖος Πατὴρ ἐκλείπουσαν ἤδη παντελῶς ἔχων τὴν δύναμιν, ὅμως γοῦν τῷ νεκροῖς πνοὴν διδόντι θαῤῥήσας, τοῖς ἀνημέροις ἐκείνοις παρείπετο, ἐν ἡμέρᾳ μὲν τοῦτον ἀπανθρώπως ἐλαύνουσιν, ἐν νυκτὶ δὲ ὡσεί τινα δραπέτην τῷ ξύλῳ δεσμεύουσιν. Ὡς δὲ σὺν πόνῳ καὶ μόλις τὴν Σμύρναν κατέλαβε, παραδίδοται συνάμα τῷ μαθητῇ, τῷ ταύτης προέδρῳ

A XCV. *Plagis confectum discipulus curat.*—At divinus ille Pater intolerabiles dolores ex acerbissimis illis verberibus sustinens, humi jacebat exanimis prorsus, omnisque sensus expers, nisi quatenus dolores ipsos sentiebat; non cibum, non potum, nec brevissimum somnum accipere poterat, nec aliud demum ex iis quæ moribundis ac deficientibus dari solent. Quem sic affectum cernens discipulus, sui ipsius curam omittens, quanquam et ipse pessime habebat, totus in illius curam convertitur: ac ptisanæ aliquantulum deposcens, rigare arentem Patris linguam cœpit, modicoque in os infuso potu, nonnihil eum refocillavit, ac veluti mortuum vitæ restituit. Ut vero vitalem ei vim rediisse sensit, ad marcida jam membra medicanda se convertit; pleraque enim carne penitus corrupta, et graveolente tabo ac sanie confecta, putruerant; et cernere erat partes alias ab aliis pendentes, omnes ad usum jam factas inutiles; quam ob causam cultello eas detruncat, et a sanioribus avellit, si hoc forte pacto reliqua cohærere possint cicatricemque obducere.

XCVI. *Smyrnam transfertur cum discipulo.* — Nonaginta totos dies intolerabili dolore perfunctus Pater, nulla prorsus vel temporis puncto percepta requie, in mediis adhuc laboribus labores alios, et duriores carceres, et longiora itinera ipse, qui ostii limen egredi vix poterat, nanciscitur; sævissimo tyranno novos ei cruciatus affatim suppeditante. Mox enim ab illo citatis itineribus adfuit barbarus homuncio, ferox atque intractabilis, pecuniæ mancipium, pecuniamque animo et voto sibi præsagiens. Tales enim esse oportebat, qui impii jussa exsequerentur. Qui simul ac ad locum pervenit, hoc sibi primum proposuit, rimas et angulos omnes carceris perscrutari, parietes effodere, terram egerere, sicubi aurum reperiret, manibus explorans. Existimabat enim scelestus adventantes doctrinam pecunia redimere, Patremque magnam auri vim repositam habere, animoque insatiabili esse, quamvis cæteris rebus indigeret [61*]. Ut vero sensit se frustra laborare, ac stulte sibi persuasisse (ubi enim illic auri, quod dicitur, umbra?), tum malam mentem in aliis explet. Injuriis enim plagisque affectum cum discipulo sanctum e carcere ejiciens, ambos assectantibus famulis tradidit, Smyrnam (illuc enim destinarat) omni festinatione ducendos.

XCVII. *Carcere uterque includitur ab episcopo Smyrnensi.* — Divinus ergo Pater, cui vires jam penitus exhaustæ, illo nihilominus fretus, qui spiritum dat mortuis, immites illos sequebatur, qui eum interdiu quidem inhumaniter impellebant, noctu vero tanquam fugitivum cippo alligabant. Postquam vero maximis cum laboribus vix tandem Smyrnam

VARIÆ LECTIONES.

[61] f. τό. [61*] Verte, *et cum ipse* (barbarus) *animo esset insatiabili, alios eodem morbo laborare putabat.* DIT.

Digitized by Google

attigit, ejus urbis antistiti una cum discipulo tra- A ditur, viro inter hæresis patronos principi, impietatisque magistro. A quo in obscurum sub terra carcerem retrusus, in eo mansit, uni omnium inspectori Domino intendens; quem unum in ærumnis consolatorem habebat, et custodem; quando et propter ipsum solum tot suppliciis affectus fuerat.

XCVIII. *Uterque virgis ibidem tertio cæditur* [v]. — Brevi post hæc tempore supervenit iterum ipse Anastasius ira fervens, martyrisque sanguinis sitibundus; qui verbera prioribus acriora sancto inflixit, lætusque rediit ad imperatorem, cum jam tertio Theodorum cecidisset, ita ut centenos per vices ictus pertulerit; discipulo ejus pari pœna decertante. Gratiasque pro his omnibus etiam agens B vir patientissimus, Apostoli verba læto animo secum occinebat: *Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis* [x]. Et: *Si compatimur, et conglorificabimur* procul dubio. Et, patientia nobis necessaria est, quam nobis non licet amittere, propter eam quam speramus beatitudinem, cujus adeptio exsuperat omnem sermonem et sensum.

XCIX. *Bardam Smyrnæ ægrotantem ad pœnitentiam hortatur.* — Eodem tempore Bardas ille imperatoris propinquus, quem et militaribus illic copiis præfecerat, gravi morbo correptus, Smyrnæ in lectulo decumbebat, exiguum spiritum ducens, animamque, ut videbatur, brevi exhalaturus. Is cum remedia undique tentasset, quod in tanto C periculo fieri par erat; quidam ex ejus familia, qui orthodoxorum partium erat, mentionem intulit Theodori, quantamque a Deo gratiam consecutus sit, exposuit. Et vis, inquit, ad eum confugere, eumque advocare, ut tibi opem ferat in extremis laboranti? Quo mox annuente (flexibiles enim sunt quos urget necessitas) festinanter abiit ad sanctum, oratque ut ægro salutem dare velit. At ille de infirmo ut cognovit quis et qualis esset, curationem quidem tunc differt, graves dudum et atroces viri mores haud ignorans, eique utiliorem adhuc morbum esse. Cæterum ea illi denuntiat, quæ, si vel minimum sapiat, plurimum illi ad vitæ emendationem profutura sint. Vide, inquit, in die obitus quid responsurus sis, vita sic transacta, tot malis in orthodoxos irrogatis. Tu enim ille es, qui inter cætera monachos meos nefandis modis divexans, suppliciisque mactans, magnum et admirabili virtute Thaddæum [y] sustulisti; quem duplex et vitæ et confessionis corona exornavit. At beatus nunc Thaddæus cum sanctis, æternis gaudiis fruitur. Te vero instantibus pœnis quis eripiet, cum tot tantisque scelerum notis hinc abeuntem?

ἀνδρὶ, προστάτῃ τοῦ κακοῦ, καὶ τῆς ἀσεβείας ὑφηγητῇ. Παρ' οὗ καὶ εἴς τι δωμάτιον κατώτατον καὶ ζοφῶδες ἐγκαθειρχθείς, ἔμενε μόνῳ τῷ πάντα ἐφορῶντι ἐνατενίζων Δεσπότῃ· ὃν καὶ μόνον ἐν τοῖς δεινοῖς καὶ παραμύθιον εἶχε καὶ φύλακα, ἐπεὶ καὶ δι' αὐτὸν τοσούτοις παθήμασιν ἐξεδίδοτο.

Βραχὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ ὁ προλεχθεὶς Ἀναστάσιος πάλιν ἀφῖκτο, θυμοῦ πνέων, καὶ τοῦ μαρτυρικοῦ διψῶν αἵματος· ὃς καὶ πληγὰς τῶν προλαβουσῶν χείρους ἐπιθεὶς τῷ ἁγίῳ, ἐπανῆκεν ἡδόμενος πρὸς τὸν ἀποστείλαντα, τρίτον ἤδη τὸν ἅγιον τετυφὼς, ταῖς καθ' ἑκάστην ἑκατὸν μαστίγων καταφοραῖς, συναθλοῦντος τούτῳ τοῦ μαθητοῦ. Μετ' εὐχαριστίας οὖν καὶ τὰ παρόντα ὁ πολύαθλος ὑπομείνας, τὰ τοῦ Ἀποστόλου ἑαυτῷ ψυχῇ εὐθύμῳ ἐπῇδεν, *Ὡς οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν ἡμῖν φανεροῦσθαι δόξαν*. Καὶ, ὅτι *Εἰ συμπάσχομεν, καὶ συνδοξασθησόμεθα* πάντως. Καὶ, ὅτι ὑπομονῆς χρείαν ἔχομεν, ἣν οὐκ ἔξεστιν ἡμῖν ἀποβαλεῖν, διὰ τὴν ἐν ἐλπίσι μακαριότητα, ἧς ἐπιτυχία ὑπὲρ λόγον καὶ ἔννοιαν.

Τότε τοίνυν Βάρδας ἐκεῖνος ὁ τοῦ βασιλέως συγγενὴς, ὃς καὶ στρατηγεῖν ἐπετέτραπτο τῶν ἐκεῖ, νόσῳ βαρείᾳ περιπεσὼν, κλινοπετὴς ἔκειτο τῇ Σμύρνῃ, μικρὰ πνέων, καὶ τὴν ψυχὴν ὅσον οὔπω μέλλων ἀποβαλεῖν. Ἐπεὶ δ' ἐξήτει πανταχόθεν ἐπικουρίαν, οἷα ἐν πάθει τοσούτῳ κάτοχος ὤν, εἷς [42] τις τῶν ὑπηρετούντων αὐτῷ, μοίρας τῆς τῶν ὀρθοδόξων ὑπάρχων, μνήμην πρὸς αὐτὸν τὸν ὅσιον ποιεῖται· καὶ ὅπως ὑπάρχει οὗτος, πολλὴν ἔχων τὴν χάριν παρὰ Θεοῦ. Καὶ εἴ γε βούλει, φησὶ, τούτῳ προσαπελθεῖν, καὶ παρακαλέσαι τὸν ἄνδρα, βοηθῆσαί σοι ἐν ἐσχάτοις ἤδη σαλεύοντι; Ὃν καὶ ἅμα τῷ λόγῳ λαβὼν ἐπινεύοντα (ἐπικλινὲς γὰρ ἅπαν τὸ πιεζόμενον), ἀφικνεῖται σπουδῇ πρὸς τὸν ἅγιον, δεόμενός τε αὐτοῦ, καὶ τὴν ὑγείαν τῷ κάμνοντι ἐξαιτούμενος. Ὡς δὲ ἔγνω περὶ τοῦ ἀῤῥωστοῦντος ὁ ὅσιος, καὶ ὅστις οὗτός ἐστι, τὴν μὲν θεραπείαν τέως δοῦναι αὐτῷ ἀναβάλλεται, τὸ τοῦ ἀνδρὸς ἐκ πολλοῦ εἰδὼς δύστροπον, καὶ ὡς λυσιτελοῦσαν μᾶλλον τῷ τοιούτῳ τὴν νόσον. Ἐκεῖνα δὲ τούτῳ δηλοῖ, ἃ καὶ ποσῶς ἐπὶ φρενῶν ὄντι πολλὴν ἔμελλε παρέξειν αὐτῷ καὶ τὴν ἐπὶ βίου διόρθωσιν. Ὅρα, φησὶ, τί ἐν ἡ ἐρᾷ ἐξόδου ἀπολογήσῃ οὕτω βιώσας, καὶ τοσαῦτα τοῖς ὀρθοδόξοις κακὰ διαπράξας. Σὺ γὰρ εἶ ὁ πρὸς πολλοῖς ἄλλοις, καὶ τοὺς ὑπ' ἐμὲ μοναχοὺς συμφοραῖς ἀνηκέστοις περιβαλὼν, ἀνελών τε αἰκίαις, καὶ τὸν μέγαν καὶ θαυμαστὸν ἐν ἀρετῇ Θαδδαῖον, ὃν ὁ βίος καὶ ἡ ὁμολογία διπλῶς ἐταινίωσε τῷ στεφάνῳ. Ἀλλ' ὁ μακαρίτης Θαδδαῖος τοῖς ἀπ' αἰῶνος νῦν ἁγίοις συνήδεται. Σὲ δὲ τίς ὁ ἐξαιρησόμενος τῶν κολάσεων ἔσται, μετὰ τοιούτων στιγμάτων ἀπαίροντα;

[v] Utriusque agones fuse describuntur et in Vita Nicolai, quam edidit Combefisius in *hist. Monothel.* pag. 889. [x] Rom. VIII, 18. [y] De illo epist. 5, 21 et 57, libri II.

VARIÆ LECTIONES.

[42] Vatican cod. Διογένης.

Digitized by Google

Ἐπίγνωθι νῦν κἂν ἐν τῷ τέλει σαυτὸν, καὶ ἀπολόγησαι Θεῷ, ᾧ μέλλεις τὰς εὐθύνας ὑφέξειν τῶν πράξεων.

Ταῦτα τοῦ ἁγίου τῷ ἀῤῥωστοῦντι δεδηλωκότος, φόβῳ τε αὐτοῦ τὴν διάνοιαν κατασείει, καὶ ἐπιγνώμονα ὧν παρὰ τὸν βίον ἔσφαλε ποιεῖ. Ὁ γὰρ στύφων ἐν καιρῷ λόγος, τοῦ ἁπαλωτέρου κατὰ πολὺ βελτίων. Ὅθεν καὶ παραυτίκα οὗτος πέμπει τὸν ὅσιον λιπαρῶν συγχωρῆσαί τε αὐτῷ οὕτω πεπραχότι κακῶς, καὶ κινδύνου τοῦ ἐν ὀφθαλμοῖς ἀπαλλάξαι. Ἕξεις γάρ με, φησὶ, τοῦ λοιποῦ κατ' ἐντολὰς βιοῦντα τὰς σάς· μόνον αὐτός μοι τὴν χάριν ἐπίνευσον. Ὁ οὖν συμπαθέστατος ἔλεον τοῦ αἰτοῦντος λαβὼν, τήν τε νόσον αὐτῷ θεραπεύει, δεήσει τῇ περὶ τὸ Θεῖον συχνῇ, καὶ πρὸς τῷ σώματι ῥᾷον καὶ τὴν ψυχὴν καθιστᾷ· πέμψας αὐτῷ εἰκόνα τῆς Θεομήτορος, καὶ ταύτην ἔχειν τοῦ βίου παντὸς παρεγγυησάμενος φύλακα. Ταύτην γὰρ, φησὶ, περιέπων, καὶ αὐτὸς ἕσῃ δεξιῶς πράττων ἐν πᾶσι· διωθῶν δὲ, τὰ ἀνήκεστα ἕσῃ πάθη [49], καὶ ἃ τις παθεῖν ἀπεύξαιτο.

Ἀλλ' ὁ ἄφρων ἐκεῖνος καὶ ἰσχυρῶς ἀνόητος, ὥσπερ οὐδενὸς περὶ αὐτὸν καινοῦ γεγονότος, μεταβάλλεται αὖθις, καὶ τῆς προτέρας γίνεται δόξης· κακῷ συμβούλῳ τῷ κατὰ τὴν Σμύρναν χρησάμενος ἐπισκόπῳ· παρ' οὗ καὶ ἔλαιον εἴς τι ἄγγος εἰληφὼς, εὐλογίας δῆθεν χάριν καὶ ἀναῤῥώσεως κρείττονος· ἅμα τε ἐκεῖνο αὐτῷ ἐπιχρίει, καὶ ἅμα καὶ αὐτῷ ἡ νόσος ἐπικλινὴς γίνεται, καὶ ἐπιστρέφει πάλιν ἐπὶ τὴν μιαρὰν αὐτοῦ κεφαλήν. Ὃ καὶ παραυτίκα τὸν θάνατον ὑπεδήλωσεν ὁ Πατὴρ, καὶ τὸ ἐξ ἀπιστίας πρόκριμα. Οὐ γὰρ ἀζήμιον, φησὶ, χρῆμα, τὸ κολλᾶσθαι τοῖς πονηροῖς. Ὅθεν καὶ τὴν ψυχὴν ὁ ἄθλιος τάχιστα ἀποῤῥήξας, καὶ κάκιστον τέλος κακίστης συμβουλίας ἐφεύρατο. Καὶ αὐτῷ μὲν τοιοῦτον τὸ ἐξ ἀβουλίας ἐπίτευγμα· ὁ δὲ τοῦ Χριστοῦ θεράπων ἐπὶ χρόνῳ ἑνὶ καὶ ἡμίσει τῇ ἐν Σμύρνῃ κατεσχημένος φρουρᾷ, εὐχαρίστως ἔφερε πάντα, τὸ τῆς ψυχῆς γενναῖον μηδενὶ ὑποκατακλίνων τῶν λυπηρῶν. Τότε καὶ τῶν μαθητῶν ἔνιοι χρόνιοι ἀφικνοῦνται αὐτῷ, ὧν ἦν ὁ ἐκ παιδὸς ἀσκήσας τὴν ἀρετὴν, θαυμαστὸς Δωρόθεος, Βεσσαρίων τε καὶ Ἰάκωβος, Δομετιανὸς, καὶ Τιθόης, καὶ ἄλλοι συχνοὶ, ὧν ἁπάντων καὶ ἡ πολιτεία διάσημος, καὶ ἡ περὶ τὸν Πατέρα πίστις ἀπροσκλινής.

Ἐπεὶ δὲ ὁ τοὺς ὑπεναντίους ἐξαίρων Θεὸς, ᾗ φησιν ὁ Προφήτης, ἐμνήσθη τοῦ στεναγμοῦ τῶν ἁγίων αὐτοῦ, καὶ τὸν ἀποστάτην καὶ ἀλαζόνα καὶ ὑπερήφανον, ἐν αὐτοῖς οἷς ἐφαύλισε τόποις τὴν τοῦ Δεσπότου εἰκόνα, τὴν τιμωρίαν εἰσέπραξεν ἐνδίκως τοῦ ἀδικωτάτου, κατὰ τῶν σπλάγχνων τὴν πληγὴν δεξάμενος· τότε τὴν μὲν βασιλείαν ὁ τοῦτον διαχειρίσας Μιχαὴλ, ἑαυτῷ λαμβάνει εὐθύς. Λύονται δὲ ἤδη καὶ τοῖς Πατράσι παραυτίκα αἱ συμφοραί· πάντως ἀκωλύτως προστάξει τοῦ κρατοῦντος, πρὸς τὰ οἰκεῖα ἐπανιόντων. Εἰ γὰρ καὶ μοίρας τῶν κακοδόξων καὶ

A Agnosce nunc tandem ultimo in fine teipsum, Deoque responde cui anteactorum tuorum pœnas daturus es.

C. *Pœnitentem sanat.* — Hæc ægroto sanctus cum significasset, hominis mentem terrore perculit, permovitque, ut præteritæ vitæ culpas agnosceret. Stringens enim in tempore sermo multo melior est sermone molli. Itaque ad sanctum mittit e vestigio, veniam petens tantorum facinorum, oransque ut se præsenti periculo eripiat. Habebis me, inquit, deinceps obsequentem tibi, atque ex legibus tuis vitam moderantem: tantum hoc mihi beneficium impende. Orantis commiseratione tactus Theodorus, et morbum sanavit, crebris precibus Deum exorans, et cum corpore ut animæ simul melius
B esset, effecit, missa ad eum Deiparæ imagine, quam totius vitæ custodem haberet. Hanc enim, inquit, si amplectare colasque, recte ac feliciter ages in omnibus; sin rejeceris, gravissima senties et cuivis abominanda mala.

CI. *Bardas ad hæresim reversus moritur.* — Verum amens ille, ac supra modum stupidus, quasi nihil novi accidisset, repente animum mutat, reditque ad pristinam hæresim et errorem, pessimo consiliario usus, Smyrnensium episcopo, a quo olei vasculo donatus, eulogiæ nimirum nomine et valetudinis confirmandæ; simul ac illo se unxit, morbus illico invasit, nefandumque caput lecto iterum affixit. Cui mortem statim prædixit Pater,
C ac perfidiæ præjudicium: Neque enim impune, ait, ferunt, qui malis consociantur. Unde animam infelix subito ejiciens, pessimi consilii pessimum finem invenit. Atque ille quidem hunc temeritatis suæ quæstum cepit. Christi vero famulus annum integrum ac dimidium Smyrnæ degens in carcere, alacriter omnia cum gratiarum actione perferebat, generosum animum nullis molestiis frangi sinens. Quo tempore ad eum venerunt nonnulli ex antiquis discipulis, in quibus erat, virtutem a puero complexus, admirabilis Dorotheus, Bessarion item, et Jacobus [x], Domitianus, ac Tithoes [a], aliique plerique, vita insignes singuli, fideque erga Patrem inconcussa.

D CII. *Michaele Balbo imperante redit Theodorus.* — Postquam vero qui adversarios aufert Deus, sicut ait Propheta, recordatus est gemitus servorum suorum, et a superbo et arroganti apostata pœnas exegit; impio iisdem in locis in quibus imaginem Domini despexerat, in visceribus percusso; tum imperium quidem qui eum necaverat, Michael statim corripuit: Patrum vero calamitates finem illico acceperunt, imperatoris edicto reditum omnibus indulgente. Etsi enim hæreticarum partium is erat; haudquaquam tamen im-

[x] De illius Jacobi Martyrio epist. 100, lib. II. [a] De Tithoe epist. 10, lib. II.

VARIÆ LECTIONES.

[49] f. παθών.

Digitized by Google

pudentia similis priori ; nec molestus ulli erat, quod ei obsequi nollent ; quæ vellet agere sinens unumquemque. Cum igitur solutus exsilio cum cæteris divinus Pater fuisset, post septimum annum quam ejectus fuerat, age, qualis ejus reditus, quales omnium, quam illustres, quacunque transibat, occursus honoris et gratulationis ergo fuerint, intueamur. Per familias etenim sodalitatesque distributi, certatim omnes contendebant, quis prius eum tecto exciperet, quis ei prius lautia præpararet ; probrum ducentes, idque maximum, in hoc officio posteriorem videri. Ut vero ad lacus locum pervenit, cui Metata nomen est, ibi multo celeberrimus atque honorificentissimus occursus fuit ; Leone illo admirabili, ac finitimis Xerolophi accolis sua propemodum omnia ad ejus adventum profundentibus. Nihil enim antiquius illis erat, quam Patrem magnifice honorare, illiusque preces obtinere, quibus pretiosius nihil ducebant. Postquam vero ibi exceptus, habitusque pro dignitate fuit, profectus inde est ad Pteleas, quo in loco dies non paucos egit, tum propter loci situm elegantem, tum quod multorum adventantium capax esset. Ibi cum alios ex discipulis confluentes excepit, tum germanum fratrem suum Josephum Thessalonicæ archiepiscopum ; quorum omnium aspectu non mediocriter recreatus, diuturnamque absentiam præsenti congressu compensans, eximio lætitiæ sensu perfundebatur.

A οὗτος ἐτύγχανεν· ἀλλ' οὐκ ἦν ἀναιδὴς κατὰ τὸν πρότερον· οὔτε δὲ λυπεῖν ὅλως τοὺς αὐτῷ μὴ πειθομένους ἐβούλετο· ἕκαστον διαφεὶς πράττειν ἃ πράττειν εἶχε καθ' ἑαυτόν. Ἐπεὶ δὲ μετὰ πάντων καὶ ὁ θεῖος Πατὴρ τῆς ὑπερορίας ἀφείθη, ἐν ἑπτὰ ὅλοις ἔτεσι τότε κατάσχετος γεγονὼς, ἴδωμεν κάνταῦθα, οἵας τυγχάνει τῆς ἐπανόδου, καὶ πῶς αὐτῷ πάντες διιόντι λαμπρὰν ἐποιοῦντο τὴν ὑπαντὴν, οἷα τοσοῦτον ἄνδρα τιμῶντές τε καὶ χαριζόμενοι. Κατὰ γὰρ συγγενείας διαιρεθέντες καὶ ἑταιρίας, ἕκαστοι πρὸς ἑαυτοὺς ἡμιλλῶντο ποῖος ἄρα φθάσας, τοῦτον εἰσδέξηται τῆς οἰκίας· καὶ τίς πρῶτος αὐτῷ ἑτοιμάσει τὰ πρὸς δεξίωσιν· ζημίαν ὥσπερ καὶ τὴν ἐσχάτην νομίζοντες, τὸ πρὸς ὑπάντησιν ἐλθεῖν δεύτεροι. Ὡς δὲ καὶ παρὰ τὸν τόπον φθάσοι ὁ γεννάδας τοῦ λάκκου, B Μιτάτα καλεῖν αὐτὸν σύνηθες, ἐκεῖ καὶ μᾶλλον φιλοτιμώτερον, τὰ τῆς ὑπαντῆς αὐτῷ γέγονε· τοῦ θαυμαστοῦ ἐκείνου Λέοντος καὶ τῶν συνομορούντων αὐτῷ Ξηρολόφων τὰ ἑαυτῶν μικροῦ πάντα τῇ εἰσόδῳ τούτου προϊεμένων. Οὐδὲν γὰρ αὐτοῖς τοιοῦτον ἐδόκει, οἷον τιμήσαντας μεγαλοπρεπῶς τὸν Πατέρα, καὶ εὐχὴν πορισαμένους τὴν παρ' αὐτοῦ, ἧς οὐδὲν ᾖοντο τιμιώτερον. Ἐπεὶ δ' ἱκανῶς αὐτῷ τὰ τῆς ἐκεῖ δεξιώσεως εἶχεν, ἀφικνεῖται ἤδη καὶ τῷ ἐν Πτελέαις τόπῳ, ἐν ᾧ καὶ ἡμέρας οὐκ ὀλίγας διαγαγὼν, τῷ τε θέσεως εὖ ἔχειν τὸν τόπον, καὶ τῷ εἰς πολλῶν συνέλευσιν εὐχώρητον εἶναι, ἐκεῖ καὶ ἄλλους μὲν τῶν μαθητῶν δέχεται συνιόντας, πρὸς δὲ τοῖς ἄλλοις, καὶ τὸν ἴδιον ἀδελφὸν, Ἰωσὴφ φημι, τὸν τῆς Θεσσαλονίκης ἀνειλημμένον τοὺς οἴακας· οἷς δὴ καὶ πᾶσιν οὐχ ἥκιστα συνησθεὶς, καὶ τὸν ἐκ μακροῦ χωρισμὸν τῇ νῦν παραμυθησάμενος συνελεύσει, εὐθυμίας τοῦ λοιποῦ τὴν ψυχὴν ἐπληροῦτο.

CIII. *Miracula a Leone, qui postea monachus, recitata.* — Sed quando huc progressa est oratio, libet quædam ex miraculis a Theodoro patratis exponere. Multam enim in ea etiam re gratiam vir magnus accepit a Deo, qui eum nempe omni honore cumulare voluit. Mihi vero simplex erit et compendiarius de his sermo : siquidem quod per se et rebus ipsis illustre est, peregrinis ornamentis et longa verborum circuitione non eget. Leo enim ille de quo mentionem paulo antea feci, qui monasticam vitam postea amplexus, eodem ac Theodorus nomine insignitus fuit, sanctum virum omni studio coluit superstitem, idque satis demonstravit, etiam progressus obviam redeunti : nec minus bene affectum se erga defunctum ostendit, ejus tumulum assidue invisens, ac lapidem superpositum D deosculans, quando ipsum ejus corpus complecti minime poterat. Cum igitur ad sacram thecam aliquando pro more venisset, ibique et alii adessent, ac de sancto Theodoro sermonem haberent, disserentes, qualem inter ipsos vitæ rationem tenuisset, et quantos labores in corpore adeo debili et exsucco tolerasset ; tum ipse, quasi sagitta cor ipsius confixisset statim atque Theodori nomen audierat, Quandoquidem, astantibus ait, Theodori magni memoriam injecistis, de ipsius rebus apertius disseram, et quæ ipse vidi, quæ sum expertus, exponam. Sic enim licebit et ad eam quam de ipso concepistis existimationem aliquid adjicere.

C Ἀλλ' ἐνταῦθα τοῦ λόγου γενόμενος, βούλομαί τινα τῶν θαυματουργηθέντων τῷ Πατρὶ διεξελθεῖν. Πολλὴν γὰρ κάνταῦθα τὴν χάριν ὁ μέγας ἐπλούτησε παρὰ Θεοῦ, οἷα τοῦ Θεοῦ τοῦτον τετιμηκότος ἐν ἅπασιν. Ἁπλοῦς δέ μοι ὁ περὶ τούτων λόγος ἔστω καὶ σύντομος· ὅτι μηδὲ τῆς ἔξωθεν οὗτος χρῄζει περιεργίας, ἢ μακρᾶς περιόδου ἄλλης, ἔχων τὸ περιφανὲς ἐν τοῖς πράγμασιν. Ὁ γὰρ πρὸ μικροῦ μνημονευθεὶς Λέων, ὃς καὶ τὸν μονάδα βίον μετελθὼν ἐν ὑστέρῳ, καὶ ὁμωνύμως τῷ Πατρὶ ἐπικληθεὶς, οὗτος καὶ περιόντα μὲν στοργῇ πάσῃ ἐτίμα τὸν ἅγιον· καὶ τοῦτο ἔδειξε, κἂν τῇ περὶ τὴν ἐπάνοδον ὑπαντῇ οὐδὲν ἧττον, καὶ μεταστάντι τὴν ἴσην τούτῳ ἐδείκνυ διάθεσιν· τῷ τάφῳ τε ἀδιαλείπτως φοιτῶν, καὶ τὸν ἐπικείμενον τούτῳ περιψῶν λίθον, ἐπεὶ μὴ οἷός τε ἦν γυμνοῦ ἐφάψασθαι τοῦ σώματος. Τούτῳ οὖν, καθὸ εἰθισμένον, τῇ θήκῃ ποτὲ ἀφιγμένῳ, ἐπειδὴ εἰ καὶ ἄλλοι ἐκεῖ συμπαρῆσαν, τοῦ λόγου ὑπόθεσιν ποιοῦντες τὸν ἅγιον, ὅπως τε ἐβίου ἐν αὐτοῖς διεξιόντες, καὶ οἵους ἀνέτλη πόνους ἐν οὕτω ἀραχνώδει σαρκίῳ, αὐτὸς οἱονεὶ βέλει τὴν καρδίαν τρωθεὶς, ὡς μόνον τὸ ἐκείνου ἀκούσοι ὄνομα, Ἐγὼ, φησὶν, ὑμῖν, πρὸς τοὺς παρόντας, ἐπεὶ μνήμην τοῦ μεγάλου ἔθεσθε, σαφέστερον τὰ κατ' αὐτὸν παραστήσω· ἃ τε εἶδον, καὶ ὧν πεπείραμαι τῷ λόγῳ διεξιών. Οὕτω γὰρ ἐξέσται τοῦ λοιποῦ καὶ ὑμῖν μείζω τῆς ἐναποκειμένης περὶ αὐτοῦ ταῖς ψυχαῖς ἀποθέσθαι δόξαν.

Digitized by Google

Ἐπανήκοντι, φησὶ, τῆς ὑπερορίας τηνικαῦτα τῷ ἁγίῳ, συνέβη παραχρῆμα καὶ αὐτῷ μοι, ἅμα τῷ ἐκείνου τῆς ἐμῆς προεξελθεῖν οἰκίας, κόρην τῶν ἐγγειτόνων τῷ ἐμῷ συνάψαι υἱῷ [a], γάμου ἤδη ἔχοντι ὥραν· ἦν καὶ ἀπό τινος περιπετείας λαῦρος κατασχὼν πυρετὸς, ἔτι καὶ τοῦ γάμου συνεστῶτος, καὶ τῶν ἐπ' αὐτῷ ᾀδομένων ὕμνων, τά τε ἔνδον ἅπαντα ἐνεπίμπρα τῆς κόρης, θάνατον ταύτῃ διηπείλει τὸν οἰκτιστον. Ὡς δὲ ἐπὶ τῷ ἀπευκτῷ τούτῳ διπλῇ ὠδυνώμεθα, τῷ τε τὴν γαμήλιον συγχεχεῖσθαι εὐφροσύνην, καὶ τῷ κόρην ἀπαλὴν οὕτω καὶ νέαν πρὸ ὥρας οἴχεσθαι νομίσαι· ἐγὼ γοῦν, ὡς εἶχον, ἐπεί μοι τοῦ πάθους οὐδὲν ὑπελείπετο παραμύθιον, ἀποστέλλω σπουδῇ πρὸς τὸν ὅσιον, οὐ μακρὰν τοῦ ἐμοῦ ἀπέχοντος οἰκιδίου, βοηθῆσαι λιπαρῶν τῇ παιδὶ, καὶ πρό γε ἐκείνης ἐμοὶ τῷ βαρύτερα πάσχοντι. Ὃς καὶ παραυτίκα ἔλαιον ἀποστείλας εὐλογηθὲν παρ' ἐκείνου, καὶ χρίσαι τούτῳ τὴν κειμένην προστάξας. Αὐτὸς μὲν εὐθὺς τὸ κελευσθὲν ἐποιούμην, σῶμα τῆς κόρης ἐπαλείφων τῷ ἐλαίῳ. Ἡ δέ γε παῖς ἅμα τῇ ἀλοιφῇ ῥᾴων τε γίνεται, καὶ τοῦ ὑποτύφοντος ἐκείνου πυρετοῦ ἀπαλλάσσεται, μηδ' ἐπ' ὀλίγον τούτῳ ἐνοχλουμένη, ὃ τοῦ ὑγιασθῆναι θαυμασιώτερον.

Ἄλλοτε δὲ ἐν κώμῃ τῇ ἀπωτάτῳ μοι μόνῳ βαδίζοντι, χρείας οὕτω δεησάσης, πάρδαλίς ποθεν ἡκουσα, σὺν τάχει ἔστη μοι κατὰ πρόσωπον· ἣ καὶ βλοσυρῷ ὄμματι ἐνιδοῦσά με, ἐποίει μονονοὺ καὶ λαβέσθαι μου, καὶ θοίνην ἑαυτῆς τὰ ἐμὰ, φεῦ! κρέα ποιήσασθαι. Ἐγὼ δ' ὡς ἐν ἀφύκτοις κακοῖς οὐκ ἔχων ὅ τι καὶ δράσω, ἐπὶ τὸν μέγαν ἐτραπόμην Θεόδωρον, αὐτῷ μόνῳ τὰς ἐλπίδας ἀνάψας τῆς σωτηρίας· ᾧ καὶ ἀνενδοιάστως θαῤῥήσας, λέγω ἀπτοήτῳ φωνῇ τῇ παρδάλει· Ἄπιθι, ὦ θηρίον, ἀπ' ἐμοῦ, καὶ μὴ τολμήσῃς ὅλως προσψαῦσαί μου· πρὸς γὰρ τὸν θεράποντα τοῦ Χριστοῦ Θεόδωρον ἄπειμι, οὗ δοῦλος ἐγὼ, καὶ ὃς διὰ παντὸς φύλαξ ἐμοῦ. Τὸ δὲ θηρίον, ὡς μόνον τὴν κλῆσιν τοῦ ἁγίου ἀκούσοι, πτῆξαν εὐθὺς καὶ εἰς γῆν νεῦσαν, νῶτά μοι δίδωσι καὶ παραχωρεῖ τῆς ὁδοῦ, λοιγικῷ ἴσα ἐκκλίναν, καὶ πόῤῥω γενόμενον.

Κώμη τίς ἐστιν Ἀχειραὼ καλουμένη. Ἐν ταύτῃ κατῴκει Λέων ἐκεῖνος ὁ δυστυχὴς γυναικὶ συναφθεὶς πνεῦμα ἐχούσῃ ἀκάθαρτον. Ἧ τοσαύτην βίαν ὁ δαίμων ἐπῆγεν, ὡς καὶ τὰς ἰδίας ἔστιν ὅτε σάρκας ποιεῖν διασπᾷν καὶ ταύτας ἐσθίειν· μήτ' αἴσθησιν τοῦ πάθους λαμβάνουσαν, μήθ' ὅλως ἀλγοῦσαν. Ταύτην ποτὲ λαβὼν ὁ ἀνὴρ, συναντᾷ τῷ ἁγίῳ ἐπὶ ὄνου ἤδη καθημένῳ, καὶ τὴν ἐκεῖσε φέρουσαν διιόντι· τοιοῦτῳ γὰρ καὶ εἰθίστο ἐν ταῖς μακροτέραις ὁδοῖς ἐπιβαίνειν σχήματι· οὗ καὶ ἐδεῖτο, κατηφιῶν ὅλος καὶ δεδακρυμένος, βοηθῆσαι κατὰ τὸ ἐνὸν τῇ πασχούσῃ, καὶ δαίμονος οὕτως ἀπαλλάξαι βιαιοτάτου. Ὁ οὖν ὅσιος ἐπικλασθεὶς τῷ γυναίῳ, καὶ ταύτην κατοικτείρας τῆς συμφορᾶς, τὴν χεῖρα, ὡς εἶχε, τῇ ταύτης ἐπιτίθησι κορυφῇ· ἐπισφραγίζων τε τοῦ σταυροῦ τῷ σημείῳ, καὶ εὐχὴν τὴν κατὰ τῶν πο-

CIV. *Leonis filia sanatur.* — Redeunti, inquit, ab exsilio, cum iter hac esset Theodoro, contigit ut paulo postquam domo mea aberat, puellam quamdam e vicinis filio meo, quippe jam maturo, et nuptiis apto, desponderem : quam in nuptiarum celebritate, canticis hymnisque perstrepentibus, vehemens repente febris invasit, luctuque omnia complevit, mortem illi ostentans miserrimam. Mœrentibus ergo nobis ob duplicem calamitatem : tum quod nuptialem hilaritatem turbari videbamus, tum propter teneræ atque immaturæ virginis obitum, quem timebamus, ego, cum aliud solatium nullum esset, ad sanctum misi festinanter, nondum enim procul admodum ab ædibus nostris processerat : opem implorans puellæ, mihique imprimis, qui multo gravius divexabar. At ille confestim oleum ab se benedictum remittit, eoque jacentem ungi jubet. Quod simul ac peregi, puella meliuscule habuit, febrisque ardore liberata est ; ita ut, quod curatione ipsa mirabilius est, nunquam amplius illam vel minimum infestarit.

CV. *Leo servatur a pardali.* — Alias vero cum solus, re ita poscente, remotum ad vicum proficiscerer, repente obviam, nescio unde advolans, facta est pardalis, quæ terribili aspectu in me conversa, tantum non irruebat, et membra mea misere despascebatur. Ego vero qui in tanto tamque certo discrimine quid agerem non habebam, animum refero ad magnum Theodorum, in illo uno spem omnem collocans salutis, cui minime dubia fide nixus, intrepida voce pardalim compello : Abscede a me, fera bellua, nec me propius attingere aude ; quoniam ad Christi famulum Theodorum pergo, cujus ego servus, qui tutor ac custos meus est in omnibus. Mirum dictu, nomine audito, bellua extemplo conterrita, terramque contuens, terga dedit, et viam quasi studio declinans, longissime ab ea recessit.

CVI. *Puella obsessa liberatur.* — Vicus est, Achirao nomine, in quo habitabat Leo ille, infelici conjugio feminæ copulatus, quam immundus spiritus obsederat. Hanc dæmon tam atrociter agitabat, ut suas ipsa carnes laniaret ac devoraret, nullum interim sensum doloris capiens, nec miseræ conditionis. Cum ergo per eas oras transiret sanctus, asello insidens (hoc enim in longioribus itineribus vehi solebat), obviam cum uxore Leo occurrit lacrymis profusus, vultu dejecto ac mœrore prostrato, precibus imis obtestans, ut afflictæ succurreret, atque violentum adeo infestumque dæmonem profligaret. Cujus misericordia tactus, gravique ærumnæ compatiens sanctus, manum illico vertici mulieris imponit, crucis signum imprimens, et notas adversus pravos spiritus preces ad-

VARIÆ LECTIONES.

[a] Vatic. cod. Διονυσίῳ.

Digitized by Google

dens; quibus peractis, finem simul cepit feminæ calamitas, infesto dæmone fuga penitus elapso, illamque sanam ac sui compotem relinquente. Huic porro miraculo aliud insuper accessit conjunctum. In ipso enim impuri spiritus excessu, avulsi utrique tum manuum tum pedum mulieris ungues prolapsi sunt, magno spectantium stupore, atque incredibilium obsidentis virium indicio.

CVII. *Alia miracula.* — Mihi vero satis erat, etiamsi aliud nihil adjicerem iis quæ jam dixi, ostendisse, quali ornatus gratia Theodorus fuerit ad patranda miracula: quorum in aliis quidem celeritatem, in aliis vero magnitudinem admireris, tum etiam utroque magis benignitatem humanitatemque omni sermone et admiratione majorem: adeo variis modis benefacere consueverat. Et quoniam cætera, quantumvis nota sint multis, haud tamen convenit non explicari, ad ea quoque oratio nostra convertatur.

CVIII. *Fluvius reprimitur.* — Fluvius est Pteleorum agrum percurrens, qui agresti vocabulo dicitur Onopnictes; ob eam, opinor, causam nomen id sortitus, quod multa ejus generis jumenta, nempe asinorum, suis undis absorbeat ac præfocet. Is non raro intumescens, exundantesque fluctus alveo effundens, non solum armenta aliaque animantia rapit, sed totum fere Pteleensium agrum cum incolis nonnunquam obruit, ac penitus devastat. Cum igitur eo adventantem aliquando sanctum incolæ vidissent, pari omnes studio preces obtulerunt, uti calamitatem hanc eximere vellet: quam perniciem ruinamque suam appellabant; quaque perseverante, injucundam sibi, nec vitam fore, vitam ipsam affirmabant. Quorum vota nullo momento differens, festinat ad fluvium Theodorus: vespertinos hymnos Deo persolvit; crucem ligno efformatam in ripa quæ exundare solebat, defigit: quam ex eo tempore contuens fluminis cursus, nunquam effluens, suos alveo fluctus compescuit, nec damnum amplius ullum intulit eluvione.

CIX. *Miracula a Sophronio relata.* — Jam vero, his omissis quæ apud Pteleas facta sunt miraculis, quorum singula non obscure enarrata, tum ab illo admirabili Leone, tum ab aliis pluribus fuerunt, sicut jam dictum est; nunc a me commemorari oportet quæ aliis in locis facta sunt: atque illa in primis quæ nobis diserte retulit divinus plane vir Sophronius [b], qui et diutissime vixit, et huic cœnobio præfuit. Sic autem ea se habent:

CX. *Ægroto facilem vitæ exitum impetrat.* — Dum Theodorus, inquit, in monasterio degeret, cura ipsi et studium erat nosocomium crebro adire, tum ut inviseret ægrotos, tum ut alia curaret. Quadam die cum eo venisset, hominem conspexit gravi morbo jactatum, qui ob magnitudinem dolorum

[b] De eo multa in Vita Nicolai Studitæ.

νηρῶν ἐπῴδων πνευμάτων· ᾧ καὶ τέλος τῆς εὐχῆς λαβούσης, τέλος ἤδη τῆς συμφορᾶς καὶ ἡ ἄνθρωπος εὕρατο· τοῦ πονηροῦ παραυτίκα δραπετεύσαντος δαίμονος, καὶ λιπόντος τὴν ἄνθρωπον σωφρονοῦσαν. Καὶ θαῦμά τι κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν τῷ θαύματι ἐπιγέγονε. Τῇ γὰρ ἐκβολῇ τοῦ ἀκαθάρτου συναπεβλήθησαν ἄμφω καὶ τῶν χειρῶν καὶ ποδῶν ὄνυχες τῆς πασχούσης, καὶ εἰς γῆν ἔπεσον, ἔκπληξιν ἐνθέμενοι τοῖς ὁρῶσι, καὶ δύναμιν παραδοξοτάτην τοῦ ἐνεργοῦντος.

Ἐμοὶ δὲ ἤρκει, καὶ μηδὲν ἄλλο εἰπόντα δεῖξαι ἐκ τῶν εἰρημένων, ὁποίαν κάν τοῖς θαύμασιν ὁ Πατὴρ τὴν χάριν ἐπλούτησεν· ὡς μᾶλλον μὲν τὸ ἐν ἐκείνοις θαυμάζειν τάχος· μᾶλλον δὲ τὸ ἐν ἐκείνοις θαυμάζειν μέγεθος· μᾶλλον δ' ἀμφοτέρων τὸ τοῦ διδόντος συμπαθὲς καὶ φιλανθρωπότατον, ὃ κρεῖττον λόγου καὶ ταραχῆς· ἵνα καὶ εὐεργετεῖν ἔχοι τὸ διαφορώτατον. Ἐπεὶ δ' οὐκ ἀπόχρη διὰ τοὺς εἰδότας μὴ δηλῶσαι καὶ τὰ λοιπά, ἡμῖν καὶ ταῦτα διεξιέτω ὁ λόγος.

Ποταμός τις τῶν ἐν Πτελέαις τόπῳ παράκειται ἀγροικικῶς οὕτω καλούμενος Ὀνοπνίκτης· τῷ πολλά, οἶμαι, τῶν ἀχθοφόρων ἐναποπνίγειν, ταύτην κληθεὶς τὴν προσηγορίαν. Οὗτος πολλάκις οἰδαίνων καὶ τὸ πολὺ τοῦ ῥεύματος ἀποπτύων, οὐ μόνον ζῶα καὶ ἄλλα τῶν ὑπὸ ζυγὸν συναρπάζει, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐν Πτελέαις μικροῦ πάντα χῶρον, αὐτοῖς οἰκήτορσι λωβᾶται καὶ ἐπικλύζει. Ὡς οὖν ἐκεῖσε τὸν ἅγιον ἐπιδεδημηκότα ἐν τῷ τόπῳ κατεῖδον οἱ κάτοικοι, κοινὴν πάντες ἀπὸ μιᾶς δέησιν τούτῳ ἀνέθεσαν, στῆσαι τούτοις ἐκλιπαροῦντες τὴν συμφοράν, ἣν λύμην αὐτῶν καὶ καταφθορὰν ἔφασκον· καὶ ἧς ἐπικρατούσης, ἄπας αὐτοῖς ὁ βίος ἀβίωτος· ὃς καὶ μηδ' ὥρας ὑπερθέμενος τὸ βραχύ, σπουδῇ καταλαμβάνει τὸν ποταμόν. Ἐφ' ᾧ καὶ τοὺς ἑσπερίους ὕμνους ἀποδοὺς τῷ Θεῷ, σταυρὸν ἐν ξύλῳ συναρμοσθέντα, ταῖς αὐτοῦ πήγνυσι διεξόδοις. Ἀμέλει καὶ ἡ τῶν ὑδάτων φορὰ τοῦτον θεωμένη τὸν τύπον, ἀπρόσχυτος τῇ ἕξῳ μένει περιδινήσει, μὴ περαιτέρω τοῦ λοιποῦ προϊοῦσα, μήθ' ὡς τὸ πρὶν βλάπτουσα τῇ προσχύσει.

Ἐμοὶ δὲ τὸ νῦν ἔχον, τῶν ἐν Πτελέαις ἀφεμένῳ θαυμάτων, ὧν καὶ ἡ διήγησις οὐκ ἀνέγγυος, τοῦ θαυμαστοῦ Λέοντος ἐκείνου καὶ ἄλλων συχνῶν, ὡς ὁ λόγος εἰρήκει, ἕκαστα παραστησαμένων, καὶ τῶν ἐν ἑτέροις ἤδη γεγενημένων μνησθῆναι. Καὶ πρό γε ἄλλων, ὧν ὁ θεῖος Σωφρόνιος (ἀνὴρ δὲ οὗτος πολὺς τὸν βίον), καὶ κοινοβίου τοῦδε καθηγησάμενος, σαφῶς ἡμῖν διήγγειλεν. Ἔχει δὲ οὑτωσὶ τὰ περὶ αὐτῶν·

Τοῦ Πατρὸς, φησὶν, ἐν τῷ μοναστηρίῳ διάγοντος, ἦν ἔργον τούτῳ καὶ σπούδασμα, ἐν τῷ νοσοκομείῳ ἀνιέναι συχνὰ, ἐπισκέψεώς τε χάριν τῶν ἀῤῥωστούντων, καὶ θεραπείας τῆς ἄλλης. Ἐφ' ᾧ καὶ ἐν μιᾷ ἀνελθὼν, εἶδεν ἕνα τούτων ἀῤῥωστίᾳ συνειλημμένον δεινῇ, καὶ τὸν θάνατον ἑαυτῷ διὰ τὸ πολὺ τῶν

Digitized by Google

ἀλγεινῶν ἐπευχόμενον· ὃν καὶ ὁ τὴν διακονίαν πεπιστευμένος, εἰ ἐφετὸν αὐτῷ τῆς παρούσης ὑπεξελθεῖν βιοτῆς διηρώτα. Τοῦ δὲ καὶ ἡδονὴν ψυχῆς καὶ εὐθυμίας τὸ ἀκρότατον τὴν ἀπὸ τοῦ σκήνους φάντος μετάστασιν, οὕτω πονηρῶς αὐτῷ καὶ λυπηρῶς τοῦ σαρκίου ἔχοντος· αὐτὸς ὡς εἶχε διαπορθμεύει τῷ ὁσίῳ τὸν λόγον, καὶ φράζει ὧν δέοιτο ὁ νοσῶν· ᾧ καὶ παραυτίκα ἡ ψυχὴ συγχυθεῖσα, καὶ τὸν πάσχοντα κατοικτείρασα, εἰς ἱκεσίαν τε ἔστη σπουδῇ, καὶ τὴν τοῦ ἀδελφοῦ μετάθεσιν διεζήτει, διανοίας κινήσει καὶ λεπτῷ θρήνῳ τὰ πλεῖστα φθεγγόμενος τῆς εὐχῆς. Ἦν καὶ συμπεράνας, Ἀπελθε, φησὶ τῷ εἰρηκότι ὁ ὅσιος, ἑτοιμάσων τὰ πρὸς κηδείαν τοῦ ἀδελφοῦ· κεκοίμηται γὰρ, καθὰ ᾔτησεν. Ὃν καὶ ἀπιὼν εὗρεν ἤδη ἐκπνεύσαντα, καὶ τὴν ψυχὴν παραδόντα.

Καὶ τοῦτο δὲ περὶ ἑαυτοῦ ὁ θεῖος διηγεῖτο Σωφρόνιος. Χρεία μοι, φησὶ, ποτὲ γέγονεν ἐν τῇ τῶν Παφλαγόνων φοιτῆσαι, συνάμα τῷ μαθητῇ Νικολάῳ, καὶ ὀπαδῷ τοῦ Πατρὸς, καὶ συναέθλῳ. Οἳ καὶ ἄμφω ἐπί τι πεδίον ἐσπέριοι κατελύσαμεν, ἐν ᾧ χόρτου τι χρῆμα ἀμύθητον ἔκειτο. Ἦν δὲ ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ καὶ στρατὸς τηνικαῦτα συνελθὼν ὁπλοφόρος· οἳ καὶ πυρὰς ἅψαντες, τὰ δεῖπνα ηὐτρέπιζον. Τοῦ οὖν πυρὸς οὐκ οἶδ' ὅπως δραξαμένου, καὶ οἷα εὐπρήστου ὕλης τὰ σὺν αὐτῷ πάντα διαγενομένου, θροῦς εἰθὺς καὶ κίνησις ἀτάκτως παρὰ τοῦ στρατοῦ διεγείρεται· ἀτάκτως ἡμῖν ἁπάντων ἐπιδραμόντων, καὶ διαχειρίσασθαι μονονοὺ ἐφορμώντων, μὴ λόγου τινὸς, μὴ ἐρωτήσεως, μὴ ἄλλης μεταδόντων ὁμιλίας· ἀλλ' ἢ μόνον σωπῇ τὴν αἰτίαν πᾶσαν τοῦ ὑποκαιομένου πυρὸς ἐπιγραψάντων ἡμῖν. Ἐφ' ᾧ καὶ, ὡς εἰκὸς, τὴν καθ' ἡμῶν ἐπιβουλὴν δείσαντες, πάντων ἀπογνόντες, τὸν μέγαν ἐπικαλούμεθα Θεόδωρον· ὡς ἂν αὐτὸς καὶ τοῦ ἀπροόπτου κινδύνου ἡμᾶς ὑπεξέλῃ, καὶ πόρον σωτηρίας παράσχοι. Σοῦ γὰρ μόνου, ἐλέγομεν, ἱερώτατε Πάτερ, τὸ παῦσαι τοὺς ἀδίκως ἡμῖν ἐφεδρεύοντας, καὶ φόνον καθ' ἡμῶν μέλλοντας δράσειν τὸν ἀδικώτατον. Καὶ, ὦ τοῦ τάχους τῆς εὐποιΐας! ἔτι γὰρ ἐπὶ γλώσσης στρεφόντων τὴν δέησιν, καὶ ὑετὸς ἄφνω βαγδαῖος καταῤῥαγεὶς, τό τε ἐπιπολάσαν ἐκεῖνο ἄπερ κατέσβεσε πῦρ, καὶ εἰς θαῦμα μεταβαλεῖν τοὺς στρατιώτας ἐποίησε· τοὺς πρὶν φόνιον ἡμῖν ἐνορῶντας, ταπεινοὺς καὶ κάτω νεύοντας ἐργασάμενος.

Καὶ γυνή δέ τις τῶν εὐπατρίδων, τὸ περὶ αὐτὴν γεγονὸς θαῦμα τῷ θείῳ Σωφρονίῳ ἀπήγγειλεν, οὕτως! τοῦτο διεξιοῦσα. Ἐμπρησμὸς, φησὶ, κατὰ τὴν ἐμήν ποτε ἐγεγόνει οἰκίαν, τὴν ἐν τῇ Ῥάβδῳ· ἣν καὶ τὸ πῦρ ἐκύκλωσε ἅπασαν περισχόν· ἐκινδύνευον μικροῦ πάντα μοι τὰ προσόντα τῆς φλογὸς ἰδεῖν παρανάλωμα, μήτ' ἐπιῤῥοίας ὑδάτων, μήτε τινὸς σβεστηρίου ὀργάνου καταστορέσαι δυναμένων τὸ πῦρ, οὕτω ῥοιζηδὸν τὰ πάντα διαλαβόν. Ἐν τοσούτῳ οὖν λογισμός μέ τις ὑποδραμὼν, τὸ ἐπὶ μάλης [68] ἐπι-

A vehementer mortem exoptabat. Cumque ex ipso quæreret is qui ministrabat, num ipsi gratum foret ex præsenti vita migrare, iste autem respondisset, commutationem tabernaculi summam sibi voluptatem animi et jucunditatem fore, adeo graviter et acerbe laborabat corpore : alter hunc ejus sermonem Theodoro refert, et quibus rebus ægrotus indigeret, renuntiat. Qui confestim graviter commotus animo, et dolores ægroti miseratus, ad precandum se convertit, ac fratris migrationem flagitavit, cum ingenti motu animi multoque luctu preces fundens. Quibus peractis, I modo, ait homini qui rem nuntiaverat, et quæ ad fratris sepulturam necessaria sunt comparato. Jam enim obdormiscit sicut ipsi fuit in votis. Reversus itaque hominem jam expirasse reperit.

CXI. *Incendium restinctum.* — Ac de se ipso divinus Sophronius istud narrabat. Opus mihi, inquiebat, aliquando fuit in Paphlagoniam proficisci una cum Nicolao, Theodori discipulo et viæ ac laborum socio. Vesperi autem ambo quievimus in campo ubi magna erat feni copia. Eodem in loco erat exercitus, qui illuc cum armis se contulerat : atque hi cœnam igni accenso parabant. Cum igitur nescio quomodo ignis grassatus esset, ac tanquam in materia inflammatu facili omnia comprehendisset, confestim rumor et tumultus ingens in exercitu exortus est : cum omnes in nos confusi incurrerent, nosque tantum non apprehendere tentarent, neque verbum ullum facientes, neque interrogantes, aut alio ullo nos modo alloquentes, sed tantum silentio nobis omne incendium, tanquam ejus auctores essemus, imputantes. Quapropter insidiarum, uti apparebat, metu perculsi, et omnia desperantes, magnum inclamamus Theodorum, ut ille nos improviso periculo liberet, ac viam salutis aperiat. Tuum enim unius est, inquiebamus, sanctissime Pater, injuste in nos ex insidiis irruentes, et injustissimam nobis cædem illaturos, reprimere. Tum vero, o beneficii celeritatem ! cum adhuc precationem hanc lingua versaremus, subito effusus imber copiosus et ignem illum sævientem restinxit, et militibus stuporem injecit, effecitque ut ii qui nos neci dedere parabant, humiles jam prono vultu terram spectarent.

CXII. *Aliud incendium injecta Theodori epistola exstinctum.* — Narrabat præterea divino Sophronio mulier quædam genere nobilis miraculum quod sibi acciderat, in hunc modum. Invaserat, inquit, domum meam, quæ in Rhabdo est, incendium : quam circum totam complexo igni, propius nihil erat, quam ut omnes meas facultates flammis absumi viderem. Nec injecta vis aquæ, nec machinæ ullæ ad restinguendum aptæ, domare flammas poterant : tanto impetu cuncta comprehenderant. In

VARIÆ LECTIONES.

[68] Id est, πήρας.

Digitized by Google

hoc rerum articulo subiit animum, Patris epistolam quam ad me nuper miserat, e pera tollere, atque in ignem injicere, si forte illam reveritus, vehementem illum impetum aliquo modo repelleret. Ut ergo ad rem veni, et venerandas litteras flammæ injeci, hoc simul inclamans : Sancte Theodore, adjuva periclitantem famulam tuam; videre mox fuit atrocem illam vim ignis restinctam subito languere, ac cinerem solum fumumque post se relinquere. Quis nostra aut ulla unquam memoria tantum ex parva epistola miraculum audivit? Nihil est, si cum hoc conferatur, quidquid uspiam miraculorum fingi aut excogitari potest. Quare æquum non est, ut rei magnitudinem deterat tenuitas orationis. Omnem enim dicendi vim atque artem vincit, longeque superat operum dignitas et amplitudo.

CXIII. *Theodori carmina sacra contemnens punitur.* — Sed jam tempus est illud, quod in Sardinia insula in cujusdam indigenæ gratiam editum est, miraculum narrare, atque id piis auribus gratificari. Par enim est rem terribilem certe, et quæ non modo admirationem sed et horrorem injiciat, audire. Erat in insula vir quidam scripta Theodori mirifice amans ac devenerans, præcipue carmina magni faciens, quæ is in sanctam Quadragesimam composuerat, et quæ Triodia nominari consuevere. Iste igitur cum monachos quosdam iter facientes hospitio excepisset, apud ipsum jejuniorum dies transegerunt. Illi discipuli erant Gregorii illius Syracusani. Cumque haud sana mente essent, et arrogantia pleni, poemata Theodori deridere cœperunt, barbara quædam et contra orationis leges constructa denotantes. Quibus et eorum hospes nescio quo modo se adjungens, ac repente mutatus, eorum sententiam amplectitur, non jam magni faciens, ut ante, Theodori poemata, neque illa inter matutinas Dei laudes, uti consueverat, decantans. Qui cum sic animo affectus esset, astitit ipsi per noctem Theodorus procera statura, vultu pallido, vertice capitis calvo. Quem et alii quidam comitabantur, virgas manibus gestantes, spectaculum visu horrendum et prorsus intolerabile : his ille præcepit, continuo quod ipse statueret exsequi, ac virgis cædere hominem adeo inconstantem ac mutari facilem : qui dum ita cæderetur, Theodorus adhuc prope astans clamabat : Homo perfide, quid causæ fuit cur carmina mea negligeres ac nihil faceres, tu qui eadem antea amabas, et in honore habebas? Annon id saltem tibi persuasum fuit, nunquam futurum fuisse ut illa reciperent Ecclesiæ Dei atque aliæ aliis traderent, nisi fructum ex ipsis redundaturum intelligerent? Non enim verborum granditas, neque concinnitas locutionum corda conterere solet, sed sermo humilis atque ad utilitatem compositus, et omnino sanus : qualem ego omni eruditioni antepono, ac longe potiorem censeo eo sermone qui solas aures delectat. Hominem porro sic abunde verberibus cæsum, atque hac suæ in

A στόλιον ἐξαγαγεῖν ὑπέθετο τοῦ Πατρός· ἦν γὰρ πρὸ μικροῦ τοῦτο πρός με ἀπεσταλκώς· ὃ καὶ χερσὶ λαβοῦσα δεῖν ᾠήθην ῥίψαι κατὰ τοῦ πυρός· εἶπως τοῦτο αἰδεσθὲν ἐπίσχῃ τὸ πολὺ τῆς φορᾶς. Ὡς οὖν ἔργου εἰχόμην, καὶ τὸ τίμιον ἐκεῖνο γραμματεῖον, τῆς ἀνωφελοῦς ἐκείνης ἐπερρίπτουν φλογὸς, ἐπιβοῶσα καὶ τὸ, Ἅγιε Θεόδωρε, βοήθησον τῇ κινδυνευούσῃ δούλῃ σου· ἦν ἰδεῖν παραχρῆμα τὴν ἄγριον ἐκείνην δύναμιν τοῦ πυρὸς, ἐσβεσμένην καὶ ἄτονον, εἰς τέφραν μόνην καὶ καπνὸν ὑπολήξασαν. Τίς ἔγνω τῶν νῦν ἢ τῶν πώποτε τοιοῦτον ἐκ μικροῦ γραμματείου τεράστιον; Οὐδὲν πρὸς τοῦτο πᾶσα θαυμάτων περίνοια. Ὥστε ἡμῖν οὐδὲ τὸ ἁπλοῦν τοῦ λόγου

B τὸ μεγαλεῖον τοῦ πράγματος λυμανεῖται. Αὐτὸ γὰρ οἷόν ἐστιν ἐπὶ τῶν ἔργων φαινόμενον, καὶ λόγου δεινότητα, καὶ πᾶσαν ὑπεξαίρει διηγηματικὴν σύμφρασιν.

Ἀλλὰ γὰρ ἡμῖν καιρὸς καὶ τὸ κατὰ τὴν Σαρδὼ νῆσον συμβὰν, ὑφ' ἑνὶ τῶν ἐκεῖ θαῦμα δοῦναι τῷ λόγῳ, καὶ φιλοθέοις χαρίσασθαι ἀκοαῖς. Οἷον γάρ ἐστι, φοβερὸν μὲν ἀκοῦσαι, ἔχον σὺν τῷ παραδόξῳ καὶ τὸ ἔκπληκτον. Ἦν τις ἐν τῇ νήσῳ ἀνὴρ στέργων διαπαντὸς καὶ τιμῶν τὰ τοῦ μεγάλου συγγράμματα ἔχων, πρὸς τοῖς ἄλλοις διὰ πολλοῦ, καὶ τὰ τῇ ἁγίᾳ τούτῳ πεποιημένα Τεσσαρακοστῇ, ἃ Τριῴδια καλεῖν σύνηθες. Τούτῳ οὖν κατὰ πάροδον ἐπιξενωθέντες ποτὲ μοναχοὶ, ἐφ' ᾧ τὰς τῶν νηστειῶν ἡμέρας

C τελέσαι· οἳ καὶ Γρηγορίου ἐκείνου τοῦ Συρακούσης φοιτηταὶ ἦσαν, ἄφρονι οὗτοι χρησάμενοι λογισμῷ, καὶ τύφου τὰς καρδίας ὑποπλησθέντες, ἐπικερτομεῖν τὰ τοῦ ἁγίου ποιήματα ἐπεχείρουν· σόλοικά τινα καὶ οὐ κατὰ λόγον συντεθειμένα ἀποκαλοῦντες. Οἷς δὴ καὶ ὁ ἐπιξενωσάμενος οὐκ οἶδ' ὅπως συναπαχθεὶς μεταβάλλεται θᾶττον, καὶ τῆς ἐκείνων γίνεται γνώμης. μήτε τιμῶν ὡς τὸ πρὶν, μήθ' ὡς αὐτῷ εἰθισμένον, ἐν ὀρθριναῖς ταῦτα ὑπᾴδων δοξολογίαις. ὯΙ καὶ οὕτως ἔχοντι, ἐφίσταται νυκτὸς ὁ Πατὴρ, μακρὸς τὴν ἡλικίαν φανεὶς, οἷός τε ἦν ποτε, τὴν ὄψιν ὠχρὸς, τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ ἄκρου ἐψιλωμένος. Παρεῖποντο δὲ αὐτῷ καί τινες ἄλλοι ῥάβδους ἐπὶ χειρῶν ἔχοντες· οἳ καὶ μόνον ὁραθῆναι θέαμα φρι-

D κτὸν, καὶ οὐδὲ φορητὸν ὅλως· οἷς καὶ παρεκελεύετο πράττειν ὡς τάχος τὸ ἐκείνῳ δοκοῦν, καὶ παίειν ταῖς ῥάβδοις τὸν εὔκολον οὕτω καὶ τὴν γνώμην εὐόλιστον· ᾧ καὶ παιομένῳ ἔτι παρεστὼς ἐβόα ὁ Πατήρ· Ἵνα τί, ἄπιστε, τὰ ἐμὰ διώσω ποιήματα, καὶ παρ' οὐδὲν ἐλογίσω, καίτοι πρὸ μικροῦ στέργων αὐτὰ καὶ τιμῶν; οὐδ', εἰ μή τι ἄλλο, τοῦτό γε παρ' ἑαυτῷ συνιδεῖν ἔχων, ὅτι οὐκ ἂν αἱ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαι ταῦτα ἐδέξαντο καὶ ἀλλήλαις διέδοσαν, εἰ μὴ τὴν ἀπ' αὐτῶν συνῆκαν ὠφέλειαν. Οὐ γὰρ κόμπος ῥημάτων καὶ λέξεων τορεία καρδίαν οἶδε συντρίβειν, ἀλλὰ ταπεινὸς λόγος, καὶ ἐπ' ὠφελείᾳ συντεθειμένος, καὶ τὸ πᾶν ὑγιής· ὅς γε καὶ ὑπὲρ πᾶσαν ἐμοὶ δόξας παίδευσιν, ἄξιος λελόγισται τοῦ παντὸς, καὶ τοῦ διηρημένου καὶ μόνην τὴν ἀκοὴν τέρποντος, πολλῷ φαίνεται τιμιώτερος. Ἀλλ' ἐκεῖνον μὲν ἱκανῶς οὕτω τυφθέντα, καὶ ταύτην δίκην τῆς ἐπὶ τὰ χείρω μεταβολῆς δόντα, καὶ ἡ ἡμέρα ἤδη κατέλαβεν· ὃς

Digitized by Google

καὶ πονηρῶς ἔτι καὶ ἀλγεινῶς ἔχων, τῆς κλίνης ἀνέθορε, φόβῳ τε παλλόμενος τὴν καρδίαν, καὶ τὸ σῶμα ἔχων ἐξωδηκὸς ταῖς πληγαῖς· ἃς καὶ παραυτίκα πᾶσιν ἐδείκνυ· καὶ τὸ συμβὰν ἐπ' αὐτῷ περιπαθῶς διεξῄει, ὕβρεσιν οὔτι μετρίαις τοὺς φθορέας βάλλων ἐκείνους, δι' οὓς ταῦτ' ἐπεπόνθει, καὶ τῆς οἰκίας ἀπελαύνων ὡς τάχιστα. Ὅς γε καὶ εὐμενίσειν βουλόμενος τὸν Πατέρα, πλεῖον ἢ πρόσθεν τοαποτοῦδε τὴν περὶ αὐτοῦ πίστιν ἐκράτυνε· στέργων ἐντίμως τὰ τοῦ μεγάλου ποιήματα· καὶ μεθ' ὅσης ἂν εἴπῃς ἄγων ταῦτα τιμῆς, καὶ ψυχῆς ἀτεχνῶς ποιούμενος θεραπείαν.

Ἐπεὶ δ' ὁρῶ μοι καὶ θαυμάτων ἄλλων τὸν λόγον μνησθῆναι βουλόμενον, συνεσταλμένην ὅτι μάλιστα καὶ βραχεῖαν τὴν περὶ τούτων διήγησιν θήσομαι, ὡς ἂν μὴ ἐπὶ πλεῖον τούτοις ὁ λόγος παρακατέχοιτο. Καὶ πρῶτός γε τῇ μνήμῃ εἰσίτω ὁ δαιμονῶν ἐκεῖνος, καὶ τὴν θεραπείαν θᾶττον λαβών, ὃν [48] ἀπέχρησεν ἡ ἐν τῷ τάφῳ προσέλευσις, καὶ νυκτερινὴ τοῦ Πατρὸς δύῃς, εἰς πάθους τοσούτου ἀπαλλαγήν. Σωφρονῶν γὰρ τοῦ λοιποῦ καὶ ἐφ' ἑαυτῷ μένων οὗτος ἐδείκνυτο. Μετά γε δὲ τοῦτο, ὁ τὸ δηλητηριῶδες ἐκεῖνο ἐμφαγὼν βρῶμα, τῷ λόγῳ δοθήτω, ὃς τὰ ἔνδον ἅπαντα τοῖς πόνοις τετρυχωμένος, καὶ ὅσον οὔπω μέλλων ταῖς ὀδύναις ἀφήσειν, ἔλαιον τὸ ἀπὸ γῆς λάρνακος τρὶς τῷ στόματι ἐγχεάμενος, τόν τε ὀλέθριον ἐκεῖνον ἀπήμεσεν ἰόν, καὶ τὴν σωτηρίαν ἑαυτῷ εὕρατο, μείνας ὅλος ἀδλαβὴς καὶ ἀνέπαφος. Ὁ δὲ τὸν στόμαχον ἐκείνοις τοῖς ἴσοις κατεργασθεὶς πόνοις, ἔκ τινος μοχθηροῦ πάθους ἄρα μὴ βραδεῖαν καὶ οὐκ ἀποχρῶσαν τὴν ἴασιν ἐκομίσατο, οὐμενοῦν ἀλλὰ καὶ ταχυτέραν τῶν ἄλλων, καὶ τῆς ἐλπίδος μείζονα. Μόνῃ γὰρ τῇ εἰκόνι τοῦ Πατρὸς οὗτος ἐμβλέψας, καὶ τὸ αὐτοῦ ἐπικαλεσάμενος ὄνομα, εὐθὺς καὶ τῶν πόνων ἀνείθη, καὶ πρὸς ὑγίειαν ἀνέβλεψεν. Ἐμοὶ δὲ πρὸς τούτοις, οὐδενὸς ἧττον εἰς τάχους θεραπείαν δοκεῖ, καὶ ὁ τὸν ἐπιπροσθοῦντα λίθον τοῖς γεννητικοῖς μορίοις ἐναπορρίψας, πόσει τε τοῦ ἁγίου ἐκείνου ἐλαίου, καὶ ἐπικλήσει τοῦ θείου ὀνόματος. Λοιπὸν δέ μοι τῶν ἄλλων εἰς μνήμην ἐρχέσθω καὶ ὁ τῷ πάθει κατεσχημένος τῆς δειλίας· καὶ πάντα διὰ δέος καταπλήσσων ἀλόγιστον· ὃς τῷ αὐτῷ ἐπιχείρισας ἅπαν τὸ σῶμα ἐλαίῳ, καὶ τῷ τάφῳ μικρὸν προσεδρεύσας, τοῦ τε δεινοῦ ἐκείνου πάθους ἀπῄλλακτο, καὶ τεθαρρηκὼς ὤφθη ἐν ἅπασι. Καὶ τί δεῖ με πάντα καταριθμεῖν; ἐνὸν ἐκ τῶν εἰρημένων, καὶ τὰ παραλειφθέντα σκοπεῖν, καὶ τὴν χάριν ἐννοεῖν τοῦ διδόντος· ὥστε με ταῦτα τοῖς εἰδόσι παρέντα, ἐπεὶ καὶ πολλοὶ τούτων συνίστορες, ἐπὶ τὰ ἄλλα τρέψειν τὸν λόγον, καὶ ὧν αὐτῷ καθ' εἱρμὸν ἡ διήγησις.

Χρόνον οὖν, ὡς ἀνωτέρω μοι εἴρηται, συχνὸν τῷ ἐν Πτελέαις τόπῳ ἀναστραφεὶς ὁ ὅσιος, μεταβὰς ἐκεῖθεν, τὴν Προῦσαν καταλαμβάνει. Οὗ καὶ τὴν ἄφιξιν

A deterius mutationis pœna affectum, dies jam exceperat : cum adhuc male habens, et acerbum dolorem sentiens, lecto exsiliit, metu concussus, et corpore tumefacto ex plagis : quas statim omnibus ostendit, et id omne quod sibi acciderat, vehementi cum affectu narravit, gravia ingerens convicia in corruptores illos propter quos talia perpessus fuerat : eosque domo sua quam primum ejecit. Theodorum vero placare cupiens, suam de ipso fidem exinde corroboravit, magni viri carmina veneratione et amore prosequens, ac supra quam dici potest honore eadem afficiens : atque ita veram animo suo medicinam attulit.

B CXIV. *Variæ ægrotationes ope Theodori depulsæ.* — Sed quoniam et alia mihi commemoranda esse miracula video : ea ego brevi, et quantum fieri poterit contracta narratione complectar, ne in istis rebus oratio diutius immoretur. Ac primum quidem de illo dicamus qui a dæmone vexatus, absque mora sanitatem recepit, cum ad Theodori tumulum preces fudisset, ac Theodorus ipse, tantam ægritudinem depulsurus, noctu videndum se illi præbuisset. Sanus quippe in posterum, et sui compos apparuit. Post istud porro dicamus de eo homine, qui cum venenatum quemdam cibum sumpsisset, et gravissimis intus doloribus torqueretur, ita ut iis liberari posse vix crederes, oleo ex terra prope Theodori feretrum accepto, et sibi in os ter infuso, letale illud virus evomuit, ac valetudinem recuperavit, plane sanatus et omni dolore solutus. Sed
C et alius quidam non minoribus stomachi doloribus pressus, gravi morbo minime tardam neque difficilem medicinam invenit, imo celerrimam omnium et omni spe majorem. Solam enim Patris imaginem intuens, ac ejus nomen invocans, confestim omni ægritudine levatus est, et sanitati restitutus. Sed mihi præter illa miracula videtur et istud curationis celeritate non inferius, quod quidam sacri ejusdem olei haustu, ac nominis divini invocatione, lapidem qui partes genitales occludebat, ejecit. Insuper mihi inter alia redeat in memoriam is, qui pavoris morbo constrictus, et omnia per insanam formidinem extimescens, mox ut corpus omne eodem oleo inunxit, ac sepulcro aliquandiu assedit, gravi illa animi perturbatione liberatus est, firmumque deinde in omni-
D bus rebus animum ostendit. Sed quid opus est a me cuncta enumerari ? cum liceat ex iis quæ dicta sunt ea etiam quæ prætermisimus æstimare ac ejus, qui illa præstitit gratiam perspicere. Hæc igitur relinquens iis qui jam noverunt ; siquidem illa multis cognita sunt ; ad alia convertam orationem, et ad ea quorum narratio ordine rerum connexa est.

CXV. *Iter Theodori Prusam versus.* — Diversatus ergo in Pteleis aliquo temporis spatio Theodorus, iter deinde Prusam versus intendit. Quo simul

VARIÆ LECTIONES.

[48] f. ᾧ.

Digitized by Google

atque eum qui Olympum incolunt venisse cognoverunt, accurrerunt protinus omnes visendi illius cupidi et audiendi; charus enim illis jampridem erat et acceptus. Quos ut congruenti singulos sermone affatus est, multisque charitatis officiis pro viribus impertivit, relicta Prusa, Chalcedonensem viam ingressus est: Theoctistum illum visurus, qui olim magistri dignitate honestatus, nunc vero monasticum institutum, ipso institutore ac pastore complexus est; cujus haud parum aspectu recreatus est, tantum in eo virtutis, tantum cernens rectæ vitæ studium et exemplum.

A οἱ ἐν τῷ Ὀλύμπῳ αἰσθόμενοι μοναχοὶ, πάντες ἅμα συνέθεον· ὄψιν τε τὴν ἐκείνου ποθοῦντες ἰδεῖν, καὶ γλώττης ἅμα καλὸν φθεγξαμένης ἀκοῦσαι. Ἦν γὰρ αὐτοῖς ἐκ πολλοῦ ὁ ἀνὴρ ἐπέραστος τὰ πάντα καὶ χαριέστατος. Οἷς δὴ καὶ πᾶσι τὰ εἰκότα διομιλήσας, καὶ τὸ τῆς ἀγάπης, ὡς ἐνῆν, ἀποδοὺς ὄφλημα, λιπὼν τὴν Προῦσαν, τὴν μέχρι Χαλκηδόνος ἀφικνεῖται ὁδόν· Θεόκτιστον ἐκεῖνον ὀψόμενος, τὸν πάλαι μὲν τῇ τοῦ μαγίστρου τετιμημένον ἀξίᾳ, νῦν δὲ τὸν μονάδα βίον ἀνῃρημένον ὑπ' αὐτῷ καθηγητῇ καὶ ποιμένι· ᾧ καὶ οὐχ ἥκιστα συνησθεὶς, οὕτω μὲν ἀρετῆς ἔχοντι, οὕτω δὲ βίου ὀρθοῦ.

CXVI. *Congreditur cum Nicephoro patriarcha.* — Pergit deinde ad patriarcham, Nicephorum dico, ejus certaminis socium et amicum, in cœnobio suo ad fretum sito commorantem, cujus congressum in B summa deputans voluptate, totus toti inhæresceit: exquisitis verbis suam in illum voluntatem affectumque contestans: pristinæque separationis tædium præsenti nunc conjunctione abstergens. Postquam igitur optatis abunde potitus est, et alios quoque adire virtutis disseminandæ causa suadebat, illo ad breve tempus relicto, Crescentis, uti vocant, loca petiit, in quibus a multis tum monachis, tum sæcularibus officii gratia confluentibus, salutatus, omnibus utilia et salutaria exundanti divinarum rerum ubertate lingua pandebat.

Φοιτᾷ ἤδη καὶ τῷ πατριάρχῃ, Νικηφόρῳ, φημὶ, τῷ συνάθλῳ καὶ φίλῳ, ἐν τῷ ἰδίῳ σεμνείῳ, ὃ ἐχόμενα παράκειται τοῦ στενοῦ ἀναστρεφομένῳ· οὗ καὶ τὴν συντυχίαν ἡδονῆς θέμενος τὸ ἀκρότατον, ὅλος ὅλῳ προσφύεται· λόγοις ἀῤῥήτοις τὴν περὶ αὐτὸν ὑπεμφαίνων διάθεσιν· καὶ τὸν πρὶν χωρισμὸν τῇ νῦν συνάψει παραμυθούμενος. Ὡς δ' ἱκανῶς τοῦ ποθουμένου ἀπήλαυσεν, ἔμελλε δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπιδημήσειν, ἵν' ἔχῃ τὴν ἀρετὴν ὑποσπείρειν, ἐκεῖνον πρὸς βραχὺ τέως ἀφεὶς μὴ ἀφιέντα, τοῖς τοῦ Κρίσκεντος[b5] οὕτω λεγομένοις παραβάλλειν τόποις· ἔνθα καὶ πολλοὺς μοναστὰς καὶ μιγάδας αὐτῷ συνιόντας, πολὺς ἦν ἑκάστῳ νέμων τὰ πρὸς ὠφέλειαν, καὶ τὴν τὰ θεῖα πελαγίζουσαν γλῶσσαν τούτοις ἐπαφιείς.

CXVII. *Consilia Petro monacho data.* — Adfuit inter cæteros Petrus ille celeberrimus incomparabili virtute, tum alia plurima cum Patre tractaturus, tum de sinistra fama, quam ipsi conflabant æmuli, ejus vitam et acta reprehendentes. Erant enim nonnulli qui hominem vellicarent, eo quod vitam illum a communi lege remotam agere, et miraculis non exiguis florere cernebant. Quem quidem de singulis accurate interrogans Pater, cum in omnibus recta sentire deprehendisset, ac virtutem, gratiæ ope, consecutum esse excellentem: Novum hoc, inquit, si me audis, ac penitus intactum vitæ genus paululum remitte; malisque similem aliis rationem tenere, quæ prosit simul atque expediat; pane hoc quo cæteri vescuntur, ad victum utens, et vino interdum, cibisque aliis quantum libet: ut et his vesci videare, fastumque ex inedia cibique abstinentia devites, et iis qui tibi D nunc detrahunt, os claudas, nullaque in re carpi possis. Deinde, quoniam tibi inter cætera mos est nudis pedibus ingredi; mea quidem sententia id minime necessarium videtur; quia satius duxerim te integumento aliquo pedes munire, eosque per hiemem illæsos servare. Quæ cum ille in hunc modum suasisset, ejus vicissim accusatores verbis admonuit ne tantum virum temere proscinderent, nec judicium sibi accerserent, contraria illi sentientes; qui laudare potius, admirarique talem virum debeant.

Τότε μετὰ πάντων ἐκείνων, καὶ Πέτρος ὁ περιβόητος, ὁ τὴν ἀρετὴν ἀπαράμιλλος ἐκεῖνος, πρὸς τὸν C μέγαν ἀφίκετο, περί τε ἄλλων ἀναθήσων αὐτῷ πολλῶν, καὶ περὶ ὧν δόξαν αὐτῷ προσέτριδον πονηρὰν, τὸν τούτου βίον ἐπιμωμούμενοι, καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ δι' ὀνείδους ποιούμενοι. Ἦσαν γὰρ οἱ τὸν ἄνδρα κακίζοντες, ἀνθ' ὧν τοῦτον ἐώρων βίῳ τε χρώμενον ἀνῳκισμένῳ, καὶ σημεῖα οὐκ ἐλάχιστα ἐπιδεδειγμένον. Ὃν δὴ καὶ ὁ Πατὴρ ἀνὰ μέρος περὶ τῶν καθ' ἕκαστον ἐρωτήσας, καὶ ἐν πᾶσιν ὀρθῶς ἀνευρὼν φρονοῦντα, τῇ τε ἀρετῇ καὶ μᾶλλον ὑπερανεστηκότα, ἐξ ἧς γε αὐτῷ καὶ ἡ χάρις προσεπεφύκει· Τὸ μὲν ἐξηλαγμένον τοῦτο τοῦ βίου καὶ παντελῶς ἄθικτον, φησὶ πρὸς αὐτὸν, ἐμοὶ πειθόμενος, ὑπάνες μικρόν· ἐλοῦ δὲ μᾶλλον τὴν τοῖς ἄλλοις ὁμοίαν διαγωγὴν, ἧς μετὰ τοῦ ὠφελίμου, καὶ τὸ λυσιτελές· ἄρτῳ δὴ τούτῳ τῷ παρὰ πᾶσι χρώμενος εἰς τροφὴν, καὶ οἴνῳ ἔστιν ὅτε, καὶ ἐδέσμασι δὲ τοῖς ἄλλοις, ὅσον εἰκὸς, ἵνα καὶ μετέχειν δοκῇς, καὶ τὸν ἐπὶ ἀσιτίᾳ τύφον ἐκφεύξῃ καλῶς, καὶ τοὺς τὰ σὰ διαβάλλοντας, πεπαῦσθαι ποιήσῃς, καὶ οὐδενὶ γενήσῃ ὅλως ἀλώσιμος. Πλὴν ἐπεί σοι μετὰ τῶν ἄλλων καὶ γυμνοποδεῖν εἴθισται, ἐμοὶ δοκεῖν, ἥκιστα τὸ πρᾶγμα ἀναγκαῖόν ἐστιν, ὡς τὸ ὑποδεδέσθαι μᾶλλον καὶ τοὺς πόδας ὑπὸ σκέπην ἔχοντος, καὶ ἀβλαβεῖς ἐν ὥρᾳ φυλάττοντος χειμερίῳ. Καὶ αὐτῷ μὲν οὕτω τὰ λυσιτελῆ παρηγγύησε· τοῖς δ' αὖ ἐγκαλοῦσιν ἐκείνῳ, λόγοις παρῄνεσε τοῖς προσήκουσι, μὴ τοσούτῳ προσκόπτειν ἀνδρὶ, μηδὲ κρῖμα ἑαυτοῖς τηνάλλως ἐπισυνάγειν, τἀναντία τούτῳ ὑπειλημμένοις· ἔχειν δὲ μᾶλλον δι' ἐπαίνου τὰ τούτου καὶ θαύματος τοιαῦτα ὄντα, καὶ πρὸς ἀλήθειαν.

VARIÆ LECTIONES.

[b5] al. Κρήσ.

Digitized by Google

Ὡς δὲ καὶ τοῖς λογάσι τῶν ἐπισκόπων συγγένοιτο, βουλὴν ἐν ἀλλήλοις συνάμα τῷ πατριάρχῃ βουλεύονται, εἰσελθεῖν πρὸς τὸν τὰ σκῆπτρα κρατοῦντα, καὶ αὐτῷ τὰ περὶ ὧν δέοιντο ἀναθέσθαι, ὡς ἂν γένοιτο τούτοις τάς τε ἰδίας ἀπολήψεσθαι ἐκκλησίας, καὶ τοὺς ταύτας κεκτημένους κακοδόξους ἀπώσασθαι. Οἳ καὶ πρὸς λόγον ἕκαστα διομιλησάμενοι τῷ κρατοῦντι, ὅπως τε αὐτοὶ βιαίως πρὸς τοῦ πρὶν βασιλέως ἠλάθησαν, καὶ ὅπως αἱ θεῖαι εἰκόνες, ὧν ἡ τιμὴ ἄνωθεν, αἰσχρῶς πεπαρῴνηνται, ἄλλα τε πρὸς τούτοις ὅσα ἐχρῆν σαφῶς καὶ διαῤῥήδην παραστησάμενοι, ἐλάνθανον ἄρα κωφῷ ὑπηχοῦντες, καὶ ἀσυνέτῳ τοὺς λόγους ὑπέχοντες. Θείου γὰρ λόγου ἐξέτι οὗτος ἀνομίλητος τυγχάνων παντάπασιν, οὔτε συνιέναι οἷος ἦν ἃ εἴρητο πρὸς ἐκείνων, οὔθ' ὅλως τούτοις καὶ μικρὸν προσέξειν τὸν νοῦν· πῶς γὰρ ὁ μηδέπω μηδὲν βέλτιον, μήτε παρ' ἑαυτοῦ συνειδὼς, μήτ' ὑπ' ἄλλου δεδιδαγμένος; Ὅθεν μακρῷ λόγῳ τῶν Πατέρων περὶ πίστεως διεξιόντων, τοῦτο μόνον ἀλογίστως ἔφησε πρὸς αὐτοὺς, ὅτι Εἰ καὶ καλοὶ οἱ παρ' ὑμῶν λόγοι, ἀλλ' οὐχὶ καὶ παραδεκτέοι ἐμοὶ, οὕπω μέχρι τοῦ νῦν εἰκόνα ἢ σεβασθέντι, ἢ προσκυνήσαντι. Ὥστε ἐμὲ μὲν δίκαιον ἔχειν, ὡς ἂν ποτε ἔχω· ὑμᾶς δ' ὡσαύτως τοῖς οἰκείοις ἐμμένειν, καὶ τὴν σφῶν περιέπειν δόξαν· οὐδένα γὰρ ὑμῶν τοῦτο πράττειν κωλύσω. Πλὴν μὴ ἐν τῇ βασιλευούσῃ εἰκόνα τοιαράπαν ἀναστῆλοῦν ὑμᾶς βούλομαι, ἀλλ' ἀπωτάτω καὶ ἔνθα πη βούλοισθε. Ἀμέλει καὶ τὸ εὔηθες τούτου οἱ Πατέρες γνόντες, ἐξῆεσαν παραυτίκα τῆς Βυζαντίδος· τοῦ ὁσίου τοῖς Κρίσκεντος πάλιν φοιτήσαντος τόποις, καὶ ἐκεῖ σὺν τοῖς μαθηταῖς τὸ τῆς ἀσκήσεως στάδιον ὑπερχομένου.

Μικρὸν τὸ ἐν μέσῳ, καὶ Θωμᾶς ἐκεῖνος ἀποστασίαν κατὰ Ῥωμαίων ὠδίνει· λητίζων τὰ πάντα καὶ κατατρέχων, ὡς ἂν ὑφ' ἑαυτὸν τὴν ἀρχὴν μεταγάγοι. Φόβῳ οὖν τοῦ μὴ ἁλῶναι τοῦ ἔξωθεν, πάντες τὴν βασιλίδα εἰσῆεσαν· οἱ μὲν αὐθαίρετοι, οἱ δ' ὑφ' ἑτέρων ἠγμένοι. Τότε μετὰ πάντων καὶ ὁ θεῖος εἰσεληλύθει Πατὴρ, ἐν ταύτῃ διάγων, ἕως ἂν ἡ ἐπικρατοῦσα στάσις λυθῇ καὶ ὁ τῆς ἀρχῆς μερισμός. Ἀλλὰ τοῦ Θωμᾶ τὰς δυνάμεις ἀθρόον περικοπέντος, καὶ ἀλωσίμου τῷ βασιλεῖ γενομένου, ἔξεισι πάλιν τῆς βασιλίδος, οὐκ ἐν τοῖς Κρίσκεντος ἀφικόμενος, ἀλλ' ἐν τῇ κατὰ τὸν Ἀκρίτα χερσονήσῳ, τῇ τοῦ ἁγίου οὔσῃ Τρύφωνος τὴν παροικίαν θέμενος· ἀφ' ἧς καὶ τῷ πατριάρχῃ συχνὰ παρουσιάζων, τά τε προσήκοντα διωμίλει, καὶ τὸν πόθον ἐπὶ τὸ μᾶλλον συνηύξει, οἷα κἀκείνου τοῖς ἴσοις τὴν ἀγάπην ἀμειβομένου, καὶ τὴν ἐν ψυχῇ διάθεσιν ἐν πολλοῖς παρεμφαίνοντος.

Ὅς γε καὶ ἐν μιᾷ τὸ περιὸν τῆς ἀγάπης παραστῆσαι βουλόμενος, ἄλλοις τε ἐπαίνοις εἰς ἐπήκοον πολλῶν ἐπισκόπων περὶ τοῦ ὁσίου ἐχρῆτο, καὶ ἃ ὑπέστη παθήματα, ὑπὲρ ἁπάντας διεξῄει· ἐξορίας τε αὖ τούτου καὶ φυλακὰς ἀριθμῶν· καὶ παντοίας ἄλλας κακώσεις ἐν σώματι. Ὡς δὲ καὶ συνεστιαθῆναι ἀμφοτέρους ἐδέησε, καὶ τραπέζης κοινωνῆσαι

A

B

C

D

CXVIII. *Theodorus aliique Patres ecclesias suas petunt ab imp., sed frustra.*— Cum autem una cum selectis episcopis Theodorus convenisset, omnes inter se cum patriarcha consilium inierunt adeundi imperatorem, eique preces offerendi, ut et ipsi proprias ecclesias reciperent, et qui eas occuparant, hæretici pellerentur. Sic igitur eum convenientes, omnia commemorantes, quemadmodum ipsi violenter ab ejus decessore ejecti fuissent, ac divinæ imagines, quarum cultus e cœlo, turpiter ac contumeliose tractatæ, aliaque id genus, quæ res posceret diserte planeque repræsentantes, non agnoverunt se surdo canere, verba fundere non intelligenti. Divini enim verbi expers ad eam diem, prorsusque rudis, neque intelligere poterat, si quid recti ab eis diceretur, neque animum illis ullo pacto intendere. Qui enim, qui nondum quidquam sacri vel ex seipso viderat, vel ab aliis fuerat edoctus? Quare prolixæ Patrum, quam de fide habuerunt orationem, hoc solum absurde stulteque respondit : Tametsi, inquit, egregia et honesta sunt quæ dixistis ; at mihi nequaquam amplectenda, qui hactenus imaginem nullam colui vel adoravi. Quocirca et me æquum est eum manere, qui fui, et vos pariter pristinum statum retinere, opinionesque vestras sequi. Per me enim licebit, nec cuipiam obsistam. Nisi quod imagines in regia urbe a vobis erigi prorsus nolo, sed extra eam procul, et ubicunque volueritis. Quo audito, statim exierunt Byzantio, Theodoro ad Crescentis loca redeunte, ibique vitæ stadium cum discipulis decurrente.

CXIX. *Theodorus Thomæ tyranni metu Constantinopolim se recipit : ad patriarcham crebro ventitat.* — Haud longum tempus intercessit, cum Thomas ille defectionem a Romanis instituit, et populari circum omnia cœpit, atque infestis armis pervagari, transferre ad se nitens imperium. Tum ne in ejus manus venirent, qui foris habitabant, regiam urbem omnes ingressi sunt, alii quidem sponte, alii ab aliis impulsi. Rediit cum cæteris divinus Pater, in eaque vixit, quoad orta seditio reprimeretur, divisæque imperii partes coalescerent. Thoma vero copiis suis repente destituto, et in potestatem imperatoris redacto, urbem Constantinopolitanam mox iterum reliquit : non tamen amplius ad Crescentis loca profectus est, sed in Acritorum peninsula, sancto Tryphoni sacra, sedem fixit ; ex qua sæpius ad patriarcham ventitabat ; et cum eo pro re nata disserens, desiderium magis magisque incendebat ; patriarcha vicissim amoris officia reddente, animique studium multis argumentis declarante.

CXX. *Patriarchæ veneratio erga Theodorum.* — Qui aliquando abundantem amoris vim patefacere cupiens, audientibus multis episcopis, tum alias sancti laudes commemorabat, tum ærumnas quas pertulit, super omnes extollebat ; exsilia ejus et carceres enumerans, vel alia omnia corporis supplicia. Ut autem convivari simul ambos opor-

Digitized by Google

tuit, unique mensæ accumbere : alios quidem patriarcha infra se sedere jussit, et post illum sedes sortiri ; solum autem sanctum in una eademque cathedra epulari. Reverendus enim, aiebat, mihi, omnique honore colendus admirabilis hic, cui cum omnia feceris, nunquam pro ejus merito feceris ob eminentem ejus virtutem, incomparabilemque humilitatem ; neque, vel si omnes mortalium honores proponas, illum unquam ab animi modestia dimoveas, aut abjectum modicumque de se sensum ponere persuadeas : quo nomine longe a nobis præferendus in honore, longeque in amore præstantior est iis qui me comitantur. Tanta erat Patriarchæ erga magnum Theodorum veneratio, tantus amor, et charitas ; sic illi omnes primas concedebant, præclare secum agi existimantes, si post illum censerentur. Procul absit livor pulchris omnibus succensere solitus, maculasque inurere melioribus ; sileat lingua futiles nugas garriens, et falsa impudenter deblaterans. Quis enim horum intuens divinorum virorum benevolentiam, concordiam, mutuamque conjunctionem, non calumniatores istos irrideat, in rebus adeo notis cavillari volentes, et veritatem solis luce clariorem obscurare atque confundere, quasi non habeant ubi sua celent, aut unde aliter placere possint, nisi cæteris insidientur ? Verum illi suo ingenio utantur ; nos certe veritatis ubique studiosi, in ea nunc vel maxime consistemus, qua videlicet freti, res Patrum, ut fuerunt, exposuimus, et sinceram ac minime fucatam benevolentiam factis ipsis comprobavimus.

CXXI. *Theodori mors.* — Sed jam nos tempus vocat ad beati viri finem. Refugit quidem oratio istuc accedere : accedet tamen, quanquam sit luctuosa narratio. Exoptabat igitur omnibus votis resolutionem, ut qui spes suas omnes in ea positas habebat, neque aliud vivens assidue meditabatur, hoc autem flagrans desiderio, totusque in futurorum cogitatione defixus, nec sic quidem extremis diebus otiari linguam voluit, aut tantillum cessare ab officio : sed iis quidem qui adventabant, verbis suis prodesse conabatur, utilia tradens, supremasque salutationes reddens. Absentibus autem et procul positis, manu et atramento, colloquii vices implebat, Deo illos commendans, animæque salutem precibus exposcens. Curæ enim sancto erat neminem præterire, sed communem et privatam de omnibus sollicitudinem hinc secum efferre. Quod quidem magni ducebat, et huic curæ studioque immori gestiebat.

CXXII. *Ad eum morientem concursus ingens.* — Gliscente vero ejus obitus fama, innumerabilis fuit undique accurrentium multitudo. Quos partim ex regia urbe venientes cerneres, partim ex vicinis

μιᾶς, παρόντος ἤδη καὶ τοῦ Πατρὸς, τοὺς μὲν ἄλλους ὁ Πατριάρχης ὑφέδρους ἑαυτῷ εἶχε, καὶ μετ' αὐτὸν τὰς κλισίας λαχόντας· μόνον δὲ τὸν ὅσιον καὶ ἐπὶ μιᾶς καθέδρας ἐποιεῖτο συνέστιον. Αἰδοῖος γάρ μοι, φησὶ πρὸς αὐτοὺς, ὁ θαυμάσιος οὗτος, καὶ τῆς πάσης τιμῆς ἄξιος, ᾧ πάντα τις ποιῶν, οὐδὲν οὐδέπω, οὐδ' ὅσον εἰκὸς ποιήσει, διά τε τὸ ὑπερβάλλον τῆς ἀρετῆς, καὶ τὸ ἐν ταπεινώσει ἀσύγκριτον· οὐδὲ γὰρ, οὐδ' εἰ πᾶσάν τις τὴν ἐν ἀνθρώποις προσαγάγοι τιμὴν, ἢ αὐτόν ποτε τοῦ μετρίου μετακινήσει, ἢ πείσῃ ὅλως τοῦ καταδεδλημένου μεθέσθαι φρονήματος· δι' ἃ καὶ μᾶλλον προτιμητέος τῶν παρόντων ἐμοὶ, καὶ τὴν ἀγάπην διαφορώτατος. Οὕτω τιμῆς εἶχε πρὸς τὸν μέγαν ὁ πατριάρχης· οὕτω διαθέσεως καὶ στοργῆς· οὕτως αὐτῷ πάντες τῶν πρωτείων παρεχώρουν, μέγα ἑαυτοῖς καὶ τὸ μετ' ἐκεῖνον τετάχθαι ἡγούμενοι. Ἐρρέτω φθόνος ὁ τοῖς καλοῖς ἀεὶ νεμεσῶν, καὶ μώμους ἀεὶ προστρίδων τοῖς κρείττοσι. Σιγάτω γλῶσσα φληναφοῦσα τὰ μάταια, καὶ ἀναίδην τὰ μὴ ὄντα ἐκφέρουσα. Τίς γὰρ ὁρῶν τῶν θείων τούτων ἀνδρῶν τὸ εὔνουν τε καὶ ὁμόγνωμον, καὶ τὸ ἐν ἀλλήλοις συνδετικὸν, οὐκ ἂν τῶν φιλαιτίων καταγελάσοιτο, πράγμασιν οὕτως ἐκδήλοις ἐπηρεάζειν θελόντων, καὶ ἀλήθειαν ἴσα καὶ ἡλίῳ λάμπουσαν ἀμαυροῦν καὶ συγχέειν ὥσπερ οὐκ ἔχοντες ὅποι τὰ ἑαυτῶν κρύψειν, ἢ ἐξὸν [66] ἄλλως εὐδοκιμήσειν, εἰ μὴ ἑτέροις ἐπίθωνται ; Ἀλλ' οὗτοι μὲν ἐχέτωσαν ὡς ἔχοιεν, ἡμεῖς δὲ πανταχοῦ τὴν ἀλήθειαν προτιμήσαντες, νῦν καὶ μᾶλλον ταύτης περιεξώμεθα· ᾗ καὶ θαῤῥήσαντες, ὡς ἐνῆν, τὰ τῶν Πατέρων παρεστησάμεθα, καὶ τὸ τῆς εὐνοίας καθαρὸν καὶ ἀδόλωτον, αὐτοῖς πράγμασιν ἀπεδείξαμεν.

Ἀλλ' ἡμᾶς γε ὁ καιρὸς ἐπὶ τὸ τέλος τοῦ μακαρίου καλεῖ· ᾧ προσδῆναι μὲν ὁ λόγος ὀκνεῖ· προσδήσεται δ' ὅμως, εἰ καὶ σκυθρωπὸν τὸ διήγημα. Ἐπίθει μὲν οὖν τὴν ἀνάλυσιν, ὁ μηδενὶ ἄλλῳ ἢ ταῖς ἐκεῖθεν ζήσας ; ἐλπίσι, καὶ τοῦτο θέμενος μελέτην διαπαντός. Οὕτω δὲ πόθου ἔχων, καὶ ὅλως [67] ὧν τῶν μελλόντων, οὐδ' ἐν ταῖς τελευταίαις ἐβούλετο ἡμέραις τὴν γλῶσσαν καὶ μικρὸν ἐπισχεῖν, ἢ σχολάζουσαν συνόλως ἰδεῖν· ἀλλὰ τοὺς μὲν αὐτῷ προσιόντας λόγοις ἔσπευδε τοῖς παρ' ἑαυτοῦ ὠφελεῖν, παραδιδοὺς τὰ συνοίσοντα, καὶ τοὺς ἐξιτηρίους ἀποδιδούς· τοῖς δὲ μακρὰν καὶ ἀφεστηκόσι, χειρὶ καὶ μέλανι, τὰ τῆς ὁμιλίας ἐπλήρου, Θεῷ τε παρατιθεὶς τούτους, καὶ σωτηρίαν ψυχῆς ἐπευχόμενος. Ἦν γὰρ σπουδὴ τῷ μεγάλῳ μηδ' ἐκλιπόντα μηδένα καταλιπεῖν· ἀλλὰ ταῖς ἁπάντων μερίμναις συναπελθεῖν. Ὅ καὶ ἐτίθει πολλοῦ, καὶ τῆς πάντων ἐποιεῖτο φροντίδος.

Ὡς δ' ἡ τούτου περιηγγέλη τελευτὴ, ἦν ἰδεῖν πλῆθος οὐδ' ἀριθμῷ ληπτὸν, ἐκείνῳ συνθέοντας. Οὓς μὲν ἐπὶ τῆς βασιλευούσης φοιτῶντας, οὓς δ' ἀπὸ τῶν πέριξ τόπων, ἄλλους ἀλλαχόθεν συνηθροι-

VARIÆ LECTIONES.

[66] f. ἐξ οὗ. [67] al. ὅλος.

Digitized by Google

σμένους. Οὐδ' ἀρχιερέων οἱ πλεῖστοι ἀπελιμπάνοντο τηνικαῦτα· οἵ τε αὖ προεστῶτες τῶν κοινοβίων, καὶ οἱ ὑπ' αὐτοὺς ταττόμενοι μοναχοί, πάντες ἅμα σπουδῇ ἔθεον· ὡς ἂν ἢ ὁμιλοῦντος τοῦ Πατρὸς ἀκούσωσιν, ἢ λόγου κατηχητικοῦ ἀπολαύσωσιν· ἢ ἐκδημοῦντα θεάσωνται, ἢ ἵνα τι πάντως ῥᾴους τῇ προσελεύσει γένωνται. Ἐπεὶ καὶ τὸ μόνον τοῦτο γενέσθαι ἐν χρῷ, μέγιστον ἐνόμιζον εἰς ὠφέλειαν. Ἦν γὰρ ὁ θαυμάσιος ἡδὺς τὸν λόγον, ἡδίων τὸν τρόπον, τὴν συνουσίαν ἡδύτερος· τὸ ἦθος κόσμιος, γαληνός, συμπαθής, πρᾶος, ἀόργητος, ταπεινός, καὶ ἄλλα ὅσα ὁ κατὰ Θεὸν πλουτήσει ἄνθρωπος.

Ἑπτὰ τοιγαροῦν καὶ ἑξήκοντα βεβιωκὼς ἐνιαυτούς, [48] νόσῳ βαρείᾳ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Νοεμβρίου περιπίπτει μηνός· ἣ τὸ τοῦ στομάχου πάθος σφοδρότερον αὐτῷ κατεπανιστᾷ· καὶ τῇ κλίνῃ ὅλον πεδῆσαν, καὶ ἴσα νεκρῷ σχεδὸν ἔθετο. Ἀλλ' ἐκεῖνος καὶ πόνου οὕτως ἔχων, καὶ ὀδυνῶν ὅλως πεπληρωμένος, τοῖς μαθηταῖς ὅλως ἐπιστρεφὴς ἦν· ὡς ἂν εἴπου καὶ γένοιτο τοῦτο ῥαῖσαν βραχύ· καὶ μόλις ἀνεθέντι μικρὸν, λόγος ἀπὸ χειλέων εὐθὺς, καὶ ἡ συνήθης πάλιν διδασκαλία. Πλὴν ἡ γλῶσσα τούτῳ πονηρῶς εἶχε, τῷ πυρετῷ ἤδη καταφρυγεῖσα· μόλις καὶ μικρόν τι ᾠθεγγομένη καὶ ἄτονον· ἐνὶ τῶν γραφέων τὰ τῆς ὁμιλίας ἐκείνης ὑπαγορεύσας, δι' ἐκείνου τοῖς ἄλλοις τὴν διάλεξιν ὑπῆχει. Ἔχει δὲ αὐτῷ κατ' ἀρχὰς ὁ λόγος οὑτωσί·

Ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες, ἠσθένησα, καὶ πάλιν εὐχαῖς ὑμῶν ἀνακέκλημαι. Ἴστε δὲ ὅπως ὑπὸ τοῦ κλόνου καὶ τοῦ πυρετοῦ κατεσχέθην, καὶ μηδ' ἐπ' ἐμαυτοῦ εἶναι δυνάμενος. Ἀλλ' ἕως πότε μέλλομεν ἐπὶ τὸ πάλιν ἔρχεσθαι τοῦτο; Ἥξει γὰρ πάντως ὁ θάνατος χωρίζων με ἀφ' ὑμῶν, καὶ πρὸς τὰ ἐκεῖθεν ἀπάγων. Τὰ δέ γε λοιπὰ τοῦ λόγου, ἐν ταῖς ἀμφοτέραις τοῦ Πατρὸς κατηχήσεσιν, εἴσεται ὁ βουλόμενος.

Τοίνυν μετὰ τὸ τὴν παροῦσαν ὁμιληθῆναι κατήχησιν, εὐθὺς καὶ ἡ νόσος ἀνῆκεν αὐτῷ [49], ῥᾴω τε γεγονότα ὅλον, καὶ ἐπὶ ποδῶν βαίνοντα, καὶ τὴν θείαν ἐν τῷ Κυριακῷ τελοῦντα μυσταγωγίαν, δι' ἣν καὶ μᾶλλον αὐτῷ τὴν ὑγείαν ἐδωρεῖτο ὁ Θεὸς, ἵν' ἔχοι τοῦτο καὶ τὴν θυσίαν προσαγαγεῖν ἐν καιρῷ.

Ὅθεν καὶ τοῖς συνοῦσι Πατράσι τε καὶ τοῖς ἄλλοις τὰ εἰκότα συνομιλήσας, κοινωνήσας τε αὐτοῖς καὶ τραπέζης, πάλιν ἀναπίπτει τῷ κλινιδίῳ. Καὶ δὴ προσκαλεῖται τὸν οἰκονόμον (1). Ναυκράτιος δ' ἦν

A circum locis, alios ex aliis finibus congregatos. Nec defuerunt numero episcopi complures, nec cœnobiorum rursus antistites, qui una cum subjectis sibi monachis adesse festinabant; ut vel loquentem Patrem audirent, ejusque documentum aliquod perciperent, vel abeuntem ipsum conspicerent; ut aliquem demum adventus sui fructum referrent. Maximum siquidem emolumentum censebant, vel ad ipsum tantum propius accessisse. Erat enim admirandus Theodorus, sermone dulcis, moribus suavior, congressu jucundior, animi habitu honestus, serenus, misericors, lenis, iræ expers, humilis; et si quid aliud est, quod in perfecto et secundum Deum homine laudari aut suspici debeat.

CXXIII. *Theodori ætas et morbus ultimus.* — B Septem igitur ac sexaginta natus annos, in gravem morbum incidit, Novembri mense ineunte: qui stomachi dolorem vehementius auxit, ipsumque lectulo alligavit, ac mortui similem reddidit. In hoc tamen mali æstu, cum urgerent undique cruciatus, totus in discipulos ferebatur. Cum autem refocillari nonnihil videretur, dolorisque vis paulatim remitti, statim ex labris oratio et consueta rursum doctrina profluere. Sed cum febris ardore adusta lingua officium negaret, ægre submissum quemdam et inconditum edens sonum, accito notario, dictatis quæ volebat, ad alios verba transmisit. Ejus autem sermonis hoc fuit initium:

CXXIV. *Morientis oratio ad suos.* — Fratres, C Patresque; ægrotavi, et precibus vestris convalui. Scitis autem quam violento morbi æstu, quam acri tenerer, ita ut mei pene compos non essem. Sed quousque tandem eo venire differimus? Veniet enim mors omnino, quæ a vobis me separet, et ad loca illa perducat. Cætera vero, si cui nosse est animus, in utrisque Patris catechesibus reperiet.

CXXV. *Morbo remittente sacrum in Ecclesia facit.* — Peracto hoc sermone, morbus continuo remisit. Quare virihus confirmatus, suisque pedibus incedens, Dominicum petiit, et sacram in eo mystagogiam peregit, cujus maxime gratia sanitatem illi dederat Deus ut sacrificium offerre posset D in tempore.

CXXVI. *Iterum lapsus in morbum, Naucratium œconomum advocat.* — Unde post habitam ad Patres, aliosque qui convenerant, congruam orationem, et post communem cum illis mensæ partici-

VARIÆ LECTIONES.

[48] Vat. cod. δώδεκα τῆς ὑπὲρ ἀληθείας Χριστοῦ τρίτης αὐτοῦ ἐξορίας. *Duodecim ipsius pro Christi veritate, exilii tertii.* [49] S. αὐτόν.

NOTÆ.

(1) Vatic. cod. Καὶ δὴ τὴν ἀναίμακτον θυσίαν προσαγαγὼν τῷ Θεῷ καὶ μεταδοὺς πᾶσι τοῖς παροῦσι τοῦ ζωποιοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἰδίαις χερσὶν, etc. *Cumque incruentam Deo hostiam obtulisset ac omnibus qui aderant vivificum corpus et sanguinem Domini nostri et Servatoris nostri Jesu Christi propriis manibus tradidisset*, etc. Videsis et Naucratii epistolam de obitu S. Theodori, editam a Franc. Combefisio in *Hist. Monothel.*, pag. 871.

Digitized by Google

pationem, lectulo iterum decubuit, atque œconomum advocavit. Naucratius is erat, qui et præfecturam post eum gessit, quem cum de omnibus perdocuisset, multisque qua ratione fratribus rite præesset, optimis documentis informasset; interrogabat denuo de iis quæ audire maxime avebat. Nunquid, Pater, ait, aut Frater, aliquid a nobis prætermissum in officio? Num aliquid remissius aut negligentius quam par erat, actum socordia, aut facilitate nostra? Num si quid fuit, quo meliores effici possent qui nobiscum erant, eorum salutem prodidimus, utilitatis tantæ commoda negligentes? mihi enim æstuat angiturque animus, recogitans omnium sibi subeundum esse judicium: et quænam illi ad tantum tribunal oratio sufficiet, cui sisti tantummodo formidandum est, et penitus intolerabile?

A οὗτος, ὁ καὶ μετ' αὐτὸν τὴν προστασίαν ἐγχειρισθείς, ᾧ καὶ κοινωσάμενος περὶ πάντων, ὅπως τε ἐν πᾶσι τοῖς ἀδελφοῖς γένοιτο δεξιὸς πολλὰ παραινέσας. Πυνθάνεται αὖθις καὶ περὶ ὧν πυθέσθαι τούτῳ ἡ μείζων σπουδή. Μή τι, φησὶν, ὦ Πάτερ καὶ ἀδελφὲ, ἐλέλειπτό τι τῶν ὀφειλόντων ἡμῖν; Μή τι τῶν δεόντων παρεῖται ἢ παρημέληται ἄλλως διὰ ῥᾳθυμίαν ἡμετέραν καὶ χαύνωσιν; Μὴ ἄρα ἐξ ὧν βελτιοῦσθαι οἱ μεθ' ἡμῶν ἔμελλον, τὴν σωτηρίαν αὐτῶν προεδώκαμεν, ὠφελείας ὑπεριδόντες τοσαύτης; ἐμοὶ γὰρ συνέχεται ἡ ψυχὴ καὶ ἀγωνιᾷ ὅλη, ἐννοοῦσα ὅπως μέλλει τὰς ἑκάστου εὐθύνας ὑφέξειν· καὶ τίς αὐτῇ ὁ ἐν τοσούτῳ λογοθεσίῳ ἀρκέσων λόγος, ᾧ καὶ παραστῆσαι μόνον, φρικτὸν καὶ ἀνύποιστον;

B

CXXVII. *Rursum decumbit.* — Hæc ille Naucratio cum dixisset, postero die, qui sextus erat Novembris, Pauli confessoris memoriæ sacer, Ecclesiam rursus petit, tum sacris operaturus, tum verba facturus ad fratres. Vespere autem, cum solitos cum illis hymnos Deo persolvisset, solus cellulam ingreditur, et paucula ore, plura mente, cum solo collocutus, profunda jam nocte ingravescere morbum sensit, acrioresque quam antea dolores augeri; quorum laborem ferre amplius tacitum non valens, eum qui pro cellæ foribus dormiebat, accersit; eique vim et acerbitatem explicat dolorum. Illo autem pro magnitudine mœroris flebiliter exclamante, accurrerunt illico discipuli flentes, ejulantesque, ut qui Patrem jamjam exstinctum iri arbitrabantur. Biduo igitur his doloribus excruciatus, ut sentit instare obitum sibi, perfusus manantium lacrymarum rivulis, excessum suum discipulis annuntiat.

Οὕτω διομιλήσας τῷ Ναυκρατίῳ, τῇ ἑξῆς πάλιν, ἕκτην τοῦ Νοεμβρίου ἔχοντος, καθ' ἣν καὶ ἡ τοῦ ὁμολογητοῦ μνήμη Παύλου ποιεῖται, τῇ Ἐκκλησίᾳ φοιτᾷ, τήν τε θείαν ἐκτελέσων μυσταγωγίαν, καὶ λόγον μεταδώσων τοῖς ἀδελφοῖς. Τῆς δ' ἑσπέρας καταλαβούσης, καὶ ὕμνους συνάμα τούτοις ἀποδοὺς τῷ Θεῷ τοὺς συνήθεις, εἴσεισι μόνος ἐν τῷ κελλίῳ, γλώσσῃ δὲ ὀλίγα, διανοίᾳ δὲ τῷ μόνῳ προσομιλῶν· καὶ δὴ περί που νύκτα βαθεῖαν, τὰ τῆς νόσου αὐτῷ ἐπιτίθεται αὖθις, βαρυτέρας ἢ πρόσθεν αἰσθομένῳ τῆς ἀλγηδόνος· ὅς γε καὶ μὴ οἷός τε ὢν ὑποφέρειν τοὺς πόνους, φωνεῖ τὸν πρὸ τῆς κέλλης καθεύδοντα· καὶ αὐτῷ ἀπαγγέλλει τὰ τῆς ὀδύνης. Οὗ καὶ τῇ ὑπερβολῇ τῆς λύπης, μέγα τι καὶ περιπαθὲς ἄφνω βοήσαντος, συντρέχει ἅμα τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν, δεδακρυμένοι ἅμα καὶ ἀνοιμώζοντες· ἐκλείψειν γὰρ κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν τὸν Πατέρα ἐτόπασαν. Ἐπὶ δυσὶν οὖν ἡμέραις τῷ πάθει τετρυχωμένος, ἐπεὶ ἔγνω τάχιστα αὐτῷ καὶ τὴν τελευτὴν ἥξειν, συγχυθεὶς ὅλως τῷ χωρισμῷ τῶν συνόντων δακρύων, ὡς εἶχε, καταφοραῖς, τὰ τῆς ἐξόδου ἀπαγγέλλει τοῖς μαθηταῖς·

C

CXXVIII. *Extrema Theodori verba ad suos.* — Patres, inquit, et fratres mei, jam adest, ut videtis, vitæ meæ finis, quem semper exspectavi. Commune enim est omnibus hoc poculum, citius alii licet, tardius alii bibant. Ex quo enim in hanc vitam producti sumus, vitæ finem capiamus necesse est, optimo Domino ita statuente, ut qui vita fruuntur, mortem quoque sustineant. Mihi vero eadem cum aliis ineunda est via, eoque abeundum, quo patres mei antecesserunt, ubi vita sempiterna, imo ubi Deus et Dominus meus, quem dilexit anima mea, quem cor concupivit, cujus famulus dictus fui, quamvis obsequium neglexerim; cui totam vitam meam concredidi. Vos vero, filii, manete in sermonibus nostris, servantes quæ accepistis, vitamque simul et fidem vestram illibatam custodientes. Utrumque enim necessarium vobis est; si in utroque placere et accepti esse vultis. Scitis quomodo nihil subtraxerim vobis, quominus annuntiarem veritatem, sed publice et privatim omnibus congruentia indicarim: quæ utinam mentibus vestris

D

Πατέρες, λέγων, ἐμοὶ καὶ ἀδελφοὶ, ἤδη πάρεστιν, ὡς ὁρᾶτε, τὸ τοῦ βίου μοι τέλος, ὃ καὶ πάντοτε προσδόκιμον εἶχον παρ' ἐμαυτῷ. Κοινὸν γὰρ πάντων τοῦτο τὸ ποτήριον· κἂν οἱ μὲν θᾶττον αὐτὸ, οἱ δὲ βραδύτερον πίνωσιν. Ἐπεὶ γὰρ ἐν τῷ βίῳ παρήχθημεν, πάντως καὶ τοῦ βίου πεῖραν ληψόμεθα· οὕτω τοῦ ἀγαθοῦ οἰκονομήσαντος, ἵν' οἱ ζωῆς μετασχόντες, καὶ θανάτου μετάσχοιεν. Λοιπὸν ἀνάγκη κἀμὲ τὴν αὐτὴν βαδίσαι τοῖς ἄλλοις, καὶ ἀπελθεῖν, ἔνθα οἱ προωδευκότες πατέρες μου· ἔνθα ἡ ζωὴ ἡ ἀΐδιος, μᾶλλον δὲ ἔνθα ὁ ἐμὸς Δεσπότης καὶ Κύριος, ὃν ἠγάπησεν ἡ ψυχή μου, ὃν ἐπόθησεν ἐν καρδίᾳ· οὗ δοῦλος ἐκλήθην, κἂν τὴν δουλείαν ἠθέτησα· ᾧ πᾶσαν τὴν ἐμὴν ζωὴν ἐνεπίστευσα. Ὑμεῖς δὲ, ὦ τέκνα ποθεινὰ, μείνατε ἐν τοῖς ἡμετέροις λόγοις, φυλάττοντες ἃ παρελάβετε, τηροῦντες ἑαυτοῖς τόν τε βίον καὶ τὴν πίστιν ἀνόθευτα. Χρεία γὰρ τῶν ἑκατέρων ὑμῖν, εἴπερ βούλοισθε δι' ἑκατέρων εὐδοκιμεῖν. Οἴδατε γὰρ πάντως, ὅτι οὐδέποτε ὑπεστειλάμην ὑμῖν, τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι τὴν ἀλήθειαν· ἀλλὰ καὶ κοινῇ καὶ καθ' ἕνα τοῖς πᾶσι τὰ ὀφειλόμενα διεμαρτυράμην· ἃ καὶ εὖ-

Digitized by Google

χομαι ταῖς ὑμετέραις διανοίαις μένειν ἀμετακίνητα. Καί γε ὑμῖν διεγγυῶμαι, ὡς εἴπερ τινὰ παῤῥησίαν ἐν τῇ τοῦ Κυρίου ἡμέρᾳ ὁ ταπεινὸς εὕροιμι, αἰτεῖν ὑπὲρ ὑμῶν καὶ δεῖσθαι οὐ παύσομαι· ὡς ἂν ὑμεῖς τε ἐπὶ τὸ βέλτιον ἄγοισθε, καὶ κοινόβιον δὲ τὸ ὑμέτερον μείζω ἀεὶ λαμβάνει τὴν προκοπήν, ἕνα καθ' ἕνα προσλαμβανόμενος ἀφ' ὑμῶν, καὶ προσάγων θεῷ τῷ σώζοντι. Ταῦτα τοῦ Πατρὸς διεξελθόντος τοῖς μαθηταῖς, καὶ τοῦτο τελευταῖόν φησι· Τοὺς ἀπολειφθέντας τῶν Πατέρων προσείπατε παρ' ἡμῶν· τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ ἱερέων τοὺς μὴ παρόντας, τὰ εἰκότα προσφθέγξασθε· τοῖς ἐν παντὶ οὖσιν ἀδελφοῖς, καὶ πᾶσιν ἄλλοις οἳ τὴν ὁμολογίαν ἐτήρησαν, τὴν τελευταίαν ἐξ ἡμῶν ἀπόδοτε πρόσρησιν. Ἐρωτηθεὶς δὲ πρὸς τοῦ θείου Ναυκρατίου περὶ τῶν ἐν ἐπιτιμίοις μοναχῶν τε καὶ λαϊκῶν, ἀπεκρίνατο· Ὁ Θεὸς συγχωρήσει πᾶσι, μηδενὶ λογισθείη τὰ παραπτώματα.

Οὕτως οὖν ἔχων, δύο ἄλλας ἡμέρας διέμεινεν, εὐλογῶν τε τοὺς προσιόντας, καὶ τῷ σημείῳ σφραγίζων τοῦ σταυροῦ. Συχνοὶ γὰρ αὐτῷ ἀνὰ πᾶσαν διέθεον ὥραν· ἄλλοι ἀλλαχόθεν ὡρμημένοι, καὶ τοὺς ἀπιόντας οἱ παραγενόμενοι φθάζοντες. Τῇ δὲ Κυριακῇ καταλαβούσῃ, ἐν ᾗ καὶ ἡ τοῦ μεγαλομάρτυρος Μηνᾶ ἐτελεῖτο μνήμη, ἐνδεκάτην τοῦ μηνὸς ἄγοντος, ᾔσθετο ἑαυτὸν μικρὸν ὅσον οὔπω ἐκλείψειν μέλλοντα. Ὅθεν καὶ προστάσσει τὴν συνήθη γενέσθαι δοξολογίαν· εἶτα καὶ τῶν θείων μεταλαμβάνει μυστηρίων, ἵν' ἔχῃ ἐφόδιον καὶ ψυχῆς ἀγαλλίαμα τὴν μετάληψιν (2). Παραυτίκα δὲ καὶ τοῖς μαθηταῖς παρακελεύεται, φῶτα ὑπανάψαι, καὶ ὕμνων τῶν ἐξοδίων ἀπάρξασθαι. Οἱ καὶ κύκλῳ περιστάντες, καὶ τὸ, *Μακάριοι οἱ ἄμωμοι*, ὑποψάλλοντες, ἅμα τῷ τούτους εἰρηκέναι, *Εἰς τὸν αἰῶνα οὐ μὴ ἐπιλάθωμαι τῶν δικαιωμάτων σου, ὅτι ἐν αὐτοῖς ἔζησάς με*· ἅμα καὶ αὐτὸς παρέδωκε τὴν ψυχὴν, ἀφεὶς τὰ ἐνταῦθα, καὶ διαβὰς πρὸς τὴν ἐκεῖθεν μακαριότητα. Καὶ προστίθεται τοῖς ὁσίοις ὁ ὅσιος, τοῖς ἱερεῦσιν ὁ ἱερεύς, ὁ μάρτυς τοῖς μάρτυσιν, τοῖς κήρυξὶν ἡ μεγάλη φωνὴ, καὶ μικροῦ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην περιηχήσασα· τοῖς ὁμολογηταῖς ὁ τὴν ὁμολογίαν λαμπρὸς, καὶ ταύτην ἐξόχως τὴν κλῆσιν λαχών. Οὗ τὸ πανίερον σῶμα μετὰ τιμῆς οὐδ' ὅσης καὶ ῥηθῆναι τῇ νήσῳ κομισθὲν τῆς Πριγκίπου, μόλις τῷ τάφῳ δίδοται· τοῦ συῤῥεύσαντος πλήθους ἐφ' ἱκανὸν κωλύοντος τὴν κατάθεσιν.

Ἀλλὰ σὺ μὲν, ὦ ἱερώτατε Πάτερ, οὕτω καὶ βιοὺς καὶ μεταστὰς, νῦν ἐν οὐρανοῖς κομίζῃ τὰς ἀμοιβὰς, φωτὶ τῷ μεγάλῳ παριστάμενος, καὶ ταῖς αὐγαῖς τῆς μακαρίας καὶ ἀρχικῆς Τριάδος ἐλλαμπόμενος, τρανώτερόν τε καὶ καθαρώτερον, ὅλην ὅλῳ νοῖ τὴν αἴγλην δεχόμενος τῆς θεότητος, καὶ τῇ ἑνώσει ταύτης θεούμενος. Μέμνησο δὲ καὶ τῆς παίμνης σου, ἣν λίαν

fixa et immota hæreant! Spondeo autem vobis, si quam in die Domini fiduciam humilis nanciscar, me pro vobis postulaturum precaturumque incessanter; ut et ipsi ad meliora provehamini, et cœnobium hoc vestrum majora semper incrementa capiat; singulos ex vobis, ordine unumquemque Deo viventi oblaturus assumam. His discipulos affatus Pater, adjecit ad extremum: Absentes Patres verbis meis salutate: episcopos presbyterosque, quo par est alloquio impertite, omnibus ubique fratribus aliisque omnibus, qui in eadem confessione perseverant, supremam ex me allocutionem reddite. Interrogatus deinde a divino Naucratio de monachis et laicis qui pœnitentiam agebant, respondit: Ignoscet omnibus Deus; nemini imputentur errata.

CXXIX. *Viatico munitus obit, in insula Principis sepelitur.* — Duos alios dies in hunc modum exegit, accedentibus benedicens, crucisque signum imprimens; frequentes enim in horas adventabant hinc inde profecti, adeo ut digredientes alii semper intervenientes occuparent. Die autem Dominico, qui undecimus erat mensis, et Menæ martyris memoriæ dicatus, cum sensim deficere se animadverteret, supremumque tempus advenisse; consuetas laudum preces inchoari jubet: deinde mysteriis divinis, ut animæ viaticum et munimen essent, participat. Mox etiam luminaria succendi, et exodios, qui in funeribus cantantur, hymnos cani innuit. Discipulorumque corona circumstante, ac psalmum: *Beati immaculati* [e], decantante, in illis verbis: *In æternum non obliviscar justificationes tuas, quia in ipsis vivificasti me* [f]: animam reddidit, infima hæc deserens, evolansque ad summam illam beatitudinem. Appositusque est ad sanctos sanctus, ad sacerdotes sacerdos, ad martyres martyr, ad divinos præcones vox ingens, totum pene orbem suo sono pervagata; ad confessores confessione illustris, et nomen hoc præcipuo titulo consecutus. Cujus sacrum corpus ad Principis insulam, quanto cum honore dici nequeat translatum, vix tandem tradi potuit sepulturæ; inhibente, quoad poterat, confluentis turbæ multitudine, ac deponi vetante.

CXXX. *Oratio ad sanctum Theodorum.* — At tu, sanctissime Pater, tam laudabilis vitæ mortisque præmia in cœlo nunc percipis, lumini immenso astans, beatæque ac sempiternæ Trinitatis radiis clarius sinceriusque collucens; totum tota mente splendorem excipiens deitatis, atque ipsa ejus conjunctione Deus factus. Memento autem et gregis

[e] Psal. CXVIII, 1. [f] ibid. 93.

(2) Vatic. cod.: Καὶ ἐπαλειψάμενος κατὰ τὸ ἔθος τὰ μέλη αὐτοῦ, etc. *Et inunctus membra pro more.* Sic et Naueratii epistola, Εἶθ' οὕτω μετασχὼν τῶν ἁγιασμάτων τῶν ζωοποιῶν ἐκείνων, καὶ κατὰ τὸ εἰωθὸς ἐπαλειψάμενος, καὶ κατασφραγισάμενος, etc. *Deinde vivificorum illorum particeps sacramentorum factus, ac pro more inunctus, consignatusque*, etc.

Digitized by Google

quem intime adamasti, pro quo animam posuisti, cui subventurum te, et pro eo intercessurum promisisti. Te ipso enim freti, opem tuam et tutelam deposcimus. Nota nobis est tua in nos cura, Patrum optime, ac filiorum amantissime; ut et in omnibus ad meliora nos ducas, et ad portum tandem tranquillissimum appellas; hancce nobis assidui officii mercedem tribuens, ut vitam inoffenso pede claudamus; teque patrono ac duce in Deum omnium evecti, immensa illa claritate perfruamur.

CXXXI. *Ejus translatio.*— Quoniam vero sacrum ipsum sanctumque corpus præcipuo quodam honore affici par erat; post annos decem et octo, cessante jam adversus Ecclesiam bello, quod postremum Theophilus excitarat; in regiam urbem B clara et celebri pompa devehitur, illustri Methodio, piaque Theodora illud ab insula exportantibus, atque in Studii monasterio collocantibus: in quo et magni Platonis, et beati quoque Josephi dives arca pariter asservatur. Quod cum inferretur, divinus ipse patriarcha, clerusque universus, cum ingenti monachorum ac populi multitudine, cum facibus varioque suffitu extra urbem obviam effusi, supinis manibus illud excipientes, salvum, integrum, sanumque, ac miro fragrans odore repererunt, laudemque Deo omnium Regi referentes, in Patrum torum intulerunt. Illi honor et gloria cum unigenito ipsius Verbo, et vivifico Spiritu, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

A ἠγάπησας, καὶ ὑπὲρ ἧς τὴν ψυχὴν τέθεικας· ᾗ καὶ ἐπηγγείλω ἐπαμύνειν ἀεὶ καὶ ἀντιλαμβάνεσθαι. Σοὶ γὰρ θαῤῥοῦντες, τὰς σὰς πρεσβείας εἰς βοήθειαν ἐξαιτούμεθα. Οἴδαμεν γὰρ τὴν περὶ ἡμᾶς σου διάθεσιν, ὦ Πατέρων ἄριστε καὶ φιλοτεκνότατε, ὡς ἂν τά τε ἄλλα καὶ ὁδηγοίης ἡμᾶς πρὸς τὰ κρείττονα, καὶ εἰς λιμένα ἐγκαθορμίσας τὸν γαληνότατον, ταύτην διδοὺς ἡμῖν τὴν ἀντιμισθίαν τῆς προεδρίας, τὸ τὴν παροῦσαν ἀπροσκόπως ἀνύσαι ζωήν· καὶ ὑπὸ σοὶ μεσίτῃ καὶ πρεσβευτῇ τῷ τῶν ὅλων παραστῆναι Θεῷ, καὶ τῆς ἐκεῖ μετασχεῖν λαμπρότητος.

Ἐπεὶ δὲ καὶ αὐτὸ τὸ πανίερον σῶμα καὶ πανάγιον ἔδει τιμῆς κατευμοιρῆσαι τῆς κρείττονος, ἐτῶν διαγεγονότων δέκα καὶ ὀκτὼ, παυσαμένου ἤδη καὶ τοῦ κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν πολέμου, ὃν τελευταῖος ὁ στυγητὸς Θεόφιλος ἀνερρίπισε, λαμπρῶς τῇ βασιλίδι ἀνακομίζεται, Μεθοδίου τοῦ ἀοιδίμου καὶ τῆς εὐσεβοῦς Θεοδώρας τοῦτο ὑπὸ τῆς νήσου εἰσαγαγόντων, καὶ τῇ τοῦ Στουδίου καταθεμένων μονῇ· ἔνθα ἡ πολύπλουτος σορὸς Πλάτωνος τοῦ μεγάλου καὶ Ἰωσὴφ τοῦ παμμάκαρος. Οὗ καὶ ἐν τῇ εἰσόδῳ αὐτός τε ὁ θειότατος πατριάρχης, καὶ κλῆρος ἅπας, καὶ μοναστῶν πλήθη καὶ μιγάδων, μετὰ λαμπάδων καὶ θυμιαμάτων προ[σ]χυθέντες τῆς πόλεως, καὶ τοῦτο χερσὶν ὑπτίαις δεξάμενοι, καὶ ὅλον σῶον εὑρόντες καὶ ἄρτιον, ἀῤῥήτου εὐωδίας πληρούμενον, τῇ θήκῃ τῶν Πατέρων κατέθεντο, δόξαν τῷ παμβασιλεῖ Θεῷ ἀναπέμποντες. Ὧπερ ἐστὶ τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ μονογενεῖ αὐτοῦ Λόγῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

DE SEQUENTI S. THEODORI STUDITÆ VITA

MONITUM.

(Ang. Mai *Biblioth. nov.* t. VI, p. 292.)

Quam nos in sequentibus paginis vulgamus sancti Theodori Studitæ Vitam, ea in duobus bibliothecæ Vaticanæ codicibus 608 *et* 1256, *diserte inscribitur Michaeli monacho, ut diximus p.* 158 * *in adnotatione, utque Allatius nos ibidem commode admonuit in cap.* 98 *de Theodoro. Ergo illa quæ in Sirmondi volumine legitur Vita, non Michaelem auctorem habet, sed vel anonymum, vel fortasse quemdam Joannem, prout suspicatur Allatius loc. cit. Causam erroris (cui nos quoque credidimus, cum Studitæ nova scripta ederemus) scrutari curiosius non vacat, quandoquidem testes duo Michaeli vindicant, et Allatius id confirmat. Proœmium quidem totum novum est : elocutio in reliquis semper ab illa edita Vita differt; sed tamen res narratæ vix variant. Nos hanc luculentam Studitæ (quanti viri!) biographiam in codicibus diutius latere non patimur : atque ut ea utilior fiat, Latinam quoque ejusdem interpretationem, quanquam scripti satis prolixi, elaboravimus.*

* Vide supra Notitiam ex Allatii diatriba de *Theodoris*.

Digitized by Google

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΚΑΙ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΜΟΝΗΣ ΤΩΝ ΣΤΟΥΔΙΟΥ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ [ita uterque codex] ΠΑΡΑ ΜΙΧΑΗΛ ΜΟΝΑΧΟΥ.

VITA ET CONVERSATIO

SANCTI PATRIS NOSTRI ET CONFESSORIS

THEODORI ABBATIS MONASTERII STUDII

A MICHAELE MONACHO CONSCRIPTA.

[Cod. Vat. 608. f. 134 a.] α'. Πολλοὶ μὲν τῶν ἁγίων κατὰ διαφόρους χώρας τε καὶ πατριὰς ἐν τοῖς ἀνόπιν διαλάμψαντες χρόνοις, δίκην ἡλίου ταῖς τῶν οἰκείων ἀρετῶν ἀκτῖσι τοὺς παρατυγχάνοντας κατεφώτισαν, καὶ πρὸς ζῆλον ἐνθέου πολιτείας τοὺς ἐραστὰς τῶν καλῶν, ἢ καὶ τοὺς ἄλλως ἐξ ἀπροσεξίας ἔχοντας, συνήλασάν τε καὶ πρὸς τὸ κρεῖττον ἠρέθισαν. Οὐδὲν δὲ ἧττον καὶ ὁ τοῦ καθ' ἡμᾶς συλλόγου πεφηνὼς ποιμενάρχης, καὶ τῆς Χριστοῦ ὁμολογίας πυρσολαμπὴς στύλος Θεόδωρος, ἐν τοῖς ἡμετέροις ἀνατειλαχὼς οἷά τις πολύφωτος ἀστὴρ τόποις καὶ χρόνοις, τὴν οἰκουμένην πᾶσαν μικροῦ δεῖν ταῖς ἀσκητικαῖς λάμψεσι, καὶ τοῖς τῆς ἀθλητικῆς ὁμολογίας περιέβαλεν ἀγωνίσμασι· καὶ τοσοῦτός γε ὤφθη τῶν ἐν ἀμφοτέροις διαπρεψάντων καρτερίᾳ τε βίου καὶ ἀρετῆς ἀνδρείᾳ ἐκθυμότατος ζηλωτής, καὶ εἰς ἑαυτὸν τὰ τούτων συλλε[λε]χὼς ἀριστεύματα, ὡς μέχρις ἑῴας καὶ νότου, ἑσπέρας τε καὶ τῶν ἀρκτικῶν διαδραμεῖν τοὺς τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ φθόγγους μερῶν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆς ὑπὸ Θεοῦ κατευλογηθείσης αὐτοῦ πνευματικῆς τῶν μαθητῶν φυτουργίας περὶ αὐτοὺς ἐκταθῆναι τὰ κλήματα· καὶ παραδείσους ψυχῶν τῷ ὄντι ἀμφιλαφεῖς, καὶ ἀρετῆς ἐντεῦθεν συγκροτηθῆναι παιδευτήρια· καὶ οὐκ ἔστι τὸ παράπαν χῶρος οὗ τὸ ὄνομα τῆς πολιτείας αὐτοῦ καὶ τὸ ἐπώνυμον οὐκ ἀφίκετο· ἀλλ' ὅπως [f. 134 b.] μὲν ὁ ἀοίδιμος ἐκεῖνος καθηγητὴς καὶ Πατὴρ τῆς καθ' ἡμᾶς ἐδίω ζωῆς, καταπόδας τῆς αὐτοῦ κοιμήσεως, ἔνιοι τῶν αὐτοῦ φοιτητῶν ᾠδικῶς ὑπηνίξαντο, κεφαλαιώσαντες τὰ πολυμερῆ τῆς κατὰ πλάτος ὑψηλοτάτης αὐτοῦ πολιτείας ἀνδραγαθήματα ἐν ὀλίγαις ἐπέων λέξεσιν. Μεθ' οὓς καὶ ἕτεροι τῶν τῆς Ἐκκλησίας ἱερομυστῶν ἐν συγγραφῇ εἴδει καὶ ἐγκωμίων σχηματισμῷ γλαφυρῶς ἄγαν κατ' ἐπεκτάδην συνέταξαν ὑπόμνημα, εἰς γῆρας θησαυρίσαντες λήθης φάρμακον. Καὶ ἦν ἀκόλουθον τοῖς φιλοπόνοις καὶ μὴ λίαν ἀναπεπτωκόσιν ἐξ ἀμαθίας τὸν νοῦν, τοῖς ἤδη πονηθεῖσι κατεντυγχάνειν, κἀκεῖθεν ἐκδιδάσκε-

A 1. Sancti complures viri per diversas regiones ac patrias superioribus splendentes temporibus, solis instar, suarum virtutum radiis obvios quosque illuminarunt, atque ad exquisitæ virtutis studium, tum recti amatores, tum etiam illos qui incuriose se agebant, exstimularunt, et ad melioris vitæ propositum exacuerunt. Enimvero haud secus, nostræ quoque nuperæ congregationis supremus pastor, et Christi confessionis luminosa columna Theodorus, tanquam late relucens stella, exortus ætate ac regione nostra, mundo pene universo asceticæ vitæ splendoribus et athleticæ confessionis certaminibus innotuit : ac tantopere visus est et vitæ constantia et virtutis robore animosissimus priorum æmulator, eorumque in se ipso collecta
B præclara gesta repræsentare, ut usque ad orientem et austrum, occasum et terras arcticas, magisterii ejus vox pervenerit : quin etiam sati ab eo et a Deo benedicti discipulorum viridarii propagines usque illuc proserpserint : ita ut uberrimus vere animarum hortus, et virtutis scholæ conflerent. Prorsus nullus est orbis angulus quo vitæ ipsius fama et instituti denominatio non pervaserit. Sed quomodo inclytus ille dux atque Pater vitam apud nos exegerit, statim post ejus obitum nonnulli ejus discipuli carmine panxerunt, multiplicem sublimium ejusdem virtutum amplitudinem paucis versiculorum dictionibus comprehendentes. Post quos alii Ecclesiæ sacerdotes historico more et
C panegyrica specie lucide admodum et prolixe commentarium composuerunt, senescenti ætati parantes oblivionis remedium. Et sane pronum erat studiosis, vel saltem mentem haud obrutam inscitia gerentibus, scripturas illas perlegere, atque illinc ediscere universam sacratissimi Patris multisque præcellentem vitæ rationem, utilitatemque ex ea percipere, siquidem vellent, altamque ejus sapientiam admirari, et cœnobiticæ vitæ institutum,

Digitized by Google

nec non accuratas ejus traditiones stupendasque leges, quas suis tulit servandasque commisit discipulis, quarum causa tanquam alter Basilius ætate sua celebrabatur. Sed quia fratrum communitas, et multorum mens arcto plerumque spatio constricta, pedestre potius atque simplicius dictionis genus expetere solet, quod experrectam detineat ad dicta attentionem, sitque ipsorum animabus utillus, quam difficiles et sublimi stylo prolati sensus ; agesis vestris obtemperantes mandatis, reverendissimi Patres, de divo hoc patriarcha nostro, ac magistro orbis sapientissimo, nos quoque humiles nullaque æstimatione digni, pro viribus verba faciamus; longo equidem infra rei meritum intervallo, sed quantum nostra infirmitas tulerit, facilitatis atque perspicuitatis rationem habentes.

2. Magni hujus et invicti orthodoxæ fidei herois, et monasticæ familiæ celeberrimi rectoris, Theodori, inquam, patria nutrixque fuit urbs in universo orbe præcellens, in qua tunc imperium tenebat impio patre scelestior filius Constantinus Copronymus, antichristianæ hæreseos renovator ampliatorque, qui ceu illud olim Ægyptii Pharaonis ingenium luto ac lateritio opere, novum Christi Israelem affligebat, dum iconomachicam fabricam per suos acerbos operis hujus præfectos urgeret, quem cernebat evangelicæ in terris adhærere vitæ, et Domini sublimiter instituta sectari. Parentes Theodoro fuerunt pii ac nobiles, qui impositam sibi a genitoribus appellationem actibus suis palam confirmarunt: ex quibus pater quidem, lux vere, secundum loquacium Atheniensium linguam a Deo creatus, Photinus (Lucidus) moribus et nomine exstitit, vitam optimam sectatus, et honestatis splendore egregie exornatus ; sicut etiam posthinc religiosæ ejus erga Deum et res divinas animæ demonstravit affectus. Nam cum non vulgare apud imperatorem munus gereret, erat enim regiorum vectigalium quæstor, hoc et aliud quodlibet mundi oblectamentum flocci faciens, cum tota domo ad universalem regem Deum se contulit, liberamque vitam præ aulica adamavit : imo mundana hæc fumi instar somnique evanida spernens, perpetuo mansura bona, firmumque statum habentia, sibi acquisivit, dum se consecratorum Deo virorum catalogo adjunxit. Et quidem jam quinquennio antea a conjugis consortio ob eximium religionis studium semet fortiter removerat. Ipsa vero mater, spectatissima et illustris femina, egregiis mentis dotibus instructa, suisque liberis et domui præesse gnara, utpote a Deo creata, et parem actibus appellationem sortita : nam cum commune divinæ creationi nomen sibi proprium haberet, propter rectam suam vitæ rationem, Theoctiste et erat et nominabatur, laudem utrimque ob morum sanctimoniam nacta. Sed cujusmodi

σθαι τὴν ἅπασαν τοῦ πανιέρου Πατρὸς ὑπεραγεστηκυῖαν τῶν πολλῶν βιοτὴν, καὶ τὸ ὠφέλιμον δρέπεσθαι, εἴπερ ἐθέλοιεν, θαυμάζειν τε τῆς σοφίας αὐτοῦ τὸ βάθος, καὶ τὸν τρόπον τῆς κοινοβιακῆς ἀναστροφῆς, τάς τε ἀκριβεῖς αὐτοῦ παραδόσεις καὶ θεοπρεπεῖς νομοθεσίας, ἃς ἐκεῖνος τοῖς αὐτοῦ νομοθετήσας καὶ παραδεδωκὼς μαθηταῖς, ἄλλος τις Βασίλειος ἐν τοῖς κατ' αὐτὸν ἐφημίζετο χρόνοις. Ἀλλ' ἐπεὶ τὸ κοινὸν τῆς ἀδελφότητος, καὶ ἡ τῶν πολλῶν διάνοια μικρὰ βλέπουσα ὡς τὰ πολλὰ, τὸ πεζὸν καὶ ἁπλοϊκώτερον τῆς φράσεως προτιμᾷν ἐπίσταται, ὡς ἀνύστακτον συντηροῦν τὸν ἐπόπτην τῶν λεγομένων νοῦν, καὶ ὄνησιν ἐμποιοῦν ταῖς σφῶν αὐτῶν ὑπὲρ τὸ σκληρὸν καὶ βαθύγλωσσον τῶν νοημάτων ψυχαῖς, φέρε ταῖς ὑμετέραις πειθαρχήσαντες ἐντολαῖς, Πατέρων αἰδεσιμώτατοι, τοὺς περὶ τοῦ θείου τούτου προπάτορος ἡμῶν καὶ πανσόφου διδασκάλου τῆς οἰκουμένης λόγους, καὶ ἡμεῖς οἱ τσπεινοὶ καὶ οὐδενὸς λόγου ἄξιοι, ὡς οἷόν τε, καταθώμεθα· πολὺ μὲν κατόπιν τοῦ πρὸς ἀξίαν [f. 135 a.] ἰόντας, ὡς ἐνὸν δὲ τῇ ἀσθενείᾳ ἡμῶν πρὸς τὸ εὑληπτόν τε καὶ καταφανὲς μεταποιουμένους.

β'. Ἡ τὸν μέγαν τοῦτον καὶ ἀκαταγώνιστον τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἀριστέα, καὶ τοῦ μοναδικοῦ τάγματος διαβόητον κυβερνήτην ἐνεγκαμένη τε καὶ ἐκθρέψασα Θεόδωρον, ἡ τῶν πανταχοῦ γῆς πόλεων προκαθημένη πέφυκε πόλις, καθ' ἣν ἐκράτει τῆς ἀρχῆς τηνικάδε, ὁ ἐξ ἀσεβοῦς ἀσεβέστερος ἐκραγεὶς γόνος, Κωνσταντῖνος ὁ Κοπρώνυμος, καὶ τῆς Χριστομανικῆς αἱρέσεως δευτερωτὴς ἀναφανεὶς γενικώτατος, ἐκθλίβων τὸν νέον Χριστοῦ Ἰσραὴλ, καθάπερ ποτὲ ὁ Αἰγύπτιος νοῦς Φαραὼ τῷ πηλῷ καὶ τῇ πλινθείᾳ τῆς εἰκονομαχικῆς πυργοποιίας διὰ τῶν πικρῶν τῆς τοιαύτης οἰκοδομίας ἐργοδιωκτῶν, καθ' ὅτι ἔβλεπεν αὐτὸν πρὸς τὴν γῆν ἐπειγόμενον τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας, καὶ ἀνυπερθέτως τοῖς Δεσποτικοῖς ἐξακολουθοῦντα θεσμοθετήμασιν. Γονεῖς δὲ αὐτῷ εὐσεβεῖς τε καὶ εὐπατρίδαι, καὶ τῆς ἀποκληρωθείσης αὐτοῖς πρὸς τῶν φυσάντων προσηγορίας, διὰ πραγμάτων τὰς σημασίας ἐπιδήλους ἔχοντες· ὧν ὁ μὲν πατὴρ, φῶς ἀληθῶς κατὰ τὴν λάλων τῶν Ἀθηναίων γλῶτταν, παρὰ Θεοῦ γεννηθεὶς, φωτεινὸς τοῖς τρόποις καὶ τῇ κλήσει γεγένηται, καλοκαγαθίας μεταποιούμενος, καὶ σωφροσύνης αἴγλῃ ἀξίως κατακοσμούμενος· καθὼς καὶ ὁ μετὰ ταῦτά γε πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὰ θεῖα τῆς θεόφρονος αὐτοῦ ψυχῆς ἔδειξεν ἔρως· τὴν γὰρ οὐ πολλοστὴν ἀπὸ βασιλέως διέπων ἀρχὴν, καθ' ὅτι ταμιείας ἐχρημάτιζε τῶν βασιλικῶν φόρων, ταύτην τε καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν τοῦ βίου παρ' οὐδὲν λογισάμενος τέρψιν πανοικὶ τῷ Θεῷ καὶ παμβασιλεῖ προστρέχει, καὶ τὸν ἄζυγα τῆς ἐν βασιλείοις αὐλῆς ἀπαλλάττει [f. 135 b.] βίον· μᾶλλον δὲ τὰ καπνοῦ τρόπον καὶ ὀνείρου διαλυόμενα παρτδῶν, τῶν ἑστώτων καὶ εἰς ἀεὶ τὸ μόνιμον ἐχόντων ἀγαθῶν τὴν μετουσίαν πορίζεται· καὶ γίνεται τοῦ καταλόγου τῶν τῷ Θεῷ καθωσιωμένων, ὁ καὶ πρὸ πέντε ἐτῶν τὴν τῆς συνεύνου γνῶσιν δι' εὐλαβείας περιουσίαν ἀνδρείως ἠθετηκώς. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ μήτηρ ὡς περιφανὴς καὶ ἐπίδοξος, πυκνότητι πυκαζομένη, καὶ καλῶς εἰδυῖα τῶν τε ἰδίων τέκνων καὶ τοῦ οἴκου πρεῖστασθαι, ἅτε ὑπὸ Θεοῦ κτισθεῖσα, καὶ τὴν ὁμοίαν προσηγορίαν τοῖς ἔργοις σφραγισθεῖσα· τὸ γὰρ κοι-

Digitized by Google

A

νὸν τῆς θεοκτισίας ὄνομα ἰδιάζον αὐτῇ παρυπάρξαν διὰ τῆς κατ' ἀρετὴν εὐζωΐας, Θεοκτίστη καὶ ἦν καὶ ὠνόμαστο, τὸν ἐξ ἀμφοῖν ἔπαινον διὰ τῆς σεμνῆς κερδαίνουσα πολιτείας· ἀλλ' ὁποῖον δὲ τοῦ βίου δρόμον ἡ ἀεισέβαστος αὕτη πεποίηται, αὐτὸς ὁ ἐκεῖνος ὁ θεοδώρητος αὐτῆς καρπὸς, τοῖς ὑπ' αὐτὸν ἀδελφοῖς ἐν κατηχήσεως εἴδει τηνικαῦτα ὑπηγόρευσεν (1), εὐηγορίας γλῶτταν θεόθεν πεπλουτηκώς· ὅθεν τοὺς βουλομένους τὰ κατ' αὐτὴν εἰδέναι, ἐκεῖσε παραπέμποντες, ἡμεῖς τῶν περὶ τοῦ Πατρὸς ἡμῶν λόγων ὀφειλομένως ἐχόμεθα.

vitæ cursum veneranda hæc semper femina tenuerit, ipsemet ejus a Deo datus fructus, coram subjectis sibi fratribus catechesim perorans jam exposuit, facunda quippe lingua divinitus donatus. Quamobrem Theoctistæ notitiarum cupidos illuc ablegamus : dum nos interim de Patre nostro, prout par est, sermonem prosequemur.

γ'. Τὴν μὲν οὖν πρώτην τῆς ἡλικίας ἑπταετηρίδα ἁρμοζόντως τῆς φύσεως διηνυκὼς, ταῖς εἰσαγωγικαῖς καὶ στοιχειώδεσι τῶν μαθημάτων ἐνασχολεῖσθαι προάγεται τέχναις· αἱ γὰρ ἐκ παίδων μαθήσεις συναύξουσαι τῇ ψυχῇ, ἐνοῦνται αὐτῇ καὶ παράμονοι τῷ κεκτημένῳ γίνονται. Ἐπεὶ δὲ προβὰς καθ' ἡλικίαν καὶ γραμματικῆς ἔμπειρος ἐγεγόνει τέχνης, εἶτα καὶ διαλεκτικῆς, ἣν δὴ φιλοσοφίαν καλεῖν οἱ ταῦτα δεινοὶ γινώσκουσιν· πρὸς δὲ τοῖς εἰρημένοις καὶ τῆς ἐν ῥήτορσι φράσεως τὸ κάλλος, ὡς [f. 136 a.] οἷός τε ἦν, ἀπηνθίσατο, φύσεως τάχει καὶ γνώμης φιλοπονίᾳ τοῖς πᾶσι περίσκεπτος (2) ὢν ἐγνωρίζετο· οὐ μόνον δὲ διὰ ταῦτα αἰδέσιμος ἦν τοῖς ἥλιξι καὶ τοῖς ἤδη προβεβηκόσιν, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐκ τοῦ τρόπου τῆς ἀγωγῆς μᾶλλον, οὐκ ἀθαύμαστος αὐτοῖς ἐνομίζετο· ἀρετῆς ἅτε ἐρῶν, καὶ τὴν ἁγνείαν σύνοικον ἐπαγόμενος, τῶν τε φαύλων τὰς συνουσίας ἀποδιδράσκων, καὶ τοῖς σώφροσιν ἀεὶ συναρτώμενος· ὡς δὲ καὶ τοῖς οἴκοις τῶν εὐχῶν, οὐχ ἥκιστά γε ἐν ταῖς συνάξεσι μολὼν, καὶ τοῖς βίοις τῶν πρὶν διαλαμψάντων ἁγίων ὡς ἔν τισιν εὐωδεστάτοις λειμῶσι, καθάπερ τις φιλόπονος μέλιττα τῷ λογισμῷ ἐφιζάνων καὶ περιιπτάμενος· καὶ τοῦτό τε κἀκεῖνο, πάντα δὲ μᾶλλον συλλήβδην ἐρανιζόμενος πρὸς ἑνὸς χρήματος κατασκευὴν, λέγω δὴ τῆς ἀειμνήστου καὶ σεβασμίας ἀρετῆς ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον τὰ τῆς ψυχῆς γλυκαινούσης αἰσθητήρια· ἦν γὰρ ἐκ παιδὸς ἀρτίφρων καὶ Χριστομαθὴς ὁ θαυμάσιος, πρὸς τῆς ἐνυποστάτου τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς σοφίας τῆς πᾶσαν ἔννοιαν καὶ βουλὴν ἐπικαλεσαμένης, ἤγουν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ὑποστάσης, καθάπερ ἐξαίρετόν τι δῶρον τὴν κυριωτάτην τῶν γενικῶν ἀπειληφὼς ἀρετῶν, ᾗ παρέπεσθαι καὶ τὰς λοιπὰς οἶδεν ὁ λόγος, τοῖς γε μὴ ψιλὴν ἔχουσιν αὐτῆς τὴν ὀνομασίαν, ἀλλ' ἐμπεδοῦσι διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν ὅπερ ὀνομάζονται παρωνύμως. Ὑφ' ἧς ἐντελῶς ὁ θεῖος οὗτος ἰθυνόμενος Θεόδωρος τὴν εὐθεῖαν καὶ βασιλικὴν διώδευσε τρίβον, καὶ μακρὰν ἐγεγόνει τῶν τῆς ἀφροσύνης ποδῶν, ἢ τοὺς χρωμένους αὐτῇ ὑποσκελίζειν πέφυκεν, καὶ εἰς ᾅδην ἀπωλείας καταβιβάζειν· ἀλλὰ γὰρ οὕτω τὰ πρῶτα διαπλάσας ἑαυτὸν [f. 1366] ἄριστα καὶ πανσόφως, μᾶλλον δὲ διαπλασθεὶς ὑπὸ τῆς θείας χάριτος, ἣ χεῖρα βοηθείας ὀρέγει τοῖς ἀγαθὸν αἱρουμένοις, καὶ συνεργεῖ καὶ σθένος δίδωσι πρὸς τὴν τῶν κρειττόνων ἐπιτυχίαν.

3. Primo itaque ætatis septennio indoli suæ convenienter exacto, isagogicis atque elementaribus disciplinarum artibus admovetur : nam pueriles institutiones cum anima auctæ, ipsi cohærent, firmiterque in instituto homine manent. Tum crescentibus annis, grammaticæ regulis imbutus fuit, et mox etiam dialecticæ, quam philosophiam magistri appellant. Præterea rhetoricæ quoque elocutionis venustatem, pro viribus, degustavit, naturæque acumine et voluntario labore cunctis eminentior apparebat : neque ob hæc solum coætaneis imo et provectioribus venerandus erat, sed magis etiam ob morum formam admiratione dignus illis videbatur ; quippe virtutis studiosus, et innocentiam comitèm habens, improborum consortia vitans, et cum probis semper conversans ; sacris item oratoriis ac synaxibus assiduus ; et ad sanctorum ante se virorum lectitandas vitas, apis instar laboriferæ, intellectu incumbens; et modo hoc, modo illud, imo cuncta simul deflorans ad unius conferens operis confectionem, laudatissimam, inquam, et venerandam virtutem, quæ præ melle ac favo animæ sensum dulcissime afficit. Fuit enim hic a pueritia mirabiliter prudens et Christi discipulus, a consubstantiali Dei Patris sapientia, quæ mentem omnem voluntatemque imbuit, et ea quæ non sunt facit subsistere, ab hac inquam ceu eximio dono præcipua omnium virtute donatus, quam reliquæ subsequi solent, in iis certe qui haud nudum habent Christianorum nomen, sed huic consonos actus exserunt. Sic prorsus a religione eximius hic manuductus Theodorus rectam regiamque viam terebat, et procul insipientiæ vestigiis incedebat, quæ sectatores suos subvertere solet, et ad inferorum perditionem deducere. Talem videlicet se ab initio optime ac prudentissime conformavit, vel potius a divina conformatus fuit gratia, quæ auxiliarem manum iis, qui virtutis studium elegerunt, porrigit, cum iisque operatur, ac vires ad majorem consequendum profectum suppeditat.

δ'. Ὁπηνίκα τοῦ πονηροῦ τυράννου καὶ Φαραογνώμονος ἄνακτος καταποντισθέντος οὐ τῷ Ἐρυθραίῳ πόντῳ, τῷ δὲ περὶ τῆς γεέννης, ἧς καὶ τὰ ὑπεκκαύματα ξύλα δηλαδὴ καὶ χόρτον καὶ καλάμην τὰ τῆς

4. Interim scelestus tyrannus, et Pharaonis regis mentem gerens, haud Rubro mari demersus fuit, sed igne gehennæ, cujus ille incendio, ligna nimirum et fenum et calamum, impiæ vitæ fructum,

(1) Exstat hæc inedita in Metaphrastæ codice Parisiaco, ut dixi t. V, part. II, p. 77 in adn.

(2) Cod. 608 περίππυος, cod. 1256 περίπατος, uterque mendose, ut puto. Substituo περίσκεπτος

Digitized by Google

toto ætatis suæ tempore, tanquam sterilis terra ac dumosa, pabulum attulerat. Subinde post hunc Leo Junior filius ejus, naturalis hæres, brevi tempore imperio præfuit, et mox mortem obiit; quandoquidem Davidis illud vaticinium intelligere noluit: nempe ex Davide ortum esse cornu fortissimum, quod cornua contrivit peccatorum ac dæmonum hominumque impiorum. Nimirum pacis princeps Christus, magnus et solus æternusque rex, suscitavit cornu salutis simul ac pacis Ecclesiæ suæ, illam dico nomini suo congruam, magisque operibus quam appellatione, vere Irenem. Tunc autem divus quoque Theodorus omni se vanitate sæculi expedivit, et quasi domitus sponte pullus ad virtutis habenas decurrit, annos tunc natus viginti duos. Cum ergo religiosissima Irene, a Deo ad monarchiæ apicem sublimata, orthodoxiæ qui superfuerant ac monasticæ vitæ igniculos ex longinquis exsiliis aut etiam carceribus revocaret, quos tanquam sal terræ, mundique illuminatores, vitæ doctrinam gerentes, observabat ac venerabatur, ceu qui artus Ecclesiæ diro morbo corruptos salire poterant, insuperque orthodoxæ fidei luce mentium oculos illustrare; tunc in urbem reversus est, derelicto suo ad Olympum nemore, prædictæ inclytæ frater Theoctistæ Plato venerabilis (de cujus laudibus splendidam elaboravit orationem magnus Theodorus, vitam ejus condigne exponens), ut pro sua virili parte opem ferret et allaboraret cum cæteris Patribus, qui ob destruendam funditus hæresim, et sacrarum imaginum cultum restituendum, Nicææ convenerant trecenti et quinquaginta: quorum congregatio merito appellata est septima synodus, quæ requiem prioribus motibus attulit, et orthodoxam fidem nostram postremo obsignavit. Plato siquidem conjunctis viribus cum Tarasio rectæ fidei defensore, et œcumenico luminari, qui convenienter suo nomini totam impietatis procellam exturbavit, et Ecclesiæ pacem Deo favente restituit; huic, inquam, conjunctus Plato consiliarius ad omnia dexterque auxiliator erat; quia reverentia vicissim omnique honore prosequebatur Tarasius sanctissimum virum, propter asceticæ vitæ soliditatem et generis nobilitatem.

μοχθηρᾶς ἐκφόρια ζωῆς παρὰ πάντα τὸν ἑαυτοῦ βίον, ὥσπερ τις γῆ κεχερσωμένη καὶ ὑλομανοῦσα ἐξήνεγκεν. Εἶτα μετ' ἐκεῖνον ἀμέσως τοῦ νεωτέρου Λέοντος καὶ υἱοῦ αὐτοῦ ἐκ προγόνων διαδοχῆς, εἰς ὀλίγον τοῦ καιροῦ τῇ βασιλείᾳ διαρκέσαντος καὶ θανατωθέντος, ἐπεὶ μηδ' ἐβούλετο συνιέναι τὸ διὰ τοῦ Δαυὶδ προφητευόμενον, ἐκ Δαυὶδ ἀνατεταλκέναι ἰφθιμότατον κέρας, ὃ συνέθλασε τὰ κέρατα τῶν ἁμαρτωλῶν δαιμόνων τε καὶ ἀνθρώπων ἐναγῶν· ὁ ἄρχων τῆς εἰρήνης Χριστὸς, ὁ μέγας καὶ μόνος ἀΐδιος βασιλεὺς ἐξήγειρε κέρας σωτηρίας ὁμοῦ καὶ εἰρήνης τῇ αὐτοῦ Ἐκκλησίᾳ, τὴν φερώνυμον δὲ λέγω καὶ τοῖς ἔργοις μᾶλλον Εἰρήνην ἢ τὴν προσηγορίαν. Τότε δὴ, τότε καὶ ὁ θεῖος Θεόδωρος πάντη διέδρα τὴν κοσμικὴν ματαιοπονίαν, καὶ οἷόν τις αὐτογύμναστος πῶλος πρὸς τὸν τῆς ἀρετῆς ηὐτομόλησε χαλινὸν, ἀπὸ γενέσεως ἄγων εἰκοστὸν καὶ δεύτερον ἔτος· τῆς γὰρ θεοφιλεστάτης Εἰρήνης ὑπὸ Θεοῦ προαχθείσης εἰς τὸ τῆς μονοκρατορίας κῦρος, καὶ τοὺς ὑπολελειμμένους σπινθῆρας τῆς εὐσεβείας τε καὶ μονήρους διαβιώσεως ἐκ τῶν ἐσχατιῶν καὶ ὑπερορίων ἢ καὶ καθείρξεων ἀνακαλεσαμένης, οὓς καὶ ὡς ἄλα τῆς γῆς καὶ ὡς φωστῆρας κόσμου λόγον ζωῆς ἐπέχοντας, περιεῖπε καὶ ἀπεσέμνυνεν, ὡς ἀλίζειν εἰδότας τὰ τῆς Ἐκκλησίας διεφθορότα τῇ πικρᾷ νόσῳ τῆς αἱρέσεως μέλη, πρὸς δὲ καὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως [f. 137 a.] τῷ φωτὶ ἐναυγάζειν αὐτῶν τοὺς τῆς διανοίας ὀφθαλμοὺς, εἰσελήλυθε τηνικαῦτα ἐν τῷ ἄστει, τῆς κατὰ τὸν Ὄλυμπον ἀφορμηθεὶς λόχμης, καὶ ὁ τῆς προκατονομασθείσης ἀοιδίμου Θεοκτίστης ὁμαίμων Πλάτων ὁ σεβασμιώτατος, περὶ οὗ καὶ λαμπρὸς ἐσπουδάσθη τῷ μεγάλῳ Θεοδώρῳ ἔπαινος τὴν αὐτοῦ ἐκτιθεμένῳ ἀξιοπρεπῶς πολιτείαν (3), συναγωνισόμενος, τό γε εἰς αὐτὸν ἦκον, καὶ συμπονήσων τοῖς ἄλλοις Πατράσιν, εἴς τε τὴν κατὰ τῆς αἱρέσεως ἀνατροπὴν καὶ καθαίρεσιν, καὶ εἰς τὴν τῶν θείων εἰκόνων προσκύνησιν, τοῖς συνελθοῦσι τῇ Νικαέων τριακοσίοις καὶ ν'· ὧν ἡ ἄθροισις πρεπόντως ἑβδόμη σύνοδος ὠνόμασται, κατάπαυσις τῶν πρὸ αὐτῆς γενομένη καὶ σφραγὶς καὶ τέλος τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως· καὶ δὴ Ταρασίῳ τῷ προμάχῳ τῆς εὐσεβείας καὶ οἰκουμενικῷ πεφηνότι φωστῆρι, τῷ φερωνύμως ἐκταράξαντι πᾶσαν τῆς ἀσεβείας τὴν ἅλμην, καὶ γαλήνην τῇ Ἐκκλησίᾳ σὺν Θεῷ πρυτανεύσαντι, ἑνωθεὶς, σύμβουλος αὐτῷ τὰ πάντα καὶ συλλήπτωρ δεξιὸς καθίσταται· ἐκείνου δι' αἰδοῦς πάσης καὶ τιμῆς ἔχοντος τὸν πανόσιον διά τε τὸ βέλτιστον τῆς ἀσκήσεως, καὶ τὸ τοῦ γένους ὑπερτενές.

5. Hanc igitur ob causam moras admirabilis Plato Constantinopoli trahens, cum alios multos familiares ad præsentium perituraram rerum contemptum incendit, tum præcipue sororem suam, nec non piæ mentis Theodorum nepotem, qui ambo multo jam ante cœlestis vitæ desiderio flagrabant, ad majus monasticæ perfectioris professionis studium concitavit. Qui Theodorus sancti viri monitis fiducia repletus, matre secum conspirante, per hanc salutaria et utilia consilia patri suggerit; atque ita

ε'. Ταύτης οὖν εἵνεκα τῆς προφάσεως τὰς διατριβὰς ὁ θαυμάσιος Πλάτων ἐν Κωνσταντινοπόλει ποιούμενος, καὶ ἄλλους μὲν πολλοὺς τῶν συνήθων πρὸς καταφρόνησιν ἀνεπτέρωσε τῶν παρόντων καὶ φθειρομένων, μάλιστά γε μὴν τὴν ἰδίαν ἀδελφὴν, καὶ τὸν ὁσιόφρονα ἀδελφιδοῦν Θεόδωρον, πολλῷ πρότερον τῷ πόθῳ τῆς οὐρανίου ζωῆς τὰ ἐντὸς ἔχοντας πυρπολούμενα, πρὸς πλείονα ζῆλον τῆς ἀμείνω διήγειρε τῶν μοναστῶν πολιτείας. Ὅστις Θεόδωρος θάρσους [f. 137 b.] ἐπίμεστος ταῖς ὑποθήκαις τοῦ ὁσίου γε-

(3) Hanc Theodori de Platonis avunculi ac magistri sui laudibus orationem exstare apud Bollandianos, diximus jam in hac collectione t. V, part. II, p. 77 in adn.

Digitized by Google

γονὼς, συμβούλῳ τῇ μητρὶ χρησάμενος, δι' αὐτῆς τὰ σωτήρια καὶ ἀνήκοντα τῷ πατρὶ ἀναφέρει· καὶ ταύτῃ θηρεύει τοῦτον σὺν τρισὶν ἀδελφοῖς πρὸς τὸν ἴσον τῆς ἀρετῆς συνθέσθαι πόθον, ἐφυστερίζοντα τοῖς ἐξ αὐτοῦ· τοὺς γὰρ ἑαυτοῦ δύο συναίμονας μετὰ τῆς μιᾶς ἀδελφῆς αὐτῶν προεζωγρήκει ταῖς χρησταῖς τῆς μητρὸς παρακλήσεσι· καὶ οὕτω συμφωνησάντων πάντων εἰς τὸ ἀποτάξασθαι τοῖς τοῦ κόσμου, καὶ Θεῷ προσοικειωθῆναι διὰ τοῦ ἀποστολικοῦ σχήματος, ἀπεμπολοῦσι σπουδῇ πάντα τὰ τῆς κοσμικῆς ζωῆς, καὶ ἐν βασιλικοῖς ἀξιώμασιν ἐπιτήδεια· ἔτι δὲ καὶ αὐτὴν τὴν οἰκίαν· καὶ τὸ ἐξ αὐτῶν συγκομισθὲν χρυσίον πένησι διανείμαντες, ἀξιοῦσι τοῖς κατ' οἶκον ἐξυπηρετουμένοις οἰκέταις τῆς ἐλευθερίου ζωῆς, μετὰ τῶν ἐπιβαλλόντων αὐτοῖς λεγάτων· καὶ δὴ τῶν αὐτόθι ὁμοθυμαδὸν ἀναστάντες ἀπαίρουσιν εἰς τὸν προωρισμένον αὐτοῖς τοῦ Σακκουδίωνος χῶρον, οἰκεῖον ὄντα αὐτῶν, καὶ πάνυ ἐπιτήδειον εἰς μοναστῶν περιοχὴν καὶ ἀνάπαυλαν· κάταλσον γάρ ἐστι τὸ κτῆμα, μηνοειδῶς τε περικυκλούμενον, καὶ δι' ἑνὸς ἀμφόδου τὴν εἴσοδον ἔχον· τὸ δὲ μεσαίτατον αὐτοῦ πεδιάσιμον, ἐν ᾧ πεφύκασι δένδρα διάφορα, κάρπιμά τε καὶ ἄκαρπα· καὶ ὁ περικαλλὴς τοῦ Θεολόγου ναὸς, ὕδωρ τε πρὸς αὐτάρκειαν, μηδὲν ἄλλο πρὸς ὡραϊσμὸν τοῦ βλέπειν τοῖς οἰκήτορσιν ἐμπαρέχον, ἢ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν ἀρκτικὴν θάλασσαν· ὅστις ἐξ ἐκείνου καὶ μέχρι σήμερον ἀνθεῖ καὶ βρίθει τῷ πλήθει τῶν εἰς αὐτὸν στρεφομένων ἀδελφῶν· καὶ περιῳδήτός γε ἀρχὴν, καὶ θεμέλιον ἀγγελομιμήτου ζωῆς, θεοφόρων

A hunc capit cum tribus sororibus, ut par virtutis studium sequatur, et postremus ad suorum numerum accedat. Nam jam antea Theodorus fratres duos unamque sororem lucratus fuerat per pias matris adhortationes. Atque ita consentientes omnes ut mundanis rebus valedicerent, Deoque, sumpto apostolico indumento, adhærerent, alacri animo cuncta divendunt mundanæ vitæ ornamenta, regiis muneribus gerendis idonea : insuper et ipsam domum, et confectam inde pecuniam pauperibus elargientes, domesticos quoque famulos libertate donant, adjectis unicuique legatis. Tum vero illinc simul omnes digressi, ad prædestinatam migrant Saccudionis stationem, quod ipsorum prædium erat, et monachorum claustro et quieti prorsus accommodatum. Est enim nemorosus locus, et in lunæ figuram curvatus, atque una tantum ex parte aditum habens : intra vero campestris est, ubi diversi generis arbores fructiferæ pariter et infructuosæ. Ibi quoque pulcherrimum Theologi (Joannis) templum, et aquæ copia sufficiens ; nullusque alius incolis delectabilis aspectus patet, quam cœlum et mare arcticum. Qui locus nunc etiam floret atque abundat multitudine qui illic versantur fratrum ; celebrisque est, propterea quod ibidem primum divinitus instincti et confessores Patres nostri angelicæ vitæ fundamenta jecerunt.

B

καθέστηκεν διὰ τὴν χάριν τῶν βαλλόντων εἰς αὐτὸν καὶ ὁμολογητῶν Πατέρων ἡμῶν.

ς'. Καθ' ὃν δὴ ἐναυλιζόμενος κατ' ἀρχὰς [f. 138 a.] ὁ μέγας Θεόδωρος σὺν τοῖς μετ' αὐτοῦ, καὶ ταῖς τοῦ πανοσίου Πλάτωνος χερσὶν ἑαυτὸν ὅλον ἐκδεδωκὼς, καὶ ὑπ' αὐτοῦ τὴν τοῦ ἁγίου σχήματος ἀναλαβὼν παντευχίαν, οὐκ ἦν τὸ παράπαν ὁ μὴ ταῖς ἐκείνου βουλαῖς ἑπόμενος, ἠθελέν τε καὶ ἔπραττεν· Τῆς γὰρ αὐταρεσκείας τὸν κίνδυνον ὑφορώμενος, μακρὰν τῶν ἰδίων θελημάτων εἶναι ᾧστο δεῖν, τὴν ἀποστολικὴν ῥῆσιν εἰς μαρτύριον ἔχων τὴν λέγουσαν· *Ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγὼ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ ὁ Χριστός*. Διὸ οὕτως ὑπετάσσετο τῷ ἀοιδίμῳ Πλάτωνι, συστολὴν ἤθους καὶ φρονήματος, οὐ μόνον εἰς αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἐφεξῆς μείζονάς τε καὶ ἐλάττονας ἐπιδεικνύμενος, ὡς οὐ θελητός τις ὢν καὶ ἀδούλητος ἄνθρωπος, ἢ ἀνδρὶας ἄψυχος, τῷ φόβῳ τοῦ Κυρίου τὰς σάρκας ἔχων καθηλωμένας, καὶ ἄπρακτος διαμένων πρὸς πᾶν ὃ περιπερία καὶ ζῆλος, καὶ φθόνος καὶ θυμὸς, καὶ ὀργὴ καὶ ἐριθεία, διὰ τῆς τοῦ νοὸς ἀπροσεξίας οἶδεν ἀπογεννᾶν· τὴν δέ γε μεγαλοψυχίαν καὶ σπουδὴν καὶ ἄοκνον ταχύτητα μετὰ τῆς ἐθίμου εὐσχημοσύνης ἐπὶ ταῖς ἐν χερσὶ διακονίαις, οὕτω δι' ἐπιμελείας κατώρθου, ὡς εὐθέως μὲν τὸ προκείμενον αὐτῷ ἔργον εἰς πέρας ἄγειν· διαθέει δὲ ὧδε κἀκεῖσε πρὸς ἕκαστον τῶν ἀδελφῶν, καὶ τοῖς ἢ δι' ἀσθένειαν ἢ καὶ ῥᾳθυμίαν ἠσθενηκόσιν ἐπαμύνειν, καὶ τὰ τούτων ἐλλείμματα τῇ παρ' ἑαυτοῦ ἀναπληροῦν βοηθείᾳ, ὃς οὐδὲ ξυλοφορεῖν, ἢ σκαπάνῃ κεχρῆσθαι, καὶ κηπεύειν, τὴν κατάλληλον τῇ ἀσθενείᾳ τροφὴν ἀπηυδόχησέν πω·

C

6. Ibi scilicet tirocinium agens magnus Theodorus cum sociis suis, et sanctissimi Platonis manibus totum se tradens, susceptaque ab eo sancti schematis armatura, nihil non ad ejusdem nutum volebat aut agebat. Nam proprii libiti periculum metuens, longe a sua voluntate recedendum putabat, apostolici effati testimonio fretus : « *Vivo ego jam non ego, vivit vero in me Christus* [a]. » Sic igitur Platoni inclyto subjectus erat, morisque sui ac mentis modestiam non erga illum tantummodo, verum etiam erga reliquos omnes majores minoresve ostendebat, ceu homo voluntate omni carens vel inanimis statua, carnes simul habens timore Domini confixas, cavensque semper quidquid arrogantia, æmulatio, et invidia, et odium et ira, atque contentio, in incautis mentibus parere solet. Animi vero alacritatem et sedulitatem, et impigrum studium cum consueta sibi gratia in quotidianis exercitiis expromebat, quæ tanta diligentia obibat, ut propositum sibi opus omni cum celeritate expleret. Discurrebat autem hac illac ad singulos fratres, et infirmos aut segnes adjuvans, defectus illorum ope sua supplebat ; ita ut ne ligna quidem portare, aut ligone uti, et hortum colere, et congruam infirmitati alimoniam exhibere abnueret ; sed sponte hæc et similia faciens, stercora etiam jumentorum, dormientibus fratribus, nocturnis aut meridianis horis,

D

[a] Galat. II, 20.

Digitized by Google

clam sæpe exportare compertus est. Quibus rebus dicitur sodales quoque monachos admiratione perculisse; evidentem scilicet magnamque edens, per ea quæ faciebat, demonstrationem ardentis suæ perfectæque erga Christum charitatis : *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualem Deo, sed semet ipsum exinaniens forma servi assumpta, factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis* [b].

εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσεν μορφὴν του, θανάτου δὲ σταυροῦ.

7. Hæc et alia omnia, quæ illo scripta sunt, divina atque humana, vigili secum volvens consideratione, illuminabatur in anima, compungebatur corde, incendebatur in mente, ut omnino Christi placita faceret, eumque imitando quantum licet exprimeret. Ædificavit etiam oratorium sub theologi tonitruique filii Joannis nomine, morem quoque in hoc gerens magno Platoni, cœli formam habens, cum pictura florida; neque solum partem ejus sublimem elaboravit, ita ut esset stantibus in eo gratum ædificium et undique ornatum, verum et pavimentum ipsum variis auratisque calculis stravit, ut pedes quoque calcantium splendoribus lapillorum delectarentur: quo in loco dum preces Deo cum sodalibus faceret, magis tamen divini amoris compunctionisque fulgore radiabat, primus Dei domum ingrediens, postremus recedens; quanquam et nonnulli alii diligentissimi essent, qui illic per Dei gratiam in sancto secessu degebant.

8. Sed præter supradictas, aliis quoque privatim indulgebat precibus, semet clam sodalibus subducens, diebus præsertim quibus officia vacabant, quo tempore lacrymarum rivulis genas inundabat atque pavimentum cui insistebat. Etenim compunctionis donum abundanter a Deo acceperat, a quo nimirum omne donum perfectum datur dignis eique semet comparantibus. Continentiam autem tanto impensius colebat, quanto eam utiliorem comperiebat iis qui Christo pure et immaculate servire volunt. Jam ratiocinium tanquam judicem incorruptum inter spiritum carnemque constituens, sic per illud utriusque officium explebat, ut neque nimio jejunio partem sui visibilem tantopere debilitaret ut Christi famulatui inepta præter fas evaderet; neque item propter nimiam esculentorum ingurgitationem, animæ facultatibus acediæ passio subreperet, ex qua generaliter monachis mors contingit. Profecto in his perseverans beatus vir, archetypi locum in agendis rebus tenebat: quanquam nondum manifeste singularum virtutum nominibus accuratos efficiebat in participantibus characteres. Ad quem spectantes ascetæ condiscipuli, præcipueque mirabilis Josephus, qui et sanguine et vitæ proposito proxime illum attingebat, animam suam illius pulchritudine exornabat, partem alacritatem

[b] Philipp. II, 7.

A ἀλλ' αὐθαίρετος ταῦτά τε καὶ τὰ παρόμοια δρῶν, καὶ κόπρον ἐκκομίζων τῶν βοσκημάτων κρύβδην καθευδόντων τῶν ἀδελφῶν, ἐν νυκτεριναῖς τε καὶ μεσημβριναῖς ὥραις ἐφωράθη πολλάκις· ἐφ' ᾧ λέγεται καὶ τοὺς συνασκουμένους [f. 138 b.] ἐκπλήττειν, ἐναργῆ καὶ μεγάλην διδοὺς τὴν ἀπόδειξιν δι' ὧν ἔδρα, τῆς προσούσης αὐτῷ κατὰ τὸν ἔνδον ἄνθρωπον διαπύρου καὶ τελείας πρὸς Χριστὸν ἀγάπης· *Ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ δοῦλον λαβὼν, γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανά-*

ζ'. Ταῦτα γὰρ καὶ τὰ ἄλλα πάντα τὰ περὶ αὐτοῦ γεγραμμένα θεῖά τε καὶ ἀνθρώπινα, νήφοντι ἀναθεωρῶν λογισμῷ, ἐφωτίζετο τὴν ψυχὴν, κατενύσσετο τὴν καρδίαν, ἐπυρπολεῖτο τὸν νοῦν, διαπαντὸς τῇ B ἐφέσει τῆς πρὸς αὐτὸν εὐαρεστήσεως, καὶ κατὰ τὸ ἐγχωροῦν ἐκμιμήσεως. Ἐξεδωμάτωσε μέντοι καὶ εὐκτήριον ἐπ' ὀνόματι τοῦ Θεολόγου Ἰωάννου καὶ υἱοῦ τῆς βροντῆς, ταῖς τοῦ μεγάλου Πλάτωνος πειθαρχῶν ἐντολαῖς, οὐρανότυπον σχῆμα προβεβλημένον, εὐανθῆ ποικιλοεργίαν, οὐ μόνον κατὰ τὸ μετέωρον αὐτοῦ τεχνησάμενος, καὶ τοῖς οἰκοῦσιν ἐνδιαίτημα ξένον καὶ καλλοπρεπὲς περιποιησάμενος, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τοὔδαφος ταῖς ποικίλαις καὶ διαχρύσοις ἐγκαταστράψας ψηφίσιν, ὡς ἂν καὶ αἱ πόδες αὐτῶν ταῖς αὐγαῖς τῶν λίθων κατατρυφῷεν· ἐν ᾧπερ τὰς ἐντεύξεις τῷ Κυρίῳ μετὰ τῶν συνόντων ἀποδιδοὺς, μᾶλλον φιλοθεΐας καὶ κατανύξεως ἥστραπτεν ἀμαρύγμασιν· πρὸ πάντων εἰσιὼν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὕστατος ἐκεῖθεν ἀπογινόμενος· καίτοι σπουδαιοτάτων ὄντων ἐνίων τῶν Θεοῦ χάριτι αὐτόθι λοιπὸν C ἀποταξαμένων.

η'. Πρὸς δὲ τοῖς εἰρημένοις, καί τινας ἰδικωτέρας ἐποιεῖτο δεήσεις, ἑαυτὸν ἀποδιαστέλλων τῶν ἄλλων κατὰ τὸ λεληθὸς, καὶ μάλιστά γε καθ' ἃς ἡμέρας ἦγον ἀργίαν, ἐν αἷς καὶ λιβάσι δακρύων τὰς παρειὰς κατέκλυζεν καὶ τοὔδαφος ἐν ᾧπερ ἐτύγχανεν ὢν· τὸ γὰρ [f. 139 a.] τῆς κατανύξεως χάρισμα πλουσίως εἰλήφει παρὰ Θεοῦ, παρ' οὗ πᾶν δώρημα τέλειον δίδοται τοῖς ἀξίοις καὶ πρὸς τοῦτο ηὐτρεπισμένοις· ἐγκράτειαι δὲ τοσοῦτο μᾶλλον ἐξήσκησεν, ὅσῳ καὶ πλέον αὐτὴν συμβαλλομένην εὗρεν τοῖς τῷ Χριστῷ καθαρῶς τε καὶ ἀρυπάρως λατρεύειν ἐθέλουσιν· τὸν γὰρ λογισμὸν ἐπιστήσας ὥσπερ δικαστὴν ἀδέκαστον D πνεύματι καὶ σαρκὶ, οὕτω δι' αὐτοῦ ἐποιεῖτο ἑκατέρου τὸ δέον, ὡς μήτε διὰ τῆς ἄγαν ἀσιτίας τὸ ὁρατὸν αὐτοῦ ἐκλύεσθαι, καὶ πρὸς τὰς ἐν Χριστῷ διακονίας ἄπρακτον παρὰ τὸ εἰκὸς καθίστασθαι, μήτ' αὖ διὰ τὸν κόρον τῶν εἰσκριθέντων τὰς ψυχικὰς ἕξεις ἀκηδείας ἐνέχεσθαι πάθεσιν, ἐξ ἧς ὁ περιεκτικὸς τῷ μοναχῷ συνάγεται θάνατος. Ἀμέλει ἐν τούτοις ἐγχρονίσας ὁ μακαρίτης, ἀρχετύπου τάξιν ἐπεῖχεν τοῖς πράγμασιν· εἰ καὶ μηδέπω σαφῶς τοῖς ὀνόμασιν πάσης ἁπλῶς ἀρετῆς· τοὺς ἀκριβεῖς ἐμποιῶν τοῖς μεταλαμβάνουσι χαρακτῆρας· πρὸς ὃν δὴ βλέποντες οἱ συνασκηταὶ, καὶ μάλιστα ὁ θαυμάσιος Ἰωσὴφ, ὁ καὶ τὴν φύσιν αὐτῷ καὶ τὴν προαίρεσιν προσφυῶς οἰκειούμενος, ἐμορφοῦτο τὴν ψυχὴν τῷ

Digitized by Google

ἐκείνου κάλλει, τοιουτοσθενῆ προθυμίαν τῇ τῶν πρα- A ac fortitudinem similitudine morum ostendens:
κτέων ἐνδεικνύμενος ἐξομοιώσει· διὸ καὶ ἄλλος τις quare et alter quidam Theodorus apud monachos
εἶναι Θεόδωρος παρ' αὐτοῖς εἰκάζετο, πολὺς ἀρετῇ videbatur, in eximiam virtutem ac scientiam pro-
καὶ γνώσει γεγονώς· ὃς καὶ θείᾳ ψήφῳ τῆς ἐν Θεσ- vectus: qui divino suffragio sanctæ Dei Ecclesiæ
σαλονίκῃ ἁγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας ἐν καιρῷ ἰδίῳ Thessalonicensis idoneo tempore gubernaculo præ-
τοὺς οἴακας ἐγχειρισθείς, πλείστας ὑπερορίας καὶ positus, plurima exsilia et custodias pro orthodoxa
φρουρὰς ὑπὲρ τῆς ὀρθοδόξου ἐκαρτέρησε πίστεως· pertulit fide. Cum quo et Antonius, et Timotheus,
μεθ' οὗ καὶ Ἀντώνιος, καὶ Τιμόθεος, Ἀθανάσιός et Athanasius, et Naucratius, et alii deinceps plu-
τε καὶ Ναυκράτιος, καὶ πλεῖστος ἄλλος ὁμιλος ἐφ- rimi qui tunc quidem ascetico vitæ genere, postea
εξῆς, οἳ διὰ τῆς ἀσκητικῆς τηνικάδε [f. 139 b.] ζωῆς vero constantia athletica, membra sua in terris
καὶ τῆς ἀθλητικῆς ὕστερον ἐνστάσεως ἐνέκρωσαν τὰ mortificaverunt, et universam adversarii potentiam
μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ τοῦ ἀντιπάλου πᾶσαν τὴν conculcaverunt.
δύναμιν κατεπάτησαν.

θ'. Ὁ γοῦν Πατὴρ ἡμῶν Θεόδωρος πάντων μὲν 9. Igitur parens noster Theodorus sanctorum
τῶν θεοφόρων Πατέρων μετῄει τοὺς βίους καὶ τοὺς omnium Patrum vitas atque sermones contrito in
λόγους ἐν συντετριμμένῃ καρδίᾳ καὶ πνεύματι τα- B corde participabat et in spiritu humilitatis, unicam
πεινώσεως, μίαν ἐπιζητῶν εἰς τὸν προκείμενον αὐτῷ hanc quærens in proposito sibi scopo utilitatem,
σκοπὸν λυσιτέλειαν, τὸ πῶς δεῖ εὐαρεστῆσαι Θεῷ quomodo scilicet placere Deo oporteat illos qui hu-
τοὺς τὴν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ζωὴν ἑλομένους· διαφερόντως jusmodi vitam elegerint. Præcipue tamen amator
δὲ ἐραστὴς καὶ μιμητὴς λέγεται γεγονέναι τοῦ οὐ- fuisse dicitur atque imitator delapsi illius de cœlo
ρανοφάντορος Βασιλείου· τούτου γὰρ ταῖς ἀσκητι- Basilii: cujus asceticas constitutiones, aliasque
καῖς νομοθεσίαις (4), καὶ ταῖς ἄλλαις μάλιστα τῶν theosophorum librorum doctrinas meditans, sa-
θεοσόφων βίβλων ἐμφιλοσοφῶν δογματοθεσίαις, καὶ pientiæque amplitudinem atque prudentiam magno-
τὸ πλάτος τῆς σοφίας τε καὶ φρονήσεως αὐτοῦ με- pere admirans, totum se ad illius magni similitu-
γάλως ἀποθαυμάζων, ὅλον ἑαυτὸν ἐμπαρεῖχεν εἰς dinem conformabat, nullusque jam pigritiæ ad bo-
ἀφομοίωσιν τοῦ μεγάλου, τῆς ἐπ' ἀγαθοῖς ῥᾳθυμίας num locus in eo reliquus fuit. Et cum comperisset
ἐν αὐτῷ λοιπὸν χώραν οὐκ ἐχούσης· παρεωραμένην neglectum per id tempus asceticorum ejus capitu-
γὰρ εὑρὼν κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τὴν τῶν ἀσκητικῶν lorum præscriptum, ab iis qui in cœnobiis vitam
αὐτοῦ διατύπωσιν ὑπὸ τῶν ἐν κοινοβίοις διαιτᾶσθαι degere elegerant, nempe quia servi, et pecudum
ἀνεχομένων, τῷ δούλους, φημὶ, καὶ βοσκημάτων νο- C greges, ac feminini generis jumenta acquirebantur,
μάδας, καὶ θήλεια περιποιεῖσθαι κτήνη, πλήττεται valde doluit legum harum violationes. Ausus est
μὲν ἱκανῶς τὴν καρδίαν ἐπὶ ταῖς τοιαύταις τῶν νό- igitur ad senem Platonem justo cum consilio ac-
μων ὑπεροψίαις· ἀνδρειοῦται δὲ αὖθις καὶ πρόσεισι cedere, non oportere dicens hunc dissimulare in-
συνετῶς τῷ πρεσβύτῃ Πλάτωνι, μὴ δεῖν φάσκων sanabilem multorum morbum, sed proprio exemplo
παρεᾶσαι τὴν τοιαύτην τῶν πολλῶν ἀθεράπευτον hanc infidelitatis et mundani amoris filiam apud
νόσον, ἀλλὰ τῷ καθ' ἑαυτοὺς ὑποδείγματι τὴν ἐξ multos cohibere novitatem. Nam sanctis indeco-
ἀπιστίας καὶ φιλοκοσμίας συμβαίνουσαν τοῖς πολλοῖς rum esse lucra quærere, quod faciunt mundani, qui
ἀναστεῖλαι καινοτομίαν· καὶ γὰρ ἀκαλλὲς ἁγίοις τὸ non prorsus sanctum vitæ genus susceperunt. Quæ
παρακερδαίνειν ζητεῖν, ἃ τοῖς ἐν κόσμῳ πρέπει, sane res citius verbo peracta fuit, Christo adjuvante,
καὶ πολιτείαν ἐπιτηδεύουσιν τὴν οὐκ εἰς ἅπαν et sanctissimo Platone salutare postulatum ratum
ἡγιασμένην· ὃ δὴ καὶ θᾶττον ἢ λόγος ἐπεραίνετο, habente. Et servorum quidem turbam data missione
Χριστοῦ συνεργοῦντος καὶ τοῦ πανοσίου Πλάτωνος instructamque viatico, arbitratu suo vivere permi-
ἐπικυροῦντος τὸ τῆς ἀξιώσεως [f. 140 a.] σωτηριῶ- serunt: res cæteras egentibus largiti sunt: atque
δες· τὸν μὲν γὰρ ἐσμὸν τῶν οἰκετῶν ἐλευθερίαις ita semet constituerunt manifestiores paternarum
ἐγγράφοις ἐφοδιάσαντες, αὐτεξουσίῳ ποδὶ πολιτεύε- D traditionum observatores, et monastici ordinis bene
σθαι εἴασαν· τὰ δ' ἄλλως ἔχοντα τῶν πραγμάτων compositi sincerius speculum, dum ubique hoc
τοῖς ἐνδέουσιν ἐσκόρπισαν· καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ egregium memorandorum semper virorum facinus
καθιστῶσι σφᾶς αὐτοὺς ἐπιδηλοτέρους ἀκουσμὰς τῶν celebratur: quod recti quidem amatores ad parem
Πατρικῶν παραδόσεων, καὶ μοναχικῆς εὐκοσμίας virtutis zelum excitavit; illos autem qui haud ve-
ἀκαπηλεύτους ζωγράφους, περιηχηθείσης πανταχοῦ ram ascesecos terere viam consueverant, ad Deo
τῆς ἀγαθῆς τοιαύτης τῶν ἀειμνήστων πράξεως· ἣ odibilem invidiam commovit. Verum nostri neque
τοὺς μὲν τῶν καλῶν ἐραστὰς, πρὸς τὸν ὅμοιον τῆς priorum elati laudibus, quasi aliquid magnum fe-
ἀρετῆς διήγειρε ζῆλον· τοὺς δὲ τὴν ἀληθῆ τῆς cissent, ad vanam gloriam delapsi sunt; neque
ἀσκήσεως παραχαράττειν συνεθισθέντας τρίβον, aliorum despectu victi, religiosum præceptum omi-
πρὸς φθόνον ἐρρίπισε τὸν μισόθεον· ἀλλ' οὔτε τοῖς serunt; sed intra recti judicii claustra se continentes,

(4) Idcirco etiam de S. Basilii asceticis minoribus lucubratiunculam edidit Theodorus, genuinum hunc divi Patris fœtum esse defendens; quod nos breve Studitæ scriptum ex codice Vaticano edidimus t. V, part. II, p. 91-93.

Digitized by Google

imminens sibi ab utrisque detrimentum prudenter declinaverunt.

A ἐκείνων ἡδομένοι λόγοις, ὡς μέγα τι κατορθωκότες πρὸς κενοδοξίας ἐξεκυλίσθη ὅλισθον, οὔτε τούτῳ τῷ φαυλισμῷ ἡττηθέντες τῆς θεοφιλοῦς ἔχεσθαι κατολιγώρησαν ἐντολῆς, ἀλλ' ἔσω τῶν τῆς ὀρθῆς κρίσεως ἑαυτοὺς περιφυλάσσοντες κλείθρων, τὴν ἐξ ἑκατέρων βλάβην φρονίμως ἐξέκλιναν.

10. Rebus itaque sic in melius fluentibus, et religiosa familia aucta, quæ instar uberis fertilisque arvi, ab egregiorum agricolarum peritia bene excolebatur, fructumque multiplicem Domino ferebat, recte judicavit sapiens abbas Plato, hominem qui jamdiu divinæ Triadi per omnimodam membrorum mortificationem digne sacrificabat, et sanctitatis purissimum templum erat, sacerdotem simul esse faciendum incruenti ac splendidissimi sacrificii; ideoque pergit cum ipso ad venerabilem patriarcham Tarasium, valde quidem mœrente propter susceptum de se consilium a sancto viro, cedente tamen obedientiæ causa, atque ut ne videretur melius sapere quam Pater suus. Quos divus pontifex tanquam exoptatos thesauros libentissime excipiens, B imposuit Theodoro manum, et sacerdotali consecratione donavit, ab infimo subdiaconatu usque ad ordinem presbyteratus. Cum vero actutum ad proprium monasterium trajecto freto navigassent, haud existimavit divus Theodorus sibi in prioribus tantum exercitiis morandum, quia virtutem incessante motu cieri sciebat; sed veluti pugnacissimus miles, qui multo ante hostes suos jam devicerit, et de illis victoriæ gloriam retulerit, majus deinde robur atque alacritatem postea præ se fert; sic etiam Theodorus, egregius virtutis athleta, sacræ ordinationis gradum, ceu præmium suæ contra inimicas cupiditates victoriæ retulisse reputans, majorumque certaminum argumentum, hunc sibi honorem fore C judicans, non dabat somnum oculis, neque palpebris suis dormitationem, neque requiem temporibus, ut Psalmi verbis utamur, sed carnes suas nocturnis sacrarum Scripturarum meditationibus macerans, ipsam prope naturam vincebat, nec nisi ei summum debitum mirabiliter persolvendum monstrabat, ita ut ne integra quidem hora diu simul noctuque somnum caperet: reliquas vero horas bonis operibus insumeret.

ι'. Ἀμέλει τούτων οὕτω προβάντων, καὶ τῆς κατ' αὐτοὺς ἀδελφότητος αὐξηθείσης, καὶ δίκην λιπαρᾶς καὶ εὐγείου χώρας, τῇ ἐμπειρίᾳ τῶν εὐφυῶν καλλιεργηθείσης φυτοκόμων, καὶ καρπὸν ἀποδιδούσης τῷ Δεσπότῃ πολυπλασίονα, χρῆναι καλῶς ὑπειληφὼς Πλάτων ὁ σοφὸς ποιμνιάρχης, τὸν πολλῷ πρώην ἑαυτὸν τῇ Τριάδι διὰ τῆς παντελοῦς τῶν μελῶν νεκρώσεως ἀξίως ἱερουργήσαντα, καὶ τῆς ἁγνείας καθαρώτατον ὄντα τέμενος, ἀποῆναι καὶ θυηπόλον τῆς ἀναιμάκτου καὶ παμφαοῦς θυσίας, εἰσελαύνει σὺν αὐτῷ πρὸς τὸν θεόληπτον πατριάρχην Ταράσιον· ἀχθομένῳ μὲν ὅτι μάλιστα διὰ τὴν εἰς αὐτὸν γνώμην τοῦ ὁσίου, εἴκοντι δ' ὅλως δι' εὐπείθειαν [f. 140 b.], καὶ τοῦ μὴ δόξαι φρονεῖν τοῦ Πατρὸς βελτίονα· οὓς ὁ θεῖος ἱεροθέτης καθάπερ τινὰς θησαυροὺς ἐπιθυμητοὺς μετὰ πολλῆς προσηκάμενος τῆς θυμηδείας, ἐπιτίθησι τῷ Θεοδώρῳ τὴν χεῖρα, καὶ τελεσιουργεῖ ἐπ' αὐτῷ τὴν τῆς ἱερωσύνης τελείωσιν, ἀπὸ τῆς ἐλάττονος τῶν ὑποδιακόνων ἀρξάμενος, καὶ μέχρι τῆς τοῦ πρεσβυτέρου τάξεως ἐληλυθώς. Ἐπεὶ δὲ ταχέως πρὸς τὸ οἰκεῖον ἐξέπλευσαν μοναστήριον, οὐκ ᾤετο δεῖν ὁ θεῖος Θεόδωρος τοῖς προτέροις ἐμπεριέχεσθαι ἀγωνίσμασι, τὸ τῆς ἀρετῆς ἀεικίνητον εὖ εἰδώς· ἀλλ' ὃν τρόπον στρατιώτης μαχιμώτατος πρώην πολλῷ τοὺς ἀνταγωνιζομένους αὐτῷ τροπωσάμενος, καὶ τῆς κατ' αὐτῶν νίκης τὸ κλέος ἁράμενος, πλείονα ῥώμην καὶ προθυμίαν εἰς τὸ ἑξῆς ἐπιδείκνυται· οὕτω δὴ καὶ Θεόδωρος ὁ τῆς ἀρετῆς ἀθλητής, τὸν τῆς χειροτονίας βαθμὸν βραβεῖον νίκης τῆς κατὰ τῶν πολεμίων παθῶν ἄρασθαι λογισάμενος, καὶ μειζοτέρων ἀγώνων ὑπόθεσιν τὴν προτίμησιν κρίνας, οὐκ ἐδίδου ὕπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς, οὐδὲ τοῖς βλεφάροις αὐτοῦ νυσταγμὸν, ἢ ἀνάπαυσιν τοῖς κροτάφοις, Ψαλμικῶς εἰπεῖν, ἀλλ' ἐκτήκων ἑαυτοῦ τὰς σάρκας ταῖς πανυχίοις μελέταις τῶν ἱερῶν Γραφῶν, ἐκράτει μικροῦ καὶ τοῦ κατὰ τὴν φύσιν ὀφλήματος, καὶ τὴν ἀναγκαιοτάτην ἔκτισιν τῆς οὐσίας ὑπερφυῶς ἐδείκνυ ἐνδεχομένην, ὡς οὐδ' αὐτῆς ὅλης ὥρας διὰ τοῦ ἡμερονυκτίου μεταλαγχάνων τοῦ ὕπνου· τὰς δὲ λοιπὰς ταῖς ἀγαθοεργίαις καταναλίσκων.

11. Age vero cum adeo virtutibus auctum Theodorum cerneret sanctissimus Plato, molitus est non semel hominem, qui jam egregium et singulare vitæ genus agebat, abbatem declarare tendentis sub ejus regimine ad cœlum familiæ, quæ ad centenarium numerum Christi gratia pervenerat. Sed non persuasit ei, qui cæteroqui mollior cera erat ad obediendum; sed tamen probe sciebat impendens illis judicium qui temere ad hujusmodi prælationes accedunt, quarum difficultates magnus ille theologus descripsit dicens: Cum difficile sit scire pa-

D ια'. Οὕτω τοίνυν μεγεθυνόμενον ταῖς ἀρεταῖς ὁσημέραι τὸν Θεόδωρον βλέπων ὁ τρισόσιος Πλάτων, ἠβουλήθη πολλάκις, ὡς ἤδη τὴν εὐφυᾶ καὶ ἀπόλεκτον ἐξησκηκότα ζωὴν, καθηγούμενον αὐτὸν ἀναδεῖξαι τῆς πρὸς [f. 141 a.] οὐρανὸν τρεχούσης ὑπ' αὐτὸν ἀδελφότητος, εἰς ἁπλῆν ἑκατοντάδα τῇ τοῦ Χριστοῦ ἐπεκταθείσης χάριτι· ἀλλ' οὐκ ἔπειθε τὸν ἐπὶ πᾶσιν ἄλλοις κηροῦ μαλακώτερον πειθαρχοῦντα· εἰδότα σαφῶς τὸ ἐπηρτημένον κρῖμα τοῖς τῇ τοιαύτῃ ἀρχῇ ῥιψοκινδύνως προσβαίνουσιν· ἧς καὶ τὸ δυσκατόρθωτον ὁ πολὺς ἐν θεολογίᾳ (5) ὑπέγραψε φά-

[c] Psal. cxxxi, 4, 5.

(5) Gregorius Naz. in orat. 2, 10. Consonat autem Gregorius PP. *Reg. past.* I, 1 : « Ars est artium regimen animarum. »

Digitized by Google

σκων· Χαλεποῦ ὄντος τοῦ εἰδέναι ἄρχεσθαι, κινδυνεύει πολλῷ χαλεπώτερον εἶναι τὸ εἰδέναι ἄρχειν ἀνθρώπων. Πλὴν οὐκ ἔδει μέχρι παντὸς κρύπτεσθαι τὸν νοητὸν λύχνον ὑπὸ τὸν τῆς ὑφεδρείας μόδιον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν τεθῆναι τῆς ποιμαντικῆς ἀναβάσεως, πρὸς τὸ φαίνειν πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ τῇ τῶν φωτοποιῶν αὐτοῦ πράξεων ἐκπρεπεῖ λαμπαδουχίᾳ· νόσῳ γὰρ ληφθεὶς ἐν μιᾷ ὁ ὅσιος Πλάτων, καὶ λάβρῳ πυρετῷ τὰ ἔνδον περικαιόμενος ἐφ' ἱκανὰς ἡμέρας, ὡς καὶ δόξαι πολλοῖς τῶν προσκαίρων ἀφίπτασθαι, ἐπείπερ εἰκὸς ἦν τὸν μετ' ἐκεῖνον προστησόμενον τῆς ποίμνης, ψήφῳ τῆς ἀδελφότητος εἰς τοῦτο τάξεως ἐλθεῖν, σύνοδον ποιεῖται πάντων τῶν ἐν πνεύματι υἱῶν αὐτοῦ, καὶ τούτοις βραχέα ἅττα περὶ τῆς ὁρωμένης αὐτοῦ διεξελθὼν νόσου, ἀξιοῖ διενθυμηθῆναι καὶ εἰπεῖν τίνα αἱροῦνται καταστῆναι αὐτοῖς εἰς ποιμένα· τῶν δὲ ὥσπερ μιᾷ φωνῇ τὸν μέγαν Θεόδωρον ὀνομαστὶ προχειρισαμένων, μεταλαλεῖται αὐτὸν εἰς τὸ μέσον ἐλθεῖν, καὶ δὴ λόγοις τε καὶ σχήμασιν ὡς θανατηφόρος πέλει ἡ νόσος πρὸς αὐτὸν βεβαιωσάμενος, εἶτα καὶ τοῦ πνευματικοῦ συλλόγου τῶν ἐν Χριστῷ ἀδελφῶν τὴν εἰς αὐτὸν ἐξενεχθεῖσαν προσειπὼν ψῆφον, καὶ ὡς θέλημά ἐστι προηγούμενον τὴν αὐτῶν ἀναδέξασθαι φροντίδα, πείθει [f. 141 b.] μόλις ποτὲ εἰς τοῦτο ἐλθεῖν, τρισκαιδέκατον ἀνάγοντα ἔτος τῆς ἀνοθεύτου αὐτοῦ ἐν Κυρίῳ ὑποταγῆς, τῆς δέ γε πάσης ἡλικίας πέμπτον καὶ τριακοστόν· οὕτω τοιγαροῦν ἔρχεται εἰς τὴν τῶν ἀδελφῶν προστασίαν, φόβῳ μὲν καὶ τρόμῳ συνεχόμενος διὰ τὸν παρεπόμενον ἐξ ἀβουλίας ταῖς τῶν ποιμαινομένων ψυχαῖς ὄλεθρον.

ιβ'. Ὅμως οὖν διανίσταται, καὶ τῆς φίλης ἀπραγμοσύνης τὸ περιὸν ἀφειδήσας, ἐναγώνιος γίγνεται, καὶ παρασκευάζεται πρὸς τὸν καταρτισμὸν τῆς ποίμνης· καὶ δὴ τῷ μόνῳ πανσόφῳ καὶ δυνατῷ Θεῷ τῷ τοὺς ἀσθενεῖς περιζωννύοντι δύναμιν, καὶ αὐτοὺς σοφοῦντι τοὺς τυφλοὺς τεθαρρηκώς, ἀναλαμβάνει τὰ ὅπλα τοῦ φωτός, τὰς Γραφικάς, φημί, εἰσηγήσεις· καὶ καθίσταται ἐν μέσῳ τῆς ἱερᾶς ἐκείνης συγκλήτου οἷά τις ἐμπειροπόλεμος καὶ κραταιὸς ὑπερτίναξ· καὶ τῆς διδασκαλίας διαχειρισάμενος τὴν διαπρύσιον σάλπιγγα, ὑποφωνεῖ τοῖς συνασπισταῖς τὴν πρὸς τοὺς νοητοὺς δυσμενεῖς ἐπιστημονικὴν παράταξιν, τύξα τούτοις καὶ δόρατα, θυρεούς τε καὶ κράνη καὶ φωνὰς τροπαιοφόρων ἀλαλαγμῶν διεσμιλευμένως ἐναρμοσάμενος· καὶ στερεοῖ οὕτω γε τὰς τούτων ψυχὰς κατὰ τῶν ἀφανῶν Μαδιηνέων, καὶ δείκνυσιν αὐτοῖς τὸ ποῖα ποίοις, καὶ τίνα τίσι, καὶ πῶς καὶ πότε κεχρῆσθαι προσήκει τῶν ἐνθυμημάτων καὶ λογισμῶν καὶ λόγων τε καὶ πράξεων, δι' ὧν σὺν Θεῷ δυνήσονται τῶν νοητῶν ἀλλοφύλων τοὺς λόχους ὑπεκδραμεῖν, καὶ τὰ κατ' αὐτῶν τῆς νίκης σύμβολα περιφανῶς ἀναστήσασθαι.

ιγ'. Εἶχεν μὲν οὖν ὁ ἱερὸς Πατὴρ ἡμῶν καὶ τὸν οἰκεῖον βίον ἀληθῶς σιωπῶσαν παραίνεσιν· καὶ τὸ κατ' ἀμφοῖν δὲ κατάστημα τῶν ἠθῶν [f. 142 a.] ἐξιόπιστον προὐβάλλετο πρέσβυν, δυσωπῆσαι αὐτοὺς δυνάμενον πρὸς ἀνάληψιν τῶν ὑπὲρ ἀρετῆς πόνων· ἀλλ' ἐπεὶδὴ πρὸς τὸ ἄγαν ἐξασκῆσαι σοφίαν θείαν τε

A rere, tum multo difficilius videtur scire hominibus imperare. Verumtamen haud perpetuo celari oportebat spiritalem hanc lucernam sub humilis sellulæ modio, sed super candelabrum ponenda erat pastoralis apicis, ut luceret omnibus qui domi erant, splendidorum suorum actuum insigni fulgore. Igitur aliquando correptus morbo sanctus Plato, vehementique febre ad plures dies intus exæstuans, ut multis quoque videretur hac temporali vita propediem abiturus; quia opus erat eum, qui post ipsum familiæ præfuturus erat, communi fratrum suffragio ad hujusmodi gradum accedere; concilium convocavit Plato suorum omnium spiritalium filiorum, et cum his breviter de suo præsente morbo locutus, rogavit ut deliberarent ac dicerent, quem-
B nam sibi eligerent constitui pastorem. Illis autem una veluti voce magnum Theodorum nominatim eligentibus, accersivit eum in medium Plato, verbisque et gestibus mortiferum esse morbum suum affirmans, tum et spiritalis fratrum in Christo cœtus decretum de eo editum significans, et quod omnino opus esset eum abbatem constitutum illorum curam gerere, ægre ei persuasit ut rei demum assensum accommodaret, cum jam tertio decimo anno sinceram in Christo obedientiam profiteretur, ætatis autem quintum supra triginta annum ageret. Sic ergo ad fratrum præfecturam accessit, metu sane et tremore perculsus, ob periculum quod subditorum animabus ex rectorum imprudentia solet
C accidere.

12. Nihilominus animum resumpsit, et dilectam quietem deinceps omittens, fit actuosus, et ad gregis sui rectam constitutionem accingitur: solique sapientissimo ac potenti Deo, qui infirmis vires suppeditat, et cæcis ipsis dat sapientiam, confidens, assumit arma lucis, Scripturarum, inquam, doctrinas, consistitque in medio illo sacro cœtu tanquam veteranus ac fortis propugnator: magisteriique arripiens vocalissimam tubam, vocat concertatores suos ad bene compositam adversus intellectuales hostes aciem, arcus illis et lanceas, scuta et galeas, et triumphantium clamores accurate subministrans et aptans. Atque ita horum animos contra invisibiles Madianitas confirmat;
D demonstratque illis, qualia qualibus, quæ quibus, quo modo et quando adhibenda sint, in cogitando sive deliberando vel loquendo vel agendo, ita ut, cum Dei ope, intellectualium Philistæorum insidias effugere possent, et victoriæ contra illos tropæa splendide erigere.

13. Habebat ergo sacer parens noster vitam propriam tacitæ reapse instar adhortationis, suorumque morum exactam conformationem, tanquam fide dignissimum oratorem præ se mittebat, qui illos pudore veluti adigeret ad suscipiendos virtutis ergo labores. Sed quia, præter quam quod in divina

Digitized by Google

humanaque sapientia exercitus, didascalicam etiam facultatem a perennibus Spiritus scatebris hauserat, unde perpetuo rationalem mentis pacem derivabat; fluenta quoque vivificæ doctrinæ effundebat: aliumque ardente cupiditatum flamma jam consumendum rore veluti refrigerabat, et animæ exitiosos voluptatis carbones in cinerem redigebat: alium pravis cogitationibus interne laborantem, atque ab his ad peccati mortem impulsum, ceu quidam cœlestis medicus invisens, et medicinalem salutarium verborum laboranti calicem propinans, ab insidente peste mirabiliter expediebat. Atque ita utrimque, opere inquam et doctrina, utilis fiebat; dum ad se venientibus Theodorus, modo singulis pro confessionis qualitate antidota infirmitatum suppeditaret; modo communiter in Ecclesia, post matutinos hymnos expletos, cunctis simul utilem homiliam diceret; hancque ter in hebdomada spiritalem alimoniam, tanquam benivolus œconomus conservis suis distribueret; cum timore scilicet atque amore erga communem Dominum et Salvatorem omnium Christum.

Α καὶ ἀνθρωπίνην, καὶ τὸ διδασκαλικὸν ἀπειλήφει παρὰ τῶν ἀεννάων ὑδάτων τοῦ Πνεύματος, ὅθεν συνεχῶς τὴν λογικὴν ἀνεστόμου τῆς διανοίας εἰρήνην, καὶ τὰ ῥεῖθρα τῆς ζωηφόρου ἐξέβλυζε διδασκαλίας· καὶ τὸν μὲν καταπιμπρᾶσθαι μέλλοντα τῇ πυριφλέκτῳ τῶν παθῶν καμίνῳ κατεδρόσιζέ τε καὶ ἀπετέφρου τοὺς τῆς ἡδονῆς ψυχοβλαβεῖς ἄνθρακας· τὸν δὲ νοσοῦντα κατὰ τῶν ἔνδον ἐκ πονηρῶν λογισμῶν ἄνθρωπον, καὶ πρὸς τὸν τῆς ἁμαρτίας ὑπὸ τούτων ἐπειγόμενον θάνατον, ὥσπερ τις οὐράνιος ἀκέστωρ ἐπισκεπτόμενος, καὶ τὴν ἀλεξίκακον τῶν σωτηρίων λόγων ἐπιδιδοὺς τῷ κάμνοντι κύλικα, τῆς κατεχούσης λώβης παραδόξως ἀπήλλαττεν· καὶ οὕτως ἀμφοτέρωθεν πράξεως δή, λέγω, καὶ θεωρίας ὠφέλιμος ἦν, ὅτι τοῖς φοιτῶσι Θεόδωρος, πῇ μὲν ἰδίᾳ ἑκάστῳ Β πρὸς τὴν ἐξαγγελτικὴν ποιότητα καὶ τὰς ἀντιδόσεις ποιούμενος τοῖς κακοσίτοις· πῇ δὲ κατὰ κοινοῦ ἐπ' ἐκκλησίας μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν ἑωθινῶν ὕμνων, πᾶσιν ὁμοῦ διαλεγόμενος τὰ συμφέροντα, καὶ τοῦτο τρὶς τῆς ἑβδομάδος τὸ πνευματικὸν τοῦ λόγου σιτηρέσιον ὡς εὐγνώμων ἐπίτροπος τοῖς συνδούλοις οἰκονομούμενος, φόβῳ τε καὶ πόθῳ τῷ πρὸς τὸν κοινὸν Δεσπότην καὶ Σωτῆρα τῶν ὅλων Χριστόν.

14. Sed jam tempus nos vocat ut ad luctæ stadium, in quo magnus hic religionis pugil certavit, accedamus. Regnabat illa ætate, solus in imperio, Constantinus religiosissimæ Irenes filius, qui in luxuriosa et effreni juventa ardentibus carnis moribus victus, priore legitima dimissa conjuge, et per vim tonderi jussa, aliam adulterino modo, ceu olim Herodes, libere duxerat, nomine Theodoten: quo infelici flagitio scandalum non Dei Ecclesiæ tantummodo, verum etiam gentium principibus et toparchis intulerat. Et divus quidem patriarcha Tarasius concubinatum hunc improbans, nuptialem coronam his imponere recusaverat, et illegitimam copulam comprobare: etenim impuris animabus non fit conciliator Christus, ut ait alicubi nescio quis ante nos vir sanctus. Sed Josephus quidam presbyter, et ejusdem sanctissimæ Magnæ Ecclesiæ œconomus, qui adulteris familiaris erat, negotium hoc sibi sumpsit audacter, et prævaricatores illos coronavit, divini humanique juris fines prætergrediens. Contigitque dilatari hujusmodi malum non in regia solum urbe, verum etiam in longinquis valde regionibus. Sic enim Longobardiæ rex, sic ille Gothiæ, sic Bosphori princeps, hujus legis violationi confidentes, adulterinis amoribus et incontinentibus cupiditatibus semet implicuerunt, Romanorum imperatoris facinus speciosæ loco defensionis habentes; quasi sicut ille hoc patraverat, ita etiam patriarcha aliique cum eo episcopi idem flagitium comprobavissent.

ιδ'. Ἀλλ' ἰτέον λοιπὸν, τοῦ καιροῦ καλοῦντος ἡμᾶς, ἐπὶ τὰ τῆς ἀθλήσεως σκάμματα τοῦ μεγάλου τούτου τῆς εὐσεβείας παγκρατιαστοῦ. Κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἐβασίλευσεν μονοκρατορήσας Κωνσταντῖνος ὁ τῆς φιλοχρίστου [f. 142 b.] Εἰρήνης υἱὸς, ὅστις τὸ τῆς νεότητος ἀνειμένον τε καὶ ἀπαιδαγώγητον ἔχων, καὶ τοῖς τῆς σαρκὸς διαπύροις ἡττηθεὶς C σκιρτήμασιν, ἀθετήσας τὴν πρότερον αὐτῷ κατὰ νόμους γεγαμημένην, καὶ ταύτην ἀποκαρθῆναι βεβιασμένως ποιήσας, ἑτέραν μοιχικῷ τρόπῳ, κατὰ τὸν πάλαι Ἡρῴδην, ἀνυποστόλως ἠγάγετο, ἧς τὸ ὄνομα Θεοδότη, σκάνδαλον παρεισάξας ὁ δείλαιος μέγιστον, οὐ μόνον τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς τῶν ἐθνῶν ἀρχηγοῖς καὶ τοπάρχαις· ὁ μὲν γὰρ θεῖος πατριάρχης Ταράσιος τὸ τοιοῦτον ἀπευδοκῶν συνοικέσιον, τὴν εἰς αὐτοὺς στεφανικὴν ἀποστρέφεται χειροθεσίαν, τῷ παρανόμῳ τῆς μίξεως οὐ συναινῶν ἐνεργήματι· ψυχαῖς γὰρ βεβήλοις ἀσυναφὴς ὁ Χριστὸς, ὡς πού τις ἔφη τῶν πρὸ ἡμῶν ἁγίων· Ἰωσὴφ δέ τις πρεσβύτερος καὶ οἰκο- D νόμος τυγχάνων τῆς αὐτῆς ἁγιωτάτης Μεγάλης Ἐκκλησίας, τῶν μοιχωμένων τε συνήθης ὤν, ἀναδέχεται τολμηρῶς τὸ ἐγχείρημα, καὶ στεφανοῖ τοὺς ἀθέσμους, ἔξω θεσμῶν ἀποσκιρτήσας θείων καὶ ἀνθρωπίνων· καὶ γίνεται προβολὴ τοῦ τοιούτου κακοῦ οὐ μόνον ἐπὶ τῆς βασιλευούσης, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ταῖς ἐξωτάτω χώραις· οὕτω γὰρ ὁ τῆς Λογγιβαρδίας ῥὴξ, οὕτως ὁ τῆς Γοτθίας, οὕτως ὁ τῆς Βοσπόρου τοπάρχης, τῇ λύσει ταύτης τῆς ἐντολῆς ἐπερειδόμενοι, μοιχικαῖς ὀρέξεσι καὶ ἀκράτοις ἐπιθυμίαις ἑαυτοὺς περιέπειραν, τὴν τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων πρᾶξιν εὐπροφάσιστον ἔχοντες ἀπολογίαν, ὡς ἐκείνου μὲν τῷ αὐτῷ περιπεσόντος, ἀποδεδεγμένου δὲ παρά τε τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἀρχιερέων.

15. His nequitiis cognitis, vir Christi characteresignatus, et omnimodæ justitiæ semper aperteque

ιε'. Ταῦτα οὖν τὰ παράνομα διαγνοὺς ὁ κατὰ Χριστὸν Ἰησοῦν χαρακτηριζόμενος ἄνθρωπος [f. 143 a.],

Digitized by Google

καὶ πᾶσαν ὡς δυνατὸν ἑκάστοτε δικαιοσύνην προ- A tenax, et homogeneo sibi populo paternis viscerifανῶς ἀποπληρῶν, τοῦ τε ὁμοφύλου γένους πατρικοῖς προμηθούμενος σπλάγχνοις, ἠνιᾶτο, ἐδυσφόρει καθ' ἑαυτὸν, τὴν ἁπάντων ὁμοῦ ἀπωδύρετο ἀπώλειαν τῶν τε νῦν καὶ τῶν μετὰ ταῦτα· ἐδεδίει γὰρ εἰκότως μή πως εἰς νόμον τοῖς ἀνοήτοις ἡ τοῦ κρατοῦντος ἀλογιστία παραδεχθεῖσα, ἀνίατον παραπέμψῃ ταῖς ὕστερον γενεαῖς τὸ πραχτέον· διά τοι τοῦτο οὐ παρασιωπᾷ τοῦ μὴ ἐλέγξαι τὸ πῆμα, ἀλλ' ἀπορρήγνυσιν ἑαυτὸν σὺν τῷ ἰδίῳ πατρὶ τῆς ἐκείνων εὐθὺς κοινωνίας. Ἀκουστὴ δὲ γίνεται ἡ κατὰ Θεὸν αὐτῶν τῆς μοιχείας ἀποστροφὴ εἰς τὰ τοῦ βασιλέως ὦτα· ὁ δὲ πρῶτα μὲν ἐπιεικεύεται οὐκ ἀγαναχτῶν πρὸς τὸ κακόφημον· καὶ δι' ἑτέρων τοῦτο μαθὼν καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς μοιχαλίδος, τρόπον τινὰ κατεπτηχὼς τὴν τῶν μακαρίων διάζευξιν, ὡς τὸ B ἀσύγκριτον ἐχόντων καὶ περίβλεπτον ἐν τῇ τῶν μοναχῶν πολιτείᾳ· ἔπειτα δὲ κινεῖται παντοίως μηχανώμενος τοὺς ἀχειρώτους χειρώσασθαι εἰς τὸ συνθέσθαι τῷ κατ' αὐτὸν μύσει, μάλιστα τοῦτ' ἐλπίσας, διὰ τὸ συγγενίδα αὐτῶν εἶναι τὴν εἰς τὰ βασίλεια προσειλημμένην· ὅτι ἐξαδέλφη ἐτύγχανε τοῦ Πατρὸς ἡμῶν Θεοδώρου ἡ συστεφανωθεῖσα τῷ Κωνσταντίνῳ. Ὅθεν καὶ προετρέψατο αὐτὴν χρυσίον αὐτοῖς ἀποστεῖλαι, μετὰ τῆς ἑπομένης ἐξ αὐτῶν προσκυνήσεως· ὡς δὲ ἐψεύσθη τῆς ἐλπίδος, ἀνωτέρους αἰσθηθεὶς τῆς ἑαυτοῦ κολακείας τοὺς θεοφόρους, ἑτεροίως τὴν πρὸς αὐτοὺς ἐπιτηδεύει πάλην· προσποιησάμενος γὰρ τὴν τῶν αὐτομάτως γῆθεν ἀναδιδομένην θερμῶν ἀπόλαυσιν, τὴν εἰς Προῦσαν ποιεῖται ἄφιξιν ἀνακτορικὴν, οἰηθεὶς ὡς πάντως C ἐλεύσονται πρὸς αὐτὸν οἱ ἀοίδιμοι, τὴν ἐξ ἔθους [f. 143 b.] μετὰ τῶν ἄλλων ἀπονεμοῦντες προσκύνησιν· ἐπεὶ δὲ τῶν δοκηθέντων αὐτῷ οὐδὲν εἰς πέρας ἀπέβη, θυμαίνεται μὲν κατὰ φρένα, παλινοστεῖ δὲ τῶν ἀθώων.

bus consulere solitus, angebatur, ægre ferebat, et universalem pariter perniciem deflebat præsentium ac posterorum. Merito enim timebat ne, si legis instar ab insipientibus regnantis insania exciperetur, inemendabilis hæc norma agendi posteris generationibus fieret. Idcirco hoc damnum silentio non dissimulavit, sed se cum patre suo (Platone) ab illorum communione secrevit. Ecce autem istorum secundum Deum adulterii detestatio ad imperatoris aures defertur: qui initio æquanimiter tulit, neque illi oblocutioni succensuit. Verumtamen ab aliis rursus rem intelligens et ab ipsa adultera, territus aliquantum a beatorum virorum secessione, quorum summa et incomparabilis erat in monastica vita laus; cœpit dare sedulam operam ut invictos vinceret, quo suo flagitio consentirent; sperans se id maxime consecuturum, per ipsorum affinem quam in regium fastigium assumpserat: erat quippe ex sorore Theodori Patris nostri nata Theodote hæc quæ nupserat Constantino. Quare eamdem hortatus est, ut monachis aurum mitteret cum utriusque reverenti salutatione. Sed postquam spe sua falsus, excelsiores sensit esse divos illos assentatione sua, aliter pugnam instruit. Simulans enim se ad calidas aquas, quæ sponte de tellure scatent fruendas pergere, Prusam cum regio comitatu venit, fore omnino putans, ut duumviri inclyti cum cæteris ad se salutandum de more venirent. Sed postquam nihil eorum quæ sperabat accidit, iram mente concepit, reversusque quantocius ad regiam sedem, magnopere contra innocentes cædem minasque spirabat.

ὡς τάχιστα εἰς τὰ βασίλεια, μεγάλα φυσῶν κατὰ

ις'. Καὶ δὴ μεταπεμψάμενος τὸν ἐπὶ τῶν σχολῶν δομέστικον, ἀποστέλλει σὺν αὐτῷ καὶ τὸν στρατηγὸν τοῦ ὀψικίου πρὸς τοὺς ὁσίους τὰ τῆς κακώσεως ἐνεργήσοντας· οἵτινες καταλαβόντες τὸ μοναστήριον, μαστίζουσι μὲν βουνεύροις εἰς κόρον τὸν ἀεὶ τοῦτο διὰ Χριστὸν διῳῶντα, καὶ ἑτέρους τρεῖς τῶν τὰ πρῶτα φερόντων ἀδελφῶν· ἐξορίζουσι δ' αὐτὸν σὺν ἄλλοις δέκα τῶν ἐπισημοτάτων τῆς ἀδελφότητος ἐν D Θεσσαλονίκῃ, προστάξαντες τοῖς ἀπάγουσιν αὐτοὺς ἐγκεκλεισμένους παραφυλάττειν ἀσφαλῶς, οὐχ ἅμα πάντας κατὰ τὸ αὐτὸ, ἀλλ' ἀνὰ μέρος ἕκαστον καὶ ἀποστάδην ἀλλήλων ἐν διαφόροις οἰκίσκοις, πρὸς τὸ μὴ ἐξεῖναι τὸν τυχόντα πρὸς τὸν ἕτερον ἀπελθεῖν· τὸν μέντοι μακάριον Πλάτωνα ἐν τῇ τοῦ ἁγίου Σεργίου μονῇ ἐκπέμπουσιν ἀπρόϊτον, καὶ αὐτὸν ἐκεῖσε μένειν ἐγκελευσάμενον· ἀλλ' οἷον καὶ ὅσον κατόρθωμα τῇ οἰκουμένῃ πάσῃ ὁ τοῦ Θεοφόρου Πατρὸς ἡμῶν ἐκτετέλεκεν ἄεθλος, ἔξεστιν εὐθὺς συνιδεῖν· οἱ γὰρ ἐν τοῖς κλίμασι τῆς κατὰ Χερσῶνα καὶ Βόσπορον παροικίας ἐπίσκοποι καὶ πρεσβύτεροι, πρὸς δὲ καὶ τῶν μοναστῶν οἱ θεοειδέστεροι, τὴν τοῦ θείου Πατρὸς ἡμῶν ἐπακούσαντες πρᾶξιν, καὶ συνηγοροῦσαν

16. Accitum igitur scholæ palatinæ domesticum mittit cum opsicii præfecto, ut sanctos homines cruciatibus vexarent: qui ad monasterium profecti taureis abunde flagellant eum qui diu id optaverat Theodorum, tresque alios in dignitate constitutos fratres: illumque, cum decem aliis monasterii notabilioribus, Thessalonicam exsulem pellunt, mandantes iis qui ducebant, ut tuta custodia observarent, nec simul omnes uno loco, sed seorsum singulos, et invicem dissociatos in variis domunculis, ne cui ad alios liceret accedere. Et quidem beatum Platonem ad sancti Sergii monasterium absque ullius accessu relegarunt, ibique manere jusserunt. Age vero quale quantumque hoc exempium inspirati a Deo Patris nostri mundo universo extiterit, statim cognoscere licuit. Ecce enim in partibus Chersonis et Bosphori regionum illarum episcopi, ac presbyteri, et monachorum religiosiores, divi Patris nostri acta audientes, sanctisque Evangeliis consona judicantes, præclare constantiam ejus in hoc bono opere æmulari cœperunt: ut tunc quoque adimpleretur illud:

Digitized by Google

Vestra æmulatio provocavit plures in bonum [d]; ideoque statim cœperunt rejicere omnium illorum, qui juniori Constantino paria agebant, dona ecclesiis Dei oblata; eosdemque a sanctis et immaculatis Christi mysteriis excluserunt. Dixeruntque ipsi quoque consona religioso Theodoro iis qui Christianissimam traditionem flocci faciebant: Non licet vobis habere mulieres præter latas a Christo leges. Sed postremo et ipsi propriis ecclesiis ædibusque pelluntur, et alia pro persecutorum libito patiuntur; ira scilicet belligerante maxime, ceu atroce milite, et violentam manum intendente.

A εὑρηκότες τοῖς θείοις Εὐαγγελίοις, ζηλοῦσιν ἐν καλῷ τὴν αὐτοῦ παῤῥησίαν· ὡς πληροῦσθαι κἀνθάδε τὸ, *Ὁ ζῆλος ὑμῶν ἠρέθισε τοὺς πλείονας εἰς τὸ ἀγαθόν*· καὶ παραυτὰ μὲν ἀπρόσδεκτα τίθενται τὰ προσφερόμενα δῶρα τῶν τὰ αὐτὰ τῷ νεωτέρῳ Κωνσταντίνῳ πραξαμένων ταῖς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις· ἀφορίζουσι δ' αὐτοὺς καὶ τῶν σεπτῶν καὶ ἀχράντων τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων· λέγουσι καὶ αὐτοὶ συνῳδὰ τῷ ἱερόφρονι Θεοδώρῳ πρὸς τοὺς φαυλίσαντας [f. 144 a.] τὴν Χριστιανικωτάτην παράδοσιν· Οὐκ ἔξεστιν ὑμῖν ἔχειν γυναῖκας παρὰ τοὺς τεθέντας Χριστόθεν νόμους· τέλος ἀπελαύνονται καὶ αὐτοὶ τῶν ἰδίων ἐκκλησιῶν καὶ κατασκηνώσεων· καὶ τἆλλα δὲ πάσχουσιν, ὅσα τοῖς δρῶσίν ἐστιν καταθύμια· θυμοῦ στρατηγοῦντος μάλιστα τοῦ δεινοῦ ὁπλίτου καὶ χειρὸς βιαίας ἐπιτιθεμένης.

17. Abhinc tamen timor per universum propemodum Romanorum imperium occupavit talia agentes, fitque incontinentibus frenum, piorum persecutio; atque ita inhibetur hujus mali cursus, quominus ulterius procedat. Etenim cupiditates, nisi castigentur, continuo in pejus more anguis serpunt; cor mentemque pervadunt, et quem corripiunt prorsus enecant. Quod ne forte eveniret, sanctissimi Spiritus gratia in prædictis pugilibus elucens, publice coarguit nequitiæ opus. Atque ita celebrior magnus Theodorus evasit, Præcursoris imitator visus et Eliæ Thesbitæ, non in proximis tantum regionibus sed ubique terrarum. Nam toto imperantis Constantini tempore in urbe Thessalonica detentus, ad remotissimas usque regiones, suorum recte factorum prærogativas diffundebat. Scripsit etiam ad papam senioris Romæ, per suos discipulos quæ acta fuerant significans: exceptumque fuit id viri officium magnifice, tanquam ejus qui chara Deo nuntiare non omisisset: rescriptumque ab eo recepit, quo ipsius pro tuenda honestate constantiam ac decertationem laudabat, qua divi Præcursoris animositatem nobiliter exæquaverat.

B ιζ'. Ἐκ δὲ τούτου φόβος ἐπιπίπτει καθ' ὅλην μικροῦ τὴν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἐπὶ τοὺς τὰ τοιαῦτα πράσσοντας· καὶ γίνεται τοῖς ἀκολασταίνουσι κημὸς ὁ τῶν εὐσεβῶν διωγμός, καὶ ἀναστέλλεται ταύτῃ τοι ἡ τοῦ κακοῦ τοῦδε φορά, τοῦ μὴ πρόσω προβαίνειν· τὰ γὰρ ἀνε[πί]πληκτα τῶν παθῶν ἕρπει μὲν ἀεὶ πρὸς τὸ αἴσχιον ὡς ἔχις· καταδράττεται δὲ καρδίας καὶ νοῦ, καὶ εἰς ὅλισθον ἄγει παντελῆ τὸν ἁλόντα· ὅπερ ἵνα μὴ γένηται, ἐν τοῖς προειρημένοις ἀθληταῖς ἡ χάρις τοῦ παναγίου ἐκλάμψασα Πνεύματος, ἤλεγξεν ἀναφανδὸν τῆς παρανομίας τὸ ἔργον· καὶ οὕτω μᾶλλον ὁ μέγας Θεόδωρος διαβοητότερος καθίσταται, μιμητὴς τοῦ Προδρόμου δεικνύμενος, καὶ Ἠλίου τοῦ Θεσβίτου, οὐ μόνον ἐν τοῖς περιοίκοις, ἀλλὰ καὶ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης· C ἐν γὰρ τῇ Θεσσαλονικέων τὸν ἅπαντα χρόνον τῆς Κωνσταντίνου βασιλείας περιφρουρούμενος πόλει, εἰς τὰς ἐξωτάτω χώρας τὰ τῶν ἰδίων κατορθωμάτων ἀπέπεμπε προτερήματα. Γεγράφηκε δὲ καὶ τῷ πάπᾳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης δι' οἰκείων αὐτοῦ μαθητῶν δῆλα ταῦτα καταστησάμενος· καὶ ἀπεδέχθη παρ' αὐτοῦ μεγάλως, ὡς μὴ ὑποστειλάμενος ἀναγγεῖλαι τὰ φίλα Θεῷ· παρ' οὗ καὶ ἀντίγραφα ἐδέξατο καταγεραίροντα αὐτοῦ [f. 144 b.] τὴν ὑπὲρ τοῦ καλοῦ ἔνστασίν τε καὶ ἄθλησιν, ὡς ἐξισουμένην τῇ τοῦ θείου Προδρόμου ἀξιοπρεπῶς παῤῥησίᾳ.

18. Sed quoniam ait Scriptura: *Rex audax in mala incidet. Et viæ impiorum tenebrosæ* [e], *nesciunt quomodo offendunt* [f], haud diu post, seditionem a proprio exercitu passus Constantinus, utroque oculo privatur, ipsoque regno ejicitur, ceu invisum pondus et intolerabile: rursusque elevatur mater ejus religiosa Irene, quam ipse antea, libidinosissime vivens, regali palatio ablegaverat. Hæc igitur religiosissima femina, statim ac regni gubernacula cepit, magnum ab exsilio revocavit Theodorum, eumdemque sanctissimo patriarchæ Tarasio reconciliavit; Josepho, post Constantini depositionem, sacerdotali dignitate spoliato. Dixitque ambos illos recte, et quod Deo placitum fuerat egisse; Theodorum quidem, quia evangelicorum dogmatum usque ad cruciatus et sanguinem assertorem se præbuis-

ιη'. Ἀλλ' ἐπειδή, φησὶν ἡ Γραφή, *Βασιλεὺς θρασὺς ἐμπεσεῖται εἰς κακά· καὶ αἱ ὁδοὶ τῶν ἀνόμων σκοτειναί, οὐκ οἴδασι πῶς προσκόπτουσιν*, οὐ μετὰ πολὺν χρόνον ἐπανάστασιν πρὸς τοῦ ἰδίου ὑποστὰς στρατεύματος ὁ Κωνσταντῖνος, ἀπορφανίζεται D μὲν ἀμφοτέρων τῶν ὀφθαλμῶν, ἐκρίπτεται δὲ καὶ αὐτῆς τῆς βασιλείας, ὥσπερ τι φορτίον εἰδεχθὲς καὶ δυσβάστακτον, καὶ ἀνίσταται πάλιν ἡ τούτου μήτηρ καὶ Χριστοφιλὴς Εἰρήνη, ἣν ἐκεῖνος πρώην, ἀσω[τό]τατα διαπραττόμενος, τῶν βασιλικῶν ἀλλοτρίαν ἀπέφηνεν ἐνδιαιτημάτων. Αὕτη οὖν ἡ θεοφιλεστάτη ἄνθρωπος, ἅμα τοῦ ἐπειλῆφθαι τὰ τῆς βασιλείας πηδάλια, ἀνακαλεῖται μὲν τῆς ἐξορίας τὸν μέγαν Θεόδωρον, ποιεῖ δὲ αὐτὸν ἐνωθῆναι τῷ ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ Ταρασίῳ, τοῦ Ἰωσὴφ μετὰ τὴν ἐκβολὴν Κωνσταντίνου τῆς ἱερατικῆς ἀπογυμνωθέντος ἀξίας· καλῶς πεπραχέναι

[d] II Cor. IX, 2. [e] Prov. XIII, 17 sec. LXX. [f] Prov. IV, 19.

Digitized by Google

λέγουσα καὶ θεαρέστως τοὺς ἀμφοτέρους· τὸν μὲν, ὡς τῶν εὐαγγελικῶν δογμάτων μέχρις αἵματος καὶ ποινῶν ἀναφανέντα συνίστορα, καὶ διὰ τούτου τοῖς μεταγενεστέροις τὴν καθαρὰν πραγματευσόμενον τῶν ψυχῶν σωτηρίαν· τὸν δὲ, ὡς οἰκονομήσαντα συμφερόντως, καὶ τοῦ οἰστροῦντος ἄνακτος τὴν κακότροπον ἐκμοχλεύσαντα γνώμην, τὰ χείρω τῶν πρὸ αὐτοῦ βεβασιλευκότων ἐπαπειλοῦντος ποιήσειν εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, εἰ τῶν κατὰ νοῦν ἀποπέσοιεν· ταῦτα δὲ καὶ ὁ θεῖος Ταράσιος ἐβεβαίωσε, συναφθεὶς τῷ καθ' ἡμᾶς Πατρὶ, ὡς ἀνεγράψατο αὐτὸς οὗτος ὁ ἀθλητὴς τοῦ Σωτῆρος Θεόδωρος· οἷς [f. 145 a.] καὶ ἡμεῖς στοιχήσωμεν, καὶ μηδέτερον μέρος κακίσωμεν, ἀλλ' ἑκατέρους ἀποδεχόμενοι, ταῖς εὐαγγελικαῖς φωναῖς πειθαρχεῖν εἰσέτι μὴ παραιτησώμεθα· τὰ γὰρ οἰκονομικῶς γινόμενα, οὐ νόμος· ἀλλ' οὐδὲ πάντα τὸ ἄψεκτον κέκτηνται· ἐπεὶ καὶ Παῦλος ᾠκονόμησε περιτεμὼν τὸν Τιμόθεον, καὶ οὐκ εἰς νόμου τάξιν τοῦτό γε κεκράτηκεν· αὐτὸς γὰρ καὶ ταύτην ἀνέτρεψεν, διωλύγιον ἐκβοῶν· *Εἰ περιτομὴν κηρύσσω, τί ἔτι διώκομαι;*

ιθ'. Τοίνυν πνευματικῆς εὐφροσύνης συναπολαύσας τῷ πανιέρῳ Ταρασίῳ ὁ Πατὴρ ἡμῶν Θεόδωρος, ἐξεισιν εἰς τὸ κατ' αὐτὸν φροντιστήριον, καὶ συντρέχουσιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἔνθεν κακεῖθεν τὰ διασκορπισθέντα τῇ αὐτοῦ ἀπουσίᾳ πρόβατα. Ἀνεῖται δὲ τῆς φρουρᾶς καὶ ὁ τῶν Πατέρων Πατὴρ Πλάτων ὁ ὁσιώτατος καὶ ἀρχιτέκτων ταύτης τῆς θεοσυστάτου τῶν ἀδελφῶν ἱερᾶς σκηνοπηγίας· καὶ συναγείρεται πλεῖστος ὅμιλος ὡς αὐτοὺς ἔκ τε τῶν πέλας καὶ τῶν πόρρωθεν, οἷά τινας προμάχους γενναιοτάτους ἀπὸ τῆς ὑπὲρ εὐσεβείας πολεμικῆς ἐπανελθόντας θεάσασθαι παρατάξεως· διαφημίζεται δὲ κατὰ τὸ μᾶλλον ἔτι ἡ τοῦ Σακκουδίωνος προσηγορία, καὶ Θεόδωρος ἐν τοῖς ἁπάντων ἐμεγαλύνετο στόμασιν· καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ τῆς διὰ Θεὸν ὑπερορίας εἰς πᾶσαν διατρέχει τὴν ὑπ' οὐρανόν· καὶ διδάσκει πάντας ὁμοῦ τοῖς εὐαγγελικοῖς ἕπεσθαι παραγγέλμασιν, τὸν μὲν ἄνδρα μιᾶς εἶναι γυναικὸς κύριον, τοῦ θείου Λόγου θεσπίσαντος· ὡσαύτως δὲ καὶ τὴν γυναῖκα, ἑνὸς ἀνδρὸς σύνοικον· καὶ ταῦτα ἐννόμως, ἀλλ' οὐ νόθῳ τινὶ καὶ μοιχικῷ συνοικεσίῳ· πορνεία γὰρ καὶ τὰ σαρκὸς πάθη κατακιδηλεύει μὲν [f. 145 b.] τὸν ἄνθρωπον, τῆς πρὸς Θεὸν συναφείας προδήλως ἐξίστησιν· ἐκ δὲ τούτου πολλοὶ τῆς μεγαλωνύμου πόλεως οἰκήτορες, καὶ μέντοι καὶ τῶν ἐξωτέρων πολιχνῶν καὶ ἀστυγειτόνων ἄνδρες, οὐ μόνον τῶν ἡμετέρων, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀπὸ τῶν ἔξωθεν ὁρμωμένων παιδείας ἐπισημότατοι, πρὸς τὸν μέγαν τοῦτον συνερρύησαν παιδοτρίβην, μοναχικῆς φιλοσοφίας ἐν πείρᾳ γενέσθαι προθέμενοι· οὓς ὁ θεῖος τῆς εὐσεβείας διδάσκαλος ἀσμένως ὑποδεχόμενος, τοῖς τῆς ἐμπράκτου σοφίας αὐτοῦ κατήρδευε νάμασι, τὸν ἐντετηγμένον ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν ἐξ ἁμαρτίας ἀποκαθαίρων μολυσμὸν, καὶ πρὸς ὁσιότητος καὶ δικαιοσύνης ὁδὸν τὰ κατὰ Θεὸν αὐτῶν καταρτίζων διαβήματα.

κ'. Ἀλλὰ τῶν ἀθέων Ἀγαρηνῶν κατὰ τοῦτο τοῦ

set, ideoque posteris puram animarum salutem procuravisset; Tarasium autem, quia utili dispensatione egisset, et furentis principis perversam declinasset sententiam, qui pejora superioribus principibus se facturum minabatur adversus Christi Ecclesiam, si suæ mentis conceptibus obsisteretur. Hæc divus quoque Tarasius confirmavit, cum Patri nostro se adjunxit, ut hic ipse Salvatoris athleta scripto tradidit Theodorus. Cui sententiæ nos quoque accedemus, neutramque partem improbabimus; sed tamen dum ambos admittimus, evangelicis nihilominus verbis deinceps obedire non recusabimus. Nam quæ dispensative geruntur, legis loco non sunt, neque ea omnia reprehensione carent. Si quidem et Paulus dispensative Timotheum circumcidit, neque id tamen vim legis obtinuit: etenim ipse ritum illum abstulit magna voce clamans: *Si circumcisionem prædico, cur adhuc persecutionem patior* [6]?

19. Igitur spiritali gaudio fruens cum sacratissimo Tarasio parens noster Theodorus, perrexit ad monasterium suum, cœperuntque concurrere undique dispersæ post ejus absentiam oves. Emittitur custodia Pater quoque Patrum Plato sanctissimus, et hujus divinitus concreti fratrum cœnobii architectus: confluebatque plurima turba ad illos, tam de proximo quam de longinquo, ut tanquam generosissimos milites, de bellica pro religione acie redeuntes spectaret: magisque augebatur Saccudionis fama, et omnium ore Theodorus magnificabatur: ejusque propter Deum exsilium quaqueversus in orbe innotuit. Atque omnes ab eo edocti fuerunt evangelicis obedire mandatis: quod nempe vir unius mulieris sit dominus, juxta divini verbi statutum; pariterque mulier cum uno viro cohabitet; et quidem legitime, et non notho aliquo et adulterino contubernio. Etenim scortatio, et carnis passiones, hominem depravant, et a Dei consortio manifeste avertunt. Atque ex eo tempore multi celeberrimæ hujus urbis incolæ, et exterorum quoque oppidorum vel suburbiorum viri, nec de nostro cœtu tantummodo, verum etiam de profana institutione valde illustres, ad hunc magnum confluebant magistrum, monasticæ disciplinæ experimentum capere volentes: quos divus rectæ pietatis doctor libenter exceptos, efficacis sapientiæ suæ fluentis irrigabat, hærentes animabus illorum peccati sordes purgans, et in sanctitatis atque justitiæ via, eorumdem secundum Deum gressus stabiliens.

20. Sed enim impiis Agarenis per id tempus su-

[6] Galat. v, 11.

(6) Conferin editionc Sirmondiana Theodori epistolam 53 libri i.

Digitized by Google

periores regiones vastantibus, mortisque metu proximorum locorum incolas percellentibus, necessarium visum est Patribus tempori utiliter se accommodare, et in regiam urbem sine cunctatione migrare : quod dum celeriter agunt, excepti amanter fuerunt et a venerando pontifice Tarasio, et a pientissima Augusta ; quibus etiam magnopere hortantibus, perinsigne Studii monasterium, quod ab hujus nominis viro olim ædificatum, et sanctorum virorum fuerat habitaculum, sed Constantinus Copronymus ne a decem quidem monachis incoli siverat, hoc inquam pergunt occupare; capax nimirum recipiendæ illi numerosæ Nazaræorum multitudini. Nam plane oportebat eum qui se magni Præcursoris imitatorem ostenderat, et adulterii morbum palam improbaverat, apud templum de illius nomine dictum habitare, atque hoc veluti terrestre cœlum suis perpetuis erga Trinitatem laudibus efficere. Quis autem hic angelicas veluti Patris constitutiones et communiter utiles regulas verbis comprehendere poterit? quas ille ad se undique concurrentibus condiscendas tradebat, ut multorum mentes ad unam Evangelii concordiam traheret, prout mos est ut quisque similem sui amet. Neque vero venientes tantummodo ex mundanis deliciis suscipiebat, sed et jam in asceticis exercitatos laboribus, si qui accederent, subdito sibi cœtui aggregabat, Domini effato morem gerens : *Venientem ad me non ejiciam foras* [h]; ab se tonsos haud anteponens illis quos alii aliquando totondistent, sicut plerique hominum irrationabiliter faciunt, proprii animi affectibus victi; sed omnes pariter charitate complectens et curans, ac singulorum virtuti reverentiam honoremque tribuens : ita ut exin multiplicaretur discipulorum numerus magnopere in hac nova Jerusalem, in tantum ut millenariam prope quantitatem exæquaret.

21. Quos quidem cernens alacri animo jugum Christi obedienter subire, disposuit ipse quoque, ritu illius excelsi Moysis, educavitque populum Dei, sapientiæ verbis, et morum puritate, ad spiritalem perquam optime manuducens promissionis requiem. Porro legislatoris virtutem esse aiunt, quæ sunt optima pervidere, atque ut constitutis uti velint populis persuadere; multitudinis vero officium est in decretis permanere, et neque in prosperis neque in adversis rebus quidquam immutare; quæ est deserviendi Deo ratio sanctissima. Fit ergo eis legislator, proponens ipsis a Deo tradita judicia, quæ ipse conscenso sublimis politiæ monte, tenebrasque ingressus divinæ beatæque notitiæ, a Deo acceperat, et quasi in cippis lapideis, in sui firmissimi cordis tabellis, Spiritus impressa digito fuerant. Atque ut ille Dei contemplator consulenti socero obtemperans chiliarchos, centuriones, quin-

καιροῦ τὴν καθύπερθεν παροικίαν λιτῖσαμένων, καὶ φόβον θανάτου ταῖς τῶν πλησιοχώρων ἐντεκόντων ψυχαῖς, ἀναγκαῖον ἐφάνη τοῖς Πατράσιν τὰ τοῦ καιροῦ δρᾶσαι συμφερόντως, καὶ τὴν βασιλεύουσαν πόλιν μὴ κατοκνῆσαι καταλαβεῖν· ὃ καὶ διὰ τάχους ποιήσαντες, ὑπεδέχθησαν φιλοφρόνως παρά τε τῷ θεσπεσίῳ ἀρχιερεῖ Ταρασίῳ, καὶ τῇ εὐσεβεστάτῃ Αὐγούστῃ· ὑφ' ὧν καὶ προτραπέντες λιπαρῶς, τὴν εὐαγεστάτην μονὴν τοῦ Στουδίου, πάλαι πρὸς αὐτοῦ οἰκοδομηθεῖσαν, καὶ ἐνδιαίτημα ὁσίων ἀνδρῶν γεγονυῖαν, ὁ Κοπρώνυμος Κωνσταντῖνος οὐδ' εἰς δέκα τὸν ἀριθμὸν ἐάσας τε ἔσεσθαι, παραλαμβάνουσιν, ἱκανὴν οὖσαν πρὸς διαδοχὴν τῆς πολυανθρώπου ἐκείνης τῶν Ναζιραίων πληθύος· ἔδει γάρ, ἔδει τὸν τοῦ μεγάλου Προδρόμου μιμητὴν ἀναφανέντα, καὶ τὴν νόσον τῆς μοιχείας ἐκφάνδην ἀποκηρύξαντα, τῷ ἐπωνύμῳ αὐτοῦ κατοικισθῆναι ναῷ· καὶ τοῦτον οὐρανὸν ἐπίγειον ταῖς ἀπαύστοις ἀποφῆναι πρὸς τὴν Τριάδα δοξολογίαις· καὶ τίς γὰρ τὰς ἐνταῦθα τοῦ Πατρὸς [f. 146 a.] ἀγγελομιμήτους καταστάσεις καὶ κοινωφελεῖς διατυπώσεις κατὰ λόγον εἰπεῖν ἐξισχύσειεν; ἃς ἐκεῖνος τοῖς πανταχόθεν ὡς αὐτὸν ἀφικνουμένοις προεδίδου τε καὶ ἐδίδασκεν, πρὸς μίαν ἐνάγων τὴν τῶν πολλῶν φρονημάτων τοῦ Εὐαγγελίου σύμπνοιαν, καθ' ὅτι φίλον ἀεὶ παντὶ τὸ ὅμοιον· οὐ γὰρ μόνον τοὺς ἄρτι τῆς κοσμικῆς ἀποφοιτῶντας παρελάμβανεν χλιδῆς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἤδη γεγυμνασμένους τοῖς τῆς ἀσκήσεως πόνοις τῇ ὑπ' αὐτὸν προσιόντας κατέτασσεν ὁμηγύρει, τὸ τοῦ Κυρίου πληρῶν λόγιον τὸ φάσκον· *Τὸν ἐρχόμενον πρός με οὐ μὴ ἐκβάλω ἔξω*· μὴ προτιμῶν τὸν ὑπ' αὐτοῦ κεκαρμένον ποτὲ, τοῦ ὑφ' ἑτέρου τοῦτο παθόντος, καθάπερ οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἀφιλοσόφως ποιοῦσιν, ἰδίοις πάθεσι ψυχῆς δουλούμενοι, ἀλλὰ τοὺς πάντας ἐπ' ἴσης ἀγαπῶν καὶ προμηθούμενος, καὶ πρὸς τὴν ἀρετὴν ἑκάστου τὴν τιμὴν καὶ τὸ γέρας ἀποδιδοὺς, ὡς ἐκ τούτου πληθυνθῆναι τὸν ἀριθμὸν τῶν μαθητῶν ἐν ταύτῃ τῇ νέᾳ Ἱερουσαλὴμ σφόδρα, καὶ μικροῦ τὴν χιλιοστὸν ἐπιφθᾶσαι ψῆφον.

κα'. Οὓς δὴ καὶ καθορῶν προθυμίᾳ ψυχῆς τὸν ζυγὸν τοῦ Χριστοῦ πειθηνίως ὑπερχομένους, διατίθεται καὶ αὐτὸς κατὰ τὸν ὑψηλὸν Μωϋσέα, καὶ δημαγωγεῖ τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ σοφίας λόγοις καὶ ἠθῶν καθαρότητι πρὸς τὴν νοητὴν ὡς ἄριστα χειραγωγῶν τῆς ἐπαγγελίας κατάπαυσιν· καὶ γὰρ ἀρετὴν μὲν, φασὶν, νομοθέτου, τὸ τὰ βέλτιστα συνιδεῖν, καὶ πεῖσαι τοὺς χρησομένους περὶ τῶν ὑπ' αὐτῶν συντεθειμένων· πλήθους δὲ, τὸ πᾶσι τοῖς δόξασιν ἐμμεῖναι, καὶ μήτ' ἐν εὐτυχίαις, μήτ' ἐν συμφοραῖς αὐτῶν, μηδὲν μεταβάλλειν· ὅπερ ἐστὶ Θεοῦ θεραπείας τρόπος ὁσιώτατος· τοιγαροῦν καθίσταται νομοθέτης ἐπ' αὐτοὺς ἐξαπλῶν [f. 146 b.] τὰ θεοπαράδοτα κρίματα, ἅπερ αὐτὸς πρὸς τὸ ὄρος ἀναβὰς τῆς ὑψηλῆς πολιτείας, καὶ τῷ γνόφῳ ὑπεισδὺς τῆς θείας καὶ μακαρίας γνώσεως, πρὸς Θεοῦ ἀπειλήφει ὡς ἔν τισι πλαξὶ λιθίναις, τοῖς τῆς ἑαυτοῦ στερροτάτης καρδίας πυξίοις, τῷ τοῦ Πνεύματος ἐνσημανθέντα δακτύλῳ (7)·

[h] Joan. VI, 37.

(7) Constitutiones Theodori Studitanas edidimus nos in hac bibl. t. V.

Digitized by Google

καὶ ὥσπερ ὁ Θεόπτης ἐκεῖνος τῷ κηδεστῇ συμβουλεύσαντι πειθαρχήσας προὐβάλλετο χιλιάρχους καὶ ἑκατοντάρχους καὶ πεντηκοντάρχους καὶ δεκάρχους, οἷς τὰ τυχόντα τῶν πραγμάτων ἀναφερόμενα δεξιόν τε ἐλάμβανον τέλος, καὶ αὐτὸς τῆς ἐντεῦθεν ἀπηλλάττετο φροντίδος· οὕτω καὶ ὁ καθ' ἡμᾶς Μωϋσῆς ποιεῖ, λαῶν ἐκεῖθεν τὰς ἀφορμὰς, εἰ καὶ μικρόν τι περὶ τὴν κλῆσιν διαφέρεται· προχειρίζεται μὲν γὰρ διακονιῶν κεφαλὰς, τίθησι δὲ τὰς ὀνομασίας οἰκείας τῷ ἐπιτηδεύματι, ἐπιστημονάρχας καὶ παιδευτὰς καὶ ἐπιτηρητὰς τούτους ἀποκαλέσας· καθίστησι δὲ καὶ ἐν ἄλλαις προσηγορίαις τοὺς ἁπάσης τῆς ἀδελφότητος μᾶλλον ὑπερεξέχοντας, οἷον τὸν τὰ δεύτερα φέροντα, τὸν οἰκονόμον, τὸν παροικονόμον, καὶ τοὺς ὡς ἄλλως ὠνομασμένους· ἐκανόνισε μέντοι καὶ πᾶσι τοῖς πεπιστευμένοις τὰς διαφόρους διακονίας ἀνὰ μέρος, διὰ στίχων ἐκ μέτρων ἰαμβικῶν (8). Μᾶλλον δὲ σαφέστερον εἰπεῖν ἀπὸ τῆς κυριωτάτης καὶ πρώτης, ψηφὶ δὴ τῆς τοῦ ἡγουμένου ἀρξάμενος, καὶ μέχρι τῆς τελευταίας τοῦ ὀψοποιοῦ καταπαύσας· ποιήσας ἐν ἑκάστῳ τῶν τε ἐπιβαλλόντων καὶ τῶν μηδαμῶς προσηκόντων τὴν καθ' ὑπόθεσιν εἴδησιν· διωρίσατο δὲ συνεκδοχικῶς καὶ τοῖς διαμαρτάνουσι τῆς ὀφειλομένης [f. 147 a.] σπουδῆς καὶ καθυστεροῦσι, κατά τινα γοῦν ἀπειρημένην αἰτίαν, ἐπὶ τῆς τῶν θείων ὕμνων συνάξεσιν· ἔτι γε μὴν καὶ τοῖς ἐπὶ πᾶσι τῶν ἀδελφῶν ὑπηρεσίᾳ συντεταγμένης ὥρας ἀποτυγχάνουσιν, ἤτοι σκεῦος συντρίβουσιν, ἢ παροινίαν τινὰ καὶ φαυλισμὸν πρὸς τὸν πέλας ποιουμένοις, ἀνάλογον ἐπιτίμησιν τεθεικώς (9).

A quagenarios, et decuriones elegit, quorum opera occurrentia negotia expeditum exitum consequebantur, dum ipse interim hujusmodi cura vacabat, sic et noster Moyses se gessit, sumpto illinc exemplo, nominibus licet paululum immutatis. Nam ministeriorum decretis classibus, nomina officii propria imposuit, epistemonarchas, et magistros seu correctores, et observatores, appellans. Sub aliis quoque appellationibus in toto fratrum cœtu constituit eminentiores aliquot; veluti secundum gradum tenentem, œconomum, et subœconomum, aliosque aliis nominibus. Atque his omnibus ad varia ministeria deputatis regulas perscripsit iambicis versibus comprehensas. Imo potius capto init'o a præcipua primaque hegumeni dignitate, et in ultimo desinens coqui officio : tradens singulis convenientium et minime convenientium officiorum pro re proposita notitiam. Decrevitque simul castigationem, debitam sedulitatem omittentibus, et quamlibet ob causam minime legitimam ad divinorum hymnorum synaxim sero concurrentibus. Item fratribus quocunque ministerio statuta hora non fungentibus, aut vas frangentibus, aut excessum aliquem vel contumeliam proximo suo inferentibus, congruam pœnam constituit.

κβ'. Τὴν δέ γε τῶν ἐσθημάτων χρῆσιν οὐκ ἀποτεταγμένην, οὐδὲ κατὰ τὸ βουλητὸν ἑκάστῳ προκεῖσθαι συντέταχεν· ἀλλὰ κἀν τούτῳ ἀποστολικὸν αὐτοὺς φέρειν πεποίηκε χαρακτῆρα, καθὼς ἡ τῶν Πράξεων ὑποτίθεται βίβλος, ὡς *Πάντες οἱ πιστεύσαντες ἦσαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ, καὶ εἶχον ἅπαντα κοινά.* Καὶ πάλιν· *Τοῦ δὲ πλήθους τῶν πιστευσάντων ἦν ἡ καρδία καὶ ἡ ψυχὴ μία· καὶ οὐδὲ εἷς τι τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ ἔλεγεν ἴδιον εἶναι, ἀλλ' ἦν αὐτοῖς ἅπαντα κοινά.* Διά τοι τοῦτο ἠφόρισεν αὐτοῖς οἰκίαν, ἐφ' ᾗ συλλήβδην ἀποτιθέμενοι τὰ δεδουλευκότα, καθ' ἓν Σάββατον πέπλῃ ἀντελάμβανον ἕτερα διὰ χειρὸς τῶν εἰς τοῦτο καθυπουργεῖν τεταγμένων ἀδελφῶν· τοῦτο δὲ τάξας αὐτοῖς, οὐκ ἀπέκρινεν τὰ ἑαυτοῦ ὁ Πατὴρ τῆς κοινῆς ἱματοδόχου ἑστίας, ἀλλ' ὡς πανταχοῦ καὶ ἐν τούτῳ τύπος ἐγεγόνει τοῦ ποιμνίου· δύο σαφῶς εἰδὼς πάσης εἶναι παιδείας τρόπους, καὶ τῆς περὶ τὰ ἤθη κατασκευῆς· ὧν ὁ μὲν λόγῳ διδασκαλικῷ, ὁ ἕτερος δὲ διὰ τῆς ἀσκήσεως τῶν ἠθῶν κατορθοῦται· διὰ τοῦτο διδοὺς καὶ αὐτὸς κατὰ τὴν ἑβδόμην τὸν ὑποδύτην, ἀντεδέχετο ἕτερον, οὐ διοῖσον τῶν πολλῶν, ἀλλὰ τῆς αὐτῆς ὢν ἐκείνοις ἀδρότητος ἢ τάχα γε καὶ τῆς χείρονος· μνημονεύων δὲ ἀεὶ τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος, ὅτι Δωρεὰν ἄρτον οὐκ ἐφάγομεν, καὶ αἱ χεῖρες αὗται διηκόνησαν καὶ ἐμοὶ καὶ τοῖς σὺν ἐμοὶ, ἀργίας ὑπομεῖναι τάξιν ἀκίνητον [f. 147 b.]

22. Vestium quoque usum non singulis assignatum, neque ad cujusque libitum præsto esse voluit, sed in hoc etiam apostolicam ipsos formam servare mandavit, sicut in Actuum libro proposita est, nempe quod *omnes qui credebant, erant pariter, et habebant omnia communia* [1]. Et mox : *Multitudinis autem credentium erat cor unum et anima una ; nec quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia* [2]. Propterea ipsis assignavit ædium partem ubi quisque, quæ gestaverat vestimenta deponens, singulis Sabbatis alia recipiebat a fratribus huic ministerio præpositis. Quam legem cum ferret, non secrevit sua propria Pater a communi vestiario cubiculo, sed ut in reliquis omnibus sic in hoc etiam, regula sui gregis esse voluit : duos videlicet esse sciens cujuslibet magisterii modos, et morum informandorum rationes; nempe et verborum doctrinam, et asceticæ vitæ exemplum. Quare et ipse tradita hebdomadaria veste, aliam recipiebat, minime a communibus differentem, sed æque ac aliorum detritam, vel etiam pejorem. Memor denique semper Apostoli dicentis, quod Gratis panem non comedi, sed manus ipsæ ministraverunt et mihi et his qui mecum sunt : otiari nunquam poterat, sed laborabat ipse propriis manibus, libros describendo,

[1] Act. II, 44. [2] Act. IV, 32.

(8) Leguntur hæc carmina in Sirmondi editione sub tomi finem.

(9) Hæc item Epitimia, sive pœnas monasteriales, nos edidimus in tomo citato.

Digitized by Google

eosque fratrum operibus adjungendo ; quorum libro- A οὐκ ἠνέχετο, ἀλλ' ἐκοπία αὐτὸς ταῖς ἰδίαις χερσὶ γρά-
rum nonnulli adhuc apud nos servantur, pre- φων δέλτους, καὶ ταύτας τοῖς τῶν ἀδελφῶν συνεισφέ-
tiosi admodum et omni æstimatione digni. ρων ἔργοις· ἐξ ὧν καί τινα μέχρι τοῦ δεῦρο σώζον-
ται παρ' ἡμῖν σεβασταὶ τυγχάνουσαι, καὶ πάσης ἀπο-
δοχῆς ἄξιαι.

23. Composuit etiam plurimos marte proprio li- κγ'. Συνέταξε μέντοι καὶ πλείστας ὅσας βίβλους
bros, ob sapientiæ talentum, eximiæ suæ puritatis οἴκοθεν καὶ ἐξ αὐτοῦ, τὸ τάλαντον τῆς σοφίας διὰ
merito, desuper acceptum. Et primo quidem librum καθαρότητος ὑπερβολὴν, καὶ αὐτὸς ἄνωθεν εἰληχώς·
illum, ter adhuc in hebdomada in communi cœtu καὶ πρώτην μὲν τὴν καὶ μέχρις ἡμῶν τρὶς τῆς ἑβδο-
legi solitum, Parvarum, inquam, Catecheseum cen- μάδος ἐκκλησιαζομένην τῶν Μικρῶν λεγομένην Κατη-
tum triginta et quatuor dictarum ab eo subitanea χήσεων (10), ἑκατὸν οὐσῶν πρὸς τριάκοντα καὶ
dictione in consuetis ad fratres allocutionibus. Se- τεττάρων, σχεδιασθεισῶν αὐτῷ κατὰ τὸ σύνηθες τῆς
cundum autem et tertium quartumque librum Ma- πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς ὁμιλίας· δευτέραν καὶ τρίτην καὶ
gnarum Catecheseum non subito dictarum, sed B τετάρτην τῶν Μεγάλων Κατηχήσεων, ἃς οὐ σχεδια-
quas meditatius compositas edidit. In utrisque tamen στικῶς, ἀλλὰ νουνεχέστερον καθ' ἑαυτὸν συντάξας
manifeste agnoscitur diffusa in labiis ejus cœlestis ἐκδέδωκεν (11)· πλὴν ἐν ἑκατέραις δείκνυται σαφῶς
gratia facundiæ. Certe ex nullo alio inspiratorum ἡ ἐν τοῖς χείλεσιν αὐτοῦ ἐκχυθεῖσα θεία καὶ οὐράνιος χάρις τοῦ λόγου· οὐδὲ γὰρ ἔστιν οὕτως ἀπώνασθαί τινος ἑτέρας βίβλου τῶν θεοσόφων Πατέρων τὸν
Patrum libro poterit parem utilitatem cœnobita συνετῶς μετιόντα, ὡς οἶμαι, τῆς ἐν κοινοβιακαῖς τάξεσι θεωρουμένης ὠφελείας, ὡς ἐκ τῶν μνημονευθεισῶν ἡμῖν τοῦ Πατρὸς κατηχήσεων· πᾶσαν γὰρ περιέχουσιν ἀρετῆς ἰδέαν, καὶ πᾶν ἄκος τῶν κατὰ κακίαν ποικίλων καὶ διαφόρων νοσημάτων ἐπιστημονικώτατα διδάσκουσιν, καὶ φωτισμὸν καὶ κατάνυξιν
quisquam percipere, qui intelligenter legat. Quam- ταῖς τῶν ἀναγινωσκόντων ἐμποιοῦσι ψυχαῖς. Ἔστι δ'
libet enim virtutum speciem sermones illi continent, αὐτῷ πεπονημένη καὶ πανηγυρικὴ, δι' ἧσπερ ἑνίας
et remedium quodvis variorum nequitiæ ac multi- τῶν Χριστωνύμων ἑορτῶν καὶ τῆς Θεομήτορος, καὶ
plicium morborum sapientissime tradunt, et lumen πάσας δὲ τοῦ μεγάλου Βαπτιστοῦ καὶ Προδρόμου, καί
atque compunctionem legentium animabus inge- τινων ἄλλων ἐπιφανεστέρων ἁγίων, οὐδὲν ἧττον
runt. Est etiam elaboratum ab eo panegyricarum λαμπροτάτας τῶν ἀρχικωτέρων ἀπέφηνεν πανηγυ-
orationum volumen de nonnullis Christi ac Deiparæ ριαρχῶν (12). Συντέταχεν δὲ καὶ ἑτέραν ἔμμετρον
solemnitatibus, nominatimque de omnibus magni ἰδιαζόντως ἰαμβικὴν χρησιμωτάτην [f. 148. a.] πάνυ,
Baptistæ ac Præcursoris, aliorumque aliquot illu- καθ' ἣν τήν τε διάπλασιν καὶ τὴν ἔκπτωσιν ὑπηγόρευσε τοῦ γενάρχου· πρὸς δὲ καὶ τὴν ἁμαρτίαν καὶ
striorum sanctorum, in quibus primariis panegyri- τὴν φθορὰν ὡς θέμις ἐξετραγῴδησεν· εἶτα διῃρημένως τοῦ Κάϊν τὸν κατὰ τοῦ Ἄβελ φθόνον καὶ φόνον
stis haud inferiorem se præbet. Confecit et aliud C κατεκωμῴδησεν· καὶ μέντοι καὶ τὸν Ἐνὼχ καὶ τὸν
metricum separatum volumen plane utilissimum, Νῶε, καὶ τοὺς ἐξ αὐτοῦ φύντας θεοφιλεστάτους τρεῖς
ubi creationem et lapsum descripsit primi hominis; πατριάρχας διεζευγμένως καὶ ἀκολούθως ἑκάστῳ·
ibidemque peccatum et consecutam inde corrupti- καὶ τὰς σφῶν ἀοιδίμους συνεύνους κατὰ τὸ εἰκὸς
onem lugubriter cecinit. Mox sejunctim Cainum, et ἀπεσέμνυνεν (13). Ἔτι γε μὴν καὶ πᾶσαν αἵρεσιν ἀπηριθμήσατο, καὶ τῷ ἀναθέματι καθυπέβαλεν, στίχοις, ὡς ἔφην, τριμέτροις καὶ καθαροῖς· τινὰς δὲ αὐτῶν καὶ παντελῶς ἀνέτρεψεν.
invidiam erga Abelem, et eædem convicio traduxit. Postea Enochum et Noe et ab eo genitos Deo charissimos tres patriarchas seorsum et ex ordine singulos; nec non illorum venerandas uxores, prout par erat, celebravit. Denique cunctas hæreses seriatim numeravit, et anathemate perculit, versibus, inquam, trimetris ac puris; nonnullas etiam plenissime refutavit.

24. Epistolarum vero ejus libri quinque ad hanc D κδ'. Αἱ δ' ἔτι τῶν Ἐπιστολῶν αὐτοῦ βίβλοι πέντε
usque diem apud nos servantur. Hæ autem ob sen- μὲν ἕως τοῦ παρόντος σώζονται παρ' ἡμῖν (14)·
suum altitudinem et elocutionis nitorem, summum τοσούτῳ γε μὴν τῇ τῶν ἐννοιῶν σεμνότητι καὶ τῇ
exactumque habent epistolarem characterem cum καθαρότητι τῶν λέξεων ὑπερηρμένον ἔχουσι τὸ κάλλος καὶ τὸν ἐπιστολιμαῖον χαρακτῆρα δι' ἀκριβείας; ἠκονισμένον, ὡς μηδεμίαν ἀδακρυτὶ μετιέναι τόν γε μὴ λιθίνην πάντη τὴν καρδίαν ἔχοντα. Ἔστι δὲ πρὸς
venustate, ut nullam sine lacrymis legerit quicun- ταύταις καὶ ἑτέρα δογματικὴ διὰ πεζῆς λέξεως πρα-
que cor lapideum non habet. Est et alia ejusdem prosa oratione condita lucubratio, in qua tribus antirrheticis sermonibus, ceu alter David alienige-

(10) Exstant hæ minores catecheses Latine tantum, Livineio interprete. Nos vero etiam Græce edere optamus, quandoquidem pervenusta et vetera illarum exemplaria in codicibus Vaticanis sunt.

(11) Ineditæ adhuc sunt hæ majores catecheses, neque in bibliotheca Vaticana occurrunt, sed Parisiis alibique in codicibus, sigillatimque recensentur in *Gr. Biblioth.* Fabricii ed. nov. t. X, p. 451 seqq. — Vid. supra.

(12) Octo ex his panegyricis in prædicto tomo nos recitavimus.

(13) Est in deperditis hoc Studitæ opus de patriarchis etc. Item quod sequitur de hæresibus.

(14) Duo tantum exstant libri in Sirmondiana editione. Tota tamen epistolarum collectio in Parisiensibus incolumis est codicibus, eaque pariter recensetur apud Fabricium tomo cit. p. 139 seqq.

Digitized by Google

γματευθεῖσα, καθ' ἣν ἐν τρισὶν ἀντιῤῥητικοῖς λόγοις, ὥσπερ τις ἄλλος Δαυὶδ τὸν ἀλλόφυλον Γολιὰθ, ἤτοι τὴν ἔκφυλον τῆς ἀληθείας τῶν εἰκονομάχων ἐκσφενδονήσας κατέβαλεν αἵρεσιν (15), καὶ τὸν δεινότατον ὀνειδισμὸν τῆς Ἐκκλησίας ἐξῆρεν· ἀλλὰ γὰρ καὶ τοὺς ἄμφω βασιλεῖς ὡς τῆσδε εἰρημένης βλασφήμου αἱρέσεως κεφαλὰς, φημὶ δὲ τὸν Κοπρώνυμον Κωνσταντῖνον, καὶ τὸν θηριόγνωμον, μᾶλλον δὲ θηριώνυμον, Λέοντα οἷόν τισι δόρασι τοῖς [f. 148 b.] στηλιτευτικοῖς ὑψοῦ μετεωρίσας λόγοις ἐθριάμβευσέν τε καὶ παρεδειγμάτισεν, καὶ τὰς αὐτῶν ἀνοσιουργίας τοῖς μετὰ ταῦτα διηρημένως προφανεῖς κατεστήσατο· τοιγαροῦν πᾶσαν τοῦ νοὸς ἔμφυτον τοῖς θείοις ἀνασχολήσας δύναμιν, καὶ διὰ πάσης ἡμέρας καὶ νυκτὸς τὸν νόμον τοῦ Κυρίου ἐκμελετήσας, καὶ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν ἑπομένων ὡς οἷόν τε καταστησάμενος, μᾶλλον δὲ βασιλείαν οὐρανῶν τῇ ταυτότητι τῆς πολιτείας, τὴν περιώνυμον τοῦ Προδρόμου ἐκτετελεκὼς μονὴν, ἣν αὐτὸς οἷά τις ἥλιος ἐν μέσῳ τοῦ πλήθους τῶν νοητῶν ἀστέρων, τὰς τῆς ἰδίας ἀρετῆς καὶ σοφίας ἀκτινοβολῶν ἀστραπὰς, καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν καταφωτίζων, καὶ πρὸς τὸ κρεῖττον ἐξαλλοιῶν καὶ μεταποιούμενος.

κε'. Ἀλλ' οὐκ ἤνεγκεν ὁ ἀεὶ χαιρέκακος καὶ πατὴρ τοῦ φθόνου, ὁ μελαντάτης ὄντως καὶ βαθὺς κόραξ διάβολος τὴν τοσαύτην τοῦ Πατρὸς ἀρετὴν κατὰ τὴν εὐδαίμονα διαφημίζεσθαι, οὐδὲ τὴν τῶν ὑπ' αὐτὸν σωζομένων καλῶς καὶ διθυνομένων πληθὺν ἀνεπηρέαστον παρᾶσαι, καὶ τηλικοῦτον ἀσκητικῆς εἶδος βιώσεως, ἐν μέσῃ πολυανδρούσῃ ἐπιδείκνυσθαι πόλει· καί τοι πολλάκις καὶ διαφόρως ταῖς τοῦ μεγέλου καταβληθεὶς στρατηγίαις· ἀλλ' οἷα κατ' αὐτοῦ μεμελέτηκεν, καὶ νῦν ἐπιτηδεύειν οὐκ ἀναβάλλεται· τὸν γὰρ κατ' ἐκεῖνο κειροῦ τὰ τῆς βασιλείας ἐπειλημμένον σκῆπτρα, Νικηφόρος δ' ἦν οὗτος, ὃς τὸ μὲν δοκεῖν οὐ πόῤῥω τῶν εὐσεβῶν βεβασιλευκότων ὑπῆρχεν, τῇ δὲ ἀληθείᾳ μακρῷ τῶν τοιούτων ἀποδιόριστο· εἴπερ ἡ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων νεκρὰ εἶναι καθωμολόγηται· τοῦτον τοιγαροῦν εὑρηκὼς σκεῦός τι σοβαρόγνωμον καὶ πονηρίας μεμεστωμένον, ὁ τοῖς ἀγαθοῖς [f. 149 a.] ἔργοις τῶν δικαίων ἀεὶ ἐπιμαινόμενος, ὑποβάλλει αὐτοῦ τῇ καρδίᾳ τοῦ ἀθῶων ἀποφῆναι τὸν τὴν μοιχοζευξίαν πρώην αὐτουργηκότα, καὶ τῷ ἱερατικῷ βαθμῷ ἐγκαταλέξαι, ὡς παραίτιον γεγονότα εἰρήνης, φησὶ, καὶ τοῦ λυσιτελοῦντος φροντίσαντα· καὶ δὴ τῷ ἱερόφρονι συντυχὼν πατριάρχῃ ὁ τὴν ὑποθήκην τοῦ ὄφεως παραδεξάμενος ἄναξ, ἀντιβολεῖ καὶ βιάζεται λυθῆναι τὸν Ἰωσὴφ τοῦ χωρισμοῦ, τοῦ δήσαντος αὐτὸν ἁγιωτάτου Ταρασίου οὕτως ἐάσαντος, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ἐκδημήσαντος· ὑποσχόμενος αὐτῷ ὡς βασιλικαῖς ἐπικουρίαις συνελάσειεν ἅπαντας εἰς τὴν τοιαύτην καθυφεῖναι οἰκονομίαν· οὕτως οὖν πείθει ἄκοντα πάντῃ καὶ μὴ βουλόμενον κατὰ νοῦν τὸν τῆς νίκης ἐπώνυμον πατριάρχην πρὸς τὸ δέξασθαι συλλειτουργὸν τὸν ἀνίερον. Καὶ γίνεται πάλιν διαφωνία καὶ γνωμῶν σύγχυσις καὶ προσώπων διαίρεσις ἔν τε τοῖς ἱεράρχαις καὶ τοῖς μονάζουσιν, τῶν μὲν μὴ προσ-

A nam Goliam, id est alienam a veritate Iconomachorum funda prostravit hæresim, et hoc gravissimum dedecus ab Ecclesia exterminavit. Sed et ambos imperatores, ceu dictæ blasphemæ hæreseos antesignanos, Copronymum, inquam, Constantinum, et ferinæ mentis, imo potius et appellationis, Leonem, quasi lanceis infamiæ alte elatos, sermonibus tuis, triumphaliter circumgestavit, publiceque traduxit, eorumque impia opera posteris singillatim explorata fecit. Ergo omnes menti suæ inditas in divinis rebus vires exercens, et diu noctuque indesinenter legem Domini meditans, cœlorumque regnum intra se suosque asseclas constituere, quantum pote, conatus; imo potius quasi altero cœlorum regno, ob actæ vitæ similitudinem, celebri illo Præcursoris monasterio B effecto; erat ipse tanquam sol in multitudine spiritalium siderum medius, propriæque virtutis atque sapientiæ radios vibrabat, contubernales suos illuminans, et ad meliora commutans et transferens.

25. Sed enim qui semper malo gaudet, invidiæ pater, nigerrimus inferorum corvus diabolus, non tulit tantam patris nostri virtutem in opulenta metropoli celebrari; neque servatorum ab eo præclare C et in rectam viam reductorum multitudinem incolumem esse sivit, nec tale tantumque asceticæ vitæ speculum in numerosissima civitate spectari; præsertim cum sæpe multumque a magni viri militia vulneratus fuisset. Quæ ergo adversus illum machinabatur, nunc in rem conferre diutius non distulit. Qui per id tempus regni sceptrum tenebat Nicephorus, specie quidem haud procul aberat ab orthodoxis ante eum imperatoribus, re tamen vera longe iis dissimilis erat, siquidem fidem absque operibus mortuam esse in confesso est. Cum ergo hoc invenisset tetricum et nequitiæ plenum vas is qui justorum bona opera semper odit diabolus, cor ejus permovit, ut innocentem declarari vellet hominem illum qui adulterinum conjugium antea ratum fe- D cerat: eumdemque sacerdotali rursus ordini adjungi, ceu qui pacis auctor publicæque utilitatis fuisset. Itaque religiosum conveniens patriarcham princeps hic, qui serpentis suggestionem admiserat, orat cogitque ut excommunicatione Josephum absolvat, qua eum sanctissimus patriarcha Tarasius ligaverat; et sic eo relicto, ad Deum migaverat. Promittebat autem ei princeps, curaturum se regali adjutorio, ut cæteri omnes dispensationi huic consentirent. Sic ergo adducit invitum prorsus ac mente dissentientem patriarcham, victoriæ eponymum (Nicephorum), ut exsecratum illum ad Ecclesiæ ministerium revocet. Fit igitur novum dissidium, et opinionum confusio, et personarum secessio tam episcoporum quam monachorum, aliis quidem putantibus, negotii hujus causa non esse offendendum

(15) Legitur hoc luculentum contra Iconomachos opus in editione Sirmondiana.

Digitized by Google

imperatorem, magno tamen Theodoro contradicente, æquum non esse ut sententia a venerabili Tarasio in Josephum publicæ causa utilitatis prolata, nunc abrogaretur : etenim hæc dispensatio, aiebat, adulterinum conjugium manifeste defendit. Insuper justam quoque ultionem adversus juniorem Constantinum jam peractam, præ oculis habendam esse, non oblivione premendam : atque hinc potius divinæ legis voluntatem esse intelligendam, non vero rudi opinione et libero mentis impetu, doctrinam dispensationis confingendam, quæ neque alias audita est, neque ullam utilitatem mundo attulit, imo noxia prorsus animabus nostris est. Exin itaque in judicii diversitate manentes, invicem dissidebant; sicut olim Paulo et Barnabæ contigit, in dissidio propter Joannem cognomento Marcum, uti scriptum est : *Facta est autem dissensio, ita ut discederent ab invicem, et Barnabas quidem assumpto Marco navigaret Cyprum : Paulus vero electo Sila profectus est, traditus gratiæ Dei a fratribus* [i]. Quem locum tractans divus Chrysostomus in Actuum splendidissima interpretatione, sic ait : *Uter vero eorum melius deliberaverit, non est nostrum pronuntiare.*

κροῦσαι τῷ ἄνακτι ἕνεκα τούτου καλῶς ἔχειν ὑπονοούντων, τῶν δὲ περὶ τὸν μέγαν Θεόδωρον ἀντιφασκόντων, ὡς οὐ δίκαιόν ἐστι τὴν ἐξενεχθεῖσαν πρὸς τοῦ θεσπεσίου Ταρασίου ἐπὶ τῷ Ἰωσὴφ κρίσιν ἀνατραπῆναι, ἐπὶ λυσιτελείᾳ τοῦ παντὸς τηνικάδε γεγενημένην· ἡ γὰρ ἐπὶ τῶν τοιούτων οἰκονομία, φησὶν, τὴν μοιχοζευξίαν προφανῶς συνίστησιν· πρὸς δὲ καὶ τὴν δικαίαν κρίσιν τοῦ Θεοῦ τὴν κατὰ τοῦ νεωτέρου Κωνσταντίνου ἤδη προελθοῦσαν, ἄξιον συνιδεῖν, καὶ μὴ λήθῃ ταύτην παραπέμψαι· κἀντεῦθεν στοχάσασθαι τὸ βούλημα τῆς θείας νομοθεσίας, ὡς ἂν μὴ ἀποικίλῳ γνώμῃ καὶ ἀχαλινώτοις διανοίας ὁρμαῖς, οἰκονομίας λόγους [f. 149 b.] ἀναπλάττοιμεν, τοὺς οὔτε γεγονότας πω, οὔτε τὴν δύνησιν ἁπλῶς τῇ ὑφηλίῳ ἐκποιήσαντας, πρὸς ὄλεθρον τῶν ἡμετέρων ψυχῶν· ἐκ δὲ τούτου ἀσύμβατοι μείναντες πρὸς τὰς κρίσεις, ἀλλήλων διέστησαν, καθά ποτε Παῦλός τε καὶ Βαρνάβας ἐν τῇ περὶ τὸν Ἰωάννην τὸν καλούμενον Μάρκον διαφωνίᾳ, καθὼς γέγραπται· *Ἐγένετο δὲ παροξυσμὸς, ὥστε ἀποχωρισθῆναι αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων, τόν τε Βαρνάβαν παραλαβόντα τὸν Μάρκον ἐκπλεῦσαι εἰς Κύπρον· Παῦλος δὲ ἐπιλεξάμενος Σίλαν ἐξῆλθεν, παραδοθεὶς τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν.* Ὅπερ ἐφθακὼς ὁ θεῖος Χρυσόστομος ἐν τῇ τῶν Πράξεων θεοφεγγεῖ ἑρμηνείᾳ τάδε φησί· *Τίς μὲν οὖν αὐτῶν ἐβουλεύσατο βέλτιον, οὐχ ἡμῶν ἀποφήνασθαι.*

26. Jam nos super hoc argumento dicimus, ambos bene se gessisse ; sicut etiam illustris Tarasius in sua se gessit dispensatione. Namque et hic veritus tunc iracundiam principis et excandescentiam, sciensque quantopere ad maleficia pronus esset, ejusque ad peccandum proclivitatem, ne quid acerbius adversus Dei Ecclesiam faceret, laxavit rigoris habenas, et tolerato minore ac particulari malo, rem universalem sapienter conservavit, implens effatum illud : *Redimentes tempus, quoniam dies mali sunt.* Sic etiam nunc existimandum est dispensative egisse beatum Nicephorum, nolentem quidem, sed a principe adactum. At vero parens noster Theodorus, exactum divinarum legum retinuit præscriptum, divinitus motus, non malo aliquo affectu victus : nolens scilicet illegitimam copulam legis locum occupare apud eos belluinos homines qui indomitis cupiditatibus indulgent; atque ut ostenderet sine ullo cujusquam respectu eos agere solere qui Deo omnino confidunt; neque personas cum animæ suæ detrimento subvereri, ut Domini præceptum prodant, propter principis potentiam injustissime jubentis. Nempe juxta Davidis carmen : *Et loquebar in testimoniis tuis coram regibus, et non erubescebam* [k]. Sane quod in prosperum statum Ecclesiæ regimen sub his duobus principibus haud devenerit, ipsi quoque manifeste agnoverunt divi patriarchæ. Neque enim magnum Theodorum Thessalonica reversum, recte egisse dixisset orthodoxiæ antesignanus Tarasius, nisi ipsum scivisset veræ Evangelii viæ absque errore institisse. Neque item eum admisisset victoriæ eponymus (Nicephorus)

κς'. Ἡμεῖς δὲ περὶ τῶν προκειμένων φαμὲν, ὡς ἀμφότεροι καλῶς πεποιήκασιν· καθὰ δὴ καὶ Ταράσιος ὁ ἀοίδιμος ἐν τῇ κατ' αὐτὸν ἀπεφήνατο οἰκονομίᾳ· καὶ γὰρ δὴ καὶ αὐτὸς τότε τὸ θυμικὸν καὶ ζέον τοῦ ἄνακτος ὑφορώμενος, καὶ εἰδὼς ὡς λίαν ἐστὶν εὐπάροιστος ἐπὶ τὸ πεφυκὸς ἀδικεῖν, καὶ νοσεῖ τὸ εἰς ἁμαρτίαν εὔκολον, ἵνα μή τι δριμύτερον ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ κατεργάσηται Ἐκκλησίᾳ, ὑπενδίδωσι τὰς τῆς ἀκριβείας ἡνίας· καὶ παρασχὼν τὸ ἧττον καὶ μερικὸν, τὸ καθολικώτερον φιλοσόφως ἐνεπορεύσατο, πληρῶν τὸ, *Ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρὸν, ὅτι αἱ ἡμέραι πονηραί εἰσιν.* Οὕτως οὖν κἀνταῦθα ἔστιν λογίσασθαι, ὅτι ᾠκονόμησεν ὁ μακάριος Νικηφόρος, μὴ βουλόμενος, ἀλλὰ βιασθεὶς ὑπὸ τοῦ ἄνακτος· ὁ δέ γε πατὴρ ἡμῶν Θεόδωρος [f. 150 a.] τὴν ἀκριβῆ τῶν θείων νόμων φυλάττει κατάστασιν, θεόθεν κινηθείς, καὶ οὐ πάθει κακίας κρατούμενος· ὡς ἂν καὶ τὸ ἄθεσμον τῆς κοίτης χώραν μὴ λάβοι νόμου ἐν τοῖς ἔχουσι τὸ ἐν ἀθραύστοις ὁρμαῖς ὀρεκτικὸν βοσκήμασιν ἀνθρώποις, καὶ τὸ ἀπροσωπόληπτον δειχθῇ τῶν εἰς Θεὸν ὁλικῶς πεποιθότων καὶ μὴ λαμβανόντων πρόσωπα κατὰ τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς, ὥστε τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου προδιδόναι χάριν κράτους βασιλέως ἀδικώτατα δυναστεύοντος· κατὰ τὸ τοῦ Δαυὶδ μελῴδημα· « *Καὶ ἐλάλουν ἐν τοῖς μαρτυρίοις σου ἐναντίον βασιλέων, καὶ οὐκ ἠσχυνόμην.* Ἐπεὶ ὅτι γε μὴ καλῶς εἰς τοῦτο τάξεως ἦλθε τὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τουτωνὶ τοῖν δυοῖν βασιλέων, καὶ αὐτοὶ σαφῶς ᾔδεσαν οἱ θεόληπτοι πατριάρχαι· οὐδὲ γὰρ ἂν καλῶς δεδρακέναι τὸν μέγαν ἔλεγεν Θεόδωρον ἐκ Θεσσαλονίκης ἐπανελθόντα ὁ τῆς ὀρθοδοξίας πρόμος Ταράσιος, εἰ μὴ

[i] Act. xv, 39. [j] Ephes. v, 16. [k] Psal. cxviii, 46.

Digitized by Google

αὐτὸν ᾔδει τὴν ἀληθῆ τρίβον τοῦ εὐαγγελίου ἁπλα- A pontifex, nec laudibus ceu veritatis pugilem ornas-
νῶς ὁδεύοντα· οὐδ' αὖ πάλιν ἀπεδέχετο αὐτὸν ὁ τῆς set, nisi rectam in fide doctrinam habere cognovis-
νίκης ἐπώνυμος ἱεροθέτης, καὶ ὡς ἀθλητὴν ἀληθείας set. Dictis hactenus addam, quod nisi utrique pa-
τοῖς ἐπαίνοις κατέστεφεν, εἰ μὴ ὀρθοτομοῦντα δι- triarchæ persuasum fuisset, non recte factum quod
εγνώκει τὸν λόγον τῆς πίστεως. Πρὸς δὲ τοῖς εἰρη- ad sacerdotii honorem metu principum, adulterini
μένοις καὶ τοῦτο θετέον, ὅτι εἰ οὐκ εἶχεν ἕκαστος conjugii copulatorem receperint, haud profecto post
αὐτῶν μὴ εὖ πεποιηκέναι τὸ δέξασθαι εἰς ἱερωσύνης principum obitum, peractamque a Deo adversus
τιμὴν τὸν μοιχοζεύκτην διὰ βασιλικὸν φόβον, οὐκ eos pro sacro Theodoro celerem ultionem, haud,
ἂν μετὰ θάνατον τῶν ἀνάκτων, καὶ τὴν παρὰ Θεοῦ inquam, audacem illum sacerdotali choro rursus
εἰς αὐτοὺς γεγονυῖαν τοῦ ἱεροῦ Θεοδώρου παρὰ πό- expulissent. Ergo hinc pii homines rerum actarum
δας ἐκδίκησιν, τοῦ χοροῦ τῶν ἱερέων τὸν τολμητίαν naturas cognoscant, neutramque partem venerandorum horum præsulum nostrorum damnent.
ἐχώριζον· ἐντεῦθεν οὖν σκοπεῖν ἔστι τοῖς φιλοθέοις
τὰς τῶν πραγμάτων φύσεις, καὶ μηδ' ἕτερον μέρος ἐκτρέπεσθαι τῶν θεσπεσίων τούτων ἡμῶν καθηγε-
μόνων.

κζ'. Πλὴν ὡς εἶδεν ὁ ὑψηλόφρων μέδων τὴν ἰδίαν B 27. Verumtamen ubi superbus regnator senten-
ψῆφον ὑπὸ τῶν ἡμετέρων βδελυχθεῖσαν πατέρων, tiam suam a nostris rejectam patribus vidit, nulloque in pretio habitam, jubet iracunde, magnum
καὶ οὐδενὸς λόγου ἀξιωθεῖσαν, κελεύει μετ' ὀργῆς Theodorum eique consentientem Christi episcopum
τόν τε μέγαν Θεόδωρον, καὶ [f. 150 b.] τὸν τούτου Josephum, cum ipsorum avunculo et duce Platone,
σύμφρονα καὶ Χριστοῦ ἱεράρχην Ἰωσὴφ ἅμα τῷ in insulis, quæ sunt e regione urbis habitare, nec
θείῳ αὐτῶν καὶ καθηγεμόνι Πλάτωνι, τὰς πρὸ τοῦ simul nec uno in loco, sed separatim singulos aliis
ἄστεως οἰκεῖν νήσους, οὐχ ἅμα καὶ κατὰ τὸ αὐτό, atque aliis custodiis teneri : fratrum vero reliquam
ἀλλὰ διεζευγμένως τούτων ἕκαστον εἰς ἄλλην καὶ ἄλ- multitudinem intra proprium monasterium militari
λην παραφυλάττεσθαι· τὸ δὲ τῆς ἀδελφότητος πλῆθος manipulo obsideri. Ipse vero post aliquot dies pro-
ὑπὸ στρατιωτικῆς ἐν τῷ ἰδίῳ μοναστηρίῳ τηρεῖσθαι gressus ad Eleutherii regium palatium, cunctos
φάλαγγος· αὐτὸς δὲ μετά τινας ἡμέρας παραγενό- interrogandi causa vocavit. Deinde præpositos illorum seorsum ductos, conatus est suasoria oratione
μενος ἐν τοῖς τοῦ Ἐλευθερίου βασιλικοῖς μελά- a patris abstrahere voluntate. Sed ubi verba in-
θροις (16), προσκαλεῖται ἅπαντας ἱστορίας ἕνεκα· cassum se projicere agnovit, ceu debile telum ab
εἶτα διαστήσας τούτων τοὺς μειζοτέρους, πειρᾶται C illorum contradicente firmitate retusum, ad multi-
λόγοις τισὶ πιθανότητος, τῆς πατρικῆς τούτου; tudinem fratrum conversus ait : Quotquot nostris
μεταστῆσαι βουλῆς· ὡς δὲ τὴν προβολὴν εἶδεν τῶν obtemperare hortatibus vultis, et cum patriarcha et
ἑαυτοῦ ῥημάτων καθάπερ τι βέλος ἀκιδνὸν τῇ ἀντι- catholica Ecclesia communicare, ad dexteram meam
τυπίᾳ τῆς στερεμνίας αὐτῶν ἀποκρουσθεῖσαν ἀν- secedite. Quotquot vero in priore manere sententia
τιφράσεως, πρὸς τὸ πλῆθος γίνεται τῶν ἀδελφῶν καί censetis, sinistram partem eligite; callide sic decipiens, ut existimabat, homines quorum pars quidem verborum artificii ignara erat, sed tamen omnes mundum et prosapiam et vitam ipsam contemnebant, propter agendam sub Dei obedientia vitam irreprehensibilem. Tunc ergo omnes sinistrum ejus latus turmatim occupantes, fiducialiter illum sic alloquuntur : Nos accurate scimus, o imperator, Patres nostros a divina Scriptura omnia edoctos, et a sancto Spiritu ductos, meliorem doctrinam et saluti propinquiorem tenuisse, ac cæteros docuisse. Quare et nos illorum vestigiis indubitanter insistentes, vestram nuper excogitatam opinionem non admittimus. Ille autem libera hujusmodi sanctorum virorum responsione exterritus, mandat ut illic dispersi, nec non in proximis urbi monasteriis detineantur, sub tutissima nimirum custodia ceu reatui obnoxii, et adversus regia atque episcopalia mandata contumaces.
φησι πρὸς αὐτούς· Ὅσοι ταῖς ἡμετέραις βούλεσθε
πειθαρχεῖν παραινέσεσιν, καὶ κοινωνικοὶ εἶναι τοῦ
τε πατριάρχου καὶ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἐν
τοῖς δεξιοῖς μου ἀφορίσθητε· ὅσοι δ' αὖ τῇ προκατ-
εχούσῃ ὑμᾶς γνώμῃ ἐμμένειν κεκρίκατε, τὴν ἐξ D
εὐωνύμων στάσιν ἐκλέξασθε· σοφιζόμενος ἐν τούτῳ,
ὡς ᾤετο, τοὺς ἀσοφίστους μὲν λόγων παρασκευαῖς
τινας αὐτῶν ὄντας, βίου δὲ καὶ γένους καὶ τοῦ ζῆν
αὐτοῦ καταφρονοῦντας ἅπαντας ὑπὲρ τῆς καθ' ὑπ-
αχοὴν θείαν ἀνεπιλήπτου ζωῆς· τότε δὴ πάντες
ἐμοθυμαδὸν τὴν εὐώνυμον κατειληφότες χώραν, λέ-
γουσι πρὸς αὐτὸν μετὰ παῤῥησίας· Ἡμεῖς ἀκριβῶς
ἐπιστάμεθα, ὦ βασιλεῦ, ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν ἐκ
τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς ἅπαντα μυηθέντες, καὶ
Πνεύματι ἁγίῳ φερόμενοι, τὰ κρείττω καὶ σωτηρίας
ἐγγὺς καὶ πεφρονήκασι καὶ ἐδίδαξαν· διὸ καὶ αὐτοὶ
ἀνενδοιάστως τοῖς αὐτῶν ἑπακολουθοῦντες ἴχνεσιν,
τὴν παρ' ὑμῶν καινοτομηθεῖσαν οὐ προσιέμεθα δόξαν.
Ὁ δὲ καταπλαγεὶς ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ τῶν ὁσίων ἀνδρῶν
παῤῥησιασμένῃ ἀπολογίᾳ, προστάσσει κατανεμη-
θῆναι αὐτοὺς εἰς τὰ αὐτόθι, καὶ πρὸς σύνεγγυς τοῦ ἄστεως μοναστήρια φυλαχθησομένους δηλαδὴ ὑπὸ ἀσφα-
λεστάτην φρουρὰν ὡς κριτοὺς καὶ ἀνηκόους βασιλικῶν τε καὶ ἱεραρχικῶν διατάξεων.

[f. 151 a.] κη'. Ἀλλ' οὐκ εἰς μακρὰν αὐτῷ τὰ τῆς 28. At enim haud diu ipsius insania desævit.

(16) Palatium Eleutherii appellatum, quod portui ejusdem nominis ad Propontidis littus adjaceret, ædificavit Irene imperatrix Leonis Chazari conjux. Cangius *Const. Christ.*, ed. Paris. p. 130.

Digitized by Google

Brevi enim divina ultio hunc quoque cum universo exercitu in extera regione pessumdedit. Namque adversus Scythas stultus hic Nicephorus expeditione suscepta, hostili manu confoditur : ut ex hoc etiam manifestum fieret, quod divi Patris nostri pro veritate obluctatio, neque temeraria neque improvida esset, sed ex Dei testimonio et olim et nunc firmitatem haberet. Sic ergo infelix princeps occumbens, grande evasit tragœdiæ argumentum, et majorem comœdiam Romanorum imperium lusit. Completumque in eo est Oseæ prophetæ vaticinium : *Et vos, domus regia, auscultate, quia vobis judicium est ; quoniam laqueus facti estis speculationi, et tanquam rete expansum in itabyrio* [1], quod venatores defixerunt. *Et cadent principes eorum propter imperitiam linguæ ipsorum. Hæc subsannatio ipsorum in terra Ægypti in sinum ipsorum : quia irritum fecerunt fœdus meum, et adversus legem meam impie egerunt* [m]. Jam vero et quod magnus Theodorus contra eumdem vaticinatus fuit, prædictis subjungere operæ pretium est. Namque in superbiam elatus tum a propriis stipatoribus, tum suopte ingenio Cæsar Nicephorus, et contra Scythas effreni impetu procedens, sacrum nostrum parentem Theodorum in suburbanum locum advocans, orabat eum et per quosdam proceres vehementer urgebat, ut excogitatæ ab se dispensationi demum consentiret. At vir sanctus divino quasi Spiritu instinctus sic illi respondit : Te potius oporteret factorum tuorum pœnitere, non autem ad mali cumulum nos quoque ad parem lapsum pertrahere. Nunc quia nullo hujusmodi consilio admisso, hinc discedis, hæc dicit Dominus omnipotens : *Non reverteris per hanc viam qua nunc illuc proficisceris* [n]. Reapse incredulo hoc principe, secundum divi pastoris nostri prophetiam, in Bulgarorum regione occiso, filioque ejus Stauracio, graviter vulnerato, ad regiam urbem ægre reverso, et vix bimestre imperium tenente, et mox moriente ; sororis ejus conjux, archangeli nomen gerens, dignitate curopalata, imperium capessivit. Michael, inquam, cum Christianissimus esset, et in Domino fidelis, revocavit statim ab exsilio magnum Theodorum ; pariterque dimitti jussit quotquot in monasteriis sub custodia erant ejusdem discipuli : fitque legatus Christi exemplo, et mediator inter dissidentes, suffragante senioris Romæ papa. Dantque ambo operam, hic quidem per litteras monitorias, ille personali alloquio et adhortatione, ut sanctissimus patriarcha, et divus parens noster, honestissimo concordiæ vinculo jungantur : denique adulterini conjugii copulatorem sacro ministerio interdicunt, juxta latam

A ἀπονοίας ἐπέβη · συντόμως γὰρ ἡ θεία δίκη καὶ τοῦτον μετελθοῦσα πανστρατὶ ἐπὶ τῆς ξένης παρέλυσεν · πρὸς Σκύθας γοῦν ὁ μάταιος στρατοπηδεύσας Νικηφόρος, πολεμικῆς αὐτόθι ἔργον γίνεται χειρός · ὅπως οἶμαι κἀν τούτῳ προφανῶς ἀποδειχθῇ, ὡς ἡ τοῦ θεοφόρου Πατέρος ἡμῶν ὑπὲρ ἀληθείας ἔνστασις, οὐκ εἰκαία οὐδ' ἀπρονόητος, ἀλλ' ὑπὸ Θεοῦ μαρτυρουμένη καὶ πάλαι καὶ νῦν καὶ τὸ βέβαιον αὐτόθεν ἔχουσα · οὕτως οὖν πεπτωκὼς ὁ δείλαιος ἄναξ, μεγάλης μὲν τραγῳδίας ὑπόθεσις, μείζονος δὲ κωμῳδίας ἡ Ῥωμαϊκὴ γέγονεν ἀρχή · καὶ πεπλήρωται ἐπ' αὐτῷ ἡ τοῦ προφήτου Ὡσηὲ πρόρρησις · *Καὶ ὁ οἶκος τοῦ βασιλέως, ἐνωτίσασθε, διότι πρὸς ὑμᾶς ἐστι τὸ κρῖμα · ὅτι παγὶς ἐγενήθητε τῇ σκοπιᾷ* (17), *καὶ ὡς*
B *δίκτυον ἐκτεταμένον ἐπὶ τὸ ἰταβύριον*, ὃ οἱ ἀγρεύοντες τὴν θήραν κατέπηξαν. *Καὶ πεσοῦνται οἱ ἄρχοντες αὐτῶν διὰ ἀπαιδευσίαν* (18) *γλώσσης αὐτῶν · οὗτος ὁ φαυλισμὸς* (19) *αὐτῶν ἐν γῇ Αἰγύπτῳ εἰς κόλπον αὐτῶν, ἀνθ' ὧν παρέβησαν τὴν διαθήκην μου, καὶ κατὰ νόμου μου ἠσέβησαν.* Ὅπερ δὲ εἰς αὐτὸν προεφήτευσεν καὶ ὁ μέγας οὗτος Θεόδωρος, τοῖς εἰρημένοις ἄξιον ἐπισυνάψαι · ἐπειδὴ γὰρ ἐπῆρτο μέγα φρονεῖν, [f. 151 b.] καὶ ὑπὸ τῶν ἰδίων ὑπασπιστῶν καὶ ὑπὸ τοῦ φυσικοῦ φρονήματος ὁ Καῖσαρ Νικηφόρος, καὶ τὴν ὁρμὴν εἶχεν κατὰ τῶν Σκυθῶν ἀνεπίσχετον, μεταστειλάμενος τὸν ἱερὸν πατέρα ἡμῶν Θεόδωρον ἐν τοῖς πρὸ τῆς πόλεως τόποις, ἠξίου καὶ κατεβιάζετο αὐτὸν διὰ μέσου τινῶν μεγιστάνων ἐπιδοῦναι ἑαυτὸν τῇ ὑπ' αὐτοῦ ἐφευρεθείσῃ δῆθεν οἰκονομίᾳ · ὁ δὲ ὅσιος ἔνθους ὥσπερ τῷ
C Πνεύματι γενόμενος, δηλοῖ αὐτῷ τάδε · Σὲ μὲν χρεὼν ἐφ' οἷς πεποίηκας μεταμελεῖσθαι, καὶ μὴ προστιθῆναί τι τοῦ καὶ ἡμᾶς πρὸς τὸν ὅμοιον ἐφέλκειν ὄλισθον · ἐπεὶ δὲ μηδὲν τοιοῦτον βεβουλευμένος τῶν ὧδε ἀποτρέχεις, τάδε λέγει Κύριος παντοκράτωρ, *Ὡς ἐπιστρέφων οὐκ ἐπιστρέψεις τῇ ὁδῷ ᾗ σὺ πορεύῃ σήμερον ἐκεῖ.* Ἀμέλει τοῦ ἀπειθοῦς τούτου μέδοντος κατὰ τὴν προφητείαν τοῦ θεοφόρου ποιμένος ἡμῶν, ἐν τῇ τῶν Βουλγάρων χώρᾳ τὸ ζῆν μεταστρέψαντος, καὶ Σταυρακίου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ μόλις ἐκεῖθεν τραυματίᾳ πρὸς τὴν βασιλεύουσαν ἀνακάμψαντος, καὶ ἐν ὅλοις δύο μησὶ τῆς ἀρχῆς κρατήσαντος καὶ παρελθόντος,
D ὁ τούτου ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸς (20) ἀρχαγγελώνυμος τὴν τοῦ κουροπαλάτου ἀμφέπων ἀξίαν, τὸ βασίλειον διεδέξατο. Ὅστις Μιχαὴλ Χριστιανικώτατος ὑπάρχων καὶ πιστὸς ἐν Κυρίῳ, ἀνακαλεῖται τῆς ἐξορίας εὐθὺς τοὺς περὶ τὸν μέγαν Θεόδωρον · ἀνεῖσθαι δὲ κελεύει καὶ τοὺς κατὰ τὰ μοναστήρια ὑπὸ φρουρὰν ὄντας αὐτοῦ μαθητάς · καὶ γίνεται πρέσβυς χριστομίμητος καὶ μεσίτης τῶν διεστώτων, σὺν τῷ πάπᾳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης · καὶ συνελαύνουσιν ἄμφω,

[1] Osee. v, 1. [m] Osee. vii, 16, et viii, 1. [n] III Reg. xiii, 9.

(17) Theodorus Mopsuestenus in Commentario ad Os. a nobis edito : Σκοπιὰν τῶν προφητῶν τὸν σύλλογον λέγει. *Speculationem* (seu *speculam*) *dicit prophetarum collegium.*

(18) Mopsuesteuus explicat : Ὑπὲρ ὧν ἀπαιδεύτως ἐφθέγγοντο κατ' ἐμοῦ · *Ob ea quæ imperite adversus me locuti sunt.*

(19) Mopsuestenus explanat : Οἱ κατὰ τὴν Αἴγυπτον ἐφαύλιζον τὰς εἰς αὐτοὺς γεγενημένας παρὰ τοῦ Θεοῦ δωρεάς · *Qui in Ægypto contempserunt collata ipsis a Deo dona.*

(20) Michael hic habebat uxorem, Nicephori filiam Procopiam, Stauracii sororem. Erat ergo Nicephori, non Stauracii, γαμβρός.

Digitized by Google

ὁ μὲν δι' ἐπιστολῶν παραινετικῶν, ὁ δὲ δι' αὐτοπροσώπου συνομιλίας καὶ παρακλήσεως, τόν τε ἁγιώτατον πατριάρχην καὶ τὸν θεσπέσιον Πατέρα ἡμῶν εἰς ὁμονοίας πρεπωδεστάτην συνάφειαν· τὸν δὲ μοιχοζευξίαν [f. 152 a.] τετολμηκότα τῆς λειτουργείας ἀπείρξαντες κατὰ τὴν ἔμπροσθεν ἐπ' αὐτῷ γεγονυῖαν κρίσιν τοῦ ἀοιδίμου καὶ μεγάλου Ταρασίου. Καὶ οὕτω πάλιν Χριστοῦ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐν τῇ αὐτοῦ ἁγιωτάτῃ καὶ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐκ μέσου τῶν σκανδάλων ἀφανισθέντων.

A antea in illum sententiam ab inclyto et magno Tarasio. Atque ita denuo, per Christi clementis Dei nostri gratiam et benignitatem, fit pax stabilis in sanctissima et catholica ipsius Ecclesia, scandalis de medio ablatis.

κθ'. Ὁ τοίνυν πατὴρ ἡμῶν Θεόδωρος αὖθις τὴν οἰκείαν μονὴν τοῦ Στουδίου παραλαβών, καὶ τῶν διασπαρέντων αὐτοῦ φοιτητῶν αὐτόθι συνδεδραμηκότων, εἶχετο τῆς τε πρὸς τὸν πανίερον πατριάρχην φιλαιτάτης ὁμοφροσύνης τε καὶ συνδιαθέσεως, καὶ τῆς πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς ἐξ ἔθους διδασκαλίας, τὰ τούτων ἤθη τῷ διδακτικῷ λόγῳ πρὸς ὑπακοῆς τελείας ῥυθμίζων διάθεσιν, καὶ τὸν παρεισπεσόντα αὐτοῖς ἐκ τοῦ χρόνου τῆς αὐταρεσκείας ῥύπον, τῇ τῆς νουθεσίας ἐμμελῶς ἀπαλείφων σπογγίᾳ· καὶ οὕτω πάλιν ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ηὔξανεν, καὶ τὸ στίφος τῶν μαθητῶν ἐβελτιοῦτο αὐξανόμενον σφόδρα. Καὶ ἦν ἀληθῶς ὁ εὐπρεπέστατος οὗτος χῶρος οἷά τις ποικίλος καὶ εὐθαλὴς παράδεισος, ἐκ παντὸς γένους φυτῶν λογικῶν ἐν ἑαυτῷ περιέχων, ἐν οἷς πᾶν εἶδος ἐπιστήμης ὥσπερ τις καρπὸς πέπειρος χρησίμως ἐθεωρεῖτο· μετὰ γὰρ τῆς εἰς ἄκρον κοινοβιακῆς εὐταξίας καὶ τῆς πρακτικῆς ὡς ἔνι φιλοσοφίας, οὐδὲ τῶν λογικῶν ἀμέτοχοι καθεστήκεσαν τεχνῶν· ἀλλὰ καὶ γραμματικῆς παρ' αὐτοῖς ἐφιλοπονεῖτο κατόρθωσις, δι' ἧς ἥ τε πρὸς τὸ γράφειν ὀρθῶς ἐγγίνεται τοῖς πεπονημένοις εἴδησις, καὶ ἡ πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν ἐντυποῦται αὐτοῖς ἠθικότης· [f. 152 b.] καὶ φιλοσοφίας δὲ τεχνολογία καὶ δογμάτων πατερικῶν ἀποστήθησις, δι' ὧν πάσης αἱρέσεως φληνάφους ἀνατρέπειν εἶχον ἰσχυρομυθίας, συλλογισμοῖς ἀληθείας καὶ συμπεράσμασι χρώμενοι· ἐξ ὧν σοφώτατοί τε καλλιγράφοι καὶ ἱεροψάλται, κονδακάριοί τε καὶ ᾀσματογράφοι, ποιηταί τε καὶ ἀναγνῶσται πρώτιστοι, μελισταί τε καὶ ἀοιδόποιοι ἐν Χριστῷ ἐξεφάνθησαν· ὁμοίως δὲ καὶ αἱ τῶν βαναύσων τεχνῶν ἐπιτηδεύσεις καθ' ὅλου ὡς εἰπεῖν πυρ' αὐτοῖς ηὐρίσκοντο· ὅθεν ὑφάνται τε καὶ ῥαφεῖς, σκυτοτόμοι τε καὶ σκηνοποιοί, λεπτουργοί τε καὶ οἰκοδόμοι, κανοποιοί τε καὶ μαλακουργοί, καὶ οἱ διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου τὰ λειτουργικὰ κατασκευάζοντες σκεύη, παρὰ τῷ ἐπιγείῳ τούτῳ ἐθεωροῦντο οὐρανῷ· πάντων μετὰ εὐταξίας καὶ ῥυθμοῦ ἐν τοῖς τάποις καθεζομένων τῶν διακονιῶν αὐτῶν, καὶ τὰ θεῖα τοῦ Δαυὶδ τῷ τῶν χειρῶν ἔργῳ ἀναμιγνύντων τερετίσματα (21)· καὶ ἦν ἰδεῖν τὸν ἀμπελῶνα Κυρίου Σαβαὼθ εὐκληματοῦντα, καὶ ὄρη κοσμικῆς δυναστείας ὑπὸ τὴν σκιὰν αὐτοῦ καλύπτοντα· ἀλλὰ καὶ τὰς νοητὰς αὐτοῦ ἀναδενδράδας ὑπερῃρμένας τῶν κέδρων τοῦ Θεοῦ, καὶ ἕως θαλάσσης τὰ κλήματα αὐτοῦ ἐκτεταμένα, καὶ ποταμῶν ἄχρι τὰς παραφυάδας αὐτοῦ· ἔνιοι γὰρ τῶν προβεβηκότων πόνων τε ἀρετῆς καὶ ἡλικίᾳ γήρως τῆς αὐτοῦ μεγίστης μαθητείας, ἀφορμὴν ξενητείας τὴν ὑπόθεσιν

29. Ergo parens noster Theodorus rursus in Studii monasterium se recipiens, et dispersis ejus discipulis illuc confluentibus, fovebat cum sacratissimo patriarcha amicissimam concordiam et unanimitatem, et docendis more solito discipulis suis operam navabat, mores eorum didactica oratione ad perfectæ obedientiæ habitum informans, et incidentes illis, lapsu temporis, proprii amoris sordes, adhortationum spongia diligenter abstergebat: atque ita rursus B Dei Verbum crevit, et discipulorum turba magnopere proficiebat augebaturque. Eratque vere hic decentissimus locus varii instar atque uberis horti, omne genus rationalium plantarum habens, in quibus quælibet scientiæ species, quasi maturus fructus utiliter spectabatur. Etenim una cum summa cœnobiticæ disciplinæ practicæque quantum licet philosophiæ perfectione, ne liberalium quidem artium expertes erant. Sed et grammaticæ apud eos accurata doctrina tradebatur, qua recte scribendi forma studentibus imprimitur, et legendi usus ingeritur: insuper philosophiæ artificium, et paternorum dogmatum memoriter recitatio: quibus adjumentis ad cujusvis hæreseos nugas evertendas acumen disserendi acquirebant, veracibus syllogismis C utendo et conclusionibus. Ex qua disciplina scitissimi calligraphi, hieropsaltæ, contaciarii, et canticorum auctores, poetæ, lectores eximii, melodi, et versificatores in Christo emerserunt. Similiter artium quoque plebeiarum exercitia omnium propemodum apud ipsos reperiebantur; unde textores, sartores, sutores, tabernaculorum vel stragulorum factores, minutorum operum artifices, architecti, canistrorum, et delicatarum rerum opifices; item qui igne ac ferro vasa utensilia operantur, in hoc terrestri cœlo conspiciebantur; qui omnes bene composito ordine ac regula in officinis quisque suis sedebant, et divinas Davidis cantilenas manuum labori admiscebant. Eratque videre vineam Domini D Sabaoth late frondentem, et mundanæ potentiæ montes umbra sua cooperientem; sed et spiritalia ejus arbusta cedros Dei superare, et usque ad mare palmites ejus extensos, et propagines ejusdem usque ad flumina. Nonnulli enim ex iis, qui eximio Theodori magisterio exculti, et virtutum labore inveterato exerciti, occasionem peregrinandi ex prædictis publicæ rei perturbationibus nacti sunt, postquam custodiis emissi fuerunt, imo et antea per diversa orbis climata discurrentes, ibique habitan-

(21) Conferapud nos in tomo quinto epitimia et constitutiones monasterii Studii. Sapienter sane prisci monachi corporali etiam labori instandum censebant; nihil enim deterius otio est.

Digitized by Google

tes, pulcherrima sancto Spiritu cooperante monasteria condiderunt, quæ Studitani nostri appellationem adhuc gerunt.

A τῆς προειρημένης ἐπιδραξάμενοι διατάσεως, μετὰ τὸ ἀφεθῆναι αὐτοὺς τῶν καθείρξεων, ἢ καὶ πρὸ τούτων διεσπάρησαν κατὰ διάφορα τῆς ὑπ' οὐρανὸν κλίματα, ἐν οἷς καὶ σκηνώσαντες, κάλλιστα τῇ συνεργείᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος συνεστήσαντο μοναστήρια, τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ Στουδιώτου μέχρι τοῦ νῦν ἐπιφερόμενα.

30. Sic igitur Christi ovili felici statu utente, et orthodoxis fidei dogmatibus Ecclesiis Dei præclare rectis et auctis, quidam de silva sus pessimus, Armeniorum de trunco erumpens pullulavit, subitoque vineam tanquam aper ferus depopulatus est. Leo scilicet orientis præfectus, ditionis propriæ fines egredi permissus, facta exercitui suo pecuniæ distributione, ducibus autem majorum graduum promissione in suam sententiam adductis, contra religiosum Michaelem imperatorem rebellat, et in thracicas partes haud procul urbe regia progressus, ibi ab iis qui macedonicum præsidium constituebant, Augustus proclamatur. Indeque digrediens, nemine resistente, regium palatium occupat, princeps Iconoclasta a suis ipsismet stipatoribus publice famigeratus. Sic igitur occupato imperio violentus hic Thrax, cum esset totus hypocriseos lorica munitus; verax est enim qui dixit : « Haud simplex esse comperio genus Armeniorum, sed valde arcanum et subdolum » initio suæ tyrannidis, non enim regni dicam, orthodoxiam simulat. Mox rerum politicarum, ut volebat, potitus, hypocriseos persona abjecta, impudenter nudat pravi cordis sui morbum reconditum; seque furoris exsecrandi Constantini Copronymi, impietatisque et adversus Christum odii, successorem ostendit; dicens, non oportere Christi imaginem venerari, neque ejus quæ illum immaculata ratione peperit sanctæ semperque Virginis, neque cæterorum justorum atque sanctorum, quoniam eæ idolorum similitudinem gererent.

[f. 153 a.] λ'. Οὕτω τοιγαροῦν εὐδρομούσης τῆς τοῦ Χριστοῦ ποίμνης, καὶ Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ τοῖς ὀρθοδόξοις τῆς πίστεως δόγμασι καλῶς ἰθυνομένων καὶ αὐξανομένων, ὅς τις κάκιστος ἐκ δρυμοῦ τῆς Ἀρμενίων φύτλης ἀπορράγεις ἐκώμασε, καὶ ἀθρόον ταύτης ὡς οἷα μονιὸς κατενεμήσατο ἄγριος. Λέων γὰρ ὁ τῆς Ἀνατολῆς στρατηγὸς, ἐκτετιμηκὼς μᾶλλον τὸ ἔξω φέρεσθαι τοῦ καθήκοντος, τὸν ὑπὸ χεῖρα αὐτοῦ δωροδοκήσας στρατὸν, καὶ τοὺς τούτων ἀρχηγοὺς ταῖς ὑποσχέσεσι τῶν μειζόνων σύμφρονας ἑαυτοῦ καταστησάμενος ἀξιωμάτων, ἀνταρσίαν ὠδίνει κατὰ τοῦ φιλοχρίστου ἄνακτος Μιχαήλ· ἐλθὼν δὲ ἐπὶ τὰ Θρᾳκῶν μέρη οὐ πόρρω τῆς βασιλευούσης, ἀνακηρύττεται ὑπὸ τῶν δῆθεν Μακεδονικὴν εὐστάθειαν ἐπιδεικνυμένων, Αὔγουστος· ἐκεῖθέν τε ἀπάρας, μηδενὸς ἀντιπράττοντος εἰσελαύνει εἰς τὰ βασίλεια, βασιλεὺς εἰκονοκλάστης πρὸς τῶν ἰδίων δορυφόρων ἀναφανδὸν φημιζόμενος· οὕτω τοίνυν ἐπιδραξάμενος τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς ὁ βίαιος οὗτος Θρᾴξ (22), ἅτε ὅλως τῷ τῆς ὑποκρίσεως τεθωρακισμένος προβλήματι· ἀψευδὴς γὰρ ὁ εἰρηκώς, « Οὐχ ἁπλοῦν γένος εὑρίσκω τοὺς Ἀρμενίους, » ἀλλὰ καὶ λίαν κρυπτὸν καὶ ὕπουλον (23), ἐν ἀρχῇ τῆς ἑαυτοῦ τυραννίδος, οὐ γὰρ εἴποιμι βασιλείας, εὐσέβειαν ὑποκρίνεται· ἔπειτα μετὰ τὸ περιγενέσθαι τῶν πολιτικῶν, ὡς ἐβούλετο, πραγμάτων, τὸ τῆς ὑποκρίσεως ἀπορριψάμενος προσωπεῖον, ἀναίδην ἀπογυμνοῖ τῆς πονηρᾶς αὐτοῦ καρδίας τὴν ἀπόθετον νόσον· ἤ τῆς τοῦ ἀλιτηρίου ἐμπληξίας Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου, θεοσχθείας [f. 153 b.] καὶ χριστομανίας, διάδοχον ἑαυτὸν ἀποδεικνὺς, καὶ φάσκων μὴ δεῖν προσίεσθαι τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, μήτε τῆς ἀχράντως αὐτὸν τεκούσης ἁγίας ἀειπαρθένου, καὶ τῶν λοιπῶν δικαίων καὶ ὁσίων, ὡς τῶν τοιούτων ἀφομοιωμάτων εἰδώλοις προσεοικότων.

31. Nesciebat nimirum stultus, quod quorum prototyporum contrarium subjectum est, horum sine dubio etiam adjectiva contrarias habent appellationes : et quarum rerum bonarum nomina usurpamus in prototypo, ea pravarum in archetypo adhibitarum appellationum destructiva omnino sunt. Quamobrem et horum adjectiva, ratione homonymiæ prototypis assimilata, ipsorum videlicet appellationem gerent, bonorum bonam, malorum malam. Cum igitur Dominus ac Deus noster Jesus Christus, falsi idolorum polytheismi exstinctor fuerit, hujus profecto gloriosa imago idolico subjecto aliena erit : neque boni prototypi adjectivum, rei malæ unquam subserviet. Sicut vice versa fit. Illa enim quæ contraria est physicæ archetyporum qualitati pictura, congruam trahet et accommodabit

λα'. Οὐκ εἰδὼς ὁ παράφρων, ὡς ὧν τὰ πρωτότυπα ἀντικειμένην ὑπόληψιν ἔχουσιν, τούτων προδήλως καὶ τὰ παράγωγα προσηγορίας ἀποίσεται τὰς ἐναντίας· καὶ ὧν περ ἀγαθῶν τὰ ὀνόματα λαμβάνομεν πρωτοτύπως, ἀναιρετικὰ πάντως πεφύκασιν τῶν ἀρχετύπως λαμβανομένων πονηρῶν ὀνομασιῶν (24)· τοίγαρτοι καὶ τούτων παράγωγα τῷ λόγῳ τῆς ὁμωνυμίας τοῖς πρωτοτύποις παρεοικότα, τὴν ἐκείνων ἕξουσιν ὀνομασίαν δήπουθεν, ἀγαθὴν ἀγαθοῦ, καὶ πονηροῦ πονηράν· οὐκοῦν ἐπειδὴ ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ἀναιρετικὸς πέφυκεν τῆς πολυθέου τῶν εἰδώλων πλάνης, ἀλλότριον ἔσται δηλονότι καὶ τὸ τούτου εὐκλεὲς ἐκμαγεῖον τῆς εἰδωλικῆς ὑπολήψεως· καὶ οὐκ ἄν ποτε ἀγαθοῦ πρωτοτύπου παράγωγον, γένοιτ' ἂν κακίας συνήγορον, ὥσπερ οὖν καὶ ἔμπαλιν· ἡ γὰρ κατ' ἐναντίωσιν φυ-

(22) Cur dicitur *Thrax* Leo gente Armenius? Quia scilicet relictus a Michaele imp. in Thracia ob eam provinciam tutandam, ipse seditionem molitus inde se commovit adversus legitimum principem, et Constantinopolim cum exercitu veniens, imperium occupavit. Cedrenus ed. Paris. t. II, p. 181. Id ipsum aliis verbis noster quoque biographus innuit. *Thrax* igitur hoc loco quasi contemptim dicitur, propter seditionis originem.

(23) S. Gregorius Naz. orat. 43, 17.

(24) Summa ratiocinii hæc est : bonarum rerum bonæ sunt imagines et reverendæ; malarum autem

Digitized by Google

σικῆς ποιότητος τῶν ἀρχετύπων γραφὴ, τὴν κατάλληλον ἕλξει καὶ προσαρμόσει τῷ ἰδίῳ παραγώγῳ κλήσίν τε καὶ ἐργασίαν· οὐδὲ γὰρ ἂν ποιότης πυρὸς ψύχειν ποτὲ καταδέξοιτο, οὐδὲ πάλιν μέλιτος ἐνέργεια πικρότητα ἐμποιήσει τῷ κεχρημένῳ· καὶ τούτου χάριν οὐδείς πω τῶν ἐχόντων σύνεσιν καὶ λογισμὸν ἐπιδεχομένων τἀναντία τοῖς ἐναντίοις κατηγορήσειεν, καὶ ἀλληλαίτια ταῦτα προσείποι· τὸ σύνολον· ἐνὸν δὲ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἐτυμολογίας τὴν διαίρεσίν τε καὶ ἑτερότητα τῶν τοιούτων συνιδεῖν πάλιν, εἴδωλον μὲν γὰρ εἴρηται [f. 154 a.] ὡς εἶδος δόλου· δόλος γὰρ ἀληθῶς καὶ ἀπάτη ψευδώνυμος τῆς εἰδωλολατρείας πολυθεΐα, πόρρω βάλλουσα τοῦ κατὰ φύσιν ὄντος Θεοῦ, καὶ τὴν κτίσιν ἐπανιστᾶσα κατὰ τοῦ δημιουργήσαντος αὐτὴν Δεσπότου· ὅθεν οὐκ ἂν τὸ τοιοῦτον, εἰκὼν πρὸς τῶν ὑγιῶς ἐχόντων τὸ φρονεῖν ὀνομασθήσεται· καὶ πῶς ἔσται ταυτὸν εἴδωλον καὶ εἰκὼν, συνιδεῖν οὐκ ἔχω· εἰκὼν δὲ λέγεται παρὰ τὸ ἐοικέναι τῷ ἀρχετύπῳ, εἴτε ὁσίου Ὅσία, εἴτε ἁγίου Ἁγία· καὶ τοσοῦτόν γε ἔχουσα τὸ εἰκὸς ὡς καὶ τῇ τοῦ παραδείγματος ταυτίζεται προσηγορίᾳ· πολλάκις γὰρ ἐπὶ τοίχου γραφῆς δένδρων ἢ ὀρνέων εἰκόνας ἰδόντες, οὗ φαμεν ὅτι φοίνικος εἰκὼν τόδε, ἢ ὅτι γεράνου τυχὸν ἐκτύπωμα τὸ ὁρώμενον· καίπερ τοῦτο (οὐ) ταῦτα, ἀλλὰ φοινιξ καὶ γέρανος· οὕτω γοῦν καὶ σταυροῦ τύπον ἰδόντες, σταυρὸν ὀνομάζομεν· ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἁγίων εἰκόνων, ἢ καὶ τῶν ἑτέρως ἐχόντων· ἡ γὰρ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ Χριστὸς ὀνομάζεται κατὰ τὸ ἀνάλογον· καὶ ἡ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, φέρε εἰπεῖν, ὁ ἅγιος Γεώργιος κεκλήσεται· ὥσπερ οὖν καὶ ἡ τοῦ βασιλέως εἰκὼν, βασιλεὺς ὀνομάζεται, κατ' οὐδὲν διενηνοχυῖα οὗ ἐστιν εἰκὼν, ἢ κατὰ τὸ τῆς οὐσίας ὁμογενές.

A adjectivo suo appellationem ac vim; nam neque ignis qualitas unquam refrigerabit, neque mellis natura amaritiem utenti ingeret. Proptereaque nemo intellectu ac ratione præditus, contraria de contrariis prædicabit, neque hæc sibi invicem causas fieri prorsus dicet. Potest insuper ex ipsa etymologia differentia eorum ac diversitas cognosci. Etenim idolum dicitur quasi idea doli: est quippe dolus et fraus, falsus idololatriæ polytheismi cultus, longe a veri Dei natura recedens, et creaturam Domino ipsius creatori opponens. Quamobrem res hujusmodi ab iis, qui sana mente sunt, nunquam imago appellabitur. Et quomodo idolum idem sit atque imago, intelligere nequeo: namque imago dicitur, quia hinc imaginamur archetypum, sive Veneranda B venerandi, sive Sancta sancti. Quæ quidem tantam habet congruentiam, ut exemplari suo appellatione æquiparetur. Sæpe enim pictarum in pariete arborum aut avium imagines intuentes, haud dicimus, Hæc est palmæ pictura; aut quod gruis, puta, figura sit quæ spectatur: sed quanquam hæc ita re vera sint, attamen palmam gruemque dicimus. Sic itaque crucis etiam typum spectantes, crucem eam appellamus. Pari ratione utimur etiam circa sanctas imagines, vel diversum quodlibet: nam Christi imago, Christus nominatur propter analogiam; et sancti Georgii, exempli gratia, imago, sanctus Georgius appellabitur; veluti regis quoque imago, rex nuncupatur, quia nihil ab eo differt cujus est imago, nisi quod substantia constat haud C homogenea.

λϛ. Ὧν οὐδὲν ὁ θυμολέων ἐκεῖνος καὶ τὴν φρένα παχὺς ἐπιστάμενος, εὑρὼν σκεύη ὀργῆς κατηρτισμένα εἰς ἀπώλειαν, ἡλικάς τινας ἀπερῤῥωγότας ἀργοὺς καὶ ἐθάδας κακῶν, μειρακείων τε ὡς ἀληθῶς ἀπατεῶνας, καὶ τὰ σώματα πρὸς κάλλος ἀσκοῦντας, συμβαίνοντας τοῖς αὐτοῦ θελήμασιν, προσφθείρεται αὐτοῖς (25), καὶ δι' αὐτῶν τὸ ἀθέμιτον καὶ θεοστυγὲς διαγγέλλει τοῖς πᾶσι κήρυγμα· ἐν οἷς ἐξῆρχεν ἄλλος τις [f. 154 b.] Ἰαννὴς, ἀλλ' οὐχὶ Ἰωάννης καλεῖσθαι ἄξιος, ὡς ἐν τῷ λαβυρίνθῳ φέρεται πρῶτος, κατὰ Ἀσσυρίου ἀναφυεὶς ἐκ γῆς ἄνθρωπος, μύθῳ οὐκ ἀληθείᾳ, πρωτοπαγὴς αὐτοῖς ληρῳδούμενος, ὁ δικαίως ἐπικληθεὶς λεκανόμαντις· ἄτε γραμματικῆς ἐμπειρότατος ὢν ὑπὲρ τοὺς λοιποὺς, καὶ τῆς πάντων ἀφυεστάτου ψευδολογίας δαιμονιώτερον ὄργανον· πονηρότατός τε πεφυκὼς ἄνθρωπος, καὶ ταράξαι μεγάλα πράγματα φύσιν ἔχων (26). Καὶ πρῶτα μὲν προσβάλλει ἀμέσως τῷ ὀχυρωτάτῳ καὶ τροπαιωνύμῳ πύργῳ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ἀπόπειραν ποιούμενος τῆς αὐτοῦ γνώμης, δειλὸν

32. Quorum nihil reputans rabidus ille Leo et mente crassus, nactus etiam vasa iræ ad perniciem fabrefacta, coætaneos aliquot dissolutos, otiosos, et vitiis assuetos, atque adolescentulorum ut vere dicam deceptores, corpora sua ad venustatem componere solitos; hos, inquam, voluntatibus suis habens obnoxios, cum iisdem corrumpitur, perque ipsos illicitum et Deo odibilem doctrinam publice proponit. Inter quos erat Iannes alter, non vero Joannes vocari dignus, veluti in labyrinthum primus ingreditur, homo terræ filius, Assyria oriundus, D fabularius potius quam verax, novus apud istos scurra, et merito dictus Lecanomantis (patinarius vates): præ ceteris grammaticæ peritus, et pessimæ omnium falsitatis dæmoniacum apprime organum; improbissimi denique ingenii homo, et magnis turbandis rebus idoneus. Ac primo quidem (Leo) recta aggreditur munitissimam et victoriæ homonymam (Nicephorum) turrim orthodoxæ fidei, sententiam ejus explorando; ut eum timidum atque elinguem

(puta idolorum) imagines quoque malæ sunt et detestandæ. Hæc autem multo uberius et enucleatius tractat apud nos S. Nicephorus in Antirrhetico I, n. 28 et seqq. Et videsis etiam adnotationes nostras ad Lat. ejusdem auctoris interpretationem.

(25) Sic loquitur de Leonis Armeni moribus etiam Georgius monachus in novis imperatoribus, num. 12.

(26) Ita etiam Simeon magister in *Annalibus* ed. Paris. p. 403. Ἰωάννην τὸν λεγόμενον γραμματικὸν, ἄλλον Ἰαννὴν μᾶλλον etc. Hic etiam patriarchatum aliquandiu tenuit. Ephræmius Chron. v. 10012.

Digitized by Google

inter consectaneos suos efficeret, modo mundanarum rerum promissiones, non tamen secundum Deum viventibus gratas, objiciendo; modo autem tentationum nimbos, et vitæ hujus laboriosas ærumnas. Postquam vero constantiam præclari præsulis sensit, eumque spem suam supereminere experimento cognovit; imperator in throno residens, sancto patriarcha ad se vocato, supercilio ritu leonis adducto, eructavit abditam impuræ animæ suæ fæcem, aberrasse a fide dicens veritatis sacerdotes, et divinarum rerum doctores; ideoque nunc de dogmatibus sermones commoveri oportere; ut dissidentium opinionum facta ventilatione, rectum a pravo, suffragiis dinumeratis discernatur ratumque habeatur. Post hæc, prout quisque paratus erat, ex his qui vocati fuerant, imperatori respondit, absurdas refutans fabulationes, testimoniisque de sacra Scriptura petitis, et dogmaticis Patrum doctrinis, sacrarum imaginum cultum defendens. Postquam vero, his auditis, in medium produxit homines malorum horum auctores, et mendacii studiosos, adhortans ut disputatio ab utraque parte coram se de proposita quæstione fieret, Patres nostri insanabilem ejus mentem satis cognoscentes, in colloquium venire cum hominibus cavillari per jocum solitis non oportere judicarunt, præsertim incorrupto judice non interveniente. Contra quos indignatum cernens crudelissimum tyrannum, ignea orthodoxiæ columna Theodorus, sic eum adamussim fidenterque allocutus est:

33. Cur vel quam ob causam, o imperator, in pacifica Dei Ecclesia turbinem ac tempestatem concitare voluisti? Cur egregie exstirpata impietatis zizania, tu quoque plantare in medio Domini populo pretioso et electo temere studes? Non audisti beatum Paulum Timotheo scribentem: *Præcipe ne aliter doceant, neque intendant fabulis et genealogiis interminatis, quæ quæstiones stultas præstant magis quam dispensationem Dei, quæ est in fide* [o]. Et rursus: *Si quis aliter docet, et non acquiescit sanis sermonibus, et ei quæ secundum pietatem est doctrinæ, superbus est, nihil sciens, sed languens circa quæstiones et pugnas verborum: ex quibus oriuntur invidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspiciones malæ, conflictationes hominum mente corruptorum, et qui veritate privati sunt, existimantium quæstum esse pietatem. Hæc tu fuge* [p]. Et denuo: *Hæc commone, testificans coram Domino, ne contendant verbis, quæ ad nihil utilia sunt, nisi ad subversionem audientium. Sed et profanas vocum novitates devita, sciens quod pugnas gignunt* [q]. Astipulatur his divus quoque Ignatius: « Cavendum, inquiens, vobis a belluis

A αὐτὸν καὶ ἄστομον πρὸς τῶν ἰδίων σιγηθεὶς συμφωνιαστῶν, πῇ μὲν ὑποσχέσεσι κοσμικαῖς ἀλλ' οὐ κατὰ Θεὸν ζῶσιν αὐτῷ προτεινόμενος· πῇ δὲ καὶ πειρασμῶν νιφάδας καὶ τὰς βίου τοῦδε πολυπόνους ἐπιφοράς· ὡς δὲ τὸ ἀκράδαντον ἤσθετο τοῦ γενναίου ἱεροφάντορος, καὶ πολὺ τῶν ἐλπισθέντων ὑπεραναστηκότα τοῦτον τῇ πείρᾳ κατέμαθεν, καθίσας ἐπὶ θρόνου, καὶ ἀμφὶ τὸν ἅγιον πατριάρχην μεταπέμπτους ποιησάμενος, ἠρεύξατο λεοντιδὸν ἐπηρμένῃ ὀφρύϊ τὰ περιττὰ καὶ ἀπόῤῥητα τῆς ἐναγοῦς ψυχῆς αὐτοῦ, ἐσφάλθαι λέγων τοὺς τῆς ἀληθείας μύστας καὶ τῶν θείων εἰσηγητὰς κατὰ τὴν πίστιν· καὶ διὰ τοῦτο χρῆναι τοὺς περὶ δογμάτων ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀνακινεῖσθαι λόγους· ὅπως τῇ ἐποπτίᾳ τῶν διαφόρων δοξῶν, τὸ κρεῖττον ἀπὸ τοῦ χείρονος τῇ τῶν πολλῶν B ἐγκρινόμενον ψήφῳ τὸ κύρος λάβοι· πρὸς δὴ ταῦτα ὡς ἕκαστος ἦν παρεσκευασμένος τῶν εἰσκληθέντων ἀπελογεῖτο τῷ βασιλεῖ, τὰς αὐτοῦ ἐκτόπους ἀνασκευάζοντες μυθολογίας γραφικαῖς [f. 155 a.] μαρτυρίαις καὶ πατρικαῖς δογματοθεσίαις τὴν τῶν ἀεπτῶν εἰκόνων παριστῶντες προσκύνησιν· ἐπεὶ δὲ μετὰ τὸ ἀκοῦσαι ταῦτα, τοὺς ἐφευρετὰς τῶν κακῶν καὶ τῷ ψεύδει χαίροντας εἰς μέσον προὐβάλλετο, παρεγγυῶν διάλεξιν ἀμφοτέρων ἐπὶ αὐτοῦ περὶ τῶν προκειμένων γενέσθαι, οἱ καθ' ἡμᾶς Πατέρες τὸ ἀνίατον αὐτοῦ τῆς γνώμης προγινώσκοντες, μὴ δεῖν εἰς λόγους ἐλθεῖν μετὰ τῶν ἐρεσχελεῖν ἡδέως συνηθισμένων ἔκριναν, μάλιστα κριτοῦ μὴ μεσάζοντος ἀδεκάστως (27)· πρὸς οὓς ἀγανακτικῶς φερόμενον τὸν ὠμότατον, ὁ πυρίπνους θεωρῶν στύλος τῆς εὐσεβείας C Θεόδωρος τάδε φησὶ πρὸς αὐτὸν ἀποτόμως·

λγ'. Τί δήποτε καὶ ὅτου χάριν, ὦ βασιλεῦ, τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ εἰρηνευούσης, κλύδωνα καὶ ζάλην ἐν αὐτῇ ἀναῤῥιπίζειν προήχθης; τί τὰ καλῶς ἐκριζωθέντα τῆς ἀσεβείας ζιζάνια καταφυτεύειν καὶ αὐτὸς ἐν μέσῳ τοῦ περιουσίου καὶ ἐκλεκτοῦ τοῦ Κυρίου λαοῦ, ἀδιακρίτως ἐπείγῃ; οὐκ ἤκουσας τοῦ μακαρίου Παύλου τοῦ ἀποστόλου Τιμοθέῳ γράφοντος· *Παράγγελλε αὐτοῖς μὴ ἑτεροδιδασκαλεῖν μηδὲ προσέχειν μύθοις καὶ γενεαλογίαις ἀπεράντοις, αἵτινες ζητήσεις ματαίας παρέχουσι μᾶλλον ἢ οἰκονομίαν* (28) *Θεοῦ τὴν ἐν πίστει.* Καὶ πάλιν· *Εἴ τις ἑτεροδιδασκαλεῖ, καὶ μὴ προσέρχεται ὑγιαίνουσι λόγοις καὶ τῇ* D *κατ' εὐσέβειαν διδασκαλίᾳ, τετύφωται μηδὲν ἐπιστάμενος, ἀλλὰ νοσῶν περὶ ζητήσεις καὶ λογομαχίας, ἐξ ὧν γίνονται φθόνοι, ἔριδες, βλασφημίαι, ὑπόνοιαι πονηραί, διαπαρατριβαὶ κατεφθαρμένων ἀνθρώπων τὸν νοῦν, καὶ ἀπεστερημένων τῆς ἀληθείας, νομιζόντων πορισμὸν εἶναι τὴν εὐσέβειαν· ἀφίστασο ἀπὸ τῶν τοιούτων.* Καὶ αὖθις· *Ταῦτα ὑπομίμνησκε διαμαρτυρόμενος* [f. 155 b.] *ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, μὴ λογομαχεῖν εἰς*

[o] I Tim. I, 3. [p] I Tim. VI, 3, 5, 11. [q] II Tim. II, 14.

(27) Reapse publicarum cum hæreticis disputationum raro aliquis fructus exsistit; quia hi præjudicatam æmulamque mentem gerentes, veritatis argumentis sunt impervii. Privata utilius colloquia cum eis miscentur, aut didacticis libris agitur.

(28) Vulgatus Latinus legebat οἰκοδομίαν *ædificationem.*

Digitized by Google

οὐδὲν χρήσιμον ἐπὶ καταστροφῇ τῶν ἀκουόντων· ἀλλὰ καὶ τὰς βεβήλους καινοφωνίας περίστασο, εἰδὼς ὅτι γεννῶσι μάχας. Συνέπεται δὲ τούτοις καὶ ὁ θεοφόρος Ἰγνάτιος (29)· « Προφυλάσσω ὑμᾶς, λέγων, ἀπὸ τῶν θηρίων τῶν ἀνθρωπομόρφων αἱρετικῶν· οὓς οὐ μόνον οὐ δεῖ ἡμᾶς παραδέχεσθαι, ἀλλ' εἰ δυνατὸν μηδὲ συναντᾷν. » Τούτων τοιγαροῦν οὕτω διωρισμένων, καὶ τῆς πρὸς τοὺς δυσσεβεῖς αἱρετικοὺς ὁμιλίας ἡμᾶς ἀπαγόντων, τίς λοιπὸν πεῖσαι ἡμᾶς δυνήσεται ἐλθεῖν εἰς λόγους μετὰ τῶν ἠθετηκότων κανόνας καὶ στάθμας τῆς ἀρχαίας πίστεως, καὶ τὰς θείας Γραφὰς ἀφόβως εἰς πολλῶν ἀποπλάνησιν ῥεραδιουργηκότων; ὃν γὰρ τρόπον Ἰαννῆς καὶ Ἰαμβρῆς ἀντέστησαν τῷ θεράποντι τοῦ Θεοῦ Μωϋσεῖ, οὕτω καὶ οὗτοι ἀνθίστανται τῇ ἀληθείᾳ, θελεαζόμενοι τῇ τε παρὰ σφισι προκαθεδρίᾳ καὶ τῇ πλείστους ἀπολλυούσῃ αἰσχροκερδείᾳ. Ἀλλ' *οὐ προκόψουσιν ἐπὶ πολύ*, ὡς ὁ λόγος φησίν· *ἡ γὰρ ἄνοια αὐτῶν ἔκδηλος ἔσται πᾶσιν ὡς καὶ ἐκείνων ἐγένετο*. Ἀλλ' οὖν γε τοῦτο ἔξω τοῦ πρέποντος πεποιήμεθα, τὸ περὶ τῆς ἐκείνων φημὶ ἀξυνεσίας κἂν ποσῶς γοῦν ἐπὶ σοῦ τήμερον ἀπολογήσασθαι· τὸ γὰρ τοῦ τυχόντος ἐναντία ταῖς τῶν πολλῶν δόξαις ἀποφαινόμενου φροντίζειν, εὔηθες, ἦ φησιν καὶ ἡ τῶν ἔξω παροιμία (30).

A in figura hominum hæreticis, quos nedum ad consortium admittere, ne in conspectum quidem nostrum venire, si possibile est, oportet. » His ita constitutis, et colloquio cum hæreticis nobis interdicto, quis de cætero nobis persuadere poterit, ut sermones seramus cum canonum et priscarum fidei regularum violatoribus, et divinis Scripturis audacter ad multorum deceptionem abutentibus? Nam quemadmodum Iannes ac Iambres obstiterunt famulo Dei Moysi, sic et isti veritati contradicunt proprio ambitu inescati, et illo, quod plurimorum pernicies est, turpi lucro. *Sed non ultra proficient*, ut ait Scriptura; *insipientia enim eorum manifesta erit omnibus, sicut et illorum fuit* [r]. Verumtamen hoc ipsum hactenus extra debitum officium fecimus, B de illorum scilicet insipientia vel modicum hodie coram te disserendo. Nam de eo, qui contrariam multitudinis sensui sententiam præ se fert, sollicitum esse, stultum est, sicut etiam in profano proverbio est.

λδ'. Τὸν δὲ τούτων ὑπακούσαντα τῶν λόγων, καὶ σφόδρα μεγάλως δυσχεράναντα φάναι· Καὶ περιττὸς ἐγώ σοι δοκῶ, κύρι Θεόδωρε; μικροῦ καὶ πείθεις μοι λόγον σοι εἰπεῖν περιττὸν ἀληθῶς, ἵνα μηδαμῶς ὑποστρέψαι δυνηθῇς εἰς τὸ κατὰ σὲ μοναστήριον· ἤτοι τὴν ὑπερόριον ἀπόφασιν, ἢ καὶ τὸν ὁπωσοῦν μόρον διὰ [f. 156 a.] τῶν τοιούτων πλαγίως ὑποσημηνάμενος προβλημάτων· ἀλλ' οὐ πείσεις με, φησίν, C ἀπερισκέπτως δρᾶσαι τὸ σοὶ καταθύμιον· οὐδέ γε ἐπὶ ἐμοῦ μαρτυρήσεις εἰς τοῦτο ηὐτρεπισμένος· ἀνεξικάκως δὲ μακροθυμήσω καὶ καταφρονούμενος ὑφ' ὑμῶν· μόνον εἰ διαλεχθῆναι μὴ παραιτήσεσθε μετὰ τῶν ἐνδιαβαλλόντων ὑμῶν τὸ κατὰ τὴν κοινὴν πίστιν φρόνημα· εἰ δὲ τοῦτο οὐ βούλεσθε, πρόδηλοί ἐστε τὴν ἑαυτῶν καθομολογοῦντες ἧτταν· ὅπερ ἀναγκάσει ὑμᾶς τοῖς ἐκείνων ἀκολουθῆσαι καὶ μὴ βουλομένοις θελήμασιν. Τοῦ δὲ συλλόγου παντὸς τῶν ἐπισκόπων σὺν τῷ θεοσιδεῖ ποιμένι συμφώνως παραιτουμένων τὴν πρὸς τοὺς κατεγνωσμένους συνομιλίαν, καὶ τὰ τοῦ μακαρίου Παύλου λεγόντων, *Ἡμῖν δὲ εἰς ἐλάχιστόν ἐστιν ἵνα ὑπὸ τῶν δηλουμένων προσώπων ἀνακριθῶμεν, ἢ ὑπὸ ἀνθρωπίνης ἡμέρας*· τῶν μὲν, ὡς οὐκ ἐχόντων ἱερατικὸν ἀξίωμα τὸ παράπαν· τοῦ δὲ, ὅτι περ οὐδὲ ἑαυτοὺς ἀνακρίνομεν, τῆς εἰλικρινοῦς ἡμῶν εἵνεκα πίστεως, τὸ πρόσωπον ἐνιξαμένων· καὶ τοῦ ἄνακτος τῶν λεγομένων μὴ συνιόντος τὴν δύναμιν, πάλιν ὁ μέγας

34. At vero tyrannum his auditis magnopere indignatum aiunt dixisse: Ergo inutilia facere videor tibi, domne Theodore? Prope mihi persuades, ut verbum aliquod tibi sane non utile proferam, ne omnino in monasterium reverti queas. Quibus verbis oblique jactis vel exsilii sententiam, vel quodlibet necis genus innuere voluit. Sed non C persuadebis mihi, prosecutus est, ut inconsiderate quod tu optas faciam; neque de me testificaberis prout tu jam animo comparatus es. Patienter itaque adhuc perferam, a vobis licet contemptus: tantum disputare ne detrectetis cum his qui vestram fidei communi contrariam opinionem criminantur. Quod si renuitis, satis patet vosmet victos jam confiteri; id quod vos vel invitos coget illorum voluntatibus abhærere. Tunc enimvero totus episcoporum cœtus cum divo pastore nostro, una voce, disputationem cum jam damnatis abnuit, et Pauli verba dicebat: *Nobis autem pro minimo est, ut a designatis hominibus judicemur, aut ab humano die*; ab illis quidem, utpote sacerdotali dignitate prorsus carentibus; ab hoc autem, quia neque nosmetipsos judicamus, propter nostræ fidei puritatem; D sic hominem dicto verberantes. Sed verborum vim imperatore nequaquam intelligente, rursus manus Theodorus, sumpto Spiritus gladio, vehementius respondet, audaciam hominis, qui se in judicis

[r] II Tim. III, 9. [s] I Cor. IV, 3.

(29) Biographus Sirmondianus non dixerat hoc esse Ignatii martyris dictum, sed cujusdam antiqui. Nunc noster vero nomine Michael biographus citat nominatim Ignatium. Videtur autem Theodorus in sermone suo respexisse ad verba Ignatii in epistola ad Ephesios, n. 7, ubi de hæreticis: Οὓς δεῖ ὑμᾶς ὡς θηρία ἐκκλίνειν· εἰσὶν γὰρ κύνες λυσσῶντες, λαθροδήκται, οὓς δεῖ ὑμᾶς φυλάσσεσθαι. Cæteroquin nos *Script. vet.* t. VII, p. 22, locum Ignatii recitavimus ex epistola ad Tarsenses, qui in editis non apparebat. Hoc autem adnotamus propter renatam nuper apud Anglos de varietate epistolarum Ignatii in codicibus editisque libris controversiam.

(30) Horatius I. Sat. III, 66. *Communi sensu plane caret. Inquimus: Eheu!*

Digitized by Google

gradu constituebat, compescere volens, aitque : Audi, imperator, quæ divinus Paulus ore nostro tibi dicit de ecclesiastica constitutione ; cognoscensque non licere regi semet judicem ac definitorem rerum hujusmodi obtrudere, subscribe tu quoque, si recte credere consentis, apostolicis regulis. Sic enim ait : *Posuit Deus in Ecclesia primum quidem apostolos, secundo prophetas, tertio doctores.* Ea bi sunt qui res fidei disponunt, non autem rex ; et quæ sunt Deo placita inquirunt : neque enim memorat sacer Apostolus quod Ecclesiæ negotia rex tractet. Ad hæc Cæsar respondit : Ergone hodie me ecclesia ejicis, o Theodore? Et vir sanctus ad illum : Non ego, inquit, sed supradictus Ecclesiæ pronubus divusque apostolus Paulus. Quod si tanquam filius Ecclesiæ vis esse, nihil obstat ; tantum obsequere in omnibus spiritali patri tuo, dextera simul manu sanctissimum indicans Nicephorum. His eatenus disceptatis, mente veluti alienatus scelestus ille, sanum ullum pronuntiare sermonem præ nimia iracundia jam nequibat ; sed in furiosum verbum cum clamore, impetu proprio, indecore erumpens, elata voce dixit : Exite hinc. Sic ergo ad patriarchales ædes simul reversi orthodoxiæ pugiles, circumstabant magnum rectæ fidei antesignanum Theodorum, laudum præconiis eum munerantes, ceu qui communem hostem, Deo favente, vi suorum acutissimorum confodisset sermonum, et in ejusdem præcipue nomine, ad nihilum redegisset adversarios ipsorum.

A Θεόδωρος ἀναλαβὼν τὴν τοῦ Πνεύματος μάχαιραν, ἐμβριθέστερον ἀποκρίνεται, τὴν αὐθάδειαν τοῦ ἑαυτὸν εἰς κριτοῦ τάξιν καθιστῶντος ἐντρέψαι βουλόμενος, καί φησιν· Βασιλεῦ, πρόσχες τοῖς παρὰ τοῦ θεσπεσίου Παύλου δι' ἡμῶν σοι λεγομένοις περὶ ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας, καὶ μαθὼν ὡς οὐκ ἔξεστιν βασιλέα ἑαυτὸν κριτήν τε καὶ δικαστὴν ἐν τοῖς τοιούτοις παρεισφέρειν, στοίχησον καὶ αὐτὸς, εἴπερ εὐσεβεῖν συνέγνωκας, τοῖς ἀποστολικοῖς κανόσι· λέγει γὰρ οὕτως· *Ἔθετο ὁ Θεὸς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πρῶτον ἀποστόλους*, [f. 156 b.] *δεύτερον προφήτας, τρίτον διδασκάλους*· ἰδοὺ οὗτοί εἰσιν οἱ τὰ περὶ πίστεως διατιθέντες καὶ ἀνερευνώμενοι κατὰ τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν, καὶ οὐ βασιλεύς· οὐδὲ γὰρ ἀπεμνημόνευσεν ὁ ἱερὸς Ἀπόστολος βασιλέα διοικεῖν τὰ τῆς Ἐκκλησίας. Πρὸς ταῦτα ὁ Καῖσαρ ἀπεκρίνατο· Οὐκοῦν ἐκβάλλεις με σήμερον τῆς Ἐκκλησίας, ὦ Θεόδωρε; Καὶ ὁ ὅσιος πρὸς αὐτόν· Οὐκ ἐγὼ, φησὶν, ἀλλ' ὁ μνημονευθεὶς νυμφοστόλος αὐτῆς καὶ θεῖος ἀπόστολος Παῦλος· εἰ δὲ ὡς τέκνον ἐθέλεις εἶναι ταύτης, τὸ κωλύσον οὐδέν· μόνον ἕπου κατὰ πάντα τῷ πνευματικῷ πατρί σου, τῇ δεξιᾷ χειρὶ τὸν ἁγιώτατον καθυποδείξας Νικηφόρον. Τούτων οὖν ἕως τοσούτου γυμνασθέντων, ἀλλοιωθεὶς ὥσπερ τὰς φρένας ὁ ἀλιτήριος, ἐξάξαι λόγον εὐθῆ τῇ ὑπερβολῇ τῆς μανίας οὐκέτι οἷός τε ἦν· ἐκρήξας δὲ φωνὴν χολερὰν μετὰ κραυγῆς αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ παρὰ τὸ εἰκὸς ἐκφωνεῖ τὸ, Ἐξέλθετε ἔνθεν. Οὕτω τοιγαροῦν πρὸς τὸν πατριαρχικὸν οἶκον ὁμοθυμαδὸν οἱ τῆς ὀρθοδοξίας ἐπανελθόντες ἀλείπται, περιεκύκλουν τὸν μέγαν τῆς εὐσεβείας προαγωνιστὴν Θεόδωρον, τοῖς διὰ λόγων γεραίροντες ἐράνοις· ὡς ἄτε δὴ τὸν κοινὸν ἐχθρὸν ἐν τῷ Θεῷ, τῷ κράτει τῶν ὀξυτάτων αὐτοῦ ἐκκεντήσαντα λόγων· καὶ ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ κατὰ τὸ μᾶλλον ἐξουδενώσαντα τοὺς ἐπαγισταμένους αὐτοῖς.

B

C

35. Protinus urbis præfecto ad suas quemque stationes reverti jubente beatos viros, neque ulterius illic audere versari, ineoncussum confessionis domicilium Theodorus, intimantes antevertens, Si parens noster, inquit, et communis consentientium in fide dominus, haud nos advocabit, absque etiam vestro mandato, hoc agere non aggrediemur : secus vero, vestrum a nobis præceptum nullo modo observabitur ; sed ego et veniam, et prout res postulabit, colloquar. Quod reapse beatus vir faciebat, omni humano timore seposito, et omnino ad patiendum paratus. Etenim ad suum reversus monasterium, et discipulis adhortatorio sermone ad imminens certamen confirmatis, erectisque illorum mentibus ad defendendum usque ad verbera et necem orthodoxæ fidei dogma, post dies aliquot ad sacratissimum patriarcham rursus venit consolandi illum causa, qui in mœrore versabatur propter Ecclesiæ subversionem ac dissolutionem : eique demonstrabat maximam ipsimet gloriam ob id a Deo reservari. Quid porro dicebat aut agebat venerandus Nicephorus, quod Theodori judicio non regeretur, firmitatemque ab eo acciperet? idque sive ob præsentis temporis utili-

λεῖ. Ἀμέλει πρὸς τοῦ ὑπάρχου τῆς πόλεως τοὺς ἰδίους θᾶττον καταλαμβάνειν προστασσόμενοι τόπους οἱ μάκαρες, καὶ μηκέτι τολμᾶν αὐτόθι παῤῥησιάζεσθαι, ὁ ἄθραυστος τῆς ὁμολογίας οἶκος Θεόδωρος πρὸς τοὺς λέξαντας ὑποφθάς· Εἰ μὲν ὁ πατὴρ ἡμῶν καὶ κοινὸς τῶν ὁμοφρόνων δεσπότης, φησὶν, οὐ προσκαλέσεται [f. 157 a.] ἡμᾶς, καὶ δίχα τῆς ὑμετέρας κελεύσεως, τοῦτο ποιῆσαι οὐκ ἀναδυόμεθα· εἰ δὲ μή γε, παρ' ἐμοὶ ἡ ὑμετέρα πρόσταξις οὐ φυλαχθήσεται τὸ παράπαν· ἀλλὰ καὶ ἐλεύσομαι, καὶ τὰ ἀνήκοντα συμφράσω· ὅπερ οὖν καὶ ἐποίει ὁ μακαρίτης πάντα φόβον ἀνθρώπινον ἐξ ἑαυτοῦ ἀπωσάμενος, καὶ πρὸς τὸ παθεῖν ὅλος ἠτρεπισμένος· εἰς γὰρ τὸ ἴδιον ὑποστρέψας μοναστήριον, καὶ τοὺς μαθητὰς παρακλήσεως λόγοις πρὸς τὸν προκείμενον θωρακίσας ἀγῶνα, καὶ διεγείρας αὐτῶν τὰ φρονήματα μέχρι θανάτου καὶ πληγῶν ἀντιποιεῖσθαι τὸ δόγμα τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, μετά τινας ἡμέρας πάλιν ἀπῆει πρὸς τὸν ἱερώτατον πατριάρχην, παραμυθούμενος αὐτὸν συμπεπτωκότα ἤδη τῇ θλίψει διὰ τὴν τῆς Ἐκκλησίας ἀνατροπὴν καὶ κατάλυσιν· καὶ ὅτι μέγιστον κλέος ἐντεῦθεν αὐτῷ παρὰ Θεῷ ἀποκείσεται· καὶ τί γὰρ ἦν λεγόμενον ἢ πραττόμενον παρὰ τῷ θεσπεσίῳ Νικηφόρῳ, ὃ μὴ τῇ κρί-

D

Digitized by Google

αι: τοῦ Θεοδώρου ὑπήγετο καὶ τὸ ἔμπεδον αὐτόθεν ἐλάμβανεν; εἴτε ὡς τῆς συμφερούσης μοίρας ὑπάρχον, εἴτε καὶ ὡς ἄλλως ἐχούσης· τοιούτως ἦν αὐτῷ αἰδέσιμος ὁ θεῖος Πατὴρ ἡμῶν, καὶ τὰ δευτέρια μετ' αὐτὸν ἐν τῇ συνόδῳ τῶν ἐπισκόπων φέρων, σοφίᾳ τε καὶ τῇ περὶ τὸ θεῖον εὐσεβείᾳ πάντων ὑπειλημμένος· καὶ γοῦν μετὰ βραχὺν χρόνον τοῦ ἀοιδίμου πατριάρχου τοῦ ἱεραρχικοῦ θρόνου κατὰ τὴν εἰκάδα τοῦ μαρτίου νύκτωρ κατενεχθέντος, καὶ εἰς τὸ οἰκεῖον ἐξορισθέντος σεμνεῖον, ὅπερ αὐτὸς ἐδείματο ἐν τοῖς τῆς Ἀσίας ὄρεσινοῦ στενοῦ μέρεσιν· ὁμοίως δὲ καὶ τῶν λοιπῶν ἱερομυστῶν τὰς αὐτὰς ἀποφάσεις κομισαμένων, καὶ κατὰ διαφόρους χώρας τε καὶ πολίχνας παραπεμφθέντων [f. 157 b.], καὶ τῶν δυσωνύμων Χριστομάχων τὰς Ἐκκλησίας κατασχόντων, καὶ τὰς ἐν αὐταῖς ἱερὰς τῶν ἁγίων εἰκόνας, ὦ τοῦ φοβεροῦ ἀκούσματος! ἀφοβητὶ καταστρεφομένων, ἢ καὶ ἀναχριόντων καὶ μελετώντων κενὰ καὶ μάταια κατὰ τῶν ὑπολοίπων τῆς ὀρθοδοξίας τροφίμων.

A latem, sive etiam ex qualibet causa. Adeo illi venerabilis erat divus parens noster, ut etiam secundus ab eo in episcoporum synodo, sapientia et pietate in Deum ab omnibus reputaretur. Reapse post breve tempus inclytus patriarcha pontificali sede die martii vicesima dejectus noctu fuit, et ad proprium monasterium seu sanctuarium relegatus, quod ipsemet in Asiæ montibus ædificaverat in freti partibus. Reliqui pariter sacerdotes eadem sententia perculsi, alii ad alias regiones et oppida missi fuerunt; infaustis interim Christomachis Ecclesias occupantibus, et sacras quæ in ipsis erant imagines, o auditu horrendum! impavide subvertentibus; vel etiam denuo sacerdotes ungentibus, novaque et stulta circa reliquos orthodoxiæ B alumnos excogitantibus.

λς'. Ἐπείπερ ἦκεν ἡ τῶν βαΐων νικηφόρος τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἑορτή, ὁ πατὴρ ἡμῶν Θεόδωρος τὴν συνήθη τῷ Χριστῷ ἁπαντὴν μετὰ τῆς συνούσης αὐτῷ ἐκποιούμενος ὁμηγύρεως, προσέταξε τοῖς τὰς σεπτὰς εἰκόνας φέρουσιν ἀδελφοῖς, ὑψοῦ τοὺς πίνακας ἀνέχειν, καὶ οὕτω γε περιοδεύειν τὸν ἔγγιστα τῆς μονῆς ἀμπελῶνα, μηδένα φόβον ἔχοντας χάριν τῆς ἐνσκηψάσης Χριστομανίας· ὅπερ παρὰ τῶν πονηρῶν γειτόνων ἐποπτευθὲν, καὶ κατὰ τὸ μέσον τοῦ ἄστεως θριαμβευθὲν, ἦλθεν καὶ μέχρις αὐτῆς τῆς τυραννουγνώμονος ἀκοῆς· ὁ δὲ τοῦτο μαθὼν, καὶ λίαν κατὰ διάνοιαν κινηθεὶς, δηλοῖ τῷ ἱερῷ Πατρὶ ἡμῶν δι' ἑνὸς τῶν μεγιστάνων· Οὐκ ἠρεμεῖς; οὐ καθέζῃ μεθ' ἡσυχίας, ἀλλὰ τοῦτο κἀκεῖνο εἰς ἐμὴν δῆθεν ἐπίπληξιν περινοεῖς; Ἴσθι τοίνυν, ὡς εἰ μὴ C τοῦ φρονήματος λωφήσας, καὶ ὑποσταλεὶς τοῦ διδάσκειν ἔτι τὰ περὶ πίστεως, τάχιστά σε μόρῳ καθυποβαλὼν τοῖς ἐν ᾅδου ὁμέστιον καταστήσω. Ταῦτα ἀκούσας ὁ ἀκλόνητος πύργος τῆς ὁμολογίας, οὐ μόνον οὐκ ἐνέδωκεν τοῦ τῆς πίστεως ζήλου, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀνὰ τὸ ἄστυ καθηγουμένους παραβαλόντας αὐτῷ μετὰ τὴν ἁγίαν καὶ λαμπροφόρον τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ τριήμερον ἐκ νεκρῶν ἔγερσιν, γνώμης ἕνεκεν περὶ τῆς κατεπειγούσης αὐτοὺς συνηθείας τὴν ἄφιξιν πρὸς τὸν πατριαρχικὸν οἶκον ποιήσασθαι, καὶ ὑπεδέξατο καὶ τὰ χρηστὰ καὶ Θεῷ ἐράσμια συνεβούλευσέν [158 a.] τε καὶ διεπράξατο, χαράξας ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς παραβραβεῦσαι τὴν ἀλήθειαν ἐγκεχειρηκότας, ἧς ἡ ἀρχή (31)· « Νόμοις θείοις καὶ κανονικοῖς ἑπόμενοι θεσπίσμασι τοῦ μὴ δεῖν παρὰ τὴν τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου γνώμην πράττειν τι ἢ λέγειν τῶν ὅσα εἰς ἐκκλησιαστικὴν φέρει εὐταξίαν, πολλοῦ γε εἰπεῖν εἰς δογματικὴν ἐξέλκει συζήτησιν· τούτου χάριν τῆς ὑμετέρας ἐξουσίας καὶ ἅπαξ καὶ δὶς ἐκκαλεσαμένης πρὸς τὰ τοιαῦτα τὴν καθ' ἡμᾶς εὐτέλειαν, οὐκ ἐτόλμησεν ἔξω τι τῶν νενομισμένων πράττουσα παραγενέσθαι, ὡς ὑπὸ τὴν ἱερὰν χεῖρα Νικηφόρου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Πνεύματι θείῳ τελοῦσα, » καὶ τὰ ἑξῆς. Ταύτην δυσὶν ἀδει-

36. Jam postquam advenit Palmarum Salvatoris nostri triumphalis solemnitas, parens noster Theodorus consuetam pompam, cum præsente sibi turba ducens, mandavit sanctas imagines gestantibus fratribus, ut sublimiter erectas haberent picturas, atque ita proximam monasterio vineam circumirent, nihil verentes ob ingruentem adversus Christum persecutionem. Quæ res ab improbis vicinis observata, et media in urbe famigerata, ad tyranni quoque aures pervenit; qui re cognita, nec mediocriter animo commotus, sacro Patri nostro per quemdam e proceribus ita significat: Non cessas? non in silentio quiescis, sed hoc et illud in offensionem meam excogitas? Scito igitur, nisi hunc mentis tumorem deprimas, et res fidei docere desinas, quantocius te neci addictum contubernalem ad inferos meo jussu demissum iri. Hæc audiens immobilis confessionis turris, non modo nihil de fidei zelo remisit, sed etiam urbanos hegumenos (qui ad eum venerant, post sanctam et splendidam Servatoris nostri Christi triduanam a mortuis resurrectionem) petendi consilii causa, circa urgentem ipsos consuetudinem eundi ad ædes patriarchales; ille eos recepit, et bona Deoque chara consilia suggessit, et re ipsa peregit, scribens epistolam ad eos qui veritatem falsare susceperant, cujus initium est: « Divinis legibus canonicisque decretis obsequentes, quæ præter episcopi proprii sententiam in iis quæ ad ecclesiasticam disciplinam pertinent, nedum quæ ad dogmaticas quæstiones deducunt, nihil agi vel dici oportere; propterea, quamvis semel et iterum vestra potestas humilitatem nostram ad res hujusmodi evocaverit, haud ausi sumus quidquam præter constituta agentes, isthuc venire, quandoquidem sacræ manui Nicephori sanctissimi patriarchæ a divino Spiritu supposititi fuimus; » et reliqua. Hanc epistolam duobus ex his qui convenerant animosioribus traditam, ad furibundos Christomachos

(31) Est hæc epistola prima libri II in editione Sirmondiana.

Digitized by Google

miserunt; qui lecta contextus sententia, vehementius excanduerunt, et alapis eos, qui attulerant, exceptos, cum ignominia et conviciis de Secreti aula pepulerunt, dira omnia præter præterita eisdem interminati. Itaque *hi quidem ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti fuissent pro nomine Christi contumeliam pati* [u].

A λαντοῖς μᾶλλον τῶν συνελθόντων ἐγκειρηκότες προσώπων, πρὸς τοὺς Χριστομαχεῖν δεδιψηκότας ἐκπέμπουσιν· οἱ δὲ τῶν ἐγκειμένων ἀναμαθόντες τὸν νοῦν, χαλεπαίνουσιν ἔτι σφοδρότερον· καὶ ῥαπίσμασι τοὺς κεκομικότας περιβαλόντες μεθ' ὕβρεων καὶ ἀτιμιῶν, τοῦ Σεκρέτου ἐξελαύνουσιν, τὰ πάνδεινα αὐτοῖς πρὸς τοῖς φθάσασιν, ἐπαπειλησάμενοι. Οὗτοι μὲν οὖν *ἐπορεύοντο χαίροντες ἀπὸ προσώπου τοῦ συνεδρίου ὅτι κατηξιώθησαν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ ἀτιμασθῆναι.*

37. At vero parens noster Theodorus non cessavit posthinc, quominus alias aliis cumularet epistolis; atque ad fortitudinem proximos et longinquos excitando, maxime se conspicuum furenti hæretico fieri volebat, et quod flocci minas ejus faceret, neque mortem veræ religionis causa metueret: cui vehementius succensens pravæ mentis Leo, exsilium huic quoque decernit. Ergo sacer parens noster, qui orthodoxiæ magisterium nunquam erubuerat, diu optato decreto ejusmodi accepto, convocatæ discipulorum multitudini præficit duos supra septuaginta moderatores, atque ut sub iis spontanea voluntate fratres omnes distribuerentur, adhortatus, mandansque illis, ut post ipsius discessum nemo illic remaneret, qui veram vitam vellet, et diligeret dies videre bonos, sicuti sanctus canit David [v]; ipse a regio misso susceptus, in adjacentem Apolloniadis lacui arcem, cui nomen Metopa, lætus retruditur. Verumtamen ne ibi quidem vinctus Christi custoditus, pares omisit religiosos actus; sed denuo per suas litteras, cunctos, qui ubique terrarum rectam pietatem retinere maluerant, in hac ipsa confirmabat, atque ad bonam frugem cohortabatur. Quod denuo cognoscens sævus Leo, alium mittens aulicum Nicetam, cognomento Alexium, pium prorsus et Christianissimum, quanquam bellua talem esse ignorabat, ministerio ejus sacrum præconem ad anatolicum thema transferendum curat, in aliam arcem Bonetam dictam, districto præcepto mandans patri per ministros suos, ut neminem omnino videret, neminem per epistolas in fidei causa doceret. Quibus vir et mente et vita apostolicus, sic apostolicis verbis respondit: *Si justum est*, inquiens, *in conspectu Dei, vos potius audire quam Deum, judicate. Non enim nos possumus quæ vidimus et audivimus non loqui, quia obedire oportet Deo magis quam hominibus* [x].

B

C

D

λζ'. Ὁ δέ γε Πατὴρ ἡμῶν Θεόδωρος οὐ διέλειπεν ἔκτοτε, ἀλλ' ἐπαλλήλους χαράττων ἐπιστολάς, καὶ διεγείρων πρὸς ἀνδρείαν τοὺς ἐγγὺς καὶ τοὺς πόρρωθεν, ἐμφανῆ ἑαυτὸν τῷ λυσαῶντι τὴν αἵρεσιν ἐντεῦθεν μᾶλλον καταστῆσαι βουλόμενος· καὶ ὡς οὐ ποιεῖται λόγον τῶν αὐτοῦ ἀπειλῶν, οὔτε μὴν δέδιεν τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας θάνατον· εἰς ὃ, καὶ μανεὶς περισσοτέρως ὁ κακογνώμων Λέων, ἐξορίαν καὶ αὐτὸν καταδικάζει· δεξάμενος τοίνυν [f. 158 b.] ὁ ἱερὸς Πατὴρ ἡμῶν καὶ τῆς ὀρθοδοξίας ἀνεπαίσχυντος εἰσηγητὴς τὴν περιπόθητον αὐτῷ καὶ ἐκ πολλοῦ ἐφετὴν ἀπόφασιν, προσκαλεσάμενος τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν, καθίστησιν ἐν αὐτοῖς δύο καὶ ἑβδομήκοντα ἀρχηγούς, ὑφ' οὓς καταμερισθῆναι τὴν ἀδελφότητα αὐθαιρέτῳ γνώμῃ προτρεψάμενος, δεδωκώς τε αὐτοῖς ἐντολὴν ὥστε μετὰ τὴν ἔξοδον αὐτοῦ μὴ ἐναπομεῖναι αὐτόθι τινὰ τῶν θελόντων τὴν ἀληθῆ ζωὴν, καὶ ἀγαπώντων τὰς ἀγαθὰς ἡμέρας ἰδεῖν, καθὼς ψάλλει ὁ ἅγιος Δαυὶδ, αὐτὸς πρὸς τοῦ ἀποσταλέντος βασιλικοῦ παραληφθεὶς, τῷ ἐγκειμένῳ φρουρίῳ κατὰ τὴν Ἀπολλωνιάδα λίμνην, καλουμένῳ Μέτωπα, γεγηθὼς περιορίζεται. Ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα δέσμιος Χριστοῦ φρουρούμενος, τῆς ὁμοίας οὐκ ἀφίστατο θεοφιλοῦς πράξεως· ἀλλ' αὖθις δι' οἰκείων συλλαβῶν τοὺς ἁπανταχοῦ γῆς εὐσεβεῖν προαιρουμένους, εἰς τοῦτο αὐτὸ ἀπεστήριζεν, καὶ πρὸς τὸ ἀγαθὸν παρώτρυνεν· ὅπερ πάλιν διαγνοὺς ὁ ἀνήμερος Λέων, ἕτερον βασιλικὸν πεπομφὼς Νικήταν τοὔνομα κατ' ἐπωνυμίαν τοῦ Ἀλεξίου λεγόμενον, τὰ πάντα μὲν εὐσεβῆ καὶ χριστιανικώτατον, ἠγνοημένον δὲ τῇ θηρὶ τοιοῦτόν γε ὄντα, μετατίθησι δι' αὐτοῦ τὸν ἱεροκήρυκα ἐν τῷ τῶν ἀνατολῶν θέματι, εἰς ἕτερον ὀχύρημα τὴν προσηγορίαν Βόνητον, διαστειλάμενος τῷ πατρὶ διὰ τῶν ἐξυπηρετουμένων αὐτοῦ τοῖς προστάγμασιν, μηδένα μηδαμῶς ὁρᾶν, μήτε μὴν ἐκδιδάσκειν διὰ γραμμάτων τὰ περὶ πίστεως· οὓς ὁ ἀποστολικὸς ἀνὴρ καὶ τὴν φρένα καὶ τὴν πολιτείαν, ἀποστολικοῖς ἀντημείβετο λόγοις· *Εἰ δίκαιόν ἐστι, φάσκων, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὑμῶν ἀκούειν μᾶλλον, ἢ τοῦ Θεοῦ, [f. 159 a.] κρίνατε· οὐ δυνάμεθα γὰρ ἡμεῖς ἃ εἴδομεν καὶ ἀκούσαμεν μὴ λαλεῖν· καθότι πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις.*

38. His auditis, imperator, objurgato Christi amante Niceta, quod illico sententiam majestatis suæ exsecutus non fuisset, mittit eum secundo, ut loris sancto martyri imponat plagas omnino centum. Qui iterum veniens, postquam principis mandatum athletæ Christi significavit, urgetur imo a sancto viro, ut indubitanter dominatoris voluntaλη'. Ταῦτα ἀκούσας ὁ ἄναξ, καὶ ἐπιμεμψάμενος τὸν φιλόχριστον Νικήταν, ὡς μὴ πεποιηκότα ἐξ αὐτῆς τὴν ἐκδίκησιν τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ἀποστέλλει αὐτὸν ἐκ δευτέρου βουνευρίσαι τὸν ὁσιομάρτυρα ἑκατὸν μάστιξι διωρισμένος· ὃς ἀναβαδίσας καὶ τῷ ἀθλητῇ τοῦ Χριστοῦ τὴν ψῆφον τοῦ βασιλέως ἀπογυμνώσας, προτρέπεται μᾶλλον παρὰ τοῦ ὁσίου ἀνεν-

[u] Act. v, 41. [v] Psal. xxxiii, 13. [x] Act. iv, 19; v, 29.

Digitized by Google

διαστως ποιῆσαι εἰς αὐτὸν τὸ τοῦ κρατοῦντος θέλημα· ἑωρακὼς δὲ τὸν δίκαιον ἑτοίμως ἑαυτὸν σχηματίσαντα, καὶ ἄνευ τῆς ἑτέρων βίας πρὸς ὑποδοχὴν τῶν μαστίγων εὐτρεπισθέντα, ἐκλάσθη πρὸς ἔλεον ὁ θεοφιλὴς καὶ τῆς νίκης ἐπώνυμος ἄρχων, μάλιστα τὰς καταμαρανθείσας ὑπὸ τῆς ἀσκήσεως τοῦ θεσπεσίου κατιδὼν γεγυμνωμένας σάρκας· καὶ ἐξουδενώσας κατὰ διάνοιαν τὸ τοῦ λυμαιῶνος μισάθμιον πρόσταγμα, ἐνέγκας δορὰν προβάτου, καὶ ταύτην τοῖς ὤμοις τοῦ πατρὸς περιθεὶς, εἰς αὐτὴν ποιεῖται τὰς τῶν μαστίγων ἐπιφοράς, μονώτατος μετὰ τοῦ ἀοιδίμου ἀπολειφθεὶς ἐν τῇ κέλλῃ τοῦ πατρός· καὶ τῇ βελόνῃ τὸν ἑαυτοῦ αἱμάξας βραχίονα, τὸ ἄκρον τῆς μάστιγος τῷ ἰδίῳ καταφοινίσσει αἵματι· εἶθ' οὕτως ἐξελθὼν ἐκεῖθεν πνευστιῶν, ἐκεῖνο μὲν πρὸς γῆν ἀπέρριψεν, αὐτὸς δὲ ὡς κεκοπιακὼς δῆθεν ἐπὶ τοῦ εὐτρεπισθέντος αὐτῷ καθισματίου ἐγένετο. Τοῦτο τὸ σόφισμα καταθρήσας ὁ Πατὴρ ἡμῶν, ὑπερηγάσθη μὲν τήν τε πίστιν καὶ φρόνησιν τἀνδρὸς, οὐ μὴν δὲ τῶν τυραννικῶν ἀπειλῶν χάριν ἀπέσχετο τοῦ κατεργάζεσθαι πρὸς τὸ ἔξῆς τὸ ἔργον Κυρίου ἐνδελεχῶς θερμοτέραις [f. 159 b.] ψυχῆς προθυμίαις, καὶ σφριγώσῃ διανοίᾳ καὶ νῷ διεγηγερμένῳ· ἀλλὰ καὶ αὐτόθι ἐν ἑνὶ δοματίῳ περιοριζόμενος, τοὺς ἐν διαφόροις ἐπαρχιῶν τόποις καθειργομένους πατέρας καὶ ἀδελφοὺς, καὶ μέν τοι καὶ τὰ πνευματικὰ αὐτοῦ τέκνα διὰ τῆς ἐνούσης αὐτῷ θεοπαρόχου ἐπεστήριζε διδασκαλίας, παρακαλῶν, νουθετῶν, παραμυθούμενος ἔτι ἐμμένειν τῇ ὁμολογίᾳ τοῦ Χριστοῦ, καὶ μὴ ἐκκακεῖν ἐν ταῖς ἐν χερσὶν ὑπὲρ ἀληθείας θλίψεσιν, ἀλλὰ καὶ παραδοκεῖν τὸ λύτρον ἐκ τοῦ Θεοῦ· ὅτι οὐκ εἰς τέλος ἐπιλησθήσεται ὁ κατὰ Θεὸν πτωχὸς, καὶ ἡ ὑπομονὴ τῶν πενήτων οὐκ ἀπολεῖται εἰς τέλος· καθότι οὐ λελήθασι τὸν Θεὸν οἱ τὰ δέοντα πράττοντες, οὐδὲ ἀνεπικούρητοι ὑπ' αὐτοῦ ἐαθήσονται· πολλοὺς δὲ καὶ τῇ χρονίᾳ ὑπερορίᾳ λειποταξίου γραφὴν ἀπενεγκαμένους, διὰ συλλαβῶν ἀποτρίψασθαι τὸν τοιοῦτον ὄνειδον τῆς σφετέρας ψυχῆς πεποίηκεν, δι' ἐξαγορεύσεως αὐτοὺς καὶ μετανοίας τῆς προσηκούσης δεξάμενος νοερῶς, καὶ τῷ χόρῳ τῶν διὰ Κύριον συντεταχὼς διδιωγμένων· γεγράφηκε δὲ καὶ πρὸς τοὺς τέσσαρας πατριάρχας, ἅμα μὲν τὸ τῆς αἱρέσεως ἀναδιδάσκων βίαιόν τε καὶ φορτικὸν, ἅμα δὲ καὶ ἀξιῶν πρὸς ἐπικουρίαν τὴν ἐνδεχομένην τῶν μεταποιουμένων τῆς ὁδοῦ, σφᾶς αὐτοὺς ἐπιδοῦναι· ἐπεὶ δὲ καὶ τοὺς ἀφικνουμένους ὡς αὐτὸν, μετὰ χαρᾶς ὁ μέγας πατὴρ ἡμῶν ὑπεδέχετο· ἦρα γὰρ καὶ ἐβούλετο πάντας ὠφελεῖν καὶ πρὸς βίον ἐπανάγειν θεόδεκτον· συνέβη δὲ καί τι τοιοῦτον γενέσθαι.

A tem adversus se exsequatur. Qui cum justum virum cerneret semet sponte accommodantem, et absque aliena vi ad verbera excipienda paratum, flexus est ad misericordiam pius ille victoriæ eponymus (Nicetas) aulicus; videns præsertim attritas ab ascetica vita venerandi illius nudatas carnes: spretoque mente sua exitiosi principis irreligioso mandato, sumptam ovis pellem patris humeris circumponens, in hanc verberum ictus intorsit, solus cum inclyto intra cellam relictus patre: mox acu brachium suum cruentans, summitatem flagelli proprio sanguine rubefecit. Sic mox anhelus inde exiens, flagellum humi abjecit, ipse autem tanquam defessus in parata sibi sella resedit. Hoc cernens artificium parens noster, magnopere miratus lætatusque est B ob ejus viri fidem atque prudentiam; neque tamen propter minas tyrannicas abstinuit deinceps, quominus opus Domini faceret assidue ferventiore animi alacritate, vivido studio, et mente concitata. Namque et illic arcto domicilio circumscriptus, detentos in diversis provinciarum locis patres fratresque, nec non suos spiritales filios per suam a Deo datam doctrinam confirmabat, docens, adhortans, monens, consolans, ut in Christi confessione perseverarent, neque ob præsentes pro veritate afflictiones animis desponderent, sed redemptionem a Deo exspectarent; quia non in finem oblivio erit pauperis propter Deum, neque spes pauperum peribit in fine: quatenus non obliti Dei fuerint qui C officio suo defunguntur, neque auxilio ab eo destituentur. Multos enim qui diutini exsilii tædio, defectionis crimen contraxerant, litteris scriptis tale dedecus de animabus suis abluere fecit, ad confessionem eos ac pœnitentiam intellectuali ratione recipiens, et cœtui pro Christo patientium adjungens. Ad quatuor etiam patriarchas scripsit, significans simul hæreseos violentiam et gravem insectationem, simulque rogans ut pro viribus auxiliarentur iis qui devii fuissent: quoniam et ipse magnus parens noster ad se venientes cum gaudio excipiebat. Studebat enim impense cunctis prodesse, et ad vitam Deo gratam revocare. Accidit vero inter alia res hujusmodi.

λθ'. Κληρικός τις τῶν ἐπισήμων ἀπὸ τῆς τῶν Θρᾳκησίων χώρας (32) ὁρμώμενος, πόλεώς γε μὴν τυγχάνων Μασταύρας, ἀνῆλθεν ἐπὶ τὰ πλησίον μέρη τῆς περιεχούσης τὸν ἥλιον τοῦ Εὐαγγελίου [f. 160 a.] παροικίας, τοὺς συγγενεῖς ἑαυτοῦ καθὼς εἰώθει ὀψόμενος· μαθὼν δὲ ὅτι ὁ θεῖος πατὴρ ἡμῶν Θεόδωρος ὁ Στουδιώτης αὐτόθι τὴν ὑπερορίαν κατεψηφίσθη, ὡς ἔχων ἐκπαλαι τῆς αὐτοῦ ἀγιωσύνης ἐναυλον τὴν ἀκοὴν, ἐπιζητεῖ τοῦτον προσκυνῆσαι· ὡς δὲ τῆς ἐφέσεως (οὐ) διήμαρτεν, ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἁγίου εἰ τὴν ὀρ-

D 39. Clericus quidam nobilis, ex Thracesiorum regione oriundus, civisque urbis Mastauræ, venit prope parœciam, solem Evangelii habentem, cognatos suos prout solebat invisurus. Edoctus autem, quod divus parens noster Theodorus Studita ibi damnatus ad exsilium maneret, cujus sanctitatis famam jamdiu audiverat, ipsi obsequium exhibendi copiam petiit; votoque potitus, rogatus a sancto viro num orthodoxam fidem teneret, idque affirmanter confessus, audivit etiam accuratiores ser-

(32) **Biographus Sirmondianus** dicit *ex Asia*. Reapse thema thracesium erat in Asia, et anatolico conterminum.

Digitized by Google

mones de pura et irreprehensibili fide illorum, qui Christum in ejus sanctissimæ carnis sacra imagine adorant. Atquè impetrata precum ejus benedictione in patriam rediit. Mox illic cum sodalibus clericis versans, non dubitavit uni præcipue sibi familiari narrare quæ ipse vidisset, celebrem videlicet patrum patrem Theodorum, ipsumque audisse disserentem de veræ fidei dogmatibus. Tum vero clerici illi inter se conspirantes decreverunt, nequaquam ultra ministrare cum proprio episcopo; seque a publica communione absciderunt. Cum igitur sero licet profanus ille episcopus causam clericorum secessionis coguovisset, statim nulla interposita mora ad prætorem decurrens, prædicta omnia significat. Erat hic Orabius, homo vere peccator, et malorum dierum plenus, qui etiam impia lingua adversus sacras imagines blasphemando, prætoriam fortunam obtinuerat. Hic audiens ab episcopo quæ de beati Patris nostri doctrina retulit, primo quidem scribit ad orientis, id est anatolici thematis, præfectum, non esse tolerandum ut imperatoris leges negligerentur; neque eos qui prævaricantur, impunes vitam transigere. Deinde ipsum principem, de episcopo et clericis facta relatione, edocet. Porro receptis litteris orientis præfectus, et prioribus rebus etiam cognitis, veritus principis indignationem, mittit unum de comitatu suo, qui sacrum Theodorum quinquaginta taureis castiget. Ille ad eum locum veniens, sancto viro decretam adversus eum nequitiam significat; parens autem noster Deum ob id laudans, prompte admodum carnis suæ velamenta detrahit, seque homini exhibens, Quod tibi, inquit, fili, de me imperatum est, exsequere. Ille autem repentino timore correptus spontanei athletæ aspectu, reverentiamque Christianis congruam erga Dei famulum ostendens, pronum se abjicit ad sancti viri pedes, benedictionem ab eo consequi petens; qua digne impetrata, ad eum qui se miserat reversus est.

40. Adhuc eo loquente, et missionis suæ rationem reddente, ecce alius nequitiæ nuntius a principe ad eumdem præfectum venit, Anastasius nomine, de gente Martinaciorum, qui crudelis admodum fervidusque regiæ impietatis sectator, non leviter increpuit orientis præfectum, ceu qui imperatoris religiosam opinionem non sequeretur, neque ejusdem decretis obtemperaret. Quo respondente, missum a se fuisse qui resistentem Cæsari Theodorum verberaret, Anastasius illinc consurgens recta ad justum virum decurrit, eique vestimentis detractis, nullaque vibice reperta, cachinno sublato, Ubinam, inquit, taurearum nuper adhibitarum stigmata? Statimque centum sanctum virum acerbissimis ictibus cædens, sicut ipis fuerat imperatum, reclusit illum in exiguo cubiculo cum uno ex discipulis ejus, ætate quidem juvene, sed

A θόδοξον ἀσπάσαιτο πίστιν, καὶ τοῦτο συγκαταθέσει διομολογησάμενος, ἀκροατὴς γίνεται καί τινων ἐντελεστέρων λόγων περὶ τῆς καθαρᾶς καὶ ἀμωμήτου τῶν προσκυνούντων Χριστὸν ἐν τῇ σεπτῇ εἰκόνι τῆς παναγίας σαρκὸς αὐτοῦ πίστεως· καὶ οὕτω τρυγήσας τὴν τῶν εὐχῶν αὐτοῦ εὐλογίαν, ἐπανῆλθεν εἰς τὰ ἴδια· καὶ δὴ τοῖς συγκληρικοῖς ἑαυτοῦ συναυλιζόμενος, θαῤῥεῖ ἐνὶ τῶν μᾶλλον αὐτῷ προσκειμένων, τὰ τῆς ὀπτασίας, ὅτι τε ἐωράκει τὸν περίφημον πατέρα τῶν πατέρων Θεόδωρον, καὶ αὐτήκοος αὐτοῦ γεγένηται διεξιόντος τὰ περὶ τῆς ἀληθοῦς πίστεως δόγματα· οἳ καὶ συνθέμενοι πρὸς ἑαυτοὺς συλλειτουργῆσαι τῷ ἰδίῳ ἐπισκόπῳ, ἀποτέμνουσιν ἑαυτοὺς τῆς καθολικῆς κοινωνίας· ὡς δὲ τὴν αἰτίαν ὀψὲ γοῦν μεμαθήκει ὁ ἀνίερος τῆς τῶν κληρικῶν ἀποῤῥήξεως, B εὐθέως καὶ ἀμελητὶ πρὸς τὸν στρατηγὸν ἀναδραμὼν, καταμηνύει αὐτῷ τὰ προειρημένα ἅπαντα. Ἦν δὲ οὗτος Ὁραβὲ ἀνὴρ τῷ ὄντι ἀλιτήμων καὶ πλήρης ἡμερῶν πονηρῶν, ὅστις καὶ διὰ τὸ δυσφημεῖν ἀθέῳ γλώττῃ εἰς τὰς ἱερὰς εἰκόνας τὴν στρατηγικὴν ἐκληρώσατο εὐδαιμονίαν· οὗτος ἀκούσας παρὰ τοῦ ἐπισκόπου τὰ περὶ τῆς διδαχῆς τοῦ μακαρίου Πατρὸς ἡμῶν, πρῶτα μὲν γράφει τῷ στρατηγῷ τῶν ἀνατολικῶν, ὡς οὐκ ἔξιστι πατουμένους τοὺς τοῦ βασιλέως παρορᾶν νόμους· οὔτε μὴν [f. 160 b.] τοὺς εἰς αὐτοὺς προσκρούοντας νηποινῆ τὸν βίον παραθέειν· ἔπειτα δὲ καὶ αὐτῷ τῷ μέδοντι δι' ἀναφορᾶς τά τε κατὰ τὸν ἐπίσκοπον καὶ τοὺς κληρικοὺς ἀναδιδάσκει· ὡς δὲ τὸ γράμμα ἐδέξατο ὁ τῆς ἑῴας στρατοπεδάρ- C χης, καὶ διεπείθετο τὰ φθάσαντα, φοβηθεὶς τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ κρατοῦντος, ἀποστέλλει ἕνα τῶν τῆς τάξεως αὐτοῦ κακῶσαι τὸν ἱερὸν Θεόδωρον ἐν πεντήκοντα βουνεύροις· ὅστις γενόμενος κατὰ τὸν τόπον, προφανῆ ποιεῖται τῷ ὁσίῳ τὴν κατατεθεῖσαν κατ' αὐτοῦ σκαιωρίαν· ὁ δὲ πατὴρ ἡμῶν δοξάσας τὸν Θεὸν καὶ ἐπὶ τῇ προφάσει ταύτῃ, προθύμως ἀποδύεται τὰ τῆς σαρκὸς ἐπικαλύμματα, καὶ προσχὼν τῷ ἀνδρὶ, Τὸ κελευσθέν σοι, φησὶν, ὦ τέκνον, ποίησον εἰς ἐμέ· ὁ δὲ φόβῳ συσχεθεὶς ἐξαπίνης τῇ θεωρίᾳ τοῦ αὐτοπροαιρέτου ἀθλητοῦ, καὶ αἰδῶ τὴν πρέπουσαν Χριστιανοῖς εἰς τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ ἐπιδειξάμενος, ῥίπτει ἑαυτὸν ἐπὶ στόμα πρὸς τοὺς πόδας τοῦ ὁσίου, δεόμενος τῆς παρ' αὐτοῦ εὐλογίας τυχεῖν· ἧς καὶ ἀξιολόγως μετασχὼν, πρὸς τὸν ἀποστείλαντα αὐτὸν ἐπανέζευξεν.

μ'. Καὶ ἔτι τούτου λαλοῦντος καὶ τὸν λόγον τῆς ἀποστολῆς ποιουμένου, ἕτερος πονηρίας ἄγγελος ἐκ τοῦ βασιλέως πρὸς τὸν αὐτὸν στρατηγὸν παραγίνεται, Ἀναστάσιος ὄνομα, τοῦ γένους τῶν Μαρτινακίων λεγόμενος, ὃς ἀπηνὴς λίαν ὑπάρχων καὶ τῆς βασιλικῆς δυσσεβείας ὁμόζηλος, οὐχ ἁπλῶς τοῖς ὀνείδεσι τὴν τῆς ἑῴας ὑπέβαλεν, ὡς τὰ τοῦ βασιλέως μὴ φρονοῦντα μηδὲ τοῖς αὐτοῦ ὑπείκοντα θεσπίσμασιν· ἐκείνου δὲ καὶ πεπομφέναι ἀντερίσαντος καὶ τετυφέναι τὸν ἀπεναντίας τοῦ Καίσαρος διαπραττόμενον Θεόδωρον, αὐτὸς ἀναστὰς πρὸς δίκαιον εὐθυδρόμησεν, καὶ τοῦτον ἀφιματώσας καὶ μὴ εὑρηκὼς τὸ οἰονοῦν σπάραγμα εἰς αὐτὸν [f. 161 a.], ἀνακαγχάσας μέγα καὶ πλατὺ, Ποῦ, φησὶ, τὰ πρὸ βραχέως στίγματα τῶν βουνεύρων; Ἀμέλει ἐπενεγκὼν τῷ ἁγίῳ ἑκατὸν καταφορὰς δριμυτάτας, καθὼς ἦν αὐτῷ προστεταγμένον, ἀποκλείει αὐτὸν ἔν τινι δοματίῳ

Digitized by Google

μεθ' ἑτέρου ἑνὸς μαθητοῦ αὐτοῦ, νέου μὲν ὄντος τὴν ἡλικίαν, τελείου δὲ τῷ φρονήματι καὶ τῇ πίστει. Νικόλαος δ' ἦν οὗτος ὁ πολύτλας ἀριστεὺς ἀναφανεὶς καὶ αὐτὸς τῆς εὐσεβείας, ὅστις ἐξ ἐκείνου καὶ μέχρις ἡμῶν τῶν ταπεινῶν, ἐν τοῖς τῆς ὁμολογίας διαπρέψας ποικίλοις παθήμασι, τέλειος ἄνθρωπος Θεοῦ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς κεχρημάτικε γενεᾷ· τοῦτον τοιγαροῦν σὺν τῷ ἀθλητῇ καθείρξας Θεοδώρῳ, καὶ τὴν θύραν τοῦ κελλίου ἐπιμελῶς ἀναφράξας, μίαν τε φωταγωγὸν παρεάσας ἐν αὐτῷ, δι' αὐτῆς προσέταξεν Χορηγεῖσθαι τοῖς ὁσιοις τὰ ταλαίπωρα τῆς ψυχῆς ἐφόδια, διὰ χειρὸς τῶν κατασταθέντων αὐτοῖς φυλάκων.

A perfecta mentis sententia ac fide. Erat hic Nicolaus, qui et ipse patientissimus religionis pugil evasit, atque ex eo tempore, usque ad humilitatis meæ ætatem, variis pro confessione cruciatibus, perfectus Dei homo, sæculo nostro inclaruit. Ergo hoc, cum pugile Theodoro in carcerem conjecto, et cellæ janua sedulo munita, unico lucis relicto spiraculo, per hoc jussit suppeditari sanctis miserabilia vitæ subsidia, constitutorum ipsis custodum manu.

μα'. Ταῦτα ὁ ἀσεβὴς εἰς τοὺς ἁγίους διαπραξάμενος, σπουδαίως πρὸς τὸν στρατηγὸν μετὰ δύο μαθητῶν τοῦ θεοφόρου ὑπέστρεψεν, φιλοπονήρως ἰσχυριζόμενος πρὸς αὐτὸν μὴ τετυφέναι τὸν ὅσιον· ὁ δὲ φόβῳ συσχεθεὶς τοῦ μὴ διαβληθῆναι ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τὸν ἄνακτα, ἐνέγκας τὸν φιλόχριστον ἐκεῖνον Θεοφάνην κατὰ πρόσωπον τοῦ Μαρτινάκι μαστίζει αὐτὸν ἐν διπλῇ ποσότητι ὧν προστέταχε δοῦναι τῷ ἱερῷ Πατρὶ βουνεύρων· ἐφ' οἷς ἐπιτερφθεὶς ὁ ἀλαζὼν ἐκεῖνος, ἐπιβὰς τοῖς δημοσίοις ἵπποις, πρὸς τὸν ἀποστείλαντα αὐτὸν ὠκυτάτως ἀνέλυσεν· ἀλλ' οἵας καὶ ὅσας ἀνάγκας τε καὶ κακώσεις διὰ τῆς τοιαύτης ὑπέμειναν οἱ ἀεισέβαστοι πατέρες φρουρᾶς οὐδὲ ἔστι ῥᾴδιον τῷ λόγῳ διαλαβεῖν· ἔν τε γὰρ τοῦ χειμῶνος ὥρᾳ τῷ κρύει καταπηγνύμενοι, τὴν εἰς ἄκρον ἀποβολὴν [f. 161 b.] τοῦ θερμοῦ ὑπὸ τῆς βίας ὑπομένειν εἶχον, τῆς ἐκ τοῦ πυρὸς ἀπούσης ἐνθέρμου παρηγορίας· πάλιν δὲ τῇ ἀντικειμένῃ τῷ ψύχει ὥρᾳ ὑπὸ τῆς ἄγαν τοῦ φλογμοῦ πυρακτούμενοι ζέσεως, οὐδὲν ἧττον καμιναίας φλογὸς ὑποφέρειν ἐδόκουν κατάκρισιν· ἀλλὰ γὰρ καὶ αἱ τὴν σύστασιν ἐκ τοῦ χοὸς ἔχουσαι ψύλλαι, οὐ μετρίαν αὐτοῖς παρεῖχον τὴν ἐπίδοσιν τῆς βασάνου, τῆς ἐκ τῶν ἐσθημάτων ὑπαλλαγῆς ἀπορουμένης τοῖς ὁμολογηταῖς τοῦ Χριστοῦ· πρός γε μὲν τοὺς εἰρημένους καὶ ἕτερον πειρασμὸν αὐτοῖς ἐπισυνῆψεν ὁ τοῖς πόνοις τῶν ἁγίων ἀεὶ τιτρωσκόμενος ἀγκυλόμητις ὄφις· τοὺς γὰρ κατὰ καιρὸν ἄρχοντας ἐκβακχεύσας πρὸς τὰ τῷ βασιλεῖ θυμήρη φιλοτίμως συντίθεσθαι, ὑποβάλλει αὐτοῖς ὥστε καὶ αὐτὴν τὴν οἰκτρὰν καὶ ἡμερησίαν τῶν δύο τροφὴν, εἰς ἑνὸς συστεῖλαι· ἐν αἷς ἡμέραις εἰπεῖν λέγεται τὸν μέγαν Θεόδωρον πρὸς τὸν συνδέσμιον αὐτοῦ καὶ συναθλητὴν Νικόλαον· Ὡς ὁρῷ, τέκνον, ἀποκτεῖναι ἡμᾶς βούλονται οἱ ἄνθρωποι οὗτοι τῇ ἀπανθρωπίᾳ ᾗ νῦν ἐχρήσαντο πρὸς ἡμᾶς· δεῦρο οὖν ἐπιρρίψωμεν πᾶσαν τὴν μέριμναν ἡμῶν πρὸς τὸν Κύριον· καὶ ἐγὼ μὲν ἀρκεσθήσομαι τῇ θείᾳ κοινωνίᾳ, ἕως ὅτου Χριστὸς παρέχῃ ἰσχὺν καὶ πνοὴν ζωῆς τῷδε τῷ σαρκίῳ· σὺ δὲ τὸ παρ' αὐτῶν βρωμάτιον δεχόμενος ἔσθιε, εἴ πως περισώζοιτο τοῦ παρεδρεύοντος ἡμῖν διὰ τῆς ἐνδείας θανάτου· καὶ ἀπαγγελεῖς τῷ τε οἰκονόμῳ καὶ τοῖς ἐν Κυρίῳ ἀδελφοῖς ἡμῶν τὴν ἐμὴν ἐκ τοῦ σώματος ἔξοδον· καὶ συνέβη ἂν τοῦτό γε τῷ καρτερικῷ πύκτῃ τοῦ Χριστοῦ, εἰ μὴ Θεοῦ προμηθείᾳ τοῦ ἐμπιπλῶντος πᾶν ζῶον εὐδοκίας τῇ διανοίξει τῆς προνοητικῆς χειρὸς αὐτοῦ, ἡγεμονικώτερός τις [f. 162 a.] σατράπης δι' ἐκείνης ὁδεύων, καὶ τὰ κατ' αὐτοὺς πυθόμε-

B 41. His adversus sanctos patratis, reversus est celeriter impius Anastasius ad præfectum cum duobus divi discipulis, malitiose apud illum affirmans sanctum non vapulasse; qui metuens ne a prædicto apud principem accusaretur, vocatum ad se Theophanem illum, coram Martinace, duplo flagrorum numero verberat, quam sacro Patri infligi mandaverat. Qua re delectatus superbus ille, publicis equis inscensis, ad eum qui se miserat ocissime rediit. Sed enim quales quantasque per hujus custodiæ tempora venerandi semper patres necessitates et afflictiones pertulerint, verbis comprehendere arduum est. Nam hiemali tempore, frigore constricti, summam caloris penuriam pati debuerunt, desiderato ignis solatio. Vicissimque in con-
C trario frigori anni tempore, fervente veluti flamma adusti, fornacis propemodum supplicium sustinere videbantur. Sed et illi qui ex pulvere creantur pulices, non modicum ipsis cruciatus additamentum præbebant, quia mutatoria vestis confessoribus Christi deerat. Præter hactenus dicta, aliam quoque tentationem suscitavit is qui sanctorum laboribus semper invidet versutus anguis. Nam cum illius temporis proceres vehementer incendisset, ut quidquid gratum esset imperatori certatim facerent, suasit illis ut miserabilem ipsam duorum alimoniam diurnam, ad unum redigerent: quo tempore dixisse aiunt concaptivo suo et compugnanti Nicolao sic: Ut video, fili, hi homines in-
D humanitate, qua in nos utuntur, perimere nos volunt. Agesis igitur nostram omnem sollicitudinem in Dominum jactemus. Equidem divina communione contentus ero, quandiu Christus vires vitæque spiritum huic corpusculo conservabit. Tu vero datam ab his cibi portiunculam comede, si sic forte instantem nobis a fame mortem vitare potueris: et œconomo cæterisque in Domino fratribus meum de corpore exitum nuntiabis. Ac sane ita evenisset constanti huic Christi pugili, nisi Deo respiciente, qui providam manum suam aperiendo replet omne animal benedictione, principalior quidam satrapa illac iter faciens, et de illorum statu percontans, diabolicum hoc facinus inhibuisset, gravi cum increpatione pœnaque jubens ut propter Christum inclusis quod satis esset cibi ministraretur.

Digitized by Google

νος, ἀνέστειλε τὸ διαβολικὸν τοῦτο ἔργον, καὶ τὴν αὐτάρκη δίδοσθαι τοῖς διὰ Χριστὸν κατακλείστοις μετὰ σφοδρᾶς προσέταξε τῆς ἐμβριμήσεώς τε καὶ ἐπιτιμίας.

42. Cum sic itaque triennio integro corporaliter in custodia habitus fuisset, is qui mente perambulabat cœli spectacula celeberrimus Pater Theodorus cum discipulo suo, nostro autem patre Nicolao, et multimodis vexatus; habuit enim præter supra dicta incommoda, stomachum quoque valde fastidientem; nescio quomodo in manus incidit inclementis tyranni catechetica epistola doctoris mundi Theodori, in qua generosius eos alloquebatur, qui propter Dominum persecutionem patiebantur, vel quomodolibet carceribus inclusi erant Christianæ pietatis ergo, et ad fortitudinem excitabat, simulque infamis imagines comburentium sectæ fraudes vituperabat. Qua epistola lecta tyrannus excanduit, fervente in præcordiis sanguine; statimque epistolam, cum interversa illa, mittens ad Orientis præfectum jubet, ut si fieri posset ipsemet manu propria religionis athletam centum taureæ flagris excarnificatum dilaniaret: si minus, comitem cohortis mitteret, qui id omnino præstaret. Ergo sacra recepta Orientis præfectus Craterus, ad sanctissimum festinanter accessit: et ambobus custodia eductis, ostendit venerando Patri imperatoris litteras, cum missa ab eo epistola, aitque: Hancine agnoscis? Illo suum, non aliorum id esse dictatum fatente, jussit præfectus beatum primo nudari Nicolaum; quo affatim flagris excruciato, ad magnum venit Theodorum; quem postquam centum lororum ictibus inhumane crudeliterque admodum excoriavit, denuo juvenem pugilem aggreditur Nicolaum, cogens illum sacrarum imaginum cultui nuntium remittere, nec non pertinaci suæ erga proprium patrem atque magistrum consensioni. Sed immorigerum constanterque resistentem comperiens suggestionibus suis, flagellis eum abunde cruentatum, frigori nudum constringendum exposuit: nam vicesimo tertio Februarii mensis die hæc adversus inclytos viros acta fuerunt. Deinde his in carcere inclusis, scelestus hic infernalis Cæsaris minister, domum reversus est.

μϐ'. Οὕτως οὖν ἐν ὅλοις τρισὶν ἔτεσι σωματικῶς A φρουρομένου τοῦ περιπολοῦντος νοερῶς τὰ κατ' οὐρανὸν θεάματα πανευφήμου Πατρὸς Θεοδώρου, ἅμα τῷ φοιτητῇ καὶ καθ' ἡμᾶς Πατρὶ Νικολάῳ, καὶ ταλαιπωροῦντος διαφόρως· εἶχεν γὰρ λοιπὸν μετὰ τῶν εἰρημένων δυσπετημάτων καὶ τὸν στόμαχον ἰσχυρῶς ἀνορεκτοῦντα, οὐκ οἶδ' ὅπως εἰς χεῖρας ἦλθε τοῦ ἰταμοῦ ἄνακτος, ἐπιστολὴ κατηχητικὴ (33) τοῦ διδασκάλου τῆς οἰκουμένης Θεοδώρου, γεννικωτέρως ἔχουσα πρὸς τοὺς διὰ Κύριον δεδιωγμένους, ἢ καὶ ἄλλως πως καθειργμένους τυγχάνοντας διὰ τὴν εἰς Χριστὸν εὐσέβειαν, τά τε τῆς ἀνδραγαθίας ἐπαλείμματα καὶ τοὺς τῆς δυσφήμου τῶν εἰκονοκαυστῶν θρησκείας ψόγους καὶ δόλους· ἦν καὶ διαναγνοὺς ὁ τύραννος, ἀφόρητος ἦν τῇ τοῦ περικαρδίου αἵματος ἀναζέσει· B καὶ δὴ αὐτίκα γράμματα στειλάμενος σὺν τῇ προηθείσῃ ἐπιστολῇ τῷ τῆς ἑῴας στρατηγῷ κελεύει, εἰ μὲν οἷόν τε, αὐτὸν ἐκεῖνον σκυλέντα ἐν ἑκατὸν βουνεύροις καταικίσασθαι τὸν ἀθλητὴν τῆς εὐσεβείας· εἰ δὲ οὐκ ἀπαντήσοι τοῦτο, τὸν γοῦν κόμητα τῆς κόρτης (34) ἐξ ἅπαντος τοῦτό γε ποιήσοντα ἐξαποστεῖλαι. Δεξάμενος οὖν ὁ τῆς ἀνατολῆς στρατοπεδάρχης τὴν σάκραν, Κρατερὸς δ' ἦν οὗτος, ἡπειγμένως πρὸς τὸν πανόσιον ἀφίκετο· καὶ ἐξαγαγὼν ἀμφοτέρους τῆς φυλακῆς ὑποδείκνυσι τῷ σεβασμίῳ Πατρὶ τά τε τοῦ βασιλέως γράμματα καὶ τὴν σὺν αὐτοῖς ἀποσταλεῖσαν αὐτοῦ ἐπιστολήν· καί φησι πρὸς αὐτὸν, Ἐπιγινώσκεις ταύτην; τοῦ δὲ διομολογησαμένου [f. 162 b.] ἑαυτοῦ εἶναι καὶ οὐκ ἄλλου τὴν τοιαύτην ἔκδοσιν, κελεύει C προηγουμένως τὸν μακαρίτην γυμνωθῆναι Νικόλαον, καὶ τοῦτον διαρκῶς κακώσας τοῖς μάστιξιν, ἐπὶ τὸν μέγαν ἔρχεται Θεόδωρον, ὃν δὲ καὶ ἑκατὸν καταφοραῖς βουνεύρων ἀπανθρώπως ἄγαν καὶ ὠμῶς καταξάνας, πάλιν πρὸς τὸν νέον μέτεισιν ἀθλητὴν Νικόλαον, καταναγκάζων αὐτὸν ἀπείπασθαι τήν τε τῶν ἱερῶν εἰκόνων προσκύνησιν, καὶ τὴν πρὸς τὸν οἰκεῖον πατέρα τε καὶ διδάσκαλον ἰσχυρογνωμοσύνην· ὡς δ' ἀπειθοῦντα καὶ εὐσταθῶς ἀνθιστάμενον τοῖς ὑπ' αὐτοῦ ἐώρα προτεινομένοις, ταῖς ῥίκαις αὐτὸν ἀποχρώντως αἱμάξας, τῷ κρύει καταπήγυσθαι γεγυμνωμένον παρεῖασεν· τρίτῃ γὰρ καὶ εἰκάδι τοῦ φευρουαρίου μηνὸς ἡ πρᾶξις αὕτη τῶν ἀοιδίμων συνέβαινεν· ἀμέλει κατακλείσας αὐτοὺς πάλιν ὁ ἀνοσιουργὸς τοῦ κάτω Καίσαρος ὑπηρέτης εἰς τὸ δομάτιον, οἷα δὴ ἦτο.

43. Interim dum hæc adversus fortes Christi confessores Theodorum atque Nicolaum in orientali plaga (id est in anatolico themate) gerebantur, mulier quædam in Opsicii themate pythonicis spiritibus arrepta, cœpit more solito ab his agitari, et coram præsentibus loqui cum insidentibus scilicet sibi dæmonibus: Leo meus improbus nunc quoque fasciculum flagrorum ad Theodorum misit, ut carnes ejus horum ictibus cædat. Sed festinate ad videndum quid eventurum sit, et mihi cito ferte responsum. Neque tamen cellam ingredi ausitis,

μγ'. Ἐν ὅσῳ δὲ ταῦτα εἰς τοὺς γενναίους ὁμολογητὰς τοῦ Χριστοῦ Θεόδωρόν τε καὶ Νικόλαον κατὰ τὸ ἀνατολικὸν διεπράττετο κλίμα, γυνή τις ἐν τῷ θέματι τοῦ Ὀψικίου τυγχάνουσα, πνεύμασι πυθωνικοῖς κεχρατημένη, ἤρξατο κατὰ τὸ εἰωθὸς αὐτῇ ἐνεργεῖσθαι ὑπ' αὐτῶν, καὶ λέγειν εἰς ὑπήκοον τῶν παρευρεθέντων πρὸς τοὺς ἐν αὐτῇ δῆθεν ἐννεοτευσάντας δαίμονας· Ὁ Κακολέων μου καὶ νῦν ἀπέστειλεν δεσμὸν μαστίγων πρὸς τὸν Θεόδωρον, ἵνα τὰς σάρκας αὐτοῦ ἐν αὐτοῖς κατακόψῃ· ἀλλὰ σπεύσατε καὶ ἴδετε τὸ γενησόμενον, καὶ ταχέως

(33) Quatuor exstant catecheticæ hujusmodi epistolæ in Sirmondi editione lib. II, ep. 8, 21, 37, 62.

(34) Sic ipse Studita loquitur lib. II, ep. 58. Sed videsis Cangium.

Digitized by Google

μέλλης γενέσθαι, ἵνα μὴ κατακαύσῃ ὑμᾶς ὁ φλογόστομος ἐκεῖνος καὶ πυρίστομος· ἀλλ' ἔξωθεν παρεδρεύοντες, τὸ μέλλον γενήσεσθαι [f. 163: a.] καταμάθετε· καὶ ὡς μετὰ δύο ἢ καὶ τριῶν ὡρῶν διάστημα, πάλιν ἤρξατο ἐν ἑαυτῇ βατταρίζειν καὶ λέγειν· Τί ἐστιν; οὐδὲν γέγονεν ὧν ἐβουλόμεθα; ἐγὼ ᾔδειν τοῦτο, ὅτι ἡ χλωροπικὴ (35) παρασταθήσεται καὶ αὖθις ἐν τοῖς ὤμοις αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἐάσῃ αὐτὸν ταῖς ὀδύναις τῶν πληγῶν κατεργασθῆναι· ἐκ δὲ τοιούτου σφοδροτάτου δαρμοῦ τεθνᾶναι μικροῦ λέγεται τὸν μέγαν ἀριστέα τοῦ Χριστοῦ ὁμολογίας Θεόδωρον· φλεγμαίνοντες γὰρ οἱ μώλωπες καὶ φοβερωτάτας πληγὰς ἀποκυλήσαντες, τά τε τῆς σαρκὸς κατασαπέντα λακίσματα, οὐχ ὑπελείφθη ἐν αὐτῷ σχεδὸν πνεῦμα ἀνέσεως, ὑπομονῇ τὴν ἰσχὺν προστιθέμενον· ἤτοι νήδυμος ὕπνος ἐπεὶ κατακοιμίζων τὰ ἐκ τῆς φλεγμονῆς προσγιγνόμενα αὐτῷ ἄχη, ἢ ἐπιθυμία δεινὴ τοῦ δέξασθαί τι τῶν ἐδωδίμων· ὅθεν δὴ χυλάριον ἐπιτηδεύσας ὁ πανάριστος ὑπηρέτης καὶ συναθλητὴς αὐτοῦ καὶ συνέκδημος ὑπάρχων Νικόλαος προσφέρεσθαι αὐτὸν ἐποίει, ἐν μόγις καυκάλιον καθ' ἑκάστην· ἀλλὰ γὰρ καὶ τῆς ἐξ ἰατρῶν ἀπούσης ἐπικουρίας ἐπετράπη παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐν πνεύματι υἱὸς καὶ ἄλλος Σίλας ἢ Τιμόθεος, πεφηνὼς μαχαιρίῳ περιστατικῶς τὰς νενεκρωμένας αὐτοῦ τῆς δορᾶς ἀποκρεμάσης χειρουργῆσαι, εἴ πως κατὰ μικρὸν ὁ λοιπὸς τοῦ σώματος ὄγκος εἰς ὁμαλισμὸν ὑγείας τῷ χρόνῳ ἐπαναδράμοι. Ἐν γοῦν τῇ τοιαύτῃ τῶν σωματικῶν ὀδυνῶν διατελῶν ἀνάγκῃ ὁ πυρίμορφος στύλος τῆς ὀρθοδοξίας Θεόδωρος τὸ στάδιον ἅπαν τῆς ἱερᾶς διήνυσε Τεσσαρακοστῆς καὶ ἐπέκεινα ἀγίας Πεντηκοστῆς ἡμέρας ἀποκατασθέντος τοῦ σώματος.

μδ' [f. 163]. Ἀλλὰ μή πω τῆς τῶν τραυμάτων τούτων εὖ διατεθείσης συνουλώσεως, ἕτερος ἄγγελος κακεργάτης ὡς αὐτὸν τοῦ μέδοντος κατεφοίτησεν, πρὸς τὴν τῶν Σμυρναίων μεταστήσων αὐτὸν ἐπαρχίαν· ὃς μετὰ τῆς ἑπομένης αὐτῷ τῶν κολάκων, μᾶλλον δὲ σκυλάκων (36) ἐπιστὰς συμμορίας, τὴν ἀναπεφραγμένην τοῦ δωματίου κατέστρεψε θύραν, καὶ τοὺς ἱεροὺς ἐξαγαγὼν Πατέρας, ἐπεζήτει παρ' αὐτοῖς, ἐρασιχρήματος ὤν, ἅπερ οὐκ εἶχον τοῦ μαμωνᾶ λείψανα· ὡς δὲ τοῦ σκοποῦ διημάρτανεν, εἴσω τῆς κέλλης γεγονότας τοὺς πινσοὺς καὶ τὰ; ὀπὰς ἐπιμελῶς διερευνᾶσθαι πεποίηκεν· ἐπεὶ δὲ μάτην αὐτοῖς τὰ τῆς ἐγχειρήσεως μετεπράττετο, εἰς μανίαν τραπέντες οἱ τάλανες, τοὺς ἁγίους ἔχεσθαι τῆς ὁδοιπορίας ἀμειλίκτως ἄγαν καὶ ἐψηρῶς κατήπειγον, μηδ' ὅλως ἐνδεικνύμενοι εἰς αὐτοὺς σπλάγχνα οἰκτιρμῶν, μάλιστα ὁρῶντες τὸν θεοφόρον Θεόδωρον τετρυχωμένον πάνυ τῷ σώματι καὶ οὐδὲν ἀπεοικότα νεκροῦ· οὕτως οὖν ἐκεῖθεν μικρὸν ἡνυκότες διάστημα, ὀψὲ τῆς ὥρας εἴς τι καταλύουσι χωρίον, ἐν ᾧ τοὺς πόδας τῶν Χριστοῦ δεσμίων εἰς τὸ τῆς νυκτὸς μῆκος ἀνωδύνως αὐτοὺς διελθεῖν παρεσκεύασαν· ἔωθεν δὲ

A ne forte vos ille flammivomus et ignifluus exurat; sed in vicinia assidentes, quod futurum est spectate. Et post duarum fere triumve horarum intervallum, cœpit denuo secum ipsa blaterare ac dicere : Quid est? nihil eorum quæ volebamus actum est? Equidem noveram fore ut pallidum humerale iterum dorsum ejus protegat, neque plagarum dolore confici eum sinat. Attamen ex hac vehementissima excoriatione pene exstinctus magnus Christianæ confessionis heros Theodorus dicitur vibicibus enim inflammatis, et horrendas plagas evolventibus cum corruptis carnium frustulis, nullum ei propemodum reliquum erat solatii spiraculum, quod patientis vires instauraret; vel suavis somnus, qui inflammationis dolores consopiret; vel B appetitus acutior parum quid alimoniæ sumendi. Quamobrem egregius ejus minister et certaminum carcerisque socius Nicolaus decoctum ei quoddam exhibendum curabat, vix unum quotidie cyathum. Porro deficiente medicorum adjumento, permisit Pater spiritali filio, qui se alterum Silam vel Timotheum præbebat, emortuas ipsius cutis particulas gladiolo circumcidere, ut sic reliquus corporis tumor paulatim mitigaretur, et sanitas per moras temporis redderetur. In his ergo corporalium dolorum angustiis, ignea orthodoxiæ columna Theodorus totum sacræ Quadragesimæ, et ultra, stadium decurrit; vixque postremis sanctæ Pentecostes diebus corpus ejus plenæ valetudini restitutum fuit.

44. Ecce autem nondum harum plagarum cicatricibus satis obductis, maleficus alius nuntius a C principe missus ad præfectum venit, jubens ut ad Smyrnensium provinciam Theodorum transferret : qui cum assentatorum suorum comitatu, vel potius catulorum factionem ducens, obseratam cubiculi januam reclusit, atque illinc sanctos Patres educens, poscebat ab ipsis vir avarus, quas reapse non habebant opum reliquias. Qua spe frustratus, ab introductis in cellam ministris muros atque foramina diligenter scrutari curavit. Sed cum nihil scrutatores comperissent, in rabiem versi calamitosi hi, sanctos iter ingredi inclementer admodum fervideque compulerunt, nullam ipsis misericordiæ partem impertientes; cum præsertim viderent D divum Theodorum corpore omnino attrito, et plane a mortuo non dissimili. Sic itaque illinc digressi, brevi emenso spatio, hora vespertina ad quemdam pagum perveniunt, ubi pedes vinctorum Christi in reorum equuleis constringentes, totam quam longa fuit noctem in cruciatibus transigere coegerunt. Mane vero illinc digredientes pari itineris

(35) Vocabulum mihi novum, deditaque fortasse opera ab oraculo dæmoniaco ambigue adhibitum. Sic autem sum interpretatus, etymologiam sequens. Neque dubito quin illa ovina pellis hic innuatur, qua protexit humeros vapulaturi Theodori pius Nicetas cap. 38.

(36) Argutia quædam fit sive consonantia in vocabulis κολάκων et σκυλάκων.

Digitized by Google

genere usi sunt; vix Patre nostro propter pedum dolores incedere valente : qui tamen Deo confisus sibique vim faciens, naturæ infirmitatem spe repositorum justis bonorum roborabat. Atque ita paucos intra dies Smyrnensem diœcesim ingressi, hujus episcopo hæresiarchæ traduntur : qui animam impietatis mero ebriatam gerens, intra metropoleos septa confessores Christi in uno cubiculo conclusit, hoc uno illis concesso loco', ubi panis tantum et aquæ quotidianam alimoniam acciperent, omni humano consortio sub gravissima interminatione interdicto. Dum itaque ad hujusmodi carcerem divus Pater illic damnatus esset cum discipulo Nicolao, cruentus homicida Leo, aliquanto transacto tempore, misit rursus sanguinarium illum Anastasium cognomento Martinacem, ut Theodorum laurearum cruciatu crudeliter dilaniaret : qui reapse Smyrnam celeriter veniens, et immitis principis mandato multa cum vehementia adversus victoriosissimum Patrem nostrum Theodorum perfecto, ad regiam urbem reversus est. His exercitus propter veram religionem certaminibus firma atque immmota confessionis turris Theodorus, ipse sibi beati Pauli accinebat doctrinam : *Si compatimur, omnino etiam conglorificabimur cum Christo* y, qui pro nobis passus est, ut nos ab ignominiæ passionibus pro sua bonitate redimeret.

A τῶν αὐτόθι ἁπάραντες, τὴν ἐπὶ τὰ πρόσω φορὰν ὡσαύτως ἐποιοῦντο· μόλις μὲν τοῦ Πατρὸς ἡμῶν διὰ τὴν κάκωσιν τῶν ποδῶν βαδίζειν δεδυνημένου, ὅμως οὖν τῇ πρὸς Θεὸν πεποιθήσει ἑαυτὸν ἐκβιαζομένου, καὶ τὸ τῆς φύσεως ἀσθενὲς τῇ ἐλπίδι τῶν ἀποκειμένων τοῖς δικαίοις ἐπιρωννύοντος ἀγαθῶν· καὶ οὕτως ἐν ὀλίγαις ἡμέραις τὴν Σμυρναίων παροικίαν καταλαβόντες, τῷ ταύτης αἱρεσιάρχῃ παραδίδονται· ὅστις τῷ τῆς δυσσεβείας ἀκράτῳ [f. 164 a.] τὴν ψυχὴν μεμεθυσμένος, ἐντὸς τῶν τῆς μητροπόλεως περιβόλων τοὺς ὁμολογητὰς τοῦ Χριστοῦ ἐν ἑνὶ δωματίῳ καθείργνυσιν, ἓν καὶ μόνον χώρημα τοῦτο παρεάσας πρὸς τὸ ἐκεῖθεν δέχεσθαι αὐτοὺς τὴν δι' ἄρτου καὶ ὕδατος μόνον ἡμερησίαν τροφήν, συντυχίας τε πάσης ἀνθρωπίνης ἀπηλλάχθαι αὐτοὺς B μετὰ σφοδρᾶς προστάξας τῆς ἐπιτιμήσεως· τὴν τοιαύτην οὖν κάθειρξιν τοῦ θεοφόρου κἀκεῖσε κατακριθέντος Πατρὸς σὺν τῷ μαθητῇ Νικολάῳ, ὁ αἱμοβόρος καὶ φόνιος Λέων μετά τινα χρόνον, αὖθις τὸν αἱμοχαρῆ ἐκεῖνον Ἀναστάσιον τὸν ἐπίκλην Μαρτινάκιν, πρὸς αὐτὸν ἀποστέλλει καταξᾶναι αὐτὸν ἀφειδῶς ταῖς διὰ βουνεύρων αἰκίαις· ὃς καὶ ταχὺ τὴν Σμύρναν ἐφθακὼς καὶ τὸ πρόσταγμα τοῦ ἀνημέρου μετὰ πολλῆς τετελεκὼς τῆς σφοδρότητος εἰς τὸν πένταθλον Πατέρα ἡμῶν Θεόδωρον, πρὸς τὴν βασιλεύουσαν ἐπαλινδρόμησεν. Ἐν τούτοις τοιγαροῦν ἑταζόμενος τοῖς δι' εὐσέβειαν ἄθλοις ὁ ἀκράδαντος τῇ ὁμολογίας ἀκλινὴς πύργος Θεόδωρος, τὰ τοῦ μακαρίου Παύλου κατεπῇδεν ἑαυτῷ διδάγματα, *Εἰ συμπάσχομεν, καὶ συνδοξασθῶμεν πάντως τῷ δι' ἡμᾶς σαρκὶ πεπονθότι Χριστῷ*, ἵνα ἡμᾶς τῶν παθῶν τῆς ἀτιμίας ὡς ἀγαθὸς ἐκλυτρώσηται.

45. Interim qui illic militari rei præerat Bardas imperatoris gener et consectaneus, repente in ea regione corporis infirmitate contracta, ad metropolim confugit, et in lecto decumbens exspectabat Providentiæ judicium. Quidam autem ex officialibus ejus, cui nomen Diogenes, nobili genere, fide orthodoxus, pro suo erga Christianæ fidei athletas amore, magnopere optavit videre sanctum Theodorum, ejusque precum benedictionem impetrare. Cum ergo noster et religiosus Diogenes in conspectum colloquiumque venissent, vir ille optimus divo Patri ducis sui morbum significavit. Magnus vero noster ait : Hæc domino tuo dices : Videsis quid te agere oporteat; nam vitæ terminum fortasse attingis, nemoque te juvabit aut redimet. Quamobrem, quid in prospero dignitatis tuæ statu adversus Christi confessores egeris reputa, præsertim vero contra monasterium meum : nam inclytum quoque Thaddæum crudeliter taureis verberatum necasti. Sed ille quidem martyrio splendidum finem consecutus, nunc in cœlis Dei omnipotentis gloria fruitur cum omnibus sanctis : tu vero peccatorum tuorum catenis hic interim partim constringeris, in futuro autem plenam, invitus licet, referes condemnationem. Quod si temporanea adeo molesta et intolerabilia sunt, cogitandum est de æternis impiorum pœnis, et illorum qui Servatoris

C με'. Ἀμέλει ὁ τὴν αὐτόθι στρατηγίαν διέπων (Βάρδας δὲ ἦν ὁ τοῦ ἄνακτος καὶ σύγγαμβρος καὶ ὁμόφρων), ἐξ ὑπογύου χρόνου τε καὶ τόπου τὸ σῶμα λωβηθείς, πρὸς τὴν μητρόπολιν κατέφυγεν, ἐν ᾗ καὶ κλινήρης γεγονὼς, τὴν τῆς Προνοίας ἐξεδέχετο κρίσιν· εἴς δέ τις τῶν ὑπ' αὐτῷ τεταγμένων Διογένης ὄνομα, τὸ γένος εὐγενὴς, τὴν πίστιν ὀρθόδοξος, ἐραστὴς ὑπάρχων τῶν διὰ Χριστὸν ἀναθλούντων τῇ πίστει, περὶ πολλοῦ τίθεται τοῦ πάντως θεάσασθαι τὸν ἅγιον καὶ τῶν εὐχῶν αὐτοῦ τὰς εὐλογίας δρέψασθαι [f. 164. b.]· καὶ γοῦν τούτου συνδραμόντος τῷ θεοφιλεῖ Διογένει, καὶ τῆς δι' ὅπης συντυχίας θατέρου πρὸς θάτερον γιγνομένης, ἐγνώρισε τῷ θεοφόρῳ Πατρὶ τὰ κατὰ τὸν στρατηγὸν ὁ καλός τε καὶ ἀγαθὸς ἀνήρ. Ὁ δὲ μέγας φησὶ πρὸς αὐτόν· Τάδε ἐρεῖς τῷ κυρίῳ σου· D Ὅρα σὺ τί μέλλεις ποιεῖν, ὅτι πρὸς τὸ πέρας τοῦ βίου ἴσως παραγέγονας, καὶ ὁ βοηθήσων ἢ λυτρωσόμενος οὐκ ἔστιν· διὸ ἐννοήθητι περὶ ὧν σοι πέπρακται ἐν τῇ εὐημερίᾳ τῆς ἐξουσίας σου εἰς τοὺς ὁμολογητὰς τοῦ Χριστοῦ, καὶ μάλιστά γε εἰς τὴν κατ' ἐμὲ μονήν· ὅτι καὶ τὸν ἀοίδιμον Θαδδαῖον αὐτὸς ἀνηλεῶς βουνευρίσας, τῷ θανάτῳ παρέπεμψας· ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν μαρτυρίῳ τὴν τελευτὴν διαπρέψας, ἐν οὐρανοῖς νῦν κατατρυφᾷ τῆς δόξης τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ μετὰ πάντων τῶν ἁγίων· σὺ δὲ ταῖς σειραῖς τῶν ἰδίων ἁμαρτημάτων ἐνταῦθα τέως περισφίγγῃ μερικῶς, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι τὴν καθολικὴν ἀπεκ-

y Rom. VIII, 17.

Digitized by Google

δέχῃ, κἂν ὡς οὐ θέλεις, κατάκρισιν· καὶ εἰ τὰ πρόσ- A nostri Christi præcepta transgrediuntur : *Etenim vermis eorum non morietur, et ignis ipsorum non extinguetur* [z], sicut ait propheta.

καιρα οὕτως ἐπώδυνά τε καὶ δύσοιστα, λογίσασθαι χρὴ περὶ τῆς αἰωνίου κολάσεως τῶν ἀσεβῶν καὶ τῶν παραβσινόντων τὰς ἐντολὰς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ· *Ὅτι ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσει, καὶ τὸ πῦρ αὐτῶν οὐ σβεσθήσεται*, καθὼς ὑπηγόρευσεν ὁ προφήτης.

μς'. Ταῦτα ἀκούσας ἐκεῖνος, καὶ εἰς αἴσθησιν ἐλθὼν τῶν ἑαυτοῦ πραχτέων, φόβῳ τε συλληφθεὶς τῇ τοῦ θανάτου ἀγγελίᾳ, συγγνώμην ταχέως αἰτεῖ παρὰ τοῦ ὁσίου, καὶ τὴν διὰ προσευχῆς ἐπιπέμψαι αὐτῷ ἐπικουρίαν, ὑποσχόμενος ἐξ ἐκείνου κατ' ἐντολὴν τοῦ μεγάλου ἅπαντα ὁμοῦ τὰ καθ' ἑαυτὸν διατίθεσθαι καὶ ποιεῖν, μόνον εἰ τῆς τοῦ θανάτου μοίρας ἔξω κατὰ τὸ παρὸν γένηται· ὁ δὲ θεῖος Πατὴρ ἡμῶν τὸν μὴ θέλοντα τὸν θανάτον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτὸν, φιλάνθρωπον B Δεσπότην καὶ Κύριον μιμούμενος, τῷ μὲν νοσοῦντι τὴν ἱερὰν τῆς Θεομήτορος πέπομφεν εἰκόνα, προσκυνῆσαι ταύτην παρακελευσάμενος· ἐπικαλέσασθαι δὲ καὶ τὰς πρεσβείας τοῦ ἀθλητοῦ καὶ ὁσιομάρτυρος τοῦ Χριστοῦ Θαδδαίου, καὶ ταύτῃ θαρρεῖν ὡς εὖ ἔσται αὐτῷ· αὐτὸς δὲ παννύχιον ὑπὲρ αὐτοῦ πρὸς τὸν ἐπὶ πάντων Θεὸν τὰς ἐντεύξεις ποιησάμενος, τῆς νόσου τοῦτον ἀπήλλαξεν, καὶ τῆς κλίνης τῇ ἐπιούσῃ ἐλεύθερον ἔδειξεν, ἀστείως τὰ ἀνθρώπινα διαπραττόμενον· καὶ ἔμεινεν ἂν ἐπ' αὐτῷ ἡ χάρις ἀμετάπτωτος τῆς εὐρωστίας, εἰ μὴ ταῖς τοῦ ἀνιέρου φενακισθεὶς ὑποθήκαις, τὸ ὑπ' αὐτοῦ εὐλογηθὲν κατεχρήσατο ἔλαιον εἰς τελειοτέρας δῆθεν ὑγιείας ἀνάληψιν· ὅπερ μαθὼν ὁ σημειοφόρος, καὶ τοῦ προφητικοῦ χαρίσματος ἔμπλεως Θεόδωρος, τήν τε ὑποστροφὴν ἐξεῖπεν αὐτίκα τῆς ἀῤῥωστίας, καὶ τὸν ἑψόμενον ἐκ ταύτης τῷ ἀθλίῳ θάνατον, ὅπερ αὐτῷ καὶ συμβέβηκεν, οὐ μετὰ πολλὰς τοῦ κοινωνῆσαι τῷ αἱρεσιάρχῃ ἡμέρας· τῷ ὄντι γὰρ οὐκ ἀζήμιον χρῆμα κατὰ τὸν μακάριον Κύριλλον (37), τὸ κολλᾶσθαι πονηροῖς· ἀλλὰ τὰ μὲν περὶ τούτου τοιοῦτον πέρας ἐδέξαντο. Ὁ δέ γε Πατὴρ ἡμῶν καὶ ὁμολογητὴς τοῦ Χριστοῦ Θεόδωρος εἴκοσι μῆνας φρουρηθεὶς παρὰ τῷ ψευδοδόξῳ ἐκείνῳ μητροπολίτῃ, πρὸς τοῖς ἄλλοις Πατράσι καὶ ὁμολογηταῖς, καὶ τοὺς οἰκείους εἶχεν μαθητὰς παρισουμένους μικροῦ δεῖν τοῖς αὐτοῦ καθήμασιν· ἐν οἷς διέλαμπεν ὅ τε φερώνυμος καὶ μέγας Ναυκράτιος, καὶ ὁ τῆς πρεσβυτερικῆς ἀκριβείας στύλος Δωρόθεος, ὁ θαυμάσιος Βησαρίων, D καὶ ὁ καρτερικώτατος Ἰάκωβος, ὁ γενναιότατος Δομετιανὸς [f. 165. b.], καὶ ὁ φερέπονος Τιθόεις, ὁ ἀσκητικώτατος καὶ ἀγγελόβιος Τιμόθεος, καὶ ὁ θαῤῥαλεώτατος καὶ τῆς εὐθυμίας ἐπώνυμος ὁμολογητής· οὗτοι πάντες σὺν ἑτέροις πλείστοις, μαστίγων πολλῶν καὶ πειρασμῶν διαφόρων ἀναδεξάμενοι πεῖραν, τοῦ τῆς ὁμολογίας ἐπέτυχον κλέους, μηδὲ μέχρι ῥήματος ὑφέντες τοῖς τῶν Χριστιανοκατηγόρων συμπεσεῖν θελήμασιν· οἱ γὰρ πιστεύσαντες ἐπισκοπεῖν Θεὸν τοὺς ἑαυτῶν βίους, οὐθὲν ἀνέχονται ἐξαμαρτεῖν.

μζ'. Ἀμέλει ὁ ζηλωτὴς Θεὸς ὁ τοὺς ὑπεναντίους αὐτοῦ ἐξαίρων, ᾗ φησιν ὁ προφήτης, ὁ μακρόθυμος ἐν ἐλέει, ὁ τὸ τόξον μὲν τῆς δικαίας αὐτοῦ ὀργῆς ἐν-

46. His ille auditis, et actorum suorum sensu permotus, metuque nuntiatæ mortis correptus, veniam celeriter sanctum virum rogavit, et ut sibi precum auxilium mitteret; promittens, posthinc se omnia ad magni viri nutum acturum ac dispositurum, modo mortis fatum vitare in præsenti posset. Divus vero parens noster, imitatus clementem illum Deum ac Dominum, qui mortem peccatoris non vult, sed eum converti ac vivere, ad ægrotum B misit sacram Deiparæ imaginem, hanc venerari jubens; deinde implorare preces sancti martyris Christi Thaddæi, atque sperare fore ut bene ipsi eveniat. Theodorus autem nocte integra pro illo ad communem Deum preces fundens, morbo ægrum liberavit, et lecto liberum die sequenti præstitit, humana quoque negotia commode tractantem. Et utique in eo mansisset firma sanitatis gratia, nisi profani episcopi promissis illusus, benedictum ab eo oleum, ad perfectioris sanitatis adeptionem admisisset. Quod ubi prodigiosus et prophetiæ munere plenus Theodorus cognovit, statim morbi reditum denuntiavit, et consecuturam indidem miseri mortem; quæ reapse contigit, haud post multos a C communione cum hæresiarcha dies. Revera haud impune negotium est, ut beatus Cyrillus ait, cum improbis adhæsio. Atque hunc exitum Bardæ res habuerunt. Pater vero noster et confessor Christi Theodorus viginti mensibus apud illum pseudodoxum metropolitam in custodia habitus, habebat, præter alios Patres et confessores, proprios quoque discipulos, pares sibi propemodum in passionibus; inter quos dignus nomine suo magnus Naucratius, et presbyteralis perfectionis columna Dorotheus, admirabilis Besarion, et constantissimus Jacobus, et strenuissimus Domitianus, et phereponus Tithois, et ascetica angelicaque vita præstans Timotheus, et confidentissimus atque alacritatis eponymus (Euthymius) confessor. Hi omnes D cum aliis plurimis, flagra multa et tentationes varias experti, confessionis gloriam adepti sunt, ne verbotenus quidem cedentes Christianocategoris, ut illorum voluntatibus obsequerentur. Nam qui credunt vitam suam a Deo inspici, nullatenus peccare consentiunt.

47. Age vero zelator Deus, qui adversarios suos de medio aufert, ut ait propheta [a]; ille longanimis in misericordia; qui arcum quidem suum in-

[z] Isa. LXVI, 24. [a] Soph. I, 3.

(37) Cyrilli locus menti non occurrit. Cæteroqui biographus Sirmondianus, omisso Cyrilli nomine dicit tantummodo φησί.

Digitized by Google

tendit ad peccantium conversionem, parans tamen in illo non pœnitentibus vasa mortis; qui virgam peccatorum non sinit usque in finem super sortem justorum; recordatus est gemitus captivorum, et ab illo qui Jacob vorabat, et consecratos ipsi vastaverat locos, pœnas scelerum reposcit; in eodem nempe loco, ubi divinam Emmanuelis incarnationem spreverat, ut vitam gladio exitiali abrumperet, destinavit: ita ut in eo compleretur beati prophetæ Habacuc vaticinium, quod ita se habet: *Molitus es ignominiam domui Domini, consumpsisti populos multos, et peccavit anima tua* [b]. Propterea saturitatem ignominiæ recipies. Sed bibe et tu, et commovetor atque concutitor. Circumdedit te calix dexteræ Domini, et congregata est ignominia super gloriam tuam. Quia impietas Libani operiet te, et miseria bestiarum terrebit te. Sed et Oseas: *Indignari me fecit Ephraim, et ad iracundiam provocavit, et sanguis ejus super ipsum effundetur, et opprobrium illius restituet ei Dominus.* Cum his etiam vocalissima prophetiæ tuba dicet illi: *Quemadmodum vestimentum sanguine mistum non erit purum, sic ne tu quidem purus eris, quia terram meam pessumdedisti, et populum meum interfecisti.*

48. Ergo sævo hoc et immani tyranno in uno ex palatii oratoriis cæso, Michael hujus percussor, imperii labarum abripuit, qui etiamsi olim totus fuerat hæreseos fermento infectus, morum tamen benignitatem præ se ferebat: quamobrem lege jussit ut cuncti qui a Leone pulsi in exsilium fuerant et in custodiis tenebantur, vinculis soluti solverentur. Tunc demum cum cæteris Christi confessoribus celebratissimus orthodoxiæ præco Theodorus rediens Smyrnis ad natalem dilectamque provinciam, sanctitatis atque justitiæ coruscans splendoribus, cum ab aliis multis amanter exceptus est per varios pagos locosque, tum præcipue a virtutis illis studiosis piisque hominibus loci appellati Xerolophi. Mox transiens ad finitimam regionem quæ lacus Metata appellatur, digne receptus fuit, ibidemque compluribus diebus substitit, cunctis fere primariis monasterii sui fratribus illuc concurrentibus. Similiter et sapientissimus, veritatisque constantissimus miles ex arce custodiæ suæ dicta Elpizon in occursum proprii fratris adfuit. Quo in loco miracula quoque patrasse divus parens noster dicitur, haud oblivioni tradenda; quæ, Deo juvante, brevi comprehendere sermone conabor. Etenim sanctum parentem nostrum tunc hospitio suscepit vir religiosissimus, nomine Leo, hypatica dignitate insignitus, et postea monachus, propter fidem erga sanctum

τείνων εἰς ἐπιστροφὴν τῶν ἁμαρτανόντων, ἑτοιμάζων δὲ ἐν αὐτῷ τοῖς ἀμετανόητα πταίουσι σκεύη θανάτου, ὁ μὴ τὴν ῥάβδον τῶν ἁμαρτωλῶν ἀφεὶς εἰς τέλος ἐπὶ τὸν κλῆρον τῶν δικαίων, ἐμνήσθη τοῦ στεναγμοῦ τῶν πεπεδημένων, καὶ τὸν καταφαγόντα τὸν Ἰακὼβ, καὶ τοὺς σεβαστευομένους αὐτῷ ἠρημωκότα τόπους, εἰσεπράξατο ὧν παρηνόμησεν δίκας, ἐν τόποις οἷς ἐφαύλισε τὴν θείαν τοῦ Ἐμμανουὴλ ἐνανθρώπησιν, ἐν αὐτοῖς ἀπορρῆξαι αὐτὸν τῷ ζῇν φόνῳ μαχαίρας παρασκευασάμενος· ὡς πληρωθῆναι ἐν αὐτῷ τὴν πρόρρησιν τοῦ μακαρίου προφήτου Ἀμβακοὺμ οὕτω πως ἔχουσαν· *Ἐβουλεύσω αἰσχύνην τῷ οἴκῳ Κυρίου, συνεπέρανας λαοὺς πολλούς, καὶ ἐξήμαρτεν ἡ ψυχή σου.* Τοιγάρτοι πλησμονὴν ἀτιμίας ἐκδέξῃ· ἀλλὰ πίε καὶ σὺ καὶ διασαλεύθητι καὶ σείσθητι· ἐκύκλωσεν ἐπὶ σὲ ποτήριον δεξιᾶς Κυρίου καὶ συνήχθη ἀτιμία ἐπὶ τὴν δόξαν σου· διότι ἀσέβεια τοῦ Λιβάνου καλύψει σε, καὶ ταλαιπωρία θηρίων πτοήσει σε. Ἀλλὰ καὶ Ὡσηέ· *Καὶ ἐθύμωσέν με Ἐφραὶμ καὶ παρώργισεν, καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐπ' αὐτὸν ἐκχυθήσεται* [f. 166. a.]· *καὶ τὸν ὀνειδισμὸν αὐτοῦ ἀνταποδώσει αὐτῷ Κύριος.* Σὺν τούτοις καὶ ἡ μεγαλοφωνοτάτη σάλπιγξ τῆς προφητείας ἐρεῖ πρὸς αὐτόν· *Ὃν τρόπον ἱμάτιον ἐν αἵματι πεφυρμένον οὐκ ἔσται καθαρὸν, οὕτως οὐδὲ σὺ ἔσῃ καθαρὸς, διότι τὴν γῆν μου ἀπώλεσας, καὶ τὸν λαόν μου ἀπέκτεινας.*

μη'. Τούτου τοιγαροῦν τοῦ θηριογνώμονος καὶ ἰταμοῦ τυράννου ἐν ἑνὶ τῶν τοῦ παλατίου νύκτωρ κατασφαγέντος εὐκτηρίων, Μιχαὴλ ὁ τοῦτον πατάξας, τὰ τῆς βασιλείας μεταχειρίζεται λάβορα· ὅστις εἰ καὶ τῇ αἱρετικῇ ζύμῃ ἀναπεποιημένος ἦν ὅλος ἄνωθεν, ἀλλ' οὖν χρηστότητος τρόποις ἐσχημάτιστο ὁ ἀνήρ· ὅθεν νόμους τίθησι τοὺς κελεύοντας πάντας τοὺς ὑπὸ τοῦ Λέοντος ἐξορισθέντας καὶ ἐν φρουραῖς κατεχομένους, τῶν δεσμῶν ἀπολύεσθαι· τότε δὴ μετὰ τῶν λοιπῶν Χριστοῦ ὁμολογητῶν καὶ ὁ περιβόητος τῆς ὀρθοδοξίας κήρυξ Θεόδωρος ἐπανήκων ἀπὸ τῆς Σμύρνης πρὸς τὴν πάτριον καὶ φίλην παροικίαν, καὶ τὰς τῆς ἀγωσύνης καὶ ὁσιότητος ἀπολάμπων μαρμαρυγὰς, καὶ παρὰ πολλοῖς μὲν ἄλλοις φιλοφρόνως ἐδεξιώθη κατὰ διαφόρους κώμας καὶ τόπους, οὐχ ἧκιστα δὲ πρὸς τῶν φιλαρέτων καὶ θεοσεβῶν ἀνδρῶν ἐκείνων τῶν λεγομένων Ξηρολόφων (38). Ἀμοιβαδὸν ἐφθακὼς τοῖς ὁμοροῦσι μέρεσι τὰ λεγόμενα Λάκκου Μιτάτα, καὶ ὑπεδέχθη ἀξίως, καὶ παρ' αὐτοῖς διέτριψεν ἡμέρας ἱκανὰς, πάντων σχεδὸν τῶν τὰ πρῶτα φερόντων τῆς ὑπ' αὐτὸν ἀδελφότητος αὐτόθι συνδεδραμηκότων. Ὁμοίως δὲ καὶ τοῦ πανσόφου Ἰωσὴφ καὶ στερρότατου ὁπλίτου τῆς ἀληθείας, ἀπὸ τῆς κατὰ τὸ φρούριον τὸ καλούμενον Ἐλπίζων φυλακῆς, πρὸς ὑπαντὴν ἀφικομένου τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ· ἔνθα δὴ καὶ θαύματα λέγεται πεποιηκέναι [f. 166 b.] ὁ θεῖος Πατὴρ ἡμῶν οὐκ ἄξια λήθης· περὶ ὧν σὺν Θεῷ διαλαβεῖν τῷ λόγῳ μετρίως πειράσομαι. Ὁ γὰρ τὸν ἅγιον Πατέρα

[b] Habac. II, 10. [c] Osee XII, 14. [d] Isa. IX, 5.

(38) Xerolophum septimum fuisse Byzantii collem, ab aliis sex valle lata divisum, scribit Gyllius apud Cangium Const. christ. lib. I, p. 81.

Digitized by Google

ἡμῶν τηνικαῦτα ὑποδεξάμενος εὐλαβέστατος ἀνὴρ τοὔνομα Λέων, τῇ τοῦ ὑπάτου ἀξίᾳ τετιμημένος, ὕστερον μονάσας, διὰ τὴν πρὸς τὸν ὅσιον πίστιν τὴν Θεοδώρου τε κλῆσιν προσήκατο, καὶ κατ' ἐνιαυτὸν εἰς προσκύνησιν τῆς ἱερᾶς τοῦ λειψάνου αὐτοῦ θήκης ὁσιοπρεπῶς παρεγίνετο· οὗτος τοίνυν ὁ ἀοίδιμος καὶ πιστὸς Θεόδωρος εἰσελθὼν κατὰ τὸ εἰθισμένον αὐτῷ εἰς ἀφοσίωσιν τῆς πρὸς τὸν στεργόμενον θεοφόρον προσκυνήσεως, καὶ τὴν εὐχὴν ὡς ἐπόθει ἀποδεδωκὼς τῷ Κυρίῳ, καὶ τὸν τάφον τῶν Πατέρων περιπτυξάμενος, ἐπειδὴ συγκαθεσθεὶς τοῖς ἀδελφοῖς, λόγος παρεισέδυ περί τε τῆς βιοτῆς καὶ τῶν ἀγώνων τοῦ μεγάλου Θεοδώρου, καθάπερ ὑπὸ πυρὸς τῇ τούτου μνήμῃ τὰ ἔνδον πυρποληθείς, δῆλος ἦν τῷ τε ἐρυθήματι τῆς ὄψεως καὶ τῇ τῶν δαψιλῶν δακρύων καταγωγῇ, ἡλίκης θυμηδίας ἐμπέπλησto τῇ τῆς πολιτείας τοῦ μεγάλου ἀναμνήσει· εἰς ὃ καὶ τῶν συνεδρευόντων αὐτῷ λίαν ἀγασθέντων, καὶ εἰς κατάνυξιν ἐλθόντων, ἠξίωσεν ὁ γέρων νουνεχῶς ἀκοῦσαι τῶν ὑπ' αὐτοῦ ῥηθησομένων· ἦρξατο δὲ τῆς ὑποθέσεως ἔνθεν ἐλῶν·

virum Theodori nomen assumpsit, et quotannis ad venerandam reliquiarum ipsius thecam religiose ventitabat. Hinc ergo inclytus fidelisque Theodorus ingressus pro sua consueta devotione ad dilecti sibi divi venerationem, precibusque suis prout optabat Deo oblatis, et patrum sepulcrum amplexatus; postquam in fratrum consessu, sermonem fieri contingebat de vita et certaminibus magni Theodori, tanquam igne interius ab hujus memoria inflammatus, oris rubore, et ubertim fluentibus lacrymis satis demonstrabat, quanto gaudio cumularetur dum magni viri vita commemorabatur. Quamobrem, valde optantibus iis qui sibi assidebant, et compunctionis studio convenerant, oravit senex ut devota mente quæ abs se referrentur audirent. Sic itaque de hoc argumento dicere cœpit:

μθ'. Κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, φησὶν, καθ' ὃν ἠξίωμαι τὸν ὁμολογητὴν τοῦ Χριστοῦ καὶ κοινὸν πάντων ἡμῶν ξενίσαι Πατέρα, ἤδη παραληφθεῖσαν ἡμῖν ἐπὶ τῷ Υἱῷ μου Διονυσίῳ νεᾶνιν, καὶ τούτῳ συστεφθεῖσαν, παρὰ πόδας συνέβη κατά τινα φθόνου βολίδα, ταύτην λάθρᾳ περιπεσεῖν πυρετῷ, ἀφ' οὗ δὴ συμβάντος, τὰς [f. 167 a.] μὲν γαμηλίους ᾠδὰς αἱ πενθήρεις ἠμείβοντο· ἡμεῖς δὲ τῷ θρήνῳ συμπεφυρμένοι, τὸν πρώρων θάνατον τῆς κόρης οὐκ ἀπηλπίζομεν· τοῦτο οὖν πρὸς ἡμῶν διαγνοὺς ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, ἔλαιον εὐλογήσας, καὶ τοῦτο πεπομφὼς ὡς ἡμᾶς ἐξ οὗπερ ηὐλίζετο χωρίου, Πτελέας προσαγορευομένου, ἐπιχρίσαι τῆς ἀῤῥωστούσης τό τε μέτωπον καὶ τοὺς ταρσοὺς ἑκατέρων τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν προστέταχεν· καὶ τούτου γενομένου παραχρῆμα ἡ παῖς τὸ δῶρον τῆς ἰάσεως ἐδέξατο· καὶ ἡμεῖς εἰς εὐθυμίαν ἐπανήκομεν δοξάζοντες τὸν Θεὸν ἐπὶ τῇ ταχίστῃ τῆς νεάνιδος σωτηρίᾳ.

49. Quo ego tempore, inquit, dignus fui confessorem Christi et communem nostrum omnium hospitio parentem suscipere, nuper exceptam a nobis filio meo Dionysio, et nuptiis copulatam puellam, repente contigit, nescio cujus fascini telo ictam, in vehementem febrim incidere; quo ex casu nuptialia cantica in nænias funebres vertebantur. Nos autem luctu obruti, de immaturo puellæ obitu non dubitabamus. Rem itaque a nobis edoctus vir Dei, benedictum abs se oleum ad nos misit ex eo quo morabatur loco, Ptelea dicto, atque inungere ægrotantis frontem et ambarum manuum volas pedumque plantas jussit. Quo facto, statim puella sanitatis donum recepit, nosque in gaudium conversi Deum laudavimus ob tam festinatam puellæ salutem.

ν'. Διπλασιάζων δὲ τὴν περὶ τούτων ἐξήγησιν ὁ εὐγενὴς ἐκεῖνος πρεσβύτης, Ἄλλο, φησὶν, ἀκούσατε, Πατέρες· Ἀνήρ τις ὀνόματι Λέων ἀπὸ κώμης Ἀχιραοῦς οὕτω καλουμένης, συνῴκει γυναικὶ ἐχούσῃ πνεῦμα ἀκάθαρτον, ἥτις τοσοῦτον [ὑπὸ τοῦ δαίμονος παρεφέρετο, ὥστε καὶ τὰς ἰδίας κατεσθίειν ἀνεπαισθήτως σάρκας· ὁ οὖν ταύτης σύμβιος πίστει φερόμενος τῇ πρὸς τὸν θεράποντα τοῦ Χριστοῦ Θεόδωρον, ἐποχουμένῳ τῷ ἀοιδίμῳ ἐπὶ κάνθωνος καὶ δι' αὐτοῦ παριόντι, προσελθὼν μετὰ τῆς γυναικὸς, ἠξίου μεταδοῦναι αὐτῇ τῆς παρὰ τῶν εὐχῶν αὐτοῦ εὐλογίας· ὁ δὲ θαυματουργὸς ἀνὴρ ἡμῶν τὴν ἑαυτοῦ δεξιὰν τῇ κορυφῇ ἀκροθιγῶς ἐρείσας τῆς γυναικὸς, ἐποίησεν ἐπ' αὐτῇ τὴν ἐπὶ τοῖς πνευματιῶσιν εὐχήν· ἅμα δὲ τοῦ ταύτην συντελέσαι, καὶ ἡ ἀπαλλαγὴ τοῦ δαίμονος τῇ πασχούσῃ ἐπηκολούθησεν· σημείου φοβεροῦ κατὰ τὴν ὥραν τῆς διώξεως αὐτοῦ εἰς φανερὸν τοῖς βλέπουσιν γεγονότος· τῇ γὰρ ἐκβολῇ τοῦ ἀκαθάρτου καὶ, πονηροῦ πνεύματος συναπερρύησαν οἵ τε τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν αὐτῆς ὄνυχες, [f. 167 b.] καὶ ἔπεσον εἰς τὴν γῆν· εἰς ὃ καὶ ἐκπλαγεὶς ὁ ἀνὴρ ἐδίδου δόξαν καὶ εὐχαριστίαν τῷ Θεῷ, τῷ διὰ τοῦ θεράποντος αὐτοῦ τοιαῦτα παράδοξα παρ' ἐλπίδα ποιήσαντι εἰς τὴν ἑαυτοῦ σύμβιον.

50. Jam vero narrationem narrationi connectens nobilis ille senex, Aliud, inquit, audite, patres. Vir quidam nomine Leo, ex pago quem Achiraum appellant, uxorem habebat impuro spiritu obsessam, quæ tantopere a dæmone incitabatur, ut vel proprias carnes sine dolore voraret. Igitur hujus conjux fide impulsus erga famulum Christi Theodorum, dum hic inclytus asello vectus illac transiret, cum uxore accedens rogavit, ut suarum precum benedictionem huic largiretur. Tum vir noster thaumaturgus dexteram suam supremo vertici mulieris imponens, abrepticiorum orationem super illa recitavit: qua peracta, deseruit patientem dæmon, non sine tremendo quodam prodigio, ipsa fugati dæmonis hora, præsentibus exhibito. Impuro enim maliguoque exeunte spiritu, defluxerunt feminæ manuum pedumque ungues in terram decidui; qua re vir attonitus Deo laudem gratiasque obtulit, qui per famulum suum insperata ejusmodi erga conjugem suam miracula effecerat.

Digitized by Google

51. Prædictis alterum hoc quoque adjungebat. Sic enim ille dixit mirabili fide præditus Theodorus. Fluvius quidam est nostra præterfluens loca, Onopnictes dictus, qui ipso nomine denotat damnum fieri solitum in ipsius inundatione, quia ne jumenta quidem fluctuum ejus perniciem effugiebant. Hic ergo aliquando intumescens, superatis ripis, pagum Pteleas non mediocriter infestabat. Propterea idoneo captato tempore, rem thaumaturgo Patri significavimus; qui injucundo nuntio valde contristatus, ejus diei hora serotina ad locum, in quo fluvius exundabat, nobiscum accessit; dictaque ibi Domino vespertina doxologia, crucem ob id ipsum paratam in loco defixit, ubi aquarum vastatio erat; et en reapse viso crucis signo, fluentum illud murmurans, non ea vice tantum, sed etiam posthinc usque ad hanc diem, Dominico symbolo tanquam famulus obediens cedit, jam non audens juxta pristinam licentiam extra alveum effundi.

να'. Τούτοις ἐχόμενα καὶ ἕτερον συνῆψεν. Οὕτως εἶπεν ὁ θαυμαστὸς τὴν πίστιν Θεόδωρος. Ποταμός τίς ἐστι τοῖς καθ' ἡμᾶς παρακείμενος τόποις, Ὀνοπνίκτης λεγόμενος, ἐξ αὐτῆς, οἶμαι, τῆς προσηγορίας τὸ τῆς ἐπιγινομένης αὐτῷ πλημμύρας σημαίνων ἐπιζήμιον, ὡς μηδὲ τοὺς ἀγνῶτας (39) ἀμοιρεῖν τὸ βλαπτικὸν τῶν ῥευμάτων· οὗτος ἐξοιδαίνων ἐνίοτε τοῦ χρόνου, καὶ τῆς ἰδίας κρηπῖδος ὑπερχεόμενος, τὸ χωρίον Πτελέας οὐ μετρίως κατελωβᾶτο· οὗ δὴ χάριν, ὥραν ἀποτηρήσαντες εὔθετον ἀνηνέγκαμεν τὰ κατ' αὐτὸν τῷ σημειοφόρῳ Πατρί· ὁ δὲ λυπηθεὶς σφόδρα τῇ σκυθρωπῇ ἀγγελίᾳ περὶ δείλην ὀψίαν τῆς αὐτῆς ἡμέρας τὸν τόπον σὺν ἡμῖν καταλαμβάνει τῆς παρεκκλίσεως τοῦ ποταμοῦ· καὶ τὰς ἑσπερίους αὐτόθι ἀποδοὺς τῷ Κυρίῳ δοξολογίας, τὸν ἐπ' αὐτὸ τοῦτο τεκτονευθέντα σταυρὸν τῷ τόπῳ καταπήγνυσιν τῶν φθορίμων ὑδάτων· ὅπερ σημεῖον σταυροῦ βλέπων τό ποτε μορμύρον ποτάμειον ῥεῖθρον, ἔκτοτε καὶ μέχρι τοῦ δεῦρο ὡς δοῦλος εὐήκοος τῷ Δεσποτικῷ ὑπείκει συμβόλῳ, μὴ τολμῶν ἐκχαραδρωθῆναι κατὰ τὴν ἔμπροσθεν προπέτειαν ἑαυτοῦ.

52. Præter hæc tria, miraculum quoque in se ipso patratum verax hic homo cum lacrymis ita narrabat. Dum adhuc beatus parens noster domi nostræ Pteleis versaretur, contigit ut ego ad pagum alium, dictum Meteorim, negotii cujusdam gratia, proficiscerer; quo peracto, revertebar ad lares. Cumque secus proximum montem viam tererem, tigris terribili aspectu occurrit; quam coram stantem videns, et jam saltu in me insilire volentem, abjecto veluti ex animo timore, magna ei voce inclamavi: Abi, fera indomita, et nullatenus mihi propinques; ego enim ad Christi famulum Theodorum propero. Illa autem tanquam a facie ignis, hac voce perterrefacta, terga mihi obvertit, trita via discedens. Ego vero insperatum feræ recessum cernens, totus in lacrymas resolutus, Christo Domino laudes dixi, qui me ex homicida mala bellua eripuerat, ob solam veri ejus famuli Theodori invocationem. Atque hæc nimirum nos rescivimus a religioso illo nobili Theodoro, vere apprimeque et canitie et fide presbytero. Sed quia et antiquius nonnulla miracula a patre edita prædicantur, quæ divus Pater noster Sophronius narravit, pretium operæ existimo, quandoquidem in hujusmodi sermone versamur, hæc quoque illis annectere, ut integra sit et continua horum digna relatu historia.

νβ'. Πρὸς δὲ τοῖς τρισὶ τούτοις, καὶ τὸ εἰς αὐτὸν γεγονὸς συνῆψε τῇ λέξει θαῦμα ὁ φιλαλήθης ἄνθρωπος μετὰ δακρύων φήσας οὕτως· Διατρίβοντος ἔτι τοῦ μακαρίου Πατρὸς ἡμῶν εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἑστίαν τὴν ἐν Πτελέαις, ἐγένετό μοι, φησὶν, κατά τινα χρείαν πρὸς ἕτερον ἀπελθεῖν χωρίον, Μετεώριν λεγόμενον· καὶ ποιήσας τὴν διακονίαν τοῦ πράγματος, ὑπέστρεφον [f. 168 a.] πάλιν εἰς τὰ οἰκεῖα· γενομένῳ δέ μοι πρὸς τὸ παρακείμενον ὄρος τῇ λεοφόρῳ, συνηντήθη πάρδαλις καταπληκτικὸν φέρουσα εἶδος ἣν καὶ στᾶσαν παρ' εὐθὺ ἐνώπιόν μου καὶ βουλομένην τῷ κατ' ἐμοῦ χρήσασθαι ἄλματι, αἰσθόμενος, τὸν φόβον τῆς ψυχῆς ὥσπερ ἀποβαλών, λέγω πρὸς αὐτὴν μεγάλῃ τῇ φωνῇ· Ἄπιθι, θηρίον ἀτίθασσον, καὶ μηδαμῶς μοι προσεγγίσῃς· ἐγὼ γὰρ πρὸς τὸν θεράποντα τοῦ Χριστοῦ σπεύδω Θεόδωρον· ἡ δὲ καθάπαξ ἀπὸ προσώπου πυρὸς τῆς τοιαύτης φωνῆς κατεπτηχυῖα, νῶτά μοι δίδωσι παραχωροῦσα τῆς πορείας τὴν τρίβον· ἐγὼ δὲ τὸ παράδοξον τῆς ὑποστολῆς τοῦ θηρὸς θεασάμενος, σύνδακρυς ὅλος γέγονα, καὶ τὸν Δεσπότην Χριστὸν ἐδόξασα, τὸν ἐξ ἀνδρολέτου καὶ πονηροῦ ζώου ῥυσάμενόν με διὰ μόνης ἐπικλήσεως τοῦ γνησίου αὐτοῦ δούλου Θεοδώρου. Καὶ ταῦτα μὲν ἡμῖν ἐγνώσθη πρὸς τοῦ ἱερόφρονος ἐκείνου καὶ εὐκλεοῦς Θεοδώρου, τοῦ καὶ τὴν πολιὰν καὶ τὴν πίστιν ἀληθῶς πρεσβυτικωτάτου· ἐπειδὴ δὲ προγενεστέρως τούτων, ἕτερα γεγενῆσθαι τῷ Πατρὶ κηρύττεται θαύματα, ἅπερ ἐξηγήσατο ὁ θεῖος Πατὴρ ἡμῶν Σωφρόνιος, δεῖν ᾠήθην ἐνταῦθα τοῦ λόγου γενόμενος, κἀκεῖνα τούτοις ἐπισυνάψαι, ὡς ἂν ἄρτιος εἴη καὶ συνεχὴς ἡ περὶ τούτων ἀξιοδιήγητος ἱστορία.

53. Tempore, inquit, illo quo cœlestem angelicamque vitam sanctus parens noster Theodorus, cum numerosa sua apud Studium congregatione, degebat, venit quadam die, ut solebat, in domesticum nosocomium ad clinicos fratres invisendos.

νγ'. Κατὰ δὴ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, φησὶν, ὁπότε τὴν οὐράνιον καὶ ἀγγελικὴν πολιτείαν ὁ ἐν ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν Θεόδωρος σὺν τῇ ὑπ' αὐτὸν πολυπληθεῖ συνοδίᾳ ἐν τοῖς Στουδίου ἐπεδείκνυτο, ἀνῆλθεν μιᾷ κατὰ τὸ εἰωθὸς αὐτῷ εἰς τὸ νοσοκομεῖον ἐπισκέψασθαι τοὺς

(39) Ita est in cod. Vat. 608. Attamen in 1256, nec non in biographo Sirmondiano, deest hoc vocabulum ἀγνῶτας, quod utique *ignaros* aut *incognitos* significat; verum hic relatum ad ὀνοπνίκτης videtur denotare *jumenta* vel potius *asinos*. Nisi forte mendum aliquod subest.

Digitized by Google

ἀνακεκλιμένους ἀδελφούς· εἷς δέ τις τῶν αὐτόθι χρονίσας ἐν τῇ ἀῤῥωστίᾳ, καὶ τὰς ἐκ τῶν ἀλγηδόνων [f. 168 b.] προσβολὰς μηκέτι φέρειν δεδυνημένος, ἠθύμει πάνυ καὶ ἀπελέγετο τὴν ἑαυτοῦ ζωὴν, ὡς καὶ τοὺς συνανακειμένους εἰς οἶκτον ἄγειν καὶ ἔλεον ταῖς τῶν λόγων ἀνακλήσεσιν· παρὰ τούτου τοίνυν ἀξιωθεὶς ὁ τὴν φροντίδα τῶν ἀσθενῶν ποιούμενος, (Συμεὼν δ' οὗτος ἦν ὁ θαυμάσιος τῆς ὑπακοῆς υἱὸς, καὶ τῆς διακρίσεως λύχνος παμφαέστατος), ἐρωτῆσαι ἐξ αὐτοῦ τὸν Πατέρα ὅπως εὕξηται τῷ Θεῷ, καὶ ἀπολυθῇ τάχιον τοῦ δεσμοῦ· ἐν τῷ κατιέναι τὸν θεοφόρον πεμφθέντα, ἐπικαταλαβὼν ὁ νοσοκόμος ὀπίσω αὐτοῦ, ἀπαγγέλλει αὐτῷ τὴν τοῦ ἀῤῥώστου δέησιν· ὁ δὲ μέγας Θεόδωρος ταῦτα ἀκούσας, ἤρετο εἰ ἀληθῶς οὕτως εἰρήκει ὁ κάμνων ἀδελφός· τοῦ δὲ βεβαιωσαμένου τῇ συγκαταθέσει τῶν ῥημάτων, στραφεὶς πρὸς ἀνατολὰς ὁ οὐρανόφρων, καὶ τὴν μορφὴν πυρακτωθεὶς ἐκ τῆς κατὰ τὴν καρδίαν συμπαθοῦς διαθέσεως, ἐπάρας τε τὰς χεῖρας εἰς ὕψος, καὶ σύνδακρυς γενόμενος, προσηύξατο κατὰ διάνοιαν πρὸς τὸν ἔχοντα ἐξουσίαν ζωῆς καὶ θανάτου Κύριον, τῶν συνόντων αὐτῷ ἀδελφῶν ταῦτα βλεπόντων· καὶ μετὰ τὴν προσευχὴν στραφεὶς λέγει τῷ Συμεὼνι· Ὑπόστρεφε ταχὺ πρὸς τὸν ἀδελφὸν, καθότι πεποίηκεν ὁ Κύριος ἔλεος κατὰ τὴν αἴτησιν αὐτοῦ· ὁ δὲ εὐθέως ὑποστρέψας εὗρεν αὐτὸν τὴν ὑστάτην ἀποδόντα πνοήν, καὶ τοὺς περισταμένους αὐτῷ πρὸς τὴν τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ἐπίμυσιν τὰς ἑαυτῶν χεῖρας ἐπιβαλόντας· ὡς εὑρίσκεσθαι σαφῶς, ἅμα τοῦ φάναι τὸν ὅσιον τὰ τῆς ἐξόδου, καὶ τὸν ἀδελφὸν ἐκδημῆσαι τοῦ σώματος.

A Ex his unus diu illic infirmus, et dolorum aculeos ferre diutius impotens, plane erat animo prostratus, et de salute sua desperabat, ita ut juxta quoque jacentes ad misericordiam querulis vocibus commoveret. Ab hoc ergo exoratus is qui curam infirmorum gerebat, Simeon ille videlicet mirificus obedientiæ filius, et splendentissima spiritalis discretionis lucerna, ut suo nomine a Patre preces ad Deum impetraret, quo citius corporis vinculis solveretur; ingredientem illuc divum pastorem subsecutus nosocomii præfectus, nuntiat illi postulatum ægroti. Magnus autem Theodorus id audiens, interrogavit num sic revera infirmus frater dixisset. Illo autem testimonio suo rem confirmante, conversus ad orientem vir semper cœlestia meditans, B facie rubens propter miserentes cordis motus, manus sustollens, obortisque lacrymis, mente sua deprecatus est vitæ mortisque Dominum, spectantibus qui præsentes erant fratribus. Post preces autem ad Simeonem conversus: Redi cito, inquit, ad fratrem, quia Dominus, prout ipse postulabat, misericordiam fecit. Ille festinanter reversus, fratrem invenit extremum spiritum exhalasse, et circumstantes fratres oculos ei manibus occludentes: reque vera aguitum est simul patrem commendationem animæ fecisse, et fratrem corpore excessisse.

νδ'. Ἕτερον ἡμῖν παράδοξον ὁ ἱερὸς οὗτος Πατὴρ ἡμῶν Σωφρόνιος, ὁ καὶ διάδοχος τοῦ θρόνου αὐτοῦ τε καὶ τῶν μετ' αὐτὸν ποιμηνάντων τὴν αὐτοῦ [f. 169 a.] ποίμνην γενόμενος, διηγησάμενος καταλέλοιπεν. Ἔφη γὰρ, ποτὲ πορείαν ἐκπεποιεῖσθαι κατὰ τὸ θέμα τῶν Παφλαγόνων ἐν τοῖς καιροῖς τῆς εἰκονομαχικῆς τρικυμίας σὺν τῷ ἀποθριξάντι αὐτὸν Πατρὶ Ἀνατολίῳ τῷ κρατίστῳ φοιτητῇ καὶ νοταρίῳ τοῦ μεγάλου γεγονότι Πατρὸς, καὶ πληγὰς μαστίγων καὶ φυλακὰς διὰ τὴν εὐσεβῆ πίστιν ἀνδρείως ὑποίσαντι. Καὶ δὴ, φησὶ, τὸ ἐξ ἑωθινοῦ μέχρις ἑσπέρας διανυσάντων ἡμῶν διάστημα, κατελύσαμεν παρὰ τὰς τοῦ χόρτου διακοπὰς πλησίον θημωνίας, ἀναψύξεως χάριν· ἐγένετο δὲ κατά τινα σύμβασιν, τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐξουσίας νούμερον στρατοῦ αὐτόθι προαναπεσεῖν· πυρκαΐαι γοῦν παρὰ πολλῶν πρὸς ὕδατος θερμοῦ ἐξαναφθεῖσαι χρῆσιν, οὐκ οἶδ' ὅπως τοῦ χόρτου δραξάμενον τὸ πῦρ, λυγρῶς τὰς προσπιπτούσας ἐπεβόσκετο χορτοθεσίας· ταραχοῦ δὲ πολλοῦ καὶ στάσεως ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἐκ τούτου γεγονυίας, φονίῳ τε τῷ ὄμματι καὶ κινήματι τὸν τοῦτο δεδρακότα πάντων ἐπιζητούντων, θεωρήσας ὁ ὅσιος Πατὴρ ἡμῶν καὶ ὁμολογητὴς τοῦ Χριστοῦ Ἀνατόλιος τὴν χαλεπωτάτην ὁρμὴν τοῦ λαοῦ, καὶ φοβηθεὶς μήπως διαχειρίσωνται τῇ ἀξείᾳ ὁρμῇ τοῦ περιζέοντος θυμοῦ τοὺς ἀμφοτέρους ὡς ὑπευθύνους τοῦ τοιούτου κακοῦ, στὰς κατὰ ἀνατολὰς καὶ τὰς χεῖρας πρὸς οὐρανὸν ἐκπετάσας, ἐβόησεν πρὸς τὸν Θεὸν λέγων· Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ Θεὲ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ἐὰν προσεδέξω τοὺς ἀγῶνας Θεοδώρου τοῦ κατ' ἐμὲ Πατρὸς, ταῖς αὐτοῦ

C 54. Aliud prodigium sacer hic parens noster Sophronius, qui et Theodoro in sedem successit post alios qui ovili illi præfuere pastores, narratum nobis relinquit. Dixit enim se olim iter fecisse per Paphlagoniæ thema, iconomachicæ procellæ tempore, cum eo a qua tonsus fuerat, patre Anatolio, discipulo optimo et olim magni patris notario, et flagrorum plagas et carceres ob rectam fidem fortiter perpesso. Cumque a mane, inquit, usque ad vesperam iter fecissemus, substitimus ubi feni sectio fiebat, prope quemdam acervum quietis causa. Forte autem contigit, ut Romani imperii cohors militaris illic castrametaretur. Dum ergo pyræ a multis incenderentur calefaciendi aquam causa, nescio quomodo ignis fenum corripiens D circumstantes manipulos late depastus est. Coorto hinc gravi tumultu ac seditione militum, dum furente oculo ac motu, mali auctorem omnes conquirerent, sanctus parens noster et confessor Christi Anatolius horrendam turbæ cernens incursionem, veritus ne concitato ferventis iræ impetu ambos interficerent, tanquam hujus infortunii reos, stans orientem versus, manusque ad cœlum elatas expandens, clamavit ad Deum dicens: Domine Jesu Christe, cœli terræque Deus, siquidem certamina Theodori Patris mei libenter excepisti, nunc quoque precibus ejus movearis, ut hoc incendium exstinguas, ne homines hi innocues nos morti tradant. Quæ dum diceret, ignis ille tanquam a vehementissimo imbre exstinctus subsedit. Milites vero

Digitized by Google

mitigati ac mirabundi Deum sanctissimumque nostrum ac celeberrimum Theodorum glorificaverunt.

A πρεσβείαις καὶ νῦν δυσωπήθητι, καὶ σβέσον τὴν πυρκαϊὰν ταύτην, ἵνα μὴ θανατώσωσιν ἡμᾶς οἱ ἄνθρωποι ἀδίκως· ἅμα δὲ τοῦ εἰρηκέναι αὐτὸν ταῦτα, τὸ μὲν πῦρ ἐκεῖνο ὡς ὑπό τινος ῥαγδαιοτάτης [f. 169 b.] ἀπετεφρώθη βροχῆς· οἱ στρατιῶται δὲ πρὸς τὸ ἡμερόν τε καὶ ἐκθαμβον μεταπλασθέντες, ἐδόξαζον τὸν Θεὸν, καὶ τὸν πανόσιον Πατέρα ἡμῶν ὑπερεύφημον Θεόδωρον.

55. Simile fere aliud prodigium apud urbem Constantinopolim, in ædibus cujusdam patricii, qui in vico Rhabdo habitabat, factum narrabat inclytus hic Sophronius, atque ab ipsa ædium domina audisse, quæ secum ita fuerat locuta. Meridiano, inquit, tempore exarsit in fenili nostro incendium, cujus equidem causam ignoro, tantusque exarsit aridarum materiarum combustione ignis, ut universa reliqua consumenda videretur substantia nostra. Vociferantibus ergo omnibus, et ad aquas tubosque afferendos clamore ac tumultu dispersis, ego æque discurrens ac vehementer plorans, memini habere me epistolium nuper a magno Theodoro missum, in vase quodam sacris palmis appenso. Quare trepide illud manibus apprehendens, cum lacrymis elata voce clamavi: Sancte, Theodore, precibus tuis in hac hora adjuva nos: et cum verbis, projeci illud ex altiore in quo consistebam loco in ardentem ex adverso flammam. Hæc autem quasi reverita scriptum sancti Patris in charta sermonem, illico desiit contra nos sævire, paulatimque imminuta est; ut jam inutilis fieret turbæ hac illac concursatio, et siphonum per loca dispositio; sed omnes potius Deum laudarent C ob mirum extincti incendii modum.

νε'. Παραπλήσιον δὲ τούτου καὶ ἐν τῇ Κωνσταντίνου πόλει ἔφησε γεγονέναι τεράστιον ὁ αὐτὸς οὗτος ἀοίδιμος Σωφρόνιος ἐπὶ οἰκίας ἑνὸς τῶν μεγιστάνων, εἰς τὴν Ῥάβδον τὴν οἰκησιν ἔχοντος, παρ' αὐτῆς τῆς κυρίας τοῦ οἴκου ἀκούσας τὴν ὑπόθεσιν τοῦ πράγματος, οὕτω πρὸς αὐτὸν εἰρηκυίας· Ἡμέρας, φησὶ, μεσούσης, γέγονεν ἐμπρησμὸς εἰς τὸν χορτοβολῶνα ἡμῶν, πόθεν ἡ πῶς οὐκ οἶδα· καὶ τοσοῦτον ἐξήφθη B τῇ τῶν εὐκαταπρήστων ὑλῶν συνφλέξει τὸ πῦρ, ὡς μέλλειν συνεμπιμπρᾶσθαι καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν κτῆσιν τῆς ὑποστάσεως ἡμῶν· θρυλληθέντων οὖν πάντων, καὶ πρὸς τὴν τῶν ὑδάτων καὶ ὑδροστατῶν ἐπικομιδὴν σὺν βοῇ καὶ ταράχῳ διασκιδναμένων, ἔγωγε περιθέουσα καὶ λίαν ὀδυρομένη, διενεθυμήθην ὡς ἐπιστολίδιον ἀποσταλὲν προσφάτως παρὰ τοῦ μεγάλου Θεοδώρου ἐφ' ἑνὶ τέθειταί μοι τῶν ἐκ βαΐων τὴν σύστασιν εἰληχότων σκευῶν· καὶ δὴ σπεύσασα καὶ τοῦτο μετὰ χεῖρας λαβομένη, σὺν δάκρυσιν ἐξεβόησα ὑψηλοτέρᾳ φωνῇ· Ὕσιε Θεόδωρε, βοήθησον ἡμῖν διὰ τῶν εὐχῶν σου κατὰ τὴν ὥραν ταύτην· καὶ σὺν τῷ λόγῳ ῥίπτω αὐτὸ ἐξ οὗπερ ἱστάμην ἀπόπτου πρὸς τὸ κάταντες ἐπάνω τῆς φλογός· ἡ δὲ ὥσπερ καταιδεσθεῖσα τοὺς ἐν τῷ χάρτῃ γεγραμμένους λόγους τοῦ ἁγίου Πατρὸς, παραχρῆμά τε ὑπεστάλη τοῦ ἐπαγριαίνεσθαι καθ' ἡμῶν, καὶ εἰς τὸ μεῖον κατὰ βραχὺ συνηλαύνετο, ὡς εἰκαίαν γενέσθαι τήν τε τοῦ ὄχλου τῇδε κἀκεῖσε περιδρομὴν, καὶ τὴν τῶν σιφώνων κατὰ τόπους παρασκευήν· δοξάζειν τε τὸν Θεὸν ἅπαντας ἐπὶ τῷ παραδόξῳ τρόπῳ τῆς κατασβέσεως τοῦ ἐμπυρισμοῦ.

56. Aliud rursus thaumaturgi Patris prodigium ex Sardinia insula nuntiatum nobis fuit. Nam primario regionis illius et religiosissimo viro, quidam de Patribus nostris obvius factus, hanc ab eo historiam intellexit. Ego, inquit, jamdiu sanctæ Quadragesimæ triodia, quæ divus parens noster Christique confessor Theodorus composuit, mihi comparata, canebam annuatim congrua cum fide, sicut nunc etiam per Christi gratiam. Per illud vero tempus hospitati sunt apud me quidam monachi, qui se discipulos aiebant Gregorii Sicularum Syra- D cusarum episcopi, qui apud me diversantes non parum recreati sunt. Jam cum sanctæ Pentecostes tempus adfuit, ego parabam solitum mihi ordinem divinæ doxologiæ, dans operam ut sancti Patris nostri triodia in Quadragesima canerentur, ut superioribus annis consueveram. Illi autem id audientes obstupuerunt miratique sunt magnopere quod ad nos usque sancti Patris nostri pervenissent doctrina et fama. Simul tamen irridere sanctum cœperunt, et ejus poemata vituperare ceu præter artis composita regulas. Quorum ego verbis mente corruptus, immundam hanc adversus divi cantica obtrectationem ebibi: adeo ut sancta instante ut dixi Quadragesima, triodia ipsius psallere noluerim. Ecce

[f. 170 a.] νς'. Ἄλλο δὲ πάλιν παράδοξον ἀπὸ τῆς Σαρδωνικῆς νήσου ἦκεν ἡμῖν τοῦ σημειοφόρου Πατρὸς ἡμῶν ἄκουσμα· τῷ γὰρ πρώτῳ τῆς αὐτῆς χώρας φιλοχρίστῳ καὶ θεοσεβεῖ μάλα ὑπάρχοντι, ἐντυχών τῶν ἡμετέρων Πατέρων τις, παρ' αὐτοῦ τὴν ἱστορίαν ταύτην ἐγνώρισεν λέξαντός πρὸς αὐτὸν οὕτως· Ἐγὼ, φησὶν, ἐκ πολλοῦ τὰ τριῴδια τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς, ἃ πεποίηκεν ὁ θεοφόρος Πατὴρ ἡμῶν καὶ ὁμολογητὴς τοῦ Χριστοῦ Θεόδωρος περιποιησάμενος, ἐψαλλον αὐτὰ κατ' ἐνιαυτὸν μετὰ τῆς προσηκούσης πίστεως, ὥσπερ οὖν καὶ νῦν χάριτι Χριστοῦ· κατ' ἐκεῖνον δὲ τὸν καιρὸν ἐπεξενώθησάν μοι μοναχοὶ τῷ σχήματι λέγοντες εἶναι μαθηταὶ Γρηγορίου τοῦ γεγονότος ἀρχιεπισκόπου τῆς Συρακουσίων τῶν Σικελῶν πόλεως· οἳ καὶ διατρίψαντες παρ' ἐμοὶ, ἔτυχον οὐ μετρίας παραμυθίας· ἐπεὶ δὲ ὁ καιρὸς τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς ἐνεστήκει, προπαρασκευὴν ἐποιούμην τῆς κρατούσης παρ' ἐμοὶ τάξεως ἐν τῇ πρὸς Θεὸν δοξολογίᾳ, προβαλλόμενος τὰ τριῴδια τοῦ ἁγίου Πατρὸς ἡμῶν ἐν τῇ Τεσσαρακοστῇ ψαλθῆναι, καθὼς ἦν μοι ἔθος ἐκ τῶν ἔμπροσθεν χρόνων. Ἐκεῖνοι δὲ τοῦτο ἀκούσαντες, ἐταράχθησαν ὁμοῦ καὶ ἐξέστησαν, ὅτι καὶ μέχρις ἡμῶν ἐπέφθακεν ἡ τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν διδασκαλία καὶ φήμη· ἤρξαντό τε μωμοσκοπεῖν τὸν ἄγιον, καὶ τὰ αὐτοῦ διακερτομεῖν ποιή-

Digitized by Google

ματα, ὡς οὐ κατὰ λόγον συντεθέντα παιδείας· ὑφ' ὧν παραφθαρεὶς ἔγωγε τὴν διάνοιαν, τὴν θολερὰν ἀνατροπὴν τῶν κατὰ τοῦ θεοφόρου λόγων ἐξέπιον· ὅθεν καὶ τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς, ὡς ἔφην, ἐνστάσης οὐκ ἠβουλόμην ψάλαι τὰ αὐτοῦ τριῴδια· καὶ τῇ εἰσοδίῳ νυκτὶ, ἐφίσταταί μοι ὁ τοῦ Χριστοῦ θεράπων Θεόδωρος, μακρὸς ὢν τὴν ἡλικίαν, κατάξηρος καὶ ὠχρὸς τὴν ὄψιν, μιξοπόλιος τὴν τρίχα καὶ ἐπιφάλακρος· ᾧτινι παρείποντο [f. 170 b.] ῥαβδοῦχοί τινες ἔνδοξοι τὴν ἰδέαν· οὓς καὶ μετὰ κινήσεως δῆθεν παρακελευσάμενος, ἀποτείνουσίν με ἀργαλίοις, τύπτειν τε ἰσχυρῶς ταῖς ῥάβδοις ἐνίους συντάξας, αὐτὸς ἐμβριθέστερον ἐβόα πρός με· Τῶν ἐμῶν πονημάτων καταφρονεῖς, ἄπιστε; Καὶ πάλιν πρὸς τοὺς δορυφόρους ἔλεγεν· Ἐντολὴν ἔχετε ἱκανῶς χρήσασθαι αὐτῷ, ἵνα παιδευθῇ μὴ παραδέχεσθαι ὁμιλίας κακὰς τὰς δυναμένας μάλιστα παραφθείρειν ἤθη χρηστά· ἐν τούτοις οὖν μαστιχθεὶς εἰς κόρον (ἐδόκουν γὰρ μόλις ἀναπνεῖν), εἰς ἐμαυτὸν ἦλθόν ποτε διυπνισθεὶς σὺν θορύβῳ καρδίας καὶ ἀλγηδόσι σώματος σφοδροτάταις, ἃς καὶ ὑπέδειξα τοῖς περὶ ἐμὲ σώας φυλαχθείσας καὶ ἐνσημάντρους ἐν τῷ ἐμῷ σώματι, πρὸς πίστωσιν τῶν συμβάντων μοι διὰ τὴν παραδοχὴν τῆς κατὰ τοῦ δικαίου Πατρὸς ἡμῶν ἀπιστίας κακῶν· παρευθύ τε τοὺς τὴν εὐωχίαν τῆς ὀργῆς ταύτης προξενήσαντός μοι, τοῦ ἐμοῦ οἴκου ἐδίωξα· καὶ ἐξ ἐκείνου λοιπὸν, ἕως τοῦ παρόντος, σεβαστὰ ἡμῖν ἐστι καὶ πρόκριτα τὰ τοῦ ἁγίου Πατρὸς ποιήματα· καὶ ἔχομεν αὐτὸν ὡς ἕνα τῶν ἀποστόλων Χριστοῦ, καὶ θεοπάροχον διδάσκαλον τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας· οὐκ ἐκ ψιλῆς ἀκοῆς ταῦτα περὶ αὐτοῦ δοξάζοντες, ἀλλὰ διὰ πραγματικῆς πείρας, καὶ θείας καὶ ἀψευδοῦς, καθὰ εἴρηται, ἀποκαλύψεως.

A autem proxima nocte apparet mihi Christi famulus Theodorus, procera statura, macer, pallidaque facie, semicano capillo, et calvaster; quem comitabantur quidam insigni specie lictores; quorum nonnulli indignabundo mandato ejus graviter in me irruentes, valide virgis cædebant, ipso interim vehementer mihi inclamante: Tune mea poemata perfide spernis? Denuoque stipatoribus aiebat: Jussu meo abunde illum verberate, ut discat non admittere colloquia prava, quæ bonos mores apprime corrumpere queunt. Ergo interim ad satietatem verberatus, nam vix respirare mihi videbar, sensum recepi expergefactus turbato corde, et cum gravissimis corporis obtunsionibus, quas adhuc mihi impressas præsentibus ostendi, ut infortunii B fidem facerem quod mihi evenerat, ob admissam adversus justum patrem nostrum infidelitatem. Statimque hospites, qui epulum iræ hujus mihi exhibuerant, domo mea expuli; atque ab eo tempore usque ad præsentem diem veneranda nobis sunt et cæteris antelata sancti Patris poemata, eumque tanquam unum de Christi apostolorum numero habemus, et divinitus datum catholicæ Ecclesiæ magistrum. Neque hanc ex auditu tantum opinionem de eo tenentes, sed actæ rei experimento, divinaque et veraci, ut dictum est, revelatione.

νζ'. Ἔστι δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ τὰ εἰς ἡμᾶς ἐλθόντα τοῦ σημειοφόρου Πατρὸς ἡμῶν θαύματα, ἃ, περιόντος ἔτι τῷ βίῳ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν ἀμείνω ζωὴν ἐκδημήσαντος, κατὰ τὴν τῶν ἰδόντων αὐτὰ καὶ πειραθέντων ὑφήγησιν, ἐγεγόνει τε καὶ ἐπράχθη· ἄλλος μὲν γὰρ πνευματιώντων ἔφησεν ἀποκάθαρσιν γεγενῆσθαι πρὸς αὐτοῦ· ἕτερος δὲ τῶν ἄλλως παθόντων σωματικαῖς [f. 171 a.] ἀνωμαλίαις τὴν ὁλόκληρον ῥῶσιν. Ἔστι δὲ καί τις ἐξαπίνης ἀλγήσας κομιδῇ τὸν στόμαχον, καὶ μόνον εἰς τὴν γεγραμμένην ἐπὶ τοῦ κίονος ἀπειδὼν τοῦ ἁγίου εἰκόνα, καὶ τούτου τὸ ὄνομα πρὸς βοήθειαν ἐπικαλεσάμενος, καὶ παραυτὰ τῆς πιεζούσης ὀδύνης ἀπαλλαγείς. Ἄλλος δὲ πάλιν ἐξ ἀσυμφόρου καὶ πολὺ τὸ γεῶδες ἔχοντος βρώματος, οἷόν τινα δρακόντιον ἰὸν εἰσδεξάμενος, καὶ ὑπ' αὐτοῦ τὰ ἔγκατα τιτρωσκόμενος, καὶ τεθνᾶναι τὸ κεφάλαιον παρὰ πολλῶν προσδοκηθείς, τὸ ἀποκανδάλισμα τῆς ὑπερθεν τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ τάφου αἰωρουμένης ἐκπιὼν κανδήλης, τοῦ παρ' ἐλπίδα γενηθέντος ἐν αὐτῷ δηλητηρίου, δι' ἐμέτου συντόμου τὴν λύσιν ἐξηύρατο. Ὁμοίως καὶ ἕτερος τοῦ αὐτοῦ σωτηρίου ἐλαίου ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ παλάμης ἀπογευσάμενος, νεφριτου λίθου ὀδύνην παγχάλεπον ἐξεκρούσατο. Ἄλλος τῷ πάθει τῆς δειλίας παρὰ φύσιν κεκρατημένος, καὶ δειμαίνων καθεύδειν ἐφ' οἷς ἠφόριστο τόποις, ἀλλὰ καὶ προΐεναι κατὰ τὰς νυκτερινὰς προόδους ἐπὶ τὴν παρεισπίπτουσαν οὐ θαῤῥῶν διακονίαν. Ἐραχύ τι πεπωκὼς καὶ αὐτὸς ἔλαιον ἐκ τῆς ῥηθείσης κανδήλης, καὶ σφραγισάμενος ἐν τύπῳ σταυροῦ τὸ

57. Sunt et alia multa, a thaumaturgo patre nostro patrata miracula, sive dum viveret, sive postquam ad meliorem vitam migravit, quæ ad notitiam nostram, præsentium sive expertorum narratione, devenerunt. Nam quidam spiritu immundo obsessus aiebat se a Theodoro purgatum. Alius aliter corporalibus incommodis affectus, omnimodam valetudinem recuperasse. Quidam subito gravi stomachi dolore correptus, solo imaginis sancti viri in columna pictæ aspectu, et auxilii causa invocato ejusdem nomine, confestim se liberatum vexante dolore narrabat. Alius item incongruum terreaque sorde infectum cibum, quasi serpentinum virus, passus, eoque viscera læsus, multis eum prorsus moriturum credentibus, defluentem ex lucerna sacro Theodori sepulcro suspensa hauriens oleum, pestem visceribus clausam brevi vomitu præter spem ejiciens levatus est. Alius similiter salutare idem oleum ex vola manus suæ gustans, acerbissimum nephritici lapidis dolorem excussit. Alius timoris passione præter naturam laborans, et in separato cubiculo dormire metuens, sed neque noctu ad necessaria ministeria prodire audens, parum quid ipse quoque ebibens olei prædictæ lucernæ, et crucis typo circa cor atque in fronte signatus, imperterritus postea et animosus vixit. Deficiet omnino nos tempus, si percensere singula velimus sanctissimi Patris nostri prodigia, quandoquidem ex illo tempore usque ad nos, non desinunt

Digitized by Google

ejusmodi obtingere portenta iis qui cum fide ad pretiosum ejus venerandumque sepulcrum accedunt : quæ quidem et nos spectamus, et posteri quoque nostri sine dubio videbunt : *Sunt enim dona Dei sine pœnitentia* •. Quamobrem de his jam loqui desinentes, ad reliquam ejus vitam exponendam gradiemur.

τε περὶ τὴν καρδίαν μέρος καὶ τὸ μέτωπον, ἀδείλαντος ἐκ τότε καὶ εὐθαρσὴς συνετηρήθη. Καὶ ἁπαξαπλῶς ἐπιλείψει καὶ ἡμᾶς ὁ χρόνος, εἰ τὰ καθ' ἕκαστον ἐπεξιέναι βουληθείημεν τοῦ πανοσίου Πατρὸς ἡμῶν θαυματουργήματα, καθότι ἐξ ἐκείνου καὶ μέχρι τοῦ νῦν οὐ διαλείπουσι γίγνεσθαι τὰ τοιαῦτα εἰς τοὺς μετὰ πίστεως προσερχομένους τῇ τιμίᾳ αὐτοῦ

καὶ προσκυνητῇ σορῷ θαυμάσια, ἃ καὶ ἡμεῖς βλέπομεν, καὶ οἱ μεθ' ἡμᾶς γε πάντως ὄψονται· *Ἀμεταμέλητα γὰρ τοῦ Θεοῦ* [f. 171 b.] *τὰ χαρίσματα.* Ὅθεν τὸν περὶ τούτου ἀφέμενοι λόγον, πρὸς τὰ ἑξῆς τοῦ βίου τὴν ὁρμὴν ποιησόμεθα.

58. Itaque Pteleis moratus permultis diebus beatus Theodorus, cum iis quos diximus fratribus patribusque, illorum gratia qui ei obviam veniebant orthodoxiæ pugilum et in certando sociorum, digrediens illinc venit in Prusæ partes, cujus adventus fama per totam Olympi regionem dilata, convenerunt ad eum cuncti propemodum, qui in eremis et montibus et terræ cavernis jamdiu virtutem exercere elegerant, ipsum ceu principem in confessionis stadio athletam spectare cupientes, simulque precum ejus consequi benedictionem. Magnum vero luminare, tum singillatim tum etiam generatim omnes ad spiritalem cum dæmonibus pugnam, et cum ingruentibus perpetuo tentationibus, prout se res dabat, adhortabatur ; eorumque animis ad Dei amorem excitatis, bene cuique precatus dimittebat. Ipse vero Chalcedonem usque progressus, salutato Theoctisto olim dignitate magistro, abs se antea tonso, et nunc in proprio monasterio cum exacta rectorum dogmatum observantia perseverante, exinde transiit ad inclytum patriarcham Nicephorum, fuitque gaudium spiritale in mutuo conspectu, et lacrymarum secundum Deum effusio, ambobus clementem Dominum laudantibus, quoniam curavit et curat provide semper cunctorum pro sua benignitate salutem.

νη'. Διατρίψας τοιγαροῦν ἐν Πτελέαις ὁ μακαρίτης Θεόδωρος ἐπὶ πλείστας ὅσας ἡμέρας μεθ' ὧν εἰρήκαμεν ἀδελφῶν καὶ Πατέρων, χάριν τῶν εἰς ἅπαντὴν αὐτοῦ συναγωνιστῶν αὐτοῦ, ἀπάρας ἐκεῖθεν ἔρχεται σὺν αὐτοῖς εἰς τὰ μέρη τῆς Προύσης· τούτου δὲ φημισθέντος καθ' ὅλην τὴν Ὀλύμπιον παροικίαν, συνήχθησαν πρὸς αὐτὸν σχεδὸν ἅπαντες οἱ ἐν ταῖς ἐρημίαις καὶ ὄρεσι καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς τὴν ἀρετὴν ἀρχῆθεν ἐξασκεῖν ᾑρημένοι, ὡς πρώτιστον ἀθλητὴν τοῦ τῆς ὁμολογίας σταδίου ἐπιποθοῦντες τοῦτον θεάσασθαι, ἅμα δὲ καὶ τῶν εὐχῶν αὐτοῦ τρυγῆσαι τὴν εὐλογίαν· ὁ δὲ μέγας φωστὴρ ἕκαστον μὲν καὶ πάντας περὶ τῆς νοητῆς τῶν δαιμόνων πάλης καὶ τῆς διηνεκοῦς τῶν πειρασμῶν ἐπελεύσεως κατὰ τὸ ἐγχωροῦν εἰσηγούμενος, καὶ πρὸς θεῖον ἔρωτα τὰς τούτων διεγείρων ψυχὰς, ἐπευχόμενος ἀπέλυεν· αὐτὸς δὲ ἄχρι Χαλκηδόνος ἐληλυθὼς, καὶ τὸν πάλαι μάγιστρον Θεόκτιστον ὑπ' αὐτοῦ πρώην ἀποκαρθέντα, καὶ τηνικαῦτα τῷ ἰδίῳ προσκαρτεροῦντα μοναστηρίῳ μετὰ τῆς τῶν ὀρθῶν δογμάτων ἀκριβοῦς φυλακῆς ἀσπασάμενος, ἐκεῖθεν ἀνέρχεται πρὸς τὸν ἀοίδιμον πατριάρχην Νικηφόρον· καὶ γίνεται χαρὰ πνευματικὴ τῇ ἑκατέρων συνοψίσει, καὶ χύσις δακρύων κατὰ Θεὸν, δοξολογούντων ἅμφω τὸν φιλάνθρωπον Κύριον, ἐφ' οἷς πεποίηκε καὶ ποιεῖ προμηθούμενος ἀεὶ τὴν τῶν ἁπάντων ὡς εὔσπλαγχνος σωτηρίαν.

59. Postquam cum illo diebus aliquot versatus fuit parens noster Theodorus, venit ad maritimum Nicomediæ sinum, et hospitatus est in loco qui Crescentii appellatur. Rursusque illic confluxit plurima monachorum et promiscuorum hominum multitudo, ut precum ejus et inspiratæ doctrinæ fructum consequerentur. Tunc etiam Petrus ille, qui ascetica vita et miraculis etiam inclaruerat, qui propter summam cibi abstinentiam, Abucis cognomentum merito habuit, ex suo circa montem Olympum incolatu, ad hunc excelsum accessit sacerdotem, ut cum eo loqueretur de iis qui ei obtrectabant, impostoremque aiebant propter edita abs se miracula. Quem spiritalis discretionis lucerna exceptum, et de fide actaque vita sedulo interrogatum, repertumque in utroque capite perfectum in Domino, Christi famulus benigne admonuit, ut panem interdum et vinum reliquosque cibos, quos monachi admittunt, ob vitandam pusillorum reprehensionem gustaret ; calceis item brumali tempore uteretur. Reprehensoribus autem non sine increpatione indixit, ut sibi potius temperarent ab hac manifeste

νθ'. Συνδιαγαγὼν δὲ αὐτῷ ἡμέρας τινὰς ὁ Πατὴρ ἡμῶν Θεόδωρος, αὐτόθεν ἐπὶ τὸν τῆς Νικομηδείας ἔρχεται κόλπον, καὶ κατασκηνοῖ εἰς τὰ λεγόμενα Κρησκεντίου· αὖθις [f. 172. a.] τε ἐκεῖσε πάλιν μοναστῶν καὶ μιγάδων παμπόλλη συνήγετο πληθὺς, τῆς αὐτοῦ χάριν εὐχῆς τε καὶ διδασκαλίας ἐνθέου. Τότε δὴ καὶ Πέτρος ἐκεῖνος ὁ πολὺς ἐν ἀσκήσει τε καὶ τῇ τῶν θαυμάτων διαλάμπων ἀστράψει, ὁ διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν αὐτοῦ ἀσιτίαν, Ἀβούκις εἰκότως ἐπονομασθεὶς, ἀπὸ τῆς κατὰ τὸν Ὄλυμπον ὀρείου διαγωγῆς, πρὸς τὸν ὑψηλὸν τοῦτον κατεφοίτησεν ἱερομύστην, ἀναθέσθαι αὐτῷ περὶ τῶν ἐνδιαβαλλόντων αὐτοῦ τὸν βίον, καὶ γόητα ἀποκαλούντων διὰ τὰς γινομένας ὑπ' αὐτοῦ θαυματουργίας· ὃν ὁ μέγας τῆς διακρίσεως λύχνος δεξάμενος, καὶ τὰ περὶ πίστεως καὶ τοῦ ἰδίου βίου διερωτήσας ἐμμελέστατα, καὶ μαθὼν ὡς κατ' ἄμφω τέλειός ἐστιν ἐν Κυρίῳ ὁ θεράπων τοῦ Χριστοῦ, παρηγγύησεν αὐτῷ ἠπιοφρόνως ἀπογεύεσθαι ὀλιγάκις ἄρτου τε καὶ οἴνου καὶ τῶν λοιπῶν ἐδεσμάτων τῆς μοναχικῆς μεταλήψεως, διὰ τὴν φιλεγκλήμονα τῶν ἀσθενεστέρων γνώμην, καὶ ὑποδήμασι δὲ κεχρῆσθαι ἐν ταῖς χειμεριναῖς τρο-

• Rom. xi, 29.

Digitized by Google

παῖς· ἐκείνοις δὲ ἐπέστειλεν ἐπικληκτικώτερον θᾶττον ἑαυτῶν γενέσθαι διὰ τῆς ἐπιγνώσεως τῆς ἰδίας κακογνωμοσύνης· καὶ τοῦ λοιποῦ φυλάξασθαι τοῦ μὴ κακολογεῖν τὸν ἅγιον γέροντα· ἵνα μὴ διὰ τὴν πρὸς τὸν ἀσκητὴν τοῦ Χριστοῦ δυσμένειαν, παροξύνειν φωραθῶσιν τὸ ἐνεργοῦν ἐν αὐτῷ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας· τοιοῦτος ἦν ὁ θεῖος διδάσκαλος τῆς εὐσεβείας Θεόδωρος, τοὺς πάντας κερδαίνειν τε Χριστῷ βουλόμενος, κατὰ τὸν εἰπόντα ἅγιον· *Τίς ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι;*

A malivola voluntate, atque in posterum a sancti senis obtrectatione abstinerent, ne sua adversus Christi pugilem malivolentia, exasperare viderentur operantem in eo spiritum veritatis. Sic se gerebat divus religionis magister Theodorus, omnes in Christo lucrari volens, prout ait sanctus ille: *Quis infirmatur, et ego non infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror*[1]?

ξ'. Ἐπεὶ δὲ τοῖς λογάσι τῶν θεοφιλεστάτων κατὰ σύνοδον συνῆπτο μητροπολιτῶν, χρῆναι ὑπειλήφασιν ἀπὸ κοινῆς ψήφου πρὸς τὸν αὐτοκράτορα πάντες ὁμοθυμαδὸν εἰσελθεῖν, ἅτερ τοῦ θεολήπτου πατριάρχου, πρὸς τὸ τὰς διαβολὰς ἅσπερ ἐποιήσαντο κατὰ τῆς ὀρθῆς ἡμῶν [f. 172. b.] καὶ ἀμωμήτου πίστεως οἱ μισόχριστοι εἰκονομάχοι, ἰστὸν ἀράχνης καθάπερ διαῤῥῆξαι, καὶ τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ ἀμεμπτον ἀποφῆναι καὶ ἄσπιλον, ὡς τῷ αἵματι τοῦ τυθέντος ὑπὲρ αὐτῆς ἀνθρωπομόρφου ἀμνοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ῥαντισθεῖσάν τε καὶ καθαρισθεῖσαν· ἐνὶ γοῦν τῶν ἐν τέλει πιστοτάτῳ μεσίτῃ χρησάμενοι, εἰσίασιν ἐν τοῖς ἀνακτόροις οἱ τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ κατεστεμμένοι τοῦ Χριστοῦ ἀρητῆρες ἱεροπρεπεῖς καὶ ὄντες καὶ δεικνύμενοι τῇ τε πράξει καὶ τῷ ἀγγελικῷ σχήματι· καὶ δὴ ἕκαστος αὐτῶν, ὡς εἶχεν δυνάμεως, τὰ χαριστήρια τῷ Καίσαρι προσφθεγξάμενος· εἶτα καὶ ἀξιώσας μὴ ἀγνοῆσαι τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας τὸ εἰς αὐτὸν παρὰ προσδοκίαν ἐπισκῆψαν ἔλεος, δι' οὗ τῶν χειρῶν ἐῤῥύσθη τοῦ πρὶν δυσμενοῦς τυράννου, ἀλλ' ἀποδοῦναι Χριστῷ ὡς ἀπαραίτητα χρὴ τὰς ὑπὲρ τούτου ὀφειλὰς, ἐν τῷ μάλιστα τὴν αὐτοῦ Ἐκκλησίαν εἰς τὸν ἔμπροσθεν ἐπανάγειν τῶν ἱερῶν μορφωμάτων θεοπράδοτον κόσμον. Αὐτὸς ἅτε ἀγροικίας τις ὢν, καὶ συβώτης τὸ ἦθος, καὶ πάσης Γραφικῆς ἱστορίας ἀμέθεκτος, οὐχ ἡδέως ταῦτα ἀκούσας, εἰπεῖν προετρέψατο καὶ τὸν μέγαν Θεόδωρον τὰ αὐτῷ δοκοῦντα· τοῦ δὲ ὁμοια τοῖς ἱεράρχαις θεηγορήσαντος, καὶ τῆς ἀληθείας τὴν νίκην ἐκ τοῦ περιόντος ἀριδηλότατα παραστήσαντος, φησὶ πρὸς τὴν ἱερὰν τῶν ἐπισκόπων σύνοδον, ὁ τοῖς αἴσχεσιν ὡς αὐχήμασιν ἀνοήτως κομιδῇ βρενθυόμενος· Ἀγαθοὶ μὲν καὶ βέλτιστοι ὑμῶν οἱ λόγοι, ἀλλ' ἐπεὶ οὔπω μέχρι καὶ τήμερον ἔγωγε προσκεκύνηκα τὸ καθόλου εἰκόνα, τούτου χάριν, καθὼς εὗρον τὴν Ἐκκλησίαν, οὕτω καὶ ἀφίημι αὐτήν· ὑμῖν [f. 173. a.] δὲ βραδεύω ἐξουσίαν ἄδειαν ἔχεσθαι τῶν δογμάτων τῆς, ὥς φατε, ὀρθοδόξου πίστεως· ἔξωθεν μέντοι τῆς πόλεως ὅπου βούλεται ἕκαστος ὑμῶν ἵνα διάγῃ, μὴ ὑφορώμενος ἢ καραδοκῶν τὸν οἷον δή ποτε ἐπελεύσεσθαι αὐτῷ πρὸς τῆς ἡμετέρας ἀρχῆς κίνδυνον· ταῦτα προφηνάμενος, ἐξέπεμψεν αὐτοὺς τῶν βασιλείων.

60. Deinde præcipuis religiosissimorum visum est metropolitarum in synodo, oportere ex communi decreto simul omnes, excepto divo patriarcha, imperatorem adire, ut calumnias, quas contra nostram rectam et irreprehensibilem fidem iconomachi hostes Christi dictitaverant, ceu telam aranei destruerent, et catholicam Ecclesiam Servatoris Christi inculpabilem demonstrarent et immaculatam, quippe quæ sanguine immolati pro ipsa humanati agni Dei Patris latam et perpurgatam. Uno ergo ex aulicis fidelissimo mediatore usi, adiere palatium, sacerdotes divino Christi ministerio addicti, re ipsa et specie venerabiles, id est et actibus et angelico ornatu. Ibi eorum unusquisque pro viribus, gratias Cæsari egerunt; moxque eum precati sunt ut meminisset clementiæ Dei, qui eum insperato respexerat, et cujus gratia de iracundi tyranni manibus nuper ereptus fuisset; ideoque Christo redderet, tanquam irrecusabile debitum, pro eo beneficio retributionem, Ecclesiam præcipue reponendo in antiquitus traditum sacrarum imaginum cultum. Ille ut erat rusticanus et more quasi subulcus, et omnis biblicæ eruditionis expers, his haud libenter auditis, invitavit magnum Theodorum ut ipse quoque sententiam suam diceret. Quo paria episcopis perorante, et veritatis victoriam facile perspicueque repræsentante, tunc ille qui turpitudinem et gloriam pro sua stultitia perinde pensi faciebat, ita sacræ episcoporum synodo respondit: Boni quidem et optimi sermones vestri sunt; sed quia nunquam ego usque ad hanc diem imaginem ullam veneratus sum, propterea qualem inveni Ecclesiam, talem esse sino. Vobis autem copiam facio, ut tute dogmatibus orthodoxæ, ut dicitis, fidei adhæreatis. Extra quidem urbem, ubilibet unusquisque vestrum degat, neque metuens neque exspectans ullum sibi eventurum ab imperio nostro periculum. Atque ita locutus, palatio illos dimisit.

ξα'. Ὁ οὖν Πατὴρ ἡμῶν Θεόδωρος τῆς βασιλίδος ἀποδὰς, πάλιν εἰς τὰ Κρησκεντίου πρὸς τοὺς ἰδίους μαθητὰς παραγίνεται· κἀκεῖσε λοιπὸν τὸ ἀσκητικὸν τῆς κοινοδιακῆς διαβιώσεως ἵστησι παγχράτιον, ἕως τῆς ἀνταρσίας τοῦ λαοπλάνου καὶ ἀλιτηρίου Θωμᾶ· ὁπηνίκα δὲ ἡ τυραννὶς τούτου τὴν Ἀσιάτιδα κατ-

61. Itaque parens noster Theodorus regia urbe discedens, venit rursus ad discipulos suos in statione Crescentii, ibique deinceps asceticum cœnobiticæ vitæ certamen peregit, usque ad impostoris et scelesti Thomæ rebellionem. Nam cum hujus tyrannis Asiaticam vastaret regionem, tunc regium

[1] II Cor. xi, 29.

Digitized by Google

jussum eos qui in venerandi patriarchæ Nicephori parte erant, Constantinopolim revocavit : non quod Cæsar illorum saluti consuleret, sed quia metuebat, ne quis forte ad Thomæ consortium deficeret, quia hic sacras imagines admittere ac venerari dicebatur. Hac igitur occasione magnus quoque parens noster Theodorus in patriam denuo rediit. Interim vero dum ille infelix nondum in Europam trajecerat Thomas, nec in imperatoris potestatem venerat, parens noster Byzantio excedens in vicinam Acritæ peninsulam, quæ dicitur sancti Tryphonis, navigavit ; ex qua, solemni quadam die, cum præcipuis metropolitis sanctissimum patriarcham adiens, magnifice admodum, pro suis non fictis religionis causa certaminibus, primos quoque honores ab eodem consecutus est ; sacro nimirum pontifice Nicephoro vera omniqne fide digna narrante fortitudinis ejus atque constantiæ præ omnibus merita, et famem, et quotidianas mortes, quas ab iconomachicæ vesaniæ defensoribus toto quinquennio implacabilis sævique tyranni Leonis pertulerat. Neque verborum laudibus tantum primas ipsi dedit, sed multo magis factorum exhibitione. Etenim apparato convivio, huic uni ut secum in eodem stibadio sederet concessit, sacris convivis dicens : Cedite, fratres, patientissimo patri nostro primum accubitum non secus ac mihi (quanquam id minime optat hic sapiens) ut conjunctim ambo sedentes panis fractionem faciamus. Qui enim plura signa sui erga Dominum communem amoris edidit, huic etiam plus debetur ; sicut et Dominus in Evangeliis ait. Nam veluti sanctorum vitæ diversitas est, ita et præmiorum ; congruam cujusque meritis dimetiente Deo retributionem [e]. Quod si apud Deum ita res geritur, sequitur ut nos quoque humiles homines sic factitemus. Sic erat affectus erga sanctum Theodorum, is qui victorialibus virtutibus patriarchalem thronum exornavit.

62. Abeat in malam partem invidia, quæ adversus justum Theodorum concitata est. Erubescant admirabilis monachorum ducis atque magistri vituperatores, manumque suis, ut ait Scriptura, labiis imponant, dum venerandorum horum spectabilium-que hominum familiaritatem vident [h]. Neque enim tam sæpe gregis nostri pastor ad sanctissimum accessisset Nicephorum, nisi hunc scivisset plenaque fide credidisset dignissimum Christi sacerdotem : neque vicissim magnus præsul præ ipsis metropolitis atque episcopis divum honorasset Theodorum, nisi hunc virtutis gloria, et Christi confessione præstantem cæteris, palmamque in ea re referentem, sapiente suo judicio existimasset. Quod si quis, adhuc in adversariis partibus versans, discredit his quæ hactenus ob juvandos ignaros scripsimus,

[e] Luc. vii, 47. [h] Sap. viii, 12.

A ελῃσατο χθόνα, τηνικαῦτα δὴ κέλευσις βασιλικὴ τοὺς κατὰ τὸν θεσπέσιον πατριάρχην Νικηφόρον πρὸς τὴν Κωνσταντίνου πόλιν συνελαύνει· οὐ φειδοῦς ἕνεκα τῆς πρὸς αὐτοὺς τοῦτο πραξαμένου τοῦ Καίσαρος, ἀλλὰ φόβῳ τοῦ μὴ προσρυῆναί τινας αὐτῶν τῇ τοῦ Θωμᾶ συμφρατρίᾳ, καθότι ἐλέγετο τὰς ἱερὰς εἰκόνας ἀποδέχεσθαί τε καὶ προσκυνεῖν· ταύτης οὖν ἕνεκα τῆς προφάσεως καὶ ὁ μέγας Πατὴρ ἡμῶν Θεόδωρος τὴν ἐνεγκαμένην κατολαμβάνει καὶ αὖθις· ὅσον δὲ οὔπω τοῦ τρισαθλίου ἐπὶ τὴν Εὐρώπην μεταθεμένου Θωμᾶ, καὶ ἀλωσίμου τῷ βασιλεῖ γεγονότος, ὁ Πατὴρ ἡμῶν τοῦ Βυζαντίου ἀφορμηθεὶς, πρὸς τὴν πελάζουσαν τῷ Ἀκρίτᾳ χερσόνησον τὴν ἐπιλεγομένην τοῦ ἁγίου Τρύφωνος ἀποπλεῖ· ἀφ' ἧς ἐν μιᾷ τῶν ἐπισήμων, μετὰ τῶν ἐξεχόντων μητροπολιτῶν, πρὸς B τὸν ἁγιώτατον ἀνελθὼν πατριάρχην, μεγαλοπρεπῶς λίαν κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῶν ἀψευδῶν αὐτοῦ δι' εὐσέβειαν ἄθλων, καὶ τὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς πρὸς αὐτοῦ ἐπηνέγκατο· διεξιόντος τοῦ ἱερομύστου Νικηφόρου τὰ ἀξιόπιστα καὶ ἀληθῆ [f. 173. b.] τῆς τε ἀνδρείας καὶ παῤῥησίας αὐτοῦ ἐπὶ πάντων πλεονεκτήματα, τά τε στίγματα τῶν μαστίγων, καὶ τὰς ἐμφρουρίους κακώσεις, καὶ λιμοὺς, καὶ καθημερινοὺς θανάτους οὓς ἀνέτλη παρὰ τῶν ὑπασπιστῶν τῆς εἰκονομαχικῆς λύττης ἐν τοῖς πέντε ἔτεσιν τῆς τυραννίδος τοῦ ἀμειλίκτου καὶ ἀπηνοῦς Λέοντος· καὶ οὐ τοῖς διὰ λόγων μόνον ἐπαίνοις τὸ πρωτεῖον αὐτῷ ἀπεδίδου, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον καὶ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων· ἐπ' εὐωχίαν γὰρ τραπέντες, τὴν σὺν ἑαυτῷ ἐπὶ μιᾶς στιβάδος καθίζησιν αὐτῷ μόνῳ παραχωρεῖ, C φήσας πρὸς τοὺς ἱεροὺς δαιτυμόνας· Παραχωρήσατε, ἀδελφοὶ, τῷ πολυάθλῳ Πατρὶ ἡμῶν τὴν προεδρίαν καθάπερ ἐμοὶ, κἂν ἥκιστά γε ταύτης ὀρέγηται ὁ σοφὸς, ἵνα συνημμένως ἄμφω καθήμενοι, τὴν τοῦ ἄρτου κλᾶσιν ποιησώμεθα· ᾧ γὰρ πλέον ἐφανερώθη τὰ τεκμήρια τῆς πρὸς τὸν κοινὸν Δεσπότην ἀγάπης, πλέον δήπουθεν καὶ ὀφείλεται· καθὼς καὶ ὁ Κύριος ἐν Εὐαγγελίοις ἔφησεν· διαφορὰ γὰρ ὥσπερ ἐστὶ τῆς τῶν ἁγίων ζωῆς, οὕτω καὶ γερῶν, ἀναλόγως τοῖς ἑκάστου κατορθώμασιν ἐπιμετροῦντος Θεοῦ τὴν ἀντέκτισιν· καὶ εἰ παρὰ Θεῷ τοῦτό γε, ἀκόλουθον ἂν εἴη καὶ παρ' ἡμῖν τοῖς μετρίοις· οὕτως εἶχε σχέσεως πρὸς τὸν ἐν ἁγίοις Θεόδωρον ὁ τὸν ἀρχιερατικὸν ταῖς νικηφόροις ἀρεταῖς κατακοσμήσας θῶκον.

ξβ'. Ἐῤῥέτω φθόνος ὁ κατὰ τοῦ δικαίου Θεοδώρου D κατεξανιστάμενος· αἰσχυνέσθωσαν δὴ καὶ οἱ ἐνδιαβάλλοντες τὸν θεοειδῆ τῶν μοναζόντων καθηγητὴν καὶ διδάσκαλον· καὶ χεῖρα τιθέτωσαν τοῖς σφῶν αὐτῶν κατὰ τὰ λόγια χείλεσιν, ὁρῶντες τὸ ἀλληλέγγυον τῶν τιμίων τούτων καὶ περιόπτων προσώπων· οὐδὲ γὰρ ἂν πυκνότερον ὁ τῆς ἡμετέρας ἀγέλης ποιμὴν [f. 174. a.] πρὸς τὸν ἁγιώτατον ἐφοίτα Νικηφόρον, εἰ μὴ τοῦτον ᾔδει καὶ ἀπεδέχετο πληροφορημένως ἀξιολογώτατον ἱεροθέτην Χριστοῦ· οὐδ' αὖ γε πάλιν ὁ μέγας τελετάρχης ὑπέρ τε μητροπολίτας καὶ ἐπισκόπους τὸν θεῖον προετίμα Θεόδωρον, εἰ μὴ τοῦ κατ' ἀρετὴν κλέους καὶ τῆς εἰς ἄκρον Χριστοῦ ὁμολογίας ὑπερανεστηκότα τοῦτον τῶν ἄλλων, καὶ τὸ φερέγγυον αὐτόθεν ἔχοντα, λογισμῷ συνέκρινεν θεοσόφῳ· εἰ μὲν τὺν ἀπιστοίη τις τῶν δι' ἐναντίας τοῖς ὧδε γε-

Digitized by Google

γραμμένοις ἡμῖν, ὠφελείας τῶν ἀγνοούντων ἕνεκεν, ἐγκυψάτω ταῖς ἐπιστολιμαίαις τοῦ Πατρὸς ἡμῶν βέλτιος, καὶ πιστὸς γινέσθω, συνιεὶς ἐκ τῶν ἐκεῖσε τὴν τῶν ἡμετέρων λόγων περὶ τούτου ἀλήθειαν· εἰ δ' ἔτι ἐνέχεται τῇ μεμψιμοίρῳ διαθέσει, σκοπείτω πάλιν ὁ τοιοῦτος, εἰ μὴ πετρομαχίαν, μᾶλλον δὲ θεομαχίαν σαφῆ, νοσῶν ἀπελέγχοιτο· ὅπερ ἐστὶν οὐκ ἀνδρὸς ἀγαθοῦ, ἀλλὰ καὶ λίαν θεοστυγοῦς καὶ παράφρονος. Καὶ ὧδε μὲν ταῦτα.

A epistolares inspiciat Patris nostri libros, et fidem denique adjungat, cognita illic dictorum nostrorum veritate. Jam si nihilominus subirato querulove animo est, videat posthinc qui hujusmodi est, ne forte petromachia vel potius theomachia laboret; quod boni viri officium non sapit, sed vesani potius ac Deo odibilis. Et de his hactenus.

ξγ'. Λοιπὸν δὲ πρὸς τὸ πέρας τοῦ θεοφόρου ὁ λόγος προβαινέτω, εἴπερ ἄρα τέλος ζωῆς, ἀλλὰ μὴ θανάτου τοῦτο κλητέον, καὶ ζωῆς ἀληθεστάτης ἀρχήν. Ὁ γὰρ τὸν προαιρετικὸν θάνατον, ἤτοι τὴν τῶν παθῶν νέκρωσιν, διὰ παντὸς τοῦ βίου ἐπιτετηδευκὼς, καὶ τὴν ἐν Χριστῷ κεκρυμμένην ζωὴν τῆς προαιρετικῆς ὁσίως ἐκτετιμηκὼς, οὗτος νεκρὸς ὢν τῇ ἁμαρτίᾳ ἐν τῷδε τῷ φθαρτῷ καὶ πολυπόνῳ βίῳ μετὰ τῆς φυσικῆς ζωῆς, ὡς ἀπὸ θανάτου καὶ ζωῆς, πρὸς τὴν μονοειδῆ καὶ ἄδιον μεταβαίνειν εἰκότως συλλογισθήσεται ζωήν. Ὁ τοίνυν Πατὴρ ἡμῶν καὶ θεῖος ὁμολογητὴς Χριστοῦ Θεόδωρος, καὶ πρὸς αὐτὰ τοῦ βίου τὰ τέλη πεφοιτηκὼς, οὐ κατώκνει κατὰ πᾶσαν χώραν καὶ πόλιν τὰ τῆς σωτηρίας φάρμακα δι' αὐτῶν ἰδίων [f. 174. b.] ἐκπέμπειν ἐπιστολῶν, συμβιβάζων καὶ ἐνάγων πρὸς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν τοὺς πλείονας· ἀλλὰ γὰρ καὶ τοὺς πρὸς αὐτὸν ἐρχομένους ἐκ πάσης ἀξίας καὶ ἡλικίας εὐμενῶς ὑπεδέχετο, καὶ τοῖς νάμασι τῆς μελιρρύτου αὐτοῦ γλώσσης τὰς τούτων πρὸς ἀρετὴν κατεγλύκαινεν ψυχάς· οὐκ ἀπὸ τῆς μεγαλωνύμου δὲ πόλεως μόνον πρὸς αὐτὸν οἱ τε κἀκεῖνοι ἐξίεσαν, καὶ τῶν ἀγιωτάτων μητροπολιτῶν οἱ διασημότατοι, καὶ ἡγουμένων δὲ οἱ πλείους, πρὸς δὲ καὶ μοναζόντων οἱ διαφέροντες, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πάσης μακρὰν ἀφεστηκυίας νήσου τε καὶ πολίχνης ἔτρεχον προθυμότατα τῆς αὐτοῦ μεταλαχεῖν θέας καὶ εὐλογίας, εἰς ἐφόδιον ἀρετῆς καὶ προκοπὴν εὐσεβείας· ἦν γὰρ ὁ ὅσιος παραδείσου μὲν παντὸς αἰσθητοῦ ὡραιότερός τε καὶ θελητικώτερος· ἐπείπερ εἶχεν ἐντός τε καὶ ἐκτὸς, τοῦ παναγίου Πνεύματος ὡς εὐόδμους καρποὺς καὶ ἡδυπνόους χάριτας· δεδόξαστο δὲ κατὰ Μωσέα τὸ πρόσωπον, καὶ σημεῖα ἔφερεν τῆς αὐθαιρέτου νεκρώσεως διὰ τῆς ἁγνοῦ τοῦ ἱεροῦ προσώπου ὠχρίας· καὶ τὴν ἡλικίαν δὲ εὐμήκης ὑπῆρχεν· πάσης τε κινύρας τὰς χορδὰς συμμέτρους ἐχούσης, καὶ φωνὴν ἀφειδίσης ἐναρμόνιον, ἡδίω καὶ τερπνότερον τὸν διδασκαλικὸν προῒσχόμενος λόγον.

B

C

ξδ'. Ἑπτὰ τοιγαροῦν ἐπὶ ἑξήκοντα μικροῦ τετελεκὼς ἐνιαυτοὺς τῆς ἀπάσης αὐτοῦ ἐν σαρκὶ πολιτείας, δώδεκα δὲ τῆς ὑπὲρ ἀληθείας Χριστοῦ τρίτης ἑαυτοῦ ἐξορίας, ὁ ὅσιος Πατὴρ ἡμῶν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς νόσῳ ληφθεὶς τῇ συντρόφῳ καὶ ἔνωθεν αὐτῷ συνεισπεσούσῃ ἐκ τῶν πολυθλίπτων ἐκείνων [f. 175, a.] φυλακῶν τε καὶ ἐξοριῶν, καὶ τῆς ἐντεῦθεν τελείας ἀνεπιμελησίας, λέγω δὲ τῆς τοῦ στομάχου, νεκρὸς ὁρᾶτο σχεδὸν καὶ πρὸ κοιμήσεως ὁ μακαρίτης, ὁρέξεων εἰς ἄκρον ἀποπαυθεισῶν· ἐξῆς τε τετραήμερος κλινήρης γεγονὼς, πάλιν εὐδοκίᾳ Θεοῦ πρὸς τὸ εὔθυμον μετεβλήθη· καὶ ὢ τῆς τοῦ τρισμάκαρος μεγαλοψυχίας! ὅτι οὐδὲ ἐπ' αὐτῇ τῇ νόσῳ ἠρεμίας ἢ ἄλλης οἱασοῦν παρακλήσεως ἐβού-

D

64. Completis igitur fere totius suæ in carne conversationis annis sexaginta, duodecim autem post tertium pro Christo exsilium, sanctus parens noster sub Novembris mensis initio, morbo correptus insito ipsi atque olim contracto ex ærumnosis illis carceribus et exsiliis, et consecuto illinc valetudinis neglectu, stomachi, inquam, mortuus pene videbatur etiam ante sepulturam beatus vir, cessante omni cibi appetitu. Proinde quatriduo lecto addictus, rursus Deo volente sanitati est restitutus. Atque, o beatissimam ejusdem magnanimitatem! quia nec in ipso morbo, quiete vel alio quolibet solatio frui voluit. Adeo in finem usque præsentem vitam odio habuit! Etenim jam sene-

Digitized by Google

cinte languidus, et gravibus continuisque pressus laboribus, ne sic quidem oculis somnum concedebat, neque palpebris dormitationem, aut requiem temporibus, antequam salutarem et consuetam habuisset ad fratres didacticam allocutionem, quam et in sella residens, cum jam non posset canorius ad præsentes verba facere, mandans alicui tachygrapho, per illum choro discipulorum recitandam curabat; instantem simul sibi finem perspicue his verbis denotans: fratres et patres, infirmus fui, sed denuo precibus vestris convalui. Sed quandiu ad vos denuo redibimus? Veniet certe mortuaria dies, quæ rursus venire non sinet, me scilicet a vobis separans, et rebus humanis eximens. Et reliqua, quæ in catechesi sunt.

A λετο ἀπολαύειν· οὕτως ἦν εἰς τέλος μεμισηκὼς τὴν παροῦσαν ζωήν· ἐκλελοιπὼς γὰρ ἤδη τῷ γήρᾳ καὶ τοῖς σφοδροῖς καὶ ἀνενδότοις συνθλιβόμενος πόνοις, οὐδ' οὕτως ἐδίδου ὕπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς, οὐδὲ τοῖς βλεφάροις αὐτοῦ νυσταγμὸν, ἢ ἀνάπαυσιν τοῖς κροτάφοις, πρὶν ἢ τὴν σωτήριον καὶ συνήθη τοῖς ἀδελφοῖς ἐκποιήσηται διδασκαλίαν· ἣν καὶ ἐπὶ σκίμποδος ὢν, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι γεγονώτερον τοῖς παροῦσι προσφθέγγεσθαι, ὑπαγορεύσας ἑνὶ τῶν ταχυγράφων, δι' αὐτοῦ ταύτην τῷ χορῷ τῶν μαθητῶν προσπεφώνηκεν, τὸ παριστάμενον καὶ ἐπὶ θύραις τέλος αὐτοῦ ἰσχνῶς ὑποσημηνάμενος, Ἀδελφοὶ, λέγων, καὶ Πατέρες ἠσθένησα, καὶ πάλιν εὐχαῖς ὑμῶν ἀνακέκλημαι· ἀλλ' ἕως πότε μέλλομεν ἔρχεσθαι ἐπὶ τὸ πάλιν; ἐλεύσεται δὴ πάντως ἡ ἐπιθανάτιος ἡμέρα, ὅτε οὐχ ἕξει χώραν τὸ πάλιν, χωρίζουσά με ἀφ' ὑμῶν καὶ παραπέμπουσα ἐκ τῶν ἐνθένδε. Καὶ τὰ ἑξῆς τῆς κατηχήσεως.

65. Post quartum vero diem, crastino qui erat resurrectionis dies, vir sanctissimus publice sedens, eadem lecta catechesi, vires ab animi alacritate sumit, et divinis rebus voluit operari: nam et labor sanitatem suppeditat, et alacritas mortuos suscitat. Ergo ingreditur Dominicum (id est Ecclesiam) sanctam liturgiam peracturus sanctæ purissimæ et consubstantiali Trinitati: et incruenta hostia Deo oblata, cunctisque præsentibus distributo vivifico corpore ac sanguine Domini nostri et Servatoris Jesu Christi propriis manibus, illinc ad mensam regreditur; ad quam benigne admissis Patribus aliquot et confessoribus qui supervenerant, cum his frequenti sermone locutus de suo transitu, eosdem dimisit. Et sane universum beatæ vitæ ejus tempus meditatio mortis fuerat, ac desiderium dissolvi et esse cum Christo. Reapse in lectum rursus decidens, advocato œconomo, qui erat inclytus Naucratius, qui et ei successit, num, inquit, aliqua debita officii nostri pars neglecta fuit? Adeo erat accurata anima ejus, perspicax, et sollicita de omnibus, et omni tempore, et de omni re gerenda. Dein postridie, quo fiebat commemoratio magni sacerdotis Trinitatisque confessoris Pauli, utpote pius et sanctorum amans, expleto apostolico hymno, rursus rem divinam fecit, sancti memoriam celebrans. Vespere autem subeunte, diu locutus cum sibi assidentibus, atque inde in cellam suam digressus, solita psalmodia et precibus Domino dictis, lectulo decubuit. Sed ecce circa horam quartam, consuetus eum invasit morbi accessus: quamobrem vocato quodam prope cellam suam dormiente, significat ei quam male se haberet, concurrentibus statim undique fratribus, ut quid Patri fieret viderent. Igitur cum doloribus mediocriter luctatus, crastina die convocatis omnibus, suprema discessus sui verba fecit sic:

B ξε'. Μετὰ δὲ τετάρτην ἡμέραν, τῇ ἐπιούσῃ, ἥτις ἦν ἀναστάσιμος, προκαθεσθεὶς ὁ πανόσιος καὶ ὑπαναγνωσθείσης τῆς αὐτῆς κατηχήσεως, τί γίνεται; ῥώννυται τῇ προθυμίᾳ. Καὶ ἐπέστη τῶν θείων· ἐπεὶ καὶ πόνος ὑγίαν χαρίζεται, καὶ προθυμία νεκροὺς ἀνίστησιν· καὶ εἴσεισιν εἰς τὸ Κυριακὸν, ἁγίως λατρεύσων τῇ ἁγίᾳ καὶ ἀχράντῳ καὶ ὁμοουσίῳ Τριάδι. καὶ [f. 175. b.] δὴ τὴν ἀναίμακτον θυσίαν προσαγαγὼν τῷ Θεῷ, καὶ μεταδοὺς πᾶσι τοῖς παροῦσι τοῦ ζωοποιοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ ἰδίαις χερσὶν, ἐκεῖθεν ἐπὶ τὴν τράπεζαν ἔρχεται, ἐφ' ᾗ καὶ δεξιωσάμενός τινας τῶν παραγεγενότων Πατέρων καὶ ὁμολογητῶν φιλοφρόνως, τὰ τῆς μεταστάσεως ἑαυτοῦ διὰ πάντων καὶ φθεγγόμενος καὶ ὁμιλῶν, τούτους παρεπέμπετο· C ἐπεὶ καὶ πᾶς χρόνος τῆς μακαρίου ζωῆς αὐτοῦ, οὐδὲν ἕτερον ἦν ἢ μελέτη θανάτου, καὶ ἐπιθυμία τοῦ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι. Ἀμέλει ἀναπεσὼν εἰς τὴν ἑαυτοῦ κλίνην, καὶ τὸν οἰκονόμον προσκαλεσάμενος (ἦν δὲ οὗτος ὁ ἀοίδιμος Ναυκράτιος, ὁ καὶ διάδοχος αὐτοῦ γεγονὼς), Μή τι, φησὶ, τῶν κεχρεωστημένων ἡμῖν παρημέληται; οὕτως ἦν ἐμμέριμνος αὐτοῦ ἡ ψυχὴ, διηγωνισμένη τε καὶ φροντίζουσα περὶ πάντων ἐν παντὶ καὶ ἐν πᾶσιν· εἶτα μετὰ τὴν ἑξῆς (ἦν δὲ τρίτη τῶν ἡμερῶν καθ' ἣν ἐφεστήκει ἡ μνήμη τοῦ μεγάλου ἱερομύστου καὶ τῆς Τριάδος ὁμολογητοῦ Παύλου), ὡς φιλόθεος καὶ φιλάγιος, τὸ ἀποστολικὸν πληρῶν, καὶ αὖθις ἐκτελεῖ τὴν θείαν μυσταγωγίαν, τὴν τοῦ ἁγίου μνήμην ἀφοσιούμενος· D τῆς δὲ ἑσπέρας καταλαβούσης, πλεῖστα ὅσα προσφθεγξάμενος τοῖς περὶ αὐτὸν καθεζομένοις, κἀκεῖθεν εἰς τὸ κελλίον ἑαυτοῦ εἰσελθὼν, καὶ τὴν συνήθη ψαλμῳδίαν καὶ τὰς εὐχὰς ἀποδεδωκὼς τῷ Κυρίῳ, ἀνέπεσεν ἐπὶ τοῦ κλινιδίου· καὶ περὶ ὥραν τετάρτην ὑπεισῆλθεν αὐτῷ ὁ κατὰ συνήθειαν πόνος· καὶ δὴ φωνήσας τινὰ τῶν πρὸ τῆς κέλλης αὐτοῦ καθευδόντων, ἀπαγγέλλει αὐτῷ τὸ ἄλγημα, καὶ τῇ αὐτῇ συνδρομὴ γίνεται τῶν ἀδελφῶν τὰ τοῦ Πατρὸς ὀψομένων· δυσημερεύσας τοίνυν μετριοπόνως, τῇ ἐπαύριον προσκαλεσάμενος ἅπαντας, τοὺς ἐξιτηρίους ποιεῖ λόγους, καὶ φησιν·

66. Fratres atque patres, calix hic cunctis communis est, eumque omnes biberunt patres nostri: eumdem ego quoque nunc bibam, atque ad patres

[f. 176. a.] ξς'. Ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες, τὸ ποτήριον τοῦτο κοινόν ἐστιν, ὃ ἔπιον πάντες οἱ Πατέρες ἡμῶν· τὸ αὐτὸ δὴ πίνοιμι κἀγὼ, καὶ πορεύομαι πρὸς

Digitized by Google

τοὺς πατέρας μου· βλέπετε τὴν παραθήκην ἣν παρεθέμην ὑμῖν (40), τὴν πίστιν ὑμῶν φυλάξατε ἀσάλευτον καὶ τὸν βίον ἀκηλίδωτον· πλέον γάρ τι λέγειν οὐκ ἔχω, διὰ τὸ πάντα τὰ ὀφειλόμενα καὶ προαναγγεῖλαι καὶ διδάξαι· προσθεὶς καὶ τοῦτο ὁ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀγάπης Υἱός· Τῷ δεσπότῃ ἡμῶν τῷ ἀρχιερεῖ τὸν δι' αἰδοῦς καὶ τιμῆς ἀσπασμὸν ἐξ ἐμοῦ ἀπονείματε, τοῖς λοιποῖς Πατράσιν, ἱεράρχαις τε καὶ ἱερεῦσιν, τοῖς Χριστοῦ ὁμολογηταῖς τοῖς διὰ Κύριον δεδιωγμένοις, ἅπασι τοῖς ἀδελφοῖς, φίλοις τε καὶ γνωρίμοις, καὶ τοῖς ἐν τῷ ὑπὲρ τῆς πίστεως ἀγῶνι συγκεκοπιακόσιν ἡμῖν μικροῖς τε καὶ μεγάλοις. Ἐρωτηθεὶς δὲ πρὸς τοῦ σεβασμίου Ναυκρατίου περὶ τῶν ἐν ἐπιτιμίοις ὄντων μοναχῶν τε καὶ κοσμικῶν, ἀπεκρίνατο ὁ ὄντως φιλοσυμπαθέστατος καὶ χριστομίμητος ἰατρός· Ὁ Κύριος συγχωρήσει πᾶσιν· κατασφραγίσας τε τρίτον τοὺς ἀδελφούς, ἐπηύξατο αὐτοῖς εἰπών· Ὁ Κύριος τῆς εἰρήνης ἔσται μετὰ τοῦ πνεύματος ὑμῶν· καὶ ἀσπασάμενος τοὺς παρόντας ἅπαντας, διέμεινεν οὕτως.

A meos proficiscar. Videte testamentum quod vobis confeci : fidem vestram servate inconcussam, et vitam immaculatam. Nil enim amplius dicere habeo, quia quidquid utile erat, jam demonstravi ac docui. Unum hoc addidit pacis et charitatis filius, nempe : Domino nostro et pontifici cum reverentia et honore salutem a me dicite; nec non Patribus cæteris, episcopis et sacerdotibus, Christi confessoribus, persecutionem propter Christum perpessis, cunctis fratribus, amicis ac notis, et iis qui nobiscum in agone fidei desudarunt, parvis magnisque. Interrogatus autem a venerando Naucratio circa subjectos pœnis canonicis monachos et sæculares, respondit ille vere misericordissimus Christique imitator medicus : Dominus cunctis indulgeat : signoque crucis ter fratribus benedixit dicens : Dominus pacis sit cum spiritu vestro : et omnibus qui aderant salutatis, ita manebat.

B

ξζ'. Τῆς τοίνυν ἀκοῆς ταύτης μέχρι πολλοῦ διαδοθείσης, παρεγένετο πρὸς αὐτὸν πλῆθος πολὺ, οὓς εὐλογῶν καὶ κατασφραγίζων, ἀσπαζόμενός τε καὶ ἡρέμα προσφθεγγόμενος ἀπέλυεν· τοῦτο δ' ἐποίει ἐπὶ δύο ἡμέρας. Καὶ τῇ Κυριακῇ ἐν ᾗ ἡ μνήμη ἐξετελεῖτο τοῦ ἁγίου καὶ ἐνδόξου μάρτυρος Μηνᾶ, ἐψαλκὼς τὰ συνήθη, καὶ τῶν ἁγιασμάτων μετασχὼν, καὶ ἐπαλειψάμενος κατὰ τὸ ἔθος τὰ μέλη αὐτοῦ, ὑψοῦ τε τὰς χεῖρας ἄρας καὶ προσευξάμενος, περὶ ὥραν ἕκτην ὡς ᾔσθετο ἑαυτὸν ἠτονηκότα, προσέταξεν ἡσυχῇ κηραΐαν [f. 176. a.] γενέσθαι· καὶ οὕτω τῶν ἀδελφῶν ἀρξαμένων τῆς ψαλμῳδίας *τοῦ ἀμώμου*, καὶ φθασάντων ἐν τῷ στίχῳ τῆς δευτέρας στάσεως τῷ λέγοντι, *Εἰς τὸν αἰῶνα οὐ μὴ ἐπιλάθωμαι τῶν δικαιωμάτων σου, ὅτι ἐν αὐτοῖς ἔζησάς με* [1], αὐτόθι διατριβόντων αὐτῶν, παρέδωκεν τὴν ἁγίαν αὐτοῦ ψυχὴν· καὶ προσετέθη τοῖς ἐξ αἰῶνος δικαίοις ὁ παρὰ πάντα τὸν ἑαυτοῦ βίον ὑπὲρ δικαιοσύνης διδιωγμένος· τοῖς ὁσίοις, ὁ τῆς ὁσιότητος ἐραστὴς καὶ ἐργάτης· τοῖς μάρτυσιν ὁ φιλομάρτυς καὶ συναθλητὴς καὶ πολύαθλος· τοῖς ἀποστόλοις, ὁ τὸν αὐτὸν ἐκείνοις δρόμον σταδιεύσας πίστεως· τοῖς προφήταις, ὁ τῷ ἴσῳ τετιμημένος παρὰ Θεῷ χαρίσματι, καὶ τὰς ἐκείνων σφραγισάμενος διὰ πραγμάτων προρρήσεις· ὡς ἅτε τὴν τοῦ Ἐμμανουὴλ ἐνανθρώπησιν διὰ συμβόλων ἱερῶν πάντῃ καὶ πάντως τιμᾶσθαι βεβαιωσάμενος· πᾶσι τοῖς ἁγίοις ἀγγέλοις, ὁ παντὶ σθένει τὴν ἐκείνων ἐζηλωκὼς μετὰ σαρκὸς πολιτείαν· τῷ παντοκράτορι Θεῷ καὶ Κυρίῳ τῆς δόξης καὶ Βασιλεῖ τῶν ἁπάντων, ὁ τὰς ἐπιγείους καὶ μερικὰς βασιλείας διὰ τὸν ἐκείνου φόβον ἀντ' οὐδενὸς λογισάμενος, καὶ πᾶσαν ἀνθρωπίνην δόξαν ὡς πηλὸν καταπατήσας, καὶ γενόμενος κατὰ τὸ δυνατὸν θεοειδὴς καὶ Χριστοείκελος.

67. Ergo rei fama diu didita, veniebat ad eum plurima multitudo, quibus signo crucis formato benedicens, salutansque, et placide alloquens, dimittebat. Atque id agebat biduo. Dominico autem die, quo commemoratio sancti et gloriosi martyris Menæ celebrabatur, consueta dicta psalmodia, sumptaque eucharistia, et oleo pro more membra inunctus, sublatis manibus orans, circa horam sextam ubi sensit se viribus destitui, jussit tacite ut cerei incenderentur; atque ita fratribus psalmum incipientibus *Beati immaculati*, cum ad secundæ sectionis versiculum pervenissent dicentem, *In æternum non obliviscar justificationum tuarum, quia in ipsis vivificasti me* [1], ibi his astantibus sanctam animam suam emisit, appositusque est justis a sæculo, is qui in tota vita sua pro justitia persecutionem passus fuerat; sanctis, sanctitatis amator et operator; martyribus, martyrum studiosus et certaminum socius ac patientissimus; apostolis, qui eumdem ac illi fidei studium decurrerat; prophetis, qui pari ornatus fuerat a Deo charismate, eorumque confirmaverat rebus suis gestis vaticinia; quandoquidem Emmanuelis incarnationem sacris symbolis omnino esse honorandam asseruerat; sanctis angelis cunctis, qui omni conatu æmulatus fuerat, carne licet vestitus, conversationem illorum; Deo denique omnipotenti, et gloriæ Domino, Regique universali, is qui terrena omnia circumscripta regna, præ Dei timore flocci fecerat, et quamlibet humanam gloriam ceu lutum calcaverat, factus denique quantum licebat Deo Christoque similis.

C

ξη'. Οὗ καὶ τὸ πανίερον καὶ τλῃπαθὲς σκήνωμα, τῆς προρρηθείσης χερονήσου πρὸς τὴν Πρίγκιπον

68. Sacratissimum et patientissimum corpus ejus ex supradicta peninsula ad Principum insu-

[1] Psal. CXVIII, 93.

(40) Exstat in Sirmondiana editione Theodori nostri Testamentum.

Digitized by Google

lam tunc delatum, ibi congruam psalmodiam et depositionem nactum est. Annis octodecim illa in insula retentum fuit, et a sancto Spiritu, qui in eo habitaverat, incolume et incorruptum conservatum, adeo ut ne cutem quidem illius corruptelæ vis violarit; etiamsi ea natura erat beatissimum illud corpus, quæ putrescere solet. Translata postea fuere solemniter Theodori lipsana ad ejus ovile Studii initio hebdomadæ orthodoxiæ nostræ, liturgiam celebrante (vel pompam cohonestante) Methodio sanctissimo, et Semichristianorum hæreseos destructore. Depositusque fuit Theodorus in loculo Platonis sanctissimi et hegumeni olim sui, et Josephi Thessalonicæ archiepiscopi germani fratris, Deo ac servatore nostro Jesu Christo sic volente, ut hos habentes curatores ac medicos nostrarum animarum, atque apud sanctam, simplicem, increatam et consubstantialem Trinitatem intercessores, liberemur semper ipsorum precibus ab omni divina ira, detrimento, ac damno visibilium hostium et invisibilium; laudantes Patrem et Filium ac sanctum Spiritum, unum Deum nostrum, per sæcula sæculorum. Amen.

A

B

τηνικάδε μετακομισθὲν, αὐτόθι τὴν ἁρμόδιον ψαλμῳδίαν τε καὶ κατάθεσιν δέχεται· ἐν ὀκτὼ πρὸς δέκα ἔτεσιν τῇ αὐτῇ παραφυλαχθὲν νήσῳ, καὶ συντηρηθὲν ὑπὸ τοῦ ἐν αὐτῷ κατεσκηνωκότος ἁγίου Πνεύματος ἀσινὲς καὶ ἀδιάλυτον, καὶ οὕτως ὡς μηδὲ τῆς δορᾶς αὐτοῦ καθάψασθαι τὴν φθοροποιὸν ἐνέργειαν [f. 177. a.]· εἰ καὶ τῆς τὸ ὀδωδέναι λαχούσης φύσεως σύμφυλον ἦν τὸ μακάριστον· μετετέθη δὲ ἐνδόξως πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ποίμνην τοῦ Στουδίου ἐν ἀρχῇ τῆς καθ' ἡμᾶς ὀρθοδοξίας (41) ἐπὶ τῆς λειτουργίας Μεθοδίου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου, καὶ καθαιρέτου τῆς τῶν Ἡμιχρίστων αἱρέσεως (42)· καὶ κατετέθη τῇ σορῷ τοῦ πανοσίου Πλάτωνος καὶ ἡγουμένου αὐτοῦ, ἅμα Ἰωσὴφ τῷ ἀχιεπισκόπῳ Θεσσαλονίκης καὶ ἰδίῳ αὐτοῦ ἀδελφῷ· τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ οὕτως εὐδοκήσαντος, ἵνα τούτους ἔχοντες προμηθέας καὶ ἰατροὺς τῶν τε ψυχῶν καὶ σωμάτων ἡμῶν, καὶ μεσίτας πρὸς τὴν ἁγίαν καὶ ἁπλῆν καὶ ἄκτιστον καὶ ὁμοούσιον Τριάδα, λυτρώμεθα ἀεὶ ταῖς αὐτῶν πρεσβείαις ἀπὸ πάσης ὀργῆς θεηλάτου, βλάβης τε καὶ ἐπηρείας ὁρατῶν καὶ νοουμένων ἐχθρῶν δοξάζοντες Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα τὸν ἕνα Θεὸν ἡμῶν εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

OPERA DOGMATICA.

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΚΑΙ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ

ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΤΩΝ ΣΤΟΥΔΙΟΥ,

ΑΝΤΙΡΡΗΤΙΚΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΚΑΤΑ ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΩΝ.

SANCTI PATRIS NOSTRI ET CONFESSORIS

THEODORI

PRÆPOSITI STUDITARUM,

ANTIRRHETICUS PRIMUS

ADVERSUS ICONOMACHOS.

(Editt. Sirmond., p. 70.)

Tempus est ut loquatur, et non sileat qui loqui quoquomodo potest, cum instet hæresis adversus

Καιρὸς τοῦ λαλεῖν, ἀλλ' οὐ τοῦ σιγᾶν ἐστι τῷ ὁπωσοῦν δυναμένῳ· ἐπειδάν τις αἵρεσις ἐνίσταται

(41) De Dominica et hebdomada orthodoxiæ legatur Allatius, *De Cons.* col. 1432. Fiebat autem festum Orthodoxiæ, ob instauratum sacrarum imaginum cultum contra Iconomachos. De hoc festo plures exstant Græcorum orationes, quas inter vidi ms. etiam Macarii Chrysocephali.

(42) Legesis de hoc pleno orthodoxiæ triumpho Cuperum in *Hist. Chron. Patr. Const.* in Methodio.

Digitized by Google

καθυλακτουσα τῆς ἀληθείας, καὶ πτόησιν ταῖς ἀστηρίκτοις ψυχαῖς ἐνιζάνουσα διὰ τῆς κενοφωνίας. Δύο γὰρ ταῦτα δράσειέ πως ὁ λέγων· τόν τε οἰκεῖον νοῦν ἐρείδοι εὖ μάλα, τὰς συστατικὰς ἀποδείξεις περὶ τῆς προκειμένης ὑποθέσεως ἀνελιττόμενος καὶ συμφορίζων· τοῖς τε ἄλλοις μεταδοίη τῶν πορισμάτων, εἴπερ τινὲς ἄρα τὰς ἀκοὰς ὑποθοῖντο. Τοιγαροῦν κἀγὼ ὁ πενιχρὸς ἀμφοτέρωθεν, ταῖς πατρικαῖς εὐχαῖς τε καὶ παρορμήσεσι θαρρήσας, τὴν ἐμαυτοῦ ὑπόληψιν ὡς οἷόν τέ ἐστιν, ἐπιδείξαι πειράσομαι. Κρεῖσσον γὰρ, φησὶ, τὸ κατὰ δύναμιν εἰσενεγκεῖν, ἢ τὸ πᾶν ἐλλιπεῖν, ἡ θεολόγος γλῶττα· ἄλλως τε καὶ διὰ τὸ μὴ ἀποχρώντως ἐν τῷ πονηθέντι μοι Στηλιτευτικῷ ταύτην ἐπεξιέναι. Ἤδη δὲ προβληθήσεται ὁ λόγος κατὰ ἀντίθεσιν τοῦ τε οἰκείου δόγματος, καὶ τοῦ ἀλλοτρίου· ὡς ἂν διὰ τῆς παραθέσεως καθάπερ ἐπὶ ἐκλογῆς τινος (1), ἀπὸ τοῦ δοκίμου καὶ ἀκιβδήλου τῆς ἀληθείας χαρακτῆρος, ὁ παρακεχαραγμένος καὶ δεδολιευμένος τῆς ἀσεβείας τύπος ἐκρίπτοιτο. Ἀλλὰ *Κύριος δώσει ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ*. Εἴπερ θέμις κἀμοὶ τῷ ἀναξίῳ φράζειν ἀρχομένῳ τοῦ λόγου.

A veritatem latrans, infirmiorumque animos inani loquacitate conturbans. Duo enim hæc loquendo perficiet : et suum ipse animum vehementer confirmabit, idoneas de re proposita demonstrationes animo volvens, proferensque in medium : et aliis inventa sua communicabit, si qui erunt qui præbere aures velint. Quare, et ipse inops licet utraque ex parte, patris tamen precibus et hortatu fretus, meam quoque sententiam pro viribus ostendere conabor : Melius quippe, ut Theologus ait, quod possumus conferre, quam penitus deesse : præsertim cum in Steliteutico, quem edidi, non satis abunde illam exposuerim. Nunc autem per oppositionem nostri dogmatis et contrarii incedet oratio, ut per utriusque contentionem a probo sinceroque veritatis charactere B adulteria et fucata impietatis nota rejiciatur. *Sed Dominus dabit verbum evangelizantibus, virtute multa* [1] ; si mihi tamen indiguo dicere incipienti his verbis uti fas est.

Α'. Μία τοίνυν ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν, ὦ οὗτοι, πίστις καὶ λατρεία καὶ προσκύνησις· ἡ εἰς Πατέρα τε, φημὶ, καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα· ὅτι καὶ ἓν τὸ προσκυνούμενον τῇ φύσει τῆς θεότητος, κἂν τρία τὰ νοούμενα ταῖς ὑποστατικαῖς ἰδιότησιν, ὡς κατὰ συνέπειαν (2).

I. Una igitur nobis Christianis, o adversarii, fides, et latria, et adoratio ; in Patrem scilicet, et Filium, et Spiritum sanctum : quia et unum est quod adoratur, natura deitatis, licet tria sint quæ hypostaticis proprietatibus intelliguntur.

Β'. Οὐ μία γοῦν, εἴπερ τὸ σέβας ἡμῶν πολυπροσκύνητον διὰ τῆς εἰκονικῆς ἀναστηλώσεως ἀποδέδεικται, μεταληφθείσης πως κακοτεχνίᾳ δαίμονος ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς παραδόσεως εἰς εἰδωλικὴν προσκύνησιν τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἀπερίληπτον γὰρ C πάντη τὸ Θεῖον καὶ ἀπερίγραπτον, πρὸς ἑκάστου τῶν θεολόγων ὡμολόγηται.

II. HÆR. Non una sane, siquidem cultus nostri multiplicem adorationem arguit imaginum erectio; quæ pessima dæmonis arte ab Ethnico ritu ad idolorum adorationem in Ecclesia catholica traducta est. Incomprehensum namque Deum incircumscriptum prorsus esse, theologi omnes consentiunt.

Ὅτι μὲν ἀπερίληπτον τὸ Θεῖον καὶ ἀπερίγραπτον, προσθήσω δ' ὅτι καὶ ἄπειρον καὶ ἀόριστον καὶ ἀσχημάτιστον, καὶ ὅσα διὰ τῆς ἀφαιρέσεως τῶν ἄπερ οὐκ ἔστι, λέγεται παντί που δῆλον. *Πολλὰ δὲ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος*, κἀνταῦθα ἔστι φράσαι, *ἢ τίς συμφώνησις Χριστῷ πρὸς Βελιάλ* ; εἰκόσι τε ἱεραῖς καὶ εἰδώλοις δαιμονίων ; ἦ γὰρ ἂν ἐχρῆν πρὸ τῶν αἰτιατῶν, τὰ αἴτια σέβειν καὶ προσκυνεῖν, τὸ δὴ λεγόμενον, τῇ Ἀστάρτῃ καὶ τῷ Χαμὼς βδελύγματι Σιδονίων. Ἀπόλλωνί τε καὶ Διὶ καὶ Κρόνῳ, καὶ τοῖς ἄλλοις παντοδαποῖς θεοῖς τῶν Ἑλλήνων· οἱ κατὰ πλάνης δαιμονικῆς ἄγνοιαν τὴν λατρείαν ἀπὸ τοῦ πεD ποιηκότος Θεοῦ ἐπὶ τὰ δημιουργήματα μεταθέμενοι, *Ἐλάτρευσαν*, τὸ δὴ λεγόμενον, *τῇ κτίσει παρὰ τὸν Κτίσαντα*, εἰς ἓν βάραθρον πολυθεΐας κατολισθήσαντες. Ἡμῖν δὲ εἷς Θεὸς ἐν Τριάδι προσκυνούμενος. Καὶ ὅσον μὲν κατὰ τὸ τῆς θεολογίας δόγμα, οὐχ ὅτι περιγραφῆς ἢ καταλήψεως εἶδος ἐξευρίσκειν, ἄπαγε· τοῦτο γὰρ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπινοίας ἐφεύρεμα· ἀλλ' οὐδ' ὅτι ποτὲ ἔστιν ἴσμεν τὸ Θεῖον, ἢ ὅ τί πέρ ἐστιν, ὡς αὐτὸ περὶ ἑαυτοῦ ἐπίσταται μόνον. Ἐπεὶ δὲ δι' ἄκραν ἀγαθότητα εἰς ἀνθρωπείαν φύσιν ἐλήλυθε, γε-

ORTH. Quod incomprehensus sit Deus et incircumscriptus, addam etiam quod interminatus, et infinitus, et figuræ expers, et quæcunque per eorum detractionem, quæ illi non conveniunt, enuntiantur, omnibus est manifestum. At *quæ societas*, ut apposite dicam, *luci ad tenebras ? quæ autem conventio Christi ad Belial* [2] ? sacris imaginibus, et idolis dæmoniorum ? alioquin oportebat causas potius ipsas, quam quæ ex causis orta sunt, colere et adorare : Astarten, inquam, et Chamos, abominationem Sidoniorum ; Apollinem, et Jovem, et Saturnum, et reliquos omnes deos Græcorum, qui per dæmoniaci erroris ignorantiam, cultum a Deo qui fecerat, ad res conditas transferentes, *servierunt*, ut scriptum est, *creaturæ potius quam Creatori* [3], in unum multitudinis deorum commune barathrum præcipitati. Nobis vero Deus unus est, quem in Trinitate adoramus. Et quantum quidem ad theologiæ placita spectat, non modo circumscriptionis aut comprehensionis speciem excogitare non licet, absit ! hoc enim Græcanici sensus est commentum : sed ne quidem

[1] Psal. LXVII, 12. [2] II Cor. VI, 14, 15. [3] Rom. I, 25.

(1) Καθάπερ ἐπὶ ἐκλογῆς τινος, *velut electione quadam facta*, omissum in latina interpretatione.

(2) Ὡς κατὰ συνέπειαν, *tanquam ex consecutione*, deest in Latino.

Digitized by Google

quod Deus sit, sut quid sit, novimus, sicut ipse de seipso scit solus. Postquam vero per summam suam bonitatem ad naturam humanam descendit, similis nobis factus, qui unus est e Trinitate; et facta est immistorum mistio, et intemperatorum temperatio; incircumscripti nimirum cum circumscripto, interminati cum terminato, infiniti cum finito, figuræ expertis cum figuræ saddito, quod paradoxum fuit planeque admirandum; ob id Christus imagine effingitur; et qui invisibilis est cernitur; et naturalem corporis sui circumscriptionem recipit, qui ex propria deitate est incircumscriptus: ut ex quibus constat, utraque reipsa demonstrentur, et non alterum hocce, quod est, juxta opinionem tuam ementiatur.

A νόμενος καθ' ἡμᾶς ὁ εἷς τῆς Τριάδος· καὶ γέγονε τῶν ἀμίκτων μίξις, καὶ τῶν ἀκράτων κρᾶσις, ἤτοι τοῦ ἀπεριγράπτου πρὸς τὸ περιγεγραμμένον· τοῦ ἀπείρου πρὸς τὸ πεπερασμένον· τοῦ ἀορίστου πρὸς τὸ διωρισμένον· τοῦ ἀσχηματίστου πρὸς τὸ εὐσχηματισμένον· ὃ καὶ παράδοξον· διὰ τοῦτο Χριστὸς εἰκονίζεται, καὶ ὁ ἀόρατος ὁρᾶται· καὶ φυσικὴν περιγραφὴν καταδέχεται τοῦ σφετέρου σώματος, ὁ τῇ οἰκείᾳ θεότητι ὑπάρχων ἀπερίγραπτος· ἵν' ὅπερ ἐστὶν ἀμφότερα τοῖς πράγμασιν ἀποδέδεικται· καὶ μὴ θάτερον τοῦθ' ὅπερ ἐστὶ διαψεύδηται, κατὰ τὰς σὰς ὑπολήψεις.

III. HÆR. Atqui incircumscriptum manere Deum negant, quando Christus corporaliter circumscribitur. Nam cum deitas carni secundum hypostaticam unionem conjuncta fuerit, necesse est in carnis circumscriptione incircumscriptam simul deitatem circumscribi. Non enim licet alterum ab altero dividere; ne detestandæ separationis modus introducatur.

B Γ'. Ἀλλ' οὐκ ἀπερίγραπτόν φασι μένειν τὸ Θεῖον ἐν τῷ τὸν Χριστὸν περιγεγράφθαι σωματικῶς. Τῆς γὰρ θεότητος ἑνωθείσης τῇ σαρκὶ καθ' ὑποστατικὴν ἕνωσιν, ἀνάγκη συμπεριγράφεσθαι ἐν τῇ τῆς σαρκὸς περιγραφῇ τὴν ἀπερίγραπτον θεότητα· οὐ γὰρ ἐνδέχεται θάτερον θατέρου χωρίζεσθαι· ἵνα μὴ ἐν τούτῳ ὁ τῆς ἀπευκτῆς διαιρέσεως ἐπεισαχθείη τρόπος.

ORTH. Si vera sunt, quæ garris, ne incomprehensus quidem manere potest, dum comprehenditur; et tamen fasciis involutus est: nec invisibilis dum cernitur; et tamen conspectus est: nec intactus, dum tangitur; et tamen attrectatus est: nec impassibilis, dum patitur; et tamen crucifixus est: nec immortalis, dum moritur; et tamen morte affectus est. Sic igitur cogita incircumscriptum etiam mansisse dum circumscribitur. Sunt enim hæc simili modo proprietates: nisi quod illæ quidem ad naturam incircumscriptam pertinent, in quibus Deus esse cognoscitur; hæ vero ad circumscriptam, in quibus homo esse non negatur. Nec altera alteram innovavit, aut desiit esse quod erat; nec una in altera immutata est. Sic enim confusio esset quam declinavimus: sed unus est idemque hypostasi, inconfusam propriarum naturarum rationem intra fines suos complectens. Quare aut circumscriptionem admitte: aut si hanc respuis, tolle simul et visionem, et contactum, et comprehensionem, et ejus ordinis universa: atque ita Verbum ipsum carnem factum inficiari videbere, quæ summa est impietas.

Κατὰ τὸ φιλολόγημά σου, οὐδ' ἀπερίληπτον οἷόν τε μένειν ἐν τῷ περιειλῆφθαι· ἀλλὰ μὴν σπαργάνοις ἐνειλήθη· οὐδ' ἀθέατον ἐν τῷ τεθεᾶσθαι· ἀλλὰ μὴν ἐθεάθη· οὐδ' ἀψηλάφητον ἐν τῷ ἐψηλαφῆσθαι· ἀλλὰ μὴν ἐψηλαφήθη· οὐδ' ἀπαθὲς ἐν τῷ πεπονθέναι· ἀλλὰ μὴν ἐσταυρώθη· οὐδ' ἀθάνατον ἐν τῷ νενεκρῶσθαι· ἀλλὰ μὴν ἐθανατώθη. Οὕτω τοίνυν νόει αὐτὸν μεμενηκέναι καὶ ἀπερίγραπτον ἐν τῷ περιγεγράφθαι. Ταῦτα γὰρ καὶ ὁμοίως ἰδιώματα· ἀλλὰ τὰ μὲν τῆς ἀπεριγράπτου φύσεως ἐν οἷς τὸ εἶναι Θεὸς γνωρίζεται· τὰ δὲ τῆς περιγεγραμμένης, ἐν οἷς τὸ εἶναι ἄνθρωπος ὡμολόγηται. Καὶ οὐδ' ἕτερον θάτερον κεκαινοτόμηκεν, οὐδ' ἀπεφοίτησε τοῦθ' ὅπερ ἦν· οὐδὲ μετηλλοίωται ἐν ἑκατέρῳ ἑκάτερον· σύγχυσις γὰρ ἐν τούτῳ ἦν πεφεύγαμεν· ἀλλ' εἷς καὶ ὁ αὐτός ἐστι τῇ ὑποστάσει, τὸ ἀσύγχυτον τῶν ἰδίων φύσεων εἴσω τῶν οἰκείων ὅρων ἔχων. Τοίνυν ἡ δέξαι τὸ περίγραπτον, ἢ, εἰ μὴ τοῦτο, συνάνελε τότε θεατὸν καὶ ἁπτὸν καὶ ληπτὸν, καὶ ὅσα τῆς αὐτῆς συστοιχίας· κἀντεῦθεν ὀφθείης μὴ προσιέμενος ὅλως τὸ σάρκα γενέσθαι τὸν Λόγον, ὃ τῶν ἄγαν ἀσεβημάτων.

IV. HÆR. Nudum, inquiunt, hominem dici Christum, absurdissimum est: atqui nudi est circumscribi: non igitur nudus est; ut qui minime circumscriptus est.

D Δ'. Ψιλὸν ἄνθρωπον, φασὶ, τὸν Χριστὸν λέγεσθαι, τῶν ἀτοπωτάτων· ψιλοῦ δέ ἐστι τὸ περιγεγράφθαι· οὔκουν ψιλὸς ὁ Χριστὸς, ὅτι μηδὲ περιγέγραπται.

ORTH. Nugari mihi videris, tuum hoc incircumscriptum identidem obtrudens; nec sensum sensu refutans, demonstrativo demonstratione carentem; syllogistico, ratiocinatione vacuum. Verum age, et hinc quoque penitus te dejiciam. Nudus sane Christus natus non est: nec enim certum quempiam hominem assumpsisse, ullus dicet e numero piorum: sed universalem, sive totam naturam, in individuo

Ληρεῖν μοι δοκεῖς ἐπιπολὺ τὸ φιλαπερίγραπτόν σου προφέρων· καὶ μὴ νῷ νοῦν διακρουόμενος, τῷ ἀποδεικτικῷ τὸν ἀναπόδεικτον· καὶ τῷ συλλογιστικῷ τὸν ἀσυλλόγιστον· ἀλλὰ δεῦρο κἀντεῦθεν πανσθενῶς ἐκραπίσθητι. Ψιλὸς μὲν οὖν ὁ Χριστὸς οὐ γεγένηται· μηδὲ γὰρ τῶν τινα ἀνθρώπων ἀναλαβεῖν φαίη ἄν τις τῶν εὐσεβούντων· τὸν δὲ καθ' ὅλου (3), ἤτοι τὴν ὅλην φύσιν· ἀλλὰ μὴν τὴν ἐν ἀτόμῳ θεω-

(3) Μηδὲ γὰρ τόν τινα ἄνθρωπον... τὸν δὲ καθ' ὅλου etc. Regius codex οὐδὲ τὸν καθ' ὅλου, ἤ τοι τὴν ὅλην φύσιν, ἀλλὰ μὴν τὴν ἐν ἀτόμῳ θεωρουμένην, etc. Ita, sensus fuerit, *neque universalem, sive totam naturam, sed eamdem in individuo speculatam*, etc.

Digitized by Google

ρουμένην· πῶς γὰρ ἂν καὶ ὤπται; καθ' ἣν ὁρᾶται A tamen spectatam ; quomodo enim aliter visus fuisset ? secundum quam conspicitur et figuratur, tangitur et circumscribitur, edit bibitque, adolescit et crescit, laborat et quiescit, dormit et vigilat, esurit et sitit, flet sudatque, et alia omnia quæ singuli homines agunt aut patiuntur. Proinde circumscriptus est Christus, licet nudus homo non sit : non enim unus e turba multorum, sed Deus homo factus est ; ne qui eum specie tenus ac phantasia venisse dicunt, quorum et ipse vestigia consectaris, repente irruant hæresum dracones. Et rursum incircumscriptus est, licet Deus vir factus sit ; ut qui illum ex Maria initium hausisse nugatus est impius canis repellatur. Hoc siquidem Incarnationis novum est mysterium; quod conventio facta sit divinæ atque B humanæ naturæ in una Verbi hypostasi, utriusque proprietates in unione iuseparabili integras conservante.

τε καὶ σχηματίζεται· ψηλαφᾶταί τε καὶ περιγράφεται· τρέφεταί τε καὶ ποτίζεται· ἀδρύνεταί τε καὶ αὔξεται· κοπιᾷ τε καὶ ἀναπαύεται· ὑπνοῖ τε καὶ γρηγορεῖ· πεινῇ τε καὶ διψῇ· δακρύει τε καὶ ἱδροῖ· καὶ πάντα ὅσα ἐνεργῶν ἐστι καὶ πάσχων ὁ καθ' ἕκαστα ἄνθρωπος. Οὐκοῦν περίγραπτος ὁ Χριστὸς, κἂν οὐ ψιλὸς ἄνθρωπος· οὐ γὰρ εἷς τῶν πολλῶν, ἀλλὰ Θεὸς ἀνθρωπισθείς· ἵνα μὴ οἱ ἐν δοκήσει καὶ φαντασίᾳ ἐληλυθέναι αὐτὸν λέγοντες, οἷς συνυπάγῃ καὐτὸς, δρομαίως εἰσπηδήσωσι τῶν αἱρέσεων δράκοντες. Καὶ ἀπερίγραπτος αὖθις, εἰ καὶ Θεὸς ἀνδρωθείς ἐστιν· ἵνα ὁ ἀπὸ Μαρίας τὴν ἀρχὴν αὐτὸν εἰληφέναι φληναφήσας ἐκκρουσθείη ἀσεβηκὼς κύων. Τοῦτο γὰρ τὸ καινοπρεπὲς τῆς οἰκονομίας μυστήριον, σύνοδον γενέσθαι θείας καὶ ἀνθρωπίνης φύσεως B ἐν τῇ μιᾷ τοῦ Λόγου ὑποστάσει· τὰς ἰδιότητας ἑκατέρων ἀλωβήτους διατηρούσῃ ἐν τῇ ἀδιαιρέτῳ ἑνώσει.

Ε'. Ἀποφάσκεται, φασὶ, καθ' ὅλου παρὰ τῇ Γραφῇ τὸ ἀναστηλοῦν ὁμοιώματα· φησὶ γάρ ὠδί που· *Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἴδωλον· οὐδὲ πᾶν ὁμοίωμα ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω· καὶ ὅσα ἐπὶ τῆς γῆς κάτω· καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασιν ὑποκάτω τῆς γῆς· οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς· οὐδ' οὐ μὴ λατρεύσεις αὐτοῖς· ἐγὼ γάρ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου.*

V. HÆR. Vetitum est, inquiunt, divinis Litteris, in universum simulacra erigere. Sic enim ait Scriptura : *Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem quæ est in cœlo desuper, et quæ in terra deorsum nec eorum quæ sunt in aquis sub terra. Non adorabis ea, neque coles : Ego enim sum Dominus Deus tuus* [4].

Πότε καὶ τίσι ; Πρὸ χάριτος καὶ τοῖς ὑπὸ νόμον φρουρουμένοις, καὶ εἰς ἑνὸς προσώπου μοναρχίαν ἀναγομένοις· ἡνίκα Θεὸς οὔπω σαρκὶ πεφανέρωτο· καὶ τῶν θύραθεν εἰδώλων οἱ πάλαι ἀπετειχίζοντο· C ἔδει γὰρ τοῖς διὰ τοῦ προπάτορος Ἀβραὰμ εἰς ἔθνος ἐκλεκτὸν ἀναφοιτήσασι ταῦτα νενομοθετῆσθαι, φυγοῦσι τῆς πολυθεΐας τὸ βάραθρον. Ὅτι εἷς ἐστι Θεὸς καὶ Κύριος τῶν ἁπάντων· *ὃν εἶδεν οὐδεὶς ἄνθρωπος, οὐδὲ ἰδεῖν δύναται*, ὡς ὁ λόγος· οὗ οὐκ ἔστι σημασία, οὐχ ὁμοίωσις, οὐ περιγραφὴ, οὐ περιορισμὸς, οὗ τί πως ἂν τῶν ὅσα ὑπὸ κατάληψιν ἀνθρωπίνῃ διανοίᾳ ἔνεστι. Πρὸς ἃ ἐκεῖνο ἂν ῥηθείη εὖ μάλα τρανώτατα· *Τίνι ὡμοιώσατε Κύριον; καὶ τίνι ὁμοίωματι ὡμοιώσατε αὐτόν;* Παρ[ε]ᾶ λέγειν ὅτι οὐχ ὅπερ ἂν πάντως ἐπὶ Θεοῦ ἀπείρητο, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. Ὁ γὰρ ἀποφήσας πρότερον τῷ ἱεροφάντῃ Μωσεῖ, αὐτίκα προστέταχε· *Ποιήσεις γὰρ*, φησὶ, *δύο Χερουβὶμ χρυσᾶ τορευτὰ, ἐπὶ τὰ δύο κλίτη· καὶ ἔσονται οἱ δύο Χερουβὶμ ἐκτείνοντες* D *τὰς πτέρυγας ἐπάνωθεν, συσκιάζοντες ταῖς πτέρυξιν αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ἱλαστηρίου· καὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν εἰς ἄλληλα, καὶ γνωσθήσομαί σοι ἐκεῖθεν, καὶ λαλήσω σοι.* Καὶ ἐν τῷ Λευϊτικῷ· *Ποίησον σεαυτῷ ὄφιν, καὶ θὲς αὐτὸν ἐπὶ σημείου, καὶ ἔσται ἐὰν δάκῃ ὄφις ἄνθρωπον, πᾶς ὁ δεδηγμένος ἰδὼν αὐτὸν ζήσεται. Καὶ ἐποίησε Μωσῆς ὄφιν χαλκοῦν, καὶ ἔστησεν αὐτὸν ἐπὶ σημείου· καὶ ἐγένετο, ὅταν ἔδακεν ὄφις ἄνθρωπον, καὶ ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὸν ὄφιν τὸν χαλκοῦν, ἔζη.* Ὁρᾷς ὅ τι τὸ Γράμμα· καίπερ τῶν ἀγγέλων μὴ ἐν πάχει τῷ καθ' ἡμᾶς ὄντων· τοῦ τε ὄφεως ἀπεμφαίνοντος τῇ

ORTH. Quando et quibusnam ? Ante gratiam, et iis qui sub lege custodiebantur, et ad unius personæ monarchiam erudiebantur : quando Deus in carne nondum apparuerat, et ab externis idolis veteres arcebantur. Hac enim iis qui per progenitorem Abraham in gentem electam iterum coaluerant, multiplexque deorum barathrum effugerant, promulgari oportebat : Unum esse Deum ac Dominum omnium, *quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest* [5], ut scriptum est ; cujus nulla sit designatio, non similitudo, non circumscriptio, non terminatio, non aliud denique quod sub humanæ mentis comprehensionem cadat, et de quo illud jure dici possit : *Cui assimilastis Dominum ? aut cui imagini similem fecistis eum* [6] ? Taceo, quod in Deo plane vetitum est, non idem in cæteris quoque prohibitum fuisse. Qui enim prius interdixerat hierophantæ Moysi illico præcepit : *Duos quoque Cherubim aureos tornatiles facies, ex utraque parte oraculi. Utrumque latus tegent expandentes alas, et operientes oraculum, respicientque se mutuo versis vultibus. Inde præcipiam, et loquar ad te* [7]. Et in Levitico : *Fac tibi serpentem æneum, et pone eum pro signo ; qui percussus aspexerit eum vivet. Fecit ergo Moyses serpentem æneum, et posuit eum pro signo : quem cum percussi aspicerent, sanabantur* [8]. Vides hæc Scripturæ verba esse, quamvis angeli molem nostram non habeant, quamvis serpens ferina forma longe differat, qui ad Christi figuram ænigmatice assumptus est. Quod si per serpentem significari, ut eos qui percussi fuerant, sanaret, annuebat olim Deus ; quomodo non gratum ipsi, consentaneumque sit,

[4] Exod. xx, 4. [5] 1 Tim. vi, 16. [6] Isa. xl, 18 [7] Exod. xxv, 18, 21. [8] Num. xxi, 8, 9.

Digitized by Google

corporeæ formæ, ex quo homo factus est, imaginem repræsentari ? Deinde si ferini oris figura solo aspectu vulneratos sanabat, quanto magis sacra Christi effigies conspecta, eos qui aspexerint, sanctificabit ?

στηλοῦσθαι ; καὶ εἰ ὁ θηρόμορφος τύπος ὁρώμενος τυπος χαρακτὴρ τοῦ Χριστοῦ βλεπόμενος ἁγιάσειε τοὺς τεθεαμένους;

HÆR. Sibimet ergo contradicit Deus, inter se pugnantia loquens.

ORTH. O amentiam ! negatio enim eo tendebat, ne in ulla re ad instar cujuslibet creaturæ, solis, inquam, lunæ, siderum, aut alterius cujuscunque assimilaretur Deus ; in quo inest idolorum fabricatio ; affirmatio autem, ut per effigies quasdam et simulacra, Israel ad unius Dei, quoad assequi licet, contemplationem cultumque symbolice deduceretur. Annon et ipsum totius tabernaculi exemplar manifesta est spiritualis cultus prolusio, Moysi magno symbolicis speculationibus ab universorum Deo adumbrata?

VII. HÆR. Derogare est, inquiunt, et imminuere, materialibus formis Christum effingere. Maneat enim in mentis contemplatione, ut in nobis potius formetur, Spiritu sancto divinam quamdam similitudinem immittente per sanctificationem et justitiam. Scriptura enim ait : *Quid prodest sculptile, quia sculpsit illud fictor suus, conflatile, et imaginem falsam ? quia speravit in figmento fictor ejus* [9]. Et iterum : *Quia lignum est de saltu excisum, opus artificis, et conflatile, de argento et auro* [10].

ORTH. Liber tibi ab eadem cantilena non recedere, vel potius ab eadem cæcitate, dum ex hoc ad illud maligne progrederis. Quod enim affers tanquam indecens et humile, id et Deo congruum et excelsum est, mysterii magnificentia. Annon enim sublimibus gloria est humiliari, sicut contra humilibus dedecus efferri ? Ita et Christo in propria deitatis excellentia permanenti immaterialisque incircumscriptionis gloria decorato, honori est, ipsius ad nos altissimæ condescensionis materialis proprii corporis circumscriptio. Materia enim sive caro factus est, qui omnia condidit ; nec renuit esse et dici, quod assumpsit : materiæ autem peculiare est, materialiter circumscribi. Quod enim sufficere dicitur mentis consideratio, tanquam illo in nobis per Spiritum sanctum efformato, id sane in baptismate locum habeat. Cæterum sermo non est de exprimenda in nobis figura substantiæ Dei et Patris ; sed ut nos ipsi humanæ formæ imaginem materialibus coloribus exprimamus. Si enim satis esset sola mentis speculatio, sufficeret ipsum ad nos eatenus venisse ; unde inanis rursum species ac fucus esset in iis quæ gessit, qui corpus reipsa non induisset, et in iis quæ more nostro sine fraude passus est. Sed abi in malam rem. Caro in carne

[9] Habac. II, 18. [10] Jerem. X, 3.

θηριομορφίᾳ, ὃς εἰς τύπον Χριστοῦ αἰνιγματωδῶς παρελήφθη. Εἰ δὲ δι' ὄφεως, ἠνιγματίσθαι πρὸς τὸ τοὺς δακνομένους ἰᾶσθαι πάλαι συγκατήρχετο ὁ Θεὸς, πῶς οὐχὶ φίλον αὐτῷ καὶ ἐφαρμόζον τῆς σωματικῆς ἰδέας, ἐξ ὅτου ἄνθρωπος ἐγεγόνει, τὴν εἰκόνα ἀναμόνον τοὺς δεδηγμένους ἰᾶτο, πόσον οὐχ ὁ ἱερὸ-

Ζ'. Εἰς ἀντίφασιν ἄρα ἐναντιολογίας ἑαυτῷ Θεὸς περιπίπτει.

Ὦ τῆς μανίας ! πρὸς μὲν γὰρ τὸ ἐν πᾶσι τοῖς οὖσι καθ' ὁτιοῦν τῶν κτισμάτων, ἡλίου λέγω, σελήνης τε καὶ ἀστέρων, ἢ ὅ τι τύχοι τῶν ἄλλων ὁμοιοῦν τὸ Θεῖον, ἐφ' οἷς ἡ τῶν εἰδώλων μορφοποιία, ἡ ἀπόφασις· πρὸς δὲ τὸ δι' ἐκτυπωμάτων καὶ μορφωμάτων τινῶν συμβολικῶς ἀνάγεσθαι τὸν Ἰσραὴλ, ἐπὶ τὴν τοῦ ἑνὸς Θεοῦ, ὡς ἐφικτὸν, θεωρίαν καὶ λατρείαν, ἡ κατάφασις· ἢ οὐχὶ καὶ αὐτὸ τό τε παράδειγμα τῆς ὅλης σκηνῆς προχάραγμον ἐναργές ἐστι τῆς ἐν πνεύματι λατρείας, σκιαγραφούμενόν πως συμβολικαῖς θεωρίαις τῷ μεγάλῳ Μωσεῖ πρὸς τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ ;

Ζ'. Ὑποδιδάζειν οὖν ἐστι, φασὶ, καὶ κατασμικρύνειν ὑλικαῖς ὑποτυπώσεσιν ἐξεικονίζειν τὸν Χριστόν. Μεινάτω γὰρ ἐν τῇ κατὰ νοῦν θεωρίᾳ ὡς ἂν μᾶλλον μορφοῦται ἐν ἡμῖν ἐνιέντος τοῦ ἁγίου Πνεύματος θείαν τινὰ μόρφωσιν δι' ἁγιασμοῦ καὶ δικαιοσύνης. Φησὶ γὰρ τὸ Γράμμα· *Τί ὠφελεῖ γλυπτὸν· ὅτι ἔγλυψαν αὐτό ; ἔπλασαν αὐτὸ χώνευμα, φαντασίαν ψευδῆ, ὅτι πέποιθεν ὁ πλάστης ἐπὶ τὸ πλάσμα αὐτοῦ.* Καὶ αὖθις, *Ὅτι ξύλον ἐστὶν ἐκ τοῦ δρυμοῦ ἐκκοπτόμενον* [ἐκκεκομμένον] *ἔργον τέκτονος, καὶ χώνευμα, ἀργύρου καὶ χρυσοῦ.*

Φιλεῖς μὴ ἀπέχεσθαι ταυτολογίας, μᾶλλον δὲ τυφλότητος, κακούργως ἐκ τούτου εἰς τοῦτο μεταβαίνων. Ὅπερ εἰσφέρεις ἀπεοικὸς εἶναι καὶ χαμαίζηλον, τοῦτο θεοπρεπὲς καὶ ὑψηλὸν τῇ τοῦ μυστηρίου μεγαλειότητι. Ἡ γὰρ οὐχὶ δόξα τοῖς ὑψηλοῖς ἐστι τὸ ταπεινοῦσθαι, ὡς ἀτιμία τοῖς ταπεινοῖς τὸ ὑψοῦσθαι ; Οὕτω τῷ Χριστῷ μένοντι ἐν τῇ οἰκείᾳ περιωπῇ τῆς θεότητος, δεδοξασμένῳ τῇ ἀΰλῳ ἀνεπιγραφίᾳ, τιμή ἐστιν ἡ τῆς πρὸς ἡμᾶς αὐτοῦ πανυψίστου συγκαταβάσεως ἔνυλος περιγραφία τοῦ οἰκείου σώματος. Ὕλη γὰρ γέγονεν, εἴτ' οὖν σὰρξ, ὁ τὸ πᾶν συστησάμενος. Καὶ οὐκ ἀπαναίνεται δ κατεδέξατο γενέσθαι καὶ λέγεσθαι· ὕλης δὲ ἔργον, τὸ ὑλικῶς περιγράφεσθαι. Τὸ γὰρ ἐπὶ τῇ τοῦ νοῦ θεωρίᾳ ἀρκεῖσθαι, ὡς ἐν ἡμῖν ἀναμορφουμένου δι' ἁγίου Πνεύματος· εἰη ἂν ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος. Καὶ οὐ περὶ τοῦ ἐξεικονίζεσθαι ἐν ἡμῖν τὸν χαρακτῆρα τῆς ὑποστάσεως τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ὁ λόγος, ἀλλὰ περὶ τοῦ ἐξεικονίζεσθαι ἡμᾶς τὴν ἀνθρωπόμορφον εἰκόνα ἐν ὑλικοῖς χρώμασιν. Εἰ γὰρ ἀρκεῖ ἡ κατὰ νοῦν μόνον θεωρία, ἤρκει ἂν ἐν τοσούτῳ αὐτὸν χωρῆσαι πρὸς ἡμᾶς· καὶ πάλιν ἡ δόκησις πεφενάκικεν ἐν οἷς δέδρακε μὴ εἰς σῶμα ἐληλυθὼς, καὶ τοῖς καθ' ἡμᾶς ἀδιαβλήτοις πάθεσιν. Ἀλλ' ἴθι πόρρω. Σὰρξ ἐν σαρκὶ πέπονθε, βέβρωκέ τε καὶ

Digitized by Google

πέπω εν ὡσεύτως· καὶ τἄλλα ὅσα ὁ καθεῖς ἄνθρωπος, πλὴν ἁμαρτίας. Καὶ οὕτω τιμὴ τὸ δοκοῦν κατὰ σὲ εἶναι ἄτιμον τῷ παντίμῳ καὶ ὑπερδοξασμίῳ Λόγῳ. Ἀποίσειν δὲ καθ' ἡμῶν Γραφικὰς φωνὰς ἀμαθῶς παύσειας ἂν ἄρα τὰς κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ ταῖς εἰδωλικαῖς ἀνατυπώσεσι τῇ τοῦ Χριστοῦ εἰκόνι προσάπτων; Τίς γὰρ ἂν νοῦν ἔχων οὐ συνίει τὴν διαφορὰν εἰδώλου τε καὶ εἰκόνος· ὅτι τὸ μὲν σκότος, τὸ δὲ φῶς· καὶ τὸ μὲν πλάνον, τὸ δὲ ἀπλανές· καὶ τὸ μὲν τῆς πολυθεΐας, τὸ δὲ τῆς οἰκονομίας ἐναργέστατον γνώρισμα;

Η'. Πῶς οὐ γέγραπται, φασὶν, ὡς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς εἰκόνος; *Ὁ λόγος* γὰρ, φησὶν, *ὁ τοῦ σταυροῦ τοῖς μὲν ἀπολλυμένοις, μωρία ἐστὶ, τοῖς δὲ σωζομένοις ἡμῖν, δύναμις Θεοῦ ἐστι.* Καὶ, *Ἐμοὶ*, φησὶ, *μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ·* ὅσα τε ἄλλα πρὸς τοῖς λογίοις ὑμνεῖται. Ποῦ δὴ τοιοῦτο καὶ παρὰ τίνων εἰρημένον περὶ εἰκόνος δείξειας;

Εἰπὲ, ὦ πίσυνε, πότερον ἀνύμνησε, καὶ ποτέρῳ ἐγκαυχᾶται; σταυρῷ, ἢ τύπῳ σταυροῦ; δηλονότι τῷ προτέρῳ· καὶ οὐκ ἀπέσχισται τῇ δόξῃ τὸ παράγωγον τοῦ πρωτοτύπου· ὡς οὐδὲ φωτὸς σκιά. Καὶ γὰρ ὅσα κατὰ τοῦ αἰτίου λέγεται, ταῦτα καὶ κατὰ τοῦ αἰτιατοῦ πάντως ῥηθήσεται· ἀλλὰ τὰ μὲν κυρίως, ὅτι καὶ φύσει· τὰ δὲ οὐ κυρίως, ὅτι καὶ ὁμωνύμως. Οὕτω καὶ Χριστοῦ κηρυσσομένου ἀπ' ἀρχῆς, ὁ τῆς εἰκόνος λόγος συνείπετο σχετικῶς· καὶ τοσαύτας ἂν ἔχῃς περὶ εἰκόνος Χριστοῦ τὰς ἀποδείξεις, ὅσαιπερ ἂν περὶ αὐτοῦ Χριστοῦ εἴρηνται. Ἐπεὶ καὶ ἐπὶ τύπου σταυροῦ, ὅσαιπερ ἂν περὶ αὐτοῦ σταυροῦ πέφανται. Οὐδαμοῦ δὲ περὶ τύπου καὶ εἰκόνος, εἰ καὶ ταὐτὸν ἀμφότερα τῇ σημασίᾳ· ἀσυλλόγιστον γὰρ τὸ ζητεῖν ὡς συνόντων ἅμα δυνάμει ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς τῶν αἰτιατῶν τοῖς αἰτίοις. Ἢ οὐχὶ πᾶσα εἰκὼν σφραγίς τίς ἐστι καὶ ἐκτύπωσις ἐν ἑαυτῇ φέρουσα τὸ κύριον εἶδος τοῦθ' ὅπερ καὶ λέγεται; Σταυρόν τε γὰρ λέγομεν τὸ ἀποσφράγισμα, ὅτι καὶ σταυρός· καὶ οὐ δύο σταυροί· καὶ Χριστὸν τὴν τοῦ Χριστοῦ εἰκόνα, ὅτι καὶ Χριστὸς καὶ οὐ δύο Χριστοί· ὡς οὐκ ἐγχωροῦντος θάτερον θατέρου κεχωρίσθαι τῇ ὁμωνυμίᾳ, ἀλλὰ τῇ φύσει· καθά φησιν ὁ θεῖος Βασίλειος, ὅτι βασιλεὺς λέγεται καὶ ἡ τοῦ βασιλέως εἰκὼν, καὶ οὐ δύο βασιλεῖς· οὔτε γὰρ τὸ κράτος σχίζεται, οὔτε ἡ δόξα μερίζεται· καὶ εἰκότως ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει, ὡς καὶ ἔμπαλιν.

Θ'. Συμβαίνει, φασὶ, πολλοὺς Κυρίους λέγεσθαι καὶ Χριστοὺς κατὰ τὸ διάφορον τῆς εἰκόνος· κἀντεῦθεν ἡ πολυθεΐα· ἡμῖν δὲ εἷς Κύριος καὶ Θεὸς ὁ προσκυνούμενος.

Τί οὖν; Οὐ Κύριος ὁ Πατήρ; οὐ Κύριος ὁ Υἱός; οὐ Κύριος τὸ Πνεῦμα; ὡς καὶ Θεὸς καὶ Θεὸς καὶ Θεός; πάνυ γε. Ἆρ' οὖν καὶ τρεῖς θεοὶ καὶ κύριοι; Ἀσεβές. Εἷς γὰρ Θεὸς καὶ Κύριος. Κἂν ταῖς εἰκόσι

passa est, editque et bibit similiter, aliaque omnia, quæ singuli homines, excepto peccato. Atque ita honor est, quod opinione tua dedecus videbatur, omni honore et gloria cumulatissimo Verbo. Scripturæ porro voces desine contra nos imperite proferre, quæ adversus idolica Græcorum simulacra dicta sunt, Christi imagini adaptans. Quis enim, si quid mentis habeat, idoli et imaginis discrimen non intelligat; quod illud tenebræ, hæc vero lux; illud fallax, hæc sine errore; illud deorum multitudinis, hæc dispensationis clarissimum sit argumentum?

VIII. HÆR. Quomodo, aiunt, quod de cruce scriptum est, non idem et de imagine? *Verbum enim crucis*, inquit, *pereuntibus quidem stultitia est; iis autem qui salvi fiunt, id est nobis, Dei virtus est*[11]. Et: *Mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi*[12] et quæcunque alia in Scripturis celebrantur. Ubinam vero tale quidpiam, et a quibus de imagine dictum ostendes?

ORTH. Dic, audacule, utrum celebravit, et utro gloriatus est; cruce, an crucis figura? haud dubium quin priore: nec tamen gloria sejunctum est exemplum a prototypo, sicut nec umbra a lumine. Quæcunque enim de causa dicuntur, hæc ipsa de eo quod ex causa ortum est, omnino dicentur: verum illa quidem proprie, quia natura; hæc vero non proprie, quia homonyme. Itaque cum ab initio prædicabatur Christus, imaginis sermo relative consequebatur; totidemque habes de Christi imagine documenta, quot de Christo ipso edita sunt: itemque de figura crucis, quotquot de cruce ipsa prolata sunt. Nusquam vero de figura et imagine, licet ambo significatione idem sint: ineptum enim et a ratiocinandi usu alienum est, hoc quærere; cum in iis quæ videmus, simul virtute cum causis sint ea quæ ex causis orta sunt. Annon imago omnis sigillum quoddam est, et impressio, propriam in seipsa formam illam gerens, a qua et nomen habet? Nam et crucem appellamus ipsum signaculum, quia crux est, et non duæ cruces? et Christum, Christi imaginem, quia Christus itidem, et non duo Christi: quippe cum alterum ab altero nominis communione separari nequeat, sed natura: quemadmodum divinus Basilius (*a*) regem ipsius etiam regis imaginem dici docet, et tamen duo non sunt reges: nec enim potestas dissecatur, nec gloria dividitur; meritoque imaginis honor ad prototypum transit, sicut et vice versa.

IX. HÆR. Contingit, inquiunt, ut multi Domini Christique dicantur, pro imaginum diversitate; indeque multorum eorum impietas: nobis vero unus est Dominus et Deus, quem adoramus.

ORTH. Quid ergo? Nonne Dominus est Pater? non Dominus Filius? non Dominus Spiritus sanctus? et Deus item, Deus, et Deus? Utique. At igitur tres item Dii ac Domini? Impium. Unus enim Deus et

[11] I Cor. I, 18. [12] Galat. VI, 14.

(*a*) T. I, Hom. XXVII, contra Sabell.

Digitized by Google

Dominus. Hoc ipsum in imaginibus, amice, cogitandum est ; quod etsi numero figuræ multæ sint, unus tamen Christus, et non multi ; quemadmodum Dominus idem et non diversi. Quo enim pacto naturæ illic in tres personas divisionem non ferenti, congruit unitas vocis, Dei ac Domini ? sic multas hic figuras ad unam speciem revocat ejusdem nominis appellatio. Unde inanis prorsus apparet stulta tua objectio.

X. HÆR. Detur, inquiunt, Christum imagine repræsentari ; sed juxta traditam a Deo hierologiam : *Hoc facite*, ait, *in meam commemorationem* [13] : quasi videlicet aliter effingi non possit, quam commemorando ; in quo et exprimi, verum est ; et exprimere, sacrum.

ORTH. Quod tecum ipse pugnare visus es, circumscribi Christum concedens, qui hoc ante non admittebas, tibi satis esse poterat ad eversionem. Sed quia ullam tuam propositionem sine reprehensione abire non decet, accedamus ad singulorum quæ a te dicta sunt, refutationem. Quomodo appellas quæ a sacerdote in hierologia sacrisque hymnis tractantur ? Imaginem, an veritatem ? Quod si imaginem, o rem absurdam ! a blasphemia in blasphemiam ruis, sicut qui in cœno quodam infixi, dum alterum pedem movent, in magis lubricum impingunt. Nam ut tibi quadret propositio, impietatis notam subire non dubitasti. Sin autem veritatem, ut revera est ; ipsum enim corpus et sanguinem Christi fideles dum sumunt, divinæ vocis auctoritate confitentur ; quorsum nugaris, veritatis mysteria ad figuras traducens ? In meam vero commemorationem hoc facite, dixit ; valde quidem apposite ; totius enim dispensationis summa quædam est hoc mysterium ; ex præcipua parte totum per synecdochen significans. Neque enim quia dixit, *hoc facite in meam commemorationem*, omnibus licet ; sed quibus est sacrificandi potestas. Sed neque nos ad aliorum mysteriorum celebratione prohibuit. Videre enim est et Natalium et Theophaniorum memoriam peragentes ; et nunc quidem ramos tollimus ad symbolum in pullo asinæ sedentis ; nunc mutuo nos amplectimur, in signum resurrectionis. Mitto dicere de ascensu ad templum, et de tentatione tentatoris, propter quam quadragenariam abstinentiam observamus, et alia quædam ejusdem rationis. Hæc omnia facite in meam commemorationem, ita per summarium mysterium, reticentia quadam, ut jam dixi, præcepisse Verbum censendum est. Annon et de corporea ejus in tabula repræsentatione idem existimari licet, quemadmodum et de divinitus exaratis Evangeliis ? Neque enim exarari uspiam jussit consisum sermonem ; attamen ab apostolis hactenus exaratus est, et hic quoque per chartam et atramentum. Sic et in imagine per varios colores, aut aliam forte materiam exciditur. Quæ enim historiæ sermo coram

A τοῦτο ὑπολῃπτέον, ὦ 'τᾶν· ὅτι εἰ καὶ τῷ ἀριθμῷ πολλοὶ οἱ χαρακτῆρες, ἀλλ' εἷς Χριστὸς, καὶ οὐ πολλοί· ὥσπερ καὶ Κύριος ὁ αὐτὸς καὶ οὐ διάφοροι· συνάπτει γὰρ, ὡς ἐκεῖ τῇ φύσει οὐκ ἐώσῃ μερισθῆναι εἰς τρία πρόσωπα τὸ μοναδικὸν τῆς *Θεός* καὶ *Κύριος* φωνῆς, οὕτως ἐνταῦθα τοὺς πολλοὺς τύπους εἰς ἓν εἶδος, ἡ τῆς ὁμωνυμίας ἐπίκλησις, κἀκ τούτου ἑωλόν σου τὸ ἡλίθιον πρόβλημα.

Γ'. Δεδόσθω, φασὶν, εἰκονίζεσθαι τὸν Χριστὸν, ἀλλ' ὡς ἡ θεοπαράδοτος ἱερολογία· *Τοῦτο* γὰρ, φησὶ, *ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν*· ὡς οὐκ ἐγχωροῦντος δηλονότι ἄλλως εἰκονίζεσθαι, ἢ ἀναμιμνήσκεσθαι· ἐφ' ᾧ καὶ τὸ εἰκονίζεσθαι ἀληθὲς, καὶ τὸ εἰκονίζειν ἱερόν.

B Ὅτι μαχόμενος ἑαυτῷ ὤφθης, προσηκάμενος περιγράφεσθαι τὸν Χριστὸν, μὴ πρότερον τοῦτο καταδεχόμενος, ἦρκει σοι εἰς περιτροπήν. Ἀλλ' ἐπεὶ πᾶσάν σου πρότασιν ἀνεπιτίμητον ἐᾷν οὐ καλὸν, ἰωμεν ἐπὶ τὴν κατὰ λόγον ἀντιπαράστασιν. Πῶς φὴς αὐτὰ τὰ ἱερολογηθέντα καὶ ὑμνηθέντα πρὸς τοῦ ἱερέως; Εἰκόνα, ἢ ἀλήθειαν; Εἰ μὲν εἰκόνα, φεῦ τῆς ἀτοπίας! ἐκ βλασφήμου εἰς βλάσφημον· ὥσπερ οἱ ἐς ἰλύν τινα ἐμπαρέντες, καὶ τῇ μεταβάσει θάτερον τοῖν ποδοῖν ἐπὶ τὸ λισθηρότερον καταπίπτοντες. Ἵνα γάρ σοι ἐφαρμόσῃ ἡ πρότασις, ἀθεΐαν εἶλου κατακριθῆναι· εἰ δὲ ἀλήθειαν, ὥσπερ οὖν καὶ ἔνεστιν· αὐτὸ γὰρ σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ ὡμολόγηται ἐν τῇ μεταλήψει τοῖς πιστοῖς, κατὰ τὴν θεόλεκτον φωνήν· τί τὰ τῆς ἀληθείας μυστήρια εἰς τύπους μεταλαμβάνων φληναφεῖς; *Εἰς δὲ τὴν ἀνάμνησίν μου τοῦτο* C *ποιεῖτε*, εἰρηκὼς ὁ λόγος, καὶ πάνυ· συγκεφαλαίωσις γὰρ τῆς ὅλης οἰκονομίας τόδε τὸ μυστήριον· ἐκ τοῦ κυριωτέρου μέρους συνεκδοχικῶς τὸ ὅλον ἐπισημηνάμενος. Οὐ γὰρ ἐπεὶ εἶπε, *Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν*, τοῖς πᾶσιν ἔξεστιν, ἀλλ' οἷς τὸ ἱερουργεῖν. Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ ἀπεῖρξεν ἡμᾶς τῆς τῶν ἄλλων μυστηρίων τελετῆς. Φαινοίμεθα γὰρ καὶ τῶν Γενεθλίων καὶ τῶν Θεοφανίων ὑπομνήματα τελοῦντες· καὶ νῦν μὲν κλάδους αἴρομεν εἰς τύπον τῆς ἐπὶ πώλου καθέδρας· νῦν δὲ ἀσπαζόμεθα ἀλλήλους εἰς σημεῖον τῆς ἀναστάσεως. Ἐῶ λέγειν τῆς ἐπὶ τὸ ἱερὸν ἀναβάσεως καὶ πείρας τοῦ πειράζοντος, καθ' ἣν ἡμεῖς τὴν τεσσαρακονθήμερον ἄγομεν ἐγκράτειαν, ἄλλα τε τινὰ τῆς αὐτῆς ἐχόμενα θεωρίας. Ταῦτα πάντα ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν, διὰ τοῦ D κεφαλαιωδεστέρου μυστηρίου κατὰ τὸ σιωπώμενον, ὡς ἔφθην εἰπὼν, προστεταχέναι τὸν Λόγον ὑπολῃπτέον. Ἢ οὐχὶ καὶ ἐπὶ τῆς ἐν πίνακι σωματοειδοῦς αὐτοῦ θέας τὸ αὐτὸ ἔστιν ὑπολαμβάνειν, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν θεοχαράκτων Εὐαγγελίων; Οὔ τί που γὰρ εἴρηκε χαράττεσθαι τὸν συντετμημένον λόγον· ἀλλὰ μὴν χαράττεται ἀπὸ τῶν ἀποστόλων μέχρι τοῦ δεῦρο· καὶ ὃ ἐνταῦθα διὰ χάρτου καὶ μέλανος, οὕτως ἐπὶ τῆς εἰκόνος, διὰ ποικίλων χρωμάτων, ἢ ὅ τι τύχοι ἂν ἄλλων ὑλῶν ἐγχαράττεται. Ἃ γὰρ, φησὶ, ὁ λόγος τῆς ἱστορίας παρίστησι, ταῦτα γραφικὴ σιωπῶσα διὰ μιμήσεως δείκνυσιν, ὁ μέγας

[13] Luc. xxii, 19.

Digitized by Google

Βασίλειος. Ὡς ἐντεῦθεν μὴ μόνον τὰ ἐν αἰσθήσει, ἀχῇ τε καὶ χροιᾷ ὑποπίπτοντα ἀναγράφειν διδάσκεσθαι ἡμᾶς, ἀλλ' ὁτιοῦν καὶ κατὰ διάνοιαν περιλαμβανόμενον διὰ τῆς τοῦ νοῦ θεωρίας. Διὰ τοῦτο παρείληπται ἐξ ἀρχῆς οὐ μόνον ἀγγέλους ἀνιστορεῖν, ἀλλὰ καὶ τὸ μέλλον κριτήριον ὑπογράφειν, δεξιάς τε αὖ πάλιν στάσεις καὶ εὐωνύμους, σκυθρωποτέραν τε καὶ ἐνδοξοτέραν ἰδέαν. Ἓν γὰρ μόνον πάντη ἀπερίγραπτον τὸ Θεῖον· οὗ οὐκ ἔστι περίνοιά τις καταληπτική, οὐδ' αὖ σημασία ἀκουστική, ὡς ἔχει φύσεως· πρὸς οἷς καὶ ἀποφάσκεται ἡ περιγραφή. Τὰ δ' ἄλλα πάντα ἐπεὶ περιορίζεται διὰ νοῦ καταλαμβανόμενα, καὶ περιγράφεται δι' ἀκοῆς, ἤτοι ὄψεως· ἀμφοτέρωθεν γὰρ ταυτὸν τῇ ἰσότητι.

exhibet, hæc ipsa silens pictura per imitationem demonstrat, ut magnus asserit Basilius (*b*.) Ita nos hinc non solum quæ sub sensum, et tactum, coloremque cadunt, depingere docemur ; sed quidvis etiam aliud, quod cogitando mentis agitatione comprehenditur. Propterea et ab initio mos fuit, non solum angelos repræsentare, sed futurum etiam judicium depingere, et dextras stationes ac sinistras, tristioresque vultus ac lætiores. Unus enim solusque est omni ex parte incircumscriptus Deus ; cujus comprehensiva mentis cogitatio nulla est, nec sub aures cadens naturæ declaratio, ac proinde nec circumscriptio. Cætera vero omnia quia mentis comprehensione clauduntur, eadem auditu quoque vel aspectu circumscribuntur ; utrinque enim una et par est ratio.

ΙΑ'. Τί τοίνυν τὸ δεδειγμένον ; εἰκὼν Χριστοῦ, ἢ Χριστὸς, καὶ οὐ τὰ δύο (4) ; οὐ γὰρ ταὐτὸν σκιὰ καὶ ἀλήθεια. Καὶ πῶς λεκτέον ἐν ἑκατέρῳ ἑκάτερα, ἢ θάτερον ; καὶ τὸ ἄτοπον προφανές.

XI. HÆR. Quidnam ergo est quod ostenditur ; imago Christi, aut Christus, et non duo ; nec enim idem sunt umbra et veritas. Et quomodo dicendum est in utroque utrumque aut alterum ; quod quidem absurdum esse patet.

Οὐκ ἄν ποτε μανείη ἄν τις τοσοῦτον, σκιὰν καὶ ἀλήθειαν, φύσιν καὶ θέσιν, ἀρχέτυπον καὶ παράγωγον, αἴτιόν τε καὶ αἰτιατὸν, ταὐτὸν ὑπολαμβάνειν κατ' οὐσίαν, καὶ λέγειν ἐν ἑκατέρῳ ἑκάτερα, ἢ θάτερον· ὡς ἂν Χριστὸν καὶ αὐτοῦ τὴν εἰκόνα ἓν κατὰ τοῦτο ὑπολήψεσθαι ἢ φράζειν· ἀλλὰ ἄλλο Χριστὸν, καὶ ἄλλο εἰκόνα Χριστοῦ κατὰ φύσιν· εἰ καὶ ἡ ταυτότης κατὰ τὸ ἀμερὲς τῆς κλήσεως. Καὶ ὅτε μὲν πρὸς τὴν τῆς εἰκόνος φύσιν ἀπίδοι, οὐ Χριστὸν μόνον, ἀλλ' οὐδὲ εἰκόνα Χριστοῦ εἴποι ἂν τὸ ὁρώμενον. Ἔστι γὰρ τυχὸν ξύλον, ἢ χρῶμα, ἢ χρυσὸς, ἢ ἄργυρος, ἤ τι τῶν διαφόρων ὑλῶν ὅ καὶ λέγεται. Ὅτε δὲ πρὸς τὴν δι' ἐκτυπώματος ἐξομοίωσιν τοῦ ἀρχετύπου, καὶ Χριστὸν καὶ Χριστοῦ. Ἀλλὰ Χριστὸν μὲν κατὰ τὸ ὁμώνυμον· Χριστοῦ δὲ κατὰ τὸ πρός τι. Τὸ γὰρ παράγωγον, ἀρχετύπου παράγωγον· ὥσπερ καὶ τοὔνομα ὀνομαζομένου ὄνομα. Ἀπόδειξις. Φησὶ γὰρ, *Ἰωσίας ἦρε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ ἐπὶ τὸν τάφον τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ, τοῦ λαλήσαντος τοὺς λόγους τούτους. Καὶ εἶπε· Τί τὸ σκόπελον ἐκεῖνο ὃ ἐγὼ ὁρῶ ; καὶ εἶπον αὐτῷ οἱ ἄνδρες τῆς πόλεως· Ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ ἐστιν ὁ ἐξεληλυθὼς ἐξ Ἰούδα. Καὶ εἶπεν· Ἄφετε αὐτόν. Ἀνὴρ μὴ κινησάτω τὰ ὀστᾶ αὐτοῦ*. Συνίης τί τὸ Γράμμα ; ἄνθρωπον τοῦ Θεοῦ τὸν σκόπελον ὠνόμακεν, ἤτοι τὸν τάφον, ἀπὸ τοῦ ἐν αὐτῷ κειμένου σώματος, τὸ ἀνάστημα κεκληκώς. Πόσον οὐχὶ μᾶλλον ἀπὸ τῆς εἰκόνος τὸ πρωτότυπον ὀνομαστέον ; Καὶ πάλιν ὁ Θεὸς πρὸς τὸν Μωσῆν· *Ποίησόν μοι δύο Χερουβὶμ χρυσᾶ*, οὐκ, εἰκόνας Χερουβίμ. Βλέπων τοίνυν κάνταῦθα ὡς τῆς ὁμωνυμίας τὸ παράγωγον ὡς κύριον κέκληται, παῦσαι ἐπιχειρῶν τὰ ἀσύνετα, καὶ κατασυλλογίζεσθαι πειρώμενος τὰ ἀσυλλόγιστα.

ORTH. Nemo unquam adeo insanierit, ut umbram et veritatem, naturam et liberam impositionem, archetypum et exemplum, causam et quod ex causa ortum, idem secundum substantiam esse putet, et in utroque utrumque esse dicat, aut alterum, ita ut Christum et ejus imaginem unum hoc modo credat aut affirmet ; sed aliud Christum, et aliud Christi imaginem secundum substantiam esse, tametsi identitas in vocabuli indivisa unione reperiatur. Cumque ipsam imaginis naturam intuebitur, non modo Christum, sed ne imaginem quidem Christi dixerit esse, quod cernitur. Est enim lignum fortasse, vel color, vel aurum, vel argentum, vel diversa quædam alia materia, a qua et nomen habet. Cum vero expressam per similitudinem archetypi figuram ; tum et Christum, et Christi ; sed Christum quidem homonyme ; Christi autem, relative : quia exemplum archetypi est exemplum ; sicut et nomen, nominati nomen est. In promptu est e divinis Litteris demonstratio. *Sustulit*, inquit, *Josias oculos suos ad sepulcrum hominis Dei, qui locutus est verba hæc, et dixit : Quis est titulus ille quem video ? Responderuntque ei cives urbis illius : Homo Dei est, qui venit de Juda. Et ait : Dimittite eum, nemo commoveat ossa ejus*[14]. Sentisne quid Scriptura dicat, hominem Dei titulum ipsum appellavit, sive sepulcrum, a corpore quod in eo jacebat, monumenti fabricam nuncupans. Quanto magis de imagine prototypum appellandum ? Et iterum Dominus ad Moysen : *Fac mihi duos Cherubim aureos*[15], non imagines Cherubim. Vide ergo quemadmodum et hoc loco exemplum proprii nomine per homonymiam appelletur ; ac desine stulta moliri, et contra rationem ratiocinari.

ΙΒ'. Πῶς φῄς, Ἐν τῇ εἰκόνι, τοῦ Χριστοῦ ἡ θεότης ;

XII. HÆR. Quo pacto censes in imagine esse

[14] IV Reg. XXIII, 17, 18. [15] Exod. XXV, 18.

(4) Καὶ οὐ τὰ δύο : in Regio codice abest interrogationis nota, tanquam dicat, *certe quidem non sunt duo.*

(*b*) Hom. 20, in XL Martyres.

Digitized by Google

divinitatem? physice? quandoquidem simul adoratur, an non? Et quidem si in ea est, sequitur circumscriptio. Si non est, adorare impium est. Non enim quod dicitur, sed quod non est, adoratur. Christi autem caro cum divinitate semper adoratur, quia inseparabiliter cum ea conjuncta est; non item imago.

ORTH. In iisdem absurdis versaris. Nam cum minime unum sint archetypum et imago, quia illud veritas est, hæc umbra; quid tanquam sapiens argutaris? In Dominico enim corpore ob naturalem connexionem divinitas conjunctim adoratur et glorificatur, licet caro circumscriptionem subeat. Quomodo enim non subeat? cum et tangi, et apprehendi, et cerni possit, et nullo modo incomprehensibilis naturæ propter unionem proprietates suscipiat: quoniam, ut dictum est, caro etiam ipsa passa est, impassibili substantia neutiquam una patiente. In imagine vero, haudquaquam. Ubi enim ne ipsius quidem, quæ exprimitur, carnis adest natura, sed tantummodo relatio; multo minus dixeris incircumscriptam esse divinitatem; quæ eatenus et inest et adoratur in imagine, quatenus in ea velut in umbra unitæ sibi carnis exsistit. Quis enim est locus, ubi divinitas non sit, in ratione præditis, eaque carentibus; in animatis et inanimis? sed ex analogia suscipientium naturarum, plus, minusve. Sic et in imagine adesse divinitatem qui dixerit, a congruo non aberrabit. Inest siquidem etiam in figura crucis, aliisque divinis donariis; at non physica unione; nec enim caro quæ deificata est: sed relativa participatione, quia gratia et honore participant.

XIII. HÆR. Quid est quod aiunt, bonum non esse, si ostendatur imago, et non adoretur? quin potius utile est; tum quod ex æquo per auditum ad res ipsas recurratur, earumque memoria revocetur; tum quod vitanda sit humi repens materialis pictura. *Spiritus enim est Deus; et eos, qui adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare* [16], ut scriptum est.

ORTH. Si æqualem auditui aspectus vim esse confiteris, quod sane verum est, suscipe quod æquivalet; meneatque sacrum Evangelium in solo auditu sine adoratione, quamvis colendum sit. Quod si hoc fatuum est, cur non etiam prius alterum? æqualia enim esse judicasti; aut quomodo non adorandum utrumque, sed idem secum pugnans utilitate atque damno? atque ita sive in imagine sive in Evangelio, sive in cruce, sive in alia quavis re consecrata, in spiritu et veritate adorari Deus videtur; subductis per mentis in Deum erectionem materiis. Neque enim in eis mens constiterit, quia nec in illis confidit; qui idololatrarum error est: sed per eas ad prototypa conscendit, sicut orthodoxorum fides docet.

XIV. HÆR. Oportetne, inquiunt, litteras ado-

A φυσικῶς; ἐπεὶ συμπροσκυνεῖται· ἢ οὔ; καὶ εἰ μὲν ἐν αὐτῇ, ἡ περιγραφή· εἰ δὲ μή, τὸ προσκυνεῖν ἀσεβές· οὐ γὰρ ὃ λέγεται, ἀλλ' ὃ μή ἔστι προσκυνεῖται. Χριστοῦ δὲ ἡ σὰρξ ἀεὶ τῇ θεότητι συμπροσκυνεῖται, ὅτι συνήνωται ἀδιασπάστως· ἀλλ' οὐχ ἡ εἰκών.

Ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀτοπημάτων εἶ. Οὐκ ὄντος γὰρ ἑνὸς ἀρχετύπου τε καὶ εἰκόνος, ὅτι τὸ μὲν ἀλήθεια, τὸ δὲ σκιά· τί ὡς σοφόν σου τὸ ἐπιχείρημα; Ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ Κυριακοῦ σώματος τῇ φυσικῇ συναφείᾳ ἡ θεότης συναπτικῶς καὶ προσκυνεῖται καὶ δοξάζεται, καίπερ τῆς σαρκὸς περιγραφῇ ὑποπιπτούσης. Πῶς γὰρ οὔ, ἁπτῆς καὶ ληπτῆς καὶ ὁρατῆς ὑπαρχούσης, καὶ οὐδαμῶς τῆς ἀπεριλήπτου φύσεως διὰ B τὴν ἕνωσιν ὑφισταμένης τὰ ἀνοίκεια; ἐπεί, ὡς εἴρηται, καὶ πέπονθεν ἡ σὰρξ μὴ συμπεπονθυίας τῆς ἀπαθοῦς οὐσίας. Ἐπὶ δὲ τῆς εἰκόνος, οὐδαμῶς. Ὅπου γὰρ οὐδὲ αὐτῆς τῆς ἀναστηλωθείσης σαρκὸς ἡ φύσις πάρεστιν, ἀλλ' ἢ μόνον ἡ σχέσις, πολλοῦ γε ἂν εἴποις τὴν ἀπερίγραπτον (5) θεότητα, ἣ τοσοῦτον καὶ ἔνεστι καὶ προσκυνεῖται ἐν τῇ εἰκόνι, ὅσῳπερ ἐν σκιᾷ τῆς ἑνωθείσης αὐτῇ σαρκὸς ὑπάρχει. Ποῦ γάρ ἐστιν, οὗ οὐκ ἔστιν ἡ θεότης, ἔν τε λογικοῖς καὶ ἀλόγοις· ἐν ἐμψύχοις καὶ ἀψύχοις; ἀλλὰ κατὰ ἀναλογίας τῶν ὑποδεχομένων φύσεων πρὸς τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον. Οὕτω καὶ ἐν εἰκόνι εἶναι τὴν θεότητα εἰπών τις οὐκ ἂν ἁμάρτῃ τοῦ δέοντος· ἐπεὶ καὶ ἐπὶ τύπου σταυροῦ τῶν τε ἄλλων θείων ἀναθη- C μάτων, ἀλλ' οὐ φυσικῇ ἑνώσει· οὐ γὰρ σὰρξ ἡ θεωθεῖσα· σχετικῇ δὲ μεταλήψει, ὅτι χάριτι καὶ τιμῇ τὰ μετέχοντα.

ΙΓ'. Καὶ τί φασίν· Οὐκ ἐσθλὸν δεδεῖχθαι τὴν εἰκόνα καὶ μὴ προσκυνεῖσθαι; λυσιτελὲς γὰρ μᾶλλον τὸ μὲν διὰ τῆς ἐξ ἴσου ἀκοῆς πρὸς τὰ πράγματα ἀναδρομήν τε καὶ ἀνάμνησιν· τὸ δὲ διὰ τὸ φυγεῖν τὸ χαμερπὲς τῆς ὑλογραφίας· *Πνεῦμα γὰρ ὁ Θεὸς καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν*, ὁ λόγος.

Εἰ ἴσην ἀκοῆς τὴν δι' ὄψεως ἐνάργειαν ὁμολογεῖς, ὅπερ ἀληθὲς, δέξαιο τὸ ἰσόῤῥοπον· καὶ μενάτω τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον ἐπὶ μόνης τῆς ἀκοῆς, μὴ προσκυνούμενον, καίπερ ὂν σεπτόν. Ἀλλ' εἰ D τοῦτο ἠλίθιον, πῶς οὐ τὸ πρότερον; ἐξ ἴσου γάρ σοι κέκριται· ἢ πῶς οὐ προσκυνητὸν ἑκάτερον, ἀλλ' αὐτὸ ἑαυτῷ μαχόμενον διὰ τῆς ὠφελείας τε καὶ βλάβης; Καὶ οὕτω κἂν ἐν εἰκόνι, κἂν ἐν Εὐαγγελίῳ, κἂν ἐν σταυρῷ, κἂν ἐπ' ἄλλῳ τινὶ τῶν ἀφιερωθέντων, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ Θεὸς προσκυνούμενος φαίνεται· ὑπεξαιρουμένων τῶν ὑλῶν διὰ τῆς τοῦ νοῦ ἐπὶ Θεὸν ἀνανήξεως. Οὐ γάρ τοι πρὸς αὐτὰς ἐναπομένοι ἄν, ὅτι μηδὲ πέποιθεν, ὡς ἡ τῶν εἰδωλολατρούντων πλάνη· δι' αὐτῶν τε ἐπὶ τὰ πρωτότυπα ἄνεισιν, ὡς ἡ τῶν ὀρθοδόξων πίστις.

ΙΔ'. Τὸ γράμμα προσκυνητέον, φασὶν, ἢ τὴν εἰ-

[16] Joan. IV, 24.

(5) Ἀπερίγραπτον (θεότητα) in ms. cod. περιγραπτὸν, *circumscriptam*, quod potius videtur exigere loci sententia.

Digitized by Google

κόνα, ἧς ἡ κλῆσις ἐπιγέγραπται; καὶ πάντως θάτερον; καὶ οὐ τὰ δύο; καὶ ποῖον;

A rare, an imaginem, cujus nomen inscriptum est? atque horum alterum omnino, et non duo? et qualenam?

Ὅμοιόν τι ἐρωτᾷν ἐστιν, ὡς εἰ προσκυνεῖν δέον τὸ Εὐαγγέλιον, ἢ τὴν ἐπ' αὐτῷ κλῆσιν; τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ, ἢ τὸ ἐπ' αὐτῷ γράμμα; προσθείην δ' ἂν καὶ ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς, τὸν δεῖνα, ἢ τοῦδε τὸ ὄνομα· Παύλου τυχὸν καὶ Πέτρου, καὶ ἑκάστου τῶν ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἶδος ἀτόμων. Καὶ πῶς οὐκ ἀνόητον, ἵνα μὴ εἴπω γελοῖον; καὶ τί γάρ ἐστι τῶν κατ' ὀφθαλμοὺς ἡμῶν ἀκατονόμαστον; καὶ πῶς διασχισθήσεται τῇ δόξῃ τῆς οἰκείας προσηγορίας τὸ ὀνομασθὲν, ἵνα ἐν θατέρῳ θήσωμεν τὴν προσκύνησιν, τοῦ ἑτέρου ἀποστεροῦντες; Τῶν γὰρ πρός τι ταῦτα· τὸ γὰρ ὄνομα, ὀνομαζομένου ὄνομα, καὶ οἷόν τις φυσικὴ εἰκὼν τοῦ καθ' οὗπερ λέγεται, πέφυκεν· ἐν οἷς οὐ διέσχισται ἡ κατὰ προσκύνησιν ἑνότης.

ORTH. Perinde est hoc rogare, ac si quæras, utrum adorandum sit Evangelium, an ejus nomen? utrum figura crucis, an quod in eo scriptum est. Addam et de hominibus, utrum hunc, an ejus nomen, Pauli forsitan et Petri, et singulorum sub ea specie individuorum. Quomodo autem id stultum non sit, ne dicam ridiculum? Quid enim est in iis, quæ oculis videmus, quod nomine careat? aut quomodo gloria a proprio vocabulo distinguatur quod nomen habet, ita ut alteri adorationem tribuamus, alteri detrahentes? Ilæc enim relativa sunt. Nomen quippe nominati est nomen, et veluti B naturalis quædam ejus de quo dicitur, imago; in quibus adorationis unitas divisa non est.

ΙΕ'. Τὸν σταυρὸν προσκυνητέον πρότερον, ἢ τὴν εἰκόνα; ἐπ' ἴσης ἢ κατὰ τὸ ἧττον;

XV. HÆR. Potiusne adoranda est crux, quam imago? ex æquo, an minus?

Φυσικῆς ἀκολουθίας οὔσης ἐν τοῖς πράγμασι, περιττολογεῖν μοι δοκεῖς. Εἰ μὲν γὰρ ὁ σταυρὸς ἐπὶ τοῦ ἀρχετύπου ληπτέος, πῶς οὐχί; ἐν αὐτῷ γὰρ πέπονθεν ὁ ἀπαθὴς Λόγος οὗ ἡ δύναμις τοσαύτη, ὡς κἂν τῇ σκιᾷ φλέγεσθαι τὸ δαιμόνιον φῦλον, καὶ πόρρω ἐκ τῶν ἐσφραγισμένων ἀποδιδράσκειν. Εἰ δὲ ἐπὶ τοῦ τύπου, οὐ συνετόν. Ὅσον γὰρ τὰ αἴτια διαφέρει, τοσοῦτον καὶ τὰ αἰτιατὰ προτετίμηται· ἐπεὶ καὶ πᾶν τὸ παραλαμβανόμενον διά τινα χρείαν, ἐνδεέστερόν ἐστι κατὰ τιμὴν, οὗ ἕνεκεν εἴληπται· ὥσπερ καὶ σταυρὸς Χριστοῦ· πρότερον γὰρ κατάρας ὄργανον ὢν, ὕστερον ἡγίασται, παραληφθεὶς εἰς χρείαν τοῦ θείου πάθους.

ORTH. Cum in rebus ipsis sit naturalis consecutio, frustra loqui mihi videris. Etenim si crux pro archetypo sumatur, quidni? in ea siquidem passum est Verbum impassibile; cujus tanta est virtus, ut ab umbra ipsa dæmonum turba exuratur, et a signatis procul aufugiat. Si vero pro figura, consultum non est. Quanto enim præstantiores sunt causæ, tanto et quæ ex causis orta sunt honore præcellunt, quandoquidem et omne quod utilitatis alicujus gratia sumitur, honore inferius est eo cujus causa usurpatur: sicut et crux Christi, C quæ cum exsecrationis instrumentum prius esset, postea sanctificata fuit, cum ad divinæ passionis usum assumpta est.

ΙϚ'. Οὐδὲν, φασὶ, τὸ διάφορον εἰδώλου τε καὶ εἰκόνος· ταὐτὸν γὰρ κατὰ τὴν σημασίαν· ὅτι τὸ μὲν *εἶδος* διόλου· οὐ γάρ τοι τὸ κύριον αὐτὸ, τὸ ὁρώμενον· τὸ δὲ *ἐοικὸς*, κατὰ τὸ σημαινόμενον τοῦ ὁμοίου. Τὸ δ' ὅμοιον οὐκ ἄλλο τι, ἀλλ' ὃ μὴ ἔστι τὸ πρωτότυπον· καὶ οὕτως εἴδωλον, καὶ οὕτως εἰκών. Εἷς ταὐτὸν γὰρ ἀμφότερα φέρει τὴν σημασίαν. Εἴδωλον δὲ προσκυνεῖν, ἐν τῷ δῆθεν προσκυνεῖν τὸν Χριστὸν διὰ περιγραφῆς, ἀσεβές. Ἀπείρηται γὰρ πάντῃ τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας.

XVI. HÆR. Nullum, aiunt, discrimen esse idoli et imaginis: idem enim esse secundum significationem; quia illi quidem nomen dedit εἶδος, id est forma, seu species in universum; nec enim proprium ipsum est, quod cernitur; huic vero ἐοικός, quatenus simile significat. Simile autem aliud non est, quam quod non est prototypum: atque ita idolum, ita et imago. Eodem enim ambo significationem dirigunt. Idolum porro adorare, dum scilicet adoratur Christus per picturæ descriptionem, impium est: vetitum enim usquequaque D est verbo veritatis.

Ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐννοίας τοῦ τὰ ὁμοιώματα μὴ εἶναι τὸ Θεῖον, ἀλλὰ σφετερίζεσθαι ἐν ἑαυτοῖς τὴν ἀλήθειαν, οὐδὲν τὸ διάφορον· ὅτι καὶ ἐπ' ἴσης ἀποτρόπαιον παρὰ τῇ θείᾳ Γραφῇ, οὐ μόνον τοῦ εἰδώλου τὸ εἰκόνισμα, ἀλλὰ καὶ ἡ στήλη, καὶ τὸ ὁμοίωμα, καὶ εἴ τι ἕτερον. *Οὐ ποιήσετε γὰρ ὑμῖν ἑαυτοῖς*, φησὶ, *χειροποίητα, οὐδὲ γλυπτὰ, οὐδὲ στήλην ἀναστήσετε ὑμῖν· οὐδὲ λίθον σκοπὸν στήσετε ἐν τῇ γῇ ὑμῶν προσκυνῆσαι αὐτόν· ἐγὼ γάρ εἰμι Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν.* Καὶ ἀλλοθί που· *Μὴ εἰκόνα ἐποίησε τέκτων, ἢ χρυσοχόος χωνεύσας χρυσίον περιεχρύσωσεν αὐτὸν, ἢ ὁμοίωμα κατεσκεύασεν αὐτόν;* Ἀμφοτέρωθεν γὰρ τῆς εἰδωλο-

ORTH. Ex eodem sensu, quod scilicet simulacra non sint Deus, sed in seipsis veritatem sibi vindicent, nullum est discrimen; quia ex æquo in sacris Litteris interdicitur, non solum imago, sicut idolum, verum etiam et titulus, et simulacrum, et si quod aliud est. *Non facietis*, inquit, *vobis idolum et sculptile, nec titulos erigetis, nec insignem lapidem ponetis in terra vestra ut adoretis eum; ego enim sum Dominus Deus vester* [17]. Et alio quodam loco: *Nunquid imaginem fecit faber? aut aurifex fundens aurum circumauravit eum, aut simulacrum apparavit eum* [18]? Utrinque enim idololatriæ est periculum: non tamen eo quod olim a Deo juxta

[17] Levit. xxvi, 1. [18] Isa. xl, 19.

Digitized by Google

naturæ infinitæ similitudinem reprehendebatur vox imaginis, ideo nobis usurpanda non est, perinde ac cæteræ ejusdem ordinis. Quin potius utamur ad corporis Christi figuram voce imaginis, quandoquidem initio in mundi opificio, cum de hominis creatione sermo esset, et illa ipsa designaretur; *Faciamus*, ait, *hominem ad imaginem et similitudinem nostram* [19]; et iterum juxta divinam interrogationem : *Cujus est imago hæc* [20]? quia hinc consentanea est usurpatio : per catachresin vero, characteris et simulacri ; idoli autem nulla prorsus ratione, quamvis eodem tendat significatio. Assignatum enim est priscis creaturarum cultoribus, et si qui nunc sint, a quibus natura, et gloria, et potentia indivisa Trinitas non adoretur, Verbique incarnatio non credatur. Dii vero, qui cœlum non fecerunt, ex ligno et lapide, et alia omni materia conflati, qui divisi sunt inter se pugnantesque, non solum natura, sed etiam voluntate, et gloria, et cultu, pereant [21], sicut scriptum est. Et proferent nobis, tanquam inde constricti Dominæ imaginem, et alias sanctorum omnium.

XVII. HÆR. Negant oportere imagines exprimere, et adorare : quid ita ? quia honori non est, inquiunt, iis qui cœlestem gloriam sortiti sunt, materialibus figuris effingi : potiusque maneat quæ verbis fit tituli inscriptio, quam quæ in tabulis ; præferenda enim est, quia utilior.

ORTH. Hæc eadem etiam de Christo dicent ; et manifesta est refutatio, ne eadem repetamus. Æqualis enim cum visu est auditus ; nec fieri potest quin duo sint. Qui enim unum tollit, simul et alterum plane tollet; ac vicissim recte se habet, ut qui unum commendat, alterum commendet, nisi desipimus.

XVIII. HÆR. At non continuo adorandus est, quisquis per imaginem repræsentatur, hic nimirum aut ille; iique obscuri fortasse ac minime laudandi.

ORTH. Verum hic colendi sunt et gloriosi ; quippe qui per sanguinem martyrii, aut vitæ sanctimoniam venerationem adepti sunt.

XIX. HÆR. Hinc multiplex, aiunt, exsistet adoratio. Unica autem est adoratio, et non multæ.

ORTH. Latriæ scilicet una est eaque in Deo solo ; in aliis autem aliæ. Nam et reges et principes a nobis adorantur, domini a servis, patres a liberis ; sed non sicut dii; et quamvis unius formæ sit adoratio, at non unius formæ intelligentia : homines enim sunt, honorisque duntaxat cultus illis impenditur, aut propter legem, aut propter metum, aut propter affectum. Quare qui adorationis discrimen nosti, qua per effigies prototypa adorantur ; tribue hanc quidem ut propriam, proprie et privatim soli deitati ; reliquas vero secundum analogiam eorum, quorum sunt exempla,

A λατρείας τὸ ἐπικίνδυνον· οὐ μὴν ἐπειδὴ πάλαι πρὸς Θεοῦ κατὰ φύσιν ἄπειρον ὁμοίωσιν, κατηγορεῖτο ἡ τῆς εἰκόνος φωνὴ, ἀπαράληπτος ἡμῖν, ὥσπερ καὶ τὰ σύστοιχα. Χρώμεθα δὲ μᾶλλον ἐπὶ τῷ τοῦ Χριστοῦ σωματοειδεῖ χαρακτῆρι τῇ τῆς εἰκόνος φωνῇ· ὡς ἐν ἀρχῇ ἐν τῇ κοσμοποιΐᾳ κατὰ τὴν διάπλασιν τοῦ ἀνθρώπου, ταύτης προσημανθείσης. *Ποιήσωμεν* γὰρ, φησὶ, *ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ ὁμοίωσιν.* Καὶ αὐτίκα κατὰ τὴν θεόλεκτον ἐρώτησιν· *Τίνος ἡ εἰκὼν αὕτη;* ὡς εἰκότως ἐντεῦθεν ἡ παράληψις· καταχρήσει δὲ χαρακτῆρος καὶ ὁμοιώματος, εἰδώλου δὲ οὐδαμῇ οὐδαμῶς· εἰ καὶ τῆς αὐτῆς ἐμφερείας ἡ σημασία. Ἀπονενέμηται γὰρ τοῖς πάλαι κτισματολάτραις, καὶ εἴ τις νῦν, οὐχ ἡ ἀμέριστος τῇ φύσει καὶ τῇ δόξῃ καὶ τῷ κράτει Τριὰς

B προσκυνητὴ, οὐδ' αὖ ἡ σάρκωσις τοῦ Λόγου ὁμολογητή. Θεοὶ δὲ, οἳ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν οὐκ ἐποίησαν, ἐκ ξύλου καὶ λίθου καὶ παντοίας ὕλης κατειργασμένοι, μεμερισμένοι τε ἑαυτοῖς καὶ μαχόμενοι οὐ μόνον φύσει, ἀλλὰ καὶ θελήσει καὶ δόξῃ καὶ λατρείᾳ, ἀπολέσθωσαν, ὡς ὁ λόγος. Καὶ προσίσουσιν ἡμῖν ὡς ἐνθάδε εἰρχθέντες τὴν Δεσποινικὴν εἰκόνα, καὶ πᾶσαν ἄλλην ἁγιωτικήν.

ΙΖ'. Οὗ φασι γὰρ δέον ἱστορεῖσθαι καὶ προσκυνεῖσθαι· διατί; Ὅτι μὴ, φασὶ, τιμὴ τοῖς ὑπερκόσμιον εἰληχόσι δόξαν, ὑλικαῖς ἀποτυποῦν μορφοποιΐαις· εἴη δ' ἂν μᾶλλον ἡ διὰ λόγου στηλογραφία, τῆς ἐν πίναξιν ἀξιολογωτέρα, ὅτι καὶ λυσιτελεστέρα.

C Ταῦτα καὶ ἐπὶ Χριστοῦ· καὶ ὁ ἔλεγχος ἐναργὴς, ὡς ἂν μὴ ταυτολογεῖν. Ἴσον γὰρ ὄψεως ἡ ἀκοὴ, καὶ οὐχ οἷόν τε μὴ τὰ δύο εἶναι. Ὁ γὰρ τὸ ἓν ἀναιρῶν, συναναιρήσειε πάντως καὶ τὸ θάτερον· καὶ ἑκατέρωθεν ἔχοι ἂν καλῶς πάντα τὸν σεμνυνόμενον ἀποσεμνύνεσθαι, εἰ μὴ ἀφρονεύομεν.

ΙΗ'. Ἀλλ' οὐ πᾶς, φησὶ, καὶ προσκυνητὸς ὁ εἰκονιζόμενος· ὁ δεῖνα γὰρ καὶ ὁ δεῖνα· καὶ τυχὸν ἀκλεεῖς, καὶ οὐκ ἐπαινετοί.

Ἀλλ' ἐνταῦθα σεβαστοὶ καὶ δοξαστοὶ, ὅτι δι' αἵματος μαρτυρικοῦ, ἢ βίου ἱεροπρεποῦς τὸ σεπτὸν αὐτοῖς.

ΙΘ'. Εὑρίσκοιτο δ' ἂν ἐντεῦθεν, φασὶ, πολυσχιδὴς ἡ D προσκύνησις. Μία δὲ προσκύνησις, καὶ οὐ πολλαί.

Ἡ λατρευτικὴ τοῦτο, καὶ ἐπὶ Θεοῦ μόνον· ἐπὶ δὲ τῶν ἄλλων αἱ ἄλλαι. Βασιλεῖς τε γὰρ καὶ ἄρχοντες προσκυνοῦνται πρὸς ἡμῶν, δεσπόται πρὸς δούλων, πατέρες πρὸς τέκνων· ἀλλ' οὐχ ὡς Θεοί· καίπερ ἰσοτύπου οὔσης τῆς προσκυνήσεως, ἀλλὰ μὴ τῆς διανοήσεως· ἄνθρωποι γάρ· καὶ κατὰ τιμὴν αὐτοῖς τὸ σέβας, ἢ διὰ νόμον, ἢ διὰ φόβον, ἢ διὰ πόθον. Ὥστε εἰδὼς διαφορὰν προσκυνήσεως, ἐν ᾗ προσκυνοῦνται διὰ τῶν χαρακτήρων τὰ πρωτότυπα, ἀπένειμε τὴν μὲν ὡς κυρίαν κυρίως καὶ μόνον τῇ Θεότητι· τὰς δὲ κατ' ἀναλογίαν ὧν εἰσι τὰ παράγωγα, τῆς Θεοτόκου ὡς Θεοτόκου, τῶν ἁγίων ὡς ἁγίων.

[19] Gen. I, 26. [20] Matth. XXII, 20. [21] Jerem. X, 11.

Digitized by Google

Βίβλοι γάρ εἰσιν ἱεραὶ, προκείμεναι κατ' ὄψιν ἐν πάσαις ταῖς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις, παντὶ ὀφθαλμῷ ἀνθρώπου, ὡς ἀκοῇ, αἱ διὰ λόγου· καὶ ὁμοίως προσκυνηταὶ, ὅτι καὶ ἰσοδύναμοι· ἢ τάχα καὶ προύχουσαι κατὰ τὸ κυριώτερον τῆς αἰσθήσεως αἱ δι' ὄψεως. Ποῦ δ' αὖ θήσομεν τὸ κεκρατηκὸς ἔθος ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τοῦ δεῦρο, ὡς ἐξ ἅπαντος θείου ναοῦ καὶ ἱερῶν ἀναθημάτων ἔστι διαγνῶναι; Ἠσέβησεν ἄρα ὁ χορὸς τῶν θεοφόρων; εἰδωλολάτρησεν ἡ ἀμώμητος Ἐκκλησία; Καὶ πότε τῶν εἰδώλων καθαρθήσεται, καὶ διὰ τίνος; Ἀντιχρίστου δηλονότι ἡ ἔνστασις. Καὶ πῶς μετακινηθήσεται τὸ πάλαι ἐκδεδομένον παρακολούθημα τῶν ἀρχαίων ἐθνῶν καὶ παραδόσεων; κρατεῖσθαι ἐμπεδούντων ἡμᾶς τῶν θεσπεσίων Πατέρων, εἰ καὶ παρέλκον τοῦτο, πρὸς τὴν λογικὴν ἀπόδειξιν· φασὶ γάρ, Τὸ ἁπλοῦν τῆς πίστεως ἰσχυρότερον ἔστω τῶν λογικῶν ἀποδείξεων. Καὶ ἀλλαχοῦ· Τὰ παλαιὰ ἔθη κρατείτω. Ἢ πῶς τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν ἀποκαλέσας εἰδωλεῖον, διὰ τῆς εἰκονικῆς ἀναστηλώσεως, ὦ σὺ τολμηρὲ, οὐ τῆς πασῶν αἱρέσεων ἐνεργείας ἀποτέλεσμα εἶης; Στῆθι πόρρωθεν μετὰ τῆς ἐναντίας μερίδος· εἰ μὴ μεταγνοίης, φωνῆς ἀκούων μόνης λιθοβολούσης σε μὴ θίγειν τῷ ὄρει τῆς Ἐκκλησίας, ὡς θῆρα αἱρετικόν.

Deiparæ ut Deiparæ, sanctorum ut sanctorum. Codices enim sacri sunt, sub aspectum positi in omnibus Ecclesiis, omni hominis oculo, sicut auribus, qui verbis constant; parique modo adorandi sunt, quia eamdem vim habent, aut fortasse etiam præstant, juxta sensus excellentiam, qui visum afficiunt. Quo autem loco censebimus consuetudinem quæ ab initio huc usque invaluit, sicut ex omnibus Dei templis sacrisque donariis intelligi placet? Impie igitur egit sanctorum cœtus? Idololatra fuit labis expers Ecclesia? Et quandonam ab idolis purgabitur, et per quem? Antichristi procul dubio hæc contentio. Et quomodo subverteretur inveterata priscarum consuetudinum traditionumque continuatio? obdurare nos jubentibus divinis Patribus (tametsi supervacaneum sit) etiam adversus logicam demonstrationem. Sic enim aiunt: Fidei simplicitas validior esto logicis ratiocinationibus. Et alibi, Antiquæ consuetudines vim obtineant. Aut quomodo tu, qui Dei Ecclesiam propter imaginum erectionem idolium appellasti, o audacule, ex omnium hæresum colluvione ortus non videare? Procul ergo absiste cum factione contraria; nisi forte resipiscas, vocem audiens tanquam saxo te ferientem, et montem Ecclesiæ, ceu hæreticam belluam, contigere vetantem.

Κ'. Εἴ τις τοίνυν οὐχ ὁμολογεῖ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα, σαρκὶ περιγράφεσθαι, κατὰ τὴν θείαν φύσιν μένοντα ἀνεπίγραπτον, αἱρετικός ἐστιν.

Εἴ τις διὰ τοῦ περιγράφεσθαι τὴν τοῦ Λόγου σάρκα, συμπεριγράφεσθαι φιλονεικοίη τὴν θεότητα, οὐκ ἀπονέμων ἑκάτερα ἐν τῇ μιᾷ ὑποστάσει κατὰ φυσικὴν ἰδιότητα, ὡς μὴ ἀναιροῦντος ἑκατέρου ἑκάτερον ἐν τῇ ἀδιασπάστῳ ἑνώσει· αἱρετικός ἐστιν.

Εἴ τις τὴν περιγραφὴν τῆς σωματοειδοῦς θέας τοῦ Λόγου, μὴ ὀνομάζει εἰκόνα Χριστοῦ, ἢ Χριστὸν ὁμωνύμως, ἀλλ' εἴδωλον πλάνης ἀποκαλοίη, αἱρετικός ἐστιν.

Εἴ τις τὴν κατὰ τὴν εἰκόνα σχετικὴν προσκύνησιν τοῦ Χριστοῦ, εἰδώλων προσκύνησιν τολμηρῶς ἀποφαίνοι, καὶ οὐκ αὐτοῦ Χριστοῦ μὴ σχιζομένης τῆς δόξης τοῦ πρωτοτύπου ἐν τῷ παραγώγῳ κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον, αἱρετικός ἐστιν.

Εἴ τις ἐν τῇ τῆς εἰκόνος τοῦ Χριστοῦ δείξει μόνον ἀρκεῖσθαι λέγοι, μήτε τιμῶν μήτε ἀτιμάζων, ἀπαναινόμενος ἤδη τὴν κατὰ τιμὴν σχετικὴν προσκύνησιν, αἱρετικός ἐστιν.

Εἴ τις τὰς κατὰ τῶν εἰδώλων Γραφικὰς ἀπαγορεύσεις περιάγοι καὶ περιάπτοι τῇ ἱερᾷ τοῦ Χριστοῦ εἰκόνι, ὡς ἐντεῦθεν εἰδωλεῖον ἀποκαλεῖν τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, αἱρετικός ἐστιν.

Εἴ τις προσκυνῶν τὴν εἰκόνα Χριστοῦ, ἐν αὐτῇ φυσικῶς τὴν θεότητα προσκυνεῖσθαι λέγοι, ἀλλὰ μὴ καθ' ὅσον ἐστὶ σκιὰ τῆς ἐνωθείσης αὐτῇ σαρκὸς, ἐπεὶ καὶ πανταχοῦ τὸ Θεῖον, αἱρετικός ἐστιν.

Εἴ τις τὴν διὰ τῶν σεπτῶν εἰκόνων ἐπὶ τὰ πρωτότυπα ἀναγωγὴν τοῖς χαμαιπετέσιν ἀπονέμοι, ὡς

XX. Si quis ergo non confitetur Dominum nostrum Jesum Christum, qui in carne venit, carne circumscribi, in divina natura incircumscriptum manentem, hæreticus est.

Si quis eo quod Verbi caro circumscribatur, circumscribi simul divinitatem contendat, non distinguens utraque in una hypostasi, juxta naturalem proprietatem, qua alterum ab altero in unione inseparabili non tollitur, hæreticus est.

Si quis corporeæ Verbi formæ circumscriptionem, non appellat Christi imaginem, aut Christum homonyme, sed idolum erroris vocitet, hæreticus est.

Si quis relativam in imagine adorationem Christi, idolorum adorationem temere nuncupet, et non ipsius Christi, cum prototypi gloria, Basilio magno teste, in exemplo non dividatur, hæreticus est.

Si quis, dum imago Christi ostenditur, sibi satis esse dicat, si nec honore, nec probro afficiat, is ut relativam honoris adorationem jam respuens, hæreticus est.

Si quis Scripturæ adversus idola inhibitiones traducat, et sacræ Christi imagini adaptet, ita ut idolium Christi Ecclesiam propterea vocet, hæreticus est.

Si quis imaginem Christi adorans, divinitatem in illa physice adorari dicat, et non quatenus unitæ ipsi carnis umbra est, cum etiam ubique sit Deus, hæreticus est.

Si quis anagogen seu evectionem quæ per venerandas imagines fit ad prototypa, humi repenti-

Digitized by Google

bus deputet, quasi sine illis ex auditu scilicet ad archetypi contemplationem subvehatur, nec parem cum verborum historia, sicut magnus Basilius, tacitæ per picturam imitationi vim tribuat, hæreticus est.

Si quis non dicat imaginem Christi, perinde ac figuram crucis, in omni loco et insculpi, et populo Dei ad salutem ostendi, hæreticus est.

Si quis imagini Deiparæ, et omnium sanctorum congruentem adorationem non impertiat, Deiparæ ut Deiparæ, sanctorum ut sanctorum, juxta discrimen adorationis Matris Dei, et conservorum, sed idolicum inventum esse dicat, salutare ornamentum Ecclesiæ, hæreticus est.

Si quis ad cæteras hæreses non annumeret eam, quæ adversus colendas imagines insanit, ut quæ a Deo non minus separet, sed indifferentem illorum communicationem esse dicat, hæreticus est.

Si quis imaginis Christi honorem ultra modum evehens, dicat se ad illam non accedere (non enim sibi prodesse) nisi prius ab omni peccato perpurgatus fuerit, stultus est.

ἄνευ αὐτῶν δῆθεν ἐξ ἀκοῆς ἀναγόμενος ἐπὶ τὴν ἀρχέτυπον αὐτοψίαν· καὶ μὴ τὸ ἴσον τῇ λογικῇ ἱστορίᾳ δίδοι τὴν γραφικὴν διὰ σιωπῆς ἀναμίμνησιν, ὡς ὁ μέγας Βασίλειος, αἱρετικός ἐστιν.

Εἴ τις οὐ λέγοι τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ἐπίσης τῷ τύπῳ τοῦ σταυροῦ ἐν παντὶ τόπῳ καὶ ἐγγράφεσθαι καὶ ἐμφανίζεσθαι εἰς σωτηρίαν τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ, αἱρετικός ἐστιν.

Εἴ τις τῇ εἰκόνι τῆς Θεοτόκου, καὶ πάντων τῶν ἁγίων, μὴ τὴν δέουσαν προσκύνησιν ἀπονέμοι, τῆς Θεοτόκου ὡς Θεοτόκου, τῶν ἁγίων ὡς ἁγίων, κατὰ τὸ διάφορον τῆς προσκυνήσεως Μητρὸς Θεοῦ καὶ ὁμοδούλων, ἀλλ' εἰδωλικὴν ἐπίνοιαν φαίη εἶναι τὸν σωτήριον κόσμον τῆς Ἐκκλησίας, αἱρετικός ἐστιν.

Εἴ τις μὴ συντάττοι ταῖς λοιπαῖς αἱρέσεσι τὴν κατὰ τῶν σεπτῶν εἰκόνων λυττήσασαν, ὡς χωρίζουσαν Θεοῦ ἐπ' ἴσης, ἀλλὰ ἀδιάφορον εἶναι λέγοι τὴν πρὸς αὐτοὺς κοινωνίαν, αἱρετικός ἐστιν.

Εἴ τις ὑπερτείνων τὴν τιμὴν τῆς Χριστοῦ εἰκόνος, λέγοι μὴ πρὸς αὐτὴν ἰέναι· μηδὲ γὰρ ὠφελεῖσθαι, εἰ μὴ προκαθαρθείη πάσης ἁμαρτίας, ἄλογός ἐστιν.

ΑΝΤΙΡΡΗΤΙΚΟΣ Β΄.

ANTIRRHETICUS II.

Veritatis oratio hujusmodi cum sit, naturaque immobilis, nec sententiarum divortiis, nec temporum mutationibus subjici solet; semper enim eadem sentit, eadem profitetur; quippe quæ ab omni detractione vel adjectione immunis est. At fabula mendacii, tanquam multiplex et innumeris opinionibus fecunda, ex alio in aliud facile desiliens, nunc quidem hoc præ se fert, nunc alterum contra sectatur, nec in eodem unquam gradu pedem figit, crebris mutationum, conversionumque motibus exposita. Qualis nunc etiam est Iconomachorum latratus, qui Domini nostri Jesu Christi imaginem, alias erroris idolum vocitant, alias id minime dicunt; sed picturam rem bonam esse aiunt, eamque narrationis et commemorationis vim habere, non tamen adorationis: ideoque in excelsis et editis locis illam collocant, veriti ne ad humiliora forte depressa, adorationisque occasionem nacta, idololatriæ ipsis causam præbeat. Quorum quis sapientiam non admiretur, quæ non intelligat in eo ipso quod humilem ejus situm, adorationemque reformidant, idolicæ professionis suspicionem inesse? cum satis ipsis non sit ad cer-

Ὁ μὲν τῆς ἀληθείας λόγος μονοειδής τις ὢν καὶ ἀκράδαντος τὴν φύσιν, οὔτε γνωμικαῖς διαιρέσεσιν, οὔτε χρονικαῖς ἀλλοιώσεσιν ὑποδάλλεσθαι πέφυκεν· ἀεὶ γάρ ἐστι τὰ αὐτὰ δοξάζων τε καὶ πρεσβεύων· ὡς πάσης ὑφέσεώς τε καὶ προσθέσεως ἐξῃρημένος. Ὁ δὲ τοῦ ψεύδους μῦθος, ἅτε πολυσχιδὴς καὶ μυριόγνωμος τυγχάνων, ἐξ ἄλλων τε εἰς ἄλλα μεταπίπτων, πῇ μὲν τοῦτο πρεσβεύει, πῇ δὲ ἕτερον ἀντιδοξάζει, καὶ ἵσταται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ οὐδαμῇ οὐδαμῶς, τοῖς τῆς ἀλλοιώσεώς τε καὶ τροπῆς πάθεσιν ὑποβαλλόμενος. Καθὰ καὶ ὁ τῶν εἰκονομάχων ὑλακτισμός· ὅτι ποτὲ μὲν τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἴδωλον πλάνης βλασφήμως ἀποκαλοίη, ποτὲ δὲ οὔ φασιν, ἀλλ' ὅτι καλὸν ἡ ἱστορία, ἐξηγήσεως καὶ ἀναμνήσεως λόγον ἔχουσα, οὐ μὴν προσκυνήσεως· καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἐν ὑψηλοῖς χώραν αὐτῇ ἀπονέμουσι, δεδοικότες μή πως ἐν τοῖς χαμηλοτέροις καθιεμένη, καὶ προσκυνήσεως ἀφορμὴν λαμβάνουσα, εἰδωλολατρείας αὐτοῖς εἴη αἴτιον. Ὧν πῶς οὐκ ἄν τις ἀγάσαιτο τὴν σύνεσιν, μὴ συνιοῦσαν, ὅτι αὐτὸ τὸ δεδοικέναι τὴν κατωφερῆ αὐτῆς στάσιν τε καὶ προσκύνησιν, εἰδωλικῆς ἐμφάσεως ἔχειν αἴτιον; οὐκ ἀρκετὸν αὐτοῖς εἰς ἀπλανῆ δόξαν ἡ τῶν

Digitized by Google

ὑποπεζίων ὑφαίρεσις, τῶν ἐφ' ὕψους εἰκονισμάτων ἀναφιεμένων· ὅτι μηδὲ εὑρηρεστηκέναι Θεῷ γέγραπται ἐν ταῖς Βασιλείαις ἄλλον, πλὴν Δαυὶδ καὶ Ἐζεκίου καὶ Ἰωσίου, τῶν ἅμα τοῖς ὑποπεζίοις καὶ τὰ ὑψηλὰ ἀφῃρηκότων. Ὥστε εἴπερ ἔλοιντο ὅσον τὸ κατ' αὐτοὺς τελείως εὑηρεστηκέναι Θεῷ, μᾶλλον δὲ τελείως ἐν τῇ τοιαύτῃ ὑπολήψει ἀσεβεῖν· μὴ ἐᾷν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν ἱερὸν οἶκον, ὃν οὐκ ἀποκοσμήσοιεν, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς θεῖα ἀναθήματα ὄντα ἐξ ἱστοριῶν, ἃ οὐ καταπρήσοιεν. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων εἴρηταί μοι ἱκανῶς, ἐφ' ὅσον ἐφικτὸν τῇ ὀλιγονοίᾳ μου, λελυκότι τὰς ἀλόγους ἐνστάσεις τε καὶ ἀντιθέσεις αὐτῶν. Νῦν δὲ ἐπειδὴ εἰρχθέντες τοῖς ἐλέγχοις, ὁμολογοῦσιν εἰκονίζεσθαι τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, οὐ μὴν προσκυνεῖν δεῖν τὴν ἀναστηλωθεῖσαν αὐτῷ [*cod. Reg.* αὐτοῦ] εἰκόνα· κἀντεῦθεν ἐνταράττειν πειρῶνται τὸν νοῦν τῶν ἁπλουστέρων, ὡς τῇ προσκυνήσει λατρευόντων τῇ κτίσει παρὰ τὸν Κτίσαντα· ἐπὶ τούτῳ μοι σὺν Θεῷ καὶ ὁ παρὼν πενιχρὸς λόγος· κατὰ ἀντιβολὴν δυοῖν προσώπων, ὀρθοδόξου τε, φημὶ, καὶ εἰκονομάχου· πρὸς τὸ εὐσύνοπτον καὶ εὐδιάγνωστον κἀνταῦθα τὴν τῶν λεγομένων δύναμιν εἶναι.

A tam, errorisque vacuam opinionem, humi et ad pedes demissa simulacra tollere, si in sublimi posita relinquantur : quando nec in Regnorum libris alii Deo placuisse leguntur, quam David, Ezechias et Josias, qui una cum depressis excelsa quoque sustulerunt. Quare si Deo pro viribus cumulate placere aut cumulate potius in tali opinione impii esse studerent, nullam sub cœlo sacram ædem omitterent, quam ornatu suo non spoliarent, cujus divina donaria, picturæ alicujus historiam continentia non incenderent. Sed de his satis superque pro ingenii nostri tenuitate jam diximus, absurdasque eorum objectiones et contraria argumenta dissolvimus. Nunc vero quoniam reprehensione nostra constricti, Dominum nostrum Jesum Christum imagine exprimi consentiunt ; negant autem dedicatam ipsi imaginem adorari oportere, simpliciorumque mentes hac ratione conturbare nituntur, quasi eam adorando, creaturæ potius serviant quam Creatori : de ea re mihi exilis hæc disputatio, Deo duce, per duorum orthodoxi nimirum et iconomachi, ut clarior inde illustriorque dictorum vis eluceat, oppositas vices contexetur.

Α'. ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. Ὁμολογεῖς τὸν Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ Πατρὸς σάρκα γεγονότα σαρκὶ περιγράφεσθαι, τῇ τῆς θεότητος φύσει μένοντα ἀπερίγραπτον;

I. ORTHODOXUS. Confiteris Filium et Verbum Patris, postquam caro factum est, carne circumscribi, et juxta divinitatis naturam, incircumscriptum manere ?

ΑΙΡΕΤΙΚΟΣ. Σύμφημι· πῶς γὰρ οὔ; τῶν θεολόγων Πατέρων οὕτω διαγορευόντων· Γρηγορίου μὲν λέγοντος, « Περίγραπτον σώματι, ἀπερίγραπτον πνεύματι· » Ἀθανασίου δέ· « Ἀοράτως μὲν Θεοῦ νοουμένου καὶ ὄντος ἀληθῶς· ὁρατῶς δὲ ἀνθρώπου ψηλαφωμένου καὶ ὑπάρχοντος ἀληθῶς. »

HÆRETICUS. Confiteor : quidni enim? cum theologi Patres ita pronuntient : Gregorio (*c*) quidem : « Circumscriptum corpore, incircumscriptum spiritu affirmante ; » Athanasio vero in hæc verba : « Cum invisibiliter Deus intelligatur, et vere sit? visibiliter homo tangatur, et reipsa exsistat. »

Β'. ΟΡΘ. Τὴν τοιαύτην οὖν περιγραφὴν, ἤτοι εἰκόνα Χριστοῦ, οὐ συνομολογεῖς προσκυνητὴν ὑπάρχειν;

II. ORTH. Hanc ergo circumscriptionem seu imaginem Christi adorandam esse non una confiteris ;

ΑΙΡ. Οὐμενοῦν· ὅτι μηδέ τινι τῶν θεοφόρων τοῦτο εἴρηται. Ἀλλὰ ἀντερωτήσω σε, σὺ δέ μοι ἀποκρίθητι· ποῦ δὴ γέγραπται ἔν τε Παλαιᾷ καὶ Καινῇ Διαθήκῃ προσκυνεῖσθαι εἰκόνα;

HÆR. Haudquaquam, cum sanctorum id nullus dicat. Sed ego te vicissim interrogo, et responde. Quonam in Veteris aut Novi Testamenti loco scriptum est, ut imago adoretur ?

Γ'. ΟΡΘ. Ὅπουπερ γέγραπται προσκυνεῖσθαι τὸ κατ' αὐτὴν πρωτότυπον.

III. ORTH. Ubicunque scriptum est, ejus prototypum adorari.

ΑΙΡ. *Κύριον τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις.* Τοῦτο καὶ γέγραπται. Τούτῳ καὶ προσκυνεῖν προστέτακται· οὔτι που πρωτοτύπῳ, πολλοῦ γε εἰπεῖν εἰκόνι, ὡς σὺ φῄς.

HÆR. *Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies.* Hoc utique scriptum est. Hunc ut adoremus præceptum est ; non ut prototypum, nedum ut imaginem, quod dicis.

Δ'. ΟΡΘ. Ὅτι μηδὲ θεολογία, ὦ βέλτιστε, τὸ προκείμενον, περὶ ἧς οὐκ ἔστιν ἐμφέρεια ἢ κατανόησις ὁμοιώσεως· ἀλλ' οἰκονομία, περὶ ἣν ὁρᾶται τὸ πρωτότυπον καὶ παράγωγον, εἴπερ ὁμολογεῖς σάρκα εἰληφότα καθ' ἡμᾶς γεγονέναι τὸν Λόγον.

IV. ORTH. Non est theologia, vir optime, quod disserimus ; in quam nec mentio, nec suspicio cadit similitudinis ; sed dispensatio, in qua et prototypum cernitur, et exemplum ab eo ductum ; si modo Verbum carne assumpta nostri simile factum esse confiteris.

ΑΙΡ. Τῆς Γραφῆς λεγούσης, *Κύριον τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις·* οὐχ ἅμα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ προσοίσειν ἡμᾶς τὴν προσκύνησιν προστάττει ὁ λόγος;

HÆR. An ergo cum Scriptura dicit : *Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies*, non Patri simul et Filio adorationem reddere jubemur ?

Ε'. ΟΡΘ. Ἀριδήλως· ἀλλ' οὐχ ὡς σάρκα εἰληφότι

V. ORTH. Manifeste ; sed non tanquam carne

(*c*) Epist. 2. *Ad Cledon.* in editis prima est, t. I, p. 738 d.

Digitized by Google

indutum adorare veteres jubebantur : *Deum* enim *nemo vidit unquam* [22], ut sacræ Litteræ docent ; sicut postquam caro factus est ; et intra circumscriptionis cancellos receptus est qui erat incircumscriptus, et sub aspectum tactumque corporis venit, qui nec tangi poterat, nec videri. Adoratur quidem una cum Patre, ut qui æque cum illo Deus est : adoratur rursum et in propria imagine, cujus est prototypum ; ut qui homo sicut nos in omnibus factus est, excepto peccato.

HÆR. De Christo quidem, quod adorandus sit, divina omnis Scriptura clarissime testatur : ait enim : *Et adorent eum omnes angeli Dei* [23]. De prototypo autem et imagine, nullatenus.

VI. ORTH. Cum de Christo scriptum est, « *Et adorent eum omnes angeli Dei,* » quid aliud intelligi licet, quam ut sermo sit de prototypo ? Postquam enim homo factus est, Deus una permanens, cum quilibet homo imaginis suæ sit prototypum, nec reperiri homo queat, cujus exemplum non sit ejus effigies ; proculdubio et Christus item, ut qui in omnibus similis nostri factus est, suæ ipsius imaginis est prototypum, quamvis id conceptis verbis scriptum non sit. Quare cum sciscitabere, ubi scriptum sit, ut adoretur imago Christi, mox audies, illic nimirum ubi Christum ipsum adorari scriptum est ; quia exemplum a prototypo separari non potest.

HÆR. Quinimo cum scriptum non sit, Christum imaginis suæ prototypum esse, recipi sententia non debet, quippe quæ fidei nostræ confessione non comprehenditur.

VII. ORTH. Multa sane quæ iisdem verbis scripta non sunt, quia eumdem cum scriptis sensum habent, a sanctis Patribus usurpata fuerunt. Nam et consubstantialis Patri Filius non in divina Scriptura, sed a Patribus postea declaratus est ; et Spiritus sanctus, Deus ; et Domini parens, Deipara, et alia multa, quæ percensere longum esset : quæ non confitendo, ejurata est vera religio nostra. Tum autem in confessionem recepta sunt, cum ad insurgentium hæresum exstirpationem necessitas postulavit. Quid ergo mirum est, quamvis Christum imaginis suæ prototypum esse scriptum non sit ; nunc tamen tempore ob renatam iconomachorum hæresim efflagitante dictum fuisse, cum veritas ipsa id certissime demonstret ? Nam si propriæ imaginis prototypum non est, ne carnem quidem suscepit, qui extra circumscriptionem divinitatis infinitate permanet. Si vero incarnatus, nostri reipsa similis factus est ; quidni et paria illi cum cæteris hominibus juxta similitudinis consequentiam attribuas ?

HÆR. Quia Christus cum Deus simul et homo sit, nudus non est, quemadmodum unusquisque nostrum : ideo scilicet nec prototypum ipsum imaginis suæ dicere pium est.

[22] Joan. I, 18. [23] Hebr. I, 6.

Α τοῖς πάλαι νενομοθέτηται τοῦτο· *Θεὸν* γὰρ *οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε*, κατὰ τὰ Λόγια· ὡς ἐπειδὴ σὰρξ ἐγένετο καὶ εἴσω περιγραφῆς, ὤφθη ὁ ἀπερίγραπτος· καὶ θέᾳ καὶ ἁφῇ ὑποπέπτωκε σωματοειδεῖ ὁ ἀναφής τε καὶ ἀθέατος. Προσκυνεῖται μὲν ἅμα τῷ Πατρὶ, ὡς ἴσα αὐτῷ Θεὸς ὑπάρχων· προσκυνεῖται δ' αὖ καὶ ἐν τῇ οἰκείᾳ εἰκόνι, ἧς ἐστι πρωτότυπον· ὡς καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπος γεγονὼς κατὰ πάντα πλὴν ἁμαρτίας.

ΑΙΡ. Περὶ μὲν Χριστοῦ ὅτι προσκυνητὸς ἐν πάσῃ τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ σαφέστατα εἴρηται· φησὶ γάρ, *Καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι Θεοῦ* · οὐ μὴν περὶ πρωτοτύπου καὶ εἰκόνος.

Β Ϛ'. ΟΡΘ. Περὶ Χριστοῦ ἡνίκα γέγραπται, « Καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι Θεοῦ · » τί ἄλλο ἐστὶ νοῆσαι, ἢ ὅτι περὶ πρωτοτύπου ὁ λόγος; Ἐπὰν γὰρ ἄνθρωπος ἐγένετο μετὰ τοῦ εἶναι Θεὸς, ἐπειδὴ οὖν πᾶς ἄνθρωπος τῆς ἑαυτοῦ εἰκόνος πρωτότυπόν ἐστι, καὶ οὐκ ἂν εἴη ἄνθρωπος μὴ ἔχων παράγωγον τὸ ἑαυτοῦ ἀπεικόνισμα· δηλονότι καὶ Χριστὸς ὡς κατὰ πάντα ὁμοιωθεὶς ἡμῖν, τῆς ἑαυτοῦ εἰκόνος πρωτότυπόν ἐστι, κἂν τῇ λέξει μὴ γέγραπται. Ὥστε ὁπόταν ἐρωτήσειας, Ποῦ γέγραπται, προσκυνεῖσθαι εἰκόνα Χριστοῦ; τηνικαῦτα ἀκούσειας, ὅτι Ὅπουπερ γέγραπται προσκυνεῖσθαι Χριστόν· εἴπερ ἀχώριστόν ἐστι τοῦ πρωτοτύπου τὸ παράγωγον.

C ΑΙΡ. Ἀλλ' ἡνίκα μὴ γέγραπται εἶναι Χριστὸν πρωτότυπον τῆς ἑαυτοῦ εἰκόνος, ἀπαράδεκτος ὁ λόγος· μὴ παραλαμβανόμενος ἡμῶν τῇ κατὰ πίστιν ὁμολογίᾳ.

Ζ'. ΟΡΘ. Πολλὰ δὴ ἃ οὐ γέγραπται λέξεσιν αὐταῖς, ἰσοδυναμεῖ δὲ τοῖς γεγραμμένοις, τοῖς ἁγίοις Πατράσι κεκήρυκται. Καὶ γὰρ ὁμοούσιος ὢν τῷ Πατρὶ ὁ Υἱὸς, οὐκ ἐν τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ, ἀλλὰ πρὸς τῶν Πατέρων ὕστερον τετράνωται· ὥσπερ καὶ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· καὶ Θεοτόκος ἡ Κυριοτόκος, ἄλλα τε ἄττα μακρόν ἐστιν ἀπαριθμεῖν· ὧν μὴ ὁμολογουμένων, ἐξήρνηται ἡ ἀληθινὴ λατρεία ἡμῶν. Τότε δὲ ὁμολογηθέντων, ὁπηνίκα πρὸς καθαίρεσιν τῶν ἐπανισταμένων αἱρέσεων ἡ χρεία ἐκάλεσε. Τί οὖν λοιπὸν θαυμαστὸν, εἰ καὶ μὴ γέγραπται πρωτότυπον εἶναι Χριστὸν τῆς ἑαυτοῦ εἰκόνος, τοῦτο D νῦν τοῦ καιροῦ ἀπαιτοῦντος πρὸς τὴν ἀναφυεῖσαν εἰκονομαχικὴν αἵρεσιν λεχθῆναι, τῆς ἀληθείας οὕτω φανερούσης βεβαιότατα; Εἰ γὰρ μή ἐστι πρωτότυπον τῆς οἰκείας εἰκόνος, οὐδὲ σεσάρκωται, μένων ἔξω περιγραφῆς τῇ τῆς θεότητος ἀπειρίᾳ. Εἰ δὲ σεσάρκωται καὶ ὥπται καθ' ἡμᾶς, τί μὴ καὶ αὐτῷ τὰ ἴσα ἀποδίδως ὡς παντὶ ἀνθρώπῳ κατὰ τὸ ἀκόλουθον τῆς ὁμοιώσεως;

ΑΙΡ. Ὅτι Χριστὸς Θεὸς καὶ ἄνθρωπος ὤν, οὐ ψιλός ἐστιν ὡς εἷς τῶν καθ' ἡμᾶς· μηδὲ πρωτότυπον αὐτὸν δηλαδὴ λέγειν τῆς ἑαυτοῦ εἰκόνος εὐαγές.

Digitized by Google

Η'. ΟΡΘ. Τὸ οὖν ψιλὸν μὴ λέγεσθαι Χριστὸν, οὐκ ἐπ' ἀναιρέσει τοῦ μὴ περιγεγράφθαι αὐτὸν, τοῖς Πατράσι καθ' ἡμᾶς εἴρηται, ἀλλὰ πρὸς τὸ θεὸν ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπον ὑπάρχειν, ὅπερ οὐχ ἑνός ἐστι τῶν καθ' ἡμᾶς. Κατὰ τοῦτο γὰρ πάντες ψιλοὶ λεγόμεθα· Περιγραπτὸς δὲ ὢν, πρωτότυπόν ἐστι τῆς οἰκείας εἰκόνος· ὡς εἴ τις τῶν καθ' ἡμᾶς, καὶ οὐ κατὰ τοῦτο ψιλός.

ΑΙΡ. Περιγραπτὸν οὖν ὁμολογῶ Χριστὸν, ἀλλ' οὐ πρωτοτύπου λόγον ἔχοντα.

Θ'. ΟΡΘ. Καὶ πῶς ἂν εἴη περιγραπτὸς μὴ πρωτοτύπου λόγον ἔχων; αὐτὸ γὰρ τοῦθ' ὅπερ λέγεται περιγραπτὸν εἶναι, καὶ πρωτότυπόν ἐστιν. Ὃ γὰρ περιγράφεται, τοῦτο καὶ εἰς παράγωγον εἰκόνος τοῦ γεγραμμένου πρόκειται. Ὁμολογῶν γοῦν τὸν Χριστὸν περιγράφεσθαι, δοίης καὶ μὴ βουλόμενος πρωτότυπον αὐτὸν τῆς ἑαυτοῦ εἰκόνος ὑπάρχειν, ὡς πάντα ἄνθρωπον τοῦ οἰκείου ἰνδάλματος· καθά φησι καὶ ὁ θεῖος Βασίλειος· « Ἐγγραφέσθω τῷ πίνακι καὶ ὁ τῶν παλαισμάτων ἀγωνοθέτης Χριστός. » Τοῦτο εἰπὼν ἀπαρόητως ἐδήλωσε πρωτότυπον εἶναι τῆς ἑαυτοῦ εἰκόνος Χριστόν· εἴπερ πᾶς ὁ ἐν πίνακι γεγραμμένος, παρηγμένος ἐστὶν ἀπὸ πρωτοτύπου μορφῆς.

ΑΙΡ. Καὶ ποία κοινωνία πρεσκυνήσεως τοῦ πρωτοτύπου πρὸς τὸ παράγωγον;

Γ. ΟΡΘ. Ὁποία τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ πρὸς τὸ οἰκεῖον ἐκτύπωμα.

ΑΙΡ. Πόθεν σοι τοῦτο εἴληπται; οὐ γάρ σε νομοθέτην νεοφανῆ δέξομαι.

ΙΑ'. ΟΡΘ. Ἐκ δυοῖν θεηγόροιν τὸ δόγμα· Διονυσίου μὲν τοῦ Ἀρεοπαγίτου λέγοντος· Τὸ ἀληθὲς ἐν τῷ ὁμοιώματι, τὸ ἀρχέτυπον ἐν τῇ εἰκόνι· τὸ ἑκάτερον ἐν ἑκατέρῳ παρὰ τὸ τῆς οὐσίας διάφορον· τοῦ τε μεγάλου Βασιλείου φάσκοντος· Οὐδὲ γὰρ ὁ κατὰ τὴν ἀγορὰν τῇ βασιλικῇ εἰκόνι ἐνατενίζων, καὶ βασιλέα λέγων τὸν ἐν τῷ πίνακι, δύο βασιλέας ὁμολογεῖ, τήν τε εἰκόνα καὶ τὸν οὗ ἐστιν ἡ εἰκών· οὔτε ἐὰν δείξας τὸν ἐν τῷ πίνακι γεγραμμένον εἴποι, Οὗτός ἐστιν ὁ βασιλεὺς, ἀπεστέρησε τὸ πρωτότυπον τῆς τοῦ βασιλέως προσηγορίας· μᾶλλον μὲν οὖν ἐκείνῳ τὴν τιμὴν ἐβεβαίωσε διὰ τῆς τούτου ὁμολογίας. Εἰ γὰρ ἡ εἰκὼν βασιλεὺς, πολλῷ δήπου εἰκὸς βασιλέα εἶναι τον τῇ εἰκόνι παρασχόμενον τὴν αἰτίαν. Καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ· Πάντως δὲ ἡ εἰκὼν ἡ δημιουργουμένη, μεταφερομένη ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου, τὴν ὁμοίωσιν εἰς τὴν ὕλην εἴληφε καὶ μετέσχηκε τοῦ χαρακτῆρος ἐκείνου διὰ τῆς τοῦ τεχνίτου διανοίας καὶ χειρὸς ἐναπόμαγμα· οὕτως ὁ ζωγράφος· οὕτως ὁ λιθογλύφος, οὕτως ὁ τὸν χρύσεον καὶ τὸν χάλκεον ἀνδριάντα δημιουργῶν, ἔλαβεν ὕλην, ἀπεῖδεν εἰς τὸ πρωτότυπον, ἀνέλαβε τοῦ τεθεωρημένου τὸν τύπον, ἐναπεσφραγίσατο τοῦτον ἐν τῇ ὕλῃ.

ΑΙΡ. Εἰ καὶ τοῖς Πατράσιν οὕτω πεφιλοσόφηται, ἀλλ' οὐ δήπου καὶ κοινὴ αὐτοῖς πέφρασται ἡ τῶν ἑκατέρων προσκύνησις.

VIII. ORTH. Quod nudus Christus non dicatur, non ut circumscribi eum negent, a Patribus mea sententia dictum est; sed ut Deum simul et hominem esse doceant, quod nulli nostrum convenit. Propterea enim nudi omnes dicimur. Circumscriptus autem cum sit, prototypum est imaginis suæ, sicut quilibet nostrum; nec tamen nudus hoc nomine.

HÆR. Circumscriptum equidem fateor; at prototypi rationem habere nego.

IX. ORTH. Et quomodo circumscriptus esse queat, si prototypi rationem non habet? Hoc enim ipsum quod circumscriptum esse dicitur, est etiam prototypum. Quod enim circumscribitur, idem ad imaginis ejus quod effingitur productionem propositum est. Confitens ergo Christum circumscribi, suæ illum imaginis, non secus ac omnis homo sui est simulacri prototypum esse vel nolens concedes: quo sensu divus quoque Basilius (2) ait: « *Designetur in tabula et certaminum præses Christus.* » Quibus verbis Christum imaginis suæ prototypum esse consentanee ostendit. Omnis siquidem qui in tabula depingitur, et prototypi forma producatur necesse est.

HÆR. Quid vero commune habet adoratio prototypi cum exemplari?

X. ORTH. Quod vivifica crux cum expressa figura sua.

HÆR. Unde hoc a te depromptum est? nec enim te ut novum legislatorem suscipiam.

ORTH. Duorum est divinorum Patrum sententia. Dionysii quidem Areopagitæ, cum ait, veritas in simulacro, archetypum in imagine, utrumque in utroque præter substantiæ discrimen. Et magni Basilii (3) his verbis: Neque enim qui regis imaginem in foro contemplatur, et regem vocat, qui in tabula cernitur, duos reges profitetur; imaginem, et illum, cujus est imago: neque cum illo ostenso, qui est in tabula, dixerit: Hic est rex, regis nomine prototypum spoliavit; quin potius honorem illi hac sua professione confirmavit. Nam si imago rex est, multo magis consentaneum est regem esse illum, qui imagini causam præbuit. Et iterum alibi (4): Omnino autem quæ fingitur imago, a prototypo ad materiam traducta similitudinem capit, et figuram illius participat per artificis mentem, et manus impressionem. Sic pictor, sic lapidum sculptor, sic qui auream aut æneam statuam fingit, materiam cepit, in exemplar respexit, recepit rei quam speculatus est figuram, hanc in materiam impressit.

HÆR. Etsi Patres hoc modo philosophati sunt, necdum tamen communis ab illis dicta est utriusque adoratio.

(2) Ex Encom. S. Barlaam. t. I, hom. 18, p. 115.

(3) Ex hom. 27 *Contr. Sabell.*, t. I, p. 605.

(4) Ex lib. v *Contra Eunom.* t. I, p. 116 *a*. Quod participant de Creatore quæ ad imaginem ejus facta sunt, hoc autem per Spiritum fit.

Digitized by Google

XII. ORTH. Cum honorem prototypi per exempli confessionem confirmari dixit Basilius, quid aliud censes, quam utriusque unum esse honorem et adorationem ?

HÆR. Honorem quidem assentior; at non adorationem : abs te enim, et non a Patre hæc vocis commutatio.

ORTH. Quid ergo cum beatum Athanasium (5) ita loquentem audies. « In imagine enim species regis et forma apparet, et in rege imaginis species : ac sine omni discrepantia similitudo regis in imagine expressa est; ut qui videt imaginem, videat in ea regem ; et vicissim qui regem intueatur, agnoscat illum ipsum eumdem esse, qui in imagine repræsentatur. Cæterum quia in ambobus nulla est dissimilitudo, si quis post conspectam imaginem velit regem videre, huic ad eum modum imago jure loqueretur : Ego et rex unum sumus ; ego enim in illo sum, et ille in me, et quod in me cernis, id quoque in eo cernis; et quod videris in illo, videris et in me. Qui igitur adorat imaginem, in illa adorat ipsum regem ; quippe cum ipsa imago nihil aliud sit, quam regis forma ac species. » Quemadmodum, ut de meo hoc quoque adjiciam, qui figuram crucis adorat, in ea adorat vivificam crucem. Hujus enim species et descriptio est figura.

HÆR. Mitte de crucis figura hoc loco dicere, hæc enim insuperabile contra diabolum trophæum est.

ORTH. Mitte et tu de imagine Christi mentionem facere : hic enim Salvator est mundi ; per quem et crux, cum interitus instrumentum prius esset, immortalitatis symbolum per ejus in ea extensionem facta est.

HÆR. Sed fieri nequit, ut Christi adorationis particeps sit ejus imago ; neque ut idem cum Christo nomen habeat.

XV. ORTH. Excipe rursum parem a me sumptionem. Nec fieri item potest, ut vivificæ crucis adorationem ejus figura participet ; neque ut idem cum vivifico ligno nomen gerat.

HÆR. Apage has ineptias. Una enim et communis amborum est adoratio : et quo nomine vivificum lignum appellatur, eodem ipso et ejus figura. Crux enim utrumque.

XVI. ORTH. Abs te mihi victoria, cum paria dixero. Eodem enim modo una et communis est adoratio Christi, ejusque figuræ; et quo nomine Christus, eodem et propria ejus effigies nuncupatur. Christus enim, utrumque : quemadmodum sanctorum doctrina superius comprobavit. Enimvero quæcunque de prototypo dicuntur, ea ipsa de exemplari dici necesse est : sed de prototypo quidem synonyme, quia proprie : de exemplari autem homonyme, quia non proprie.

(5) Ex 4 orat. *Contra Arian.* t. I, p. 457 *d*.

ΙΒ'. ΟΡΘ. Τιμὴν βεβαιωτικὴν τοῦ θείου Βασιλείου εἰπόντος τοῦ πρωτοτύπου τὴν τοῦ παραγώγου ὁμολογίαν· τί ἄλλο σοι φαίνεται, ἢ οὐχὶ τῶν ἑκατέρων εἶναι μίαν τιμὴν ἤτοι προσκύνησιν;

ΑΙΡ. Τιμὴν μὲν συγκατατίθημι, ἀλλ' οὐχὶ προσκύνησιν· παὰ σοῦ γὰρ, οὐ παρὰ Πατρὸς ἡ μετωνυμία.

ΙΓ'. ΟΡΘ. Τί οὖν ὅταν ἀκούσειας τοῦ μακαρίου Ἀθανασίου λέγοντος· « Ἐν γὰρ τῇ εἰκόνι τοῦ βασιλέως, τὸ εἶδος καὶ ἡ μορφὴ ἐστι· καὶ ἐν τῷ βασιλεῖ δὲ, τὸ ἐν τῇ εἰκόνι εἶδός ἐστι· καὶ ἀπαράλλακτός ἐστιν ἡ ἐν τῇ εἰκόνι τοῦ βασιλέως ὁμοιότης· ὥστε τὸν ἑνορῶντα τῇ εἰκόνι, ὁρᾷν ἐν αὐτῇ τὸν βασιλέα· καὶ τὸν πάλιν ὁρῶντα τὸν βασιλέα, ἐπιγινώσκειν ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ ἐν τῇ εἰκόνι. Ἐκ δὲ τοῦ μὴ διαλλάττειν τὴν ὁμοιότητα, τῷ θέλοντι μετὰ τὴν εἰκόνα θεωρῆσαι τὸν βασιλέα, εἴποι ἂν εἰκών· Ἐγὼ καὶ ὁ βασιλεὺς ἓν ἐσμεν· ἐγὼ γὰρ ἐν ἐκείνῳ εἰμὶ, κἀκεῖνος ἐν ἐμοί. Καὶ ὃ ἑώρακας ἐν ἐμοὶ, τοῦτο καὶ ἐν ἐκείνῳ βλέπεις· καὶ ὃ ὁρᾷς ἐν ἐκείνῳ, τοῦτο βλέπεις ἐν ἐμοί. Ὁ οὖν προσκυνῶν τὴν εἰκόνα, ἐν αὐτῇ προσκυνεῖ τὸν βασιλέα· ἡ γὰρ ἐκείνου μορφὴ καὶ τὸ εἶδος ἐστὶν ἡ εἰκών. » Ὥσπερ, ἵνα καὶ τὸ παρ' ἐμαυτοῦ προσθήσοιμι, ὁ προσκυνῶν τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ, ἐν αὐτῷ προσκυνεῖ τὸν ζωοποιὸν σταυρόν. Ἡ γὰρ ἐκείνου ἰδέα καὶ διαγραφὴ, ὁ τύπος ἐστίν.

ΑΙΡ. Πάρες περὶ τοῦ σταυροῦ λέγειν ἐνταῦθα· οὗτος γάρ ἐστι τὸ κατὰ τοῦ διαβόλου ἀήττητον τρόπαιον.

ΙΔ'. ΟΡΘ. Πάρες καὶ αὐτὸς ἐπὶ εἰκόνος Χριστοῦ λέγειν ἐνταῦθα. Οὗτος γάρ ἐστιν ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου· δι' οὗ καὶ σταυρὸς, ὄργανον ὑπάρχων πρότερον φθορᾶς, ἀφθαρσίας σύμβολον τῇ ἐν αὐτῷ ἐκτάσει γεγένηται.

ΑΙΡ'. Ἀλλ' οὐκ ἐνδέχεται κοινωνεῖν τῆς Χριστοῦ προσκυνήσεως τὴν αὐτοῦ εἰκόνα· οὐδὲ λέγεσθαι τοῦθ' ὅπερ Χριστὸς ὀνομάζεται.

ΙΕ'. ΟΡΘ. Δέξαιο καὶ παρ' ἐμοῦ τὸ ἴσον λημμάτιον. Οὐδὲ μὴν ἐγχωρεῖ κοινωνεῖν τῆς προσκυνήσεως τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ, τὸ αὐτοῦ ἐκτύπωμα· οὐδὲ λέγεσθαι τοῦθ' ὅπερ τὸ ζωοποιὸν ξύλον ὀνομάζεται.

ΑΙΡ. Ἄπαγε τῆς ληρῳδίας ! Μία γὰρ καὶ κοινὴ ἡ ἀμφοτέρων προσκύνησις· καὶ τοῦθ' ὅπερ λέγεται τὸ ζωοποιὸν ξύλον, καὶ τὸ αὐτοῦ ἐκτύπωμα κατωνόμασται· σταυρὸς γὰρ ἀμφότερα.

ΙϚ'. ΟΡΘ. Ἐκ σοῦ μοι τὸ νικᾷν τὰ ἴσα λέγοντι. Ὡσαύτως γὰρ μία καὶ κοινὴ προσκύνησις τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸ αὐτοῦ ἐκτύπωμα· καὶ τοῦθ' ὅπερ λέγεται Χριστὸς, καὶ τὸ οἰκεῖον εἰκόνισμα κατωνόμασται. Χριστὸς γὰρ ἀμφότερα· καθὼς ἀνωτέρω ἡ τῶν θεοφόρων διδασκαλία πεφανέρωκε. Καὶ γὰρ ὅσα περὶ τοῦ πρωτοτύπου λέγεται, ταῦτα καὶ περὶ τοῦ παραγώγου ῥηθήσεται· ἀλλ' ἐπὶ μὲν τοῦ πρωτοτύπου συνωνύμως, ὅτι καὶ κυρίως· ἐπὶ δὲ τοῦ παραγώγου ὁμωνύμως, ὅτι καὶ οὐ κυρίως.

Digitized by Google

ΑΙΡ. Πῶς οὖν φῄς ταῦτα; οὔπω γὰρ τηλαυγῶς A συνίημι.

ΙΖ'. ΟΡΘ. Ὅτι τοι σταυρὸς λέγεται, ὁ ἐν ᾧ Χριστὸς ὑψώθη, καὶ τῇ σημασίᾳ τῆς προσηγορίας, καὶ τῇ φύσει τοῦ ζωοποιηθέντος ξύλου. Τὸ δὲ αὐτοῦ ἐκτύπωμα, σταυρὸς μὲν τῇ σημασίᾳ τῆς προσηγορίας, οὐ τῇ φύσει τοῦ ζωοποιηθέντος ξύλου· ἐκ ξύλου γάρ ἐστι τοῦ τυχόντος ἢ ἐκ χρυσοῦ, ἢ ἐξ ἀργύρου, ἢ ἐκ λίθου, ἢ ἐξ ἄλλης οἱασοῦν τινος ὑλαίας διαγραφῆς. Καὶ τοῦ μὲν ὀνόματος κοινωνεῖ τοῦ πρωτοτύπου, ὥσπερ καὶ τῆς τιμῆς καὶ τῆς προσκυνήσεως· τῆς δὲ φύσεως ἠλλοτρίωται. Διὸ ὅσοις ὀνόμασι κέκληται ὁ ζωοποιὸς σταυρὸς, τοσούτοις καὶ τὸ αὐτοῦ ἐκτύπωμα εἴρηται. Ἄν τε γὰρ φαίημεν τὸν ζωοποιὸν σταυρὸν καύχημα τῆς οἰκουμένης, ὡσαύτως καὶ τὸ αὐτοῦ ἐκτύπωμα καύχημα τῆς οἰκουμένης B εἴρηται. Ἄν τε φῶς εἴπωμεν καὶ ζωὴν, ὡσαύτως καὶ τὸ αὐτοῦ ἐκτύπωμα φῶς καὶ ζωὴ εἴρηται. Ἄν τε καυτῆρα δαιμόνων προσείπωμεν, ὡσαύτως καὶ τὸ αὐτοῦ ἐκτύπωμα καυτὴρ δαιμόνων εἴρηται. Καὶ οὐκ ἔστιν ἐφ' ὅτῳ μὴ τῇ σημασίᾳ τοῦ πρωτοτύπου ὀνομάζεται τὸ παράγωγον. Οὕτω καὶ ἐπὶ Χριστοῦ καὶ τῆς αὐτοῦ εἰκόνος τὸ θεώρημα. Χριστὸς γὰρ λέγεται αὐτὸς ὁ Θεὸς ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπος, καὶ τῇ σημασίᾳ τῆς προσηγορίας, καὶ τῇ φύσει τῆς θεότητός τε καὶ τῆς ἀνθρωπότητος. Τὸ δὲ αὐτοῦ ἀπεικόνισμα, Χριστὸς μὲν τῇ σημασίᾳ τῆς προσηγορίας, οὐ τῇ φύσει τῆς θεοτητός τε καὶ ἀνθρωπότητος. Ἐκ ποιότητος γάρ ἐστι χρωματουργικῆς τυχὸν, ἢ ἐκ ψηφίδων ποικίλη συνθέσεως, ἢ ἐκ γλυφικῆς ἐπιτεχνήσεως, ἢ ἐκ χρυσοῦ, ἢ ἐξ ἀργύρου, ἢ ἐξ ἄλλης οὖν τινος ὑλαίας διαγραφῆς. Καὶ κατὰ τοὔνομα μὲν κοινωνεῖ, ὥσπερ καὶ κατὰ τιμὴν καὶ κατὰ προσκύνησιν· τῆς δὲ φύσεως ἠλλοτρίωται. Διὸ ὅσοις ὀνόμασι κέκληται Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς, τοσούτοις καὶ τὸ αὐτοῦ ἀπεικόνισμα εἴρηται. Ἄν τε γὰρ φαίημεν τὸν Χριστὸν Κύριον τῆς δόξης, ὡσαύτως καὶ τὸ αὐτοῦ ἀπεικόνισμα, Κύριος τῆς δόξης εἴρηται. Ἄν τε φαίημεν τὸν Χριστὸν Θεοῦ δύναμιν καὶ Θεοῦ σοφίαν, ὡσαύτως καὶ τὸ αὐτοῦ ἀπεικόνισμα Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία εἴρηται· ἄν τε φαίημεν τὸν Χριστὸν Υἱὸν ἀνθρώπου, ὡσαύτως καὶ τὸ αὐτοῦ ἀπεικόνισμα, Υἱὸς ἀνθρώπου εἴρηται. Τοιγαροῦν ἐπειδὴ λέγοι αὐτὸς ὁ Θεὸς Λόγος, Ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου· τοῦτο φαίη ἂν διὰ τῆς ἐπιγραφῆς καὶ τὸ αὐτοῦ ἀπεικόνισμα. Πάλιν ἐπειδὰν λέγοι ὁ Χριστὸς, Ἐμοὶ κάμψει πᾶν γόνυ, ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων· τοῦτο φαίη ἂν διὰ τῆς ἐπιγραφῆς καὶ τὸ αὐτοῦ ἀπεικόνισμα, Υἱὸς ἀνθρώπου εἴρηται. Τοιγαροῦν ἐπειδὴ λέγοι αὐτὸς ὁ Θεὸς Λόγος, Ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου· τοῦτο φαίη ἂν διὰ τῆς ἐπιγραφῆς καὶ τὸ αὐτοῦ ἀπεικόνισμα. Πάλιν ἐπειδὰν λέγοι ὁ Χριστὸς, Ἐμοὶ κάμψει πᾶν γόνυ, ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων· τοῦτο φαίη ἂν διὰ τῆς ἐπιγραφῆς καὶ τὸ αὐτοῦ ἀπεικόνισμα. Πάλιν ἐπὰν λέγοι ὁ Χριστὸς, Ἐγώ εἰμι ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἀνάστασις· τοῦτο φαίη ἂν διὰ τῆς ἐπιγραφῆς καὶ τὸ αὐτοῦ ἀπεικόνισμα. Καὶ οὐκ ἔστι μὴ ὅσοις ὀνόμασι σημαίνεται ὁ Σωτὴρ *παρὰ* τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ, καὶ τὴν αὐτοῦ κεκλῆσθαι εἰκόνα.

HÆR. Quo tandem sensu hæc dicis nondum enim perspicue intelligo.

XVII. ORTH. Quia crux dicitur, in quam Christus sublatus est, et vocabuli significatione, et natura ligni vivificati. Ejus vero figura, crux vocabuli quidem significatione, non autem natura ligni vivificati; ex quolibet enim ligno conflatur, aut ex auro, aut ex argento, aut ex lapide, aliave materiali designatione. Et nomen quidem prototypi participat, sicut et honorem et adorationem; a natura vero penitus aliena est. Ideoque quot nominibus vivifica crux afficitur, totidem et ejus effigies: sive enim exsultationem orbis appellemus vivificam crucem, ejus quoque figura orbis exsultatio dicetur: sive lucem vocemus, et vitam, lux pariter et vita ejus effigies nominatur: sive dæmonum ardorem nuncupemus, eodem modo et figura, dæmonum ardor appellatur: nec omnino quidquam est, in qua exemplum prototypi appellatione non ornetur. Eademque est Christi et ejus imaginis consideratio. Christus enim dicitur Deus ipse et homo, tum vocabuli nota, tum natura divinitatis et humanitatis: ejus vero effigies, Christus vocabuli quidem nota, non autem natura divinitatis et humanitatis. Ex qualitate enim constat, colorum fortasse, aut ex calculorum varia compositione, aut ex opere arte sculpto, aut ex auro, aut ex argento, aut ex alia qualibet materiali conformatione. Et nomen quidem habet commune, sicut et honorem et adorationem; a natura vero longe C disjuncta est. Quare quot nominibus afficitur Jesus Christus, totidem ejus effigies. Sive enim Dominum gloriæ Christum appellemus, pari modo et Dominus gloriæ dicitur ejus effigies: sive Dei virtutem, et Dei sapientiam Christum vocemus, Dei quoque virtus, et Dei sapientia dicitur effigies: sive Filium hominis Christum dicamus, ipsa etiam ejus effigies Filius hominis appellatur. Denique cum Deus ipse Verbum dicet, Ego sum lux mundi; hoc idem ejus imago per inscriptionem suam dicet. Rursumque dicente Christo, Mihi flectetur omne genu, cœlestium, terrestrium, et infernorum; hoc et ejus effigies per inscriptionem enuntiabit: et cum dicet Christus, Ego sum vita et resurrectio; id ipsum per D inscriptionem imago, nec ulla omnino in divinis Litteris appellatione Salvatorem designatum videas, qua ejus quoque imago non insigniatur.

ΑΙΡ. Πολλὴ ἡ ἔμφασις τῆς ταυτότητος, καὶ οὐδὲν ἄλλο φαίης εἶναι τὸ παράγωγον ἢ αὐτὸ δὴ τὸ πρωτότυπον. Ποῦ γὰρ ἔκαμψεν ἢ κάμψειεν τῇ Χριστοῦ εἰκόνι πᾶν γόνυ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων;

HÆR. Magna hæc identitatis declaratio; ac nihil aliud exemplum esse dices, quam ipsummet prototypum. Ubi enim flexum est aut flectetur unquam imagini Christi omne genu cœlestium, terrestrium, et infernorum?

ΙΗ'. ΟΡΘ. « Εἰ ἐπέστησας ὃ φησι ὁ πολύαθλος Ἀθανάσιος, ὅτι Ἐν τῇ εἰκόνι τοῦ βασιλέως τὸ εἶδος

XVIII. ORTH. Si attenderes quod multorum certaminum dixit Athanasius (6), « in imagine spe-

(6) Orat. 4 *Contra Arian.*, T. I, p. 457 *d*.

Digitized by Google

ciem regis esse et formam, et in rege imaginis speciem. Et rursus, jure ad hunc modum imaginem loqui : Ego et rex unum sumus. Ego enim in illo sum, et ille in me, et quod in me conspicis, id quoque in eo conspicies, et quod videris in illo, videris et in me. Qui igitur adorat imaginem, in illa adorat ipsum regem; quippe cum ipsa imago nihil aliud sit quam regis forma et species. Dicente præterea divo Cyrillo (7) : Quemadmodum si quis imaginem intuens pulcherrime depictam, stupensque et regis habitum, et quæcunque in eo cernuntur, hæc ipsa in pictura videre posse, regis ipsius videndi desiderio accendatur, jure illi pictura dicat, Qui videt me, videt et regem. Et rursum, Ego et rex unum sumus; quantum ad similitudinem, et exactissimam repræsentationem. Et rursum, Ego in rege, et rex in me est, secundum formæ figuram; quia ejus plane speciem pictura gerit, et picturæ species in illo servatur : » intelligeres profecto, dum Christus adoratur, adorari et ejus imaginem, ut quæ in illo sit : et dum adoratur imago, Christum quoque adorari, quia in ea est, et adoratur. Cum itaque sine controversia flectatur Christo omne genu cœlestium, terrestrium, et infernorum, sine controversia itidem ejus imagini, ut quæ in Christo est, omne genu flectetur cœlestium, terrestrium et infernorum. Quare solo nomine tenus hæc dicuntur, et identitas adorationis est, non materiæ, quæ quidem ne adorationis quidem particeps esse potest; quamvis in ea, qui effingitur, adorari cernatur. Ad fidem autem eorum quæ diximus augendam, operæ pretium fuerit, paterno etiam testimonio orationem confirmari. Sanctus ergo Sophronius (8) in Cyri martyris et Joannis miraculis ad verbum hæc ait : « Igitur cum venissemus ad templum quoddam absoluti operis, forma quidem tremendum, et supra modum splendidum, altitudine vero in cœlum usque ascendens; ingressi singula perlustrantes, ecce imaginem maximam et mirificam vidimus, repræsentantem in medio quidem picturam Domini nostri Jesu Christi; Christi autem Matrem et Dominam nostram Deiparam semper Virginem Mariam, a sinistris; a dextris vero Joannem Baptistam, Salvatoris nostri Præcursorem, qui in utero saltibus illum adoraverat, quoniam vox ejus, cum includeretur utero, audiri non potuisset. Præterea ex apostolorum et prophetarum choro aliquot, et ex martyrum cœtu; inter quos et Cyrus ipse et Joannes martyres visebantur : qui ante imaginem collocati, genibus flexis et capitibus in solum inclinatis ante Dominum procidebant, et pro adolescentis salute intercedebant. » Et paucis interjectis : « Cum autem non procul ab imagine positi constitissent : Vides, inquiunt, quemadmodum Dominus salutem impertiri tibi nolit? » Et post alia : « Et tertio ad imaginem venientes, prædictis verbis modisque usi sunt : et cum horam

A καὶ ἡ μορφὴ ἐστι· καὶ ἐν τῷ βασιλεῖ δὲ τὸ ἐν τῇ εἰκόνι εἶδός ἐστι. Καὶ πάλιν, ὅτι Εἴποι ἂν ἡ εἰκών, Ἐγὼ καὶ ὁ βασιλεὺς ἓν ἐσμεν. Ἐγὼ γὰρ ἐν ἐκείνῳ εἰμὶ, κἀκεῖνος ἐν ἐμοί· καὶ ὃ ἑώρακας [ὁρᾷς] ἐν ἐμοὶ, τοῦτο ἐν ἐκείνῳ βλέπεις, καὶ ὃ ὁρᾷς ἐν ἐκείνῳ, τοῦτο βλέπεις ἐν ἐμοί. Ὁ γοῦν προσκυνῶν τὴν εἰκόνα, ἐν αὐτῇ προσκυνεῖ τὸν βασιλέα· ἡ γὰρ ἐκείνου μορφὴ καὶ τὸ εἶδός ἐστιν ἡ εἰκών. Τοῦ τε θείου Κυρίλλου πάλιν λέγοντος [ἐκ τῶν Θησαυρῶν·] « Ὥσπερ ἂν εἴ τις εἰς εἰκόνα διαγεγραμμένην ἄριστα βλέποι, καὶ ἀποθαυμάζοι μὲν τὸ τοῦ βασιλέως σχῆμα, καὶ ὅσαπερ ἐν ἐκείνῳ φαίνεται, ταῦτα καὶ ἐν τῇ Γραφῇ δυνάμενός τε καὶ ἔχων ὁρᾶν, εἰς ἐπιθυμίαν ἔλθοι τοῦ καὶ αὐτὸν ἰδεῖν τὸν βασιλέα. Εἴποι δ' ἂν εἰκότως πρὸς αὐτὸν ἡ Γραφή· Ὁ ἑω- B ρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν βασιλέα. Καὶ πάλιν, Ἐγὼ καὶ ὁ βασιλεὺς ἓν ἐσμεν· ὅσον εἰς ὁμοιότητα καὶ ἀκριβεστάτην ἐμφέρειαν. Καὶ πάλιν, Ἐγὼ ἐν τῷ βασιλεῖ, καὶ ὁ βασιλεὺς ἐν ἐμοὶ, κατὰ τὸ τῆς μορφῆς σχῆμα· τὸ γὰρ εἶδος τὸ ἐκείνου πάντως φορεῖ ἡ γραφὴ, καὶ τὸ τῆς γραφῆς εἶδος ἐν ἐκείνῳ σώζεται· » συνῆκας ἂν ὅτι Χριστοῦ προσκυνουμένου, καὶ ἡ εἰκὼν αὐτοῦ προσκυνεῖται, ὡς ἐν Χριστῷ οὖσα· καὶ τῆς εἰκόνος αὐτοῦ προσκυνουμένης, Χριστὸς προσκυνεῖται· ἐν αὐτῇ γάρ ἐστι προσκυνούμενος. Καὶ ἐπεὶ οὖν ὁμολογουμένως τῷ Χριστῷ κάμπτει πᾶν γόνυ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων· ὁμολογουμένως δηλαδὴ καὶ τῇ αὐτοῦ εἰκόνι, ὡς ἐν Χριστῷ οὔσῃ, κάμπτει πᾶν γόνυ ἐπουρανίων καὶ C ἐπιγείων καὶ καταχθονίων. Ὥστε κατὰ τοῦνομα μόνον τὸ λεγόμενον, καὶ τὸ ταυτὸν τῆς προσκυνήσεως, οὐ τῆς ὕλης [*Reg. cod.* τῆς φύσεως]· ἥτις οὐδὲ μετέχειν δύναται τῆς προσκυνήσεως, κἂν ἐν αὐτῇ ὁ εἰκονιζόμενος ὁρᾶται προσκυνούμενος. Πρὸς δὲ πίστωσιν τῶν εἰρημένων κάλλιστα ἂν ἔχοι καὶ μαρτυρίᾳ Πατρικῇ βεβαιώσασθαι τὸν λόγον. Εἴρηται τοίνυν τῷ ἁγίῳ Σωφρονίῳ ἐν τοῖς εἰς Κῦρον τὸν μάρτυρα καὶ Ἰωάννην θαύμασιν ἐπὶ λέξεως τάδε· « Ἐλθόντες οὖν εἰς ναόν τινα τέλειον, τῷ μὲν εἴδει φοβερὸν καὶ ὑπέρλαμπρον, τῷ δὲ ὕψει τῶν οὐρανῶν αὐτῶν ἐφαπτόμενον, καὶ εἴσω τούτου γενόμενοι, μείζονα εἰκόνα καὶ θαυμασίαν ἐβλέπομεν, μέσον μὲν τὸν Δεσπότην Χριστὸν γεγραμμένον χρώμασιν ἔχουσαν· Χριστοῦ δὲ τὴν Μητέρα καὶ Δέσποιναν D ἡμῶν τὴν Θεοτόκον καὶ Ἀειπαρθένον Μαρίαν, εὐώνυμον· δεξιὸν δὲ Ἰωάννην τὸν Βαπτιστὴν τοῦ Σωτῆρος καὶ Πρόδρομον, τὸν ἐκ κοιλίας σκιρτήμασιν αὐτὸν προσκυνήσαντα, ἐπεὶ καὶ λαλῶν ἔνδον ὢν οὐκ ἠκούετο. Καί τινας τοῦ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν ἔνδον χοροῦ, καὶ τῆς μαρτυρικῆς ὁμηγύρεως· μεθ' ὧν ἐτύγχανον καὶ αὐτοὶ Κῦρος καὶ Ἰωάννης οἱ μάρτυρες· οἱ πρὸ τῆς εἰκόνος ἱστάμενοι τῷ Δεσπότῃ προσέπιπτον, τὰ γόνατα κάμπτοντες, καὶ τὰς κεφαλὰς εἰς ἔδαφος φέροντες, καὶ περὶ τῆς τοῦ νέου θεραπείας πρεσβεύοντες. » Καὶ μετ' ὀλίγα· « Οὐ πολὺ δὲ μακρὰν τῆς εἰκόνος ἱστάμενοι, καὶ πλησίον γενόμενοι, Ὁρᾷς, φησὶ, ὡς ὁ Δεσπότης οὐ βούλεταί σοι

(7) In *Thesauro*, cap. 12, p. 111.
(8) De illo videsis Bollandum 3 Januarii, l. xxxi, p. 1082.

Digitized by Google

δοῦναι τὴν ἴασιν; » Καὶ μεθ' ἕτερα· « Καὶ πρὸς τὴν εἰκόνα τὸ τρίτον γενόμενοι, τοῖς προλαβοῦσιν ἐχρῶντο ῥήμασι· καὶ ὡς ὥραν πολλὴν ἐδεήθησαν, τὸ κελευσθὲν αὐτοῖς ἐξεπλήρουν καὶ ἀνέκραζον· Ὁ Χριστὸν σπλαγχνισθεὶς ὡς οἰκτίρμων ἐπένευσε· καὶ, Δότε αὐτῷ πρὸ τῆς εἰκόνος, ἐφθέγξατο. » Βλέπεις ὅτι τῇ εἰκόνι προσέπιπτον οἱ μάρτυρες, ὡς αὐτῷ Χριστῷ προσκυνοῦντες; ἀφ' ἧς καὶ φωνὴ ὡς ἐξ αὐτοῦ Χριστοῦ ἐξελήλυθε κατανεύσασα τὴν αἴτησιν· ὅθεν καὶ ἀγγέλοις ἐξ ἴσου προσκυνεῖν δέδοται.

longam obsecrassent, quod jussi fuerant peragentes clamabant: Christus commiseratus annuit, et, Ante imaginem, inquit, illi date. » Vides ante imaginem martyres, tanquam ipsum Christum adorantes procubuisse, vocemque ex illa tanquam ab ipso Christo prodiisse, quæ precibus annueret. Quod vero martyres adorarunt, idem profecto et angelis pariter adorare concessum est.

AIP. Θεωρία τὸ λεγόμενον, κἂν παρὰ ἁγίου ἱστορῆται, ἀλλ' οὐκ ἔχουσα λόγου δογματικοῦ βεβαίωσιν.

HÆR. Theoria sunt hæc, quamvis a sancto dicantur; et dogmaticæ sententiæ auctoritatem non habent.

ΙΘ'. ΟΡΘ. Ὅτι μὲν οὖν θεωρία, σύμφημι· οὐκ ἂν δέ, εἰ μὴ ἀληθὴς, τῷ ἁγίῳ ἱστόρητο. Καὶ ὁ μὲν δογματικὸς λόγος προαποδέδεικται· παρείληπται δὲ ἡμῖν τὸ θεώρημα ἐνταῦθα παραδειγματικῶς. Τὰ γὰρ παραδείγματα, δήματα τῶν λεγομένων καὶ εἰσὶ καὶ λέγονται. Εἰσηγεῖται δέ τι κἀνταῦθα καὶ παραδοξότερον ὁ μακάριος Ἀθανάσιος· ὡς τοσοῦτον τὰ τοῦ παραγώγου κοινωνεῖ τῷ πρωτοτύπῳ, ὅσον καὶ τὸ πάθος τῆς εἰκόνος Χριστοῦ, πάθος ὀφθῆναι αὐτοῦ δὴ Χριστοῦ, οὑτωσὶ λέγων· « Δεῦρο, ἄρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας ὑμῶν, καὶ ἴδετε τὸ καινὸν θέαμα τοῦτο. Τότε τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ Ἰουδαῖοι κατενέγκαντες, ἔφησαν, ὅτι Καθὼς καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν ἐνέπαιξαν αὐτῷ ποτε, οὕτως καὶ ἡμεῖς ἐμπαίξωμεν αὐτῷ. Τότε ἤρξαντο ἐμπτύειν εἰς τὸ πρόσωπον τῆς εἰκόνος τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐῤῥάπισαν αὐτὴν κατὰ πρόσωπον οἱ συνελθόντες ἔνθεν κἀκεῖθεν, ἤγουν τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου, λέγοντες, Ὅσα ἐποίησαν αὐτῷ οἱ πατέρες ἡμῶν, πάντα ποιήσωμεν τῇ εἰκόνι αὐτοῦ. Καὶ λέγουσιν· Ὅτι ἐνέπαιξαν αὐτῷ, καὶ ἡμεῖς τὸ αὐτὸ ποιήσωμεν. Ἐμπαιγμοῖς οὖν ἀπείροις ἐνέπαιξαν τῇ εἰκόνι τοῦ Κυρίου· ἅπερ οὐδὲ λέγειν ἡμῖν τετόλμηται. Εἶτα λέγουσιν· Ἠκούσαμεν ὅτι ἧλωσαν αὐτοῦ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας· τοῦτο καὶ ἡμεῖς ποιήσωμεν αὐτῷ. Τότε τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας τῆς τοῦ Κυρίου εἰκόνος ἔπηξαν τοῖς ἥλοις. Πάλιν λέγουσι μεμηνότες· Ἠκούσαμεν ὅτι ὄξος καὶ χολὴν ἐπότισαν αὐτὸν μετὰ σπόγγου· ποιήσωμεν αὐτῷ καὶ ἡμεῖς. Καὶ ἐποίησαν, προσθέντες τῷ στόματι τῆς εἰκόνος τοῦ Κυρίου τὸν σπόγγον τοῦ ὄξους πεπληρωμένον. Πάλιν λέγουσι· Μεμαθήκαμεν ὅτι καλάμῳ ἔτυψαν τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ οἱ πατέρες ἡμῶν· τὸ αὐτὸ καὶ ἡμεῖς ποιήσωμεν. Καὶ λαβόντες κάλαμον ἔτυπτον εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Δεσπότου. Τέλος λέγουσιν· Ὡς ἀκριβῶς μανθάνομεν, ὅτι λόγχῃ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ ἔνυξαν· μηδὲν παραλείψωμεν, ἀλλὰ προσθῶμεν καὶ τοῦτο. Καὶ ποιήσαντες ἐνεχθῆναι λόγχην, ἐπέτρεψάν τινι αὐτῶν ἆραι τὴν λόγχην, καὶ κρουῦσαι κατὰ τῆς πλευρᾶς τῆς εἰκόνος τοῦ Κυρίου. Καὶ τούτου οὖν γενομένου, εὐθέως ἀνέβλυσεν ἀπ' αὐτῆς πλῆθος αἵματος καὶ ὕδατος. » Ὁρᾷς τῶν λεγομένων τὴν δύναμιν; Ἐῶ γὰρ λέγειν τῶν ἐκ τῆς βλύσεως τῆς πλευρᾶς ἰαμάτων γεγενημένων τοῖς ἀπολαύσασιν.

XIX. ORTH. Theoriam esse non inficior: minime tamen, nisi vera essent, a sancto commemorarentur. Et dogmatica quidem sententia jam ante tradita a nobis est: nunc autem etiam theorema, exempli scilicet causa, usurpavimus. Exempla enim dictorum oculi et sunt et dicuntur. Quiddam porro his quoque mirabilius docet B. Athanasius, usque adeo cum prototypi rebus communicare exemplum; ut imaginis Christi passionem, Christi ipsius passionem esse patuerit. « Eia, inquit (9), mentis vestræ oculos attollite, et novum hoc spectaculum cernite. Tunc imaginem Domini nostri Jesu Christi deponentes in terra Judæi dixerunt invicem: Sicut Patres nostri quondam illuserunt ei, ita et nos huic faciamus. Tunc cœperunt spuere in faciem imaginis Christi, et percusserunt eam alapis hinc et inde, dicentes: Quanta illi fecerunt genitores nostri, eadem etiam huic ejus imagini faciamus. Et dixerunt: Quoniam illuserunt illi, et nos idem faciamus. Innumerabilibus itaque illusionibus Dominicam illuserunt imaginem, quas nec referre nos ausi sumus. Iterum dicunt: Audivimus quod ejus pedes et manus in cruce confixæ sunt, hoc et nos faciamus ei. Tunc manus et pedes imaginis Domini clavis confixerunt. Posthæc furore perciti dicunt: Audivimus quod acetum et fel in potum cum spongia illi præbuerunt; hoc et huic faciamus. Quod et sic fecerunt, apponentes ad os imaginis Domini spongiam aceto plenam. Iterum dicunt: Didicimus quod majores nostri caput illius arundine percusserunt; id ipsum et nos faciamus. Et accipientes arundinem percutiebant caput Domini. Ad extremum dixerunt: Sicut veraciter didicimus, latus illius lancea pupugerunt; nos vero ne quid desit, et hoc ipsum adjiciamus: afferrique lanceam jusserunt, et cuidam præceperunt, ut tolleret eam; et valido ictu latus imaginis Domini transfoderet. Quo peracto, continuo ab ea sanguinis et aquæ copia efluxit. » Vides quæ dicuntur? Nam miracula curationum, quæ ex lateris fluxu in perfruentibus edita sunt, tacitus prætermitto.

AIP. Ἰουδαίοις ὤπται τὸ θαῦμα· τὰ γὰρ σημεῖα τοῖς ἀπίστοις, οὐ τοῖς πιστεύουσιν.

HÆR. Ab Judæis conspectum est miraculum. Signa enim incredulis, et non credentibus.

(9) In libello *De Passione imaginis Domini nostri Jesu Christi*, t. II, pag. 627.

Digitized by Google

XX. ORTH. Assentior et ego. Verumtamen etsi nunc miracula non fiant, exemplar nihilominus communem cum prototypo adorationem habet; viceque versa prototypum cum exemplo; et utriusque unica est adoratio, sicut de vivifica cruce, ejusque figura dictum est. Confessio etenim figuræ, vivificæ crucis est confessio; quemadmodum et negatio. Idem ergo proportione de imagine Christi, Christoque ipso dictum puta.

HÆR. Recte hæc quidem, jureque optimo de divina cruce, et ejus figura; non autem de Christo ejusque effigie: neque enim congruit exemplum, quia imago cum imagine comparanda est, et figura cum figura.

XXI. ORTH. Sufficiebat, vir optime, dictorum perspicuitas ut assensum exprimeret. Attamen audi parumper interrogationem nostram. Utrum majus, plurisque faciendum est, Christus, an crux?

HÆR. Prius proculdubio; in Christo enim crux sanctificata est.

XXII. ORTH. Christi imago majusne quippiam, plurisque æstimandum est, quam crucis effigies?

HÆR. Non est quod ambigant, qui vel tantillum ratiocinari possunt, quin juxta prototyporum discrepantiam differant etiam exempla; cum multo præstantior sit imago Christi, quam figura crucis.

XXIII. ORTH. Eo itaque quod minus est et honore cedit, recte considerato, non una etiam id quod majus præstabiliusque sit recte consideratum esse affirmare stultum esset. Quid enim Christi imagini propinquius ad exemplum, quam figura crucis; cum ejusdem notionis sit imago cum figura? nam et vivificæ crucis imaginem per catachresim dicimus ejus figuram; et Christi figuram, ejus imaginem; εἰκὼν enim juxta etymologiam ἐοικὸς significat; ἐοικὸς vero simile; simile autem tum in imagine tum in figura, et intelligitur, et dicitur, et cernitur.

HÆR. Equidem sic annuo; sed tamen imaginem cum imagine comparare debes, et figuram cum figura; ut primum cum secundo æquivalere dicas.

XXIV. ORTH. Hoc jam ante, si animadvertisti, nec obscure, in divinis Patribus demonstratum est. Sin minus, audiamus et nunc mentes illustrantem sanctum Basilium (10). Rex, inquit, dicitur ipsa etiam regis imago: nec duo sunt reges; nec enim scinditur potestas, nec gloria dividitur. Quemadmodum enim quod nobis dominatur imperium et potestas una est, sic et quam illi deferimus glorificatio, una est, et non multæ. Itaque imaginis honor transit in prototypum. Quod vero exemplum hoc Christi imagini congruat, quis contradicat? Eodem enim modo dicendum est, Christum dici etiam ipsam Christi imaginem, nec duos

Κ'. ΟΡΘ. Σύμφημι κἀγώ. Ἀλλ' ὅτι εἰ μὴ καὶ νῦν γίνεται σημεῖα, κοινωνοῦν ἐστιν ὁμῶς τὸ παράγωγον τῆς τοῦ πρωτοτύπου προσκυνήσεως· ὡς καὶ ἔμπαλι τὸ πρωτότυπον τοῦ παραγώγου· καὶ ἀμφοῖν μία ἡ προσκύνησις καθὰ εἴρηται, ἐπὶ τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ αὐτοῦ ἐκτυπώματος. Ἡ γὰρ ὁμολογία τοῦ ἐκτυπώματος, ὁμολογία τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ, καθάπερ καὶ ἡ ἄρνησις τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ. Τὸ ἀνάλογον οὖν λήψει ἐπί τε εἰκόνος Χριστοῦ, καὶ αὐτοῦ δὴ Χριστοῦ.

ΑΙΡ. Εὖγε καὶ πάνυ εἰκότως περὶ τοῦ θείου σταυροῦ, καὶ τοῦ αὐτοῦ ἐκτυπώματος· ἀλλ' οὐχὶ ἐπὶ Χριστοῦ καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀπεικονίσματος. Οὐκ ἐοικὸς γὰρ τὸ παράδειγμα· εἰκὼν γὰρ εἰκόνι παραβάλλεται, καὶ ἐκτύπωμα ἐκτυπώματι.

ΚΑ'. ΟΡΘ. Ἤρκει, ὦ βέλτιστε, ἡ τῶν προειρημένων σαφήνεια εἰς βεβαίωσιν συγκαταθέσεως. Ἀλλ' ὅμως δέξαι μου μικρὸν ἐρώτημα. Ποῖον μεῖζον καὶ τιμιώτερον, Χριστὸς, ἢ σταυρός;

ΑΙΡ. Τὸ πρότερον δηλονότι· ἐν γὰρ Χριστῷ σταυρὸς ἡγίασται.

ΚΒ'. ΟΡΘ. Ἡ Χριστοῦ εἰκὼν μεῖζόν τι καὶ τιμιώτερον, ἢ τὸ τοῦ σταυροῦ ἐκτύπωμα;

ΑΙΡ. Οὐκ ἔστιν ἀμφιβάλλειν, οἷς καὶ μικρὸν μέτεστι τοῦ συλλογίζεσθαι· ὅτι μὴ κατὰ τὴν διαφορὰν τῶν πρωτοτύπων καὶ τὰ παράγωγα διαλλάττει· προεργαιτέρας οὔσης τῆς εἰκόνος τοῦ Χριστοῦ, τοῦ τύπου τοῦ σταυροῦ.

ΚΓ'. ΟΡΘ. Τοῦ ἐλάττονος οὖν καὶ ὀφειμένου κατὰ τιμὴν εὖ τεθεωρημένου, μὴ καὶ τὸ μεῖζον καὶ τιμιώτερον εὖ τεθεωρῆσθαι, λέγειν, τῶν ἀσυνέτων. Τί γὰρ ἐγγύτερον Χριστοῦ εἰκὼν εἰς παράδειγμα, ἢ τύπος σταυροῦ, ὁπότε τῆς αὐτῆς ἐμφερείας ἡ εἰκὼν πρὸς τὸ ἐκτύπωμα; Καὶ γὰρ καὶ τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ εἰκόνα λέγομεν κατὰ κατάχρησιν, τὸ αὐτοῦ ἐκτύπωμα· καὶ Χριστοῦ ἐκτύπωμα τὴν αὐτοῦ εἰκόνα· ἡ γὰρ εἰκὼν κατ' ἐτυμολογίαν, τὸ ἐοικὸς δηλοῖ· τὸ δὲ ἐοικὸς τὸ ὅμοιον· τὸ δ' ὅμοιον καὶ ἐπὶ τῆς εἰκόνος, καὶ ἐπὶ τοῦ τύπου καὶ νενόηται καὶ λέλεκται καὶ τεθέαται.

ΑΙΡ. Ναὶ δὴ ταῦτα σύμφημι. Ἀλλ' ὅμως παραβλητέον σοι εἰκόνα εἰκόνι καὶ ἐκτύπωμα ἐκτυπώματι. Κἂν ἰσοδυναμεῖν φαίης τὸ πρῶτον τῷ δευτέρῳ.

ΚΔ'. ΟΡΘ. Τοῦτο-ἀνωτέρω δέδεικται οὐκ ἀμυδρῶς, εἴγε ἐπέστησας τὸν νοῦν, παρὰ τοῖς θεοφόροις Πατράσιν. Εἰ δ' οὖν, ἀλλὰ κἀνταῦθα ἐπαΐωμεν τοῦ φωτίζοντος τὰς φρένας ἱεροῦ Βασιλείου· ὅτι Βασιλεὺς, φησὶ, λέγεται καὶ ἡ τοῦ βασιλέως εἰκών· καὶ οὐ δύο βασιλεῖς· οὔτε γὰρ τὸ κράτος σχίζεται, οὔτε ἡ δόξα μερίζεται. Ὡς γὰρ ἡ κρατοῦσα ἡμῶν ἀρχὴ καὶ ἐξουσία μία· οὕτω καὶ ἡ παρ' ἡμῶν δοξολογία μία, καὶ οὐ πολλαί. Διότι ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ εἰς τὸ πρωτότυπον διαβαίνει. Τὸ δὲ παράδειγμα ὅτι ἐφαρμόζει τῇ Χριστοῦ εἰκόνι, τίς ἀντερήσει λόγος; ὁμοιοτρόπως γὰρ λεκτέον ὅτι Χριστὸς λέγεται καὶ ἡ τοῦ Χριστοῦ εἰκὼν, καὶ οὐ δύο Χριστοί· οὔτε γὰρ κἀνταῦθα τὸ

(10) *De Spiritu sancto*, ad Amphiloch. c. 18, p. 189.

Digitized by Google

κράτος σχίζεται, οὔτε ἡ δόξα μερίζεται· καὶ εἰκότως ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει.

AIP. Οὔτι που παραβλητέον τῷ θεοφόρῳ τῇ Χριστοῦ εἰκόνι τὸ τοῦ βασιλέως παράδειγμα, ἀλλὰ αὐτῷ Χριστῷ τῇ ἀοράτῳ εἰκόνι, τοῦ Θεοῦ, φημὶ, καὶ Πατρός.

KE'. ORΘ. Ἐν τούτῳ γὰρ τὸ θαυμαστόν· ὅτι ὅπερ εἴληπται τῷ θεοφόρῳ ἡ τεχνητὴ εἰκὼν, εἰς φυσικὴν καὶ ἀπαράλλακτον ταυτότητα Πατρός τε, φημὶ, καὶ Υἱοῦ· τοῦτο ἡμῖν εἴληπται οὐκ ἐπὶ φυσικῆς, ἀλλ' ἐπὶ τεχνητῆς εἰκόνος Χριστοῦ. Κἀκεῖ μὲν τεχνητὴ φυσικῇ παραβέβληται εἰκόνι· δεῦρο δὲ τεχνητὴ τεχνητῇ. Καὶ ὅσον καὶ ἠλίκον τὸ διεῖργον; ἀλλ' ὅμως τῷ θεοφόρῳ οὐχ εὑρόντι ἄλλο τι παράδειγμα προῦχον, τὸ τοῦ βασιλέως εἴληπται. Πόσῳ γε μᾶλλον ἡμῖν πρὸς τὴν τεχνητὴν εἰκόνα τοῦ ἀληθινοῦ βασιλέως Χριστοῦ, ἡ οὑτινοσοῦν βασιλέως εἰκὼν καταλλήλως εἴληπται! τοσοῦτον ἐγγίζουσα τῇ Χριστοῦ εἰκόνι, ὅσον προῦχουσά ἐστι κατὰ τιμὴν τῶν ὑπὸ χεῖρα πάντων· ὁπότε καὶ αὐτὸς ὁ ἐπὶ γῆς κρατῶν εἰκόνα ἐστὶ φέρων κατὰ τοὔνομα τῆς ἀξίας τοῦ ἀληθινοῦ βασιλέως Χριστοῦ. Φησὶ γὰρ ἡ Γραφὴ, ὅτι *Ἐδόθη παρὰ Κυρίου κράτησις ὑμῖν καὶ δυναστεία παρὰ τοῦ Ὑψίστου· ὃς ἐξετάσει ἡμῶν τὰ ἔργα, καὶ τὰς βουλὰς διερευνήσει· ὅτι ὑπηρέται ὄντες τῆς αὐτοῦ βασιλείας, οὐκ ἐκρίνατε ὀρθῶς.*

AIP. Εἰ καὶ τὴν τῆς εἰκόνος τιμὴν ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνειν ἔφη ὁ θεῖος Βασίλειος, οὐ τῆς τεχνητῆς, ἀλλὰ τῆς φυσικῆς ὑπηγόρευσεν, ἤγουν τοῦ Υἱοῦ [*f.* Υἱὸς] πρὸς τὸν Πατέρα· καὶ μάλα γε εἰκότως.

KZ'. ORΘ. Ἐπίσχες, ὦ 'τᾶν, ὅτι οὐκ εἶπε, Θεὸς λέγεται καὶ ἡ τοῦ ἀοράτου Πατρὸς εἰκὼν, καὶ οὐ δύο θεοί· ὅπερ ἀληθές· ἀλλ' ἐπεὶ πρὸς σύστασιν τοῦ θεολογικοῦ δόγματος ἐχρήσατο τῷ τοῦ βασιλέως παραδείγματι, εἰπὼν ὅτι βασιλεὺς λέγεται καὶ ἡ τοῦ βασιλέως εἰκὼν, καὶ οὐ δύο βασιλεῖς· ἀκολούθως τὸ συμπέρασμα ἐπήγαγε. Διὰ τοῦτο καὶ ἐν τῷ εἰπεῖν, Ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει, ἐπάγει· Ὃ οὖν ἐστιν ἐνταῦθα μιμητικῶς ἡ εἰκὼν, τοῦτο ἐκεῖ φυσικῶς ὁ Υἱός· ὡς τοῦ βασιλέως πρὸς τὴν ἑαυτοῦ εἰκόνα ληφθέντος πρωτοτύπου, καὶ οὐ τοῦ Πατρὸς πρὸς τὸν Υἱόν· ἦ γὰρ ἂν ἔσχε τὸ ἐμπαλιν. Ὃ οὖν ἐστιν ἐνταῦθα φυσικῶς ὁ Υἱὸς, τοῦτο ἐκεῖ μιμητικῶς ἡ εἰκών. Πλὴν ὅτι τὸ πρωτότυπον καὶ παράγωγον ἔοικε τῶν καθ' ἡμᾶς εἶναι· ὅπερ εἴληπται καὶ ἐπὶ Χριστοῦ καὶ τῆς αὐτοῦ εἰκόνος. Καθ' ἡμᾶς γὰρ ὁμολογεῖται γεγονέναι ἄνθρωπος, εἰ καὶ Θεὸς ὁ αὐτός. Ὥστε κατὰ κοινοῦ καὶ ἐφ' οὑτινοσοῦν βασιλέως εἴληπται· Ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει.

AIP. Ἀλλ' ἡ τιμὴ οὐ πάντως καὶ προσκύνησις παρὰ τῶν θεοφόρων νενόηται· ἄλλο γὰρ τιμὴ, καὶ ἄλλο προσκύνησις.

KZ'. ORΘ. Καὶ πῶς δοίης μήτε τὸ κράτος σχίζεσθαι, μήτε τὴν δόξαν μερίζεσθαι τοῦ πρωτοτύπου

esse Christos; quia neque hic scinditur potestas, nec gloria dividitur, et imaginis honor transit in prototypum.

HÆR. Minime conferri debet cum imagine Christi regis exemplum, sed cum ipso Christo, qui invisibilis est imago, Dei scilicet ac Patris.

XXV. ORTH. Hoc videlicet mirandum est, quod quæ a sancto usurpata est artificialis imago, ad naturalem et sine discrepantia identitatem Patris et Filii, hæc a nobis non in naturali, sed in artificiali imagine Christi usurpatur. Atque illic quidem artificialis cum naturali comparata est imagine; hic vero artificialis cum artificiali. Et quantum, aut quale est discrimen? sed tamen cum sanctus exemplum aliud præstantius non haberet, regis usurpavit. Quanto magis a nobis ad artificialem imaginem veri regis Christi, alterius cujuslibet regis imago congruenter assumpta est, tanto ad imaginem Christi propius accedens, quanto subditis omnibus honore præstantior est: quando et ipse qui in terris imperat, veri regis Christi secundum nomen dignitatis imaginem gerit. Ait enim Scriptura: *Data est a Domino potestas vobis, et virtus ab Altissimo, qui interrogabit opera vestra, et cogitationes scrutabitur; quoniam cum esse tis ministri regni illius, non recte judicastis*[21].

HÆR. Cum imaginis honorem in prototypum transire dixit divus Basilius, non de artificiali, sed de naturali locutus est, hoc est de Filii erga Patrem imagine: atque id quidem jure optimo.

XXVI. ORTH. Siste, amice: non enim dixit, Deus dicitur etiam invisibilis Patris imago, et non sunt duo dii, quod sane verum est. Sed cum ad Theologici dogmatis constitutionem regis exemplo usus esset, docuissetque regem dici etiam regis imaginem, non duos tamen esse reges, conclusionem consequenter intulit: ideoque cum dixisset imaginis honorem in prototypum transire, illico subjecit: Quod igitur hic est per imitationem imago, hoc illic natura est Filius; tanquam rege ad suam ipsius imaginem comparato ut prototypo, et non patre ad filium: alioquin contrario modo dicendum erat. Quod igitur hic est filius per naturam, hoc illic per imitationem est imago. Accedit quod prototypum et exemplum ad nostra pertinere videntur; quod et de Christo et de ejus imagine ostensum est. Similem enim nobis factum hominem confitemur, quamvis idem sit Deus. Quare in universum et de quolibet rege dictum est, imaginis honorem in prototypum transire.

HÆR. Atqui honor, non autem adoratio, a sanctis intelligitur; aliud enim est honor, et aliud adoratio.

XXVII. ORTH. Et quomodo concesseris nec potestatem scindi, nec gloriam dividi prototypi erga

[21] S p. VI, 5, 6.

Digitized by Google

exemplum, nisi utrumque unius atque ejusdem adorationis esse intelligas? Potestatis enim et gloriæ comes inseparabilis est honor et adoratio; quæ vocis quidem diversitate discrepant, re autem eamdem vim habent.

HÆR. Honorem transire dixit, non adorationem. Et ego sane imaginem Christi honoro in sublimi relinquens; sed nequaquam adoro, sicut dictum est.

XXVIII. ORTH. Unum mihi ante omnia percontandum est: Unde est quod imaginem Christi honoras in edito relinquens? non enim hoc modo, sed simpliciter honorandum dixit Basilius. Quare jam concidit propositio tua. Deinde quo pacto quod honoratur, non idem etiam adoratur, sive in sublimi, sive in humili loco spectatur? Nam et vivificæ crucis figuram honoramus et adoramus, sive in sublimi ostenditur, sive in humili cernitur. Et in rerum nostrarum exemplis, regem tum in alto sedentem, tum infra conspectum; et magistrum militum similiter, et præfectum, dominum item et doctorem. Sed enim ad divina oracula quæstionem transferamus. Quid ergo censes, cum dicunt: *Dignus es, Domine et Deus noster sanctus, accipere gloriam et honorem et virtutem* [25]. Et rursum: *Dignus est Agnus, qui occisus est, accipere virtutem, et divitias, et sapientiam, et fortitudinem, et honorem, et gloriam, et benedictionem* [26]. Et iterum: *Sedenti in throno, et Agno benedictio, et honor, et gloria, et potestas in sæcula sæculorum. Amen* [27]. Item: *Benedictio, et gloria, et sapientia, et gratiarum actio, honor, et virtus, et fortitudo Deo nostro in sæcula sæculorum. Amen* [28]. Ecce in his omnibus adoratio nusquam posita est. An igitur quia posita non est, adorationem Agno qui occisus est, hoc est Deo et Salvatori nostro denegabimus? An ejusdem potius ordinis, ejusdemque significationis sunt omnia? qui enim honore dignus est, idem etiam adoratione; et qui fortitudine, idem etiam virtute; et qui benedictione, idem etiam gloria; et quotquot alia aliter enuntiantur. Quod si imaginis adorationem prototypo detrahas, simul utique et honorem detraxeris, et potestatem, et gloriam. Sed fieri nequit, quin ubi unum est, cætera etiam virtute adsint. Accipe et aliud in te jaculum: *Qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem, qui misit illum* [29]. Quid tibi videtur? An expers adorationis est honor qui Patri Filioque defertur? Verum hæc cogitare, sani non est. Rursum dicente omnium Deo per Isaiam Prophetam: *Ecce pono in Sion lapidem angularem, honorandum* [30]. An quia non addidit, et adorandum, Filium Dei adorandum esse inficiabimur? Et cum ait Scriptura: *Honora patrem tuum et matrem tuam, ut bene sit tibi, et ut sis longævus super terram* [31]. Item: *Qui honorat patrem, exorabit pro peccatis; et sicut qui thesaurizat, ita et qui honorificat matrem suam* [32]. Nunquid adorare parentes

πρὸς τὸ παράγωγον, εἰ μὴ νενόηταί σοι μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς εἶναι προσκυνήσεως τὰ ἀμφότερα; κράτους γὰρ καὶ δόξης σύστοιχος καὶ ἀμέριστος ἡ τιμὴ καὶ ἡ προσκύνησις· καὶ τῇ μὲν ἑτερολεξίᾳ διάφορα τὰ λεγόμενα, τῷ δὲ ἀξιώματι ὁμοδύναμα.

AIP. Τιμὴν ἔφη διαβαίνειν, ἀλλ' οὐ προσκύνησιν. Κἀγὼ δὴ τιμῶ ἀνωφερῆ ἐῶν τὴν εἰκόνα Χριστοῦ· ἀλλ' οὐ προσκυνῶ, καθὼς εἴρηται.

ΚΗ'. ΟΡΘ. Ἓν μοι πρῶτον εἰς ἐρώτησιν· Πόθεν σοι τιμᾷν τὴν εἰκόνα Χριστοῦ ἀνωφερῆ ἐῶντι; οὐ γὰρ οὕτως, ἀλλ' ἁπλῶς ἔφη τιμᾷν Βασίλειος. Ὥστε διαπέπτωκέ σου ἡ πρότασις. Δεύτερον, πῶς δ τετίμηται μὴ καὶ προσκεκύνηται, ὑψηλοφανῶς καὶ χαμηλοφανῶς ὁρώμενον; Καὶ γοῦν τιμῶμεν καὶ προσκυνοῦμεν τὸν τύπον τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ, καὶ ἄνω δεικνύμενον καὶ κάτω βλεπόμενον. Ἐπεὶ καὶ ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ὑποδειγμάτων, τὸν βασιλέα καὶ ἄνω καθήμενον καὶ κάτω βλεπόμενον· τὸν στρατηγὸν ὡσαύτως, καὶ ὕπαρχον, τὸν δεσπότην ὁμοίως καὶ διδάσκαλον. Ἀλλὰ γὰρ ἐπὶ τὰ θεῖα λόγια μετιτέον τὸ θεώρημα. Τί οὖν σοι δοκεῖ, ἡνίκα λέγει, *Ἄξιος εἶ, ὁ Κύριος καὶ ὁ Θεὸς ἡμῶν ὁ ἅγιος, λαβεῖν τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμὴν καὶ τὴν δύναμιν*. Καὶ πάλιν, *Ἄξιόν ἐστι τὸ Ἀρνίον τὸ ἐσφαγμένον λαβεῖν τὴν δύναμιν καὶ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν σοφίαν καὶ τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν τιμὴν καὶ τὴν δόξαν καὶ τὴν εὐλογίαν*. Καὶ πάλιν, *Τῷ καθημένῳ ἐπὶ τοῦ θρόνου, καὶ τῷ Ἀρνίῳ ἡ εὐλογία καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν*. Καὶ πάλιν, *Ἡ εὐλογία καὶ ἡ δόξα καὶ ἡ σοφία καὶ ἡ εὐχαριστία καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ ἰσχὺς τῷ Θεῷ ἡμῶν εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν*. Ἰδοὺ ἐν πᾶσι τούτοις προσκύνησις οὐδαμοῦ πρόσκειται· ἆρ' οὖν ἐπεὶ οὐ πρόσκειται, ἀποστερήσομεν τὴν προσκύνησιν τῷ Ἀρνίῳ τῷ ἐσφαγμένῳ, ἤτοι τῷ Θεῷ καὶ Σωτῆρι ἡμῶν; Ἢ δηλονότι τῆς αὐτῆς συστοιχίας εἰσὶν ὁμοδύναμα πάντα; ὁ γὰρ τῆς τιμῆς ἄξιος, καὶ τῆς προσκυνήσεως· καὶ ὁ τῆς ἰσχύος, καὶ τῆς δυνάμεως· καὶ ὁ τῆς εὐλογίας, καὶ τῆς δόξης· καὶ ὅσα ἀλληλούχως ὑμνεῖται. Εἰ οὖν ἀποστερήσεις τὴν προσκύνησιν τῆς εἰκόνος τοῦ πρωτοτύπου, συναποστερήσεις δηλονότι καὶ τὴν τιμὴν καὶ τὸ κράτος καὶ τὴν δόξαν· ἀλλ' οὐκ ἐνδέχεται, ἑνὸς ὄντος, μὴ καὶ τὰ λοιπὰ δυνάμει συνεῖναι. Δέξαιτο τοίνυν καὶ ἕτερον πρόβλημα. *Ὁ μὴ τιμῶν*, φησὶ, *τὸν Υἱόν, οὐ τιμᾷ τὸν Πατέρα τὸν πέμψαντα αὐτόν*. Τί οὖν σοι δοκεῖ; ἀμοιρεῖ προσκυνήσεως ἡ εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν προσαγομένη τιμή; ἀλλ' ἠλίθιον τοῦτο καὶ ἐννοεῖν. Πάλιν λέγοντος τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ διὰ τοῦ προφήτου Ἡσαΐου· *Ἰδοὺ τίθημι ἐν Σιὼν λίθον ἀκρογωνιαῖον ἔντιμον*· ἆρα ἐπεὶ οὐ πρόσκειται, καὶ προσκυνητὸν, ἀποστερήσομεν προσκυνητὸν εἶναι τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ; Καὶ πάλιν ἡ Γραφή· *Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, ἵνα εὖ σοι γένηται, καὶ ἔσῃ μακροχρόνιος ἐπὶ τῆς γῆς*. Καὶ πάλιν· *Ὁ τιμῶν πατέρα ἐξιλάσεται ἁμαρτίαν*·

[25] Apoc. IV, 11. [26] Apoc. V, 12. [27] Ibid. 31. [28] Apoc. VII, 12. [29] Joan. V, 23. [30] Isa. XXVIII, 16. [31] Exod. XX, 12. [32] Eccli. III, 4.

Digitized by Google

καὶ ὡς ὁ θησαυρίζων, ὁ δοξάζων μητέρα αὐτοῦ. Οὐ τοίνυν προσκυνεῖν ἐνταῦθα τοὺς γονέας κελεύει Θεὸς, ἀλλ' ἢ μόνον τιμᾷν; πολλῆς τοῦτο τῆς ἀσυνεσίας. Πάλιν ὁ μέγας Ἀπόστολος· *Τὸν Θεὸν φοβεῖσθε· τὸν βασιλέα τιμᾶτε.* Ἆρ' οὖν τιμᾷν μόνον, ἢ καὶ προσκυνεῖν διακελεύεται; καὶ τίς οὐ συνιεῖ τῶν σεσυνετισμένων; Ἐγὼ δὲ καὶ τοῦ ἱερέως ἀκούων, συνίημι ὁμόστοιχον καὶ ὁμοδύναμον εἶναι τὴν τιμὴν τῆς προσκυνήσεως· Ὅτι πρέπει σοι, φησὶ, πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις. Οὕτω τοιγαροῦν εἰπόντος τοῦ θείου Βασιλείου, Ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει, κατὰ τὸ σιωπώμενον συναπέφηνεν, ὅτι καὶ ἡ τῆς εἰκόνος προσκύνησις ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει, συνῳδὰ τῷ μακαρίῳ Ἀθανασίῳ.

ΑΙΡ. Συμπεφορημένος ὁ λόγος ἐκ διαφόρων Πατρικῶν μαρτυριῶν ἐπιδεικνύσθω· ὡς ἂν εἴη βεβαιότερος πρὸς πειθὼ τοῖς ἐπαΐουσιν.

ΚΘ'. ΟΡΘ. Ὁ μακάριος Ἰωάννης οὗ ἐκ τῶν χειλέων τὰ χρυσότατα ῥυΐσκεται ἔπη, τάδε φησί· Ὅπερ γοῦν ἐν ὀνόμασιν ἐποιήσατε, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς εἰκόνος ἐπράξατε τῆς ἐκείνου. Καὶ γὰρ καὶ ἐν δακτυλίων σφενδόναις, καὶ ἐν ἐκπώμασι καὶ ἐν φιάλαις, καὶ ἐν θαλάμων τοίχοις, καὶ πανταχοῦ, τὴν εἰκόνα τὴν ἁγίαν ἐκείνην διεχάραξαν πολλοί· ὡς μὴ μόνον ἀκούειν τῆς προσηγορίας ἐκείνης, ἀλλὰ καὶ ὁρᾷν αὐτοῦ πανταχοῦ τοῦ σώματος τὸν τύπον, καὶ διπλῆν τινα τῆς ἀποδημίας ἔχειν παραμυθίαν.

ΑΙΡ. Καὶ τίνος φαίην τὴν τοιαύτην εἰκόνα;

Λ'. ΟΡΘ. Μελετίου τοῦ τῆς Ἀντιοχέων προέδρου.

ΑΙΡ. Ἁγίαν ἔφη, ἀλλ' οὐ προσκυνητήν· οὐ γὰρ πάντως τὸ ἅγιον, καὶ προσκυνητόν· λέγει γὰρ ὅπου ὁ ἱερὸς Ἀπόστολος· *Εἶχε μὲν οὖν ἡ πρώτη σκηνὴ δικαιώματα λατρείας, τό τε ἅγιον κοσμικόν. Σκηνὴ γὰρ κατεσκευάσθη ἡ πρώτη ἐν ᾗ ἥ τε λυχνία, καὶ ἡ τράπεζα, καὶ ἡ πρόθεσις τῶν ἄρτων, ἥτις λέγεται ἁγία· μετὰ δὲ τὸ δεύτερον καταπέτασμα σκηνὴ, ἡ λεγομένη Ἅγια ἁγίων· χρυσοῦν ἔχουσα θυμιατήριον, καὶ τὴν κιβωτὸν τῆς διαθήκης περικεκαλυμμένην πάντοθεν χρυσίῳ· ἐν ᾗ στάμνος χρυσῆ ἔχουσα τὸ μάννα, καὶ ἡ ῥάβδος Ἀαρὼν ἡ βλαστήσασα, καὶ αἱ πλάκες τῆς διαθήκης· ὑπεράνω δὲ αὐτῆς Χερουβὶμ δόξης κατασκιάζοντα τὸ ἱλαστήριον· περὶ ὧν οὐκ ἔστι νῦν λέγειν κατὰ μέρος.* Ἅτινα ἁγιὰ καλούμενα, οὐ δήπου καὶ προσκυνητὰ ὁ ἱερὸς Ἀπόστολος δέδειχεν.

ΛΑ'. ΟΡΘ. Ἅγια κεκληκὼς τὰ εἰρημένα ὁ ἱερὸς Ἀπόστολος, καὶ προσκυνητὰ κατὰ συνεκδοχὴν εἴρηκεν. Ἀλλ' ὁ περὶ μὲν τούτων μικρὸν ἀναμεινάτω λόγος, ἔχων ἐξηγορίαν πλατυτέραν. Ἐκεῖνο δέ μοι ἐρωτῶντι ἀπόκριναι. Πῶς φῂς τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ;

ΑΙΡ. Ἅγια δηλονότι· τὰ γὰρ, Ἅγια τοῖς ἁγίοις, παρὰ τῷ ἱερουργοῦντι ἐκπέφασται.

his locis non jubet Deus, sed tantummodo honorare? Magnæ hoc stoliditatis est. Et cum magnus Apostolus scribit: *Deum timete, regem honorificate* [33]; num honorare tantum et non etiam adorare præcipit? et quis hæc non intelligat qui modo aliquam intelligendi vim habeat? Ego vero et cum sacerdotis vocem audio, Quia te decet omnis gloria, honor. et adoratio, comitem adorationis ejusdemque cum illa notæ honorem esse intelligo. Sic ergo cum divus Basilius imaginis honorem transire dixit in prototypum, tacite simul adorationem imaginis ad prototypum transire consentanee verbis beati Athanasii pronuntiavit.

HÆR. Congestis Patrum testimoniis fulciatur oratio, ut ad fidem auditoribus faciendam firmior sit.

XXIX. ORTH. Beatus Joannes (11), cui aurea ex labiis verba fluunt, hæc ait: Quod ergo in nominibus fecistis, hoc et in illius imagine fecistis. Nam et in annulorum palis, et in poculis ac phialis, et in thalamorum parietibus, et passim sanctam illam imaginem multi depinxerunt, ut non solum nomen illud audiant, sed ejus etiam corporis figuram ubique conspiciant, et duplicem quamdam absentiæ consolationem capiant.

HÆR. Cujusnam fuisse dicam hanc imaginem?

XXX. ORTH. Meletii Antiochensium antistitis.

HÆR. Sanctam dixit, et non adorandam. Nec enim prorsus quod sanctum est, idem etiam adorandum; cum alicubi dicat Apostolus: *Habebat quidem et prius tabernaculum, justificationes culturæ, et sanctum sæculare. Tabernaculum enim factum est primum, in quo erant candelabra, et mensa, et propositio panum, quæ dicitur sancta. Post velamentum autem secundum, tabernaculum, quod dicitur Sancta sanctorum: aureum habens thuribulum, et arcam testamenti circumtectam ex omni parte auro, in qua urna aurea habens manna, et virga Aaron, quæ fronduerat, et tabulæ testamenti, superque eam erant Cherubim gloriæ obumbrantia propitiatorium: de quibus non est modo dicendum per singula* [34]. Quæ quidem omnia cum sancta dicit Apostolus, haud quaquam etiam adoranda docuit.

XXXI. ORTH. Sancta hæc appellans sacer Apostolus, etiam adoranda per synecdochen dixit. Sed de illis quidem sermo tantisper intermittatur, latiorem habiturus expositionem. Hoc mihi interim, quod quæram, responde. Quo in numero habes corpus et sanguinem Domini nostri Jesu Christi?

HÆR. Sancta sunt procul dubio. Etenim, Sancta sanctis, a sacerdote pronuntiatur.

[33] I Petr. II, 17. [34] Hebr. IX, 1 seqq.

(11) In *Encom.* Meletii ep. Antioch. homil. 47, pag. 591 *a*.

Digitized by Google

XXXII. ORTH. Hæc itaque etiam adoranda judicas?

HÆR. Et quis adeo impie sentiat, qui non sancta simul et adoranda confiteantur?

XXXIII. ORTH. Non igitur tecum pugnantia loqueris, qui cum ante dixeris, non statim quod sanctum est, idem etiam adorandum esse, nunc rursum affirmes quod negasti?

HÆR. Atqui non de mysteriis mihi sermo erat, cum de his omnes consentiant, ut dixi.

XXXIV. ORTH. Quid vero de Evangelio censes, cum sanctum appellatur; nunquid etiam adorandum esse? itemque figuram vivificæ crucis, et sacra omnia donaria?

HÆR. Et sancta utique, et adoranda. Sed longe ab horum sanctitate distat sancti effigies. Quare licet imago sancta dicatur, nusquam tamen adoranda.

XXXV. ORTH. Fateor et ipse hanc ab illis, quod ad sanctitatem spectat, plurimum abesse; quippe Sancta sanctorum appellantur. Cæterum quidquid sanctum est, adorandum esse, licet alterum altero sanctitate et adoratione inferius sit. Quod enim prorsus adorandum non est, idem sanctitatis est expers. Tu vero doce, ubi tandem sanctum aliquid vocatum sit, quod simul adorandum non sit.

HÆR. Protuli apostolica verba de iis quæ in lege sancta dicebantur; quæ et ipse resumpturum te promisisti.

XXXVI. ORTH. Primum equidem hoc dicam: Quæcunque lex dicit, iis qui in lege sunt dicere: nec vetera iis qui in gratia sunt obtrudi debere; alioqui et Sabbata colemus, et circumcidemur, et multa nobis contraria consequentur; sed juxta adumbrationem tantummodo. Umbram enim habere lex, non ipsam rerum imaginem, dicta est ab Apostolo. Deinde vero etiam quæ in lege sancta dicta sunt, adoranda itidem esse, demonstrare est. Nam si Cherubim gloriæ appellata sunt; gloria autem honori suppar atque cognata est, et honor adorationi; perspicuum est, quod gloria affectum sit, id sanctum; et quod sanctum, idem etiam adorandum esse, velis nolis.

HÆR. Consecutione quadam artificiose probasti, quod sanctum est, adorandum simul esse, juxta Vetus Testamentum; sed non ex certis et minime dubiis testimoniis.

XXXVII. ORTH. Audiemus certe ipsos Patrum coryphæos: Gregorium Theologum (12) in quadam oratione sua sic loquentem: « Tum etiam id quod Heli sacerdoti, atque aliquanto post Ozæ accidit, compertum habeo: quorum alter sceleris etiam illius, quod adversus sacrificia filii committebant, carnium primitias ex ollis, priusquam fas esset, extrahentes, pœnas luit; idque cum eorum impie-

(12) In magno Apologet.

ΛΒ'. ΟΡΘ. Ταῦτα δή σοι καὶ προσκυνητὰ νενόηται;

ΑΙΡ. Καὶ ποῦ τις εἰς τοσοῦτον ἀθεΐας ἐληλακὼς φρόνημα, οὐ συνομολογοίη ἅγια ὁμοῦ καὶ προσκυνητὰ ὑπάρχειν;

ΛΓ'. ΟΡΘ. Οὐκοῦν ἐναντιολογεῖς ἑαυτῷ, πρότερον εἰρηκὼς, οὐ πάντως τὸ ἅγιον καὶ προσκυνητὸν, νῦν δ' αὖ ἀποφάσκων ὃ κατέφησας;

ΑΙΡ. Ἀλλ' οὐ περὶ τῶν μυστηρίων μοι ὁ λόγος τούτων ἤδη πᾶσιν ὁμολογουμένων, ὡς προείρηται.

ΛΔ'. ΟΡΘ. Τί δέ σοι δοκεῖ τὸ Εὐαγγέλιον, ἅγιον καλούμενον, οὐχὶ καὶ προσκυνητὸν ὑπάρχειν; ὅ τε τύπος τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ, καὶ πᾶν ἱερὸν ἀνάθημα;

ΑΙΡ. Καὶ ἅγια τοιγαροῦν, καὶ προσκυνητά. Ἀλλὰ πολὺ ἀποδέουσα ἡ εἰκὼν τοῦ ἁγίου τῆς τούτων ἁγιστείας. Ὥστε εἰ καὶ ἁγία κέκληται ἡ εἰκὼν, ἀλλ' οὐ πάντως προσκυνητή.

ΛΕ'. ΟΡΘ. Σύμφημι κἀγὼ πολλοῦ ἀποδέειν κατὰ τὴν ἁγιωσύνην ταύτην ἐκείνων· καὶ γὰρ Ἅγια ἁγίων λέγεται. Πλὴν ὅτι πᾶν ἅγιον προσκυνητὸν, κἂν ὑφειμένον θάτερον θατέρου τυγχάνῃ τῇ τε ἁγιωσύνῃ καὶ προσκυνήσει· τὸ γὰρ πάντη ἀπροσκύνητον, πάντῃ ἀμοιρεῖ καὶ ἁγιότητος. Σὺ δέ μοι δεῖξαι ποῦ ποτε ἂν ἅγιον ᾖ ἐπικεκλημένον, μὴ καὶ προσκυνητὸν τυγχάνον.

ΑΙΡ. Προὔθηκα τὰς ἀποστολικὰς ῥήσεις περὶ τῶν ἐν νόμῳ εἰρημένων ἁγίων, αἷς καὶ ὑπαντᾷν ἐπηγγείλω.

ΛϚ'. ΟΡΘ. Πρῶτον μὲν ἐκεῖνο ἐρῶ ὅτι ὅσα ὁ νόμος λέγει, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ· καὶ οὔ τί που παραβλητέα τὰ πάλαι τοῖς ἐν χάριτι· ἐπεὶ οὕτω γε καὶ σαββατίσωμεν, καὶ περιτεμούμεθα, καὶ πολλὰ ἡμῖν ἐναντία ἕψεται· ἀλλ' ὅσον ἐν σκιαγραφίᾳ μόνον. Σκιὰν γὰρ ἔχων ὁ νόμος, οὐκ αὐτὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων, τῷ Ἀποστόλῳ εἴρηται. Δεύτερον ὅτι καὶ τὰ ἐν νόμῳ ἅγια εἰρημένα, καὶ προσκυνητά, ἔστιν ἀποδεικνύναι. Εἰ γὰρ Χερουβὶμ δόξης ὠνόμασται· ἡ δὲ δόξα ὁμόστοιχος τῇ τιμῇ, καὶ ἡ τιμὴ τῇ προσκυνήσει· δηλονότι τὸ δεδοξασμένον, ἅγιον· καὶ τὸ ἅγιον, προσκυνητὸν τυγχάνει, κἂν οὐ βούλοιο.

ΑΙΡ. Ἀκολουθίᾳ τινὶ καὶ εἰρμῷ τετεχνολόγηταί σοι τὸ ἅγιον καὶ προσκυνητὸν εἶναι κατὰ τὴν πάλαι διαθήκην· ἀλλ' οὐκ ἐκ μαρτυριῶν ἀναμφιλέκτων.

ΛΖ'. ΟΡΘ. Καὶ δὴ ἀκουσόμεθα τῶν κορυφαιοτάτων Πατέρων· Γρηγορίου μὲν τοῦ Θεολόγου φάσκοντος ὧδέ που ἐν τοῖς ἑαυτοῦ λόγοις· « Γινώσκω Ἠλεὶ τὸν ἱερέα, καὶ μικρὸν ὕστερον Ὀζᾶν· τὸν μὲν ὑπὲρ τῆς τῶν παίδων παρανομίας ἀπαιτηθέντα δίκην, ἣν ἐτόλμων κατὰ τῶν θυσιῶν, πρὸ καιροῦ τῶν λεβήτων ἀπαρχόμενοι· καὶ ταῦτα, οὐκ ἀποδεχόμενον αὐτῶν τὴν ἀσέβειαν, ἀλλὰ καὶ πολλάκις ἐπιτιμήσαντα. Τὸν

Digitized by Google

δὲ ὅτι ψαύσας τῆς κιβωτοῦ μόνον περισπασθείσης ὑπὸ τοῦ μόσχου, τὴν μὲν περιεσώσατο, αὐτὸς δὲ ἀπώλετο, φυλάσσοντος τῇ κιβωτῷ τοῦ Θεοῦ τὸ σεβάσμιον.» Καὶ πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ λόγῳ· « Τοσούτου δεῖ προσφοιτᾷν εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων θαῤῥοῦντα, ὧν ἑνὶ καὶ ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ μόνον ἐπιβατὸν ἦν. Τοσούτου δεῖ τὸ καταπέτασμα, ἢ τὸ ἱλαστήριον, ἢ τὴν κιβωτὸν, ἢ τὰ Χερουβὶμ, ἢ προσβλέπειν εἶναι παντὸς, ἢ προσάπτεσθαι· » Βασιλείου δὲ τοῦ μεγάλου δεῦρο φάσκοντος, γενέσθαι δὲ καὶ περὶ τὴν κιβωτὸν τοῦ Θεοῦ τῆς ἁγίας διαθήκης, ἃ μήτε ἠκούσθη ποτὲ πρότερον· ὥστε ἧς οὔτε Ἰσραηλίταις, οὔτε μὴν αὐτοῖς ἱερεῦσιν ἅπασιν, οὐδὲ πάντοτε ἅπτεσθαι θεμιτὸν ἦν, οὐδὲ τόπος αὐτὴν ὁ τυχὼν ἐδέχετο· ταύτην ὑπὸ χειρῶν ἀσεβῶν ἄλλοτε ἀλλαχόθεν μετακομίζεσθαι, καὶ ἀντὶ τῶν ἁγίων, εἰδώλων ναοῖς ἀποτίθεσθαι.

A tati non modo non suffragaretur, sed gravissimis quoque verbis eos hoc nomine identidem objurgaret. Alter quia arcam a bove distractam tantummodo attrectare ausus fuerat, ita eam illæsam servavit, ut sibi interim exitium accerseret : Deo nimirum hoc animadversionis exemplo aream suæ venerationem sartam tectam tenente. Et iterum in eadem oratione : Tantum aberat ut quivis audacter accederet ad Sancta sanctorum, quæ uni duntaxat ac semel quotannis licebat adire. Tantum aberat, ut cujusvis esset velum, aut propitiatorium, aut arcam, aut Cherubinos vel aspicere vel attingere. » Basilium quoque magnum, dicentem, ea circa Dei arcam sacri fœderis gesta fuisse, quæ audita nunquam antea fuissent ; ita ut quam nec Israelitis, B nec ipsis etiam sacerdotibus omnibus, nec semper attingere fas erat, nec quilibet temere locus reciebat; hæc impiorum manibus huc illuc circumferretur, et pro sanctis in idolorum templis collocaretur.

ΑΙΡ. Ὅτι μὲν οὖν ἅγια καὶ σεβάσμια, ἀληθές· οὐ μὴν καὶ προσκυνητὰ εἴρηται τοῖς Πατράσι.

HÆR. Quod ergo sancta etiam colenda sint, verum est : attamen adoranda esse Patres non dixerunt.

ΑΗ. ΟΡΘ. Καὶ πῶς ἂν εἴη ἅγια καὶ σεβάσμια, ἀμέτοχα τυγχάνοντα προσκυνήσεως; Λέγει τοίνυν ἐν ταῖς Πράξεσιν ὁ θεῖος Ἀπόστολος· *Ἀναστρεφόμενος καὶ ἀναθεωρῶν τὰ σεβάσματα ὑμῶν, εὗρον καὶ βωμὸν ἐν ᾧ ἐπεγέγραπτο, Ἀγνώστῳ Θεῷ*· ὡς τῶν σεβασμάτων δηλαδὴ καὶ προσκυνημάτων τυγχανόντων. Καὶ, Σεβαστὸς, πάλιν, ὁ βασιλεὺς, εἴρηται. *Τοῦ γὰρ Παύλου*, φησὶ, *ἐπικαλεσαμένου τηρηθῆναι αὐτὸν εἰς τὴν τοῦ Σεβαστοῦ διάγνωσιν.* Καὶ μικρὸν ὑποκατιών· *Ἐγὼ δὲ καταλαβόμενος μηδὲν ἄξιον θανάτου αὐτὸν πεπραχέναι· καὶ αὐτοῦ δὲ ἐπικαλεσαμένου τὸν Σεβαστὸν, ἔκρινα πέμπειν αὐτόν.* Συνιεῖς ὅτι τὸ σεβαστὸν καὶ προσκυνητόν; Οὐ γάρ τις φρενῶν εἴσω μένων εἴποι, σεβαστὸν μὲν, οὐ προσκυνητὸν δὲ τὸν βασιλέα. Ἀλλὰ γὰρ καὶ τὸ μὴ θεμιτὸν, ἢ προσβλέπειν, ἢ προσάπτεσθαι τῶν προειρημένων ἁγίων, ἢ μόνον τοῦ ἱερέως, πολὺ τὸ ἀνῳκισμένον κατὰ τιμὴν ὑποφαίνει ὁ λόγος. Καὶ εἰ σημεῖα καὶ τέρατα ἡ κιβωτὸς τοῦ Θεοῦ, δι' ὧν ἔν τε τῷ Ὀζᾶν καὶ ἐν τοῖς λαβοῦσιν αὐτὴν ἀλλοφύλοις δέδρακε· πῶς οὐχὶ καὶ πάσης δόξης, τιμῆς τε καὶ προσκυνήσεως ἔμπλεως ὑπῆρχεν, ὥσπερ τὰ Χερουβὶμ, καὶ ὅσα ἄλλα εἴρηται κατὰ συνάφειαν τῷ Ἀποστόλῳ; Οὕτω τοιγαροῦν καὶ οἱ τῆς ἁγίας οἰκουμενικῆς ἕκτης συνόδου Πατέρες ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα ἐκτεθεῖσιν αὐτοῖς ἱεροῖς κανόσιν ἐξειληφότες τάδε φασίν· « Ἔν τισι τῶν σεπτῶν εἰκόνων γραφαῖς Ἀμνὸς δακτύλῳ τοῦ Προδρόμου δεικνύμενος ἐγχαράττεται, ὃς εἰς τύπον παρελήφθη τῆς χάριτος· τὸν ἀληθινὸν ἡμῖν διὰ τοῦ νόμου προϋποφαίνων Ἀμνὸν Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν. Τοὺς οὖν παλαιοὺς τύπους καὶ τὰς σκιὰς, ὡς τῆς ἀληθείας σύμβολά τε καὶ προχαράγματα, τῇ Ἐκκλησίᾳ παρα-

XXXVIII. ORTH. Et quo pacto sancta et colenda essent, si adoranda non sint? cum in Actibus dicat divinus Apostolus : *Præteriens et contemplans culturas vestras, inveni et aram in qua scriptum erat, Ignoto Deo* [36] : quasi culturæ scilicet, adorationes quoque sint. Ad hæc Augustus, id est colendus, dicitur imperator, *Paulo*, inquit, *appellante, ut servaretur Augusti cognitioni* [36]. Et paulo post : *Ego vero comperi nihil dignum morte eum admisisse. Ipso autem hoc appellante ad Augustum, judicavi mittere* [37]. Sentisne colendum idem etiam adoran- C dum esse? Nec enim mentis compos ullus dicat, colendum quidem, sed non adorandum esse imperatorem. Sed et quod sancta illa vel videre vel attingere nefas erat, præterquam soli sacerdoti, magnam honoris prærogativam declarat. Deinde si arca Dei signa et prodigia in Oza, et allophylis qui eam ceperant, edidit, quomodo non omni gloria, honore atque adoratione plenam fateare, sicut et Cherubinos, et alia quæ ibidem ab Apostolo conjuncta sunt? Sic ergo et sanctæ œcumenicæ sextæ synodi Patres in sacris canonibus, qui conscripti postea fuerunt, usurpantes hæc dicunt (13) : « In quibusdam sanctarum imaginum picturis Agnus digito Præcursoris indicatus expressus est; qui in figuram assumptus est gratiæ; verum nobis per legem Agnum D Christum Deum nostrum ostendens. Veteres igitur typos et adumbrata veritatis symbola præfigurationesque Ecclesiæ traditas amplectentes, gratiam anteponimus, et veritatem, tanquam legis plenitudinem, acceptamus. Ut igitur quod perfectius est, etiam in colorum varietate omnium oculis subjiciatur, characterem illum, quo secundum hominem

[36] Act. XVII, 23. [36] Act. XXV, 21. [37] Ibid. 25.

(13) T. VI Conc. Labbei pag. 1177, c.

Digitized by Google

Agnus Christus Deus noster, qui abstulit peccata mundi, effigiatus est, posthac in imaginibus pro veteri Agno erigi debere declaramus. Per hunc enim humilitatis Verbi Dei altitudinem considerantes, ad memoriam ejus in carne conversationis, et passionis, mortisque Salvatoris, et mundo illinc natæ liberationis cognitionem manu ducimur. » Vides ut veteres typos et umbras adoranda dixerint, cum dicunt, *Amplectentes*. Ipsum enim ἀσπάζεσθαι, profecto adorare est, et amplexari. Quin etiam Theodorus Antiochiæ archiepiscopus in Synodico suo eadem affirmat. « Adversus eos qui hæretico more obluctantur, dicuntque sanctorum imagines, quæ manufactæ sint, adorari non debere, atque idola illas imperite aut impie potius appellant. Sciant isti et Cherubinos, et propitiatorium, arcam, et virgam, et mensam quæ Moyses divinus fabricatus est, manufacta fuisse, quæ nihilominus adorabantur : reprehendi autem a divina Scriptura eos duntaxat, qui sculptilibus adorationem tribuunt. »

HÆR. Qua igitur de causa serpentem æneum contrivit Ezechias? sic enim scriptum est : *Fecitque quod erat bonum coram Domino, juxta omnia quæ fecerat David pater ejus. Ipse dissipavit excelsa, et contrivit omnes statuas, et succidit lucos, confregitque serpentem æneum, quem fecerat Moyses; siquidem usque ad illud tempus filii Israel adolebant ei incensum* [38].

XXXIX. ORTH. Eo quod inter sancta quæ Apostolus enumeravit, nullum locum habet serpens æneus; de quo loquens Theologus Gregorius (14) : « At vero, inquit, serpens æneus adversus morsus serpentum suspenditur, non tamen ut Christi pro nobis passi typus, verum ut antitypus : atque eos qui ipsum intuentur, salvos facit; dum eum non vivere, sed mortuum esse, simulque subditas sibi copias enecare persuasum habent, deletum nimirum et exstinctum sicut merebatur. Et quod tandem illi congruens epitaphium canemus? Ubi est, mors, stimulus tuus? ubi tua, inferne, victoria? Crux te prostravit, vitæ auctor tibi necem attulit. Exanimis es, mortuus, immobilis, iners serpentis licet figuram serves in sublimi loco ignominiose pendens. » Et jure comminutus est, cui incensum adolebant Israelitæ : cujus enim prototypum adorari non debet, ejus quoque exemplum explodendum est. Omnia vero tabernaculi sancta spiritualis cultus figuras fuisse divus Cyrillus ostendit.

HÆR. Credo recte hoc loco habere quæ dicta sunt. Sed quia qui paulo ante producti a te fuerunt, recentiores sunt et non ex numero antiquiorum, ad testimonium recipi non debent.

XL. ORTH. Sane si Basilio aliisve divinis consentanea non sunt quæ ab illis dicuntur, neque

[38] IV Reg. XVIII, 3.

(14) Orat. II, in Pasch., t. II, pag. 692 a.

δεδομένους κατασπαζόμενοι, τὴν χάριν προτιμῶμεν, καὶ τὴν ἀλήθειαν, ὡς πλήρωμα νόμου, ταύτην ὑποδεξάμενοι. Ὡς ἂν οὖν τὸ τέλειον κἂν ταῖς χρωματουργίαις ἐν ταῖς ἁπάντων ὄψεσιν ὑπογράφηται· τὸν τοῦ αἴροντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, Ἀμνοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, κατὰ τὸν ἀνθρώπινον χαρακτῆρα καὶ ἐν ταῖς εἰκόσιν ἀπὸ τοῦ νῦν ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ Ἀμνοῦ ἀναστηλοῦσθαι ὁρίζομεν. Δι' αὐτοῦ τὸ τῆς ταπεινώσεως ὕψος τοῦ Θεοῦ Λόγου κατανοοῦντες, καὶ πρὸς μνήμην τῆς ἐν σαρκὶ πολιτείας, τοῦ τε πάθους αὐτοῦ καὶ τοῦ σωτηρίου θανάτου χειραγωγούμενοι, καὶ τῆς ἐντεῦθεν γινομένης τῷ κόσμῳ ἀπολυτρώσεως. » Ὁρᾷς ὅτι τοὺς παλαιοὺς τύπους καὶ τὰς σκιὰς προσκυνητὰς ἔφασαν, διὰ τοῦ φάναι, *Κατασπαζόμενοι*. Αὐτὸ γὰρ δὴ *ἀσπάζεσθαι*, προσκυνεῖν ἐστι καὶ προσπτύσσεσθαι. Ἀλλὰ καὶ Θεόδωρος ὁ Ἀντιοχείας ἀρχιεπίσκοπος, ἐν τῷ κατ' αὐτὸν συνοδικῷ, τὰ αὐτὰ φθέγγεται· « Πρὸς δὲ τοὺς αἱρετικῶς ἀντεξαγομένους, καὶ λέγοντας ὡς οὐ δεῖ προσκυνεῖν τῶν ἁγίων τὰς εἰκόνας χειροποιήτους οὔσας, εἴδωλά τε ἀνοήτως, μᾶλλον δὲ δυσσεβῶς, ἀποκαλοῦνται· ἴστωσαν οἱ τοιοῦτοι, ὡς τὰ Χερουβὶμ καὶ τὸ ἱλαστήριον, ἡ κιβωτός τε καὶ ἡ ῥάβδος, καὶ ἡ τράπεζα, ἃ Μωσῆς ὁ θεσπέσιος κατεσκεύασε, χειροποίητα ἦσαν καὶ προσεκυνοῦντο. Κατηγορεῖ δὲ ἡ θεία Γραφὴ τῶν προσκυνούντων τοῖς γλυπτοῖς. »

AIP. Καὶ ὅτου χάριν τὸν χαλκοῦν ὄφιν συνέτριψεν Ἐζεκίας; γέγραπται γάρ· *Καὶ ἐποίησε τὸ εὐθὲς ἐν ὀφθαλμοῖς Κυρίου, κατὰ πάντα ὅσα ἐποίησε Δαυὶδ ὁ πατὴρ αὐτοῦ· αὐτὸς ἐξῆρε τὰ ὑψηλὰ, καὶ συνέτριψε πάσας τὰς στήλας, καὶ ἐξωλόθρευσε τὰ ἄλση, καὶ τὸν ὄφιν τὸν χαλκοῦν ὃν ἐποίησε Μωσῆς· ὅτι ἕως τῶν ἡμερῶν ἐκείνων ἦσαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ θυμιῶντες αὐτῷ*.

ΑΘ'. ΟΡΘ. Ὅτι μηδὲ ἕν τι τῶν κατηριθμημένων ἁγίων τῷ Ἀποστόλῳ ὁ χαλκοῦς ὄφις· περὶ οὗ φησιν ὁ θεολόγος Γρηγόριος· « Ὁ δὲ χαλκοῦς ὄφις κρεμᾶται κατὰ τῶν δακνόντων ὄφεων. Οὐχ ὡς τύπος τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν παθόντος, ἀλλ' ὡς ἀντίτυπος· καὶ σώζει τοὺς εἰς αὐτὸν ὁρῶντας. Οὐχ ὅτι ζῇ πιστευόμενος, ἀλλ' ὅτι νενέκρωται· καὶ συννεκροῖ τὰς ὑπ' αὐτὸν δυνάμεις καταλυθεὶς ὥσπερ ἦν ἄξιος. Καὶ τίς ὁ πρέπων αὐτῷ παρ' ἡμῶν ἐπιτάφιος; Ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον; ποῦ σου, ᾅδη, τὸ νῖκος; τῷ σταυρῷ βέβλησαι· τῷ ζωοποιῷ τεθανάτωσαι. » Ἄπνους, νεκρὸς, ἀκίνητος, ἀνενέργητος, εἰ καὶ τὸ σχῆμα σώζεις ὄφεως ἐν ὕψει στηλιτευόμενος. Καὶ εἰκότως συντέτριπται θυμιαζόμενος ὑπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν· οὗ γὰρ τὸ πρωτότυπον οὐ λατρευτέον, τούτου καὶ τὸ παράγωγον ἀποπτυστέον. Πάντα δὲ τὰ τῆς σκηνῆς ἅγια, προχαράγματα τῆς ἐν πνεύματι λατρείας ὁ θεοφόρος Κύριλλος ἀποδείκνυσιν.

AIP. Πέπεισμαι τὸν λόγον εὖ ἔχειν ἐνταῦθα· ἀλλ' ἐπεὶ οἱ προτεθέντες ἐναγχος νεωστὶ, καὶ οὐ τῶν πάλαι Ὑστέρων, ἀπαράδεκτοι πρὸς μαρτυρίαν.

Μ'. ΟΡΘ. Εἰ μὲν οὐκ ἀκόλουθα Βασιλείῳ καὶ τοῖς λοιποῖς θεοφόροις τὰ παρ' αὐτῶν εἰρημένα, οὐδὲ ἐγὼ

Digitized by Google

δέχομαι, οὐδέ τις τῶν εὐσεβούντων. Εἰ δὲ σύμφωνα καὶ πάρισα, οὐχ ὅτι πρὸ διακοσίων ἐτῶν ὁπηνίκα ἐλάλησαν οἱ μνημονευθέντες, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν θεῖον καιρὸν, εἰ εἴη τις τὰ αὐτὰ λέγων, καὶ δεδεγμένος ἐστὶ πρὸς τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ, καὶ συναρίθμιος κατὰ τὸ τῆς ἀληθείας δόγμα αὐτοῖς τε ἁγίοις ἀποστόλοις, μὴ ὅτι γε τοῖς μεταγενεστέροις θεοφόροις. Κατὰ τοῦτο δέχου καὶ τὰ πρακτικὰ τοῦ ἁγίου καὶ πολυάθλου Μαξίμου, ἐν οἷς φησι· « Δεσπόται, ἐπὰν ἔδοξε τοῦτο γενέσθαι, ἔκβασις γένηται τῶν δοξάντων, καὶ ὅπου κελεύετε, ἀκολουθῶ ὑμῖν. Καὶ ἐπὶ τούτοις ἀνέστησαν πάντες μετὰ χαρᾶς καὶ δακρύων· καὶ ἔβαλον μετάνοιαν, καὶ εὐχὴ γέγονε. Καὶ ἕκαστος αὐτῶν τὰ ἅγια Εὐαγγέλια καὶ τὸν τίμιον σταυρὸν, καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς Δεσποίνης ἡμῶν τῆς αὐτὸν τεκούσης παναγίας Θεοτόκου ἠσπάσαντο, τεθεικότες καὶ τὰς ἰδίας χεῖρας ἐπὶ βεβαιώσει τῶν λαληθέντων. » Καί γε παρ[ε]ῶ πλέον τι λέγειν διὰ τὸ προσκορὲς τοῦ λόγου, πολλοῦ ἐσμοῦ χρήσεων τῶν τε πάλαι καὶ νεωστὶ περὶ τῶν σεπτῶν εἰκόνων προκειμένου, εἰ μέλλοιμεν ταύτας ἀνελίττεσθαι.

A ipse recipio, nec piorum quispiam recipiet. Sin autem consona sunt et cognata, non solum si ante ducentos annos, quando locuti sunt, quos commemoravimus, sed hac ipsa ætate nostra, si quis eadem dicat, et recipiendus est Ecclesiæ Dei, et ipsis sanctis Apostolis, ne posterioribus sanctis dicam, in veritatis doctrina connumerandus. Quo posito audi et sancti multaque perpessi Maximi (15) Acta, quid dicant: « Quia, domini, ita fieri visum est, fiat quod inter nos convenit, et quo jubetis, vos sequor. Postea surrexerunt omnes cum lætitiæ lacrymis, et humili reverentia inclinarunt sibi invicem, et oratio facta est, et unusquisque eorum sancta Evangelia, et pretiosam crucem, et imaginem Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, et genitricis ejus B Dominæ nostræ sanctissimæ Deiparæ amplexus est, et proprias manus posuerunt ad dictorum confirmationem. » Ego vero plura dicere supersedeo, ut orationis fastidium declinem, cum ingens tum veterum, tum recentiorum de colendis imaginibus auctoritatum, si evolvere illas velimus, præsto sit copia.

ΑΙΡ. Κἀμοὶ πάρεστιν ἐσμὸς χρήσεων παρὰ τῶν πάλαι νεωστί· ἀλλὰ ἀντίθετος τῆς τῶν εἰκόνων ἀναστηλώσεώς τε καὶ προσκυνήσεως.

HÆR. Et mihi quoque magna suppetit auctoritatum veterum ac recentiorum multitudo; sed opposita imaginum erectioni et adorationi.

ΜΑ'. ΟΡΘ. Εἰ μὲν οὖν ἡ ἔνστασις πρὸς τὸ μὴ ἀναστηλοῦσθαι τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἦν ἂν σοι προκομίζειν τὰς τοιαύτας χρήσεις. Ἐπειδὴ δὲ τὴν μὲν ἱστορίαν κατεδέξω ἀναινόμενος μόνον τὴν προσκύνησιν, τί δὴ πάλιν ἀστατεῖς C ἐκ τούτου εἰς τοῦτο μεταπίπτων, ὅπερ ἐστὶ ψεύδους ἰδίωμα;

XLI. ORTH. Si eo spectaret oppositio, ut non erigatur imago Domini nostri Jesu Christi, liceret tibi ejusmodi auctoritates afferre. Nunc vero cum picturam admiseris, solam renuens adorationem, quid denuo fluctuas ex hoc in illud recedens, quod proprium est mendacii?

ΑΙΡ. Εἰ καὶ ὁμολόγηται περιγεγράφθαι τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, ἀλλὰ μέχρι τοῦ πάθους, οὔπω δὲ μετὰ τὴν ἀνάστασιν· λέγει γὰρ ὥδέ που ὁ Ἀπόστολος· *Εἰ δὲ καὶ ἐγνώκαμεν κατὰ σάρκα Χριστὸν, ἀλλὰ νῦν οὐκ ἔτι γινώσκομεν.* Καὶ πάλιν ὁ θεολόγος Γρηγόριος· « Τέλειον δὲ οὐ διὰ τὴν θεότητα μόνον, ἧς οὐδὲν τελειότερον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν πρόσληψιν τὴν χρισθεῖσαν θεότητι, καὶ γενομένην ὅπερ τὸ χρίσαν, καὶ θαῤῥῶ εἰπεῖν, ὁμόθεον. » Εἰ δὲ ὁμόθεος ἡ προσληφθεῖσα σὰρξ, πῶς ἂν περιγραφείη συγκαταμιγεῖσα τῇ τῆς θεότητος ἀφθαρσίᾳ; D

HÆR. Tametsi concessum est circumscriptum fuisse Dominum nostrum Jesum Christum; at hoc usque ad passionem tantummodo, non autem post resurrectionem. Ait enim quodam in loco Apostolus: *Etsi cognovimus secundum carnem Christum, sed nunc jam non novimus* [39]. Et rursum Theologus Gregorius (16): « Perfectum autem non propter divinitatem tantum, qua nihil est perfectius, sed etiam propter carnem assumptam, divinitate perunctam, et idem factam cum ungente, ac dicere ausim, homotheam. » Quod si homothea est caro assumpta, quomodo circumscribatur quæ cum divinitatis immortalitate conjuncta est?

ΜΒ'. ΟΡΘ. Δέδεκταί σοι ὅμως πρὸ τοῦ πάθους περιγεγράφθαι Χριστὸν, καὶ προσκυνεῖσθαι ἐν τῇ τοιᾷδε τῆς εἰκόνος αὐτοῦ περιγραφῇ.

XLII. ORTH. Atqui concessisti saltem ante passionem circumscriptum Christum fuisse, et in tali imaginis suæ circumscriptione adorari.

ΑΙΡ. Εἰ καὶ δέξαιμι, καὶ οὐκ ἀντισταίην, τί σοι συνάγει ὁ λόγος;

HÆR. Quamvis concedam, et non repugnem, quid inde concludes?

ΜΓ'. ΟΡΘ. Ὅτι τοι ἃς προήχθης εἰσκομίζειν χρήσεις, οὔτε πρὸ τοῦ πάθους, οὔτε μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐνδέχεσθαι φαίνουσι τὸν Χριστὸν περιγεγράφθαι· ἀλλὰ μὴν οὐδὲ περιγεγράφθαι μέν, ἐφ' ὕψους δὲ μένειν τὴν εἰκόνα μὴ προσκυνουμένην. Καὶ τί ὡς συνηγορούσας ἄγεις τὰς ἀντηγορούσας σου ἐξ ἡμι-

XLIII. ORTH. Quod auctoritates, quas proferre cœpisti, nec ante passionem, nec post resurrectionem circumscriptum fuisse Christum admittere videantur: quin nec circumscriptum prorsus; sed in sublimi manere imaginem non adoratam. Et quorsum velut astipulantes profers, quæ propo-

[39] II Cor. v, 16.

(15) Extant in edit. Paris. Operum sancti Maximi, t. I.

(16) Orat. *in Pascha*, p. 685.

Digitized by Google

sitioni tuæ media ex parte refragantur? Quocirca quærendæ tibi sunt auctoritates quæ tuæ sententiæ omni ex parte suffragentur. Verum etiam post resurrectionem circumscriptus est Christus. Audi enim cum discipulis suis loquentem, quando post resurrectionem existimabant se spiritum videre. *Videte*, inquit, *manus meas et pedes meos, quia ego ipse sum* [46]. Si ergo illum ipsum se esse dixit, qui ante passionem cum ipsis versabatur, quem post resurrectionem videbant; profecto sicut ante passionem circumscribebatur, ita et post resurrectionem circumscriptione comprehendebatur; ut qui humanæ naturæ proprietates non amiserat. Etenim quas manus et pedes ostendit, vir optime? aut quomodo palpari jubebat, tanquam carnem et ossa gerens? qualem porro cibum degustavit? Annon igitur necesse est qui hæc habeat, agatque, circumscribi? aut si non circumscribatur, spiritum esse, sicut tunc ab apostolis existimabatur?

A στίας προτάσεις; ὥστε ὥρα σοι ἑτέρας ἐπιζητεῖν χρήσεις τὰς καθόλου συνηγορούσας σου τῷ λόγῳ· ἀλλὰ γὰρ καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν περιγέγραπται Χριστός. Ἄκουε γὰρ αὐτοῦ λέγοντος τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, ἡνίκα μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐδόκουν αὐτὸν πνεῦμα θεωρεῖν· *Ἴδετε τὰς χεῖράς μου καὶ τοὺς πόδας μου, ὅτι αὐτὸς ἐγώ εἰμι.* Εἰ οὖν αὐτὸν ἐκεῖνον ἔφη εἶναι τὸν πρὸ τοῦ πάθους συνόντα αὐτοῖς, ὃν ἑώρων μετὰ τὴν ἀνάστασιν· δηλαδὴ ὡς πρὸ τοῦ πάθους περιεγέγραπτο, καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν περιγραφῇ ὑπελαμβάνετο, οὐκ ἀπολωλεκὼς τὰ ἰδιώματα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Ἐπεὶ ποίας χεῖρας καὶ πόδας ὑπέδειξεν, ὦ βέλτιστε; Πῶς δὲ καὶ ψηλαφᾶσθαι προσέταττεν, ὡς ἔχων σάρκα τε καὶ ὀστέα; ποίαν δὲ καὶ βρῶσιν προσήκατο; Οὐκοῦν ἀνάγκη τὸν ταῦτα B ἔχοντα περιγράφεσθαι, ἢ μὴ περιγραφόμενον, πνεῦμα εἶναι, ὡς ἐνομίσθη τηνικαῦτα τοῖς ἀποστόλοις;

HÆR. At licet Christus hæc habere dicatur, non tamen sicut nos; ideoque non est circumscriptus.

AIP. Ἀλλ' εἰ καὶ ταῦτα ἔχειν λέγεται Χριστὸς, οὐ μὴν ὡς ἡμεῖς· καὶ διὰ τοῦτο οὐ περιγραπτός.

XLIV. ORTH. Si ergo non sicut nos hæc habet, nec sicut nos factus creditur. Sin autem verum est hoc secundum, quomodo et prius illud non credatur? An fortasse operationum quarumdam indicia in Christo fuisse existimas, quæ in ipso membra vocentur; et non rerum ipsarum veritatem, quod in theologia, id est, in divinæ naturæ explicatione, asseritur? Sic enim ait divus Basilius (17): Notæ autem humanæ multæ sunt, nec propterea Deum hominem arbitramur. Et post alia: Manus Dei cum audis, effectivam ejus vim intellige: cum aures, vim audiendi: cum oculos, vim perspiciendi: cum alas, vim protegendi; et alia omnia eodem modo. Necesse porro, si sic accipias, ut credas Dominum nostrum Jesum Christum hominem factum non fuisse. Quod si homo factus est, ut revera est, revera item et carnem et ossa, etiam post resurrectionem, habere crede.

ΜΔ'. ΟΡΘ. Εἰ οὖν οὐχ ὡς ἡμεῖς ἔχων ἐστὶ ταῦτα, οὐδὲ καθ' ἡμᾶς γεγονέναι πιστεύεται. Εἰ δὲ τὸ ἑτερον ἀληθὲς, πῶς οὐ τὸ πρότερον πιστευτέον; Ἢ τάχα ἐνεργειῶν τινων γνωρίσματα δοκεῖ σοι εἶναι ἐπὶ Χριστὸν, τὰ κατονομαζόμενα ἐπ' αὐτοῦ μέλη, καὶ οὐχὶ πραγμάτων ἀλήθειαν, ὅπερ εἴληπται ἐπὶ τῆς θεολογίας; Καὶ γάρ φησιν ὁ θεῖος Βασίλειος· « Τύποι δὲ ἀνθρώπινοι πολλοὶ, καὶ οὐ διὰ τοῦτο τὸν Θεὸν ἄνθρωπον ὑπολαμβάνομεν. » Καὶ μεθ' ἕτερα· « Χεῖρας ἀκούων Θεοῦ, τὸ ποιητικὸν αὐτοῦ γνώριζε· οὖς δὲ, τὸ ἀκουστικὸν αὐτοῦ· ὀφθαλμοὺς δὲ, τὸ διορατικόν· πτέρυγας, τὸ σκεπαστικόν· καὶ τὰ ἄλλα πάντα ὡσαύτως. » Ἀνάγκη λοιπὸν, εἰ οὕτως ἐκλάβοις, ὑπολαμβάνειν σε τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν μὴ ἄνθρωπον γεγονέναι. Εἰ δὲ καὶ γέγονεν, ὅπερ ἀληθὲς, καὶ ἀληθὲς σάρκα αὐτὸν καὶ ὀστᾶ ἔχειν καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν πίστευε.

HÆR. Condescensionis modis utens Dominus seipsum post resurrectionem apostolis ostendit: corporis quidem proprietates retinens, sed sine crassitudine ac sine circumscriptione: propterea enim januis clausis in medio eorum stetit, et ab eorum deinde oculis sublatus est.

AIP. Συγκαταβάσεως μέτροις χρώμενος ὁ Κύριος, δέδειχεν ἑαυτὸν μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῖς ἀποστόλοις· ἔχων τὰ μὲν ἰδιώματα τοῦ σώματος, ἀλλ' οὐκ ἐν παχύτητι οὐδὲ ἐν περιγραφῇ· κατὰ τοῦτο γὰρ κεκλεισμένων τῶν θυρῶν εἰς τὸ μέσον αὐτῶν ὤφθη· καὶ D πάλιν ἄφαντος ἐγένετο ἀπ' αὐτῶν.

XLV. ORTH. Si ergo circumscriptum Christum non fuisse dederis, eo quod sine crassitudine post resurrectionem fuerit, dabis etiam ne visum quidem ab apostolis fuisse. Nam si visus est, etiam circumscriptus. Quidquid enim sub aspectum cadit, idem etiam sub circumscriptionem cadat oportet: multo magis quod manus et pedes habet, carnem et ossa, quod palpatur, et una conversatur.

ΜΕ'. ΟΡΘ. Εἰ οὖν δοίης μὴ περιγεγράφθαι Χριστὸν διὰ τὸ ἔξω παχύτητος εἶναι μετὰ τὴν ἀνάστασιν, δώσεις καὶ μὴ ὤφθαι αὐτὸν τοῖς ἀποστόλοις. Εἰ δὲ ὤπται, καὶ περιγέγραπται. Πᾶν γὰρ τὸ ὑποπίπτον θέᾳ, καὶ περιγραφῇ ὑποπέσοι ἄν· πολλοῦ γε εἰπεῖν τὸ χεῖρας ἔχον καὶ πόδας, σάρκα τε καὶ ὀστέα, ψηλαφώμενόν τε καὶ συναλιζόμενον.

HÆR. Purificatis oculis Dominum viderunt apostoli, quibus nobis cernere fas non est.

AIP. Ὄμμασι κεκαθαρμένοις τεθέανται οἱ ἀπόστολοι τὸν Κύριον, οἷς ἡμᾶς προσβλέπειν οὐκ ἐφικτόν.

[46] Luc. XXIV, 39.

(17) Contra Eunom. l. v.

Digitized by Google

ΜΖ'. ΟΡΘ. Αλλὰ τί φησιν ὁ Κύριος πρὸς τὸν Θωμᾶν; *Ὅτι ἑώρακάς με, πεπίστευκας. Μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες, καὶ πιστεύσαντες.* Τοιγαροῦν, ὡς εἶδον οἱ ἀπόστολοι καὶ παρέδοσαν, καὶ πρὸ πάθους καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν· οὕτω καὶ παρελάβομεν, οὕτω καὶ Χριστὸν περιγράφομεν. Οὐ γὰρ ἔφασαν ἡμῖν, οἷς ἐώρων ὀφθαλμοῖς μὴ ἐφικτὸν εἶναι ὑφ' ἡμῶν τεθεᾶσθαι· ἐπεὶ καὶ πρὸ τοῦ πάθους, ἡνίκα ἔμελλον καταποντίζεσθαι ἐν τῷ πλοίῳ, ἄφνω ἐπέστη ὁ Κύριος περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης· ὅπερ οὐκ ἦν φύσεως ἀνθρωπίνης, τὸ ὕδωρ ἄστατον, καθά φησιν ὁ θεῖος Διονύσιος, ὑλικῶν καὶ γεηρῶν ποδῶν ἀνέχον βάρος, καὶ μὴ ὀφεῖκον, ἀλλ' ὑπερφυεῖ δυνάμει πρὸς τὸ ἀδιάχυτον συνιστάμενον. Ἀλλ' ὅμως τὰ ὑπὲρ φύσιν πρὸ τοῦ πάθους θέλων ἐπεδείκνυτο. Τί γὰρ θελήσαντι αὐτῷ καὶ οὐ πάρεστιν εἰς δύναμιν; Οὕτω γοῦν καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν, καὶ ἔξω παχύτητος ὢν, τὰ ὡς ἐν παχύτητι ἡνίκα ἐβούλετο ἐπιδείκνυσθαι, καὶ ἐ[τε]θεᾶτο, καὶ ἐψηλαφᾶτο, καὶ συνηλίζετο· ἅπερ ἐστὶ περιγραφῆς ἐναργοῦς ἰδιώματα.

A XLVI. ORTH. Atenim quid est quod Dominus Thomæ ait? *Quia vidisti me, Thoma, credidisti: beati qui non viderunt, et crediderunt* [41]. Ergo sicut viderunt apostoli et tradiderunt tum ante passionem tum post resurrectionem, sic etiam accepimus, sic etiam Christum circumscribimus. Non enim dixerunt nobis, quibus ipsi oculis viderant, a nobis cerni fas non esse; quandoquidem etiam ante passionem, cum in navigio mergi inciperent, repente affuit Dominus ambulans in mari: quod sane humanæ naturæ non erat, ut aqua instabilis, sicut divinus ait Dionysius, materialium terrestriumque pedum sustinens pondus, non cederet, sed supernaturali virtute sine effusione consisteret. Sed tamen etiam ante passionem opera quæ supra naturam B erant, cum voluit, ostendebat. Quid enim volenti ipsi non statim in promptu sit pro imperio et potestate? Sic itaque etiam pos' resurrectionem, tametsi extra crassitudinem erat, ea quæ antea tanquam si crassitudinem haberet, cum libuit, efficiebat, et cernebatur, et attrectabatur, et conversabatur, quæ manifestæ circumscriptionis sunt proprietates.

ΑΙΡ. Καὶ πῶς ἂν ἐκληφθείη ἡ ἀποστολικὴ ῥῆσις ἡ λέγουσα· *Εἰ καὶ ἐγνώκαμεν κατὰ σάρκα Χριστὸν ἀλλὰ νῦν οὐκ ἔτι γινώσκομεν;*

HÆR. Quo ergo sensu accipi queat Apostoli dictum: *Et si cognovimus secundum carnem Christum, sed nunc jam non novimus* [42]?

ΜΖ'. ΟΡΘ. Πρῶτον μὲν παρ' αὐτοῦ τοῦ Ἀποστόλου μανθάνομεν συσσώμους ἡμᾶς εἶναι Χριστοῦ καὶ συμμετόχους· καὶ οὐ δήπου διὰ τὸ τοιαύτης χάριτος ἠξιῶσθαι, ἀποβεβλήμεθα περιγραφῆ ὑποπίπτειν. Εἴπερ γὰρ κατὰ σὲ ἀπερίγραπτος εἰ Χριστὸς μετὰ τὴν ἀνάστασιν, δεῖ καὶ ἡμᾶς ὡς συσσώμους αὐτῷ, C ἀπεριγράπτους εἶναι. Ἐξ ἴσου δὲ τῷ ὁμοθέῳ καὶ τὸ σύσσωμον τεθεώρηται κατὰ συνάφειαν. Καὶ οὐδὲ ἐντεῦθεν ἕξει τὸ ἀπερίγραπτον εἶναι Χριστὸν, ὡς οὐδὲ ἡμῖν διὰ τὸ συσσώμους εἶναι αὐτῷ. Ἔπειτα ἄκουε τοῦ Θεολόγου Γρηγορίου λέγοντος· « Εἷς γὰρ Θεὸς καὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἄνθρωπος Ἰησοῦς Χριστός. Πρεσβεύει γὰρ ἔτι καὶ νῦν ὡς ἄνθρωπος ὑπὲρ τῆς ἐμῆς σωτηρίας· ὅτι μετὰ τοῦ σώματός ἐστιν οὗ προσέλαβεν, ὡς ἐμὲ ποιήσῃ Θεὸν τῇ δυνάμει τῆς ἐνανθρωπήσεως· κἂν μηκέτι κατὰ σάρκα γινώσκηται, τὰ σαρκικὰ λέγω πάθη, καὶ χωρὶς τῆς ἁμαρτίας ἡμέτερα. » Ὁρᾷς ὅτι μετὰ τοῦ σώματος ὃ προσέλαβε τὰ νῦν ἐστι; καὶ τὸ κατὰ σάρκα μὴ γινώσκεσθαι, τὰ σαρκικὰ ἔφη πάθη καὶ χωρὶς τῆς D ἁμαρτίας· ἀλλ' οὐ τὸ μὴ περιγεγράφθαι, ὡς σὺ ἐξείληφας; Αὐτὸς γὰρ λέγει, « Περιγραπτὸς σώματι, ἀπερίγραπτος πνεύματι, » οὐχ ὡρισμένῳ καιρῷ, ἀλλ' ἀπολύτως εἰς τὸ ἀεὶ φθεγξάμενος. Καὶ πάλιν ἑτέρωθι οὑτωσὶ λέγει· « Ποῦ δὲ καὶ τὸ ψηλαφηθῆναι αὐτὸν μετὰ τὴν ἀνάστασιν, καὶ ὀφθήσεσθαί ποτε ὑπὸ τῶν ἐκκεντησάντων; Θεότης γὰρ καθ' ἑαυτὴν ἀόρατος. Ἀλλ' ἥξει μὲν μετὰ τοῦ σώματος, ὡς ὁ ἐμὸς λόγος· τοιοῦτος δὲ οἷος ὤφθη τοῖς μαθηταῖς ἐν τῷ ὄρει, ἢ παρεδείχθη ὑπερνικώσης τὸ σαρκίον τῆς

XLVII. ORTH. Primum quidem ab Apostolo ipso discimus nos concorpores et comparticipes esse cum Christo; nec tamen propterea quod hac gratia digni habiti fuimus, idcirco circumscriptioni subjacere desiimus. Nam si tua sententia incircumscriptus post resurrectionem foret Christus, nos etiam, utpote concorpores ipsi, incircumscriptos esse oporteret. Perinde autem ut homotheum, sic et concorporeum, quod ad connexionem attinet, spectatur. Atque ut inde non sequitur, Christum incircumscriptum esse, sic neque nos ex eo quod concorpores ipsi sumus. Deinde audi Theologum Gregorium dicentem (18): « Unus enim Deus est, et unus mediator Dei et hominum, homo Jesus Christus. Nam is etiam nunc ut homo intercedit pro salute mea; quippe qui adhuc est illo cum corpore quod assumpsit; donec me Deum per virtutem incarnationis suæ faciat, etsi non amplius secundum carnem cognoscatur; secundum carnales, inquam, affectiones, et absque peccato nostras. » Vides cum corpore quod assumpsit etiam nunc esse, et non secundum carnem cognosci, secundum carnales dici affectiones, etiam absque peccato: non autem, ut asserebas, non circumscribi? Ipse enim est, qui dixit (19): « Circumscriptum corpore, incircumscriptum spiritu, » non ad tempus definitum, sed absolute in perpetuum loquens. Et alibi rursum sic ait: « Ubi etiam illud ponemus, quod ipse post resurrectionem contrectatus fuisse scribitur, aut ab iis a quibus confixus est, aliquando videbitur.

[41] Joan. xx, 29. [42] II Cor. v, 16.

(18) Orat. 11, De Filio, pag. 587 b.

(19) Epist. 1, ad Cledon., pag. 738 d.

Digitized by Google

Divinitas enim per se oculorum obtutum fugit. Verum corpore quidem mea sententia veniet; cæterum qualis a discipulis in monte conspectus, aut et quidem sic ostensa ante resurrectionem. »

HÆR. Quid quod sanctorum Patrum novas proferam auctoritates; et quomodo eas dissolves, cum imaginem Domini, aut Deiparæ, aut cujusquam sanctorum omnino interdicant?

XLVIII. ORTH. Non sanctorum sententias, sed ascriptitiorum, et hæreticorum; alioqui cum veritate et cum divinis Litteris consentirent.

HÆR. Epiphanius ex illorum est numero, inter sanctos eminens, et fama celebris.

ORTH. Epiphanium novimus et sanctum, et patrandis miraculis maximum : cujus templum post ejus obitum excitavit Sabinus domesticus ejus discipulus, universæque evangelicæ historiæ picturis decoravit; quod utique non fecisset, nisi ejusdem cum magistro suo sententiæ fuisset. Sed et Leontius divinus Epiphanii sermonum interpres, in eadem ipsa Cypro Ecclesiæ Neapolis antistes, quam inconcussus circa venerandas imagines fuerit, clarissime in oratione de illo scripta docet, nihil absonum referens de divino Epiphanio. Quare spurium est, et non divini Epiphanii scriptum quod contra imagines circumfertur. Verum audi et hoc loco magnum Basilium : « Ego vero, inquit, non modo si epistolam quispiam hominum accipiens, in ea glorietur, propterea retrocedam : sed neque si ab ipsis cœlis veniat, et sanum fidei sermonem non sequatur, sanctorum participem illum existimare possum. » Chrysostomum quoque dicentem, personarum dignitatem a Paulo non respici, quando de veritate sermo est. Vel ipsum potius Paulum audiamus quodam loco sic clamantem : *Sed licet nos, aut angelus de cœlo evangelizet vobis præterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit.* Et iterum : *Si quis vobis evangelizaverit præter id quod accepistis, anathema sit* [43]. Quod autem ab apostolis ipsis nunc usque per manus traditum imaginis Domini nostri Jesu Christi, et Deiparæ, et cujusque sanctorum erigendæ morem acceperimus, tolle circumquaque oculos, et orbem terrarum aspice, ac per sacras ædes, et divina in illis donaria, has repræsentatas, et quibus in locis spectantur, necessario adoratas. Quarum erectioni adorationique stabiliendæ, si dogmaticus sermo, divinorumque Patrum voces deessent, ipsa tamen antiqua vigens traditio ad veritatem confirmandam sufficeret. Atque his contradicere quis possit? hoc ipso procul a Deo, Christique grege dilabens, ut paria sentiens cum Manichæis et Valentinis, qui in ea hæresi fuerunt, ut Deum specie tenus ac phantasia cum hominibus conversatum fuisse nugarentur.

[43] Gal. I, 8, 9.

θεότητος· καίπερ οὕτω δειχθείσης πρὸ τῆς ἀναστάσεως. »

ΑΙΡ. Τί δὴ ἄρα ὅτι ἁγίων Πατέρων καινὰς προβάλλομαι χρήσεις; καὶ πῶς ἂν αὐτὰς διαλύσειας ἀπαγορευούσας ὅλως ἀναστηλοῦσθαι εἰκόνα τοῦ Κυρίου, φημὶ, καὶ τῆς Θεοτόκου, ἢ οὕτινος οὖν τῶν ἁγίων;

ΜΗ'. ΟΡΘ. Οὐχ ἁγίων αἱ χρήσεις, ἀλλὰ παρεγγράπτων καὶ αἱρετικῶν· ἢ γὰρ ἂν συνεφώνουν τῇ ἀληθείᾳ, καὶ τοῖς θεοφόροις Πατράσιν.

ΑΙΡ. Ἐπιφάνιός ἐστιν ἐν αὐτοῖς, ὁ προὔχων τῶν ἁγίων καὶ περιβόητος.

ΟΡΘ. Ἐπιφάνιον ἴσμεν καὶ ἅγιον καὶ μέγιστον ἐν θαυματουργίαις, οὗ νεὼν ἤγειρε μετὰ πότμον Σαβῖνος ὁ εἰκεῖνος αὐτοῦ μαθητὴς, διαγεγραμμένον ἐκ πάσης εὐαγγελικῆς ἱστορίας· καὶ οὐκ ἂν τοῦτο ἐπεποιήκει, εἰ μὴ ὁμογνώμων ἦν τῷ οἰκείῳ διδασκάλῳ. Ἀλλὰ γὰρ καὶ Λεόντιος ὁ τῶν λόγων τοῦ θείου Ἐπιφανίου ἐξηγητὴς, ἐν αὐτῇ τῇ Κύπρῳ, τῆς Ἐκκλησίας Νεαπόλεως ἀρχιερατεύσας, περὶ τῶν σεπτῶν εἰκόνων ὅσιος ἦν ἀκράδαντος, ὁ περὶ αὐτὸν λόγος διδάσκει τρανώτατα, μηδὲν περὶ τοῦ θείου Ἐπιφανίου ἀπηχὲς φθεγξάμενος. Ὥστε νόθον καὶ οὗτι που τοῦ θείου Ἐπιφανίου, τὸ κατὰ τῶν εἰκόνων σύγγραμμα. Ὅμως ἄκουε ἐνταῦθα Βασιλείου τοῦ μεγάλου λέγοντος· « Ἐγὼ δὲ οὐχ ὅπως εἰ ἐπιστολήν τις ἀνθρώπων δεξάμενος, ἐπ' αὐτῇ μέγα φρονεῖ τούτου ἕνεκεν ὑποσταλῆναί ποτε καταδέξομαι. Ἀλλ' οὐδ' ἂν ἐξ αὐτῶν ἥκῃ τῶν οὐρανῶν, μὴ στοιχῇ δὲ τῷ ὑγιαίνοντι λόγῳ τῆς πίστεως, δύναμαι αὐτὸν κοινωνὸν ἡγήσασθαι τῶν ἁγίων. » Καὶ πάλιν τοῦ Χρυσοστόμου λέγοντος, ὅτι ἀξίωμα προσώπων οὐ προσίεται ὁ θεῖος Παῦλος, ὅταν περὶ ἀληθείας ὁ λόγος εἴη. Μᾶλλον δὲ αὐτοῦ Παύλου ἀκουσώμεθα ὧδέ που κεκραγότος· *Ἀλλὰ κἂν ἡμεῖς, ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίζηται ὑμῖν παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω.* Καὶ πάλιν· *Εἴ τις εὐαγγελίζεται ὑμᾶς παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω.* Ὅτι δὲ παρελάβομεν ἐξ αὐτῶν τῶν ἀποστόλων μέχρι τοῦ δεῦρο, ἀναστηλοῦν τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς τε Θεοτόκου, ἢ οὑτινοσοῦν τῶν ἁγίων, ἄρον κύκλῳ τοὺς ὀφθαλμούς σου, καὶ ἴδε τὴν ὑπ' οὐρανὸν διά τε τῶν ἱερῶν οἴκων καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς θείων ἀναθημάτων, ταύτας ἀνιστορημένας καὶ προσκυνουμένας ἀναγκαίως δι' ὧν ἱστόρηται τόπων. Ὧν εἰ μὴ καὶ λόγος δογματικὸς καὶ θεοφόρων Πατέρων φωναὶ πρὸς σύστασιν τῆς τε ἀναστηλώσεως καὶ προσκυνήσεως, ἀρκετὸν εἰς βεβαίωσιν ἀληθείας ἡ διακρατοῦσα ἀρχαία παράδοσις. Καὶ πρὸς ταῦτα τίς ἱκανὸς ἀντιφέρεσθαι; καὶ διὰ τοῦτο πόρρω Θεοῦ καὶ τῆς αὐλῆς Χριστοῦ διαπίπτων, ὡς ἴσα Μανιχαίων φρονῶν καὶ Οὐαλεντίνων, τῶν ἐν δοκήσει καὶ φαντασίᾳ ἐπιδεδημηκέναι Θεὸν τοῖς ἐν γῇ αἱρετικῶς φληναφησάντων.

Digitized by Google

ΑΝΤΙΡΡΗΤΙΚΟΣ Γ.

ANTIRRHETICUS III.

Δαυὶδ μὲν ὁ ᾄσματογράφος μιᾷ βολίδι λίθου σφενδονήσας πατάξαι Γολιὰθ τὸν ἀλλόφυλον ᾄδεται. Ἐγὼ δὲ ὁ ἀπειροπόλεμος πρὸς τοῖς δυσὶ τρίτην ταύτην βολίδα τοῦ λόγου βαλὼν, ὀλέσαι τὸν ἀλλόφυλον νοῦν τῶν Εἰκονομάχων εὔχομαι· κἂν ὑπὲρ δύναμιν εἴη μοι τὸ ἐγχείρημα. Συλλογισμοῖς δέ τισι χρήσομαι πρὸς τὴν τοῦ λόγου ὑπόθεσιν, οὐκ ἔχουσι μὲν ἔντεχνον τὴν πλοκὴν κατὰ τὴν Ἀριστοτελικὴν τεχνολογίαν, εἴτ' οὖν φλυαρίαν· ἁπλοϊκωτέρῳ δὲ φθέγματι, τῷ κράτει τῆς ἀληθείας ἐρηρεισμένοις. Καὶ τάχα οὐκ ἀχερδὲς εἴη τουτὶ τὸ πόνημα τοῖς ἐντευξομένοις· εἰ μὲν σοφοῖς, ἀφορμὴν ἐμποιοῦν σοφωτέρας θεωρίας· εἰ δὲ ἀμαθέσι, στοιχείωσίν τινα εἰς βοήθειαν τοῦ ὀρθοῦ λόγου, κάμνοντος ἄρτι μάλα ἐκ τῆς ἐπιλυττώσης εἰκονομαχικῆς αἱρέσεως. Ἐπειδὴ δὲ τὸ εὐκρινὲς φίλον τῷ ἀναγινώσκοντι, ἐν τέσσαρσι κεφαλαίοις διαστήσομαι τὸν λόγον. Ἑκάστῳ κεφαλαίῳ τὰ πρὸς τὸν αὐτὸν συντείνοντα σκοπὸν ὑποτάξας θεωρήματα.

A David quidem ille Psalmorum scriptor, uno lapidis jactu e funda misso, allophylum Goliath percussisse dicitur. Ego vero rei bellicæ imperitus ac rudis, ad duos priores tertium hunc orationis ictum infligens, alienigenam Iconomachorum animi sensum, quanquam vires meas conatus ille superat, funditus eversurum me profiteor. Utar autem ad rem propositam quibusdam syllogismis, non illis quidem ex Aristotelicis formulis, sive nugis, artificioso textu convolutis, sed in simpliciore orationis genere veritatis robore subnixis. Neque inutile fortasse legentibus futurum est istud opus; quod et doctis occasionem præbebit magis eruditæ commentationis, et imperitis rudimenta quædam ad subsidium rectæ sententiæ, ob Iconomachicæ hæresis rabiem nunc maxime laborantis. Et quoniam lectorem valde delectat distincta et clara partitio, in quatuor capita orationem distribuam; singulis capitibus, quæ ad eumdem scopum tendunt, argumenta subjiciens.

B

α'. Περὶ τῆς ἐν σώματι εἰκονογραφίας τοῦ Χριστοῦ.

1. De delineatione imaginis Christi in corpore.

β'. Ὅτι περιγραφόμενος ὁ Χριστὸς ἔχει τεχνητὴν εἰκόνα, ἐφ' ᾗ θεωρεῖται, ὡς καὶ αὐτὴ ἐν Χριστῷ.

2. Quod circumscriptus Christus artificialem habeat imaginem, in qua spectatur, sicut et illa in Christo.

γ'. Ὅτι μία καὶ ἀμέριστος ἡ ἐπ' ἀμφοῖν προσκύνησις, Χριστοῦ τε καὶ τῆς αὐτοῦ εἰκόνος.

3. Quod una utriusque et indivisa sit adoratio, Christi scilicet, et ejus imaginis.

δ'. Ὅτι πρωτότυπον ὢν τῆς ἑαυτοῦ εἰκόνος ὁ Χριστὸς, μίαν ἔχει τὴν πρὸς αὐτὴν ἐμφέρειαν, ὥσπερ καὶ τὴν προσκύνησιν.

4. Quod imaginis suæ prototypum cum sit Christus, unam habeat relationem ad illam, quemadmodum et adorationem

C

ΚΕΦΑΛ. Α'.

CAPUT I.

Περὶ τῆς ἐν σώματι εἰκονογραφίας τοῦ Χριστοῦ.

De delineatione imaginis Christi in corpore.

Αἱ κοιναὶ ἔννοιαι πᾶσιν ἐξ ἴσου ὡμολόγηνται· οἷον φέρε εἰπεῖν· Ἡλίου ὑπὲρ γῆν ὄντος, ἡμέρα ἐστὶ, νὺξ οὐκ ἔστι. Καὶ πάλιν· εἴ τι ζῶον λογικὸν, θνητὸν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικὸν, ἄνθρωπος. Καὶ πάλιν· πᾶν σῶμα τριχῇ διαστατὸν, ἔχον ἀντιτυπίαν, χροιᾷ τε καὶ ἁφῇ ὑποπίπτον, περιγραπτόν. Τί οὖν ὑμῖν δοκεῖ, ὦ βέλτιστοι; τοιοῦτόν ἐστι ὅπερ εἵληφεν ὁ τοῦ Πατρὸς Λόγος ἀνθρωπισθεὶς σῶμα; Εἰ μὲν καταινέσαιεν, καὶ συμφήσαιεν πάντως περιγραπτὸν αὐτὸ εἶναι· εἰ δὲ ἀνανεύσαιεν, οὐδὲν διαφέρει τοῦ λέγειν, ἡλίου ὑπὲρ γῆν ὄντος, μὴ ἡμέραν εἶναι, ἀλλὰ νύκτα· καὶ εἴ τι ζῶον λογικὸν, θνητὸν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικὸν, μὴ ἄνθρωπον εἶναι. Τὸ δὲ οὕτω φρονεῖν καὶ λέγειν, μεμηνότων ἐστί. Μεμηνόσι δὲ διαλέγεσθαι, ἀνοήτων. Οὐκοῦν οὐδεὶς ἡμῖν πρὸς αὐτοὺς λόγος ἐθελουσίως κωφεύοντας· ἀλλ' οἷς ἐστιν ὦτα τοῦ ἀκούειν.

1. Communes notiones ex æquo sunt omnibus in confesso: ut, verbi gratia, sole super terram exstante, dies est, nox non est. Et rursum: si quod animal est rationis compos, mortale, mentis et scientiæ capax, homo est. Item: omne corpus quod triplici dimensione constat, quod soliditatem habet, quod sub colorem et tactum cadit, circumscriptum est. Vobis ergo, viri optimi, quid videtur? An tale est quod Patris Verbum homo factum corpus assumpsit? Si annuant, etiam et circumscriptum illud esse fatebuntur. Sin vero negabunt, perinde erit ac si dicerent, sole super terram exstante, non diem esse, sed noctem, etc., si quod animal sit rationis compos, mortale, mentis et scientiæ capax, hominem non esse. Hoc autem modo sentire ac loqui, furiosorum est; cum furiosis autem disserere, amentium. Quocirca nullus nobis cum illis sermo est, qui sua sponte surdi sunt, sed cum iis qui aures habent ut audiant.

D

Digitized by Google

Aliud.

II. Visus auditu prior est, et situ loci, et sensus apprehensione. Prius enim quidpiam aliquis videt; tum auditui, quod visum est, transmittit. Vidit, exempli gratia, Dominum Isaias sedentem super solium gloriæ [45], et sex alarum Seraphines illum cingentes, ac laudibus celebrantes. Videt item Ezechiel currum Dei [46], Cherubinos. Sed et divini discipuli, cum Dominum ante vidissent, sermonem postea litteris consignarunt. Si igitur hæc ita se habent, et quoquoversus gradum referas, invenies scriptionem omnem ad inspectionem revocari, in eaque desinere; necesse est profecto, ut si tollitur Christi inspectio, omnis de illo scriptio prius tollatur; hac vero exarata, prius illa itidem exaretur.

Aliud.

III. Si incircumscriptum esse, ad Dei essentiam pertinet; circumscriptum autem ad hominis essentiam; et Christus ex utraque constat; ex duplici utique proprietate, sicut ex duplici natura cognosci debet. Et quomodo impium non sit, incircumscriptum illum corpore, sicut spiritu, dicere, cum sublata circumscriptione, humana etiam ejus natura evertatur?

Aliud.

IV. Quorum eædem non sunt proprietates, horum etiam diversæ sunt essentiæ. Divinitatis autem proprietas est, incircumscriptum esse, incorporeum, a figura alienum. Humanitatis vero circumscriptum esse, tactui obnoxium, triplici dimensione præditum. Ergo si Christus ex utraque constat, omnino et incircumscriptus est, et circumscriptus. Sin horum alterum tantum, unius itidem, cujus est.

Aliud.

V. Si per incircumscriptionem exterminatur circumscriptio, quasi alterutrum in Christo esse non possit, necesse omnino est, ut per id quod sub tactum non cadit, tactui obnoxium profligetur; eodemque modo in cæteris quotquot utrique ejus naturæ inter se pugnantia insunt. Quod si hoc impium est, impium etiam erit negare illum juxta corporis assumpti rationem circumscriptum fuisse.

Aliud.

VI. Si Christus circumscriptus non est, nec passibilis erit: par enim est impassibilitatis ratio et incircumscriptionis. Atqui passibilis est, ut divina Scriptura testatur, ergo et circumscriptus.

Aliud.

Quod illud, Dominus condidit me initium viarum suarum in opera sua [47]: *et*, Ante omnes colles generat me [47]; *duas Christi naturas demonstrat, incircumscriptam scilicet, et circumscriptam.*

Si illud, *Dominus condidit me initium viarum suarum in opera sua*, humanitatis est; hoc vero, *Ante omnes colles generat me*, divinitatis; necesse

[45] Isai. VI, 1. [46] Ezech. I, X. [47] Prov. VIII, 22. [47] ibid. 25.

Ἄλλο.

Ὄψις ἀκοῆς προτέρα καὶ τῇ θέσει τοῦ τόπου, καὶ τῇ αἰσθητικῇ ἀντιλήψει. Πρότερον γάρ τις ἰδών τι, ἀκοῇ τὸ ὁραθὲν διεπόρθμευσεν. Οἷον φέρε εἰπεῖν, εἶδεν Ἡσαΐας τὸν Κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου δόξης, καὶ τοῦτον ὑπὸ τῶν ἑξαπτερύγων Σεραφὶμ κυκλούμενον καὶ αἰνούμενον. Καὶ πάλιν Ἰεζεκιὴλ τὸ ὄχημα τοῦ Θεοῦ, τὰ Χερουβὶμ ἀτενίζει. Ἀλλὰ γὰρ καὶ οἱ θεσπέσιοι μαθηταί, πρότερον ἰδόντες τὸν Κύριον, δευτερεύοντα τὸν λόγον διεχάραξαν. Εἰ τοίνυν ταῦτα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, καί, ὅσον ἂν ἀναποδίσῃς, εὕροις τὴν λογογραφίαν εἰς ἱστορίαν καταλήγουσαν, ἀνάγκη πᾶσα ἀναιρουμένης τῆς ἱστορίας Χριστοῦ, προαναιρεῖσθαι τὴν λογογραφίαν αὐτοῦ. Καὶ χαραττομένης τῆς δευτέρας προχαράττεσθαι τὴν προτέραν.

Ἄλλο.

Εἰ τὸ ἀπερίγραπτον οὐσίας ἐστὶ Θεοῦ, τὸ δὲ περιγραπτὸν οὐσίας ἀνθρώπου, ἐξ ἀμφοῖν δὲ ὁ Χριστός· ἐκ δυοῖν ἄρα ἰδιωμάτων, ὥσπερ φύσεών ἐστι γνωριζόμενος. Καὶ πῶς οὐ βλάσφημον ἀπερίγραπτον αὐτὸν λέγειν σώματι ὥσπερ πνεύματι, διὰ τῆς ἀναιρέσεως τοῦ περιγραπτοῦ συναναιρουμένης τῆς ἀνθρωπίνης αὐτοῦ φύσεως;

Ἄλλο.

Ὧν οὐχ αἱ αὐταὶ ἰδιότητες, τούτων καὶ αἱ οὐσίαι διάφοροι. Ἰδίωμα δὲ θεότητος, τὸ ἀπερίγραπτον, τὸ ἀσώματον, τὸ ἀσχημάτιστον. Ἀνθρωπότητος δὲ, τὸ περιγραπτὸν, τὸ ψηλαφητὸν, τὸ τριχῇ διαστατόν. Εἰ οὖν ὁ Χριστὸς ἐξ ἀμφοῖν, πάντως ἀπερίγραπτός τε καὶ περιγραπτός. Εἰ δὲ θάτερον μόνον, μιᾶς ἄρα ἐστὶν οὐσίας ἧς ἔχει τὸ ἰδίωμα, ὅπερ ἀσεβές.

proprietatem gerit, essentiæ erit; quod impium

Ἄλλο.

Εἰ διὰ τὸ ἀπερίγραπτον τὸ περιγραπτὸν ἀφανίζεται, ὡς μὴ ἐγχωροῦντος θατέρου ἐν Χριστῷ εἶναι· ἀνάγκη πᾶσα καὶ διὰ τὸ ἀψηλάφητον τὸ ψηλαφητὸν ἐξαφανίζεσθαι· καὶ ὅσα ἄλλα ἀντιδιαστελλόμενα ταῖς ἑκατέραις αὐτοῦ φύσεσιν ἔνεστιν. Εἰ δὲ τοῦτο ἀσεβές, ἀσεβὲς ἂν εἴη καὶ τὸ μὴ περιγεγράφθαι αὐτὸν λέγειν κατὰ τὴν ἐνσωμάτωσιν.

Ἄλλο.

Εἰ οὐ περιγραπτὸς ὁ Χριστὸς, οὐδὲ παθητός· ἐξ ἴσου γὰρ τῷ ἀπεριγράπτῳ τὸ ἀπαθές. Ἀλλὰ μὴν παθητὸς, καθά φησι τὰ λόγια· οὐκοῦν καὶ περιγραπτός.

Ἄλλο.

Ὅτι τὸ, Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ. Πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννᾷ με, *τῶν δύο φύσεων Χριστοῦ ἐστι δηλωτικόν*, τῆς τε ἀπεριγράπτου καὶ περιγεγραμμένης.

Εἰ τὸ, *Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ*, τῆς ἀνθρωπότητος, τὸ δὲ, *Πρὸ πάντων βουνῶν γεννᾷ με*, τῆς θεότητος· ἀνάγκη τὸν ταῦτα

Digitized by Google

λέγοντα, ὡς μὲν κτιστὸν περιγραφῇ ὑποπίπτειν· ὡς δὲ ἄκτιστον, ἀπερίγραπτον εἶναι. Εἰ δὲ διὰ τὸ θατέρῳ περιγεγράφθαι καὶ θάτερον συμπεριγράφοιτο, ἤτοι τῷ κτιστῷ τὸ ἄκτιστον, πᾶσα ἀνάγκη τὸ μὲν ἐξ ἀπεριγράπτου εἰς περιγραπτὸν μεταφοιτῆσαι· τὸ δὲ ἐκ περιγραπτοῦ εἰς ἀπερίγραπτον· ἀντιδιδούσης θατέρας φύσεως θατέρᾳ τὸ οἰκεῖον, καὶ ἀπολλυούσης τὸ προσὸν αὐτῇ φυσικὸν καὶ ἀκοινώνητον ἰδίωμα· καὶ οὐδεμιᾶς λοιπὸν οὔσης ἐν αὐτῷ ἀληθῶς, διὰ τῆς κενῆς ἀντιστροφῆς· ὅπερ ἄτοπον.

A est qui hæc dicat, ut conditum quidem, circumscriptioni subjacere; ut inconditum autem, incircumscriptum esse. Si autem eo quod altero circumscribatur, alterum simul circumscribatur, hoc est, increatum cum creato, necesse est prorsus ut et illud ex incircumscripto migret in circumscriptum; et hoc ex circumscripto in incircumscriptum; utraque natura quod sibi proprium est, communicante alteri, et amittente insitam sibi naturalem atque incommunicabilem proprietatem; ita ut nulla de cætero propter inanem vicissitudinem, reipsa in illo maneat; quod absurdum est.

Ἄλλο, διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς.

Εἰ τό· *Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ*, οὐ τὸν λόγον εἰς σάρκα μεταπεποιῆσθαι φρονοῦμεν, διὰ τὴν τῆς θεότητός τε καὶ ἀνθρωπότητος ἐνυπάρξασαν σύνοδον· ἀλλὰ μένοντα ἐν τῇ οἰκείᾳ περιωπῇ τῆς θεότητος γεγενῆσθαι σάρκα· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ περιγράφεσθαι αὐτὸν λέγοντες, οὐ μεταβεβλῆσθαι αὐτὸν εἰς περιγραφήν, ᾗ Θεός ἐστι, πιστεύομεν· ἀλλ' ᾗ ἄνθρωπος γεγονὼς ὤπται καθ' ἡμᾶς. Εἰ δὲ ἐν τῷ περιγράφεσθαι μεταβέβληται τὸ ἀπερίγραπτον· καὶ ἐν τῷ σάρξ γενέσθαι, μεταβέβληται ἄρα ἡ φύσις τῆς θεότητος, ὅπερ ἄτοπον.

Aliud, per deductionem ad absurdum.

VIII. Si illud, *Dominus condidit me initium viarum suarum*, non sic intelligimus, quod Verbum B in carnem mutatum sit, propter divinitatis et humanitatis factam conjunctionem; sed quod in propria divinitatis excellentia remanens, caro factum sit; eodem modo cum circumscribi ipsum dicimus, non transiisse illum ad circumscriptionem, quatenus Deus est, credimus; sed quatenus homo factus similis nostri apparuit. Quod si eo quod circumscribitur, mutata est ratio incircumscripti, consequenter ex eo quod caro factus est, mutata etiam est natura divinitatis; quod absurdum est.

Ἄλλο.

Ἴσον ἐστὶ τὸ λέγειν, *ὑριος ἔκτισέ με*, τῷ εἰπεῖν, Κύριος περιέγραψέ με. Εἰ γὰρ ἐπειδὴ οὐ γέγραπται, Κύριος ἐποίησέ με, Κύριος ἐσωμάτωσέ με, οὐκ ἔστι λέγειν μὴ ταῦτα αὐτὸν γεγονέναι· οὕτως ἐπειδὴ γέγραπται, *Κύριος ἔκτισέ με*, ὅτι καὶ περιέγραψέ με, ἐξ ἴσου ἐστὶ νοεῖν τοῖς ὀρθὰ φρονεῖν ἐθέλουσι. Κτίσις γὰρ περιγραφῆς ἰδίωμα, καὶ τοῖς μικρόν τι συνιοῦσιν.

Aliud.

IX. Perinde est dicere: *Dominus condidit me*, ac dicere: Dominus circumscripsit me. Nam si propterea quod scriptum non est: Dominus fecit me, Dominus corpore induit me, negare nefas est ipsum C hæc omnia factum esse; sic quia scriptum est: *Dominus condidit me*, ex æquo licet intelligi ab iis qui recta sentire volunt, quod et: Circumscripsit me. Creatio enim, vel eorum judicio qui tantillum sapiunt, circumscriptionis proprietas est.

Ἄλλο.

Εἰ ἀπερίγραπτος ὁ Χριστὸς, ὡς φατε, οὐ μόνον κατὰ τὴν θεότητα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα· θεότης ἄρα καὶ ἡ ἀνθρωπότης. Ὧν γὰρ τὰ αὐτὰ ἰδιώματα, τούτων μία καὶ ἡ φύσις. Ἀλλὰ μὴν ἐκ δύο φύσεων, οὐκοῦν καὶ ἐκ δυοῖν ἰδιωμάτων· ὡς ἂν μὴ τῇ ἀναιρέσει τοῦ περιγραπτοῦ, συναναιρεθείη καὶ ἡ φύσις τῆς ἀνθρωπότητος.

Aliud.

X. Si incircumscriptus est Christus, ut dicitis, non solum secundum divinitatem, verum etiam secundum humanitatem; divinitas utique est etiam humanitas. Quorum enim eædem sunt proprietates, horum una itidem est natura. Atque ex duplici natura constat: ergo et ex duplici proprietate: ne circumscripti ratione sublata, tollatur una et natura ipsa humanitatis.

Ἄλλο.

Εἰ πᾶσα εἰκὼν, μορφῆς ἢ σχήματος, ἢ εἴδους, καὶ χρώματός ἐστιν εἰκὼν, Χριστὸς δὲ ἐν τούτοις· ἐπεὶ κατὰ τὰ Λόγια καὶ *δούλου μορφὴν ἀνέλαβε, καὶ σχήματι εὑρέθη ὡς ἄνθρωπος*, καὶ εἶδος ἔσχεν ἄτιμον, εἶτα καὶ ἐκλεῖπον, ὅπερ ἐστὶ σώματος σημαντικόν· εἰκονίζεται ἄρα ἐν τῇ τοιᾷδε περιγραφῇ τῆς ὁμοιώσεως αὐτοῦ.

Aliud.

XI. Si omnis imago, formæ, aut figuræ aut speciei et coloris imago est; Christo autem hæc insunt: quandoquidem juxta Scripturam, et *servi formam accepit, et habitu inventus est ut homo*[68], et speciem habuit inhonoratam ac deficientem, quæ corpus denotant[69]; profecto imagine exprimitur in hujusmodi similitudinis suæ circumscriptione.

Ἄλλο.

Ὥσπερ τὸ ἀπερίγραπτον, τὸ ἀψηλάφητον, τὸ ἀσχημάτιστον, ὁμόστοιχα· οὕτω τὸ περιγραπτὸν, τὸ ψηλαφητὸν, τὸ σχηματιστὸν, καὶ ὅσα ἄλλα ἀντιδιαστελλόμενα ἐστὶ πρὸς ἄλληλα. Εἰ οὖν ὁ Χριστὸς

Aliud.

XII. Quemadmodum incircumscriptum, sub tactum non cadens, et figuræ expers, una commeant, cum sint ejusdem ordinis; sic et circumscriptum, tactui expositum, et figuræ capax, et quæcunque

[68] Philipp. II, 7. [69] Isa. LIII, 2.

Digitized by Google

alia prioribus illis opposita, sub eamdem rationem cadunt. Quare si Christus incircumscriptus est quatenus homo, consequitur ut ipsum et a tactu et a figura abhorrere dicamus, cum ejusdem ordinis sint utraque. Quod si hoc absurdum est, et alterum ab altero sejungi non potest, quemadmodum nec incircumscriptum ab eo, quod est tactus et figuræ expers; necesse est, ut qui tactui patet, idem etiam circumscribatur; ne ex incircumscripti ratione a tactu etiam alienum ipsum esse concedamus, quod impium est.

Aliud.

XIII. Species circumscriptionis sunt multæ: comprehensio, quantitas, qualitas, situs, loca, tempora, figuræ, corpora: quæ quidem de Deo negantur; nullum enim horum in Deum cadit. Christus autem homo factus, horum omnium quasi cancellis inclusus est. Qui enim incomprehensibilis erat, virginali utero conclusus est: qui immensus, trium cubitorum factus est; qui qualitatis expers, qualitate conformatus est; et qui extra situm, stat, et sedet, et recumbit; et qui ultra loci metas, in præsepi positus est; et qui tempore omni antiquior, duodennis fit ætatis progressu; et qui sine figura, in hominis figura conspectus est; et qui incorporeus, corpore assumpto, discipulis suis dixit: *Accipite, comedite, hoc est corpus meum* [50]. Circumscriptus ergo idem atque incircumscriptus: hoc divinitate, illud humanitate: abnuant licet perquam impii Iconomachi.

Aliud, per comparationem evangelicam.

XIV. *Si Deum nemo vidit unquam, quemadmodum unigenitus Filius Patris, qui ipse Deus est enarravit* [51]; quomodo ait cæco qui visum receperat: *Et vidisti eum, et qui loquitur tecum, ipse est* [52]? Visibilis igitur idem atque invisibilis; sed hoc quidem secundum incircumscriptam naturam; invisibile enim est, quod incircumscriptum: illud vero secundum circumscriptam humanitatem; visibile enim est quod circumscriptum: quod sane verum est.

Objectio tanquam ex parte Iconomachorum.

XV. Si carnem mirabiliter assumpsit Christus in propria hypostasi, eam autem non designatam, utpote non certum aliquem, sed hominem in universum denotantem: quomodo fieri potest, ut illa contrectetur, et variis coloribus depingatur? futilis sermo est, et falsa cogitatio.

Ejusdem solutio.

Si carnem mirabiliter assumpsit Christus in propria hypostasi, eam autem indesignatam, ut dicitis, utpote non certum aliquem, sed hominem in universum denotantem: quomodo in eo subsistit? Universalia enim in individuis exsistunt, veluti humanitas in Petro et Paulo, cæterisque speciei ejusdem. Quod si desinunt singularia, periit una homo universus. Quare et humanitas in Christo

A ἀπερίγραπτος ἐστὶ καθὸ ἄνθρωπος, ἀκόλουθον ἂν εἴη λέγειν αὐτὸν καὶ ἀψηλάφητον, καὶ ἀσχημάτιστον· τῆς γὰρ συστοιχίας ἀμφότερα. Εἰ δὲ τοῦτο ἄτοπον, καὶ οὐ συγχωρεῖται θάτερον θατέρου διασχίζεσθαι· ὥσπερ οὐδὲ τὸ ἀπερίγραπτον τοῦ ἀψηλαφήτου καὶ ἀσχηματίστου· ἀνάγκη ψηλαφητὸν ὄντα καὶ περιγραπτὸν ὑπάρχειν· ἵνα μὴ διὰ τὸ ἀπερίγραπτον, καὶ ἀψηλάφητον αὐτὸν δοίημεν εἶναι, ὅπερ ἀσεβές.

Ἄλλο.

Εἴδη περιγραφῆς πολλά· ἡ κατάληψις· ἡ ποσότης· ἡ ποιότης· ἡ θέσις· οἱ τόποι· οἱ χρόνοι· τὰ σχήματα· τὰ σώματα· ἄτινα ἐπὶ Θεοῦ ἀποφάσκεται· ἐν οὐδενὶ
B γὰρ τούτων τὸ θεῖον. Χριστὸς δὲ ἐνανθρωπήσας εἴσω τούτων δείκνυται. Ὁ γὰρ ἀκατάληπτος, ἐν παρθενικῇ νηδύϊ συνελήφθη· καὶ ὁ ἄποσος, τριπηχυς ἐγένετο· καὶ ὁ ἄποιος, ποιότητι μεμόρφωται· καὶ ὁ ἔξω θέσεως, ἵσταται, καὶ κάθηται, καὶ ἀνακέκλιται· καὶ ὁ παρὰ τόπου, ἐν φάτνῃ τέθειται· καὶ ὁ ἀνώτερος χρόνου, δωδεκαετὴς κατὰ προκοπὴν ἡλικίας γίνεται· καὶ ὁ ἀσχημάτιστος, ἐν σχήματι ἀνθρώπου ὡράθη· καὶ ὁ ἀσώματος ἐν σώματι γεγονώς· *Λάβετε, φάγετε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα*, τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς ἔφη. Περιγραπτὸς ἄρα ὁ αὐτὸς, καὶ ἀπερίγραπτος· τὸ μὲν τῇ θεότητι, τὸ δὲ τῇ ἀνθρωπότητι· κἂν οὐ βούλωνται οἱ ἀσεβέστατοι Εἰκονομάχοι.

C

Ἄλλο, κατὰ παράβλησιν εὐαγγελικήν.

Εἰ Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε, καθὼς ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Πατρὸς ἐξηγήσατο ὁ αὐτὸς Θεὸς ὤν· πῶς φησι τῷ ἀναβλέψαντι τυφλῷ· *Καὶ ἑώρακας αὐτὸν, καὶ ὁ λαλῶν μετὰ σοῦ, ἐκεῖνός ἐστιν*; Οὐκοῦν ὁρατὸς ὁ αὐτὸς καὶ ἀόρατος· ἀλλὰ τὸ μὲν κατὰ τὴν ἀπερίγραπτον φύσιν· ἀόρατον γὰρ τὸ ἀπερίγραπτον· τὸ δὲ κατὰ τὴν περιγεγραμμένην ἀνθρωπότητα· ὁρατὸν γὰρ τὸ περιγεγραμμένον· ὅπερ ἀληθές.

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν Εἰκονομάχων.

Εἰ σάρκα παραδόξως ἀνέλαβεν ὁ Χριστὸς ἐν τῇ οἰκείᾳ ὑποστάσει· ἀχαρακτήριστον δὲ ὡς τὸν τινὰ μὴ
D σημαίνουσαν, ἀλλὰ τὸν καθόλου ἄνθρωπον· πῶς ἄρα ἐφικτὸν ταύτην ψηλαφωμένην εὑρίσκεσθαι, καὶ χρώμασι διαφόροις καταγράφεσθαι; φαῦλος ὁ λόγος, καὶ ἡ ἐπίνοια ψευδής.

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Εἰ σάρκα παραδόξως ἀνέλαβεν ὁ Χριστὸς ἐν τῇ οἰκείᾳ ὑποστάσει· ἀχαρακτήριστον δὲ, καθὼς φατε, ὡς τὸν τινὰ μὴ σημαίνουσαν, ἀλλὰ τὸν καθόλου ἄνθρωπον, πῶς ἐν αὐτῷ ὑπέστη; τὰ γὰρ καθόλου ἐν τοῖς ἀτόμοις τὴν ὕπαρξιν ἔχει· οἷον, ἡ ἀνθρωπότης ἐν Πέτρῳ καὶ Παύλῳ καὶ τοῖς λοιποῖς ὁμοειδέσι. Μὴ ὄντων δὲ τῶν καθ' ἕκαστα, ἀνῄρηται ὁ καθόλου ἄνθρωπος. Οὐκοῦν ἐν Χριστῷ ἡ ἀνθρωπότης, εἴπερ

[50] I Cor. xi, 24. [51] Joan. i, 18. [52] Joan. ix, 37.

Digitized by Google

μὴ ὡς ἔν τινί ἐστιν ἐν αὐτῷ ὑφεστῶσα· καὶ λείπεται φαντασίᾳ αὐτὸν λέγειν σεσαρκῶσθαι· καθ' ἣν οὐδὲ ψηλαφᾶσθαι δύναιτ' ἄν, οὐδὲ χρώμασι διαφόροις περιγράφεσθαι. Ἀλλὰ Μανιχαίων τὸ φρόνημα.

non est, si in eo tanquam in aliquo non subsistit: restatque ut phantasia incarnatus dicatur: secundum quam nec contrectari sane posset, nec diversis coloribus circumscribi. Verum Manichæorum est hic sensus.

Ἄλλο.

Οἷς μὲν τὰ καθόλου ὁρᾶται, νοῦς καὶ διάνοια· οἷς δὲ τὰ καθ' ἕκαστα, ὀφθαλμοί, οἱ τὰ αἰσθητὰ βλέποντες. Εἰ οὖν τὴν καθόλου ἡμῶν φύσιν ὁ Χριστὸς ἀνείλαβε, μὴ ἐν ἀτόμῳ δὲ θεωρουμένην, νῷ μόνῳ ἐστὶ θεωρητὸς καὶ διανοίᾳ ψηλαφητός. Ἀλλὰ μήν φησι πρὸς τὸν Θωμᾶν, *Ὅτι ἑώρακάς με, πεπίστευκας· μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες, καὶ πιστεύσαντες.* Καὶ αὖθις· *Φέρε τὸν δάκτυλόν σου ὧδε, καὶ ἴδε τὰς χεῖράς μου, καὶ φέρε τὴν χεῖρά σου, καὶ βάλε εἰς τὴν πλευράν μου·* αἰσθητοῖς αἰσθητὰ παραβαλών. Αἰσθητὸς ἄρα ὁ Χριστὸς, ψηλαφητὸς, καὶ σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς ὁρατὸς, καὶ διὰ τοῦτο περιγραπτός.

Aliud.

XVI. Quibus universalia cernuntur, mens est et cogitatio; quibus vero singularia, oculi, qui sub sensum cadentia vident. Si ergo universalem naturam nostram Christus assumpsit, et non in individuo spectatam, sola mente conspici, sola cogitatione attingi potest. Atqui Thomæ ait: *Quia vidisti me, credidisti: beati qui non viderunt, et crediderunt*[53]. Et iterum: *Infer digitum tuum hic, et vide manus meas, et affer manum tuam, et mitte in latus meum*[54]: sensilibus sensilia comparans. Sensilis ergo Christus, palpabilis, et corporeis oculis conspicuus, atque adeo circumscriptus.

Ἄλλο.

Ἄνθρωπον εἰπὼν, τὴν κοινὴν οὐσίαν δηλῶ. Προσθεὶς δὲ, *Τίς*, ὑπόστασιν, τὴν ἰδιοσύστατον τοῦ δηλουμένου ὕπαρξιν· καὶ ἵν' οὕτως εἴπω, περιγραφὴν ἐξ ἰδωμάτων τινῶν συγκειμένην, καθ' ἃς ἀλλήλων οἱ τῆς αὐτῆς κεκοινωνηκότες φύσεως διαφέρουσιν· οἷον Πέτρος καὶ Παῦλος. Ὁ οὖν Χριστὸς τοῖς Ἰουδαίοις εἰπών· *Νῦν ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι· εἰ ἄνθρωπον* ἦν μόνον εἰρηκὼς, εἶχεν ἂν τὸν καθόλου σημᾶναι. Προσθεὶς δὲ, *Ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα·* τὴν ἰδίαν ὑπόστασιν ἤτοι πρόσωπον πεφανέρωκε. Τὸ γὰρ, *Ὅς*, ἄρθρον, ἰσοδυναμεῖ τῷ, *Τίς*, ὀνόματι. Οὐκοῦν εἰ καὶ τὴν καθόλου φύσιν ἀνέλαβεν, ἀλλὰ μὴν τὴν ἐν ἀτόμῳ θεωρουμένην· ἐφ' ᾧ καὶ τὸ περιγράφεσθαι πέφυκε.

Aliud.

XVII. Hominem cum dico, communem substantiam significo. Cum vero addo, *aliquis*, per se consistentem rei significatæ exsistentiam, denoto, atque, ut ita dicam, circumscriptionem ex proprietatibus quibusdam compositam, per quas inter se differunt qui eamdem naturam participant; ut Petrus et Paulus. Christus ergo cum Judæis dixit: *Nunc quæritis me interficere*[55], si *hominem* tantummodo dixisset, universalem significare potuisset: cum vero adjecit: *Qui veritatem vobis locutus sum*[56], propriam subsistentiam sive personam declaravit: articulus enim *qui* æquivalet nomini *aliquis*. Quare etsi naturam universalem assumpsit, attamen in individuo spectatam; in quo habet ut circumscribi possit.

Ἄλλο.

Ὁ καθόλου ἄνθρωπος, προσηγορικὸν ὄνομα· ὁ δὲ τίς, φέρε εἰπεῖν, Πέτρος καὶ Παῦλος, τὸ κύριον· ἔχων, μετὰ τοῦ κυρίου, καὶ τῷ καθόλου ὀνόματι προσαγορεύεσθαι. Καὶ γὰρ ὁ Παῦλος, καὶ ἄνθρωπος κέκληται· ἀλλὰ καθὸ μὲν κοινωνεῖ τοῖς ὁμοειδέστιν ἀτόμοις, ἄνθρωπος· καθὸ δὲ διαφέρει τῇ ὑποστάσει, Παῦλος. Εἰ οὖν ὁ Χριστὸς ἐνανθρωπισθεὶς, μόνον Θεὸς καὶ ἄνθρωπος λέγοιτο παρὰ τῇ Γραφῇ, μόνην ἄρα τὴν καθόλου φύσιν ἡμῶν ἀνείληφεν· ἤτις μὴ ἐν ἀτόμῳ θεωρουμένη, οὐδὲ ὑφίστασθαι προαποδέδεικται. Ἀλλὰ μὴν ὁ Γαβριὴλ πρὸς τὴν Παρθένον· *Ἰδοὺ συλλήψῃ ἐν γαστρὶ, καὶ τέξεις Υἱὸν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν.* Οὐκ ἄρα μόνῳ τῷ προσηγορικῷ, ἀλλὰ γὰρ καὶ τῷ Κυρίῳ ὀνόματι κέκληται ὁ Χριστός· τὸ χωρίζον αὐτὸν τοῖς ὑποστατικοῖς ἰδιώμασιν ἀπὸ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων· καὶ διὰ τοῦτο περιγραπτός.

Aliud.

XVIII. Homo universalis, appellativum nomen est, aliquis vero, verbi gratia, Petrus et Paulus, proprium: cui competit, una cum proprio, et appellativo illo seu universali nomine compellari. Paulus enim, homo etiam vocatur; sed quatenus cum cæteris ejusdem speciei communicat, homo: quatenus vero hypostasi differt, Paulus. Si ergo Christus homo factus, Deus tantum et homo in Scriptura diceretur, solam utique universalem naturam nostram assumpsisset: quam, si in individuo non spectetur, ne subsistere quidem demonstratum est. At vero Gabriel Virginem alloquens: *Ecce*, inquit, *concipies in utero, et paries Filium, et vocabis nomen ejus Jesum*[57]. Non igitur solo appellativo, sed proprio etiam nomine vocatus est Christus: quod ipsum a reliquis hominibus per hypostaticas proprietates distinguit; ac proinde circumscriptus est.

Ἄλλο.

Εἰ οὐ τὸν τινὰ σημαίνων ἐστὶν ὁ Χριστὸς, καθὼς φατὲ, ἀλλὰ τὸν καθόλου ἄνθρωπον, πῶς φησὶ πρὸς

Aliud.

XIX. Si Christus non aliquem denotat, ut dicitis, sed hominem in universum; quo pacto discipulis

[53] Joan. xx, 29. [54] ibid. 27. [55] Joan. viii, 40. [56] ibid. [57] Luc. i, 32.

Digitized by Google

suis ait: *Quem dicunt homines esse Filium hominis?* Ergo unus est secundum nos, licet Deus idem unus de Trinitate; quemadmodum illic a Patre ac Spiritu filiali proprietate discretus; ita hic a reliquis hominibus per hypostaticas proprietates distinctus: atque ideo circumscriptus.

A τοὺς ἑαυτοῦ μαθητάς· *Τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου;* Οὐκοῦν εἷς ἐστι καθ' ἡμᾶς, εἰ καὶ Θεὸς ὁ εἷς τῆς Τριάδος· ὡς ἐκεῖ ἀπὸ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Πνεύματος, τῷ υἱικῷ ἰδιώματι διακεκριμένος· οὕτως αὐτὸς ἐνταῦθα ἀπὸ πάντων τῶν ἀνθρώπων τοῖς ὑποστατικοῖς ἰδιώμασιν ἀφοριζόμενος· καὶ διὰ τοῦτο περιγραφόμενος.

Aliud.

XX. Si Christus non aliquem denotat, ut dicitis, sed hominem universalem; quo pacto Judæis ait, *Quem quæritis? Responderunt ei: Jesum Nazarenum. Dicit eis: Ego sum.* Ergo aliquis est Christus, ut qui proprio nomine Jesus Nazaræus appellatus est. Quod si aliquis, etiam circumscriptus, hypostaticis proprietatibus designatus.

Ἄλλο.

Εἰ οὐ τὸν τινὰ σημαίνων ἐστὶν ὁ Χριστὸς, καθὼς φατὲ, ἀλλὰ τὸν καθόλου ἄνθρωπον· πῶς φησὶ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, *Τίνα ζητεῖτε;* *Ἀπεκρίθησαν αὐτῷ, Ἰησοῦν τὸν Ναζαραῖον. Λέγει αὐτοῖς· Ἐγώ εἰμι.* Οὐκοῦν, τίς, ὁ Χριστὸς, ὡς καὶ Κυρίῳ ὀνόματι, Ἰησοῦς ὁ Ναζαραῖος κεκλημένος. Εἰ δέ τις, καὶ περιγραπτὸς, τοῖς ὑποστατικοῖς ἰδιώμασι κεB χαρακτηρισμένος.

Aliud.

XXI. Qui ejusdem sunt speciei, unum quidem sunt secundum essentiam; hypostatice autem invicem sunt discreti; sunt hic, et ille. Quod si Christus non aliquem denotaret, sed universalem, ut dicitis; profecto ab alia persona non distingueretur. Quomodo igitur ait Petro: *Ergo liberi sunt filii. Ut autem non scandalizemus eos, vade ad mare, et mitte hamum, et eum piscem, qui primus ascenderit, tolle; et aperto ore ejus, invenies staterem: illum sumens, da eis pro me et te.* Distinctus itaque a Petro, et didrachma ex æquo solvens, ex æquo etiam circumscribetur; ut qui aliquem denotat, quamvis communem naturam assumpserit.

Ἄλλο.

Τὰ ὁμοειδῆ ἓν μέν ἐστι κατ' οὐσίαν· ὑποστατικῶς δὲ διακεκριμένα πρὸς ἄλληλα· ὁ δεῖνά ἐστι, καὶ ὁ δεῖνα. Εἰ οὖν ὁ Χριστὸς οὐ τὸν τινὰ ἐστὶ σημαίνων, ἀλλὰ τὸν καθόλου, ὡς φατὲ, οὐκ ἂν εἴη διαστελλόμενος πρὸς ἕτερον πρόσωπον. Καὶ πῶς φησὶ πρὸς Πέτρον· *Ἄρα γε ἐλεύθεροι εἰσὶν οἱ υἱοί. Ἵνα δὲ μὴ σκανδαλίζωμεν αὐτούς, πορευθεὶς εἰς τὴν θάλασσαν, βάλε ἄγκιστρον· καὶ τὸν ἀναβάντα πρῶτον ἰχθὺν ἆρον· καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ εὑρήσεις στατῆρα· ἐκεῖνον λαβὼν, δὸς αὐτοῖς ἀντὶ ἐμοῦ καὶ σοῦ.* Οὐκοῦν διακεκριμένον πρὸς Πέτρον, καὶ ἐξ ἴσου τελῶν τὸ δίδραχμον, ἐξ ἴσου ἂν καὶ περιγράφοιτο, ὡς τὸν τινὰ σημαίνων, κἂν τὴν καθC όλου οὐσίαν ἀνείληφεν.

Objectio ex persona Iconomachorum.

XXII. Si verbum in propria hypostasi humanam naturam assumpsit: cum invisibilis illa sit et figuræ expers, si per picturæ circumscriptionem figuretur, altera persona inducetur in Christi hypostasim. Hoc vero absurdum est, et Nestorii hæresi favens, personarum binarium in Christo prædicare.

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν Εἰκονομάχων.

Εἰ ἐν τῇ οἰκείᾳ ὑποστάσει, ἀνείληφε τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν ὁ Λόγος· ἐπειδὴ αὕτη ἀόρατος καὶ ἀσχημάτιστος, εἰ σχηματισθείη διὰ περιγραφῆς, ἕτερον πρόσωπον εἰσκριθήσεται τῇ Χριστοῦ ὑποστάσει· τοῦτο δέ ἐστιν ἄτοπον· καὶ τῆς Νεστορίου αἱρέσεως σύμμαχον, δυάδα πρόσωπων ἐν Χριστῷ πρεσβεύειν.

Solutio ejusdem.

Si carnem a Verbo assumptam, hypostasim propriam habere diceremus, veri similitudinem haberet oratio. Quia vero juxta ecclesiasticam sententiam, Verbi hypostasim communem utriusque naturæ hypostasim esse confitemur, quæ naturam humanam in seipsa sustentat, cum proprietatibus, quæ illam a cæteris ejusdem speciei distinguunt; merito eamdem Verbi hypostasim incircumscriptam quidem secundum divinitatis naturam dixerimus; circumscriptam autem secundum essentiam nostram; quæ non in consistente per se et per se circumscripta persona extra Verbi hypostasim, sed in ipsa exsistentiam, ne subsistentia carens natura foret, sortita est; et in ea tanquam in individuo spectatur et circumscribitur.

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Εἰ τὴν προσληφθεῖσαν σάρκα ὑπὸ τοῦ Λόγου, ἰδίαν ἔχειν ὑπόστασιν ἔφαμεν, εἶχεν ἂν τὸ εἰκὸς ὁ λόγος. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν δόξαν, τὴν τοῦ Λόγου ὑπόστασιν κοινὴν γενέσθαι τῶν δύοD φύσεων ὑπόστασιν ὁμολογοῦμεν, ἐν αὐτῇ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ὑποστήσασαν, μετὰ τῶν ἀπὸ τῶν λοιπῶν ὁμοειδῶν ἀφοριζόντων αὐτὴν ἰδιωμάτων· εἰκότως τὴν αὐτὴν τοῦ λόγου ὑπόστασιν ἀπερίγραπτον μὲν φαίημεν κατὰ τὴν τῆς θεότητος φύσιν· περιγεγραμμένην δὲ κατὰ τὴν καθ' ἡμᾶς οὐσίαν· οὐκ ἐν ἰδιοσυστάτῳ καὶ ἰδιοπεριγράφῳ προσώπῳ παρὰ τὴν τοῦ Λόγου ὑπόστασιν, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τὴν ὕπαρξιν ἐσχηκυῖαν· ὡς ἂν μὴ εἴη φύσις ἀνυπόστατος· καὶ ἐν αὐτῇ ὡς ἐν ἀτόμῳ θεωρουμένην καὶ περιγραφομένην.

Aliud.

XXIII. Si eo quod in Christi hypostasim non inseritur altera persona, incircumscriptam illam secundum humanitatem dicant, necesse est omnino ut una

Ἄλλο.

Εἰ διὰ τὸ μὴ εἰσκριθῆναι τῇ Χριστοῦ ὑποστάσει ἕτερον πρόσωπον, ἀπερίγραπτον αὐτὴν φαῖεν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, πᾶσα ἀνάγκη μίαν φύσιν λέγειν

Digitized by Google

τοῦ Λόγου ἐκ δύο φύσεων συγκραθεῖσαν, καὶ διὰ τοῦτο μὴ περιγραφομένην, ὡς θατέρας τῆς ἰδιότητος ἀφανισθείσης· ὅπερ ἐστὶ τῶν Ἀκεφάλων, καὶ τῆς Ἀπολλιναρίου δόξης σύστοιχον.

A Verbi natura dicatur ex duabus naturis conflata, atque ob eam rem incircumscripta, tanquam abolita altera proprietate: quod quidem Acephalorum et Apollinaris sententiæ cognatum est.

Ἄλλο.

Εἰ διὰ τὸ μὴ εἰσκριθῆναι τῇ Χριστοῦ ὑποστάσει ἕτερον πρόσωπον, ἀπερίγραπτον αὐτὴν φαῖεν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα· οὐκ ἂν εἴληφε ταύτην ἀληθῶς, ἀλλ' ἐν ὁμοιώματι καὶ σχήματι σαρκὸς, ὅπερ ἐστὶ τῶν Μοντανῶν. Εἰ δὲ ἀληθῶς, ὥσπερ καὶ ὡμολόγηται, περιγραπτὴ ἡ Χριστοῦ ὑπόστασις· οὐ κατὰ τὴν θεότητα, ἣν οὐδεὶς ἐθεάσατο πώποτε· ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐν ἀτόμῳ θεωρουμένην ἐν αὐτῇ ἀνθρωπότητα· ἐπεὶ πῶς ἂν εἴη μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ὁ μὴ ἑκατέρων τῶν φύσεων, ἀφ' ὧν ἔνεστι, τὰ ἰδιώματα ἀλώβητα διασώζων;

Aliud.

XXIV. Si ex eo quod in Christi hypostasim non inseritur altera persona, incircumscriptam illam secundum humanitatem dicant; hanc revera non assumpsit, sed in similitudine et figura corporis, quod Montanistarum est. Quod si revera assumpsit, quemadmodum est in confesso, circumscripta est Christi hypostasis, non secundum divinitatem, quam nemo vidit unquam, sed secundum humanitatem in ea spectatam in individuo: alioqui quomodo mediator esset Dei et hominum, qui utriusque naturæ, B ex qua utraque constat, proprietates intactas non servet?

Ἄλλο.

Τὸ, Ποῦ, τόπου δηλωτικὸν, ἀφ' οὗ περιέχετο τὸ σῶμα. Οὔτι που δὲ μόνον τὸ σῶμα περιγραπτὸν, ἀλλὰ καὶ ὁ τοῦτο περιέχων τόπος, μόνου ὄντος ἀπεριγράπτου τοῦ ἔξω τόπου, ὡς ἀπεριορίστου. Εἰ τοίνυν ὁ χριστὸς οὐ περιγραπτὸς, οὐ μόνον οὐ σῶμα, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἔξω τόπου· καὶ πῶς φησιν ὁ αὐτὸς, *Ὁ ἄρτος ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σάρξ μού ἐστι;* Καὶ πάλιν, πρὸς τὸν Ἀνδρέαν καὶ τὸν ἄλλον μαθητὴν ἐπερωτήσαντες, *Ποῦ μένεις;* ἀποκριθεὶς, *Ἔρχεσθε καὶ ἴδετε· ἦλθον*, φησὶ, *καὶ εἶδον ποῦ μένει.* Οὐκοῦν περιγραπτὸς, ὡς σῶμα εἰληφὼς, οἴκοι μένων, καὶ οἴκαδε ἀπιὼν, καὶ οἴκοθεν ἐρχόμενος.

Aliud.

XXV. Ubi, locum designat a quo ambitur corpus. Non solum autem corpus circumscribitur, sed locus etiam qui illud ambit: cum id solum incircumscriptum sit, quod extra locum est, tanquam nullis finibus terminatum. Si ergo Christus circumscriptus non est, non solum corpus non est, sed etiam extra locum est. Et quomodo ait ipse: *Panis quem ego dabo, caro mea est* [58]. Et iterum, cum Andreas et alter discipulus interrogassent: *Ubi habitas?* respondit eis: *Venite, et videte. Et venerunt*, inquit, *et viderunt ubi maneret* [59]. Sequitur C itaque circumscriptum esse, ut qui corpus assumpserit, domi maneat, et domum redeat, e domo proficiscatur.

Ἄλλο.

Δοκοῦσα ἐναντιότης, πρὸς τὸ μὴ περιγράφεσθαι Χριστόν· τῆς Γραφῆς λεγούσης, Φωνὴν ῥημάτων ὑμεῖς ἠκούσατε, καὶ ὁμοίωμα οὐκ ἴδετε, ἀλλ' ἢ φωνήν.

Εἰ φωνὴν ῥημάτων, φησὶν ὁ Μωσῆς, *ὑμεῖς ἠκούσατε, περὶ τοῦ πάντων Θεοῦ· καὶ ὁμοίωμα οὐκ ἴδετε, ἀλλ' ἢ φωνήν.* Καὶ ὁ Ἡσαΐας πάλιν· *Εἴδομεν αὐτὸν, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος οὐδὲ κάλλος. Ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον, ἐκλεῖπον παρὰ πάντας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων·* πῶς συμβήσεται ταῦτα ἀλλήλοις· εἴπερ μὴ μάχεται ἕτερος ἑτέρῳ; Ἢ δηλονότι περὶ τοῦ αὐτοῦ ὁ λόγος ἀμφοτέροις· D τοῦ μὲν πρὸς τὸ μὴ ἐν ὁμοιώσει εἶναι τὸ Θεῖον ἀποφήσαντος· θεότης γὰρ ἀθέατος, καὶ διὰ τοῦτο ἀνόμοιος· τοῦ δὲ πρὸς τὸ δούλου μορφὴν ἀναλαβόντα τὸν αὐτὸν Κύριον, ἐν εἴδει ὤφθαι τῷ καθ' ἡμᾶς καταφήσαντος. Καὶ διὰ τοῦτο περιγραπτὸς σώματι, κἂν ἀπερίγραπτος θεότητι.

Aliud.

XXVI. *Apparens contrarietas, quod Christus non circumscribatur, eo quod Scriptura dicat*: Vocem verborum vos audistis, et similitudinem non vidistis, sed vocem [60].

Si vocem verborum, ait Moyses, *vos audistis*, de omnium Deo loquens, *et similitudinem non vidistis, sed vocem*: et rursum Isaias [61]: *Vidimus eum, et non erat ei species neque decor, sed species ejus inhonorata et deficiens præ omnibus filiis hominum*: quomodo hæc inter se convenient, si alter cum altero non pugnat? Nam sine dubio de eodem utri- D que est sermo; altero quidem in Deo formam esse inficiante, quia divinitas inaspectabilis est, ac proinde a forma ac similitudine vacua: altero vero, Dominum eumdem assumpta servi forma, in specie nostra visum affirmante. Unde et circumscriptus est corpore, licet incircumscriptus divinitate.

Ἄλλο, ἐρωτηματικῶς διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς.

Aliud, interrogative per deductionem ad absurdum.

Εἰ ἀπερίγραπτος ὁ χριστὸς, περὶ αὐτοῦ δὲ Ἡσαΐας φησὶν, *Ἄνθρωπος ἐν πληγῇ ὤν, καὶ εἰδὼς φέρειν μαλακίαν.* Ἐρωτῶ μὲν, πότερον τὸ τὴν πληγὴν δεξάμενον, *σῶμα*, ἢ ἀσώματον; καὶ εἰ μὲν ἀσώματον, πνεύματος δόκησις· εἰ δὲ σῶμα, πῶς οὐ περιγραπτὸν,

XXVII. Si incircumscriptus est Christus, et de illo dicit Isaias [62]: *Homo in plaga positus, et sciens ferre infirmitatem*: quæro nunc, utrum illud quod plagam accepit, corpus est, an incorporeum? Quod si incorporeum, spiritus videtur esse. Sin corpus est,

[58] Joan. VI, 52. [59] Joan. I. 38, 39. [60] Deut. IV, 12. [61] Isa. LIII, 3. [62] ibid.

Digitized by Google

quomodo non circumscriptum, quod triplici distantia ac duritie conformatum est, quod et vulneri per se obnoxium est?

Aliud.

XXVIII. Si circumscriptus non est Christus, quomodo ipse dixit: *Dorsum meum subdidi flagellis, et genas meas alapis, et faciem meam non averti a dedecore sputorum* [65]? Hæc enim circumscriptionis propria sunt; dorsum flagellis concisum, genæ alapæ contusæ, facies sputis conspurcata. Quare si vera dicit qui passus est, mentitur qui eum circumscriptum negat.

Aliud.

XXIX. Si incircumscriptus est Christus, quomodo ait ipse: *Foderunt manus meas et pedes meos: dinumeraverunt omnia ossa mea* [66]? Quod enim incircumscriptum est, aptam ut fodiatur naturam non habet, neque ut ejus ossa dinumerentur. Atqui et perfossas manus, et ossa dinumerata dicit: quorum confirmatio, circumscriptionis confessio est.

Aliud ex speculatione philosophica.

XXX. Linea longitudo est latitudine carens, duobus punctis comprehensa, ex qua initium sumpsit circumscriptio. Figura vero ex tribus ut minimum lineis constat, a qua corpus, quod ex variis figuris formatum est, et loco definitum. Quod ergo incircumscriptum est, ab his sejunctum est; ac ne sub lineam quidem ipsam cadens, nedum sub figuram, locum et corpus. Quare Christus si incircumscriptus est, nec in figura esse deprehendetur, neque in loco, multo minus in corpore. Attamen in figura inventus est ut homo, juxta Scripturam; et loco circumscriptus est, Nazareth inhabitans, et caro factus est, quemadmodum evangelista testatur [67]. Ergo et circumscriptus.

Aliud ex comparatione evangelica.

XXXI. Si incircumscriptus est Christus, quomodo dixit Præcursor: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi* [68]? Neque enim quod incircumscriptum est, id cernitur, multo vero minus, digito id ostenditur. Quod si hæc ei contingerent, circumscriptione includeretur, velut digito expressum. Circumscriptus igitur est Christus.

Aliud per dubitationem propositum.

XXXII. Si Christus non est circumscriptus, ex duabus naturis non est, divinitate scilicet et humanitate; quandoquidem alterius proprietatem non habet, cum humanitatis sit circumscribi. Quod si ex duabus; quomodo quarum naturas habet, earum etiam proprietates non habet?

Aliud per comparationem hæresis Theopaschitarum.

XXXIII. Si eo quod Christus carne crucifixus est, una pati divinitatem dicere impium est, quia Theopaschitarum est; eodem modo, propterea quod carne circumscriptus sit una, circumscriptam divinitatem dicere, impium est; Iconomachorum enim est:

τρισὶ διαστάσεσι καὶ ἀντιτυπίᾳ χαρακτηριζόμενον, ὃ καὶ πέφυκε τραυματίζεσθαι;

Ἄλλο.

Εἰ οὐ περιγραπτὸς ὁ Χριστὸς, πῶς φησιν αὐτός· *Τὸν νῶτόν μου ἔδωκα εἰς μάστιγας, τὰς δὲ σιαγόνας μου εἰς ῥαπίσματα· τὸ δὲ πρόσωπόν μου οὐκ ἀπέστρεψα ἀπὸ αἰσχύνης ἐμπτυσμάτων;* Ταῦτα γὰρ περιγραφῆς ἰδιώματα· νῶτος μαστιζόμενος, σιαγόνες ῥαπιζόμεναι, πρόσωπον ἐμπτυσμένον. Οὐκοῦν εἰ ἀληθεύει ὁ παθὼν, ψεύδεται ὁ λέγων αὐτὸν μὴ περιγράφεσθαι.

Ἄλλο.

Εἰ ἀπερίγραπτος ὁ Χριστὸς, πῶς αὐτὸς φησὶν, *Ὤρυξαν χεῖράς μου καὶ πόδας μου· ἐξηριθμησαν πάντα τὰ ὀστᾶ μου.* Τὸ γὰρ ἀπερίγραπτον οὐκ ὀρωρύχθαι φύσιν ἔχει, οὐδ' οὐ μὴν ἐν ὀστέοις ἠριθμεῖσθαι. Ἀλλὰ μὴν ὀρωρύχθαι τὰς χεῖρας, καὶ ἠριθμῆσθαι λέγει τὰ ὀστᾶ· ὧν ἡ πίστωσις, περιγραφῆς ἐστιν ὁμολογία.

Ἄλλο, κατὰ θεωρίαν φιλοσοφικήν.

Ἡ γραμμὴ μῆκος ἁπλατὲς, ἐκ δύο στιγμῶν περιεχόμενον, ἐξ ἧς ἤρκται ἡ ἐπιγραφή. Σχῆμα δὲ τὸ ἐκ τριῶν γραμμῶν τοὐλάχιστον συνιστάμενον· ὑφ' οὗ σῶμα τὸ ἐκ διαφόρων σχημάτων μορφούμενον καὶ τόπῳ περιοριζόμενον. Τὸ οὖν ἀπερίγραπτον, τοῦτο ἀνῳχισμένον· καὶ οὐδ' ὑπ' αὐτὴν τὴν γραμμὴν τελοῦν, μὴ ὅτι γε ὑπὸ σχῆμα καὶ τόπον καὶ σῶμα. Ὁ οὖν Χριστὸς εἰ ἀπερίγραπτος, εὑρεθήσεται ἄρα μὴ ἐν σχήματι γεγονὼς, μηδὲ ἐν τόπῳ, πολλοῦ γε εἰπεῖν ἐν σώματι. Ἀλλὰ μὴν ἐν σχήματι εὑρέθη, ὡς ἄνθρωπος, κατὰ τὰ λόγια· καὶ τόπῳ περιεγράφη τὴν Ναζαρὲτ οἰκῶν, καὶ σὰρξ ἐγένετο, καθὼς φησιν ὁ εὐαγγελιζόμενος· οὐκοῦν καὶ περιγραπτός.

Ἄλλο κατὰ παράβλησιν εὐαγγελικήν.

Εἰ ἀπερίγραπτος ὁ Χριστὸς, πῶς φησιν ὁ πρόδρομος, *Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου;* Οὐ γὰρ τὸ ὁρώμενον ἀπερίγραπτον, πολλοῦ γε εἰπεῖν τὸ δακτυλοδεικνούμενον, εἰ δὲ τοῦτο πάθοιεν, εἴσω περιγραφῆς ἂν εἴη, δακτύλῳ οἱονεὶ ἐκτυπούμενον. Περιγραπτὸς ἄρα ὁ Χριστός.

Ἄλλο ἐπαπορητικῶς προσαγόμενον.

Εἰ οὐ περιγραπτὸς ὁ Χριστὸς, οὐκ ἐκ δύο φύσεων, θεότητός τε καὶ ἀνθρωπότητος, ἐπεὶ μὴ ἔχει θατέρας τὸ ἰδίωμα· ἀνθρωπότητος γὰρ τὸ περιγραπτόν. Εἰ δὲ ἐκ δύο· πῶς ὢν τὰς φύσεις ἔχει, τούτων οὐχὶ καὶ τὰ ἰδιώματα;

Ἄλλο κατὰ παράβλησιν τῆς τῶν Θεοπασχιτῶν αἱρέσεως.

Εἰ διὰ τὸ Χριστὸν σαρκὶ ἐσταυρῶσθαι, συμπάσχειν τὸ θεῖον, ἀσεβές ἐστι λέγειν· Θεοπασχιτῶν γάρ· ὁμοίως καὶ διὰ τὸ σαρκὶ περιγράφεσθαι, συμπεριγεγράφθαι τὸ θεῖον λέγειν, ἀσεβές· Εἰκονομάχων γάρ· καὶ τοσούτῳ ἀσεβέστερον, καθόσον τῇ θεότητι φυσικῇ

[65] Isa. L, 6. [66] Psal. XXI, 17, 18. [67] Matth. II, 23; Joan. I, 14. [68] Joan. I, 29.

Digitized by Google

ὥστε πάρεστιν ἡ σὰρξ παρὰ τὴν ἐξεικονισθεῖσαν αὐτῇ σκιὰν σχετικῶς.

tantoque impium magis, quanto divinitati unione naturali conjunctior est caro, quam carni adumbrata illius imago, quæ merum ad eam respectum habet.

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν Εἰκονομάχων.

Εἰ ἐκ δύο φύσεων ὁ Χριστὸς, πῶς τοῦτον εἰκονίζειν λέγοντες, οὐκ ἐξ ὧν καὶ ἐν οἷς ἐστιν ἐξεικονίζετε, εἴπερ ἀληθὴς ὑμῖν ὁ λόγος; Ἐπειδὴ δὲ θάτερον διαψεύδεται, οὐκ ἔχον τὸ ἀπερίγραπτον τῆς θείας φύσεως ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ περιγραφῇ, ἀσεβὲς, τὸ Χριστὸν περιγράφειν.

Objectio ex persona Iconomachorum.

XXXIV. Si ex duabus naturis est Christus, quomodo qui ejus imaginem effingere vos dicitis, non ex quibus et in quibus est, exprimitis, si vera est oratio vestra? Quia vero alterum non exhibet, sed mentitur, cum non habeat divinæ naturæ incircumscriptionem in humana circumscriptione impium est Christum circumscribere.

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Παντὸς εἰκονιζομένου, οὐχ ἡ φύσις, ἀλλ' ἡ ὑπόστασις εἰκονίζεται· πῶς γὰρ ἂν καὶ ἐξεικονισθείη φύσις μὴ ἐν ὑποστάσει τεθεωρημένη; οἷον φέρε εἰπεῖν, Πέτρος, οὐ καθὸ ζῶον λογικὸν, θνητὸν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν ἐστι, εἰκονίζεται· τοῦτο γὰρ οὐ μόνον Πέτρον ὁρίζει· ἀλλὰ γὰρ καὶ Παῦλον καὶ Ἰωάννην, καὶ πάντας τοὺς ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἶδος. Ἀλλὰ καθότι μετὰ τοῦ κοινοῦ ὅρου προσλαβὼν ἰδιώματά τινα, οἷον τὸ γρυπὸν, ἢ σιμὸν, ἢ οὖλον, ἢ εὔχρουν, ἢ εὐόμματον, ἢ εἴ τι ἄλλο τὸ χαρακτηρίζον τὴν προσοῦσαν αὐτῷ ἰδέαν, διακέκριται ἀπὸ τῶν ὁμοειδῶν ἀτόμων. Ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος ὤν, οὔτι που ψυχῆς ἴδιωμα φέρει ἐν τῷ εἴδει τοῦ χαρακτῆρος· πῶς γὰρ ἄν, ἀθεάτου ταύτης οὔσης; Οὕτω καὶ ἐπὶ Χριστοῦ· οὐ καθὸ ἁπλῶς ἄνθρωπός ἐστι μετὰ τοῦ εἶναι Θεὸς, εἰκονίξεσθαι πέφυκεν· ἀλλὰ καθότι τοῖς ὑποστατικοῖς ἰδιώμασιν ἀπὸ πάντων ὁμοειδῶν ἀφοριζόμενος, ἐσταυρωμένος ἐστὶ καὶ τῷ εἴδει τοιόσδε. Περιγραπτὸς ἄρα ὁ Χριστὸς καθ' ὑπόστασιν (20), κἂν τῇ θεότητι ἀπερίγραπτος, ἀλλ' οὐκ ἐξ ὧν συνετέθη φύσεων.

Solutio ejusdem.

Cujuscunque imago cum exprimitur, non natura, sed hypostasis exprimitur: quo enim modo effingeretur natura, quæ in hypostasi non cernatur? verbi gratia, Petrus, non quatenus animal est rationis particeps, mortale, mentis et scientiæ capax, effingitur: hoc enim non Petrum solum definit, verum etiam Paulum et Joannem, et ejusdem speciei omnes. Sed quatenus cum communi definitione proprietatibus quibusdam ascitis, ut adunco naso esse, vel simo, aut crispo capillo, aut probo colore, aut pulchris oculis, aut si quid aliud est quod inditam ipsi speciem configuret ac determinet, ab ejusdem speciei individuis distinguitur. Sed et cum anima et corpore constet, haudquaquam animæ proprietatem in figuræ facie seu fronte gerit: qui enim, cum invisibilis illa sit? eodem modo Christus, non quatenus simpliciter homo est, Deus simul permanens, effingi potest; sed quatenus hypostaticis proprietatibus ab ejusdem speciei omnibus distinctus, cruci affixus est, et tali forma præditus. Circumscriptus itaque Christus secundum hypostasim, licet divinitate sit incircumscriptus, non autem ex quibus naturis compositus est.

Ἄλλο.

Εἰ οὐ περιγράφεται ὁ Χριστὸς, ὡς φατε, ἵνα μὴ σμικρυνθῇ κατὰ τὴν δόξαν. Οὐδὲ συνελήφθη ἐν τῇ παρθενικῇ νηδύϊ, ἵνα μὴ ὕβριν ὑπομένῃ. Εἰ δὲ συνελήφθη ἀνυβρίστως, πολλῷ μᾶλλον βρέφος κυηθὲν, περιγράφεται ἀνεπαισχύντως.

Aliud.

XXXV. Si Christus non circumscribitur, ut dicitis, ne gloria imminuatur; ne conceptus quidem est in utero virginali, ne injuriam sustineat. Sin autem absque injuria conceptus est, multo magis, qui infans genitus est, sine dedecore circumscribitur.

Ἄλλο διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς.

Πᾶν τὸ προσὸν, οὐκ εἶδος τὸ τὸν καθόλου λόγον ἔχον· τοῦτο γὰρ ἀόρατον, ἀνείδεόν τε καὶ ἀσχημάτιστον, καὶ διὰ τοῦτο ἀπερίγραπτον· ἀλλ' ἄτομον ὃ ἐξ ἰδιοτήτων συνίστασθαι πέφυκε· τοῦτο γὰρ ὁρώμενον ἐστὶ, κινούμενόν τε καὶ λαλοῦν, καὶ διὰ τοῦτο περιγραπτόν· οἷον Ἰάκωβος, Ἰωάννης. Εἰ οὖν ὁ Χριστὸς ἀπερίγραπτος, οὐχ ὁρώμενος, οὐ κινούμενός τε καὶ λαλῶν φωνῇ ἐνάρθρῳ, οὐ γλῶτταν ἔχων, οὐ χείλη· οὐκ ἐσθίων, οὐ πίνων, οὐ καθεύδων, οὐκ ἐγρηγορὼς, οὐκ ἄλλο τι ὃ ὁ καθέκαστα ποιῶν ἐστι καὶ πάσχων. Εἰ δὲ ἐν τούτοις ὁμολογούμενος, πῶς

Aliud per deductionem ad absurdum.

XXXVI. Omne quod incedit, non est species quæ universalem rationem habeat; hæc enim invisibilis est, et formæ ac figuræ expers, ideoque incircumscripta: sed individuum, quod ex proprietatibus constitui solet, hoc enim est quod cernitur, quod movetur, et loquitur, ac proinde circumscriptum est; veluti Jacobus, aut Joannes. Si ergo incircumscriptus est Christus, non cernitur, non movetur, non loquitur voce articulata, non linguam habet, non labia, non comedit, non bibit, non dormit, non evigilat, non aliud denique eorum, quæ singuli

(20) *Secundum hypostasim.* Id est proprietates exteriores Christum distinguentes a reliquis hominibus.

Digitized by Google

homines, facit aut patitur. Quod si hæc in Christo esse omnes consentiunt, quomodo circumscriptus non est? Nisi forte dispensationis mysterium mera phantasia sit.

Aliud.

XXXVII. Si eorum quæ diversi generis sunt, et non ejusdem essentiæ, diversæ cum essentiis sunt etiam proprietates, divinitatis scilicet et humanitatis: quomodo qui ex his constat Christus, non his etiam afficitur, cum unaquæque essentia sua ipsius proprietate a cæteris discernatur. Quod si his afficitur, circumscriptus ergo est ipse, sicut et incircumscriptus.

Aliud.

XXXVIII. Quæ veræ sunt essentiarum proprietates, quarum sunt proprietates, earumdem sunt notæ et indicia; divinitatis quidem, incircumscriptum; humanitatis vero, circumscriptum. Si ergo Christus ex utraque est, circumscriptus est, sicut incircumscriptus. Quod si circumscriptus non est, nec vere homo est, sicut est vere Deus. Atqui homo revera est; vere igitur circumscriptus.

Objectio velut ex persona Iconomachorum.

XXXIX. Si filius invariabilis est Patris imago, ita ut in eo ipse cernatur, sicut scriptum est: *Qui videt me, videt et Patrem* [67]; necesse est, ut incircumscriptum esse dicamus, qui ex incircumscripto Patre prodiit. Nam quomodo alias in circumscripto cerni queat incircumscriptum? Incircumscriptus igitur est Christus.

Solutio ejusdem, ex pari speculatione.

Si incircumscriptus est qui ex incircumscripto Patre prodiit, profecto circumscriptus itidem erit, qui ex matre prodiit circumscripta; nisi forte illud quidem verum, hoc autem falsum suspicari liceat. Quod si utrumque in Christo uno verum est, utriusque igitur nativitatis proprietates habet, et incircumscriptus simul est ac circumscriptus.

Aliud per deductionem ad absurdum.

XL. Si archetypum in imagine apparet, secundum hoc utique et illud esto. At Christus corpore præditus est; in corpore igitur est et Pater, secundum quem imago formata est. Quod si hoc absurdum; esto igitur, quatenus quidem Patris imago, incircumscriptus; incircumscriptus siquidem est Pater, quia et incorporeus; quatenus vero, prout ab eo dictum est, Filius hominis, ne mirum hoc putetis, circumscriptus: circumscriptus etenim est omnis homo, quia et corporeus; quod verum est.

Aliud.

XLI. Si de corporea specie, ut vultis, dixit Christus: *Qui videt me, videt et Patrem*, necesse est omnino, ut ipsi secundum naturam insint, quæcunque et Patri; sic enim exacta erit effigies. At Pater specie et figura caret, incircumscriptusque est. Itidem ergo et Christus. Nam quomodo in specie prædito specie vacuum ostentaretur, aut in

[67] Joan. xiv, 9.

οὐ περιγραπτός; Εἰ μὴ ἄρα φαντασία τὸ τῆς οἰκονομίας μυστήριον.

Ἄλλο.

Εἰ τῶν ἑτερογενῶν καὶ οὐχ ὁμοουσίων ἕτεραι ταῖς οὐσίαις αἱ ἰδιότητες, ἦγουν θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος· πῶς ὁ ἐκ τούτων Χριστὸς, οὐκ ἐν τούτοις, εἴπερ ἑκάστη οὐσία τῷ οἰκείῳ ἰδιώματι διακεχριμένη ἐστὶ τῶν ἄλλων; Εἰ δὲ ἐν τούτοις, περιγραπτὸς ἄρα ὁ αὐτὸς, ὥσπερ καὶ ἀπερίγραπτος.

Ἄλλο.

Τὰ ἀληθῶς ἰδιώματα τῶν οὐσιῶν, ὧν εἰσὶν ἰδιώματα, γνωρίσματα· θεότητος μὲν τὸ ἀπερίγραπτον· ἀνθρωπότητος δὲ τὸ περιγραπτόν. Εἰ οὖν ὁ Χριστὸς ἐξ ἀμφοῖν, καὶ περιγραπτὸς ἄρα ὥσπερ ἀπερίγραπτος. Εἰ δὲ οὐ περιγραπτός. Οὐδὲ ἀληθῶς ἄνθρωπος, ὥσπερ ἀληθῶς Θεός. Ἀλλὰ μὴν ἀληθῶς ἄνθρωπος· καὶ περιγραπτὸς ἄρα ἀληθῶς.

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν Εἰκονομάχων.

Εἰ τοῦ Πατρὸς εἰκὼν ἀπαράλλακτος ἐστὶν ὁ Υἱὸς, ὡς ἐκεῖνον ἐν αὐτῷ φαίνεσθαι, κατὰ τὸ, *Ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ, ἑώρακε τὸν Πατέρα*· ἀνάγκη λέγειν ἀπερίγραπτον εἶναι τὸν ἐξ ἀπεριγράπτου προελθόντα Πατρός. Ἐπεὶ πῶς ἂν ἐν τῷ περιγραπτῷ ὀφθείη ποτὲ τὸ ἀπερίγραπτον; Οὐκοῦν ἀπερίγραπτος ὁ Χριστός.

Λύσις πρὸς τοῦτο, ἐξ ἴσης θεωρίας.

Εἰ ἐξ ἀπεριγράπτου Πατρὸς, ἀπερίγραπτος ὁ ἐξ αὐτοῦ προελθὼν, δηλονότι καὶ περιγεγραμμένος ὁ ἐκ περιγεγραμμένης μητρὸς προελθών· εἰ μή τί γε τὸ μὲν ἀληθὲς, τὸ δὲ ψευδὲς ὑποληπτέον. Εἰ δὲ ἀμφω ἀληθὲς ἐν τῷ ἑνὶ Χριστῷ, καὶ ἀμφοτέρας ἄρα γεννήσεως τὰ ἰδιώματα κέκτηται, ἀπερίγραπτος ὢν καὶ περιγραπτός.

Ἄλλο διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς.

Εἰ τὸ ἀρχέτυπον ἐν τῇ εἰκόνι φαίνεται, ἔστω πάντως κατὰ τοῦτο κἀκεῖνο· ἐνσώματος δὲ ὁ Χριστός· ἐνσώματος ἄρα καὶ ὁ Πατὴρ, καθ' ὃν εἰκὼν ἐμορφώθη. Εἰ δὲ τοῦτο ἄτοπον, ἔστω πάντως, ὡς μὲν τοῦ Πατρὸς εἰκὼν, ἀπερίγραπτος· ἀπερίγραπτος γὰρ ὁ Πατὴρ, ὅτι καὶ ἀσώματος· ὡς δὲ κατὰ τὸ ὑπ' αὐτοῦ εἰρημένον, ὅτι Υἱὸς ἀνθρώπου ἐστὶ, μὴ θαυμάζητε [f. θαυμάζετε] τοῦτο, περιγεγραμμένος· περιγραπτὸς γὰρ πᾶς ἄνθρωπος, ὅτι καὶ ἐνσώματος· ὅπερ ἀληθές.

Ἄλλο.

Εἰ ἐπὶ τῆς ἐνσωμάτου ἰδέας, καθὼς φατε, εἰρηκεν ὁ Χριστὸς, *Ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ, ἑώρακε τὸν Πατέρα*· προσεῖναι πάντως ἀναγκαῖον αὐτῷ κατὰ φύσιν, ὅσα καὶ τῷ Πατρί· ἔσται γὰρ οὕτως ἀκριβὴς ὁ χαρακτὴρ. Ἀνείδεος δὲ ὁ Πατὴρ, ἀσχημάτιστος, ἀπερίγραπτος [f. ἀπερίληπτος, *incomprehensibilis.*] Ταῦτα καὶ ὁ Χριστός. Ἐπεὶ πῶς ἐν τῷ εἰδοποιηθέντι

Digitized by Google

τὸ ἀνείδεον φανείη, ἢ ἐν τῷ ἐσχηματισμένῳ τὸ ἀσχημάτιστον, ἢ ἐν τῷ περιληφθέντι τὸ ἀπερίληπτον; Εἰ δὲ τοῦτο ἀσεβές, ἀσεβὲς ἂν εἴη λέγειν κατὰ τὴν ἐνσώματον ἰδέαν φάσκειν τὸν Χριστόν· *Ὁ ἑωρακὼς ἐμέ, ἑώρακε τὸν Πατέρα.* Λείπεται δὴ λέγειν κατὰ τὴν τῆς θεότητος μορφήν, ὅπερ ἀληθές.

Ἀντίθεσις, ὡς ἐκ τῶν Εἰκονομάχων.

Εἰ ἦν, φησὶ, ψιλὸς ὁ Χριστὸς, ἦν ἂν καὶ περιγραπτός· ψιλοῦ γὰρ τὸ περιγράφεσθαι. Ἐπειδὴ δὲ οὐ ψιλὸς, θεὸς γὰρ ὁ αὐτὸς καὶ ἄνθρωπος, οὐδὲ περιγραπτός.

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Εἰ ἐπ' ἀναιρέσει τοῦ ψιλὸν εἶναι τὸν Χριστὸν, ἀπερίγραπτον αὐτὸν φαῖεν, πάντως καὶ ἀσώματον· καὶ ποῦ τὸ περιγραπτὸν καὶ σχηματιστὸν, δι' οὗ καὶ τὸ εἶναι σῶμα, γνωρίζεσθαι πέφυκε. Τούτων γὰρ μὴ ὄντων, καὶ τὸ, περὶ ὃ ταῦτα, ἀναιρεῖσθαι ἀνάγκη. Ἄλλα μὴν Χριστὸς ἐν σώματι καὶ σχήματι· καὶ ἐν περιγραφῇ ἄρα.

Ἄλλο.

Εἰ διὰ τὸ μὴ ψιλὸν εἶναι τὸν Χριστὸν, φαῖεν αὐτὸν ἀπερίγραπτον κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα· ἐπειδὴ τῆς θείας φύσεως τοῦτο ἰδίωμα, ἐμίχθη τὰ ἄμικτα, ἐν τῷ ἀπεριγράπτῳ τὸ περιγεγραμμένον. Ὧν δὲ τὰ ἰδιώματα ἐμίχθη, τούτων δηλαδὴ καὶ αἱ φύσεις. Εἰ δὲ τοῦτο λέγειν ἢ φρονεῖν ἀσεβές, οὐ ψιλὸς ἄρα ὁ Χριστὸς, κἂν περιγέγραπται σώματι· ἵνα μὴ ἐν τῷ περιγεγράφθαι, μιχθῇ τὰ ἄμικτα.

Ἄλλο.

Τὸ ἀπερίγραπτον ἁπλοῦν τέ ἐστι καὶ ἀσύνθετον, ὡς πάσης ἀνῳκισμένον θέσεως. Χριστὸς δὲ διπλοῦς τε ὢν καὶ σύνθετος, εἰ μὴ περιγράφοιτο, ἀπώλεσεν ἂν τὸ τῆς διπλότητος καὶ συνθέσεως σχῆμα καὶ χρῆμα. Ἀλλὰ μὴν διπλοῦς τε καὶ σύνθετος ὁμολογεῖται· οὐκοῦν καὶ περιγραπτός· ὅπερ ἀληθές.

Ἄλλο.

Ἄρσεν καὶ θῆλυ, μόνοις ἐν τοῖς τῶν σωμάτων ζητεῖται σχήμασι· μηδεμιᾶς ἐν τοῖς ἀσωμάτοις διαφορᾶς γνωριζομένης, τῆς χαρακτηριζούσης ἀμφότερα. Οὐκοῦν εἰ ὁ Χριστὸς ἀπερίγραπτος, ὡς ἔξω σώματος, ἔξω ἂν εἴη καὶ τῆς προδηλουμένης διαφορᾶς. Ἀλλὰ μὴν ἄρσην τεχθείς, ὡς φησιν Ἡσαΐας, ἐκ τῆς προφήτιδος· οὐκοῦν καὶ περιγραπτός.

Ἄλλο.

Τῶν σωμάτων τὰ μὲν ἐπινοίᾳ τμητά· ἀτινά εἰσιν ἀνέπαφα, καὶ διὰ τοῦτο ἀπερίγραπτα· τὰ δὲ ἐνεργείᾳ, ἅπερ εἰσὶ παχυμερῆ, ὡς ψηλαφητὰ, καὶ διὰ τοῦτο περιγραφόμενα. Εἰ οὖν ὁ Χριστὸς ἄτμητον εἴληφε σῶμα, καὶ ἀπερίγραπτον ἄρα. Ἀλλὰ μὴν τμητόν· φησὶ γὰρ ὁ θεηγόρος Λουκᾶς· *Καὶ ὅτε ἐπλήσθησαν αἱ ὀκτὼ ἡμέραι τοῦ περιτεμεῖν αὐ-*

comprehenso incmoprehensibile? quod si hoc impium est, impium etiam fuerit secundum corpoream speciem dixisse Christum : *Qui videt me, videt et Patrem.* Restat itaque ut secundum divinitatis formam dixerit ; quod verum est.

Objectio, ut ex persona Iconomachorum.

XLII. Si nudus, inquiunt, Christus esset, esset utique et circumscriptus : nudi enim est circumscribi ; cum vero nudus non sit, quippe qui Deus idem est et homo, non est circumscriptus.

Solutio ejusdem.

Si eo quod negari oporteat nudum esse Christum, incircumscriptum ipsum dixerint, omnino dicant et corporis esse expertem : inde enim et circumscriptum aliquid et figura præditum esse cognoscitur, unde et corpus esse cognosci potest. Ejusmodi enim proprietatibus sublatis, et corpus ipsum quod afficiunt tolli necesse est. Atqui Christo corpus et figura competit ; ergo et circumscriptio.

Aliud.

XLIII. Si eo quod nudus non est Christus, incircumscriptum eum dicant secundum humanitatem ; cum divinæ naturæ hæc sit proprietas, mista jam erunt quæ misceri nequeunt, in incircumscripto circumscriptum. Quorum vero permistæ sunt proprietates, horum utique et naturæ. Quod si hoc dicere vel sentire, impium est, nudus ergo non est Christus, licet corpore circumscriptus sit ; ne, dum circumscriptus est, permista fuerint quæ misceri nequeunt.

Aliud.

XLIV. Incircumscriptum simplex est et minime compositum, tanquam ab omni situ procul sejunctum. Christus vero cum duplex sit et compositus, nisi circumscribatur, omnem duplicitatis et compositionis modum ac rationem amisit. Attamen et duplex et compositus conceditur ; circumscriptus ergo ; quod verum est.

Aliud.

XLV. Mas et femina, in solis quæritur corporum formis, cum in iis quæ corpore carent, differentia nulla agnoscatur, quæ utraque distinguat. Si ergo Christus incircumscriptus est, velut corpore carens, carebit item prædicta differentia. Atqui masculus natus est, ut ait Isaias, ex prophetissa [46] ; ergo et circumscriptus.

Aliud.

XLVI. Corporum alia cogitatione dividua sunt, ut quæcunque tangi nequeunt, ac proinde sunt incircumscripta ; alia vero actu, quæ scilicet crassa sunt, ut tactui exposita, atque ideo circumscripta. Si ergo Christus indivisibile corpus assumpsit, utique et incircumscriptum. Atqui dividuum erat ; ait enim diviniloquus Lucas : *Et postquam consum-*

[46] Isa. VIII, 3.

Digitized by Google

mati sunt dies octo, ut circumcideretur [69]. Quod si circumcisus est, ergo et circumscriptus ; quod verum est.

Objectio ut ex persona Iconomachorum.

XLVII. Si quæcunque corpora dividi tangique nequeunt, ea etiam incircumscripta sunt ; cum angeli sint incorporei, quomodo circumscriptioni subjiciuntur ? Ergo qui circumscribuntur, etiam corporei sunt. Quod si incorporei, non igitur circumscripti.

Solutio ejusdem.

Crassi densique corporis comparatione Angelorum natura incorporea est ; divinitatis vero contentione, nec incorporea est, nec incircumscripta. Propterea dicit Apostolus : *Et corpora cœlestia, et corpora terrestria* [70]. Quod enim proprie est incorporeum, indefinitum est et incircumscriptum ; quod in sola Dei natura censendum est. Angelus autem loco definitur, ac proinde circumscribitur. Neque enim, quando Nazareth profectus Virgini *Ave* insonuit, alibi tunc erat. At Patris Verbum in Deiparæ utero conceptum, et ibi erat, et super universa erat : ideoque quatenus Deus, incircumscriptus est et interminatus ; licet quatenus homo natus ex Virgine, circumscriptus sit.

Aliud.

XLVIII. Si secundum eam servi formam quam accepit, qui in forma Dei erat, circumscriptus non est, alia hæc non erit quam divina forma ; hujus siquidem est, esse incircumscriptum. Quod si alia est, et nobis consubstantialis ; quomodo cujus formam accepit, ejus etiam proprietatem non assumpsit ? Circumscriptus ergo Christus, quandoquidem et nos, quorum formam accepit.

Aliud.

XLIX. Si ex iis per quæ Christus ut homo circumscriptus est, labefactantur illa per quæ ut Deus non circumscribitur ; necesse etiam est, ut per ea quæ ut homo facere et dicere cernitur, violentur illa per quæ ut Deus disserens et mira faciens ostenditur. Si vero hic non violatur hoc per illud, manente utroque intra suos fines in uno qui ex utroque conflatus est Christus, nec illic utique circumscriptum ab incircumscripto evertetur.

Aliud ex comparatione divinæ Scripturæ.

L. Judæos alloquens Salvator dixit : *Antequam Abraham fieret, ego sum* [71]. Et rursus evangelista : *Liber generationis Jesu Christi, filii David, filii Abraham* [72]. Quo igitur pacto qui ante Abraham est, filius Abrahæ est ? nonne quippe illud quidem divinæ, hoc vero humanæ naturæ congruenter dictum accipiemus ? Idem ipsum in circumscripto et incircumscripto existimandum, quia alterum alteri non officiet in uno, qui ex utrisque agnoscitur, Christo.

Aliud.

LI. Si omnis mediator, duorum est inter se oppositorum, utriusque jura in seipso æqua lance

τόν. Εἰ δὲ περιετμήθη, καὶ περιγραπτὸς ἄρα· ὅπερ ἀληθές.

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν Εἰκονομάχων.

Εἰ ὅσα τῶν σωμάτων ἄτμητα καὶ ἀνέπαφα, ταῦτα καὶ ἀπερίγραπτα· ἐπειδὴ δὲ ἄγγελοι ἀσώματοι, πῶς ἐν περιγραφῇ ; Οὐκοῦν περιγραφόμενοι καὶ ἐνσώματοί εἰσιν. Εἰ δὲ ἀσώματοι, οὐ περιγραπτοὶ ἄρα.

Λύσις πρὸς τοῦτο.

Τῇ παραβολῇ τοῦ παχυμεροῦς σώματος, ἡ τῶν ἀγγέλων φύσις ἀσώματος· τῇ δὲ συγκρίσει τῆς θεότητος, οὐκ ἀσώματος, οὐδὲ ἀπερίγραπτος. Διὰ τοῦτό φησιν ὁ Ἀπόστολος, *Καὶ σώματα ἐπουράνια, καὶ σώματα ἐπίγεια.* Τὸ γὰρ κυρίως ἀσώματον, ἀπεριόριστόν τέ ἐστι καὶ ἀπερίγραπτον· ὅπερ ληπτέον ἐπὶ τῆς θείας φύσεως μόνης. Ἄγγελος δὲ τόπῳ περιοριστὸς, καὶ διὰ τοῦτο περιγραπτός. Οὐ γὰρ, ὅτε εἰς Ναζαρὲτ φοιτήσας, τῇ Παρθένῳ τὸ, *Χαῖρε*, κέκραγεν, ἀλλαχοῦ παρῆν. Ὁ τοῦ Πατρὸς δὲ Λόγος συλληφθεὶς ἐν τῇ μήτρᾳ τῆς Θεοτόκου, κἀκεῖ παρῆν, καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν ἦν. Καὶ διὰ τοῦτο καθὸ Θεὸς, ἀπερίγραπτος ὡς ἀπεριόριστος· εἰ καὶ ὅτι καθ' ὃ ἄνθρωπος κυηθεὶς ἐκ τῆς Παρθένου, περιγραπτός.

Ἄλλο.

Εἰ καθ' ἣν ἔλαβε μορφὴν δούλου ὁ ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων οὐ περιγέγραπται, οὐκ ἄλλη ἂν εἴη αὕτη παρὰ τὴν θείαν μορφήν. Εἴπερ ταύτης τὸ ἀπερίγραπτον. Εἰ δὲ ἑτέρα καὶ ὁμοούσιος ἡμῖν, πῶς ἧς τὴν μορφὴν ἀνέλαβε, ταύτης οὐχὶ καὶ τὸ ἰδίωμα εἴληφε ; Περιγραπτὸς ἄρα ὁ Χριστός, ἐπείπερ καὶ ἡμεῖς, ὧν τὴν μορφὴν ἀνέλαβεν.

Ἄλλο.

Εἰ ἐξ ὧν ὡς ἄνθρωπος ὁ Χριστὸς περιγέγραπται, παραβλάπτεται τὰ ἐξ ὧν ὡς Θεὸς οὐ περιγέγραπται· πᾶσα ἀνάγκη καὶ ἐξ ὧν ὡς ἄνθρωπος φαίνεται ποιῶν τε καὶ λέγων, λυμαίνεσθαι τὰ ἐξ ὧν ὡς Θεὸς δείκνυται διαλεγόμενός τε καὶ θαυματουργῶν. Εἰ δὲ ἐνταῦθα οὐ λυμαίνεται τοῦτο ἐκεῖνο μένον ἑκάτερον εἴσω τοῦ οἰκείου ὅρου ἐν τῷ ἑνὶ ἐξ ἀμφοῖν Χριστῷ, οὐδὲ ἐκεῖσε ἄρα ἀναιρήσει τὸ περιγραπτὸν τὸ ἀπερίγραπτον.

Ἄλλο ἐκ παραβολῆς τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς.

Ἰουδαίοις διαλεγόμενος τάδε φησὶν ὁ Σωτήρ· *Πρὶν Ἀβραὰμ, ἐγώ εἰμι.* Καὶ πάλιν ὁ εὐαγγελιστὴς, *Βίβλος γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ υἱοῦ Δαυὶδ, υἱοῦ Ἀβραάμ.* Πῶς οὖν ὁ πρὶν Ἀβραὰμ, υἱὸς Ἀβραάμ ; Ἢ δηλονότι τὸ μὲν θεοπρεπῶς, τὸ δὲ ἀνθρωποπρεπῶς εἰρῆσθαι ἐκληψόμεθα ; Κἀν τῷ περιγραπτῷ καὶ ἀπεριγράπτῳ τοῦτο νομιστέον· ὅτι οὐ θάτερον θάτερον ἀδικήσει ἐν τῷ ἑνὶ ἐξ ἀμφοῖν γνωριζομένῳ Χριστῷ.

Ἄλλο.

Εἴ πᾶς μεσίτης δυοῖν ἐναντιουμένων ἀλλήλοις προσώπων ἐστὶν, ἐν ἑαυτῷ τῶν ἑκατέρων εὐκρινῶς

[69] Luc. II, 21. [70] I Cor. XV, 40. [71] Joan. VIII, 58. [72] Matth. I, 1.

Digitized by Google

τὰ δίκαια νέμων· ἀνάγκη πᾶσα καὶ Χριστὸν μεσίτην Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ὄντα, καὶ ὥσπερ εἰς ἑνότητα φυσικὴν συνάπτοντα τὰ ἄκρα κρίσει δικαίᾳ, ἀπερίγραπτον εἶναι πνεύματι, σώματι δὲ περιγραπτόν. Ἵνα μὴ θατέρῳ προστιθέμενος, ἤτοι τῷ ἀπεριγράπτῳ· καὶ οὐ διασώζων τὸ περιγεγραμμένον, ἀλώβητον· ἀπολέσῃ τὸ εἶναι μεσίτης δίκαιος.

A dividens, necesse omnino est, et Christum, qui mediator est Dei atque hominum, et tanquam in unitatem naturalem justo judicio extrema connectit, incircumscriptum esse spiritu, corpore autem circumscriptum; ne alteri adhærens, hoc est, incircumscripto, et circumscriptum inoffensum non custodiens, justus mediator esse desinat.

Ἄλλο.

Εἰ Χριστὸς ὡς ἄνθρωπος ἀπέθανε, καὶ ψόγον οὐδένα αὐτῷ ὡς Θεῷ προστρίβεται· οὐδὲ τὸ περιγεγράφθαι, αὐτὸν ἀνθρωποπρεπῶς ἀδικήσειεν. Εἰ δὲ τοῦτο ὕβρις, πολλῷ μᾶλλον ἡ θνῆσις.

Aliud.

LII. Si Christus ut homo mortuus est, et dedecus ipsi ut Deo nullum infligitur: nequidem si ut homo circumscribatur, injuria afficietur. Quod si hoc contumelia est, multo certe magis ipsa mors.

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν Εἰκονομάχων.

Τὸ, Χριστὸν περιγράφειν, ἀπεμφαῖνόν πώς ἐστι καὶ ἀπηγορευμένον τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ· φησὶ γὰρ, *Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς ὑμᾶς ἐν τῷ ὄρει ἐκ μέσου τοῦ πυρός· φωνὴν ῥημάτων ὑμεῖς ἠκούσατε, καὶ ὁμοίωμα οὐκ εἴδετε, ἀλλ' ἢ φωνήν.* Οὐκοῦν τὸ ὁμοίωμα ἀναστηλοῦν Χριστοῦ, ἀντιπίπτον ἐστὶ ταῖς θείαις ἀπαγορεύσεσι.

Objectio tanquam ex persona Iconomachorum.

LIII. Christum circumscribere, abhorret quodammodo et vetitum est a divina Scriptura. Ait B enim: *Locutusque est Dominus ad vos de medio ignis. Vocem verborum ejus audistis, et similitudinem non vidistis*[73], *sed vocem.* Formam ergo Christi erigere, divinis sanctionibus adversatur.

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Ἐθελοκωφοῦσιν οἱ ταῦτα λέγοντες, τοῦ μὴ ἐπιγνῶναι ὅτου χάριν ἀπηγόρευται παρὰ τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ ἢ τοῦ ὁμοιώματος καὶ οὑτινοσοῦν ἄλλου εἰδωλικοῦ ἐνδάλματος ἀπαγόρευσις· ὅτιπερ περὶ τῆς θείας φύσεως ὁ λόγος· τὸ γὰρ θεῖον ἄποσόν τέ ἐστι καὶ ἀσχημάτιστον· καὶ οὔτι που ὁμοιώματός τινος ἔχον ἐμφέρειαν. Ἀλλ' οὐ περὶ τοῦ οὐσιωθέντος Λόγου τὴν καθ' ἡμᾶς μορφήν. Ἐπεὶ εἰ τοῦτο πῶς ὁ εὐαγγελιστής φησι· *Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ προσεύχεσθαι αὐτὸν τὸ εἶδος τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἕτερον· καὶ ὁ ἱματισμὸς αὐτοῦ λευκὸς ἐξαστράπτων.* Ἰδοὺ γοῦν ὁ ἀνείδεος εἶδος ἔσχεν· ἤτοι ὁμοίωμα· ἐσχηματίσθη γὰρ ὁ ἀσχημάτιστος· καὶ ὁ ἄποσος εἴσω ποσότητος ἐγεγόνει. Καὶ ἐπεὶ οὖν πρόσωπον ἔσχε τισὶν ἰδιώμασι περιγραφόμενον, περιγραπτὸς ἄρα ὁ Χριστὸς κατὰ τὴν ἐνσώματον αὐτοῦ θέαν· ὥσπερ καὶ ἀπερίγραπτος κατὰ τὴν ἀθέατον αὐτοῦ οὐσίαν.

Solutio ejusdem.

De industria cæcutiunt, qui sic loquuntur, ut non respiciant qua de causa sacris Litteris indita sit formæ sive similitudinis, et alterius cujusvis idolici simulacri prohibitio. Quoniam de natura divina sermo est; divinitas siquidem a quantitate et figura aliena est, nec formæ ullius speciem habet: non autem de Verbo formæ nostræ substantia induto. Nam si de hoc agitur, quomodo ait evangelista: *Et facta est, dum oraret, species vultus ejus altera: et vestitus ejus albus et refulgens*[74]? En igitur qui specie caret, speciem habuit, sive formam; et habuit figuram, qui figura caret: et qui sine quantitate est, quantitatis finibus est interceptus. Et quandoquidem faciem habuit proprietatibus quibusdam circumscriptam. Circumscriptus haud dubie Christus secundum corporeum ejus aspectum, quemadmodum incircumscriptus secundum invisibilem ipsius essentiam.

Ἄλλο, διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς.

Εἰ ὁποία δ' ἂν ἡ τεκοῦσα ὑπάρχῃ, τοιοῦτον εἶναι χρὴ καὶ τὸ ἐξ αὐτῆς τικτόμενον· περιγραπτὴ δὲ ἡ Χριστοῦ Μήτηρ· περιγραπτὸς ἄρα καὶ ὁ Χριστὸς, ὡς Υἱὸς αὐτῆς, εἰ καὶ Θεὸς κατὰ φύσιν. Εἰ δὲ οὐ περιγραπτὸς, οὐδὲ ὁμοούσιος τῇ Μητρί· ἐξ οὗ οὐδὲ Μήτηρ ἡ Μήτηρ, ὅπερ ἄτοπον.

Aliud, per deductionem ad absurdum.

LIV. Si qualis est quæ parit, tale et quod ex ea gignitur esse oportet; circumscripta autem est Christi Mater; circumscriptus erit et Christus, ut ejus Filius, licet natura sua idem sit Deus. Quod si circumscriptus non est, nec consubstantialis D est Matris: unde fiet ut nec Mater sit Mater: quod absurdum est.

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν Εἰκονομάχων κατὰ παράβλησιν ἀποστολικήν.

Ὅτι τὸ εἰκονίζειν τὸν Χριστὸν, εἰδωλικῆς ἐστιν ἐπινοίας ἐφεύρεμα, συνήσει πᾶς τις. Λέγει γὰρ ὧδέ που ὁ Ἀπόστολος· *Καὶ ἤλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνος φθαρτοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἐσεβάσθησαν καὶ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν Κτίσαντα.*

Objectio tanquam ex persona Iconomachorum, per comparationem apostolicam.

LV. Quod imaginem Christi effingere, idolicæ cogitationis sit inventum, intelliget unusquisque. Sic enim alicubi dixit Apostolus: *Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis; et coluerunt, et servierunt creaturæ priusquam Creatori*[75].

Λύσις πρὸς τοῦτο.

Τῷ ὄντι, ἀποστολικῶς φάναι, εἰς ἀδόκιμον νοῦν

Solutio ejusdem.

Vere, ut apostolicis verbis utar, Iconomachis in

[73] Deut. IV, 12. [74] Luc. IX, 29. [75] Rom. I, 23, 25.

Digitized by Google

reprobum sensum prolapsis, *Obscuratum est insipiens cor eorum : et dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt*[76]. *Non intelligentes neque ea quæ dicunt, nec de quibus affirmant*[77]. Nam si ad prohibendum ne Christi fiat imago, dictum est ab Apostolo, *Mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis ;* nondum confitetur ipse, quod similis hominibus factus sit. Quomodo igitur alibi dicit : *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo , sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo : humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis*[78] ? Secum ergo ipse pugnat, nunc quidem similem hominibus factum negans Deum ; nunc vero in similitudinem hominum factum esse confirmans. Sed apage ineptias. Illud enim idololatris dictum est, qui *incorruptibilis Dei gloriam vere mutaverunt in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, et volucrum, et quadrupedum, et serpentium*[79] : *qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium , et coluerunt, et servierunt creaturæ potiusquam Creatori*[80]. Hoc vero fidelibus dicitur, quibus, cum in forma Dei esset, Dei ac Patris Verbum, simile factum esse creditur, non quatenus æqualis est Deo, sed quatenus semetipsum exinanivit, et habitu inventus est ut homo ; quæ quidem circumscriptionis sunt proprietates.

A ἐμπεπτωκότων τῶν Εἰκονομάχων, *Ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδία· καὶ φάσκοντες εἶναι σοφοὶ, ἐμωράνθησαν. Μὴ νοοῦντες μήτε ἃ λέγουσι, μήτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται.* Εἰ γὰρ ἐπ' ἀναιρέσει, τοῦ μὴ εἰκονίζεσθαι Χριστὸν, εἴρηται τῷ Ἀποστόλῳ, *Ἤλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνος φθαρτοῦ ἀνθρώπου· οὕτω ὡμολόγηται αὐτῷ ὁμοιωθῆναι ἀνθρώποις.* Καὶ πῶς φησι ἑτέρωθι· *Ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ· ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ σχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος. Ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν γενόμενος ὑπήκοος ἄχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ* ; Οὐκοῦν ἑαυτῷ ἐναντιοῦται· πῇ μὲν ἀναιρῶν τὸ B ὁμοιωθῆναι ἀνθρώποις Θεόν· πῇ δὲ ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενέσθαι βεβαιῶν. Ἀλλὰ ἄπαγε τῆς ἀβελτηρίας. Τὸ μὲν γὰρ τοῖς εἰδωλολάτραις ἀπονενέμηται, *ἀλλάξασι τὴν δόξαν ὡς ἀληθῶς τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνος φθαρτοῦ ἀνθρώπου, καὶ πετεινῶν, καὶ τετραπόδων, καὶ ἑρπετῶν·* οἵτινες *μετήλλαξαν τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ ψεύδει καὶ ἐσεβάσθησαν, καὶ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν Κτίσαντα.* Τὸ δὲ τοῖς πιστοῖς, οἷς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων ὁ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς Λόγος, ὁμοιωθῆναι πεπίστευται· οὐ κατὰ τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἑαυτὸν κενῶσαι, καὶ μορφὴν δούλου λαβεῖν, σχήματί τε εὑρεθῆναι ὡς ἄνθρωπον· ἅτινά ἐστι περιγραφῆς ἰδιώματα.

Aliud.

LVI. Si corpus Christus sumus, et membra de membro , caput autem nostrum Christus ; erit utique, sicut et membra, et caput circumscriptum. Quod si incircumscriptus est, desiimus nos membra esse Christi, qui circumscriptionis figuræ subditi sumus. Hoc vero quomodo extremæ non sit dementiæ ?

C *Ἄλλο.*

Εἰ σῶμά ἐσμεν Χριστοῦ, καὶ μέλη ἐκ μέρους· κεφαλὴ δὲ ἡμῶν Χριστός· εἴη δ' ἂν κατὰ τὰ μέλη πάντως καὶ ἡ κεφαλὴ περιγεγραμμένη. Εἰ δὲ ἀπερίγραπτος, ἀπολώλαμεν μέλη Χριστοῦ εἶναι, περιγραφῆς εἶδει ἡμεῖς ὑποπίπτοντες. Καὶ πῶς οὐκ ἐσχάτης εὐηθείας τοῦτο ;

Aliud, in illud : « Ego sum vitis. »

LVII. Si vitis est, ut sit, Salvator, et nos palmites, non diversæ a vite profecto naturæ palmites[81]. Quod si hoc verum est, quomodo cum palmites circumscribantur, non etiam vitis circumscribetur ? ex palmitibus enim vitis cognoscitur.

Ἄλλο, εἰς τὸ, « Ἐγώ εἰμι ἡ ἄμπελος. »

Εἰ ἄμπελος, φησὶν, ὁ Σωτὴρ, κλήματα δὲ ἡμεῖς οὐχ ἑτεροφυῆ δηλονότι τὰ κλήματα τῇ ἀμπέλῳ. Εἰ δὲ τοῦτο ἀληθὲς, πῶς τῶν κλημάτων περιγραφομένων, οὐ περιγραφήσεται καὶ ἡ ἄμπελος ; ἐκ γὰρ τῶν κλημάτων ἡ ἄμπελος γινώσκεται.

Aliud.

LVIII. Quæ diversi generis, et diversæ sunt naturæ, eamdem proprietatem habere non possunt : neque enim dicet quisquam aut ignem deorsum tendere, aut aquam sursum : sed quemadmodum essentiæ rationem distinctam habent, sic et modum proprietatis .Quoniam ergo Christus ex iis constat quæ diversi sunt generis, et non ejusdem essentiæ, ex divinitate scilicet et humanitate ; ex duabus pariter proprietatibus agnoscetur ; ex illa quidem non circumscriptus; ex hac vero circumscriptus. Eversa enim proprietate, tollitur et quæ per eam efformatur ac designatur essentia.

D *Ἄλλο.*

Τὰ ἑτερογενῆ καὶ ἑτεροφυῆ τὴν αὐτὴν ἰδιότητα ἔχειν οὐ δύναται· οὐδὲ γάρ τις εἴποι ἂν τὸ μὲν πῦρ κατωφερὲς, τὸ δὲ ὕδωρ ἀνωφερές· ἀλλ' ὥσπερ τὸν τῆς οὐσίας λόγον ἀπεσχοινισμένον ἔχουσιν· οὕτω καὶ τὸν τῆς ἰδιότητος τρόπον. Ἐπεὶ τοίνυν ὁ Χριστὸς ἐξ ἑτερογενῶν καὶ οὐχ ὁμοουσίων· ἐκ γὰρ θεότητός τε καὶ ἀνθρωπότητος· ἐκ δύο ἂν εἴη καὶ ἰδιωμάτων γνωριζόμενος. Τῇ μὲν μὴ περιγραφόμενος· τῇ δὲ περιγραφόμενος. Τῇ γὰρ τῆς ἰδιότητος ἀναιρέσει, συναναιρεῖται καὶ ἡ δι' αὐτῆς χαρακτηριζομένη οὐσία.

[76] Rom. I, 21, 22. [77] II Tim. I, 7. [78] Philipp. II, 6, 7. [79] Rom. I, 23. [80] ibid. 25. [81] Joan. XV, 5.

Digitized by Google

ΚΕΦΑΛ. Β'.

Ὅτι περιγραφόμενος ὁ Χριστὸς ἔχει τεχνητὴν εἰκόνα, ἐφ' ᾗ θεωρεῖται, ὡς καὶ αὐτὴ ἐν Χριστῷ.

Κατὰ μίμησιν τοῦ φυσικοῦ τὸ τεχνητόν· τεχνητὸν γὰρ οὐδὲν ἂν λεχθείη μὴ προηγουμένου τοῦ φυσικοῦ. Οὐκοῦν ἔστι τεχνητὴ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ, ὡς ἔστιν εἰκὼν φυσικὴ τῆς τεκούσης αὐτὸν μητρός. Εἰ δὲ θάτερον μὲν ἀληθὲς, θάτερον δὲ ψευδὲς, οὐκ ἂν εἴη φυσικὴ εἰκὼν τῆς τεκούσης, μὴ ἔχων τεχνητὴν εἰκόνα κατ' ἐκείνην· ὅπερ ἄτοπον.

Ἄλλο.

Ἡ εἰκὼν πρὸς τὸ ἀρχέτυπον τὴν ἐμφέρειαν ἔχει, ἀλλ' ἡ μὲν φυσικὴ φυσικῶς· ἡ δὲ τεχνητὴ τεχνητῶς. Καὶ ἡ μὲν ἅμα τῇ οὐσίᾳ καὶ τῇ ὁμοιώσει ἀπαράλλακτός ἐστιν, οἷπερ ἐστὶν ἀποσφράγισμα· ὡς ὁ Χριστὸς, κατὰ μὲν τὴν θεότητα, πρὸς τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα· κατὰ δὲ τὴν ἀνθρωπότητα, πρὸς τὴν ἑαυτοῦ Μητέρα. Ἡ δὲ τῇ ὁμοιώσει ταυτιζομένη, ἠλλοτρίωται τῆς οὐσίας τοῦ ἀρχετύπου, ὡς εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ πρὸς αὐτὸν δὴ Χριστόν. Οὐκοῦν ἔστι τεχνητὴ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ, πρὸς ὃν τὴν ἐμφέρειαν εἴληφεν.

Ἀνθυποφορὰ ὡς ἐκ τῶν εἰκονομάχων.

Εἰ καθὸ φυσικὴ εἰκὼν τῆς τεκούσης Χριστὸς, ἔχει τεχνητὴν εἰκόνα, ὡς ἂν μὴ παραλλάττοιτο τῆς πρὸς αὐτὸν ἐμφερείας· σχοίη ἂν καὶ καθὸ εἰκὼν τοῦ ἀοράτου Πατρὸς, τεχνητὴν εἰκόνα. Εἰ δὲ τοῦτο, περιγραφῆς οὐκ ἔξω τὸ Θεῖον· ὅπερ ἀσεβές.

Λύσις πρὸς τοῦτο.

Ἐκ πολλῆς ἀβελτηρίας τὰ ἄμικτα μιγνύντες οἱ Εἰκονομάχοι, οὐ συνιοῦσιν ἑκάστῃ γεννήσει ἀπονέμειν τὰ οἰκεῖα· ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς καὶ ἀπερίγραπτός ἐστι καὶ περιγεγραμμένος. Κατὰ μὲν γὰρ τὸ ἐξ ἀπεριγράπτου Πατρὸς προελθεῖν, ἀπερίγραπτος ὤν, οὐκ ἂν σχοίη εἰκόνα τεχνητήν· τίνι γὰρ ὁμοιώματι ὁμοιωθήσεται τὸ θεῖον, ἐφ' ᾧ πᾶσα ἀπόφασις ἐνδάλματος παρὰ τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ; Κατὰ δὲ τὸ ἐκ περιγεγραμμένης Μητρὸς τεχθῆναι, εἰκότως ἂν ἔχει εἰκόνα, ἐφάμιλλον τῇ μητρῴᾳ εἰκονουργίᾳ. Εἰ δὲ μὴ ἔχοι, οὐκ ἂν ἐκ περιγεγραμμένης Μητρὸς, καὶ ἐστὶν ἐκ μιᾶς γεννήσεως μόνης, τῆς πατρικῆς δηλαδή· ὅπερ ἐστὶν ἀναιρετικὸν τῆς αὐτοῦ οἰκονομίας.

Ἄλλο.

Εἰ ἡ τῆς εἰκόνος ἔνδειξις ἀναφορὰν ἔχει πρὸς τὸ πρωτότυπον· καὶ οὐκ ἔστι πρωτοτύπου ὄντος μὴ καὶ εἰκόνα εἶναι, κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου εἰρημένον, *Τίνος ἡ εἰκὼν αὕτη καὶ ἡ ἐπιγραφή;* καὶ ἐπαγαγόντος πρὸς τοὺς ἐρωτήσαντας, *Ἀπόδοτε τὰ Καίσαρος Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ*· ἆρα ἔχει ὁ Χριστὸς τεχνητὴν εἰκόνα, ὡς καθ' ἡμᾶς γεγονὼς, ἀναφερομένην πρὸς αὐτὸν διὰ τῆς ὁμοιωτικῆς ἐμφερείας. Εἰ δὲ μὴ ἔχει, οὐδὲ ἔστι τοῦθ' ὅπερ λέγεται Χριστός. Ἀλλὰ μὴν αὐτοαλήθεια Χριστὸς ἔστι τε καὶ ὀνομάζεται. Οὐκοῦν ἔχει καὶ εἰκόνα, ἧς ἡ ἀνα-

CAPUT II.

Quod Christus circumscriptus artificialem habeat imaginem in qua spectetur, sicut et illa in Christo.

I. Ad imitationem naturalis artificiale fingitur : artificiale enim nihil dicitur, cui non præeat naturale. Ergo artificialis est imago Christi, sicut naturalis ipse est imago ejus, quæ ipsum peperit, matris. Sin autem alterum verum sit, alterum falsum, non erit naturalis imago genitricis : ut qui artificialem secundum illam non habeat imaginem, quod est absurdum.

Aliud.

II. Imago omnis similitudinem habet archetypi; sed naturalis naturaliter, artificialis artificialiter. Atque illa quidem, una cum essentia et similitudine, sine discrepantia ab eo est cujus est signaculum : ut Christus, juxta divinitatem quidem, erga Patrem suum ; juxta humanitatem vero, erga Matrem suam. Hæc vero similitudine quidem eadem est, essentia vero ab archetypo distat, ut imago Christi a Christo ipso. Est igitur artificialis imago Christi, ad quem illa similitudinem suscepit.

Exceptio tanquam ex persona Iconomachorum.

III. Si quatenus naturalis imago genitricis est Christus, artificialem habet imaginem, ne qua parte discrepet ab ejus similitudine ; habebit utique et quatenus imago est invisibilis Patris, artificialem imaginem. Sed si hoc verum est, divinitas extra circumscriptionem non erit ; quod impium est.

Solutio ejusdem.

Præ multa vecordia ea quæ mista non sunt miscentes Iconomachi unicuique nativitati propria tribuere nesciunt : secundum quas Christus et incircumscriptus est, et circumscriptus. Quatenus enim ex Patre incircumscripto prodiit, cum incircumscriptus sit, artificialem imaginem habere non potest : cui enim similitudini assimilabitur divinitas, cujus simulacrum omne divinis Litteris interdicitur? Quatenus vero ex circumscripta Matre genitus est, congruenter imaginem habet, maternæ imaginis expressioni respondentem. Alioqui si non habet, ex circumscripta Matre non est, atque unam tantum nativitatem habet, paternam nimirum ; quod quidem totam ejus dispensationem funditus evertit.

Aliud.

IV. Si imaginis demonstratio relationem habet ad prototypum, nec fieri potest quin ubi est prototypum, sit etiam imago, juxta id quod a Domino dictum est, *Cujus est imago, hæc et superscriptio*[81]? mox interrogantibus subjiciente, *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, et quæ sunt Dei Deo*[82] : habet profecto artificialem imaginem Christus, ut similis nostri natus, quæ ad ipsum similitudinis ratione referatur. Quod si non habeat, neque id quidem erit quod dicitur, Christus. Atqui veritas ipsa Christus et est et appellatur. Habet igitur imagi-

[81] Matth. xxii, 20. [82] ibid. 21

Digitized by Google

nem; cujus relatio adorationis ad ipsum transiens, nunquam gloriæ divisione disjuncta est.

Aliud, in illud : « Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram [83]. »

V. Quod ad imaginem Dei et similitudinem conditus sit homo, divinum quiddam esse docet fabricationem imaginum. Quoniam autem ex imagine transcribitur imago; cum homo sit, etsi et idem Deus, per imaginem Christus effingetur, non spiritu, sed corpore. Quod si altero effingitur, habet profecto et imaginem, quæ ipsum referat, ad mutuam similitudinis ostensionem.

Aliud.

VI. Si Adam primus homo specie circumscribitur; ergo et Christus secundus Adam; qui Deus est et homo, ex æquo specie corporea effingetur. Quod si *qualis terrenus, tales et terreni : et qualis est cœlestis, tales et cœlestes* [84]; nos vero cum tales simus, effingimur; et Christus igitur, qui omnium salutis est auctor, imaginis propriæ est archetypum.

Aliud.

VII. Si Deus auxilio nullo indiget, nec pati quidquam potest, quomodo de illo dicit Apostolus : *Qui, in diebus carnis suæ, preces supplicationesque ad eum, qui possit illum salvum facere a morte, cum clamore valido et lacrymis offerens, exauditus est pro sua reverentia. Et quidem cum esset Filius, didicit ex iis quæ passus est, obedientiam* [85]. Annon videlicet, qui carnis est expers, carne assumpta, et a passione alienus est, et passioni obnoxius; nullius rei egens, et egens tamen; sicut et incircumscriptus, et circumscriptus? Quod si circumscriptus, habet igitur et imaginem, quæ ipsum referat ad mutuam similitudinis ostensionem.

CAPUT III.

Quod una et individua sit in utroque adoratio, Christo scilicet et ejus imagine.

Objectio ad hæc, tanquam ex persona Iconomachorum.

I. Si omne quod ad alicujus similitudinem factum est, deficit omnino a prototypi æqualitate, et illius gloria est inferius; procul dubio non erit idem adoratione Christus, cum sua ipsius effigie. Quod si hæc diversa, diversa etiam adoratio quæ inducitur. Idolici igitur cultus causa est.

Solutio ejusdem.

Prototypum non est secundum substantiam in imagine; alioqui diceretur etiam imago prototypum, ut et vice versa prototypum imago : quod non usuvenit : eo quod est utriusque propria naturæ definitio : sed secundum hypostasis similitudinem, in quo non inest alia ratio definitionis. Quod igitur deficiat imago ab æqualitate prototypi, et illius gloria sit inferior, id non secundum similitudinem, sed secundum substantiam discri-

[83] Gen. I, 26. [84] I Cor. XV, 48. [85] Hebr. V, 7.

A φορὰ τῆς προσκυνήσεως ἐπ' αὐτὸν διαβαίνουσα, οὐδέποτε μερισμῷ δόξης διέσχισται.

Ἄλλο, εἰς τό, « Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἡμετέραν. »

Τὸ κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν πεποιῆσθαι τὸν ἄνθρωπον, δείκνυσι θεῖόν τι χρῆμα ὑπάρχειν τὸ τῆς εἰκονουργίας εἶδος. Ἐπειδὴ δὲ ἐξ εἰκόνος εἰκὼν μεταγράφεται· ἄνθρωπος ὤν, εἰ καὶ Θεὸς, ὁ Χριστὸς εἰκονιζόμενος εἴη, οὐ πνεύματι, ἀλλὰ σώματι. Εἰ δὲ θατέρῳ εἰκονίζεται, ἔχει δηλαδὴ καὶ εἰκόνα ταυτεμφερῆ αὐτῷ εἰς ἀντένδειξιν ὁμοιότητος.

Ἄλλο.

B Εἰ Ἀδὰμ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος τῷ εἴδει περιγράφεται, ἆρα καὶ ὁ Χριστὸς ὁ δεύτερος Ἀδὰμ, Θεὸς ὢν καὶ ἄνθρωπος, ἐξ ἴσου τῷ σωματικῷ εἴδει εἰκονισθήσεται. Εἰ δὲ *οἷος ὁ χοϊκὸς, τοιοῦτοι καὶ οἱ χοϊκοὶ, καὶ οἷος ὁ ἐπουράνιος, τοιοῦτοι καὶ οἱ ἐπουράνιοι* · ἡμεῖς δὲ ὃ τοιοῦτοι ὄντες εἰκονιζόμεθα· καὶ Χριστὸς ἆρα ὡς πάντων ἐστὶν ἀρχηγὸς σωτηρίας, εἰκόνος οἰκείας ἐστὶν ἀρχέτυπον.

Ἄλλο.

Εἰ Θεὸς οὐ δεῖται τινὸς βοηθείας, οὐδὲ πάθους οὐτινοσοῦν δεκτικός· πῶς φησιν ὁ Ἀπόστολος περὶ αὐτοῦ· *Ὁ ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, δεήσεις, τε καὶ ἱκετηρίας πρὸς τὸν δυνάμενον σώζειν αὐτὸν ἐκ θανάτου μετὰ κραυγῆς ἰσχυρᾶς καὶ δακρύων προσενέγκας, εἰσακουσθεὶς ἀπὸ τῆς εὐλαβείας. Καίπερ ὢν Υἱὸς, ἔμαθεν ἀφ' ὧν ἔπαθε τὴν ὑπακοήν.* Ἢ δηλονότι ὁ ἄσαρκος σάρκα εἰληφὼς, ἀπαθής ἐστι καὶ παθητὸς ἀνενδεὴς καὶ ἐνδεὴς, ὥσπερ καὶ ἀπερίγραπτος καὶ περιγραπτός; Εἰ δὲ περιγραπτὸς, ἔχει ἆρα καὶ εἰκόνα ταυτεμφερῆ αὐτῷ εἰς ἀντένδειξιν ὁμοιότητος.

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

Ὅτι μία καὶ ἀμέριστος ἡ ἐπ' ἀμφοῖν προσκύνησις, Χριστοῦ τε καὶ τῆς αὐτοῦ εἰκόνος.

Ἀντίθεσις πρὸς ταῦτα, ὡς ἐκ τῶν Εἰκονομάχων.

Εἰ πᾶν ὅπερ ἂν καθ' ὁμοίωσιν γένοιτό τινος, ἀπολείπεται πάντως τῆς πρὸς τὸ πρωτότυπον ἰσότητος, καὶ τῆς ἐκείνου δόξης ἐστὶ δεύτερον· δηλονότι οὐ ταυτὸν τῇ προσκυνήσει Χριστὸς πρὸς τὸ οἰκεῖον εἰ-D κόνισμα. Καὶ ἐπείπερ ταῦτα διάφορα, διάφορος καὶ ἡ προσκύνησις, ἧς ἡ εἰσφορά. Εἰδωλικῆς ἐστιν ἄρα λατρείας αἴτιον.

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Τὸ πρωτότυπον οὐ κατ' οὐσίαν ἐν τῇ εἰκόνι. Ἢ γὰρ ἂν λέγοιτο καὶ ἡ εἰκὼν πρωτότυπον, ὡς καὶ ἐμπαλιν τὸ πρωτότυπον εἰκών· ὅπερ οὐκ ἐνδέχεται, διὰ τὸ ἴδιον εἶναι ἑκατέρου ὅρον τῆς φύσεως· ἀλλὰ κατὰ τὴν τῆς ὑποστάσεως ὁμοιότητα· ὅπερ οὐκ ἔστιν ἕτερος λόγος τῆς διορίσεως. Οὐκοῦν τὸ ἀπολείπεσθαι τῆς τοῦ πρωτοτύπου ἰσότητος τὴν εἰκόνα, καὶ τῆς ἐκείνου δόξης εἶναι δεύτερον, οὐ κατὰ τὴν ὁμοίωσιν· ἀλλὰ κατὰ τὴν τῆς οὐσίας διαφορὰν εἴληπται·

Digitized by Google

(21) ἥτις οὐδὲ προσκυνεῖσθαι πέφυκε, κἂν ἐν αὐτῇ ὁ εἰκονιζόμενος ὁρᾶται προσκυνούμενος. Οὐκ ἄρα οὖν εἰσφορὰ ἑτέρας προσκυνήσεως, ἀλλὰ μία καὶ ἡ αὐτὴ τῆς εἰκόνος πρὸς τὸ πρωτότυπον, κατὰ τὴν ταυτότητα τῆς ὁμοιώσεως.

Ἄλλο.

Οὐχ ἡ τῆς εἰκόνος οὐσία προσκυνεῖται· ἀλλὰ ὁ ἐν αὐτῇ ἀποσφραγισθεὶς χαρακτὴρ τοῦ πρωτοτύπου· ἀπροσκυνήτου μὲν οὔσης τῆς εἰκονικῆς οὐσίας. Οὐδὲ γὰρ ἡ ὕλη ἐστὶν ἡ προσκυνουμένη, ἀλλὰ τὸ πρωτότυπον ἅμα τῷ χαρακτῆρι, καὶ οὐ τῇ οὐσίᾳ προσκυνούμενον. Εἰ δὲ εἰκὼν, μία ἡ προσκύνησις αὐτῆς πρὸς τὸ πρωτότυπον· ὥσπερ καὶ ταυτὴ ἡ ὁμοίωσις. Οὐκ ἄρα οὖν εἰσφορὰ ἑτέρας προσκυνήσεως, τῆς εἰκόνος προσκυνουμένης, παρὰ τὴν πρὸς τὸ πρωτότυπον προσκύνησιν.

Ἄλλο.

Ὧν οὐχ οἱ αὐτοὶ χαρακτῆρες, τούτων διάφοροι καὶ αἱ προσκυνήσεις· ὧν δὲ ὁ αὐτὸς χαρακτὴρ, τούτων καὶ ἡ προσκύνησις μία. Ἀλλὰ μὴν εἷς ὁ χαρακτὴρ τῆς εἰκόνος πρὸς τὸ πρωτότυπον· καὶ ἡ προσκύνησις ἄρα μία.

Ἄλλο.

Πᾶν ὅπερ ἄνισον, ἕτερόν ἐστι παρὰ τὸ ἴσον· καὶ πᾶν ὅπερ δεύτερον τῇ δόξῃ, ἄλλο ἐστὶ παρὰ τὸ πρῶτον. Ταῦτα δὲ δύο, ἀλλ' οὐχ ἕν. Ἐφ' οἷς δὲ ἰσότης, ἀνῄρηται τὸ ἄνισον. Καὶ ἐφ' οἷς ταυτότης, ἐξῄρηται τὸ πρῶτον καὶ δεύτερον. Ἀλλὰ μὴν βασιλεὺς λέγεται καὶ ἡ τοῦ βασιλέως εἰκὼν, καὶ οὐ δύο βασιλεῖς· οὔτε γὰρ, φησὶ, τὸ κράτος σχίζεται, οὔτε ἡ δόξα μερίζεται. Μία ἄρα, καὶ οὐκ εἰσφορὰ ἑτέρας προσκυνήσεως· προσκυνουμένης τῆς εἰκόνος Χριτοῦ πρὸς Χριστόν. Ἐλαττουμένης δηλαδὴ καὶ δευτερούσης τῇ δόξῃ κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον.

Ἄλλο.

Ὅτι εἰ καὶ μὴ δῶμεν ἰσότυπον εἶναι τὴν εἰκόνα πρὸς τὸ πρωτότυπον ἐξ ἀτεχνίας, οὐδ' οὕτως ἕξει τὸ ἄτοπον ὁ λόγος. Οὐ γὰρ ᾗ ὑπολέλειπται τῆς ἐμφερείας, ἀλλὰ ᾗ ὡμοίωται, ἡ προσκύνησις· ἰσοτυποῦσης ἐν τούτῳ τῆς εἰκόνος τῷ πρωτοτύπῳ, καὶ οὐ δύο ὄντων τῶν προσκυνουμένων, ἀλλ' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ, κἂν τῇ εἰκόνι πρωτοτύπου· ὥσπερ γὰρ καὶ ἐπὶ τοῦ τύπου τοῦ σταυροῦ πρὸς αὐτὸν δὴ τὸν ζωοποιὸν σταυρὸν, οὐ πάντως ἰσοτυποῦντος κἀνταῦθα τοῦ εἰκονίσματος τῷ ἀρχετύπῳ, μήκει τε καὶ πλάτει, ἤ τινι ἑτέρᾳ ἐμφερείᾳ· διὰ τὸ διαφόρως ἐκτυποῦσθαι. Ἔστι γὰρ ὁρᾷν αὐτὸν σμικρὸν καὶ μέγαν· εὐρύτερον καὶ στενώτερον· ἀμβλείας ἢ ὀξείας ἔχοντα τὰς ἀποπερατώσεις· μετὰ τίτλου καὶ ἄνευ τίτλου. Καὶ οὕπω λέγω τὰς τῶν χαλαστῶν ὑπαλλαγάς τε καὶ ἐξοχὰς, εἶτα καὶ τὰς τῶν ποιητῶν ποικιλίας. Ἀλλ' ὅμως ἐν ταῖς τοσαύταις διαφοραῖς μία ἡ προσκύνησις αὐτοῦ τε καὶ τοῦ πρωτοτύπου· δηλονότι καθ' ἣν ἀμφοῖν ὁρᾶται ἡ αὐτὴ ὁμοιότης.

men sumptum est; quæ ne adorationis quidem est capax; quamvis in ea qua exprimitur, adorari cernatur. Itaque non inducitur alia adoratio, sed una et eadem est imaginis cum prototypo, secundum similitudinis identitatem.

Aliud.

II. Haudquaquam imaginis adoratur substantia, sed quæ in ea impressa est figura prototypi, manente sine adoratione substantia imaginis. Neque enim est materia quæ adoratur, sed prototypum una cum figura, non autem cum substantia, adoratur. Quod si imago, una est hujus adoratio cum prototypo, sicut et eadem similitudo. Non igitur inductio est alterius adorationis, cum adoratur imago, præter adorationem prototypi.

Aliud.

III. Quorum figuræ non sunt eædem, horum diversæ sunt etiam adorationes: quorum vero figura eadem, horum et adoratio una est. Atqui unica est figura imaginis et prototypi; ergo et unica adoratio.

Aliud.

IV. Omne quod inæquale est, diversum est ab æquali; et quod gloria posterius est, aliud ab eo quod prius est. Hæc porro duo sunt, et non unum. In quibus vero cernitur æqualitas, eximitur inæquale; et in quibus identitas, tollitur prius ac posterius. Atqui rex dicitur ipsa etiam regis imago, et duo non sunt reges. Neque enim scinditur, inquit, potestas, neque gloria dividitur (22). Una igitur est, nec altera inducitur adoratio, qua adoratur imago Christi, et Christus ipse; ita nimirum ut illa inferior sit et posterior gloria, secundum rationem essentiæ.

Aliud.

V. Quod si etiam demus imaginem prototypo æquiformem non esse ex artis imperitia, ne sic quidem absurdum erit quod diximus. Non enim quatenus a similitudine abludit, sed quatenus similis est, adoratur; cum in hac parte prototypi formam imago adæquet, neque duo adorentur, sed unum atque idem, et in imagine prototypum: quemadmodum et in figura crucis erga ipsam vivificam crucem; licet non omnino hic quoque effigies formam æquet archetypi, vel longitudine, vel latitudine, vel alia quapiam habitudine; propterea quod variis modis figuretur. Nam et parvam interdum videas et magnam, latiorem et angustiorem, obtusis vel acutis extremis cum titulo et sine titulo. Necdum dico catenularum (23) tum commutationes tum prominentias: deinde opificum variationes. Attamen in tantis differentiis una est adoratio illius et prototypi; quatenus scilicet utriusque eadem cernitur similitudo.

(21) Ἡ ἡγουν ὕλη τῆς εἰκόνος, *nempe materia imaginis.*

(22) **Basilius**, *De Spiritu sancto*, ad Amphilochium, cap. 18, pag. 189.

(23) *Nisi potius intelligi debent extremæ crucis partes variæ figuratæ.*

Digitized by Google

Aliud ab exemplo.

VI. Si in propria figura adoratur crux vivifica, et duæ non sunt adorationes, quia neque adoratio alia est substantiæ qua figura constat; necesse item est ut, cum Christus in propria imagine adoratur, duæ adorationes non sint, quia neque substantia imaginis adoratur: sed una et eadem Christi etiam in imagine adoratio.

Aliud.

VII. Si ex eo quod aliquantulum differt a Patre Filius (differt autem sola filiali proprietate) nihil obstat quominus ejusdem sit ipse cum Patre essentiæ et adorationis: neque ex eo quod aliquatenus differt imago a prototypo (differt autem secundum substantiæ rationem) obstabit quidquam quominus ejusdem sit cum prototypo similitudinis et adorationis. Nam quemadmodum illic per hypostasim a Patre, sic et hic per substantiam discernitur Christus ab imagine sua.

Aliud.

VIII. Si alterius est adorationis imago quam ipsius prototypum, quomodo hoc in illa cernitur, et ipsa in prototypo? Neque enim Petri, verbi gratia, formam in Paulo conspicimus, nec rursus Pauli formam in Petri forma cerneret quisquam. Simile enim in simili apparet; quæ vero similitudine inter se dissident, haud unquam mutuo in sese conspiciuntur. Elucet autem imago Petri in Petro, sicut et Petrus in propria imagine. Non igitur diversæ ab ipso adorationis est imago Christi, sed unius et communis adorationis, tanquam illum referens, et per se similis.

Objectio tanquam ex persona Iconomachorum.

IX. Si Deo soli a nobis et ab angelis debetur adoratio, quomodo una erit imaginis et Christi adoratio? siquidem hanc relatione, illum natura adorari conceditur. Duæ itaque in uno Christo adorationes erunt, ob imaginis adorationem; quod impium est.

Solutio ejusdem.

Si propterea quod nos soli Deo adorationem deferimus, Christi imaginem adorare non oportet, quasi duæ adorationes præter unam eamque latriam inducantur, quatenus duo sunt imago et prototypum: duplex igitur erit adoratio in Patre ac Filio, propter duplicem hypostasim. Sin autem hoc impium est dicere, quia una est et eadem, juxta naturæ scilicet unitatem: una ergo et Christi atque imaginis ejus adoratio est, juxta unitatem hypostaticæ similitudinis, et non naturarum diversitatem.

Aliud.

X. Relatio dicta est, quatenus exemplum est in prototypo; neque idcirco divisum est unum ab altero, excepta naturæ differentia. Ergo cum imago Christi in propria designatione speciem Christi habere dicatur, una ejus cum Christo erit adoratio, et non diversa.

A

Ἄλλο ἐκ παραδείγματος.

Εἰ ἐν τῷ οἰκείῳ τύπῳ προσκυνεῖται ὁ ζωοποιὸς σταυρὸς, καὶ οὐ δύο προσκυνήσεις· ὅτι μηδὲ προσκύνησις ἑτέρα τῆς τοῦ τύπου οὐσίας· ἀνάγκη καὶ Χριστοῦ ἐν τῇ οἰκείᾳ εἰκόνι προσκυνουμένου, μὴ δύο προσκυνήσεις εἶναι· ὅτι μηδὲ τῆς οὐσίας τῆς εἰκόνος προσκύνησις· ἀλλὰ μία καὶ ἡ αὐτὴ τοῦ Χριστοῦ κἀν τῇ εἰκόνι.

Ἄλλο.

Εἰ διὰ τὸ κατά τι διαφέρειν τὸν Υἱὸν πρὸς τὸν Πατέρα· διαφέρειν δὲ μόνῳ τῷ υἱικῷ ἰδιώματι· οὐδὲν ἀδικήσει τῆς αὐτῆς αὐτὸν εἶναι τῷ Πατρὶ οὐσίας καὶ προσκυνήσεως· οὐδὲ διὰ τὸ κατά τι διαφέρειν τὴν εἰκόνα τοῦ πρωτοτύπου· διαφέρειν δὲ κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον· ἀδικήσει τῆς αὐτῆς αὐτὴν εἶναι τῷ πρωτοτύπῳ ὁμοιώσεώς τε καὶ προσκυνήσεως. Ὥσπερ γὰρ ἐκεῖ τῇ πρὸς τὸν Πατέρα ὑποστάσει, οὕτω δεῦρο τῇ οὐσίᾳ διακέκριται ὁ Χριστὸς πρὸς τὴν ἑαυτοῦ εἰκόνα.

B

Ἄλλο.

Εἰ ἑτεροπροσκύνητός ἐστιν ἡ εἰκὼν πρὸς τὸ οἰκεῖον πρωτότυπον· πῶς τοῦτο ἐν αὐτῇ ὁρᾶται, καὶ αὐτὴ ἐν τῷ πρωτοτύπῳ; Οὐ γὰρ δήπου τὴν τοῦ Πέτρου, φέρε εἰπεῖν, μορφὴν ἐν τῷ Παύλῳ θεωρήσομεν· οὐδ' ἂν πάλιν τὴν τοῦ Παύλου κατόψεταί τις ἐν τῇ τοῦ Πέτρου μορφῇ. Τὸ γὰρ ὅμοιον ἐν τῷ ὁμοίῳ φαίνεται· τὰ δὲ τῆς ἀλλήλων ὁμοιότητος ἀπεσχοινισμένα, οὐκ ἂν ἐν ἀλλήλοις φαίνοιτό ποτε· φαίνεται δὲ ἡ εἰκὼν τοῦ Πέτρου ἐν Πέτρῳ· ὥσπερ καὶ Πέτρος ἐν τῇ οἰκείᾳ εἰκόνι. Οὐκ ἄρα ἑτεροπροσκύνητος ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ πρὸς αὐτόν· ἀλλ' ὁμοπροσκύνητος, ὡς ἐμφερής τε καὶ αὐτόμοιος.

C

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν Εἰκονομάχων.

Εἰ μόνον Θεῷ τὸ προσκυνεῖσθαι παρά τε ἡμῶν καὶ ἀγγέλων ὀφείλεται· πῶς οὖν ἔσται μία προσκύνησις τῆς εἰκόνος πρὸς Χριστόν; εἴπερ ἡ μὲν σχέσει, ὁ δὲ φύσει προσκυνεῖσθαι ὁμολόγηται. Οὐκοῦν δύο προσκυνήσεις ἐν τῷ ἑνὶ Χριστῷ διὰ τῆς εἰκονικῆς προσκυνήσεως· ὅπερ ἀσεβές.

Λύσις πρὸς τοῦτο.

Εἰ διὰ τὸ μόνῳ [*vel* μόνον *ut supra*] Θεῷ τὴν προσκύνησιν ἡμᾶς προσφέρειν, οὐ δεῖ προσκυνεῖν τὴν Χριστοῦ εἰκόνα, ὡς δύο προσκυνήσεων παρὰ τὴν μίαν καὶ λατρευτὴν εἰσφερομένων, κατὰ τὸ διττὸν τῆς τε εἰκόνος καὶ τοῦ πρωτοτύπου· διττὴ ἄρα ἔσται προσκύνησις ἐπί τε Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, διὰ τὸ τῶν ὑποστάσεων διττόν. Εἰ δὲ τοῦτο ἀσεβὲς λέγειν· μία γάρ ἐστι καὶ ἡ αὐτὴ κατὰ τὸ μοναδικὸν δηλαδὴ τῆς φύσεως· μία ἄρα καὶ ἡ Χριστοῦ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ εἰκόνα προσκύνησις· κατὰ τὸ μοναδικὸν τῆς ὑποστατικῆς ὁμοιώσεως, ἀλλ' οὐ τὸ ἑτεροῖον τῶν φύσεων.

D

Ἄλλο.

Ἡ σχέσις κατὰ τὸ εἶναι ἐν τῷ πρωτοτύπῳ τὸ παράγωγον εἴρηται· καὶ οὐ διὰ τοῦτο μεμέρισται θατέρου θάτερον, ἢ μόνον παρὰ τὸ τῆς οὐσίας διάφορον. Οὐκοῦν ἐπειδὴ ἔχειν λέγεται ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ οἰκείᾳ διαγραφῇ τὸ εἶδος Χριστοῦ, μία καὶ ἡ προσκύνησις αὐτῆς πρὸς Χριστὸν, καὶ οὐ διάφορος.

Digitized by Google

Πρότασις, ὡς ἐκ τῶν Εἰκονομάχων.

Πῶς ἂν δύναιτο ταυτότης προσκυνήσεως ἐπί τε Χριστοῦ καὶ τῆς αὐτοῦ εἰκόνος σώζεσθαι· εἴ γε ὁ μὲν Χριστὸς φύσει, ἡ δὲ εἰκὼν θέσει; Ἀνάγκη γὰρ πᾶσα λέγειν ἐν οὐδενὶ παραλλάττειν τὸ φύσει. Εἰ δὲ τοῦτο, οὐδὲν κωλύει καὶ τὴν εἰκόνα φύσει λέγειν εἶναι, καὶ τὸν Χριστὸν θέσει· καὶ συγκέχυται τὸ πᾶν.

Λύσις πρὸς τοῦτο, ἀντερωτημάτως.

Καὶ πῶς ἂν δύναιτο, ὦ βέλτιστοι, ταυτότης προσκυνήσεως μὴ σώζεσθαι ἐπί τε Χριστοῦ καὶ τῆς αὐτοῦ εἰκόνος, εἴ γε τοῦ Χριστοῦ ἐστιν ὁμοίωσις ἡ εἰκὼν, καὶ ἐν ἑαυτῇ δείκνυσι τὸν Χριστόν; Εὔγνωστον γὰρ δήπουθεν καὶ πᾶσιν ὡμολογημένον, ὡς οὐδεὶς ἐν ἑτέρᾳ ὄψει, φέρε εἰπεῖν Θωμᾶ, τὴν ἑτέρου ὄψιν, φέρε εἰπεῖν Λουκᾶ, κατίδοι. Οὐδ' ἄν τις ἔχει λέγειν Θωμᾶν ἑωρακὼς, ὅτι δὴ Λουκᾶν τεθέαται. Ἐν γὰρ τοῖς ταυτεμφερέσιν ἡ τῆς ὁμοιώτητος ἐπίδειξις, οὐκ ἐν τοῖς ἀλλήλων διεστηκόσι τῷ χαρακτηριστικῷ ἰδιώματι. Εἰ οὖν τοῦτο ἀληθὲς, καὶ ὁ ἑωρακὼς τὴν εἰκόνα Χριστοῦ, ἐν αὐτῇ ἑώρακε τὸν Χριστὸν, ἀνάγκη πᾶσα τῆς αὐτῆς εἶναι λέγειν, ὥσπερ ὁμοιώσεως, οὕτως καὶ προσκυνήσεως τὴν εἰκόνα Χριστοῦ πρὸς Χριστόν.

Ἄλλο.

Τὸ κατά τι ὅμοιον, κατὰ τοῦθ' ὅπερ ὡμοίωται, καὶ κοινωνοῦν ἐστιν αὐτῷ προσκυνήσεως. Τὸ δὲ κατὰ πάντα ὅμοιον, καὶ καθόλου κοινωνοῦν ἐστι τῆς προσκυνήσεως. Ὅμοιος δὲ κατὰ πάντα ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ, ὥσπερ καὶ ὁμοούσιος· οὐκοῦν καὶ ὁμοπροσκύνητος. Χριστοῦ δὲ ἡ εἰκὼν κατὰ μόνην τὴν ὑποστατικὴν αὐτοῦ ὁμοίωσιν ἐμφερὴς· οὐκοῦν κατὰ τοῦτο κοινωνοῦσα αὐτῷ εἴη ἂν καὶ τῆς προσκυνήσεως.

Ἄλλο.

Εἰ ὁ ἑωρακὼς τὴν εἰκόνα ἐν αὐτῇ ὁρᾷ τὴν ὁμοίωσιν τοῦ πρωτοτύπου· ἀνάγκη πᾶσα καὶ τὸν προσκυνοῦντα τὴν εἰκόνα, ἐν αὐτῇ προσκυνεῖν τὸ εἶδος τοῦ πρωτοτύπου. Μιᾶς δὲ οὔσης τῆς ὁμοιώσεως, μία ἄρα ἔσται καὶ ἡ προσκύνησις τῶν ἀμφοτέρων.

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν Εἰκονομάχων.

Εἰ κοινωνοῦσά ἐστι τῆς Χριστοῦ προσκυνήσεως ἡ ἀποματτομένη αὐτοῦ εἰκὼν, πῶς φησιν αὐτὸς, *Τὴν δόξαν μου ἑτέρῳ οὐ δώσω*; Οὐκ ἄρα οὖν κοινωνοῦσά ἐστι. Μὴ κοινωνοῦσα δὲ, εἰδωλικῶς προσκυνεῖσθαι δίδοται· ὡς δευτέρας προσκυνήσεως ἐν αὐτῷ εἰσκομιζομένης.

Λύσις πρὸς τοῦτο.

Οὐκ ἄλλο τί ἐστιν ἡ Χριστοῦ εἰκὼν, ἢ Χριστὸς, παρὰ τὸ τῆς οὐσίας δηλαδὴ διάφορον, ὡς πολλαχῶς ἀποδέδεικται. Ὅθεν καὶ ἡ ταύτης προσκύνησις, Χριστοῦ προσκύνησίς ἐστιν· οὐ τί που τῆς εἰκονικῆς ὕλης προσκυνουμένης· ἀλλὰ μόνου τοῦ ἐν αὐτῇ ὁμοιωθέντος Χριστοῦ. Ὧν δὲ ἡ ὁμοίωσις μία, τούτων μία δηλαδὴ καὶ ἡ προσκύνησις. Οὐκοῦν δίδωσιν ἑτέρῳ τὴν δόξαν ἐν τῇ οἰκείᾳ εἰκόνι Χριστὸς, ἐν ᾗ μᾶλλον

Propositio tanquam ex persona Iconomachorum.

XI. Quonam pacto identitas adorationis in Christo ejusque imagine servari possit, si Christus natura, imago vero positione est? Necesse enim prorsus est dicere, in nullo variare id quod est natura tale. Quod si ita est, nihil obstat quin et imaginem natura dicamus esse, et Christum positione; et universa confundentur.

Solutio ejusdem per mutuam interrogationem.

Et quomodo possit, viri optimi, identitas adorationis non servari in Christo et ejus imagine, si Christi similitudo est imago, et in seipsa Christum ostendit? Notum enim utique et omnibus in confesso est, quod nemo in alterius facie, verbi gratia Thomæ, alterius vultum, verbi gratia Lucæ, videre queat. Nec quisquam est qui, viso Thoma, dicere possit, quod Lucam viderit. In iis enim quæ eamdem speciem referunt, similitudinis cernitur demonstratio, non in iis quæ figurativa proprietate invicem distant. Hoc igitur si verum est, et qui Christi imaginem vidit, in ea Christum vidit, necesse est ejusdem plane dicatur ut similitudinis, sic et adorationis imago Christi cum Christo.

Aliud.

XII. Quod secundum aliquid simile est, secundum id quod simile est, adorationem cum illo participat. Quod vero per omnia simile est, in universum item particeps est adorationis. Similis autem per omnia est Patri Filius, quemadmodum et consubstantialis: quare et simul adoratur. Christi vero imago secundum solam hypostaticam ejus similitudinem ipsum refert; ergo secundum hoc ipsum particeps cum illo erit adorationis.

Aliud.

XIII. Si qui imaginem vidit, in ea videt similitudinem prototypi: necesse omnino est, ut qui imaginem adorat, in ea adoret speciem prototypi. Cum autem una sit similitudo, una etiam erit et utriusque adoratio.

Objectio ex persona Iconomachorum.

XIV. Si Christi adorationem expressa ejus imago participat, quomodo ipse dicit, *Gloriam meam alteri non dabo* [46]? Non igitur participat. Quod si non participat, idolice adorari patet, tanquam altera in eo adoratione invecta.

Solutio ejusdem.

Non est aliud quidpiam imago Christi, quam Christus, excepta scilicet essentiæ differentia, ut sæpe ostensum est. Unde et illius adoratio, Christi est adoratio: ita ut imaginis materia non adoretur, sed solus qui in ea per similitudinem expressus est Christus. Quorum vero similitudo una est, horum una utique et adoratio. Non ergo dat alteri gloriam in propria imagine Christus, in qua potius hanc

[46] Isa. XLII, 8.

Digitized by Google

sibi vindicat : cum aliud quiddam sit materia a similitudine. Certe in diversis materiis expressa, eadem est in omnibus figura. Non maneret autem in diversis materiis invariabilis, nisi hoc haberet ut nihil cum ipsis communicet, sed sit cogitatione ab iis quibus inest separata.

Objectio ex persona Iconomachorum.

XV. Si *Spiritus est Deus*, ut scriptum est, *et eos, qui adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare*[87] : quomodo in imagine, cum præterea in spiritu adorari dicatis Christum, quandoquidem Deus est, idololatriæ specimen non inducitis?

Solutio ejusdem.

Quis Iconomachos amentiæ plenos non miretur, qui non distinguant aliud esse dispensationis dogma a dogmate Theologiæ, de quo illud, *in spiritu et veritate adorare oportet*, accipiendum est? Nam cum spiritus sit Deus et Pater, in Spiritu sancto, et veritate unigenito ejus Filio adorari intelligitur. Cum vero in imagine adorari dicitur Christus, de dispensatione sermo est ; quia, etsi spiritus est, quatenus Deus, attamen caro etiam est, quatenus homo : cujus corporea imago, etsi in materia repræsentetur, inseparabilis est a Christo, sicut umbra a proprio corpore ; adoraturque non imaginis materia, sed qui in ea expressus est Christus, cum quo simul adoratur Pater et Spiritus sanctus.

CAPUT IV.

Quod cum imaginis suæ prototypum sit Christus, unum habet ad eam respectum, quemadmodum et adorationem.

I. Prototypum et imago unum quidem sunt hypostatica similitudine, duo autem natura : non quasi unum quoddam divisum sit in duo simulacra ; ita ut de reliquo mutuam communicationem et relationem inter se nullam habeant ; neque quasi unum idemque duplici nomine nuncupetur, ita ut aliquando prototypum imago vocetur, aliquando imago prototypum. Semper enim prototypum, prototypum vocabitur, quemadmodum et imago imago, nunquam invicem immutata. Cum autem ita se res habeat, et in binario numerus consistat : una utrisque similitudo, et juxta similitudinem appellatio : verbi gratia, rex dicitur etiam regis imago, et non sunt duo reges. Quod si verum est, una igitur et imaginis Christi adoratio cum Christo ipsius prototypo.

Objectio ex persona Iconomachorum.

II. Si Christus prototypi rationem erga imaginem suam habens, dicitur esse natura, imago autem positione, quomodo quod natura est simul est cum eo quod positione est? Neque enim simul ac Christus visus est, imago ejus depicta transit.

[87] Joan. IV, 24.

προσίεται ταύτην· ἄλλο τι οὔσης τῆς ὕλης παρὰ τὴν ὁμοίωσιν. Ἀμέλει ἐν διαφόροις ὕλαις ἀφομοιούμενος ὁ αὐτός ἐστιν ἐν πάσαις χαρακτὴρ. Οὐκ ἂν δὲ ἐν ταῖς διαφορουμέναις ὕλαις ἀπαράλλακτος ἔμεινεν, ἡ παρὰ τὸ μηδὲν κοινωνεῖν αὐταῖς· ἀλλ' εἶναι τῇ ἐπινοίᾳ τούτων ἐν αἷς ἔνεστι κεχωρισμένος.

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν Εἰκονομάχων.

Εἰ *Πνεῦμα ὁ Θεὸς*, κατὰ τὸ γεγραμμένον, *καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν, ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν*· πῶς ἐν εἰκόνι παρὰ τὸ ἐν πνεύματι προσκυνεῖσθαι λέγοντες Χριστὸν, ἐπείπερ Θεὸς, οὐκ εἰδωλολατρείας ἐκφέρετε ἀπόδειξιν.

Λύσις πρὸς τοῦτο.

Τίς οὐκ ἀγάσεται τοὺς Εἰκονομάχους μανίας πεπληρωμένους, μὴ διακρίνοντας ὡς ἕτερον τὸ τῆς οἰκονομίας παρὰ τὸ τῆς θεολογίας δόγμα, ἐφ' ᾧ τὸ, *Ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν*, ἐκληπτέον; Πνεῦμα γὰρ ὢν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, ἐν Πνεύματι τῷ ἁγίῳ, καὶ ἀληθείᾳ τῷ μονογενεῖ αὐτοῦ Υἱῷ προσκυνεῖσθαι νενόηται. Τὸ δὲ ἐν εἰκόνι προσκυνεῖσθαι Χριστὸν, τῆς οἰκονομίας λόγος, ὃς εἰ καὶ πνεῦμά ἐστι καθὸ Θεὸς, ἀλλὰ καὶ σάρξ ἐστι καθότι ἄνθρωπος· οὗ ἡ σωματοειδὴς εἰκὼν κἂν ἐν ὕλῃ ὁμοιωθῇ, ἀμέριστός ἐστι Χριστοῦ, ὥσπερ καὶ σκιὰ τοῦ οἰκείου σώματος· καὶ προσκυνεῖται οὐχ ἡ εἰκονικὴ ὕλη, ἀλλ' ὁ ἐν αὐτῇ ἐξεικονισθεὶς Χριστός· ἐφ' ᾧ συμπροσκυνεῖται ὁ Πατὴρ, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

ΚΕΦΑΛ. Δ'.

Ὅτι πρωτότυπον ὢν τῆς ἑαυτοῦ εἰκόνος ὁ Χριστὸς, μίαν ἔχει τὴν πρὸς αὐτὴν ἐμφέρειαν, ὥσπερ καὶ τὴν προσκύνησιν.

Τὸ πρωτότυπον καὶ ἡ εἰκὼν, ἓν μέν ἐστι τῇ ὑποστατικῇ ὁμοιώσει, δύο δὲ τῇ φύσει· οὐχ ἑνός τινος εἰς δύο καταδιαιρεθέντος ὁμοιώματα· ὡς εἶναι λοιπὸν τῆς πρὸς ἄλληλα κοινωνίας τε καὶ σχέσεως ἀμέτοχα· οὔτε μὴν ὡς τοῦ αὐτοῦ καὶ ἑνὸς διττοῖς ὀνόμασιν ἀποκαλουμένου, ὡς ποτὲ μὲν τὸ πρωτότυπον εἰκόνα καλεῖσθαι, ποτὲ δὲ τὴν εἰκόνα πρωτότυπον. Ἀεὶ γὰρ τὸ πρωτότυπον, πρωτότυπον καλοῖτο, ὥσπερ καὶ ἡ εἰκὼν εἰκὼν, οὐδέποτε εἰς ἄλληλα μεταβαλλόμενα. Οὕτω δὲ ὄντος τοῦ πράγματος, καὶ ἐν δυάδι κειμένου τοῦ ἀριθμοῦ· μία ὁμοίωσις ἀμφοτέροις, καὶ ἡ καθ' ὁμοίωσιν προσηγορία· οἷον φέρε εἰπεῖν, ὅτι βασιλεὺς λέγεται καὶ ἡ τοῦ βασιλέως εἰκὼν, καὶ οὐ δύο βασιλεῖς. Εἰ δὲ τοῦτο, μία ἄρα καὶ ἡ τῆς εἰκόνος Χριστοῦ προσκύνησις πρὸς Χριστὸν τὸ ἑαυτῆς πρωτότυπον.

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν Εἰκονομάχων.

Εἰ ὁ Χριστὸς πρωτοτύπου λόγον ἐπέχων πρὸς τὴν ἑαυτοῦ εἰκόνα, φύσει λέγεται εἶναι· ἡ δὲ εἰκὼν θέσει· πῶς ἅμα τὸ φύσει τῷ θέσει; οὐ γὰρ ὁμοῦ τε Χριστὸς ὤφθη, καὶ ἡ εἰκὼν αὐτοῦ διαγραφεῖσα μετηνέχθη. Οὐκοῦν ἐπεὶ ταῦτα οὐχ ἅμα, οὐδὲ ἡ προσ-

Digitized by Google

κύνησις μία, διελργοντός τινος χρόνου, ἀφ' οὗ μετὰ Χριστὸν ἡ εἰκὼν παρήχθη [al. παρηνέχθη].

Λύσις πρὸς τοῦτο.

Εἰ παντὶ σώματι ἀμερίστως παρέπεται ἡ οἰκεία σκιά, καὶ οὐκ ἄν τις εἴποι σωφρονῶν ἄσκιον σῶμα. Ἀλλ' ἔστιν ἰδεῖν ἐν μὲν τῷ σώματι τὴν σκιὰν ἐπομένην, ἐν δὲ τῇ σκιᾷ τὸ σῶμα προηγούμενον· οὕτως οὐκ ἄν τις εἴποι Χριστὸν ἀνεικόνιστον, εἴπερ σῶμα ἐν αὐτῷ κεχαρακτηρισμένον. Ἀλλ' ἔστιν ἰδεῖν κἀνταῦθα ἐν μὲν Χριστῷ, τὴν ἑαυτοῦ εἰκόνα ὑφεστῶσαν· ἐν δὲ τῇ εἰκόνι Χριστὸν ὁρώμενον, ὡς πρωτότυπον. Ἐκ δὲ τοῦ ἅμφω ἅμα εἶναι, δέδεικται ἡνίκα Χριστὸς ὤπται, τότε καὶ ἡ αὐτοῦ εἰκὼν δυνάμει, ἀφ' οὗ καὶ μετενήνεκται εἰς ἠντιναοῦν ὕλην ἀποσφραγισθεῖσαν.

Ἄλλο.

Εἰ καὶ οὐχ ἅμα τὸ φύσει τῷ θέσει, οἷον ὁ Χριστὸς τῇ ἑαυτοῦ εἰκόνι· ἀλλ' ὅμως τῷ δυνάμει εἶναι καὶ πρὸ τοῦ τεχνικῶς γενέσθαι, ταύτην ἐν τῷ Χριστῷ ἀεὶ ἔστιν ὁρᾷν· ὡς φέρε εἰπεῖν, καὶ τὴν σκιὰν ἀεὶ παρυφεστῶσαν τῷ σώματι, κἂν μὴ φωτὸς βολίδι σχηματίζηται· καθ' ὃν τρόπον οὐκ ἔξω τοῦ εἰκότος τῶν ἅμα λέγειν Χριστὸν καὶ τὴν ἑαυτοῦ εἰκόνα.

Ἄλλο.

Τὸ πρωτότυπον, καὶ ἡ εἰκών, τῶν πρός τί ἐστιν, ὥσπερ καὶ τὸ διπλάσιον καὶ ἥμισυ. Τὸ μὲν γὰρ πρωτότυπον, συνεισφέρει πάντως ἑαυτῷ τὴν εἰκόνα, ἧς καί ἐστι πρωτότυπον· καὶ τὸ διπλάσιον συνεισοίσει πάντως ἑαυτῷ τὸ ἥμισυ, πρὸς ὃ λέγεται διπλάσιον. Οὐ γὰρ ἂν εἴη πρωτότυπον εἰκόνος οὐκ οὔσης· ἀλλ' οὐδὲ διπλάσιον, ἡμίσεος μὴ νοουμένου τινός· ἃ τῶν ἅμα ὄντα, ὁμοῦ καὶ νενόηται καὶ ὑφέστηκεν. Οὐκοῦν ἐπειδὴ οὐ μεσολαβεῖταί τις ἐν αὐτοῖς χρόνος, οὐδὲ ἡ προσκύνησις ἑτέρα θατέρου, ἀλλὰ μία καὶ ἡ αὐτὴ ἀμφω.

Ἄλλο.

Τὸ πρωτότυπον καὶ ἡ εἰκών, οἷον ἐν ἀλλήλοις ἔχει τὸ εἶναι· καὶ τῇ θατέρου ἀναιρήσει θάτερον συναναιρεῖται· ὥσπερ οὖν καὶ τοῦ διπλασίου ἀναιρεθέντος, συναναιρεῖται καὶ τὸ ἥμισυ. Εἰ τοίνυν οὐκ ἔστιν εἶναι Χριστὸν, μὴ οὔσης τῆς ἑαυτοῦ εἰκόνος κατὰ τὸ δυνάμει, καὶ πρὸ τοῦ τεχνικῶς γενέσθαι, ὑπάρχειν ταύτην ἀεὶ ἐν τῷ πρωτοτύπῳ· ἀναιρεῖ ἄρα τὴν Χριστοῦ προσκύνησιν, ὁ μὴ ὁμολογῶν συμπροσκυνεῖσθαι ἐν αὐτῷ τὴν ἑαυτοῦ εἰκόνα.

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν Εἰκονομάχων.

Τὸ κατά τι προσεοικὸς, καθ' ἕτερον πάλιν οὐκ ἔστι προσεοικός· οἷον ἡ εἰκὼν πρὸς τὸ πρωτότυπον κατὰ μὲν τὴν ὁμοίωσιν προσεοικυῖα, κατὰ δὲ τὴν φύσιν οὐ προσεοικυῖα. Οὐκοῦν οὐχ ὅλον ἐστὶν ἡ εἰκὼν, ὅπερ τὸ πρωτότυπον. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο οὕτως, οὐδὲ ὅλη καὶ ταὐτὴ ἡ ἐπ' ἀμφοῖν προσκύνησις. Μὴ οὔσης δὲ ὅλης, ἑωλον λέγειν μίαν εἶναι τὴν ἀμφοτέρων προσκύνησιν.

Λύσις πρὸς τοῦτο.

Ἡ εἰκὼν τοῦ πρωτοτύπου καθὸ ἐμφερὴς, κατὰ

A sumpta est. Quare cum hæc simul non sint, neque adoratio una erit, discriminante quodam tempore, quo imago post Christum producta est.

Solutio ejusdem.

Si omne corpus inseparabiliter consequitur sua umbra, nec sapiens ullus corpus umbra carere dixerit, cum videre sit in corpore quidem umbram consequentem, in umbra autem corpus præcedens; sic nemo dixerit Christum imagine carentem, siquidem corpus in eo sit figuratum : sed videre hic etiam est in Christo quidem ejus imaginem subsistentem, in imagine vero Christum conspicuum, ut prototypum. Ex eo autem quod ambo sunt simul, ostensa est, cum Christus visus est, tum etiam et ejus imago virtute; à quo et desumpta

B est, in quamlibet materiam impressa.

Aliud.

III. Etsi non sunt simul quod natura et quod positione, ut Christus cum ipsius imagine; attamen eo quod virtute est, etiam antequam arte facta sit, illam in Christo cernere semper licet; sicut verbi gratia umbram semper assistentem corpori, tametsi luminis radio non efformetur; quo modo incongruum non est, inter ea quæ simul sunt, Christum censeri cum sua imagine.

Aliud.

IV. Prototypum et imago relativa sunt, sicut duplum et dimidium. Prototypum enim secum una infert imaginem cujus est prototypum; et duplum simul secum inferet omnino dimidium, cujus ra-

C tione dicitur duplum. Non enim esse potest prototypum, si nulla sit imago; sed nec duplum, nisi dimidium aliquod cogitetur : quæ cum simul sint, simul etiam et cogitantur et subsistunt. Quare quoniam non intercipitur aliquod in eis tempus, nec adoratio alia est alterius, sed una et eadem amborum.

Aliud.

V. Prototypum et imago, inter se quodammodo mutuum habent esse, et uno sublato alterum simul tollitur : quemadmodum scilicet et duplo sublato, simul tollitur et dimidium. Si ergo non potest Christus esse, quin sit ejus imago quasi potestate, et etiam antequam illa arte facta sit, semper exsistit in prototypo; tollit utique Christi

D adorationem, qui ejus imaginem non simul cum eo adorari confitetur.

Objectio ex persona Iconomachorum.

VI. Quod secundum aliquid consimile est, secundum alterum rursus non est : velut imago prototypo secundum similitudinem est conveniens, secundum naturam autem non conveniens. Ergo non totum est imago quod est prototypum. Quoniam autem hoc ita se habet, nec tota nec eadem est, quæ utrique inest adoratio. Tota autem si non est, ineptum est dicere unam esse utriusque adorationem.

Solutio ejusdem.

Imago prototypum quatenus refert, secundum

Digitized by Google

hoc ipsum particeps est totius adorationis ob similitudinem cum ipso; neque in hoc asciscit sibi materiam in qua ostenditur ad adorationem; hoc enim est natura imaginis, idem quidem esse secundum similitudinem prototypi, differre autem secundum rationem essentiæ, in quo consistit homonymia. Quod si in universum similis esset, periret id quod dicitur et est de cætero prototypum. Verum assimilis est totali similitudine, ac non natura, prototypo. Et tota igitur una est quæ in utroque est similitudinaria adoratio.

Aliud ab exemplo Theologiæ.

VII. Et si secundum essentiam similis est Patri Filius, simile tamen non est ingenito genitum, neque id quod processit : quæ circa divinam naturam considerata, distinguuntur mutua communione. Una autem in tribus characteribus divinitas, sicut et adoratio, et nequaquam dispar juxta proprietatum diversitatem a naturali identitate. Sic ergo et in imagine prototypi ; quia, licet secundum substantiæ discrimen non una sit in utroque adoratio, quia nec natura est quæ adoratur imaginis, quamvis in ea cernatur qui expressus est, attamen secundum identitatem hypostaticæ similitudinis, eadem est proportione cum una et tota in utroque similitudine identificata adoratio, sicut et in crucis figura, et ipsamet vivifica cruce; non imminuta adoratione in figura a vivifica cruce, secundum diversitatem naturarum; exæquata autem potius totali similitudini prototypi.

Objectio ex persona Iconomachorum.

VIII. Si in Christo tanquam prototypo est imago, etiam antequam illa per artem in materiam ullam transferretur, supervacaneum fuerit hanc depingi, cum sufficiat in illo cerni et adorari.

Solutio ejusdem.

Quod sane etiam antequam per artem depingatur imago Christi, in ipso sit tanquam in prototypo, verum est. Quod enim nondum efformatum est omnino, ne homo quidem est, sed abortivum quiddam ; nec prorsus prototypum dici quidquam potest, quod sub se non habeat imaginem in materia translatam. Quare quoniam confessum est Christum prototypi rationem habere, tanquam alium quempiam singularium, necesse est omnino etiam imaginem habeat translatam ab ejus forma, et immissam in materiam : ne et homo esse desinat, si per imaginis exhibitionem non cernatur et adoretur.

Aliud ab exemplo.

IX. Aliud est sigillum, et aliud impressa effigies; attamen etiam ante impressionem effigies illa est in sigillo : non est porro sigillum efficax, quod non in aliqua materia imprimatur. Igitur et Christus nisi in artificiali imagine cernatur, otiosus et inefficax est secundum hoc, quod et cogitatu absurdum est.

A τοῦτο καὶ κοινωνοῦσά ἐστι τῆς ὅλης ὁμοιωτικῆς αὐτῷ προσκυνήσεως· οὐ προσλαμβάνουσα τὴν ὕλην ἐφ' [ἣν] δέδεικται εἰς προσκύνησιν· τοῦτο γὰρ φύσις εἰκόνος, ταυτίζεσθαι μὲν κατὰ τὴν ὁμοίωσιν τοῦ πρωτοτύπου, διαφορεῖσθαι δὲ κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον, ἐφ' ᾧ καὶ ἡ ὁμωνυμία. Εἰ δὲ καθόλου ἐοικυῖα εἴη, ἀποπέπτωκε τοῦθ' ὅπερ λέγεται καὶ ἔστι λοιπὸν πρωτότυπον. Ἀλλὰ μὴν ἐμφερὴς ἐστὶ τῇ ὁλικῇ ὁμοιώσει, ἀλλὰ οὐ τῇ φύσει, τῷ πρωτοτύπῳ. Καὶ ὅλη ἄρα καὶ μία ἡ ἐπ' ἀμφοῖν ὁμοιωτικὴ προσκύνησις.

Ἄλλο ἐκ παραδείγματος τῆς θεολογίας.

Εἰ καὶ κατ' οὐσίαν ὅμοιός ἐστιν ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ, ἀλλ' ὅμως οὐκ ἐοικός ἐστι τῷ ἀγεννήτῳ τὸ γεννητὸν οὐδ' οὐ μὴν τὸ ἐκπορευτόν· ἃ περὶ τὴν θείαν φύσιν θεωρούμενα, τῆς πρὸς ἄλληλα κοινωνίας διακέκριται. Μία δὲ ἐν τοῖς τρισὶ χαρακτῆρσιν ἡ θεότης, ὥσπερ καὶ ἡ προσκύνησις, καὶ οὔτί που ἀνισουμένη τῇ τῶν ἰδιοτήτων ἑτερότητι τῆς φυσικῆς ταυτότητος. Οὕτως οὖν καὶ ἐπὶ τῆς εἰκόνος τοῦ πρωτοτύπου· ὅτι εἰ καὶ κατὰ τὸ τῆς οὐσίας διάφορον, οὐ μία προσκύνησις ἐπ' ἀμφοῖν, ὅτι μηδὲ φύσις ἐστὶ προσκυνουμένη τῆς εἰκόνος, κἂν ἐν αὐτῇ ὁρᾶται ὁ εἰκονιζόμενος· ἀλλὰ ὅμως κατὰ τὸ αὐτὸν [*Cod. regius* τὸ ταυτὸν] τῆς ὑποστατικῆς ὁμοιώσεως, ἡ αὐτή ἐστιν ἀναλόγως τῇ μιᾷ καὶ ὅλῃ ἐπ' ἀμφοῖν ἐμφερείᾳ ταυτιζομένη· ὥσπερ καὶ ἐπὶ τοῦ τύπου τοῦ σταυροῦ, καὶ ἐπ' αὐτοῦ δὴ τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ· οὐ μειονεκτουμένης τῆς προσκυνήσεως ἐν τῷ τύπῳ παρὰ τὸν ζωοποιὸν σταυρὸν, κατὰ τὸ ἑτεροῖον τῶν φύσεων, ἰσουμένης δὲ μάλα τῇ ὁλικῇ ὁμοιότητι τοῦ πρωτοτύπου.

B

C

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν Εἰκονομάχων.

Εἰ ἐν Χριστῷ ὡς πρωτοτύπῳ εἰκὼν, καὶ πρὸ τοῦ τεχνικῶς αὐτὴν μετενεχθῆναι ἔν τινι ὕλῃ· παρέλκον ἂν εἴη περιγράφεσθαι ταύτην, ἀρκοῦσαν ἐν αὐτῷ �ρᾶσθαί τε καὶ προσκυνεῖσθαι.

Λύσις πρὸς τοῦτο.

Ὅτι μὲν οὖν καὶ πρὸ τοῦ τεχνικῶς μεταληφθῆναι τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, πάρεστιν ἐν αὐτῷ ὡς πρωτοτύπῳ, ἀληθές. Τὸ γὰρ μήπω εἰκονισθὲν ὅλως, οὐδὲ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἀμβλωθρίδιόν τι· οὐ μὴν ἐνδέχεται εἰρῆσθαί τι πρωτότυπον, μὴ ἔχον τὴν ὑπ' αὐτοῦ μετενεχθεῖσαν εἰκόνα ἐν ὕλῃ. Οὐκοῦν ἐπειδὴ ὡμολόγηται Χριστὸς πρωτοτύπου λόγον ἐπέχων, ὡς εἴ τις ἄλλος τῶν καθ' ἕκαστα· πᾶσα ἀνάγκη καὶ εἰκόνα ἔχειν μεταφερομένην ἀπὸ τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ, καὶ ἀποματτομένην ἔν τινι ὕλῃ. Ἵνα μὴ καὶ τὸ εἶναι ἄνθρωπος ἀπολέσῃ, μὴ καὶ διὰ εἰκονικῆς παραγωγῆς ὁρώμενός τε καὶ προσκυνούμενος.

D

Ἄλλο ἐκ παραδείγματος.

Ἄλλο σφραγὶς, καὶ ἕτερον ἀπόμαγμα. Ἀλλ' ὅμως καὶ πρὸ τῆς ἀπομάξεως, τὸ ἀπόμαγμα ἐν τῇ σφραγῖδι. Οὐκ ἂν δὲ εἴη σφραγὶς ἐνεργὴς μὴ ἀποτυπουμένη ἔν τινι ὕλῃ. Οὐκοῦν καὶ Χριστὸς εἰ μὴ ἐν τῇ τεχνητῇ εἰκόνι φανείη, ἀεργὸς καὶ ἀνενέργητός ἐστι κατὰ τοῦτο. Ὅπερ καὶ ἐννοεῖν, ἄτοπον.

Digitized by Google

Ἄλλο ἐκ παραδείγματος.

Εἰ ὁ ἐνορῶν τὴν σφραγῖδα καὶ τὸ ταύτης ἐκμαγεῖον, ὁμοιον ἐν ἀμφοτέροις τὸ εἶδος καὶ ἀπαράλλακτον ὁρᾷ ἐνεστιν ἄρα ἐν τῇ σφραγῖδι καὶ πρὸ τῆς ἐκτυπώσεως τὸ ἐκμαγεῖον. Τότε δὲ τὴν ἑαυτῆς φιλοτιμίαν ἐπιδείκνυται, ὁπόταν ἐν πολλαῖς καὶ ποικίλαις ὕλαις ἑαυτὴν μεταδίδωσιν ἀποσφραγίζεσθαι. Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον, εἰ καὶ ἐν Χριστῷ τὴν οἰκείαν αὐτοῦ εἰκόνα ὡς ἀνθρωπομόρφῳ πιστεύομεν εἶναι· ἀλλ' ὅμως ὅταν διαφόρως αὐτὴν ὑλογραφουμένην ὁρῶμεν, τότε διχιλεστέραν τὴν αὐτοῦ ἀνυμνοῦμεν μεγαλειότητα. Τὸ γὰρ μὴ προδῆναι εἰς ὕλης ἀποσφράγισμα, καὶ τὸ εἶναι αὐτὸν ἀνθρωπόμορφον ἀναιρεῖ.

Ἄλλο.

Πρὸς τὸ ἀρχέτυπον ἡ εἰκὼν, καὶ ἡ εἰκὼν πρὸς τὸ ἀρχέτυπον, καὶ ἔνεστι καὶ ὁρᾶται καὶ προσκυνεῖται· οὐτι που τῆς οὐσίας ταυτιζομένης, ἀλλὰ τῆς ὁμοιώσεως ἐνιζομένης, καθ' ἣν καὶ ἡ ἑνικὴ προσκύνησις ἐπ' ἀμφοῖν, ἀλλ' οὐχὶ τῷ ἑτερῳ τῶν φύσεων μεριζομένη.

Ἄλλο ἐκ παραδείγματος.

Εἰ σώματος σκιὰ μερισθῆναι οὐχ οἷόν τε, συμπαρυφεστῶσα αὐτῷ ἀεὶ, κἂν μὴ φαίνοιτο· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον οὐδὲ Χριστοῦ ἡ οἰκεία αὐτοῦ εἰκὼν ἀποτμηθῆναι δύναται· ἀλλ' ὥσπερ ἡ σκιὰ τῇ τοῦ ἡλίου βολίδι μᾶλλον εἰς τὸ μφανὲς πρόεισιν, οὕτω καὶ ἡ Χριστοῦ εἰκὼν τηνικαῦτα τοῖς πᾶσι φανερὰ γίνεται, ὁπόταν διατυποῦσα ἑαυτὴν ταῖς ὕλαις, ἐμφανίζηται.

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν Εἰκονομάχων.

Τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν τανῦν ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχοντος οὐ χρῆναι δεῖν ἀναστηλοῦν αὐτοῦ ὁμοίωμα· φησὶ γὰρ ὁ ἱερὸς Ἀπόστολος· *Διὰ πίστεως περιπατοῦμεν, οὐ διὰ εἴδους.*

Λύσις πρὸς τοῦτο.

Τὸ εἶδος λέγεται μὲν καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ γένους διαιρεθὲν, οἷον ὁ καθόλου ἄνθρωπος· λέγεται δὲ εἶδος καὶ ἐπὶ τῆς ἑκάστου μορφῆς, καθ' ἣν διαφέρομεν ἀλλήλων· περὶ ὧν οὐδεὶς λόγος ἐνταῦθα τῷ Ἀποστόλῳ. Ἀλλ' εἶδος ἐκεῖνο λέγειν νοητέον τὴν πρὸς τὰ παρόντα ἐνδάλματα ὑπερκειμένην αὐτοψίαν τῶν μελλόντων πραγμάτων. Εἰπὼν γὰρ, *Διὰ πίστεως περιπατοῦμεν, οὐ διὰ εἴδους*, ἐπάγει, *Θαρροῦμεν δὲ καὶ εὐδοκοῦμεν ἐκδημῆσαι ἐκ τοῦ σώματος, καὶ ἐνδημῆσαι πρὸς Κύριον.* Καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν· *Βλέπομεν γὰρ ἄρτι δι' ἐσόπτρου καὶ αἰνίγματος· τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον. Ἄρτι γινώσκω ἐκ μέρους· τότε ἐπιγνώσομαι καθὼς καὶ ἐπεγνώσθην. Νυνὶ δὲ μένει πίστις, ἐλπὶς, ἀγάπη.* Ταύτῃ τοιγαροῦν τῇ πίστει περιπατεῖν ἡμᾶς ἔφη, ἐν ᾗ ὡς δι' ἐσόπτρου πρόσωπον πρὸς πρόσωπον βλέπομεν ἁπλανῶς τὴν τῶν μελλόντων ἀλήθειαν. Ἐπεὶ, ὅτι οὐ πρὸς ἀναίρεσιν τοῦ περιγράφειν τὴν σωματικὴν ἰδέαν τοῦ Χριστοῦ προὔκειτο αὐτῷ ὁ σκοπὸς, καὶ μετὰ τὸ ἀναληφθῆναι, ἄκουε αὐτοῦ ἀλλαχοῦ λέγοντος· *Ὦ ἀνόητοι Γαλάται, τίς ὑμᾶς ἐβάσκηνε τῇ ἀληθείᾳ μὴ πεί-*

A

Aliud ab exemplo.

X. Si is sigillum videt et ejus expressam imaginem, similem in utrisque speciem et invariabilem videt, inest utique in sigillo etiam, ante impressionem, imago. Tunc autem suam dignitatem ostendit, cum in multis et variis materiis seipsum communicat ad sigillandum. Eodem sane modo, licet in Christo propriam ejus imaginem, tanquam humana forma prædito, credimus esse; nihilominus quando illam in materia depictam cernimus, tum uberius ejus celebramus magnificentiam. Nam si non procedat exemplar ad materiam, tollitur ipsum humana forma præditum esse.

Aliud.

XI. Ad archetypum imago, et imago ad archetypum, B et inest, et cernitur, et adoratur: non eadem existente substantia, sed una similitudine, secundum quam et unica adoratio in utrisque, sed non naturarum diversitate divisa.

Aliud ab exemplo.

XII. Si a corpore umbra sejungi non potest, ut quæ semper cum illo subsistat, licet non appareat; eodem modo nec a Christo propria ejus imago separari potest: sed sicut umbra per solis radium potius in apertum prodit; ita et Christi imago tum manifesta fit omnibus, cum seipsam effingens in materiis, apparuerit.

C

Objectio ex persona Iconomachorum.

Cum Salvator noster nunc in cœlis sit, non oportet ejus statuere simulacrum, ait enim divinus Apostolus, *Per fidem ambulamus, et non per speciem* [88].

Solutio ejusdem.

Species dicitur et quod a genere distinguitur, ut homo universalis: dicitur autem species et de cujusque forma, secundum quam differimus; de quibus nullus hic sermo est Apostolo. Sed speciem ab ipso dici intelligendum est, eum qui præsentibus simulacris superior est obtutus futurarum rerum. Cum enim dixisset, *Per fidem ambulamus, non per speciem*, subjungit, *Audemus autem, et bonam voluntatem habemus magis peregrinari a corpore, et præsentes esse ad Dominum* [89]. Et alibi rursum: *Videmus nunc per speculum in ænigmate; tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte; tunc autem cognoscam sicut et cognitus sum. Nunc autem manent fides, spes, charitas* [90]. Hac itaque fide ambulare nos dixit, in qua tanquam per speculum facie ad faciem cernimus sine errore futurorum veritatem. Ad hæc, quod ipsi propositum non fuerit prohibere ne corporea species Christi depingatur, etiam postquam Christus assumptus est; audi ipsum alibi dicentem: *O insensati Galatæ, quis vos fascinavit non obedire veritati, ante quorum oculos Jesus Christus præscriptus est, in*

D

[88] II Cor. v, 7. [89] ibid. 8. [90] I Cor. XIII, 12, 13.

Digitized by Google

vobis crucifixus [91] ? Si vero ita credidimus, ut ipsum Christum crucifixum videamus ; merito ipsum semper exprimentes, non fallimur. Quod enim intellectu propter absentiam cernitur, nisi sensu per picturam cernatur, nequit etiam et intellectu conspici.

A θεσθαι, οἷς κατ' ὀφθαλμοὺς Ἰησοῦς Χριστὸς προεγράφη, ἐν ὑμῖν ἐσταυρωμένος ; Εἰ δὲ οὕτω πεπιστεύκαμεν, ὡς αὐτὸν Χριστὸν ἐσταυρωμένον τεθεᾶσθαι · εἰκότως αὐτὸν εἰκονίζοντες πάντοτε, οὐ διασφαλλόμεθα. Τὸ γὰρ νοερῶς δι' ἀπουσίας βλεπόμενον, καὶ αἰσθητῶς διὰ περιγραφῆς εἰ μὴ βλέποιτο, ἀπολέσειεν ἂν καὶ τὸ νοερῶς ὀπτάνεσθαι.

Epigramma Constantini qui Theod. Stud. librum descripsit.

Fons intelligibilis sapientum documentorum,
Profundens scaturigines rectorum dogmatum,
Omnibus mortalibus ostensus fuisti vere Pater.
Quocirca me Constantinum precibus tuis protege.

Πηγὴ νοητὴ πανσόφων διδαγμάτων,
Βλύζουσα κρουνοὺς ἀρθοδόξων δογμάτων,
Πᾶσι δέδειξαι τοῖς βροτοῖς ὄντως, Πάτερ.
Ὅθεν με Κωνσταντῖνον εὐχαῖς σου σκέπε.

[91] Galat. III, 1.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΕΛΕΓΧΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΤΡΟΠΗ

ΤΩΝ ΑΣΕΒΩΝ ΠΟΙΗΜΑΤΩΝ

ΙΩΑΝΝΟΥ, ΙΓΝΑΤΙΟΥ, ΣΕΡΓΙΟΥ ΚΑΙ ΣΤΕΦΑΝΟΥ, ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΧΡΙΣΤΟΜΑΧΩΝ, ΠΡΩΤΟΝ ΜΕΝ ΑΓ ΕΜΜΕΤΡΩΝ ΣΤΙΧΩΝ ΙΣΑΡΙΘΜΩΝ ΑΥΤΟΙΣ ΚΑΙ ΕΤΕΡΩΝ, ΕΠΕΙΤΑ ΔΕ ΔΙΑ ΠΕΖΗΣ ΛΕΞΕΩΣ ΟΜΟΥ ΤΕ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΣΕΒΟΥΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ.

—

EJUSDEM

REFUTATIO ET SUBVERSIO

IMPIORUM POEMATUM

JOANNIS, IGNATII, SERGII, ET STEPHANI, RECENTIUM CHRISTOMACHORUM : PRIMUM QUIDEM VERSIBUS PARI CUM IPSIS IPSORUM NOMINIBUS NUMERO DIMENSIS, ALIISQUE ; TUM SOLUTA ORATIONE : SIMUL CUM IMPIA IMPII DOGMATIS DELINEATIONE.

—

JOANNIS. ΙΩΑΝΝΟΥ.

Acrost. *Χριστοῦ τὸ πάθος ἐλπὶς Ἰωάννῃ. Christi passio spes Joanni.*

Auream Christi effigiem exhibent divini oratores — B Χ ρυσογραφοῦσι Χριστ Τὸν οἱ θεηγόρο Ι
Secundum voces prophetarum, non spectantes infima. — Ῥ ήσει προφητῶν, μὴ βλέπ Ο ντες τοῖς κάτ Ω.
Nam paria loquentium spes est fides divina. — Ἰ σηγόρων γὰρ Ε Λ ΠΙ Σ ἡ θεοπιστί Α.
Resurgentem vero errorem [*vel* umbras pinguentium] delineatorum — Σ κιογράφων δὲ τὴν π Α λίνδρομον πλάνη Ν
Aperte proculcant, ut Deo exosum. — Τ ρανῶς πατοῦσιν ὡς Θ εῷ μισουμένη Ν
Quibus consentientes [Imperatores], qui gerunt coronas, — Ο ἷς συμπνέοντες οἱ φ Ο ροῦντες τὰ στέφ Η,
Attollunt splendide crucem pio judicio. — Ὑ ψοῦσι φαιδρῶς Σ ταυρὸν εὐσεβεῖ κρίσε Ι.

IGNATII. ΙΓΝΑΤΙΟΥ.

Acrost. *Ἰγνατίῳ καύχημα ἐννοεῖν σταυρόν. Ignatio gloria crucem intelligere.*

Ut confirmes in mortalibus divinum cultum, o Verbum, — Ἵ να κρατύνῃς τοῖς Κ άτω σέβας, Λόγ Ε,

Digitized by Google

Γ νῶσίν τε τὴν σὴν ἐμφ Α νῆ δείξῃς πλέο Ν Α — Et cognitionem tui clariorem præbeas :
Ν όμον δέδωκας ΣΤΑ Υ Ρ Ο Ν ἐγγράφειν μόνο Ν — Lege edixisti ut crux sola effingeretur.
Ἀ παξιοῖς δὲ τε Χ νικῆς ὕλης ὕπ Ο — Dedignaris vero ex materia artificiali
Τ οιχογραφεῖσθαι, δ Η λον ὡς πρὶν ἐνθάδ Ε. — Ita pingi in parietibus, sicut isthic antehac scilicet.
Ἰ δοὺ γὰρ αὐτὸν οἱ Μ έγιστοι δεσπότα Ι — Ecce enim [crucem] ipsam maximi Imperatores
Ω ς νικοποιὸν ἐγχ Α ράττουσι τύπον Ν. — Tanquam victoriæ effectorem insculpunt typum.

ΣΕΡΓΙΟΥ. — SERGII.

Acrost. *Σέργιον ἀνύψωσε σταυρὸς ὡς σώσας. Sergium exaltavit crux ut servatrix.*

Σ αφῶς ὁ Μωσῆς εἶλεν Α ρχὰς ἐν τύπ Ω — Manifeste Moses expugnavit principatus in typo
Ἐ χθρὸν κρατήσας. Ν ῦν δὲ πιστῶν τὸ κλέο Σ — Hostem devincens. Nunc autem fidelium gloria
Ρ εῦμα κραταὸν ΣΤΑ Υ Ρ Ο Σ ἔστησε πλάνη Σ. — Crux, torrentem validum stitit erroris.
Γ ραφὲν γὰρ ὧδε Ψ υχόλεθρον ἐν βί Ω — Hic enim depictum animas perdens in vita
Ἰ νδαλμα τέχνης, Ὡ ς κεχρυμμένον βέλο Σ — Simulacrum artis, tanquam occultum telum
Ὀ ρμῆς ἀθέσμου Σ υστραφὲν, ἤρθη μάλ Α. — Impetu iniquo contortum, penitus sublatum est.
Ν οεῖν γὰρ οὕτως Ε ἰδόσι Χριστὸν θέμι Σ. Β — Sic enim sentire par est eos qui norunt Christum.

ΣΤΕΦΑΝΟΥ. — STEPHANI.

Acrost. *Στεφάνῳ καύχημα σταυρὸν ἐννοεῖν. Stephano gloriatio crucem intelligere.*

Σ τήριγμα πιστῶν, Κ αὶ σέβας θεῖον, Λόγ Ε, — Columen fidelium, et cultu divino venerandum, o Verbum,
Τ ὸν ζωοποιὸν τῶν π Α θημάτων τύπο Ν — Vivificum Passionis typum
Ἔ δωκας ἡμῖν ΣΤΑ Υ Ρ Ο Ν, εἰς σωτηρία Ν. — Dedisti nobis crucem, in salutem.
Φ αύλως δ' ὅπερ πρὶν ἐγ Χ αραχθὲν ἔπλεκ Ο — Expressam autem antea contra fas
Ἀ νεῖλες εἰκόνισμα, τ Η ν πλάνην, Λόγ Ε. — Repræsentationem, quæ error erat, sustulisti, o Verbum.
Ν όμος γὰρ οὗτος ἐ Μ φρόνως πᾶσι πρέπε Ι, — Hanc enim legem sapienter omnes servare decet,
Ὃ ν προσπαγεὶς ἔσωσ Α ς, αὐτὸ καὶ σέβει Ν. C — Id nempe colere, cui tu affixus nos servasti.

Εἰς τὴν πύλην τῆς χαλκῆς ὑποκάτω τοῦ σταυροῦ — *In portam æram sub cruce.*

Ἄφωνον εἶδος, καὶ πνοῆς ἐξηρμένον, — In specie muta et vacua spiritu
Χριστὸν γράφεσθαι μὴ φέρων ὁ δεσπότης. — Christum depingi non ferens Imperator,
Ὕλῃ γεηρᾷ, ταῖς γραφαῖς πατουμένῃ, — Materia terrestri, quam scripturæ proterunt,
Λέων σὺν υἱῷ τῷ νέῳ Κωνσταντίνῳ. — Leo cum filio novo Constantino (24),
Σταυροῦ χαράττει τὸν τρισόλβιον τύπον, — Crucis imprimit ter felicem typum,
Καύχημα πιστῶν, ἐν πύλαις ἀνακτόρων. — Fidelium gloriam, in portis palatii.

ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ. — ORTHODOXI.

Οὗ ἡ ἀκροστιχὶς ἡ διὰ μέσου ἀκριβῶς ἐπὶ πάντων τῶν στίχων, μήτε μὴν διατέμνουσα συλλαβήν. — *Cum acrostichis accurate in versibus singulis per medium ducta est, neque syllabam dividit.*

Acrost. *Χριστὸν τοπάσαι γραπτὸν, αἶνεσις. Christum collocare pictum, laus est.*

Χ ριστὸς Θεὸς μέλπει Γ ὸ καὶ βροτὸς θ' ἅμ Α, — Celebretur Christus Deus simul et homo,
Ῥ άδαμνος Ἀγνῆς, φῶς Ὃ περ κόσμον θέε Ι. — Germen Virginis, lux quæ mundum perlustrat.
Ἴ νδαλμα τοῦδε Γ Ρ Α Π Τ Ο Ν ἐξαῖρον πλάνη Ν, — Effigies ipsius picta, errorem dissipat,
Σ τίζον φάλαγγας τῶν Ἀ τασθάλως τόδ Ε — Cædit phalanges eorum qui improbe
Τ έχνην λεγόντων τοῦ Σ έβειν ἃ μὴ θέμι Σ. D — Aiunt hanc esse artem colendi ea quæ nefas colere.
Ο ὐκοῦν ὄλοιτο πᾶς Ἀ νὴρ, ὃς οὐ θέλε Ι — Igitur pereat, quisquis recusat
Ν οεῖν Ἰησοῦν ταῖς Ἴ σαις βροτῶν θέαι Σ. — Agnoscere Jesum in forma mortalibus communi.

— —

Acrost. *Θεοτόκῳ ἔπρεμος αἶνος, ὡς αἴσιος. Deiparæ laus competens, ut auspicatæ.*

Θ είως τοκεύεις, ὡς Ἐ ν ἀσπόρῳ τρόπ ΩΙ. — Divinitus paris, utpote sine semine.
Ἐ κ σοῦ προῆλθε τοῦ Ν έου πόλου φάο Σ, — Ex te ceu novo cœlo prodiit lumen,
Ὁ τῶν Χερουβὶμ Α Ι Ν Ο Σ, ἡ πρὶν αἰτί Α, — Cherubinorum gloria, antea eorum conditor,

(24) Leo Isaurus, et Constantinus Copronymus.

Digitized by Google

Noctem imminuens omnis vetusti erroris. A Τ ἡν νύκτα μειῶν τῆς Ὅ λης πλάνης πάλα Ι.
Quem ulnis complecteris, et prorsus pictum gestas, Ὅ ν ἀγκαλίζῃ, καὶ Μ άλα γραπτὸν φέρει Σ
Divina specie fulgentem in tua imagine, Κ εκασμένον [a] σῇ θει Ο ειδῶς εἰκόν Ι,
Tanquam Dominum, et tuum vere filium. Ὡ ς Δεσπότην τε καὶ Σ ὸν ὄντως υἱέ Α.

— —

Acrost. *Θεοδωρῳ εὐσεβὲς, Χριστὸν αἰνέσαι. Theodoro pium est, Christum laudare.*

Deus ante carnem *assumptam* erat in specie quæ pingi non posset. Θ εὸς πρὸ σαρκὸς ἦν Ἐ ν οὐ γραφῆς θέ Α
Nunc vero postquam caro *factus est*, delineationem admittit. Ἐ πεὶ δὲ νῦν σὰρξ, τὴν Ὑ πογραφὴν φέρε Ι.
Surculum enim, quem Christum veneranda peperit, Ὅ ρπηξ γὰρ ὄνπερ ΧΡΙΣΤΟΝ ἡ σεμνὴ τέκε Ν,
Manifestum est pingi posse secundum ipsam ab eo, Δ ῆλον κατ' αὐτὴν ὡς Ἐ πίγραπτος τόδ Ε,
Cui innatum est ut intueri possit ejus filium, B Ὃ καὶ πέφυκε προς Β λέπειν αὐτῆς τέκο Σ,
Elidentem eum cui mens expers luminis, Ῥ άσσον τὸν οὔτι φῶς Ἔ χοντα τὴν φρέν Α,
Tanquam adversantem sententiæ omnium divinorum virorum. Ὡ ς ἀντίδοξον πᾶ Σ ι θείοις ἀνδράσ Ι.

— —

Acrost. *Θεοδώρῳ θαύματα σταυρὸς εἰσάξων. Theodoro miracula crux allatura est.*

Admirandam arborem, utpote Deo conjunctam, tu me Θ αυμαστὸν ἔρνος, ὡς Θ εῷ πλακὲν, σύ μ Ε,
Cogita, quæ virtutem accepi ad solutionem orci; Ε ἰλήφὸς ἰσχὺν εἰς Ἅδου λύσιν, νόε Ι.
(Passi *Christi* crux eloquitur prior.) Ὁ τοῦ παθόντος ΣΤΑ Υ ΡΟΣ ἐκλαλεῖ φθάσα Σ.
Rorem enim effundo valde mirabilium effectorem, Δ ρόσους ὗω γὰρ θαυ Μ ατουργίας μάλ Α.
Ut qui mundum defluentibus guttis prorsus irrigat : Ὡ ς κόσμον ἄρδει ταῖς Ἁ ῤῥοίαις ἅπα Ξ.
Vires præbens, et quid non eorum quæ ad beatam vitam attinent? Ῥ ώσεις παρέχων, καὶ Τ ί τῶν οὐκ εὖ βί Ω;
Quorum promptum non est numerum perscribere. C Ὧ ν οὐ πρόσεστι τοὺς Ἀ ριθμοὺς ἐγγράφει Ν.

— —

Christus pingatur; ne erretis, o deceptores; Χριστὸς γράφοιτο, μὴ πλανᾶσθε δὴ πλάνοι.
Non secundum divinitatem, sed prout carne mortalis apparuit : Οὐ θειότητι, σαρκὶ δὲ βροτὸς φάνας.
Cum secundum utramque debeat notus esse naturam : Ἀμφοῖν ὀφείλων γνωστὸς εἶναι τὰς φύσεις.
Ex patre habens ut pingi non possit, ex matre ut possit : Ἐκ πατρὸς ἄγραψ, ἐκ τεκούσης γραπτέος·
Nulla carens proprietate utriusque generis : Μηδὲν παρεὶς γνώρισμα τοῦ διπλοῦ γένους·
Quandoquidem perfectus est. Quomodo, *vel* una quapiam re carens, Ἐπεὶ τέλειος. Ἐνδέων τί πως μόνον
Prorsus perfectum esset homo factum Verbum? D Ὁ παντέλειος εἶεν ἀνδρωθεὶς Λόγος;
Deesset vero ipsi aliquid, si pingi non posset, Λείποιτο δὴ μάλιστα, μὴ γραπτὸς πέλων,
Neque id exiguum, sed natura una tota : Οὐ μικρὸν ἁπλῶς, ἀλλὰ τὴν ὅλην φύσιν·
Siquidem prima in illo occurrit humanæ formæ species. Εἴπερ βροτοῦ πρώτιστα μορφῆς ἰδέα.
Quam tu prava ratione, velut errorem, abrogans, Ἣν δυσλογῶν σὺ, καὶ καθαιρῶν ὡς πλάνην,
Christum calumniari et abnegare te puta. Χριστὸν δυσειπεῖν, καὶ συναρνεῖσθαι νόει.

Ejusdem. *Τοῦ αὐτοῦ.*

Acrost. *Χριστοῦ ἡ εἰρήνη. Christi pax.*

Christo depicto evanuit idolorum error. Χ ριστοῦ γραφέντος φροῦδος εἰδώλων πλάν Η.
Romphæa ipsius *erroris* defecit : ut ecce Ῥ ομφαῖα ταύτης ἐξέλιπεν, ὡς ἴδ Ε
Lucis imago expugnat tenebras, Ἴ νδαλμα φωτὸς ἀντανίσχει τῷ σκότε Ι,

VARIÆ LECTIONES.

[a] Gretserus legit κερασμένον, *mistum tuæ imagini*, etc.

Digitized by Google

Σ ταυροτκίαστον ἐν κάρᾳ φοροῦν ἄο *P*. A Cruce (1) adumbratum in capite gestans ensem.
T ῷ γὰρ καθεῖλε τοῦ σκοτάρχου τὰ κράτ *H* Illo enim robur principis tenebrarum delevit,
Ὁ παντάναξ, κάτωθεν ἡμᾶς ἑλκύω *N*, Omnium rex, nos ab imo attrahens,
Ὑ ψοῦ τεθειχὼς, οὐρανῶν δώσας κλέ *H*. In alto collocans, cœlestem dans gloriam.

Τοῦ αὐτοῦ. *Ejusdem.*

Acrost. *Θεοτόκῳ αἴνεσις. Dei matri laudatio.*

Θ εὶς φανεὶς σὰρξ, καὶ γράφοιτο σὰρξ ἄρ A. Deus qui caro apparuit, sane ut caro pingatur.
Ἔ νυλος ὀφθεὶς ὑλικῶς φιλεῖ φάνα *I*. Qui in materia visus est, in re materiali amat conspici.
Ὅ τῳ γὰρ ἦεν ὕμνος, οἷς ἔστι βλέπει *N*. Hymnis enim celebrari debet a cunctis, quibus licet *ipsum* intueri.
Τ ίς ὢν ὁ Σωτὴρ τί βλέποιτο κἀνθάδ *E*. Quis sit Servator, etiam hic aliquatenus cerni possit.
Ὁ τοῖς Χερουβὶμ ὡς Θεὸς πόρρω θέα *Σ*, Qui cherubinorum visum excedit, ut Deus,
Κ αθεὶς ἑαυτὸν δουλικὴν μορφὴν φέρε *I*. Demittens seipsum servi formam gestat.
Ὦ θαῦμα! πῶς πάρεστιν ἐγγεγραμμένο *Σ*! O prodigium! quodammodo sit præsens cum pingitur.

Τοῦ αὐτοῦ. *Ejusdem.*

Acrost. *Ἰαμβικὴ ἔρευξις. Iambica eructatio.*

Ἴ δε γραφεὶς ὁ Χριστός ἐστιν ἐνθάδ *E*· Ecce Christus ibi depictus est:
Ἄ νθρωπος ὤπται· καὶ γὰρ εἰ καὶ παγκράτω *P*, Homo conspectus est; etenim, quamvis omnium rex,
M ηδὲν παρεὶς [b] βροτοῖς. Μήπως δὴ τό γ *E* Nulla re non similis *est* hominibus. Ne vero inde
B ῶσις γίνοιτο τοῦ παλαμναίου νόο *Υ*. Derodat aliquid scelerata mens.
Ἵ ν' οὖν μάθοι πᾶς, ὡς μέροψ, ἀλλ' οὐκ ἄσαρ *Ξ*, Ut ergo discat quisque, hominem illum esse nec carnis expertem,
K αλῶς; ἑαυτοῦ μάρτυς ἐγγραφεὶς πέλε *I*, Recte sui ipsius fit testis cum pingitur:
Ἡ μῖν ὁμοίως ὡς σαφῶς δεδειγμένο *Σ*. Quippe nostri similis manifeste demonstratur.

Τοῦ αὐτοῦ. *Ejusdem.*

Εἰδογραφεῖται Χριστὸς ὡς σὰρξ, κἂν Λόγος. Christus depingitur ut caro, licet Verbum *sit*.
Πᾶς τις θεόφρων τοῦτο φῇ νῷ πανσόφῳ. Quisquis divina sapit, hoc confitetur mente prudenti.

Ἦλθε φορῶν γὰρ ἀνδρόμορφον εἰκόνα. Venit enim gerens humanam speciem:
Ταύτῃ καταργῶν τῷ θεοσθενεῖ κράτει. C Per illam dissolvens divina potestate
Ἅπαν σκιῶδες, ὃ βροτοῖς πλάνη τόδε. Omnem umbram, quæ mortales decipit.
Δίκαια ποιῶν λοιπὸν ὁ σκηπτροκράτωρ, Justa faciens sceptri moderator in posterum
Εἷλε τὰ τῇδε βατταρίσματα πλάνα. Sustulit hoc modo nugas fallaces.

Τοῦ αὐτοῦ. *Ejusdem.*

Ὁ Χριστὸς ὧδε γραπτὸς ἐκλάμπει πάλιν, I. Christus ibi pictus rursum fulget,
Οὐκ ἀντιδόξως σταυρικοῦ δῆλον τύπου. Non utique ut adversetur crucis typo:
Ἔχει γὰρ αὐτὸν εἰς ἀεὶ καρηφόρως· Siquidem illam semper gestat in capite:
Ἀλλὰ σκεδάζων αἵρεσιν λαοπλάνον. Sed ut dissipet hæresim populi deceptricem.
Ἥνπερ λόγῳ πως, ὡς θεοκρίτῳ ξίφει, Quam verbo, velut divini judicii gladio,
Σφάξας, καθεῖλεν ὁ κράτιστος Δεσπότης. Jugulans, sustulit Dominus potentissimus.

ΙΩΑΝΝΟΥ. JOANNIS.

Χρυσογραφοῦσι Χριστὸν οἱ θεηγόροι *Auream Christi effigiem exhibent divini oratores*
Ῥήσει προφητῶν, μὴ βλέποντες τοῖς κάτω. *Secundum voces prophetarum, non spectantes*
D *[infima.*

Λογογραφοῦσι μὲν Χριστὸν οἱ θεηγόροι, ὦ Γενναῖε. Οὕτω γάρ σοι εἴληπται πεφυσιωμένῳ, τὸ χρυσογραφεῖν· οὐ μὴν ῥήσει προφητῶν ἁπλῶς, ἀλλ' οἰκείᾳ αὐτοψίᾳ ὑπειληφότες· *Ὃ γὰρ ἑωράκαμεν*, Christum quidem oratione describunt divini scriptores, vir egregie: hanc enim tu vocas, cum inflaris ac tumes, picturam auream: nec tamen simpliciter prophetica dictione, sed quem proprio

VARIÆ LECTIONES.

[b] f. βροτοῖσι.

NOTÆ.

(1) In aliquibus impp orthod. nummis facies aversa exhibet Christi vultum retro ad ipsius caput apposita crucis effigie.

Digitized by Google

percepere aspectu. *Quod* enim *vidimus*, inquit, *oculis nostris, quod perspeximus, et manus nostræ contrectaverunt de verbo vitæ* [1]. Neque vero humilia omnino spectantes, sed ad ea quæ sibi proposuere, argumenta mentis oculum referentes : alibi quidem ipsum conspicientes in præsepi reclinatum : alibi vero maternis gestatum ulnis. Et nunc quidem sedentem sic supra fontem [2] : nunc vero ambulantem supra mare [3] : alias descendentem Capharnaum [4], alias ascendentem in montem [5]. Et quid opus innumerabilia recensere, quæ multis modis licet intueri, neque ea solummodo quæ supra sunt ? Quare falsa est tua propositio, ex utraque parte.

Resurgentem vero errorem delineatorum
Aperte proculcant, ut Deo exosum.
Quibus consentientes, qui gerunt coronas.

II. Quoniam absurda consuevere alia ex aliis consequi, nunc alia ordine procedunt. Quos appellas igitur umbrarum effictores, nisi videlicet pictores ? quem deinde redivivum errorem, nisi manifeste quod Christus pingatur ? O linguam Christi oppugnatricem ! Quomodo igitur redivivus error ? quatenus similis est idolorum fictioni. Igitur ad priora revolvimur, cum nos non regeret [6] Dominus, neque esset manifestatio Trinitatis, ac proinde idolum Christus esset ante incarnationem depictus. Jam Hebræi vicere, erravere qui a Christo nomen habent, Judaizare necesse est. Obstupuit cœlum super hoc, et exhorruit vehementer [7], dicit Dominus : duo enim mala fecit Joannes : qui et Christum idolum vocavit, et ipsum sibi odio esse mentitus est. Deo enim, inquit, exosum. At non sic res est, o Christi conviciator. Neque enim error veritas est, neque revoluta est ad idololatriam, ex quo Deus visus est in nostra specie, Christiana professio, dum usque in hodiernum diem Christum pingit et adorat. Idcirco enim visus est, ut pingeretur : ut qui adorare idola consueverant, Christum possent adorare humana forma depictum. Nam quandiu *Deus Dominus, et illuxit nobis* [8], tunc idololatria cessabit : observantibus nobis quasi in limine adventum Antichristi, cujus tu videlicet præcursor es, suadens populo ipsum in errore versari : ut sic *reveletur homo peccati, filius perditionis, qui adversatur, et extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur* [9]. Enimvero si imago despecta non fuerit, neque prototypum negabitur. Attende tibi ipsi, sodes : tuus enim est redivivus error, exorsus nimirum jam pridem a falso conventu, postea interruptus, ac denuo tanquam e cœno ebulliens.

III. At, inquit, Deo exosum, e terra loquens, ex ore diaboli garriens. Non Deo exosus, o amens, sed et vehementer dilectus. Quomodo enim quod fieri odit, hoc factum est ? Nihil enim aliud habet prius homo in suis proprietatibus, quam ut ejusmodi sit qui pingi possit. Quod vero ejusmodi non

A φησι, *τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν · ἃ ἐθεασάμεθα, καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν περὶ τοῦ λόγου τῆς ζωῆς.* Οὐδ' οὐ μὴν μὴ βλέποντες τοῖς κάτω πάντως, πρὸς δὲ τὰς ὑποκειμένας ὑποθέσεις τὸ τῆς διανοίας ὄμμα περιάγοντες· πῆ μὲν ἐπὶ φάτνης ἀνακεκλιμένον αὐτὸν ὀπταζόμενοι · πῆ δὲ μητρικαῖς ἀγκάλαις βασταζόμενον · καὶ τοτὲ μὲν καθεζόμενον οὕτως ἐπὶ τῇ πηγῇ · τοτὲ δὲ ἐπὶ τῆς θαλάσσης περιπατοῦντα · καὶ ἄλλοτε καταβαίνοντα εἰς Καπερναούμ · ἄλλοτε δὲ ἀναβαίνοντα εἰς τὸ ὄρος. Καὶ τί δεῖ τὰ μυρία καταλέγειν, ἅπερ πολυτρόπως παρίστησι βλέπειν, καὶ οὐκ ἀποπληρωτικῶς τοῖς ἄνω ; Ὥστε διέψευσταί σοι τὸ πρόβλημα κατ' ἄμφω.

Σκιογράφων δὲ τὴν παλίνδρομον πλάνην
Τρανῶς πατοῦσιν, ὡς Θεῷ μισουμένην.
B *Οἷς συμπρέοντες, οἱ φρονοῦντες τὰ στέφη.*

Ἐπειδὴ τοῖς ἀτόποις ἄτοπα ἀκολουθεῖν εἴωθεν, ἐκ καταλλήλου πρόεισι καὶ τὰ δεύτερα. Τίνας οὖν φὴς σκιογράφους, ἢ δηλονότι τοὺς ζωγράφους ; τίνα δὲ τὴν παλίνδρομον πλάνην, ἢ προφανῶς τὸ Χριστὸν ἐγγεγράφθαι ; Ὦ Χριστομάχου γλώττης ! πῶς οὐ παλίνδρομος ; ὡς τῇ εἰδωλοποιίᾳ ἐοικυῖα. Οὐκοῦν εἰς τὸ ἀπαρχῆς ἀνεδράμομεν, ὅτε οὐκ ἦρχεν ἡμῶν Κύριος, οὐδὲ ἡ τῆς Τριάδος φανέρωσις, κἀντεῦθεν εἴδωλον Χριστὸς πρὸ σωματώσεως γραφόμενος · καὶ Ἑβραῖοι νενικήκασι, καὶ οἱ Χριστώνυμοι πεπλάνηνται, καὶ δέον Ἰουδαΐζειν. Ἐξέστη ὁ οὐρανὸς ἐπὶ τούτῳ, καὶ ἔφριξεν ἐπὶ πλεῖον, λέγει Κύριος · ὅτι δύο καὶ πονηρὰ ἐποίησεν Ἰωάννης · Χριστὸν εἴδωλον C φάμενος, καὶ ἑαυτὸν μεμισηκέναι καταψευσάμενος. Θεῷ γὰρ, φησι, μισουμένην. Ἀλλ' οὐχ οὕτως, ὦ Χριστύβρι. Οὐ γὰρ πλάνη ἡ ἀλήθεια, οὐδὲ ἐπαλινδρόμησεν εἰδωλολατρικῶς, ἀφ' οὗ Θεὸς ὤπται ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς εἴδει, ὁ Χριστιανισμὸς, μέχρι τοῦ δεῦρο γράφων Χριστὸν καὶ προσκυνῶν. Διὰ τοῦτο γὰρ ὤπται, ἵνα γράφηται · ἵνα οἱ ἐθισθέντες προσκυνεῖν τοῖς εἰδώλοις, ἔχωσι προσκυνεῖν Χριστὸν ἐν ἀνθρωπείᾳ μορφῇ εἰδογραφούμενον. Ἐπεὶ πότε *Θεὸς Κύριος, καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν ;* τότε εἰδωλολατρεία παυθήσεται · ἐν προθύροις ἡμῶν ὄντων τῆς τοῦ Ἀντιχρίστου παρουσίας, οὗ σὺ δηλαδὴ πρόδρομος, πείθων τὸν λαὸν ἐν πλάνῃ εἶναι · ἵνα οὕτως *ἀποκαλυφθῇ ὁ ἄνθρωπος τῆς ἁμαρτίας, ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ὁ ἀντικείμενος καὶ ὑπεραιρόμενος ἐπὶ* D *πάντα λεγόμενον Θεὸν ἢ σέβασμα.* Καὶ γὰρ εἰ μὴ ἡ εἰκὼν ἐξουδενωθείη, οὐκ ἂν τὸ πρωτότυπον ἀρνηθείη. Ἔπεχε σεαυτὸν, ὦ τᾶν, ὅτι σὴ ἡ παλίνδρομος πλάνη, ἐκ τοῦ πάλαι ψευδοσυλλόγου ἀρξαμένη, εἶτα διακοπεῖσα, καὶ αὖθις ἀναπαφλάσασα βουρκανικῶς.

Ἀλλὰ, φησὶ, Θεῷ μισουμένην · ὁ ἐκ γῆς φωνῶν, ὁ ἀπὸ στόματος διαβόλου φθεγγόμενος. Οὐ μισουμένη Θεῷ, ὦ ματαιόφρον, ἀλλὰ καὶ λίαν ἠγαπημένη. Ἐπεὶ πῶς ὃ ἐμίσει γενέσθαι, τοῦτο ἐγεγόνει ; Οὐδὲν γὰρ ἄλλο τι ἐν τοῖς κατ' αὐτὸν ἰδιώμασι πρῶτον ὁ ἄνθρωπος, ἢ τὸ πεφυκέναι εἰκονίζεσθαι · ὃ δὲ μὴ πέ-

[1] I Joan. I, 1. [2] Joan. IV, 6. [3] Joan VI, 19. [4] Joan. II, 12. [5] Matth. V, 1. [6] Rom. XV, 12. [7] Jerem. II, 12. [8] Psal. CXVII, 27. [9] II Thess. II, 3, 4.

Digitized by Google

φυκεν εἰκονίζεσθαι, τοῦτο οὐκ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἔκτρωμα.

Ὁρᾷς τί ἐξ ὧν ματαιολογεῖς συνάγεις εἶναι Χριστὸν, τὸν ἠγαπηκότα δι' ἄκραν ἀγαθότητα γενέσθαι ἄνθρωπον ἀληθῶς κατὰ πάντα; Πῶς δὲ καὶ τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον ἀνακαθαίρων εἴη ἄν, καθά φησιν ὁ θεολογῶν κράτιστα, εἰ μὴ ὁμοίως ἡμῖν ἐγγράφεται; Λείπεταί σοι ἄρα ἀντιφατικῶς λέγειν τῷ Θεολόγῳ, τῷ ἀνομοίῳ τὸ ἀνόμοιον ἀνακαθαίρειν. Πῶς δὲ καὶ πιστευθήσεται ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου ἀνειληφέναι αὐτὸν τὴν σάρκα, εἰ μὴ ἐπ' ἴσης ἡμῖν ἐξεικονίζοιτο; Πᾶσα γὰρ ἀνάγκη οἷον τὸ γεννῶν, τοιοῦτον εἶναι καὶ τὸ γέννημα· ἐπείπερ καὶ εἰκὼν πᾶς υἱὸς τοῦ φύσαντος· καὶ οὐδὲν οὐ μὴ τῶν φύσει προσόντων τῇ μητρὶ ἀπολείποιτο φέρων ὁ γεννηθείς. Ἓν δὲ καὶ πρῶτον τῶν ἐνόντων ἡ ἐξεικόνησις τοῦ σωματικοῦ χαρακτῆρος. Εἰ τοίνυν μὴ ἐξεικονίζοιτο, οὐκ ἐξ αὐτῆς τὸ σῶμα δηλονότι, ἀλλὰ ἀλλότριον· καὶ ζήτει ποῖον τοῦτο, ἢ οὐράνιον, καθά φησι Οὐαλεντῖνος· ἢ ἀγγελικὸν, καὶ τοῦτο ἄποσον, καὶ ἄποιον, ἀναφὲς καὶ ἀψηλάφητον, ἄτροφον καὶ ἄϋπνον. Δεῖ γὰρ ταῦτα καὶ πλεῖον τούτων συνελθεῖν ἐν τῷ μὴ πεφυκότι σώματι ἐγγράφεσθαι. Κάντεῦθεν οὐκ ἔδωκεν μὲν ὁ Λυτρωτὴς τὸ ὑπὲρ ἡμῶν τίμημα τῷ θανάτῳ, ὡς φησιν ὁ θεῖος Βασίλειος· οὐ διέκοψε τὴν τοῦ θανάτου βασιλείαν δι' ἑαυτοῦ. Εἰ γὰρ ἄλλο μὲν ἦν τὸ βασιλευόμενον ὑπὸ τοῦ θανάτου, ἄλλο δὲ τὸ παρὰ τοῦ Κυρίου προσληφθὲν (πῶς δ' ἂν οὐκ ἄλλο, εἰ μὴ ὁμοίως ἡμῖν ἐγγράφοιτο;) οὐκ ἂν μὲν ἐπαύσατο τὰ ἑαυτοῦ ἐνεργῶν ὁ θάνατος, οὐκ ἂν δὲ ἡμέτερον κέρδος ἐγένετο τῆς σαρκὸς τῆς θεοφόρου τὰ πάθη. Οὐκ ἀπέκτεινε δὲ τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί· οὐκ ἐζωοποιήθημεν ἐν τῷ Χριστῷ οἱ ἐν τῷ Ἀδὰμ ἀποθνήσκοντες· οὐκ ἀνεπλάσθη τὸ διαπεπτωκός· οὐκ ἀνωρθώθη τὸ κατερραγμένον· οὐ προσῳκειώθη τῷ Θεῷ τὸ διὰ τῆς ἀπάτης τοῦ ὄφεως ἀλλοτριωθέν. Ταῦτα γὰρ πάντα ἀναιρεῖται παρὰ τῶν ἄγραπτον σῶμα λεγόντων ἔχοντα τὸν Κύριον παραγεγενῆσθαι, ἤτοι οὐράνιον· ἐπίσης γὰρ ὁ μῦθος βλέπει. Ἐπίσχες οὖν τῆς πλάνης, εἰ βούλει, ἄνθρωπε, καὶ γνῶθι ὅτιπερ ἄνθρωπος ἀληθῶς γεγονὼς ὁ Χριστὸς, καὶ λογογραφεῖσθαι, καὶ ζωγραφεῖσθαι ὑπὸ τῶν θεηγόρων διηγόρευται. Τῶν μὲν, φησὶ, τῷ λόγῳ κοσμούντων, τῶν δὲ τοῖς πίναξιν ἐγχαραττόντων, καὶ εἰς ταυτὸν ἀμφότερα φέρει τὴν ἀλήθειαν. Ἃ γὰρ ὁ λόγος τῆς ἱστορίας διὰ τῆς ἀκοῆς παρίστησι, ταῦτα γραφικὴ σιωπῶσα διὰ μιμήσεως δείκνυσιν· ὁ αὐτὸς θεοφόρος λέλεχε, καὶ αὖθις ὧδέ που κεκραγώς· Ἐγγραφέσθω τῷ πίνακι καὶ ὁ τῶν παλαισμάτων ἀγωνοθέτης Χριστός· οὗπερ τῆς εἰκόνος τιμωμένης, αὐτός ἐστιν ὁ τιμώμενος· καὶ ἀτιμαζομένης, αὐτός ἐστιν ὁ ἀτιμαζόμενος· ἡ γὰρ τῆς εἰκόνος τιμὴ, ἐπὶ τὸ πρωτότυπον, φησὶν, ἀναβαίνει· οὐκοῦν καὶ ἡ ἀτιμία. Λοιπὸν ὅρα τίνα πατοῦσιν.

A est, ut pingi possit, non istud homo; sed abortus est.

IV. Viden' quid ex iis quæ inepte loqueris Christum esse concedas, qui per summam benignitatem homo vere per omnia fieri gestiit? Quomodo vero simile simili purgaret, ut loquitur qui de rebus divinis tractat optime, nisi similiter nobiscum pingeretur? Reliquum est igitur ut Theologo contradicas, et dissimile dissimili purgari asseveres. Quomodo vero credetur ipsum ex sanctissima Virgine assumpsisse carnem, nisi æque atque nos per imaginem repræsentetur? Necesse est enim omnino qualis sit parens, talem et partum esse: quandoquidem et omnis filius imago est illius qui genuit: neque ei qui genitus est quidquam eorum deest, B quæ natura matri insunt. Unum vero ac præcipuum eorum quæ insunt, est corporeæ formæ per imaginem repræsentatio. Si igitur per imaginem non repræsentatur, non ex ipsa scilicet corpus est, sed aliunde. Jam quære cujusmodi istud sit: an cœleste, ut ait Valentinus: an angelicum, et idem expers quantitatis et qualitatis, quod nec tangi possit nec contrectari, absque cibo, et absque somno. Oportet enim hæc et multo plura corpori competere, quod non sit aptum ut pingatur. Nec proinde dedit Redemptor pro nobis pretium morti, quemadmodum ait divinus Basilius: nec perfregit mortis imperium per seipsum. Nam si aliud quidem sub imperio mortis fuit, aliud autem quod fuit assumptum, a Domino (quomodo vero non aliud sit, nisi perinde C ac nos pingatur?), non destitit mors operari quæ sua sunt: neque in nostrum cessere commodum divinæ carnis cruciatus: non interfecit peccatum in carne: non vivificati in Christo sumus, qui eramus in Adamo mortui: non reformatum est quod ceciderat: non instauratum, quod confractum fuerat: non accessit ad Deum, quod per serpentis fraudem alienatum fuerat. Hæc enim omnia tolluntur ab his qui Dominum advenisse aiunt corpus habentem quod pingi nequeat, hoc est cœleste: eodem enim spectat oratio. Discede igitur, homo, ab errore, sodes, ac disce Christum vere hominem factum, a divinis scriptoribus prædicari eum, qui et oratione celebrari et repræsentari pictura possit. D Aliis quidem, inquit, sermone extollentibus, aliis in tabula imaginem insculpentibus: sed ad eamdem utrumque ducit veritatem. Nam quæ historica narratio per auditum exhibet, hæc pictura silens per imitationem repræsentat, ut idem divinitus afflatus dixit [10]. Et rursum alicubi clamat: Depingatur in tabula certaminum remunerator Christus: cujus quidem imago cum colitur, ipse est qui colitur: cum illa inhonoratur, ipse est qui ignominia afficitur [11]. Nam imaginis honor, inquit [12], ad prototypum ascendit: igitur et ignominia. Vide ergo quem conculcent.

[10] *Basil. hom.* 20 in 40. martyr. t. II, pag. 527. [11] Idem. hom 18, in Gordium martyr. t. II, pag. 515.
[12] *Idem* De Spiritu sancto, t. II, pag. 189.

Digitized by Google

Quibus consentientes, qui gerunt coronas,
Attollunt splendide crucem pio judicio.

V. Quid ais? crux honoratur, dum despicitur Christus? nonne crucis gloria ex honore Christi? Quomodo igitur ipso in imagine conculcato crux exaltatur, ac non ipse magis simul conculcabitur, tametsi extollere crucem videare? Quid eniteris sceptrum ostendere Regi universorum oppositum? cur quod minus est, divinis afficis honoribus: quod majus est, aspernaris? *Stulti et cæci*, inquit Dominus, *quid majus est, aurum, an templum, quod sanctificat aurum* [12]? Sic et de his, qui videntur crucis effigiem colere, Christi vero imaginem afficiunt, haud dubie licet audire. Esto.

A *Οἷς συμπνέοντες, οἱ φοροῦντες τὰ στέμη,*
Ὑψοῦσι φαιδρῶς σταυρὸν εὐσεβεῖ κρίσει.

Τί λέγεις; δοξάζεται σταυρὸς ἐν ἀτιμίᾳ Χριστοῦ; οὐχὶ δόξα σταυροῦ ἐκ τιμῆς Χριστοῦ; Πῶς οὖν αὐτοῦ πατουμένου γραπτοῦ, ὑψοῦται σταυρὸς, καὶ οὐχὶ μᾶλλον συμπατηθήσεται, κἂν δοκοίης αὐτὸν ὑψοῦν; Τί φιλονεικεῖς δεῖξαι τὸ σκῆπτρον τῷ παμβασιλεῖ ἀντίθετον; τί τὸ ἔλαττον ἐκθειάζεις, τὸ δὲ μεῖζον ἐξουθενεῖς; *Μωροὶ καὶ τυφλοὶ*, φησὶν ὁ Κύριος, *τίς μεῖζων ἐστὶν, ὁ χρυσὸς, ἢ ὁ ναὸς ὁ ἁγιάζων τὸν χρυσόν;* Οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν δοκούντων τιμᾶν τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ, ἀτιμαζόντων δὲ τὴν εἰκόνα Χριστοῦ, ἔστιν ἀκούειν ἀσφαλῶς. Εἶεν.

IGNATII.

B *Ut confirmes in mortalibus divinum cultum, o [Verbum,*
Et cognitionem tui clariorem præbeas:
Lege edixisti ut crux sola effingeretur.

VI. Quomodo nobis, perpetuo garrule, ut Verbum mortalibus religionem firmaret, propriamque cognitionem amplius manifestam faceret, legem dedit crucis solummodo pingendæ? Istud enim ne hactenus quidem audivimus: sed quod *apparuit gratia Dei salutaris omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem, et sæcularia desideria, sobrie, et juste, et pie vivamus in hoc sæculo, exspectantes beatam spem, et adventum gloriæ magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi; qui dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, et* C *mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum* [13]. Seipsum igitur Verbum dedit, ex Patris propensa voluntate, cooperante Spiritu sancto, non ut judicet mundum, sed ut salvet mundum, quemadmodum ipse dixit. Sed et proprium corpus dedit, ut idem rursus: *Et panis, quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita* [14]. Hic utique præcipuus religionis cultus est: hæc multo manifestior cognitio: hæc lex: divinorum mysteriorum participatio: siquidem hoc facere in ejus commemorationem divino mandato jubemur. Quod si crux additur, lubenter, idque jure optimo: at non æquali honore, sed multo parcius. Nam et lancea, et clavi, et si quid aliud est adhibitum in D vivifica passione, colitur. At illud passum est, hæc instrumenta sunt passionis. Sanctum illud est atque divinum: hæc sanctificata et deificata. Vide quantum sit discrimen. Quomodo igitur quæ scripta sunt prætermittis: quæ non sunt scripta, loqueris? Quomodo cum loqueris, negligis quod præcipuum est, profers quod est levius? Quomodo et istud scriptum esse asseverans, divina traditum lege pronuntias? En stuporem: en dementiam licentiosam. Sic mendacium est: lumen non habet, nedum probationem veritatis. Sed quod ille proponit, denuo retractandum.

ΙΓΝΑΤΙΟΥ.

B *Ἵνα κρατύνῃς τοῖς κάτω σέβας, Λόγε,*

Γνῶσίν τε τὴν σὴν ἐμφανῆ δείξῃς πλέον·
Νόμον δέδωκας σταυρὸν ἐγγράφειν μόνον.

Πόθεν ἡμῖν, ὦ κενολόγε ἐμπεδον, ἵνα κρατύνῃ τοῖς κάτω σέβας ὁ Λόγος, γνῶσίν τε τὴν ἰδίαν ἐμφανῆ δείξῃ πλέον, νόμον δέδωκε σταυρὸν ἐγγράφειν μόνον; Τοῦτο γὰρ οὐδέπω καὶ τήμερον ἀκηκόαμεν· ἀλλ' ὅτι *ἐπεφάνη ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σωτήριος πᾶσιν ἀνθρώποις, παιδεύουσα ἡμᾶς, ἵνα ἀρνησάμενοι τὴν ἀσέβειαν καὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας, σωφρόνως καὶ δικαίως καὶ εὐσεβῶς ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα, καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου* C *Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ὃς ἔδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα λυτρώσηται ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀνομίας, καὶ καθαρίσῃ ἑαυτῷ λαὸν περιούσιον, ζηλωτὴν καλῶν ἔργων.* Ἑαυτὸν οὖν ὁ λόγος ἔδωκεν εὐδοκίᾳ τοῦ Πατρὸς, καὶ συνεργείᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· οὐχ ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσῃ τὸν κόσμον, ὡς αὐτὸς εἴρηκε. Καὶ μὴν καὶ τὸ οἰκεῖον σῶμα, καθὼς πάλιν· *Καὶ ὁ ἄρτος, ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σάρξ μού ἐστιν, ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς.* Τοῦτο δή ἐστι κατὰ πρῶτον λόγον τὸ σέβας· αὐτὴ ἡ πλέον ἐμφανὴς γνῶσις, ὁ νόμος· ἡ τῶν θείων μυστηρίων μετάληψις· εἴπερ τοῦτο ποιεῖν εἰς τὴν αὐτοῦ ἀνάμνησιν, θεοπαραδότως διατετάγμεθα. Εἰ δὲ καὶ ὁ D σταυρός· εὖγε καὶ πάνυ εἰκότως· ἀλλ' οὐχὶ ἰσοτίμως, ὑφειμένως δέ. Ἐπεὶ καὶ ἡ λόγχη, καὶ οἱ ἧλοι, καὶ εἴ τι ἄλλο παραληφθὲν ἐν τῷ ζωοποιῷ πάθει· καὶ τὸ μὲν τὸ παθὸν, τὰ δὲ τὰ ὑπουργὰ τοῦ πάθους· καὶ τὸ μὲν τὸ ἅγιον καὶ θεῖον, τὰ δὲ τὰ ἁγιασθέντα καὶ θεωθέντα. Ὅρα ὅση ἡ διαφορότης. Πῶς οὖν ἀφεὶς τὰ γεγραμμένα, τὰ ἄγραφα φθέγγῃ; Πῶς δὲ καὶ φθεγξάμενος, τὸ κύριον παρεὶς, τὸ ἔλαττον προέτεινας; Πῶς δὲ καὶ προτείνας τοῦτο ἐγγράφεσθαι μόνον, θεονόμως ἀπέφηνας; Ἴδε σκαιότης, ἴδε ἀλογία αὐτόνομος· τοιοῦτον τὸ ψεῦδος, οὐκ ἔχον φῶς, οὔτε μὴν ἀπόδειξιν ἀληθείας. Ἀλλὰ πάλιν ἀναληπτέον τὸ θεώρημα.

[12] Matth. xxiii, 17. [13] Joan. xii, 47. [14] Joan. vi, 52.

Digitized by Google

Νόμον δέδωκας σταυρὸν ἐγγράψειν μόνον.
Ἀπαξιοῖς δὲ τεχνικῆς ὕλης ὕπο
Τοιχογραφεῖσθαι, δῆλον ὡς πρὶν ἐνθάδε.

A

Lege edixisti ut crux sola effingeretur.
Dedignaris vero ex materia artificiali
Ita pingi in parietibus, sicut isthic antehac [scilicet.

Ὁρᾷς οὖν πῶς πάλιν ἀσυλλογίστως κατ' ἐξουσίαν ἀποφαίνεται ὁ γεννάδας, ὡς μὴ εἰς ὦτα ἀκουόντων ποιούμενος τὸν λόγον; Ἀνθ' ὅτου δὴ οὖν ὅπερ ἀπαξιοῖ ὁ Λόγος ἐφ' ἑαυτοῦ, τοῦτο ἐπὶ τοῦ σταυροῦ εἰς οἰκεῖον σέβας καὶ γνῶσιν πλείονα ἀξιοῖ γενέσθαι; ὡς μὴ γεγονὼς ἄνθρωπος ἄρα. Ἀλλὰ μὴν σὰρξ ἐγένετο, ἤτις; ἀραρότως περιγράφεται, ὡς πᾶσα σὰρξ ἀνθρώπου, τεχνικῇ δηλαδὴ ὕλῃ. Τεχνητὴ γὰρ ἡ τοιαύτη εἴρηται εἰκών, εἴτε ἐν τοίχῳ, εἴτε ἐν πίνακι, εἴτε ἐν ὁποίᾳ οὖν ὕλῃ τεθεώρηται· ὡς καὶ ἡ τοῦ σταυροῦ. Καὶ τί σοι τὸ τοιχογραφεῖσθαι ὡς ἰσχυρὸν εἴρηται, σαθρὸν ὂν εἰς βοήθειαν; Ἀλλ' ὡς ἀτίμου οὔσης τῆς γραφίδος. Πῶς οὖν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ εἰς σέβας αὐτοῦ καὶ γνῶσιν εἶεν ἄν; τὸ γάρ τοι τοιοῦτον πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπές· καὶ ἀξιωτὸν αὐτῷ μᾶλλον, οὐ νεμεσητόν. Εἴπερ ὁ τεχνίτης τὸ ἀφ' ἑαυτοῦ τιμὴν ἴσχειν παρὰ τὸ δι' ὀργάνου οἰκείου αἱρήσοιτο ἂν πρώτιστα· καί γε ἐφίεται πᾶς φιλοθεάμων τὸν τεχνίτην μᾶλλον ἰδεῖν ἐγγεγραμμένον, ἢ τὸ ὄργανον δι' οὗ ἡ εὐτεχνία· εἰ μή τι ἀσώματός ἐστι, καὶ διὰ τοῦτο ἄγραπτος· εἰ δὲ ἐνσώματος, πῶς καὶ οὐ γραπτὸς, συνιδεῖν οὐκ ἔστι παντὶ τῷ συνιόντι. Οὐκ ἀκούεις τοῦ Θεοῦ τῷ προφήτῃ λέγοντος, *Λάβε σεαυτῷ τόμον καινοῦ μεγάλου, καὶ γράψον εἰς αὐτὸν γραφίδι ἀνθρώπου*; Διὰ ποίαν αἰτίαν; ὅτι ὅτε ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐνανθρωπήσειε, τότε δὴ, τότε χρεία ἐπ' αὐτῷ γραφίδος ἀνθρωπίνης, καὶ καθ' ἡμᾶς, ὡς ἂν γνῶμεν ὅτι ὁ ἀπερίγραπτος ὢν σὺν Πατρὶ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, δι' ἡμᾶς καὶ καθ' ἡμᾶς ὤπται καὶ περιγραπτός· καθὰ βοᾷ ὁ τῶν ἁγίων χορός. Ὁποτέρως οὖν λάβοις τὴν γραφίδα, περιγραφῆς ἐστι δήλωσις· ἡ δὲ ἐξεικονίσεως. Τί δὲ καὶ δηλοῖ ἡ Γραφὴ τοῦ σταυροῦ; οὐ τὸ ζωοποιὸν ξύλον; Τί δὲ τοῦτο, ἀλλ' οὐχ ὅτι ἐν αὐτῷ ἀπεκτάνθη σαρκὶ ὁ Λόγος; Πῶς οὖν τὸ κτεῖναν γραπτὸν, τὸ δὲ κτανθὲν ἄγραπτον; ἀσύμβατον παντάπασι, καὶ οὐκ ἀκολουθοῦν λόγῳ φύσεως. Ἢ οὕτω γε καὶ τὸ ἀνάπαλιν ἔσται· καὶ κτείνοι τὸ ἄγραπτον τὸ γράπτὸν, ἤτοι τὸ ἀσώματον τὸ ἐνσώματον· οὐδὲν γὰρ ἐνσώματον ἄγραπτον. Οὐδ' ἂν οἱ τοὺς τραγελάφους ἀναπλάττοντες, τοῦτο ἐποίησαν. Μὴ γὰρ οὐκ ἐκένωσε λογχευσθεὶς ἐκ πλευρᾶς αἷμα καὶ ὕδωρ; Μὴ οὐ παρέδωκε τὸ πνεῦμα κλίνας τὴν κεφαλήν; μὴ οὐκ ἐτάφη ἐνειληθεὶς σινδόνι μετὰ ἀρωμάτων; Οὐ ταῦτα αἰσθητά; Οὐ πᾶν αἰσθητὸν γραπτόν; Ὃ οὖν τὰ τοιαῦτα πεπονθὼς ὁμοιοπαθῶς ἡμῖν, οὐ περιγραπτὸς ἄρα; ὁ τὰ τοιάδε καταξιώσας παθεῖν (ἐῶ γὰρ λέγειν τὰ ἐν γενέσει, τὰ μετέπειτα, τὰς ἀτιμίας, τὰς ὕβρεις, τοὺς ὀνειδισμοὺς, τὴν προδοσίαν, τὴν δέσιν, τὴν χλεύην, τὰς μάστιγας, τὰ ῥαπίσματα, τὰ ἐμπτύσματα, ὑπὲρ σωτηρίας τοῦ κόσμου) ἐγγράφεσθαι ἀπαξιοῖ ἄρα· αὐτὰ ταῦτα δηλοποιῶν κατ' ὀφθαλμοὺς ἡμῶν ἐναργέστερον τῆς διὰ λόγου σημα-

B

C

D

Vides igitur quemadmodum rursus absque ratiocinatione vir confidentissimus pro potestate pronuntiat, tanquam non apud eos verba faceret, qui possint auscultare? Quamobrem igitur quod Verbum in seipso dedignatur, hoc in cruce ad proprium honorem, amplioremque cognitionem fieri dignum putet? Quippe non est factus homo scilicet. Atqui caro factum est, quæ convenientissime circumscribitur, ut quælibet hominis caro, materia utique ex arte elaborata. Artificiosa enim talis imago appellata est, sive in pariete, sive in tabula, sive in qualicunque materia conspecta sit: perinde atque crucis effigies. Sed cur parietum picturam commemoras tanquam validam, cum sit debilis, ad patrocinium erroris? Forte quod ignominiosa pictura sit. Quomodo igitur in cruce ad honorem ipsius et cognitionem juvat? Nam quod utique tale est, honorificum ac decens, ad dignationem ipsius magis, quam ad dedecus pertinet. Siquidem artifex ex se ipso in æstimatione haberi multo prius malit, quam per proprium instrumentum. Et quisquis cupidus videndi est, multo magis optat artificem intueri pictum, quam instrumentum quo perite utitur. Nisi forte incorporeus est, adeoque pingi non potest. Nam si corporatus, quomodo non et pingi possit, nemo intelligat, qui sit mente ac ratione præditus. Annon Deum audis prophetæ dicentem? *Sume tibi tomum novi magni, et scribe in eo stilo hominis* [1]. Quam ob causam? quoniam quando unigenitus Dei Filius factus est homo, continuo usus in eo fuit stili humani, quemadmodum et in nobis. Ut intelligamus eum, qui incircumscriptus est cum Patre et Spiritu sancto, propter nos et secundum nos visum esse, etiam circumscriptum, ut clamat sanctorum chorus. Quocunque igitur modo stylum acceperis, circumscriptionis indicium est: circumscriptio vero, repræsentationis per imaginem. Quid enim vero indicat crucis pictura? non lignum vivificum? quid istud autem declarat, nisi Verbum in ipso carne occisum? Quomodo igitur quod occidit, pingi potest: quod occisum autem, pingi non potest? Non cohærent ista prorsus, nec sunt naturæ rerum consentanea. Aut sic e diverso res se habebit: poterit quod pingi non potest id occidere quod pingi potest: scilicet quod est expers corporis id quod est corporatum nihil enim corporatum pingi non potest. At ne illi quidem qui hircocervos fingunt, hæc somniarint. Annon enim ille lancea perfossus fudit e latere sanguinem et aquam? non tradidit spiritum inclinato capite? non sepultus est, non sindone involutus cum aromatibus? non hæc sub sensum cadunt? non quod sub sensum cadit, pingi potest? Igitur qui talia passus est, eadem

[1] Isa. VIII, 1.

Digitized by Google

qua nos patiendi conditione, non est circumscriptus? Qui talia dignatus est pati (mitto enim commemorare quæ in nativitate, quæ deinceps contigere, ludibria, contumelias, ignominias, proditionem, vincula, irrisiones, verbera, alapas, sputa, pro mundi salute), is pingi scilicet dedignatur: cum eadem illa sic oculis nostris clarius exhibeat, quam valeat oratio declarare. Unde hæc, quæso, dedignatio? Adde et illud igitur, quod non sponte passus est. Nam qui sic passus est, contumeliam putat, si quis rem gestam vel narret vel pingat. Atqui passus est volens: igitur e contrario contumeliam is sibi inferri putet, si nec dicatur, nec pingatur. Nemo est enim qui non amet ea quæ proximi charitate ipse tolerarit, et oratione et pictura in memoriam revocari: quod id allaturum ei sit decus immortale.

A σίας. Δι' ἣν αἰτίαν, ὦ τᾶν, ἡ ἀπαξίωσις; προσθετέον καὶ τοῦτο· ὅτι ἄκων πέπονθε· καὶ γὰρ ὁ οὕτω πεπονθὼς, ὕβριν τὸ πρᾶγμα ἡγεῖται καὶ λεγόμενον πρός τινος καὶ γραφόμενον. Ἀλλὰ μὴν ἑκών· οὐκοῦν τὸ ἔμπαλιν, ὕβριν λογίσαιτο, εἰ μὴ λέγοιτο καὶ γράφοιτο· ἐπεὶ μηδείς ἐστιν ὃς οὐ φιλεῖ τὰ ὑπὲρ ἀγάπης τοῦ πλησίον οἰκεῖα παθήματα, καὶ λόγῳ καὶ γραφῖδι ὑπομνηματίζεσθαι· εἶεν γὰρ ὅτι μάλιστα αὐτῷ κλέος ἄσβεστον.

VIII. Viden', amentissime atque insipientissime, ut in Deum injurius es? cui videtur Christus declarare, sibi se displicere: ac proinde passum esse non sponte. Quale hausisti, et quo ex fæculento impietatis luto, cum evomuisti talium profluvia sordium? Apage hunc fetorem! Rursum interrogo: quomodo pingi non potest qui cerni potest? aut quomodo cum Verbum homo factus sit, natura habet, ut forma corporea pingi non possit? Est enim ea res ænigmati similis. Quemadmodum si statuat aliquis esse aliquem unum hominem per omnia similem omnibus natura ac veritate: nec competere tamen ipsi, ut aut corporatus sit, aut cernatur, aut contrectetur, aut edat, aut bibat, aut dormiat, aut ambulet, aut confabuletur: neque hunc crucifixum esse, nec mortuum, nec sepultum: ejus tamen conditionis ac naturæ, ut hominis specie pictus sit. Quid ergo? non istud ridiculum, et fabulis adnumerandum? Et multo igitur magis, aut ex æquo, risus et fabula, si quis de corporato Verbo, quod et per omnia nobis simile omnes confitentur, dicat e contrario prædicta omnia, contendat autem id unum, fieri non posse ut pictum sit. Nam ut illic circumscriptio omnia quæ negata sunt infert affirmative: sic in Christo picturæ negatio omnia quæ de illo affirmata sunt, tollit negative. Atque ita apparentia et vana imaginatio, et Marcion denuo exsistit et Manes, et Valentinus, et ex eadem schola Ignatius.

B Ὁρᾷς, ὦ ἀνούστατε καὶ ἀσοφώτατε, ὅτι θεοκατήγορος εἶ; ᾧ δοξάζεται Χριστὸς ἀπαξιοῦν αὐτὸν ἀποφηνάμενος· κἀντεῦθεν, ἀκουσιοπαθεῖν. Ποῖον ῥοφήσας, κἀκ τίνος βορβορικῆς ἀσεβείας ἀπήμεσας τὰ τοιάδε ἀμαρεύματα; φεῦ τῆς δυσωδίας! Πάλιν ἐρωτῶ· πῶς οὐ γραπτὸς ὁ ὁρατός; ἢ πῶς φύσιν ἔχει ἄνθρωπος γεγονὼς ὁ Λόγος, μὴ ἐγγράφεσθαι χαρακτῆρι σώματος; αἰνίγματι γὰρ τὸ πρᾶγμα ὅμοιον. Ὥσπερ εἰ ὑπόθοιτό τις εἶναί τινα ἄνθρωπον, κατὰ πάντα τοῖς πᾶσιν ἀνθρώποις ὅμοιον φύσει καὶ ἀληθείᾳ. Μὴ ἐνδέχεσθαι δὲ αὐτὸν, μήτε σεσωματῶσθαι, μήτε ὁρᾶσθαι, μήτε ψηλαφᾶσθαι· μήτε ἐσθίειν, μήτε πίνειν· μήτε καθεύδειν· μήτε περιπατεῖν· μήτε διαλέγεσθαι· μήτε μὴν ἐσταυρῶσθαι, μήτε ἀποτεθνάναι· μήτε ἐντετάφθαι· μόνον ἐγγεγράφθαι ὡς ἄνθρωπον C φυσικῶς ἔχοντα. Τί οὖν; οὐ γελοιῶδες τοῦτο καὶ μυθῶδες; Καὶ μάλα πολλῷ οὖν μᾶλλον, ἤτοι ἐξ ἴσου, ὁ γέλως καὶ ὁ μῦθος ἐπὶ τοῦ ἐνσωμάτου Λόγου, καὶ κατὰ πάντα ἡμῖν ὁμοίου ὁμολογουμένου παρὰ πάντων, ἀντιφατικῶς λέγειν πάντα τὰ προειρημένα, μόνον δὲ μὴ οἷόν τε αὐτὸν ἐγγεγράφθαι ἐνίστασθαι. Ὡς γὰρ ἐκεῖ ἡ περιγραφὴ πάντα τὰ ἀποφανθέντα εἰσφέρει καταφατικῶς· οὕτως ἐν Χριστῷ ἡ ἀγραφία πάντα τὰ καταφανθέντα περὶ αὐτοῦ, ἀναιρεῖ ἀποφατικῶς· καὶ οὕτω δόκησις καὶ φαντασία, κἀντεῦθεν αὖθις ἀναθρώσκει Μαρκίων, Μάνης τε καὶ Οὐαλεντῖνος, καὶ ὁ σύστοιχος Ἰγνάτιος.

SERGII.

Manifeste Moses expugnavit principatus in typo Hostem devincens. Nunc autem fidelium gloria Crux, torrentem validum stitit erroris.

IX. Videris mihi, vir egregie, ab itinere plano exorsus, in perditionem præceps abreptus. Quid enim tibi Moses videtur, nisi Christi figura, dum in figura crucis, quam extensæ manus exhiberent, Amalec interfecit? Quomodo igitur illic figuras admittens, hic in archetypis alterum ab altero fraudulenter sejungens, solam crucem protulisti, crucifixum reticuisti? *Nunquid glorificabitur securis sine eo qui secat in ipsa*[17], ut cum propheta loquar: aut a seipso operabitur instrumentum, sine artifice qui operatur? Non crux per se ipsa erro-

[17] Isa. x, 15.

ΣΕΡΓΙΟΥ.

D *Σαφῶς ὁ Μωσῆς εἶλεν ἀρχὰς ἐν τύπῳ*
Ἐχθρὸν κρατήσας. Νῦν δὲ πιστῶν τὸ κλέος,
Ῥεῦμα κραταιὸν σταυρὸς ἔστησε πλάνης.

Ἔοικάς μοι, ὦ γενναῖε, ἀπὸ μὲν ὁδοῦ λείας ἦρχθαι, εἰς δὲ βάραθρον ἀπωλείας ἀπαχθῆναι. Τί οὖν δοκεῖ σοι Μωσῆς, ἀλλ' οὐχὶ τύπος Χριστοῦ, ἐν τύπῳ σταυροῦ, τῇ ἐκτατικῇ τῶν χειρῶν δείξει τὸν Ἀμαλὴκ ὀλέσας; Πῶς οὖν ἐκεῖ τοὺς τύπους ἀναλαβὼν, ἐνταῦθα ἐπὶ τῶν ἀρχετύπων θάτερον θατέρου κακούργως διαζεύξας, τὸν σταυρὸν προέτεινας μόνον, ἀποσιωπήσας τὸν σταυρωθέντα; *Μὴ δοξασθήσεται ἀξίνη ἄνευ τοῦ κόπτοντος*, προφητικῶς εἰπεῖν· ἢ ἐνεργήσει ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ ὄργανον, δίχα τοῦ ἐνεργοῦντος τεχνίτου; Οὔκουν ὁ σταυρὸς ἀφ' ἑαυτοῦ εἶλε τὴν

Digitized by Google

πλάνην[a]· ἀλλ' ὁ σταυρωθεὶς Χριστὸς, καθὰ γέγραπται· *Ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, ἐδειγμάτισεν ἐν παῤῥησίᾳ θριαμβεύσας αὐτοὺς ἐν αὐτῷ.* Σύνες ὃ λέγει τὰ Λόγια· καὶ ἵνα τί ἠφρονεύσω ἐν τῇ ἀποφράσει σου; Ποῖον δὲ καὶ σταυρὸν φῂς, ἢ τίνα τὴν πλάνην; Ὁρῶ οὖν τηλαυγῶς, ὅτι περὶ τύπου σταυροῦ σοι ὁ λόγος, καὶ εἰκόνος Χριστοῦ· εἶτα τὸν μὲν τύπον τῇ κλήσει τοῦ πρωτοτύπου ὠνόμασας σταυρὸν, ὥσπερ καὶ εἴωθεν ὀνομάζεσθαι· καὶ οὕτως καὶ ἕκαστον παράγωγον· Χριστὸν (δὲ τὸ αὐτὸ γὰρ καὶ ἡ εἰκὼν αὐτοῦ κέκληται), ῥεῦμα κραταιὸν ἐξεῖπας πλάνης σταθὲν ὑπὸ σταυροῦ. Ὦ τόλμης Ἰουδαϊκῆς μανικώτερον! εἴπερ ἐκεῖνοι δαιμόνιον ἔχειν καὶ Σαμαρείτην ἀποκαλοῦντες, ἥττους ἐφάνησαν ὑβρικότες. Ἀναιρετικὸν ἄρα τὸ ὅπλον τῷ μαχητῇ· ἐμερίσθη ἐφ' ἑαυτὸν ὁ Χριστὸς ὑπὸ τοῦ ἰδίου ὅπλου ἀναιρεθείς. Ὦ, ὦ τίς ὑποίσει τὴν βλασφημίαν; Ὁποία δὲ καὶ ἡ πλάνη, ζητῶ μαθεῖν· ὅτι ἀπῄχθη πρὸς Ἑλληνικὴν πολυθεΐαν ὁ Χριστιανισμὸς, ἀποφοιτήσας τῆς Τριαδικῆς λατρείας· ὅτι ἠρνήθη Χριστὸς ἄνθρωπος γεγονώς. Φράσον ἡμῖν, ὦ 'τᾶν, τίνες οἱ ἑαλωκότες, τίνες οἱ ἠρνημένοι· ὡς ἂν ἐγνωκότες τὴν ἄλωσιν, πεισθείημεν τῇ λογοποιίᾳ σου. Εἰ δὲ οὐδεὶς οὐδὲν τοιοῦτον πέπονθε βλέπων ἐγγεγραμμένον Χριστόν· τοὐναντίον δὲ μάλα καὶ βεβαίωται πιστεύειν εἰς αὐτὸν σὺν Πατρὶ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, τό τε τῆς θεολογίας δόγμα εἰδὼς, καὶ τὸ τῆς οἰκονομίας μυστήριον ὁμολογῶν· εἴπερ οὐδὲν ἄλλο ἡ τούτου ὁμολογία, ἢ τὸ ἐγγεγραμμένον ὁρᾶσθαι Χριστόν· τοῦτο γὰρ τὸ ἄνθρωπον αὐτὸν γεγενῆσθαι ἀληθῶς ἐμπεδοῖ. Ἐρεύνησον καὶ ἴδε, ὅτι σὺ εἶ τὸ ῥεῦμα τὸ κραταιὸν τῆς πλάνης οὐ σταθὲν, ἀλλὰ βλύσαν νεωστὶ πάλιν ἐκ τοῦ πελάγους τῆς παλαιᾶς ἀσεβείας, δι' οὗ ἀμφίβολος ἡ Χριστοῦ παρουσία, καὶ ἐν κλύδωνι ἀπιστίας ὁ λαός. Τί γὰρ καὶ οὐ πείσεται ἐντεῦθεν; οὐχ ἡγήσεται τοὺς ἱεροὺς ναοὺς εἰδωλεῖα; οὐ τὰ θεῖα ἀναθήματα βεβηλώματα; οὐ τοὺς θεοφόρους πεπλανημένους; οὐχ ὅ τι ἂν εἴποι τις ἀσεβὴς καὶ πλῆρες ἀθεΐας, ἐξ οὗ τὰ περὶ τὴν πίστιν ναυάγια τῶν πολλῶν, καὶ οἱ κατὰ ψυχὴν θάνατοι; Ἀλλ' ὅμως ἴωμεν καὶ πρὸς τὰ ἑξῆς.

A rem sustulit, sed qui crucifixus est Christus: sicut scriptum est: *Exspolians principatus et potestates, traduxit confidenter palam triumphans illos in semetipso*[18]. Intelligis quid dicat Scriptura? cur desipuisti in enuntiatione tua? Qualem porro crucem narras et quem errorem? Plane intelligo, de effigie crucis tibi esse sermonem, et de Christi imagine: postea vero effigiem appellatione prototypi denominans crucem, ut nempe mos est nominari, et sic nominatur unumquodque exemplum: Christum deinde, hoc ipsum enim et imago ejus appellatur, exundationem vehementem dixisti erroris a cruce coercitam. O dementiam Judaica pejorem audacia! siquidem illi cum dæmonium habere dicerent, et Samaritanum appellarent, minus contumeliosi videntur. Ergo telum bellatorem interemit. Adversus se divisus est Christus[19], proprio telo interemptus. Quis porro talem blasphemiam sustineat? Qualis vero sit et error, aveo discere. Quod est prolapsa ad plurium deorum cultum more gentilium Christiana plebs, abdicato cultu Trinitatis? quod Christus homo factus esse negatur. Dic nobis, sodes, qui sunt qui periere? qui sunt qui negavere? ut agnito exitio tuis sermonibus obtemperemus. Sin autem nemo tale quid passus est, dum Christum pictum cerneret: quin imo e diverso corroboratus ex eo est, ut in ipsum crederet, cum Patre et sancto Spiritu, Trinitatis dogma sciens, et incarnationis mysterium confitens: siquidem nihil aliud hujus mysterii confessio est, nisi pictum Christum intueri: hoc enim hominem ipsum vere factum confirmat: considera, et vide, esse te exundationem vehementem erroris, non cohibitam, sed nuper denuo scaturientem ex vetustæ impietatis pelago: per quem et incertus Christi adventus, et plebs in impietatis æstu. Quid enim exinde non credet? non sacra templa idolorum esse fana arbitrabitur? non divina donaria piacula? non divinos homines in errore versatos? non quidquid quis nefarium ac plenum impietatis dixerit, ex quo multorum naufragia circa fidem, et animarum exitia oriantur? Sed ad ea quæ sequuntur porro pergamus.

Γραφὲν γὰρ ὧδε ψυχόλεθρον ἐν βίῳ
Ἰνδαλμα τέχνης, ὡς κεκρυμμένον βέλος
Ὁρμῆς ἀθέσμου συστραφὲν, ἤρθη μάλα.

Hic enim depictum animas perdens in vita
Simulacrum artis, tanquam occultum telum
Impetu iniquo contortum, penitus sublatum est.

Τί φῂς, ὦ τολμηρὲ, ψυχόλεθρον ἐν βίῳ, τὸ σωτήριον κόσμῳ ὁμοίωμα Χριστοῦ; Βέλος ὁρμῆς ἀθέσμου, τὸ ἀναιρετικὸν πλάνης; εἴπερ ἀφ' οὗ ἤρκται βλέπειν εἰς αὐτὸ πιστῶς ὁ ὑπὸ τῶν νοητῶν ὄφεων δακνόμενος, διαδιδράσκει τοῦ θανατηφόρου ἰοῦ ὄφεως εἶδος ὁρώμενον πάλαι. Ὁπότε οὐκ ἦν ἐνσώματος ὁ Λόγος, ἔσωζεν, οὐκ ἀπώλλυε. Καὶ νῦν ὅτε ἐσωματώθη τῇ

X. Quid ais, audacule? pernicies animarum in vita mundo salutaris similitudo Christi? Telum iniqui impetus, quod errorem sustulit? siquidem ex quo cœpit in ipsum quivis intueri cum fide: ab intelligibili serpente admorsus, fugat letale venenum serpentis speciem olim conspecta. Quando non erat Verbum corporatum, servavit, non per-

[18] Coloss. II, 15. [19] Matth. XII, 26.

VARIÆ LECTIONES.

[a] Cod. Regius, Οὔκουν ὁ σταυρὸς ἁπλῶς εἶλε τὴν πλάνην.

Digitized by Google

didit. Nunc cum corpus induit, formamque nobis per omnia similem, ipsius similitudo non modo non servat, sed etiam mundo perniciem affert? *Audite, cœli, et auribus percipe, terra, quoniam Dominus locutus est. Filios enutrivi, et exaltavi, ipsi autem spreverunt me. Cognovit bos possessorem suum, et asinus præsepe domini sui*, Sergius *autem me non cognovit* [20], quinimo gravi me etiam contumelia affecit. Homo perditissime, scelestissime, Christo inimicissime, tu adversus Christum? tu adversus imaginem Christi? quam et angeli reverentur, et dæmones perhorrescunt. Nam quod in ipsa nomen inscribitur? Num Saturni, aut Jovis? num Martis, aut Veneris, aut Dianæ, aut alterius cujuspiam falsorum deorum, quorum appellatio deceptio, inductio impietas est? Sin autem Jesus Christus, *nemo* autem *potest dicere Dominum Jesum, nisi in Spiritu sancto* [21], ut ait Scriptura: vide ut non in Christum solum, sed et in Spiritum sanctum Judaico ritu blasphemasti, qui quod in Spiritu sancto pingitur ac dicitur nomen Jesu Christi, perniciem animarum in vita vocaveris. O linguam impie effatam! os locutum iniquitatem adversus Deum altissimum! *Quid enim est idolum?* inquit Apostolus, *aut aliquid est quod idolis est immolatum? sed quæ immolant gentes, dæmoniis immolant, et non Deo* [22]. Nobis autem unus est Deus, qui in Patre, et Filio, et Spiritu sancto colitur et adoratur. Scimus autem Filium Dei hominem vere factum, perinde ac nos per omnia appellatum esse. Atque ut omnis homo per imaginem repræsentatur, hoc habet et Christus: et nobis est imago depicta instar sacri luminis, ac salutaris monumenti, dum ipsum natum intuemur, baptizatum, edentem miracula, crucifixum, sepultum, resurgentem, in cœlos ascendentem, in quibus recte dicimus non ita se rem habere, consentiente visu cum animi contemplatione: et ex ambobus confirmati in fide mysterii incarnationis, cum omni fructu, et quam maximo sensu pietatis. Tu vero sublatis omnibus, crucis figuram ex adverso opponens, errorem maximum invexisti. Quæro enim quamobrem a te sit picta crux: non sit autem una pictus qui crucifixus est? Et omnino ais, quoniam non est aptus natus ut insculpatur. Jam dicam, etiam, si ergo non est aptus natus ut insculpatur, multo certe minus ut patiatur. Neque hoc quisquam inficiabitur, qui sit mentis suæ compos. Cur? quoniam et angelus corporis expers ac doloris pingi potest ad nostram similitudinem, sic a Mose Dei jussu repræsentatus. Qui vero non est aptus natus ut insculpatur, nec passus est scilicet. Concluditur itaque ex his quæ facis ac dicis, inanem visionem esse verum dispensationis mysterium: quæ magna deceptio est. Te ipsum igitur, impostor, appellato errorem, exitiosum animis in vita documentum, telum iniquum e vagina impietatis erumpens.

καθ' ἡμᾶς ἀπαραλλάκτῳ [d] μορφῇ, τὸ αὐτοῦ εἰκόνισμα οὐ μόνον οὐ σώζει, ἀλλὰ καὶ κόσμον ὅλυσιν; *Ἄκουε, οὐρανέ, καὶ ἐνωτίζου, ἡ γῆ, ὅτι Κύριος ἐλάλησεν· Υἱοὺς ἐγέννησα καὶ ὕψωσα, αὐτοὶ δέ με ἠθέτησαν. Ἔγνω βοῦς τὸν κτησάμενον, καὶ ὄνος τὴν φάτνην τοῦ κυρίου αὐτοῦ·* Σέργιος *δέ με οὐκ ἔγνω·* προσθεῖναι δ' ἂν, ἀλλὰ καὶ πονηρῶς ἐνύβρισεν. Ὀλεθριώτατε, καὶ ἀθεσμότατε, καὶ μισοχριστότατε, σὺ κατὰ Χριστοῦ, σὺ κατὰ τῆς εἰκόνος Χριστοῦ; ἣν καὶ ἄγγελοι περιέπουσι, καὶ δαίμονες φρίττουσι. Τί γὰρ καὶ ἐπεγέγραπτο ἐν αὐτῇ ὄνομα; Κρόνου ἆρα ἢ Διός; Ἄρεος ἢ Ἀφροδίτης; Ἀρτέμιδος, ἢ ἄλλου τινὸς τῶν ψευδωνύμων θεῶν, ὧν ἡ κλῆσις ἀπάτη, καὶ ἡ ἀπαγωγὴ ἀθεότης;; Εἰ δὲ Ἰησοῦς Χριστός· *Οὐδεὶς δὲ δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν, εἰ μὴ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ*, ὡς φησι τὰ Λόγια· ὅρα ὅτι οὐ μόνον εἰς Χριστὸν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα Ἰουδαϊκῶς ἐβλασφήμησας, τὸ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ γραφὲν καὶ λεχθὲν ὄνομα Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐν βίῳ ψυχόλεθρον κεκληκώς. Ὦ γλῶσσα ἀσεβορῆμον. Ὦ στόμα λαλοῦν ἀδικίαν κατὰ τοῦ ὕψους τοῦ Θεοῦ. *Τί γάρ ἐστιν εἴδωλον*, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, *ἢ τί εἰδωλόθυτον; ἀλλ' ὅτι ἃ θύει τὰ ἔθνη, δαιμονίοις θύει, καὶ οὐ Θεῷ.* Ἡμῖν δὲ εἷς Θεός. Ὁ ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι λατρευόμενός τε καὶ προσκυνούμενος. Ἴσμεν δὲ ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος ἀληθῶς γεγονὼς, ὁμοίως ἡμῖν κατὰ πάντα ἐχρημάτισε. Καὶ ἐπεὶ πᾶς ἄνθρωπος ἐξεικονίζεται, τοῦτο καὶ ὁ Χριστός· καὶ ἔστιν ἡμῖν τὸ γραφὲν εἰκόνισμα, φῶς ἱερὸν, ὑπόμνημα σωτήριον, ὁρῶσιν αὐτὸν γεννηθέντα, βαπτιζόμενον, θαυματουργοῦντα, σταυρούμενον, θαπτόμενον, ἀνιστάμενον, εἰς οὐρανοὺς ἀνερχόμενον, ἐν οἷς οὐ πλανώμεθα μὴ ταῦτα οὕτως ἔχειν, συντρεχούσης τῆς ὄψεως τῇ τοῦ νοῦ θεωρίᾳ· καὶ δι' ἀμφοῖν βεβαιούμενοι εἰς πίστιν τοῦ τῆς οἰκονομίας μυστηρίου, σὺν πάσῃ ὠφελείᾳ, καὶ κατανύξει ὅτι μάλιστα. Σὺ δὲ τῶν πάντων ἀφαιρέσει, τὸν σταυροῦ τύπον κατ' ἐναντίωσιν ἀντιθεὶς, τὴν πλάνην εἰσήγαγες μάλα. Ἐρωτῶ γὰρ δι' ἣν αἰτίαν ὁ σταυρὸς ἐγγέγραπταί σοι, ὁ δὲ σταυρωθεὶς οὐ συνεγγέγραπται· καὶ πάντως ἐρεῖς, Ὡς οὐκ ἔχων φύσιν ἐγχαράττεσθαι. Ἐρῶ δή· Εἰ οὖν οὐκ ἔχει φύσιν ἐγχαράττεσθαι, πολλῷ μᾶλλον οὐδὲ παθεῖν· καὶ συνομολογήσειε πᾶς νοῦν ἔχων. Πῶς; ὅτι ἄγγελος ἀσώματος ὢν καὶ ἀπαθὴς, πέφυκεν ἐγγράφεσθαι καθ' ἡμᾶς, ὑπὸ Μωσέως θεοπροστάκτως εἰκονισθείς. Ὁ δὲ μὴ πεφυκὼς ἐγχαράττεσθαι, οὐδὲ ἔπαθε δηλονότι. Συνῆκται τοίνυν ἀφ' ὧν δρᾷς τε καὶ λέγεις, φαντασίαν εἶναι τὸ ἀληθὲς τῆς οἰκονομίας μυστήριον· ὅπερ ἡ πλάνη. Σαυτὸν οὖν ἀπόφησον, ὦ πλάνε, καὶ πλάνην καὶ ψυχόλεθρον ἐν βίῳ δίδαγμα, καὶ βέλος ἄθεσμον ἐκ φωλεοῦ ἀθεΐας προκύψαν.

[20] Isa. I, 2, 3. [21] I Cor. XII, 3. [22] I Cor. X, 19.

VARIÆ LECTIONES.

[d] Cod. Regius ἀπαραλλάκτως.

Digitized by Google

Noεῖν γὰρ οὕτως εἰδόσι Χριστὸν θέμις.

Ἆρα συνίησιν ὁ τυφλόνους τί φθέγγεται; ὅσον γὰρ ἐκ τῶν προηγουμένων τὴν ὕβριν ἣν ἐξεῦρε κατὰ τῆς εἰκόνος Χριστοῦ, εἰς αὐτὸν Χριστὸν ἀνέπεμψεν, ὅπερ ἀληθὲς, καίτοι μὴ οἰόμενος. Μηδὲ γὰρ ἐν τοῖς προλαβοῦσι περὶ Χριστοῦ τι φθεγξάμενος· ἀλλ' ὑβρικὼς αὐτοῦ τὴν εἰκόνα, εὐθὺς ἐπάγει. Noεῖν γὰρ οὕτως εἰδόσι Χριστὸν θέμις. Πῶς οὖν ἄλλως ἐστὶν ἢ ὡς προείρηται, νοεῖν τὸν ἐπαΐοντα; Εἰ δέ πως εἴποι ὡς σταυρὸν στήσαντα τὴν πλάνην, καὶ τοῦτο οὐ μόνον ἀπεμφαῖνον, ἀλλὰ καὶ ἀσεβές· οὐ γάρ τοι σταυρὸς ὁ Χριστός.

A *Sic enim sentire par est eos qui norunt Christum.*

XI. Nunquid intelligit mente captus quid loquatur? tantum non enim ex antecedentibus quam contumeliam excogitavit adversus imaginem Christi, in ipsum Christum transfert. Quod verum est, etsi non putat. Neque enim in superioribus de Christo aliquid elocutus, sed contumeliose invectus in ipsius imaginem, statim subjicit: Sic enim cogitare Christum scientibus par est. Quo igitur alio modo potest, quam quo dictum est, cogitare qui hæc audit? Si vero dicat, cogitandum ut crucem, quæ cohibuit errorem, et istud non solum dissimile, sed et impium est: neque enim crux Christus est.

ΣΤΕΦΑΝΟΥ.

Στήριγμα πιστῶν, καὶ σέβας θεῖον, Λόγε,
Τὸν ζωοποιὸν τῶν παθημάτων τύπον
Ἔδωκας ἡμῖν σταυρὸν, εἰς σωτηρίαν.

STEPHANI.

[*Verbum,*

B *Columen fidelium, et cultu divino venerandum, o*
Vivificum Passionis typum
Dedisti nobis crucem, in salutem.

Ὅτι μὲν οὖν στήριγμα πιστῶν, καὶ σέβας θεῖον ἔδωκεν ἡμῖν ὁ Λόγος σταυρὸν εἰς σωτηρίαν, παντὶ που δῆλον· ἀλλ' οὐχ ὁ ζωοποιὸς τῶν παθημάτων οὗτως τύπος, ὦ κενολόγε. Πῶς γὰρ ἐν σταυρικῷ σχήματι τυπωθήσεται Χριστὸς συλλαμβανόμενος, δεσμούμενος, ῥαπιζόμενος, ἐμπτυόμενος, σταυρούμενος, λογχευόμενος, ἢ τι ἄλλο ὑφιστάμενος; οὐδαμῇ οὐδαμῶς. Σημαίνει γὰρ Χριστὸν ὁ σταυρὸς, οὐ τυποῖ. Διὸ καὶ σημεῖον καλεῖται παρὰ τῇ θείᾳ Γραφῇ. *Ἔθηκε γὰρ*, φησὶ, *Μωσῆς τὸν ὄφιν ἐπὶ σημείου*· τουτέστιν ἐπὶ σταυροῦ. Ἀλλ' οὖν σημεῖον καὶ ἕτερον τύπος· οἷον ὁ ἑῷος ἀστὴρ σημαίνει ἡμέραν· αὐτὸς δὲ ὁ ἥλιος τυποῖ, ἤτοι δείκνυσι τὴν ἡμέραν. Ὡς οὖν ἐν σταυρῷ ἐστι Χριστὸς σημαινόμενος· οὕτως ἐν τῇ ἰδίᾳ εἰκόνι τυπούμενος. Ἐν γὰρ τῇ εἰκόνι τὸ ἀρχέτυπον ἐμφαίνεται, ὡς φησιν ὁ θεῖος Διονύσιος· καί γε αὐτῷ τε καὶ ἄλλοις Πατράσιν ἐκ παραλλήλου ἡ εἰκὼν καὶ ὁ τύπος εἴληπται. Οὗτός ἐστιν ὁ ζωοποιὸς τῶν παθημάτων τύπος, ἡ Χριστοῦ δηλαδὴ εἰκὼν, ἣν σὺ κρύπτειν βουλόμενος, ἄκων ἐξεκάλυψας. Ὁ δὲ τοῦ σταυροῦ τύπος, ἡ τούτων σημασία. Εἰ οὖν ἡ σημασία στήριγμα πιστῶν καὶ σέβας, πολλῷ δὴ μᾶλλον ἡ ἐκτυπωτικὴ εἰκονουργία. Ὀρθῶς οὖν οὕτως ἔχει ὁ τῆς ἀληθείας λόγος· οὐχ ὡς ἡ σὴ ψευδολογία ὡρίσατο.

C

Φαύλως δ' ὅπερ πρὶν ἐγχαραχθὲν ἔπλεο
Ἀνεῖλες εἰκόνισμα, τὴν πλάνην, Λόγε.

Φαῦλόν ἐστι τὸ νόθον, ἀλλ' οὐ γνήσιον· τὸ παρὰ φύσιν, ἀλλ' οὐ κατὰ φύσιν. Εἰ οὖν πρὸ σαρκώσεως τοῦ Λόγου ἦν τὸ εἰκόνισμα, οὐ μόνον φαῦλον, ἀλλὰ καὶ λίαν ἔκτοπον, τὸν μὴ σαρκωθέντα Λόγον, σάρκα τοπάζειν· καὶ τὸν οὐδενὶ ἐμφερῆ, τοῖς πᾶσιν ὁμοιοῦν εἰκόνι ἀνθρώπου. Ἐφ' οἷς ἐκεῖνο παρὰ Θεοῦ εἴρηται· *Τίνι ὁμοιώματι ὡμοιώσατέ με;* Καὶ τοῦτο εἰδωλολατρεία, καὶ ὑπ' αὐτοῦ δηλονότι ἀναιρούμενον. Ἐπεὶ δὲ μετὰ σάρκωσιν, σὺν ᾧ θεομάχε, καὶ φαῦλος καὶ πλάνος καὶ ἀναιρέτης τῆς ἐπὶ σωτηρίᾳ τῷ κόσμῳ χαρατ-

D

Expressam autem antea contra fas
Repræsentationem, quæ error erat, sustulisti, o
[*Verbum.*

XIII. Malum est quod illegitimum, non quod legitimum: quod præter naturam, non quod secundum naturam. Si ergo ante incarnationem Verbi repræsentatio per imaginem foret, non modo malum, sed et valde absurdum esset, Verbum non incarnatum carnem suspicari, et eum qui nemini similis sit, similem omnibus exhibere hominis effigie. Ob quæ dictum illud a Deo: *Cui simulacro assimilasti me* [24]? Et istud idololatria est, et ab ipso videlicet sublatum. Verumenimvero post incarna-

[23] Num. XXI, 9. [24] Isa. XL, 18.

Digitized by Google

tionem, tu Dei hostis : et malus es, et impostor, qui e medio tollas expressam pro mundi salute illius imaginem, quantumvis crucem exprimas : adversus imaginem disputando conatus ostendere opposita esse, quæ inter se conveniunt : siquidem in Christi imagine et crucem expressam licet intueri : alioqui nec vere exstitit, nec vir divinus appellatus est, in similitudine nostra conspectus : nec corpus habuit tactui obnoxium et colori, quod est quantitate et qualitate præditum : unde consequitur positio in loco, et extensio in tempore. Non has esse circumscriptionis proprietates intelligit, qui vel levissime ratiocinandi usu pollet? Quomodo igitur his præditus non circumscriptus sit? Quomodo qui in similitudinem hominum factus est, non similitudine hominum pingatur? Quomodo specie et habitu inventus ut homo, sine habitu et specie sit? Quæ hæc insipientia, et in rebus perspicuis dimicatio est? veluti si exoriente sole pertendat aliquis noctem esse. Nonne ex punctis linea est? non ex lineis figura primum triangularis, et sic reliqua deinde alterius figuræ? non ex diversis figuris vultus informatur, qui depictus in imagine homo esse agnoscitur, ut et divinitus inspirata Scriptura docet? An sine forma Christus? Clamat Apostolus, formam servi ipsum accepisse : tu forma caruisse suggeris? habitu ac figura inventum ut hominem : tu sine figura et habitu? in similitudinem hominum factum esse, tu dissimilem? imago enim similitudo est. *O plene omni dolo, et omni fallacia, fili diaboli, inimice omnis justitiæ : non desinis subvertere vias Domini rectas* [15]! Nec sunt hæc a me : Paulus tibi novo Elymæ ista canet. Cæteroqui illud, homo fraudulente, considera : ejusdem naturæ proprietates esse æquales atque invicem cohærentes : unaque si exsistat, necessario et reliquas simul exsistere : quemadmodum et una sublata universæ simul tolluntur. Quales sunt divinæ naturæ proprietates, exempli gratia, quod sit expers corporis, quod non cadat sub aspectum, quod nequeat comprehendi, aut circumscribi, aut mutari, aut pati, et quævis aliæ. Si unam illarum igitur videatur aliquis fortassis quasi ex suppositione submovere, vel submutare, videlicet incomprehensum, ac dicere divinitatem comprehendi posse, posteaque enumeret omnia quæ divinitati competunt : uno mutato, statim reliqua ejusdem ordinis una mutantur : et consectarium est dicere divinitatem, ut comprehensam, sic et corporatam, et aspectabilem, et circumscriptam, et mutationi obnoxiam, et patibilem esse : neque natura fert, ut dictum est, unius immutatione vel interitu non una immutari omnia vel interire. Eadem ratio est et humanitatis Christi. Proprietates ergo illius, quod sit corporata, aspectabilis, circumscripta, mutabilis, patibilis, et aliæ quæcunque adjici possunt, omni homini insunt. Immutasti igitur aut sustuli-

[15] Act. XIII, 10.

A σομένης αὐτοῦ εἰκόνος, κἂν σταυρὸν χαράττῃς. Ταύτης ἀντιθετικῶς πειρώμενος δεικνύειν ἀντικείμενα τὰ ἀλλήλοις ἑπόμενα· εἴ γε ἐν Χριστοῦ εἰκόνι καὶ σταυρὸν ὁρᾷν ἔστιν ἐκτυπούμενον. Μὴ γὰρ οὐκ ἀληθῶς οὐσιώθη καὶ ἀνὴρ ὁ ὑπέρθεος ἐχρημάτισεν ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς εἶδει ὁρώμενος; μὴ οὐκ ἔσχε σῶμα ἁφῇ καὶ χροιᾷ ὑποπίπτον, ὅπερ ἐστὶν ἐν ποσότητι καὶ ποιότητι, ἐφ' οἷς ἐπακολουθεῖ τοπικὴ θέσις, καὶ χρονικὴ παράτασις. Οὐ ταῦτα περιγραφῆς ἰδιώματα συνίησι καὶ ὁ μικρόν τι εἰδὼς συλλογίζεσθαι; Πῶς οὖν ὁ ἐν τούτοις οὐ περιγραπτός; Πῶς οὖν ὁ ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, οὐ τοῖς ἀνθρώποις ὁμοίως εἰκονιζόμενος; Πῶς ὁ ἐν σχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος, εἴη ἂν ἀσχημάτιστος; Τίς ἡ ἄνοια αὕτη, καὶ
B ἐν τοῖς ἐναργέσι μάχη; ὡς εἰ καὶ ἡλίου ἀνίσχοντος ἐνίστασθαι νύκτα εἶναι. Οὐκ ἐκ στιγμῆς γραμμή; οὐκ ἐκ γραμμῶν σχῆμα πρῶτον τὸ τρίγωνον, εἶθ' οὕτως τὰ λοιπὰ ἑτερόσχημα; Οὐκ ἐκ σχημάτων ποικίλων μορφοῦται πρόσωπον, καὶ ἐξεικονιζόμενον ὁμολογεῖται ἄνθρωπος εἶναι, ὡς καὶ τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ δοκεῖ; ἀμόρφωτος ὁ Χριστός; ὁ Ἀπόστολος βοᾷ, μορφὴν δούλου αὐτὸν λαβεῖν. Καὶ σὺ ἀμόρφωτον ὑποδεικνύεις; ἐν σχήματι εὑρεθῆναι ὡς ἄνθρωπον, καὶ σὺ ἀσχημάτιστον; ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενέσθαι, καὶ σὺ, ἀνόμοιον; τὸ γὰρ εἰκόνισμα, ὁμοίωμα. *Ὦ πλήρης παντὸς δόλου καὶ πάσης ῥαδιουργίας, υἱὲ διαβόλου· ἐχθρὲ πάσης δικαιοσύνης· οὐ παύῃ διαστρέφων τὰς ὁδοὺς Κυρίου τὰς εὐθείας;* Μὴ γὰρ πρὸς ἐμοῦ; Παῦλός σοι
C ταῦτα ἐπᾴσει τῷ νέῳ Ἐλύμᾳ. Ἄλλως τε ἐκεῖνο ἐννόησον, πλανῆτα, ὅτι τὰ τῆς αὐτῆς φύσεως ἰδιώματα ἰσοδύναμά τέ εἰσι καὶ ἀλληλοῦχα· καὶ ἑνὸς ὄντος, ἐξ ἀνάγκης καὶ τὰ λοιπὰ συνυπάρχει· ὥσπερ καὶ ἀναιρεθέντος τὰ πάντα συναναιρεῖται. Οἷον τῆς θείας φύσεως ἰδιώματα, φέρε εἰπεῖν, τὸ ἀσώματον, τὸ ἀόρατον, τὸ ἀπερίληπτον, τὸ ἀπερίγραπτον, τὸ ἀναλλοίωτον τὸ ἀπαθὲς, καὶ ὅσα ἄλλα· εἰ οὖν ἐν τούτων δόξειέ τις καθ' ὑπόθεσιν ὑπεξᾶραι τυχὸν, ἢ ὑπαλλάξαι, ἤτοι τὸ ἀπερίληπτον, καὶ εἰπεῖν ὅτι ἡ θεότης περιληπτή ἐστιν, ἐπεὶ πάντα λέγεται ἐκ τῶν περὶ αὐτὴν, συμμετέβαλεν εὐθὺς τῇ τοῦ ἑνὸς μεταβολῇ τὰ σύστοιχα πάντα· καὶ ἀκολουθεῖ λέγειν αὐτὴν, ὡς περιληπτὴν, οὕτω καὶ ἐνσώματον, καὶ ὁρατὴν, καὶ περιγραπτὴν, καὶ ἀλλοιωτὴν, καὶ παθητήν· καὶ οὐκ ἐν-
D δέχεται, ὡς προείρηται, τῇ τοῦ ἑνὸς ὑπαλλαγῇ ἢ ἀναιρέσει, μὴ οὐχὶ συνυπαλλάττεσθαι ἢ συναναιρεῖσθαι τὰ πάντα. Ὁ αὐτὸς λόγος καὶ ἐπὶ τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ Χριστοῦ. Ἰδιώματα οὖν αὐτῆς τὸ ἐνσώματον, τὸ ὁρατὸν, τὸ περιγραπτὸν, τὸ ἀλλοιωτὸν, τὸ παθητὸν, καὶ ὅσα ἄλλα πρὸς τούτοις ἐν παντὶ ἀνθρώπῳ ἔνεστιν. Ὑπήλλαξας οὖν ἢ ἀφεῖλες ὁριστικῶς ἐν τῶν εἰρημένων, ἤτοι τὸ περιγραπτόν; καὶ εἴη ἂν ὁ Χριστὸς κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ὥσπερ ἀπερίγραπτος, οὕτω καὶ ἀσώματος, καὶ ἀόρατος, καὶ ἀπερίληπτος, καὶ ἀναλλοίωτος, καὶ ἀπαθής· ἢ οὐδὲν ὧν τῶν ῥηθέντων τῇ τοῦ ἑνὸς ἀφαιρέσει ἐξ ἀνάγκης, διὰ τὰ σὰ τῶν ἀσεβημάτων λογάδρια, καὶ τὰς ἐκ ψάμμων οἰκοδομάς.

Digitized by Google

sti decidendo unam aliquam ex antedictis, nempe circumscriptionem? erit deinceps Christus secundum humanitatem, quemadmodum incircumscriptus, sic et corporis expers, nec aspectabilis, idemque incomprehensus, immutabilis: impatibilis, ac necesse est ut nihil sit eorum quæ dicta sunt vel uno sublato, per tuas plenas impietatis oratiunculas, ædificationemque ex arena.

Νόμος γὰρ οὗτος ἐμφρόνως πᾶσι πρέπει,
Ὦ προσπαγεὶς ἔσωσας, αὐτὸ καὶ σέβειν.

A *Hanc enim legem sapienter omnes servare decet,*
Id nempe colere, cui tu affixus nos *servasti.*

Ἰδοὺ πάλιν ὁ κενολόγος ἀνοηταίνων ἀποφαίνεται. Ὥσανεὶ καὶ λεγόντων ἡμῶν, ὁ βασιλεὺς σέσωκε τὴν πόλιν κατὰ τοῦ δεῖνος πήξας τὸ δόρυ, ἐπιλέγειν τὸν κενολόγον, τὸ δόρυ σέβειν, ἀφέντα τὸν βασιλέα. Δέον εἰπεῖν, Ὦ προσπαγεὶς ἔσωσας, αὐτὸ μετὰ σὲ σέβειν, πρῶτον τὸν σεσωκότα, ἔπειτα τὸν δι' οὗ ἡ σωτηρία. Ὁ δὲ ὑπὸ τῆς ἄγαν τυφλότητος, τὸ μὲν ἐξεθείασε, τὸν δὲ ἀπεσιώπησε μὲν ὧδε, ἐνύβρισε δὲ ἄνω, δυσφημήσας τὴν αὐτοῦ εἰκόνα· ὦ, ὡ φοβερὸν τὸ ὅραμα, καὶ σκληρὸν ἀνάγγελμα· ὅτι καὶ Στέφανος Χριστομάχος.

XIV. Enimvero fabulator desipere deprehenditur. Tanquam si dicamus, rex urbem servavit injecta in aliquem hasta: adjiciatque garrulus, præterito rege hastam coli oportere. Dici par est: Cui affixus salutem attulisti, illud secundum te colimus: primum scilicet eum qui servavit: deinde crucem, per quam allata salus est. At iste præ nimia cæcitate alterum divino cumulavit honore, alterum nunc quidem prætermisit, superius autem affecit contumelia, ipsius imagini maledicens. O terribile spectaculum! o acerbum nuntium! Christo Stephanus bellum indicit.

Ἄφωνον εἶδος, καὶ πνοῆς ἐξηρμένον,
Χριστὸν γράφεσθαι μὴ φέρων ὁ δεσπότης,
Ὕλη γεηρᾷ ταῖς Γραφαῖς πατουμένη,
Λέων σὺν υἱῷ τῷ νέῳ Κωνσταντίνῳ,
Σταυροῦ χαράττει τὸν τρισόλβιον τύπον.

B *In specie muta et vacua spiritu*
Christum depingi non ferens imperator,
Materia terrestri quam Scripturæ proterunt,
Leo cum filio novo Constantino,
Crucis imprimit ter felicem typum.

Ὁ μωρός, φησὶ, *μωρὰ λαλήσει· καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ μελετήσει πλάνην.* Πλὴν ἐρωτητέον δι' ἣν αἰτίαν, ὦ λογοποιὲ τοῦ ψεύδους, οὐ φέρει ὁ δεσπότης Χριστὸν ἐγγράφεσθαι, ἄφωνον εἶδος καὶ πνοῆς ἐξηρμένον; ὡς τοῦ ἐπ' ἀναιρέσει τοῦ τοιούτου εἴδους ἐγχαραχθέντος αὐτῷ σταυρικοῦ τύπου φωνητικοῦ καὶ ἔμπνου ὄντος; Ἀλλ' οὐδαμῶς. Ἢ ὡς εἴ τινος εἰκόνος φωνούσης καὶ πνευούσης, τῆς δὲ Χριστοῦ τοῦτο οὐκ ἐχούσης; ἀλλ' εὔδηλον ὡς πᾶσα τεχνητὴ εἰκὼν ἄφωνός ἐστι καὶ ἄπνους· ἢ γὰρ ἂν οὐ παράγωγον, ἀλλὰ πρωτότυπον, καὶ εἰκὼν φυσικὴ, ὡς ἕκαστος ἔχει πρὸς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα. Πῶς οὖν ὅπερ ἐπὶ πάσῃ C εἰκόνι ἀνθρώπου πρόσεστιν, οὐ φέρει ὁρᾶν καὶ ἐπὶ τῇ Χριστοῦ, τοῦ πᾶσιν ἀνθρώποις ὁμοίου κατὰ πάντα, *καὶ παραπλησίως μετασχόντος ἡμῖν, σαρκὸς καὶ αἵματος*, καθὰ γέγραπται. Εἰ μή τι ἄρα ἀπιστοίη τοῖς γεγραμμένοις, καὶ βούλοιτο ἑαυτῷ ἄναιμον καὶ ἄσαρκον ἀναθεωρεῖν τὸν Χριστὸν ἐπιδημήσαντα, Μανιχαϊκῷ δηλονότι φρονήματι. Εἰ δὲ πιστεύει ὃ ὁμολογεῖ, καὶ φερέτω γράφεσθαι Χριστὸν ἴσα πᾶσιν ἀνθρώποις, οἷς *ὡμοιώθη κατὰ πάντα πλὴν ἁμαρτίας*· ἵνα μὴ ἡ ἀγραφία ἄρνησιν αὐτῷ καταγράφηται τῆς ἀληθοῦς ἐνανθρωπήσεως. Ἄλλως τε καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ, οὐ ψυχῆς τῆς ἀοράτου, πολλοῦ γε εἰπεῖν, θεότητος, ἀλλὰ τοῦ σώματος αὐτοῦ ὑπάρχει χαρακτὴρ, καθὰ παντὸς ἀνθρώπου. Τὸ δὲ ἅγιον αὐτοῦ σῶμα, ἄπνουν καὶ ἄφωνον ἐγεγόνει D ἐν σταυρῷ· διὸ καὶ νεκρὰ εἰκὼν παρὰ τῷ θείῳ Γρηγορίῳ Ἀρμενίας εἴρηται. Ὥστε εἰκότως ἄφωνον εἶδος καὶ πνοῆς ἐξηρμένον ἐγγέγραπται Χριστὸς, ἀφ' ὁμοίου τὸ ὅμοιον. Καὶ σύ γε ἠσχημόνησας κενολογῶν. Ἀλλὰ πάλιν ἀναλάβωμεν τὸ θεώρημα.

XV. *Fatuus*, inquit Scriptura, *fatua loquetur, et cor ejus meditabitur errorem*[26]. Cæterum quæri oportet quam ob causam, o mendacii concinnator, non patiatur dominus pingi Christum, mutam speciem ac spiritu destitutam? nempe ut tali sublata specie ac forma, effingatur ei crucis figura vocalis ac spirans? Minime sane. An quia imago aliqua est quæ vocem emittat, quæ spiritum ducat, non habet istud autem imago Christi? Atqui perspicuum est omnem imaginem ex arte factam, voce carere ac spiritu: alioqui non exemplum, sed prototypum est, et imago naturalis, qualis quisque est sui patris imago. Quomodo igitur quod in omni hominis imagine inest, nolit et in imagine Christi intueri, qui omnibus hominibus similis est per omnia, *et similiter participavit nobiscum carni et sanguini*[27], sicut scriptum est. Nisi utique fidem derogat his quæ scripta sunt, secumque statuit Christum contemplari, qui sine sanguine et carne apparuerit, Manichæo sensu scilicet. Quod si credit autem id quod confitetur, et Christum pingi patiatur æque ac cæteros homines, quibus *similatus est per omnia absque peccato*[28]: ne picturæ negatio negationem in eo arguat veræ incarnationis. Cæterum nec imago Christi, animæ, quæ sub aspectum non cadit, nedum divinitatis, sed corporis ipsius figura est, quemadmodum hominis cujuslibet. Sanctum vero ipsius corpus voce ac spiritu in cruce caruit: quapropter et mortua imago a divo Gregorio Armeno appellata est. Itaque jure merito expers vocis species ac destituta spiritu depictus est Christus, simile ex simili. Ac tu quidem ineptum te præbuisti inaniter garriens. Sed denuo quæ proposuisti resumamus.

[26] Isa. xxxii, 6. [27] Hebr. ii, 14. [28] Hebr. iv, 15.

Digitized by Google

In specie muta et vacua spiritu
Christum depingi non ferens imperator,
Materia terrestri, quam Scripturæ proterunt.

XVI. Scisciter vero ab eo perlibenter, an non in terrena materia, a Scripturis abjecta, figura crucis impressa sit? Quomodo igitur in ea Dominus ignominiam patitur? nam Christi loco crux figurata est. Secum ergo ipse pugnat, et cum id æquo ferat animo, non tamen æquo animo fert. Viden' quisquis sapis ut hæ nugæ Christo contumeliosæ sint? Quid ergo? non ex Adami massa divina caro, et simul terrenus Adam, et terrena materia hominis caro quælibet? non et aliquid tibi terrenum inest? At non simpliciter omnis materia a sacris Scripturis repudiatur, vir desipientissime, sed quæ hanc censuram sustinet. Multa sunt enim e donis Deo dicatis in materia cælata, nec sunt ullo modo repudiata. Sed omne tibi consilium est imaginem Christi idolum appellare, et id evidenter probare. Nam illis Apostoli verbis obsequi te putas: *Scitis quoniam cum gentes essetis, ad simulacra muta prout ducebamini euntes* [29]: atque exinde ostendere Christianos gentilium more in exitium ruere, postquam desiit esse idolum in mundo, juxta Apostoli sententiam; postquam invocatum est nomen benedictum in universa terra; postquam confessi sumus unum Dominum, unam fidem, unum baptisma; postquam oblatio munda opposita est sacrificiis idolorum; postquam ab ortu solis usque ad occasum in omnibus sacris templis fere expressa est imago Christi; post tot sanctas synodos, quæ depictum ante oculos Christum habuere; postquam in foribus est Christi adventus. Vides errorem pejorem omnibus quæ post Christum exortæ sunt hæresibus: siquidem nulla ex illis manifeste conata est Christum negare; hic vero id occurrit. Nonne qui crucis figuram negat, et crucem negat? Prorsus quidem. Et Christi imaginem qui spernit, Christum omnino ille sprevit. Nam si concesseris prius esse verum, quomodo non et alterum? Quid igitur non miscenda misces, ea quæ de idolis dicuntur ad imaginem Christi dæmoniace transferens. Non quæcunque lex dicit, his qui sunt in lege loquitur? non quæcunque Apostolus coarguit, his qui tunc gentiliter viverent, denuntiat? Non audis sanctum Athanasium clamantem? « Non ut deos imagines adoramus, qui sumus fideles, absit! more gentilium: sed studium duntaxat affectumque nostræ dilectionis erga formam personæ imaginis demonstramus [30]. » Unde sæpenumero detrita effigie, tanquam lignum deinceps inutile, imaginem tunc igni tradimus. Gentes vero lignum ipsum secundum naturam, aurumque et argentum, humanis figuris insculpta deos suos esse

A Ἄφωνον εἶδος, καὶ πνοῆς ἐξηρμένον,
Χριστὸν γράφεσθαι μὴ φέρων ὁ δεσπότης,
Ὕλῃ γεηρᾷ, ταῖς Γραφαῖς πατουμένῃ.

Ἐπυθόμην δ' ἂν ἡδέως αὐτοῦ, οὐκ ἐν ὕλῃ γεηρᾷ ταῖς Γραφαῖς πατουμένῃ ὁ ἐγχαραχθεὶς τοῦ σταυροῦ τύπος; Πῶς οὖν φέρει ἐν τούτῳ ὁ Δεσπότης τὴν ἀτιμίαν; ἀντὶ Χριστοῦ γὰρ ὁ σταυρὸς αὐτῷ ἐγκεχάρακται. Ἑαυτῷ οὖν ἠναντίωται ἄρα, καὶ φέρων οὐ φέρει. Ὁρᾷς, ὁ συνιών, ὡς παιδιὰ ταῦτα κατὰ Χριστοῦ; Τί οὖν οὐκ ἐκ τοῦ φυράματος τοῦ Ἀδὰμ ἡ θεοφόρος σὰρξ, καὶ ὅμως γεηρὸς ὁ Ἀδάμ, καὶ γεηρὰ ὕλη πᾶσα σὰρξ ἀνθρώπου; καὶ τί σοι τὸ γεηρὸν πρόσεισι; καὶ οὐδ' ἁπλῶς πᾶσα ὕλη ταῖς Γραφαῖς πατουμένη, ὦ ματαιόφρον, ἀλλ' ἡ τοῦτο ὑφισταμένη. Πολλὰ γὰρ ἐν ὕλῃ γραφίδος τῶν θείων ἀναθημάτων, B καὶ οὐδαμοῦ πεπάτηται. Ἀλλ' ὁ σκοπός σοι ἅπας τὴν εἰκόνα Χριστοῦ, εἴδωλον ὀνομάζειν ἀποδεικτικῶς· ἐκείναις ταῖς ἀποστολικαῖς φωναῖς οἰομένῳ ἀκολουθεῖν. *Οἴδατε ὅτι ὅτε ἦτε ἔθνη, ἦτε πρὸς τὰ εἴδωλα τὰ ἄφωνα, ὡς ἂν ἤγεσθε ἀπαγόμενοι·* κἀντεῦθεν δείξαι τοὺς Χριστιανοὺς ἐθνηδὸν ἀπολλυμένους, μετὰ τὸ μὴ εἶναι εἴδωλον ἐν κόσμῳ, κατὰ τὴν ἀποστολικὴν φωνήν· μετὰ τὸ κεκλῆσθαι τὸ ὄνομα τὸ εὐλογημένον ἐπὶ πάσης τῆς γῆς· μετὰ τὸ ὁμολογεῖσθαι ἕνα Κύριον, μίαν πίστιν, ἓν βάπτισμα· μετὰ θυσίαν καθαρὰν ἀντίθετον τῆς εἰδωλοθύτου· μετὰ τὸ ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου καὶ ἕως δυσμῶν ἐν πᾶσι τοῖς ἱεροῖς ναοῖς σχεδὸν ἐκτετυπῶσθαι τὴν εἰκόνα Χριστοῦ· μετὰ τοσαύτας ἁγίας συνόδους, ἐπ' ὄψεσιν αὐτῶν ὁρωμένου Χριστοῦ ἐγγεγραμμένου· C μετὰ τὸ ἐν προθύροις εἶναι τῆς Χριστοῦ παρουσίας. Εἶδες πλάνην χείρονα πασῶν τῶν μετὰ τὸν Χριστὸν ἀναφυεισῶν αἱρέσεων. Εἴπερ ἐν ἐκείναις οὐδεμία προφανῶς ἀρνεῖσθαι Χριστὸν ἐδιάζετο· ἐνταῦθα δὲ τοῦτο. Ἆρα οὖν ὁ ἀρνούμενος τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ, οὐ τὸν σταυρὸν ἀρνεῖται; καὶ πάνυ· καὶ ὁ τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ἀθετῶν, τὸν Χριστὸν πάντως ἠθέτησεν. Εἰ γὰρ δώσεις τὸ πρῶτον ἀληθεύειν, πῶς οὐχὶ καὶ τὸ δεύτερον; Τί οὖν τὰ ἄμικτα μιγνύεις, τοῖς κατ' εἰδώλων λεγομένοις τῇ Χριστοῦ ἀνάπτων εἰκόνι δαιμονιωδῶς; Οὐχ ὅσα ὁ νόμος λέγει, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ; Οὐχ ὅσα ὁ Ἀπόστολος κατηγορεῖ, τοῖς ποτὲ ἐθνικῶς ζῶσιν ἐξηγορεῖ; Οὐκ ἀκούεις τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου βοῶντος· « Οὐχ ὡς θεοὺς τὰς εἰκόνας προσκυνοῦμεν οἱ πιστοί, μὴ γένοιτο, ὥσπερ D οἱ Ἕλληνες· ἀλλὰ τὴν σχέσιν μόνον, καὶ τὸν πόθον τῆς ἡμῶν ἀγάπης πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ προσώπου τῆς εἰκόνος ἐμφανίζοντες. » Ὅθεν πολλάκις τοῦ χαρακτῆρος λειανθέντος, ὡς ξύλον λοιπὸν ἀργὸν, τὴν ποτὲ εἰκόνα καίομεν. Ἕλληνες δὲ αὐτὸ τὸ ξύλον κατὰ φύσιν, καὶ τὸν χρυσὸν, καὶ τὸν ἄργυρον ἐγκεχαραγμένα μορφαῖς ἀνθρωπίναις, θεοὺς αὐτῶν εἶναι ὡμολόγουν [a]. Ταῦτά ἐστι τὰ εἴδωλα ἅπερ προφητικῶς τε καὶ ἀποστολικῶς κατηγορεῖται· καὶ ὡς

[29] I Cor. xii, 2. [30] Quæstio ad Antiochum t. II, pag. 345.

VARIÆ LECTIONES.

[a] Ὅρα τί σημαίνει τὰ εἴδωλα τῶν ἐθνῶν ἀργύριον καὶ χρυσίον, ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων, ms. in margine. *Vide quid significent simulacra gentium, argentum et aurum, opera manuum hominum.*

Digitized by Google

ἄοπτα, κἂν ὀφθαλμοὺς ἔχωσι· καὶ ὡς ἄφωνα, καὶ ἄλαλα, κἂν στόμα ἔχωσι· καὶ εἴ τι ἄλλο θεωρούμενον μὲν, ἀνενέργητον δέ. Παῦε λοιπὸν κατὰ Χριστοῦ Ἰουδαϊκῶς βλασφημῶν, ὦ' τᾶν.

A confitebantur. Hæc sunt idola, quæ propheta condemnat, et quæ Apostolus : quæ non vident, tametsi oculos habent, quæ sine voce ac sermone sunt, tametsi os habent : item quidquid illud considerari potest, expers autem efficientiæ est. Desine deinceps, o bone, adversus Christum Judaico ritu blasphemare.

—

Υ ΠΟΓΡΑΦΗ.

Τῇ ἀποστολικῇ καὶ Πατρικῇ διδασκαλίᾳ ἑπόμενος, καὶ τῇ τῆς Ἐκκλησίας θεσμοθεσίᾳ πειθόμενος, τάς τε ἁγίας καὶ οἰκουμενικὰς ἓξ συνόδους ἀποδεχόμενος, καὶ τὴν ἐν Βλαχέρναις κροτηθεῖσαν σύνοδον, καὶ τὴν ταύτης ἐπικυρωτικὴν ἀθροισθεῖσαν, καὶ τοῖς ὑπ' αὐταῖς ἐκτεθεῖσιν ὀρθοδόξοις δόγμασιν ἑπόμενος καὶ ἐμμένων, τούς τε παρ' αὐτῶν ἀποβληθέντας ἀποβαλλόμενος, καὶ τοὺς ὑπ' αὐτῶν δειχθέντας ἀποδεχόμενος, πᾶσαν εἰκονικὴν ποίησίν τε καὶ προσκύνησιν ἀθετῶν, τὸν δὲ ὑπὸ Ταρασίου σύλλογον ἀποβαλλόμενος, καὶ τοὺς μὴ οὕτως ἔχοντας ἀναθεματίζων,

B

SUBSCRIPTIO.

XVII. Apostolorum et Patrum doctrinam sequens, et Ecclesiæ definitioni credens, sanctas et œcumenicas sex synodos suscipiens, et eam synodum quæ in Blachernis celebrata est, et quæ congregata ad hanc confirmandam, item exposita ab illis orthodoxa dogmata sequens, et his acquiescens, eos abjiciens, quos illæ abjecere, et quos illæ suscipere suscipiens ; omnem imaginum effectionem et adorationem spernens, conventum vero sub Tarasio habitum abjiciens, et secus sentientes anathematizans,

Ὑπέγραψα ἰδιοχείρως.

Πᾶσα αἵρεσις νεωστὶ ἀναφυεῖσα, τὰς πρὸς αὐτῆς αἱρέσεις ἀποσείεσθαι οἴεται· τάς τε ἀποστολικὰς καὶ Πατρικὰς διδασκαλίας προσίεσθαι· καὶ τὰς μὲν προγεγενημένας ἁγίας συνόδους ἀποδέχεσθαι· δοκιμαζομένη δὲ ὑπὸ τοῦ τῆς ἀληθείας λόγου, διελέγχεται ἀντιστρόφως ἔχουσα. Οὕτω τοιγαροῦν καὶ ἡ παροῦσα, ὡς σὺν Θεῷ προῖὼν ὑποδείξει ὁ λόγος. Ἀλλ' ἐκεῖνο πρῶτον ἐρωτητέον· Πῶς οὖν, ὦ γενναῖε, πᾶσαν εἰκονικὴν ποίησίν τε καὶ προσκύνησιν ἀθετῶν, τῇ ἀποστολικῇ καὶ Πατρικῇ διδασκαλίᾳ ἕπεσθαι λέγεις; τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος ὧδε· *Σκιὰν γὰρ ἔχων ὁ νόμος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, οὐκ αὐτὴν τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων*· σκιὰν τὴν παλαιὰν, τὴν εἰκόνα τὴν νέαν [f]· τὰ πράγματα τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ ἐκφάναντος. Τοῦ τε θεολόγου Γρηγορίου ἑπομένως τῷ Ἀποστόλῳ, Τύπον τύπου εἶναι φήσαντος τὸν νόμον τῆς χάριτος· ἐκ παραλλήλου δὲ πολλάκις τούτοις κέχρηνται τοῖς ὀνόμασι. Δῆλον ὡς; καὶ τὴν εἰκόνα τύπον ὀνομάζειν, καὶ τὴν σκιὰν τύπον· *Ὅρα γὰρ, φησὶ, ποιήσεις πάντα κατὰ τὸν τύπον τὸν δειχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει.* Ἐπεὶ *καὶ ἀντίτυπα τῶν ἀληθινῶν*, τὰ τοῦ νόμου εἴρηται παρὰ τῷ αὐτῷ Ἀποστόλῳ· ὡς εἶναι σκιὰν, καὶ τύπον, καὶ ἀντίτυπον, τὸ αὐτό. Καὶ πάλιν ὁ πάνσοφος Διονύσιος ὧδέ που λέγων· « Εἰκόνα τύπου δειχθέντος αὐτῷ κατὰ τὸ Σίναιον ὄρος, ἐκάλει πάντα τὰ κατὰ τὸν νόμον ἱερουργούμενα. » Καὶ Δαυϊτικῶς δὲ εἰπεῖν· « Ἐν εἰκόνι ἐν τῷδε τῷ βίῳ διαπορευόμεθα. Καὶ Διονυσιακῶς αὖθις εἰπεῖν· « Αἰσθηταῖς εἰκόσιν ἐπὶ τὰς θείας, ὡς δυνατὸν, ἀναγόμεθα θεωρίας. » Εἰκὼν τὸ ἅγιον θυσιαστήριον εἴρηται αὐτῷ· εἰκὼν τὸ θεῖον μύρον· εἰκὼν ὁ σταυρικὸς τύπος· φησὶ γὰρ καὶ τοὺς οὕτως ζῶντας, ὡς ὁμοιειδεῖς ἐνσημαίνον-

C

Propria manu subscripsi.

XVIII. Omnis hæresis recens enata, superiores hæreses rejicere se putat ; apostolorum Patrumque doctrinas admittere et sanctas synodos ante suam ætatem habitas suscipere : cum exploratur autem a sermone veritatis, secus se habere arguitur. Sic igitur, et præsens hæresis, ut cum Deo procedens oratio demonstrabis. Sed illud prius quærendum est : Quomodo ergo, vir egregie, omnem imaginum confectionem et adorationem spernens, apostolorum et Patrum doctrinam sequi te dicis ? Apostolo sic dicente : *Umbram enim habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum* [31]. Umbram veterem, imaginem novam, res denique futura bona exponit. Gregorius item Theologus congruenter cum Apostolo, legem et gratiam esse alterum alterius exemplar dixit : persæpe enim his utuntur verbis eadem vi ac potestate. Unde perspicuum est imaginem hos exemplar appellare, et umbram exemplar. *Vide*, enim, inquit, *omnia facito secundum exemplar, quod tibi ostensum est in monte* [32]. Mox et *exemplaria verorum* [33] ea quæ sunt legis appellantur ab eodem Apostolo, ita ut umbra, figura et exemplar, unum idemque sit. Et rursum sapientissimus Dionysius alicubi dicit : « Imaginem exemplaris quod ipsi ostensum est in monte Sina, appellabat omnia quæ secundum legem sacro ritu peragebantur [33a]. » Et ut cum Davide loquar : In imagine in hac vita pertransimus [34]. Cum Dionysio iterum : « Sensibilibus imaginibus in divinas, quoad fieri potest, assurgimus contemplationes. » Imaginem vocat sacrum altare ; imaginem, divinum unguentum ; imaginem, crucis figuram. Nam et eos qui sic vi-

D

[31] Hebr. x, 1. [32] Hebr. VIII, 5. [33] Hebr. IX, 24. [33a] De cœlesti hierarchia, cap. 1, n. 2. [34] Psal. XXXIII, 7.

VARIÆ LECTIONES.

[f] Ὅρα τί σκιὰ καὶ τί εἰκὼν καὶ τίνα τὰ πράγματα. ms. in margine.

Digitized by Google

vunt, ut sint similis formæ cum eo qui illos crucifixa imagine propriæ impeccantiæ insignit, imagines et sacratos ornatus idem appellat. Imagines denique omnia quæ in mysticis cæremoniis conspiciuntur. Quid ergo ? non id omne imaginum confectio et adoratio est ? Maxime : quæ tu dum spernis, sprevisti manifeste non apostolorum simpliciter, ac Patrum doctrinam, sed et Novum Testamentum ; si vero Novum, utique et Vetus. Video autem et te spretum a te ipso, angelosque spretos. Imago Dei homo est, quoniam imitari potest eum qui non est imitatione ab ullo exæquandus. Siquidem dicit Scriptura : *In imagine Dei feci hominem* [35]. Imago Dei angelus est, inquit divinus Dionysius. Imaginum igitur confectionem et adorationem ambos esse concesseris, vel invitus. Etenim et angelus adoratur, et homo. Sprevisti ergo, et terrena, ut videtur, et cœlestia. Neque enim segregasti hanc ab illa, pictam a naturali ; sed omnem collective imaginis confectionem et adorationem spernere præ te tulisti, nihil speciatim excipiens, præter sanctam Trinitatem. Ipsa enim sola non imaginis confectio est, quoniam neque creata sed increata ; neque aliter possit intelligi perfecto dilucide tua propositio. Sed iterum ad id de quo agitur revertamur.

Apostolorum et Patrum doctrinam sequens omnem imaginum confectionem et adorationem spernens.

Vox Petri principis apostolorum.

Proferimaginem Domini nostri Jesu Christi, et illam in turricula exprime, ut cernant populi qualem formam assumpserit Filius Dei [e].

Vox sancti Dionysii.

XX. Benigna initiatio primitiva sensibilibus imaginibus supercœlestes mentes descripsit in contextu Scripturarum, res sacras exprimentium [h].

Vox sancti Athanasii.

XXI. Nos qui fideles sumus, imagines non adoramus tanquam deos more gentilium : absit ! sed studium duntaxat et affectum nostræ dilectionis erga formam personæ imaginis demonstrantes [i].

Vox sancti Basilii.

XXII. Adeste mihi nunc, o præclari athleticorum certaminum pictores, mutilam ducis imaginem vestro illustrate artificio. *Et post alia :* Pingatur in tabula et certaminum agonotheta Christus [j].

Vox sancti Gregorii Nazianzeni.

XXIII. Polemona pictum prominentem conspicans [k] :

τος τῇ σταυροειδεῖ τῆς οἰκείας ἁναμαρτησίας εἰκόνι · εἰκόνες καὶ ἱερατικαὶ διακοσμήσεις, ὁ αὐτός φησι. Εἰκόνες πάντα τὰ κατὰ τὴν μυστικὴν ἱερουργίαν ὁρώμενα. Τί οὖν ; οὐ ταῦτα πάντα εἰκονικὴ ποίησις καὶ προσκύνησις ; καὶ μάλα · ἅπερ οὐ ἀθετῶν, συνηθέτηκας ἀριδήλως οὐ τὴν ἀποστολικὴν καὶ Πατρικὴν διδασκαλίαν ἁπλῶς, ἀλλὰ γὰρ τὴν Νέαν Διαθήκην · εἰ δὲ τὴν Νέαν, δηλονότι καὶ τὴν Παλαιάν. Ὁρῶ δὲ ὅτι καὶ σεαυτὸν ἠθέτηκας, καί γε τοὺς ἀγγέλους. Εἰκὼν Θεοῦ ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν ἐνθεχομένην τοῦ ἀμιμήτου μίμησιν · εἴπερ φησὶ τὰ λόγια · *Ἐν εἰκόνι Θεοῦ ἐποίησα τὸν ἄνθρωπον.* Εἰκὼν ἐστι τοῦ Θεοῦ ὁ ἄγγελος, φησὶν ὁ θεῖος Διονύσιος. Εἰκονικὴν τοιγαροῦν ποίησιν καὶ προσκύνησιν δώσειας ἄμφω, κἂν μὴ βούλῃ. Καὶ γοῦν προσκυνεῖται καὶ ἄγγελος καὶ ἄνθρωπος · ἠθέτηκας οὖν καὶ τὰ ἐπίγεια, ὡς ἔοικε, καὶ τὰ ἐπουράνια · οὐ γὰρ ὑπέστειλας τήνδε τῆσδε, γραφικὴν φυσικῆς πᾶσαν δὲ περιληπτικῶς εἰκονικὴν ποίησίν τε καὶ προσκύνησιν ἀθετεῖν ἔφθης εἰπών, οὐδὲν κατ' ἐξοχὴν ἐάσας, πλὴν τῆς ἁγίας Τριάδος · αὕτη γὰρ μόνη οὐ ποίησις εἰκονική, ὅτι μηδὲ κτίσις, ἀλλὰ ἄκτιστος · καὶ οὐκ ἂν ἄλλως δυνηθείη νοηθῆναί σου ἡ πρότασις ὁμολογουμένως. Ἀλλὰ πάλιν ἀναλάβωμεν τὰ προκείμενα.

Τῇ ἀποστολικῇ καὶ Πατρικῇ διδασκαλίᾳ ἑπόμενος, πᾶσαν εἰκονικὴν ποίησιν καὶ προσκύνησιν ἀθετῶν.

Φωνὴ Πέτρου τοῦ κορυφαίου ἀποστόλων.

Ἐξένεγκε τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐντύπωσον αὐτὴν ἐν τῷ πυργιακῷ · ἵνα ἴδωσιν οἱ λαοὶ ποίαν μορφὴν ἀνέλαβεν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

Φωνὴ τοῦ ἁγίου Διονυσίου.

Ἡ φιλάνθρωπος τελεταρχία αἰσθηταῖς εἰκόσι τοὺς ὑπερουρανίους ἀνεγράψατο νόας, ἐν ταῖς ἱερογραφικαῖς τῶν λογίων συνθέσεσι.

Φωνὴ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου.

Οὐχ ὡς θεοὺς τὰς εἰκόνας προσκυνοῦμεν οἱ πιστοὶ, μὴ γένοιτο, ὥσπερ οἱ Ἕλληνες · ἀλλὰ τὴν σχέσιν μόνον καὶ τὸν πόθον τῆς ἡμῶν ἀγάπης πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ προσώπου τῆς εἰκόνος ἐμφανίζοντες.

Φωνὴ τοῦ μεγάλου Βασιλείου.

Ἀνάστητέ μοι νῦν, ω λαμπροὶ τῶν ἀθλητικῶν κατορθωμάτων ζωγράφοι · τὴν τοῦ στρατηγοῦ κολοβωθεῖσαν εἰκόνα, ταῖς ὑμετέραις μεγαλύνατε τέχναις. *Καὶ μεθ' ἕτερα* · Ἐγγραφέσθω τῷ πίνακι καὶ ὁ τῶν παλαισμάτων ἀγωνοθέτης Χριστός.

Φωνὴ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου.

Τῆς δ' ἦν ὑπερκύπτων Πολέμων ἐν εἰκόνι ·

[35] Gen. IX, 6.

VARIÆ LECTIONES.

[e] Ex Vita sancti Pancratii apud Bollandum mense Aprili 3 die, pag. 237. [h] Ex cap. I, de cœlesti Hierarchia cap. 1, p. 3. [i] Ex Quæstionibus ad Antiochum quæst. 39. [j] Ex Homil. XVIII, in sanctum Barlaam. [k] De Actis sancti Pancratii rursus infra, epist. 42, lib. II.

Digitized by Google

Ταύτην ἰδοῦσα, καὶ γὰρ ἦν σεβασμία,
Ἀπῆλθεν εὐθὺς καὶ θέας ἠττημένη.
Ὡς ζῶντ' ἐπαισχυνθεῖσα τὸν γεγραμμένον.

Φωνὴ τοῦ Χρυσοστόμου.

Ἐγὼ καὶ τὴν κηρόχυτον ἠγάπησα γραφὴν, εὐσεβείας ἔνεκεν πεπληρωμένην· εἶδον γὰρ ἄγγελον ἐν εἰκόνι ἐλαύνοντα βαρβάρων στίφη. Εἶδον πατούμενα βαρβάρων φῦλα· καὶ τὸν Δαυὶδ ἀληθεύοντα· *Κύριε, ἐν τῇ πόλει σου τὴν εἰκόνα αὐτῶν ἐξουδενώσεις.*

Φωνὴ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης.

Εἶδον πολλάκις ἐπὶ γραφῆς εἰκόνα τοῦ πάθους· καὶ οὐκ ἀδακρυτὶ τὴν θέαν παρῆλθον· ἐναργῶς τῆς τέχνης ὑπ' ὄψιν ἀγούσης τὴν ἱστορίαν. Πρόκειται ὁ Ἰσαάκ...

Φωνὴ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου.

Εἶδον ἐγὼ ἐπὶ τοίχου γραφῆς, ἐναθλοῦσαν τοῖς σκάμμασι κόρην· καὶ οὐκ ἀδακρυτὶ τὴν θέαν κατώπτευσα.

Φωνὴ τῶν τῆς ἕκτης ἁγίας συνόδου Πατέρων.

Ἐν τισι τῶν σεπτῶν εἰκόνων γραφαῖς, ἀμνὸς δακτύλῳ τοῦ Προδρόμου δεικνύμενος ἐγχαράττετσι. *Καὶ μεθ' ἕτερα·* Ὡς ἂν οὖν τὸ τέλειον κἀν ταῖς χρωματουργίαις ἐν ταῖς ἁπάντων ὄψεσιν ὑπογράφηται· τὸ τοῦ αἴροντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου ἀμνοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, κατὰ τὸν ἀνθρώπινον χαρακτῆρα, καὶ ἐν ταῖς εἰκόσιν ἀπὸ τοῦ νῦν ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ ἀμνοῦ ἀναστηλοῦσθαι ὁρίζομεν.

Ταῦτα ἐκ πολλῶν ὀλίγα, διὰ τὸ μὴ ἐμποιῆσαι κόρον. Ἴδε καὶ αὖθις ἡ ἀποστολικὴ καὶ Πατρικὴ διδασκαλία· ἡ ἀκρότης τῶν ἀποστόλων· ἡ κρηπὶς τῶν Πατέρων· αἱ κλεῖς τῶν δογμάτων· ὁ ὅρος τῆς ὀρθοδοξίας· οἷς ὁ ἀντιφθεγγόμενος, κἂν ἄγγελος, ἐκκήρυκτος, ἀναθεματιστός. Οὐ γὰρ ἐξ ἀποστόλων, οὐδ' οὐ μὴν ἐκ Πατέρων· ἀλλὰ νόθος, ψευδώνυμος. Ἠθέτηκας οὖν αὐτὴν, καὶ μὴ λέγων ἀθετεῖν, ἀθετῶν πᾶσαν ποίησιν καὶ προσκύνησιν εἰκονικὴν, ὡς Μωὰβ πάλαι.

Καὶ τῇ τῆς Ἐκκλησίας θεσμοθεσίᾳ πειθόμενος.

Θεσμὸς οὖν ἐστιν ὁ πανίερος· τὰ παλαιὰ δηλονότι ἔθη, ἃ κρατεῖν ἡμᾶς ὁ μέγας Βασίλειος διατάττεται ἐξαιρέτως. Εἴθισται τοίνυν τῇ ἐκκλησιαστικῇ παραδόσει, ὡς βοᾷ ἡ ὑπ' οὐρανὸν πραγματικῶς ἐν τοῖς ὑπ' αὐτῇ ἱεροῖς ναοῖς καὶ ἀναθήμασιν, ἄνωθεν καὶ ἀπ' ἀρχῆς τοῦ θείου κηρύγματος, τὰς σεπτὰς εἰκόνας ἐγχαράττεσθαι· ἃς σὺ νῦν ἐκμειοῖς. Ἴδε οὖν ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐν μέρει θεσμοθεσία. Ἠθέτηκας καὶ τήνδε καὶ διὰ τοῦ μέρους ὅλῃ δυνάμει.

A (Ore venerando namque erat perquam et gravi)
Superata solo retulit visu pedem:
Pictum perinde verita luce ut præditum[1].

Vox sancti Chrysostomi.

XXIV. Ego et picturam ex cera fusilem adamavi tanquam pietate refertam : mihi enim visus sum angelum cernere illam barbarorum nubem profligantem. Vidi barbaras illas gentes conteri et conculcari, et Davidem vere exclamare : *Domine , in civitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges* [m 36].

Vox sancti Gregorii Nysseni.

XXV. Sæpenumero miserabilis hujus rei imaginem in pictura vidi, nec absque lacrymis spectaculum præterii : adeo perspicue atque evidenter ars pingendi oculis rem gestam subjiciebat. B Procumbit Isaac, etc.

Vox sancti Cyrilli.

XXVI. Vidi ego in muri pictura puellam in arena certantem : nec sine lacrymis spectaculum illud conspexi.

Vox Patrum sanctæ synodi VI.

XXVII. In nonnullis venerabilium imaginum picturis agnus qui digito præcursoris monstratur, depingitur [o]. *Et post alia :* Ut ergo quod perfectum est, vel colorum expressionibus omnium oculis subjiciatur ; ejus qui tollit peccata mundi, agni Christi Dei nostri, humana forma characterem etiam C in imaginibus deinceps pro veteri agno erigi ac depingi jubemus.

XXVIII. Hæc de multis pauca, ut fastidium non afferam. Ecce iterum apostolica et Patrum doctrina, sublimitas apostolorum, fundamentum Patrum, dogmatum claves, rectæ fidei norma : quibus qui contradicit, etiamsi angelus, condemnatus est et anathema declaratus. Non enim cum apostolis neque cum Patribus sentit, sed spurius est, et Christiani nomen falso gerit. Ipsam igitur *rectam fidem* quamvis te rejicere non dixeris, rejecisti, cum imaginum fabricam omnem et reverentiam, ut Moab olim, abrogasti.

Et Ecclesiæ institutis obtemperans.

D XXIX. Lex ergo sancta est prorsus : vetusti utique mores, quos a nobis retineri magnus Basilius egregie præcipit. Constitutum certe est ecclesiastica traditione ; sicut Ecclesia quæ in terris est, ipso usu, in sacris suis templis et donariis clamat; jam inde a primis evangelicæ prædicationis temporibus, venerandas imagines effingi, quas tu nunc comminuis. En igitur Ecclesiæ, quod ad istam rem attinet, institutum : cujus tu hanc partem, quantum in te fuit, abrogasti.

[36] Psal. LXXII, 20.

VARIÆ LECTIONES.

[l] Ex carminibus iamb. XVIII. [m] Ex Serm. I, de diversis utriusque Testamenti locis. [n] Ex Oratione in Abraham. T. II, p. 908 b. [o] Ex Canonibus. Can. 82. Tom. VI Concil. Labbei pag. 1177.

Digitized by Google

Et sanctas œcumenicas sex synodos recipiens. A *Τάς τε ἁγίας καὶ οἰκουμενικὰς ἓξ συνόδους ἀποδεχόμενος.*

XXX. Orthodoxæ synodi tum œcumenicæ, tum certarum regionum, quantumcunque multæ sint, ut sunt reipsa, nonnisi una sunt sensus divini communione, si spectetur primaria earum vis et potestas: sicut et unicum est fidei symbolum. At pro tempore adversus insurgentes videlicet hæreses progressæ, in dogmatis cujusque nefarii oppugnatione variæ visæ sunt, in eadem tamen doctrina orthodoxa constantes fuerunt. Quemadmodum, ut exemplo utar, granum frumenti unum quidem est cum terræ mandatur: at vim hanc habet insitam, ut opportuna edendis frugibus tempestate, grana ex ipso multiplicata producantur. Videamus proinde quomodo, cum recipias primam, pariter universas simul recipias. Ait igitur, ut omittam quæ præcesserunt, tanquam aliena a præsenti quæstione: Et in unum Dominum Jesum Christum Filium Dei unigenitum, ex Patre natum ante omnia sæcula, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit de cœlis, et incarnatus est ex Spiritu sancto et Maria Virgine, et homo factus est. Illum igitur ex Patre ante omnia sæcula genitum, ex Spiritu sancto et Maria Virgine incarnatum et hominem factum, unum esse hypostasi, duplicem natura, omnes sancti confitentur: perfectum in divinitate ac in humanitate perfectum. Qui secundum id quod habet ex Patre, incircumscriptus; siquidem et Pater incircumscriptus: ex Matre circumscriptus; siquidem et Mater circumscripta. Qualis Pater, talis etiam secundum omnia qui ex ipso genitus. Et qualis Mater, tale item secundum omnia quod ex ipsa natum: ne, si vel unum desit, perfectum tollatur, ac totum pereat. Quando igitur Mater a natura habet ut corporea forma pingatur, quippe quæ circumscripta; Christus quoque a natura hoc habet, tanquam ipsius progenies circumscripta. Alioqui non est ejus revera et natura filius. Atqui verus ipsius filius est, sicut et ipse verus Patris filius. Itaque corporea forma pingitur secundum id quod a Matre habet, qui secundum id quod a Patre habet incircumscriptus est divinitate, ita ut necessitate omni naturæ, alterum ab altero verum testimonium accipiat. Hoc certe sancta synodus œcumenica prima tanquam pro suprema potestate edixit, ut nempe Christus pingeretur: siquidem eum carne indutum et hominem factum esse confitetur. Nihil enim, quod carne constet, pingi non potest: neque ullus homo est, qui cum cerni possit, imagine exprimi non possit. Deinde nec proprie Deiparæ nomine Mariam appellavit: sed quando Dei Filium ex ipsa carnem sumpsisse et hominem factum esse affirmavit, potentia prædicavit ipsam esse Deiparam. Si enim Deus est is qui genitus, consequenter Deipara est quæ illum genuit: relinquens tertiæ synodo, actu idipsum

Αἱ σύνοδοι, αἵ τε οἰκουμενικαὶ, αἵ τε τοπικαὶ ὀρθόδοξοι· τοσαῦται μέν εἰσι τῷ ἀριθμῷ, ὁπόσαι καὶ εἶεν· μία δὲ πᾶσαι τῷ θείῳ φρονήματι, ὡς καὶ ἓν τὸ τῆς πίστεως σύμβολον, ἐν τῇ πρώτῃ δυνάμει θεωρούμεναι· κατὰ καιρὸν δὲ πρὸς τὰς ἐπανισταμένας αἱρέσεις δηλονότι προϊοῦσαι, καὶ ποικιλλόμεναι μὲν τῇ ἀντεξαγωγῇ τοῦ πονηροῦ φρονήματος· μένουσαι δὲ ἐν τῷ αὐτῷ ὀρθοδόξῳ δόγματι. Καθάπερ (ἵνα καὶ ὑποδείγματι χρήσωμαι) ὁ κόκκος τοῦ σίτου, ὅτι εἷς μέν ἐστι σπειρόμενος· ἔχει δὲ ἐν αὐτῷ δυνάμει τὰς τῷ προσήκοντι καιρῷ διὰ τῆς καρποφορίας πολυπλασιαζομένους ἐνεργείᾳ κόκκους. Ἴδωμεν οὖν ὡς εἶπερ δέχῃ τὴν πρώτην, συναποδεχόμενος εἶ καὶ τὰς ἁπάσας. Λέγει τοίνυν, ἵνα τὰ προηγούμενα παρῶ, ὡς οὐ κατεπείγοντα εἰς τὸ προκείμενον ζήτημα· Καὶ εἰς ἕνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ· τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων· φῶς ἐκ φωτός· Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ· γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα· ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο. Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν· καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου, καὶ ἐνανθρωπήσαντα. Ὁ τοίνυν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθεὶς πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, σαρκωθεὶς ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου, καὶ ἐνανθρωπήσας ὁμολόγηται παρὰ πάντων τῶν ἁγίων, εἷς μὲν εἶναι τῇ ὑποστάσει, διπλοῦς δὲ τῇ φύσει· τέλειος ἐν θεότητι, καὶ τέλειος ἐν ἀνθρωπότητι· ἐκ Πατρὸς ἀπερίγραπτος, ἐπειδὴ καὶ ὁ Πατήρ· ἐκ Μητρὸς περιγραπτὸς, ἐπειδὴ καὶ ἡ Μήτηρ· οἷος ὁ Πατὴρ, τοιοῦτος καὶ ὁ γεννηθεὶς κατὰ πάντα. Καὶ οἵα ἡ Μήτηρ, τοιοῦτον καὶ τὸ γεννηθὲν κατὰ πάντα· ἵνα μὴ ἐν τῇ τοῦ οὐτινοσοῦν ἐλλείψει τὸ τέλειον ἀφαιρεθῇ, καὶ τὸ πᾶν οἰχήσεται. Ἐπεὶ οὖν ἡ Μήτηρ φυσικῶς ἐγγέγραπται σώματος χαρακτῆρι, ὡς περιγραπτή· τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς φυσικῶς, ὡς γέννημα αὐτῆς περιγραπτόν. Εἰ δὲ μὴ, οὐ γέννημα αὐτῆς φύσει καὶ ἀληθείᾳ. Ἀλλὰ μὴν Υἱὸς αὐτῆς ἀληθινὸς, ὡς Υἱὸς ἀληθινὸς ὁ αὐτὸς τοῦ Πατρός. Οὐκοῦν καὶ ἐγγέγραπται σώματος χαρακτῆρι κατὰ τὴν Μητέρα, ὁ κατὰ τὸν Πατέρα ἀπερίγραπτος τῇ θεότητι· ὡς ἂν ἐπαληθεύοι θάτερον θατέρῳ μαρτυροῦν ἐκ πάσης φυσικῆς ἀνάγκης. Τοῦτο τοιγάρτοι ἡ πρώτη ἁγία οἰκουμενικὴ σύνοδος, ὡς ἐν κεφαλαίῳ δυνάμει ἐκήρυξε τὸ, τὸν Χριστὸν ἐγγράφεσθαι· ἐπὰν ὁμολογῇ αὐτὸν σαρκωθέντα καὶ ἐνανθρωπήσαντα. Οὐδὲν γὰρ ἔνσαρκον ἄγραπτον· καὶ οὐδεὶς ἄνθρωπος ὀφθεὶς, ἀνεικόνιστος. Ἐπεὶ οὐδὲ κυριολέκτως τὴν Μαρίαν Θεοτόκον ὠνόμασεν· ἀλλ' ἡνίκα ἐθέσπισε τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἐξ αὐτῆς σαρκωθῆναι καὶ ἐνανθρωπῆσαι Θεοτόκον αὐτὴν δυνάμει ἐκήρυξεν. Εἴπερ γὰρ Θεὸς ὁ γεννηθεὶς, Θεοτόκος ἀκολούθως καὶ ἡ γεννήσασα· δοῦσα τοῦτο φθέγξασθαι ἐνεργείᾳ κυρίως τῇ τρίτῃ συνόδῳ, καὶ ἐπιῤῥαπίσασα Νεστόριον. Οὐδ' οὐ μὴν δύο φύσεις καὶ τοσαῦτα θελήματα ἐπὶ Χριστοῦ φανερῶς ἐξεῖπεν· ἀλλὰ ἐπειδὴ οἶδεν αὐτὸν Θεὸν ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπον, τὰς δύο γεννήσεις

Digitized by Google

αὐτοῦ ὑμνήσασα, δύο δυνάμει καὶ τὰς φύσεις, καὶ ἀκολούθως ταῖς φύσεσι, δύο καὶ τὰ θελήματα, ἐξεδίδαξε· δοῦσα τοῦτο ἐνεργείᾳ κυρίως φθέγξασθαι τῇ τε τετάρτῃ καὶ ἕκτῃ συνόδῳ· καὶ ἐπιῤῥαπίσασα τοὺς ὑπ' αὐτοῦ μίαν φύσιν καὶ ἓν θέλημα πρεσβεύοντας. Καὶ μακρὸν ἂν εἴη ὑποδηλοῦν ὅπως ἐπιῤῥαπίζει ἑκάστην αἵρεσιν, ἀντεξάγουσα δυνάμει τὸ ἐνεργείᾳ κηρυχθὲν ὀρθόδοξον δόγμα τῇ κατὰ καιρὸν συνόδῳ. Λελυμένου τοίνυν ἱκανῶς καὶ ἐλεγχθέντος τοῦ λόγου, ὡς οὐ δέχῃ τὴν πρώτην σύνοδον, διὰ τὸ πᾶσαν εἰκονικὴν ποίησίν τε καὶ προσκύνησιν ἀθετεῖν σε, ἐκείνης δυνάμει, καθὰ εἴρηται, Χριστὸν εἰκονίζεσθαι κατὰ τὸν ἀνθρώπινον χαρακτῆρα κηρυξάσης· λέλυται τοῦ μηδὲ τὰς λοιπάς σε δέχεσθαι συνόδους. Ἓν γὰρ ἐν πάσαις τὸ εὐσεβὲς φρόνημα.

A proprie enuntiandum, ac Nestorium jam tunc refellens. Neque porro duas esse in Christo naturas totidemque voluntates aperte declaravit: sed postquam Deum simul hominemque ipsum agnovit, duas ipsius generationes prædicans; duas pariter naturas, et consequenter ad naturas, voluntates quoque duas esse, potentia edocuit: quartæ et sextæ synodo relinquens id actu et diserte pronuntiandum: eosque confutans qui unam in ipso naturam, aut qui voluntatem unam esse affirmarent. Ac longum sit declarare quemadmodum unamquamque hæresim profligaverit, potentia opponens orthodoxum dogma, quod deinde pro tempore in synodis fuit actu declaratum. Cum itaque satis ostensum demonstratumque sit, te primam synodum non recipere hoc ipso quod omnem imaginum confectionem adorationemque rejicis; cum illa synodus potentia, sicut dictum est, denuntiaverit ut humanæ Christi formæ imagines fierent: simul ostensum est te et reliquas synodos non recipere. Una enim cunctarum eademque sententia et religio.

Ἀποδεχόμενος καὶ τὴν ἐν Βλαχέρναις σύνοδον καὶ τὴν ταύτης ἐπικυρωτικὴν ἀθροισθεῖσαν.

Recipiens et synodum in Blachernis habitam, et eam quæ illius confirmandæ gratia fuit congregata.

B

Ναὶ μήν· τούτων γὰρ σὺ ἀκόλουθος καὶ σύμφρων τῶν ἀντιθέτων τῆς ἀληθείας, καὶ πάσης ἀποστολικῆς καὶ Πατρικῆς διδασκαλίας ἀλλοτρίων, ὡς ἀνωτέρω δεδήλωται. Ἀθετοῦσι γὰρ πᾶσαν εἰκονικὴν ποίησίν τε καὶ προσκύνησιν.

XXXI. Certe quidem, tu nempe illis obtemperas et consentis qui veritatem oppugnant, atque ab omni apostolorum Patrumque doctrina alieni sunt, sicut superius demonstratum fuit. Abrogant enim omnem imaginum confectionem et adorationem.

Τοὺς τε παρ' αὐτῶν ἀποβληθέντας ἀποβαλλόμενος· καὶ τοὺς ὑπ' αὐτῶν δεχθέντας ἀποδεχόμενος.

Et rejiciens quos illæ synodi rejecerunt, et quos receperunt recipiens.

Καὶ πάνυ· ἀλλ' ὡς Καϊαφαϊκὸν συνέδριον, τὸν Βαραββᾶν προσηκάμενον, τὸν δὲ Χριστὸν ἀρνησάμενον.

XXXII. Omnino; sed more consessus Caiphaici, qui Barabbam suscepit, Christum vero abnegavit.

Τὸν δὲ ὑπὸ Ταρασίου σύλλογον ἀποβαλλόμενος.

Conventum autem sub Tarasio celebratum rejiciens.

Εὖγε, καὶ πάνυ εἰκότως· ἀλλ' ὡς συνεπόμενον τῇ πρώτῃ ἁγίᾳ συνόδῳ, ἐν τῷ τὸν Χριστὸν κηρύξαι ἐγγράφεσθαι κατὰ τὸν ἀνθρώπινον χαρακτῆρα· τήν τε εἰκόνα αὐτοῦ τε καὶ τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ, καὶ τῆς Θεοτόκου· πρὸς δὲ καὶ παντὸς ἁγίου, προσκυνεῖσθαι εἰς τιμὴν τῶν πρωτοτύπων· ὧν ἀπερράγης, ὡς ἀπὸ Χριστοῦ Ἰούδας.

C

XXXIII. Euge, ac merito certe; sed rejicis quatenus cum sancta synodo prima consentit in eo quod edixit ut pingeretur Christum secundum hominis formam, tum ut imago ipsius, et vivificæ crucis, ac Deiparæ, et præterea sancti cujuscunque, adoraretur in honorem prototyporum. A quibus tu non minus quam Judas a Christo, divisus es.

Καὶ τοὺς μὴ οὕτως ἔχοντας ἀναθεματίζων.

Et eos qui secus sentiunt anathematizans.

Δηλονότι· ἀλλὰ τοὺς ἁγίους πάντας συλλήβδην, ὡς ἀντίπαλος Χριστοῦ.

XXXIV. Omnino; sed sanctos pariter universos, tanquam Christi adversarius.

Ὑπέγραψα ἰδιοχείρως.

Propria manu, subscripsi.

Δηλαδή· ἀλλ' ὡς ὁ Πιλάτος τῇ κατὰ Χριστοῦ ἀποφάσει πῆξας τὸν κάλαμον.

Certe, sed, ut Pilatus, calamo ad Christum condemnandum usus.

Ὑπογραφὴ ὀρθοδόξου.

Subscriptio orthodoxi.

Τοῖς εὐαγγελικοῖς καὶ ἀποστολικοῖς ἐντάλμασι καὶ θεσπίσμασιν ἅπασιν ἑπόμενος· καὶ τοῖς προφητικοῖς καὶ Πατρικοῖς κηρύγμασι καὶ διδάγμασιν ἐπερειδόμενος· τάς τε ἁγίας καὶ οἰκουμενικὰς ἓξ συνόδους σὺν ἄλλαις τοπικαῖς καὶ ταύταις ὁμοδόξοις κατά τε δογματικὴν καὶ κανονικὴν τήρησιν προσιέμενος· μεθ' ὧν καὶ τὴν μετὰ τὴν ἕκτην περὶ τῶν σεπτῶν εἰκόνων ὑπομνηματίσασαν καὶ ὁρίσασαν θεοπρεπῶς ἀποδεχόμενος· καὶ τὴν ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον ἁγίαν σύνοδον, ὡς τὴν τὸ πρότερον ὀρθοδόξως δογματίσα-

D

XXXV. Evangelicis et apostolicis mandatis et edictis omnibus obtemperans, ac prophetarum et Patrum oraculis et documentis confirmatus, recipiens quoque sanctas synodos sex œcumenicas, aliasque variarum regionum œcumenicis consentientes secundum dogmatum et canonum observationem amplectens, cum iisque admittens et eam [Trullanam] quæ post sextam de venerandis imaginibus tractavit, ac Deo digna sancivit: necnon synodum Nicænam secundam, quæ de venerandis

Digitized by Google

imaginibus eadem ac prior dogmata orthodoxa tradidit, recipiens, cunctosque quos synodi excommunicaverunt rejiciens, cum iisque quos approbaverunt communicans: et cuilibet legi sacræ et consuetudini ecclesiasticæ, quæ a Christo huc usque manaverit, aut certe fuerit postea sancte instituta, me submittens: omnemque Christi Dei nostri, vivificæ crucis, Deiparæ et angelorum et cujuscunque sancti et sanctæ imaginem, more hominibus salutari expressam, toto pectore complectens ac deosculans; conventum vero in Blachernis jampridem celebratum, eumque a quo prior ille confirmatus est, utrumque tanquam Christi sanctorumque omnium inimicum, rejiciens, eosque qui non sic sentiunt æternis anathematismis subjiciens, cum Deo,

A σαν, καὶ ἑπομένως τῇ πρὸ αὐτῆς περὶ τῶν αὐτῶν σεπτῶν εἰκόνων, ἀσπαζόμενος· τούς τε παρὰ πασῶν ἐκκηρύκτους ἀποβαλλόμενος. Καὶ τοὺς ὑπ' αὐτῶν ἀναῤῥηθέντας εἰσοικειούμενος· ἱεροῦ τε παντὸς θεσμοῦ καὶ ἤθους ἐκκλησιαστικοῦ, ἀπὸ Χριστοῦ μέχρι τοῦ δεῦρο προϊόντος· ἢ καὶ μετέπειτα ὅμως ἱεροπρεπῶς ἀντεχόμενος· πᾶσάν τε εἰκόνα οὖσαν καὶ χαραττομένην σωτηρίως τῷ κόσμῳ, τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν, τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ, τῆς Θεοτόκου, ἀγγέλων τε καὶ παντὸς ἁγίου καὶ ἁγίας ἐνστερνιζόμενος. Καὶ προσπτυσσόμενος· τὸν δὲ ἐν Βλαχέρναις πάλαι ἀθροισθέντα σύλλογον, καὶ τὸ τούτου ἐπικυρωτικὸν συνέδριον, ὡς ἀντίθετον ἑκάτερον Χριστοῦ καὶ παντὸς ἁγίου, ἀποπεμπόμενος, καὶ τοὺς μὴ οὕτως φρονοῦντας αἰωνίοις ἀναθεματισμοῖς ὑποβάλλων, σὺν

B Θεῷ,

Propria manu subscripsi.

Ὑπέγραψα ἰδιοχείρως.

IAMBI ICONOMACHORUM.

JOANNIS.

IAMBOI EIKONOMAXΩN.

IΩANNOY.

ACROST. Χριστοῦ τὸ πάθος ἐλπὶς Ἰωάννῃ. Christi Passio spes Joanni.

Christus destruxit crucis divino robore
Vim turmæ dæmonum: iis qui vivunt
Robur effectus, et spes in potens præsidium:
Aperte docens ipsi uni confidere.
Itaque in parietibus pingere Dominum, nefas.
Totus quippe Deus est P, haud mutatus per errorem,
Exaltans pios reges in regno.

Χριστὸς καθεῖλε σταυρικῷ θείῳ σθένει
Φάλαγγος δαιμόνων· τοῖς ἐν βίῳ
Ἰσχὺς πεφυκὼς Ἐλπὶς εἰς κράτος μέγα.
Σαφῶς διδάσκων Αὐτῷ προσέχειν μόνῳ
Τοιχογραφεῖν οὖν οὐ θέμις τὸν δεσπότην.
Ὅλος θεὸς γάρ ἐστιν, οὐ τραπεὶς πλάνῃ,
Ὑψῶν ἄνακτας εὐσεβεῖς ἐν τῷ στέφει.

IGNATII.

IΓNATIOY.

ACROST. Σταυρὸς Ἰγνατίῳ αἴνεσις. Crux Ignatio est gloriatio.

Crux, quæ conjunxit quæ prius *erant* dispersa, C
Pietatem sincere confirmat.
Evertens enim omne imaginum spectaculum,
Extulit aperte gloriam tuam, o Verbum,
Validum fidei robur agnita.
Quam adorantes, ut par est, imperatores,
Abigunt hostes hac potentia domitos.

Σταυρὸς συνάψας τὰ πρὶν ἐσκεδασμένα
Τὴν εὐσέβειαν Γνησίως ὑπογράφει.
Ἀνατρέπων γὰρ εἰκόνων πᾶσαν θέαν,
Ὑψωσε τὴν σὴν δόξαν ἐμφανῶς, Λόγε,
Ῥώμη κραταιὰ πίστεως δεδειγμένη.
Ὃν προσκυνοῦντες ἀξίως οἱ δεσπόται
Σοδοῦσιν ἐχθροὺς τῷ κράτει δουλουμένου.

HOSTES ET OCCIDO BARBAROS.

PROFLIGO

D

ΕΧΘΡΟΥΣ ΚΑΙ ΦΟΝΕΥΩ ΒΑΡΒΑΡΟΥΣ

ΤΡΟΠΟΥΜΑΙ

VARIÆ LECTIONES.

P *vel* qui errore non abripitur.

Digitized by Google

Οἱ τὸ κράτος λαβόντες ἐκ Θεοῦ μόνου,
Λέων τε Κωνσταντῖνος οἱ στεφηφόροι,
Ἀνιστοροῦσι τὸν τύπον τοῦ Δεσπότου·
Ἐγκάρδιον φέροντες αὐτοῦ τὸν πόθον.
Εἰκῇ δὲ τὴν πρὶν καὶ μάτην πεπλασμένην
Ἔξῆραν ἔνθεν εἰκονουργίας θέαν.

A Qui potestatem acceperunt a Deo solo,
Leo et Constantinus, coronam gestantes,
Spectandum proponunt typum Domini,
Ipsius desiderium gerentes in corde.
Temere vero antea et abs re comparatum,
Hinc sustulerunt imaginum spectaculum.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΙΝΑ
ΠΡΟΣ ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΟΥΣ,

ΛΕΓΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΚΥΡΙΟΝ ΗΜΩΝ ΙΗΣΟΥΝ ΧΡΙΣΤΟΝ ΜΗ ΕΓΓΡΑΦΕΣΘΑΙ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΣΩΜΑΤΙΚΟΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ.

—

EJUSDEM
QUÆSTIONES ALIQUÆ
PROPOSITÆ ICONOMACHIS,

QUI DOMINUM NOSTRUM JESUM CHRISTUM SECUNDUM CORPOREAM FORMAM DEPINGI NOLUNT.

—

Α'. Εἰ ἐκ δύο φύσεων καὶ ἐν δυσὶ φύσεσι τελείαις ὁ Χριστός ἐστιν· εἰπὲ κατὰ ποίαν ἄγραπτος, τὴν λαβοῦσαν, ἢ τὴν ληφθεῖσαν; καὶ εἰ κατὰ τὴν πρώτην, ἔσται κατὰ τὴν δευτέραν γραπτός· ἢ ἔμπαλιν ἡ ἀντιστροφή. Εἰ δὲ κατ' ἄμφω, πῶς τοῦτο; εἰ μὴ ἐξ ἀμφοῖν μιᾶς συνθέτου φύσεως ἀποτελεσθείσης, μιᾷ συνθέτῳ καὶ ἰδιότητι. Εἶη ἂν οὔτε γραπτὸς, οὔτε ἄγραπτος· ἀλλὰ γραπτοάγραπτος ἐξ ἡμισείας συνενηγμένος, καὶ κατ' οὐδ' ἕτερον τέλειος. Εἰ δὲ τοῦτο, πῶς οὐχ ἑτεροούσιος ὁ Χριστὸς τοῦ Πατρὸς καὶ ἡμῶν; ἡμῶν μὲν τῷ συνθέτῳ σώματι ἐγγραφομένων· τοῦ δὲ Πατρὸς, τῷ ἀσυνθέτῳ φύσει μηδαμῶς περιγραφομένου.

B I. Si ex duabus naturis, et in duabus naturis perfectis Christus est, dic secundum quam depingi non possit, utrum secundum eam quæ assumpsit, an secundum eam quæ assumpta est? Et, si secundum primam, poteritne secundum alteram depingi? vel vice versa? Si vero secundum utramque, quonam istud modo, nisi ex duabus una natura perfecta unaque proprietas componatur? Verum age, neque possit depingi, neque non possit, sed simul possit et non possit, ex dimidiatis compositus, et ex neutro perfectus. Quod si ita sit, quomodo Christus non erit naturæ a Patre et a nobis diversæ? a nobis quidem, qui quoniam ex corpore constamus, depingimur : a Patre autem, qui ob naturæ simplicitatem nequaquam circumscribitur.

Β'. Εἰ ἰδιότης ἑκάστης φύσεως ἀκίνητος, ἐπὶ δὲ τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ Χριστοῦ ἡ περιγραφή· μὴ ἐγγραφομένου αὐτοῦ κατ' αὐτὴν, ἐκινήθη δηλονότι· κινηθεῖσα δὲ ποῦ μετεχώρησε; Ἆρα εἰς τὴν τῆς θεότητος αὐτοῦ φύσιν; Ἀλλ' εἰ τοῦτο, προσθήκην ἡ Τριὰς ἐδέξατο, ἀσυμφυὲς ἑαυτῇ ἰδίωμα προσλαβοῦσα· ὅπερ ἀδύνατον. Εἰ δὲ οὐ μετέπεσεν ἐκεῖσε, ποῦ ποτε ἂν εἴη; καὶ εἰ ἠφανίσθη, ἐξ ἀνάγκης συνηφάνισται καὶ ἡ ταύτης φύσις· ἐπεὶ μὴ οἷον διεσπᾶσθαι θατέρα θατέρας ὁμολογουμένως.

C II. Cum naturæ cujusque proprietas sit inseparabilis, cumque in Christi humanitate sit circumscriptio ; si ipse ratione illius depingi minime potest, amota est illa certe. Si autem amota est, quonam migravit? utrum in divinam ipsius naturam? Sed si hoc est, Trinitas additamentum accepit, assumens proprietatem sibi non congenitam : quod fieri non potest. Si autem non illuc transiit, ubinam erit? quod si periit, natura etiam ad quam pertinet, perierit necesse est, siquidem alteram ab altera separari non posse in confesso est.

Digitized by Google

III. Incircumscriptum vel ejusdem ordinis est ac circumscriptum, vel diversi ordinis. Si ejusdem ordinis, Deus Verbum consubstantiale etiam assumptæ carni erit, quantumvis incircumscriptum. Nam proprietates ordinis ejusdem, sunt etiam ab una eademque natura inseparabiles. Si autem diversi ordinis est, sane Verbum, quamvis sit diversæ a carne naturæ, carni instar circumscribetur, nimirum secundum utramque naturam suæ divinitatis et humanitatis, ob duarum proprietatum conjunctionem circumscriptum et non circumscriptum : sicut visum et non visum, contrectatum et non contrectatum.

Γ'. Ὁμόστοιχον τῷ περιγραπτῷ τὸ ἀπερίγραπτον, ἢ ἑτερόστοιχον. Καὶ εἰ μὲν ὁμόστοιχον, ἔσται καὶ ὁ Θεὸς Λόγος τῇ προσληφθείσῃ σαρκὶ ὁμοούσιος· ἐπεὶπερ ἀπερίγραπτος. Τὰ γὰρ τῆς αὐτῆς συστοιχίας ἰδιώματα, καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως εἶεν ἀπαραλλάκτως. Εἰ δὲ ἑτερόστοιχον, πάντως καὶ ὁ Λόγος ἑτεροούσιος ὢν παρὰ τὴν σάρκα, κατ' αὐτὴν δηλαδὴ καὶ περιγράφοιτο, καθ' ἑκατέραν οὐσίαν τῆς αὐτοῦ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος, ταῖς δυσὶ συστοιχίαις τῶν περὶ αὐτῆς ἰδιωμάτων περιγραφόμενος καὶ μὴ περιγραφόμενος· ὥσπερ ὁρώμενος καὶ μὴ ὁρώμενος, ψηλαφώμενος καὶ μὴ ψηλαφώμενος.

IV. Si rerum materialium et compositarum proprietates materiales sunt et compositæ, quonam modo Christus secundum corpoream formam erit incircumscriptus? cum id quod incircumscriptum est, immateriale sit et simplex, corpus autem materiale sit et compositum. Nam proprietatem ipsi naturæ prorsus similem esse necesse est, neque separationem quæ ex diversitate oriri intelligitur, ullatenus admittere. Atqui nisi circumscribatur, altera dissimilis facta est alteri : siquidem materiale non idem est ac immateriale, neque compositum idem quod simplex. Non itaque Christus corpore incircumscriptus est : ut non sit discrepantia in iis, quæ prorsus similia sunt, et in simplicibus compositio.

Δ'. Εἰ τῶν ἐνύλων καὶ συνθέτων ἔνυλα καὶ σύνθετα τὰ ἰδιώματα, πῶς ἂν εἴη ὁ Χριστὸς κατὰ τὸν σωματικὸν χαρακτῆρα ἀπερίγραπτος; τοῦ ἀπεριγράπτου, ἄϋλου καὶ ἀσυνθέτου ὑπάρχοντος· τοῦ δὲ σώματος, ἐνύλου καὶ συνθέτου. Δεῖ γὰρ τῇ φύσει ἀπαράλλακτον εἶναι τὴν ἰδιότητα· τὴν καθ' ἑτερότητα νοουμένην ἀλλοτριότητα οὐδ' ὁτιοῦν προσιεμένην. Ἀλλὰ μήν, εἰ μὴ περιγράφοιτο, παρήλλακται θατέρα θατέρας. Εἴπερ μὴ ταυτὸν τῷ ἐνύλῳ τὸ ἄϋλον, καὶ τῷ συνθέτῳ τὸ ἀσύνθετον. Οὐκ ἄρα ἀπερίγραπτος ὁ Χριστὸς σώματι, ὡς ἂν μὴ εἴη παράλλαξις ἐν ἀπαραλλάκτοις, καὶ σύνθεσις ἐν ἀσυνθέτοις.

V. Si Christus Deus est et homo, nec eadem natura, qua Deus est, homo quoque est : liquet pariter non eadem proprietate qua incircumscriptus est, circumscriptum quoque esse : cum altera proprietas ab altera differat : neque duæ naturæ, vel inexistentes in ipsis proprietates, venire possint in eam communionem, qua res substantia similes unum idemque sunt. Quod si ita est, quomodo Christus cum ex duobus constet, et illa duo habere cognoscatur, non erit is qui figurari possit et qui non possit?

E'. Εἰ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος ὁ Χριστός ἐστιν, οὐ τῇ αὐτῇ δὲ φύσει ᾗ ἐστι Θεός, ταύτῃ ἐστὶ καὶ ἄνθρωπος· δηλονότι οὐδὲ τῇ αὐτῇ ἰδιότητι ᾗ ἐστιν ἀπερίγραπτος, ταύτῃ ἐστὶ καὶ περιγραπτός· ἄλλης ἄλλῃ διαφερούσης· καὶ εἰς κοινωνίαν ἐλθεῖν τὴν ἐν ταυτότητι οὐσιώδους ὁμοιώσεως οὐκ ἐνδεχομένων, οὔτε τῶν φύσεων, οὔτε τῶν συνυπάρκτων αὐταῖς ἰδιοτήτων. Εἰ δὲ τοῦτο, πῶς οὐχ ὁ Χριστὸς ἐξ ἀμφοῖν ὤν, καὶ κατ' ἀμφότερα γνώριμος, εἴη γραφόμενος καὶ μὴ γραφόμενος;

VI. Utrum Deus mortalibus visus est ea forma quæ figurari possit, an ea quæ non possit? Si ea quæ figurari non possit, certe et invisibili, siquidem hæc duo, nempe id quod figurari, et id quod cerni non potest, conjuncta sunt. Quonam igitur modo discipuli dicunt, *Vidimus Dominum*[87]? Itaque visus est ea forma quæ figurari potest, licet invisibilis sit secundum naturam divinam. Quod si ita est, quis, nisi ad extremum stuporis venerit, dicere sustinebit formam quæ figurari potest, figurari non posse?

Ϛ'. Πότερον μορφῇ γραφομένῃ ὤπται Θεὸς τοῖς ἐπὶ γῆς, ἢ μὴ γραφομένῃ; Καὶ εἰ μὲν ἀγράπτῳ, δηλαδὴ καὶ ἀοράτῳ· εἴπερ σύστοιχον θάτερον θατέρῳ, τὸ ἄγραπτόν φημι καὶ ἀόρατον. Καὶ πῶς φασιν οἱ μαθηταὶ, *Ἑωράκαμεν τὸν Κύριον;* Οὐκοῦν γραφομένῃ· εἰ καὶ ἀθέατον τῇ θείᾳ φύσει ὄντα. Εἰ δὲ ἐγγράπτῳ, τίς οἶσεν τὴν γραπτὴν ἄγραπτον εἰπεῖν, εἰ μή τι ἂν εἰς ἔσχατον ἐλάσειε παραπληξίας;

VII. Si Christum solummodo circumscriptum dicere, est ipsum spoliare divinitate cujus est non circumscribi : utique qui eum esse solummodo incircumscriptum dicit, spoliat ipsum humanitate cujus est circumscribi : ac æqualiter absurda sunt, quod Paulus Samosatensis deliravit, Christum hominem merum, non autem et Deum esse; et quod Manes Persa stulte dixit, Deum tantummodo,

Ζ'. Εἰ τὸ περιγραπτὸν μόνον λέγειν τὸν Χριστὸν, ψιλοῦν ἐστιν αὐτὸν θεότητος, ἧς τὸ μὴ περιγράφεσθαι· δῆλον ὅτι καὶ τὸ ἀπερίγραπτον μόνον λέγειν, ἀπαμφιεννύειν αὐτόν ἐστιν ἀνθρωπότητος, ἧς τὸ περιγράφεσθαι· καὶ τὰ ἄτοπα ἰσόῤῥοπα· τὸ μὲν Παύλῳ τῷ Σαμοσατεῖ ληρηθὲν, ψιλὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ Θεὸν τὸν Χριστὸν λέγοντι· τὸ δὲ Μάνῃ τῷ Πέρσῃ φληναφηθὲν, γυμνὸν Θεὸν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ

[87] Joan. xx, 25.

Digitized by Google

ἄνθρωπον τὸν Χριστὸν φάσκοντι. Ὁρᾶτε, ὦ οὗτοι, τὸ ἀμφίκρημνον. Ὁποτέραν οὖν τῶν ἀσεβειῶν οἴεσθε πεφευγέναι, μεθ' ἑτέρας ἐξ ἀνάγκης ἐν ἡμῖσει ἔσεσθε, ὡς ἐκ μερῶν συγκείμενοι. Εἰ γὰρ εἴποιτε μὴ Παυλιανίζειν, τί Μανιχαΐζετε, τὸν Χριστὸν ὡς ἀσώματον Λόγον οὐ περιγράφοντες; ὅπερ φεύγει Παῦλος. Εἰ δὲ λέγοιτε μὴ Μανιχαΐζειν, τί Παυλιανίζετε, τὸν Χριστὸν ὡς ἐνσώματον ἄνθρωπον δογματίζοντες; ὅπερ φεύγει Μάνης· ὥστε Μανιχαΐζοντες Παυλιανίζετε, ὡς καὶ ἔμπαλιν.

A non autem et hominem esse Christum. Videte, o boni, utrinque præcipitium. Itaque in medio tanquam inter partes constituti, quodcunque ex duobus impiis dogmatis fugere velitis, alterum necesse est amplectamini. Si enim vos a Pauli partibus esse negaveritis, cur Manem sequimini, Christum tanquam Verbum incorporeum minime circumscribentes? id quod a Paulo alienum est. Si autem dicatis vos non esse Manichæos, cur cum Paulo dicitis Christum hominem esse corporeum? quod Manes declinavit. Ita Manem sequentes, et Paulum sequimini, ac vice versa.

Η'. Εἰ ἐν θεότητι καὶ ἀνθρωπότητι ὁ Χριστὸς ὑμῖν ὁμολόγηται, καὶ οὐ σκάζετε περὶ τούτου· τί προσίστασθε λέγειν, αὐτὸν τῇ μὲν περιγράφεσθαι, τῇ δὲ μὴ περιγράφεσθαι; ἑκατέρας φύσεως τῇ ἰδιότητι γνωριζόμενον· ᾗ μὲν Θεός ἐστι, περιγραφῆς ὑπεραλλόμενον, ὥσπερ θέας καὶ καταλήψεως; ᾗ δὲ ἄνθρωπός ἐστι, περιγραφῇ ὑποπίπτοντα, ὥσπερ θέᾳ καὶ ποιότητι· εἰ μὴ φωνῇ μόνῃ τὸ ἐν θεότητι καὶ ἀνθρωπότητι εἰρῆται ὑμῖν, ἀσώματον τὸν Χριστὸν πραγματικῶς ὑπολαμβάνουσι, καὶ διὰ τοῦτο ἄγραπτον.

VIII. Si Christum in divinitate et in humanitate confitemini, neque id fateri dubitatis: cur refugitis dicere ipsum una quidem circumscribi, altera vero non circumscribi? cum noscitetur utriusque naturæ proprietate: ea quidem qua Deus est, circumscriptionem perinde ut aspectum et comprehensionem excedens: ea vero qua homo est, circumscriptioni perinde ut aspectui et qualitati subjectus: nisi forte vos Christum in divinitate et humanitate confessi voce tenus, incorporeum illum astute intelligitis, ac propterea figurari non posse.

Θ'. Ἄλλο τὸ ἁπλοῦν, καὶ ἕτερον τὸ σύνθετον δοξάζετε, ἢ ταυτὸν ἀμφότερα; Καὶ εἰ μὲν τὸ πρῶτον, πάντως περιγραπτὸν καὶ ἀπερίγραπτον τὸν Χριστὸν, ὡς ἐξ ἀμφοῖν ὄντα, συνείποιτε ἡμῖν. Ἐν γὰρ τοῖς ἐναντίοις ἰδιώμασιν, ἡ θατέρου τούτων θεωρεῖται φύσις, τοῦ ἁπλοῦ λέγω καὶ τοῦ συνθέτου, ἤγουν τῆς θεότητος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος· ὡς ἐπὶ πυρὸς καὶ ὕδατος ἐν ὑποδείγματος λόγῳ, οὔτε τὸ πῦρ κατωφερὲς, οὔτε τὸ ὕδωρ ἀνωφερές· οὔτε ἡ ξηρότης ὑγρότης, οὔτε ἡ ὑγρότης ξηρότης. Τοίνυν οὔτε ἡ περιγραφὴ ἀγραφία· οὔτε ἡ ἀγραφία περιγραφή. Διείργεται γὰρ τοῦδε τόδε ἐναντιότητι φυσικῇ ὅτι μάλιστα· καὶ πολλῷ γε μᾶλλον ἐπὶ τῆς τρίτης σκελίδος ἢ τοῖν δυοῖν. Εἰ δὲ ἀπερίγραπτον μόνον, πῶς οὐχὶ τὸ δεύτερον δοξάζειν; καὶ μὴ λέγοντες δοξάζοιτε ἁπλοσύνθετον μίαν φύσιν θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος· ὡσανεὶ ὑδρόπυρον σὺν Σευήρῳ συγχυτικῶς πρεσβεύοντες. Τῇ γὰρ μονότητι τῆς ἰδιότητος μοναδικὸς καὶ ὁ τῆς φύσεως λόγος συνεκφαίνεται.

IX. Num existimatis aliud esse id quod simplex, aliud quod compositum an utrumque idem esse? Si primum, omnino Christum circumscriptum et incircumscriptum nobiscum dicitote, utpote ex utroque constantem: nam in proprietatibus contrariis spectatur natura utriusque, simplicis dico et compositi, puta divinitatis et humanitatis. Sicut in ignis et aquæ exemplo, neque ignis deorsum nititur, neque aqua sursum evolat: neque siccitas est humiditas, neque humiditas siccitas. Igitur neque circumscriptio est non posse figurari, neque non posse figurari circumscriptio est. Alterum enim alteri quam maxime opponitur naturali contrarietate: quæ multo etiam major est in hoc tertio quam in illis duobus. Si autem dicatis incircumscriptum duntaxat, quomodo non secundum ponitis? Ac licet id non dicatis, statuitis utique unam esse divinitatis et humanitatis naturam simplicem compositam: tanquam cum Severo ignem aquam confusione constituentes. Proprietatis enim singularitate singularis pariter ratio naturæ demonstratur.

Ι'. Εἰ αἱ καταφάσεις ταῖς ἀποφάσεσι ἐναντίωνται, καὶ οὐ ταυτὸν ἀμφότεραι, οὔτε νενόηνται, οὔτε ὀνομάζονται· κατάφασις δὲ τὸ περιγράφεσθαι· ἀπόφασις δὲ τὸ μὴ περιγράφεσθαι· ἐξ ἀμφοῖν δὲ ὁ Χριστὸς θεότητι καὶ ἀνθρωπότητι· πάντως που ἔχει τὰ ἰδιώματα τῶν φύσεων· ἐξ ὧν καὶ ἔνεστιν ἀντιδιαστελλόμενα πρὸς ἄλληλα, καὶ οὐκ εἰς ἓν κεκραμένα, ἀκολούθως τῇ διπλόῃ τῶν οὐσιῶν διττὰ καὶ αὐτὰ ὑπάρχοντα· ἀφ' ὧν καὶ νενόηται καὶ ὠνόμασται περιγραπτός τε καὶ ἀπερίγραπτος. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο, ἀλλὰ μόνον ἀπερίγραπτος· ἐκράθη τὰ ἄκρατα φύρδην· καὶ ὁμώνυμα τὰ ἑτερώνυμα· καὶ ἔσται τὸ περιπατεῖν, ὡς τὸ μὴ περιπατεῖν, ταυτονόητον καὶ ταυτόλεκτον· καὶ τὸ διαλέγεσθαι, ὡς τὸ μὴ διαλέγεσθαι· καὶ τὸ ὑπάρχειν, ὡς τὸ μὴ ὑπάρχειν· καὶ τὸ περιγράφεσθαι λοιπὸν, ὡς τὸ μὴ περιγράφεσθαι· ὅπερ λίαν ἠλίθιον.

X. Si affirmationes et negationes opponuntur inter se, nec utræque idem sunt sive idea sive nomine: circumscribi autem affirmatio est, non circumscribi, negatio: Christus vero ex ambobus, divinitate et humanitate constat; omnino naturarum habet proprietates: quarum aliquæ sunt inter se oppositæ, neque in unum permistæ, sed quæ ob duplicis naturæ distinctionem, geminæ ipsæ quoque sunt, ex quibus circumscriptus et incircumscriptus cognoscitur ac denominatur. Quod si ita non est, sed incircumscriptus solummodo est, permissa et confusa erunt quæ nequeunt permisceri: ejusdem nominis erunt quæ nominis diversi: eritque cogitatione et nomine prorsus idem ambulare et non ambulare: ac ratione uti perinde erit ac non uti, et existere perinde ac non exsistere, et circumscribi perinde acnon circumscribi: quod nimis stolidum e-

Digitized by Google

XI. Ex incircumscripto et circumscripto, o boni, non fit aliquid quod sit tantummodo incircumscriptum : quo modo ex divinitate et humanitate non fit qui sit tantummodo Deus. Si enim naturæ secundum hypostasim adunatæ, non sunt altera in alteram mutatæ, certe nec appellationes proprias commutarunt : sed post ipsam in persona una conjunctionem servant et rerum et nominum distinctionem. Igitur ad hunc modum se habent et ipsarum proprietates, neque mutata est naturalis istarum qualitas, neque nominum distinctionem amiserunt, sed manent in Christo illibatæ : ex quibus et circumscriptus et incircumscriptus est prorsus, quantumlibet vos, o impii, renuatis.

XII. [p] Si, ut divinus Epiphanius ait, quæcunque sunt in homine homo sunt : ac Unigenitus adveniens assumpsit omne id quod homo est : ut in homine perfecto omnia plane quæ salutis sunt, Deus cum sit, perficeret, nihil ejus quod homo est derelinquens : carens autem circumscriptione, dereliquisset aliquid, nec qualecunque porro, sed quod proprium maxime et præcipuum est, siquidem prima hominis proprietas est posse corporea forma repræsentari : quisquis Christum figurari vetat, o viri, nonne, sicut idem Sanctus tricesimo secundo de Hæresibus capite demonstravit, germanus est ejus qui Christi carnem abnegat? quem beatus quoque Sophronius in suis synodicis anathematizat [q].

XIII. Iis qui pervicacius contradicunt, quique Christum, cum pingitur, in duos filios aiunt dividi, sicut divisit Nestorius, respondendum est minime id esse Christum dividere, sed potius quæ rectissima sunt sapere. Nam ut in theologia, id quod personarum proprium est, minime dividit singularem divinitatis naturam, sed quod naturam communem habet, discretum est personis : ita in œconomia e contrario, quod naturarum proprium est non dividit singularem Dei Verbi personam, sed quod personam communem habet, naturis discretum est. Si autem in circumscriptione, id quod naturæ humanæ proprium est, induceret divisionem : ergo et in istis, quæ sunt *ingenitum*, *genitum*, et *procedens*, id quod trium personarum proprium est, naturam singularem divideret. Atqui non dividit certe, quantumvis illa sint inter se diversa. Ergo neque istic personam Christi singularem incircumscriptio divinitatis et circumscriptio humanitatis, quantum vis inter se opponantur.

XIV. Si non licet, ex eo quod Deus Verbum carnem induit, affirmare, Patrem et Spiritum sanctum corporatos fuisse, quamvis Trinitas individua sit secundum naturam, pariter non licet ex eo quod circumscriptus idem fuit secundum humanitatem, affirmare, divinitatem simul circumscribi, quam-

ΙΑ'. Ἐξ ἀπεριγράπτου καὶ περιγραπτοῦ, οὐκ ἀπερίγραπτον μόνον, ὦ οὗτοι· ὡς οὐδὲ ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος Θεὸς μόνος. Εἰ γὰρ αἱ φύσεις αἱ ἑνωθεῖσαι καθ' ὑπόστασιν, τὴν εἰς ἀλλήλας μεταβολὴν οὐ προσήκαντο· οὔτε μὴν τὰς οἰκείας προσηγορίας ἠμείψαντο· σώζουσι δὲ τὸ δυϊκὸν καὶ μετὰ τὴν ἕνωσιν ἐν μοναδικῷ προσώπῳ, καὶ τοῖς πράγμασι καὶ τοῖς ὀνόμασιν· ἆρα καὶ αἱ τούτων ἰδιότητες ὡσαύτως ἔχουσι, μὴ μεταβληθεῖσαι τῆς φυσικῆς ποιότητος· μηδὲ τὴν δυϊκὴν ὀνομασίαν ἀπολέσασαι· μένουσι δὲ ἐν Χριστῷ ἀλώβητοι· ἀφ' ὧν περιγραπτός τε καὶ ἀπερίγραπτος ὁμολογουμένως, κἂν μὴ βούλησθε, ἀθεΐζοντες.

ΙΒ'. Εἰ, ὥς φησιν ὁ θεῖος Ἐπιφάνιος, ὅσα ἐν ἀνθρώπῳ καὶ ὁ ἄνθρωπος· καὶ εἴ τί ἐστιν ἄνθρωπος, ταῦτα ἐλθὼν ἀνέλαβεν ὁ Μονογενής· ἵνα ἐν τῷ τελείως ἀνθρώπῳ τελείως τὸ πᾶν τῆς σωτηρίας, Θεὸς ὤν, ἀπεργάσηται, μηδὲν ἀπολείψας τοῦ ἀνθρώπου· οὐ περιγραφόμενος δὲ σώματι, ἀπολείποιτο οὐ τὸ τυχὸν ἁπλῶς, ἀλλ' αὐτὸ τὸ Κύριον καὶ καιριώτατον· εἴπερ πρώτιστον ἰδίωμα ἀνθρώπου, ἡ τοῦ σωματικοῦ χαρακτῆρος ἐξεικόνησις· ἆρα οὐχ οὗτος ἀπαγορεύει Χριστὸν ἐγγράφεσθαι, ὦ ἄνδρες, ἀλλ' ὁ τούτου ὁμώνυμος τὴν σάρκα Χριστοῦ ἀπαρνούμενος, καθὼς αὐτὸς ὁ ἅγιος ἐν τῷ περὶ αἱρέσεων τριακοστῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ δεδήλωκεν; ὃν καὶ ἐν τοῖς ἑαυτοῦ συνοδικοῖς ἀναθεματίζει ὁ μακάριος Σωφρόνιος.

ΙΓ'. Τοῖς ἐνισταμένοις φιλονεικότερον, καὶ λέγουσιν ὡς ἐν τῷ περιγράφειν τὸν Χριστὸν, χωρίζειν αὐτόν ἐστιν εἰς δύο Υἱοὺς κατὰ Νεστόριον, ἀποκριτέον, ὡς οὐ χωρίζειν ἐστὶν, ἀλλὰ καὶ λίαν φρονεῖν ὀρθότατα. Ὡς γὰρ ἐπὶ τῆς θεολογίας τὸ ἰδιάζον τῶν ὑποστάσεων οὐ διατέμνει τὴν μίαν φύσιν τῆς θεότητος, ἀλλὰ κοινωνοῦν φυσικῶς διακέκριται ὑποστατικῶς· οὕτως ἐπὶ τῆς οἰκονομίας ἔμπαλιν, τὸ ἰδιάζον τῶν φύσεων, οὐ διατέμνει τὴν μίαν τοῦ Θεοῦ Λόγου ὑπόστασιν· ἀλλὰ κοινωνοῦν ὑποστατικῶς, διακέκριται φυσικῶς. Εἰ δὲ μερίζοι ἐν τῷ περιγράφεσθαι ὅπερ ἐστὶν ἰδιάζον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, μερίζοι ἆρα κἀκεῖ τὴν μίαν φύσιν τὸ *ἀγέννητον*, καὶ *γεννητόν*, καὶ *ἐκπορευτόν*, ὅπερ ἐστὶν ἰδιάζον τῶν τριῶν ὑποστάσεων· ἀλλὰ μὴν οὐ μερίζει, κἂν ἑτεροίως ἔχῃ πρὸς ἄλληλα. Οὐδὲ ἐνταῦθα ἄρα τὴν μίαν ὑπόστασιν Χριστοῦ τὸ ἀπερίγραπτον τῆς θεότητος καὶ περιγραπτὸν τῆς ἀνθρωπότητος, κἂν ἐναντίως ἔχῃ πρὸς ἄλληλα.

ΙΔ'. Εἰ οὐ διὰ τὸ τὸν Θεὸν Λόγον σεσαρκῶσθαι, ἐξὸν εἰπεῖν σωματωθῆναι τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα, κἂν ἡ Τριὰς κατὰ φύσιν ἀμέριστος· οὐδὲ διὰ τὸ περιγεγράφθαι αὐτὸν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, ἐξὸν εἰπεῖν τὴν θεότητα συμπεριγράφεσθαι, κἂν καθ' ὑπόστασιν αὕτη τῆς σαρκὸς ἀμέριστος, τῆς φυσικῆς

VARIÆ LECTIONES.

[p] Ex Ancorato. [q] Tom. VI *Concil.* Labbei pag. 851.

Digitized by Google

συναφείας ἐκεῖ μὴ συγχεούσης τὰς ὑποστάσεις· κἀνταῦθα τῆς ὑποστατικῆς ταυτότητος μὴ ἐξιστώσης τῶν οἰκείων ὅρων τὰς φύσεις.

ΙΕ'. Εἰ οὐχ ὁμοίως ἡμῖν ὁ Χριστος ἐγγράφεται διὰ τὴν θεότητα, οὐδ' ὁμοίως τῷ Πατρὶ οὐ περιγράφεται διὰ τὴν ἀνθρωπότητα· καὶ ἔστιν ἀπολέσας ἀμφότερα, ἢ μᾶλλον ἀμείψας θάτερον θατέρῳ τὸ ἰδίωμα, ὡς Θεὸς περιγραφόμενος, ὡς δ' ἄνθρωπος μὴ περιγραφόμενος. Εἰ δὲ πάντα τὰ τοῦ Πατρὸς ἔχων ἔχει καὶ τὸ ἀπερίγραπτον· δηλονότι καὶ πάντα τὰ τοῦ ἀνθρώπου ἔχων, ἔχει καὶ τὸ περιγραπτὸν, ἀμφοτέρωθεν ὢν τέλειος, καὶ οὐχ ἡμιτελὴς καθ' ἑκάτερον.

A vis illa secundum personam divisa non sit a carne: cum neque illic naturæ conjunctio personas confundat, neque istic personæ singularitas naturas de finibus propriis demoveat.

XV. Si Christus propter divinitatem non potest, uti nos, figurari, sic etiam propter humanitatem non est incircumscriptus ut Pater: sed utramque hanc proprietatem amisit, aut potius alteram cum altera commutavit, circumscriptus qua Deus est; incircumscriptus autem qua homo est. Si vero quia omnia Patris habet, ideo habet et incircumscriptionem, pariter, cum omnia quæ hominis sunt habeat, habet et circumscriptionem, siquidem est utrinque perfectus, neque ex alterutra parte semiperfectus.

B

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ
ΚΑΤΑ ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΩΝ
ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΕΠΤΑ.

—

EJUSDEM
ADVERSUS ICONOMACHOS
CAPITA SEPTEM.

—

Α'.

C

Πρὸς τοὺς λέγοντας θεοποιεῖσθαι τὰς εἰκόνας τοὺς Χριστιανοὺς προσκυνοῦντας τὴν Χριστοῦ εἰκόνα, τῆς Θεοτόκου, ἢ οὑτινοσοῦν τῶν ἁγίων.

Θεοποιεῖν ἔστιν, ἵνα ἐξ αὐτῆς τῆς τοῦ ῥήματος συνθέσεως εἴπωμεν, τὸ, ὅπερ οὐ Θεὸς, ὡς Θεὸν ποιεῖσθαί τε καὶ λατρεύεσθαι ὑπό τινος, κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου εἰρημένον· *Καὶ ἤλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνος φθαρτοῦ ἀνθρώπου, καὶ πετεινῶν, καὶ τετραπόδων, καὶ ἑρπετῶν*, ἤγουν ἐπὶ μὲν τῆς πρώτης φύσεως καλὸν γὰρ διασαφῆσαι τὴν τετρακτὺν, Κρόνου τε καὶ Διὸς, Ἥρας τε καὶ Ἀφροδίτης, καὶ τῶν ὁμοίων τούτοις ἐν ἑκατέροις τοῖς γένεσι πλείστων ὅτι μάλιστα· ἐπὶ δὲ τῆς δευτέρας, ἀετοῦ, γρυπὸς, ἢ οὑτινοσοῦν ἄλλου τῶν ἑτεροειδῶν τῆς αὐτῆς φύσεως, ἐπὶ δὲ τῆς τρίτης, μόσχου, τράγου, ἢ οὑτινοσοῦν ἄλλου τῶν ἑτεροειδῶν τῆς αὐτῆς φύσεως· ἐπὶ δὲ τῆς τετάρτης, ὄφεως, σαύρας, ἢ οὑτινος ἄλλου τῶν

I.

Adversus eos qui dicunt Christianos ex imaginibus deos facere, cum Christi, Deiparæ aut cujuscunque Sanctorum, imaginem adorant.

Deum facere, est, ut ab ipsa verbi compositione initium dicendi sumamus, id quod Deus non est, tanquam Deum constitui et coli ab aliquo: secundum id quod Apostolus dixit: *Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, volucrum, et quadrupedum, et serpentium* [38]: ut puta, quod ad primum genus attinet (convenit enim genera illa quatuor explicare), Saturni et Jovis, Junonis et Veneris, atque his similium utriusque sexus quam plurimorum: in secundo autem genere, aquilæ, gryphi, aut alterius cujuscunque de hoc genere, ab aliis diverso: in tertio autem genere, vituli, hirci, vel alteriuscunque de genere eodem ab aliis diverso: demum in quarto genere, serpentis, lacertæ, vel alterius cu-

D

[38] Rom. I, 23.

Digitized by Google

jusvis de eodem genere ab aliis diverso. Quorum imagines cum deorum loco haberent gentiles, Barbari, Scythæ, *Servierunt*, ut ait, *creaturæ potius quam Creatori* [39], constituentes multos deos ac deas, inter se dissimiles, tum etiam invicem pugnantes, e quibus nullus aut erat, aut est, aut erit Deus. Neque ideo sane quod imagines fabricaverint reprehensi sunt : quandoquidem et Moses, ut alios omittam, et serpentem et Cherubim imaginibus exprimit, et tabernaculum confecturus, totius operis imaginem a Deo accepit. Ait enim, *Vide, facies omnia juxta typum ostensum tibi in monte* [40], sed quia id quod imagine expressum erat, Deum putaverunt coluerunteque, seriem deorum innumerabilem constituentes, per ignorantiam unius ac solius Dei incorruptibilis et invisibilis. Quibus divinus Apostolus, *Genus ergo cum simus Dei, non debemus æstimare auro, aut argento, aut lapidi, sculpturæ artis, et cogitationis hominis, divinum esse simile* [41]. Hoc est, ex imaginibus fieri deos ab iis de quibus dictum. Quibus autem *unus Deus Pater ex quo omnia, et unus Dominus Jesus Christus per quem omnia* [42], et unus Spiritus sanctus in quo omnia, nequaquam deos faciunt, o viri, ex imaginibus, cum corporeæ Christi formæ imaginem erigunt ; absit ! sed ipsum in forma nostræ simili apparuisse confitentur ; sicut scriptum est : *Qui cum in forma Dei esset non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo. Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis* [43]. Cujus quidem imago non in similitudinem hominis corruptibilis ; id quod ab Apostolo condemnatur ; verum in similitudinem hominis quidem certe, sicut antea dixit, at non corruptibilis, sed incorruptibilis. *Non* enim *derelicta fuit anima ejus in inferno*, ut magnus Petrus ait, *neque caro ejus vidit corruptionem* [44], quoniam Christus non est homo nudus, sed Deus homo factus : circumscriptus quidem secundum corporis formam, siquidem in similitudine hominis fuit : manens vero incircumscriptus secundum divinitatis essentiam, siquidem cum Patre et Spiritu dissimilis est aliorum omnium.

A ἑτεροειδῶν της αὐτῆς φύσεως. Ὥνπερ τὰς εἰκόνας θεοποιήσαντες Ἕλληνες, Βάρβαροι, Σκύθαι, *Ἐλάτρευσαν*, ὥς φησι, *τῇ κτίσει παρὰ τὸν Κτίσαντα*, πολλοὺς θεούς τε καὶ θεὰς ἑτεροφυεῖς τε ὁμοῦ καὶ ἀλληλομάχους προστησάμενοι· ὧν οὐδὲν ἦ ἦν, ἢ ἔστιν, ἢ ἔσται Θεός. Καὶ οὐχ ὅτι ὅλως τι τῶν ὄντων εἰκόνισαν κατηγόρηνται· ἐπεὶ καὶ Μωσῆς εἰκονίζει καὶ Ὄφιν, καὶ Χερουβίμ· ἵνα παρῶ τοὺς ἄλλους λέγειν· καὶ ὅλην δὲ μέλλων ἐπιτελεῖν τὴν σκηνὴν, εἰκονικῶς αὐτὴν πρὸς Θεοῦ μεμύηται. *Ὅρα* γάρ, φησὶ, *ποιήσεις πάντα κατὰ τὸν τύπον τὸν δειχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει* · ἀλλ' ὅτι αὐτὸ τὸ εἰκονισθὲν, Θεὸν ἐνόμισάν τε καὶ ἐσεβάσθησαν, ὁρμαθὸν μυριόπλοκον πολυθεΐας συστησάμενοι, ἀγνοίᾳ τοῦ ὄντως ὄντος μόνου ἑνὸς Θεοῦ ἀφθάρτου καὶ ἀοράτου. Πρὸς οὓς ὁ ἱερὸς B Ἀπόστολος· *Γένος οὖν ὑπάρχοντες τοῦ Θεοῦ, οὐκ ὀφείλομεν νομίζειν χρυσῷ, ἢ ἀργύρῳ, ἢ λίθῳ, χαράγματι τέχνης, καὶ ἐνθυμήσεως ἀνθρώπου, τὸ Θεῖον εἶναι ὅμοιον*. Τοῦτό ἐστι τὸ τὰς εἰκόνας θεοποιεῖσθαι τοὺς προειρημένους. Οἷς δὲ *εἷς Θεὸς ὁ Πατὴρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα· καὶ εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, δι' οὗ τὰ πάντα*· καὶ ἓν Πνεῦμα ἅγιον, ἐν ᾧ τὰ πάντα· οὐ θεοποιεῖν ἐστιν, ὦ ἄνδρες, ἀναστηλοῦσι τὴν εἰκόνα τοῦ σωματικοῦ χαρακτῆρος Χριστοῦ· ἄπαγε· ἀλλ' ὁμολογεῖν αὐτὸν ἐν εἴδει τῷ καθ' ἡμᾶς φάναι, καθὰ γέγραπται· *Ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο, τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ· ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπου γενόμενος, καὶ σχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος. Ἐταπείνωσεν* C *ἑαυτὸν γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ*. Οὗπερ ἡ εἰκὼν οὐκ ἐν ὁμοιώματι φθαρτοῦ ἀνθρώπου, ὅπερ ἀποστολικῶς κατηγορεῖται· ἀλλ' ἐν ὁμοιώματι μὲν ἀνθρώπου, ὡς αὐτὸς προείρηκεν, οὐ μὴν φθαρτοῦ, ἀλλὰ ἀφθάρτου. *Οὐ γὰρ ἐγκατελείφθη ἡ ψυχὴ αὐτοῦ εἰς ᾅδου*, ὥς φησιν ὁ μέγας Πέτρος· *οὐδὲ ἡ σὰρξ αὐτοῦ εἶδε διαφθοράν*. Διότι οὐ ψιλὸς ἄνθρωπος, ἀλλὰ Θεὸς ἀνθρωπισθεὶς ὁ Χριστὸς, περιγραφόμενος μὲν κατὰ τὴν τοῦ σώματος ἰδέαν· εἴπερ ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπου ἦν· μένων δὲ ἀπερίγραπτος κατὰ τὴν τῆς θεότητος οὐσίαν· εἴπερ σὺν Πατρὶ καὶ Πνεύματι ἀνεμφερὴς τοῖς πᾶσιν.

Deinde quomodo Christus in œconomia Verbum esse intelligetur, si, contra quam Pater et Spiritus, non habeat, præter suam Filii proprietatem, ut forma corporea repræsentari possit ? Itaque deos ex imaginibus facere minime censendi sunt qui Christi imaginem effingunt et adorant : absit, o bone ! Non enim Deum carnem factum habere nos dicimus : neque duos deos, sed unicum in tribus personis. Neque cum imaginem adoramus, animus est materiam, in qua expressa est, impie adorare : sed illam ipsam quæ, cum in materia imprimatur instar sigilli, tum in Christo natura inest.

D Ἐπεὶ ποῦ φανήσεται ὁ τῆς Οἰκονομίας Λόγος, μὴ ἐξαίρετον παρὰ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα, πρὸς τῷ Υἱκῷ ἰδιώματι ἔχων ὁ Χριστὸς σώματος χαρακτῆρι εἰκονίζεσθαι; Ὥστε οὐ θεοποιεῖσθαί ἐστιν εἰκόνας, τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ γράφουσι καὶ προσκυνοῦσιν· ἄπαγε ὦ τᾶν· οὐ γὰρ Θεὸν ποιητὸν ἔχειν λέγομεν, ἀλλὰ Θεὸν σαρκωθέντα· οὔτε δύο Θεοὺς, ἀλλ' ἕνα τρισυπόστατον. Οὐδ' οὐ μὴν προσκυνοῦντες τὴν εἰκόνα τὴν ἐν ᾗ ἐκτετύπωται ὕλην προσκυνεῖν ἀθέως πεφρονήκαμεν· ἀλλ' αὐτὴν ἐκείνην φυσικῶς ἐν Χριστῷ οὖσαν, κἂν ἐκμάσσοιτο ἐν αὐτῇ σφραγῖδος δίκην. Ἀμέτοχα γὰρ τῆς φύσεως εἶεν ἂν τὰ ἐκμαγεῖα

[39] Rom. I, 25. [40] Exod. XXV, 40. [41] Act. XVII, 29. [42] I Cor. VIII, 6. [43] Philipp. II, 6. [44] Act. II, 31, 35.

Digitized by Google

τῶν ἀρχετύπων ἐν τοῖς τεχνητοῖς· μόνην ἐπιδεικνύμενα ὡς ἐν κατόπτρῳ τὴν ἐμφέρειαν τῶν ὧνπέρ εἰσιν ἀπομόργματα. Ἐπεὶ οὕτω γε ἐν τῷ τοῦ σταυροῦ τύπῳ κατὰ πάσης ὕλης φαινομένῳ, πᾶσαν ὕλην εὑρεθείημεν προσκυνοῦντες. Ἀλλὰ ἀβάλε τῆς ἀνοίας! ἓν ἐπ' ἀμφοῖν κράτος, δόξα τε καὶ προσκύνησις· ὡς ὁ μέγας βοᾷ Βασίλειος· μὴ δυοῦποστάτου οὔσης εἰκόνος καὶ τοῦ πρωτοτύπου ἐμφερείας, ἀλλὰ μονοῦποστάτου. Παρὰ γὰρ τὸ διάφορον τῆς οὐσίας, ἓν καὶ ταυτὸν τὸ ἀρχέτυπον καὶ ἡ εἰκών, φησὶν ὁ πολύσοφος Διονύσιος. Οὕτως ἐπὶ τῆς Θεοτόκου. Οὐ γὰρ τυποῦντες καὶ προσκυνοῦντες αὐτῆς τὴν εἰκόνα, θεὰν ὁμολογοῦμεν Ἑλληνικῶς ἔχειν καὶ σέβειν, ἀλλὰ Θεοτόκον. Πρὸς δὲ καὶ τῶν ἁγίων ὡσαύτως· οὐ πολλοὺς θεοὺς τε καὶ θεάς, ἀλλ' ἕνα Θεὸν καὶ ἑνὸς Θεοῦ θεράποντας τιμᾷν καὶ σέβειν. Δι' ὃν καὶ πρὸς ὃν ἡ ἐπὶ πάντων τιμὴ καὶ πρόσεισι καὶ ἄνεισιν. Ἢ οὐ δοκεῖ σοι τὸ θεῖον μύρον εἰς Χριστοῦ τύπον εἰλῆφθαι; τὴν θείαν τράπεζαν ἀντὶ τοῦ ζωοποιοῦ τάφου; τὴν ἐπ' αὐτῇ σινδόνα ἀνθ' ἧς καὶ ἐν ᾗ εἰληθεὶς ἐτάφη; τὴν ἱερατικὴν λόγχην, ἀνθ' ἧς καὶ ἐν ᾗ τὴν θεόσωμον πλευρὰν ἐνύγη; τὸν σπόγγον, ἀνθ' οὗ καὶ ἐν ᾧ πιὼν ἐχολώθη; τὸ σταυρικὸν ἐκμαγεῖον, ἀντὶ τοῦ ζωοποιοῦ ξύλου; Ἄνελε ταῦτα πάντα, καὶ εἴ τι ἕτερον εἰς ἀντιτυπίαν θείαν· ἐπειδὴ τὸ ὅλως προσκυνεῖσθαι πρὸς τῷ καὶ γίνεσθαι εἰκόνα εἰς Χριστοῦ τύπον καὶ τιμήν, θεοποιεῖσθαι φαίης, τοὺς ποιοῦντας καὶ προσκυνοῦντας. Ἀλλ' ὄντως ἐπίσης Ἕλλησι τοῖς ταῦτα φληναφοῦσι τὸ ἀσέβημα. Οἱ μὲν γὰρ πρὸ σαρκώσεως Θεὸν ἔδοξαν περιγράφειν ὄντα ἀπερίγραπτον· οἱ δὲ μετὰ σάρκωσιν φιλονεικοῦσι μὴ περιγράφειν περιγραπτὸν ὄντα σώματι.

A Imagines enim arte factæ eamdem atque archetypa naturam non habent, sed solummodo similitudinem earum rerum, unde expressæ sunt, tanquam in speculo repræsentant. Alioqui crucis in imagine, cum in omni materiæ genere exhibeatur, materiam quamlibet revera adoraremus. Sed apage hanc insaniam: una in ambobus potentia, una gloria, et adoratio, sicut magnus Basilius clamat: cum non geminæ, sed unius personæ sit similitudo imaginis et prototypi. Excepto enim substantiæ discrimine, unum idemque sunt ipsum archetypum et imago, ait sapientissimus Dionysius. Sic etiam in Deipara. Non enim, cum ejus imaginem effingimus et adoramus, confitemur ipsam nos more gentilium, ut B Deum habere ac venerari, sed ut Deiparam: pariterque quod sanctos attinet, nequaquam multos deos deasque honorare et colere, sed Deum unum, ac servos unius Dei, a quo proficiscitur et ad quem redit honor omnium. Nonne unguentum sanctum existimas effusum fuisse ut esset typus Christi? sanctam mensam pro vivifico ipsius sepulcro? sindonem quæ mensæ imponitur, pro sindone qua involutus sepulcro mandatus est? sacram lanceam pro ea qua divinum ipsius latus apertum fuit? spongiam pro ea, qua fuit potatus felle? crucis imaginem pro ligno vivifico? Tolle hæc omnia, et si quid est aliud quo divina repræsentantur: quandoquidem imaginem ad Christum repræsentandum et honorandum confici, prorsus C idem esse ais, ac Deum fieri ab iis qui conficiunt et adorant. Sed profecto gentilibus, quorum insania illa propria est, pares impietate sunt qui istud dicunt. Nam illi quidem ante incarnationem Deum circumscribere non dubitaverunt, cum esset incircumscriptus; istis vero, post incarnationem, obstinatum est non circumscribere, cum sit corpore circumscriptus.

B'.

Πρὸς τοὺς διαποροῦντας, πῶς οὐ γέγραπται ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ περὶ εἰκόνος Χριστοῦ.

Ἀγνοεῖν μοι δοκοῦσιν οἱ φιλεγκλήμονες, ὅτι τῶν εὐαγγελικῶν ῥημάτων, τὰ μὲν ἐπ' εὐθείας, τὰ δὲ πλαγίως δεδήλωται· οὕτω τοῦ Πνεύματος οἰκονομήσαντος, μὴ ῥᾴστην εἶναι τοῖς πολλοῖς τὴν κτῆσιν τῶν ὠφελίμων, τῷ φιλοπόνῳ τῆς ἐρεύνης μᾶλλον δρέπεσθαι ἡμᾶς τὰ λυσιτελῆ, ὡς ἂν πάγια εἶεν ἐντεῦθεν, καὶ μὴ εὐαφαίρετα ἐκεῖθεν· καὶ τοῦτο εἰκότως. Εἰ μὴ γὰρ ἦν τὸ ζητεῖν, οὐκ ἦν ἂν τὸ εὑρεῖν. Τοίνυν δείξομεν ἐκ παραλλήλου τὸ ζητούμενον. Ὧδέ πού φησι Πέτρος τῷ Ἰησοῦ. *Κύριε, εἰ σὺ εἶ, κέλευσόν με πρὸς σὲ ἐλθεῖν ἐπὶ τὰ ὕδατα. Ὁ δὲ εἶπεν· Ἐλθέ. Καὶ καταβὰς ἀπὸ τοῦ πλοίου ὁ Πέτρος, περιεπάτησεν ἐπὶ τὰ ὕδατα, ἐλθεῖν πρὸς τὸν Ἰησοῦν. Βλέπων δὲ τὸν ἄνεμον ἰσχυρὸν, ἐφοβήθη· καὶ ἀρξάμενος καταποντίζεσθαι, ἔκραξε λέγων, Κύριε, σῶσόν με. Εὐθέως δὲ Ἰησοῦς ἐκτείνας τὴν χεῖρα, ἐπελάβετο αὐτοῦ. Καὶ λέγει αὐτῷ, Ὀλιγόπιστε, εἰς τί ἐδίστασας; καὶ ἐμβάντων αὐτῶν εἰς τὸ πλοῖον, ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος.* Οὐ

II.

Iis qui quærunt, cur de imagine Christi scriptum nihil sit in Evangelio.

Ignorare mihi videntur isti cavillatores, in Evangeliis alia quidem directe, alia vero oblique dicta et enuntiata esse: ita dispensante Spiritu, ut non quibuslibet in promptu sit utilium adeptio, sed nos pro exquirendi diligentia et labore capiamus ampliores fructus, et qui hinc quidem solidi sint, inde autem non facile amittantur, atque id D merito sane; nemo enim, nisi quærat, possit invenire. Quæstionem itaque propositam ex re simili explicabimus. Petrus Christo sic ait: *Domine, si tu es, jube me ad te venire super aquas. At ipse ait: Veni. Et descendens Petrus de navicula ambulabat super aquam, ut veniret ad Jesum. Videns autem ventum validum timuit: et cum cœpisset mergi, clamavit dicens: Domine, salvum me fac. Et continuo Jesus extendens manum apprehendit eum; et ait illi: Modicæ fidei, quare dubitasti? Et cum ascendissent in naviculam, cessavit ventus*[61]. Petrus non dicitur super aquas rursum ambulavisse

[61] Matth. XIV, 28, 32.

Digitized by Google

postquam assumpsit illum Jesus ; sed utique istud oblique indicatum est. Non enim quis sapienter *dicat*, ipsum per aera deferri a Christo, aut per vim rapi, tantisper dum in naviculam simul ascenderint. Age, nunc ad propositum revertamur, ac sapienter considera id quod dicitur. *Accesserunt*, inquit, *qui didrachma accipiebant ad Petrum, et dixerunt ei : Magister vester non solvit didrachma? Ait : Etiam. Et cum intrassent in domum, prævenit cum Jesus dicens : Quid tibi videtur, Simon ? Reges terræ a quibus accipiunt tributum vel censum ? a filiis suis, an ab alienis ? Et ille dixit : Ab alienis. Dixit illi Jesus : Ergo liberi sunt filii. Ut autem non scandalizemus eos, vade ad mare, et mitte hamum : et eum piscem, qui primus ascenderit, tolle ; et aperto ore ejus, invenies staterem : illum sumens, da eis pro me et te*[46]. Illud igitur, *pro me et te*, innuit oblique, pro imagine mea et tua : non modo quia ipsa personarum pronomina earum naturam aperiunt ; personæ enim imagines sunt ; sed quia unusquisque tributum pensitans, præter imaginem propriam, imperatoriam quoque imaginem offert in censum Cæsari : qui census dicitur capitalis. Caput autem aliud nihil est quam imago. Atque id ex Domini verbis manifestum est : *Quid me tentatis? Afferte mihi denarium ut videam. Illi autem attulerunt. Et ait illis : Cujus est imago hæc et superscriptio? Dicunt ei : Cæsaris. Et respondens Jesus ait illis : Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, et quæ sunt Dei Deo*[47]. Qui et seipsum submittens, ut homo est, in iis quæ obedientiæ sunt, didrachmum perinde ac quivis alius persolvit. Staterem videlicet pro se et pro Petro. Stater quippe duo didrachma sunt. Sive autem stater, sive didrachmum, sive denarius, imaginem illius gerit, cujus gerit et habet inscriptionem. Itaque sicut ibi per unius rei ex alia acceptionem dictum esse affirmamus, Petrum denuo super aquas ambulavisse, nec potest non sic accidisse : ita isto loco cum ait, *pro me et te*, quicunque prorsus hebetes non sunt iis intelligere licet, quamvis id non dicatur, Christi et Petri imaginem. Omitto dicere imaginem utique naturaliter in Christo inesse. Nam ubi prototypum, ibi, propter convenientiam nempe, est et id quod ex ipso expressum. Hæc enim relativa sunt et inter se conjuncta. Sed et præter illa quæ superius dicta sunt, hoc etiam mihi dicendum, quod videlicet imaginem, quam Cæsari dedit in tributum, eam ipse occulto quodam modo figuravit. Quid ita ? quia non per se aut casu, hoc enim humanum, sed potius ex compacto staterem piscis deglutiverat : quinetiam magis pium est existimare, nutu Dei, qui nihil non potest, staterem, simul ac mandavit, in ventre piscis effectum fuisse. Hoc enim Deo congruit. Ait enim, *Ipse dixit, et facta sunt : ipse mandavit, et creata sunt*[47*].

A τοίνυν εἴρηται ὅτι πάλιν ὁ Πέτρος περιεπάτησεν ἐπὶ τὰ ὕδατα, ἀφ' οὗπερ ἐπελάβετο αὐτοῦ ὁ Ἰησοῦς· ἀλλὰ μὴν τοῦτο πλαγίως δεδήλωται. Οὐ γάρ τις σωφρονῶν εἴποιεν ἄν, ἤτοι ἀέριον αὐτὸν φέρεσθαι, ἢ φοράδην ἄγεσθαι ὑπὸ Ἰησοῦ, μέχρι τοῦ συνεμβῆναι αὐτῷ εἰς τὸ πλοῖον. Δεῦρο λοιπὸν ἐπὶ τὸ προκείμενον, καὶ σκόπει μοι συνέσει τὸ λεγόμενον. *Προσῆλθον*, φησίν, *οἱ τὰ δίδραχμα λαμβάνοντες τῷ Πέτρῳ, καὶ εἶπον· Ὁ διδάσκαλος ὑμῶν οὐ τελεῖ τὰ δίδραχμα ; Λέγει, Ναί. Καὶ ὅτε εἰσῆλθον εἰς τὴν οἰκίαν, προέφθασεν αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς λέγων· Τί σοι δοκεῖ, Σίμων ; Οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς ἀπὸ τίνων λαμβάνουσι τέλη ἢ κῆνσον ; ἀπὸ τῶν υἱῶν, ἢ ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων ; λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος· Ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων. Ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ἄρα γε ἐλεύθεροί εἰσιν οἱ υἱοί. Ἵνα δὲ μὴ σκανδαλίσωμεν αὐτούς, πορευθεὶς εἰς τὴν θάλασσαν, βάλε ἄγκιστρον· καὶ τὸν ἀναβάντα πρῶτον ἰχθὺν ἆρον· καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ εὑρήσεις στατῆρα· ἐκεῖνον, λαβὼν δὸς αὐτοῖς ἀντὶ ἐμοῦ καὶ σοῦ.* Τὸ οὖν, *ἀντὶ ἐμοῦ καὶ σοῦ*, πλαγίως δηλοῖ, ἀντὶ, τῆς εἰκόνος ἐμοῦ καὶ σοῦ. Διότι οὐ μόνον αἱ ἀντωνυμίαι αὗται προσώπων εἰσὶ δηλωτικαί· τὰ δὲ πρόσωπα εἰκόνες· ἀλλ' ὅτι καὶ ὑπὲρ ἰδίας εἰκόνος ἕκαστος τῶν ὑποφόρων εἰκόνα βασιλικὴν προσφέρει εἰς τιμὴν τῷ Καίσαρι, τὸν δὴ λεγόμενον κεφαλητιῶνα· κεφαλὴ δὲ οὐδὲν εἴη ἄλλο ἢ εἰκών· καὶ τοῦτο δῆλον ἐκ τῆς τοῦ Κυρίου φωνῆς· *Τί πειράζετέ με; φέρετέ μοι δηνάριον, ἵνα ἴδω. Οἱ δὲ ἤνεγκαν· καὶ λέγει αὐτοῖς· Τίνος ἡ εἰκὼν αὕτη καὶ ἡ ἐπιγραφή ; Οἱ δὲ εἶπον· Καίσαρος. Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Ἀπόδοτε τὰ Καίσαρος Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ.* Ὅς καὶ τεταχὼς ἑαυτὸν ἐν τοῖς ὑπὸ χεῖρα ὡς ἄνθρωπος, τετέλεκεν ὡς πᾶς τις ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ εἰκόνος τὸ δίδραχμον· ἤτοι σὺν Πέτρῳ τὸν στατῆρα. Ὁ γὰρ στατὴρ δύο δίδραχμά ἐστιν. Εἴτε δὲ στατὴρ, εἴτε δίδραχμον, εἴτε δηνάριον, εἰκόνα φέρει οὗπερ καὶ φέρει καὶ ἔχει τὴν ἐπιγραφήν. Ὡς οὖν ἐκεῖ κατὰ παράληψιν εἰρῆσθαι εἴπομεν, περιπατῆσαι πάλιν Πέτρον ἐπὶ τὰ ὕδατα, καὶ ἀλλοίως οὐκ ἔστιν· οὕτως ἐνταῦθα ἐπὶ τοῦ, *ἀντὶ ἐμοῦ καὶ σοῦ*, συνεκφωνεῖσθαι ἔστι κατὰ τὸ σιωπώμενον, τὴν εἰκόνα Χριστοῦ, ὥσπερ καὶ Πέτρου, τοῖς μὴ λίαν ἀνώμοστιν. Ἐῶ λέγειν ὅτι καὶ πανταχοῦ ἡ εἰκὼν ἐν Χριστῷ φυσικῶς πάρεστιν. Ὅπου γὰρ τὸ πρωτότυπον, ἐκεῖ κατὰ σχέσιν δηλονότι καὶ τὸ παράγωγον. Πρός τι γὰρ ταῦτα, καὶ ἀλλήλοις συνεισφερόμενα. Ἀλλὰ ἐκεῖνό μοι ῥητέον πρὸς τοῖς ἀνωτέρω· ὅτι καὶ ἣν εἰκόνα τετέλεκε τῷ Καίσαρι, αὐτὸς ταύτην καὶ ἀῤῥήτως ἐχάραξε. Πῶς ; ὅτι μὴ αὐτομάτη ; Μᾶλλον ἐκ συμβάσεως καταπιεῖν τὸν ἰχθὺν τὸν στατῆρα (τοῦτο γὰρ ἀνθρώπινον), ἀλλὰ τῷ μηδὲν ἀδυνατοῦντι θείῳ Πνεύματι ἅμα τῷ ῥήματι ἐνδημιουργηθῆναι αὐτὸν τῇ ἰχθυαίᾳ κοιλίᾳ, εὐσεβέστερον ὑπολαμβάνειν. Τοῦτο γὰρ θεοπρεπές. *Αὐτὸς γὰρ εἶπε, φησὶ, καὶ ἐγενήθησαν· αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν.*

[46] Matth. XVII, 23, seqq. [47] Matth. XXII, 18. [47*] Psal. CXLVIII, 5.

Digitized by Google

Γ'.

Πρὸς τοὺς λέγοντας· Ἐπειδὴ οὐκ ἔστιν ἐν οὐρανῷ ἀνθρώπου εἰκών, ἀλλὰ σταυροῦ τύπος, τοῦτον δεῖ καὶ προσκυνεῖν.

Ὁ τὰ πάντα πρὶν γενήσεως αὐτῶν ἐπιστάμενος Θεὸς, τῆς διὰ σαρκὸς οἰκονομίας αὐτοῦ τὸ μυστήριον πρὸ καταβολῆς κόσμου προτυπῶν, ἐν οὐρανῷ μὲν τὸν σταυρὸν δι' ἀστέρων ἐσχημάτισεν· ἐπὶ γῆς δὲ ἑαυτὸν ἐν τῇ τοῦ Ἀδὰμ διαπλάσει· ὃς ἐστι τύπος τοῦ μέλλοντος· κατὰ τὴν Παύλου τοῦ μακαρίου φωνήν. Ἔδει γὰρ, ἔδει τὸν ἀπ' οὐρανοῦ ἐν τῇ γῇ, καὶ τὸν ἀπὸ γῆς ἐν οὐρανῷ διατυπωθῆναι· δηλούσης τῆς θεωρίας ὡς ἀναμιξ τὰ οὐράνια τοῖς ἐπιγείοις ἔσεται· ἄλλως τε οὐδὲ ἦν θεμιτὸν ἐν οὐρανῷ εἰκόνα ἀνθρώπου δεδεῖχθαι· ὅπου γε καὶ ταύτης χωρὶς ἅπασι λατρεύειν ἐπλανήθησαν ἄνθρωποι· πολλῷ οὖν μᾶλλον, εἰ ἀνθρώπινον ἔβλεπον εἶδος. Διὰ τοῦτό φησι Μωσῆς ὁ μέγας· *Μὴ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ἰδὼν τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας, καὶ πάντα τὸν κόσμον τοῦ οὐρανοῦ, πλανηθεὶς προσκυνήσῃς καὶ λατρεύσῃς αὐτοῖς.* Ὥστε πρὸ ἐλεύσεως Χριστοῦ, ἐν ἴσῳ τοῖς ἄλλοις ἀστρώοις σχήμασι, καὶ ὁ σταυρικὸς τύπος, ἀποπεμπτέος εἰς προσκύνησιν. Εἰ γὰρ τὸ πρωτότυπον τηνικαῦτα ἀρατὸν, χολῇ γ' ἂν τὸ εἰκόνισμα εἶναι. Ἀφ' οὗ δὲ Χριστὸς ἐν τῷ αὐτοῦ ἀρχετύπῳ φιλανθρώπως πέπονθε, τιμητέος καὶ σωτήριος, κἂν ἐν οὐρανῷ βλέποιτο· ὥσπερ καὶ ἡ τοῦ παθόντος εἰκὼν ἐπὶ γῆς πανταχοῦ φαινομένη, οὗ καὶ προετετύπωτο· εἰ μή που ἄρα εἰκονομάχος χεὶρ προΰφθακεν Ἰουδαΐζουσα. Οὐ τοίνυν διὰ τὸ εἶναι ἐν οὐρανῷ σταυροῦ τύπον προηγουμένως τιμητέος· ἀλλὰ διὰ τὸ ζωοποιὸν ξύλον ἁγιασθὲν τῇ ἐν αὐτῷ προσηλώσει Χριστοῦ· ὥσπερ καὶ ἡ εἰκὼν Χριστοῦ, οὐ διὰ τὴν ἐν Ἀδὰμ προτύπωσιν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐκ Παρθένου ἐνανθρώπησιν αὐτοῦ.

A

III.

In eos qui dicunt, quandoquidem in cœlo non est hominis imago, sed crucis typus, istum proinde adorari debere.

Deus, qui omnia novit priusquam fiant, mysterium suæ in carne dispensationis ante mundi constitutionem præmonstrans, crucem quidem in cœlo per astra repræsentavit, seipsum autem in terra per formationem Adami, qui, secundum beati Pauli dictum, typus est ejus qui erat venturus. Oportebat enim, oportebat eum, qui ex cœlo est, in terra; et eum qui de terra est, in cœlo repræsentari: ut contemplantibus appareret, cœlestia unum cum terrenis deinceps fore. Alioqui, neque fas erat hominis imaginem in cœlo conspici: si- B quidem, quamvis nulla exstaret, homines tamen astra per errorem coluerunt; multo igitur magis, si formam ibi humanam vidissent. Quocirca magnus Moses ait: *Ne suspiciens in cœlum, et videns solem et lunam et stellas, et omnem ornatum cœli, errans adores ea, et servias illis*[48]. Itaque ante Christi adventum, inter alias astrorum figuras pariter crucis typus erat, nequaquam adorandus. Si enim prototypum tunc exsecratum erat, sane et imago non poterat non esse. At ex quo Christus in crucis archetypo passus est hominum causa: crucis imago veneranda et salutifera est, etiam quæ in cœlo conspicitur: quemadmodum et imago ipsius patientis, quæ passim in terris conspicitur, veneranda fuit, ubicunque expressa ante fuisset: C nisi forte alicubi manus Iconomacha, istorum hæresim præveniens, Judæos est imitata. Itaque typus crucis non ideo venerationi esse debuit, quia in cœlo exstabat: sed propter vivificum lignum quod consecratum fuit cum Christus in ipso pependit: quemadmodum et Christi imago non ideo colitur, quia in Adamo expressa ante fuit, sed quia ipse ex Virgine humanam naturam sumpsit.

Δ'.

Πρὸς τοὺς λέγοντας, ὅτι τὰ νήπια ὁ ἱερεὺς οὐκ εἰκόνι χρώμενος, ἀλλὰ σταυροῦ τύπῳ, κατασφραγίζει προσφερόμενα αὐτῷ.

Ὁ ἱερεὺς μέσος Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἱστάμενος, ἐν ταῖς ἱερατικαῖς ἐπικλήσεσι, μίμημά ἐστι Χριστοῦ. Φησὶ γὰρ ὁ Ἀπόστολος· *Εἷς Θεὸς, εἷς καὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἄνθρωπος Χριστὸς Ἰησοῦς.* D Εἰκὼν οὖν ὑπάρχων Χριστοῦ, ἀναγκαίως οὐκ εἰκόνι (πῶς γὰρ ἂν εἰκὼν εἰκόνι χρήσαιτο τοῦ ἑαυτοῦ ἀρχετύπου); ἀλλὰ τύπῳ σταυροῦ, Χριστὸν δηλαδὴ μιμούμενος. Ὡς γὰρ ἐκεῖνος *τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας ἐδειγμάτισεν ἐν παῤῥησίᾳ, θριαμβεύσας αὐτὰς* ἐν τῷ σταυρῷ, καθὰ γέγραπται· οὕτω καὶ οὗτος τύπῳ σταυροῦ, ὡς τύπος Χριστοῦ· τύπος γὰρ καὶ εἰκὼν ταυτὸν εἰς ἐμφέρειαν· τὸ σωτήριον τοῦ παιδὸς ἀπεργάζεται· ὥστε κἀνταῦθα εἰκὼν εἴληπται Χριστοῦ τὸ ἱερατικὸν δηλαδὴ ἀξίωμα.

IV.

In eos qui objiciunt, sacerdotem, cum oblatos sibi infantes consignat, non imaginem, sed typum crucis adhibere.

Sacerdos Deum inter hominesque medius, in sacris obsecrationibus Christum repræsentat. Ait enim Apostolus: *Unus Deus, unus et mediator Dei et hominum homo Christus Jesus*[49]. Itaque cum sit imago Christi, necessario adhibet non imaginem; quo enim modo imago imaginem prototypi sui adhiberet? sed typum crucis, imitans Christum videlicet. Quemadmodum enim Christus *principatus et potestates traduxit confidenter, palam triumphans illos*[50] in cruce, sicut scriptum est: ita et iste crucis typo, tanquam ipse Christi typus (nam typus et imago idem sunt quod ad repræsentationem attinet) pueri salutem efficit. Quapropter istic quoque imago Christi, sacerdotalis nempe dignitas, adhibetur.

[48] Deut. IV, 19. [49] I Tim. II, 5. [50] Coloss. II, 15.

Digitized by Google

V.

Adversus eos qui objiciunt, unumquemque, non imagine adhibita, sed crucis typo, et morbos et dæmonem abigere.

Eadem est quæstionis hujus ac superioris solutio. Quid ita, et quo tandem modo? quia unusquisque fidelium per lavacrum regenerationis, et renovationem Spiritus sancti, conformis fit imagini Jesu Dei, prout ab Apostolo dictum est[51]. Ac alio in loco, *Vir non debet velare caput suum, quoniam imago et gloria Dei est* [52]. Quibus princeps apostolorum addit: *Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta* [53]. Ita ut unusquisque sacrorum administer sibi fiat secundum conscientiam, ad ea quæ salutis sunt. Etsi autem fidelium quisque imago est, non tamen propterea inutile sit Christi imaginem in tabella exprimi. Etenim imago et similitudo quæ ex generatione divina exsistit, ad interiorem hominem pertinet. Quo enim modo Christus esse posset secundum corporis formam similis hominibus forma inter se in infinitum dissimilibus? Ea autem duntaxat imago Christi et est et dicitur, quæ per artem facta, speciei corporeæ, sive formæ, proprias notas, et alia quæque exteriorum gerit indicia. Quod ipsum in vivificæ crucis typo videre licet. Cum enim Apostolus ait: *Christo confixus sum cruci* [54], haudquaquam modo sensibili, neque adhibito sensibili crucis typo, crucifixum se dicit: Neutiquam; sed secundum interiorem hominem, et spirituali cruce, cupiditatum dico mortificatione. Atque id clarius innotescit ex his Domini verbis: *Tolle crucem tuam, et veni, sequere me* [55]. Itaque sicut isthic et crux et crucifixo, ambo sunt duplicia; ita etiam in imagine Christi: artificialem dico, et eam quam fidelis in se suscipit secundum hominem interiorem.

VI.

In eos qui adversus imaginem Christi proferunt illud Theologi dictum: Quod colendum, minime circumscriptum.

Qui hoc aiunt, ideo aiunt quod vim vocum plura significantium minime noverint, sive potius noluerint intelligere ut bene agerent. Hæc enim vox, *colendum*, æquivoca est, ad diversa significata pertinens: quemadmodum, exempli gratia, nomen φῶς accipitur quidem de solis lumine, sed et de homine dicitur. Homo enim φὼς (*vir*) dicitur. Itaque si dicam, φῶς (*lumen*) non est homo, id verum est. Tunc enim accipio de sole. Rursus autem si dicam, φὼς (*vir*) est homo, id quoque verum: accipio enim jam de homine: ac in neutro mendacium est, propter variam in illis duobus acceptionem. Sic ergo et illius quod colendum dicitur, Vox est æquivoca et quæ bifariam intelligitur: nunc quidem de incircumscripto, nunc autem de circumscripto. Itaque a Patre, de natura divina disserente, dictum est: Quod colendum, minime circumscriptum: ut eos, qui divinitatem intra circumscriptio-

A

Ε'.

Πρὸς τοὺς λέγοντας, ὅτι ἕκαστος σταυροῦ τύπῳ χρώμενος, ἀλλ' οὐκ εἰκόνι, ἐφ' ἑαυτὸν διώκει καὶ πάθος καὶ δαίμονα.

Τὸ παρὸν πρόβλημα ὁμοίαν τοῦ προλαβόντος ἔχει τὴν ἀπάντησιν. Πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; ὅτι τῶν πιστῶν ἕκαστος διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας, καὶ ἀνακαινίσεως Πνεύματος ἁγίου, σύμμορφός ἐστι τῇ εἰκόνι τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου εἰρημένον. Καὶ ἀλλαχοῦ, *Ἀνὴρ οὐκ ὀφείλει κατακαλύπτεσθαι, εἰκὼν καὶ δόξα Θεοῦ ὑπάρχων.* Πρὸς οἷς φησιν ὁ κορυφαῖος Ἀπόστολος· *Ὑμεῖς δὲ γένος ἐκλεκτόν· βασίλειον ἱεράτευμα. Ἔθνος ἅγιον.* Ὥστε καὶ ἱερουργὸς ἕκαστος ἑαυτῷ γίνοιτο κατὰ συνείδησιν πρὸς τὰ σωτήρια. Οὐ μὴν ἐπειδὴ B εἰκὼν ὁ πιστὸς, παρέλκον ἂν εἴη τὴν ἐν πίναξι Χριστοῦ εἰκόνα εἶναι. Ἡ μὲν γὰρ διὰ τῆς κατὰ τὴν θείαν γέννησιν συμμορφώσεως, εἰς τὸν ἔσω ἄνθρωπον εἴληπται. Πῶς γὰρ ἂν τοῖς ἀπείρως ἀλλήλων διεστηκόσι κατ' ἰδέαν, σωματικῷ χαρακτῆρι ὁμοιωθείη Χριστός; ἡ δὲ τοῦ ἐνσωμάτου εἶδος; ἤτοι μορφῆς φέρουσα τὰ ἰδιώματα, καὶ ὅσα ἄλλα τῶν ἔξω γνώριμα, μόνη τεχνητὴ εἰκὼν Χριστοῦ καὶ ἔστι καὶ λέγεται. Ἐπεὶ καὶ ἐπὶ τοῦ τύπου τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ ταυτὸν ἔστι βλέπειν. Λέγων γὰρ ὁ Ἀπόστολος, *Χριστῷ συνεσταύρωμαι*, οὐκ αἰσθητῶς δηλόνοτι, οὐδὲ αἰσθητῷ τύπῳ σταυροῦ χρώμενος, ἑαυτὸν ἐσταυρωκέναι λέγοι ποθέν· ἀλλὰ κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον, καὶ νοητῷ δηλαδὴ σταυρῷ, τῇ νεκρωτικῇ, φημὶ, τῶν παθῶν ἐνεργείᾳ. Καί γε τοῦτο C καταδηλότερον ἐκ τοῦ τὸν Κύριον εἰπεῖν· Ἆρον τὸν σταυρόν σου, καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι. Ὡς οὖν ἐνταῦθα ἀμφότερα διττὰ, σταυρὸς καὶ σταύρωσις· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς εἰκόνος Χριστοῦ· τεχνητὴ, φημὶ, καὶ ἡ κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον ἐπὶ τοῦ πιστοῦ λαμβανομένη.

Γ'.

Πρὸς τοὺς προφέροντας κατὰ τῆς εἰκόνος Χριστοῦ τὸ ὑπὸ τοῦ Θεολόγου εἰρημένον· Τὸ σεπτὸν οὐ περιγραπτόν.

Παρὰ τὸ μὴ εἰδέναι τὴν τῶν ὁμωνύμων δύναμιν, ἤγουν παρὰ τὸ μὴ βουληθῆναι συνιέναι τοῦ ἀγαθοῦναι, ἡ πρότασις αὕτη. Τὸ γάρ τοι *σεπτὸν*, ὁμώνυμος φωνή ἐστιν εἰς διάφορα σημαινόμενα θεωρουμένη. Οἷον ἐκ παραλλήλου τὸ φῶς λαμβάνεται μὲν ἐπὶ D τοῦ ἡλίου· λαμβάνεται δὲ καὶ ἐπὶ ἀνθρώπου. Φὼς γὰρ ὁ ἄνθρωπος εἴρηται. Ἐὰν οὖν εἴπω· Τὸ φῶς οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος, ἀληθές. Εἴληπται γάρ μοι ἐπὶ τοῦ ἡλίου. Εἰ δέ γε πάλιν εἴποιμι, Ὁ φὼς ἄνθρωπός ἐστιν· ἀληθές. Εἴληπται γάρ μοι ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου· καὶ οὐδέτερον ψεῦδος, διὰ τὴν ἐν ἀμφοτέροις μετάληψιν. Οὕτω τοίνυν καὶ ἐπὶ τοῦ σεπτοῦ ὁμώνυμος; ἡ φωνὴ διχῶς νοουμένη, πῇ μὲν ἐπὶ τοῦ ἀπεριγράπτου, πῇ δὲ ἐπὶ τοῦ περιγεγραμμένου. Τῷ Πατρὶ οὖν περὶ τῆς θείας φύσεως θεολογοῦντι εἴρηται· Τὸ σεπτὸν οὐ περιγραπτόν· πρὸς ἀνατροπὴν τῶν εἴσω περιγραφῆς τὸ Θεῖον ὁριζόντων. Καὶ ἀληθές. Οὐ μὴν περὶ οἰκονομίας προὔκειτο λέγειν. Ἄλλος γὰρ

[51] Rom. VIII, 29. [52] II Cor. XI, 7. [53] I Petr. II, 9. [54] Gal. II, 19. [55] Matth. VI, 24.

Digitized by Google

λόγος θεολογίας, καὶ ἕτερος οἰκονομίας, ἐν οἷς οὐ τὰ αὐτὰ ἔστι δογματίζειν. Ἀμέλει καὶ ὁ θεῖος Κύριλλος τὴν ὑπόστασιν, πῇ μὲν ἀντὶ τῆς φύσεως, πῇ δὲ ἀντὶ τῆς ὑποστάσεως λαμβάνει, κατὰ τὸ διλήμματον εἶναι τὴν φωνήν. Ἐπεὶ ὅτι οἶδε καὶ τὸ περιγραπτὸν σεπτὸν, αὐτός φησι· « Προσκύνησον τὴν φάτνην, δι' ἣν σὺ, ἄλογος ὤν, ἐτράφης ὑπὸ τοῦ Λόγου. » Τὸ δὲ προσκυνητὸν, δηλονότι καὶ σεπτόν. Ἐῶ λέγειν περὶ τοῦ Κυριακοῦ σώματος· ἆρ' οὖν οὐ περιγραπτόν; τίς ἀντερεῖ λόγος; τί δέ; οὐ σεπτόν; καὶ οἱ λίθοι συμψήσαιεν. Τί δὲ εἴποις περὶ τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ; τοῦ ἀντιτύπου; τοῦ θυσιαστηρίου; τῆς θείας τραπέζης; τοῦ ἀχράντου Εὐαγγελίου; οὐτινοσοῦν ἄλλου ἱεροῦ ἀναθήματος; αὐτὰ τὰ τῶν ἁγίων λείψανα οὐ πάντα περιγραπτά; παντί που δῆλον· ἀλλ' ὅμως καὶ σεπτὰ, ὥσπερ καὶ ἡ Χριστοῦ εἰκών· συμμαρτυρούντων τῶν τῆς ἁγίας ἕκτης συνόδου Πατέρων, ἔν τισι τῶν σεπτῶν εἰκόνων Γραφῆς εἰρηκότων.

A nem includunt, refelleret : et vere dixit. Nec vero de œconomia sermo tunc erat ; alia enim Theologiæ, alia œconomiæ ratio, nec eadem utrobique decernere licet. Sane et divinus Cyrillus hypostasim modo pro natura, modo pro persona usurpat, quod nempe gemina sit vocis illius acceptio. Et quoniam non ignorat coli posse quod circumscriptum sit, ipse ait : « Adora præsepe, in quo tu rationis expers cum esses, a Verbo nutritus fuisti. » Quod autem adoratur, utique colendum est. Omitto dicere de Domini corpore : nonne illud circumscriptum est? quis sermo contradicat? aut quomodo non sit venerandum? ipsi lapides id clament. Quid dices porro de vivifica cruce? de antitypo? de altari? de sacra mensa? de intaminato Evan- B gelio, aut alio quovis sacro instrumento? Ipsæ sanctorum reliquiæ nonne omnes circumscriptæ sunt? Sunt sane : attamen colendæ, sicut et Christi imago : testantibus id una voce Patribus sanctæ synodi sextæ, quibusdam in Scriptis ubi de sacris imaginibus egerunt.

Ζ'.

Πρὸς τοὺς προσφέροντας κατὰ τῆς εἰκόνος Χριστοῦ, τὸ ὑπὸ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου εἰρημένον· « Εἴ τις τῷ κτίσματι προσκυνεῖ, κἂν ἐπ' ὀνόματι Χριστοῦ τοῦτο ποιῇ, εἰδωλολατρεῖ. »

Τοῦτο πρὸς τοὺς Ἀρειανοὺς, κτίσμα λέγοντας τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ εἶναι, εἴρηται. Ἡμεῖς δὲ ἐπειδὴ προσκυνοῦντες τὴν εἰκόνα Χριστοῦ, Χριστὸν αὐτὸν προσκυνεῖν πεφρονήκαμεν ὀρθοδόξως, διὰ τὴν ἐπ' ἀμφοῖν μίαν προσκύνησιν, οὐ διαφορουμένην κατὰ τὸ C τῆς οὐσίας διάφορον, τοὐναντίον δὲ ταυτιζομένην τῇ τῆς μιᾶς ὑποστάσεως ἑνότητι· οὐ κτίσματι προσκυνοῦμεν, μὴ γένοιτο· ὅτι μηδὲ κτίσμα Χριστὸς, κἂν ἔστιν ἐν αὐτῷ τὸ κτιστὸν, τοῦ κρείττονος, ὡς φησιν, ἐκνικήσαντος. Μὴ βλέπε πάλιν τὴν ὕλην ἀφ' ἧς ἐξῄρηται τῇ ἐπινοίᾳ, κἂν ἐν αὐτῇ ὡς ἐν κατόπτρῳ, καὶ αὖθις λέγω, ἐμφανίζηται διὰ τῆς εἰκόνος. Εἰ δὲ φαίης μὴ χωρεῖν, τῆς τυφλότητος ἴσε ὑΐ, τοὺς ἔξω μόνον ὀφθαλμοὺς φέρων, ᾧ μὴ βάλλειν τοὺς μαργαρώδεις τῆς ἀληθείας λόγους ὁ Θεὸς καὶ Λόγος προστέταχεν.

VII.

In eos qui adversus imaginem Christi proferunt illud a sancto Gregorio dictum : « Si quis creaturam adorat, etiamsi faciat id in Christi nomine, idololatriam committit. »

Dictum istud fuit adversus Arianos, qui Dei Filium creaturam aiebant esse. Nos vero, quoniam imaginem Christi adorantes, Christum ipsum adorare secundum sententiam orthodoxam in animo habuimus, adoratione ambobus communi C neque diversa pro substantiæ diversitate, sed unica propter personæ unitatem : creaturam non adoramus, absit ! siquidem neque Christus creatura est, quamvis in ipso sit aliquid creatum : quia istud vincitur, ut aiunt, ab eo quod præstantius est. Ne respice amplius materiam a qua per cogitationem avulsus est, quamvis in ipsa tanquam in speculo (et id rursus dico) conspiciatur per imaginem. Quod si dicas te id non capere, o ! te, cum oculos duntaxat corporis habeas, cæcitate similem porco, cui margaritas sermonum veritatis mittere vetuit Deus et ratio

EJUSDEM THEODORI

ORATIO ADVERSUS ICONOMACHOS.

(*Hanc leges supra in Vita S. Theodori a Michaele monacho conscripta* col. 175.)

Digitized by Google

EJUSDEM

EPISTOLA AD THEOPHILUM IMPERATOREM DE SANCTIS AC VENERANDIS IMAGINIBUS.

(*Exstat inter Opera S. Joannis Damasceni hujus Patrologiæ* t. XCV, col. 345.)

—

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΠΛΑΤΩΝΑ

ΤΟΝ ΕΑΥΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ ΤΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ.

—

EJUSDEM

EPISTOLA AD PLATONEM

IPSIUS PATREM

DE CULTU SACRARUM IMAGINUM.

—

Nosmetipsos consolamur, cum sanctum caput nostrum alloquimur. Quodnam enim potest filio solatium majus esse, quam conferre sermonem cum patre, tali præsertim ac tanto, cujus virtus multarum urbium ac regionum et insularum præconiis celebratur? Atque is est pater meus charissimus: etiamsi fructus arbori similis non sit, ob tenuitatis mea infecunditatem: tu tamen nobis propositus es tanquam pietatis norma: neque nobis tantum, sed et omnibus qui pie vitam instituere, ad virtutis perfectionem contendere, et ad prosperum cursum excitari velint. Cum autem sanctitas tua jam pridem a me postulaverit, ut quomodo sacram imaginem Christi venerari oporteat edisseram: non quo id ignores, sed volens ea re meam orationem tacentem excitare: mihi quidem hactenus non licuit respondere; nunc autem reminiscens, æquum esse duxi; quod mihi abs te imperatum est, cum sanctarum precum tuarum auxilio exsequi: tametsi hac ipsa de re alias satis fortasse disseruerim.

Omnis itaque artificialis imago, similitudo est illius cujus imago est, ac in se ipsa formam sui

Ἑαυτοὺς παραμυθούμεθα προσλαλοῦντες τῇ ἱερᾷ κεφαλῇ ἡμῶν. Τί γὰρ ἂν εἴη παρακλητικώτερον παιδὶ, ἢ πατρὶ διαλέγεσθαι, καί γε τοιούτῳ καὶ τηλικούτῳ, οὗ τὴν ἀρετὴν ᾄδουσι πολλαὶ πόλεις, χῶραί τε καὶ νῆσοι; οὗτος ὁ ἐμὸς ποθεινὸς Πατὴρ, κἂν ὁ καρπὸς τῷ δένδρῳ οὐκ ἐοικὼς, διὰ τὸ ἄχρηστον τῆς ταπεινώσεώς μου. Ἀλλ' ὅμως τὸ προκεῖσθαί σε κανόνα εὐσεβείας ἔχομεν· οὐχ ἡμεῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ οἵπερ ἂν ἕλοιντο θεοσεβεῖν, πτεροῦσθαι εἰς ἀνδρείαν, καὶ διανίστασθαι πρὸς εὐδρομίαν. Ἐπειδὴ δὲ ἀπὸ χρόνου πολλοῦ ἐπεζήτησέ σου ἡ ἁγιωσύνη, δοῦναί με λόγον, πῶς δεῖ τὴν σεπτὴν εἰκόνα Χριστοῦ προσκυνεῖν· οὐκ ἀγνοοῦσα, ἀλλὰ βουλομένη κἀντεῦθεν τὸν ἄλογόν μου λόγον κινεῖν· τηνικαῦτα μὲν οὐκ ἐξεγένετό μοι ἀποκριθῆναι. Νυνὶ δὲ ἐπιμνησθεὶς, δέον ἡγησάμην τὸ ἐνταλθέν μοι ἐφ' ὅσον οἷόν τέ ἐστι τῇ συνεργείᾳ τῶν ἱερῶν σου προσευχῶν ἀποπληρῶσαι. Εἰ καὶ ὅτι ἀλλοθί που περὶ τοῦδε αὐτοῦ τάχα ἱκανῶς ἐξεῖπον.

Πᾶσα τοίνυν τεχνητὴ εἰκὼν, ὁμοίωσίς ἐστιν οὗ ἂν ᾖ εἰκὼν, καὶ ἐν ἑαυτῇ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀρχετύ-

Digitized by Google

που μιμητικῶς δείκνυσι, καθώς φησιν ὁ πολὺς τὰ θεῖα Διονύσιος· τὸ ἀληθὲς ἐν τῷ ὁμοιώματι· τὸ ἀρχέτυπον ἐν τῇ εἰκόνι· τὸ ἑκάτερον ἐν ἑκατέρῳ, παρὰ τὸ τῆς οὐσίας διάφορον. Ὥστε ὁ προσκυνῶν τὴν εἰκόνα, προσεκύνησε τὸν ὅπερ ἐμφαίνει ἡ εἰκὼν ἀσφαλῶς. Οὔτε γὰρ τὴν τῆς εἰκόνος οὐσίαν, ἀλλὰ τὸν ἐν αὐτῇ γεγραμμένον προσεκύνησεν· οὔτε μὴν τοῦ ἀρχετύπου τὴν εἰκόνα διέσχισε κατὰ ταυτὸν τῆς προσκυνήσεως. Ταυτὸν γὰρ ἡ εἰκὼν τῷ ἀρχετύπῳ τῇ ὁμοιώσει. Οὕτω τοιγαροῦν καὶ ὁ μέγας Βασίλειος· ὅτι βασιλεὺς λέγεται καὶ ἡ τοῦ βασιλέως εἰκών, καὶ οὐ δύο βασιλεῖς. Οὔτε γὰρ τὸ κράτος σχίζεται, οὔτε ἡ δόξα μερίζεται. Ὡς γὰρ ἡ κρατοῦσα ἡμῶν ἀρχὴ καὶ ἐξουσία μία, οὕτω καὶ ἡ παρ' ἡμῶν δοξολογία μία, καὶ οὐ πολλαί. Διότι ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει. Εἰ δὲ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει, οὐκ ἄλλη καὶ ἄλλη, ἀλλὰ μία καὶ ἡ αὐτὴ τιμητικὴ προσκύνησις· ὥσπερ ἓν [καὶ ταυτὸν τὸ προσκυνούμενον κἂν εἰκόνι πρωτότυπον.

Ἄλλο δὲ φυσικὴ εἰκὼν, καὶ ἄλλο μιμητική. Ἡ μὲν οὐ φυσικὴν διαφορὰν ἔχουσα πρὸς τὸ αἴτιον, ἀλλ' ὑποστατικήν, ὡς Υἱὸς πρὸς τὸν Πατέρα· ἄλλη γὰρ ὑπόστασις τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἑτέρα τοῦ Πατρὸς, μία δὲ φύσις δηλονότι. Ἡ δὲ τὸ ἀνάπαλιν φυσικὴν διαφορὰν ἔχουσα, ἀλλ' οὐχ ὑποστατικήν· ὡς ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Χριστόν. Ἄλλη μὲν γὰρ φύσις ὑλογραφίας, καὶ ἑτέρα τοῦ Χριστοῦ· οὐκ ἄλλη δὲ ὑπόστασις, ἀλλὰ μία καὶ ἡ αὐτὴ τοῦ Χριστοῦ, κἂν τῇ εἰκόνι γεγραμμένη. Τοῦ αὐτοῦ θείου Βασιλείου πάλιν λέγοντος· Ὃ οὖν ἐστιν ἐνταῦθα μιμητικῶς ἡ εἰκὼν, τοῦτο ἐκεῖ φυσικῶς ὁ Υἱός· καὶ ὥσπερ ἐπὶ τῶν τεχνητῶν κατὰ τὴν μορφὴν ἡ ὁμοίωσις, οὕτως ἐπὶ τῆς θείας καὶ ἀσυνθέτου φύσεως τῇ κοινωνίᾳ τῆς θεότητος ἡ ἕνωσις. Ὅρα οὖν τὸ διάφορον, ὅτι ἐπὶ τῆς φυσικῆς εἰκόνος καὶ τοῦ αἰτίου, ἤγουν τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς, ἡνίκα μία φύσις, μία καὶ προσκύνησις κατὰ τὸ ταυτὸν τῆς φύσεως, οὐ τῆς ὑποστάσεως· ἐπειδὴ ὡς μίαν φύσιν, μίαν καὶ προσκύνησιν καὶ δοξολογίαν ὁμολογοῦμεν τῆς ἁγίας Τριάδος, τρεῖς δὲ ὑποστάσεις, Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος. Ἐπὶ δὲ τῆς μιμητικῆς εἰκόνος καὶ τοῦ ἀρχετύπου, ἤγουν Χριστοῦ καὶ τῆς Χριστοῦ εἰκόνος, ἡνίκα μία ὑπόστασις Χριστοῦ, μία καὶ ἐνταῦθα προσκύνησίς ἐστι, κατὰ τὸ ταυτὸν δηλονότι τῆς μιᾶς ὑποστάσεως, οὐ τὸ ἑτεροῖον τῶν φύσεων Χριστοῦ καὶ τῆς εἰκόνος. Εἰ δὲ ὥσπερ κατὰ τὸ ταυτὸν τῆς ὑποστάσεως, οὕτω καὶ κατὰ τὸ ταυτὸν τῆς φύσεως, μίαν φαίημεν εἶναι τὴν προσκύνησιν τῆς εἰκόνος πρὸς τὸ πρωτότυπον, οὐκέτι διαφορὰν εἰκόνος καὶ εἰκονιζομένου γνωριοῦμεν· ἀλλ' ἔσται ὡς μία ὑπόστασις, οὕτω καὶ μία φύσις τῆς εἰκόνος Χριστοῦ καὶ αὐτοῦ δὴ Χριστοῦ· καὶ ἐμπίπτομεν εἰς Ἑλληνικὴν πολυθεΐαν, πᾶσαν ὕλην εἰς Χριστοῦ εἰκόνα χαρακτηριζομένην θεοποιοῦντες. Κἀντεῦθεν ἀνοίξομεν γλῶσσαν τοῖς εἰκονομάχοις κατηγορεῖν ἡμῶν τῶν ἕνα Θεὸν ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι προσκυνούντων, πολλοὺς θεοὺς προσκυνεῖν τε καὶ σέβειν οὐχ ἀπεικότως. Εἰ δὲ μήτ' αὖ κατὰ τὸ ταυτὸν τῆς

exemplaris imitando demonstrat, sicut divinorum peritus Dionysius ait : veritas in similitudine, exemplar in imagine, alterum in altero, excepta duntaxat substantiæ differentia. Itaque imaginem venerans, illum, quem imago exhibet, veneratur. Non enim substantiam ipsius imaginis, sed id quod in ipsa expressum est colit : neque porro, quod ad venerationem illam attinet, imaginem ab exemplari sejungit : idem quippe sunt, similitudine nimirum, imago et exemplar. Sic et magnus itaque Basilius ait imaginem etiam regis appellari regem, nec tamen duos esse reges, neque enim aut potentia scinditur, aut honor dividitur : atque ut una est potestas ac dominatio cui subjicimur, sic unus est et non multiplex honor qui a nobis exhibetur : siquidem honor imaginis ad ipsum exemplar transit. Si autem ad exemplar transit, non est alius atque alius, sed unus et idem honor atque veneratio, sicut unum idemque est etiam quod in imagine colitur exemplar.

Aliud est porro imago naturalis, aliud per imitationem expressa. Illa quidem diversam a sua causa naturam non habet, sed personam : quo modo se habet Filius ad Patrem. Alia enim est Filii, alia Patris persona, natura vero una est. Contra autem altera penes naturam differt, non penes personam : quo modo imago Christi se habet ad Christum; aliam enim picturæ materia, aliam Christus naturam habet : at persona alia non est, sed una eademque, Christi scilicet, etiam ut in imagine expressa est : cum divinus Basilius rursum dicat : Quod igitur illic imago est per imitationem, istud ibi Filius est per naturam : et quod est in artificialibus similitudo formæ, id ipsum est in divina et simplici natura divinitatis communitas et unitas. Vide igitur discrimen : scilicet in imagine naturali ac in ipsius causa, puta in Filio et Patre, cum natura una sit, una quoque veneratio est, secundum identitatem naturæ, non personæ : siquidem ut naturam unam, sic et unam venerationem ac glorificationem sanctæ Trinitatis confitemur, tres vero personas, Patris, et Filii, et sancti Spiritus. In imagine autem artificiali ac ipsius exemplari, puta in Christo et imagine Christi, cum unica sit persona, Christi scilicet, ibi unica et veneratio est, secundum unius nempe personæ identitatem, quantumvis diversæ sint Christi et imaginis naturæ. Si vero dicamus venerationem imaginis et exemplaris unicam esse tum secundum personæ, tum secundum naturæ identitatem ; non amplius agnoscimus imaginis ac rei repræsentatæ differentiam, sed unica erit Christi imaginis et Christi ipsius, ut persona, sic et natura : et in Deorum multitudinem, more gentilium incidimus, quamcunque materiam quæ imaginem Christi exhibeat instar numinis colentes. Atque Iconomachorum linguam ea re excitabimus, ut nos qui unum in tribus personis Deum veneramur, merito accusent, tanquam plures Deos colamus ac venere-

Digitized by Google

mur. Rursus autem si quis dicat neque secundum personæ, neque secundum naturæ identitatem, eamdem esse imaginis ac exemplaris venerationem ; is utique potestatem scindit, ac honorem exemplaris ab imagine sejungit, atque adeo Christi venerans imaginem, manifeste est idololatra, non unam venerationem, sed geminam exhibens. Quod quidem Iconomachi demonstrare magno studio enituntur, inde colligentes Christi carni non convenire ut circumscribatur : qui quidem confutantur similiter ac ii qui Deum specie tenus et apparentia sola inter homines versatum esse dixerunt. Sed utrorumque simul impietas in suis tenebris sepulta maneat. Vera autem Christianorum fides, sicut antea dictum est, quemadmodum in sancta Trinitate unicam venerationem confitetur ob divinitatis communionem ; sic etiam in imagine Christi unicam eamdemque venerationem confitetur propter Christi personæ unitatem. Ea enim ipsa persona est quæ colitur, etiam in pictura : siquidem imago non erit, sed res quædam subsistens per sese, si ita dividatur, ut honore separetur a suo exemplari. Atque ita demum unica est etiam in imaginis Christi cultu veneratio et glorificatio multum laudandæ ac beatæ Trinitatis. Sed fortasse dicat aliquis : Ergo cum veneratio illa idem sit ac latria, imago Christi pariter cum sancta Trinitate latria colitur. Verum qui hoc dicat, ignorare videtur diversam esse venerationem : siquidem sanctos veneramur, sed latriæ cultum ipsis non exhibemus. Principes quoque veneramur juxta divinam legem : at neque ipsos latria colimus. Deinde discat iste insuper, nequaquam ipsam imaginis substantiam coli : hoc enim a nobis alienum est, ac eorum proprium qui serviunt creaturæ potius quam Creatori. Sed cum in imagine Christi colitur Christus ; imaginis materia manet prorsus expers illius honoris, qui Christo in ipsa exhibetur propter similitudinem quæ propria est personæ Christi, et quæ a materia illa discrepat quamvis in ipsa conspicitur. Ac mihi videtur ista res cum speculi exemplo congruere. Nam ibi etiam spectantis vultus quodammodo depingitur, manetque similitudo extra materiam : ac si quis ibi suam imaginem complectatur, materiam ipsam minime complectitur : cum nec istius causa accedat, sed ob sui ipsius similitudinem in illa expressam, et materiæ adhærentem. Nimirum amoto speculo, statim ex ipso effigies excedit, tanquam nihil habens cum speculi materia commune. Sic ergo et in imaginis materia se res habet. Si enim apparere desinat quæ in ipsa conspicitur similitudo, ad quam veneratio pertinet ; materia manet absque honore, tanquam nihil cum illa similitudine communicans. Rursum, sit annulus imagine regis insculptus : deinde imprimatur in cera, in pice, in argilla : signum quidem unum et idem erit in qualibet ex his materia consimile ; ipsæ autem res illæ inter se discrepant : signum vero nonne idcirco idem prorsus est quamvis in materia diversa, quia cum

A ὑποστάσεως, μήτε κατὰ τὸ ταυτὸν τῆς φύσεω λέγοι τις εἶναι τὴν τῆς εἰκόνος πρὸς τὸ ἀρχέτυπον προσκύνησιν, δηλονότι ἔσχισε τὸ κράτος καὶ ἐμέρισε τὴν δόξαν τοῦ ἀρχετύπου ἀπὸ τῆς εἰκόνος· καὶ οὕτως προσκυνῶν τὴν εἰκόνα Χριστοῦ, εἰδωλολατρεῖ φανερῶς, οὐ μίαν, ἀλλὰ δύο προσκυνήσεις εἰσφέρων. Ὅπερ ἀποδεικνύναι σπεύδουσιν οἱ εἰκονομάχοι· ἀναιροῦντες ἐντεῦθεν, ὡς τὸ εἰκὸς, Χριστὸν σαρκὶ περιγράφεσθαι, ἴσα τοῖς ἐν δοκήσει καὶ φαντασίᾳ ἐπιδεδημηκέναι Θεὸν τοῖς ἐν γῇ ἀσεβεῖν ἀπελεγχόμενοι. Ἀλλ' ἐρρίφθω τὸ ἀμφοτέρων ἐπίσης ἀσεβὲς ἐν τῷ οἰκείῳ σκότει· ἡ δὲ ἀληθὴς τῶν Χριστιανῶν πίστις, καθὼς προείρηται, ὡς μίαν ἐπὶ τῆς ἁγίας Τριάδος τῇ κοινωνίᾳ τῆς θεότητος ὁμολογεῖ προσκύνησιν· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς εἰκόνος Χριστοῦ B μίαν καὶ τὴν αὐτὴν προσκύνησιν ὁμολογεῖ κατὰ τὴν ταυτότητα τῆς ὑποστάσεως τοῦ Χριστοῦ. Ἡ αὐτὴ γάρ ἐστι προσκυνουμένη, κἂν γεγραμμένη εἴη. Ἐπεὶ οὐκ ἂν εἴη εἰκὼν, εἰ μεσολαβεῖται καὶ διασχίζεται τῇ τιμῇ ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου, ἀλλ' ἰδιοϋπόστατόν τι πρᾶγμα τυγχάνει. Καὶ οὕτω λοιπὸν κἂν τῇ τῆς εἰκόνος τοῦ Χριστοῦ προσκυνήσει, μία ἡ προσκύνησις καὶ δοξολογία τῆς πολυϋμνήτου καὶ μακρίας Τριάδος. Δόξειε δ' ἄν τις κἀκεῖνο λέγειν· Οὐκοῦν ἐπειδὴ ἡ προσκύνησις λατρεία, συλλατρεύεσθαι συμβαίνει τὴν εἰκόνα Χριστοῦ τῇ ἁγίᾳ Τριάδι. Ἀλλ' ἔοικεν ὁ τοιοῦτος μὴ εἰδὼς διαφορὰν προσκυνήσεως· ἐπεὶ προσκυνοῦμεν ἁγίοις, ἀλλ' οὐ λατρεύομεν αὐτοῖς· καὶ ἄρχουσι κατὰ νόμον Θεοῦ, ἀλλ' οὐδ' αὐτοῖς λατρεύομεν. Ἔπειτα μανθανέτω αὖθις, ὅτι οὐ C τῆς οὐσίας τῆς εἰκόνος ἐστὶ προσκύνησις· τοῦτο γὰρ ἔκτοπον, καὶ τῶν λατρευόντων τῇ κτίσει παρὰ τὸν Κτίσαντα ἔργον, ἀλλὰ τοῦ ἐν τῇ εἰκόνι Χριστοῦ προσκυνουμένου Χριστοῦ, ἀκοινωνήτου μενούσης παντάπασι τῆς εἰκονικῆς ὕλης πρὸς τὸν προσκυνούμενον ἐν αὐτῇ Χριστὸν τῷ ὁμοιώματι, ὅπερ ἐστὶν ἴδιον τῆς ὑποστάσεως Χριστοῦ, κεχωρισμένον τῆς ὕλης, κἂν ἐν αὐτῇ ὁρᾶται. Καί μοι δοκεῖ τῷ ἐν κατόπτρῳ παραδείγματι ἐοικέναι· κἀκεῖ γὰρ οἱονεὶ διαγράφεται τοῦ ὁρῶντος τὸ πρόσωπον· καὶ μένει ἔξω τῆς ὕλης τὸ ὁμοίωμα· κἂν δόξειεν ἀσπάσασθαι τὴν ἑαυτοῦ εἰκόνα ἐκεῖσε, οὐ τὴν ὕλην προσεπτύξατο· ὅτι μηδὲ δι' αὐτὴν πρόσεισιν, ἀλλὰ τὸ ἐν αὐτῇ ἀπεικονισθὲν αὐτοῦ ὁμοίωμα· διὸ καὶ πρεσέφυ τῇ ὕλῃ· D ἀμέλει μεταστάντος αὐτοῦ τοῦ ἐσόπτρου, συναπέστη αὐτῷ ἅμα καὶ τὸ ἴνδαλμα, ὡς μὴ κοινωνοῦντι τῇ τοῦ ἐσόπτρου ὕλῃ· ὥσπερ οὖν καὶ ἐπὶ τῆς εἰκονικῆς ὕλης· ὅτι ἀφανισθέντος τοῦ ἐν αὐτῇ ὁρωμένου ὁμοιώματος ἐφ' ᾧ ἡ προσκύνησις, ἔμεινεν ἡ ὕλη ἀπροσκύνητος, ὡς μηδὲν κοινωνοῦσα τῷ ὁμοιώματι. Ἔστω πάλιν δακτύλιος ἐγκεχαραγμένος βασιλικὴν εἰκόνα· εἶτα ἐκτυπούσθω ἐν καιρῷ, ἐν πίσσῃ, ἐν πηλῷ· ἡ μὲν οὖν σφραγὶς μία καὶ ἡ αὐτὴ ἀπαράλλακτος ἐν ἀμφοτέραις ταῖς ὕλαις· αἱ δὲ πρὸς ἀλλήλας διαφορούμεναι· οὐκ ἂν δὲ ἐν ταῖς διαφορουμέναις ἀπαράλλακτος ἔμεινεν, ἢ παρὰ τὸ μηδὲν ταῖς ὕλαις κοινωνεῖν. Ἀλλ' εἶναι αὐτὴν τῇ ἐπινοίᾳ τούτων κεχωρισμένην, μένουσαν ἐν τῷ δακτυλίῳ. Οὕτως οὖν καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ ὁμοίωμα, κἂν ἐν ὁποιῳοῦν ὕλῃ

Digitized by Google

κεχαρακτήρισται, ἀκοινώνητόν ἐστι τῇ ἐν ᾗ δείκνυται ὕλῃ· μένον ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ ὑποστάσει, ἥσπερ ἐστὶ καὶ ἴδιον. Καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, οὐ λατρεύεται ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλ' ὁ ἐν αὐτῇ προσκυνούμενος Χριστός· καὶ προσκυνητέον αὐτῇ κατὰ τὸ αὐτὸν τῆς ὑποστάσεως τοῦ Χριστοῦ, παρὰ δὲ τὸ τῆς οὐσίας τῆς εἰκόνος διάφορον.

A illis rebus non communicat, sed manet in annulo, ab illis rebus ipsa idea separatum. Sic igitur et Christi similitudo quacunque tandem in materia sit expressa, minime communicat cum materia in qua conspicitur, manens in ipsa Christi persona, cujus nempe propria est. Atque ut verbo dicam, latriæ cultus minime exhibetur imagini Christi, sed Christo qui in ipsa colitur : ac imaginem venerari oportet secundum identitatem personæ Christi, quantumvis substantia ipsius diversa sit.

Οὕτω τοιγαροῦν, ὡς ἐμὲ γοῦν εἰδέναι, τῇ τῶν ἁγίων Πατέρων διδασκαλίᾳ ἐπερειδόμενον, ἡ τῆς εἰκόνος τοῦ Χριστοῦ προσκύνησις· ἧς ἀναιρουμένης ἀνῄρηται δυνάμει καὶ ἡ τοῦ Χριστοῦ οἰκονομία· καὶ ἧς μὴ προσκυνουμένης, ἀνῄρηται ὡσαύτως καὶ τοῦ Χριστοῦ προσκύνησις.

Atque hoc modo, ut mihi quidem videtur, sanctorum Patrum doctrina et institutione confirmatur imaginis Christi veneratio : quæ si tollatur, pariter et ipsa Christi œconomia tollitur : ac, si imago non colatur, pariter ipsius Christi veneratio tollitur.

Καὶ διὰ τοῦτο, ὦ θεῖε Πάτερ, σὺν φόβῳ καὶ εὐλαβείᾳ προσιτέον καὶ προσκυνητέον αὐτῇ, ὡς τῆς προσκυνήσεως ἐπὶ τὸν Χριστὸν διαβαινούσης· καὶ πιστευτέον χάριν θείαν ἐν αὐτῇ ἐπιφοιτᾷν, καὶ ἁγιασμοῦ αὐτὴν ὑπάρχειν μεταδοτικὴν τοῖς πίστει προσιοῦσιν. Ἐπεὶ καὶ ἐπὶ τοῦ τύπου τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ, τῆς εἰκόνος τε τῆς παναγίας Θεοτόκου, καὶ πάντων τῶν ἁγίων, πᾶσα ἁγιαστικὴ εἰκόνων προσκύνησις, διὰ μέσου τῶν κατ' αὐτὰς πρωτοτύπων ἐπὶ Θεὸν ἀναβαίνει. Καὶ διὰ τοῦτο μία καὶ μόνη ἐστὶν ἡ λατρευτικὴ προσκύνησις τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος· δι' ἣν ἐπὶ τῶν ἄλλων αἱ διάφοροι προσκυνήσεις, καὶ πρὸς ἣν ἡ ἀναφορὰ τῶν ἁπάσων προσκυνήσεων ἐνιαία. Εἰ δέ τι ἀγνοίᾳ ἐσφαλμένως εἴρηκα, ἢ τοῦ καθήκοντος ἐνδεῶς, ἢ πέρα· ὡς Πατὴρ ἀγαθὸς, τὸ μὲν ἐπανορθοῦν, τὸ δὲ ἀναπληροῦν, τὸ δὲ περιελεῖν ἀξίωσον· εὐχόμενος καὶ ὑπερευχόμενος τῆς ταπεινώσεώς μου, καὶ νοεῖν ὀρθῶς, καὶ λέγειν ἀπταίστως, καὶ πράττειν ἀνεπιψόγως.

Quapropter, Pater sancte, ad ipsam cum metu et reverentia accedere oportet, ipsique honorem exhibere, tanquam honore illo ad ipsum Christum pertinente : ac pro certo tenendum est gratiam divinam supervenire ipsi, et per eam sanctificari quicunque cum fide accedunt. Quandoquidem tum in crucis vivificæ typo, tum in sanctissimæ Dei matris, aliorumque sanctorum imagine, omnis imaginum cultus sacer, per eos, qui in ipsis repræsentantur, pertingit ad Deum : atque idcirco latriæ veneratio omnis et sola est sanctæ consubstantialisque Trinitatis, propter quam aliis diversus exhibetur cultus, et ad quam tendit alia quæcunque veneratio. Quod si quid per ignorationem perperam dixi, sive infra, sive supra id quod decet; tu tanquam bonus Pater illud emendare et vel supplere vel amputare ne graveris : pro mea humilitate orans etiam atque etiam, ut et recta sentiam, et sermo offensione, et facta reprehensione careant.

II. ORATIONES.

JOANNIS LÆVINEII CANONICI

PRÆFATIO.

Non opinor exspectare te, amice lector, ut eum auctorem splendide ac prolixe tibi commendem, qui vel his nostris Catechesibus legendis, ut nihil aliud commemorem, facile se velut sorex suo judicio prodet, adorandarum sacrarum imaginum vindicem acerrimum (ut e sermone 15 clare apparebit), dignitatisque ecclesiasticæ juxta, et monasticæ unicum defensorem, morum, maxime inter suos, severissimum censorem, mortis, ac Christianorum discriminum contemptorem fortissimum, ut Michael quidam, monachus, cujus exstat in Vaticano copiosior quam eruditior *De vita Theodori* liber (quem nos legimus) narret ter proscriptum ac legatum in insulas, crudelissimis imperatoribus, qui Constantinum Copronymum (sub quo natus est Constantinopoli, Patre Photino, regiorum vectigalium quæstore, matre Theoctiste, D. Platonis toties hoc in opere laudati, sorore) Iconomachi complures sunt secuti, atrocissime nec infrequenter loris vapulasse. Exstat vero in codice nostro extremo epigramma, ut appellatur, quo decessisse traditur

Digitized by Google

exsilii sui tertii ob veritatis Christianæ professionem anno 12 in insula sancti martyris Tryphonis, non procul Emporio, quod Acrita vocetur, Bithynicæ provinciæ. Calendis Novembris, qui mensis est undecimus, hora 6, indictione 5, anno ab orbe condito sexies millesimo trecentesimo tricesimo quinto, Verba Græca, quibus hæc continentur, nihil opus est repræsentari, ne frustra sinus accurati.| Addit annos natum 22 in monasticam vitam dedisse nomen, subditum gessisse 13, præfuisse 32, ut obierit porro ætatis suæ anno 67. Quærendus est autem Michaeli monacho patronus, scribenti a Michaele imperatore, Leonis Thracis, qui Michaelem cognomento Rangabem imperio exsulem in Proten insulam detrusit, successore, revocatos ab exsilio cunctos a Leone proscriptos : nam Michael iste Amorio, superioris Phrygiæ civitate ortus (τραυλὸν Græci, nos balbum, verbum verbo mutantes, nominemus licet), Copronymum in omnibus imitatus, neque a Judæis alienus, quorum Sabbata veneraretur, inter cæteros, per Theophilum filium, Euthymium. Sardium antistitem, flagris acriter multatum, ob sacrarum imaginum cultum interfecit, divumque Methodium in vinculis habuit in Acrita insula. Auctorem laudo, Joannem Zonaram, et ejus simium alterum Joannem Curopalatem, ac magnum Biglæ τοῦ Σκυλίτζη Drungarium, qui exstat in Vaticano. Jam auctor ipse, quod palmarium habemus, Catechesi 74 in impio Michaele, qui procul dubio is est de quo loquimur cum nefarium matrimonium incessit, tum fidem objicit corruptam. Igitur, ut semel statuam, ter exsulare jussus, quod nec Michael diffitetur, primum sub Constantino juniore, Irenes imperatricis filio cujus adulterium non probasset, deinde sub Nicephoro, tertio sub Leone Thrace, in hoc tertio suo exsilio vitam cum morte commutaverit, quæ sententia convenit cum epigrammate, quod in codicis nostri calce exstare diximus. Neque vero sum nescius Joannem Zonara iniquiorem videri Theodoro nostro, et ejus avunculo Platoni, cum pontifice Nicephoro creato (Tarasio is successerat), tumultuabundos refert accusasse in eo quod e laicis repente ad episcopum evasisset, plerisque dicentibus hoc usos prætextu dissimulare ambitionem voluisse, cum pontificatui Constantinopolitano inhiarent. Sed profecto vel admodum, dissimilis sibi fuerit (nam aliud loquuntur hæ nostræ Catecheses), vel suspicio quædam popularis hanc viris bonis calumniam inusserit. Venio nunc ad Catecheses. In quo non me ostentabo, nec quod caupones factitant, vino ederam suspendam, maxime vendibili, te appello, ac judicium tuum, amice lector, si qui forte hæc legendo cognoscere voles. In iis transferendis usi sumus unico, quæ amplissimus cardinalis Sirletus exhibuit, olim pontificis Marcelli II codice, satis fideli, sed ab indoctissimo scriba exarato, uti videbunt qui apographum, quod exstat in Vaticano, inspicient, quanquam hic quoque mendarum, et errorum nonnulla facta est accessio, cujus nos testes idonei sumus. Demum opere perfecto locis aliquot deploratis relictis, aliis quos de conjunctura emendassemus, alterum nacti exemplar Vaticanum, notæ melioris, sed in quod totæ 48 primæ Catecheses desiderarentur, cum addidimus permulta, quæ in nostro deessent tum conjecturas plerasque omnes confirmatas vidimus. Inventa est in eo inter Quadragesimales quædam supernumeraria quam ne quis suppressam a nobis maligne causaretur, ad operis finem adjecimus, etsi sciremus ad has nostras minime pertinere; nam Michaelis, quem aliquoties jam adduxi, auctor est non plures 134, quas hic vides, in opere legi parvarum, quæ vocentur, Catecheseon; scripsisse quidem certe et alios libros 3 magnarum, quæ inscribantur, quas non ex tempore, uti priores, sed accurate confectas edidisset. In iis hanc 68 fuisse numero suspicamur : quod recte, an sequius arbitremur, periculum facient qui penes se opus habebunt, nos id vidimus nondum (*a*). Utcunque erit, noluimus eam silentio præterire. Accessit ultimo loco Theodori testamentum, plane severissimis moribus, et auctoris sollicitudine dignum, a nobis non repertum in Vaticano. Quod superest, spero æquum lectorem nec fidem, qua, non sensum contenti reddidisse Græcorum verborum vim quam potuimus proxime, et tanquam verbum verbo expressimus, nec dictionis lumen quoddam, ac velut splendorem desideraturum. Id adeo quo perspiceretur certius, et exploratius, optabamus edi in lucem exemplar Græcum, unde eruditus lector experiri ac periclitari propius posset, quasi pede collato, sed aliter res tulit. Denique iis in locis, quæ ex omni sacra scriptione citantur, vulgatam versionem sumus secuti qua utitur Ecclesia, nisi si auctoris citationi, cui præjudicandum non est, cum Latinis verbis non conveniret, qua in parte minus molestiæ fuit in iis, quæ advocantur ex Evangeliis, et novo fœdere, postquam id omne e Græco habemus conversum; in veteri, quod fere ex Hebræo Latinus transtulit, Septuaginta interpretum, quibus Græci utuntur, diversitas, quæ plerumque parum accommodata est verbis Latinis, interdum ut aliis utendum esset quam vulgatis effecit, præsertim cum occurrerent legendo quæ in nostris codicibus (Latinos sentio) nusquam legerentur. Ea nos simplicissime, ac verba verbis citra affectationem mutavimus. Hæc habui, quorum te, amice Lector, in operis ingressu admonerem nunc auctorem, si placet, loquentem audiamus.

(*a*) Hanc homiliam cum Testamento ad calcem operum beati Theodori amandavimus. Edit.

Digitized by Google

SANCTI PATRIS ET CONFESSORIS

THEODORI, STUDITARUM PRÆFECTI,

AD DISCIPULOS CATECHESIS

QUATUOR ET TRIGINTA SUPRA CENTUM SERMONES COMPLECTENS.

(*Bibliotheca Patrum*, tom. XIV, pag. 833.)

—

SERMO PRIMUS.

In sacrum Pascha Catechesis. De vita omni nostra sollicite exigenda.

Fratres Patresque, Sacrum explere Pascha Christi beneficio permissi, rursum instemus opificiis, operantes juxta, ac vivifica Servatoris nostri Jesu Christi supplicia recolentes : neque enim quia præteriit Pascha, memoria ejus una quoque prætereat, sed salutifera vulnera, crucem, sepulturam, resurrectionem perpetuo sub oculos revocemus, ut assidua harum usurpatione rerum invicti simus vitiis : sin minus intenti quandoque capiamur, evestigio crucifixum Dominum Jesum gloriosum suspectemus : statimque animis nostris medicina orietur : nam et olim Israelitæ, a serpentibus admorsi, serpente æneo conspecto sanabantur [1]. Neque enim nescitis pravas cogitationes, serpentum instar, mordere, immisso in animum veneno : quod omni studio eximendum est simulatque coortum est, ne ulcus difficile mora reddat. Videtis quemadmodum ver sanguinem gignat : *Caro concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem* [2] ; quorum quod utrivis addas, alteri detraxeris. Quamobrem demus operam ut deinceps moderate cibo, potu, somno, et si quid aliud est, utamur, ne sub imperium animus veniat, contraque corpus victoria potiatur. Qui in stadio currat, nequaquam duobus, tribus stadiis decursis victor editur, sed totis denique diaulis confectis : igitur nos quoque non dicam quadragesimam, aut quinquagesimam, sed ni vitam omnem nostram sollicitam exigamus, diaboli laqueos minime fugiemus, nec victoriæ præmium feremus. Itaque, fratres, adhuc præclarum certamen decertemus, adhuc pro virtute sudemus, adhuc carnem comprimamus, adhuc corpus in servitutem redigamus, adhuc vitia profligemus, semper Domini Jesu necem in corpore circumgestantes, semper in nobis sententiam mortis habentes : jam enim et nos omnes moriemur, ut patres, fratresque nostri, atque hinc profecti in regionem insolentem veniemus, spectra visuri quæ haud dum vidimus, horrendasque voces ac stuporis plenas, A mentem sane quidem habenti. Quare trepidi semper ac prætimidi, nos a sensibus retrahamus, ab inani auditu, a noxio visu, ab effeminato odoratu, ab omni pravo studio, quanti quanti sumus sancto Deo nos consecrantes, quo ei placentes hæreditatem nanciscamur æternorum bonorum per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO II.

Post Pascha. In memoriam beati Domitiani oportere nos assidue morte voluntaria defungi, deque molestia.

Fratres Patresque, præteriit Pascha, peractæque
B feriæ sunt. At non gaudere atque feriari, si volumus, præteriit, licet enim nobis gaudere semper, ac feriari spiritaliter, secundum eam sententiam : *Gaudete in Domino semper, iterum dico : Gaudete* [3]. Cæterum qui id fiet? si recentem suppliciorum Servatoris nostri Jesu Christi memoriam perpetuo teneamus, quemadmodum pro nobis gloriosus herus in crucem suffixus sit, ac sepultus, tertiaque die suscitatus, instaurans nos, et una secum vita impertiens, ut redivivi non jam nobis vivamus, sed pro nobis defuncto, in vitamque reverso, illudque Apostoli cum fiducia dicamus : *Vivo, jam non ego, vivit vero in me Christus ; quod autem nunc vivo in carne, in fide vivo Jesu, qui dilexit me, et tradidit semetipsum pro me* [4]. Hæc mysterii summa est,
C mundo emori, Deo vivere. Quamobrem debemus post Pascha quoque intenti vigilare, comprecari, exstimulari, lacrymari, collustrari, semper Domini Jesu necem in corpore circumgestare, quotidie mori studio, assidue a corpore peregrinari, ad Deumque proficisci, per carnis libidinum fugam. Ne dicas : Jam Quadragesima non est : semper intento Quadragesima est. Ne dicas : Jam diu sum in exercitatione, et quiescere necesse est, non est hic quies. Ne dicas : Consenui in virtute, nec timeo, semper timenda conversio est, multosque qui in virtute consenuere uno temporis momento in peccati barathrum Satanas detraxit. Ut cavendum ei

[1] Num. xxi, 11-19. [2] Galat. v, 17. [3] Philipp. iv, 4. [4] Galat. ii, 20, 21.

Digitized by Google

sit qui stat videtur ne cadat, et qui custoditus A videtur ne custodiam remittat. Quare circumspectio, atque cautio, ac modus adhibetor cum in somno, cibis, potuque, tum in aliis rebus omnibus, quo corpus reprimatur, et in servitutem redigatur, ne, velut equus bene habitus ac frenum præmordens, in peccati præcipitium nos impellat. Jusseram vos superiore Catechesi non secedere solos in abdita loca, et nonnulli rursum estis in iisdem. Quid multis? cum virga ad vos veniam, an benignus, animique mansuetus? Certe locutus sum, neque exauditus; videlicet Fratrem hoc ipso nomine objurgatum, nec coerciti estis. Attendite ne eodem inobedientiæ exemplo quisque labatur. Nequaquam temere, ac frustra fiunt Catecheses : non est Deus tumultus, quin pacis ut in cunctis cœtibus sanctorum. Ergo ornate universa, decenterque gerentur, ut in omnibus per nos Deo gloria quæratur. Qui hinc illinc appellitis Fratres, recogitate ubi, et quemadmodum sedeatis : non tanquam soluti, sed tanquam spiritu vincti; nec velut sine censore, sed velut sub censore Deo, qui motus omnes actionesque vestras inspectet; neque huc illuc obeuntes, ac circumcursantes, sed in hospitiis considentes, opificio, precibus ac psalmodiis intenti, non avare quidpiam vobis cogentes, quin præsentibus contenti, ipse enim ait : *Non te deseram, neque relinquam* [8], ut præfidentes dicamus, *Dominus mihi adjutor, non timebo quid faciat mihi homo* [9]. Mementote fratrum nostrorum, quorum B vitæ exitum intuentes imitamini fidem [9*].

Τοιοῦτος ὁ μακάριος Δομετιανὸς ὃν ὑμνήσαμεν. Καὶ οὗτος μνημόσυνον μετὰ ἁγίων ἠλίκην πραγματείαν ἐπραγματεύσατο, ἠλίκην πολιτείαν ἐξήνυσε, πόνοις ὀλίγοις καὶ ἀγῶσι κληρωσάμενος γέρας αἰώνιον, ἄνθρωπος εὐτελὴς κατὰ σάρκα, ἀλλ' ἐπειδὴ εἵλετο ἀρετὴν καὶ ἠγάπησε Θεὸν, ὕψωσεν αὐτὸν ὁ Θεὸς, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὅτι *Τοὺς δοξάζοντάς με δοξάσω, καὶ ἐξουθενῶν με ἀτιμασθήσεται* (1).

Talis beatus Domitianus, quem celebravimus, cujusque cum sanctis memoria est cujusmodi quæstum fecit, qualem exegit vitam, paucis laboribus, ac certaminibus perenne præmium sortitus? Vilis secundum carnem, sed quem virtuti adductum, Deique amantem extulit Deus secundum scriptum, *Honorificantes me glorificabo, et qui contemnit me, erit ignobilis* [7].

Ut in ejusmodi fratribus gaudere, atque exsultare par sit. Verum nihil egerimus nisi quæ nostrarum partium sunt una quoque conferamus : conferentes autem pro virili, habebimus et nos partem cum sanctis per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

[8] Josue I, 5; Hebr. XIII, 5. [9] Psal. CXVII, 6. [9*] Hebr. XIII, 7. [7] I Reg. II, 30. [9] I Cor. XIV, 26. [9] Cant. V, 16. [10] Psal. XLI, 1. [11] Galat. II, 19.

(1) FABRIC. *Bibl. græc.* ed. Harles. t. X, 276.

SERMO III.

Post sanctum Pascha. Obeundum nobis esse ut monastica professione, et qua pro Domino defuncti sumus oppugnatione dignum est.

Fratres Patresque, Pol gaudio replemur inopes, qui vos quotannis huc commeare videamus, quasique alterum Pascha adventum vestrum agitamus.

Sed quoniam carnalia nobis affertis, et aliud alius, qualia manus præbere queat, age invicem vobis pro viribus spiritualia feramus. Igitur hortor vos, fratres, per nomen Domini nostri Jesu Christi obire, ut monastica professione, ut ea quam peregimus confessione, ut oppugnatione, qua pro Domino sumus defuncti dignum est, vitam in mundo honestam degentes, ut qui egregium nostrum Christianum studium tentantes ceu facinorosos calumniantur, pudefiant. Sunt enim, sunt qui Christi confessionem incessant, ut aversam cura, et indignam, quod vel horreo dicere, censeantque præstare cum hæresi societatem coire, quam pro Christo oppugnationem adire, quorum justa damnatio est, geminumque consilium Balami consilio, qui noxam in Israelitas comparavit. Enimvero duo sunt stupra, fidei unum, alterum in corpore situm : ut qui hæretica consuetudine capiatur, cum stuprum in Deum committat, tum potestate simul corpore quoque stuprum designet. Quamobrem qui ea dicant plani sunt atque impostores, qui animos captent infirmos. Nos quidem, fratres, et nostra ipsorum, et veritatis hostium causa, vitam componamus quam accuratissimam, præclare obeuntes, honestisque studiis ad amussim politi. *Unusquisque*, inquit, *vestrum psalmum habet, linguam habet, doctrinam habet, omnia ad ædificationem fiant* [8]. Seu prodire necessitas cogat, circumspecte prodeamus, ut quod spectantium fiat commodo, emicet in vultu gratia, seu accidat ut cum femina colloquamur, cum ingenti cautione loquamur, oculos ab obtutu continentes, ne animo stimulum, ac telum capiamus. Breviter cuncta ad Dei gloriam geruntur, qui nos adamavit, seseque obtulit pro nobis. Cujus habet amor attonitum amatorem, haud suum esse permittens, sed amati. Atque id perspicere est in carnaliter amantibus; nam cum feminam vir amat, totum se amasiæ præbet, eam spirans, eam cogitans. Seu solem dicas, nec solem videre velit, sed amasiam, seu mensam proponas, non gaudebit ea frui, sed amasia. Ecquid est autem hero Christo formosius, ecquid beato ejus amore suavius : nam is generis hominum longe pulcherrimus est? non dulcedo, et totus deliciæ, secundum oracula [9]? Id adeo sancti ostendentes, hoc est fervidum ejus amorem, alius, *Quemadmodum*, ait, *desiderat cerva ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus* [10]; alius : *Meus amor crucifixus est Christus* [11]; alius rursum : *Charitas enim Christi urget nos, æstimantes hoc, quoniam, si unus pro om-*

Digitized by Google

nibus mortuus est : ergo omnes mortui sunt, et pro omnibus mortuus est, ut qui vivunt jam non sibi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est, et resurrexit [12]: hoc amore mundum complexus Deus est, tamque acriter et impotenter a sanctis adamatus. Nos qui tepide eum amemus, propterea perditis cogitatis, carnisque libidinibus capimur, dolorem pro voluptate, amaritiem pro dulcedine, tumultum pro pace prehensantes. Sed abluenda mens est, fratres, cohortor, ab his noxiis cupidinibus, et assidue purganda, quo Christum habeamus domesticum : nam ubi puritas, ibi Christus. Quæ amabilis demum, beataque vita est, ac si viventes cœleste regnum quæremus per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO IV.

Post sanctum Pascha. Circumspectionem adhibendam, noxiaque fugienda peccati loca, atque modos.

Fratres Patresque, vocat post festum ad colloquium redire tempus, ac solemnem catechesim reddere. Pol alacres convenimus, haud ignari ad hoc comparatos, minusque vos alloquentes quantum pote est, deploratos. Quid igitur dicere est in præsentibus? scilicet unumquemque vestrum, quasi quemdam mercatorem, in Quadragesima opibus coactis spiritalibus, velut in portum ad sacrum Pascha venisse, multis comportatis eximiis mercibus virtutis, id est jejunio, vigiliis, precibus, industria, et quæ alia sunt studia pietatis, eaque non minimæ curæ est conservare. Neque enim quod in sensili usu venit, idem in portu cogitandum qui mente ingenioque describitur; nam illic, simul atque appuleris, otium agas, fluctuum maris, ac discriminum securus, hic carnis contra licentia magis vitia ferociunt, et tanquam procellæ quædam ingruunt nequam spiritus, stupri, gulæ, avaritiæ, tristitiæ, superbiæ, timendumque ne in portu inundemur. Enimvero sanctus David, conspecta forte Uriæ conjuge incustodite, quid patrarit norunt qui legant [13]: *Comedit Jacob, et impletus est, et recalcitravit dilectus* [14], inquit. Attrectavit quis feminam nolens, et incensus libidine, scelus contraxit. Attende qui inaudis, fuge noxia peccati loca atque modos; oculusque tibi, auditus, odoratus, tactus, gustatus, cibus, potus, somnus, ceu ad amussim componitor, ne vitiorum mergare fluctibus. Sane hoc sciendum est qui mare tranet quod sub sensum sit subjectum tempestates, ac procellas subire invitum : at qui profundum transeat quod intelligentia capiatur, et tempestatis, et tranquillitatis Dominus est. Nam si cogitationes absurdas strenue repellat, tranquillitate repletur, comitem habens sanctum Spiritum, uti divo Arsenio relatum est : at qui sensus teneat remissos, instarque fluminum libidines intromittat, sibi ipse tempestatem teterrimam concitat. Qui ni celeriter fluctuantes cogitationes sedet, nihil in mora sit, quin miserabilem eam edat vocem : *Veni in altitudinem maris, et tempestas demersit me* [15]. Itaque ratio præsideto, neque a pejore præstantius detrahitor, quin spiritus dominator, atque ad præstantius agito. Nescitis quid peccatum designaverit? non mortem in mundum induxit? non orbem terrarum sepulcretis complevit? Unde est autem illa hactenus ab ævo internecio? quippe erat ante transgressionem incorruptus homo, neque eorum quæ prædiximus quidquam ortum habuisset, si constans inedito præcepto primigenius mansisset. Hoc perennis auctor supplicii, hoc gehennæ ignis inextinctii deflagratio, hoc vermis sine fine pabulum est, hoc, qui in honore esset, hominem brutorum animalium instar reddidit [16]. Tale igitur et ejus modicum, sit perniciosum ac mortiferum, fugiendum est fratres pro virili, et asciscenda virtus, quæ angelos comparet mortales, necem profliget, dæmones expugnet, sæculi hujus principes, et arbitros transiliat, regno denique cœlesti desponso : quod et assequi omnes contingat Domini nostri Jesu Christi liberalitate atque beneficio, cum quo Patri una cum sancto Spiritu gloria, honor, imperium, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO V.

In Octavam Paschæ. De horrendo tribunali, deque præsentis vitæ nostræ diebus circumspecte transeundis.

Fratres Patresque, præsentis mora vitæ ne segnitiem in nobis, aut dissolutionem, ac contemptum gignat, sed curam magis, et acrius Deo placendi studium, ceu instantibus morti. Nullus vero servus rationem hero reddere propinquans, aut legatus ei qui se misit, securus degat, sed tantopere est sollicitus, ut apud se captus mente videatur. Quid igitur? et nos hero imminemus, seu potius imminet herus, ac terribile ineundis rationibus tribunal, cui sistemur omnes nudi et aperti, causam dicturi quam egimus vitæ, laturique aut cœleste regnum, aut supplicium perenne. Jam quis ad hæc instructus, aut qui dormire possit, ac non igni pernicius heri voluntatem exsequi festinet? ne servi instar deprehendatur, thalamo vinctis manibus, atque pedibus ejecti [17]. Quæ si nos exempla haud exterrent, vel e præsentibus de futuris conjectemus. Non regios videmus hostes, ut alii custodiis afflictentur, alii flagris multentur; alii in exsilium deportentur, alii oculos deperdant, alii vitæ adeant periculum? atqui nec offenderunt quidem, ut ipsi quoque astent timide, famulentur trepide, huc illuc dimissi, ad bella et ardua negotia : nec contradicit quisquam, aut minus obtemperat. Sin ita est in caduco rege, quanto magis in perenni soloque rege, ac Domino dominorum, timide at-

[12] II Cor. v, 14, 15. [13] II Reg. xi, 1 seqq. [14] Deut. xxxii, 15. [15] Psal. lxviii, 3. [16] Psal. xlviii, 13. [17] Matth. xxii. 13.

Digitized by Google

que trepide hæc par obiri est, nec citra constitutum quidquam fieri? *An divitias bonitatis ejus, et patientiæ et longanimitatis contemnis*, ut aiunt sacræ Litteræ, *ignorans quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? secundum autem duritiam tuam, et impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in diem iræ, et revelationis, et justi judicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera ejus* [18]. Hæc nos terreant omnemque diem caute ac circumspecte transeamus, statim prima luce alacres surgentes, et somno lotione discusso comprecantes, dum horæ non canuntur ob resurrectionem, ut agiles opera redeamus : seu cellarius in cellario, seu coquus in coquina, seu minister in ministerio, seu cohortans in cohortando, breviter, omnes in omnibus, placide obeuntes. Nusquam murmur, detrectatio, clamor, contradictio, aut malignitas retenta, ut foris placidus videare, intus malignitatem alas, ac suo tempore mordeas, ceu serpens, memorve injuriæ camelus. Probrum quis ingessit? præteriit. Resipuit? sincere condonate, nequaquam animis redaccensi, nec secundum Scripturam malum malo [19], et injuriam injuria compensantes; quin contra benedicentes, certi ad benedictionem hæreditariam vocatos.

Nam qui vult vitam diligere, et dies videre bonos, auctoribus Litteris, *prohibeat linguam suam a malo et labia ejus ne loquantur dolum. Divertat a malo, et faciat bonum; inquirat pacem, et persequatur eam. Quia oculi Domini super justos, et aures ejus in preces eorum. Vultus autem Domini super facientes mala* [20]; minora hæc : quid vero qui majora? Contra principatus, ac potestates, et hujus sæculi mundi potentes luctamur, contra instantem oppugnationem hæc, illaque minantem, ut audimus, itaque minus procincti ad minora, ecquam in majoribus laudem speremus.

Qui fidelis est in minimo, et in majori fidelis est [21], quemadmodum ait Dominus. Igitur qui et in majori et in minimo Christi beneficio visi estis fideles, tam obedientia quam confessione obeunda, neutrunde claudicatote, quin utrinvis perfecti estote, omni præclara functione absoluti, nulla in re offendiculum præbentes, ne ministerium traducatur : sed in cunctis Deo placentes, quo cœlestis regni hæreditatem ineatis per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO VI.

Ante Mesopentecosten. Oportere nos fragrantes comparare, asciscenda virtute.

Fratres Patresque, Christo redivivo universum hoc omne, quasi quadam morte, hiberno posito squalore, iterum refloret, et tanquam reviviscit. Enimvero videmus terram virescentem, stirpes floridas, pecudes salientes, mare placidum, cuncta in melius restituta.

Sed quamobrem hæc disserui, id dicendum venit : nimirum si tantopere inanima atque bruta renident ac resplendent in prælustri resurrectione, quanto nos debere magis, ratione ornatos : et imagine divina, comptos moribus, ac spiritu fragrantes nos præbere? nam equidem Christi fragrantia est qui virtutem comparet. Testatur id Apostolus in hæc verba : *Christi bonus odor sumus Deo in iis qui salvi fiunt, et in iis, qui pereunt, aliis quidem odor mortis in mortem, aliis autem odor vitæ in vitam* [22]. Jam illud quoque ad hæc dicere est. Adamum ante transgressionem Deo fragrantiam fuisse, incorruptum et immortalitate nactum, vacantemque cœlestibus spectaculis, qui prati instar floridi atque redolentis, pomarium incoleret, spirans virtutes.

Quin et Isaacus patriarcha in Jacobo filio fragrantiam odoratus, ait, *Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus* [23], odore scilicet spiritaliter percepto. Quamobrem, fratres, spiremus nos quoque fragrantiam spiritalem, quam virtutum compositione sibi quisque moliatur, ceu unguentarius vere optimus. Hoc felix unguentum est, hoc Deo jucundum, hoc angelos pellicit, arcet dæmones; hoc unguento feminæ Christum pone sunt affectatæ, secundum Canticorum carmen [24]. Hoc enimvero et nos assectemur quoque sincere, sanctam Mesopentecosten, quæ in foribus est, agentes, siquidem scriptum est : *Jam die festo mediante ascendit Jesus in templum, et docebat, et mirabantur Judæi, dicentes : Quomodo hic litteras scit, cum non didicerit* [25]. Sed hæc ante supplicium; nunc post resurrectionem conspicuus, convescensque cum sanctis apostolis, eos arcanis initiare.

Atque, o comitatem ineffabilem, quod cibis usus est redivivus, sacra ejus carne minime requirente. Sed tamen resurrectione probanda et comedit, et bibit, et latus contrectandum dedit, iisque qui se spiritum credebant, jussit manus, pedesque cernerent : sese enim esse. Tractarent ac viderent : nam spiritum carnem, et ossa non habere [26], uti se habentem spectarent. Quid ad hæc ais, Christomache? si carnem et ossa non habet, nec quid depingatur habet : itaque si posterius non habet, nec prius habuerit. Quanquam et habere qui depingatur tacite de se testatur ipse, nam utrumvis alterum probat et condicit.

Sed Iconomachi, Manichæis paria censentes, par supplicium luent, æternam perniciem, quemadmodum scriptum est : nos, fratres, quæ orthodoxa opinio est. Dominum nostrum Jesum Christum in imagine tueri, et adorare credentes, dignam hac religione vitam probemus, puram, irreprehensam, insontem, quo neutrunde claudicantes, quin utrinvis laudati, cœleste regnum consequamur per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et im-

[18] Rom. II, 4-6. [19] Rom. II. 17. [20] Psal. XXXIII, 13-17. [21] Luc. XVI, 10 [22] II Cor. II, 15. [23] Gen. XXXVII, 27. [24] Cant. I, 2. [25] Joan. VII, 15. [26] Luc. XXIV, 59.

Digitized by Google

perium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO VII.

Ante Ascensionem. De Ascensione Servatoris nostri Christi, vitaque inter nos ex Dei voluntate agenda.

Fratres Patresque, festum imminet festorum, ac pro foribus est Ascensio Servatoris nostri Jesu Christi, agiturque ingens et incredibile arcanum : siquidem trans cœlos attollitur, natura nostra, quemadmodum scriptum est : *Gratia estis salvati ac nos conresuscitavit, et consedere fecit in cœlestibus in Christo Jesu, qui est in dextera Dei, supra omnem principatum, et potestatem, et virtutem, et dominationem, et omne nomen quod nominatur non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro : et omnia subjecit sub pedibus ejus, et ipsum dedit caput super omnia Ecclesiæ, quæ est corpus ipsius, plenitudo ejus qui omnia in omnibus adimplet* [27]. Videtisne ad quod dignitatis culmen humanitas sit evecta ? annon e terra in cœlos ? annon e corruptela ad immortalitatem ? Quantopere quis laboret ut terrestri ac caduco regi amicus fiat ? nos quidem, qui, sceleribus patrandis, et aversi essemus, et hostes ingenio, non modo in gratiam rediimus cum Deo, ac Patre, per Dominum nostrum Jesum Christum, quin evasimus quoque ad adoptionem.

Ac nunc est in cœlis natura nostra, quam vis omnis conspicua et inaspectabilis adoret : tanta est amplitudo immensæ benigni Dei bonitatis. Idque recogitans beatus Apostolus exclamat : *Quæ est spes vocationis ejus, et quæ divitiæ gloriæ hæreditatis ejus in sanctis, et quæ supereminens magnitudo virtutis ejus in nos qui credimus, secundum operationem potentiæ virtutis ejus, quam operatus est in Christo* [28] ? Nam quid accidit ? venit ad nos ter optimus e Virgine prognatus solemnibus naturæ legibus mancipatus, crucem conscendit, affixo secum contra nos chirographo, ad terræ infima degressus mortis doloribus solutis, et humano genere simul in vitam restituto, ad extremum gloriose est sublevatus, Patri se exhibens pro nobis.

Hæc est ergo, ut breviter dicam, sancta festivitas. Quæ nos, fratres, contemplati, ac quemadmodum Christi simus corpus, beneficium reveriti, nobilitatem tueamur, neu gratiam prodamus, neu Christi membra meretricis membra præstemus, quin castos insuper tum verbis, tum opere præbeamus, atque a carnis libidinibus arceamus, quæ cum animo conflictantur, vita internos agenda honesta, placida, obsecunda, morigera, submissa, composita, quæ vita denique beata est, deliciis, ludicris, risu et intemperantia, ac quidquid insolens est, ad carnis vitæque amantes dimissis. Qui videntes minime vident, neque audientes audiunt, mente obducta callo, et auribus sepultis vitiosum ab honesto, lucem a tenebris, vitam a morte non discernant, atque in ignem irruant præsentem. nam ignis est carnis libido, et tamen effrenes ad eam currunt ; scrobs est avaritiæ, neque tamen ire in scrobem præcipites desistunt, voluntarium in se dæmonem contrahentes, dignique quos calamitosos potius, quam beatos prædices, qui vere bonis repulsis, perditas corruptelas amplectantur. Cæterum nos, fratres, confessionem teneamus in qua stamus, ac divinæ spe gloriæ triumphamus ; exercitationem tueamur, quam secuti sunt sancti, et in primis, quem nunc celebramus, beatus Pachomius, sane cernamus, sane audiamus, sane contrectemus, membris omnibus sane utentes, ac sermoni operam dantes promissam perennem vitam consequemur per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium cum Patre, ac Spiritu sancto, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO VIII.

Oportere sacra pura conscientia percipere, habita in Ascensione.

Fratres Patresque, adest Ascensio, festivitas Domini nostri Jesu Christi œconomiæ finis et extremum ; nam ex Patris voluntate omnibus contectis, gloriose est sublatus ac nos una statuit in cœlis redivivos per sanctam suam carnem. Ecquæ est autem gloriæ ejus opulentia ! quæ ingens polentiæ magnitudo ! quod vilem nostram ac nihili naturam ad regale solium evexit, quæ ab cunctis cœlestibus copiis adoretur. Id adeo cogitantes, exhorrescamus, fratres, et beneficii amplitudinem veneremur, vitamque dignam capite ducamus, ut Christi membra, ut concorpores, ac consortes, et cohæredes, castitate, scientia, lenitate, benignitate, sancto Spiritu, amore minime ficto, oratione veraci, virtute prædiți divina, omni adhibenda obedientia, ac submissione, et cura, atque cautione, nulla contracta insolentia, nihil citra præceptum facientes. Sane qui carnem inquinet, nequaquam Christi membrum sit, quin nec dignus sacra percipere. Siquidem ait Apostolus : *Probet autem seipsum homo, et sic de pane illo edat, et de calice bibat ; qui enim manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat, et bibit, non dijudicans corpus Domini. Ideo inter vos multi infirmi et imbecilles, et dormiunt multi : nam si nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur. Dum judicamur autem, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur* [29]. Quamobrem sanctos purosque nos præstemus, ut merito Christi membra vocemur, ac sacra percipiamus. Sin accidat incautis exardescere pravam libidinem, aut iram, aut invidiam, aut odium, aut quid aliud Deo invisum, nihil mirum, quid ocius in antiquum habitum restituti sanemur, neque in flagitio persistamus : nam persistere damnationem habet inexorabilem. Jam annon et mors ingruit repente ? en heri episcopum invisimus ægrum, et deploratum offendimus, totum febribus exhaustum, totum dolore impotem, huc,

[27] Ephes. II, 6, 7 ; I, 20-23. [28] Ephes. I, 18, 19. [29] I Cor. XI, 28-31.

Digitized by Google

illuc respectantem necunde ope reperta, nisi conscientia, seu bona, seu prava. Quid ergo, annon idem nos quoque patiemur? quid vero, annon hæc somnium sunt, umbraque, ad supplicia futura? Ignis is non restinguitur, non moritur vermis, non tenebræ dissipantur, non vincula solvuntur, non Tartara fatiscunt, non stridor dentium cessat, cætera omnia sunt perennia tormenta. Quæ nos fratres, scio reputantes, non libidinum studio, non invidia, non livore, non ira ducamur, non obloquia, non mendacia agitemus, non aliud contrarium designemus, quin pacem et animi quamdam æquabilitatem tueamur, exstimulemur, bene mereamur, invicem divinitus amemus omniaque præcepta exsequamur, quo et pœnas evadamus, et æternam vitam consequamur per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium cum Patre, et sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO IX.

Ante sanctam Pentecosten. De sancti Spiritus degressu, et infelicis Euprepiani morte.

Fratres Patresque, pervenimus ad Pentecosten, ad sancti Spiritus degressum: quippe ait Dominus: *Expedit vobis ut ego vadam: si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos; si autem abiero, mittam eum ad vos, et cum venerit ille, deducet vos in omnem veritatem* [30]. Hui promissum atque beneficium! non angelum, non hominem mittere est pollicitus, sed ipsum cognatum Spiritum. Igitur unigena Filio, expleto opere paterno, in cœlos ascendente, sanctus Spiritus descendit, non alius Deus (absit!), sed alius Paracletus, uti scriptum est [31], Deo nobis (benignitatem incredibilem!), solatio futuro. Sane afflictam mentem, vexatamque solatur ne in periculis succumbat: testatur Apostolus in hanc sententiam: *Foris pugnæ, intus timores, sed qui consolatur humiles, consolatus est nos Deus in adventu Titi* [32]. Animum solatur dæmonum terriculamentis attonitum, in irretentam quamdam fortitudinem præ audacia restaurans; auctor sanctus David in hæc verba: *Quoniam tu, Domine, adjuvisti me, et consolatus es me* [33]. Mentem hortatur inimicam, pacem ac quietem ducere; testimonio est hoc Apostoli dictum. *Pro Christo* [*deprecamur*] *legatione fungimur tanquam Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo* [34]. Viden' indeprensam comitatem? viden' incomparabile munus? sursum unigena Filius ad Patrem pro nobis intercedit, quemadmodum scriptum est: *Qui et est ad dextram ejus, qui etiam interpellat pro nobis* [35], deorsum sanctus Spiritus multimodis solatur. Ecquid pro his Deo reddemus? fortasse illud nobis usurpare, ac dicere est: *Omnia ossa mea dicent: Domine, Domine, quis similis tibi? eripiens inopem de manu fortiorum ejus et egenum, et pauperem a diripientibus eum* [36]; ac rursum: *Adjutorium meum a Domino, qui fecit cœlum et terram* [37]; et: *Nisi quia Dominus adjuvit me, paulo minus habitasset in inferno anima mea* [38]; iterumque: *Dominus mihi adjutor, non timebo quid faciat mihi homo* [39]. Itaque talem nacti Paracletum, sanctum Spiritum, vim invictam, magnum propugnatorem, et Deum atque socium, nequaquam expavescamus, Fratres Patresque, ad inimici terrorem, neu consternemur ab hostilibus malignis copiis, sed velut commilitonem eum habentes, comitemque ferendis et monasticis et confessoriis certaminibus, animose insuper, ac statario properemus, gradum quotidie facientes, non draconis fraudibus inescati, non perpetuis insultibus fracti, studio omni carnis exstincto, ut animi nostri tanquam ædes incendente. Mihi credite, non voluptas est, sed vehemens dolor; non oblectamentum est, sed consternatio [ἔκστασις φρενῶν *legi in Græco pro* ἔκτασις.] quædam, ac perdita mentis alienatio. Neque id nesciunt qui rabiem carnis abluant, et solius Dei cupiditate ducantur: quo quid suavius? quid felicius? Næ ille est in carne, ac supra carnem in mundo et supra mundum: in præsente vita, ac supra aspectabilia vivens, in quo lenibus sanctus Spiritus auris exciti æstus quidam gratiæ mentem quam maxime tranquillant.

Sed quid autem voluptatis studium victos tantopere diversos agit, et immutat, in terram: carnem atque sanguinem devexos, unde omnino alienemur a bono Deo?

Non audistis quid acciderit miserabili Euprepiano? jamjam enim nobis nuntiatur defunctus, et defunctus (heu meas æruminas) non temporali, sed æterna morte, abrupta in Evæ amplexibus vita. Heu quid passus est infelix! scitis quemadmodum prius super capite splendebat cum morigerationis, tum probitatis lucerna. Annon olim confessione obeunda mecum reclusus est? annon Sacendione ad Œconomi dignitatem provectus? annon ob præsentem confessionem in arenam descendit, bis flagris multatus, ac fortissime perpessus? Tum quid autem? habens, ut Œconomus, marsupium monasterii, et

Οὐκ ἠκούσατε, τί πέπονθεν ὁ ἐλεεινὸς Εὐπρεπιανός; ἄρτι γὰρ ἡμῖν ἀνηγγέλη ὅτι τέθνηκε. Καὶ τέθνηκε, φεῦ τῆς ἐμῆς ταλαιπωρίας! οὐ πρόσκαιρον, ἀλλὰ τὸν αἰώνιον θάνατον συμπλακεὶς τῇ Εὔᾳ καὶ ταύτῃ τὸν βίον ἀπορρήξας. Ὢ τί πέπονθεν ὁ τάλας! Ἴστε ὅπως πρότερον ηὔχει ὁ λύχνος ὑπὲρ κεφαλῆς αὐτοῦ, τῆς τε εὐπιστίας καὶ εὐδρομίας. Οὐχὶ συναπεκλείσθη μοι πάλαι ὁμολογητικῶς; οὐκ εἰς οἰκονόμου προήχθη βαθμὸν ἐν τῷ Σακκουδίωνι; οὐκ ἐπὶ τῇ παρούσῃ ὁμολογίᾳ ἀπεδύσατο πρὸς ἀγῶνας δὶς μαστιχθείς καὶ ἐνεγκὼν ἄριστα; εἶτά τι ἔχων ὡς οἰκονόμος τὸ γλωσσόκομον τοῦ μοναστηρίου, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ βαλλόμενα θελχθείς τῷ χρυσίῳ καὶ περιπαρείς τῇ

[30] Joan. XVI, 7, 8. [31] Joan. XIV, 16. [32] II Cor. VII, 5, 6. [33] Psal. LXXXV, 17. [34] II Cor. V 20. [35] Rom. VIII, 34. [36] Psal. XXXIV, 10. [37] Psal. CXXIII, 8. [38] Psal. XCIII, 17. [39] Psal. CXVII, 6.

Digitized by Google

quæ injicerentur, auro illectus, atque avaritia contixus, heu, Christum Judæ instar prodidit, et virginitatis deposito voto [40], et Giezice [41] agris, vineis, bobus, ovibus coemptis.

φιλαργυρίᾳ κατὰ τὸν Ἰούδαν, προὔδωκεν, οἴμοι, τὸν Χριστόν. Τοῦτο μὲν ἀποδυσάμενος τὸ τῆς παρθενίας ἐπάγγελμα, τοῦτο δὲ Γιεζιτικῶς ὠνησάμενος ἀγροὺς καὶ ἀμπελῶνας, κτλ. (2).

Quare non ejus lepram modo contraxit, sed, uti reor, et tristius quiddam. En quid perfecit avaritia, fratres : fugiamus vitium, quæso, ut proditionis officinam. En quid exegit pervicacia : fugiamus tenebras quæ a Dominico cœtu divellant; fugiamus et reliqua cuncta vitia, quæ miserum animum nostrum lacessunt, furorem, invidiam, iram, studium sui, pervicaciam, successum ; fugite soli esse, ut condictam a Deo imprecationem fugiatis : nam, *Væ soli*, inquit, *quia cum ceciderit non habet sublevantem se* [42]; quod ei contigit quo de sermo est. Cui si socius fuisset, quantumvis cecidit, poterat rursum ope socii consurgere, rursum plangere delictum : cæterum qui haberet nullum, periit miser, in suum locum profectus. Digna, fratres, dolore atque planctu tragœdia est. *Qui stat*, inquit, *videto ne cadat* [43]; qui bene currit caveto ne prosternatur, prostratum cernens qui prius bene currebat. Angelum quis, opinor, facilius casurum quam fratrem cum duxisset, et tamen cecidit, dormitans, causaque avaritia est. Non fecissem vero de avaritia verba, nisi vererer ut nunc persecutione alius alio profugi, et incumbente vitæ viatici cura, si minus diligenter cavebitis, in avaritiæ escam ruatis. Hinc plerique nec comitem patiuntur habere, auro deliniti ; hinc nec amorem complecti spiritalem, vitiis contractis domesticis; hinc nec pedes quiescere possunt, quin obeunt huc, illuc, velut catelli, sicunde argentum a pio convertant; hinc nonnulli servos sunt mercati, servi vitiorum, amissa herili dignitate ; alii alia minime necessaria deproperant, in usumque comportant, venditores ac redemptores, agitando cauponario quæstu. Respectare Dei judicium, fratres, quem latebit nemo qui in abdito mentis quidquam designet, multo minus secundum exteriorem hominem. Videte mortis sententiam defunctis nunc quoque duobus fratribus, Milite, atque Barnaba, et ante eos aliis, ac nobis vicissim consecuturis. Ne quem, rogo, imparatum, ac minus instructum mors deprehendat. Non exigua est pernicies, Dei cœlestisque regni jactura, et supplicium pœnæque perennes, quas nec ingenio deformans mortalitas ferat, nedum in ignem profecta, quod futurum est, nisi quæ Deo placeant exsequatur. Igitur ut iræ minas, quæ contumacibus impendet, evadere possimus, agamus, obsecro, quæ jubeamur, Deo jam hinc serviamus, qua in parte quis sibi deesse aliquid sentiet, purgator, et animus ad Dei voluntatem innovator : prope est cunctis eum vocantibus, ac quotidie cum pœnitentiam admittit, tum peccata delet, nosque assidue ad amplectendam perennem vitam cohortatur. Quam et adipisci mereamur per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc, et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO X.

In omnes sanctos. Martyres esse non solos qui sanguinem profundant, sed etiam qui vitam obeant divinam.

Fratres Patresque, festum festorum summum est sancta Pentecoste, quam peregimus ; sed festum quoque est et sanctorum omnium solemnitas, quam nunc contigimus. Ac cum proprium sit festi e bonis aliquid præclara cogitatione parare, recolite, si videtur, quot quantique sancti memorentur. Et quis cœli stellas enumeret, ac diffusam ad maris littus arenam? tot sunt martyres per orbem, qui adversariam potestatem fide vicerunt, procinctique ad tyrannicas acies, in ignem, gladium, feras, terrores omnes tetenderunt, qui supplicia ducerent pro deliciis, obtruncationem pro voluptate. Quin confidentia hac igneos carbones proculcarunt, rogos incensos restinxerunt, in natura peragendis natura majoribus, attonitos habentes tyrannos atque reges. Quid testati (3)? Jesum cum esse Christum tum Dei Filium, quo in nomine inesset vita sempiterna, auctoribus Scriptis. Ecquid ergo soli martyres sunt qui sanguinem profundant? Minime vero, quin ii quoque qui vitam obeant divinam ; ait enim Apostolus : *Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus, in solitudinibus errantes, in montibus, et speluncis, et in cavernis terræ* [44]. Et paulo post : *Tantam habentes nubem martyrum, deponentes omne pondus, et circumstans nos peccatum per patientiam decurramus propositum nobis certamen, aspicientes in auctorem fidei, et consummatorem Jesum* [45]. Videne ut universe martyres vocavit omnes pietatis amantes, afflictamque vitam tolerantia trahentes? Quare et nos, fratres, numerati in hoc martyrio sumus : nam qui tolerantes vitæ ærumnas crucigeræ amplectamur, qui virginale votum tueamur, nec morigeratione detrectanda, in qua inest quiddam instar certaminis Jesum testamur et Christum esse, et Dei Filium, testamur judicium ac remunerationem futuram, testamur vitæ exactæ rationem reddituros ad terribile Christi tribunal, obsistentes diabolo, Christi inimico, torquenti, et assidua cogitationum ac lethalium voluptatum objectatione, velut flagris, urgenti negare nos esse Deum. Etenim quorum corrupta studia sunt, co-

[40] Catech. I. XXXVII. [41] IV Reg. V, 4 seqq. [42] Eccle. IV, 10. [43] I Cor. X, 12. [44] Hebr. XI, 37, 38. [45] Hebr. XII, 1.

(2) Fabric. *Bibl. græc.* Harles. t. X, 207.

(3) Alluditur ad etymon Græcum : nam μάρτυρες ἀπὸ τοῦ μαρτυρεῖν dicti, quod est testari.

Digitized by Google

dunt, atque obsequuntur perduelli rebus ipsis Deum esse negantes, secundum sancti Davidis sententiam. *Dixit insipiens in corde suo : Non est Deus*[46]. Nam ni oblivionem Dei in hominum mentibus, quasique diffidentiam gignat, rationi non persuadeat carnis libidines peccati licentiam, ebrietatem, intemperantiam, comessationes, pocula, avaritiam, idololatriam, cæteras omnes insolentias persequi arreptamque inde mentem, a Deo abstractam, cogit post se abire, æterno simul inexstincti ignis supplicio conflando. Quam miserabilis fallacia, tristiorque fallaciæ finis et extremum ! Verum nos, fratres, ceu Christi martyres, adhuc præclaro martyrio fungamur, adhuc illustrem confessionem obeamus, gaudentes cum omnibus sanctis, quod meriti pro Christo martyrium sumus, genu Baali non inflexo, quæ carnis libido est, ac reliquæ vitæ voluptates. Ne credamus spectra suggerenti, unde obedientiam detrectemus ; quin quotidie velut in stadio contra luctemur, icti, neque præfracti ; animosi, non perculsi. Jam vero quod martyrii compendium ! Scitis ut martyrio in quoquam secundum vitam perfuncti socii sint eorum gaudii, rerumque pro quibus martyrio sunt affecti consortes ostendantur. Ergo hinc consectarium est et Christi martyres, ut eum in cunctis martyrio testatos, pro veroque testimonio pœnas intolerabiles perpessos, in futuro sæculo hæredes cum eo declarandos ; nam Apostoli hæc sententia est : *Cum Christus apparuerit, vita nostra, tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria*[47]. Cum quibus et nos, peracto nostro martyrio (longum est autem, per omnem vitam), bonis frui sempiternis, in ævumque cum Christo triumphare mereamur : quem gloria decet, et honor, atque cultus, cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XI.

Dominica I. Doctrina de pace.

Fratres Patresque, pacis dies Dominica est : nam Dominus hoste in ea spoliato discipulis ait : *Pax vobis*[48]. Atque id locutus, non iis pacem modo præscripsit, in unove die, sed cum omnibus, tum perpetuo eamdem ingerit pacem, quemadmodum et nihili nobis. Igitur pacem habeamus, et inter nos agitemus ; hoc secundum exteriorem hominem, ne quas inimicitias cum quoquam fratrum teneamus, quin amore cunctos prosequamur (*In hoc enim*, inquit, *cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem*[49]) ; illud secundum interiorem, ut pace ac quiete fruamur lethalium vitiorum ; ita namque cum Apostolo dicere queamus : *Pacem habemus ad Deum per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem et accessum habemus per fidem in gratiam istam, in qua stamus, et gloriamur in spe gloriæ Dei*[50]. Sin, qui natura simus mutabili, æstum in nobis exciri luctuosum contingat (nam fit omnino), tum vero in antiquum statum ocius recurramus, pacem habentes cum Deo : *Ipse enim est pax nostra, qui fecit utraque unum, et medium parietem maceriæ solvens inimicitias, in carne sua legem mandatorum decretis evacuans, ut duos condat in semetipso in unum novum hominem, faciens pacem, et reconciliet ambos in uno corpore Deo per crucem, interficiens inimicitias in semetipso*[51]. Hactenus Apostolus.

Idque opus est quod Dominus peregit, uti Patrem alloquitur : *Opus consummavi quod dedisti mihi ut faciam*[52], id est, pace terram, cœlumque devinxit, nobis etiam pacis, et amoris filiis effectis. Sin objicias, Qui possumus non esse in perpetuo bello, dicente Apostolo : *Non est nobis colluctatio adversus carnem, et sanguinem, sed adversus principatus, et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum hujus sæculi, contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus*[53] ? respondere licet, ostendere eum quantum, ac cujusmodi sit bellum, non bello nos lacessi : nam alibi scribit : *Consilia destruentes, et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Christi. Et in promptu habentes, ulcisci omnem inobedientiam*[54]. Cæterum sic affectus, dubium non est quin bellum restinxerit, pacemque agat. Nec videri vobis, fratres, molestus debeo, qui hæc disseram, ac sim in iis, et hoc atque illud scruter et examinem ; id enim non est inutile, quin frugi in primis, oratione viam ad actionem sternente. Et alii dicant sane mundana, quotquot sunt mundani de agricultura, mercatu, quæstu, jactura, ac quæ alia sunt inania studia ; nos quid potius loquamur, quidve convenit loqui, nisi de animo, de fuga vitiorum, de parandis virtutibus, de corporis ab animo separatione, et de comparatione ad Christi tribunal, de judicio, de remuneratione, deque regno cœlesti ? cujus et nos hæredes effici contingat Domini nostri Jesu Christi beneficio : quem gloria decet, et imperium, cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XII.

Dominica II. Oportere vitam nostram in Dei reverentia et amore transigi, deque obitu fratris Eudocimi.

Fratres Patresque, dies hæc quam agimus Dominicæ instar est Catechesis, si advertimus : in hac enim Dominus noster Jesus Christus vitiis projectos (4) instauravit ; in hac culpis, et carnis nostræ præputio mortuos in vitam reduxit ; in hac paradisum redaperuit, fruenda arbore vitali, quod est vivificum ejus corpus, atque sanguis ; in hac contra mortem insurgentes propheticum hoc usurpare possumus[55] : *Ubi tuus, mors, stimulus ? ubi tua*

[46] Psal. LII, 1. [47] Coloss. III, 4. [48] Joan. XX, 21. [49] Joan. XIII, 35. [50] Rom. V, 1. [51] Ephes. II, 13, 14. [52] Joan. XVII, 4. [53] Ephes. VI, 12. [54] II Cor. X, 5. [55] I Cor. XV, 55.

(4) In Gr. ἐῤῥιμμένους, legi, pro ἐῤῥημένους.

Digitized by Google

Orce, victoria ? victus es ab eo qui dixit : *Confidite, ego vici mundum*[56]. Tum autem ut Apostolice loquamur : *Conresuscitavit, et consedere nos fecit in cœlestibus in Christo Jesu, ut ostenderet in sæculis supervenientibus abundantes divitias gratiæ tuæ, in bonitate super nos in Christo Jesu*[57]. Jam vero (o inenarrabile munus) ex quo ad quid perduxit ? e morte ad vitam, e tenebris ad lucem, e servitute ad libertatem, ex inimicitiis ad genuinam amicitiam, usque adeo ut Filii imaginis conformes redderet. Quæ hæc est ineffabilis benignitas ? quæ incomparabilis amoris erga nos magnitudo, ut unigenitum Filium pretium pro nobis omnibus daret ? equidem haud abs re est dicere : *Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes ejus*[58] ? Quamobrem redamemus eum qui nos amavit, pro eo moriamur qui mortem obiit pro nobis, aversi a carne atque sanguine, nec serpentis fraudibus inescati, nec vitæ voluptatibus diffluentes, nec fructu peccati degustato, unde mors profecta est ; siquidem scriptum est : *Voluntarie peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur pro peccatis hostia ; terribilis autem quædam exspectatio judicii, et ignis æmulatio* (5), *quæ consumptura est adversarios*[59]. Itaque Deo cum reverentia atque observatione serviamus, vitam caute ac composite transeamus, cum discreta patientia ministeria tueamur, accurationem trahentes non in spiritalibus modo, sed etiam in carnalibus, et lignorum adustione, et aquæ effusione tenus, quorum, ut videtis, in hac insula penuria est, denique sententiam mortis habentes : nam et nunc Eudocimus (6) frater est ad Deum profectus. Sin nos obitus fratris non refrænat, ecquid tandem revocabit ? Si mortis arcanum minus erudit, ecquid a noxiis affectibus compescet ? Jam loquentibus nobis et de hoc atque illo consultantibus, repente dies ingruet horrenda. Sed nimirum iis horrenda est et infelix, qui ab sceleribus usurpentur, qui culpis obligentur quas haud confessi sint, male feriatis, immodestis, pervicacibus, cæterum jocunda, et lenis, ac benigna Dei amantibus, virtutum studiosis : modestis, morigeris, submissis. Quapropter vos cohortor, et commonefacio, fratres, cogitationibus iis susceptis, omni ope a flagitiis absistamus, Christi in pectore philtrum geramus, virtutibus perfuncti, quo sic vita peracta regnum cœleste teneamus per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XIII.

Dominica III. De mortis recordatione, deque vitæ defensione peractæ ad horrendum tribunal.

Fratres Patresque, dies enimvero est ex iis, quæ in Resurrectione censentur, sed habendus mihi de morte sermo est. Scitis enim crebros alium super alium fratrum Patrumque excedere vita : id quod nihil est aliud nisi monimentum, abituros nos quoque hinc quam primum. Abimus vero non in terrena ac mortalia loca, atque regiones, sed in perennes et immateriatas mansiones, unde ei redire nefas qui semel tetenderit. Sane cum terribilis mors est inaudita, tum terribilior ubi sub oculis teneatur : quod abhinc sex diebus in Chalciti præfecto cognovimus, quem nacti extremum spirantem ; obstupuimus factum, ut uno temporis momento et nobiscum erat, et a nobis abscessit, traditus sepulcro. Ac profecto terribilis auditio est, et insolens spectaculum. Igitur adhuc spirans beatus hanc edidit vocem : Paulum præventus sum, in eo dicto caput simul manumque commovens : modum vero haud detexit, sed nos unde hæc trepidatio, sensimus. Atque hæc dixi, non illum cavillatus (minime vero), quin me conterrens, ac vos communiens, ne quid prævertamur sub emigrationem ejusmodi vocem mittere, quin paratam et imperterritam, siquidem scriptum est : *Paratus sum, et non sum turbatus*[60] : quod haudquaquam consequamur, ni intenti semper, et quæ obita sunt præclare tueamur, et admissa corrigamus pœnitentes, assidue sic procincti tanquam in cœlum profecturi.

Nam cui, rogo, sistemur ? non judici cunctorum, atque Deo cui congenulabunt universi, cœlestes, terrigenæ, subterranei, eunctæque laudes concinent linguæ ? Ecquam reddemus rationem ? non omnium in vita gestorum qua factis, qua dictis, qua cogitatis ? Pol mi hæc : quoties complector animo, horrorem cient, peneque adsunt coram vobis licet esse imperterritis, vobis, inquam, qui dicto audientes vos præbetis, omneque studium in obedientia ponitis : nam ea veræ obedientiæ vita est. Etenim quam defensionem sibi parabunt ad horrendum Christi tribunal qui obedientia projecta solitarii degant, qui huc, illuc obeant errones, pedibus statum non habentes qui coempta servitia trahant ? heu meas ærumnas, ut expetendum vitium est ! quemadmodum retrocessere, iter ingressi vitæ monasticæ rectum ! *Melius*, inquit, *erat illis non cognoscere viam justitiæ, quam post agnitionem retrorsum converti ab eo quod illis traditum est sancto mandato : contingit autem eis illud veri proverbii : Canis reversus ad suum vomitum, et sus lota ad volutabrum luti*[61]. Quid ais, bone vir ? ten' servum trahere, injugem mundi, exsulem, omnique carnali commercio solutum ? ergo capesis tibi uxorem quoque : duo hæc enim mundo, mundanisque tributa ; at qui serio vitam ineant crucigeram, ab utrisque sunt alieni. Sed, ut videtur, causa peccatum est : nam voluptatibus et aure dediti (addo et mulierosi), ne quis sit inspector, et

[56] Joan. xvi, 33. [57] Ephes. ii, 6. [58] Psal. cv, 2. [59] Hebr. x, 26, 27. [60] Psal. cxviii, 60. [61] I Petr. ii, 21, 22.

(5) Deflagratio : nam alterum illud nimium hebraizat.
(6) Addidi de conjectura, et orationis argumento.

Digitized by Google

qui in abdito perpetrata arguat, fratrem habere nolumus, sed solitudinem, hoc est, servorum mercatum, ipsi revera peccato venditi, et carnis atque sanguinis mancipia. Hinc dissidia, hinc offendicula, hinc atroces ac manifestariæ noxæ. Hinc mœstus, atque squalidus, et qui coarguam ac contestor, audior nusquam. Sed quæ est ejus sententia? *Si non venissem, et locutus fuissem eis, peccatum non haberent : nunc autem excusationem non habent de peccato suo* [63]; insons sum a talium sanguine miser. Ac poteram sane omnino aciem admovere ex præcepti jussu, sed posteaquam incumbit persecutio, adhuc differo, si nunc tandem e diaboli laqueis resipiscant, qui ab eo capti ad arbitrium teneantur. Cæterum vos Deo macti, qui una insimul estis, duo, tresve, quodque amplius est, et encomio majus, cœnobiace vitam ducitis, domi manentes, nec importune, nisi necessitas sit, prodeuntes, maxime in forum ac celebritates, invicem servientes, in eoque mundi domini, puri ab servorum sordido mercatu, cuncta ex Dei sententia, et ornate peragentes. Equidem vobis gratia, atque pax augetur, cœlestis Jerosolymæ bona visuris, per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XIV.

Post sancti Theodori memoriam. De vita obeunda divina, neu ad tentationes trepidemus.

Fratres Patresque, loquendum est nobis, nec diu tacendum : siquidem taciturnitas animo somnum contrahit, somnusque auctor mortis est, quem deprecatus David dicere : *Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte* [64]. At concitatus in animo sermo fons aquæ est in vitam æternam salientis : quo quid utilius? Idque sciens beatus Apostolus, inquit : *Verbum Christi habitet in vobis abundanter, in omni sapientia, docentes, et cohortantes invicem* [65]. Viden' jubere eum ut invicem doceamus, ac cohortemur, nec contenti simus ipsi nos commonere modo? Equidem vero quoties ad vos dissero proficere fateor, qui me ab hujus vitæ confusione revocem, et reprehendam, ad meaque commissa attentior fiam : nam profecto vita hæc confusio est, in quam sermones vitiosi vanæque inauditiones quotidie incumbant, diabolo quoque per contrarias cogitationes grassante. Quæ amoliri semper oportet sermone, ac conscientiam præbere puram et insontem, atque ad quid comparati sumus serio revolvere. Ad quid autem comparati sumus? Scilicet servituri vivo ac vero Deo, et *exspectaturi Filium ejus de cœlis quem suscitavit ex mortuis*, Jesum, *qui eripuit nos ab ira ventura* [66], auctoribus Litteris.

Jam nullus herum servus opperiens, nec judicem reus, dormit, et quieti atque facibus indulget, quin vigil, et experrectus : trepidat occursum : quem rursus Apostolus demonstrans, ait : *Ipse Dominus in jussu, et in voce archangeli, et in tuba descendet de cœlo, et mortui qui in Christo sunt resurgent primi : deinde nos qui vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Domino in aera, et sic semper cum Domino erimus* [66]. At quinam? Spiritu pauperes, lugubres, ab animo puri, mansueti, placidi, misericordes, obedientiæ jugo perfuncti, qui confessionem constantem servavere, hi cum eo sunt futuri; cæterum qui turpia committant, effrenes, qui confessionem aversentur, qui obedientiam detrectent, qui reliqua mala designent, ii nec tollentur in nubes, nec cum eo sunt futuri, quin (miserrimum) pœnas dependent, exitium perenne, Dominica facie, ac gloriosa majestate extorres, quod absit de vobis et cogitare et loqui. Igitur canendum est receptui, habendaque nobis ratio salutis, qui esse ob oculos discrimina sciamus : nam ecce præter alios et Ir. Gregorii œconomus comprehensus est, ac quid futurum sit nescimus, impendentque tentationes, ut apparet. Verum ne timeamus, neu ad ingruentes tentationes trepidemus. Quod si a nobis Deus est, quis contra nos? qui in superioribus periculis nobiscum fuit, quo pacto non et nobiscum sit in præsentibus qui stabiliat, ac contra omnia firmet, ut pollicitus est? Jam quid amplius molientur hostes? Iterum persequentur? At *Domini est terra et plenitudo ejus* [67]. Iterum in carcerem compingent? At nihil carcere propter Christum jucundius. Iterum flagris multabunt? At plurium coronarum auctores nobis erunt. Sin et occident, at occisus est et Dominus noster. *Si commorturi sumus*, inquit, *et convivemus* [68]. Talis erat beatus ac summus Christi martyr Theodorus, cujus peragimus memoriam, cuncta ob Christum cum gaudio passus. Hac fiducia et nihili nos quoque adhuc Deo serviamus, hac spe afflictiones omnes et angustias rerum toleremus, quo cum obedientia, tum confessione cœlestis regni hæreditatem quæramus per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre ac sancto Spiritu, nunc, et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XV.

Post Præcursoris memoriam. Dogmatica de sanctorum imaginum cultu et adoratione.

Fratres Patresque, heri Præcursoris memoriam feriatis omnino venit in mentem et obitæ in monasterio vitæ recordatio, ut tum cuncti in Dei domo eramus, concordes degentes, ut nunc alius alio sumus dispersi, in diversa loca atque regiones. Quanquam tum quod ob Christi sermonem sumus dispersi gaudere debemus, ex hoc præcepti mandato, *Gaudete, et exsultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis* [69]; tum etiam quod Domini quiddam instar habemus, cujus hæc sunt verba : *Si me persecuti sunt, et vos persequentur; si sermonem*

[63] Joan. xv, 22. [64] Psal. xii, 4. [65] Coloss. iii, 16. xxiii, 1. [66] II Tim. ii, 11. [69] Matth. v, 12. [66] I Thess. i, 10. [66] I Thess. iv, 15, 16. [67] Psalm.

Digitized by Google

meum servaverunt, et vestrum servabunt; sed hæc omnia facient vobis propter nomen meum, quia nesciunt eum qui misit me [70]; revera namque ut Judæi Patrem ignorant, qui Filium defugerint, sic Iconomachi Christum ignorant, qui ejus imaginem detractent. Equidem cum perspicua veritas est, tum intelligens unus e mille. Ac videte, sultis, bipartitam eorum sacrilegam opinationem, nunc Christi imaginem nullam depangendam, nunc depangendam, sed velut quæ belli ac venatus monimenta locantur. Unde nec adorandum censent: siquidem nec equi imago, nec bovis, nec leonis, nec pardalis, nec serpentis, nec alitis, nec piscis adoretur. Ecquis (malum) sensu imbutus est, qui non his ingemiscat? qui a lacrymis temperet? itane haud vereri imaginem Christi, quam angeli venerantur, horrent dæmones, cum feris quadrupedibus, serpentibus, avibus et aquatilibus componere ac condecorare? o horribilem animi deformationem, atque horribiliorem audaciam! Tum quid autem? hominis imaginem hominem vocant, bovem bovis, asinum asini, camelum cameli, perdicem perdicis, eademque et in cæteris tam comparibus, quam disparibus seu animantibus, seu plantis ratio valet; cæterum Christi, aut Deiparæ, aut cujusque sanctorum, neque primigenio, neque effictitie nominari patiuntur, sed hoc tantum, imaginem vocant, cujus, non addentes, ne hinc teneantur, tanta impietate et imperitia scatent. Sed vacate hic mihi, fratres, et hoc insuper ad ea quæ sancti Patres, nosque diximus nauci coguoscite. Si loca, in quibus editus est Christus, adoranda, atque sancta et sunt et dicuntur, ac pulverem inde aut lapidem nactus, ceu sacrum complectitur thesaurum, quanto magis Christi venerabilis et adoranda est imago, in qua inest, velut in speculo, qui elucet atque adoratur? Ea est enim natura imaginis, ut repræsentati gerat faciem. Quin coli Romæ et apostolorum principis, Petri, claves intelligo quanquam Dominus [71] ei nequaquam claves est largitus quæ sub sensum sunt subjectæ, sed quæ intelligentia tenentur, ligaturo atque soluturo. At illi argento fabrefactas, proponunt adorandas, tanta est eorum religio. Ibique religionis quasi quoddam irruptum saxum ex Dominica sententia fundatum est, hic, ut apparet, cumulata irreligiositas, et improbitas. Quamobrem nauci hic ego cum animi mœstus, tum pœnam timens silentii, necessitate loquor quæ loquor, brevia, et perpauca. Scilicet cum sectari clam, palamque, et scripto, ac sine scripto impiam in Christum linguam moveant, nos domi resides non serio inter nos negotia tractemus: et qui Domini feremus iram? quo pacto imitabimur Patres, qui in similibus temporibus subticere, et percelli, proditionem censebant veritatis? Loquendum est ergo, audiendumque, et sermoni juxta ac operibus vacandum; etenim beati Apostoli non solum divino præconio, sed inculpata quoque vita terrarum orbem vicere, tenebriones illustrantes fatuos salientes, peram modo, baculumque portantes. Quos æmulati, fratres, utrinque laudem quæramus, præsentibus contenti, non pecuniis dediti, sine prædiis (quod non vestra equidem causa, sed erronum dixerim) non intempestive prodeuntes, non feminas contubernales habentes, unde mors conflata est. Quam si vitæ rationem sequemur, et Deo per nos gloria, ac confessioni, quæ præ manibus est, celebritas paretur, et hostes jam jam verecundia ad frugem sint redituri: sin minus sequemur, periculum est ne pro beatitudine perennes pœnas referamus. Cæterum pacis Deus, qui omnia convertit, atque in melius diffingit, tum Ecclesiam componat, tum vos imbuat prudentia, cunctosque in cœleste regnum conservet per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium cum Patre ac sancto Spiritu, nunc, et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XVI.

In æstatis initium. De vitiorum carnificina et spirituali messe.

Fratres Patresque, æstas agitur, tempusque est laborum ac sudorum: nam prodeunt mortales ad opus, functionemque suam in vesperam, obstipi, rective, utcunque expedit: nec requietem sibi permittunt, dum messis sit, ac tritura peracta, quæ præ manibus sunt in horreum semina congesta. Quid ergo hic dicere est? nimirum si in carnalibus sic res habet, multo magis in spiritualibus necessario theorema habere, proposita est enim et nobis æstas. Quo pertinet Apostoli dictum: *Qui parce seminat, parce et metet, et qui seminat in benedictionibus, in benedictionibus et metet* [72]. Domini quoque ad discipulos hæc sententia est: *Nonne vos dicitis quod adhuc quatuor menses sunt, et messis venit? Ecce dico vobis, levate oculos vestros, et videte regiones, quia albæ sunt jam ad messem, et qui metit mercedem accipit: et congregat fructum in vitam æternam, ut et qui seminat simul gaudeat, et qui metit* [73]. En objectam nobis messem.

Quamobrem prodeamus alacres nos quoque, messuri, ac fructus congeramus, non carnales, sed spirituales, et qui perennes durent; sanctimoniam, pacem, charitatem, gaudium, lenitatem, tolerantiam, benignitatem, mansuetudinem, cæteras omnes virtutes. Hi spiritus sunt fructus, quos per habitum, quo discernamus, tanquam ventilare necesse est, hoc est, virtutem impermistam vitiis parare (exempli causa, amare, ac non voluptarie; æmulari præclara, at non invide; de fratre loqui, at non hostiliter), potiusque sincere exsequi Dei voluntatem, *bonam, bene placentem, ac perfectam*, uti scriptum est [74]. Sin oportet in horreum quoque conferre, hoc illud est nimirum quod humilitate quæritur præsidium, siquidem jubet Dominus: *Cum feceritis omnia, dicite: Servi inutiles*

[70] Joan. xv, 20. [71] Matth. xvi 19. [72] II Cor ix, 6. [73] Joan. iv, 35, 36. [74] Rom. xii, 1.

Digitized by Google

sumus, quod debuimus facere fecimus[75]; rursumque ait Apostolus : *Quid habes quod non accepisti; si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis*[76]? Hæc ea est messis, tantaque proposita contentio est, quæ non duobus, tribusve mensibus spectetur, quin ad vitæ se exitum tendat : tametsi comparata ad sæculum futurum, instar ducitur unius dieculæ. Ibi porro finis est nullus, ibi labores manuum suarum quisque comedet, ibi occabimus in præpotente ævi arbitro et hero : tantum adhuc membra hæc terrena perimamus, stuprum, libidinem, impudicitiam, pravam cupidinem, avaritiam; tantum obedientiæ adhuc jugum feramus, benevole alter alterum sustinentes, oneraque mutua portantes, ac sic Christi implentes legem, quemadmodum scriptum est[77]. Felicem vero qui cuncta præ cautione veretur; felicem qui plurimum contendit : ubi est enim major contentio, majus quoque et præmium est. Ac qui ministerio postremas deposcat, is primas auferet, quippe ait Dominus : *Qui in vobis vult esse summus, sit omnium postremus et omnium minister*[78]. *Sic Filius hominis non venit ut ministraretur ei, sed ut ministraret, et daret animam suam redemptionem pro cunctis*[79]. Hæc cum, fratres, cogitemus, tum agere properemus, vocem hanc inaudire : *Euge, serve bone et fidelis, super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium Domini tui*[80] : cui gloria et imperium cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XVII.

In æstatem. De spiritali messe contentaque Christi famulorum exercitatione.

Fratres Patresque, anni tempus est æstivum, ut videtis, passimque surgunt ad comportanda grana coloni, nec contentus labor, aut sol deflagrans opificem frangit, quin matutinus in vesperam decertat, nunc obstipus, nunc rectus, dum opus peragat, incumbens. Quid nos vero, qui famuli nuncupamur Christi? ecquid æstatem habemus? Pol sane quidem, ac cujusmodi Dominus noster Jesus Christus discipulis ostendit in hæc verba : *Nonne vos dicitis quod adhuc quatuor menses sunt, et messis venit? ecce dico vobis, levate oculos vestros, et videte regiones, quia albæ sunt jam ad messem, et qui metit mercedem accipit, et congregat fructum in vitam æternam, ut et qui seminat simul gaudeat, et qui metit*[81]. Igitur apparet ex dictis et sementem nobis, et messem propositas, neque eas tempore descriptas, quin juges ac perpetuas.

Metamus ergo hinc jam, fratres, alacriter, hoc est, doctrinam doctor; studium præfectus, ministerium minister, obedientiam subditus, quietem quietus, contentionem precarius, cuncta in omnibus cuncti, quoad ejus fieri potest. Scelus est A operarios carnales promptos opificia tractare, nos spiritalia studia segnes atque dissolutos adire; illos sudore fluentes a laboribus non abstinere, nos contentionis monasticæ fastidio duci. Annon objectum cœleste regnum est? an non vita perennis? annon ineffabile gaudium? Ecquid fas est ignavos summa et expetenda parare? nequaquam. Ut evigilandum sit omni ope, metendumque, non caduca ac mortalia, sed æterna, et immortalia, quo in nobis hoc usurpetur quoque *labores manuum tuarum manducabis, beatus es, et bene tibi erit*[82.71]. Ne quis dicat, Æger sum, nec metere queo : æger es corpore, at spiritu siquidem vis, qui bono fungare vales. Lacrymas habes, compunctionem habes, excubias mentis habes, pacem habes, ac sanctimoniam, quæ B in primis Deo cara sunt. Ne quis dicat : Afflictus sum, neque possum in pedes consurgere; velis modo et te surriget *qui suscitat a terra inopem, et de stercore erigit pauperem. Nunquid qui cadit non resurget, aut qui aversus est non revertetur*[72]? *vivo ego, dicit Dominus : nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur, et vivat*[73]. Ecquis est ergo prætextus serius relictus, quæ plausibilis defensio, quominus omni studio quæ jubemur obeamus, bonisque quæ promissa sunt, potiamur? En laboravere sancti nostri Patres, consevere, messuere, vitam in horrea perennem congessere, ac nunc ovantes supremæ repræsentationem lucis exspectant, in qua uti sol micabunt. Quapropter ne committamus, fratres, C cohortor, ut a beatis illis separemur, neu brevibus et exiguis diebus, atque voluptatibus salutem prodamus, supplicium luituri immortale : sed quantum pote, certatim eos assectemur omnia ferentes, omnia sustinentes, quo cœlestis regni hæreditatem cernamus per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre ac sancto Spiritu, nunc, et semper, in omnemque perpetuitatem, Amen.

SERMO XVIII.

In æstatem. De aversandis quæ in hac vita sint jucunda, bonisque ambiendis perennibus.

Fratres Patresque, frangit æstivum anni tempus corpora, labefactante insuper et pervigilio, ac fortasse ad Catechesis inauditionem torpemus. Sed D profecto ex Apostoli edicto vitam jussi comparare ceu quotidie obituri, obituroque Libitinaria loquente, et attentos auditores reddente, age nos quoque audire satagamus, quasique testamento legendo ils quæ dicantur accendamus.

Igitur testamentum est rerum quæ in carne positæ sunt, utpote carnale et quo de carnalibus jubetur, id est, hæreditas relinquitur uxori, liberis, fratribus, cognatis, ac si quid aliud mos præscribere est : cæterum hoc nostrum nihil ejusmodi declarat, sed quidnam? hospites nos esse in hoc solo, atque peregrinos, et qui in hunc orbem intulerimus

[75] Luc. XVII, 10. [76] I Cor. IV, 7. [77] Galat. VI, 2. [78] Marc. IX, 34. [79] Marc. X, 45. [80] Matth. XXV, 21. [81] Joan. IV, 35, 36. [82.71] Psal. CXXVII, 2. [72] Psal. CXII, 7. [73] Jerem. VIII, 4. [74] Ezech. XXXIII, 11.

Digitized by Google

nihil, proculdubio neque efferre aliquid posse, diffingique e caducis in incorruptos, ex ingloriis in gloriosos, e mortalibus in immortales.

Ut non erraverit qui id testamentum bonum nuntium vocet : siquidem et Apostolus multis partibus præstare censet [discedere] *dissolvi, et esse cum Christo* [78]; et alibi rursum : *Ego enim jam libor, et tempus resolutionis meæ instat. Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi, de reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, justus judex. Non solum autem mihi, sed et cunctis qui diligunt adventum ejus* [79]. Videtin', ut hinc discessum velut bono nuntio prædicet? itaque cum hoc nostrum testamentum bonum nuntium sit, libenter audiamus quæ dicantur, et alacres exercitationem tueamur, animo ad carnalem nullam affinitatem converso, non ad parentes, non ad fratres, non ad cognatos. Et quid autem hæc illaque commemoro? ne ad ipsam quidem rerum naturam animus conferendus est. Enimvero quidam sanctorum Patrum, ubi cella prodiret, tegumentum capiti imponebat, ne aciem in solis jubar intenderet, causamque rogatus respondit : Ecquid est cur temporarium lumen videre velim? Ad eumdem modum et Dei studiosus, cunctis dimissis, solo divino amore et contemplatione nititur, ac cum oculis usurpet universum hoc omne, quod eis cœlum pertinet, Opt. Max. molitorem Deum admirans, ac collaudans, tum ocius præteritis, quæ sub sensum subjecta, in iis est quæ defugiant obtutum, qui hinc, suaviter bacchatus, spiritale quoddam gaudium, et lætitiam carpat. Talis erat patriarcha Abrahamus : scriptum est enim : *Fide Abraham demoratus est in terra repromissionis tanquam in aliena, in casulis habitando cum Isaac, et Jacob, cohæredibus repromissionis ejusdem; exspectabat enim fundamenta habentem civitatem, cujus artifex et conditor, Deus* [77]. Talis et magnus ille Moses : nam *fide reliquit Ægyptum, non veritus iram regis, invisibilem enim tanquam videns sustinuit* [78]. Tales et sancti omnes, nequaquam quæ cernerentur spectantes, nec cupiditate ducti temporalium, sed æternorum, in his, quantum plurimum potest, ad divinam imitationem deformati. Quod nos studium quoque paremus, nec quæ pulchra sint in hac vita ambiemus, nec carnaliter viventes demirabimur, quin iis potius altum ingememus, qui promissorum hæreditate bonorum condicta in auro, argento, ac pestiferis voluptatibus operam ludant, ultro in præclararum rerum cæcitatem se induentes. Cæterum nos, fratres, ut apostolice loquar, *revelata facie gloriam Domini speculantes* [79], supera quæramus, supera sapiamus ubi Christus est, ad Dei dexteram considens, ut de nobis quoque usurpare liceat : *Vos non estis de hoc mundo* [80], et *Vestra conversatio in cœlis est* [81]. In qua et sistamur indemnati sub remunerationis diem justique Dei judicii, ad horrendum Christi et indefraudabile tribunal, optandam vocem audientes, ad regnumque cœleste asciti per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XIX.

Post sanctorum apostolorum Quadragesimam. De tolerantia, et iis qui renuntiatum veniunt admittendis.

Fratres Patresque, abit tempus, ac decurrit. Quin præteriit sanctorum apostolorum Quadragesima, simul præbitis ærumnis, ob contractam æstu sitim, simulque solatio, ob spem : nam ea sitis potum nobis conciliat immortalitatis et quæ ori amarities siti quæritur paradisi dulcedinem parabit. Atque id scientes, fratres, cuncta quæ secundum Deum incidunt acerba læti spe præmii feramus. Cæterum *spes quæ videtur*, ut fert Apostoli dictum, *non est spes : nam quod videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per tolerantiam exspectamus* [82]. Itaque tolerantia virtutum summa perfunctio est. Tolerantia martyres cœlestibus devincti diadematis sunt, tolerantia sancti justitiæ præmium tulere. Quapropter utamur nos quoque tolerantia ad morigerationem, humilitatem, lenitatem, exercitationem in ministeriis, omniaque obedientiæ studia, ac parem iis mercedem capiemus. Equidem non me fugit obedientiæ jugum nec qui sit frangendæ labor voluntatis; sed dulcedinem quoque rursum teneo vitæ : nam qui voluntatem frangat ei cum iter facillimum, tum nullo negotio salus quæratur. Vacandum est ergo voluntati frangendæ, ac vita consequetur felix, et expedita. Obeuntur in cœnobio labores? at requies quoque. Plus altero laboras? at majus præmium habebis : siquidem *Unusquisque*, inquit, *mercedem suam accipiet secundum suum laborem* [83]. Alteri benevole succumbis? primas tenebis : nam *Qui voluerit inter vos primus esse, sit vester servus* [84]. Imbecillior es quam ut opera tractes graviora? at quæ putes ne neglige, quo in cunctis laudetur Deus. Ne quis esto ad bonum commune segnis. Hæc quanquam sunt persæpe memorata : tamen nunc quoque necessario in memoriam revocantur : neque enim est exiguum incumbens certamen. *Ecce posui*, inquit, *ante faciem tuam vitam et mortem* [85]. Igitur vitam arrepturis, mortemque æternam fugituris comparatus sermo, et exhortatio est, neque dubium mihi est nequaquam hæc vel nihili nobis, vel vobis qui inaudita frustra, ac sine compendio dicta. Enimvero admonendi estis, fratres, quantumvis in exsilio versamur ob Dei sermonem, nihilominus quasi qui in monasterio degamus, renuntiatum venientes non amandemus : id quod per fratres ubique dispersos præstabimus, jussos ejusmodi, quantum potest, admit-

[78] Philipp. I, 23. [79] II Tim. IV, 6, 8. [77] Hebr. XI, 9, 10. [78] ibid. 27. [79] II Cor. III, 18. [80] Joan. XV, 19. [81] Philipp III, 20. [82] Rom. VIII, 25. [83] I Cor. III, 14. [84] Matth. XX, 27. [85] Deut. XXX, 19.

Digitized by Google

tere, atque in contubernium cooptare. Sane cum decessere multi, tum allecti quoque sunt multi, cœtusque noster, tam defunctus quam superstes, frequentatur, ac per nos cohonestatur Deus, qui et nos cohonestabit, ut fert promissum. Ac cum qui est rector si sint et subditi, cohortor, caput cæteris, et tanquam regula statuti, sancte, juste atque pie vivamus, qui alios per nos ad sanitatem qua doctrinæ, qua vitæ dirigamus. Itaque clamor nullus obitor citra decorum, neu contentiosum colloquium, neu putidus sermo exiens ab ore, sed honestus, ad exædificationem frugi et utilis, ne quod operi nostro per ea crimen confletur, quin Domino Deo nostro in omnibus placeamus : cui gloria et imperium cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XX.

In Transfigurationem. Oportere nos animi pulchritudinem atque venustatem sine macula tueri : deque pœnitentia.

Fratres Patresque, hodie qui profestum agamus Transfigurationis divinæ, age, ex ea Catechesim struamus, paucis debitum verbis exsequentes. Igitur cunctæ feriæ Dominicæ corporalis degressus Servatoris nostri Jesu Christi suggerunt arcana, puta, quod editus sit in lucem, quod tinctus, quod crucifixus, quod sepultus, quod tertia die suscitatus, quod assumptus gloriose ; cæterum Transfigurationis festum futuri ævi statum depingit. Nam quemadmodum ejus facies ut sol reluxit, vestimentis lucis instar candentibus, haud secus et e cœlo quasi fulgur venturus est, præpotens, et illustris, omnibus judicandis, atque ut ei comites in sacro monte fuere Petrus, Joannes, et Jacobus, ita socii quoque sunt electi in cœlesti regno futuri, arcana apparitione divina, et ineffabili gaudio fruentes. Jam quis ad hæc comparatus est? quis ad eam lætitiam pervenire dignus? Quis alius, putas, nisi qui vitam habeat puram ac sine macula? siquidem Deus noster, purus cum sit, seu potius lux suprema, etiam puros asciscit ; animoque nobis puro indito, purum eum quoque a nobis exiget : nam ad imaginem divinam et effigiem creatus, dubium non est quin, qui simulacrum sit divinæ pulchritudinis, præditus sit et ipse pulchritudine. Atque id intelligens Melodus ait : *Domine, in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem* [86] : hoc est, animi mei decori, ne ad fœdas peccati libidines pronus, deformis redditus, Deo ac præmiis excidat divinis. Ergo explorare cognito talem nos animum tenere, pulchrum et formosum, quasique depositum Deo reddituros in suprema resurrectionis die, hortor ac admoneo, sane amemus pulchritudinem, hanc formositatem tueamur, nequaquam ad hujus sæculi bella, et carnis, atque sanguinis venustates conversi : neque enim sunt venustates, sed venustatum simulacra, seu, ut verius dicam, corruptela ac mutabilitas. Atque id rerum nos exitus docebit : nam qui hodie lepidus est et elegans, cras in sepulcrum conjectus, fœtidus, atque omnibus dirus est : adeo pulchrum est, ac amabile nihil, solaque venerabilis virtus. Quæ in primis consectanda, fratres : sin animum subinde claudicantem contingat fœdis cogitatis pollui, quod negandum non est (nam quis castam habere mentem glorietur?) at repurgandus quam primum, et in antiquum statum reducendus est, ne sceleri immoratus contrahat mortem. Neque si dicat quisquam expurgari nequire, multis facinoribus compunctum, quin audiat dicentem : *Si fuerint peccata vestra ut puniceum, quasi nivem dealbabo ; si autem fuerint sicut coccineum, velut lanam dealbabo* [87]. Videte ingens Dei beneficium, ut pœnitentem non expurgare pollicetur modo, sed ad florem quoque venustatis perducere. Neque obscura sunt exempla. David vates erat, lapsusque in adulterii et homicidii crimen, haud despondit animum, quin ocius pœnitudine usus, iterum vaticinium munus recepit. Manasses Israele duobus et quinquaginta annis (6) demoto ad frugem reversus, salutem est consecutus. Apostolorum coryphæus post abnegationem lacrymarum medicina rursum apostolatus tulit onus. Maria Ægyptiaca, ut alios præteream infinitos, quæ ad extremam mollitiem evasisset, posteaquam condigne se dejecit, ut ad summum virtutis culmen conscenderit tenetis. Itaque servari volenti impotentiæ prætextus nullus est nisi quis deploratus ultro se induat in mortem. *Sed cur te is perditum, Israelis genus* [88] ? audimus : cur vita proposita perenni, æternam mortem præferimus? Clamat quotidie benignus noster Herus : *Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos* [89], et nos onus abjicere peccatorum nolumus. Idem vociferatur : *Ego sum lux mundi : qui sequitur me, non ambulabit in tenebris, sed habebit lumen vitæ* [90], et nos in diversum abimus, rebus ipsis testati, Iter tuum scire nolumus. Reliquum est ergo audire nos : *Ambulate in lumine ignis vestri et in flamma quam succendistis* [91] : atqui *hæc patrantes*, ait ille, *regnum Dei non consequentur* [92] ; sed hæc absit de nobis dici. *Vos enim amici mei estis*, inquit Dominus, *si feceritis quæcunque præcipio vobis* [93]. Igitur quæ jubemur omnia faciamus, unde amici nominemur, quo cœleste regnum erciscamur per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XXI.

In mortis recordationem : in quo et de obitu Michaelis sanctissimi metropolitani Synadensis.

Fratres Patresque, cum multæ celebritates in hoc ævo aguntur, divinæ et humanæ, tum una est

[86] Psal. xxix, 8. [87] Isa. i, 18. [88] Ezech. iii, 17. [89] Matth. xi, 28. [90] Joan. viii, 12. [91] Isa. l, 11. [92] Galat. v, 21. [93] Joan. xv, 14.

(6) Scilicet veri et immortalis Dei cultu, lege Cat. 113.

Digitized by Google

longa ac laboriosa, vitæ hominum cujusque curriculum : a qua profectus, porro obcas nullam, sed necesse sit diem ultimum manere, ignemque supremum, qui nostra omnia judicet, et expurget. Hac perfunctus et spiritalis pater Michael, sanctissimus metropolitanus Synadensis, ad Deum concessit : cujus et laudata vita, et illustris sermo est, eumque credimus inter cæteros Patres ac confessores ad Deum opitulatorem habere in confessione præsenti. Quamobrem haud triumphent cum animis infausti Iconomachi, defectos gloriantes Christi confessores, quin cognoscant insuper horum decessum Dei Ecclesiæ inconcussum haberi, nobisque superstitibus veri confirmationem, errore eorum cæco despuendo. Ac dum per charitatem operata fides salutem homini quærat, cohortor nunc quoque, ut alias semper, Dei exsequi præcepta, ad iterque esse procinctos, ob incertitudinem mortis : scitis enim et prædictum Patrem correptum repente acribus doloribus, et ignea febri, postridie fandi impotem, tertio die spiritum reddidisse. Quin ante eum et Athanasius, insignis Paulopetrii præfectus, nec diem ægritudini suffecit, sed ex hominibus e vestigio est sublatus. Audimus vero et nonnullos fulgure præventos deflagrasse, multosque omnino casus inopinos. Quapropter timendum, et animus arrigendus est, diabolo de die in diem nos lactante, dum adducat in anxiam illam supremam horam, in qua frustra et iners sit studium pœnitentiæ. Igitur non vos exterrent prædicta exempla, non horrore complent, cogitantes ut eum lingua divincta eloqui nequit, ut animus e corpore revulsus exit? cum multi astantes forsan, ac plorantes, opem ferento, nisi bona conscientia, nemine.

Quare admoneo, et obtestor : horam eam prævertamus confessione, lacrymis, comprecatione, obedientia, submissione, contento ministerio, omni denique honesto instituto, ne socordia, ac segnitie præventi, æterna morte sopiamur [24], quod sanctus David deprecatur. Sed fortasse dicet aliquis velle se, neque posse. Et quæ hæc (malum) est insania? nam si in iis posita sunt quæ naturam superant, equidem fateor quoque haud fas esse in aerem subvolare aut inambulare super æquor, quin nec loqui naribus, nec odorari lingua, quæ insitata, atque a natura sint aliena. Sin in iis quæ cum natura sunt conjuncta, in nostraque voluntate sita, mendax oratio est. Ut enim possumus diffundi ac ridere, ita contrahi quoque, atque lacrymari; ut vitiosis libidinibus, ac fœdarum cogitationum commercio pollui, ita lustrari et a vitiis expurgari; ut obdurescere, ac sceleribus insistere, ita ad frugem redire, et compungi. Sed nefaria libido, habitu in nobis contracto, eum ad virtutem imbelles, tum in *vitia valentes* reddidit. Nec desperandum est tamen (*minime gentium*), quin denuo incipiendum operaque danda ne quem diem horamve temere transeamus; sed intenti atque vigilantes, lustratique ac purgati, cum Deo copulemur, ut nobis quoque usurpare liceat, *Adhæsit anima mea post te, me suscepit dextera tua* [25], ac sic egregie quæ hic obeantur decursis, cum spe bona profecti, cœleste regnum consequamur per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XXII.

De obitu Joannis, sanctissimi metropolitani Chalcedonis, et quemadmodum redivivi invicem agnoscemus.

Fratres Patresque, superioribus aliquot diebus peregrinati ac reversi, pacem inter vos agentes, et compositos nacti, grates egimus Deo qui in modestia vestra gauderemus, id quod est proborum obedientium, ac stabilium in honesto; in quo et confirmemini magis magisque Domini nostri Jesu Christi beneficio, ut quemadmodum in nihili nostra præsentia, sic in absentia quoque indemnes vos, et sine noxa conservetis. Discessus vero causa, uti scitis, obitus erat Joannis metropolitani Chalcedonis, qui præclaro certamine decertato, cursu peracto, fide servata, abiit ad Deum parta illustri confessionis corona cum decessoribus nostris sanctis Patribus ac fratribus. Sed quoniam scatentibus pustulis decessit, ambigunt quidam an probe. Quid ni obierit probe? Atque equidem laborare ii mihi ignorantia videntur : nam, probe, an improbe? nequaquam in hoc vertitur, sic an sic defungare, sed an orthodoxam fidem et inculpatam habeas vitam. Quæ qui teneat, quantumvis scatentibus pustulis, quantumvis alio quocunque morbo vexatus, sive in terra, sive in mari expiet, nullam hinc contrahat infamiam : hæc enim non in arbitrio sunt nostro, quin posita in exploratis Dei judiciis, qui novit quo pacto quod in rationem sit cujusque tam vitæ prorogatione, quam mortis genere administret. Jam in alio nonnulli disputant ad audientium fraudem, minime se agnituros homines redivivos, cum Dei Filius cunctis judicandis advenerit; aiunt quippe: Scilicet mutati e caducis in incorruptos et immortales cum Græcus, Judæus, Barbarus, Scytha, servus, liber, mas, femina non erit, omnesque instar erunt geniorum, mutuo agnoscamus? Sed in primis respondendum quod nefas sit penes homines, id penes Deum fas esse : nam ad eum modum nec resurrectionem fatebimur, humanis rationibus subnixi. Qui enim potest diffluxum corpus, ac fors depastum a feris, seu alite seu pisce, atque id quidem multimodis et in seriem, supremo in die simul cogi? et tamen arcana Dei potestate tum cogetur, ac resurget, tum animus suum quisque corpus, qui cum vixit, agnoscet.

[24] Psal. XII, 4 [25] Psal. LXII, 9.

Digitized by Google

Quod si suum, dubium non est quin et proximi noverit. Tunc autem futurum judicium hac opinione tollitur; nam judicium in personis cognitis obitur. Nemo enim qui se non noverit trahit in judicium, sed quos noverit, quemadmodum scriptum est : *Arguam te, et statuam contra faciem tuam peccata tua*[96]. Igitur si mutuo non agnoscemus, nec judicabimur, cæterum non judicati, nec quæ in vivis promeruimus feremus. Jam qui implebitur hoc Domini ad apostolos dictum : *Sedebitis et vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel*[97], si quos judicabunt non agnoscent? Quo pacto autem et beatus Jobus duplos liberos est recepturus, si in cœlesti regno eos non agnoscet? siquidem partim hic recepit, partim promissum est fore ut consequente sæculo reciperet. Et alioqui sanctus David iis verbis[98] : *Frater non redimit, redimet homo?* fratrem ostendit agniturum fratrem. Ergo undique collectum ac constabilitum est stultum esse id problema, et impietate par Origenis fabulis. Verum nos, fratres, etiam atque etiam credamus et resurrecturos et incorruptos futuros, et agnituros mutuo, non in corruptelæ quibus prædiți sumus, idiomatis, sed pulchritudine affecti incorrupta, secundum arcanam Dei voluntatem, uti et majores nostri in paradiso, qui et ante transgressionem se agnoscebant incorrupti, et post transgressionem æque sub corruptelam subjecti. Sed hi aliter, aliter illi. Unde credendum fore ut fratrem agnoscat frater, liberos pater, uxor maritum, amicus amicum, addo et monachus monachum, confessorem confessor, commilitonem martyr, apostolus coapostolum, cuncti cunctos, quo omnium in Deo lætum domicilium sit, inter cætera beneficia notitiam quoque inter nos largito. Itaque cohortor, fratres, cum fidem constantem teneamur (nam quot diverticula videtis, quantæque habendæ Deo gratiæ quod errore obstricti nullo, fidem orthodoxam tenemus), tum sine macula vitam : scitis enim quemadmodum in nos spiret noctu et interdiu diabolus. At valebit nihil, fide ac amore in Deum reperiens munitos. Quamobrem adhuc stemus, et aufugiet a nobis draco; lacrymemur, et ignea ejus tela voluptatum exstinguemus, succumbamus sub præpotentem Dei manum et nos eriget : perseveremus ad extremum, et abscedet diabolus, ac nos in cœleste regnum evademus per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium, cum Patre ac sancto Spiritu nunc, et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XXIII.

In appetentem sanctissimæ Deiparæ obitum. De spirituali quæ hic agatur celebritate regnoque acquirendo cœlesti.

Fratres Patresque, celebritates hic, illic pro tempore aguntur, uti et nunc Nicomediæ, ad quas confluunt mortales vendentes et ementes, sed id quidem aliquantisper rursumque solvuntur : cæterum quæ in animo posita est celebritas, una est, neque solubilis, quæ se cum cujusque porrigat vita, qua non aurum, non argentum, non vestes, non aliud fluxum ac caducum nundinemur, sed animi salutem, vitam sempiternam, cœleste regnum. In qua cum hominibus omnis ponenda opera sit plerique de ea parum sunt solliciti, omnemque studium, ac industriam in perituris, et inanibus consumunt. Enimvero nos, fratres, a scopo, ac præclaro mercimonio non aberremus, quin audientes Dominum dicentem : *Regnum cœlorum intra vos est*[99], diligenter id quotidie paremus, non aurum nec argentum solventes, sed fidem genuinam, vitam purgatam, morigerationem, tolerantiam, submissionem, lenitatem, et quæ perfectionis quoddam quasi vinculum est, charitatem[1]. Id adeo docet in Evangeliis Dominus in hæc verba : *Simile est regnum cœlorum homini negotiatori, quærenti bonas margaritas; inventa autem una pretiosa margarita abiit, et vendidit omnia quæ habuit, et emit eam*[2]. En estis vos autem belli mercatores, qui, omnibus dimissis, ac præ cunctis, pulchrum atque pretiosum unionem redemistis, hoc est Christum, tollenda cruce, et eo pone sequendo, ineunda sanctimonia ac probitate. Jam vero cum celebritas tempus sit hilare, ac vigil, et excitum, hilares simus nos quoque, et exciti in hac celebritate, fratres, qui salutem mercemur. Igitur egregius nundinator est qui cuncta præ cautione veretur, nusquam concitatus, egregius emptor est qui infamiam bonis verbis commutat; egregius artifex est contractus, qui sanguinem repudiat, ac spiritum præcipit, obeundo continere ministerio. Ac quoniam in ministerii mentionem incidimus, cum amplexemur eos qui in coquina diurnum demensum instruant, ceu plus laborantes oneraque mutua portantes, ac sic legem implentes cantatis, tum qui procurent in commune quæ usus, et necessitas ferat, ut eximios, probosque, ac in Domino œconomos. Neque aversemur quoque qui in psalmodiis chare et excite concinant, velut præmio majore dignos. Ac videsis cujusmodi sit vita nostra, quod institutum? felix mercimonium, quod peralacres sancti Patres sunt secuti, eoque et nos rite obito ac peracto, læti domum revertemur, ex hac beati Davidis sententia : *Convertere, anima mea, in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi*[3]. Quam nos quoque sub obitum cuncti supremam, et tanquam peregrinam vocem rumpamus, vitamque sempiternam ineamus per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XXIV.

Prima indictione. De inexsuperabili Dei beneficio, et amore erga eum ac diaboli odio, deque submissione.

[96] Psal. XLIX, 21. [97] Matth. XIX, 28. [98] Psal. XLVIII, 8. [99] Luc. XVII, 21. [1] Coloss. III, 14. [2] Matth. XIII, 45, 46. [3] Psal. CXIV, 7.

Digitized by Google

Fratres Patresque, anni jam primus est ingressus, quo felix nuntium legitur in hæc verba : *Spiritus Domini super me, propter quod unxit me, evangelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde, prædicare captivis remissionem, et cæcis visum, dimittere confractos in remissionem, prædicare annum Domini acceptum*[4]. Igitur unigena Dei Filio propitiatore in orbem a Patre misso, et cæci videamus, et captivi liberemur, et confracti dimittamur. Ecquis est autem cæcus? qui voluptatum studio cæcutit. Quis captivus? qui præ fœdis cogitationibus est invisus. Quis confractus? qui sceleribus protritus. Quos equidem curat Dominus : neque enim corporum tantum, quin animorum quoque medicus est, nec tum aderat solum corporatus; sed adest et nunc, obtutum fugiens oculorum, qui eadem læta nuntia vulget, mundique auferat noxas, morbo omni a languore sanando. Itaque ne quis emaneto expers lucis, et medelæ, quin fidens adito, Dei sensurus beneficium, suique liberalitatem Servatoris. Ergo nihil nos (o humanitatem inauditam!) protulit in lucem, collapsos iterum erexit, tertium munus largitus est, perfectionem monasticam, jam peccantes insuper nec tum aversatur quidem, sed asciscit, afflictos confirmat, mœstos solatur, currentes delinit, fractos instaurat, lætos persanat, in Orci fundum lapsuros puniens benigne eripit periculis, ut merito haud abs re quisquam dixerit : *Nisi quia Dominus adjuvit me, paulo minus habitasset in inferno anima mea*[5]; et : *Impulsus eversus sum ut caderem, et Dominus suscepit me*[6]. At norunt singuli in quas tentationes sunt prolapsi atque ut clementem Deum in ærumnis opitulatorem sint evestigio nacti. Adhæc famelicos, quod attinet ad corpus, annuis terræ frugibus pascit, quod ad animum, sacris mysteriis, cura præ matre ac nutrice prosecutus, et amice complexus : nam mater lacte aliquantisper alit infantem, hic verus noster, et herus, parens, suum corpus atque sanguinem in cibum ac potum impertitur, idque perpetuo. O impervestigabilem bonitatem! o inexsuperabile munus! ergon' possumus non eum amare, atque colere, et irrevulse cohærescere? Pol ni sic affecti simus, conclamabit in nos cœlum, terra ingemiscet, ipsique nimii stuporis lapides accusabunt.

Quod ne fiat, amorem erga eum firmum tueamur, jure exosi, et adversati diabolum : nam ut beneficus competenter pro beneficio diligitur ac amatur, sic malignus pro suis æque facinoribus odio sit habendus. Quippe hic ille est vitæ nostræ pernicies, atque ab initio homicida[7], ut fert Domini dictum, hic ille est, qui genus humanum in mille sententias distraxit, multisque vitiorum saucial telis, et orbem terrarum deglutire cupit : in quem si odium non conferimus, nec invenire supplicium potest castigans, ut meremur, qui hosti ac sicario jungamur. Sed ab eo fugiamus, fratres, fugiamus quam longissime. Et quæ est autem fuga? pravarum qua cogitationum, qua actionum abstinentia, ut cum Deo contubernium, bonorum operum perfunctio est. Quamobrem asciscamus bonum, cum omni submissione, mansuetudine, modestia Dei servientes, haud ignari inane esse quidquid præclare obeatur, cui non præsidio sit submissio. Igitur qui inflatam animi mentem, tenemus, sub præpotentem Dei manum succumbamus, ne frustra cucurrerimus, quin macti omnes festinemus, persequamur, ruamus adepturi, quo cœleste regnum erciscamur per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XXV.

In vindemiam, ne vitiorum spinas atque tribulos edamus, sed virtutis botros fructificemus.

Fratres Patresque, equidem quid assiduo loquar, quidve afferam novum præ iis quæ a sanctis Patribus dicta teneamus, nihil nisi ea ipsa repetere, vobisque de iisdem disserere, in melius dux et prævius. Igitur agesis, hodie pauca quoque complectamur, ac si videtur, ex iis quæ in manibus sunt sermonem contrahamus. Ergo adest vindemia onustique fructu palmites, læti atque fausti, rari ac maligni, tristes sunt et ingrati. Hæc quid ad nos vero? dicat audientium quispiam. Pol quadrant perbene, siquidem et nos tropice Dei vinea vocamur. Ecquid fugit vos carmen quod repræsentatione gerenda decantatum est? annon hoc incinimus omnes? *Respice de cœlo, et vide, et visita vineam istam, et perfice eam, quam plantavit dextera tua*[8]. Domini quoque in Evangeliis hæc sunt verba : *Ego sum vitis, vos palmites : qui manet in me, et ego in eo, hic fert fructum multum, quia sine me nihil potestis facere*[9]. Itaque maneamus, fratres, in benigno Hero nostro, ceu ab eo quædam quasi vites consiti, eique virtutem tanquam botros fructificemus, quo felicitemur neu edendis vitiorum spinis, atque tribulis, teneamur hac sententia : *Omnis ergo arbor non faciens fructum bonum exscinditur, et in ignem mittitur; exscinditur* inquam, per mortem, *et in ignem mittitur*[10], scilicet perennem, in quem conjicientur qui turpia patrarunt, qui fœdus projecere, qui corruptelæ sua dedere corpora, *nubes sine aqua*, ait ille, *quæ a ventis circumferuntur, arbores autumnales infructuosæ bis mortuæ, eradicatæ, fructus feri maris, despumantes suas confusiones, sidera errantia, quibus caligo tenebrarum servata est in æternum*[11]. Quare Apostolus clamat : *Fugite fornicationem : omne peccatum quodcunque fecerit homo, extra corpus est; qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. An nescitis quoniam*

[4] *Isa.* LXI, 1, 2; Luc. IV, 18, 19. [5] Psal. XCIII, 17. [6] Psal. CXVII, 13. [7] Joan. VIII, 44. [8] Psal. LXXIX, 16. [9] Joan. XV, 5. [10] Luc. III, 9. [11] Jud. XII, 13.

Digitized by Google

membra vestra templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est, quem habetis a Deo, et non estis vestri? empti enim estis pretio [12]. Ergo cœlum non reveremur, atque terram, qui pretioso Christi sanguine coempti terga vertamus, ac repedemus? non nostri nos pudet pigetque, qui foris sancti videamur intus pleni fœditatis? quandiu utroque genu claudicamus? quousque unum iter non insistimus, *Væ*, inquit, *duabus viis ingredienti* [13], vitiorum puta, ac virtutis: hæc enim nulla mutua consuetudine tenentur. Nemo addictus servus partim hero, partim hosti serviat. Integros nos Deo, filii consecremus oportet: nam sic vitæ reddamur divinæ compotes. Quamobrem ne immoremur in sensilibus, ceu brutæ animantes, sed facultatibus animi cœlestia tueamur, sensus torquentes a caducis atque fluxis ad incorrupta, et imperdita, neu committamus ut cogitationum fraudibus ab artifice scelerum denuo fascinemur, quin ubi voluptatem, seu quod aliud flagitium serat, evestigio exigendus veterator est. Quo pacto? precibus, supplicio, lacrymis ac compunctione. Atque hæc ea est inaspectabilis lucta tantumque implacabile bellum est. Quare instar carnaliter pugnantium, spiritu ferventes, invitos profligemus hostes? atque ut illi spe præmii nec ita decedunt, sic nos quoque nec mille acceptis vulneribus revertamur, sed restemus insuper et prælium instauremus, Dei præsidio firmati. Date hoc sultis mihi, fratres: nam eo allaboro, pauca hæc sermocinans. Equidem cum in iis gaudeo qui feliciter currant, tum ingemo ubi quis prosternatur. Cæterum simus cuncti pernices, dediti recte factis, tolerantes in psalmodiis ministeriis, obedientia, humilitate, ac pacis Deus nobiscum futurus est per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XXVI.

In Exaltatione: ne in fœda vitia nos præcipites agamus, neu voluptatem jucundam arbitremur.

Fratres Patresque, gaudium agitamus adventante festo quopiam Dominico, nec injuria, qui tum collustremur, quod inest in eo arcanum contemplantes, ut nunc quoque in Exaltatione pretiosæ ac vivificæ crucis; quantus est enim, quamque insolens triumphus, lignum nos, in quo pedes stetere Domini nostri Jesu Christi, in quo suffixus vitalem suum sanguinem profudit, non spectare modo, sed etiam complecti? Quem non laborem feras quo aurum cogas periturum? at in promptu nobis beneficium est: nam simul id contraximus, simulque collustrationem, sanctimoniam, libertatem. Tam exposita benignitas est, tam proclive munus religiose adeuntibus. Et optandum sit tamen imperditam tueri liberalitatem: solet enim quod facile donetur rejiculum videri. Nobis quidem ea, fratres, conservanda gratia est. Quamobrem ne sancta nostra labia mendacibus sermonibus, ac sine fruge verbis polluamus, neu aspectu meretricio collustratos oculos præstringamus, neu animum nitentem vitiosis cogitatis inquinemus, neu, ut Apostolus clamat, *regnet peccatum in nostro mortali corpore, ut obediamus ei in concupiscentiis* [scilicet corporis] *ejus, neu exhibeamus membra nostra arma iniquitatis peccato, sed exhibeamus nos Deo tanquam ex mortuis viventes, et membra nostra arma justitiæ Deo, peccatum enim vobis non dominetur: non enim sub lege estis, sed sub gratia* [14]. Viden' ut peccatum in lege dominetur, at regnans in gratia justitia noxa omni liberet, et absolvat? uti scriptum est, *Sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis in nomine Domini* Jesu, *et in spiritu Dei nostri* [15]. Quapropter expurgationem reveriti, sanctimoniam tueamur. Quid nos in infamiam dejicimus, gloriosi instituti? quid corpus amplexamur plus quam deceat, paulo post in sepulcro dimittendum? quid voluptatem jucundam arbitramur, qui dolor sit revera mortiferi? nam equidem voluptas hamus est diaboli, inexstincti ignis suscitabulum; et tamen rapimur ad eam mortales quasi quidam deditiii servi. Enimvero quemdam audivi dicentem, vitio possessum, optabilius esse suspendio mortem quærere quam peccato servire: ut enim servo herus imperat acerbus, Abi, et abit, Veni, et venit; Fac hoc, et facit ad eumdem modum, ac multo impotentius, jubet sub se subjecto peccatum, Loquere fœda, et loquitur; Nefaria designa, et designat. Quin gemere atque trepidare Caini instar videtur, mari devectus naufragium veretur, per deserta profectus latrocinium timet; tonat, ac tonitru propter se accidisse credit; fulgurat, ac ne amburatur pavet; videns non videt, audiens non audit, sensus distortos gerens. Quid hac tristius vita? equidem censeo tradi bestiis præstare quam pestiferis vitiis, nam ibi corpus, hic animus cum corpore perit. Annon et probus æque, qui quidem liber peccato (nec voluptate solum sentio, quin aliis cunctis vitiis), gaudet, lætaturque, regnat pro probitate, interritus qua in mari, qua in terra: siquidem contubernalem habet Deum, ad quem clamat in adversis, *Non timebo mala, quoniam tu mecum es* [16], *Non timebo millia populi circumdantis me* [17]. *Non timebo dum turbabitur terra, et transferentur montes in cor maris* [18]. Eccam vitam jucundam, eccam felicem: quam et secuti, fratres, Dei misericordia, urgeamus quoque, et magis magisque consectemur, cuncta præ cautione verentes, omnigena obedientia perfuncti: omnigena humilitate compti, omnigenam animi puritatem contrahentes, qui quidem præ oculis obiri mortem cernamus. Jam enim et spiritalis nos Pater reliquit, Petrus, sanctissimus metropolitanus Nicææ: cujus et bea-

[12] I Cor. vi, 18-20. [13] Eccli. ii, 14. [14] Rom. vi, 12, 14. [15] I Cor. vi, 11. [16] Psal. xxii, 4. [17] Psal. iii, 7. [18] Psal. xlv, 3.

Digitized by Google

tus exitus est, in persecutione exstincti, cum eoque cœlestis regni hæreditate potiamur per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XXVII.

In sementem. De spiritali semente ac pervigilio in meditationibus divinis.

Fratres Patresque, sementinum tempus agitur, seminibus serendis quæ ex materia cohærent, frumento, aliisque qua tempestate homines videmus a nocte in noctem ad opera commeantes, ac serio satagentes ut quam optime et affatim serant ; unde præsidia corpori conquirant. Ecquid nos igitur, sementis coloni spiritalis, sterteremus, nec quæ par seremus, et qui famem patiamur æternam, quamve inveniamus rationem reddere socordiæ ? Quamobrem cum carnaliter serentibus acrius surgamus, tum largius seramus : siquidem, *Qui parce seminat, parce et metet ; et qui seminat in benedictionibus, in benedictionibus et metet* [19]. At quid seremus ? preces, supplicia, intercessiones, gratiarum actionem, fidem, spem, charitatem : hæc sunt pietatis semina, hæc animi pabula. Jam in carnali semente sustinet colonus imbrem exspectans, dum accipiat tempestivum ac serotinum : at in hac nostra ipsi arbitrii simus pluere et rigare, hoc est compungi atque lacrymari, et cum volumus, et quantum lubet. Quæ cum in nostra potestate sita sit lidibo, cohortor, fratres, seramus plurimum nos quoque, ac plurimum rigemus, justitiæ tanquam stirpibus augendis, quo appetente messe, quæ ingenio deformetur, spiritalibus manus, simumque manipulis compleamus, ut audire mereamur : *Benedictio Domini super vos, benedeximus vobis de domo Domini* [20]. *Labores manuum tuarum manducabis, beatus es, et bene tibi erit* [21]. Atque hæc hactenus : nunc admonitos velim, fratres, brevitatem dierum crescere, et exundare noctes, utique tabescit pervigilio corpus, sic somniculositate autem curari ; curanda autem cute, simul vitia subolescunt. Ecquid est ergo dicere ? habet quilibet nostrum psalmum, meditationem habet, preces habet ? cuncta moderate obeuntor, cuncta ad animi compagem, ac complementum spiritus, ne nos Satanas per libidinem tentet. Neque id in somno duntaxat sentio, quin et in cibo, potu, cæterisque cunctis ; præsentissimum est enim moderatum, quod ab utrinvis digressu immunes nos, et indemnes tueatur. Cæterum, imperatore ab expeditione reverso, cogitationes fortasse in animos subrepunt, sollicitis quid Ecclesiæ rebus sit futurum, id est, nostris. Pol scriptum est : *Jacta super Dominum curam tuam, et ipse faciet* [22] ; et : *Si Deus pro nobis, quis contra nos* [23] ? qui ut superioribus annis vitam nobis procuravit, variis tentationibus, ac miseriis ereptis, sic deinceps procurabit quoque. Tantum digne Evangelio vivamus, cœlesti obeundo instituto, terrestrium hospites et advenæ : hic enim nobis portio, ac hæreditas nulla est. Nam quis in omni memoria vitam ingressus restitit, quo ercisceretur quidquam ? annon omnes qui ingressi essent, rursum ceu ex alieno solo sunt egressi ? Igitur hic exsilium degitur, verumque domicilium, hæreditas et adeptio in futuro sæculo est : in quo constituti, cum sanctis omnibus cœleste regnum ineamus per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XXVIII.

In sementem. De fide, nec temere, ac sine fruge vitam consumamus, umbramque esse, atque somnium præsentia ad futura.

Fratres Patresque, semel quotannis terra consita agricolæ fructus annuos præbet, animus quotidie satum suscipiens doctrinæ in omni vita ægræ virtutis culturam reddat : ejusque hæc est causa, quod a pueritia hominis ingenium studio rapitur ad prava. Unde humanæ naturæ minus parabilis est virtus, nec vitiorum potiri quisquam possit, qui non luctatus sit et afflictatus labore longo atque diuturno. Id adeo sancti suis rebus gestis ostendunt, quasi quidam exercitores ac athletæ, pugna cum peccato defuncti. Quid aventes, quidve quærentes ? Bona promissa, quæ nec vidit oculus, nec audivit auris, nec mortalium cuiquam venere in mentem [24]. Quod exspectationis suæ pignus habentes ? fidem : nam qui rite credere est largitus, idem indubie sperare tribuit, qua illi spe prodigia ederent et ostenta. Hinc, ut ait sacer Apostolus : *Devicerunt regna, adepti sunt repromissiones, obturaverunt ora leonum, exstinxerunt impetum ignis, effugerunt aciem gladii, convaluerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra verterunt exterorum, acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos ; alii autem distenti sunt, non suscipientes redemptionem, ut meliorem invenirent resurrectionem* [25].

Videtis quæ quantaque fidei facinora ? *Fides* vero *est sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium* [26]. Hac firmati et nos, fratres, cum diabolo decertemus, vitiorum pestes profligemus. Ignis nunc accensus quoque carnis libido est, quam si lacrymis atque precibus exstinguamus, choros cum pueris agemus. Feræ sunt atroces fœda immansueta vitia : quæ si subjuganda carne, et obediente vita capistremus, cum Daniele triumphabimus [27]. Ac quid in exiguis laboribus promissa erciscamur æterna ? annon umbra : atque somnium sunt præsentia, si cum futuris conferantur ? Quanquam hæc quoque infra veritatem

[19] II Cor. IX, 6. [20] Psal. CXXVIII, 8. [21] Psal. CXXVII, 2. [22] Psal. LIV, 23. [23] Rom. VIII, 31. [24] I Cor. II, 9. [25] Hebr. XI, 33-35. [26] ibid. 1. [27] Dan. VI, seq.

Digitized by Google

comparatio est : qui enim potest finitum ævum cum infinitis componi? quo pacto cum sempiternis mundus, qui mox finiendus sit, committatur? Quod superest, ingens et infandum gaudium revolvamus eorum qui illic gaudebunt, ac puniendorum pœnas : quarum si vel cogitatione obstupemus, quanto magis est intolerabilis sensus? Igitur ne quis deinceps dies temere, atque dissolute labatur, qui inertem nobis et sine fruge vitam consumat, quin omnis supremus ducitor, ex divi Antonii præcepto, unde emendemur procinctique comparemur ad iter. At qui id ait, confiteri pote in cœnobio, suum quemque distinente ministerio? equidem apprime pote, si velimus, ac præ iis, amplius qui quietem sunt secuti : nam illic libertas, et auctoritas irreprehensa, ad mortis cogitationem segnis est; hic, quæ instar martyrii sit, repressio voluntatis, contentum ministerium atque incidens infamia, quam maxime habent in proclivi mortis sententiam. Sane beatus Apostolus dicens : *Quotidie morior, per gloriationem vestram, quam habeo in* Christo Jesu *Domino nostro* [23], non id usus quiete quin mille tentationibus districtus protulit. Quamobrem teneamus quod quærimus, nec mortis recordari dies noctesque omittamus; ita enim et pravam cupidinem, et ministerii neglectum, et ignaviæ tristitiam, et scelestum livorem, aliaque cuncta vitia Dei misericordia pellemus. Tum autem, ut ad exitum erit deventum, ceu eo recordatione mortis prævento, nequaquam terrore percellemur, sed placide sanctos angelos spectabimus, ac perennem vitam consequemur per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XXIX.

De gratiarum actione, deque adorandæ Christi imaginis doctrina, ac fratris Thaddæi confessione.

Fratres Patresque, cum salute nostra molienda complures modos largitus Deus est, tum unus, primusque est, gratiarum actio; ait enim Apostolus : *Primum gratias ago Deo meo per Jesum Christum pro omnibus vobis, quia fides vestra annuntiatur in universo mundo* [29], ac nusquam non ostenditur agens gratias.

Quin exstat et in scala præmitti gratiarum actionem precibus oportere. Igitur Deo gratias agamus, primum quod nihili nos protulit in lucem, ad egregia facinora creatos, quæ præstituit obeunda, deinde quod adoptione per sacram tinctionem donavit : nam, *Quotquot susceperunt eum*, inquit, *dedit eis potestatem filios Dei fieri; qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt* [30]. Necnon quod ad hanc confessionem quoque post superiorem deduxit : in quo minime fallamur, et erremus, quin explorate sciamus unigenam Dei Filium carnem factum [31], uti clamat Joannes, et carne circumscribi, et imaginem tenere et in imagine coli. Nam quot exsortes Evangelii in errore irreligioso homines degunt? alii, affecti Evangelio, in religione naufragi et errones : ceu Iconomachi, Christum negantes descriptitium, aut imaginem tenere, aut in imagine coli, atque hinc salutiferam procurationem divinam, quantum in se est, demoliri. Quæ recogitantes, fratres, impigre Deo gratias agamus, agendis gratiis stimulemur, stimulati lacrymemur, lacrymati collustremur, collustrati salutem contrahamus, uti pollicitus sermo est. Neque enim fidem putemus uniformem : nam una est sane, augetur tamen ac minuitur, intellecta aut non intellecta, siquidem ait : *Modicæ fidei, quare dubitasti* [32]? et alibi : *Magna est fides tua, fiat tibi sicut credidisti* [33]; ac rursus : *Non inveni tantam fidem in Israel* [34]. En augetur, ac minuitur. Nec dicat quisquam : Idiota sum, et qui intelligere queam fidem? Pol clemens Deus radios cunctis explicat bonitatis. Jam quæ est Apostoli sententia? *Videte vocationem vestram, fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes, et infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia, et ignobilia mundi, et contemptibilia elegit Deus, et ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret* [35]. Non in vobis ipsis spectatis quod disserui? non fratris Thaddæi recordamini, ut alios præteream, annon Scytha erat, et servitutem serviit, emancipatusque se in monasterium dedit, ac confessione tam nupera quam præsenti est perfunctus? igitur qui fidem intelligeret suam, ceu auctus est, tum ea, uti par est, complexa corona quoque obligatus martyrii, post triduum hinc sui certaminis profectus. Ad eumdem modum et nos, fratres, vivamus, non imperitiam prætexentes, sed quærentes, edoctique, et aucti pro fide : id quod continget si fidem vita consequetur honesta. Nam per charitatem operata fides salutem nostram complet ac absolvit : quippe animi tanquam corpus e duobus cohæret, neque, aut per se fides, aut per se vita tueatur, sed alterutrum alterutro incolume et constrictum. Quo sic incolumes nos quoque evadamus in virum perfectum, *in mensuram ætatis plenitudinis Christi* [36], promissis bonis potituri cum sanctis per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XXX.

In S. Paulum Confessorem. De immenso Heri Christi in nos studio vitæque accuratione divinæ atque inculpatæ.

Fratres Patresque, ingens est et immensum Domini nostri Jesu Christi in nos studium, qui non

[23] I Cor. xv, 31. [29] Rom. i, 8. [30] Joan. i, 12, 13. [31] ibid. 14. [32] Matth. xiv, 31. [33] Matth. xv, 31. [34] Matth. viii, 10. [35] I Cor. i, 26-28. [36] Ephes. iv, 13.

Digitized by Google

solum degressus, prope longeque dissitis, uti scriptum est, pacem promulgarit [37], sed in cœlos quoque sublatus sanctos apostolos reliquerit, eodem nuntio ac legatione fungentes. B. Apostoli quidem hæc sunt verba : *Pro Christo legatione fungimur tanquam Deo exhortante per nos, obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo : nam eum qui non noverat peccatum pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur justitia Dei in ipso* [38]. O immensam procurationem, o ineffabilem liberalitatem ! *eum qui non noverat peccatum pro nobis peccatum fecit.* Qui, et quo pacto ? nequaquam noxium peccatum sentit (minime gentium, siquidem peccatum non admisit, nec in ore ejus inventus dolus est), sed quod corruptam peccato nostram induit naturam ægritudinibus in se rejectis, morbisque, pro nobis saucius, ac fœdissima nece multatus : hoc est, *peccatum fecit.* Quamobrem : *ut nos efficeremur Dei justitia in ipso.* Quomodo ? qui noxio liberati peccato, viveremus in eo, ac moveremur. Quapropter et addit in hunc sensum : *Adjuvantes autem et exhortamur, ne in vacuum Dei gratiam recipiamus.* Videte ut hortatus præmuniat : quid est, *ne in vacuum Dei gratiam recipiamus ?* hoc est, ne iterum retrocedamus : neu iisdem vitiis, quibus nuntium dixerimus, obligemur, neu ictum Deo, et angelis testibus fœdus violemus, quin quid ? vitam obeamus novitiam, cœleste institutum piumque. Ac volo equidem vobis fando hunc defectus reconditiorem quamdam vim proponere sententiæ, ea est hujusmodi. Animus noster tribus ex partibus constat, participe rationis, irascente, et appetente. Participe rationis, ut recte in sanctam Trinitatem credamus ; irascente, ut in serpentem incandescamus, eo prorsum non admittendo, appetente, ut, qui nos architectatus est, Deum diligamus, ac amemus. His diabolus animi facultatibus conversis, et distortis, fabricari in nos perniciem cœpit ab extremo. Quo pacto ? per appetitionem, Adamo, decessore nostro esu decepto ; per iram, Caino ad Abelem fratrem interficiendum excito ; per rationem, provoluto genere humano ad cultum astrorum. Atque hæc via est qua in nos cædem est molitus hostis. Cæterum nos maneamus in quo simus conditi, fratres, qui a ternis animi facultatibus præsidium contrahamus, ac spiritum coornemus, neu claritatem perdamus, qua nos herus nobilitavit, Deo, Patrique adoptatus ; nam : *Quotquot susceperunt eum*, inquit, *dedit eis potestatem filios Dei fieri* [39]. Quamobrem qui Dei filii vocemur, ne hæreditatem ineamus ignis inextincti, neu qui Christi membra nominemur, fiamus membra meretricis. Ne in mundum, eaque quæ sint in mundo despectemus, neu in hac vita formosa oculis usurpemus quæ inania sint ac cadaca. Sane enim exple te per concessionem libidine omni carnis atque sanguinis : *Quæ utilitas* A *in sanguine meo dum descendo in corruptionem* [40] ? Despicesis in sepulcra, et qui voluptatum exitus tuere. Esto, prædia cogamus ac pecunias : quid tum postea ? scilicet nudi in orbem ingressi, proculdubio nudi exibimus quoque, nihil præter actiones comportantes, seu dextras, seu sinistras. Itaque clamat sanctus David : *Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ. Ut videam voluntatem Domini, et visitem templum sanctum ejus* [41]. Hæc vita est beata, hæc pars potior quam præcepere sancti Patres, et in primis, qui nunc est laudatus, sanctus Paulus confessor, cujus qui quantique labores, ac certamina, audivimus non nihil. Quos imitati B et nos fratres exercitationem hanc nostram, oppugnationem, qua affecti sumus, omnemque vitæ institutum teneamus, strenue currentes ; sin corruamus, ocius surgentes, victo perduelle diabolo, ut cum sanctis omnibus palmam nos quoque probitatis feramus per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

Ὥσπερ καὶ ὁ νῦν εὐφημηθεὶς Παῦλος ὁ μακάριος ὁμολογητὴς, οὗ ὅσα καὶ ἡλίκα τὰ ἐπαθλα, καὶ οἱ ἀγῶνες ἐκ μικροῦ ἠκούσαμεν, οὓς καὶ ἡμεῖς μιμούμενοι, etc.

SERMO XXXI.

Ante obitum sancti Patris Theodori. De judicio futuro, ac quemadmodum præsens oppugnatio aliis C *materia fit virtutis, aliis scelerum.*

Fratres Patresque, cum ægrotavi, tum precibus vestris rursum convalui. At quousque inibimus hoc rursum ? sane veniet omnino dies fatalis, cum hoc rursum, locum non habebit, quæ sejunctum à vobis hinc ableget. Neque ea tamen viduitas ducenda est : siquidem mendax non est qui dimissurum se viduos negavit [42], quin nobiscum futurum omnibus diebus, ad sæculi decursum [43]. Tum autem quod mutuo tunc cernemus, atque adeo fas sit dicere, inenarrabili gaudio, vitaque præditi sine fine. Jam quid passus sim in ægritudine nostis, ut frigore correptus fœdam succussationem pertuli, inde ardenti febre diem solidum petitus. Ego in malis positus mecum cogitavi, itan in futuro judicio a Tartari pœnis ad ignis gehennam revolvemur, binisque fors suppliciis, aut etiam, pluribus miser futurus est obnoxius ? certe seu unis, seu binis,

Ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες, ἠσθένησα, καὶ πάλιν εὐχαῖς ὑμῶν ἀνακέκλημαι. Ἀλλ' ἕως πότε μέλλομεν ἔρχεσθαι ἐπὶ τὸ πάλιν ; ἐλεύσεται δὴ πάντως ἡ ἐπιθανάσιος ἡμέρα, ὅτε οὐχ ἕξει χώραν τὸ πάλιν, χωρίζουσά με ἀφ' ὑμῶν καὶ παραπέμπουσα ἐκ τῶν ἐνθένδε. Ὁὐ μὴν διὰ τοῦτο λογιστέον ὀρφανίαν, etc. [FABRIC. *loc. cit.* 284.]

D

[37] *Ephes.* II. [38] II Cor. V, 20, 21. [39] Joan. I, 12. [40] Psal. XXIX, 10. [41] Psal. XXVI, 4. [42] Joan. XIV, 18.

Digitized by Google

ex his vitæ ærumnis conjectandum est intolerabilem fore Dei in noxios iram, ingentique in terrore, atque trepidatione [63] [Fabric. *loc. cit.* 284] teneri, ne in atroces eas pœnas labantur. Enimvero præsens oppugnatio aliis materies accidit virtutis, in qua tanquam lumina per orbem effulsere, vitæ instar habentes, meus, si dicendum est, triumphus in Christi diem, quid non egregium exsecuti? ad quam non emendationem progressi? qui tum sese qua tutantur, periculis exerciti, miseriis ut aurum deflagrantes, tum alios asciscunt multisque visi salutiferi sunt, et suæ classis, et extraneis cum quibus sim sane partiarius, ac (si cui probatur mecum collocari) aliis, et iis perpaucis, occasio scelerum, qui vitæ dediti licenti, quasique ab obedientia refugi, infamiam in se concivere: ut apposite cum Scriptura loquamur: *Caligat vultus facies eorum sicut fuligo* [64]: Quos equidem haud abs re inclamarim quoque. Nequam filii, horum reliquistis, vitæ jura monasticæ vertistis, non rite curritis, sed velut claudi divertitis, rapti huc illuc secedilis e comitatu, mulieribus vacatis, alii soli degentes, alii servos insuper parantes, nonnulli vitam obeuntes mercatoriam, præ avaritiæ studio. Non vos terret nec imprecatio vaticina, nec minæ apostolicæ, nec mea nihil cohortatio? Quin, ut intelligo, quidam eorum quoque inita cum puella consuetudine, ad raptum Deique repudium pedes adornavit. Ain vero, miser atque ærumnose? quoties ceciisti: *Quo ibo a spiritu tuo, et quo a facie tua fugiam* [65]? ten' inductum prorsus societatem cum serpente coire, qui Evam decepit, unaque decessorem Adamum pomario extrusit? ten' omnino cogitare, cui voto es desponsus virginali, negare Christum, ac peccato cohærescere, unde in orbem nex invasit? Non litteras audis clamantes in eos qui hæc admittant: *Vermis eorum non morietur, et ignis non extinguetur* [66]? non Apostoli sententiam tenes: *Fornicatores et adulteros judicabit Deus* [67]? Jam quid peracto scelere offendes? an non tenebras, et qui transadigat cor ensem; an non desperationis scrobem, ipsumquequi te in fraudem impulit, urgentem Satanam suspendio mortem quærere, ut olim Judam? Resipisce, tenebrio, fuge diaboli laqueum, perdite, neu plagis irretitor Orci, unde et Caini hic defungare vita, tremens, gemensque ac notos refugiens, et in futuro sæculo gehennæ igni damnere. Sed quid agam prædictis omnibus infelix uno in loco defixus? quid aliud quam gemam, ac contristabor, venturi nuntius mucronis? Qui si inaudient; atque ab erronea et in perniciem ferente via redibunt, sibi hospites sunt mihique futuri; sin minus, soli mala exantlabunt, soli quam accendere flamma gradientur, soli exitium perenne luent; Dominica facie ac gloriosa majestate extorres, cum illustris et admirabilis veniet in omnibus, qui prope ejus præceptis sunt A grassati, condigna iis præmia daturus? contrariis comparatis in eos pœnis jugibus affectis. Cæterum vos rite obitote, fratres, cohortor, ut ab vobis in improbos quoque virtutis divulgata oratio ad agnitionem eos deducat veritatis, omnibus contenti, omnia credentes, omnia tolerantes, quo cuncti in omnibus Deo placentes, et supplicium fugiamus, et cœleste regnum consequamur per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XXXII.

Ante Christi natalem: De natali Servatoris, adstrenue vita retinenda monastica.

B Fratres Patresque, jam Dei imminet adventus, lætaque est pro foribus dies: ingens est enim lætitia, qualis in omni memoria accidit nulla, Dei ad nos Filio degresso: qui non per spectra atque signa, ut olim majoribus, cernatur, sed per natalem e Virgine coram spectabilis prodeat in lucem quo ab omni æternitate neque felicius quidquam, neque e cunctis miraculis, quæ ab ævo patravit Deus, mirabilius. Ergo nuntiant arcanum angeli, natumque in terra cœlestem stella indicat, ac præcurrunt pastores edicta ineunda salute, præbentque regias magi, et insolens in re insolente carmen decantatur, venerabilem in supremis Deum pacem editum. Testatur id Apostolus in hæc verba: *Ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum et medium parietem maceriæ solvens, inimicitias, in sua carne legem mandatorum decretis evacuans, ut duos condat in semetipso in unum novum hominem, faciens pacem, et reconciliet ambos in uno corpore Deo per crucem, interficiens inimicitias in semetipso* [68]. Hæc cum videre cuncti olim vates ac religiosi cupivere, tum nequaquam videre, nisi per fidem, nos et vidimus, et manu tractavimus: uti de verbo scriptum vitali est ac vita apparuit, et adoptionem tulimus. Sed quod Deo hostimentum dabimus pro cunctis beneficiis Pol princeps eloquius David est: *Calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo* [69]. Quamobrem gaudeamus, fratres, quod meruimus nos quoque hostimentum Deo reddere pro cunctis beneficiis.

D Ecquod est autem hostimentum? crucigera, quam intulimus, vita, et confessio, in qua stamus, ac divinæ spe gloriæ triumphamus: quod indubie est martyrium. Id est adeo non in diem feriati, sed in omnem vitam: siquidem qui carne regantur, et flagitiis capiantur, nec feriari possunt, quantumvis feriati videntur, nec liberi sunt; quippe servi vitiorum sub peccatum venundati; nam equidem scriptum est: *Omnis qui facit peccatum, servus est peccati; servus autem sustinet in domo in æternum, Filius manet in æternum* [70]. Igitur nos quoque, qui Dei filii gratia vocamur, manebimus in domo in æter-

[63] Matth. xxviii, 20. [64] Thren. iv. [65] Psal. cxxxviii, 7. [66] Isa. lxvi, 24; Marc. ix, 43. [67] Hebr. xiii, 4. [68] Eph. ii, 14-16. [69] Psal cxv, 13. [70] Joan. viii, 34.

Digitized by Google

num, si quam nacti originem sumus, constantem ad extremum tenebimus.

Quapropter sancto Spiritu firmati, monasticum hoc nostrum institutum tueamur, mutuoque moneamus, ad amoris ac bonorum operum instigationem, obedientiam, humilitatem, mansuetudinem aliaque cuncta studia præclara, nequaquam a proposito abescentes, quin magis magisque exciti, maxime quod diem imminentem cernimus : imminet enim Domini dies ingens et illustris, qua omnium judex patefiet, ac cum gloria videbitur, cum qua est Apostolis in divina transfiguratione conspectus, omneque coactum figmentum judicabit, suis cuique digna factis redditurus. Quem fas sit nos quoque cum sanctis universis leni intuentem vultu, ad regnumque cœleste receptantem, qua est benevolentia, misericordia, bonitate, spectare, macturn laude, et honore, atque cultu, cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XXXIII.

De mortis recordatione ac compunctione, habitus postridie memoriæ beati Patris Platonis.

Fratres Patresque, heri memoriam egimus B. Patris Platonis nec indebite, oportet enim spiritales filios Patri, quæ par est, tribuere. Neque id enimvero satis esse ad memoriam ducere, si canamus modo, ac consolatione fruamur corporali ; quin spiritaliter quoque gaudere, uti postulat hoc effatum : *Laudando justo populi lætabuntur*[51], scilicet lætitia spiritali et durabili : nam corporalis sensui paulisper adulata, avolat ; hæc insatiabilis ac imperdita est. Si quis vestrum lacrymatus est, si quis compunctus, si quis corde contritus, si quis Spiritum attraxit, et a vitiis recessit, vim sententiæ tenet, ac pol novit patris fratrisque memoria perfungi ; recordamini enim, fratres, superiorum dierum, quibus præsentem habebamus, et nobiscum obeuntem loquentemque ; tum autem nunc contemplemur ubi sit, quibus intersit, cum queis versetur cum ipse, tum fratrum singuli. An non id cogitanti ac sermone usurpanti, stupor incessit animum ? Quin si videtur, et nos ipsos despectemus : an non nos quoque paulo post hinc cedemus, et aliis memoria recolemur, quemadmodum nunc decessores recolimus ? sane, fratres, hæc in nos comparata vita est, hominesque sumus mortales, qui crastinum ignoremus. Nam quæ est vita nostra ? Vapor[52], uti scriptum est, qui aliquantisper conspectus perit ; flos vernus, qui mane florens, evestigio marcet[53]. *Homo sicut fenum dies ejus, tanquam flos agri sic efflorebit*[54]. Homo vanitati similis factus est, dies ejus sicut umbra prætereunt. *Omnis caro ut fenum, et omnis gloria hominis tanquam flos feni*[55] : *exortus est sol cum ardore, et arescit fenum et flos ejus decidit, et decor vultus ejus deperiit*[56]. Ita marcidi nos quoque hinc abscedemus. de sententia sanctorum : nam eorum sunt quæ memoravimus exempla.

Sed felicem qui sapit, Deumque requirit, felicem qui se premit quotidie in obedientiæ certaminibus, nequaquam refractarius, aut obmurmurans, quin audiens dicto, ad opera promptus, officio impiger, stimulabilis, benignus, affabilis, comis, ad exitum procinctus : quippe veniet, fratres, veniet finis, nec cunctabitur, veniet terribilis mortis dies, quasi quidam apparitor regius, non deorsum, sed e cœlis commeans, et animum compellans, Exi sis, quærit te cunctorum Rex, Deusque. Nos quidem fas sit precibus beati Patris in eam horam instructos reperiri, atque hinc intrepide profectos in perennem vitam commigrare per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre ac S. Spiritu, nunc, et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XXXIV.

Mediis Festis. De ex hac vita decessu regnique requiete cœlestis.

Fratres Patresque, en ab anno in annum revolvimur, a tempestate in tempestatem, a festo in festum, neque status est in hac vita, quæ nobis omnibus linquenda est, intrandumque in Dei requietem. *Qui autem ingressus est in requiem ejus, et ipse requierit ab operibus suis, sicut et a suis Deus*[57], quemadmodum scriptum est. Ecquæ est autem requies ? nimirum cœleste regnum : ad quod instigans Apostolus, ait : *Festinemus ergo ingredi in illam requiem, ut ne in idipsum quis incidat incredulitatis exemplum*[58]. Quid sibi volens ? Scilicet ut Israelitas recepit Deus introducturum se in promissum solum, cæterum contumacibus, et ab eo aversis, nequaquam contigit inire, sic ne nos quidem, minus audientes præceptis, in cœleste regnum intrabimus.

Quadraginta annis proximus fui generationi huic, et dixi semper, Hi errant corde ; ipsi vero non cognoverunt vias meas, ego juravi in ira mea si introibunt in requiem meam[59] : hic non annorum quadraginta agitur mora, sed quantum longissimum est vitæ cujusque spatium : quamobrem si minus operam dabimus ut omnia Dei præcepta exsequamur, affabitur nos quoque, scilicet, Ne meum ineatis regnum. Jam illis non ingressis, corruere membra in deserto, at nobis non ingressis, et corpus et anima in ignis gehennam detrudentur : quod eorum gravius supplicio est. Siquidem scriptum est : *Irritam quis faciens legem Moysi, sine ulla miseratione, duobus vel tribus testibus, moritur ; quanto magis putatis deteriora mereri supplicia qui Filium Dei conculcaverit, et sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, et spiritui gratiæ contumeliam fecerit*[60] ? Sed quænam eis causæ ingressum præclusere ?

[51] Prov. xxix, 2. [52] Jacob. iv, 14, 15. [53] Psal. lxxxix, 6. [54] Psal. ciii, 15. [55] I Petr. i, 24. [56] Jacob. i, 11. [57] ibid. 10. [58] ibid. 11. [59] Psal. xciv, 10, 11. [60] Hebr. x, 28, 29.

Digitized by Google

incredulitas, murmur, obloquium, contradictio, A durities, superbia, stuprum : hæc sunt quæ eos perdidere. Igitur hæc nos quoque lethalia vitia ut ignem fugiamus, minime diffidentes de Dei promissis, quin credentes quæ spoponderit præstare etiam posse, neu murmuremus, neu obloquamur, neu contradicamus, neu obdurescamus, neu superbiamus, potiusque invicem nos benignos ac benevolos præbeamus, alter alteri condonantes, quemadmodum et nobis per Christum condonavit Deus, semper Domini Jesu necem in corpore circumgestantes, ad mortemque pro Christo procincti, assidue redintegrati precibus, supplicio, lacrymis, cœlestium contemplationum spectaculis : quippe vita hac defuncti, non, ut illi, terram invademus manantem melle atque lacte, sed mansuetorum plagam, ubi vitæ et immortalitatis scaturigo est, ubi cœlestis Jerosolymæ pulchritudo, ubi triumphus atque gaudium, ubi illustratio beatæ ac præpotentis Trinitatis, per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc, et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XXXV.

In divi Basilii memoriam. De virginitate, ac fratris Memnonis ad frugem reditione.

Fratres Patresque, qui in stadio decurrunt, non plus semel per annum decurrunt unoque temporis momento, ac sic abeunt e certamine, seu victores, seu victi. Cæterum qui virginitatis quoddam quasi stadium permeant, ii non unum diem, quin ætatem currunt, ac pol cursum qui obtutum fugiat oculorum, quippe in arenam progressi contra hostes invisos. Ut proculdubio virginitatis maxima perfunctio sit, ceu quæ cœli culmen attingat. Siquidem humana vita in duo tributa, matrimonium ac cælibatum, illud citimum componit orbem, hic superum complet ; illud præstitutum qui corruptelæ serviat, hic qui immortalitate resplendeat. Ac quemadmodum si hominem quis cernat alitem, non injuria miretur, ut hac hominis, hac angeli gerat faciem, ita sane qui virginitatem exerceat, insolens est hominibus juxta et angelis spectaculum : in carne est ac supra carnem, in mundo ac supra mundum, qua de causa et mundum liquisse dicitur, ut vitæ institutum mundo sublimius amplexus. Ostendunt D id adeo hæc Domini in Evangeliis verba : *Sunt eunuchi, qui de utero matris sic nati sunt, et sunt eunuchi, qui castrati sunt ab hominibus, et sunt eunuchi, qui seipsos castraverunt propter regnum cœlorum ; qui potest capere, capiat* [61].

Videtis ut hoc vulgo incapax donum est solisque tributum qui vitam iniere crucifixam ? Quamobrem lætemur, et inter nos collætemur, fratres, agendis etiam gratiis, quod Dei beneficio ad hanc dignitatem sumus vocati, qua illustretur Deus, et homines admiratione ducantur. Neque id duntaxat, sed quam potest circumspectissime vitam perducamus : nam multi ex hoc culmine tum nunc corruere, hi superbia confixi, illi segnes ac inertes : quorum utrovis animo pernicies contrahatur. Quodnam est ergo præsidium ? Avi in volatu positum præsidium est, quæ aucupis adventum sentiens, pennis diductis, supervolat, ac capturam effugit ; ad eumdem modum nos quoque, simul animorum nostrorum captator imminet diabolus, ceu volucres spiritu, sublimi arrepta contemplatione, supera quæramus, supera spectemus. Lævorem ille voluptatis subjectat ? Nos nobilitatem revereamur animi. Ille noxæ perpetrationem suggerit ? Nos judicii pœnam revolvamus. Atque hæc illis opponentes, et cogitatis cogitata repellentes, ab sacrilego servabimur. Jam quis certaminum finis ? Qui carnaliter B currant, temporaria corona, nos sempiterna ; illi gaudio mortali, nos immortali triumpho mactamur. Ac nos, fratres, beatos, si spem, qua præfisi triumphamus, ad extremum constantem retinemus. Igitur instemus, hortor, precibus, supplicio, compunctioni, lacrymis, humilitati, obedientiæ, confessioni, ministerio, cæterisque laboribus monasticis, ac Deo duce contra hostem victoria potiemur. Sed hæc hactenus. Quod proximum est, de fratre Memnone, posteaquam utcunque jam resipuit, amplectendus nobis est, ne æquo longiore tristitia obruatur. Quanquam hoc habeo dicere, qui peccatum faciat non servum modo esse peccati [62], ut fert Domini sententia, sed C etiam piis exsecrabilem, ac fors pudet nos eum vel salutare, ne quid peccato inquinemur. Sed quoniam Dominus noster Jesus Christus nepotem, facultatibus in meretrices profusis, reversum non est aversatus, nec nos aversemur, lætique fratrem amplexemur, ac grates agentes de emendatione gratulemur, eique quæ in rem sint poscamus : ita enim quæ jubeamur agentes, ceu Verbi discipuli, cœleste regnum erciscemur per Christum Jesum Dominum nostrum, cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XXXVI.

Post lumina. Ad constantiam in confessione obeunda, deque fratre Theoduli decessu, dictus mediis festis.

Fratres Patresque, superioribus annis feriati, D nondum ferias ut nunc temporis Domino Deo nostro peregimus, scilicet in æde sacra, ac fratrum majore comitio : videtis enim et frequentiores choros, et plures mensas, idque, qui in alieno solo degamus. In quo est cur gaudeamus, ac tremamus quoque ; illud, qui Dei promissorum fruamur eventu ; hoc, qui indigni simus accipere, ne immemores bonorum, beneficum provocemus suam nostri procurationem claudere ; nam equidem si beneficia memores tenemus, timide eum et formidolose colentes, etiam etiamque confirmat Deus nec defectum iri farinæ capedinem, nec

[61] Matth. xix, 12. [62] Joan. viii, 34.

Digitized by Google

minutum olei ampullam [63]. De cætero spectate, fratres, ut feriæ decedunt, celebritates solvuntur, dies prætermeant, atque hinc quilibet abimus : jam obiit et frater Theodolus, atque hic e primis, et obedientia spectatus, et in confessione constans, flagris ob Christum, ac carcere multatus, vitaque in persecutione defunctus : quo quid illustrius? tot nostros fratres (siquidem ad centum et amplius crescit numerus), stellarum instar fulgentes, in quæ abjecti loca sunt, indidem sacra sua corpora tum coævis, tum posteris ad orthodoxiæ testimonium reliquisse.

Neque solum de hac nostra tanquam republica loquor, sed etiam qui ex aliis contuberniis ad necem petiti decessere : nam pol eos haud accenseam, qui ante oppugnationem sedatam ad monasteria revertere, quasi quidam desertores milites : quippe scriptum est : *Pax, et non erat pax* [64]; et : *Ubi te inveniam, illic te judicabo* [65]. Ergo hic ingens est Dei Ecclesiæ tibicen, tantam habuisse nubem martyrum pro Domini nostri Jesu Christi, Deiparæ, omniumque imagine sanctorum adoranda. Quamobrem ut pignus aliud nullum suppetat, id unum satis est cordatis probandæ veritati.

Quapropter hostes pudeat, qui diversam opinionem sunt secuti : etenim quis (malum!) qui eorum religionem propugnaret, ærumnas eas suscepit? Minime vero, quin velut noctivagæ animantes in nocte hæresis volant, ac prælidunt, at lucescente die, ortoque Lucifero orthodoxiæ, abdunt se in cavernas sacrilegæ suæ mentis et ingenii. Sed nimirum ignis sui luce, et quam accendere, flamma grassantur : nos, fratres charissimi, a Deo constructi super apostolorum vatumque ac divinorum Patrum fundamento, firmi consistamus, nullisque inposterum humanis terriculamentis præfracti.

Cæterum infracti simus, si ex Apostoli præscripto, aurum, argentum, pretiosos lapides superstruamus, non ligna, fenum, stipulam, ignis fomenta [66] : nam sic stabilitum nihil est quod demovere in Deum fiduciam queat. Ac revereamur, fratres, et festi quod obiimus arcanum. *Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum* [67], uti scriptum est : itaque ne simus ultra maledicti, Christus nos in suo sanguine lavit per regenerationis lavacrum, ac renovationem spiritus, ne ad fœda facinora, detestati, redeamus. Sin minus, apparitionis suæ die (crediderim) nos affabitur in hæc verba : Equidem concorpores ac conformes vos reddidi, et mea membra meretricis membra effecistis ; a peccatis ablui, macula nulla, aut ruga, aut simili quoquam præditos, et vitiorum pædorem redamplexi, scelerum fuligine sordetis ; animam beata luce, sanctum largitus Spiritum, replevi, et mentem redhibuistis sedem grassatricibus noxis ; hæredes designavi æternorum bonorum, et perduellem meum cohæredem cœpistis. Quod superest, abite, detestabiles, in ignem perpetem, diabolo ejusque satellitibus paratum [68]. Sed nequaquam, fratres, diram eam vocem, ac atrocem stomachum sentiamus, quin omni ope conemur vitam anteactis, consentaneam ducere, puritatem complexi, lacrymas profundentes, animi tanquam stimulis scatentes, quæ in manibus sint officia peragentes, sollicite in opere divino noctu et interdiu excubantes, ne qua illapsus hostis animum negligentem trucidet : nam utinam vel vigilantes draconem fugiamus, tantum abest ut paulum dormitantes! Socors labilisque natura est, dicet quispiam. Fateor equidem quoque uti in eamdem sim conscriptus ; sed quoties id accidet, toties expeditior confessio, pœnitudo, contritio cordis, ad frugem reditio, in antiquum statum revertendi celeritas. Atque his quotidie perfuncti, cum voti compotes fiamus, tum, optanda voce audienda, regnum ineamus divinum per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XXXVII.

Post lumina. Nequaquam feriandum crapula atque poculis, deque recordatione mortis.

Fratres Patresque, jam feriæ transiere, cum Natalis tum Epiphania, quas et agere meruimus in hac ora id quod molestum non est, quin in primis perjucundum, quod ejus gratia, qui se inanivit, servique formam suscepit nostrapte causa [69], extorres, capite ac fortunis oppugnamur. Nam quid aliud est feriari quam Deo cohærescere? Cohærescit autem quis Deo vel maxime rerum quæ materiæ tenentur fuga, atque hujus mundi repudio. Jam quid de iis dicemus qui in desertis et antris, atque montibus ac terræ cavernis victitant? minime eos feriari? At præ aliis feriantur, in quiete positi ac pol sublimius et divinius, siquidem qui feriari ducant in deliciis, crapula, comessationibus, poculis, sibi se fraudem struere ignorant. Quos et deplorant sacræ Litteræ in hæc verba : *Epulati estis super terram, et in luxuriis enutristis corda vestra, ut in die occisionis* [70] : similes sunt enim porcis ad laniena comparatis, quorum deus ingluvies, et in infamia triumphus. Quamobrem verius penes nos est feriari, si attendimus, dignamque voto ac Christi confessione vitam ducimus. Equidem videmur, fratres, ut dies præterequitent, tempusque rotæ instar volutum hos adducat per ortum, illos abducat per mortem, ætate non una et æquali ; quin senes ante juvenes, et juvenes ante senes, parentes ante liberos, ac liberos ante parentes, omne caput promiscue, Deo sic procurante, quo ob incertitudinem mortis cunctis instrueremur ad iter. Itaque vigilemus, et animum arrigamus, ne mors ingruens repente minus paratos offendat, frustraque

[63] III Reg. XVII, 12. [64] Jerem. VI, 14. [65] Ezech. VII, 3. [66] I Cor. III, 12. [67] Galat. III, 13. [68] Matth. XXV, 41. [69] Philipp. II, 7. [70] Jac. V, 5.

Digitized by Google

ac sine fruge pœnitentia ducamur. Nescitis ut superioribus diebus subito in valetudinem incidi, nec longe abfuit quin anima hæc in inferno habitaret? Etsi in præsens vero convalui, non omnino in posterum tamen, quin necesse est jam inde senem a vobis abscedere, atque ad patres fratresque proficisci : tantum precamini ut probe conscius, vitaque obita inculpata. Igitur adhuc doloribus distentus, cogitabundus mecum sic loquebar : Si hic tantus labor est, quantus imminentis judicii futurus? ac si tres quatuorve dies ærumnas non perpetimur, qui perenne supplicium feramus? Hæc cum vobis consulam quoque meditari, et revolvere, tum circumspecte degere, quod ad hominem attinet externum, cum omni probitate, humilitate, laborum contentione, tolerantia; quod ad internum, quam arctissime animum servare, neu veteratorem sinere serpentem, draconem illum grandem, insusurrare, et in nos insilire, neu Dei famem sedem comparare vitiorum, quin puros præbere Deo, atque hinc vitam agere beatam etiam ante futuram. Nam quid beatius quam puro et insonte animo præstando pacem cum Deo agitare? quod nequaquam fiat ni præcedant labor, preces, lacrymæ, compunctio, alacritas, fervor spiritus : siquidem neque his instructos captare hostis cessat, bellumque implacabile conflare. Atque id faciet, qui in cœlos tendentes cernat. Sed profecto haud sunt pares hujus temporis ærumnæ ei quæ in nos ostendetur gloriæ. Quare cunctis contractis copiis atque viribus, quæ in spe fideque sitæ, profligare bellum et vafriciem dæmonis dissolvere certemus, imitati in stadio currentes, qui tanta contentione confligunt, ut in extremo cursu anhelent, ac vix spiritum trahant. Atque his diurnus interim cursus et mortalis proposita corona est, nobis quandiu vivamus[1], eaque de causa et corona immortalis quæritur, et præmium perpes : quod, et peracto fortiter cursu assequi omnes contingat per Christum Jesum Dominum nostrum, cui gloria, et imperium, cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XXXVIII.

De Patrum imitandis vitiis, manendoque in quo vocati divinitus sumus.

Fratres Patresque, lectione Patrum vitas recolentes, stupemus, nec immerito : stupendi enim sunt, qui hac præditi carne, angelica quadam vita obeunda, omnique vitio soluti, Deo complacuerint. Quanquam non stupere convenit solum, quin debite quoque imitemur necesse est; hoc est, subditus subditum, quietus quietum, solitudinarius solitudinarium, præfectus præfectum : nam qui fructus sit nequaquam suæ tanquam classis, sed alienum sequi et effingere? hinc præterquam quod fructum facias nullum, in exploratam perniciem ferare; hinc multi contuberniis suis peregrinandi, si diis placet, studio relictis, gradu cecidere, nec quæ ambirent tulere. Atque ut omittam veteres historias, intra ætatem nostram exigamus sermonem. Ecquid Psalterio, qui dicebatur, profuit ad stylum profectio? an non reductus inde est mente captus ac jam nec subditus est, nec stylita? Quid Sapritæ idem contulit stylus? an non degressus inde est ob orthodoxiam, lapsusque in hæresim, proditor factus veritatis, ac nunc oppugnator est acerrimus? Sed nostram rempublicam inspectemus quoque. An non Petrus, qui jam olim probe subditum gessisset, pietatis causa, scilicet, in solitudinem discessit? unde cujusmodi sit reversus, quemve dederit finem, scitis qui experti estis. An non et Amphilochius, qui adhuc superest, stylita in primis, ac deinde factus Clusius, nunc indecore huc illuc palatur? noxaque hæc diaboli est aliena subjicere, quo suis privet et exspoliet. Quapropter clamat Apostolus, *Unusquisque in quo vocatus est, fratres, in hoc permaneat apud Deum* [11]. Vocatus es qui te dederes quieti? ne cura subditum. Vocatus es qui subditum gereres? ne cura quietum. In quam quisque classem est conscriptus, Deo placeto : habet utervis exempla sua, ad quæ necesse est vitam componat. Itaque tu sequere obedientia prælustres : quos? inquam. Non priscos tantummodo sanctos, quin nostri quoque ætas : imitare beatum Domitianum, cujus fervida fides; imitare beatum Zosimum, sine fuco morigerum; imitare beatum Marcum, qui probris ac contumeliis pro bono omine ductis, constans in habitu suo permansit : imitare beatum Terentium, qui complures annos ægris in coquina famulatus, non tædio fractus claudicavit, sed invitatus quoque ut inde se conferret, haud induxit animum, maleus divexari ministerio; imitare cæteros fratres, permultos, et obedientia insignes, quorum sunt in vitæ libro nomina : hos imitare, non solitudinarios. Igitur solitudinem montesque Pater Joannicius cum subditis habeto, tu tene te, obedientia et alieno solo contentus. Non oppugnatur nunc ille, tu oppugnare ob justitiam : ille in carcerem non compingitur, tu pro Domino in carcerem es compactus; non cæditur ille, tu cæsus es propter Christum : quanto hæc illis antistant? Ac dicam equidem et de me quiddam inglorius, posteaquam vobis indigne caput sum impositus. Ecquid deseram præfecturam et in solitudinem concedam, aut aliam ullam quæ se offeret vitam? At non id capitis est neque pastoris, quem par est pro ovibus vitam impendere. Quare nec vos aliud quam quod estis meditari ac moliri decet : quippe hinc sterilitas, et propositæ dissidentia vitæ, illinc obedientiæ, quam requirimus, fecunditas manat. Quamobrem ut cuique largitus Deus est, qualem quemque vocavit, sic obito, sic vitam instituito, sic Deo placeto, quo audire mereatur : *Euge, serve bone et fidelis; super pauca fuisti fidelis super multa te consti-*

[11] I Cor. VII, 24.

Digitized by Google

tuam, intra in gaudium Domini tui[73] ; cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XXXIX.

In Patrum vitas. Sanctorum nobis Patrum vitas imitandas.

Fratres Patresque, nihil est vel felicius nostrate vita, vel instituto sublimius, si quales nominamur vivimus, nec nomenclaturæ contrariam vitam degimus. Monachus est enim qui in unum contuetur Deum, unum desiderans, uni imminens, unum procurare satagens, pacem et sibi cum Deo molitus, et aliis auctor quoque : at qui hæc minime teneat, contraque æmulatione, rixis, dissidio ducatur, næ is *cæcus est, et manu tentans* (7), uti scriptum est, *oblivionem accipiens purgationis veterum suorum delictorum*[78]. Quæ cur dixerim scitis qui obnoxii estis. Nec dico equidem quo iterum contristem, quin ut in posterum communiam, ne in eadem crimina ruatis. Patrum memoria exsulabat detractio, et detrahentes audiens vel obturabat aures, vel bono commutabat ; nunc facile calumniis aurem præbemus, tamque avide inaudimus, quam non lectionem usurpari audiamus. Patrum tempestate nihil sequius dicebatur, quin benigne modesteque ; nunc clamose, iracunde, vultu (8) distorto : quo quid inhonestius ? Patrum ætate non agitabatur murmur, sed quod daretur quisque capiebat cum gratiarum actione, ut hinc dulcescerent amara, oblectarent inamœna ; nunc murmuramus, hæc illaque causantes, neque id nobiscum, sed in publico, quo plures paremus qui commurmurent, ac Deum gravius irritemus.

Non hæc, fratres, sic fas fieri est, nec monasticæ vitæ hæc insignia sunt. Haud exiguum crimen maledicere est. Siquidem, *Maledici*, inquit, *Dei regnum non possidebunt*[74]. Nec leve peccatum murmurare : nam, *Nec murmuraveritis*, ait, *sicut quidam eorum murmuraverunt, et perierunt ab exterminatore*[75]. Quin nec minimum futire scelus ; quippe exstat hæc sententia : *Omnis sermo malus* (8*) *ex ore vestro non procedat, sed si quis bonus, ad ædificationem frugi* (9), *et utilis, ut det gratiam, audientibus, et nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in diem redemptionis*[76]. Non comminationem sentitis, Dei nos provocare spiritum futientes ? non timemus, rationem vel otiosi verbuli daturi in judicio, uti Dominus interminatur ? Cur non igitur deinceps arrigimus animum ? cur non apparamur, qui ad ingruentia procincti offendamur ? Injuriam sensisti ? fer æquo animo contumeliam, in te opprobrium suffocans ; nam, *Turbatus sum*, inquit, *et non sum locutus*[77] ; ita evanuerit injuria, tuaque perpes maneat virtus. Vescum quid, potumve secus quam velles accepisti ? gratulare de præsentibus : siquidem quod tu aversare sæpe, habens pro malo, vel degustare optent alii. Ac ni hæc adsint, quo obedientiam censemus : quidve hac gloriamur ? neque enim vel continentia, vel pervigilio, vel solicubio, vel alio quoquam labore commendatio quæritur, quanta voluntatis coercitione, quasique martyrii cujusdam cœnobiaci repræsentatione certaminis : *Deponentes igitur omnem malitiam, et omnem dolum, simulationes et invidias, et omnes detractiones*, ut Apostolorum jubet coryphæus, *sicut modo geniti infantes rationabile sine dolo lac concupiscamus, ut in eo crescamus, si tamen gustavimus quoniam dulcis* (10) *est Dominus*[78], vitæque desiderio teneamur sempiternæ ; neu admoneri detrectemus, nec defatiscamus, assidue nos a lapsu revocantes. Qua insignes adorea, immortalitate donabimur per Christum Jesum Dominum nostrum, cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XL.

In Patrum vitas. De vita obeunda novitia, ut sacro habitu simus professi.

Fratres Patresque, quemadmodum esurientes cibum capere, ac sitientes bibere avemus, sic divini audiendi sermonis desiderio teneamur oportet : nam quæstum faciemus audiendo maximum, qui seu ignavi simus, ignaviam ponamus, seu prompti, promptiores reddamur : ut probe res habeat utrinvis. Ecquis igitur præsens futurus sermo est ? *Sic Deus dilexit mundum*, inquit, *ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam*[79].

Neque hoc, dedit modo, sed ad mortem quoque, et eam crucis. Quo pacto ? Servi diabolo ob Adami noxam tenebamur, morti regnabamur, sub peccatum venundati, obnoxii corruptelæ, et tanquam dedititii. Ergo venit unigena Dei Filius, pro omnibus se impendens, qui non solum mortis obligatione solutos, sed a peccatis ablutos quoque in suo sanguine, regnum, atque sacerdotes Deo, et Patri suo fecit, uti scriptum est[80]. Viden' acrem præpotentis amorem ? viden' humanitate clementiam majorem ? Quam inexplorata benignitas ? quam impervestigabilis bonitas, quam in nos effudit copiosam per Jesum Christum Servatorem ? Quid nos tandem ad hæc nauci dicamus, quidve cogitemus ? iterumne ultro in vitia feramur, servitutem ambiamus, infamiam, corruptelam, supplicium asciscamus ? *Absit*, ait Apostolus, *qui enim mortui sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in*

[73] Matth. xxv, 21. [74] II Pet. i, 9. [75] I Cor. vi, 9. [76] I Petr., ii, 15. [77] Joan. iii, 16. [78] Apoc. i, 6. [79] I Cor. x, 10. [80] Ephes. iv, 30. [77] Psal. lxxvi, 5.

(7) Hallucinatur : nam Græce est μυωπάζων.
(8) Διαστοφῆς προσώπου *erat in Græco ; emendavi* διαστροφῆς.
(8*) Putidus.
(9) Χρείας, auctor et vulgati cod. habent. Vet. interpr. *fidei* vertit, aliam lectionem secutus.
(10) Incorrupte erat in nostro χέ. nam verum est χρηστός.

Digitized by Google

illo? An ignoratis, quia quicunque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus? consepulti ergo sumus cum illo per baptismum in mortem, ut quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus [81].

Itaque vitam, fratres, obeamus novitiam, uti et habitu sumus professi, justi, piique vivamus, quemadmodum sanctos decet, pace ac concordia præditi, augusti, circumspecti, insontes, sine vitiis, qui non uti olim in errore, fraudibus ducamur, dum præsumptionem fugiamus, ut ignem, super fidei rupe nostræ defixi: nam hoc novitas est. Quæ antiquitas? Voluptas, qua captus decessor Adamus, pomario extorris, flebilem subiit vitam; invidia, qua Cainus æstuans, Abelem germanum ob prærogativam munerum peremit: ex quo tremens gemensque pervixit. Ex his geminis sceleribus mille mala inhæsere mundo, hinc diluvium, quod orbis terrarum stirpem internecione delevit, hinc Sodoma et Gomorrha igne atque sulphure cinefactæ, A exemplum sunt nobis. Videtis quid admiserit peccatum appetitus oculorum, ac impotentia vitæ? Sed tamen ut prædictum est, Dei misericordia revocati et asserti, in adoptionem rediimus. Itaque consistamus in libertate in quam nos Christus vindicavit, ac qua ab eo cohonestati sumus gloriam tueamur, cuncta hæc inania respuentes, cuncta ob Christum in secundis habentes, seu infamiam pro honore, seu afflictationem pro triumpho, seu verbera pro deliciis, seu oppugnationem pro beatitudine, seu mortem pro vita ducentes, quemadmodum et protulere, quos hodie recoluimus, SS. Patres fratresque nostri, quorum sunt in vitæ libro nomina. Quo nos quoque ineundo vitæ instituto, cum hic tanquam luminaria apparebimus B in orbem, vitæ instar habentes, tum in futuro sæculo cœleste regnum erciscemur per Christum Jesum Dominum nostrum, cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc, et semper in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XLI.

De Patrum contemplanda vita, æmulandis eorum recte factis.

Fratres Patresque, per hos dies sanctorum vitas Patrum legentes dici non potest quem fructum capiamus, quove gaudio fruamur. Cedo enim, quid sit jucundius quam eorum contemplari immortales actiones, miracula, contra dæmones victorias? Ut lapides ipsi, medius fidius, sentire mihi fructum videantur: quanto homines magis in quibus inest ratio, et ingenium? Ergo hinc illustratur mens humana, cæco quasi quodam carnis sensu deposito, hinc animus stimulatur, ad amorem divinum plumescens. Atque ut verius dicam, ii sunt Dei in Eden pomarium, non materiatis stirpibus, sed spiritus tanquam fructibus pictum et ornatum, ubi fragrat vitalis odor, ubi serpens non vulnus intulit, sed accepit, non exegit, sed ut, par erat, proscriptus est. Jam cum hæc Domini sit sententia: *Regnum cœlorum intra vos est* [82], non erraverit qui cœleste regnum eos nuncupet, in quibus benignus residens Deus, ceu rex quidam munificus, donativa tribuat in servos. Quid deinceps mihi cum his de- D texis regiis, levi gloria, ventreque perituro? quid cum auro, argento, pellucidis vestibus, et quæ alia sunt tineæ pabula? quid cum plausu, susurris, ac inani sursum deorsum vectationis studio? Equidem nec digna sunt comparatione, nisi quæ est lucis cum tenebris, vitæ cum morte, veritatis cum insomniis. Quæ cum ita sint, fratres, gaudium agitemus ingens et illustre, qui potiorem nacti partem, tanti stirpe generis censeamur selecti, ac nobilitate fulgidi divina. Quin æmuli quoque effin-

ΛΟΓΟΣ ΜΑ'.

Περὶ τοῦ ἀναθεωρεῖν ἡμᾶς τοὺς βίους τῶν Πατέρων· πρὸς τὸ ζηλοῦν τὰ τούτων κατορθώματα (10*).

Ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες· ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις ἐπειδὴ ἀναγινώσκομεν τοὺς βίους τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν, ὅσης ὠφελείας ἀπολαύομεν, καὶ ὑπόσης εὐφροσύνης μεταλαμβάνομεν, οὐδὲ ἔστιν εἰπεῖν· τί γὰρ γλυκύτερον, εἰπέ μοι, τοῦ ἀναθεωρεῖν τὰς τούτων C ἀθανάτους πράξεις, τά τε θαύματα, καὶ τὰ κατὰ τῶν δαιμόνων νικητήρια; Ἐμοὶ δοκεῖ λίθους ἐπαισθάνεσθαι τῆς ὠφελείας, μὴ ὅτι γε λογικὸν ἄνθρωπον. Ἐντεῦθεν οὖν φωτίζεται νοῦς ἀνθρώπου, ἀποτιθέμενος τὸ τῆς σαρκὸς ζοφῶδες φρόνημα· ἐντεῦθεν κατανύσσεται ψυχὴ, ἀναπτερουμένη πρὸς θεῖον ἔρωτα. Καὶ εἰ δεῖ τἀληθέστερον εἰπεῖν· οὗτοί εἰσιν ὁ ἐν Ἐδὲμ παράδεισος τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἐνύλοις φυτοῖς, ἀλλὰ τοῖς καρποῖς τοῦ πνεύματος ποικιλόμενός τε καὶ ὡραϊζόμενος, ἔνθα πνοὴ ζωῆς εὐωδιάζουσα· καὶ οὗ ὄφις οὐκ ἔτρωσεν, ἀλλ' ἐτρώθη· οὔτε ἔξωσεν, ἀλλ' ἐξωστρακίσθη, ὥσπερ ἦν ἄξιον· καὶ εἰ κατὰ τὸν λόγον Κυρίου, *Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ὑμῶν ἐστιν*, » οὐκ ἂν τις ἁμάρτοι καὶ βασιλείαν οὐρανῶν αὐτοὺς ἀποκαλέσας· ἐν οἷς ὁ ἀγαθὸς Θεὸς ἡμῶν ἀναπαυσάμενος, οἷά τις βασιλεὺς φιλόδωρος, τοῖς ἑαυτοῦ θεράπουσι διανέμει τὰ χαρίσματα. Τί μοι λοιπὸν πρὸς ταῦτα τὰ κάτω βασίλεια, καὶ τὸ κενὸν δοξάριον, καὶ ἡ καταργουμένη κοιλία; τί δὲ ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος, καὶ τὰ διαφανῆ περιβλήματα, καὶ ὅσα ἄλλα σητός ἐστι δαπανήματα; τί δὲ ὁ κρότος καὶ ὁ θόρυβος, καὶ τῆς ἄνω καὶ κάτω περιφορᾶς ἡ ματαιοπονία; ἆρα οὐδὲ παραβολῆς εἰσιν ἄξια, ἢ ὅσον φῶς πρὸς σκότος, καὶ ζωὴ πρὸς θάνατον, καὶ ἀλήθεια πρὸς ὀνείρατα. Οὐκοῦν ἐπεὶ ταῦτα οὕτως ἔχει, χαί-

[81] Rom. vi, 2-4. [82] Luc. xvii, 21.

(10*) Catechesis hæc xxxvii[a] est in cod. 81 apud Nanios, p. 164, ubi primus titulus ita se habet: Εἰς τοὺς βίους τῶν Πατέρων.

Digitized by Google

ρωμεν, ἀδελφοί, χαρᾷ ανεκλαλήτῳ, καὶ δεδοξασμένῃ· ὅτι τῆς κρείττονος μοιρᾶς ἐτύχομεν· καὶ ὅτι τοιούτου γένους σπέρμα χρηματίζομεν· γένους τοῦ ἐκλεκτοῦ καὶ τῇ θείᾳ εὐγενείᾳ ὑπεραστράπτοντος· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ζηλοτυποῦμεν καθ' ὅσον οἷόν τε τὰ ἐκείνων κατορθώματα· ὡς ἂν μὴ κενὸν ὄνομα φέρωμεν· μόρῳωσιν μὲν εὐσεβείας ἔχοντες· τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆς ἠρνημένοι. Τοιγαροῦν ὥσπερ ἐν ἰατρείῳ ὅτι ἕκαστος πρὸς τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν τὸ φάρμακον ἐκλέγεται, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἡμεῖς, πρὸς τοὺς ὁμοταγεῖς ἀποβλέποντες, ἐντεῦθεν ποριζώμεθα ἕκαστος τὸ ὠφέλιμον. Τοίνυν ἐγὼ ὁ ἄναξιος, πρὸς τοὺς ἀξιοθέως ποιμάναντας· ὁ οἰκονόμος πρὸς τοὺς πιστῶς καὶ φρονίμως οἰκονομήσαντας· ὁ κελλαρίτης, πρὸς τοὺς εὐδιακρίτως καὶ εὐσυνειδότως κελλαρεύσαντας· οὕτως ὁ κανονάρχος καὶ ξενοδόκος· οὕτως ὁ ὀψοποιὸς καὶ ὁ ἀριστητάριος· οὕτως ἕκαστος ἐν τῇ ἑκάστῃ διακονίᾳ ταττόμενος. Ἔχομεν γὰρ, εἰ βουλοίμεθα, τὰ παραδείγματα. Μήτις οὖν ἐπὶ πάσῃ παρακοῇ, ἀλλ' ἐκ πρώτης κλήσεως ἡ ἀπάντησις· τὸ γὰρ λέγειν· Μικρὸν καὶ πάρειμι· καὶ τοῦτο ἐπὶ τοῦ οἰκονόμου, τῶν ὑπευθύνων τέ ἐστι καὶ κατακρίτων· μήτις παραίτησις διακονίας· ἀλλὰ μέχρι θανάτου ἡ εὐπείθεια· τοῦτο γὰρ ἡ μοναχικὴ τελειότης· μήτις μεμψίμοιρος, τὸν τῇδε τόπον καταιτιώμενος, ὡς οὐκ ἔχοντα τοῦτο κἀκεῖνο. Ὁ γὰρ τοιοῦτος ὑπόδικός ἐστι τῷ κρίματι τῶν γογγυσάντων ἐν τῇ ἐρήμῳ· ὧν ἐξαίσιος ὁ ὄλεθρος· ἀλλά τινες ταῦτα, οἱ ἀπαίδευτοι, οἱ ἀκαρτέρητοι, καὶ ταῖς φρεσὶ νηπιάζοντες, οἷς τὸ ἀναπνεῖν τὸν ἀέρα οὐκ ἄξιον, μὴ ὅτιγε τοσούτων ἀπολαύειν ἀναπαύσεων. Πλὴν ὁ ἀγαθὸς Θεὸς ἡμῶν καὶ τοὺς ἄφρονας σωφρονήσειε, καὶ τοὺς πεπαιδεύμενους ἔτι συνετίσειε, καὶ πάντας σώσειε εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ τὴν ἐπουράνιον· ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι· νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A gamus eorum, quantum possumus, recte facta, ne cassum nomen geramus, deformatione prædicti pietatis, vim et potestatem negantes. Igitur ut in officina suis quisque morbis medicinam deligit, ita sane et nos in suos singuli tanquam gentiles intuentes quæstum inde contrahamus. Ego hic indignus in Dei instar pastores, œconomus in œconomia fideliter prudenterque functos, promus-condus in eos qui discrete ac sincere id exsecuti sunt munus: ad eumdem modum canonarcha, hospes, obsonator, structor, singuli in singula officia descripti. Exempla quidem certe, si volumus, habemus. Ergo ne qua in quoquam contumacia sit, quin ad primam inclamationem accurrito (quippe dicere: Mane venio, præsertim œconomo, non ca-
B ret culpa et flagitio), ne qua officii detrectatio, sed vel in necem sequacitas (id est enim monastica perfectio), ne quis querulus locum hunc incuset, ut hæc illaque non habentem. Nam hic crimine tenetur eorum, qui in solitudine murmurantes fœde periere [85]. At ea quinam? indocti, impatientes, mente pueri, indigni qui vel aerem ducant: tantum abest ut his commodis fruantur. Verum clemens Deus tum erudiat amentes, tum augeat prudentia catos, omnesque in suum cœleste regnum conservet per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium cum Patre ac Sancto Spiritu, nunc, et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XLII.

In Chrysostomi ac S. Ephræmi memoriam. Nihil beatum in humanis præter virtutem, quæ sola beatitudine digna est.

Fratres Patresque, hominum plerique opes, plerique potentiam, plerique delicias, plerique voluptatem beatam prædicant. Quorum beatum est nihil: siquidem haud permanent æterna, sed cum ævo hoc intereunt. Quin multis ne hic quidem suffecere, visaque sunt simul, et instar somnii possessorem fugere. Sola digna est beatitudine virtus, quæ et immortalis habeatur et se obtinentes beatos præbeat.

Nam obeamus animo quot ab ævo præpotentes ac delicatuli fuere, quorum nullius exstet cum laude memoria: cæterum virtute præditorum in-
D exstincta gloria est. Evidens id est ex iis quæ actitemus: heri beatum Chrysostomum celebravimus: hodie prælustrem Ephræmum, cras alium e sanctis, ac sic in annum ceu luminaria coorti sub festa, in laudes ora omnium solvunt, nostrisque ad Deum gressibus præluceunt. Vera hæc igitur sacra sententia est: *Quos præscivit, et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut ipse sit primoge-*
C *nitus in multis fratribus; quos autem prædestinavit, hos et vocavit; et quos vocavit, hos et justificavit; quos autem justificavit, illos et glorificavit* [84]. Quid ergo ad hæc dicimus? num vocationis ejus et honoris sumus exsortes? Nequaquam: quin est et nihil nobis cum crucigera vita, tum beatitatis honorarium: quippe obimus in hanc horam pro Christo discrimen, præter superiores egregiæ confessionis triumphos. O admirandam virtutem! qualia suis cultoribus largitur? Atque hæc indidem sane: quid vero in futuro sæculo? Ecquæ eam beatitudinem et adoream exsequatur oratio? de qua ait Dominus: *Tunc justi fulgebunt sicut sol* [85]; nam quia is sol justitiæ est, justos quoque, ceu sibi conformes, instar solis micaturos promisit. *Si tamen*
D *compatimur*, inquit, *ut et conglorificemur* [86]; idemque alibi: *Pater, quos dedisti mihi volo ut ubi sum ego et illi sint mecum, ut videant claritatem meam, quam dedisti mihi, quia dilexisti me ante constitutionem mundi* [87]. Videtin' quo abibimus? Ubi Christus est, ad Dei dextram considens, ubi gaudium, et ovatio, ubi angelorum tripudia, ac cœtus eorum, qui in cœlos principes sunt conscripti, ubi gentiles, nostri fratres patresque, eo mox abeundum, gavi-

[85] Num. xvi, 1. [84] Rom. viii, 30. [85] Matth. xiii, 43. [86] Rom. viii, 17. [87] Joan. xvii, 24.

Digitized by Google

suris in eo, *qui in virtute sua dominatur in æternum*, uti canit beatus David [88], non centenis, nec millenariis annis, sed perpetuis sæculis, ac finem non habentibus. Ad hæc quis idoneus? Quis? qui diem omnem, horamque vigilat intentus, ne animo dormitet: nam dormitabundis, ceu feræ, ingruunt vitia, et animum prensant. Cæterum quandiu pro statione excubemus, non prædatur latro, nec serpens rapit. Quamobrem vigilandum est, ac quæ dixi contemplanda, neque non quæ contrariis e contrario condicta supplicia sunt, ignis inexstinctus, tenebræ extimæ, vermis immortalis, et quæ alia sunt, quo his implexi ac distenti cogitatis, hostiles laqueos evadamus, nulloque contracto crimine hinc profecti, cœleste regnum consequamur per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc, et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XLIII.

In sanctum Antonium, et martyrem Thaddæum. De divina liberalitate, vitaque ineunda Dei illice ac formosa.

Fratres Patresque, semper Dei liberalitate fruentes, semper ei quoque agamus gratias oportet, mente fervida, et qua par est acrimonia, quo auctiorem ejus benevolentiam paremus. Vide enim sis quale hoc præsens beneficium est: an non Agarenorum metu sedibus extorres, in quo sumus abjecti loco, velut in solitudine, pavit, idque complures dies? an non hic instaurationi fenestram patefecit; ubi ædes augusta, domicilia venusta, atque hic a quo sumus excepti, suffragatur frater? Ut in nos ingens clementis Dei procuratio sit: nam quid fieri oportuit, neque factum est? Sub fugam panes, vina, pisces, cætera necessaria profudit, ac plus necessariis etiam, ut stupori essemus spectantibus. Pro quibus nauci quisque nostrum non damnas modo est agere grates, sed animam quoque in necem dedere: itaque, cohortor, acriorem ejus amorem inflammemus, toti cum eo cohærescamus, vicem gratissimam reddamus (11). Quamnam? vitæ hic institutum quoque venerando ejus nomini gloriosum et illustre, hoc comprobando effato: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est* [89].

Quin Apostoli hæc alicubi est sententia: *Deo gratias qui semper triumphat nos in Christo, et odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco, quia Christi bonus odor sumus Deo iis qui salvi fiunt, et in iis qui pereunt* [90]. Viden' ut Dei fragrantia sit virtute præditus, ubicunque locorum versetur? neque enim fas est virtutem tegi, quin eam consectatus passim innotescat, scriptumque est: *Non potest civitas abscondi supra montem posita* [91]. Ergo civitas est animus, mons culmen virtutum: quo qui conscendere, ceu luminaria fulgent in orbem, vitæ instar habentes, mea in Christi diem gloria. Hunc nos, fratres, sacrum montem conscendamus quoque: quem superare nequeamus, ni his inferis primum relictis, id est, carnis animique libidinibus, atque hic vitæ peditis voluptatibus, quorum fuga virtutis est assensus. Quamobrem mens februator a sordidis cogitatis, oculus rite intueri eruditor, auris flagitiosæ auditioni clauditor, lingua futire coercetor, manus retrahitor a contrectandis quæ minime decet, pes dirigitor in concordiæ pacisque viam, cuncta ad ambitionem Christianam membra instituuntor, ac consecrantor: nam ambitiosus vel maxime est Christus animi vitiis purgati. Quippe hic inferus præstantem corpore, cœli Rex Deusque, Spiritu scitum legit et amplectitur, quantumvis facie pannosa, cæcum, exuccum, claudum, aliisque cunctis præditum, quæ fœda hominibus apparent. Hinc ignobiles nobiles, inglorii gloriosi, inopes opulenti; hinc beati apostoli e piscatoribus terrarum orbis principes; hinc sanctus Antonius, qui illiteratus foret, doctis doctior; hinc, ut affiniore utar exemplo, Thaddæus noster e Scythicis natalibus, ac servitutis jugo, uti nostis, ad confessionis Christianæ fastigium evasit, mundoque factus conspicuus est. O infandam clementis Dei humanitatem! quam facilem nobis ad se ingressum præbuit! siquidem non perductor opus est, non pecuniæ, non humana ulla temeritas, sed adhibenda solum voluntas, omnisque confecta res est; nam penes quemvis, qui quidem velit, bonum est qua parvum, qua magnum, qua doctum, qua indoctum, quemadmodum et penes cernere volentem sole frui. Ergo vis in cœlis præstare? arripe hic extremas. Vis Dei filius vocari? animum a vitiis tranquilla. Vis Dei oculis collustrari? serva justitiam. Cæterum ad hæc quis idoneus? Quis? pernix arripere disciplinam, exsequi justitiam, opes eogere divinas. Sed fas sit et nobis, pari studio vitalibus obitis præceptis, cœleste regnum cum sanctis omnibus inire per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc, et semper in omnemque perpetuitatem Amen.

SERMO XLIV.

Ne quid in fratres per favorem obeatur, aut ab œconomo, aut quovis alio, in officio sibi credito, sed benevole et amice, quo semper laudetur Deus.

Fratres Patresque, forsan contristavit vos superior catechesis, qua proscidi frequentes. Quamquam id expedit quoque, nam secundum Deum tristitia gaudium molitur, et benevola verberatio revocat ad officium, atque hoc denique Apostoli dictum probatur, *Per arma justitiæ a dextris et*

[88] Psal. LXV, 7. [89] Matth. V 16. [90] II Cor. II, 14. [91] Matth. V, 14.

(11) Tale aliquid deest in Græco.

Digitized by Google

a sinistris, per gloriam et ignobilitatem, per infamiam et bonam famam[92], utrisque enim regimur, ac pati utraque necesse est, neque aut frangi laudibus, aut reprehensione concidere. Enimvero rursum me ad eumdem sermonem confero. Quid hoc scilicet? oportere ministrantem, æque ac cui ministretur, sollicitum esse in ministerio (œconomum, inquam, vicarium, cellarium, obsonatorem, structorem, et qui alii in ministerio positi sunt) ne sub ejus sententiæ exsecrationem cadat: *Maledictus qui facit opera Domini negligenter*[93], quin potius hanc Dominicam commendationem mereatur: *Quis, putas, est fidelis servus, et prudens, quem constituit dominus super familiam suam, ut det illis cibum in tempore? beatus ille servus, quem, cum venerit dominus ejus, invenerit sic facientem, amen dico vobis quoniam super omnia bona sua constituet eum*[94]. Viden' quem, quantumque honorem tribuat probe ministranti? igitur et maligne ministranti contrarium judicium irrogabit. Eam ob rem vos cohortor, fratres, quod cuique officium creditum est, integre tuetor, unde et concelebret Deum, et salutem sibi quærat. Œconomus quæ corpus postulat tribuito, suum cuique impertiens, non delectu ac per favorem quid agens, sed benevole et amice. Cellarius videto ut cibos in fratrum commune paret sincero instaurationis eorum desiderio, neu quid neglectum habeat, aut corruptum in cellario. Obsonator conscientiam servato in jure, ac condimentis, ut officium ad Deum referens. Structor mensam tergito, et ministrarios urceos, fratribus ceu Deo ministrans. Ad eumdem modum alii aliis obeundis ministeriis. Neque hæc dico, ut quibus ministratur instigem in ministros: quin ut, in quo quisque est vocatus, officio satisfaciat, Deum respectans, a quo mercedem præstoletur. An non et nauci hic ego procurationem sum sortitus, ac pol maximam? Ergo ut me convenit pro animis vestris sollicite vigilantem unumquemque et privatim, et publice hortari, Deique jus, et æquum, ac ingruentem mucronem promulgare, ita vestrum sit quoque ministeria impigros obire. At flamus, fratres, magis magisque unum corpus, unaque mens, ut in unam spem acciti et vocati, mutuo adamantes, ceu mutua membra, mutuo sustinentes, mutuo amplexi, mutua onera portantes, neu committamus ut mutando consilio decursum ignave tempus sub exitum revocemus, quin simus perpetuo parati, procincti, in spem arrepti, sinceri, inculpati, ut cum bona conscientia hinc profecti cœleste regnum nanciscamur per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc, et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XLV.

Fratrum tumultuatorum reprehensio, ac monitoria de modestia doctrina.

Fratres Patresque, paulum a vobis peregrinati, et iterum reversi, tumultuatos offendimus (nam oportet et in publicum patefieri), tantaque insolentia, ut quidam manus extenderint, ac alter alterum atrociter prehensarint, nec citra iram et clamorem.

Enimvero de altero minus est novitium, quippe laico, ac nondum in hanc civitatem censo; de altero impendio mirum, monachum, mundo crucifixum, carne præditum quasi quibusdam clavis suffixa, id flagitium fecisse. Ergon' te, frater, de cruce esse degressum? ergon' clavis exsolutum Judaice Christo manus intulisse? nam, *Qui fecit*, inquit, *uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecit*[95]. Non te hæc testatum timuisset? Non spectatores fratres et hospites refugisse? *Sic luceat*, ait, *lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est*[96]. Tu ei contra hoc tuo scelere tenebras effudisti, ut per te Dei nomen contumeliis laceratum sit.

Heu me sontem! ad quod vitæ fastigium vocati, quo descendimus, pari indignitate vitiosis laicis suscepta! Etenim quod ille pugnam occepit, inquit. Hanc non audiisti herum ministro dicentem, qui pugnum ingessisset, *Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo: si autem bene, quid me cædis*[97]? et in patibulo rursum: *Pater, dimitte illis peccatum: non enim sciunt quid faciunt*[98]. Quo exemplo debebas et opprobriis petitus collaudare, et pulsatus deprecari, et vexatus contumelia blandiri: at tu bonum minime imitatus, videsis cujus effectus es simulacrum. Hæccine est catecheseon præmonitio? hoc Apostoli scitum, et edictum: *Omnis amaritudo, et ira, et indignatio, et clamor, et blasphemia tollatur a vobis, cum omni malitia*[99], ut et manus consereretis, et crines carperetis, et alter alteri fauces angeretis? Dei quidem calcata lex est, et *argentum nequidquam*, ut vaticinis utar verbis, *argentarius cudit*[1], frustraque infelix, ac sine fruge laboro.

Sed tamen nec sic absistam quin meas partes exsequar, præsertim nec paucos habens serio audientes. Unde igitur ei immodestiæ causa? necesse est enim crimen non incessere solum, sed etiam medicinam ostendere. Sane hæc sons molita conscientia est fastus animi, prava immeditatio: Si id, ait, mihi dicet, hoc respondero; si id faciet, par fecero. Deinde ex incidente quopiam prætextu irritatione coorta, ibi tum quæ intus sunt consilia agitata prodimus in apertum: nam hæc ejus explorata sententia est: *Ex abundantia cordis os loquitur: bonus homo de bono thesauro profert bona, et malus*

[92] II Cor. VI, 7. [93] Jerem. XLVIII, 16. [94] Matth. XXIV, 45-47. [95] Matth. XXV, 40. [96] Matth. V, 16. [97] Joan. XVIII, 23. [98] Luc. XXIII, 34. [99] Ephes. IV, 31. [1] Jerem. VI, 30.

Digitized by Google

homo de malo thesauro profert mala [2]. Itaque sit animus nobis bonorum consiliorum thesaurus, ac non modo non proferemus mala, aut pugnabimus, quin dextram ferienti malam præbebimus et sinistram [3], aliaque cuncta ex evangelico præcepto feremus. Sed *cur te is perditum, Israelis genus* [4]? haud abs re hic dicamus quoque, qui de die in diem vitam trahimus segnem, et sine fruge, ligurire ac permadere equidem sciti et oppido laudati? Ergo haud muniamur quo minus acerbemur, præfuramus, irascamur, clamemus, unde tanquam tela injuriæ proferantur, atque his etiam graviora? En edico equidem vobis sub instauratore omnium Deo, ac Jesu Christo, qui egregiæ confessionis coram Pontio Pilato testimonium peregit, *Servatote præceptum*, ut vociferatur Apostolus, *sine macula, irreprehensibile* [5], ne me adigatis atroces in vos pœnas statuere; quin gravitate ac modestia præditi, et me sontem oblectetis, et Deum procuretis, æternis bonis fruituri Domini nostri Jesu Christi liberalitate atque beneficio, cui gloria, et imperium, cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc, et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XLVI.

In pugnatores. De pace ac mansuetudine, comitateque et virginitate.

Fratres Patresque, nec me alloquii salubris, nec vos frugi auditionis satietas capiat necesse est; sed utrique ad utrumvis sic animemur, ut aquam haurire scientes. Atque id est argumentum profectus, hæc occasio salutis; sternunt enim ad res viam sermones, honesti ad honestas, contrarii ad contrarias. Igitur qui agere honesta cupiamus, honestis sermonibus ac probis contuberniis utamur, ne aberremus ab officio: quod Apostolus docens scribit in hæc verba: *Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat, sed si quis bonus, ad ædificationem frugi et utilis, ut det gratiam audientibus, et nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in diem redemptionis* [6]. Et rursum: *Omnis amaritudo, et ira, et indignatio, et clamor, et blasphemia tollatur a vobis, cum omni malitia: estote autem invicem benigni, misericordes, donantes invicem; sicut et Deus in Christo donavit nobis* [7].

Videtis quid edicat? quæ accuratio præcepti? Et quos alloquens vero? non monachos, sed omnino omnes mundanos. In monachos quidem hæc quadrent: *Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt, cum vitiis et concupiscentiis* [8], ceu scelerato facinori inagiles. Quæ cum ita sint, viderint nunc pugnatores quo supplicio sint digni, qui non pugnarint modo, sed invicem manus quoque injecerint. Ten' adhuc laicis accensum in monachum involasse? ten' ausum qui monachus sis, obedientiæ, ut sic dicam, candidato fustem illidere? Itaque non monachus es, sed monomachus; non exercere, sed latrocinare; non pacis, sed iræ filius es.

Scilicet non ex injuriis profecta vulnera, et vulnerum asseclæ neces? Ergo hoc suscepto scelere, quibus convenit pœnis subjicientur, ne in pejus provehantur. Cæterum vos, charissimi fratres, ceu discipuli mansueti, ac pacem largientes heri, placide mansueteque degite, pacem amplexi cum omnibus, et sanctimoniam, sine qua Deum contuebitur nullus, maxime reveriti Dominicum corpus atque sanguinem, quo simus potiti. Quamobrem, ne qui imbutus animus est sine macula donis, tumultibus, insania, fœdis desideriis imbuitor; neu os, immortali hausto fonte, sordidos sermones, ac cloacas inanes edito; neu oculi, augusto sanguine piati, efferum cernunto, et aspectus meretricios fingunto; neu manus, sacris contractis opibus, quæ nefas sit attrectato; quin cuncta membra proinde ac Christi membra custodiuntor atque servantor. Equidem cum virtus ardua omnis summique voti est acquirere, tum virginitatis instar nulla est: nam hæc illa est quæ jam olim in pomario reluxit, prius quam decessoribus a serpente oblata fraus est, et Christi effecta Mater, et angelos ex hominibus molita est: quippe matrimonii et origo hæc extremum, corruptela est; et virginitas mundum ad immortalitatem surrigit.

At qui eam paremus? dicat quispiam. Qui aliter censent nisi laboribus mille ac sudoribus? ubi est enim ingens perfunctio, studium quoque opus est summum. Quocirca ut irruentes acutus ensis concidat, ad eumdem modum et animus Dei timore quasi quodam fabrefactus igne, et aqua temperatus lacrymarum, diabolica sensa obtruncato, prædæque habeto: sin accidat obtundi, rursum temperator, cædendis non mille solum, quin decem millibus quoque, uti est in Davidem jactatum: siquidem multi qui nos e sublimi oppugnent, milleque instructa in nos acie nequam spiritus: quibus objicere se ad extremum, Christi militem ac vere luculentum victorem probat. Sed divina misericordia et consceleratis venia contingat, et nobis, qui rite currimus ad cuncta Dei præcepta exsequenda, insuper alacritas, regnum adepturis cœleste per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc, et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XLVII

Permittendum non esse ut pravæ in nobis cogitationes resideant, ac de non pulsando

Fratres Patresque, nihil agimus magnum, postridie Sabbati bis terve vos alloquentes, quin si fas foret vel quotidie factitare, præberet id non exiguum commodum: etenim quotidie omnes labimur, interque nos cohortationem vicissim, atque adjumentum requirimus, quo surrigamur, et in priorem revertamur statum: nam equidem status est virtus, ab eaque declinatio vitium est atque nominatur.

Jam id gravissimum quisque, ac projectissima

[2] Matth. XII, 34. [3] Matth. V, 39. [4] Ezech XXXIII, 11. [5] I Tim. VI, 14. [6] Ephes. IV, 29, 30. [7] ibid. 31, 32 [8] Galat. V, 24.

Digitized by Google

vita scelus censeat, actione defungi; puta stupro, adulterio, libidine, fœditate, et quæ alia sunt flagitia, quorum et permolesta lex est; at diligens, et accuratus, nec deformationes animi turpes, ac quæ hinc corpori titillatio quæritur, insontes habet, cunctaque satagit abolere, et a noxiis affectibus quietem ducere : quod est pacem habere cum Deo per Christum Jesum Dominum nostrum [9], ut Apostolus loquitur.

In qua animus collocatus, vehemente gaudio ac voluptate inexsaturabili fruitur, Dei notionibus inerrans, et infandæ majestatis contemplationi penitus immersus, ut sui obliviscatur quoque, sin eo statu demotus, brutis desideriis trahatur, tunditur, jactaturque, ut a fluctuante mari agitata navis, ac ni opifer instet Deus, et naufragium patiatur.

Itaque danda est opera, fratres, ne residere in nobis pravas cogitationes sinamus, sed evellamus radicitus : siquidem nactus serpens inspectandi locum, ac paulatim subeundi, plane haud absistit ni mortem pepererit. Ergo ait Scriptura : *Hic tibi tuebitur calces* [10], id est, actionis finem et extremum, *tu ei caput*, hoc est cogitationis incursum. Igitur obsistamus deinceps animose incursibus, palantesque, cogitationes prædemur, et salsum quasi quoddam peccati mare dividamus; quo cum Davide nos quoque dicere queamus, *Transivimus per ignem et aquam, et eduxisti nos in refrigerium* [11]. Cæterum non id vitium duntaxat animum conturbat et evertit, quin vel maxime furor : nam, *Turbatus est*, inquit, *a furore oculus meus* [12]; et : *Furor illis secundum similitudinem serpentis* [13], et, *Furor insinuamentum stabulatur* [14], et, *Impetus furoris ejus ruina est ei* [15]. Qui unde nascitur nisi ex arroganti ac contempore sensu, qui se aliquid arbitretur, atque in subditum ferociat? quippe animi submissus, herum imitatus, lenis et sedatus est, non contendens neque clamans. Ac si quid accidat, magis fert injuriam quam infert, feritur, non refert. At quibus de agitur, non solum furiose contumeliis certant, sed pulsare audent quoque, et pol habitu conjunctos fratres; tum incusati de temeritate, respondent nequaquam se Canone teneri, postquam, inquiunt, non per nos, sed per alios pulsavimus, advocata in sceleris patrocinium e Scala sententiola, qui non videant coactum esse eum sermonem, et æqui exsortem. Ipse id adeo ostendit Pater, Apostoli verba suggerens, atque hæc scribens : *Argue, increpa, obsecra* [16], non etiam pulsa. Quapropter si haud pulsare jussit, quis addere aut demere ausit de editione apostolica? Præterea si non per se, sed per alium pulsare liberat culpa, omnes cædis crimine tyranni absolvuntor, qui non per se, sed per suos lictores, vates ac martyres peremere, nec jam ullus dixerit, Illic et ille supplicio hunc et illum affecere, sed lictores edere vestiget, quod oppido est insulsum. Jam qui apostolici canonis edictum negligetur, episcopum, aut sacerdotem, aut diaconum pulsantes seu fideles scelerate, seu infideles per injuriam, abdicari jubens? An fugit, scilicet, sanctum Spiritum recordari per alium verberis? Sed apagesis has nugas ab iisque qui pecuniis sint (12) creati, exemplum capiat oratio. Ecquid qui non per se, sed per alienas manus seu acceperint, seu dederint, canonicam effugiunt abdicationem? Minime gentium. Idem hic quoque de furoris fœtu habendum censendumque est, quem tolli ex animis sit necesse, æque ac pravam cupidinem, nec dextra sinistrave, sed via regia, id est evangelicis et apostolicis legibus, sit grassandum; ita enim sanctorum vestigiis obeuntes, in vitam cum iis æternam occurremus per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc, et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XLVIII.

De obedientia, et concordia, atque pace.

Fratres Patresque, rursum accingor ad sermonem, maxime qui Apostolum audiam dicentem, *Attende tibi et doctrinæ, hoc enim faciens, et teipsum salvum facies, et eos qui te audiunt* [17], itaque fari me necesse est, vos autem aures præbere, ac quæ sitis edocti in opus deducere.

Quid igitur nunc sumus dicturi? De vita nostra corporali, qui, etsi in exsilio, tamen cœnobiace degamus, non unus alterve, sed complures in simul.

Ac cum cœnobii commoda et opes non habemus, tum labores allucramur; nam juges commeant fratres, patresque, et hospites amici, atque pauperes, quibus omnibus occurrere ac satisfacere, neque exigui spiritus est, nec minimæ molestiæ.

Prudens ergo ac vigil œconomus sit oportet, ceu Dei œconomus, quanquam id profuturum est nihil, si non vicarium quoque habebit collegam et concordem, hic cellarium sequacem, cellarius adjutantem se obsonatorem, cæterosque cæteri consentaneos. Scilicet ut uno in corpore multa insunt membra, quæ invicem omnia procurant, seu unum laboret, cunctis condolentibus, seu cohonestetur, cunctis gratulantibus : haud secus in hac republica quoque, ni eadem ratio servetur, non cœnobium sit, non pax et concordia, sed tumultus ac dissidium. Quæ cum ita sint, qui audet quisquam ex libidine moveri, aut jam lucente die privato studio vel opificio vacare, neque ad bonum publicum prodit? Qui inducit animum advocatus operi negare, neque se vel in iis quæ vires superent præbere, sane non se is gerit subditum, nec fratrem, sed

[9] Rom. v, 1. [10] Gen. v, 15. [11] Ps. LXV, 12. [12] Psal. VI, 8. [13] Psal. LVII, 5. [14] Eccle. VII, 10. [15] Eccli. XXVII, 33. [16] II Tim. IV, 2. [17] I Tim. IV, 16.

(12) Id est, dignitates ecclesiasticas adepti.

Digitized by Google

hospitem. Etsi id autem contigit, saltem deinceps cavetote, ne qui deprendetur immodestiæ pœnas expetat. Non auditis quid Apostolus edicat? *Estote invicem benigni, misericordes, donantes invicem sicut et Deus donavit nobis*[18]. Quamobrem demus operam nos quoque vicissim, et alter alteri dederit, mutuis ferendis oneribus legem implentes Christianam[19], uti scriptum est. Admonui vos ante, et nunc jam admoneo, ne cogitationum frangamur æstu, quin cum sancti Spiritus lætitia vitæ quoddam exercitæ certamen peragamus, ducem ac perfectorem fidei Jesum respectantes, qui et precanti vota tribuat, et victoriam vincere volenti.

Nescitis ut jamjam repente accidit tempestas, restitutum de integro cœlum est? Idem in cogitationibus valet, paulum conturbant, et denuo abscedunt. Atque utinam iis plane haud capiamur! nam quidni pacem habemus in animis perennem? sed nequaquam fas est, postquam sub mutabilitatem subjecti nec diem permanemus iidem, nedum perpetuo.

Jam videsis mihi atrocitatem diaboli, siquidem instat repulsus, ac tenebræ eum sit, in angelum se quemdam lucidum diffingit, dolo nos intercipere volens. Verum facessat a nobis draco dicamusque, Non te, Christe, negamus, non beatam confessionem mentimur, non virginitatem prodimus, non generositatem projicimus, neque enim estis nescii, fratres, e quibus in quæ recidimus. An non e sordibus in majestatem, ex ignoratione in scientiam, ex ignominia in gloriam, additaque ratio, scientia, laus est, ac manus et oris dexteritas? equidem vere auro contra pretiosiores estis pro aurea vestra obedientia, filii. Ecquid ergo opus est porro? patientia, nam *Patientia vobis necessaria est*, inquit, *ut voluntatem Dei facientes reportetis promissiones*[20]. Quasnam? ipse ait Dominus: *Vado parare vobis locum, et si abiero parare vobis locum, iterum venio et accipiam vos ad meipsum, ut ubi sum ego et vos sitis. Et quo ego vado scitis, et viam scitis, et gaudium vestrum nemo tollet a vobis*[21]. Quocirca hæc cogitantes, ac quæ sanctis ostendenda summa et ineffabilis gloria est, prospectantes, cuncta leniter feramus, seu esuriendum est, esuriamus; seu vapulandum, vapulemus; seu moriendum, moriamur, perennis vitæ hæreditatem adituri per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc, et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XLIX.

Sexto Excarnaliorum. De abstinentia, ac confessione quæ incumbat.

Fratres Patresque, præsentes dies plerique ferias appellant, per quos helluentur vinoque bacchentur, ignari abstinentiam eos profiteri carnium, non crapulæ, et ebrietatis functionem, nam id Græcarum feriarum proprium est, Christianorum, uti frugalitate, nec corporis pro libidinibus curam gerere[22], quemadmodum Apostolus docet. Sed agat sane ut lubet mundum quæ in legem abierit insania, nos intemperantiam, fratres, vel in eis quæ jam vesci est permissum fugiamus, scientes eam peccati esse matrem. Etenim decessor noster Adamus, quandiu ab interdicto esu se abstinebat in pomario, lætabatur ac ovabat, mactus divinis obtutibus et intuitis; victoque incontinentia vetita arbore percepta, extemplo pomarii deliciis proscripto mortis genitrix intemperantia facta est.

Sodomitæ quoque perditi præ cupediarum affluentia luxu, iram in se contraxere Dei, sulphure ignique obruti. Nec non et Esau ille exosus, avaris oculis inescatus, pauxillo edulii prærogativam vendidit ætatis. Quin Dei populus cibo potuque capiendo sedere, ac surrexere ludere. Neque his diversa sunt quæ per hos dies factitantur, comessationes, ebrietas, clamores, diabolica tripudia, quæ non interdiu solum obeantur, sed magnam quoque partem exigant noctis. Tantum intemperantia malum est per quam in orbem mors invasit, ut habendæ sint nobis Deo gratiæ, qui ab inani eo instituto assertos in hanc felicem transtulit vitam, in qua non intemperantia agitetur, sed moderatio; nec ebrietas, sed sobrietas; nec turbæ, sed pax; nec tumultus, sed quies; nec turpiloquium, sed gratulatio; nec flagitium, sed castitas, ac sanctimonia, et integritas. Ex hac divini nostri prodiere Patres, qui Deo duce vitia calcavere, dæmones fugavere, cum angelis certavere, prodigia edidere, cœlestem gloriam peperere, mundo admirationi fuere: quorum unus est beatus Antonius, cujus vitam legimus, ac quemadmodum a Deo in hoc eis cœlum completu sit evectus perspeximus, ut terræ quoque reges magnum ducerent ad eum scribere, scriptamque ejus adire vocem. Horum nunc nos quoque beatorum vitam sequimur, imitarique probat monastica perfectio, mundi despectus, patriæ, generis, amicorum, patrimonii repudium, subjectio, morigeratio, præsens confessio, oh quam capite fortunisque oppetimur. Quamobrem gaudeamus, et invicem gratulemur, quod hæc nobis largitus Deus est, ac vitam agimus spiritalem, in qua liceat, si velimus, quotidie feriari, et gaudio sine fine potiri. Itaque, cohortor, tum studium hoc nostrum monasticum, tum confessionem firmiter tueamur: nam sparsa equidem fama est imminere rebus nostris imperatorem, ac mirum ni veniet repente apparitor regius. Verum ne consternemur rumore, quod si a nobis Deus est, quis contra nos? Scilicet qui ante opitulatus est, non opituletur et imposterum? tantum stemus animose, tantum circumspecte caveamus, viresque ipse præbebit, qui ex ejus voluntate vita ad extremum perfuncti cœleste regnum consequamur per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc, et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

[18] Ephes. IV, 32. [19] Galat. VI, 2. [20] Hebr. X, 36. [21] Joan. XIV, 2, 4. [22] Rom. XIII, 1 seqq.

Digitized by Google

SERMO L.

Dominica Excarnaliorum. De magno et illustri Domini nostri Jesu Christi die. Extremis Excarnalibus dictus.

Fratres Patresque, lex est universalis hodierno die mundanos esu carnium defungi, magnumque in iis voracitatis ac bibacitatis certamen videas agitari, nec non et fœda ludicrorum spectacula, quæ vel referre turpe est; ac quos par erat frugaliter uti, et de præsentibus Deo gratulari, seseque ad imminens convivium, ut meretur, comparare, diabolicis acti fraudibus, alia omnia faciunt, alium se excepturos pro alio demonstrantes. Quorsum hæc autem mihi dicuntur? ut ne eodem nos quoque inopes monachi mentem dimittamus, neu eorum desiderio ducamur, quod nequaquam dignum sit desiderio, sed planctu; quin oculis in Evangelio, quod hodie sit audiendum, defixis, de quo et cantatus Canon est, magnum et illustre Domini nostri Jesu Christi adventus diem cogitemus, qua judex ovibus dextra, hædis sinistra collocatis, illos hac felice et optatissima voce compellabit: *Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi* [23], his diram ac tristissimam eam sententiam loquetur: *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus* [23*]. Hæc horrore sunt, medius fidius, et pavore, ac consternatione plena: quæ nos juxta atque illos oportet reputantes accidere et allacrymari.

Deumque propitium parare, priusquam ad experientiam sit deventum rerum quæ audiantur. Ac cum sic obeant illi, nos, cohortor, Evangelica præconia pernices audiamus, timide atque trepide Deo servire satagentes, cuncta ex animo vitiositate remota; omnique invicem præclaræ functionis inducta scientia, penita misericordia, benignitate, submissione, mansuetudine, lenitate, seu quid aliud est eximium et laudatum, quo digna obita Christi Evangelio vita cœleste regnum erciscamur per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria, et imperium, cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc, et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LI.

Quarto Tyrophagiorum. De fiducia atque in præsenti periculo constantia.

Fratres Patresque, institueram hodie de continentia disserere, postquam in foribus S. Quadragesima est: sed quæ rumoribus jactantur nequaquam id agere permittunt, mente ac sermocinatione alio traducta: jam enim vobis edixi superiore Catechesi imminere rebus nostris imperatorem, et nunc aiunt per Nicomedem minas intentare.

Quibus si occurremus egregie, omnino haud sustinebit. Sed efficiat sane quod animum induxit, quid tum? postea scilicet rursum oppugnari rursum est coronari, ac quo majores sunt ærumnæ, hoc sancti Spiritus major consolatio est: nam Apostoli hæc sunt verba: *Sicut abundant passiones Christi in nobis, ita et per Christum abundat consolatio nostra. Sive autem tribulamur, pro vestra consolatione et salute* (13), *quæ operatur in tolerantia earumdem passionum, quas et nos patimur, (et spes nostra firma est de vobis) sive consolamur, pro vestra consolatione et salute, scientes quod sicut socii passionum estis, sic eritis et consolationis* [24]. En iis verbis ostendit socios nos esse vicissim in solatiis et ærumnis, ceu unum corpus, unamque mentem, ut in unam spem quoque accitos ac vocatos. Quamobrem ne in posterum concidamus, fratres, neu doleamus, quin una omnes consurgamus, tanquam eximii Christi milites, arma ferentes non carnalia, sed Deipotentia, quæ arces evertant, id est prudentiam, fortitudinem, temperantiam, justitiam, Christi hic quoque exsecuti sententiam, *Cum persequentur vos in civitate ista, fugite in aliam* [25]. Quo extorres ne quid esuri simus, bibiturive, aut amicturi curemus: ipse enim dixit: *Non te deseram, neque relinquam* [26], ut vel indidem fenestram sit aperturus, atque adjumento nobis in omnibus futurus. Ecquid non gaudeamus, his affecti promissis? non ovemus, qui Dominici simus discipuli? sic persecuti sunt et sanctos apostolos, quos Dominus affatur in hæc verba: *Beati estis cum maledixerint vobis, et persecuti vos fuerint, et dixerint omne malum adversum vos mentientes propter me: gaudete in illa die, et exsultate* [27]: itaque gaudii sunt atque exsultationis præsentia, quæ inenarrabilem lætitiam, vitam perennem, ac sine fine regnum concilient: *In viam gentium ne abieritis*, ait, *et in civitates Samaritanorum ne intraveritis* [28], hoc accipiendum in hæreticos. Quapropter eorum neu ecclesias, neu domos ineamus, quin ubicunque pacis filius, semen pietatis est, eo divertamus, inibique versemur, uti et proximis temporibus; caveamus qui veritatem fingant, qui præfectos se dicant, neque sint, sed plani qui errent, et in errorem impellant, deludant ac deludantur, quorum justa damnatio est, tueamur consolidam fidem, tum integram vitam, alterutrum alterutro non lædentes, quin utrinque integri et perfecti. Quæ proposita confessio est, de Domini nostri Jesu Christi incarnatione ducitur, ut qui eum neget repræsentari pictura, neget et corporatum conspectum: idem est enim corporatum esse conspectum, ac repræsentari pictura. Qui sacram ejus imaginem non adoret, Dominum non adorat: inest scilicet in imagine princeps exemplar, atque in principe exemplari repræsentati cujusque imago elucet et adoratur.

Sin adorare se Iconomachi dicant, mentiuntur: nam, *Confitentur*, inquit, *se nosse Deum, factis au-*

[23] Matth. xxv, 34. [23*] ibid. 41. [24] II Cor. i, 5-7. [25] Matth. x, 23. [26] Josue i, 5. [27] Matth. v, 11. [28] Matth. x, 5.

(13) Paulo aliter hæc in Græcis vulgatis et Latino interprete leguntur. Nos auctoris citationem fideliter proposuimus.

Digitized by Google

tem negant [29]. Quare Christum nos ejusque imaginem, Deiparam ejusque imaginem, sanctos eorumque imagines adoremus; quam apostolicam doctrinam a sanctis Patribus acceptam vobis, filii fratresque, porro ceù depositum concedo, per sanctum Spiritum, qui inhabitat in vobis, illæsam et incorruptam conservandam. Quod superest, deprecamini pro nobis, ut ore reserando sermonem tribuat Deus, quo sermoni resistamus neu exspectationem frustremur, unaque vobiscum imminens certamen sine fraude obeamus, cunctis cœleste regnum adepturis per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc, et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LII.

De continentia ac comprecatione, habitus sexto Tyrophagiorum.

Fratres Patresque, vitam hanc nostram sæpe prædicans felicem, non id adulatione, quin veritate equidem facio, nec qui deplorare mundanos velim, sed qui alacriores vos cupiam reddere : nam et hodie scitis quæ in mundo gerantur, crapulæ ebrietas, comessationes, pocula, clamores, tripudia, ac quæ alia fanatica sunt. Maligni facinora, *quorum damnatio est*, quemadmodum scriptum est [30]. Cæterum nostra haud ejusmodi vita est, sed qualis? Deum noctes diesque laudamus ad præscriptam a sanctis Patribus legem, psalmodiam excipit psalmodia, lectionem lectio, comprecationem comprecatio, mens cogitationum magistra est, animus in meditandis divinis oraculis deditus, silentium agitatur tempestivum, colloquium competens, invicem servimus, invicem propugnamus, omniaque modo, et tanquam de menso reguntur. Sin corporale opus est solatium in festo, ne id absonum quidem : auditis enim quid Judæ herus imperet : *Quod facis fac citius : hoc autem nemo scivit discumbentium ad quid dixerat ei : quidam enim putabant, quia loculos habebat Judas, quod dixisset ei Jesus, Eme ea quæ opus sunt nobis ad diem festum, aut egenis ut aliquid daret* [31]. Viden' ut festi ac pauperum cura ducebantur? quod inopes nos quoque obire, ut videtis, animum inducimus. Sane agendæ Deo gratiæ, qui nos in hanc vitam dignatus conscribere est, non pro operum quæ fecimus meritis : siquidem nihil egimus in terris bonum, sed pro ejus misericordia gratuita vocatio est. Ut obstrictus sit unusquisque nostrum semper animi dicere contritus : Ecquis ego sum, Domine mi Deus, quæve patria domus, studio complectare? Atque hæc penes nos, quæ in mundo invenias rarius : nam nocti succedit dies in hujus sollicitudine ævi, opum fraudibus, cæterisque curis, ut vel respirare quis nequeat, alter alteri pauperiem facit, alius cum alio confligit, effusa sunt in terram, ut in vaticine loquar [32], stupra, furta, mendacia, diræ, aliaque quæ nec facile recenseam. Eaque cuncta memoria beatus Chrysostotomus complexus princeps censuit ægre quotam orbis terrarum partem servari : quæ equidem terribilis, sed tamen vera est oratio. Ut in ea sententia lugendum ac mœrendum ei sit, qui serio habeat sensum. Scilicet non fratres sumus inter nos omnes? non ex uno sanguine, eademque terra? Non vel jumentum cernens in præcipitium ferri, misericordia tangare? quo magis fratrum et confidelium? Hinc Apostolus crucis hostes Christianæ plorare [33], pro assiduo animi dolore comprecans [34]; hinc Jeremias Israelis stirpem lamentari variaque lamenta exarata relinquere; hinc magnus ille Moses Deum inclamare : *Si remittis, remitte sane hanc eis noxam; sin minus, dele me quoque e tuo libro* [35]. Sanctique eumdem cuncti affectum secuti, pro aliis deprecari. Ut nobis etiam, si assectari eos amamus, non res nostræ spectandæ modo sint, sed et pro mundo comprecandum, miseratione ductis eorum qui vitam agant perversam, qui hæresi teneantur, qui in errorem sint abducti, qui in ethnicis caligent, breviter, omnium mortalium, postquam jubet Apostolus *obsecrationes, et orationes fieri pro omnibus hominibus* [36] : ita enim nobis ipsis præ reliquis emolumentum quæramus, compuncti, habituque defuncti vitioso : quo et exsoluti perennem inire vitam mereamur per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc, et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LIII.

Dominica Tyrophagiorum. De jejunio, et quemadmodum serii ac morigeri subditi verum jejunium sit propriæ excidium voluntatis.

Fratres Patresque, benignus Deus, qui vita imbutos ex anno in annum ductat, benevole ad hoc quoque jejunii tempus perduxit, in quo unusquisque piorum uti lubeat certet, alius in continentia deditus, duplam exigens triplamve, alius in privilegio, tantum tantillumve pervigilans, alius congeniculationi plus vacans, alius alteri cuiquam functioni, planeque ingens per hos sacros dies studium atque diligentiam cernas : cæterum qui morigeretur serio, sub obedientia positus, non definito ullo tempore, quin perpetuo idem obtinet certamen. Quodnam? nequaquam gerere se ex sua libidine, sed ducis regi deformatione : quod cum aliis cunctis studiis sublimius est, tum martyrii habeat diadema. Quanquam est et nobis mutatio ciborum, adgeniculandi contentio, ac psalmodiarum accessio, secundum traditionem ab origine descriptam. Itaque cohortor, jejuniorum munus læti capiamus, non mœstitiæ præferenda, quemadmodum docemur [37], sed cum animi hilaritate obeuntes, neu pravitate, detractione, ira, mal-

[29] Tit. I, 16. [30] Rom. III, 8. [31] Joan. XIII, 27-29. [32] Osee IV, 2. [33] Rom. IX, 2. [34] Rom. X, 1. [35] Exod. XXXII, 32. [36] I Tim. II, 1. * *Addidi lucis causa, neque enim sunt in Græco.* [37] Matth. VI, 16.

Digitized by Google

gnitate, invidia ducti, quin mutuam pacem et amorem agitantes, comes, morigeri, misericordiæ bonorumque fructuum pleni, quietem tempestivam trahentes (siquidem in contubernio inquies damnosa est), verba opportune facientes (quippe aliena frugi quiete muta), in primisque cogitationum magisterio invigilantes, qui nequaquam aperiamus vitiis fenestram, neu locum diabolo demus. *Si Spiritus*, ait, *potestatem habentis ascenderit super te locum non inveniat* [38]: ut lacessere inimicus queat, ingredi non item, nostrique ipsorum heri simus. Igitur ne diabolo fores pandamus, quin mentem undique, ceu Dei sponsam, muniamus cogitationum sagittis intactam et illæsam: nam sic domicilium Deo animus fiat, et audire mereamur: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt* [39]. Breviter: *Quæcunque sunt vera, quæcunque augusta, quæcunque justa, quæcunque casta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus*, ut Apostoli utar verbis, *hæc agite* [40], pacis vobiscum Deo futuro per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium, cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc, et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LIV.

De jejunio, vacuitateque libidinum, primis jejuniis dictus.

Fratres Patresque, Quadragesimæ tempus cum universo anno compositum simile est intempestuosi portus, quo confluentes cuncti mortales tranquillitate fruantur spiritali: neque enim monachis solum, quin laicis quoque, parvisque juxta ac magnis, præstitibus, subditis, regibus, sacerdotibus, omni generi et ætati hæc anni tempestas salutifera est.

Quippe urbes ac territoria magis supersedent rixis et tumultibus: subeuntque vicissim psalmodiæ, laudes, supplicia, preces: quibus clemens placatus Deus pace imbuit mentes, noxasque condonat, si ex animo sincero timide ei trepideque accidamus, et illacrymemur, promissa in posterum emendatione. Sed cum mundanis ecclesiastici censores agunto ex officio (egent namque ut in stadio currentes concertantium vocibus, sic jejunantes magistrorum solatio), equidem, venerandi, caput vobis impositus, vobiscum disseram, atque id breviter. Enimvero jejunium animi quædam renovatio est; ait enim sacer Apostolus: *Quantumvis qui foris est noster homo corrumpitur, tantum is qui intus est renovatur de die in diem* [41]. Quod si renovatur, proculdubio ad primigeniam pulchritudinem comitur, comptusque in amorem pellicit stipulatum in hæc verba: *Ego et Pater veniemus, et apud eum mansionem faciemus.* [42] Quamobrem si id jejunii beneficium est, ut Dei nos domicilium reddat, prælati id, fratres, suscipere debemus, nihil offensi victus tenuitate, scientes Dominum, qui splendide præbere posset, in solitudine aliquot millia pane et aqua accepisse: ut nihil dicam insolentiam alacritate lenitam citra molestiam futuram. Cæterum jejunium non cibis definitur modo, quin omni scelerum abstinentia, quemadmodum SS. Patres edixere. Quare abstineamus, cohortor, ignavia, segnitie, detrectatione, invidia, rixa, malignitate, studio nostri, ad privatam normam vivendi licentia, ac pol noxio insuper cupidine, siquidem et jejunantibus veterator imminet serpens. Sane, aspectu pulcher, atque esu jucundus erat qui me interfecit fructus, audimus dicentem. Ac videsis mihi ut pulchrum nominet non natura, sed aspectu: etenim quasi quis floridum rubro cortice tenens punicum, meram putredinem deprendat; ad eumdem modum voluptas quoque dulcedinem fingens inauditam, ilicet felle amarior tractata reperitur, præque omni ancipiti mucrone animum lancinans captum. Id adeo passus est prædecessor Adamus, ab serpente inescatus, qui simul interdictum attigit cibum, mortem invenit pro vita. idemque cuncti exinde hactenus sunt experti, quos in fraudem impulit draco. Scilicet quemadmodum tenebrosus ipse in angelum se lucidum diffingit, ita sane et malum bono, amarum dulci, cæcum splendido, fœdum venusto, mortiferum vitali commutare et convertere novit, atque hinc sceleratus minime cessat mundum assidue deludere. Verum nos, fratres, nequaquam variis iis fraudibus in diversum feramur, neu idem patiamur quod aves, quæ in objectam avide escam ruentes, laqueo inhærent aucupis, quin reductis vitiorum involucris, sagaciter merum scelus dispectemus, ac refugiamus serio. Neque non expediti simus ad psalmodias pro tempore, prompti ad laudationes, assidui in lectionibus, congeniculantes in horas pro modulo, exercentes munificia (siquidem honestum laborare est, nec dignus habitus est qui non laboret cibum capere), mutua onera ferentes, quandoquidem hic imbellis, robustus ille est, cibo, potu, aliisque paratis necessariis, ne in perditis æmulemur, sed in honestis; ad extremum invicem benevoli, liberales, comes, morigeri, misericordiæ bonorumque fructuum pleni. Ac Dei equidem pax, quæ omne superat ingenium [43], mentes animosque muniat vestros, quo cum insontes principem nunc Resurrectionis diem prævertatis, tum in futuro sæculo, cum redivivi consurgemus, cœleste regnum adeatis per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc, et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LV.

Primæ hebdomadis sexta. De incorrupta quasi quadam animi domo virtutem exornanda functione.

Fratres Patresque, ædes excitantes mundani sumptuosas, nequaquam sibi requietem concedunt, noctu et interdiu laborantes, solliciti, anxii, dum ad finem opus adducant, tantumque iis inest studium,

[38] Eccle. x, 4. [39] Matth. v, 3. [40] Philipp. iv, 8. [41] II Cor. iv, 16. [42] Joan. xiv, 23. [43] I Thess. iii, 16.

Digitized by Google

ut tota indidem mens occupetur, ac consideret quemadmodum et fastigium fiat tecto commodum, et picturatum marmoribus solum, nec sine reliqua majestate, aspectum curiosis jucundissimum præbeat : ac si quis adeo ab ea cura velit abstrahere ringantur, ceu extrema injuria affecti. Ecquid nos autem, qui non caducam, sed perennem domum fabricemur, nec quæ e saxis lignisque struatur, sed e spiritalibus gratiis poliatur, torpebimus, et eorum a tergo consequemur industriam ? scilicet non ea summa contumelia sit ? Jam illæ, et carni deditis hominibus exceptis, et heris compluribus mutatis, ad extremum solitariæ dissolventur, hæc hospitio sanctum Spiritum capit : siquidem *Templum Dei sumus vivi, et Spiritus Dei habitat in nobis* [44], ut divinus Apostolus ait. Quin abeuntes hinc quoque concomitatur, manens in cœlis indissolubilis et æterna. At quæ est ejus ædificii materies ? virtutum functio. Ac capesis mihi in primis Dei timorem, quasi quodam fundamento locando, nam *Initium sapientiæ timor Domini est* [45] : tum autem prudentiam, fortitudinem, temperantiam, justitiam, quæ invicem nexæ, et charitatis tanquam vinculo coagmentatæ ac consertæ, *crescant in templum sanctum Domino* [46], auctoribus litteris. Hanc nos ædem, fratres, assidue moliamur, neu virtutum ornare pulchritudinem cessemus, quo domesticum habeamus sanctum Spiritum, vitæque delicio geniorum in nos ora hominumque vertamus. Ac cum una virtutum continentia sit, in eamque nunc temporis potissimum incumbamus, Deo laudem tribuamus, qui unum ejus stadium decurrerimus. Equidem facies pro solito sunt mutatæ, at mutatione, me hercule, egregia, coorto e continentia pallore renitentes ; ori amaritiès quæsita est, contracto tanquam felle præ cibi tardius sumptione sed imbutæ dulcedine mentes, spe allatæ. Scilicet inter se hæc depugnant, ut uno victore cogat necessitas alterum succumbere : itaque lætemur additi meliori. Enimvero dicat fortasse quispiam in perfectione ponendum, quotidie te cibo defraudare. Fabulæ : sane enim quidem haud nos Dominus jussisset panem poscere quotidianum perpetem ; non Elias quotidie in deserto epulum a corvo, non Paulus, qui ante divum Antonium solitudinem coluit, diurnum panem divinitus accepisset, non magnusmet Antonius plus diurno ac septimano jejunio prætulisset quotidie paulo quam necessitas ferat comesse minus, opinor, hac de causa. Nam quia corpus solidum diem fatigatum sensibus languet, ceu cursor equus, atque instaurationem desiderat, necessario quoque naturæ instituit architectus ut diurno pabulo teneretur, quo vividum deinceps foret, non cassum, et enerve ; quod iis accidit qui duplas, ac quinqueplas trahant : quippe nequeat aut identidem congenulari, aut in psalmodiis sonorum loqui, aliave expedite munia præstare, nisi quod insolens nimirum facinus est. Quamobrem non jam porro diurnus imperfectioni cibus ducitor, quin oppido in perfectis habetor ad modum normamque præscriptam. Atque o factum bene, quod res nostrates paternis constitutæ sunt scitæque regulis. Vobis quidem etiam etiamque sanitas tum corporis, tum animi firmitas tribuatur, qui immortali veroque Deo serviatis, ac supremam diem maneatis, qua solis micetis instar cum sanctis, regni hæreditate aucti cœlestis per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc, et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LVI.

Dominica primæ hebdomadis. Ne supra vires in divinis studiis nitamur, ac spiritalibus animum spectaculis pascamus.

Fratres Patresque, cum arduum omne est initium, tum jejunii ingres sus mutatione ciborum atque studiorum, difficultatem quamdam et asperitatem parat. Lenitur tamen ac tractatione assidua mollitur : quo hæc pertinet sententia, *Omnis disciplina in præsenti quidem videtur non esse gaudii, sed mœroris ; postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet justitiæ* [47]. Quamobrem nos quoque una hebdomada jejunii transmissa, in posterum alacriores per experientiam reddamur, alacritatem scientes corpus juxta animumque firmare, levia comparantem quæ gravia sint, proclivia quæ ardua, uti segnities contra gravia quæ levia sint, ardua quæ proclivia. Neque vero in studiis supra vires nitamur, quin cum spiritali quadam valetudine tueamur et corporis sanitatem : quid enim prodest accelerare in principio, ac mox ruere ? ut circumspecte potius sit eundum, ad distantiam tuenti diversorii. Sed quoniam quæ contentionem habeat dies parere ignaviam solet, honestis occupationibus et spiritalibus animum spectaculis pascamus, non his mundanis, in quibus inest vanitas, ærumnæ, confusio, ac amaror, sed quæ cum dulcedine sunt lætitiaque permista. *Dei sum recordatus*, ait ille [48], *ac gavisus*. Igitur in Deo mens deligitor, in cœlestibus visis, in paradisi pulchritudine, in æternis mansionibus, in angelorum tripudiis, in superna vita ; ubi sint pii noxiique manes, cujusmodi adventus prælustris Dei et Servatoris Jesu Christi futurus : sub quem ex oraculo divino *cœli magno impetu transient, elementa vero calore solventur, terra autem et quæ in ipsa sunt opera, exurentur* [49], tum autem ut animus conjux quisque corpus assumet, quam numerosa sit hominum corona, ab Adamo ad ævi decursum pertinens, quam terribilis Christi vultus, solis radiis præfulgens, ecquam ejus vocem audiemus ad extremum, quæ instauratio futura tum justis ad cœleste regnum ascitis, tum in perennes pœnas sontibus dimissis : hæc nos, fratres, par est curare, ac cogitare, in iisque versari, ceu qui

[44] I Cor. III, 16. [45] Psal. CX, 10. [46] Ephes. II, 21. [47] Hebr. XII, 11. [48] Psal. XLII, 5. [49] II Petr. III 7-10.

Digitized by Google

extra mundum positi, cœlique cives. societate nulla teneamur eorum qui carnaliter vivant, unde exstimulemur, lacrymemur, collustremur, atque hic vita obita quieta, in spem eriganur futuris perennibus bonis fruendi per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LVII.

Secundæ Hebdomadis quarta. De animo a noxiis affectibus servando.

Fratres Patresque, primæ hebdomadis jejunio defuncti invicem alii quam fuerimus apparemus, graciles, ac decolores. Quanquam etsi *exterior corrumpitur homo*, ut Apostoli utar verbis, *at interior renovatur de die in diem* [80] : nam quasi corpus videmus præ deliciis pingue, et renidens per continentiam in animo consectarium credere est. Ut afflictando corpore animo pulchritudinem peperimus, eam nimirum, quam sanctus David desiderans, precabatur, *Domine, in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem* [81] : eaque ipsa et beatus Paulus confirmat Christo nos desponderi, *Despondi enim vos uni viro, virginem castam exhibere Christo. Timeo autem ne sicut serpens Evam seduxit astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri a simplicitate quæ est in Christo* [82]. Viden' beneficii amplitudinem, ut sponsum habeamus Christum ? viden' pronubum, ut de incolumitate nostra sit sollicitus ? Ergo abditæ in cubili instar juvenculæ est animus noster, quæ ut virorum abstinet obtutu, intra cubiculum se continens, omnemque adhibens industriam quo se incorruptam servet, dum tempus venerit nubendi, ad eumdem modum animus quoque omni studio a noxiis peccati affectibus purum se in decessum tueatur oportet sub quem egressus corpore ceu cubili quodam, si quidem formosus est, egregiis actionibus splendens, sanctos oblectet angelos, neque injuria ; sine flagitio deformis, volupe sit dæmonibus, in Christi probrum, quod tum dictu, tum cogitatu miserabile est.

Sane eam ob rem corporis repressio, et austeritas, quæ tanquam frenum carnis appetitiones retundat, ne aurigatorem excutiat mentem, non hac solum tempestate, quin per omnem vitam agitatur : nam quid aliud monastica vita est quam vitiorum continentia, cogitationum magisterium, luctaque perpes cum hostibus invisis ? Acerba ea sunt (fateor) carni, sed *quod in præsenti est momentaneum et leve tribulationis nostræ*, uti scriptum est, *supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur* [83]. Igitur ob inaspectabilia bona, quæ vel per transennam videre optant angeli, ob sponsum cui conciliati sumus, Christum, hortor et obtestor, fratres, animos puros conservemus a noxiis salutem facinoribus, a sordidis cogitatis, quæ nos inquinent, auctore Domino, malum nec cogitantes, quandoquidem cogitando accenditur, velut ignis, desiderium, quin procul vitiis siti, ac primo incursu tentatorem propulsantes, animumque præclaris actionibus ornantes, et quæ in manibus est, continentiam alacrius obeuntes, quo puri hinc profecti, cum incredibili gaudio in cœlum commigremus, thalami lætitia cœlestis fruituri, per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LVIII.

Secundæ hebdomadis sexta. De concordia, et amore, ferendisque generose virtutis laboribus, regno acquirendo cœlesti.

Fratres Patresque, equidem in vobis gaudeo, qui concordes obeatis, ac pacem agitetis, tempus patienter jejunii perferatis, quod ad salutem vestram, nostramque spem pertinet sane ; quantum est enim in contubernio pax, et concordia bonum, malis de medio sublatis, immodestia, inquietudine, responsatione, inobedientia, detractione, superbia, ac si quæ alia flagitia sunt ? Scilicet ii cum in primis commodum sibi quærunt, tum aliis exemplum propositi virtutis, quæstum hinc quoque faciunt maximum : nam quemadmodum qui noxas comparent detestationis, sic qui exacuant virtutem collaudationis sint hæredes. Neque equidem, fratres, de eximio statu : vitaque laudata decidamus, neu ab amore divino conquiescamus : siquidem scriptum est : *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua, et ex tota virtute tua* [84]. Enimvero qui sic diligit, non exsaturatur, non labascit, non ignavia torpet, quin igni addit ignem, et alacritate alacritatem provocat, positis in animo virtutum tanquam gradibus, atque e robore in spiritale robur grassatur, idque incessanter. Non carnales operarios videtis, ut in futilibus ac caducis laborent ! non naupegos coram cernitis, ut totum desudent diem, nec tantillam sibi requietem tribuant ? Quamobrem ? quo pauxillum auferant argenti et quæ usus postulat domesticus comportent. Nos diis opibus parandis, regno acquirendo cœlesti, bonis perennibus fruendis, pœnis fugiendis sempiternis, non cuncta patiamur cum omni alacritate, atque vigilantia, si vel sanguinem necesse est fundere, parati cum pro Domino impendere ? Sane, obsecro, fratres, stemus animose spe gaudentes, ærumnas tolerantes, precibus instantes, manuficiis intenti, psalmodiis, versibus, lectionibus ; qua occupatione teneamus animum, et ab inanibus studiis abstrahamus, siquidem desidia mater peccati est, labor animi custodia.

Non tamen ut ea propter de statu dejiciamur, quin præferentes morigerationem, modestiam, adjurationem proximi, cæteraque cuncta quæ ad animi

[80] II Cor. IV, 16. [81] Psal. XXIX, 8. [82] II Cor. XI, 2, 3. [83] II Cor. IV, 17. [84] Deut. VI, 5.

Digitized by Google

salutem conferunt ; denique comprecari, et pro dispersis huc illuc fratribus, nam de iis laboro equidem quoque, quin haud contuear coram, ut evaserit quisquam. Nec non et pro me supplicantes, cui tum sermo reserando tribuatur ore, tum innocens vita, quo utrimvis ego juxta, vosque servemur per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LIX.

Dominica Secundæ hebdomadis. De transeundo læte, atque expedite jejunio, æternæ spe vitæ.

Fratres, Patresque, præstans jejunium est, insignibus suis præditum : ea sunt pax, mansuetudo, serenitas, humilitas, obedientia, mutuum studium, et quæ alia genera sunt virtutis ; at jejunantibus diabolus contraria satagit obtrudere, ac præfidentes, iracundos, stomachosos, turgidos præstare, quo emolumento damnum afferat majus. Nobis quidem faciendum non est ut impuri consilia nescire videamur, placideque, leniter, mansuete ac composite obeundum, benevole invicem ferendis, qui id Deo acceptum non ignoremus ; etenim, nec si collum ut manubrium repandes, et saccum insternas, cineremque, sine his ei perplaceas. Sane cum jejunio reprimitur, arescitque corpus, tum animus dilatatur, ac refloret : nam *quantum is qui foris est noster homo corrumpitur*, ait ille, *tantum is qui intus est renovatur de die in diem* [55] ; rursumque : *Id quod in præsenti est momentaneum, et leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternæ gloriæ pondus operatur in nobis* [56]. Itaque præmium spectantes æquanimi virtutis labores patiamur : *Deo, et Patri gratias agentes, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine, qui eripuit nos de potestate tenebrarum, et transtulit in regnum filii dilectionis suæ* [57]. Scilicet non ejus sine macula corpus, atque sanguinem in dies percipimus ; quo quid suavius ? quid delicatius ? siquidem vescentibus cum pura conscientia perennis vita quæritur. Non quotidie cum Davide, aliisque sanctis Patribus consuescimus, tractandis monumentis ; qnæ hac animo major. consolatio ? Non humanitus affinium, mundique studium, abrupimus ; quid hoc beatius quoque, ac sublimius ? *Nostra conversatio in cœlis est : unde etiam Salvatorem exspectamus Dominum nostrum Jesum Christum, qui reformabit corpus humanitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ secundum operationem quæ etiam possit subjicere sibi omnia* [58]. Quamobrem gaudeamus, fratres, et ovemus, omni despuenda voluptate. *Omnis caro ut fenum, et omnis gloria hominis tanquam flos feni. Exortus est sol cum ardore, et arefecit fenum, et flos ejus de-*

A *cidit, et decor vultus ejus deperiit* [59]. At virtutis manet in ævum functio. *Tristatur aliquis vestrum ?* (Dei germanus inquit) *oret. Æquo animo est ? psallat* [60]. Noxio ullo scelere tentatus, ut assidue tentator urget, sustineto audiens dicentem : *Beatus qui suffert tentationem : quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Dominus diligentibus se. Si hæc scitis, beati eritis si feceritis eà* [61], ait Dominus : cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LX.

Tertiæ Hebdomadis quarta. De repentino hinc abscessu; et a fœdis desideriis accurate prohibendis sensibus animoque.

B Fratres Patresque, haud debebamus, sancto præsente Patre ac magistro, verba facere, sed tamen pro consuetudine paulum quiddam dicamus. Ergo ætas nostra, uti cernitis, quot diebus carpitur, ad mortemque propinquamus, atque hinc abscedere necesse est, et ad Fratres Patresque jungi, ut vigil opus sit attentio, ac mens instructa. Sane historiam legi (13) audivimus diluvii atque hanc Dominicam in Evangeliis sententiam, *Quemadmodum in diebus Noe epulabantur, potabant, matrimonia contrahebant, emebant, vendebant, et repente irruit diluvium, sic erit et in adventu Filii hominis* [62-67] Ac fors miramur ut tum agebant securi, nec trepidi, atque timidi, igitur videamus ne quod incessimus, eodem inscii teneamur ipsi. C Enimvero haud jam paratur arca, quæ centum expleatur annis, quin referta in dies spectatur, in quam subeundum est, jam quotidie mors obitur, unoquoque abeunte fratrum, nostraque hæc illorum est atrocior fortuna, ut summa adhibenda cautio sit. Nec pol veto quin edamus, bibamus, vestimentis induamur (non id equidem sentio), sed seu edamus, seu bibamus, seu quid agamus, cuncta ut in Dei gloriam agamus [68], neu quam Judæis, Græcisve, aut Dei Ecclesiæ offensionem præstemus, quod Apostolus jubet, sane cohortor, sane obsecro, fratres : *Implete gaudium meum*, ut ejusdem utar verbis, *quo idem sapiatis, eamdem charitatem habentes, unanimes, idem sentientes, nihil per contentionem nec per inanem gloriam, sed in humilitate, superiores sibi invicem arbitrantes* [69]. In primisque sensus coercentor, visus, auditus, odoratus, tactus, gustatus, per quæ mors irrumpat ; animus refrenator, ne ad nefaria feratur, neu fœdis nequidquam inhærescat, neu simulacra fingat vitiosa, neu scelerata desideria concipiat, unde emolumentum, ac voluptas minime capiatur, quin (14) dolor contra, et calamitas, ut usum præstemus nullum. Igitur una est in qua acquiescamus voluptas animus purus, ac vacuitas spectans

[55] II Cor. IV, 16. [56] Ibid. 17. [57] Coloss. I, 12. [58] Philipp. III, 20, 21. [59] Isa. XL, 6, 7. [60] Jac. V, 13. [61] Jac. I, 12. [62-67] Matth. XXIV, 27. [68] II Cor. V, 31. [69] Philipp. II, 2, 3.

(13) Vat. sequor in quo est, ἀκούομεν, non ἀκούωμεν. Sensum, non verba citat ex Matth. XVIV, 37.

(14) In Vat. ὀδυνώμεθα, lego pro ὀφυνόμεθα, quod non assequor.

Digitized by Google

libidines. Quam ad voluptatem evocati, et quod e libidinum vacuitate gaudium nascatur, ne ignavia torpeamus, quin properemus, atque urgeamus serio defectum omnem studio instaurare, Deum habituri propitium : nam prope est se exspectantibus Deus. Eaque obita vita, cœleste regnum consequemur per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXI.

Tertiæ hebdomadis præparatoria. Committendum non esse ut periculis nos objectemus, ac de jejunio.

Fratres Patresque, heri tempestas, hodie tranquillitas, heri tumultus, hodie quies. Sane habendæ Deo gratiæ, qui et depulit periculum, et vos constabilivit, qui infracti maneretis in exspectatione minarum, hoc verorum Christianorum, hoc germanorum monachorum est, perpetuo instructos esse ad discrimen pro virtute, nihil divino antiquius præcepto quidquam ducere. Igitur aggressi ac locuti quæ locuti sunt hostes, recessere, non tam vobis consternatis, quam ipsi reveriti. Vobis quidem præmium Deus tribuat luculentum, qui ejus causa vexari animum induxistis; etenim, ut est misericordiæ largus, virtutem capescentem vel ob propositum muneratur. Quanquam nec depulsum est periculum, quin hæret etiam etiamque, maxime quod edicta passim a principibus eduntur ne quis hæreticæ consuetudinis sinatur exsors. Ergo audiamus Apostolum dicentem : *In sapientia ambulate ad eos qui foris sunt, tempus redimentes. Sermo vester semper in gratia sale sit conditus, ut sciatis quomodo oporteat vos unicuique respondere*[70], qua sententia docet nec temere nos periculis objectare, nec rursum Dei sermonem subticere; nam *Quod si subtraxerit se*, inquit, *non placebit animæ meæ*[71]. Atque hæc hactenus, nunc provectum jejunium est, ac magis magisque nos instigat niti alacriter in posterum, ut cuique videatur, non tristes, aut coactos. Hilarem enim jejunatorem amat Deus. Etsi cœnobiaca regula aut permittit ex sua quemque libidine regi, normaque hæc est continentiæ subditis communis, propriæ coercitio voluntatis. Igitur eximium est jejunium, quod vitia domet, subigatque spiritui carnem ; eximiæ lacrymæ, quæ animum abluant, et extergeant a flagitiis, purumque comparent Deo, eximia comprecatio, quæ mentem aligeram præstet, ac contubernalem Deo reddat eximius amor, qui sua passim ad proximi frugem negligat ; eximia alacritas, quæ labores leniat, quasique juventa animum imbuat, senem molita juvenem. Quamobrem læti, alacresque simus, tempus est psalmodiæ ; prodeamus studiose, opificii ; operemur sedulo, silentii ; sileamus honeste, alloquii ? alloquamur circumspecte, atque ut semel dicam, honeste omnia, decenterque geramus, quemadmodum jubemur, citra tumultum, ac verborum insolentiam siti. Jam congeniculationi modus adhibetor, et solemnis versificatio pro cujusque viribus obitor, corporis simul sanitate tuenda. Ac pacis Deus ad dierum principem, Christi resurrectionem, perductos regno augeat cœlesti, ubi non est *esca et potus, sed justitia, et pax, et gaudium*, uti scriptum est, *in Spiritu sancto*[72], quo large imbuamur per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXII.

In sanctos XL Martyres, de Dominicis imitandis suppliciis.

Fratres Patresque, quam honesta accidit nobis ab hoc monasterio secessio; nam cur libertas nostra ex aliena censeatur conscientia ? cur præterquam quod frugem nullam facimus ? serio nos insuper multemus ; Igitur quantum licuit, ac permisit tempus, indulsimus ; nunc cum tempore vocante oppugnationem pro Christo detrectarint, quemadmodum et alii nonnulli, audienda hæc vaticina sententia est : *Exite de medio eorum, et separamini, dicit Dominus*[73]. Sin alii aliter in iis faciunt, rationem Deo reddent in die judicii, mihi quidem per flagitium videtur his concedas, an hæreticos toleres. Cæterum videtis ut discidium hoc a mundo compulit abstractos ad miserias, ærumnas, famem, vexationem, carcerem, necem. Quanquam superare in his omnibus pro studio debemus, quo nos prosequatur Deus, qui animum se conspicatus sitientem, consolidat, quo ferre pro se supplicia queat. Testimonio sunt cum alii, tum sancti XL Martyres, quorum impræsentiarum egimus memoriam : nam equidem nefas dicere est natura quam nos alia præditos fuisse, sed amore Deum ex animo complexi, e calamitate robur contraxere, qui invisum corporati hostem vincerent, ac tale tantumque prælium conficerent, quod Christiani omnes celebrant. Enimvero felicem qui vel tantillum Christi suppliciis communicet, ad necem petatur, æque ac petitus ille est ; comprehendatur ut ille, contumeliis laceretur ut ille, vapulet ut ille, in carcerem compingatur, ut ille. Jam videsis et cur exaratum, *Si commortui sumus, et convivemus ; si sustinebimus, et conregnabimus : si negaverimus, et ille negabit nos ; si non credimus : ille fidelis permanet, negare seipsum non potest*[74], huic promissa ! quæ, et cujusmodi minæ ! De cætero demus operam, fratres, certemus, quæ jam Christi obita beneficio sunt, minime pudefacere, exsilia, compedes, flagra. Et si haud compediti omnes sumus, haud multari omnes flagris, sed nimirum vitæ hoc societas miseriarum quædam est societas : nam seu unum dolet membrum, cuncta

[70] Coloss. IV, 5, 6. [71] Hebr. X, 38. [72] Rom. XIV, 17. [73] Isa. LII, 11 ; II Cor. VI, 17. [74] II Tim II, 11, 12.

Digitized by Google

condolent; seu cohonestatur unum, cuncta gratulantur. Quin simus amplius unum corpus, unaque mens, ut in unam spem acciti, et vocati, Christum caput habentes, quo, accepti Deo, cœleste regnum ineamus per Christum Jesum Dominum nostrum, cui gloria et imperium, cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXIII.

Historicus de Christianis per Bulgariam in sancta Quadragesima ob esum carnium peremptis.

Fratres Patresque, libet hac Catechesi narratione quadam vos ad lætitiam cohortari, ea est hujusmodi. In Bulgaria, ut explorate conscii retulere, sceleratum a principe exiit edictum, fratres manu captos Christianos carnibus per Quadragesimam vesci, dictoque vitam obsequentes habere, inobsequentes perimi. Qua confirmata impii promulgatione, cœtus agitare, et fletum frequentes, ac lamenta cum uxoribus, liberisque ducere, hinc legis studio Christianæ, illinc corporalis terrore mortis, denique (heu nuntium miserandum) victi, infami jusso succumbere. Ergo his avulsi quatuor, et decem, ex adverso stantes, hortari ne cederent, neu obsecundarent, citraque legem Christianam carnes comessent. Quibus in verbis occurrere vulgus, et obtestari, cederent necessitati, neu temere se irent perditum, rursumque per pœnitentiam resipiscerent, at non illi credere, ac remollescere, Deum spectantes, et beatitudinem promissam. Hoc eorum Scytha perspecto implacabili obnixu, consilium capere per unum cæteros expugnandi, interfectique liberos atque conjugem Scythis mancipio tribuere, ut emolliti hinc cæteri traherentur : qui inflexi manere magis, Christianos se exclamantes, mortuique partiarios fratris, igitur in ea professione excarnificati et ipsi, in Domino decessere. Videtin' ut nunc regni Evangelium divini obeatur quoque? *Qui amat patrem aut matrem*, inquit, *plus quam me, non est me dignus: et qui non accipit crucem suam, et sequitur me, non est me dignus*[75]; ac rursus : *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere; sed potius timete eum qui potest et animam et corpus perdere in gehennam*[76]. Ergo hi præstandis Evangelicis præceptis morem Deo gerentes, martyrii se corona obligarunt, sanctos imitati Machabæos, duplo numero : siquidem ii septem, hi quatuordecim, iique ne suillam gustarent contra legem, hi ne carnem ullam caperent præter normam Christianam; quod absolutius quodammodo videtur : quippe erat iis omnino interdicta suilla : his licebat in necessitate uti; quamvis, neque damnari, ut ait divinus Basilius, sed quia profectum erat ab Scythis edictum, ad religionis præjudicium spectans, animum non induxerunt : quin pro Christi amore cuncta in secundis habuerunt. O beatissimos viros! o felicissimum mercatum! uno temporis momento quietem pacisci sempiternam. Age vero quid ad hæc respondebunt qui hæreticam consuetudinem præjudicium negent? nam si Christianitatis præjudicium ejus carnium est, quanto magis consuetudo nefariis operata sacris? Ubi sunt autem qui positum in imagine Christi martyrium diffitentur? etenim si martyres sunt qui esum refugere carnium, quanto hoc illustrius martyrium est, qui eum minime abnegemus? Sed tenebris obsiti nimirum, tenebrosa loquuntur, vitiisque suis alios quoque impedire satagunt : nos quidem, fratres, clementem cohonestemus herum, qui se cohonestantes cohonestet, nostraque etiam memoria martyres ostendat, atque id serio cum animo reputemus.

Quod si aspectu viles homunculi, parum docti, uxorii, aucti liberis, cuncta præ Christi studio projecere, quanto nos debemus magis, injuges, mundo extorres, ubi tempus vocet, æmulatione duci sanctorum? Sed id quidem uno præstituto die, ac simul Christus vocabit : nunc perstemus in martyrio quod in animo situm, et perenne est. Ne Baali accidamus, fratres, neu impetiti cogitatis, pareamus, quin ignea maligni tela exstinguamus lacrymis, precibus, animi quibusdam stimulis, cæteris afflictationibus corporis, dicturi et nos cum Apostolo : *Quotidie morior per vestram gloriationem, quam habeo in Christo Jesu Domino nostro*[77]; ac cum Davide : *Propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oves occisionis*[78]; cum quibus cœlestis regni hæreditatem adeamus per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium, cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXIV.

In Annuntiationem prior. De corporata Domini nostri Jesu Christi œconomia agitandisque spiritalibus feriis habitus Annuntiationis die.

Fratres Patresque, adest Annuntiatio, agiturque Dominicarum princeps feriarum : ut non hoc solum feriari sit necesse, quod vulgus hominum

ΛΟΓΟΣ ΞΔ'.

Εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας [a] *τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ὅτι δεῖ πνευματικῶς ἑορτάζειν* [b] *ῥηθεῖσα ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ.*

Ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες· ὁ Εὐαγγελισμὸς πάρεστι, καὶ τῶν Δεσποτικῶν ἑορτῶν ἐστιν ἡ πρώτη· καὶ ὀφείλομεν ἑορτάζειν, οὐχ ἁπλῶς, κατὰ τοὺς πολλούς, ἀλλὰ

[75] Matth. x, 38. [76] ibid. 28. [77] I Cor. xv, 31. [78] Psal. xliii, 22.

VARIÆ LECTIONES.

[a] Cod. οἰκονομίας. [b] Cod. ἑωτάζειν, et sic infra.

Digitized by Google

μετὰ κατανοήσεως καὶ σεβάσματος τοῦ μυστηρίου. Τί δὲ τὸ μυστήριον; Ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ υἱὸς ἀνθρώπου γίνεται, μεσίτῃ ἁγίᾳ Παρθένῳ χρησάμενος, ἐν αὐτῇ τε οἰκήσας, καὶ ἐξ αὐτῆς ἑαυτῷ [c] ναὸν [d] ἀναπλάσας, καὶ τέλειος γενόμενος ἄνθρωπος. Διὰ τί; Ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ [e], καθὼς γέγραπται. Ἵνα τὴν υἱοθεσίαν [f] ἀπολάβωμεν· ἵνα μηκέτι ὦμεν δοῦλοι, ἀλλ' ἐλεύθεροι· μηκέτι ἐμπαθεῖς, ἀλλὰ ἀπαθεῖς· μηκέτι φιλόκοσμοι, ἀλλὰ φιλόθεοι· μηκέτι κατὰ σάρκα περιπατοῦντες, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα. *Οἱ γὰρ κατὰ σάρκα περιπατοῦντες* [g] *τὰ τῆς σαρκὸς φρονοῦσιν· οἱ δὲ κατὰ πνεῦμα, τὰ τοῦ πνεύματος· τὸ γὰρ φρόνημα τῆς σαρκὸς θάνατος· τὸ δὲ φρόνημα τοῦ πνεύματος, ζωὴ καὶ εἰρήνη. Διότι τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς, ἐχθρὸν* [h] *εἰς Θεόν· τῷ γὰρ νόμῳ τοῦ Θεοῦ οὐχ* [i] *ὑποτάσσεται· οὐδὲ γὰρ δύναται. Οἱ δὲ ἐν σαρκὶ ὄντες, Θεῷ ἀρέσαι οὐ δύνανται.*

A facit, quin cum intelligentia, venerationeque mysterii. Ecquod est autem mysterium Deo natum hominem natum fieri, tanquam sequestra usum sancta Virgine, et in ea stabulatum, ædemque inde quamdam sibi molitum, hominemque factum perfectum. Quamobrem? ut eos qui sub lege erant redimeret, quemadmodum scriptum est, et adoptione donaremur, non jam servi porro, sed ingenui futuri non affectibus concitati, quin liberi, ac soluti; non mundi, sed Dei amantes, non carnaliter obeuntes, sed spiritualiter. *Qui enim secundum carnem obeunt, quæ carnis sunt sapiunt; qui vero secundum spiritum, quæ sunt spiritus sentiunt: nam prudentia carnis mors est, prudentia autem spiritus vita, et pax: quoniam sapientia carnis inimicitia est in Deum: legi enim Dei non subjicitur; nec enim potest. Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt* [79].

Αὕτη ἐστὶ, ὡς ἐν συντόμῳ εἰπεῖν, τοῦ μυστηρίου ἡ δύναμις· καὶ διὰ ταῦτα ὀφείλομεν [j] πνευματικῶς ἑορτάζειν, καὶ πνευματικῶς ἀναστρέφεσθαι, ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ, ἐν ἀγάπῃ, ἐν πραότητι, ἐν εἰρήνῃ, ἐν μακροθυμίᾳ, ἐν χρηστότητι, ἐν Πνεύματι ἁγίῳ, ὡς ἂν μὴ κενὴν καὶ ἄπρακτον τὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ οἰκονομίαν [k] τὸ καθ' ἑαυτοὺς ἐνδεικνύωμεν.

Hæc est breviter vis mysterii: eaque de causa feriandum est nobis, et obeundum spiritaliter, pietate, probitate, amore, mansuetudine, pace, lenitate, benevolentia, animi sanctimonia præditis, ne segnem, ac inanem Domini nostri Jesu Christi procurationem, quantum inest in nobis, præstemus.

Οὐ μὴν ἀλλὰ ὀφείλομεν καὶ προσεύχεσθαι καὶ λυπεῖσθαι ὑπὲρ τοῦ κόσμου. Διὰ τί; Ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἦλθεν, ἵνα σώσῃ [l] τὸν κόσμον, καὶ ὁ κόσμος ἀθετεῖ αὐτόν. Ἀθετοῦσιν αὐτὸν φυλαὶ καὶ γλῶσσαι· ἀθετοῦσιν αὐτὸν τὰ βάρβαρα ἔθνη· ἀθετοῦσιν αὐτὸν οἱ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπικεκλημένοι τὸ ἅγιον· οἱ μὲν διὰ πίστεως ἐν διαστρόφου, οἱ δὲ διὰ πονηροῦ βίου. Τί δ' ἔδει ποιῆσαι, καὶ οὐκ ἐποίησεν; Θεὸς ὤν, ἄνθρωπος γέγονεν [m]· ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν, γενόμενος ὑπήκοος μέχρι [n] θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ· ἔδωκεν ἡμῖν ἐσθίειν τὸ σῶμα αὐτοῦ, καὶ πίνειν τὸ αἷμα [o] αὐτοῦ· ἠξίωσεν ἡμῶν καλεῖσθαι πατὴρ, ἀδελφὸς, κεφαλὴ, διδάσκαλος, νυμφίος [p], συγκληρονόμος, τὰ ἄλλα πάντα ἃ οὐκ ἔστιν εὔκαιρον λέγειν. Καὶ ὅμως ἀθετεῖται, καὶ ὅμως φέρει· *Οὐ γὰρ ἦλθον, φησὶν, ἵνα κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλὰ ἵνα σώσω τὸν κόσμον.*

Nec non et pro mundo comprecari tristarique debemus: Quid ita? quod venit ad mundi incolumitatem Dei Filius, mundusque eum serio repudiat, tribus, linguæ, barbaræ nationes, et qui augusto ejus nomine vocentur, partim fide corrupta, partim flagitiosa vita. Quid factum oportuit, neque fecit? homo effectus, qui Deus esset, se dejecit, ad necem morigeratus, ac pol Crucis [80]; corpus vescendum præbuit, bibendumque cruorem; nec dedignatus est nominari pater germanus, caput, magister, sponsus, coheres, aliaque cuncta, quæ referre sit alienum; et repudiari patitur tamen, nam *Non veni*, inquit, *ut judicem mundum, sed ut salvificem mundum* [81].

Τί οὖν ἐστιν ἐν τούτοις εἰπεῖν, ἀδελφοί; Ὅτι οἱ γνήσιοι μαθηταὶ ἐν ταῖς ἀθετήσεσιν τῶν συμμαθητῶν λυποῦνται, δεικνύντες τό τε πρὸς τὸν διδάσκαλον, καὶ τὸ πρὸς τοὺς μαθητὰς ἀγαπητικόν· ὡσαύτως καὶ οἱ γνήσιοι δοῦλοι ἐν ταῖς ἀποστασίαις τῶν ὁμοδούλων τὸ αὐτὸ πάσχουσιν.

Ecquid ergo in his, fratres, dicendum est? genuinos discipulos in condiscipulorum dolere repudiis, tum præceptoris, tum condiscipulorum ostendentes amorem: idemque genuini servi in conservorum perfidiis sentiunt.

Διὰ τοῦτο προστάσσει ὁ μέγας Ἀπόστολος ποιεῖσθαι ἡμᾶς *δεήσεις, προσευχὰς, ἐντεύξεις, εὐχαριστίας* [r] *ὑπὲρ πάντων ἀνθρώπων, ὑπὲρ βασιλέων, καὶ πάντων τῶν ὑπεροχῇ ὄντων.* Αὐτὸς

Itaque jubet magnus Apostolus *obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones obire pro omnibus hominibus, pro regibus, et omnibus qui in sublimitate sunt* [82], de se id alibi testatus in hæc

[79] Rom. VIII, 5-7. [80] Philipp. II, 8. [81] Joan, XII, 47. [82] I Tim. II, 1, 2.

VARIÆ LECTIONES.

[c] Cod. ἑαυτῷ. [d] Cod. ναιὸν. [e] Cod. ἐξαγοράσει. [f] υἱωθεσίαν. [g] Rom. VIII, 5, ὄντες. [h] Rom. VIII, 7, ἔχθρα. [i] Cod. οὐκ. [j] Cod. ὑφείλωμεν. [k] Cod. οἰκονομίαν. [l] Cod. σώσει. [m] Cod. γέγωνεν. [n] Cod. μέχρη. [o] Cod. αἷμα. [p] Cod. νύμφιος. [q] Cod. εὐχαριστείας. [r] Cod. abest prop. ἐν, quæ legitur I Tim. II, 2.

Digitized by Google

verba : *Veritatem dico in Christo, non mentior, testimonium mihi perhibente conscientia mea in Spiritu sancto, quoniam tristitia mihi magna est, et continuus dolor cordi meo. Optabam enim ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem* [83]. Viden' amoris vim? viden' culmen amicitiæ? Neque aliud Moses apparet Deo loquens, *Si remittis, remitte sane hanc eis noxam; sin minus dele me quoque e tuo libro, quem scripsisti* [84].

Igitur nos quoque, ceu genuinos discipulos, non adulterinos haud nostra solum spectare par est, quin et pro fratribus, totoque mundo angi, ac comprecari : ita enim accepta Deo facientes, perennis vitæ hæreditatem cernemus per Christum Jesum Dominum nostrum, cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc, et semper in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXV.

In Annuntiationem secunda. De Virginitate.

Fratres Patresque, posteaquam adest Annuntiatio, pauca quædam ex ea vobis disserere conabor, hinc ostendens virginitatis summum esse votum, quod amplecti meruimus. Nam cui Gabriel dixit angelus. *Ave, gratia plena; Dominus tecum* [85]? non sanctæ Virgini Mariæ? Ex qua corpore contracto Deus, et Verbum homine se devinxit? Non ex beata Virgine?

Scilicet virginitas est quæ cunctorum edidit vitam regina virtutum, sponsa, atque pronuba Christi. Ac, si placet, Paulum dicentem audiamus, *Qui sine uxore est, sollicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo; qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori. Divisæque sunt mulier, et virgo : innupta cogitat quæ Domini sunt, ut sit sancta et corpore, et spiritu : quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro* [86]. Viden' orationis vim, quemadmodum haud otium ducant nuptiæ Dominica curare, sed mundana? ut virginitati potior tributa pars sit.

Quin primas in cœlesti quoque regno obtinet virginitas : siquidem in beati Joannis Apocalypsi legitur in hæc verba : *Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati : virgines enim sunt* (15); *hi sunt qui sequuntur Agnum, quocunque ieris* [87]. Papæ, qua

A τοῦτο περὶ αὐτοῦ ἀλλαχοῦ λέγων. *Ἀλήθειαν λέγω ἐν Χριστῷ, οὐ ψεύδομαι, συμμαρτυρούσης τῆς συνειδήσεώς μου ἐν Πνεύματι ἁγίῳ, ὅτι λύπη μού ἐστι μεγάλη καὶ ἀδιάλειπτος ὀδύνη τῇ καρδίᾳ μου· εὐχόμην* [a] *γὰρ αὐτὸς ἐγὼ ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου τῶν συγγενῶν* [t] *κατὰ σάρκα.* Εἶδες ἀγάπης δύναμιν; Εἶδες ὕψος φιλίας; Τοῦτο καὶ ὁ Μώσης φαίνεται πρὸς τὸν Θεὸν λέγων· *Εἰ μὲν ἀφεῖς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν, ἄφες· εἰ δὲ μή, κἀμὲ ἐξάλειψον* [u] *ἐκ τῆς βίβλου, ἧς ἔγραψας.*

Οὕτως οὖν καὶ ἡμεῖς, ὡς γνήσιοι μαθηταί, οὐ νόθοι, οὐ μόνον ὀφείλομεν τὸ καθ' ἑαυτὸν σκοπεῖν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν, καὶ παντὸς τοῦ κόσμου, B καὶ λυπεῖσθαι, καὶ προσεύχεσθαι. Οὕτω γὰρ τὰ ἀρεστὰ Κυρίῳ ποιοῦντες κληρονόμοι γενησόμεθα ζωῆς αἰωνίου, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ᾧ ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΞΕ'.

Εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν λόγος ϛ'. Περὶ παρθενίας.

Ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες', ἐπειδὴ ὁ Εὐαγγελισμὸς πάρεστι, τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ὑμῖν βραχέα τινὰ πειράσομαι [v] διαλεχθῆναι, δεικνὺς ἐντεῦθεν, ὡς μέγιστόν ἐστι τὸ τῆς παρθενίας ἐπάγγελμα, ὅπερ ἀσπάσασθαι κατηξιώθημεν. Τίνι γὰρ ὁ ἄγγελος Γαβριὴλ εἶρηκε· *Χαῖρε, κεχαριτωμένη* [x], *ὁ Κύριος μετὰ σοῦ*; Οὐχὶ τῇ ἁγίᾳ Παρθένῳ Μαρίᾳ; Καὶ ἐκ τίνος σαρκωθεὶς C ἐνηνθρώπησεν αὐτὸς ὁ Θεὸς καὶ λόγος; Οὐκ ἐξ αὐτῆς τῆς μακαρίας Παρθένου;

Παρθενία τοιγαροῦν ἐστιν ἡ βλαστήσασα τὴν ζωὴν τῶν ἁπάντων. Παρθενία ἐστὶν [y] ἡ βασίλισσα [z] τῶν ἀρετῶν. Παρθενία ἐστὶν ἡ νύμφη καὶ νυμφεύτρια [a] Χριστοῦ· καὶ, εἰ βούλεσθε [b], ἀκουσώμεθα τοῦ μακαρίου Παύλου λέγοντος· *Ὁ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου, πῶς ἀρέσει τῷ Κυρίῳ· ὁ δὲ γαμήσας μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου, πῶς ἀρέσει τῇ γυναικί. Μεμέρισται καὶ ἡ γυνὴ* [c] *καὶ ἡ παρθένος· ἡ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου, ἵνα ᾖ ἁγία καὶ σώματι καὶ πνεύματι· ἡ δὲ γαμήσασα μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου, πῶς ἀρέσει τῷ ἀνδρί.* Ὁρᾶτε τοῦ λόγου τὴν δύναμιν· πῶς οὐκ ἄγει σχολὴν ὁ γάμος μεριμνᾶν τὰ τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ τὰ τοῦ κόσμου; Τῇ D παρθενίᾳ οὖν ἡ ἀγαθὴ μερὶς ἀποκεκλήρωται.

Ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν παρθενία [d] τὰ πρωτεῖα φέρεται· καὶ γοῦν γέγραπται ἐν τῇ Ἀποκαλύψει τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τάδε· *Οὗτοί εἰσιν* [e] *οἱ μετὰ γυναικῶν οὐκ ἐμολύνθησαν· παρθένοι γάρ εἰσι· οὗτοι εἰσιν* [f] *οἱ ἀκολουθοῦντες*

[83] Rom. IX, 1, 3. [84] Exod. XXXII, 31. [85] Luc. I, 28. [86] I Cor. VII, 32, 34. [87] Apoc. XIV, 4.

VARIÆ LECTIONES.

[a] Addi hic codex pluribus illis potest, qui hoc loco legunt εὐχόμην pro ηὐχόμην. [t] Abest μου, quod penes Paulum leginus. [u] Cod. ἐξάληψον. [v] Cod. Βράκεα ει πειράσωμαι. Post πάρεστι deest περί. [x] Cod. κεχαριτομένη. [y] Cod. ἔστιν et sic porro. [z] Cod. βασίλεισσα. [a] Cod. μεριμνητρία. [b] Cod. βούλεσθαι. [c] Norunt eruditi, multiplicem esse tum apud Græcos tum apud Latinos et legendi et interpungendi hujus loci rationem. Retinendam porro hic eam censui, quam in codice reperi. [d] Cod. παρθενεία. [e] Cod. hic et infra, οὐτοὶ εἰσιν. [f] Cod. Barber. omittit voces, οὗτοί εἰσιν.

NOTÆ.

(15) Decrant in nostro, quæ ex Vat addidi.

Digitized by Google

τῷ ἀρνίῳ ὅπου ὑπάγει. Βαβαὶ τῆς παρεδρίας, ἧς ἐξ ὠθησαν οἱ τὴν παρθενίαν ἑλόμενοι [5], οἱ συνεπόμενοι Χριστῷ καὶ συνευφραινόμενοι.

Ἀλλὰ σκοπήσωμεν, ἀδελφοί, ὅτι καθόσον μέγα, καὶ ὑπερφυὲς τὸ κατόρθωμα, κατὰ τοσοῦτον καὶ ὁ λυμεὼν [b] τῆς ζωῆς ἡμῶν διάβολος ὑπὲρ πάντα τὰ πάθη ἐν τούτῳ πειρᾶται ἡμᾶς καταβαλεῖν. Καὶ ὅπους μὲν κατέβαλεν ἐξ αἰῶνος, τίς ἂν καὶ ἐξαριθμήσειεν; Ὡς δὲ ἐγὼ ἤκουσα παρὰ τοῦ εὖ εἰδότος, ὅτι καὶ νῦν ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἄνδρα πολλοῖς ἔτεσιν ἐξησκηκότα καὶ θαυμαστὸν τῷ βίῳ τοσοῦτον ἴσχυσεν ὑποσκελίσαι ὁ δράκων, ὡς μὴ μόνον ἐξαρνον αὐτὸν γενέσθαι τοῦ ἁγίου σχήματος, ἀλλὰ καὶ γυναῖκα περιάγειν μοιχικῶς. Οὗ τί ἂν γένοιτο ἐλεεινότερον; Καὶ τοιαῦτα μὲν τὰ παρὰ τοῦ διαβόλου τεχνάσματά τε καὶ ἀποτελέσματα.

Ἡμεῖς δὲ, παρακαλῶ, ἀδελφοί, φυλάξωμεν αὐτοὺς, ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ, αἰδούμενοι τὸν νυμφίον ἡμῶν Χριστόν· μὴ προδιδόντες τὸν ἐμπιστευθέντα θησαυρὸν τῆς παρθενίας· μηδὲ ταὐτὸν πάθοιμεν τοῖς ἰχθύσιν, οἳ δελεάσματι σαρκὸς τὸ ἄγκιστρον καταπίνοντες, τὸν θάνατον εὑρίσκουσιν· ἄγκιστρον γάρ ἐστιν ἡ ἡδονὴ φθείρουσα, οὐχ ἡδύνουσα, θανατοῦσα, οὐ ζωογονοῦσα· ἧς ῥυσθείημεν [i] δυνάμει Θεοῦ δυναμούμενοι, καὶ πρὸς τὸ ἐξῆς ὠφθείημεν εἰλικρινεῖς καὶ ἀπρόσκοποι, ἕως ἂν ἐμπνέωμεν, ἵνα νικητικῶς τῶν ἐνθένδε μεταχωροῦντες τύχωμεν βασιλείας οὐρανῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, κ. τ. λ.

A prærogativa sunt affecti qui virginitatem complectantur, ut Christum triumphabundi comitentur?

Quanquam reputemus, fratres, quam ingens et incomparabilis functio est, tam nos, vitæ pestem, diabolum præ cæteris sceleribus hoc prosternere moliri. At quot in omni memoria prostraverit quis enumeret? certe in Asia nunc quoque, ut de quodam intellexi probe conscio, quemdam complurибus anni exercitum, vitaque memorabili, tam profligate dejecit, ut non sacrum modo negarit habitum, quin mulierem adulterio circumductet: quo quid miserabilius? Atque hæ diaboli sunt artes et facinora.

B

Nos quidem, fratres, cohortor, ceu oculi se quisque pupillam tueamur, sponsum reveriti Christum, neu creditum virginitatis thesaurum prodamus, idemque patiamur quod pisces, qui carunculæ inescatione hamum glutientes, se induunt in mortem; namque hamus est voluptas perdita, non jucunda: lethifera, non vitalis. Qua divinis viribus firmati liberemur, et in futurum sinceri, ac insontes videamur, dum spiritum ducamus, ut ovabundi hinc profecti, cœleste regnum ineamus, per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXVI.

Mediæ hebdomadis quarta. Pascha hoc simulacrum esse futuri et æterni, deque patientia ac fortitudine.

Fratres Patresque, jam præterequitat Quadragesima, animusque Pascha impendente lætatur, ceu conquieturus in eo, et tanquam rude donandus multorum laborum. Quorsum hic institutus mihi sermo est? quod vita omnis nostra quasi quædam Quadragesima est, æternum intuens Pascha. Nostrum hoc quidem, etsi venerandum et ingens simulacrum tamen est illius; uti prædicant (16), Patres, siquidem hoc diecula est ac præterit, illud in comitatum æternumque est.

Unde tristitia, dolor, lamenta profugere; ubi gaudium, lætitia, triumphus sempiternus; ubi murmur feriantum, cœtusque agitantum corona, et jugis spectaculum lucis; ubi felix Christianum prandium, perennibus bonis referta mensa, potus novitius, de quo ait Christus: *Non bibam amodo de hoc genimine vitis, dum illud bibam vobiscum novum in regno Patris mei* [88]. De quo regno in cœlos abiturus discipulos alloquitur in hæc verba: *Vado parare vobis locum, et si abiero paratum vobis locum, iterum venio, et accipiam vos ad meipsum, ut ubi sum ego et vos sitis. Et quo ego vado scitis, et viam scitis* [89]. Ac rursum: *In illo die vos cognoscetis quia ego sum in Patre meo, et vos in me et ego in vobis.* Et alibi: *Pater quos dedisti mihi, volo ut ubi sum ego et illi sint mecum, ut videant claritatem meam, quam dedisti mihi; quia dilexisti me ante constitutionem mundi* [90]. Quæ non ad apostolos solum, quin ad nos pertinere quoque hæc ejus est sententia: *Non pro eis autem rogo tantum, sed et pro his qui credituri sunt per verbum eorum in me, ut omnes unum sint, sicut tu, Pater, in me, et ego in te, ut et ipsi in nobis unum sint* [91]. Quid his consolabilius verbis? quid reverentius? quam non emolliant mentem? quem animum non pungant? Vel lapidem fors naturam, dicat quispiam, nedum cor humanum. Atque hæc cogitantes tulere quæ tulere sancti, ærumnas pro gaudio ducentes, res arctas pro amplis, certamina pro deliciis, exercitationes pro quiete, necem pro vita: igitur nos quoque, qui idem urgemus stu-

[88] Matth. xxvi, 29. [89] Joan. xiv, 3, 4. [90] Joan xvii, 23, 24. [91] ibid.

VARIÆ LECTIONES.

[5] Cod. ἐλώμενοι. [b] Cod. ὀλυμαιῶν: Barberin. omittit artic. ὁ. [i] Cod. ῥυσθήημεν.

NOTÆ.

(16) Nazianzenum lege Orat. εἰς τὸ ἅγιον Πάχα.

Digitized by Google

dium, pariterque quærimus Pascha, præsentia, cohortor, animose, ac fortiter feramus, non labantes, non ignavia torpidi, quin fervidius exciti; observantes et improbum serpentem qui varietatem in nos exerceat vitiorum, in angelum se lucidum diffingat, res insolenter convertat, tenebras lucem, amarum dulce ostentet. Sic decessorem inescavit Adamum oculis præstrictis, ac formosum molitus quod formosum non esset atque hinc per esum pomario proscripsit. Nos quidem certe usus quis sit edocti, scilicet impostor, haud prodeamus Dei præceptorum pomario neu præbendo fructu formoso, aciem eo mentis, aut corporis dimittamus, posteaquam inescamur, sed obtutum omni ope fugiamus. Ecquis est autem fructus qui formosus appareat? studium carnis, pravum noxii cujusque vitii desiderium. Quorum detrectando periculo, incolumes evademus, et Pascha in ævum cum sanctis obeamus, per Christum Jesum Dominum nostrum, cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXVII.

Mediæ hebdomadis sexta. Vitiis obire, ac virtutibus reviviscere, id demum esse feriari quotidie Dominique Deo Pascha agitare.

Fratres Patresque, dies imminet Paschæ posteaquam Deo duce medium jejunium præteriimus. Sed quid autem properamus Pascha occupare, quod adeat, abeatque? non id annorum permultis egimus curriculis? Igitur præsens transibit quoque; nihil est enim in hoc sæculo constans, quin dies umbræ labuntur instar, vitaque nostra ceu pernix eques decurrit, dum urgeamur ad metam. Quid? annon, ait, amabile Pascha est? sane, fateor amabile vel in primis, sed quod in dies obeatur. Quodnam? expurgatio scelerum, contritio cordis, lacrymæ ab compunctione profectæ, puritas conscientiæ, terrestrium carnificina membrorum, adulterii, impudicitiæ, libidinis, noxii desiderii, ac quæ aliæ sunt fanaticæ noxæ. Quæ qui paraverit, non in annum semel, sed, ut sic dicam, quotidie Domino peroptabile celebrat Pascha; at qui non habeat quæ dixi, vitiisque regatur, ne is feriandi sit impos: nam qui ferietur, cui Numen ingluvies, qui carnis flagret libidinibus, qui invidia tabescat, qui immersus avaritiæ, qui ambitione possessus, qui aliis involuti sint facinoribus? nisi quis dicat sane et febricitantem valere, et naufragum vehi prospere. At non id ratio fasque patitur, nequit enim qui in tenebris versetur collustrari, nec qui sceleribus bacchetur feriari. De vobis quidem spondemus meliora conjunctaque saluti. Scilicet non aliud vita nostra est quam festi apparatus: nam videsis quæ obeantur, psalmodiam excipit psalmodia, lectionem lectio, meditationem meditatio, comprecationem comprecatio, quasi quidam agens nos, Deoque conserens orbis. Quam hæc vere splendida, et eximia vita est! quam beata, ac præfelix! Igitur demonstrato quod quærimus Pascha, serio id urgeamus, fratres venerandi, et obeamus assidue pro virili, vitiis exstincti, ac virtutibus redivivi, instar Domini; siquidem luit pro nobis supplicium, exemplar quoddam relinquens, quo vestigia sequeremur sua. Neque hæc dissero ut aliorum judices fiamus (nam suum quisque onus geret), quin perspecto, quod divinitus habeamus, beneficio, grates agamus præbitori, honoremus beneficum, vicem hero reddamus, qui non solum præsentia tribuerit, sed sincere se ad extremum colentibus bona insuper sit promissa daturus, æternum illud, et cœleste Pascha: quod adipisci omnes contingat Domini nostri Jesu Christi liberalitate atque beneficio: cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXVIII.

In Ver. Oportere nos renovari in antiquum per incurrentium aspectabilium, et inaspectabilium tentationum tolerantiam.

Fratres Patresque, hieme profligata, et appetente vere, omne hoc universum reflorere videmus, hoc est, stirpes floridas, terram virescentem, aves murmurantes; cætera novitia cuncta, in iisque gaudemus, ac Max. Opt. molitorem Deum laudamus: qui hanc rerum naturam in annum reparet et convertat, neque injuria. *Invisibilia enim ipsius a creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna ejus virtus et divinitas* [91]. Quanquam haud hic consistendum est nobis, quin ulterius eundum, intraque nos summæ rerum contemplanda ratio. Quinam? renovationem hanc habere hiemem causam: neque enim ad venustatem tenderit, ni ante nives, imbres, ventos subierit. Ad eumdem modum animus quoque ni ærumnarum prius, miseriarum, discriminum quasi quadam conspersus nive sit, nequaquam se induit in florem, aut fructificat: passusque, et fructificat, et felicitate fruitur divina, quemadmodum scriptum est: *Terra enim sæpe venientem super se bibens imbrem; et generans herbam opportunam illis a quibus colitur, accipit benedictionem a Deo* [92]. Igitur et nos, fratres, omnem patiamur ærumnam; omnem miseriam, omnem incurrentem aspectabilem et inaspectabilem tentationem, ipsum hoc quod ducimus jejunium, esurientes, sitientes, cæteris afflictationibus ferendis, quo fructificemus felicitateque divina fruamur. Neque id duntaxat, quin ad epulas Jesum invitemus; ut enim mundi nos oblectamur spectaculo, ita is animi pulchritudine nostri. Jam qui sunt fructus? amor, gaudium, pax, lenitas, benignitas, beneficentia, fides, mansuetudo, continentia: hæ huic epulæ, hæc invitatio est. Ac felicem qui eum pascat, ab quo vicissim perennibus bonis pascatur, felicem qui invitet, abs quo in cœlesti regno redin-

[91] Rom. I, 20. [92] Hebr. VI 7.

Digitized by Google

vitetur. Vah, qui hic tecto capiat regem, gaudet ac triumphat; quo magis qui regum Regem, Dominum dominorum? capi quidem hæc ejus indicio est sententia: *Ego et Pater veniemus, et apud eum mansionem faciemus* [96]. Ac rursum: *Qui habet mandata mea, et servat ea, ille est qui diligit me, qui autem diligit me, diligetur a Patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum* [97]. Quibus editis promissis, non feramus modo, quin læti omnia feramus, tam præsentia, quam quæ rumoribus jactentur, atque metuantur, audientes Apostolum dicentem: *Nunc gaudeo in passionibus pro vobis, et adimpleo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea pro corpore ejus, quod est Ecclesia* [98]; divumque Jacobum: *Omne gaudium existimate, fratres mei, cum in tentationes varias incideritis, scientes quod probatio fidei vestræ patientiam operatur. Patientia autem opus perfectum habeat, ut sitis perfecti et integri, in nullo deficientes* [99]. Viden' ut tentationes gaudio, ac voluptati sint ærumnæ; ita enim sunt quæ negotiatione quadam divina commutentur, atque id vitæ institutum sancti iniere. Quo nos quoque obeundo nisu, ac renisu, et eorum vestigiis grassati, cœleste regnum erciscemur per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXIX.

In divi Platonis memoriam. Qui in ærumnis ac miseriis vitam transiere, incredibili alienaque dolori voluptate frui.

Fratres Patresque, cum homini omni sermonem, remve ineunti ærumnæ in primis, et difficultas quæritur, tum extremo certamine gaudium ac lætitia. Sane lacrymabundus, secundum carnem, rusticus serit, exsultabundus metit, profectusque in prælium miles lugere solet, ovabundus redit: igitur ad metam nos quoque evecti continentiæ, priorum afflictationem laborum minime recordemur, læti præsentibus, Herumque laudantes. Quin splendeatis et in posterum studiis præclaris; nam equidem testor jejunii tempus egregie obivisse, sine pugna, citra tumultum, morigeros probe compunctos, suum quemque officium satis superque functos. Ac grates præpotenti Deo, qui vires contulit explendi. Idemque, fratres, exemplar capiamus sub hujus exitum vitæ, cum a sua quisque functione cessabimus, vitaque nostra Christus patefiet, Deo, et Patri regnum traditurus, auctoribus Scripturis, omni exstincta potestate, imperio, potentia: siquidem haud tum sancti supplicia, ac pro virtute sentient certamina, quin incredibili, alienaque dolori voluptate in ævum perfruentur. Quinam ii; præ lege illustres, et in lege Patres, vatesque Abrahami, ac Mosis instar; in gratia, beati Apostoli, laureati martyres? omnis sanctorum chorus, ac præ his insuper:

A Eximius Præcursor, quem in (17) adulteri reprehensione regis Pater imitatus Plato est, cujus hodie memoriam celebravimus.

Ὁ μέγας Πρόδρομος, οὗ μιμητὴς ἠξιώθη γενέσθαι ἐν τῷ ἐλεγμῷ τοῦ μοιχεύσαντος βασιλέως Πλάτων, ὁ ὅσιος Πατὴρ ἡμῶν, οὗ δὲ τὴν μνήμην σήμερον ἑορτάζειν ἠξιώμεθα. FABRIC. *loc. cit.* pag. 280.

Cumque egregii magistri cogat necessitas egregios esse et discipulos, cognoscendo ex arbore fructu, hortor, et obtestor, gradiamur nos quoque eadem norma, iisdemque vestigiis, quibus tum ille, tum cæteri Patres fratresque de studio monastico, ac confessione quæ incumbat, remittentes nihil:

B Jam enim audieritis sine dubio quid infelix Alexander admiserit, ut obedientiam juxta, et confessionem abjurarit. Quod unde contraxit, nisi qui solitarius obiret, (quod equidem frequenter solitariis objecto) studioque nummorum Judaico flagraret? igitur herum uterque gloriosum prodit, hic Judæis, ille Judæorum gregariis Iconomachis.

Ἤδη γὰρ πάντως ἠκούσατε τί πέπραχεν Ἀλέξανδρος ὁ δύστηνος. Ἐξηρνήσατο καὶ τὴν ὑποταγὴν, καὶ τὴν ὁμολογίαν. Καὶ πόθεν τοῦτο πέπονθεν, ἀλλ' ἢ ἐκ τοῦ εἶναι αὐτὸν μεμονωμένον, ὃ πολλάκις ἐγκαλῶ τοῖς μεμονωμένοις, ἐκ τοῦ φιλάργυρος γενέσθαι κατὰ τὸν Ἰούδαν. Ἀμφότεροι οὖν προέδωκαν τὸν Κύριον τῆς δόξης, ὁ μὲν τοῖς Ἰουδαίοις, ὁ δὲ τοῖς ὁμόφροσι

C τῶν Ἰουδαίων εἰκονομάχοις. [FABRIC. *Bibl. Græc* Harles, 281.]

Ut merito Apostolus clamet, *Radix omnium malorum est avaritia, quam quidam appetentes erraverunt a fide, et confixerunt se doloribus multis* [98]. Neque hic possum quin plerosque vestrum haud abs re equidem tangam. Quamobrem? quod ambitione, ac primatu homo futilis caperetur, ludicro seriam ei noxam comparastis, quasi quodam Pontifice eo creando. Quod is ludicrum, diabolo plenus, extulit in opus: indeque quod infortunium contraxit? fidei naufragium fecit, merces amisit virtutis, contristavit nauci nos quoque, Dei Ecclesiæ fraudem, quantum in se est, attulit. Sed benignus Deus qui obrutam interitus profundo mentem

D educit, tandem aliquando eum facti pœnitentem revocet a lapsu, et temeritas, ac futilitatis gratiam vobis faciat, omnesque nos in suum cœleste regnum conservet, per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXX.

In Quadragesimæ finem. De cunctis patiendis supplicis, et Domini ac sanctorum imitatione.

Fratres Patresque, fors contristaverit vos superior catechesis, agitari in nos pericula professa. *Sed quia hæc locutus sum vobis*, ait Domi-

[96] Joan. XIV, 23. [97] ibid. 21. [98] Coloss. I, 24. [99] Jac. I, 3. [98] 1 Tim. VI, 10.

(17) Constantinum intelligit, juniorem Irenes imperatricis filium, de quo infr. Cat. 74.

Digitized by Google

nus, *tristitia implevit cor vestrum; sed ego veritatem dico* [99]. Apostolus rursum : *Mihi quidem haud dictu molestum, vobis præsidio est* [1]; itaque, cohorter, spiritali omni præsidio firmemur. Ac si in opus rumor prodeat, Deo duce, occurramus quam fortissime; sin minus, ne sic quidem alienum frugi futurum est, benigno Deo apparatum eum probante citraque plagas, et labores propositum munerante. Cæterum jam in extremis Quadragesima est, tempusque insignem attulit coronidem, id est, vitalium Servatoris recordationem vulnerum, unde est qui vel maxime consolatione fruamur. Nam si Herus Deusque pro peccatis nostris est comprehensus, quid magnum si nos quoque, inutiles servi, pro eo comprehendamur ? si nexus ille, ac constrictus, in custodiam ducitur, quid novum si et nos idem quod herus patiamur ? enimvero vel permolestum est nequaquam hæc contingere. Quin si vel vapulare necesse est, vapulemus, si vel pugnis accipi, pugnos, si vel conspulari, sputa ; si vel necem denique obire, illustrem patiamur necem. Ac beatum qui vel partim Christi suppliciis communicet ; hoc felicitas est, hoc immortalitas. Non audimus quid Apostolus dicit : *De cætero nemo mihi molestus sit : ego enim stigmata Domini Jesu in corpore meo porto* [2]? Ac si diceret : Nemo me contemnat, nam equidem Regis Opt. Max. in meo corpore insignia fero. Talis erat cum beatus Ignatius, qui deiferum se vocavit, quod Christi in se supplicia ferret, tum divus Eustratius, qui in tormentis vociferatus diceret : Nunc scio in me vivere Christum. O beatissimas voces ! O ter felicissimos animos ! Quorumnam vero agimus memoriam ? quorum celebramus natales? quibus fana augusta molimur ; quorum veneramur reliquias ? non martyrum ? non confessorum ? non sanctorum ? Qui hic tanta aucti gloria, dici ac cogitari nequit, quanto et cujusmodi splendore in futuro sæculo fruentur. Hæc illa est egregia negotiatio ; hic ille felix contractus, exiguis laboribus ac certaminibus æterna et immortalia parare. Quos imitemur, fratres, nos quoque, ac cum augusto sanguine nostrum misceamus ; etenim potest ; nam nec dispar natura est, nec mutatus qui dicat : *Videte, videte quia ego sum, et non sum mutatus* [3]. Ex æquo omnes deamat, pro omnibus defunctus, inconsumptum quoddam omnibus delicium propositus omnium salutis amans, æque ejus sunt divitiæ. Siquidem *Dives*, inquit, *in omnes qui invocant illum* [4]. Igitur eum in præsentibus invocemus, et vires ac robur animis largietur amplectamur, et hostes nostros aspectabiles, atque inaspectabiles nauci præbebit, præstolemur, ac nos resurrectionis mortuorum die, et adventus, coronabit, quem et insontes prævertamus, ac pro tribunali sistamur inculpati, defensione obita præclara per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXXI.

Lazari Præparatoria. Cavendum nobis esse a diaboli vafritie, neu secessiones agitemus.

Fratres Patresque, Domini in Evangeliis hæc sunt verba : *Simon, Simon, ecce Satanas expetivit vos ut cribraret sicut triticum, ego autem rogavi pro te ut non deficiat fides tua* [5] ; idemque parum adfuit quin nobis quoque fieret nauci. Verum haud permisit ter Optimus supra vires afflictari, quin cum periculo præbuit et exitum, quo perferre valeremus. Neque vero quid sentiam nescitis : equidem fraternum vestrum in ærumnis connixum, ac conspirationem probo, ut acceptum Deo, et frugi, ac laudabilem, secundum hoc Apostoli effatum : *Ecce enim hoc ipsum, secundum Deum contristari vos, quantam in vobis operatum est sollicitudinem ? sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictam in omnibus exhibuistis vos incontaminatos esse in negotio* [6]. Scilicet ea verorum fratrum est affectio, quam et ratio desiderat : ait enim : *Sive patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra* [7]. Ac tuere, sodes diaboli studium et industriam, quemadmodum ceu leo rugiens oberret, vestigans quem devoret, quem intercipiat, seu partim, seu solido : siquidem partim potitus, minime conquiescat, quin in pejus properet semper, dum peccati exigat mortem. Exempli causa, tentat in primis qui accessum patiamur, tum autem ut vitiosum animo loquamur ita pollutam porro mentem et infectam, habitu demovet naturæ, amentem, brutam cæcam molitus, quæ ambiat nefaria, pro luce tenebras, amaritiem pro dulcedine, mortem pro vita. Atque hæc comparata est tentatoris in nos pestis. Cæterum nos, fratres, animos omni ope tueamur, nequaquam locum diabolo dantes, quin negantes ilicet accessum, sin vincamur, quod proximum est ne polluamur. Sin id patiamur quoque, ne immoremur, atque in peccati perpetrationem devolvamur : quod evenire ex præsumptione solet, ac veterum recordatione rerum. Sed præsumptionem, rerumque novitiam, et tanquam reducem usurpationem fugiamus : nam cogitatione indidem versari quid aliud est quam mente in Ægyptum reverti ? Atque id secundum exteriorem hominem cavendum est ? secundum interiorem, quæ Apostolus jubet : *Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat, sed si quis bonus, ad ædificationem frugi et utilis ut det gratiam audientibus, et nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in diem redemptionis. Omnis amaritudo, et ira, et indignatio, et clamor, et blasphemia tollatur a vobis cum omni malitia ; estote autem invicem benigni, misericordes, donantes invicem, sicut et Deus in Christo donavit nobis* [8]. Præterea secessiones fugiamus quoque, ut

[99] Joam. XVI, 6. [1] Philipp. III, 1. [2] Galat. VI, 17. [3] Malach. III, 6. [4] Rom. X, 12. [5] Luc. XXII, 31. [6] II Cor. VII, 11. [7] I Cor. XII, 26. [8] Ephes. IV, 29-32.

Digitized by Google

auctores lapsuum : hem, intra caulam sunt fratres, tu extra es? in silentio fratres, tu gannis? dormiunt fratres, tu huc, illuc damnatis vagare locis? hinc illæ noxæ, hinc ruinæ. Quid segrege flt ove? non prædæ est feris? ad eumdem modum et qui e fratrum contubernio secedat. Sed nequaquam sic, fratres, nequaquam, quin ornate omnia, decenter, accurate, serio gerantur, quasique in oculis divinis, qui occulta æque, ac aperta, et diurna, nocturnaque speculetur, nec corporis juxta et animi motus omnes nesciat; quo sic nullam Judæis, Græcisve, aut Dei Ecclesiæ fraudem comparemus. Atque hæc hactenus, nunc cum finem habeat Quadragesima, Deum laudemus qui firmatos in ejus laboribus perfungi ea tribuit en abiit molestia, manet præmium, tenuatum est corpus, animus pinguefactus. Equidem tum pinguescatis, tum consecremini magis magisque, solidaque mens, et animus, atque corpus in Domini nostri Jesu Christi adventum irreprehensa serventur, cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXXII.

Hebdomada majore de salutifero supplicio, deque submissione ac patientia, doctrina.

Fratres Patresque, sacer est hodiernus dies atque venerandus : etenim hinc auspicatur herus pro nobis supplicia sustinere crucis, ut fert hoc Davidicum dictum : *Quare fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania. Astiterunt reges terræ, et principes convenerunt in unum, adversus Dominum et adversus Christum ejus*[9]? siquidem convenere simul sceleratum in Dominum consilium agitantes ac negatum veterator Judas, discipulus, fraudulento suavio prodit. Ergo trahitur vinctus arbiter, cunctorum judicio sistitur, interrogatur, respondet, respondenti (o historiam horrendam) pugnum ingerentem servum leniter compellat : *Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo; si autem bene, quid me cædis*[10]? verborum insolentia petitur, illuditur, subsannatur, contumeliis laceratur, inspuitur, colaphis cæditur, vapulat, crucem conscendit, conscensa, pro interfectoribus precatur : *Pater, dimitte illis peccatum, non enim sciunt quid faciunt*[11]; potum fel aceto temperatum ducit, perforatur lancea, denique moritur immortalis. Hæc sunt, ut summatim dicam, Heri supplicia : eaque qui inaudiat catus, non irascitur, non irritatur, non efferatur, non intumescit, non fratrem calcat, non invidet, non ambitione ducitur, quin submissus, ac contritus, terram se cineremque putat, societatem desiderat Christi suppliciorum, mortuo satagit conformari, quo in resurrectione particeps fiat gloriæ. Vos quidem certe et communicavisse partim, et communicare Dominicis suppliciis par confidere est, nam videte ubi sitis. Non ob ejus sermonem et testimonium in exsilio ac persecutione? non olim pericu- A lum quoque compedum fecistis? non per ludibrium cruorem effudistis? aliquot athletice fratres obiere? Igitur hic nobis Dominicus triumphus, munusque suppeditat. Quoniam vero ad extremum felicitas secura nemini est, tum quod facilis conversio est, tum etiam quod incertum quid cras pariturum sit, cohortor, state in Domino inflexi, et invicti, ceu uno in animo unaque mente, pariter evangelicam fidem propugnantes, nulla in re ab adversariis exterriti, aut offendiculum præbentes, quin Dei ministros undiquaque probantes, obedientia, submissione, mansuetudine, lenitate, patientia multa, nam : *Patientia*, inquit, *vobis necessaria est, ut voluntatem Dei facientes reportetis promissionem; adhuc enim modicum aliquantulumque, qui venturus est veniet et* B *non tardabit*[12]. Et quid autem ringimur ærumnis, ac non potius inducimus animum pro Hero in dies mori? siquidem scriptum est : *Si commortui sumus, et convivemus; si sustinemus, et conregnabimus; si negaverimus, et ille negabit nos; si non credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non potest*[13]. Jam quod sensuri sunt gaudium sancti cum venientem cœlitus Herum spectabunt magnifice angelis stipatum, qui se cum incredibili triumpho coronatum vocet, contubernalis porro in omnem perpetuitatem futurus? quem habituri sunt dolorem qui Evangelium detrectarunt, jussaque repulere qui quidem pœnas dabunt, auctoribus Scripturis : *Exitum perenne a facie Domini, et a gloria virtutis ejus, cum* C *venerit glorificari in sanctis suis, et admirabilis fieri in omnibus qui crediderunt*[14]. Quæ contemplati, ac reputantes, fratres, magis magisque a cunctis corporis animique nos inquinamentis purgemus, sanctimoniam obeuntes in Dei timore, avidi in melius, nitentes in perfectius, vitia perosi, virtuti cohærentes, pro fraterno amore invicem benevoli, honore alter alterum præferentes, haud studii segnes spiritu ferventes, Domino servientes, spe gaudentes, in ærumnis tolerantes, precibus instantes qua sinceritate præditi, tum imminens digne Pascha obeamus, tum bonis frui perennibus mereamur per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXXIII.

In hebdomadam majorem. De Domini Herique nostri Jesu Christi supplicio.

Fratres Patresque, cum alias semper Domini nostri Jesu Christi supplicia ad mentem revocata animum pungunt et exstimulant, tum his maxime diebus, cum finem singula cœpere. Quænam hæc autem sanguinarium in eum consilium, Judaica comprehensio, ad necem ductatio, causæ pro tribunali Pilati dictio, interrogatio, castigatio, colaphi, sputa, contumeliæ, ludibria, crucis conscensus, manuum ac pedum suffixio, fellis degustatio, ictus lateris, et quæ cum iis alia micuere, nec capere queat mun-

[9] *Psal.* II, 1, 2. [10] Joan XVIII, 23. [11] Luc. XXIII, 34. [12] Hebr. X, 37. [13] II Tim. II, 12, 13. [14] II Thess. I, 9, 10.

Digitized by Google

dus, nec digne recensere valeat non dicam mortalis, sed nec cunctæ angelorum linguæ ; nam cogitemus, fratres, ingens hoc atque ineffabile arcanum. Qui animorum consilia retegit Deus, omneque perspicit humanum cogitatum, hic ille est qui capitis sistitur judicio, qui præpotente jussu universa librat ; hic ille est qui in sceleratorum manus deditur, qui obligatam in nubibus undam ex æquo tempestive inserit solo, hic ille est qui colligatus raptatur, qui cœlum palmo, ac terram mensus pugillo est, lanceque montes libravit ; hic ille est qui servi pulsatur dextra, qui florum varietate uber imbuit terræ ; hic ille est qui spinis inglorie coronatur, qui in pomario vitalem arborem consevit ; hic ille est qui ligno infelice pendet. O immania, et inaudita miracula ! quæ tum intuitus sol defecit ac una contenebravit, tum sentiens concussa terra est, et perrupta saxa, cunctaque Heri injuriis conversa machina. Jam inanimis, ac sine sensu elementis, ceu animalis, sensuque imbutis, præ Dominico terrore atque usurpatione spectaculi attonitis, et immutatis, nos (malum) ornati ratione, pro quibus obiit Christus, inexstimulari, ac lacrymis alieni per hos maneamus dies ? scilicet non bardis simus bardiores, non lapidibus duriores ? Nequaquam, fratres, nequaquam quin positi in stupore quodam divino, egregieque conversi, fletum provocemus, vitia trucidemus, injuriam compensantes injuria, vulnus vulnere mutantes, partim obedientia, partim confessione obnixa. Non videmus quot studii sint suscitabula divini, quis pro amico carcerem coluit ? quis necem pro amasio suscepit ? Enimvero clemens Herus pro damnatis non unum, alterumve, sed mille supplicia peregit, ut merito hæc recogitans Apostolus, vehementique divini sensu perfruens amoris, scribat in hæc verba : *Certus sum quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro* [15] : nam eo studio nos amplexus Deus est, *ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum non pereat*, uti scriptum est, *sed habeat vitam æternam* [16]. Huic studio quod obmoverent hostimentum sancti habentes nullum, corpora sua, sanguinemque monastice juxta, et athletice obtulere, Davidicum hoc exsecuti carmen : *Quid retribuemus Domino pro omnibus quæ retribuit nobis* [17] ? Quam nos, fratres, assidue vocem usurpemus quoque inexaurata ei quadam animi voluntate servientes, ac magis magisque in melius nitentes, quo cum sanctis hæreditatem, erciscamur æternorum bonorum, per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium, cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXXIV.

In Michaelem, regno impie functum, tam pro fide corrupta, quam pro nefarie inducta conjuge, nec in periculis consternemur.

Fratres Patresque, *mihi quidem haud dictu molestum vobis præsidio est* [18], inquit Apostolus, quod inops equidem pro virili quoque haud facere desistam, nunc cohortans, nunc commovens, nunc vos præmuniens, si qua effugiam vobiscum venturam immorigeris cladem.

Cæterum esse et nunc immorigeros cum multa sunt exempla, tum unum capitale in imperatore, non solum fide corrupta, sed etiam nefarie inducta conjuge, quibus, quis non ingemiscat, et indoleat comparata rursum in Ecclesiam noxa, pestique peste ac persecutioni addita persecutione? Fugit vos, fratres, quid sub Constantino accidit, parente ejus, quæ nunc monasticum exuta vota imperatoriam dignitatem induit ? non uxore electa legitime ducta : et alia surrogata, adulterium de Domini sententia patratum est, indeque oppugnationes, ac calamitates Dei Ecclesiæ conflatæ, non ab uno scelus in complures permanans nostrum infecit orbem ? Idem agi et nunc videat qui mente præditus inducat animum pro vero afflictari ; nam cæteris nec curæ est tantillum, stupidis fortuna, seu, ut propius dicam, imperii dedicitiis, cui Proteus se ex libidine gerant. Nos enimvero, fratres, inconcussæ stabilitatem fidei tueamur, in veroque præceptorum judicio constantiam, non qui plausibilibus quorumdam inventis deludamur. Ac si videtur, silentium in primis complectamur ; siquidem : « Prudens ait, in tempore illo tacebit, quia tempus malum est [19] ; » tum autem apparemur, ne fors oppugnatione hac abjectos haud citra pericula homunciones dimittant. Ecquis vero est apparatus ? nimirum excelse omnia ferre, nec Christiano antiquius amore quidquam ducere, quin cum Davide fari : *Dominus mihi adjutor, non timebo quid faciat mihi homo* [20] ; atque hoc apostolicum ; *Mihi vivere Christus est, et mori lucrum* [21]. *Væ mundo a scandalis*, ait ; *necesse est enim venire scandala, ut qui probati sunt manifesti fiant* [22]. Viden' ut in scandalis lecti retegantur Deo, ac tentationum igni probatus auriformis animus ostendatur ? Jam malorum insolentes, haberemus ceu imperiti cur sollicitaremur nunc laude hac non semel, iterumve quin sæpius gustata, nactique hoc divinitus beneficium pro Christo perpeti, nequaquam consternemur, dicamusve, Iterum tentatio ? sane iterum tentatio. Cedo enim sis, num finita est hostium, qui aciem fugiunt oculorum, cum carne, atque sanguine lucta ? num stadium solutum Dei petentum ? solvetur id quidem eum hinc abierimus ; cæterum quandiu corpore teneamur, omnino bellum sunt et discrimina præsto. Enimvero de tentationum prorogatione sanctorum

[15] Rom. VIII, 38, 39. [16] Joan. III, 16, 17. [17] Psal. CXV, 12. [18] Philipp. III, 1. [19] Amos V, 13 [20] Psal CXVII, 6. [21] Philipp. I, 31. [22] Matth. XVIII, 7.

Digitized by Google

stomachatus nemo est, ærumnisve tolerandis mutatus, quin ait David : *Tribulatio et angustia invenerunt me, mandata tua meditatio mea est* [23] ; et Jeremias : *Non sum te sequendo defessus, et diem hominis non desideravi* [24]. Apostoli vero hæc sunt verba : *Libentissime gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi : propter quod placeo mihi in infirmitatibus, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo : cum enim infirmor, tunc potens sum* [25]. Idem nobis studium ducendum est, dicendumque socium habentibus Christum, ac commilitonem in conflictibus, quippe *Haud te deseram*, inquit, *neque relinquam* [26]. Cæterum si pro nobis Deus est, quis contra nos? Jam si vulgus hominum gaudet pro caduco pugnare rege, quanto nos magis pro supremo decertare, et in arenam descendere? Igitur ei proposito insistamus, fratres, seu ingruat tentatio seu non ingruat. Quanquam imminet ab hoste perpes, si minus conspicua certe invisa, positæque sunt in tentatione coronæ, et in bello victoria, ac qui gravia sit perpessus, næ is præmia quoque referat ingentia, nos quidem hac e vita ovabundi profecti, vitam cum sanctis perennem ineamus per Christum Jesum Dominum nostrum, cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXXV.

Committendum non esse ut licentia abutatur, qui Christianam ineat vitam, gratulandumque subeundis molestiis, præmium intuentibus futurum.

Fratres Patresque, equidem vellem unumquemque vestrum coram spectare, omnesque impertiri pro viribus sermone qui vestram elaborem salutem, ac præfecturæ timeam periculum, sed posteaquam minime id oppugnatio permittit cohortor tum conjunctos, tum devinctos pariterque cunctos circumspecte sibi cavere, tam indidem in hospitio quo utamur, quam ubicunque locorum versemur, nihil citra constitutum facientes ; non licentia alter in alterum abusi, non colloquia cum pueris crebra agitantes, (tantum abest ut cum mulieribus dicam) quin ubi necessitas cogat videre, alloquive cauti, qui mentem surrigamus, et oculos dejectemus ; nam aiunt Litteræ : *Virginem ne contuere, neu cum psaltria consuesce, ne forte scandalizeris in suppliciis ejus* [27].

Omninoque ceu Deum habentes præsentem ac motus omnes, et actiones corporis, animique tuentem, sic degitote, atque obitote, quem in locum secretus quisque est gratulati et subeundis discriminum molestiis, qui repositam speculemini mercedem, neque enim injustus Deus est ut facinus vestrum ac laborem sit oblitus amoris quem erga eum testati estis ex quo primum secessionem fecistis ; qui mundo, et mundanis relictis, parentibus, fratribus, stirpe, patria, corpus insuper ad certamen objectis qua obedientiæ, qua confessionis, quæ incumbat, scilicet quam illustris professio vestra est, tam illustrius præmium non mundanos cernitis, aterantur, atque afflictentur, hi agricolationem urgentes, publica stipe, et exactionibus gravati, ut ægre potum sibi, ac cibaria procurent, illi militia terra, marique perfuncti, bello lacessentes, atque lacessiti, cædentes cæsique? quorum nos omnium immunes, vivo veroque Deo servimus. Non ut aliud nullum suppetat, vel hoc satis est ad voluptatem, gratulationem, triumphum? sane obsecro, fratres. Ut circumspecte insuper sit vivendum, qui ornate cuncta, decenterque obeamus, abstinentes, et corporis libidines, quæ cum animo conflictentur, primo incursu repellentes mentisque puritatem parantes, quo sincere hinc profecti, bona ineamus æterna per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu nunc et semper in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXXVI.

De mortis recordatione, odioque mundi, ac mundanorum.

Fratres, Patresque, quam eximia Catechesis, quam frugi admonitio est? quæ intentos ad officii functionem, vigilesque præstet. Id adeo facere negligamus nunquam, neu cessemus a cogitatione, et amore divino ac corporis dejunctu ; siquidem paulo post dejungemur, ac moriemur quemadmodum cuncti majores, in alium mundum aliud ævum, aliam abituri vitam, immensam, et infinitam. Nostra hæc sane instar somnii, umbræque est, quæ exiguis terminetur annis. Nec spatium consequamur oculis temporis quantum longissimum ab orbis fabrica ad sæculorum pertinet decursum, quin cujusque vitam, quemadmodum ad Davidicas pervecta metas, atque id in perpaucis, minime ulterius tendat. Hæc enimvero arbitrati omnes obivere sancti, hac spe, ut Apostolus testatur, decessere : *Non acceptis repromissionibus sed a longe eas aspicientes, et salutantes, et confitentes ; quia peregrini, et hospites sunt super terram, qui enim hæc dicunt, significant se patriam inquirere. Et siquidem ejus meminissent de qua exierunt, haberent utique tempus revertendi, nunc autem meliorem appetunt, id est cœlestem. Ideo non confunditur Deus vocari Deus eorum ; paravit enim illis civitatem* [28]. Hæc urbs nostra, hæc patria est, hic Patres fratresque nostri, spiritales ac carnales. Jam quid amplectendam porro hanc temporariam vitam ducimus? quid in ejus studio quasi quibusdam clavis defigimur? quid irrevulsi ad exitum luctamur? Amentum est nolle ab exsilio redire domum, aut e bello in pacem restitui. Nos quidem, charissimi fratres ceu prudentes, et qui secessionem eapte causa fecerimus, mundo mundanisque relictis, vel vitam meditationem quam-

[23] Psal. cxviii, 143. [24] Jerem. xvii, 16. [25] II Cor. xii, 7, 10. [26] Jos. i, 5. [27] Eccle. ix, 5. [28] Hebr. xi, 13.

Digitized by Google

dam obitus præstemus, qua meditatione cunctam exigamus libidinem, segnitiem, torporem, ignaviam, vitiositatem, quo sic Deo accepta facientes, bona erciscamur æterna, per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc, et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXXVII.

De vera, ac genuina obedientia, et confessione, studioque Dei præceptorum.

Fratres Patresque, aliud vestrum carnale est demensum ; aliud spiritale, illud porrectum ab œconomo, in cibis, potu, vestimentis locatum hoc a me nauci, in sermone, doctrinaque situm. Atque ut illud necessario præbetur, ita hoc necessario debetur quoque ut nihil faciam magnum, qui hæc vobis segmenta ac mendicabula disseram verborum, quin tremam et extimeam, ceu rationem daturus animorum vestrorum non regi, præsidi imperatori, sed omnium judici, atque Deo, cui congenuculabunt universi, cœlestes, terrigenæ, subterranei cunctæque laudes peragent linguæ, qua in cogitatione pavescant illustres vita, ac sermone sancti nedum infelix ego. Verum opitulamini obsecro, vobis juxta, mihique, ut amantes fratrum, virtutis functione vobis, precibus mihi etsi mea est vestra functio, atque e contrario, posteaquam corpus unum ac membra sumus vicissim, *et sive patitur unum membrum*, ait ille, *compatiuntur omnia membra sive gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra* [39]. Et par est sane ; ut vestrarum ego rerum satago, sic vos mearum satagere ; nam ego in vobis, ac vos in me estis, pro studio et amore, eaque norma veræ fraternæ reipublicæ cœtus describitur. Ergo obedientiam mihi vestram insignem genuinam servate (non illam cauponaria fide) in qua nati, educti, adulti Dei beneficio ad confessionis divinæ culmen evasistis, primis alterisque periculis defuncti, non reges timuistis, non magistratus expavistis ad certamina, plagas, exsilia, compedes, supplicia expediti, celebritatem peperistis, ut omnibus perspectum est, quamobrem ne committite, fratres, ut hanc vestram virtutem prodatis, neu infamiam gloriæ quæratis, neu eximium nomen in fœdum vocabulum vertatis, quin superioribus sequentia egregie superstruite, undiquaque muniti ; intus, extraque divinis tecti præceptis, tentationem omnem et ærumnam vincentes, atque superantes, certi hoc quoque adhuc nos in acie, ac periculis versari, ignaros quid cras pariturum sit. Quanquam si pro nobis Deus est, quis contra nos ? qui Filio non pepercit, quin pro nobis omnibus præberetur, scilicet non cum eo cuncta largiatur ? sic sperate, sic præfidite. Eaque spe, et fiducia grassati, nihil dubito quin sanctorum in cœlesti regno cohæredes sitis, ac partiarii futuri per Christum Jesum Dominum nostrum ; cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXXVIII.

De audiendis serio sacris Litteris.

Fratres Patresque, omnes homines cum aures habemus oculosque, tum minime omnes audimus, ac videmus, nec nisi auriti et perspicaces. Ergo ait Dominus in Evangelio, *Qui habet aures audiendi, audiat* [40] ; ac de inobsequentibus vates : *Dedit illis Deus spiritum compunctionis, oculos ut non videant, et aures ut non audiant* [41]. Quamobrem necesse est quæ legantur serio, non leviter et obiter audire, ne in minas incidamus, sed hoc usurpemus scriptum : *Disciplina Domini aperit mihi aures* [42]. Equidem qui sic audiat, inaudit, compungitur, purgatur, illustratur, ovat, exsultat, ut fert Davidicum carmen : *Exsultate, justi, in Domino* [43], cuncta hæc umbram æstimat fugacem, omniaque pro stercoribus ducit, quo Christum lucretur, exempli gratia, audit discipulos alloquentem : *Non relinquam vos orphanos, veniam ad vos modicum, et mundus me jam non videt ; vos autem videtis me quia ego vivo et vos vivetis* [44] ; et rursum : *Ego sum vitis vera, vos palmites* [45]. Iterumque : *Vos amici mei estis, si feceritis quæcunque ego præcipio vobis.*

Jam non dico vos servos, quia servus nescit quid faciet dominus ejus ; vos autem dixi amicos, quia omnia quæcunque audivi a Patre meo nota feci vobis [46]. Et alibi : *Vos estis qui permansistis mecum in tentationibus meis, et ego dispono vobis testamentum æternum, ut edatis, et bibatis in æternum super mensam meam in regno meo* [47], hæc, aliaque similia Dei audiens studiosus, non lætatur modo, quin mori Christo quotidie animum inducit. Sane id institutum cuncti iniere sancti et his studiis quasi quodam celebri triumpho suum Dei desiderium ostentarunt, quippe ait Jeremias : *Non sum te sequendo defessus, et diem hominis non desideravi* [48]. David quoque : *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi ? calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo* [49]. Apostoli vero hæc sententia est : *Nobis donatum est a Deo, pro Christo, non solum ut in eum credamus, sed ut etiam pro illo patiamur* [50]. Nec Apostoli secus : *Verberati*, inquit, *gaudebant, quoniam digni habiti sunt pro nomine Christi contumeliam pati* [51]. Bre iter iis vocibus omnes suum Christi studium demonstrant. Igitur audiamus, fratres, nos quoque quæ dicantur acuta, et amabilem Deum studio, ac amore prosequamur, assidue pro cunctis quæ in nos contulit bonis gratulantes, quos in primis ad salutem delegerit in monastici sanctimonia voti, tum autem orthodoxa fide præditos, nec palabundos colere se, atque venerari concesserit ; nam quot fraude, astutiaque mortalium impulsi sunt in errorem, ac fuci plausibilitate decepti ?

[39] I Cor. XII, 26. [40] Matth. XIII, 9. [41] Rom. XI, 8 ; Isa. VI, 9, 10. [42] Isa. L, 5. [43] Psal. XXXII, 1. [44] Joan. XIV, 18. [45] Joan. XV, 5. [46] Ibid. 15. [47] Luc. XXII, 28. [48] Jerem. XVII, 16. [49] Psal. CXV, 12, 13. [50] Philipp. I, 29. [51] Act. V, 41.

Digitized by Google

quot fame afflictantur, non panis, aut aquæ siti, quin verbi audiendi divini, quemadmodum scriptum est [42]? Nobis quidem, ceu opipara quædam mensa, præbita sanctorum doctrina est, alio hinc sermonem quasi quasdam condiente cupedias, inde alio velut aurum, divina moliente verba, ac serio aliis, aliisque hinc, et inde acclamationum delicias comparantibus: ut non abs re porro cum Apostolo dixerimus: *Si Deus pro nobis, quis contra nos? qui proprio Filio non pepercit, sed pro omnibus tradidit illum, quomodo non etiam cum illo omnia nobis donabit? Quis accusabit adversus electos Dei? Deus qui justificat, quis est qui condemnet? Christus qui mortuus est, imo qui et resurrexit a mortuis, qui et est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis* [43], videlicet Deum ac Patrem, suumque regnum est perenne daturus: quem gloria decet et imperium cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXXIX.

Nequaquam mœste, quin fortiter obeundum ad quod vocati simus divinitus opus.

Fratres Patresque, segnitiem nostram excitans Apostolus, scribit in hæc verba: *Gaudete in Domino, semper iterum dico, gaudete. Modestia vestra nota sit* (18) *omnibus hominibus. Dominus prope est, nihil soliciti sitis, sed in omni oratione, et obsecratione cum gratiarum actione petitiones vestræ fiant ad Deum* [44]. Quamobrem ne torpeamus; quin vivide, atque fortiter obeamus ad quod vocati simus divinitus opus: nam equidem Deus est qui e vita communi ad professionem nos monasticam vocavit, qui incolumi quadam veste, hilarique toga amicivit, qui a legis exsecratione redemit, factus pro nobis exsecrabilis. Itaque consistamus in libertate in quam a Christo sumus asserti, neu servitutis rursum teneamur jugo, neu fœdus cum vitiis ineamus. Servus manu missus paratitius, nequaquam inducat animum servitutem denuo servire, ab eaque profugus longissime, gaudet quod servili tyrannide sit exclusus, etsi haud malum est omnino servitus; nam Apostoli hæc sententia est, *Servus vocatus es? non sit tibi curæ (sed et si potes fieri liber, magis utere) qui enim in Domino vocatus est, Domini, similiter et qui liber vocatus est, servus est Christi* [45]; atque interim, mancipatus, negat sub servitutis venire jugum, quo nos debemus magis, peccato liberati, procul abscedere.

Nescimus quid in nos designarit? non pomario proscripsit? non mortales ex immortalibus effecit? non in hanc luctuosam introduxit vitam? non mali auctor omnis et fuit et nunc est? Ut fugiendum sit nobis, ceu pessimum, odio prosequendum, ut odio dignum, potiusque diligenda virtus, quæ angelos comparet mortales, atque adeo deos, secundum illud, *Ego dixi: Dii estis, et filii Excelsi omnes* [46]. Ecquæ est autem vis virtutis mundi propudium amorque divinus. *Nemo enim potest*, ait, *duobus dominis servire, non potestis Deo servire et mammonæ* [47]. Non virtuti, et inhærere vitio potestis', nam luci cum tenebris communio nulla est. Jam levia sunt Dei præcepta; grave, ac nefas potius', insulse contendere qui contrariis potiamur; arbitrarique virtuti juxta, et vitio vacare, id est, carnalibus desideriis, ac spiritalibus facinoribus. Enimvero si ad perfectionis evasimus mensuram, pol Deo gratiæ, a quo est omne beneficium, munusque perfectum, pol stabiles consistamus, divino timore tuti, ab habituque præclaro immobiles, et inflexi; sin quid desit urgeamus, nitamurque ad perfectionem contingere donec fungendi imminet tempus, fide præfirmi, spe alites amore devincti, submissione nitentes, obedientia compti, patientia explorati, confessione relucentes, cæterisque cunctis recte factis velut ad amussim politi, ceu veri monachi, ceu minime mendaces subditi seu probi Christiani, ceu Dominici servi, quo cum expedite hic vitam peragamus, tum supremis bonis potiamur, per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXXX.

Doctrina de fide.

Fratres Patresque, debitum nunc quoque demensum vobis offerimus sermonis, tenue id quidem, ac mendicum, sed quod necessario offeratur tamen, ne ob silentium nos damnemur, vosque aliquantulum solatium capiatis: nam ut maxime id e sanctorum lectione Patrum sentiatis, nihilominus nostram hanc etiam nauci requiritis doctrinam, ac præ illa, hanc ausim dicere, ceu illa historice recitata, hac in faciem dictata, et arguendo instituta, ait enim, *Arguam te, et statuam contra faciem tuam peccata tua* [47]. *Si non venissem, et locutus fuissem eis, peccatum non haberent, nunc autem excusationem non habent de peccato suo* [48]. Quod absit de vobis dicere; siquidem haud sermocinamur, ut immorigeris, ac flagitio constrictis (minime gentium), quin ut morigeris filiis, ut charissimis natis, ut unanimis, et qui concorpores sitis, ac commilitones, quo gaudeatis, quo proficiatis, quo sinceri, et irreprensi in Christi diem evadatis, Christianorum pleni fructuum probitatis, in gloriam laudemque Dei. Ut vobis comparata sit oratio; nam qui aquæ scaturiginem e prærupta olim caute Israelitis præbuit, quid mirum si e lapidea hac mente brevem oratiunculam extundat? Quam haurientes, Deo gratulemur, qui alimenta ac potum conferat, vitamque instruat nostram velut in solitudine, hic de-

[42] Amos VIII, 11. [43] Rom. VIII, 31, 34. [44] Philipp. IV, 4-6. [45] I Cor. VII, 21. [46] Psal. LXXXI, 6. [47] Matth. VI, 24. [47] Psal. XLIX, 21. [48] Joan. XV, 22.

(18) Γενέσθω auctor citat, γνωριζέσθω habent evulgati.

Digitized by Google

gentum. Sed quoniam priscæ historiæ meminimus, contemplemur, si libet, quæ tum immorigeris evenere, de quibus Apostoli hæc sunt verba, *Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo: nam prostrati sunt in deserto. Hæc autem figura facta sunt nostri, ut non simus concupiscentes malorum, sicut et illi concupierunt. Neque idololatræ efficiamini, sicut quidam ex ipsis, quemadmodum scriptum est: Sedit populus manducare, et bibere, et surrexerunt ludere. Neque fornicemur, sicut quidam ex ipsis fornicati sunt, et ceciderunt una die viginti tria millia; neque tentemus Christum, sicut quidam eorum tentaverunt, et a serpentibus perierunt; neque murmuraveritis, sicut quidam eorum murmuraverunt, et perierunt ab exterminatore* [80]. Quæ contemplati, fratres, iræ causas divinæ, pravum desiderium, murmur, Christum tentare fugiamus. Quinam is tentetur autem? incredulis illapsis cogitatis, ut proloquamur. Ergo necessaria præbebit? ergo hostile bellum feremus? ergo hoc illudque patiemur? nequaquam, fratres, (incredulorum ea sunt, atque dubitantium:) quin quid creduli omnia passuros.

Sic Noachus credulus diluvii internecionem evasit, arcam fabricatus; sic Abrahamus credulus parens multarum factus nationum est; sic Moses credulus mare ceu terram peragravit; sic pueri creduli tergemini in igne quasi quemdam duxere rorem, nec conflagrarunt; sic Daniel credulus leonum illæsus faucibus exivit, atque, ut breviter dicam, sic sancti omnes sanctimonia, sic probi probitate, sic martyres defuncti martyrio sunt. Ita creduli nos quoque cuncta patiamur, Christoque duce vincamus coronas adepturi probitatis, atque hanc ejus audituri palmariam vocem: *Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi* [80]. Cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXXXI.

De amore erga profectum; neu futilitate occupemur vitæ, sed in melius provehamur.

Fratres Patresque, studio vos alloquor, non necessitate, et si necessitas imposita mihi est, illoquendi: etenim zelo prosequor divino, quantumvis noxius valdeque in vestro gaudeo profectu. Sin accidit frequenter ut vos contristem, quemadmodum pridie, at ne id quidem quo contristemini, quin eximium cognoscatis meum in vos amorem (siquidem castigat serio quem quisque deamat, et quis est filius vero, quem non castigat pater?) quo perfecti integrique sitis, nulla in re defecti, nam alioquin et amplector, et obedientes, ac morigeros testor, patriaque præcepta obeuntes, quanta haud scio an ulli nostra memoria subditi diligentia. Nec pol adulor, quin vera prædico; nam quis tam unanimus patri, aut obsequens profecto est in Dominicis mandatis, quam vos illustres estis undiquaque? Testimonio sunt exsilia, persecutiones, compedes, miseriæ, ac vel in sanguinem renixus, ineundo cum peccato certamine, quanquam haud id vestrum est. Dei beneficium est, a quo et laus suppeditat. Igitur alii sibi pecunias habento, prædia, monasteria, collegia; mihi ad celebritatem satis est vos duntaxat habere, in quibus me ostentem, scilicet mea estis lætitia, corona, vita et alacritas, ac si quid aliud insigne est. Tantum cohortor egregio et studio minime supersedere, nec modum tenere boni, et ascensus quasique qui carnales ambiant pecunias inexsaturatum plus habendi desiderium contrahunt, sic vos in spiritalibus ad extremum halitum finem nullum facere in melius provehendi, siquidem haud sunt pares hujus temporis ærumnæ ad eam gloriam quæ in nos exhibenda est. Non vitas intuemini sanctorum, quod laboribus ac sudoribus sint exactæ? non martyria sanctorum, quot cruoribus sint suppliciisque confecta? Quamobrem? quo Christum lucrarentur, quo bona pararent quæ mentem et ingenium superant, posteaquam temporalia sunt quæ videntur, quæ non videntur sempiterna. Non sol eximius est? at is quoque jamjam in tenebras abibit. Non eximia luna? at ea quoque haud lumen edet. Non eximiæ stellæ? at eæ quoque collabentur. Non eximium cœlum? at id quoque ceu vestimentum veterascet, cunctaque mutabuntur, novis cœlo atque terra parandis, uti scriptum est, ac vita subitura felice, et ineffabili, quæ socia Christo conjunctaque maneatur. Atque hæc sunt promissa, ex iisque cogitatis præsidium contrahamus quæ sensibus capiantur iis quæ sensum fugiant vincentes, studiumque carnis divino coercentes, ac quemadmodum Apostolus docet: *Quæ sursum sunt, quærentes, ubi Christus est in dextera Dei sedens, quæ sursum sunt sapientes, non quæ super terram* [81], ceu hominum plerique, qui tanquam sues cogitationum luto volutentur, vitiorum obruti lacunis, quorum exitus pestis, atque in ignominia gloria est. Cæterum nostra in cœlis vita est, unde et sospitatorem manemus Dominum Jesum Christum, quem et spectare mereamur benigne in regnum nos asciscentem, mactum gloria et imperio cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXXXII.

Operam dandam ut ab omni inquinamento purgemur per pœnitentiam, quam Dei munere habeamus.

Fratres Patresque, vulnus vos mei pedis contristavit, nec injuria; nam læto, mœstoque pariter consentitis, ceu fratris studiosi, ceu patris amantes. Ego hinc vero catechesim molior. Quo pacto? sane ob mea saucius peccata, ilicet opem, ac medicinam postulavi, quo factum est ut totum hoc triduum versari nequierim vobiscum, tum autem Dei misericordia curatus, denuo interesum vobis, et inerro. Idem in animi morbis usu venit: accepit quis ex

[80] I Cor. x, 10. [80] Matth. xxv, 34. [81] Coloss. III, 1.

Digitized by Google

aspectu audituve in mente vulnus? Fanatica correptus animi deformatione, scelerata cupidine, ira, furore, odio, invidia, rixa, contumacia, aliove lethali ullo facinore flagrat? e vestigio opus medicina est (ea est autem pœnitentia, id est, compunctio, fletus, lamenta, contritio cordis, cætera pœnitentiæ pharmaca); indeque persanari, et in priorem redire statum, quod ni fiat, peccatum peccato, vulnus vulneri deprendimur addentes, incurabili morbo, lethifera quadam peccati ægritudine conflanda, sed nequaquam sic, fratres, quin cavendum in primis ut ne peccemus, nam quid animo jucundius puro, et inconcussa vitiis mente? sin accidat peccare quoque, ut est labilis natura nostra, extemplo corrigendum, nec vel ad horam incuratum sinendum quidquam est, quippe instar furis mors est, nec qua hora fur veniet tenemus, concubia nocte, an gallicinio. Jam imparatum e corpore recedere plenum est periculi, sistique Christi tribunali perhorribile. *Vivus est enim*, ait ille, *sermo Dei, et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti, et pertingens usque ad divisionem animæ ac spiritus* (19) *compagum quoque ac medullarum et discretor cogitationum, et intentionum cordis, et non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus, omnia autem nuda, et aperta sunt oculis ejus, ad quem nobis sermo* [82]. Ac si ægre sospitatur probus, his sic habentibus, inquam, impius atque sceleratus ubi comparebunt? si Daniel vates judicio per visum conspecto attonitus inhorruit, quid nos passuri sumus, cum ad res erit deventum? *Fluvius*, inquit, *igneus trahebatur coram eo, millia millium assistebant ei; et decies millies centena millia ministrabant ei, judicium sedit, et libri aperti sunt* [83], quæ ubi contingent, ecquis subsistet, ecquis præfidet, nisi qui recta imbutus fide est atque actione præclara, qui fortitudine, justitia, temperantia mactus obsecutus ac subjectione perfunctus? Igitur cavendum est omni studio, fratres, horaque metuenda mortis, atque hinc in oras parandus exitus, nec committendum ut incautos fallat homicida hostis, qui semper socordia præsens dimittat, et in futurum exsecutionem subjectet mandatorum: nam is est serpens, delusor, ac qui facinorum modos ingerat diversos. Quem ne ignoremus, quin assidue divina ope repulsum profligemus. Equidem vos hanc in horam frequens huc convocavi; quo tria hoc ex ore verba audiretis, interque vos solatium vicissim mutua admonitione caperetis: siquidem præstans admonitio est, animum usquequaque novitium comparans. Quod Patrum in morem facitantes, novi explorate, ac confido, salutem quæsituros, et Deum propitium paraturos, regno adipiscendo cœlesti, per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXXXIII.

Gratulatoria, qui fratres adventantes haud pœnitende domo capiamus.

Fratres Patresque, agendæ sunt nobis Deo gratiæ pro bonis quæ largitur, maxime hoc in hospitio, quod, et si profugis, ceu in monasterio degentibus, satis superque est, unde adventantes domo capiamus.

Videtis quot juges hinc inde commeant fratres, (nec immerito; nam quo alio respectent nisi in Deum prorsus, ac tenuitatem nostram?) videtis et alios fratres Patresque, inopes, ac deploratos, divertentes, peneque dies sine invitatione est nullus, neque in his omnibus tamen necessaria defecere, quin superflua quoque præbita frugalitas est. Enimvero quid aliud dicamus quam haud frustra esse qui promiserit, *Quærite primum regnum Dei, et justitiam ejus, et hæc omnia vobis adjicientur* [84], nobis quidem sunt adjecta, frumenti, vini, olei fertilitas, et quæ alia fert necessitas, cunctaque spe majora sunt, nec sufficimus, aut agendis gratiis ut benignitas meretur vocem habemus rumpere. Sin nimirum invitationibus cogimur in arctum ac comprimimur, at videsis merces, lausque ad Deum quanta, ipsi monasteria tenentes admirantur, siquidem quæ iis haud facere contingat, nobis peragere tribuit Deus. Quamobrem? divina agnoscenda potentia, quæ spe fideque præstanda, non humanis officiis obeatur. Mihi certe res nostrates similes Israelitarum in deserto erroribus videntur, quadriennium hodie nec serentibus, nec metentibus, suppeditat indeficienter alimenta corpori Deus, non manna cœlitus pluens, sed horrea reserans habentium, non e caute aquam ciens, sed piorum nobis vinarias cellas profundens, cæteraque largitus quæ haud facile recenseam. Non hoc mirum, insolens, laudabile? Addam et aliud apostolice, *sicut egentes nos quidem, multos autem locupletantes, tanquam nihil habentes, et omnia possidentes* [85], tantum in nos clementis Dei beneficium est, tantaque liberalitas: ut periculum sit ne honorum ignoratione injuriam benefico faciamus. Sed advertamus animos, fratres, una omnes serio, tam qui hic degitis, quam qui commeatis, ac Dominica seduli præcepta exsequamur, mutuoque moneamus, ad amoris, ac bonorum operum instigationem, non projecte viventes, nec carnis, animive libidinibus perfuncti, nec murmurantes, instar priscorum: nec Christum tentantes, ut tum ii, poteritne hæc, illaque Deus porro sufficere? equidem scriptum est, *Omnia possibilia sunt credenti* [86]. Nobis quidem quæ ad salutem faciant credulis tum postulata Deus cuncta præbeat, tum adjumenta corporis; vitæque peragremus solitudinem, luce illustrati veritatis, et Amaleciten profligemus qui aciem fugiat oculorum validis instructi armis spiritus, atque haud pro-

[82] Hebr. I, 13. [83] Dan. VII, 10. [84] Matth. VI, 33. [85] II Cor. VI, 10. [86] Marc. IX, 22.

(19) Σώματος. Erat in nostro, sed emendavi ex Vat. πνεύματος. Ac sic est in divo Paulo.

Digitized by Google

missum equidem solum invadamus (siquidem nihil ad nos momentanea ac caduca), quin cœleste regnum ineamus; certus est enim qui stipulatus dixit, *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum* [57]. Cui gloria et imperium, cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXXXIV.

Nequaquam occasionem quærentibus præbendam, deque ineundo cum vitiis conflictu.

Fratres Patresque, præsentibus malis haud abs re hoc Apostoli usurpemus, *Tentatio non nos apprehendit nisi humana* [57*], quod ob dominum Theoctistum, eximium senem, diximus, velut omnino nostrum. Ecquæ est autem tentatio? quod is in insulam Chalciton est relegatus, ejusque sacerdos, a contubernali delatus: ceu immemor principum, crudelissime tergo vapulavit. Ut mihi quidem conflari in nos pericula videantur, et si plerumque reperimur ipsi in ea nos inducere, qui enim possunt monasterium tenentes non memoriam agitare principum (scilicet non incolumes in urbe fratres: Patresque degentes hæreticis conciant tumultum?) *Exite de medio eorum* [58], *et separamini, dicit Dominus, et immundum ne tetigeritis* [59], hi contra facientes, sustinent contraria. Nos enimvero nauci profugimus urbanos, hac in ora considentes, ut ne occasionem quærentibus præbeamus, ac nos indemnes hactenus tutatus Deus est, tuteturque etiam porro, si cavebimus, neque effutiemus hoc et illud, nec levibus et improbis sermonibus aurem tribuemus. Quæ Apostoli sententia est? *Sermo vester semper in gratia sit, sale conditus ut sciatis quomodo oporteat vos unicuique respondere* [60]; rursumque Dei germanus inquit: *Sic loquimini, et sic facite sicut per legem libertatis judicandi* [61].

Quamobrem demus operam circumspecte ne intempestive in periculum ruamus, quin imminens malum ceu laqueum evadamus. Atque hæc tentatio est humana, id est levis; cæterum dæmonum, ea vero est pergravis, et implacabilis, qui nobis vexandis in dies, horas, momenta dediti, perdifficilem conflictum, arduamque cum primis victoriam præstant. Sed quoniam nihil non diligentia confit resistamus, ac Christo duce vincemus; nam is est qui nobiscum perferat certamina, quandoquidem *Sine me*, inquit, *nihil potestis facere* [62]. Quam in tentationem satagamus non incidere, neu diabolo in manum convenire, ubi haud brevis agatur in insulam relegatio, quin a Deo projecti in extimas tenebras portatio, nec tanta, tantillave flagra, sed immensa, æterna, infinita siquidem *Surgent*, ait, *qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ, qui vero mala egerunt in resurrectionem judicii* [63]. Itaque timeamus, fratres, porro, ac contremiscamus, cunctis contractis opibus, quæ in intestini nobis Spiritus potentia sunt, viribusque locatæ, *consilia destruentes*, uti scriptum est, *et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, et in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi, et in promptu habentes ulciscentem inobedientiam* [64], idque jugiter. Atque hoc improfligabile bellum est, hoc multiplex et diuturnum martyrium, nam qui assiduis petitus cogitatis minime defetiscatur, accidatve Bahali, quin repugnet, ac vitia transiliat, cupidinem, furorem, iram, timiditatem, næ is martyrio in dies multetur, habeatque qui cum Paulo dixerit, *Quotidie morior, per gloriationem, quam habeo in Christo Jesu Domino nostro* [65]. Quin sub certaminis fine audeat effari, *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi, in reliquo reposita est mihi corona justitiæ quam reddet mihi Dominus in illa die, justus judex* [66], quod eloqui nos quoque universi queamus, comptique justitiæ corona regnum ingredi cœleste per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXXXV.

Doctrina de noxia fugienda voluptate.

Fratres Patresque, quantum certamen incumbat doctori pro discipulis Apostolus ostendit ad Timotheum in hæc verba: *Insta opportune, importune, argue, obsecra, increpa, in omni patientia, et doctrina; erit enim tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt* [67]. Equidem vero absit ut sic affectus vobiscum sermociner, sed quia veternosa, pronaque natura nostra, quæ est oblita præceptorum quasi calcar, orationis stimulum et tanquam verbera assidue requirat, quo evigilet ac propositum sibi gaudium cernat, nam quid enim, non promissum cœleste regnum est? non vita immortalis? non ineffabilis lætitia? non pomarii deliciæ? non pares angelis honores? non requies sempiterna? Jam cur vincula, carcer, exsilia, ærumnæ, tormenta, neces expetuntur? non ut promissa consequamur bona, atque intentas pœnas fugiamus? Videsis martyres cruorem lætos effundentes, et alacres ad ensem, ignem, bestias, cæteraque cuncta supplicia abeuntes; videsis et sanctos cum animi voluptate corpus afflictantes, atque in servitutem redigentes nihilque arbitrantes virtute suavius. Itaque quid nos stertimus porro? quid diffundimur? quid perniciosis ac pestiferis vitiis occumbimus, quæ telo cor acutius vulnerent? *Exite de medio eorum, et separamini, dicit Dominus* [68], non abs re hic usurpemus quoque, quamobrem secedamus ab eis, ceu Sodomis, ac Gomorrha, igni atque sulphure ambustis, carnisque sensis depositis, quæ spiritui reluctentur, et repugnent, a servili studio asseramur, animis inventuri requietem,

[57] Matth. v, 10. [57*] I Cor. x, 13. [58] Isa. LII, 11. [59] II Cor. VI, 17. [60] Coloss. IV, 6. [61] Jacob. I, 25. [62] Joan. XV, 5. [63] Joan. V, 29. [64] II Cor. X, 6. [65] I Cor. XV, 31. [66] II Tim. IV, 7. [67] II Tim. IV, 2. [68] II Cor. VI, 17.

Digitized by Google

nam quid requietius mente est, quæ vitiis imper- A cita cum Deo agitet pacem? hoc gaudium ac triumphus, hoc felix suavitas, sacraque est voluptas.

Quapropter si frui volumus, perditam carnis voluptatem fugiamus, unde corruptela atque mors nascitur; siquidem *Qui seminat*, inquit, *in carne sua, de carne et metet corruptionem; qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam* [69]. Sin apparere volumus gloriosi, vanam, et hanc gloriolam contemnamus, compti humilitate, omnique præclara functione absoluti; ita enim tum expetite præsentem vitam transigamus, tum bona adipiscamur futura Domini nostri Jesu liberalitate atque beneficio. Cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque B perpetuitatem. Amen.

SERMO LXXXVI.

De gratiarum actione, neu in tentationibus vacillemus.

Fratres Patresque, triennium jam hoc vitam insolentem ducimus, nec prorsus oppugnati, nec citra oppugnationem manentes, ex quo et invicem visimus, et ultro citroque commeamus, quod humanitatis opus est divinæ; nam qui vacillantes superioris intervallo oppugnationis videret, cum custodias contraxit, tum adhuc orthodoxiam differt pro impervestigabili justitiæ suæ judicio. Atque id sic quidem. Ego vero, qui leviter despectarem, paucos credebam ob Dominum vexatos, nunc cernens quo- C tidie, ut sic dicam, quot adventent fratres, pene juvenesco, posteaquam tot sunt qui Babali haudquaquam genu flexere, quin Domino ceu lucidas se stellas conservarunt, quacunque ejus dominium patet, ut ætas hæc habeat quoque quod ad posteros glorietur, vere inesse in nobis Deum. Nec deperdidit Ecclesia robur, ut verax Domini fert promissum, quin ei illisi ab ævo cunctis cum spumæ instar marinæ sunt dissoluti, tum ea, ut irrupta cautes, in eadem fide, ac confessione permanet, itaque gaudere in eo, et exsultare debemus, ac Pol vigilare, et advertere procincti, ne fors iterum repente ingruat tentatio. Scilicet non hoc agitur, ut semel, bisve, aut sæpius periclitemur; sed ad extremum tuenda confessio est, nec qui ferantur extimescendi rumores, aut D flagra metuenda, quæ lacerare corpus videantur, aut quæ carnem compedes premant, aut alia quævis humana noxia, quin solus terribilis Deus habendus, cujus omnia nuta labefactentur, solæque pavendæ pœnæ immortales, quarum infanda experientia est; ceterum quæ in manibus sint seu adversa, seu prælata, somniorum similima, celerrime exspirant, siquidem scriptum est, *Sagittæ parvulorum factæ sunt plagæ eorum* [70]. Adhæc depugnandum quoque est cum persecutore, qui obtutum fugiens oculorum, *in dies* nos lacessit, ac non sensibilibus loris, sed inaspectabilibus cogitatis ferire haud supersedet, atque incendere, non igni cum materie permixto, sed pravis desideriis, cæterisque vitiis animos tentat et oppugnat. Igitur *state succincti lumbos vestros in veritate*, ut est in Litteris, *et induti loricam justitiæ, et calceati pedes in præparatione Evangelii pacis, in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere, et galeam salutis assumite, et gladium spiritus, quod est Verbum Dei* [71]. Quæ nos nauci quoque præcepta apostolica locuti, pariter cohortamur in ærumnis minime defetisci, aut in tentationibus vacillare, scientes qui amplius tentetur, ei amplioris coronæ occasionem quæri. Vires quidem præbeat Deus; nam potest sane quæ promisit exsequi, ac nos eonfirmare, qui non flagra solum, quin ignem, gladium, bestias aliaque cuncta patiamur, quod Apostolus præfidens scribit in hæc verba: *Sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos* [72]; et, *Certus sum quia neque mors, neque vita, neque principatus, neque potestates neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro* [73]. Equidem sic affecti martyrium in dies vel ante martyrium, jugeque certamen vel ante certamen obeamus, partem cum martyribus habituri per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXXXVII.

Ne possessiones paremus, neu solitarii degamus.

Fratres Patresque, summum beneficium nobis tribuit Deus pro se oppugnationem, quemadmodum in Evangeliis ait, *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum* [74], etsi videndum est nobis, ne vitam obeuntes beatitudine indignam oppugnationem in pœnam habeamus. Igitur necesse est in primis qui oppugnetur minime solitarium degere, quin cum altero fratre convivere, siquidem, *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum* [75], inquit Dominus. Deinde non nisi necessario prodire, sed quo in loco diversetur manere, inibique operam dare precibus, supplicio, lectioni, psalmodiæ, opificio reliquisque studiis præclaris, aspectum fugere muliebrem, ab omni fratre immodeste se gerente abstinere, lætitiam gratulationem agitare, in spem arrectum [animum], et præsentibus contentum, pro Christoque subeundis suppliciis paratum; ubi est enim oppugnatio, consequuntur et supplicia. Quibus sic se habentibus, ubi sunt qui solitarii degunt, ac væ erciscuntur? nam *Væ soli*, ait, *quia cum ceciderit, non habet sublevantem se* [76]. Ubi sunt qui servos tenent, et monachorum libertatem amittunt; qui agros, vineas, boves, mulos mercantur, ac lepram contrahunt Giezis? hinc argenti, hinc lucri studium,

[69] *Galat.* VI, 8. [70] Psal. LXIII, 8. [71] Ephes. VI, 14, 15. [72] Rom. VIII, 37. [73] ibid. 39. [74] Matth. V, 10. [75] Matth. XVIII, 20. [76] Eccle. IV, 10.

Digitized by Google

hinc stabilitas, fraternique convictus detrectatio, et singularis, atque ex sua cujusque libidine vita; hinc vestra causa ab exteris gentibus Dei nomen contumeliis laceratur, ut Litteræ loquuntur; hinc animi lapsus exsistunt, qui enim potest non labi projecte vivens: *Nescitis*, inquit Apostolus, *quia templum Dei estis, et spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus* [77]; rursumque: *Nolite errare: neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque avari, neque fures, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt* [78]. Atque hæc iis dicta sunt qui communi vita teneantur, at non idem nobis, sed quid? *Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis* [79], et: *Vos non estis ex hoc mundo* [80], et: *Vestra conversatio est in cœlis* [81]. Itaque quid beatitudinem perdimus porro? quid confessionis generositatem conspurcamus? quid ni fratres imitamur probe viventes, quorum illustris vita est, lausque ab Deo, ac hominibus? Non et nos tandem destertemus? non resipiscemus? non salutis curam agemus? non obitus diem præ oculis sumemus? Quo pacto ad Christi tribunal sistemur? ecquam reddemus rationem, qui otiosi pœnas verbuli daturi, in majoribus, ac prægravibus vincamur? Verum destertamus, vel serius, fratres, resipiscamus, vitia profligemus, tenebrarum opera deponamus, armaque lucis induamus, animos omni custodia tuentes, undiquaque Deo placentes, quo sic incolumes perennium hereditatem bonorum ineamus per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXXXVIII.

De mortis recordatione.

Fratres Patresque, quod animo tantum, tanquam tile bonum est, ac mortis recordatio? de qua et disserere invitor ab Clææ episcopo defuncto, quem vos morientem minime vidistis, nos, qui vidimus, oppido et fructum, et stimulos quosdam sensimus, quæ in eo gererentur in nobis contemplati. Ergo excessit ille, ac discessit, ceu qui tabernaculum fabricatus destruit, in hanc vitam minime rediturus; non ei cœlum utile deinceps, non terra, non mare, non sol, non luna, non stellæ, non hunc porro aerem ducet, non gutture clamabit, non oculis cernet, non auribus inaudiet, non naribus odorabitur, non manibus attrectabit, non pedibus ambulabit, non aliud, parvum magnumve, cum hac vita conjunctum exsequetur, quæ quidem ei sit præclusa, ac remunerationis maneat judicium: nam equidem nobis remuneratio insuper reposita est, quemadmodum scriptum est, *Ethi omnes, testimonio fidei probati, non acceperunt repromissionem, Deo pro nobis melius aliquid providente, ut non sine nobis consummarentur* [82]. Ecquid nos igitur, fratres? quid aliud, nisi quod idem subibimus? Non æque moriemur? non æque in terram revertemur, unde assumpti sumus? non æque pulvis ciuisque fiemus? Inspectemus monumenta, videamus in quid vitæ desinat status. Quid ærumnosum hoc amplectimur corpus, quod postpaulo terræ ac vermibus tradetur? quid vitiis involvimur, quibus sub obitum occurremus? Sane hic adhuc spirans duos sibi dicebat apparere virum et feminam, hanc statura sublimem, illum brevem et gibbosum, qui se coargueret ac crudelibus verbis acciperet; quapropter et ingemebat, plorabundus, obituinque detrectans, ac prætrepidus. Non videtis cujusmodi sententia sit mortis? non aspicitis ut ante mortem quoque actores, et accusatores dæmones habeamus? Etenim sic habet, quæ hic obita amplectamur cogitata, ea et in decessu spectabimus. Igitur si *providemus Dominum in conspectu nostro semper* [83], ut Litteræ loquuntur, si custodem vitæ angelum revolvimus, si hos illosque sanctos contemplamur, eosdem videbimus quoque supremum spirantes; sin haud ita, sed vitiosos contra characteres, ac diabolicas mentis deformationes cogitamus, iisdem occurremus, id quod est miserandum et capitale. Quamobrem contendamus haud deprendi in iis simulacris, quin animi sub obitum puri reperiri, quo cum fiducia dicamus nos quoque, *In pace in id ipsum dormiam, et consopiar* [84]: sopor est enim mors probo, quemadmodum et Dominus inquit, *Lazarus amicus noster consopitus est, sed vado ut a somno excitem eum* [85]. Sin sopor est, nimirum causa est requietis, et auspicandæ perennis occasio vitæ, ut ait sacer Apostolus: *Nunc autem Christus resurrexit a mortuis, primitiæ dormientium factus;* ac rursum: *Absorpta est mors in victoria; ubi est, mors, stimulus tuus? ubi est, Orce, victoria tua? Stimulus autem mortis peccatum est, virtus vero peccati lex. Deo autem gratiæ qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum* [86]. En absorpta mors est, en victoria data, siquidem confirmat: *Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in paradiso Dei* (20) [87]. En apertum est cœlestis stadium regni, en ter felix propositum certamen, victori corona, ac vitæ delicium; itaque vincamus et nos, fratres, diabolum, vitia proculcemus, omnino a flagitiis expurgemur; virtutes comparemus, quo et inquilini fiamus paradisi, et vitali arbore fruamur, per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

[77] I Cor. III, 17. [78] I Cor. VI 17. [79] Galat. V, 24. [80] Joan. XIII, 11. [81] Philipp. III, 20. [82] Hebr. XI, 39. [83] Psal. XV, 8. [84] Psal. IV, 9. [85] Joan. XI, 11. [86] I Cor. XV, 55 seqq. [87] Apoc. II, 7.

(20) Τοῦ Θεοῦ μοῦ est in Vat. a nostra lectione est textus, ab illa, vet. int. Latinus.

Digitized by Google

SERMO LXXXIX.

Omni studio et alacritate salutem moliendam.

Fratres Patresque, sua cuique tempestivitas rei est, uti postulat scriptum; at saluti moliendæ perpes, et assidua; nam Apostoli hæc sententia est, *Semper gaudete, sine intermissione orate, in omnibus gratias agite*[88]. Enimvero tribus his functionibus salus nostra describitur, siquidem semper gaudere probitatem conciliet, sine intermissione orare diabolo in nos locum haud permittat, in omnibus gratias agere evidens sit amoris indicium divini. Igitur utrinque exacti, Deo placeamus, animum minime despondentes, neu socordia dissoluti in ministeriis, et opificiis, ac psalmodiis, quin cum omni lenitate cuncta obeuntes, ut eximii multiplicis divinæ gratiæ œconomi. Non milites videmus, ut regem alacres comitentur? et quonam vero? in bellum, homicidia, neces. Ac nihilominus ob præsentem gloriam, et opes fluxas, prompti in omnia ruunt, nos qui ad cœleste regnum, vitam sempiternam, ineffabilem lætitiam vocemur, segnes ac præfractos, non alacres nos, et excitos Deo præbeamus, ceu egregios Christi milites? Legite quem manu teneo librum; videte, inquam, ac cognoscite in eo Patrum virtutes, quæ in iis alacritas, qui spiritus fervor, quæ certamina; tum autem quemadmodum cohonestati sint eapropter a clemente Deo quasi quidam dii comparati, pro miraculis, et quæ edidere, prodigiis. Illic præfulsere non solum qui ab origine formosi vitium nescivere, sed etiam qui proturbati in fœda facinora cecidere, pulcherrima usi pœnitentia, ut socordiæ prætextus, aut contemptus nemini sit relictus, nisi quis plumbeus sane est, expersque sensus, quem Apostolus affatur in hæc verba, *Surge qui dormis, et exsurge a mortuis, et illuminabit te Christus*[89]. *An divitias bonitatis ejus, et patientiæ, et longanimitatis contemnis, ignorans quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? secundum autem duritiam tuam, et impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in diem iræ, et revelationis, et justi judicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera ejus*[90]? Videsis, contemptor, ac minas extimesce, atque e contemptus exsurge somno, siquidem et mors imminet repente. En et Candidus frater pie decessit et præivit, alter et alius consequetur, nec manet indidem quisquam, cunctique obibimus. Equidem felicem qui probe pervixerit, nam Pol merces coemit immortales, ac quæstum fecit sempiternum, alacritate atque diligentia paratis quæ prima et præcipua sint. Ac postea quam celebritas adhuc obitur, prostatque cœlestis regni mercatus, agite, cohortor, fratres Patresque, vigilemus omnes, atque excubemus, diaque et immortalia mercemur, quo cum fratribus cunctis cœleste regnum erciscamur per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XC.

Faciendum non esse ut diabolo fores pandamus admittendis pravis cogitatis.

Fratres Patresque, equidem vobis haud citra laborem pauca hæc, nihilique dissero verba, sed quoniam, ut fert Apostoli dictum, munus præfecti est laborare in verbo, et doctrina, communi bono necessarium, exiguum eum laborem lætus suscipio, siquidem et pastor cum laborat grege pascendo, tum mercedis spe lætatur, id est summi pastoris demerito. Nec Pol frugi alienus sermo est, quantumvis forsitan credunt nonnulli sermocinationem prodesse nihil; qui enim potest non fructum facere tam qui inaudiat prompte, qui quidem sit pro virtutis studio coronandus, quam negligens, cui pudorem boni neglectus afferat? Verum, cohortor, et prompti insuper promptitudine certemus, et negligentes consurgamus; nam tempus est acceptum, tempusque salutis, quod si perdimus, inveniemus nunquam.

Igitur nec dies segniter deinceps, ac negligenter transito, quin perennes cogamus opes, supplicia, preces, alloquia, gratulationem, lacrymas, stimulos, collustrationem, honestas contemplationes, neu ex ingenio nostro æstimemus alienum, quin suam quemque salutem in abdito moliri arbitremur, utcunque foris alius appareat. Annon Patrum memoria permulti, qui nihil esse viderentur, iis qui aliquid viderentur illustrius fulsere? postquam et nostra ætate, et in hac republica nostra, id est exemplis probatum, multique ex ignobilibus ac contemptis splenduere, maxime in confessione Christiana. Unde id, sodes? meo judicio, non tam ex opera et industria propatula, quam intestino quodam statu. Ubi est enim constitutio pacata, puritasque mentis, et mansuetudo, ac tranquillitas, ibi virtutis finitio est, indidemque aspicit Deus, quemadmodum scriptum est, *Ad quem respectem nisi ad mansuetum, ac tranquillum, et trementem sermones meos*[91]? Ut danda opera sit cuique purum se a conscientia præstare Deo, neu diabolo fores pandere, admittendis pravis cogitatis; nam simul admittimus, quid patiamur tenetis, qui efferamur, atque immutamur, et amaritiem carpimus, non voluptatem; contraque cum resipiscimus qui pacati, ac sereni, melle suavius degimus, velut in portu siti. Valdeque mirum est, virtute dulci comparata, et amabili, atque expetenda, vitio amaro ac lethali, diroque, quid hoc (malum) capiamur, ac non potius ad perfectionis habitum diffingamur. Etsi sic autem plerumque vincimur pro imbecilli natura, et qui a pueris impendio ad mala ingeniis incumbamus, at ne tædeat certe ad frugem nos recipere; ac videns Deus labores, pro nobis propugnabit; belloque lacessitos æternis præmiis donabit,

[88] I Thess. v, 16. [89] Ephes. v, 14. [90] Rom. II, 10. [91] Isa. LXVI, 2.

Digitized by Google

et ærumnis defunctos probitatis corona obligabit, sanctis accensos, ac suopte regno affectos. Quem gloria decet, et honor atque cultus cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XCI.

De alacriter obluctando in scelestorum conflictu dæmonum.

Fratres Patresque, adhuc sermocinamur quorsum ac quo evadent quæ feruntur, nec mirum, nam in iis rumoribus sermocinari mens assolet. Verum, si videtur, crebra sermocinatione dimissa, nobiscum ipsi vacemus, ad conflictum, qui in nos imperspicue conflatur noctu, et interdiu, intenti, ne, corporalem spectantes, in animo vulneremur. Ecqui sunt autem perduelles? scelesti dæmones, nequam spiritus, mundi potentes tenebrosi hujus sæculi, quorum immensæ copiæ, atque in nos implacabilis ferocia. Quanquam ne timeamus, neu consternemur, habemus nos quoque socium ac propugnatorem, sanctum Spiritum, Dominumque nostrum Jesum Christum, qui miseriis morbisque nostris susceptis atque sublatis, tentationes perpessus, tentatis succurrere potest. Quem et inclamemus cum fiducia, *Judica, Domine, nocentes me, expugna impugnantes me, apprehende arma et scutum, et exsurge in adjutorium mihi. Effunde frameam, et conclude adversus eos qui persequuntur me* [92]. » Nam equidem nos persequuntur hostes, ac necem sitiunt, instructis secundum semitam noxis, cunctisque dolis tentantes in peccati scrobem nos impellere. Enimvero ceu milites nos quoque instemus vicissim quasi quodam fidei et amoris thorace, ac velut galea spe induti salutis quippe iis armis bellum profligatur. Jam illud mirum, positas ipso in bello coronas, in corporali certe, ni luctatus adversarium prosternas, haud quaquam coronare, hic si haud prosternare ab adversario, coronam sis indeptus. Evidens id est ex eo quod sanctorum Patrum cuidam revelatum est de discipulo, qui oppugnatus septies abire absque commeatu, totidem patientia coronas quæsivisset, quamobrem si in bellis positæ sunt coronæ, leniter cohortor, bellum patiamur, haud diuturnitate pugnæ præfracti. Non beata Sara per annos quadraginta acriter ab adultero oppugnata dæmone est, nec obtorpuit tamen? non eodem modo et quidem e subditis oppugnatus, ac rogatus a præfecto, vellet ne deoraret Deum quo bellum a se removeret, animum non induxit? videbat enim positas in bello victorias. Cui exstinguendo bello nihil tam prævalidum ac preces, lacrymæ, contritio cordis : igitur ut invaserit hostis, aut etiam vulnus præ negligentia dederit, immisso in animum libidinis telo, illicet precibus utamur, et a nobis aufugiet; lacrymemur, ac carbo exstinctus sit erroris submisse nos geramus, et nos Deus extollet. Ac felicem sane qui se urget in dies in opere divino, qui obedientiæ molestias perfert; nam certamen obedientia maximum est qui castitatem incorruptam tuetur, ne is ad prælii finem deveniens cum omni alacritate, et ineffabili voluptate hinc abscedet, nihil sollicitus de auditione mala, uti concinit sanctus David. Non triumphatores videmus hilares, ac prælætos domum reverti conflictus, et victoriæ signa ostendentes? idem in eo cogitemus, qui inaspectabili bello perfunctus præclarum certamen decertavit, ut in urbe vægrandi conspicuus apparebit, cujus opifex, atque architectus Deus est plausu exceptus angelorum, auctusque divinitus corona, ac requietem sortitus sempiternam ad quam nos quoque venire mereamur Domini nostri Jesu Christi beneficio : cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XCII.

Titubandum non esse in diuturnitate discriminum, quin referendam ad Deum rationem.

Fratres Patresque, equidem studium nostrum, et ad Deum preces ad pacem Christianæ pertinent Ecclesiæ : nam quid utilius pace ad quietam ac tranquillam obeundam in nostris monasteriis vitam? Quanquam haud par credere est expedire id omnino, sciendumque, quo diuturnius sit discrimen hoc majoris explorationis causam præberi. Ergo ait Apostolus : *Placeo mihi in infirmitatibus, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo ; cum enim infirmor, tunc potens sum* [93], quamobrem quousque, et quandiu dimissis, referamus ad Deum rationem, qui utiliter plane temporum spatia dispensat. Audi Litteras dicentes, *Tentavit Deus Abraham* [94]. Ecquid leviter, sodes? nequaquam, quin et compluribus annis, et tentationibus multis, tandemque absoluta fide compertum alloquitur in hæc verba : *Nunc cognovi quod timeas Deum, et non pepercisti filio tuo charissimo propter me* [95]. Tentavit et Jobum tum majoribus certaminibus, tum annis permultis ; ac cernens denique tolerantia perfectum, in hanc sententiam compellat. *Ne me aliter existima hæc in te exempla statuisse, quam ut probus appareres* [96]. Ad eumdem modem cœteros vates, sanctosque apostolos, ac beatos martyres, et pios omnes atque probos, frequentibus miseriis, ac quamplurimis annis exploratos multatosque, ascivit denique, ut de nobis idem sit cogitandum. Nondum, ad cruorem restitimus cum peccato confligentes, nondum sat incanduimus ærumnis, nondum fidei explorationem sinceram præbuimus, hæc nimirum spatii causa est. Et alioquin cum plerique resipuisse, lapsi viderentur, quanquam haud animo recto, quin ficte, ac qui foro uterentur, eos qui sint tempestas probat, cujusmodi sunt Heracleotes atque Catharinus, qui monasteriorum cupidine suorum, seu, ut verius dicam, studio rerum quæ occidant, et intereant, rursum ad imperatores defluxere. De quibus merito hoc usurpes : *Utinam frigidus esses,*

[92] Psal. xxxiv, 3. [93] II Cor. xii, 10. [94] Gen. xxii, 1. [95] ibid. 12. [96] Job xl, 1 seqq.

Digitized by Google

aut calidus; sed quia tepidus es, et nec calidus, nec frigidus, evomam te ex ore meo [97]. Equidem nec laudaverim, qui confessione peracta, non se abstinuere quin de monasteriis suis curarent, quasi quidam bifrontes, nostræque factionis, et hæreticæ? nostræ ob confessionem, hæreticæ ob monasteriorum retentionem ; pacem amplexi ante pacem, ac periculis quantum in se foret, defuncti ante orthodoxiam, adhuc petitur Christus, et se in monasteria recepere ; adhuc diris sancti obligantur, ac se obnoxios hæreticis præbuere, cum vel lapides oporteret conclamare, et contestari pericula ipsaque contumeliam Christi lugere, ac deplorare ligna. Scilicet qui monasterium tenet inibive residet? qui dicere queat capite se ac fortunis peti? qui pacem flagitet præ pace qua perfruatur? Sed hæ diaboli sunt artes, quo cum inanem confessionem reddat, tum Christianam elevet persecutionem, cunctosque, ut videtur, inquient.

Quanquam minime id evaluit, Christi beneficio ; nam extorres degunt complures, qui confessionem obeunt accurate, nec clari ab initio solum, sed usi pœnitentia quoque, qui quidem pulsi obnixu monasteriis, ærumnosam cœpere vitam, quorum in numero et nos nihili simus, qui religione juxta ac vita constantes, et inconcussi pacem agitemus cum Deo per Dominum nostrum Jesum Christum. Quæ si inest in nobis, nec si terrarum orbis æstuet, fraudem contrahamus, Christo pro nobis propugnante. Cui gloria et imperium cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XCIII.

De iis qui corporis inescati voluptatibus per pœnitentiam se ad frugem recepere.

Fratres Patresque, nullum est impedimentum servari satagenti, nec detinens prætextus quo minus vel ad scelerum metam provectus resipiscat. Ac veram esse eam sententiam cum multa sunt exempla, tum unum e multis in Davide latronum duce, quod præparatoria legimus, siquidem ostendit sermo et qui erat ante, sicarius, ac facinorum plenus, et quemadmodum conversus, Deoque conjunctus per habitum monasticum, tam evaserit probus, ut vel occupatos diabolo persanaret ; nam ait ad eum Genius : David, David, scelerum tibi Deus veniam fecit, erisque jam hinc qui prodigia patres. In quo ingens est humanitas divina, non cædibus ei tantum condonatis, sed signifero quoque eo instituto. Vin' et alterum videre? eccum Manassem, qui, Israele annis duobus ac quinquaginta in animis colendis simulacris seducto, facti pœnitens sincere, cum donatus salute est, tum carmen concinuit Deo, quod hodieque canit Ecclesia Dei. Nam quod attinet ad eos qui inescati corporis amore se ad frugem recepere, quod sint, quamque numerosi, nec recenseam, in quibus est et dius David, post adulterium cædemque, vaticino recepto munere. Maria certe Ægyptiaca ab inexpletis nequitiis ad angelicum genus profuga vitæ, emeruit et præsagitionem, ut nulla ratione cuique sit prætextus relictus, quin per pœnitentiam ad salutem denuo recurrat. Quibus exemplis alacriores nos quoque, optima speremus, credamusque si illapsos in profundum vitiorum incredibili Deus misericordia revocavit, ac restituit, nos quidem sane servaturum qui se urgeamus dies noctesque. Ac nemo hic frugem audiens nocentis, dicito, Hiccine ut his suaviter usus perfruatur et illis? mihi credite, neque his, neque illis qui peccato sit obstrictus suaviter utatur, nam quæ (malum) suavitas est adulterare, potari, opibus inhiare, peculari, cæterisque vitiis teneri? non ii mentem gerunt fœdis libidinibus ardentem, quasi qui febribus laborent? Ut hæc verior sit oratio, tum hic eos puniri, tum in futuro sæculo æternum puniendos ; et voluptates perditas ac pestiferas amplexis ingemendum sit ; illacrymandum, non suaviter gaudere sontes, atque impudici credendi ; cæterum qui virtutem præferat, in eaque vivat, ne is utraque lucretur, ac jugi arcana voluptate pro innocentia fruatur, quemadmodum sancti, in Deo assidue gaudentes, cunctaque studio divino posthabentes. Quos imitati et nos fratres, lætemur, et invicem gratulemur, saluti, exercitationi, tolerantiæ, morigerationi frangendæ voluntati, (id quod martyrium est) cæteris studiis, ac certaminibus inhærentes, quo his absolutis perennem vitam erciscamur per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XCIV.

De iis quæ molesta in vita cœnobiaca credantur, ac sint prælata, ob spem in cœlis repositam.

Fratres Patresque, enimvero arctam esse et afflictam monasticam vitam ex hac Dominica sententia liquet : *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me* [98]. Jam mundanorum quoque oppido acerbam spectacula clamant. Nec de omnibus loquor, (nam quis amplificet quæ gerantur singula dicendo,) quin e bello dilapsos, si videtur, contemplemur modo, non amissis quæ tenebant universis, nudi propemodum e Barbarorum fugere manu? non partim habiti ignominiose sunt, et in exsilium missi, ac pol primores, partim dignitate moti, partim huc, illuc dispersi tremunt, et inhorrent præ iis quæ mox patientur? Criminique datur quod in acie non mansere, ac periere ; etenim tantum ab iis studium et obsequium flagitatur, ut vel corpus animamque negligant, si sit necesse in gratiam principis. Cæterum nostra cum sanctus Spiritus lætitia conjuncta (21) pugna est, ut præliatum sit quod acerbum videatur, ob

[97] Apoc. III, 16. [98] Matth. XVI, 24.

(21) Θλῖψις est in Vat. quo est, ærumna, pro ἄθλησις, quod placet.

Digitized by Google

spem in cœlis repositam. Ergo haud suffundimur pudore, qui, gloriolæ his, ac præmioli causa tot tantaque subeuntibus, contraque jubentes mutire audientibus, pro tam maximis et cœlestibus, nec tantillam ærumnam leniter feramus? Quænam est autem ærumna? quod præter voluntatem forsan ministerium jussum, cibus, potus, vestitus, calceamenta, locus, modusque obedientiæ, aliud quid ejusmodi mentem conturbans. Hæc enim vero ut sunt molesta, non adeo tamen, ut ab officio dimoveant, siquidem haud sunt pares hujus temporis miseriæ ad eam gloriam quæ in nos exhibenda est. Pro quibus si vel amburamur quotidie pati, sit necesse, nedum ut tam levibus de causis ac tolerabilibus ringamur. Atque hæc minime disserui quo contristemur, quin amorem videamus, quo nos clemens prosecutus Deus est, qui (22) communi vita sacerdos in hanc sacram professionem, cœlestemque conscripsit. Qui nec quæ exigat a nobis ad usum exigit suum, quandoquidem plenus est ter optimus, et nullius indigus, sed nostra ipsorum gratia, ut beneficium capiamus, ac servemur, itaque, fratres, omni dubitatione remota, per tolerantiam mentes incolumitemus, cunctam incidentem tentationem superantes, nullis victi cogitatis, quantumvis probandis nobis, et explorandis ingruere sinantur, vitamque nostram male habere, quo præfidentes cum Apostolo nos quoque dicere habeamus: *In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur; aporiamur, sed non destituimur; persecutionem patimur, sed non derelinquimur; dejicimur, sed non perimus, semper mortificationem Jesu in corpore nostro circumferentes*[99]. Quo adhibendo studio, vitaque procincta, Deo complacentes, cœleste regnum ineamus per Christum Jesum Dominum nostrum, cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XCV.

De arcto, et angusto itinere, lætoque vitæ diversorio perennis.

Fratres Patresque, qui longinquo ac salebroso itinere proficiscuntur, cum laborant, et viæ subeundis molestiis dolent, tum boni spe diversorii dolores perferunt, ac labores depellunt, alacriter semper contenteque ulterius tendentes.

Quorsum hoc mihi exemplum? scilicet proficisci nos quoque in hac vita itinere quodam, ac pol arcto, et afflicto, atque longo, valdeque laborioso (quis enim negat?), siquidem necesse est virginitatem ac continentiam dum vivimus tueri, morigerationem atque obedientiam servare vividam, *consilia destruere et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, et in captivitatem redigere omnem intellectum in obsequium Christi*[1], ac quæ A his alia consectaria sunt pro monastica vita. Quanquam, hic quoque finis prælatus est. Quisnam, sodes? immortalitas, quam certissimus Deus se præstolatis præbere stipulatur. Quamobrem cuncta hic acerba ob immortalitatem, fratres gratulanter, atque patienter feramus, cohonestantes nostro in corpore, spirituque Deum. At qui cohonestetur Deus dicam unum in modum. Ante biduum nos laici huc venere speculatum, simulque sedentes conspicati, ac manibus alia purgantes, et ore Davidicos hymnos exsequentes, Deum laudarunt, gratulati, frugemque senserunt, atque hæc comprobata Dominica sententia est. *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est*[2]. En equidem cohonestatis vestro in B corpore, spirituque Deum hac in parte. At enim et cohonestetis insuper assidue omnem in modum, qui Deo digne obeatis. Ac quoniam mortales æmulatione plurimum ad agendum inducimur, *Neque zelaveris facientes iniquitatem. Quoniam tanquam fenum velociter arescent, et quemadmodum olera herbarum cito decident*[3], quin proba, honestaque effringito. Sane hic quidem arti cuiquam dediti, non a pejoribus, sed egregiis, operis sui exemplar petere laborant, verbi gratia, faber ab artificiose fabricante, pictor ab erudite pingente, planeque rudes ac minus imbutos nemo, quin expertos et imbutos satagit imitari: hæc si in materiatis ac pereuntibus lex atque regula est, quanto hac in arte, et scientia magis, quæ artium et scientiarum C summa est, nostram ad proborum exempla vitam componere debemus, non contrarios sequi. Ergo imitemur qui a pueris se ad senectam subditos gessere, non dico antiquitus sanctos quin nostro in contubernio illustres imitemur; qui simplicitate diaboli vafritiem solvere, et alacri obedientia præstanda, curriculum quoddam monasticum probe decucurrere; ac, si vultis, jubentem se imitemur, ut ipse Christum, rursumque edicentem: *Deum imitarentur, sicut filii charissimi, et ambularent in dilectione, sicut et Christus dilexit nos, et tradidit semetipsum pro nobis oblationem, et hostiam Deo in odorem suavitatis*[4]. Jam nostrapte causa Christus oblationem se Deo, et hostiam tradidit, ac nos nec D tantillam ærumnam agendis gratiis feramus? opprobriis petitus Christus est, pro hoc effato, *Improperia improperantium tibi ceciderunt super me*[5], ac nos vel minimum impeti a quoquam, et insimulari negemus? scilicet sanctorum simus consortes, quorum vestigia minime sequamur? scilicet cum Christo regnemus, cujus neci non conformemur, nec societatem coeamus pœnarum? *Et si justus vix salvatur, impius et peccator ubi parebunt*[6]? Videte accurationem, quemadmodum justus vix salvatur, ut nihil dicam probum esse non posse qui

[99] II Cor. IV, 10. [1] II Cor. X, 5. [2] Matth. V, 16. [3] Psal. XXXVI, 1. [4] Ephes. V, 2. [5] Psal. LXVIII, 30, 21.

(22) Κοινοβίου erat in nostro, sed emendaveram κοινοῦ βίου, quod inveni in Vat.

Digitized by Google

impatiens sit, labori alienus, veteres offensas reminiscens, indeque incensus ac concitatus, nec cum Deo agitans pacem. Igitur hæc designantes necesse est a conjunctione cœnobica revelli, atque hinc abductos incidere in judicium perenne, Pol amens dicam quod sum dicturus, non subditum egi quoque? non præfectum habui? non œconomum? non spiritualem juxta ac carnalem patrem? non spirituales æque fratres, et carnales? inter quos velut in igni degebam, hinc inde petitus, contraque duas adversarias vitas depugnans. At servari, nisi tolerantia, nequibam, ac ni confiterer debite, mihique crimina ascriberem semper, neque enim potest aliter in ærumnis animus pacari. Vos quidem estis qui estis, (nam vel id sufficit dictum) et docere me, ac corrigere tentatis, ceu rudem, et eorum quæ dicantur iuscium, cum vel pueris sit evidens suggestione vos diabolica cieri. Non sub potentem Dei manum succumbitis, in qua inest suavitas, ac voluptas, et securitas? Confiteri videmini nec confessio est quæ obeatur, quin comitium rixis aperiis, quasique prætorium tribunal, in animorum perniciem vestrorum, meæque miseri dignitatis, et omnium qui audiant. Dolent, opinor, quæ retuli. Pol doletis, sat scio; at loquor sollicitus et ipse, atque ut causam pro quoque vestrum in die judicii dicturus. Sed cum scriptum est: *Nunc tempus acceptabile, nunc dies est salutis*[7], malignitate ex animis sublata, benefacere discamus, purosque nos beneficio præbeamus, priusquam Domini dies terribilis et illustris appetat, in quo vel otiosi rationem verbuli reddemus, ut quanta optima potest conscientia hinc profecti, habeamus qui perennem vitam nanciscamur per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XCVI.

De fratris Carterii secessione, deque pace, ac concordi doctrina.

Fratres Patresque, equidem crebro ad vos disserens haud necessario disserere videbar, ceu qui jam perfecti essetis in officio, nec moneri opus haberetis; nunc, ut video, vel in primis necessario, postquam et me sic disserente, minime cessat in plerisque vestrum inquies, ac seditio moveri in quo et demiror quemadmodum qui doctores agere pro tempore deberent, adhuc puerescant, stolidi, et amentes nequaquam. Enimvero causa est defecta charitas: nam si ex Apostoli sententia: *Charitas patiens est, benigna est, non æmulatur, non agit perperam, non inflat, non indecore se gerit, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati; omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet*[8], nimirum hac absente oriuntur contraria vicissim, incredulitas, secessio, pertinacia, spes, atque tolerantia nulla. In his positi, qui Dominici discipuli vocemur? ipso clamante, ac dicente: *In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si charitatem habueritis ad invicem*[9]; et alibi rursum, *Si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis, et cognoscetis veritatem, et veritas liberabit vos*[10], igitur charitatem, ac veritatem non habentes, quin inimicitias, pugnas, dissidia, non Christo erudimur, sed Christi inimico, quantumvis acerba est oratio. Jam quo vivimus miselli, quo aerem ducimus, haud obeuntes quæ grata et accepta Deo? quem fructum Carterius fecit, segressus a nobis, atque in aliud consortium profectus? Sane cum noxium est, et improbum prorsus, ex alio in aliud consortium migrare; tum id citra præfectum committere, qua non suspicione dignus est? maxime accusato eo, et damnato, atque reprehenso. Quas ob res, ut videtur, qui id a nobis adjumentum, suæque secretum conscientiæ minime concoqueret, missionem poposcit, ac pol imbecillitate hominis inductus, ne majori tristitia obrueretur, in gravius malum illapsus, fecit commeatus gratiam. Demum deprensus est, frustra, ac nequidquam hunc, et illum causatus, abitus prætextus coegisse, atque hinc vobis dedisse turbas, equidem, *Qui vos conturbat judicium portabit, quicunque est ille*[11], quemadmodum scriptum est. Porro ubi quis responsare cœperit, sic habeto, agi illicet perniciem, qui si æqualibus responsat, habet fortasse quo animo satisfaciat? sin majoribus, judicium est dissidii, et interitus ejus qui responset. Quamobrem, fratres, si is inconsulte ac noxie fecit, vos quidem certe consulte atque probe agitote, pacem amplexi cum omnibus, et sanctimoniam, sine qua Deum contuebitur nullus solliciti ne quis divinæ gratiæ sit exsors, ne qua acerbitatis radix solescens negotium facessat, qua frequentes polluantur. Quid hoc verbi est? uti probum quemdam zelum ostendatis innocentes, malignitatem exosi, et aversati, neu hostes ducatis, quin ut fratres, moneatis, Apostoli commendatione digni, cujus alicubi hæc sunt verba: *In omnibus exhibuistis vos incontaminatos esse in negotio*[12]. Sane hæc, fratres, non insultans equidem, ac vos lacessens sermocinor, quin amice parceque exemplum super filiis Heli reformidans, tum propter me, tum propter vos ipsos, sin arbitramini secus, jamjam apparent dies, cum hæc vobis lingua subtrahetur, ac tum scietis quæ nauci hic ego dicebam fuisse vera. Cæterum pacis Deus, qui cunctos vult sospitari, et in notitiam venire veritatis, tum revulsum a nobis velut ovem, haud permittat sub os animivori cadere Draconis, tum vos, eximios suos agnos in præceptorum caula tueatur, quæ accepta ei sint agentes per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

[7] I Pet. IV, 18. [8] II Cor. VI, 2. [9] II Cor. XIII, 7. [10] Joan. XIII, 35. [11] Joan. VIII, 32. [12] Galat. V, 10. [13] II Cor. VII, 11.

Digitized by Google

SERMO XCVII.

Declinandos esse qui suppliciis multati rursum sectariis accessere.

Fratres Patresque, iterum concitatum est bellum, ut aiunt, ac pol intestinum, quo quid acerbius, trucidare invicem Christianos? ergo orandus nobis assidue Deus est, ut subditi quiescant, tam quod ad regnum attinet mundanum, quam quod ad fidem, ob quam hic considemus. At considentes haud par considere est obiter projecteque, quin caute in primis, et circumspecte, ne aliis prædicantes ipsi improbi simus, quod ob eos diximus, qui suppliciis multati, rursum sectariis accessere. Quorum missilia nuper refugimus accipere, ut noxia conjunctaque cum animi periculo, qua re cognita quidam inter nos Patres indignati, ceu hinc turbis accensis. Nos enim vero turbas accendi deprecamur, nec possumus tamen, utut conturbentur nonnulli, de veritate quidquam remittere, ac confessionem polluere Christianam, conspirationis crimen veriti, uno dicente Vatum: *Sacra profanis non discernebant, sed erant eis omnia polluta*[12]? Necnon Apostolo: *Quæ participatio justitiæ cum iniquitate? quæ societas luci ad tenebras? quæ conventio Christi ad Belial? quæ pars fideli cum infideli? qui consensus templo Dei cum idolis*[14]? Ac rursum, *Subtrahere vos ab omni fratre ambulante inordinate; et non secundum traditionem quam acceperunt a nobis*[15], et iterum: *Si is qui frater nominatur est fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum ejusmodi nec cibum sumere*[16]. Igitur cuncta hæc mentem conterrent, ac distinent, eaque gratiam quamvis potius miseriam et ærumnam perferre animum induximus, quam præsidium ac salutem prodere. Equidem cum scriptum sit: *Sive patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra; sive gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra*[17], vosque membra sitis germana, atque intestina nostra viscera, non potui quin edicerem præsentia, quo sciretis, et scientes condoleretis, ac quæ hinc eventura sint videretis, siquidem ait: *Virtute fungens exspecta ob eam tentationes*[18]. Jam per vos ipsi judicate, obsecro, quod dixi æquum sit ob veritatem monasteriis pulsos, eademque prodenda monasteria retinentes, pares cernere, et consortes putare. Ego et nequidquam pulsi sunt extorres, et pro his olim nequidquam propugnavimus, atque impostores adeo deprehendimur, aliis, sic aliis alter loquentes, ac jure ingement nobis qui confessionem obeant accurate, si accessisse iis videbunt qui noxam in Dei Ecclesiam compararunt. Quin absit vero ut accedamus, et in nos insuper exitium conflemus. Pol jampridem quatenus tempus postulabat indulsimus, nec injuria, nunc urgendum ædificium sit, nec retractandum; nam: *Quod si subtraxerit se*, inquit, *non placebit animæ meæ*[19], et: *Vos non estis subtractionis, filii in perditionem, sed fidei, in acquisitionem animæ*[20]. Viden' ut retractationem nominet, ad perniciem? Itaque hæc ejusdem Apostoli sententia est, *Mundus sum a sanguine omnium vestrum, non enim subterfugi quominus annuntiarem omne consilium Dei vobis*[21]. Quamobrem nos quoque apostolica doctrina, ac sanctorum adeo Patrum subnixi, qui eadem et ipsi cum apostolo loquuntur, ab hæretica consuetudine eorumque qui mutato consilio his accessere, abstinentes, confessionem accuratam tueamur, in qua stamus, ac divinæ spe gloriæ triumphamus, cæterisque cunctis functionibus ceu adamussim poliamur, quo perfecti, integrique simus, nulla in re defecti. Ac Dei pax, quæ omnem superat mentem, animos sensaque nostra custodiat per Christum Jesum Dominum nostrum, cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XCVIII.

De obsequendo præfecto, gratanterque ferendo obedientiæ certamine.

Fratres Patresque, equidem in vobis gaudeo, qui in omnibus morem geratis, ac nihili meis verbis obsequamini seu afflicti, seu hilarati, seu reprehensi, seu collaudati, etsi haudquaquam id est a vobis, quin Dei munus est, et obedientiæ veræ, minimeque fucatæ argumentum, quæ ingens habet præmium, ac mercedem certaminis, quemadmodum sancti Patres edixere. Sin certamen est, habet nimirum pugnas, et conflictus, postquam martyr citra supplicium nemo est, nec laureatus qui non legitimum certamen confecerit, quamobrem nos quoque haud defetiscamur quodam quasi martyrio perfungi conscientiæ, læte universa ferentes objurgationes ceu flagra, voluntatum coercitionem ceu obtruncationem, cogitationum impetus, ceu accensas a diabolo pyras. Non restinguitur ignis nisi aqua suffusa, nec fœdæ libidinis flamma, nisi lacrymis affusis; haud curatur labor nisi restauratione quietis, nec mens gravata cogitatis nisi ex oneratione, quam confessio præstet. Apertaque sunt remedia salutis, et hactenus etiam atque etiam in Domino valetis, *si quis autem vestrum indiget sapientia*[22], ut Dei germanus vociferatur, *postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, et non improperat, et dabitur ei. Postulet autem in fide, nihil hæsitans; qui enim hæsitat similis est fluctui maris, qui a vento movetur, et circumfertur. Non ergo æstimet homo ille quod accipiat aliquid a Domino, quia vir duplex animo inconstans est in omnibus viis suis*[23], quapropter ne ambigamus, neu precibus agitandis dubitemus; quin gratulati, ac cum fiducia sincera Deum votis flagitemus, et consequemur sine dubitatione petita, atque insolens exstinguetur ignis, cognitaque diffugient inimica ac Deo duce propositum obedientiæ

[12] Ezech. xxii, 26. [14] II Cor. vi, 16. [15] II Thess. iii, 6. [16] I Cor. v, 11. [17] I Cor. xii, 26. [18] I Cor. xi, 35. [19] Hebr. x, 38. [20] ibid. 39. [21] Act. xx, 27. [22] Jacob. i, 5. [23] ibid. 8.

Digitized by Google

martyrium peragetur. Cæterum vos, fratres, scire velim loculos nostros non nimium abundare stipe, quin erogari, non augescere, nunc præsertim cum defecit et vinum, qua re imbecilliores percellimini, sentio. Verum confidite, propere adjumentum attulit Deus, pro frumenti copia vinique, ac quæ alia fert necessitas, necnon afferat et insuper, si ei toti incumbamus, quæ placeant agentes, nec de fiducia demoti, quæ ex eo suppeditet, qui quidem dixerit: *Non te deseram, neque relinquam* [24]; ac rursum: *Quærite primum regnum Dei, et justitiam ejus et hæc omnia adjicientur vobis* [25]. Quæ si destituant plerumque, nihil mirum, quin exploratio, ac periculum est virtutis. Non probus erat Jacobus patriarcha? at fame interim pressus, majores nostros in Ægyptum ablegavit frumenta coemptum. Non probus Elias vates? qui nihilominus Sarephtam in Sidonem concessit, pone viduam clamans: *Sume sis mihi aquæ pauxillum in capedinem, bibituro frustumque panis comesuro* [26], non aliud postulans quam parabile, ac necessarium alimentum. Et quis vero? Elias, qui cœlum obseravit lingua, ne pluviam præberet, rursumque precatus supplicium solvit, et refixit, nos viles intus, extraque. Qui etsi quid ejusmodi feramus, minime sit alienum, nec moleste patiendum, quin gratulandum in inopia juxta, ac copia, nam ea Christi discipulorum nota est, non perdite murmurantem. Quo suscepto studio, et consilio, facile cum hæc adversa transeamus, tum bona adipiscamur futura, per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XCIX.

Dei inhærendum formidini, quo pestiferos dæmonum incursus fugiamus, deque Psalmodia.

Fratres Patresque, nuper egressis Agarenis illicet consternati timuimus, solliciti ne in cruentas impiorum manus incideremus, ne injuria, cæterum agi et dæmonum incursus, id vero minime cogitamus, nec metuimus ne incauti a malignis spiritibus capiamur. Enimvero in hostibus qui spectentur cum temporarius est incursus, tum eminus tumor delatus volentibus potestatem facit huc, illuc diffugere, quod dici, inaspectabilibus nequit, qui noctes, dies, in horas insultibus in nos dediti nec respirare] (pene dixerim) permittunt. Ut plus hic opus sit formido majorque custodia, ne capiamur, quin pestiferos eorum incursus fugiamus, at quo fugiamus? ad Deum scilicet; nam *Deus noster refugium, et virtus*, ac ille, *adjutor in tribulationibus, quæ invenerunt nos nimis* [27]; et: *Immittetur angelus Domini in circuitu timentium eum, et eripiet eos* [28]: rursumque: *Qui confidunt in Domino sicut mons Sion, non commovebitur in æternum qui habitat in Jerusalem* [29]. Igitur Dei formidine, ac fiducia prædiți nequaquam hostes pavebimus. Jam illud reputemur, haud captum iri nisi panis, et aquæ penuria præsidium. Quid his simile in nobis? lacrymæ, ac verbum Dei, per quæ animus pascitur, et incolumitatur, quorumque defectu perit, ac proditur. Ergo *habitet in nobis verbum abundanter* [30], ut aiunt Litteræ, nec lacrymæ desint. Quin obitus indidem et proditio, quemadmodum ferunt. Quid hoc iterum rei? intestina nostra vitia, studioque carnis excitata animi sensa, quæ, ut insidiatores, inimicis ostium dæmonibus aperiant. Sed ii profligandi sunt nimirum, et omni ope cavendum ne civitas nostra, id est, mens, expugnetur, neu a peccato dejectemur, neu fœdus cum noxiis sceleribus ineamus, quin immaneamus virtuti, in qua conditi sumus, ad conditoris laudem, meumque sontis in Christi diem triumphum. Porro autem cum heri vobis succensuerim ob psalmodiam, obsecro ac cohortor, decore riteque psallere, non obiter, et supine confuseque. Id equidem haud sontem me offendit, sed pol sanctum Spiritum, qui edixerit, *Psallite intelligenter* [31]: at intelligenter psallere nequeamus, ni id observetur, ne, choro frequentando, versum auspicemur dum prædictus sit absolutus seu contenta, seu exilis psalmodia fiat, seu lentius, seu concitatius eat versus. Sin accidat torpor, et ignavia, certe succurrito alter alterum, in primisque decorum conservator quod si est in aliis pulcherrimum, quanto magis in alloquio divino? Annon in turbis deformationes animi fœdæ, ac captivitas quædam accidit mentis, contraque inest in decoro tum studium et contentio major tum suavitas, siquidem ait: *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua! super mel ori meo.* Igitur hortor obtestorque, summa ope nitamur hanc virtutem acquirere quoque, invicem adjurantes, ac corrigentes in canendo; nam sic intelligenter psallentes, animis voluptatem oppido quæramus, et exemplum aliis simus luculentum; atque in hoc etiam Deum denique colentes, perennem vitam erciscamur per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO C.

Dirigi mentem dextre oportere ad immensam opificii pulchritudinem divini.

Fratres Patresque, huc ingenium semper, huc invigilet animus in monasticum certamen, opusque divinum, non huc illuc paletur, ceu manucaptus, scilicet haud aqua mare, aut aspirantem aer defecit; multoque nos minus egregia cogitatio destituat necesse est, in Dei miraculorum pelagus infinitum spectantes quibus mens inerrans nequaquam agit otium qui in hac vita operam ludat, ac se vitiosis obliget cogitatis, siquidem motu prædita perenni conquiescere nequit, quin ferri necesse est quocunque dirigatur, seu dextre, seu sinistre. Ac si dextre, fari hæc Davidica queat: *Domine, in volun-*

[24] Jos. I, 16. [25] Matth. VI, 33. [26] III Reg. XVII, 10. [27] Psal. XLV, 2. [28] Psal. XXXIII, 8. [29] Psal. CXXIV, 1. [30] Coloss. III, 16. [31] Psal. XLVI, 8.

Digitized by Google

tate tua præstitisti decori meo virtutem [32]; sin sinistre, versum sequentem, *Avertisti faciem tuam a me, et factus sum conturbatus* [33]: nam equidem aversum Deo est inane studium, animique perturbatio lethalis sontes feriæ. Quamobrem demus operam dextre ut perpetuo dirigatur, et eximia spectacula cernat. Quænam? Angelicas ac cœlestes copias, ingens mihi atque incomparabile decus, splendidas apostolorum, vatum, martyrum, et omnium sedes proborum, cœli convexum, radios solares, jubar lunare, astrorum tripudia, ac quæ alia sunt subjecta sensibus, non quo immoretur in iis, quin totius universa per ea molitorem Deum speculata, pulchritudinem quam habet incorruptam tueatur. Sane ornavit nos Deus, primum in paradiso, dignitate simulacri, et imaginis quamlibet inobedientia nos deartuavimus, ac confudimus; deinde in gratia per regenerationis lavacrum, sanctique Spiritus renovationem, quem effudit in nos copiose per Christum Jesum Servatorem nostrum, quanquam hic degeneravimus; quoque tertio in virginitatis professione, cunctis condonatis admissis, contraque nos chirographo crucigera quadam vita æque ac tinctione deleto. Igitur in sua mens pulchritudine maneto, ut audire mereatur, *Tota candida es, amica mea, et macula non est in te* [34]. Sin et maculam conflet (23), posteaquam mutabiles sumus, nec purus a sordibus quisquam, aut qui animum se habere castum glorietur, at enimvero lacrymis purgemur, ait enim, *Lavabis me, et super nivem dealbabor* [35]; rursumque, *Lavamini, mundamini, auferte scelera ex animis vestris* [36]. Ac felix mens quæ sic assidue se purget, omnique studio libera, soluta, studium, amorem, cupidinem solum teneat, Deum mortemque in dies jucunde præstoletur, nam veniet omnino, ac debitum nos quoque persolvemus. Atque utinam pie, sancteque, tum reliquiis cujusque nostrum spectantibus, ac psallentibus sacris futuris, ceu lecto utensili, ceu probo instrumento, tum animo a sanctis angelis in perennem vitam asportando, per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CI.

De Heri Christi incarnatione, ac transfugis deplorandis fratribus, de nobisque muniendis doctrina.

Fratres Patresque, rarum est auditorium, aliquot digressis fratribus. Quanquam nec præsens negligendus auditor unus, siquidem ait Dominus: *Videte ne contemnatis unum ex his pusillis; dico enim vobis, quia angeli eorum semper vident faciem Patris mei, qui est in cœlis: venit enim Filius hominis salvare quod perierat* [37]. Hui incredibile beneficium, venit ad fugitivum servum herus in habitu servili, ut eum servitute diabolica liberaret! venit lux vera quæ petierat drachmam vestigatum, ut e tenebris eum peccati revocaret. Igitur necesse est nauci nos quoque, bonum imitatos, unicuique vestrum laborare, ac sermocinari, et pol impendere vitam. Atque utinam ales efficiat, volaturus, ac singulis contuberniis quieturus, cunctis videndis: et pro officio compellandis; nec iis solum, qui in Caini via, fraudeque Balami grassatis. Quosnam hos inquam? Leontium, Hermiam, Nectarium, nostri, ac religionis transfugas, qui præfecturam sceleris tulere præmium, quos si spectem, alloquar; ut aliud nihil, saltem consoler animum miser. Ac videre velim et qui, pro meis criminibus, sacro habitu projecto in nefarium se facinus induere, plus quo ejuler, quorum unus Pegasius ille, quem ferunt eo flagitii provectum, ut regia dignitate populo imperitet, bella moveat, homicidia patret, et vitam vero homicidio abrupisse. O calamitatem! in quod miserandus præcipitium ruit! primum contubernio profugus huc illuc itare, quo alluberet, ceu brutum pecus interiens, tum monachum exutus, tragœdia quam audivimus defungi. Quapropter, hortor, tum pro (24) eis comprecamini, tum vos munitote, ne quid de contentione monastica remittatis, nam paulatim remittendo, ac relanguendo, in perniciem animus impellitur. Eam ob rem et nunc solitarios degentes miseror, ac deploro ut facilem diabolo prædam objectos; etenim si e caula ovem arripit lupus, scilicet non extra ovile palabundam nactus interimat? Nescitis qua in nos insania præditus diabolus sit? quippe ingruit cunctis, non tamen ut misellis monachis; ac cum internecione gaudet multorum, tum in primis triumphat si monachum unum quempiam prosternat, eaque gratia luctatur, instat, contendit, obedientem ab obedientia retrahere, quietum e quiete, stylitam e stylo, clusium e claustro, qua avocatione captum incitet quo lubet. Ut qui se in suis modulis, locisque teneant virtutis, insuperabiles sint diabolo, laqueis altius sublati, igitur et nos, fratres, præbitis in hostem divinitus usi viribus in fugam eum cogamus, Dei formidine tecti, qui cœlestibus sensis impurum feriamus, non ab eo profectis succumbamus, quo victoria hic potiti justitiæ coronam referamus, per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CII.

De veteratoris vafritie serpentis, ac quemadmodum vera submissione, viaque regia grassati, multiformes dolos evadamus.

Fratres Patresque, cum hodiernus me dies cunctis postulat disserere, tum iis in primis qui modo advenere, ut jam pridem jejuni nostri sermonis expertibus. At qui futurus sermo est? ut Christiana

[32] Psal. xxix, 8. [33] ibid. 9. [34] Cant. iv, 7. [35] Psal. l, 9. [36] Isa. i, 16. [37] Matth. xviii, 11.

(23) Φανῇ μωμᾶσθαι est in nostro melius. Vat. φθάνῃ.

(24) Secutus sum Vat. in quo est ἐκείνων pro ἐκείνου.

Digitized by Google

dignam oppugnatione vitam obeamus, omni exercenda pietate, atque probitate, ceu morigeri filii? non qui olim in ignorantia libidinibus conformemur, deque studii contentione monastici quidquam remittamus; nam videtis, fratres ut diabolus tanquam leo rugiens oberret, quærens deglutire quempiam. At nunc cernens persecutione sejunctos, vehementius instat, qui prædari animum gliscat. Sed intenti semper, et ubique vigilemus, divinis tecti præceptis, atque is locum non inveniens, pudefactus abscesserit; siquidem nactus, penitius irrumpat, nec desistat, dum mactet ac interimat. Nescimus quot peremit ab orbe condito, non primigenium mortalem voluptate victum pomario proscripsit? non Cainum in fraternam cædem armavit? non Judam apostolico exscidit cœtu, cunctorum vitæ proditorem molitus? non innumeros affos neci tradidit? Idemque est qui nunc quoque urget, insidiatur, decipit, peneque mundum deglutit, quem difficile, et impendio sedulum sit evadere. Nec conatur solum incunda dissoluta, ac licente vita, sed etiam exercitatione degenda accurata prosternere, et in diversum nos impellere, varius, multisque se technis, ac fraudibus diffingens, atque in nos laqueos in terra complures explicans, secundum beati Antonii revelationem, quos et sola effugit humilitas, uti fertur.

Qua nos usi quoque, diverticula ejus, et errores devios evadamus, grassari regia neque huc, illucque declinante, quin præcepti norma traditi obeuntes, ac præcessorum vestigia Patrum sequentes, quorum in cœlis vita est. Igitur a vitiosis cogitatis mens retrahitor, animus divina oracula meditator, os in Dei laudem reserator, oculus rite cernito, auris inanes fabulas ne admittito, manus ad opificia moventor, pedes modeste gradiuntor, cibus potusque obitor moderatus, somnus ad amussim componitor, neu citra necessitatem egressus, neu quæ mortem afferat licentiæ, neu aliud quid insolens agitator, quin cuncta sancte prudenterque geruntor. Neque vero spatium longum est, et finis imminet certaminum. Ecquod est autem laborum præmium cœleste regnum. Pro quo fratres, magis magisque decertemus, luctemur, sin corruimus, at iterum resurgamus; sin obdormiimus, at rursum evigilemus, vim inferamus naturæ, membra hæc terrena perimamus, virtutes acquiramus, (quæ equidem mihi quoque edico, obsitus et ipse imbecillitate, ut eadem vobiscum natura præditus) quo sincere mnes, et insontes hinc profecti, perennem vitam consequamur per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CIII.

De divinis exsequendis præceptis, ac justis in negligentes minis.

Fratres Patresque, molitor Deus qui e nihilo A nos protulit in lucem, velut in schola quadam in hac vita collocavit, regni sui Evangelium discituros. Igitur prædicatum discipulos mittens jubet in hæc verba: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, docentes eos servare omnia quæcunque mandavi vobis*[38]. Quænam sunt autem quæ mandavit? in antiquo fœdere, ut partim dicam, Non occides, non adulterabis, non furabere, non falsum testimonium dices in novo his majora, et accuratiora; nam *Dictum est* ait, *antiquis: Non occides; qui autem occiderit, reus erit judicio; ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo temere, reus erit judicii. Rursus dictum est antiquis: Non adulterabis; ego autem dico vobis quia omnis qui viderit mulierem ad con-* B *cupiscendum eam, jam adulteravit eam in corde suo. Rursus dictum est: Non pejerabis; ego autem dico vobis non jurare omnino. Rursus dictum est, Diliges proximum tuum, et odio habebis inimicum tuum; ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros, bene precamini exsecrantibus vos, benefacite his qui oderunt vos*[39]. Viden' quod utriusque fœderis discrimen? illo actiones vetante, hoc vel occasiones, unde actiones exsistant, ne hinc radices agat peccatum, itaque si nec legaliter, nec Evangelice, sed ethnice, ut sic dixerim, obimus quid tum temporis patiemur? *Nolite errare*, inquit, *neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque avari, neque fures, neque* C *ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt*[40], eaque de causa, uti sæpe, et nunc præmuniens edico, ne quis solitarius degito, neu supine fertor, neu aurum cogito, neu servum teneto, neu equum, neu bovem alito, neu quid aliud tractato citra persecutionis normam, unde graviora, et atrociora facinora manent. Tametsi sunt e vobis qui contra verum obstinate contenditis, quorum a sanguine sum insons; neque enim subterfugi quin divinum jus edicerem, nec reticui venturum immorigeris ensem. An irritamus Deum? num fortiores eo sumus? Jam vero *et securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergo arbor quæ non facit fructum bonum exscinditur, et in ignem mittitur*[41]. Non exemplum timetis, non minas ex- D horrescitis? non mortem pavetis, quæ mox obeunda est?

Qui horribiles angelos tueamur, eductum nos e corpore venientes; qui longum illud immensumque iter peragremus, viatico non instructi? qui tribunali sistamur Christi, cui congenulabunt universi, cunctæque laudes offerent linguæ, fœdam conscientiam tenentes? Ut ablegari sit necesse ubi non exstinguitur ignis, non moritur vermis; ubi fletus, ac dentium stridor agitatur, quod ne accidat, fratres, agite venerabundi illacrymemur clementi Deo, et eum coram prævertamus, confessione, precibus, compunctione, lacrymis, supplicio, jejunio, castitate, omni præclara functione. Enimvero is est

[38] Matth. xxviii, 20. [39] Matth. v, 44. [40] I Cor. vi, 10. [41] Matth. vii, 19.

Digitized by Google

scelerum nostrorum placamentum, nec se in nos offirmavit, minimeque revertentem aversatur, quin asciscit : ut meretricem, ut prodigum, ut latronem. Sane, obsecro, fratres consurgamus, excitemus, contendamus, quo velut pueri studiosi e schola discedentes læti domum revertuntur ; sic nos quoque ceu genuini Evangelii discipuli in perennem vitam ovabundi commigremur, per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CIV.

De sincero veroque amore, ac morigeratione erga præfectum, et horrendo justi judicis examine.

Fratres Patresque, quæ superiori Catechesi propter tum præsentes disserui, æger ac dolens disserui, at quæ de vobis nunc habeo dicere, ea vero sunt meliora, et cum salute conjuncta, qui Dei Opt. Max. beneficio morem tenuitati nostræ obsequentes geratis, nihil citra constitutum agentes. Quod non mihi gaudium modo est, ac triumphus, sed præ me adeo vobis, qui virtutem ante cœpistis; quid est enim suavius, lætius, jucundius quam ad præscriptum vivere, nec pro libidine quidquam obire subditum? hoc vera morigeratio est, hæc beata vita, (20) hoc præmolestum quoddam, et immolestum, ut sic dixerim, certamen; præmolestum ei qui adhuc suis studiis teneatur, immolestum ei qui suapte studia præfregerit, ut apostolice ausit dicere : *Vivo autem jam non ego, vivit vero in me Christus* [42]. Scilicet qui nequaquam ex sua libidine vivat, per præfectum quasi quemdam sequestrum Deo vivit, *revelata facie gloriam Domini speculatus, et in eamdem imaginem transformatus a claritate in claritatem, tanquam a Domini Spiritu* [43], quemadmodum scriptum est. Enimvero hic mundi est securus, interitus morte, lætam, ac quietam peragens vitam totus consecratus Deo, cæterum qui suapte voluntate, projectis obedientiæ legibus, nitatur, sibi volens, sibi placens, hæ is vitam trahat afflictam, qui a diabolo captus ad arbitrium teneatur. Qui ut jejunare videatur, aut pervigilare, aut alia virtute fungi, illaudata functio est posteaquam *Omne quod non est fide, peccatum est* [44], et alioqui quod ad communem regulam non agatur, cum proprium est agentis, tum alienum a pietate. Ut merito eos reprehenderim, vos laudem, ac cohortor inhærere pulcherrimæ morigerationi, tolerantiæ, frangendæ voluntati, fidei, spei, charitati, cæteris obedientiæ studiis, qua re et salutem quæratis, et exemplar egregium toti contubernio sitis sane, obsecro, fratres, siquidem abest minimum quin jamjam veniam adventans, nihilque cunctetur, supremo imminente die quo in tenebris perpetrata pateflant, animique consilia retegantur, veniet horrendus, ac qui defraudari nequeat judex, qui subditum subdito, præfectum præfecto, episcopum episcopo, prætorem prætori, regi aggreget regem, et alterutrum ex alterutro corrigat, ac refutet, *et unicuique reddat secundum opera ejus, iis quidem qui secundum patientiam boni operis gloriam et honorem, et incorruptionem quærunt, vitam æternam ; iis autem qui sunt contentione, et qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira, et indignatio, tribulatio et angustia* [45], uti canitur. Quod pertimendum est, omnique studio cavendum, ne sub obitum bonorum operum inanes deprendamur, quin honestarum feraces functionum spectemus. Sin obluctatur hostis quo minus virtutem obeamus; quod negandum non est, qui quidem homicida sit ab initio, neu steterit in veritate, cum non sit veritas in eo, quemadmodum ait Dominus; at fortitudine in eum, ac magnanimitate utamur, laboribus, studio, precibus, supplicio, lacrymis adhibendis, atque is succumbet, Deo in certamen coeunte, nostraque imbecillitate juvanda perennem victoriam præbente per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CV.

De expurgando a sceleribus animo, ineundisque virtutis laboribus.

Fratres Patresque, fors animum dicere inducat quispiam frugem ex his Catechesibus nullam percipi, sed profecto, ut mihi videtur, vel in primis percipitur. Scilicet quod aratrum terræ, et aqua sitienti, id gnave audienti Catecheticus sermo est. Unde enim mens corrumpitur? unde in fratrum rebus publicis bella, rixæ, dissidia? nonne ex eo quod doctrina, ac castigatio non obitur? Quæ ubi sint ibi serenitas, atque pax est, ubi pax, et serenitas ibi sanctus Spiritus conquiescit. Qua de causa equidem timide cupideque disserere, castigare, hortari, ac commonere satago, si qua possim ab omnigenis diaboli tentamentis vos meque servare, quanquam fateor operam vos quoque non minimam conferre, maxime primores, omnesque me ad bonum opitulatores habere. *Ego plantavi*, ait ille, *Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit* [46] : ut non mea solius, quin vestra omnium sit functio, seu potius Dei, ab quo cuncta in homines recte facta manant. Itaque, cohortor, quod cuique obtigit munus ad publicam frugem urgetote, animique domicilium Deo construuntor, nam Apostoli hæc sententia est, *Si quis superædificat super fundamentum hoc aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fenum, stipulam, uniuscujusque opus manifestum erit ; dies enim declarabit, (quia in igne revelatur) et uniuscujusque opus quale sit ignis*

[42] Galat. II, 20. [43] II Cor. III, 18. [44] Rom. XIV, 23. [45] Rom. II, 8. [46] I Cor. III, 6.

(25) Hæc in nostro fœde mutilata erant, quæ in Vat. integra offendi.

Digitized by Google

probabit [47]. Observemus quid dicat, quemadmodum auro, argento, lapidibus pretiosis virtutem comparet vitium, lignis, feno, stipula, quibus judice igni explorandis, tenera conflagrabunt, superstitibus duris. Ac terribiliorem comparans sermonem, addit in hæc verba : *Nescitis quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis. Si quis templum Dei violaverit, disperdet illum Deus : templum enim Dei sanctum est, qui estis vos* [48]. Hui beneficium, Dei nos templum nominari ! hui minas, qui Dei templum corrumpamus, corruptum iri divinitus : quamobrem ne Dei templum corrumpamus, fratres, neu Spiritum habentes domesticum scelerum domicilium fiamus, neu a vitiis asserti iterum diabolo servitutem serviamus, quin *stemus sinceri, et sine offensa, repleti fructibus justitiæ per Jesum Christum in gloriam et laudem Dei* [49], quemadmodum scriptum est. Igitur sit animus noster vigil semper, ac contentus, qui timore divino, et assidua mortis deformatione imbuatur, ubi is enim obeatur labor, subeundi locum peccatum habeat nullum. Sin reses stupidaque mens sit ; tum vero subolescere libido, quæ nos incitet ac conturbet, minimeque dimittat, dum in priorem statum postliminio revertamur. Ut inducendus sit animus qui pro virtute laboremus, quo vitam ineamus felicem nitamur pro bono, quo perenni requiete potiamur ; ploremus, quo gaudere in Domino queamus ; arcto, et afflicto itinere grassemur, quo hinc manantem alienam dolore vitam consequamur. Enimvero is præstantissimus quæstus, ea summa est felicitas, exiguis pro virtute certaminibus, ac laboribus immensa, et immortalia bona parare quæ assequi omnes contingat Domini nostri Jesu Christi liberalitate atque beneficio. Cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CVI.

De vitæ navigatione nostræ sollicite, vigilenterque regenda.

Fratres Patresque, instar maris humana vita est, in qua cuncti, ceu navigium, corpus hoc ingressi, imaginario trajicimus ; nec definito quonam tempore ut qui sub sensum subjectum æquor permeent, nunc navigantes, nunc in portum appulsi, quin assidue navigamus, dies, noctesque, nec citra fluctus, ac tempestatem, ut nihil dicam atrox pelagus objectum, neque atrox solum, sed impendio vastum, vitæque curriculo nostræ descriptum. Quod dici non potest quantis procellis præ malignis spiritibus inhorrescat, quotve incurrant dæmones piratæ, qui nos demergant. Id adeo non ignorans sanctus David precabundus dicere : *Libera me ab his qui oderunt me, et de profundis aquarum. Non me demergat tempestas aquæ, neque absorbeat me profundum, neque urgeat super me puteus os suum.* Quod si David, talis, tantusque extimescere, ac ne demergeretur rogare, quod et passus aliquando est, dormitans, quid nos nauci dicamus, quantumque convenit timere, et ne idem subeamus precari ? Ergo animus noster quasi quidam gubernator est qui ubi vigilet intentus, vitiorum arceat procellas minimum cogitatis quæ ingruant aspersus, defetiscatur hæreses, flagitium intromittat, ceu mundanæ, quoddam flumen, sentinaque gravatus, ingens naufragium faciat peccati, quod cum triste est auditu, tum tristius cogitatu. Tum sollicita ac periculosa vitæ navigatio nostræ est ; ut intente vigilanterque retinendum sit gubernaculum, et eminus profligandæ vitia ac confestim irruentes fœdæ cogitationes arcendæ, ne his immorati demergamur. Neque hæc vero ad juniores tantum pertinet oratio quin ad seniores quoque, et in exercitatione provectos, postquam ne hos quidem intentos diabolus omittit, de quibus exstat hæc alicubi magni ac divini Basilii sententia (26) : Tristissimum spectaculum, post pervigilia, post afflictiones, post contentas preces, post uberes lacrymas, post viginti aut triginta fors annorum continentiam, ob animi supinam negligentiam cunctis exspoliari. Equidem id infelix tum vidi tum audivi, et illacrymatus illacrymor, cogitans quemadmodum tot opes virtutum, ac tot annis congestæ, uno temporis momento diaboli periere fraude, nudo et inutili relicto quasi quodam exercitore pietatis, tam ingens est salutis nostræ mysterium, tantaque diaboli atrocitas, in cœlum, nos unde excidit, tendentes conspicati. Atque is ejusmodi sane est, tantaque nobiscum vesania confligit : cæterum nos, fratres, qua parvi, qua magni, qua juvenes, qua senes, unanimes universi, Deo duce, studiis multis, ac laboribus quæsita satagamus nequaquam per negligentiam perdere, mundi secessionem, obedientiam, temperantiam, lacrymas, confessionem, tam nuperam quam præsentem ; quin vigiles excubemus, pansum spei velum habentes, qui Spiritus regamur auris, dum sub exitum vitæ ad immortalitatis portum appellamus, virtutis tanquam mercimoniis cœleste regnum laturi per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CVII.

De mortis recordatione, neu supine sacra percipiamus.

Fratres Patresque, heri ut apparitor regius advenit, illico expavimus, inexspectato adventu consternati, intellectoque haud propter nos advenisse, extemplo solvimus timorem. Quæro igitur qua de causa timuerimus, scilicet qui imperatori ob præsentem confessionem parum grati, quin exosi, ac detestabiles essemus ; nam si germani fuissemus amici, nimirum ovassemus, scientes boni cujusquam gratia proculdubio venisse. Quorsum hoc autem mihi proœmium ? enimvero ani-

[47] I Cor. III, 13. [48] Ibid. 17. [49] Philipp. I, 11.

(26) D. Basil. Orat. Εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν Παροιμιῶν.

Digitized by Google

mus quoque qui præclara vita benignum Deum paraverit, sub exitum e corpore missum a cunctorum rege ad se satellitem lubens, et imperterritus spectabit, lætusque se conferet ad herum; sin secus deprendatur, turbet, ac prætrepidet necesse est, nec fiducia prælitus, nec opitulante quoquam. Hic quidem sane et amicus, et frater solentur, ac terrorem depellant, quorum est inibi pecunia cunctorum, angelo atrociter, et acerbe miserum animum raptante. Ac fors timuerimus in his verbis. Pol si terrorem attulit auditus, ecquid in re præsenti patiamur; qui ad Christi tribunal animus is compareat; coram igneum flumen trahitur, secundum Danielem vatem, astantibus centenis millibus, ac ministrantibus decies millenis millibus præsto est severus, et inde fraudabilis judex, agiturque, de evangelica sententia, vel segnis examen verbuli, quæ qui tum animus feret? Equidem cum horrendum est in viventis Dei manus incidere, tum horribilius ubi justissimam audiat sententiam æternis suppliciis traditus. Quamobrem, fratres, hortor, et obtestor, reconciliemur ante obitum Deo, benignumque paremus, venturos ad nos angelos acquiramus amicos, vigilem animi oculum habeamus, mentem inexpugnatam teneamus, qui haud declinemus, ab assiduo cum vitiis conflictu, sin pauxillum lapsemus, evestigio surgamus, ac frequente fletu ignea perduellis tela, Christiano inducendo studio, exstinguamus. *Multum valet deprecatio justi assidua*[51], ut preces, atque instigationes mutuas requiramus. Multum lacrymæ, ac compunctio valent, et ante omnia, ac cum omnibus, sacrorum perceptio, in qua nescio quo pacto segnes animadvertens, impendio miror, qui quidem, si adsit Dominica, adeatis mysteria, sin alio die cœtus frequententur, minime coeatis. Pol liceat in monasterio vel in dies communicare, nunc rarius, ac vix convenitur. Neque hæc dissero, qui vos velim leviter, et obiter accedere, scriptum est enim, *Probet seipsum homo, et sic de pane illo edat, et de calice bibat, qui enim manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit, non dijudicans corpus Domini*[52]. Non id igitur dico (minime gentium) quin ut communionis studio quantum plurimum potest purgati, compotes flamus muneris; nam propositus vitæ est perceptio panis, siquidem ait Dominus, *Ego sum panis qui de cœlo descendi; si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum. Et panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita*[53]; ac rursum: *Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo*[54]. Viden' ingens et ineffabile beneficium; non mortem obiit solum pro nobis, quin epulum se præbuit quoque. Quid hoc validi demonstrantius amoris; quid animo magis salutiferum? Jam cibo, potuve proposito communi, defit nemo quin percipiat quotidie, ac ni percipiat oppido ringatur; nunc obmoto non communi, sed vivifico pane, nec communi, sed immortali poculo, indifferens quiddam, nec prorsus necessarium remur? scilicet non ea summa imperitia, et amentia est? Etsi id accidit vero, saltem imposterum caveamus, haud ignari quæ vis muneris, ac quantum pote purgati, sacra percipiamus, quin manuficio vacantes ubi signum edatur, opere relicto donum asciscite studiose. Id adeo nobis, ut arbitror, sem potius ut res habet magno sit adjumento, qui fruendi præparatione puri, et insontes conservemur, nam communicandi negligentia qui possumus non vitiis capi? Quin et vitæ futurum est viaticum perennis, quam adipisci mereamur Domini nostri Jesu Christi liberalitate atque beneficio. Cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem Amen.

SERMO CVIII.

Pernices esse oportere ad certamina virtutis.

Fratres Patresque, inquietum quiddam est natura virtus, quæ haud cesset niti in anticum, quin prædites se in melius provehat semper, quod demonstrans Apostolus ait, *Non quod jam acceperim aut jam perfectus sim, persequor autem si comprehendam, in quo et comprehensus sum a Christo Jesu*[55]; et iterum: *Quæ quidem retro sunt obliviscens ad ea vero quæ sunt priora extendens meipsum, ad destinatum persequor, ad bravium supernæ vocationis in Christo Jesu*[56]. Ut quies sit ab virtute nulla, nam ab virtute quies vitii est exordium. Itaque nec nos quiescamus, fratres, a virtutis curriculo, sed assidue pernices, ac novitii e robore in robur provehamur, dum in virum adultum evadamus, *in mensuram ætatis plenitudinis Christi*[57]. At qui id fiet? si diem solidum læti exigemus. Exempli causa, adest mane? illicet e somno consurgamus, precibus inhærentes. Absoessimus inde? alacres opus arripiamus, simul carmina Deo cum animis canentes, simulque manuficiis dediti. Finitus dies est? gratulati, compunctique, dormitum concedamus, qua vicissitudine hanc Davidis sententiam comprobetis, *Dies diei eructat verbum, et nox nocti indicat scientiam*[58]. Ne segnis dies obitor, mente tanquam manucapta, neu in stupris ac libidinibus nox transitor, non dico qui hæc perpetremus (minime vero), quin nec cogitemus quidem; nam uti corpus, sic animum castum veritatis flagitat oratio. At enim desideriis ducimur? quid desiderabilius virtute cujus iucunda et inexsaturata est voluptas? Pulchritudinem amamus! quid Hero amabilius, cujus renident pulchritudine cuncta? cæterum pravi cupidines mentem externatam fera omni crudelius depascuntur. Ut non voluptas ea sit, sed luctuosa vita. *Nolite errare*, inquit, *caro, et sanguis regnum Dei possi-*

[50] Psal. LXVIII, 26. [51] Jac. V, 16. [52] I Cor. XI, 29. [53] Joan. VI, 50, 51. [54] ibid., 55. [55] Philipp. III, 12. [56] ibid. 14. [57] Ephes. IV, 13. [58] Psal. XVIII, 3.

Digitized by Google

dere non possunt, neque corruptio incorruptelam possidebit[59]. Cedosis vero quem amplexum peccatum non infamia replevit, afflixit, neci tradidit? quem amplexa virtus non evexit, ac mundo conspicuum reddidit? Duos e multis excipe. Amnonem et Josephum: non illum sororis incestus jugulavit? non hunc castitas ab Ægyptia regno donavit? Tam amabilis, et expetenda, ac salutifera est virtus! et frequenter tamen impendio erramus, qui mortem pro vita complectamur, tenebras pro luce prensemus, corruptelam pro immortalitate deamemus; quo quid miserabilius? Unde igitur, ait, qui boni amatores velimus esse, nequivimus? Quod non vere volumus, sed fictitie, siquidem pro arbitrii libertate omnino quod volumus amplectimur. Enimvero studium a pueris ad prava, ut videtur, habitum in nobis contraxit vitii tenacem. Sed quæ est Apostoli sententia? *Humanum dico, propter infirmitatem carnis vestræ: sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiæ, et iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra servire justitiæ in sanctificationem*[60]: hoc est, parem oportere industriam conferre in virtutem. Itaque, fratres, adhuc pulsare insistamus, planeque fores clemens aperiet Deus, quæ accepta sibi sint in nos molitus, ac perennem vitam largitus per Christum Jesum Dominum nostrum, cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CIX.

De obitu fr. Theososti, atque obeunda pie sancteque vita.

Fratres Patresque, jamjam explorate cognovimus Theososum fratrem obiisse, de quo dicendum est nonnihil, posteaquam vir fuit probus, a permultis laudatus, qua monachis qua laicis, qui et subderet, et subditum gereret, *pro iis quæ passus est tentatus*, ut Apostolice loquar, *potens et iis qui tentantur auxiliari*[61]; quare complures probos secundum Deum filios contraxit, idemque ob veritatem miserias, æruminas, calamitates, ac pericula non minima suscepit, in quibus et defunctus, ad Dominum concessit. Quorsum hæc autem mihi dicta? ut in fratre exemplar quoddam rerum nostrarum tueremur; qui sancte et honeste obeuntes, æque simus ab alio post mortem laudandi, illices quidam præclare posteris objecti æmulationis; sin sequius, non solum non laudemur, quin æterni pœnis supplicii multemur, quod terribile est tum cogitatu tum dictu. Jam videsis mihi ut hinc vicissim abscedimus, ac quo abimus, tum quæ hic nobis sit vitæ in paucos prorogatio dies, ad virtutis explorationem, et tanquam periculum victuris, inde morituris, ac sic discessuris ubi perpetes maneamus. Hæc prudentum recolere est, eaque qui recolat, tremit, et formidat, qui studio semper obeat quotidie, ac corporis quasi quamdam manumissionem præstoletur indeque ad incumbens munus, et impositam provinciam animetur, usque adeo, ut juges labores laboribus addat; nam unde, sodes, prælia sanctorum maudita, diuturna tolerantia, pertinax morigeratio, in senectutem subjectio, atque his insuper majora? unde martyrum certamina, membrorum lanienæ, sanguinis profusio? non qui animis usurparent, præcipitem vitæ curriculi brevitatem, comparitionem ad horribile tribunal, æterna et infinita supplicia? Scilicet hinc eis tolerablia cuncta, hinc atrocium pœnarum ceu in corporibus alienis perpessio. Ac beatam quæ hæc dies noctesque cogitet mentem, quæ velut hospes, et advena vitam transiens, ævum maneat felix, ac securum, de quo Apostoli hæc sunt verba, *Nam expectatio creaturæ revelationem filiorum Dei expectat; vanitati enim creatura subjecta est, non volens sed propter eum qui subjecit eam in spe, quia et ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei*[62]. Viden' ut promittitur fore ut totum hoc universum a corruptela restauretur, atque e servitute in libertatem natura rerum omnis diffingatur? Cujusmodi vero is deinceps dies de quo ait sanctus David, *Melior est dies una in atriis tuis super millia*[63]: rursumque apostolorum coryphæus: *Dies Domini sicut mille anni*[64]: et apostolus Paulus: *Configuratus morti ejus: si quo modo occurram ad resurrectionem quæ est ex mortuis*[65]. Huc nos quoque animum, fratres, atque mentem contendamus, huc studia conferamus, huc cogitata et ingenium traducamus, hic vota ac desideria figamus, qua occupatione sæculi hujus principem lateamus, qui cum tentare nos potest, tum prosternere nequit, contentionis jam armis monasticæ tectos. Quem opto equidem nauci non effugere vos modo, sed etiam superare, corona mactos probitatis, per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CX.

De lætifica vita nostra, neu defetiscamur in adversarii lucta.

Fratres Patresque, cum omnes homines semper in Domino gaudere Apostolus jubet[66], tum soli, ut apparet, veri monachi gaudent, qui non uxoris, non liberorum, non servorum, non pecuniæ, non prædiorum, non alterius cujusquam eorum quæ ambiant carnales sollicitudine ducantur, unumque ineant studium solum, qui placeant Hero. Quod pol studium juge est in Domino gaudium, nam ubi matrimonium est, ac servitus, et quæ ex iis molestiæ manant; misera hæc hominum generi divinitus insita distractio, qua distinerentur, ut fert Salomonis sententia[67]: difficile est in Domino gaudere, mente ab iis quæ prædixi a sancta Dei recordatione demota, in qua situm in Domino

[59] I Cor. xv, 50. [60] Rom. vi, 19. [61] Hebr. ii, 18. [62] Rom. viii, 21. [63] Psal. lxxxiii, 11. [64] II Petr., iii, 8. [65] Philipp. iii, 10. [66] Philipp. iv, 4. [67] Eccle. i, 1 seqq.

Digitized by Google

gaudium est. Itaque qui e numero simus in Domino gaudentum, lætemur, et inter nos collætemur, fratres, exspectando virginitatis ac paupertatis præmia a remuneratore Deo, qui mercedem vel frigidæ est pollicitus [68], nedum tam grandium, et ingentium facinorum ; nam profecto summa est, ac præcellens virginitatis functio, conjunctaque cum angelica vita, quæ hominem revocet ad originem, in paradisum, cum nuptiæ, atque servitus nusquam vitaque quædam secura, et innoxia degeretur. Sin te haud lætari, quin dolere dicas, quænam, rogo, causa est doloris ? Quod culpas admisisti ? At eæ per secessionem, et obedientiam, ac confessionem sunt remissæ. An quod cogitatis in dies ferire? At signum id quoque est coronæ, neque enim bello alienum quisquam sed bellatorem coronat; nec in arenam non progressum, quin egregie pugna defunctum donativo prosequitur. Non videtis ut unde tristari dicimur, hinc lætari habeamus ? quamobrem lætemur , fratres, spiritali agendo gaudio instantes, et acrius ad diaboli fraudes obluctantes, qui ejus insultus precibus ac supplicio frangamus, et submissione atque obedientia laqueos dissipemus ; tum autem lacrymis, ac compunctione quasi quemdam Pharaonem demergamus, et profitendis edendisque culpis procul in fugam vertamus, cæterisque cunctis recte factis divina ope prosternamus. Pol fraudum multiplex, atque artifex scelerum est, qui nos interficere quærens, tum captare quo ingruat tempus, tum recipere se norit, ceu victus, scilicet, ut irruens repente, imparatum animum nactus, quod vult efficiat. Nos enimvero pro statione siti excubemus ; vigilemus, mentis oculum insopitum tenentes, studioque fervens ingenium divino : qua re stabiles, ac invicti maneamus, sane, obsecro, neu obeundo bello torpeamus, neu in adversarii pugna defetiscamur. Finis imminet certaminum, atque abest minimum quin jamjam veniat adventans nihilque cunctetur, aut cujusque nostrum decessu, aut totius universi decursu peragendo, qua tempestate apparebit e cœlo, angelicis copiis stipatus, igneaque flamma , et infanda majestate obsitus, cum quidem *Videbit eum omnis oculus*, quemadmodum scriptum est, *ac qui eum pupugerunt et plangent super eo omnes tribus terræ* [69]. Quam id terribile spectaculum est, et omni consternatione majus! Gestient tum quidem qui præclarum certamen decertarunt, qui in periculis perstitere, qui probitatem amavere, qui morigerationem obivere, qui obedientiam peregere, qui omnino in omnibus Deo placuere. Quibus accensi nos quoque, æternis bonis fruamur, per Christum Jesum Dominum nostrum, cui gloria et imperium, cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CXI.

De tolerantia, ac compunctione.

Fratres Patresque, equidem locutus loqui, ac cohortari insistam cohortatus, qui quidem sim sollicitus, posteaquam et caput obsidet senectus, et horrendum est præfecturæ judicium, quid possum non extimescere, ac præcupere non hæc pauca eloqui solum, quin nauci hanc vitam quoque pro vestrum singulis impendere? Igitur audiamus, fratres, Apostolum dicentem : *Tempus breve est porro, ut et qui habent uxores tanquam non habentes sint, et qui flent tanquam non flentes, et qui gaudent tanquam non gaudentes, et qui emunt tanquam non possidentes, et qui utuntur hoc mundo tanquam non utentes : præterit enim figura hujus mundi* [70]. Quid est, *præterit figura hujus mundi?* id est, labitur, præterequitat nec vel diuturnam stabilitatem obtinens, sed qui heri nitidus, hodie squalidus, qui heri in re splendida, hodie in miseria est; nunc extollitur ille, nunc alter dignitate ruit ; hic e paupere fit dives, alius e divite pauper, milleque mutationibus, atque vicibus ærumnosa nostra subjecta vita est, nihil possidens constans. Unde id accidit vero ? nimirum ex olim inscitia nostra : nam contempto, quod in paradiso accepimus, sancto præcepto , fraudeque serpentis voluptate illecti, haud abs re calamitosæ ac mutabilis vitæ tanquam in manum convenimus. Ob quam et Domini nostri Jesu Christi adventus agitetur, qui origini redditos in ævum restituat insons atque alienum dolori, ut prudentum sit, et proborum, in instabilibus firmum, in mutabilibus immobilem consistere; quorum id est autem, nisi crucifixorum mundo, Herumque sequentum? Enimvero ii nos sumus, Christi beneficio, fratres venerandi, qui secessione facta illustri, obedientia defungamur, rerum pulcherrima, qua in antiquum velut postliminio revertamur ; etenim paradiso ob inobedientiam, ac contumaciam proscriptos voluit ter optimus Deus per obedientiam et obsequium recuperare paradisum. Quamobrem gaudeamus in obedientia nostra, qua in perennem vitam reducamur. Verum et in conflictu pertinacia, et in ærumnis tolerantia requiritur; nam si secundum carnem haud citra ingentes labores ac sudores victoria paratur, quanto magis qui vitæ hic curriculum victor decurrat, virilis in primis et magnanimus sit oportet? Itaque stemus, hortor, animose, qui quotidie vigiles excubemus traducto in solum Deum desiderio, in eoque contemplando defixi, lacrymosi, tacti compunctione, precibus supplicio reluctantes, itaque sancti Spiritus gratiam ducentes, nulla enim re tantopere delectatur Deus, ac mente a vitiis pura, nec tam odoratum redolet pratum, quam animus virtutibus fragrans. Sin accidit dormitare, at evigilandum est quamprimum, ac si vel septies in diem admittere

[68] Matth. x, 42. [69] Apoc. i, 7. [70] I Cor. vii, 26, 31.

Digitized by Google

contingat, septies resipiscendum, quo facto, admittamur ; si vel septuagies septies id patiamur, toties adhibenda pœnitentia, nec spe frustrabimur, ut divinum fert promissum ; tantum insistamus, cohortor, neu defetiscamur, quin a lapsibus nos revocemus. Jam finis imminet certaminum, propinquant gaudium, et triumphus, ac coronæ probitatis, quas et consequi mereamur Domini nostri Jesu Christi liberalitate atque beneficio : cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CXII.

De supremo die, et adventu illustris Dei, ac Servatoris Jesu Christi.

Fratres Patresque, cum angustum ingenium meum et exilis loquendo lingua est, tum necessitate equidem satago vos alloqui. Ecquid est autem necessitas ? prælecturæ judicium, ergaque vos amoris debitum, partim ratione pro vobis Deo reddenda sub judicii tempus in quo et prætrepido misellus, partim bono pastore haud verba solum, quin vitam pro ovibus impendente. Itaque, fratres, adeste, quod felix faustumque sit, fœdus porro in supremum diem paciscamur, reconciliemur Deo priusquam implacabilis mortis adventet hora, siquidem exstat hæc sententia : *Non est in morte qui memor sit tui, in inferno autem quis confitebitur tibi* [71] ? Non fratres quotidie rapi cernimus? non videmus quemadmodum ut oves habemur ad lanienam comparatæ, hodie incolumes, cras nulli? En assumptus est et Fr. Liberius, cujus, medius fidius, mors percussit animum, inventi, ut aiunt, repente in cella exsanguis, in latus jacentis, specie consopiti. Atque hic ei finis; noster qui cessurus sit nescimus quave morte simus defuncturi ignoramus : nam ecquid subito, an ægritudine præcepti? num in sicco, an in liquido? num soli, an fratribus juncti? Enimvero quis Dei mentem perspexit, aut ei a consiliis fuit, qui diem, horam, modum, locum sui teneat finis ? ut pol terribilis sententia sit mortis, et horrendum in immortalis Dei manus incidere, nec possim non cohortari ut solliciti, intentique semper, divina tractemus. Quæstorem ille egit, inquit, sub tali imperatore, hic dynastam, alius opes, alius regnum quæsivit. Et quantula hæc, sodes, quæ somnii labantur instar? *Dormierunt somnum suum, et nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis* [72]. *Omnis gloria hominis tanquam flos feni* [73]. Quæstum quidem certe optimum fecere Dei electi, partis dignitatibus perpetuis. Quibusnam? Alii apostolorum, alii vatum, alii martyrum, alii sanctorum, alii quamlibet postrema, at salvorum tamen, quorum insunt in vitæ libro nomina, inexstincta gloria est, et ineffabilis triumphus. Hos imitemur fratres, et unam minimum dignitatem ineamus, postquam nec invidetur beneficium, et volenti cuivis expositum bonum est, qua parvo, qua magno, qua erudito, qua proletario, qua seni, qua juveni ; sin secus, in cœlestem thalamum non admissis fores herus præcludet : *Væ*, inquit, *homini illi, per quem Filius hominis tradetur ; bonum erat ei si natus non fuisset homo ille* [74]. Neque dubium est quin de proditore loquatur, etsi haud abs re et in quemvis dicatur, qui salutem suam prodat. Non adventum reputamus illustris Dei, ac Servatoris Jesu Christi? non ignem inexstinctum, æternaque tormenta, et intoleranda revolvimus? O qui hæc intelligat, quasique solers gubernator seipse gubernet, immersamque animi mentem ab improbis spiritibus conservet! Nos, me Hercule, qui tranquillam, et quietam, ac compositam Christi beneficio vitam cœpimus, adhuc prospere vehamur, adhuc læti cuncta patiamur, singulis muniendis divino timore membris. Igitur oculus curiose tueri prohibetor, auris inanes fabulas ne admittito, lingua detrahere vetator (siquidem ait : *Qui detrahit fratri suo, aut qui judicat fratrem suum, detrahit legi, et judicat legem* [75]), manus pro virili operator, postquam otiosum nec comesse apostolica sententia est [76], pedes in viam pacis diriguntor, animus ad pravos sermones ne declinato, neu in flagitiis prætextus captator, sed ornate omnia decenterque geruntor, quo egregie cuncta obeuntes bona adipiscamur æterna : per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CXIII.

De fide, et amore, ac virginitate.

Fratres Patresque, duo sunt quæ homini salutem quærunt, fides et amor. Vos quidem si errare in fide cernerem, pol de ea sererem verba, operamque darem qui vos in orthodoxam sententiam restituerem : nam : *Sine fide impossibile est placere Deo : credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, et inquirentibus se remunerator est* [77]. Sed cum a fide, Christi beneficio, valeatis, qua subnixi, divinæ spe gloriæ triumphatis, age hac omissa de actione breviter disseramus. Igitur hortor vos, fratres, nunc quoque, ut alias semper, accurate studium obire monasticum, animi sensis quasi quodam modimperatore præfecto, sollicitos de virginitate, re oppido quam pretiosa, quam cum amplexi Dei misericordia sumus, tum ea expugnanda tentat inimicus omni industria qui in salutem nostram grassetur : neque enim nescit hoc facinore obeundo Dei nos quiddam instar habere, ut ejusdem contra jactura cum jumentis comparemur : siquidem scriptum est : *Homo cum in honore esset, non intellexit : comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis* [78]. O quot veterator in omni memoria carnis libidine cepit! quin instat nunc quoque, et senes juxta, ac juvenes, nec projectos

[71] Psal. VI, 6. [72] Psal. LXXV, 6. [73] Isa. XL, 6. III, 10. [74] Hebr. XI, 6. [75] Psal. XLVIII, 13. [76] Matth. XXVI, 24. [77] Jac. IV, 11. [78] II Thess.

Digitized by Google

solum, sed etiam accuratos, decepit, in omne pro-pemodum caput his usus armis. Quod architectari incipit venenum fœdis admissis cogitatis, accen-samque carnis, atque sanguinis desiderio mentem ad eloquenda nefaria provocat : qua ausa porro seu proprium, seu alienum tractare membrum, mortem exigit, et absolvit : nam : *Concupiscentia cum conceperit*, inquit, *parit peccatum ; peccatum vero cum consummatum fuerit, generat mortem* [79]. Quam nos, fratres, æternam mortem, ac deploratum animi morbum fugiamus. Enimvero scabiei similis mihi videtur. Itaque quasi qui scabiem defricet oblectari videtur, neque oblectatur, quin serio cruciatur, et eo magis, quo plus defricet ; ad eumdem modum libidine captus dolorem, non voluptatem, æstum, non quietem, mœrorem, non oblectamentum capit, miserandus, exspes, attonitus, qui vel umbras extimescat, ut nihil dicam futurum judicium. Ecquæ est autem mali fuga ? constans obnixus ad incursum. Ergo ut ingruit (nam pol ingruit, neque mirum, seu animi negligentia, honestam contemplationem non habentis ; seu inimici invidia) extemplo saucius consurgito, precator, gemito, lacrymator ; atque id evestigio dilabetur, tu in Domino conquiesces : nihil est enim tam animo suave quam a vitiis tranquillitas ac libertas. Non Herum audimus dicentem ? *Omnis qui facit peccatum servus est peccati : servus autem non manet in domo in æternum, filius manet in æternum* [80]. Age vero qui liberati a peccato ad adoptionem evaserimus, rursum peccato mancipemur ? qui sub præpotentem Dei manum convenerimus, fœdus cum diabolo paciscamur ? Minime gentium. *Si enim quæ destruxit iterum hæc ædifico*, ait quodam loco Apostolus, *prævaricatorem me constituo* [81]. Quamobrem ne prævaricatores sacrorum fœderum fiamus, neu diabolo servitutem serviamus, semel asserti, neu supplicium nobis quæramus : in diem supplicii, et apparitionis justique Dei judicii, in quos exstet hæc sententia : *Vermis eorum non moritur, et ignis non exstinguitur* [82]. Quin consistamus in libertate in quam nos Christus vindicavit, dira exsecrati ostenta draconis, qui non huic sceleri tantum, sed aliis omnibus quotidie obnixi reluctemur, invidiam calcantes, malignitatem, odium fraternum, cæteraque cuncta facinora perosi, quo pœnis fugiendis æternis cœleste regnum ineamus, per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc, et semper in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CXIV.

De monastica vita, obnixuque in hæresi præsente.

Fratres Patresque, equidem haud vos absistam egregia hac nomenclatura ciere fratrum Patrumque, verum id vobis, ac genuinum conscius nomen ; nam veri ii sunt fratres Patresque qui præ parentibus, fratribus, stirpe, patria, cunctis quæ spectent, Deum complexi, congregem quamdam ineant vitam, quorum una mens, et animus, parens Deus, urbs cœlestis Jerosolyma. Scilicet ii vos estis, fratres Deo charissimi, atque ut Scripturæ verbis indigitem, *genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, ut virtutes enuntietis ejus qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum* [83]. Siquidem admirabile est vel in primis vita monastica lumen, in quam acciti, laudes promulgemus cœlos tegentis majestate. Hic quidem certe prudentia, temperantia, fortitudo, justitia est, hic maligni tropæa, ac Christiana victoria, *quorum arma non carnalia sint, sed potentia Deo, ad destructionem munitionum, consilia destruentum, et omnem altitudinem extollentum se adversus scientiam Dei, et in captivitatem redigentum omnem intellectum, in obsequium Christi* [84]. Sin aspectabiles quoque adversarios tuemur, deformemus animo, quot quantæque Dei Ecclesiam oppugnationes invaserint ab ævo. Quorum oppugnari est, quorum despui, et interfici, nisi crucifixorum mundo ? Atque ut omittam vetera, omnisque in memoria no-

ΛΟΓΟΣ ΡΙΔ'.

Περὶ τῆς μοναδικῆς πολιτείας καὶ ἀντιπαρατάξεως ἐπὶ τῆς ἤδη ἐνισταμένης αἱρέσεως (2).

Ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες, οὐ παύσομαι τούτῳ τῷ καλῷ ὀνόματι τῆς ἀδελφότητος καὶ πατρότητος προσαγορεύειν ὑμᾶς, εἰδὼς ὅτι ἀληθὴς ὑμῖν ἡ κλῆσις, καὶ ἀψευδὴς ἡ προσηγορία· ὄντως γὰρ ἀδελφοὶ ἀληθινοὶ καὶ Πατέρες οὗτοί εἰσιν, οἵτινες ὑπὲρ γονεῖς, ὑπὲρ ἀδελφούς, ὑπὲρ γένος, ὑπὲρ πατρίδα, ὑπὲρ πάντα τὰ ὁρώμενα, ἠγάπησαν Θεόν· τὴν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ζωὴν καταδεξάμενοι· ὧν καρδία καὶ ψυχὴ μία· καὶ ὧν Πατὴρ ὁ Θεὸς, καὶ πατρὶς ἡ ἄνω Ἱερουσαλήμ. Τοιοῦτοι οὖν καὶ ὑμεῖς, ἀδελφοὶ ἠγαπημένοι ὑπὸ Κυρίου· καὶ ἵνα ἀπὸ τῆς Γραφῆς ὑμᾶς καλέσω· *Γένος ἐκλεκτὸν, βασίλειον ἱεράτευμα, λαὸς εἰς περιποίησιν· ὅπως τὰς ἀρετὰς ἐξαγγείλητε τοῦ ἐκ σκότους ὑμᾶς καλέσαντος εἰς τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ φῶς.* Θαυμαστὸν γὰρ ὅτι φῶς, ἡ μοναδικὴ πολιτεία, εἰς ἣν ἐκλήθημεν· καὶ ἐν ᾗ ἐξαγγέλλομεν τὰς αἰνέσεις τοῦ καλύψαντος ἀρετῇ τοὺς οὐρανούς. Ἐνταῦθα οὖν ἐστι φρόνησις, σωφροσύνη, ἀνδρεία, καὶ δικαιοσύνη, ἐνταῦθα τὰ κατὰ τοῦ Πονηροῦ τρόπαια, καὶ ἡ ἐν Χριστῷ νίκη· *Εἴγε τὰ ὅπλα ἡμῶν οὐ σαρκικὰ, ἀλλὰ δυνατὰ τῷ Θεῷ πρὸς καθαίρεσιν ὀχυρωμάτων, λογισμοὺς καθαιροῦντες, καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ· καὶ αἰχμαλωτίζοντες πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ·* εἰ δὲ καὶ πρὸς τοὺς ὁρωμένους ἐχθροὺς ἔστιν ἀπιδεῖν, ἐννοήσωμεν τοὺς ἀπ' αἰῶνος διωγμοὺς, ὅσοι καὶ ἡλίκοι κατέλαβον τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ,

[79] Jac. I, 15. [80] Joan. VIII, 34, 35. [81] Galat. II, 18. [82] Marc. IX, 43. [83] I Petr. II, 9. [84] II Cor. X, 4, 5.

(2) CXV[a] est apud *Cod. Nanios*, pag. 165.

Digitized by Google

καὶ τίνων τὸ διώκεσθαι, τίνων τὸ τύπτεσθαι καὶ ἀποκτείνεσθαι· ἀλλ' οὐ τῶν ἐσταυρωμένων τῷ κόσμῳ; καὶ ἵνα τὰ πάλαι παρήσω, ἐπὶ τῆς παρούσης γενεᾶς καὶ ἐπὶ τῆς ἤδη ἐνισταμένης αἱρέσεως ὁ λόγος· τίνες μέχρις αἵματος ἀντεκατέστησαν πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀνταγωνιζόμενοι· οὐχὶ οἱ μακάριοι Πατέρες καὶ ἀδελφοὶ ἡμῶν, οἵ τε τῆς καθ' ἡμᾶς μονῆς, καὶ οἱ τῶν ἄλλων; Μοναχῶν οὖν ἀληθῶς τὰ τοιαῦτα κατορθώματα καὶ ἀθλήματα, καὶ μοναχοὶ τὰ νεῦρα καὶ ἐδραιώματα τῆς Ἐκκλησίας· καὶ τοιοῦτον καὶ τηλικοῦτον τὸ ἄξίωμα, ὅπερ κεχάρισται ἡμῖν ὑπὸ τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ· ἀλλ' ἐπειδὴ ὅπου οἱ θησαυροί, ἐκεῖ καὶ οἱ κλέπται παρεδρεύουσιν· θησαυροὶ δὲ ψυχῆς αἱ ἀρεταί, παρακαλῶ καὶ ὑπομιμνήσκω, γρηγορῶμεν, νήφωμεν, ἀσυλαγώγητοι διαμένειν, μήτε ὑπὸ ἡδονῆς κατασυρόμενοι, μήτε ὑπὸ θυμοῦ ἐξαγριαινόμενοι, μήτε ὑπὸ ἀπιστίας σκοτιζόμενοι, μήτε ὑπὸ ἀνεξαγορευσίας περιστατούμενοι, μήτε ὑπό τινος ἄλλου πάθους κατακυριευόμενοι· ἀλλὰ ἀνώτεροι τῶν ὀλεθριῶν παθῶν ὄντες, ἴωμεν προθυμίᾳ πρὸς τὸ ἐξῆς, μέχρις ἂν καταντήσωμεν εἰς τὸ πέρας τοῦ βίου. Τάχα λυπεῖ ἡμᾶς ἡ ἀκοὴ τοῦ τὰ μοναστήρια ἡμῶν ὑπὸ τῶν τοῦ Κυρίου ἐχθρῶν διαφθείρεσθαι· ἀλλ' οὐδεμία λύπη τοῦτο· μοναστήριον γὰρ καὶ ναὸς Θεοῦ ἡμεῖς ἐσμεν, πρὸς οὓς καὶ λέλεκται· *Εἴτις τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ φθείρει, φθερεῖ τοῦτον ὁ Θεός.* Καὶ ἄλλως, ὅτι πολλάκις ἐφθασαν διαφθαρῆναι ὑπὸ τῶν διωξάντων ἡμᾶς, καὶ πάλιν τῇ τοῦ Θεοῦ προμηθείᾳ, εἰς τὸ ἀρχαῖον ἐπανέδραμον. Τάχα καὶ τοῦτο σκεύει ἡμᾶς, ὅτι μὴ κατὰ πολλοὺς τῶν δεδιωγμένων κατέχομεν τὰ μοναστήρια, ἀνοικοδομοῦντες καὶ φυτεύοντες, καὶ ὅσα ἄλλα καλλιεργοῦντες· ἐγὼ δὲ τοσοῦτον αἰσχύνομαι· εἰ γὰρ ὑπὲρ τῆς καταστροφῆς τῆς πίστεως ὁ διωγμὸς καὶ ὁ σύμπας ἀγών, ταύτης μὴ ἐπανορθωθείσης, ἀλλ' ἔτι βλασφημουμένου τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, τῶν τε ἁγίων Πατέρων ἡμῶν ἀναθεματιζομένων, ἔστιν ἄρα τις ὠφέλεια τῆς ἐπικρατήσεως, καὶ οὐχὶ μᾶλλον βλάβη ὁμολογουμένη, καὶ προδοσία τῆς ἀληθείας; Τίς ἐξ ἡμισείας δραμὼν, ἦρεν ἔπαθλον, ὁπότε οὐ τελείως δραμεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ νομίμως, διηγόρευται. Φησὶ γάρ· *Καὶ οὐδεὶς στεφανοῦται, εἰ μὴ νομίμως ἀθλήσῃ.* Οὐκοῦν ἀφέμενοι τοὺς τοιούτους διαλογισμοὺς, εἴπερ καὶ πάρεισι, καὶ πόρρω τὰ λοξὰ παραδείγματα ἀποπεμπόμενοι, ἑνὸς ἐχώμεθα μόνου, τῆς διπλῆς ἡμῶν ὁμολογίας τῆς τε κατὰ πίστιν καὶ κατὰ λόγον· πεποιθότες τῇ ὑποσχέσει τοῦ ἀψευδοῦς λέγοντος, *Ζητεῖτε πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν.* Ἧς γένοιτο ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν (3).

stra ac præsente hæresi exigatur oratio, qui vel in necem restitere, ineundo cum peccato conflictu? non beati Patres, fratresque tam nostri cœtus, quam externi? Ut monachorum procul dubio hæc facinora sint, et certamina, monachique nervi, ac tibicines sint Ecclesiæ. Atque hæc tanta est nostra dignitas, quam Dei Opt. Max. beneficio tenemus. Sed quoniam ubi sunt thesauri, indidem fures subsident, animique thesauri sunt virtutes, hortor, et admoneo, vigilemus, atque excubemus, qui indirepti maneamus, non voluptate pessum euntes, non furore efferi, non perfidia caligantes, non confitendi insolentia æstuantes, non alio quoquam scelere possessi; quin lethalibus vitiis intacti, alacres ulterius nitamur, dum vitæ metam pertingamus. Jam dolet fortasse rumor monasteria nostra ab dominicis hostibus corrumpi? Enimvero haud is dolor est, postquam monasterium, ac Dei fanum nos sumus: in quos et edita hæc sententia est: *Si quis templum Dei violaverit, disperdet illum Deus* [85]. Et alioqui sæpe ab inimicis corrupta, Dei procuratione, in antiquum redierunt. Sed fors inquietos habet quod monasteria non tenemus æque ac, plerique capite, fortunisque petiti, ædificiis, rusticatione et id genus elegantia carentes? Equidem tantum abest ut commovear, valde ut me pudeat illorum: nam si omne in eversa fide discrimen, ac conflictus vertitur, ea non instaurata, sed adhuc contumeliis divino lacerato nomine, sanctisque Patribus devotis, quod retentionis compendium? imo apertum est dispendium, et proditio veritatis. Quis medio cursu honorarium tulit? postquam haud integer modo, quin legitimus editur cursus: ait enim: *Nemo coronatur, nisi legitime certaverit* [86]. Quare his dimissis, si qua exstant, cogitatis, productisque depravatis exemplis, unam urgeamus geminam nostram confessionem, qua fidei, qua sermonis, freti hoc ejus promisso, qui certo stipuletur: *Quærite primum regnum Dei, et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis* [87]: quod et consequi mereamur Domini nostri Jesu Christi liberalitate atque beneficio, cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

[85] I Cor. III, 17. [86] II Timoth. II, 5. [87] Matth. VI, 33.

(3) Monasticam vitam magnis, ut vides, hic laudibus extollit sanctus abbas. Conqueruntur vero nostra ætate multi, quod regularia instituta, ipsique regulares despiciantur. Sed, pace illorum dixerim, nemo unquam erit tam insigniter potens, nemo captiosis eloquentiæ illecebris adeo pollens, ut quatuor hæc præstare possit. I. Ut regularia, sanctæque sedis judicio probata instituta a sapientibus viris non commendentur, ab Evangelii derisoribus non contemnantur. II. Ut regulares qui ab instituto desciscunt, cum a sapientibus, tum ab insipientibus non vituperentur. III. Ut in regularium cœtibus nullus sit non probus, nullus non propositi tenax ac disciplinæ. IV. Ut qui sui ordinis regulas observant, eos maxima Christianorum pars benevolentia non prosequatur, minime vero, eaque abjectissima et exsecrabilis hominum pars, nempe increduli, atque athei, illos odio, aut saltem contemptui non habeant.

Digitized by Google

SERMO CXV.

De mortis recordatione, obituque fratris Jacobi ac de pœnitentia.

Fratres Patresque, quandiu ad vos disseram nauci, vosque jejunam hanc audietis vocem, quæ admoneat officii ? non et nunc fratrum duo, Jacobus, ac Basianus, alter ad Deum concessit, alter in foribus versatur mortis ? Num immortales nos erimus ; non idem ducemus quod prægressi, poculum ? Ut bene cum eo agatur, porro qui id assidue revolvat vitamque suam meditationem comparet mortis ; ubi est enim mortis meditatio, proculdubio vigor, stimuli, lacrymæ, suavitas, nitor, studium potiorum, et quæ orbem superent, consequuntur. Quæ simul absunt, ibi tum pravæ cogitationes oriri, quas in Evangelio Herus vetuit, quæ captos lanci- B nent, ac vitæ amantes pertrahant in errorem. Nobis quidem recordanda semper et assidue mors est, operaque danda ne fœdis obeundis libidinibus, quin ex divina voluntate reliquum vitæ in carne tempus peragamus, nam pol anteactum sufficit curriculum quo corporis, animique desideriis satisfecimus, satis superque est structarum diabolo fraudum, qui ab honestis studiis diversos in nefariis cupidinibus susque deque jactarit, unde emolumentum cepimus nunquam, contraque damnum, ac infamiam ; nunc tempus est acceptum, diesque salutis. *Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra*[88], sanctus Spiritus clamat, etenim prona in vitium anima adversa natura nostra, quæ nec diurnam stabilitatem haberet, benevole nunc, et hodie præ- C stituit, ne cui liceret pœnitentiam defugere, quin seu graviter, seu leviter conscelleratus, seu olim, seu nuper, salutari audito præconio in dies se, minime cunctatus, instauraret, atque renovaret. En quæ Dei Opt. Max. benignitas, celerem noxæ medicinam facilemque moliri. Curantur quidem certe et secundum carnem saucii, sed pol lente, quo persanati cum hoste iterum confligant, nobis cum vulnere conjuncta medicina est modo si propulsare inimicos evestigio velimus. Quamobrem ne committamus quin diurna obeunda pœnitentia renovemur animo, neu occasionem præbeat segnitiæ acceptum seu mente, seu verbis, aut actione vulnus, sed quoties occumbamus, toties resipiscamus, Dei D reveriti judicia, et omni ope flagitia deprædati. Enimvero Moses, Dei servus, in monte explicans manus, Amaleciten profligare, qui simul relangueret, ibi dum hic præpollere ; ad eumdem modum et mens sceleribus appetita, superato ceu monte precum, sensisque ad Deum, quasi quibusdam manibus protentis, Amaleciten in fugam vertat, qui obtutum fugiat oculorum ; sin remittat, imperium patiatur, Ecquid facto opus est ergo ! quid aliud, quam manu ingruente hostili, mentem juxta ac manus ad Deum tendere, qui eripere queat a morte? Quare profugis inimicis, nos adorea obligati victoriæ cœleste regnum erciscemur per Christum A Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CXVI.

De aspectabilibus, et inaspectabilibus. quæ in manibus sint periculis ac miseriis, vitaque adipiscenda felice.

Fratres Patresque, jam jam huc spiritali appulso fratre, domino Eustratio, haud vos arbitror citra quæstiones consistere, adventus causam sciscitantes, neque mirum, cum occasio subsit, quæ quæstiones eas provocet. Sed ignoscite, non omnibus semper fas detegi negotia est, nec nisi fratrum primoribus, quod ab ipso Domino nostro Jesu Christo docemur, qui nunc sanctis omnibus discipulis cœlestis regni aperit arcana : nunc assumptis Petro, Jacobo, ac Johanne, iis solis exhibet spectacula. Quanquam ut partim sciatis vos quoque, ob Ecclesiam est adventus : profitetur namque, ut a consciis, et concilii tempus, et fidei instaurationem, et exsulum revocationem. Ad quæ accurate respondimus quæ deceret, nihil dissimulantes, Dei beneficio, quod edici oporteret, unde et conjecturam facimus iterum nos pericula ac miserias manere. *Sed nihil*[89] *horum vereor*, ait beatus Apostolus (lepidum est enim hæc ejus verba usurpare), *nec facio animam meam pretiosiorem quam me, dummodo consummem cursum meum cum gaudio, et ministerium quod accepi a Domino Jesu, testificari Evangelium gratiæ Dei*[90], idem et nos fratres, pro data fidei mensura sentiamus, loquamurque, qui in martyriis pro Christo gaudeamus, ad supplicia parati, nec, crebro periculis defuncti, rursum periclitari detrectemus ; quin audientes, *Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cœlorum*[91], animum inducamus multa perpeti, et perferre, quo felici hoc ingressu potiamur. Ac fors nihil accidet Dei misericordia diri ; expedit tamen constituta habere quæ formides ante terrorem, ut egregie, bello commisso, in aciem prodeamus ; facilis est enim animus vinci imparatus, qui haud procinctus derepente ineat certamen. Jam quid terrores commemoro ? in dies certamen, in dies prælium agitatur, non perspicuum, sed imperspicuum, nec corpus, sed mentem vulnerans et interimens, quod animi tanquam lumbis succinctis, ac justitiæ armis induti, ceu eximii Christi milites, alacres nec oscitantes depugnemus. Nemo dormiens tropæum statuit, nec resupinatus messem colligit ; quin ingens utrinque opus est sudor, et industria ; sin illic se ita res habet, quanto magis in nostrate bello, ubi missilia quasi quidam radii fulguris incumbant, hinc arietans nefaria libido, inde ambitio, hinc invidia, inde blasphemia ? Artesque diabolo multæ, animum tentanti quaquaversum labefactare, ac velut devorandum poscere, ut desperata quilibet vita erumpat in hæc verba : *Nisi*

[88] Psal. xciv, 8. [89] Act. xx, 24. [90] ibid. [91] Act. xiv, 21.

Digitized by Google

quia Dominus adjuvit me, paulo minus habitasset in inferno anima mea[93], etsi in his omnibus superamus per eum qui nos adamavit, sane *in Deo faciamus virtutem*, ut Davidice loquar, *et ipse ad nihilum deducet inimicos nostros*[94]: *ipse est enim pax nostra qui fecit utraque unum, et medium parietem maceriæ solvit, inimicitias, in sua carne*[95], id est, qui victum diabolum proculcavit, parta hinc nobis victoria quoque præmioque victoriæ cœlesti regno condicto, quod assequi omnes contingat per Jesum Christum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CXVII.

De fratris Memnonis lapsu. Neu solitarii degamus pestiferis noxis evadendis, quæ per sensus contrahantur.

Fratres Patresque, equidem cum vos undiquaque satago cohortari, hinc inde occasiones corrogans; tum audito in Bithynia quiddam insolens accidisse, sermonem hinc exordiar. Ecquid contigit vero? Aiunt pardalim non unam, quin duas, ac tres, repente visas, non boves habere infestos, non oves, non aliud animal ullum, sed homines solum, ut oppidani vehementer exterriti, solidam se noctem intra ædes concludant, dum lucescat dies. Sane indicium id est iræ divinæ. Sed dicam in primis quo hæc mihi petita serviat oratio. Enimvero insunt in nobis feræ permultæ, et pol atroces, scelesti spiritus; atrox fera libido est, furor, invidia, vanæ gloriæ cupiditas, ac quæ alia sunt scelerata facinora, quæ haud nocturna, quin diurna audacia devorandum animum captent, et impetant frequentes. Ut beatus apostolus Petrus edicat in hæc verba, *Sobrii estote, vigilate, quia adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens devorare quemquam*[96]; rursumque sanctus David deprecabundus scribat : *Nequando rapiat ut leo animam meam, dum non est qui redimat, neque qui salvum faciat*[96]. Jam quid agendum in iis? quid aliud, quam in cœlestis præsidio Dei stabulandum, intraque sensuum errores resistendum? Etenim cum oculi pendent vagi ac sublimes, pestiferas aures fabulas admittunt, os infanda loquitur, mens fœdis inerrat; tum animus vero ceu per lesqua palatus, quæ divina nulla procuratione tenentur, feris occumbit. Id adeo et nunc Memnon passus miserandus, diabolo prædæ est, cujus non eruentam vestem intueor, ut Jacobus olim patriarcha Josephi sui filii, quin interemptam peccati mucrone mentem. Scilicet parens mortis peccatum est : hoc decessorem Adamum, immortalem gratia, mortalem reddidit ; hoc internecionem diluvio attulit mundo ; hoc Sodoma, ac Gomorrha[97], et vicinas incendit urbes; hoc quemlibet nunc quoque æternæ morti concipientem se tradit. Quod fugiamus, fratres, ut ignem, atque utinam igni potius, ferro, bestiis, quam lethabilibus vitiis occumbamus. Age vero unde hic corruit miser? non aliunde, quam qui solitarius degeret ; neque enim veritas fallat, Væ, accinens, soli, qui si cadat, Non habeat se sublevantem[98]. Atque id equidem veritus, haud omisi quin ei juxta, ac cæteris edicerem, quod edico in præsentia quoque, ne quis degeret solus, neu prodire deaveret, neu otiose huc illuc itaret, neu cum feminis consuesceret, amore, velut igne, hinc accendendo. Quibus qui audiens dicto obedit, et obsequitur, in Domino sospitatur, qui detrectat, a diabolo captus, interit. Enimvero etsi ab ejus sanguine insontem me conscio, quem quidem haud celaverim quin imminentem prædicerem mucronem, tamen non possum non ejulari, ac tanquam proprio ingemiscere membro. Quin habeo, charissimi, quod accusem vos quoque ; quid ita? Scriptum est in Actis apostolorum : *Factum est quasi horarum trium spatium, et Saphira uxor ipsius nesciebat quod factum fuerat*[99]. Certe in publico acta fabula est, et frequente vulgi corona. Sed erat indidem nimirum circumspectio, molestia, Dei reverentia ; hic aliquot me superioribus diebus secreto ad vos quiddam locuto, statim dissipatus sermo est, inde Constantinopolim, hinc Prusam usque. Ut mihi quidem consilia in angustum cogantur, seu loquenti, seu non loquenti, quod efferuntur quæ vulgari minime oporteret; non loquenti quod hæreo qui agam recte, non usus consultoribus. Itane desipimus, fratres; itan' impotentia linguæ intempestive in periculum ruimus? nequaquam id est verorum discipulorum, sed hostium. Ne ineptiamus tantopere, quæso, quin circumspectio deinceps, modestia, Dei reverentia, ac regula demum adhibetor, quo, peracta ex Dei libidine vita, ei placentes, hæreditatem ineamus æternorum bonorum per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CXVIII.

De irreclini confessionis et obedientiæ tuenda constantia, ac suis cuique muniis accurata contentione vigilique gerendis.

Fratres Patresque, alii aliis rebus narrandis oblectantur, et se ostentant, miles bellicis, nautæ marinis, coloni rusticis, singulique singulas secuti artes ac scientias, iis quæ conferant ad singulas ; neque est, breviter, quisquam, qui non studiis capiatur suis. Nostræ haud sane in his positæ gerræ, et urbanitas, postquam nec sunt carnalia nostra, quin de animi salute, de placendo Deo, de hinc abscessu, de instauratione futura, atque ut Apostolus loquitur, *quæcunque sunt vera, quæcunque augusta, quæcunque justa, quæcunque casta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus*[1], hæ nobis fabulæ, hæc

[93] Psal. xciii, 17. [94] Psal. cvii, 4. [95] Eph. ii, 14. [96] I Petr. v, 8. [96] Psal. vii, 3. [97] Gen. xxxii, seqq. [98] Eccle. iv, 10. [99] Act. v, 7. [1] Philip. iv, 8.

Digitized by Google

studia sunt, quo quid festivius simul, ac beatius? Id adeo ex amborum videas fine, nam illorum ut origine, sic fine ad hoc ævum soluto, (Ubi enim est sapiens? ubi scriba? ubi disceptator hujus sæculi? quis humanis officiis clarus perstitit in vita, ut cum sonitu non memoria perierit cunctorum?) noster et ingressus, et finis indissolutus, ac perennis habetur. Scilicet amplexos se virtus efficit deos, etsi vera hæc ejus sententia est: *Ego dixi, dii estis, et filii Excelsi omnes*[1]. Hui quo affecti beneficio sumus: hui quam experti liberalitatem! ut ovabundis, ac Servatori Deo jubilatis serio laudes sint obmovendæ, et frequentandis carminibus vitulandum, quos jam olim ad incolumitatem delegerit, animi præditos sanctimonia, veraque fides Dominoque nostro Jesu Christo gloriæ per hunc habitum quærendæ præstituerit. Ergo stabiles in fide consistamus, fratres, confessionem irruptam teneamus, genuinam obedientiam servemus, virginitatem illæsam tueamur, unum amorem sponsum habeamus Christum generis hominum formosissimum, unam hæreditatem cœleste regnum, supernæque bona Jerosolymæ; cæterum caro, sanguis, divitiæ, gloria, ac quæ alia sunt inania, valento, et a nobis longissime abscedunto. Enimvero quandiu in hac carne sumus, præsto est bellum, neque enim fuerit virtus, ni præsens sit bellum. Sin accidit manucapi cogitatis, nihil miremur, quin ocius resipiscamus, unum timentes quod exerceatur peccatum, ut mortiferum, ac prohibens a Deo et cogitatis cogitata repellamus, studiaque studiis vicissim exigamus. Neque hic vero torpescamus, postquam id agit dæmon, ut belli diuturnitate ignavos comparet quo obnixui defatiscamus; cui si instemus, ferendo, atque obsistendo diabolo, pol victoriam cernamus parata in cœlis laurea, Dei perhibente germano, *Beatus qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ quam repromisit Deus diligentibus se*[2]. De cætero, gaudete in Domino, fratres. Qui munia geritis, haud ignoratis quod ex iis præmium petatur; qui disciplinas exercetis, cavete ne his Deum irritetis. Tempus est opificii? opificia obeamus. Vacatur? disciplinam obeamus. Sin est in opere frater, tu in disciplina, non amicum te geris, quin alienum exhibes fratrum. Non Apostolum audies dicentem, *Si esca scandalizat fratrem meum, non manducaba carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem*[3]? Tu fratrem non scandalizas modo, sed etiam citatus emanes, causas ac prætextus quærens, neque reputans tibi te supplicium cogere in diem supplicii, et adventus, justique Dei judicii. Verum ne id fiat Apostolo pareamus jubenti: *Omnia honeste et secundum ordinem fiant*[4], opificia in primis, disciplinæ in secundis. Atque adeo opitulemur vicissim, uti decet sanctos, ac vitam alter alteri impendamus, ceu fratres germani, quo cum illustretur Deus, tum nos bene re gesta perennem vitam erciscamur per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CXIX.

Qui divinis exsequendis præceptis Deum exquirat, nequaquam consternari sub decessum ad dæmonum adventum, deque mortis recordatione, et amore.

Fratres Patresque, proposita communi multa omnium morte, ac cœlestis spe regni, et ignis gehennæ minis, ecquid fas est aut me alloquii, aut vos cedere ac pigere auditus? Minime vero, quin utrumvis assidue sit agendum, et eo magis, quo imminentem contuemur diem; nam omni homini quavis ætate dies imminet supremus, *ac terribilis quædam exspectatio judicii, et ignis æmulatio, qui consumpturus est adversarios*[5], uti loquitur sacer Apostolus. Ut deinceps minime sit torpendum, nec vel diecula segniter atque inscienter agenda, quin vigilemus intenti, exquiramus Deum, ut est in Psalmis[6], incolumi animo futuro. At qui exquiratur Deus? nimirum exsequendis præceptis, ad beatitudinem præscriptum, hoc est, submissione, mœstitia, mansuetudine, mentis munditie, pace, ac sanctimonia agitando. Quibus præstandis qui exquirens deprendatur, ne is invenerit Deum, et invento, sub decessum securus, minime consternetur ab dæmonibus, aut angelorum trepidet adventu; ceu amicos aggressus, lætusque abiens ad Herum, qui egregium viaticum, bonam conscientiam deportet; cæterum qui se nequaquam sic instruxerit, in calamitates inextricabiles irruat necesse est; non habens quo respectet, aut qui se tutetur. Hic quidem certe qui in carnificum, exempli causa, incidat manus, aut barbarum mare, aut succussum solum, aut aliam quampiam necessitatem funestam, haud se evasurum desperat; illic spes omnis erepta est salutis, opem ferente ac defendente nemine, non angelo, non homine, non patre, non matre, non fratre, non amico, non alio quoquam e cunctis, ingentique contracta trepidatione, et inconsolabili dolore, miser hinc abit animus. Quæ cum terribilis descripta est oratio, tum rei veritatem non attingit, scilicet ea esse perhibentur quæ sui amantibus, ac refractariis bona, et adversa comparavit Deus, quæ nec oculus spectarit, nec audiverit auris, nec mortalium cuiquam venerint in mentem. Ea propter, fratres, cohortor inoblitam mortis agitari memoriam, membrisque hac interfectis terrenis, animo voluptatum erui cupidinem: quo enim nobis studium carnis, unde haud fructum capiamus, contraque cruciemur, ut revolubile omne est peccatum? Intueamur, si videtur, in monumenta, visuri quem ambimus pædorem, nam ea est mortalitas omnino, quæ ordiens e corruptela, in corruptelam desinat, cunctaque hominis gloria quasi quidam flos herbæ est: virtus

[1] Psal. 81, 6. [2] Jac. I, 12. [3] I, Cor. VIII, 13. [4] I, Cor. XIV, 40. [5] Hebr. X, 27. [6] Psal. XXVIII, 5.

Digitized by Google

indirepta habetur. Eaque sancti complexa, Deum cepere quorum sunt in cœlis spiritus, sacra in terris averruncа corpora, miraculis, et ostentis, ac prodigiis operata. Enimvero, ut incidit de miraculis sermo, exercentur miracula nunc quoque quemadmodum audimus, neque mirum, postquam spiritus, quæ tum fungebatur, gratiam ne nunc quidem religio est feriari; sed non temere credendum est rumoribus, siquidem exstat hæc sententia: *Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sint* [9]. Sane cum multi in orbem venere vates, tum permissi sunt hæretici complures, scitaque retrectantes divina, et olim et nunc, quibus compertum est providentiæ modis, ostenta, ac prodigia patrare, ut hinc demoveri, et abduci minime sit necesse, quin veri discipuli, ad proditam ab Hero notam explorandi sint. Quænam ea nota est? *In hoc*, inquit, *cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem* [9]. Unde Apostolus edoctus scribit in hæc verba: *Si linguis hominum loquar, et angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens; et si habuero prophetiam, et noverim mysteria, et omnem scientiam, et si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum; et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, et si tradidero corpus meum ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest* [10]. Vides in quod fastigium charitatis? ut regina est cunctis antecellens Spiritus donis? quæ nec dilabi unquam potest, mirionibus tandem dilapsis, posteaquam in Evangeliis ait Dominus: *Multi dicent mihi in illa die, Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, et in nomine tuo dæmonia ejecimus, et in nomine tuo virtutes multas fecimus? et tunc confitebor illis quia nunquam novi vos, discedite a me qui operamini iniquitatem* [11]. Quam horrendum, me hercules, judicium, ac peracerba sententia est! Quod superest, fratres, charitatem, et ei conjuges fidem spemque sectemur, acturi quam qui miracula designent securius, verique Dominici agniti discipuli, cœleste regnum inituri per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CXX.

Committendum non esse ut mundo crucifixi vitæ inhient ineptiis, quin proficiendum in melius.

Fratres Patresque, dies horarum, septimanæ dierum, menses septimanarum, anni mensium labuntur instar, tempusque decurrens ad supremum Domini nostri Jesu Christi adventus diem incitat promiscuos, quo ejus oculis nuda sunt, et aperta cuncta, ut est in litteris; nec jam est cur incassum porro æstuent mortales, auro, ac cohortibus rex præfidat, supellectilem, et pecuaria venditet dynasta, in incertis divitiis spem collocet avarus, vitiorum inhæreat lacunis voluptarius, postquam ita res ferunt, ut lugendum sit in dies, ac mœrendum, et animus pro virili expurgandus, priusquam mortis appetat judicium, quo pœnas evadamus, quæ refractariis impendent. Hi enimvero, ut cum Scriptura dicam: *Quæcunque ignorant blasphemant, quæcunque autem naturaliter tanquam bruta animalia norunt, in his corrumpuntur. Væ iis*, inquit, *quia in via Cain abierunt, et errore Balaam mercede effusi sunt, et in contradictione Core perierunt* [12]; Sed vereor ne hæc eos sententia proscindens, præclara nomina, impetat nos quoque; nam cum ob paternam hæreditatem alius confligat, longis susceptis itineribus, alius stipes sollicite satagat augere, alius avare ac monacho indigne, hoc et illud urgeat mercari, scilicet non eadem ii supplicia merentur? Jam habent quo se illi defendant, etsi frigide, tamen quod uxores ac liberos procurent; nobis, qui mundo crucifixi unam habeamus crucem thesaurum, quæ purgatio relicta est quin his admissis gravius puniamur; siquidem scriptum est: *Potentes potenter tormenta patientur* [13]; et: *Judicium durissimum in his qui præsunt fiet* [14]; ac rursum: *Cui commendaverunt multum, plus petent ab eo* [15]. Agite vero, insulsissimi mortalium, itane dediti nugis falsa quæritis, ac patrocinio sceleribus invento, causas, non causas, exilia prætexitis? *Dispicite in antiquas generationes, et videte*, aiunt Litteræ, *quis speravit in Domino, et confusus est? aut quis permansit in timore ejus, et despexit illum* [16]? Non Abrahamus Dei jussu patria extorris, parens multarum factus nationum est? Non Jacobus patriarcha solo instructus pedo in Mesopotamiam degressus, dives revertit? Non Josephus venum abductus in Ægyptum, regi par evasit? Non vates Elias pulsus ab Jezabele, non pera comportata, per corvum pascitur? Non apostoli nudi ac inermes ad præconium profecti, terrarum orbem devicere? Non ipsi vos superioribus annis capite et fortunis oppugnati, certas stipulationes probastis? Unde hæc igitur improbitas, quæve hæc ineptia est? Enimvero, ut videtur, Israelitarum instar priscorum, Dei obliti beneficia sumus, Christumque tentamus, ut eorum quidam tentarunt. Sed quid de iis effatur? *Quadraginta annis proximus fui generationi huic et dixi: Semper hi errant corde; ipsi vero non cognoverunt vias meas: ego juravi in ira mea si introibunt in requiem meam* [17]. Videte, fratres, ne eadem nobis dicantur, qui ingrati erga beneficium, præsenti fortuna iniquius utamur. Hinc quiescere pedes minime sinuntur, huc illuc palantum, hinc judicia vicissim, ac verborum conflictus urgemus, proinde ut extranei, hinc soli, nec cum fratre degimus. Sin cum fratre, imaginario quidem certe, qui enim possis, comite ascita dulci, avaritia, cum qua paciscare, unanimem tenere fratrem?

[9] I Joan. IV, 1. [9] Joan. XIII, 35. [10] I Cor. XIII, 1-3. [11] Matth. VII, 22. [12] Jud. X, 11. [13] Sap. VI, 7. [14] ibid. 6. [15] Luc. XII, 48. [16] Eccli. II, 11. [17] Psal. XCIV, 10, 11

Digitized by Google

Minime gentium. Væ iis, ceu reprobis, nam haud quaquam de vobis, fratres, aut hic illic divine obeuntibus loquor, sed de iis qui profligate, neque ad præscriptum quod deformavimus vivant. Qui ut vel tandem redeant ad frugem, rectique gradiantur, precemur, quo pereat nemo, quin omnes incolumitemur per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CXXI.

De mortis recordatione, seneque quodam venerando defuncto.

Fratres Patresque, cum multæ utiles historiæ sunt animo stimulando, tum æquè utilis habetur nulla ac mortis promulgatio; nam terribile dictu, et cogitatu arcanum, mors est. Igitur et nunc sene defuncto venerando necesse est porro ad communem frugem de eo pauca recensere. Sane a pueritia in senectutem profundam vita obeunda monastica Deo servivisse, luculentum seni encomium est ; deinde quod inter confessores est illustris, qui comprehensus ab impio Leone ad satietatem pœnas dederit, et tergo omni, ac pectore trecenis loris conciso, et facie pugnis alapisque contusa, ut duo etiam dentes exciderint. Tandem aliquot post annis, e carcere eductus ac liber dimissus, ex instituto priori (stylita enim fuerat), rursum se abdidit in cellam, multisque defunctus miseriis et angustiis, supremo vitæ curriculo evoluto, animam reddidit, ut impius scelere, se obstrinxerit, nequidquam, athleta ad Deum laurigero profecto. Nos enimvero, fratres, quid agamus quidve cogitemus ? Quanto tempore supervivemus, longo, an exiguo ? Scilicet norit quisquam quid cras pariturum est ? Pol monimento satis superque mors est, postquam quod vidimus in fratre, haud multo post accidet in nobis, nemine metam transcendente mortis. Itaque mortis porro obliviscamur nunquam, ne perpetua opprimamur ; neu præsens amemus ævum, ne cum Deo inimicitias agitemus, siquidem scriptum est : *Qui voluerit amicus esse sæculi hujus, inimicus Dei constituitur* [18]. Fugit vos, inquam, mundi consuetudinem haud permittere ut animus studio ducatur exitus e corpore. Nam quemadmodum Israelitæ satagebant, qui erepti ex Ægyptia servitute promissum solum invaderent, ad eumdem modum nitamur et nos oportet, ut e servitute quadam corporis, quæ corruptela obcatur, egressi in penitius velum penetremus, quo anteambulo pro nobis Jesus irrupit, hoc est, in cœlestis Jerosolymæ bona. Igitur mundi adhuc nugas detestemur, virtutes avide contrahamus, dias mercemur opes, preces, lacrymas, puritatem, nitorem, innocentiam, quæ vitæ sunt viatica perennis ; cæterum escam, potum, vestitum, et quæ alia sunt necessaria corpori amplectamur, quatenus vitæ, ac functioni serviant Dei præcepto- A rum. Quo in studio si curriculum exigemus, diurnas ferias agamus læti in dies, et impavidi mortis, nec si vel mille cruciatus intendentur, securam conscientiam demergant ; sin maligni, invidi, pervicaces cæterisque imbuti sceleribus degemus, heu fucos et ludibrium ! Scilicet ea diurna nex est, ac judicium ante judicium, tum autem mors ingruet quasi quidam rugiens leo aut amens ursa. Jam qui æternam perniciem miser exantlet animus, exstat sane hæc sententia : *Si judicium primum a nobis, quis finis eorum qui non credunt Dei Evangelio ? et si justus vix salvabitur, impius et peccator ubi parebunt* [19] ? Quare trepidi semper, ac sollicili, fratres charissimi, firmi, et immobiles consistamus, assidue macti in opere divino, certe nequaquam frustra esse B eum in Domino laborem. De fratre Socrate, scitis quemadmodum venerit ab Oriente, probanda obedientia tarditatem excusans. Eum volebamus hic retinere, ut spectatum fratrem ; sed quoniam scriptum est : *Beatus qui habet semen in Sion, et propinquos in Jerusalem*, rursum redire eum sivimus, per quem misericordiam pararemus, etsi est quod gaudeamus, fratres, constitutum a sanctissimo patriarcha Sioni e cœtu, ac republica nostra, qui in Ecclesiarum matre sacerdotio et œconomia fungeretur. Quod superest, sanctus Deus tum eum tum nos conservet, omnique impleat benefica voluntate, ac præpotente fidei propagatione, illustrando per nos Domini nostri Jesu Christi nomine, nobisque C per eum secundum gratiam Dei denique nostri Jesu Christi : cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CXXII.

De serviendo fortiter ac constanter Deo, studiique curriculo monastici contente exigendo.

Fratres Patresque, eximium studium a pervigilio ad audiendum sermonem coeuntum, atque e robore in robur grassantum ; quamlibet enim haud suppeditat nobis par oratio dicendo, tamen posteaquam ad sanctorum Patrum exemplum frequentatur, non abs re est, quin vel in primis utilis. Enimvero in sermone ac doctrina Patres laborabant, beatum Apostolum imitati, cujus in actis D hæc sunt verba : *Per triennium nocte et die non cessavi, cum lacrymis monens unumquemque vestrum* [20] ; idemque alibi : *Qui bene præsunt presbyteri duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo, et doctrina ; dicit enim Scriptura : Non alligabis os bovi trituranti ;* et *Dignus est operarius mercede sua* [21]. Videtin' ut necessaria doctrina est ? nam quemadmodum stirpes edendis fructibus scaturiginem postulant aquæ, sic virtute exercenda magistri vocem discipuli, atque ut eæ haud irrigatæ arescunt, ita et hi non edocti defetiscuntur. Qua de causa equidem monere instigor, et hortari, ac pol interdum refutare, et incessere,

[18] Jac. iv, 4. [19] I Petr. iv, 18. [20] Act. xx 31. [21] I Tim. v, 17, 18.

Digitized by Google

si qua mecum vos quoque servare possim, vos quidem, fratres, in Domino valentes, ac præpotenti contracto robore, armaturam induite divinam quo diaboli fraudibus obsistere queatis, qui haud dormiat sane, quin adversum nos vigilet, et eo magis, quod animos conspicit luctæ incumbentes. Qui ubi invadat (nam invadit noctu, atque interdiu), stemus animosi, accurramus ad eum qui e morte liberet peccati, precibus adhibendis contentis, nec sine fervidis lacrymis, ac facesset ocius inimicus ; scriptum est enim in Psalmis : *Invoca me in die tribulationis tuæ, et eruam te, et honorificabis me* [22]. Vulnus inflixit hostis ? at Dominus sanavit. Turbavit ille? atqui imperavit mari, sileret, conticesceret ; fluctuantes in nobis cogitationes sedavit. Atque o munificentiam ! vix invocari cœpit, cum benefice ac liberaliter prævertens, vota tribuit precanti, nubeque quadam tristitiæ discussa, egregiis animi sensis ineundis, luce afficit mentem. Et quid non agat scilicet ; nam qui nostrapte causa se obtulit in necem, ac pol crucis, qui potest non una secum omnia largiri ? Ut insistendum sit, fratres, qui ei fortiter serviamus, nos a lapsibus revocantes, studiique curriculum monastici contente decurrentes, certi extremo in certamine repositas coronas. Ergo utamur confessione frequenti, postquam frenum non peccandi confessio est ; utamur submissione, qua ignea maligni tela frangamus ; utamur fide, sine qua Deo placere nefas. Jam miramur forsan, ac demiramur, quemadmodum fœdis cogitatis, quamlibet certantes, capiamur, sed patimur id nimirum ob prævaricationem in Adamo, nam *Regnavit*, inquit, *mors ab Adam usque ad Mosem, etiam in eos qui non peccaverant in similitudinem prævaricationis Adæ* [23]. Alteque in naturam libidinum lues et contagio pervasit, quæ etsi in Christi adventu regenerationis lavacro, sanctique Spiritus instauratione sanata in antiquum statum revertit, tamen quæ corrupta semel ægritudinem contraxerit, facile negligentia ruit in libidinem. Enimvero ii sancti evasere, reverentia, et amore divino temperata quasi quadam mentis acie, qui cum ad præsidium sibi sufficerent, tum manum aliis porrigerent, dæmonia fugarent, infinita ederent miracula ; quorum etsi a vita absumus longe, imitari quidem certe, quantum fieri potest, conemur, clemente Deo tam nostrum exile munus accepturo, quam illorum præclara facinora, ac regnum utrisque suum præbituro per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CXXIII.

De itinere spiritali impigre ineundo, vitæ hic aversandis deliciis, deque mansionis beatitudine nostræ.

Fratres Patresque, solent viatores instigare vicissim, et excitare ad iter incumbentes, nec dextra, sinistrave deflectere, sed via regia grassari, ac pol cibum, potum, somnum capere moderatum, quo diætæ temperamento itineris ærumnas leviores comparent. Quorsum hoc mihi proœmium? Plane et per vos capitis, qui viatores quidam in hac vita simus, plenum ingressi mille iter laboribus, cohortari, et animare invicem in certaminibus oportere, minimeque palabundos excurrere ; cibi, potus, somni continentes, ne hinc gravati torpescamus ad iter ; nec non vitæ hic deliciis aversis, ac viatores nequaquam huc illuc se convertant, dextrorsum aut sinistrorsum, iterque solum urgentes, quo festinent diversorium respectent. Ac nos diversorii felices, seu potius mansionem felicem, quæ haud temporaria, sed æterna, neque in caduco, sed immortali posita solo est, ubi gaudium, pax, triumphus agitetur, de qua Domini in Evangeliis hæc sunt verba : *In domo Patris mei mansiones multæ sunt, si quominus dixissem vobis : Vado parare vobis locum, et si abiero parare locum, iterum venio, et accipiam vos ad meipsum, ut ubi sum ego et vos sitis. Et quo ego vado scitis, et viam scitis* [24]. Viden' ingens, et incomparabile promissum ? Quis non exsurgat porro? quis non irruat? quis non avidus sempiterna hæc tabernacula invadat ? quorum incensus desiderio David canere : *Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum ! concupiscit, et deficit anima mea in atria Domini* [25]. Nam equidem jucunda ea tabernacula sunt, hic quasi quidam dedititii obimus, aliquantillum constante vita, postquam et sæculum hoc omne pro diecula ad futurum ducitur. Ut nihil sit cur cum mundo consuescamus porro, aut præsentibus inhiemus, aut non dicam in hoc et illud studium feramur, sed ne in cœli quidem, terræ, maris, lunæ, solis, stellarum, ac quæ alia sunt conspicua ; quæ enim mox deseremus, iis quid nequidquam inhæremus ! *Unam petii a Domino*, inquit, *hanc requiram ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ, ut videam voluptatem Domini et visitem templum sanctum ejus* [26]. Quo qui pervaserit, næ iis liberatus sit ab ærumnosa ea die, de qua ait vates : *Utquid vos quæritis diem Domini ? ea quidem tenebræ, et non lux est* [27]. Quin, beatus Apostolus quoque diem appellat iræ, scribens, in hanc sententiam : *Thesaurizas tibi iram in diem iræ, et revelationis, et justi judicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera ejus* [28]. Atque ut exemplo rerum quæ in nos incurrant ærumnosæ ejus diei simulacrum quoddam proponam, revocemus ad memoriam, si videtur, hominem jamjam huc appulsum, qui a dæmonio multatus strangulabatur, ardens, et animi æstuans, ac vociferans dies noctesque, statum, et requietem obtinens nullam. Quod hominis leve supplicium censetis ? Minime gentium. Jam id somnium cum sit adfuturum, illud, fratres, qui perferamus, ignem inexstinctum, sine morte vermem, mille alia perennia tormenta ? Ve-

[22] Psal. XLIV, 15. [23] Rom. V, 14. [24] Joan. XIV, 2, 4. [25] Psal. LXXXIII, 3. [26] Psal. XXVI, 4. [27] Amos, V, 18. [28] Rom. II, 5.

Digitized by Google

rum non nobis, Domine, non nobis, quin fas sit cunctos Dei liberalitate, ac sanctorum, et beati precibus Patris ex his omnibus ereptos bona consequi promissa per Christum Jesum Dominum nostrum, cui gloria et imperium cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CXXIV.

Aperiri fores vitiis non oportere, operamque dandam qui fœdis cogitatis vacemus.

Fratres Patresque, lapsum est tempus nonnullum ex quo solemni catechesi, interque nos officiis vicissim prohibemur, extorres huc illuc præ Agarenorum incursu. Quanquam qui jubeamur *benedicere Dominum in omni loco dominationis ejus* [29], ne hic quidem torpescamus, qui pro virili statum, exercitationem, opificia, et quæ in aliis sita honesta conversatio est, urgeamus quæ videantur rerum quæ minime videantur exemplar capientes; nam si metu ne incideremus in Agarenorum manus aufugimus, hic hærentes, quanto debemus magis timore ne inimicis, qui obtutum fugiant oculorum, in manum conveniamus, quam longissime, quanquam tutissime abscedere? At qui est abscessus? peccati fuga, quo, acinacis instar, animum omnem internecare satagit diabolus. Quod fugiamus quam maxime, fratres, vel usque ad cogitationes, unde in verba prorumpens, desinat porro in actionem. Difficile est autem, ac prope deploratum, nequaquam fœdis cogitatis capi. Quibus si occupemur, certe amoliri ocius nitamur precibus, lacrymis animi quasi quibusdam ærumnis, quæ ex divina formidine nascantur, ut ne peccatum exigant mora, atque id quotidie, siquidem inest in nobis perpes implacabile bellum, neque aliter fas evadere est, quam ingenti, contentoque magisterio mentis, cum præsidio cœlesti. Non videmus quæ excitata sit per hoc triduum in mari tempestas? eadem est et vitiorum, ac pol gravior, postquam hic animi agitur naufragium. Jam illius auctor Deus est, qui, ut ex usu sit, præstituto tempore mari ventos immittat; hujus nosmetipsi: liceat enim velut in portu degere tranquillis, qui haud aperiamus vitiis fores. Sin aperimus, flant in nos spiritus maligni, et ingens cooritur tempestas, nec salutem, nisi repressis evestigio turbis, consequamur. Quorsum nos autem turbari, ac fluctuare, et naufragium extimescere? cur non tranquilla pace fruimur, sed spontaneum in nos atrox exitium conflamus? Non arcessimus insaniæ qui e portu profecti sub tempestatem, fluctibus mergantur? enimvero multo nos sani putandi minus, qui in vitiorum tempestatem ultro ruamus. Scilicet quas non excitet procellas impotens in animo spirans desiderium? non huc, illuc impulsos tanquam suffocat, demersos? Non invidia pariter mentem externat, animum juxta ac corpus saucians? non pervicacia tenebras ingeniis obducit, remissa et effeta comparans? non singula, breviter, mortales habitu quodam demovent naturæ, ac brutos moliuntur? Itaque fugiamus porro, fugiamus pestifera vitia, fratres, ne in nos quoque hæc Dei sententia dicatur: *Non permanebit spiritus meus in eis, qui carnes sunt* [30]. Carnes vero haudquaquam sensit universe (nam et Deus Verbum factus caro est), sed carnale studium nimirum, quod fœdis libidinibus defixum, instar ferarum, minime appetitum conferat in Deum. Quo Deo Opt. Max. consecrando, uti postulet hoc effatum: *Vestra conversatio in cœlis est* [31], audiamus potius: *Vos non estis ex hoc mundo, sicut et ego non sum ex hoc mundo* [32], quo quid beatius, non solum secundum imminens ævum, sed etiam secundum præsens? qui quidem a fœdis libidinibus alieni, non carne regamur, quin spiritu ducamur. Hoc beatitudo, hoc suavitas, hoc felicitas, hoc angelica vita est atque is, medius fidius, in mundo vitæ quiddam obtinet instar, diadema gerentibus venerandus, mundi arbiter, et herus, simulacris satur divinis, ad decessum paratus, a morte imperterritus. Ii et nos, fratres, evadere pro viribus certemus (etenim fas est, si solido velimus), iique facti, tum vitam hanc omnem hilarem exigemus, quotvis ac quantavis secundum carnem incidant acerba, tum in futuro sæculo cœleste regnum erciscemur, æternis bonis cum sanctis omnibus fruentes per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CXXV.

De obedientia, ac qui cunctis obeundis muniis cum fide puraque mente animemur.

Fratres Patresque, equidem servi veritus judicium qui talentum abdidit in terram, ad quem ait Dominus: *Serve male, et piger, oportuit te committere pecuniam meam nummulariis, et veniens ego recepissem utique quod meum est cum usura* [33], necessario hæc verborum dissero segmenta. Vestrum est autem, qui egregii quidam nummularii sitis, in opus educere sermonem, quem Dei beneficio et eduxistis, me hercules, et educitis, pro insigni obedientia vestra. Quanquam sunt in vobis qui nec

ΛΟΓΟΣ ΡΚΕ'.

Περὶ ὑπακοῆς καὶ τοῦ μετὰ πίστεως καὶ ἐν καρδίᾳ, ἐπὶ πάσῃ διακονίᾳ προθυμεῖσθαι (4).

Ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες, δεδοικὼς τὸ κρῖμα τοῦ τὸ τάλαντον ἐν τῇ γῇ κρύψαντος, πρὸς ὃν φησιν ὁ Κύριος· *Δοῦλε πονηρὲ καὶ ὀκνηρέ, ἔδει σε βαλεῖν τὸ ἀργύριόν μου τοῖς τραπεζίταις, καὶ ἐλθὼν ἐγὼ ἐκομισάμην ἂν τὸ ἐμὸν σὺν τόκῳ*, ἀναγκαίως φθέγγομαι ταῦτα τὰ βραχέα ῥήματα· ὑμῶν δέ ἐστι λοιπὸν τῶν καλῶν τῶν τραπεζιτῶν, εἰς ἔργον προαγαγεῖν τὰ λεγόμενα· ἅπερ χάριτι Θεοῦ καὶ προάγετε, διὰ τῆς ἀγαθῆς ὑμῶν ὑποταγῆς, ὅμως ὅτι εἰσί τινες ἐν ὑμῖν, οἵ τινες οὐ μόνον τὸ δοθὲν προσεξεργάζον-

[29] Psal. cii, 22. [30] Gen. vi, 3. [31] Philipp. iii, 20. [32] Joan. xvii, 14. [33] Matth. xxv, 27.

(4) Apud *Cod. Nan.* cxxi[a] exsistit, p. 167.

Digitized by Google

ται, ἀλλὰ καὶ ὅπερ ἔχουσι μικροῦ δεῖν ἀπολύουσι· τίνες δ' ἂν εἶεν οὗτοι; Οἱ τὰς διακονίας παραιτούμενοι, καὶ τὸ συγχώρησον ἀντί τινος δικαιώματος προβαλλόμενοι. Τί λέγεις, ἀδελφέ; μέχρι θανάτου τὴν ὑπακοὴν ἐπηγγείλω, καὶ νῦν παραιτῇ τὴν διακονίαν περὶ ἣν εὐφυῶς ἔχεις ἐκ χάριτος Θεοῦ (5); Ἀλλ' ὅτι, φησὶ, δέδοικα διαπλεῖν τὴν θάλασσαν· ἐξ ἀπιστίας, ἐκεῖ φοβούμενος φόβον, οὗ οὐκ ἔστι φόβος· εἰ γὰρ πεποιθὼς ἦς τῇ ὑπακοῇ, οὐ μόνον διαπλεῖν τὴν θάλασσαν, ἀλλὰ καὶ γυμνὸς τῷ σώματι χωρεῖν κατὰ τοῦ ὕδατος· μιμούμενος τὸν ἀοίδιμον ἐκεῖνον ὑποτακτίτην· ὃς τῇ πατρικῇ ἐντολῇ ἐπερειδόμενος, οὐκ ἔδεισε τὸν φοβερὸν ἐκεῖνον ποταμὸν περάσαι, ἀλλὰ διαπεράσας, ἔμεινε μηδὲν παθὼν ὡς ἐκστῆσαι τοὺς ἐπιβλέποντας. Ὑπακοὴ τοίνυν καὶ θηρία ὑποτάσσειν οἶδε· καὶ μόρτυς τοῦ λόγου, ὁ ἐκ πατρικῆς προσταγῆς δεσμεύσας τὴν ὕαιναν· ὑπακοὴ καὶ ἐν νεκροῖς θαυματουργεῖ· καὶ τοῦτο ἐδιδάχει ὁ ἐκ τάφου φωνήσας Ἀκάκιος. Καὶ τί τοῦτο κἀκεῖνο λέγω; αὐτὸς ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὑπήκοος γενόμενος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ, τὴν σωτήριον τοῦ κόσμου οἰκονομίαν ἀπειργάσατο. Καὶ τοιαῦτα μὲν τὰ τῆς ὑπακοῆς κατορθώματα· τὰ δὲ τῆς ἀπειθείας ἐγκλήματα βούλει μαθεῖν; Ἐννόησον τὸν Ἀδάμ· ὃς ἐπειδήπερ ἤκουσε Θεοῦ τῆς ἀπειρημένης βρώσεως ἀπογευσάμενος, θάνατον εἰς τὸν κόσμον εἰσήγαγεν. Ἐννόησον τὸν Σαούλ· καὶ εὑρήσεις· καὶ αὐτὸν παρακούσαντα τοῦ ἁγίου Σαμουὴλ, καὶ ὁμοῦ μὲν τὴν βασιλείαν, ὁμοῦ δὲ καὶ τὴν ζωὴν εἰς τὰ ὄρη τὰ Γελβουὲ ἀπορρήξαντα. Ἐννόησον πρὸς τούτοις καὶ τὸν ἄνθρωπον τοῦ Θεοῦ ἐκεῖνον· ὃς τῇ ἀπάτῃ τοῦ ψευδοπροφήτου εἰς παρακοῆς ἔγκλημα ἐμπεπτωκὼς, λέοντι κατάβρωμα παραδίδοται. Τί δαὶ Πέτρος ὁ μακάριος ἀπόστολος; οὐχὶ παραιτησάμενος νίψασθαι ὑπὸ τοῦ Κυρίου δι' εὐλάβειαν, ἀκούει· *Ἐὰν μὴ νίψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ.* Τί δαὶ ὁ ἐν τῷ ἁγίῳ Εὐθυμίῳ τὴν τοῦ κτηνίτου διακονίαν ἀπαναινόμενος δι' ἃς ἐδόκει εὐλόγους προφάσεις, οὐχὶ παρ' αὐτὸ αὐτὰ ἥρπασε τὰ δαίμονα κληρωσάμενος; Τοιοῦτον τὸ κρῖμα τοῦ παραιτουμένου τὴν διδομένην διακονίαν· τοῦ ἀντιλέγοντος· ἀντιλογίας γὰρ διεγείρει πᾶς κακὸς ὑποτακτίτης· ὁ δὲ Κύριος ἄγγελον ἀνελέμονα εἰκότως πέμπει αὐτῷ, ὅλως ἐπειδὴ ἓν σῶμά ἐσμεν οἱ πολλοὶ, ὁ δὲ καθ' εἷς ἀλλήλων μέλη, καὶ ὁ μὲν ἐπέχει τόπον ὀφθαλμοῦ· ὁ δὲ ὠτὸς, ὁ δὲ ῥινὸς, ἄλλος γλώσσης· ἕτερος χειρὸς, καὶ ἄλλος ποδός. Ἐὰν οὖν μὴ πάντα τὰ μέλη τὰ οἰκεῖα ἐνεργῇ, ἀλλὰ φιλονεικοῖη ὁ ὀφθαλμὸς ἀκούειν, καὶ τὸ ῥοῦς ὀσφραίνεσθαι, καὶ ἡ ῥὶς φθέγγεσθαι, καὶ ἡ γλῶσσα χειραπτεῖν, καὶ ἡ χεὶρ βαδίζειν· οὐχὶ τὸ ὅλον σῶμα οἰχήσεται καὶ διαφθαρήσεται; Οὐκοῦν ἐπὶ ταῦτα οὕτως ἔχει, ἕκαστος τὴν

A augeant sortem, et parum abest quin quod habent prodigant. Quinam hi, sodes? qui officia recusent, ac pro æquo objectent, Comitare. Quæ hæc, malum, est oratio? itan' obedientia vel in necem condicta, nunc officium detrectas ad quod per Dei gratiam sis idoneus? Ergo obedientia corruit. At enim vereor, inquit, trajicere mare. Pol præ pervicacia vetere, formidine ductus ubi formidandum sit nihil, nam obedientia præfidens, non solum mare trajicias, quin vel nudo corpore insilias in aquam, nobilem illum subditum imitatus qui paterno nixus præcepto, haud extimuit atrox flumen tranare, trajectoque illæsus perstitit, ut obstupescerent videntes. Quin domat obedientia feras, cui orationi testimonium dicet qui paterno jussu hyænam vinxit. Ea-
B demque edit in mortuis ostenta, quod locutus e monumento Acacius confirmat. Et quid hæc illaque commemoro? ipse unigena Dei Filius obsequens in mortem, ac pol crucis, sospitam orbi terrarum procurationem peregit. Atque hæc sunt obedientiæ facinora. Sed vin' et pervicaciæ crimina cognoscere? Cogitasis Adamum, qui Deo inobediens, cibo gustato interdicto, necem intulit in mundum; necnon et Saulum, quem immorigerum Samueli, regnum juxta ac vitam invenies in monte Gelboe amisisse. Iis accedat divinus ille, qui falsi mendacio vatis inobedientiæ damnatus, pabulum traditur leoni. Quid, beatus apostolus Petrus non a Domino lavari præ reverentia detrectans, audit: *Si non lavero te,*
C *non habes partem mecum* [36]? Quid, qui in sancto Euthymio pecorarii munus defugisset, justis de causis, quas credebat, non evestigio spumans dæmonem contraxit? Hoc judicium est detrectando indicto munere: obloquenti etenim pravus omnis subditus obloquia concit, meritoque Deus crudelem ei genium immittit. Enimvero, ut semel dicam, multi unum corpus, et alter alterius membra singuli sumus, oculique vicem alius gerit, alius aurium, alius narium, alius linguæ, alius manus, alius pedis. Sin membra suas quæque partes non exerceant, sed audire oculus certet, odorari aures, eloqui nares, palpare lingua, itare manus, qui potest non universum diffluere atque interire corpus? Quæ cum ita sint, suo quisque officio satisfacito, et quam accepit
D gratiam divinitus, ad publicam frugem conferto, nostra in Dei manu posita reputans, neque aut mare naviganti omnino inibi moriendum, aut in sicco degenti indidem decedendum, sed quam ab orbe condito tempestatem, finem, locum benignus statuit Deus, id cuique extremum cessurum. Atque hæc disserui non tam eorum de quibus sermo est

[36] Joan. XIII, 8.

(5) Perspicue hinc apparet, monachos « obedientiam usque ad mortem » professos fuisse, ut etiamnum faciunt. Levinii quidem interpretatio id satis clare non exprimit: sed in Græco textu res est clarissima. Ille sic vertit: « Quinam hi sodes? Qui officia recusant, ac pro æquo objectent, Comitare. Quæ hæc, malum, est oratio? itan' obedientia vel in necem condicta, nunc officium detrectas ad quod per Dei gratiam sis idoneus? » Sed clarius ac fidelius hæc vertamus. « Hi vero quinam sunt? Qui ministeria detrectant, et suum illud, Ignosce, quasi quamdam excusationem prætendunt. Quid ais, o frater? Obedientiam usque ad mortem professus es, et nunc ministerium recusas, cui per Dei gratiam idoneus es? »

Digitized by Google

(nam obsecundos jam accepi), quam omnium audientium causa, ut obnixe ac contente quæ pacta conventa Deo teste, atque electis angelis iniimus, re et opere præstemus, neu tergiversemur, quamlibet mortiferum sit quod injungitur, id enim Patres ac magnus in primis Basilius, jubent. Qua degenda vita, nequaquam sontes moriamur, quin pro justitia vivi, cœleste regnum consequamur per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

τυρι Θεῷ καὶ τοῖς ἐκλεκτοῖς ἀγγέλοις ἐδώκαμεν, κἂν θανάσιμον ᾖ τὸ ἐπιταττόμενον. Οὕτως γὰρ κελεύουσιν οἱ Πατέρες, καὶ πρό γε πάντων ὁ μέγας Βασίλειος, καὶ οὕτως διαζῶντες, οὐκ ἀποθανούμεθα τῇ ἁμαρτίᾳ, ἀλλὰ ζήσομεν τῇ δικαιοσύνῃ, καὶ τύχωμεν βασιλείας οὐρανῶν· ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ [Κυρίῳ (5*)] ἡμῶν· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι· νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν

διακονίαν αὐτοῦ πληροφορείτω· καὶ ὃ ἔλαβε χάρισμα παρὰ Θεοῦ, λυσιτελείτω πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον, ἐννοῶν ὅτι ἐν χειρὶ Θεοῦ τὰ ἡμέτερα, καὶ οὔτε διὰ τὸ ἐν θαλάσσῃ πλεῖν, πάντως ἐκεῖσε τελευτᾷν, οὔτε ἐν τῇ ξηρᾷ διατρίβειν, ἐκεῖσε ἔστι θνήσκειν. Ἀλλὰ καθὼς ὁ ἀγαθὸς ἡμῶν Θεὸς πρὸ καταβολῆς κόσμου ὥρισε, καὶ χρόνον καὶ τόπον καὶ τρόπον, τὸ ἑκάστου ἀποβήσεται τέλος. Καὶ ταῦτα διῆλθον, οὐ τοσοῦτον διὰ τοὺς περὶ ὧν ὁ λόγος· ἤδη γὰρ ἔλαβον αὐτοὺς δι' ὑπακοῆς, ἀλλὰ διὰ πάντας τοὺς ἀκροωμένους, ἵνα προσέχωμεν ἀσφαλῶς· καὶ ἃς ἐπαγγελίας ὑπὸ μάρταύτας ἐναργῶς ἀποπληρῶμεν, καὶ μὴ ἀναδύεσθαι

SERMO CXXVI.

Qui genuina obedientia, ac secessione suscepta, mundo sint crucifixi, alacres amplecti corporis devictum oportere.

Fratres Patresque, paulum in præsentia decubui, quanquam animi perculsus, abscessurum me a vobis credidi. Sed quo longiorem mihi vitam? aut quanto tempore supervivam miser? Videtis quem admodum urget senium, et æqualibus defunctis, meæ decedendi imminent vices. Quid ergo? doleamus in eo? minime vero. Doleant sane si volunt, qui secundum carnem vivant, conjugibus, liberis, pueris, ancillis, prædiis, pecuniis, ac quæ hic alia sunt vitæ studia, quibus et capiuntur, dimittendis, nos, quibus crucifixus est mundus, solaque superest crux, pro genuina obedientia, et secessione, non lugubre, sed lætificum mortis arcanum habeamus necesse est. Ac quid nos dico? cunctis adeo Christianis prælæte amplectenda dejunctio est, siquidem ante Domini nostri Jesu Christi adventum mors in homines imperium posita ob prævaricationem in Adamo, vel sanctis dira et terrifica, veniat simul Christus, omnium vita, mortem pro omnibus gustavit [35], *viam nobis initians novam, ac viventem per velamen, id est, carnem suam*, uti scriptum est [36], ibi tum mors absorpta victoria est, nec jam defuncti in orci regiam deportamur, sed in cœleste regnum subvehimur, neque in tenebris, atque in umbrosa morte dormimus, quin abimus in lucem immortalem, ævumque quoddam securum et innoxium, quod sui amantibus promisit Deus. Ut nihil sit cur decessum fugiamus, qui ultro in primis sit prensandus, eoque magis, quo paratiores simus ab animi procinctu; miserum est enim, fratres, præteritum tempus sub exitum revocare, ac dies poscere vivendi ad quæstum virtutum; miserum est, inquam, et ærumnosum. Equidem qui sic deprendatur, næ is impendio turbetur atque afflictetur necesse est, qui non ad honorarium certaminum, sed ad supplicia scelerum prodeat e corpore, terribilibus obviis spectaculis. Quod ne patiamur, quæso, et admoneo, parati ad exitum semper, omnem supremum vitæ

[35] Hebr. II, 9. [36] Hebr. x, 20. [37] Psal. CXIV, 7.

(5*) Deest apud Nan.

diem credamus, ut a D. Antonio docemur, qua ineunda ratione, nec dissoluti simus, nec præfracti, nec torpidi, nec inertes, nec pervicaces, nec immorigeri, nec effrenes, nec ridiculi, quin obsecundi, faciles, stimulabiles, vividi, mansueti, placidi, sinceri, citra offensam, omni honesto dediti, instar sanctorum, qui hac obita vita promissis bonis potiantur. Atque hæc dixi, non vos solum, quin me adeo præmuniens, quo hoc apparatu defuncti sub exitum impavidi et imperterriti, hæc Davidica loquamur : *Converte, anima, in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi* [37]; et : *Placebo Domino in regione vivorum* [38]; quam et cuncti assequamur Domini nostri Jesu Christi liberalitate atque beneficio : cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CXXVII.

Fortiter et animose ad pericula resistendum, quæ humanitus conflentur.

Fratres Patresque, haud abs re est loqui, et audire, ad publicam frugem neque ad virtutem nequidquam apparamur ac procingimur; nam si id agentes, sparsa jam in urbe fama de fide nonnulla, evestigio expavimus, turbati, scilicet, impræmeditati, vehementius attoniti, animum desponderimus? Ut sermocinari expediat, et præstrui, quo in re præsenti, adjuvante Deo, egregie pugna defungamur. At qui est rumor? post scelestam synodum quæ ad fidei ruinam nuper est agitata, post diris obligatos Patres, post oppugnationem duodecennem, post exsilia, compilationes, carcerem, contumelias, flagra, neces, totoque mundo jactationem, proinde ac si nihil insolens sit actum, trahimur a principibus verba cum sceleris antesignanis conferre; neque id solum, quin dictorum, ac controversiarum arbitros capere primores e magistratu, quibus despectare in nostratia nefas, ut ait quodam loco Gregorius Theologus, tantum abest ut judices admittamus sacrorum dogmatum.

Scilicet magistratui divinitus tributus gladius est, postquam exstat hæc sententia : *Nam non est*

[38] Ibid. 9.

Digitized by Google

timori magistratus boni operis, sed mali[39]. Et: *Non sine causa gladium portat, vindex ei qui malum agit*[40], quemadmodum et opitulum probis; cæterum sanctis apostolis cum divinorum dogmatum potestas, a Spiritu profecta, tum proscribendi, atque solvendi, siquidem Domini ad eos hæc sunt verba: *Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; et quorum retinueritis, retenta sunt*[41]. Ac rursum: *Quæcunque ligaveritis super terram, erunt ligata et in cælo: et quæcunque solveritis super terram, erunt soluta et in cælo*[42]. Certum est autem, ut iis dictum sit, itidem et hactenus vicissim successoribus edictum, ut in iis judicem capere magistratum nihil sit aliud quam datam apostolis a Spiritu potestatem abrogare. Jam qui pertingant ad ardua veritatis decreta, vitæ perfectione absoluti nulla? scribente Apostolo: *Sapientiam loquimur inter perfectos, sapientiam autem non hujus sæculi, nec magistratuum hujus sæculi, qui destruuntur, sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, quam prædestinavit Deus ante sæcula in gloriam nostram, quam nemo magistratuum hujus sæculi cognovit: si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent*[43]. Videtin' gloriosum Dominum in cruce egisse magistratum? ut nunc quoque; si augustæ ejus imagini tribunal detur magistratus, non absre dixerimus rursum Judaismum quemdam, ac Pilati tribunal agitari. Quin defugere cum impiis in concionem venire, ea quoque divina sententia est; ait enim: *Nolite dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos*[44]. Consequenter divinus Apostolus jubet: *Non contendere verbis, sine ulla fruge, ad subversionem audientium*[45]. Nec abludit et defer Ignatius, scribens in hunc sensum: « Præmoneo vos hominiformium ferarum, hæreticorum, quos non solum non admittere debetis, sed ne occurrere quidem, si potestis. » Singulique sancti, ne catechesim longam faciam, idem contestantur. Quæ cum sic edicantur, qui audeamus sacra in utravis controversia scita violare? Nequaquam, nec si mors impendeat. Ut necessario detrectemus, fratres, non quod veri effecta sit oratio: sane enim quidem, pro præcepto, quo stabilire fidei sermonem jubeamur, volentibus principibus parati sumus ad apologiam, Domini nostri Jesu Christi beneficio, qui accingat viribus imbelles et facundiam vel mutis præbeat. Atque hæc illa fabula est quæ rumoribus jactetur. Cæterum vos animosi, ac spiritu præfirmi, ne committite ut exterreamini ab adversariis; quin, ceu Christiani quidam milites, fidei armis amicti, stabiles et immobiles consistite. Enimvero miles qui expertum bellis, ac triumphatorem habeat ducem, timere nescit; quin animos, et signa confert. quo nos debemus magis animari, qui copiarum arbitrum cœlestium, ac totius universi monarcham, opitulum et commilitonem in periculis, quæ humanitus conflentur, teneamus. *Confidite*, ait Dominus, *ego vici mundum*[46], igitur confidamus nos quoque, certi victoria potituros, cum eo quem imperio mactum cunctorum omnis gloria decet, et honor, atque cultus, cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CXXVIII.

De obedientia, ac frangenda voluntate.

Fratres Patresque, cum defectos virtute catechetica verberat oratio, tum iterum persanat, nam hoc ipsum, dolere ob defectum eorum quæ deceat obiri instaurationem, in animis clam moritur *quæ secundum Deum est tristitia*, auctore Apostolo, *pœnitentiam in salutem non pœnitendam operante*[47]. Sed contemplemur, si lubet, quibus in rebus posita sint quæ nos contristent. Quod cogitata ingruant impura, quæ hostium vicem serio arietent in mentem? etenim scriptum est: *Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum, si exsurgat adversum me prælium, in hoc ego sperabo*[48]. An quod grave est obedientiæ jugum? atenim exstat hæc sententia rursum: *Bonum est viro cum portaverit jugum ab adolescentia sua, qui solitarius insimul Deo serviet*[49]. Iterumque, *Jugum meum suave est, et onus meum leve*[50]. An quod nihil habet obedientia privum? at hoc enim apostolicum quoque est: *Ecce enim, ait, nos reliquimus omnia, et secuti sumus te, quid ergo erit nobis*[51]? Ac promissum, dii boni! quam venerabile, et illustre. Scilicet non autem et vos æque omnibus dimissis herum comitati, alius parentes deseruit, alius fratres, alius conjugem, atque liberos, alius ædes, alius agros, cuncti, omnibus præstantius, voluntates? quod arduum est cum primis in hominibus; enimvero seu contentum jejunium dicas, seu pervigilium, seu solicubium, seu insolentiam lavandi, seu solitudinem, seu quod aliud studium divinum, libera quadam fungentis voluntate obeuntur; porro autem quod libera voluntate obeatur, quamlibet grave est natura, voluntate quidem certe leviter confit quod frangenda voluntate, quantumvis leve videatur, difficulter tamen conficitur. Ac facinus id adeo sancti Patres obtruncationem sciverunt, quod in alium cadat neminem quam subditum genuinum, qui et fari cum Apostolo queat: *Vivo autem jam non ego, vivit vero in me Christus*[52]: nam qui nequaquam ex sua libidine vivat, tanquam sequestra præfecti voluntate, Deo vivit. Quin imitatur et eum qui dixerit: *Descendi de cælo non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem qui misit me, Patris*[53]. Videtin' quod instituti fastigium sit? non æmulum Christi, non apostolicum est? Nec pol adulor, quin exploratam eam sententiam veritas testimonium dicit. Sin homines sic defunctis haud encomia texunt, nihil hinc eis gloriæ

[39] Rom. XIII, 3. [40] Rom. XIII, 4. [41] Joan. XX, 22. [42] Joan. XVI, 19. [43] I Cor. II, 6 8. [44] Matth. VII, 6. [45] II Timoth. II, 14. [46] Joan. XVI, 33. [47] II Cor. VII, 10. [48] Psal. XXVI, 3. [49] Thren. III, 27. [50] Matth. XI, 30. [51] Matth. XIX, 27. [52] Galat. II, 20. [53] Joan. XI, 38.

Digitized by Google

decedit, postquam minime videt Deus proinde ac mortales, aliudque Dei, aliud hominum judicium est, et ignobilis plerumque iis qui illustres appareant, sub præmii diem honoratior cernetur : siquidem scriptum est : *Erunt novissimi primi, et primi novissimi*[55]. Igitur gaudete et tremiscite, partim ob Dei beneficium, partim ob ingenii conversionem, qui non iidem perpetuo maneamus. Atque ut apostolice loquar : *Consideremus invicem, in provocationem charitatis, ac bonorum operum*[56], qui haud defetiscamur frangenda voluntate, in qua omnis vertitur oratio, nec dissolvamur officiis obeundis, quin alacritate potius firmemur, mutuo sustinentes, mutua onera portantes, ceu confratres, ceu unanimes ceu concorpores. Quo agitando in dies certamine, cursuque peragendo, nihil dubito quin coronam gloriæ feretis, quæ minime marcescat, per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium, cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CXXIX.

Contenta accuratione cum inaspectabilibus inimicis confligendum vitandumque hæreticorum consortium.

Fratres Patresque, equidem curta nostra est cohortandi facultas, re ac sermone tenuis, et vos tamen hortari atque ab animis pro virili excitare est necesse. Nam si in stadio currentes acclamationem desiderant sequentum, egentque in præliis certantes commilitonum stimulis, quanto vos oportet magis; qui cum inaspectabilibus inimicis bellum inieritis, tanquam delibutos verborum, ut sic dixerim, calcaribus, serio animis procingi, qui lucta haud in dieculam, quin per omnem vitam defuncti, parta illustri immortalitatis laurea victoribus, sempiterni pudoris infamiam victi exigatis? Verum ne id patiamur, fratres, neu exspectatione frustremur, sed accuratione contenta, ac pertinaci obnixu, contra diabolum, Deo duce, victoriam cernamus, neque enim nescitis ut carnaliter pugnantes toti sint exciti. Quorum aiunt ora mutari, et alios pro aliis apparere, præ serio furore, animique præsentia, ut tum temporis nec conjugum, nec liberorum, nec parentum, nec fratrum, nec cujusquam alterius meminerint omnino, præsto in bellum mente, ingenio, atque corpore ad eumdem modum affecti nos quoque secundum interiorem hominem, terrore hostium nullo teneamur necesse est, quin alacritate acuamur et ardeamus animis, ceu egregii Christiani milites. Eosque conspicati perduelles, cedent oppugnatione; sin formidolosos, ac præfractos cernant, ibi tum arcum tendere, et impuris cogitatis, quasi quibusdam telis mentem lancinare. Quanquam nec sic desperandum est, quin recuperata per pœnitentiam sanitate, iterum pugnandum, atque id perpetim, nam pol ejusmodi bellum est invisum quod per orbem pertinet terrarum. Ac si placet, ingenii oculis sublatis intuemini, sultis, omne hoc universum quod eis cœlum patet iis cædibus refertum : neque enim irreligiosos duntaxat, et hæreticos, nec stupris, atque adulteriis deditos, ac qui id genus flagitia designent, sub mucronem adigit draco, sed ab his quoque haud alienos et societatem coeuntes, si hæc vera est oratio : *Qui tangit picem inquinabitur, et qui communicat superbo, similis ei fiet*[56]. Sane insimulamur in præsentia, qui venditantem se quemdam pro orthodoxo, ac perpetuo cum hæresi consuescentem, vetuerimus ab orthodoxo in sacra mentione, dia obeunda mystagogia, edi, et offerri, nam si in decessu, minimum, prævertisset per confessionem sacris potiri, liceret quidem certe pro eo oblationem facere orthodoxo, nunc in hæretica consuetudine exstinctus, qui potest in orthodoxam communionem inseri? Enimvero hæc Apostoli sententia est : *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? panis, quem frangimus, nonne communicatio corporis Christi est? quoniam unus panis, unum corpus multi sumus; nam omnes de uno pane participamus*[57]. Igitur a pari hæretici communio panis, atque calicis, adversarum partium est, unumque exsors Christi efficit corpus societatem ineuntes, postquam *nec societas luci ad tenebras, nec participatio justitiæ cum injustitia, nec pars fideli cum infideli, nec consensus templo Dei cum idolis*[58], ut idem alibi clamat. Ut lugendum sit in iis, ac cum orandum pro adhuc vivis quo diaboli laqueos evadant, tum de nobis gratulandum, quos jam olim Deus ad incolumitatem asciverit, animi sanctimonia, fideque præditos vera, qui religione tuenda orthodoxa, vel in præsentem ei confessionem serviremus, qua insonte, et integra defunctos, regno augeat cœlesti per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CXXX.

De mortis recordatione, ac virginitate.

Fratres Patresque, alia aliis præfinita est tempestas (alia est enim sementis, alia messis, alia pacis, alia belli, alia quæstus, alia feriarum), animi saluti nulla non idonea, omnisque commodus dies, si velimus. Ergo irrequieti simus ad honesta, pernices, novitii, dicta in opus educentes : nam *Non auditores*, ait, *legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur*[59]. Sane seu bellum agatur, quod aciem fugiat oculorum, fortiter sit pugnandum, ac Deo duce coorta diabolica sensa profliganda, ne immorata exigant mortem, seu messis obeatur spiritalis, animosa metendum quasique in horreum quoddam perennis viatica vitæ comportanda, ne perenni fame enecemur. Enimvero juge tempus est precum, lacrymarum, recon-

[55] Matth. xix, 30. [56] Hebr. x,24. [56] Eccli. xiii, 1. [57] I Cor. x, 16, 17. [58] II Cor. vi 14-16. [59] Rom. ii, 13.

Digitized by Google

ciliamdorum facinorum, regni rapiendi cœlestis, ut nihil sit cur deinceps cunctemur, diffindamur, et emendationem de die in diem trahamus. Scilicet non mundi præterit figura? non quotidie innumerabiles decedunt? non tumuli patentes genus infelix humanum, ut sic dixerim, agunt in triumphum? non cognatum terra excipit corpus? Num perpetes [nos autem sumus mansuri?] non recolimus quot e republica nostra, ut hoc memorem solum, abierint? Ubi beati olim patres? ubi fratres spirituales ac carnales? ubi conterranei? ubi sodales? ubi concantores? quorum penes nos soli habitus exstant, cassi rerum et inanes. Sed obliti, ut videtur, stipulationum, si qui est in manibus fratris obitus, patrisve, illico ad mentem redimus, stimulamur, subrigimur, at simul aliquantillum abiit tempus, ibi tum pactorum ac stimulorum pertinax oblivio est. At non dii itidem sancti, qui vita omni meditatione quadam parata mortis, indies mori, (et mirum) vivere, indies mundo apostolice crucifigi, indies ad Deum studio proficisci, vitam degentes vere felicem ac amabilem. Non exemplo terremini decem virginum? *Ecce*, inquit, *sponsus venit, exite obviam ei* [66]. Igitur prudentes cum splendidis lucernis obviæ, in thalamum penetrare, seræ ob bonorum operum penuriam stultæ clamare in hæc verba: *Domine, Domine, aperi nobis* [67], quibus ille respondens dicere: *Amen, amen dico vobis, nescio vos* [68], addens: *Vigilate, quia nescitis diem illum, neque horam* [69]. Vigilandum est ergo, et animus excitandus, qui arrectus stimuletur, lustretur, februetur, renidescat, ne ingruente subito morte, excludamur, nemine aperturo, aut adjumento futuro. Prævertamus una omnes serio, inquam, parare opera discessu amica Deo, piger evigilato, inobediens obedito, elatus succumbito, durus mollitor, flendi insolens stimulator, confessioni alienus confitetor, ignavus operator, cuncti cuncta exsequuntor, atque addam, me hercules, mulierosus refrenator. Quid hoc verbi est? ne cum mulieribus consuescito, ac commorator diutius, unde flagitii exardescat ignis, ac sacrarum Litterarum audienda sententia: *Deligabit aliquis ignem in sinu, nec deuret vestimenta, aut ambulabit super carbones ignis, nec plantas comburet* [70]? Itidem qui ad mulierem se conferat maritam: marita est autem tum virgo quoque, seu monacha, tum quæ viduitatis se obligavit, quarum sponsus gloriosus Deus est. Atque hæc quidem oberrones huc illuc, qui ex libidine vivant quærendo sceleri prætextu, parum memores Dominici jussi, eruendum oculum qui te scandalizet [71], nedum aliter affectos. Ad vos quidem hoc habeo dicere, debemus nos firmi imbecillitatem ferre infirmorum, et honestatis exemplum objici perversis quod cum estis per divinam gratiam, tum sitis insuper, Dei beneficio, ac sospitemini, per Christum Jesum Dominum nostrum, cui gloria et imperium, cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CXXXI.

De studio, vitaque nostra dia et felice.

Fratres Patresque, alio in prioribus dicendi usus exordio, nunc percontabundus inflo. Ac quæro equidem de monastici, quod obeamus, studii certamine, quid arbitramini, fratres? tenemusn' quod vestigamus, et immortali potimur ævo, spe affecti sospita, an desumus vero officio? Enimvero, quantum ex apparenti, haud vos opinor vel tantillum subditilis, ut sic dixerim, scitis, atque regulis defuisse, quod salutis caput vestræ est, et incolumes porro, ac sine fraude introrsum conservemini, quo nauci hic ego per vos sentiam beneficium. Sane utrique Deum prædicemus, qui potiori dilecta parte, et tanquam ad Jesu pedes considentes, sermocinantem audiamus [72]. Ergo anguntur alii, ac de plurimis laborant, conjugibus, liberis, prædiis, pecuniis, nostra hæc una procuratio est, qui Domino placeamus, alii terreno cæsari merent, cujus imperiis coguntur, quamlibet ad mortem, inservire, nostra spontanea militia est, regis ter optimi Christi cum omni libertate jussa obeuntum, honorario quodam militiæ, regno condicto inconcusso, alii fluxi atque exilis quæstus gratia longum et arduum iter exigunt. nobis in æde divina concordibus obire, ac dies noctesque amplitudinem Dei usurpare faucibus licet, non aurum hinc caducum lucraturis, sed opes indireptas et æternas. Qua in re ut insit molestia quædam, ac contentio, seu sensilis, seu invisa (nam pol inest), certe ob sermonem divinum, spemque facillima est, qui in angustiis exporrecti, lætemur in ærumnis ea; hæc enim vita degitur quæ vei adversis charos ad se alliciat. Quis non deamat et amplectitur parentes? atque his tamen præ Dei studio relictis, hominum nati huc incumbunt. Quid conjugio devinctius, postquam de Domini sententia duo unum sunt corpus, sectos tamen evangelicus gladius huc ablegat. Sane hic principatum repudiat princeps, divitias flocci æstimat dives, penuriæ obliviscitur inops, viduitatem amolitur viduus, addam et derepta purpura regem his accenseri. Scilicet par Christiani corporis honor, portusque quidam est publicus salutis. Jam obita morte, non luctus atque planctus agitatur, secundum vitæ amantes, quin composita inhumatio defuncti est, quem nec conjux inclamet, nec liberi quiritentur, nec cognati ejulent, hoc et illud revocantes, læteque prodeatur, ac cum spe bona efferatur, sin et lacrymis opus, næ hæ quidem citra fas, ob spiritalem digressi amicitiam, postquam et Dominus super Lazaro flevit [73], naturam demonstrans. Quæ hac vita in omni memoria felicior quod præ hoc institutum patefactum est Deo conjungens, ut non abs re Davidice dicamus: *Illic mandavit Dominus benedictionem, vitam*

[66] Matth. xxv, 6. [67] ibid. 11. [68] ibid. 12. [69] ibid. 13. [70] Prov. vi, 27, 28. [71] Matth. v, 29. [72] Luc. x, 39. [73] Joan. xi, 35.

Digitized by Google

usque in sæculum [74]. Igitur gaudeamus, fratres, et invicem gratulemur, agendis etiam atque etiam gratiis, ac de amando serio clemente Deo, qui nos e tenebris in lucem, ex ignominia in gloriam, e sordibus in splendorem acciverit; nam scitis qua origine quisque et quibus parentibus satus, cum quibus coierit, quorum frater vocetur; quorum contubernio utatur. Ac dico equidem et in exteris personis. Quæ ingressus quidam, et exordia sunt futurorum promissorum, siquidem absoluto ac confecto quod incumbat certamine et obsequio irrevulso certantes, proferendis obedientiæ fructibus quibusdam, tanquam in paradiso, vel ad ministeria prompti, omni honestate functi, ad indictas morigeris leges atque normam, ad extremum consequemur quæ nec vidit oculus, nec audivit auris, nec mortalium cuiquam venere in mentem [75], sui amantibus parata divinitus, quæ et cuncti nanciscamur Domini nostri Jesu Christi liberalitate atque beneficio. Cui gloria et imperium, cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CXXXII.

De obitu fratris Gregorii, atque ad decessum apparari perpetes oportere.

Fratres Patresque, mortis nuntii increbrescunt, cominus et eminus auditi hac tempestate, maxime spiritualium fratrum patrumque; enimvero præter alios et frater Gregorius nos reliquit, cujus tum laudata vita est, tum exitus felix, in periculis pro Christo defuncti. Quid tum vero? scilicet, necesse est omnes omnino hinc abire, qua parvos, qua magnos, qua senes, qua juvenes, una in omnes mortis statuta multa, alio prius, alio posterius obituro. Ut serio sit cogitandum quid animo e corpore segresso patiemur? Nam qui sodes adventum feramus geniorum, nequaquam armis induti lucidis? qui eam viam peragremus, haud comportatis æternæ vitæ viaticis? qui mundi principem evadamus, de quo ait Dominus: *Venit princeps mundi hujus, et in me non habet quidquam* [76], minus liberi ab servilibus vitiis? *Beatus*, inquit, *servus ille quem cum venerit dominus ejus, invenerit sic facientem. Amen dico vobis, quoniam super omnia bona sua constituet eum* [77]. Ecquam optatissimam vocem. *Si autem dixerit malus servus ille in corde suo: Moram facit Dominus meus venire, et cœperit percutere conservos suos, manducet autem et bibat cum ebriosis, veniet dominus servi illius in die qua non sperat, et hora qua ignorat, et dividet eum, partemque ejus ponet cum hypocritis: illic erit fletus, et stridor dentium* [78]. Non ad eam comparationem pavemus? non ad minas corporibus tabemus? scilicet fabulæ sunt, et oratio cassa? Pol nec rei significatæ veritatem vis assequitur verborum, neque enim fletus ille est ut hic noster, nec dentium stridor huic similis, tantumque interest, quantum inter somnia ac veritatem, postquam illic non exstinguitur ignis, A hic exstinguitur; non moritur vermis, hic moritur. Sed quis solers et exquisitus, quis perspicax et auritus? siquidem potest nec videre videns, nec audire audiens, præ animi stupore mentisque cum vitiis commercio. Quis laudatum a Domino luctum possidens, et indies se ab inquinamentis hinc inde expurgans, neque in crastinum rejiciens? *Sufficit enim*, ait, *diei malitia sua* [79]. Quis studio studium committens Dei, omnique hinc libidine solutus, qui cum Davide dicat: *Adhæsit anima mea post te, me suscepit dextera tua* [80]? O innocentiam felicem! nos quidem simus necesse est, et eum in modum jubent apparemus sacræ Litteræ, animis ardentes, fide armati, spe alites, ad exitum procincti. Igitur hortor ac obtestor, ceu quotidie morituri obeamus, B pro virili nos urgentes, certi violentum quiddam esse virtutem, quæ in acclivia trahat, uti vitium in proclive, lacrymas contrahamus lustricas, quas contritio cordis animique submissio gignat, amicos sanctos angelos paremus, agitanda insonte vita qui sub decessum leniter nos ad herum perducant. Atque hæc dissero, non qui bonum aliquid obierim, quin obire satagam vobiscum, ut damnas loquendi nec subticendi. Delque vos prosequens amore, quo felices cuncti perennem vitam erciscamur, per Christum Jesum Dominum nostrum, cui gloria et imperium, cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CXXXIII.

C *De salutari confessione, ac quo affectus beneficio quisque est, impertiri cæteris oportere.*

Fratres Patresque, cum tacere cupio, tum loqui compellor, illud ne vos contristem, hoc de præcepti mandato: nam, *Loquere*, inquit, *et ne taceas, propter quod ego sum tecum* [81]; etsi id enim Domini est ad Apostolum dictum, omnibus tamen præfecturam sortitis convenit oratio. Sane estis vos quoque Dei populus ac sacer populus, addam et numerosus, si universa spectanda respublica est. Sed quamobrem vobis indolui superioribus diebus, ac dolore minime ferendo? nimirum, ut apparet, confessio nulla est, ingens ea et opitula virtus. Qua si meliores effici viderem, pol lætarer, ut exsolutus molestiis, postquam non exigui laboris alienos morbos curare D est, nunc qui agi diversos e contrario animadvertam reputo causam. Igitur unde hæc in vobis licentia, sodes, ac quæ hinc nascitur indignitas! non qui haud evulgetis, quin tegatis pestifera animi censa? Scelerum quidem certe aditus in nobis, et tanquam radix fœda cogitatio est quæ publicata, Dei misericordiam, profligetur tecta paulatim exeat in opus tenebrarum. Hinc animi interneciones, hinc secessus, hinc fuci atque ignorantiæ prætextus. At enim, bone vir, rationis impotes animantes per se sciunt noxias escas refugere, ut nihil dicam hominem, per sacram tinctionem omni mactum esse boni scientia. Tenus Scripturæ sententiam non au-

[74] Psal. CXXXII, 5. [75] 1 Cor. II, 9. [76] Joan. XIV, 30. [77] Matth. XXIV, 46,47. [78] ibid. 48–51. [79] Matth. VI, 34. [80] Psal. LXII, 9. [81] Act. XVIII, 9.

Digitized by Google

disse? *Originali mundo haud pepercit Deus, sed octavum Noe, justitiæ præconem, custodivit, diluvium mundo impiorum inducens* [82], non hoc tenere? civitates Sodomorum ac Gomorrhæ, in cinerem redactas, eversione damnasse Deum, exemplum eorum qui impie essent acturi ponentem [83], denique non clamantem sæpe Apostolum sensisse? *Nolite errare; neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque avari, neque fures, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt* [84]. His tu auditis qui malum nescire prædicas? scilicet verba hæc sunt et prætextus. Sed quid agam talium magistris : qui cum hortari oporteret ac præmunire, suoque discipulum exemplo stabilire, nomenclaturam gerunt inanem, ab re vacui. Enimvero omnis ævi memoriam, resque gestas sanctorum Patrum lustratore, seu, ut propius dicam, in nostra republica quod dixi spectatore. Qualem beatum Gregorium abbas Dorotheus, qualem ter felicem Thaddæum abbas Arsenius, qualem inclytum Jacobum abbas Lucianus, quales cæteros, ne sim prolixus, cæteri fecere? *Habenti*, inquit, *dabitur, et abundabit, ei autem qui non habet et quod videtur habere auferetur* [85]. Non minas timetis? non reformidatis quem reformidant universa? Igitur hortor et obtestor, ut affectus beneficio quisque est, provinciæ satisfacito, cunctaque velut in oculis divinis obeuntor. Ne quis deinceps inconfessus degito, ignavus ac dissolutus, neu cibi et potus impotens, unde libidines gignantur, neu inquietus ac rabula, qui collegium conturbet. Auden' omnino cum laico pugnas conserere verborum et improbis colloquiis certare? Ergo haud monachus es, sed facinorosus ; non pacis, sed iræ filius. Atque hæc quinam juvenes, nec vel mutire digni. Quanquam *debemus nos firmi imbecillitatem infirmorum sustinere, et non nobis placere. Unusquisque vestrum proximo suo placeat in bonum, ad ædificationem ; etenim Christus non sibi placuit, sed, sicut scriptum est: Improperia improperantium tibi ceciderunt super me* [86]. Quamobrem multemur contumeliis nos quoque una cum Christo, ac pro Christo, omniaque ad institutæ ab eo vitæ exemplar agere satagamus, quo Deo placentes cœleste regnum ineamus, per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium, cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CXXXIV.

Obstupendum non esse, qui a præfecto carpamur, regnumque ineundum cœleste per frequentes miserias.

Fratres Patresque, sacræ Scripturæ hæc sententia est : *Ego diligentes me diligo, et qui quærunt me invenient me* [87], ac signum explicat amoris in hæc verba : *Qui autem diligit, serio castigat* [88]. Sane ad hoc vobis statutus, equidem non potui quin priore catechesi carperem frequentes, *non ut contristaremini* (adeo id Apostoli dictum usurpare), *sed ut sciretis charitatem quam habeo abundantius in vos* [89], qui et afflictis condoleam, et lætis congratuler. Nam ad quem alium respectem, aut de quo doleam læterve, nisi de vobis? qui mei fratres, filii, patres, amici, cognati, amor, voluptas, gaudium, corona sitis, ac si quod aliud nomen edere est studii et amoris. Vosque itidem testor non ab parentibus, non fratribus, non genere, non patria, non alia re quapiam conspicua pendere, quin ab Deo duntaxat, ac post Deum ab tenuitate nostra, ut habendæ sint Deo gratiæ, qui tam sinceris animis devinxerit, amantes ac redamatos, amplectentes ac redamplexos, unum corpus unamque mentem, ut in unam spem quoque accitos atque vocatos. Quod superest, lætemur, et inter nos collætemur, fratres, neu stupeamus, qui interdum carpamur, sed profectam ab amore, atque in commune frugi disciplinam leniter feramus. Scriptum est enim : *Fili mi, noli negligere disciplinam Domini, neque fatigeris dum ab eo argueris ; quem enim diligit Dominus castigat, flagellat autem omnem filium quem recipit* [90]. Quin ait et Apostolus : *Si disciplinam sustinetis, tanquam filiis vobis offert se Deus. Quis enim filius quem non corripit pater? sin extra disciplinam estis, cujus participes facti sunt omnes : ergo adulterini estis, et non filii* [91]. Jam opibus ac imperiis, et si quid aliud est quod ambiant mortales, haud citra laborem acquirendis, quin magno cum labore atque studio, Deum, ac divina præmia parare, expeditum quiddam, et facile remur, nec mille plenum ærumnis, ex sudoribus, non id extremæ amentiæ est indicium? Enimvero audimus : *Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cœlorum* [92], arctaque et afflicta via est, quæ in perennem vitam deducit [93]. Quamobrem, sodes, quod inhærere renuentes hilari ævo quo frueremur, ac lætitiæ quondam in pomario infinitæ, ruere in calamitosam tristemque vitam maluimus inscite. Neque aliter eo revertamur, quam miseriis exerciti, instar Domini nostri Jesu Christi, *qui proposito sibi gaudio*, ait ille, *sustinuit crucem confusione contempta* [94]. Quanquam quæ secundum Deum incidant acerba, spe lenita æternorum bonorum, ne acerba sunt quidem, præsensque tempus sanctis feriæ quædam credebatur, quod hinc sanctus David testatur, inquiens : *Exsultate, justi, in Domino* [95], jugi declarando triumpho. Hinc beatus Apostolus, eadem loquens : *Gaudete in Domino semper, iterum dico, gaudete* [96]. Quæ etsi luctuosis et lacrymabundis, pugnaque quadam exercitis, ac pro honesto varie multatis dicebantur, tamen secundum Deum tristitia probis occasio ducitur lætitiæ, ut nos etiam fratres, tanquam feriatos

[82] II Petr. II, 15. [83] ibid. 6. [84] I Cor. VI, 9, 10. [85] Matth. XXV, 29. [86] Rom. XV, 2, 3. [87] Prov. VIII, 17. [88] Prov. XIII, 24. [89] II Cor. II, 5. [90] Hebr. XII, 5, 6, [91] ibid. 7, 8. [92] Act. XIV, 21. [93] Matth. VII, 14. [94] Hebr. XII, 2. [95] Psal. XXXII, 1. [96] Philipp. IV, 4

Digitized by Google

quotidie, divinis patiendis miseriis certare tolerantia par sit, nequaquam fractos diaboli technis atque præliis, quin si quid interdum dormitemus, citraque carceres quosdam officii vel animo, vel sermone, vel actione feramur, ocius surgentes, qui in priorem statum recurramus, et ardentibus studiis Deo serviamus, certi bellatorem ac pugnacem militem a rege honorarium ferre, non fugacem et imbellem. Quod nos inaspectabile bellum ad extremum usque spiritum urgentes, æternis præmiis Dei beneficio quærendis, cœleste regnum consequemur, per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium, cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

EJUSDEM ORATIONES

EX FABRICIO, GRETSERO, ANGELO MAI EXCERPTÆ.

I.

In diversitate ciborum cavendum, et de temperantia. Die Dominica sanctorum Patrum, cap. 10.

(FABRIC. *Biblioth. græc.* t. XII, p. 303.)

Fratres et Patres mei, quandoquidem os indignum quotidie coram vobis aperirem, o filii desideratissimi, meumque simul firmamen, non hoc satis ducerem pro salutis vestræ desiderio sollicitudineque qnibus indesinenter occupor. In hoc enim, licet peccator, intentus versor nocte dieque, hoc spiro, ambio, persequor, hoc est vita mea. Mortem laudarem propter quam proficiscentibus fratribus relaxor, oblata vobiscum colloquendi per litteras occasione.

Quomodo, fratres mei, Pascham sanctificati degistis? Quomodo sanctos resurrectionis Dei hominis in pietate pertransistis dies? Non me fugit vos purificatos, illuminatos, exaltatos, sanctificatos perfectosque esse in gratia Domini mei, concordiam et charitatem inter vos exercentes, et omnibus vigili ardentique studio incumbentes : hoc enim demonstrant plures vestræ epistolæ, mihi vestræ fidei vim præcelsasque virtutes significantes. Deus, qui vos ita justificavit, et in omni bono firmavit, magis ac magis abundantissimo subsidio servet et custodiat vos mei luces, faces, oculos, brachia, et quidquid sanctissimum. Ex præsentibus videte, filii mei, bonum difficile acquisitu, facileque non caventibus perditum, et quo longiori tempore repertum fuerit, eo citius minima negligentia diffugere. Tempus præsens cavete : ver adest, quo corpus ad agitationem sollicitatur; caro nostra terrena ad actus terrestres tendit.

Et nunc terra fimo saturata et lætificata germinat, germinat et floret; sic et caro variis cibis potibusque saturata ex necessitate spinas cupiditatum diffundit. Illam continete et apostolico modo castigate, modeste illi providentes et solummodo

A'.

B *Ὅτι χρὴ προσέχειν ἑαυτοὺς ἐν τοῖς διαφόροις βρώμασι, καὶ περὶ ἐγκρατείας. Τῇ Κυριακῇ τῶν ἁγίων Πατέρων*, κεφάλ. ι'.

Ἀδελφοί μου καὶ Πατέρες, ἐὰν καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὸ ῥυπαρὸν ἡμῶν στόμα ἀνοίγωμεν πρὸς ὑμᾶς, ὦ τέκνα πεποθημένα καὶ σεβάσμια, οὐκ ἀρκετὸν ἡγούμεθα διὰ τὸν περιόντα ἡμῖν πόθον, καὶ τὴν ἐπὶ τῷ σώζεσθαι ὑμᾶς ἐπικειμένην ἡμῖν φροντίδα· εἰς τοῦτο γὰρ, κἂν ἁμαρτωλοί ἐσμεν, ἀδολεσχοῦμεν νύκτα καὶ ἡμέραν, καὶ περὶ τούτου καταγινόμεθα, καὶ τοῦτο ἀναπνέομεν, καὶ τούτου ἐφιέμεθα, καὶ τοῦτο ἐκζητοῦμεν, καὶ τοῦτο ἡ ζωὴ ἡμῶν. Καὶ ὁ ἐπαινετὸς θάνατος, διὸ καὶ τὸ νῦν ἐξερχομένων τῶν ἀδελφῶν ἀνεπνεύσαμεν, εὑρόντες τὸ συλλαλεῖν ὑμῖν ἐν τοῖς γράμμασι.

Πῶς τοίνυν, ἀδελφοί μου ἡγιασμένοι, ἐπασχάσατε; καὶ πῶς διέρχεσθε ἐν εὐσεβείᾳ τὰς τῆς ἁγίας ἀναC στάσεως θεοφωτίστους ἡμέρας; Οἶδα δὲ ὅτι καθαίρεσθε καὶ φωτίζεσθε, καὶ ὑψοῦσθε, καὶ ἁγιάζεσθε, καὶ τελειοῦσθε ἐν τῇ χάριτι τοῦ Κυρίου μου, ἔχοντες τὸ εἰς ἀλλήλους ὁμονοητικὸν καὶ ὁμόψυχον, καὶ ἀγαπητικὸν, καὶ διεγηγερμένον ἐν πᾶσι καὶ μεγαλοπρόθυμον. Τοῦτο γὰρ ἐπιδηλοῦσιν αἱ διαφόρως ἐπεισερχόμεναι ἐπιστολαὶ ὑμῶν, ἀναγγέλλουσαι ἡμῖν τὸ τῆς πίστεως κραταιὸν ὑμῶν, καὶ τὸ τῆς ἀρετῆς ὑψηλότατον. Καὶ γοῦν Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν ὁ οὕτως ὑμῖν ταῦτα χαρισάμενος, καὶ τοιούτους ὑμᾶς κατορθώμασι στηριξάμενος πλειόνως καὶ μειζόνως, καὶ διαρκεστάτως διατηρήσοι καὶ διαφυλάξοι ὅλως ὑμᾶς τοὺς ἐμοὺς φωστῆρας καὶ λαμπτῆρας, ὀφθαλμούς τε καὶ βραχίονας, καὶ εἴ τι ἄλλο τῶν ὁσιοτάτων. Βλέπετε τοίνυν, τέκνα μου, καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος, ὅτι τὸ καλὸν καὶ D δύσκτητόν ἐστι, καὶ τοῖς μὴ προσέχουσιν εὐάλωτον, καὶ τὸ πολυχρονίως εὑρεθὲν, ῥᾳδίως διὰ μικρᾶς ἀμελείας διαφεύγοιεν. Προσέχετε ἑαυτοῖς ἀπὸ τοῦ ἐνεστῶτος καιροῦ, ὅτι ἐαρινός ἐστι, καὶ τοῦ σώματος κινητικός. Καὶ ἡ σὰρξ ἡμῶν γῆ οὖσα ζητεῖ γηΐνως ἐνεργεῖν.

Ἡ τοι νῦν γῆ κοπριζομένη καὶ πιαινομένη ἀναφύει καὶ βλαστάνει καὶ ἀνθοφορεῖ. Καὶ ἡ σὰρξ τὸ αὐτὸ τοῖς διαφόροις βρώμασι καὶ πόμασι πιαινομένη, ἀνάγκη τὰς τῶν παθῶν ἀκάνθας ἀναμερίζειν. Περιλάβετε ταύτην, καὶ ὑπωπιάσατε ἀποστολικῶς, καὶ

Digitized by Google

πρόνοιαν αὐτῆς εἰς ἐπιθυμίαν μὴ ποιεῖσθε, ἀλλὰ τὰ δέοντα καὶ αὐτάρκη χορηγοῦντες μένετε ζῇν ἐν τῷ πνεύματι. Λοιπὸν μέτρον καὶ ἐπὶ τοῦ ἄρτου, καὶ ἐπὶ τοῦ οἴνου. Καὶ ὁ μὲν οἶνος, εἰ καὶ δίδοται εἰς πόσιν, ἀλλὰ κατὰ μικρὰν παρηγορίαν καὶ ἐν καιροῖς ἑορταστικοῖς, καὶ ἐν τοῖς κοπωδεστέροις ἔργοις, ἢ ἐν τοῖς νοσηλευομένοις, ἢ ἐν τοῖς ἀθυμοῦσιν, καὶ ἐν τοῖς πρὸς ὁδὸν ἀπαίρουσι. Ἐπεὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὀφείλει λαμβάνεσθαι μέχρι μιᾶς κράτεως, ἢ καὶ δύο τὸ πολύ. Τὸ γὰρ γεροντικόν τι ἀσφαλίζεται, οἴδατε. Οὐ τοίνυν ἀπείργειν ὑμᾶς βουλόμενος τῶν βρωμάτων, τέκνα μου, ταῦτα λέγω· Καταργείσθω γὰρ τὰ βρώματα, κατὰ τὸν Ἀπόστολον· ἀλλὰ τὴν ὄντως τροφὴν ὑμᾶς ἐφιέμενος ἔχειν, διὰ τοῦτο ἐν ὑπομνήσει τίθημι τοὺς λόγους. Θέλω ὑμᾶς ἐσθίειν καὶ πίνειν, ἀλλ' ἁρμοδίως, καὶ θεοπρεπῶς καὶ σωστικῶς, πρός τε δύναμιν τοῦ σώματος, διὰ τὰ πρὸς χρείαν κατεπείγοντα ἔργα. Ἢ οὐκ οἴδατε, ὅτι τῆς ἐγκρατείας ταύτης καὶ ἀποστερήσεως τῶν τοῦ κόσμου ἡδέων κρεωφαγιῶν, καὶ οἰνοποσιῶν, καὶ λουτρισμάτων, καὶ θερμασμάτων, καὶ καρυκευμάτων, καὶ ζωμευμάτων ἑτοιμάζεται ὑμῖν ὁ θεῖος ἐκεῖνος παράδεισος, ὁ ἔχων τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, καὶ τὸ ὕδωρ τῆς ἀθανασίας, καὶ τὸν γλυκασμὸν τοῦ πνεύματος, καὶ τὸ ἀμήχανον, καὶ ἀπερινόητον κάλλος τῆς εὐχροίας τῶν ἀῤῥήτως ὁρωμένων, καὶ ἀθεάτως θεωρουμένων αἰωνίων ἀγαθῶν ὑμῖν τὸ ἀπολαύειν καὶ τρυφᾷν ἐκεῖσε ταμιεύεται; Ἐκεῖ φθάζοντες, ἐκεῖ μικρὸν ὅσον διὰ θανάτου, φάγεσθε καὶ πίεσθε ἀκορέστως καὶ αἰωνίως.

Καὶ γὰρ ἐνταῦθα, τέκνα μου, ἐὰν ἐπ' αὐτῶν τῶν βασιλευόντων λάβωμεν, οὐ τρυφὴ, ἀλλὰ τροφὴ σκωλήκων ἡ ἀπόλαυσις αὐτῶν, οὐδὲ εὐζωΐα, ἀλλὰ δυσζωΐα ἡ ἄνεσις αὐτῶν, οὐδὲ χαρὰ, ἀλλὰ λύπη ἡ χαροποίησις αὐτῶν, οὐδὲ κατάσχεσις, ἀλλὰ ἀπόσχεσις ἡ κληρονομία αὐτῶν, καὶ ὄντως ματαιότης ματαιοτήτων ἡ εὐδαιμονία αὐτῶν. Οὕτως ὁ μείζων αὐτῶν βασιλεύσας, καὶ τῶν ἡδέων τοῦ κόσμου ἀπολαύσεων προείρηκε Σολομών. Ἔχετε δὲ ὑμεῖς τὴν φίλην ὑμῶν ἐγκράτειαν, τὴν σύζυγον ὑπακοὴν, τὰς θυγατέρας τοῦ Κυρίου, τὴν ἁγνείαν, τὴν παρθενίαν, τὴν ἐλεημοσύνην, τὰς ἱερὰς νεάνιδας, τὴν κατάνυξιν, τὴν ταπείνωσιν. Ἀναβλέψατε εἰς τὸν οὐρανὸν ἄνω, καὶ ἴδετε ποῦ ἡ κατοικία ἡμῶν, καὶ ποῦ ἡ κεφαλὴ ἡμῶν ὁ Χριστὸς, καὶ ὁ κοινὸς Πατὴρ πάντων, καὶ ἡ πόλις ἡμῶν ἡ ἄνω Ἱερουσαλὴμ, ἡ μήτηρ Παύλου καὶ Πέτρου, καὶ τῶν κατ' αὐτοὺς ἁγίων. Ὄντως ἐὰν ἐπιμένητε, ἐνικήσατε, ἐὰν διαρκέσητε, ἐστεφανώθητε, ἐὰν οὕτω τελειωθῆτε, ἀνοιγήσονται ὑμῖν αἱ πύλαι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ τότε μου μνημονεύσετε τοῦ τάλανος καὶ ἀσώτου, ὅλως ὁρῶντες, μὴ εἰς κρίσιν ἀποπεμπόμενοι, ἀλλὰ δεήθητε καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ, ὦ τέκνα μου, ἵνα με ὁ Θεὸς σὺν ὑμῖν διασώζων διασώσῃ, καὶ δῷ πνεῦμα συνέσεως, καὶ καταρτισμὸν ψυχῆς, εἰς τὸ ἀνὰ μέσον ὑμῶν θεοπρεπῶς ἀναστρέφεσθαι. Ταῦτα μὲν ἐν τῷ τέως ἐλαλήσαμεν, ἔπειτα καὶ ὁ οἰκόνομος, ᾧ προέγραψα, ἐξιλεύσεται. Ὑμεῖς δὲ εὑρίσκοντές τινας γραμματοφό-

A necessarium et sufficiens impendentes, vitamque in spiritu portate. Cæterum in cibo et vino temperate. Vinum quidem, si bibendum præbeatur, solummodo ad parvum levamen, in festivis diebus, aut iis qui graviori opere, morbo, debilitateque laborant, aut tandem iter proficiscentibus; alias vero solummodo accipiendum usque ad unum mistionis haustum, aut ad duos, quod plurimum est. Senes tamen haud nescite illo corroborari. Non quia velim vos a cibis absterrere, talia loquor, o filii; amoveantur cibi, ut dicit Apostolus, sed quia vos necessariam solummodo alimoniam habere concedo, memoriæ vestræ admonitiones commendo. Volo vos edere et bibere, sed modeste, ut Deo placet, salubriterque, ut vim corpus in neces-
B sariis laboribus habeat. Nonne scitis hac temperantia abstinentiaque lætarum quæ fiunt in mundo carnis comessationum, vini potionum, balneorum, caldariorum, exquisitorum ciborum, condimentorumque parari vobis divinum paradisum, in quo signum vitæ, aqua immortalitatis, dulcedo spiritus, et pulcherrimus neque arte neque cogitatione concipiendus color æternorum bonorum quæ, postquam visa contemplataque sint, neque narrari neque pingi possunt; vobisque deliciosam omnium harum divitiarum fruitionem reservari. Sustinentes hic paululum, quantum usque ad mortem, insatiabiliter æternumque manducabitis et bibetis.

C Etenim hic, filii mei, si ab ipsis regibus audiamus, eorum non deliciæ sed lumbricorum nutritio voluptas est, non felix sed infelix vita mollities, non lætitia sed luctus gaudium, non occupatio sed expulsio hæreditas, et vere vanitas vanitatum felicitas. Sic iste qui maxima cum gloria regnavit, Salomon, de dulcissimis mundi voluptatibus locutus est. Vos autem retinete vestram temperantiam et fidelem obedientiam, Domini filias, sacrasque virgines puritatem, castitatem eleemosynamque, compunctionem et humilitatem. Sursum spectate ad cœlum, et videte ubi nostra habitatio, ubi nostrum caput et Pater omnium Christus, ubi nostra civitas Jerusalem cœlestis, mater Petri et Pauli et proximorum illis sanctorum [1]. Si restiteritis, vincetis; si perseveraveritis, coronabimini; si perfecti fueritis, aperientur
D vobis regni cœlorum portæ. Et tum mei, miseri saluteque indigni, recordamini, accurate providentes ne in judicium sim mittendus. Precamini pro me, o filii, ut Deus vobiscum salvet me, spiritum intelligentiæ animæque instaurationem concedat, et in medium vestri ex illius voluntate redeam. Ista eadem antea dixi; (quæ ferens ad vos), postea œconomus, cui scripta dedi, abibit. Vos autem, si quosdam inveniatis ad litteras mittendas, non abstinete quin mihi nuntietis quomodo se res vestræ habeant. Contendite, filii mei, ad manualia opera

[1] Galat. IV, 26.

Digitized by Google

et ad curam pecorum, agrorum et vinearum, omnia ad votum et ordinem facientes [1]. Præi fortiter, fili Acacie, et vos omnes fideles fratres mei, operantem ex Deo sequimini, ut bene sit vobis, et lucis filii fiatis. Nuper cum Patre Ammonio Patrem Bartholomæum, et visitatorem filium meum necessitatum præsentium causa misi; et jamjam vela daturum est navigium, ea quæ sunt vobis necessaria portans. Scitote a me, dignitatis vices gerente, receptos fuisse fratres, inter quos erat Pater Abraimius, in civitate illustris factus, vir pius et Deum quærens. Precamini ut in Domino perficiantur. Salutant vos dominus pater meus, Pater vester œconomus, œconomi adjutor, protopresbyter Athanasius, studiorum præfectus Barsanuphius et reliqui fratres nostri. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis sit. Amen.

ρους, μὴ διαλίπητε ἂν τι πέμποντες ἡμᾶς τὰ καθ' ὑμᾶς; ὅπως ἔχει, καὶ ἀγωνίσασθε, τέκνα μου, εἰς τὰ ἔργα τῶν χειρῶν ὑμῶν, εἰς ἐπιμέλειαν τῶν κτηνῶν, τῶν χωρῶν, τῶν ἀμπελώνων, πάντα εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν ποιοῦντες. Ἠγοῦ καλῶς, τέκνον Ἀκάκιε, ἅπαντες ὑμεῖς, οἱ πιστοὶ ἀδελφοί μου, ἐνθέως ἕπεσθε τῷ προάγοντι, ἵνα εὖ ὑμῖν γένηται πᾶσιν, καὶ ἔσεσθε τέκνα φωτός. Ἄρτι δὲ σὺν τῷ ἀββᾷ Ἀμμωνίῳ ἀπεστείλαμεν καὶ τὸν ἀββᾶν Βαρθολομαῖον, καὶ ἐπιτηρητὴν ὡς τέκνον ἡμῶν ἐπὶ ταῖς παρισταμέναις χρείαις. Συμφθάζει δὲ μικρόν τί ποτ' ἐξελθεῖν καὶ τὸ σκάφος μετὰ τῶν χρειῶν ὑμῶν. Ἵνα δὲ γινώσκητε ὅτι καὶ ἀδελφοὺς ὑπεδεξάμεθα, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ σχῆμα ἔχοντες, ἐξ ὧν εἷς ἐστι καὶ ὁ ἀββᾶς Ἀβραΐμιος, τῆς πόλεως γεγονὼς ἐπιφανὴς ἄνθρωπος, καὶ ἀνὴρ εὐσεβὴς καὶ ζητῶν τὸν Θεόν. Εὔξασθε, ἵνα ἐν Κυρίῳ καταρτίζωνται. Προαγορεύει ὑμᾶς ὁ κύριος καὶ πατήρ μου, καὶ πατὴρ ὑμῶν ὁ οἰκονόμος, ὁ παροικονόμος, ὁ πρωτοπρεσβύτερος Ἀθανάσιος, ὁ ἐπιστημονάρχης Βαρσανούφιος, ἡ λοιπὴ πᾶσα ἀδελφότης. Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων ὑμῶν. Ἀμήν.

[1] I Cor xiv, 40.

II.

Oratio sancti Patris nostri Theodori (7), *monasterii Studitarum antistitis, in adorationem pretiosæ et vivificæ Crucis media Quadragesima.*

Β'.

Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν καὶ ὁμολογητοῦ Θεοδώρου, ἡγουμένου τῶν Στουδίου, λόγος εἰς τὴν προσκύνησιν τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ, ἐν τῇ Μεσονηστίμῳ.

(GRETSER. t. II, p. 251.)

Exsultationis et lætitiæ dies ista est, quia lætitiæ signum prostat. Laudis et confessionis chorea instituitur, quia sanctissimum lignum demonstratur. O pretiosissimum donum! Euge, qualis in aspectu splendor! Non præ se fert speciem ex bono et malo commistam, ut lignum illud in Edem, sed totum pulchrum et speciosum est et visu et gustatu. Est enim lignum, vitam non mortem procreans, illuminans non obscurans, introducens in Edem non educens; lignum illud. in quod Christus, velut rex

Ἀγαλλιάσεως καὶ εὐφροσύνης ἡμέρα, ὅτι τὸ σημεῖον τῆς χαρᾶς πάρεστιν· αἰνέσεως καὶ ἐξομολογήσεως χορεία, ὅτι τὸ πανάγιον ξύλον ἐμφανίζεται. Βαβαὶ τοῦ ὑπερτίμου δώρου! Εὖγε οἵα τῆς ὄψεως ὡραιότης! οὐ σύμμικτόν τινα καλοῦ τε καὶ κακοῦ ἔμφασιν ἔχουσα, ὡς τὸ πρὶν ἐν Ἐδὲμ ξύλον, ἀλλ' ὅλον ὡραῖόν τε καὶ καλὸν καὶ ὁρώμενον, καὶ μεταλαμβανόμενον. Ξύλον γάρ ἐστι ζωοποιοῦν, οὐ θανατοῦν· φωτίζον, οὐκ ἀμαυροῦν· εἰσοικίζον, οὐκ ἀποικίζον τῆς Ἐδέμ· ξύλον ἐκεῖνο, ἐν ᾧ Χριστὸς ἐπιβάς,

(7) Magni nominis apud Græcos est Theodorus Studites, abbas seu antistes monasterii, quod *Studium* appellabant. Celebrant Græci festum ejus 11 die Novembris; cum hoc Encomio in Menologio, τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου, *Sancti Patris nostri Theodori Studitæ*. Vixit sub Iconomachis imperatoribus Copronymo, ejusque filio Leone, et sub Orthodoxis Constantino et Irene, et Nicephoro. Fratrem habuit Josephum archiepiscopum Thessalonicensem, cujus orationem de Exaltatione supra reperies. Præter hanc Homiliam, huc usque tenebris sepultam, quod quidem ego sciam, exstat tom. XI Surii Encomium in sanctum Platonem, suum in gubernatione monasterii Studiani antecessorem, et liber dogmaticus de honorandis imaginibus, vel potius fragmentum ex quadam de imaginibus catechesi, ut et aliud ex Epistola quadam de hæresibus, tom. III *Biblioth. sanctorum Patrum*. Exstant ejusdem in Græcorum Ritualibus libris varii hymni; nam et inter poetas ecclesiasticos et hymnographos ponitur iste Theodorus a Græcis. Prodierunt ante aliquot annos catecheses ejusdem Theodori, interprete ex Græco Joanne Livineio. Multa cum suis tulit tum propter imaginum venerationem, cujus invictus propugnator erat, tum propter dissensionem cum Tarasio patriarcha, ejusque succesore Nicephoro, de qua ipse nonnulla in Vita sancti Platonis, et præterea Cedrenus et Zonaras. Diversus ab hoc Theodoro est ille, de quo Cedrenus pag. 376 : Οὗτος ὁ ὅσιος Ἰωάννης καὶ μελῳδὸς ὠνομάσθη, μετὰ Κοσμᾶ ἐπισκόπου τοῦ Μαϊουμᾶ, καὶ Θεοφάνους ἀδελφοῦ Θεοδώρου τῶν Γραπτῶν. Ubi interpres : *Hic sanctus Joannes una cum Cosma Majumensi episcopo, et Theophane fratre Theodori, Graptorum episcopi*. Male. Vertendum enim : *Cum Theophane fratre Theodori, qui duo cognominati sunt* γραπτοί, a notis seu iambis faciei inscriptis, jussu Theophili imperatoris, ut narrat Cedren. fol. 427. Ita eosdem infra fol. 442 vocat ipse Cedren. Ἠριθμοῦντο τοῖς ἑστιάτορσι καὶ Θεοφάνης, καὶ ὁ τούτου ὁμαίμων Θεόδωρος, οἱ Γραπτοί. Ubi recte interpres. Fuere ex convivarum numero Theophanes quoque et ejus frater Theodorus, quos a notis faciei impressis Graptos vocant. Ex quo loco corrigere poterat Xylander suum illum priorem errorem. Γραπτοὺς autem vocatos esse a scriptura illa in facie, liquet itidem ex responso Theophanis ad Theodoram, quæ cum Theophanem attentius intueretur, ὑπὲρ ταύτης τῆς γραφῆς ἐν τῷ τοῦ Θεοῦ ἀδεκάστῳ βήματι δικασόμεθα σὺν τῷ ἀνδρί σου καὶ βασιλεῖ. In Bibliotheca Messanensi in archimandritatu S. Salvatoris exstat homilia Josephi archiepiscopi Thessalonicensis (qui fuit frater Theodori Studitæ) in sanctam crucem in media Quadragesima. (POSSEVINUS, in *Append. ad Apparatum sacrum.*)

Digitized by Google

ὥσπερ βασιλεὺς ἐπὶ τεθρίππου, τὸν τὸ κρατος ἔχοντα A τοῦ θανάτου τὸν διάβολον ὤλεσεν, ἀπαλλάξας τῆς τοῦ τυράννου δουλείας τὸ ἀνθρώπινον γένος· ξύλον ἐκεῖνο, ἐν ᾧ ὁ Δεσπότης καθάπερ ἀριστεὺς πληγεὶς ἐν πολέμῳ, χεῖράς τε καὶ πόδας σὺν πλευρᾷ τῇ θεοσώμῳ, ἰάσατο μωλώπων ἁμαρτίας, τὴν ὑπὸ τοῦ πονηροῦ δράκοντος τραυματισθεῖσαν ἡμῶν φύσιν· καὶ εἰ δεῖ προσθεῖναι τὸν ὕμνον, ξύλον ἐκεῖνο, ἐν ᾧ τὸ Δεσποτικὸν ῥυὲν αἷμα, ἐνίησι δύναμιν ἀμαχωτάτην, ὑφ' ἧς φλέγονται δαίμονες, καὶ κόσμος φωτίζεται.

Τίς λοιπὸν οὐ προσδραμεῖται προσβλέψαι τὸ πολύευκτον θέαμα; τίς οὐκ ἐπιθυμήσει περιπτύξασθαι τὸ θεόπλοκον ἔρνος; Ἥκετε, ἀθροίσθητε, πᾶσαι φυλαὶ καὶ γλῶσσαι, πᾶν γένος καὶ πᾶσα ἡλικία, πᾶν ἄξίωμα καὶ πᾶν πολίτευμα, ὅσον ἱερατικόν τε καὶ βασίλειον, ἄρχον τε καὶ ἀρχόμενον. Ἐπείπερ θεοτελὴς ἡ πανήγυρις, δοκοῦσί μοι καὶ ἄγγελοι περιχαρῶς ὑπαντῆσαι τῇ πανηγύρει, ἀπόστολοί τε ὁμοθυμαδὸν συγχορεύειν, προφητῶν ὅμιλος, μαρτύρων στίφος, δικαίων ἁπάντων ὁμήγυρις. Ὧ γὰρ τροπαίῳ χριστομιμήτως κατίσχυσαν τῆς ἀντικειμένης δυνάμεως, κλέος οὐράνιον καταστεψάμενοι, πῶς μὴ οὐχὶ καὶ ἐπὶ τῇ τούτου ἐμφανείᾳ πρόσεστι συνευφραίνεσθαι; Δοκοῦσί μοι καὶ οἵστισι μὴ αἴσθησις, συνήδεσθαι τάχα· γῆ, φημὶ, ἡ τὸν τοιοῦτον καρπὸν οἷα μήτηρ ἐκ λαγόνων δεδωκυῖα· πάντα τὰ ξύλα τοῦ δρυμοῦ ὡς ὁμωνυμίᾳ τιμώμενα· ὁ ἀειλαμπὴς ἥλιος, σελήνη ἡ πολύφωτος, ἀστέρες οἱ μαρμαίροντες, αὐτὸς ὁ οὐρανὸς ὁ μέγας οὗτος καὶ πολύστροφος· ἐπείπερ πᾶσα ἡ διὰ τοῦ σταυρικοῦ πάθους πρὸς τὸ κρεῖττον ἀμειψις.

Ἀναχρουσάτω τοιγαροῦν Δαβὶδ τὴν πνευματικὴν κιθάραν, ἅδων ἐκεῖνα εὐκαιρότατα· *Ὑψοῦτε Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν καὶ προσκυνεῖτε τῷ ὑποποδίῳ τῶν ποδῶν αὐτοῦ, ὅτι ἅγιός ἐστι.* Συναδέτω καὶ Σολομὼν ὁ σοφίᾳ ἀνυπέρβλητος· *Εὐλογεῖτε ξύλον δι' οὗ γίνεται σωτηρία.* Σήμερον τοιγαροῦν ἡ Ἐκκλησία ὤπται παράδεισος, τὸ ξύλον τῆς ζωῆς ἐν μέσῳ προφέρουσα, ἐφ' ᾧ οὐκ ἀπατηλὸς δαίμων ἀπατῶν που τὴν Εὔαν, ἀλλ' ἄγγελος Κυρίου παντοκράτορος περιέπων τὸν ἐπερχόμενον. Σήμερον προσκυνεῖται σταυρὸς ὁ πανάγιος, καὶ ἡ Χριστοῦ ἀνάστασις εὐαγγελίζεται. Σήμερον προσκυνεῖται ξύλον τὸ ζωοπάροχον, καὶ ὁ κόσμος ὅλος ἀναζωπυρεῖται πρὸς αἴνεσιν. Σήμερον προσκυνεῖται ὁ τριμερὴς σταυρὸς, καὶ τὰ τετραπέρατα ἑορτάζει χαρμόσυνα. D Ὡς ὡραῖοι, φησὶν, *οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων εἰρήνην, τῶν εὐαγγελιζομένων τὰ ἀγαθά!* Ἀλλὰ γὰρ μακάριοι καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ, εἰποιμι ἄν, τῶν βλεπόντων τὸ τῆς εἰρήνης τοῦ παντὸς τρόπαιον, καὶ τὰ χείλη τῶν προσπτυσσομένων τὸ ὑπεράγαθον τοῦτο σύνθεμα. Ἄφθονος ἡ χάρις ἅπασι πρόκειται ἀέναος, ἡ κρήνη ἁγιασμὸν πηγάζουσα, οὐδένα οὐδαμῶς ἀποσειομένη ἐκ δαψιλοῦς ἀγαθότητος, ἀλλὰ καὶ τὸν

A in quadrigam, ascendens, diabolum, qui mortis potentiam habebat, perdidit, humanumque genus ex tyranni servitute vindicavit. Lignum illud, in quo Dominus, tanquam præstantissimus pugnator, in prælio manibus, pedibus, divinoque latere vulneratus, male factorum vibices curavit, naturam videlicet nostram a pernicioso dracone sauciatam; et ut aliquid ex hymno desumam, lignum illud, in quo Dominicus sanguis stillans insuperabilem virtutem instillat, qua dæmones uruntur, et mundus illustratur.

Quis de cætero non accurret, ut hoc exoptatissimum spectaculum intueatur? Quis non desiderabit cœleste hoc germen amplecti? Venite, congregamini, omnes tribus et linguæ, omnis gens, B et omnis ætas, omnis dignitas, omnis status, seu sacerdotalis, seu regalis, seu imperans, seu subditus. Cum a Deo concio hæc et panegyris coacta sit, videor mihi videre angelos lætis vultibus ad hunc conventum approperare, apostolosque concordibus animis collætari, gaudioque exsilire; similiter et prophetarum cœtum, et martyrum turbam, omniumque justorum multitudinem. Quomodo enim fieri potest ut ostensione ejus trophæi, gaudio non compleantur, quo, ad imitationem Christi, adversarias potestates devicerunt, cœlesti gloria redimiti? Videntur mihi et illa quæ sensu carent, voluptatis quoque sensum aliquem percipere, terra, inquam, quæ fructum hunc velut mater ex utero protulit, omnia ligna silvarum ob C cognationem honorata, sol perpetim splendens, luna luciflua, stellæ rutilantes, ipsum cœlum, vastum illud multarumque conversionum corpus; quia ex passione crucis omnis in melius commutatio processit.

Quocirca David spiritualem suam citharam pulset, admodum opportune illa concinens: *Exaltate Dominum Deum nostrum, et adorate scabellum pedum ejus, quoniam sanctus est* [1]. Accinat et sapientissimus Salomon: *Benedicite lignum, per quod fit salus* [2]. Eapropter hodie Ecclesiæ paradisus esse videtur, lignum vitæ in medio proferens, in quo deceptor dæmon non residet, Evam in fraudem impellens, sed angelus Domini omnipotentis qui prodeuntem crucem defensam præstat. Hodie crux sanctissima adoratur, et resurrectio Christi annuntiatur. Hodie adoratur lignum quod vitam suppeditat, totusque mundus ad laudes exsuscitatur. Hodie tripartita crux adoratur, et quatuor fines orbis diem festum lætitiæ plenissimum agunt. *Quam speciosi*, inquit, *pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona* [3]! Atqui et beatos prædicaverim illos oculos qui pacis hujus universitatis trophæum conspicantur, beata illa etiam labia, quæ præcellentissimum hoc signum exosculantur. Copiosa gratia omnibus proposita est. Perennis fons, ex quo sanctificatio emanat; nec quemquam ab hac tam larga ubertate repellit, sed

[1] Psal. XCVIII, 5. [2] Sap. XIV, 7. [3] Rom. X, 15; Isa. LII, 7; Nah. I, 15.

Digitized by Google

et purum, am puriorem reddit, eumque, qui flagitiorum sordibus contaminatus est, expiat, superbum et elatum contrahit, segnem tardumque corde excitat; dissolutum, disciplinæ jugo astringit, durumque et inflexibilem mollit; siquidem aliquis, votis vitæ in melius commutandæ conceptis, accedat, nec audacter, nec arroganter divinis hisce rebus propinquet; cum crux pudentes et verecundos amet; eos autem, quibus contrarii mores, quam maxime aversetur.

A ἡγνισμένον ἐπικαθαίρουσα, τῶν τε πεκηλιδωμένων μολυσμῶν ἀπαλλάττουσα, τὸν ὑπεραύχενα συστέλλουσα, καὶ τὸν νωθροκάρδιον διεγείρουσα, τὸν παρειμένον σφίγγουσα, καὶ τὸν ἀτεράμονα μαλάττουσα, εἴπερ ἕκαστος ἐγγύαις ταῖς πρὸς τὸ κρεῖττον τὴν προσέλευσιν ποιήσοιτο, ἀλλὰ μὴ τολμηρῶς καὶ αὐθαδῶς τοῖς θείοις προσπελάσειεν, ἐπείπερ τοὺς αἰδήμονας οἶδε προσίεσθαι, ἀποστρέφεσθαι δ' ὅτι μάλιστα τοὺς ἄλλως ἔχοντας.

Hoc vivificum lignum oculis usurpatum medicinam fecit ei, qui ex intuitu blandientis ligni in paradiso quasi incantatus fuit, aspectui. Quando lignum hoc labiis et oculis applicamus, a mortiferi ligni gustatu et contactu confestim liberamur. O magnitudinem doni, quod nunc publice prostat! O ter felicem beatitudinem! Prius per lignum interempti, nunc per lignum vitam reperimus; prius a ligno decepti, veteratorem serpentem in ligno sepulimus. Novæ et pergrinæ profecto commutationes. Pro morte datur vita, pro corruptione incorruptio, pro dedecore gloria. Non abs re ergo exclamavit sanctus Apostolus: *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo*[a]? Nam summa illa sapientia, quæ ex cruce quasi efloruit, mundanæ sapientiæ jactantiam et supercilium stultitiæ redarguit. Omnigena bonorum species, quæ ex cruce exstitit, malitiæ et nequitiæ germina amputavit. Hujus ligni figuræ duntaxat et præsignificationes, jam inde ab exordio mundi rerum maxime mirabilium notæ fuerunt et indices.

B Τοῦτο τὸ ζωοποιὸν ξύλον ὁρώμενον τὴν ἐκ τῆς τοῦ θελκτικοῦ ξύλου προσβλέψεως γοητευθεῖσαν ἡμῶν ἐν παραδείσῳ ἴασατο δρασιν· τοῦτο τὸ ζωοποιὸν ξύλον προσαπτόμενοι χείλεσί τε καὶ ὄμμασι τῆς γευστικῆς τοῦ θανατηφόρου ξύλου ἀπαλλαττόμεθα προσψαύσεως. Ὦ τῆς προκειμένης μεγαλοδωρεᾶς! ὦ τῆς τρισολβίου μακαριότητος! ἐπειδὴ τὸ πρὶν διὰ ξύλου τεθανατώμεθα, ἐν ξύλῳ τὴν ἀθανασίαν εὑράμεθα· ὑπὸ ξύλου κατασοφισθέντες τὸ πρότερον, ἐν ξύλῳ τὸν σοφιστὴν ὄφιν ἀπεκρουσάμεθα. Τὰ ἀνταλλάγματα ξένα! Ἀντὶ θανάτου ζωή, ἀντὶ φθορᾶς ἀφθαρσία, ἀντ' ὀνείδους δόξα! Εὐκαίρως οὖν ὁ ἱερὸς Ἀπόστολος βεβόηκεν· *Ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται, κἀγὼ τῷ κόσμῳ.* Ἐν γὰρ σταυρῷ ἡ ὑπέρσοφος σοφία ἐξανθήσασα, τὰ αὐχήματα τοῦ κόσμου σοφίας ἐμώρανεν· ἐν σταυρῷ παντὸς εἴδησις ἀγαθοῦ καρποφορήσασα, τὰ τῆς κακίας βλαστήματα ἀπεξέτεμε. Τούτου τοῦ ξύλου καὶ τύποι μόνον θαυμασίων εἰσὶν ἐξ αἰῶνος ὅτι μάλιστα γνωρίσματα.

Vide enim quisquis sciendi desiderio teneris. Nonne Noe exiguo ligno cum filiis et uxoribus, et cum omnis generis animalibus diluvii exitium divino decreto effugit? Nonne Jacob positis in canalibus lignis, detractis prius corticibus, eo tempore, quo ascendebant oves, totos greges magna omnium admiratione suos fecit? Quid vero virga Joseph, cujus fastigium patriarcha Jacob adoravit, aliud est quam symbolum ejus quod nunc adoratur vivifici ligni? Quid vero rursus virga Moysis? Nonne figura crucis? nunc quidem aquam in sanguinem transmutans, nunc fictitios serpentes magorum devorans, modo ictu et impulsu suo mare dividens, jam cursu converso maris undas reducens, hostesque submergens; eos vero, qui legitimus populus erat, conservans. Talis fuit etiam virga Aaronica, crucis figura, eodem die frondescens, legitimumque sacerdotem demonstrans. Quanquam longum nimis faciam, si omnes crucis præsignificationes in unum conducere nitar. Hanc enim prænotavit Abraham, cum filium colligatum lignorum strui imposuit. Hanc designavit Jacob, cum manibus permutatis filiis Joseph benedictionem impertiit. Agedum, ipsum quoque Moysen figuram crucis habeto, qui extensione ma-

C

D

Ὅρα γάρ, ὁ φιλομαθής! Οὐχὶ ξύλῳ μικρῷ Νῶε σὺν υἱέσι καὶ γυναιξὶ, πρὸς δὲ παντὶ γένει ζώων κατακλυσμοῦ δλεθρον θεοκρίτως ἐκπέφευγεν; οὐχὶ ξύλοις παρέθηκεν Ἰακὼβ ἐκλελεπισμένοις ἐν τοῖς λήνοις, κατὰ τὴν ἐπίτεξιν τῶν θρεμμάτων τεθαυμασμένως εἰς ἑαυτὸν ἀπηγάγετο; τί δὲ, ἡ ῥάβδος Ἰωσὴφ, ἧς προσεκύνησεν ἐπὶ τὸ ἄκρον Ἰακὼβ ὁ πατριάρχης, πάντως τι ἄλλο ἢ σύμβολον τοῦ νῦν προσκυνουμένου παρ' ἡμῖν ζωοποιοῦ ξύλου; τί δὲ πάλιν ἡ τοῦ Μωσέως ῥάβδος; οὐ τύπος σταυροῦ; πῇ μὲν τὸ ὕδωρ εἰς αἷμα μεταβάλλουσα, πῇ δὲ τοὺς ψευδωνύμους ὄφεις τῶν ἐπαοιδῶν κατεσθίουσα, καὶ ἄρτι μὲν κρούσματι τὴν θάλασσαν τέμνουσα, ἄρτι δὲ ἐπιστρεπτικῶς τὴν ὑγρὰν συνάπτουσα, καὶ τοὺς μὲν δυσμενεῖς καταποντίζουσα, τοὺς δὲ γνησιεύοντας διασώζουσα. Τοιαύτη καὶ ἡ Ἀαρωνῆτις ῥάβδος, ἀντίτυπος σταυροῦ, αὐθήμερον ἐξανθήσασα, καὶ τὸν γνήσιον τῆς ἱερωσύνης ὑποδείξασα. Καίγε μακροεπεῖν δόξαιμι, συνάγων τοῦ σταυρικοῦ τύπου τὰς ἐμφάσεις. Τοῦτο μὲν, ἡνίκα Ἀβραὰμ συμποδίσας Ἰσαὰκ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, ἐπέθηκεν αὐτὸν ἐπάνω τῶν ξύλων· τοῦτο δὲ, ὁπότε Ἰακὼβ, εὐλογῶν τοὺς υἱοὺς Ἰωσὴφ, ἐναλλὰξ τὰς χεῖρας μετεσχηματίσατο. Δεῦρό μοι λάβε καὶ αὐτὸν δὴ Μωϋσέα τῇ τῶν χειρῶν ἐκτάσει τὸν Ἀμαλὴκ τροπούμενον. Φέρε δὴ, φέρε καὶ

[a] Galat. VI, 14.

Digitized by Google

τὸν Ἐλισσαιὲ καθιέντα ἐφ' ὕδωρ τὸ ξύλον, καὶ τὸν σίδηρον ἐκ βάθους ἀνέλκοντα. Τούτου δὴ τοῦ τύπου οὐ μόνον ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ χάριτι πολλὰ τὰ τεράστια· ἐν νίκαις δὴ βαρβάρων, ἐν δρασμοῖς δαιμόνων, ἐν ἀπαλλαγαῖς νόσων, ἐν ἄπασιν ἄλλοις ὧν οὐκ ἔστι τῆς ἀναμνήσεως ἀριθμός.

num Amalecitas in fugam vertit. Agedum et Elisæum accipe demittentem in aquam lignum, ferrumque ex profundo attrahentem. Hujus figuræ non modo in Veteri Testamento, sed et in lege gratiæ multa suppetunt mirabilia, in victoriis de barbaris relatis, in fugandis dæmonibus, in depulsione morborum, in plurimis aliis, quæ sigillatim percensere infinitum sit.

Ὁρᾷς ὅση δύναμις ἐν τῷ τύπῳ τοῦ σταυροῦ, ὦ βέλτιστε; Εἰ δὲ δεῦρο τοσαύτη, πόση δ' ἂν εἶεν ἐν τῷ τύπῳ τοῦ ἐσταυρωμένου Χριστοῦ; δῆλον γάρ, ὅτι καθ' ὅσον προφερέστερα τὰ πρωτότυπα, κατὰ τοσοῦτον καὶ τὰ παράγωγα προὐργιαίτερα. Καὶ τίς, φησὶν, ἐν τοῖς προειρημένοις ὑποδεδήλωται τύπος Χριστοῦ, συνιέναι ζητῶ. Αὐτοὶ δὲ, φημὶ, οἱ τυποῦντες τὸν σταυρόν. Ὡς γὰρ ἡ τῶν τοῦ Μωσέως χειρῶν ἔκτασις ἑτύπου σταυρὸν, οὕτως αὐτὸς δὴ Μωσῆς ἐσταυρωμένον Χριστὸν, τροπούμενον τὸν ἀόρατον Ἀμαλὴκ, κἂν τοῖς ἄλλοις παραδείγμασι τοῦθ' ὑπολῃπτέον, συνεκφαινομένου θατέρου τύπου θατέρῳ. Ἀλλ' ἐκεῖ, φησὶν, ἔμψυχος ὁ τύπος. Τί δὲ περὶ ἀψύχου σοι ὁ λόγος; Ὅτι κἀπὶ τοῦ σταυρικοῦ τύπου, ὅταν ἄψυχον τὸ ὁρώμενον, ἐφ' ὃ καὶ περὶ ὃ τὸ τεράστιον, ὅμως παραπλησίως τῇ σταυροειδεῖ εἰκόνι συνεκφαινομένῃ, ἔν τε ἐμψύχοις καὶ ἀψύχοις ἡ χριστοειδὴς εἰκὼν τερατουργεῖν εἴωθεν, ὡς ἐν αὐτῇ ἔχουσα τήν τε μορφὴν καὶ τὸ εἶδος τοῦ ἀρχετύπου, καὶ τοσοῦτον ταυτιζομένη τῇ τε τιμῇ καὶ προσκυνήσει, ὅσον καὶ κατὰ τοὔνομα, παντί που δῆλον. Καὶ ταῦτα εἰ καὶ παρεκβαλικώτερον, ἀλλ' ὅμως εἰς ἔλεγχον καὶ ἀνατροπὴν τῆς εἰκονομαχικῆς αἱρέσεως, ὡς ἀνατρεπούσης τὸ τῆς οἰκονομίας Χριστοῦ μυστήριον. Ὁ γὰρ ἀναιρῶν τὴν εἰκόνα, συναναιρεῖ δηλαδὴ καὶ τὸ πρωτότυπον, εἴπερ θάτερα τῶν ἅμα, καὶ τῶν πρός τι τοῖς νοῦν ἔχουσιν.

Vides, charissime, quanta in signo crucis potentia? At si hic tanta, quanta erit in typo crucifixi Christi! Perspicuum namque est, quanto excellentiora sunt prototypa, tanto etiam præstantiora esse ea, quæ ad prototypa repræsentanda instituuntur. Et quis, dixerit forte quispiam, typum Christi prædictis temporibus gessit? Equidem cognoscere id aveo. Respondeo illos ipsos, qui crucem adumbrarunt. Quemadmodum enim extensio manuum Moysis crucem præfigurabat, sic ipse Moyses figuram gerebat Christi, qui inaspectabilem Amalec in fugam conjecit, licet aliis itidem exemplis id ostendi queat, altera juxta alteram posita et elucescente figura. At ibi, objiciat quis, viva spiransque figura est. Cur igitur tu de inanimi loqueris? Ideo de hac loquor, quia etiam in typo crucis, quando id quod cernitur, et in quo, et circa quod mirabile quiddam patratur, vita animaque caret, imago ad Christi similitudinem efficta, similiter ut crucis imago, quæ typo illo repræsentatur, opera admiranda perpetrare solet, velut ea, quæ in se speciem et formam prototypi continet, et eatenus idem cum illo honore et adoratione sicut et nomine, effecta: quod per se manifestum est. Hæc etsi nonnihil extra propositum dicta videantur, valent nihilominus redarguendæ et refellendæ iconomachorum hæresi, quæ mysterium œconomiæ et dispensationis Christi evertit. Nam qui tollit imaginem, is nimirum et prototypum tollit; sunt enim ex illis, quæ ad se mutuo referuntur, ut norunt, qui mentem non amiserunt.

Ἐπὶ δὲ τὸν σταυρὸν ἐπιτέον, καὶ οἱονεὶ ἐντρυφητέον τῇ τῆς ἁγίας προσηγορίας διατριβῇ. Σταυρὸς, χρημάτων ἁπάντων χρῆμα πολυτιμότερον· σταυρὸς, Χριστιανῶν ἀσφαλέστατον καταφύγιον· σταυρὸς, Χριστοῦ μαθητῶν ἐλαφρότατον ἐπωμάδιον· σταυρὸς, τετρυχωμένων ψυχῶν παραμύθιον εὐπαρηγόρητον· σταυρὸς, τῆς εἰς οὐρανὸν πορείας ὁδευτήριον ἀνεμπόδιστον. Σταυροῦ στάσις καὶ εὖρος, τοῦ οὐρανίου κήτους περιληπτικώτερον διάμετρον· σταυροῦ σθένος καὶ κράτος, ὄλεθρον πάσης ἀντικειμένης δυνάμεως· σταυροῦ εἶδος καὶ σχῆμα, πάντων σχημάτων εὐσχημονέστερον ὅραμα· σταυροῦ βολὴ καὶ ἔλλαμψις, ἡλίου λαμπρότερον ἔξαλμα· σταυροῦ χάρις καὶ δόξα, χαρίτων ἁπασῶν χαριέστερον δώρημα· σταυρὸς, οὐρανοῦ καὶ γῆς εἰρηνοβράβευτον συναπτήριον. Σταυροῦ τοὔνομα ἁγιασμὸς, ὅτι μάλιστα καὶ γλώσσαις λαλούμενον, καὶ ἀκοαῖς ἀκουτιζόμενον. Σταυρῷ νενέκρωται θάνατος, καὶ Ἀδὰμ ἐζωοποίηται· σταυρῷ κεκαύχηται πᾶς ἀπόστολος, καὶ μάρτυς ἐστεφάνωται, καὶ ὡσίωται ὅσιος· σταυρῷ Χριστὸν ἐνδεδύμεθα, καὶ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἀποτιθέμεθα· σταυ-

Sed nunc ad crucem redeundum est, ejusque præconiis percensendis non sine oblectatione immorandum. Crux pecuniis omnibus pecunia pretiosior. Crux Christianorum tutissimum perfugium. Crux discipulorum Christi levissimum onus humeris impositum. Crux afflictarum mentium dulcissima consolatio. Crux viæ in cœlum ductrix, cui nullum impedimentum objici potest. Crucis status et latitudo cœlestis ceti, capacior diameter. Crucis robur et potentia, exitium omnis adversariæ potestatis. Crucis figura et species omnibus figuris spectatu concinnior. Crucis radius et collustratio, sole splendidior emissio et lucis ejaculatio. Crucis gratia et gloria, omnibus gratiis gratius donum. Crux cœli et terræ pacificatrix et conciliatrix. Crucis nomen, sanctificatio, maxime si lingua proferatur, et auribus percipiatur. Cruce mors necata est, Adamque vitæ restitutus. Cruce gloriatus est quilibet apostolus, et omnis martyr coronatus omnisque sanctus sanctificatus: Cruce Christum induimus, veteremque hominem exuimus.

Digitized by Google

Cruce in unum ovile, oves Christi, collecti et ad supernas caulas destinati sumus. Cruce ventilabimus inimicos nostros et cornu salutis sustollimus. Cruce perturbationes fugamus, vitamque supra hum nam instituimus. Qui crucem fert humeris, is imitator fit Christi, et gloriam cum Christo palam assequitur. Crucem cum angelus videt, decoratur, et diabolus confunditur. Latro cruce reperta in paradisum intrat, et latrocinia cum regno commutavit. Qui crucem effingit, is formidinem dissolvit, pacemque recuperat. Qui crucem custodem habet, is prædonibus non fit præda, sed illæsus permanet. Quisquis crucem amat, hic mundum odit, fitque amator Christi. Crux Christi, Christianorum celeberrima gloriatio. Crux Christi, apostolorum peculiaris prædicatio. Crux Christi, martyrum regale diadema. Crux Christi, prophetarum pretiosissimus ornatus. Crux Christi, finium lucidissimus nitor. Crux Christi, nam ut cum re viva loquar, protege eos, qui te incenso pectore celebrant, conserva, qui te fideli mente amplectuntur et osculantur. Guberna in pace rectaque fide subditos. Adduc omnibus Christi resurrectionis diem lætissimum, custodiens pontifices, antistites, imperatores, monachos, promiscuamque multitudinem et convenas omnes in Christo Jesu Domino nostro. Cui gloria et potentia, cum Patre et sancto Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

A ρῷ σεσηκειώμεθα Χριστοῦ πρόβατα, καὶ τῇ ἄνω μάνδρᾳ συνταττόμεθα· σταυρῷ κερατιοῦμεν τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν, καὶ κέρας σωτήριον αἴρομεν· σταυρῷ τὰ πάθη τροπούμεθα, καὶ ὑπερκοσμίως ζῆν προαιρούμεθα. Σταυρὸν ὁ φέρων ἐπ' ὤμων, Χριστοῦ μιμητὴς γίνεται, καὶ Χριστῷ σαφῶς συνδοξάζεται· σταυρὸν ὁρῶν ἄγγελος ὡραΐζεται, καὶ διάβολος καταισχύνεται· σταυρὸν λῃστὴς εὑρηκὼς, εἰς παράδεισον εἴσεισι, καὶ λῃστείας βασιλείαν ἀντηλλάξατο· σταυρὸν ἁπλῶς ὁ τυπῶν διαλύει δείματα, καὶ εἰρήνην ἀντασπάζεται· σταυρὸν ὁ ἔχων φρουρὸν διαμένει ἄσυλος καὶ φυλάττεται ἀπήμαντος· σταυρὸν πᾶς τις φιλῶν, μισεῖ κόσμον, καὶ ἐραστὴς γίνεται Χριστοῦ. Σταυρὲ Χριστοῦ, τὸ τῶν Χριστιανῶν πολυθρύλλητον καύχημα· σταυρὲ Χριστοῦ, τὸ τῶν ἀποB στόλων περιούσιον κήρυγμα· σταυρὲ Χριστοῦ, τὸ τῶν μαρτύρων βασίλειον διάδημα· σταυρὲ Χριστοῦ, τὸ τῶν προφητῶν ὑπερτίμιον ἐγκαλλώπισμα· σταυρὲ Χριστοῦ, τὸ τῶν περάτων παμφαέστατον ἀγλάϊσμα· σταυρὲ Χριστοῦ, καὶ σοὶ ὡς ἐμψύχῳ διαλέγομαι, σκέποις τοὺς θερμοὺς ὑμνολόγους σου, σώζοις τοὺς πιστῶς περιπτυσσομένους σε, ἅγοις εἰρηνικῶς τε καὶ ὀρθοδόξως τὸ ὑπήκοον, φέροις τὴν Χριστοῦ ἀνάστασιν πᾶσι χαρμόσυνον, φρουρῶν ἱεράρχας τε καὶ ἄνακτας, μοναστὰς καὶ μιγάδας ἅπαντας, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

III.

In vigiliam sive stationem Luminum.

Γ'.

Εἰς τὴν παραμονὴν τῶν Φώτων.

(Ang. Mai, *Bibl. nov.* t. IV, p. 16.)

1. Luminum præludia splendidis contemplationibus collustremus : in ipsis insistentes aquis, claritatem uberem participemus spiritu splendificati, et luminis auctorem Jesum, Patris splendorem, eximiis gratiarum actionibus celebremus. Purificatus est Israel primo, cum in montem igne flagrantem, caligine procellaque plenum, conscensurus esset. Sed ne sic quidem ascendit, quia haud tutum negotium erat; sed infra substitit tremens, et multiformi terrorum specie attonitus. Ipse quoque Moyses materiale calceamentum solvit, dum sacratam De vestigiis terram pararet attingere, quo tempore ardentis rubi mirabiliter visui initiabatur, qui prævia majoris mysterii imago erat. Idem facere Jesus quoque Navi filius ab angelo jussus fuit, ne solum D calceatis pedibus prorsus calcaret, propter debitam terræ sanctæ venerationem. Quid autem tres adolescentes? Nonne animis corporibusque sanctificatis ad voracem ignem accesserunt, atque ita caloris vis in roscidam ipsis qualitatem conversa est? Quod quale quantumque prodigium fuit, dum idem ignis vehementia duplici, dignos pœna ultus est! Quid Daniel desideriorum vir, nonne ante purificante jejunio usus, cum leonibus in contubernio fuit, incolume corpus illinc referens?

α'. Τῶν Φώτων τὰ προαύλια φωτοφανέσι θεωρίαις ἐποπτεύσωμεν· εἰς αὐτὰ εἰσβαίνοντες τὰ ὕδατα, πλουσίας τῆς αἴγλης μεταλάβοιμεν, φωτοειδεῖς ἐν πνεύματι γενόμενοι, καὶ τὸν τοῦ φωτὸς αἴτιον Ἰησοῦν τὸ πατρικὸν ἀπαύγασμα πανευφήμοις εὐχαριστίαις εὐφημήσωμεν. Ἀγνίζεται Ἰσραὴλ πρότερον ὀπηνίκα τῷ ὄρει κεκαυμένῳ πυρὶ, σκότους τε καὶ θυέλλης πεπληρωμένῳ προσβαίνειν ἔμελλεν· καὶ οὐδ' οὕτως ἀνεισιν, ἐπεὶ μὴ ἀσφαλές· εἱστήκει δὲ κάτω ἔντρομος τοῖς πολυειδέσι φοβερισμοῖς Θεοῦ ἐκδειματούμενος. Ὑπολύεται καὶ αὐτὸς Μωϋσῆς τὸ ὑλῶδες ὑπόδημα, τῆς θεοστιβοῦς γῆς ψαύειν προερχόμενος, ὁπότε τῆς φλογοφορούσης βάτου ἐμυεῖτο θαυμαστικῶς τὸ θεώρημα, μείζονος μυστηρίου οὖσης προτύπωμα. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ πρὸς τοῦ ἀγγέλου παρακελεύεται μὴ τοὐδαφος ἐνδεδυμένοις ποσὶ προσεγγίζειν ὅλως, διὰ τὸ τῆς ἁγίας γῆς σεβάσμιον. Τί δὲ οἱ τρεῖς νεανίαι; οὐχ ἡγνισμέναις ψυχαῖς τε καὶ σώμασι τῷ παμφάγῳ πυρὶ προσβάλλουσι, τῆς καυστικῆς αὐτοῖς ἐνεργείας μεταβληθείσης εἰς δροσοειδῆ ποιότητα; ἐφ' ᾧ καὶ τὸ θαῦμα ὅσον καὶ ἡλίκον, διπλαῖς ἀντιῤῥόποις ἐνεργείαις τοὺς ἀξίους ἀμειψάμενον! Τί δὲ Δανιὴλ ὁ τῶν ἐπιθυμιῶν ἀνὴρ; οὐ τῇ καθαρτικῇ νηστείᾳ προχρησάμενος συνδιαιτᾶται λέουσι ἀπήμαντον τὸ σῶμα ἀπενεγκάμενος;

Digitized by Google

β'. Ἀλλὰ βούλει ἐπὶ τὴν νέαν μετελθεῖν σοι τὸν λόγον; Ὅρα Παῦλον τὸν μέγαν τῆς ἀληθείας κήρυκα τριημερονύκτῳ νηστείᾳ τὴν παρασκευὴν ποιησάμενον, εἶθ' οὕτως πρὸς τῇ ἐκτενεῖ δεήσει τὸ ἀληθινὸν φῶς Χριστὸν ἐνδυσάμενον. Βλέπε καὶ Ματθαῖον τὸν εὐαγγελιστὴν προῦργου τὴν τῶν ἐνόντων ἀπόταξιν ποιησάμενον, αὐτούς τε τοὺς τελωνικοὺς λόγους ἀτελεῖς καταλιπόντα, καὶ οὕτως μαθητεῦσαι τῷ Ἰησοῦ ἑλόμενον. Καὶ οὕπω λέγω ὅτι καὶ Ζακχαῖος πρότερον χαμόθεν ὑψωθεὶς καὶ σῶμα καὶ διάνοιαν, οὕτω τὸν Ἰησοῦν ὑφέστιον πεποίηται, σὺν ὑποσχέσει κρείττονι, καὶ τῆς κρείττονος ἀξιοῦται προσφωνήσεως· καὶ μὴν Κορνήλιος τετραήμερον νενηστευκώς τε καὶ προσευξάμενος, τηνικαῦτα ὁρᾷ τὸν ἄγγελον εὐαγγελισάμενον τὰ καταθύμια, καὶ τῶν ἐλπίδων ἐπιτέτευκται. Σὺ δὲ, ὦ βέλτιστε, ἵνα τοὺς ἄλλους παρήσω λέγειν, οὐκ ἄνευ εὐλαβείας καὶ πολλῆς προφυλακῆς τοῖς θείοις προσερχόμενος, οὕτως ἁπλῶς καὶ ἀπαρασκευάστως τῷ ὑπερφαεῖ μυστηρίῳ προσελεύσῃ, δι' οὗ σοι καὶ ἡ ἐν πνεύματι ἀπότεξις, καὶ τὸ υἱὸς φωτὸς κεκλῆσθαι; καὶ οὐ φοβῇ μή ποτε ταυτὸν πάθοις τῷ ὀφθαλμοῖς ἀσθενέσιν ἀντωπεῖν ἐπιχειροῦντι πρὸς τὸν ἥλιον;

2. Sed vin' ad Novum Testamentum tibi flecti sermonem? Specta Paulum, magnum veritatis præconem, trium dierum noctiumque jejunio se comparantem, atque ita non sine constante oratione, vero lumine Christo circumvestitum. Videsis etiam evangelistam Matthæum perutiliter rebus suis valedicere, et ipsas telonii rationes imperfectas deserere, atque ita Christi discipulatum arripere. Nondum Zachæum memoravi, corpore ac mente de terra sublatum, Jesum convivio excepisse, cum egregia sua promissione, qua meliorem Christi allocutionem promeruit. Item Cornelius quatriduo jejunans et orans, vidit denique angelum jucunda sibi nuntiantem, composque voti factus est. Tu vero, optime (baptizande), ut alios nunc appellare omittam, etsi non sine religione longisque excubiis ad hæc sacra accedis, nihilominus tam temere atque imparatus ad splendidissimum mysterium ades, in quo tua spiritalis fit nativitas, et unde lucis filius appellaris? Nec vereris, ne id patiaris, quod homini infirmis oculis solem spectare volenti solet accidere?

γ'. Ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο καλῶς, ὡς οἶμαι, προδιέτεθη καὶ διετυπώθη, φέρε ὡς οἷόν τε χωρήσωμεν ἐπὶ τὰ Προφώτια, καὶ ἴδωμεν κεκαθαρμένοις ὀφθαλμοῖς ὅπως τὸ ἀληθινὸν φῶς ἐξ αὐτῆς γεννήσεως ἀνατεταλκὸς, μέχρι τοῦ φωτογενοῦς βαπτίσματος πρόεισι θεολογούμενον· οὕτω γὰρ ὁ νοῦς τῇ ἱστορίᾳ συνεπόμενος φωτίζοιτο, καὶ ὁ λόγος ἐφαρμογῇ τὴν διήγησιν ποιήσοιτο, ἐφ' ἑκάστῃ τελετῇ ἐπιθεωρῶν τὰ προσήκοντα. Ἄρτι τοιγαροῦν ἐκ Παρθένου γεννηθεὶς ὁ ὑπερούσιος, ἀγγέλους ὑμνῳδοὺς τοῦ μυστηρίου παρίστησι· καὶ σκοπῶμεν τὸ ἀπόῤῥητον· τί; Ἵνα γνωρισθῇ πᾶσιν ὅτι ὃν κατ' ἀρχὰς τῇ γενέσει τῶν ἄστρων ὡς γενεσιουργὸν ὕμνησαν ἄγγελοι, τοῦτον νῦν γεννηθέντα καὶ ὀφθέντα ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς εἶδει ὑμνοῦσι καὶ δοξάζουσι· διὸ καὶ ἀστὴρ αὐτὸν μηνύει πᾶσι, καὶ οὕτως ὑπὲρ τὴν τῶν ἀστέρων φύσιν δεικνύμενος, τῇ τε τοπικῇ κινήσει, καὶ τῇ ἡμερινῇ λάμψει· τί δήποτε; Ὡς ἂν κἀντεῦθεν δηλωθῇ ὑπερφυὴς ὁ κυηθεὶς, ἄνθρωπος μὲν τὸ ὁρώμενον, Θεὸς δὲ τὸ νοούμενον. Ἐντεῦθεν τὸ τῆς περιτομῆς θεώρημα, οὐδ' αὐτὸ ἀμοιροῦν θεολογίας τοῖς ἐπεσκεμμένως ἔχουσι· τὸ γὰρ ἐπικληθὲν αὐτῷ Ἰησοῦς ὄνομα, κατὰ τὴν τοῦ ἀγγέλου προανάῤῥησιν, ἐπείπερ ἐστὶ Σωτῆρος ἔμφασιν ἔχον, θείας φύσεως γνωριστικόν ἐστι, παντί που δῆλον· μηδὲ γὰρ ἐπιπεμπέτω τὴν γλῶσσαν ἐνταῦθα ὁ θεομάχος διὰ τῆς τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ ὁμωνυμίας προεξηγούμενος, ὡς οὐκ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ σχετικῶς αὐτῷ συναφθέντος τεθειμένον. Οὐδὲ γὰρ, ἐπείπερ πολλοὶ κύριοι, καὶ οὐ κατὰ φύσιν οὗτοι· πρὸς δὲ καὶ θεοὶ, ἀλλ' οὐδ' αὐτοὶ κατὰ φύσιν· ἀλλ' εἷς Κύριος, εἷς Θεὸς ὁ κατὰ φύσιν ἀληθής· οὕτω καὶ πολλαὶ προσηγορίαι Ἰησοῦ, ἀλλ' εἷς Ἰησοῦς ὁ τῶν ἁπάντων Σωτήρ.

3. Sed quia hoc egregie, ut existimo, jam dispositum fuit et constitutum, age quoad fieri potest ad hoc pervigilium veniamus, purgatisque oculis observemus, quomodo verum lumen jam inde ab ipsa nativitate ortum, usque ad splendidum baptismum comite divinitate procedat. Sic enim mens historiam discurrens illustrabitur, et oratio nostra idoneam narrationem faciet, tum in singulis divinæ vitæ gradibus quod apprime decet considerabit. Nuper ergo ex Virgine natus incomprehensibilis Deus, angelos mysterii hymnologos fecit. Et arcanum, quæso, animadvertamus. Quodnam vero? Nempe ut omnibus notum fieret, quod illum quem initio mundi, cum astra conderentur, tanquam Creatorem hymno celebraverant, nunc humanitus natum, et in specie nostra visum, hymnis celebrant atque honorant. Ideoque et stella cunctis illum significat, stella scilicet præter suam naturam semet exhibens, tum locali motu, tum etiam diurno splendore. Cur id? inquam. Ut hinc etiam supernaturalis appareret qui natus erat, et homo quidem cerneretur, Deus tamen intelligeretur. Sequitur circumcisionis contemplatio, ne ipsa quidem theologia carens, si modo intenta mente fiat. Nam Jesu nomen impositum, juxta angeli prædictionem, quia Servatorem sonat, divinæ naturæ significativum esse nemo non videt. Neque vero hic vibret linguam Dei aliquis hostis, propter Jesu Nave filii homonymiam, dicens non fuisse hoc nomen tanquam Deo Verbo impositum, sed homini cujus cum illo vetere convenientia aliqua fuit. Neque enim, etiamsi multi domini sunt, haud tamen natura sunt tales; vel si multi dii, ne hi quidem reapse tales; sed unus Dominus, unus Deus suapte natura verus. Sic etiam multi sunt nomine Jesu appellati, ut tamen unus sit Jesus omnium Servator.

δ'. Ἐντεῦθεν ἀνῆκται εἰς Ἱεροσόλυμα· καὶ οἷα τὰ

4. Deinde Hierosolymam deportatus est; et quæ-

Digitized by Google

nam ejus qui illum ulnis excepit Simeonis verba fuerint, scimus; nempe quod esset salutare Dei, paratum ante faciem omnium populorum, et lumen ad gentium revelationem [5], et si quid aliud hujusmodi de illo pronuntiavit, id æque de Patre theologice dici posse judicandum est. Namque etiam Pater, Servator lumenque in oraculis nominatur. Qui porro eamdem appellationem substantive participant, iidem eamdem quoque se habere naturam produnt. Itaque Filius Patri ait : Omnia mea, tua sunt; et tua, mea : reciprocatione secundum naturam affirmata, non secundum personarum terminum : hoc enim Sabellianæ confusionis commentum est, quod rejicimus. Postea in Ægyptum descendit, et quidem deportatus. Sed audi quid dicat Isaias : *Ecce Dominus levi nubi insidens veniet in Ægyptum, et cuncta Ægypti idola coram eo commovebuntur* [6]. Quid clarius dici potuit de Deo incarnato illuc adventante? Mox de Ægypto revertitur, et incolatum Nazareti delegit, unde etiam agnomen contraxit. Tu vero ne cogitationibus fluctues, dum Dei descensum reditumque audis, et localem motum ac transmigrationem. Nam si Verbum sine corpore intelligeretur, non temere mentem nostram commoveri ac perturbari contingeret : sed quia cum corpore est, nihil est absonum aut inconsequens : namque ut Deus in carne apparuit; ita loca mutat Deus in carne, et alias quaslibet vitæ carneæ proprietates admittit.

A τοῦ ὑποδεξαμένου αὐτὸν ἐν ταῖς ἀγκάλαις Συμεὼν ῥήματα, ἴσμεν· τὸ γὰρ σωτήριον Θεοῦ ἡτοιμασμένον κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν, φῶς τε εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν, καὶ εἴ τι τούτοις ἕτερον αὐτὸν ἀποκαλέσαι, ἐπ' ἴσης τῷ Πατρὶ εἶεν θεολογούμενα· ἐπεὶ καὶ ὁ Πατὴρ καὶ Σωτὴρ καὶ φῶς πρὸς τοῖς λογίοις ὠνόμασται· τὰ δὲ τῆς αὐτῆς ὀνομασίας ὑπαρκτικά, καὶ τῆς αὐτῆς ἂν εἴη φύσεως δηλωτικά. Καὶ γοῦν Υἱὸς πρὸς τὸν Πατέρα φησί· Πάντα τὰ ἐμὰ σά ἐστι, καὶ τὰ σὰ ἐμά· τῆς ἀντιστροφῆς κατὰ τὸν τῆς οὐσίας δηλονότι λόγον ὁμολογουμένης, οὐ κατὰ τὸν τῶν ὑποστάσεων ὅρον· τοῦτο γὰρ τῆς συγχύσεως Σαβελλίου τὸ φρόνημα, ὅπερ ἠρνήμεθα. Ἐντεῦθεν κάτεισιν εἰς Αἴγυπτον καὶ ὑπειλημμένος [cod. ὑπειλημμένον]· ἀλλ' ἄκουσον τί φησιν B Ἡσαΐας· *Ἰδοὺ Κύριος κάθηται ἐπὶ νεφέλης κούφης, καὶ ἥξει εἰς Αἴγυπτον, καὶ σεισθήσεται πάντα τὰ χειροποίητα Αἰγύπτου ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ*· οὗ τί ἂν γένοιτο γνωριμώτερον, Θεὸν ἐν σαρκὶ εἶναι τὸν ἐκεῖσε ἀφικόμενον; Ἐντεῦθεν ἐξ Αἰγύπτου ἐπάνεισιν, καὶ εἰς Ναζαρὲτ οἰκεῖν εἵλετο, ἀφ' ἧς καὶ τὴν ἐπωνυμίαν εἴληφε· σὺ δὲ μήπω ὀλιγιάσῃς τοῖς λογισμοῖς ἀκούων ἐπὶ Θεοῦ κάθοδον καὶ ἄνοδον, τοπικήν τε κίνησιν καὶ μετάθεσιν· εἰ μὲν γὰρ χωρὶς σώματος ὁ Λόγος ἐξηκούετο, ἦν εἰκὸς τὸ ἐπισεῖον τὸν νοῦν καὶ θορυβοῦν· ἐπεὶ δὲ μετὰ σώματος, οὐδὲν ἀπηχὲς οὐδὲ ἀνακόλουθον· ὡς γὰρ ἐφανερώθη Θεὸς ἐν σαρκί, οὕτω καὶ τόπους ἀμείβει Θεὸς ἐν σαρκί· καὶ ὅσα ἄλλα τῆς ἐν σαρκὶ ζωῆς ἰδιώματα προσίεται.

C

5. Hinc jam annos duodecim natus in medio doctorum sedet, audiens et interrogans, prudentibusque responsis audientes obstupefaciens. Age vero quisnam illa ætate tam mira diceret, nisi omnino incarnatus Deus? Tum etiam a Matre interrogatus, quæ revelari ab eo Dei gloriam optabat, rei gestæ rationem reddidit. Viden' quanta in brevi narratione theologia sit? et quomodo Dominus gloriæ, ceu rex quidam magnifice ex regalibus thalamis, maternis, inquam, visceribus, prodiens, dextra lævaque hymnis celebratur? Merito ergo tonitrui filius Joannes clamavit : *Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis, et vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti a Patre, plenum gratiæ et veritatis* [7]. Sed ecce Joannes e deserto veniens, peregrinum D Israelitis et exoptatum spectaculum, Dei angelus et apostolus primus electus. Oportebat enim tanti regis talem esse militem, et pontificis maximi tantum ministrum. Et intelligamus mysterium, quale quantumque sit. Quia fieri non poterat, quin paranympho præsente sponsus quoque adesset, et clamante voce Verbum pariter audiretur : quid accidit? quidve prudenter curatum est. Secedit puerulus Joannes a publicis locis in abstrusa, ceu lucerna quædam sub modio in deserto præter naturæ ordinem degens. Ibi supernas audit voces, et divinis visionibus dignus habetur; et ineffabilibus initiatur

ε'. Ἐντεῦθεν δωδεκαετὴς γενόμενος ἐν μέσῳ τῶν διδασκάλων κάθηται ἐπαΐων καὶ ἐπερωτῶν καὶ ταῖς ἐμμελέσιν ἀποκρίσεσιν ἐξιστῶν τοὺς ἀκούοντας. Τίνος δ' ἂν καὶ εἴη ἐν τοιαύτῃ ἡλικίᾳ τηλικαῦτα ἐξαίσια φθέγγεσθαι, ἢ πάντως Θεοῦ σεσαρκωμένου; Ἀλλὰ γὰρ καὶ ὑπὸ τῆς μητρὸς ἀνακρινόμενος, φιλοπευστούσης μαθεῖν τὴν ἀποκάλυψιν τῆς πατρικῆς αὐτοῦ δόξης, τὸν λόγον ἀποδίδωσιν. Ὁρᾷς ὅσον ἐκ σχεδιασθείσης διηγήσεως ὑπεδείχθη τὰ θεολογούμενα; καὶ ὅπως ὁ Κύριος τῆς δόξης οἷά τις βασιλεὺς εὐπρεπῶς ἐξ ἀνακτορικῶν θαλάμων τῶν μητρικῶν δὴ σπλάγχνων προερχόμενος τῇδε καὶ τῇδε ὑμνηται; Εἰκότως οὖν ὁ τῆς βροντῆς υἱὸς Ἰωάννης κέκραγεν· *Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν (καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρὸς) πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας.* Ἀλλ' ἤδη καὶ Ἰωάννης ἀπὸ τῆς ἐρήμου προερχόμενος, τὸ ξένον Ἰσραηλίταις καὶ πολύευκτον θέαμα, ὁ Θεοῦ ἄγγελος, καὶ ἐν ἀποστόλοις προχειροτόνητος· ἔδει γὰρ τηλικούτου βασιλέως τοιοῦτον εἶναι τὸν στρατιώτην, τοῦ μεγίστου ἀρχιερέως τοσοῦτον τὸν ὑποφήτην· καὶ νοῶμεν τὸ μυστήριον οἷον καὶ ἡλίκον. Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἐνεδέχετο τοῦ νυμφαγωγοῦ παρόντος, μὴ καὶ τὸν νυμφίον συμπαρεῖναι, καὶ τῆς φωνῆς βοώσης μὴ καὶ τὸν Λόγον ἀκουτίζεσθαι, τί γίνεται, καὶ τί τὸ οἰκονομούμενον; Συστέλλεται εὐθὺς ἀπὸ σπαργάνων ἀπὸ τοῦ

[5] Luc. II, 30, 32. [6] Isa. XIX, 1. [7] Joan. I, 14.

Digitized by Google

ἐμφανοῦς εἰς τὸ ἀφανέστερον ὁ Ἰωάννης, καθάπερ τις λύχνος ὑπὸ μοδίῳ ἐν τῇ ἐρήμῳ ὑπερφυῶς ἐνδιατώμενος· κἀκεῖ θείων ἀκούει φωνῶν καὶ θεοπτίας ἀξιοῦται· ἄῤῥητά τε μυσταγωγούμενος καὶ ἐκδιδασκόμενος, καθάπερ ἔτι ὢν ἔμβρυος, τίς εἴη ὁ Ἰησοῦς, ὅτιπερ Υἱὸς Θεοῦ, καὶ ἐφ' ᾧ τὸ σημεῖον τῆς πνευματοειδοῦς περιστερᾶς, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ βαπτίσων ἐν Πνεύματι ἁγίῳ.

atque edocetur, sicut olim adhuc embryo cognovit, quis esset Jesus, nempe quod Dei Filius, et quod supra quem Spiritus in columbæ specie descenderet, is foret qui in Spiritu sancto esset baptizaturus.

ς'. Ἐπειδὴ δὲ ἦκε τὸ μέτρον τῆς ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, καὶ τέλος εἴληφεν ἡ περίοδος τῆς τριακονταέτους παρατάσεως, τηνικαῦτα ὁ μὲν λύχνος ἐπὶ τὴν λυχνίαν καιόμενος, καὶ φαίνων τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ ἀγαλλιάσιμα· (εἴπερ δεῖ οἰκίαν ὑπολαμβάνειν τὴν Ἰσραηλιτικὴν Συναγωγήν·) τό τε ἀληθινὸν φῶς ἐπιφαινόμενον καὶ φωτίζον τὸν κόσμον. Ὦ τοῦ θαύματος! ὁ ἥλιος πρὸς τὸν ἀστέρα, ὁ λόγος πρὸς τὴν φωνήν, ὁ νυμφίος πρὸς τὸν φίλον, οἰκονομίας εἵνεκα, ἵνα διὰ τῆς ἐπιβιβάσεως πληρουμένης ἐν τῷ Ἰησοῦ πάσης δικαιοσύνης, ὁ μὲν αὐξάνει, εὐαγγελικῶς εἰπεῖν, ὁ δὲ ἐλαττοῦται. Πῶς γὰρ ἂν καὶ οὐκ ἦν ἐλαττοῦσθαι τὸ λυχνιαῖον φῶς, μᾶλλον δὲ καὶ πάντη ἐκ μέσου ἀπεῖναι, τοῦ τῆς δικαιοσύνης Ἡλίου ἤδη τοῖς θαύμασι μαρμαρύσσοντος ἐξαίσια; βλέπεις ὅσος ὁ χρονικὸς ἀριθμὸς τῆς σωματικῆς ἐντελείας, ἐν ᾧ ὑπετάσσετο τοῖς γονεῦσιν Ἰησοῦς; *Ὦ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ!* Δι' ἣν αἰτίαν ἄρα; Ἄλλος μὲν οὖν ἄλλο λεγέτω, τῶν ὑψηλῶν τῇ θεωρίᾳ καὶ τὰ βάθη τοῦ Πνεύματος ἐγνωκότων· ὡς γοῦν ἐμοιγε δοκεῖ, δυοῖν ἕνεκα· ἵνα καὶ υἱέσι τὸ πρὸς τοὺς γονέας ὑποτακτικὸν διὰ τῆς οἰκείας ὑποταγῆς ὁ πάντων νομοθετῶν νομοθέτης νομοθετήσῃ, τάς τε μεθηλικιώσεις ἁγιάσοι· καὶ τρίτον, μὴ ἀποξενωμένον τι καὶ ἀπεοικὸς τῆς καθ' ἡμᾶς βιοτῆς, ἐν ᾗ μάλιστα τὸ τέλειον ἡμῖν πρόσεστι, τὴν ἑαυτοῦ πολιτείαν ὁ παντέλειος ἐπιδεικνείοι· ὅπου γε καὶ οὕτω τῆς ἀνδρικῆς ἡλικίας τὸ τέλειον ἔχοντος, ἐτόλμησεν Ἄρειος ἄψυχον αὐτοῦ τὸ σῶμα ἀποφῆναι· Ἀπολινάριος δὲ κατὰ συνδρομὴν ἀσεβείας ἄνουν αὐτὸν φληναφῆσαι· ὁ δὲ νῦν Μανιχαῖος (1) κατὰ προοῦχουσαν ἀσέβειαν, ἄγραπτον αὐτὸν δογματίσαι. Καὶ σκοπῶμεν ὅση ἡ διαφορότης θατέρου πρὸς θάτερον. Ὁ μὲν οὖν τῷ ἀψύχῳ προϊστάμενος, ἐξίστησι ζωῆς τὸ Δεσποτικὸν σῶμα· τὸ γὰρ ἀμοιροῦν ψυχῆς, καὶ ζωῆς ἐστιν ἐκτὸς δηλονότι· ὁ δὲ τὸ [*cod.* τῷ] ἄνουν, τῇ ἀλόγῳ συντάττει οὐσίᾳ· ἐπείπερ πᾶν ἄνουν, καὶ ἄλογον· ὁ δὲ τῷ ἀγράπτῳ, οὐδὲ ὅλως φύσει σώματος τὸ σῶμα δοξάζει· εἴπερ τῷ ἀπεριγράπτῳ συνακολουθεῖ τὸ ἀσώματον. Εἰ γὰρ σῶμα, πᾶν δὲ σῶμα ὑπ' ἀφὴν καὶ χροιάν ἐστι τελοῦν, τὸ δ' ἐν τούτοις ὑποπίπτον ἐξ ἀναγκαίου ἕπεται, εἰ μὴ ληρῶμεν, καὶ τὸ περιγράφεσθαι· ὡς εἰ μὴ περιγράφοιτο, πάντη τε καὶ πάντως τοῦ οἰκείου ὅρου ἐξοιχήσεται εἰς τὸ ἀσώματον ἀνατρέχον· οὐδὲν, ὡς ἔοικε, τὸ ἐπισχεῖν γλῶσσαν ἀσεβοῦσαν ἐπικουρουμένην κράτει ἐξουσίας.

6. Sed postquam venit mensura plenitudinis ætatis Christi, et triginta annorum periodus est absoluta, tunc demum lucerna ardere in candelabro cœpit, et lætitiam domesticis splendore suo creare (si tamen domum reputare oportet Synagogam Israeliticam) : tunc verum apparuit lumen quod mundum illuminat. O portentum! Sol venit ad stellam, Verbum ad vocem, sponsus ad amicum; et id quidem dispensationis mysterio, ut gradatim completa in Jesu justitia, hic quidem cresceret, ut evangelicis verbis utamur, ille vero minueretur. Quomodo enim non minueretur lucernæ lumen, imo et omnino tolleretur de medio, cum jam sol justitiæ immensis prodigiorum splendoribus refulgeret? Cernis quanto corporalis ætatis spatio sub parentum suorum potestate Jesus fuerit? *O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei* [a]! Cur ea res, inquam? Alii alia dicant, qui sublimia intelligunt, et profunda spiritus norunt. Quantum mihi quidem videtur, duæ causæ fuerunt, nempe ut obedientiam parentibus subjectione sua legislator legislatorum, lege firmaret, ac ætatum transitiones et gradus sanctificaret. Tertia quoque causa fuit, ne insolitum aliquid et vitæ nostræ inusitatum, præsertim matura ætate, in suæ vitæ genere hic perfectissimus homo exhiberet. Ecce enim etiamsi ad id virilis ætatis complementum devenit, ausus est Arius corpus ejus exanime affirmare : Apollinaris, impietate æmulus, ipsum sine mente commentus est : hodiernus denique Manichæus incircumscriptum ipsum per summam impietatem dogmatizat. Et observemus quæ sit horum inter se differentia. Qui exanimem esse contendit, vitam denegavit dominico corpori : nam quod anima caret, vita alienum est, ut patet. Qui autem absque mente fecit, is illum cum bruta substantia numeravit : nam quidquid sine mente est, ratione quoque caret. Qui denique incircumscriptum esse vult, ne corpoream quidem naturam corpori concedit : etenim incircumscripti consequens est incorporeum. Nam si corpus est, omne autem corpus tactui atque colori obnoxium est; quidquid his qualitatibus subest, necesse est (nisi forte nugari volumus) ut circumscribatur : adeo ut nisi circumscribatur, a sua prorsus definitione excidat, et in rem incorpoream dissolvatur. Nihil tamen videtur linguæ intemperantiam cohibere posse, quæ sæculari potestati serviat.

ζ'. Ἀλλ' ἀνακτέον τὸ ὄμμα ἐπὶ τὰς προφητικὰς θεοπτίας καὶ θεωρητέον ὅπως ἐν αὐταῖς ὑποτυποῦται τὸ ἱερώτατον βάπτισμα· εἰς τοῦτο γὰρ καλεῖ ἡ συν-

7. Sed convertendus est oculus ad visiones propheticas, videndumque quomodo sacratissimus ab his baptismus portendatur; huc enim nos vocat

[a] Rom. XI, 33.

(1) Dicit novos Manichæos seu Paulicianos Iconomachos.

Digitized by Google

sermonis series. Quid ergo Isaias ait? inde enim verba sumimus : *Lætare, sitiens desertum, quia apud te fons erupit, et rivus in terra sitiente.* Humanam scilicet naturam alloquitur, quæ in deserto veluti erat absque bonorum ex fide operum fecunditate: ideoque adoptionis laticem optanti, scaturiit baptismi aqua, amnici fluenti instar, Jordanes fluvius. Quid inde? *Erit arida in paludem*, id est in uberem fidem : *et terræ sitientis loco, aquæ fons*, ipse nimirum adoptionis fons : *ibique erit avium tripudium*, ex baptismo videlicet renatarum [9] : nam tropice baptizati avibus comparantur, quia sub rerum initio aves ex aquis productæ traduntur. Quid autem Gedeonis concha humore plena? Maternam adoptionis piscinam narratio illa significat; et quidem rotunda figura, et quaquaversus polita, ut innocentiæ speciem præbeat; in quam defluit intellectualis velleris salutaris ros Spiritu sancto plenus : unde regenerantur novelli initiati Dei filii, carnis et sanguinis nativitate mutata : ac tantopere in virum perfectum aucti, ut suo tridentali, id est Trinitatis cultu, dæmoniacum populum debellare queant. Quid item illa Eliæ tempore circa altare et victimam terna aquæ effusio? Puto hinc significari vel triplicem Dei beatissimi super baptizatum invocatam personam, vel ipsius baptizati triplicem immersionem. Naaman etiam ex aqua, Elisæi mandato, purgatus totus emersit : *Restituta est enim*, inquit Scriptura [10], *caro ejus ceu pueri parvuli, et mundatus est.* Symbolum jam tum id fuit baptizatorum : recens enim, et priorum deletis culparum stigmatibus exit, quisquis spiritu perficitur.

8. Atque ut gratuitum quoque spiritalis regenerationis beneficium esse cognoscas, audi Isaiam dicentem : *Sitientes, venite ad aquam; et qui non habetis argentum, ad emendum accedite* [11]; omni enim volenti gratia patet; qua qui non potitur, vitæ jacturam facit. Sed hæc nos partim tantum delibamus ac participamus, nam paupercula etiam mens suas facit oblationes, pervigilium hoc quantum potest sanctificans. Tu vero mecum specta quæ oculis sunt subjecta : piscinæ aquis implentur, fontes ac fistulæ, rivi et stagna, Spiritus receptacula proponuntur : aquarum natura ad summum honorem evehitur. Lumina multiplicia nocte hac sacra, siderum instar, toto orbe parantur. Stat in singulis urbibus oppidisque præco celso loco sacra faciens, aquasque sanctificans per divini Spiritus in ipsas adventum; quarum utinam participatione sanctificemur, et deinde omnes splendido spiritu illustrati appareamus, in Christo Jesu Domino nostro. Cui gloria et potentia cum Patre et sancto Spiritu, nunc et per sæcula sæculorum. Amen.

[9] Isa. xxxv, 1, 6, 7. [10] IV Reg. v, 14. [11] Isa. lv, 1.

(2) Dicit Iconomachos Leoni Armeno imp. gratificantes.

A ἐχεια τοῦ λόγου. Τί οὖν φησιν Ἡσαΐας (2); ἔνθεν γὰρ ἐλόντες εἴπομεν· *Εὐφράνθητι, ἔρημος διψῶσα· ὅτι ἐρράγη ἐν ἐρήμῳ ὕδωρ, καὶ φάραγξ ἐν γῇ διψώσῃ.* Τῇ ἀνθρωπίνῃ δηλονότι φύσει ἡ προσφώνησις, ἐν ἐρήμῳ οὔσῃ τῆς ἐκ πίστεως καὶ ἀγαθῶν ἔργων καρποφορίας· καὶ διὰ τοῦτο τὸ τῆς υἱοθεσίας; νᾶμα διψώσῃ ἐρράγη τὸ τοῦ βαπτίσματος ὕδωρ, καθάπερ τι ῥεῦμα ποτάμιον τὸ τοῦ Ἰορδάνου ῥεῖθρον· κἀντεῦθεν τί; *Καὶ ἔσται ἡ ἄνυδρος εἰς ἕλη,* τουτέστιν εἰς ἀμφιλαφῆ πίστιν· *καὶ εἰς τὴν διψῶσαν γῆν, πηγὴ ὕδατος ἔσται·* αὐτὴ δηλαδὴ ἡ κρήνη τῆς υἱοθεσίας· *καὶ ἐκεῖ ἔσται εὐφροσύνη ὀρνέων,* τῶν ἐκ τοῦ βαπτίσματος δηλονότι ἀναγεννωμένων, ὀρνέοις τροπικῶς ἐοικότων διὰ τὸ ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ὑδάτων καὶ τὴν ὕπαρξιν ἐσχηκέναι. Τί δὲ κατὰ B τὸν Γεδεὼν πλήρης λεκάνη ὕδατος; Τὴν τῆς υἱοθεσίας μητρόμοιον κολυμβήθραν ὑποσημαίνει ὁ λόγος, κυκλοτερῆ τε οὖσαν τῷ σχήματι, καὶ πάντοθεν ἀποτετορνημένην, τῇ τῆς ἀναμαρτησίας ἰδέᾳ· ἐφ' ᾗ ἀπερρύη ἡ τοῦ νοητοῦ πόκου ἰαματικὸς δρόσος πλήρης Πνεύματος ἁγίου· ἐξ ἧς ἀναγεννῶνται οἱ νεοτελεῖς Θεοῦ παῖδες, τὴν ἐκ σαρκὸς καὶ αἵματος ἀμειψάμενοι γέννησιν· καὶ τοσοῦτον εἰς ἄνδρα τέλειον ἀνατρέχοντες, ὡς καταπαλαίειν τῇ Τριαδικῇ λατρείᾳ τὸ δαιμόνιον φῦλον. Τί δὲ ἡ κατὰ τὸν Ἠλίαν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριόν τε καὶ τὸ ὁλοκαύτωμα τρισσευομένη τοῦ ὕδατος ἐπίχυσις; Οἶμαι δηλοῦν ἡ τὴν τρισσὴν τῆς θείας μακαριότητος ἐν τῷ βαπτιζομένῳ ἐπιβοωμένην ὑπόστασιν, ἢ τὴν τρισσὴν αὐτοῦ τοῦ τελουμένου κατάδυσιν· ἄνεισι δὲ Νεεμὰν ἀπὸ τοῦ ὕδατος κατὰ C τὴν Ἐλισσαιὲ διαταγὴν κεκαθαρμένος ὅλος· *Ἐστρεψεν γὰρ,* φησίν, *ἡ σὰρξ αὐτοῦ ἐπ' αὐτὸν ὡς παιδαρίου μικροῦ, καὶ ἐκαθαρίσθη.* Σύμβολον ἤδη τοῦτο τῆς ἁπάντων τῶν βαπτιζομένων ἁμαρ[τη]τικῆς καθάρσεως· νεοθαλὴς γὰρ πᾶς τις καὶ ἄσπιλος τῶν προκατεοτιγμένων πλημμελημάτων ἄνεισιν ὁ τελεσθεὶς ἐν πνεύματι.

η'. Εἰ δὲ βούλει γνῶναι καὶ τὸ ἄμισθον τῆς πνευματικῆς ἀναγεννήσεως, ἄκουσῃ τοῦ Ἡσαΐου λέγοντος· *Οἱ διψῶντες, πορεύεσθε ἐφ' ὕδωρ· καὶ ὅσοι μὴ ἔχετε ἀργύριον, βαδίσαντες ἀγοράσατε·* παντὸς γὰρ τοῦ προαιρουμένου τὸ χάρισμα, καὶ οὗ μὴ τυχεῖν, ζωῆς ἐστιν ἀπότευξις. Ἀλλὰ τούτων μὲν ἀπὸ μέρους ἡ λῆψις καὶ μέθεξις· ὅτι καὶ ἐκ πενιχρᾶς διανοίας ἡ προκόμισις ἐφ' ὅσον οἷόν τε ἀφοσιουμένης τὰ προεόρτια. Σὺ δέ μοι ἄθρει οἷα τὰ ὁρώμενα· D κολυμβῆθραι ὑδάτων πεπλήρωνται, πηγαί τε καὶ κρῆναι, ποταμοί τε καὶ λίμναι, δοχεῖα τοῦ Πνεύματος πρόκειται· ἡ φύσις τῶν ὑδάτων εἰς τιμὴν ὑπέρτιμον προέρχεται· φῶτα πολυειδῆ τῆς ἱερᾶς νυκτὸς δίκην ἀστέρων κατὰ πᾶσαν τὴν ὑπουράνιον ἑτοιμάζεται· εἱστήκει δὲ κατὰ πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν κήρυξ ἐπὶ τοῦ μετεώρου ἱερεύων τὰ θεῖα, καὶ ἁγιάζων τὰ ὕδατα διὰ τῆς ἐπ' αὐτὰ τοῦ θείου Πνεύματος ἐπιφοιτήσεως· ὧν τῇ μεθέξει ἁγιασθείημεν, καὶ τῇ ἐξῆς ὀφθείημεν ἅπαντες φαεινοὶ τῷ παμφαεῖ πνεύματι· ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ Πατρὶ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Digitized by Google

Δ'.

Λόγος κατηχητικὸς τῇ ἁγίᾳ μεγάλῃ Κυριακῇ τοῦ Πάσχα.

IV.

Oratio catechetica in sanctum magnum Paschatis diem dominicum.

(Ang. Mai, *loc. cit.* p. 24.)

A

δ'. Τί τοῦτο, ἀδελφοὶ ἀγαπητοὶ καὶ φιλέορτοι καὶ φιλόχριστοι; τίς ἡ τοσαύτη λαμπροφορία; τίς ἡ τοσαύτη φωταγωγία καὶ θυμηδία; τί τὸ καταστράψαν οὕτω τὴν Ἐκκλησίαν; τί τὸ καταγλαΐσαν τὴν οἰκουμένην; τί τὸ παρασκευάσαν τοσαύτην γενέσθαι ἡδονὴν καὶ φαιδρότητα; Χθὲς ἐν ἀθυμίᾳ, καὶ σήμερον ἐν εὐθυμίᾳ· χθὲς ἐν κατηφείᾳ, καὶ σήμερον ἐν φαιδρότητι· χθὲς ἐν ὀλολυγμοῖς, καὶ σήμερον ἐν ἀλαλαγμοῖς. Ἐρωτᾷς τί τούτων τὸ αἴτιον, καὶ τί τὸ παρασκευάσαν γενέσθαι τοσαύτην χαρὰν καὶ λαμπρότητα; Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, καὶ ἅπας ὁ κόσμος ἠγαλλιάσατο. Κατήργησε τῷ ζωοποιῷ αὐτοῦ θανάτῳ τὸν θάνατον, καὶ πάντες οἱ ἐν τῷ ᾅδῃ τῶν δεσμῶν ἀπελύθησαν· ἠνέῳξε τὸν παράδεισον, καὶ πᾶσιν αὐτὸν εἰσηκτὸν ἀπειργάσατο. Ὦ βάθος μὴ νοούμενον! Ὦ ὕψος μὴ μετρούμενον! Ὦ μυστηρίου φρικτοῦ, νοὸς δύναμιν ὑπερβαίνοντος! Ὑμνοῦσιν ἄγγελοι τῇ σωτηρίᾳ ἡμῶν ἐπευφραινόμενοι. Προφῆται χαίρουσι τὰς οἰκείας προρρήσεις πληρουμένας θεώμενοι. Πᾶσα ἡ κτίσις συνεορτάζει. Ηὔγασε γὰρ αὐτῇ ἡμέρα σωτήριος, ἔλαμψε πάλιν ὁ τῆς δικαιοσύνης Ἥλιος. Τίς τοίνυν ἀξίως τῆς λαμπρᾶς ταύτης ἡμέρας τὴν χάριν ἐξυμνήσει; Τίς μεγαλοπρεπῶς τοῦ τοσούτου μυστηρίου ἐκθειάσῃ τὴν δύναμιν; τίς ἕτερος, ἢ ὁ χρυσοῦς ἡμῶν Πατὴρ Ἰωάννης, ὁ διαπρύσιος καὶ μεγαλοφώνατος κήρυξ, ὁ τῆς οἰκουμένης διαφανέστατος καὶ λαμπρότατος φωστὴρ, καὶ ἀληθινὸς ποιμὴν καὶ διδάσκαλος, ὁ τῶν ψυχῶν εὐφυέστατος καὶ δοκιμώτατος ἰατρὸς, ὁ τῶν ἁμαρτωλῶν ἐγγυητὴς ἀξιόχρεως, ὁ ὑπὲρ τὸν Νεῖλον ποταμὸν ῥέων τὰ χρυσόῤῥειθρα νάματα, ὁ χρυσοῦς καὶ χρυσόγλωσσος καὶ χρυσόστομος; οὗτος ἐκθειαζέτω καὶ ἀνυμνείτω καὶ κροτείτω τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν· καὶ τούτου χάριν, ὡς οἷόν τε διὰ βραχέων συντετμημένων λόγων ἐξαγγελλέτω· ἀλλ' ὁ μὲν ἕτοιμός ἐστιν, ὡς τοῦ λόγου ῥήτωρ ποικίλος, καὶ σάλπιγξ μεγαλοφωνοτάτη τοῦ Πνεύματος· ἡμεῖς δὲ πρὸς τὸ ἀκούειν τούτου ἑτοιμώτεροι γενώμεθα καὶ προσεκτικώτεροι, ἵν' εἰδῶμεν οἷα ἡμῖν ἐπαγγέλλεται ὁ μετανοίας κήρυξ ὁ δεύτερος. Διὸ ἀκούσατε.

1. Quid hoc est, dilecti fratres, hujus festi Christique amatores? Quænam hæc tanta candidæ vestis gestatio? quis tantus luminum apparatus et hilaritas? quid tantopere Ecclesiam illuminat? quid mundum exornat? quid tantam jucunditatem lætitiamque efficit? Heri consternati, hodie exhilarati: heri in tristitia, hodie in gaudio: heri in ejulatibus, hodie in jubilis. Rogas horum causam, quidve tantum gaudium solemnitatemque afferat? Christus e mortuis resurrexit, et universus mundus B exsultat. Destruxit vivifica morte sua mortem, et omnes inferorum incolæ vinculis sunt resoluti: paradisum reclusit cunctisque pervium effecit. O profunditas inscrutabilis! o altitudo immensurabilis! O tremendum mysterium mentis vim excedens! Hymnos canunt angeli salute nostra lætificati. Prophetæ gaudent, vaticinia sua ad effectum esse perducta. Universa creatura festum concelebrat: illuxit enim ei dies salutaris, denuo effulsit Sol justitiæ. Quis ergo digne diei hujus gratiam decantet? Quis pro dignitate tanti vim mysterii dilaudet? quis, nisi aureus Pater noster Joannes, canorus ac vocalissimus præco, mundi illustrissimum ac splendidissimum luminare, verus pastor atque magister, peritissimus animarum ac probatissimus medicus, peccatorum reconciliator egregius, Nilo fluvio fluentior aureis laticibus, ille aureus, et aurea lingua, atque Os aureum; hic, inquam, dilaudet, hymnis et plausibus prosequatur hujus vim mysterii, ideoque breviore quam fieri C poterit oratione deprædicet. At is quidem paratus est, ceu dicendi rhetor copiosus, tuba vocalissima Spiritus: nos autem ad hunc audiendum alacriores simus et attentiores, ut cognoscamus quid nobis alter pœnitentiæ præco (Joannes) nuntiet. Ergo audite.

ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ (3)

D

INITIUM CHRYSOSTOMI.

β'. Εἴ τις εὐσεβὴς καὶ φιλόθεος, ἀπολαυέτω ταύτης τῆς καλῆς πανηγύρεως· εἴ τις δοῦλος εὐγνώμων, εἰσελθέτω χαίρων εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου αὐτοῦ· εἴ τις ἔκαμε νηστεύων, ἀπολαβέτω νῦν τὸ δηνάριον· εἴ τις ἀπὸ πρώτης ὥρας εἰργάσατο, δεχέσθω νῦν τὸ δίκαιον ὄφλημα· εἴ τις μετὰ τὴν τρίτην ἦλθεν, εὐχαριστῶν ἑορτάσοι· εἴ τις περὶ τὴν ἕκτην ἦλθεν, μηδὲν ἀμφιβαλέτω, καὶ γὰρ οὐδὲν ζημιοῦται· εἴ τις ὑστέρησεν εἰς τὴν ἐννάτην, προσέλθοι μηδὲν ἐνδοιάζων· εἴ τις μόνον ἔφθασε τὴν ἑνδεκάτην, προσέλθοι καὶ

2. Si quis pius est, Deique amans, præsente gaudeat pulchra solemnitate. Si quis servus probus, lætus intret in gaudium domini sui. Si quis laboravit jejunans, nunc recipiat denarium: si quis a prima hora operatus est, nunc justam percipiat mercedem: si quis post tertiam venit, cum gratiarum actione festum agat: si quis circa sextam accessit, nihil hæsitet, nullum enim detrimentum sentiet: si quis ad nonam usque distulit, nihil dubitans veniat: si quis hora tantum undecima ad

(3) Exstat sequens sermo vel fragmentum in editione Maurina t. VIII, p. 250. Spurium incaute Montfauconius judicavit. [Vide hujusce Patrologiæ t. LIX, col. 721.] Nunc autem, Studita judice, inter genuina divi Patris scripta poni debet.

Digitized by Google

laborem se contulit, ne ipse quidem de sua tarditate timeat. Cum sit enim liberalis dominus, postremum haud secus ac primum excipit; refocillat æque undecimæ horæ operarium, ac illum qui jam inde a prima operam præstiterat; et ultimi misereatur, et primum remuneratur; huic dat, illi donat: et operam excipit, et voluntatem amplectitur: et actum debito honore afficit, et propositum laudat. Ergo omnes intrate in gaudium Domini nostri; et tum primi tum ultimi mercedem percipite: divites simul et pauperes, chorcam ducite: fortes æque ac ignavi, hunc diem honorate: qui jejunastis, et qui secus, hodie jucundamini: mensa dapibus est referta, deliciamini omnes: vitulus saginatus, nemo discedet famelicus: cuncti copiis liberalitatis fruimini: nemo de inopia queratur, nam commune regnum adest: nemo lapsus suos lamentetur, nam venia de sepulcro exorta est: nemo mortem timeat, etenim liberavit nos mors Salvatoris; exstinxit illam, a qua fuerat oppressus: vicit infernum, qui ad infernum descendit: amarum reddidit illum, qui carnes ejus gustaverat. Id præoccupans Isaias exclamavit: *Infernus*, inquit, *amarus factus est* [11a], dum tibi deorsum congrederetur; amarus factus est, quia mortificatus; amarus factus est, quia illusum est ei; corpus invasit, et incidit in Deum; terram apprehendit, et in cœlum incurrit: apprehendit quem videbat, et decidit unde nesciebat. *Ubi, o mors, stimulus tuus? ubi, inferne, victoria tua* [12]? Resurrexit Christus, et ceciderunt dæmones: resurrexit Christus, et lætantur angeli: resurrexit Christus, et vita inter homines versatur: resurrexit Christus, et nemo mortuus in tumulis jacet. Christus enim resurgens ex mortuis factus est dormientium inchoatio. Dominus ex mortuis resurrexit, et cum eo multa sanctorum turba. Festum celebremus suaviter et modeste: hæc enim vere dies est quam fecit Dominus; exsultemus et lætemur in ea: prædicemus Servatoris resurrectionem, imo potius salvationi nostræ plaudamus: prædicemus salutaris diei commemorationem, prædicemus diaboli mortificationem, impurorum dæmonum captivitatem, Christianorum salutem, mortuorum resuscitationem. Nam Christi resurrectione gehennæ ignis exstinguitur, vermis perpetuus moritur, infernus turbatur, luget diabolus, peccatum perimitur, mali spiritus fugantur, terrestres in cœlum conscendunt, inferno detenti emittuntur diaboli vinculis, atque ad Deum confugientes aiunt: *Ubinam tuus, o mors, stimulus? ubinam tua, o inferne, victoria?*

3. Age vero nobis divini hujus festi solemnisque concionis auctor est Christus, qui et omnium nobis honorum donator est. Is enim jam inde ab initio

αὐτὸς μηδὲν ἐνδοιαζων· φιλότιμος γὰρ ὢν ὁ Δεσπότης, δέχεται τὸν ἔσχατον καθάπερ τὸν πρῶτον· ἀναπαύει τὸν τῆς ἑνδεκάτης, ὡς τὸν ἐργασάμενον ἀπὸ τῆς πρώτης· καὶ τὸν ὕστερον ἐλεεῖ, καὶ τὸν πρῶτον θεραπεύει· κἀκείνῳ δίδωσι, καὶ τούτῳ χαρίζεται· καὶ τὰ ἔργα δέχεται, καὶ τὴν γνώμην ἀσπάζεται· καὶ τὴν πρᾶξιν τιμᾷ, καὶ τὴν πρόθεσιν ἐπαινεῖ. Οὐκοῦν εἰσέλθετε πάντες εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου ἡμῶν· καὶ πρῶτοι καὶ δεύτεροι τὸν μισθὸν ἀπολάβετε· πλούσιοι καὶ πένητες, μετ' ἀλλήλων χορεύσατε· ἐγκρατεῖς καὶ ῥάθυμοι, τὴν ἡμέραν τιμήσατε· οἱ νηστεύσαντες καὶ μὴ νηστεύσαντες, εὐφράνθητε σήμερον· ἡ τράπεζα γέμει, τρυφήσατε πάντες· ὁ μόσχος πολὺς, μηδεὶς ἐξέλθοι πεινῶν· πάντες ἀπολαύσατε τοῦ πλούτου τῆς χρηστότητος· μηδεὶς θρηνείτω πενίαν, ἐφάνη γὰρ ἡ κοινὴ βασιλεία· μηδεὶς ὀδυρέσθω τὰ πταίσματα, συγγνώμη γὰρ ἀπὸ τοῦ τάφου ἀνέτειλεν· μηδεὶς φοβείσθω τὸν θάνατον, ἠλευθέρωσεν γὰρ ἡμᾶς ὁ τοῦ Σωτῆρος θάνατος· ἔσβεσεν αὐτὸν ὑπ' αὐτοῦ κατεχόμενος· ἐκώλυσε τὸν ᾅδην ὁ καταθελθὼν εἰς τὸν ᾅδην· ἐπίκρανεν αὐτὸν γευσάμενον τῆς σαρκὸς αὐτοῦ· καὶ τοῦτο προλαβὼν Ἡσαΐας, ἐβόησεν· *Ὁ ᾅδης*, φησὶν, *ἐπικράνθη*, συναντήσας σοι κάτω· ἐπικράνθη, καὶ γὰρ ἐνεκρώθη· ἐπικράνθη, καὶ γὰρ ἐνεπαίχθη· ἔλαβε σῶμα, καὶ θεῷ περιέτυχεν· [ἔλαβε γῆν, καὶ συνήντησεν οὐρανῷ.] Ἔλαβεν ὅπερ ἔβλεπεν, καὶ πέπτωκεν ὅθεν οὐκ ἔβλεπεν. *Ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον; ποῦ σου, ᾅδη, τὸ νῖκος;* Ἀνέστη Χριστὸς, καὶ πεπτώκασι δαίμονες· ἀνέστη Χριστὸς, καὶ χαίρουσιν ἄγγελοι· ἀνέστη Χριστὸς, καὶ ζωὴ πολιτεύεται· ἀνέστη Χριστὸς, καὶ νεκρὸς οὐδεὶς ἐπὶ μνήματος. Χριστὸς γὰρ ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν, ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων ἐγένετο (4)· Κύριος ἐκ νεκρῶν ἐγήγερται, καὶ μετ' αὐτοῦ πολὺς ὄχλος ἁγίων. Ἑορτάσωμεν ἡδέως τε καὶ σωφρόνως· αὕτη γὰρ ἀληθῶς ἡ ἡμέρα ἣν ἐποίησεν ὁ Κύριος· ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν αὐτῇ· κηρύξωμεν τὴν τοῦ Σωτῆρος ἀνάστασιν, μᾶλλον δὲ τὴν ἡμετέραν βοήσωμεν σωτηρίαν· κηρύξωμεν τῆς σωτηρίου ἡμέρας τὴν ὑπόμνησιν· κηρύξωμεν τὴν νέκρωσιν τοῦ διαβόλου, τὴν τῶν ἀκαθάρτων δαιμόνων αἰχμαλωσίαν, τὴν τῶν Χριστιανῶν σωτηρίαν, τὴν τῶν νεκρῶν ἀνάστασιν· διὰ γὰρ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ σβέννυται μὲν γέεννα πυρὸς, σκώληξ ὁ ἀκοίμητος τελευτᾷ, ᾅδης ταράττεται, πενθεῖ διάβολος, ἁμαρτία νεκροῦται, πνεύματα πονηρὰ διώκονται, οἱ ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανοὺς ἀνατρέχουσιν, οἱ ἐν τῷ ᾅδῃ ἐλευθεροῦνται τῶν δεσμῶν τοῦ διαβόλου, καὶ θεῷ προσφεύγοντες λέγουσι τῷ διαβόλῳ· *Ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον; ποῦ σου, ᾅδη, τὸ νῖκος;*

γ'. Αἴτιος δὲ ἡμῖν τῆς θείας ἑορτῆς καὶ πανηγύρεως ὁ Χριστὸς, ὁ καὶ πάντων ἡμῖν τῶν καλῶν πρόξενος· οὗτος γὰρ καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐποίησεν, ἐκ τοῦ

[11a] Isa. xiv, 9. [12] I Cor. xv, 55.

(4) Hactenus Chrysostomus in editione Maurina. Verumtamen apud nostrum Studitam videtur paulo longius progredi. Cæterum ubinam, cessante Chrysostomo, resumat orationem Studita, non satis video. — In codice Vaticano Chrysostomi fragmentum videtur desinere infra in verbo νῖκος.

Digitized by Google

μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήγαγεν· οὗτος καὶ νῦν ἀπολλυμένους ἔσωσεν, νεκρωθέντας ἐζώωσεν, καὶ τῆς τοῦ διαβόλου τυραννίδος ἀφείλετο· οὗτος δούλους ὄντας ἡμᾶς τῆς ἁμαρτίας, ἐλευθέρους ἀνέδειξεν, ἐξαλείψας τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον· Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα· ἐφ' οἷς ἄξιον καὶ ἡμᾶς εἰπεῖν· *Τί ἀνταποδώσομεν τῷ Κυρίῳ περὶ πάντων ὧν ἀνταπέδωκεν ἡμῖν;* ὁ Θεὸς ὁ μονογενὴς, ἄνθρωπος δι' ἡμᾶς γενέσθαι εὐδόκησεν, καὶ γέγονεν ὑπήκοος μέχρι θανάτου, ἵνα ἡμᾶς αἰωνίου θανάτου ῥύσηται δούλου μορφὴν ἐνεδύσατο ὁ τῶν ἀγγέλων Κύριος· σάρκα προσελάβετο ὁ Θεὸς Λόγος, καὶ ἄνθρωπος ἐφαίνετο ὁ σύμμορφος καὶ ὁμοούσιος τῷ Πατρί· καὶ ταῦτα ὑπέμεινεν ἵνα ἡμᾶς καὶ τῆς ἀδίκου δουλείας ἐξέλητάι, καὶ τῆς ἀτιμίας λυτρώσηται· διὰ τοῦτο ἠνέσχετο σαρκὶ ὁ τῆς ζωῆς ἀρχηγός· διὰ τοῦτο καὶ ἐτάφη τῆς ἀθανασίας ἡ πηγή, ἵνα τοῖς θνητοῖς ἀείδιον χαρίσηται ζωήν· καὶ παρῆν μὲν ἐπὶ τῆς γῆς εὐεργετῶν, καὶ ἰώμενος πάντα τὰ πάθη τῶν ἀνθρώπων, ἀναξίας δὲ ὑπὸ τῶν θεομάχων Ἰουδαίων ὑπολαμβάνει τὰς ἀμοιβάς· ὁ μὲν γὰρ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς διὰ πολλὴν ἀγαθότητα λεπροὺς ἐκαθάρισεν, τυφλοῖς τὸ βλέπειν ἐχαρίσατο, ἀσθενοῦντας ἐθεράπευσεν, δαίμονας ἀπήλασεν, τὸν Λάζαρον τετραήμερον ἐκ τῶν νεκρῶν ἤγειρεν, καὶ ἐκ πέντε ἄρτων πεντακισχιλίους ἐχόρτασεν· ἐπὶ θαλάσσης περιεπάτησεν, τὸ ὕδωρ εἰς οἶνον μετέβαλεν, τὴν αἱμορροοῦσαν ἴασατο, τὴν θυγατέρα τοῦ ἀρχισυναγώγου θανοῦσαν ἐζωοποίησεν· Ἰουδαῖοι δὲ ὑπὸ φθόνου καὶ βασκανίας κινηθέντες, ποτὲ μὲν ἐλίθαζον αὐτὸν, ποτὲ δὲ κατακρημνίζειν ἐπειρῶντο, τελευταῖον δὲ καὶ ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἤγαγον.

creavit, ex nihilo ad exsistendum produxit : idem et nunc pessumdatos salvavit, mortificatos vivificavit, et diaboli tyrannide eripuit : idem nos peccati servos libertate donavit, delens quod adversus nos erat chirographum. Christus legis nos maledicticne redemit, factus pro nobis maledictio. Quorum causa, nos quoque dicere æquum est : *Quid retribuemus Domino pro omnibus quæ nobis retribuit* [13a]? Deus Filius unigenitus, homo nostri gratia fieri voluit, factusque est usque ad mortem obediens, ut nos æternæ morti eriperet : servi formam induit Dominus angelorum : carnem assumpsit Deus Verbum, homoque apparuit qui conformis et consubstantialis Patri est. Atque hæc sustinuit, ut injusto nos servitio liberaret, et infamia exueret. Idcirco passus est carne, vitæ auctor ; ideo etiam sepultus, qui fons erat immortalitatis, ut mortalibus æternam largiretur vitam. Et is quidem in mundo fuit bene faciens et cunctas hominum sanans infirmitates, indignas tamen a Dei hostibus Judæis gratias retulit. Certe Dominus noster Jesus Christus propter multam suam bonitatem leprosos mundavit, cæcis visum tribuit, ægros sanavit, dæmones expulit, Lazarum quatriduanum ex mortuis revocavit, et quinque panibus quinque hominum millia saturavit, supra mare ambulavit, aquam in vinum convertit, hæmorrhoissæ mulieri medicinam fecit, archisynagogi filiam exstinctam vitæ restituit. At Judæi, invidia ac livore permoti, modo eum lapidibus appetebant, modo præcipitem dare conati sunt, postremo in crucem egerunt.

δ'. Ἀλλ' ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς οὐκ ἐμιμήσατο τῶν βλασφήμων Ἰουδαίων τὴν κακίαν, ἀλλὰ καὶ τὸν νῶτον ἐδίδου εἰς μάστιγας κατὰ τὸν προφήτην, καὶ τὰς σιαγόνας αὐτοῦ εἰς ῥαπίσματα, καὶ οὐκ ἀπέστρεψεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀπὸ αἰσχύνης ἐμπτυσμάτων· καὶ τὸ τελευταῖον, *Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείραντος αὐτὸν ἄφωνος*, οὐκ ἀντιτασσόμενος, οὐκ ἀντιλέγων· βλασφημούμενος οὐκ ἀντελοιδόρει, πάσχων οὐκ ἠπείλει, παρεδίδου δὲ ἑαυτὸν τῷ κρίνοντι· οὐ γὰρ ἦλθεν ἐπὶ τῇ πρώτῃ παρουσίᾳ κολάσαι καὶ τιμωρήσασθαι τοὺς ἀπίστους, ἀλλ' ἠθέλησεν διὰ μακροθυμίας ὁδηγῆσαι τοὺς πεπλανημένους ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν· καὶ μάθε τοῦ Κυρίου τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν χρηστότητα τὴν μεγάλην· ἐβλασφήμουν εἰς αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ἔλεγον· Δαιμόνιον ἔχεις· ὁ δὲ Κύριος μακρόθυμος ὢν, τοὺς δαίμονας ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων ἀπήλαυνεν· Ἰουδαῖοι εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐνέπτυον, αὐτὸς δὲ τοὺς τυφλοὺς αὐτῶν ἐθεράπευεν· Ἰουδαῖοι τὸν Χριστὸν ἐλίθαζον, ὁ δὲ Χριστὸς τοῖς χωλοῖς αὐτῶν τὸ βαδίζειν ἐχαρίζετο· καὶ δι' ὅλου διετέλεσεν εὐεργετῶν τοὺς ὑβρίζοντας, καὶ ἀντὶ κακῶν ἀγαθὰ δωρούμενος τοῖς ἀχαρίστοις ἐκείνοις καὶ μιαροῖς ἀνθρώποις· ἀνεξικάκως δὲ φέρων τὰς λοιδορίας, ἴσως καὶ ἀσθενὴς ἐνομίζετο ὁ ὑπὸ ἀγγέλων δορυφορούμενος.

4. Verumtamen Dominus noster Jesus Christus non est imitatus blasphemorum Judæorum malitiam, sed dorsum flagellis obtulit, ut ait propheta [13], et maxillas alapis, neque faciem a sputorum fœditate avertit : denique *tanquam ovis ad occisionem ductus est, et velut agnus coram tondente se obmutuit* [14], non resistens, non contradicens : blasphemiis perculsus, non vicissim maledicebat, patiens non comminabatur, sed semetipsum judicanti permittebat. Non enim venit ut sua priore præsentia puniret atque ulcisceretur incredulos, sed longa patientia errantes voluit ad veritatem deducere. Et disce Domini clementiam ac mansuetudinem magnam. Blasphemabant adversus eum Judæi dicentes : Dæmonium habes : et patiens Dominus dæmones ex hominibus ejiciebat. Judæi in faciem ejus spuebant, at Dominus eorum cæcos (sputo liniens) sanabat. Judæi Christum lapidabant, Christus autem claudis eorum gradiendi vim tribuebat : mosque ejus perpetuus fuit bene faciendi offensoribus, maleficiorum loco beneficia ingratis illis hominibus detestandisque rependere : in tantum ut dum convicia imperturbatus perferret, impotens fortasse videretur ille, qui alioqui ab angelis stipabatur.

[13a] Psal. CXV, 12. [13] Isa. L, 6. [14] Isa. LIII, 7 ; Act. VIII, 32.

Digitized by Google

5. Sed ne plura dicendo videamur orationem producere, ad ipsam rerum summam veniamus. Postremo igitur cruci necique traditus fuit gloriæ Rex, et in ligno clavis confixus qui a Cherubinis Seraphinisque hymnorum cantu celebratur, et a cunctis virtutibus angelisque adoratur. Hæc benigne sustinuit ac passus est, nobis exemplum præbens, et mansuetudinis factus magister. Quapropter nos quoque debemus improborum hominum minas fortiter ferre. Quin adeo in cruce pendens majora opera et plura miracula edidit, ut ita Deo odibilium vesaniam sedaret, neque excusationem incredulitati suæ prætenderent, quod simplicem hominem crucifixissent. Primo itaque passus est Christus se crucifigi, et in aerem attolli, ut aereos dæmones fugaret. Suspensus est ligno, ut culpam ligni causa hominibus olim inflictam corrigeret. Lancea latus ejus perfossum, propter sumptam de Adami latere feminam. Nam postea quam serpens Evam decepit, Evaque Adamum ad transgressionem impulit, edita est contra utrumque sententia, *regnavitque mors ab Adamo usque ad Moysen super eos etiam qui non peccaverant* [15]. Propterea vulneratur latus, ut discamus non viris tantumodo, verum etiam mulieribus passionem Christi attulisse salutem. *Adamus enim prior formatus fuit, deinde Eva : et Adamus quidem non est deceptus, sed mulier decepta in transgressionem incurrit* [16]. Salvabitur tamen propter sanctæ Mariæ partum. Hæc enim Servatorem Christum peperit sine viri congressu, Isaia teste [17], sed sancti Spiritus obumbratione, sicut archangelus Gabriel nuntiaverat. Quamobrem latus quoque Christi vulneratur, ut prædicta dispensatorio modo fierent, baptismi mysterium prædicaretur, et futura gratia illucesceret. Eliciuntur enim sanguis et aqua ex Christi latere, ut peccati chirographum contra nos scriptum eluatur, sanguine illius purificemur, et paradisum adipiscamur.

γὰρ αἷμα καὶ ὕδωρ ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Χριστοῦ, ἵνα ψῃ, καὶ τῷ αἵματι αὐτοῦ καθαρισθῶμεν, καὶ τὸν

6. O grande mysterium ! Latro resipuit, opus erat aqua ut baptizaretur, in cruce pendebat, nullus erat alius idoneus baptismo locus, non fons, non stagnum, non imber ; nemo præterea qui liturgiam perageret : cuncti enim, metu Judæorum, discipuli diffugerant. Sed non carebat laticibus Jesus : etiam in cruce suspensus, erat nihilominus aquarum creator. Nam quia fieri non poterat, ut regnum cœlorum ingrederetur latro absque baptismo, sanguinem et aquam emisit de suffosso latere suo Servator, ut dictum latronem impendentibus malis liberaret, suumque sanguinem redemptionis pretium esse demonstraret illorum, qui in ipso spem collocant. Nam *Si taurorum sanguis atque hircorum, et cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificat ad carnis purificationem, quanto magis sanguis Salvatoris nostri* [18] omnium simul Christianorum purgatorium fiet ? Si quis ergo tibi dicat infidelis : Cur crucifixus est

ε'. Καὶ ἵνα μὴ πολλὰ λέγοντες δόξωμεν μηκῦναι τὸν λόγον, ἔλθωμεν καὶ εἰς αὐτὰ τὰ κεφάλαια τῶν πραγμάτων· τέλος οὖν ἤγετο ἐπὶ τὸν σταυρὸν καὶ θάνατον ὁ τῆς δόξης βασιλεὺς, καὶ προσήλωτο τῷ ξύλῳ ὁ ὑπὸ τῶν Χερουβὶμ καὶ Σεραφὶμ ἀνυμνούμενος, καὶ ὑπὸ πασῶν δυνάμεών τε καὶ ἀγγέλων προσκυνούμενος· ταῦτα δὲ πραέως ὑπέμενέ τε καὶ ἔπασχεν, ἡμῖν ὑπογραμμὸν παρέχων, καὶ διδάσκαλος ἐπιεικείας γινόμενος· διὰ τοῦτο οὖν καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν γενναίως φέρειν τὰς τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων ἀπειλάς· ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ κρεμασθεὶς μείζονα ἔργα καὶ πλείονα θαύματα ἐνεδείξατο, ἵνα ἂν οὕτως παύσῃ τῶν θεοστυγῶν τὴν μανίαν, ὥστε μὴ ἔχειν αὐτοὺς πρόφασιν τῆς ἀπιστίας, μήτε λέγειν ὅτι Ψιλὸν ἄνθρωπον ἐσταυρώσαμεν· πρῶτον μὲν οὖν ἠνέσχετο ὁ Χριστὸς σταυρωθῆναι, καὶ εἰς τὸν ἀέρα ἀρθῆναι, ἵνα τοὺς ἐν τῷ ἀέρι δαίμονας φυγαδεύσῃ· ἐκρεμάσθη ἐπὶ ξύλου, ἵνα τὴν πάλαι διὰ ξύλου προσγενομένην τοῖς ἀνθρώποις ἁμαρτίαν ἰάσηται· ἐνύγη καὶ λόγχῃ τὴν πλευράν, διὰ τὴν ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀδὰμ ληφθεῖσαν γυναῖκα· ἐπειδὴ γὰρ ὁ ὄφις τὴν Εὔαν ἠπάτησεν, ἡ δὲ Εὔα τὸν Ἀδὰμ παραδῆναι παρεσκεύασεν, ἐξῆλθεν δὴ ἀπόφασις κατὰ τῶν ἀμφοτέρων, *Καὶ ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι Μωϋσέως καὶ ἐπὶ τοὺς μὴ ἁμαρτήσαντας.* Διὰ τοῦτο τιτρώσκεται ἡ πλευρὰ, ἵνα μάθωμεν ὅτι οὐ μόνον ἀνδράσιν ἤνεγκε σωτηρίαν τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ γυναιξί· *Ἀδὰμ γὰρ πρῶτος ἐπλάσθη, εἶτα Εὔα· καὶ Ἀδὰμ οὐκ ἠπατήθη, ἡ δὲ γυνὴ ἀπατηθεῖσα ἐν παραβάσει γέγονε.* Σωθήσεται δὲ διὰ τῆς τεκνογονίας τῆς ἁγίας Μαρίας· αὕτη γὰρ τὸν Σωτῆρα Χριστὸν ἐτεκνώσατο, οὐκ ἀνδρὶ συνελθοῦσα, ὡς Ἡσαΐας μαρτυρεῖ, ἀλλὰ Πνεύματος ἁγίου ἐπισκιάσει, καθὼς ὁ Γαβριὴλ ὁ ἀρχάγγελος εὐηγγελίσατο· διὰ ταύτην οὖν τὴν πρόφασιν καὶ ἡ πλευρὰ πλήσσεται τοῦ Χριστοῦ, ἵνα καὶ τὰ προειρημένα οἰκονομηθῇ, καὶ τὸ μυστήριον τοῦ βαπτίσματος κηρυχθῇ, καὶ ἡ χάρις ἡ μέλλουσα λάμψῃ· πηγάζει καὶ τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον τῆς ἁμαρτίας ἀπαλείφεται καὶ παράδεισον ἀπολάβωμεν.

ς'. Ὦ μυστηρίου μεγάλου ! μετενόησεν ὁ λῃστὴς· χρεία ἦν ὕδατος ἵνα βαπτισθῇ· ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἐκρέματο· οὐκ ἦν ἕτερος τόπος βαπτίσματος, οὐ πηγὴ, οὐ λίμνη, οὐκ ὄμβρος, οὐχ ὁ τὴν μυσταγωγίαν ἐπιτελῶν· πάντες γὰρ διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων ἔφυγον οἱ μαθηταί· ἀλλ' οὐκ ἠπόρησεν ὁ Ἰησοῦς ναμάτων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ σταυροῦ κρεμάμενος, δημιουργὸς ὑδάτων γέγονε· ἐπειδὴ γὰρ οὐχ οἷόν τε ἦν εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τὸν λῃστὴν δίχα βαπτίσματος, αἷμα καὶ ὕδωρ προσήκατο τῆς νυγείσης αὐτοῦ πλευρᾶς ὁ Σωτὴρ, ἵνα αὐτὸν λῃστὴν ἐλευθερώσῃ τῶν ἐπηρμένων κακῶν, καὶ τὸ αἷμα λύτρον ἀποδείξῃ γενόμενον τῶν εἰς αὐτὸν τὰς ἐλπίδας ἐχόντων· *Εἰ γὰρ τὸ αἷμα ταύρων καὶ τράγων καὶ σποδὸς δαμάλεως ῥαντίζουσα τοὺς κεκοινωμένους ἁγιάζει πρὸς τὴν τῆς σαρκὸς κάθαρσιν, πόσῳ μᾶλλον τὸ αἷμα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν* καθάρσιον γέγονε πάντων ὁμοῦ Χριστιανῶν ; Ἐὰν οὖν εἴπῃ σοί τις τῶν

[15] Rom. v, 15. [16] I Tim. II, 13, 14. [17] Isa. VII, 14. [18] Hebr. IX, 12, 13.

Digitized by Google

ἀπίστων, Διὰ τί ἐσταυρώθη ὁ Χριστός; εἰπὲ αὐτῷ, Ἵνα σταυρώσῃ τὸν διάβολον· ἐὰν εἴπῃ σοι, Διὰ τί ἐκρεμάσθη ἐπὶ ξύλου; εἰπὲ αὐτῷ, Ἵνα τὰς ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἐκριζώσῃ τοῦ Ἀδάμ· ἐκεῖνος γὰρ στένειν καὶ τρέμειν κατεδικάσθη, καὶ τριβόλους γεωργεῖν· Ἰησοῦς οὖν φιλάνθρωπος ὢν, καὶ τοῦ ἰδίου πλάσματος θέλων προνοήσασθαι, πάντα ὑπέστη δι' ἡμᾶς, ἵνα ἡμεῖς τῆς καταδίκης ἐλευθερωθῶμεν· ὥσπερ γὰρ ἐγεννήθη ὑπὸ γυναικὸς, ἵνα τὴν ἐκ γυναικὸς προσγενομένην ἁμαρτίαν τοῖς ἀνθρώποις ἀπαλείψῃ, οὕτως καὶ ταῖς ἀκάνθαις στεφανοῦται, ἵνα τὴν κακῶς γεωργηθεῖσαν ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας γῆν, διὰ τῆς ἰδίας ὑπακοῆς ἡμερωτέραν ἐργάσηται· ἐὰν εἴπῃ σοι, Διὰ τί χολὴν καὶ ὄξος ἔπιεν; εἰπὲ αὐτῷ, Ἵνα ἡμεῖς τὸν θανατηφόρον ἰὸν ἐξεμέσωμεν τοῦ δράκοντος· ἡ γὰρ χολὴ, ἐμὸν γέγονε γλύκασμα· καὶ τὸ ὄξος ἐκεῖνο, ἐμοὶ γέγονεν εἰς γλύκασμα καὶ ἴαμα· ἐὰν δέ σοι πάλιν εἴπῃ ἄπιστος, Διὰ τί ἐγονυπέτουν αὐτὸν προσιόντες αὐτῷ; εἰπὲ αὐτῷ, Ἵνα καὶ μὴ θέλοντες προσκυνήσωσιν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ ἄκοντες ἐπὶ τὴν γῆν ὁμολογήσωσι· νῦν μὲν γὰρ χλευάζοντες προσεκύνουν, μὴ εἰδότες ἃ ἔπραττον, ἐν δὲ τῇ μελλούσῃ ἀναστάσει « πᾶν γόνυ κάμψει ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρός. Ἀμήν. » Ἔχει δὲ καὶ ἡ χλαμὺς ἐκείνη καὶ ἕτερον αἴνιγμα· οὐ μόνον γὰρ τὴν βασιλείαν ὑπετύπουν, ἀλλὰ γὰρ καὶ τὸ αἱμοβόρον καὶ φονῶδες τῶν Ἰουδαίων ἐπεδείκνυντο· ἔδωκαν δὲ καὶ κάλαμον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, ἵνα γραφῶσιν αὐτῶν αἱ ἁμαρτίαι.

A Christus? dic ei : Ut diabolum crucifigeret. Si tibi dicat : Cur pependit in ligno ? dic ei : Ut spinas et tribulos Adami exstirparet : hic enim ad gemitus pavoresque damnatus fuit, et ad tribulos excolendos : Jesus ergo cum sit humanissimus, et suæ creaturæ vellet curam gerere, cuncta pro nobis sustinuit ut nos damnatione eriperet. Sicut enim ex muliere natus est, ut inflictum a muliere hominibus peccatum deleret, ita etiam spinis coronatur, ut male excultam a peccato terram, obedientia sua mitiorem redderet. Si dicat tibi : Cur fel et acetum bibit ? dic ei : Ut nos mortiferum draconis venenum evomeremus : illud enim fel, dulcedo mea evasit : et acetum illud, mihi suavitas fuit et medela. Si denique tibi dicat infidelis : Cur ad illum accedentes genu flectebant Judæi ? dic ei : Ut nolentes etiam ipsum adorarent, et regnum ejus vel inviti humo strati confiterentur. Nunc quidem cum irrisione eum adorabant, nescientes quid agerent, in futura autem resurrectione « omne genu flectetur cœlestium, terrestrium et infernorum, et omnis lingua confitebitur Dominum Jesum Christum in gloria esse Dei Patris. Amen [20*]. » Habet etiam illa chlamys aliud ænigma : non enim regni tantummodo indicium erat, verum etiam cruentum et exitiosum Judæorum ingenium demonstrabat. Calamum quoque manui ejus tradiderunt, ut ipsorum scriberentur peccata.

B

Ζ'. Ταῦτα μὲν οὖν οἱ Χριστομάχοι ἐποίουν, ἀγνοοῦντες τὸν ἐσταυρωμένον· ἡ δὲ κτίσις οὐκ ἠγνόησε τὸν ἑαυτῆς Δεσπότην καὶ Δημιουργόν· ἔτι γὰρ τοῦ Σωτῆρος ἐπὶ τοῦ σταυροῦ κρεμαμένου, θεωρήσας ὁ αἰσθητὸς ἥλιος τὸν Ἥλιον τῆς δικαιοσύνης ὑπὸ τῶν ἀνόμων ὑβριζόμενον, καὶ μὴ φέρων τὸ τόλμημα, φεύγει σκοτίσας τὴν γῆν, ἄτοπον ἡγησάμενος συνεργεῖν καὶ φωτίζειν ὀφθαλμοὺς τὴν μεγίστην ἀσεβοῦντας ἀσέβειαν· οὐ μόνον δὲ ὁ ἥλιος ἔφευγεν, ἀλλὰ καὶ ἡ γῆ ἐκινεῖτο μὴ φέρουσα τὴν ἀνομίαν τῶν δρωμένων, ἐνδεικνυμένη δὲ καὶ διδάσκουσα, ὅτι Θεὸς ἦν ὁ σταυρούμενος· διὸ οὐδὲ ἠνείχετο, ἀλλ' ἐχαλαίπαινε μὴ θέλουσα φέρειν ἐφ' ἑαυτῆς τοὺς θεοστυγεῖς Ἰουδαίους· οὐχ οὕτως γὰρ ἀδελφοκτονήσας ἔχρανε τὴν γῆν ὁ Καΐν, οὐδ' οὕτως ἐβάρησεν αὐτὴν ἡ τῶν γιγάντων πυργοποιία, οὐδ' οὕτως αὐτὴν ἐμίαναν ἀθεμιτουργήσαντες Σοδομῖται, οὐδ' αὐτοὶ οἱ τὰ εἴδωλα ἐξ αὐτῆς πλάσαντες, οὐ τὸ αἷμα ἀπὸ Ἄβελ ἕως Ζαχαρίου ἐχυθὲν ἐποίησεν αὐτὴν οὕτως, ὅσον οἱ Ἰουδαῖοι τὸ μέγα τοῦτο τολμήσαντες ἀσέβημα· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ αἱ σκληραὶ πέτραι ἐσχίζοντο, ἵνα μάθωσιν ὅτι οὗτός ἐστιν ἡ πνευματικὴ καὶ ζῶσα πέτρα· Ἔπινον γὰρ, φησὶν [19], ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας, ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός. Ὦ τῆς Ἰουδαίων ἀγνωμοσύνης ! Αἱ πέτραι διαῤῥήγνυνται, καὶ αὐτοὶ ἀναισθητοῦσι· τὰ ἄψυχα κλονεῖται, καὶ οἱ ἔμψυχοι ἀπιστοῦσι· τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ῥήγνυται, ἵνα λοιπὸν ἡ ἐρήμωσις αὐτῶν δειχθῇ· ἐσχίσθη γὰρ τὸ καταπέτασμα καὶ ἐγυμνώθη τὰ ἐν τῷ

C

7. Hæc itaque hostes Christi patrarunt, quem crucifigebant ignorantes. Reliqua tamen creatura Dominum suum non nescivit et Creatorem. Adhuc Servatore de cruce pendente, sol hic sensibilis cernens justitiæ Solem ab impiis injuria affectum, nec facinus patiens, tellurem obtenebrans fugit, indignum putans favere et oculos illuminare hominibus qui se summo scelere impiaverant. Neque sol tantum fugit, verum etiam terra mota est, facinus impium non ferens, Deum illum esse docens qui erat crucifixus. Quare nec ulterius tulit, atque indignata est pondus ferre Deo odibilium Judæorum. Non ita fratris interfector Cain illam contaminavit, non ita gigantum fabricata turris eam prægravavit, non ita illam polluerunt nefandi Sodomitæ, neque ii qui idola ex ejusdem materia effecerunt, non ita ex Abele usque ad Zachariam sanguis effusus, quantum Judæi hoc ingens facinus ausi. Propter hoc enim duræ quoque petræ scissæ sunt, ut ii discerent hanc esse spiritalem vivamque petram. *Bibebant enim*, inquit, *de spiritali sequente eos petra ; petra autem Christus erat* [19]. O ingratos Judæorum animos ! petræ scinduntur, et ipsi obdurescunt : inanimata moventur, et ipsi discredunt : templi velum scinditur, ut ipsorum futura vastitas designetur. Scissum quippe velum est, et arcana templi patefacta, propter Christi dictum : *En relinquitur domus vestra deserta* [20] : reapse enim desertata sunt post Christi necem Judæorum sacra omnia : et qui in-

D

[19] I Cor. x, 4. [20] Luc. XIII, 35. [20*] Philipp. II, 10.

Digitized by Google

colebant urbem templumque angeli, illinc abscesserunt, atque ad Ecclesiam transmigrarunt : multæque corpora eorum qui dormierant resurrexerunt cum Christo : ut nos discamus Christum a morte haud solum resurgere, sed cunctos ipsi credentes ex mortuis æque suscitaturum.

A ναῷ, διὰ τὸν εἰπόντα Χριστὸν [10], *Ἰδοὺ ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος*· καὶ γὰρ ἠρήμωται μετὰ τὴν Χριστοκτονίαν πάντα τὰ τῶν Ἰουδαίων σεμνά· καὶ οἱ παραμένοντες τῇ πόλει καὶ τῷ ἱερῷ ἄγγελοι μετέβησαν ἐκεῖθεν, καὶ ἦλθον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν· πολλὰ δὲ καὶ σώματα τῶν κεκοιμημένων συνανέστη τῷ Χριστῷ, ἵνα μάθωμεν ἡμεῖς ὅτι Χριστὸς ἀποθανὼν, μόνος οὐκ ἀνίσταται, ἀλλὰ πάντας τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας ἐκ νεκρῶν ἀνίστησι.

8. Hæc summatim est veneranda Paschatis solemnitas : hæc Christianorum mysteria de resurrectione mortuorum vitaque æterna celebramus. Ergo solemnia agamus non fermento malitiæ et nequitiæ, sed azymis sinceritatis et veritatis, credentes in Patrem, Filium ac Spiritum sanctum, in consubstantialem increatamque Trinitatem, credentes B resurrectioni, exspectantes Dominum denuo venturum, neque jam humiliter, sed gloriose cum cœlesti majestate, cum splendidis angelis, cum tubis atque terrore simul et gaudio : gaudio, inquam, sanctorum, terrore peccatorum ac damnatorum. Deus autem pacis dignos nos omnes faciat resurgendi cum sanctis, quorum opera, et verba, et orthodoxam fidem imitati fuerimus ! quia ipsi est gloria et potentia per sæcula sæculorum. Amen.

η'. Αὕτη ὡς ἐν κεφαλαίῳ ἐστὶν ἡ σεμνὴ τοῦ Πάσχα ἑορτή· καὶ ταῦτα Χριστιανῶν τὰ μυστήρια περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν καὶ ζωῆς αἰωνίου πανηγυρίζομεν· τοιγαροῦν ἑορτάσωμεν μὴ ἐν ζύμῃ κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ' ἐν ἀζύμοις εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας, πιστεύοντες εἰς Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, εἰς Τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἄκτιστον, πιστεύοντες τῇ ἀναστάσει, προσδοκῶντες τὸν Κύριον πάλιν ἐρχόμενον, οὐκέτι μὲν ταπεινῶς, ἀλλ' ἐνδόξως μετὰ λαμπρότητος οὐρανίου, μετὰ φωτεινῶν ἀγγέλων, μετὰ σαλπίγγων καὶ φόβου καὶ χαρᾶς, χαρᾶς μὲν τῶν ἁγίων, φόβου δὲ τῶν καταδίκων καὶ ἁμαρτωλῶν· ὁ δὲ Θεὸς τῆς εἰρήνης καταξιώσῃ πάντας ἡμᾶς μετὰ ἁγίων ἀναστάσεως, ἐν ἔργοις καὶ λόγοις εὑρεθέντας καὶ πίστει ὀρθοδόξῳ ! ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

V.

Laudatio in dormitionem sanctæ Dominæ nostræ Deiparæ.

1. Tubæ vocem, buccinæ clangorem, solito resonantius clamantem, et orbis fines strepitu concutientem, sermo meus cum postulet ob hanc sacri C præconii diem celebrandam ; vix, o viri, per phonetici nostri organi infirmas vires procedit. Sed Regina ac Domina universi, tanquam minime ambitiosa, recipiet, spero, hunc quoque brevem, famulitio ejus addictum, pauperculum nostrum sermonem, tiaud secus quam sublimium oratorum longas splendidasque orationes, ejus qui mihi id demandavit, precibus propitiata : præter quam quod, unice aspicit mentis propositum benignissima virgo. Age nunc mihi huc simul adesto, universa quæ cœlo subes terra, quantum est pontificum ac sacerdotum, monachorum et laicorum, regum et principum, virorum ac feminarum, adolescentulorum ac virginum, tribuum et linguarum, D ex omni genere ac populo ; virtutumque quasi mutatoriis sumptis, aureis fimbriis circumamicta et variata, prodi hilariter gestiens, ut Dominiparæ Mariæ funebria et transitum celebres. Migrat enim ex his terrestribus et appropinquat montibus æternis, verus Sionis mons, in quo Deo habitare placuit, ut Psalmistæ lyra canit [11]. Hodie igitur terrenum cœlum incorruptibilitatis vestimento circumdatur, ubi sexaginta ave. Incipit. Λαμπρῶς πανηγυρίζει ἡ κτίσις τήμερον : *splendide hodie solemnitatem agit creata natura*. Equidem vix dubito quin prælicta oratio Studitæ nostri sit ; sed quia sub S. Joannis Damasceni nomine edidit eam Lequinius Opp. t. II, p. 849 seqq., a me prætermitti debuit.

E'.

Ἐγκώμιον εἰς τὴν κοίμησιν τῆς ἁγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου (5).

α'. Φωνὴν σάλπιγγος, κερατίνης βοῆς ἀλαλάζουσαν γεγωνότερον καὶ καταδονοῦσαν τὰ πέρατα, ἀπαιτῶν ὁ λόγος πρὸς εὐφημίαν τῆς παρούσης ἱεροκηρύκτου ἡμέρας, κινδυνεύει, ὦ ἄνδρες, δι' ἀσθενοῦς τοῦ φωνητικοῦ ἡμῶν ὀργάνου προερχόμενος· ἀλλ' ἡ βασίλισσα καὶ κυρία τοῦ παντὸς, ὡς οἷά τις ἀφιλότιμος, δέξαιτο τάχα καὶ τὸν τῇδε δουλικὸν αὐτῆς βραχὺν καὶ πενιχρὸν ἡμῶν λόγον, ὡς τῶν ὑψηγόρων τοὺς μακρούς τε καὶ ὑπερλάμπρους, ταῖς τοῦ προστάσσοντος εὐχαῖς εὐμενιζομένη· ἐπείπερ καὶ πρὸς ἓν μόνον βλέπει τὸ τῆς προθέσεως ἡ φιλάγαθος· ἀλλά μοι δεῦρο, συναγέρθητι, ἡ ὑπ' οὐρανὸν ἅπασα, ὅσον ἐν ἱεράρχαις τε καὶ ἱερεῦσιν, ἐν μοναδικοῖς τε καὶ μιγάσιν, ἐν βασιλεῦσί τε καὶ ἄρχουσιν, ἐν ἀνδράσι τε καὶ γυναιξὶν, ἐν νεανίσκοις τε καὶ παρθένοις, ἐν φυλαῖς τε καὶ γλώσσαις, παγγενεί τε καὶ παμπληθεί, καὶ τὰς τῶν ἀρετῶν ἐσθῆτας ἐξυπαλλάσσουσα, ὡς ἐν κροσσωτοῖς χρυσοῖς περιβεβλημένη, πεποικιλμένη, πρόελθε φαιδρῶς γεγηθυῖα τῇ Κυριστόκου Μαρίας ἑορτὴν ἑορτάζουσα τὰ ἐπικήδειά τε καὶ διαβατήρια· μεταβαίνει γὰρ ἐκ τῶν ἐνθένδε καὶ ἐγγίζει δρεπὶν αἰωνίοις, τὸ ὄρος ὄντως τὸ Σιὼν, ὃ ηὐδόκησεν ὁ Θεὸς κατοικεῖν ἐν αὐτῷ, ὡς ἡ τοῦ ψάλλοντος λύρα· σήμερον τοιγαροῦν ὁ ἐπίγειος οὐρανὸς τῷ τῆς ἀφθαρσίας περιβολαίῳ ἐλισσόμενος, ἐξαλλάττεται εἰς διαμονὴν

[11] Psal. CXXXI, 14.

(5) Adnotatio. In codice prisco Vat. 455, f. 226 *b*, legitur alia oratio cum hoc titulo : Τοῦ ἁγίου πατρὸς ἡμῶν Θεοδώρου τοῦ νέου ὁμολογη τοῦ εἰς τὸ γενέθλιον τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐν ᾧ τὸ ξ' καὶ ξ' χαῖρε. *Sancti patris nostri Theodori, novi confessoris* (*id est Studitæ*), *in nativitatem sanctissimæ Deiparæ,*

Digitized by Google

τὴν βελτίονά τε καὶ μακραίωνα· σήμερον ἡ νοητὴ καὶ θεοφώτιστος σελήνη τῷ τῆς δικαιοσύνης ἡλίῳ συνεισβάλλουσα, ἐκλείπει μὲν τοῦ τῆς παραυτίκα ζωῆς προσκαίρου, ἐν τ' αὐτῷ δὲ ἀνατέλλουσα καταλαμπρύνεται τῷ τῆς ἀθανασίας ἀξιώματι· σήμερον ἡ χρυσότευκτος καὶ θεοκατασκεύαστος κιβωτὸς τοῦ ἁγιάσματος ἐκ τῶν ἐπιχθονίων σκηνωμάτων ἀπαίρουσα πρὸς τὴν ἄνω Ἱερουσαλὴμ μετακομίζεται εἰς κατάπαυσιν ἀτελεύτητον· καὶ ὁ θεοπάτωρ Δαυὶδ οἷά τις κιθαρίζων ἐκεῖνα ἡμῖν μελῳδῶν ἀναφθέγγεται· *Ἀπενεχθήσονται*, φησὶν, *τῷ βασιλεῖ παρθένοι*· δηλαδὴ ψυχαὶ, ὀπίσω αὐτῆς ἀπενεχθήσονταί σοι.

A cumamictum transfertur ad meliorem æternamque mansionem. Hodie spiritalis atque a Deo illuminata luna in justitiæ Solem incurrens, deficit quidem a præsenti temporali vita, simulque exoriens immortalitatis dignitate illustratur. Hodie inaurata et divinitus fabricata sanctitatis arca de terrenis tabernaculis ad supernam Jerusalem commigrat, in requiem fine carentem; id quod nobis et theopater David, cithara veluti canens ait. *Adducentur regi virgines*[33]; id est animæ, post illam tibi afferentur.

β'. Νῦν οὖν αἰσθητοὺς ὀφθαλμοὺς ἡ Θεοτόκος συμμύσασα, τοὺς νοητοὺς ἡμῖν ὡς λαμπροὺς καὶ μεγάλους ἀνίσχει φωστῆρας, μήπω καταδύσαντας, εἰς τὸ γρηγορεῖν τε καὶ ἐξιλάσκεσθαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ἀντιλήψεως· νῦν ἐν τῇ ἐνάρθρῳ φωνῇ τὰ θεοκίνητα χεῖλη ὑποσιωπήσασα, ἀεῖλαλον αὐτῆς τὸ πρεσβευτικὸν ὑπὲρ τοῦ παντὸς γένους ἐξανοίγει στόμα· νῦν τὰς σωματικὰς καὶ θεοφόρους παλάμας ὑποστείλασα, ἀειρομένας αὐτὰς ἀφθαρτισθεῖσα πρὸς τὸν Δεσπότην ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης παρίστησιν· ἄρτι τὸν ἡλιοειδῆ καὶ φυσικὸν χαρακτῆρα ἀποκρύψασα, ἀκτινολαμπεῖ τῇ σκιαγραφικῇ αὐτῆς εἰκόνι, καὶ προστίθησι τοῖς λαοῖς εἰς ἀσπασμὸν εὐεργετικὸν σχετικῆς προσκυνήσεως, κἂν μὴ βούλωνται οἱ αἱρετίζοντες (6-7)· ἄνω δὴ ἀναπτᾶσα ἡ πάναγνος περιστερὰ, τὰ κάτω φυλάττειν οὐ παύεται· τοῦ σώματος ἐξελθοῦσα, τῷ πνεύματι σὺν ἡμῖν ἐστιν· εἰς οὐρανοὺς εἰσαχθεῖσα, ἐξοστρακίζει τοὺς δαίμονας μεσιτεύουσα τὰ πρὸς Κύριον. Πάλαι μὲν διὰ τῆς προμήτορος Εὔας ὁ θάνατος εἰσελθὼν ἐκοσμοκράτησε, νῦν δὲ τῇ μακαρίᾳ θυγατρὶ αὐτῆς ὁμιλήσας ἀποκέκρουσται, ἐκεῖθεν ἐκνικώμενος ὅθεν τὸ κράτος εἰσεδέξατο· ἀγαλλιάσθω τοίνυν τὸ γυναικεῖον γένος ἀντ' ὀνείδους δόξαν κατακληρούμενον· εὐφραινέσθω ἡ Εὔα· οὐκέτι γὰρ ἐπάρατος εὐλογίας γόνον τὴν Μαρίαν περιφέρουσα· σκιρτάτω ἡ σύμπασα κτίσις, τὰ τῆς ἀφθαρσίας νάματα μυστικῶς ἐκ τῆς παρθενικῆς πηγῆς ἀρυομένη, καὶ τοῦ θανατηφόρου δίψους ἀποπαύουσα· τοιαῦτα ἡμῖν τὰ ἑορταζόμενα σήμερον· τηλικαῦτα τὰ ὑμνολογούμενα, ἃ ἡμῖν ἡ Χριστοανθὴς ῥίζα τοῦ Ἰεσσαὶ, ἡ ἱερόβλαστος ῥάβδος τοῦ Ἀαρὼν, ὁ νοητὸς παράδεισος τοῦ τῆς ζωῆς ξύλου, ὁ ἔμψυχος λειμὼν τῶν παρθενικῶν ἀρωμάτων, ἡ κυπρίζουσα θεογεώργητος ἄμπελος τοῦ πεπείρου καὶ ζωοσταγοῦς βότρυος, ὁ ὑψηλὸς καὶ ἐπηρμένος Χερουβικὸς θρόνος τοῦ παμβασιλέως, ὁ πλήρης οἶκος τῆς δόξης Κυρίου, τὸ τοῦ Χριστοῦ ἅγιον καταπέτασμα, ὁ τῆς Ἀνατολῆς φαεινότατος τόπος, κοιμηθεῖσα ἐν εἰρήνῃ καὶ δικαιοσύνῃ χαρίζεται· κοιμηθεῖσα, φημὶ, ἀλλ' οὐκ ἀποθανοῦσα· μεταστᾶσα, ἀλλ' οὐ καταλιποῦσα ὑπερασπίζεσθαι τοῦ γένους· *ποίῳ* τοίνυν λόγῳ παραστήσομέν σου μυστήριον, ἀποροῦμεν ἐννοῆσαι, ἀσθενοῦμεν ἐκφρᾶσαι, ἰλιγγιῶμεν διαγράψαι, ὅτι ξένον καὶ ὑψηλὸν καὶ ἐπηρμένον διανοίαις ἁπάσαις· οὐ

2. Nunc ergo materiales oculos Deipara claudens, spiritalia nobis et magna attollit luminaria, nunquam occasura, ante scilicet conspectum Dei pro mundi tutela pervigilantia: nunc cum vox articulata in ejus commotis a Deo labiis silet, ad æternam loquelam supplex suum pro universo hominum genere os adaperit: nunc corporales suas, quæ Deum gestavere manus demittens, facta immortalis, ad Dominum pro mundi salute attollit: nunc soli parem subtrahens naturalem formam, splendet tamen in picta icone sua, quam populis ad congruæ venerationis salutarem contactum exhibet; etiamsi id minime vellent hæretici: et cum in supera evolaverit columba sanctissima, inferiora hæc protegere non desinit: corpore egressa, spiritu nobiscum est: cœlo illata, dæmones fugat facta apud Dominum mediatrix. Olim quidem per progenitricem Evam mors ingressa mundum imperio premebat; nunc tamen beatam illius filiam aggressa, depulsa est; indidem victa, unde olim potentiam sumpserat. Lætetur igitur femineum genus, pro ignominia gloriam sortitum. Gaudeat Eva, quæ jam deinceps non est maledicta, postquam benedictionis sobolem Mariam protulit. Exsultet creatura universa, quæ immortalitatis fluenta ex virgineo fonte mystice haurit, quibus a mortifera siti liberatur. Hæc nostra est hodierna solemnitas: hæc est hymnologia quam nobis suppeditat Jessæ radix quæ florem Christum extulit, sacra Aaronis virga frondescens, intellectualis paradisus ubi vitæ lignum, spiritale pratum virginalium aromatum, florida et a Deo exculta vitis maturi vitaque manantis racemi: celsus elevatusque thronus Cherubicus regis universalis, domus gloria Domini plena, sanctum Christi velamen, lucidissima Orientis regio, quæ in pace ac justitia obdormivisti, obdormivisti, inquam, potius quam obiisti: translata es, neque tamen humanum genus protegere desinis. Quibusnam itaque verbis mysterium tuum explanemus, mente ambigimus, lingua infirma non eloquitur, scribere titubamus, quia peregrinum excelsumque est, atque omnes cogitationes transcendit. Neque enim illud commune aliquid habet aut comparativum, ut facile ex rebus nostris

[33] Psal. XLV, 15.

(6-7) *Intelligit* Iconomachos Mariani cultus infensissimos hostes.

Digitized by Google

demonstrationem illius faciamus; sed ex iis quæ supra nos sunt, decora tua pie comprehendentes; uni tibi quæ superiora homini sunt concedimus. Immutasti igitur naturam ineffabili partu tuo. Quandonam enim audivit quisquam virginem sine semine concipientem? O rem miram! quæ mater est pariens, eam vides virginem incorruptam, quia scilicet quod pariebatur, Deus erat. Hoc unum itaque etiam in vitali dormitione, a cæteris differens, merito sola habes, utriusque simul (corporis et animæ) incorruptelam.

3. Sed jam nobis Sion enarret diei illius mirabilia. Completus erat vitæ terminus; aderat resolutionis hora. Præcognoverat, ut par erat, Dei Mater sanctissima translationis suæ stadium. Quis enim hoc multo magis, o Philochristi, præ aliquo quolibet servilis conditionis vate, Matri Dei et principi prophetarum non attribuat? Postquam igitur hæc sensit et agnovit, qualia ipsam elata voce dixisse ratio nobis suadet? Venit, inquit, exitus mei dies: venit tempus meæ ad te transitionis. Adsint mihi qui meas exsequias curent, Domine: assistant, funus meum curaturi ministri; et in manus tuas spiritum meum commendabo. Manibus discipulorum tuorum, intactum Deique receptaculum corpus meum, ex quo tu qui es ipsa immortalitas prodiisti, efferatur. Adsint mihi ad solatium qui in cunctis terræ finibus dispersi sunt, præcones ac ministri Evangelii tui. Quod si justum Enochum viventem adhuc propter suam bonitatem transferri voluisti; et Eliam Thesbitem igneo curru sustolli ex hac cognita ad ignotas regiones, ambos scilicet tremendi tui ac splendidissimi adventus tempus exspectantes: si præterea prophetam Habacucum ex Hierosolymis Babylonem usque, ob Danielis necessitatem, uno temporis momento transferri, et inde reverti mirabiliter fecisti; quid tibi impossibile sit, modo velis? Vix hæc dixerat laudatissima Virgo, cum duodecim apostoli supervenerunt, alius aliunde ceu nebulæ alis spiritus ad lucis nebulam (nempe quæ lucem fulgore suo obscurabat) delati donec illic pedem figerent. Quid ergo dixit virgo theonyma, polyonyma, megalonyma? Oculos circumferens de suo recubitu, vidensque expetitos discipulos: Lætetur, inquit, anima mea in Domino, sitque hic mihi gaudii titulus, et laudationis atque amplitudinis apud omnes terræ populos, quia congregavit mihi Dominus Ecclesiæ fundamenta, mundi principes adunavit, mirabiles funeris mei ministros. O grande portentum! o maternæ sanctificationis opus! o filialis dilectionis donum! Cœlum mihi patet hospitium, quod mundi luminaria continet; templum Domini, cœleste lacunar, aperitur, divos mystas sacerdotesque mihi ostendens. Haud

A γὰρ ὡς ἐπὶ τῶν ἄλλων κοινωνεῖ καὶ συμφέρεται, ἵνα δῶμεν προχείρως ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς τὰς ἀποδείξεις, ἀλλ' ἐκ τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς τὰ περὶ σοῦ εὐσεβῶς διαλαμβάνοντες παραχωροῦμέν σοι μόνῃ τὰ ὑπὲρ ἄνθρωπον· διήλλαξας τοιγάρτοι τὴν φύσιν κατὰ τὴν ἄῤῥητον γέννησιν· ποῦ γὰρ ἔγνω τις παρθένον ἀσπόρως συλλαμβάνουσαν; Ὦ τοῦ θαύματος! τὴν ὡς μητέρα λοχεύουσαν, ὁρᾷ ὡς ἄφθορον παρθενεύουσαν, ἐπειδὴ Θεὸς ἦν τὸ γεννώμενον. Τοῦτο οὖν καὶ ἐπὶ τῇ ζωοφόρῳ κοιμήσει, ἐξαλλάττουσα τῶν λοιπῶν, εἰκότως μόνη ἔχεις τοῦ συναμφοτέρου τὸ ἄφθαρτον.

γ'. Ἀλλ' ἡ Σιὼν ἡμῖν ἀφηγείσθω τὰ τῆς ἡμέρας παράδοξα (8)· πεπλήρωτο τοίνυν τὸ τῆς ζωῆς ὁροθέσιον· παρῆν ἡ τῆς ἀναλύσεως ὥρα· προέγνω ὡς οἷα Θεοῦ μήτηρ ἡ παναγία τὸ τῆς μεταστάσεως στάδιον· πόσον γὰρ δοίη τις τὸ μεῖζον, ὦ φιλόχριστοι, πρὸς πάντα τὸν δουλικῶς ὁρῶντα, τῇ Μητρὶ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀρχιπροφήτιδι; Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ᾔσθετο καὶ μεμάθηκεν, οἷα ἡμῖν ὁ λόγος ἀνακαλεῖσθαι αὐτὴν ὑποφαίνει; Ἦκεν ἡμέρα τῆς ἐξόδου μου· ἦκεν ὁ χρόνος τῆς πρὸς σὲ ἐκδημίας μου· παρέστωσάν μοι οἱ λειτουργήσοντες τὰ ἐντάφια, Δέσποτα· ἐπισταίησαν οἱ τὴν κηδείαν συντελέσοντες διάκονοι· καὶ εἰς μὲν χεῖράς σου παραθήσομαι τὸ Πνεῦμά μου· παλάμαις δὲ τῶν μαθητῶν σου τὸ ἄψαυστον καὶ Θεοδόχον σῶμά μου, ἐξ οὗπερ σὺ ἡ ἀθανασία ἀνατέταλκας ἐκκομίσασθαι· παραστήτωσάν μοι οἱ ἐν τοῖς πέρασι διεσπαρμένοι πρὸς εὐφροσύνην μου, οἱ κήρυκες καὶ ὑπηρέται τοῦ Εὐαγγελίου σου· καὶ εἰ τὸν δίκαιον Ἐνὼχ ἔτι ζῶντα μεταθέσθαι διὰ τὸ χρειῶδες ηὐδόκησας· τόν τε Θεσβίτην Ἠλίαν ἐπαρθῆναι πυρίνῳ ἅρματι ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς πρὸς ἀδήλους χώρας, ἀμφοτέρους τὸν τῆς φρικτῆς σου καὶ παμφαοῦς δευτέρας παρουσίας ἀναμένοντας χρόνον· καὶ αὖθις εἰς τὸν προφήτην Ἀμβακοὺμ ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Βαβυλῶνα διὰ χρείαν τοῦ Δανιὴλ ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ μεταστῆσαι καὶ ἀναποδίσαι ἑτερατούργησας· τί σοι οὐ δυνατὸν θελήσαντι μόνον; ταῦτα ἐπεὶ λέλεχεν ἡ πανύμνητος, καὶ ἡ ἀποστολικὴ δωδεκὰς ἐπέστη, ἄλλος ἀλλαχόθεν ὡς νεφέλαι τῷ πτερῷ τοῦ πνεύματος πρὸς τὴν τοῦ φωτὸς νεφέλην ἐλασθέντες καὶ καταπαύσαντες· τί οὖν φησιν ἡ θεώνυμος καὶ πολυώνυμος καὶ μεγαλώνυμος; ἄρασα κύκλῳ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνακεκλιμένη καὶ ἰδοῦσα τοὺς ζητουμένους, Ἀγαλλιάσθω ἡ ψυχή μου ἐπὶ τῷ Κυρίῳ, καὶ ἔσται μοι τοῦτο εἰς ὄνομα εὐφροσύνης, καὶ εἰς αἴνεσιν καὶ μεγαλειότητα παρὰ πᾶσι τοῖς ἔθνεσι τῆς γῆς, ὅτι συνήγαγέ μοι τοὺς θεμελίους τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι συνήθροισέ μοι τοὺς ἄρχοντας τῆς οἰκουμένης, τοὺς θαυμαστοὺς ὑπηρέτας τῆς ἐμῆς κηδείας. Ὦ μεγαλοφυοῦς τερατουργήματος! ὦ μητρικῆς ἀφοσιώσεως ἔργον! ὦ σχέσεως υἱϊκῆς δῶρον! οὐρανός μοι τὸ δωμάτιον κατεφάνη, τοὺς φωστῆρας τοῦ κόσμου ἐν ἑαυτῷ περιφέρων· ναὸς Κυρίου ἡ ὀροφὴ ὤφθη, τοὺς θείους

(8) De Deiparæ obitu, ejusque loco, et apostolis ut pie creditum est assistentibus, etc., prolixe eruditeque Trombellius in Vita ejusdem Deiparæ, tom. IV, dissert. 45, prolatis variis ex antiquitate testibus ac documentis, quæ hic repetere non vacat. Nunc autem noster quoque Studita testis non contemnendus accedit.

Digitized by Google

μύστας καὶ ἱερουργοὺς παραστήσασά μοι· οὐκέτι τὸ Ἰουδαϊκὸν σύστημα μελετήσει τὴν κατ' ἐμοῦ παροινίαν· οὐκέτι κατ' ἐμοῦ ἐφοπλίσει τὴν πάντολμον χεῖρα πρὸς ἐμὴν φονοκτονίαν τὸ ἱερατικὸν βουλευτήριον· πάλαι μὲν οὖν μεμελετηκότες συνανῄρουν ἂν τῷ Υἱῷ τὴν Μητέρα οἱ φιλεῖμονες, ἀλλὰ διήμαρτον τοῦ σκοποῦ, εἰργούσης αὐτοὺς τῆς Προνοίας ἄνωθεν· πρὸς ἀσύλους μεταβιβάζομαι κατοικεσίας, πρὸς ἀσύλους καὶ ἀνενοχλήτους διαναπαύσεις, ἔνθα οὐ παρεισδύει ὁ ἐχθρὸς τὰ τῆς κακίας ἐνέδρα, ἔνθα ἰδοιμι τὴν τερπνότητα Κυρίου, καὶ ἐπισκέψομαι τὸν ναὸν ὁ παμφαὴς ναὸς αὐτοῦ.

A jam ulterius Judaica factio meditabitur adversus me vesaniam, neque adversus me violentam manum armabit cædi meæ anhelans sacerdotalis senatus. Jamdiu quidem hi cruenti moliti sunt Matrem cum Filio perimere, sed scopo aberrarunt, superna eos cohibente Providentia. Ad tuta transmigro habitacula, ad tutam et sine molestia quietem, ubi inimicus malitiæ suæ insidias non collocat, ubi Domini deliciis fruar, templumque spectabo ego quæ illius templum splendidum fui.

δ'. Ἀλλ' οἷα πρὸς αὐτὴν, εἴτε ἀφ' ἑαυτῶν, εἴτε παρὰ τῶν προφητικῶν στομάτων ἐκλεξάμενοι οἱ μακάριοι ἀπόστολοι;

4. Age vero quid Virgini responderunt sive propriis sive prophetarum verbis beati apostoli?

α'. Χαίροις (9), φησὶ, κλῖμαξ ἐστηριγμένη ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν, δι' ἧς ἡ καθ' ἡμᾶς κάθοδος, καὶ ἡ εἰς οὐρανοὺς ἄνοδος γέγονε τοῦ Κυρίου, κατὰ τὸν μέγαν πατριάρχην Ἰακώβ.

B 1° Ave, aiebant, scala a terra in cœlum protensa, per quam Domini ad nos descensus, et in cœlum reditus fuit, ut Jacob patriarcha vidit.

β'. Χαίροις, βάτε παραδοξοειδέστατε ἐξ ἧς ἐπεφάνη ἄγγελος Κυρίου ἐν φλογὶ πυρὸς, ἥνπερ κατακαῖον τὸ πῦρ οὐ κατέκαιεν, κατὰ Μωϋσέα τὸν θεοπτικώτατον.

2° Ave, rube mirabillime, ex quo angelus Domini apparuit in ignis flamma, quem ardens ignis non amburebat, sicuti summo Dei spectatori Moysi ostensum est.

γ'. Χαίροις, ὁ θεόδεκτος πόκος, ἐξ ἧς ἀπερρύη ἡ οὐράνιος δρόσος, πλήρης λεκάνη ὕδατος, κατὰ Γεδεὼν τὸν θαυμασιώτατον.

3° Ave, Deo gravidum vellus, ex quo cœlestis ros defluxit, imo plenus aqua catillus, quod admirabili contigit Gedeoni.

δ'. Χαίροις, πόλις τοῦ βασιλέως τοῦ μεγάλου, ἣν οἱ βασιλεῖς θαυμάζοντες μεγαλύνουσι, μετὰ Δαβὶδ τὸν ᾀσματογράφον.

4° Ave, civitas regis magni, quam admirabundi reges magnificant, ut hymnographus David delineat.

ε'. Χαίροις, ἡ νοητὴ Βηθλεὲμ, ὁ οἶκος τοῦ Ἐφραθᾶ, ἐξ οὗ ἐξελήλυθεν ὁ Βασιλεὺς τῆς δόξης τοῦ εἶναι εἰς ἄρχοντα ἐν τῷ Ἰσραὴλ, οὗ αἱ ἔξοδοι ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος, κατὰ Μιχαίαν τὸν θειότατον.

C 5° Ave, intellectualis Bethleem, domus Ephratha, ex qua egressus est Rex gloriæ, ut fieret princeps in Israele, cujus exitus ab initio dierum sæculi, ut ait divus Michæas [23].

ς'. Χαίροις, τὸ κατάσκιον παρθενικὸν ὄρος, ἐξ οὗ ὁ ἅγιος τοῦ Ἰσραὴλ ἐπεφάνη, κατὰ Ἀμβακοὺμ τὸν θεοδόητον.

6° Salve, umbrose mons virginee, ex quo Sanctus Israelis apparuit, ut Habacucus divinitus instinctus clamat [24].

ζ'. Χαίροις, λυχνία χρυσοειδέστατε καὶ φωτοφόρε, ἐξ ἧς περιέλαμψε τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις τὸ ἀπρόσιτον φῶς τῆς θεότητος, κατὰ Ζαχαρίαν τὸν θεσπέσιον.

7° Ave, lucerna auro splendens lucifera, ex qua sedentibus in tenebris et in umbra mortis effulsit inaccessa deitatis lux, secundum divinitus afflatum Zachariam [25].

η'. Χαίροις, τὸ παγκόσμιον ἱλαστήριον τῶν βροτῶν, δι' οὗ ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου καὶ ἕως δυσμῶν τὸ ὄνομα Κυρίου δεδόξασται ἐν τοῖς ἔθνεσι καὶ ἐν παντὶ τόπῳ θυμίαμα τῷ ὀνόματι αὐτοῦ προσάγεται κατὰ Μαλαχίαν τὸν ἀγιώτατον.

D 8° Ave, universale mortalium propitiatorium, per quod ab ortu solis usque ad occasum nomen Domini glorificatur in gentibus, et in omni loco thurificatio nomini ejus offertur, sicut ait sanctissimus Malachias [26].

θ'. Χαίροις, κούφη νεφέλη, ἐν ᾗ Κύριος κεκάθικε, κατὰ Ἡσαΐαν τὸν ἱεροφωνότατον.

9° Ave, levis nebula, in qua Dominus resedit, ut est apud sacra magnaque voce præditum Isaiam [27].

ι'. Χαίροις, ἱερὰ βίβλος τῶν προσταγμάτων Κυρίου, καὶ ὁ νεοχάρακτος νόμος τῆς χάριτος, δι' ἣν τὰ ἀρεστὰ Θεῷ, ἡμῖν γνωστά ἐστι, κατὰ Ἱερεμίαν τὸν πολυθρηνώτατον.

10° Ave, sacer mandatorum Domini liber, noviter scripta gratiæ lex, per quam Deo placita nobis innotescunt, prout luctuosissimus ait Jeremias [28].

[23] Mich. v, 2. [24] Habac. III, 3. [25] Zach. III, 9; VI, 12. [26] Malach. I, 11. [27] Isa. XIX, 1. [28] Jerem. XXV, 13, et alibi.

(9) Imitatur Theodorus S. Cyrillum Alex. in Oratione de B. Maria, Opp. t. V, part. II, p. 379. Dicerem imitari quoque Damascenum; nisi nuper p. 54, in adnotatione monuissem lectores, orationem illam de nativ. B. Mariæ, editam inter Damascenicas, Theodorum potius habere parentem, teste etiam codice Vaticano 455.

Digitized by Google

11° Ave, janua clausa, per quam Deus Israelis A ingressus est et egressus, sicut summus Dei speculator Ezechiel scribit [29].

12° Ave, nulla manu laborate mons celsissime, ex quo angularis abscissus fuit lapis, sicut ait summus theologus Daniel [30].

5. Sed enim quænam mens complectatur, vel oratio exæquet, quot quantaque ibi cecinerunt, dixerunt, laudativo præconio extulerunt theologi viri? At postquam justis sacris functi fuerunt, sancteque sancta peregerunt, ecce adfuit ipse Dominus cum gloria fortitudinis suæ omnique cœlorum exercitu. Et invisibiliter quidem incorporei (angeli), corporaliter autem apostoli divinorum magnalium hymnistæ erant. Mista erat, o fratres, panegyris atque chorus cœlestium ac terrenorum (nec quisquam miretur nostram Deo dignas res narrantem orationem), Angelorum, Archangelorum, Dominationum, Thronorum, Principatuum, Potestatum, Virtutum, Cherubinorum, Seraphinorum, apostolorum, martyrum, justorum : quorum alii deducebant, alii præcedebant, alii subsequebantur, alii stipabant, cunctique una voce cum jubilis clamabant : Cantate Domino, laudate Dominum, benedictus Dominus super justo monte sancto ejus, et exaltetur cœlum in sublime. Quis ergo audivit par canticum a sæculo, o Philochristi? quis hujusmodi exsequiarum pompam? Quis unquam talem transitum novit, quali Mater Domini mei digna fuit? Neque id immerito, quandoquidem nemo illa excelsior, quæ omnium maxima C fuit. Horret spiritus meus, dum transitus tui magnalia, o Virgo, recogitat. Perhorrescit mens mea, dum tuæ dormitionis admirabilitatem reputat. Hæret lingua mea, dum tui reviviscentis mysterium enarrat. Nam quis digne auditas faciet omnes laudes tuas, et narrabit cuncta mirabilia tua? Quænam mens satis sublimi facundia eloquetur? quænam lingua magnisona prædicabit? tua, inquam, decora effabitur, res tuas describet, merita tua verbis exprimet, vel tua mirabilia exæquabit mysteria, celebritates, festos dies, laudationes, encomia? Quamobrem ad hoc quoque mysterium celebrandum infirma est, viribus impar, et attingendo scopo inepta convincitur. Tu enim superemines, excedis, incomprehensibiliter superas, altitudine, magnitudine, sublimissimam D quamlibet cœli partem : sanctitatis quidem splendore lucem solis, meritorum jure angelorum dignitatem, et cujuslibet incorporeæ rationalis substantiæ intellectualium et intelligibilium virtutum.

6. Sed, o illustrem splendidamque, sic enim læ-

ια'. Χαίροις, πύλη κεκλεισμένη, δι' ἧς Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ εἰσελήλυθεν καὶ ἐξελήλυθεν, κατὰ Ἰεζεκιὴλ τὸν θεοπτικώτατον.

ιβ'. Χαίροις, τὸ ἀλάξευτον χειροῦψηλότατον ὄρος, ἐξ οὗ ὁ ἀκρογωνιαῖος ἀποτέτμηται λίθος, κατὰ Δανιὴλ τὸν θεολογικώτατον.

ε'. Καὶ ποῖος νοῦς χωρήσειεν, ἢ τίς λόγος ἐφίκοιτο, ὅσα ἐκεῖσε ἦσαν, ἔφασαν, ἐμακάρισαν οἱ θεολόγοι; Ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ εἰκότα ἱερούργησαν ἱερῶς, καὶ ἁγίως τὰ ἅγια ἐπετέλεσαν, ἰδοὺ παρεγένετο καὶ ὁ Κύριος μετὰ δόξης ἰσχύος αὐτοῦ καὶ πάσης στρατιᾶς οὐρανοῦ· καὶ ἀοράτως μὲν ἐλειτούργουν οἱ ἀσώματοι, σωματικῶς δὲ οἱ ἀπόστολοι ὑμνῳδοὶ τῆς θείας μεγαλειότητος ἐδείκνυντο· συμμιγὴς ἦν, ἀδελφοί, ἡ πανήγυρις καὶ ὁ θίασος οὐράνιός τε καὶ ἐπίγειος B (καὶ μὴ ξενιζέτω ὁ λόγος τὰ θεοπρεπῆ ὑπογράφων), Ἀγγέλων, Ἀρχαγγέλων, Κυριοτήτων, Θρόνων, Ἀρχῶν, Ἐξουσιῶν, Δυνάμεων, τῶν Χερουβικῶν, καὶ Σεραφικῶν, ἀποστόλων, μαρτύρων, δικαίων, τῶν μὲν προτρεχόντων, τῶν δὲ προσυπαντώντων, τῶν μὲν ἡγουμένων, τῶν δὲ προηγουμένων, τῶν δὲ ἑπομένων, τῶν δὲ παρεπομένων, πάντων φωνῇ μιᾷ ἐν εὐφροσύνῃ βοώντων· Ἄσατε τῷ Κυρίῳ· αἰνέσατε τὸν Κύριον· εὐλογημένος Κύριος ἐπὶ δίκαιον ὄρος τὸ ἅγιον αὐτοῦ· καὶ ἀνυψωθήτω ὁ οὐρανὸς εἰς τὸ μετέωρον· τίς οὖν ἤκουσεν ἐξ αἰῶνος τοιοῦτον ἐξόδιον, ὦ φιλόχριστοι; τίς ἔγνω τηλικαύτης κηδείας προπομπήν; τίς ἦσθετο τοιαύτης μεταβάσεως πώποτε, οἵας ἡ Μήτηρ τοῦ Κυρίου μου ἠξίωται; καὶ οὐκ ἀπεικός· ἐπειδήπερ οὐδέ τις ὑπέρτερος αὐτῆς δέδεικται, μειζοτέρας C οὔσης ἁπάντων· φρίττει μου οὖν τὸ πνεῦμα τὸ μεγαλεῖον τῆς μεταστάσεώς σου, ὦ Πάρθενε, διενθυμούμενος· ἐκπλήττεταί μου ὁ νοῦς τὸ τῆς κοιμήσεώς σου θαυμάσιον ἀναλογιζόμενος· συνδέδεταί μου ἡ γλῶττα τὸ τῆς παλιγγενεσίας (10) σου μυστήριον ἐκδιηγουμένη· τίς γάρ ἐστιν ἐκεῖνος, ὃς ἐπαξίως ἀκουστὰς ποιήσει πάσας τὰς αἰνέσεις σου, διηγήσαιτο πάντα τὰ θαυμάσιά σου; ποῖος νοῦς ὑψηγορῶν ῥητορεύσει; ποῖα γλῶσσα μεγαληγοροῦσα φθέγξεται, καὶ τὰ σὰ ἐξείποι, τὰ σὰ παραστήσει, τοῖς σοῖς προσβάλλει ῥήμασιν, ἢ τῶν σῶν ἐφικνεῖται θαυμασίων τελετῶν, πανηγύρεων, ἑορτῶν, διηγήσεων, ἐγκωμίων; μεθ' ὧν καὶ τοῦ παρόντος μυστηρίου ἀσθενεῖ, ἀτονεῖ, ἀποτυγχάνει, ἀπελέγχεται· καὶ γὰρ ὑπερέχεις, ὑπερβάλλεις, ὑπερτερεύεις ἀσυγκρίτως, ἐν ὕψει καὶ μεγέθει τοῦ ἀνωτάτου πόλου, ἐν ἀγνείᾳ λαμπρότητι τοῦ ἡλιακοῦ φάους, ἐν παῤῥησίᾳ οἰκειώσει τῆς ἀγγελικῆς ἀξίας, πάσης τῆς ἀΰλου καὶ λογικῆς οὐσίας νοητῶν τε καὶ νοερῶν δυνάμεων.

ς'. Ἀλλ' ὦ τῆς ἐπιφανοῦς σου καὶ λαμπρᾶς (δι'

[29] Ezech. XLIV, 2. [30] Dan. II, 45.

(10) De Deiparæ corpore resuscitato et in cœlos assumpto, copiose item Trombellius in citato operis tomo dissert. 46. Videndus insuper Benedictus XIV; *De festis* lib. II, cap. 8. Rem attingit etiam Atto Vercellensis in sermone 17, inter illos a nobis editos. Inter vetera scripta eminet Pseudo-Hieronymus tract. *De assumptione B. Mariæ*, ad Eustochium. Studita autem noster ecclesiasticam traditionem tenere se nunc indicat vocabulo παλιγγενεσίας. Et quidem pluribus verbis Damascenus, orat. 2, de dormitione Deiparæ, n. 14. Nunc adde Epiphanium monachum nuper a cl. Dresselio editum.

Digitized by Google

ἡδονῆς γὰρ ἔχω λέγειν) πανηγύρεως! Ὦ τῆς σημειοφόρου καὶ θαυματοποιοῦ μεταστάσεώς σου! Ὦ τῆς ζωοπαρόχου καὶ ἀειφθαρτοδωρήτου ἐνταφιάσεώς σου τῆς φωτοκυήτορος! ἀλλὰ τὰς νεφέλας διασχοῦσα, καὶ εἰς οὐρανὸν ἀνιοῦσα, καὶ εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων εἰσιοῦσα ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεώς τε καὶ ἐξομολογήσεως κατευλογῆσαι ἀξίωσον, Θεοτόκε, τὰ τῆς οἰκουμένης πέρατα· πρεσβείαις σου τοὺς ἀέρας εὐκρατοῦσα, τοὺς ὄμβρους εὐκαίρως δωρουμένη, τοὺς ἀνέμους εὐθετοῦσα, τὴν γῆν εὐκαρποῦσα, τὴν Ἐκκλησίαν εἰρηνεύουσα, τὴν ὀρθοδοξίαν κρατύνουσα, τὴν βασιλείαν φυλάττουσα, τὰ βάρβαρα ἔθνη ἀποσοβοῦσα, ἅπαν τὸ Χριστιανῶν φῦλον περιέπουσα· εἶτα καὶ τῆς ἐμῆς τολμηρίας συγγινώσκουσα· σοῦ γάρ ἐστι τὸ λόγιον, καὶ σὺ, ὦ Μήτηρ Θεοῦ τὸ ἐσόμενον προφητικῶς ἐμελῴδησας· Ἰδοὺ γάρ, φησὶν, ἀπὸ τοῦ νῦν μακαριοῦσί με πᾶσαι αἱ γενεαί· ἐπεὶ οὖν οὐχ οἷόν τε διαπίπτειν σου τὸν θεόφραστον λόγον, δέξαι κἀμοῦ τοῦ ἀναξίου σου οἰκέτου τὴν κατὰ δύναμιν πρόσρησιν· καὶ Ἀπόδος τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ σωτηρίου σου· σθένει τε τῶν πρεσβειῶν σου στηρίξόν με, σὺν τῷ διαφέροντί μοι Πατρὶ, καὶ τῇ ἀνατεθειμένῃ ποίμνῃ· ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ ἡ τιμὴ καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ παντοκράτορι Πατρὶ καὶ τῷ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A tanter aio, solemnitatem tuam! O prodigiosum plenumque stupore transitum tuum! O vitæ incorruptelæque datricem sepulturam tuam, o lucis Parens! Sed nubes permeans, et in cœlum conscendens, et in Sancta sanctorum ingressa in voce exsultationis et confessionis, benedicere digneris, o Deipara, orbi terrarum; intercessionibus tuis aerem salubriter temperans, imbres idoneo tempore donans, ventos apte regens, terram frugiferam faciens, Ecclesiam tranquillam, orthodoxiam firmam, imperium tutum; barbaras autem gentes longe submovens, universum Christi populum protegens; postremo meæ quoque audaciæ parcens. Tuum enim hoc fuit effatum: Tu, Mater Dei, prophetice quod futurum erat cecinisti: *Ecce* enim, inquiens, *ex hoc* tempore *beatam me dicent omnes generationes* [**]. Quia B igitur divinitus inspirata verba tua excidere nequeunt, recipe mei quoque indigni famuli tui, quam pro viribus dixi, orationem: et *Redde lætitiam salutaris tui* [***]. Precum tuarum robore confirma me, cum præsule meo parante, et cum grege commisso: in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et honor atque dominatio cum Patre omnipotente, et vivifico Spiritu nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

Ϛ'.

Εἰς τὴν σύναξιν τῶν οὐρανίων ταγμάτων.

α'. Ἀρχιστρατήγων ἡμᾶς νοερῶν περιήχησαν σάλπιγγες, καὶ θείων ἱερῶν λειτουργῶν περιήστραψαν χάριτες· ὑμνολόγων γρηγόρων πρὸς ὕμνους ἐγρηγορέναι συνήθροισαν τάγματα, καὶ τάξεις ἀΰλων ὑλικοῖς σύνυμνοι χορείαν συνέστησαν· ὁ τῶν ἄνω χοροστάτης καὶ τῶν κάτω, ἐν τῷ αὐτῷ οἴκῳ ταξιαρχεῖ σήμερον· καὶ τίς γὰρ οὗτος, ὁ τοσοῦτος Μιχαὴλ πρὸς χάριτος Θεοῦ λαμπρυνόμενος, καὶ βροτοῖς θείων ἐλλάμψεων μεσίτης γενόμενος; νόμοι μὲν οὖν καὶ θεοπαγεῖς ὁμοῦ καὶ πανδίκαιοι, ταῖς ἀρχιδότοις πρὸς ἄνδρας ἐξεφάνθησαν θεοτυπίαις (10*), καὶ μάλιστα πλείστους ἐξ εὐεργετῶν δωρεὰς κομιζομένους, μὴ ἀμνήμονας ὁμοῦ τε καὶ ἀγνώμονας καθίστασθαι πρὸς τοὺς αὐτοῦ προστάτας, ἀλλὰ μὴν τέως ἦν ἔχει πᾶς πᾶσαν φύσεως δύναμιν κηρύττειν τὰς χάριτας· προστάται τοίνυν ὀξεῖς ὁμοῦ καὶ θερμοὶ πρὸς Θεὸν, καὶ πρέσβεις θνητῶν ἄοκνοι ὁμοῦ τε καὶ ἄπαυστοι, οἱ ἐκ φιλανθρώπου Δεσπότου λαβόντες τὸ φιλάνθρωπον, φιλάνθρωποι ἄγγελοι, τὸ πρωτόκτιστον ἐξ ἀκτίστου φωτὸς μεταδοτικῶς τοῦ φωτὸς φωτιζόμενοι· ἄγγελοι, ὁ πρῶτος μὲν πρὸ τοῦ κόσμου ὑπερκόσμιος κόσμοις, καὶ τούτῳ τῷ κόσμῳ τὸν ὑπερκόσμιον κόσμον Χριστὸν προκηρύξαντες· ἄγγελοι οἱ ἀμεσιτευτοι μεσῖται πρὸς Θεὸν τῶν βροτῶν, θεοὶ τῇ θεώσει ἐκ Θεοῦ, ἀλλ' οὐ τῇ φύσει λεγόμενοι· ἄγγελοι τῆς

VI.

In cœlestium ordinum cœtum.

(Ang. Mai. *Biblioth. Nov.* t. IV, p. 1.)

C 1. Summorum ducum spiritalium nos tubæ circumsonuerunt; divinorum ad sacra ministrorum nos gratia circumfulsit; vigilum agmina hymnodicorum ad vigilandum in canticis nos congregarunt; ordines immateriales cum materialibus concinentes choream ducunt; cœlestium idem ac terrestrium præcentor in eadem æde omnes hodie moderatur. Quis hic porro? nempe tantus ille Michael gratia Dei splendidus, et mortalibus etiam divinorum luminum factus conciliator. Leges igitur et a Deo latæ et justissimæ, supremis apud homines patefactæ sunt revelationibus, ut ii qui plurima a benefactoribus dona retulerint, ne sint immemores simul et ingrati adversus patronos suos, sed ut pro sui quisque ingenii viribus gratias agant. Patroni D igitur prompti simul et fervidi apud Deum, et legati mortalium impigri et assidui, a benigno Domino benignitate instructi, amatore hominum angeli; primo lumine ab increato lumine impertiti; angeli, qui fuistis primus ante hunc mundum mundus supermundialis, quique huic mundo supermundialem adhuc mundum, id est Christum, nuntiastis; angeli proximi apud Deum pro mortalibus intercessores, dii ob conjunctionem cum Deo non tamen proprie dicti: natura

[**] Luc. I, 48. [***] Psal. L, 14.

(10*) In appendice tomi VIII, p. 285, Operum S. Joan. Chrysostomi legitur mediocre excerptum, verbis plerumque mutatis, hujus sermonis Theodori. Auctorem non novit Montfauconius, ideoque sermonem, ut Chrysostomo suppositum spuriumque, incautus contempsit.

Digitized by Google

angeli, supernæ liberæ civitatis liberi incolæ, imo qui estis superna illa libera Hierosolyma, quæ mater est liberatorum omnium a Christo ; angeli animatus intellectualis ignis, Dei flamma rationalis ; angelis, lucidi, excelsi, aeremque transcendentes æterni montes, unde nos *Deus illuminat mirabiliter a montibus æternis* [31] : angeli janitores parati supernarum sedium atque stationum : *Quam dilecta sunt tabernacula tua, Domine virtutum ! concupiscit et deficit anima nostra ad atria tua, Domine* [32]. *Quoniam lumen exsultationis et salutis in angelicis justorum tabernaculis* [33] ; *et in voce exsultationis et confessionis, in jubilis feriantium ; in loco tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei* [34]; *in quo omnes angeli Dei potentes virtute, facientes sermonem ejus* [35] ; in quo vitæ simplicitas, pacifica et quieta ; *in quo est magnus et formidabilis supra omnes qui in circuitu ejus sunt* [36] ; in quo sacrum silentium triumphalium hymnorum ; in quo ineffabilium mysteria sacratissimarum laudum ; in quo invisibiles revelationes ineloquacium et tamen late audiendarum hymnologiarum ; in quo lux [sine vespere vigilum oculos illustrat ; in quo Dei intellectuali habitaculo, illorum est astrorum collectio, angelicarum, inquam, virtutum, nobis ad meliora faventium : sunt enim angeli in ministerium ad nos missi a Deo, propter eos qui salutem sunt adepturi.

2. Angelicarum virtutum incorporearum, qui est immortalis exercitus, cooperator simul Dei et minister, diversæ sunt stationes, diversæ appellationes, diversæ dignitates, una substantia quæ varias habet operationes : sunt hi ordines hymnologici, cœlorum custodes, Deo coram astantes : sunt ordines interiores, et item exteriores qui portæ cœli appellantur ; sunt ordines superiores, et item inferiores, qui superioribus aliquando aiebant : *Attollite portas, principes, vestras* [37] : sunt ordines qui mittunt, sunt etiam qui mittuntur : sunt ordines qui initiant, et item qui initiantur : diversorum angelorum diversi sunt ordines. Angeli per aerem volitant, sanctorum animas ab aereis spiritibus protegentes. Hoc significans patriarcha Jacobus moriens dicebat : *Angelus qui eruit me de cunctis malis* [38]. Quamobrem angelis terrestris orbis cura commissa est, Dei jussu opportunam providentiam impendentes. Angelus unicuique animæ Christiani veri datus est a Deo ad tutelam et conservationem : *Ne des*, inquit, *in commotionem pedem tuum, neque dormitet qui custodit te* [39]. Et rursus : *Videte*, inquit, *ne quem ex his minimis contemnatis qui in me credunt : dico enim vobis, quia angeli eorum vident faciem Patris mei qui in cœlis est* [40]. Quemadmodum autem singulis suis animabus angelus a Deo donatus est, ita etiam unicuique integræ fideli genti unus angelus a Deo provisor traditus est : *Consti-*

ἄνω πόλεως τῆς ἐλευθέρας ἐλευθεροπολῖται, ἥ γε ἡ ἄνω ἐλευθέρα Ἱερουσαλήμ, ἡ μήτηρ πάντων τῶν συνελευθέρων Χριστοῦ· ἄγγελοι, τὸ ἔμψυχον καὶ νοερὸν πῦρ, ἡ λογικὴ Θεοῦ φλόξ· ἄγγελοι τὰ φαεινὰ καὶ ὑπέρτερα καὶ μετέωρα ὑπερόρια καὶ αἰώνια δρη, *Δι' ὧν φωτίζει ἡμᾶς θαυμαστῶς ἀπὸ ὀρέων αἰωνίων*· ἄγγελοι πρόσκηνοι ἑτοιμασταὶ τῶν ἄνω σκηνῶν καὶ μονῶν· *Ὡς ἀγαπητὰ τὰ σκηνώματά σου, Κύριε τῶν δυνάμεων ! Εἰς ἃ ἐπιποθεῖ καὶ ἐκλείπει ἡ ψυχὴ ἡμῶν εἰς τὰς αὐλάς σου, Κύριε. Διότι φῶς ἀγαλλιάσεως καὶ σωτηρίας ἐν ταῖς ἀγγελικαῖς σκηναῖς τῶν δικαίων· καὶ ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως καὶ ἐξομολογήσεως, ἐν ἤχοις ἑορταζόντων, ἐν τόπῳ σκηνῆς θαυμαστῆς, ἕως τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ· ἐν ᾧ πάντες ἄγγελοι Θεοῦ, δυ-* B *ϖατοὶ ἰσχύϊ, ποιοῦντες τὸν λόγον αὐτοῦ*· ἐν ᾧ ἁπλότης ζωῆς εἰρηναία καὶ ἀστασίαστος, *Ἐν ᾧ μέγας καὶ φοβερός ἐστιν ἐπὶ πάντας τοὺς περικύκλῳ αὐτοῦ*· ἐν ᾧ ἡ κρυφιόμυστος σιγὴ τῶν ἐπινικίων ὕμνων· ἐν ᾧ αἱ ἀπόῤῥητοι θεομυστίαι τῶν παναγεστάτων αἴνων· ἐν ᾧ αἱ ἀόρατοι θεοφωτίαι τῶν ἀφθέγκτων καὶ διαπρυσίων ὑμνολογιῶν· ἐν ᾧ ἡ ἀνέσπερος φωτοχυσία τὰ ἄϋπνα τῶν ἀσωμάτων καταυγάζουσα ὄμματα· ἐν ᾧ οἴκῳ Θεοῦ νοερῷ, ἐκείνων τῶν ἀστέρων ἄγυρις, ἀγγελικῶν, λέγω, δυνάμεων συνεργουσῶν ἡμῖν πρὸς τὰ κρείττονα, ἀεὶ πρὸς διακονίαν πρὸς ἡμᾶς ἐκ Θεοῦ ἀποστελλόμενοι, διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν.

β'. Ἀγγελικῶν δυνάμεων τῶν ἀσωμάτων, στρατευμάτων ἀθανάτων, ἐν οἷς Θεοῦ ὑπουργοὶ ὁμοῦ καὶ C λειτουργοὶ διάφορος ἡ στάσις, διάφοροι αἱ προσηγορίαι, διάφοροι αἱ ἀξίαι, μία ἡ οὐσία, πολυτρόπους ἔχουσα τὰς ἐργασίας· τάξεις ὑμνολογικαί, καὶ οὐρανῶν φυλακτικαί, καὶ Θεῷ ἀμέσως παραστατικαί, τάξεις ἐσώτεραι, τάξεις ἐξώτεραι, αἵ καὶ πύλαι οὐρανῶν προσαγορεύονται· τάξεις ὑψηλότεραι, τάξεις κατώτεραι, αἵ πρὸς τὰς ἀνωτέρας ποτὲ ἔλεγον· *Ἄρατε πύλας, οἱ ἄρχοντες, ὑμῶν*· τάξεις ἀποστέλλουσαι, τάξεις ἀποστελλόμεναι, τάξεις μυσταγωγοῦσαι, τάξεις μυσταγωγούμεναι· διαφόρων ἀγγέλων διάφοροι αἱ τάξεις· ἄγγελοι τῷ ἀέρι ἐφίπτανται, τὰς ψυχὰς τῶν ἁγίων ἐκ τῶν πνευμάτων τοῦ ἀέρος διασώζοντες· καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ πατριάρχης Ἰακώβ, φησι τελευτῶν· *Ὁ ἄγγελος ὁ ῥυόμενός με ἐκ πάντων τῶν κακῶν*· διὸ καὶ ἄγγελοι τὴν ἐπιγείου κόσμου D διοίκησιν ἐμπιστεύονται, νεύματι Δεσποτικῷ ποιούμενοι τὴν πρέπουσαν πρόνοιαν· ἄγγελος πάσῃ ψυχῇ Χριστιανοῦ ἀληθοῦς ἐμπεπίστευται ὑπὸ Θεοῦ εἰς τήρησιν καὶ ἀντίληψιν· *Μὴ δῴης γάρ*, φησὶν, *εἰς σάλον τὸν πόδα σου, καὶ οὐ νυστάξει ὁ φυλάσσων σε.* Καὶ πάλιν· *Ὁρᾶτε*, φησὶ, *μὴ καταφρονήσατε ἑνὸς τῶν ἐλαχίστων τούτων τῶν πιστευόντων εἰς ἐμέ· λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν βλέπουσι τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς*· ἀλλ' ἑκάστῃ μὲν ψυχῇ ὡς θεοσεβεῖ ἄγγελος ὑπὸ Θεοῦ δεδώρηται· ἑκάστῳ δὲ ὅλῳ πιστῷ

[31] Psal. LXXV, 5. [32] Psal. LXXXIII, 2, 3. [33] Psal. CXVII, 13. [34] Psal. XLI, 4. [35] Psal. CII, 20. [36] Psal. LXXXVIII, 8. [37] Psal. XXIII, 7. [38] Gen. XLVIII, 16. [39] Psal. CXX, 3. [40] Matth. XVIII, 10.

Digitized by Google

ἔθνει εἷς ἄγγελος εἰς πρόνοιαν ὑπὸ Θεοῦ παραδέδω- A
ται· Ἔστησε γάρ, φησιν, ὅρια ἐθνῶν κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων Θεοῦ· δι' ἀγγέλων οὐρανίων, Θεοῦ μυστηρίων ἐπὶ γῆς μετάδοσις· δι' ἀγγέλων, ὑδάτων καὶ πηγῶν τήρησις ὁμοῦ τε καὶ ἴασις· δι' ἀγγέλων τοῖς ἀξίοις πειρασμῶν λύτρωσις· Παρεμβαλεῖ γάρ, φησὶν, ἄγγελος Κυρίου κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτὸν, καὶ ῥύσεται αὐτούς· δι' ἀγγέλων καὶ μαρτύρων τῶν λειψάνων τήρησις· Κύριος φυλάσσει πάντα τὰ ὀστᾶ αὐτῶν, εἰ καὶ μυστικώτερός πως τούτων τῶν ὀστέων ὁ λόγος· δι' ἀγγέλων καὶ Θεοῦ τηροῦνται θυσιαστήρια, καὶ ναοὶ τῶν πιστῶν διαφυλάσσονται· δι' ἀγγέλων δεήσεις καὶ προσευχαὶ ἀπὸ γῆς πρὸς οὐρανὸν τῷ Θεῷ προσάγονται, ὁμοῦ τε καὶ αἱ θεῖαι δωρεαὶ τοῖς ἀνθρώποις παρέχονται· καὶ πᾶν μικροῦ δεῖν ἐπὶ γῆς Θεοῦ δι' ἀγγέλων τελεῖται B
μυστήριον.

tuit enim, inquit, *fines gentium secundum numerum angelorum Dei*[41]. Per cœlestes angelos, Dei mysteria orbi terrarum communicantur; per angelos fit aquarum fontiumque custodia simul et medela, per angelos tentationibus qui digni sunt liberantur; *Castrametatur enim*, inquit, *angelus Domini in circuitu timentium eum, ut ipsos liberet*[42]; per angelos martyrum quoque reliquiæ custodiuntur: *Dominus custodit omnia ossa eorum*[43], quanquam mystica potius hoc loco est ossium appellatio; per angelos altaria Dei custodiuntur, et fidelium templa servantur; per angelos preces orationesque de terra in cœlum ad Deum deferuntur, simulque divina dona hominibus exhibentur; omne denique propemodum Dei mysterium per angelos in terra perficitur.

γ'. Οὕτω ποτὲ τέταχεν ὁ Θεὸς ἀψευστεῖ τὰ Χερουβὶμ εἰδότα τηρεῖν τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, τοῖς ἀναξίοις ἀπρόσιτον· οὕτω σχηματίζει τῷ Ἀβραὰμ, τρισάγγελον αὐτῷ ἐν εἴδει ἀνδρῶν ἐπιστήσας χορὸν, τὸν τρισάγιον τῆς Τριάδος μηνύοντα θεσμόν· οὕτω τε αὖθις δύο ταύτης τῆς ἀγγελικῆς Τριάδος ἐν Γομόροις ἐμφανίζει τῷ Λὼτ, δεικνὺς ἐπί τι τῶν ἐκεῖσε τιμωρῶν ὅτι ὁ Πατὴρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ τὴν πᾶσαν κρίσιν δέδωκε τῷ Υἱῷ, συμπαρόντος αὐτῷ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος φυσικῶς· οὕτω καὶ Ἰακὼβ ὀπτάνεται παλαιστὴς ἄγγελος, εἰς νόμου τύπον τοῦ δι' ἀγγέλου λαληθέντος· οὕτω καὶ Μωϋσεῖ τῷ πάνυ ἐν πυρὶ φλογὸς ἀγγέλων ὁ πύρινος ποταμὸς ὀπτάνεται, τὴν ποηφόρον πυράρδευτον ἀλυμάντως περιφλέγων βάτον, C
προδιαγράφων Θεοῦ ἐν ἀκανθηφόρῳ τῆς ἁμαρτίας φύσει βροτῶν ἀσύγχυτον ἕνωσιν· οὕτω δι' ἀγγέλων ὠλοθρεύετο τότε ταχίστῃ τινὶ ἀψοφητὶ χειρὶ ἀξιφὶ τῇ νυκτὶ Φαραωνίτιδος γωνῆς τὰ πρῶτα νεογνὰ, ἀβλαβῶς τηρουμένου τοῦ τῶν Ἑβραίων φύλου· οὕτως συνεδοῦντο ἐν σχοίνῳ, ἀγγελικῇ τῇ χειρὶ ἀλινήκτῳ βυθίῳ πηγῇ, ἄξονες τοῖς ἄξοσι σὺν τριστάταις στρατηγοῖς· ὅθεν καθορῶντες δὴ οἱ ἀλάστορες τὰς ἀγγελικὰς αὐτὰς συμποντιζούσας δυνάμεις, ἔλεγον· Φύγωμεν ἀπὸ προσώπου Ἰσραὴλ, ὅτι Κύριος ὑπὲρ αὐτῶν πολεμεῖ τοὺς Αἰγυπτίους. Οὕτω μετὰ τοῦτο αὖθις ἐν στύλῳ πυρὸς μορφωθεὶς ἄγγελος θεῖος, ὁδηγὸς ὡς Χριστὸς τοῦ λαοῦ, ἀνεδείκνυτο ἀπλανής, οὗ τὸ κάλλος τοῦ προσώπου νεφέλης περιβαλλόμε- D
νος εἶδος, τὰς ἐπαύλεις καὶ καταπαύσεις τῷ λαῷ διακελεύεται· οὕτω προσιόντων πρὸς τὸ τῆς νομοθεσίας ὄρος τῶν νομοθετουμένων, διὰ πλειόνων ἀγγέλων τὰς θεοτύπους ἐδέχοντο πλάκας, τῶν μὲν ἠχούντων σάλπιγγας ἦχῳ, τῶν δὲ τὸ ὄρος πυριμορφούντων, καὶ ἄλλων ἐν γνόφῳ καὶ ζόφῳ καὶ θυέλλῃ τοῦτο διακαπνιζόντων πρὸς τὸ ἔμφοβον καταστῆσαι λαὸν, Θεοῦ ἀφοβίαν νοσοῦντα· αὖθίς τε πάλιν δι' ἀγγέλου Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ τὴν κατὰ τῶν ὁμοφύλων εὐηγγελίζετο νίκην· καὶ ὅπως πλείονας ἀγγέλους τῷ ἀρχαγγέλῳ συνάψωμεν (πείθομαι γὰρ τῷ ἑαυτῶν ἀρχιστρατήγῳ ἀεὶ συνευφραίνεσθαι), ἄγγελος μέν ποτε

3. Sic olim vere Deus constituit Cherubinos qui vitæ lignum apte custodirent, ne indignis iter ad illud pateret. Sic Abrahamo speciem obtulit, misso ad eum trium angelorum in humana forma choro, qui sanctissimum Trinitatis significavit decretum. Sic rursus duos ex illa angelica Trinitate ostendit Loto in Gomorrhorum urbe, per pœnam ibi inflictam demonstrans, a Patre neminem judicari, sed omne judicium Filio esse traditum, sancto quoque substantialiter Spiritu intercedente. Sic etiam Jacobo apparuit luctator angelus, ad legis typum quæ per angelum edicta fuit. Sic etiam Moysi illi magno in ignis flamma angelorum igneus fluvius visus est, herbidum rudum igne irriganset sine detrimento amburens, portendens scilicet Dei cum spinosa peccatis mortalium natura inconfusam adunationem. Sic per angelos celerrima quadam sine gladio manu, silente nocte, Pharaoniticæ genituræ primi surculi pessumdati fuerunt, incolumi Hebræorum populo. Si angelica manu, fune veluti, alligati fuerunt, natantes in profundo stagno, axes axibus, cum ducibus ac tribunis. Quamobrem illi exsecrabiles visis angelicis quæ submergebant virtutibus, dixerunt: *Fugiamus a conspectu Israelis, quia Dominus pro ipso pugnat contra Ægyptios*[44]. Sic deinde rursus sub igneæ columnæ specie angelus Dei, dux minime devius veluti Christus populi, apparuit; cujus pulcher vultus nebulæ forma obvolutus, stationes pausasque eidem populo designabat. Ita accedentes ad legislationis montem ii, quibus lex danda erat, per plures angelos a Deo scriptas receperunt tabulas, quorum alii tubis personabant, alii montem ignea specie vestiebant, alii obscuritate tenebris atque procella fumantem illum reddebant, ut perterrefacerent populum, cui insitus erat morbus Deum non timendi. Postea vero per angelum Jesus quoque Navi filius victoriam de popularibus suis relatam nuntiavit. Atque ut plures angelos archangelo copulemus, credo enim eos cum suo semper duce in gaudio versari, angelus olim Hierosolymis Israelem vastabat,

[41] I Reg. II, 8. [42] Psal. XXXIII, 8. [43] ibid. 21. [44] Exod. XIV, 25.

Digitized by Google

donec magnus David boves in area Sionis immolans cum ipsis triturantibus curribus eos obtulit holocaustum. Atque ita populi plagam inhibuit. Quam hinc nobis cogitationem injiciens, vel quam admonitionem? Nempe quod solum per crucis ligna oblatum Christi sacrificium, Dei iram adversus mundum sedavit. Illic enim vere magnus Dei Phinees (zelator) constitit, factaque pro nobis propitiatione, clades cessavit.

A ἐν Ἰερουσαλὴμ τὸν Ἰσραὴλ δωλόθρευεν, ἕως ἀνὸ μέγας Δαβὶδ τοὺς ἐν τῇ ἅλῳ τῆς Σιὼν θεοθυτήτας βόας, ἐν τοῖς ἁλωηφόροις τούτους ὁλοκαύτωσε, καὶ οὕτω τὴν τοῦ λαοῦ πληγὴν ἔπαυσεν· ἵνα τί πάθωμεν, καὶ τί παιδευθῶμεν; ὅτι μόνη ἡ διὰ τῶν ξύλων τοῦ σταυροῦ προσενεχθεῖσα Χριστοῦ θυσία τὴν τοῦ Θεοῦ ἀπειλὴν τῆς οἰκουμένης κατέπαυσεν· ἐκεῖ γὰρ, ὡς ἀληθῶς ὁ μέγας Θεοῦ Φινεὲς ἔστη, καὶ ἐξιλάσατο ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ἐκόπασεν ἡ θραῦσις.

4. Illud quoque animadvertere æquum est, quoniam ipse supremus dux trahit nos ad orationem de angelis prosequendam; curnam cum sint unius omnes substantiæ, non unam neque similem figuram aspectumque in terram advenientes ostendant hominibus? sed modo adolescentulorum speciem præ se ferant, modo militum, aliquando etiam equitum, item animalium sex alis et multis oculis instructorum, insuper leonum, boum, aquilarum, interdum etiam equorum igneorum, necnon rotarum et curruum? Divus ergo Isaias cum divinam illam adeoque tremendam vidit Dominicam sessionem in sublimi throno, in quo (ut ipse videbat) universi mundi Deus considebat, astitisse dixit illi in forma sex alis instructa, celsissimas angelicorum simul et cherubicorum ordinum potestates; et duabus quidem alis facies suas velasse, aliis vero duabus pedes suos operuisse [duabus denique reliquis volasse [48].] Jam dum supernas atque inferiores partes circumtegerent, significabant videlicet, hac oblata specie, tum superis in cœlo, tum inferis in terra invisibile esse, arcanum, et obtectum divinitatis mysterium. Vel ob id fortasse utramque extremitatem tegebant, quia res ante Dei Verbi Christique de cœlo adventum incomprehensibiles sunt, itemque illæ post ejusdem assumptionem. Attamen mediis illis, quæ incarnationis tempore evenerunt, credens Ecclesia in cœlum tanquam alis convolat. Fortasse item per hoc vultum pedumque velamentum, nobis innuunt sanctissimi Seraphini, neque initium neque finem divinæ naturæ spectari, aut comperiri, aut intelligi posse. Nam faciei tegumentum invisibilitatem denotat increatæ naturæ; pedes autem vicissim velati, significant haud posse quemquam Deo accedere aut propinquare.

B

C

D

5. Deinde ait divus propheta, visionis hujus spectator, plenam fuisse domum gloria Dei. *Notus* enim *in Judæa Deus*, et *apud Israelem* tantummodo *magnum nomen ejus* [49]. Sed tamen notum erat spiritibus intellectualibus, præsciis et perspicacibus, incarnationis sedentisque in throno Verbi Dei mysterium: et quod ab hominibus ceu homo cernendus foret, et incorporeus corporandus, et qui vel ipsis immaterialibus invisibilis erat, ab materialibus quoque per carnem aspiciendus; atque universam terram gloria sua et laudibus beneficiorum suorum

δ'. Σκοπῆσαι δὲ θέμις κἀκεῖνο, τοῦ ἀρχιστρατήγου ἡμᾶς χειραγωγοῦντος ἐπὶ τοῦ τῶν ἀγγέλων λόγου· πῶς οὖν μιᾶς οὐσίας ὄντες οὐ μίαν οὐδὲ ὁμοίαν τὴν μορφὴν καὶ τὴν ὀπτασίαν ἐπὶ γῆς ἐπιδημοῦντες ἐπιδείκνυνται ἀνθρώποις; ἀλλὰ ποτὲ μὲν νεανίσκων μορφὴν ἐπιδείκνυνται, ποτὲ δὲ στρατιωτῶν, καὶ ἄλλοτε ἱππέων, καὶ πάλιν ἐξαπτερύγων καὶ πολυομμάτων, καὶ αὖθις λεόντων, εἶτα βοῶν, καὶ πάλιν ἀετῶν, ποτὲ δὲ καὶ ἵππων πυρίνων, καὶ πάλιν τροχῶν καὶ ἁρμάτων; Ἡσαΐας μὲν οὖν ὁ θεῖος, ὅτε τὴν θείαν καὶ φρικωδεστάτην ἐκείνην καὶ Δεσποτικὴν προεδρίαν τοῦ θείου καθεώρακε θρόνου, ἐν ᾧ, ὡς ἐώρα, ἐνίδρυτο ὁ τῶν ὅλων Θεὸς, ἐν ἐξαπτερύγων εἴδει παριστάναι ἔφασκεν αὐτῷ τὰς ἀνωτάτω τῶν ἀγγελικῶν ὁμοῦ καὶ χερουβικῶν τάξεων δυνάμεις· καὶ ταῖς [cod. αἱ pro ταῖς] μὲν δυσὶ, φησὶ, πτέρυξι τὰ οἰκεῖα συνεκάλυπτον πρόσωπα, ταῖς δὲ ἄλλαις δυσὶ τοὺς οἰκείους πόδας συνέσκεπον, [καὶ ταῖς δυσὶν ἐπέταντο·] τὰ ἄνω καὶ τὰ κάτω περικαλύπτουσαι μέρη· σημαίνουσαι μὲν διὰ τοῦ ὑποδείγματος, ὅτι καὶ τοῖς ἄνω ἐν οὐρανῷ, καὶ τοῖς κάτω ἐπὶ γῆς ἀόρατον καὶ ἀπόκρυφον καὶ συγκεκαλυμμένον ὑπάρχει τὸ τῆς θεότητος μυστήριον· ἢ τάχα διὰ τοῦτο τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ τέλη ἔσκεπον διδάσκοντες, ὅτι καὶ τὰ πρὸ καταβάσεως τοῦ Λόγου καὶ Θεοῦ καὶ Χριστοῦ ἀκατάληπτα, ὡσαύτως καὶ τὰ μετὰ τὴν αὐτοῦ ἀνάληψιν· τοῖς δὲ ἐν τῇ σαρκώσει, μέσοις ὡσανεὶ πτεροῖς, πιστεύουσα ἡ Ἐκκλησία, εἰς οὐρανὸν ὑψιπετεῖ· ἴσως διὰ τοῦ ὑποδείγματος τῆς σκέπης τῶν προσώπων καὶ τῶν ποδῶν ἐκεῖνο ἡμῖν αἰνίττονται τὰ πανάγια Σεραφὶμ, ὅτι οὔτε ἀρχὴν οὔτε τέλος τῆς θείας φύσεως ὁρᾷν ἢ ἐξευρεῖν ἢ ἐννοεῖν δυνατόν· ἡ μὲν γὰρ τοῦ προσώπου σκέπη, τὸ ἀόρατον ἐδήλου τῆς ἀκτίστου φύσεως· ἡ δὲ τῶν ποδῶν πάλιν, τὸ ἀπρόσιτον καὶ ἀπροσπέλαστον.

ε'. Εἶτά φησιν ὁ θεῖος προφήτης ὁ ταῦτα ὁρῶν, ὅτι καὶ πλήρης ὁ οἶκος τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. *Γνωστὸς ἦν τότε ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ὁ Θεὸς*, καὶ *ἐν τῷ Ἰσραὴλ μόνῳ μέγα τὸ ὄνομα αὐτοῦ*· ἀλλ' ὅμως; ἦν τοῖς νοεροῖς προεωρακότα τὰ διορατικὰ τὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ ἐπὶ θρόνου καθεζομένου Θεοῦ Λόγου μυστήριον· καὶ ὅτι ἐπὶ γῆς ἀνθρώποις ὡς ἄνθρωπος μέλλει ὀπτάνεσθαι, καὶ ὁ ἄσαρκος σαρκοῦσθαι, καὶ ὁ αὐτοῖς τοῖς ἀΰλοις ἀόρατος, καὶ τοῖς ὑλικοῖς γίνεσθαι διὰ σαρκὸς ὁρατός· καὶ πληροῦν πᾶσαν τὴν γῆν τῆς δόξης καὶ τῆς αἰνέσεως καὶ τῆς χάριτος αὐτοῦ· ἐκ-

[48] Isa. I, II, passim. [49] Psal. LXXV, 2.

Digitized by Google

πλαγέντα τὴν ἄφραστον καὶ ἀκατάληπτον συγκατάβασιν, καὶ θαυμάσαντα τὴν ἄῤῥητον ἣν εἰς ἀνθρώπους ἔμελλεν ἐνδείκνυσθαι τὴν ἑαυτοῦ ἀποκάλυψιν, εὐχαριστίας ὁμοῦ καὶ ἐκπλήξεως ἀνακεκράγεσαν ὕμνον βοήσαντα, Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος Κύριος Σαβαὼθ, πλήρης πᾶσα ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ· τὴν μέλλουσάν τῶν Ἐκκλησιῶν δόξαν προφητεύοντα Χριστὸν τὰ μακαριώτατα Σεραφίμ· διό φησιν ὅτι ἐπλήσθη πᾶσα ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ· ὅρα τί γίνεται· Ἐπήρθη, φησί, τὸ ὑπέρθυρον ἀπὸ τῆς φωνῆς, τουτέστιν ἐπήρθη ἡ ἄνωθεν συνέχουσα τὸν Ἰουδαϊκὸν ναὸν καὶ λαὸν σκέπη καὶ ἀντίληψις, καὶ ἐπλήσθη ὁ οἶκος καπνοῦ, ἤγουν ἐρημώσεως καὶ σκότους, πλάνης καὶ ἀγνωσίας· προσέχετε μετὰ ἀκριβείας, παρακαλῶ· ὅτε ἦν ἡ γῆ πᾶσα ἄδοξος ἐν πλάνῃ καὶ ἀγνωσίᾳ, πλήρης ἦν ὁ οἶκος τοῦ ναοῦ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ δόξης· ὅτε δὲ πᾶσα ἡ γῆ πλήρης δόξης καὶ ἐπιγνώσεως Θεοῦ γέγονε, *Τότε ὁ οἶκος τοῦ Ἰσραὴλ ἐπλήσθη καπνοῦ*, σβεσθέντος αὐτοῖς τοῦ νομικοῦ λύχνου· ὅπως φησὶν ὁ Χριστὸς, οἱ μὴ βλέποντες ἡμεῖς, βλέψωμεν· οἱ δὲ βλέποντες Ἰουδαῖοι, τυφλοὶ γένωνται· ἀλλὰ ταῦτα μὲν Ἡσαΐας.

ς'. Ἰζεκιὴλ δὲ πάλιν, ὁ πρὸς θεοπτίας, εἴ καί τις ἄλλος, τὸν νοῦν ἐπιτηδείως ἔχων, οὐ μόνον δὶς ἀλλὰ τετράμορφα ζῶα τοὺς ἀνωτάτω τῶν ἀσωμάτων ἀγγέλων τεθεώρηκε νόας, προδιατυποῦντας οἶμαι σαφῶς καὶ ἐν αὐτοῖς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Ἐμμανουὴλ ἐκ Παρθένου μυστήριον· περιείχετο γὰρ ἐν τοῖς ζώοις εἶδος ἀνθρώπου καὶ σχῆμα βοὸς καὶ τὸ τρίτον λέοντος, τὸ δ' ἀνώτερον τούτοις, ἀετοῦ· ὡς γὰρ ἄνθρωπος, ἀληθῶς ἐφάνη ἐπὶ γῆς Χριστὸς, ὁ ὄντως ὁμοῦ Θεός τε καὶ ἄνθρωπος· ὡς βοῦς εἰς σφαγὴν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου σωτηρίας· ὡς λέων, δυνάμει ἐκ νεκρῶν ἐξεγερθεὶς ἀνέστη· ὡς ἀετὸς, εἰς οὐρανοὺς ὑψωθεὶς ἀνελήφθη· ἢ καὶ οὕτως πάλιν ἐπὶ Χριστοῦ ἐκληπτέον τὰ ζῶα· ἄνθρωπος, ὡς λόγος λογικὸς καὶ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου, διὰ τὸ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ νοῦ νοερὸν καὶ ἀόρατον· βοῦς, ὡς δυνατὸς ἀρχιερεὺς καὶ τὸν ζυγὸν τοῦ σταυροῦ ἐπὶ τὸν ὦμον φέρων, καὶ ἡμῖν τοῖς ἀλόγοις ἐν τῷ τόκῳ συμφατνιάσας ἐν Βηθλεὲμ, καὶ τὸν σπόρον τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου πάσῃ τῇ γῇ καταπείρας· λέων ὡς βασιλεὺς ἡμῶν τῶν ποτε ἀγρίων καὶ ἀνημέρων καὶ αἱμοβόρων καὶ σαρκοβόρων ἀκαθάρτων ἐθνῶν· *Ἐβασίλευσε* γὰρ, φησὶν, *ὁ Θεὸς ἐπὶ τὰ ἔθνη*· οὐ μόνον δὲ λέων ὁ Χριστὸς, ἀλλὰ καὶ σκύμνος λέοντος, ὥς φησι περὶ αὐτοῦ Ἰακὼβ, τουτέστι βασιλέως υἱὸς, ἐκ βασιλικοῦ πατρὸς προελθών· διὸ καὶ ἀετὸς ὡς βασιλεὺς τῶν οὐρανίων πετεινῶν πτερωτῶν, νοερῶν ἀγγελικῶν ἁγίων δυνάμεων· πτερωτῶν, ὡς ἡμῶν τῶν τοῦ Χριστοῦ νεοττῶν σκεπαστικῶν οὐσῶν καὶ φρουρητικῶν· πτερωτῶν, ὡς εὐκινήτων καὶ τῶν γηΐνων πάντων ὑψηλοτέρως ἐχόντων· πτερωτῶν, ὡς τῷ θείῳ ἔρωτι ἀεικινήτως καὶ ἀκορέστως ἐχόντων· πολυομμάτων, ὡς τῷ θείῳ φωτὶ πλουσίως ἐλλαμπομένων, καὶ ὑπό τινος ὕλης πρὸς θεωρίαν οὐκ ἀντισκοτουμένων· διὸ

A repleturus. Ideoque attoniti ob eam insperatam et incomprehensibilem condescensionem, mirantesque ineffabilem quam hominibus Verbum facturum erat suimet revelationem, gratiarum simul et stuporis hymnum canebant clamantes : *Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth, plena est omnis terra gloria ejus* [47]; Christum videlicet, qui Ecclesiæ gloria futurus erat, ita vaticinabantur beatissimi Seraphim; idcirco, aiunt plenam universam terram gloria illius. Vide quid factum sit. *Elevatum est superliminare a voce clamantium* [48], id est sublatum fuit, quod Judaicum templum populumque continebat septum et tutamen, et domus fumo repleta, id est solitudine, tenebris, errore et inscitia. Attendite diligenter, quæso. Quando universa terra B in ignominia errore et inscitia versabatur, tunc Judaici templi ædificium plenum gloria fuit. Quando autem universa terra gloria et Dei cognitione plena evasit, tunc *domus* Israelis *fumo repleta est* [49], extincto ipsis legali candelabro; ut, sicut Christus dixit [50], nos antea nihil videntes, videremus : et qui videbant Judæi, cæci fierent. Hactenus Isaias.

6. Ezechiel item [51], qui ad Dei visiones, si quisquam alius, mentem comparatam habuit, non ut biformia tantum, sed ut quadriformia animalia, supernas incorporeorum angelorum vidit mentes, præfigurantes, ut reor, manifeste his formis incarnati in Virgine Emmanuelis mysterium. Erant in animalibus forma hominis, figura bovis atque leonis; et his sublimior, aquilæ. Namque ut homo, vere C apparuit in terra Christus, qui vere Deus simul est et homo. Ut bos, ad cædem propter mundi salutem. Ut leo, potenter a mortuis resurrexit. Ut aquila, in cœlum sublimis conscendit. Vel aliter etiam de Christo explicanda sunt animalia : homo, ut Verbum rationale et imago Dei invisibilis, propter animæ ac mentis intellectualem vim et invisibilem : bos, ut potens sacerdos, et crucis jugum humeris ferens, et nobiscum ceu irrationalibus, partus tempore, apud Bethleemum in præsepi repositus, semenque evangelici verbi per universam terram disseminans. Leo, ut rex noster, qui tunc eramus silvestres et sævi et sanguinolenti et carnivori impurique ethnici : *Regnavit* enim, inquit D Scriptura, *Deus super gentes* [52]. Neque leo tantum Christus, verum etiam leonis catulus, ut ait de illo Jacobus [53]; id est regis filius, ex regali patre procedens. Ideo etiam aquila, ut cœlestium volucrum alatorum rex, id est angelicarum, intellectualium ac sanctarum potestatum. Alatos dicit, ceu nos, qui Christi sumus pulli, contegentes ac tutantes : alatos, ut agiles, et supra terrena omnia alte volantes : alatos, ut divino amore incessanter et sine satietate fruentes. Multioculos quoque dicit, ceu divino lumine abundanter illustratos, nullaque materia quominus contemplentur infuscatos. Ideo spiritus

[47] Isa. VI, 4. [48] ibid. 5. [49] ibid. [50] Matth. XIII, 14. [51] Ezech. I, 1 seqq. [52] Psal. XLVI, 9. [53] Gen. XLIX, 9.

Digitized by Google

etiam dicuntur, ut immateriales, incorporei, invisibiles, immortales, haud crassi sed aerei, gratiæque beneficio incorruptibiles et inexstinguibiles.

καὶ πνεύματα λέγονται, ὡς ἄϋλα καὶ ἀσώματα καὶ ἀόρατα καὶ ἀναψηλάφητα καὶ ἀθάνατα καὶ ἀπαχῆ καὶ ἀέρια (11), καὶ χάριτι ἄφθαρτά τε καὶ ἀνόλεθρα.

7. Rem tibi persuadeat etiam ille angelus Domini, qui cum ipsius Domini specie venit ad Azariam ejusque socios [84]; is qui cum sit igneus spiritus, rogum frigefecit; qui roris potius quam ignis feracem flammam effecit. Quodque miraculo mirabilius est, eos quos intra ventrem flamma conceperat, peperit illæsos: qui autem extra suum conceptum erant, eos ut impios pessumdedit. Hoc nimirum divinæ virtutis robur, angeli potentia fortissima, adeoque valida ut universum mundum uno temporis puncto possit pessumdare Testis Senacherimi, per unum angelum, Chaldaica nocturna clades, qua centum octoginta quinque millium multitudo tacite et absque gladio interfecta fuit [85]: quod ut nunc celerrime de præsentibus quoque Chaldæis fiat, Deum rogamus. Item translatus satis leviter fuit ab angelo immateriali materialis carneusque Habacucus de Jerusalem finibus Babylonem usque, cibum ferens propheta sodali suo prophetæ Danieli, qui lacus carcere detinebatur: ingressusque est illuc et rediit incolumis [86], ob figurandam Christi sepulturam, lacus sigilla intacta conservans: ut sicut Christus ex morte inferisque, sic etiam propheta ex feris anthropophagis rediret incolumis, demittens potius orco eos qui ipsum ad orcum detulerant. Sicut contra Chaldæos, ita hoc contigit decreti Dei incorruptum judicium, *qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos ignem ardentem* [87]; prout in sacris Litteris beati angeli sæpe nominantur, ceu humanarum passionum purgatores, amburentes castigantesque quæ sunt Deo contraria, lucemque obscuratis mortalibus impertientes.

ζ'. Καὶ πειθέτω σε ὁ ἄγγελος Κυρίου εἰς αὐτοῦ τοῦ Κυρίου συγκατελθὼν τὸ εἶδος τοῖς περὶ Ἀζαρίαν, ὁ πυρέμψυχος καὶ τὴν πυρὰν ψύχων, ὁ δροσοφόρον ἀντὶ πυρφόρου ἀποτελέσας τὴν φλόγα· τὸ δὲ τοῦ παραδόξου παραδοξότερον, ὅτι οὓς μὲν ἔνδον ὡς ἐν γαστρὶ συνέλαβεν ἡ φλὸξ, ἀπεκύησεν ἀβλαβεῖς· οὓς δὲ ἐκτὸς ἀσυλλήπτους ἀμφ' αὐτὴν περιεῖχεν, ἐλυμαίνετο ἀσεβεῖς· τοῦτο ῥοπῆς θείας δυνάμεως ἀγγέλου ἐξουσία παναλκὴς καὶ οὕτως ῥωμαλέα, ὡς καὶ κόσμον ὅλον ἐν ἀκαριαίῳ δυναμένη ὀλοθρεύειν· καὶ μάρτυς ἡ κατὰ Σεναχερὶμ ἑνὸς ἀγγέλου θείου Χαλδαϊκὴ νυκτολεθρία θνῆσις, ἀψοφητὶ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα πέντε χιλιάδων πληθὺν ἀξιφὶ θανατώσασα· ἢ δὴ τάχιστα καὶ νῦν τελεῖσθαι ἐν τοῖς παροῦσι Χαλδαίοις (12) Θεὸν ἱκετεύομεν· μετεκομίζετο δὲ καὶ κούφως ὑπὸ ἀγγελικοῦ ἄϋλου ὁ ἔνυλός τε καὶ σαρκοφόρος Ἀββακοὺμ ἐξ ὀρίων Ἱερουσαλὴμ πρὸς Βαβυλῶνα, ἐπιφερόμενος ὁ προφήτης τῷ συμπροφήτῃ Δανιὴλ τροφὴν, λάκκου φρουρᾷ τότε ὑπάρχοντι, καὶ εἰσῆλθε καὶ ἐξῆλθε ἀλυμάντως, εἰς Χριστοῦ τάφου τύπον τηροῦντας ἐνλακκίους σφραγῖδας· ἵν' ὡς ἐκ θανάτου καὶ ᾅδου Χριστὸς, ἀνέλθῃ καὶ προφήτης σωθεὶς ἐκ θηρῶν ἀνδρολέθρων ἀντιχαλῶν τῷ ᾅδῃ τοὺς αὐτὸν ἐν τῷ ᾅδῃ κατενέγκαντας· καθάπερ ἐπὶ τῶν Χαλδαίων, ἰσοτύπως γεγένηται αὖτη ἡ τῆς ψήφου Θεοῦ ἀδέκαστος δίκη, *Τοῦ ποιοῦντος τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πῦρ φλέγον*· καθ' ἃ ὑπὸ τῶν ἱερῶν λόγων οἱ μακάριοι προσαγορεύονται ἄγγελοι, οἶμαί που, ὡς καθαρτικοὶ πολλάκις τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν, καυστικοὶ καὶ τιμωρητικοὶ τῶν ἐναντίων Θεοῦ, καὶ φωτὸς μεταδοτικοὶ τοῖς ἀφωτίστοις βροτῶν.

8. Equorum quoque figuris repræsentantur, ut Zacharias ait [88], quia res divina quælibet facili cursu utitur. Item quasi igneæ rotæ visi sunt, ceu qui cœlestem sphæram circumeunt simul et habitant. *Vox* quippe *tonitrui tui in rota* [89]. Quare et curru igneo Elias Thesbites de terra assumitur [90]: qui typus manifestus fuit, quadrijugus scilicet currus, quoniam ex quatuor elementis concreta est nostra natura, non sine qua in cœlum sursus conscendit qui hanc gestavit et rexit, prout voluit, Deus Verbum. Equi autem regalium currum, sanctorum angelorum imago erant: *Currus* enim *Dei*, inquit, *decem millia convivantium et festum agentium* [91]. Aspexit etiam Daniel in visione virum humana prorsus specie in throno sedentem, Antiquum dierum Deum: *Et millia millium*, inquit, *assistebant ei, et mille myriades ministrabunt ei* [92].

η'. Ἵπποι δὲ πάλιν ὁρῶνται τοῖς σχήμασιν, ὡς Ζαχαρίας φησὶν, ὡς ὀξυπόρως παντὶ τῷ θείῳ διατρέχοντι· τροχοῖς δὲ πυρίνοις ὡς τὸν οὐράνιον περιπολοῦντες ὁμοῦ καὶ οἰκοῦντες τροχόν· *Φωνὴ* γὰρ φησὶ, *τῆς βροντῆς σου ἐν τῷ τροχῷ*· διὸ καὶ ἐν ἅρματι πυρὸς Ἡλίου ὁ Θεσβίτης ἀπὸ γῆς ἀναλαμβάνεται· ὅπερ τύπος ἦν σαφὴς, τὸ μὲν τέθριπτον ἅρμα ἐκ τῶν τεσσάρων στοιχείων συγκειμένης ἡμῶν φύσεως, μεθ' ἧς καὶ εἰς οὐρανὸν ἄνωθεν ἀνῆλθεν ὁ ταύτην φορέσας καὶ ἡνιοχήσας καθὼς ἠβουλήθη Θεὸς Λόγος. Οἱ δὲ ἵπποι τῶν βασιλικῶν ὀχημάτων ἁγίων ἀγγέλων ὑπῆρχον ὑπόδειγμα· *Τὸ γὰρ ἅρμα τοῦ Θεοῦ*, φησὶ, *μυριοπλάσιον χιλιάδες εὐθηγούντων καὶ ἑορταζόντων*· εἶδε δὲ καὶ Δανιὴλ ὡς ἐν ὁράσει ἄνδρα πάλιν ἀνθρωπόμορφον ἐπὶ θρόνου ἐνδρυμένον, τὸν Παλαιὸν τῶν ἡμερῶν Θεόν· *Καὶ χίλιαι χιλιάδες*, φησὶ, *παρειστήκεισαν αὐτῷ καὶ μύριαι*

[84] II Paral. xxvi, 17 seqq. [85] IV Reg. xix, 35. [86] Zachar. i, 8. [87] Psal. lxxvi, 19. [90] IV Reg. ii, 11. [91] Psal. lxvii, 18. [92] Dan. vii, 9. [87] Psal. ciii, 4; Hebr. i, 7. [88] Dan. xiv, 32 seqq.

(11) De substantia angelorum notæ sunt Patrum variæ opiniones. Videsis saltem Petavium.

(12) Intelligit, puto, Theodorus Mohammedanos qui ex intima Asia adversus Græcum Christianorum imperium magnis viribus adventabant.

Digitized by Google

μυριάδες ἐλειτούργουν αὐτῷ· ἀλλὰ ταῦτα μὲν καὶ ὅσα τοιαῦτα ἐν τῇ Παλαιᾷ, ὡς ἐν ὁράμασι καὶ ὀπτασίαις διετυποῦντο· ἐπεὶ οὔτε οὐσίαν Θεοῦ οὔτε μορφὴν, οὔτε σχῆμα οὔτε εἶδος οὔτε κάλλος τις τῶν ἐν σαρκὶ εἶδε πώποτε, οὔτε εἰδέσθαι δύναται, ὡς ὁ ἱερὸς ἡμᾶς διδάσκει Λόγος· ἀλλ' οὔτε ἀγγέλου τὴν οὐσίαν ἢ τις ἴσχυσεν ἢ ἐθεάσατο.

A Sed hæc quidem, et quæcunque hujusmodi sunt, in Vetere Testamento visionibus et apparitionibus figurabantur; quoniam Dei substantiam neque formam, neque figuram, neque speciem, neque pulchritudinem quisquam in carne vivens unquam aspexit, neque aspicere potest, ceu sacræ nos docent Litteræ. Sed ne angeli quidem substantiam quisquam potuit videre.

θ'. Οὐκοῦν δεῦρο ἀπὸ τῆς σκιᾶς ἐπὶ τὴν Καινὴν Διαθήκην διάβηθι, καὶ τὰς ἀγγελικὰς τρανότερον διακονίας κατόπτευσον· ἥκει μὲν οὖν ποτε χοράρχης καὶ τῶν προκρίτων ὁ ἔξαρχος τῆς ἀνωτάτω φύτλης τῶν ἀσωμάτων λειτουργῶν, ἐκφάντωρ θεομύστης τῶν ἀπορρήτων τοῦ Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους μυστηρίων, Γαβριὴλ ὁ θεοείκελος λάτρις φερέχαιρος χαροποιὸς πρὸς τὴν βροτείαν φύσιν, καὶ πρὸς πανάφθορον κόρην· πρὸς ἣν εἰσῆλει τὴν μορφὴν αὐτοῦ κατ' οὐσίαν, ὡς ἔστιν ἐπιδεικνὺς τῇ πανσέμνῳ· μόνη γὰρ ἡ ἁγία Θεοτόκος, ὥς φασιν, ἀγγελικὴν ὡς ἔστι καὶ ὡς γέγονεν, ἰδέσθαι δεδύνηται, ἵν' ἐκ τοῦ κάλλους τοῦ δουλικοῦ ὑπερθαυμάσῃ τὸ κάλλος τὸ Δεσποτικόν· διὸ καὶ προστάξει θείᾳ εἰσῆλει πρὸς αὐτὴν ὁ ἀρχιστράτηγος, κάλλος ἀμήχανον αὐτῇ ἐνδεικνύμενος, καὶ μορφὴν αὐτῶν τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων λαμπροτέραν τυγχάνουσαν, ἠρέμα προσδιανοίγων τῇ ἀφθόρῳ τὴν πανάφθορον τῆς οἰκείας μορφῆς ἰδιότητα· ὅθεν καὶ εἶδεν εἶδος μικροῦ καὶ ἀΐδιον ἀπορροῆς ἀνταπαύγασμα· εἶδεν ὥραν ὑπὲρ ὥραν ὡραΐσμένην ὡραιότητος· εἶδε κάλλους λαμπηδόνα ξένην ἢ κατὰ συνήθειαν· εἶδεν οὐσίας ἀσωμάτου μαρμαρυγὰς ὑπερβαλλούσας τὰς ἡλιακάς· εἶδε λογικοῦ ἑωσφόρου ἀείζωον αὐγήν· εἶδε φλόγα ψυχικὴν, νοεροῦ φάους συναστράπτουσαν αἴγλην· ὅθεν ὡς οὐκ ἄϋλον κατατέθεικεν ἡ πάνσεμνος τοῦ ἀγγέλου τὴν θεωρίαν ὁμοῦ καὶ συντυχίαν, ὡς ἰδοῦσα ὃ ἄλλη οὐκ ἐδέξατο φύσις.

9. Age itaque ab umbris ad Novum Testamentum transi, et angelica perspicacius ministeria contemplare. Venit aliquando chori ductor, et electorum superni cœtus incorporeorum ministrorum princeps, mysticus arcanorum Dei mysteriorum apud homines revelator, Gabriel, Deo similis famulus, gaudii et lætitiæ nuntius mortalium naturæ, ad integerrimam puellam; ad quam est ingressus, formam suam, qualis ejus substantia est, venerendæ Virgini ostendens. Sola enim sancta Deipara, ut aiunt, angelicam uti reapse est, utque creata fuit, naturam videre potuit, ut in famuli formositate Dominicam pulchritudinem admiraretur. Ideo divino mandato ingressus est ad eam archangelus summam ei pulchritudinem ostendens, formamque ipsis radiis solaribus lucidiorem, sensim aperiens puræ Virgini purissimam formositatis suæ proprietatem. Unde etiam vidit speciem, æterni propemodum fluenti reflexum splendorem. Vidit formositatem formositate majorem, ornatum ipsius ornatus: vidit peregrinum splendorem et præter solitum: vidit incorporeæ substantiæ fulgores solaribus superiores: vidit rationalis luciferi semper vivum splendorem: vidit animatam flammam, intellectualis lucis rutilantem claritatem. Quare tanquam non immaterialem veneranda Virgo excepit angeli visionem atque occursum; ceu quæ viderat, quod alii nunquam contigit naturæ.

ι'. Δεσμεῖται δὲ καὶ Ζαχαρίας τῇ ἀφωνίᾳ ἁγίου ἀπιστήσας ἀγγέλου· ἐπεὶ γὰρ ἔμελλεν εἰς φῶς προέρχεσθαι ἐκ γαστρὸς ὁ τοῦ φωτὸς πρόδρομος τοῦ ἀληθινοῦ Ἰωάννης, ἡ *φωνὴ* δηλονότι *τοῦ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ* ἡμῖν τοῖς ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίας, τοῦ νόμου γέροντα λέγων· οὗ τύπον ἐκκληρῶν ὁ πατὴρ Ζαχαρίας, προτίκτει τοῦ Χριστοῦ μῆνας ἓξ τὸν Ἰωάννην· *Οὐκ ἦν γὰρ ἐκεῖνος τὸ φῶς*· καὶ διὰ τοῦτο πρὸ ἓξ ἔχει τὸν Ἰωάννην· μεθ' ὃν Χριστὸς ἐτέχθη, ὡς ἑβδόμη τις ἡμέρα· αὐτὸς γάρ ἐστιν ὡς ἀληθῶς ἡμῶν μυστικὴ τῶν Σαββάτων ἀνάπαυσις, ἣν εὐλόγησεν ὁ τῶν ὅλων Θεὸς καὶ ἡγίασεν· ὅτι ἐν αὐτῇ καὶ δι' αὐτῆς κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ· καὶ αὐτός ἐστιν ὄντως ἀληθὴς τῆς μεγάλης βουλῆς τοῦ Πατρὸς Ἀρχάγγελος, καὶ αὐτὸς Κύριος ὁ Θεὸς δυνάμεων· διόπερ αὐτῷ ὑπείκουσι καὶ δουλεύουσι καὶ διακονοῦσιν ἐν παντὶ τρόπῳ καὶ τόπῳ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας αὐτοῦ οἱ ἅγιοι καὶ φιλάνθρωποι ὡς φιλανθρώπῳ Δεσπότῃ οἱ ἄγγελοι· καί ποτε μὲν αὐτοῦ γεννηθέντος τὸ κατὰ σάρκα, ἄγγελοι πρωτογνώστως τοῖς ποιμέσιν ἐπέστησαν, μυσταγωγοῦντες τούτους τῇ ἐν Βηθλεὲμ αὐτοῦ φατ-

10. Mutus fit Zacharias, qui angelo sancto non crediderat: quia scilicet processurus erat ex utero in lucem, veræ lucis præcursor Joannes, *vox* nimirum *clamantis in deserto* [63], nobis qui ex gentium Ecclesia sumus, legis senectutem edicturus: cujus typum gerens Zacharias giguit sex ante Christum mensibus Joannem: *Non* enim *erat ille lux* [64]; ideoque ante sex menses suscepit filium Joannem. Post quem Christus natus est, ceu septima quædam dies. Ipse enim vere nobis est mystica Sabbatorum requies, cui benedixit universalis Deus, et eam sanctificavit; quia in ipsa et propter ipsam ab omni opere suo requievit. Et ipse est reapse verus magni paterni consilii archangelus, ipse Dominus ac Deus virtutum. Quapropter ipsi subjiciuntur, et serviunt, atque ministrant omnimodis et omni loco per omne incarnationis tempus sancti et benigni ceu sancto et benigno Domino angeli. Etenim nato illo in carne, angeli primæ notitiæ auctores pastoribus fuerunt, nuntiantes hujus apud Bethleemum in præsepi nativitatem. Moxque admirantes magnum ejus et insperatum in paupercula forma hu-

[63] Isa. XL, 3. [64] Joan. I, 8.

Digitized by Google

manationis 'mysterium, *Gloria in excelesis Deo*[65] magnifice elataque voce clamarunt. Item angelus, ceu luminare cœleste in stellæ figuram conversus, viæ dux fuit magis, vocans ad viam quæ dicit: *Ego sum via*[66]. Rursus oraculum edit angelus, post magorum discessum, Josepho, ut cum Matre ac Jesu in Ægyptum migraret. Discedituque fugiens Deus ab homine, arcano œconomiæ consilio, haud equidem mortem timens, qui est hominum judex, sed tibi figuram exemplumque præbens, finesque timoris et virilis animi, quandonam et ubi et quare opportunitate in cunctis utendum sit. Non tamen usque ad Ægyptum tantummodo angelorum famulatus Dominum suum comitatus est, sed etiam ex Ægypto reditum angelus Josepho indixit.

11. Deinde vero quid? Alia quoque ab angelis factitata reperies. Angeli siquidem ad Jesum baptizatum ministrandi gratia in deserto accesserunt: non quod unquam a Domino suo abfuissent, sed ut tu, o fidelis, crederes, hominem baptizatum et munditiem conservantem, angelos invisibiliter ministros custodesque habere. Unde et in Probatica piscina, ad baptismi figuram, angelus sanationes faciebat: qua in piscina magni consilii angelus Christus homini jam triginta et octo annos paralytico salutem contulit: ipse tricesimo vitæ suæ anno baptizatus, et illius quinque sensus fide Trinitatis prodigiose, sanans. Sed parum abfuit, quin quod est præ cæteris summum et mirabilius, in sacris historiis de angelis relatum, indictum præterirem. Quale vero est hoc? Illi scilicet circa Christi vivificum sepulcrum inexspectati et multiformes angeli, quorum vere peregrini et relatu majores fuerunt eo in loco sermones atque prodigia. Qua in re illud in primis sedulo animadvertes, quomodo cuncti Christo dilecti terrigenæ currere illuc dicantur, sed supernæ naturæ absque cursu illic sedentes appareant. Petrus itaque exsurgens ad monumentum currebat; sed alius discipulus Petro citius præcucurrit. Et Maria Magdalene currit, venitque ad Simonem Petrum. Et aliæ Mariæ currebant nuntium ferentes discipulis. Sed ei illæ apud Marcum mulieres cursim a monumento fugerunt. At non ita angeli cursu utuntur, sed illic sedent, alius ad caput, alius ad saxi pedes, ubi corpus Jesu jacuerat, et alii quidem intra, lapidi insident.

12. Quid ergo hinc discimus? Nempe eos qui nondum divina mysteria susceperunt, ceu terrigenas, merito currere, sicut etiam Paulus ait[67], ut comprehendant. Nam ad dilectum qui currit, cursu utitur. Ideo sedisse dicuntur apud sepulcrum sanctissimi angeli, ceu jam gnari divinorum resurrectionis mysteriorum: sed alius quidem ad caput sedet, quia fortasse excelsioribus mysteriis initiatus: alius ad pedes, quia fortasse inferiorum ali-

A νοθέτῳ γεννήσει· καὶ αὖθις ἀγασθέντες τὸ μέγα καὶ παράδοξον αὐτοῦ τῆς πτωχοπρεποῦς ἐνανθρωπήσεως μυστήριον, τὸ, *Δόξα*, λαμπρῶς, *ἐν ὑψίστοις Θεῷ*, διαπρυσίως ἐκέκραγον· καὶ ἄγγελος ὡς φωστὴρ οὐράνιος εἰς ἀστέρος τύπον μορφωθεὶς, τὴν ὁδὸν ὡδοποίει μάγοις καλῶν πρὸς τὴν ὁδὸν τὴν λέγουσαν· *Ἐγώ εἰμι ὁδός*· χρησμοτοδεῖ δὲ καὶ πάλιν αὖθις ἄγγελος, ἀναχωρησάντων τῶν μάγων, Ἰωσὴφ, σὺν τῇ Μητρὶ καὶ Ἰησοῦ τὴν ἔπαρσιν ποιεῖσθαι ἐπ' Αἴγυπτον· καὶ οἴχεται φυγὰς Θεὸς ἐκ
B βροτοῦ οἰκονομικῶς, οὐ φρίττων θνητὸν ὁ κριτὴς τῶν βροτῶν, ἀλλά σοι τύπον καὶ εἰκόνα διδοὺς, καὶ ὅρους δειλίας καὶ ἀνδρείας, πότε καὶ ποῦ καὶ καιρὸν εἰδέναι τοῖς πᾶσιν· οὐ μέχρι δὲ Αἰγύπτου ἡ τῶν ἀγγέλων πρὸς τὸν ἑαυτῶν Δεσπότην λειτουργία, ἀλλὰ καὶ ἀπ' Αἰγύπτου ἄγγελος τῷ Ἰωσὴφ μηνύει τὴν ἔξοδον.

ια'. Εἶτα τί; καὶ τὰ ἄλλα περὶ ἀγγέλων εὕροις· ἄγγελοι μὲν τῷ Ἰησοῦ βαπτισθέντι ἐν τῇ ἐρήμῳ εἰς διακονίαν προσέρχονται· οὐχ ὅτι πώποτε τοῦ ἑαυτῶν Δεσπότου ἀπέστησαν, ἀλλ' ὅπως σὺ πιστωθῇς ὁ πιστὸς, ὅτι βαπτισθεὶς καὶ φυλάττων τὴν κάθαρσιν, ἀγγέλους ἀοράτως πρὸς διακονίαν καὶ τήρησιν κομίζεται· ὅθεν καὶ ἐν τῇ Προβατικῇ κολυμβήθρᾳ εἰς τύπον τοῦ βαπτίσματος ἄγγελος τὰς ἴασεις ἐνεδείκνυτο, ἐν ᾗ ὁ τῆς μεγάλης βουλῆς Ἄγγελος ὁ Χριστὸς, διὰ τριάκοντα καὶ ὀκτὼ ἐτῶν τῷ παραλύτῳ ἐχαρίσατο ἴασιν· τριακονταέτης βαπτιζόμενος, καὶ τὰς πέντε τούτου αἰσθήσεις τῇ πίστει τῆς Τριάδος παραδόξως ἰώμενος. Μικρῷ καὶ αὐτὸ τὸ πάντων κορυφαιότατον
C καὶ θαυμασώτερον ἐν πράγμασιν ἱεροῖς περὶ ἀγγέλων φερόμενον, τῷ λόγῳ παρέδραμον· ποῖον δὲ τοῦτο; τοὺς κατὰ τὸν τῆς ζωῆς Χριστοῦ ζωηφόρον τάφον παραδόξους τε καὶ πολυτρόπους ἀγγέλους, ὧν ὡς ἀληθῶς ξένα καὶ ὑπὲρ λόγον τὰ κατὰ τόπον κηρύγματα καὶ θαυμάσια· ἐν οἷς σκοπήσεις ἐπιμελῶς πρὸ τῶν ἄλλων ἐκεῖνο, πῶς μὲν ἅπαντες οἱ Χριστῷ προσφιλεῖς γηγενεῖς τρέχειν ἐκεῖ λέγονται, αἱ δὲ φύσεις αἱ ἀνώτεραι ἀδρομὶ καθέζεσθαι φαίνονται· ὁ μὲν οὖν Πέτρος ἀναστὰς ἔδραμεν ἐπὶ τὸ μνημεῖον· ὁ δὲ ἄλλος μαθητὴς προέδραμε τάχιον τοῦ Πέτρου· καὶ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ τρέχει καὶ ἔρχεται πρὸς Σίμωνα Πέτρον· καὶ αἱ ἄλλαι Μαρίαι ἔδραμον ἀπαγγέλλουσαι τοῖς μαθηταῖς· καὶ αἱ κατὰ τὸν Μάρκον ὁμοίως ἐν δρόμῳ ἔφυγον ἀπὸ τοῦ μνημείου· ἀλλ'
D οὐχ οὕτως ἐνθάδε δρόμῳ ἐμφαίνονται καθήμενοι, ὁ δὲ πρὸς τῇ κεφαλῇ, καὶ ἄλλος πρὸς τοῖς ποσὶν, ὅπου ἔκειτο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ· καὶ οἱ μὲν ἐντὸς, οἱ δὲ ἐκτὸς ἐπάνω τοῦ λίθου καθήμενοι.

ιβ'. Τί οὖν διὰ τούτων μανθάνομεν; ὅτι οἱ μήπω τὰ θεῖα καταλαβόντες μυστήρια, ὡς γηγενεῖς, δικαίως τρέχουσιν, ὡς καὶ Παῦλός φησιν, ἵνα καταλάβωσι· πρὸς γὰρ τὸ ποθούμενον ὁ τρέχων τρέχει· διὸ καθῆσθαι λέγονται ἐν τῷ τάφῳ οἱ πανάγιοι ἄγγελοι, ὡς ἤδη γινώσκοντες τὰ θεῖα τῆς ἀναστάσεως μυστήρια· ἀλλ' ὁ μὲν πρὸς τῇ κεφαλῇ κάθηται, ἴσως ὡς τὰ ὑψηλότερα μεμυημένος μυστήρια· ὁ δὲ πρὸς τοῖς ποσὶ, τάχα τῶν κατωτέρων τινῶν μυστηρίων καὶ διακονιῶν

[65] Luc. II, 14. [66] Joan. XIV, 6. [67] I Cor. IX, 24.

Digitized by Google

λειτουργὸς γινόμενος· καὶ οἱ μὲν ὁρῶντες ὡς τὰ κρυπτότερα διασκοποῦντες θαυμάσια τῆς θεότητος· οἱ δὲ ἐκτὸς, ἴσως ὡς τὸ τῆς σαρκώσεως Χριστοῦ θαῦμα κηρύττοντες· καὶ ἄλλος ἐν τοῖς δεξιοῖς κάθηται, ψυχῶν δικαίων καὶ δεξιῶν Θεοῦ μυσταγωγὸς γινόμενος· ἀλλὰ καὶ νεανίσκων προσώποις ὡραϊσμένοι ὁρῶνται, τῶν νεανίσκων καὶ ἀθραύστων καὶ ἀγηράτων καὶ ἀφθάρτων, καὶ τὸ εὐσταλὲς καὶ φιλάρετον τῆς ἑαυτῶν φύσεως πρὸς Θεὸν διὰ τῆς νεανισκοφανοῦς αἰνιττόμενοι ὥρας· ὅθεν καὶ ἐν ἐσθήσεσιν ἀστραπτούσαις, ὁμοῦ τε ἵνα δείξωσι τὸ λαμπρὸν καὶ ἄσπιλον καὶ ἐρωτικὸν τῆς Χριστοῦ ἀναστάσεως, καὶ τὸ ἄῤῥυπον καὶ ἀπαθὲς καὶ ἀκηλίδωτον χάριτι τῆς ἑαυτῶν φύσεως· ἐπεὶ γὰρ δεύτερον φῶς μετὰ τὸ πρῶτον, ὅ ἐστι τὸ φῶς τῶν φώτων, λέγεται ἄγγελος· τούτου χάριν καὶ ἐσθήσεσιν ἀστραπτούσαις, καὶ ὡς ἀστραπὴ, καὶ ὡς χιὼν οἱ πανίεροι οὗτοι φωστῆρες τοῖς ἀξίοις ἐμφαίνονται· ἐν οἷς οὐ πάρεστιν οὐ χρῶμα, οὐ σῶμα, οὐ πτέρυγες, οὐκ ἐνπηχεῖς βραχίονες, οὐ θριξοφόρος κορυφὴ, οὐκ ὄρθιον ἀνάστημα, οὐδ' ὅλως τι τῶν κατὰ τὴν ἔνυλον ὁρωμένων ἢ κινουμένων φύσιν. Εἰ πολλάκις ἐν θείαις ὀπτασίαις ἀνθρωπομόρφως ἐπιφαίνεσθαι λέγονται, ἀλλ' οὐδ' αὐτὰς ταύτας ἃς περικείμενοι προσηγορίας, τῆς τούτων οὐσίας σημαντικὰς ὑπειλήφαμεν, ἀλλὰ πρὸς τὰς οἰκείας μᾶλλον ἐνεργείας ἐκ Θεοῦ, καὶ τῶν θεολόγων ἀνδρῶν ἐκομίσαντο· καί γε ὤφελον· καὶ γὰρ ἐμοί γε σκόπευσον οὕτως. Ἄγγελοι, ὡς ἀγγέλλοντες ἀνθρώποις τὰ θεῖα βουλεύματα καὶ ἄλλοθεν ἄγοντες. Ἀρχάγγελοι, ἵνα σὺ μάθῃς καὶ ἐν ἀνθρώποις τάξιν καὶ κατάστασιν, ἧς τύπος καὶ ἡ Ἐκκλησία καθέστηκεν. Ἀρχαὶ δὲ πάλιν λέγονται, ὡς ἐξάρχουσαι πρὸς διδασκαλίαν καὶ φωτισμὸν τῶν κατωτέρω προσταγμάτων. Ἐξουσίαι, ὡς βασιλικὰ καὶ δεσποτικὰ περικείμεναι ἀξιώματα. Δυνάμεις, ὡς χάριτι πάσης ἀσθενείας καὶ πάθους καὶ θανάτου ἀνώτεραι. Θρόνοι, ὡς ἐπαναπαυομένου τοῦ Θεοῦ τῇ τούτων πολιτείᾳ καὶ λειτουργίᾳ. Κυριότητες, ὡς ἐμπεπιστευμέναι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς πρόνοιαν καὶ σωτηρίαν καὶ χειραγωγίαν τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει, καὶ ὡς ἀδούλωτοι χάριτι πάσης λοιπὸν ἐμπαθοῦς κινήσεως καὶ ἐκπτώσεως. Σεραφὶμ, ὅπερ τῇ Ἑβραίων φωνῇ πύρωσις ἑρμηνεύεται, ὡς ἑτέρων καθαρτικαὶ καὶ φωτιστικαὶ οὐσίαι τυγχάνουσι· τὰ δὲ ἀνώτατα πάντων καὶ πλησιόθεα Χερουβὶμ, ὅπερ πάλιν πλῆθος ἑρμηνεύεται γνώσεως.

A quot mysteriorum atque officiorum minister erat: et alii quidem spectantes, quasi secretiora rimantes prodigia divinitatis: alii extra, fortasse utpote incarnationis Christi prodigium prædicantes: et alius in dextera parte sedet, quia justarum et in dextera Dei collocandarum animarum magister. Sed et adolescentium pulchrorum formis decori apparent, adolescentium, inquam, integerrimorum, senii et corruptelæ expertium, qui constantem naturæ suæ erga Deum virtutem, juvenili formositate designant. Quare et vestibus apparent fulgentibus, ut simul demonstrent splendidam, immaculatam amabilemque Christi resurrectionis speciem; et collatam ipsorum naturæ a divina gratia munditiem, impassibilitatem, atque impeccantiam. Etenim se- B cundum lumen post primum, quod est luminum lumen, dicitur esse angelus. Propterea et in vestibus splendidis, et veluti fulgur, aut nix, hæc sacratissima luminaria dignis apparent: quibus alioqui neque color est, neque corpus, neque alæ, neque brachia vel cubiti, neque comati vertices, neque erecta statura, neque aliud quidquam ex his quæ in materiali natura cernuntur aut moventur. Et quanquam sæpe in divinis visionibus humana specie apparere dicuntur, non tamen has ipsas quas gerunt appellationes, eorum substantiæ significativas putamus, sed eas potius a propriis Dei nutu operationibus, atque a theologis hominibus sortiti sunt. Et quidem ita fieri oportuit. Nam mecum, quæso, considera. Angeli (nuntii) dicuntur, quia C nuntiant hominibus divina consilia, et aliunde afferunt. Archangeli, ut discas in hominibus quoque constitutum ordinem esse debere, cujus rei typus Ecclesia est. Principatus item dicuntur, quasi principes ad magisterium et illuminationem ordinum inferiorum. Potestates, ut regali dominicaque dignitate præditi. Virtutes, ut gratiæ beneficio cujuslibet infirmitatis, passionis ac mortis immunes. Throni, ceu Deo in horum conversatione et ministerio considente. Dominationes, ceu quibus Deus commisit curam, salutem, directionemque humani generis, et quia gratiæ beneficio nunquam servient ulli passionum motui et lapsui. Seraphim, quod nomen in Hebræorum lingua igneam accensionem D interpretamur, tanquam aliorum purgativæ et illuminatoriæ substantiæ. Cherubim, quod item vocabulum interpretamur plenitudinem scientiæ.

ιγ'. Ταύτην ἡμῖν ὁ ἀρχιστράτηγος τῶν ἀγγέλων σήμερον περὶ ἀγγέλων εἰπεῖν ὑφηγήσατο· αὗταί τε τῶν ἀσωμάτων ἐννέα τάξεις, καὶ δεκάτη ὁ ἄνθρωπος· ἔστιν οὖν δέκα τάξεις ἢ δραχμαὶ, περὶ ὧν φησιν ὁ Χριστός. « Εἴ τις γυνὴ ἔχουσα δραχμὰς δέκα, ἐὰν ἀπολέσῃ μίαν ἐξ αὐτῶν, οὐ δὲ ἅψασα λύχνον ἀναζητήσει ταύτην; καὶ ἐὰν εὕρῃ, συγκαλεῖται τὰς φίλας καὶ τὰς γείτονας, λέγουσα, Συγχάρητέ μοι ὅτι ηὗρον τὴν δραχμὴν ἣν ἀπώλεσα· » ἢ τις ἦν καὶ τὸ πρόβατον τὸ ἀπολωλὸς ἐκ τῶν ἐννενηκονταεννέα τῶν μὴ ἀπολωλότων· ὅπερ ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς καὶ ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος οὐχ ὑπερεῖδεν, ἀλλ' ἀνεζήτησε, καὶ εὑρὼν ἐπὶ τὰ ὄρη

13. Hanc nobis hodie materiam summus dux angelorum ex alto obtulit dicendi de angelis. Hi sunt novem incorporeorum ordines: decimus autem ordo homo. Sunt itaque decem ordines totidem drachmæ, de quibus Christus ait: « Mulier habens decem drachmas, si unam ex his perdiderit, nonne accensa lucerna quæret eam? Et si invenerit, amicas congregat vicinasque, dicens: Congratulamini mihi, quia inveni drachmam quam perdideram. » Idem decimus ordo, seu homo, est ovis quæ perierat inter nonaginta novem incolumes; quam egregius pastor, bonus atque benignus, non neglexit,

Digitized by Google

sed conquisivit, inventamque in montibus collibusque ethnicis male errantem et idolis immolantem revocavit, et impositam humeris reduxit ad non erroneum gregem eam quæ devia fuerat, atque inter cœlites reducem connumeravit, et æterno regno dignatus est; quo nobis omnibus potiri contingat, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cum quo gloria sit Patri et sancto vivifico consubstantiali Spiritui, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

καὶ τοὺς βουνοὺς τοὺς Ἑλληνικοὺς κακῶς πλανώμενον καὶ θυσιάζον ἐπέστρεψεν, καὶ βαστάσας τῇ ποίμνῃ τῇ ἀπλανεῖ τὸ πεπλανημένον, εἰς οὐρανοὺς ἀναγαγὼν συνηρίθμησε, καὶ τῆς βασιλείας τῆς αἰωνίου κατηξίωσεν· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ καὶ ζωοποιῷ ὁμοουσίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

VII.

In nativitatem sancti prophetæ Præcursoris Baptistæ.

(Ang. Mai, *loc. cit.* p. 33.)

1. Si vocali alicui lusciniæ verno tempore suaviter resonanti nostra similis esset oratio, laudare aliquantum magnam illam veritatis vocem, quæ hodie nascitur, forsitan posset: sed cum gracilis atque absona sit oratio nostra, quomodo laudabit magnum decus prophetarum? quomodo celebrabit eximiam apostolorum dignitatem? quomodo glorificabit peregrinam martyrum gloriam? Porro hoc mihi quoque considerandum est, quod in aliis quidem sanctis, alius alium laudavit, celsus celsum, minor minorem: sed ejus qui nunc laudatur, ante omnes ipse Christus, Deus ac veritas, laudes pronuntiavit. Ait enim: *Major Joanne Baptista inter natos mulierum non surrexit* [68]. Quia igitur tanta suppetit magno Præcursori sublimisque laus a supremæ auctoritatis Verbo; num is adhuc indiget exiguo nostro sermone, o studiosi auditores? Absit; sed servile persolventes debitum, et Patris jussum exsequentes, et quasi ex sola Præcursoris mentione sanctificandi simus, nostram audaciam ostendemus.

2. Agedum igitur diem festum jam celebremus, ad natalem honorandum frequenti multitudine conveniamus, neque accolæ tantummodo, verum etiam universa intellectualis Jordanis regio. Videamus peregrinum mysterium; spectemus negotium hodie præter omnem spem patratum; consideremus Zachariæ res, vicissimque narremus quæ Elisabetæ sunt. Non ex obscuris ergo parentibus, ut hinc etiam maximus appareat Præcursor, sed ex illustribus inclytisque nascitur. Nam alter quidem erat veluti Aaron propter canos et dignitatem, sacerdotali veste indutus: pectorali, inquam, et superhumerali, podere, fimbriata tunica, cidari, atque zona, quæ omnia auro, gemmis, hyacintho, byssoque erant variata: atque ita in Sancta sanctorum ingrediebatur per tempus

[68] Matth. xi, 11.

Z'.

Εἰς τὸ γενέσιον τοῦ ἁγίου προφήτου Προδρόμου Βαπτιστοῦ (13).

α'. Ἀηδόνι τινὶ πολυφώνῳ εὔηχα κελαδούσῃ περὶ τὰς ἐαρινὰς ὥρας ἐοικὼς ἡμῖν ὁ λόγος, εὕρεν ἂν τάχα ἐκ μικροῦ ἀνυμνῆσαι τὴν μεγάλην φωνὴν τῆς ἀληθείας σήμερον ἀποκυουμένην· ἐπεὶ δέ ἐστιν ἰσχνοεπὴς καὶ δύσφωνος ἄγαν, πῶς ὑμνήσει τὸ μέγα τῶν προφητῶν κλέος; πῶς αἰνέσει τὸ ἐξαίρετον τῶν ἀποστόλων γέρας; πῶς δοξάσει τὸ ξένον τῶν μαρτύρων σέβας; Καί μοι σκοπητέον τοῦτο, ὅτι ἐπὶ μὲν τῶν ἄλλων ἁγίων, ἄλλος ἄλλου διεῖληφε τὰ ἐγκώμια, ὑψηλὸς ὑψηλοῦ, καὶ μετρίου μετριώτερος· τοῦ δὲ νῦν εὐφημουμένου πρὸ τῶν ἄλλων, αὐτὸς Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡ ἀλήθεια· φησὶ γάρ· *Μείζων Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ ἐν γεννητοῖς γυναικῶν οὐκ ἐγήγερται.* Ἐπεὶ οὖν τοσοῦτος περίεστιν ὁ ἔπαινος τῷ μεγάλῳ Προδρόμῳ ἀνυπέρβλητος ἐκ τοῦ ἀνωτάτω Λόγου, μή τι ἄρα ἐνδεής ἐστι τῆς ἡμετέρας βραχυλογίας, ὦ φιλακροάμονες; Ἄπαγε· ἀλλὰ δουλικὸν ἀποτινύντες χρέος, καὶ Πατρικὸν (14) ἀποπληροῦντες ἐπίταγμα, καὶ ὡς ἁγιασθησόμενοι ἐκ μόνης τῆς περὶ τὸν Πρόδρομον ὑπομνήσεως, τὸ τολμηρὸν ἡμῶν ἐπιδεικνύμεθα.

β'. Δεῦρο δὴ οὖν λοιπὸν τὴν ἡμέραν ἑορτάσωμεν, τὰ τοῦ γενεσίου πανηγυρίσωμεν, οὐχ οἱ περίοικοι μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἡ τοῦ νοητοῦ Ἰορδάνου (15) περίχωρος· ἴδωμεν τὸ ξενοπρεπὲς μυστήριον, ἴδωμεν τὸ παραδόξως τελούμενον σήμερον, κατανοήσωμεν τὰ τοῦ Ζαχαρίου, ἀνθομολογησώμεθα τὰ τῆς Ἐλισάβετ. Οὐκ ἐξ ἀγεννῶν τοίνυν γονέων, ἵνα κἀντεῦθεν δειχθῇ μέγιστος ὁ Πρόδρομος, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐπισήμων καὶ περιδόξων· ὁ μὲν γὰρ Ἀαρών τις καὶ τὴν πολιὰν καὶ τὴν ἀξίαν, τὴν ἱερατικὴν στολὴν ἠμφιεσμένος, τὸ περιστήθιόν φημι, τὴν ἐπωμίδα, τὸν ποδήρη, τόν τε κοσσύμβρωτον χιτῶνα, τὴν κίδαρίν τε καὶ ζώνην, τὰ ἐκ χρυσοῦ τε καὶ λίθων καὶ ὑακίνθου καὶ βύσσου πεποικιλμένα· καὶ οὕτως εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων εἰσιὼν, κατὰ τὴν ἐφημερίαν τῆς ἱερουργίας· ἡ δὲ τῆς Σάρρας ἰσοκλεὴς, καὶ μᾶλλον δὲ

(13) Orationem hanc exhibuerat Latine tantummodo Combefisius in *Bibliotheca concionatoria*, t. VII, p. 129. Nos nunc Græce primum ex Vaticano codice eruimus. Jam Combefisii interpretationem sæpe libenter secuti sumus, sæpe etiam ab ea discessimus, tum ob alias causas, tum quia Combefisius Græcas dictiones non una vice prave omnino explicaverat; id quod philellenes vere a me dici comperient.

(14) Satis constare videtur Studitam ætate juvenili plerasque has panegyricas orationes dixisse; quo tempore nonnisi jussu vel episcopi sui vel abbatis monasterii concionari poterat. Quem morem in Gregorio quoque Antiocheno videsis apud nos t. II, p. 557.

(15) Jordanes baptismi symbolum in musivis Romanis. Hic dicit baptizatos omnes, id est Christianos.

Digitized by Google

ὑπερκλεὴς, ὡς καὶ τῇ Θεομήτορι ἀγχιστεύουσα· γεννᾷ γὰρ ἐκ στειρώσεως κατ' ἐπαγγελίαν οὐκ Ἰσαὰκ δοῦλον Θεοῦ κληθέντα, ἀλλ' Ἰωάννην τὸν φίλον γνήσιον Κυρίου χρηματίσαντα. Ὦ ἀγόνου νηδύος τοιοῦτον κυοφορησάσης παῖδα! ὦ ἀκάρπου ἀρούρας τηλικαύτην βλαστησάσης ἄσταχυν· διὰ τοῦτο οὐκ ἀποκνητέον τὰ τοῦ μεγαλοφωνοτάτου Ἡσαΐου καινώτερόν πως καὶ πρὸς αὐτὴν ἀποφθέγξασθαι· *Εὐφράνθητι, στεῖρα ἡ οὐ τίκτουσα· ῥῆξον καὶ βόησον, ἡ οὐκ ὠδίνουσα*, ὅτι ἐξήνθησας ἐκ τῆς ἐρήμου μήτρας τὸ κρίνον τῆς ἁγνείας, τὸ ῥόδον τῆς πνευματικῆς εὐοδμίας, τὸν λειμῶνα τῆς ἀγαθοφόρου ἐγκρατείας, τὸν ἡμεροφανῆ λαμπτῆρα τῆς Χριστοῦ ἐπιφανείας, Ἰωάννην τὸν θεοπρόβλητον στρατιώτην τοῦ οὐρανίου βασιλέως, τὸν ἄριστον τῆς Χριστοῦ νυμφαγωγὸν Ἐκκλησίας, τὸν ἀσίγητον μάρτυρα τῆς ὄντως ἀληθείας, Ἰωάννην τὸν διαπρύσιον κήρυκα τῆς μετανοίας, τὸν ἐν σώματι ἄγγελον τοῦ Κυρίου, τὸν ἐκφάντορα τοῦ Ἀμνοῦ τοῦ αἴροντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· καὶ οὐδ' ἂν αὐτοῦ περιλάβοιμι τὰς ἀξίας, κἂν πλείω προσθείην τῆς κλήσεως τὰ ὀνόματα· πολυώνυμος γάρ τίς ἐστι, καὶ πολυάξιος, τὸ μεῖζον παρὰ πάντας τοὺς χριστοὺς Κυρίου κεκληρωμένος.

A ministerii sui. Illa vero Saræ gloria æqualis, vel potius superior, utpote Dei Matrem propinquitate contingens. Parit enim ex sterilitate secundum promissionem, haud Isaacum Dei servum vocatum [69], sed Joannem qui verus Domini exstitit amicus. O sterilem uterum, qui talem gestavit filium! O infructuosum agrum, qui tale tantumque spicum germinavit! Quamobrem non est cunctandum verba illa vocalissimi Isaiæ novo quodam modo de ipsa dicere: *Lætare, sterilis quæ non paris; erumpe et clama, quæ non parturis* [70], quoniam ex deserta matrice tua lilium efflorait sanctitatis, rosa spiritalis suavitatis, pratum utilis continentiæ, fax interdiu quoque conspicua Christi adventus, Joannes a Deo electus miles cœlestis regis, optimus B Ecclesiæ Christi paranymphus, testis nunquam tacitus ejus, quæ vere est, veritatis, Joannes pœnitentiæ canorus præco, cum corpore angelus Domini, index Agni qui tollit peccatum mundi. Neque possim ejus complecti dignitatem, quantumvis nomina appellationum multiplicem; permultos enim titulos dignitatesque habet, majus præ omnibus Domini unctis officium sortitus.

γ'. Καὶ γοῦν τιμᾶται καὶ Ἰσαὰκ τοῦ προπάτορος τὸ γενέσιον, ὅνπερ Σάρρα συλλαβοῦσα καὶ τεκοῦσα υἱὸν εἰς γῆρας, εἶτα καὶ εἰποῦσα, *Τίς ἀναγγελεῖ Ἀβραὰμ ὅτι θηλάζει Σάρρα παιδίον;* ἐφ' ᾧ καὶ μεγάλην δοχὴν ποιῶν φαίνεται ἐν ἡμέρᾳ τῆς αὐτοῦ ἀπογαλακτίσεως. Καὶ τιμᾶται πάλιν Σαμψὼν [τὸ C γενέσιον] τοῦ τεχθέντος Μανωὲ κατ' ἐπαγγελίαν, ἐκ στείρας καὶ αὐτὸς προερχόμενος· ὃς, φησὶν, οὐ πίεται οἶνον καὶ σίκερα, καὶ οὐ μὴ φάγῃ πᾶν ἀκάθαρτον· καὶ αὐτὸς ἄρξεται σώζειν τὸν Ἰσραὴλ ἐκ χειρὸς ἀλλοφύλων. Ἔτι δὲ πρὸς τούτοις, ἵνα τὰ τῶν ἄλλων παραθέω, καὶ Σαμουὴλ τοῦ τὰ ἔμπροσθεν βλέποντος, ὃν ἔτεκεν ἡ πολυΰμνητος Ἄννα τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς Ἑλκανᾷ, ἀναθεμένη ἐκ βρέφους τῷ Θεῷ. Ἀλλ' οὔπως τῆς Ἰωάννου τετυχήκασι μεγαλειότητος, ἀγαπητοί· διότι οἱ μὲν πρὸ νόμου τοῦ γραπτοῦ, οἱ δὲ μετὰ νόμων· Ἰωάννης δὲ ὁ υἱὸς Ζαχαρίου τοῦ ἱερέως καὶ Ἐλισάβετ τῆς θαυμασίας, προεισόδιον ἄνθος τῆς Χριστοῦ παρουσίας, ἀνέθαλλε μέσον νόμου καὶ χάριτος ἀναφανείς· προηύγασε γὰρ ὁ νοητὸς ἑωσφόρος, σημαίνων τὴν ἀνατολὴν τοῦ Ἡλίου τῆς δικαιοσύνης· D προέδραμεν ὁ στρατιώτης δηλῶν τὴν τοῦ παμβασιλέως ἐπιδημίαν· ἦλθεν ὁ νυμφαγωγὸς μηνύων τὴν ἐπιστασίαν τοῦ νυμφίου· καὶ οἱ μὲν μετά τινας καιροὺς τῆς ἀποκυήσεως, ἢ προεφήτευσαν, ἢ ἐτερατούργησαν· ὁ δὲ ἔτι ἐγκυοφορούμενος, Πνεύματος ἁγίου ἐμπέπλησται, καὶ θαυματουργὸς ἀναδέδεικται.

3. Sane in honore habetur Isaaci quoque progenitoris nativitas, quem cum concepisset Sara filium et in senectute peperisset, dixit: « *Quis nuntiabit Abrahamo quod Sara filiolum lactet* [71]? » Quocirca magnum quoque constat patrem fecisse convivium die ablactationis ejus. Honoratur item natalis Samsonis, quem Manue filium suscepit secundum promissionem, de matre sterili similiter ortum; qui, ut ait Scriptura [72], bibiturus non erat vinum neque siceram, nec immundum quidquam manducaturus; idemque initium facturus salvandi Israelis de alienigenarum manu. Præter hos, ut alios omittam, Samuelis, qui res in antecessum videbat, honoratur natalis; quem peperit celeberrima Anna viro suo Helcanæ, et ab infantia Deo dicavit. Sed isti non assecuti sunt Joannis excellentiam, o dilecti; nam partim ante legem scriptam fuerunt, partim post legem. Joannes autem Zachariæ sacerdotis et mirificæ Elisabetæ filius; pullulavit flos præcedens Christi adventum, medius inter legem et gratiam apparens. Præluxit enim intellectualis lucifer, ortum Solis justitiæ significans: præcessit miles regis universalis adventum denuntians: venit paranymphus sponsum adesse portendens. Et alii quidem aliquanto post nativitatem tempore, vel prophetaverunt, vel miracula ediderunt; hic autem adhuc gestatus in utero, Spiritu sancto repletus erat, et prodigiorum auctor apparuit.

δ'. Τοιγαροῦν ἔοικέ μοι τοιοῦτόν τι, ἵν' ὡς ἐν εἰκόνι παραστήσω τὸ μεγαλοπρεπὲς τοῦ Προδρόμου· ὥσπερ τις οὖν βασιλεὺς ἐκ τῶν ἀνακτόρων βασιλικῶς

4. Quamobrem venit mihi in mentem, ut imagine quadam magnificentiam Præcursoris repræsentem. Sicut enim rex ex palatio regaliter procedens, ha-

[69] Gen. XXIV, 14; Dan. III, 35. [70] Isa. LIV, 1. [71] Gen. XXI, 7, [72] Judic. XIII, 14.

Digitized by Google

bet primo præcedentes lictores et sceptriferos, deinde consules, præfectos et ordinum ductores, postremo aliquem majore dignitate præditum; post quem statim rex, nemine interjecto apparet, auro et claris lapidibus fulgens; ita mecum cogita de vero unicoque omnium rege Christo Deo nostro. Huic enim per carnem in mundum ingressuro, præcesserunt patriarchæ, Abrahamus videlicet, Isaacus, Jacobus: deinde Moyses Dei interpres, Aaron atque Samuel, et universa prophetarum turba. Postremus apparuit Joannes, moxque statim Christus Dominus; de quo ille dixit: *Qui post me venturus est, ante me factus est, quia prior me erat*[75]. Et qui ultimus ordine est, dignitate major pro proportione exstitit. Sic ergo et prophetarum et apostolorum et aliorum omnium præcipuus fuit, juxta verax Verbum magnus Præcursor; illorum quidem ut subsequens, horum ut præcessor. Sed agesis evangelicam aperientes historiam, audiamus quænam Zachariæ nuntiata sint.

A προερχόμενος, ἔχει μὲν πρῶτα ἡγουμένους, ῥαβδούχους τινὰς καὶ σκηπτροφόρους, ἔπειτα ὑπάτους, ὑπάρχους τε καὶ ταξιάρχους, ἔσχατον δέ τινα ἀξιωματικώτερον, μεθ' ὃν εὐθὺς ὁ βασιλεὺς ἀμέσως ἐπιφαίνεται χρυσῷ καὶ λίθοις διαυγέσι καταλαμπόμενος, οὕτω μοι νόει καὶ ἐπὶ τοῦ ἀληθινοῦ καὶ μόνου τῶν ὅλων βασιλέως Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν· μέλλοντος γὰρ αὐτοῦ διὰ σαρκὸς εἰσιέναι ἐν τῇ οἰκουμένῃ, προηγήσαντο μὲν πατριάρχαι, οἷον Ἀβραάμ, Ἰσαάκ, Ἰακώβ· ἔπειτα Μωϋσῆς ὁ θεοφάντωρ, Ἀαρών τε καὶ Σαμουὴλ, καὶ πᾶς ὁ τῶν προφητῶν ὅμιλος· ὕστατος δέ πως πεφανέρωται Ἰωάννης· καὶ εὐθὺς ὁ Δεσπότης Χριστὸς περὶ οὗ φησιν· *Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν*· καὶ ὁ ἔσχατος τῇ τάξει μείζων τῇ ἀξίᾳ, κατὰ τὸ ἀνάλογον ἀποδέδεικται· οὕτω τοίνυν καὶ προφητῶν καὶ ἀποστόλων καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων πρώτιστος κατὰ τὸν ἀληθῆ Λόγον ὁ μέγας Πρόδρομος, τῶν μὲν ὡς ἐφεπόμενος, τῶν δὲ ὡς προηγούμενος· ἀλλὰ γὰρ τὴν εὐαγγελικὴν ἱστορίαν ἀναπτύξαντες, ἀκουσώμεθα τίνα τὰ τοῦ Γαβριὴλ πρὸς τὸν Ζαχαρίαν ἀπαγγελλόμενα.

B

5. *Apparuit ei*, inquit, *angelus Domini, stans a dextris altaris incensi. Et conturbatus est Zacharias videns, et timor irruit super ipsum*[76]. Nempe quia terribilis est angelica visio, et terribili in loco ostensa. *Quam terribilis est*, inquit, *locus iste! non est hic aliud nisi domus Dei*[76]. Neque est mirandum, si cum justus sacerdos esset, turbatus est timorque in eum irruit; siquidem et Daniel desideriorum vir, videns obstupuit, et in faciem cadens ore hiante fuit, propter angelicæ eminentiæ splendorem incomparabilem[76]. *Apparuit ei*, inquit, *angelus Domini*. Quid ad hæc nobis dicunt hi semichristiani, qui angelorum imagines fieri nolunt? Si angelus ab homine visus fuit, ergo omnino figuram induerat, haud aliter quam cernebatur. Visus est autem tali figura, quali antea Moysi in monte Sina circa propitiatorium, Cherubini in typo ostensi fuerunt. Quod si incorporeum et non figuratum, juxta ostensum typum delineatur, quidni corporeum et figuratum, colori, tactui, tribusque dimensionibus obnoxium, qualis fuit Servatoris species, non figurabimus, ad evidentem non phantasticæ incarnationis ejus demonstrationem? Neque sic a nobis circumscribi putent hi stulti deitatem, quæ neque verbis exprimi potest, neque comprehendi, cujus nulla est positura, nulla figura, nullus locus, nulla quantitas, nulla qualitas, nec aliquid aliud ex iis, quæ sunt intra fines circumscriptionis, propterea quod sit infinita et incomprehensibilis. Nam nunc etiam si simplicis hominis imaginem effingimus, haud certe animam immaterialem et figuræ incapacem figuramus, quod fieri prorsus nequit; sed utrique convenienter quæ sunt propria tribuimus; nempe incircumscripto incircumscriptionem, circumscripto circumscriptionem, prout veritatis ratio nobis suadet. Sed ad propositum denuo revertendum est.

ε'. *Ὤφθη αὐτῷ*, φησὶν, *ἄγγελος Κυρίου, ἑστὼς ἐκ δεξιῶν τοῦ θυμιάματος· καὶ ἐταράχθη Ζαχαρίας ἰδὼν, καὶ φόβος ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτόν*· ὡς φοβερά τις καὶ ἡ ἀγγελικὴ ὀπτασία, καὶ ἐν φοβερῷ τόπῳ καταφανεῖσα· *Ὡς φοβερὸς γὰρ*, φησὶν, *ὁ τόπος οὗτος! οὐκ ἔστι τοῦτο, ἀλλ' ἢ οἶκος Θεοῦ*. Καὶ οὐ θαυμαστὸν εἰ δίκαιος ὢν ὁ ἱερεὺς ἐταράχθη, καὶ φόβος ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτὸν, ὅπου καὶ Δανιὴλ ὁ τῶν ἐπιθυμιῶν ἀνὴρ, ἰδὼν ἐθαμβήθη, ἐπὶ πρόσωπόν τε πεπτωκὼς καὶ ἀχανὴς γεγονὼς, τῇ τῆς ἀγγελικῆς ὑπεροχῆς ἀσυγκρίτῳ λαμπρότητι. *Ὤφθη αὐτῷ*, φησὶν, *ἄγγελος Κυρίου*. Τί φάσιν ἡμῖν πρὸς ταῦτα, οἱ μὴ εἰκονίζοντες ἡμίχριστοι (16); εἰ ὤπται ἄγγελος ἀνθρώπῳ, πάντως καὶ εἰκόνισται οὐδαμῶς ἄλλως ἢ ὡς ὤπται· ὤπται δὲ ἐν τοιᾷδε μορφῇ, καθ' ἃ καὶ Μωϋσῇ πρότερον ἐν τῷ ὄρει Σινᾷ τὰ περὶ τὸ ἱλαστήριον Χερουβὶμ ἐν τύπῳ δεικνύμενα· καὶ εἰ τὸ ἀσώματον καὶ ἀσχημάτιστον κατὰ τὸν δεδειγμένον τύπον περιγράφεται, πῶς τὸ ἐνσώματον καὶ σχηματιζόμενον ὑποπίπτον χροιᾷ τε καὶ ἁφῇ, καὶ ταῖς τρισὶ διαστάσεσιν, οἷον τὸ τοῦ Σωτῆρος εἶδος, οὐκ εἰκονίσομεν πρὸς ἐναργῆ τῆς ἀφαντασιάστου αὐτοῦ σαρκώσεως ἀπόδειξιν; Καὶ μὴ συμπεριγράφειν ἡμᾶς ἐν τούτῳ ἡγήσωνται οἱ ἄφρονες τὴν θεότητα, ἧς οὐκ ἔκφρασις, οὐ κατάληψις, οὐ θέσις, οὐ σχῆμα, οὐ τόπος, οὐ ποσότης, οὐ πηλικότης, οὐκ ἄλλο τι τῶν περιγραφῆς ἔνδον διὰ τὸ ἄπειρον καὶ ἀπερίληπτον· ἐπεὶ καὶ ἐνταῦθα τὸν ἁπλῶς ἄνθρωπον εἰκονίζοντες, οὐ τὸ τῆς ψυχῆς ἄϋλον καὶ ἀνείδεον συνεικονίζομεν πάντως, οὐ γὰρ ἐνδέχεται, ἀλλὰ καταλλήλως τὰ οἰκεῖα ἑκατέρῳ ἀπονέμομεν· τῷ ἀπεριγράφῳ τὸ ἀπερίγραφον, καὶ τῷ περιγραπτῷ τὸ ἀπερίγραπτον, ὡς ὁ τῆς ἀληθείας λόγος παρίστησιν. Ἐπανιτέον δὲ αὖθις εἰς τὸ προκείμενον.

C

D

[75] Joan. I, 15. [76] Luc. I, 11, 12. [75] Gen. XXVIII, 17. [76] Dan. X, 8.

(16) Invehitur in Iconomachos, contra quos exstat etiam peculiare Studitæ nostri opus.

Digitized by Google

ς'. *Εἶπε δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ ἄγγελος· Μὴ φοβοῦ, Ζαχαρία, διότι εἰσηκούσθη ἡ δέησίς σου.* Εὐθὺς κατέστειλε τὸν φόβον τῇ πεύσει, οἷα ἡ ἀγγελικὴ ὀπτασία μετὰ τὸ φοβῆσαι, τὸ δειλὸν ἀφαιρουμένη· καὶ ἐναντίως περὶ τὴν δαιμονικὴν ἔφοδον. *Μὴ φοβοῦ*, φησὶ, *Ζαχαρία, διότι εἰσηκούσθη ἡ δέησίς σου· καὶ ἡ γυνή σου Ἐλισάβετ γεννήσει σοι υἱόν.* Ὦ τῆς ἐπιθυμουμένης θεοπαρόχου ἐπιτάξεως! ὦ τῆς πολυεύκτου ἀγγελοκομίστου ὑποσχέσεως! ἐπέτυχεν οὗ ἐπεπόθει! ἥνυσεν ὃ ἠντιβόλει· εὗρεν ὃ ἐπεζήτει· τὸν τῆς ἀγονίας καινισμὸν, τὸν τῆς εὐπαιδίας [cod. ἀπαιδίας] πορισμὸν, οὐκ ἀκολουθίᾳ φύσεως, ἀλλ' ἐπιτυχίᾳ ἐντεύξεως· οὐδὲ γὰρ κατάρας ἦν ἐπιτίμιον ἡ στείρωσις, ἄπαγε, ἀλλὰ μυστηρίου μεγάλου παρασημείωσις· τοῦ γὰρ Ζαχαρίου ἐπικειμένου ταῖς πυκναῖς πρὸς Θεὸν ἱκετηρίαις διαλυθῆναι τὴν στείρωσιν, τάχα ἐπακηκοέναι αὐτὸν δοκῶ· οὔπω συντετέλεσται ὁ καιρός· οὔπω συνετμήθησαν αἱ ἡμέραι τῆς ἐπιφανείας· τότε οὖν ἔλπισον τὴν τεκνογονίαν, Ζαχαρία, ὁπηνίκα ἔλθῃ ἡ προσδοκία τῶν ἐθνῶν· τότε ἐκδέχου τὴν ἀποστείρωσιν, ὁπόταν ἥξει ἡ ἐλπὶς πάντων τῶν περάτων τῆς γῆς· ἐπειδὴ δὲ ἦκεν ὁ καιρὸς, λάβε τὸ καταθύμιον διὰ τῆς τοῦ Γαβριὴλ προρρήσεως· ἀνακαινίσθητι ὡς ἀετὸς τῇ νεότητι· γνώρισον, φησὶ, τὴν ὁμόζυγον· *Εἰσηκούσθη γὰρ ἡ δέησίς σου· καὶ ἡ γυνή σου Ἐλισάβετ γεννήσει σοι υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰωάννην.* Ἐγνώρισε καὶ τοὔνομα ὃ κληθήσεται κἀξ αὐτῆς τῆς ἐτυμολογίας ἰὸν ἄνωθεν.

6. *Dixit autem ei angelus: Ne timeas, Zacharia, quoniam exaudita est oratio tua*[77]. Statim timorem eo nuntio compressit, quia visio angelica post pavorem causam timendi solet eripere; quod in dæmoniacis occursibus contra fit. *Ne timeas, Zacharia, quoniam exaudita est oratio tua, et uxor tua Elisabeth filium tibi pariet.* O desideratum quod a Deo fit mandatum! o valde optabilem quæ ab angelo affertur promissionem! Assecutus est quod optaverat: obtinuit, quod rogabat: invenit quod quærebat; sterilitatis mutationem, fecunditatis donum; non naturæ sequela, sed precum impetratione. Non enim maledictionis pœna erat sterilitas, absit, sed magni mysterii significatio. Etenim Zachariam frequentibus ad Deum precibus instantem, ut solveretur sterilitas, hæc fortasse inaudisse sibi dicta puto: nondum completum est tempus: nondum finiti sunt dies adventus: tunc demum prolis genituram spera, o Zacharia, quando venerit exspectatio gentium: tunc exspecta sterilitatis cessationem, cum advenerit spes omnium finium terræ. Nunc quia tempus adest, sume rem optatam per Gabrielis prædictionem: renovetur ut aquilæ juventus tua: cognosce, inquit, uxorem tuam. *Etenim exaudita est oratio tua, et uxor tua Elisabeth tibi filium pariet, vocabisque nomen ejus Joannem.* Significavit etiam nomen, quo vocabitur, ex vi ipsius etymologiæ procedere ab alto.

ζ'. *Εἶπε δὲ Ζαχαρίας πρὸς τὸν ἄγγελον.* Λοιπὸν γὰρ αὐτῷ ὡς ὁμοδούλῳ παῤῥησίᾳ διαλέγεται· *Κατὰ τί γνώσομαι τοῦτο; Ἐγὼ γάρ εἰμι πρεσβύτης, καὶ ἡ γυνή μου προβεβηκυῖα ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῆς.* Ἡ μὲν πρόχειρος καὶ πατρικὴ ἀπόδειξις, ἀπιστίας ἔγκλημα καταγράφει τῷ ἱερεῖ· ὁ δὲ παρὼν λόγος οὐχ ὑποπίπτων, ἀλλ' ἐν δοκιμασίᾳ προερχόμενος, ταυτὸν πεπονθέναι φησὶ τῷ μεγάλῳ Θωμᾷ καὶ τὸν Ζαχαρίαν· οὐ τοῦτο γὰρ ἦν αὐτὸν εἰκὸς ἠγνοηκέναι προφήτην τε ὄντα καὶ τὰ θεῖα πεπαιδευμένον, ὅτιπερ δύναιτ' ἂν Θεὸς καὶ φύσιν καινουργῆσαι, καὶ γῆρας νεοποιῆσαι, καὶ πόρον ἐν ἀμηχάνοις διεκφᾶναι, ὡς ἐπὶ Ἀβραὰμ καὶ Σάῤῥας, ὡς ἐπὶ τῆς Σουναμίτιδος, καὶ τῶν ἄλλων ποικίλων καὶ παντοδαπῶν αὐτοῦ τεραστίων. Ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ τῶν μεγάλων καὶ παραδόξων προσδοκιῶν ἐπαγγελίαι ἐξάπινα ἀκουόμεναι ταράττειν πως εἰώθασι τὴν ψυχὴν, οὐ πρὸς ἀπιστίαν ἀναβαλλόμενος, οἶμαι, ἀλλὰ πρὸς τελείωσιν ἐπισπευδόμενος, εὐθὺς οἷα ὑφ' ἡδονῆς ἀλοὺς ἀναφωνεῖ καὶ φράζει, *Κατὰ τί γνώσομαι τοῦτο;* Μὴ ὄῃ παραλογίσῃ, μηδαμῶς διαψεύσῃ, δίδου μοι τὸ ἐπίσημον, πάρεχέ μοι τὸ ἐνέχυρον· ὡς πάλαι ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραὰμ πρὸς τὸ γενέσθαι αὐτὸν πατέρα πολλῶν ἐθνῶν, καὶ ἐκ τῆς ὀσφύος αὐτοῦ ἐξελεύσεσθαι βασιλεῖς, τὸ τῆς περιτομῆς σημεῖον· καὶ πρὸ τούτου, ὡς τῷ Νῶε πρὸς τὸ μὴ ἐπάξαι κατακλυσμὸν ἐπὶ τῆς γῆς, τὸ ἐν τῇ νεφέλῃ τόξον· πρὸς τούτοις καὶ Μωϋσῇ

7. *Dixit autem Zacharias angelo.* Exin cum angelo tanquam conservo loquitur: *Quomodo hoc cognoscam? ego enim senex sum, et uxor mea processit in diebus suis*[78]. Communis quidem et Patrum explanatio, incredulitatis reum dicit sacerdotem. At noster sermo his non acquiescens, sed experimenti causa ulterius progrediens, idem passum Zachariam ait, quod magnum Thomam: Haud enim verisimile est, prophetam rei divinæ gnarum ignorasse, posse Deum et naturam innovare, et senectuti vires instaurare, et bonum exitum desperatis rebus ostendere, ut in Abrahamo Saraque fecit, et in Sunamitide, et in aliis cujuslibet generis prodigiorum casibus. Sed quia magnarum, et quæ sunt præter opinionem, exspectationum promissiones, si repente audiantur conturbare fere animum solent; Zacharias non incredulitate hæsitans, ut reor, sed ad rei perfectionem festinans, illico tanquam gaudio correptus exclamat aitque: Quomodo hoc cognoscam? Ne me decipias, ne me fallas, da mihi indicium, præbe mihi arrham; ut olim Deus Abrahamo, ut persuaderet fore illum multarum gentium patrem, et ex ejus lumbis reges orituros, tradidit circumcisionis signum: et ante hunc Noacho ut fidem faceret, nunquam postea adductum iri super terram diluvium, arcum ostendit in nube: denique Moysi virgam in anguem mutatam, et mox suo sta-

[77] Luc. I, 13. [78] ibid, 18.

Digitized by Google

tui restitutam, ut Ægyptii crederent, ei apparuisse illum qui *Est*.

8. *Et respondens angelus dixit ei : Ecce eris tacens neque loqui valens, propterea quod verbis meis non credidisti* (addendum est, quod subintelligitur, nempe, simpliciter et sine inquisitione), *quæ tempore suo complebuntur*[79]. Recepit ergo Zacharias signum ei rei consentaneum, nempe vocis caducæ silentium, pro voce viva ac substantiali quæ mox ei parienda erat. Interim complicatis labiis, laudat vocibus auditui imperviis prolis datorem : *Egressus enim*, inquit, *loqui non poterat : et cognoverunt quod visionem vidisset in templo : et ipse erat innuens, mansitque mutus*[80]. Partim quidem ne interrogaretur, quia ferendum non erat ut visio passim audiretur : partim vero, ut qui quodammodo excesserat ex sensibus, totusque in se ipso visionem ruminabatur, mutus esset ad verberantes aerem sermones. Nec inverisimile est prophetæ patrem, prophetiæ argumentum hic significare, id est fortasse legalis cultus cessationem, præ divulgatione cultus secundum gratiam in Joannis nativitate. Sed jam, intermediis omissis, quæ ad præsentem diem non pertinent, quæque vires nostræ persequi nequeunt, rursus ad id quod instat veniamus.

9. *Et factum est*, inquit, *cum audisset Elisabeth salutationem Mariæ, exsultavit infans gaudio in utero ejus*[81]. O Joannes, felix infans, vigil embryon! Qui es in utero, quomodo in mundo? qui nondum es perfectus, quomodo es absolutissimus? qui semestris, quomodo longævus? qui nondum cogitare potes, quomodo es prudentissimus? qui loqui non potes, quomodo expedite disseris? dic nobis, dic, age; tenebroso materni uteri loco adhuc conclusus, visualem vim nondum exercens, aure strepitum nullum hauriens, vocalem sonum nondum emittens, ambulatorii motus nondum particeps, risum hominis proprium adhuc non exserens; quomodo audis? quomodo res divinas eloqueris? quomodo exsilis? quomodo exsultas? responde, o mirabilissime. Magnum est, ait, mysterium, et actus ab humana remotus comprehensione. Merito innovo naturam, propter eum qui est innovaturus res supra naturam. Embryo cum sim, attamen cerno, quia justitiæ solem in utero gestatum video. Aurium sensu polleo, quoniam audio me vocem magni Verbi nasci. Clamo quia unigenitum Filium Patris considero incarnatum. Exsilio, quia rerum omnium Creatorem sentio hominis formam sumpsisse. Exsulto, quia Redemptorem mundi intelligo corporatum. Principium vobis, inquit, significo Dei in mundum ingressus, et corporalis processus : præcurro adventui, et quodammodo vobis præeo confessionem. Sumite psalmum, ut cum Davide loquar, et tympanum, ut cum propheta, psalterium jucun-

A τὴν ὀφιωθεῖσαν καὶ θᾶττον ἀποκατασταθεῖσαν ῥάδδον εἰς τὸ πιστεῦσαι τοῖς Αἰγυπτίοις ὅτι ὤπται αὐτῷ ὁ Ὤν.

η'. *Καὶ ἀποκριθεὶς*, φησὶν, *ὁ ἄγγελος εἶπεν αὐτῷ· Ἰδοὺ ἔσῃ σιωπῶν καὶ μὴ δυνάμενος λαλῆσαι, ἀνθ' ὧν ἠπίστευσας τοῖς λόγοις μου* (προσθετέον κατὰ τὸ σιωπώμενον ἁπλῶς τε καὶ ἀνεξετάστως), *οἵτινες πληρωθήσονται εἰς τὸν καιρὸν αὐτῶν*. Ἔλαβε τοίνυν τὸ σημεῖον ὁ Ζαχαρίας κατάλληλον τῷ πράγματι, σιωπὴν φθογγῆς λυομένης, πρὸς φθογγὴν ζῶσαν καὶ ἐνυπόστατον τεχθησομένην αὐτῷ· καὶ συμπτύξας τὰ χείλη ὁμνεῖ φωναῖς ἀνακούστοις τὸν τοῦ τόκου δοτῆρα· *Ἐξελθὼν γὰρ*, φησὶν, *οὐκ ἠδύνατο λαλῆσαι· καὶ ἐπέγνωσαν ὅτι ὀπτασίαν ἑώρακεν ἐν τῷ ναῷ· καὶ αὐτὸς ἦν διανεύων, καὶ ἔμενε κωφός*. Τὸ μὲν πρὸς τὸ μὴ ἐρωτᾶσθαι, ὡς οὐ καθεκτὸν τὰ τῆς ὀπτασίας ἀκουτίζεσθαι· τὰ δὲ ὡς οἷον ἐκβεβηκὼς τῶν αἰσθήσεων, καὶ εἰς ἑαυτὸν ὅλος τὸ ὁραθὲν συστρεφόμενος, κωφεύειν τοῖς ἀεροκτύποις λαλήμασιν· οὐδὲν δὲ οἷον ὡς προφητοπάτορα καὶ προφητείας ἔργον κάνταῦθα ἐπισημαίνειν· καὶ τοῦτό ἐστιν ἕως ἡ τῆς νομικῆς λατρείας παῦλα, πρὸς τὴν ἐν τῇ χάριτι διὰ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἰωάννου ἀνάῤῥησιν. Τοίνυν παραδραμόντες τὰ διὰ μέσου, ὡς οὔτε τῇ ἡμέρᾳ ἀνήκοντα, οὐδ' αὐτῇ δυνάμει ἡμῶν ἐφικτὰ, αὖθις ἐπὶ τὸ κατεπεῖγον ἐλευσώμεθα.

θ'. *Καὶ ἐγένετο*, φησὶν, *ὡς ἤκουσεν ἡ Ἐλισάβετ τὸν ἀσπασμὸν τῆς Μαρίας, ἐσκίρτησε τὸ βρέφος ἐν ἀγαλλιάσει ἐν τῇ κοιλίᾳ αὐτῆς*. Ὦ Ἰωάννη τὸ μακάριον βρέφος, τὸ ἀκοίμητον ἔμβρυον! Ὁ ἐγγάστριος, πῶς ἐγκόσμιος; ὁ ἀτέλεστος, πῶς πληρέστατος; ὁ ἑξαμηνιαῖος, πῶς πολυχρόνιος; ὁ ἀδιανόητος, πῶς ἐμφρονέστατος; ὁ ἀδιάλεκτος, πῶς εὔλαλος; φράσον ἡμῖν, φράσον, ἐν ζοφερῷ χωρίῳ τῆς μητρώας νηδύος συνεχόμενος, τὴν ὁρατικὴν ἕξιν οὔπω ἐνεργῶν, τὸν ἀκουστικὸν ψόφον οὔπω εἰσδεχόμενος, τὸν φωνητικὸν φθόγγον οὔπω ἐκβοῶν, τὴν περιπατητικὴν κίνησιν οὔπω μετειληφὼς, τὸ γελαστικὸν ἴδιωμα οὔπω ἐπιτετηδευκώς· πῶς διορᾷς; πῶς ἐπαΐεις; πῶς θεολογεῖς; πῶς περισκιρτᾷς; ποταπῶς ἀγάλλῃ; ἀπόκριναι ἡμῖν, ἀπόκριναι, ὦ πανάγαστε· Μέγα, φησὶν, τὸ τελούμενον μυστήριον, καὶ ἔξω ἀνθρωπίνης καταλήψεως τὸ δρᾶμα· καινοτομῶ εἰκότως τὴν φύσιν διὰ τὸν καινοτομεῖν μέλλοντα ὑπὲρ φύσιν· ἔμβρυος [retro ἔμβρυον] ὢν ὁρῶ, ἐπειδήπερ τὸν τῆς δικαιοσύνης ἥλιον βλέπω κυοφορούμενον· ἐνωτίζομαι, ἐπειδήπερ ἐπαΐω, ὡς φωνὴ τοῦ μεγάλου Λόγου τικτόμενος· ἀναβοῶ, ἐπειδήπερ τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Πατρὸς κατανοῶ σαρκούμενον· σκιρτῶ, ἐπειδήπερ τὸν τοῦ παντὸς Ποιητὴν αἰσθάνομαι ἀνθρωπομορφούμενον· ἀγάλλομαι, ἐπειδήπερ τὸν Λυτρωτὴν τοῦ κόσμου διανοοῦμαι σωματούμενον· ἀρχὴν ὑμῖν, φησὶν, σημαίνομαι τῆς τοῦ Θεοῦ ἐν κόσμῳ εἰσαγωγῆς καὶ σωματικῆς προσελεύσεως· προτρέχω τῆς ἐπιδημίας, καὶ οἷον ἐξάρχω ὑμῖν τῆς ἐξομολογήσεως· λάβετε ψαλμὸν, Δαυϊτικῶς εἰπεῖν, καὶ τύμπανον, προ-

[79] Luc. 20. [80] Ibid. 22, [81]. Ibid, 41.

Digitized by Google

φητικῶς, ψαλτήριον τερπνὸν μετὰ κιθάρας· ᾄσατε αὐτῷ καὶ ψάλατε αὐτῷ· διηγήσασθε πάντα τὰ θαυμάσια αὐτοῦ. A

ι'. Ἆρ' οὖν, Ἰωάννη, ὑπερανέστης τὰ ἐπίγεια; προέκυψας εἰς τὰ οὐράνια; ὑπεραναβέβηκας ἀγγελικὰς καὶ πρωτουργικὰς διακοσμήσεις; πῶς οὖν γε ὧνπερ τὴν φύσιν οὐκ ἐπελάδου, τούτων τὴν τάξιν καὶ ἀξίαν ἀπεκληρώσω; τὸ αὐτοῖς ἐξ αἰῶνος ἄδηλον καὶ ἀδίδακτον, εὐθὺς ὡς μετὰ Θεὸν διαπορθμεύσας καὶ διαγγείλας ἡμῖν ταῦτα ἔτι μαιευόμενος; Οὐκ ἀεροπόνησα, φησὶν, οὐκ ἐνεφελοδρόμησα, οὐχ ὑπερουράνισα, οὐχ ὑπερανέστηκα τῶν φλογερῶν καὶ ἀσωμάτων δυνάμεων· μὴ τοῦτο ὑπονοείσθω, ἀλλ' ὁ ἐπάνω πάντων ὤν, καὶ μένων ἐν τοῖς πατρῴοις κόλποις σὺν ἁγίῳ Πνεύματι, λαθὼν ἀδιαστάτως ἅπαντας τοὺς πυρίνους λειτουργοὺς αὐτοῦ, B ὡς ἐπ' ἄλλον οὐρανὸν εἰσεληλυθὼς ἐν τῇ γαστρὶ τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας, ἐνεφάνησεν ἑαυτὸν καὶ μεμυσταγώγηκέ μοι τὰ τηλικαῦτα· μηνυτὴς οὖν εἰμὶ τοῦ βρέφους, ὅτι, *Παιδίον γεννᾶται ἡμῖν, υἱὸς καὶ ὑμῖν ἐδόθη* κατὰ τὸν μέγαν Ἡσαΐαν, ὁ πρὸ αἰώνων Θεός· στειροφυὴς γόνος τυγχάνω, ὅτι παρθενικὸς ὁ τόκος προελεύσεται. Ὦ τῆς ὑπερφυοῦς μεγαλουργίας· ὦ τῆς παραδόξου τερατουργίας· οἷα ἡμῖν τὸ ἄτικτον βρέφος εὐαγγελίζεται σήμερον; πηλίκα ἡμῖν ὁ Ἐλισάβετ τόκος θεολογῶν προμεμήνυκε; σκιρτάτω ὑφήλιος ἅπασα, χορευέτω ἡ Ἐκκλησία προεόρτια, προεισόδια τὰ γενέσια τῶν Χριστοῦ γενεθλίων πανηγυρίζουσα, καὶ χαρᾶς πληρούσθω τὰ σύμπαντα τὸν μηνυτὴν δεξάμενα τῆς τοῦ παμβασιλέως ἐπελεύ- C σεως.

ια'. Ἀλλ', ὦ μακάριε Ἰωάννη, ὁ τῶν μεγίστων μέγιστε προφήτης, ὁ πρώτιστος ἐν ἀποστόλοις· ὁ τῶν μαρτύρων ἐξοχώτατος μεγαλόμαρτυς, ὁ τῆς ἐρήμου θεοκόσμητος πολιοῦχος, ὁ τοῦ ὡραιοτάτου νυμφίου φίλος ἠγαπημένος, ὁ τοῦ ἀφράστου φωτὸς λύχνος ἡτοιμασμένος, ὁ τοῦ ἀμώμου Ἀμνοῦ κήρυξ πεπιστευμένος, ὁ τῆς πατρικῆς φωνῆς ἄριστος ἐπακροάμων, ὁ βαπτιστὴς Χριστοῦ κεκηρυγμένος, ὁ Ἡρῴδου ἀσελγείας ἔλεγχος πεπαῤῥησιασμένος, ὁ τοῖς ἐν ᾅδου τὴν ζωὴν προμηνύσας, ἡ θεοσήμαντος σάλπιγξ τῆς οἰκουμένης, ἤχησον καὶ νῦν ἡμῖν οὐρανόθεν, ταῖς ἱερωτάταις πρεσβείαις, καὶ εὐμενὴς ἔσο τῷ ἐπᾴδοντί σοι λαῷ τῇ τε ἐλαχίστῃ σου ποίμνῃ, σὺν τῷ διαφέροντί μοι Πατρὶ (17) συγγνωμονῶν τε D αὖ τῆς τολμηρᾶς μου τοῦ πτωχοῦ ἐγχειρήσεως, οὐχ ὡς δωροφορίαν, ἀλλ' ὡς παρὰ δούλου ἀχρείου ὀφειλήν σοι σὺν φόρῳ τε καὶ πόθῳ προσαγομένην· ᾧ ἡ δόξα καὶ τιμὴ καὶ ἡ προσκύνησις, σὺν τῷ παντοκράτορι Πατρὶ καὶ παναγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

dum cum cithara, cantate et psallite illi, narrate omnia mirabilia ejus.

10. Num ergo, o Joannes, supra terrena excessisti? cœlestia inspexisti? ultra angelicas et primigenias creaturas ascendisti? Quomodo igitur quorum naturam non es sortitus, horum ordinem ac dignitatem recepisti? ita ut quod a sæculo ignotum erat et non traditum, statim quasi præter Dei institutum huc attuleris, nobisque nuntiaveris, cum tu adhuc obstetricio opere indigeas. Non aerem inquit verbero, non discurro nubes, non cœlos transcendi, non excessi supra igneas incorporeasque virtutes. Nemo id suspicetur : nam qui supra res omnes est, manetque in paterno sinu cum sancto Spiritu, clam prorsus omnibus igneis ministris suis, quasi in aliud cœlum uterum ingressus semper Virginis Mariæ, manifestavit se mihi, atque hæc talia tantaque edocuit. Ergo infantis index sum, nempe quod *Puer nascitur nobis, et filius datus est nobis*, prout magnus Isaias ait [82], Deus ante sæcula. Natus de sterili sum, quia mox virgineus quoque partus prodibit. O opus magnificum et supernaturale! o inexspectatum miraculum! Qualia nobis infans nondum natus hodie annuntiat! quantas nobis partus Elisabethæ res divinas prædicit! Exsultet terra universa, pervigilio hoc Ecclesia quasi choreis plaudat, festivitatem scilicet Christi natalibus præviam solemni concione celebrans : omnia prorsus gaudio diffluant, dum indicem excipiunt adventus regis universalis.

11. Sed, o beate Joannes, qui maximorum maximus propheta es, primus inter apostolos, martyrum summus magnusque martyr, deserti divinitus exornatus patronus, formosissimi sponsi dilectus amicus, ineffabilis lucis instructa lucerna, immaculati Agni præco fidelis, paternæ vocis egregius auscultator, Christi baptizator electus, Herodianæ libidinis cum fiducia reprehensor, vitæ nuntius his qui in inferis erant, turba mundo Deum significans, nunc quoque nobis cœlitus resones per sacratissimas intercessiones; propitius esto laudanti te populo, et pusillo gregi tuo, cum excellente Patre meo : mei quoque pauperculi audaci ausui indulgens : nec veluti oblatum munus, sed quasi debitum servi inutilis tributum tibi amanter persolutum, excipe. Cui gloria et honor atque adoratio, cum omnipotente Patre et sanctissimo Spiritu, nunc et semper et per sæcula sæculorum. Amen.

Η'.

Ἐγκώμιον εἰς τὴν ἀποτομὴν τῆς ἱερᾶς κεφαλῆς τοῦ μεγάλου Βαπτιστοῦ Χριστοῦ καὶ Προδρόμου.

VIII.

Laudatio in abscissionem sacri capitis magni Baptistæ et Præcursoris Christi.

(Ang. Mai., *loc. cit.* p. 43.)

α'. Φαεινὴ καὶ θεοχαρὴς ἡ συναγείρουσα ἡμᾶς 1. Splendida et Dei gaudio plena hæc est cele-

[82] Isa. IX, 6.

(17) De hoc monasterii Patre, vel episcopo etiam initio orationis.

Digitized by Google

britas, quæ nos ad hoc spiritale festum hodie congregat, o philochristi. Splendida, inquam, ob ipsum memorati nomen, qui lucerna lucens et est et dicitur, et jure meritoque sic denominatur; non autem quia materialibus faculis corporeos oculos nostros illustrat. Nam illarum quidem non est perpetuus splendor, quia contraria semper abrumpitur obscuritate; sed hæc (solemnitas) divinæ gratiæ radiis congregatorum corda semper illuminat, atque ad justitiæ exercitium mentes nostras meditabundas impellit, ut beatam illam passionem intellectualiter quodammodo spectantes, causam hinc lætitiæ nobis constituamus. Profecto alterius cujuslibet gladio effusus in terram sanguis, nullius hominis visum exhilararet; neque ad aurem delatus mentem solet lætificare sermo morientis. Namque ubi sanguinis effusio vitæ jacturam fert, quomodo id, inquam, hominem per se vitæ amantem delectabit; et non potius cum vultus tristitia ad luctum trahet atque ad ejus passionis miserationem? nisi forte aliquis exsistat vel mente alienatus vel ferino more imbutus, ut brutorum aliquot natura est, quæ spectaculis sibi objectis insaniunt: veluti galli, qui dum sui similes interficiuntur, gaudent, cantant, exsiliunt eo simpliciter visu fruentes, neque reputantes, mox eamdem cædem ad ipsos perventuram. At vero justi viri sanguis et visui delectabilis, et auribus grati instar nuntii est, et labiis honorabilis: namque hujus amissio, immortalis meliorisque vitæ confert acquisitionem. Neque gutta, inquam, tantum sanguinis, verum etiam os sanctum, et membri alicujus particula, et capillorum reliquiæ, et vestimentorum quæ ille gestavit aut attigit frustum pergratum est et expetibile cuivis pietatis studioso. Propterea alius aliam, thesauri instar, partem vel membrum vel corpus totum in domibus vel ecclesiis, sanctificantis virtutis ergo, et salutaris tutelæ, habere gaudet, et cum reverentia ad cinerum thesauros accedit, et impervia tactui donaria venerabundus contingit.

2. Talis nobis est justi Abelis sanguis, quanquam hic parentum tunc noviter oculis oblatus causa luctus fuit: cum enim morientis alicujus passionem nondum aspexissent, quidni filii patratam cædem exhorrescerent, lacrymarentur, lamentatione prosequerentur, dum improviso fortasse stratum humi filium vidissent, fraternis cruentatum ictibus, et ea propter vitæ usu privatum! Talis item et prophetæ Amosi sanctus sanguis, quem diu fustibus verberatum ferro exstinxit rex Amasias (19); qui vaticiniorum telis a propheta appetitus, justum clava in temporibus percussum letho tradidit. Talis pariter prophetæ Michææ sanctus sanguis, quem præcipitio interemit Joramus Achaabi filius, divina confidenter nuntiantem: etenim ab hoc, ut ait Scriptura, de parentum sceleribus arguebatur. Talis quoque pro-

(18) Vides SS. reliquiarum laudari a Theodoro ut consuetam et spiritui utilem venerationem.

(19) Imo vero Amasias sacerdos Bethelis accusavit Amosum apud Jeroboamum regem. Sed de vita et obitu prophetarum variæ et interdum contradicentes veterum auctorum sententiæ fuerunt, quas ne prolixe referam, lectores meos ad Calmeti Biblicum Dictionarium ablego.

πρὸς ἑορτασμὸν πνευματικὸν πανήγυρις σήμερον, ὦ φιλόχριστοι· φαεινὴ δὲ καὶ ἐξ αὐτῆς ἐπωνυμίας τοῦ μνημονευομένου, ὅτι λύχνος φωτός ἐστί γε καὶ λέγεται, εἰκότως προσαγορευομένη· οὐ δή που τὸ ὑλικαῖς μαρμαρυγαῖς περιαυγάζειν τὰς σωματικὰς ἡμῶν ὄψεις· εἴη γὰρ τούτων οὐκ ἀειφανὴς ἡ λάμψις, τῷ ἀντιφράσσοντι σκιάσματι ἑκάστοτε διακοπτομένη· ἀλλὰ τὸ ταῖς ἀκτῖσι τῆς θείας χάριτος ἐναστράπτειν τὰς καρδίας τῶν συνελεηλυθότων ἀεί, καὶ πρὸς τὴν τοῦ δικαίου ἄθλησιν ἀναπέμπειν τὰς διανοητικὰς ἡμῶν θεωρίας, ἵν' ἐκεῖνο τὸ μακάριον πάθος νοερῶς πῶς ὀψόμενοι, ὑπόθεσιν εὐφροσύνης ἑαυτοῖς ὑποστησόμεθα· ἄλλου μὲν γὰρ αἷμα ῥυὲν ὑπὸ γῆν ξίφει, οὐκ ἂν τέρψειεν ἀνθρώπου θέαν, οὐδ' εἰς ἀκοὴν ἐλθὼν σεπτοποιεῖ τὴν μνήμην τοῦ τεθνηκότος ὁ λόγος· οὗ γὰρ ἡ ῥοὴ ζωῆς στέρησιν φέρει, πῶς ἂν τὸν φύσει φιλόζωον ἕλξειεν τοῦτο; τουναντίον δὲ μᾶλλον ἐν στυγνότητι προσώπου εἰς οἶκτον ἀγάγοι καὶ ἐλεεινολογίαν τοῦ πάθους, εἰ μή τι γε ἄρα ἔξω φρενῶν ἢ θηριώδη τὸν τρόπον εὕροι τὸν τοιοῦτον κατὰ τὴν τῶν κτηνῶν φύσιν ἀλογισταίνοντα τοῖς ὁραθεῖσι· καθάπερ ἐπὶ τῶν ἀλεκτρυόνων οἱ τῶν ὁμοειδῶν αὐτοῖς σφαττομένων χαίρουσιν, ᾄδουσιν, ἀποπηδῶσιν, αἰσθήσει μόνον χρώμενοι, καὶ οὐ συλλογιζόμενοι, ὅτι καὶ ἐπ' αὐτοὺς ἥξει τὸ πάθος· αἷμα δὲ ἀνδρὸς δικαίου καὶ ὄψει ἑραστὸν, καὶ ὠσὶν εὐαγγελιστὸν, καὶ χείλεσι προσκυνητόν· ἡ γὰρ τούτου ἀφαίρεσις, τῆς ἀγήρω καὶ ἀμείνω ζωῆς τὴν μέθεξιν ἀποκληροῦνται· καὶ οὐ μόνον δή φημι ῥανὶς αἵματος, ἀλλὰ καὶ ὁτιοῦν ἁγίου καὶ λάκισμα μέλους, καὶ τριχὸς λείψανον, καὶ ὁτιοῦν ἐφ' οἷς ἐνεδιδύσκετο ἢ ἐφάπτετο, περισπούδαστόν ἐστι καὶ ἐκζητούμενον τῷ εὐσεβεῖν προελομένῳ· διὰ τοῦτο ἄλλος ἄλλο τι ὥσπερ τινὰ θησαυρὸν μέρος ἢ μόριον ἢ τὸ ὅλον κατ' οἴκους ἢ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, πρὸς ἁγιαστικὴν ἐνέργειαν καὶ σωστικὴν ἀσφάλειαν κατέχων ἐγκαλλωπίζεται, προσερχόμενος μετ' αἰδοῦς τῇ τεθαυρισμένῃ κόνει, καὶ ἁπτόμενος φόβῳ τῶν ἀψαύστων ἀναθημάτων (18).

β'. Τοιοῦτον ἡμῖν τὸ τοῦ δικαίου Ἄβελ αἷμα, κἂν γονεῦσι τηνικαῦτα ξενοφανὲς ὠπτάνετο θρηνολόγημα· μήπω γὰρ ἑωρακότες τεθνεῶτος πάθος, πῶς ἂν ἐπὶ τῇ τοῦ υἱοῦ σφαγῇ οὐκ ἐξέστησαν, οὐκ ἐδάκρυσαν, οὐ γοερὰ ἔφασαν, ἐξάπινα τάχα προσβλέψαντες κατὰ γῆς ἐῤῥιμένον, αἵματί γε πεφοινιγμένον ἐξ ἀδελφικῆς μιαιφονίας, κἀντεῦθεν τῆς ζωτικῆς ἐνεργείας ἐστερημένον; τοιοῦτον τὸ τοῦ προφήτου Ἀμὼς ἅγιον αἷμα, ὃν συχνῶς τυμπανίσας ἀνεῖλε ξίφει Ἀμασίας (19) ὁ βασιλεύς· ἐπειδὴ γὰρ τῆς προφητείας ταῖς βολίσιν ἐπλήττετο, πλήξας τὸν δίκαιον ἐν ῥοπάλῳ κατὰ τοῦ κροτάφου θανάτῳ παραδίδωσιν· τοιοῦτον τὸ τοῦ προφήτου Μιχαίου ἅγιον αἷμα, ὃν ἀνεῖλε κρημνίσας Ἰωρὰμ υἱὸς Ἀχαὰβ τὰ θεῖα παῤῥησιαζόμενον. Ἤλεγχε γὰρ αὐτὸν ἐπὶ ταῖς ἀσεβείαις τῶν πατέρων αὐτοῦ, καθ' ἃ γέγραπται,

Digitized by Google

τοιοῦτον τοῦ προφήτου Ἡσαΐου ἅγιον αἷμα διχῇ διαιρουμένου ὑπὸ πριστῆρος παρὰ Μανασσῆ τοῦ ἐκκεκληκότος πρὸς εἰδωλολατρικὸν σέβας τὸν εὐπαρίστρωτον καὶ εὐπαρακόμιστον Ἰσραὴλ, οὐ φέροντος ἀκούειν τὰς τῆς προφητείας ἐκφάνσεις. Τοιοῦτον τὸ τοῦ γενναίου Ἐλεάζαρ σὺν ἑπτὰ παισὶν καὶ μητρὶ θεόφρονι ἅγιον αἷμα, ὃ ἐξέχεεν Ἀντίοχος ἐν ποικίλοις βασάνοις, μὴ φέρων τὴν ὑπὲρ ἐντολῆς Θεοῦ ἔνστασιν τῶν ἀηττήτων, οὓς πίστει θανάτου σφραγὶς ἐτελείωσε· τοιοῦτον τὸ τοῦ προφήτου Ζαχαρίου ἅγιον αἷμα ὃ πρὸ τοῦ θυσιαστηρίου ἡ πάροινος τῶν Ἰουδαίων ὠμότης μαχαίρᾳ ἐξέχεε, οὐκ ἐνεγκοῦσα τὰς τῆς προφητείας ἐμφάσεις ἀκουτίζεσθαι· καὶ τί δεῖ μοι πλεῖστα ἀναλέγειν, παρ' ᾧ τὸ τῶν ἀποστόλων προφητῶν τε καὶ μαρτύρων συλλήβδην εἰπεῖν ἅγιον αἷμα, ὃ πολλοὶ παλαμναῖοι πολυτρόπως ἐξέχεαν, ὡς ὕδωρ πολὺ κυκλοῦν τὴν ὑπ' οὐρανὸν, καὶ τῆς ἀσεβείας ὑπάρχον σβεστήριον;

γ'. Τοιοῦτον τὸ τοῦ Βαπτιστοῦ Χριστοῦ καὶ Προδρόμου ἅγιον αἷμα, περὶ οὗ ἡμῖν ὁ προκείμενος λόγος· ὃ κεκένωκεν ὡς μύρον πολυτελὲς ἐξ ἱεροῦ τραχήλου εὐωδιάζον τὴν οἰκουμένην· αἷμα, ὃ συνήθροισεν οὐ γαστρὸς ἡδονὴ, οὐκ οἴνου μετάληψις, οὐ κρεῶν ἐδωδὴ, οὐκ ἄλλου τινὸς τῶν λιπαίνειν καὶ ἡδύνειν εἰωθότων τὰς ὀρέξεις, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν τῶν σπαργάνων μέχρι τέλους ἡ τῆς ἐγκρατείας ἐμπεποίηκε χάρις· *Ἦλθε γὰρ*, φησὶν, *ὁ Ἰωάννης μήτε ἐσθίων, μήτε πίνων*· αἷμα τὸ προκενωθὲν τοῦ Δεσποτικοῦ καὶ ἀθανάτου ποτηρίου· ἐχρῆν γὰρ τὸν τοῦ φωτὸς τρίδρομον διὰ τῆς ἐκ στείρας αὐγαστικῆς αὐτοῦ προόδου τοῖς ὑπὲρ γῆς ὀφθέντα, καὶ τοῖς ὑπὸ γῆν διὰ θανάτου κήρυκα φωτοειδῆ χρηματίσαι (20)· αἷμα, ὃ τῆς τοῦ Ἄβελ σφαγῆς πολυπλασίως εἰς τὰ ὦτα Κυρίου Σαβαὼθ διαβεβόηται· τοῦ γὰρ ἔργου ἡ ποίησις, φωνῆς μυστικῆς ἐστιν ἀναβόμβησις, οὐ διὰ φωνητικῶν ὀργάνων προϊοῦσα, ἀλλὰ τῇ τῆς ἐνεργείας δυνάμει ἀκουτιζομένη· αἷμα, τὸ πατριαρχῶν μὲν αἰδεσιμώτερον, προφητῶν δὲ τιμαλφέστερον, καὶ δικαίων ὁσιώτερον· ἐπεὶ καὶ ἀποστόλων προφερέστερον, καὶ μαρτύρων εὐκλεέστερον, ὡς ὁ λόγος παρὰ τοῦ μεγάλου Λόγου τὴν μαρτυρίαν φέρει· αἷμα, τὸ πάσης ἀνθοβαφικῆς εὐχροίας χαριέστερον ὡραΐζον τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, ὑπὲρ δικαίου κενωθὲν ἐπὶ τέλει τοῦ παλαιοῦ νόμου, καὶ τῆς Χριστοῦ παρουσίας προεισόδιον ἄνθος τυγχάνον.

δ'. Ἀλλ' ὅπως τοῦτο, καὶ δι' οὗ τινος, καὶ ἐφ' ᾧπερ ὑποθέσει κεκένωται, μεθαρμοστέος ἡμῖν ἀπὸ τῶν ἱερῶν Εὐαγγελίων ὁ λόγος· *Ὁ γὰρ Ἡρώδης*, φησὶ, *κρατήσας τὸν Ἰωάννην ἔδησεν αὐτὸν καὶ ἔθετο ἐν φυλακῇ διὰ Ἡρωδιάδα τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. Ἔλεγε γὰρ αὐτῷ ὁ Ἰωάννης, Οὐκ ἔξεστί σοι ἔχειν αὐτήν· καὶ θέλων αὐτὸν ἀποκτεῖναι, ἐφοβήθη τὸν ὄχλον, ὅτι ὡσπερ προφήτην αὐτὸν εἶχον.* Πρῶτον ζητεῖσθω

A phetæ Isaiæ sanctus sanguis bifariam serra dissecti a Manasse, qui ad idololatricum cultum concitaverat insanientem facile volubilemque Israelem, quique propheticas rvelationes audire non sustinebat. Talis etiam fortis Eleazari cum septem adolescentibus et divini animi matre, sanctus quem Antiochus diversis cruciatibus effudit sanguis, dum constantiam invictorum hominum pro Dei lege moleste fert, quos in fide perfecit mortis sigillum. Talis denique prophetæ Zachariæ sanctus sanguis, quem ante altare vesano Judæorum crudelitas gladio effudit, dum vaticiniorum notitiam audire recusaret. Sed cur me plura recensere oportet, præter quam compendio dicere de apostolorum, prophetarum ac martyrum sancto sanguine, quem scelesti multi B homicidæ effuderunt, quasi aquæ copiam in terræ circuitu, quique impietatis exstinguendæ vim habuit?

3. Talis est Baptizatoris Christi Præcursorisque sanctus sanguis, de quo nobis hic institutus est sermo; qui exhaustus fuit ut pretiosum unguentum ex sacra cervice, et terrarum orbem suavitate perfudit: sanguis, quem non ventris voluptas adunavit, non vini sumptio, non carnium esus, non aliud quidquam pinguefacere solitum et commotionibus nostris blandiri; sed quem ab incunabulis usque ad vitæ finem abstinentiæ gratia confecit: *Venit enim*, Scriptura inquit, *Joannes neque manducans neque bibens* [83]: sanguis, qui Dominici immortalis poculi effusioni præivit. Oportebat enim C lucis præcursorem, postquam splendida sua de sterili matre nativitate terræ apparuerat, subterraneis quoque locis per mortem suam prædicatorem illustrem fieri. Sanguis, qui multo magis quam Abelis cædes, ad aures Domini Sabaoth clamat: nam peractio operis, mysticæ cujusdam vocis est resonantia, non per vocalia organa prodiens, sed ob suæ efficaciæ virtutem audita. Sanguis patriarchis venerabilior, prophetis honorabilior, justis sanctior: nam et apostolis præstantior est, et martyribus nobilior, ut magni Verbi verbum testatur. Sanguis qualibet coloria tinctura gratior, Christi Ecclesiam venustans, pro justitia exhaustus sub veteris legis finem, et Christi advenientis ingres- D sum floris instar exornans.

4. Sed jam quomodo hic sanguis, et cujus opera, et quam ob causam exhaustus fuerit, explanabit nostra de sacris Evangeliis deducta oratio. « *Herodes* enim, inquit Scriptura, *tenuit Joannem, et alligavit eum, et posuit in carcere propter Herodiadem uxorem Philippi fratris sui. Dicebat enim illi Joannes: Non licet tibi eam habere: et volens illum occidere, timuit populum, quia sicut prophetam eum habebant* [84]. Quæratur primum quis iste Herodes, etenim homo-

[83] Matth. xi, 18. [84] Matth. xiv, 3 5.

(20) Quod Baptista exstinctus prædicaverit detentis apud inferos animabus, sententia Patrum aliquot fuit, nempe Hippolyti, Origenis, et Eusebii Alexandrini, ut in *Spicil. Rom.* t. IX, p. 685, diximus; quibus addendus est auctor tractatus *De remuneratione* statim post obitum animabus danda, item apud nos *Script. vet.* t. VII, p. 266, et nunc denique Theodorus.

Digitized by Google

nymia ambiguitatem inducit quominus vera persona dignoscatur. Nimirum est hic tetrarcha. Namque hujus pater qui infantes interemit, multo ante obierat. Cur hic autem a Joanne reprehendebatur? quia, legitima ejecta conjuge, Aretæ regis filia, Philippi fratris uxorem Herodiadem sibi contra fas desponsaverat. Licuisset ei utique liberorum expertem ducere in conjugium ob suscitandum fratri semen, juxta Mosaicam legem ; sed liberorum jam matrem non licebat : porro erat huic filiola homonyma Herodias, aspidis fetus, diabolicum perditionis suæ instrumentum. Justa igitur abs Joanne reprehensio fiebat ; et quidem monitoria non contumeliosa, medicinalis non vulnifica. Quid enim aiebat? *Non licet tibi eam habere ;* atque ad legem provocabat, sic fere dicens : videsis et nosce quid tibi lex imperet. *Si fratres simul habitent, et unus ex his moriatur, nec semen ei fuerit ; non dabitur exstincti uxor viro haud propinquo ; sed viri illius frater ingredietur ad eam, sumetque sibi uxorem, et cum illa habitabit : et si filium pariet, constituetur ex defuncti nomine, et non delebitur nomen ejus ex Israel* [85]. Hæc tibi lex imperat ; tu vero uxorem duxisti, quæ filiam ex fratre tuo susceptam habet. Ne itaque legislatoris præscriptum prætergrediaris; neque purpuram macules sanguine illicito ; et cum cæteris exemplo esse debeas, cave ne subditis causa peccandi efficiaris : ideoque justam damnationem patiaris, *quoniam districtum judicium eos qui eminente dignitate sunt manet* [86].

A τίς οὗτος ὁ Ἡρώδης, τῆς ὁμωνυμίας ἀσάφειαν ἐμποιούσης τοῦ ὀφειλομένου προσώπου δηλοῦσθαι· ὁ τετράρχης δηλονότι· ὁ γὰρ τούτου πατὴρ, ὁ τῶν νηπίων ἀναιρέτης τετελευτηκὼς ἦν πάλαι· τίνος δὲ χάριν ἠλέγχετο παρὰ τοῦ Ἰωάννου ; ὅτι τὴν νομίμως συναφθεῖσαν αὐτῷ γυναῖκα ἐκδεδωκὼς, ἦγουν τὴν θυγατέρα Ἀρέτα τοῦ βασιλέως, τὴν τοῦ ἀδελφοῦ Φιλίππου Ἡρωδιάδα παρανόμως ἐγήματο· ἐξὴν γὰρ αὐτὸν ἄπαιδα οὖσαν ἀγαγέσθαι εἰς βίωσιν πρὸς ἀνάστασιν ἀδελφικοῦ σπέρματος, κατὰ τὸν μωσαϊκὸν νόμον· ὑπόπαιδα δὲ τυγχάνουσαν, οὐδαμῶς (21)· ἦν δὲ αὐτῇ θυγάτριον, ἡ ὁμώνυμος Ἡρωδιάς, τὸ ἔγγονον τῆς ἀσπίδος, τὸ διαβολικὸν ὄργανον τῆς οἰκείας ἀπωλείας· οὐκοῦν εἰκότως ὁ ἔλεγχος παρὰ τοῦ Ἰωάννου· καὶ οὗτος ὑπομνηματικὸς, ἀλλ' οὐχ ὑβριστικὸς, ἰατρευτικὸς, ἀλλ' οὐ τραυματοποιός. Τί γάρ φησιν ; *Οὐκ ἔξεστί σοι ἔχειν αὐτήν·* ἐπὶ τὴν θείαν αὐτὸν νομοθεσίαν ἄνεισι, τοιαῦτά πως λέγων· Ἴδε καὶ ἐπίγνωθι τί σοι ὁ νόμος παρακελεύεται· *Ἐὰν δὲ κατοικοῦσιν ἀδελφοὶ ἐπὶ τὸ αὐτὸ, καὶ ἀποθάνῃ εἷς ἐξ αὐτῶν, σπέρμα δὲ μὴ εἴη αὐτῷ, οὐκ ἔστιν ἡ γυνὴ τοῦ τεθνηκότος ἔξω ἀνδρὶ μὴ ἐγγίζοντι· ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς εἰσελεύσεται πρὸς αὐτὴν, καὶ λήψεται αὐτὴν ἑαυτῷ γυναῖκα, καὶ συνοικήσει αὐτῇ· καὶ ἔσται τὸ, παιδίον, ὃ ἂν τεχθῇ, κατασταθήσεται ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ τετελευτηκότος, καὶ οὐκ ἐξαλειφθήσεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐξ Ἰσραήλ.* Ταῦτά σοι ὁ νόμος παρακελεύεται· σὺ δὲ εἰσοικήσω τὴν ἔχουσαν παιδίον ἐκ τοῦ ἀδελφοῦ σου. Μὴ δὲ παραβῇς τοῦ νομοθέτου

B

τὸν ὅρον· μηδ' αὐτὴν ἀλουργίδα μολύνῃς αἵματι ἀνοσίῳ· μήτε μὴν ὁ ἄλλος τύπος εὐνομίας ὀφείλων καθεστάναι, τοῖς ὑπὸ χεῖρα αἴτιος ὀφθείης παρανομίας· κἂν τούτῳ ὑποίσοις τὸ κρῖμα ἔνδικον, *Ὅτι κρίσις ἀπότομος ἐν τοῖς ὑπερέχουσι γίνεται.*

C

5. Ille autem potentia elatus, Deum exsistere oblitus, furebat, ira æstuabat, reprehensionem repellebat. Non est imitatus Davidem, qui a propheta Nathane de adulterii crimine coargutus, in vocem illam erupit : *Peccavi Domino* [87] : cujus ob humilitatem Dominus peccatum transtulit. Sed hic, inquit Scriptura, *comprehensum Joannem vinculis constrinxit et carceri tradidit* [88]. Hominem philosophia invictum comprehendit is qui luxuriæ passione tenebatur : hominem liberum, utpote omni passione solutum, alligavit is qui intemperantiæ vinculis constrictus erat : custodem prædicatoremque Ecclesiæ tradidit custodiæ, is qui impurorum actuum mancipium erat. *Propter Herodiam Philippi fratris sui* [89] ; Herodiadem, inquam, Dalilæ moribus simi-

D

lem, et diaboli complicem : ipsa enim tori socium vel potius ascititium ad Joannis odium impulit. Non fero, inquit, vituperari quæ sum regina a Zachariæ filio. Trade carceri linguam quæ me diffamat : perime statim spiculo illum qui suis animam meam sermonibus ceu telis vulnerat. *Cumque eum vellet occidere, timuit populum, quia prophetæ loco eum habebant* [90]. Non enim si quando volunt reges pravum

ε'. Ὁ δὲ ἅμα τῷ κράτει, καὶ τὸ εἶναι Θεὸν ἐπιλελησμένος, ἐμάνη, ἐξήφθη τῷ θυμῷ, ἀπεσείσατο τὸν ἔλεγχον· οὐκ ἐμιμήσατο τὸν Δαβὶδ, ὅ; ἐπειδὴ ἠλέγχθη παρὰ Νάθαν τοῦ προφήτου ἐπὶ μοιχείᾳ; ἐγκλήματι, ἐκείνην προεβάλετο τὴν φωνὴν, *Ἥμαρτηκα τῷ Κυρίῳ·* οὗ διὰ τὴν ταπείνωσιν καὶ Κύριος παρεχεβίβασε τὸ ἁμάρτημα· ἀλλὰ *Κρατήσας*, φησὶ, *τὸν Ἰωάννην, ἔδησεν αὐτὸν καὶ ἔθηκεν ἐν φυλακῇ.* Ἐκράτησε τὸν φιλοσοφίᾳ ἀκράτητον, ὁ κεκρατημένος τῷ πάθει τῆς ἀσελγείας· ἔδησε τὸν ἀπολελυμένον τῇ ἀπροσπαθείᾳ, ὁ δεδεμένος τῇ μαγγανίᾳ τῆς ἀκολασίας· ἔθετο ἐν φυλακῇ τὸν φύλακα καὶ κήρυκα τῆς Ἐκκλησίας, ὁ καθειργμένος τῇ πράξει τῆς ἀκαθαρσίας· *Διὰ Ἡρωδιάδα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ·* Ἡρωδιάδα τὴν τῆς Δαλιδὰ ὁμότροπον, καὶ τοῦ διαβόλου συμπράκτορα· αὕτη γὰρ τὸν σύγκοιτον, μᾶλλον δὲ σύνθετον ὥρυνε πρὸς τὴν τοῦ Ἰωάννου μανίαν· Οὐ φέρω, φησὶ, κωμῳδεῖσθαι, βασίλισσα τυγχάνουσα, ὑπὸ τοῦ παιδὸς Ζαχαρίου· κάθες τὴν γλῶσσαν ἐν φυλακῇ τὴν ἐμὲ στηλιτεύουσαν· κτεῖνον ἐν τάχει αἰχμῇ τὸν ἐμοῦ τὴν ψυχὴν τοῖς λόγοις ὡς βέλεσι τραυματίζοντα. *Καὶ θέλων αὐτὸν ἀποκτεῖναι, ἐφοβήθη τὸν ὄχλον, ὅτι ὡσπερ*

[85] Deut. xxv, 5. [86] Sap. vi, 6. [87] Reg. xii, 13. [88] Matth. xiv, 3. [89] ibid. 9. [90] ibid. 5.

(21) Josephus Hebr. loco mox citando.

(22) Errat Theodorus, nam discrte hanc Herodiadis filiam appellat Salomen, non Herodiadem. Joseph *Antiq.* lib. xviii, cap. vi, 4.

Digitized by Google

προφήτην αὐτὸν εἶχον· οὐ γὰρ ἡνίκα βουληθῶσιν A aliquid agere, statim impetum suum in opus conferunt, reverentia metuque subditorum differentes atque intra se ipsos molientes idoneum futuro maleficio tempus.

ς'. *Γενεσίων δὲ ἀγομένων τοῦ Ἡρώδου, ὠρχήσατο ἡ θυγάτηρ τῆς Ἡρωδιάδος ἐν τῷ μέσῳ, καὶ ἤρεσε τῷ Ἡρώδῃ, ὅθεν μεθ' ὅρκου ὡμολόγησεν αὐτῇ δοῦναι ὃ ἐὰν αἰτήσηται.* Ὅτε ἐχρῆν αὐτὸν δοῦναι δόξαν τῷ Θεῷ εἰς τόδε προαχθέντα τὸ φῶς, τότε τοῦ σκότους τὰ ἔργα ἀσπάζεται· θυμηδίας γὰρ ὁ καιρὸς οὐκ ὀρχήσεως καὶ μάλιστα γυναικώδους ἐπὶ ἀῤῥενικῆς θέας· ἐξ ἧς τί τὸ τικτόμενον; ὅρκος· ἐκ δὲ τοῦ; φόνος· ἄνελε τὰς ῥίζας τῆς κακίας, καὶ οὐ βλαστήσει καρπὸς τῆς ἀνομίας· τῶν πρώτων δὲ φυέντων, ἀναδοθήσεται δηλονότι τὸ πέρας τῶν πραγμάτων. *Ὠρχήσατο ἡ θυγάτηρ τῆς Ἡρωδιάδος ἐν τῷ μέσῳ, καὶ ἤρεσε τῷ Ἡρώδῃ·* καὶ τί γὰρ ἔμελλε πεπαιδεῦσθαι παρὰ τῆς τεκούσης ἡ μαστροπόρινος θυγάτηρ, ἢ τὸ ἐξορχεῖσθαι; καὶ τοσοῦτο ἐξησκημμένως ἔχειν περὶ τὴν ὀρχήστραν, ὥστε καὶ ἀρέσαι τῷ Ἡρώδῃ; ὅθεν μεθ' ὅρκου ὡμολόγησεν αὐτῇ δοῦναι ὃ ἐὰν αἰτήσῃ. Τοιαύτη γὰρ ἡ προπέτεια τῶν ἐκβακχευομένων τοῖς πάθεσι τῆς ἀτιμίας, ἀπερισκέπτως ἀποφαινομένων κατὰ παντὸς οὕτινος δόξειεν· ἡ δὲ προβιβασθεῖσα ὑπὸ τῆς μητρὸς αὐτῆς ἥρπαζε τὸν τῆς μιαιφονίας θάνατον δν ὠδῖνε πάλαι ἀποτεκεῖν ἡ ἐχιδνοτόκος Ἡρωδιάς· καὶ πρὸς τὸ ἑαυτῆς θυγάτριον διαθερμανθεῖσα, ἔοικε τοιαῦτα λέγειν· Ἴδε ὁ καιρὸς, τέκνον, ὁ ἐπιζητούμενος ἡμῖν· ἥνυσας τῷ ποδὶ τὸ ἐμοὶ φιλούμενον, πέπαυκάς μου τὸ ἀλγεινὸν τῷ τεχνικῷ σου λυρίσματι. Κρύψωμεν εἰς γῆν τὸν ἡμᾶς στηλιτεύοντα· ἴθι τάχιον ταῦτα λέγουσα· *Δός μοι ὧδε ἐπὶ πίνακι τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ.* Ὦ μανίας ὑπερβολῆς αἴτημα! μονονουχὶ ὅτι μὴ ἐντρυφᾷν εἶχε τῷ φονικῷ θεάματι· ἐδυσχέρηνεν ἡ μαινὰς καὶ φονεύτρια· οὐχ ἱκανὸν γὰρ ὅτι ξίφος διελάσαι τὰ τοῦ ἱεροῦ τραχήλου ἥρετίσω· ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐπὶ πίνακι δοθῆναί σοι τὴν ἁγίαν κεφαλὴν ἐπραγματεύσω. Ὦ ἀτάσθαλε, καὶ τῆς Ἰεζάβελ ἀπηνέστερον τὸ ἦθος ἔχουσα!

6. *Dum autem agerentur Herodis natalia, saltavit filia Herodiadis in medio convivio, placuitque Herodi, adeo ut cum juramento promiserit se ei daturum quidquid petisset* [91]. Scilicet cum oportuisset eum dare gloriam Deo die hoc, quo in lucem editus fuerat, tenebrarum maluit opera exsequi. Erat insuper lætitiæ quidem tempus hoc, non tamen saltationis præsertim feminæ in virorum conspectu. Cujus rei quænam sequela fuit? nempe jusjurandum. Quid inde vero? homicidium. Aufer malitiæ B radices, et non pullulabit fructus iniquitatis : etenim facto initio, rei quoque terminus consequetur. *Saltavit Herodiadis filia in medio convivio, et Herodi placuit.* Quid enim aliud edocta fuisset a matre filia lenonia, quam saltare? imo et tantopere in eo ludo exerceri, ut ipsi Herodi placeret? qui idcirco ei recepit quidquid postulasset concessurum. Hæc quippe est bacchantium in ignominiæ passionibus temeritas, ut inconsiderate decernant de re qualibet, prout visum fuerit. Puella vero a matre sua instincta, occasionem arripuit cruentam necem postulandi, quam jamdiu viperina mater Herodias parturire parabat. Cerne, ait, o filia tempus nobis expetitum. Rem mihi optatam pede saltante confecisti ; dolorem meum artificioso tuo C cantu sedasti. Terræ infodiamus hominem qui nos diffamat. Perge statim ita dictura : *Da mihi in hoc disco Joannis Baptistæ caput* [92]. O summi furoris postulatio! Nisi ex cruento spectaculo fructum oculis consequeretur, haud satiata foret truculenta mænas. Non satis tibi fuit, quod cervicem sacram gladio secare incitasti ; sed et in disco sanctum caput tibi dari curasti. O scelesta, et ipsa Jezabele crudeliorem indolem gerens!

ζ'. *Καὶ ἐλυπήθη,* φησὶν, *ὁ βασιλεύς· διὰ δὲ τοὺς ὅρκους καὶ τοὺς συνανακειμένους ἐκέλευσε δοθῆναι· καὶ πέμψας ἀπεκεφάλισε τὸν Ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ· καὶ ἠνέχθη ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἐπὶ πίνακι, καὶ ἐδόθη τῷ κορασίῳ· καὶ ἤνεγκε τῇ μητρὶ αὐτῆς.* Ὦ διαβολικῆς παρασκευῆς ἀποτέλεσμα, τίς ὁ ἐπενεγκὼν κατὰ τῆς θείας κεφαλῆς τὸ ἀναιρετικὸν ξίφος; ὁ δεύτερος Δωὴκ, ὁ ἄνομος ὑπηρέτης, καὶ οὐ μιμητὴς τῶν ἐφεστηκότων ἐμφρόνως Σαοὺλ τῷ βασιλεῖ, ἡνίκα προσέττατε τοὺς τοῦ Θεοῦ προφήτας ἀποκτείνεσθαι. *Καὶ ἠνέχθη ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἐπὶ πίνακι.* Συμπόσιον εἱποιμι ἢ φονευτήριον τὸ τοιοῦτον ἄριστον; δαιτυμόνας καλέσαιμι ἢ παλαμναίους τοὺς συνανακειμένους οἰνόφλυγας; Ὦ καινὸν θέαμα· ὦ πονηρὸν δραμα· ἐκεῖθεν ὄρνις παρετίθετο, ἐντεῦθεν προφητικὴ κεφαλὴ ἤγετο· ἐκεῖ-

7. *Et contristatus est,* inquit Scriptura, *rex : sed propter jusjurandum, et propter simul discumbentes, dari jussit : missoque speculatore decollavit Joannem in carcere : et allatum est caput ejus in disco, datumque puellæ, quæ ad matrem detulit* [93]. O iniquæ molitionis exitus! Quis divali capiti lethale ferrum intulit? Novus Doeg, scelestus minister, haud certe imitator illorum qui sobrie restiterunt regi Sauli, Dei prophetas occidi jubenti. *Et allatum est caput ejus in disco.* Dicam ne convivium, an potius supplicii locum prandium hoc? convivas ne appellem, an carnifices qui inflatis vino venis accumbunt! O spectaculum novum! o triste visum! Illinc avis apponebatur, hinc propheticum caput exhibebatur. Illinc vinum meracum fundebatur, hinc justus sanguis quasi fons saliens manabat.

[91] Matth. xiv, 6. [92] ibid. 8. [93] ibid. 11.

Digitized by Google

Quam terrificus nuntius! quam horribilis rei narratio! *Datumque est puellæ, et illa detulit ad matrem suam.* Hem summam absurditatem! Datum est inæstimabile caput pro vili actu; impuræ profanæque feminæ, res sancta et intacta, ipsis angelis honorabilis. Attulit ad matrem suam; videlicet obtulit quasi edulium ingluviei matris quæ prophetæ necem discupiverat: Comede, inquiens, o mater, carnes viri qui sine carne vixit; bibe sanguinem ejus, qui exsanguis in vita fuit. Tandem aliquando silentem habemus linguam hominis qui nos publica infamia aspergebat.

8. *Et accedentes*, inquit Scriptura, *discipuli illius, sublatum corpus sepulturæ tradiderunt*[94]. Specta mecum, studiose auditor, pictam in imagine justi viri sepulturam, simulque Iconomachos castiga ceu veritatis hostes. Cumque sedulo historiam pictam inspexeris, hinc tibi fructum compara: quomodo ex carcere producitur sanctus vir catenis vinctus: quomodo carnifex gladium crudeliter intendit in sacrum verticem: quomodo abscissum et odorato cruore manans caput furenti Herodiadi traditur: quomodo sacrum corpus manibus discipulorum sepelitur, mœstorum, illacrymantium, globatim astantium; dum alius pedes tangit, alius caput reliquo corpori rursus accommodat, alius thuribulcat, et funebria psallit. Illic sum, o auditores, mentis meæ visione, cernoque sepulturam justi in pace versantem, ut ait Scriptura[95]. Cerno angelicam illam faciem, cujus oculi ceu duo luminaria occubuerunt, et cujus tota vultus species bonitatis typus videtur. Video exanimem, quod attinet ad temporalis vitæ actionem, apprime tamen animatum quod attinet ad divinæ gratiæ pretiosum odorem. Sacras illas deosculor manus, quarum tactus peccato fuit intactus, et quarum digito ille qui tollit peccatum mundi hominibus demonstratus fuit. Adoro pulchros pedes illos, quorum fuit officium bona nuntiandi incolis terræ, et a quibus parata fuit via Domini adventui. Jamque omittam dicere de venerabili catena, qua revinctus fuit præstantissimus inter homines angelus: omitto item honorabilem discum; in quo fuit repositum augustum illud et auro pretiosius caput. Quin adeo carnificis quoque ensem, qui per sacrum collum actus fuit, sicubi invenero, haud inhonoratum relinquam. Sed et ipsam humum, in qua thesaurus hic fuit conservatus, si quando incurram, amplectar, ut gratia fertilem. O beatum sepulcrum, et non triste saxum, quod beatissimum illud corpus contines smaragdorum margaritarumque cumulo rutilantius! Illic itaque visibiliter quidem aderat discipulorum turba, invisibiliter autem angelorum multitudo, qui homonymum sibi in corpore angelum,

[94] Matth. XIV, 13. [95] Isa. LVII, 2.

θεν οἶνος ἐχέετο ἄκρατος, ἐντεῦθεν αἷμα δίκαιον κρουνηδὸν ἐφέρετο. Ὡς φοβερὰ ἡ ἀγγελία, καὶ φρικτὴ ἡ ἐξηγορία. *Καὶ ἐδόθη τῷ κορασίῳ, καὶ ἤνεγκε τῇ μητρὶ αὐτῆς.* Φεῦ τῆς ἀτοπίας· ἐδόθη ἡ ἀτίμητος κάρα ὑπὲρ ἀτίμου πράξεως, τῇ ἐναγεῖ καὶ βεβήλῳ ἡ ἀγνὴ καὶ ἄψαυστος καὶ τοῖς ἀγγέλοις αἰδέσιμος· καὶ ἤνεγκε τῇ μητρὶ αὐτῆς, οἱονεὶ παρέθηκεν ὡς ἐδέσματι ἐμφορηθῆναι τῇ ὀργώσῃ τὸν τοῦ προφήτου θάνατον· Φάγε, λέγουσα, ω μῆτερ, σάρκας τοῦ ἀσάρκως βιώσαντος· πίε αἷμα τοῦ ἀναίμονος· ἔχομεν διὰ παντὸς σεσιγημένην τὴν γλῶτταν τοῦ ἡμᾶς στηλιτεύσαντος.

η'. *Καὶ προσελθόντες*, φησὶν, *οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἦραν τὸ σῶμα, καὶ ἔθαψαν αὐτό.* Ὅρα μοι, ὦ φιλοΐστωρ, εἰκονογραφουμένην τὴν ταφὴν τοῦ δικαίου, καὶ τοὺς μὲν εἰκονομάχους ἐπιῤῥάπιζε ὡς ἀληθείας ἐχθρούς· ἐναργῶς δὲ ὕπ' ὄψιν λαμβάνων τὴν ἱστορίαν, πορίζου τὸ ὠφέλιμον· πῶς ἐκ φυλακῆς αἴρεται ὁ ἅγιος σιδηροδέσμιος· πῶς ὁ παλαμναῖος ἐνατείνει τὸ ξίφος ἀπηνοειδῶς κατὰ τῆς ἱερᾶς κορωνίδος· πῶς ἀποτμηθεῖσα ἡ μυροφόρος κάρα ἐπιδέδοται τῇ κορυβαντιώσῃ Ἡρωδιάδι· ὅπως δὲ θάπτεται τὸ ἱερὸν σῶμα χερσὶ τῶν οἰκείων μαθητῶν, οἱονεὶ δακρυόντων, ψυχαλγούντων, στοιχηδὸν περιϊσταμένων· καὶ τοῦ μὲν ἐφαπτομένου ποδῶν, τοῦ δὲ τὴν κεφαλὴν ἐφαρμόζοντος τῷ λοιπῷ σκήνει, ἑτέρου θυμιῶντος καὶ τὰ ἐπικήδεια ἐπᾴλλοντος. Ἐκεῖ εἰμὶ, ὦ ἀκροαταὶ, τῇ διανοητικῇ θεωρίᾳ, καὶ βλέπω τὴν ταφὴν τοῦ δικαίου ἐν εἰρήνῃ οὖσαν κατὰ τὸ γεγραμμένον· ὁρῶ τὸ ἀγγελικὸν ἐκεῖνο πρόσωπον, οὗ οἱ ὀφθαλμοὶ ὡς δύο φωστῆρες δύσαντες, καὶ οὗ τὸ ὅλον εἶδος τῆς ὄψεως χρηστοφανῶς ἀποτετύπωται· ἄπνουν μὲν τῆς ἐπικήρου ζωτικῆς ἐνεργείας, εὔπνουν δὲ ὅτι μάλιστα τῇ τῆς θείας χάριτος μυρωδίᾳ· ἀσπάζομαι τὰς ἱερὰς χεῖρας ἐκείνας, ὧν ἡ ἁφὴ ἀνέπαφος τῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ ὧν τῷ δακτύλῳ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου τοῖς ἀνθρώποις καθυπεδείχθη· προσκυνῶ τοὺς ὡραίους πόδας ἐκείνους, ὧν τὸ εὐαγγελίζεσθαι τὰ ἀγαθὰ τοῖς ἐπὶ γῆς, καὶ δι' ὧν προκατηρτίσθη ἡ ὁδὸς τῆς τοῦ Κυρίου παρουσίας· παρείτω μοι πρὸς προσκύνησιν καὶ ἡ τιμία ἅλυσις ἐφ' ᾗ ἐδεσμήθη ὁ πολυτίμητος ἐν ἀνθρώποις ἄγγελος· παρείτω μοι καὶ ἡ σεβασμία πίναξ, ἐφ' ᾗ ἐπετέθη ἡ χρυσίου τιμαλφεστέρα πανσέβαστος κάρα· οὐδέ γε τὴν μάχαιραν τοῦ παλαμναίου τὴν διελάσασαν κατὰ τοῦ ἱεροῦ τραχήλου εἰ εὕροιμι, ἀπροσκύνητον ἐάσαιμι (24), οὐδέ γε τοὔδαφος ὑφ' οὗ ἐφρουρήθη ὁ θησαυρὸς εἰ ἐπέτυχον, μὴ οὐχὶ προσεπτυξάμην ὡς μεταδοτικὸν χάριτος. Ὦ μακάριε τάφε καὶ οὐ πικρὲ λίθε, ὃς ἔχεις τὸ τρισμακάριον ἐκεῖνο σκῆνος, ὑπὲρ σμαράγδων καὶ μαργάρων σωρείας ἔνδον συνειλημένον· ἐκεῖ τοιγαροῦν παρῆν ὁρατῶς μὲν ὁ τῶν μαθητῶν ὅμιλος, ἀοράτως δὲ ἀγγέλων πληθὺς, τὸν ὁμώνυμον αὐτὸν ἄγγελον ἐν σώματι, τὸν τοῦ Κυρίου φί-

(23) Patet expositam fuisse in templo pictam imaginem martyrii sepulturæque Baptistæ, unde captat occasionem concionator Theodorus increpandi more suo Iconomachos.

(24) Vides Studitæ nostro cognitas tanquam sacras reliquias catenam discumque ad Baptistæ martyrium pertinentes; de quibus aliisque Paciaudius, *De cultu S. Joan. Bapt.* dissert. 6.

Digitized by Google

λον γνήσιον, τὸν νυμφαγωγὸν τοῦ νυμφίου, τὸν ἀείφωτον λύχνον τοῦ ἀφράστου φωτὸς, τὴν ζῶσαν φωνὴν τοῦ μεγάλου λόγου, τὸν προφήτου περισσότερον, τὸν μείζονα ἐν γεννητοῖς γυναικῶν εὐφημούντων, γεραιρόντων, ἀναγόντων πρὸς οὐρανὸν, καὶ εἰς τὴν ἀγήρω χαρὰν ἀποκομιζόντων· τοιαύτη μὲν οὖν ὡς εἴρηται εἰρηναία ἡ ταφὴ τοῦ δικαίου, ἀγαλλιάσιμός τε καὶ τῷ κόσμῳ σωτήριος.

A germanum Domini amicum, Sponsi paranymphum; candelabrum semper lucidum ineffabilis lucis, vocem vivam magni Verbi, illum plus quam prophetam, majorem illum in natis mulierum, collaudabant, celebrabant, in cœlum tollebant, et ad immortale gaudium transferebant. Talis itaque fuit justi viri pacifica sepultura, mundo lætifica et salutaris.

θ'. Ἡρῴδης δὲ ὁ παράφρων ἆρά γε κἀντεῦθεν τῆς δίκης τὸ ἀπόκριμα διέφυγεν; οὐ μὲν οὖν· ἀλλ' ὡς εἴρηται (25) διὰ ταῦτα ὑπὸ παντὸς τοῦ ὑπηκόου ἀνταρσίαν ἀποστὰς κατασφάττεται· τοῦ Θεοῦ εἰς παιδείαν τοῖς εἰς ὕστερον βασιλεύσουσι τὰ κατ' αὐτὸν ἐκδειματοῦντος, ὡς ἂν μὴ τοῖς ὁμοίοις πάθεσι περιπέσειεν. Ἀλλ' ἐντεῦθεν ἐπανελθὼν, ἁρμόζουσαν τῇ παρούσῃ ἡμέρᾳ φωνὴν δεῦρο ἐκβοήσομαι· Σήμερον Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος ὑπὲρ ἀληθείας τὴν κεφαλὴν ἀποτεμνόμενος μακαρίζεται, καὶ Ἡρῴδης ὁ παράνομος κωμῳδούμενος διασύρεται· σήμερον Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος ἐν ταῖς ἁπάντων γλώσσαις τῷ τοῦ ἐλεγμοῦ διηγήματι τετίμηται, καὶ Ἡρῴδης ὁ πανέκφρων ὑφ' ἑκάστου τῶν φοβουμένων τὸν Κύριον τῇ μοιχείᾳ στηλιτευόμενος ἠτίμωται. Σήμερον ἡ κεφαλὴ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου ἐπὶ πίνακι προφέρεται ἱερὸν σφάγιον, καὶ Ἡρῳδιὰς ἡ μοιχεύτρια στηλιτεύεται καὶ μὴ βουλομένη αἰώνια. Σήμερον Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου τὸ αἷμα ὑπὲρ φυλακῆς θείου νόμου χέεται, καὶ ὁ τοῦ Προδρόμου ἀντίθετος διὰ τῆς ἀντιπραγίας ἐνδίκως θριαμβεύεται· σήμερον Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος διὰ τὴν πρὸς Ἡρῴδην ὑπὲρ δικαίου παῤῥησίαν ἀποκτείνεται, καὶ βασιλεῖς τῆς γῆς τῶν ἰδίων συνθρόνων μὴ διαζεύγνυσθαι παιδευόμενοι τὸν διαζευχθέντα ἀποπτύουσι· σήμερον Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος αἴρει σημεῖον ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ παραγγέλλεται πᾶς ἄνθρωπος ἀρκεῖσθαι τῇ ἰδίᾳ γυναικὶ καὶ περαιτέρω μὴ χωρεῖν· σήμερον Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος εἰς ᾅδου κάτεισι, καὶ οἱ νεκροὶ χαρὰν τῆς Χριστοῦ παρουσίας ἀνεκλάλητον ἀκουτίζονται· σήμερον Ἰωάννην τὸν Πρόδρομον κατατομηθέντα διὰ δικαιοσύνην Θεοῦ οἱ οὐρανοὶ ἐπευφράνθησαν, ἄνθρωποι δὲ ἐπὶ γῆς ὑμνολογοῦσιν ἑόρτια· καί μοι δοκεῖ ὁ μέγας τοῦ Κυρίου Πρόδρομος ἐξ οὐρανῶν ἡμᾶς ἐποπτεύειν, καὶ ὡς ὑμνῳδοὺς αὐτοῦ θείοις χαρίσμασιν ἀμείβεσθαι· ἐν προφήταις ὡς ἀστὴρ ἑωθινὸς διάττων τε καὶ ὑπεραυγάζων· ἐν ἀποστόλοις ὡς ἥλιος ἐν μέσῳ ἡλίων προλάμπων καὶ ὑπερλάμπων· ἐν μάρτυσιν ὡς οὐρανὸς πεποικιλμένος τοῖς ἄστροις τῶν θαυμάτων· ἐν δικαίοις ὡς πολλοῖς τῆς δικαιοσύνης αὐχήμασιν ὑψικομώτερος, τῶν κέδρων τοῦ Λιβάνου ὑπερφαίνων· ὁ χαρὰν ἐξακουτίσας σήμερον τῇ οἰκουμένῃ. Εἰ γὰρ πολλοὶ ἐπὶ τῇ γεννήσει αὐτοῦ χαρήσονται κατὰ τὰ λόγια, ἀνάλογον ἂν εἴη καὶ ἐν τῇ αὐτοῦ τελειώσει τὴν αὐτὴν ἔσεσθαι εὐφροσύνην, ἣν πανηγυρίζειν ἠξιώμεθα, ὅσοι ἐν ἱερατικῷ τε καὶ ἐρημικῷ, ἐν μοναδικῷ τε καὶ λαϊκῷ τάγματι πᾶσιν ἀνήκοντος

9. Num porro insanus Herodes, in hac etiam terrena statione ultionis pœnam fugit? Minime gentium; sed, ut dicitur, propter hoc facinus subditorum omnium seditionem expertus, occisus fuit: Deo ob futurorum regum eruditionem res hujus ad terrorem proponente, ne in paria facinora incurrant. Sed inde digrediens conveniente præsenti diei voce age jam exclamabo: Hodie Joannes Præcursor, capite veritatis causa minutus, beatus dicitur: Herodes vero impius conviciis laceratur; hodie Joannes Præcursor omnium linguis propter regis reprehensi commemorationem honoratur: Herodes autem vesanus ab omnibus Dominum timentibus, adulterii vituperatione dehonestatur; hodie Joannis Præcursoris in disco circumfertur sacra laniena: Herodias autem adultera æterno opprobrio vel nolens cumulatur; hodie Joannis Præcursoris sanguis propter divinæ legis observantiam funditur, Præcursoris autem adversarius propter contraria facta ignominiose traducitur; hodie Joannes Præcursor propter suam defendendæ justitiæ coram Herode fiduciam occiditur; reges autem terræ, quominus a regnandi consortibus dissocientur eruditi, eum qui se dissociavit contemnunt: hodie, Joannes Præcursor vexillum in terra attollit, atque omnis homo admonetur ut propria uxore contentus, ulterius non procedat; hodie Joannes Præcursor ad inferos descendit, et mortui gaudium propter Christi adventum percipiunt ineffabile: hodie ob Joannem capite propter justitiam minutum cœli lætantur, simulque in terra homines festales hymnos dicunt. Et mihi quidem videtur magnus Domini Præcursor de cœlis nos aspicere, atque ut suos cantores divinis donis remunerari. Hic inter prophetas, stella est matutina discurrens et illuminans: inter apostolos, sol est in mediis solibus præfulgens et supra cæteros radians: inter martyres, veluti cœlum est sideribus variatum miraculorum: inter justos, ceu multis justitiæ ornamentis alte frondescens, Libani cedros excedit. Hic hodie mundo universo gaudium intimat. Nam si multi in nativitate ejus gavisuri erant, juxta divinum effatum [26]; consentaneum sit in ejus quoque consummatione eamdem esse lætitiam, quam nos solemnitate hac celebrare digni fuimus, quotquot sacerdotalis, aut eremitici, aut monachalis, aut etiam laici ordinis sumus, cuncti scilicet

[26] Luc. II, 10.

(25) Merito hanc narrat tanquam popularem traditionem de Herodis nece Theodorus; ille enim reapse non in civium rebellione sed in Hispania exsul obiit, ut diserte Josephus narrat, *De bello Jud.* lib. II, cap. 9.

Digitized by Google

sacra hac commemoratione gaudium afferente : præcipue vero nobis qui sacræ illius ædis contubernales ; cujus propterea intercessionibus validioribus utinam fruamur ! in Christo Jesu Domino nostro. Cui gloria et potestas, cum Patre et sanctissimo vivifico Spiritu, nunc et semper et per infinita sæcula sæculorum. Amen.

τοῦ μνημοσύνου τὸ ἀγαλλίαμα · διαφερόντως δὲ ἡμῖν τοῖς τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ οἴκου (26) θιασώταις · οὗ μετασχοίημεν τῶν πρεσβειῶν ἔτι μᾶλα ἐκτενέστερον, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν · ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

IX.

Laudatio in S. Joannem apostolum et evangelistam.

Θ'.

Ἐγκώμιον εἰς τὸν μέγαν Ἰωάννην τὸν ἀπόστολον καὶ εὐαγγελιστὴν τοῦ Χριστοῦ (27).

(ANG. MAI. *loc. cit.* p. 62.)

1. Cum cœlum nobis ad laudationis argumentum propositum sit, quis sermo invenietur, qui encomiorum altitudinem æquare possit ? Quod vero ingenium ad magnitudinem se extollat nobilissimæ laudis ? Fors ipsa duntaxat argumenti aggressione fatiscemus, tanquam ea tentantes quæ nemo assequi possit, ac qui in immensam celsitudinem videamus prosilire. Non hunc autem polum dico, quem stellarum chori vario decore perornant, nec quem sol aurigans reciproco cursu quotidie peragrat ; at neque quem luna cornuta percurrens, diei fulgore noctem collucentem præstat ; cujus miraculi visus magister exsistit, dum in rerum creatarum pulchritudinem penetrat, animumque ad creationis auctorem transmittit : quin potius illud dixerim cœlum, cujus stellæ perpetuo lucentes sunt multarum virtutum turmæ, bonæque actionis splendore fulgentes : et cujus sol, evangelica nempe prædicatio, ad orbis terrarum fines pervadens, mille partibus lucidius sole mundum collustrat, tum hunc oculis subjectum, tum illum sola cognitum mente. Non enim lunari lumine opus ei est : quippe cum ne nox quidem excipiat diem, quia splendoribus illustratur qui nunquam occidunt.

α'. Οὐρανοῦ προκειμένου ἡμῖν εἰς ὑπόθεσιν ἐγκωμίου, τίς ἄρα ἐξευρεθείη λόγος τῷ ὕψει τῶν ἐγκωμίων συνεπαρθῆναι δυνάμενος ; ποία δὲ διάνοια ὑφάψοι τὸ τοῦ μεγέθους τῆς ὑπερφυοῦς αἰνέσεως ; τάχα ἂν ἀποκάμοιμεν καὶ μόνον τῆς ὑποθέσεως κατάρξασθαι, ὡς τῶν ἀνεφίκτων ἐφαπτόμενοι, καὶ εἰς ἀπειροπληθὲς ὕψος πηδᾷν δοκιμάζοντες· καὶ μὴν οὐ τόνδε φημὶ τὸν πόλον, ὃν ἀστρῷοι χορεῖαι ἐκπρεπῶς καταποικίλλουσιν, οὐδ' ὅνπερ ἥλιος ἁρματηλατῶν τὸν ἐφήμερον διανύει δίαυλον, οὐδ' οὐ μὴν ὅνπερ σελήνη μηνοειδὴς διαθέουσα ἡμεροφανῆ τὴν νύκτα ἀπεργάζεται· οὗ τοῦ θαύματος καὶ ἡ ὄψις διδάσκαλος, τοῖς τῆς κτίσεως ἐμβαθύνουσα κάλλεσι, καὶ πρὸς τὸν τῆς δημιουργίας αἴτιον τὸν νοῦν ἀναπέμπουσα· ἀλλ' οὐρανὸν ἐκεῖνον λέγοιμι, οὗ ἀστέρες ἀειφανεῖς τῶν ἀρετῶν σύνοδοι πολλῶν, τῷ φάει τῆς εὐπραξίας ἀποστιλβοῦντες, καὶ οὗπερ ἥλιος, τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα, εἰς τὰ τῆς οἰκουμένης διάττων πέρατα, μυριοπλασίως ἡλίου φωτεινότερον φρυκτωρεῖ κόσμον ὁρατόν τε καὶ ἀόρατον. Σεληναίου γὰρ φωτὸς οὕπω δέδεκται, ὅτι μηδὲ νὺξ τὴν περὶ αὐτὸ ἡμέραν εἶδεν διαδέχεσθαι, ἀνεπιδύτως τοῦ φάους μαρμαρύσσοντος.

2. At scire vultis quisnam hic sit magnifice adeo prædicatus ? Nimirum Joannes est, auditores ; Joannes, inquam, perquam excellenter apostolus ; evangelistarum præstantissimus ; Dei aquila, magna illa pennis aureis prædita ; cœlestis profundi investigator, quem nullus assequi potest : homo qui Cherubinos contemplatione superavit, qui æterni Verbi exsistentiam angelis ipsis nuntiavit, vocalissimus veritatis præco ; mens sublimia spectans ; lingua ignea ; os divino sermone instructum ; immensum sapientiæ pelagus ; dogmatum imperscrutabilis gurges ; scientiæ conceptaculum maximum, fulgur Spiritus mundo relucens ; gratiæ tonitru mundum perstrepens ; sublimis Ecclesiarum columna, Dei firmissimum fundamentum ; humanæ naturæ prædatrix sagena ; piscatoria animarum arundo ad usque cœlum attingens ; serra adversus omnes hæreses, perpetuo motu agitata ; acutus gladius, impietatis zizania dissecans ; cœlestis clavis impietatis turmas occludens : divino robore

β'. Καὶ τί οὗτος ὁ μεγαληγορούμενος, μαθεῖν βούλεσθε ; Ἰωάννης, ὦ ἄνδρες, ὁ ὑπερλίαν ἀπόστολος, τῶν εὐαγγελιστῶν ὁ προφερέστατος, ὁ τοῦ Θεοῦ ἀετός, ὁ μέγας, ὁ χρυσοπτέρυξ, ὁ τοῦ οὐρανίου βυθοῦ ἐρευνητὴς ἄφθαστος, ὁ ἐπέκεινα τῶν Χερουβὶμ ἀνανήξας τῇ θεωρίᾳ ἄνθρωπος, ὁ τῆς τοῦ Λόγου ἀνάρχου ὑπάρξεως καὶ ἀγγέλοις ἄγγελος· ὁ μεγαλοφωνότατος τῆς ἀληθείας κήρυξ ὁ νοῦς ὁ ὑψίβλεπτος, ἡ γλῶσσα ἡ πύρινος, τὸ στόμα τὸ θεόφραστον, τῆς σοφίας τὸ ἄπειρον πέλαγος, τῶν δογμάτων ὁ βυθὸς ὁ ἄφθαστος, τῆς γνώσεως τὸ δοχεῖον τὸ μέγιστον, ἡ κοσμοφανὴς ἀστραπὴ τοῦ Πνεύματος, ἡ οἰκουμενικὴ βροντὴ τῆς χάριτος, τῶν Ἐκκλησιῶν ὁ στύλος ὁ ἀκρότατος, ὁ τοῦ Θεοῦ στερεοπαγὴς θεμέλιος, ἡ ἀγρευτικὴ σαγήνη τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ὁ ἁλιευτικὸς τῶν ψυχῶν οὐρανομήκης κάλαμος, ὁ κατὰ πασῶν αἱρέσεων πρίων ἀεικίνητος, ἡ τὰ τῆς ἀσεβείας ζιζάνια διατέμνουσα ὀξεῖα μάχαιρα, ἡ τὰ τῆς ἀθεΐας στρατεύματα διατειχίζουσα κλεῖς οὐράνιος, ἡ σφενδονῶσα τοὺς νοητοὺς θῆρας θεοσθενὴς διάνοια, ὁ πελαγίζων πο-

quoque exstitit nostri Theodori. Vit. p. 22.

(26) Scilicet Studii monasterium, et sacra ædes titulum S. Joannis Baptistæ gerebant. Confer Studitæ nostri Vitam et Opera ed. Sirmond. p. 18, et 618. Item Cangium *Constantinop. christ.* lib. IV, tit 4, ed. Paris. p. 103. De eodem S. Baptista hymnus

(27) Græcus hujus orationis textus nunc primum prodit ; interpretatio autem Latina Combefisii est, a nobis tamen non parum, et quidem necessario, variata.

Digitized by Google

ταμὸς τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας τὰ νάματα, ὁ τῆς παρθενίας ναὸς καθαρώτατος, ὁ τῷ ὄντως ἐραστῷ λίαν ἀγαπητὸς καὶ ἐπιστήθιος, ὁ μέγας τοῦ Εὐαγγελίου ὡραιόδρομος ἥλιος, ἡ εὔηχος λύρα καὶ σάλπιγξ τοῦ Πνεύματος· καὶ τί δεῖ λέγειν; οὐδ' εἰ μυριοστὸν φαίην κατάλογον δυνηθείην ἂν ἐξιχνεῦσαι τῶν ἐγκωμίων τὴν ἄβυσσον· φέρε δή, φέρε, οὐ τὸ ὅλον εἰπεῖν, τοῦτο γὰρ ἤδη ἄπορον, οὐ τῇ ἐμῇ ἀγλωττίᾳ, ἀλλὰ γὰρ καὶ οἷς ὑψηγορεῖν δύναμις, ἡττωμένοις τῷ μεγέθει τοῦ θαύματος, ὅτι μηδὲ ὕψος οὐρανοῦ μετρητόν· κἂν δοίη τίς συναίρειν τὸν ἔπαινον, βραχέα δέ τινα ἐκ τῶν εὐαγγελικῶν λειμώνων μελισσειδῶς ἄνθη λογήσαντες, καὶ ταῦτα οἷά τινα σίμβλα λογικῶς κηροπλαστήσαντες, καὶ ὡς ἀπαρτήσαντες τῇ ἀποστολικῇ πανηγύρει ὥσπερ τινὶ βασιλίδι, ἐπίκουρον τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος λαμβάνοντες, προσενεγκεῖν ἥδιστα θαρσήσομεν.

animus spiritales bestias velut funda impetens ; fluvius Dei sapientiæ latice exundans ; virginitatis mundissimum templum ; ei, qui revera amabilis est, valde charus, ac supra ejusdem pectus recumbens ; magnus Evangelii sol speciose discurrens ; sonora Spiritus lyra ac tuba. At quid opus est dicere ? Ne si mille quidem titulis auctum catalogum contexam, ejus possim pervestigare laudum abyssum. Age vero, age, non ut universa dicamus (hoc enim inconcessum, nedum mihi qui sermonis ac facundiæ penuria laboro, sed et iis qui altiloquii facultate pollent, quos tantum illud miraculum ingenti sua magnitudine vincit ; quando neque altitudo cœli ejusmodi est, ut eam metiaris). Quod si nobis concedatur, partem aliquam laudum conferre, pauca quædam ex Evangeliorum pratis in modum apum decerpentes, ac velut in quibusdam alveolis ceras ingeniose fingentes, atque huic solemnitati apostolicæ, tanquam reginæ cuidam, circumponentes, ipsum sermonis auspicem adhibentes, de quo nobis est instituendus sermo ; libentissime offerre præsumemus.

γ'. Πατρίδα μὲν εἴ τις ἐπιζητήσοι ἐγκωμίων νόμοις ἐπερειδόμενος, ἀφ' ἧς ὁ ἀπόστολος εἰς φῶς ἐλήλυθεν, οὐ περιφανῆ ταύτην εὑρήσοι, ἀλλὰ γὰρ καὶ λίαν ἄσημον, τὴν Γαλιλαίαν· κοινοτέρως γάρ· ὅμως κἀνταῦθα περίβλεπτος ὁ ἀπόστολος· πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; ὅτι ἐξ ἧς οὐδένα προφήτην ἐγηγέρθαι, οὐδ' οὐ μήν τι ἀγαθὸν εἶναι Ἰουδαίοις τε καὶ τῷ ἀληθῶς Ἰσραηλίτῃ ᾤετο, ἐνταῦθα Χριστὸς, ἡ πηγὴ πάσης ἀγαθότητος, ἐν γαστρὶ Παρθένου τῆς ἀρχιπροφήτιδος συλλαμβάνεται· ὧδε μορφωθεὶς τῷ καθ' ἡμᾶς εἴδει ἐντέθραπται, τοῖς γονεῦσιν ὑποτασσόμενος, τῆς πόλεως ἀφ' ἧς τὴν κλῆσιν εἴληφεν· (Ναζωραῖος γὰρ) ὑπὸ τὴν Γαλιλαίαν, ὡς τῆς κώμης Βηθσαϊδὰ ὑποτελούσης μάλιστα. Ὡς ἀξιάγαστον τὸ ἔδαφος! ὡς μακαριστὴ ἡ πατρίς! τῆς Ἀδαμιαίας πατρίδος αἰδεσιμώτερον διαλάμπουσα, ὡς τὸν ἐξ οὐρανοῦ δεύτερον Ἀδὰμ σὺν τῷ Ἰωάννῃ προικοφορήσασα. Γένος οὐδ' αὐτὸ εὐκαταφρόνητον· πῶς; ὅτι ἀπὸ Ζεβεδαίου καὶ Σαλώμης ὁμαίμονος Χριστοῦ κατὰ σάρκα ὁ εὐφημούμενος. Ὢ πῶς εὐαγῶς ἀμφότερα εἰς ταυτὸν συνέδραμεν, τὸν υἱὸν τοῦ νυμφῶνος ἀδελφιδοῦν Χριστοῦ ἐξευρεθῆναι ἁρμοδιώτατον! καί γε τῶν ἀφ' ἡλίου ἀνατολῶν Ἰωάννης εὐγενέστερος, γένος Θεοῦ χρηματίζεται ἀμφοτέρωθεν. Ὑρᾶτε ἡλίκα ἀνεφάνη τὰ δόξαντα εἶναι φαυλότερα τῇ φιλοπόνῳ ἐργασίᾳ πλεκόμενα; τίς ἡ ἀνατροφή; ἐπιτήδευμα, ἤτις καὶ οἷον ἐπιδεικτέον, εἰ ἄρα κἀντεῦθεν καθ' εἱρμὸν βαίνει ὁ λόγος.

3. Patriam quidem, ex qua apostolus in lucem prodiit, si quis encomiorum legibus nitens, inquirendam dixerit, haud illam admodum illustrem invenerit : quin etiam obscuram valde et ignobilem, nempe Galilæam : communior enim hæc est opinio. At hinc tamen spectabilis exsistit apostolus. Quomodo, aut qua ratione ? Quia unde nullus surrexisse propheta, nec boni quidem aliquid esse, Judæis pariter ac vero Israelitæ, videbatur, illic Christus totius bonitatis fons in Virginis principis prophetissæ utero conceptus, illicque cum humanam induisset formam parentibus subjectus, educatus est ; cum civitas ex qua ille cognomen accepit (Nazarenus enim appellatus est) Galilææ provinciæ esset : cui quidem Bethsaidæ pagus subjectus erat. Quam dignum admiratione solum ! Quam beata patria ! Adami patria venerabilius effulgens, ut quæ secundum e cœlo Adamum cum Joanne protulerit. Genus ne ipsum quidem contemptibile. Quomodo ? Nimirum, quod is, quem laudamus, natus sit patre Zebedæo, ac matre Salome, Christi, si carnem spectes, consanguinea. O quam sancte ac præclare ambo concurrerunt, ut thalami filius, Christi consobrinus inveniretur ! adeo ut Joannes universis ab ortu solis nobilior exsistat, qui utrimque Dei genus sit. Videtis quanta hæc appareant, quæ videbantur contemptibiliora, studioso opere nunc contexta ? Quid ultra ? Vitæ studium, quodnam illud ac quale fuerit ostendendum est ; siquidem hinc quoque orationis series procedit.

δ'. Οὐδὲν ἀπορώτερον ὧν ἴσμεν ἐν βίῳ μεθόδων ἁλιευτικῆς τέχνης, οὔτε μὴν τῆς περὶ αὐτὴν ἀνατροφῆς ἀγροικότερον· διότι τῶν μὲν ἄλλων τεχνῶν αἱ προχειρίσεις πρὸς τῷ ἐμπολιτεύεσθαι καὶ πλείονα πορισμὸν τῷ τεχνίτῃ εἰσφέρουσιν, ἄν τε λογικῶς ἄν τε πρακτικῶς εἰποιέν τις· τῆς δὲ, πρὸς τῷ ἰδιάζων, καὶ ἡ τῶν ἐδωδίμων σπάνη ἐφάμιλλος, ὡς πληροῦσθαι τὸ τοῦ γράμματος πᾶς, *Μόχθος ἀνθρώπου εἰς*

4. Inter studiorum ac professionum nota nobis in sæculo genera, piscatoria arte egenum magis ; nec quidquam vita piscationi addicta rusticius invenias : nimirum aliarum artium studia, præter vitæ ac conversationis rationem, majus quoque lucrum artifici conferunt, sive quis rationem æstimet, sive actionem : piscatoria autem ars, parem cum solitudine parcimoniam habet, ut impleatur quod scri-

Digitized by Google

ptum est : *Omnis labor hominis in ore ejus* [98]. Sunt namque pannis obsiti, ac vestibus detritis, squallenti coma, ac adusta facie, nudis pedibus discurrentes, littoribus, ac magis solitariis locis immorantes, modo quidem super petras sedentes, modo imos gurgites, unde prædam exspectant, dispicientes. Quorsum hæc tam diligenter exposui ? Nimirum ut ostendam nihil esse dignum vituperatione, tametsi Joannes hanc exercuerit artem. Transi tu spiritalis sensus investigator ad visibilem metaphoræ modum, occurretque scientia generi congruens. David cum prius pastor ovium esset, postmodum a Deo electus est, *pascere Jacob servum suum, et Israel hæreditatem suam* [99]. Mihi quoque Joannem considera, ab irrationalium piscium, ad rationalium capturam magno Verbo vocante, prout Deum decebat, translatum. Non enim electus fuit ut hunc illumve gregem pasceret, aut quibusdam terminis discretas tribus, sed ut orbem universum piscatione caperet. *Venite* enim, inquit, *post me, et faciam vos piscatores hominum* [1]. Tametsi autem communis fuit vocatio ; ad eum tamen a nobis reducenda est, de quo hæc est instituta oratio ; quod etiam in quibusdam aliis universalioribus vocabulis fiet ; non ut præ apostolis aliis theologo jus vindicemus, ex his quæ peculiarius de ipso exponimus ; absit : nam neque accensis e communi aliquo lumine facibus, idcirco minor est splendoris ex uno plena participatio.

A τὸ στόμα αὐτοῦ· καὶ γάρ εἰσι ῥακοδοτοῦντες καὶ ἐρικνωμένοι, αὐχμηροὶ τὴν κόμην καὶ ὀψίκαυστοι, γυμνοποδοῦντες ὁμοῦ καὶ ἀναθέοντες, ἀκταῖς τε καὶ ἐρημικωτέροις τόποις ἐνδιατρίβοντες· πῇ μὲν πέτραις ὑπερκαθεζόμενοι, πῇ δὲ βυθοὺς διορῶντες, κάντεῦθεν τὴν ἄγραν ἀνέχοντες. Τίνος οὖν εἵνεκεν περιεργότερον ὑπεῖπον ταῦτα ; ὅτι εἰ καὶ ταύτην τὴν τέχνην μέτεισιν ὁ Ἰωάννης, οὐ νεμεσητόν. Μετάβηθι ἐπὶ τὸν τῆς μεταφορᾶς τρόπον θεωρητὸν, καὶ εὑρήσεις συμβαίνουσαν τῷ γένει τὴν ἐπιστήμην. Δαβὶδ ποιμὴν πρότερον προβάτων, εἶτα ὑπὸ Θεοῦ *ποιμαίνων τὸν δοῦλον αὐτοῦ καὶ Ἰσραὴλ τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ*. Σκέψαι μοι καὶ Ἰωάννην ἀπὸ τῆς ἀλόγου εἰς λογικὴν ὑπὸ τοῦ μεγάλου Λόγου μετενηνεγμένον θεοπρεπῶς ἁλιέαν· οὐ γὰρ ποιμαίνειν τήνδε B ἢ τήνδε καί τισιν ὁρίοις διειλημμένας φυλὰς, ἀλλὰ γὰρ τὴν οἰκουμένην ἁλιεύειν ἅπασαν· *Δεῦτε* γάρ, φησὶν, *ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἁλιεῖς ἀνθρώπων*· εἰ δὲ ὅτι κατὰ κοινοῦ ἡ κλῆσις, ἀλλ' ἡμῖν τε ἀκτέον ταύτην ἐπὶ τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος· ὥσπερ καὶ ἐπί τισιν ἄλλαις γενικωτέραις φωναῖς, οὐ πλεονεκτοῦσι παρὰ τοὺς λοιποὺς ἀποστόλους τῷ θεολόγῳ τὰς δὲ διὰ τῆς μερικωτέρας ἀναλήψεως, ἄπαγε· ὅτι μηδὲ πλεονεξία τοῖς ἀπὸ κοινοῦ φωτὸς ἀναφθεῖσι λαμπτῆρσιν, ἡ ὑφ' ἑνὸς ὁλικὴ τῆς λαμπρότητος μέθεξις.

5. Quandoquidem vero magnus hic apostolus a Deo piscator constitutus est, age videamus eum allegorice, quasi in navicula, in corpusculo suo reficientem, non discissa retia, sed evangelica verricula. Quænam arundo ? doctrinæ calamus. Quisnam piscatorius funiculus ? theologiæ nexus. Quisnam hamus ? tripartita crux. Quænam esca ? caro deifera, qua inescatus magnus ille cetus Beliar captus est. Quæris super quam sedeat petram ? Firmam mihi fidei considera sedem. O rem mirabilem ! Verriculum jacit, non in hunc illumve sinum, sed in sæculi mare universum. Extendit calamum non in modicum aliquod spatium, sed in fines orbis terrarum : immittit funiculum non in gurgitem immensum, sed in ipsam impietatis abyssum. Tu mihi locupletem capturam considera ex singularibus pariter ac promiscuis collectam ; crassos dico de populo ac gregales ; moribus scilicet atque affectionibus varios, ex minoribus majoribusque, ætate nimirum ac dignitate : alios quidem pravis exasperatos doctrinis, tanquam e petris sub undis latentibus, ab impietate capit ; alios mentis simplicitate interceptos tanquam per mare cursitantes, verriculo includit : et quidem haud neci tradens, sed vivificans, non in salsis peccati aquis continens, sed in dulcibus baptismi fluentis vivere faciens : quin neque corruptibili pecunia acquirens, sed adoptionis chirographo a diaboli servitute eximens, cum antea capti tenerentur ad hujus arbitrium. O rem mirabilem ! Quis a sæculo capturam ejus-

ε'. Ἐπεὶ δὲ κατέστη ὑπὸ Θεοῦ ἁλιεὺς ὁ μέγας ἀπόστολος, δεῦρο ἴδωμεν αὐτὸν ἀλληγορικῶς ὡς ἐν C πλοίῳ ἐν τῷδε τῷ σαρκίῳ καταρτίζοντα οὐ διεῤῥωγότα δίκτυα, ἀλλὰ τὰ εὐαγγελικὰ ἀπαρτίζοντα ἀμφίβληστρα· τίς ὁ κάλαμος ; ὁ δογμάτων δόναξ· τίς ἡ ὁρμιά ; ἡ πλοκὴ τῆς θεολογίας· τί τὸ ἄγκιστρον ; ὁ τρίμερος σταυρός· τί τὸ δέλεαρ ; ἡ θεοφόρος σὰρξ, ἐν ᾗ δελεασθεὶς ἐχειρώθη τὸ μέγα κῆτος ὁ Βελίαρ. Ζητεῖς ἐν ᾗ ὑπερκαθίζεται πέτρᾳ ; νόει μοι τὴν στερεὰν ἕδραν τῆς πίστεως. Ὦ τοῦ θαύματος ! ῥίπτει τὸ ἀμφίβληστρον οὐκ εἰς τόνδε τὸν κόλπον καὶ τόνδε, ἀλλ' εἰς τοῦ βίου τὴν θάλασσαν· ἐκτείνει τὸν κάλαμον οὐκ εἰς μικρόν που διάμετρον, ἀλλ' εἰς αὐτὰ τῆς οἰκουμένης τὰ τέρματα· ἐνίεισιν τὴν ὁρμιὰν οὐκ εἰς βάθος ἐπιμετρούμενον, ἀλλ' ἐπ' αὐτὴν τῆς ἀσεβείας τὴν ἄβυσσον. Θέα μοι τὴν ἄγραν πλούσιον ἐκ μοναδι- D κῶν τε καὶ μιγαδικῶν συνηθροισμένην, τοὺς ἀδρούς φημι τοῦ λαοῦ καὶ ἀγελαίους, πολυειδῆ τε καὶ ποικίλον, ἔθεσι λέγω καὶ πάθεσιν, ἐκ μικρῶν τε καὶ μεγάλων, ἡλικίαις δηλαδὴ καὶ τάξεσιν· οὓς μὲν τετραχυνομένους δόγμασι μοχθηριῶν, ὡς ἐξ ὑφάλων τῆς ἀθεΐας πετρῶν λαμβάνων· οὓς δὲ λελητισμένους ἀφελότητι διανοίας οἷα πελαγοδρομοῦντας σαγηνεύων· καὶ ταῦτα οὐ θανατῶν, ἀλλὰ καὶ ζωογονῶν, οὐκ ἐν ἁλμυροῖς ὕδασι τῆς ἁμαρτίας συνέχων, ἀλλ' ἐν γλυκέσι νάμασι τοῦ βαπτίσματος ἐνδιαιτῶν· οὐδ' οὐ μὴν ἀργυρίοις φθαρτοῖς ἐπεμπολῶν, ἀλλ' ὑπογραφῇ υἱοθεσίας ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου δουλείας ἐλευθερῶν, προεζωγρημένους ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ ἐκείνου θέλημα. Ὦ τοῦ δράματος ! τίς ἠκουτίσθη τοιοῦτον θήραμα ἐξ

[98] Eccle. VI, 7. [99] Psal. LXXVII, 91. [1] Matth. IV, 19.

Digitized by Google

αἰῶνος; τίς ἔγνω τηλικοῦτον μεγαλέμπορον ἁλιέα; ὅτι μὴ ἑκατοντάδας μόνον καὶ χιλιάδας, ἀλλὰ γὰρ πάντα τὰ ἔθνη ἃ μαθητεύειν ἐπιστεύθη προσάγοντα τῷ πρωθαλιεῖ Δεσπότῃ Χριστῷ· οὐκ ἄρα εἰκότως προὔλεγον μὴ οἷόν τέ με ἐφικνεῖσθαι τῆς ὑποθέσεως, κἂν ἄκρῳ οἱονεὶ δακτύλῳ;

A modi audiit? Quis talem, copiosaque adeo instructum merce piscatorem agnovit? Quandoquidem non centenos, vel millenos tantum, sed universas gentes, quarum docendarum creditum munus accepit, ad Christum Dominum ac prineipem piscatorum adducit. Nonne igitur jure meritoque ante dicebam, majus hoc argumentum esse quam pro mea facultate, vel si extremo veluti digito attingere velim?

ς'. Σκέψαι μοι καὶ τἄλλα εἰρμολογίᾳ ἀρίστῃ ἀληγορούμενα. *Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου*· τὸ φῶς ἐλαστικὸν σκότους, ὀφθαλμῶν ὄψις, σωμάτων ἀναλαίνωσις, ἐφετὸν, ἀγαστόν. Τί οὖν Ἀπόστολος; οὐ μετοῖ σκότος ἀντικείμενον; οὐκ ὀμματοῖ τυφλοὺς ἀμφοτέρωθεν; οὐ ῥῶσιν παρέχει σώμασιν; οὐ διὰ ταῦτα στερκτὸς καὶ θαυμαστός; τοῦτο ἦν ἄρα ὃ B Χριστὸς παρεγγυᾶτο· *Ἀσθενοῦντας θεραπεύετε, λεπροὺς καθαρίζετε, δαιμόνια ἐκβάλλετε· δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν δότε.* Ἐννόει μοι τὰ μυρία γένη τῶν νοσημάτων, καὶ ὄψῃ τὰ ἄπειρα πλήθη τῶν θαυμάτων τῶν ἐξ ἐκτασχοῦ βοτρυδὸν ἀγεληδὸν πρὸς τὸ ἄμισθόν τε καὶ ἄλυπον ἰατρεῖον τῆς σωτηρίας συῤῥεόντων, ὅτι μηδὲ τομαῖς τε καὶ καύσεσιν ἢ τισι φαρμακοποσίαις ἡ τῶν ἀλγεινῶν φυγαδεία, πίστει δὲ μόνῃ καὶ λόγου μάστιγι. Ὦ τῆς μεγαλοδωρεᾶς! ἄρτι τυφλὸς, βλέπει τὸ φῶς, ἐξαπίνης τὸ ἀεινεφὲς ἀποθέμενος, καὶ χαίρει ὁρῶν τὰ ὑπ' οὐρανὸν κάλλη τε καὶ θεάματα· ἄρτι χωλὸς, παραχρῆμα στερεοποδεῖ, καὶ γήθει ἀλλόμενος ὡς ἔλαφος· ἄρτι μὲν μογιλάλος, τῶν δεσμῶν τῆς γλώσσης λυθεὶς ὀρθολεκτεῖ εὐχαριστήρια· ἄρτι δὲ ξηρόχειρ, ὑγιαC σθεὶς ἅμφω τὼ χεῖρε πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Δεσπότην ᾄδει εὐκτήρια· ἄρτι μὲν ὑδεριῶν, κενοῦται τοῦ πάθους ὡς τάχιστα, καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν ὑγίειαν ἀνεισιν· ἄρτι δὲ λεπρὸς ἀποσύρεται τῆς λώβης, καὶ βλέπων τὴν ἑαυτοῦ νεουργηθεῖσαν σάρκα ἀγάλλεται· ἄρτι μὲν παράλυτος, ἀρτιασθεὶς ἐπωμάδιον φέρει τὸ κλινίδιον· ἄρτι δὲ δαιμονῶν, τοῦ πνεύματος καθαρθεὶς, σωφρόνως δοξάζει τὸν Κύριον· ἄρτι μὲν ἡμιθανὴς ἀσθμαίνων, ἐξόδια ἀναθρώσκεν τάχιστα· ἄρτι δὲ νεκρὸς, ἐκ φθορᾶς ἀνέθορε τὰ ἐν ᾅδου λογοθετῶν τοῖς ὑπὲρ γῆν καὶ ζωάρχην Θεὸν ἀνθομολογούμενος· ἄρτι μὲν ἑτερόφθαλμος, ὀρθοβλεπτεῖ, καὶ μονόμματος διδυμομματεῖ. καὶ ἄθριξ καρηκομεῖ· ἄρτι δὲ κυρτὸς, ὀρθοῦται, καὶ κωφὸς ὠτακουστεῖ, καὶ πυρετῶν ἐῤῥῶται, D καὶ ῥιγῶν εὐκρατεῖ· ἄρτι στεῖρα παιδοποιεῖ, καὶ αἱμορῥοοῦσα εὐπαθεῖ, καὶ δυστοκοῦσα εὐτοκεῖ, καὶ καρκινόσαρξ εὐσωμ[ατ]εῖ, καὶ πᾶν κολόβωμα φυσικὸν ἀρτιάζεται, καὶ πᾶσα μαλακία ὑποχωρεῖ καὶ πᾶν ψυχικὸν πάθος ἐξωστατεῖ. Ἐῶ λέγειν τὰς ἐν ἀλόγοις ζώοις θαυματουργίας, τάς τε τῶν στοιχείων ἄρσεις καὶ μεταθέσεις, ἤ; τινος οὖν ἄλλης φύσεως παραδοξοποιίαν· ἢ γὰρ οὐκ ἀληθὲς τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου εἰρημένον, *Ὅτι ὃς ἂν εἴπῃ τῷ ὄρει τούτῳ, Ἄρθητι καὶ βλήθητι εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ μὴ διακριθῇ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, ἀλλὰ πιστεύσει ὅτι ἃ λέγει γίνεται, ἔσται αὐτῷ ὃ ἂν εἴπῃ.* Ὅρα μοι λοιπὸν καὶ ὄρος εἰς ὑγρὸν μεταιρόμενον τυχὸν, καὶ αὖ πά-

6. Mihi quoque alia expende egregiam per allegoriam seriatim exposita. *Vos estis lux mundi*[1] Lux, tenebrarum expultrix, oculorum illuminatio, corporum refocillatio: desiderabilis omnino res et admirabilis! Quid ergo Apostolus? Nonne tenebras adversarias minuit? Nonne utrimque cæcis visum restituit? Nonne robur corporibus tribuit? Nonne ob hæc amore dignus et admiratione? Hoc utique Christus mandabat: *Infirmos curate, leprosos mundate, dæmones ejicite; gratis accepistis, gratis date*[2]. Considera mihi innumerabilia morborum genera, occurretque infinita miraculorum copia in hominibus patratorum, qui conferta multitudine ad gratuitum nihilque molestiæ facientem salutis medicum confluunt; quia nimirum non ferro ac igne, aut potionibus quibusdam medicis morbos abigit, sed sola fide ac sermonis flagello. O doni magnificentiam! Nunc cæcus derepente lumen videt, cum nubem impositam oculis semper habuisset, gaudetque sublunaria hæc decora ac spectacula aspiciens. Nuper claudus, solidatis plantis firmum recipit gressum, gestitque saliens ut cervus. Modo blæsus, linguæ vinculis solutis, expedito sermone gratiarum actionis laudes pangit. Modo aridam manum habens, sanus effectus, manus ambas tendens ad Dominum in cœlis exsistentem, preces canit. Modo hydropicus, quam citissime morbo vacuatur, et ad pristinam sanitatem redit. Modo leprosus, plaga sua eripitur, vidensque carnem suam renovatam, exsultat. Modo paralyticus, artubus instauratis lectulum in humeros tollit. Modo dæmoniacus, a spiritu mundatus, sobria ac sana mente Dominum laudat. Modo semimortuus et suprema verba jam dicens, confestim revalescit. Modo mortuus, a corruptione velox resurgit, eorum rationem quæ sunt in inferno reddens hominibus in terra constitutis, ac vitæ auctori Deo vicissim confitens. Modo altero læsus oculo, recte videt; unumque oculum a natura sortitus, duobus oculis intuetur: glaber, comam nutrit. Modo incurvus erigitur, surdoque aperiuntur aures; febris ardore æstuans bene valet; contrario item frigore algens temperationem humorum recipit. Modo sterilis, prolem suscipit: fluensque sanguine, valetudinem obtinet, atque ad partum difficilis, expedita redditur; hæmorrhoissa sanatur; cancromate laborans, corpus integrum recuperat; quodlibet naturæ detrimentum sarcitur, ac omnes languores recedunt; animæ item morbi omnes pelluntur. Mitto dicere,

[1] Matth. v, 14. [2] Matth. x, 8.

Digitized by Google

quæ erga brutos animantes miracula patrata sunt : elementorum item de suo statu commotiones ac translationes, et alterius cujusvis naturæ miraculum. Nonne enim illud veritate nititur, quod a Domino dictum est : *Quisquis dixerit monti huic : Tollere, et mittere in mare, et non hæsitaverit in corde suo, sed crediderit, quia quod dixerit fiat, fiet ei quodcunque dixerit* [a]. Jam mihi et montem forte videas in aquas translatum, vicissimque exsiccatos imos gurgites, atque in campum herbiferum mutatos : quin et aquam repente a fundo scaturientem, scissamque petram, et hominem Christo plenum assectantem [b] : ac si quid aliud discipulis ad fidem trahendis idoneum justa exigebat necessitas; cum nihil sit, quod divina gratia præstare non possit.

A λιν βυθὸν ξηραινόμενον καὶ εἰς χλοηφόρον πεδίον μετατιθέμενον · καὶ . . . ριγὲς ὕδωρ ἀθρόως ἐκ πυθμῶν πηγάζον, πέτραν τε σχιζομένην καὶ τὸν χριστοφόρον ἀποπέμπουσαν · καὶ εἴ τι ἄλλο κατὰ χρείαν τῶν εἰς πίστιν ἑλκόντων τοὺς μαθητιῶντας, οὐδὲν ἀδυνατούσης τῆς θείας χάριτος.

7. At ne singulis plus æquo immorans, auditoribus tædium creem, ad aliud etiam transeo. *Vos estis sal terræ* [c]. Hic quoque metaphora ab illis sumpta est, quæ ad usum necessarium veniunt : quemadmodum etiam alio loco : *Habete in vobis sal* [d]. Hoc autem quid aliud quam charitatis sit? quæ etiam est plenitudo legis, ut sacer apostolus Paulus docet [e]. Sicut enim absque sale panis non manducabitur, ut nec fere quisquam alius cibus, sic liquet absque dilectione nihil præstitum iri eorum quæ Deo accepta sunt. Talem se nobis exhibuit apostolus, adamantino animo præditus, atque in certaminibus pietatis causa susceptis insuperabilis, neque prosperis mutatus neque adversis, id est infatuatus. Videsis : persecutiones patiebatur, nec ab eorum qui persequebantur amore recedebat; ducebatur ad reges et præsides, nec quidquam de animosa confessione remittebat : virgis cædebatur, ac verberantibus sese medicum præbebat : conviciis appetebatur, et ludibrio habebatur, illusoribusque gloriam curabat; magistrum imitatus, qui etiam dum pateretur, crucifixoribus veniam a Patre precabatur. Prætendebant illi gladium, ipse objiciebat doctrinam : illi ignem minabantur, ipse charitatem augebat : illi minas, ipse preces : illi afflictionem, iste salutis eorum qui affligebant, sitim præ se ferebat : molestiis delectabatur : angustiis dilatabatur. Quin adeo, ne a prosperitatibus quidem ei tentatio defuit : sequebatur enim signa edita ac prodigia non vulgaris honor ac commendatio. At neque adversis refriguit charitas, neque laudibus emollita est, sed idem in omnibus perstitit, ad cujusque modum varius atque conditus, juxta mannæ gustum. O rem mirabilem! Nam hæc quoque addenda sunt. Missus tanquam ovis in medios lupos a pastorum principe Christo, nec ipse in lupum mutatus est, luposque in agnos convertit. Cum morderetur, animorum morsibus medebatur, vulneribus acceptis curationes rependens : illitteratus, etiam sæculi sapientes ad religionis dogmata convertebat : inermis, hostes quoque Dei militiæ ascribebat adversus diabolum. O quantam hæc habebant difficultatem! addiderim etiam quantam gratiam! Tale sane est divinum sal. Serpentis astutia, ac columbæ simplicitas quanta fuerit, jam ex proxime dictis palam factum

ζ'. Ἀλλ' ἵνα μὴ ἐπὶ πλεῖον ἐνδιατρίβων τοῖς κατὰ μέρος διακορὴς γίνοιμι τοῖς ἀκούουσιν, ἐπ' ἄλλο δὴ καὶ τρέψομαι. Ὑμεῖς ἐστε τὸ ἅλας τῆς γῆς. Ἐκ τῶν ἀναγκαίων εἴληπται κἀνταῦθα ἡ μεταφορά · ὥσπερ καὶ ἀλλαχοῦ, Ἔχετε ἅλας ἐν ἑαυτοῖς· τοῦτο δὲ τί ἄλλο ἢ ἀγάπη ἂν εἴη, ἥτις καὶ νόμου πλήρωμα, ὥς φησι Παῦλος ὁ ἱερὸς ἀπόστολος ; Ὡς οὖν οὔτε ἄρτος βρωθήσεται ἄνευ ἅλος, ὅτι μηδέ τι σχεδὸν τῶν ἐδωδίμων · οὕτω δῆλον ὅτι καὶ ἀγάπης δίχα οὐδὲν τῶν θεοφιλῶν ἐξεργασθήσεται · τοιοῦτον ἡμῖν ἑαυτὸν παρίστησιν ὁ Ἀπόστολος ἀδαμαντίνην ἔχων οἱονεὶ τὴν ψυχὴν καὶ ἀκαταγώνιστον ἐν τοῖς ὑπὲρ ἀληθείας ἀγῶσι · καὶ μηδοποτέρῳ διὰ τῶν δεξιῶν ἢ ἀριστερῶν μεταβαλλόμενος ἤγουν μωραινόμενος · σκόπει · ἐδεδίωκτο, καὶ τῶν διωκόντων τοῦ πόθου οὐκ ἀφίστατο · ἐπὶ βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας ἤγετο, καὶ τῆς εὐθάρσου ὁμολογίας οὐκ ἐλλέλειπτο · ἐμαστίζετο, καὶ τοῖς κολασταῖς ἰητὴρ ἐγνωρίζετο, ὠνειδίζετο, προὐπηλακίζετο, καὶ τοῖς ὑβρισταῖς δόξαν ἐπραγμάτευε · μιμούμενος τὸν διδάσκαλον ὃς καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ πάθους τοῖς σταυρωταῖς τὴν ἄφεσιν ἐζητεῖτο παρὰ τοῦ Πατρός · ῥομφαίαν δ' ἐκεῖνοι προὔτεινον, αὐτὸς τὴν διδασκαλίαν προὐβάλλετο · πῦρ ἠπείλουν ἐκεῖνοι, ὁ δὲ τὸν πόθον ηὔξει · αὐτοὶ τὰς ἀπειλάς, καὶ οὗτος τὴν προσευχήν · τὸν θλιμμὸν ἐκεῖνοι, καὶ οὗτος τὸ διψᾷν τὴν σωτηρίαν · τῶν ἀλγεινῶν τερπόμενος, τοῖς ὑποπιεσμοῖς εὐρυνόμενος. Καὶ μὴν κἀκ τῶν δεξιῶν ἡ πεῖρα · εἵπετο γὰρ δήπουθεν τοῖς σημείοις τε καὶ τέρασιν οὐχ ἡ τυχοῦσα τιμή τε καὶ ἀφοσίωσις · ἀλλ' οὐκ ἐκεῖθεν καὶ ἀπέψυκτο τῆς ἀγάπης, οὔτε ἐντεῦθεν ἐχανοῦτο τοῖς ἐπαίνοις · ὁ αὐτὸς δὲ ἐν ἅπασι πρὸς τὴν ἑκάστου ἰδιοτροπίαν ἀεὶ ποικιλλόμενος καὶ παραρτυόμενος κατὰ τὴν τοῦ μάννα διάγευσιν ! Ὢ τοῦ θαύματος ! προσθετέον γὰρ καὶ ταῦτα · ὡς πρόβατον ἐν μέσῳ λύκων ὑπὸ τοῦ ἀρχιποίμενος Χριστοῦ ἀποσταλεὶς, οὔτε αὐτὸς ἐλελύκωτο, καὶ τοὺς λύκους εἰς ἄρνας μετέπλαττεν · δακνόμενος, ἴατο τὰ τῶν ψυχῶν δήγματα τραύμασι θεραπείας ἀμείβων · ἀγράμματος καὶ τοὺς τοῦ κόσμου σοφοὺς μετεστοιχειοῦτο εἰς τὰ τῆς εὐσεβείας δόγματα · ἄοπλος, καὶ τοὺς πολεμίους Θεῷ ἀντεστρατολογεῖτο κατὰ τοῦ διαβόλου. Ὢ πόσης ταῦτα δυσχερείας ! προσθείην δ' ἂν καὶ χάριτος · τοιοῦτον δὴ τὸ θεῖον ἅλας · τό τε πανοῦργον τοῦ ὄφεως, καὶ τὸ τῆς περιστερᾶς ἀκέραιον ὅσον ἐκ τῶν προσεχῶς εἰρημένων, ὁ λόγος ὑπέλη-

[a] Marc. xi, 23. [b] I Cor. x, 4. [c] Matth. v, 13. [d] Marc. ix, 49. [e] Rom. xiii, 10.

Digitized by Google

τεν · καὶ τὰ πλείω πάρεισι τοῖς εἰδόσι, φειδοῖ τοῦ μακρηγορήματος · ἀλλ' ἐπὶ τὸν κολοφῶνα τοῦ λόγου ἰτέον.

η'. *Καὶ ἐπέθηκεν αὐτοῖς ὄνομα Βοανέργες, ὅ ἐστιν υἱοὶ βροντῆς* · τὴν βροντὴν φασί τινες γέννημα εἶναι ἀνεμιαίου πνεύματος, ὃ συλληφθὲν ἐν νέφεσι καὶ οὐκ ἔχων ὅπου ῥαγείη διέξοδον, τῇ μὲν θλίψει τὴν ἀστραπὴν, τῇ δὲ ῥήξει τὴν βροντὴν ἀπεργάζεται · ἐκ δὲ βροντῆς βροντὴν κυΐσκεσθαι εἰπόντις, οὐκ ἔξω βάλλει τὸν λόγον τοῦ δέοντος · εἴπερ οἷον τὸ γεννῶν, τοιοῦτον δὴ καὶ τὸ γέννημα · τί οὖν ἐντεῦθεν ; ὅτι κατὰ τὸ Πνεύματος ἅγιου εἶναι ἀπήχημα, υἱὸς βροντῆς ὠνόμασται ὁ Ἀπόστολος, ἀστράπτων ὁμοῦ καὶ βροντῶν ἡμῖν τὰ θεῖα, ὡς ἐκ νεφελῶν οἱονεὶ ἐκραγεὶς τῆς θείας χάριτος. Εἴδωμεν δὲ, εἰ δοκεῖ, ἐν κεφαλαίῳ οἷα καὶ τὰ βροντήματα, ὡς ἂν μᾶλλον θαυμάσοιμεν τοῦ ὀνοματοθέντος τὴν δύναμιν. *Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ Θεος ἦν ὁ Λόγος.* Ὦ τῆς μεγαλοφωνοτάτης θεηγορίας ! οὐχ οὕτω βροντῆς πατάγῳ τεθήπασιν ἄνθρωποι, ὡς τὴν Ἰωάννου θεολογίαν σὺν τοῖς ἐπιγείοις ἐξεπλάγησαν καὶ τὰ οὐράνια, εἴπερ κἀκείνων παρὰ Ἰωάννου ἡ μαθητεία. Ἵνα γὰρ, φησὶ, *γνωρισθῇ νῦν ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις ἐν τοῖς ἐπουρανίοις διὰ τῆς Ἐκκλησίας ἡ πολυποίκιλος σοφία τοῦ Θεοῦ* · ὡς μὲν οὖν τὰ ἐν αἰσθήσει συγγράφων, ἀρχὴν ἁπάντων τῶν ποιημάτων τὸν οὐρανὸν προὔθηκεν εἰπών · *Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν* · οὐδὲ γὰρ οἷόν τε ἦν ὀφθαλμὸν πρῶτον ὄντα τῶν ἐν ἡμῖν αἰσθήσεων, ὑπερταθῆναί που περαιτέρω τοῦ οὐρανίου ὕψους · διὸ καταλλήλως τῇ αἰσθήσει καὶ τὸ ποίημα προτέτακται, τῶν ἄλλων ταῖς ἄλλαις δευτερευόντων · ὁ δὲ ἅτε ὑπὲρ αἴσθησιν τὴν ἐξηγορίαν ποιούμενος, οὐκ οὐρανὸν καὶ γῆν, ἀλλὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὁμοῦ πάντων τῶν ὑπερουρανίων νοῶν ποιητὴν, ἀρχὴν εἴληφεν, εἰπών · *Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος.*

est ; pluraque apud gnaros dicere omittimus, vitandæ causa prolixitatis. Verum ad sermonis colophonem veniendum est.

8. *Et imposuit illis nomina Boanerges, quod est filii tonitrui* [8]. Sunt qui dicant fieri tonitruum ex aereo spiritu, qui nimirum inclusus in nubibus, nec inveniens qua parte exeat, collisione quidem, fulgur, ruptione autem, tonitruum efficiat. Quod si quis tonitruum tonitruo progigni dicat, nihil a probabilitate alienum dixerit : siquidem quale est gignens, tale et quod gignitur. Quid ergo inde ? Nimirum, tanquam Spiritus sancti resonantia appellatus est apostolus tonitrui filius, divino nobis splendore in modum fulgetri elucens, atque instar tonitrui mugiens, velutque ex nubibus e divina quasi charitate erumpens. Videamus autem, si libet, quasi summatim quantæ hæ sint tonitrui voces, ut eo majori admiratione illius potentiam admiremur, qui indidit nomen. *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum* [9]. O divinæ prædicationis clarissimam vocem ! Non sic homines tonitrui fragore obstupescunt, uti Joannis theologiam, cum terræ colonis etiam cœlestes virtutes obstupuerunt : quando et illæ Joannis discipulæ quodammodo sunt. *Ut* enim, inquit, *innotescat principatibus et potestatibus in cœlestibus per ecclesiam multiformis sapientia Dei* [10]. Et Moyses quidem, cum rerum sensui subjectarum historiam conscriberet, creaturarum omnium principium, cœlum posuit, dicens : *In principio creavit Deus cœlum, et terram* [11]. Non enim fieri poterat ut oculus, qui inter sensus primatum tenet, cœli altitudinem superaret. Quocirca pro sensus ratione etiam creatura prior est, cum aliæ aliis posteriores sint. At Joannes, tanquam ea enarrans quæ sensum superant ; non cœlum et terram, sed cœli ac terræ omniumque cœlestium mentium creatorem, principium assumpsit ; dicens : *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum* [12].

θ'. Εἶδες εἰς ποῖον ὕψος ἄπειρον ἦρε τὸ ὄμμα τοῦ νοῦ ; ὥσπερ τι νοητὸν στερέωμα καταπηξάμενος ἡμῶν ἐν διανοίᾳ τὸ τριταῖον Ἦν · ἵνα μέχρι τοῦδε ὥσπερ τι ἕξαλμα φωτὸς προϊὼν ὁ νοῦς, πρῶτος ὢν καὶ οὗτος τῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων, μὴ ἔχοι φύσιν ἀρθῆναί που ἐπέκεινα, κἂν κενεμβατεῖν δόξοιεν ἐκ πολυπραγμοσύνης ἀνενδέκτου · ἀλλ' οἷον ἐπαναπαυσάμενος τῆς ἐφέσεως παλινδρομῇ πρὸς τὰ κατόπιν καὶ ὑπὸ κτίσιν, οἷς καὶ συγγενῶς ἔχοι, ὁρῶν τὰ δημιουργήματα καὶ δοξάζων τὸν ἀριστοτέχνην, ἕνα τε ὄντα ἄναρχον Θεὸν ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν, τὸν πᾶσι τοῖς οὖσιν ἐπιστατοῦντα · τίνα ταῦτα ; Σεραφὶμ, Χερουβὶμ, Θρόνους, Δυνάμεις, Ἐξουσίας, Κυριότητας, Ἀρχὰς, Ἀρχαγγέλους, Ἀγγέλους · εἶτα τὰ κατ' αἴσθησιν, οὐρανὸν, ἥλιον, σελήνην, ἀστέρας, ἀέρα, γῆν, θάλασσαν, ζῶα χερσαῖα, ἐνάλια, ἐναέρια, φυτὰ, βοτὰ, πᾶσαν συλλήβδην φύσιν ἔμψυχόν τε

9. Vidisti in quantam altitudinem extulit mentis oculum ? intellectuale veluti firmamentum menti nostræ infigens [trinum illud *Erat ;* ut eo usque, salientis instar lucis, mens progressa (namque hæc est facultatum animæ prima) nolit deinceps ulterius subvehi, ne per aerem curiositate inutili videatur discurrere : sed quasi cursum inhibens retrocedat ad res creatas, quibus necessitudine homo devinctus est, intuens in eas, optimumque artificem laudibus celebrans, unum Deum æternum in tribus subsistentem personis, rebusque universis præsidentem. Quænam vero hæc ? Seraphim, Cherubim, Throni, Virtutes, Potestates, Dominationes, Principatus, Archangeli, Angeli : tum res sensui subjectæ, cœlum, sol, luna, stellæ, aer ; terra, mare, animalia terrestria, marina, aerea, plantæ, herbæ, universa denique, ut summatim

[8] Marc III, 17. [9] Joan. I, 1, 2. [10] Ephes. III, 10. [11] Gen. I, 1. [12] Joan. I, 1.

Digitized by Google

dicam, natura, tum anima prædita, tum expers animæ. Omnia enim hæc, ac si quid aliud uterque mundus innominabile habent, illis verbis : *Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil quod factum est* [12], comprehendi declaravit. Quid enim pluribus superfluum esse oportet, cum divino Spiritu afflati viri theologiam omnem ad verbum divinitus sint interpretati, a quibus nos quoque catellorum instar habuimus, quas velut sermonis micas inferremus. O theologia quæ tonitruo exaudibilior cœlesti doctrina insonuit! O locutio, quæ velocius fulgetro universa pervasit! *Mirabilis facta est scientia tua ex me* [13]; dicat aliquis ad Joannem quasi Deo similem, qui terræ latitudinem complexus est prædicatione; qui animi cogitationibus in abyssi sapientiæ vestigiis ambulavit; per quem portæ inferorum divinæ vocis plenitudine destructæ sunt, exortusque est orthodoxiæ sol : per quem mundi sapientia infatuata est, orbisque fines impleti sunt sapientia : oratoribus ac sophistis proculcatis, Joannis autem dominante theologia. Verumtamen nescio quid ego dignum celsa adeo Apostoli magnitudine dicam, nisi potius iis cedam qui sacras ejus laudes divino ante me ore celebrarunt.

10. At vero quid illud significat? *Jesus ergo cum vidisset matrem et discipulum stantem, quem diligebat, dicit matri suæ : Mulier, ecce filius tuus. Deinde dicit discipulo : Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam discipulus ille in sua* [14]. Alioque rursus capite : *Qui et recubuit in cœna super pectus ejus, et dixit : Domine, quis est qui tradit te* [15]? Sunt hæc peculiarius attributa Theologo velut dotalia quædam regia munera; ut inquam, præ discipulis reliquis, ac privilegio a Jesu dilectus fuerit; utque super purissimum recubuerit pectus; ac demum ut Dei Genitricis filius sit appellatus. Quam tria hæc tremenda! ut alterum alteri præcellat, ac quodque eorum velut singulariter eximium, mei animi sensum in stuporem agat. Andreas primus inter discipulos vocatus; nec dum tamen se Jesu dilectum appellavit sicut iste. Petrus apostolorum princeps; atqui nec ipse appellationem ejusmodi consecutus est. Deitas ab affectionibus immunis est. Christus ex æquo universis dilectionis radium immittit. Præterea : siquidem Petrus plus omnibus amat, ut ipse interrogatus confessus est [16], Christusque confessionem confirmavit, trina illa interrogatione ac responsione; ejusque confessionis præmio, munus alios pascendi accepit; plus fortasse etiam debuit redamari; reflexo munere ac reciproco. Existimo autem virginitatis excellentiam in causa fuisse. Cur? Quia nimirum, tametsi lucis radius æquis portionibus in illa specula incidebat (nam omnes apostoli puri erant, ut ait Scriptura [17]); ob virginitatis tamen

A καὶ ἄψυχον· ἅπαντα γὰρ ταῦτα, καὶ εἴ τι ἕτερον ἐν τοῖς ἄμφω κόσμοις ἀκατονόμαστον, διὰ τοῦ εἰπεῖν, *Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲν ὃ γέγονεν*, συνεκδοχικῶς παρεδήλωσεν· τί γὰρ δεῖ πλέον περιττοεπεῖν τοῖς θεοφόροις κατὰ λέξιν πάσης τῆς θεολογίας ἐνθεαστικώτατα ἐξητασμένοις, παρ' ὧν καὶ ἡμῖν τοῖς κυνιδίοις οἱονεὶ ψιχιώδης συνεισφορὰ τοῦ λόγου; Ὦ θεολογίας γεγωνότερον βροντῆς ἠχησάσης τὰ οὐράνια δόγματα! ὦ περιφράσεως γοργότερον ἀστραπῆς ἐπελθούσης τοῖς σύμπασιν. *Ἐθαυμαστώθη ἡ γνῶσίς σου ἐξ ἐμοῦ!* καὶ πρὸς Ἰωάννην ὡς θεοείκελον λεγέτω πᾶς τις, τὸν περιλαβόντα τὸ εὖρος τῆς ὑπ' οὐρανὸν τοῖς κηρύγμασι, τὸν ἐν ἴχνεσιν ἀβύσσου σοφίας περιπατήσαντα τοῖς ἐνθυμήμασιν· δι' οὗ πύλαι ᾅδου κατήργηνται Θεοῦ φωνῆς πληρώματι, καὶ ὀρθοδοξίας ἀνέτειλεν ἥλιος· δι' οὗ ἡ τοῦ κόσμου σοφία μεμώρανται, καὶ θεοσοφίας ἐμπέπλησται τὰ πέρατα· ῥητόρων καὶ σοφιστῶν καταποθέντων, Ἰωάννου δὲ τῆς θεολογίας βασιλευσάσης· καὶ οὐκ οἶδ' ὅ τι λέξεων εἴποιμι ἐπάξιον τῆς ὑπερηρμένης ἀποστολικῆς μεγαλειότητος, ἢ τὸ παραχωρῆσαι τοῖς προευφημήσασιν αὐτὸν θείοις στόμασιν τὸν ἱερὸν ἔπαινον.

B

ι'. Ἀλλὰ τί ἔτι; *Ἰησοῦς οὖν ἰδὼν τὴν μητέρα καὶ τὸν μαθητὴν παρεστῶτα ὃν ἠγάπα, λέγει τῇ μητρὶ αὐτοῦ· Γύναι, ἰδοὺ ὁ υἱός σου· εἶτα λέγει τῷ μαθητῇ· Ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου· καὶ ἀπ' ἐκείνης* C *τῆς ὥρας παρέλαβεν αὐτὴν ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος εἰς τὰ ἴδια·* καὶ ἐν ἑτέρῳ πάλιν· *Ὃς καὶ ἀνέπεσεν ἐν τῷ δείπνῳ ἐπὶ τὸ στῆθος αὐτοῦ, καὶ εἶπεν· Κύριε, τίς ἐστιν ὁ παραδιδούς σε;* Ταῦτα ἀποκληρωτικὰ ὥσπερ τινὰ ἕδνα βασίλεια τῷ θεολόγῳ, φημὶ δὴ τὸ κατ' ἐξοχὴν παρὰ τοὺς λοιποὺς μαθητὰς ὑπὸ Ἰησοῦ ἀγαπᾶσθαι· ἥ τε ἐπὶ τοῦ ἀκηράτου στήθους ἐπίπτωσις· πρὸς τῷ καὶ υἱὸν εἰρῆσθαι τῆς Θεομήτορος· ὡς φοβερὰ τὰ τρία, θάτερον θατέρου ὑπεραιρόμενον, καὶ ἕκαστον ὀλιγά μοι φέρον νοήματος ὡς ἐξαισιώμενον· Ἀνδρέας ἐν μαθηταῖς πρωτόκλητος, ἀλλ' οὔπω ἀγαπητὸν Ἰησοῦ ἑαυτὸν ὠνόμακεν ὡς οὗτος· Πέτρος πρωτόθρονος, ἀλλ' οὐδ' αὐτὸς τῆς τοιαύτης προσηγορίας τετύχηκεν. Τὸ θεῖον ἀπαθές· Χριστὸς ἐξ ἴσου ἅπασι τὴν τῆς ἀγά- D πης ἀκτῖνα ἀφίησιν· ἄλλως τε εἰ Πέτρος πλεῖον ἀγαπᾷ ἁπάντων ὡς ἐρωτηθεὶς ὡμολόγησεν, καὶ τὴν ὁμολογίαν Χριστὸς ἐβεβαίωσεν, διὰ τῆς τρισσῆς πεύσεώς τε καὶ ἀποκρίσεως, ἧς προῖκα καὶ τὸ τοὺς ἄλλους ποιμαίνειν εἴληφεν, καὶ ἀνταγαπᾶσθαι τυχὸν πλεῖον ὤφειλεν, καμπύλον τὸ λῆμμα· καί μοι δοκεῖ τὸ τῆς παρθενίας χρῆμα εἶναι αἴτιον· πῶς; ὅτι εἰ καὶ ἐπ' ἴσης τοῦ φωτὸς ἡ βολὶς τοῖς κατόπτροις, ἐπείπερ πάντες καθαροί, ὡς ὁ Λόγος, ἀλλ' ὅμως τῇ τῆς παρθενίας στίλψει διειδέστερον ἐν τῷ ἑνὶ παρὰ τοὺς ὁμοταγεῖς ἐνίεται· εἰ καὶ παράδοξός πως ὁ λόγος· καὶ τοῦτό ἐστι πλεῖον εἰς ἀγάπην, τὸ

[12] Psal. cxxxviii, 6. [13] Joan. xix, 26, 27. [14] Joan. xiii, 23. [15] Joan. xxi, 15. [16] Joan. xv, 3.

Digitized by Google

φῶς πλεῖον λαμπρύνειν τὸν διειδέστερον μέτοχον· εἰ δὲ ὅτι πλέον ἀγαπᾷ Πέτρος προΐσταται, ἐκεῖνό μοι ῥητέον, ὅτι οὐ τὸ πλησιάσαν σῶμα τῷ φωτὶ μᾶλλον φωτίζεται, ἀλλ' ὃ τὴν φύσιν διειδεστέραν, κἂν οὐκ ἔγγιον κέκτηται· εἰ δέ σοι ὁ λόγος ἀσθενὴς φαίνοιτο ἔτι, ὁ βαλὼν καὶ ἰάσεται. Ἐντεῦθεν ἡ ἐπιστήθιος πρόσπτωσις· ὦ τοῦ ἀξιώματος! τὰ χερουβὶμ, Θεοῦ ὄχημα, καὶ Ἰωάννης ἐπιστέρνιον ἀνάκλιμα· Μωϋσῆς μόλις ἴδεν Θεοῦ τὰ ὀπίσθια καὶ ταῦτα αἰτησάμενος· καὶ Ἰωάννης αὐτεπάγγελτος ἐπίπροσθεν περιφὺς, καὶ πυνθάνεται ἐκεῖνα δηλαδὴ ἃ Πέτρος ὁ κορυφαῖος θαῤῥήσειν οὐκ ἤνεγκεν, δοὺς ἑαυτῷ τὰ δευτέρια, τῇ εἰς Ἰωάννην προτιμήσει· ἀμφοτέρας τὰς θεωρίας ἐξετάζων, γνοίης οἷον καὶ ἡλίκον τὸ ὑπεροχικὸν Ἰωάννου ἀξίωμα· ἐντεῦθέν μοι δοκεῖ ὥσπερ ἀπό τινος πηγαίας ζωῆς τὰ θεόβρυτα αὐτὸν τῆς σοφίας ἀρύσασθαι νάματα, κἀκ τούτων ἐκ τῆς ἐμφύχου κοιλίας τοὺς ποταμοὺς τῆς θεολογίας ῥυΐσκεσθαι· ἀλλ' ἐπὶ τὸν σταυρὸν μετιτέον (27).

A nitorem in unum præ collegis aliis dilucidior ferebatur. Quanquam novum videtur quod dicitur. Atque hoc majus aliquid ad dilectionem habet, quod nimirum nitidius corpus ac magis pellucidum, lumine magis illustretur. Quod si Petrus ea ratione, quod plus amet, præfertur, hoc mihi occurrit dicendum : Non eo corpus majori perfundi lumine, quo lumini propinquius est, sed quo majore nitore suapte natura pollet, quanquam non propinquius existat. Quod si hic sermo tibi infirmus videbitur, quæ manus vulnus inflixit, ea et sanabit. Inde est ut recubuerit super pectus Jesu. O dignitatis præstantiam! Cherubim, Dei sunt vehiculum; at Joannes super pectus reclinatur. Vix Moyses Dei posteriora vidit, idque cum videre B rogasset; at Joannes ultro, ac ipso invitante Domino, pectori hærens atque complexus, ea interrogat, quæ nec Petrus apostolorum princeps interrogare sustinuit; qua sibi ipse ratione Joannem voluit prælatum. Siquidem ambas considerationes animo expenderis, scies quanta ac qualis sit excellentia dignitatis Joannis. Hinc tanquam e fonte quodam vitæ, ipsum divinitus scaturientes latices hausisse existimo : indeque ex animato ventre theologiæ flumina progignere. Verum ad crucem nobis redeundum est.

ια'. *Ἰδοὺ*, φησὶν, *ὁ υἱός σου· εἶτα τῷ μαθητῇ, Ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου*. Βαβαὶ τοῦ δωρήματος! τὸν δοῦλον, τῆς Δεσποίνης διὰ περιουσίας καθαρότητος υἱὸν ἀκουτισθῆναι, καὶ φύλακα προχειρισθῆναι τοῦ τῆς ζωῆς θησαυροφυλακίου· ὁ μὲν ἀφίσταται, διὰ πάθους, τῆς ἀπαθῶς τεκούσης· ὁ δὲ ταύτην ὑπηρετικῶς λαμβάνει εἰς τὰ ἴδια· ὁ παρθένος τὴν Παρθένον· τὸ κλῆμα τὴν ἀμπελοτόκον· ὁ στρατιώτης τὴν βασιλίδα· ὁ θεολόγος τὴν Θεοτόκον· ὁ κατὰ χάριν C θεάδελφος τὴν κατὰ φύσιν μητρόθεον· ἴδε τὴν ἁρμονίαν τῆς καταλλήλου κλήσεως, καὶ ὑπεραίνεσον τὴν σύμβασιν. Ἆρ' οὐ τοῦτο μόνον πᾶσαν ἀποκρύψαι ὑπερβολὴν ἐγκωμίου τῷ θεολόγῳ πάρεστιν, ἀμοιροῦντι τῆς οἱασοῦν ἄλλης αἰνέσεως; εἰ δὲ μετὰ τῆς τῶν προλαβόντων ὑπερβολῆς καὶ τὰ φθάσαντα συναστράψοι, τίς ἂν δυνηθείη ἀντωπῆναι τοῦ ὕψους τὸ ἀναντίβλεπτον; οὕτω τοιγαροῦν ὑπερανεστώς ἐστι πάσης τῆς ἐν λόγοις ἐγκωμιαστικῆς δυνάμεως, ὡς μόνου Θεοῦ εἶναι ἐκεῖνον ἐπαινέσασθαι, εἰ καὶ τολμηρὸν εἰπεῖν, παρ' οὗ καὶ πλεονάζει τὴν ἔφεσιν· ὑφ' οὗ καὶ τὰ ἐγκώμια ἔστεπται, φῶς καὶ βροντὴ καὶ τὰ τοιαῦτα προσαγορευόμενος· ἀλλ' ἐπείπερ ταῦτα οὕτως, καὶ πέρας εἴληφεν ἡ ἀκήρατος ἀνθολογία, καθ' ὅσον ἐφικτὸν ἡμῖν δρέψασθαι τοῖς πενολόγοις, δεῦρο καὶ ἡμεῖς ἐν τούτοις συγκαταπαύσωμεν τῶν λόγων, μικροὶς μεγάλα ἀμείψαντες· ἐκεῖνο προσθέντες τοῖς εἰρημένοις, ὡς οὐ μικρὸν ἂν εἴη γέρας αὐτῷ εἰς φιλοτιμίαν καὶ ἡ φρικωδεστάτη ἀποκάλυψις, ἣν ἐν Πάτμῳ περιορισθεὶς διὰ τὸν λόγον παρὰ τοῦ τηνικάδε κρατοῦντος, θεόθεν μυηθεὶς ἐκδέδωκεν· καὶ τοῦτο ἐκ πλεονασμοῦ τῆς ἀγάπης ἰδιαίρετον παρὰ τοὺς λοιποὺς εἰληφώς· φασὶ δὲ αὐτὸν μετὰ τὰς ἱερὰς ἐκείνας περιόδους καὶ τὴν εὐαγγελικὴν περίληψιν τῶν περάτων, ὧδέ που μέσον εἰς τὴν Ἀσιάτιδα χθόνα, ἐν ᾗ καὶ τὸν διδακτικὸν θρόνον μᾶλλον καθ-

11. *Ecce*, inquit, *filius tuus. Deinde discipulo : Ecce mater tua*. Papæ, quantum munus! Ut nimirum servus ob excellentem munditiam, Dominæ filius appelletur; ac ejus quæ vitæ thesauri custos fuisset, custos constituatur. Ille quidem recedit, per passionem ab ea quæ sine passione id est illæsa integritate peperit; hic autem ministri more, in sua eam accipit : nimirum Virgo virginem, palmes fecundam vitem, miles reginam, theologus Deiparam : Dei frater per gratiam, Dei parentem per naturam. Vide convenientis appellationis consonantiam, ac supra modum landa concursum. Nonne vel hoc unum satis sit, ut laudationis omnem excellentiam, qua quis theologum prosequatur obscuret, tametsi desit alia omnis laudatio? Sin autem cum eorum quæ superius dicta sunt sublimitate, etiam proxima colluceant, quis inaccessam visui altitudinem possit intueri? Sic itaque superior est omni facultate laudandi, ut solius Dei commendatione ornandus sit (quanquam hoc videtur audacius dici); a quo etiam amoris illam prærogativam obtinet; a quo et laudibus coronatus est, lucis illa appellatione, tonitruique, ac similium. D Cum hæc autem ita se habeant, et postquam sincera florum decerptio finem accepit, quantum nobis pro tenui facultate dicendi decerpere licuit, age et nos in his peroremus, minora rependentes majoribus : hoc duntaxat addentes iis quæ diximus, non minimum esse Joanni ad magnificentiam præmium, illam quam in Patmo horrendissimam Apocalypsim, dum eo in loco prædicationis causa exsularet ejus decreto qui tunc rerum potiebatur, Deo docente edidit : hoc quoque ob dilectionis prærogativam singularem præ aliis apostolis munere donatus. Aiunt autem eum, post sacros illos circuitus,

(27) Sic etiam in sermone edito de cruce Theodorus : Ἐπὶ δὲ τὸν σταυρὸν ἐπιτέον.

Digitized by Google

atque evangelicam prædicationem, qua orbis fines complexus est, quodam Asiæ loco manentem, ubi præcipue sedem magisterii collocaverat, sacrum suum corpus deposuisse : et sepulcrum quidem positum fuisse quasi mortis typum; ipsum tamen supra naturæ humanæ conditionem translatum, ut hac quoque ratione præcipuas Deus honoris partes amatori suo deferret. Et corpus quidem sic habitum est, purum illud ac suave fragrans, Christique stigmata gerens : anima autem, quæ lucis splendoribus revera solem superabat, ab humanis evolans, stipantibus angelorum choris, ad locum transiit, qui ipsam decebat, inenarrabilis illius primique ac lucentissimi gaudii.

A ιδρύσατο, τὸ ἱερὸν αὐτοῦ σῶμα ἀποθέσθαι · ταφὴν μὲν κατὰ τύπον θανάτου, μεταστὰς δὲ ὑπὲρ φύσιν ἀνθρωπίνην (28), ἵνα κἀν τούτῳ δοξάσῃ Θεὸς τὸν ἑαυτοῦ ἐραστὴν μάλα · ἀλλὰ τὸ μὲν σῶμα ἐν τούτοις τὸ καθαρὸν καὶ εὐῶδες καὶ τὰ στίγματα τοῦ Χριστοῦ φέρον · τῇ δὲ ψυχῇ οὔσῃ ὡς ἀληθῶς ἡλίου φωτοειδεστέρᾳ, ἀναπτὰς τῶν ἐνθένδε ἀγγελικῇ δορυφορίᾳ εἰς ἐκεῖνον τὸν χῶρον μετελήλυθε τὸν αὐτῷ πρέποντα τῆς ἀῤῥήτου καὶ πρωτοφανοῦς ἀγαλλιάσεως.

12. Sed o beatissime, terque beatissime, ac prorsus beatissime Joannes : magne Evangelii sol, jugis theologiæ scaturigo, apostolice rame, Petro compar, tu nos de cœlis benigne intuere. Viden' quam sit tristis horum inferiorum facies ? Destructa sunt altaria angustis simulacris coronata : ablatus est sacrorum templorum decor : Christi imago ludibrio habita est et ad nihilum redacta in urbibus, ruri, domi : insuper etiam Deiparæ, ac cujusvis alius tui similium, aut etiam te minorum, a Deo afflatorum Patrum. Luctuosa omnia. Assume Petrum, unaque Jacobum assumas rogamus. Tres vos, Christi comites assidui, cum est transfiguratus, cum pleraque miracula ederet, cum in agonia preces funderet, velut jam collegis aliis ac condiscipulis magis spiritales, ac divina docti; ipsi et modo cum beata novem sociorum caterva, sanctam nobis Trinitatem propitiam reddite, ut Christus iniquum hoc mare increpet, ut quondam increpuit apud Tiberiadem; tranquillitate, quæ pacem præstet, vicissim exoriente; ut suas ipse ecclesias, in antiquam illam et jucundam orthodoxiæ venustatem reducat. Tu vero mihi temerario, vir beate, propitius esto, qui debuerim, at non laudaverim : sed et eos suscipere digneris, qui templum hoc quam ornate tam sumptuose tibi exstruxerunt, in quo et plures in vestibulis, monachorum more, corpora sua reliquerunt, ut hic positi, splendido cœlestique tabernaculo tuo advolverentur; te tantum videre optantes, cum universo grege, pro diguitatis mensura, quantum iis concessum est, qui e terra in solem ipsum aspiciunt : in Christo Jesu Domino nostro, quem decet omnis gloria, honor, et adoratio, cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

B ιβ'. Ἀλλ' ὦ μακαριώτατε, καὶ τρισμακαριώτατε, καὶ παμμακαριώτατε Ἰωάννη, ὁ μέγας τοῦ Εὐαγγελίου ἥλιος, ὁ βρυὴρ τῆς θεολογίας ὁ ἀένναος, τῶν ἀποστόλων ἀκρέμων (29), ἰσόπετρε (30), σὺ ἡμᾶς οὐρανόθεν εὐμενῶς ἔπιδε, ὅσης τὰ ὧδε κατηφείας, ἠφάνισται θυσιαστήρια ἐστεμμένα θείοις ἀγάλμασιν, ἀφῄρηται ναῶν ἱερῶν εὐπρέπεια · ἡ εἰκὼν Χριστοῦ καθύβρισται · ἐξουδένωται καὶ ἐν πόλεσιν καὶ ἐν χώραις καὶ κατ' οἴκους · πρὸς δὲ καὶ τῆς Θεομήτορος (31), καὶ οὔ τινος οὖν ἄλλου τῶν οἷος σὺ καὶ μείων σοῦ θεοφόρων. Ὀδυρμοῦ τὰ πάντα. Λάβε Πέτρον, συμπαράλαβε Ἰάκωβον, δεόμεθα · οἱ τρεῖς ἀεὶ Χριστῷ συμπάρεδροι, μεταμορφουμένῳ, θαυματουργοῦντι τὰ πολλὰ, ἀγωνιῶντι, προσευχομένῳ · ὡς ἤδη τῶν ὁμοχώρων μυστικώτεροι, αὐτοὶ καὶ νῦν σὺν τῇ C λοιπῇ σεβασμίᾳ ἑννάδι τὴν ἁγίαν Τριάδα εὐμενῆ ἡμῖν καταστήσασθε, ἐπιτιμῆσαι Χριστὸν τῇ πονηρᾷ ταύτῃ θαλάσσῃ, ὡς ποτε τῇ Τιβεριάδι, γαλήνης εἰρηνοδώρου ἀντανισχούσης, ἐπαναδραμεῖν τὰς ἑαυτοῦ Ἐκκλησίας εἰς τὴν ἀρχαίαν καὶ ἀρεσθεῖσαν τῆς ὀρθοδοξίας ὡραιότητα · ἐμοὶ δὲ σὺ τῷ τολμητίᾳ, ὦ μάκαρ, ἵλεως ἔσο ὀφλήσαντι οὐκ ἐπαινέσαντι · καί γε δέξαιο τοὺς τόνδε σοι τὸν ναὸν ὁμοῦ μὲν περικαλλῶς, ὁμοῦ δὲ καὶ περιουσίως ἐγείραντας · ἐν ᾧ καὶ τὰ σώματα οἱ πλείους ἀσκητικῶς εἶσαν εἰς τὰ προαύλια, ὡς ἐνταῦθα τῆς σῆς φανοτάτης οὐρανίου σκηνῆς παραῤῥιπτεῖν δεῖ τοσοῦτον ἀξιουμένους σε ὁρᾷν σὺν παντὶ τῷ ποιμνίῳ κατὰ διάμετρον ἀξίας, ὅσον οἱ πρὸς αὐτὸν τὸν ἥλιον ἀποβλέποντες · ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, D τιμὴ, καὶ προσκύνησις, ἅμα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ADNOTATIO.

Igitur septem Theodori Studitæ panegyricas Orationes dedimus, quarum duæ Latine tantum editæ fuerant, reliquæ nec Græce nec Latine. Ante nos tamen exstabant aliæ novem ejusdem Studitæ orationes. I. In crucem Domini, Gr. Lat. apud Gretserum op. *De cruce*, t. II, p. 231. II. In nativitatem Deiparæ, Gr. Lat. edita inter Damascenicas, ut nos jam diximus, p. 54. III et IV. De adoratione SS. ima-

(28) Nota sunt, quæ de sancti Joannis extraordinario obitus genere, vel etiam translatione aut resurrectione, narrant nonnulli veteres apud Sandinium in *Hist. apost.* p. 189. Festum ejus μεταστάσεως est in Kal. Græco, die 26 sept. Laudes eidem insignes dicit sanctus Cyrillus in homilia Opp. t. V, part. II, p. 380.

(29) Illustratur hoc vocabulum ab inedito apud me Jobi interprete cap. XIV, 7 : Ὁ ῥάδαμνός ἐστιν παντὸς δένδρου τὸ ἄκρον, ὅπερ ἀκρέμονα λέγουσιν.

(30) Compar Petro honore apostolatus, non primatus. Etenim primatum vindicat Petro ipse Studita in præcedentibus,, nec non aliis locis in indice Sirmondiano adnotatis.

(31) Luget Studita, ut in aliis passim scriptis, Iconomachorum sui temporis scelera.

Digitized by Google

ginum duæ, Gr. Lat., quarum altera inserta ejus Vitæ cap. 65-73; altera cum Damascenicis prodiit Basileæ an. 1575. V. In tertiam inventionem capitis sancti Joan. Bapt. Gr. Lat. a Combefisio, et Cangio. VI. In sanctum Bartholomæum apostolum, Latine tantum apud Dacherium Spicil. ed. nov. t. II, p. 12. Hanc Græce etiam vidit Allatius, incipientem : Μέγιστος ἀγών, προσθήσω δ' ἔτι, καὶ κλέος· eratque editurus libro sexto Symmictorum, teste Fabricio *B. G.* ed. vet. t. XIV, p. 123. Ea mihi quidem nondum occurrit, quanquam vix dubito quin lateat inter Allatii schedas Vallicellianas aut Barberinias. VII. Oratio epitaphica in Platonem magistrum suum, Gr. Lat. apud Bollandianos, t. I, April. Append. p. 46. VIII. Oratio item epitaphica in magnum Arsenium, Gr. Lat. apud eosdem Bollandianos, t. IV, Jul. die 19. IX. Oratio pariter epitaphica in matrem suam exstat inedita Græce in Metaphrastæ codice Parisiaco. Deinque alia inedita in codd. Paris. de inventione capitis sancti Joan. Baptistæ, teste Fabricio *B. G.* ed. nov. t. X, p. 472, a quo superiorum quoque notitia congesta fuit. Atque hoc fere est illud *Panegyricum volumen in dies festos Domini, nec non Deiparæ, et sancti Joan. Baptistæ*, quod inter Studitæ scripta memorat Michael monachus in Vita ejusdem cap. 38, quam habemus typis impressam. Mitto dicere de minoribus Sermonibus duplicis catecheseos, seu magnæ seu parvæ, quorum 135 edidit Latine Livineius, Græce unum Fabricius *B. G.* ed. nov. p. 470; tres item Græce auctor Catalogi codd. Nanian. p. 164. Inter Opera Theodori, quæ Sirmondus prelo parare videbatur, postremo loco video in elencho post præf. nominari fragmentum, *Confessio de Trinitate*. Reapse id fragmentum incipiens : Μίαν εἶναι τῶν ὅλων ἀρχήν, legitur sub Theodori nomine in cod. Vat. 620, et Ottob. Vat. 414. At in Vat. 2026, inscribitur Theodoreto. Eadem nominum varietas in Florentinis quoque codicibus occurrit, observante Bandinio Catalog. codd. Gr. t. I, p. 525. Sed revera nihil aliud est, id fragmentum, quam, ut ego comperi, compendium ex Theodoreti *Hæret. fab.* libro V consarcinatum.

MONITUM IN ORATIONEM SEQUENTEM.

(Ang. Mai, *loc. cit.* p. 148.)

Dixeram superius, desiderare me Græcum textum panegyricæ Orationis, quam noster Studita de sancto Bartholomæo apostolo recitaverat. Ecce autem postea in codice prisco Vat. 1989, f. 238, qui fuit monasterii Cryptæ Ferratæ, Græce demum hanc orationem reperi, quanquam in fine uno folio mutilam : quæ quia ob editionis meæ complementum omittenda non erat, in hujus voluminis calce nunc collocatur. Ediderat olim Latine, interprete nimirum Anastasio Bibliothecario, Dacherius *Spicil.* ed. nov. t. II, p. 123, repetiveratque eam Combefisius *B. C.* t. VII, p. 755. Ego vero hunc ipsum Latinum textum in codice Lat. Vat. 1195, f. 268, legebam, et non sine aliquo fructu conferebam. Sane Anastasium nec Græcitatis peritia satis commendat, nec ejus Latinitas lectores oblectat. Quamobrem textu nunc Græco invento, nova fuit curanda translatio, tum ob dicta Anastasii incommoda, tum etiam quia variantes Græci exemplaris lectiones identidem occurrebant. De nostro autem Studita in prævia epistola sic loquitur honorifice Anastasius. « Si quæris quis tanti sermonis habeatur expositor, libenter aperiam. Theodorus videlicet quidam sacerdos apud Constantinopolim urbem temporibus fuit Adriani et Leonis Romanorum pontificum, vir valde mirabilis, qui cum non solum fidei constantia, verum etiam scientiæ gratia et signorum polleret virtutibus, duorum imperialium insigniumque cœnobiorum, Studii scilicet et Saccudiorum, constitutus est abbas. Qui semper in apostolicæ sedis communione persistens, hæreticorum pœnias, et imperatorum vesaniam, fidei constantia, etiam tormentis affectus, virtute repressit; nec non et sancti Spiritus gratia plenus opuscula nonnulla composuit, inter quæ et sermonem hunc de B. Bartholomæo, satis utilem, obscuris dictionibus, Græco edidit famine, qui Græco vocabulo ἐγκώμιον dicitur, quod Latine præconium, sive laus, exprimitur. Qui ad Latinitatis notitiam fideliter translatus, etc. » Voluit ergo fideliter interpretari Anastasius, sed quam bene ei res successerit, illi agnoscent, qui nunc Græcum textum cum ejus Latinitate conferre voluerint, vel saltem nostras animadversiones legerint. Quod denique obscuritatis accusat Theodorum Anastasius, quanquam partim recte accusat, multo tamen ipse obscurior sæpe est et horridior interpres.

Jam quod attinet ad prodigiosam reliquiarum translationem ex Armenia Liparim per Euxini et Ægæi fluctus, ea certe tot mirabilitatis coloribus pingitur, ut fidem ægre possit impetrare; qua super re prudenter scribit Tillemontius *Memor.* t. I, p. 381, nec non in adn. p. 649. Tum et ipse Baronius eadem de re locutus in Martyr. ad diem 25 Aug. concludit : « Sic omnia probet lector, ut quod bonum est teneat. » Celebris cæteroquin hæc narratio est in Græcorum menæis, historiis ac panegyricis; non tamen ex uno Studita hausta : etenim ipse Studita altius eam derivavit. Ecce enim historia hæc, etsi haud tot phaleris exornata, apud gravem auctorem S. Gregorium Turonensem legitur sexti sæculi hominem *De mir. martyr.* lib. I, cap. 33, cujus verba recitare pretium operæ est.

« Bartholomæum apostolum apud Indiam passum, agonis ipsius narrat historia. Post multorum vero annorum spatia de passione ejus, cum iterum Christianis persecutio advenisset, et viderent gentiles omnem populum ad ejus sepulcrum concurrere, eique deprecationes assidue et incensa deferre, invidia illecti, abstulerunt corpus ejus, et ponentes in sarcophagum plumbeum, projecerunt illud in mare dicentes : Quia non seduces amplius populum nostrum. Sed providentia Dei cooperante per secretum operis ejus, sarcophagum plumbeum a loco illo aquis subvehentibus sublevatum, delatum est ad insulam, vocabulo Liparis : revelatumque est Christianis ut eum (s. apostolum) colligerent : collectumque ac sepultum, ædificaverunt super eum templum magnum. In quo nunc invocatus, prodesse populis multis virtutibus ac beneficiis manifestat. »

Digitized by Google

X.

Sancti Patris nostri et confessoris Theodori Studitæ Laudes in gloriosum et sanctum Christi apostolum Bartholomæum.

1. Magnum quidem certamen, addam etiam et decus, cujuslibet sancti viri laudes contexere; quia cum major debeat esse testis illo cui dat testimonium, nunc inferior est quilibet, eo qui beatitudinem propter vitæ suæ exitum habet omni discrimine expertem. Verum enim vero etiam apostolum laudare, et quidem ex illustribus unum, quanti laboris erit, ut possit spiritus attolli contemplationibus, et dignis plaudere vocibus! Nam cujus sonus in universam terram sic exivit, ut verborum vi ad illius fines pervaserit, ejus certe necesse est ut laus pariter exaudiatur. Porro ejusmodi operi quis par sit? quis tantum sibi fiduciæ sumat? quis tantum valeat? Etenim num quia nec Petrus nec Joannes est, idcirco divus Bartholomeus exiliter est celebrandus, et non potius multa laude mactandus? Christi discipulum omnino audis, et procedentem non perhorrescis? veritatis testem intelligis, et eum qui celebrandus est non admiraris? Et quidem etiamsi unus de multis est, nihilominus inter Dei famulos laudibus excellit. Nonne quia in divino duodenario numero medius est, quasi (sol) inter lumina mundi late splendet? Est enim hic duodenarius numerus, harmonicæ citharæ similis, utpote qui parem similemque utrimque sonum theologiæ emittit. Vel si mavis, sicut in annuo circulo, uniuscujusque mensis, æqualis est utilitas quæ universim confertur, etiamsi propria quantitate et qualitate alter differt ab altero. Non est parvus hic laudatus noster, sed spiritus virtute sublimis; habens quemdam etiam in ipsa supputatione mysticum sensum, secundum arithmeticam regulam. Solus enim senarius numerus, ex nomade in suis partibus perfectus est, quibus ipsis completur, media scilicet sui parte triadem, tertia dyadem, sexta monadem efficiens.

2. Quod si etiam secundum Actuum apostolicorum dinumerationem [18], septimum eum ponamus, principium rursus est et vertex secundæ hexadis: atque hinc argumentari licet eum relationem ad Petrum habere: etenim ut in priore hexade, principium relationem habet ad finem; ita in posteriore hexade Bartholomæus summitas est illorum qui post ipsum numerantur. Et videsis, charissime. Petrus docet gentes, Bartholomæus pari vestigio gra-

Ι'.

Τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν καὶ ὁμολογητοῦ Θεοδώρου Στουδίτου ἐγκώμιον εἰς τὸν ἔνδοξον καὶ ἅγιον ἀπόστολον Χριστοῦ Βαρθολομαῖον.

α'. Μέγιστος μὲν ἀγών, προσθήσω δὲ ὅτι καὶ κλέος οὐτινοσοῦν τῶν ἁγίων ἔπαινον ἐξυφάνασθαι, καθόσον μείζων ὁ μάρτυς ὀφείλων τοῦ μαρτυρουμένου καθίστασθαι, ἐνδεέστερός ἐστιν ἐνταῦθα ἅπας τοῦ τὸν μακαρισμὸν διὰ τῆς ἐκβιώσεως ἀνεπίληπτον ἔχοντος (32)· τὸ δὲ καὶ ἀπόστολον ἐπαινέσαι, καὶ τοῦτον τῶν ἐπισήμων, πόσης ἂν εἴη τῆς ἐργωδίας, ὥστε τοῦ πνεύματος ἐπαρθῆναι ταῖς θεωρίαις, καὶ κροτῆσαι ταῖς μεγαλοφωνίαις; οὗ γὰρ ὁ φθόγγος εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξελήλυθεν, ὡς τῇ τῶν ῥημάτων δυνάμει διάττειν [a] τοῖς πέρασιν, δεήσειεν ἂν εἰκότως καὶ ὁ ἔπαινος ἐπ' ἴσης ἐξακουτίζεσθαι· καὶ πρὸς ταῦτα τίς ἱκανός; τίς εὔελπις; τίς εὐσθενής; μὴ γὰρ ὅτι οὐ Πέτρος, οὐδὲ Ἰωάννης, ὁ θεῖος Βαρθολομαῖος ἤδη μικρολογητέος, καὶ οὐ πολλῆς χρῄζων τῆς εὐφημίας; μαθητὴν Χριστοῦ ἀκούεις ὅλως, καὶ οὐ φρίττεις τὸν προϊόντα [b]; μάρτυρα τῆς ἀληθείας ἐννοεῖς (33), καὶ οὐ τέθηπας τὸν ᾠδόμενον; καὶ μὴν εἰ καὶ τῶν πολλῶν εἷς ἦν, ὅμως τῶν Θεοῦ θεραπόντων προφερέστερος τῶν ἐπαίνων· μὴ ὅτι τῆς θείας [δυοδεκάδος] ἐστὶν ὁ μεσαίτατος (34), καὶ τῶν φωστήρων τοῦ κόσμου ὁ διαπρύσιος; ἔστιν γὰρ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἡ δυοκαιδεκάς, ὥσπερ ἐπὶ κιθάρας ἐναρμονίου ἐφάμιλλος, ἴσον καὶ ὅμοιον ἀμφοτέρωθεν τὸν ἦχον τῆς θεολογίας ἀναπέμπουσα· εἰ βούλει δὲ ὥσπερ ἐπὶ ἐνιαυσιαίου κύκλου ἑκάστου μηνὸς ἐπ' ἴσης τὸ χρήσιμον ἐν τῷ παντὶ συνεισφέροντος, κἂν ἰδίᾳ ἕτερος ἑτέρου ποσότητί τε καὶ ποιότητι ἔχοι τὸ διάφορον· οὐκ ὀλιγοστὸς ἡμῖν ὁ εὐφημούμενος, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐπηρμένος τῇ δυνάμει τοῦ πνεύματος, ἔχων τι καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἀπαριθμήσει μυστικὸν θεώρημα (35) κατὰ ἀριθμητικὴν μέθοδον· μόνος γὰρ ὁ ἐξ ἀριθμὸς τῶν ἀπὸ μονάδος τέλειός ἐστιν ἐν τοῖς ἑαυτοῦ μέρεσιν, συμπληρούμενος ἐκ τῶν αὐτῶν· ἡμίσεως μέν, τριάδος· τρίτου δὲ δυάδος· ἕκτου δὲ, μονάδος.

β'. Εἰ δὲ καὶ κατὰ τὴν τῶν Πράξεων ἀριθμοθεσίαν ἕβδομον αὐτὸν θείημεν, ἀρχὴ πάλιν ἐστὶν καὶ κορυφὴ τῆς δευτέρας ἑξάδος· ὡς ἐντεῦθεν τεκμαίρεσθαι πρὸς Πέτρον αὐτὸν τὴν ἀναφορὰν ἔχειν, ἐκ μὲν τῆς πρώτης ἑξάδος, ἀναλογούσης τῆς ἀρχῆς τῷ τέλει (36)· ἐκ δὲ τῆς δευτέρας, ὅτι κορωνὶς τῶν μετ' αὐτὴν ἀριθμουμένων. Ἄθρει γάρ, ἀγαπητέ. Πέτρος μαθητεύει τὰ ἔθνη· ἀλλὰ καὶ Βαρθολομαῖος μετιχνιᾶται τὰ ἴσα. Πέτρου ὡραῖοι οἱ πόδες τὰ ἀγαθὰ

[18] Act. 1, 13.

VARIÆ LECTIONES.

[a] Anastasius prave legebat διατάττειν *ordinare.* [b] Anastasius videtur legisse προϊέντα, qui dicit *qui misit illum.*

NOTÆ.

(32) Mihi aliquantum obscurus videbatur locus. Anastasius (quidquid legerit) difficultate se feliciter expedit scribens: *Sed majori devotione martyr quisque debetur attolli, in cujus beatificatione omnis sermo non sufficit.* Sic et mox se gerit, quem vide.

(33) Cod. Gr. Vat. εὐποιεῖς. Sed patet Anastasium legisse rectius ἐννοεῖς, quia scribit *sensu capis.*

(34) Respicit ordinem quo nominantur apostoli apud Lucam cap. x.

(35) Mire Anastasius vocabulum θεώρημα intelligit *Dei verba.* Nam nec voc. *typum* quod sequitur in Anastasio, habet codex Vat.

(36) Anastasius nitide: *Principium reputatur in termino;* quod non displicet. Petri numerus primus refertur ad sextum ultimum.

Digitized by Google

εὐαγγελιζομένου, ἀλλὰ καὶ Βαρθολομαίου ἐῖσότερα [c] εἰς τὰ μετέωρα θεολογοῦντος. Πέτρος τερατουργῶν τὰ μεγάλα, ἀλλὰ καὶ Βαρθολομαῖος θαυματουργῶν τὰ ῥηγδαῖα. Πέτρος ἀνασταυροῦται, ἀλλὰ καὶ Βαρθολομαῖος ἀντίποινα πάσχων καρατομεῖται · ὅσα ὁρᾷ Πέτρος, τοσαῦτα ἐνεργεῖ Βαρθολομαῖος · ἐφ' ὅσα χωρεῖ μυστήρια ὁ Πέτρος, ἐπὶ τοσαῦτα ἐμβατεύει Βαρθολομαῖος · ἐπ' ἴσης εἰς τὸ τῆς θεολογίας ἀνίησιν ὄρος · ἐπ' ἴσης θεμελιοῖ τὴν Ἐκκλησίαν · ἀντίῤῥοπα ἔσχεν τὰ λοιπὰ θεῖα χαρίσματα. Δεῦρο γοῦν μειλισσόμενος, γενοῦ εὔφορος (37) τοῦ λόγου ὦ μάκαρ · τράνωσόν μου τὴν γλῶτταν τοῦ μογιλάλου · δίδου μοι τὰς ἀφορμὰς τῶν ἐγκωμίων τῆς σῆς μεγαλωσύνης · οὐχ ἵνα αὐτὸς προσλάβοις τι, ἔχων οἰκοθεν τῶν μακαρισμῶν τὸ πλῆρες, ἀλλ' ἵνα ἀφοσιωθῇ ὁ πόθος τοῦ προστεταχότος (38) · καὶ ἵν' ἐγὼ [B] ὁ πενιχρότατος παῖς σου πατρικῆς εὐχῆς ἀπολαύσαιμι, ἐπαίνῳ τὸν σὸν ἔπαινον συγκροτοῦντος (39) · οὐ γὰρ οἷόν τε ἀμέτοχον φωτισμοῦ μεμενηκέναι τὸν πρὸς τὰς αὐτὰς τῆς ἡλιακῆς ἀκτῖνος ἀνανεύοντα τὰς κόρας.

γ'. Ἄλλος μὲν οὖν ἄλλοθεν τῶν ἀποστόλων διειληφὼς μέρος τῆς οἰκουμένης ἐν τῷ κηρύγματι τῆς θεογνωσίας, καὶ πάντες τὸ πᾶν διανειμάμενοι, στρατηγοὶ ὤφθησαν ὡς ἀληθῶς, καὶ τοῦ παμβασιλέως Χριστοῦ καθεστήκασιν ἄρχοντες · *Καταστήσεις γὰρ αὐτοὺς ἄρχοντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν*, τὸ Γράμμα προσηγόρευσεν. Τῷ τοίνυν εὐφημουμένῳ κλῆρος καὶ μερὶς, ὁ τῆς Ἀρμενίας χῶρος, ὁ ἀπὸ Εὐξὰτ μέχρι Γαβαὼθ, ἐν πολλοῖς ἔθνεσί τε καὶ πόλεσι περιοριζόμενος · τοῦτον τοιγαροῦν, ἀποστέλ- [C] λοντα τὸν Κύριον, ἐκεῖνα δοκῶ μυστικῶς φθέγγεσθαι · Ἄπιθι, ὦ μαθητὰ, πρὸς τὸ κήρυγμα, ἔξιθι πρὸς πόλεμον, χώρησον [d] πρὸς κινδύνους · κήδου [e] μου τὸ πλάσμα, ὃ οἰκτείρας ἐνηνθρωπίσθης, καὶ ὑπὲρ οὗ θάνατον εἰλόμην τὸν ἐπονείδιστον · ἐγὼ τὸ πατρικὸν ἔργον τετελείωκα, πρωτομάρτυς τῆς ἀληθείας γενόμενος · ὑμῶν, τὸ ἐνδέον [f] ἀναπληρῶσαι τῶν ἐμῶν ὑστερημάτων, καθ' ὁμοίωσίν μου τελοῦντας · μίμησαί σου τὸν διδάσκαλον · παραζηλοῦ τοῦ Δεσπότου σου τὰ πάθη · αἵμασιν αἷμα κάθες · σαρξὶν [g] σάρκας προδίδου · πάντα ὅσα ὑπήνεγκα, ἀντιπεπονθὼς, ὑπόδειξον ἐν αὐτῷ ἐναργῆ τὰ γνωρίσματα [h] τοῦ ἐμοῦ χαρακτῆρος · ὅπλα σοι ἔστω τὸ φιλάνθρωπον ἐν τοῖς ἀπανθρώποις [i], τὸ ἥμερον ἐν τοῖς λοιδοροῦσιν, τὸ [D] ἀνεξίκακον ἐν τοῖς κτείνουσιν · ὡς πρόβατον ἐν μέσῳ λύκων γινόμενος, ὡς ὁπλίτης τεθηγμένος τῇ εὐανδρείᾳ. Οὐκ ἠπείθησεν ὁ Ἀπόστολος, οὐκ εἶπεν πῶς

[19] Psal. XLIV, 17.

A ditur. Pedes speciosi sunt pedes bona evangelizantis, sed et Bartholomæi pares sunt gressus sublimia de Deo loquentis. Petrus magna prodigia edit, sed et Bartholomæus miracula grandia patrat. Petrus crucifigitur, sed et Bartholomæus tormenta paria perpessus, capite minuitur. Quantum Petrus, tantumdem Bartholomæus operatur. Quot capessit mysteria Petrus, totidem decurrit Bartholomæus; qui et æque theologiæ montem conscendit, æque Ecclesiæ fundamenta jacit, paria denique habuit reliqua etiam Dei charismata. Adesto igitur propitius, orationem suppedita, o beate; expeditam fac linguam meam balbutientis; da mihi magnitudinis tuæ collaudandæ materiam; non quo tu inde aliquid proficias, habens intrinsecus beatitudinum plenitudinem, sed ut illius qui mihi mandavit desiderium adimpleatur; atque ut ego pauperculus famulus tuus paternis precibus fruar, in laude celebritatis tuæ. Neque enim fieri potest, ut is expers luminis maneat, qui ad splendores solaris radii oculorum aciem intendat.

3. Itaque apostolorum alius aliam mundi partem sortitus ad prædicandam Dei notitiam, atque universum inter se partiti, duces reapse apparuerunt, et universalis regis Christi principes sunt constituti: *Constitues enim eos principes super omnem terram*, inquit Scriptura [19]. Huic autem laudato nostro sors portioque Armeniaca regio obtigit, ab Evilat usque Gabaoth, multis populis urbibusque distincta. Hunc ergo dum mitteret Dominus, videtur mihi sic mystice allocutus: Perge ad prædicationem, discipule, proficiscere in bellum, vade ad pericula. Consule creaturæ meæ, quam ego miserans factus sum homo, proque ea mortem turpissimam subii. Ego imperatum a Patre opus consummavi, primus testis veritatis factus. Officii vestri est, quod deest supplere; et quæ ego reliqua feci, pari opere complere. Magistrum tuum imitare. Domini tui passiones æmulare, sanguinibus sanguinem retribue, carnibus carnem repende: quantum ego pertuli, tantumdem tu patiens, ostende in te ipso perspicua lineamenta formæ meæ. Arma tibi sint humanitas inter inhumanos, mansuetudo inter conviciatores, patientia inter homicidas, tanquam ovis in medio luporum effectus, miles fortitudine animi exactus. Non negavit obedientiam apostolus; non dixit: Quomodo superabit lupos agnus, unus mille, extraneus urbium proceres,

VARIÆ LECTIONES.

[c] Anastasius *æque jucundi*, quasi legerit ἡδύτερα. [d] Prave Anastasius *capax esto periculorum* sensu ambiguo verbi *χωρέω* deceptus. [e] Cod. Gr. Vat. κήδομαι. Sed constat Anastasium legisse κήδου. [f] Anastasius *necessarium*, quasi a δέον. [g] Anast. *cruciatibus*, quasi ab αἰκισμοῖς. [h] Anast. *manifestas actiones*, sic intelligens γνωρίσματα. [i] Anast. male *sudoribus*. [j] Anast. *nancisci poterit*, non bene intellecto verbo περιειμι.

NOTÆ.

(37) Cod. Gr. Vat. ἔφορος, sed sequor Anastasium qui interpretatus est *ferax*, ab εὔφορος.

(38) Hinc item apparet Theodorum adhuc juvenem mandato sui hegumeni has conciones panegyricas dixisse. Hic tamen in alia prorsus abit Anastasius: *Sed ut quoquomodo declaretur amor circa te divinitus prædestinatus.* Num legebat προστεταχότος?

(39) Græcam phrasim hic non satis expedio, vel locus fortasse corruptus est. Sequor igitur Anastasium qui aliter legisse videtur.

Digitized by Google

domo expers præfectos, reges homo nihil præter unicam tunicam gestans ? sed tanquam fidelis famulus Dominico mandato obsequens, discedit lætus, nihil secum ferens, præter pretiosum Christi nomen, cujusvis armaturæ loco.

περιέσεται ; ὁ ἀρνὸς τῶν λύκων, ὁ εἷς τῶν μυριάδων ὁ ξένος τῶν πολυούχων, ὁ ἀνέστιος τῶν ἡγεμόνων, τῶν βασιλέων ὁ μονοχίτων ; ἀλλ' οἷα θεράπων πιστὸς τῷ Δεσποτικῷ καταπειθήσας προστάγματι, ἄπεισιν χαίρων, οὐδὲν ἐπιφερόμενος μεθ' ἑαυτοῦ ἢ μόνον τὸ τοῦ Χριστοῦ πολυτίμητον ὄνομα, ἀντὶ παντὸς ὅπλου.

4. Igitur ad destinatam sibi regionem delatus, quanta ibi fecerit, quanta pertulerit, dicet oratio nostra, partim ex antiqua traditione, partim secundum evangelicorum mandatorum analogiam. Nam si lux mundi erat, utique lucis opera fecit inter tenebricosos : et si sal terræ, sine dubio irrationales gentes sale condiens, mundavit : et si operarius appellatus fuit, sequitur ut spiritalem agriculturam fecerit. Quod vero communiter dictum fuit, id de singulis etiam personis accipi, æquissimum est. Propterea specta illum sub allegoria, modo terram haud bobus quidem ferrum trahentibus arantem, sed linguæ vomere rationalia arva fodientem, jugo scilicet contemplationis simul et actionis : neque serentem caducum aliquid aut corruptibile, sed fidei doctrinam in profunda cordium jacientem. Modo autem hortos vineasque Domini plantantem, quæ mox recepta doctrina in melius profecerunt, et ex novellis lapsu temporis ad fructificationem provenerunt. Modo etiam more medici remedia idonea suppeditantem, vel quomodocunque volueris, cæco illuminantem, leprosos mundantem, febres depellentem, facilem claudis gressum cæcos tribuentem, surdis auditum, varia demum morborum genera sanitatibus incorruptibilibus in naturalem valetudinem restituentem. Quin etiam cerne ipsum pastorali forma assumpta, gregem Deo conservare, deducendo, revocando, curam gerendo, defendendo, bestias hæresum dæmonumque turbas arcendo : imperfecta adhuc rigando jugiter, educando ut crescant in ætatem Christi, spinas intellectuales evellendo, sarmenta impietatis comburendo, vallos dogmaticos subjiciendo, sæpes didacticas circumponendo, et quidquid aliud usui est, providendo. Idem et fabricator est et architectus ædificii ac fabricæ non manufactæ, templorum Domini dico quæ in spiritu et veritate construuntur, atque in populum eximium, sectatorem bonorum operum, perficiuntur.

δ'. Τοίνυν καταλαβὼν τὸ κεκληρωμένον ἔδαφος, ὅσα ἐκεῖσε ἔδρασεν, ὅσα ὑποίσας ἤνεγκεν, ἱστορήσειεν ὁ λόγος, τὰ μὲν κατὰ παράδοσιν ἀρχαιολογίας, τὰ δὲ κατὰ ἀναλογίαν τῶν εὐαγγελικῶν διδαγμάτων· εἰ γὰρ πέλει φῶς τοῦ κόσμου, δῆλον ὅτι τὰ φωτὸς δέδρακεν ἐν τοῖς ἀφωτίστοις· καὶ εἰ ἅλας τῆς γῆς ὑπάρχει, δῆλον ὅτι ἔθνη ἄλογα ἁλίσας ἐσάρωσεν· καὶ εἰ ἐργάτης ὠνόμασται, ἀκολούθως γεωργίαν πνευματικὴν τετέλεκεν· ὃ δὲ κατὰ κοινοῦ εἴρηται, καὶ καθ' ἑνὸς προσώπου λαμβάνειν εὐλογώτατον· οὐκοῦν ὅρα αὐτὸν κατ' ἀλληγορίαν· πῇ μὲν, οὐ γῆν ἀροῦντα ὑπὸ βουσὶν ἕλκουσιν τὸ σιδήριον, ἀλλὰ τῷ τῆς γλώττης ἀρότρῳ λογικὰς ἀρούσας διαλακτίζοντα, τῷ ζεύγει ὁηλονότι θεωρίας καὶ πράξεως· οὐδὲ σπείροντά τι τῶν ἀπορρύτων καὶ φθειρομένων, ἀλλὰ τὸν τῆς πίστεως λόγον εἰς βάθος καρδιακὸν κατατιθέμενον· πῇ δὲ, φυτουργοῦντα παραδείσους καὶ ἀμπελῶνας Κυρίου, τοὺς ἤδη τῇ εἰσδοχῇ τοῦ λόγου πρὸς τὰ κρείττονα τὴν ἐπίδοσιν ποιησαμένους, καὶ ἀπὸ νεογνίας εἰς τὴν κατὰ καιρὸν καρποφορίαν ἀναδιδομένους· καὶ ποτὲ μὲν ἰατρικῶς διαγινόμενον, καὶ καταλλήλως ἀλεξιτήρια ποσβαλλόμενον, ὁποτέρως ἂν βούλῃ [k], τυφλοὺς ὀμματοῦντα, λεπροὺς καθαίροντα, πυρετοὺς ἀπελαύνοντα, χωλεύουσιν εὐβατεῖν παρεχόμενον, κωφεύουσιν τὸ ἀκροατήριον, τὰ τῶν λοιπῶν νοσημάτων πολυπήμονα εἴδη, ἄκεσιν ἀφθόροις [l] ἀποκαθιστῶντα εἰς τὸ κατὰ φύσιν· καὶ μέντοι ποιμαντικὴν ἕξιν ἀναλαμβάνοντα, καὶ ποίμνια Θεῷ καταρτίζοντα [m], καθηγούμενον, ἀνακαλούμενον, ἐπιμελούμενον, προπολεμοῦντα, ἀποσοβοῦντα θῆρας αἱρέσεων, δαιμόνων τε φάλαγγας· ὅσα τε ἐν μέσῳ ἀρδεῦσαι ἀεννάως, χειραγωγῆσαι [n] αὐξουμένους τῇ κατὰ Χριστὸν ἡλικίᾳ, ἀκάνθας νοητὰς ἐκτῖλαι, ὕλας ἀσεβείας ἐμπρῆσαι [o], χάρακας δογματικοὺς ὑπερεῖσαι [p], φραγμοὺς διδακτικοὺς περιθέσθαι, καὶ εἴ τι ἄλλο τῶν δεόντων ἐφεπόμενον καταθρῆσαι. Ὁ δ' αὐτὸς καὶ οἰκοδόμος, καὶ ἀρχιτέκτων οἰκοδομῆς καὶ τεκτονίας ἀχειροποιήτου, τῶν διὰ πνεύματος, λέγω, καὶ ἀληθείας ἀναδε[δο]μημένων ναῶν Κυρίου, καὶ καταρτιζομένων εἰς λαὸν περιούσιον, ζηλωτὴν καλῶν ἔργων.

5. Intuere mecum oppida et habitacula, quæ ille præceps populi seductor in infidelitate olim detinebat, intuere hæc, inquam, Dei notitia tanquam turribus instructa, et adversariorum insidias facile repulsas, arva segetibus consita, vineas racemis nigrescentes, hortos florentes, ægros morbo quolibet et omni languore expeditos. Tales sunt hujus

ε'. Σκέψαι μοι τὰς πόλεις καὶ τὰς κατοικεσίας ἃς πάλαι ὁ λαόπλανος [q] τῇ ἀπιστίᾳ κατεῖχεν ἠλίβατος, πυργωθείσας ἐν θεογνωσίᾳ, καὶ τὰς τῶν ἐναντίων ἐπιβουλὰς ῥᾳδίως ἀποπεμπομένας, τὰ λῃΐα τεθηλότα, τοὺς ἀμπελῶνας περκάζοντας, τοὺς παραδείσους κυπρίζοντας, τοὺς νοσοῦντας πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν τεθεραπευμένους. Τοιαῦτα τὰ τοῦ Ἀπο-

VARIÆ LECTIONES.

[k] Anastasius aliud legebat, quia scribit *duplici sanitate*, quasi ἀμφοτέροις. [l] Anastasius : *Verum eumdem nosse velis*, [m] Anast. *Deo perficiente*. [n] Anastasius præpostere *rigare manu, educare crescentes*. [o] Anast. *silvas impactas secando*, nescio quid aliud legens. [p] Cod. ὑπηρίσαι. Videant ergo grammatici. [q] Anast. prave *populus seductus*. Item sequentia apud Anastasium perversa videntur.

Digitized by Google

στόλου, ὡς ἂν εἴποι τις, προτέλεια καὶ ἐκφόρια, τηλικοῦτοι οἱ ἀγῶνες, οἱ ἱδρῶτες, οἱ πόνοι· καὶ ταῦτα ἐν λιμῷ καὶ δίψει, ἐν ψύχει καὶ γυμνότητι, ἐν ὕβρεσιν καὶ ὀνείδεσιν, ἐν φυλακαῖς καὶ δεσμοῖς, ἐν διωγμοῖς καὶ ἁπαγωγαῖς ἐκ τόπου εἰς τόπον, ἐκ πόλεως εἰς πόλιν, ἐκ θεάτρου εἰς θέατρον, ἐν βασάνοις καὶ αἰκισμοῖς, ἐν φόνῳ καὶ μαχαίρᾳ τε τελευταίῳ· ἀφ' ὧν γὰρ ἐχρῆν ἀμείβεσθαι ἀγαθοῖς τὸν διδάσκαλον, τὸν σωτῆρα, τὸν ἰατρόν, ὑπὲρ τούτων εἰσπράττονται τὰ δεινά· προπηλακίζουσι, παίουσι, πλήττουσι, κολάζουσι, ξέουσι· τί οὐ λέγοντες; τί οὐκ ἐπινοοῦντες; τί οὐ πράττοντες; τί οὐκ ἐπεξευρίσκοντες τῶν ὅσα εἰς δριμυτέραν κάκωσιν καὶ ἀνίας ἐπεξεύρεσιν; βαβαὶ τῆς ἀπηνίας! φεῦ τῆς θηριομανίας! οἵους τοὺς μισθοὺς τῷ θεραπευτῇ προσήγαγον οἱ ἀναβλέψαντες, οἱ εὐακοήσαντες, οἱ εἰκοδομηθέντες, οἱ καταρτισθέντες· ἀντὶ τιμῆς ἀτιμίαν, ἀντὶ εὐλογίας κατάραν, ἀντὶ δώρων ποινάς, ἀντὶ ἀναπαυστικῆς ζωῆς τὸν πικρότατον μόρον (40). Φασὶν γὰρ αὐτὸν μετὰ τὸ πολλὰς καὶ ἀνηκέστους ὑποῖσαι κολάσεις, ἐκδεδάρθαι ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν εἰς θύλακος εἶδος· εἶθ' ὕστερον ὑπὸ τῶν πιστῶν τετάφθαι· ἵνα κἀνταῦθα πρύτανις καὶ μετὰ πότμον φανείη ὁ μέγας τοῦ Θεοῦ κήρυξ. Οὐ γὰρ ἐπεὶ μετῆλθεν τῶν τῇδε, ἠμέλει τῶν κτεινάντων, ἀλλ' ὡς ποιμὴν ἀγαθὸς ὅσον ἦν καιροῦ, ἐξεκαλεῖτο ταῖς θαυματουργίαις τοὺς ἀπολισθαίνοντας, προσῳκειοῦτο τερατουργίαις τοὺς ἀπεστραμμένους· τὴν δὲ θηριότροπον γνώμην, τὴν ἀμείλικτον καρδίαν, οὐδὲν τὸ ἀνακτοῦν, οὐδὲν τὸ ἀνασυράζον, ἡνίκα εἰς βάθη κακῶν εἴη ἐμπεπτωκυῖα.

ς'. Τί γὰρ τὰ ἑξῆς; μαίνονται κατὰ τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου σώματος· θυμομαχοῦσι κατὰ τοῦ ἰαματουργοῦντος λάρνακος· ἀποπέμπονται τὸ ἰατρεῖον οἱ ἀσθενοῦντες, οἱ τυφλοὶ τὸν χειραγωγὸν, οἱ μυωπάζοντες τὸν φωτοδότην, οἱ ναυαγοῦντες τὸν κυβερνήτην, οἱ θανατούμενοι τὸν ζωοποιοῦντα. Καὶ τοῦτο πῶς; ῥίπτουσιν κατὰ πόντον, ὡς ἂν μὴ εἴη τις ὁ πρὸς αὐτοῦ εὐεργετησόμενος· τοιοῦτο γὰρ τῶν βασκαινόντων τὸ πάθος, μηδὲ τὴν ἐθελούσιον ἀπώλειαν, σωτηρίαν ἑτέρων ἀνεχομένων γενέσθαι (41).

Ἀλλ' ὁ διὰ Δαβὶδ πόρρωθεν ἀναφωνήσας· *Ἐν τῇ θαλάσσῃ αἱ ὁδοί σου, καὶ αἱ τρίβοι σου ἐν ὕδασι πολλοῖς, καὶ τὰ ἴχνη σου οὐ γνωσθήσονται*· κἀνταῦθα τὴν ὑγρὰν βατὴν τῇ λάρνακι παρεσκεύασεν· καὶ ὁ Πέτρος ὁ μέγας περιπατῶν ἐν τῇ θαλάσσῃ καλοῦντος πρὸς αὐτὸν Χριστοῦ ἐφάνη· τοῦτο ὁ θεῖος Βαρθολομαῖος ὧδε τῇ λειψανοφόρῳ λάρνακι πεζεύων κατὰ κυμάτων δέδεικται. Ὦ τοῦ θαύματος! ὦ τῆς μεγαλουργίας! ἐξορμήσας γὰρ ἐκ τῶν χώρων Ἀρμενίας ἡ λάρναξ σὺν τέσσαρσιν μαρτυρικοῖς ἄλλοις ἐφ' ὁμοίαις ταῖς σημειουργίαις ἐκριφείσαις, καὶ διὰ τῆς αὐτῆς θαλάσσης ἀμφοτέρων ποντοπορησάντων, προηγουμένων τῶν τεττάρων, καὶ οἱονεὶ ὀψικευόντων τῷ Ἀποστόλῳ, ἐκκλινεῖς τὰ ἐτέκεινα

A apostoli, ut ita dicam, frugum primitiæ, tot tantaque certamina, sudores, labores: et quidem in fame et siti, in frigore et nuditate, in contumeliis et conviciis, in carceribus et vinculis, in persecutionibus et abductionibus de loco in locum, de civitate in civitatem, de theatro in theatrum, in tormentis et cruciatibus, in cæde denique et gladio. A quibus enim oportebat remunerari magistrum, servatorem, medicum, ab his contra is ad pœnam expetitur: hunc pedibus proterrent, pulsant, feriunt, excruciant, excoriant. Quid non dicunt? quid non excogitant? quid non intentant? quid non moliuntur ut acerbius molestiusque noceant? Hem sævitiam! hem ferinam rabiem! Qualem mercedem rependunt medico suo qui visum, qui auditum B receperant, qui instaurati confirmatique fuerant! pro honore ignominiam, pro benedictione maledictum, pro donis pœnas, pro tranquilla vita acerbissimam necem. Aiunt ipsum multos intolerandosque cruciatus perpessum, ab impiis excoriatum in modum follis, et a fidelibus postea sepultum, ut hinc etiam patronus post obitum, magnus hic Dei prædicator appareret. Neque enim postquam hinc abscessit, carnificum suorum curam omisit, sed veluti pastor bonus, prodigiis omni tempore invitabat perditos, ad se miraculis trahebat aversos. Atqui ferinam mentem et immite cor, nihil placat, nihil reconciliat, simul ac in profundum malitiæ deciderit.

C 6. Quid enim postea? Adversus sacrum corpus insaniunt, et contra arcam, sanitatum fontem, furunt: expellunt medicum ægroti, cæci ducem, cæcutientes illuminatorem, gubernatorem naufragi, perempti vivificatorem. Et quomodo hoc? In mare projiciunt, ne quis ab eo deinceps beneficium accipiat. Tale enim est invidorum vitium, ut vel suo voluntario exitio, alienam salutem impedire velint. Sed qui per Davidem olim clamaverat[20]: *In mari viæ tuæ, et semitæ tuæ in aquis multis, et vestigia tua non cognoscentur*; nunc quoque marinum humorem arcæ gradibilem fecit. Et magnus quidem Petrus in mari ambulare, vocante eum ad se Christo, conspectus est[21]: idemque fecisse apparet Bartho- D lomæum in arca reliquias suas gestante, quasi, inquam, pedestri itinere fluctus calcasse. O miraculum! o grande portentum! Etenim ex Armeniæ terris discedens arca cum aliis martyrum quatuor ob paria miracula ejectis, et idem mare sulcantibus, præcedentibus his quatuor et quasi obsequium apostolo præbentibus, ventum est, declinata superius Sicilia, ad insulam nomine Liparim, et Agathoni sanctissimo illic episcopo per visum ostensæ sunt. Quis unquam audiit tantum miraculum? Cui tale

[20] Psal. LXXVI, 20. [21] Matth. XIV, 28.

(40) Hic nonnulla sequuntur in interpretatione Anastasii, quæ Græcus codex Vaticanus non habet.

(41) Videtur locus sensum quem nos scripsimus postulare. Græca tamen verba non satis respondent.

Digitized by Google

tantumque prodigium innotuit? Miraculum cumulatur miraculo. Quippe orat (λιπαρεῖ congruenter suo nomini) insula tacitis fortasse ut credibile est vocibus clamans sic : Veni ad me pauperculam, o dives sanctissimi Spiritus thesaure : veni ad me indigentem, o pretiosa margarita : veni ad me supplicem, tu qui ab aliis iniquissime expulsus es : mecum habita, et habitatoribus affluam : meas urbes tuere, et populi multitudine abundabo : tuum mihi nomen inscribe, et ubique terrarum celebris fiam. Alii te luminare expulerunt, ast ego tenebricosa tuum lumen exopto : alii tua vivorum sermonum mensa fruiti sunt, ast ego reliquiis tuis, ceu catellus micis, inhio.

Α Σικελίας πρὸς τὴν τῆς Λιπάρεως καλουμένην νῆσον. δι' ἀποκαλύψεως τοῦ τηνικάδε ἐπισκοποῦντος ὁσιωτάτου Ἀγάθωνος ὁρώμεναι. Τίς ἠκουτίσθη τηλικοῦτον τερατούργημα ; τίς ἐδιδάχθη τηλικαύτην θαυματουργίαν ; θαῦμα ἐν θαύματι · λιπαρεῖ (42) γὰρ οἷον ἡ φερώνυμος νῆσος, τοιαῦτα τυχὸν πρὸς αὐτὸν ἀλαλήτοις φωναῖς ἐπιβοῶσα · Δεῦρο πρός με τὴν πτωχεύουσαν ὁ τρισόλβιος θησαυρὸς τοῦ παναγίου πνεύματος · δεῦρο πρός με τὴν ἀγέραστον ὁ πολυτίμητος μαργαρίτης · δεῦρο πρός με τὴν δυσωπήτριαν ὁ παρ' ἄλλων ἀποπεμπόμενος ἀνομότατα · ἐνοικίσθητί μοι, καὶ πολοικισθήσομαι · πολιούχησόν με, καὶ πολυανθρωπισθήσομαι · ὀνοματίσθητί μοι, καὶ πανταχοῦ ἐξηχηθήσομαι · οἱ ἄλλοι σε τὸν φωστῆρα ἀπώσαντο, ἀλλ' ἐγώ σου τοῦ φάους ἐφίεμαι ἡ στυγνάζουσα · οἱ ἄλλοι σου τῆς τραπέζης τῶν ζώντων λόγων ἀπολελαύκασιν, ἀλλ' ἐγώ σου τῶν λειψάνων ὡς κυνάριον ψιχίσασθαι γλίχομαι.

7. Post ista, cæteros martyres quasi suos stipatores retro ablegavit apostolus, unum quidem nomine Papinum Mylas urbem Siciliæ misit : alium cui nomen Luciano, Messanam : duos reliquos ad Calabriæ littora, Gregorium urbi Columnæ, Acacium urbi Calæ appellatæ destinavit : ut singuli in singulis oppidis incolarum forent protectores, ubi reapse ad hunc usque diem beneficiis inclarescunt. Ipse autem Bartholomæus, tanquam rex propriis laribus in pace potitus, ad vocantem se urbem accessit, ubi splendide receptus fuit, multis cum facibus, odoribus, hymnis a cunctis civibus ipsi lætanter occurrentibus. Deinceps vero haud ulterius arca procedebat; nam trahentibus illis, ipsa erat immobilis. Tristitia gaudio successit : in anxietate erat populus. Sed rem expetitam impetravit : etenim *Prope est Dominus invocantibus eum* [22]. Duabus ergo arcam trahentibus castis buculis, illic reposita est, ubi sacrum divi templum statim fuit ædificatum : quo vix absoluto, ingens miraculum contigit. Nam cum Vulcanus, ut appellant, pene insulæ contiguus, incolis damno esset, invisibili recessu, quasi pertractus, stadiis septem in pelagus se subduxit; quod miraculum tractu illo quasi recedentis fluvii usque ad hanc diem prædicatur.

Β ζ'. Πρὸς ταῦτα ὥσπερ τινὰς δορυφόρους, ἄλλον ἀλλαχοῦ τῶν μαρτύρων εἰς τοὐπίσω παραπεμψάμενος ὁ Ἀπόστολος, τὸν μὲν Παπίνον (43) τοὔνομα εἰς Μειλὰ [r] τὴν πόλιν Σικελίας · τὸν δὲ ἐν Μεσσήνῃ Λουκιανὸν τῇ κλήσει · ἑκάτερον αὖ τε ἐν τῇ Καλαβρίτιδι γαίᾳ · Γρηγόριον μὲν ἐν Κολύμνῃ [s] τῇ πόλει · Ἀκάκιον δὲ εἰς Κάλας [t] καλουμένην · ὡς ἂν ἕκαστος ἐν ἑκάστῃ ᾖ προασπιστὴς τῶν οἰκητόρων, οἵπερ καὶ μέχρι τήμερον διαλάμπουσιν ταῖς ἐπικουρίαις · αὐτὸς, ὡς ἄν τις βασιλεὺς οἰκείας ἀναπαύλης μεταληψόμενος, προσώρμησεν τῇ καλούσῃ, ὑπεδέχθη περιφανῶς πολλοῖς λαμπτῆρσιν, εὐωδίαις τε καὶ ὑμνολογίαις, ἁπάντων τῶν ἐκεῖσε ὑπαντησάντων ἐν ἀγαλλιάσει. Τὸ δὲ ἑξῆς οὐ προῆει ἡ λάρναξ · οἱ μὲν γὰρ εἷλκον, ἡ δὲ ἦν ἀκίνητος · διεδέξατο τὸ περιχαρὲς ἡ λύπη · ἐν ἀπορίᾳ ὁ λαός · ἐπέτυχεν τὸ ἐξευρεθέν · *Ἐγγὺς γὰρ Κύριος τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτόν* · δύο τοίνυν δαμάλεσιν ἀγναῖς ἀναληφθεῖσα ἀπετέθη, ἔνθα ὁ ἱερὸς αὐτοῦ οἶκος αὐτίκα ἐνιδρύνθη · καὶ ἅμα τῷ ἀπαρτισμῷ, καὶ τὸ θαῦμα ἐξαίσιον · ἐπειδὴ τοίνυν ὁ καλούμενος Βουλκάνος ἐχέκολλος ὢν σχεδὸν τῇ νήσῳ, βλαπτικὸς ὑπῆρχεν τοῖς περιοίκοις, ἀπῶστο ἀορασίᾳ καὶ οἷον ἀποσυρεὶς ὑπεξέστη σταδίοις ἑπτὰ πρὸς πόντον (44) τοῦ παρασυρμοῦ ὥσπερ ποταμίου ῥεύματος μέχρι τῆς σήμερον τὸ θαῦμα ἀνακηρύττοντος.

8. Porro quot et quanta deinceps mirabiliter operatus sit, aut mira faciens hactenus operetur circa eos qui diversis languoribus et infirmitatibus obstricti ad ipsum fide confugiunt, nec necessarium est dicere ob prolixitatem [Vat. Lat. *prolixionem*] tractatus, nec incredibile audienti, cum pignus ex uno habeat aliorum exhibitiones mire gestorum.

Τὰ μετέπειτα (45) ὅσα καὶ ἡλίκα τεθαυματούργηκεν, ἢ θαυματουργῶν ἐστι πρὸς τοὺς πίστει φοιτῶντας μέχρι τοῦ δεῦρο ἐν διαφόροις νόσοις καὶ μαλακίαις ἐνισχημένους, οὔτε πρὸς ἡμῶν τὸ λέγειν, διὰ τὸ μακρογορὲς, οὔτε πρὸς τοὺς ἀκούοντας τὸ ἀπειθὲς ἐνέχυρον, τοῦ ἑνὸς τὰς περὶ τῶν ἄλλων συγκαταθέσεις ἔχοντος. Ἀλλὰ χαίροις (46), ὦ μάκαρ μακαρίων

[22] Psal. CXLIV, 28.

VARIÆ LECTIONES.

[r] Men. Gr. Ἀμυλλαν. [s] Men. Gr. Κολήμνῃ. [t] Men. Gr. Ἀσκάλους.

(42) Sensum vocabuli λιπαρεῖ, et in eo lusum, non intellexit hic Anastasius.

(43) In *Menæo Gr.* die 25 Augusti Παππιανόν.

(44) Huc usque mutilus codex Vat. Gr. pertingit. Verba pauca reliqua Græca sumpsi ex Auctario novissimo Combefisii p. 400, qui narrationem reversionis reliquiarum S. ap. Bartholomæi Gr. et Lat. edidit, excerptam olim a nescio quo ex hac Studitæ nostri oratione, sed pro libito interpolatam.

(45) Quæ sequuntur, deficiente jam textu Græco ob codicis imperfectionem, prosequimur cum Anastasii utcunque impolita ac semibarbara translatione, collato tamen et interdum ascito codice Lat. Vat.

(46) Ex Græco χαῖρε et χαίροις, ut diu ingeminat Theodorus etiam in oratione 6.

Digitized by Google

τρισμακάριστε Βαρθολομαῖε· χαίροις, τὸ θεοείκελον A μίμημα τοῦ καλοῦ διδασκάλου. Χαίροις, τὸ θεοφεγγὲς ἀγλάϊσμα τῆς σεπτῆς Ἐκκλησίας· χαίροις, τὸ εὐηχέστατον ὄργανον τῆς τοῦ Πνεύματος μελῳδίας· χαίροις, τὸ πολύχωρον καὶ γλυκύκαρπον κλῆμα τῆς τοῦ Χριστοῦ ζωηρᾶς τε καὶ πατρογεωργήτου ἀμπέλου· χαίροις, ὁ ἀξιόχρεως θεράπων τοῦ Δεσπότου τῶν ἁπάντων· χαίροις, ὁ ἀξιοπόθητος φίλος τοῦ ἐπουρανίου νυμφίου· χαίροις, ὁ σοφόρειθρος καὶ πολύαρδος ποταμὸς τοῦ νοητοῦ παραδείσου· χαίροις, ὁ ἐμπειροθήρατος ἁλιεὺς τῶν λογικῶν ἰχθύων· χαίροις, ὁ θεοδύναμος τραυματιστὴς τοῦ λῃστεύσαντος τὸν κόσμον διαβόλου· χαίροις, ὁ εὐτεχνότατος ῥήτωρ τῆς ἀληθινῆς σοφίας· χαίροις, ὁ πολυφανὴς καὶ κοσμοφανὴς ἑωσφόρος τῆς θεολογίας· χαίροις, ὁ θεοφανὴς καὶ πυροειδὴς στύλος τῆς ὀρθοδοξίας· χαίροις, ὁ ἐξ ἀνατολῶν ἐπὶ δυ- B σμὰς θαλαττοβαδίσας παραδόξως· χαίροις, παμφαέστατε ἥλιε τῆς οἰκουμένης· χαίροις, πολύγλωττον στόμα τῆς θεοσοφίας· χαίροις, ἀενναόβρυτε πηγὴ τῶν ἰαμάτων· χαίροις, διωκτὴρ φοβερώτατε τῶν δαιμόνων· χαίροις, τῆς Ἀρμένιας τὸ πολύευκτον ἐγκαλλώπισμα· χαίροις, τῆς Λιπάρεως τὸ ἀσπασίαστον καὶ πολυπροσκύνητον αὔχημα· χαίροις, ὁ τὴν θάλασσαν καθαγιάσας ταῖς πορευτικαῖς μεταβάσεσι· χαίροις, ὁ τὴν γῆν καταπορφυρώσας τῇ ἐρυθρότητι τῶν παναγίων αἱμάτων σου· χαίροις, ὁ τὸν ἀέρα κατευωδιάσας ταῖς ἱεροπνεύστοις θεορρημοσύναις σου· χαίροις, ὁ εἰς οὐρανοὺς φοιτήσας, καὶ τοῦ ὁμοστοίχου θιάσου μεσόχορος ἐκλάμπων ἐν ἀπροσίτῳ δόξης λαμπρότητι, ἐν ἀγαλλιάσεως ἀκορέστῳ θυμηδίᾳ. Αὐτόθεν ἡμᾶς ἐποπτεύοις εὐμενέστατα· αὐτόθεν εὐλογοῖς C τοὺς σὲ μακαρίζοντας· αὐτόθεν δοξάζοις τοὺς σὲ ἀναμέλποντας· αὐτόθεν ὁμονοοῖς τὴν οἰκουμένην εἰρηνεύουσαν· ἱερεῖς δικαιοσύνην ἐν ὁσιότητι ἀμπέχεσθαι, βασιλεῖς ἀγαθοεργίαν ἐν ὀρθοδοξίᾳ κατὰ βαρβάρων ὁπλίζεσθαι· μονάζοντας πολιτείαν τὴν ἰσάγγελον ἀκαπήλευτον διασώζεσθαι· ἄνδρας γυναιξὶ, καὶ ἔμπαλιν, νόμῳ τῷ προσήκοντι φυλάττεσθαι· πατράσιν υἱοῖς, δούλοις δεσπόταις, ἄρχουσιν ἀρχομένοις, δανείζουσιν, ὀφείλουσι, συναλλάσσουσιν, ὠνουμένοις, πᾶσι τὰ τῆς εὐνοίας ἐπιλεύσει τελείᾳ τοῦ κοινοῦ, καὶ εὐαρεστήσει Θεοῦ ὀφειλόμενα πρυτανευόμενος· καὶ μέντοι τῶν τροφίμων [a] τῆς καλλωπιζομένης Λιπάρεως, τοῦ ποιμένος τε καὶ τοῦ ποιμνίου, τοῦ ἐπικτίσαντός σου τὸ ἱερὸν τέμενος, καὶ τοῦ ὑμνήσαντός σε διὰ βραχέως ἄγαν· ἐν Χριστῷ D Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ, καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ παντοκράτορι Πατρὶ, καὶ τῷ ἁγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Sed ave, o beate beatorum, ter beate Bartholomæe. Ave, qui es Dei amator et imitator boni scilicet magistri. Ave, qui es divinæ lucis splendor sanctæ Ecclesiæ. Ave qui es bene sonans organum spiritalis melodiæ. Ave, artificiose rhetor veræ sapientiæ. Ave, qui es peritæ capturæ piscator rationabilium piscium. Ave, qui es multi chori et dulcis fructus palmes, Christi vividæ et paternæ culturæ vitis. Ave, digni meriti famule Domini universorum. Ave, merito desiderabilis amice supercœlestis sponsi. Ave, qui es sapientiæ fluentis et multiplicis potationis, ac lumen spiritalis paradisi. Ave, qui es divina virtute vulnerator diaboli, mundum suo latrocinio vulnerantis. Ave, qui multipliciter appares mundo Lucifer Dei cognitionis. Gaudeas divinitus illustrata et ignea columna orthodoxiæ. Gaudeas, sol orbis terræ, qui cuncta illuminas. Gaudeas, os Dei sapientiæ, linguam habens ignitam. Gaudeas, jugiter emanans fons sanitatum. Gaudeas, dæmonum terribilis insecutor. Gaudeas , qui es multipliciter optabilis formositas Armeniæ. Gaudeas, qui ab oriente ad occidentem per mare gloriose ambulasti. Gaudeas, qui es Lipareos salutabilis et multimodis adorabilis gloriatio. Gaudeas, qui mare sanctificasti meabilibus gressibus. Gaudeas, qui terram purpuream fecisti rubore castissimorum sanguinum tuorum. Gaudeas, qui aerem suavitatis odoribus replesti, sacris spiraminibus divinorum eloquiorum tuorum. Gaudeas, qui ad cœlum commeasti, et medius in choro divinæ aciei tuæ refulges in gloriæ inaccessibilis splendore, in exsultationis insatiabili jucunditate. Illinc nos benignissime intuearis: illinc benedicas te glorificantibus : illinc beatifices te canentes : illinc concordes orbem terræ pacatum. Sacerdotes justitia in sanctitate induantur : reges bonis operibus in orthodoxia contra Barbaros armentur : monasticam vitam tenentes, conversationem æqualem angelorum ac sine dolo custodiant : viri mulieribus, et rursum mulieres viris , competentem legem conservent. Patres cum filiis, prælatos cum subditis, dominos cum servis, mutuum dantes cum debitoribus, venundantes cum emptoribus : cæteraque omnia benevolentiæ tuæ affectu ad utilitatem reipublicæ protege ; et cuncta quæ secundum beneplacitum Dei dirigi debent, patrocinio tuo defende ; et præcipue alumnos decoratæ Lipareos : pastorem quoque ac gregem qui construxit sacrum templum tuum : et eum qui te , licet breviter, ex se laudare præsumit ; in Christo Jesu Domino nostro, quem decet omnis gloria , honor et adoratio, cum omnipotente Patre, ac sanctissimo et vivifico Spiritu, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen (47).

VARIÆ LECTIONES.

[a] cod. τὸν προφημον.

(47) Pergit deinde Anastasius sic : *Hæc de beati Bartholomæi laudibus ejusque mirabiliter advecto in Liparim corpore, Theodorus fama sanctitatis, ac sacerdotii dignitate conspicuus, fido relatu explicuit.* Postea de penu suo subjungit idem Anastasius narrationem transvectionis illarum reliquiarum in urbem Beneventum anno Domini DCCCIX.

Digitized by Google

XI.

Sancti Patris nostri, et confessoris Theodori Studitarum abbatis Oratio funebris in Platonem ejus patrem spiritualem.

ΙΑ'.

Τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν καὶ Ὁμολογητοῦ Θεοδώρου ἡγουμένου τῶν Στουδιτῶν Ἐπιτάφιος εἰς Πλάτωνα τὸν ἑαυτοῦ πνευματικὸν πατέρα.

(Ex ms. Vaticano signato 1660, fol. 79, edidere Bollandiani, *Act. Sanctor.* April. t. I Lat. pag. 366; Græc. *App.* pag. xlvi.)

PROLOGUS.

1. Oratorum ac Sophistarum studium omne versatur in eo, non ut assequantur veritatem, dum se ad scribendum conferunt : sed ut exspoliant dictionem, et narrationem faciant augustiorem acceptis e poemate versiculis, ad oblectationem audientium. Demulcent enim eos verborum concinnitate, et quadam verisimilitudine circumveniunt; parum solliciti ne quid falsum dicant, utpote qui æstimationi duntaxat et humanæ gloriæ serviunt. At vero quos tenet amor veritatis, satagunt res, ut actæ sunt, dicere : quamvis propterea concinnitas et elegantia orationis esse deberet minor. Nam quia ipsam veritatis pulchritudinem adamant, ornatis verbis, tanquam stragulis, valefaciunt, quod est vere sapientis. Ad hunc igitur modum ego quoque, licet ingenio, dictione et spiritu admodum tenuis, Patrem meum laudabo : non autem quia sperem laudando gratiam inire apud eum. Quæ enim hæc foret gratia consueto nulla præsentium rerum delectari, et super cœlestem adepto requiem? quam quisquis possidet ridet præsentia, velut nihil stabile, nihil beatum continentia, et quæ instar umbræ prætereunt, aut ut flores verni corrumpuntur. Ad hæc si etiam in terris positus sese arbitrabatur indignum, qui vel in numero monachorum censeretur (quod summæ ejus modestiæ indicium et sanctæ animæ erat præcipuum argumentum) quomodo nunc, postquam hinc emigravit est inanis gloriæ appetentia, illam per nostras laudes desideraret consequi?

2. Laudabo ergo eum, qui ad hoc, si quis alius, justissime obligor, tum pro ejus in me officiis multis, tum vel maxime pro ipsa hac, qualiscunque est, dicendi facultate, quam laboribus et industria ejus excultam possideo, eique me velut Patri acceptam referre oportet. Neque tamen me existimet quispiam id quoque spectare, quod laus Patri danda, redundatura sit in filium, juxta illud Sapientis : *Gloria hominis ex honore patris sui*[1]. Scio enim quod cui domi suæ et a seipso gloria suppetit, is a patre etiam honorem accipiens, evadat gloriosior : sin minus, paternas laudes nihil prodesse ei, qui per se inglorius atque inhonorus est, qualis esse videor. Fas tamen non est vitam illius ex virtute actam sub modio silentii, tanquam lucernam abdere; quæ supra rationale candelabrum posita, fulgere debet, non uni alterive, sed omnibus (fidenter loquor) qui in Ecclesia Dei sunt. Quare cum jam demonstratum sit, me ad

[1] Eccli. III, 13.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

α'. Ῥήτορσι μὲν καὶ σοφισταῖς ἡ πᾶσα σπουδὴ, οὐ τοῦ ἀληθοῦς ἐπιτυχεῖν καθιοῦσιν ἑαυτοὺς ἐπὶ τὸ γράφειν, ἀλλ' ὥστε λαμπρῦναι τὴν φράσιν, καὶ συντεμεῖν τὸ ἔπος, κάντεῦθεν ἐπᾶραι τὸ διήγημα, πρὸς γαργαλισμὸν τῶν ἀκουόντων. Θέλγουσι γὰρ ταῖς εὐεπίαις, καὶ παραλογίζονται ταῖς πιθανότησιν, ὀλίγα τοῦ ἀψευδοῦς φροντίζοντες, ἅτε δοξήθηρες ὄντες καὶ ἀνθρωπαρεσκείᾳ δουλούμενοι· οἷς δὲ ἀληθείας ἔρως, τὸ ὂν εἰπεῖν, καὶ τὸ ἀληθὲς πρεσβεῦσαι, κἂν μὴ τὸ γλαφυρὸν καὶ εὐφραδὲς ἔχοιεν ὁ λόγος· ἐπειδὴ γὰρ κάλλους ἀληθείας ἐφίενται, παραπετάσμασιν ἐοικόσι ταῖς φράσεσι χαίρειν φαίουσιν (*sic*)· ὅπερ ἐστὶν σοφίας τῆς ὄντως εὕρεμα. Οὕτω δὴ πουθεν κἀγὼ, ὁ βραχὺς καὶ νῷ καὶ λόγῳ καὶ πνεύματι, τὸν ἐμὸν Πατέρα ἐπαινέσομαι· οὐκ ἐκείνῳ χαριζόμενος τὴν εὐφημίαν· τίς γὰρ καὶ χάρις τῷ μηδενὶ τερπομένῳ τῶν τῇδε, ἤδη τὴν ὑπερκόσμιον λαχόντι λῆξιν, ἧς πᾶς ἐπιτυχὼν διαγελᾷ τὰ παρόντα, ὡς μηδενὸς ἐν αὐτοῖς ὄντος στασίμου τε καὶ μακαρίου, ἀλλ' ἴσα σκιαῖς παρατρέχοντος, καὶ ἄνθεσιν ἠρινοῖς ἀπομαραινομένου; Ἄλλως τε, εἰ ἔτι ὑπὲρ γῆν ὤν, ἀνάξιον ἑαυτὸν ἡγεῖτο καὶ τοῖς ἁπλῶς μοναστὰς ἐγκα[τα]τάττεσθαι, ὅπερ ἦν ἄκρας ταπεινοφροσύνης δεῖγμα, καὶ τῆς ἁγίας ἐκείνης ψυχῆς προτέρημα· πῶς ἂν μετελθὼν τῶν ἐνθένδε, καὶ ἐν τοῖς ἀκηράτοις γενόμενος, ἔνθα κενῆς δόξης οὐδεμία ἔφεσις, ταύτης ἐκζητήσειεν παρ' ἡμῶν, διὰ τῶν ἐπαίνων ἐπιτεύξασθαι; et incorruptibilia bona possidet, inter quæ nulla

β'. Ἀλλ' ὅτι χρέος ἐμοὶ εἴπερ τινὶ ἄλλῳ δικαιότατον, ὀφείλοντι μετὰ τῶν ἄλλων, καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ ὅπως οὖν, καὶ ὑπ' ἐκείνου πόνων τε καὶ ἐπιμελειῶν προσόντος μοι λόγου, οἷά τινα ἀμοιβὴν, τῷ Πατρὶ τὸν λόγον ἀναθήσειν· καίτοιγε συννοῶν ὅτιπερ ὁ πατρικὸς ἔπαινος εἰς υἱοῦ δόξαν ἀναφέρεται, κατὰ εἰπόντα σοφόν· *Ἡ δόξα ἀνθρώπου ἐκ τιμῆς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ*, οὐ μὴν διὰ τοῦτο, ὡς ἄν τις οἰηθείη ἐπαινέσων, εἰδὼς πάλιν, ὡς ἕκαστος, εἰ οἴκοθεν καὶ παρ' ἑαυτοῦ τὸ εὐκλεὲς ἔχοι, εὐκλεέστερος ἂν εἴη καὶ πατρόθεν δόξαν ἐρανιζόμενος· εἰ δὲ μὴ, οὐδὲν ὀνίνησιν τὸ πατρικὸν γέρας τὸν ἀκλεῆ τε καὶ ἀγέραστον, οἷος ἐγὼ φαίνομαι. Ἀλλ' ὅτι οὐ ὅσιον, ὑπὸ τὸν τῆς σιγῆς μόδιον θεῖναι, καθάπερ τινὰ λύχνον ἀείφωτον, τὸν ἐνάρετον ἐκείνου, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λογικὴν λυχνίαν μαρμαρύσσοντα, θαῤῥῶ λέγειν, οὐ τῷ δεῖνι καὶ δεῖνι, ἀλλὰ σχεδὸν εἰπεῖν πᾶσι τοῖς ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ. Ἐπεὶ οὖν λυσιτελὴς ἡμῖν καὶ ὑπόχρεος κατὰ τοῦ (?) ἐδείχθη ὁ λόγος, ἔχων μετὰ ἀληθοῦς καὶ

Digitized by Google

τὸ χρήσιμον ἠλίκον· φέρε ἐκεῖθεν ἀπαρξώμεθα τῶν ἐγκωμίων, ὅθεν καὶ πρεπωδέστατον.

A hanc orationem et obligatione propria et utilitate aliena inductum accedere (est enim veritati conjuncta utilitas), age laudationem ab eo ordiamur, unde præcipue convenit initium ducere.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

CAPUT PRIMUM.

Ortus, educatio, secessus in Bithyniam.

γ'. Πατέρες μὲν τῷ μακαρίῳ Πλάτωνι, Σέργιος καὶ Εὐφημία, ὧν τὸ εὐγενὲς ἐπίσημον, καὶ ὁ τρόπος οὐκ ἀγενέστερος· ἤθεσι χρηστοτέροις ἀναστρεφόμενοι καὶ οἰκουριῶν ἐπιμελείαις τὰ ἐνόντα ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς αὔξοντες, καὶ ζηλωτοὶ διὰ ταῦτα συγγενεῦσιν ὑπάρχοντες· οἷς, μετὰ τῶν ἄλλων μέγιστον ἐγκώμιον καὶ εὐτεκνίας δώρημα. Φέρουσι γὰρ ὥσπερ τινὰ εὐθυγενῆ βλαστὸν, σὺν δυσὶ θυγατράσι, τὸν νῦν ἐπαινούμενον, οὐδὲ αὐταῖς ἀκλεέσιν ὀφθείσαις, ὧν πολλὰ καὶ καλὰ τὰ διηγήματα, τῆς μὲν ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ διαπρεψάσης, τῆς, ἐξ ἧς καὶ ἡμεῖς, κἂν τῷ μοναδικῷ τάγματι διαλαμψάσης. Ἐπειδὴ δὲ ἐνέσκηψε κατ' ἐκεῖνο καιροῦ ὀργὴ οὐράνιος (ἄγει μὲ γὰρ ταύτην δηλῶσαι ἡ ὑπόθεσις), φθοράν ὅτι μάλιστα ἐπάγουσα πάνδημον, οὐκ ὀλίγαις μὲν ἄλλαις χώραις τε καὶ πόλεσιν μετενδημοῦσα, ὥσπερ τις Αἰγυπτιακὴ μάστιξ ἐκ τῆσδε εἰς τήνδε, μάλιστα δὲ τῇ βασιλιζούσῃ Βυζαντίδι· ταύτῃ τοι καὶ καταλύουσι τὸν βίον οἱ ἀείμνηστοι. Οὐκ ἄκαιρον δὲ τάχα, ὠφελείας χάριν καὶ τὸν τοῦ θανάτου τρόπον ἐπισημᾶναι· γένοιτο γὰρ ἂν τὸ διήγημα ἐκδειματοῦν τὰς ψυχὰς τῶν συνετῶς ἐπαϊόντων.

3. Beati Platonis parentes Sergius atque Euphemia fuerunt, eorumque et genus illustre, et nihilo minus illustres virtutes : optimis autem moribus providam familiaris rei curam gerentes, illam supra multos auxerunt, etiam usque ad invidiam cognatorum. Præ cæteris tamen laudibus, commendari in ipsis meretur liberorum gignendorum felicitas : utpote qui, velut illustre germen, hunc, quem modo laudamus, protulere, una cum duabus filiabus (1), nec ipsis ingloriis (nam et de his multa præclaraque dici possent), quarum una quidem in sæculari vita laudabiliter est conversata ; altera (2), unde nati nos sumus, etiam in monastico ordine effulsit. Porro cœlestis quædam ira tempore illo (de hac siquidem loqui res ipsa monet, cum mortalitatem vel maxime universalem adduxerit), non paucis duntaxat aliis locis et urbibus incubuit : sed ex una in aliam, instar Ægyptiaci flagelli transiens, Byzantinam potissimum civitatem afflixit. In hac etiam vitam posuere supra memorati ac semper memorandi conjuges. Quomodo autem id acciderit, operæ pretium fuerit explicare : est enim ejus rei narratio talis, ut salubri timore concutere possit animos, eam prudenter suscipientes.

δ'. Ἐωρᾶτο ἐξάπινα ἐν τοῖς ἑκάστου ἐσθήμασιν, ἐν βαφίδι ἐλαιώδει, τὸ σημεῖον τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ κατεστιγμένον, οἷα παρὰ χειρὸς ὡραιογραφούσης, μᾶλλον δὲ ἐπὶ Θεοῦ δακτύλῳ καὶ ὑπέρτερον. Ἐθορεῖτο ὁ ληφθεὶς, ὕπεισίν οἱ εὐθὺς ὁ θάνατος· αὐθημερὸν τοῦ αὐτοῦ, καὶ νεκρὸν ἐκκομίζοντος, καὶ νεκροῦ ἐκκομιζομένου, δύο ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπισκίμποδος, δισδύο ἐπὶ ζώου ἀχθοφόρου· φόρτοι ἀλλεπάλληλοι δυστυχῶν σωμάτων· θρῆνοι πανταχοῦ περιηχούμενοι καὶ ἐλεεινολογίαι, ἠτόνουν οἱ ἐκκομισταὶ, ἐσπάνιζον οἱ ἐνταφιασταὶ, ἐκλείοντο οἶκοι, ἐκενοῦντο ῥεγεῶνες (*b*), ἐπληροῦντο πολυάνδρια, διὰ μέσου δυοῖν μηνοῖν, τῆς πολυανθρώπου τε καὶ μυριοίκιδος πόλεως ἐρήμου καὶ ἀοικίστου σχεδὸν εἰπεῖν ἐποφθείσης. Ταῦτα ἐν ἡμέραις Κωνσταντίνου τοῦ δυσσεβοῦς βασιλέως, ὑφ' οὗ ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ καθυβρίσθη,

4. Cernebatur de repente in cujusque vestitu vivificæ crucis signum (3), tincturæ pinguis, velut a perita manu, seu potius divino digito superne efformatum. Id in se conspiciens turbabatur, subintrabat accelerata mors ; eodem die, qui extulerat mortuum, mortuus etiam ipse efferebatur. Videre erat duos in eadem sandapila, quatuor super unum jumentum portari, et cumulos infelicium cadaverum alios. Audiebantur undequaque sonantes planctus atque lamenta, lassabantur vespillones, rarescebant libitinarii, claudebantur domus, vacuabantur vici, cœmeteria replebantur ; adeo ut intra duorum mensium spatium, urbs populosissima atque habitatissima, pene deserta atque inculta appareret. Accidit hoc in diebus Constantini (4) imperatoris, illius, inquam, impostoris nefarii, a quo imago Christi simulacrum erroris

NOTÆ.

(*b*) Quoniam antiqua Roma in regiones dividebatur (quod in hunc usque diem obtinet), etiam nova Roma, Constantinopolin dico, ejusmodi nomen usurpavit, ut patet ex auctoribus a Meursio recensitis.

(1) Sirletus *post duas filias* genitum scribit : sed solum in Græco est σὺν, *cum*. In vita S. Theodori, infra citanda ad cap. 3, litt. c, adduntur fratres tres.

(2) Theoctista appellatur in Vita S. Theodori, nupta Photino, qui magistratum ab imperatore non valde remotum gessit : ambo postea, relicto conjugio, vitam monasticam amplexi sunt.

(3) Græce, ἐν βαφίδι ἐλαιώδει. Sirletus vertit *colore cæruleo* ; fortassis invenit ὑαλώδει, *vitreo*. Theophanes ad an. Christi 746, indictione 14, ista refert, ac de cruce sic exprimit, Ἐν τοῖς τῶν ἀνθρώπων ἱματίοις καὶ ἐν τοῖς τῶν ἐκκλησιῶν ἱεροῖς ἐνδύμασι σταυρία ἐλαιώδη πλεῖστα. *In hominum vestibus et in ecclesiarum sacris indumentis, cruces plurimæ oleaginæ conspiciebantur.*

(4) Constantinus Copronymus Leoni Isaurico patri, 18 Junii, an. 741 mortuo, successerat.

Digitized by Google

per injuriam appellata, aut verius ipse Christus Deus noster contumelia est affectus; siquidem honor exhibitus imagini ad prototypum transit, quemadmodum alicubi dicit divinus Basilius. Itaque fuit hæc super peccantem populum justissima virga, paterna tamen immensam nostram perversitatem ad conversionem erudientis Dei, et in ira præparantis viam salutis, iis qui æquanimiter correctionem susciperent. Sed ad Patrem nostrum sermo redeat.

5. Parentibus ergo et consanguineis plerisque orbatus (4') adhuc puer admodum, ab aliquo alterutrius parentis germano suscipitur; et ad juvenilem provectus ætatem, tanquam rectissimus surculus, produxit florem intelligentiæ; quæ difficulter reperitur in orphanis, non habentibus qui eis uti parentes invigilent. Fructus autem propriæ ipsius solertiæ et diligentiæ fuit peritia praxis notarialis, quantam vix assequi potuisset aliquis paterna sollicitudine eruditus. Deinde prædicto tutori suo regiæ pecuniæ appendendæ præfecto, operam commodans, ita rem illam agebat dextere, ut hic solum præfecturæ nomen tenere, opus ille sciretur: et ob hoc in ærario imperatorio illustris, charus quidem principibus, ipsi autem Cæsari etiam notus esset.

6. Talis cum esset, mentem suam non tradidit effrenatis adolescentiæ cupiditatibus (uti petulantior aliquis faceret, sui factus arbitrii), sed ipsi sibi optimus domitor, abstinebat a consortio insipientium, et sapientioribus jungebatur: applicans se honoratiori, non minus honorato; ætate provectiori, non juniori; atque ex ipsis externis honoribus, ingenitam animi nobilitatem, latenter quodammodo, ad majora provehebat. Non tradebat se comessatoribus combibonibusque ad æquales haustus, uti in conviviis faciunt adolescentuli; neque substantiam dilapidabat alea meroque, ut frugiperdæ solent; sed publicæ libræ attendens, labore continuo divitias sibi accumulabat, et quidem tantas, ut ad paternam hæreditatem amplissimam haud modicas alias facultates apposuerit. Hoc vero nequaquam fieri potuisset, nisi temperantiam servasset in omnibus, quæ honestatis amantem exornabat continentia, et cunctis affabilem instruebat prudentia, procul abjiciens juveniles voluptates; quibus qui indulgent, non modo non acquirunt quæ desunt; sed et quæ adsunt, evacuare consueverunt.

7. Quid porro? Tam multiplici industria præditus, tamque peritus rerum agendarum evasit (quod maxime spectatur ab iis, qui in sæculo vivunt, et filias apte cupiunt elocare), ut undique invitaretur

εἴδωλον πλάνης ὀνομασθεῖσα παρὰ τοῦ λαοπλάνου ἐξαγίστου· μᾶλλον δὲ αὐτὸς Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν ἠτιμώθη, εἴπερ ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον ἀναβαίνει, καθὼς ὁ θεηγόρος ὧδέ πού φησι Βασίλειος. Ταῦτα ἡ κατὰ τῶν ἁμαρτανόντων δικαιοτάτη, ὡς ἄν τις εἴποι, παιδευτικὴ ῥάβδος τοῦ Θεοῦ, τὴν ἄμετρον ἡμῶν κακίαν ἐπιστρεπτικῶς σωφρονίζουσα, καὶ ὁδοποιοῦσα τρίβον σωτηρίας τῇ ὀργῇ αὐτοῦ τοῖς εὐαισθήτως δεχομένοις τὴν νουθέτησιν. Ἐμοὶ δὲ ἐπὶ τὸν Πατέρα μεθαρμοστέος ὁ λόγος.

ε'. Καταλιμπάνεται τοιγαροῦν ἔρημος γονέων σὺν τοῖς ὁμαίμοσι, κομιδῇ παῖς τυγχάνων· ὃς προσληφθεὶς ὑφ' ἑνὶ τῶν συγγενῶν, καὶ εἰς ἡλικίαν ἠδῶσαν ἀναχθείς, ἀνθεῖ μὲν εὐθὺς, ὥσπερ τι ἔρνος εὐθύβλαστον, ἡ ἀκμὴ τῆς νεότητος τὴν καλλίστην σύνεσιν, ἥπερ δυσκατόρθωτος τοῖς ὀρφανίᾳ ἠγμένοις, οὐκ ἔχουσι τὸν ἴσα γονέων ἐπιστατοῦντα. Καρποφορεῖ δὲ, ταῖς παρ' ἑαυτοῦ σπουδαῖς τε καὶ φιλοζηλίαις, τὴν παίδευσιν τῆς νοταρικῆς μεθόδου, ὡς οὔπω τις τῶν καὶ πατρικαῖς ἐπιμελείαις προμηθευομένων, συζυγοστατῶν τε αὐτῷ προσειληφότι θείῳ τὰ βασιλικὰ χρήματα. Καὶ τοσοῦτον φανεὶς ἐνταῦθα περιδέξιος, ὡς ὄνομα μόνον ἔχειν ἐκεῖνον τῆς ἀρχῆς, τὸν δὲ τὸ ἔργον γνωρίζεσθαι, καὶ διὰ ταῦτα ἐπίσημον μὲν εἶναι ἐν τοῖς βασιλικοῖς ταμιεύμασιν, ἀσπαστὸν δὲ τοῖς ἄρχουσι, γνώριμόν τε καὶ αὐτῷ τῷ Καίσαρι.

ς'. Οὕτω δὲ διαφαινόμενος, οὐ ταῖς ἀκαθέκτοις ὁρμαῖς τῆς νεότητος προὔδωκεν τὸν νοῦν, ὡς ἄν τις τῶν ἀφέτων τε καὶ ῥιξιφρόνων, ἀλλ' (c) οἷά τις ἄριστος πωλοδάμνης αὐτὸς ἑαυτῷ γιγνόμενος, ἀπείχετο μὲν ἀσυνέτων, συνήπετο δὲ πεπαιδευμένοις, τῷ τιμαλφεστέρῳ συνταττόμενος, ἀλλ' οὐχὶ τῷ ἀτιμοτέρῳ συνερχόμενος, καὶ τῷ καθ' ἡλικίαν προέχοντι παραζευγνύμενος, ἀλλ' οὐχὶ τῷ νεοπαγεστέρῳ συνδιαιτώμενος, καὶ πρὸς τὸ ἄναντες, κἀκ τῶν ἔξωθεν τιμῶν, τὸ τῆς ψυχῆς εὐγενὲς, λεληθότως πως ὁδοποιούμενος. Οὔ τί που συμπόταις καὶ συσσίτοις ἑαυτὸν ἐπιδιδοὺς κατὰ κοινὴν φιλοτησίαν, ὡς εἴ τις τῶν νεανιευομένων ἐν εὐωχίαις, οὐδ' οὐ μὴν κύβοις καὶ μέθαις καταναλίσκων τὴν οὐσίαν, οἷα τὰ τῶν μαστρόπων· σχολαῖς δὲ ἐπιπόνοις ἐφεστὼς τῇ ζυγοστασίᾳ, κἀντεῦθεν πλοῦτον ἑαυτῷ συναθροίζων, καὶ τοσοῦτον αὔξων, ὡς ἄλλην συστήσασθαι περιουσίαν, παρὰ τὴν γονικὴν κληρονομίαν ἱκανωτάτην οὖσαν. Τοῦτο δὲ οὐκ ἂν προσεγεγόνει, εἰ μὴ αὐταρκείᾳ συνετηρεῖτο ἐν πᾶσι, δι' ἧς καὶ σωφροσύνῃ ἐκαλλωπίζετο ὁ φιλόκαλος, καὶ φρονήσει ἠγλαΐζετο ὁ μειλίχιος, πόρρω βάλλων τὰς νεωτερικὰς ἐπιθυμίας, αἷς οἱ ἀλόντες οὐ μόνον τὰ οὐκ ὄντα προσλαμβάνονται, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐνόντα κενοῦν εἰώθασιν.

ζ'. Τί τὸ ἐντεῦθεν; Τοσοῦτος γέγονε πολλοστὸς τῇ συνέσει, καὶ πυκτικὸς ταῖς ἀφορμαῖς τοῦ βίου (ὃ φιλεῖται παρὰ τῶν ἐν κόσμῳ, καὶ σπουδάζεται παρὰ ἐκδιδούντων ἀνδρὶ θυγατέρα), ὡς ἔλκειν αὐτὸν ἄλλον

(c) Suspicor legendum esse ῥιζαφρόνων ut sit compositum a ῥίζα *radix* et ἄφρων *insipiens*, ad significandos, qui ab origine et educatione tales sunt.

(4') Græce ὁμαίμοσι quod Sirletus vertit *sororibus*: sed infra num. 7, dicitur sanctus, cum ad monasterium abiit eisdem modicum quid de sua substantia reliquisse: vivebant igitur tum adhuc.

Digitized by Google

ἀλλοθεν, καὶ τῶν ἄγαν εὐπατριδῶν τε καὶ εὐπόρων, εἰς κοινωνίαν βίου. Ἀλλ' οὐ γὰρ ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ θεῖος πόθος, ὃν ἀνῆψεν ἑαυτῷ διὰ κρείττονος ἐπιλογισμοῦ, ἐμπαγῆναι τοῖς βίου τέλμασιν· καὶ γὰρ ἦν ἀναγνώσεσι προσέχων ἀντὶ παιγνίων· ἔν τε ἐκκλησίαις προσεδρεύων ἀντὶ θεάτρων, καὶ ἐν σεμνίοις ἀναστρεφόμενος ἀντὶ ἀσέμνων καταγωγίων· καί γε τὸ ἀξιεπαινετώτερον, ἐξαγορεύσεις ποιούμενος τῶν κρυφίων τοῦ νοῦ κινημάτων τε καὶ δραμάτων τινὶ τῶν καθηγουμένων· ὃ τῆς μὲν ἐκείνου φιλοθείας ὑπῆρχε σύμβολον, τοῦ δὲ τὴν ἐξαγόρευσιν δεχομένου κατέπληττε τὴν διάνοιαν, τελειωτικῶς γινόμενον. A

η'. Ὅθεν ἐπάρας τὸ τῆς διανοίας ὄμμα ἐπὶ τὰς τῶν ἀϊδίων θεωρίας, καὶ τῷ ἐκεῖθεν πτερωθεὶς ἔρωτι, σβέννυσι τὸν κάτω πόθον, καὶ ποιεῖ τὸ τοῦ θείου Ἀντωνίου ὁ θαυμάσιος. Πάντα γὰρ διαπιπράσας σὺν αὐτῇ τῇ πατρικῇ ἑστίᾳ, καὶ πτωχοῖς διανείμας, τούς τε οἰκέτας ἐλευθερώσας, καὶ ταῖς δυσὶν ἀδελφαῖς βραχέα τινὰ καταλείψας, ἔξεισιν· Ἀβραμιαίᾳ προθέσει, οὐκ εἰς τὰς ἐγγύθεν κώμας ἀσκήσων, ἀλλ' ὡδέ που μακρὰν ἀποδραμῶν, ἐν τοῖς τοῦ Ὀλύμπου μέρεσι, κατὰ τὸν ὑποδειχθέντα αὐτῷ παρά τινι τῶν ἐν ἄστει ἀρχιμανδριτῶν τόπον καὶ ἄνδρα, τοῦ μὲν Συμβόλους ἐπικεκλημένου, τοῦ δὲ Θεοκτίστου ἐπωνομαζομένου, οὗ ὁ τρόπος ἀγαθὸς, τό τε γένος περίβλεπτον, καὶ τὸ τέλος ὅσιον. Ἀλλ' οἷα καὶ ἡ ἀναχώρησις; Μνήμης ὅτι μάλιστα ἐμοὶ ἀξία, ἀκούουσί τε κατανύξεως ἔχουσα φάρμακον· ἀπὸ γὰρ τῆς πατρίδος ἀπάρας μεθ' ἑνὸς θυμηρεστάτου οἰκέτου, καὶ κατὰ τοὺς λεγομένους Βασιλεῖς ἀφθακῶς, ὑπό τε λόχμην τινὰ εἰσδὺς, κείρει μὲν τὴν κόμην τῷ χείρε τοῦ ἑπομένου, μετενδιδύσκεται δὲ τὴν φαιὰν ἐσθῆτα, ὥς τινα πορφυρίδα. Καὶ τὸ δρᾶμα ἡλίκον; Τοῦ μὲν χωριζομένου, καὶ οἴκαδε ἐπανιέναι μετὰ τῶν ἀπαμφιασμάτων παρεγγυωμένου, κἂν τούτῳ θρήνοις, ὡς τὸ εἰκὸς, βαλλομένου διὰ τὴν δεσποτικὴν στέρησιν· τοῦδε μονωτάτου μετὰ Θεοῦ ἐγκαταλειφθέντος, ὑπὲρ οὗ καὶ δι' ὃν τὸ δρᾶμα. Τοιοῦτος ὁ θεῖος ἔρως, πάντων ἐξιστῶν τὸν ἐραστὴν, καὶ περὶ αὐτὸν μόνον συνάγων τὴν ἔφεσιν πυρπολουμένην B C

8. Hinc per perpurgatum mentis oculum ad sempiternarum rerum contemplationem sublevans, illarumque accensus amore, terrenum omne desiderium exstinxit; et divinum imitatus Antonium, divenditis omnibus, una cum paterno lare et servis libertate donatis, majorem quidem partem distribuit pauperibus; duabus autem sororibus suis modicum quid reliquit; et Abrahamia promptitudine exivit, non in vicinas villas, exercitiurus se ipsum; sed longius abscurrit in partes Olympi (5), ad virum locumque, ab aliquo eorum qui in urbe erant archimandritarum sibi monstratum. Loco symbolorum (6), viro Theoctisti nomen erat, cujus vita proba, genus illustre, exitus sanctus fuit. Qualis autem discessus Platonis e patria fuerit, mihi quidem memoria dignum, audientibus vero compunctionis argumentum fore videtur, si exponam. Abivit cum uno solo charissimo famulo, et ad eum perveniens locum qui Reges dicitur, atque speluncam quamdam ingrediens, cæsariem suam comiti præbuit attondendam; deinde pulla veste se amicivit, tanquam si purpuram induisset. Quale autem spectaculum, cum unus quidem recessurus, juberetur redire domum cum vestibus, et ideo, ut par erat, perfunderetur lacrymis, domino suo privari dolens; alter vero relinqueretur, solus cum Deo, propter quem res tota agebatur. Talis utique est divinus amor, omnibus rebus exspoliat amantem et ad se solum trahit incensum illius desiderium.

ΚΕΦΑΛ. Β'. CAP. II.

Vita monastica, virtutum exercitia.

θ'. Ἐπειδὴ δὲ φοιτήσας πρὸς τὸν παιδοτρίβην ἠρωτήθη, ὅστις εἴη, καὶ ὅθεν ὥρμηται, καὶ ὅτου χάριν ἡ ἐπιδημία, εὐαγεῖς πρὸς ἑκάστην τῶν ἐρωτήσεων τὰς ἀποκρίσεις ἰδίδου· τοῦ δὲ μεμαθηκότος τήν τε πατρίδα, τὸ γένος, καὶ τὴν ἀνατροφήν· Οὔπω ἰσχύεις, φησὶν, ἐν τῇδε τῇ θέσει τοῦ τόπου, σκλη- D

Postquam autem ad magistrum venisset, atque interrogatus, quis, unde, qua causa veniret, apte respondisset ad singula; ille patriam, genus et educationem edoctus. Non poteris, inquit, in hac regione, haud parum aspera, monasticum sustinere laborem. Cui Christi pugil: Omnia, Pater, trado

NOTÆ.

(5) « S. Joannicius (ut in ejus Vita 4 Novemb. legitur) cum vidisset montem, qui supereminet a dextera Bithyniæ, qui apud nos vocatur Olympus, concepit animo vitam quietam et amantem solitudinis. » De eo loco agi constat ex Vita S. Theodori, ubi monachi, qui Olympi partes incolunt, ad eum ab exsilio reducem in Bithynia accesserunt. In eadem Vita dicitur S. Plato a teneris annis montem Olympi incoluisse.

(6) Colitur 21 Febr. sanctus Timotheus, qui in Symbolis vitam anachoreticam duxit. Ejusdem monasterii facta est mentio die tertia Aprilis in Vita S. Nicetæ, num. II. Quod autem hic legatur Græce τοῦ Συμβόλους ἐπικεκλημένου, non Συμβόλων, uti istic legitur, nos suspicamur esse mendum librarii, cum primus iste genitivus a nullo nominativo regulariter duci possit.

Digitized by Google

tibi; mentem, corpus, et voluntatem, utere, ut lubet famulo tuo, in cunctis obsecuturo. O admirabilis propositi indicium! o mirabilioris renuntiationis argumentum! Istius quidem, quia in ipso ætatis flore, in prospero successu negotiorum, spe optima rerum majorum proposita, divitiis affluentibus, circumfulgente gloria, vigente corpore, in proprii arbitrii constitutus libertate, habuit dilectionem erga Deum istis omnibus superiorem: alterius, quod optime consultus, non uti multi nunc, simulate, aut, ut magis proprie loquar omnino non renuntiantes mundo, eidem se renuntiare professus sit; sed quemadmodum vere ipsa res exigit. Illi siquidem, nescio quo modo, obliti quod dicit Dominus: *Qui non renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus*[a]; et quod alibi jubet: *Vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cœlis, et sequere me*[b]; horum, inquam, obliti, ipsi sibi templa et monasteria erigunt; deinde monasticam amplexi professionem, dominantur in propriis, servos atque substantiam variam post se trahentes; heri novitii, et hodie abbates; heri nec idonei quidem qui se prudenter regendos præberent, hodie alios imperite regere præsumentes; quibus prælaturam non virtus sua, sed suarum facultatum usurpatio attulit. qui cum multis annis debuissent discere quomodo sit imperanti parendum, atque ita ad regimen aliorum ascendere; antequam prius istud didicerint, sese periculo ingerunt posteriori, et quales sunt, tales etiam efficiunt sibi subjectos. Ast ipse, postquam sæculo vere renuntiasset, ostendit obedientiam minime fucatam fuisse: præcedit enim primum secundo, sicut fulgur tonitruo, et lucifer soli exorienti. Nam qui sæculo bene renuntiaverit, clarum est quod etiam bene obediet: qui vero in altero oblique incesserit, in altero quoque certissime est claudicaturus.

ραγωγίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν ἐχούσῃ, τὸν κόπον τοῦ μοναχοῦ ὑπομεμενηκέναι. Πρὸς ὃν ὁ τοῦ Χριστοῦ πύκτης· Πάντα σοι, ὦ Πάτερ, ἀποδίδωμι, καὶ νοῦν, καὶ θέλημα, καὶ σῶμα, χρῶ τῷ σῷ οἰκέτῃ ὡς ἂν βούλοι, εἰκοντί σοι κατὰ πάντα. Ὦ θαυμασίας προθέσεως ἀπόδειξις, καὶ θαυμασιωτέρας ἀποταγῆς ὑπόθεσις! τῆς μὲν, ὅτι ἐν αὐτῷ τῷ ἄνθει τῆς ἡλικίας, κατὰ ῥοῦν αὐτῷ χωρούντων τῶν πραγμάτων, τῶν ἐλπίδων χρηστοτέρων ὑποβαλλομένων, πλούτου προκειμένου, δόξης ὑπαστραπτούσης, σαρκὸς σφριγώσης, καὶ ταῦτα σὺν αὐτοκρατείᾳ, νικῶσαν ἔσχεν ἁπάντων τὴν εἰς Θεὸν ἐπιθυμίαν· τῆς δὲ, ὅτι καίπερ οὕτω ἄριστα βουλευσάμενος, οὐ κατὰ τοὺς πολλοὺς τῶν νῦν ἐπιπλάστως, οἰκειότερον δὲ εἰπεῖν, ἀναποτάκτως; ἀποτασσομένων, τὴν ἀποταγὴν ἔθετο· ἀλλ' ὡς ἀπέδειξεν ὁ ἀληθὴς λόγος. Οἱ μὲν γὰρ, οὐκ οἶδ' ὅπως ἐπιλαθόμενοι τοῦ Κυρίου λέγοντος· *Ὃς οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσι τοῖς ἑαυτοῦ ὑπάρχουσιν, οὐ δύναταί μου εἶναι μαθητής*· καὶ ἀλλαχοῦ προστάσσοντος· *Πώλησόν σου τὰ πάντα τὰ ὑπάρχοντα καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ ἕξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανοῖς καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι*· ἐγείρουσιν ἑαυτοῖς ναούς τε καὶ μοναστήρια, εἶτα ἀσπασάμενοι τὸ ἐπάγγελμα, τῶν οἰκείων ἄρχουσί τε καὶ κυριεύουσι, δούλους καὶ ὕλας διαφόρους ἐπισυρόμενοι, χθὲς ἀμύητοι τοῦ ἐπαγγέλματος, καὶ σήμερον ὡς παλαιοὶ καθηγούμενοι· χθὲς μὴ εἰδότες χειραγωγεῖσθαι μετὰ συνέσεως, καὶ σήμερον χειραγωγεῖν ἄλλους ἀπαιδεύτως προαιρούμενοι· ὧν οὐχ ἡ ἀρετὴ, ἡ χρῆσις δὲ τῶν ὑπαρχόντων τὴν ἡγεμονίαν κατεπίστευσεν, οἳ πολλοῖς ἔτεσιν ὀφείλοντες ἐκμαθεῖν καλῶς τὸ ἄρχεσθαι, εἶθ' οὕτως ἐπὶ τὸ ἄρχειν ἀνιέναι, πρὸ τῆς πείρας τοῦ προτέρου ἐπικινδύνως τοῦ δευτέρου ἐπιλαμβάνοντες, τοιούτους ἀπεργαζόμενοι τοὺς ὑπὸ χεῖρας, οἷοι καὶ εἰσίν. Ὁ δὲ ἐπειδὴ ἀληθινὴν τὴν ἀποταγὴν ἐποιήσατο, ἀνόθευτον καὶ τὴν ὑποταγὴν δείκνυσιν· καὶ γὰρ προηγεῖται τοῦ δευτέρου τὸ πρότερον, ὡς ἀστραπὴ βροντῆς, καὶ ἑωσφόρος ἡλίου ἀνίσχοντος· ὁ γὰρ ἄριστα ἀπεταξάμενος, ἄριστα δηλαδὴ καὶ ὑποταγήσεται· ὁ δὲ καθ' ἑκάτερον σκολιώσας, καὶ ἐν θατέρῳ δηλονότι χωλανεῖται.

10. Sunt autem virtutis exercitia multa, abstinentiæ extenuatio, somni parcitas, lacrymarum evacuatio, orationis alacritas, humicubationis molestia, vestitus vilitas, manuum operatio, genuflexionum frequentia, mortis meditatio, psalmodiæ assiduitas, perseverantia stationis. Horum tamen omnium nihil ita necessarium ei qui subest atque exercitium sinceræ confessionis et perfectæ obedientiæ: quibus illuminatur anima, mortificatur voluntas, et perfecta obtinetur conjunctio ejus qui spiritualiter nascitur cum eo qui gignit. Duo hæc cæteris omnibus non præferens, infirmus ad obedientiam erit; atque ita per quæ videbatur salutem consequi, illusionis subjacebit periculo. Etenim jejunia, vigiliæ, et quidquid ejusmodi aliud est; secundum se quidem laudabilia sunt; non tamen utilia, sed ad lapsum inducentia, ei qui proprio arbitrio agitur, nisi præsidis ductu et regula diri-

ι'. Πολλὰ μὲν οὖν τὰ κατ' ἀρετὴν ἐπιτηδεύματα ἐγκρατείας κατάτειξις, ἀγρυπνίας νῆψις, δακρύων κένωσις, εὐχῆς πτέρωσις, χαμευνίας σύνθλιψις, ἐσθῆτος εὐτέλεια, χειρῶν ἐργασία, γονυκλισιῶν πυκνότης, μελέτη θανάτου, ψαλμῳδίας εὐτονία, στάσεως καρτερία· οὐδὲν δὲ τοιοῦτον τῷ ὑποτακτικῷ, οἷον τὸ κατ' ἐξαγόρευσιν ἀγώνισμα, καὶ τὸ καθ' ὑπακοὴν κατόρθωμα, δι' ὧν ψυχὴ φωτίζεται καὶ νεκροῦται θέλημα, καὶ ὁλοτελὴς εἰσοίκησις τοῦ πνευματικῶς γεγεννημένου πρὸς τὸν γεγεννηκότα ἐγγίνεται. Ὁ γὰρ μὴ ταῦτα τῶν ἄλλων προτιμήσας, σαθρὸς πρὸς ὑποταγὴν καθίσταται, καὶ δι' ὧν δοκεῖ σωτηρίας ἔχεσθαι, ἀπάτης ὑφίσταται βλέφαρον. Τὸ γὰρ ἐγκρατὲς καὶ ἄγρυπνον, καὶ ὁτιοῦν ἄλλο τῶν προειρημένων κατορθωμάτων, αὐτὸ μὲν καθ' ἑαυτὸ ἐπαινετὸν δοίη τις εἶναι, οὐδ' ἂν δὲ εἴη λυσιτελὲς, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ πτώσεως αἴτιον τῷ ἰδιορύθμως πράττοντι, εἰ μὴ γνώμονι καὶ κανόνι τοῦ καθηγου-

[a] Luc. XIV, 33. [b] Luc. XVIII, 22.

Digitized by Google

μένου περαίνοιτο, ὥστε ὁ τὴν ἐξαγόρευσιν μεθ' ὑπακοῆς ἐξασκῶν, τὰ δευτέρια τοῖς ἄλλοις δίδωσιν, ἐν τοῖς δυσὶ τὰ πάντα περικλείων.

ια'. Ταῦτα ὁ μακάριος ὡς οὐκ οἶδ' εἴ τις τῶν ἄλλων ἀφοσιωσάμενος, καλὴν τὴν βάσιν πήγνυσι, καὶ ἐπὶ ταύτῃ ἀσφαλῆ τὴν οἰκοδομὴν πεποίηται, πάντα λογισμὸν ἀνατιθέμενος, καὶ πάντα καθ' ὑπακοὴν διαπραττόμενος, καὶ διὰ ταῦτα, Γραφικῶς εἰπεῖν, ἀγαπώμενος ἐν προσώπῳ Πατρὸς αὐτοῦ. Γίνεται οὖν ἀδάμας τῇ καρτερίᾳ, περιδέξιος τῇ διακονίᾳ, διαλάμπων μὲν ἐν πολλοῖς συνάθλοις, ὧν οὐ πόρρω ἀφίστατο κατὰ τὴν κοινοβιαϊκὴν ζωὴν, ἰδίᾳ δὲ μεθ' ἑνὸς ὁμοτρόπου ὑποταττόμενος καθ' ἡσυχίαν τῷ ἀειμνήστῳ Θεοκτίστῳ, καὶ πῇ μὲν οἴκοι σχολάζων πῇ δὲ τῇ κοινότητι συνερχόμενος, ἔν τε ψαλμῳδίαις διατροφαῖς τε καὶ ἐργασίαις, καὶ οἷον εἰπεῖν κοινός τε καὶ ἐπίκοινος γινόμενος καὶ μέτριος κατὰ πάντα. Οὐ γὰρ, ἐπειδὴ εὐγενὴς τὸ κατὰ σάρκα, ἀπετραχύνετο τοῖς ἀγροικοτέροις συνδιαιτώμενος· οὐδὲ ἐπειδὴ ἐξυπηρετεῖτο παρ' οἰκετῶν πρότερον, τὰς ἀτιμοτέρας ἐγχειρίζεσθαι διακονίας ἐξενοπάθει. Τοιγαροῦν καὶ κόπρον ἐπ' ὤμων ἐπεφέρετο, καὶ χῶρον ἀρδεύειν προσετάττετο, καὶ ἄλευρα φύρειν ἠνείχετο, καὶ ταῦτα μετὰ τοῦ γράφειν τόνῳ πολλῷ καὶ ἐπιμελείᾳ κρατίστῃ.

ιβ'. Βούλει μαθεῖν καὶ ἕτερα ὑπακοῆς ἀριστεύματα ἐγγύθεν; Ὁ πράκτωρ τῶν κατορθωμάτων ὠνειδίζετο παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐπὶ παρουσίᾳ ξένων, καὶ ὡς εὐφημίαν δεχόμενος, ἀκλόνητος διέμενεν ὁ εὐκλεέστατος· ὑπανεγίνωσκεν ἀξιολόγως ἐν ὡσὶν ἀδελφότητος, καὶ ὡς παρὰ λόγον ἀναγνοὺς ἐπιπληττόμενος ὑπέπτησσεν ὁ ἐμφρονέστατος· δουλογενὴς ἀκούων κατὰ ἀστειασμὸν, τὴν κεφαλὴν κατένευεν συνερῶν τῷ Πατρὶ, ὁ εὐγενὴς ὄντως σὺν τῇ ψυχῇ καὶ τῷ σώματι· πολύτλας ὢν ἐν τῷ ἐργοχείρῳ καὶ πολλὰ πονιζόμενος, ὡς μηδὲν εἰσφέρων· ἄτυφος ὅτι μάλιστα διείρχετο ὁ φιλομαθής τε καὶ φιλόθεος, ἀποπεμπόμενος μετὰ γονυπέτησιν παρὰ τοῦ Πατρὸς, ὡς ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐμπεπτωκὼς τῷ σφάλματι, οὐκ ἀπηυθαδίαζεν, ἀλλ' ἐπέμενεν ἐξαιτῶν τὴν συγχώρησιν ὁ θαυμασιώτατος· ἠτόνει, τὸ δὴ λεγόμενον, ὁ κατὰ πεῖραν σκώπτων καὶ διασύρων, οὐκ (*d*) ἐκορέννυτο τοῖς ὀνείδεσιν, ὁ διὰ τῆς ἐθελουσίου ἀτιμίας δόξαν ἑαυτῷ περιποιούμενος ἄϊδιον. Εἶπω τι καὶ τῶν οὐκ οἰκείων δοκούντων τῷ ἐπαγγέλματι, τὸν δὲ λόγον ἔχον κατευθὺ πραττόμενον, ὅτι ἔρωτι ταπεινώσεως βαλλόμενος, παρεκάλει, ἠντιβόλει, ποσσίζεσθαι, ῥαπίζεσθαι, καὶ μέντοι ἔπειθεν, καὶ πεῖθων ἐτέτυφετο, καὶ τυπτόμενος παρά τινος κατ' ἐπιταγὴν τοῦ Πατρὸς, ὡς δῶρον εἰληφὼς ἐγεγήθει· καὶ ἦν τὸ γινόμενον ὑπερφυὲς, τοῦ μὲν ἐκβιαζομένου διὰ τὸ δοκοῦν ἀνοίκειον, τοῦ δὲ χαίροντος διὰ τὸ κερδόμισθον· καὶ ἡ ὠφέλεια ὅση ὁρῶσί τε καὶ ἀκούουσι.

gatur : sed qui confessioni et obedientiæ studet, cætera in secundis habens, omnia duobus istis comprehendet.

11. Hæc beatus iste, si quis alius, curans, optimum jecit fundamentum, eique solidum superexstruxit ædificium, omnem suam cogitationem abjiciens, et omnia secundum obedientiam agens : ob idque dilectus in conspectu Patris sui, ut phrasi Scripturæ utar. Fuit autem in tolerandis laboribus adamantinus, dexter in agendis rebus, et inter certaminum socios multos præcellens : a quibus etiam quoad cœnobiticam vitam, haud longe distabat, seorsim degens cum uno quodam sibi moribus simili. Porro, juxta reclusionis normam, subjectus (7) erat nunquam satis laudando Theoctisto, nunc in cella sese exercendo, nunc in communitate vacando psalmodiis, refectioni corporis, et manuum labori ; communiterque, ut sic dicam, et promiscue vivens, in omnibus se moderate gerebat. Non enim quia nobilis erat secundum carnem, asperior erat cum rusticioribus conversans ; nec quia prius habebat famulos multos sibi ministrantes, dedignabatur viliora suscipere ministeria : quin et fimum ferebat humeris et agrum irrigare jubebatur, et farinam subigebat patienter, et nihilominus scribebat multo cum studio ac diligentia.

12. Vin' etiam alias ejus virtutes discere, obedientiæ proximas ? Omnia recte faciens, reprehendebatur coram hospitibus ; et veluti si laudatus fuisset, perseverabat immotus, vir laude dignissimus legebat audiente fraternitate, ut congruum erat, et velut si absone vitioseque legisset, castigatus verecundabatur sapientissimus. Propter urbanitatem audiens serviles natales sibi exprobrari inclinato annuebat capite, Patri consentiens, corpore et animo revera nobilissimus. In labore manuum multum contendens atque proficiens tanquam si intulisset nihil, non superbiebat, disciplinæ Deique amator eximius. Post petitam de genibus veniam dimissus a Patre, veluti in eamdem culpam relapsus non obloquebatur ; sed persistebat, ignosci sibi postulans, admiratione dignissimus. Denique lassabatur, is qui tentandi causa ingerebat convicium et opprobriis saturabatur, is qui per voluntariam ejusmodi contumeliam sibi comparabat æternam gloriam. Dicam amplius et quod a religiosa professione videri possit alienum ; consonum tamen rationi, dum recte fit. Tanto tenebatur humiliationis amore, ut oraret precareturque pugnis atque alapis cædi ; et sane persuadebat et persuadens percutiebatur, et ex mandato Patris percussus ab aliquo, velut accepto munere lætabatur : eratque stupore dignum, alterum quidem ad id quod incongruum videbatur violenter adigi, alterum vero

NOTÆ.

(*d*) Ecgraphum nostrum ἤ, *aut* ; puto legendum οὐκ, *neque*.

(7) Sirletus sic vertit, tanquam in eadem cum Theoctisto cella reclusus fuisset : quod hegumeni conditioni non convenit, nec Græco textui : imo infra num. 14 expresse dicitur Plato post Theoctisti mortem primum in ejus cellam migrasse, et solitarie vivere cœpisse.

Digitized by Google

gaudere de lucro exinde reportato, nec minus utile erat videntibus audientibusque, quod esset qui talia voluntarie pateretur, atque in hoc Christum imitaretur.

13. Talis tantusque cum esset, an erat possibile non amari eum atque diligi? an rationabile, eum qui totum se tradiderat obedientiæ, filium haberi inamabilem, et non esse charissimum genitori? Diligebatur sane, uti dictum est, plurimum; et propter virtutis claritatem ubique prædicabatur, ut qui Patri suo factus esset omnia, veluti oculus dextra intuens, velut manus eadem operans, et pes ad illa progrediens; tanquam consiliarius bonus, adjutor robustus, suavis socius; fidelissimus in iis quæ domi erant, et circa foris posita vigilantissimus: qui simul et discipuli et fratris præstaret officia, addo etiam et Patris; tantusque esset in utroque, ut siquando, propter aliquam necessitatem, opus esset peregre Platonem agere, mœreret venerabilis Theoctistus; et quemadmodum de se loquitur Apostolus [4], non haberet requiem spiritui suo propter dilectum. Quis enim illo ad prospicienda futura providentior? quis ad mœrorem leniendum curandumque accommodatior? quis ad honorem multifariam impertiendum solertior? Talis ad conciliandam sibi benevolentiam, ut quæ Patris erant omnia haberet in potestate: tam interim alienus ab amore rerum terrenarum, ut nec oboli unius esset dominus. Pro quibus quod ei præmium, quæ retributio obtigit? Paterna utique benedictio super spiritualem Jacob, ex quo patriarchæ, imo hierarchæ et pœmniarchæ; et ab his plurimi secundum Deum filii multiplicantur, ac porro multiplicabuntur, nil dubito, per semen adeo benedictum. Talis denique fuit Plato, verus utique amator sanctitatis, et ad tantum perfectionis gradum ascendit, ut nonnisi adumbratione quadam exprimere potuerim characterem absolutæ in eo obedientiæ.

14. Postquam autem magister ejus ad Dominum abiit, ipse in ejus cellam atque vivendi modum transivit, legitime amplexus solitudinem; non quemadmodum nunc multi, eamdem periculose aggredientes; qui priusquam spiritui carnem perfecte subjecerint, audent per se solos congredi cum spiritibus nequitiæ; tunc primum exerceri incipientes, cum tempus est pugnæ; et experiendi gratia præsumentes obtinere victoriam, etiam Deo juvante, difficilem. Qui enim prius non didicit obedire, quomodo subjiciet sibi reluctantes spiritui carnis passiones? Et qui non custodierit intemeratam observantiam, quomodo ad montem solitariæ conversationis ascendet? Nunquid clarum est, quod qui illum attigerit intempestive, lapidibus obruetur aut configetur jaculis, et morte spirituali morietur, prout sacræ loquuntur Litteræ? Non ita is de quo nobis est sermo: nam verbis ac moribus obedien-

[4] II Cor. II, 13.

σιν, ὅστις εἴη ὁ ταῦτα ἑκουσίως ὑφιστάμενος καὶ Χριστὸν ἐντεῦθεν μιμούμενος.

ιγ'. Τὸν οὖν τοιοῦτόν τε καὶ τηλικοῦτον ἦν ἄρα μὴ ἀγαπᾶσθαι καὶ στέργεσθαι; Καὶ πῶς ἂν ἔχοι λόγον, ὅλον ἑαυτὸν ἐμπαρέχοντα τὸν τῆς ὑπακοῆς υἱὸν, ἀπόθητον καὶ οὐχ ὁλόστερνον εἶναι τῷ γεννήτορι; Διὰ τοῦτο καὶ ἀγαπᾶται λίαν, ὡς εἴρηται. Καὶ παντα-χοῦ τῇ τῆς ἀρετῆς φανότητι διατεθρύλληται, ὡς πάντα τῷ Πατρὶ γινόμενος, οἷον, ὀφθαλμὸς δεξιὰ βλέπων, χεὶρ ἐργαζομένη, ποῦς βαδίζων, σύμβουλος ἀγαθὸς, παραστάτης καρτερὸς, συνόμιλος γλυκερὸς τῶν ἔνδον ὁ πιστότατος, τῶν ἐκτὸς ὁ φυλακτικώτατος, ὁμοῦ μὲν τὰ μαθητῶν ὁμοῦ δὲ τὰ ἀδελφῶν ἐπιδεικνύμενος, προσεῖην δ' ἂν ὅτι καὶ τὰ Πατρὸς χαριζόμενος, καὶ τοσοῦτος ὢν ἐν ἀμφοτέροις, ὡς εἴ που κατά τινα χρείαν ἦν ἐκδημεῖν τὸν ἀοίδιμον Πλάτωνα, ἀδημονεῖν τὸν ἀείμνηστον Θεόκτιστον, καὶ μὴ ἔχειν ἄνεσιν, ἀποστολικῶς εἰπεῖν, τῷ πνεύματι διὰ τὸν πεθούμενον. Τίς γὰρ ἐκείνου τὸ μέλλον προβλέψαι στοχαστικώτερος; τίς δὲ τὸ λυποῦν μαλάξαι τε καὶ θεραπεῦσαι προσηνέστερος; τίς δ' αὐτὸ χρειῶδες εἰσοῖσαι εὐμαρέστερος; τίς δὲ τιμὴν ἀνάψαι ποικιλώτερος; Τοιοῦτος μὲν πρὸς εὔνοιαν γνήσιος ὡς πάντων ἐξουσιάζειν τῶν πατρικῶν, τοσοῦτος δὲ ἀφιλόϋλος, ὡς οὐδὲ κύριος ὀβολοῦ. Ἀνθ' ὧν τί τὸ πέρας, καὶ τίς ἡ ἀμοιβή; Ἡ πατρικὴ εὐλογία ἐπὶ τὸν κατὰ πνεῦμα Ἰακὼβ, ἐξ οὗ πατριάρχαι, εἶτ' οὖν ἱεράρχαι καὶ ποιμνιάρχαι, ἀφ' ὧν πολλὰ τὰ κατὰ Θεὸν τέκνα πλήθουσί τε καὶ πληθυνθήσονται, εὖ οἶδα, τοῦ εὐλογημένου σπέρματος. Τοσοῦτος ὁ τῆς ὁσιότητος ἐραστὴς ὡς ἀληθῶς, καὶ τοιοῦτον αὐτῷ τὸ τέλος, ὡς ἐν σκιαγραφίᾳ προσεύχρουν χαρακτῆρα τῆς εὐμούσου ὑποταγῆς.

ιδ'. Ἐπειδὴ δὲ παραπέμπει πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Δεσπότην τὸν καθηγεμόνα, καθίστησιν ἑαυτὸν εἰς τὸν ἐκείνου τόπον καὶ τρόπον, καὶ τὴν ἡσυχίαν ἀσπάζεται ἐννόμως τε καὶ ἐνθέσμως· οὐ κατὰ τοὺς πολλοὺς τῶν νῦν σφαλερῶς ἐπὶ ταύτην ἐρχομένων, καὶ πρὶν ὑποτάξαι τὴν σάρκα τῷ πνεύματι, τοῖς τῆς πονηρίας πνεύμασιν μονομαχήσειν τεθαρρηκότων, καὶ ἐν καιρῷ τῆς νίκης παλαίειν ἐκμελετώντων, ὁπότε καὶ πεῖραν οἰόντων δυστέκμαρτον τὴν νίκην σὺν Θεῷ ποιήσασθαι· ὃς γὰρ ἂν οὐκ ἐπαιδεύθη τὴν ὑποταγὴν πρότερον, πῶς οὗτος ὑποτάξειεν τὰ πολέμια πάθη; καὶ ὃς δ' ἂν μὴ ἐφύλαξεν ἀγνὴν τὴν εὐπείθειαν, πῶς οὗτος προσβήσεται τῷ ὄρει τῆς ἡσυχίας; ἢ δηλονότι ὁ παρὰ καιρὸν αὐτῆς ἁψάμενος, λίθοις λιθοβοληθήσεται, ἢ βολίδι κατατοξευθήσεται, καὶ τελευτήσειεν τῷ κατὰ ψυχὴν θανάτῳ, καθώς πού φησι τὸ ἱερὸν Γράμμα; Ἀλλ' οὐχ οὗτος ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος· λόγῳ γὰρ καὶ τρόπῳ θεαρέστως ὑποτα-

NOTÆ.

(8) Id est « sacerdotum et pastorum principes: » visum est enim clarioris expressionis causa Græca verba servare.

Digitized by Google

γεῖς, εὐλόγως καὶ εὐαφόρμως ἐπὶ ταύτην πρόσεισιν, καὶ τὸν νοῦν καθαίρεται ἐγγίζων Θεῷ, καὶ ταῖς πρὸς αὐτὸν θεωρίαις γλυκαίνεται μετεωροπορῶν τῷ νῷ· ἐπεὶ μηδὲ ἔνεστιν ἡδύτερόν τι τοῦ Θεὸν ἔχειν ἐν θεωρίᾳ, ὃς ἐστι γλυκασμὸς καὶ ὅλος ἐπιθυμία τοῖς γευομένοις αὐτοῦ τῆς ἀκορέστου ἀγάπης, ὡς λήθην λαμβάνειν καὶ αὐτῆς σχεδὸν τῆς ὀρεκτικῆς τροφῆς. Ἐφ' ἑαυτῷ μὲν οὖν ταῦτα καὶ ἐφέλκεται καὶ πορίζεται, καὶ δυνάμεως εἰς δύναμιν μετερχόμενος, καὶ ἀναβάσεις ἀρετῶν ἐν καρδίᾳ διατιθέμενος.

A tiam, uti Deo placitum erat, sectatus; opportune auspicatoque aggreditur solitudinem; et mentem attolens, appropinquat Deo; contemplationibus circa eum versantibus oblectatur, animo excelsa perambulans: nihil enim delectabilius est quam Deum speculari, qui totus est oblectatio et voluptas eorum, qui ipsum degustant amore insatiabili, ita ut pene in oblivionem veniant ipsius cibi appetendi. Itaque sibi ipsi in futurum sic prospexit Plato, ex virtute transiens in virtutem, et ascensiones suo in corde disponens.

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

CAPUT III.

S. Plato præficitur monasterio Symbolorum, excurrit Constantinopolim.

ιε'. Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἤρκει τὸ καθ' ἑαυτὸν μόνον σκοπεῖν, ζητούσης τῆς ἀγάπης, καὶ τὸ τῶν ἄλλων συμφέρον· τέθειται γοῦν καὶ ἐν τάξει Πατρὸς, μᾶλλον δὲ φωστῆρος δίκην τῇ μνημονευθείσῃ ἀδελφότητι, κατὰ διαδοχὴν τοῦ μακαρίτου Θεοκτίστου, ἐχούσῃ ἴδιον τὸν καθηγεμόνα, ἣν καὶ ἀμφότεροι πνευματικῶς τε καὶ σωματικῶς ὅτι μάλιστα εἰς τὸ εἶναί τε καὶ ὀνομάζεσθαι μονὴν εὐαγεστάτην προήγαγον. Γίνεται δὲ καὶ δυοῖν φοιτητῶν καθηγητὴς ἰδιοτρόπως, ὑφ' ὧν ἐξυπηρετεῖτο, καὶ οὓς εἶχε συνεστίους, ἀλλ' οὐχὶ συσσίτους, ὧν ὁ εἷς ἔτι περίεστι τοὔνομα Ἀντώνιος, ὁ μεθ' ἡμῶν καὶ σὺν ἡμῖν μέχρι γήρους ὑποταττόμενος· αὐτὸς ἡμῖν ὑφηγητὴς εἴη ἐνταῦθα τῶν ἐπιζητουμένων. Ἄρτος, φασὶ, τῷ Πατρὶ καὶ κύαμος πρὸς λαχάνοις καὶ ἀκροδρύοις (*e*), ἡ καθ' ἡμέραν εὐανθίζουσα ἀνέλαιος διατροφὴ, πλὴν Κυριακῆς τε καὶ ἑορτῆς, καθ' ἃς εἰώθει ὁμοτράπεζος εἶναι τῇ κοινῇ ἀδελφότητι. Ποτὸν, ὃ βλύζουσι κρῆναι, καὶ ᾧ συνάγεται νοῦς, οὐ χεόμενος οἰνοφλυγίας ῥεύματι, οὐδ' αὐτὸ ἡμερήσιον ἀεὶ, ἀλλὰ πῇ μὲν ὑπερημερήσιον, πῇ δὲ δυσσευόμενον τῇ ἑβδομάδι, ἥ καὶ δεκατήμερον λαμβανόμενον τῆς βραδυποσίας, ἵν' οὕτως εἴπω καὶ ἀποσίας, μετὰ τῆς ἐγκρατοῦς ἐφέσεως, καὶ ἐκ φυσικῆς κράσεως, εἰς ἕξιν αὐτῷ καθεστώσης.

B 15. Quoniam vero nequaquam sufficit sua duntaxat curare, sed et aliis utilia quærit perfecta charitas, ordinatus Pater seu potius illuminator præmemoratæ fraternitatis, proprium habere hegumenum solitæ, beato Theoctisto succedit in ejus loci regimine, quem ambo in spiritualibus æque ac temporalibus promoverant maxime, adeo ut esset ac diceretur monasterium optime constitutum. Duobus tamen præcipue sese præbuit ducem vitæ spiritualis, a quibus ei ministrabatur, quosque habebat, non comessatores, sed convivas. Horum unus adhuc superest Antonius nomine, qui nobiscum usque ad senium sub obedientia vivit; ipse nobis suggerat, quæ hic desiderantur. Quotidianus, inquit, cibus Patri erat panis, cum faba et oleribus C atque arborum fructibus, absque oleo, præterquam Dominicis festivisque diebus, quibus consueverat communi cum fratribus mensa uti. Potus erat quem fontes præstant, et quo mens colligitur, nequaquam capiens fluxum vinolentiæ; et hic quidem non semper quotidianus, sed quandoque ultra diem dilatus, aut bis in hebdomade sumptus. Quandoque etiam decimo duntaxat die, exigua illa seu potius nulla utebatur refocillatione, propter summam appetentiæ continentiam, quæ illi quodammodo in naturam transierat.

ις'. Ἐσθὴς εὐτελὴς καὶ βραχύτιμος, καὶ πρὸς μόνην θάλψιν πεποιημένη, ἀλλ' οὐχὶ λεπτοῖς ὑφάσμασιν ἐπιτετηδευμένη, οὐδὲ βαφικαῖς χροιαῖς ἐξηνθισμένη, ἣν οἱ καλλωπισταὶ, ἀλλ' οὐ μοναστὰι θηρᾶν ἐφίενται. Προσευχὴ καὶ ἀνάγνωσις ἐπίπονος, ἀφοριζομένη κατὰ καιρὸν, καὶ εἰς τροφὴν αὐτῷ ἀντὶ τρυφῆς καρυκευομένη. Γονυκλισιῶν πυκνότης, πατρόθεν ἠργμένη, ἐξ ἧς τύλοι χειρῶν τε καὶ γῆς ἐφ' ἧς ἐβεβήκει, μέχρι τοῦ δεῦρο τὴν ἀρετὴν στηλιτεύοντες. Στρωμνὴ οὐχ ἁπαλή τε καὶ διαῤῥέουσα, ἀλλ' ὅση καὶ ὑποπιάζειν τὸ σῶμα δυναμένη, καὶ ἀταπείνωτον αὐτὸ πρὸς τὰς πνευματικὰς λειτουργίας διαφυλάττειν ἰσχύουσα. Χειρῶν ἐργασία διὰ σπουδῆς· τοῦτο γὰρ τῶν ἐκείνου κατορθωμάτων παρὰ τοὺς πολλοὺς, ἵνα μὴ λέγω τοὺς πάντας, τὸ ἐπίσημον, ἢ μᾶλλον, οἰκειότερον εἰπεῖν, σὺν τῷ ἱερῷ Ἀποστόλῳ φάναι (*f*),

16. Vestis et curta, ad solum calorem facta, non autem subtilibus filamentis contexta aut colorum tincturis florida, qualem videre amant non monachi, sed elegantiarum studiosi. Oratio et lectio ejus laboriosa erat, et statis temporibus definita, cibum quoque ejus deliciarum loco condiebat. Frequentia genuflexionum, a Patribus tradita, tanta erat ut manibus ipsique in qua fiebant terræ callos inducerent, in monumentum virtutis ejus. Stratum nec molle erat, nec lecto circumfluum: sed quo afligi corpus, et ad spiritualia officia firmum posset servari. Manuum operatio diligens: hoc enim ex præclaris illius dotibus unum præ multis, ut non dicam omnibus, ipsum faciebat illustrem; aut ut magis proprie loquar, Apostolo similem, quod dicere posset: *Ad ea quæ mihi opus erant et his*

NOTÆ.

(*e*) Ἀκρόδρυα *summas herbas* interpretatur Sirletus: sed quia δρύον, altera compositi pars, significat *nemus*, malui arborum fructus, et quidem silvestres, intelligere.

(*f*) Ecgraphum nostrum φαὴν· sed sensus videtur infinitivum exigere, quem substitui.

Digitized by Google

qui mecum sunt, ministraverunt manus istæ : neque gratis panem comedi [8]. Quæ enim manus elegantius, quam illius dextera, litterarum formabat tractus ? aut quis scribebat studiosius, cum ipsius alacritas qualecunque opus ferventer aggrederetur ? Quis autem enumerare valeat eos in quorum manibus sunt ab ipso scripti libelli et opuscula, ex diversis divinis Patribus collecta et multam afferentia utilitatem ? Unde vero monasteriis nostris ista librorum copia ? nunquid ab illius sanctis manibus et laboribus ? Ipsos volutantes et illustramur quoad animum, et scripturam admiramur talem ac tantam. Sed quædam tacita præterivit sermo, ad quæ enarranda regrediatur necesse est.

17. Tempore illo invaluit tempestas impietatis, Constantinus, inquam, ille cogitatione impius (9) malitiæ omnis receptaculum, multiceps draco, hæresis iconoclasticæ ductor, monastici ordinis persecutor acerbus. Quem ille nostrorum Nazaræorum non exterminavit ? quem absconditum non produxit in medium ? quem sibi oblatum non traxit in barathrum impietatis ? Sane si quis ex illustrioribus ipsum latuit, tanquam scintilla in loco abdito, inter mortuos reputabatur ab iis qui vivebant super terram. Talis autem etiam noster Elias fuit, custoditus a Domino in quibus exercebatur locis, ut neque in manus novi istius Achab incideret, neque particeps fieret impietatis ; sed post transitum nocturnæ illius confusionis, appareret nobis velut stella matutina ; quod et factum vidimus. Etenim necessariis quibusdam ex causis ingressus est Byzantium ; cumque ii qui in urbe reliqui erant monachi, denuo velut luminaria cœpissent conspici ; comparuit tanquam a mortuis redivivus beatus, nam nec nobis quidem ipsis innotuerat (10), genitricis meæ fratrem adhuc superstitem esse.

18. Diffusa est autem adventus ejus fama, non tantum inter cognatos et notos, sed per totam urbem Byzantinam ; aliis alio ipsum trahentibus et benigne suscipientibus, atque salutari ejus doctrina frui cupientibus. Erat enim, ut qui maxime, suavis sermone, suavior moribus, ea autem forma quæ monachum commendat, et in doctrina varius ; omnibus omnia factus, secundum Apostolum ; conjugatis auctor temperantiæ, virginibus defensor, adhortator constitutorum in potestate, spiritu infirmorum medicus. Patribus filios concordes efficiebat, et filiis patres reconciliabat ; servis suadebat, ut dominis essent morigeri ; et hos inducebat ut illis facerent bene. Ut cætera porro omnia, quæ vir Dei faciebat dicebatque, cognosci possint, unum

[8] Act. xx, 34.

ὁραμῶν ὁ λόγος ἀνιστόρητά τινα, πάλιν ὑπογράψῃ;

ἰζ'. Ἤκμαζε τηνικαῦτα ὁ χειμὼν τῆς ἀσεβείας, Κωνσταντῖνος ὁ δυσσεβὴς λογισμὸν, τὸ τῆς κακίας δοχεῖον, ὁ πολυκέφαλος δράκων, ὁ τῆς εἰκονομαχικῆς αἱρέσεως τριστάτης, ὁ τοῦ μοναδικοῦ τάγματος πικρὸς διώκτης, ὃς τίνα μὲν τῶν καθ' ἡμᾶς Ναζιραίων οὐκ ἐξηφάνισεν ; τίνα δὲ κρυπτόμενον οὐκ εἰς μέσον ἤγαγεν ; ποῖον δὲ ἀντιφερόμενον οὐ κατέσπασεν εἰς τὸ καὶ ἀσεβείας βάραθρον ; ὡς εἴ πού τινα ἐναπολειφθέντα τῶν ἐπιφανῶν, ὥσπερ τινὰ σπινθῆρα ἐν ἀποβύστῳ τόπῳ κείμενον, ἐν νεκροῖς λελογέναι, παρὰ τῶν ἔτι ὑπὲρ γῆν ὄντων. Τοιοῦτος ὁ ἡμέτερος Ἠλίας, ὑπὸ Κυρίου φυλαττόμενος ἐν οἷς ἠσκεῖτο τόποις, καὶ μὴ εἰς χεῖρας ἀλοὺς τοῦ νέου Ἀχαὰβ, μηδὲ μετασχὼν τῆς ἐκείνου ἀσεβείας, ἵν' ἀναφανῇ μετὰ παρέλευσιν τῆς νυκτομαχίας, ἀστὴρ ἑωθινὸς ἡμῖν, ὅπερ καὶ γέγονεν. Ἐντεῦθεν διά τινα ἀναγκαῖα εἴσεισιν εἰς τὸ Βυζάντιον, ἅρτι ὥσπερ τινῶν φωστήρων ἐπιφαινομένων τῶν ἐπιλελειμμένων μοναστῶν τοῖς ἐν ἄστει.

ιη'. Καὶ ἐπείπερ ὡς ἐκ νεκρῶν ζῶν ἀνεγνωρίσθη ὁ μακαρίτης (οὐδὲ γὰρ ὅτι ὑπῆν ἡμῶν τῆς τεκούσης ὁμαίμων ἐγνωρίζετο), γίνεται περιβόητος οὐ μόνον συγγενεῦσιν, ἀλλὰ γὰρ καὶ πᾶσῃ τῇ Βυζαντίδι, ἄλλων ἀλλαχοῦ ἑλκόντων αὐτὸν, περιχαρῶς τε ἀσπαζομένων, καὶ φιλοφρόνως δεξιουμένων, καὶ ἀπολαυόντων διδασκαλίας προσηκούσης. Ἦν γὰρ ὅτι μάλιστα ὁ ἀνὴρ ἡδὺς τὸν λόγον, ἡδύτερος τὸν τρόπον, ἀσκητικὸς τὸ εἶδος, πολυειδὴς τὴν διδασκαλίαν, τοῖς πᾶσι τὰ πάντα, ἀποστολικῶς εἰπεῖν, γιγνόμενος, τῶν ἐν συζυγίαις σωφρονιστὴς, τῶν παρθενευόντων συνασπιστὴς, τῶν ἐν ἐξουσίαις παρακλητικὸς, τῶν ἀσθενούντων εἰς ψυχὴν ἰατρὸς, πατράσι τέκνα συμβιβάζων, πατέρας τέκνοις καταλλάσσων, δεσπόταις δούλους εὐνοεῖν ἀντιβολῶν, καὶ τούτους ἐκείνοις εὐ-

ἔχοντος, *Ταῖς χρείαις μου καὶ τοῖς οὖσι μετ' ἐμοῦ ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὗται, ὅτι μηδὲ δωρεὰν ἄρτον ἔφαγον*. Ποία γὰρ χεὶρ τῆς ἐκείνου δεξιᾶς μουσικώτερον ἐσυρμαιογράφησεν, ἢ τίς ἐπιποθητότερον τῆς ἐκείνου προθυμίας ἐσπουδαιογράφησεν ; καὶ πᾶν ὁτιοῦν προσπεσὸν ἔργον θερμῶς διεχειρίσατο. Πῶς ἄν τις ἐξαριθμήσειεν, τοὺς τὰ ἐκείνου πονήματα εἴτ' οὖν βιβλιδάρια ἔχοντας, ἐκ διαφόρων θείων Πατέρων ἀνθολογηθέντα, καὶ ἱκανὴν ποριζόμενα τοῖς κεκτημένοις τὴν ὠφέλειαν ; Ταῖς καθ' ἡμᾶς δὲ μοναῖς πόθεν ἄλλοθεν ἡ τῶν δέλτων εὐπορία ; ἢ οὐχὶ ἐκ τῶν ἐκείνου ἁγίων χειρῶν καὶ πόνων ; ἃς οἱ μετιόντες καὶ τὴν ψυχὴν φωτιζόμεθα, καὶ τὴν γραφίδα θαυμάζομεν ὁποία τε καὶ ἡλίκη. Ἀλλὰ γὰρ παραπαγγελλέτω τὰ παραλειφθέντα.

[9] Summa crudelitas Copronymi in monachos et sacras reliquias refertur a Theophane ad annum imperii ejus 31, Christi 772. Mortuus est Copronymus 14 Septembris anni 775. Successor ejus filius Leo regnavit usque ad annum 780, mortuus 8 Septembris.

(10) Indefinitius Sirlctus : « Neque enim a cognatis superesse credebatur. »

Digitized by Google

ἐργέτας καθιστῶν. Τἆλλα ὅσα ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος ποιῶν τε καὶ λέγων γνωρίζεται, ἐν εἰπὼν εἰς σύστασιν τῶν εἰρημένων, πιστώσω τὸν λόγον. Ὅτιπερ ἀφ' οὗ ἐπεδήμησεν τοῖς ἐν ἄστει, ὅλους οἴκους μετέπλασεν, καὶ μετεστοιχείωσεν εἰς βίον ἐνάρετον. Τί δὴ τοῦτο; Ὅρκον ἐκκόψας τῇ παραινετικῇ αὐτοῦ γλώττῃ, καλλωπισμοὺς συστείλας τῇ εὐκόσμῳ διδασκαλίᾳ· φιλοπτωχίαν ἐμποιήσας τῇ ἠθικῇ ὑφηγήσει, ἐξ ἧς κένωσις χρημάτων καὶ διανομαὶ ἐφ' οὓς ἠσκεῖτο τόπους δημόσιοι. Πρός τε ἀνάγνωσιν ῥυθμίσας, καὶ πρὸς ὁτιοῦν τῶν καλῶν εὖ ἐπανάγων, καὶ ταῦτα ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ νυκτὸς καὶ ἡμέρας, τληπαθῶν, ἀγρυπνῶν, πεζοπορῶν, ταῖς παρὰ τῶν φίλων καὶ συγγενῶν δεξιώσεσιν, ἀνταλλάσσων τὰς παρ' ἑαυτοῦ κακοπαθείας, ἔργῳ τὸ τοῦ Ἀποστόλου φθεγγόμενος· *Ὑποπιάζω μου τὸ σῶμα, καὶ δουλαγωγῶ, μή πως ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι.*

ιθ'. Ἦρεν τοιγαροῦν σύσσημον τῇ βασιλιζούσῃ, τὸν λόγον ὑπὸ τοῦ βίου μαρτυρούμενον ἔχων, κἄξ αὐτοῦ τοῦ εὐτελοῦς καὶ ἀπερίττου σχήματος, παράκλησις εἰς ἀρετὴν τοῖς ὁρῶσι γινόμενος· εἰ δὲ ὅτι πολιτικὸς ἦν ἔν τισι γλυκαίνων τὴν φράσιν πρὸς τὸ τῶν ἀκουόντων ἰδιότροπον, ὁράτω τις τὸν καρπὸν, καὶ μὴ μεμφέσθω τὸν τρόπον. Τίς δὲ οὗτος; Ὁ τῶν ἁμαρτανόντων μετάμελος, καὶ ὁ τῶν ἀποτασσομένων τοῦ βίου ὅμιλος· πρῶτος γὰρ καὶ μόνος σχεδὸν εἰπεῖν πτερωτὴς τῶν τοῦ γένους καὶ τῶν ἔξω γένους, ὁ τῆς ὁσιότητος ἐραστὴς ἡμῶν δέδεικται. Διὰ ταῦτα καὶ προστατεῖν μοναστηρίου ἀστικοῦ ἀναγκάζεται μὲν, οὐ καταπείθεται δέ· καὶ ἄρχειν τῆς Νικομηδέων Ἐκκλησίας ὑπὸ τοῦ τηνικαῦτα προέδρου προτρέπεται μὲν, οὐ συνέρχεται δὲ, φεύγων τὸν κλῆρον ὁ τούτου ἄξιος, καὶ τὸ τῆς ἱεραρχίας ὕψος δεδιὼς ὁ τὴν ἀρετὴν μετέωρος. Διὸ καὶ πρὸς τὴν φίλην αὐτῷ ἡσυχίαν ἐπάνεισιν, κἀκεῖ καθιστᾷ μνήμης ἄξια, πτωχῶν προϊστάμενος, ἀδικουμένων ὑπερασπιζόμενος, θλιβομένους παραμυθούμενος, καὶ θλίψιν οἷαν βούλῃ πιεζομένους θεραπεύων, τοῦτο μὲν διὰ γλώσσης καὶ μέλανος, ἐπεὶ μὴ εἶχεν ἄλλῳ τινὶ φαρμάκῳ ἐπαμύναι τῷ προσιόντι, καὶ ἴσχυέν γε τὸ γράμμα ὡς δῶρον αἰδοῖ τοῦ ἀνδρὸς, κάμπτων πρὸς οἶκτον τὸν ἐλεεῖν δυνάμενον.

κ'. Τοῦτο δὲ καὶ ἐξ ὧν εὐπορεῖτο ἡ χεὶρ ἐπιδιδόναι, πληρούντων αὐτὴν τῶν καλῶς τὰ ἐνόντα κενούντων ἐπὶ μεθέξει τῶν ἀκενώτων καὶ αἰωνίων. Εἰ δὴ μηδ-

A dicam, quod fidem præstet reliquis: videlicet quod ex quo cum civibus versari cœpit, totas reformavit familias, et ad virtutis cultum convertit. Qua ratione? inquies. Jurandi consuetudinem exscindendo communi notoria sua lingua: reprimendo corporis ornatum superfluum, sua ornatissima doctrina, dissertatione morali inculcando amorem pauperum, unde largitiones pecuniariæ et eleemosynarum distributiones publicæ, per loca in quibus exercebatur; ad lectionem denique piam et ad quidquid est bonorum operum inducendo, idque in pressura et fatigatione, diu noctuque laborans, vigilans, discurrens, ut accepta ab amicis cognatisque hospitalitatis solatia æquaret tolerantia ærumnorum, ipso opere cum Apostolo protestans: *Castigo corpus meum et in servitutem redigo; ne posteaquam aliis prædicavero, ipse reprobus efficiar* [6].

B

19. Sustulerat ergo publicum regnatrici civitati signum, habens sermonem, cui vita congrua præberet testimonium: adeo ut, ex ipsa vili abjectoque habitu videntibus esset ad virtutem hortator. Quod si, quia urbanus erat, suavitate quadam condiebat dictionem, ut se aptaret audientium genio; consideretur fructus, et non vituperabitur modus. Quis autem iste? Peccantium resipiscentia et sæculo renuntiantium multitudo. Primus namque et solus, ut si dicam, fuit, qui generi nostro, eisque qui extra illud erant alas addidit ad virtutem, nosque ad amorem perfectionis induxit (11). Propterea

C instanter rogatus urbani cujusdam monasterii præfecturam suscipere, omnino renuit, et ab eo qui tunc erat patriarcha (12) ad Nicomediensium Ecclesiam regendam invitatus obsequi noluit, clericatum fugiens, quo erat dignissimus; et hierarchicum formidans fastigium, qui solam suscipiebat virtutem. Revertit autem ad dilectam sibi solitudinem, et ibi res fecit memoria dignas, pauperes defendens, injuste oppressos propugnans, tribulatos consolans, et quamcunque afflictionem patientibus subveniens; idque vel sermone vel epistola propter viri reverentiam, instar muneris efficax ad flectendum eum qui poterat misereri.

20. Ex iis quæ ad manum erant, replentibus eam illis qui substantiam suam credebant bene exhauD riri, propter desiderium inexhaustorum æterno-

[6] 1 Cor. IX, 27.

NOTÆ.

(11) Michael in Vita S. Theodori ista explicat: « Plato sanctissimus Theodori nostri avunculus, iis quibuscum ageret gratissimus, multos ad cœlestis philosophiæ studium pellexit: imprimis autem egregium hunc Theodorum, suum ex sorore nepotem, qui et ipse jam dudum per se ut dicitur, cœperat philosophari. Quin ipsos quoque Theodori parentes et fratres, Josephum et Euthymium, cum parva sorore, et suos ipsius fratres adjecit Plato, qui numero item tres erant. Hos omnes tanquam ex composito communi vitæ cælibem anteponentes, deducit ille secum et disciplina imbuit præstantiore. At illi confestim et opes et divitias et cæteras facultates pauperum sinibus ingerunt, servos innumerabiles in libertatem vindicant, Deumque secuti ac ducentem Patrem, Byzantium relinquunt. » Hæc ibi: quæ sub Leone Chazares cœpta, sub Irene peracta sunt, quando pariter omnes ad Sacudionis monasterium secessere, ut mox sequenti capite dicetur.

(12) S. Tarasium CP. patriarcham intelligo: qui cum piissima Irene orthodoxiam restituit, dabatque operam ut Ecclesiæ quæ sub Iconomachorum tyrannide, vel episcopis orbatæ mœrebant, vel hæreticis traditæ, lupos pro pastoribus alere cogebantur, his ejectis, legitimos et orthodoxos sortirentur.

Digitized by Google

rumque bonorum satagebat largiri, ut poterat, aut saltem consolando dolorem eximens, exasperatum mœrore animum leniebat prolixiori confabulatione. Quid mirum ? Poterat cum venerando Job dicere : *Salvum faciebam egenum de manu violenti, et orphanum cui non erat adjutor : benedictio perituri super me veniebat, et cor viduæ consolatus sum : causam, quam nesciebam, diligentissime investigabam* [7]. Quapropter agnoscebatur ut pater, laudabatur ut protector, benedicebatur ut curator, visebant, occurebant, suscipiebant eum tam qui solitariam quam qui communem profitebantur vitam (13); et ultra quæ incolebat loca differebatur ejus fama, cum in omnium ore esset Plato, velut' res maxima atque dignissima : quem profecto nec futura silebunt tempora, cum virtus res sit immortalis.

ἑτέρῳ, παρακλήσει ἐξαίρων τὸ ἄλγος, καὶ μακροτέρᾳ διερωτήσει ἀπαλύνων τὴν τραχυνομένην καρδίαν τοῦ κάμνοντος. Τί θαυμαστὸν πρὸς ταῦτα, καὶ αὐτὸν μετὰ τοῦ ἀοιδίμου Ἰὼβ ἐκεῖνα λέγειν· *Διέσωσα πτωχὸν ἐκ χειρὸς δυνάστου, καὶ ὀρφανῷ οὗ οὐκ ἦν βοηθὸς ἐβοήθησα, στόμα δὲ χήρας με ηὐλόγησεν, δίκην δὲ ἣν οὐκ ᾔδειν ἐξιχνίασα·* ὧν ἕνεκεν καὶ ὡς πατὴρ ἐγνωρίζετο, καὶ ὡς προστάτης ἐμεγαλύνετο, καὶ ὡς κηδεμὼν ἐμακαρίζετο, ὁρώμενος, ἀπαντώμενος, ξενιζόμενος, παρὰ μοναστὰς, παρὰ μιγάσιν, εἰς τὰ ὑπερέκεινα ὧν ἡσκεῖτο τόπων τῆς περὶ αὐτοῦ φήμης διαδραμούσης, καὶ πάντων τὸν Πλάτωνα ἐν ταῖς ἑαυτῶν γλώσσαις, ὡς μέγα τι καὶ ἀξιάγαστον χρῆμα, ἐπιφερόντων· ὃν καὶ ὁ μέλλων χρόνος εὖ οἶδ' ὅτι οὐ σιγήσειεν, εἴπερ ἀρετὴ πρᾶγμα ἀθάνατον.

CAP. IV.

ΚΕΦΑΛ. Δ'.

Præficitur Sacudionis monasterio Plato, et pro veneratione sanctarum imaginum agit in concilio.

21. Nunc commemoranda nobis venit Christianissima Irene, pacifica, juxta sui nominis etymon, imperatrix ; in qua hoc præter alia laudandum venit, quod sub ea sit aperta janua volentibus vitam monasticam amplecti, ante hac regnantibus impiis haud minus clausa sub ethnicis erat ad Christianismum. Tunc universa nostra familia renuntiavit sæculo : tunc celeberrimus Pater noster post quietem solitudinis suscepit prælaturam : suscepit, inquam, nec volens nec cupiens (quomodo enim, qui maximas fugerat, dignitatum minimarum desiderio teneretur?), sed partim consanguineorum precibus emollitus (dicam enim quod res est, etsi paulo id inconcinnius videatur), partim confidens, quod vel in ipsa præfectura posset pristinam quietem conservare : sed hoc nequaquam ut sperabat obtinuit ; multæ enim tentationes ei ex hoc capite provenerunt : a quibus vero et per quos eæ fuerint suscitatæ, personarum respectu dicere prætermitto : hoc tantum significo, quod vitam molestiis plenam, a suoque instituto et proposito alienissimam duxerit.

κα'. Ἀλλ' ἦκεν ἡμῖν ἡ χριστοφόρος Εἰρήνη, ἡ φερωνύμως βασιλεύσασα, ἐν ᾗ μετὰ τῶν ἄλλων καλῶν καὶ ἡ τοῦ μονάζειν παντὶ τῷ βουλομένῳ ἠνέῳκτο θύρα, πάλαι ὑπὸ ἀσεβοῦς βασιλείας κεκλεισμένη, καθάπερ ὑπὸ Ἑλληνιζούσης τὸ Χριστιανίζειν. Ἐντεῦθεν ἡ περὶ ἡμᾶς μὲν πανέστιος ἀποταγὴ, τοῦ δὲ πανευφήμου Πατρὸς ἡ μετὰ τὴν ἡσυχίαν ἡγεμονία, οὐ βουλομένου μὲν, οὐδὲ ὀρεγομένου ἄρχειν (πῶς γὰρ ἂν ὁ τὰς μεγίστας φυγὼν ἀρχὰς ἐφίσει τῶν ὑφειμένων ἠλίσκετο) ἀλλὰ τὸ μὲν κατακλασθεὶς ὑπὸ τοῦ αἵματος (εἰρήσεται γὰρ τ' ἀληθὲς, εἰ καὶ τραχύτερος ὁ λόγος), τὸ δὲ καὶ ἐλπίσας τὴν αὐτὴν ἴσχειν ἡσυχίαν, κἂν τῇ ἡγεμονείᾳ, ὅπερ οὐχ οἷόν τε. Οὐδὲ γὰρ ζητήσας εὗρε τὸ ἐλπιζόμενον· κἀντεῦθεν αὐτῷ οἱ πολλοὶ πνεύσαντες πειρασμοί· τὸ δὲ ὑφ' ὧν καὶ δι' οὓς, ἀφίημι λέγειν, αἰδοῖ τῶν προσώπων, πλὴν ἕλκει βίον ὀδυνηρόν τε καὶ ἀνώμαλον, καὶ τῆς οἰκείας ἕξεως ἀναρμόδιον.

22. Quid autem fecit generosi animi rectique consilii vir ? Postquam ad prælaturam raptum se vidit, neque eam effugere (quamvis de hoc sæpius deliberaret) citra periculum posse ; quemadmodum gubernator prudens, in medio circumstrepentis procellæ constitutus, omnem animi torporem a se excussit ; et mentis oculos sursum attollens, investigare cœpit virorum sanctorum vitas, non ad recentia exempla respiciens (hæc enim plerumque distorta confusaque sunt), sed ad archetypam apostolicæ vitæ imaginem, quod facere oportet omnes eos qui perfectæ virtutis simulacrum exprimere in se cupiunt, et vitam volunt ad similitudinem Patrum atque ad salutem instituere.

κβ'. Ἀλλὰ τί ποιεῖ ὁ γενναῖος ἐκεῖνος ὄντως καὶ εὐθύβουλος ; Ἐπειδὴ ἑώρα ἑαυτὸν ἑαλωκότα τῇ προστασίᾳ, καὶ φυγεῖν ταύτην οὐκ ἀκίνδυνον, καίπερ πολλάκις βουλευσάμενος, οἷά τις οἰακοστρόφος, ἐν μέσῳ κλύδωνος περιζέοντος, τὸ τῆς ψυχῆς ὀκνῶδες ἀποσεισάμενος, καὶ τὸ τῆς διανοίας ὄμμα ὑψιφρόνως ἀνατείνας, ἴχνηλατεῖ λοιπὸν τοὺς τῶν μακαρίων ἀνδρῶν βίους· οὐ πρὸς τὰ προσεχῆ παραδείγματα βλέπων, ἐπεὶ λοξὰ καὶ συγκεχυμένα, πρὸς δὲ τὴν ἀρχέτυπον εἰκόνα τῆς ἀποστολικῆς ζωῆς ἀποσκοπῶν (ὃ δεῖ πάντας τοὺς τῆς ἀρετῆς γραφέας ποιεῖν, εἴ γε μέλλοιεν Πατροείκελον καὶ σωτήριον τὸν ἑαυτῶν βίον ἀπεργάζεσθαι·), πρῶτον τοῦτο ποιεῖ, καὶ λίαν νεανικῶς.

23. Primum autem hoc fecit, et quidem admo-

κγ'. Εἰς τὰς τοῦ μεγάλου καὶ θεοφόρου Βασιλείου

[7] Job. v, 13 ; xxix, 12. 16.

NOTÆ.

(13) Græce μιγάδες. Sirletus *conjugatos* vertit, et μοναστὰς, monachis, eos opponit.

Digitized by Google

νομοθεσίας εἰσελθών, ὡς ἐν παραδείσῳ, καὶ εὑρὼν ἐναντιουμένην τῇ μοναδικῇ πολιτείᾳ τὴν ἀνθρωπίνην συνήθειαν, πρὸς τῷ τοῦ θήλεως ζώῳ δούλαις τὰ κοινόβια διοικούμενα, κάντεῦθεν πολλὰς τὰς ἀτοπίας τικτομένας, μείζους δὲ τὰς ψυχικὰς ζημίας ὑφισταμένας, ὅρα τί ἐργάζεται. Ἐπερωτήσεσι πρότερον χρησαμένος παρὰ τῶν εὖ εἰδότων, ὡς ἂν μηδὲ αὐτὸ τὸ καλὸν ἀβασάνιστον εἴη (τῆς γὰρ αὐταρεσκείας πόῤῥω νεύων, οὐκ ἦν τι, ὃ μὴ συμβουλίαις διεπράττετο), καινοτομεῖ τὰς ἐκνόμους παραδόσεις ὡς φιλοκάκους αἱρέσεις, καὶ καθιστᾷ τὸ ἑαυτοῦ μοναστήριον ἄτερ δούλων, ἔξω τοῦ θήλεως ζώου δίχα ἐμπορικῆς ἄλλης προσόδου, ἄτινα καπηλικὰ κέρδη ὁ αὐτὸς θεῖος Βασίλειος ὀνομάζων, φευκταῖα εἴρηκεν. Γίνεται δὲ ἡ κατόρθωσις οὐκ ἀμογητί, ἀλλὰ γὰρ καὶ λίαν περιστατικῶς ἐκ τῶν συνασκουμένων ἀηθῶν ὄντων, καὶ ἐκ τῶν ἔξωθεν ἀντιπραττόντων τῷ ἀγαθῷ σκοπῷ, οὐκ ὀλίγων ὑπαρχόντων. Καὶ οὐ θαυμαστόν· ἐπεὶ μηδὲ συνήθειαν περικόψαι τῶν ῥᾳστων καὶ εὐπετῶν, μηδέ τι ἀνεπίφθονον τῶν ἐπαινετῶς ἑλουμένων. Ἆρ' οὖν οὐχ ὑπερανεστώσης διανοίας ἀπορραγῆναι ἐπιβλαβοῦς παραδόσεως, καὶ τοιοῦτον προθεῖναι ἑαυτὸν ὑπόδειγμα καλὸν τοῖς βουλομένοις μὴ μόνον ὀνόματι, ἀλλὰ καὶ πράγματι μονάζειν, καὶ οἰκεῖον τῷ βίῳ καὶ τὸ ἔργον ἔχειν. Πῶς γὰρ ἂν μοναστὴς ἀληθινὸς, ὁ δεσποτείας φόβον δούλοις ἐπανατεινόμενος; ἢ πῶς ἀγοήτευτος τὴν ὅρασιν ὁ ἐκ θεωρίας τοῦ συνόντος αὐτῷ ὑπουργικοῦ θήλεως ἀσκητὴς καθυπηρετούμενος; ὅπουγε καὶ τούτου ἐκτὸς ὑπάρχων, τῷ ἐμφυλίῳ πολέμῳ συνδέδηκεν ἁλίσκεσθαι. Ἥψατο τοιγαροῦν ὁ ζῆλος τῶν ἐγγύθεν, καὶ μετέλαβον τοῦ ἀγαθοῦ οἱ φιλόθεοι πόῤῥωθεν, κἀκεῖνος τὸ κλέος διατωνίζον ἀπηνέγκατο. Εἰ δὲ καὶ ἄλλον ἔσχεν συναγωνιστήν τε καὶ συλλήπτορα, φημὶ δὴ τὸν ταῦτα λέγοντα καὶ γράφοντα, τῷ Πατρὶ τὴν χάριν ἀνεκτέον· παιδὶ γὰρ προσήκει τὸ πάντα πατρώζειν, καὶ ὅλον ἑαυτὸν ἐμπαρέχειν τῷ γεννήτορι.

κδ'. Ἔπειτα περιστέλλει ἑαυτὸν ἐκ τῶν ἐν ἄστει πρόοδων, ἐκ συνουσίας ἀγχιστευόντων, ἐκ συνδιατριβῆς ἀρχόντων, εἴσω τῆς πνευματικῆς αὐλῆς ἐρηρισμένον ἔχων τὸν πόδα· ἐπιστατεῖ τοῖς λογικοῖς θρέμμασι, διατρέφων διδασκαλίας πόᾳ, καὶ ναματίζων κατηχήσεως ῥείθρῳ· ἐξ οὗ τί γίνεται; Εὐθαλεῖ ἡ Λία, αὔξει τὸ ποίμνιον, γίνεται περιβόητον, δοξάζεται ὁ ἅγιος Θεὸς, παρ' οὗ πᾶν ἀνθρώποις τὸ κατορθούμενον. Ἀλλ' οἷόν με ἐν μέσῳ τῶν εἰρημένων λαθὼν μικροῦ δεῖν παρέδραμεν! Ἤδη κρατησάσης τῆς εὐσεβοῦς Εἰρήνης, καὶ πολλῶν λόγων βαλλόντων καὶ

dum strenue. In magni atque divini Basilii Regulas, velut in paradisum ingressus, et inveniens monasticæ conversationi contrariam esse consuetudinem humanam, qua inductum erat, ut propter feminei generis animalia ancillæ in monasteriis habitarent (14), unde multa proveniebant incommoda, et plures quoad spiritum molestiæ, vide quid egerit. Auditis peritiorum sententiis, ut ne ipsum quidem bonum temerarie ageret (procul enim remotus ab arrogantia, citra consultationem faciebat nihil), abscidit illegitimas traditiones velut pestiferas hæreses, suumque monasterium habendum constituit absque mancipiis, absque feminei sexus animalibus, absque omni alio mercatorio proventu quæ cauponaria lucra idem divinus Basilius appellans, fugienda esse dixit. Inducta est autem hæc reformatio haud sane facile, sed perquam ægre tum propter cohabitantes inexpertos, tum propter externos bonæ isti intentioni repugnantes : qui non erant pauci. Neque id sane mirum; quia non est facile aut expeditum consuetudinem exscindere, neque invidia carent præclari conatus. Nunquid enim præcelsæ mentis est recedere a noxia traditione, seque ipsum ponere in exemplum bonum, volenti solitarie vivere, non solum nomine, sed etiam re, et professioni congruum opus habere? Quomodo autem vere solitarius erit, qui dominationis mancipiis incutit? Quomodo castos habebit oculos ascetes ille, qui mulieris sibi cohabitantis utitur ministerio? cum etiam contingat aliquos, extra hoc discrimen positos, capi. Accensa est ergo vicinorum æmulatio, et ad longius positos Dei amatores participatio boni inventi pervenit; ipse vero æternam sibi comparavit gloriam. Quod si alium habuit consilii atque laboris socium, ipsum qui hæc dicit et scribit, omnis ad Patrem referenda est gratia : decet enim filium in omnibus assimilari patri, seque totum formandum tradere genitori.

24. Postea sequestravit se ab urbanis circuitionibus, a conversatione habitantium civitates, a familiaritate virorum principum, intra spiritualem aulam fixum retinens pedem; ubi rationali intendebat gregi, pascens eum doctrinæ gramine, et potans flumine instructionis. Unde factum est, ut fecundo germine prolificaret Lia, grex augeretur et celebris fieret, Deus autem, ut sanctus, laudaretur, a quo hominibus omne bonum provenit. Sed quale illud est quod in medio dicendorum latens parum abfuit quin præterirem. Cum jam regnaret

NOTÆ.

(14) Græce est πρὸς τῷ τοῦ θήλεος ζώῳ δούλοις τὰ κοινόβια διοικούμενα, et infra καθιστᾷ τὸ ἑαυτοῦ μοναστήριον ἔξω τοῦ θήλεος ζώου, quæ Sirletus, longissime aberrans a mente auctoris, sic Latine reddidit. *Cum feminarum cœnobia gubernarentur a servis maribus*, et infra, *suumque monasterium constituit remotis servis ac mulieribus*. Existimo levi correctione fieri posse, ut et feminas removisse a suo monasterio sanctus intelligatur, et animalia quorum causa illæ adhibebantur; et hanc esse mentem genuinam auctoris, qui de mulierum cœnobiis nec cogitavit quidem cum hæc scriberet, patebit examinanti. Ergo τὸ τοῦ θήλεος ζῶον intelligo femini sexus animalia, vaccas, oves, capellas et quæ etiam in monasteriis aluntur ad feturam, itemque ad lactis et casei proventum : atque pro δούλοις, lego δούλαις· quod autem διοικεῖν non solum gubernare, sed etiam habitare significet, palam est. Dissimulo cætera hic consequenter minus apte reddita.

Digitized by Google

pientissima Irene, et circa quæstionem de venerandis imaginibus in utramque partem multa jactarentur, ante multos et cum paucis libere veritatem profitetur; pugnat quantum potest contra Iconomachos. Quamvis enim non esset dogmaticus, sed simplici uteretur sermone; eum tamen habebat copiosum (juxta nominis sui, a latitudine sumpti, proprietatem) et persuasioni perquam idoneum. Cujus rei argumentum est, quod in ea quæ ad sanctos apostolos coacta est synodo (15), ab eo qui tunc erat patriarcha electus ipse sit, qui poneretur in cathedra metropolis omnium illustrissimæ, et sicut antea non timuerat minas faventium hæresi, sic neque tunc formidavit prohibitionem incursumque ordinis militaris, quando is impetum fecit in magnum illud templum, insanis clamoribus patriarchæ obstrepens, et pseudosynodum laudans olim adversus imagines habitam. Paulo post, cum dissolutus esset cœtus ille, pro veritate stabilienda collectus, evasit imperatrix, velut e medio leonum, facta, ut sic loquar, circa sanguinem martyr; et hegumenus noster patriarcham secutus, propter ea quæ fuerant audacter designata non fuit perterritus: moxque inventus est in secunda Nicæna synodo, quia dissipata tunc fuit plebs illa tumultuosa et pervicax.

A βαλλομένων περὶ τῆς τῶν σεπτῶν εἰκόνων ὑποθέσεως, παῤῥησιάζεται πρὸ τῶν πολλῶν καὶ σὺν ὀλίγοις τὴν ἀλήθειαν, μάχεται τοῖς εἰκονομαχοῦσιν καθόσον οἷόν τε, ἐπεὶ μηδὲ δογματικὸς ἦν, ἀλλ' ἁπλοῦν μὲν τὸν λόγον, εὐρύχωρον δ' ὅμως φερωνύμως καὶ πειθήνον [f. πειθανὸν] ἔχων. Ἀπόδειξις τῶν εἰρημένων, τὸ ἐν καθέδρᾳ μητροπόλεως τῶν ἐπιφανῶν, ἐν τῇ κατὰ τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους συνόδῳ, παρὰ τοῦ τηνικάδε προεδρεύοντος κατ' ἐκλογὴν τεθῆναι τὸν ἄνδρα, οὔτε πρότερον πτοηθέντα τὰς ἀπειλὰς τῶν αἱρετιζόντων, οὔτε τηνικαῦτα ὑποπτήξαντα τὴν ἀποτροπὴν καὶ ἐπιδρομὴν τοῦ στρατιωτικοῦ τάγματος, ἡνίκα ὥρμησεν πρὸς τὸν μέγαν νεὼν, καταβοῶν τοῦ προέδρου, καὶ ἀνευφημῶν τὸν κατὰ τῶν σεπτῶν εἰκόνων ψευδοσύλλογον. Καὶ μικρὸν ὕστερον, ὁπότε διελύετο τὸ B τῆς ἀληθείας ἄθροισμα, καὶ ὡς ἐκ μέσου λεόντων ἡ βασίλισσα ὑπεξῆει, ἄνευ αἵματος, ὡς εἰπεῖν, δειχθεῖσα μάρτυς, καὶ ὁ ἡμέτερος καθηγητὴς τῷ ἀρχιερεῖ συνεπόμενος, οὐδὲν ἐπὶ τοῖς τετολμημένοις ἐδεδοίκει· μικρὸν γάρ ἐστι τὸ ἐν τῇ Νικαέων συνόδῳ ἐκ δευτέρου εὑρεθῆναι, διὰ τὸ ἐκ μέσου τότε γεγονέναι τὸν ἀτίθασον λαὸν καὶ ἀτεράμονα.

25. Postquam hæc sic gesta et orthodoxiæ trophæum erectum fuit; ad suum monasterium revertit beatus, exercendæ prælaturæ vacans: ubi prolapsus in morbum, qui mortis indicia præ se ferebat (16), ac velut insperato gavisus lucro, regiminis onus in nos transfert, nec dignos quidem qui ab ipso regeremur. Invenit ergo concupitam humilitatem, accepit inducias molestiarum, liberatus est a circumdantibus se vexationibus, apparuitque idem qui antea nec pecuniæ, nec possessionum, nec negotiorum appetens, cum jam non haberet invidia amplius occasionem obnubilandi radios virtutis ejus. Nam et viri justi tentantur, ut ex ipsa malorum tentatione auro similiores evadant quoad animam, recteque incedentes non labascant, et discant quidquid a se bene geritur esse ex Deo.

κε'. Ἐπειδὴ δὲ ταῦτα οὕτω καὶ τὸ τῆς ὀρθοδοξίας τρόπαιον ἐκρατύνθη, ἐπανῆκεν ὁ Πατὴρ εἰς τὸ οἰκεῖον φροντιστήριον, ἐχόμενος τῆς προστασίας· καὶ βληθεὶς νόσῳ, ἀπόγνωσιν ζωῆς ὑποδηλούσῃ τῷ ἑρμαίῳ τῆς ἐπιθυμίας, μετατίθεται τὴν ἀρχὴν ἐφ' C ἡμᾶς, τοὺς μηδὲ τοῦ ἄρχεσθαι ἀξίους. Εὑρίσκει οὖν τὴν ποθουμένην ταπείνωσιν, λαμβάνει ἀνακωχὴν τῶν λυπηρῶν, λύεται τῶν συνεχόντων ἐπηρειῶν, ὀφθεὶς οἷος ἦν τὸ πρότερον, ἀφιλάργυρος, ἀφιλοκτήμων, ἀφιλοπράγμων, τῆς δυσμενείας οὐκ ἐχούσης χώραν ἔτι συννεφεῖν τῆς ἐκείνου ἀρετῆς τὴν ἀκτῖνα· πειράζονται γὰρ καὶ δίκαιοι, ὡς ἂν τῇ πυρώσει τῶν λυπηρῶν χρυσοειδέστεροι τὰς ψυχὰς γένοιντ' ἂν καὶ μὴ ὑπολισθαίνουσιν εὐθυποροῦντες, ὡς ἂν μάθοιεν παρὰ Θεοῦ αὐτοῖς εἶναι πᾶν τὸ κατορθούμενον

NOTÆ.

(15) « Anno 6 imperii Constantini et Irenes, die 17 Augusti, indictione 9, anno Christi 785, cœpta illa synodus. Sed scholariorum et excubitorum D copiæ, nudatis gladiis, impetum in eos fecere; mortemque tam ipsi patriarchæ, quam orthodoxis episcopis, et monasteriorum præpositis inferre minati sunt. » Ita Theophanes. Patriarcha erat S. Tarasius, in cujus Vita 25 Februarii, num. 17, eadem latius dicuntur. Hallucinatus est autem insigniter Sirletus, quando pro Constantinopoli quæ ἡ μητρόπολις τῶν ἐπιφανῶν dicitur, id est illustrium urbium metropolis, finxit urbem metropolitanam Epiphanorum, in qua synodus convocata fuerit. Neque in hoc tantum hallucinatus est nimis festinus interpres: sed semel sibi imaginatus pseudosynodum aliquam, in qua non ad dicendum e cathedra honorifice invitatus, sed ad disputandum fuerit insolenter provocatus Plato; consequenter de Platone dicit, adversus præsidem clamavisse, et vituperasse impiam synodum: cum ἀνευφημεῖν significet contrarium, idque dicatur de militibus laudantibus pseudosynodum, habitam sub Copronymo. Huic autem principio consona sunt quæ sequuntur cætera. Cœpta ea synodus 8 Kalend. Octobr., indict. 11, anno 787., desiit 3. De ea Michael in Vita Sancti Theodori: « Convenerunt ex variis Patres trecenti numero et quinquaginta, inter quos adfuit et Plato: » et subscribit ipse, Πλάτων ἡγούμενος Σακουδιῶνος. Plato hegumenus, seu præpositus Sacudionis. De hoc monasterio ista habentur in Vita S. Theodori: « Cum agrum quemdam ex suis Boscycium nomine ad sacram mansionem abdicasset, cui et oratorium inerat Sacudionis cognomento, illuc omnes quos ante retulimus, se una recipientes, Deo promissa reddere et implere properabant. » Describitur dein amœnitas loci in olivetis inter arbores, aquas, et campos siti: nec procul videtur Constantinopoli abfuisse.

(16) In eadem Vita dicitur extrema sibi instare simulasse, et sic, conspirantibus suffragiis, Theodorum electum fuisse.

Digitized by Google

ΚΕΦΑΛ. Ε'. CAP. V.

Quæ passus sit Plato ob reprehensum Constantini et Theodotes adulterium.

κς'. Ὁ μὲν οὖν τῆς καθηγήσεως τρόπος, ἤδη πεπέρασται· τρέψομαι δὲ τὸν λόγον ἐπὶ τὸ διαβοητότερον. Ἀλλ' οἴμοι! στένειν πάρεστιν, ἐρμωμένῳ μὲν τ' ἀληθῆ φρᾶσαι, ἀναινομένῳ δὲ τὴν διήγησιν φειδοῖ τῶν δεδραμότων. Ὅμως ἐπεὶ μὴ οἷόν τε ἄλλως φανερῶσαι τὰ κρυβῆναι μὴ ὀφείλοντα, καίπερ πανταχοῦ διαθρυλλούμενα, ἐπὶ τὴν δήλωσιν ἐλεύσομαι· οὐ θριαμβεύειν τοὺς δράσαντας βουλόμενος, ὅσον στηλογραφῆσαι τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀειμάκαρος. *Οὐαί σοι, πόλις*, φησὶν, *ἧς ὁ βασιλεύς σου νεώτερός ἐστιν*, τῆς Γραφῆς πάλαι μὲν ἀκήκοα, νῦν δὲ ἐν πείρᾳ γεγένημαι. Κωνσταντῖνος, ὁ τῆς Εἰρήνης ῥάδαμνος, οὗ ἡ πίστις μὲν ὀρθὴ ἐκ μητρικῆς εὐσεβείας ἐσφραγισμένη, ὁ βίος δὲ σκαμβὸς ἐξ αὐτοκρατορικῆς ἀκολασίας οἰστρηλατημένος· ἅρτι γὰρ κρατήσας ἐν νεαζούσῃ ἡλικίᾳ, ὁμοῦ μὲν τῆς μητρῴας αἰδοῦς καὶ φυλακῆς ἀφηνιάσας, ὁμοῦ δὲ τῶν τοῦ Θεοῦ νόμων ὑπερφρονήσας, ἐκβαλὼν τὴν νομίμως αὐτῷ συναφθεῖσαν γυναῖκα, μοιχεύει κατὰ τὸν Ἡρῴδην. Ἀλλὰ τίνος ἕνεκεν ἡ ἱστορία; Ὅτι τοῦ Προδρόμου ὁμόζηλος καὶ ὁ ἡμέτερος καθηγητὴς πεφανέρωται πως, πάντων σχεδὸν συνελθόντων τῇ παρανομίᾳ, μόνος, ὡς εἰπεῖν, οὗτος σὺν τοῖς ἑαυτοῦ παισὶν εἶτ' οὖν φοιτηταῖς ἀκλόνητος διαμένων, ὑπὲρ οὗ ὅσα καὶ ἡλίκα δι' ὅλου ἔτους τὰ ἀγωνίσματα, ἀκοαὶ ἐπ' ἀκοαῖς, ἀπειλαὶ ἐπ' ἀπειλαῖς, μαστίγων, ἐξοριῶν, ἀκρωτηριασμῶν.

26. Quomodo prælaturam gesserit sanctus Plato jam dicendo absolvimus: quare ad id quod celebrius fuit orationem convertamus. Sed hic prope adest ut ingemiscam, veritatem quidem dicere aggrediens, invitus tamen rem ut acta est narrans, dum iis parcitum cupio qui ipsam egerunt. Quando tamen possibile non est aliter manifestare ea quæ minime occultari debent, quoniam ubique vulgata jam sunt, exordior ipsa hic describere; non ut iis qui impliciti fuere insultem, sed ut beati virtutem deprædicem. *Væ tibi, terra*, inquit ille, *cujus rex puer est* [a]! quod autem olim ex Scripturis audivi, nunc ipsa didici experientia. Constantinus, Irenes surculus, cujus recta quidem ex materna pietate fides fuit, vita autem depravata, tanquam œstro stimulabatur imperatoria insolentia, cum in ætate admodum juvenili regnare cœpisset, simul et maternæ reverentiæ custodiæque frenum excutiens, et Dei legem contemnens, ductam legitimis nuptiis conjugem repudiavit, et Herodis instar mœchatus est (17). Hoc autem quo spectat? Quia zelum Prodromi palam est imitatus Pater noster; cumque fere omnes iniquitati consentirent, solus ipse, ut sic dicam, cum pueris suis, seu mavis filiis, inconcussus perstitit: quamobrem quæ et quanta non fuerunt per totum unum annum subeunda certamina! rumores supra rumores, minæ supra minas, verberum, exiliorum, mutilationum.

κζ'. Ὡς δὲ οὐδὲν ἐντεῦθεν ἠνύετο τῶν σπουδαζομένων τῷ Καίσαρι, ἐφ' ἕτερον μέτεισι τρόπον· καὶ ἦν τὸ μὲν δρᾶμα κατὰ τὸ ᾀδόμενον ἑτέρων, ἡ δὲ χεὶρ Ἀβεσσαλὼμ ἡ τοῦτο πρακτεύουσα. Ἴστε τοὺς παραπεμφθέντας μονάζοντας, καὶ τὰ σταλέντα γράμματα. Καὶ τέλος ἐπειδὴ καὶ ταῦτα ἔωλα καὶ ἀβέβαια, τοῦ Πατρὸς τὰ δέοντα ἀντεπιφέροντος καὶ ἀντεπιστέλλοντος, ἡ ἀνακάλυψις τῆς βασιλικῆς μορφῆς, οὐκέτι χώραν ἔχοντος τοῦ προσωπείου, φαίνεσθαι. Ἀβάλε τὰ τότε γεγενημένα παρὰ τῶν σταλέντων δύο στρατηγῶν, ὡς ἐπὶ πολεμίων τινῶν πρὸς τὸν ὅπλον μοναστὴν τοῦ Χριστοῦ, καὶ μόνῳ τῷ θείῳ νόμῳ φραττόμενον. Ἤρθη ποιμὴν ἐκ μέσου, καὶ διεσκορπίσθη τὰ πρόβατα ἀπὸ τῆς ποίμνης· οἱ μὲν ἐτύφθησαν, ἄλλοι ὑπερωρίσθησαν, ἕτεροι ἐδιώχθησαν, καὶ τόγε ἐλεεινότερον, θέσπισμα βασιλικὸν ἀπροσδέκτους εἶναι πανταχοῦ τοὺς διὰ Κύριον δεδιωγμένους· καὶ ὑπήκουσάν γε οἱ τῶν σεμνίων προϊστάμενοι, καὶ σπάνιος ὁ ἀποτολμῶν εἰσδέξασθαι· καὶ Χριστὸς ἐκάθευδεν, δι' οὓς οἶδεν τρόπους, δοκιμάζων τὰ γιγνόμενα, τῶν μὲν βασανίζων τὸν πρὸς αὐτὸν πόθον εἰ ἐπιμένοιεν, τῶν δὲ τὸ ἀπάνθρωπον οἰκτιζόμενος ἐνεγκεῖν εἰς μετάμελον.

27. Cum autem sic nullatenus intentum suum assequeretur imperator, ad aliud se convertit: et erat quidem aliorum opus; sed secundum illam decantatissimam in Scripturis tragœdiam, manus Absalom faciebat omnia. Scitis submissos fuisse monachos, scitis litteras scriptas. Cumque hæc etiam inania et infirma esse appareret, Platone quod æquum erat manutenente et præferente, revelatus est tandem ipse imperator, qui sub persona diutius occultari non poterat. Vah! ob ea quæ gesta a duobus exercituum ducibus, tanquam adversus hostes quosdam missis, contra inermem Christi monachum, et sola Dei lege defensum. Sublatus est de medio pastor, et dispersæ sunt oves gregis. Et alii quidem verberabantur, relegabantur alii, cæteri persecutionem sustinebant; quodque mirabilius fuit, Cæsareum edictum erat ne uspiam reciperentur, qui talia patiebantur propter Dominum; et edicto illi parebant præsides monasteriorum, adeo ut vix ullus inveniretur, qui auderet præbere receptum. Christus autem dormiebat, ob notas sibi causas; horum quidem in se probans amorem, an esset constans, illorum vero miserans inhumanitatem, ut eos ad pœnitentiam provocaret.

[a] Eccle. x, 16.

NOTÆ.

(17) Copulavit sibi Constantinus illegitimo conjugio Theodoten cubiculariam, mense Augusto, indictione 5, an. 795. Vide Theophanem.

Digitized by Google

28. Quid autem athleta Christi? Avellitur sponte a propriis membris, solusque derelinquitur, animam suam ponens pro ovibus suis, juxta Evangelium, utpote vere pastor bonus. Violenta manu ad Cæsarem ducitur : resistit in faciem, audacter dico, velut alter Joannes Christi prodromus, eo solum excepto, quod hic suo ipsius, ipse alterius ductu venit. O virilem animum! Non est reveritus majestatem imperii, non formidavit minas, non est emollitus blanditiis, idque cum ex suo sanguine esset mulier quæ Herodiadem referebat : sed imperterritus pronuntiavit, et non erubuit verbum veritatis. Dixit Præcursor Domini : *Non licet tibi habere uxorem Philippi fratris tui* [9] : similia illius imitator dixit, ad eum qui similem se Herodi fecerat, capite tamen minutus non est : noluit enim imperator, quemadmodum prædixerat, martyrem facere, ad ultimum certamen voluntate promptum. Confessorem tamen Christi fecit, etiam nolens, veritatis thesaurum, ut maleficum hominem, concludens cellula, clavesque supra claves ponens, et jubens per angustum foramen cibum ei præberi sic ut a nemine conspici posset, quem Christus intuebatur.

29. Qui autem in his cooperabantur Cæsari, erant monachorum præsides, quorum erubesco proferre nomina. Carcer vero, o rem miseram! carcer erat, miserabile monasterium ipsius palatii Echecolla dictum, custos carceris admirandus, ipse qui mœchos coronaverat. Heu me! exclamare lubet cum Propheta, *Periit sanctus de terra, et rectus in hominibus non est* [10]. Quid nunc eum commemorem, qui sanctum custodiendum tradidit illicitarum nuptiarum conciliatori (18); aut eum qui missus ab imperatore præsumpsit innoxium judicare? Quid Episcopos dicam a Cæsare deputatos, ut solo verbo consentire justum facerent, eumque a carcere liberatum dimitterent res suas pro arbitrio administrare? Quid denique subsannantes ei ac detrahentes recenseam, sanguine conjunctos et alienos, habitu similes et dissimiles. O absurditatem! aut potius injuriam factam veritati! Delirio generosum virum arguebant, qui adulterium volebant conjugium videri : spargebant inani gloria duci pro Christo decertantem, ii qui studio agendi loquendique ex voluntate Cæsaris exciderant Domini sui imperio. Sustinuit nihilominus inhumanam temporis illius calamitatem athleta Christi, solam intuens veritatem et retri-

κη'. Τί οὖν ὁ τοῦ Χριστοῦ ἀθλητής; Ἀποτέμνεται τῶν οἰκείων μελῶν ἐθελοντὴς, καταλιμπάνεται μονώτατος τὴν ψυχὴν θεὶς ὑπὲρ τῶν προβάτων, κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον, ὁ ὡς ἀληθῶς ποιμὴν ἀγαθὸς, ἄγεται ἐπὶ τὸν Καίσαρα ὑπὸ βριαροῦ χειρὸς, εἰστήκει κατὰ πρόσωπον, εἰ καὶ τολμηρὸν εἰπεῖν, οἷον Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος τοῦ Κυρίου, πλὴν ὅσον ὁ μὲν αὐτοκίνητος, ὁ δὲ ἑτεροκίνητος. Ὦ τῆς ἀνδρικῆς καρδίας! οὐχ ὑπέπτηξεν τῷ κράτει, οὐκ ἐνέδωκεν ταῖς ἀπειλαῖς; οὐκ ἐχαυνώθη ταῖς πειθανότησι, καὶ ταῦτα οὔσης ἀφ' αἵματος τῆς τῇ Ἡρωδιάδι ὁμογνώμονος· ἀλλ' ἐφθέξατο ἀτρέμας, ἀλλ' ὡμολόγησεν ἀνεπαισχύντως τὸν λόγον τῆς ἀληθείας. Εἶπεν ὁ τοῦ Κυρίου Πρόδρομος· *Οὐκ ἔξεστίν σοι ἔχειν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ σου.* Εἶπεν καὶ ὁ τούτου μιμητὴς τὰ ἐφάμιλλα πρὸς τὸν Ἡρώδου ὅμοιον· καὶ τέμνεται μὲν τὴν κεφαλὴν οὐδαμῶς, ὅτι μηδὲ ἠβούλετο ὁ Καίσαρ μάρτυρα τελέσαι τὸν τῇ προαιρέσει ἀθλήσαντα, ὡς προλαβὼν ἀπεφθέγξατο, ὁμολογητὴν δὲ Χριστοῦ καὶ μὴ βουλόμενος ἀπέδειξεν, καθείρξας ἐν οἰκίσκῳ τινὶ ὡς κακοῦργον τὸν θησαυρὸν τῆς ἀληθείας, κλεῖς ἐπὶ κλεισὶ θέμενος, καὶ δι' ὀπῆς τὴν τροφὴν πορίζεσθαι κεκελευκὼς, πρὸς τὸ ὑπ' οὐδενὸς ὁρᾶσθαι τῶν ἄλλων ἁπάντων τὸν ὑπὸ Κυρίου ὁρώμενον.

κθ'. Καὶ οἱ συναιρούμενοι τῷ Καίσαρι τῶν μοναστῶν οἱ προέχοντες, ὧν αἰσχυναίμην εἰπεῖν τὰ ὀνόματα· καὶ ἡ εἱρκτὴ, τὸ σχέτλιον μοναστήριον τῶν βασιλείων Ἐχέκολλα (g), καὶ ὁ θαυμαστὸς φρούραρχος ὁ τοὺς μοιχωμένους καταστεψάμενος. Οἴμοι! μετὰ τοῦ προφήτου βοήσομαι, ὅτι *Ἀπόλωλεν ὁ εὐλαβὴς ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ὁ κατορθῶν ἐν ἀνθρώποις οὐκ ἔστιν.* Τί γὰρ καὶ εἴπω τὸν παραδώσαντα τὸν ἅγιον τῷ μοιχοζεύκτῃ εἰς τὸ φρουρηθῆναι; ἢ τὸν προαναχρίναντα ἐξ ἀποστολῆς τοῦ βασιλέως τὸν ἀνεύθυνον; ἢ τοὺς μετὰ τὴν εἱρκτὴν παραπεμφθέντας πρὸς τοῦ Καίσαρος ἱεράρχας εἰς τὸ λόγῳ μόνον συνθέσθαι τὸν δίκαιον, τῆς τε φυλακῆς τοῦ χάριν ἀφεθῆναι, καὶ πάντων τῶν οἰκείων δεσπόζειν; ἢ τοὺς ἔξωθεν σκώπτοντάς τε καὶ διασύροντας, ὁμαίμονάς τε καὶ οὐχ ὁμαίμονας, ὁμοσχήμους τε καὶ ἑτεροσχήμους; Ὦ τῆς ἀτοπίας, μᾶλλον δὲ τῆς κατὰ τῆς ἀληθείας ἐξυβρίσεως! Ἔκστασιν κατηγόρουν τοῦ γενναίου οἱ μοιχαλλοίωτοι, κενοδοξεῖν ἐπεφήμιζον τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ δόξης ἐναγωνιζόμενον οἱ διὰ τὸ τὰ πρὸς ἀρέσκειαν τοῦ Καίσαρος πράττειν τε καὶ λέγειν τῆς δεσποτείας Κυρίου ἐκπίπτοντες. Ἔφερεν δὲ ὅμως τὴν ἀπάνθρωπον τοῦ καιροῦ φορὰν ὁ Χριστοῦ θεραπευτὴς, πρὸς ἓν μόνον σκοπῶν τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ὑπὲρ αὐτῆς ἀνταπόδοσιν· καί γε διῆλ-

[9] Marc. VI, 18. [10] Mich. VII, 2.

NOTÆ.

(g) Sirletus videtur ἐνεκόλλα legisse, quod ipsum ego quoque credidi substituendum : nunc vero, si placeat ipsi nostri ecgraphi scriptioni inhærere, ubi expresse per majusculam litteram (quod alias rarum et haud dubie in originali inventum) scribitur vox proparoxytona ; fortassis habebis proprium ipsius Palatini monasterii nomen, *Echecolla*, et concinnior erit periodus per tria membra divisa sine expressione alicujus verbi subintelligendo ubique, erat.

(18) Joseph. presbyter et Ecclesiæ œconomus, illicitarum nuptiarum initiator et conciliator conjugii dicitur in Vita S. Theodori.

Digitized by Google

θεν τὴν κάκωσιν ὡς ἐν ἀδύτοις ἀναπανόμενος. Οὗ γὰρ Θεὸς τὸ σπουδαζόμενον, ἐκεῖ οὐδὲν τὸ νικῶν τὸν φιλόθεον.

λ'. Βραχὺ τὸ ἐμμέσῳ καὶ ἡ μοιχικὴ βασιλεία, μὴ βουληθεῖσα συνιέναι τοῦ ἀγαθῦναι, ἐκ μέσου γίνεται, ὡς ἂν μάθοιεν καὶ βασιλεῖς μὴ θείων νόμων ὑπεράλλεσθαι, μηδὲ παρανόμους (*k*) διωγμοὺς καὶ φυλακὰς ἐξυφαίνειν, κἂν μέγα τῇ πορφυρίδι ὑπεραίρωνται· καὶ ὁ πιστὸς τοῦ Κυρίου νομοφύλαξ, τὸ τῆς ὁμολογίας βραβεῖον ἀναδησάμενος, ἐξεισιν ἀπὸ τῆς φυλακῆς ὡς νικητής, πολλὰ τὰ ἐγκώμια παρὰ πολλῶν δεχόμενος, ὑμνούμενος, μακαριζόμενος, μαρτυρολογούμενος, καὶ παρ' αὐτῶν τῶν πρότερον σκωπτόντων τε καὶ κωμῳδούντων. Ἴσασιν γὰρ, φησὶν ὁ Θεολόγος, θαυμάζειν ἀνδρὸς ἀρετὴν καὶ πολέμιοι, ὅτ' ἂν τοῦ θυμοῦ λήξαντος ἐφ' ἑαυτῆς ἡ πρᾶξις δοκιμάζηται, εἰ καὶ ἑτερολέκτως ἔχει δεῦρο. Τῆς γὰρ φερωνύμου Εἰρήνης πάλιν κρατησάσης, καὶ δι' αἰδοῦς μαρτυρικοῦ ἐκβαλούσης τε καὶ ἐχούσης τὸν ἄνδρα, παλιῤῥοίας δίκην καὶ εἴ τις ἐχθρὸς εἰς φίλον καὶ ἐπαινέτην μετελήλυθεν, ὡς καὶ αὐτὸν τὸν φρουρία ἀντιβολεῖν τὴν συγχώρησιν κατὰ γῆς ἐῤῥιμμένον· ἔπαθεν δὲ πάθος μᾶλλον ὁ ἀναίσθητος λίθος, ἤ τι καινὸν ἐκεῖνος ἐν τοῖς ὁρωμένοις τε καὶ λεγομένοις.

λα'. Ἐπειδὴ δὲ ἐπανήκομεν ἐκ τῆς ὑπερορίας καὶ ἡμεῖς, ἄλλοι τε ἀλλαχόθεν, καθάπερ τινὲς ὑπόπτεροι συντρέχοντες, ἐθαυμάζετο μὲν τὸ δρᾶμα παρὰ τοῖς εὐσεβέσι, συνήπτετο δὲ τῇ κεφαλῇ τὰ μέλη, ἐφθέγγετο δὲ τάχα κἀνταῦθα, εἰ καὶ τολμηρὸν, ὁ μεγαλοφωνότατος Ἡσαΐας· *Ἆρον κύκλῳ τοὺς ὀφθαλμούς σου, καὶ ἴδε συνηγμένα τὰ τέκνα σου, ἤκουσιν πάντες οἱ υἱοί σου μακρόθεν*· τότε ὄψει καὶ χαρήσῃ, καὶ φοβηθήσῃ, καὶ ἐκστήσῃ τῇ καρδίᾳ. Ὁ μὲν δὴ ταῦτα· ἐγὼ δὲ ἐκεῖνο εἴποιμι, ὅτι καὶ ὁ ἱεράρχης ᾐδέσθη τὸν ἄνδρα, ἀπολογίαν ποιησάμενος, καὶ πρὸς ἕνωσιν ἐκκαλεσάμενος· ἣ καὶ γέγονεν, ἐκβολῇ τοῦ στεφανώσαντος καὶ φειδοῖ τῆς διαστάσεως· ἦν ὅτι μάλιστα φεύγων ἦν ὁ μακάριος, κἂν νίκης ἔπαθλον πρὸς ἅπαντας τοὺς συνελθόντας ἀπηνέγκατο· τί γὰρ φιλαίτατον ἄλλο Θεῷ ὁμονοίας καὶ ἑνώσεως, ἡνίκα ἡ ἕνωσις μὴ ἐντολῆς Θεοῦ διίστησιν;

butionem eidem repositam; itaque ærumnos os illos dies transegit, velut si in sacris templi adytis requievisset. Qui enim Deum præ oculis habet, ejus erga ipsum amorem nihil potest superare.

30. Brevi elapso tempore sublatum de medio est adulterinum illud imperium (19), quod noluit intelligere ut bene ageret; ut etiam ipsi reges discant divinas leges non violare, neque impias persecutiones aut captivitates moliri, quantumvis ob purpuram honorentur. Itaque divinæ legis custos fidelis, confessionis egregiæ diademate redimitus, tanquam victor exivit de carcere; multam a multis laudem referens, beatusque et martyr nuncupatus, etiam ab iis qui ipsi antea insultabant illudebantque. Sciunt enim, inquit Gregorius Theologus, etiam inimici admirari virtutem viri fortis, quando sedato furore res in seipsis æstimantur, etsi eatenus aliter sint locuti. Cum enim pacifica Irene denuo cœpisset imperaret et extollere atque charum habere virum propter reverentiam martyrici decoris; conversa sunt omnia, ut solet in fluminum recursu fieri; et si quis inimicus antea fuerat, in amicum et laudatorem mutabatur: adeo ut ipse etiam custos carceris humi stratus veniam posceret: sed lapis insensibilis humanæ fragilitatis passus fuisset citius quam ipse novum aliquem motum in iis quæ fiebant dicebanturque.

31. Postquam vero etiam nos revertimus ab exsilio, alii aliunde concurrentes tanquam pulli sub alas, spectaculum præbuimus pietatis cultoribus admirandum. Conjungebantur capiti suo membra audiebaturque illud exclamantis Isaiæ, audacter in re præsenti pronuntiandum: *Leva in circuito oculos tuos et vide; omnes isti congregati sunt; venerunt tibi sancti tui de longe* [11]: tunc videbis et gaudebis, obstupesces et linqueris animo. Et hæc quidem ille: ego vero etiam hoc addidero, quod patriarcha (20) virum reveritus ei se excusaverit, ipsum ad unionem invitans; quæ et secuta est, ejecto ab Ecclesia qui mœcham coronaverat, ad fugiendam discordiam, a qua alienissimus erat sanctus, quamvis victoriæ laudem coram toto consessu reportaret: nihil enim tam charum Deo est quam concordia et unio, modo illa unio divinam legem non dissolvat.

ΚΕΦΑΛ. ϛ'. CAP. VI.

S. Platonis reclusio Constantinopoli: Nicephori imperatoris contra eumdem asperitas.

λβ'. Ἀλλὰ τί τὰ μετὰ ταῦτα; Ἡ ἀπὸ τοῦ πρώτου φροντιστηρίου μετάβασις ἡμῶν διὰ τὸ ἔθνος (*i*) εἰς

32. Quid autem post ista? Propter gentis barbaræ incursionem (21) ex priori monasterio mi-

[11] Isa. XLIX, 18.

NOTÆ.

(*k*) Perperam in ms. παρανομίαις· forte legendum erat παρ' *ἀνομίας propter injustitias*, scilicet exsequendas aut defendendas.

(*i*) Suspicor deesse aliquid: ideoque verti, *propter gentis barbaræ incursionem*. Sirletus vertit *genti illius causa*: sed hoc æque obscurum est, quia nihil præcedit ad quod referatur τὸ illius.

(19) Anno 797 comprehensus est Constantinus et excæcatus, et paulo post exstinctus.

(20) Is erat Tarasius, qui primo fortiter restiterat; sed postea, metuens ne Constantinus, libidine ardens, religionem orthodoxam everteret, dissimulabat; pellicem tamen renuerat coronare. Consule cap. 7 Vitæ ejus.

(21) Ob Saracenorum incursionem, ad monasterium Studii dictum intra urbem transierunt: sicut late in Vita S. Theodori explicatur.

Digitized by Google

gravimus Byzantium, ubi Pater noster, virtutis amantissimus, ne cogeretur resumere habenas regiminis, vitam reclusam elegit. Sed vide humilitatis summæ admirabile inventum : ut sub duplici imperio non maneret fraternitas (22), obedientiæ jugo subjecit sese divini imitator exempli, idque coram testibus ad hoc congregatis. Nunquid mirabile est filium dici eum, qui pater antea fuerat appellatus ; et quidem ejus filium, quem ipse in spiritu genuerit? ei autem subjici, cui antea imperarat? idque post tanta certamina exantlata, in quibus vel solum modeste se gerere sufficere debebat ad laudem? Fecit hoc vir ille admirabilis, non simulate aut modo quodam adulterino, solum nomen relinquens prælato, sed omnino integre divineque. Ubi enim confessio est, illic et confidentia est ; et ubi confidentia, illic voluntatis abscissio ; et ubi voluntatis abscissio, ibi est perfectio obedientiæ. Harum laudum testes sunt, quorum causa aliquid postulavit. Si enim pro aliquo sibi propinquo orabat, et postulata impetraret, gaudebat se ea obtinuisse : si rogans non consequeretur petita, non ægre ferebat petitione sua se frustratum ; nihil aliud spectans quam utilitatem laborantis, non ut suam impleret voluntatem. Liceat mihi exclamare prophetica voce : *Heu me! pater, quare genuisti me* [12] ? non verecundatus patrem vocare eum, qui non eram dignus vocari filius tuus. Quare ad hanc dignitatem extulisti me, qui neque parere sum idoneus? Novit Deus et sancta anima tua hujus rei rationem, et quod amicitia seu potius obedientia latura sit plusquam vires patientur, ut brevi verbo totam hic excusationem ponam.

33. Sed revertendum est ad propositam nobis narrationem. Claudebatur Pater : cella autem angustissima erat, et ætatis tempore adeo calida, ut altera Babylonica fornax videretur, propter inflammationem plumbi quo tegebatur ; tantum vero aberat ut eo offenderetur, ut e contra oraret instanter, talem imposterum sibi servari requiem, amore scilicet laborem sublevante, et spe bona difficultatem extenuante : ex quibus duobus capitibus virtutes eximiæ robur accipiunt. Verum neque hoc sufficiebat viro laborum appetenti, sed instanter operabatur manibus illis, ex quibus multæ virtutes procedebant. Instantius autem meditationi divinæ dans operam, et quotidie adversus hostem decertans seque utilitati Fratrum ferventius aptans, solabatur mœstum, deficientem instruebat, erigebat lapsum, leniebat exasperatum, seque patientis conformabat conditioni, optimus animarum medicus et curandarum passionum peritissimus. Sed neque hoc prætermisero, memoria utique dignissimum, quod catenam ferream satis ponderosam

τὸ Βυζάντιον, ἔνθα τὴν ἐγκλειστικὴν ζωὴν, διὰ τὸ τὰς ἡνίας μὴ ὑπέχειν τῆς προστασίας, ὁ φιλάρετος ἡμῶν Πατὴρ ἀσπάζεται. Ἀλλ' ὅρα κἀνθάδε παραδόξου πράγματος ἐπιτήδευμα· ὅτι διὰ πλῆθος τάπεινώσεως, καὶ τὸ μὴ εἰς δύο ἀρχὰς διαβλέπεσθαι τὴν ἀδελφότητα, τῷ ζυγῷ τῆς ὑποταγῆς ἑαυτὸν ὑποτίθησιν ὁ θεομίμητος· καὶ τοῦτο ὑπὸ μάρτυσι, τοῖς εἰς αὐτὸ τοῦτο συνελθοῦσιν. Ἆρ' οὖν οὐ ξένον τέκνον χρηματίσαι τὸν πρὶν πατέρα τοῦ οὗπερ πνευματικῶς ἤνεγκεν, καὶ ὑποτακτικὸν τὸ ἀρχικὸν τοῦ οὗπερ ἦρξεν ; μὴ ὅτι γε μετὰ τοσούτων προδιηνυσμένων ἄθλων, οἷς τὸ μετριάζειν μόνον ἀρκετὸν εἰς ἔπαινον. Ἀλλὰ τῷ γε ἀξιαγάστῳ εὐπετῶς κατώρθωται, οὐκ ἐπιπλάστως πως καὶ νενοθευμένως, ὡς ὄνομα μόνον παραχωρεῖν κρατοῦντι πράγματι, ἀλλὰ καὶ λίαν εἰλικρινῶς καὶ θεοφρόνως· οὗ γὰρ ἐξαγόρευσις, ἐκεῖ καὶ πεποίθησις, καὶ οὗ πεποίθησις, ἐκεῖ καὶ κοπὴ θελήματος, καὶ οὗ κοπὴ θελήματος, ἐκεῖ ὑποταγῆς τελείωσις. Μάρτυρες δὲ τῶν κατορθώματων, ὧν καὶ τὰ αἰτήματα· ἠντιβόλει ὑπὲρ τοῦ πέλας, καὶ ἐπιτυχὼν τοῦ αἰτήματος, ἔχαιρεν ἀντὶ τοῦ ἀπολαύοντος, ἐξαιτῶν οὐκ ἐπετύγχανεν, καὶ ἀπρακτήσας οὐκ ἐδυσχέραινεν· πρὸς ἓν μόνον ἀποβλέπων τὸ τοῦ κάμνοντος ὠφέλιμον, οὐχ ὅπως ἐκτελέσειεν τὸ ἑαυτοῦ θέλημα. *Οἴμοι*, πάτερ, προφητικῇ φωνῇ, ὡς *τίνα με ἔτεκες*, πατέρα καλεῖν μὴ αἰσχυνόμενος, τὸν μηδὲ υἱόν σου ὀνομάζεσθαι ἐπάξιον ; καὶ ἵνα τί με εἰς τόδε τὸ ἀξίωμα προήγαγες τὸν ἀδυνάτως καὶ τοῦ ἄρχεσθαι ἔχοντα ; Οἶδεν Θεὸς καὶ ἡ σὴ ἁγία ψυχὴ τὸν περὶ τούτου λόγον, καὶ ὡς τὰ ὑπὲρ δύναμιν οἴσει φιλία, εἴτ' οὖν ὑπακοή, ἵν' ἐν βραχεῖ λόγῳ τὴν ἀπολογίαν ἐνταῦθα θείημι.

λγ'. Ἀλλ' ἐπανιτέον εἰς τὸ προκείμενον. Ἐγκέκλειστο ὁ Πατὴρ, καὶ ἡ κάθειρξις σμικροτάτη, καὶ τοσοῦτον ἐν θέρει θαλπομένη, ὡς ἄλλην εἶναι ταύτην κάμινον Χαλδαϊκὴν ἐκ τῆς ἐκπυρώσεως τῆς μολιβδίνης στέγης· ὁ δὲ τοσοῦτον ἀπεῖχετο ἀνιᾶσθαι, ὡς εὐχὴν εὔχεσθαι, τηλικαύτην αὐτῷ ἀνάπαυσιν εἰς τὸ μέλλον ταμιεύεσθαι, τοῦ πόθου τὸν κόπον κουφίζοντος, καὶ τῆς ἐλπίδος εὐμαριζούσης τὴν δυσχέρειαν, ἐξ ὧν αἱ μεγάλαι ἀρεταὶ καὶ πολιτεῖαι τὸ κράτος ἔχουσιν. Οὐδ' οὕτω πάλιν ἀρκούμενος, ὁ φιλόπονος ἀλλὰ τόνῳ μὲν ταῖς χερσὶν ἐργαζόμενος, καὶ πολλῆς δυνάμεως παρ' αὐταῖς ἐξερχομένης, εὐτονώτερον δὲ τῇ θείᾳ μελέτῃ ἐπειγόμενος, καὶ πυκτεύων πρὸς τὸν πολέμιον ἑκάστοτε, θερμότερον δὲ πρὸς τὴν τῶν ἀδελφῶν χρείαν παριστάμενος, καὶ τὸν μὲν θεραπεύων λυπούμενον, τὸν δὲ ψυχαγωγῶν ἐκλείποντα, καὶ ἄλλον ἐπανορθῶν καταπίπτοντα, καὶ ἕτερον γλυκαίνων πικραινόμενον, καὶ τῇ τοῦ πάσχοντος ἕξει συμμορφούμενος, ὁ πολυειδὴς ἐκεῖνος τῶν ψυχῶν ἰατρὸς, καὶ θεραπεύων ἄριστα τοὺς πάσχοντας. Οὐδὲ ἐκεῖνο παραλείψομαι ἀξιομνημόνευτον τυγχάνον, ὅτι ἅλυσιν

[12] Jerem. xv, 10.

NOTÆ.

(22) Monachus ad decem centurias propemodum accessisse, tradit eadem Vita.

Digitized by Google

σιδηραίαν, ἱκανὴν τῷ βάρει, τῷ ποδὶ περιθεὶς, ἐν- A pedi circumponens, in tali labore perseverarit
εκαρτέρει τοῖς πόνοις (καὶ τὸ κοπῶδες ὅσον, τὸ μεθ' (quam autem molestum fuerit cum ejusmodi vin-
ἑαυτῆς καθεύδειν, ὁμοῦ τε ἐγρηγορέναι καὶ ἐργά- culo dormire, vigilare, operari, facile apparet intelli-
ζεσθαι, συνορᾷν ἔξεστιν τῷ ἀρτίφρονι) οὐκ ἐπιδει- genti), idque non ut clausuram ostentaret, aut vel
κτῶν τὴν κάθειρξιν, οὐδ' οὗ μὴν αὐχῶν τὴν πρᾶξιν ut virtutis officinam jactaret, quomodo Chiron ille
ὡς ἀρετῆς ἐργαστήριον, κατ' ἐκεῖνόν που τὸν Χεί- antrum Thessalicum habitans (longe enim abe-
ρωνα τὸ Θετταλικὸν ἄντρον οἰκοῦντα (πόῤῥω γὰρ ὁ rat a tali vitio), sed virtutem quidem extenua-
ἀθλητὴς τοῦ πάθους)· ἀλλὰ τὴν μὲν εὐτελίζων, ὡς bat, ut qui eam non prout par erat coleret; cate-
οὐ θεραπεύων ἀξίως τὴν δὲ κρύψας τέχνῃ ταπεινο- nam vero abscondebat artificiosa humilitate, adeo
φροσύνης, καὶ μικροῦ λαθὼν ἅπαντας, ἕως ὅτε ut fere cunctos lateret, quoad e cella egressus
προελθὼν τῆς κέλλης διὰ Κύριον, ἐγνώρισε καὶ μὴ propter Dominum; eam vel invitus patefecit. Ve-
βουλόμενος. Περὶ μὲν τούτων ἄλις, φιλοῦντος τοῦ rum de his nunc satis, cum et auditor mediocri-
ἀκροατοῦ τὸ μέτριον, καὶ οὐκ εὐπορουῦντος τοῦ γρά- tatem amet, et scriptor non abundet facultate res
φοντος ἐξηγορεῖν πλουσιώτερον. copiosius enarrandi.

λδ'. Ἐπειδὴ δὲ ἀπεδίω ὁ τηνικαῦτα θεῖος πρόεδρος, 34. Contigit autem ex hac vita migrare divinum
ζητεῖται ψῆφος πατριαρχήσοντος, καὶ τὰ ψηφίσματα B ejus temporis patriarcham (23), cumque de futuro
ἐπὶ πολλοὺς οἱ πολλοί, ὡς ἕκαστος εἶχεν κατὰ φιλίαν Præsule sententiæ postularentur, eæque dividerentur in multos, prout quisque vel amicitiam vel veram Ecclesiæ spectabat utilitatem requisita est etiam Patris nostri sententia, non solum abiis qui erant Sacerdotio insignes, sed ab ipso quoque Imperatore (24). Obsecro per veritatem ipsam, quid oportebat eum facere? Nunquid debebat is qui tanta erat pro virtute passus, et vitæ probatissimæ exemplo cunctis prælucebat, sincere edicere sententiam suam spectando publicam utilitatem? Minime, inquiunt ejus subsannatores irrisoresque, sed vel ignorantiam prætexere debuit, aut se interrogantibus, sententiam permittere. At primum quidem falsum fuisset, adulatorium alterum; utrumque respuendum. Misit igitur suffragium suum (cui datum, dicere supersedeo), misit autem velut Deo teste: et Episcopi quidem susceperunt, nescio quomodo confirmantes quod scripserat; Imperator vero acci-
piens suffragia, ea, velut in aleæ ludo, invertens excussit. Ast Plato (quoniam, urgente necessitate capitis, unumquodque membrorum præstare solet quod in se est) ad quemdam monastici habitus virum, Cæsaris autem propinquum, noctu contulit, nihil dubitans foras progredi propter communem utilitatem: cumque ei quæ conveniebat, dixisset confestim domum rediit.

ὑπὸ τῶν τῆς ἱερωσύνης μόνον ἐγκρίτων, ἀλλ' ἤδη καὶ πρὸς αὐτοῦ τοῦ βασιλεύοντος. Τί οὖν ἴδεις, ὦ πρὸς τῆς ἀληθείας; αὐτῆς; οὐχὶ τὸν τοσαῦτα ὑπὲρ τοῦ καλοῦ ἐναθλήσαντα καὶ ἠκριβωμένου βίου τοῖς πᾶσι νόμον προκείμενον, ἀψευδῶς εἰπεῖν τὴν ἐνοῦσαν αὐτῷ διάθεσιν, πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον σκοποῦντα; Οὐ, φασὶν οἱ τὰ ἐκείνου σκώπτοντές τε καὶ διαγελῶντες, ἀλλ' ἢ τὴν ἄγνοιαν προβαλέσθαι, ἢ τοῖς ἐπιζητήσασι παραχωρῆσαι τὸ ψήφισμα· ἔστιν δὲ, τὸ μὲν πρότερον ψεῦδος, τὸ δὲ δεύτερον ὑπόκρισις, καὶ ἀμφότερα ἀπόπτυστα. Ὁ μὲν οὖν τὴν ψῆφον ἔστειλεν· τὸ δὲ ἐφ' ὅτῳ, παρῶ λέγειν· ἐπίστειλεν δ' ὅμως ὡς ὑπὸ θεῷ μάρτυρι. Καὶ οἱ μὲν ἀσμένως ἐδέξαντο, οὐκ οἶδ' ὁποίῳ τρόπῳ βεβαιώσαντες τὸ γράμμα· ὁ δὲ λαβὼν ἀπεσείσατο, μετακυλίσας ὡς ἐν κύβῳ τὰς ψήφους.

λε'. Καὶ ὁ μὲν (ἐπειδὴ χρεία κεφαλῆς προϊσταμένης ἕκαστον τῶν μελῶν τὸ καθ' ἑαυτὸ εἰσοίσειν) πρός τινα τῶν ὁμοσχήμων, ἀγχιστέα δὲ τοῦ Καίσαρος, μὴ εὐλαβηθεὶς τὴν ἔξοδον διὰ τὸ κοινῇ συμφέρον, νύκτωρ ἄπεισιν, καὶ φθεγξάμενος τὰ εἰκότα, οἴκαδε θᾶττον ἐπάνεισιν· ὁ δὲ μαθὼν ἐξεμάνη, καὶ μικρὸν λωφήσας ὅσον εἰς πέρας ἀγαγεῖν τὸ βεβουλευμένον, αἴρει σὺν ἡμῖν τὸν Πατέρα, καὶ εἴκοσι πρὸς τέσσαρσιν ἡμέραις θέμενος ἐν στερεᾷ φυλακῇ, οἴκοι ἐπανελθεῖν ἀφίησιν. Ὅσα γὰρ ἐξύβρισεν κατὰ τοῦ ἀνδρὸς, μᾶλλον δὲ κατ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας θυμομαχῶν, καὶ συνταράσσων τὴν ἀδελφότητα, καὶ τοὺς μὲν φρουρῶν, τοὺς δὲ ἕλκων εἰς κατηγορίας, εἰ καὶ ῥίψασπις ἐν πᾶσι γέγονε καὶ ἀξιογέλαστος, τί δεῖ καὶ λέγειν; ἅτινα παρασκευὴ ἦν τῆς τυρευομένης αὐτῷ πονηρίας καὶ οἱονεὶ προεισόδιος ἀνομία, παίδευμα δὲ κατὰ τὴν ἐκείνου φληνάφειαν τῆς δοχρύσης προπετείας.

35. Imperator porro hoc intelligens, furere cœpit, modicumque cunctatus, donec perfecisset quod volebat, tulit nobiscum Patrem nostrum: et postquam viginti quatuor diebus in bene munita custodia habuisset permisit redire ad monasterium. Quid attinet dicere, quantas Sancto, imo ipsi veritati injurias intulerit, iracundia percitus totamque conturbans communitatem, alios carceribus includendo, alios ad quæstionem rapiendo? cum in omnibus tandem victus et risu dignus apparuerit. Sed hæc solum præludia quædam erant iniquitatis quam meditabatur, et velut præambulare flagitium ac rudimentum nugacitatis et petulantiæ. Intervallo namque temporis modico secutus est malitiæ consummatæ assultus: idque propter Josephum, illum qui mœchos conjunxerat, malum intra viscera hærens, et Ecclesiæ turbamentum. Post-

NOTÆ.

(23) Mortuus est S. Tarasius anno 806, die 25 Februarii.

(24) Is erat Nicephorus, qui Irene ejecta imperium arripuerat anno 802; qui quomodo se gesserit in procuranda S. Nicephori ad patriarchatum electione, vide in hujus Vita 13 Martii num. 21.

Digitized by Google

quam enim, secundum Canones, ab illius, tanquam a serpentis, communione nos sequestravimus; continuo adfuerunt a Cæsare minæ, nosque in extremo discrimine vidimus constitutos.

Βραχὺς ὁ χρόνος, καὶ ἡ τῆς κακώσεως ἐπιφορὰ, τὸ δὲ αἴτιον, Ἰωσὴφ ὁ μοιχοζεύκτης, τὸ ἐγκόλπιον κακὸν, ὁ τῆς Ἐκκλησίας τάραχος· οὗ ἐπειδὴ, ὡς ἴδν ὄφεως, κανονικῶς τὴν κοινωνίαν πεφεύγαμεν, ἀπειλαὶ παρὰ τοῦ Καίσαρος, ἐπὶ ξυροῦ οἱ ἐνιστάμενοι.

36. Qui possim multitudinem terrorum certaminumque, nobis integri unius anni spatio illatorum, paucis syllabis complecti? vel quam sæpe accersiti, quam sæpe tentati fuerimus, enarrare? Novit, qui passus est, quique patienti proximus astitit. Adfuit denique militaris phalanx, et monasterium diligenter circumvallavit, adeo ut nec hiscere cuiquam, nec omnino caput efferre permitteretur. Intus timores, foris terrores proponebantur ac minæ: quinam autem eas proponerent propter sacri habitus reverentiam dicere supersedeo. O calamitatem illius temporis! nemo fere fuit superior æstu illo cunctos raptante, nemo qui recta suaderet, aut causam Dei sustineret. Bonum ac valde conveniens videbatur omnibus in dignitate constitutis, non exasperare iracundiam regnantis; ipsis etiam qui erant ejusdem nobiscum ordinis, quod sane erat miserabilius Denique, ut compendio rem absolvam, ex medio Fratrum (25) e noctu rapitur Plato, raptus includitur carceri. Secuta est dies synodi habendæ, ad quam velut maleficus adductus est Pater, cum tribus e suis, per manum militarem. Miserandum spectaculum! videre senem, propter imbecillitatem humeris deportandum, cum ea qua pedem induerat catena, adduci, atque ab uno in aliud dorsum trajici, velut piaculum quoddam.

λς'. Καὶ πῶς ἂν, ἐν ὀλίγαις συλλαβαῖς τὸ πλῆθος τῶν τηνικαῦτα ὑπαρχθέντων δι' ὅλου ἔτους, φοβητρῶν τε καὶ ἀποστροφῶν, ἀγώνων τε καὶ πειρασμῶν, διηγήσαιμι; Οἶδεν ταῦτα ὁ παθὼν, καὶ ὁ ἐγγὺς τοῦ παθόντος ἱστάμενος. Τέλος, στρατιωτικὴ φάλαγξ τὴν μονὴν κύκλῳ ἀσφαλῶς περιστοιχήσασα, ὡς μηδὲ γρῦξαι ἢ προκύψαι τινὰ ὅλως παραχωροῦσα· ἔσωθεν φόβοι, ἔξωθεν πτόησις, ἀπειλαὶ παραπεμπόμεναι, καὶ τοὺς παραπεμφθέντας ἀφίημι λέγειν αἰδοῖ τοῦ σχήματος. Φεῦ τῆς τοῦ καιροῦ φορᾶς! Οὐδεὶς σχεδὸν τοῦ ῥεύματος ἀνώτερος, οὐδεὶς ὁ τὰ ὀρθὰ συμβουλεύων καὶ ἐπαλείφων τὰ θεῖα· ἀγαπητὸν εἰ μὴ καὶ πολὺ συμπνέον.... (j) τὴν ὀργὴν τοῖς κρατοῦσι, καὶ τό γε ἐλεεινότερον, τῶν ὁμοταγῶν. Πέρας, ἵν' ἐν συντόμῳ τὸ πᾶν παραστήσω, ἁρπαγὴ ἐκ μέσου τῆς ἀδελφότητος νυκτίωρος, καὶ μετὰ τὴν ἁρπαγὴν κάθειρξις, καὶ μετὰ κάθειρξιν συνόδου ἡμέρα, καὶ ἐπὶ ταύτης σὺν τρισὶν ὑπὸ στρατιωτικῆς χειρὸς ὁ Πατὴρ παριστάμενος ὡς κακοῦργος. Ἐλεεινὸν θέαμα, γέροντα φοράδην ἐξ ἀσθενείας ἀγόμενον σὺν τῇ ἁλύσει, ἣν ἐν τῷ ποδὶ καθηλωμένος ἐπεφέρετο, καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς ἕτερον ὦμον ὥσπερ τι ἄγος μεταριπτούμενον.

37. Ah, ah! hæccine synodici ordinis forma? hoc judicium imperii Christiani? In quo, obsecro, hæc discrepant ab iis, quæ olim acta latrocinantium conciliabulis aut aliter ad hæresis tutamen imperitantium? Ut autem, velut ludicra quædam, omittam, quæ interim gesta sunt, et historiæ mensuram per se implere possunt, exsilium decernitur, et in una suburbicarum insularum (26) Pater noster circumscribitur; uti etiam frater meus in aliam pariter ærumnosissimam, ubi ad incommoda exsilii ipsius carceris firmissimi accedebant angustiæ. O rerum vicissitudinem! sæculares homines fuerunt monachis humaniores, et qui rem audivere non dubitaverunt de ipsis judicibus æquam ferre sententiam: manifesta enim judicii iniquitas erat. Prætereo balneum illud, in quo qui clausit totam fraternitatem, ex monasterio manu militari collectam tentavitque ad suam voluntatem unumquemque sigillatim inclinare, spe sua excidit; sensitque potestate sua potentiores esse, quibus lex Dei præ oculis est. Prætereo carceres in monasteriis constitutos eorumque custodes Hegumenos ipsos,

λζ'. Αἰαῖ, συνοδικῆς εὐταξίας κατάστασις! οἵοι Χριστιανικῆς βασιλείας ὑπόληψις! Τί ταῦτα τῶν πάλαι ληστρικῶς συνεδρευόντων, ἢ ἄλλως αἱρετικῶς βασιλευσάντων ἐλλειπέστερα; Καὶ, ἵνα ὥσπερ τινὰ παιδιὰν τὰ ἐν μέσῳ παραδράμοιμι, πληροῦν δυνάμενα συγγραφῆς μέτρον, κυροῦται ἐξορία, καὶ περιορίζεται ὁ Πατὴρ ἐν μιᾷ τῶν πρὸς τῷ ἄστει νήσων, ὥσπερ καὶ ὁ ἡμέτερος ἀδελφὸς ἐν ἑτέρᾳ δυσχερεστάτῃ, μετὰ τοῦ περιορισμοῦ καὶ τῆς φυλακῆς κραταιᾶς οὔσης. Ὦ τῆς τῶν πραγμάτων φορᾶς! Τῶν μοναστῶν οἱ μιγάδες φιλανθρωπότεροι γεγόνασι, καὶ τῶν κριτῶν οἱ ἀκροαταὶ κρίσιν δικαίαν ἐξοίσειν οὐκ ἐδεδίεισαν· πρόδηλον γὰρ ἦν τὸ παρανομούμενον. Ἀφίημι τὸ βαλανίον ἐκεῖνο, ἐφ' ᾧ ὁ κρατῶν διὰ φάλαγγος στρατιωτικῆς ἐκ τῆς μονῆς ἁθροίσας πᾶσαν τὴν ἀδελφότητα, καὶ πειρώμενος ὑποκλίνειν ἕνα ἕκαστον πρὸς τὸ σφῶν θέλημα, ἀπετύγχανεν τῶν ἐλπίδων, ἠσθεὶς τοῦ οἰκείου κράτους κραταιστέρους εἶναι τοὺς τῷ θείῳ νόμῳ ἐπερειδομένους. Παρίημι τὰς ἐν τοῖς σεμνίοις φυλακὰς, καὶ τοὺς φρουράρχους ἡγουμένους, πλείω τῶν ἐπιταγμάτων ἐνίους κακοῦντας τοὺς καθειργμένους. Παραδράμοιμι τὰ

NOTÆ.

(j) Cum integrum satis sensum habeamus in versione Sirleti, liquet ecgrapho nostro verba aliqua defuisse, quæ per conjecturam interpretando supplevi; hic nihil addo, satis habens defectum indicasse.

(25) Sirletus totam fraternitatem raptam in carcerem scribit, quod cum Græco textu non convenit, ubi expresse ponitur, ἁρπαγὴ ἐκ μέσου τῆς ἀδελφότητος.

(26) In Vita S. Theodori, dicitur hic relegatus in insulam quamdam, ex iis quæ proximæ sunt Byzantio: eadem pœna in Josephum fratrem et Platonem sapientem decreta; haudquaquam una

Digitized by Google

μετέπειτα, ἡνίκα ἀπαγωγαὶ καὶ μεταγωγαί, διωγμοὶ καὶ ἐξετασμοί, διαχωρισμοί τε αὖ καὶ ἀφορισμοί, ἀπειλαί τε καὶ ὀργαί, ἐρωτήσεις τε καὶ ἀνταποκρίσεις, καὶ ὁ ἐν πάσῃ τῇ πόλει κωδωνισμός, μή τίς που κρύπτοιτο λαθὼν τῶν ἀδελφῶν, ὡς καὶ εἰς ὀπὰς τῆς γῆς δέει τῶν διωκτῶν τινα διασωθῆναι.

A plura etiam quam jussi erant mala inclusis inferentes. Prætereo quæ postea facta sunt, quando aliud nihil audire erat quam abductiones, traductiones, persecutiones, quæstiones, disjunctiones, relegationes, minas, furores, investigationes; totaque urbe perstrepentes proclamationes; ne quis Fratrum uspiam latens absconderetur; adeo ut in cavernis terræ, persecutorum metu, salutem quæsierint aliqui.

λη'. Καὶ ταῦτα ὑπὲρ τίνος; (Πάλιν γὰρ ἀναλαμβάνειν ἐκπλήξει τὸ δρᾶμα περιπονοῦμαι.) Ἵνα ὁ στεφανώσας τοὺς μοιχωμένους παρὰ τὸ Εὐαγγέλιον, κατὰ ἀντίθεσιν τοῦ Προδρόμου, ὡς οἰκονομίαν σωτήριον τῇ Ἐκκλησίᾳ πεποιηκὼς ἀθωωθῇ ἱερουργεῖν· καὶ οἱ τοῦτον μὴ προσιέμενοι εὐαγγελικῶς, ἔκνομοι καὶ ἠλλοτριωμένοι! Ὦ διώκτου πικροῦ, Χριστιανοῦ προσηγορίαν ἔχοντος, καὶ Χριστοῦ νόμους καταπατεῖσθαι ζέοντος! Τί οὕτω μέμηνας, βαρυκάρδιε καὶ ἀπηνέστατε, σὺν τῷ ὁμοτρόπῳ σου σκύμνῳ; Οὐκ οἶσθα ὅτι πρὸς ἀηττήτους νόμους Θεοῦ παραστήσῃ σὺς οὐδεὶς βασιλευσάντων νενίκηκε; μὴ ὅτι γε καὶ προσκρούσας αὐτοῖς ὡς σὺ, περιφανῶς ἀπώλετο.

B 38. Hæc autem omnia qua de causa? (iterum enim præ admiratione cogor rem exponere.) Ut nempe is qui adulteros coronaverat contra Evangelium et contra Præcursoris exemplum, tanquam Ecclesiæ utili discretione usus, impune sacris operaretur: quique illum, evangelicis præceptis obtemperantes, non admitterent, impii a Deoque alieni crederentur. O divinæ legis prævaricationem! o acerbum persecutorem, qui nomen Christiani ferens, Christi leges conculcare satagebat! Quid tanto furore agis, o gravis corde et inclementissime, una cum simili tibi catulo (27)? Nescit quia bellum tibi est adversus insuperabiles Dei leges, contra quas ante te imperantium nemo victoriam obtinuit? quinimo quiscunque eis, uti tu, restitit, incidit in manifestum exitium.

λθ'. Ἀλλ' ὦ! πῶς ἀπήγετο ὁ τοῦ Θεοῦ θεράπων; ἐπ' αὐτὸν γὰρ ἐπανίημι. Πάλιν μεθοριζόμενος καὶ πάλιν διασπώμενος ὑπὸ δυοῖν τε σκηριπτόμενος διὰ τὸ μὴ ἰσχύειν ἔτι προβαίνειν, ἑλκόμενος αὖ τε καὶ περισυρόμενος, καὶ θρῆνον ἐμποιῶν τῆς ἀδίκου πράξεως καὶ αὐτοῖς τοῖς ἀναισθήτοις λίθοις. Βοάτω ταῦτα ὁ τοῦ περιβοήτου μάρτυρος Μάμαντος χῶρος· γραφέτω ταῦτα ἡ φρουρήσασα, μετὰ τὴν πρώτην τοῦ ἀδελφοῦ φρουράν, τὸν τῆς εὐσεβείας φρουρὸν ὀξεῖα νῆσος. Φεῦ τῆς ἀναλγήτου καρδίας, τῶν, οὐκ οἶδ' ὅπως εὐπρεπῶς εἰποιμι, στρατιομονάχων φυλάκων! Ἔθεντο τὸν δίκαιον μονώτατοι ὡς ἐν λάκκῳ κατωτάτῳ ἔν τινι κέλλῃ, τετρυχωμένον ἤδη τῷ γήρει καὶ τῇ νόσῳ βαλλόμενον· εἷπασαν ὑφ' ἑνὶ δούλῳ, οἱ δοῦλοι τῶν κάτω καὶ τοῦ Καίσαρος, τὸν ὅσιον ἅπαξ τῇ ἡμέρᾳ ἢ δὶς ὑπηρετεῖσθαι. Ἠντιβόλει ὁ γέρων μετακομίζεσθαι πρὸς ἀναγκαίαν χρείαν τοῦ σώματος [τι] καὶ ὁ δυσμενὴς ὠνείδιζεν· ἤτει, τῶν κατὰ τὴν ἀσθένειαν ἐπιτηδείων, καὶ ὁ δύστροπος κατ' αὐτοῦ τὴν θύραν ἔκλειεν· καὶ ταῦτα ὑφιστάμενος, ἀνεξάρνητος τῆς καλῆς ὁμολογίας, ἧς ὡμολόγησεν ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. Ἐπειδὴ δὲ ἐκ τῆς τοιαύτης καθείρξεως νοσηλεύεσθαι αὐτὸν ἐπιθανάτιον ἀκήκοεν ὁ Καῖσαρ, μετάγει ἐν τῷ Βυζαντίῳ μαλαχθεὶς τὴν ἀτεράμονα καρδίαν, καὶ ἐνεγκὼν παρασκευάζεται, ἐπανορθοῦν δῆθεν τὸ κακῶς γεγενημένον. Ἀλλ'

C 39. Sed o! qua ratione abductus est Dei famulus? ad illum enim revertitur oratio. Rursus relegatus, rursus distractus a nobis, et a duobus hominibus protrusus; eo quod amplius progredi nequiret, trahebatur iterum, raptabaturque, et ad planctum pro indignitate facinoris movebat ipsos etiam insensibiles lapides. Testetur hæc insignis Martyris Mamantis Regio; scribat, quæ post primam fratris mei custodiam custodem pietatis vinctum habuit, abrupta insula. Vah immitia pectora, monachorumne dicam, an militum, quibus commissa Sancti custodia fuit? solum eum, velut in lacu inferiori, posuerunt in cella quadam, jam senio confectum et morbo gravatum; ibique a mancipio uno, ipsi mancipia mundi Cæsarisque, faciebant ei ministrari semel aut bis in die. Rogabat senex afferri sibi quidpiam ad corporis necessitatem, et efferus ille hoc ei exprobrabat: petebat aliquid morbo congruum, et ostium ei claudebat

D barbarus: et hæc sustinens sanctus, firmus in sua confessione, quam confessus est coram Deo et hominibus nunquam abnegavit veritatem. Postquam vero intellexit Imperator (28), ex ejusmodi custodia ægrotare illum, et quidem usque ad mortem; emollita nonnihil animi inclementia, Byzantium Platonem transtulit, et reparare voluit quod male

NOTÆ.

utrosque custodia includi, sed singulos seorsim, ita ut mutuus eis aspectus negaretur, quod unicum est in carcere solatium. Theophanes ait mense Januario indictione secunda in exsilium pulsos, anno 809.

(27) Vix dubito quin Joseph Œconomus, turbarum causa, intelligatur. Sirletus *leonem* vertit, quod aliis occasionem dedit Leonem proprio nomine sic appellatum, fortassis Isauricum, cujus mores in hoc imitaretur Nicephorus, intelligendi.

(28) Is est S. Nicephorus prænominatus, cujus et aliorum factum relinquit judicio Dei Michael in Vita S. Theodori.

Digitized by Google

egerat : sed quoniam parum recta intentione ferebatur, ad finem non perduxit quod proposuerat. Nam ipsum quidem, arrogantia sublatum, haud diu post robusta Dei manus ad Scythas expulit, atque cum toto suo exercitu perdidit (29) ; horrendum exemplum narratuque terribile secuturis generationibus statuens inevitabilium judiciorum suæ sapientissimæ providentiæ. Sanctum vero gregi suo proprio restituens natus pie tunc imperantium cum sibi pro Confessore haberi probavit.

40. Hoc autem quomodo accidit ? nec enim dignum est præteriri silentio. Eorum cura qui nostrum agendi modum, animo benevolo nobis quamvis contrario, improbabant, sublatum est e medio scandalum, propter quod a Patriarcha facta erat secessio ; intercessere orantes Principes ; sanctissimus Patriarcha excusavit, omnia ex quadam epikia propter Imperatorem facta fuisse. Secutus est congressus et reconciliatio cum dicto Præsule : quia Deo nihil est charius bono pacis et concordiæ, quando illa concordia non est vel dissonantia a vera fide, vel divini mandati transgressio, aut denique canonis alicujus abrogatio ; qualem illam, de qua nunc agimus, non fuisse, quantum quidem nos attinet, patet sanam mentem habentibus : cum ea quæ interim gesta erant dimiserimus, tanquam similia iis quæ olim sub divinis Patribus accidere, et similiter per epikiam fuere dissimulata ; aut potius velut quorum accuratior discussio incorrupto judici reservetur in sæculum futurum.

ἐπειδὴ οὐκ ἀπὸ ὀρθῆς γνώμης ὁ σκοπὸς, οὐδὲ εἰς πέρας ἄγει τὴν πρόθεσιν. Τὸν μὲν γὰρ, ἐπὶ πολὺ μετεωρισθέντα τῇ ἀπονοίᾳ, ἡ κραταιὰ χεὶρ τοῦ Θεοῦ εἰς Σκύθας ἐκτοπίσασα, ἐκεῖσε πανστρατεὶ ὤλεσεν, διήγημα φοβερὸν καὶ λάλημα φρικτὸν ταῖς μετέπειτα γενεαῖς κριμάτων ἀνεφίκτων τῆς ἑαυτοῦ σοφωτάτης οἰκονομίας ἐγκαταλείψασα· τὸν δὲ σὺν ἡμῖν ῥοπῇ τῶν τηνικαῦτα εὐσεβῶς βασιλευσάντων, εἰς τὴν οἰκείαν πάλιν ποίμνην ἀποκαταστήσασα, ὁμολογητὴν ἑαυτοῖς (*k*) ἀναδείκνυσιν.

μ'. Καὶ τοῦτο πῶς ; οὐδὲ γὰρ παραλιπεῖν ἄξιον. Φροντίδι τῶν ἐπισκηπτόντων τὰ καθ' ἡμᾶς, εὐνοϊκῶς τε ἢ καὶ ἀντιθέτως, ἤρθη ἐκ μέσου τὸ σκάνδαλον, δι' οὗ καὶ ἡ διαφορὰ πρὸς τὸν ἱεραρχοῦντα · ἐδυσώπησαν οἱ κρατοῦντες, ἀπελογήσατο ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης πάντα τὰ γεγενημένα ἐξ ἐπιεικείας (*l*) εἶναι τοῦ βασιλεύσαντος. Τηνικαῦτα ἡ σύμβασις, καὶ ἡ πρὸς αὐτὸν ἀφοσίωσις, ὅτι μηδὲ φίλον Θεῷ ἄλλο τι ὡς τὸ τῆς εἰρήνης καὶ ὁμονοίας καλὸν, ἐπὰν ἡ ὁμόνοια οὐ διαφωνία πίστεως, οὐδὲ ἐντολῆς Θεοῦ παράβασις, οὐδ' οὐ μὴν κανόνος ἀθέτησις, ὡς ἡ παροῦσα δέδεικται, ὅσον τὸ καθ' ἡμᾶς, τοῖς νοῦν ἔχουσι, τὰ διὰ μέσου χαίρειν ἐάσαντας, ὡς ὁμότροπα τοῖς πάλαι ἐπὶ τῶν θεοφόρων Πατέρων συμβεβηκόσι, καὶ ὡσαύτως οἰκονομικῶς παρεωραθέῖσιν, μᾶλλον δὲ ὡς τῆς τούτων ἀκριβοῦς ἐξετάσεως ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τῷ ἀδεκάστῳ κριτῇ ταμιευομένοις.

CAPUT VII.

ΚΕΦΑΛ. Ζ'.

Extremus sancti Platonis morbus, et pius obitus.

41. Post hæc non amplius inclusus vixit Pater, neque enim vires erant vel ad hoc ut corporeis necessitatibus faceret per se satis : sed partim lectulo recumbens, solabatur sese retributione præteritorum suorum asceticorum et athleticorum laborum ; partim in sedili requiescens, aut Psalmos Davidicos vocaliter recitabat, aut mentaliter precabatur Deum, aut aliquid conferebat ad utilitatem fraternitatis, consulendo, adhortando, instruendo, consolando, secundum paternam suam benevolamque consuetudinem : non autem poterat operis aliquid facere, aut genu flectere, aut lectioni vacare, nisi quantum ad hoc conducere poterat opera propeeum legentis ministri. Sed in his contristabatur angebaturque, quasi animam perdidisset, quia ab exercitiis spiritualibus cessare, et a laboribus corporalibus vacare se videbat. Si quando vero cibi aliquid sumebat causa morbi, aut lavacro propter obedientiam utebatur, Deo quidem agebat gratias, dolebat tamen propter laxatum vitæ prioris rigorem. Dignissimus sane laude, qui pulchrum suum stadium ac vere solarem cursum absolvit, ab obe-

μα'. Τί τὰ μετὰ ταῦτα ; Οὐκέτι ὁ Πατὴρ ἐγκεκλεισμένος, ὅτι μηδὲ ἰσχὺς αὐτῷ καὶ τὴν τοῦ σώματος ἀναγκαίαν χρείαν κἀξ αὐτοῦ ποιεῖσθαι· ἀλλὰ πῇ μὲν ἐπὶ κλίνης κατακείμενος, ἀναδόσεσι τῶν προλαβόντων ἀσκητικῶν καὶ ἀθλητικῶν αὐτοῦ πόνων· πῇ δὲ ἐπὶ καθισματίου ἀναπαυόμενος, καὶ διὰ γλώσσης τὰ τοῦ Δαυὶδ φθεγγόμενος, καὶ κατὰ νοῦν τῷ Θεῷ προσευχόμενος, ὅσα τε ἄλλα εἰς βοήθειαν τῆς ἀδελφότητος συνεισφέρων, συμβουλίαις, ὑπομνήσεσι, νουθεσίαις, παρακλήσεσιν, κατὰ τὴν προλαβοῦσαν αὐτῷ πατρικὴν καὶ εὐνοϊκὴν συνήθειαν, οὕπω ἰσχύων ἔτι ἐργάζεσθαι, οὐδ' οὐ μὴν γόνυ κλῖναι, οὔτ' αὖ ἐπισκήπτειν ἀναγνώσεσιν, ἢ ὅσον ἐκ τοῦ παραναγινώσκοντος ὑπηρέτου. Καὶ ἦν ἐν τούτοις συλλυπούμενος καὶ σκυθρωπάζων, ὡς ἤδη ἀπολωλεκὼς τὴν ψυχὴν, διά τε τὴν ἀδράνειαν τῶν πνευματικῶν λειτουργιῶν, καὶ τὴν ἀπραξίαν τῶν σωματικῶν ἐργασιῶν · εἴ πού τι καὶ μετελάμβανε βρῶμα κατάλληλον τῇ νόσῳ, ἢ καὶ λουτρῷ καθ' ὑπακοὴν κεχρημένος, ηὐχαρίστει μὲν τῷ Κυρίῳ, ἠνιᾶτο δὲ διὰ τὴν ἄνεσιν. Ἀλλ' ὄντως καλὸν δίαυλον καὶ ἡλιακὸν δρόμον ὁ πανεύφημος τετέλεκεν, τὸ δὴ λεγόμενον, ἐξ ὑπακοῆς ἀνατεῖλας καὶ εἰς ὑπ-

NOTÆ.

(*k*) Scriptum erat ἑαυτοῦ, quod corrigendum credidi. (*l*) Item ἐπιρείας, quod nihil significat.

(29) Cæsus a Bulgaris Nicephorus imp. 26 Julii anno 811, cui successit Michael Curopalates.

Digitized by Google

ακοὴν καταλήξας· τῇ δωδεκαταίᾳ γὰρ τῶν ὡρῶν ἡμε- A dientia videlicet incipiens, et in obedientia desinens; cum enim diurno horarum duodecim circulo parem annorum periodum in unoquoque certamine (30) explevisset, ad æternam vitam, perpetuo lumine fruiturus, emigravit. Numera certamina, et invenies annos quadraginta octo. Tum annos bis duodecim (31), ante abrenuntiationem sæculi actos, junge aliis quatuor annis, quos in persecutionibus; et tribus, quos in infirmitate traduxit Sanctus: et invenies, virum venerabilem obiisse anno ætatis unde octogesimo (32).

ρινῇ περιόδῳ ἰσάριθμον τὸν τῶν ἐτῶν κύκλον ἐφ' ἑκάστῳ ἀγῶνι διηνυκὼς, εἰς ζωὴν αἰώνιον ἀδιαδόχῳ φωτὶ ἀναβεβίωκεν. Ἀρίθμει τοὺς ἀγῶνας, καὶ εὑρήσεις τοὺς χρόνους, ὀκτὼ πρὸς τεσσαράκοντα· πρόσθες τοὺς πρὸ τῆς ἀποταγῆς δισδυοκαίδεκα, πρὸς ἄλλοις τέσσαρσι τῶν διωγμῶν, καὶ τρισὶ τῆς ἀσθενείας, καὶ εὑρήσεις τῷ ὀγδοηκοστῷ ἔτει πλὴν ἑνὸς τελειούμενον τὸν ἀοίδιμον.

μβ'. Ἀλλ' ὦ! πῶς ἀδακρυτὶ τὸ τούτου διηγήσαιμι τέλος; Ἔκειτο ὁ γέρων, ὥσπερ τι γέρας τίμιον, ἡτοιμασμένος τὴν ψυχὴν πρὸς τὴν ἔξοδον, καὶ κύκλῳ ἡ ἀδελφότης περιχυθεῖσα ἐξήτει τῶν ἱερῶν προσευχῶν αὐτοῦ λαβεῖν τὸ δῶρον· καὶ ἐπείπερ ἕνα ἕκαστον B ηὐλόγησεν καὶ κατησπάσατο, ἄπεισιν καὶ πρὸς τὸν τάφον, ὃν ἐκ πόθου ἐζήτει πάλαι θεάσασθαι, εἰ καὶ οὐκ ἐπετύγχανεν τοῦ καταθυμίου, κοπῇ τοῦ θελήματος· ὃν ἰδὼν, ἐχάρη λίαν, ἀνθωμολογήσατο τῷ Κυρίῳ, ἐπειπών· *Αὕτη ἡ κατάπαυσίς μου εἰς αἰῶνα αἰῶνος*· μεθηρμόσατο καὶ τὴν φωνὴν ἐκείνην· *Θέλημα τῶν φοβουμένων αὐτὸν ποιήσει Κύριος.* Ἐκίνησεν καὶ τῶν ἔξω οὐκ ὀλίγους, οἳ καὶ μὴ εὐλαβηθέντες τὸν καιρὸν (ἦν γὰρ τῶν ἱερῶν νηστειῶν περίοδος), συνέδραμον μοναδικοί τε καὶ μιγάδες, ηὐλογήθησαν, ὑπέστρεψεν, ἐφοδιασθέντες καλὸν ἐφόδιον τὴν ἐκείνου ἁγίαν παράθεσιν. Καί γε αὐτὸς ὁ ἁγιώτατος πατριάρχης παρεὶς ἐξῃτήσατο εὐχὴν, καὶ λαβὼν ἠσπάσατο. Γέγονέ τε ἡ ὥρα ἐκείνη, πάσης ὑπονοουμένης διαφορᾶς ἀλεξητήριον, τῶν πρὶν λυπηρῶν ἐκποδὼν γεγενημένων. Πάντων οὖν ὑπεμνημάτισε, πᾶσιν ὑπερηύξατο, ἅπασιν ἀφίησιν, ἐχθράνασι, δώξασι, λυπήσασιν, ὁ ὡς ἀληθῶς τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος καὶ Χριστὸν κἂν τῷ θανάτῳ μιμούμενος.

42. Sed quomodo sine lacrymis mortem illius narrabo? Jacebat senex, habens animam paratam ad egressum, velut honoratum quoddam xenium (33); et circum affusa fraternitas orabat, ut munus orationum ejus mereretur accipere. Postquam igitur unicuique sigillatim benedixit et osculatus est, abiit ad sepulcrum, quod videre jam pridem ardenter concupierat, quamvis voto suo frustratus fuerit, quia præpropera erat talis voluntas. Illud autem cum vidisset, gavisus est valde, et benedixit Dominum, inquiens: *Hæc requies mea in sæculum sæculi* [13]. Deinde istam quoque vocem subjunxit: *Voluntatem timentium se faciet Dominus* [14]. Traxit etiam ad se externorum non pau- cos: qui nulla habita ratione temporis (vertebatur enim sacri jejunii circulus) accurrebant tam monachi quam sæculares, benedictioneque accepta revertebantur instructi ad iter optimo viatico, sanctæ scilicet depositionis memoria (34). Quinimo sanctissimus patriarcha adfuit (35), petens ut oraret pro se; eoque impetrato, osculatus est eum. Itaque hora illa omnibus suspicantibus, alieniori ipsos ab invicem esse animo, facta fuit in remedium, procul submota quæcunque antea exstiterat omnibus, omnibus ignovit, quorum inimicitias, molestias tulerat, utpote vere vir Dei, et Christum etiam in morte imitans.

μγ'. Ἐπειδὴ δὲ καὶ διαθήκην ἔδει διαθέσθαι, τίς αὕτη; Ἡ ὀρθόδοξος πίστις, καὶ ἡ νόμιμος πολιτεία, αἷς συνέζησεν, καὶ μεθ' ὧν ἀπεδήμησεν· τοῦτο δὲ κἀκεῖνο διανέμειν, οὐ πρὸς αὐτοῦ (ὅτι μηδ' αὐτῆς τῆς ἐπωμίδος ἦν κύριος) διατάττεσθαι. Ἀμέλει ἐρωτηθεὶς πρὸς ἐμοῦ τοῦ ἐλεεινοῦ, μή τι ἔχοιεν παριστάμενον· τῇ μὲν χειρὶ ἀψάμενος τοῦ ἱματίου, τοῦτο

43. Quoniam vero oportuit etiam testamentum condi: quodnam, quæso, reliquit? Fidem orthodoxam et conversationem regularem, in quibus vixit et cum quibus obiit: hoc autem vel illud distribuere ad illum non pertinebat, cum neque de ipso pallio posset ut dominus testari. Tandem rogatus a me miserabili, num quid haberet commen-

[13] Psal. CXXXI, 14. [14] Psal. CXLIV, 19.

NOTÆ.

(30) Primum sub obedientia S. Theoctisti, secundum in regimine monasterii Symbolorum, tertium in gubernando monasterio Sacudionis, quartum Constantinopoli in reclusione.

(31) Græce δὶς δυοκαίδεκα. Sed prima syllaba Sirleti oculos fugit, ut *duodecim* verteret, et totam chronologiæ rationem turbavit.

(32) Ex hac vita excessit sanctissimus Plato, octogesimum ætatis annum uno minus agens, vir pluribus perfunctus laboribus, egregiis virtutum editis documentis. Ita S. Theodori Vita.

(33) Græce ἔκειτο ὁ γέρων, ὥσπερ τι γέρας τίμιον ἡτοιμασμένος τὴν ψυχήν· est autem γέρας, decus, præmium, pro quo vertimus *xenium*, ut propius D exprimeretur ejus quæ in Græco est ad vocum similitudinem allusionis elegantia; quam Sirletus neglexit, dum ita vertit, « Jacebat senex ille senio admodum honorato. »

(34) Græce simpliciter est « sancta ejus depositio, » παράθεσις. Sirletus, *commendationem* vertit: putavi menti auctoris propius accessuram paraphrasim.

(35) Vita S. Theodori: « In eo etiam abundantem patriarcha charitatis suæ vim animique recte compositi specimen exhibuit. Accurrens ipsemet cum universo clero ad monasterium, moribundo sancto astitit, totus in illum defixus, membra ejus omnia complectens, suaviterque singula deosculans. »

Digitized by Google

dandum, manu vestem apprehendens, eam excussit, in signum expeditissimæ obedientiæ; et voce admodum submissa dixit, nihil habere, eo quod omnia meæ parvitati committeret. Porro prætereundum non est aliquid, vim habens prædictionis, quod nempe funebrem cantum sibi ipse ante mortem cecinerit. Cum enim ex pectore laboraret, assiduoque anhelitum duceret, ex consueta rerum divinarum meditatione movebat labia, maxime autem psallebat illam sacræ cantionis particulam: *Resurgent mortui, et qui in monumentis sunt suscitabuntur, et lætabuntur qui sunt in terra*: quem suavissimum versum hortabatur ut secum canerent qui præsto erant, quoad loqui potuit, et vocem vel tenuissimam emittere. Secuta autem cantum est mors, tunc illi adveniens, quando instabat memoria justi Lazari (36), ad quem refertur cantus ille, et cum quo pars ejus de quo nobis est sermo.

A κατέσεισεν, ὡς σύμβολον ὑπακοῆς παντελευθέρου, φωνὴν δὲ ἀφίησιν λίαν ἀμυδρὰν μηδ' ὁτιοῦν ἔχειν, διὰ τὸ πάντα ἀναθέσθαι τῇ ταπεινώσει μου. Καὶ μὴν οὐδ' ἐκεῖνο παραλείψομαι, προρρήσεως ἔχον ἔμφασιν, ὅτι αὐτὸς ἑαυτῷ ἐπιτάφιον ᾠδὴν πρὸ θανάτου μεμελῴδηκεν. Συνεχόμενος γὰρ ὑπὸ τοῦ θώρακος καὶ ἀσθμαίνων ἐπάλληλα, ἐκίνει μὲν τὰ χείλη ἐκ τῆς συνήθους αὐτῷ τῶν θείων μελέτης, ὑπέψαλλεν δὲ μάλιστα τὸ τῆς ᾠδῆς ἐκείνης μέρος, *Ἀναστήσονται οἱ νεκροί, καὶ ἐγερθήσονται οἱ ἐν τοῖς μνημείοις καὶ εὐφρανθήσονται οἱ ἐν τῇ γῇ*, συνᾴδειν αὐτῷ προτρεπόμενος συνεχέστερον τὸν αὐτὸν ἤδη στίχον τοὺς παρισταμένους, ἕως ἂν ἠδύνατο σθένειν, καὶ μικρὰν ἀφιέναι φωνήν. Καί γε ἐπηκολούθησεν τῇ ᾠδῇ ἡ κοίμησις, τότε φθάσασα, ἡνίκα B ἡ τοῦ δικαίου Λαζάρου μνήμη ἐπέστη, πρὸς ὃν ἡ ἀναφορὰ τῆς ᾠδῆς, καὶ μεθ' οὗ ἡ μερὶς τοῦ οὗπερ ὁ λόγος.

44. Denique extremum, insurrans, Estote salvi, decoroque habitu jacens, cum ad dexteram inclinasset caput, placido ac leni motu corporis, velut qui in propria abire disponit, clausit oculos, ea qua sol occumbit hora, et spiritum suum sanctum tradidit angelis, ipsum ad solem justitiæ deducturis. Et nunc ille quidem in cœlis est (36') audeo dicere, non solum ascetico dignatus ordine, sed confessorum adnumerandus choreis: quorum enim certamina pertulit, horum indubie etiam hæreditatem participavit: aut si placet, cum subjectis C subjectus probatissimus, imo bis obediens coronarius; cum solitariis solitarius legitimus; cum prælatis prælatus dignissimus, cum inclusis, non solum inclusus, sed etiam subditus; quodque augustum inprimis, cum confessoribus confessor genuinus, reipsa verbis attestante. Ego autem infelix, optimo orbatus patre; cui manum injiciam animo fluctuans? quem admonitorem inveniam a recta declinans ratione? quomodo mali dæmonis incursum fugiam, non habens te domesticum instructorem doctoremque.

μδ'. Εἶτα τελευταῖον τὸ σώζεσθαι ἐπιψιθυρίσας, ἐπὶ σχήματός τε εὐπρεποῦς κείμενος, τὴν κάραν δεξιόθεν ἐπικεκλικὼς, οὕτωσὶ πραεῖᾳ καὶ ἠρεμαίᾳ τῇ κινήσει τοῦ σώματος, ὡς εἰς τὰ ἴδια ἀπαίρειν προαιρούμενος, μύσας τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐν ὥρᾳ δύσεως ἡλίου, παρέδωκεν τὴν ἁγίαν ψυχὴν τοῖς ἀπάγουσιν αὐτὴν ἁγίοις ἀγγέλοις πρὸς τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης. Καὶ νῦν ἐστιν ὁ μὲν ἐν οὐρανοῖς, οὐ μόνον ἀσκητικῆς τάξεώς τε καὶ παραστάσεως θαῤῥῶ λέγειν ἠξιωμένος, ἀλλὰ γὰρ καὶ ὁμολογητῶν χορείαις ἠριθμημένος· ὧν γὰρ τοὺς ἆθλους ἤνεγκεν, τούτων δῆλον ὅτι καὶ τῆς κληρουχίας μετεῖληφεν· εἰ βούλει δὲ, μετὰ ὑποτακτικῶν ὑποτακτικὸς δόκιμος, μᾶλλον δὲ δὶς ὑπήκοος στεφανίτης, μεθ' ἡσυχαστῶν ἡσυχαστὴς ἔννομος, μετὰ καθηγητῶν καθηγητὴς ἔνθεσμος, μετὰ ἐγκλείστων οὐ μόνον ἔγκλειστος, ἀλλὰ καὶ ὑποτακτήτης, ὃ καὶ σεβάσμιον, μετὰ ὁμολογητῶν ὁμολογητὴς ἀπαράγραπτος, μαρτυρούσης τῷ λόγῳ τῆς πράξεως. Ἐγὼ δὲ ὁ δύστηνος, ἀπορφανισθεὶς τοῦ καλοῦ Πατρὸς, ποῦ χεῖρα ἀπερείσομαι κατὰ ψυχὴν σαλευόμενος; τίνα ὑπομνηστὴν εὕροιμι παραλόγως φερόμενος; πῶς τοῦ Πονηροῦ τὴν ἔφοδον φύγοιμι, μὴ σὲ τὸν νουθετὴν καὶ παιδευτὴν εὐπορῶν οἰκοθεν;

45. Ast, o divinum mihi et sacrum caput, tu me ex alto propitius respice, labantem erige, dirige D gradientem, serva incolumem, pasce mecum hunc gregem, quem multo labore et sudore collegisti; ut tuis insistens vestigiis, ambulet per viam mandatorum Dei: observa, fove, propugna tam magnos quam parvos, quemadmodum te rogavi in hora exitus tui: tui enim sunt omnes, quorum duces filii tui sunt, aut filii filiorum: ut in Deo et

με'. Ἀλλ' ὦ θεία μοι καὶ ἱερὰ κεφαλὴ, σύ με ἐποπτεύοις ἄνωθεν πλεως, καὶ ἀνορθοῖς καταπίπτοντα, καὶ διευθύνοις πορευόμενον, καὶ συντηροῖς ἀνεπηρέαστον, ἅγοις τε καὶ συμποιμαίνοις μοι, καὶ τήνδε τὴν ποίμνην, ἣν πολλοῖς πόνοις τε καὶ ἀγῶσι συνεστήσω, ἐν ἴχνεσι τοῖς σοῖς περιπατεῖν, ἐν τρίβοις τῶν θείων ἐντολῶν πορεύεσθαι, σκέπων, περιέπων, προπολεμῶν τῶν μεγάλων σου καὶ μικρῶν ποιμνίων, καθὼς καὶ ὑπέσχου ἐν καιρῷ σου τῆς ἐξόδου; καὶ

NOTÆ.

(36) Ita ad verbum Græca. Sirletus vertit: *Justi Lazari ejusque diei festi memoriam*, quale festum nullum habent Græci; sed simpliciter memoriam, occasione evangelii pridie Dominicæ Palmarum legendi, ut supra dictum.

(36') Eadem Vita de sepultura ista addit: « Cui tanquam Patri Patrum cum patriarcha innumeris luminibus thurisque suffitu justa persolvisset, ægre tandem corpus sepulcro condidit, multis undique confluentibus, ejusque depositionem pro virili prohibentibus, ut qui nec mortuo quidem sancto privari vellent. » Et sub finem Vitæ ista habentur: « In Studii monasterio et magni Platonis et beati quoque Josephi dives arca pariter asservatur: et corpus S. Theodori in Patrum thecam illatum est. »

Digitized by Google

γάρ σου πολίμνια πάντα, ὧν εἰσιν καθηγεμόνες τὰ σὰ τέκνα, καὶ ἐκ τέκνων ἔγγονα· ὡς ἂν ἔχοντές σε ἅπαντες εἰς Θεὸν καὶ πρὸς Θεὸν προασπιστήν, ἀπήμαντοι διαμένοιμεν ἀοράτων τε καὶ ὁρωμένων ἐχθρῶν, μηδὲν ὑφιέντες διὰ φόβον τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, μηδ' αὖ ἐκφερόμενοι τῶν θείων ἐντολῶν, μήτ' αὖ θύραν ἀνοίγοντες ἀπροσεξίᾳ τοῖς ὀλεθρίοις πάθεσιν, μήτε μὴν κατολιγωροῦντες τῆς ἀσκήσεως, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ ἡ τιμὴ καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ παντοκράτορι Πατρὶ, καὶ τῷ ζωοποιῷ καὶ παναγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A apud Deum te habentes patronum, permaneamus immunes ab hostibus visibilibus et invisibilibus, ne per timorem declinemus a vera fide in aliquo, vel efferamur extra Dei præcepta; ne per ignaviam aperiamus januam pravis affectibus; ne denique deficiamus in exercitatione proposita, in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria, honor et potestas, cum Patre omnipotenti atque vivifico et sanctissimo Spiritu, nunc, et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

XII.

ed Th. Nissen

LAUDATIO S. ARSENII ANACHORETÆ.

BNgJ

Ex pervetusto codice Petri Seguierii, Franciæ cancellarii, varie collato. Interprete Joanne Pinio. Edidere Bollandiani. Act. Sanct. Jul. t. IV, 617.

—

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

α'. Ἀστὴρ ἀειφανὴς ἡμῖν, οὐκ ἐν τῷ ζωδιακῷ κύκλῳ κατηριθμημένος, ἀλλ' ἐν τῷ τῆς ἀρετῆς οὐρανῷ ἐστηριγμένος, διὰ τῆς ἐτησίου αὐτοῦ μνήμης σήμερον ἀνατέλλων, φωτὶ ἀϋλωτάτῳ μαρμαρυγὰς ὑπερλάμπρους ἀγαθοεργίας ἐπαφίησι τῇ οἰκουμένῃ. Τίς δέ ἐστιν οὗτος, ὦ φιλάγιον ἄθροισμα; Ὁ ἰσάγγελος Ἀρσένιος, ὁ τὴν ἀρετὴν ἀπρόσιτος, τὸ τῆς ταπεινώσεως ὕψος, τὸ τῆς κατανύξεως ῥεῖθρον, οὗ καὶ ἡ μνήμη μόνη παράκλησίς ἐστιν εἰς ἀρετῆς ἐπίδοσιν. Καί μοι θαυμάζειν ἐπίησι, πῶς τῶν ἄλλων μακαρίων ἀνδρῶν, παρὰ τῶν κατὰ καιρὸν τῆς ἀρετῆς ἐπαινετῶν, τῶν βίων ἀναγεγραμμένων, καὶ ταῖς τῶν ἐγκωμίων βολίσι καταστραπτόντων, τοῦδε τοῦ τρισμάκαρος ὁ βίος ἀνιστόρητος εἰάθη, πλὴν ὅσον σποράδην παρά τινων ὁσίων Πατέρων δεδηλωμένος, καίπερ μὴ ἐναπολιμπανόμενος τῆς ἐναρέτου ἐκείνων λαμπροφορίας, ὅτι μὴ καὶ μᾶλλον τῶν πολλῶν ὑπερλάμπων ταῖς αὐγαῖς τῶν θείων αὐτοῦ ἀνδραγαθημάτων.

β'. Τί οὖν; Συνδιαμείψομεν καὶ ἡμεῖς τοῖς προλαβοῦσι τὸν χρόνον, καὶ οἴσομεν τηλικοῦτον θησαυρὸν ὑπὸ τῆς σιγῆς καλύπτεσθαι; Οὐμενοῦν· ἀλλὰ πειθόμενοι τοῖς ἐπὶ τοῦτο παρορμήσασι Πατράσιν, εἰ καὶ ἄμοιροι τοῦ προσήκοντος λόγου, ἠλικιότες τε ἐπίκουρον δέξασθαι τοῦ ἐγχειρήματος αὐτὸν τὸν εἰς ὑπόθεσιν τοῦ βίου προκείμενον, ἀπαρξόμεθα τοῦ λέγειν, οὐδὲν ξενοδεκτοῦντες παρὰ τὸ ἀληθὲς, ὅσα δὲ ἐκ τῶν περὶ αὐτοῦ περικεκομμένως εἰρημένων ἀναλεγόμενοι, εἰ καὶ διὰ ἀῤῥάφου διηγήσεως, εἰς ὑπόμνησιν φέροντες, καὶ ταῦτα οἱονεὶ συνυφαίνοντες, καὶ ἐκ τούτων ταῖς ἀκολούθοις ἐννοίαις ἔσθ' ὅτε προσθήκην ποιούμενοι καθ' εἱρμὸν, πειρασόμεθα τὸν βίον ἀπαρτίσασθαι, ἀφουσιούμενοι τὸν πόθον, ὃν περὶ τοῦ παμμάκαρος ἔχουσιν οἱ φιλάρετοι.

PROLOGUS.

B 1. Stella perpetuo nobis apparens, non zodiaco circulo annumerata, sed in virtutis cœlo firmata, per anniversariam suam memoriam hodie exoriens, splendidissimas bonorum operum coruscationes defæcatissima luce immittit orbi terrarum. At quænam illa est, o sanctitatis amantes auditores? Arsenius est, angelis par, virtute inaccessus, humilitatis altitudo, asceticæ disciplinæ gloria, solitudinis robur, compunctionis fluentum; cujus vel sola memoria ad progressum in virtute incitamentum est. Et vero mirari subit, quid sit, quod, postquam aliorum virorum beatorum, virtutis causa laudabilium, vitæ conscriptæ sunt, præconiorum radiis fulgentes, nulla de beatissimi hujusce vita ad posteros transierit historia, præter eam, quæ a quibusdam sanctis Patribus sparsim indicata, insigni, qua pollent, res illustrandi facultate, non inferior est, imo vero multis potius aliis præfulget ob divinos Arsenii ac masculos gestorum splendores.

C

2. Quid igitur? An nos etiam cum iis, qui tempore præcesserunt, commutabimus vices tantumque thesaurum patiemur sub silentio abscondi? Nequaquam: at Patrum exemplo incitati, tametsi conveniente oratione destituti; fretique, auxilio venturum præsenti conatui illum ipsum, cujus nobis propositum est vitæ argumentum, dicendi initium faciemus, nihil peregrinum et a vero alienum adoptantes; sed quæcunque compendiose de ipso dicta sunt, colligentes, et etiamsi narratione non cohærente in memoriam revocantes, atque hæc quodammodo contexentes, adjecto etiam, ubi res feret, ex cogitationibus inde consequentibus additamento, quo res cohærent, vitam absolvere conabimur, gratificantes desiderio, quo erga beatissimum hunc tenentur virtutis amantes.

D

Digitized by Google

CAPUT PRIMUM. A ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

Sancti patria, natales; vita sæcularis cum solitaria divino monitu commutata; insignes in ea progressus; hominum fuga.

3. Genus Arsenii, ut dicam id quod res est, et affinium multitudo, virtus fuit; ejusque incendi studiis ac insigniri characteribus; quoniam vero a sanguine id repetunt eruditi; patria ei fuit civitatum, quæ sub cœlo sunt, princeps, Roma, inquam, celeberrima a qua cognomentum acceperunt illi, qui imperii sceptrum moderantur. Surculus fuit nobilium parentum, opibusque ac reliquo vitæ splendore florentium. Familia ipsius ad hoc usque tempus B integra non superest (quonam enim pacto tot annis servata fuerit?) sed vestigia, tali magnitudine excellentia, divisit habitatoribus velut in cellas triginta (37). Atque hoc sufficit, ut ostendatur, quam illustris ac undequaque beatus fuerit vir iste memorabilis; cumque tantus esset, doctrina altius eminebat, Græca ac Romana pariter sapientia admirandus.

4. Ejus itaque fama ad aures tunc delata magni Theodosii imperatoris, quærentis talem filiis suis Arcadio et Honorio magistrum præficere, qui majore præ omnibus id operæ pretio faceret, Arsenius accitu imperatoris Byzantium contendit, et assumens ambos pueros, moribus ac disciplinis ipsos informavit, ut optimos eos esse ostenderet in utraque facultate. Ad quadragesimum usque ætatis suæ C annum in aula assidue versatus est (37*); Deique timorem in mente habens, ingemuit, et invocabat Deum cum lacrymis dicens: Domine, ostende mihi viam, in qua salvus fiam. Et vero, dum die quadam in aula esset, audivit divinam vocem, quæ ei diceret: Arseni, si salvus esse vis, fuge homines, et salvaberis (38).

5. Hæc itaque ubi audisset Arsenius, jam pridem divino desiderio sauciatus, omni mox humana ac caduca gloria contempta; splendoreque ac deliciis corporis, omnique alia honoris appetentia, aulisque imperatorum pro nihilo putatis, nihil cuiquam locutus Alexandriam navigat; indeque pervenit in Scetim; et ecclesiam ingressus clericos (38*) accedit, dicens: Per Dominum, facite me monachum, ac viam mihi ostendite, ubi salvus fiam. Illi autem viri nobilitatem ex moribus, et vultu et alloquio conjectantes, quærebant ex eo, quisnam et cujus esset. Is cum primo abnueret, diceretque: Homo sum peregrinus et abjectus, qui salvus fieri quæro; vix tandem ei persuadere potuerunt ut, quæ ad se

γ'. Γένος μὲν Ἀρσενίου, τἀληθὲς εἰπεῖν, καὶ οὐ σπάνιοι οἱ μετέχοντες, ἡ ἀρετὴ· καὶ τὸ ἐκεῖθεν κατάγεσθαι καὶ χαρακτηρίζεσθαι· ἐπειδὴ δὲ τὸ ἀφ' αἵμασιν τοῖς φιλοπαθέσιν ἐπιζητεῖται· ἡ πρώτη τῶν ὑπουρανίων πόλεων τούτῳ πατρὶς, Ῥώμην λέγω τὴν περιβόητον· ἀφ' ἧς τὴν προσηγορίαν οἱ τὸ βασιλικὸν σκῆπτρον κατέχοντες ἐξειλήφασιν· εὐγενῶν γεννητόρων στέλεχος, πλούτῳ τε κομώντων καὶ τῇ λοιπῇ τοῦ βίου περιφανείᾳ· οὗ ἐστία μέχρι τοῦ νῦν περίεστιν οὐχ ὁλόκληρος· πῶς γὰρ ἂν καὶ διεσέσωστο τοσούτοις ἔτεσιν; ἴχνη δὲ καὶ τοσούτῳ μεγέθει διαφέροντα, ὡς ἐν τριακοσίαις κέλλαις διαιροῦσα τοῖς οἰκήτορσι. Ἐξαρκοῦντος τούτου ἐπιδηλῶσαι, ὅσος ἦν περιφανὴς καὶ πολύολβος ὁ ἀοίδιμος· τοιοῦτός τε ὢν, ὑπῆρχε καὶ τῇ παιδεύσει ὑπέρτερος, Ἑλληνικῇ τε καὶ Ῥωμαϊκῇ σοφίᾳ θαυμαζόμενος.

δ'. Ἐπεὶ οὖν τὸ τηνικαῦτα Θεοδοσίῳ τῷ μεγάλῳ βασιλεύοντι ἐξηκούσθη τὰ περὶ αὐτοῦ, ζητοῦντι παιδευτὴν τοιοῦτον ἐπιστῆσαι υἱοῖς αὐτοῦ Ἀρκαδίῳ καὶ Ὠνορίῳ, ὃς εἴη προὐργιέστερος ἁπάντων· ἄγεται ὁ Ἀρσένιος τῇ τοῦ κρατοῦντος ῥοπῇ ἐν τῷ Βυζαντίῳ, καὶ παραλαβὼν ἀμφοτέρους τοὺς παῖδας, ἀνῆγεν αὐτοὺς ἔν τε ἤθεσιν καὶ παιδεύμασιν, ἀρίστους ἀποδεικνὺς ἀμφοτέρωθεν. Μέχρι δὲ τοῦ τεσσαρακοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας αὐτοῦ ἐν τῷ παλατίῳ διηνυκὼς, καὶ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ κατὰ διάνοιαν ἔχων, ἐστέναζε καὶ παρεκάλει τὸν Θεὸν μετὰ δακρύων λέγων· Κύριε ὁδήγησόν με, πῶς σωθῶ. Καὶ δὴ ἐν μιᾷ ὄντος αὐτοῦ ἐν τῷ παλατίῳ, ἀκούει θείας φωνῆς, λεγούσης αὐτῷ· Ἀρσένιε, εἰ θέλεις σωθῆναι, φεῦγε τοὺς ἀνθρώπους, καὶ σώσῃ.

ε'. Τούτων οὖν ἀκούσας ὁ Ἀρσένιος, καὶ ἐπιπολὺ τῷ θείῳ πόθῳ τρωθείς, πάσης εὐθὺς καταφρονήσας ἀνθρωπίνης καὶ προσκαίρου αἰνέσεως, καὶ περιφανείας, τρυφῆς τε σωματικῆς καὶ πάσης ἄλλης φιλοδοξίας, καὶ βασιλείους αὐλὰς εἰς οὐδὲν διαλογισάμενος, μηδενὶ μηδὲν εἰρηκὼς ἀποπλέει ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, κἀκεῖθεν ἔρχεται εἰς Σκῆτιν· καὶ εἰσελθὼν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, προσέρχεται τοῖς κληρικοῖς λέγων· Διὰ τὸν Κύριον, ποιήσατέ με μοναχὸν, καὶ ὁδηγήσατέ με πῶς σωθῶ. Οἱ δὲ τὴν εὐγένειαν τοῦ ἀνδρὸς ἐκ τοῦ ἤθους, καὶ τοῦ προσώπου, καὶ τῆς συντυχίας στοχασάμενοι ἐξήταζον αὐτὸν, τίς εἴη καὶ πόθεν. Ἀρνουμένου δὲ αὐτοῦ τὰ πρῶτα, καὶ λέγοντος, ὅτι Ἄνθρωπός εἰμι ξένος καὶ ταπεινὸς σωθῆναι

NOTÆ.

(37) Videtur auctor nihil aliud velle, quam stipitem familiæ sancti primævum in plures postea ramos divisum fuisse; usus hic, quantum suspicor, vel phrasi istius temporis, vel parœmia tum usitata.

(37*) Διηνεκῶς· subaudi ἔμεινε, ὢν vel quid simile. Apud Cotelerium lego: Ἔτι ὢν ἐν τῷ παλατίῳ. *Cum etiamnum esset in palatio.*

(38) Vide Vitas Patrum apud Rosweydum lib. v, cap. 2, pag. 563, num. 2. Damalevicius Vitæ sancti Bogumili eremitæ Camaldulensis auctor, tomo II Junii, pag. 356, num. 56, secessum ejus in eremum Dobrovensem narrat, « tanquam si sanctus vocem lapsam divinitus ad Arsenium in sua vocatione audivisset: Arseni tumultus fuge, et salvaberis. »

(38*) Per clericos intellige hic monachos. Exempla dat Cangius in *Glossario Latino.*

Digitized by Google

ζητῶν, μόγις ἠδυνήθησαν πεῖσαι αὐτὸν, θαρρῆσαι αὐτοῖς τὰ καθ' ἑαυτόν. Καὶ μαθόντες, εἶπον πρὸς ἀλλήλους· Τίς ἄρα ἐστὶν, ὁ ὀφείλων τοῦτον παραλαβεῖν καὶ ὁδηγῆσαι εἰς τὴν μοναδικὴν πολιτείαν· καὶ δὴ βουλευσαμένων αὐτῶν, συνεῖδον ἀπενεγκεῖν αὐτὸν τῷ ἀββᾷ Ἰωάννῃ τῷ Κολοβῷ. Καὶ λαβόντες αὐτὸν μεθ' ἑαυτῶν, ἀπῆλθον πρὸς τὸν γέροντα. Καὶ μετὰ τὸ ποιῆσαι αὐτοὺς εὐχὴν, ἐλάλησαν αὐτῷ περὶ Ἀρσενίου.

A spectabant, confidenter iis exponeret. Quæ edocti, alter alteri dicebant : Quisnam est, qui debet hunc excipere, et conducere ad monasticum institutum? Et, inito consilio, visum est abducere ipsum ad abbatem Joannem Colobum (39). Et assumentes eum secum, abierunt ad senem; peractisque precibus locuti cum illo sunt de Arsenio.

ς'. Καὶ ἐν τῷ συντυγχάνειν αὐτοὺς, καταλαβούσης τῆς ἐννάτης ὥρας, λέγει τοῖς κληρικοῖς ὁ γέρων· Διῦτε, ποιήσωμεν ἀγάπην, καὶ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου γενέσθω. Καὶ καθεσθεὶς ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης μετὰ τῶν κληρικῶν, ἤρξαντο ἐσθίειν, ἐάσαντες τὸν Ἀρσένιον ἱστάμενον. Ῥίπτει οὖν παξαμάν εἰς τὴν γῆν ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης, καὶ λέγει τῷ Ἀρσενίῳ· Φάγε, ἐὰν θέλῃς. Ὁ δὲ κλίνας ἑαυτὸν ἐπὶ τὴν γῆν, ἀπῆλθε περιπατῶν ταῖς χερσὶ καὶ τοῖς ποσὶν, ὅπου ἦν ὁ παξαμάς· καὶ ἔφαγεν αὐτὸν, ὡς ἔκειτο εἰς τὴν γῆν. Καὶ ἰδὼν ὁ γέρων, λέγει τοῖς ἀδελφοῖς· Ὑπάγετε μετὰ καλοῦ, καὶ εὔξασθε ὑπὲρ ἡμῶν· οὕτως γὰρ γινώσκετε, ὅτι δόκιμον ἔχει ποιῆσαι μοναχόν. Ἠρώτησαν οὖν οἱ κληρικοὶ τὸν Ἀρσένιον καθ' ἑαυτοὺς, λέγοντες αὐτῷ· Ποίησον ἀγάπην, ἀδελφὲ, διὰ τὸν Κύριον, καὶ εἰπὲ ἡμῖν, ποῖον λογισμὸν ἔσχες ἐσθίων τὸν παξαμάν; Καὶ λέγει αὐτοῖς· Ἐλογισάμην πρὸς ἐμαυτὸν, ὅτι Ὡς κυνί σοι ἔρριψαν τὸν ἄρτον, ὡς κύων φάγε αὐτόν. Καὶ ἐδόξασαν τὸν Θεόν. Χρόνον οὖν ὀλίγον μείνας μετὰ τοῦ ἀββᾶ Ἰωάννου ὁ Ἀρσένιος, καὶ μαθὼν πᾶσαν τὴν μοναχικὴν κατάστασιν, ἀπελύθη παρ' αὐτοῦ ἀπελθεῖν καὶ καθῆσαι κατὰ μόνας· καὶ ἔμεινεν ἀγωνιζόμενος ἐν Κυρίῳ, ὥστε πολλοὺς τῶν κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον μεγάλων γερόντων ὑπερβῆναι τοῖς πόνοις, τῇ τε καρτερίᾳ, καὶ τῇ ὑπομονῇ τῶν ἀσκητικῶν ἀγώνων. Ἀναχωρήσας οὖν ἐν τῷ ἡτυχαστικῷ βίῳ, πάλιν ηὔξατο τῷ Θεῷ λέγων· Κύριε, ὁδήγησόν με, πῶς σωθῶ· καὶ ἤκουσε φωνῆς λεγούσης· Ἀρσένιε, φεῦγε, σιώπα, ἡσύχαζε· αὗται γάρ εἰσιν αἱ ῥίζαι τῆς ἀναμαρτησίας.

6. Cumque inter colloquendum jam nona advenisset hora, dicit clericis senex : Adeste, faciamus agapen (40), et voluntas Dei fiat. Considensque Joannes abbas cum clericis, cœperunt comedere, sinentes Arsenium stare. Projicit itaque paxaman (41) in terram abbas Joannes, aitque Arsenio : B Comede, si velis. Ille autem inclinans se in terram, abivit illuc, ambulans manibus pedibusque, ubi erat paxamas; et in terra, prout jacebat, ipsum comedit. Atque hoc conspicatus senex, dicit fratribus : Abite cum bono, et orate pro nobis : ita enim scietis, quod probatus sit, ut fiat monachus. Interrogarunt itaque clerici inter se Arsenium, dicentes illi : Fac agapen, frater, per Dominum; et dic nobis, ecquid cogitationis habueris, quando comedebas paxaman? Quibus ille, Cogitabam, inquit, mecum : quem tibi tanquam cani projecerunt panem, comede illum tanquam canis. Et glorificabant Deum. Exiguo igitur tempore Arsenius cum abbate Joanne versatus, omnemque monasticæ vitæ rationem edoctus, discessit ab eo, ut secederet sibique soli vacaret. Et perseveravit, pro virili contendens in Domino usque adeo, ut magnos id temporis senes laboribus, constantia, ac certaminum asceticorum tolerantia superaret. Postquam ad hesychasticam (42) vitam secessisset, iterum oravit Deum, dicens : Domine, viam ostende, ubi salvus fiam. Et audivit vocem, dicentem : Arseni, fuge, tace, quiesce : nam hæ sunt radices, quibus a peccato immunis fias (43).

NOTÆ.

(39) Joannes Colobus (in appendice ad *Vitas Patrum* pag. 904 per apocopen Colob; Græce Κολοβὸς, estque hic curtus, parvus, nanus, brevis staturæ, etc.) fuit inter anachoretas celeberrimus; idemque fortasse, qui in *Martyrologio Coptico* tomo tertio Martii, pag. 692 notatur his verbis : « Obitus Joannis parvi eremitæ. » Gerardus Vossius Borchlonius, præpositus Tungrensis, inter *Apophthegmata Patrum*, cum sancto Ephræm Syro Coloniæ edita anno 1603, pag. 507, *Colobios* legit; inepte addens : « Verisimiliter hic intelligi Joannem Colobitam, et alias Calybitam, eremitam Romanum (potius CPolitanum; videsis Commentarium ejus prævium die 15 Januarii, § 2), cujus mentio fit in *Martyrologio Romano*, 15 Januarii. » Mox tamen alterius Joannis eremitæ Ægyptii meminit, non sufficienter instructus, ut aliquid circa illum absolute determinet. De Joanne Colobo plenius instrui poteris ex *Vitis Patrum* variis locis; Cotelerio tomo I, a pag. 468, ac Tillemontio tomo X, a pag. 427.

(40) Agape, Græce ἀγάπη, accipitur vel pro extraordinaria refectione in monasteriis; vel pro solemni convivio; vel pro cœna ad quam Christiani, sed pauperes potissimum adhibebantur. De prima significatione consule Cangium; de secunda Cotelerium in notis col. 804; de tertia Ciacconium in notis ad Cassianum pag. 669. Hic vero non scio an plus aliquid significetur, quam cœna ordinaria monachorum.

(41) Illa vox varie scribitur; nimirum *paxamas*, *paxamation*, *paximation* : de qua fuse Rosweydus in *Onomastico* ad *Vitas PP.* a pag. 1045; brevius in *Glossario Latino*. Significat vero panem subcinericium, aut recoctum seu bis coctum : quem ita appellatum quidam volunt a Paxamo quodam cupediario.

D (42) Id est quietam, taciturnam, solitariam. Græcum ἡσυχαστικὸς dilucidari potest ex annotatis ad caput 1 *Vitæ sancti Stephani* Sabaitæ die 13 Julii, pag. 534.

(43) Sanctus Lucas Junior thaumaturgus de loco, ubi sæpius a pluribus interpellabatur, cum secretiori commutando Theophylactum consulens, id responsi tulit (tomo secundo Februarii, pag. 194) : « Tenendum, quod optime haberet Arsenii consilium : is enim fugere ait homines et salvari. Iterumque : Fuge, tace, quiesce. » Inspici etiam pos-

Digitized by Google

7. Hoc itaque divinitus accepto mandato, omnem in cœlum Arsenius affectum transfert, corpore quidem in terra degens, corde autem cum supernis potestatibus familiariter consuescens. Ad illud mandatum exsequendum cum discessisset, cumque adeo solitudinem amaret, quidam e patribus, nomine Marcus (44), sic ipsum compellat : Quare non fugis, pater? Cui Senex : Novit Deus, quod vos diligam : at non possum esse cum hominibus, et cum Deo. Cœlestes chiliades et myriades unam voluntatem habent ; homines vero multas habent voluntates : Deum itaque dimittere non possum, et hominibus vacare (45). Jam vero ut clarius constet de ejus solitaria quiete, dicendum etiam illud, memoratu dignum.

8. Cum pervenisset ad locum quemdam (quoniam ibi erant arundines a vento agitatæ), sic fratres affatur Arsenius : Quænam hæc concussio est? Respondent illi : Arundines sunt, pater. Subjicit Senex : Vere si quis sederit in solitaria quiete, et audierit vocem aviculæ, non habebit cor ejus eamdem quietem ; quanto magis vos, hanc habentes concussionem (46). Quo autem pacto ille in solitudine degens, mentemque usu sensuum destitutam, et a terrenorum tumultuum perturbatione inconcussam habens versus Deum, nequaquam amarit humanam consuetudinem, vel illam etiam, quæ confusione caret, omnemque sermoni a lingua promananti accessum præcluderet, nisi quando prorsus necessitas aliud cogeret, oratio exponet.

9. Digressus aliquando ad eum Theophilus (47) Alexandriæ archiepiscopus cum quodam e primoribus (48), interrogabat Senem, ut audiret ab eo sermonem. Senex autem post modicum silentium illi hoc responsi dedit. Et si vobis dixero, an servabitis? Illi ad se receperunt (49). Dixit ergo eis Senex : Ubi Arsenium degere audieritis, ne appropinquate. Alias iterum archiepiscopus convenire ipsum volens, præmisit primo, qui videret, num Senex aperiret : qui significat ipsi, dicens : Si veneris, aperiam : at si tibi aperuero, omnibus aperiam, et tunc non amplius hic remanebo. His auditis, archiepiscopus dixit : Si fugaturus ipsum venio, non amplius ad eum accedo[c]. Venienti ad se

ζ'. Θεόθεν οὖν δεξάμενος τὸ τοιοῦτον πρόσταγμα, μετατίθησιν ὅλην τὴν διάθεσιν πρὸς οὐρανὸν ὁ Ἀρσένιος, ἐν γῇ μὲν διατρίβων τῷ σώματι, τῇ δὲ καρδίᾳ ταῖς ἄνω δυνάμεσι συμπεριπολῶν· ἐφ' ὃ ἀγόμενον αὐτόν τις τῶν Πατέρων τοὔνομα Μάρκος, οὕτω φιλησυχοῦντά φησι πρὸς αὐτόν· Διὰ τί φεύγεις ἡμᾶς, Πάτερ ; Ὁ δὲ γέρων πρὸς αὐτόν· Ὁ Θεὸς οἶδεν, ὅτι ἀγαπῶ ὑμᾶς· ἀλλ' οὐ δύναμαι εἶναι μετὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ μετὰ τῶν ἀνθρώπων· αἱ ἄνω χιλιάδες καὶ μυριάδες ἓν θέλημα ἔχουσιν· οἱ δὲ ἄνθρωποι πολλὰ θελήματα ἔχουσιν. Οὐ δύναμαι οὖν ἀφεῖναι τὸν Θεὸν, καὶ σχολάζειν ἀνθρώποις. Καὶ γοῦν πρὸς σαφεστέραν αὐτοῦ δήλωσιν τῆς ἡσυχίας, καὶ τοῦτο ῥητέον ἀξιομνημόνευτον ὄν.

η'. Παραβαλόντος οὖν αὐτοῦ εἰς τόπον τινὰ, ἐπείπερ ἦσαν ἐκεῖ κάλαμοι, κινούμενοι ὑπὸ ἀνέμου, εἶπεν τοῖς ἀδελφοῖς ὁ Ἀρσένιος· Τί ἐστιν ὁ σεισμὸς οὗτος ; Οἱ δέ φασι· Κάλαμοί εἰσι, Πάτερ. Λέγει οὖν αὐτοῖς ὁ γέρων· Φύσει ἐὰν κάθηταί τις ἐν ἡσυχίᾳ, ἀκούσει δὲ φωνὴν στρουθίου, οὐκ ἔχει ἡ καρδία τὴν αὐτοῦ ἡσυχίαν· πόσῳ γε μᾶλλον ὑμεῖς, ἔχοντες τὸν σεισμὸν τοῦτον[a-b] ; Πῶς δὲ οὐκ ἔμελλεν ὁ οὕτως ἡρεμῶν, καὶ τὴν ἔκστασιν τῆς ἐκ τῶν κάτω θορύβων, περιδονήσεως ἀκλόνητον ἔχων πρὸς Θεὸν, μὴ οὐχὶ καὶ τὸ ἀσύμφυρτον φιλεῖν τῆς ἀνθρωπίνης διατριβῆς, ἀπρόσοδόν τε ἔχειν τὴν ἀπὸ γλώσσης ὁμιλίαν, ὅτι μὴ πάσῃ ἀνάγκῃ, δηλώσει δὲ ὁ λόγος.

θ'. Ποτὲ παραλαβὼν αὐτῷ Θεόφιλος, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, μετὰ ἄρχοντός τινος, ἠρώτα τὸν γέροντα, ἀκοῦσαι παρὰ αὐτοῦ λόγον. Μικρὸν δὲ σιωπήσας ὁ γέρων, ἀπεκρίνατο πρὸς αὐτόν· Καὶ ἐὰν ὑμῖν εἴπω, φυλάσσετε ; Οἱ δὲ συνέθεντο. Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ γέρων· Ὅπου ἐὰν ἀκούσητε Ἀρσένιον, μὴ πλησιάσητε. Ἄλλοτε πάλιν βουληθεὶς ὁ ἀρχιεπίσκοπος παραβαλεῖν αὐτῷ, ἀπέστειλε πρῶτον εἰδέναι εἰ ἀνοίγοι ὁ γέρων. Καὶ δηλοῖ αὐτῷ λέγων· Ἐὰν ἔλθῃς, ἀνοίγω, καὶ ἐάν σοι ἀνοίξω, πᾶσιν ἀνοίγω· καὶ τότε οὐκ ἔτι καθέζομαι ὧδε. Ταῦτα ἀκούσας ὁ ἀρχιεπίσκοπος, εἶπεν· Εἰ διῶξαι αὐτὸν ἀπέρχομαι, οὐκ ἔτι ἀπέρχομαι πρὸς αὐτόν. Καὶ μὴν καί τινος τῶν Πατέρων ἐλθόντος πρὸς αὐτὸν, καὶ κρούσαντος τὴν θύ-

VARIÆ LECTIONES.

[a-b] Lege cum Cotelerio τῶν καλάμων τούτων. [c] *Vit. PP.* lib. v, libell. 2. « Nunquam, vadam, ad hominem sanctum. »

NOTÆ.

sunt excerpta Vitæ laudati sancti apud Combefisium tomo II novi *Auctarii Bibliothecæ Patrum Græco Latinæ*, pag. 990.

(44) Marcus iste verosimillius fuerit discipulus adeo obediens in Scethi abbatis Silvani, notus in *Vit. PP.* libro v, libello 14, pag. 617 ; quam annosus ille Marcus, quem Palladius invisit, dum numeraret annos centum. Videsis *Historiam Lausiacam*, cap. 21 ; et infra lit. γ in Annotatis ad cap. 2.

(45) Res eadem legitur apud Cotelerium, p. 355 et 356, necnon in *Vit. PP.* lib. v, libell. 17, pag. 633 ; ubi tamen est : « Superiorum enim virtutum millia, et millia millium unam voluntatem habent. »

(46) Coteler. pag. 359, et *Vit. PP.* lib. v, libell. 2, pag. 564, num. 5, ubi legitur « eamdem quietem : » et « arundinum harum. »

(47) Apud Coteler. pag. 354 vocatur μακάριος, beatus. *Vit. PP.* lib. v, libell. 2, pag. 565, « beatæ memoriæ. » S. Leo PP. epist. 64, ad Marcianum, in editione Parisiensi anni 1675 ordine 94, eumdem appellat « sanctæ memoriæ Alexandrinæ Ecclesiæ episcopum. » Et epist. 52, ad episcopos Galliarum, ibidem ordine 77, eum cum Athanasio et Cyrillo conferens, « probatissimum præsulem » nuncupat. Vide Baronium ad annum 412, et *Historiam chronologicam patriarcharum Alexandrinorum* ante tomum quintum Junii, pag. 52 ; ubi de virtutibus et vitiis ejus.

(48) Coteler. et *Vit. PP.* « cum quodam judice. »

(49) *Vit. PP.* pag. 565 « promiserunt se custodire. » Coteler. συνέθεντο φυλάττειν.

Digitized by Google

ραν, ἀνέῳξεν ὁ Ἀρσένιος, νομίζων ὅτι ὁ διακονητὴς αὐτοῦ ἐστι· καὶ ὡς εἶδεν αὐτὸν ἕτερον ὄντα, ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον. Ὁ δὲ λέγει αὐτῷ· Ἀνάστα, ἀββᾶ, ἵνα σε ἀσπάσωμαι. Ἔφη οὖν ὁ γέρων· Οὐκ ἐγείρομαι, ἐὰν μὴ ἀναχωρήσῃς. Καὶ ἐπὶ πολὺ παρακληθείς, οὐκ ἀνέστη, ἕως ἀνεχώρησεν ἐκεῖνος. Οὐχ, ὡς ἂν τις οἰηθείη, παραλύων τὸν δεσμὸν τῆς ἀγάπης, ἧς ὅτι καὶ μάλιστα ἐραστὴς εἴη, ἀλλ' ἵνα μὴ διακοπείη τῆς κρείττονος.

ι'. Ἐπεὶ καί τινες ἀδελφοὶ μέλλοντες ὑπάγειν εἰς Θηβαΐδα διὰ μινάρια, λέγουσι πρὸς ἑαυτούς· Δι' ἀφορμῆς εἴδωμεν καὶ τὸν ἀββᾶν Ἀρσένιον. Εἰσῆλθεν ὁ ἀββᾶς Ἀλέξανδρος, καὶ λέγει τῷ γέροντι· Ἀδελφοὶ ἀπὸ Ἀλεξανδρείας ἐλθόντες θέλουσί σε ἰδεῖν. Ὁ δὲ γέρων ἔφη· Ἐπ' αὐτὸ τοῦτο ἦκασι; Καὶ μαθὼν ὅτι εἰς Θηβαΐδα ὑπάγουσιν, λέγει ὁ γέρων· Φύσει οὐ βλέπουσι τὸ πρόσωπον Ἀρσενίου, ὅτι δι' ἐμὲ οὐκ ἦλθον. Ἀνάπαυσον οὖν αὐτούς, καὶ ἀπόλυσον ἐν εἰρήνῃ, εἰπὼν αὐτοῖς, ὅτι Ὁ γέρων οὐ δύναται ἀπαντῆσαι. Ἄλλοτε πάλιν ἦλθον πρὸς αὐτὸν γέροντες, πολλὰ παρεκάλεσαν, ἵνα συντύχωσιν αὐτῷ· καὶ παρεκάλουν αὐτὸν, εἰπεῖν αὐτοῖς λόγον ἐπὶ τῶν ἡσυχαζόντων, καὶ μηδενὶ ἀπαντώντων. Λέγει οὖν αὐτοῖς ὁ γέρων· Ὅταν ἡ παρθένος ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρὸς ᾖ, πολλοὶ θέλουσιν αὐτὴν μνηστευθῆναι· ἐπὰν δὲ προέλθῃ, οὐχ οὕτως ἔχει τιμὴν, ὅτε ἦν κεκρυμμένη. Οὕτω καὶ τὰ τῆς ψυχῆς· ἀπότε [c] δημοσιεύεται, οὐ πᾶσιν ἀρέσκειν δύναται· μέτρον οὖν ἡμῖν ὑποδείκνυται ἐνταῦθα τῆς πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς ἀπαντήσεως· οὐ γὰρ πάντοτε πάντως, ἵνα μὴ τὸ πάρεργον τοῦ ἔργου προτιμῶμενοι ζημιοῦμεν ἑαυτοὺς μὴ αἰσθανόμενοι· ἀλλ' οἷον καὶ τοῦτο, ἐνταῦθα ὄφελον παραζευχθῆναι.

ια'. Ἀδελφός τις ἐλθὼν εἰς Σκῆτιν, παρεκάλει τοὺς κληρικοὺς, λέγων· Συντυχεῖν θέλω τῷ ἀββᾷ Ἀρσενίῳ. Εἶπον οὖν αὐτῷ· Ἀναπαύου μικρὸν, καὶ βλέπεις αὐτόν· ὁ δὲ ἔφη· Οὐ γεύομαί τινος, ἐὰν μὴ

A nonnulli e patribus (50) foresque pulsanti aperuit Arsenius, ministrum suum esse ratus; eumque alium esse dum cerneret, procidit in faciem. Is vero dicit ipsi : Surge, pater, ut te salutem. Reposuit Senex : Non surgam, nisi discesseris. Cumque diu is institisset, non surrexit, donec recessisset. Nec quis putet vinculi charitatis, cujus erat amantissimus, solutione id factum ; verum ut ne vel tantillum a perfectionis exercitatione avocaretur.

10. Fratres aliqui (51) in Thebaida profecturi ad comparanda fila linea (52), dixerunt inter se : Hac etiam opportunitate videamus abbatem Arsenium (53). Intravit itaque abbas Alexander (54), et dicit Seni : Fratres Alexandria venientes voluut
B te videre. Cui Senex : An propter hoc ipsum venerunt? Et edoctus, quod in Thebaida discederent, dicit Senex : Vere haud aspicient vultum Arsenii ; quia mei causa non venerunt. Refice ergo illos, ac dimitte in pace, dicens illis : Senex non potest occurrere (55). Alias iterum accesserunt ad eum senes, multisque instabant, ut colloquerentur cum illo (56) ; et rogabant, ut aliquid sermonis sibi proferret de solitariis conclusis, ac neminem admittentibus (57). Tum Senex : Quandiu virgo degit in domo patris, multi volunt sponsi ejus fieri : cum vero prodierit (58), non habet istum honorem, quem habebat, quando latebat abscondita. Sic se habent res animæ : ex quo vulgantur : non omni-
B bus placere possunt. Modus itaque nobis hic ostenditur occursus fratrum : neque enim omnino is semper locum habet ; ne, quod accessorium est operi, operi ipsi anteferentes, damnum inde nobismetipsis sensim sine sensu inferamus. Sed, cujusmodi res illa sit, hic adjungere profuerit.

11. Frater aliquis, qui in Scetin venerat, rogabat clericos dicens : Colloqui cupio cum abbate Arsenio. Cui dixere : Requiesce paululum, et ipsum videbis. Hic vero, non gustabo, ait, quid-

VARIÆ LECTIONES.

[c] ἀφ' ὅτε.

NOTÆ.

(50) Legunt *Vit. PP.* lib. III, pag. 528 : « Cum quidam.. ex fratribus advenisset. » Historiola hæc ponitur apud Coteler. 368, usque ad *recessisset* inclusive.

(51) Præmittit Coteler. pag. 360 : « Referebat
D abbas Daniel quosdam fratres, » etc.

(52) Λινάριον, *linum* : λινάρια, *retia* vel *fila linea* (Gallice *filets*). Coteler. id vertit *filum lineum*. *Vit. PP.* lib. III, pag. 528, *linum* ; uti et lib. VII, cap. 34, num. 2. Apud Surium num. 16, legitur : « Propter aliquod suum negotium. »

(53) *Vit. PP.* hic addunt : « Cumque ad speluncam ejus pervenissent. »

(54) Coteler. etiam *Alexander* in *Vit. PP.* signatur *Daniel*.

(55) Differt aliquantulum Coteler. At *Vit. PP.* addunt hanc clausulam : « Me permitte cœlum aspicere, et dimitte eos redire : nam faciem meam non videbunt. »

(56) Additur apud Coteler. pag. 372 : « Ille autem portam aperuit. »

(57) Hesychastica vita silentii tenacissima, non ita tamen ut, proximis saltem post hunc sanctum sæculis, discipulos et alios quoscunque exhortationis vel colloquii causa accedentes excluderet omni tempore ; ut videre est in annotatis ad Vitam sancti Stephani Sabaitæ superius allegatis. Certe auctor Vitæ num. 184 de isto sancto memorat : « Quinque deinde annis solitarius Christo vacavit (ἡσύχασεν) in cella, non exiens unquam nisi diebus Sabbati et Dominicis, cellæ fronti per id tempus inscribens : Ignoscite per Dominum mihi, domini Patres, neque mihi quisquam in hesychasterio extra Sabbatum et Dominicam sit molestus. »

(58) Coteler. pag. 372 : « Cum vero maritum acceperit, nequaquam placet cunctis, sed illi quidem contemnunt, alii vero prædicant. »

Digitized by Google

quam si non cum ipso collocutus fuero. Miserunt igitur aliquem cum fratre, qui ipsum ad cellam duceret, quia longe distabat. Et pulsato ostio, ingressi sunt; salutatoque Sene, sederunt in silentio. Dixit itaque ille ecclesiæ frater : Surgo, discedo, orate pro me. At frater peregrinus, non inventa cum Sene colloquendi libertate, dixit fratri : Venio et ego tecum. Et egressi sunt simul. Rogavit porro ipsum peregrinus dicens : Duc me ad abbatem Moysen, ex latronibus conversum (59). Ad quem postquam venissent, suscepit ipsum cum gaudio, et exhibitis hospitalitatis officiis dimisit. Tum is qui alium duxerat, sic infit : Ecce, adduxi te ad [Arsenium] monachum extraneum, et ad Ægyptium : uter magis placuit tibi? Cui frater : Ægyptius placuit mihi Patrum aliquis, his auditis, oravit Deum, dicens : Domine, rem hanc mihi ostende. Iste enim fugit propter nomen tuum, ille vero in ulnas accipit propter nomen tuum. Et ostensæ illi sunt duæ naves magnæ ; et in una quidem contemplatur abbatem Arsenium et spiritum Dei navigantes in quiete; et abbas Moyses et angeli Dei navigabant in altera, favorum mellis particulas in os ejus inserentes (60). Sic ille secedens virorum accessui indulgebat aliquantulum ; mulierum vero ne vel tantillum quidem : totus quippe erat asper, et a liberiore sermone alienus, amore Dei occupabatur.

12. Mulier itaque quædam senatoria Romana Canopum Alexandriæ devenit, dives valde ac timens Deum, sanctum Arsenium videre desiderans. Excepit illam Theophilus archiepiscopus; quem rogavit, persuaderet Seni, ut se admitteret. Et postquam ad eum venisset archiepiscopus, rogavit ut eam admitteret. Senex vero colloquium ipsi recusavit. Quibus rebus ei denuntiatis, jubet sterni jumenta sua, dicens : Confido Deo fore ut videam ipsum : neque enim veni visura hominem (multi enim homines sunt in civitate nostra), sed prophetam visura veni. Utque ad cellam Senis pervenit; extra illam, Deo ita disponente, vacabat Senex : quem conspicata, procidit ad pedes ejus; erexitque illam cum ira [c], his dictis in eam intendens : Si faciem meam videre vis; en, vide. Illa vero præ verecundia faciem ipsius contemplata non fuit. Tum Sanctus : Nonne opera mea audisti? Necesse erat illa considerare. Quomodo autem tam magnam navigationem instituere ausa es? An ignoras, quod mulier sis, et quod nunquam debeas prodire? Num forte huc venisti, ut abeas Romam, et dicas mulieribus : Vidi Arsenium ; ac pervium faciant mare mulieres ad me ventitantes? Respondit illa : Si Domino placuerit, neminem huc venire permit-

αὐτῷ ἀπαντήσω. Ἐπεμψαν οὖν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ καταστῆσαι αὐτὸν, ὅτι μακρὰν ἦν ἡ κέλλα αὐτοῦ· καὶ κρούσαντες τὴν θύραν, εἰσῆλθον· καὶ ἀσπασάμενοι τὸν γέροντα ἐκάθισαν σωπῶντες. Εἶπεν οὖν ὁ ἀδελφὸς ὁ τῆς ἐκκλησίας· Ἐγείρομαι, ὑπάγω, εὔξασθε ὑπὲρ ἐμοῦ. Ὁ δὲ ξένος ἀδελφὸς, μὴ εὑρὼν παῤῥησίαν πρὸς τὸν γέροντα, εἶπεν τῷ ἀδελφῷ· Ἔρχομαι κἀγὼ μετὰ σοῦ. Καὶ ἐξῆλθον ὁμοῦ. Παρεκάλεσεν οὖν αὐτὸν, λέγων· Λάβε με καὶ πρὸς τὸν ἀββᾶν Μωσῆν τὸν ἀπὸ ληστῶν. Καὶ ἐλθόντων αὐτῶν πρὸς αὐτὸν, ἐδέξατο αὐτὸν μετὰ χαρᾶς, καὶ φιλοξενίσας [d] ἀπέλυσεν. Καὶ λέγει ὁ ἐνεγκὼν τὸν ἕτερον ἀδελφός· Ἰδοὺ ἀπήνεγκά σε πρὸς τὸν ξενικὸν μοναχὸν καὶ πρὸς τὸν Αἰγύπτιον· τίς ἐκ τῶν δύο ἤρεσέ σοι; Λέγει ὁ ἀδελφός· Ὁ Αἰγύπτιος ἤρεσέ μοι. Ἀκούσας δέ τις τῶν Πατέρων ταῦτα, ηὔξατο τῷ Θεῷ, λέγων· Κύριε, δεῖξόν μοι τὸ πρᾶγμα τοῦτο· ὅτι ὁς μὲν φεύγει διὰ τὸ ὄνομά σου, ὃς δὲ ἐναγκαλίζεται διὰ τὸ ὄνομά σου. Καὶ ἐδείχθη αὐτῷ δύο πλοῖα μεγάλα· καὶ θεωρεῖ τὸν ἀββᾶν Ἀρσένιον καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ πλέοντες ἐν ἡσυχίᾳ εἰς ἕν [e] καὶ ὁ ἀββᾶς Μωσῆς καὶ οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ πλέοντες εἰς ἕν [f], καὶ ἐψώμιζον μελικηρίδας· οὕτω δὲ ὑποχωρῶν τὰς τῶν ἀνδρῶν ὁμιλίας ἐνεδίδου, τὰς τῶν γυναικῶν ὁτιοῦν οὐδαμῶς· δριμὺς γὰρ ἦν ὅλος καὶ ἀπαῤῥησίαστος, ἐρωτικῶς πρὸς Θεὸν διακείμενος.

ιβ'. Ἐλθοῦσα τοιγαροῦν εἰς τὸν Κάνωπον Ἀλεξανδρείας μιὰ συγκλητικὴ ἀπὸ Ῥώμης πλουσία σφόδρα, καὶ φοβουμένη τὸν Θεὸν, ποθοῦσα ἰδεῖν αὐτὸν, ὑπεδέξατο αὐτὴν ὁ Θεόφιλος ὁ ἀρχιεπίσκοπος, καὶ παρεκάλεσεν αὐτὸν ἵνα πείσῃ τὸν γέροντα δέξασθαι αὐτήν. Καὶ ἐλθὼν ὁ ἀρχιεπίσκοπος πρὸς αὐτὸν, παρεκάλει δέξασθαι αὐτήν. Ὁ δὲ γέρων οὐ κατεδέξατο ἀπαντῆσαι. Ὡς οὖν ἀνηγγέλη αὐτῇ ταῦτα, κελεύει στρωθῆναι τὰ κτήνη αὐτῆς, λέγουσα· Πιστεύω τῷ Θεῷ ἰδεῖν αὐτόν· οὐ γὰρ ἄνθρωπον ἦλθον ἰδεῖν· εἰσὶ γὰρ καὶ ἐν τῇ πόλει ἡμῶν πολλοὶ ἄνθρωποι· ἀλλὰ προφήτην ἦλθον ἰδεῖν. Καὶ ὡς ἔφθασε περὶ τὴν κέλλαν τοῦ γέροντος, κατ' οἰκονομίαν Θεοῦ ηὐκαίρησεν ἔξω τῆς κέλλης ὁ γέρων· καὶ ἰδοῦσα αὐτὸν, προσέπεσε τοῖς ποσὶν αὐτοῦ, καὶ ἤγειρεν αὐτὴν μετ' ὀργῆς, καὶ προσέσχεν αὐτῇ λέγων· Εἰ τὸ πρόσωπόν μου θέλεις ἰδεῖν, ἰδοὺ, βλέπε. Ἡ δὲ ἀπὸ αἰσχύνης οὐ κατενόησε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ. Καὶ λέγει αὐτῇ· Οὐκ ἤκουσας τὰ ἔργα μου; Ταῦτα βλέπειν ἀναγκαῖον. Πῶς δὲ καὶ ἐτόλμησας ποιῆσαι τοσοῦτον πλοῦν; Οὐκ οἶδας, ὅτι γυνὴ εἶ, καὶ οὐκ ὀφείλεις προσέρχεσθαι πώποτε; ἢ ἵνα ἀπέλθῃς εἰς Ῥώμην, καὶ εἴπῃς ταῖς γυναιξὶν, ὅτι Εἶδόν Ἀρσένιον, καὶ ποιήσουσι τὴν θάλασσαν ὁδὸν, γυναικῶν ἐρχομένων πρός με; Ἡ δὲ εἶπεν· Ἐὰν θέλῃ Κύριος, οὐκ ἀφῶ τινα ἐλθεῖν

VARIÆ LECTIONES

[c] *Vit. PP.* « Cum festinatione ; cum indignatione. » [d] Cotel. φιλοφρονήσας αὐτούς. [e] Cotel. ἕνα. [f] Cotel. ἕνα.

NOTÆ.

(59) De Moyse e latrone converso agit *Comm. præv.* num. 28.

(60) Res hæc gesta narratur in *Vit. PP.* lib. VII, cap. 18, num. 2, et apud Coteler. pag. 368.

Digitized by Google

ὧδε· ἀλλ' εὔχου ὑπὲρ ἐμοῦ, καὶ μνημόνευέ μου διαπαντός. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτῇ. Εὔχομαι τῷ Θεῷ, ἵνα ἐξαλειφθῇ τὸ μνημόσυνόν σου ἐκ τῆς διανοίας μου. Ταῦτα ἀκούσασα, ἐξῆλθεν τεταραγμένη. Καὶ ὡς ἦλθεν εἰς τὴν πόλιν, ἀπὸ λύπης ἔβαλε πυρέττειν. Καὶ ἀνηγγέλη τῷ πάπᾳ, ὅτι ἀσθενεῖ. Καὶ ἐλθὼν πρὸς αὐτὴν, παρεκάλει μαθεῖν τί ἐστιν, ὃ ἔχει. Ἡ δὲ εἶπεν αὐτῷ· Εἴθε μὴ ἀπήντησα ὧδε· εἶπα γὰρ τῷ γέροντι· Μνημόνευέ μου· καὶ εἶπέ μοι, ὅτι Εὔχομαι τῷ Θεῷ, ἵνα ἐξαλειφθῇ τὸ μνημόσυνόν σου ἐκ τῆς διανοίας μου. Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἀποθνήσκω ἐκ τῆς λύπης. Καὶ λέγει αὐτῇ ὁ ἀρχιεπίσκοπος. Οὐκ οἶδας ὅτι γυνὴ εἶ, καὶ ὁ ἐχθρὸς διάβολος διὰ τῶν γυναικῶν πολεμεῖ τοὺς ἁγίους; Καὶ διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ γέρων· περὶ γὰρ τῆς ψυχῆς σου εὔχεται διαπαντός. Καὶ οὕτως ἐθεραπεύθη ὁ λογισμὸς αὐτῆς, καὶ ἀπῆλθε μετὰ χαρᾶς εἰς τὰ ἴδια. Ἡ μὲν οὖν ἡσυχία, καὶ ἡ ἀπάντησις τοιαύτη τοῦ Ἀρσενίου.

A tam. Ast ora pro me, semperque mei memoriam habe. Qui respondens, dixit illi: Orabo Deum, ut memoria tui deleatur ex animo meo. Hæc cum audiisset, exivit conturbata. Atque ut pervenit ad civitatem, præ tristitia in febrim incidit: renuntiatumque est papæ (61), quod ægrotaret; qui eam accedens, rogabat certiorem se reddi, quo morbo laboraret. Subjecit illa: Utinam nunquam huc venissem! dixi etenim Seni; Memoriam mei habe, et respondit: Orabo Deum, ut memoria tui deleatur ex animo meo. Et ecce morior ego præ tristitia. Rursum archiepiscopus: Non nosti, quod mulier sis, et quod hostis diabolus per mulieres impugnet sanctos! Idque ideo dixit Senex: nam pro anima tua assidue orat. Et sic mens ejus recreata est; et cum gaudio discessit ad propria (62). Et talis quidem Arsenii secessus et occursus fuit.

B

ΚΕΦΑΛ. Β'.

CAPUT II.

Donum orationis et lacrymarum; vigiliæ, documenta, labor manuum; mortificatio, paupertas; discipulorum dimissio, et admissio; reditus in Troen.

ιγ'. Εὐχῆς δὲ καὶ ταπεινοφροσύνης χάρισι τίς οὕτως ἐκεκόσμητο; Καί τις μὲν μάρτυς ὁ ἀδελφὸς ἐκεῖνος, ὁ παραβαλὼν ἐν τῷ κελλίῳ τοῦ γέροντος, ὃς προσχὼν διὰ τῆς θυρίδος ἔνδον, θεωρεῖ τὸν γέροντα ὅλον ὡς πῦρ. Ἦν καὶ ἄξιος ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἰδεῖν. Καὶ ὡς ἔκρουσεν, ἐξῆλθεν ὁ γέρων· καὶ ἰδὼν τὸν ἀδελφὸν ἐκθαμβον, λέγει αὐτῷ· Ἔχεις πολλὴν ὥραν κρούων; Μή τί ποτε εἶδες ὧδε; Καὶ εἶπεν· Οὐχί. Καὶ λαλήσας αὐτῷ, ἀπέλυσεν. Τὶς δὲ ὁ εἰπὼν, ὅτι ὥσπερ οὐδεὶς τοῦ παλατίου ἐφόρει βελτίονα αὐτοῦ ἐσθῆτα ἐν τοῖς βασιλείοις διάγων, οὕτως οὐδὲ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Σκήτεως προσερχόμενος εὐτελεστέραν αὐτοῦ ἄλλος ἐφόρησεν. Ὅτε καὶ ἐδόθη ποτὲ εἰς Σκῆτιν πρὸς ὀλίγα ἰσχάδια, καὶ ὡς μηδὲν ὄντα οὐκ ἀπέστειλεν τῷ Ἀρσενίῳ, ὡς ἵνα μὴ ὕδριν πάθῃ. Ὁ δὲ γέρων ἀκούσας, οὐκ ἦλθεν εἰς τὴν σύναξιν, λέγων· Ἠφορίσατέ μοι τοῦ μὴ δοῦναί μοι τὴν εὐλογίαν, ἣν ἔπεμψεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀδελφοῖς, ἣν οὐκ εἰμὶ ἄξιος λαβεῖν. Καὶ ἤκουσαν πάντες, καὶ ὠφελήθησαν εἰς τὴν ταπείνωσιν τοῦ γέροντος. Καὶ ἀπελθὼν ὁ πρεσβύτερος ἤγαγεν αὐτὸν εἰς τὴν σύναξιν μετὰ χαρᾶς.

13. Jam vero quis orationis et humilitatis dotibus ornatior illo exstitit? Cujus quidem rei testis est frater ille, qui ad cellam senis digressus, et observans per fenestram ea, quæ fiebant intus, videt senem totum, quasi ignem (et sane dignus erat frater ista videre). Simul atque is pulsavit, egressus est senex, vidensque fratrem stupore defixum, dicit ei: An a multo tempore pulsasti? Numnam aliquid hic vidisti? Qui dixit: Nequaquam. Et ipsum allocutus, dimisit (63-64). Fuit qui dixit, quod, sicut nemo in palatio gestaret splendidiorem vestem, quam ipse, quando degebat in aula imperatoris; sic nemo præ ipso alius gestarit viliorem, postquam ad cœtum Sceticos accessisset (65) Cum aliquando in Sceti pauculæ caricæ distribuerentur; eas tanquam res nihili Arsenio non miserunt, ut ne injuria afficeretur. Quo audito, non venit ad collectam senex, dicens: Segregastis me, non dando mihi eulogiam (66), quam misit Deus fratribus; quam non sum dignus accipere. Et audierunt omnes, ædificatique sunt in humilitate senis. Et abiens presbyter (67) duxit ipsum ad collectam cum gaudio.

C

D

ιδ'. Τὸ δὲ διερωτᾷν αὐτὸν, καὶ μὴ στοιχεῖν ἐν τῷ ἰδίῳ σκοπῷ, οὐ ταπεινώσεως ἔργον; καίπερ γνώσει, καὶ συνέσει καὶ σοφίᾳ κατηγλαϊσμένος. Τοίνυν πυνθανόμενον αὐτόν ποτέ τινα Αἰγύπτιον περὶ τῶν ἰδίων λογισμῶν, ἰδὼν αὐτὸν ἕτερος τῶν ἀδελφῶν, εἶπεν· Ἀββᾶ Ἀρσένιε, πῶς τοσαύτην παίδευσιν Ῥωμαΐ-

14. Ad hæc, quod interrogaret alios, suoque neutiquam arbitratu procederet, nonne humilitatis est opus? tametsi notitia, intelligentia ac sapientia ornatissimus foret. Dum itaque quodam tempore Ægyptium aliquem percontaretur de cogitationibus suis, alius quidam fratrum ipsum conspicatus,

NOTÆ.

(61) Τῷ πάπᾳ. Ita vocatus fuit patriarcha Alexandrinus. Videsis *Glossarium Græcum* Cangii. Coteler. habet τῷ μακαρίῳ Θεοφίλῳ τῷ ἀρχιεπισκόπῳ.

(62) *Vit. PP.* lib. III, pag. 511, et libell. 2, num. 7: et apud Coteler. pag. 360.

(63-64) *Vit. PP.* lib. V, libell. 18, num. 1, Coteler. pag. 360.

(65) *Vit. PP.* lib. III, pag. 506, libell. 15, num. 6, Coteler. pag. 353.

(66) Εὐλογίαν. Hic intellige edulium benedictione sacerdotis consecratum, quod post Missas alicui dare vel transmittere, erat signum communionis et charitatis, uti videsis apud Rosweydum in *Onomastico*.

(67) Coteler. pag. 356 addit: « Caricas ei detulit; » et *Vit. PP.* lib. V, libell. 55, num. 8: « Portavit ei de caricis iHis. »

Digitized by Google

dixit : Abba Arseni, quomodo tu, qui tanta vales eruditione Romana ac Græca, agrestem istum percontaris de tuis cogitationibus ? Cui beatus : Romanam quidem et Græcam disciplinam (68) novi ; alphabetum vero hujus agrestis necdum didici. Et vero quidnam sanctus significat hac re? Quod, nisi quis per veram humilitatem ante omnia alphabetum discat, in secundis ponens tanquam in accessorio omnem mundanam sapientiam, etiamsi in omni exercitatus fuerit disciplina, revera rudis et indoctissimus sit. Iterum itaque interrogavit eum : Quomodo nos ex tanta eruditione et sapientia, nihil [boni] habemus ; Ægyptii autem isti tantas possident virtutes ? Respondet Arsenius : Nos ex sapientia mundi nihil habemus : ast illi Ægyptii et idiotæ ex suis laboribus compararunt virtutes (69).

15. Præter humilitatem, pernox etiam erat sanctus, sanctam jugiter lacrymam suam profundens : omni quippe tempore vitæ suæ, quo ad opus manuum sedebat, pannum gestabat in sinu lacrymarum causa, ex oculis ejus cadentium (70). Ad hæc inerat ipsi vigiliarum gratia supra quam dici possit. Aliquando igitur vocavit (71) abbatem Alexandrum ac Zoilum, discipulos suos, seque ipsum humilians, dixit : Quandoquidem dæmones impugnant me, ac nescio an in somno mihi subrepant ; noctem hanc vigilate mecum, et observate, num in pervigilio dormitem. Igitur a vespertino tempore sederunt taciti, unus a dextris illius, alter a sinistris : et dixit uterque : Nos dormivimus, et surreximus, neque sensimus eum nictantem. Mane autem (Deus novit utrum ipse simularit, quo putaremus, ipsum dormituriisse, seu an naturalis somnus vere ei obrepserit) ter flavit, ac mox surrexit, dicens : Dormiturivi enim vero. Et respondimus : Nos nescimus. Cæterum noctem (72) totam transigebat vigil ; et quando mane, natura ita cogente, veniebat dormiturus, dicebat somno : Adesdum, serve nequam ; adjuva ; somnique paulum carpebat, sedens, et statim expergefiebat. Vespere autem Sabbatorum, postquam (73) illucescebat Dominica, demittebat solem post se, et extendebat manus suas in cœlum orans, donec iterum sol faciem ejus collustraret ; et sic, quod erat reliquum, sedendo insumebat.

16. Effatum autem hoc beato erat familiare : quod (74) sufficeret monacho per unam horam dormire, modo pugilis is nomen mereretur. Ac denuo : Monachus peregrinus (75) in regione aliena, nulli

κὴν καὶ Ἑλληνικὴν ἐπιστάμενος, τοῦτον τὸν ἀγροῖκον περὶ τῶν σῶν ἐρωτᾷς λογισμῶν ; Καὶ ὁ μακάριος ἔφη · Τὴν μὲν Ῥωμαϊκὴν καὶ Ἑλληνικὴν παίδευσιν ἴσταμαι, τὸν δὲ ἀλφάβητον τοῦ ἀγροίκου τούτου οὔπω μεμάθηκα. Τί δηλοῖ ὁ ἅγιος ἐν τούτῳ ; Ὅτι κἂν πᾶσαν παίδευσιν ᾖ τις ἐξησκηκὼς, μὴ τὴν διὰ ταπεινώσεως ἀληθοῦς ἀλφάβητον ἐν πρώτοις μάθοι, ἐν δευτέρῳ τιθεὶς ὡς ἐν παρέργῳ πᾶσαν σοφίαν κοσμικὴν, ἀπαίδευτός ἐστι τῷ ὄντι, καὶ ἀμαθέστατος. Πάλιν οὖν ἐπηρώτησεν αὐτόν· Πῶς ἡμεῖς ἀπὸ τοσαύτης παιδεύσεως καὶ σοφίας οὐδὲν ἔχομεν, οὗτοι δὲ οἱ Αἰγύπτιοι τοσαύτας ἀρετὰς κέκτηνται ; Λέγει αὐτῷ ὁ Ἀρσένιος · Ἡμεῖς ἀπὸ τῆς τοῦ κόσμου παιδεύσεως οὐδὲν ἔχομεν · οὗτοι δὲ οἱ Αἰγύπτιοι καὶ ἰδιῶται ἀπὸ ἰδίων κόπων ἐκτήσαντο τὰς ἀρετάς.

ιε'. Πρὸς δὲ τὴν ταπεινοφροσύνην, καὶ εὐκατάνυκτος ἦν ὁ ἅγιος, προχέων ἀεννάως τὸ ἱερὸν ἐκεῖνου δάκρυον · ὅλον γὰρ τὸν χρόνον τῆς ζωῆς αὐτοῦ καθεζόμενος εἰς τὸ ἐρχόμενον, ῥάκος εἶχεν ἐν τῷ κόλπῳ χάριν τῶν δακρύων, τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ. Προσῆν δὲ αὐτῷ καὶ τὸ τῆς ἀγρυπνίας χάρισμα ὑπερφυῶς. Ποτὲ οὖν ἐκάλεσε τόν τε ἀββᾶν Ἀλέξανδρον καὶ Ζώϊλον, τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, καὶ ταπεινῶν ἑαυτὸν, εἴρηκεν · Ἐπειδὴ οἱ δαίμονες πολεμοῦσί με, καὶ οὐκ οἶδα εἰ κλέπτουσί με ἐν ὕπνῳ, τὴν νύκτα ταύτην κοπιάσατε μετ' ἐμοῦ, καὶ τηρήσατέ με, εἰ νυστάξω ἐν τῇ ἀγρυπνίᾳ. Καὶ ἐκάθισαν εἷς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, καὶ εἷς ἐξ εὐωνύμων αὐτοῦ ἀπὸ ὀψὲ σιωπήσαντες, καὶ εἶπον ἀμφότεροι, ὅτι Ἡμεῖς ἐκοιμήθημεν, καὶ ἀνέστημεν, καὶ οὐκ ἠσθάνθημεν αὐτὸν νυστάξαντα, καὶ ἐπὶ τῷ πρωΐ, ὁ Θεὸς οἶδεν ἢ ὅτι ἀφ' ἑαυτοῦ ἐποίησεν, ἵνα νοήσωμεν ὅτι ἐνύσταξεν, ἢ ὅτι κατ' ἀλήθειαν ἡ φύσις τοῦ ὕπνου ἦλθεν, ἐκύνησε τρεῖς πνοὰς, καὶ εὐθὺς ἀνέστη, λέγων· Ἐνύσταξα, ναί. Καὶ ἀπεκρίθημεν· Ἡμεῖς οὐκ οἴδαμεν. Πλὴν ὅλην τὴν νύκτα διετέλει ἀγρυπνῶν, καὶ ὅτε ἦλθε τῷ πρωΐ διὰ τὴν φύσιν καθευδῆσαι, ἔλεγεν τῷ ὕπνῳ· Δεῦρο, κακὲ δοῦλε, ὑπούργησον· καὶ ἥρπαξε μικρὸν καθεζόμενος, καὶ εὐθέως ἠγείρετο. Ὀψὲ Σαββάτων, ἐπιφωσκούσης Κυριακῆς ἥφιε τὸν ἥλιον ὀπίσω αὐτοῦ, καὶ ἔτεινε τὰς χεῖρας αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν εὐχόμενος, ἕως οὗ πάλιν ὁ ἥλιος ἔλαμψεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ οὕτω λοιπὸν ἐκαθέζετο.

ις'. Φέρων δὲ ἦν διὰ γλώσσης ὁ μακάριος καὶ τοῦτο · ὅτι ἀρκετὸν τῷ μοναχῷ, ἵνα κοιμᾶται μίαν ὥραν, ἐὰν ἐστιν ἀγωνιστής. Καὶ πάλιν, ὅτι Ξένος μοναχὸς εἰς ἀλλοτρίαν χώραν μηδὲν μεσαζέτω, καὶ ἀνα-

NOTÆ.

(68) *Vit. PP.* lib. v, libell. 15, num. 7, addunt : « Quantum ad sæculum. »

(69) *Vit. PP.* lib. v, libell. 10, num. 5 narrant ea dixisse « abbatem Evagrium. » Coteler. pag. 353 et 354 : « Dixit aliquis beato Arsenio : Quo modo nos, » etc.

(70) *Vit. PP.* lib. v, libell. 3, num. 1. Coteler pag. 370. De fletus abundantia in *Comm. præv.* num. 45 ; et infra num. 23.

(71) Hæc « narravit abbas Daniel » apud Coteler. pag. 371.

(72) Coteler. pag. 356 : « Retulit abbas Daniel de abbate Arsenio, quod noctem totam, » etc. *Vit. PP.* lib. v, libell. 4, num. 2 etiam Danieli narrationem tribuunt.

(73) *Vit. PP.* libell. 4, num. 3 Coteler. pag. 356.

(74) *Vit. PP.* ibid., libell. 10, num. 6.

(75) *Vit. PP.* ibid., libell. 11, num. 1 Coteler. pag. 355.

Digitized by Google

παύεται. Καὶ πάλιν εἶπεν· Ἐὰν τὸν Θεὸν ζητήσωμεν, φανήσεται ἡμῖν, καὶ ἐὰν αὐτὸν κατάσχωμεν, παραμένει ἡμῖν. Εἰργάζετο δὲ καὶ ταῖς χερσὶν ὁ Ἀρσένιος, ἀποστολικῷ καυχήματι σεμνυνόμενος· ἔπλεκε γὰρ τὴν σειράν, καὶ ἐῤῥαπτεν ἕως ὥρας ἕκτης· καὶ τὸ δὴ θαυμαστὸν, ὅτι εἰ μὴ ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ οὐκ ἤλλασσεν τῶν βαΐων τὸ ὕδωρ, μᾶλλον δὲ προσετίθη. Καὶ παρεκάλουν αὐτόν τινες τῶν Πατέρων, λέγοντες· Διὰ τί οὐκ ἀλλάσσεις τῶν βαΐων τὸ ὕδωρ; ὅτι ὄζει. Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· Ἀντὶ τῶν θυμιαμάτων [g] καὶ τῶν μύρων, ὧν ἀπήλαυσα ἐν τῷ κόσμῳ, χρεία ἀπολαύειν με τῆς δυσωδίας ταύτης· οὐ μὴ παρῇ καὶ τὸ ἐγκρατὲς ἐν τῷ τοιούτῳ σκοπῷ, ἀλλ' ὑποπιάζων τὸ σῶμα, ἐδουλαγώγει ἑαυτὸν, ὡς ἄριστος πωλοδάμνης, φεύγων μὲν τὸν κόρον, ὡς ὑβριστὴν πῶλον. Τῆς ὀπώρας δὲ πάντη ἀπεχόμενος ἦν. Μόνον ὡς ἤκουσεν, ὅτι ἐτέλεσεν [h] πᾶν γέννημα ὀπώρας, ἔλεγεν ἀφ' ἑαυτοῦ· Φέρετέ μοι· καὶ ἐγεύετο ἅπαξ ἀπὸ πάντων μικρὸν, εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ. Ἔλεγε δὲ ὁ ἁββᾶς Δανιὴλ περὶ αὐτοῦ, ὅτι Τοσαῦτα ἔτη ἔμεινεν μεθ' ἡμῶν, μόνον θαλλὶν σίτου ἐποιοῦμεν αὐτῷ τοῦ ἐνιαυτοῦ, καὶ ὅτε παρεβάλομεν πρὸς αὐτὸν, ἐξ αὐτοῦ ἠσθίομεν.

se negotio medium interponat, et quietus erit. Et iterum dixit: Si Deum (76) quæsiverimus, apparebit nobis: et si eum tenuerimus, permanebit nobiscum. Manibus etiam Arsenius laborabat, gloriatione apostolica condecoratus: plectebat quippe et consuebat usque ad horam sextam: atque illud mirabile, quod non mutaret aquam palmarum nisi semel in anno, sed potius aliam adjiceret. Rogabantque eum quidam e patribus, dicentes: Quare non mutas aquam palmarum? quia fetet. Dixitque illis: Pro suffimentis, et unguentis, quibus in sæculo fruebar, oportet me uti isto fetore. Neque temperantiam in hac re sibi propositam habebat, sed castigans corpus, in servitutem illud ipsum redigebat, tanquam optimus equi domitor; fugiens satietatem, non secus ac insolentem pullum. Fructibus (77) omnino abstinebat, præterquam quod, ubi audierat, omne fructuum genus maturuisse, ex se diceret: Afferte mihi. Et semel ex omnibus modicum quid gustabat, gratias agens Deo. Abbas Daniel de ipso retulit: Tot annos mansit nobiscum, et unicum thallin (78) frumenti quotannis ipsi dabamus: et quando conveniebamus ipsum, ex eodem comedimus.

ιζ'. Ἀλλὰ γὰρ καὶ ἀκτήμων ἦν ὁ Ἀρσένιος, ὁ ὄντως ἐν ἀγαθοῖς πλούσιος. Ἔχρῃζον οὖν πράγματος ἕως ἑνὸς λικνοῦ [i], καὶ μὴ ἔχων, πόθεν ἀγοράσαι, ἔλαβε παρά τινος ἀγάπην, καὶ εἶπεν· Εὐχαριστῶ σοι, Κύριε, ὅτι ἠξίωσάς με λαβεῖν ἀγάπην διὰ τὸ ὄνομά σου. Οἷον δὲ καὶ τὸ παρὸν ἀπαθείας ὢν ἀκροτάτης λεκτέον. Ἦλθε οὖν ποτε πρὸς αὐτὸν μαγιστριανὸς, φέρων αὐτῷ διαθήκην συγκλητικοῦ αὐτοῦ, ὃς κατέλιπεν αὐτῷ κληρονομίαν πολλὴν σφόδρα. Καὶ λαβὼν αὐτὴν ἤθελεν σχίσαι. Ἔπεσε δὲ ὁ μαγιστριανὸς εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ λέγων· Δέομαί σου, μὴ σχίσῃς αὐτὴν, μὴ δεξάμενος. Πρὸς τούτοις καὶ

17. Et vero quamquam nihil Arsenius possidebat, vere tamen bonis abundabat. Tanta cum laboraret (79) rerum inopia, ut vel una interula linea (80) indigeret, neque haberet unde eam emeret; accepit ab aliquo eleemosynam, dixitque: Gratias tibi ago, Domine, quod dignatus me sis eleemosyna propter nomen tuum. Nunc autem quod ad sublimissimam animi a perturbationibus liberi perfectionem pervenerit, modo pariter dicendum. Venit (81) ad eum aliquando magistrianus (82), deferens ei testamentum viri alicujus senatorii ordinis, cognati ejus, qui reliquerat ipsi

VARIÆ LECTIONES.

[g] Coteler. ἀρωμάτων. [h] Cotel. ἐτελέσθη. [i] λίνου.

NOTÆ.

(76) Ἔπλεκε γὰρ τὴν σειράν. *Vit. PP.* ibid., libell. 4, num. 5: « Faciebat plectam. » Coteler. pag. 357: « Plectam texebat. » Vox plecta, quæ videtur a Græco (πλεκτὸν, πλέκω quippe est, necto, contexo) formari posse, habenæ sunt e palma, junco, sparto aut simili re contextæ, ex quibus sportæ, canistra, aliaque ejusmodi conficiuntur. Has Ægyptii σειρὰς vocant. Adisis Rosweydi notas in hunc locum. Hispani hujusmodi habenas nominant *pleytas*, et, quæ ex iis conficiuntur fiscellæ, etc., *seras*. Vide notas Ciacconii in Cassianum, pag. 687. Locis supra hic citatis refertur factum præsens ex ore abbatis Danielis.

(77) Ὀπώρας. *Vit. PP.* ibid., libell. 4, num. 6, et Coteler. pag. 357 vertunt *pomorum*. Factum hoc narrasse Danielem, habemus indidem.

(78) Θαλλὶν σίτου *Vit. PP.* ibid. num. 4: « Mensuram parvam victus. » Coteler. « Unum thallium, mensuram frumenti. » Apud Surium num. 18: « Thallium: oportet enim his uti patriis nominibus. » Mensura itaque hæc erat apud Ægyptios e *loliis* palmeis confecta; prout colligitur ex etymo *nominis*, de quo Cangius; et inferius hic num. 17; *ubi* vox θαλλία.

(79) *Vit. PP.* lib. v, libell. 6, num. 3, et Coteler. pag. 357.

(80) Λίνον, quod substituo, inter alia significat carbosum. Nos cum Cotelerio pag. 357 hic intelligimus rem affinem. *Vit. PP.* rem plane diversam ponunt lib. v, libell. 6, num. 4: « Opus habuit in necessitate sua usque ad unam siliquam nummi (de qua Cangius in *Gloss. Lat.*) et cum non inveniret, accepit a quodam velut eleemosynam. » Vetus interpres legerit ἕως νόμου ἑνός, quando scripsit « usque ad unam siliquam nummi. » Codex noster de Vitis Patrum membranaceus, litteris uncialibus seu quadratis forte a mille circiter annis scriptus, sub nomine Cæsarii ep., ac notatus O Ms. 10, legit: « Opus habuit in cessitate (necessitate) sua usque ad unam siliquam nummos. »

(81) Ista narrantur in *Vit. PP.* ibid., libell. 6, num. 2, et apud Coteler. pag. 362 ex ore Danielis.

(82) Μαγιστριανὸς, *magistrianus* vel *magisterianus*. Erant illi ex officio militiæ palatinæ, qui et *agentes in rebus*. Varia de iis collegit Rosweydus in Onomastico. Cangio est *officialis magistri officiorum*: In Codicis regularum, ab Holstenio editi, parte II, pag. 477, Grimlaicus, idem factum narrans: « Venit, inquit, quidam homo, nomine Magistratus, » ineptissime ponens nomen appellativum pro nomine proprio.

Digitized by Google

hæreditatem valde magnam : postquam id accepisset, voluit scindere. Procidit autem magistrianus ad pedes ejus, dicens : Oro te, ne scindas illud (83), si admittere recusas. Præterea discernendi facultate pollebat, si quis eum interrogaret. Sciscitante igitur abbate Marco (84), et dicente : Anne bonum est, aliquem nihil habere solatii in cella sua? Etenim vidi fratrem habere parva olera, eaque evellere. Cui senex : Bonum enimvero est : verum prout hominis fuerit affectio : etenim si non habuerit robur in tali modo agendi, iterum plantabit alia. Alias rursum senex dixit abbati Alexandro : Quando abscideris palmeos tuos ramos (85), veni ut mecum comedas. Abbas autem Alexander lente laborabat ac moderate. Utque adfuit tempus, habuit etiamnum palmeos ramos : volensque obtemperare sermoni Senis, permansit usque dum rem totam explevisset. Abbas itaque Arsenius ut vidit eum moras trahere, cogitans si forte haberet hospites, manducavit. Ast Alexander ubi absolvit, vespere rediit. Cui senex : An hospites habuisti? Ille : Nequaquam, inquit. Tum senex : Cur non venisti? Respondet : Quia dixisti mihi, Quando abscideris tuos ramos, veni : et observans mandatum tuum [citius] non veni : modo enim laborem complevi. Et miratus est senex accurationem ejus, et dicit ei : Ocius diverte (86), ut synaxin (87) persolvas, et aquam tuam (88) sumas : sin minus, statim corpus tuum incidet in infirmitatem.

A διακριτικὸς ὑπῆρχεν, εἴ ποτε ἤρετό τις. Πυθομένου οὖν τοῦ ἁββᾶ Μάρκου καὶ λέγοντος· Καλὸν τὸ μὴ ἔχειν τινὰ παράκλησιν ἐν τῷ κελλίῳ αὐτοῦ; καὶ γὰρ εἶδον ἀδελφὸν ἔχοντα μικρὰ λάχανα καὶ ἐκριζοῦντα αὐτά. Εἶπεν ὁ γέρων· Καλὸν μέν ἐστιν· ἀλλὰ πρὸς τὴν ἕξιν τοῦ ἀνθρώπου· ἐὰν γὰρ μὴ ἔχῃ ἰσχὺν ἐν τῷ τοιούτῳ τρόπῳ, πάλιν φυτεύει ἄλλα. Ἄλλοτε πάλιν εἶπεν ὁ γέρων τῷ ἁββᾷ Ἀλεξάνδρῳ· Ὅτ' ἂν ἀποχίσῃς τὰ θαλλία] σου, δεῦρο γεῦσαι μετ' ἐμοῦ. Ὁ οὖν ἁββᾶς Ἀλέξανδρος ὁμαλῶς εἰργάζετο καὶ ἐπιεικῶς, καὶ ὡς γεγόνασιν ἡ ὥρα, ἀκμὴν εἶχε θαλλία, καὶ θέλων τηρῆσαι τὸν λόγον τοῦ γέροντος, ἀνέμεινε πληρῶσαι αὐτά. Ὁ οὖν ἁββᾶς Ἀρσένιος ὡς εἶδεν ὅτι ἐχρόνισε, λογισάμενος μήποτε ξένους ἔσχεν, ἐγεύσατο. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος, ὡς ἐτέλεσεν, ὀψὲ ἀπῆλθε· B καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Ξένους ἔσχες; Καὶ λέγει· Οὐχί. Εἶπον οὖν αὐτῷ· Πῶς οὐκ ἦλθες; Ὁ δὲ λέγει· Ὅτι εἶπές μοι· Ὅτ' ἂν ἀποχίσῃς τὰ θαλλία σου, ἐλθέ, καὶ τηρῶν σου τὸν λόγον, οὐκ ἦλθον, ὅτι ἄρτι ἐπλήρωσα. Καὶ ἐθαύμαζεν ὁ γέρων τὴν ἀκρίβειαν αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτῷ· Ταχυτέρως κατάλυε, ἵνα καὶ τὴν σύναξίν σου βάλῃς [k], καὶ τοῦ ὕδατός σου μεταλαμβάνῃς· εἰ δὲ μήγε, ταχέως ἔχει τὸ σῶμά σου ἀσθενῆσαι.

18. Non verebatur beatus quodam tempore humiliari coram discipulis suis. Dum aliquando resideret in inferioribus partibus [i*] et turbaretur, visum est ei cellam relinquere; nihil ex illa secum ferenti : profectusque est ad discipulos suos Pharanitas Alexandrum ac Zoilum. Dixit ergo Alexandro : Surge, et naviga. Et morem gessit. Ac Zoilo dixit : Veni mecum usque ad flumen, et quære mihi navem, quæ Alexandriam versus vela faciat : sicque tu ad fratrem tuum naviga. Zoilus autem

ιη'. Οὐκ ἐδεῖτο δὲ ταπεινοῦσθαι καιρῷ τινι τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς ὁ μακάριος καθεζομένου αὐτοῦ ποτε ἐν τοῖς κάτω μέρεσι, καὶ ὀχλουμένου, ἔδοξεν C αὐτῷ καταλιπεῖν τὸ κελλίον, μηδὲν ἐξ αὐτοῦ λαβών. Καὶ ἐπορεύθη πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητάς, τοὺς Φαρανίτας, Ἀλέξανδρον καὶ Ζώϊλον. Εἶπεν οὖν Ἀλεξάνδρῳ· Ἀνάστα, ἀνάπλευσον. Καὶ ἐποίησεν οὕτως. Καὶ τῷ Ζωΐλῳ εἶπεν· Δεῦρο μετ' ἐμοῦ ἕως τοῦ ποταμοῦ, καὶ ζήτησόν μοι πλοῖον ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἀναπλέον. Καὶ οὕτως καὶ σὺ ἀνάπλευσον πρὸς τὸν

VARIÆ LECTIONES.

[i*] *Vit. PP.* lib. v, libell. 15, num. 9, addunt *Ægypti*.] al. βαΐα. [k] al. ποιῇς ἀταράχως.

NOTÆ.

(83) Subditur in *Vit. PP.* « Quia incidetur mihi caput. Et dicit ei abbas Arsenius : Ego prius mortuus sum, quam ille; ipse autem modo mortuus est; quomodo me fecit hæredem. Et remisit testamentum; nihil accipiens. » Hunc locum tangit biographus infra num. 26 sub finem; ut mirum sit hic omitti.

(84) Idemne ille Marcus, qui supra num. 7 (not. 45)? De sancto homonymo, monacho in Scethi, cum epocha anni circiter 400, actum die 5 Martii, pag. 367; ubi et de duobus aliis pag. 368. Cæterum res hic a scriptore Vitæ expressa, habetur in *Vit. PP.* lib. v, libell. 10, num. 7; apud Coteler. pag. 358.

(85) *Vit. PP.* palmulas. Θάλια simplici λ scribit Cangius, quod « in Lexico, inquit, Ms. Nicomedis, τὰ φύλλα τῶν φοινίκων, folia palmarum. » Plura ibidem.

(86) *Vitæ PP.* lib. v, libell. 14, num. 1 : « Disjungere (interpres legerit καταλύου) ab opere tuo; » sed « inscite et alieno plane sensu, » inquit recte Cotelerius in notis col. 799 : quomodo enim « disjungi ab opere, » seu opus mittere jubetur, qui opus jam ita impleverat, ut non fuisset rediturus nisi postquam illud implevisset. Cotelerius pag. 359 vertit *solve* (addens, quid vi verbi διαλύω non importatur) *jejunium*. Adde, quod solvendum jejunium indicet potius; id quod in proximo est, « aquam *tuam* sumas. » Itaque præplacet « diverte; » hoc enim καταλύω per se et vi vocis significat, et cohæret cum adjunctis : quasi dicas : intro te recipe, quiesce paululum, ut synaxin seu officium recites (et quidem, prout habet alia lectio ad marginem textus apud Cotelerium notata ἀταράχως, *sine perturbatione*), et deinde famem pellas, reficias vires, sumendo aquam tuam; Sin minus, etc.

(87) Synaxis præter alia significat officium ecclesiasticum, ut videsis apud Cangium in *Glossario Latino*. Cotelerius pag. 359 : « Quo et Officium tuum recites. » *Vit. PP.* loco proxime citato : « Ut et ministerium psallendi facias. » Malim « Officium tuum perficias vel recites; » quid enim hic ministerium psallendi, etc. cum vacuo ventriculo, et summa debilitate, indicata per τὸ *Sin minus*, etc., quod sequitur?

(88) Non utique *aquam* meram; quæ nihil pro-

Digitized by Google

ἀδελφόν σου. Ὁ δὲ Ζώϊλος ἐπὶ τῷ λόγῳ ταραχθείς, ἐσιώπησε, καὶ οὕτως ἐχωρίσθησαν ἀπ' ἀλλήλων. Κατῆλθεν οὖν ὁ γέρων ἐπὶ τὰ μέρη Θηβαΐδος, καὶ ἠσθένησεν ἀῤῥωστίαν μεγάλην. Οἱ δὲ τούτου διακονηταὶ εἶπον πρὸς ἀλλήλους· Μή ἁρά τις ἡμῶν ἐλύπησε τὸν γέροντα, καὶ διὰ τοῦτο ἐχωρίσθη ἀφ' ἡμῶν; Καὶ οὐχ εὗρον ἐν ἑαυτοῖς οὐδέν. Ὑγιάνας δὲ ὁ γέρων εἶπεν· Πορεύσομαι πρὸς τοὺς πατέρας μου. Καὶ οὕτως ἀναπλεύσας ἦλθεν εἰς τὴν Πέτραν, ὅπου ἦσαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. Ὄντος δὲ αὐτοῦ πλησίον τοῦ ποταμοῦ, παιδίσκη τις Αἰθιόπισσα ἐλθοῦσα, ἥψατο μηλωτῆς αὐτοῦ. Ὁ δὲ γέρων ἐπετίμησεν αὐτῇ. Ἡ οὖν παιδίσκη λέγει αὐτῷ· Εἰ μοναχὸς εἶ, πορεύου εἰς τὸ ὄρος. Ὁ δὲ γέρων ἐπὶ τῷ λόγῳ κατανυγείς, ἔλεγεν ἐν ἑαυτῷ· Ἀρσένιε, εἰ μοναχὸς εἶ, πορεύου εἰς τὸ ὄρος· καὶ ἐπὶ τοῦτο ἀπήντησαν αὐτῷ ὅ τε Ἀλέξανδρος καὶ Ζώϊλος, καὶ ἐπιπεσόντων αὐτῶν τοῖς ποσὶ αὐτοῦ, ἔῤῥιψεν ἑαυτὸν ὁ Γέρων· καὶ ἔκλαυσαν ἀμφότεροι. Εἶπεν δὲ ὁ γέρων· Οὐκ ἠκούσατε, ὅτι ἀσθενῶ; Καὶ εἶπον αὐτῷ· Ναί. Καὶ λέγει ὁ Γέρων· Καὶ διὰ τί οὐκ ἤλθετε ἰδεῖν με; Καὶ λέγει ὁ ἀββᾶς Ἀλέξανδρος· Ὅτι ὁ χωρισμός σου ἀφ' ἡμῶν οὐ γέγονε πιθανὸς, καὶ πολλοὶ οὐκ ὠφελήθησαν, λέγοντες· Ὅτι εἰ μὴ παρήκουσαν τοῦ γέροντος, οὐκ ἂν ἐχωρίσθη ἀπ' αὐτῶν. Καὶ λέγει αὐτοῖς· Κἀγὼ ἔγνων· πάλιν οὖν μέλλουσιν λέγειν οἱ ἄνθρωποι· Ὅτι μὴ εὑροῦσα ἡ περιστερὰ ἀνάπαυσιν τοῖς ποσὶν αὐτῆς, ἀνέστρεψεν πρὸς Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν. Καὶ οὕτως ἐθεραπεύθησαν, καὶ ἔμειναν μετ' αὐτοῦ [1] ἕως τῆς τελευτῆς αὐτοῦ.

his dictis turbatus, tacuit : atque ita alter ab altero sejuncti sunt. Descendit igitur senex in partes Thebaidis (89), gravique infirmitate correptus est. Ministri autem ejus dixerunt inter se : An aliquis nostrum contristavit senem, eaque de causa a nobis sejunctus est? Et non invenerunt quidquam in se culpæ. Sanitati autem restitutus senex, dixit : Ibo ad patres meos ; et sic navi revectus venit in Petram (90), ubi erant discipuli ejus. Cum vero prope fluvium esset, puella quædam Æthiopissa accedens tetigit meloten (91) ipsius. At senex increpavit eam. Puella vero dixit illi : Si monachus es, vade ad montem. Senex autem sermone compunctus, dicebat intra se : Arseni, si monachus es, vade ad montem. Interea occurrunt ei Alexander et Zoilus ; cumque procidissent ad pedes ejus, projecit se etiam senex : et fleverunt utrinque. Dixit senex : Non audistis, quod ægrotarem? Responderunt : Ita est. Rursum senex : Et cur non venistis me invisum? Et dixit abbas Alexander : Separatio tui a nobis approbata haud fuit ; imo multis non profuit, dicentibus : Nisi inobedientes fuissent seni, non utique sese ab ipsis sejunxisset. Tunc ille : Et ego id novi. Iterum ergo dicturi sunt homines : Columba non inveniens requiem pedibus suis, reversa est ad Noe in arcam. Et sic curati sunt, manseruntque cum eo usque ad mortem ipsius.

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

CAP. III.

Fraudium dæmonis, et arcanorum perspicientia ; morbus, visio, cura vilissimæ sepulturæ ; mors ; habitudo corporis, periocha vitæ, elogium.

ιθ'. Πάλιν ἄλλου πυθομένου, καὶ λέγοντος τῷ Ἀρσενίῳ· Οἱ λογισμοί μου θλίβουσί με, λέγοντες· Οὐ δύνασαι νηστεῦσαι, οὐδὲ ἐργάζεσθαι, κἂν ἐπισκέπτου ἀσθενοῦντας, καὶ τοῦτο δὲ ἀγάπη ἐστίν. Εἰδὼς δὲ ὁ γέρων τὰς πονηρίας, καὶ τοὺς δόλους τῶν δαιμόνων, λέγει τῷ ἀδελφῷ· Ὕπαγε, φάγε, πίε, κοιμῶ, καὶ μὴ ἐργάσῃ· μόνον τοῦ κελλίου σου μὴ ἀποστῇς· ἤδη γὰρ ὅτι ἡ ὑπομονὴ τοῦ κελλίου φέρει τὸν μοναχὸν εἰς τὴν τάξιν αὐτοῦ. Οὐκ ἀπελιμπάνετο δὲ τοῦ διορατι-

19. Dum rursus alius interrogaret ac diceret Arsenio : Cogitationes meæ affligunt me, suggerentes : Non vales jejunare, nec operari ; saltem infirmos visita ; atque hoc certe charitas est. Senex itaque artes dolosque dæmonis perspecta habens, dixit fratri : Vade, comede, bibe, dormi, et non operare : modo a cella tua ne desistas : norat enim, patientiæ in cella exercitatione monachum in ordinem suum redigi (92). Neque destituebatur cha-

VARIÆ LECTIONES.

[1] Coteler. ἔμεινε μετ' αὐτῶν.

NOTÆ.

fuisset ad eximendam famem et restaurandas vires, sed *tuam*, qua vesci soles, pane, herbis, aut aliis esculentis hujusmodi concoctam, *sume*, comede (non dicitur *bibe*, quod fit in aqua mera). Sic dicitur, jusculum sumere, lac comedere, quanquam panis in eis maceratus sit.

(89) Scribendum hic *Alexandriæ*, non *Thebaidis*, monuimus in *Commentario prævio*, num. 33. Ea vero, quæ hic narrantur, habes in *Vitis PP.* lib. v, libell. 15, num. 9, apud Coteler. a pag. 363.

(90) Intellige Petram Troes, de qua supra. Surius num. 22, vocat Petram Stromes. Apographum Medicæum regis Franciæ infra citatum habet Στρώμνης, sed scriptio sibi non constat : nam et Τρώμην paulo post lego in accusandi casu. Neutra placet. *Vit. PP.* ibidem num. 10, *Trohen.*

(91) Μελωτή, *melote* vel *melotes*, pellis ovina, a Græco μῆλον, *ovis*, sed et quodcumque animal quadrupes. Itaque Ciaconius in notis ad Cassianum pag. 681 recte censet, posse accipi pro quacunque pelle. Determinate etiam sumi potest pro pelle caprina. Cassianus libro I, capite 8, de melote monachorum Ægyptiorum agens, sic scribit : « Ultimus est habitus eorum pellis caprina, quæ melotes vel pera appellatur. » De his plura Cangius in utroque *Glossario*.

(92) *Vit. PP.* lib. v, libell. 7, num. 27 hisce addunt de monacho isto : « Qui cum fecisset tres dies, extædiatus est, et inveniens paucas palmulas, scidit eas : et iterum in crastino cœpit plectam facere ex eis. Qui cum esurisset, dixit intra se : Ecce aliæ paucæ sunt palmæ ; explico eas ; et manduco. Et cum perexpendisset eas, dixit iterum : Lego parum, sic manduco. Et cum legisset, dixit : Dicam aliquantos psalmos, et jam securus manduco. Et ita paulatim proficiebat, Deo cooperante,

Digitized by Google

risinate perspiciendi arcana vir celebris, divina gratia cumulatissimus. Sedente (93) eo in cella, venit vox, dicens ipsi : Adesdum, ostendam tibi opera hominum. Surgensque exivit; eumque transtulit in locum aliquem, et ostendit ei Æthiopem, scindentem ligna, atque in magnum fascem illa coacervantem : quem tentabat portare, sed non poterat; et pro eo ut demeret ex eo quidquam, iterum discedens scindebat ligna, et fasci apponebat. Et postquam paulum processisset, ostendit ipsi quemdam, qui ad lacum stabat, hauriebatque ex eo aquam, et transferebat in vas pertusum ; quod eam effundebat. Et denuo dicit ei : Adesdum, ostendam tibi [aliud]. Et contemplatur templum, ac duos viros, qui equis insidebant, et portabant lignum oblique unus post alium. Volebant autem per templi januam ingredi, et non valebant, quia lignum eorum erat obliquum ; nec dimisit se unus post alium, ut portaret lignum in rectum ; et ideo manserunt extra portam. Et sciscitabatur Arsenius, quidnam hæc sibi vellent. Dictumque est illi : Hi sunt, inquit, qui portant lignum justitiæ cum superbia, et non demiserunt se ad incedendum per viam humilem Christi : ideo manent extra regnum Dei. Qui vero ligna scindit, homo est peccatis onustus, qui loco pœnitentiæ alia adjicere non cessat. Ille autem, qui aquam haurit, homo est, qui opera quidem bona facit ; sed quoniam mala quædam cum iis habet, in eo bona etiam perdidit. Vigilantia igitur homini opus est in operibus suis, ut non in vanum laboret.

20. Hoc quoque de ipso narratur : Dum aliquando in Sceti ægrotaret, profectus presbyter tulit eum ad ecclesiam, et posuit in strato (94), parvumque cervical ad caput ejus. Unus e senibus, cum venisset, ut ipsum viseret, et vidisset eum in strato, scandalum passus est, dicens : Hiccine est abbas Arsenius, et hoc modo recumbit? Senior vero sumpsit eum ac dixit : Ecquod erat opus tuum in pago tuo? Respondet senex : Pastor ovium eram. Instat presbyter : Quo pacto igitur, inquit, vitam

κοῦ χαρίσματος, ἐμπλεως ὢν ὁ ἀοίδιμος θεία; χάριτος. Καθημένου οὖν αὐτοῦ εἰς τὸ κελλίον, ἦλθε φωνή, λέγουσα αὐτῷ· Δεῦρο, δείξω σοι τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀναστὰς ἐξῆλθεν, καὶ ἀπήνεγκεν αὐτὸν εἰς τόπον τινά, καὶ ἔδειξεν αὐτῷ Αἰθίοπα, κόπτοντα ξύλα, καὶ ποιοῦντα φορτίον μέγα· ἐπείραζε δὲ βαστάσαι αὐτὸ, καὶ οὐκ ἠδύνατο, καὶ ἀντὶ τοῦ ἆραι ἐξ αὐτοῦ, ἀπελθὼν πάλιν ἔκοπτε ξύλα, καὶ προσετίθη τῷ φορτίῳ. Καὶ προβὰς ὀλίγον, ἔδειξεν αὐτῷ τινα ἱστάμενον ἐπὶ λάκκου, καὶ ἀντλοῦντα ὕδωρ ἐξ αὐτοῦ, καὶ μεταβάλλοντα εἰς δεξαμένην τετρυπημένην, καὶ τὸ αὐτὸ ὕδωρ ἐκχέουσαν. Καὶ πάλιν λέγει αὐτῷ· Δεῦρο, δείξω σοι· καὶ θεωρεῖ ἱερὸν καὶ δύο ἄνδρας καθημένους ἵπποις, καὶ βαστάζοντας ξύλον πλαγίως ἕνα κατὰ τοῦ ἑνός. Ἤθελον δὲ διὰ τῆς πύλης τοῦ ἱεροῦ εἰσελθεῖν, καὶ οὐκ ἠδύναντο, διὰ τὸ εἶναι τὸ ξύλον αὐτῶν πλάγιον· οὐκ ἐταπείνωσε δὲ αὐτὸν ὁ εἷς ὀπίσω τοῦ ἄλλου ἐνέγκαι τὸ ξύλον ἐπ' εὐθείας καὶ διὰ τοῦτο ἔμειναν ἔξω τῆς πύλης. Ἐπύθετο οὖν ὁ Ἀρσένιος τί ἦ ταῦτα ; Καὶ ἐρρέθη αὐτῷ· Οὗτοί εἰσι, φησὶν, βαστάζοντες ξύλον δικαιοσύνης μετὰ ὑπερηφανίας, καὶ οὐκ ἐταπεινώθησαν τοῦ πορευθῆναι [m] τῇ ταπεινῇ ὁδῷ τοῦ Χριστοῦ, διὸ μένουσιν ἔξω τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ· ὁ δὲ τὰ ξύλα κόπτων, ἄνθρωπός ἐστι ἐν ἁμαρτίαις πεφορτισμένος, καὶ ἀντὶ τοῦ μετανοῆσαι, ἕτερα προστιθῶν οὐ παύεται [n]. Καὶ ὁ τὸ ὕδωρ ἀντλῶν, ἄνθρωπός ἐστι καλὰ μὲν ἔργα ποιῶν, ἀλλ' ἐπειδὴ σὺν αὐτοῖς ἔχει τινὰ πονηρὰ, ἐν τούτῳ ἀπώλεσε καὶ τὰ χρηστά. Χρεία οὖν νήψεως τῷ ἀνθρώπῳ εἰς τὰ ἔργα αὐτοῦ, ἵνα μὴ εἰς κενὸν κοπιάσῃ.

κ'. Διηγούμενον δέ ἐστι καὶ τοῦτο περὶ αὐτοῦ· ὅτι ἀσθενήσαντος αὐτοῦ ποτε εἰς Σκῆτιν, ἀπῆλθεν ὁ πρεσβύτερος, καὶ ἤνεγκεν αὐτὸν πρὸς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἔθηκεν αὐτὸν εἰς χαλάδριον, καὶ μικρὸν προσκεφάλαιον πρὸς τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ. Καὶ εἷς τῶν γερόντων ἐλθὼν εἰς ἐπίσκεψιν αὐτοῦ, ἰδὼν αὐτὸν εἰς τὸ χαλάδριον, ἐσκανδαλίσθη, λέγων· Οὗτός ἐστιν ὁ ἀββᾶς Ἀρσένιος, καὶ εἰς ταῦτα ἀνάκειται ; Λαβὼν δὲ αὐτὸν ὁ πρεσβύτερος, λέγει αὐτῷ· Τί ἦν τὸ ἔργον σου ἐν τῇ κώμῃ σου ; Λέγει ὁ γέρων· Ποιμὴν προ-

VARIÆ LECTIONES.

[m] Coteler. τοῦ διορθώσασθαι ἑαυτοὺς καὶ πορευθῆναι, etc. [n] Coteler. ἄλλας ἀνομίας προστιθεὶ ἐπάνω τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ.

NOTÆ.

donec veniret ad ordinem suum. Et cum accepisset fiduciam adversus cogitationes malas, vincebat eas. » Cotelerius, pag. 355, illa non legit in suo textu.

(93) Præmittitur in *Vit. PP.* lib. v, libell. 18, num. 2 : « Dixit abbas Daniel, qui erat discipulus abbatis Arsenii ; quia narravit ei abbas Arsenius, tanquam de alio aliquo dicens (puto tamen, quod de eo dicebatur). » Quæ itidem ex ore Danielis referuntur apud Coteler. pag. 364. In codice nostro membranaceo O ms. 5, olim collegii nostri Ingolstadiensis, qui ad calcem inchoatus notatur anno 829, habetur : « Beatus Arsenius referebat, eo quod, dum in propria cellà residuos viros, » etc., ibi est : « Vidit ante portam civitatis duos juvenes, » etc.

(94) Χαλάδριον et χαράδριον, matta, pellis, vel lectus pellibus instratus. Vide notas Cotelerii col. 799 et Glossar. Græc. Cangii. Certe apud utrumque a Joanne Geometra exprimitur per κώεα in sequenti, quem citant, versiculo ;

Μέμφετο Ἀρσένιόν τις ἰδὼν ἐπὶ κώεσιν ὁρτα.
Vituperabat Arsenium aliquis, videns eum esse su-
[*per pellibus.*

τὸ κῶος est pellis agnina vel ovina : et quippe ni aliorum quadrupedum ? Κῶος etiam significat stragulum. In apographo Medicæo regis Franciæ est εὐτελές τι στρῶμα : apud Surium num. 21 vile stragulum. Porro historiam hanc commemorat laudatus Coteler., pag. 367.

Digitized by Google

δάτων ἡμην. Καὶ λέγει ὁ πρεσβύτερος· Πῶς οὖν, φησὶ, διῆγες τὸν βίον σου; Ὁ δέ φησιν· Ἐν κόπῳ πολλῷ, καὶ μόχθῳ. Καὶ λέγει αὐτῷ· Καὶ πῶς διάγεις ἀρτίως ἐν τῷ κελλίῳ σου; Ὁ δὲ ἔφη· Καλῶς ἀναπαύομαι. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ πρεσβύτερος· Βλέπεις τοῦτον τὸν ἀββᾶν Ἀρσένιον; πατὴρ βασιλέων ὑπῆρχεν ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ χίλιοι δοῦλοι σηρικοφόροι παρέστην (*m*) αὐτῷ· πολύτιμα δὲ στρώματα ὑποκάτω αὐτοῦ ἦν· σὺ δὲ ποιμὴν ὤν, οὐχ εἶχες, ἣν νῦν ἔχεις, ἀνάπαυσιν· καὶ οὗτος τὴν τρυφὴν, ἣν εἶχεν ἐν τῷ κόσμῳ, ὧδε οὐκ ἔχει. Ἰδοὺ οὖν, σὺ μὲν ἀναπαύῃ, κἀκεῖνος θλίβεται. Ὁ δὲ ἀκούσας ταῦτα, κατηνύγη, καὶ ἔβαλε μετάνοιαν, λέγων· Συγχώρησόν μοι, ἀββᾶ, ἡμάρτηκα, ὅτι οὗτος ἦλθεν εἰς κόπον, κἀγὼ εἰς ἀνάπαυσιν· καὶ ὠφεληθεὶς ὁ γέρων ἀνεχώρησε. A

κα'. Τούτῳ τῷ μακαρίῳ ἐπέστησαν οἱ δαίμονες ἐν τῷ κελλίῳ, θλιβόντες αὐτόν. Παραλαβόντες δὲ οἱ διακονοῦντες αὐτῷ, καὶ στάντες ἔξω τῆς κέλλας, ἤκουσαν αὐτοῦ βοῶντος πρὸς τὸν Θεὸν καὶ λέγοντος· Ὁ Θεός μου, μὴ ἐγκαταλίπῃς με· οὐδὲν ἐποίησα ἐνώπιόν σου ἀγαθόν· ἀλλὰ δός μοι κατὰ τὴν χρηστότητά σου βαλεῖν ἀρχήν. Πυθομένου δὲ αὐτὸν ἑτέρου ἀδελφοῦ ἀκοῦσαι λόγον ὠφελείας, εἶπεν αὐτῷ ὁ γέρων· Ὅση δύναμις, ἀγώνισαι, ἵνα ἡ ἔνδον σου ἐργασία κατὰ Θεὸν ᾖ, καὶ νικήσεις τὰ ἔξω πάθη. Διηνεκῶς οὖν ἐν πολλοῖς ἔτεσιν ὁ Μακάριος τοὺς ἀσκητικοὺς αὐτοῦ ἀγῶνας, καὶ ἀνάπλεως ὢν παντὸς κατορθώματος, ἐπεὶ ἐνέστηκεν ὁ τῆς μεταστάσεως καιρὸς, παρῃνήνει (*n*) τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ λέγων· Μὴ φροντίσητε ποιεῖν ἀγάπας [o] ὑπὲρ ἐμοῦ· ἐγὼ γὰρ εἴ τι ἐποίησα ἐμαυτῷ [p], ταύτην ἔχω εὑρεῖν. Ἐταράχθησαν οὖν οἱ μαθηταὶ, ἀκούσαντες ταῦτα· καὶ λέγει αὐτοῖς· Οὔπω ἦλθε ἡ ὥρα· ὅτε δὲ ἔρχεται, λέγω ὑμῖν· κριθῆναι δὲ ἔχω μεθ' ὑμῶν ἐπὶ τοῦ βήματος (*o*) τοῦ Χριστοῦ, ἐὰν δώσητε τὸ λείψανόν μού τινι. Τί οὖν, φησὶ, ποιήσομεν; ὅτι οὐκ οἴδαμεν ἐνταφιάσαι. Καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Γέρων· Οὐκ οἴδατε βαλεῖν σχοινίον [q], καὶ ἆραί με εἰς τὸ ὄρος; Οὗτος δὲ ἦν ὁ λόγος τοῦ Γέροντος· Ἀρσένιε, διὰ ἐξῆλθες; τοῦτο σημαῖνον. Ἐπείπερ, φησὶ Θεῷ συνεῖναι σαυτὸν προέθου, ἀκλό- B C

traduxisti! Hic vero, In labore multo, ait, et ærumna. Tum alter rursus: Et qui nunc degis in tua cella? Respondit: Commode quiesco. Et iterum presbyter: Vides abbatem hunc Arsenium? Pater imperatorum erat in sæculo, et mille famuli sericis induti astabant ei, pretiosa etiam strata erant subter ipso: tu vero non habuisti pastor exsistens, quam nunc habes, requiem: sed ille delicias, quas habuit in sæculo, hic non habet. Vide igitur; tu quieti indulges; ille vero afflictatur. Quibus auditis, compunctus est, ac corpore inclinato veniam petiit dicens: Ignosce mihi, abba, peccavi. Hic venit ad laborem, et ego ad requiem. Et cum fructu senex discessit.

21. Beatum (95) istum aliquando in cella aggressi sunt dæmones, affligentes eum. Accedentes autem qui ministrabant ipsi, et stantes extra cellam, audierunt ipsum clamantem ad Deum, ac dicentem: O mi Deus, ne derelinquas me; nihil boni in conspectu tuo egi: sed da mihi propter benignitatem tuam, ut jaciam fundamentum. Dum autem (96) alius frater interrogaret ipsum, ut boni aliquid ex ipso audiret, dixit senex: Contende, quantum potes, ut interna operatio tua sit secundum Deum, et externas appetitiones superabis. Postquam itaque beatus assidue aseetica sua certamina per multos annos exantlasset (97), omni virtute jam plenus, instaretque tempus migrationis ejus, hortabatur discipulos suos, dicens: Ne solliciti (98), ut agapas (99) facratis pro me: nam ego, siquidem mihi feci, illam inveniam. Turbati ergo (1) sunt discipuli, hæc audientes; et dixit illis: Nondum venit hora; quando autem venerit, dicam vobis. Judicium enim vobiscum subire debeo ante tribunal Christi, si cuiquam dederitis corpus meum (2). Quidnam ergo, inquiunt, faciemus? quia nescimus (3) illud sepelire. Et dicit eis senex: Non nostis mittere funem, et tollere me in montem? Illud autem frequenter usurpabat: Arseni,

VARIÆ LECTIONES.

[o] al. ἀγάπην. [p] additur apud Cotel. ἀγάπην. [q] Coteler. εἰς τὸν πόδα μου, *in pedem meum*.

NOTÆ.

(*m*) Παρέσταν per syncopen pro παρέστησαν. Paulo post occurrit ἐπέστησαν absque syncope.

(*n*) Παρῃνήνει, pro quo substitue παρῄνει: a παραινέω nisi, more Græcis alibi satis familiari, auctor usus fuerit anadiplosi, seu reduplicatione secundæ syllabæ.

(*o*) Coteler. Ἐπὶ τοῦ βήματος τοῦ φοβεροῦ (al. Χριστοῦ): *ante tremendum tribunal.*

(95) *Vit. PP.* lib. v, libell. 15, num. 5: Coteler, pag. 353.

(96) *Vit. PP.* ibid., libell. 11, num. 1.

(97) Ἐξαντλησάμενος addidi, quo fieret perfectus sensus; nisi forte pro διηνεκῶς scribendum sit διενεγκών.

(98) *In Vit. PP.* lib. v, libell. 10, num. 9, et apud Coteler. pag. 369 narratur ex ore Danielis.

(99) Ἀγάπας, hic intellige eleemosynas, refectiones pauperum. Vide utrumque *Glossarium* Cangii. *Vit. PP.* lib. III, num. 163, pag. 524 habent: « Nemo super me faciat charitatem, nisi in sola oblatione: ego si feci charitatem, invenio illam. »

(1) In *Vit. PP.* lib. III, num. 163, pag. 523 præmittitur: « Turbatis autem discipulis, quasi jam tempore propinquante. » Et lib. v, libell. 15, num. 9: « Qui cum moreretur, turbati sunt valde. » Coteler., pag. 369, μέλλοντος τελευτᾷν: *Cum moriturus esset.*

(2) *Vit. PP.* « Si permiseritis cuiquam de corpore meo aliquid facere. »

(3) *Vit. PP.* « Mortuum vestire vel sepelire. »

Digitized by Google

quare [sæculo] egressus es (4)? Hac re significans : Quoniam, aiebat, te ipsum obtulisti, ut cum Deo versareris, custodi mentem imperturbatam, ut per oblivionem vacuus non fias ad conversandum cum Deo.

A νητον τὸν νοῦν διατήρει, ἵνα μὴ διὰ τῆς λήθης κενὸς γένῃ τοῦ συναμιλλᾶσθαι (p) Θεῷ.

22. Dicebat etiam illud : Pœnituit enim vero me sæpius (5), locutum esse ; tacuisse vero nunquam. Hoc quippe indicavit (6) Sanctus, per multiloquium sæpius hominem, qui non attendit, ut congrua proferat, labi ; in calamitates utique mortiferas ac contentiones præcipitatum. Quod dum amens non sentit, pœnitentia non ducitur, sed impudentia potius e contrario ad loquendum roboratur propter contentionem malitiæ : nam pedica valida viro sunt propria labia, et proprii oris verbis captatur. At sapientem, et qui mentem expurgatam habet, locutum præter id quod debuit, sæpius pœnituit. Utinam, inquiebat, sermonem hunc non protulissem ! Ex multiloquio enim non evitabis peccatum. Ideo bona res est opportunum silentium. Quando jam morti erat vicinus (7), viderunt eum fratres flentem ; et dicunt ei : Vere, an et tu times, Pater? Respondet : Vere, timor, qui nunc mecum est in hac hora, mecum erat, ex quo monachus factus sum (7*) : et sic obdormivit in pace. Certe abbas Pœmen (8), audita ipsius morte, lacrymans dixit : Beatus es, abba Arseni, quod teipsum flevisti in hoc mundo : qui enim seipsum hic non flet, in æternum illic flebit : siquidem hic flere voluntarium, illic non flere impossibile est præ tormentis.

κβ'. Ἔλεγε δὲ καὶ τοῦτο· Λαλήσας γὰρ πολλάκις μετεμελήθην, σιωπήσας δὲ οὐδέποτε. Τούτῳ γὰρ ἐδήλωσεν ὁ Ὅσιος, ὅτι ἐκ πολυλογίας πολλάκις, καὶ μὴ ἐστοχασμένος προσφέρειν τὰ ἁρμόζοντα, ἐκπίπτει ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἐπὶ συμφορὰς ἴσως καὶ θανατηφόρους, καὶ δικαιολογίας κρημνιζόμενος· ὁ ἄφρων μὴ αἰσθανόμενος, οὐ μετεμελήθη, ἀλλὰ μᾶλλον ἀναισχυντῶν ἐπὶ τὸ ἐναντίον εἰς τὸ λέγειν ἀνδρίζεται διὰ ἔριν κακίας· παγὶς γὰρ ἰσχυρὰ ἀνδρὶ τὰ ἴδια χείλη, καὶ ἁλίσκεται ῥήμασιν ἰδίου στόματος. Ὁ δὲ εὔφρων, καὶ τὸν νοῦν κεκαθαρμένον ἐπέχων, λαλήσας παρὰ τὸ δέον, πολλάκις μετεμελήθη. Εἴθε γάρ, φησὶ, μὴ τόνδε λόγον προεξήνεγκον· ἐκ γὰρ πολυλογίας οὐκ ἐκφεύξῃ ἁμαρτίαν. Διὰ τοῦτο καλὸν ἡ εὐκαιρος σιωπή. Ὡς δὲ ἐγγὺς ἦν τοῦ τελευτᾷν [r], εἶδον αὐτὸν οἱ ἀδελφοὶ κλαίοντα, καὶ λέγουσιν αὐτῷ· Ἐν ἀληθείᾳ καὶ σὺ φοβῇ, Πάτερ ; Καὶ λέγει αὐτοῖς· Ἐν ἀληθείᾳ ὁ φόβος ὁ νῦν ὢν μετ' ἐμοῦ ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ, μετ' ἐμοῦ ἦν, ἀφ' οὗ γέγονα μοναχός· καὶ οὕτως ἐκοιμήθη ἐν εἰρήνῃ. Ἀμέλει ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν ἀκούσας ὅτι ἐκοιμήθη, δακρύσας εἶπεν· Μακάριος εἶ, ἀββᾶ Ἀρσένιε, ὅτι ἔκλαυσας σαυτὸν ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ· ὁ γὰρ μὴ κλαίων ἑαυτὸν ὧδε, αἰωνίως ἐκεῖ κλαύσεται· εἴτε οὖν ὧδε ἑκὼν, εἴτε ἐκεῖ ἀπὸ βασάνων ἀδύνατον μὴ κλαῦσαι.

B

23. Narravit de ipso abbas Daniel, quod nunquam loqui voluerit de quæstione aliqua Scripturæ, quanquam, si voluisset, loqui potuisset : sed neque epistolam facile scribebat. Quando autem per intervalla veniebat ad ecclesiam, pone columnam sedebat, ut nemo videret faciem ejus, neque ipse rei alteri attenderet. Erat vultus ejus angelicus instar Jacob ; erat ipse totus canus ; ore festivus, aridus, statura procerus, at præ senectute incurvus. Habebat barbam prolixam, ad pectus usque protensam : pili autem oculorum ejus præ multo fletu exciderant. Obiit annum agens nonagenum

C

κγ'. Διηγήσατο δὲ ἀββᾶς Δανιὴλ περὶ αὐτοῦ, ὅτι οὐδέποτε ἠθέλησε λαλῆσαι ζήτημα τῆς Γραφῆς, καίπερ δυνάμενος λαλῆσαι, εἰ ἤθελεν· ἀλλ' οὔτε ἐπιστολὴν ταχέως ἔγραφεν. Ὅτε δὲ ἤρχετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν διὰ χρόνου, ὀπίσω τοῦ στύλου ἐκαθίζετο, ἵνα μηδεὶς ἴδῃ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, μή τε αὐτὸς ἄλλου προσχῇ· ἦν δὲ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἀγγελικὸς, ὥσπερ τοῦ Ἰακὼβ, ὁλοπόλιος, ἀστεῖος τῷ στόματι [s], ξηρὸς δὲ ὑπῆρχε καὶ μακρὸς, ἀλλ' ἐκυρτώθη ἀπὸ τοῦ γήρως. Εἶχεν δὲ τὸν πώγωνα μέγαν, φθάνοντα ἕως τῆς κοιλίας· αἱ δὲ τρίχες τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ἔπεσον ἀπὸ τοῦ πολλοῦ κλαυθμοῦ· τελευτᾷ [t] δὲ ἐτῶν ἐνενή-

VARIÆ LECTIONES.

[r] al. ἤμελλεν παραδιδόναι τὸ πνεῦμα. [s] Coteler. σώματι. [t] Coteler. ἐγένετο.

NOTÆ.

(p) Συναμιλλᾶσθαι, quod erat in nostro apographo, quam hic satis ad propositum faciat, non video : est enim *cum aliquo concertare*. Melius quadrat συνομιλεῖσθαι, ut hic sit versari cum Deo : sicque congruit τῷ συνεῖναι, quod præcedit.

(4) *Vit. PP.* « Ille autem sermo semper erat in ore Arsenii. » Quod etiam præ oculis habuit sanctus Euthymius, ut constat ex Vita ejus 20 Januarii, pag. 311, num. 59. Sanctus Dorotheus archimandrita, a Corderio nostro editus, institutione 10 sic habet : « Arsenius abbas sibi ipse assidue inculcabat : Arseni quare exivisti? Nos tam perdite socordes sumus, ut neque sciamus, quare exiverimus, neque intelligamus, quid sit, quod voluerimus. Quapropter non solum proficimus, sed semper affligimur. »

(5) *Vit. PP.* « Semper pœnituit : » Coteler. *sæpe.*

(6) Hanc asceticam explanationem vel proprio marte adjecerit, vel aliunde fuerit mutuatus sanctus Theodorus Studita, quam nec apud Cotelerium, nec in *Vit. PP.* hic reperio.

(7) *Vit. PP.* « Cum autem traditurus esset spiritum. »

(7*) *Vit. PP.* addunt : « Et timeo valde. » Ad diem 8 Januarii in Vita B. Laurentii Justiniani patriarchæ Veneti, cap. 10, pag. 561, de ipso moriturο dicitur : « In fiducia Macarium, in timore Arsenium referens : inter utrumque incedens, ut cum fiducia metueret, nec sine timore confideret. »

(8) De eo Commentarius prævius ; qui in *Vit. PP.* vocatur *Pastor*, id enim ποιμὴν Græce sonat.

Digitized by Google

κοντα πέντε· ἐποίησεν δὲ εἰς τὸ παλάτιον τοῦ τῆς A
θείας μνήμης Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου ἕως τοῦ τεσσα-
ρακοστοῦ ἔτους τῆς αὐτοῦ ἡλικίας, καὶ ἐν τῇ Σκήτι
ἔτη μ', καὶ δέκα εἰς Τρώην τῆς ἄνω Βαβυλῶνος κατ-
έναντι Μέμφεως· καὶ ἔτη γ' εἰς τὸν Κάνωπον τῆς
Ἀλεξανδρείας, καὶ ἄλλα δύο ἔτη ἦλθεν πάλιν εἰς
Τρώην, καὶ ἐκεῖ ἐκοιμήθη, τελέσας [a] ἐν εἰρήνῃ καὶ
φόβῳ Θεοῦ τὸν δρόμον αὐτοῦ· ὅτι ἦν ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ
πλήρης Πνεύματος ἁγίου, καὶ πίστεως. Κατέλιπε δέ
μοι τὸν χιτῶνα αὐτοῦ τὸν δερματινὸν, καὶ τρίχινον
κάμισιν λευκὸν, καὶ σανδάλια σεβέννινα [b], καὶ ἐγὼ ὁ
ἀνάξιος ἐφόρεσα αὐτὰ, ὅπως εὐλογηθῶ. Τοῦτο τὸ πέ-
ρας τοῦ βίου τοῦ Μακαρίου Ἀρσενίου, ὡς ἐν ὀλίγοις
δὲ διηγημένον, οὐ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀξιαγάστων
αὐτοῦ πρακτικῶν, ἀλλὰ κατὰ τὸ φθάσαι βραχυμερὲς B
γραφῇ παραδοθῆναι παρὰ τῶν ὁσίων γερόντων.
Ἡμεῖς δὲ καὶ τὰ περὶ ἑαυτῶν ληψόμενοι [x], οὐκ ὀκνή-
σομεν τόλμῃ χρώμενοι προσθῆναί τι τοῖς εἰρημένοις,
τῆς μὲν πενιχρολογίας ἡμῶν δήλωσιν, τοῦ δὲ πρὸς
τὸν Ἅγιον πόθου ἀποπλήρωσιν.

κδ'. Τίς λόγος δυνηθείη φράσαι τοῦ πανολβίου
τούτου, καὶ τρισμάκαρος ὁσιωτάτου ἀνδρὸς τὰ κατ-
ορθώματα διηγήσασθαι; ἃ οὐ μόνον ἡ καθ' ἡμᾶς γε-
νεὰ θαυμάζει, καὶ πειρᾶται τὰς τούτου ἀθλητικὰς ἐν
ἀσκήσει παλαίστρας ζηλοτυπῶν, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀκρέ-
μονες καὶ κορυφαῖοι τῶν ἁγίων ἀρχαίων Πατέρων
τὴν τοῦ ἐμηνύσαντο πολιτείαν· λέγω δὴ τὸν μέγαν C
Εὐθύμιον, ὃς πᾶσαν σπουδὴν ἐποιεῖτο τούτου μιμεῖ-
σθαι τὰς ἀρετὰς, τήν τε ἡσυχίαν αὐτοῦ, καὶ σιωπὴν,
καὶ ταπεινοφροσύνην, τὸ τοῦ ἐνδύματος εὐτελὲς, καὶ
τὴν τῶν βρωμάτων ἀτοχὴν, καὶ τὴν εἰς πάντα κατ-
τερίαν τὸ ἑαυτῷ προσέχειν, κατὰ τὸ ὑπ' ἐκείνου λε-
γόμενον· Ἀρσένιε, διὰ ἐξῆλθες; Ἐζήλου δὲ αὐτοῦ
καὶ τὴν κατάνυξιν, καὶ τὰ δάκρυα, καὶ τὰς παννύ-
χους ἀγρυπνίας, τὸ φιλέρημόν τε καὶ μισόδοξον, καὶ

quintum. Mansit porro in palatio imperatoris Theodosii magni divinæ memoriæ usque ad annum suæ ætatis quadragesimum (9): in Sceti annos quadraginta: in Troe vero superioris (10) Babylonis versus Memphim, annos decem: tres in Canopo (11) Alexandriæ: et reliquis duobus annis rediit in Troen; ibique obdormivit, consummans cursum suum in pace ac timore Dei: quia erat vir bonus et plenus Spiritu sancto et fide. Reliquit autem mihi pelliceam suam tunicam, albamque camisiam (12) cilicinam, nec non sandalia, e palmula confecta. Et ego indignus illa gestavi, ut benedicerer (13). Hic vitæ Arsenii transitus; paucis quidem expositus, non autem prout rerum, quas gessit, admiratione dignarum multitudo exigebat; sed prout secundum tenue, quod præcessit, compendium a sanctis senibus scripto commendatæ sunt. Nos vero, post hæc ab ipsis accepta, non gravabimur audere aliquid, et adjungere iis, quæ jam dicta sunt, tam ut ostendatur sermonis nostri penuria, quam ut propensa in sanctum voluntas expleatur.

24. Quænam fortunatissimi hujus, beatissimi ac sanctissimi viri recte factis recensendis par esse possit oratio? Quæ non tantum ætas nostra admiratur, et æmulari conatur exantlata ab illo solitariæ vitæ certamina, sed antiquorum quoque sanctorum Patrum primores ac principes hujusce expresserunt vitæ institutum: magnum dico Euthymium, qui operam dedit maximam, ut ipsius virtutes imitaretur; secessum ipsius, silentium, humilitatem, vestitus vilitatem, ciborum abstinentiam, vigilantiam, qua in omnibus sibi attendebat, juxta id, quod ab ipso dictum est: Arseni, cur [sæculo] existi? Ad hæc, æmulari satagebat ipsius compunctionem, lacrymas, pervigilationes nocturnas, amorem solitudinis, odium gloriæ et

VARIÆ LECTIONES.

[a] al. τελειώσας. [b] al. σεβένινα, σεβεννίνα. [x] λαβόμενοι.

NOTÆ.

(9) Coteler. pag. 371, *annos quadraginta*, ut alibi observavimus; addens: « Pater factus divinissimorum Arcadii et Honorii. »

(10) *Vit. PP.* lib. v, libell. 15, num. 10. « In loco, qui dicitur Trohen supra Babyloniam. » Interpres in Græco legerit εἰς Τρώην τὴν ἄνω Βαβυλῶνος, vel εἰς Τρώην ἄνω τῆς Βαβυλῶνος. Et sic intellige textum nostrum: neque enim duæ Babylones fuerunt in Ægypto, uti nec duæ Memphes: et simili haud dubie sensu in *Fastis sacris Æthiopicis*, a Jobo Ludolfo in *Historia Æthiopica* editis, pag. 425 intelligitur Ptolomæus martyr e Memphi superiore. De istis duabus urbibus dictum in *Comm. prær.* Adde, hic designari Babylonem novam, ad Nilum fluvium, postea dirutam; ex cujus ruinis excitata fuit in viciniis urbs Cairus, totius Ægypti caput; a qua tantisper distant ejus rudera, quæ etiamnum videri dicuntur.

(11) De canopo supra: quibus addi possunt ex notationibus Valesii ad librum III *Historiæ ecclesiasticæ* Sozomeni, pag. 117, quæ habet de insigni monasterio Tabennensium: ex quo factum, ut Canopus, quæ antea ob luxum et delicias infamis fuerat, insula Metanœa vocaretur: inducitque sanctum Hieronymum et Athanasium presbyterum, de eo loquentes; qui postremus ibidem vocat « Metanœam, suburbanum maximæ urbis Alexandriæ, quod olim Canopus vocabatur. »

(12) Κάμισιν Coteler. Καμάσιν, estque subucula, linea interula, indusium, lintea sindon: de qua voce Cangius et *Onomasticum* Rosweydi. Vocis etymon tradit sanctus Isidorus Hispalensis lib. IX *Originum*; stratum enim vel lectus *cama* Hispanico idiomate vocatur. *Camisia* Gallis *chemise*. In liturgicis est exterior vestis alba clericorum, in ecclesia gestari solita.

(13) Iconismus sancti, sive exterior corporis species, ab auctore Vitæ accuratissime hic delineata, narratur apud Coteler. pag. 371: in *Vit. PP.* lib. v, libell. 15, num. 10: ibidem etiam brevis hæc vitæ periocha. Codex noster Ingolstadiensis plane singularis est, dum dicit: « Moritur annorum centum xv; » at facile alicubi ex XCV (quæ lectio ex Vita nostra, *Vitis PP.* ac Cotelerio probatur esse genuina) formari potuit CXV, transposita littera X.

Digitized by Google

societatis, alacritatem ac contentionem in orando, commiserationem ac discretionem. Omni itaque studio vitæ ipsius institutum imitatus, gratiarum etiam, quibus ille erat præditus, donum fruendum accepit, sanctissimi Spiritus communicationem, divini luminis illustrationem ac gratiam perspiciendi arcana.

μισοσύντυχον, τὸ εἰς προσευχὴν πρόθυμόν τε καὶ εὔτονον, τότε συμπαθὲς καὶ διακριτικόν. Ἐπειδὴ τοίνυν πάσῃ σπουδῇ τὴν ἐκείνου ἐμιμήσατο πολιτείαν, καὶ τῶν ἐκείνῳ προσόντων χαρισμάτων ἠξιώθη ἐν ἀπολαύσει γενέσθαι τῆς τε τοῦ παναγίου Πνεύματος μεταδοσίας, καὶ τῆς τοῦ θείου φωτὸς ἐλλάμψεως, καὶ τοῦ διορατικοῦ χαρίσματος.

EPILOGUS.

25. O beatorum beatissime Arseni, purum Spiritus receptaculum. Ecquis sermo tua recte gesta dignis præconiis extollat? Quale virtutis genus in te primum laudabo? An secessum a sæculo? Et quisnam ita dicto divino audiens, citius mundum reliquit universum? Ad modum locumque salutaris requiei cucurrit Abraham patriarcha, at cum uxore et apparatu; tu vero tam solus quam qui maxime, absque apparatu ac rebus superfluis, solam Christi crucem in humeris ferens eremum incoluisti. Imperatoriæ te aulæ non traxerunt; dignitatum apices non detinuerunt. Quanto hæc plus admirabilitatis habent, quam gesta ipsius! Et quis ab appetitionibus extra sæculum nec non a terrenarum impressionum lineamentis conversus, tali cum Deo colloquendi honore donatus fuit? Magnus ille Moyses montem Sina ascendit; at tu quoque, occupata orationis columna, cum Deo quotidie versandi honorem accepisti. Illius vultus gloria exinde coruscabat: tu autem nonne totus ignis apparuisti videnti te? (o miraculum!) orationis ad Deum contactu in flammam mutari visus; tuque, cui res communicabatur, rei, quæ communicabatur consimilis, angelus eras igne ardens, et, si non audacius quam par est, eloquar, gloriam Mosaicam supergressus. Jam vero quid statio pernox: Nox sicut dies illuminata fuit orationibus, quemadmodum divinus David cecinit[1]. Sol tibi oranti astans, soli te remisit, circularem cursum peragens. O sol, soli intelligentia prædito revera æmule! Mens tua lumine prægnans, purius quam solares radii in cœlum demisit cogitationes tuas, cœlos ipsos transcendentes.

κε'. Ὦ μακαρίων μακαριώτατε Ἀρσένιε, τὸ καθαρὸν τοῦ Πνεύματος καταγώγιον. Τίς ἀξίως ἐφηνεῖται (*q*) λόγος τῶν σῶν κατορθωμάτων; ποῖον δὲ εἶδος ἀρετῆς πρῶτον ἐν σοὶ ἐπαινέσομαι; ἀναχώρησιν κόσμου; καὶ τίς οὕτως ἐπακηκοὼς φωνῆς θείας κατέλιπε θᾶττον κόσμον ὅλον; Πρὸς τὸν τρόπον καὶ τὸν τόπον τῆς σωτηριώδους καταπαύσεως προεδραμὼν Ἀβραὰμ ὁ πατριάρχης, ἀλλὰ σὺν γυναικὶ καὶ ἀποσκευῇ· σὺ δὲ μονώτατος καὶ ἄσκευος καὶ ἀπέριττος, μόνον τοῦ Χριστοῦ τὸν σταυρὸν ἐπωμάδιον φέρων ηὐλίσθης ἐν τῇ ἐρήμῳ. Βασίλειοί σε αὐλαὶ οὐ καθείλκυσαν, ὑπεροχαὶ ἀξιωμάτων οὐ περικράτησαν. Ὅσον ταῦτα ἐκείνου θαυμασιώτερα προσέτυχεν ἐργασίαν. Τίς οὕτως συστραφεὶς τῶν αἰσθήσεων ἔξω κόσμου, καὶ τῶν κάτω φαντασιώντων χαρακτήρων γενόμενος, θεῷ συλλαλῆσαι ἠξίωται; Μωσῆς ὁ μέγας ἀναχθεὶς ἐν τῷ Σιναίῳ· ἀλλὰ καὶ σὺ ἐν τῷ τῆς προσευχῆς στύλῳ ἐφθακὼς ὁμιλεῖν Θεῷ ἠξίου ἑκάστοτε. Κἀκεῖνος τὸ πρόσωπον ἐντεῦθεν δόξῃ περιήστραπτο· σὺ δὲ οὐχ ὅλος πῦρ τῷ ὁρῶντι ἐδείκνυσο; ὦ τοῦ θαύματος· τῇ δι' εὐχῆς πρὸς Θεὸν συναφείᾳ φλὸξ δεικνύμενος, ἐφόμοιος ὢν τοῦ μετεχομένου ὁ μετέχων, ἄγγελος πυριφλεγέθων, καὶ εἰ μὴ τολμηρῶς εἰπεῖν, τῆς Μωσαϊκῆς δόξης ὑπερφερέστερος. Τί δὲ ἡ στάσις ἡ πάννυχος; ἡ νὺξ ὡς ἡμέρα ταῖς προσευχαῖς ἐπεφώτιστο, ὡς ὁ θεῖος Δαβὶδ ἐμελογράφησεν. Ἥλιός σε παρεστῶν τῇ εὐχῇ ἡλίῳ παρέπεμπεν, τὴν κυκλικὴν περιδρομὴν ποιούμενος. Ὦ ἥλιε καὶ τοῦ ὄντως νοητοῦ ἡλίου ἐφάμιλλε· ἡ διάνοιά σου φωτὸς ἐγκύμων ὑπάρχουσα ἡλιακῶν ἀκτίνων καθαρώτερον, τοὺς λογισμοὺς εἰς οὐρανὸν ἦφεν (r), καὶ ὑπὲρ τοὺς οὐρανοὺς ἀνατρέχοντας.

26. An solitudinis jucunditatem prædicabo? Ecquis te apparuit solitudinis amantior, ab humanis tumultibus recedente, et in solum Deum elevato? Pythagoram philosophum cum nemine quidem alio, at cum bobus tamen et avibus collocutum ferunt, ex amore quietis: tu vero id, quod in eo fuit a philosophia alienum, tanquam parum decens, redarguendo, docuisti hesychasten in solitudine degere, ne vocem quidem avium audientem (14). Cor tuum purum mari profunda tran-

κς'. Ἡσυχίας τερπνότητα; καὶ τίς σου ᾧπται φιλησυχώτερος, τῶν ἀνθρωπίνων θορύβων ἀφιστάμενος, καὶ πρὸς Θεὸν μόνον μετεωριζόμενος; Πυθαγόραν φασὶ τὸν φιλόσοφον ἄλλῳ μὲν οὐδενὶ, βουσὶ δὲ καὶ ὀρνέοις προσλαλεῖν ἡσυχίας ἕρωτι· σὺ δὲ τοῦδε τὸ ἀφιλόσοφον διήλεγξας ὡς σμικροπρεπὲς, μηδὲ φωνῆς ὀρνέων ἐπαΐοντα τὸν ἡσυχαστὴν ἠρεμεῖν. Ἔοικέν σου ἡ καθαρὰ καρδία πελάγει κατεστορεσμένῳ γαλήνῃ βαθείᾳ, πόῤῥω τῶν τῆς πονηρίας πνευμάτων βαλλομένων ἐπιπνοίᾳ τοῦ παναγίου Πνεύμα-

[1] Psal. CXXXVIII, 12.

NOTÆ.

(*q*) Ἐπιηνεῖται. Ita apographum nostrum. Vocem hanc non invenio: Quid si scribas ἐφυμνεῖται?

(*r*) Ἦφεν, ab ἀφίημι pro ἄφῃ; præpositione, e qua componitur, augmento temporali hic in initio affecta: de qua re Antesignanus ad Clenardi *Institutiones* in linguam Græcam pag. 145: ubi verbum hoc nunc augeri in initio, nunc in medio, nunc utrinque reperies.

(14) Alludit ad illud, quod de voce aviculæ narravit num. 8. Alia hic sequentia, quo referenda sint, quilibet per se ex dictis perspicere poterit.

Digitized by Google

τος, ἐν ᾧ τὸ πλοῦν διαπεράνας, εἰς τὸν ἀκύμονα λιμένα τῆς ἄνω βασιλείας κατέπαυσας. Ταπεινοφροσύνης ὕψος; καὶ τίς οὕτως ἐταπείνου ἑαυτὸν ἐν εὐτελείᾳ ἐσθῆτος; Τίς οὕτως τὰ πρῶτα ἔχων ἐν βασιλεῦσι, καὶ πολὺς ἐν παιδεύσει, ὕστατος ὤφθη ἐν ἀποκρύψει εὐγενείας τε καὶ σοφίας τῆς ἀπολλυμένης· ὁ χρυσοστόλιστος πενιχροφόρος, ὁ πολύσοφος ἀγροικιζόμενος· ὁ πολυμαθέστατος μαθητευόμενος ταῖς ἐρωτήσεσιν [καὶ] ταῖς ἐκμαθήσεσι προσπαθείας νεκρότητα, καὶ παρῆκες ἑτέρῳ πλέων ἔχειν. Τὸ πρὸς τοὺς ἀγχιστεύαντας αἰσθέσθαι; Ἐντεῦθέν σοι τὸ λέγειν· Ἐγὼ πρὸ ἐκείνου ἀπέθανον, τῷ προαιρετικῷ δηλαδὴ θανάτῳ τοῦ φυσικοῦ προτεθνηκότος σου. Ἐντεῦθεν τὸ μακάριόν σου ἐπίφθεγμα· Ἀρσένιε, διὰ ἐξῆλθες· ὃ ᾄδουσι χοροὶ μοναστῶν, φέροντες σωτηρίας ἐφόδιον· ἁμαρτίας γάρ ἐστιν ἐμπόδιον, τὴν αἰτίαν, δι' ἣν κόσμου ἐπερράγημεν, ἐπαναμιμνήσκειν, καὶ πρὸς μηδὲν ἄλλο ἢ περὶ τοῦδε μόνου φροντίζειν.

A quillitate strato simile fuit, spiritibus malitiæ procul ejectis afflatu Spiritus sanctissimi: cujus auspiciis navigationem emensus, in tranquillo superni regni portu requievisti. An humilitatis altitudinem eloquar? Ecquis adeo seipsum abjecit in vilitate vestitus? Quis primum apud imperatores locum tenens, multaque sapientia conspicuus, adeo apparuit postremus, occultando nobilitatem ac sapientiam, quæ perit. Qui aurea induebaris stola, paupereculum fers habitum; qui eras sapientissimus, fis rudis et agrestis; qui eras magister disciplinis excultissimus, interrogationibus ac disciplinis mortificationem discis affectionum, et potiores alteri partes concessisti. Anne, erga propinquos quomodo affectus fueris, eloquar? Illinc B tuum certe effatum (15): Ego ante ipsum mortuus sum: voluntaria videlicet morte naturalem te prævertente. Hinc beatum tuum dictum: Arseni, quare existi? Quod concinunt chori monachorum, ferentes viaticum salutis. Peccatum quippe impedit causæ propter quam a mundo avulsi sumus, reminiscentia, nullaque alia quam de hoc solo cura.

κζ'. Τί δὲ ἡ ἀγαλλίασις τῆς θείας κατανύξεως, μελέτη θανάτου διηνεκὴς, ἀεννάως πελαγίζουσα ἐν τῇ καθαρᾷ καρδίᾳ σου, ἐξ ἧς τὰ ῥεῖθρα τῶν δακρύων ἀνελλειπῶς προχέοντα πυρσόν σοι ἀνῆψε θείας ἀγαπήσεως; Τῇ σωφροσύνῃ δεύτερον Ἰωσὴφ εἰκότως καλέσαιμι· ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς θήλεος μνημόσυνον εἰς ἅπαν ἐξαίρων ἐξ ἀγνῆς καρδίας σου. Ὁ ὄντως Φερώνυμος ἄρσην (s), καὶ οὐδὲν θηλυπρεπῶς ἐπιφερόμενος. Τῇ ἐγκρατείᾳ τὰ πάθη πτερνίζων, τὸν πατριάρχην Ἰακὼβ ἐζηλώσας, ἐσθίων διὰ τὸ ζῆν, οὐ ζῶν διὰ τὸ ἐσθίειν· ὃ γὰρ τοῖς ἔξω λόγῳ πεφιλοσόφηται, τοῦτό σοι ἔργῳ ἑκάστοτε ἐπεπλήρωτο. Τῇ ἀγρυπνίᾳ ὡς ἀσώματος διετέλεσας, κοιμίζων τοὺς ἀστέρας ταῖς ἐγρηγόρσεσι, παραπέμπων τὴν νύκτα ταῖς ἐπικλήσεσι, πάσης ἀρετῆς ἀνάπλεως, παντὸς κατορθώματος ἐραστὴς ἀκριβέστατος. Ὦ φωστὴρ τῆς ὑπ' οὐρανὸν φωτεινότατε. Ὦ ἀστὴρ ἡσυχαστῶν αὐγοειδέστατε· Ὦ κλέος μοναστῶν πολυευκτότατον· Εὖγε, ἄγγελε, ἐπίγειε, ἀπαθείας ὡραιότησιν ἐπτερωμένε. Εὖγε, ἀρετῶν παράδεισε, παντὸς ὡραίου κατορθώματος πεφυτευμένε. Εὖγε, οὐρανὲ κατάστερε, ποικίλοις κάλλεσι... δεδιουργημένε ἐφ' ὕψει τοῦ καθαρωτάτου βίου....

27. Jam vero quid exsultatio divinæ compunctionis, ac meditatio mortis assidua, jugiter exundans in puro corde tuo, e quo lacrymarum fluenta indesinenter promanantia flammam sibi accenderunt divinæ dilectionis? Verecundia alterum te Josephum merito appellaverim; sed enim feminæ memoriam ex casto corde tuo omnino delevisti; conveniente rei significatione ferens nomen viri, nihilque effeminati præ te ferens. Temperantia pravas animi perturbationes calcans, patriarcham Jacob æmulatus es; comedens ut viveres, non vivens, ut comederes. Quod enim ab externis philosophatum fuit verbo, illud abs te passim impletum opere. Sine somno perdurasti; non secus ac si fuisses incorporeus; stellas sopiens vigiliis, noctemque transigens invocationibus, omni virtute plenus, et studiosissimus omnis recti officii amator. O luminare omnis, quæ sub cœlo est, terræ lucidissimum! O stella hesychastarum fulgidissima! o decus monachorum optatissimum. Euge terrestris angele, alarum a pravis appetitionibus immunitum venustatem indute. Euge virtutum paradise, omni maturo honestatis fructo con- D fabricatum super fastigio purissimæ vitæ (16)....

site. Euge stellatum cœlum, varia pulchritudine.... *cætera desiderantur.*

NOTÆ.

(s) Ἄρσην. Ita hic mutavi mendosum ἄρεις. Vide etymon in *Comm. prævio*, num. 2.

(15) Dictum illud vel auctor, vel aliquis transcriptor prætermisit in textu Vitæ num. 17; sed aliunde *illud eruimus*, ut patet ex annotatis ad cap. 2.

(16) Si epilogum conferas cum prologo, non videntur hic nisi paucula desiderari: neque enim verosimile est, quod auctor parvo capiti adjungere voluerit caudam majorem.

Digitized by Google

DE SEQUENTE LAUDATIONE FUNEBRI MONITUM.

(Ang. Mai, *Biblioth. nov.*, t. VI, p. 365.)

Matrem suam Theoctistam supremo morbo laborantem peramante piaque epistola consolatus fuerat Theodorus, quæ est libri prioris sexta. Idem mox exstinctam funebri oratione prosecutus est, et quidem insigni, quam memorant duo biographi, noster cap. 2, et Sirmondianus p. 3. Jam vero cum in catalogo impresso codicum mss. bibliothecæ Regiæ Parisiensis, t. II, p. 338, legissem servari in codice 1491 hanc Studitæ orationem de matre sua, eamque nondum editam viderem, justa mihi cupiditas oborta est, quandoquidem complura alia Studitæ scripta edideram, hoc epitaphicum periter in lucem protrahendi: etenim sanctæ feminæ encomium a sancto filio recitatum, quem non delectet? Rogavi igitur per litteras virum equestri dignitate ornatum, atque editis libris clarissimum, mihique jamdiu amicitia devinctum, Paulum Drachium, ut prædictam Studitæ lucubrationem, mei causa ex Parisiensi codice exscribendam curaret; quod ille per egregium calligraphum Sypsomum pure eleganterque conficiendum sategit. Igitur Græco accepto exemplari, latinam confestim translationem adjeci, ut pius hic Commentarius plurimis prosit. Erit igitur hoc de Theoctista scriptum adjungendum illi, quod de Platone, pientissimæ ejusdem feminæ fratre, suo nempe avunculo, et in spiritalibus Patre, idem Studita exaravit, et Bollandiani in primo Aprilis volumine Append. p. 46-54, ex Vaticano codice jamdiu evulgarunt.

XIII.

Sancti Patris nostri et confessoris Theodori Catechesis funebris in matrem suam.

1. Tempus exigit, o filii ac fratres, ut inexspectatam notitiam obitus inclytæ communis Patris nostri sororis nuntiemus. Hæc enim postquam juxta præfinitam creatoris Dei voluntatem præsente vita defuncta fuit, ad supermundialia se transtulit, haud luctum nobis ineptissimum relinquens, ut forte aliquis existimabit, sed lætitiam potius, ob ejusdem plenam spe migrationem. Vultis enim narrari a me vobis aliisque hic præsentibus (quandoquidem haud tacendi, sed loquendi tempus est, prout illa præscriptio jubet[1]: *Ne laudes hominem ante obitum ejus*), vultis, inquam, narrari quidquid beata illa anima, adhuc in carne versans, boni sanctique egerit, et cœlestis regni præmio digni. Ergo favete auribus, filii mei, dum ego procul omni mendacio narrationem instituam: eritque vobis feminæ hujus notitia, catecheseos non inutilis instar, imo et valde proficuæ.

2. Utrum ea quidem a parentibus initium virtutis, sicut et vitæ, sumpserit, dicere nequeo: præsertim quia non res ante me, sed post me natum, gestas scribendas suscepi; atque ab eo tempore, quo ipsa recti pravique discretionem assecuta fuit. Pueritia igitur atque adolescentia omissis, ex conjugii ejus tempore narrandi exordium capiamus. Et quamvis conformis huic nostræ professioni non est mundana egregiæ parentis nostræ vita, tamen ex principio finem prospeximus, ideoque illam vitæ partem necessario connectam. Fuit ergo illius prima virtus, Deum colere ac medullitus adamare: ita ut, quanquam viro in conjugium tradita, nihilo tamen minus eniteretur meliorem quoad fieri poterat vitæ cursum sectari. Quamobrem cum primum nos peperit, non æque atque

[1] Eccli. XI, 30.

(1) Platonem dicit, summum monasticæ familiæ præsidem ante Theodorum.

IΓ'.

Τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν καὶ ὁμολογητοῦ Θεοδώρου κατήχησις ἐπιτάφιος εἰς τὴν ἑαυτοῦ μητέρα.

α'. Ἤνεγκεν ὁ καιρός, ὦ τέκνα καὶ ἀδελφοί, ἀγγελίαν ὑμῖν ἀναγγεῖλαι ἀπροσδόκητον, ἥτις ἐστὶν ὁ θάνατος τῆς ἀοιδίμου ἀδελφῆς τοῦ κοινοῦ Πατρὸς ἡμῶν (1)· αὕτη γὰρ τῇ ὡρισμένῃ βουλῇ τοῦ ζωοπλάστου Θεοῦ λειτουργήσασα τῷ παρόντι βίῳ, μετακεχώρηκεν εἰς τὰ ὑπερκόσμια· οὐ λύπην ἡμῖν καταλιποῦσα ἀλόγιστον, ὡς ἄν τις οἰηθείη, ἀλλὰ χαρὰν ἐμποιήσασα, διὰ τῆς εὐελπίστου αὐτῆς μεταβάσεως. Θέλετε γὰρ διηγήσωμαι ὑμῖν ὥσπερ καὶ τοῖς ἐνταῦθα (ἐπειδὴ καιρὸς οὐ τοῦ σιγᾷν, ἀλλὰ τοῦ λαλεῖν, κατὰ τὴν κελεύουσαν ἐντολήν· *Μὴ ἐπαινέσῃς ἄνδρα ἕως* B *τῆς ἐξόδου αὐτοῦ*) ὅσα ἐποίησεν ἡ μακαρία ἐκείνη ἔτι ἐν σαρκὶ οὖσα καλά τε καὶ ὅσια, καὶ τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἐπάξια; θέτε δὴ οὖν τὰς ἀκοὰς ὑμῶν, τέκνα μου, κἀγὼ ὑφηγήσομαι ὑμῖν, ἕως τοῦ ψεύδους παντελῶς φερόμενος, καὶ γενήσεται ὑμῖν ἡ περὶ ταύτης ἀπαγγελία, ἀντὶ κατηχήσεως (2) οὐκ ἀνόνητος, ὡς οἶμαι, ἀλλὰ καὶ μάλα ὠφέλιμος.

β'. Ἐκ γονέων μὲν ἤρχθαι αὐτῆς τὴν ἀρετὴν, ὥσπερ καὶ τὸν βίον, οὐκ ἔχω λέγειν· ἐπεὶ μηδὲ τὰ πρὸ ἐμοῦ, ἀλλὰ τὰ μετ' ἐμὲ προῆγμαι συγγράφειν· καὶ ἐξότε πεῖραν εἰληφυῖα ἦν τῆς διαγνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ μὴ οὕτως ἔχοντος. Ἵνα οὖν τὰ τῆς πρώτης καὶ δευτέρας μεθηλικιώσεως παρῶμεν, ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς συμβιώσεως ἀρξώμεθα τῆς διηγήσεως· καὶ εἰ μὴ οἰκείως ἡμῖν ἔχει ὁ κοσμικὸς βίος τῆς καλ- C λιμήτορος, ὅμως ἐκ τῆς ἀρχῆς τὸ τέλος κατίδωμεν, ἀναγκαίως τοῦτον προσθήσομαι. Ἐκείνης τοίνυν πρῶτον κατόρθωμα, τὸ τὸν Θεὸν σεβασθῆναι καὶ ἀγαπῆσαι ἐξ ὁλοκλήρου· ὥστε εἰ συνήφθη ἀνδρὶ, ἀλλ' ὅλην ἑαυτὴν ἐδιάζετο τῆς κρείττονος μοίρας γενέσθαι· διὰ τοῦτο γεννήσασα ἡμᾶς πρώτως, οὐκ εἶπε τὸ ταῖς ἄλλαις γυναιξὶν, οἷα ἐκεῖναι ἐπὶ τοῖς νεογόνοις εἰώθασι κατὰ δαιμονικὴν κίνησιν κεχρῆ-

(2) Catechesim proprie appellat hanc orationem etiam biographus noster loc. cit.

Digitized by Google

σθαι κληδονισμοῖς καὶ περιάμμασιν καὶ ἄλλαις τισὶν ἐπῳδαῖς εἰς τε τοὺς δίφρους καὶ τοὺς κοιτωνίσκους, περιτραχήλιά τε βάλλουσαι καὶ περίαπτα, ἀλλ' ἠρκεῖτο μόνον τῇ σφραγῖδι τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ τετειχίσθαι ἡμᾶς, ἀντὶ ὅπλου τινὸς καὶ θυρεοῦ ἀμαχωτάτου τοῦτο προβαλλομένη· διὰ τοῦτο πασῶν τῶν ἄλλων γυναικῶν προσκυνουσῶν καὶ ἀπανισταμένων ἐξ αὐτῆς ὄψεως τῇ αὐτουργῷ καὶ μυσταγωγῷ καὶ διδασκάλῳ τῶν τοιούτων, μόνη οὐκ ἠνείχετο ἡ ἡμετέρα μήτηρ, οὔτε κεφαλὴν κλῖναι πώποτε, οὔτε προσδραμεῖν, οὔδ' αὖ μετασχεῖν τῆς γοητείας· καίπερ ὑπὸ τῶν τελουμένων ἀπειλουμένη πολλάκις· ἀλλ' ὄντως, *Ψυχαὶ δικαίων ἐν χειρὶ Θεοῦ, καὶ οὐ μὴ ἅψηται αὐτῶν βάσανος· Καὶ ὁ πεποιθὼς ἐπὶ Κύριον, ὡς ὄρος Σιὼν*, ὡς τὰ Λόγιά φησιν.

γ'. Δεύτερον, τοῦ θείου πόθου αὐξοντος αὐτῆς ἐν τῇ καρδίᾳ, ἐπειδὴ ἦν ἀγράμματος ἐξ ὀρφανίας ἀγομένη, γραμματίζει ἑαυτὴν ἡ σοφὴ καὶ συνετίζει, καὶ τὸ Ψαλτήριον ἀποστηθίζει κάλλιστά τε καὶ συντομώτατα· καὶ τοῦτο πῶς; οὐκ ἐν ἡμέρᾳ σχολάζουσα τῇ μελέτῃ, ὡς ἂν μὴ τὸν ἄνδρα παραλυπήσῃ, ἢ τὸν οἶκον ὑπελαττώσῃ, ἀλλὰ πρὸ ὕπνου τε καὶ μεθ' ὕπνον, φωταγωγούσης κανδήλης κάμνουσα τόνῳ, τοῦ ἐκ τῶν χειρῶν ἔργου οὐκ ἠμέλει· ἀλλὰ πῇ μὲν τούτῳ προσέχουσα, πῇ δὲ τὸ ἕτερον εἶδος μεταχειριζομένη, καὶ τὸν οἶκον ηὔξει, καὶ τῶν μαθημάτων ἐπελαμβάνετο· ἔκτοτε τοίνυν οὐκ ἐπαύσατο ὁμιλοῦσα τῷ θείῳ Δαυὶδ ἡμέραν ἐξ ἡμέρας, καὶ ταῖς θείαις ἀναγνώσεσι προσέχουσα· ἐκεῖθέν τε καιομένη τὴν καρδίαν, καὶ πρὸς τὸ μέλλον ἀγαθὸν ἀναλάμπουσα, τί ποιεῖ καὶ τί ἐργάζεται ἡ θαυμασία; ἀποκοσμήσασα ἑαυτὴν τῶν ματαίων, καὶ ὡς χρηστικόν τι σχῆμα ἀναλαβοῦσα, οὕτως εἰς ὑπόδειγμα καλὸν προὔκειτο ταῖς γνωρίμοις, μήτε ὀμνύουσα τὸ καθόλου, μηδ' αὖ ψευδομένη, μήτε τὰ πολλὰ κρεοφαγοῦσα, ἐν τῷ μάλιστα τεσσαρακοστίζειν· ἀλλὰ καὶ εἴ ποτε εἰς εὐωχίαν προύκαλεῖτο γαμικὴν, λανθανόντως ὑπεξῆγεν ἑαυτὴν μηδόλως ἁπτομένη κρεῶν, μηδὲ τὸ ὄμμα αἴρουσα εἰς τὰ θυμελικὰ παίγνια· καὶ γὰρ ἦν σώφρων εἰ καί τις ἄλλη, ἕνα ἄνδρα γνωρίσασα, καὶ τὴν ψυχὴν μετὰ τὴν ἀποταγὴν τοσοῦτον εἰς ἄκρον ἀγνεύσασα, ὡς καὶ μέχρι λογισμοῦ τυραννήσεως ἀκριβεύεσθαι.

δ'. Τίς οὖν ἐκείνην ἔλαθεν μεσονυκτίου κακρός; ἐπειδὴ ἔργον τὸ λόγιον ἐπλήρου· *Μεσονύκτιον ἐξεγειρόμην τοῦ ἐξομολογεῖσθαί σοι ἐπὶ τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου*· τίς δὲ ὄρθρου ἐξέγερσις; τίς δὲ ἑτέρας διωρισμένης εὐχαριστίας ὥρα παρελείπετο; Οὐδαμῶς· ἀλλὰ καὶ τῆς οἰκουρίας ἀντεχομένη λίαν, καὶ ὡς οὐκ ἄν τις τῶν φιλοπόνων, πλουσιωτέραν τὴν ἐν τοῖς ἀγαθοῖς ἔργοις εἰσεποιεῖτο ἐπίδοσιν, ῥυθμίζουσα τῷ καθ' ἑαυτὴν ὑποδείγματι, καὶ τὸν ὁμόζυγον, καὶ παῖδας, καὶ θεραπαινίδας· τὸν μὲν, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ εἰς ὑπόμνησιν φέρουσα τοῦ θανατικοῦ χωρισμοῦ· καὶ διὰ τοῦτο συμβουλεύουσα καὶ παρακαλοῦσα τὴν ἀπ' ἀλλήλων στέρησιν· καὶ μέντοι πείθει· καὶ πείσασα ἐπὶ μιᾶς εὐνῆς

A aliæ mulieres locuta est; neque ut illæ se gessit, quæ recens natis, diabolico impulsu, claviculas et ligaturas atque alia præstigia ad sellulas et cubilia adhibent, torques etiam et amuleta collis injicientes; sed satis ei erat salutaris crucis signo nos communire, atque hac quasi armatura et inexpugnabili scuto protegere. Itaque cum aliæ feminæ venerabundæ assurgerent conspecta qualibet auctrice et initiatrice ac magistra hujusmodi præstigiorum, sola mater nostra, neque caput his inclinare, neque eas invocare, neque ullatenus superstitiones participare passa est; sæpe licet ab illius professionis feminis minas experta. Sed reapse justorum animæ in manu Dei sunt, neque tanget eos tormentum [1]. *Et qui confidit in Domino, sicut*

B *mons Sion* [2], ut Scripturæ aiunt.

3. Posthinc divino amore in ejus corde crescente, quia sine litteratura, ut orphana, relicta fuerat, ipsa litteris semet sapienter imbuit instruxitque, et psalterium egregie brevissimoque tempore memoriæ mandavit. Id autem quomodo? Equidem haud interdiu huic occupationi vacans, ne viro molestiam crearet, aut minorem domui curam impenderet, sed ante et post somnum, ardente lucerna sedulo lucubrans, res quæ erant in manibus non negligebat, sed modo huic modo alteri curæ intenta, et domum re familiari augebat, et doctrinis simul animum excolebat. Atque ex eo nimirum tempore nunquam destitit cum Davide versari, divinis quotidie lectionibus operam navans. Quibus C cor incensa, ac futuri boni spe exardescens, quid aggreditur, quidve agit admirabilis femina? Vanis sibi detractis ornamentis, et viduali quodam amictu assumpto, præclarum semet exemplar familiaribus præbebat: neque jurabat unquam, neque mentiebatur, neque carnibus plerumque vescebatur, quadragesimali præsertim tempore. Sed et si quando ad nuptiale convivium evocaretur, dissimulanter se continebat, intactis carnibus, oculosque ad thymelicos lusus minime attollens: erat enim cum primis pudica, unum virum agnoscens, animumque suum post consortii renuntiationem usque ad summam cogitationum ipsarum castigationem purificaverat.

4. Quod ergo illam mediæ noctis tempus præ- D teriit? Re sane vera sacrum effatum complebatur: *Media nocte surgebam ad confitendum tibi super judicia justificationis tuæ* [3]. Quæ autem matutina consurrectio, quænam alia præfinita gratiarum Deo agendarum hora prætermittebatur? Nulla prorsus. Sed et domus custodiæ magnopere dedita, præ laborioso quolibet, uberius bonorum operum exemplo proprio incrementum efficiebat in viro, in liberis, in ancillis. Et illi quidem, præter cætera, futuram quoque mortis causa separationem in memoriam revocabat; ideoque admonebat et adhortabatur, ut invicem abstinerent: quam rem ei persuasit in tantum, ut uno lectulo utentes, quin-

[1] Sap. III, 1. [2] Psal. CXXIV, 1. [3] Psal. CXVIII, 62.

Digitized by Google

quennio et ultra inter se non cognoverint; quod est admirabile ac rarum. Qui enim fierit possit, ut ignis adjacenti stipulæ non admisceatur, nisi hoc forte supranaturale fuit? Quod si Boosus, qui condormientem Rutham una nocte reliquit intactam, laudatur, quidni uterque parens meus meritam temperantiæ gloriam referat? Esto igitur hoc amborum encomium: etenim hac in re non improprie pater meus laudem matris participabit. Jam vero liberos plenissima virtutis femina monitis et adhortationibus erudiebat. Et modo rationali virga percutiens, modo sedulitate deducens, urgens, ac provehens ad perfectiora. Quid inde? Filiolam roborant stupendi matris mores, quæ nec illam ad virorum conspectum adducebat, nec feminea monilia et dextralia purpureasque vestes eidem ostendebat; sed ad pietatem potius erga Deum impellebat, et in sacris Litteris erudiebat, pauperes hospitio excipere docebat, quin etiam leprosorum ulcera propriis manibus cogebat abstergere. Postremo ad Deum cœlestesque pulchritudines ex his humi repentibus mentem puellæ transferens, Deo consecrat. Et lautos quidem hoc optimæ educationis argumentum commentarios mihi suppeditaret; sed ne quem satietate onerem, hic sistam. Unum tamen, quod recte reticeri nequit, adjiciam: quod nimirum quotidie, postquam se liberi in lectis composuerant, haud ante ipsa cubitum ibat, quam superveniens crucis signo membra illorum signasset. Rursusque cum surgerent, sæpe nos exstimulans atque expergiscens, ad preces compellebat: scilicet ut non ipsa tantum, sed et filii, Dei servitio assuescerent.

5. Age vero de famulis famulabusque multus mihi sermo oboriretur, si exponere vellem, quomodo illos sibi conciliaret. aleret, potaret, vestiret, quantum nemo alius vel clementissimus. Neque, ut fit, panis tantum et vini ac lardi diurnum victum suppeditabat; sed sæpe et solemnibus plerumque diebus, recente carne nutriebat, piscibus, et altilibus, et mulsorum propinationibus; quia nempe haud ipsa sola his frui volebat. Nonne hæc dilaudanda sunt et rara? nonne peculiares sanctæ illius animæ prærogativæ? Credo equidem id mihi assentiemini quotquot auditis. Sed illud quoque recte me dicturum puto, quod etiam minitabatur, corrigebat, et præcipue domesticis (quod haud scio utrum vitio an laudi vertam) alapas impingebat, objurgabat eos et verberabat: quia hæc honestatis docendæ causa, a furtis absterrendi, aliarumque virtutum studio fiebant; ejusque rectitudinis amans animus iracundia percellebatur, cum et alioqui satis irritabili natura esset, zelo Dei sæpe compuncta. Verum eadem post verberationes cubiculum suum ingressa, sibi genas pulsans, et utinam doleas! sibi dicens, atque ad pœnitentiam inflexa, vocata ad se quæ vapulaverat famula, flexo genu veniam petebat. O sanctam resipiscentiam! Certe si forte aliquis priora vituperaverit, is hæc

A ὅλοις πέντε ἔτεσιν ἢ καὶ πρὸς, οὐκ ἔγνωσαν ἑαυτοὺς, τὸ παραδοξότατόν τε καὶ δυσεύρητον· πῶς γὰρ ἂν καὶ οὐχ ὁμιλήσειεν τὸ πῦρ τῇ παρακειμένῃ καλάμῃ, εἰ μὴ ὑπερφυῶς ἐστι τὸ γινόμενον; καὶ εἰ ὁ Βοὸζ τὴν Ῥοὺθ ἐάσας ἀνέπαφον συγκαθευδήσασαν ἐν μιᾷ νυκτὶ ἐπαινεῖται, πῶς οὐκ ἀμφότεροι εἰκότως σωφροσύνης ἀπενέγκωνται κλέος; Ἀλλ' ἔστω μὲν τοῦτο τοῖν δυοῖν ἐγκώμιον· παραπολαύσει γὰρ ἐνταῦθα οὐκ ἀκαίρως καὶ ὁ γεννήσας, τοῦ τῆς τεκούσης ἐπαίνου. Τὰ δὲ τέκνα ἡ πανάρετος παιδεύει ἐν νουθεσίαις καὶ παραινέσεσιν, πῇ μὲν ῥάβδῳ λογικῇ πλήσσουσα, πῇ δὲ ἐμμελείᾳ ἄγουσα καὶ προσάγουσα καὶ αὔξουσα εἰς τὰ τελειότερα. Ἐξ οὗ τί γίνεται; καταρτίζει τὸ θυγάτριον καὶ ὁ τρόπος θαυμαστός· οὔτε εἰς ὄψιν ἀῤῥένων φέρουσα, οὔτε τὰ γυναικικὰ B ἐμπλόκια καὶ περιδέξια καὶ περιπόρφυρα ὑποδεικνύουσα· πρὸς δὲ θεοσέβειαν ἀνάγουσα, καὶ τὰ ἱερὰ γράμματα ἐκπαιδεύουσα, καὶ τοὺς πτωχοὺς ὑποδέχεσθαι ἐκδιδάσκουσα, καὶ τῶν λωβῶν τὰ ἕλκη ἐκμάσσεσθαι αὐτοχείρως ὑπαναγκάζουσα· καὶ τέλος, εἰς Θεὸν καὶ τὰ ἐπουράνια κάλλη ἀπὸ τῶν ἐνθένδε χαμαιζήλων τὸν νοῦν τοῦ κορίου μετάγουσα, Θεῷ ἀνατίθησιν. Ἀλλὰ πολλά με λέγειν ἡ ὑπόθεσις τῆς καλλίστης αὐτῆς παιδοτροφίας ὑπομνήματα παρεχομένη, διὰ τὸν κόρον ἐνταῦθα στήτω· ὃ δέ με καταλιπεῖν οὐ καλὸν, τοῦτο προσθείην· ὅτι ἐκάστοτε μετὰ τὸ καθευδῆσαι τοὺς παῖδας, οὐ πάντως ἦν αὐτὴν κοιτασθῆναι, πρὶν ἂν ἀπιοῦσαν σημειοῦσθαι τὰ σφῶν μέλη τῇ τοῦ σταυροῦ σφραγῖδι· εἶτα πάλιν C μετὰ τὴν ἔγερσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ νύσσουσαν καὶ ἀφυπνοῦσαν ἡμᾶς καὶ πρὸς προσευχὴν προτρεπομένην, ἵνα μὴ μόνον ἐκείνη, ἀλλὰ καὶ τὰ τέκνα Θεῷ λατρεύειν παιδεύωνται.

ε'. Ἃ δὲ περὶ δούλων καὶ δουλίδων, πολὺς ὁ λόγος, βουλομένῳ μοι φράζειν, ὅσα ἐκείνη ὠμήρετο, διέτρεφεν, ἐπότιζεν, ἐνεδίδυσκεν, ὡς οὐδεὶς πολὺ τῶν ἄλλων, καὶ εἰ λίαν φιλανθρώπων· οὐχ ὡς ἔτυχεν ἄρτῳ καὶ οἴνῳ καὶ λάρδῳ δεξιουμένη, τὸ ἐφημερήσιον σιτηρέσιον, ἀλλὰ πολλαχῶς καὶ ἐν ἑορταστικαῖς ἡμέραις, καὶ προσφάτῳ κρέει διατρέφουσα, ὄψοις τε καὶ ὀρνέοις καὶ καρυκευτικοῖς προπόμασιν, οὐ φέρουσα τὴν τῶν τοιούτων μετάληψιν ἐφ' ἑαυτῆς μόνης ἰσταμένην. Ἆρ' οὐκ ἐπαινετὰ ταῦτα καὶ ξενίζοντα, καὶ τῆς ἁγίας ψυχῆς ἐκείνης προτερήματα; D συμφήσετε οἶδ' ὅτι οἱ ἐνωτιζόμενοι. Ἀλλ' ἔμοιγε εὖ ἂν ἔχοι πρὸς τούτοις εἰπεῖν, ὅτι καὶ ἠπείλει, καὶ ἠσφαλίζετο, καὶ μάλιστα τοῖς ἐγγύθεν (οὐκ οἶδ' ὅ τι, ἐν μέρει ψόγου ἢ ἐπαίνου θήσομαι) τὸ καὶ ἐῤῥάπιζε καὶ ἐφύβριζε, καὶ προσέτυπτε διὰ τὸ ὑπὲρ σωφροσύνης καὶ ἀκλοπίας καὶ ἄλλης ἀρετῆς ταῦτα γίνεσθαι, καὶ τῷ θυμῷ ἐπλήσσετο ἡ σπουδαιόψυχος, ἐπειδὴ καὶ φύσεως ἦν ὀξυτέρας, ζήλῳ Θεοῦ τὰ πολλὰ τιτρωσκομένης. Ἐκείνης δέ ἐστιν τὸ μετὰ τὸ τετυφέναι εἰσερχομένης εἰς τὸν κοιτωνίσκον, καὶ ἑαυτῆς ἀντιτυπτούσης τὰς παρειάς, Εἰ πονοίης, ἑαυτῇ ἐπιλεγούσης, κἀκ τούτου ἀνακοπτομένης πρὸς μετάμελον, καὶ τὴν τυφθεῖσαν προσκαλουμένης καὶ γονυπετούσης, καὶ ἐξαιτουμένης συγχώρησιν. Καὶ ὦ τῆς εὐαγοῦς ἐπανακλήσεως! κἂν γὰρ τὸ πρότερον δοίη

Digitized by Google

τις κατηγορούμενον, ἀλλά γε τὸ δεύτερον παραδόξως γινόμενον, ὁ αὐτὸς ἐπαινέσειεν· ὅθεν καὶ κεράσασα τῷ φόβῳ τὸν ἔλεον, καὶ στέργεσθαι παρ' αὐτῶν ἐγνωρίζετο, καὶ φρουρεῖν αὐτὰς πρὸς σωφρονισμὸν ὑπεδείκνυτο· καὶ ἑκατέρωθεν τὸ κράτιστον ἐκέκτητο. Ἀγάπησιν δὲ παρὰ τῶν γειτνιαζουσῶν, ἐλεημοσύνην δὲ πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς, τίς ὑπερέβαλεν ἐκείνην; ἔχουσαν τὸ μὲν ἐκ τοῦ συμμετριάζειν, μάλιστα ταῖς ὑποδεεστέραις· τὸ δὲ ἐκ τοῦ ἄγαν συμπαθοῦσα, κἂν ὅσον τὸ δαψιλὲς τῆς προθέσεως, οὐκ εἶα προφαίνεσθαι ἡ μετριότης τῆς ὑπάρξεως. Πλὴν μάρτυρες τῆς ἀληθείας οἱ πολλοὶ καὶ πολλάκις καὶ ἀποτεταγμένως, ὀρφανοί τε καὶ χῆραι, ξένοι τε καὶ αὐτόχθονες, νοσεροί τε καὶ γέροντες, καὶ οἱ τῆς ἱερᾶς νόσου λαχόντες, παρὰ τῆς πτωχοτρόφου δεξιᾶς θεραπευόμενοι. Καὶ γοῦν καὶ τοῦτο αὐτῆς τὸ ἐξαίρετον, τὸ σύνδειπνον καὶ ὁμοτράπεζον τὸν Χριστὸν ἔχειν, ἡνίκα μάλιστα παρῆν καιρὸς τοῦ ἑορτάζειν. Ταῦτα οὐ μικρά μοι καταφαίνεται τοῖς προληφθεῖσι τῷ γάμῳ πρὸς σωτηρίας ἐφόδιον, εἰ καὶ ἔτι λέγειν οὐκ ἔχομεν μείζονα περὶ τῆς εὐφημουμένης.

ς'. Τοιγαροῦν ἐπειδὴ ἦνεγκεν ὁ καιρὸς τὴν τοῦ μοναδικοῦ σχήματος ἀνάκλησιν, τίς πρὸ ἐκείνης, ἢ ὑπεδέξατο τοὺς Χριστοῦ θεραπευτάς, ἢ ἐξενοδόχησεν, ἢ ἐθεράπευσεν, μάλιστα καὶ ἐκ τοῦ οἰκείου ἀδελφοῦ συνελκομένη; Ὅθεν ἵνα τὰ πολλὰ συντέμω, εἰς πόθον ἐλθοῦσα τῆς ἀσκητικῆς ζωῆς, πείθει τὸν ἄνδρα, συμπείθει τοὺς παῖδας πολλαῖς ἐπιμελείαις καὶ νουθεσίαις καὶ ὑποσχέσεσιν, ἔπειτα τοὺς ἐξ ἀνδρὸς ἀδελφούς· καὶ τὰ πάντα εὖ διαθεμένη, ἐξέρχεται τῆς οἰκίας, δῆμον ὅλον τῷ Θεῷ παραστήσασα· τέτταρα μὲν τὰ τέκνα (3), τρεῖς τοὺς ἐξ ἀνδρὸς ἀδελφοὺς (4), καὶ μεθ' ἑαυτῆς τὴν κεφαλήν. Ὦ τῆς θαυμασίας καινοτομίας! ὦ τῆς παραδόξου μεταστάσεως! Τοῦτο ἐξένισε μὲν κατὰ τὴν ἡμέραν τὴν βασιλίδα, ἐξέπληξε δὲ τὰς συγγενίδας, ἐθάμβησε δὲ τὰς γνωρίμους, κατένυξε δὲ οὐ μόνον τοὺς ὁρῶντας, ἀλλὰ καὶ ἀκούοντας, ὅτι συζυγία ἔτι μεσηλικιοῦσα, αὐταρκουμένη τε κατὰ τὸν βίον, ἀξιώματι βασιλικῷ καὶ ταμιευτικῷ τιμωμένη, τοὺς παῖδας ἡλικιώτας ἔχουσα, οὐχ εἵλχθη μὲν τῷ τούτων φίλτρῳ, οὐ τῷ καταλιπεῖν διάδοχον τοῦ γένους, οὐδὲ τῷ αἵματι τῆς ἀγχιστείας, οὔτε τῇ τῆς οἰκίας ἀποστερήσει, οὐ μὴν οὐδὲ τῇ τῆς θεραπείας ἀλλοτριώσει· ἀλλ' ἔῤῥιψε μὲν τὰς ἐκ βασιλέων τιμάς, κατεπάτησε δὲ τὰ τοῦ βίου τερπνά, διέκοψέ τε τῇ τοῦ πνεύματος μαχαίρᾳ ἑαυτὴν ἐκ τῶν σαρκικῶν σχέσεων, καὶ τὰ δόξαντα Θεῷ πέπραχε μεγαλοβούλως. Ὦ τῆς Ἀβραμιαίας ψυχῆς ὡς ἀληθῶς καὶ ἀνδρειόφρονος! Εἰκότως ἄν τις αὐτὴν μετὰ τῆς Μακκαβαϊκῆς ἀρίστης μητρὸς συντάξειεν, θύσασαν τῇ ἀσκητικῇ ἀθλήσει τὰς ὠδῖνας· καὶ μετὰ Ἄννης τῆς Σαμουηλίτιδος, οὐχ ἕνα τὸν ἐξ ἐπαγγελίας, ἀλλ' ὅλον τὸν καρπὸν αὐτῆς ἀφιερώσασαν τῷ Κυρίῳ. Χαρίσομαι δὲ ὑμῖν τοῖς ἀκροαταῖς τάχα τι ὑστερον, καὶ τὸν τῆς ἐκδάσεως αὐτῆς τρόπον διηγησάμενος. Ἐπὶ γὰρ τῇ ὡρισμένῃ τὴν οἰκίαν ἐξαλλά-

A mirabiliter facta posterius commendabit. Sic metui misericordiam admiscens, et ab ancillis palam amabatur, et illarum se custodire honestatem monstrabat: et rem utramque optimam obtinebat. Jam amore erga circumstantes, et eleemosyna ad egenos, quis eam superavit? Et amor quidem ex ejus moderatione apparebat, præsertim erga infirmiores: misericordia autem ex ejus nimia compassione: quanquam voluntatis hujus copiam, facultatum nostrarum mediocritas effulgere non sinebat. Sed tamen testes veritatis sunt multi et sæpenumero et statutis vicibus, orphani ac viduæ, peregrini et indigenæ, ægroti ac senes, et sacro morbo correpti, qui ejus nutrice pauperum manu adjuti fuerunt. Atque hoc etiam excellens in ea

B fuit, quod convivam in mensa habere Christum (pauperem aliquem) præsertim tempore solemnitatis, solita fuit. Hæc haud levia mihi videntur in iis qui nuptialem statum ad salutis viaticum præsumpserunt; etiamsi forte majora alia de hac benedicta femina dicere non haberemus.

6. Quamobrem postquam lapsu temporum monachalis habitus restitutus fuit, quis ante illam Christi famulos suscepit, hospitio fovit curisque refecit, a fratre præsertim ad id inducta? Unde etiam, ut multa compendio intercipiam, viro suadet, liberis pariter consuadet curis multis, monitis ac promissionibus, mox etiam viri fratribus: et jam rebus bene compositis, domo egreditur populum integrum Deo offerens, quatuor nempe

C filios, tres viri sui fratres, secumque ipsum domus caput. O mirabilis novitas! o inexspectata conversio! Id sane peregrinum tunc visum est reginæ, stupore affecit consanguineas, notas quasvis admiratione suspendit, compunxit denique non cernentes tantum sed et audientes; quod nempe conjugio medium adhuc cursum tenente, ipsa rebus ad vitam satis instructa, dignitate aulica, quæstoria scilicet fulgens, filios habens ætate florentes, non fuisset horum amore commota, non desiderio successorem stirpis relinquendi, non consanguineorum affectu, neque domus derelictione, neque servorum destitutione; sed regis omnes projecisset honores, vitæ delicias calcasset, seque gladio spi-

D ritus a carnalibus consuetudinibus præcidisset, Dei placitum magnanima cum voluntate exsecuta. O Abramitica vere anima atque virilis! Merito aliquis cum Machabæorum strenuissima matre hanc connumeraverit, quæ ascetico certamini partus suos hostiam objecit: itemque cum Anna Samuelitide, quia non unum ex voto, sed universum uteri sui fructum Domino consecravit. Sed gratificabor vobis auditoribus adhuc aliquid fortasse sanctius, discessum ejus enarrando. Nam definito tempore domo jam decedens, ceu si festum diem ageret, ad se omnes convocavit affines: quorum viri quidem

(3) Nempe Theodorus, Josephus postea arch. Thess., Euthymius, et filia una, de qua jam sermo fuit.

(4) In vita Theodori cap. 5, in interp. lat. σφάλμα *cum tribus sororibus* corrige *cum tribus fratribus*, ubi jam non fuerit emendatum.

Digitized by Google

dolebant, feminæ etiam plorabant, peregrinum hoc videntes spectaculum voluntarii discessus; ac reputantes mysterii magnitudinem, rem præconiis extollebant. Nam utrique observabant, patremfamilias domo jam exeuntem, matrem autem parumper subsistentem, mox ad asceterium transeuntem, post divenditam domum pretiumque pauperibus distributum. Hæc sunt matris nostræ in mundana vita facinora; atque hæc exposui, ut non vos soli, sed et si qui in sæculari mundo cognoverint, habeant quo juventur pulcherrimis his narrationibus, et Deo laudem tribuant.

A ξασα, ὡς οἷον ἄγουσα ἑορτάσιμον ἡμέραν, οὕτω προσκαλεῖται τοὺς τοῦ γένους ἅπαντας· καὶ οἱ μὲν ἤλγουν, αἱ δὲ ἐθρήνουν, ξένον τι ὁρῶσαι θέαμα τὸν ἑθελοντὶ χωρισμόν, καὶ ἐν ἑαυταῖς δοκιμάζουσαι τοῦ μυστηρίου τὸ μέγεθος, ἀνύμνουν τὸ γινόμενον· καὶ γὰρ ἐώρων ἀμφότερα, τὸν μὲν ἐξιόντα τῆς οἰκίας, τὴν δὲ πρὸς μικρὸν ἐπιμένουσαν, εἶτα ἀπιοῦσαν πρὸς τὸ ἀσκητήριον, καὶ αὐτὴν τὴν οἰκίαν ἀπεμπωληθεῖσαν καὶ διανεμηθεῖσαν τοῖς ἐνδεέσιν. Ταῦτά εἰσιν τῆς ἡμετέρας μητρὸς τῆς κοσμικῆς βιώσεως τὰ ἐπίσημα, καὶ ταῦτα διῆλθον, οὐχ ἵνα μόνον ὑμεῖς, ἀλλ' εἰ καί τινες τῶν ἐν τῷ κόσμῳ φθάσωσιν ἐπανιέναι, ἔχωσιν ὠφελεῖσθαι τοῖς καλλίστοις διηγήμασιν Θεῷ ἀνθομολογούμενοι.

7. Sed agesis reliqua persequamur, in quibus præcipue proprieque sermo noster versabitur, o dilecti. Pulchram facit mutationem, angelicum induens habitum ornatissima femina: multorum eo facto lacrymas elicit, qui illa die vocati convenerant, vel etiam sponte concurrerant, ut hoc tantummodo spectarent mysterium peragi. Aderamus et nos cum genitore communi, festumne acturi an ploraturi? matrem amittentes, neque jam confidentia solita eam alloquentes aut adeuntes, sed de ipsius discessu cogitantes mœsto cum corde. Nam cum et nos ipsi post certum temporis intervallum abituri ad professionem essemus cum genitore, ego quidem utpote ex imberbi ætate jam in virum progrediens, dolens utique mœrensque eram; quidni enim? Attamen cum gratiarum actione, hanc mœstitiam ferebam. Sed duorum fratrum unus admodum adolescens, statim ac affuit discessus hora, et postremum vale jam dicebatur, et compellationes ploratusque atque amplexus fiebant; ille, inquam, ad matris sinum convolans inseparabiliter hærebat, quasi vitulus sejungi se renuens, rogabatque ut parumper cum matre maneret; tum ejus postea voluntatem expleturum se promittebat. Num igitur cor adamantinum mollitum est, aut concidit, aut pueri ploratibus fractum est? Minime gentium. Quidnam vero sancte respondit? Cum quadam vultus torvitate, potentissimum maternorum viscerum vincens affectum: Nisi sponte, inquit, fili, abieris, ego te manu propria in navim imponam. Cessit itaque puer, et seorsum discessimus. Illa autem, ut puto, par quiddam patrasset, ac in quadraginta martyrum supplicio sancta mater, quæ celebrem illum spirantem adhuc filium suum in plaustrum attollens imposuit.

ζ'. Δεῦρο δὴ λοιπὸν, τῶν ἑξῆς ἐχώμεθα, πρὸς ἃ μάλιστα καὶ οἰκείως ἡμῖν ἕξει ὁ λόγος, ἠγαπημένοι. Ἀλλοιοῦται τὴν καλὴν ἀλλοίωσιν, τὸ ἰσάγγελον σχῆμα μεταμφιασαμένη ἡ περίκοσμος· κινεῖ γοῦν πολλῶν δάκρυα ἐπὶ τῷ γεγενημένῳ συνεληλυθότων κατὰ τὴν ἡμέραν, ἔστιν ὧν καὶ ἀκλήτως, ἵνα καὶ μόνον θεάσωνται τὸ μυστήριον τελούμενον· παρῆμεν δὲ καὶ ἡμεῖς σὺν τῷ κοινῷ Πατρὶ, τί καὶ φῶ, ἑορτάσοντες ἢ θρηνήσοντες; τὴν τε μητέρα ἀποβεβληκότες, οὐκέτι μετὰ τῆς αὐτῆς παῤῥησίας, οὔτε προσομιλοῦντες, οὔτε προσιόντες, τόν τε ἀπ' αὐτῆς χωρισμὸν ἐπινοούμενοι, καὶ καρδιαλγούμενοι. Καὶ γὰρ μελλόντων ἡμῶν μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ καιροῦ ἀπαίρειν πρὸς τὸ καὶ ἡμᾶς τελεσθῆναι μετὰ τοῦ γεννήτορος, ἐγωγε μὲν ὡς ἅτε ἐξ ἀγενείων εἰς ἄνδρα τελῶν, ἀλγεινῶς μὲν καὶ ὀδυνηρῶς (πῶς γὰρ οὔ), πλὴν ἔφερον μετ' εὐχαριστίας τὸ πάθος· τὸν δυοῖν δὲ ἀδελφοῖν, ὁ ἕτερος κομιδῇ νέος ὢν (5), ἐπειδὴ παρῆν ἡ τῆς ἐκδημίας, ἡμέρα, οἵ τε ἐξιτήριοι λόγοι καὶ προπεμπτήριοι, αἵ τε ἀνακλήσεις, αἵ τε οἰμωγαὶ, αἵ τε περιπλοκαὶ, ἐπέτρεχεν, εἱσκολποῦτο, δυσαποσπάστως εἶχε τῆς μητρὸς, ὡσανεὶ μοσχάριον τὴν διάζευξιν ἀπαναινόμενον, ἐξῄτει ἔτι ἐπιμένειν πρὸς βραχὺ τῇ μητρὶ, εἶθ' ὕστερον πληροῦν αὐτῆς τὸ βούλευμα ἐπήγγελτο. Ἆρ' οὖν κατεμαλακίσθη ἡ ἀδαμαντίνη καρδία ἐκείνη, ἢ συνέπεσεν, ἢ συνώκλασε τοῖς τοῦ παιδὸς κλαυθμυρίσμασιν; οὐμενοῦν· ἀλλ' οἷον τὸ ὅσιον αὐτῆς ἐπίφθεγμα; μετά τινος ἐμβριθοῦς ἕξεως ὑπερνικήσαντος τῶν μητρώων σπλάγχνων τὸ τυραννικώτατον, Εἰ μὴ ἑκὼν, φησὶν, ὦ τέκνον ἀπέλθοις, ἐγώ σε τῇ νηῒ αὐτοχειρὶ ἐπιβαλοῦμαι (6)· εἶξεν οὖν ὁ παῖς, καὶ διέστημεν ἀμφότεροι· κἀκείνη, ὡς δοκῶ, ἐφάμιλλόν τι τῆς ἐπὶ τοῦ τῶν Τεσσαράκοντα μαρτύρων ἁγίας μητρὸς ἀδομένου ἐπὶ τῇ τῆς ἀμάξης τοῦ ἔτι ἐμπνέοντος οἰκείου υἱοῦ ἄσσει τε καὶ ἐπιθέσει, ἐξετέλεσεν (7).

8. Quid vero postea? Optabat præclara femina sub obedientia magis vivere, quod et æquum erat. Sed quia ex præterito temporum turbine, neque monasterium adhuc erat constructum, neque mo-

η'. Ἀλλὰ τί τὰ ἑξῆς; Ἐπόθει τοίνυν ἡ γενναία ἄρχεσθαι μᾶλλον, ὥσπερ καὶ ἦν δίκαιον· ἐπειδὴ δὲ ἐκ τῆς πρὶν διειλήσεως, οὔτε μοναστήριον ἦν συνιστάμενον, οὐδ' αὖ ψυχὴ ἐπιστημόνως δυναμένη

(5) Erat hic nomine Euthymius, de quo infra in adnot. pag. seq.

(6) Sanctorum facta admiremur, qui omnia pio mentis affectu egerunt; quanquam non æque omnia imitari debemus. Certe adolescentis Euthymii non satis firmum religiosi instituti suscipiendi propositum mox matri fratrique sollicitudinem gravem creavit, ut post dicetur. Impositura autem fuisset in navim Theoctista filium, quia transeundum erat ultra Bosphorum ad Saccudionis in Asia monasterium. Vit. Theod. cap. 5.

(7) Exstant pulcherrimæ de his XL MM. orationes SS. Basilii, et Greg. Nysseni.

Digitized by Google

ἀφηγεῖσθαι τῶν πολλῶν, ἐκ τούτου βιάζεται ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ κελλιωτικῶς (8) βιῶσαι μετὰ τῆς προχαρθείσης θυγατρίδος καὶ ἑτέρας συγγενίδος. Ζῇ μὲν αὐτίκα ὑπομονητικῶς· ζῇ δὲ ὀδυνηρῶς· πῶς γὰρ οὔ; τὸν χειραγωγοῦντα μὴ κεκτημένη, καὶ τὰς ἀντιπραττούσας τῷ εὐσεβεῖν ἐφευραμένη. καὶ τοσοῦτον, ὥστε καὶ τοῦ σεμνείου ἐξορίζεσθαι. Αἰδοῦμαι εἰπεῖν ὑπὲρ τίνος καὶ διὰ τίνος, φειδοὶ τῶν ἀκροωμένων· ὄμως φέρει ὑπὲρ τοῦ καλοῦ πάσχουσα καὶ διὰ Κύριον πελαζομένη. Καὶ οὐκ οἶδ' ὅπως ἀπαγγέλω τὰς ἐπαλλήλους ἐπιφορὰς καὶ μεταγωγὰς τῆς ζωῆς αὐτῆς, καὶ τὰς ἐπισυμβάσας ἡμῖν, ἔκ τε συγγενείας, ἔκ τε βασιλείας θλίψεις καὶ ὀδύνας καὶ περιστάσεις· τὸ δὲ συναγόμενον ἦν, ἡ θρυλλουμένη μοιχεία τοῦ αὐτοκράτορος, ὑπὲρ ἧς καὶ τὸ πάσχειν ἦν αὐτῇ [cod. αὐτή]. Ἐπεὶ δὲ τοῦ οἰκουμενικοῦ τολμήματος ἐμνήσθην, ἴστε οἷον ὀδυνηρὸν ἔλαβεν, ἡνίκα ἐώρα ἡμᾶς ἐκ τοῦ μοναστηρίου ἁρπαζομένους, συνελθοῦσα κατὰ τὴν ὥραν· ἀλλὰ εἰ καὶ τὸ θρηνεῖν ἦν αὐτῇ μονουμένῃ μάλιστα ἐξ ἡμῶν, οὐκ ἠγανάκτησεν, οὐ προῆτο ῥῆμα ἀγενές, οὐδὲ ἐῤῥῆξε τὸν χιτῶνα, οὐκ ἠλάλαξε τοῖς κωκυτοῖς· ἀλλ', Ἄπιτε, φησίν, ὦ παῖδες καὶ σώζοισθε ἐν Κυρίῳ, ὅπουπερ ἂν ἀπάγοισθε, καὶ ὁποῖά ποτ' ἂν πάθοιτε, διὰ νόμον αὐτοῦ τοῦτο προελόμενοι· ἀγαθὸν γὰρ ὑμῖν ὅ τι ἂν καὶ ὑποσταίητε δεινὸν μέχρι καὶ αἵματος, ἢ προσήκασθαι τὸν μοιχεύσαντα, καὶ διὰ τοῦτο προδοῦναι τὴν ἀλήθειαν. Ὦ τῆς τολμηρᾶς καὶ γενναίας ψυχῆς! εὐθὺς οὐ κατέπεσεν, ὥσπερ ἦν εἰκὸς, χθαμαλωτέρας καὶ ἀνάνδρου παθεῖν· ἀλλὰ τί; συνεξεδήμησε, συνωδοιπόρησε, συνέθραυσε τὸ ἁπαλώτατον σαρκίον, τῇ τοῦ ὄρους ὑπερβάσει· οὐδὲ τὸν πρόθυμον συνοδοιπόρον εὐραμένη· αἲ, αἲ, πῶς γεγόνασι πάντες τοῦ καιροῦ ἀπανθρωπότεροι; καὶ μᾶλλόν τινες καὶ προσεπεμβαίνοντες καὶ προσονειδίζοντες τῶν ὑποχειρίων, ὡς πληρωθῆναι τὸ εὐαγγελικὸν, ὅτι *Ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου οἱ οἰκειακοὶ αὐτοῦ*· ἔφθασε γοῦν ἡμᾶς καὶ αἰκισθέντας ἡ μακαρία.

Θ'. Καὶ μή τις ἐν τῷδε λογίσηται ἑαυτοὺς ἡμᾶς ἐγκωμιάζειν, οὐκ ἔχοντάς τι τῶν ἐπαινουμένων· ἄλλοι γὰρ οὐχ ἡμεῖς οἱ ἀνδρισάμενοι, καὶ τῷ κοινῷ Πατρὶ ἐπιγραπτέον τὸ κατόρθωμα (9)· ἵνα δὲ παραστήσωμεν τὸν τῆς ἐπαινουμένης ἀγῶνα, ἐνεπέσαμεν, σύγγνωτε, εἰς τοὺς περὶ τῶν ἡμετέρων ἐκείνων λόγους, ὡς οὐ βεβουλήμεθα· ἀλλὰ, *Μέγας ὁ Κύριος ἡμῶν, καὶ μεγάλη ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ*. Ὡς ἐκείνη λανθανόντως ὑπεισῆλθεν τῷ φρουρίῳ τὰς πληγὰς ὁρῶσα, καὶ ταύτας ὑπαλείφουσα, καὶ τῷ Θεῷ δόξαν καὶ αἶνον ἐν τῷ δι' ἐντολὴν αὐτοῦ ταῦτα ὑφίστασθαι τὰ αὐτῆς ἔγγονα ἀναπέμπουσα· οὕτως ἡμᾶς εὐκτικῶς καὶ κλαυθμυρικῶς καὶ περιχαρῶς ἐν μεταιχμίῳ τῶν δύο παθῶν, ἐκ τῶν ἐκεῖσε πρὸς τὰ ἐπέκεινα τῆς

A nialis aderat quæ prudenter cæterarum cœtum regere posset, propterea a fratre cogitur cellulanorum more vivere, cum filia jam antea tonsa, aliaque cognata. Statimque patientem vitam experta est, necessarioque tristem, quia et spiritali duce carebat, ei quasdam nacta est sodales pietati adversas, in tantum ut etiam sacro illo loco expelleretur. Cur autem vel cujus opera, pudet dicere, ut audientium auribus parcam. Attamen virtutis causa, et propter Dominum afflicta, patienter se gerebat. Nec quo pacto recitem scio alias ex aliis vitæ ejus calamitates et vices, nostrasque affinibus et ab imperio pressuras, afflictiones, et adversitates. Summa rei fuit, famosum imperatoris adulterium, quod matri quoque nostræ causa doloris exstitit. B Nunc quia publicum facinus commemoravi, probe scitis quam ægre illa tulerit, cum nos de monasterio abstractos vidit, quippe quæ ad illam horam convenerat. Sed quamvis in luctu erat, sodalitio præsertim nostro spoliata, non est indignata, neque indecorum quidquam locuta, neque tunicam scidit, neque clamores lugubres sustulit; sed Abite, inquit, filii, et in Domino salvi estote, quocunque demum ducemini, et quælibet perpetiemini, quandoquidem legis illius gratia propositum hoc suscepistis. Melius enim vobis est, grave quodlibet usque ad sanguinem pati, quam adulterum in communionem admittere, atque ita veritatem prodere. O intrepida anima et generosa! Ibi minime concidit, ceu par fuisset contingere C infimæ alicui et enervi. Quid vero? Nobiscum discessit, nobiscum iter suscepit, delicatum attrivit corpusculum in montis ascensu, nullum alacrem viæ comitem nacta. Heu! heu! quomodo omnes occasionibus fiunt inhumani! Quin et nonnulli insultabant et conviciabantur qui fuerant de famulitio, ut evangelicum illud compleretur: *Inimici hominis domestici ejus* [5]. Itaque ad nos in cruciatibus quoque positos beata hæc adventavit.

9. Nemo autem, quæso, reputet nosmet ipsos a nobis prædicari, qui revera nullam partem hujus laudis attingimus. Quippe alii, non nos, strenue egerunt, et communi potius Patri res bene gesta vertenda est. Ignoscite autem, si dum laudatæ D feminæ certamen exponimus, inviti in rerum illarum narrationem incidimus. Sed *Magnus Dominus noster, et magna virtus ejus* [6]! Illa itaque clam in custodiam ingressa, visis plagis easque osculata et medicamine ungens, Deo gloriam laudemque obtulit, quia filii sui propter ejusdem legem talia paterentur. Sic illa nos cum precibus, gemitibus, simulque hilaritate, inter has duas animi passiones, ab illo loco ad ulteriora abductos comitatus ad-

[5] Matth. x, 36. [6] Psal. CXLVI, 5.

(8) Cellulani seu celliotæ monachi aut moniales extra monasterium in cellis habitantes, de quibus satis Cangius in Lexico, citatis Græcis auctoribus, et præsertim Allatio.

(9) Ipse Theodorus patrem suum spiritalem Platonem ad constantiam in adversitate, exempli cæteris præbendi causa, magnopere hortatus fuerat *Evist.* lib. I, 1 et 2.

Digitized by Google

mirationi erat, et a Deo piisque hominibus beatæ nomen consequebatur. Sic nos rursus prævenit redeuntes Catharis et Thessalonicam exsilium pulsos, hora brumali et vespertina in taberna rustica, clandestino et incognito adventu, ut nos videret et tota ferme nocte nobiscum versaretur, dum nos invicem in Domino testamenta conderemus. Statimque summo mane, quod erat acerbum et miserabile, separatis invicem, illa vale dicens, et tanquam in animæ commendatione oscula singulis corporis membris imprimens, cum gemitu, Ego, aiebat (ut ejus locutione utar) jam nunc o filii suprema verba morientibus dicere videor. Cuilibet autem rationali mente prædito cujusmodi id negotium fuerit, conjectare licet. Nam si amanter inter se copulatis, et mox dissociatis fit, juxta magnum Theologum Gregorium, unius corporis in duo dissectio, et utriusque mortificatio; vel si boum simul educatorum, eidemque jugo subditorum, non sine lugubri mugitu fit dissociatio, separari non patientium; quid, quale quantumque in re præsenti contigisse concedemus? Sane utrimque, ob Dei timorem, doloris acerbitatem reprimebamus: sed id quidem quale quantumque fuit, magnanimitati ejus ascribatur.

10. Porro ad res vestras quod attinet, fratres, ipsi vos narrastis, qui beneficentia fruiti estis, quo tempore vos collegit ad nos veniens, et ceu pullos nido excussos, in suum claustrum recepit. Deinde reversa singulos consolata est, ad urbem se conferens; illucque utcunque intromissa, ingemiscendo, orando, et hunc hospitem excipiendo, alium roborando, alium sustentando, alium subducendo: et more optimi œconomi et secundum Deum præsidentis, partim alens, partim administrans, velut nova Natalia, et Priscillæ æmula. Testes vos, beneficia experti, qui et lingua commoditates acceptas fatemini ac celebratis. Tunc vero mirabilis hæc femina postremam quoque beatitudinem consequi digna fuit, conviciis nimirum a quibusdam affecta, quorum nomina sponte reticeo; et persecutionem propter justitiam passa ac veritatem. Responde tu mihi, o Pater, quid pro te carceri mancipato patientissima hæc sustinuerit, cum accusareris, cum quæstio de te fieret, postremo ob rei necessariæ ministrationem. Dic tyranni rapinas, minas, examinationes. Nonne ipsa socia tibi dolorum triginta diebus fuit in custodia detenta, cum quatuor asceseos consortibus, et quidem per carceres distributis? Ibique omitto dicere quanta fue-

(10) Post verberationem missus fuit a Constantino imp. exsul Thessalonicam Theodorus cum aliis monachis, cujus itineris prima mansio fuerunt *Catharæ*, ut ipsemet scripsit *Epist.* lib. I, 3. Loci *Catharæ* mentio fit etiam lib. II, epist. 12.

(11) Theoctistæ cum fratre deportato nocturnum colloquium cognoscimus etiam ex epist. 3 lib. I, p. 184.

(12) Piorum hujusmodi testamentorum, habemus exemplum apud ipsum Studitam infra.

ἀπαγωγῆς παραπέμπουσα ἐθαυμάζετο, Θεῷ τε καὶ τοῖς εὐσεβεστέροις τῶν ἀνθρώπων μακαριζομένη· οὕτως προέφθασεν αὖθις παλινστροφήσαντας ἐκ τῶν Καθαρὰ (10), καὶ πρὸς Θεσσαλονίκην ὑπεροριζομένους εἰς χειμερινὴν καὶ ἑσπεραίαν ὥραν ἐν χωριακῷ καταλύματι, φόβῳ πολλῷ κρυπτοφανῶς καὶ ἀδιαγνώστως θεάσασθαι, καὶ συντυχεῖν ἡμῖν δι' ὅλης σχεδὸν τῆς νυκτός· διαθεμένων ἡμῶν διαθήκας (11) τὰς ἐν Κυρίῳ πρὸς ἀλλήλους, καὶ εὐθὺς ἔωθεν (ὁποῖον ἦν ἀλγεινὸν καὶ ἐλεεινόν!) διαζευγνυμένων ἡμῶν ἀπ' ἀλλήλων, κἀκείνης τὸν συντακτήριον λόγον ποιούσης, καὶ ὡς ἐξόδια τοῖς φιλήμασιν προσεπιτιθεμένης ἡμῖν κατὰ πᾶν μέλος τοῦ σώματος μετὰ κλαυθμῶν. Ἐγὼ γάρ, φησὶν, ἄρτι, τέκνα, ἵνα καὶ τὸν αὐτόλεκτον αὐτῆς λόγον εἴπω, ἐξοδιάζειν ὑμᾶς δοκῶ (12)· ἔξεστι στοχάσασθαι τοῖς ἐχέφρασιν· εἰ γὰρ ἐπὶ τοῖς συγκραθεῖσιν ἀγαπητικῶς πρὸς ἀλλήλους καὶ διισταμένοις γίνεται, κατὰ τὸν μέγαν Θεολόγον Γρηγόριον, ὥσπερ ἑνὸς σώματος εἰς δύο τομὴ καὶ ἀμφοτέρων νέκρωσις, ἢ μόσχων συντρόφων καὶ ὁμοζύγων διάζευξις ἄγοντες μυκωμένων ἐπ' ἀλλήλοις καὶ οὐ φερόντων τὴν ἀλλοτρίωσιν· τί καὶ πόσον καὶ ἡλίκον δοίημεν ἐπὶ τοῦ παρόντος; καὶ κατεχρατοῦμεν ἀμφότεροι φοβοθεῖσα τῆς δριμυπαθείας. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν δὴ τοιοῦτον καὶ τηλικοῦτον ὄν, τῆς μεγαλοψυχίας αὐτῆς τιμάσθω.

ι'. Τὸ δὲ ὑμέτερον, ἀδελφοί, αὐτοὶ ἐξηγήσασθε, οἱ καὶ τῆς εὐεργεσίας ἀπολαύσαντες, ὡς συμβέβληκεν ὑμᾶς ἐξερχομένη πρὸς ἡμᾶς, καθάπερ νεοττοὺς ἐκριφέντας ἐκ καλιᾶς, εἰς τὸ οἰκεῖον φροντιστήριον· ἔπειτα ὑποστρέψασα καθάπερ ἕκαστον παρηγορήσατο πρὸς τὰ ἐν ἄστει πορευομένη· κἀκεῖσε ποδαπῶς εἰσελθοῦσα περιέτρυζεν, ἠντιβόλει, τὸν μὲν προσδεχομένη, τὸν δὲ ὑπαλείφουσα, τὸν δὲ ἐρείδουσα, τὸν δὲ ὑπεξάγουσα· καὶ οὓς μὲν τροφευομένη, οὓς δὲ διοικουμένη, ὡς ἄν τις ἄριστος οἰκονόμος καὶ κατὰ Θεὸν προστάτης, ἡ ὄντως νέα Νατάλια, καὶ Πρισκίλλης (13) ὁμόζηλος· καὶ μάρτυρες ὑμεῖς, οἱ εὖ παθόντες, καὶ διὰ γλώσσης τὸ εὐσυμπάθητον φερόμενον ἔχοντες καὶ θαυμαζόμενον. Ἠξιώθη τοιγαροῦν τηνικαῦτα ἡ θαυμασία καὶ τοῦ τελευταίου μακαρισμοῦ ἐπιτυγχάνουσα, ὀνειδιζομένη ὑπό τινων, ὧν τὰ ὀνόματα ἐκὼν ὑπερβήσομαι· καὶ μέντοι διωκομένη ἕνεκεν δικαιοσύνης καὶ ἀληθείας. Ἀπόκρινέ μοι καὶ αὐτὸς, ὦ Πάτερ, ὅ τι καὶ ὑπέστη διὰ σὲ πεφρουρισμένου σου ἕνεκα ἡ πολύαθλος, ἐν τῇ συζητήσει, ἐν τῇ φροντίδι τῶν ἀναγκαίων· λέγε τὴν ἁρπαγὴν τοῦ κρατοῦντος, τὴν ἀπειλὴν, τὴν ἀνέτασιν· οὐχὶ καὐτὴ συμπέπονθέν σοι, τριακονθήμερον μείνασα φρουρουμένη ὑπὸ τεττάρων τῶν συνασκουμένων, καὶ ταῦτα διῃρημένων ταῖς εἱρκταῖς; κἀκεῖ ἐῶ λέγειν ὅσα ὑπὸ

(13) Priscilla nota est ex Act. apost. et ex Pauli epistolis. De Natalia sic Baronius in Martyrologio, 1 Decembriis: « Sanctæ Nataliæ, uxoris beati Adriani martyris quæ sub Diocletiano imp. SS. martyribus Nicomediæ in carcere detentis multo tempore ministravit; impletoque eorum certamine, Constantinopolim profecta, ibidem in pace quievit. » Videsis reliqua de ea documenta a Baronio citata.

Digitized by Google

τῶν δουλίδων τοῦ φρουρέως ὑπέστη, καὶ ὅσα ἐταλαι- A rit passa a custodis ancillis, quanta in angustia
πωρήθη κατὰ τὴν τῆς ζωῆς ἀφορμήν, καὶ ἄρτον fuerit quod attinet ad vitæ sustentationem, panem
ὀδύνης ἐσθίουσα καὶ πόμα θλίψεως πίνουσα· καὶ οὐ doloris comedens, et calicem bibens tribulationis.
τοῦ παρόντος καιροῦ τὰ τηνικάδε τετολμημένα καὶ Sed non est hujus temporis omnia quæ tunc ausa
γεγενημένα διασημαίνειν· ἀλλὰ συγχωρείσθω τοῖς et acta fuerunt significare. Ignoscamus malorum
δεδρακόσιν, ὅ τι καὶ πεπράχασιν· οὕτω γὰρ εἰπεῖν auctoribus quidquid egerunt. Sic enim dicere con-
ἁρμοδιώτερον, εἰ καὶ κρίμασιν οἷς παρεχώρησεν ἢ venientius est; quandoquidem judiciis suis per-
ᾠκονόμησεν, ἵνα ἐγκόπτηται κακία, καὶ μὴ εἰς νό- missionis aut providentiæ, ut malum abrumperetur, et ne lex fieret quod erat illegitimum, persecutionem Deus sedavit: nam et exsules, reversi sumus; et dispersi, denuo convenimus; felicem, ut scitis, reditum abs regnante Domina consecuti.

ια'. Ἀλλὰ τί ἔτι τῇ θεοτιμήτῳ μητρὶ πρὸς τοις 11. Age vero quid adhuc venerandæ matris laudibus addemus, aut quid convenientius attexemus?
εἰρημένοις προσθείημεν, καὶ τί προσερεισόμεθα ἁρ- O lacrymarum rivuli, quotquot ex ejus oculis perenniter fluxerunt, propter virum, propter unum e filiis lubrico magis obnoxium, propter Ecclesiæ gregem, propter lapsos, dum singulos solidare conatur! Namque ut spiritalis mater, clemens erat; ut soror, pro fratribus in Domino nunquam non sollicita, etiamsi contubernalis non esset. O anima misericordiæ et eleemosynæ semper parata! O viscerum benignorum effusa charitas, quæ neminem accedentem angustiis angi sinebat! ita ut egeret ipsa pro indigentibus, versuram faceret pro redimendis aliorum versuris, gestiret denique pretium pro aliorum redemptione persolvere, trapeziticam etiam sæpissime Christi imitatione exercens. Pauperibus quoque feminis ad se convocatis propriis manibus ministrabat; namque in deliciis ei fuit erga inopes benignitas largitasque. O venerandum os, quod divina eloquia semper meditabatur, et incessabilem usque ad mortem liturgiam obivit! O venerandorum pedum ad ambulandum indesinenter ad Deum malleoli firmi semper atque parati! O non vespere tantum sed et mane et nocte media sanctarum manuum ad Deum elevatio, et certa postulatorum impetratio! O nocturnorum somniorum revelationes! Etenim ob circumstantes molestias sæpe Deus futura præmonstravit, famulam suam consolans. O totius corporis ob asceticam vitam dissolutio, vilisque et male ab hiberno frigore protegens vestis! O lectule rigide, anguste curteque, frigidique discubitus! O indifferens et inconciliabilis erga cujuslibet viri aspectum animi habitus! O constans et enixa ipsius cum Deo solitudo! Quare et cum tristia conflictans, neque nos sæpe aspicere valens, neque alium qui spiritaliter recrearet, mœrori cedens, egressiones aliquas et peregrinationes faciebat: verumtamen in his ipsis solemnem precum ordinem accurate observare se demonstrabat. O diurni nocturnique laborum summus amor! O digitorum ex opere durities, et naturalis teneritudo in corii asperitatem conversa! quia videlicet non pro se tantum, (id enim minime cura-

μοδιώτερον; Ὦ δακρύων ὀχετοί, ὅσοι ἐκ τῶν ἐκείνης B
ὀφθαλμῶν ἀενάως προεχέοντο διὰ τὸν ἄνδρα, διὰ τῶν
παίδων τὸν σφαλερώτερον (14), διὰ τὸ ποίμνιον, διὰ
τοὺς ὁλισθαίνοντας, διὰ τὸν καθ' ἕκαστον στηριγμόν!
ἐπειδὴ ὡς μήτηρ πνευματικὴ τὸ ἐλεεῖν εἶχεν· καὶ
ὡς ἀδελφὴ ὑπὲρ ἀδελφῶν κατὰ Κύριον ἀεὶ ἠγωνίζετο,
κἂν οὐ συνῳκίζετο. Ὦ ψυχῆς οἰκτίρμονος καὶ
ἐλεήμονος ἐπίδοσις! καὶ ὦ σπλάγχνων συμπαθῶν
κίνωσις, οὐ φερόντων τὴν τῶν προσιόντων στέ-
νωσιν! ὥστε καὶ δέεσθαι αὐτὴν ὑπὲρ τῶν δεο-
μένων, καὶ δανείζεσθαι ὑπὲρ τοῦ δανείων ἀπαλλάξαι· καὶ χαίρειν καὶ ἑαυτὴν πρίασθαι ὑπὲρ τῆς
ἑτέρων ἀπολυτρώσεως, τραπεζοποιουμένην αὖ πλει-
στάκις χριστομιμήτως, καὶ τὰς πενομένας συγκα-
λουμένην, καὶ ταῖς ἰδίαις χερσὶν ὑπηρετοῦσαν, διότι
ἔρως ἦν αὐτῇ, τὸ τῆς φιλοπτωχίας δώρημα. Ὦ τί- C
μίου στόματος τῆς ἐκ θείων λογίων ἀενάου ἐκμελετή-
σεως, καὶ ἀπαραλείπτου μέχρι θανάτου διαλειτουρ-
γήσεως! Ὦ τιμίων ποδῶν ἀποσφυρώσεως, ἐκ τῆς
ἐντευκτικῆς πρὸς Θεὸν ἀνενδότου πήξεώς τε καὶ πα-
ραστάσεως! Ὦ οὐ μόνον ἑσπερινῆς, ἀλλὰ καὶ ὀρθρι-
νῆς καὶ μεσονυκτινῆς ὁσίων χειρῶν πρὸς Θεὸν ἐπ-
άρσεως καὶ διανυτικῆς τῶν αἰτηθέντων ἐπιτεύξεως!
καὶ ὦ νυκτερινῶν ἐνυπνίων διασαφήσεως! ἐπειδὴ
πρὸς τὰ παριστάμενα λυπηρὰ, πολλάκις αὐτῇ Θεὸς
τὸ μέλλον προμεμήνυκεν, παραμυθούμενος τὴν αὐτοῦ
θεράπαιναν. Ὦ τῆς τοῦ ὅλου σώματος ἐξ ἀσκήσεως
παραλύσεως! καὶ ὦ εὐτελοῦς καὶ ἀθάλπου ἐν καιρῷ
κρύους ἐνδύσεως! καὶ ὦ στρωμνῆς διαξήρου στενῆς
τε καὶ κολοβῆς, καὶ ψυχούσης ἀνακλίσεως! ὦ τῆς
ἀφίλου καὶ ἀσυνδυάστου πρὸς πᾶσαν ὄψιν ἄῤῥενος D
διαθέσεως! καὶ ὦ τῆς ἐπιμόνου καὶ τεταμένης αὐ-
τῆς πρὸς Θεὸν μονώσεως. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἀκηδίᾳ
παλαίουσα, καὶ μήτε ἡμᾶς ὁρᾷν ἔχουσα συχνότερον,
μήτε ἄλλον τὸν πνευματικῶς ὑπαλείφοντα, ἠττᾶτο
ποιουμένη τάς τινας προόδους καὶ ἀποδημίας· ἀλλὰ
κἂν τούτῳ τὸν κανόνα φυλάττουσα ἀπαράλειπτον
ἐπεδείκνυτο· ὦ φιλεργίας ἀνυπερβλήτου νύκτωρ τε
καὶ μεθ' ἡμέραν διακοπώσεως! καὶ ὦ δακτύλων τοῦ
ργαστικοῦ ἀποσκληρώσεως, καὶ εἰς βύρσης σκληρό-
τητα μεταποιηθείσης τῆς φυσικῆς ἁπαλότητος· μὴ

(14) Intelligit Euthymium, quem ad constantiam multis verbis roborabat ipse Theodorus lib. I, epist. 1 : ἀνδρίζου οὖν καὶ αὐτὸς, ἀδελφὲ κῦρι Εὐθύμιε : *Viriliter age et tu, domine frater Euthymi*, etc.

Digitized by Google

bat), sed pro totius fere cœnobii indumentis operabatur, ut vos auditores scitis.

12. Singularis quippe in hoc femina fuit præter cætera, ita ut si qua in re reprehendi ut homo potest, hinc ansa arripiatur, atque ex reliquo ejusdem erga virtutem fervore; quo fiebat plerumque vehemens et nimia erga socias asceseos ac subditas exactrix. Imo et iracundia succendebatur in defectibus sive operum, sive psalmodiarum, sive ad officia assiduitatis; raroque in his a quapiam superabatur, socordesque urgebat, et alapis etiam inobsequentes pulsabat. Sed tamen sic etiam magis diligebatur, quam illi qui plus nimio indulgentes sunt; quia non nisi recti bonique amore iis motibus percellebatur: alioquin prorsus ab his abhorrens, et subesse aliis deposcens: interim Deum sibi misericordem implorans, sicut nos allis pariter condonamus. Reapse post Patrem (Platonem) custodia inclusum, adeo mihi ob suam humilitatem subjecta erat, seque in obsequium tradiderat, ut et famulam se appellaret, et indignis pedibus meis advolveretur, et cordis arcana mihi patefaceret, et nullatenus a meis præscriptis discederet. Pudore igitur miser ego suffundor, quoties reputo quomodo illa me dominum patremque nominaret, et quomodo me coleret, amorem timori admiscens, neque ut mater, sed ut filia morem gereret.

13. Præterea lex illi vel limes continentiæ fuit, nunquam comedere ad satietatem: sed tamen ciborum qualitatem coercere per obedientiam ei non licebat; etsi in hoc magnopere repugnabat, neque exaudiebat. Semel itaque in die vescebatur, et quidem circa solis occasum plerumque, sumens tenuem et simplicem sine oleo vinoque cibum. Et siquando statis diebus jejunium omittebat, non sane ad repletionem, sed parum quid brevique degustans, satis ei erat. Religiosæ vero paupertatis demonstratio erat, quod nihil omnino habebat, non famulam, non aurum argentumve, neque mundanum aliquid, sed vestimenta cilicina, et paupercula duo tegumenta. Hæc mortis causa mihi et fratri largita, cæteris sepulturæ reservatis, sic nuda substantiis et mundi affectibus, læta tanquam ad propria proficiscens rebus humanis excessit, bene nobis salubriterque precata, præsentes quoque omnes crucis symbolo signans; nam multi inventi sunt ibi fratres, ejus obitum spectaturi.

14. Sed, o veneranda et desideratissima mater, ad te enim sermonem converto, dulcis mihi res et

ὅτι πρὸς τὸ ἑαυτὴν ἐπαρκεῖν ἐργαζομένης (τοῦτο γὰρ μηδενὸς λόγου πρὸς αὐτῆς), ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ ὅλον κοινόβιον σχεδὸν ἐνδιδύσκειν, ὡς ἐπίστασθε, οἱ ἀκούοντες (15).

ιβ'. Καὶ γὰρ ξένη τις τῶν γυναικῶν ἐν τούτῳ ὤφθη μετὰ τῶν ἄλλων· ὥστε καὶ εἴ τι ὡς ἄνθρωπον αὐτὴν ἔστι μωμεῖσθαι, ἐντεῦθεν τὰς ἀφορμὰς προσεῖναι, καὶ ἐκ τῆς ἄλλης αὐτῆς περὶ τὰ καλὰ θερμότητος, ἐπιτατικὴν ὡς τὰ πολλὰ οὖσαν ἀκριβολογουμένην πρὸς τὰς συνασκουμένας ὑποχειρίους, καὶ θυμουμένην ἔστιν ὅτε ἐν ταῖς ἐλλείψεσιν εἴτε τῶν ἔργων, εἴτε τῶν ψαλμῳδῶν, εἴτε τῶν παραστάσεων· ὡς καὶ νικηθῆναι αὐτὴν οὐ πολλάκις, ὠθῆσαί τε νυσταζούσας, ἢ καὶ ῥαπίσαι ἀνηκούσας. Ἀλλὰ καὶ εἰθ' οὕτως εἶχε τὸ ἀγαπᾶσθαι μᾶλλον ὑπὲρ τοὺς λίαν ὁμαλωτάτους, διὰ τὸ ἐξ ἀγαθοῦ αὐτὴν κινεῖσθαι πρὸς ταῦτα, καὶ πάντοτε ἀπογινώσκουσα καὶ ζητοῦσα ὑποτάσσεσθαι· καὶ μέντοι διὰ τοῦτο τὸν Θεὸν ἱλεουμένη, ὡς ἡμεῖς αὐτοὶ τὰς συγχωρήσεις εἰκότως ἐποιούμεθα· καὶ γὰρ μετὰ τὴν κάθειρξιν τοῦ Πατρὸς τοσοῦτον ὑπετάγη μου τῇ ταπεινώσει καὶ ἐπιδέδωκεν εἰς ὑπακοήν, ὥστε καὶ δούλην ἑαυτὴν ὀνομάζειν καὶ τῶν ἀναξίων μου ποδῶν ἐφάπτεσθαι, ἐξαγορεύειν τε τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας, καὶ εἰς πᾶν ὁτιοῦν μὴ ἀντιτείνειν τῶν ἐπιταγμάτων. Αἰδοῦς τοίνυν πληροῦμαι ἐγὼ ὁ τάλας ὁσάκις ἂν καὶ ἀναλογίσωμαι ὅπως τέ με ὠνόμαζε κύριον καὶ Πατέρα, καὶ ὅπως ἐσέβετο συμμίξασα τῷ φόβῳ τὸν πόθον, καὶ οὐχ ὡς μήτηρ, ἀλλ' ὡς τέκνον πειθαρχοῦσα.

ιγ'. Πρὸς ταῦτα ἐγκρατείας μὲν ὅρον, τὸ μὴ εἰς κόρον φαγεῖν εἶχεν· τὴν δὲ ποιότητα τῶν βρωμάτων συστεῖλαι ἡ ὑποταγὴ οὐκ εἶα, καίπερ προσκειμένην ἐπὶ τοῦτο σφοδρῶς, καὶ μὴ εἰσακουομένην. Ἦν τοίνυν μονοσιτοῦσα, καὶ πρὸς δύσιν τοῦ ἡλίου ὡς τὰ πολλὰ, μεταλαμβάνουσα λιτήν τινα καὶ σχέδιον, ἀνέλαιόν τε καὶ ἄοινον τὴν τροφήν· κἂν ὁπότε δὲ κατέλυεν ἐν ταῖς ὡρισμέναις ἡμέραις, οὐ κατὰ πλησμονὴν, ἐξ ὀλίγου δὲ καὶ κατὰ μικρὸν λαμβάνουσα ἠρκεῖτο· ἀκτημοσύνης δὲ δεῖγμα, τὸ μηδὲν ἔχειν αὐτὴν, μήτε θεραπαινίδα, μήτε χρυσίον, μήτε ἀργύριον, μήτε τι τοῦ αἰῶνος τούτου, ἢ μόνον τὰ τρίχινα ῥάκια ἃ περιβέβλητο, καὶ τὰ δύο πενιχρὰ σκεπάσματα (16). Ἀμέλει τοίνυν ὅτε ἀπετελεύτα, ἐμοί τε καὶ τῷ ἀδελφῷ διανείμασα ταῦτα, καὶ τὸ λοιπὸν εἰς ἐνταφιασμὸν ἔχουσα, οὕτως γυμνὴ καὶ ταῖς ὕλαις καὶ ταῖς τοῦ κόσμου προσπαθείαις, χαίρουσα καὶ ὡς πρὸς τὰ ἴδια χωροῦσα, ἀπεδήμησεν ἐκ τῶν ἐνθένδε, ἐπιφθεγξαμένη ἡμῖν εὐκτήρια καὶ σωτήρια, καὶ κατασφραγίσασα ἕκαστον τῶν παρισταμένων, ἐπειδὴ καὶ πολλοὶ τῶν ἀδελφῶν εὑρέθησαν θεώμενοι τὴν κοίμησιν (17).

ιδ'. Ἀλλ' ὦ μῆτερ σεβασμία καὶ πολυπόθητε (πρὸς σὲ γάρ εἰμι ἐπιστρεφόμενος, τὸ γλυκύ μοι καὶ

(15) Id affirmat Theodorus etiam in epistola ad matrem, lib. II, 6.

(16) Confer prædictam Theodori ad matrem epistolam.

(17) Auctor chronicæ synopseos Vitæ Theodori in editione Sirmondi ad an. 795, putat epistolam ad matrem scriptam fuisse ante suam profectionem in exsilium ad urbem Thessalonicam; quod si ita se haberet, Theoctista quoque per id tempus obiisset; quod a veritate plane abhorret. Nam Theoctista comes illius itineris filio fuit.

Digitized by Google

πρᾶγμα καὶ ὄνομα, τὸ ποθητόν μοι καὶ ἐράσμιον θεώρημα, ἡ μητρότεκνος, μᾶλλον δὲ διτοτόκος μου διμήτηρ), ποῦ ποτε ἡμᾶς ἀπολέλοιπας; ποῦ ποτε μετακεχώρηκας; πῇ δὲ μεθωρίσθης; πῇ δὲ καὶ ἐν ποίοις τόποις ἐναυλίζῃ; ἐν ποίαις ἐπαύλεσι συγχωριάζεις; ὁπηλίκας κατοπτεύεις; Τὸν γὰρ ἄρχοντα τοῦ ἀέρος τούτου εὖ οἶδα ἐκ τῶν ἀγαθῶν σου πράξεων ὑπερνικήσασαν, ἐκεῖσε εἶναι ἔνθα ἀπέδρα ὀδύνη λύπη καὶ στεναγμός, ἔνθα τῶν ἁγίων πάντων ἐστὶν εὐφραινομένων ἡ κατοικία, ἔνθα ἦχος καὶ χορὸς ἑορτσζόντων καὶ ἀγαλλιωμένων, ἔνθα καὶ οἱ κοινοὶ ἡμῶν ἀδελφοὶ οὓς καὶ ἐπόθησας καὶ συγκοινωνεῖν ἤρω· ἄρτι γὰρ τὰ ἰδιώματα τῆς σαρκὸς παρόντα διαφορὰν ποιοῦνται τῆς συμβιώσεως. Μὴ δὴ ἐπιλάθῃ ἡμῶν τῶν σῶν ἐλαχίστων τέκνων· μὴ, παρακαλῶ· μὴ, ἀντιβολῶ, μὴ ἐπιλήσῃ τοῦ ποιμνίου σου τοῦ μικροῦ τε καὶ τοῦ μεγάλου· ἀλλὰ παῤῥησίας τυχοῦσα, πιστεύω δ' ὅτι καὶ ἐπιτετύχηκας, στῆθι καὶ ἵλεως καὶ ἐξιλάσκου προσεύχου καὶ ὑπερεύχου καὶ μᾶλλον ἄρτι ἐκτενεστέρως, παιδαγωγοῦσα καὶ στηρίζουσα καὶ φρουροῦσά με τὸν δείλαιον ἀπὸ φόβου ἁμαρτητικοῦ, ἀπὸ βέλους πετομένου ἀνομίας, ἀπὸ πάσης ἄλλης ἐπηρείας δαιμονικῆς· ποιμαίνουσα καὶ συμποιμαίνουσα, νύσσουσα καὶ προσυποτμιμνήσκουσα διὰ ψυχικῆς ἐντεύξεως· ἐπισκεπτομένη τε καὶ ἐπανορθουμένη ἑκάστοτε, καὶ θεωμένη πῶς ἀνίσταμαι, πῶς κεκίνημαι ψυχῇ τε καὶ σώματι, ἵνα παντοίῳ λόγῳ ῥυθμούμενος καὶ καταρτιζόμενος, κατὰ σκοπόν τε βαίνων τῆς ἀληθείας, φθάσω εὐαρεστεῖν Θεῷ διὰ τῆς ἀγαθῆς ἀφηγήσεως, καὶ τύχω μετὰ τὸν τῇδε βίον σὺν τοῖς ἐπομένοις μοι ὑπὸ τὴν σκέπην σου εἶναι, καὶ συμμετασχεῖν σου ὡς τέκνον ἐλάχιστον τῆς ἐκ δεξιῶν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν παραστάσεως. Ταῦτά με, τέκνα, ἠνάγκασεν ἡ ἀλήθεια διηγήσασθαι καὶ ὑμῖν, παρὰ ῥεῦσιν τὰ τοιαῦτα κελεύουσιν.

A nomen, desiderabilis amabilisque conspectus, mater simul et filia, quæ bis me peperisti, bis genitrix, ubinam nos reliquisti? quonam tu migrasti? quos in fines translata es? quæve loca nunc habitas? quibus in sedibus diversaris? quales nunc contubernales spectas? Nam principem quidem aeris hujus certo scio te bonis tuis operibus devicisse, ibique te esse unde dolor et mœror et luctus exsulant: ubi sanctorum omnium incolatus est beatorum: ubi strepitus chorusque solemnizantium atque lætantium est: ubi nostri communes fratres, quos et amasti et consortes habere exoptasti. Nunc enim præsentes adhuc carnis proprietates discrimen convictus efficiunt. Neque mei obliviscaris filiorum tuorum minimi: ne, inquam, oro quæsoque, B pusilli gregis tui curam omittas neque magni. Sed securitatem adepta, credo enim te illa potitam, adesto, indulge, propitiare. Ora et exora nunc maxime enixius; dirige, firma, custodi me miserum a peccandi periculo, a telo volante iniquitatis, ab omni reliquo diaboli nocumento. Pasce me, compasce, urge, commone, spiritali præsentia visita, corrige in singulis, atque observa quomodo surgam, quomodo cubem, quomodo corpore animoque commovear: ut omnimodis directus et perfectus, ex norma veritatis incedens, Deo placere bono vitæ tramite queam; et post hanc vitam impetrem ut cum asseclis meis sub tuo patrocinio fiam, et filius minimus tecum sortiar in dextera Christi Dei nostri consistere. Hæc me, o filii, eloqui veritas coegit, vobismet scilicet talia cursim perorare me jubentibus.

Digitized by Google

EPISTOLÆ.

(SIRMOND. p. 177.)

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΚΑΙ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΤΩΝ ΣΤΟΥΔΙΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

ΕΚ ΤΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΑΥΤΟΥ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΕΚΛΟΓΗ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΕΞΟΡΙΑΣ.

SANCTI PATRIS NOSTRI ET CONFESSORIS

THEODORI PRÆPOSITI STUDITARUM,

EPISTOLÆ.

LIBER PRIMUS

EX DIVERSIS EJUS EPISTOLIS QUÆDAM SELECTA IN PRIMO ET SECUNDO EXSILIO SCRIPTIS.

Α'. — *Πλάτωνι πνευματικῷ πατρί.*

1. — *Platoni patri spirituali.*

Theodorus exsul Platonem, vel potius sub Platonis persona, monachos suos hortatur, ne Imperatori adultero consentiant. (Baronius an. 786, n. 4.)

Quibus verbis te affabimur, Pater dulcissime, A sanctis visceribus tuis propter Deum orbati? quid læti aut jucundi loquemur? Neque enim luctuosa et tristia, quasi acerbe ferentes hoc quod exsilium existimatur; quod nos a te didicimus non agnoscere, ut qui incolæ simus universæ terræ: sed illud solum, quo quis a Deo per cujuslibet ejus mandati prævaricationem excidit, longeque projicitur. Quapropter gaudemus sane et lætamur, quod quamvis indigni cœlo et terra simus, tecum tamen sancto patre nostro digni habiti sumus, qui pro ejus mandato hæc pateremur, tuaque secundum carnem consuetudine privaremur. Cæteroqui enim nobiscum semper es, pater, in oculis et ore omnium nostrum. Et qui aliter vivere possimus, nisi a te sanctarum precum præsidio tegamur, et a malo B servemur innoxii? Seorsum abjuncti ac segregati singuli fuimus; salvi tamen omnes atque integri ac stabiles permansimus. Et quanquam parva quædam incommoda in via pertulimus, nonnullis nostrum etiam morbo affectis; ille nihilominus qui dixit: *Respicite volatilia cœli, et lilia agri*[1]; qui minime fallit in promissis suis, incolumes nos tandem præter spem nostram huc [Thessalonicam]

Τί σοι, ὦ Πάτερ γλυκύτατε ἡμῶν, προσφθεγξώμεθα, οἱ ἀπορφανισθέντες διὰ Θεὸν ἀπὸ τῶν σῶν ἁγίων σπλάγχνων; ποῖον δὲ προσηνὲς ἢ περιχαρὲς λέξομεν; οὐδὲ γὰρ ὀδυρτικὰ καὶ θλιβερὰ, δυσχεραίνοντες τὴν δοκουμένην ἐξορίαν· ἣν ἡμεῖς οὐ γενώσκειν δεδιδάγμεθα ὑπὸ σοῦ· κατὰ τὸ παροίκους ἡμᾶς εἶναι πάσης τῆς γῆς· ἢ μόνην τὴν ἀπὸ Θεοῦ διὰ τῆς παραβάσεως τῆς ὁποιασοῦν ἐντολῆς αὐτοῦ ἔκπτωσιν καὶ μακρὰν ἀπορρίψήν. Διὸ χαίρομεν καὶ εὐφραινόμεθα, ὅτι κἂν ἀνάξιοί ἐσμεν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, πλὴν σὺν σοὶ τῷ ὁγίῳ ἡμῶν Πατρὶ κατηξιώθημεν ὑπὲρ τῆς ἐντολῆς αὐτοῦ ταῦτα παθεῖν, καὶ στερηθῆναί σου τῆς κατὰ σάρκα συναφείας. Ἄλλως γὰρ μεθ' ἡμῶν εἶ ἀεὶ, Πάτερ, ὁρώμενος καὶ συλλαλούμενος. Καὶ πῶς γὰρ ἑτέρως ζήσομεν, εἰ μὴ σοῦ τῇ τῶν ἁγίων εὐχῶν σκέπῃ περιφυλαχθείημεν ἀδλαβεῖς ἀπὸ τοῦ Πονηροῦ, καταμόνας εἷς ἕκαστος ἡμῶν διοριόθείς; πλὴν διεφυλάχθημεν καὶ διασεσώσμεθα καὶ ἡδράσμεθα πάντες. Καὶ εἰ καὶ μικρόν τι ἐταλαιπωρήσαμεν ἐν τῇ ὁδῷ, τινῶν καὶ ἀσθενησάντων· ὅμως ὁ εἰπὼν, *Ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ εἰς τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ*, καὶ ἀψευδὴς ἐν ταῖς ἐπαγγελίαις αὐτοῦ, ἀπεσώσατο ἡμᾶς, ὡς οὐκ ἠλπίζομεν, παραθέμενος ἡμᾶς ἐνταῦ-

[1] Matth. VI, 26, 28.

Digitized by Google

θα· κλίνας τε εἰς συμπάθειαν τὰς καρδίας τῶν ὄντων ἀνδρῶν τῆς ταλαιπωρίας ἡμῶν, καὶ μάλιστά γε τοῦ ἀρχιεπισκόπου. Μία δὲ λοιπὸν μέριμνά ἐστιν ἡμῖν καὶ ἀδιάσπαστος ἀδολεσχία, μετὰ δεήσεως ἐκτενοῦς καὶ ἀναξίας, τὸ σὲ κραταιοῦσθαι, Πάτερ ἡμῶν πολυπόθητε, καὶ μένειν ἐν τοῖς δεδογμένοις τῆς ὑπὲρ ἀληθείας Θεοῦ ὁμολογίας ἀκλινῆ καὶ ἀκίνητον, ἐν μηδενὶ πτυρόμενον, ἢ διψυχοῦντα ταῖς τῶν προβαλλόντων κατ' ἐκστροφὴν τῶν οἰκοδομηθέντων σοι χάριτι Θεοῦ ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγωνισμάτων ἐγχειρήσεσιν. Ἐξήχηται γὰρ ὁ λόγος πανταχοῦ, καὶ δεδυσώπηκε σχεδὸν πᾶσαν ψυχήν, καὶ ἤγειρε κέρας σωτηρίας ἐν τοῖς Χριστιανοῖς, καὶ ἀφεῖλεν ὄνειδος ἐκ τῶν μοναστῶν. Καὶ οἶδ' ὅτι φήσειεν ἕκαστος εὖ φρονῶν, ὅτι ζῇ Χριστὸς ἐν ἡμῖν, καὶ βασιλεύει, καὶ πειθαρχεῖται μᾶλλον ὑπὲρ ἀνθρώπους οὓς ἔπλασεν, οὐχ ἵνα ἀπειθῆται, δοξάζηται δὲ ὑπ' αὐτῶν. Πάντα οὖν γινώσκεις, οἶδας τὰ δέοντα, οὐ τῆς ἡμετέρας ὑπομνήσεως δεῇ· πλὴν προεκέλευσας οὕτως ἡμᾶς γράφειν. Διὸ δὴ μὴ φοβηθῇς, Πάτερ, ἄνθρωπον, ἢ ἀνθρώπων ἐκθλίψεις. Γνωρίζεις ὅτι οἱ ἅγιοι ὄναρ καὶ σκιὰν ταῦτα λογισάμενοι, ἐθαυμαστώθησαν ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς. Μικρὸν, δέομαι, πονήσωμεν· ἔτι μικρὸν ὑπομείνωμεν· καὶ ἥνυσται ἡμῖν ὁ δρόμος ὁ καλός. Καὶ ὁ στέφανος πέπλεκται, καὶ ὁ μισθὸς ἑτοιμάζεται αἰώνιος, καὶ φίλος κληθήσῃ τοῦ ἐπουρανίου βασιλέως, καὶ τῶν ἁγίων κοινωνὸς, καὶ ὁμολογητὴς παρὰ ἀνθρώποις. Ναὶ, ναὶ δέομαι καὶ ἀντιβολῶ τὰ πατρικά μου σπλάγχνα· γενοῦ ἡμῖν ὀχύρωμα, ὑπομονὴ, καρτερία. Ἐὰν γὰρ σὺ, Πάτερ, στήκῃς, ἡμεῖς τὰ ἀχρεῖά σου τέκνα εὐτονούμεθα, πάντα οἴσομεν γενναίως τὰ συμβαίνοντα, δυνάμει Θεοῦ καὶ εὐχαῖς σου. Ἐκ γὰρ Θεοῦ ἡ παραχώρησις, οὕτως εὐδοκοῦντος πάντως τὰ ἡμέτερα, καὶ αὐτοῦ δεδόντος δύναμιν. Τὰς τεχνολογίας τῶν ὑποκλίνειν σε τῆς ἀληθείας πειρωμένων μὴ δὴ πτοοῦ, ὦ Πάτερ. Ἁπλοῦς ὁ λόγος. Φησὶ γάρ που ὁ ἅγιος Ἐπιφάνιος ἐν τῷ περὶ τοῦ Πάσχα αὐτοῦ λόγῳ· Οἷος ἂν ᾖ ἄνθρωπος, παρὰ τὰ ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ κείμενα συμβουλεύων, ἀπὸ καρδίας λαλεῖ, καὶ ἐντάλματα ἀνθρώπων διηγεῖται· καὶ περὶ τῶν τοιούτων φέρων τὰ τοῦ Ἀποστόλου λέγει, ὅτι *Κἂν ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ ἐστιν, ἀνάθεμα αὐτῷ.* Ποῦ δὲ φήσομεν τὸ, *Οἱ ἱερεῖς μου ἠθέτουν νόμον μου, καὶ ἐβεβήλουν τὰ ἅγιά μου;* ὃ προφητικὸν ὂν προσλαβὼν ὁ Θεολόγος ἐν τῷ μεγάλῳ *Ἀπολογητικῷ*, προστίθησιν οὕτω λέγων· Βεβήλοις καὶ ὁσίοις οὐ διέστελλον· ἀλλ' ἦν αὐτοῖς ἅπαντα κοινά. Πόσα δὲ ἄλλα, ἐάν τις θέλῃ ἀκούειν; Παυέσθωσαν λοιπὸν οἱ διαστρέφοντες τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ ψευδέσι λόγοις, καὶ ἑαυτοῖς προσεχέτωσαν. Ἡμεῖς γὰρ τῆς ἐντολῆς τηλαυγοῦς οὔσης, καὶ τῇ παραβάσει τὸ αἰώνιον πῦρ ἀπειλούσης, οὐχ ὑποκύψομεν τοῖς ἀνθρωπίνοις φόβοις ἢ πόνοις· οὐ, μὰ τοὺς ὑπὲρ ἀρετῆς ἀγῶνας· ἀλλ' εἰ καὶ τὸ αἷμα χεῦσαι δεῖ, μετὰ χαρᾶς ποιησόμεθα, Θεοῦ ἐνισχύοντος διὰ τῶν σῶν ἁγίων προσευχῶν.

perduxit, ad ærumnæ nostræ commiserationem incolarum corda inflectens, sed potissimum archiepiscopi. Reliqua vero una est cura nostra, et assidua meditatio, cum prolixis precibus et immeritis, ut ipse corroboreris, Pater desiderabilissime, et in instituta pro veritate Dei confessione fixus atque immobilis maneas; nihil trepidans, aut animum conturbans ad eorum insultus, qui certaminum gloriam quæ pro pietate cum divina gratia obiisti, evertere conantur. Sparsa enim ubique fama est, omnesque propemodum homines stupore complevit, et cornu salutis erexit in Christianis, infamiam auferens ex ordine monachorum. Atque hoc, scio, fatebitur unusquisque compos rectæ mentis, vivere Christum in nobis, et regnare, eique obedire nos magis quam hominibus quos creavit; non ut contemnatur, sed glorificetur ab eis. Omnia ergo tibi perspecta sunt: scis quid facto opus; commonitione nostra non eges: verumtamen hæc ita nos scribere præcepisti. Quare noli hominem timere, Pater, aut hominum vexationes. Nosti sanctos cum umbram et somnium hæc ducerent, admirabiles cœlo terrisque exstitisse. Modicum, quæso, laboremus: modicum adhuc sustineamus, et egregium cursum consummabimus. Jam corona texitur, merces æterna præparatur, et cœlestis regis amicus sanctorumque particeps vocabere, et apud homines confessor. Sic, sic ore atque obtestor Patris mei viscera: esto nobis fortitudo, patientia, constantia. Tu enim, Pater, si steteris, nos imbecilles filii tui valentiores reddomur, et viriles animos capiemus, casus omnes fortiter feremus, Dei virtute ac precibus tuis. A Deo siquidem est hic secessus, sic approbante omnino res nostras, viresque suppeditante. Facundiam eorum qui te a veritate dimovere conantur, haud quaquam reformides, Pater. Simplex sermo. Ait enim uspiam sanctus Epiphanius in oratione sua de Paschate, qualis sit homo, præter ea quæ in divinis Litteris scripta sunt, consultus; ex corde loquitur, et enarrat mandata hominum. Et de his ipsis Apostoli verba producens: *Licet*, inquit, *angelus de cœlo sit, anathema illi*[2]. Quo autem numero illud censebimus, *Sacerdotes mei contempserunt legem meam, et polluerunt sanctuaria mea*[3]? quod prophetæ dictum usurpans Theologus in magno *Apologetico*, hæc addit: Profana et sacra non distinguebant, sed omnia illis communia erant. Quam multa sunt alia, si quis audire velit? Desinant ergo, qui falsis sermonibus pervertunt Dei veritatem, sibique ipsis attendant. Nos enim cum perspicuum sit mandatum, et ignem æternum prævaricantibus minetur, nequaquam cedemus humanis terroribus aut suppliciis; non, per suscepta pro veritate certamina. Quin si sanguinem profundere opus sit, libentes atque hilares profundemus, Deo nos per sanctas preces tuas corroborante.

[2] Galat. I, 8. [3] Ezech. XXII, 26.

Digitized by Google

Viriliter age et tu, domine frater Euthymi : bonum certasti certamen [1] : ne deseramus nos, lux mea, et viscera mea : ne pro exiguo et brevi lætitiæ fructu, beatam vitam amittamus. Ne præsentium rerum jucunditate capiaris, neve ad tribulationes succumbas, frater. Noli terga dare. Gavisus est Christus, videns te sua causa flagellatum. Cave illum contristes, dilecte mi, vel collætantes angelos, vel dominum Patrem, vel, quæ nos Spiritu sancto enixa est, venerandam Matrem, vel fratres tuos omnes, meque præcipue, quem amare te dicis. Tres sumus carne fratres, simus et spiritu : ne violemus sacrum et divinum numerum : exponamus nos ipsos pro Dei mandato ad supplicium, ut in æternum vivamus. Quod superest, solliciti etiam, Pater, sumus de reliquis fratribus nostris dulcissimis, quam recte illos Dominus direxerit. Hoc enim peccatores oramus, ut ipse illorum curator sit, dispensator, et ductor, prout ipse novit et jubet et vult, res illorum administrans. Revera enim uberes pro illis lacrymas fundimus : semperque in ocuiis nostris illorum vultus versantur, dum eorum preces imploramus subsidio negligentiæ nostræ. Verumtamen tu pro omnibus precare, Pater, ut patientiam adipiscamur, felicitatem, præsidium a Deo, et auxilium adversus diaboli tentationes : et, quod Deo placuerit, ut te in carne, aut alios fratres nostros videamus : fiat, fiat. Quæsumus et audemus ex nobis salutare dulcem fratrem nostrum, si tecum est, aut si quis alius fratrum nostrorum, quisquis erit cui nuntiabis. Salutat mecum sanctam animam tuam dominus diaconus, et pater noster, egregius frater meus, et filius tuus œconomus cæteri honorandi fratres et desiderandi. Ora pro nobis, Pater, enixe et incessanter, ut jubes. Aliud enim dicere non habemus.

Ἀνδρίζου οὖν καὶ αὐτὸς, ἀδελφὲ κῦρι Εὐθύμιε· καλὸν ἀγῶνα ἠγωνίσω· μὴ ἀπολειφθῶμεν ἀλλήλων, φῶς ἐμὸν καὶ σπλάγχνον· μὴ δι' ὀλίγην καὶ πρόσκαιρον εὐζωΐαν, ἀπολέσωμεν τὴν μακαρίαν ζωήν. Μὴ τερφθῇς τοῖς παροῦσιν ἡδέσι, καὶ ὀκλάσῃς πρὸς τὰ θλιβερά, ὦ ἀδελφέ. Μὴ δώσῃς νῶτα. Ἐτέρφθη οὖν ὁ Χριστὸς, ἰδών σε τυπτόμενον ὑπὲρ αὐτοῦ· μὴ λυπήσῃς αὐτὸν, ἀγαπητέ μου, μηδὲ τοὺς περιχαρέντας ἀγγέλους, μηδὲ τὸν Κύριον τὸν Πατέρα, μηδὲ τὴν καὶ Πνεύματι ἁγίῳ ὠδίνουσαν ἡμᾶς σεβασμίαν Μητέρα, μηδὲ τοὺς ἀδελφούς σου πάντας· ἐξαιρέτως ἐμὲ, ὃν λέγεις δῶρον φιλεῖν. Τρεῖς ἐσμεν (1) ἀδελφοὶ τὸ κατὰ σάρκα, ἔστω καὶ τὸ κατὰ πνεῦμα· μὴ ἀτιμάσωμεν τὸν τίμιον καὶ θεαρχικὸν ἀριθμόν· δῶμεν ἑαυτοὺς ὑπὲρ ἐντολῆς Θεοῦ πάσχειν, ἵνα ζήσωμεν τὸν αἰῶνα. Λύπη δ' οὖν ἡμῖν ἐστι, Πάτερ, μεγάλη καὶ διὰ τοὺς λοιποὺς γλυκίους ἀδελφοὺς ἡμῶν, πῶς ὁ Κύριος διευθέτησεν αὐτούς. Τοῦτο γὰρ ὡς ἁμαρτωλοὶ εὐχόμεθα, ἵνα αὐτὸς μεριμνητὴς αὐτῶν γένηται, διοικητὴς, ὁδηγὸς, ὡς οἶδε καὶ κελεύει, καὶ θέλει, τὰ κατ' αὐτοὺς πρυτανεύων. Τῷ ὄντι γὰρ πικρὰ δάκρυα ἀποστάζομεν δι' αὐτούς· καὶ ἐπ' ὀφθαλμοὺς ἡμῶν ἀεὶ αἱ ὄψεις αὐτῶν κεῖνται, τὴν εὐχὴν αὐτῶν δεομένων εἰς βοήθειαν τῆς ῥᾳθυμίας ἡμῶν. Ὅμως εὔχου, ὦ Πάτερ, ὑπὲρ πάντων, ὑπομονὴν κτήσασθαι ἡμᾶς, εὐτυχίαν, σκέπην ἐκ Θεοῦ, καὶ βοήθειαν ἐκ τῶν πειρασμῶν τοῦ διαβόλου· καὶ ὃ ἀρέσκει τῷ Θεῷ, περὶ τοῦ ἐν σαρκὶ ἰδεῖν σε ἢ τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν, γένοιτο, γένοιτο. Δεόμεθα καὶ τολμῶμεν ἐξ ἡμῶν προσαγορεῦσαι τὸν γλυκὺν ἡμῶν ἀδελφὸν, εἴπερ ἐστὶ μετὰ σοῦ, ἢ καὶ ἄλλος ἀδελφὸς ἡμῶν οἷος ἂν ᾖ, κἂν φθάσῃς μηνύσαι. Ἀσπάζεται δὲ σὺν ἐμοὶ τὴν ἁγίαν σου ψυχὴν ὁ κύριος διάκονος (2) καὶ Πατὴρ ἡμῶν, ὁ καλός μου ἀδελφὸς, καὶ τέκνον σου, ὁ οἰκονόμος· οἱ λοιποὶ τίμιοι ἀδελφοὶ καὶ πολυπόθητοι. Εὔχου ἡμῖν, Πάτερ, θερμῶς καὶ ἀδιαλείπτως, ὡς κελεύεις. Τί γὰρ ἄλλο λέγειν, οὐκ ἔχομεν.

II. — *Eidem.*

Β'. — *Τῷ αὐτῷ.*

Platonem magnis effert laudibus : tum, ut in suscepta veritatis defensione perseveret, rursus cohortatur. (Baronius an. 790, n. 7.)

Jam iterum ad te scribo, dominum et Patrem meum. Nescio an litteras meas acceperis. Atquo in illis quidem quod tempus exigebat, quoad in nobis fuit, indigne licet, elocuti sumus. Nunc vero quæ congruunt, et suppeditat Deus, ad humilis animæ meæ utilitatem, aut ad tuæ etiam, quod audentius dico, magnanimitatis consolationem, pater, adjiciam. Hoc enim, ut alias sæpe, ita nunc dico ac profiteor : si qua in me est dicendi vis, et facultas scribendi quantulacunque, non propter me infelicem famulum tuum datam fuisse, sed tui

Δευτερεύω ἄρτι γράφων [cod. Regius ἀντιγράφων] πρὸς τὸν κῦριν καὶ Πατέρα μου. Οὐκ οἶδα εἰ ἐδέξω τὰ γράμματα. Καὶ ἐν ἐκείνοις οὖν, εἴ τι ὁ καιρὸς ἀπῄτει, καὶ ἦν ἡμῖν εἰς δύναμιν, ἀναξίως δ' οὖν, ὅμως ἐφθεγξάμεθα. Καὶ ἄρτι δὲ ὅσα ἐπιβάλλει, καὶ διδοῖ Θεὸς ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς ταπεινῆς μου ψυχῆς, ἢ καὶ πρὸς παρηγορίαν, τολμῶν λέγω, τῆς σῆς μεγαλοψυχίας, ὦ Πάτερ, προσερήσομεν. Τοῦτο δὲ, ὡς πολλάκις, καὶ νῦν λέγω καὶ ἀπολογοῦμαι· ὅτι εἴ τις λόγος ἐν ἐμοὶ καὶ ἐπιτηδειότης πῶς ποτε μικρὰ περὶ τοῦ γράφειν, οὐ δι' ἐμὲ τὸν ἄθλιον δοῦλόν σου δεδώ-

[1] I Tim. IV, 7.

NOTÆ.

(1) *Τρεῖς ἐσμεν.* Theodorus, Josephus, qui archiepiscopus Thessalonicensis fuit, et Euthymius, supra in Theodori Vita, num. 7.

(2) *Κύριος διάκονος.* Forte Naucratius, de quo in Theodori Vita, num. 126, ad quem Theodorus plures scripsit epistolas.

Digitized by Google

ρηται, ἀλλ' ἕνεκα σοῦ τοῦ ἔχοντος τὴν ἄφθονον χάριν ἐν καρδίᾳ πηγάζουσαν. Καὶ διὰ τοῦτο ἡδομένως καὶ χαιρόντως ἔργον ἔχεις παιδεύειν καὶ σοφίζειν, οὐ μόνον ἡμᾶς, οὓς ὡς ἀδελφιδοῦς οἰηθέντες τινὲς ἀπεσφάλησαν, ἀλλὰ καὶ πάντας ὅσους ἐκ πνεύματος ἠνεγκας υἱούς τε καὶ παῖδάς σου· καὶ ὅτι ἀληθεύω, ἔδειξε τὰ πράγματα ὑπὲρ σοῦ ἀληθινοῦ ποιμένος, τοῦ τὴν ψυχὴν τεθεικότος ὑπὲρ ἰδίων προβάτων· ὡς ἂν μὴ παρατραποίμεν ἔξω που τῆς ἀληθείας, αἱρετισάμενοι [ms. Reg. αἱρησάμενοι] τάχα προθύμως καὶ τὸ οἰκεῖον αἷμα κενῶσαι. Αὕτη οὖν ποιμένος ἀληθινοῦ ἐπιστασία, διελέγχουσα τοὺς ψευδωνύμους, καὶ ὄντως δεικνυμένη τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ καὶ ἀρχιποίμενι ἐπάξιος. Τὰ διὰ σὲ τοιγαροῦν κεχαρισμένα μοι ὀλιγοστῶς πώς σοι προσάγω· καὶ εἰ δρεπόμενος τοὺς τῶν καταβληθέντων σοι πολυφροντίστως καὶ ἀφθόνως σπερμάτων ὡς ἀγαθὸς γεωργὸς, τοὺς οὐκ οἶδ' ὅπως εἴποιμι ἰσχνοφόρους καρποὺς. Τί οὖν λοιπὸν εἶπω πρόσφορον καὶ εὐαπόδεκτον τῇ σῇ ἁγίᾳ ψυχῇ, Πάτερ μου γλυκύτατε; τίς με διέστησεν ἀπὸ τοῦ σοῦ ἀειποθοῦς προσώπου; τῆς ἡδυλαλοῦς συντυχίας; τῆς σωτηριοποιοῦ ὁδηγίας; Σύ μου τὸ φῶς, ὁ ἀειφανὴς λύχνος τῶν ἐν ψυχῇ σκοτεινῶν λογισμῶν· ῥάβδος ὑποστηρίζουσά μου τὸ ἄτονον τῆς καρδίας, ἀθυμίας μεταβολή, προθυμίας ὁλοιφή, εὐαγγέλιον, χαρὰ, ἑορτὴ, εὐδοξία. Ἄνευ σοῦ καὶ ὁ ἥλιός μοι κατηφής. Ἐγὼ τὸν ἀέρα βλέπειν οὐκ ἤθελον, ἢ τὸν σὸν προσβλέπειν χαρακτῆρα. Οὐδέν μοι ἦν ἡδὺ τῶν ἐπὶ γῆς, μὴ παρούσης τῆς σῆς συνουσίας. Τί γὰρ Πατρὸς ἀληθινοῦ ποθεινότερον, καὶ τοῦτο ἐπὶ Θεοῦ λαμβανόμενον; Οἶδε τοῦτο παῖς φιλοπάτωρ, καὶ ὄντως γνήσιος. Τί πολλῶν ῥημάτων χρεία; ἐξείπω ὅπερ ἐπάνθανον. Ὅτι μου πολλάκις καὶ μὴ ὡρμημένου ἔρχεσθαι ἐν τῷ ἁγίῳ κελλίῳ σου, ἀνεπαισθήτως πως, ὥς τινος ἕλκοντος, ἐπῆειν κατὰ πρόσωπόν σου· ὡς πολλάκις ἐρωτῶντος, Τί ἦκες; ἀπορεῖν με ἀποκρίνεσθαι, οὕτως τῆς σωτηρίας μου ἐν σοὶ ἀποκρεμαμένης. Καὶ τίς πρὸς τὸ φῶς οὐκ ἐπιτρέχει; Ἀλλ' εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ, δι' οὗ σου ἐξεσπάσθην ὑπὸ χειρῶν τῶν πατησάντων τὸν νόμον αὐτοῦ, καὶ ἠργμένων ἐξ ὁμοίων. Μὴ αὐτοῖς λογισθείη Κύριος ὁ Θεός μου τὴν ἁμαρτίαν· ἔλεοι δὲ εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ τολμήματος, κἀκεῖνοι περὶ τοῦδε ἀνεύθυνοι εὑρεθῶσιν. Ἐνέκλεισάν σε, ὡς ἐμάθομεν, ἐν οἰκίσκῳ μικρῷ (3)· ἀλλὰ τοῦ οὐρανοῦ σε οἰκήτορα ἀνέδειξαν. Ἐφρούρησαν, οὐκ ἤσθοντο δέ· θησαυρὸν γὰρ ὁμολογίας Θεοῦ· κἀκ τούτου γνοῖεν δ' ἂν, εἴπερ βλέψοιεν, ὅτι σε τίμιον ἐν ἀνθρώποις ἐγνώρισαν, καὶ κόσμῳ σωτήριον, καὶ πολλοῖς φιλοθέατον.

Ἐδέξω τὰς ἀτιμίας καὶ ὕβρεις μετὰ Χριστοῦ· ἐδιώχθης ὡς μακάριος· ἐσκόρπισάν σου τὰ πρόβατα, ὅτι σε τὸν ποιμένα ὡς Χριστὸν ἐπάταξαν. Εἰ καὶ τολμηρὸν εἰπεῖν, ὅμως αὐτοῦ καὶ ἡ φωνὴ, *Εἰ*

A causa, qui copiosam in corde scaturientem gratiam habes. Indeque læto ac libenti animo id agis, ut doceas et erudias, non modo nos, quos pro nepotibus habentes quidam aberrarunt; sed omnes adeo, quotquot ex spiritu filios procreasti. Et quod aio, verum esse res docuerunt de te vero pastore, qui pro tuis ovibus animam posuisti, ne usquam a veritate deflectamus; parati vel sanguinem ipsum non gravate profundere. Hæc itaque veri pastoris est vigilantia, falsos redarguens, et Deo ac Patri, pastorumque Principi vere dignam se exhibens. Quæ igitur propter te mihi gratis concessa fuerunt, hæc tibi exigua quadam ex parte offero: et seminum quæ magna cura copiose sparsisti, tanquam bonus agricolo, exiles nescio quos fructus metis. B Quid ergo congruum de cætero, sanctæque animæ tuæ acceptum, dulcissime pater, proferam? Ecquis me a semper optanda facie tua disjunxit? a suaviloquo congressu? a salutari ductu? Tu lux mea, tu semper splendens lucerna tenebricosarum animæ cogitationum: virga cordis mei languorem fulciens, mœroris profligatio, alacritatis conciliatio, bonum nuntium, gaudium, festum, gloria. Sine te sol ipse mihi injucundus: aere ipso carere malebam, quam oris tui conspectu fraudari. Nihil omnium quæ in terra sunt, suave mihi esse poterat, si consuetudo tua deesset. Quid enim vero et secundum Deum patre optabilius? Novit hoc filius patris amans, ac vere germanus. Quid multis opus est verbis? Dicam quod mihi accidit. Sæpenumero C enim, tametsi ad sacram cellulam tuam accedere non instituissem, sine sensu flebat, ut quasi trahente aliquo ad te venirem: ita ut adventus causam interroganti, quid causarer, plerumque non haberem: usque adeo salus mea ex te pendebat. Et quotus quisque est qui ad lumen non occurrat? Verum gratias Deo ago, propter quem a te avulsus sum illorum manibus, qui ejus legem conculcarunt, et a similibus exorsi sunt. Non imputet illis Dominus Deus meus peccatum; sed ad temeritatis agnitionem illos compellat; ut nobis quidem patrem restituant; ipsi autem pœnas ejus causa non luant. Incluserunt te, ut accepimus, angusta in ædicula; at cœli civem te renuntiarunt. Te in D custodiam homines sensus experles conjecerunt, thesaurum confessionis divinæ. Vel hinc autem agnoscerent, si quid viderent, quod te pretiosum apud homines ostenderint, et mundo salutarem, et multis expetendum.

Probra et contumelias cum Christo pertulisti, persecutionem passus es ut beatus: disperserunt oves tuas, quia te pastorem, sicut Christum, percusserunt. Etsi dicere audax videatur, attamen

NOTÆ.

(3) *Ἐν οἰκίσκῳ μικρῷ.* Theophanes ad annum VI Constantini et Irenes. Ὁ βασιλεὺς ἀπέστειλεν Βωρδάνιον τὸν πατρίκιον καὶ Δομέστικον τῶν Σχολῶν, καὶ Ἰωάννην τὸν Κόμητα τοῦ Ὀφικίου, καὶ εἰσήγαγεν τὸν Πλάτωνα εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἀπέκλεισεν εἰς Ἐγκλείστραν ὀν τῷ ναῷ τοῦ Ἀρχιστρατηγοῦ ἐν τῷ Παλατίῳ. *Imperator Bardanium patricium et scholarum domesticum, et Joannem Officii comitem misit, qui Platonem in urbem inductum, in ergastulo ad Michaelis cœlestis militiæ principis in palatio erectam ædem inclusit.*

Digitized by Google

ipsius vox est : *Si me persecuti sunt, et vos persequentur* [8] ; et cætera, quæ ipsum sequentium similitudinem declarant : *Si tamen* ipsi *compatimur*, ut magnus Paulus ait, *ut et conglorificemur* [9]. Atque hæc quidem in hunc modum. Mihi vero prodigo et indigno, sanctis precibus tuis, Pater juste, consolationem hanc largitus est misericors Deus, ut et spiritu tecum sim. Sic enim semper ago, quasi te videam, quasi tecum loquar, quasi precationem percipiam, quasi protegar, quasi mutuos conferam sermones ad stabiliendam confessionem quam con-Jussus es. At mihi videor percepta voce tua hæc audire : Pusille Theodore, exiguum est revera quod affligimur ; quia spem præclaram offert Deus. Hæc mihi sunt consolatio, hæc refocillatio. Ne reformides, Pater, mei causa, qui servus tuus sum plane abjectus, cœli terræque piaculum, mortalium omnium frigidissimus. Verum tamen dicere audeo, tanquam spe bona præter meritum fretus, sursum spectans, intercessione tua corroboratus, non ob ea insolescens quæ passus sum ; sed me ipsum damnans potius, quod non fortiter, nec ut decebat, et quod pauca, nulliusque momenti, vivificas considerans passiones sanctorum. In multa enim martyria incidi duodecim voluminibus descripta, ita ut cor obstupesceret, nec me aliquid pro Christo passum dicere auderem. Quid porro dulcius, Pater, tanquam servus suggero, quam pro ipso pati? Sursum aspice, Pater, cerne Dominum, intuere angelorum discursus, considera sanctorum choros : vide in edito et sublimi solio Judicem mundi, qui te fidelem servum præceptorumque suorum custodem pronuntiabit, et, quod majus est, confessorem. Deinde quonam te mittet? Non in ignem æternum, qui legi ejus non obsequentes excipit : sed ad vitales sedes, ad quietem immortalem, ad sempiternam immensamque lætitiam, *Intra*, inquit enim, *in gaudium Domini tui* [7]. Omnium nostrum oculi ad te collimant : omnes te stante magnis et erectis animis sumus. Adsit tibi etiam atque etiam auxilium Dei muniens te, confirmans te, constabiliens te, fortiorem reddens te. Qui Deum times, ne timeas quod fecit tibi homo [6], aut fors etiam facturus est. Confidis in Domino, mons es Sion, non commoveberis in æternum [9] : inhabitantem enim habes supernæ Jerusalem conditorem et architectum. Virulentas et ad fraudem compositas eorum voces, qui tibi serpentium ritu insusurrant, teque a vitali veritatis ligno abducere volunt, fuge, et aures obfirma, veritati firme adhærens, multisque sacræ Scripturæ ac piorum etiam hominum testimoniis, ad omnimodam immobilitatem obstrictus, ut vocis quoque illius laudem consequare. *Qui facit hæc, non movebitur in æternum* [10]. Sani fratres sunt omnes : dominus diaconus Pater meus, dulcis frater meus, ac magis nunc merito desiderabilis, reliqui etiam dilecti mihi et honorandi filii tui ; pro qui-

A ἐμὲ ἐδίωξαν, καὶ ὑμᾶς διώξουσι· καὶ τἆλλα, ὅσα τοῖς ἀκολουθοῦσιν αὐτῷ φέρει τὴν ταυτοπάθειαν· *Εἴπερ γὰρ συμπάσχομεν* αὐτῷ, ὡς φησιν ὁ μέγας Παῦλος, *ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν*. Καὶ οὕτω μὲν ταῦτα. Ἐμοὶ δὲ τῷ ἀσώτῳ καὶ ἀναξίῳ, διὰ τῶν σῶν ἁγίων εὐχῶν, Πάτερ δίκαιε, ἐχαρίσατο ὁ ἐλεήμων Κύριος παράκλησιν, καὶ τὸ ἐν πνεύματι συνεῖναί σοι· εἰμὶ γὰρ ἀεὶ ὡς ὁρῶν σε καὶ ὁμιλῶν σοι, καὶ ὡς κομιζόμενος τὴν εὐχήν, καὶ ὡς σκεπόμενος, καὶ ὡς διδοὺς καὶ λαμβάνων λόγους εἰς ἵδρασμα τῆς ὁμολογίας ἧς ὡμολόγησας. Καὶ δοκῶ σου ἐπαΐουσης τῆς φωνῆς ταῦτα ἀκούειν· Ταπεινὲ Θεόδωρε, μικρὸν ὄντως ταλαιπωροῦμεν, ἐπεὶ καλὴν φέρει ὁ Θεὸς τὴν ἐλπίδα. Ταῦτά μοι παρηγορία, ταῦτα ἀναψυχή. Μὴ δείσῃς, Πάτερ, δι' ἐμὲ τὸν δοῦλόν σου καὶ παντάπασιν ἀπερρίμμενον. Καὶ γάρ εἰμι τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς B γῆς μίασμα, καὶ παντὸς ἀνθρώπου κατεψυγμένος μᾶλλον. Πλὴν τολμῶ λέγειν ὡς ἀνάξιος εὐελπις, ἄνω βλέπων ῥωννύμενος ὑπὸ τῆς σῆς πρεσβείας, οὐκ ἀπευδοκῶν εἰς ἃ ἔπαθον, ἐπιμεμφόμενος δὲ ἐμαυτὸν, ὅτι μὴ ἀνδρείως καὶ κατὰ λόγον, καὶ ὅτι ὀλίγα καὶ οὐδενὸς ἄξια ἀφορῶν πρὸς τὰ ζωοποιὰ πάθη τῶν ἁγίων. Ἐγένετό μοι γὰρ πολλῶν ἔνστευξις μαρτυρίων ἐν δώδεκα δέλτοις ἀπογεγραμμένων· ὥστε παταχθῆναι τὴν καρδίαν, καὶ μηδὲ τολμᾷν λέγειν ὅτι ἔπαθόν τι διὰ Χριστόν. Καὶ τί γλυκύτερον, Πάτερ, ὑπομιμνήσκω ὡς δοῦλος, τοῦ δι' αὐτὸν πάσχειν; Ἆθρει, Πάτερ, ἄνω· ὅρα τὸν Κύριον, ἐπόπτευε τὰς ἀγγελοθείας· ἐνατένιζε τὰς ἀγιοχορείας· ἴδε ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου τὸν Κριτὴν τοῦ κόσμου· ὃς C σε ἀνακηρύξει πιστὸν δοῦλον, καὶ τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ τηρητὴν, καὶ, τὸ μεῖζον, ὁμολογητήν. Εἶτα ποῦ σε πέμψει; οὐκ εἰς πῦρ αἰώνιον, ὅπερ λαμβάνει τοὺς ἀπειθεῖς τοῦ νόμου αὐτοῦ· ἀλλ' εἰς ζωοδόχον χωρίον, καὶ ἀθάνατον κατάπαυσιν, καὶ ἀπειροαγαλλίατον εὐφροσύνην [ms. Reg. θεοφροσύνην]. *Εἴσελθε γὰρ*, φησὶν, *εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου*. Πάντων ἡμῶν οἱ ὀφθαλμοὶ εἰς σὲ βλέπουσι. Πάντες μεγαλαψυχοῦμεν, σοῦ ἡδρασμένου. Εἶη σοι ἐπὶ πλέον ἡ βοήθεια τοῦ Θεοῦ ὀχυροῦσά σε, δυναμοῦσά σε, εὐτονοῦσά σε, ἀνδρειοῦσά σε. Ὁ τὸν Θεὸν φοβούμενος, μὴ φοβηθῇς ὃ ἐποίησέ σοι ἄνθρωπος, ἢ καὶ ποιήσει τυχόν. Πέποιθας ἐπὶ Κύριον, ὄρος εἶ Σιών, οὐ σαλευθήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα· κάτοικον γὰρ ἔχεις τὸν τῆς ἄνω Ἱερουσαλὴμ τεχνίτην καὶ δημιουργόν. Τὰς ἰοβόλους φωνὰς, καὶ ἀπατηλοθελεῖς, τῶν ὡς ὄφεων ὑποσυρομένων σοι, καὶ θελόντων σε τοῦ ξύλου τοῦ ζωτικοῦ τῆς ἀληθείας ἀπάξαι, φεῦγε, καὶ ἐνωτίζου ἄπαξ κραταιωθεὶς ἐν τῇ ἀληθείᾳ, καὶ διὰ πολλῶν μαρτυριῶν τῆς ἁγίας Γραφῆς συσφιγχθεὶς, ἴσθ' ὅτε καὶ ἀνθρώπων εὐσεβῶν, εἰς παντελῆ ἀκινησίαν· ὅπως τεύξῃ κἀκείνης τῆς φωνῆς τὸ ἐγκώμιον· *Ὁ ποιῶν ταῦτα, οὐ σαλευθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα*. Ὑγιαίνουσιν οἱ πάντες ἀδελφοὶ, ὁ κύριος διάκονος ὁ Πατήρ μου, ὁ γλυκύς μου ἀδελφὸς, καὶ νῦν μᾶλλον ἀξίως περιπόθητος, οἱ λοιποὶ προσφιλοι καὶ τίμιοί μου, καὶ τέκνα σου, οἷς σὺν ἐμοὶ πᾶσι, Πάτερ, εὔχου. Πάντες αὐτῶν εὐδρο-

[8] Joan. xv, 20. [9] Rom. viii, 17. [7] Matth. xxv, 23. [6] Psal. lv, 5. [9] Psal. cxxiv, 1 [10] Psal. xiv, 5.

Digitized by Google

μοῦσι · ποθητὸν αὐτοῖς μόνον ἡ σὴ ὑγεία ἐν Κυρίῳ, καὶ εὐφόρητον πᾶν ὅτιοῦν παθοῦσι. Πάντως καὶ λυπούμεθα, καὶ ἀδημονοῦμεν, καὶ ἀσχάλλομεν, καὶ ῥᾳθυμοῦμεν, καὶ λογισμῶν πονηρῶν ὀχλήσεις ἔχομεν · καὶ οὐδὲ γάρ ἐστιν ἐκτὸς θλίψεων παρελθεῖν τῶν τῇδε · ἀλλὰ διὰ τὴν ἐλπίδα καὶ εὐχήν σου ἰσχύομεν. Ἐμοὶ δὲ, Πάτερ, εὖχου, ὅτι τὸν Ἡσαΐαν τὸν ἅγιον ἐκστηθίζω. Καὶ δήλωσόν μοι εἰ, παρὰ τὸ γράφειν, ἀναγινώσκειν με θέλεις.

A bus omnibus mecum, Pater, ora. Omnes recte currunt : unum illis votum, tua in Domino salus : leve autem et tolerabile, quidquid est quod patiuntur. Omnino et dolemus, et tristamur, et angimur, et animo dejicimur, et pravarum cogitationum fluctibus agitamur : neque enim sine ærumnis ex hac vita egredi licet : sed spe subnixi, ac precibus tuis vires sumimus. Tu vero, Pater, bene mihi precare, in sanctum Isaiam incumbenti : et significa mihi, an legere me duntaxat, non autem et scribere velis.

Γ. — *Τῷ αὐτῷ.*

III — *Eidem.*

Thessalonicam in exsilium deportatus, itineris sui modum et ordinem exponit. (Baron. an. 796, num. 1.)

Προχεῖται μοι τὸ δάκρυον πρὸ τοῦ λόγου · καὶ τὰ σπλάγχνα δονεῖται · καὶ ἡ χεὶρ ὑποτρέμει τοῦ γράφειν · καὶ ἕλκομαι πανταχόθεν, καὶ φέρειν τὸ ὀδυνηρὸν οὐχ οἷός τέ εἰμι. Ὦ πῶς ἐνέγκω σου, Πάτερ, Πάτερ, τὰ χριστομίμητα πάθη ; ὦ πῶς οἴσω σου τὴν ὑψηλὴν καὶ ἁγίαν ταπείνωσιν ; πῶς ὑπαντήσω σοι κατὰ λόγον ἀντιγράφειν ; καὶ ποῖ τράπωμαι, καὶ ὅθεν ἴωμαι κατάρχειν τῶν γραμμάτων ; Πρὸς ἐμὲ οὖν σὺ, ὦ Πάτερ, τοιαῦτα γράφεις ; πρὸς ἐμὲ τὸν σκώληκα, καὶ βόρβορον, καὶ ἄσωτον, ὁ Πατὴρ φωνὰς ἀφίησι πρεπούσας τέκνῳ ; Ἱκετικὸν ἀναλαμβάνεις σχῆμα ὁ ὀφείλων ἱκετεύεσθαι. Κἀγὼ λοιπὸν ὁ τάλας τί προσφθέγξωμαι ; καὶ πῶς ταπεινωθῶ τῷ δικαίῳ μου Πατρί ; ὅμως ἐδεξάμην σου, ὦ Πάτερ, τὴν ἁγίαν ἐπιστολὴν ἐν χερσὶν ἀναξίαις ὡς θεογράφους πλάκας. Ἤκουσά σου τῆς ἐγγραμμάτου φωνῆς ὡς εἴ τις ἀκούσειεν ἀγγέλου φωνῆς ἢ ἀποστόλου · καὶ συνέτριψε τὴν καρδίαν, καὶ ἐξέβλυσε δάκρυον, καὶ ἀπεκλαυσάμην, καὶ ἐθρήνησα οὐχ Ἱερεμιτικὸν θρῆνον ἐπὶ παθῶν θεοστυγέσι γεγενημένων · ἴδιον δέ τινα καὶ φιλοπάτριον, καὶ Θεῷ ὄντως χαριστήριον. Αἰνέσεως γὰρ ἀληθοῦς ἃ ἀπέσταλκας, Πάτερ δίκαιε, ἀπογραφῆς ἄξια, τῆς εἰς Θεὸν ὁλοτελοῦς σου προθέσεως γνώρισμα.

B Profluunt mihi lacrymæ ante verba : (et viscera quatiuntur, et manus scribendo contremiscit. Torqueor undique, nec dolorem ferre jam valeo. Et quo pacto, Pater, o Pater, Christum imitantes cruciatus tuos perferam ? quo pacto excelsam sanctamque demissionem tuam sustinebo ? quo pacto queam tibi, prout ratio postulat, rescribere ? Quo me vertam, et unde litteras exordiar ? Ad me igitur, Pater, tu talia scribis ? ad me vermiculum, cœnum, intemperantem, Pater congruentes filio voces mittit. Supplicis cultum induis, cui supplicari par est. At ego tandem infelix quid eloquar, et quo pacto justo Patri meo humiliabor ? Verumtamen accepi, Pater, indignis manibus sanctam epistolam, tanquam tabulas a Deo exaratas. Audivi vocem tuam litteris C consignatam ut si quis angeli vel apostoli vocem audiat ; et cor contrivit et lacrymas expressit. Planxi et lamentatus sum, non Jeremitica lamentatione, de inimicorum Dei calamitatibus composita ; sed peculiari, quæ et studium in Patrem testetur, et vere Deo grates referat. Veræ enim laudationis, Pater juste, sunt quæ misisti, digna quæ describantur, perfectam erga Deum mentem, animumque tuum demonstrantia.

Τοιγαροῦν, ὦ Πάτερ, ἐστήριξας ἡμῶν τὰ φρονήματα · ἐνεύρωσας ἡμῶν τὰς καρδίας. Ὑπὲρ ἐλπίδα ἡ ἀνδρία σου · ὑπὲρ προσδοκίαν ἡ παῤῥησία σου. Ἄλλος τις ἡμῖν ὤφθης, ἢ ὅσπερ ἐγνωρίζου · ὅλος ἐν Θεῷ ἠλλοιωμένος. Δόξα τῷ σε δυναμώσαντι. Οὐ κατέβαλέ σε φόβος βασιλείας · οὐκ ἠχαύνωσέ σε γοητικὴ θωπεία. Οὐχ εἶλου προσκαίρου ἀπολαύειν ἡδονῆς, προκινδυνεύειν θέλων τῆς ἀληθείας τοῦ Θεοῦ. Ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, ὁ θεὶς τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων · ὁ καὶ νῦν δέσμιος διὰ τῆς φρουρᾶς, ὡς Χριστοῦ Ἀπόστολος. Ὦ τοῦ δωματίου ἐκείνου, ἐν ᾧ φέρῃ καὶ περιάγῃ ὡς τίμιον καὶ εὔχρηστον σκεῦος τῷ Δεσπότῃ Θεῷ ! Εἴθε οὖν τὸ ἔδαφος ἐκεῖνο περιεπτυξάμην, οὗ οἱ πόδες τοῦ κυρίου μου καὶ Πατρὸς βαδίζουσιν. Εἴθε τὰς κατὰ σοῦ κλεῖς καὶ κλεῖθρα προσεκύνησα, ὡς θησαυρὸν εὐσεβείας φυλάττοντα. Μᾶλλον δὲ ἐβουλόμην τὸ τίμιον ἐκεῖνο ἀσπάσασθαι στόμα τὸ ὁμολογῆσαν τὸν λόγον τῆς ἀληθείας · τὰς ὁσίας χεῖρας τὰς ἐπαιρομένας εἰς ἁγίας προσευχὰς καὶ εὐπροσδέκτους. Ποῦ ποτέ μου τὸ γλυκὺ ἀπέπτη πρόσωπον ; ποῦ δὲ ἡ σωτήριος φωνὴ κατεσιγάσθη ; Ἰδοὺ δὴ ἐγὼ ὀρφανὸς ὁ ἐλεεινὸς καὶ παντέρημος, οὐκ

Quare sensus nostros, Pater, confirmasti : corda nostra corroborasti. Supra spem fortitudo tua, supra exspectationem libertas tua. Alius quispiam nobis visus es ab eo quem noveramus : totus in Deo immutatus. Laus ei qui te confirmavit. Non dejecit te terror imperatoris, non emollivit te insidiatrix adulatio. Noluisti exigui temporis voluptate frui, qui pro Dei veritate periclitari volebas. Bonus pastor, qui pro ovibus animam posuit, qui nunc quoque vinctus in custodia, ut Christi Apostolus. O cellulam illam in qua versaris atque concluderis tanquam pretiosum et utile vas Domino Deo. Utinam ad solum illud advolverer, in quo domini et Patris mei pedes inambulant ! Utinam et claves et claustra exosculer, quæ thesaurum pietatis custodiunt ! Quin potius venerandum os illud amplecti malim, quod veritatis verba confessum est ; et sacras manus, quæ ad sanctas et acceptabiles preces attolluntur. Et quo tandem mihi dulcis facies avolavit, quo pacto salutaris vox conticuit ? En ego scilicet orphanus, miserabilis, undique destitutus ; Patrem meum non habens, luminare meum non

Digitized by Google

habens, medicum nutritoremque animæ meæ; sine tutore, sine defensore adversus invisibiliter impugnantes me, *Factus sum sicut corvus in solitudine et sicut passer solitarius in tecto* [11], oculos intendens quotidie, huc illuc prospectans et circumspiciens, nec usquam optata facies. Sed ne sic quidem dolorem meum pro meritis exaggerare queam. Cæterum gratias ago, agoque etiam atque etiam, quod propter Dei legem his dignus habitus sum; quod tanti Patris filius nuncupor. Fors etiam regnare per te hodie videar, Pater sancte, si modo preces tuæ salvum me custodiant. Timeo enim peccatis meis, et intemperantiæ meæ. Scito autem me precibus tuis, etsi valde imbellis sum, confirmatum et erectum: neque ego solum, sed omnes unum sumus, idem tecum sentientes, unanimes, ad mortem usque eadem perpeti parati: nec causa nostra quidquam reformides. Eia, Pater, eia. Eia, optime gubernator, æmulator pietatis, sanctorum imitator. Magnifice revera dimicasti, viriliter decertasti. Inter martyres, sat scio, spiritus tuus locum habet. Hæc igitur ad hunc modum, quamvis adhuc infra desiderium meum, et infra dignitatem tuam. Et quoniam distincte narrare me jubes ab illa die, qua luctuosam separationem sustinuimus, totum iter nostrum, tum quæ in eo nobis contigerunt: equidem impar sum; aggrediar tamen impigre quod jubes. Illo ergo die quo abiisti tu quidem, Pater, ad mortem tua voluntate, missi et nos in exsilium sumus, obviis, ut res tulit, jumentis subvecti. Et primum quidem, tanquam harum rerum rudes atque inexperti, nonnihil animo consternati sumus. Appulimus enim ad pagos quosdam, spectaculum facti omni hominum sexui et ætati, ubi tumultu clamoribusque impletæ nobis aures fuerunt, cum solverent et subsisterent ad comparanda victui necessaria, qui nos ducebant. Postquam vero assuefacti tandem fuimus, facilius et lenius ferre cœpimus adversa. Omnium porro maxime nos angebat Patris et domini diaconi infirmitas. Atque hoc modo tristes et exhausti iter confecimus. Mansiones autem hæ fuerunt, a Catharis ad Liviana, inde ad Leucas, tum Phyræum: quo in loco lugubre quiddam et memoratu dignum nobis accidit. Cum enim ex improviso se obtulissent novem ex primariis fratribus, ovium instar dispersarum, circumsederunt nos flentes et corda nostra conficientes. At ductor noster nec alloqui eos sinebat. Ita miserum in modum aspectantes mutuo, et vale dicentes, cum lacrymis tandem divulsi et separati fuimus. Deinde Paulam ducti, invenimus venerandam sororem tuam cum domino Sabba, et clam venimus in conspectum, totamque noctem congruo sermone duximus: tum invicem tanquam morti addictos salutantes, discessimus cum gemitu

A ἔχων τὸν Πατέρα μου, οὐκ ἔχων τὸν φωστῆρά μου, τὸν ἰατρὸν καὶ τροφέα τῆς ταπεινῆς μου ψυχῆς· ἀπροστάτευτος, ἀνεπαμύνευτος πρὸς τοὺς πολεμοῦντάς με ἀοράτως· *Ἐγενόμην ὡσεὶ κόραξ ἐν ἐρήμῳ· ὡς στρουθίον ἐπὶ δώματος*, καθ' ἡμέραν ἐποφθαλμιῶν, ὧδε κἀκεῖσε βλέπων καὶ περιαθρῶν, καὶ οὐδαμῶς τὸ ποθούμενον πρόσωπον. Καὶ οὕπω κατ' ἀξίαν δυναίμην ἐκτραγῳδῆσαί μου τὸ πάθος. Πλὴν εὐχαριστῶ καὶ ὑπερευχαριστῶ, ὅτι διὰ νόμον Θεοῦ ταῦτα κατηξίωμαι· ὅτι τοιούτου Πατρὸς ἐχρημάτισα τέκνον. Τάχα βασιλεύειν οἶομαι διὰ σοῦ σήμερον, Πάτερ ἅγιε, εἴπερ ἡ εὐχή σου σῶόν με διαφυλάξοι. Δέδοικα γάρ μου τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν ἀσωτίαν· εἴσῃ δὲ γινώσκων ὅτι σου ταῖς ἁγίαις εὐχαῖς ἐνίσχυμαι καὶ ἐνίδρυμαι· κἂν λίαν
B εὐκαταγώνιστός εἰμι· καὶ σὺ μόνον ἐγὼ, ἀλλὰ καὶ οἱ πάντες τὸ ἓν ἐσμεν συμφρονοῦντές σοι σύμψυχοι, συμπάσχειν αἱρούμενοι μέχρι θανάτου. Καὶ μηδαμῶς ἡμῶν ἕνεκα δεδιὼς ᾖς. Εὖγε, ὦ Πάτερ, εὖγε. Εὖγε, ὦ ἄριστε κυβερνῆτα, ζηλωτὰ τῆς εὐσεβείας, μιμητὰ τῶν ἁγίων. Μεγαλοπρεπῶς ὄντως ἠγώνισαι. Νεανικῶς ὑπερήθλησας· μετὰ μαρτύρων οἶδ' ὅτι εἴη τὸ πνεῦμά σου. Ἔχει μὲν οὕτω ταῦτα, εἰ καὶ μήπω τῆς ἐπιθυμίας μου καὶ τῆς ἀξίας σου, εἰς δέον. Ἐπεὶ δὲ κελεύεις ἱστορῆσαί σοι κατ' ἔπος, ἀφ' ἧς ἡμέρας ὑπέστημεν ἐκείνην τὴν ὀδυνηρὰν διάζευξιν, τήν τε ὁδοιπορίαν, καὶ τὰ κατ' αὐτὴν ἡμῖν συμβεβηκότα· οὐχ ἱκανῶ· πλὴν τὸ κελευσθέν μοι ποιήσω ἀοκνότατα. Κατ' αὐτὴν τοιγάρτοι τὴν ἡμέ-
C ραν καθ' ἣν ἀπῄεις σὺ μὲν, ὦ Πάτερ, τὴν ἐπὶ θάνατον ὁδὸν τῇ προαιρέσει, καὶ ἡμεῖς ἐστειλάμεθα τὴν ἐξόριστον ὁδοιπορίαν, ἐποχηθέντες ἐφ' οἷς ἔτυχε ζώοις. Καὶ ὡς ἀπείραστοι κατ' ἀρχὰς τοῦ τοιούτου δράματος, ἠμέν πως ἐν ἀθυμίᾳ. Προσεβάλλομεν γὰρ καί τισι κώμαις, θεατριζόμενοι ἐπὶ πάσης ὄψεως καὶ ἡλικίας ἀνθρώπων· θορύβοις τε καὶ κραυγαῖς περιηχήθημεν ἀμφότερα τὰ ὦτα· ἔν τε τῷ ἀπαίρειν καὶ καταπαύειν παρὰ τὸ τὰ ἐπιτήδεια συμπορίζεσθαι τοὺς ἄγοντας. Ὡς δὲ ἦμεν [unus ἦειμεν] ἐπὶ πρόσω ἐθισθέντες, ῥᾷον μᾶλλον ἐφέρομεν τὰ δυσχερῆ. Τὸ δὲ ἀνιῶν ἡμᾶς πλέων ἡ ἀσθένεια ἦν τοῦ Πατρὸς τοῦ κυρίου διακόνου. Καὶ οὕτω τὴν ὁδὸν ἀχθόμενοι, περιαντλούμενοι διεπεράναμεν. Αὗται δὲ αἱ καταμοναί· ἀπὸ τὰ Καθαρὰ εἰς Λιβιανά· ἔπειτα εἰς
D Λεύκας· εἶθ' οὕτως εἰς τὸ Φύραιον· ἔνθα καὶ ὀδυνηρὸν ἡμῖν συνέβη, καὶ ἱστορίας ἄξιον. Ὑπερφανέντες γάρ πως ἐξ ἀπροόπτου ἐννέα τῶν πρωτευόντων ἀδελφῶν, ὡς πρόβατα διεσπαρμένα, περιέστησαν ἡμῖν κλαίοντες, καὶ συνθρύπτοντες ἡμῶν τὴν καρδίαν. Καὶ ὁ μὲν ἄγων ἡμᾶς οὐδὲ προσλαλῆσαι εἴα· ἐλεεινὰ δὲ βλέποντες καὶ βλεπόμενοι, καὶ ἐπιφθέγματα ἀλλήλοις ἐπειπόντες, τελευταῖον μετὰ δακρύων διεχωρίσθημεν. Εἶτα καταχθέντες ἐν τῇ Παύλῃ, εὕρομεν τὴν πολυτίμητόν σου ἀδελφὴν σὺν τῷ κυρίῳ Σάββᾳ (4), κρυπτῶς συνοψισθέντες, καὶ δι' ὅλης νυκτὸς ἐν ταυτῷ μείναντες, λαλήσαντές τε τὰ εἰκότα,

[11] Psal. ci, 7, 8.

NOTÆ.

(4) *Τῷ κυρίῳ Σάββα.* Sabbas, Studitarum Hegumenus, in concilio Nicæno II una cum Platone, subscriptus legitur.

Digitized by Google

καὶ ἀσπαζόμενοι ἀλλήλους ὡς ἐπιθανατίους, διέστημεν στένοντες καὶ ποτνιώμενοι. Ἦν ἰδεῖν ἐκεῖ σπαρασσόμενα σπλάγχνα καὶ σφαδάζοντα, θεοπρεπῶς νικωμένης τῆς φύσεως. Ἐκ τῶνδε κατεπαύσαμεν ἐν τῷ Λουπαδίῳ, φιλοφρόνως συμπαθηθέντες παρὰ τοῦ ξενοδοχοῦντος, χρησάμενοί τε καὶ λουτρῷ διὰ τοὺς μώλωπας· γεγόνασι γὰρ καί τινων δυσίατοι, ἀπὸ τῆς ὁδοιπορίας. Καὶ κατήχθημεν εἰς Τῖλιν. Ἐκεῖ τοίνυν καταλαβὼν ἡμᾶς ὅ τε Ἀββᾶς Ζαχαρίας μετὰ τοῦ Πιονίου, ἐκ θερμῆς προθέσεως κλαίοντες, καὶ μεθ' ἡμῶν αἱρούμενοι πορεύεσθαι, κἂν οὐκ εἰάθησαν. Ἀπὸ τοῦδε εἰς Ἀλκέριζαν· ἐκ τῶνδε εἰς Ἀναγεγραμμένους, ἔπειτα εἰς Περπερίναν· κἀκεῖθεν εἰς τὸ Πάριον· κοινωνοῦντες παρὰ τῶν ἐπισκόπων, πλὴν καὶ μετὰ ταπεινώσεως ὑπομιμνήσκοντες ὁμνύοντας. Εἶτα εἰς Ὅρκον, ἐκεῖθεν εἰς Λάμψακον· ἐν ᾗ εὑρόντες Ἡρακλειώτας, προσανεπαυσάμεθα τριήμερον, πλεῖν οὐ δυνάμενοι. Εἶτα ἐξορμίσαντες κατεπλεύσαμεν ἐν τῇ Ἀβύδῳ· ὑπὸ τοῦ ἐκεῖσε ἄρχοντος εὐσεβῶς κατελεηθέντες· καὶ ἐπιμείναντες ἕως τοῦ σαββάτου ὀκταήμερον, ἀπεπλεύσαμεν εἰς Ἐλεοῦντας. Ἑβδοματαῖόν τε χρόνον ἐπιμείναντες, διὰ τὸ ἄπλοον, δεξιοῦ ἀνέμου πνεύσαντος, ἐπετάσθημεν ἐν τῇ Λήμνῳ ἐν ἐνναωρίῳ. Ἵστησί μου τὸν λόγον οὐκ εἴ τις γὰρ ἄλλος καὶ ἐδεξιώσατο, καὶ παρηγόρησε, καὶ ἐφωδίασεν.

et ejulatione. Ac tunc videre erat convulsa pectora et fatiscentia, cum decenter victa cederet natura. Ex hoc loco digressi substitimus in Lupadio, ubi peramanter ab hospite habiti fuimus, balneoque usi propter vibices : nonnullis enim pene insanabiles evaserunt ex itineris agitatione. Et divertimus Tilim. Illic ergo assecutus nos abbas Zacharias cum Pionio, præ animi ardore nobiscum venire cupiebant : sed permissum id eis non fuit. Inde Alcerisam, tum ad Anagegrammenos, deinde Perperinam, atque illinc Parium, cum episcopis communicantes, et de jurejurando modeste admonentes. Post hæc Horcum, inde Lampsacum, ubi Heracleotas nacti, triduo hæsimus navigare non valentes. Deinde solventes appulimus Abydum, a præside humaniter excepti. Cumque ibi usque ad Sabbatum octo dierum spatio mansissemus, vela fecimus ad Eleuntes, ubi hebdomadem commorati, quod navigari non posset, secundo vento flante pervenimus in Lemnum novem horarum velificatione. Orationem hic moratur pietas episcopi qui me, si quis alius, benigne suscepit, consolatus est, et viatico instruxit.

Ἐκ τῶν τῇδε τοίνυν ἀποπλεύσαντες ἐν φόβῳ, διὰ τὸ παρακείμενον ἔθνος, ἀντεπεράσαμεν βορροφόρου καὶ ῥοιζήδοντος ἐν δωδεκαωρίῳ ἑκατὸν πεντήκοντα μιλίων ὂν τὸ πέλαγος, ὁρμίσαντες ἐν τῷ Κανάστρῳ ἐν τοῖς Θεσσαλονίκης ὁρίοις· ἔπειτα εἰς Παλλήνην τὰ πρόσγεια τοῦ κόλπου· εἶτα εἰς τὸ ἔμβολον. Ἐκ τῶν ἔνθεν ζώοις πάλιν ἐπιβεβηκότες Σαββάτῳ ἡμέρᾳ ἑορτῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ (5), ὥρᾳ τρίτῃ εἰσήχθημεν ἐν τῇ πόλει. Καὶ οἷα ἡ εἴσοδος ! Οὐδὲ γὰρ τοῦτο παρελθεῖν ἀναγκαῖον. Προπεμφθεὶς τοίνυν παρὰ τοῦ ὑπάρχου τῶν ἐξόχων, εἷς μετὰ στρατιωτῶν, προσέμενεν ἐν τῇ ἀνατολικῇ πόρτῃ, καὶ ἐπιστᾶσιν ὑπήντησαν ὀρθοὶ διὰ σιγῆς. Καὶ μετὰ τὸ εἰσελθεῖν κλείσαντες τὰς πύλας, ἦγον διὰ τῆς ἀγορᾶς, προπομπεύοντες ἐπὶ τῆς ὄψεως τῶν εἰς τοῦτο συνδεδραμηκότων· καὶ ἀπαγαγόντες εἰσήγαγον πρὸς τὸν ἄρχοντα. Καὶ εὖγε τῷ ἀνδρί· εὐμενὲς γὰρ πρόσωπον δείξας, μετὰ τὸ πεσεῖν χρηστὰ ἐφθέγξατο ἡμῖν. Παρέπεμψέ τε πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον, πρῶτον προσευξαμένους ἐν τῇ ἁγίᾳ Σοφίᾳ. Καὶ ἐν τῷ εὐκτηρίῳ τῷ παρ' αὐτοῦ ποιήσας εὐχήν, ὁ ἁγιώτατος ἐδέξατο καὶ κατησπάσατο ἡμᾶς, ὁμιλήσας ἡμῖν τὰ δέοντα, καὶ παρ' αὐτὰ κρατήσας, καὶ ἀναπαύσας διά τε λουτροῦ καὶ βρωμάτων. Τῇ δευτέρᾳ πρωΐθεν ἦραν ἡμᾶς, καὶ δι' αἰτήσεως ποιήσαντες εὔξασθαι εἰς τὸν ἅγιον Δημήτριον, διεχώρισαν πάντας ἀπ' ἀλλήλων, προπεποιηκότας εὐχήν, καὶ ἀσπασαμένους ἀλλήλους. Τοὺς δύο δὲ ἡμᾶς ἀδελφοὺς ἀναγαγόντες ἐπὶ τὸν ἐν ᾧ εἰμι νυνὶ τόπον, διέζευξαν δακρυρῶς καταφιλήσαντας ἀλλήλους, ὡς καί τινας τῶν θεωνταῦθα ἡ τοῦ ἐπισκόπου τῶν τῇδε εὐσέβεια. Ὅς

Inde ergo soluta navi, non sine metu, propter finitimam gentem, in adversam oram, valido spirante bore, transmisimus, centum quinquaginta millium pelagus duodecim horis emensi : appulimusque Canastrum in finibus Thessalonicæ, deinde Pallenam sinui contiguam : tum ad portum, ex quo in animalibus iterum sedentes, urbem ingressi sumus Sabbato, die festo Annuntiationis, hora tertia. Qualis vero ingressus ! neque hoc præterire fas est. Præmissus a præfecto unus ex primoribus cum militum manu, ad Orientalem portam exspectabat. Et appropinquantibus nobis, occurrerunt recta acie, silentio : et clausis post ingressum nostrum portis, per forum nos duxerunt celebri pompa, in oculis eorum qui ad spectaculum accurrerant, perduxeruntque ad præsidem. O præclarum virum ! placidum enim nobis vultum exhibens, cum prostratus salutasset, miti nos sermone affatus est, misitque ad archiepiscopum precibus ante fusis in sanctæ Sophiæ. Ubi ergo in oratorio suo precatus est sanctissimus, excepit nos, et opipare tractavit, consentaneis verbis alloquens, tum balneo cibisque reficiens ac restituens. Postridie mane abducti sumus, et per speciem quasi ad sancti Demetrii precum causa duceremur, separaverunt nos omnes, orantes mutuo et vale dicentes. Nos vero fratres duos, cum in hunc in quo nunc dego locum perduxissent, sejunxerunt, flebiliter amplectentes mutuo, adeo ut spectantium nonnulli misericordia commoverentur. Sic se habent res nostræ,

NOTÆ.

(5) *Ἡμέρᾳ ἑορτῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ.* Dies festus Annuntiationis, sive 25 Martii, Sabbatum fuit an. 797, proinde anno illo data videtur hæc epistola ; licet Baronius referat ad annum 796.

Digitized by Google

Pater, et ego hic vitam nunc ago luctuosam et lamentabilem. Cæterum eulogias sanctæ manus tuæ, velut sanctæ Trinitatis vim obtinentes, suscepimus, easque amuleti loco habemus, et oculis nostris velut dexteram tuam exosculantes admovemus. Rursum lacrymæ, rursum viscera convolvuntur. Orationem enim claudere est animus. O Pater, cur me deseruisti? At non deseruisti. Quomodo a me procul abscessisti? At in me habitas. Ubinam te iterum visurus sum? quomodo te cernam? ubi suavissimam et salutarem tuam vocem exaudiam? ecquando mensæ tuæ accumbam? ubi congressu tuo fruar? aut ubi tandem te audiente legam? aut te præsente canam? aut castigabor? aut reprehendar? aut admonebor? amplectens assidue id quod tibi placuerit, convictum, escam, potum, colloquium, statum, sessum, recubitum. Quid est quod mihi accidit? Testes appello mortales, appello et cœlestes potestates patronas mihi, quod te lex Dei a me separarit, mandatum unum æternum. Audiat terra universa. Propterea gaudeo, et laudationis vocem Deo reddo. Abundantius omnia recipio. Exsulto, non amplius orbabor, non tristabor, nec indecorum quidquam eloquar. Suscipe autem et superiora, Pater, ut sincera et pia: tui enim amoris sunt symbola. Itaque plangam etiamnum, sed planctu grato et accepto. Tu vero, ter beate Pater, gaude et lætare. Bravia tibi contexta sunt: requietis locus paratus est: zelus tuus patrum tuorum zelum refert: custodia tua veritatem proclamat. Vinctus est justus, velut intractabilis. Qui pietatem colunt, gratias agunt: qui pari zelo tenentur, ferventiores sunt, pulcherrimum exordium contemplantes. Qui persequuntur, sermones foris nectunt et maledicunt; quidam præsertim monachi. Intus vero cogitationibus diverberantur, et acerbum accusatorem habent suam ipsorum conscientiam. Quin etiam admirantur. Norunt quippe, ut magnus Gregorius ait, viri fortis virtutem admirari etiam hostes; cum, ira cessante, suo res momento æstimatur. Te laudant angeli, beatum prædicant homines, Christus excepit, regni cœlorum tibi januas aperuit in sæcula. Amen.

A μένων ταραχθῆναι τῇ συμπαθείᾳ. Οὕτως τὰ καθ' ἡμᾶς ἔχει, ὦ Πάτερ. Καὶ νῦν εἰμι ἐγὼ ὁ ταπεινὸς ἐνταῦθα βίον ἕλκων ὀδυνηρὸν καὶ πολυστένακτον. Τὰς δὲ ἐκ τῆς ἁγίας σου χειρὸς εὐλογίας ἐδεξάμεθα, ὡς δύναμιν ἐχούσας (6) τῆς ἁγίας Τριάδος· καὶ ἔχομεν αὐτὰς ὡς φυλακτήριον, καὶ περιτίθεμεν αὐτὰς ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, ὡς τὴν δεξιάν σου καταφιλοῦντες. Πάλιν δάκρυα, πάλιν στρέφονταί μου τὰ ἐντός. Καταπαῦσαι γὰρ θέλω τὸν λόγον. Ὦ Πάτερ, τί με ἐγκατέλιπες; Ἀλλ' οὐκ ἐγκατέλιπες. Πῶς δέ μου ἀπεμάκρυνας; Ἀλλ' ἐν ἐμοὶ εἶ. Ποῦ δέ σε ἔτι μέλλω ὁρᾶν; πῶς σε ὄψομαι; ποῦ σου ἀκούσω τῆς ἡδίστης καὶ σωτηρίου φωνῆς; Ὁπότε σου γένωμαι ὁμοτράπεζος; Ποῦ σου συνουσίας ἀπολαύσω; ἢ πώποτε ἐν ὠσί σου ἀναγνώσομαι; ἢ πρὸ προσώπου σου ᾄσω; ἢ

B σωφρονισθῶ; ἢ ἐπιτιμηθῶ; ἢ ἐπιμνησθῶ; ἔξιν ποιῶν ἃ φίλον σοι, ἑστίασιν, βρῶσιν, ποτόν, ὁμιλίαν, στάσιν, καθέδραν, ἀνάκλισιν. Τί μοι συμβέβηκε; Καλῶ τοὺς ἀνθρώπους μάρτυρας, καλῶ καὶ τὰς οὐρανίους δυνάμεις συνηγόρους μοι· ὅτι νόμος σε Θεοῦ ἐχώρισεν ἀπ' ἐμοῦ· ἐντολὴ μία αἰώνιος. Ἀκουσάτω ἡ ὑπ' οὐρανόν. Διὰ τοῦτο χαίρω, καὶ φωνὴν ἀφίημι αἰνέσεως Θεῷ. Ἀπέχω πάντα ὑπὲρ ἐκ περισσοῦ. Ἀγάλλομαι, οὐκ ὀρφανισθήσομαι ἔτι, οὐκ ὀδυνηθήσομαι, οὐδ' ἀγενές τι φθέγξομαι. Δέξαιο δὲ καὶ τὰ ἀνώτερα, Πάτερ, ὡς εὐαγῆ· τοῦ πόθου σου γὰρ σύμβολα. Πλὴν ὅτι καὶ ἔτι κλαύσομαι, ἀλλ' εὐπρόσδεκτα. Σὺ δέ, ὦ Πάτερ τρισμακάριε, χαῖρε καὶ εὐφραίνου. Τὰ βραβεῖά σοι ἐπλάκησαν, ὁ τῆς ἀναπαύ-

C σεως τόπος ἡτοίμασται. Ὁ ζῆλός σου κατὰ τοὺς πατέρας σου· ἡ φρουρὰ βοᾷ τὴν ἀλήθειαν. Ἐδέθη ὁ δίκαιος, ὡς δύσχρηστος· οἱ ἐν εὐσεβείᾳ εὐχάριστοι, οἱ ὁμόζηλοι, θερμότεροι, κάλλιστον προοίμιον θεασάμενοι. Οἱ διώκοντες λόγους ἔξωθεν πλέκουσι καὶ κακίζουσι, καὶ μάλιστα οἵτινες τῶν μοναχῶν. Ἔσωθεν δὲ ταῖς ἐννοίαις ὑπωπιάζονται, καὶ πικρὸν κατήγορον τὴν ἰδίαν συνείδησιν ἔχουσιν. Ἐπεὶ καὶ θαυμάζουσιν. Ἴσασι γὰρ ἄγασθαι, ὡς ὁ μέγας Γρηγόριος, ἀνδρὸς ἀρετὴν καὶ πολέμιοι· ὅταν τοῦ θυμοῦ λήξαντος ἐφ' ἑαυτὴν ἡ πρᾶξις δοκιμάζηται. Ἄγγελοι ὑμνοῦσί σε, ἄνθρωποι μακαρίζουσι· Χριστὸς ἀπεδέξατο· τὰς πύλας σοι ἀνέῳξε τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

IV. — *Nicephoro præposito.*

D Δ'. — *Νικηφόρῳ* (7) *ἡγουμένῳ* (8).

Quam grave sit scelus imperatoris qui, uxore legitima ejecta, aliam assumpserit. (Baron. ann. 795, n. 65.)

Reddito nobis per dominum diaconum responso, germane ac desideratissime mi consobrine, animus erat illico ad te scribere. Sed quia hybernum tempus erat, mutatumque consilium retrahebat, satius duxi non cito verba fundere. Postquam vero ad in-

Τῆς ἀποκρίσεως δοθείσης ἡμῖν παρὰ τοῦ κυρίου διακόνου, γνήσιε καὶ πολυπόθητέ μου ἀνεψιέ, εὐθὺς ἠβουλήθημεν ἐπιστεῖλαί σοι. Ἐπεὶ δὲ ἦν καιρὸς χειμέριος (9), καὶ ἡ παλιμβουλία συστέλλουσα, ἀγαθὸν ἡγησάμεθα μὴ ταχὺ δοῦναι λόγον. Ἡνίκα δὲ μετὰ

NOTÆ.

(6) *Ὡς δύναμιν ἐχούσας.* Sanctus Paulinus epist. 45. « Panem unum sanctitati tuæ unitatis gratia misimus, in quo etiam Trinitatis soliditas continetur. Hunc panem eulogiam esse tu facies dignatione sumendi. » Videsis Rosweydi notas in Paulinum.

(7) *Νικηφόρῳ.* « Consobrinus Theodori Nicephorus et alii affines, quod ex matrimonio Imp. cum Theodote ipsorum propinqua, jam Augusta creata, corradere magnum sperarent emolumentum, in Theodorum ista nihili facientem, sed adversantem, commovebantur. (Baron. 795, n. 64.)

(8) *Ἡγουμένῳ.* Sic appellabantur præfecti monasteriorum, interdum etiam et præsides alii, velut in Justinian. Nov. VIII, cap. 5.

(9) *Καιρὸς χειμέριος.* Constantinus Porphyrogenitus anno imperii 5, mense Januario, indictione 5, Mariam conjugem repudiavit, et in monasterium detrusit. Mense deinde Augusto Theodoten cubiculariam coronavit Augustam, et illegitimo sibi co-

Digitized by Google

τῆς ἐπερωτήσεως καὶ τὰ γράμματα ἀπῄτουν, αὐτὸ τοῦτο τί δεῖ ἔτι διακρίνεσθαι, καὶ μὴ τὸ παριστάμενον ἐξειπεῖν; Πρῶτον δὲ ἐκεῖνο ἐρῶ, καί με δέξαιο, τιμιώτατε, ὅτι, ὡς καὶ αὐτὸς οἶδας, πολλῆς κακίας ὑπόδειγμα τὸν ἑαυτοῦ βίον παρεστησάμην τοῖς πολλοῖς. Καὶ οὐκ ἔστι σχεδὸν εἰπεῖν σφάλμα, οὗ μὴ καὶ αὐτὸς ἐγὼ μετέσχον, καὶ ἄλλοις προσπαρέδωκα. Ἀλλ' ἐπειδὴ μανθάνω τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸν εἰς πυθμένα κακίας κατενεχθέντα ἀναῤῥύεσθαι, καὶ ὀρέγειν χεῖρα πρὸς μετάνοιαν· ἔφυγον τὴν ἀπόγνωσιν, καὶ ἔδοξα μικρόν τι ὑποστηρίζειν ἐμαυτὸν πρὸς τὸ εὐθές.

Διὰ τοῦτο, ὡς ὁ τῶν ἀφανῶν γνώστης Θεὸς ἐπίσταται, ἀπεσχόλνισα ἐμαυτὸν καὶ τῆς συνδιατριβῆς τῶν συγγενῶν μου, καὶ τοῦ ἐθισμοῦ τῶν κατὰ σάρκα φίλων μου, καὶ εἴ τινος δὴ οὖν ἄλλου, μόνης τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ ἐπιβοηθούσης τῇ ἀσθενείᾳ μου περὶ πάντα. Καὶ νῦν ὃ ἐπεζήτησας παρ' ἐμοῦ τοῦ ἀμαθοῦς μαθεῖν, οὕτως ἔχει, ὡς εἴρηκέ σοι ὁ κύριος διάκονος. Τοῦτο δὲ οὐκ ἀκρίτως, ἢ ἀπεφθεγξάμεθα, ἢ καὶ ὑπέσχομεν, ἀλλ' ἐν ἐρευνήσει καὶ συζητήσει τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς βεβαιωθέντες καὶ κρατυνθέντες, καὶ μὴν ἀλλὰ καὶ δι' ἐρωτήσεως τῶν ὀφειλόντων. Καί γε ἡ ἀλήθεια οὕτως ἔχει, τοῦ θείου νόμου ἐμφανῶς ἀπαγορεύοντος, οὐ διὰ τοῦ θείου Παύλου μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλων θεολόγων Πατέρων, αὐτὸ τοῦτο διευκρινούντων καὶ ἀπολευκαινόντων, καὶ συναποφαινομένων τῇ ἀποστολικῇ ἐγκελεύσει. Καὶ πῶς λοιπὸν ἀλόγως ἀδιαφορήσω; καὶ μὴ μᾶλλον διασταλθῶ, καὶ ὑπεξαγάγω ἑαυτὸν ἀπὸ τῶν βλαπτόντων τὴν ἐλεεινήν μου ψυχήν; καὶ οἷος ἂν κίνδυνος παρῇ, τοῦ τῶν Πατέρων κορυφαιοτάτου βοῶντος καὶ λέγοντος, ὅτι· Ἐάν τι παρ' ἐντολήν ἐστιν, ἢ τὴν ἐντολὴν παραβλάπτῃ, οὐδαμῶς ἀνέχεσθαι χρή· κἂν ζωῆς ἐπαγγελίαν ἔχῃ, κἂν θανάτου ἀπειλήν; Ἐῶ λέγειν ὅσαι παρυφίστανται καὶ ἄλλαι χρήσεις, μὴ ἐῶσαι ἡμᾶς ἐξυπάγεσθαι κἂν τὸ σμικρότατον τῶν ἔξω τῆς ἐντολῆς· ἄλλως τε καὶ πάλιν παραγγελίαν ἔχοντας τοῦ μεγάλου Βασιλείου, ὅτι δεῖ πάντα ἀπαραλείπτως φυλάττειν τὰ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν ἀποστόλων ὑπὸ τοῦ Κυρίου παραδεδομένα. Ταῦτα ὡς Πατρὶ καὶ φιλουμένῳ τεθάρρηκα φανερῶσαί σοι· ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς, ὡς μάρτυς ὁ καρδιογνώστης Θεὸς, οὔτε κηρύσσομεν (οὔτε γάρ ἐσμεν προὔχοντες), οὔτε ἀπεχθανόμεθα· ἀλλὰ καὶ τὸν αὐτοκράτορα καὶ (10) εὐσεβέστατον βασιλέα ἐγκαρδιωμένον ἔχομεν τῇ ἀγάπῃ, καὶ ἅπαντας τοὺς συγγενεῖς μου, φιλοΐδιος ὑπάρχων, ὡς ὑμεῖς γινώσκετε, καὶ μνημονεύομεν αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ, καὶ ἐπευχόμεθα ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ. Καὶ τῆς Ἐκκλησίας κοινωνικοί ἐσμεν. Καὶ μὴ εἴη ἡμῖν ποτε διασχισθῆναι ἀπ' αὐτῆς. Συγχωρήσατέ μοι τῷ μόνῳ ἁμαρτωλῷ· εἰλόμην θρηνῆσαι τὰς ἁμαρτίας

A terrogationem, etiam litteræ idipsum flagitantes accesserunt, quid amplius deliberare opus est, ac non potius quod res est profiteri? Primum autem illud dicam, (et sustine me, reverendissime) me, ut ipse nosti, singularis nequitiæ exemplum in vita mea multis exstitisse; nec ullum fere vitii genus esse, quod non et ipse attigerim, et in alios derivarim. Verumtamen sciens benignitatem Dei, etiam illum qui in imo vitiorum fundo demersus sit, eripere, manumque ad pœnitentiam porrigere; desperationem declinavi, meque ipsum ad recti studium paululum confirmare visus sum.

Propterea, ut occultorum cognitor scit Deus, subduxi me a contubernio propinquorum meorum, et a consuetudine amicorum meorum secundum B carnem, aliorumque quorumlibet, sola Dei potentia imbecillitati meæ in omnibus opitulante. Quod ergo a me indocto discere voluisti, sic penitus habet, ut dictum est a domino diacono. Neque id nos temere aut affirmavimus, aut locuti sumus: sed investigandis et perscrutandis sacris Litteris confirmati et corroborati, iisque etiam interrogatis quos conveniebat. Et profecto veritas sic habet, lege divina manifeste vetante, non modo per beatum Paulum, sed per alios etiam theologos Patres, qui hoc ipsum discutiunt ac declarant, et cum apostolico mandato consentiunt. Et quorsum ego amplius dissimulabo inconsulte, ac non potius retraham me ipsum, et subducam ab iis qui infelicem animam meam opprimunt? Quantum porro est peri- C culum, cum Patrum summus vociferetur, et dicat: Si quid fit præter mandatum, aut mandato officiens, nequaquam ferendum est, quamvis promissionem vitæ, quamvis mortis minas habeat? Mitto dicere quam multæ aliæ sint sententiæ, quæ nos vel minimum a mandato discedere prohibent, cum magni iterum Basilii edictum habeamus: quod omnia prorsus per Evangelium et apostolos a Domino tradita, servanda sint [11]. Hæc ego tibi ut Patri et amico patefacere non dubitavi, quandoquidem nos (ut testis est cordium inspector Deus) neque prædicamus; non enim præeminentes sumus; neque odia profitemur, sed et imperatorem ipsum piissimumque regem charitate gerimus in pectore, omnesque sanguine mihi conjunctos, cum necessa- D riorum studiosus sim, ut ipsi nostis; et mentionem ejus facimus etiam in divina liturgia, et pro illo precamur privatim ac publice, et Ecclesiæ communionis participes sumus: absitque ut ab ea unquam separemur. Ignoscite mihi soli peccatori. Delegi hunc mihi angulum, ut defleam peccata mea, et ne miscear cum mundo. Quodnam hoc crimen est? Concede hoc mihi, dilectissime consobrine,

[11] *Moral.* Regula XII, cap. 3.

NOTÆ.

pulavit matrimonio. Mense demum Septembri, indictione 4, feria hebdomadis quarta, nuptiæ in S. Mamantis templo celebratæ sunt. (Theoph.)

(10) *Εὐσεβέστατον βασιλέα.* Scripta est hæc epistola paulo ante primum exsilium, cum nondum se imperatoris communione sejunxisset.

Digitized by Google

potes enim, sat scio, ut quietus hic agam, ab omnibus, quoad licet, segregatus : et acri solertia tua obliqua dirige, et aspera complana, pacisque nostræ conciliator esto, et quietis adjutor, ut si quid hinc nobis commodi exstet, juste atque ex ratione dispensetur.

μου ἐν τῇ γωνίᾳ ταύτῃ, καὶ μὴ συμφύρεσθαι τοῖς ἐν κόσμῳ. Τί τοῦτο ἔγκλημα; χάρισαί μοι τοῦτο, ποθεινότατε ἀνεψιέ· οἶδα γὰρ ὅτι καὶ δύνῃ· καὶ ἠρεμεῖν ἐνταῦθα, καὶ ἀποδίστασθαι παντὸς τυχὸν ἀνθρώπου· καὶ τῇ ἐμμελεῖ ἀγχινοίᾳ σου τὰ σκολιὰ ποίησον λεῖα· καὶ τὰ τραχυνοντα καθομάλισον. Καὶ γενοῦ τοῦ εἰρηνικοῦ ἡμῶν βραβευτής, καὶ τῆς ἡσυχίας συνασπιστής· ἵνα εἴ καί τι ἡμῖν ἐστιν ἐν τούτῳ χρήσιμον, διαιτήσῃ δικαίως καὶ κατὰ λόγον.

V. — *Stephano a secretis.*

Ε'. — *Στεφάνῳ ἀσηκρῆτις.*

Sacros etiam antistites, cum peccant, rite ab aliis, licet grade inferioribus admoneri. (Baron. an. 795, n. 61.)

Hesterno die cum gloriosa præsentia tua fruerемur, post alia quædam colloquia, quorum causa huc veneras, devenimus tandem ad Scripturæ quæstiones, et in ambigua hærentes disputatione, re infecta, digressi sumus. Et nos quidem, domine, rudes et ignari, sapientiæ tuæ minime pares sumus. Ne tamen eorum quæ dici debent silentio nobis judicium accersamus; etenim *Arguendo*, ait, *argues proximum tuum, et non habebis super illo peccatum* [13], maxime cum sapientem arguentes magis diligamur : necessarium duximus congruentia tibi commemorare. Tu, domine mi, ut compendio dicam, interrogationes multas responsionesque præcidens, hæc dixisti : Non debere antistitem qui gregi præsit, extra fidei causam, si quid in aliis Domini mandatis vel imprudens, vel sua sponte faciat quod vetitum sit, ab ullo admoneri : nobis contra affirmantibus, omnino debere, sed ab iis qui inter alios scientia et prudentia eminent. Undenam vero dicti hujus absurditatem tibi non ostendemus? Primum quidem ex Veteri Testamento. Quid enim de Daniele censes? An seniores, quamvis ea nondum ætate quæ legitimam loquendi libertatem daret, in divinæ Susannæ condemnatione prævaricantes, non solum admonens, verum etiam condemnans, laudatus est, an non [14]? Deinde non animadvertis Joab in populi enumeratione, cum in Dei tentationem res vergeret, supplicantem, obtestantem, persuadere divino Davidi conantem, ne id faciat [15]? nota enim tibi est historia. Me vero movet et Jethro magnum Mosen admonens, et exhortans non sic regere populum, hominemque rudimentis quodammodo instituens, traducensque ad consilium suum. Et quisnam ipse? Alienigena, etsi socer. Cui loquens? Ei qui omnia ex divina revelatione agebat [16]. Atque hæc quidem paucis, ne longiores simus. Transeundum est ad Novum. Revereamur, si placet, gloriosissime, clarissimi orbis terræ præconis edictum : *Si postremo revelatum fuerit, primus sileat* [17]. Non, sicut objicit caritas tua, de fide sola. Et, quod me propemodum fugiebat, magnus præco veritatis Joannes Herodem reprehendit [18]. Quæso, responde mihi. Sed explodar, ut video, et deridebor, quod æquiparem me prophetæ. Absit : non ita est, optime. *Hæc vero*, inquit, *scripta sunt ad correptionem nostram* [18*]. Et iterum

Ἐν τῇ χθὲς ἡμέρᾳ, ἐπειδὴ τῆς εὐκλεοῦς σου παρουσίας ἐν μεθέξει γεγόναμεν, μετά τινας ἄλλας ὁμιλίας, δι' ἃς καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐνταῦθά σου ἀφίξεως, εἰς λόγον πως ἐληλύθαμεν Γραφικῶν ζητημάτων· καὶ ἐν ἀμφιβολίᾳ πολλῇ συσχεθέντες, ἀπιθάνως πρὸς ταῦτα διέστημεν ἀπ' ἀλλήλων· καὶ ἡμεῖς μὲν, ὦ δέσποτα, ἰδιωτίζοντες, οὐ πάντως κατὰ τὴν παροῦσάν σου σοφίαν ὑπαντήσομεν. Ἵνα δὲ μὴ τῇ ἐφησυχάσει τῶν ὀφειλομένων λαληθῆναι κρῖμα ἑαυτοῖς ἀπενέγκοιμεν (*Ἐλεγμῷ* γὰρ, φησὶν, *ἐλέγξεις τὸν πλησίον σου, καὶ οὐ λήψῃ δι' αὐτὸν ἁμαρτίαν*), ἄλλως τε ὅτι καὶ σοφὸν ἐλέγχοντες μᾶλλον ἀγαπηθησόμεθα, ἀναγκαῖον ᾠήθημεν προσφωνῆσαί σοι τὰ ἐπιβάλλοντα. Ὁ κύριός μου, ἵνα συντόμως ἐρῶ, τὰς πολλὰς πεύσεις καὶ ἀντιρρήσεις ἐπισυστέλλων, ἔφησθα, ὡς οὐ χρὴ τὸν προεστῶτα ποιμενάρχην, ἅτερ πίστεως, ἐπὶ ταῖς ἄλλαις ἐντολαῖς τοῦ Κυρίου, κατὰ ἄγνοιαν ἢ ἐθέλοντι πράττοντά τι τῶν ἀπηγορευμένων, πρός τινος ὑπομιμνήσκεσθαι, ἡμῶν λεγόντων, ὅτι καὶ μάλα· ἀλλ' ὑπὸ τῶν προεχόντων ἐν γνώσει καὶ συνέσει παρὰ τοὺς ἄλλους. Καὶ πρὸς τοῦτο ὀπόθεν καὶ οὐ παραστησόμεθά σοι τὸ τοῦ λόγου ἄτοπον; Πρῶτον μὲν ἀπὸ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Τί γάρ σοι δοκεῖ τὸ τοῦ Δανιήλ; ἆρα τοὺς πρεσβυτέρους, καίπερ ὢν οὐ τοῦ ἐννόμου καιροῦ τῆς εἰς τὸ λέγειν καὶ παῤῥησιάζεσθαι ἡλικίας, παρανομοῦντας πρὸς τὴν τῆς θείας Σωσάννης καταδίκην, ἐπῃνέθη οὐ μόνον ὑπομιμνήσκων, ἀλλὰ καὶ κατακρίνων· ναὶ ἢ οὔ; Εἶτα οὐ δέχῃ τὸν Ἰωὰδ ἐν τῇ ἀπαριθμήσει τοῦ λαοῦ, ὄντος τοῦ δράματος εἰς παροργισμὸν Θεοῦ, ἀντιβολοῦντα, ἐκλιπαροῦντα, ἀναπείθειν πειρώμενον τὸν θεῖον Δαβὶδ, μὴ τοῦτο δρᾶν; οἶσθα γὰρ τὴν ἱστορίαν. Ἐμὲ δὲ δυσωπεῖ καὶ Ἰοθὸρ ὑπομιμνήσκων τὸν μέγαν Μωσῆν, καὶ παρεγγυώμενος μὴ οὕτω διεξάγειν τὸν λαὸν, καὶ οἱονεὶ στοιχειῶν, καὶ πρὸς τὴν οἰκείαν βουλὴν μεταῤῥυθμίζων. Καὶ τίς ὤν; Ἀλλογενὴς, εἰ καὶ κηδεστής. Καὶ τίνι φῶν; Τῷ πάντα κατὰ ἀποκάλυψιν Θεοῦ διαπραττομένῳ. Καὶ ταῦτα μὲν ἐπ' ὀλίγον· ἵνα μὴ μακρηγορήσωμεν. Μετιτέον δὲ ἐπὶ τὴν Νέαν. Αἰδεσθῶμεν, εἰ βούλει, πανεύφημε, καὶ τὸ τοῦ τῆς οἰκουμένης διαπρυσίου κήρυκος ὑπαγόρευμα, τὸ, *Ἐὰν τῷ ἐσχάτῳ ἀποκαλυφθῇ, ὁ πρῶτος σιγάτω.* Οὐχ, ὡς ἀντιτείνει ἡ φιλότης σου, τοῦτο περὶ μόνης πίστεως. Καὶ, οἷον δή με παρέλαθε μικροῦ δεῖν, ὁ μέγας κήρυξ τῆς ἀληθείας Ἰωάννης ἐλέγχει τὸν Ἡρῴδην. Ἐρωτῶ,

[13] Levit. XIX, 17; Prov. IX, 8. [14] Dan. XIII, 1 seqq. [15] I Reg. XXIV, 1 seqq. [16] Exod. XVIII, 13 seqq. [17] I Cor. XIV, 30. [18] Matth. XIV, 4. [18*] I Cor. X, 2.

Digitized by Google

ἀπόκριναί μοι. Ἀλλ' ἀγχίθυρος ὁ πρὸς ἐμὲ οἶδ' ὅτι γέλως· τὸ ὅτι ἐν μέτρῳ τοῦ προφήτου ἰσοστατεῖ ἐντυχόν. Ἀλλ' οὐχ οὕτως, ὦ βέλτιστε· *Ταῦτα δὲ, φησὶν, ἐγράφη πρὸς νουθεσίαν ἡμετέραν.* Καὶ αὖθις ὁ Παῦλος· *Μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς κἀγὼ Χριστοῦ.* Πῶς δὲ καὶ οἷόν τε ὀρθοδοξεῖν τὸν λοξοεργοῦντα, τοῦ θείου Ἰακώβου ἐνισταμένου, ἐκ τῶν ἔργων δείκνυσθαι τὴν πίστιν· καὶ τοὺς περὶ τὸ ἓν σφαλλομένους, μηδὲ τὸ θάτερον ἔχειν; Τοσούτων οὖν καὶ τηλικούτων ὄντων μαρτύρων, οὐκ οἶομαι ἀντιφάσκειν τὴν εὐγένειάν σου. Εἰ δὲ τοῦτο, ἀντεπιστελλέτω τῇ ἀσυμφιλίᾳ ἡμῶν ἀναλύσεις μὲν ἐν λόγῳ τῶν προταθέντων· ἀντεξαγωγὰς δὲ διευκρινεστέρας τῶν συσκευασθησομένων σοι. Εἶθε καὶ πάρεισιν· ἡμεῖς γε σιωπήσομεν, καὶ συγγνώμην τῆς ἐνστάσεως, καίπερ ἐν ζήλῳ οὔσης, αἰτησόμεθα. Τὸ γὰρ ἐπιτιμᾶν μόνον, ῥᾷστον· καὶ τοῦ βουλομένου παντὸς, ὡς ἀναγινώσκεις· τὸ δὲ ἀντεισάγειν τὴν ἑαυτοῦ γνώμην διὰ μαρτυρίας τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς, ἀνδρὸς ὄντως ὑγιοῦς καὶ νοῦν ἔχοντος. Πρὸς δὲ τὸ μὴ εἰς ἀμετρίαν ἐνεγκεῖν τὴν ἐπιστολὴν, ἐνταῦθα κατεπαυσάμεθα τὸν λόγον· παραθέντες καὶ χρήσεις τοῦ μεγάλου Βασιλείου, εἰς ἐντελεστέραν ἀπόδειξιν· φυλαχθείης οὖν ἡμῖν ἀμφοτέρωθεν· ἡμεῖς γὰρ τὸ τῆς ἀγάπης σου καλὸν,

A Paulus: *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi*[19]. Qui autem fieri potest, ut recte quis sentiat, agens perverse, divino Jacobo affirmante, ex operibus ostendi fidem, et iis qui circa unum aberrant, neque alterum inesse? Tot igitur et tanta cum sint testimonia, non puto habere nobilitatem tuam quod contradicat. Sin autem: mittat impari amicitiæ nostræ solutiones propositionum nostrarum, tum clariores contrarias oppositiones eorum quæ astruis. Utinam vero suppetant, et nos silebimus, veniamque contentionis nostræ, quamvis cum zelo conjunctæ, postulabimus! Reprehendere enim tantummodo, facile est, et cuilibet volenti promptum, ut legisti; suam vero sententiam sacræ Scripturæ testimoniis confirmatam inducere, hominis est sanæ B mentis ac judicii. Ne ergo in immensum crescat epistola, finem hic fecimus, adjectis quoque magni Basilii sententiis ad pleniorem demonstrationem. Salvus sis cum tota familia, domine dilectissime, utrimque bene valens. Nos enim charitatis tuæ bonum et scribentes et non scribentes cupimus retinere.

πανέστιος, ὁ ἠγαπημένος ἡμῶν δεσπότης, εὐεκτῶν καὶ γράφοντες, καὶ μὴ γράφοντες, γλιχόμεθα ἔχειν.

Ἐκ τοῦ εἰκοστοῦ λόγου τῶν Ἀσκητικῶν τοῦ ἁγίου Βασιλείου.

Ὅτι δεῖ τὸν προεστῶτα ὑπομιμνήσκεσθαι παρὰ τῶν προεχόντων ἐν τῇ ἀδελφότητι, ἂν ποτε ἀποσφαλῇ.

Ex sermone vicesimo Asceticorum sancti Basilii.

Quod ipse quoque admoneri debet antistes, per eos qui inter fratres eminent, si quando labatur[21].

Ἐκ τοῦ τριακοστοῦ τετάρτου.

Τὸν μὴ καταδεχόμενον τὰ παρὰ τοῦ προεστῶτος ἐγκριθέντα, χρὴ ἐν τῷ φανερῷ, ἢ ἰδίᾳ, αὐτῷ ἀντιλέγειν, εἴ τινα ἔχοι λόγον ἰσχυρὸν κατὰ τὸ βούλημα τῶν Γραφῶν, ἢ σιωπήσαντα τὸ προστεταγμένον ποιεῖν· εἰ δὲ αὐτὸς αἰσχύνεται, ἄλλοις τισὶ μεσίταις πρὸς τοῦτο χρησάσθω.

C *Ex serm. tricesimo quarto.*

Eum qui nolit admittere quæ antistes decreverit, oportet respondere ipsi palam aut privatim exponere, si quam habuerit validam rationem sacris Litteris consentaneam: aut certe quod imperatum est, silentio exsequi. Quod si pudore prohibeatur hoc facere, aliis quibuspiam internuntiis ad eam rem utatur[21].

Ἐκ τῶν Ἠθικῶν τοῦ αὐτοῦ Λόγου ἑβδομηκοστοῦ δευτέρου.

Ὅτι χρὴ τῶν ἀκροατῶν τοὺς πεπαιδευμένους τὰς Γραφὰς δοκιμάζειν τὰ παρὰ τῶν διδασκάλων λεγόμενα.

Ex Moralium ejusdem sermone septuagesimo secundo.

Quod debent auditores qui sacrarum Litterarum periti sunt, adhibito judicio, ea auscultare quæ a doctoribus dicuntur[22].

Ὅτι δεῖ τὸν προεστῶτα τοῦ λόγου, μετὰ περισκέψεως καὶ δοκιμασίας πολλῆς, κατὰ σκοπὸν τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως, ἕκαστον ποιεῖν τε καὶ λέγειν· D ὡς ὀφείλοντα καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν πεπιστευκότων αὐτῷ δοκιμάζεσθαι.

Quod qui ad docendum est præpositus, magna circumspectione ac judicio, ad eum finem ut placeat Deo, agere singula debet ac loqui, ut qui eorum etiam judicio qui curæ ipsius crediti sunt, probandus sit[22].

ϛ'. — *Θεοκτίστῃ τῇ ἑαυτοῦ μητρὶ*

VI. — *Theoctistæ matri suæ.*

Doloris et amoris testes ac pietatis plenas litteras mittit matri, cum eam gravissime ægrotare accepisset.

Εἰ οἷόν τε ἦν δάκρυα ἐν γράμμασιν ἀποκομίζειν, ἐμπλήσας ταύτην μου ἂν τὴν ἐπιστολὴν, τιμία καὶ γλυκεῖα καὶ θεοπόθητέ μου μῆτερ, παρεπεμψάμην σοι ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις. Τῷ ὄντι γὰρ οὐκ ἀνεκτῶς φέρω τὰ περὶ σοῦ ἀκούειν, οὐ λέγω ἐντάφια, ἀλλὰ καὶ νοσήματα ἐπιθανάσιμα. Καὶ ἵνα τί οὕτως, μῆτέρ μου, εἶλου ἡμᾶς ἐᾶσαι, ἀγαπήσασα τὸν μέλλοντα αἰῶνα; ἐκδημῆσαι ἀφ' ἡμῶν, καὶ ἐνδημῆσαι

Si fieri posset ut in litteris lacrymæ deferrentur, his plenam hanc epistolam meam, colenda et dulcis Deoque accepta mater, his diebus ad te misissem. Revera enim impatientissime fero, cum de rebus tuis audio, non dico funebria, sed morbos etiam lethales. Ac quorsum ita nos, mater, relinquere libuit futuri sæculi desiderio? a nobis abire, et ad Dominum proficisci? Sed tu nimirum, quæ

[19] I Cor. II, 1. [20] *Regul. fus. disput.*, interrogat. 27. [21] Interrogat. 47. [22] Regula 72, cap. 1. [23] Reg. 70, cap. 37.

Digitized by Google

ibi sunt adamaras, mutatoque majorem ob effectum proposito, ad egregiam sanctamque sororem meam pervenire gestiebas, et ad dulcem dominum meum Euthymium, aut ad ipsum potius sanctorum chorum. Et quo pacto, mater, sine lacrymis pergam epistolam contexere? Ergo id reliquum fuit infelici vitæ meæ, ut mortem quoque tuam audiam? ut lugubrem tibi cantum impendam? ut tumulum tuum cernens, elegos inscribam? ut tu corpore quidem sub terra deponaris: spiritu enim, sat scio, in cœlo habitabis: ego vero in terra maneam, tristem adhuc et peccatis obsitam vitam trahens? Quomodo hæc ferenda? mihi vero non eveniant. Attamen permittenda sunt omnia consilio voluntatique optimi Dei nostri. Novit enim quid conducat unicuique nostrum: quid opus sit, intelligit; quod congruum est, adaptat; filiorum amans est Pater, recte omnia disponit, scite, consulte, sapienter, pulchre prorsus, indesinenter. Et, o sapientia et altitudo judiciorum ejus! quia inscrutabiles et investigabiles viæ ejus. Priore quidem loco sororem assumpsit: assumpsit postea et fratrem; tertium quærit. Quis ille tandem futurus est? Si quidem ipsa, magna laus est. Trini enim numeri partium præmio appropinquas, vita rite peracta, quæ omnia reliquisti, omnia Deo dedisti, caput, membra, teipsam: quæ venerandum corpus tuum exercitationibus attrivisti: vitam multis in laboribus exegisti; vel arctam potius et angustam Domini viam emensa, exitum in bona senectute nunc quæris. Hunc autem ego hactenus deprecor. Cæterum, omnium optimum, quod Deo placuerit. Quis enim consultius quam ille rebus nostris prospiciet? At tu salve, mater, et vivens, et mortua. Non enim morieris, quoniam viva es. Voluntate mortua es vitæ, quia bonum certamen certasti; quia terrenis rebus orbata es, ut cœlestium adires hæreditatem; quia martyrii certamina sine sanguine participasti; membra tua Christi amore nos abscindens, secura discedis intestata. Nec enim est de quo testeris, præter vestem tuam cilicinam, et si quod aliud est inopis vitæ instrumentum. Nudam hinc jam Deo te sistis, puram a sordibus terrenis animam gerens. Habes tamen quod nobis relinquas, validam precationem, quam prope adhuc infantibus nobis impertiebas, nocturnis horis signans et consignans, preces pro nobis Domino usquequaque offerens. Relinques et impigram tuam in divinis liturgiis diligentiam, studium castitatis et virtutis, et apostolicam gloriationem laboris. Revera enim plurimus sanctarum manuum tuarum labor exstitit, operuitque ac fovit, non nos solos, sed et fratres simul universos, qui te ceu matrem spiritualem agnoscentes, colentesque, peræque ut nos ipsi te lugent et invocant. Hæc quæ nondum sunt litteris effinximus, consolationem nobis ipsis captantes, et cordis nostri sensum, quem ipsa etiam per te nosti, patefacientes. Ego igitur, mater sancta, ut maxime vellem, quod te non latet, venire non potui, propter

A πρὸς Κύριον; Ἀλλὰ τὰ ἐκεῖ πάντως ἠγαπήκεις· ἐκ πλείονος πόθου τῇ διαθέσει μετατεθεῖσα, τὴν καλὴν καὶ ἁγίαν μου ἀδελφὴν ὡς μᾶλλον ἐπεθύμησας καταλαβεῖν, καὶ τὸν γλυκύν μου κῦριν Εὐθύμιον, μᾶλλον δὲ τὸν τῶν ἁγίων χορόν. Καὶ, ὦ μῆτερ, πῶς ἀδακρυτὶ παρελεύσομαι τὴν ἐπιστολὴν διερχόμενος; ἆρα ἀπόκειται τοῦτο τῇ δυστήνῳ μου ζωῇ, ἵνα καὶ τὸν σὸν θάνατον ἀκούσω; ἵνα ἐπιψάλω [*ms. Reg.* ἐπιψάλλω] σοι θρηνῳδῶς; ἵνα ὁρῶν σου τὸν τάφον, ἐπιγράψω ἐλεγεῖα; ἵνα ὑπὸ γῆν αὐτὴ σώματι μὲν τεθῇς· πνεύματι γὰρ οἶδ' ὅτι ἐν οὐρανοῖς αὐλισθήσῃ· ἐγὼ δὲ ὑπὲρ γῆν ὤ, ἔλκων ἔτι τὸν ὀδυνηρὸν καὶ πολυαμάρτητόν μου βίον; Καὶ πῶς ταῦτα ἀνεκτά; μή μοι γένοιτο· πλὴν παραχωρητέον πάντα ἐν τῇ βουλῇ καὶ θελήσει τοῦ ὑπεραγάθου Θεοῦ ἡμῶν. Καὶ γὰρ οἶδεν ὃ

B τι συμφέρει ἑκάστῳ ἡμῶν· ἐπίσταται τὸ δέον· συναρμόζει τὸ πρέπον· φιλόστοργός ἐστι Πατὴρ· καλῶς διατίθησιν ἅπαντα, εὐστόχως, εὐβούλως, πανσόφως, παγκάλως, ἀκαταλείπτως. Καὶ, ὦ τῆς σοφίας τοῦ βάθους τῶν κριμάτων αὐτοῦ· ὅτι ἀνεξερεύνητοι καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ. Προσέλαβε γοῦν τὸ πρότερον τὴν ἀδελφὴν, προσελήψατο δεύτερον τὸν ἀδελφόν· ζητεῖ τὸν τρίτον. Τίς εἴη οὗτος; Εἰ μὲν αὐτὴ, μέγα τὸ ἐγκώμιον. Τριαδικῆς γὰρ μερίδος ἐπαθλον διανύεις, καλῶς διαμείψασα τὸν βίον, πάντα ἀπολιποῦσα, πάντα δοῦσα Θεῷ, τὴν κεφαλὴν, τὰ μέλη, σαυτήν· ἐν ἀσκήσει κατατρίψασα τὸ τίμιόν σου σῶμα· πολύθλιπτον βίον διεξανύσασα· μᾶλλον δὲ τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην ὁδὸν τοῦ Κυρίου βαδίσασα·

C καὶ νῦν ἐν γήρει καλῷ ζητοῦσα τὴν ἀνάλυσιν. Ταύτην τοίνυν ἀπεύχομαι τέως ἄρτι. Πλὴν, κράτιστον δ τῷ Θεῷ φίλον, καὶ τίς οἰκειοτέρως τὰ περὶ ἡμᾶς βουλεύσεται ἄτερ αὐτοῦ; Ἀλλά μοι χαῖρε, μῆτερ, καὶ ζῶσα, καὶ κοιμωμένη. Οὐ γὰρ τεθνήξεις, διότι ζῶσα εἶ· προαιρέσει ἀπενεκρώθης τῷ βίῳ· διότι καλὸν ἀγῶνα ἠγώνισαι· διότι ἐστερήθης τῶν ἐπιγείων, ἵνα τὰ οὐράνια κληρονομήσῃς· διότι τοῖς τοῦ μαρτυρίου ὠμίλησας ἄθλοις ἀναιμωτί· τὰ μέλη σου ἡμᾶς ἀποτεμοῦσα διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Κυρίου· ἀμέριμνος ἀπέρχῃ, ἀδιάθετος. Οὐ γὰρ πάρεστί σοί τι διαθέσθαι, ἢ τὸ ἐνδυμά σου τὸ τρίχινον, καὶ εἴ τι ἄλλο τῆς ἀσκευάστου ζωῆς σχέδιον. Ἀπενταῦθεν ἤδη γυμνὴ παρίστασαι τῷ Θεῷ, καθαρὰν τῆς τῶν ὑλῶν βορβορώσεως φέρουσα τὴν ψυχήν. Ἔχεις δ' ὅ τι ἡμῖν κατα-

D λείψεις, τὴν κραταιὰν εὐχὴν, ἣν καὶ νηπίοις ἡμῖν οὖσι σχεδὸν κατέπεμπες, σημειοῦσα καὶ κατασφραγίζουσα ἐν ταῖς νυκτεριναῖς ὥραις, λιτὰς ἀνθ' ἡμῶν τῷ Κυρίῳ ἐν παντὶ καιρῷ προσφέρουσα. Καταλείψεις δὲ καὶ τὸ ἄοκνόν σου ἐν ταῖς θείαις λειτουργίαις, καὶ φλαγνον, καὶ σπουδαῖον, καὶ τὸ ἀποστολικὸν καύχημα τοῦ καμάτου. Τῷ ὄντι γὰρ πολὺς κάματος ἐκ τῶν ὁσίων σου χειρῶν ἐξελήλυθε, καὶ διεσκέπασε καὶ διέθαλψεν, οὐχ ἡμᾶς μόνους, ἀλλὰ καὶ ἅπασαν τὴν ἀδελφότητα· οἳ καὶ ὡς μητέρα πνευματικὴν ἔχοντές σε καὶ περιέποντες, τὰ ἴσα ἡμῖν καταλυποῦνταί σε καὶ ἀνακαλοῦνται. Ταῦτα, ὡς μὴ γινόμενα, ἐσχηματίσαμεν ἐν τοῖς γράμμασι, παρηγορίαν ἡμῖν αὐτοῖς ποιοῦντες, καὶ ὑποδεικνύοντές σοι τὰ τῆς καρδίας ἡμῶν, ἅπερ καὶ ἐξ ἑαυτῆς

Digitized by Google

ἐπίστασαι. Ἐγὼ τοίνυν, μῆτέρ μου ἁγία, ὡς οἶσθα, εἰ καὶ ἤθελον εἰσελθεῖν, οὐκ εἶχον (11) πῶς, διὰ τὴν φροντίδα τὴν ἐπικειμένην μοι ἀναξίως, καὶ οὐκ οἶδα πόθῳ λόγῳ. Ὡς θαυμαστὸν γὰρ, φησὶν, εἰ καὶ Σαοὺλ ἐν προφήταις· καί γε καὶ Θεόδωρος ἐν ἡγουμένοις. Τοῦτό με εἶρξε, τοῦτό με ἐδέσμησεν. Ἐπεὶ σιδηραῖς ἀλύσεσιν εἰ ἦν κατεπιασμένος, διέῤῥησσον αὐτὰς, καὶ πρὸ προσώπου σου ἱστάμην. Νῦν δὲ ἀντὶ ἐμοῦ ἔπεμψά σοι τὸν πρεσβύτερον εἰς μικρὰν παραμυθίαν, ὅτι καὶ αὐτός σοι ποθητὸς καὶ τίμιος· ἵνα ἐν πᾶσι συμπαρῇ τῇ ἀσθενείᾳ σου, ἐπισκεπτόμενος καὶ φροντίζων τὰ δέοντα· κἂν τε ἐπιμένῃς ἐν τοῖς αὐτόθι, ἐπιμένῃ· κἂν τε ἐξέρχῃ, συνεξερχόμενος ἅμα τῷ οἰκονόμῳ. Λοιπὸν, ὡς εὐοδώσει ὁ Θεὸς, καὶ φέρει ἡ ἀσθένεια, οὕτως, μῆτέρ μου τιμία, καὶ διαγενοῦ, καὶ μὴ ὑπὲρ δύναμιν ταθῇς θέλουσα ἐξελθεῖν. Τάχιον δὲ ὅπως διαφέρῃ ἐν τῇ νόσῳ, διάγνωσιν πέμψον ἡμῖν, ἵνα εὐψυχήσωμεν μικρόν. Κανόνα δὲ εὐθέως πάντες οἱ ἀδελφοὶ ἐποίησάν (12) σοι, καὶ εὐχὴν ἔχουσι διηνεκῆ περὶ τῆς ὑγείας σου. Χάρισαι ἡμῖν τὴν ἁγίαν σου εὐχὴν· εὐλόγησον ἡμᾶς μητρικαῖς δωρεαῖς· ἄσπασαι ἡμᾶς διὰ τοῦ γράμματος. Δὸς ἡμῖν τὴν εἰρήνην, ἣν ἔχεις διὰ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἔξεις εἰς αἰῶνας αἰώνων.

curam quæ indigno mihi nescio qua ratione incumbit. Mirandum enim, ait, si etiam Saul inter prophetas [24]; utique si et Theodorus inter præpositos. Hoc me inhibuit, hoc me constrinxit. Nam si ferreis catenis alligatus fuissem, perfregissem illas, et in oculis tuis apparerem. Nunc vero vice mea presbyterum ad te misi modicæ consolationis gratia, quandoquidem is etiam gratus et carus est tibi, ut in omnibus præsto sit infirmitati tuæ, congrua omnia providens et procurans, ut sive istic maneas, una maneat, sive abeas, simul abeat cum œconomo. Cæterum, sicut diriget Deus, et feret infirmitas, sic perge, veneranda mater mea, nec supra vires contende, egredi festinans. Citius autem quomodo in morbo te habeas indica nobis, ut paulisper recreemur. Canonem tibi statim fratres omnes pependerunt, et continuam pro salute tua orationem habent. Largire nobis sanctas preces tuas, benedic nobis maternis muneribus: amplectere nos per litteras. Da nobis pacem, quam per Christi gratiam habes, et habitura es in sæcula sæculorum.

Ζ'. — *Εἰρήνη Βασιλίσσῃ.*

VII. — *Irenæ Augustæ.*

Irenen laudat quod tributa relaxaverit. (Baron. an. 801, n. 22.)

Φωνὴ, φησὶν, ἐν Ῥαμᾷ ἠκούσθη, ὁ θεοπτικώτατος Ἱερεμίας· θρῆνος καὶ ὀδυρμὸς πολύς· Ῥαχὴλ τότε κλαίουσα τὰ τέκνα αὐτῆς. Τὰ δὲ παρόντα οἷα καὶ ἡλίκα; Πόθεν που χθὲς, δέσποινα ἡμῶν πανάγαθε, ἀναφανέντες ἄγγελοι τοῦ ἱεροῦ σου παλατίου, καὶ ἀκουτίσαντες ἡμῖν πάσας τὰς γεγενημένας σου τῶν ἔργων ἄρτι αἰνέσεις; Ἤχησαν ἡμῶν ἀμφότερα ὡς ἀληθῶς τὰ ὦτα. Τί τοιγαροῦν; ὅτι ἦρας συσσεισμὸν [f. σύσσημον] ἐν τοῖς πέρασι τηλικαύτης εὐσεβείας· καὶ ἰδοὺ ἥκουσί σοι κυκλοτέρωθεν, ὡς νεφέλαι πετόμεναι, λιταὶ παμπληθεῖς, γεραίρουσαι τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῶν αἰσίων σου καταπράξεων. Φράζε ἡμῖν, ὦ δέσποινα, τίς ὁ ἐπιβιβάσας σου τὸν καθαρώτατον νοῦν ἐπὶ τὰ ὕψη τῶν νοημάτων τῆς ἀληθείας· ὥστε ὡς ἀπὸ σκοπιᾶς τινος ὑψηλῆς μετεώρου καταθρῆσαι τὰ τοιαῦτα ἀρεστὰ Θεῷ καὶ ὅσια; Δίδαξον ὅθεν σοι ὁ τῆς εὐσεβείας τοσοῦτος ἔρως ἐνέσκηψε· καλῶς ἀπληστεύεσθαι τὰ θεάρεστα, καὶ εἰς ὕπερ ἐλάσαι φειδοῦς τῆς ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν ψυχικῆς τε καὶ σωματικῆς πολυωφελοῦς προμηθείας. Ἡ ἐπειδὴ πολὺ τὰ θεῖα φρονοῦσα, καὶ ἰμειρομένη μητρικῶς, οὐκ ἀρκετὸν ἡγήσω τὸ μόνον τὸν λαόν σου τῇ ἄνωθεν ἐπικουρίᾳ, ὡς ἐξ Αἰγυπτιακῆς τινος δουλείας, τῆς δυσσεβοῦς, φημὶ, πίστεως, λυτρώσασθαι· εἰ μὴ, μετὰ τῶν προλαβόντων πολυτρόπως ἐκλαμψάντων σοι δίκην ἀστέρων ἀγαθουργημάτων, καὶ τὴν παροῦσαν, ὡς κολοφῶνά τινα τῶν ἀρετῶν, ἐπιπροσθήσασθαι χάριν; Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος. Εὐφράνθη ὁ οὐρανὸς

Vox in Rama audita est, ait visionum Dei spectator Jeremias, *ploratus et ululatus multus; Rachel tum plorans filios suos* [25]. Nunc vero qualia, et cujusmodi sunt præsentia? undenam hesterni, domina optima, sacri palatii tui nuntii quos vidimus et audivimus, cum recentes nobis operum tuorum laudes commemorarent? Personuerunt revera amb.æ aures nostræ. Quid ergo? quia sustulisti signum ab extremis finibus tantæ pietatis: et ecce ad te veniunt undique, et nubium instar advolantium, preces quamplurimæ, Deum laudantes pro auspicatis actionibus tuis. Dic nobis, domina, ecquis ille est, qui castissimam mentem tuam evexit ad altissimos sensus veritatis, ut tanquam ex edita specula et sublimi hæc talia cerneres Deo grata et sancta? Doce, unde tantus tibi pietatis amor incessit, ut Deo placentia insatiabiliter expeteres, et ad summum culmen pertingeres saluberrimæ erga Christianorum tum animas tum corpora providentiæ? An, ut divina intelligens et amplectens, maternum in morem non satis duxisti, populum cœlesti ope velut ex Ægyptiaca quadam servitute, impia, inquam, fide, liberasse; nisi ad præterita, et siderum instar varie collucentia beneficia tua, hanc, veluti quemdam virtutum tuarum colophonem, adjiceres gratiam? Sanctus, sanctus, sanctus. Lætetur cœlum desuper, cum sacræ vocis Isaiæ dicamus [26], tametsi istud audacius, quia Deus per te misertus est populi

[24] I Reg. x, 11. [25] Jerem. xxxi, 15. [26] Isa. xliv, 23; ix, 4.

NOTÆ.

(11) *Εἰσελθεῖν, οὐκ εἶχον.* Hanc epistolam scripsit, ut apparet, cum adhuc in monasterio versaretur, proindeque ante exsilium.

(12) *Κανόνα ἐποίησαν.* Ecclesiasticum officium sive preces, quas pro ægra Theodori matre monachi persolverunt.

Digitized by Google

sui. Implctum est ergo universum regnum tuum gaudio et exsultatione, quoniam ablatum est iniquum jugum, quod supra ipsum erat positum, et virga quæ super collum potentiæ hujus. Quis talia audivit? Eia dicite, viri. Quis sub alio imperio tale ac tantum facinus vidit? Laudate eam, omnes populi, magnificate eam mecum, principes et subditi, sacerdotes et monachi, et Christianorum natio universa. Non enim admiranda solum fuit tot auri talentorum remissio (quanquam incomparabilis illa res est), verum etiam, quod injustitiæ multiplex via hac simul ratione præcisa est, opus fuit longe sanctissimum. Sublati sunt e medio nexus violentarum lethiferarumque exactionum, qui prædecessores tuos omnes latuerunt ; licet ex his nonnulli pie sancteque imperaverint. Hoc enim tibi servabatur. Cessit jusjurandum, crebra dejeratio, vel potius perjurium exigentium simul et debentium, utrisque inde pro re nata altercantibus, dum ille celari debitum exprobrat, hic contra se opprimi sacramento adjurat. Cessavit inopum afflictio, et pauperum sollicitudo, non jam quo remedio mendicitatem depellant, quærentium ; quod minus acerbum fuerit ; sed ut quod injuste exigitur, et quod desursum quodammodo, ut peccati fetus, irrupit, compulsoribus persolvant. Non pendunt nunc viæ, terra marique vectigalia. Consona sunt hæc magni et sacri Chrysostomi verbis. Non amplius spoliantur injuste pecunia mediterranei ab iis, qui angustos viarum aditus obsident, agrestis cujuspiam dæmonis more, aut immansuetæ feræ delibantis semper aliquid ex sarcina pauperis viatoris. Nec rursus turpium hujusmodi exactionum metu domi se continent egeni, neque oppida, neque maritima loca frequentantes : ubique enim iniquitatis scopuli prominebant. Non amplius nautæ ab oriente et occidente et aquilone solventes, navigando præfocantur, tanquam ex gutture angustis faucibus portorium reddituri. Liberati sunt qui venandi artem exercent, expedite nunc illam obeuntes, sacra Irene. Piscator qui tres forte pisces traxit, idque post magnum prorsus laborem totius diei, unum pendere non cogitur. Auceps cum arcu aut visco pauculas forte aves ceperit, ad victum sibi necessarias immunis a vectigali manens, beatius vivet. Militum uxores domesticum luctum habentes ob virorum amissionem, non acerbe insuper flebunt miserabilem et inhumanam pro mortuo exactionem. Missos facio subulcos, ovium institores, vini emptores. Mitto lanios, textores, ferrarios, sutores, fullones, aromatarios, et architectos ; atque ut paucis complectar, artem omnem, quæ in auro, vel in ligno, vel in alia demum materia cernitur, ne longior sim, in hac minutiori enumeratione, optima domina, plauserunt omnes suis manibus, et gavisi sunt gaudio magno valde dicentes : Benedicam te, Domine, quoniam misertus es mei, et factus es mihi in salutem.

ἄνωθεν, μετὰ τοῦ ἱεροφωνοτάτου Ἡσαΐου ἐπιβοήσωμεν, εἰ καὶ τολμηρὸν, ὅτι ἐλέησεν ὁ Θεὸς διὰ σοῦ τὸν λαὸν αὐτοῦ. Ἐπλήσθη γοῦν ἡ σύμπασά σου βασιλεία χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως· ὅτι ἀφῄρηται ὁ ἄνομος ζυγὸς ὁ ἐπ' αὐτὴν κείμενος, καὶ ἡ ῥάβδος ἡ ἐπὶ τοῦ τραχήλου τῆς τοιαύτης ἐπικρατήσεως. Τίς ἤκουσε τοιαῦτα; δεῦρο, εἰπατε, ἄνδρες. Καὶ τίς ἐώρακεν ἐπ' ἄλλης βασιλείας τοιοῦτον καὶ τοσοῦτον κατόρθωμα; Ἐπαινέσατε αὐτὴν, πάντες οἱ λαοί· μεγαλύνατε αὐτὴν σὺν ἡμῖν, ἄρχοντές τε καὶ ἀρχόμενοι, ἱερεῖς τε καὶ μοναστα, καὶ πᾶν τὸ Χριστιανικὸν φῦλον. Οὐδὲ γὰρ, ὅτι τῶν τοσούτων τοῦ χρυσίου ταλάντων ἡ ἄφεσις γέγονε, θαυμαστὸν μόνον, καίπερ ὂν ἀνυπέρβλητον· ἀλλ' ὅτι καὶ πόρος ἀδικίας πολυπλάσιος ἐν τῇ τοιαύτῃ ὑποθέσει συνεξεκόπη, ὁσιώτατον. Ἤρθη ἐκ μέσου στραγγαλιὰ βιαίων καὶ ψυχοφθόρων ἀπαιτημάτων, λαθοῦσα τοὺς πρὸ σοῦ ἅπαντας, καίπερ τινὰς εὐσεβῶς βεβασιλευκότας. Τοῦτο γάρ σοι ἀπέκειτο. Πέπαυται ἐφομοσία, πολυορκία, μᾶλλον δὲ ψευδορκία ἐπί τε τῶν ἀπαιτούντων καὶ ἀπαιτουμένων· ἀμφοτέρων ἐντεῦθεν ὡς τὸ συμβὰν ἀπολλυμένων, τοῦ μὲν ὅ τι ἀποκρύψειε πειρωμένου, τοῦ δὲ, ὅ τι ὑπερπιάσειε καταπολιορκοῦντος. Πέπαυται ἐκθλιψις στενοχωρουμένων, καὶ πενομένων φροντιστήρια, οὐχ ὅπως τῆς πτωχείας φάρμακον ἀλεξιτήριον ἐξευρεθείη ζητούντων· ἧττον γὰρ ἦν ἂν τὸ λυπηρόν· ἀλλ' ἵνα τὸ ἀσύνθετον, καὶ ἀνωθέν πως ὡς ἁμαρτίας γέννημα ἐπεισφρῆσαν, ἀποτίσωνται τοῖς πράκτορσιν. Οὐκέτι αἱ ὁδοὶ τελωνοῦνται, ὅσαι κατὰ γῆν, ὅσαι κατὰ θάλασσαν. Ἀντίφθογγα ταῦτα τῶν ὑπὸ τοῦ μεγάλου καὶ ἱεροῦ Χρυσοστόμου εἰρημένων. Οὐκέτι ἠπειρῶται ἐξαργυρίζονται ἄδικα κατὰ τοὺς στενωποὺς ἐκ τῶν ἐπικαθημένων ὡσανεὶ ἀγρίου τινὸς δαίμονος, ἢ ἀτιθάσσου θηρὸς, ἀπογευομένου πάντως ἐκ τῆς τοῦ πενομένου ὁδίτου ἐπιφορτώσεως. Οὐδ' αὖ δέει τῶν τοιούτων αἰσχρῶν λημμάτων οἶκοι μένουσιν οἱ ἀπορούμενοι, μήτε τὰ ἐν ἄστει, μήτε τοὺς παραθαλασσίους τόπους καταλαμβάνοντες· πανταχοῦ γὰρ οἱ τῆς ἀδικίας σκόπελοι προεστήκασιν. Οὐκέτι οἱ πλωτῆρες ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν καὶ βορρᾶ ἐξορμώμενοι καὶ καταπλέοντες ὑποπνίγονται, ὡς ἂν ἐκ λαιμοῦ τοῖς στενοῖς στομίοις τὸ τελωνούμενον ἀποδώσοντες. Ἀφείθησαν οἱ τὴν ἀγρευτικὴν μέθοδον μετερχόμενοι, κούφως ταύτην διαλαμβάνοντες, Εἰρήνη ἱερόψυχε. Ὁ ἁλιεὺς τυχὸν τρεῖς ἰχθύας ἀνελκύσας, καὶ τοῦτο πάντως πολλὰ κεκοπιακὼς δι' ὅλης ἡμέρας, τὸν ἕνα οὐκ ἀποτίννυσιν. Ὁ τοξότης ἢ ὁ ἱξευτὴς οὕσπερ ἐθήρευσεν ὀλίγους τάχα ὄρνεις, ἐξ ὧν αὐτῷ ἡ ἀναγκαία τροφὴ, ἀλογοθέτητος διαμένων εὐζωήσειεν. Αἱ στρατιώτιδες τὸ οἰκεῖον πένθος ἔχουσαι τῆς ἀνδρικῆς ἀποβολῆς, οὐκ ἐπιθρηνήσουσι πικρῶς τὴν ὑπὲρ τοῦ θανέντος ἐλεεινὴν καὶ ἀπάνθρωπον ἐξαπαίτησιν. Καὶ πάρειμι τοὺς συβότας, τοὺς προβατεμπόρους, τοὺς οἰνοπράτας. Ἐῶ λέγειν τοὺς κρεωπώλας, τοὺς ἱστουργοῦντας, τοὺς χαλκοτύπους, τοὺς σκυτοτόμους, τοὺς δευσοποιοὺς, ἀρωματοπράτας τε καὶ ἀρχιτέκτονας· καὶ συλλήβδην εἰπεῖν ἁπασαν μέθοδον, ὅση κατὰ χρυσουργίαν, ὅση κατὰ ξυλουργίαν, ὅση κατὰ πᾶσαν ἄλλην ὕλην ἐπιθεωρεῖται· ἵνα μὴ μακρὸν ἀποτείνοιμι λόγον· ἐν τῇ τοιαύτῃ κατακερμασίᾳ. Ὦ πανάγαθε δέσποινα, ἐπεκρότησαν

Digitized by Google

ταῖς χερσὶν αὐτῶν ἅπαντες, καὶ ἐχάρησαν χαρὰν μεγάλην σφόδρα, ἐκεῖνα εἰρηκότες· Εὐλογήσω σε, Κύριε, ὅτι ἠλέησάς με, καὶ ἐγένου μοι εἰς σωτηρίαν.

Διὸ πεποιθὼς ἔσομαι ἐπὶ τῇ θεοσδότῳ σου βασιλείᾳ. Ταῦτα πάντα (13) αἰνέσεως πλήρη καὶ ἐξυμνήσεως, Εἰρήνη φίλη Χριστοῦ, τὸ γλυκὺ καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα. Ταῦτα οὐ μόνον ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ τῆς βασιλείας σου, ἀλλὰ καὶ μέχρι τερμάτων τῆς οἰκουμένης διαδοθήσονται, καὶ ἀκούσονται ἡμᾶς ἀλλοεθνεῖς, καὶ θαυμάσονται, καὶ πτοηθήσονται ἀπὸ τῆς εὐπραξίας τῶν σοφῶν σου ἐπιτηδευμάτων. Αἰδοῦνται γὰρ, φησὶν, ἀνδρῶν ἀρετὴν καὶ πολέμιοι, ὁ τῶν θεολόγων διαπρύσιος. Οὕτω φυλάττεταί σου ἀῤῥαγὲς τὸ βασίλειον· οὕτως εἶκει καὶ πείθεταί σοι ἀσμένως τὸ ὑπήκοον. Ταύτῃ θεραπεύεις τὸ Θεῖον· ταύτῃ ἐπευφραίνεις τοὺς ἐκλεκτοὺς Θεοῦ ἀγγέλους, ἀλλ' οὖν καὶ τοὺς ὁσίως καὶ δικαίως πολιτευομένους, Εἰρήνη θεώνυμε. Ἐν τούτοις ἡ εὐσέβειά σου διαλάμπει. Ἐν τούτοις πᾶν στόμα καὶ πᾶσα γλῶσσα πρὸς αἴνεσίν σου ἐξανοίγεται. Αὕτη ὡς ἀληθῶς ἡ δόξα τῆς Ἐκκλησίας· αὕτη ἡ σφραγὶς τῆς περιποιηθείσης σοι πατρικῆς καὶ θεοπνεύστου τῶν Χριστιανῶν ὀρθοδοξίας, ἔκδικε τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς ἀληθείας ὑπέρμαχε. Τηλικαῦταί σου αἱ τῶν ἀρετῶν ἐπιδόσεις, ὡς μεγάλοι καὶ ἀξιέπαινοι οἱ μισθοί σου· ὡς πολύ σου καὶ ὑπερβάλλον τὸ ἀνταπόδομα παρὰ τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ. Μέγα μὲν γὰρ καὶ τὸ ἕνα σώζειν. Πῶς γὰρ οὔ; ἐπεὶ, ὥς φησιν ἡ θεία Γραφὴ, *Ὁ ἐξάγων ἄξιον ἐξ ἀναξίου, ὡς στόμα μου ἔσται*· τὸ δὲ τοσαύτας ψυχὰς καὶ τὸ πᾶν τοῦ λαοῦ, πῶς οὐ μέγα καὶ σεβάσμιον, καὶ τῆς ἄνωθεν μεγαλοδωρεᾶς ὄντως ἐπάξιον; Σὺ οὖν τὸ μέγα ὄντως καὶ πραγματικὸν ὄνομα, μετὰ τοῦ παντὸς καλοῦ εἰσελήλυθας εἰς τὰ βασίλεια· καὶ σὺ τὰ ἐγκαταλείμματα τῆς δικαιοσύνης ἐάσεις διαιωνίζοντα.

A Propterea fiduciam sumam in hoc divinitus dato imperio tuo. Hæc omnia laudis plena et prædicationis, Irene Christo chara, dulcis et re et nomine. Hæc non solum qua patet imperii tui potestas, sed ad ipsos usque orbis terræ terminos celebrabuntur : audientque de nobis exteræ gentes, et mirabuntur, et obstupescent sapientissimarum actionum tuarum felicitatem. Reverentur enim hominum virtutem etiam hostes, ait theologorum clarissimus [37]. Ita conservatur inconcussum imperium tuum, ita cedunt et libenter obediunt tibi subditi. Hac arte Deum colis, hac electos Dei angelos lætificas, imo et illos qui sancte ac juste vitam ducunt, Irene divinum nomen. In his pietas tua elucet : in his os omne et lingua in laudes tuas aperitur. Hæc vera est gloria Ecclesiæ : hoc sigillum assertæ a te paternæ, et divinitus inspirntæ Christianorum fidei orthodoxæ, vindex Dei, et veritatis propugnatrix. Tanta sunt virtutum tuarum incrementa. Quam magna et præclara merces tua ! quanta et quam excellens retributio ab universorum Deo ! Magnum enim prorsus est, vel unum servare : quidni enim ? cum dicat divina Scriptura : *Qui educit dignum de indigno, erit tiçut os meum* [38] ; tot animas et populum omnem servasse, quomodo magnum non censeatur et gloriosum, et cœlesti munificentia dignum ? Tu ergo magnum revera et efficax nomen, imperium cum omni bono inivisti : tu justitiæ reliquias semper vigere sinas.

B

C

Η'. — *Συμεὼν ἡγουμένῳ.*

VIII. — *Symeoni præposito.*

De monacho qui cœnobium reliquerat.

Ὑπὲρ ἡμᾶς τὰ καθ' ἡμᾶς ὑπολαμβάνουσα ἡ πατρική σου ἀγωσύνη, διὰ τῶν δύο αὐτῆς ἰδιογράφων [ms. Reg. ἱερογράφων] ἐπιστολῶν ὡμίλησεν ἡμῖν τὰ ξενίζοντα καὶ ἐκπλήττοντα. Ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν γραμματοφόρων εὐδόκησεν ὁ Θεὸς, ὑποκλιθέντος τοῦ ἡγουμένου, ἀναληφθῆναι αὐτοὺς ἐν τῷ οἰκείῳ αὐτῶν μοναστηρίῳ· καλῶς τοῦτο πραξάσης τῆς θεοσεβείας σου, εἰς τὸ ἀνθυπενεγκεῖν αὐτοὺς διὰ τοῦ διδακτικοῦ αὐτῆς λόγου εἰς τὰ πατρῷα καὶ πνευματικὰ σπλάγχνα. Περὶ δὲ τοῦ λειποτακτήσαντος ἀδελφοῦ ἡμῶν, καὶ ὡς ἐκ παραδείσου τῆς κοινοβιακῆς ζωῆς ἐξοστρακισθέντος, οὐκ οἶδ' ὅ τι εἴπωμεν. Καὶ ἡμεῖς ἐωρακότες τὸν ἄνδρα τὸ πρότερον ὡς ἀληθῶς ἄμπελον θεοφύτευτον, πᾶσαν ἀληθινὴν, πᾶσαν καρποφόρον. Καὶ πῶς ὅτι ἄρτι *ἐλυμήνατο αὐτὴν ὗς ἐκ δρυμοῦ, καὶ μονιὸς ἄγριος κατενεμήσατο αὐτήν*· στραφείσης αὐτῆς, ὡς εἰπεῖν, εἰς

Supra captum nostrum res nostras suscipiens paterna sanctitas tua, ea nobis duabus manu propria exaratis epistolis suis exposuit, quæ admirationem et stuporem injecerunt. Sed de tabellariis quidem, Deo placuit ut inflexo præposito in monasterium suum reciperentur : recte hoc agente pietate tua, ut eos verborum suorum admonitu paternis spiritualibus visceribus restitueret. De fratre autem nostro, qui ordinem deseruit, et tanquam ex paradiso cœnobiticæ vitæ ejectus est, quid dicam nescio. Vidimus et nos virum antea, revera plantatam a Deo vitem, totam veram, totam frugiferam. Quomodo nunc *Exterminavit eam aper de silva, et singularis ferus depastus est eam* [39] : conversa ipsa, ut ita dicam, in amaritudinem mortiferam ? Annon enim, quia traditus est immanibus feris passionum, amorem carnis dico,

D

[37] Gregor. Nazianz. orat. 22, sub fin. [38] Jerem. xv, 16. [39] Psal. lxxix, 14.

NOTÆ.

(13) *Ταῦτα πάντα.* Theophanes ad annum 4, Irenes secundo : Τῷ δὲ Μαρτίῳ μηνὶ τῆς θ' ἰνδικτιῶνος, Εἰρήνη ἡ εὐσεβὴς Βυζαντίοις τοὺς πολιτικοὺς ἐχαρίσατο φόρους, καὶ τῆς Ἀβύδου καὶ τοῦ Ἱεροῦ τὰ λεγόμενα κομέρκια ἐκούφισεν· μεγάλως ἐπὶ τούτοις οὖν ἄλλοις πολλοῖς εὐχαριστηθεῖσα εὐεργετήμασι. *Mense porro Martio indictionis nonæ, piissima Irene Byzantiis civilia remisit vectigalia, et ea quæ apud Abydum et Hierum dicuntur commercia ex parte relaxavit : pro quibus aliisque beneficiis populus maximas ei grates retulit.*

Digitized by Google

dominandique libidinem, videre est illum nunc mentis contemplatione ab illis depastum, et tanquam leonum ore dilaniatum? Parem enim, ut ipse nosti, ac illius qui inconsulto discedit a patre, ab eoque discinditur, ejus lapsum esse censet divinus Basilius, qui sanctam professionem abjicit. Ideo et eadem excommunicationis reliquarumque pœnarum sententia plectuntur. Sed hic quidem nos ut peccatores precamur, ut pristinam lucem iterum ex hoc suo vitiis hebetato et obscurato intellectu respiciat; domumque denuo ad dulcem Patrem et charissimam congregationem revertatur. Fratres autem ipsos hortamur, ut cœnobitico certamini fortiter insistant, nec propter impii lapsum convellantur: sed potius sincerioris fidei, indissolubilisque connexionis inde ansam arripiant; idque ad sanguinis usque profusionem, quemadmodum Deo pleni Patres prædicant, ut per absolutam religiosæ vitæ perfectionem martyrii coronam in die judicii recipiant, chorum ineuntes cum Dositheo, et Acacio, et Domitiano, viris plane sanctissimis, qui summa cum obedientia vitam exegerunt. Hodie namque, sicut sanctitas tua in reliquo epistolæ textu ait, mera ubique confusio et inobedientia: dum singuli fere humanis consuetudinibus nituntur, vicinorumque institutis, quæ Dei legibus plane adversantur: maluntque hujus et illius præpositi, quam divinorum Patrum nostrorum vitam observare. Quo fit, ut pastores, et in his ego primus, desipiamus, et Dominum non quæramus, nec irreprehensibilem et constantem vitæ rationem investigemus; sed quasi antiquata lege Dei, et abolito Evangelio, hebescentibusque spiritualibus sanctionibus, atque, ut magis impium quid dicam, quasi mutato immutabili Deo. Nam et hoc illos speciat, qui semper incusant et dies, et ætates, quod aliter hæ, aliter illæ se habeant.

πικρίαν θανατικήν; Μὴ γὰρ ὅτι οὐ παραδοθεὶς τοῖς ἀτιθάσσοις θηρσὶ τῶν παθῶν, φιλοσαρκίας τε, φημὶ, καὶ φιλαρχίας, ἔστιν ἰδεῖν αὐτὸν ἄρτι τῇ τοῦ νοῦ θεωρίᾳ βιβρωσκόμενον ὑπ' αὐτῶν, καὶ κατασπαραττόμενον οἷα ἀπὸ στόματος λεόντων; Τὴν ἴσην γὰρ, ὡς οἶσθα, κρίνει ἀπόπτωσιν ὁ θεῖος Βασίλειος, τῷ ἀλόγως ἀναχωροῦντι καὶ ἀποσχιζομένῳ πατρὸς, τοῦ καὶ αὐτὸ τὸ θεῖον ἐπάγγελμα ἀπορριπτομένου. Διὰ τοῦτο καὶ τῆς αὐτῆς εἰσι καταδίκης ἐπὶ τῆς ἀκοινωνησίας, καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτιμίων. Ἀλλὰ τοῦτον μὲν εὐχόμεθα ὡς ἁμαρτωλοὶ ἀντωπῆσαι πάλιν πρὸς τὸ πρότερον φῶς, ἐκ τῆς ἀμβλυωπαθοῦς καὶ ἐζοφωμένης αὐτοῦ ἐννοίας· καὶ οἴκαδε αὖθις ἐπανιέναι πρὸς τὸν γλυκὺν Πατέρα, καὶ τὴν φιλτάτην συνοδίαν. Αὐτοὺς δὲ τοὺς ἀδελφοὺς παρακαλοῦμεν στῆναι γενναίως πρὸς τὴν κοινοδιακὴν ἄθλησιν· καὶ μὴ σαλευθῆναι ἐκ τῆς τοῦ ἀσεβοῦς καταπτώσεως· μᾶλλον δὲ καὶ μᾶλλον ἐντεῦθεν ἐπιδράξασθαι γνησιωτέρας πίστεως καὶ ἀδιασπάστου συντεύξεως, τοσοῦτον μέχρις αἵματος, καθὼς οἱ θεοφόροι Πατέρες διαγορεύουσιν, ἵνα τελειότητι τοῦ ὑποτακτικοῦ αὐτῶν βίου, τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον ἀναδήσωνται ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς διαγνώσεως, χορεύοντες μετὰ Δοσιθέου, καὶ Ἀκακίου, καὶ Δομετιανοῦ, τῶν πάνυ παναγίων, τῶν πανυπηκόως τὴν πολιτείαν τετελειωκότων. Σήμερον γὰρ, καθὼς αἱ λοιπαὶ φωναὶ τῆς ὁσιότητός σου, ἀκρισία πᾶσα καὶ ἀνυποταξία· ἐπερειδομένων τῶν πάντων σχεδὸν εἰπεῖν ταῖς ἀνθρωπίναις συνηθείαις, καὶ ταῖς τῶν προτεχεστέρων διακρατήσεσιν, ἐξ ἐναντίας ἐχούσαις τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ· καὶ μᾶλλον αἱρουμένων τοῦ δεῖνος καὶ τοῦ δεῖνος ἡγουμένου παρατηρεῖν τὸν βίον, ἢ τῶν θεσπεσίων Πατέρων ἡμῶν. Ἔνθεν οἱ ποιμένες, ἐξ ὧν ἐγὼ πρῶτος, ἠφρονεύσαμεν, καὶ τὸν Κύριον οὐκ ἐκζητοῦμεν, οὐδὲ τὸ ἀμώμητον καὶ τὸ ἀκράδαντον τῆς πολιτείας ἰχνηλατοῦμεν· ἀλλ' ὡς παλαιωθέντος τοῦ θείου νόμου, καὶ ἀργήσαντος τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ ἀτονησάντων τῶν πνευματικῶν θεσμῶν, καὶ, ἵνα τι εἴπω καὶ βλασφημότερον, ὡς ἀλλοιωθέντος τοῦ ἀναλλοιώτου Θεοῦ. Τοῦτο γάρ ἐστι πρὸς τὸ λέγειν καὶ καταιτιᾶσθαι τοὺς χρόνους καὶ τὰς ἡμέρας καὶ τὰς γενεάς, ἀλλοίως μὲν ἐκείνας, καὶ ἀλλοίως ταύτας.

Ego vero non a tempore invectum hoc discrimen contendo. Nec enim aliam formam induit cœlum, nec motum alium, nec aliam lucem diei opifex lampas, nec præter solitum ordinem fertur et circumagitur universum. *Statuit* enim *illa*, ut scriptum est, *in æternum et in sæculum sæculi; præceptum posuit, et non præteribit*[36]. Sed ortum id est, sanctissime, ex mutatione liberæ voluntatis ab amore divino destitutæ, affectumque suum ad caduca defigentis, gloriosa exempla sequi detrectantis, neque archetypam potius patriamque divinam imaginem exprimere, quam deformes et alienas ac prodigiosas. Quamobrem animi simulacra gerimus, partim quidem humanæ naturæ aliquid habentia, partim canis, partim leopardi fortasse, partim piscis, aut alterius reptilis cujuspiam: sanctitate tua anagogice hæc intelligente. Qui ergo talia decepti effutiunt, aut Evangelia palam et nuda fronte perfringant, et martyria

Ἐγὼ δὲ ἀνταποκρίνομαι ὡς οὐ παρὰ τὸ τοῦ χρόνου διάφορον τοῦτο ὑπήχθη. Οὐδὲ γὰρ ἑτερόμορφος γέγονεν ὁ οὐρανὸς, οὐδὲ ἑτεροκίνητος, οὐδὲ ἑτερολαμπὴς ὁ δημιουργὸς τῆς ἡμέρας φωστὴρ, οὐδὲ παρὰ τὴν πρὶν τάξιν φέρεταί τε καὶ διεξάγεται τὸ πᾶν. Ἔστησε γὰρ αὐτὰ, κατὰ τὰ Λόγια, εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· πρόσταγμα ἔθετο, καὶ οὐ παρελεύσεται. Ἀλλὰ τοῦτο συμβέβηκεν, ὦ ἁγιώτατε, κατὰ τὸ ἐνηλλαγμένον τῆς αὐτεξουσίου προαιρέσεως, ὀλιγωρησάσης ἐκ τοῦ θείου ἔρωτος, καὶ περὶ τὰ πρόσυλα τὴν ἑαυτῆς ἔφεσιν ἐκδεδωκυίας, καὶ οὐ θελούσης, οὐδὲ αἱρουμένης τῶν εὐκλεῶν ἐξάψασθαι παραδειγμάτων, οὐδὲ μεταγράψαι ἀπὸ τῆς ἀρχετύπου καὶ πατρίου θεοειδοῦς εἰκόνος, ἐκ δὲ τῶν δυσμόρφων καὶ ἀλλοκότων καὶ τερατουργουμένων. Διὰ τοῦτο τὰ ψυχικὰ ἐνδάλματα ἐπιφέρομεν, τὸ μέν τι ἀνθρωπείου μέρος ἔχοντα, τὸ δὲ κυνὸς, τὸ δὲ λεοπάρδου τυχὸν, τὸ δὲ ἰχθύος, ἢ τινος ἄλλου τῶν ἑρπε-

[36] Psal. CXLVIII, 6.

Digitized by Google

τῶν· ἀναγωγικῶς ταῦτα λαμβανούσης τῆς ὁσιότητός σου. Οἱ τὰ τοιαῦτα τοιγαροῦν ἐκ φενακισμοῦ βατταρίζοντες, ἢ ῥηξάτωσαν γυμνῇ τῇ κεφαλῇ τὰ Εὐαγγέλια, καὶ τὰ μαρτύρια, καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ Κυρίου, καὶ πᾶσαν δέλτον ἁγιοπαράδοτον, ἢ τοῦτο μὴ ποιοῦντες, τὸ νηπιῶδες φρόνημα καὶ ἀλόγιστον ἀποθέμενοι, ὡς ὄντως εἰς ἄνδρα τελοῦντες τῆς ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὰ θεοπαράδοτα λόγια· καὶ περιπατείτωσαν, καὶ τοὺς ἄλλους ἐκπαιδευέτωσαν· ἢ μηδ' ἕτερον τῶν εἰρημένων ποιοῦντες, καὶ γοῦν τὸ ἑαυτῶν ἀθέλητον καὶ ἄσωτον κατηγορησάτωσαν. Ἴσως γὰρ αὐτοῖς ἔσται καιρὸς ἀνανήψεως. Σοὶ δέ μοι! Πάτερ τιμιώτατε, ὅτι ἔνοχος ὢν πάντων τῶν εἰρημένων, καὶ πάσης διαστροφῆς καὶ ἀνευθύτητος ὑπουργὸς, ὡς ἐπεμβαίνειν ἄλλοις ἠρξάμην καὶ νομοθετεῖν. Κλαυσάτωσαν καὶ θρηνείτωσαν ἐπ' ἐμοὶ καὶ αὐτοὶ οἱ ἀναίσθητοι λίθοι, κινδυνεύοντι κατὰ πᾶσαν ὥραν, καὶ ῥήσσοντι τὸ πολύμνιον τοῦ Χριστοῦ ἀναξίως μοι παραδεδομένον. Τοσαῦτά μοι προήχθη κελεύοντί σοι, ὦ θεοτίμητε, ἀνταποκριθῆναι. Αὐτὸς δὲ ἐρηρεισμένος ὢν τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος, καὶ τῇ περιλήψει τῶν νομίμων καὶ πατρίων ἐντολῶν, ἀκίνητος μένοις καὶ ἀσάλευτος καὶ ἀκαταπόητος ἐκ τῶν παρά τινων πολυτρόπως προσπεισφρησάντων σοι, οἷσ ἀνέμων ἢ τρικυμιῶν, λογυδρίων, βαίνων ἐν τῇ βασιλικῇ ὁδῷ τῆς ἀκραιφνοῦς πολιτείας, καὶ τὴν ἐφ' ἑκάτερα παρατρέχων ματαιολογίαν τῶν ἀνθρώπων, εὐχόμενός τε ἀδιαλείπτως ὑπὲρ τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν τὰ κράτιστα.

A et justificationes Domini, et omnia a sanctis transmissa volumina: aut si hoc facere abnuant, puerilem sensum et a ratione alienum deponentes, ut qui reipsa in virum evaserint ætatis plenitudinis Christi [31], secundum divina oracula, et ambulent ipsi, et alios erudiant: aut si neutrum facere volunt, suam ipsorum socordiam et intemperantiam accusent. Forsitan tempus erit quo resipiscant. Sed, heu mihi! Pater colendissime, qui horum omnium reus quæ dixi, omnisque vitii et pravitatis adjutor, insultare aliis cœpi, legesque præfigere. Plangant me lugeantque lapides ipsi sensus expertes, qui per singulas horas versor in discrimine, Christique gregem indigno mihi commissum dissipo. Atque hæc hactenus, te jubente, a Deo honorate, respondi. Tu B vero Spiritus virtute subnixus, legitimarumque et paternarum sanctionum observatione, immobilis permane, et inconcussus atque intrepidus, adversus quorumdam variis in te modis, ventorum ac procellarum instar, irruentes rumusculos, regia integræ vitæ via incedens, et inanes hominum utramque in partem voces contemnens, ac pro humilitate nostra sine intermissione orans quam studiosissime.

Θ'. — *Γελασίῳ μαθητῇ.* [ις'.]

IX. — *Gelasio discipulo.*

Apostatæ, ut ad monasterium redeat.

Ὦ τέκνον μου, ἀββᾶ Γελάσιε, πῶς ποτέ σε ἐξωστράκισεν ὁ ἀρχέκακος Σατανᾶς ἐκ τοῦ κοινοβιακοῦ παραδείσου, ὡς ποτὲ τὸν Ἀδὰμ ἐκ τῆς Ἐδὲμ, πεισθέντα τῇ βουλῇ τοῦ ὀφιογνώμονος Ἀμμοῦν; Καὶ ἄρτι αὐλίζῃ ἐν τόποις οὓς οὐκ ἐπισκοπεῖ ὁ Κύριος, ἀκανθοφορῶν καὶ ἐργαζόμενος ἐν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας. Τί γὰρ καλὸν ἐξελήλυθὼς ἢ εἰργάσω, ἢ ἐργάζῃ; Τί δὲ οὐ μᾶλλον πονηρὸν καὶ ἀπευκτόν; Ἐξέλιπέ σου τὸ νοερὸν φῶς τῆς ὁδηγίας· ἐσβέσθη ὁ σπινθὴρ τῆς πνευματικῆς φιλίας. Οἱ φίλοι σου καὶ οἱ πλησίον σου, οὐ μόνον λέγω τοὺς πιθεινούς σου ἀδελφοὺς, ἀλλὰ καὶ τοὺς τοῦ Θεοῦ ἀγγέλους, ἐξ ἐναντίας σου ἀπομακρόθεν ἔστησαν, καὶ ἤγγισαν οἱ δαίμονες, ἐκζητοῦντες ἀπολέσαι σου τοὺς προειργασμένους ἀσκητικοὺς καμάτους. Ποῦ ποτέ σου ἡ καθαρὰ προσευχή; ποῦ ποτέ σου ἡ ἀκράδαντος ὁμολογία; ἡ φωτοποιὸς ἐξαγόρευσις; ἡ ἀγγελικὴ χοροστασία; ἡ θεομίμητος ὑπακοή; ἡ χριστοφόρος ταπεινοφροσύνη; ἐκεῖνο τὸ καλὸν καὶ τερπνὸν, ὃ ᾄδει ὁ ἁγιογράφος Δαβὶδ, ἡ ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνοίκησίς σου τῶν ἀδελφῶν; Τούτων πάντων ἐπειδὴ ἔρημος γέγονας, τέκνον μου, ἔχεις ἀντεισαχθέντα σοι τὰ ἐναντία, σκοτασμὸν νοὸς, ἀναλγησίαν ψυχῆς, πώρωσιν καρδιακὴν, δυσπιστίαν, ἀνελπιστίαν, ὀλιγωρίαν, φόβον θανάτου, τρόμον ἀπολογίας. Καὶ τί δεῖ καταλέγειν ἓν ἕκαστον, ὅτι στένων καὶ τρέμων Καϊνικῶς πάντως διαβιοῖς; Καὶ οὔπω λέγω τῶν σαρκικῶν

C O fili mi, abba Gelasi, quo tandem pacto malorum te auctor Satanas, ex cœnobiaco paradiso, sicut Adam olim ex Eden, serpentini Ammon consilio obsecutum exterminavit? Et nunc in locis habitas quæ Dominus non respicit, spinas producens, et ignominiæ passiones in sudore vultus tui exercens. Quid enim recti ex quo digressus es, vel egisti, vel nunc agis? Quid potius non perversum ac detestandum? Defecit te mentis lumen quod viam monstrabat: exstincta est scintilla spiritualis necessitudinis. Amici et proximi tui; non tantum charissimos fratres tuos dico, sed ipsos quoque Dei angelos; adversum te eminus steterunt [32], et propius accessere dæmones, anteactos labores tuos asceticos abolere cupientes. Ubinam pura olim D precatio tua? ubinam inconcussa confessio? ubi splendida exomologesis? ubi angelica chori frequentatio? Dei æmula obedientia, Christum gerens humilitas, bonum illud et jucundum, quod canticorum scriptor prædicat David, fratrum in unum habitatio [33]? His omnibus quoniam orbatus es, fili mi, contraria quæ horum loco immissa sunt habes, obscurationem mentis, stuporem animi, cæcitatem cordis, incredulitatem, desperationem, incuriam, mortis metum, horrorem judicii. Et quid opus est singula percensere, cum gemens et tremens Caini prorsus more vitam ducas? Nec memoro carnalium

[31] Ephes. IV, 13. [32] Psal. XXXVII, 12. [33] Psal. CXXXII, 1.

Digitized by Google

cupiditatum turbam interiora tua inflammantem, et peccatum succendentem. Quapropter, fili mi, perspecta per humilem epistolam meam veritate, et ad lumen suspiciens, ac divinitus compunctus, et amice vulneratus, reputansque ac recogitans unde excideris, et in quibus miseriis verseris, et ubi habites, nempe, ut sic dicam, in tabernaculis Cedar [34]; redi ad sanam mentem, recurre ad locum tuum, expergiscere, renovare, et recalesce; et ne horam cuncteris, ne diem, ne hebdomadem : sed quantocius omnibus abjectis, præsenti atque intrepido animo ad me veni infelicem Patrem tuum, et ad egregios fratres tuos, et magnum Patrem meum, et Patrem tuum. Et hac quidem de causa consilium erat, postquam te istuc appulsum cognovi, etiam fratrem cum litteris mittere, qui te revocaret. Sed quia presbyter litterarum lator mihi plane confirmavit te ad solas litteras venturum, ideo epistola contentus fui. Et vero jubent prorsus, fili mi, sicut dictum est, non solum ego miser, et Pater meus, verum et nostri domini Joannes præcursor ac Joannes Theologus, ut quam citissime gradum referas, priusquam te inopinata mors occupet. Quod si obfirmatus adhuc, quod minime reor, obdurescas, et pertinaciter resistas; scito te excommunicatum esse, et a sanctis omnibus, et a nobis peccatoribus donec faciem nostram videas. Sin autem gradum referes, ut jussimus, jam veniens solutus es, tum ad divina donâ, tum ad alios cibos.

A παθῶν τὸν ἐσμὸν ἀναῤῥιπίζοντά σου τὰ ἐντὸς, καὶ ἀναφλέγοντα τὴν ἁμαρτίαν. Διὸ δή, τέκνον μου, ἐπιγνοὺς τὸ ἀληθὲς διὰ τῆς ταπεινῆς μου ἐπιστολῆς, καὶ ἀναβλέψας πρὸς τὸ φῶς, καὶ κατανυχθεὶς θεϊκῶς, καὶ πληγεὶς φιλικῶς, καὶ ἀναπλήσας καὶ ἀναγνωρίσας ὅθεν ἐξέπεσας, καὶ ἐν ποίοις εἶ δεινοῖς, καὶ ποῦ παροικεῖς, ὡς εἰπεῖν, μετὰ τῶν σκηνωμάτων Κηδάρ· ἀνάσφηλον, καὶ ἀναπήδησον, καὶ ἀνεγέρθητι, καὶ ἀνανεώθητι, καὶ ἀναθερμάνθητι· καὶ μὴ ὥραν, μὴ ἡμέραν, μὴ ἑβδομάδα· ἀλλὰ θᾶττον χαίρειν πᾶσιν εἰπὼν, ἧκε ἐῤῥωμένως καὶ ἀνενδοιάστως πρός με τὸν δύστηνόν σου Πατέρα, καὶ πρὸς τὴν καλήν σου ἀδελφότητα, καὶ πρὸς τὸν μέγαν Πατέρα μου καὶ Πατέρα σου. Καὶ πρὸς τοῦτο ἐβουλόμην μὲν, ἡνίκα ἔμαθον ὅτι αὐτόθι ἐξεπελάσθης, καὶ B ἀδελφὸν πέμψαι σὺν τοῖς γράμμασιν, ἵνα σε ἀναῤῥύσηται. Ἐπεὶ δὲ ὁ γραμματοφόρος καὶ πρεσβύτερος ἐβεβαιώσατό με πάντως ἐκ μόνων τῶν γραμμάτων ἥξειν σε, διὰ τοῦτο ἠρκέσθην τῇ ἐπιστολῇ. Καὶ δὴ πάντως, τέκνον μου, καθὼς εἴρηται, οὐ μόνον ἐγὼ ὁ τάλας, καὶ ὁ Πατήρ μου, ἀλλὰ καὶ οἱ δεσπόται ἡμῶν, ὁ Πρόδρομος, καὶ ὁ Θεολόγος, ἐγκελεύονταί σοι, τάχιστα ἀποκινῆσαι, πρὶν ἀπροσδοκήτου θανάτου καταλάβῃ τὸ τέλος. Εἰ δέ τι, ὃ οὐχ ὑπολαμβάνω, σκληρυνόμενος σκληρυνθῇς καὶ αὐθαδιάσεις· γίνωσκε ἀκοινώνητόν σε εἶναι, καὶ ἐκ πάντων τῶν ἁγίων, καὶ ἐξ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν, ἕως ἂν ὄψει τὸ πρόσωπον ἡμῶν. Εἰ δὲ ἀποκινήσεις, καθὼς ἐνετειλάμεθα, ἤδη ἐρχόμενος λελυμένος εἶ, καὶ τῶν θείων δώρων, καὶ τῶν ἄλλων βρωμάτων.

X. — *Nicolao discipulo.*

Ι'. — *Νικολάῳ μαθητῇ.* [κα'.]

Electo in præpositum tradit præcepta vitæ monasticæ.

Quandoquidem Dei nutu, spiritualis fili Nicolae, ad præfecturæ apicem evectus es, observare omnino debes, quæ in hoc libello præcepta sunt. Non igitur ullatenus immutabis, quam a spirituali monasterio tuo accepisti formam et regulam, absque necessitate. Non possidebis ex hoc mundo quidquam, nec tibi proprium repones vel unicum argentum. Non divides animum et cor tuum affectu curisque, propter eos qui tibi a Deo commissi sunt, tibique in spiritu filii ac fratres facti sunt; non erga necessarios olim secundum carnem, aut cognatos, aut amicos, aut sodales. Non erogabis res monasterii tui, neque in vita, neque post mortem, sive eleemosynæ titulo, sive legati, in tuos olim necessarios, ut dictum est, et amicos : nec enim de mundo es, D ut res mundi attingas : præterquam si qui forte ex cœnobio in ordinem nostrum transierint : atque ita curam eorum geres juxta sanctorum Patrum exemplum. Non possidebis servum, neque ad tuos usus, neque ad monasterii cui præsides, nec denique ad agri tui, hominem qui ad Dei imaginem factus est : hoc enim sæcularibus solis concessum est. Tu vero teipsum exhibere unanimis fratribus tuis servum animo debes, licet externa specie tanquam dominus et magister habearis. Feminei sexus

Ἐπειδὴ εὐδοκίᾳ Θεοῦ προεβιβάσθης, τέκνον πνευματικὸν Νικόλαε, εἰς τὸ τῆς ἡγουμενείας ἀξίωμα, δέον παραφυλάξαι σε πάντα τὰ ἐντεταλμένα σοι ἐν τῷ παρόντι γραμματίῳ. Οὐ διαλλάξεις οὖν ὅπερ παρέλαβες τύπον καὶ κανόνα παρὰ τῆς πνευματικῆς σου μονῆς ἐν ἅπασιν ἄνευ ἀνάγκης. Οὐ κτήσῃ τι τοῦ κόσμου τούτου, οὐδὲ ἀποθησαυρίσεις ἰδιορίστως εἰς ἑαυτὸν μέχρι καὶ ἑνὸς ἀργυρίου. Οὐ διαμερίσεις τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν σου ἐν σχέσει καὶ φροντίδι, παρὰ τοὺς πεπιστευμένους σοι ὑπὸ Θεοῦ, καὶ γενομένους σοι πνευματικῶς υἱοὺς καὶ ἀδελφούς· οὔτε εἰς τοὺς ποτε ἰδίους κατὰ σάρκα, ἢ συγγενεῖς, ἢ φίλους, ἢ συνεταίρους. Οὐ χρήσῃ τοῖς τῆς οἰκείας σου μονῆς, οὔτε ζῶν, οὔτε μετὰ θάνατον, ἐλεημοσυνικῶς, ἢ κληρονομικῶς, εἰς τοὺς ποτε προειρημένους ἰδίους καὶ φίλους. Οὐ γὰρ ἐκ τοῦ κόσμου εἶ, ἵνα μετέχῃς τῶν ἐκ τοῦ κόσμου· πλὴν εἰ μή που μεταβαλέν τινες ἐκ τοῦ κοινωνικοῦ βίου εἰς τὸ καθ' ἡμᾶς τάγμα· καὶ οὕτω φροντίσεις κατὰ μίμησιν τῶν ἁγίων Πατέρων. Οὐ κτήσῃ δοῦλον, οὔτε εἰς οἰκείαν χρείαν, οὔτε εἰς ἣν ἐπιστεύθης μονὴν, οὔτε εἰς ἀγρούς σου, τὸν κατ' εἰκόνα Θεοῦ γεγονότα ἄνθρωπον· τοῦτο γὰρ μόνοις τοῖς ἐν τῷ βίῳ συγκεχώρηται. Σοὶ δὲ χρεὼν ἑαυτὸν παρασχεῖν τοῖς ὁμοψύχοις σου ἀδελφοῖς δοῦλον τῇ προθέσει, κἂν τῇ ἔξω ἐπι-

[34] Cant. I, 4.

Digitized by Google

φανείᾳ ὡς δεσπότης λογίζῃ καὶ διδάσκαλος. Οὐ σχοίης ζῶον τῶν ἐκ τοῦ θήλεος γένους εἰς χρείαν ὑπουργικήν, ὁ τῷ θήλει παντάπασιν ἀποταξάμενος· οὔτε ἐν τῇ μονῇ, οὔτε ἐν τοῖς ἀγροῖς· καθὼς οὐδεὶς τῶν ὁσίων καὶ ἁγίων Πατέρων ἡμῶν ἐχρήσατο, οὔτε ἡ φύσις αὐτὴ ἐπιτρέπει. Οὐκ ἐποχούμενος ἔσῃ ἵπποις καὶ ἡμιόνοις ἄνευ ἀνάγκης· ἀλλὰ Χριστομιμήτως πεζοπορήσεις. Εἰ δ' οὔ· πῶλός σοι τὸ ὑποζύγιον ἔσται. Παραφυλάξεις πάντως τὸ τὰ πάντα τὰ ἐν τῇ ἀδελφότητι κοινὰ εἶναι καὶ ἀμέριστα· καὶ μηδὲν κατὰ μέρος τοῦ καθέκαστον εἰς ἐξαυθέντησιν, μέχρι καὶ ῥαφίδος. Σοῦ δὲ καὶ τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ, μή τί γε ἄλλο, ἔστωσαν διαμεμερισμένα ἐν ἰσότητι ἀγάπης πᾶσι τοῖς πνευματικοῖς σου τέκνοις καὶ ἀδελφοῖς. Οὐκ ἐξουσιάσεις ἐπὶ τοῖς δυσὶν ἀδελφοῖς σου καὶ τέκνοις μου· οὔτε πρὸς ἀρχὴν, οὔτε πρὸς χειροτονίαν πρᾶξαί τι παρὲξ τῆς πατρικῆς σου ἐντάλσεως. Οὐ σχοίης μετὰ κοσμικῶν ἀδελφοποιίας, ἢ συντεκνίας, ὁ φυγὰς τοῦ κόσμου καὶ τοῦ γάμου. Οὐ γὰρ εὕρηται ἐν τοῖς Πατράσιν· εἰ δὲ καὶ εὕρηται, σπανιάκις, καὶ τοῦτο οὐ νόμος. Οὐ συνεστιαθῇς μετὰ γυναικῶν, πλὴν τῆς κατὰ σάρκα μητρὸς, καὶ ἀδελφῆς, οὐκ οἶδα εἰ μή τις βία καὶ ἀνάγκη, καθὼς παρακελεύονται οἱ ἅγιοι Πατέρες. Οὐ σχοίης τὸ πολυπρόοδον καὶ πολυγύρευτον, ἄνευ ἀνάγκης ἐγκαταλιμπάνων τὸ οἰκεῖον ποίμνιον· ὅπου γε καὶ ἐγκαθημένου σου μόλις διασώζοιντο τὰ πολυτροπώτατα καὶ πολυδιεξόδευτα λογικὰ πρόβατα. Παραφυλάξεις πάντως τὸ ποιεῖσθαι τρισάκις τὴν κατήχησιν τῇ ἑβδομάδι, καὶ καθ' ἑσπέραν· ἐπειδὴ πατροπαράδοτον τοῦτο, καὶ σωτήριον. Οὐ δοίης ὅπερ λέγουσι μικρὸν σχῆμα, ἔπειτα μετὰ χρόνους ἕτερον ὡς μέγα. Ἓν γὰρ τὸ σχῆμα, ὥσπερ καὶ τὸ βάπτισμα, καθὼς οἱ ἅγιοι Πατέρες ἐχρήσαντο. Οὐ παραβῇς τοὺς νόμους καὶ κανόνας τῶν Πατέρων, πρό γε πάντων τοῦ ἁγίου Πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου· ἀλλὰ πᾶν ὅ τι ποιεῖς ἢ λέγεις, ὡς μαρτυρίαν ἔχων ἐκ τῶν Γραφῶν πράξεις, ἢ ὡς ἐκ πατρικῆς σου συνηθείας, ἄνευ παραβάσεως ἐντολῆς θεοῦ. Οὐ καταλείψεις τὸ ποίμνιόν σου, καὶ εἰς ἕτερον μεταβήσῃ, ἢ πρὸς μείζονα ἀξίαν ἐπαναδράμοις, ἄνευ πατρικῆς σου διαγνώσεως. Οὐ φιλιάσεις μετὰ κανονικῆς, οὐδὲ παραβάλῃς ἐν γυναικείῳ σεμνείῳ, οὐδὲ καταμόνας ὁμιλήσεις μοναζούσῃ, ἢ κοσμικῇ, εἰ μή που ἀνάγκη ἕλκοι· καὶ τότε δύο παρόντων ἐξ ἑκατέρου μέρους προσώπων. Τὸ γὰρ ἓν, ὥς φησιν, εὐεπιρίαστον. Οὐκ ἀνοίξεις τὴν θύραν τῆς ποίμνης ἐπὶ εἰσόδῳ παντοίας γυναικὸς, ἄνευ μεγάλης ἀνάγκης· εἰ δὲ δυνατὸς εἶ ἀσυμφανῶς δέχεσθαι, οὐδὲ τοῦτο ἀπόβλητον. Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ καταγώγιον, ἢ τοῖς πνευματικοῖς σου τέκνοις οἶκον κοσμικὸν, ἐν ᾧ εἰσι γυναῖκες, ἐπὶ συχνῷ παραβάλλων· ἀλλ' ἐκλέξῃ εἰς ἀνδρῶν εὐλαβῶν τὰς παροδικὰς καὶ ἀναγκαίας χρείας ποιεῖσθαι. Οὐ κτήσῃ μαθητὴν εἰς τὸ κελλίον σου μειράκιον προσπαθῶς· ἀλλ' ἐκ προσώπου ἀνυπόπτου, καὶ ἐκ διαφόρων ἀδελφῶν, τὴν ὑπουργίαν σου ποιήσεις. Οὐ κτήσῃ ἱματισμὸν ἐξηλλαγμένον καὶ πολύτιμον, ἄνευ τοῦ ἱερατεύειν σε· ἀλλὰ τοῖς ταπεινοῖς πατρομιμήτως καὶ ἐνδύσῃ καὶ ὑποδύσῃ. Οὐκ ἔσῃ ἁβροδίαιτος, οὔτε ἐν οἰκείᾳ σου δαπάνῃ, οὔτε ἐν

A animal ad necessaria ministeria nullum habeas, qui feminis omnino renuntiasti, nec in monasterio, nec in agris : nullus siquidem sanctorum Patrum usus est, et natura ipsa non permittit. Non veheris equis aut mulis absque necessitate ; sed Christi exemplo pedibus iter facies : sin minus, pullus asini erit jumentum tuum. Curabis omnino ut inter fratres communia et indivisa sint omnia, et nihil cujusquam proprium jure dominii, ne acus quidem. Tibi vero et corpus et anima, ne dicam cætera, æqua lance charitatis in omnes spirituales filios tuos ac fratres dividantur. Non uteris potestate erga duos fratres tuos, et filios meos, ut vel ad præfecturam, vel ad ordinationem sine Patris jussu quidquam agas. Ne contrahas cum
B sæcularibus fraternitates, vel confiliationes; quippe qui sæculum et nuptias reliquisti. Neque enim exstat exemplum in Patribus ; et si exstat, perrarum est, nec legis vim habet. Non epulabere cum feminis, excepta matre tua secundum carnem, et sorore, nisi vis aliqua et necessitas urgeat, sicut admonent sancti Patres. Ne frequens sis in egressibus et circumcursationibus, proprium ovile deserens sine necessitate, cum difficile sit, etiam si assiduus incubes, variabiles et erraticas rationales oves servare. Cura prorsus ut catechesim qualibet hebdomade ter facias, ad vesperum ; quoniam a Patribus id traditum, et salutare est. Ne dederis parvum quem vocant habitum, ac, veluti post spa-
C tium temporis, alterum velut magnum : unus enim est habitus, sicut et baptisma, quemadmodum in more fuit sanctorum Patrum. Ne transgrediaris leges et regulas Patrum, præcipue sancti Patris nostri Basilii : sed quidquid agas dicasve, tanquam testimonium ex sacris Litteris habeas, aut ex paterna consuetudine, id age, sine divini præcepti prævaricatione. Non deseres gregem tuum, ut ad alterum transeas, vel ad majorem dignitatem conscendas sine Patris tui arbitrio. Non ineas familiaritatem cum canonica, neque muliebre monasterium ingrediaris, neque seorsum cum ulla colloquaris monacha vel sæculari, nisi necessitas compellat ; ac tum quoque duabus utrinque personis astantibus :| una enim, ut aiunt, calumniæ
D obnoxia est. Non aperies ostium ovilis, ut feminam ullam intromittas sine magna necessitate : quod si absque mutuo aspectu admitti potest, neque id negligendum. Non facies tibi diversorium, aut spiritualibus filiis tuis sæcularem domum in qua sint feminæ : ita ut eam frequentes : sed apud religiosos potius viros diversari, et necessaria vitæ subsidia capere studebis. Non habebis in cella tua discipulum adolescentem, quo afficiare : sed personæ minime suspectæ, ac diversorum adeo fratrum ministerio uteris. Non sit tibi vestimentum elaboratum, et pretiosum, præter sacerdotale ; sed humiliter Patrum exemplo et indueris et calceaberis. Non eris delicatus ac lautus, neque in privato tuo sumptu, neque in hospitum receptione :

Digitized by Google

hoc enim ad hujus vitæ voluptarios pertinet. Non thesaurizabis aurum in monasterio tuo ; sed quidquid in unoquoque genere redundabit, adaperto atrio tuo pauperibus, sanctorum Patrum more, largire. Non servabis locum obseratum, nec curam geres œconomiæ : sed tota cura tua animarum esto. Aurum vero et res usui necessarias œconomo committes, et cellario, et ut cuique convenit ministerio : ita nimirum, ut penes te sit omnium potestas, et officia in hunc aut illum, ut voles, transferas, rationemque exigas cujuslibet administrationis, prout mandasti. Non facies vel ages quidquam in re ulla ex proprio sensu, sive proficiscendum est, seu vendendum vel emendum ; neque in receptione vel ejectione fratrum, neque in aliis rebus externis ; sed neque in animæ erratis, sine consilio eorum qui judicio et pietate præstant, unius aut duorum, triumve aut plurium, prout res feret, sicut a Patribus sancitum est. Hæc omnia, et quæcunque alia accepisti, servabis et custodies, ut bene tibi sit, et prospere agas in Domino omnibus diebus vitæ tuæ. Contrarium enim absit vel dicere vel cogitare.

A ταῖς ὑποδοχαῖς τῶν ξένων· τοῦτο γὰρ τῆς μερίδος τῶν ἀπολαυστικῶν τοῦ παρόντος βίου. Οὐ θησαυρίσεις χρυσίον ἐν τῇ μονῇ σου· ἀλλὰ τὸ κατὰ περισσείαν ἐπὶ παντὸς εἴδους μεταδοίης τοῖς πενομένοις ἐν ἀνοίξει τῆς αὐλῆς σου, καθὼς καὶ οἱ ἅγιοι Πατέρες. Οὐ κρατήσεις τόπον ἠσφαλισμένον καὶ τὴν οἰκονομικὴν φροντίδα· ἀλλ' ἔστω σοι πᾶσα ἡ φροντὶς ἀνήκουσα περὶ τῶν ψυχῶν. Τὸ δὲ χρυσίον, καὶ τὰ κατὰ χρείαν, ἐγχειρίσεις τῷ οἰκονόμῳ, τῷ κελλαρίτῃ, καὶ ὡς ἐπιβάλλει ἐν ἑκάστῃ διακονίᾳ· σοῦ προδήλως πάντων τὴν ἐξουσίαν ἐχοντος, καὶ μεταφέροντος ὡς ἂν βούλῃ ἑκάστην διακονίαν ἐν τῷ τυχόντι προσώπῳ, καὶ ἀπολαμβάνοντος τὸν λόγον ἑκάστης διοικήσεως καθὸ ἐντέλλῃ. Οὐ ποιήσεις τι ἢ πράξεις κατ' οἰκείαν γνώμην ἐν παντὶ πράγματι, οὔτε ἐν προόδῳ, B οὔτε ἐν πράσει καὶ ἀγορασίᾳ, οὔτε ἐν δοχῇ ἢ ἐν ἀποκρίσει ἀδελφοῦ, οὔτε ἐν ὑπαλλαγῇ διακονίας, οὔτε ἐν ἄλλῳ τινὶ τῶν σωματικῶν, ἀλλ' οὖν οὐδὲ ἐν τοῖς ψυχικοῖς σφάλμασιν, ἄνευ βουλῆς τῶν προεχόντων ἐν γνώσει καὶ εὐλαβείᾳ, ἑνὸς ἢ δύο, ἢ καὶ τριῶν, ἢ καὶ πλειόνων, κατὰ τὴν ὑποκειμένην ὑπόθεσιν· ὥσπερ ἐντέταλται Πατρικῶς. Ταῦτα πάντα, καὶ ὅσα ἕτερα παρέλαβες, φυλάξοις καὶ φρουρήσοις, ἵνα εὖ σοι γένηται, καὶ ἔσῃ κατευοδούμενος ἐν Κυρίῳ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου. Τὸ γὰρ ἐναντίον ἀπεῖη καὶ λέγειν καὶ ἐννοεῖν.

XI. — *Anastasio episcopo Cnosiæ.*

ΙΑ'.— Ἀναστασίῳ ἐπισκόπῳ Κνωσίας. [κβ'.]

De officio episcopi.

Quid vis tibi, sanctissime Pater, et quid tantopere post unam et alteram excusationem adhuc instas, ut a me imperito et vitiis dedito utilitatis sermonem recipias? Ego potius a te doceri opus habeo, qui et ordine inferior sum, et vita obcæcatus, non de episcopatus officiis, (quam enim ineptus sim!) sed de monastico statu, sive de præpositura ; quonam pacto indigne mihi commissum gregem congruenter regens, propitium in terribili responsionis meæ die judicem nanciscar. Sed tu nimirum per summam modestiam tuam hoc egisti : explorare enim ignorantiam meam voluisse, id mihi de pontificatu tuo nefas est suspicari. Ego vero meum ipsius gradum, o sacrum caput, pertimesco, et animo æstuo circa animarum gubernationem ; quomodo tandem ex turbulento ac procelloso mari spirituali traditum mihi parvum hoc et spirituale navigiolum ad salutis portum perducam : cum ad munus hoc et vita integra, et scientia idonea sit opus ; ut tanquam duplici clavo gubernans, vigilanter ac perite intactum aquis peccati meipsum et eos qui me sequuntur custodiam. Hæc igitur tam miseri est excusatio. Verum quia sanctitatis tuæ præcepto penitus non obtemperare, tametsi vires meas superet, periculo non vacat : præsertim cum ab ipso etiam Patre meo mandatum acceperim : utriusque obedientia fretus, hoc tibi, divinissime Pater, per commonitionis speciem profitebor : longe majus multisque partibus navicula mea excellentius esse navigium perfectionis tuæ, episcopale, inquam, fastigium, si cum præpositi dignitate comparetur : et tanto scilicet, quanto in plures imperium sortitus es, eosque non volentes

Τί σοι γέγονεν, ὦ ἱερώτατε Πάτερ, καὶ τί τοσοῦτον μετὸ μίαν καὶ δευτέραν παραίτησιν ἔτι παρα- C διάζῃ, ὥστε παρ' ἐμοῦ τοῦ ἀμαθοῦς καὶ περιπαθοῦς εἰληφέναι λόγον ὠφελείας ; Ἐγωγε μᾶλλον ἔχω χρείαν ὑπὸ σοῦ φωτισθῆναι· ὁ καὶ τῇ τάξει δεύτερος, καὶ τῷ βίῳ ἐσκοτισμένος· οὐ τὰ περὶ ἐπισκοπῆς ὀφειλόμενα· φεῦ γὰρ τῆς ἐμῆς ἀνοίας ! ἀλλὰ τὰ περὶ μοναχικῆς, εἶτ' οὖν ἡγουμενικῆς καταστάσεως, τὸ πῶς ἄρα ἀφηγησάμενος κατὰ λόγον τὸ ἐμπιστευθέν μοι ἀναξίως ποίμνιον, εὕροιμι Θεὸν ἵλεω ἐν ἡμέρᾳ τῆς φρικτῆς ἀπολογίας μου. Ἀλλὰ τοῦτο πέπονθας πάντως ἐξ ἄκρας μετριοφροσύνης. Ἐκπειράζειν γάρ μου τὴν ἀπαιδευσίαν, οὐ θέμις με ὑπονοεῖν τὴν ἀρχιερωσύνην σου. Ἐγὼ τοίνυν δέδοικα τὰ τοῦ οἰκείου βαθμοῦ, ὦ ἱερὰ κεφαλή, καὶ ἰλιγγιῶ περὶ τὴν ψυχικὴν κυβέρνησιν τῷ ὄντι· πῶς δὴ οὖν ἐκ τῆς πολυταράχου καὶ ἀεικυμάντου νοητῆς θαλάσσης ἀποσώσαιμι D τὸ ἐγχειρισθέν μοι τοῦτο βραχύτατον καὶ λογικὸν πλοιάριον εἰς λιμένα σωτηρίας· ὅτι πρὸς τοῦτο καὶ πολιτείας ἀκραιφνοῦς χρεία καὶ γνώσεως ἱκανῆς ἐπιτυχία, ἵν' ὡς ἐν δυσὶν αὐχέσι πηδαλιουχῶν, γρηγόρως καὶ ἐπιστημόνως ἀκαταβάπτιστον τοῖς ὕδασι τῆς ἁμαρτίας ἐμαυτόν τε καὶ τοὺς ἑπομένους μοι διαφυλάττω. Αὕτη τοίνυν ἡ ἐμὴ ἀπολογία τοῦ ταλαιπώρου. Ἐπεὶ δὲ τὸ τῆς ὁσιότητός σου κέλευμα οὐκ ἀκίνδυνον πάντη καταλιπεῖν, εἰ καὶ ὑπὲρ δύναμίν μου ἀνυπήκοον, ἄλλως τε καὶ ἐκ τοῦ οἰκείου μου Πατρὸς τὴν ὑποταγὴν δεξάμενος· πεποιθὼς τῇ ἀμφοτέρων εὐπειθείᾳ, τοῦτό σοι, ὦ θειότατε Πάτερ, ἐν εἴδει ὑπομνήσεως ἐπιφθέγξομαι, ὅτι μεῖζον κατὰ πολὺ καὶ ὑπερβάλλον τὸ πλοῖον τῆς σῆς τελειότητος πρὸς τὸ ἐμὸν νηάριον· φημὶ δὴ τὸ ἐπισκοπικὸν

Digitized by Google

ὕψωμα πρὸς τὸ ἡγουμενικὸν ἀξίωμα· καὶ τοσοῦτον ὥσπερ ἂν καὶ πλειόνων ἄρχειν ἠξιώθης, καὶ ταῦτα οὐχ ἑκόντων ἴσως, οὐδὲ ὁμογνωμόνων, οὐδὲ τῆς αὐτῆς φύσεως καὶ ἀξίας, ἀλλὰ καὶ ἀῤῥένων καὶ θηλειῶν, μοναστῶν τε καὶ μιγάδων, ἀρχόντων τε καὶ ἀρχομένων, γημάντων καὶ ἀγάμων, δούλων τε καὶ ἐλευθέρων, ὀρφανῶν τε καὶ χηρευόντων, πλουσίων τε καὶ πενήτων, δυναστευόντων τε καὶ καταπονουμένων, χρεωφειλετῶν τε καὶ δανειστῶν, ἀδροδιαιτούντων τε καὶ λιμοκτονουμένων, πολυκτημόνων τε καὶ ἀνεστίων, μαλακοφορούντων τε καὶ ῥακοδυτούντων. Ταῦτα γὰρ καὶ πλείω τούτων οὐκ ἐπιφαίνεται τῷ ἡμετέρῳ βίῳ· ὁ δὲ σὸς ἐμπέπλησται. Καὶ οὐδὲ πᾶς ὁ λαός σου ὑπὸ μιᾶς φροντίδος δεδιοίκηται, οὐδὲ πάντων τὰ πρόσωπα καὶ τὰ ὀνόματα οἶσθα, οὐδ' ἑκάστου τὰς μεθόδους τῆς ζωῆς διαγινώσκεις· ἀλλὰ ἄλλοι ἄλλως κατὰ πολὺ τὸ διάφορον ἔχουσιν. Οἱ μὲν γὰρ ἴσως γεωπονοῦσιν, οἱ δὲ ναυτίλλουσιν, οἱ δὲ ποιμαινεύουσιν, οἱ δὲ ἀπρακτοῦσιν, οἱ δὲ πρακτορεύονται· καὶ πολὺς ὁ λόγος τῆς ἐφ' ἑκάστῳ ὁρωμένης ἐργασίας. Ἐπὶ τούτοις δὲ πᾶσιν ὅσος καὶ πηλίκος ὁ κόπος! καθὰ λογίζομαι, ἀλόγιστος· ὅσος ὁ ἱδρὼς, ὁ ἀγὼν, ὁ δρόμος, ἡ εὐτονία, ἡ φροντὶς, ἡ μέριμνα, ἡ ἔκτηξις τῆς σαρκὸς, ἡ ὀδύνη τῆς ψυχῆς, ἡ τῆς διανοίας κατακοπή! Ὥσπερ οὖν ὁ ἀπευθύνων τὴν ναῦν ἐν μεγάλῃ ζάλῃ καὶ καταιγίδι θαλάσσης, ὅλος νήφων ἐστὶ καὶ ἀπερίτρεπτος, ἀνύστακτον ἔχων τὸν ὀφθαλμόν· οὐδὲ γὰρ εἰς βραχὺν φέρει κίνδυνον τὸ μικρῶς πως παρεμπεσεῖν ἀπειρίαν καὶ ἀμέλειαν· οὕτω πολλῷ μᾶλλον ὁ κυβερνήτης τῶν ψυχῶν ἀγωνιστικώτερον καὶ ἀκριβέστερον εἰδέναι ὀφείλει τὸ τῆς προστασίας ἔργον, ἵνα μὴ ὑποβρύχιος γένηται τῷ βυθῷ τῆς ἀπωλείας. Διὰ ταῦτα, ὡς οἶμαι, ἀγιώτατε, ἐβόα ὁ μέγας Ἀπόστολος, *Τίς ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι;* Καὶ πάλιν, *Ὅτι ἐγενόμην τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος, τοῖς ὑπὸ νόμον ὡς ὑπὸ νόμον, τοῖς ἀνόμοις ὡς ἄνομος, μὴ ὢν ἄνομος, ἀλλ' ἔννομος Χριστῷ. Τοῖς πᾶσι γέγονα τὰ πάντα, ἵνα τοὺς πάντας κερδήσω.* Ἰδοὺ οὕτως καὶ οἱ κατ' αὐτὸν κανόνες καὶ ὅροι ἐπισκοπῆς· καθάπερ καὶ αὐτοὶ οἱ θεσπέσιοι Πατέρες ἡμῶν διαγορεύουσι. Λοιπὸν ἀναγνοὺς καὶ διαγνοὺς τὰ τῶν ἁγίων, καὶ ἐπὶ χεῖρας ἔχων τὰ θεοπαράδοτα λόγια· τί πρὸς ἐμοῦ τοῦ τάλανος τοιοῦτόν τι ἐπιζητεῖς; Ἐγὼ δοκῶ τὸν ἐπίσκοπον εἶναι ἔφορον, καὶ ὑπεύθυνον τῆς ἐπὶ πᾶσι τῶν ἀρχομένων γενομένης διαπράξεως. Ἄγγελον ἀσίγητον, τὰ τοῦ Θεοῦ δικαιώματα κηρύσσοντα· ὄμμα ἀκοίμητον τὰς ἑκάστου ὁδοὺς τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐξαγομένων ἐπιβλεπόμενον· μίμημα Χριστοῦ, εἰς ὃν οἱ ἑπόμενοι προσέχοντες τὴν ἑαυτῶν ζωὴν εὐαγγελικῶς χαρακτηρίζουσι· φῶσφορα ἀειλαμπῆ τοῖς ἐξ ἀγνοίας καὶ ἁμαρτίας νυκτομαχοῦσι γνωριζόμενον· τὸν λόγον τῆς διδασκαλίας ἐπομβρίζοντα τοῖς διψῶσι τὰ σωτήρια· οἰκονόμον μέγιστον, τὸν ἑκάστου βίον λογοθετεῖσθαι μέλλοντα ἐν καιρῷ ἀνταποδόσεως. Οὔτε οὖν μεῖζόν τι τῆς πρὸς Θεὸν ἐγγύτητος καὶ ἀγάπης, οὔτ' αὖ εὐ-

fortasse, nèc conspirantes, nec ejusdem naturæ et dignitatis; sed mares pariter ac feminas, monachos et sæculares, império prædítos et subditos, conjuges et cælibes, servos ac liberos, orphanos et viduas, divites et pauperes, potentes et inopes, debitores et feneratores, laute viventes et fame laborantes, locupletes et tecto carentes, molliter vestitos et pannosos. Hæc enim, et his plura, in vita nostra non cernuntur; tua vero his referta est. Nec populus tuus sub una cura universus cogitur, nec omnium facies et nomina nosti, nec vitæ uniuscujusque vias et rationes distinguis: sed alii aliter magno discrimine se habent. Etenim alii terram fortasse colunt, alii navigant, alii greges pascunt, alii in otio degunt, alii negotiantur: longumque esset quas in singulis videmus occupationes recensere. In his autem omnibus qualis quantusque labor? æstimari, ut puto, non potest. Quantus sudor, certamen, cursus, contentio, cura, sollicitudo, carnis afflictio, animi dolor, mentis defatigatio? Quemadmodum ergo qui navem gubernat in magnis maris fluctibus et tempestate, totus advigilat, et in ea cura defixus est, nec somnum oculis indulget (non enim parvi est periculi si vel exigua aliqua obrepat imperitia vel negligentia), sic multo magis animarum gubernator præfecturæ partes studiosius et accuratius teneat necesse est, ne extremi exitii profundo demergatur. Propterea, ut arbitror, sanctissime, magnus Apostolus exclamabat: *Quis infirmatur, et ego non infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror* [35]? Et iterum: *Factus sum Judæis tanquam Judæus; iis qui sub lege sunt, tanquam sub lege essem; iis qui sine lege erant, tanquam sine lege essem; cum sine lege non essem, sed in lege essem Christi. Omnibus omnia factus sum, ut omnes lucrifacerem* [36]. En, vel ejus sententia, leges et regulas episcopatus, quemadmodum et divini quoque Patres nostri testantur. Cæterum, cum sanctorum placita legas et intelligas, et divina oracula in manibus habeas, quid a me misero tale quidpiam efflagitas? Ego episcopum censeo inspectorem esse, ac de omnibus quæ a subditis aguntur obnoxium; angelum non silentem, justificationes Dei perpetuo prædicantem; oculum insomnem, gregis sui singillatim vias considerantem; simulacrum Christi, ad quod intenti qui sequuntur, vitam suam ad Evangelii formam effingant; facem perpetuo ardentem, iis qui in ignorantiæ peccatique tenebris dimicant, conspicuam; sermonem doctrinæ, salutaria sitientibus infundentem; dispensatorem maximum, qui de singulorum vita, retributionis tempore, rationem redditurus sit. Itaque nulla affinitas cum Deo et charitas major est, aut cui certior sit merces, quam præfectura tanta; quemadmodum Christus ipse apostolorum principi dixit: *Si amas me, Petre, plus his, pasce oves meas* [37]. Nec periculosius quidquam, aut exitiosius quam in ea indigne versari.

[35] II Cor. xi, 29. [36] I Cor. ix, 20-23. [37] Joan. xxi, 15.

Digitized by Google

μισθότερον, ὡς ἡ τηλικαύτη ἐπιστασία· καθὼς φησιν αὐτὸς ὁ Χριστὸς πρὸς τὸν κορυφαῖον ἀποστολον· « Εἰ φιλεῖς με, Πέτρε, πλεῖον τούτων, ποίμαινε τὰ πρόβατά μου. » Οὔτε ἐπικινδυνότερον καὶ ὀλεθριώτερον τοῖς ἀναξίως ταύτην ἀσπαζομένοις.

At tu, sat scio, Patrum optime, bonus pastor es, qui animam tuam pro ovibus semper posuisti, pro unaquaque caput objiciens, hominum minas non reformidans, veritatem in adversantium oculis non dissimulans, unici regis voluntati obsecundans. Ad hæc, arguens cum libertate, pœnam irrogans cum lenitate, pacificans et reconcilians dissidentes, profanum a sancto prudenter dirimens, et sanum a morbido, ne contagione sua vicinum inficiat; quod aberrat in viam reducens, quod infirmum est consolidans, quod confractum est alligans [28]. Quam multiplex revera tuum est opus! Præpositorum visitatio, celliotarum approbatio, presbyterorum et diaconorum ordinatio, et horum omnium vitæ censura: viduarum defensio, orphanorum subsidium, afflictorum ultio, oppressorum propugnatio; quin etiam dignitatis conservatio. Quia ubi nihil est quod pietatem lædat vel impediat, subjici nos quoque omni imperio et potestati oportet, benevolentiamque perpetuo, si fieri potest, omnium retinere, prompte ac benigne salutando, ac majorem etiam honorem redhibendo. Absit enim ut de beatitudine tua dicantur, quæ contrariæ malorum pastorum parti conveniunt! qui turpis scilicet lucri gratia gregem pascunt, qui ad vitæ commoda dignitatem hanc referunt, ad carnis laxamentum, ad cupiditatis fructum, ad fluxarum opum conquisitionem, ad plurimorum terræ jugerum possessionem, gregisque servorum ac pecudum numerosi: ideoque non divinis, sed humanis artibus ad præfecturæ culmen prosiliunt, ut in subditos supercilium attollant, et ante honoratiores arroganter sedeant. Mitto de illis dicere, qui causidicorum more pro caducis rebus decertant, et pro veritatis dogmatibus non resistunt. Quodque his longe gravius est, de iis qui subditorum bona rapiunt, et exsugunt, indeque potentiam, et redundantem opum copiam accumulant. Quibus enim ut egentibus manum porrigi par erat, hos qui sensim atterere non dubitant, cuinam similes dicentur? Petrone et Joanni, eorumque sectatoribus, quibus, ait, argentum et aurum non erat, sed divini Spiritus gratia? an Simoni Mago, et Judæ proditori, et Giezi cupido pecuniæ, ac reliquis hujus sæculi divitibus? De iis autem dico, qui quod præsens est solum, ut ipsis bene sit, spectant; qui carni serviunt, et in auro defixum cor habent: qui fortasse et ipsæ fenerantur, et ad usuram dant pauperibus, qui bona ad proprias cupiditates retinent, atque indignis ex vitioso effectu, vel propinquis suis erogant. Quorum cura omnis in eo forsan est posita, ut multa serant metantque, ut plurima plantent et colligant, ut augeant et amplificent armenta atque greges: tanquam agricolæ quidam, tempora observantes, et lucrum ex vulgi penuria captantes,

Ἀλλ' αὐτός, εὖ οἶδα, Πατέρων ἄριστε, ὅτι ὡς ἀγαθὸς ποιμὴν τὴν ψυχήν σου ἀεὶ τεθεικὼς εἰ ὑπὲρ τῶν σῶν προβάτων, προκινδυνεύων ὑπὲρ ἑνὸς ἑκάστου· μὴ πτοούμενος ἀπειλὰς ἀνθρωπίνας· μὴ ὑποστελλόμενος τὸν τῆς ἀληθείας λόγον ἐξ ἐναντίας τῶν ἀντιδιατιθεμένων· τὸ τοῦ μόνου βασιλέως θέλημα ἀποθεραπεύων. Πρὸς τούτοις ἐλέγχων μετὰ παῤῥησίας, ἐπιτιμῶν μετὰ συμπαθείας, εἰρηνεύων καὶ καταλλάσσων τοὺς διισταμένους, ἀφορίζων μετὰ εὐκρισίας τὸ βέβηλον ἀπὸ τοῦ ὁσίου, τὸ ὑγιὲς ἀπὸ τοῦ νοσηκότος, ὡς ἂν μὴ μεταδοίη τῆς οἰκείας ἀῤῥωστίας τῷ πλησιάζοντι· τὸ πλανώμενον ἐπιστρέφων· τὸ ἠσθενηκὸς ἐνισχύων· τὸ συντετριμμένον καταδεσμεύων. Ὡς πολύ σου ὄντως τὸ ἔργον! ἡγουμένων ἐπίσκεψις, κελλιωτῶν ἐπίκρισις, πρεσβυτέρων καὶ διακόνων χειροτόνησις, καὶ βίου τούτων πάντων ἐπιτήρησις· χηρῶν προστασία, ὀρφανῶν ἐπικουρία, καταπονουμένων ἐκδίκησις, ἀδικουμένων ὑπερμάχησις, καὶ μέντοι καὶ ὑπεροχῆς διατήρησις. Ἐπειδὴ ὅταν μηδὲν ᾖ τὸ βλάπτον καὶ κωλύον εἰς θεοσέβειαν, ὑποτάσσεσθαι καὶ ἡμᾶς πάσῃ ἀρχῇ καὶ ἐξουσίᾳ προσήκει, καὶ φιλιάζειν διὰ παντὸς, εἰ δυνατὸν, πρὸς ἅπαντας διὰ τῆς εὐμεταδότου καὶ φιλοφρόνου δεξιώσεως καὶ προεπιδόσεως. Ἀπεὶη γὰρ περὶ τῆς μακαριότητός σου τὰ τῆς ἐναντίας μερίδος τῶν κακῶν ποιμένων διαγορεύειν! οἷον τῶν αἰσχροκερδῶς ποιμαινόντων τὸ ποίμνιον· τῶν εἰς ἀφορμὴν βίου λογιζομένων τὴν τοιαύτην ἀξίαν, καὶ εἰς σαρκὸς ἀνάπαυσιν, καὶ εἰς ἐπιθυμίας ἀπόλαυσιν, εἰς κατάσχεσίν τε πλούτου τοῦ ῥέοντος, καὶ εἰς κτῆσιν πλέθρων γῆς τόσων καὶ τόσων, ἀγέλης τε ἀνδραπόδων καὶ βοσκημάτων πληθύος. Καὶ διὰ τοῦτο ἀνθρωπίνως καὶ οὐ θεϊκῶς ἐπιπηδώντων τῷ ὕψει τῆς προστασίας, εἰς τὸ αἴρειν τὴν ὀφρὺν κατὰ τῶν ὑποδεεστέρων, καὶ προκαθέζεσθαι σοβαρῶς κατὰ τῶν ὑπερτίμων. Καὶ ἐῶ λέγειν περὶ τῶν διαμαχομένων ἴσα καὶ τῶν δικανικῶν ὑπὲρ τῶν ἀπολλυμένων πραγμάτων, καὶ οὐκ ἀνθισταμένων ὑπὲρ τῶν τῆς εὐσεβείας δογμάτων· ἤ, τὸ πολὺ χεῖρον τούτων, περὶ τῶν ὑποσπώντων καὶ ὑπωπιαζόντων τὰ τῶν ὑποχειρίων, κἀκ τούτου συναθροιζόντων δύναμιν καὶ περιουσιασμόν. Οἷς γὰρ μᾶλλον ἔδει χεῖρα ὀρέγειν πενομένοις, τούτους κατὰ μικρὸν ἐκθλίβειν οὐ παραιτούμενοι, τίνι ὁμοιωθήσονται; Πέτρῳ καὶ Ἰωάννῃ ἆρα καὶ τοῖς ὀπαδοῖς αὐτῶν· οἷς, φησὶν, ἀργύριον καὶ χρυσίον οὐχ ὑπῆρχεν, ἀλλ' ἡ τοῦ θείου Πνεύματος χάρις; ἢ Σίμωνι τῷ Μάγῳ καὶ Ἰούδᾳ τῷ προδότῃ, καὶ Γιεζῇ τῷ φιλαργύρῳ, καὶ τοῖς λοιποῖς πλουσίοις τοῦ αἰῶνος τούτου; Ἐκείνων δὲ λέγω, τῶν τὸ παρὸν μόνον ὅπως αὐτοῖς εὖ ἕξει σκοπούντων, καὶ σάρκα θεραπευόντων, καὶ τῷ χρυσῷ τῇ καρδίᾳ προστιθεμένων, καὶ τούτων ἴσως τοκιζόντων, ἢ ἐπὶ πλεονασμῷ διανειμάντων τοῖς ἐνδεέσι, καὶ πρὸς τὰ οἰκεῖα θελήματα κατακρατούντων, καὶ προσπαθῶς τοῖς οὐκ

[28] Ezech. xxxiv, 4.

Digitized by Google

ἀξίοις, ἢ τοῖς ἀγχιστεύουσι χρωμένων. Οἵτινες ὅλην φροντίδα κέκτηνται τάχα ἐπὶ τοῦ σπεῖραι πολλὰ καὶ ἀμήσασθαι, καὶ ἐπὶ τοῦ φυτεῦσαι τοσαῦτα καὶ καρτώσασθαι, καὶ ἐπὶ τοῦ προσθεῖναι καὶ πληθῦναι βουκόλια ἢ ποίμνια· ὥσπερ τινὲς γεωργοὶ καιροσκοποῦντες καὶ καταπραγματευόμενοι τὰς ἐνδείας πρὸς τὸ πωλεῖν καὶ ἀγοράζειν ταῦτα καὶ ἐκεῖνα, πραγματευτικῶς καὶ ἐμπορικῶς οἱονεὶ πολιτευόμενοι, ἀλλ' οὐκ ἐπισκοπικῶς καὶ ἱερατικῶς· πρὸς τὸ μόνον πτερῶσαι ψυχὴν καὶ ἁρπάσαι κόσμου καὶ δοῦναι Θεῷ, καὶ ὅλον τὸ ποίμνιον διασώσασθαι ἐκ θανάτου ἁμαρτίας, καὶ οὕτως κατὰ δεύτερον λόγον καὶ τὰ ἐπιτήδεια τῆς παρούσης ζωῆς δι' οἰκονόμων καὶ ἐπιτρόπων πορίζεσθαι. Ἀλλ' οἶσθα μοι, ὅτι ἐμαυτῷ ταῦτα κατέλεξα, ἐκ τῶν οἰκείων παθῶν τὰ οὐκ ὄντα τοῖς ἄλλοις διαγραφόμενος. Σὺ δέ, ὦ πανσεβάσμιε Πάτερ, καθαρὸς ὢν ἀπὸ τῶν τοιούτων, ταῖς ἱεραῖς εὐχαῖς τοὺς νοητοὺς λύκους ἀποσοβοῖης ἐκ τῆς Χριστοσφραγίστου ἐπαύλεώς σου. Εὖ οἶδ' ὅτι καὶ ταῦτ' ἄγοις, καὶ διεξάγοις εἰς τὰ χωρία τῶν ἀρετῶν, ἐκτρέφων καὶ λιπαίνων τῇ πόᾳ τῆς ἐμμελοῦς σου διδασκαλίας, καὶ τῷ ὕδατι τῆς καθαρᾶς πίστεώς σου· καὶ ἑκάστοτε προσάγοις θύματα δεκτὰ ταῖς λογικαῖς σου καὶ ἡγνισμέναις τῷ Θεῷ λατρείαις· ἀλλὰ ταῖς ἱκετηρίαις προφθάνων, ποιμαίνοις κἀμὲ τὸν τλημαθέστατον καὶ εἴ τι ὤφλησα γέλωτά σοι ἀμαθίας μου. Πλὴν ὅτι οὐκ ἐκὼν, ἀλλ' ἐκβιασθεὶς ὑπὸ τῆς ἱερᾶς σου καὶ πνευματικῆς ἀγάπης, μᾶλλον δὲ κελεύσεως, καθῆκα ἐμαυτὸν εἰς τοῦτο. Οὐ πρὸς δυνησίν σού τινα φθεγξάμενος· ἀλλὰ πρὸς ἔνδειξιν, ὡς εἴρηται, ὑπακοῆς ἀνυποκρίτου σου. Ἔρρωσο ἐν Κυρίῳ, ὑπερευχόμενος ἡμῶν τῶν μόνων ἁμαρτωλῶν, τὰ πάντα ὁσιώτατε Πάτερ.

A ut hæc et illa vendant vel emant, negotiatorum potius mercatorumque ritu viventes, quam ut, episcoporum et sacerdotum more, animas tantum excitent, mundoque ereptas reddant Deo, et totum gregem a peccati morte vindicent: tum secundo deinde loco necessaria vitæ hujus subsidia per œconomos procuratoresque suppeditent. Sed heu me! qui mihi ipsi hæc narro, ex propriis vitiis ea quæ in aliis non sunt describens. Tu vero, colendissime Pater, cum omnibus his careas, sacris precibus spirituales lupos a septis tuis Christi annulo obsignatis expelle. Et quidem hoc agis, nec me latet, educisque in campos virtutum, pascens et impinguans herba suavis doctrinæ tuæ, et aqua sinceræ fidei tuæ: assidueque offers acceptabiles hostias, per rationales B et consecratos Deo cultus. Quin precationibus prævertens, pasce me quoque vitiis peccatisque obsitum, oro et obtestor; et ignosce, si tibi risum ex imperitia mea movi. Non enim mea sponte, sed coactus sacra et spirituali charitate tua, vel potius imperio, huc descendi, non ad utilitatem tuam quidquam effatus, sed ad specimen, ut dixi, sinceræ erga te obedientiæ. Vale in Domino pro nobis orans, qui soli peccatores sumus, Pater in omnibus sanctissime.

ΙΒ'. — *Θωμᾷ δισυπάτῳ* (15). [κζ'.]

Ποία πρόσρησις, ἢ τίς λόγος παρακλήσεως εὑρεθείη πρὸς ἡμῶν τῶν ταπεινῶν τῇ σῇ κυριότητι πρὸς τὰ ἐνόντα αὐτῇ λυπηρὰ, ὦ δέσποτα; Ἐξενώθης τῆς ἐνεγκαμένης σε καὶ θρεψάσης πόλεως· ἀπεστερήθης τῆς μεγίστης ἑστίας· ἀπεγυμνώθης τῆς λαμπρᾶς ἀξίας, προσθήσω δὲ, καὶ τῆς ὑπάρξεως· ἀποδιέστης τῶν φίλων, τῶν συνήθων, τῶν φιλτάτων σου τέκνων· ὑπερωρίσθης ὧδε κἀκεῖσε· τὰ δὲ τῆς ὑπερορίας ὅσα εἰς κακοπάθειαν τῷ ἀήθει σου σώματι, ἔνδεια βρωμάτων, ποτάτων, λούτρων, ἐρημία ὁμιλούντων, εὐπορία προσεπεμβαινόντων, προσπλησσόντων. Οἱ γάρ ποτε εὐγνώμονες νῦν ἴσως ἀγνώμονες, καὶ οἱ φίλοι καὶ γνώριμοι τετράφθωσαν τὰ πρόσωπα, ἢ ἐγγύθεν ἢ μακρόθεν ὄντες ἀπὸ τοῦ γνωρίζειν καὶ φιλεῖν καὶ κήδεσθαι.

Φροντὶς ἐπὶ τούτοις τῶν ἔτι ἐπιλελειμμένων ὑπηρετῶν δούλων, καὶ πρό γε τούτων τῶν καλλίστων

C

XII. *Thomæ bis consuli* (15*).

Qualis compellatio, aut cujusmodi consolationis vox tibi, domine, ab humilibus nobis inveniri queat, ad tristia hæc mala quæ sustines? Exactus es a civitate quæ te genuit et educavit; privatus es amplissima domo; spoliatus es illustri dignitate, addam etiam, opulentia; segregatus es ab amicis, a familiaribus, a charissimis liberis tuis, exsul huc illuc delatus es: in exsilio autem nihil non ad vexationem comparatum corpori tuo minime assueto, penuria cibi, potus, balneorum, solitudo sodalium, frequentia irruentium, insultantium. Qui enim benevoli olim erant, nunc forte infesti; et qui amici notique, averterunt facies suas, aut propius aut D longius positi, ne agnoscant, vel ament, et curam gerant.

Ad hæc sollicitudo eorum qui adhuc restant, famulorum, servorum, et, ante omnes, egregiorum

NOTÆ.

(15) *Θωμᾷ δισυπάτῳ.* Theophanes ad annum 5 Leonis Porphyrogenn. Μέσῃ ἑβδομάδι τῶν νηστειῶν ἐκρατήθη Λέων τε καὶ Θωμᾶς κουβικουλάριοι· καὶ οὗτοι σὺν καὶ ἑτέροις εὐλαβέσιν ἀνδράσιν, ὡς προσκυνοῦντες τὰς ἁγίας καὶ σεπτὰς εἰκόνας· *Media jejuniorum hebdomade Leo et Thomas cubicularii, quasi sanctas et venerandas imagines coluissent, cum aliis religiosis viris comprehensi sunt.* Item auctor incertus, qui Theophani subjunctus est: pag. 440 c. Καί τις Θωμᾶς πατρίκιος ἀπὸ δισυπάτων γενόμενος, ὃς τότε τὴν Ἐκκλησίαν παρέλαβεν ἀπὸ τοῦ βασιλέως ἀσφαλίσας τὰς πύλας τοῦ πατριαρχείου, ἀπέδιωξεν αὐτοὺς, ὡς δῆθεν τοῦ βασιλέως χωρὶς ταῦτα ποιοῦντας, etc. *Mox Thomas quidam patricius bis exconsul, qui tunc velut imperatoris jussu, Ecclesiam tutandam susceperat, portis patriarchii occlusis eos removit velut inscio imperatore istiusmodi facinora molitos,* etc. De appellatione *disypati* videsis *Glossaria* Ducangii.

(15*) Consolatoria.

Digitized by Google

liberorum. Et facultas non suppetit. Et præterea ad urbem consides, sicut : *Ad flumina Babylonis* abductus quondam in Assyrios Israel, *ubi sedimus*, inquiunt, *et flevimus, dum recordaremur Sion* [59,60]. Gemitus ergo, et mœroris, et lacrymarum plenæ sunt res tuæ. At vero cum scientiæ gratia, et prudentiæ dono præditus sis, haudquaquam te in his arbitror penitus concidere : quippe qui non ignores vitam hominis militiam esse, juxta clarissimi Job sententiam [61], qui quanta perpessus sit, intelligentiam tuam non fallit ; uti nec alia omnis instabilitas hujus vitæ, aliter atque aliter in dies ferme omnes horasque variantis. Fluxui enim et refluxui similis est, et floribus, et somniis, aliisque id genus, ut divinæ Patrum voces affirmarunt. Reputet enim rationemque secum ineat veneranda mens tua, quam multa ab ipso exsilii tui tempore peracta sint : dum alii cadunt, alii exsurgunt, alii moriuntur, alii prospere, alii secus agunt. Et nullus omnino status est stabilis in hoc versatili vitæ nostræ cursu. Illud etiam præterea verum est, in exsilio quodam omnes nos esse, quatenus per protoplastum de paradiso, ut proditum est, ejecti sumus, et in mortali hac ora versamur, quoad cantemus : *Educ de custodia animam meam, ad confitendum nomini tuo* [62], ex incolatu ad libertatem transeuntes. Quare ne in exsilium quidem agere homines possunt congeneres suos, si proprie loquendum est, cum ipsimet extorres sint. Omnes siquidem advenæ et peregrini descripti sumus. Si quid hujusmodi tibi remedium est ad solatium, si consolationis incitamentum, petimus, obsecramus, ut quæ acciderunt, magno feras animo, et cum gratiarum actione tristia : quod quidem tibi non defuisse confidimus : qui enim aliter ærumnam ingruentem perferemus ? Accedit quod magnum inde lucrum reportabimus ; per infelicitatem, felicitatem majorem ; per paupertatem, divitias non pereuntes ; per infamiam, gloriam immortalem. Quin et ipsi fortasse principes, pii imperatores nostri, adducentur tandem, ut te domum revocent, et tibi congrua restituant. Novimus enim illorum humanitatem, et quam facile, in istis præsertim rebus, meliora consilia capiant. Interea autem dum perstas, consoletur te Dominus Deus consolatione patientiæ et actionis gratiarum. Sed et principibus ipsis persuadeat, ut erga te faciant quod modo dictum est, et te optatissimum iis restituant qui te diligunt.

A παίδων. Καὶ τὸ δύνασθαι οὐ πρόσεστι. Καὶ ἐπὶ τούτοις καθέζῃ πρὸ τοῦ ἄστεος, οἷον ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνός ποτε ἀπαγόμενος εἰς Ἀσσυρίους Ἰσραήλ· ἐν ᾧ, φησὶν, ἐκαθίσαμεν, καὶ ἐκλαύσαμεν ἐν τῷ μνησθῆναι ἡμᾶς τῆς Σιών. Στεναγμοῦ τοίνυν καὶ κατηφείας καὶ δακρύων τὰ σά. Ἀλλ' ἐπεὶ πρόσεστί σοι γνώσεως χάρισμα, καὶ φρονήσεως δώρημα· οὐ πάντως καταπίπτειν οἰόμεθά σε ἐν τούτοις· εἰδότα ὅτι πειρατήριον ὁ βίος ἀνθρώπου, κατὰ τὸν ἀοίδιμον Ἰώβ, ἧς ὅσα πέπονθεν οὐκ ἀγνοεῖ σου ἡ πολυπειρία· οὐδὲ τὴν ἄλλην ἅστατον φορὰν τῆς παραυτίκα ζωῆς, ἄλλοτε ἄλλως ἐχούσης κατὰ πᾶσαν σχεδὸν ἡμέραν τε καὶ ὥραν. Ῥοῇ γὰρ καὶ ἀπορροῇ ἔοικεν, ἄνθεσί τε καὶ ὀνείρασι, καὶ οἵστισιν ἄλλοις, κατὰ τὰς θείας φωνὰς τῶν ἁγίων.

B Ἀναλογιζέσθω γάρ σου ἡ τιμία ψυχὴ, πόσα ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ τῆς ἀπαγωγῆς πέπρακται, τῶν μὲν ἀποπεπτωκότων, τῶν δὲ ἀνυψωθέντων, ἄλλων τεθνηκότων, ἑτέρων εὐπραγησάντων, ἄλλων δυστυχησάντων. Καὶ οὐδεμία στάσις ἐν τῷ ἀστάτῳ καὶ εὐκινήτῳ δρόμῳ τοῦ βίου ἡμῶν. Ἐκεῖνό τε πάλιν ἀληθὲς ὄν, ὅτι πάντες ἄνθρωποι ἐν ἐξορίᾳ ἐσμὲν, κατὰ τὸ ἀποικισθῆναι ἡμᾶς διὰ τοῦ πρωτοπλάστου ἐκ τοῦ παραδείσου, ὡς ὁ λόγος, καὶ εἰς τόδε τὸ θανατηφόρον χωρίον ἐναυλίζεσθαι, ἕως ἂν τὸ, Ἐξάγαγε ἐκ φυλακῆς τὴν ψυχήν μου, τοῦ ἐξομολογήσασθαι τῷ ὀνόματί σου, ᾄδωμεν, μεταβαίνοντες ἐκ παροικίας εἰς ἐλευθερίαν. Ὥστε οὐδὲ ἐξορίζειν δύναιντ' ἂν ἄνθρωποι τοὺς ὁμογενεῖς, κατὰ τὸ ἀκριβὲς τοῦ λόγου, ἐξόριστοι ὄντες καὶτοί. Ἐπὶ

C πάντες πάροικοι καὶ παρεπίδημοι περιγεγράμμεθα. Εἴ τι τοιοῦτον φάρμακόν σοι παρηγορίας παραμύθιον παρακλήσεως· αἰτοῦμεν, ἀντιβολοῦμεν, εἰς τὸ ἐνεγκεῖν μακροθύμως τὰ συμβάντα, εὐχαρίστως τὰ λυπηρά· ὅπερ πεπείσμεθα ἐσχηκέναι σε. Ἐπὶ πόθεν ἄλλοθεν οἴσομεν τὴν ἐπιφοράν; Εἶτα ὅτι κἀντεῦθεν τὰ μεγάλα κερδανοῦμεν, δι' ἀπραξίας εὐπραξίαν τὴν μείζονα, διὰ πενίας πλοῦτον τὸν ἀμετάπτωτον, δι' ἀδοξίας δόξαν τὴν ἀκήρατον. Καὶ τάχα παρακληθήσονται καὶ αὐτοὶ οἱ κρατοῦντες εὐσεβεῖς ἡμῶν βασιλεῖς ὀψέ ποτε ἐπαναγαγεῖν σε εἰς τὰ οἰκοι, καὶ ἀποδοῦναι τὰ δέοντα. Ἴσμεν γὰρ αὐτῶν τὸ φιλάνθρωπον καὶ εὐμετάμελον, ὑπὲρ κιχρῶνται μεγάλως ἐπὶ τοῖς τοιούτοις. Ἕως δ' ἂν ἐπιμένοις, παρα-

D καλέσαι σε Κύριος ὁ Θεὸς παρακλήσει ὑπομονητικῇ καὶ εὐχαριστηρίῳ· ἀλλὰ καὶ πείσειεν αὐτοὺς τοὺς κρατοῦντας τὸ προειρημένον ἡμῖν πρᾶξαι ἐπὶ σοὶ, καὶ ἀποδοῦναί σε τὸν περιπόθητον τοῖς φιλοῦσί σε.

XIII. — *De cura insepultorum.*

Quoniam homo ad imaginem Dei similitudinemque creatus est, necesse est humana natura, quoad fieri potest, archetypi lineamenta, tanquam imago, in seipsa gerat. Cum ergo Deus bonitatis suæ providentiam in omnia diffundat, æquum fuerit homines inenarrabilis sapientiæ providam administrationem pro viribus imitari. Unde et nos humiles ac minimi,

ΙΓ'. —*Εἰς τὴν διακονίαν τῶν ἀπροστάτων.* [κθ'.]

Ὅτι κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν ὁ ἄνθρωπος ἔκτισται, ἀναγκαῖον τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, καθόσον ἐφικτὸν, ὡς εἰκόνι τὰ τοῦ ἀρχετύπου μιμήματα ἐν ἑαυτῇ περιφέρειν. Ἐπεὶ οὖν τὸ Θεῖον ἐπὶ πάντα διήκει τὴν τῆς οἰκείας ἀγαθότητος πρόνοιαν, δίκαιον ἂν εἴη ἐκμιμεῖσθαι τὸ ἀνθρώπινον τὴν τῆς ἀῤῥήτου σοφίας προνοητικὴν, ὡς δυνατὸν, διοίκησιν. Ὅθεν

[59,60] Psal. CXXXVI, 1. [61] Job VII, 8. [62] Psal. CXLI, 8.

Digitized by Google

καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ καὶ ἐλάχιστοι, εὐλαβῶς εἰς τὸ θεῖον ἀποδόντες, καὶ πρὸς τὸ ὁμόφυλον τὴν ἀγαπητικὴν διάθεσιν ἀναλαβόντες, καθήκαμεν ἑαυτοὺς εἰς τόδε τὸ ἀσεβὲς σύστημα, καθὼς ὑποτέτακται, πρόνοιαν ποιούμενοι τῶν ἀπρονοήτων σκηνωμάτων, εἴτ' οὖν νενεκρωμένων, καὶ ἐκ πενίας ἢ ἐκ ξενιτείας μὴ ἐχόντων πῶς ἐκκομίζεσθαι καὶ ἐνθάπτεσθαι ἐν ταύτῃ τῇ βασιλευούσῃ τῶν πόλεων. Τῷ τοίνυν τούτῳ θείῳ τύπῳ ἐπερειδόμενοι, ἑκάστῳ τε ἐνιαυτῷ ἐκ τῶν προσόντων παρὰ Θεοῦ δωρεῶν, ὁ καθεὶς ὡς ἔχει δυνάμεως, καταβολὴν ποιούμενοι πρός τε ἀγορασίαν ἐνταφίων, καὶ τὰ τῶν εἰς ταφὴν ἄλλων συντελοῦντα, διορίζομεν ἐν Κυρίῳ τάδε. Τούτων μηνυομένων ἢ θεωρουμένων κατὰ περίοδον πρὸς ἑκάστου τῶν συνειλεγμένων ἐν τῇ ἀδελφότητι νεκρὸν ἄνθρωπον, τοῦτον τοῖς προσήκουσιν ἐνταφίοις ἐκκομίζεσθαι, ἀποτίθεσθαι ἐν ταῖς ἀποτεταγμέναις ὑμῖν ὁσίαις θήκαις. Καὶ μὴν διὰ τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἀρχῇ τε Ἰνδίκτου, καὶ διὰ τῆς ἐν τῇ Πεντηκοστῇ πολυμερείας, ἐπιτελεῖν ἡμᾶς κοινῶς τὰ μνημόσυνα πάντων τῶν κηδευθέντων· ποιούντων ἡμῶν ἐν ταυτῷ ἐκ τῆς συνεισφορᾶς καὶ ἀγάπην παρακλήσεως σωματικῆς· μὴ μέντοι ἔξω τῶν νενομισμένων τῆς αὐταρκείας ὅρων· ὡς ἢ πολυοινίᾳ ἢ πολυφαγίᾳ ἐξορχεῖσθαι ἡμᾶς τὰ ἐπιτελούμενα μνημόσυνα· ἀλλὰ μετ' εὐλαβείας ἀναφερόντων ἡμῶν δοξολογίαν τῷ καταξιώσαντι ἡμᾶς Θεῷ τὴν ὁσίαν ταύτην τελετὴν ποιήσασθαι, οὕτως ἐπὶ τὴν τῆς τραπέζης ἰέναι χρείαν, προσαναγινωσκομένου ἤδη τοῦ τόμου, ὡς ἂν καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς τροφῆς ἡμῶν τὰ ἀρεστὰ Κυρίῳ μεταδιώκειν· τοῦ κατὰ περισσείαν διανεμομένου πτωχοῖς· μὴ ἐμπλιτευομένων ἀργῶν ῥημάτων ἐν τῇ ἑστιάσει, μηδὲ γελοιασμάτων, πολλοῦ γε εἰπεῖν παιγνίων· ὅπου γε οὐδὲ τῷ τυχόντι Χριστιανῷ ἐνεργεῖν δέχεται ὁ λόγος. Εἰ δὲ καὶ λαλεῖν δεήσειε, ταῦτα ὅσα πρέπει Χριστιανοῖς· τὸ, φυλάττεσθαι ἡμᾶς ὄρκον· τὸ, ἀγάπην ἔχειν ἐν ἀλλήλοις· ἀλήθειαν ἐκ τοῦ στόματος προφέρειν· δόλου καὶ φθόνου ἀποδιδράσκειν· εὐποιΐας τὸ κατὰ δύναμιν ἀντέχεσθαι· ἐπισκέψεις ποιεῖσθαι τῶν ἐν φυλακαῖς, τῶν ἐν ἀῤῥωστίαις· προσέχειν ταῖς ἀναγνώσεσι, καὶ ταῖς ἐν ἐκκλησίαις προεδρίαις· ἀλλήλους τῇ τιμῇ προηγεῖσθαι, καὶ μάλιστα ἱερεῖς τε Θεοῦ καὶ μοναστάς· φιλοξενίαν μεταδιώκειν· πορνείας καὶ μέθης τὸ καθόλου ἀπέχεσθαι· τὴν ὀρθόδοξον πίστιν κατέχειν· αἱρετικῶν κοινωνίας ἀποφεύγειν. Καὶ γὰρ τῶν τοιούτων λαλιὰ καὶ μελέτη, πολλῶν ἀγαθῶν πρόξενος γένοιτ' ἂν ἡμῖν.

Ταύταις ταῖς θείαις συνθήκαις συγκατατιθέμενοι καὶ συνεπόμενοι, ἐπεδώκαμεν ἑαυτοὺς ὡς τῷ Κυρίῳ τῷδε τῷ συστήματι. Φησὶ γάρ· *Ὁ ποιήσας ἑνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποίησε*· μηδὲν τῶν κειμένων ἀθετοῦντες, μηδὲ παραμελοῦντες. Ὡς ἐάν ποτε ὀφθείη τις τῶν ἀδελφῶν ἢ παρορῶν τὸν κείμενον νεκρὸν, καὶ μὴ ἀναφέροι τῷ τὰ πρῶτα φέροντι τῆς ἀδελφότητος· ἢ ἐν τοῖς ἀρίστοις φθεγγόμενος ἃ μὴ θέμις, καὶ πράττων τὰ οὐχ ὅσια, ὡς ἐντεῦθεν τὸν Θεὸν παροργίζεσθαι, ἐπιτιμίῳ ὑποβάλλεσθαι παρὰ τοῦ προκαθηγουμένου, τριῶν ἡμερῶν ἀποχῇ οἴνου, καὶ ἀργυρίου ἑνὸς καταβολῇ, εἶθ' οὕτως αἰτεῖν πρὸς τὸ ἐξῆς

A Deum reverenter intuentes, charitatisque erga cognatos nobis affectum suscipientes, nos ipsos pio huic cœtui adjunximus, ut constitutum est, procurantes neglecta tabernacula seu cadavera, quæ præ inopia vel peregrinitate non habent unde efferantur, et humentur in hac regia civitate. Huic igitur normæ divinæ innixi, et quotannis singuli ex acceptis a Deo muneribus ad funebrium emptionem, quæ ad aliorum sepulturam faciunt, pro facultate contribuentes, hæc in Domino constituimus. Ut quicunque indicatus, vel conspectus in transitu, ab aliquo e fratrum congregatione, mortuus homo fuerit, is congruentibus exsequiis efferatur, deponaturque in destinatis vobis sacris conditoriis. Tum ut quotannis, et principio indictionis, et per dies Quinqua-
B genarii, memoriam omnium funeratorum in commune celebremus; facientes ibidem ex collectis et agapen corporeæ refectionis; non sane extra legitimæ frugalitatis terminos; ita ut præ ebrietate vel crapula, sacræ, quam celebramus, memoriæ illudamus: sed cum reverentia laudem Deo offerentes, qui nos sacræ hujus cæremoniæ celebratione dignatus est. Sic ad mensæ opus accedatur, adjuncta jam libri lectione, ut in ipso etiam pastu nostro, quæ Domino sunt grata consectemur: quæ supersunt pauperibus erogando; non gliscentibus inter epulas inanibus verbis, nec ridiculis, ne dicam ludicris: quandoquidem cuivis Christiano id ratio vetat. Quod si loqui oporteat, sermo sit de iis quæ Christianis
C conveniunt: cavendum jusjurandum; habendam mutuo charitatem; veritatem ore promendam; dolum invidiamque fugiendam; beneficentiam omni studio retinendam; infirmos et qui in carcere sunt visitandos; lectionibus auscultandum et iis qui præsunt in Ecclesiis; honore invicem præveniendos, Dei præsertim sacerdotes et monachos; hospitalitati studendum; a fornicatione et ebrietate penitus abstinendum; orthodoxam fidem conservandam: ab hæreticorum communione procul refugiendum. Horum siquidem mentio et meditatio multorum nobis bonorum viam muniet.

D Iis divinis institutis annuentes et adhærentes, huic nos cœtui tanquam Domino addiximus; ait enim: *Qui fecerit uni de his fratribus meis minimis, mihi fecit*[43]: nihil eorum quæ sancita sunt improbantes, neque aspernantes, ut si quando deprehensus fuerit quisquam ex fratribus, qui vel jacentem mortuum despiciat, et ad primarium fraternitatis non referat, vel in iis prandiis loquatur quæ non licet, agatve non recta, ita ut Deus inde offendatur; hunc præpositus pœnæ subjiciat, vel triduanæ a vino abstinentiæ, vel multæ unius argentei: tum ab illo emendationem in posterum exigat. Ad hæc, observandum vobis, ut cum alicui fratrum vestro-

[43] Matth. xxiii, 40.

Digitized by Google

rum communis mors obtigerit, conveniant una omnes, et justa illi persolvant : ut ex hoc etiam laudetur egregius cœtus vester, ad gloriam et laudem magnifici Dei nostri. Fide igitur ac metu huic libello nos aggregantes, etiam nomina nostra subnotavimus cum quantitate oblationis nostræ minimæ, illius mercedem in futuro sæculo exspectantes a remuneratore, justo judice omnium, Jesu Christo Domino ac Deo nostro.

βελτίωσιν. Πρὸς τούτοις φυλάττεσθαι ὑμᾶς καὶ τὸ, ὅταν τύχῃ ἑνὶ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν ὁ κοινὸς θάνατος, πάντας συναθροίζεσθαι ἐπὶ τὸ αὐτὸ, καὶ τὴν ἐκκομιδὴν καὶ ἐνταφίασιν αὐτοῦ ποιεῖσθαι · ὥστε καὶ ἐκ τούτου τὸ καλὸν ὑμῶν σύνταγμα ἐπαινεῖσθαι πρὸς δόξαν καὶ αἶνον τοῦ μεγαλοδώρου Θεοῦ ἡμῶν. Πίστει οὖν καὶ φόβῳ τῷδε τῷ γραμματείῳ συντάξαντες ἑαυτοὺς, καὶ τὰ ἑαυτῶν ὀνόματα ὑπεσημηνάμεθα σὺν τῷ ποσῷ, τὴν μισθαποδοσίαν ταύτης ἡμῶν τῆς ἐλαχίστης προθέσεως ἀπεκδεχόμενοι ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι παρὰ τοῦ μισθαποδότου δικαίου κριτοῦ τῶν ὅλων Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν.

XIV. — *Ignatio præposito.*

ΙΔ'. — *Ἰγνατίῳ ἡγουμένῳ.* [λ'.]

Monachum fugitivum repetit.

Ante omnia salutationis debitum paternæ sanctitati tuæ persolvo : sic enim debui : tum deinde causam exponam litterarum mearum. Rationalis ovis nostra, frater ille, multiplici animarum interemptoris lupi fraude illectus, ab humili ovili nostro ejectus est, susceptusque, ut cognovimus, in monasterio sanctitatis tuæ. Quod si statim ac illum excepit, reditum illi suasisset, dolum ostendens, et exitium quo affectus est, ac deinde meliorem factum ad mediocritatem nostram reduxisset, nihil ab re factum esset, sed quod ipsam deceret, sicut a sanctis jussi sumus. Nunc vero, postquam tantum temporis effluxit, et nulla reditus mentio, interrogare libet, quo pacto discipulum meum pietas tua velut ignara retineat. Atqui oportebat, cum primum agnovit, quem non totonderat, dimittere : ut quæ satis intelligit, quantum id habeat detrimenti. Scit enim quid sanciat divinus magnusque Basilius, ut a nulla fraternitate recipiatur, qui a fratrum suorum contubernio resilivit. Quomodo enim consistere possint cœnobia, nisi hoc caput præ omnibus observetur? Quod si inter sæculi hujus ludimagistros in disciplinam recipere puerum non licet, qui alteri scholæ traditus sit, aut si quis id faciat, eum omnes collecti multæ pœnæque subjiciunt, quanto magis inter nos, sanctissime Pater, qui in Dei Ecclesia sumus, et animas instituimus ad exemplum primi magistri et pastoris nostri Jesu Christi? Utique non sum nescius te sapientia scientiaque abundare. Sed, quæso te, facti hujus absurditatem considera, tu maxime, qui inter sacros fratres gradu et honore præemines. An nescis, sanctissime, quod tuo etiam gregi noxium sit alienam ovem copulare? Cum ergo in confesso sit tantum malum, oramus, ut cum litteras simplices nostras acceperis, fratribus nostris in eam rem missis illum tradas, ut ad proprium ovile reducant, cum rebus Ecclesiæ quas abstulit. Quod si obsequi frater abnuat, confestim a sacro illum ovili tuo in malam rem ejectum velis. Sin autem, quod minime remur, post notitiam hanc retinere illum pergis, scito ligatum a nobis esse, non temere, sed magno prorsus judicio, vel potius a sancta Trinitate et universis sacerdotalibus decretis, ut communione careat divinorum donorum, atque exteriorum quoque ciborum consortio, quoad reversus mandræ suæ restituatur. Quemadmodum

Πρὸ παντὸς ἄλλου τὸ τῆς προσηγορίας χρέος ἀποτίννύω τῇ πατρικῇ σου ἁγιωσύνῃ · ὤφελον γάρ · εἶθ' οὕτως τὴν αἰτίαν τῶν γραμμάτων ἀπαγγελῶ. Πρόβατον ἡμῶν λογικὸν ὁ δεῖνα ὁ ἀδελφὸς, δελεασθεὶς ὑπὸ τῆς πολυμεθόδου πανουργίας τοῦ ψυχοφθόρου λύκου, ἀπεξεώθη τῆς ταπεινῆς ἡμῶν πολιτείας, καὶ, ὡς ἔγνωσται ἡμῖν, προσεδέχθη ἐν τῇ μονῇ τῆς ὁσιότητός σου. Καὶ εἰ μὲν παρευθὺ δεξαμένη νενουθέτηκε τὰ πρὸς ὑποστροφὴν, ὑποδεικνύουσα τὴν ἀπάτην καὶ τὸν ὄλεθρον ὃν πέπονθεν · εἶτα βελτιώσασα ἀνθυπήγαγε πρὸς τὴν εὐτέλειαν ἡμῶν · οὐδὲν τὸ ἀπεικὸς, ἀλλὰ τὸ ἐφαρμόζον αὐτῇ, ὡς ἐντετάλμεθα ὑπὸ τῶν ἁγίων. Ἐπεὶ δὲ τοσοῦτος χρόνος παρίππευσε, καὶ οὐδαμοῦ ἡ ἀνάλυσις, ἐρωτηθῆναι βούλομαι, πῶς τρόπῳ τὸν μαθητήν μου ἐπικρατεῖ ἡ θεοφιλειά σου, ὡς ἀγνοοῦσα. Ἀλλ' ἔδει μετ' ἐπιγνώσεως, ὃν οὐκ ἀπέκειρεν, ἀποπέμψασθαι · ὡς γινώσκουσα πολὺ τὸ ἐπιβλαβές. Ἐπίσταται γάρ τί νομοθετεῖ ὁ θεῖος καὶ μέγας Βασίλειος, τοῦ ἀπρόσδεκτον εἶναι ἐν πάσαις ταῖς ἀδελφότησι, τὸν ἀποπηδῶντα τῆς τῶν οἰκείων ἀδελφῶν συναφείας. Πῶς γὰρ ἂν καὶ συσταίησαν τὰ κοινόβια, εἰ μὴ τοῦτο παρατηρηθείη πρό γε πάντων τὸ κεφάλαιον ; Εἰ γὰρ ἐπὶ τῶν παιδοδιδασκάλων τοῦ κόσμου τούτου, οὐχ οἷόν[τέ] ἐστι δέξασθαι ἐν τοῖς μαθήμασί τινα τὸν ἐν ἑτέρᾳ σχολῇ παραδοθέντα παῖδα · ἢ τοῦτο ποιοῦντα ὑποβάλλουσι συνηθροισμένοι οἱ πάντες ἐπιτιμίοις ζημίᾳ · πόσῳ γε μᾶλλον ἐφ' ἡμῶν, ἁγιώτατε Πάτερ, τῶν Ἐκκλησίας Θεοῦ κατεχόντων, καὶ ψυχῶν καθηγουμένων, κατὰ μίμησιν τοῦ πρώτου διδασκάλου καὶ ποιμένος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ; Οἶδα τοίνυν ὅτι πεπληρωμένος εἶ σοφίας καὶ γνώσεως. Ἀλλὰ δέομαί σου ἐπιγνῶναι τὸ πραττόμενον ἔκτοπον, καὶ μάλιστα αὐτὸς ὁ προέχων τῶν ἄλλων, καὶ βρίθων ἐν ἱερᾷ ἀδελφότητι. Ἢ οὐκ οἶδας, ὁσιώτατε, ὅτι καὶ αὐτῷ τῷ ποιμνίῳ σου ἐπιβλαβές ἐστι συνάπτειν πρόβατον ἑτεροδίσποτον; Τοσούτου οὖν ὄντος, λοιπὸν, ὡμολογημένου τοῦ κακοῦ, ἀντιβολοῦμεν, ἡνίκα δέξῃ ἡμῶν τὰ εὐτελῆ γράμματα, παραδοῦναι αὐτὸ τοῖς πρὸς αὐτὸ τοῦτο πεμφθεῖσιν ἀδελφοῖς ἡμῶν, ἵνα ἀγάγωσιν αὐτὸν πρὸς τὴν ἰδίανποίμνην, μεθ' ὧν ἐσφετερίσατο πραγμάτων τῆς Ἐκκλησίας. Εἰ δὲ ἀπειθείᾳ χρῆται ὁ ἀδελφὸς, ἀποσκορακίσαι αὐτὸν θελήσει τῆς ἱερᾶς αὐτοῦ ποίμνης παραυτίκα. Εἰ δ', ὅπερ οὐκ οἰόμεθα, μετὰ τὴν γνῶσιν ταύτην ἐπικατέχειν αὐτὸν βούλεται, γινωσκέτω ὅτι δεδεμένος ἐστὶ

Digitized by Google

παρ' ἡμῶν, οὐκ ἀλόγως, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐγκεκριμένως, μᾶλλον δὲ ὑπὸ τῆς ἁγίας Τριάδος, καὶ πάσης θεσμοθεσίας ἱερατικῆς, τοῦ ἀκοινώνητον αὐτὸν εἶναι τῶν θείων δώρων, ἐπεὶ καὶ ἀμέτοχον τῶν ἐξωτέρων βρωμάτων· ἕως ἂν ἀνθυποστρέψας εἰσοικισθῇ ἐν τῇ μάνδρᾳ αὐτοῦ. Ὥσπερ δὲ οὐ θέμις, ὃν δεσμεῖ οἰκεῖον μαθητὴν ἡ ἁγιωσύνη σου, λύειν τινὰ τὸ καθόλου (παρανομίας γὰρ τοῦτο ἔργον, καὶ ἐκ ψήφου κοινῆς [ms. Reg. κοινοῦ] τῆς ὅλης Ἐκκλησίας καταδίκη ὁμοιοπαθείας), οὕτω πάντως οὐδὲ πρὸς τὴν ἡμετέραν ἐξουσίαν, ἣν ἀναξίως δέδωκεν ἡμῖν ὁ Κύριος, οὐκ εἰς καθαίρεσιν, ἀλλ' οἰκοδομὴν ψυχῶν, ἐπιδάλῃ ἑαυτὴν ἡ ἁγιωσύνη σου. Φρικτὸν γὰρ τὸ κρῖμα. Διὰ τοῦτο παρακαλουμένη, πάντως γε τὸ πνευματικὸν ἡμῶν τέκνον παραδώσει τοῖς ἀδελφοῖς, εὐχομένη ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν ἀδιαλείπτως.

A autem nefas sit, quemcunque ex discipulis suis sanctitas tua ligarit, hunc ab alio quoquam solvi (iniquum enim est facinus, et ex communi Ecclesiæ calculo simili pœna damnatur) : sic prorsus nec in jurisdictionem nostram, quam indignis nobis tribuit Dominus non ad perniciem, sed ad ædificationem animarum, sese ingerat sanctitas tua. Horrendum enim est judicium. Quapropter inflexa tandem, spiritualem filium nostrum fratribus reddet, pro nobis peccatoribus orans sine intermissione

ΙΕ'. — *Θεοδούλῳ* [a] *Κιονίτῃ.* [λβ'.]

XV. — *Theodulo Cionitæ* [a].

Reprehendit picturam angelorum crucifixorum.

Ἐκ χρόνου πολλοῦ ἐπιθυμίαν ἔχοντι ἕως τοῦ παρόντος, ἁγιώτατέ μου Πάτερ, ἐλθεῖν καὶ κομίσασθαί σου τὰς ἁγίας εὐχάς, οὐκ ἐξεγένετό μοι ὁδός, πάντως διὰ τὰς ἁμαρτίας μου· ὥσπερ καὶ νῦν. Διὸ ἠναγκάσθην ἀποστεῖλαι τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν τὸν Καλόγηρον, ἀναπληροῦντα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν τὴν ἀπουσίαν· ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς ἐλευσόμεθα προσκυνήσοντες τὰ τίμιά σου ἴχνη, Θεοῦ εὐοδοῦντος. Σύγγνωθί μοι, Πάτερ, ὃ μέλλω λέγειν, ὅτι ἐν ἁπλότητί ἐστι ἐξ ἀγάπης εἰλικρινοῦς, καὶ ἐκ τοῦ ἐφίεσθαί με τὸ ἀμώμητον τῆς πολιτείας σου. Τινὲς ὑπέκρουσαν (ὡς ἐπιστάμενοί γε γνήσιόν σου εἶναι καὶ ὁμόψυχον φίλον καὶ τέκνον, ὄντες καὶ αὐτοὶ φίλοι διαφερόντως), ὅτι παρὰ τὸ δέον πράττει ἡ ἁγιωσύνη σου· κἀμοῦ πρὸς τοῦτο δυσχεράναντος, καὶ ἐνισταμένου, καὶ ἐπιφθεγγομένου τὰ μέγιστα κατορθώματα τοῦ ὑψηλοῦ σου βίου, συνείροντό μοι ἐν τούτῳ. Πρὸς δὲ ῥήματά τινα καὶ πράγματα κατηγοροῦντο· καὶ, ἵνα ἐν εἴπω, ἔφασαν ὅτι ἀγγέλους ἀνιστόρησε, καὶ τούτους ἰσότυπον τοῦ Χριστοῦ, ἐν τοῖς φεγγίοις ἐσταυρωμένους· αὐτὸν δὲ τὸν Χριστὸν καὶ τοὺς ἀγγέλους, γηραλέους. Καὶ πολλὰ πρὸς τοῦτο φιλοπευστῶν, οὐκ ἠδυνήθην αὐτοῖς ἀντιφθέγξασθαι. Ἤροντο γὰρ ξένον τι καὶ ἀλλότριον τῆς παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας εἰργάσθαι, καὶ πάντως οὐχ ὑπὸ Θεοῦ, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ ἐναντίου εἶναι τὸ πρᾶγμα· ἐπὰν ἐν τοσούτοις ἔτεσι, καὶ τοσούτοις θεοφόροις καὶ ἁγίοις Πατράσιν, οὐχ ὑποδειγματίσθη τοῦτο τὸ ἰδίωμα. Τὸ γὰρ νῦν καινοτομούμενον, κἂν ἐξ ἀγγέλου ἐστὶν, ἀσφαλίζεται ἡμᾶς ὁ Ἀπόστολος μὴ δέχεσθαι, λέγων που· *Κἂν ἡμεῖς αὐτοὶ, ἢ ἄγγελος εὐαγγελίζηται* (προσθήσω, καὶ παραδιδωσι), *παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα, ἀνάθεμα ἔστω.* Τί οὖν, Πάτερ μου ἅγιε, πρὸς ταῦτα φῆσαι, οὐκ ἔχω. Καὶ τῇ ἀπορίᾳ συνεχόμενος, ἠναγκάσθην γράψαι σοι· ἵνα ἀπολύσωμεν ἑαυτοὺς πάσης βλάβης, πρὸς τοὺς ἐν λόγῳ ἐγκαλοῦντας, καὶ ὡς ἐκ πάσης τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ διὰ τὸν Θεὸν δέξαι με ὡς σύμβουλον τέκνον σου, πονοῦντα ὑπὲρ σοῦ, καὶ ἡγούμενον τὴν δόξαν σου δόξαν μου· καὶ μὴ θέλοντα ἀκούειν μῶμόν σου ἐν

Cupienti mihi jamdudum ad te venire, sanctissime Pater, et sacris precibus tuis perfrui, via mihi hactenus, ob peccata scilicet mea, non patuit, ac ne nunc quidem. Propterea coactus sum Calogerum fratrem nostrum ad te mittere, qui humilitatis nostræ absentiam suppleat : deinde veniemus et nos, ut ad venerandos pedes tuos, Deo duce, prosternamur. Ignosce autem mihi, Pater, quod dicturus sum, quia simpliciter dicam, et sincera ex charitate, ac desiderio quo teneor ut vita tua omni reprehensione careat. Suggesserunt quidam, ut qui scirent me germanum tibi atque unanimem amicum et filium esse, cum ipsi quoque amici essent eximii, præter fas et decorum agere sanctitatem tuam. Cumque ad hæc indignarer et resisterem, commemoraremque egregia sublimis vitæ tuæ facinora, in hoc mihi assensi sunt. De nonnullis autem dictis factisque accusabant, atque (ut unum proferam) dixerunt te angelos depinxisse, eosque ad Christi formam, in fenestris crucifixos ; ipsum vero Christum et angelos senili ætate. Et cum multa in eam rem sciscitatus essem, non potui ipsis contradicere. Aiebant enim peregrinum quiddam et alienum ab Ecclesiæ traditione factum, prorsusque non a Deo, sed ab adversario rem esse, quandoquidem tot annis, et a tot deiferis sanctisque Patribus nusquam hujus novitatis proditum est exemplum. Quod enim nunc novatur, etsi ab angelo sit, recipi non debere confirmat Apostolus, dicens ; *Licet nos ipsi vel angelus evangelizet*, addam, et tradat, *præterquam quod evangelizamus, anathema sit* [b]. Quid igitur, Pater mi sancte, ad hæc dicam, non habeo, et consilii inopia pressus ad te scribere cogor : ut ab omni noxa nos vindicemus apud eos qui merito reprehendunt, et tanquam Ecclesiæ universæ voce. Quare propter Deum suscipe me, ut consiliarium filium tuum, pro te laborantem, et gloriam tuam gloriam suam ducentem : nullamque in re ulla tui notam, qui reipsa sine nota vitam agis, audire sustinentem. Doce, rege, exaudi, attende, animadverte, omnique hæ-

[a] Ms. Reg. Θεοδώρῳ. [a*] Sive *Stulitæ*. [b] Galat. I, 8.

Digitized by Google

sitatione libera eos qui excelsam vitam tuam contemplantur.

τινι, τοῦ ὄντως ἀμωμήτως βιοτεύοντος. Φώτισον, ὁδήγησον, ἐπάκουσον, πρόσχες, ἐπίστησον, λῦσον πάσης δυσχονοίας τοὺς ὁρῶντάς σου τὸν ὑψηλὸν βίον.

XVI. — *Nicephoro Imperatori.*

ιϛ'. — *Νικηφόρῳ βασιλεῖ* (16).

De patriarcha in Tarasii locum subrogando. (Baron. anno 806, num. 4.)

Omnino sic futurum erat, ut bonus Deus noster Ecclesiæ suæ curam gerens pietatem vestram hac ætate imperio præficeret Christianorum : ut non sæcularis solum dominatio male constituta rectius componeretur), sed ecclesiasticus etiam principatus, si quid deesset, instauraretur, et nova quædam conspersio fieret in utroque [46]. Quod quidem in altero membro præclare ipsius gratia jam præstitit Christi amans imperium vestrum, atque adeo præstare perget cœlesti numine corroboratum. Reliquum modo est, ut alterum pari cura fruatur, parique prudentia. Id vero post Deum et cum Deo a vobis tribuetur per approbationem legitimæ electionis futuri archiepiscopi. De quo,quando ex nobis etiam peccatoribus et indignis sciscitari voluisti, coram Domino, qui nos judicaturus est, de eo quod dicturi sumus in die judicii, hic est sensus noster. Non novimus, nec scimus ullum : non quod defecerint viri vita et sermone illustres (sunt enim et Deo perspecti et hominibus, impari licet ratione, atque in primis præclaræ menti tuæ), sed quia talem ratio deposcit, et desiderium imperii vestri, qui possit corde perfecto justificationes Dei exquirere : qui gradu atque ordine ab inferiore sensim ad superiorem ascenderit, qui tentatus fuerit per omnia, qui ex eis quæ passus est, tentatis possit opem ferre [47]. Et quid multis apud te verbis opus est qui omnia nosti, et ex tui ipsius statu ac dignitate tantum virum tibi repræsentas ? Prælucere cæteris oportet non secus ac solem inter sidera. Cum igitur talem non videamus, nec suffragium ferre audemus. Hoc vero memoriæ causa non sine metu et reverentia suggerimus, quod ipsum plane non fugit peritissimam et divinam prudentiam tuam, ut ex episcopis etiam et ex præpositis, et ex stylitis, et ex inclusis, tum deinde ex clero delectum habens, ex illis ipsis perfectis desumas, prudentia, sensu, ac vita cæteris præstantiores. Descendant enim stylitæ, exeant inclusi ; quandoquidem publicum est commodum quod quæritur. Discerne et confer, et cum ipsis deprehendas digniorem. Et beatus es, et vere ter beati, si hæc omnia exsequamini Christi imitatores, Domini nostri. Hinc magis magisque confirmabitur imperium vestrum, magnificabitur nomen vestrum in generationes : augebuntur denique anni principatus vestri. Duo siquidem hæc munera tribuit Christianis Deus, sa-

Ἔμελλεν ὁ ἀγαθὸς Θεὸς ἡμῶν τῆς ἑαυτοῦ Ἐκκλησίας φροντίζων, τὴν ὑμετέραν εὐσέβειαν ἐπὶ τῆς παρούσης γενεᾶς προστήσασθαι βασιλεύειν τῶν Χριστιανῶν· ἵνα μὴ μόνον ἡ κοσμικὴ ἀρχὴ εὖ διατεθῇ, κακῶς διακειμένη, ἀλλὰ καὶ ἡ κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν ἡγεμονία, εἴ τι ἐνδεῶς ἔχει, ἀνορθωθῇ, καὶ νέον πως φύραμα γένηται ἐν ἀμφοτέροις. Ὅπερ τῇ αὐτοῦ χάριτι κατώρθωκεν ἐν τῷ ἐνὶ μέρει ἡ φιλόχριστος ὑμῶν βασιλεία· ἀλλὰ καὶ ἔτι κατορθώσει ταῖς ἄνωθεν ῥοπαῖς δυναμουμένη. Λειπόμενον οὖν ἐστιν ἄρτι, καὶ τὸ ἕτερον τῆς ἴσης ἀπολαῦσαι προμηθείας καὶ θεραπείας. Τοῦτο δ' ἂν εἴη μετὰ Θεὸν καὶ σὺν Θεῷ πρὸς ὑμῶν δωρηθῆναι, διὰ τῆς κατ' εὐαρέστησιν νομίμου ἐκλογῆς τοῦ μέλλοντος ἀρχιερατεύειν. Ἐπεὶ δὲ καὶ παρ' ἡμῶν ἐπεζήτησας μαθεῖν, τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ ἀναξίων, τὸ παριστάμενον ἡμῖν, ὡς ἐνώπιον Κυρίου τοῦ μέλλοντος εὐθύνει ἡμᾶς, περὶ οὗ μέλλομεν λέγειν ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, οὕτως ἔχει · Οὐ γινώσκομεν, οὐδὲ ἐπιστάμεθά τινα · οὐχ ὅτι ἀπέλιπον οἱ διαλάμποντες ἐν βίῳ καὶ λόγῳ (εἰσὶ γὰρ καὶ Θεῷ φαινόμενοι καὶ ἀνθρώποις, εἰ καὶ οὐκ ἴσῳ λόγῳ, καὶ μάλιστα τῇ σῇ φωτεινῇ ψυχῇ), ἐπεὶ δὲ τοιοῦτον ζητεῖ ὁ λόγος καὶ ὁ πόθος τῆς ὑμῶν βασιλείας, τὸν ἐν τελείᾳ καρδίᾳ δυνάμενον ἐκζητῆσαι τὰ τοῦ Θεοῦ δικαιώματα, τὸν βαθμῷ καὶ τάξει ἐκ τοῦ κατὰ μικρὸν εἰς τὸ ὑψηλότερον προανηγμένον, τὸν πεπειραμένον κατὰ πάντα, ὅς γε ἐξ ὧν πέπονθε, τοῖς πειραζομένοις δύναιτ' ἂν βοηθῆσαι. Καὶ τί δεῖ πολλὰ λέγειν πρὸς σὲ τὸν εὖ εἰδότα, καὶ ἐκ τῆς οἰκείας καταστάσεως καὶ προσωπῆς τὸν τηλικοῦτον ἀνιστοροῦντα ; Τῶν πολλῶν ὀφείλει προλάμπειν, ὡς ἐν ἄστρασιν ἥλιος. Ἡνίκα τοίνυν οὐχ ὁρῶμεν τοιοῦτον, οὐδὲ ἀποτολμῶμεν ψηφίσασθαι. Τοῦτο δὲ ὡς ἐν ὑπομνήσει μετὰ συστολῆς καὶ αἰδοῦς ὑποτιθέμεθα · ὅπερ ἀλάθητόν ἐστι πάντως τῇ πολυπείρῳ καὶ θείᾳ μεγαλονοίᾳ σου· ἵνα ἀπό τε τῶν ἐπισκόπων, ἀπό τε τῶν ἡγουμένων, ἀπό τε τῶν στυλιτῶν, ἀπό τε τῶν ἐγκλείστων, εἶτα τοῦ κλήρου ὑποδεχόμενος ἐκλογήν, ἐξ αὐτῶν τε τῶν ἐπιδεδωκότων λαβὼν τοὺς ἐν συνέσει, καὶ φρονήσει, καὶ βίῳ, τῶν ἄλλων προέχοντας (καταβάτωσαν γὰρ καὶ στυλῖται, ἐκβαινέτωσάν τε καὶ ἔγκλειστοι· ἐπείπερ κοινῇ συμφέρον τὸ ζητούμενον), ἐπικρίνῃ καὶ σὺν αὐτοῖς ἀποδείξῃ τὸν ἀξιώτερον. Καὶ μακάριος εἶ, μᾶλλον δὲ καὶ τρισμακάριοι, ἐὰν τοῦτο ὅλον ἀπεργάσησθε Χριστομίμητοι ἡμῶν δεσπόται. Καὶ ἐν τούτῳ ἔτι μᾶλλον κρατυνθήσεται ὑμῶν ἡ

[46] I Cor. v, 7. [47] Hebr. iv, 15.

NOTÆ.

(16) *Νικηφόρῳ Βασιλεῖ.* « Defuncto Tarasio (patriarcha) imperator cogitare cœpit de ejus successore deligendo : in quo ut speciem saltem ostenderet pietatis, consuluit Theodorum Studitam, virum quidem pietate insignem, ut proferret in medium, quem sciret tanto sacerdotio dignum. » (Baron. an. 806, n. 3.)

Digitized by Google

βασιλεία· μεγαλυνθήσεταί τε τὸ ὄνομα ὑμῶν εἰς γενεὰν καὶ γενεάν· αὐξηθήσεται δὲ καὶ τὰ τοῦ κράτους ὑμῶν ἔτη. Ἐπειδὴ δύο ταῦτα δέδωκεν ὁ Θεὸς τοῖς Χριστιανοῖς δωρήματα, ἱερωσύνην καὶ βασιλείαν. Δι' ὧν θεραπεύεται, δι' ὧν κοσμεῖται ὡς ἐν οὐρανῷ τὰ ἐπίγεια. Ὁπότερον οὖν ἀναξίως ἔχει, καὶ τὸ ὅλον ἀνάγκη συγκινδυνεύειν. Ὥστε εἰ βούλοισθε τῇ βασιλείᾳ ὑμῶν συγκροτεῖν τὰ μέγιστα, καὶ διὰ τῆς βασιλείας ὑμῶν πᾶσι τοῖς Χριστιανοῖς· ἰσόῤῥοπον, τὸ ὅσον εἰς δύναμιν, τῆς κατὰ τὴν βασιλείαν ἀρετῆς ὑμῶν ζέξηται καὶ ἡ Ἐκκλησία τὸν ἑαυτῆς πρόεδρον· ἵνα ἀγαλλιάσηται τὰ οὐράνια, καὶ ᾖσῃ τὰ ἐπίγεια. Εἴη ἡ χεὶρ τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾗ καὶ ἡ καρδία ὑμῶν ἐστιν, εἰς ὁδηγίαν καὶ ἀποκάλυψιν τοῦ κρείττονος. Καὶ ἀπολήψεσθε παρ' αὐτῆς τοὺς ὑπὲρ τοῦ ἔργου τούτου καταβαλλομένους ὑμῖν πόνους καὶ μερίμνας καὶ φροντίδας, τὴν βασιλείαν τὴν ἀδιάδοχον.

A cerdotium et imperium, per quæ colitur, per quæ ornantur, et gubernantur cœlestium exemplo terrena. Utrumvis ergo præter dignitatem se habuerit, totum una periclitari necesse est. Quare, si optima imperio vestro decernere vultis, et per imperium vestrum omnibus Christianis; æqualem, quoad fieri potest, imperatoriæ virtuti vestræ sortietur Ecclesia præsulem suum, ut exsulteut cœlestia, lætenturque terrena. Dux vobis sit Dei manus, in qua et cor vestrum est, ostendatque meliora; et ab ea recipietis ob susceptos pro opere hoc labores, curas et sollicitudines, regnum sempiternum.

ΙΖ'. — *Ἰωάννῃ σπαθαρίῳ* (17). [λδ'.]

XVII. — *Joanni Spathario.*

De imagine S. Demetrii, in baptismo adhibita pro susceptore.

Θεῖόν τι δρᾶμα ἀκηκοότες πεπραχέναι σου τὴν κυριότητα, τεθαυμάκαμεν ἐπὶ τῇ μεγάλῃ σου ὡς ἀληθῶς πίστει, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ.

Φησὶ γὰρ ὁ διδάξας χρήσασθαί σε τῇ ἱερᾷ εἰκόνι τοῦ μεγαλομάρτυρος Δημητρίου, ἀντὶ ἀναδόχου τινός, καὶ οὕτως ἐπιτελέσαι τὸ φώτισμα τοῦ θεοφυλάκτου σου τέκνου. Καὶ, ὦ τῆς πεποιθήσεως! *Οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ εὗρον τοσαύτην πίστιν*, ὁ Χριστὸς οὐ μόνον τότε τῷ ἑκατοντάρχῃ δοκῶ ἐπιφθέγξασθαι, ἀλλὰ καὶ σοὶ ἄρτι τῷ ἐφαμίλλῳ τῇ πίστει. Εὕρετο τοίνυν ἐκεῖνος ὃ ἐπεζήτησεν· ἐπέτυχες καὶ αὐτὸς οὗ πέποιθας. Ἐκεῖ τὸ θεῖον πρόσταγμα ἀντὶ τῆς σωματικῆς παρουσίας· κἀνταῦθα ἡ σωματικὴ εἰκὼν ἀντὶ τοῦ πρωτοτύπου. Ἐκεῖ συμπαρῆν τῷ λόγῳ ὁ μέγας Λόγος, ἀοράτως τῇ θεότητι τὸ παράδοξον τῆς ἰάσεως ἐργασάμενος· κἀνταῦθα δὲ συνῆν ὁ μεγαλόμαρτυς πνεύματι τῇ οἰκείᾳ εἰκόνι τὸ βρέφος δεχόμενος. Ἀλλὰ βεβήλοις μὲν ἀκοαῖς καὶ ἀπίστοις ψυχαῖς ταῦτα ἀπαράδεκτα, ὡς ἄπιστα· καὶ μάλιστα τοῖς Εἰκονομάχοις· τῇ δὲ σῇ εὐσεβείᾳ ἐναργῆ τὰ γνωρίσματά τε καὶ ὑποδείγματα πεφανέρωται. Τί γὰρ τῷ Θεῷ ἀδυνατεῖ παρέχειν τοῖς πιστεύουσι; καὶ πῶς οὐχὶ ἐν τῇ εἰκόνι ὁ εἰκονιζόμενος ὁμωνύμως ὁρᾶταί τε καὶ εἶναι πιστεύεται; «Ἡ γὰρ τῆς εἰκόνος, φησὶν ὁ μέγας Βασίλειος, τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει.» Ὥστε σαφῶς ὁ μάρτυς ἦν διὰ τῆς οἰκείας εἰκόνος τὸ βρέφος εἰσδεχόμενος· ἐφ' ὅσον οὕτω πεπίστευκας. Ἀλλὰ τίς ἡ εὐδοξία τῆς μεγαλωσύνης σου, ὅτι τηλικοῦτον, τὸ δὴ λεγόμενον, σύντεκνον προσεκτήσω; οὐ τὸν δεῖνα ἢ τὸν δεῖνα, ἄρχοντα τυχὸν ἢ δυνάστην· εἶποι δ' ἂν οὐδ' αὐτὸν τὸν τὸ διάδημα περικείμενον· μείζων γὰρ καὶ ὑπέρτερος ὁ ἐξευρημένος. Τῶν γὰρ μαρτύρων ὁ κράτιστος· τῶν θαυματουργῶν ὁ διαπρύσιος· τῶν φίλων Χριστοῦ ὁ γνήσιος· τῶν ἀγγέλων ὁ συμπολίτης· τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα καὶ δυνηθεὶς καὶ δυνάμενος ἐν τοῖς ὑπὸ τὸν οὐρανόν· ὥστε ἀπ' ἄκρου

B Divinum quoddam facinus a dominatione tua factum audientes, mirati sumus ob magnam revera fidem, homo Dei.

Affirmat enim qui retulit, te sacram magni martyris Demetrii imaginem susceptoris cujusdam loco adhibuisse, atque ita filii tui a Deo custoditi baptismum peregisse. Et, o fiduciam tuam! *Non inveni tantam fidem in Israel* [18], non solum centurioni tunc a Christo dictum arbitror, sed nunc etiam tibi qui fide certas cum illo. Invenit ergo ille quod quærebat; adeptus es et ipse quod sperasti. Ibi divinum mandatum pro corporali præsentia: hic corporea imago vice prototypi. Ibi enim verbis aderat magnum Verbum, divinitate sua mirabile sanitatis opus invisibiliter perficiens; et C hic pariter magnus martyr imagini suæ spiritu præsens erat, infantem suscipiens. Verum hæc profanis quidem auribus, et incredulis mentibus, minime recipienda, tanquam incredibilia, videntur, maxime Iconomachis; pietati vero tuæ manifesta argumenta et exempla patefacta sunt. Quid enim est quod Deus præstare credentibus non possit? aut quomodo in imagine non homonyme cernitur, et inesse creditur, qui repræsentatur? Imaginis siquidem honor, ut magnus ait Basilius, transit ad prototypum. Quare manifestum et martyrem fuisse, qui infantem per propriam imaginem suscipiebat, quatenus ita credidisti. Sed, o magnificentiam tuam, qui talem ac tantum syntecnum, ut vocant, sortitus es, non hunc vel illum, principem puta vel D dynastam; aut ipsum etiam qui diademate redimitus est. Major enim longeque superior est quem reperisti. Martyrum quippe fortissimus, mirificorum clarissimus, germanus Christi amicus, angelorum civis: qui tot tantaque in terris semper potuit, potestque; ut in omnibus oris miraculorum suorum

[18] Matth. VIII, 10.

NOTÆ.

(17) *Ἰωάννῃ Σπαθαρίῳ.* Joannis protospatharii, et Bajuli, ab Irene electi mentio est apud Theophanem ad annum 10 Irenes.

Digitized by Google

tuba celebretur. Beatus reipsa es, vir pilssime, quod talem nactus sis susceptorem : ter beatus et filius tuus, qui a tanta gloria et potentia prædito susceptus sit. Nobis vero videre liceat hunc filium tuum sancti Demetrii cognominem, si annuis, ut, tanquam ipsius filium amplectentes, et congruis ipsi verbis, ut peccatores, compellemus, et rem gestam ad alios quoque transmittamus. Nec enim res pulchras sileri convenit, sed aliis ad piæ fidei clara documenta proponi.

τῆς γῆς ἕως ἄκρου γῆς τῇ σάλπιγγι τῶν θαυμάτων αὐτοῦ διαθρυλλεῖσθαι. Μακάριος ὄντως εἶ, ἀνερ εὐσεβέστατε, ὅτι τοιούτου τετύχηκας ἀναδόχου· τρισμακάριός σου καὶ ὁ γόνος, ἔχων τὸν δεξάμενον τηλικοῦτον τῷ κλέει καὶ δυνάμει. Ἀλλ' ἴδοιμεν τὸν υἱόν σου καὶ ὁμώνυμον τοῦ ἁγίου Δημητρίου, εἴπερ συγκατέρχῃ, ἵνα, ὡς υἱὸν αὐτοῦ προσπτυξάμενοι, τὰ εἰκότα μὲν προσφθεγξώμεθα καὶ ἡμεῖς ὡς ἁμαρτωλοί, ἔχωμεν δὲ τὸ διήγημα καὶ εἰς ἑτέρους παραπέμπειν. Δεῖ γὰρ τὰ καλὰ μὴ σιωπᾶσθαι, ἀλλὰ προκεῖσθαι τοῖς ἄλλοις εἰς πίστεως εὐσεβοῦς ἐναργῆ ὑποδείγματα.

XVIII. — *Stauracio Spathario* [49].

ΙΗ'. — *Σταυρακίῳ σπαθαρίῳ* (18). [λε']

In obitu filii.

Causam quidem humilis absentiæ nostræ jam diximus, nec opus est amplius excusare. Unde autem ordiemur? aut quæ facultas inveniri queat præsenti venerandæ animæ vestræ dolori conveniens? Quemadmodum enim medicus ad insanabilem morbum accedens, animo hæret ancipiti quonam pacto curationem aggrediatur, sic et nos æstuamus incerti qua ratione gravissimo malo vestro consolationem afferamus. O calamitatem! o infortunium! Obiit vobis filius elegans et formosus; ille qui materna viscera primus recluserat: per quem vobis parentum nomen inditum, principium propagationis generis, radix procreationis liberorum, surculus rationalis germinationis, prima velut rosa paternæ fecunditatis. Et quid dicam, ut filii pulchritudinem explicem? An quod crescebat puer, proficiebatque ætate et intellectu, et gratia Dei erat in illo [50], quantum et ipsi ex re parva experti sumus? Quomodo igitur talis ac tantus lethali ferro, ex ipsis, ut ita dicam, lumbis vestris exsectus, inconsolabilem cordi vestro dolorem non pariat? aut quis non collamentetur et condoleat, tanquam ob aliquod ipsius membrum in vobis gladio succisum? Ingemiscant merito patres, pulcherrimi hujus filii orbitatem spectantes. Lugeant et matres tam venustæ prolis sectionem cernentes. Rescissum enim revera est membrum vestrum: abscissa est caro vestra. Seges ingens doloris; medicinæ pharmacum invenire difficile. Mœror in familia, tristitia in domesticis, dolor in cognatis; sed præ omnibus in avo domino patricio, et in avia domina protospatharia. Undique gravia et tristia. Verum age, vir optime, qui et intelligentia abundas, et prudentia præstas, et plurimam ex multorum annorum usu adeptus es scientiam, tibi ipse medere, teipsum sana. Conjice, quæso, mentis oculos in universi contemplationem; respice ad antiquas ætates, a primo ipso parente nostro Adam, et vide ac recognosce, quis in lucem egressus in hoc sæculo permanserit, et non exorientis instar feni citius

Τὴν μὲν αἰτίαν τῆς ταπεινῆς ἀπουσίας ἡμῶν ἤδη εἴπομεν· καὶ οὐ χρή τι πλέον ἀπολογεῖσθαι. Πῶς δὲ ἀρξόμεθα; ἢ τίς δύναμις ἐξευρεθείη εἰς τὸ συμβὸν πάθος ταῖς τιμίαις ὑμῶν ψυχαῖς; Καθάπερ γάρ τις ἰατρὸς ἐπὶ δυσιάτῳ νόσῳ ἐρχόμενος, ἀμηχανίᾳ παρίσταται, ὅπως ἐπιβάλῃ τὴν ἐγχείρησιν· οὕτως ἰλιγγιῶμεν, πῶς τὸν παρακλητικὸν λόγον ἐπὶ τῷ βαρυτάτῳ ὑμῶν πάθει προσενέγκασθαι. Ὢ τῆς συμφορᾶς! ὢ τῆς συμβάσεως! ᾤχετο ὑμῖν παῖς καλὸς καὶ ὡραῖος· αὐτὸς ὁ τὰς πρώτας μητρικὰς ὠδῖνας διαλύσας· δι' οὗ ὑμῖν τὸ τῶν γονέων ὄνομα κεχρημάτικεν· ἡ ἀρχὴ τῆς διαδοχῆς τοῦ γένους· ἡ ῥίζα τῆς τεκνοποιίας· ὁ ὄρπηξ τῆς λογικῆς βλαστοφορίας· τὸ οἱονεὶ πρωτοφυὲς ῥόδον τῆς πατρικῆς καρποφορίας. Καὶ τί ἂν εἴποιμι παριστῶν τὸ γόνου κάλλος; ἢ ὅτι τὸ παιδίον ηὔξανε καὶ προέκοπτεν ἡλικίᾳ καὶ συνέσει, καὶ χάρις Θεοῦ ἦν ἐπ' αὐτῷ, ὅσον ἐκ μικροῦ καὶ ἡμεῖς πεπειράμεθα; Πῶς τοίνυν τὸ τοιοῦτον καὶ τηλικοῦτον ἐκτμηθὲν τῇ θανατικῇ μαχαίρᾳ, ἐξ αὐτῆς εἰπεῖν τῆς ὀσφύος ὑμῶν, οὐ κατεργάσειεν ἂν ἀπαραμύθητον ἄλγος ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν; ἢ τίς οὐ συμπτνιάσεται καὶ συναλγυνθήσεται ἐπὶ τῷ τεμνομένῳ διὰ ξίφους κατά τι τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ μελῶν ὡς ἐφ' ὑμῖν; Στενάξειαν δ' ἂν εἰκότως καὶ πατέρες, τοιούτου καλλίστου παιδὸς ἀποβολὴν θεώμενοι. Θρηνήσειαν δ' ἂν καὶ μητέρες, τηλικούτου ὡραίου σπλάγχνου ἐκνομὴν προσβλέπουσαι. Τέτμηται γὰρ ἀληθῶς μέλος ὑμῶν. Ἐκκέκοπται σὰρξ ὑμῶν, τὸ ὀδυνηρὸν παλύ, τὸ θεραπευτικὸν φάρμακον δυσεξεύρητον. Κατήφεια ἐπὶ τῆς οἰκίας, ὀδύνη ἐπὶ τοὺς οἰκέτας, λύπη ἐπὶ τοὺς συγγενεῖς· μᾶλλον δὲ πρὸ τούτων ἐπὶ τὸν προπάτορα κύριον πατρίκιον, καὶ τὴν προμήτορα κυρίαν πρωτοσπαθαρίαν. Πάντοθεν δεινὰ καὶ περίλυπα. Ἀλλὰ δεῦρό μοι, ἀνὴρ χρηστὲ, ὁ πολὺς ἐν συνέσει, ὁ σοφὸς ἐν φρονήσει, ὁ πλείστην συνειληχὼς ἐκ πολλῶν τῶν χρόνων τὴν γνῶσιν· σαυτὸν θεράπευσον· σαυτὸν ἴασαι. Ἐπίβαλέ σου, παρακαλῶ, τὸν ὀφθαλμὸν τῆς διανοίας εἰς τὴν τῆς κτίσεως θεωρίαν· ἐμβλεψον εἰς ἀρχαίας γενεὰς, ἀπ' αὐτοῦ τοῦ προπάτορος ἡμῶν Ἀδάμ· καὶ ἴδε καὶ γνῶθι τίς ἐν-

[49] Consolatoria. [50] Luc. II, 40.

NOTÆ.

(18) *Σταυρακίῳ Σπαθαρίῳ.* Forte is Stauracius patricius, publici cursus logotheta, de quo multa apud Theophanem ad annum 11 Irenes et deinceps.

Digitized by Google

ἐμεινε τῷ αἰῶνι τούτῳ εἰς φῶς ἐλθὼν, ἀλλ' οὐχὶ δίκην ἀνατέλλοντος χόρτου θᾶττον ἐξήνθησε καὶ ἀπεξηράνθη διὰ θανάτου, ἢ ὡς ἐν ῥεύματι ποταμιαίῳ, ὅτι τὸ μὲν ὑπεξῆλθε, τὸ δὲ ἀντεισῆλθε, τοῦ κατὰ διαδοχὴν γένους μὴ ἱσταμένου, ἀλλὰ παρατρέχοντος καθ' ἑκάστην ἡμέραν· οὕτως οἱ γεννήσαντες τοὺς ἡμᾶς γεννήσαντας, καὶ οἱ ἐκείνων ἀνώτεροι· καὶ ἀναποδίζων ὁ λόγος εἰς τὴν καταρχὴν ἐλεύσεται· καὶ κατιὼν πάλιν εἰς τὴν συντέλειαν τοῦδε τοῦ παντὸς καταντήσει. *Καὶ οὐκ ἔστιν ὃς ζήσεται*, κατὰ τὸ γεγραμμένον, *καὶ οὐκ ὄψεται θάνατον*. Τὸ δὲ παρὸν, λειτουργία τις διωρισμένη, καὶ πραγματεία ἡμερήσιος· καὶ αὐτίκα εἰς τὰ οἰκεῖα ἐπανέλευσις, τῆς τῶν ἐνθένδε, λέγω, πρὸς τὰ ἐκεῖσε μεταβάσεως. Πατριάρχαι, καὶ παρῆλθον· προφῆται, καὶ μετῆλθον· πατέρες καὶ μητέρες, καὶ ἀπεγένοντο· ἀδελφοὶ καὶ φίλοι καὶ συγγενεῖς, καὶ παρέδραμον. Τί δὲ βασιλεῖς; τί δὲ σατράπαι; τί δὲ ἄρχοντες; τί δὲ πᾶσα ἡλικία, καὶ πᾶν γένος ἀνθρώπου; Οὐχὶ πάντες ὑπὸ γῆν γεγόνασι, καὶ γενήσονται μικρὸν ὕστερον ἐκ γῆς φύντες; Ἀλλ' ὧδε τὸ ζητούμενον· ἵνα καλῶς τὰ ἐνταῦθα ἀμείψαντες, καὶ πρὸς τὸ βούλημα τοῦ πεποιηκότος Θεοῦ ἐμπολιτευσάμενοι, τοῦ ἐκεῖσε φοβερωτάτου κριτηρίου τὴν παράστασιν ἀκατάκριτον εὑρήσωμεν· ὅπερ τὸ ὑμέτερον τέκνον ἀσφαλῶς καὶ βεβαίως εὗρατο καὶ ἐπιτετύχηκε. Μακάριος γὰρ, φησὶν, ὁ ἐν γεννητοῖς γυναικῶν ὀλιγόβιος, καὶ ὃν ὁ Κύριος ἐξελέξατο καὶ προσελάβετο ἐν πρώτῃ ἡλικίᾳ, μὴ πειρασθέντα τῶν πικρῶν ἁμαρτημάτων τοῦ τῇδε βίου.

A defloruerit, ac per mortem dessiccatus sit : aut sicut in fluminis lapsu, quia pars una recessit, altera in locum successit, genere per successionem non subsistente, sed per dies singulos prætervolante, ita qui genitores nostros genuerunt, et his superiores : sursumque relegens ratio ad initium usque perveniet, et contra descendens ad universi finem progredietur : *Et non est, qui vivet*, ut scriptum est, *et non videbit mortem* [81]. Præsens vero status, munus quoddam est definitum, et diei unius negotiatio : tum deinde statim ad sua reditus ; ab his, inquam, ad illa commigratio. Patriarchæ olim, et transierunt : prophetæ, et abierunt : patres et matres, et esse desierunt : fratres et amici et propinqui, et prætervecti sunt. Quid porro reges ? quid B satrapæ ? quid principes ? quid ætas omnis et omne genus hominum ? Nonne omnes sub terram ierunt ? et paulo mox ibunt, cum ex terra orti sint ? Sed hoc nimirum est quod quæritur ; ut hanc vitam recte transigentes, et ex Dei conditoris nostri voluntate conversantes, apud formidolosissimum illud tribunal condemnationem declinemus : quod filius vester sine dubio ac certissime consecutus est. Beatus enim, ait, inter natos mulierum, cui vita brevis est, et quem Dominus elegit et assumpsit in prima ætate, non tentatum amaris hujus vitæ peccatis.

Ἐξῆλθε καὶ ἀπῆλθεν ὁ κύριος Σωτήριχος φερωνύμως ἐν σωτηρίᾳ· ἦχου ἑορταζόντων καταξιούμενος, ἀγαλλιάσεως ἀνεκλαλήτου, συναριθμήσεως τῶν ἐν κόλποις Ἀβραὰμ ἀναπαυομένων βρεφῶν ἁγίων· μηκέτι δουλεύων φθορᾷ καὶ σαρκὶ, ἀϊδιότητι συνών. Ἐντεῦθεν βουλόμεθά σε λαμβάνειν τὰς ἀφορμὰς τῆς παρηγορίας, ἐντεῦθεν τὰς παρακλήσεις. Γενοῦ δημιουργὸς εὐφροσύνης, καὶ θεραπευτὴς οὐ μόνον σαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς κυρίας τῆς σπαθαρίας, τῆς μάλιστα δεομένης ἰατρείας καὶ παρακλήσεως, διὰ τὸ μικρὸν περιπαθές· εἶτα καὶ τῶν λοιπῶν διαφερόντων σοι· ὡς ἂν δειχθῇς τὰ θεῖα πεπαιδευμένος, καὶ Θεοῦ νόμῳ κρατούμενος· καὶ εἰδὼς ποῦ ποτε ἀπῆει ὁ μαθητεύσας· καὶ μάλιστα ἐπὶ τοῦ σοῦ γλυκυτάτου τέκνου· ὅτι οὐκ εἰς θάνατον, οὐδὲ εἰς τὸ μὴ ὄν, ἀλλ' εἰς ζωὴν αἰώνιον, καὶ εἰς Θεὸν τὸν τὰ πάντα ποιήσαντα· καὶ ὡς ἂν παραδειχθείης πατράσι, καὶ πᾶσι τοῖς γνωρίμοις καὶ συνειλεγμένοις ἐν τῇ κηδείᾳ, ὑπόδειγμα καλὸν, μετ' εὐχαριστίας καὶ σωφροσύνης διαφέρειν τὰς τῶν τέκνων ἀποβολὰς, καὶ μὴ ἀντιτείνειν Θεοῦ τοῖς προστάγμασιν.

Excessit et abiit dominus Soterichus, nomini suo congruenter, in salute ; festum diem agentium sono C dignus habitus, exsultatione inexplicabili, aggregatus ad quiescentes in Abrahæ sinu sanctos infantes, carni et corruptioni non amplius serviens, fruens æternitate. Illinc argumenta consolationis, hinc doloris levamenta capere te volumus. Auctor esto lætitiæ et curator, non tui modo, sed dominæ quoque spathariæ, quæ curatione et solatio ob exiguam tolerantiam plurimum eget ; ac reliquorum deinde tibi conjunctorum : ne ostendas te divinis imbutum, Deique legi obsequentem ; nec ignarum quo tandem abierit qui migravit ; ac tuus præsertim dulcissimus filius ; quod non ad mortem, neque ad nihilum, sed ad vitam sempiternam, et ad Deum qui omnia creavit : atque ut eximio patribus, notisque omni- D bus funeris causa convocatis sis exemplo, ut cum gratiarum actione et moderate liberorum orbitates ferant, divinisque imperiis non repugnent.

ιθ'. — *Πρὸς τὸ κοινὸν τοῦ λαοῦ Ἀντισάρχου.* [λζ'.]

XIX. — *Communi populi Antisarchensis* [82].

De Marciano apostata qui ad eos diverterat.

Γράμματα ἐδεξάμεθα παρὰ τῆς τιμιότητος ὑμῶν περὶ τοῦ μαθητοῦ ἡμῶν, τοῦ πάλαι ἀποδράσαντος, καὶ ἐν τοῖς αὐτόθι, οὐκ οἶδ' ὅπως, ἀμαθίᾳ καὶ ἀνοσιότητι προσδεχθέντος, καὶ ἐν ἑνὶ ἄντρῳ οὐνὶ μονα-

Litteras venerationis vestræ accepimus de discipulo nostro, qui quondam aufugit, et in istis oris, nescio quo pacto, per imperitiam et nefas receptus, in antro quodam, non monasterium, sed vitio-

[81] Psal. LXXXVIII, 49. [82] F. *Antisarensis*.

Digitized by Google

rum speluncam exstruxit, ut hunc absolvere velimus. Et brevis est responsio. Marcianus discipulus noster, donec ad monasterium suum redeat, in quo renuntiationis suæ pacta Deo teste pepigit, ligatus damnatusque manebit, et communione, juxta divinos quos scripsit canones, indignus. Non enim a nobis intentata est comminatio, sed a Patribus Dei Spiritu afflatis. Hujus ergo salutem si amatis, hortamini ut ad sua redeat. Quem nos pœnitentia ductum, reversumque paternis visceribus excipere parati sumus, omniumque erratorum veniam illi dare. Quemadmodum enim fieri non potest, quin ovis a mandra sua avulsa et aberrans ferarum prædæ subjiciatur, sic a monasterio nefarie digressum sua sponte, et in loco quem Dominus non aspicit residentem, a dæmonibus capi necesse est. Illius ergo cella dæmonum est latebra, decipula animarum, schola mulierum, omnis nequitiæ officina : quibuslibet verbis modisve, aut ipse, aut vos, quæ dicta sunt, dissimulare conemini. Quare si obtemperet et obtemperetis, præclare cum utrisque agetur, ut divinam indignationem minasque evadatis : sin minus, pervicaciæ vestræ fructus ob oculos cernetis. Benedictus autem a Domino sanctissimus episcopus, qui leges observat, et impium procul arcet. Neque enim ordinatione ullo modo dignus est, quamvis huc revertatur. Perspecta enim mihi ejus sunt omnia, supra quam ipsi, ut qui ejus pater fuerim.

στήριον, ἀλλὰ ληστήριον παθῶν ἀναδειμαμένου· ἵνα τοῦτον λύσεως ἀξιώσωμεν. Καὶ σύντομος ἡ ἀπόκρισις. Μαρκιανὸς ὁ μαθητὴς ἡμῶν ἕως ἂν ὑποστρέψῃ ἐν τῷ οἰκείῳ μοναστηρίῳ, ἐν ᾧ τὰς συνθήκας ἔθετο ὑπὸ μάρτυρι Θεῷ τῆς ἀποταγῆς αὐτοῦ, ἔσται δεδεμένος καὶ κατακεκριμένος καὶ ἀνάξιος τῆς κοινωνίας, καθ' οὓς ἔγραψε θεοκελεύστους κανόνας. Θὺ γὰρ ἐξ ἡμῶν ἡ ἀπηρτημένη ἀπειλὴ, ἀλλ' ἐκ θεοπνεύστων Πατέρων. Τοῦτον τοίνυν εἴπερ ἀγαπᾶτε σώζεσθαι, νουθετήσατε ἀνθυπονοστῆσαι εἰς τὰ οἰκεῖα. Ὃν ἡμεῖς μεταμελόμενον, καὶ ὑποστρέφοντα, πατρικοῖς σπλάγχνοις ἕτοιμοι ἐσμεν ὑποδέξασθαι, καὶ συγχωρῆσαι πάντα τὰ ἡμαρτημένα αὐτῷ. Ὡς γὰρ οὐκ ἔστι πρόβατον ἐκ τῆς ἰδίας μάνδρας ἀποσπασθὲν, καὶ ἀποπλανηθὲν, μὴ θηριάλωτον γενέσθαι· οὕτως τὸν ἀπὸ μοναστηρίου ἐξερχόμενον ἀνόμως ἐν τῷ οἰκείῳ θελήματι καὶ ἐν τύπῳ οὗ οὐκ ἐπισκοπεῖ ὁ Κύριος καθεζόμενον, μὴ ὑπὸ δαιμόνων ἁλῶναι. Τὸ οὖν κελλίον αὐτοῦ, φωλεός ἐστι δαιμόνων, ἀγρευτήριον, ψυχῶν, παιδευτήριον γυναικῶν, πάσης ἀνομίας ἐργαστήριον· κἂν ὁποίοις ἂν λόγοις καὶ τρόποις, ἢ αὐτὸς ἢ ὑμεῖς μεθοδεύειν πειρᾶσθε τὰ λεγόμενα. Εἰ οὖν ὑπακούει καὶ ὑπακούετε, εὖ ἂν ἔχοι ἀμφοτέροις φυγοῦσι τὰς θείας ὀργὰς καὶ ἀπειλάς· εἰ δὲ μή γε, δόξεσθε ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν ὑμῶν τοὺς τῆς παρακοῆς ὑμῶν καρπούς. Ὁ δὲ ἁγιώτατος ἐπίσκοπος εὐλογημένος ἐστὶν ὑπὸ Κυρίου, τηρῶν τοὺς νόμους, καὶ τὸν ἀνόσιον πόρρω που διώκων. Οὐ γὰρ χειροτονίας ἄξιος τὸ καθόλου, κἂν ἐνταῦθα ὑποστρέψῃ. Οἶδα γὰρ τὰ αὐτοῦ ὑπὲρ ἐκεῖνον αὐτὸν, πατὴρ αὐτοῦ γεγονώς.

XX. — *Pinuphio et Mari filiis.*

Κ'. — *Πινουφίῳ καὶ Μάρῃ τέκνοις.* [λη'.]

Ut redeant ad monasterium unde aufugerant.

Consilium erat ad vos non scribere, propterea quod secundæ litteræ vestræ cum prioribus non consentiebant. Priores quidem celerrimæ pœnitentiæ reditusque ab nos sponsionem continebant; posteriores vero abnuere vos et recusare ostendunt. Atque hoc et illud causando prætexitis, nec potius errorem vestrum veritatis studio fatemini, flentes ac dolentes ob ea quæ perperam commisistis. Si ergo vos pœnitet, residetque in vobis scintilla timoris Dei, excitans corda vestra ad promissiones et pacta, quæ Deo nobisque ad tremendum ejus tribunal, testibus angelis et fratribus universis, pacti estis, bene habet : neque huc aut illuc respexeritis ; sed protinus abrupto quod dæmon injecit vinculo proprii sensus ac libertatis, quo vos decepit, ex cœnobio vos extrudens, et adducens ad loca, quæ Dominus non respicit. Quo enim pacto respiciat ad sanctorum ipsius mandatorum eversionem ? Venite ad nos, venite, corde contrito atque humili sermone, ut diversam a pristina vitæ rationem ineatis. Prior enim læva fuit, quæ tacita sensim relaxatione ferociæ vestræ et contumaciæ, ad apostasiæ perniciem vos abripuit. Nos vero, peccatores licet, paternis visceribus vos excipiemus, humilem animam nostram ad mortem usque exponentes, ut vestras et animi et corporis infirmi-

Οὐκ ἐβουλόμην ὑμῖν ἐπιστεῖλαι, διὰ τὸ τὰ δεύτερα γράμματα ὑμῶν μὴ συμφωνεῖν τοῖς προτέροις. Τὰ μὲν πρότερα ἐπαγγελίαν εἶχον ταχίστης μεταγνώσεως καὶ ἐλεύσεως πρὸς ἡμᾶς· τὰ δὲ δεύτερα, ἀνάνευσιν καὶ ἀνατροπήν. Καὶ ὅτι ἐπαφορμίζεσθε τοῦτο καὶ ἐκεῖνο· καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἐν ἀληθείᾳ ὁμολογεῖτε τὸ πταῖσμα ὑμῶν, θρηνοῦντες καὶ μεταμελόμενοι, ἐφ' οἷς κακῶς πεπράχατε. Εἰ οὖν μετανοεῖτε, καὶ ἔστιν ἐν ὑμῖν σπινθὴρ φόβου Θεοῦ, ἀνακαίων τὰς καρδίας ὑμῶν εἰς ἃς δεδώκατε ὁμολογίας καὶ συνθήκας Θεῷ τε καὶ ἡμῖν, ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ βήματος αὐτοῦ, ὑπὸ μάρτυσιν ἀγγέλοις καὶ πάσῃ τῇ ἀδελφότητι, εὖ ἂν ἔχοι· καὶ μηδὲ ἐντεῦθεν μηδὲ ἐντεῦθεν ἐπιβλέψησθε· ἀλλὰ συντόμως διαῤῥήξαντες τὴν ἀπὸ τοῦ δαίμονος συμπλοκὴν τῆς προσπαθείας ὑμῶν καὶ ἰδιορυθμίας, ᾗ πεπλάνηκεν ὑμᾶς ἐκβαλὼν τοῦ κοινοβίου. καὶ περιάγων ὑμᾶς εἰς τόπους οὓς οὐκ ἐπισκοπεῖ Κύριος (πῶς γὰρ ἂν καὶ ἐπισκοπήσῃ ἐπ' ἀθετήσει τῶν ἁγίων αὐτοῦ ἐντολῶν;) ἥκατε πρὸς ἡμᾶς, ἥκατε ἐν συντετριμμένῃ καρδίᾳ καὶ λόγῳ τετοπεινωμένῳ, πρὸς τὸ ἄλλον ὑμᾶς βίον ἀναλαβέσθαι ὑπὲρ τὸν πρότερον. Ὁ γὰρ πρότερος σκαιὸς ἦν ἐκ τῆς κατὰ μικρὸν χαυνώσεως θρασύτητος ὑμῶν καὶ ἀντιλογίας, ὑπαγαγὼν ὑμᾶς αὐτῷ τῆς ἀποστασίας πτώματι. Καὶ ἡμεῖς κἂν ἁμαρτωλοὶ ἐσμεν, ἀλλ' οὖν σπλάγχνοις πατρικοῖς προσδεξόμεθα ὑμᾶς, καὶ τὴν

Digitized by Google

ἑαυτῶν ταπεινὴν ψυχὴν μέχρι θανάτου ὑποτιθέντες, εἰς τὸ ἀναβαστάσαι ὑμῶν τὰ ἀσθενήματα κατὰ ψυχήν τε καὶ σῶμα. Οὐ γὰρ ἐξ ὅτου ἀπωλισθήσατε, ἐν ἀμεριμνίᾳ γεγόναμεν· ὥσπερ οὐδὲ ἐπὶ τῶν ἄλλων· ἀλλὰ τηκομένην ἔχομεν ἐν ἑαυτοῖς τὴν καρδίαν· καὶ πρὸς τὸν Θεὸν αἴροντες φωνὴν ἡμῶν οἰκτρὰν καὶ βέβηλον, ἵνα ἀνθυπονοστήσῃ ὑμᾶς πρὸς τὴν μάνδραν ὑμῶν, ἐμπνεύσει λογισμοῦ μετανοίας. Καὶ ἐάνπερ οὕτως πράξοιτε, θεραπεύοιτε πάλιν τὸν Θεὸν καὶ ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλούς. Οὐ γὰρ ζητεῖ τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν.

A tates toleremus. Neque enim ex quo lapsi estis, sine cura fuimus et sollicitudine de vobis, sicut nec de aliis. Quin extabuit in nobis cor nostrum, miseramque ac profanam vocem nostram ad Deum tollimus, ut ad mandram vestram vos revocet, consilium inspirans pœnitentiæ. Quod ubi feceritis, Deum iterum, et nos peccatores placabitis. Non enim quærit mortem peccatoris, sed ut convertatur, et vivat.

Ἐπιστρέψατε οὖν, ἐπιστρέψατε, πρὶν ἄφνω ἐπιστῇ ὑμῖν ὄλεθρος, καθὼς τῷ Πετρωνίῳ· καὶ εὑρεθῆτε κενὰ καὶ ἀνόνητα μεταμελόμενοι, ὅτε τῆς μεταμελείας κέρδος οὐδέν. Ποῦ τοίνυν εἰσὶν οἱ λόγοι σου, Πινούφιε, καὶ σοῦ, Μάρη; μαρτυρίου ἀγῶνας ὑποδέχεσθαι διὰ τὴν ταπείνωσιν ἡμῶν προεθυμεῖσθε· μᾶλλον δὲ διὰ τὴν σωτηρίαν τὴν δι' ὑπακοῆς· καὶ τοῦτο πολλάκις· καὶ μικρά τις αὔρα ἐλθοῦσα, ἐρρίπισεν ὑμῶν [f. ὑμᾶς], ὡς ἄν τινα ἀνέμην. Ἀνανήψατε, ἐπιβλέψατε εἰς Θεόν, φοβήθητε ἀπὸ τῶν κριμάτων αὐτοῦ, καὶ ἐξ ὧν συνεπίστασθε πράξεων ὑμῶν· ὅτι ἐν ἐκείναις μόνον οὐκ ἀρκετὸς ὑμῖν πᾶς ὁ βίος εἰς μετάνοιαν. Τί λοιπὸν προσθήκας ἁμαρτημάτων προστίθεσθε ἐπὶ ἁμαρτήμασι χαλεποῖς; Πρὸς δὲ τὸ γράψαι ἡμᾶς εἰς οὓς εἰρήκατε, ἀσμένως προσδεχθέντες καὶ ξενοδοχούμενοι ὑπ' αὐτῶν, τοῦτο μὲν οὐ ποιοῦμεν· οὐ γὰρ ἐξ ἡμῶν ἐξήλθετε διὰ λόγου ὑπακοῆς, ἵνα κρίνωμεν ἀξίους ὑποδοχῆς. Τοὐναντίον δὲ καταλογιζόμενοι, ὁριζόμεθα ὑμῖν οὕτως. Ἀφ' ἧς οὖν ἡμέρας δέξεσθε τὰ γράμματα, ἀποκινήσατε καταλαβόντες τὰ ἐνταῦθα. Εἰ δὲ ἀπειθοῦντες ἐπιμένητε, ὅπερ μὴ δῴη ὁ Θεὸς, ὃ ἀπεύχομαι, ἐστὲ ἀκοινώνητοι, κατακεκριμένοι τε καὶ καταδεδικασμένοι παρὰ ἀληθείᾳ δικαζούσῃ, νενεκρωμένοι τε τὴν ψυχὴν, καὶ ἐστερημένοι τοῦ πνεύματος, καθὼς ὁ μέγας καὶ θεῖος Βασίλειος ἀπεφήνατο· ἀλλ' οὔτε οἱ ὑποδεχόμενοι ὑμᾶς, ἔξω κατακρίσεώς εἰσιν, ὡς μὴ τοὺς θείους κανόνας φυλάττοντες.

Revertimini ergo, revertimini, priusquam repente superveniat vobis interitus, sicut Petronio; et incassum et sine fructu dolere vos sentiatis, quando pœnitentiæ lucrum nullum erit. Ubi vero sunt promissa tua, Pinuphi, et tua, Mares? martyrii B certamina inire gestiebatis propter tenuitatem nostram, vel potius propter salutem quæ per obedientiam requiritur: idque frequenter: et parva quædam aura vos, velut stipulam, disturbavit. Expergiscimini, Deum respicite, judicia ejus pertimescite, vel ex vestris actionibus quarum conscii estis, quod ob eas solas tota vita non sufficiat ad pœnitentiam. Quid de cætero additamenta peccatorum gravibus peccatis adjecistis? Ut vero ad eos scribamus, quos significastis, quod benigne vos receperint, et hospitio invitarint; id quidem minime facimus: quia ex obedientiæ nutu a nobis non exiistis, ut hospitio dignos judicemus, sed contrarium prorsus sentientes, ita vobis edicimus: quo ex die litteras acceperitis, huc redire festinate. C Quod si contumaces perstiteritis, quod non permittat Deus, quod exsecror, excommunicati estote, convicti et condemnati judicio veritatis, mortui anima, et spiritu orbati, quemadmodum magnus ac divinus Basilius pronuntiavit: sed neque qui vos exceperint, extra condemnationem sunt, ut qui divinos canones non observent.

ΚΑ'. — *Συμεὼν μοράζοντι* (19). [λδ'.]

XXI. *Simeoni monacho.*

De Josepho deposito. (Baron. an. 808, n. 14.)

Ἔγνωμεν, ὦ Πάτερ, καὶ διὰ τῶν προλαβόντων, οἷος καὶ ἡλίκος γέγονας πρὸς τὴν ταπείνωσιν ἡμῶν· ἐν πᾶσι τοῖς συμβεβηκόσι θλιβεροῖς ὁμαλίζων καὶ διευθετῶν πάντα πρὸς τὸ λυσιτελές. Ἴσμεν δὲ καὶ νῦν περίλυπόν σε διὰ τῆς ἐπαγγελίας τοῦ ἀδελφοῦ D γεγενῆσθαι ἐν τοῖς παρισταμένοις. Ἀλλὰ τί πάθωμεν; ὅτι ἐντολὴ Θεοῦ πρόκειται, καὶ κανόνες Πατρικοὶ ἀπείργοντες ἡμᾶς ἐκ τῆς τοιαύτης κοινωνίας. Ὧδε δὲ φθάσοι ἡ ταχεῖα ῥοπή σου, καὶ ἡ εἰλικρινής σου πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς σχέσις. Ἵν' ὥσπερ τινὰ τρικυμίαν μεταγάγοις τὸν πειρασμὸν, καὶ γαληνιάσῃς τὴν ταραχὴν τῶν εὐσεβῶν

Et antea perspeximus, Pater, quis, qualisque fueris erga humilitatem nostram in omnibus adversis quæ nobis acciderunt, cum lenire ea studeres, et omnia dirigere in nostram utilitatem. Et nunc vehementer sollicitum te esse scimus ob fratris in re præsenti professionem. Verum quid faciamus, cum exstet Dei mandatum, et Patrum canones arcentes nos a tali communione? Huc adsit velox propensio tua; sincerusque erga Deum et nos peccatores affectus; ut tanquam decumanum quemdam fluctum removeas tentationem, tranquillesque agitationem piorum dominorum nostrorum. Non enim adversus

[a] Ezech. xxxiii, 11.

NOTÆ.

(19) *Συμεών*. De multiplici Simeone Studita videsis Leonem Allatium in Diatriba de Simeonum scriptis, pag. 23. De Simeone porro monacho, Nicephori imperatoris consanguineo, sermo est non uno in loco apud Theophanem. Scripta autem est a Theodoro hæc epistola nomine Platonis.

Digitized by Google

illos nobis sermo est vitatæ communionis, nec causa controversiæ : quin potius honor, veneratio, amor et congressus, prout res exigit : sed adversus illum qui præter jus fasque omne, manifestum ex Domini sententia adulterum coronavit : qui ausus est tanti sceleris adjutor et assertor fieri coram universo mundo : quem Christus ipse deposuit duorum canonum reum, ut alios omittam : unius quidem qui nec epulari presbyterum in bigami nuptiis permittit [53] (adulteri enim scribere non ausus est canon), quanto minus coronare ? alterius vero, quoniam qui in crimen aliquod lapsus sit, ac propterea excommunicatus, nisi intra annum pro reconciliatione sua pugnet, amplius admitti ejus vocem non licet [54]. Hic vero qui novem annos excesserat, insiliit in Ecclesiam. Si igitur hic innocens, multo magis adulter ipse; si vero reus iste peccati, quis de eo ambigat, qui conjunxit, et in Spiritum sanctum blasphemavit, quin impurior sit et detestabilior ?

Hæc sunt, Pater sancte, quæ cor nostrum contrahunt, et timorem incutiunt. Hanc ob causam quod cum isto non communicarem, nec cum præcedente patriarcha, qui adultero communionem dabat : inclusi fuimus, ego quidem in eo ubi resides loco ; præpositus autem et reliqui Thessalonicam relegati. Sed denuo congregavit nos Deus precibus tuis : ac ne sic quidem temere nos adjunximus patriarchæ, nisi postquam fassus est nos recte fecisse. Si ergo, cum regnaret adulterium et canonum transgressio, metu minime dissimulavimus, Dei virtute freti, quomodo nunc, pio dominante imperio, unius presbyteri causa timidiores erimus, prodemusque cum aperto animæ periculo veritatem ? Nequaquam : sed ferenda nobis potius omnia usque ad mortem, quam ut cum eo communicemus, vel cum iis qui cum illo sacrificant : quoad privetur sacerdotio, quemadmodum sub priore patriarcha. Esto œconomus : cur etiam indigne sacris operatur ? Desiit esse presbyter. Quod si hæc illis non placent, qui cum eo sacrificant, videbunt quomodo se gerent. Parcant tenuitati nostræ, qui acquiescimus, nihilque ad hunc usque diem locuti sumus : sed biennio nos toto continuimus, ex quo ingressi sunt ut pacatius hoc modo viveremus. Domini nostri sunt optimi sequestres et arbitri æquitatis, eorum fautores qui veritatem libere defendunt, sicut venerabili ore suo sæpe denuntiant. Ferant sacerdotes ut sacros homines decet, aut ipsi persuadebunt, aut illis persuadebitur. Sin horum nihil, sed ne mutire quidem nos ferendum putant ; Deus intuetur, quo major est nemo, cujus solius terror est formidabilis, et tribunal illud, cui sistemur omnes de omnibus judicandi. Cæterum oramus bonitatem tuam, et tanquam sacris vestigiis tuis advoluti obsecramus

ἡμῶν δεσποτῶν. Οὐ γὰρ πρὸς αὐτοὺς ἡμῖν ὁ λόγος τῆς ἀκοινωνησίας· οὐδὲ ἡ αἰτία τῆς ἀμφισβητήσεως· μᾶλλον δὲ ἡ τιμὴ καὶ ἡ προσκύνησις, ἡ φιλία καὶ ἡ ἔντευξις κατὰ τὸ ὀφειλόμενον· πρὸς δὲ τὸν ἀνόμως στεφανώσαντα τὸν μοιχεύσαντα κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου· πρὸς τὸν τολμήσαντα τηλικούτου κακοῦ ὑπουργὸν γενέσθαι καὶ βεβαιωτὴν ἐπὶ τοῦ κόσμου παντὸς, ὃν καθῆρεν αὐτὸς ὁ Χριστὸς, δυσὶ κανόσιν ὑποπεσόντα, ἐπεὶ καὶ ἄλλοις· κατὰ μὲν τὸν πρῶτον, ὅτι οὐδὲ ἐστιαθῆναι εἰς δίγαμοῦντος γάμον παραχωροῦντα τὸν πρεσβύτερον· εἰς γὰρ μοιχοῦ οὐδὲ ἐτόλμησεν ὁ κανὼν γράψαι, πόσῳ γε μᾶλλον στεφανῶσαι; Κατὰ δὲ τὸν δεύτερον, ὅτι τὸν ὑποπεσόντα ἔν τινι σφάλματι, καὶ διὰ τοῦτο ἀφορισθέντα, εἰ μὴ ἐντὸς ἐνιαυτοῦ ἐπαγωνίζεται τῇ οἰκείᾳ συστάσει, οὐκ ἐξὸν ἔτι φωνὴν αὐτοῦ προσδεχθῆναι. Ὁ δὲ ἐννέα χρόνους ὑπερβὰς, εἰσεπήδησεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Εἰ οὖν οὗτος ἀναίτιος, πολλῷ μᾶλλον ὁ μοιχεύσας. Εἰ δὲ ἐκεῖνος ἔνοχος τῆς ἁμαρτίας, τίς ἀμφιβάλλει περὶ τοῦ συζεύξαντος καὶ δυσφημήσαντος κατὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὡς οὐχὶ ἐναγέστερος καὶ βεβηλότερος ;

Ταῦτά ἐστι, Πάτερ ἅγιε, τὰ φοβοῦντα καὶ συστέλλοντα ἡμῶν τὴν καρδίαν. Καὶ διὰ ταῦτα πρὸς τὸ μὴ κοινωνεῖν αὐτῷ τε καὶ τῷ προηγησαμένῳ πατριάρχῃ, ἐπὰν μετεδίδου τῷ μοιχεύσαντι· ἀπεκλείσθημεν, ἐγὼ μὲν ἐν ᾧ καθέζῃ τόπῳ· ὁ ἡγούμενος δὲ καὶ οἱ λοιποὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ ὑπερορισθέντες. Ἀλλ' ὁ Θεὸς πάλιν ἐπισυνήγαγεν ἡμᾶς εὐχαῖς σου· καὶ οὐδ' οὕτως, ὡς ἔτυχεν, ἡνώθημεν τῷ πατριάρχῃ, εἰ μὴ ὡμολόγησε καλῶς ἡμᾶς πεποιηκέναι. Ἐὰν οὖν ὅτε ἡ μοιχεία ἦν, καὶ ἡ τῶν κανόνων παράβασις, οὐχ ὑπεστάλημεν δυνάμει Θεοῦ· πῶς οὖν ἄρτι, ὅτε εὐσεβοῦσά ἐστιν ἡ βασιλεία, ἕνεκεν ἑνὸς πρεσβυτέρου ὑποσταλησόμεθα, καὶ προδώσομεν τὴν ἀλήθειαν, κινδυνεύοντες κατὰ ψυχήν ; Οὐδαμῶς, ἀλλὰ πάντα ἡμῖν φορητὰ μέχρι θανάτου, ἢ μετασχεῖν τῆς ἐκείνου κοινωνίας, καὶ τῶν ἐκείνῳ συλλειτουργούντων· ἕως ἂν παύσῃ ἱερουργίας, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ προτέρου. Ἔστω οἰκονόμος· τί καὶ ἀναξίως ἱερουργεῖ; Ἐξέλιπε πρεσβύτερος. Εἰ δὲ οὐδὲν δοκεῖ τοῖς συλλειτουργοῦσιν αὐτῷ, ὄψονται ἐφ' οἷς πράττουσι. Φείσωνται τῆς ἡμῶν ταπεινώσεως, στεργόντων, καὶ μηδὲν ἕως τοῦ παρόντος λαλησάντων, ἀλλ' οἰκονομησάντων ἐν τοῖς δυσὶν ἔτεσι τούτοις, ἐξ ὅτου εἰσῆλθον [in ms. Reg. εἰσῆλθεν] · ἵνα οὕτως εἰρηνικώτερον διεξέλθωμεν. Οἱ δεσπόται ἡμῶν οἱ ἀγαθοί, μεσῖται καὶ κριταὶ τοῦ δικαίου· φιληταὶ τῶν παῤῥησιαζομένων ἐν ἀληθείᾳ· ὡς αὐτὸ τὸ τίμιον αὐτῶν στόμα πολλάκις διαγορεύει. Ἐνέγκωσιν οἱ ἱερεῖς ἱερῶς, ἢ πείσουσιν, ἢ πεισθήσονται. Εἰ δὲ οὐδὲν τοιοῦτον, ἀλλὰ καὶ τὸ γρύξαι μόνον ἡμᾶς οὐκ ἀνεκτόν· Θεὸς ἐφορᾷ, οὗ μείζων οὐδείς· οὗ μόνος ὁ φόβος φοβερὸς, καὶ τὸ ἐκεῖ δικαστήριον, ᾧ πάντες παραστησόμεθα εὐθυνόμενοι κατὰ πάντα. Ἀλλὰ δεόμεθά σου τῆς ἀγαθότητος, καὶ ὡς προκυλινδόμενοι τοῖς τιμίοις σου ἴχνεσι, παρακαλοῦμεν καὶ ἀντιβολοῦμεν ποιῆσαι ἔλεος μεθ' ἡμῶν,

[53] Conc. Neocæs. can. 7. [54] Cod. Eccl. Afric., can. 70.

Digitized by Google

καὶ κοινὸν ὄφελος αὐτοῖς τε τοῖς εὐσεβέσιν ἡμῶν βασιλεῦσι, τῷ τε ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ, καὶ πάσῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ, οὐ τῇ καθ' ἡμᾶς μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην· ἵνα παύσῃ ὁ εἷς εἰς δόξαν Θεοῦ, καὶ μὴ ταραχθῇ ἡ αὐτοῦ Ἐκκλησία. Εἰ δὲ μή γε, ἀλλά τό γε δεύτερον, τὸ ἐπιμεῖναι ἡμᾶς ἐν τῷ αὐτῷ καθάπερ ἐν τοῖς δέκα ἔτεσι τούτοις. Οἱ γὰρ λοιποί, κἂν μυρίοι ὦσιν, ἱεράρχαι καὶ ἱερεῖς καὶ ἡγούμενοι οἱ κοινωνοῦντες αὐτῷ, οὐ θαυμαστόν· ἐπεὶ καὶ αὐτοὶ συνῆλθον τῷ μοιχεύσαντι· καὶ οὐδείς τι λελάληκε. Ταῦτα Θεὸς δι' ἡμῶν, καὶ εἰ τολμηρὸν εἰπεῖν, καὶ παρακαλεῖ, καὶ προσφθέγγεται, καὶ ὡς κελεύεις.

A obtestamurque, ut misericordiam nobis impertias, et commune emolumentum tam piis imperatoribus nostris, quam patriarchæ sanctissimo, et Ecclesiæ universæ, non huic solum quæ apud nos est, sed quæ per totum orbem, ut unus se abdicet ad gloriam Dei, et non perturbetur ejus Ecclesia. Sin minus, at saltem hoc secundum, ut maneamus nos in eodem statu, quo per decem hos annos. Nam de cæteris, quamvis innumerabiles sint episcopi, sacerdotes, et præpositi qui cum eo communicant, nihil mirandum, quando quidem iidem ipsi cum adultero consenserunt, et nemo quidquam locutus est. Hæc Deus per nos, licet audax sit dictum, et hortatur, et denuntiat, et sicut jubes.

ΚΒ'. — *Τῷ αὐτῷ.* [μ'.]

XXII. — *Eidem* (20).

Καὶ πάλιν παρακαλέσαι σου τὴν πατρικὴν ἁγιωσύνην, καλὸν ἡγησάμεθα, ἐπιβαλέσθαι ἑαυτὴν πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον καὶ λυσιτελοῦν κράτιστα. Οὐ γὰρ πρὸς τοὺς εὐσεβεῖς ἡμῶν δεσπότας ὁ λόγος τῆς ἀκοινωνησίας, οὐδὲ ἡ αἰτία τῆς ἀμφισβητήσεως, καθὰ προγεγράφαμεν· μᾶλλον δὲ ἡ τιμὴ καὶ ἡ προσκύνησις, ἡ ὑπόπτωσις καὶ ἡ ἔντευξις κατὰ τὸ ὀφειλόμενον· πρὸς δὲ τὸν ἀνόμως στεφανώσαντα τὸν μοιχεύσαντα, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου· πρὸς τὸν τολμήσαντα τηλικούτου κακοῦ ὑπουργὸν γενέσθαι καὶ βεβαιωτὴν ἐπὶ τοῦ κόσμου παντός. Καὶ ἵνα ἐκδηλότερον εἴῃ τὸ λεγόμενον οὐ πρὸς διδαχὴν, ἀλλὰ πρὸς ὑπόμνησιν αὐτὴν, εἰ κελεύεις, τὴν κατὰ τὴν στεφανικὴν συνάφειαν, ἱερὰν προσευχὴν παραθήσομεν· καὶ κατίδωμεν ἐντεῦθεν, ὅπως ἐξ ἐναντίας αὐτῷ τῷ Χριστῷ, εἰ καὶ τολμηρὸν εἰπεῖν, ἀντεφθέγξατο καὶ ἀντεμαχήσατο διὰ τοῦ ἐναγοῦς αὐτοῦ στόματος, ὁ ἀνένοχον ἑαυτὸν ἀποδεικνύς. Τοῦ Χριστοῦ γὰρ μοιχὸν ἀποκαλέσαντος τὸν ἀφιέντα τὴν νομίμως συναφθεῖσαν ἀνδρὶ γυναῖκα· μοιχεία δὲ, ὡς οἶσθα, τὸ χαλεπὸν ἁμάρτημα, καὶ ἰσοδύναμον φονέως, ἀρρενοφθόρου τε καὶ ἀλογευομένου, φαρμακοῦ τε καὶ εἰδωλολάτρου· κατὰ τὸν κανόνα τοῦ θείου Βασιλείου· αὐτὸς τοῦτον τῷ θυσιαστηρίῳ παραστήσας, ἐν ἐπηκόῳ παντὸς τοῦ λαοῦ, ἐτόλμησε ῥῆξαι τὰς βεβήλους φωνὰς ἐκείνας· καὶ σκοπήσωμεν, Πάτερ, παρακαλῶ, τὸ φοβερὸν καὶ ἔκτοπον· ἔχει γὰρ οὕτως· « Αὐτὸς, Δέσποτα, ἐξαπόστειλον τὴν χεῖρά σου ἐξ ἁγίου κατοικητηρίου σου καὶ ἅρμοσον τῷ δούλῳ σου τὴν δούλην σου. Σύζευξον αὐτοὺς ἐν ὁμοφροσύνῃ. Ἕνωσον αὐτοὺς εἰς σάρκα μίαν, οὓς εὐδόκησας συναφθῆναι ἀλλήλοις. Τίμιον τὸν γάμον ἀνάδειξον, ἀμίαντον αὐτῶν τὴν κοίτην διατήρησον, ἀκηλίδωτον αὐτῶν τὴν συμβίωσιν διαμεῖναι εὐδόκησον. » Οὐκ ἄρα φρικτὸν καὶ ἀκουόμενον, καὶ ἐννοούμενον; πόσον ἐστὶν ἐνταῦθα ὑπολαβεῖν τὸν παροργισμὸν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐν τῇ τοιαύτῃ βλασφημίᾳ, συνοργισθῆναί τε τοὺς ἁγίους ἀγγέλους ἐν ταῖς τηλικαύταις δυσφημίαις; ἢ πῶς οὐ παραυτίκα, ὡς τὸν Δαθὰν καὶ Ἀβειρὼν, ὑπέλαβεν ἡ γῆ χάνασα τὸν ὑφηγητὴν τοῦ ψεύδους, καὶ δεικνύντα τὸ σκότος φῶς, καὶ τὸν Χριστὸν εἰς ἐναν-

B Et iterum hortari paternam sanctitatem tuam optimum factu visum est, ut se ipsam excitet ad id quod communi bono atque utilitati conducit quam maxime. Non enim adversus pios dominos nostros nobis sermo est vitatæ communionis, nec causa controversiæ, sicut jam scripsimus, potius autem honor, veneratio, et submissio, et congressus, prout res exigit : sed adversus illum qui præter jus fasque omne, manifestum ex Domini sententia adulterum coronavit : adversus eum qui ausus est tanti sceleris adjutor et assertor coram orbe universo fieri. Atque ut magis perspicuum fiat quod dicimus, ipsas, si placet, quæ in coronæ impositione usurpantur sacras preces, non docendi studio, sed memoriæ renovandæ causa, subjiciemus : ex quo videre liceat, C quemadmodum ex diametro Christo ipsi, quamvis dictu temerarium sit, repugnaverit, impuroque ore suo contradixerit, qui insontem se esse professus est. Cum enim Christus adulterum vocet eum, qui conjugem legitime viro conjunctam dimisit, adulteriumque, ut nosti, grave sit peccatum, par homicidæ, masculorum, brutorumque concubitori, veneficо, atque idololatræ, juxta divini Basilii regulam [18]; hunc iste ad altare producens, omni populo exaudiente, profanas illas voces proferre ausus est, consideremus quæso, Pater, quam horrenda res et absurda sit, sic enim illæ se habent : « Tu, Domine, mitte manum tuam de sancto habitaculo tuo, et famulam tuam famulo tuo conjunge. Connecte illos D in mutua concordia, socia eos in carnem unam, quos tibi visum est inter se copulari, honorabiles nuptias redde : immaculatum eorum torum conserva : ipsorum contubernium intaminatum manere concede. » Annon igitur horribile est quod auditur, quodque cogitatur? Quantam æstimare est sancti Spiritus indignationem esse ob ejusmodi blasphemiam? quam vehementer succensere una omnes sanctos angelos ob tantam impietatem? et quomodo non protinus dehiscens terra absorpsit, velut Dathan et Abiron, promulgatorem mendacii, qui tenebras lumen dicat, qui Christum pugnantia loquentem facere conetur?

[18] Epist. ad Amphiloch., can. 7.

(20) Hæc quoque scripta est Platonis nomine. (Baron. ann. 808, n. 17.)

Digitized by Google

Prorsus enim quæcunque pronuntiat sacerdos, eadem Deus confirmare se, et rata habere denuntiat, ut magnus affirmat Dionysius. Verum ille longa patientia pertulit, ostium pœnitentiæ pandens tanti sceleris reo, istum deinde, pro eo quod flere ac lugere usque ad mortem debuit, et abominandus ac detestandus ad vindictæ divinæ exemplum apud posteros censeri, rursus in Ecclesiam introire, et rursus sacerdotem esse propalam. Ergo, quasi præclarum aliquid patrasset, ingressus est : devictusque Christus, ut qui absurda, istius quidem ore, protulisset. Ac reliquum erat, ut res per publicum ejus sacerdotium tota Ecclesia nostra divulgaretur factumque omnes communi suffragio comprobarent.

Quid enim aliud futurum censemus? sed absit, et fortasse talia deinceps per improbam æmulationem fieri oporteat : coronentur adulteri, et qui coronant, quasi magnum aliquod facinus ediderint, multisque prodesse, et uniformes ritus inducere possint. Honorifice ab omnibus excipiantur. Sed absit : nec enim ille sacerdos; nec illi qui illum imitantur. Neque vero eum fallat quod imperator fuit qui adulterium commisit. Dei enim leges omnibus imperant, ut scriptum est [86]. Nihilominus qui tam tetrum hoc facinus admisit, etiamnum iniquitatem, justitiam facere contendit; et, quod dici solet, se ipsum Præcursore ac Baptista sanctiorem ostendere. Cum enim ille Herodem adulterum coarguerit, et pro veritate mortem oppetierit, iste Herodem alterum, similis adulterii reipsa compertum, et coronavit, et ad mortem usque complexus est : non quidem verbis, sed factis ipsis inclamans, erravisse Joannem Præcursorem, qui intempestive atque injuste reprehenderit, ut mortuus sit. Sed absit. Ille enim legis defensor ac flagitii profligator; iste vero divinorum mysteriorum conculcator, et illegitimæ conjunctionis copulator et obsignator. Et ille quidem clamat vel mortuus : *Non licet tibi habere uxorem Philippi fratris tui* [87] : et in Herodis persona orbi universo denuntiat, ne quisquam in posterum tale quid audeat. Iste autem Herodi alteri ad hunc usque diem contra vociferatur ipsis rebus : Licet tibi conjugem habere Theodotam mœcham : et in ejus persona, hominibus, ut perpetuo mœchentur, aperte præcipit, atque ut sacerdotes sint qui tales coronant.

O temerarium cor! O contemptum judiciorum Dei! Quin universi potius redarguunt hoc facinus, seque ab isto homine, vel cibo tenus atque congressu separant, nisi peccatum post omnimodam sacerdotii privationem confiteatur? Propterea pietatem vestram, et attentum, pro sacri habitus ratione, disciplinæ studium obtestamur, ut verba hæc ad piorum dominorum aures perferatis. Confidimus enim, si hunc, sanctissimo patriarcha nostro approbante, represserint, fore ut applaudant angeli,

A τιολογίαν περιπεσεῖν πειρώμενον; Πάντως γὰρ ὅσα ὁ ἱερεὺς ὑποφαίνει, ταῦτα καὶ Θεὸς κυροῦν ἐπαγγέλλεται, κατὰ τὸν μέγαν Διονύσιον. Ἀλλὰ μακροθυμῶν ἤνεγκεν, ὑπανοίγων θύραν μετανοίας τῷ ἐνόχῳ τῆς ἁμαρτίας, εἶτα ἀντὶ τοῦ κλαίειν καὶ πενθεῖν τὸν τοιοῦτον μέχρι θανάτου, ἀπόπτυστόν τε εἶναι καὶ ἀποτρόπαιον εἰς ὑπόδειγμα ταῖς μετέπειτα γενεαῖς, θείας ζηλοτυπίας· πάλιν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εἰσελθεῖν, καὶ πάλιν ὑπάρχειν ἱερέα ἀναφανδόν. Οὐκοῦν ὡς καλόν τι πεπραχὼς εἰσελήλυθε· καὶ Χριστὸς ἥττηται, κατ' αὐτὸν παραλόγως διαγορεύων. Καὶ δέον διὰ τῆς ἐν τῷ κοινῷ ἱερουργίας αὐτοῦ, διαδοθῆναι εἰς πᾶσαν τὴν καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίαν, καὶ συγκατανεῦσαι πάντας ἐπὶ τῷ τοιούτῳ ἔργῳ.

B Τί γὰρ ἄλλο καὶ οὐ τοῦτο γενήσεται; Ἀλλὰ μὴ γένοιτο. Δεῖ δὲ τάχα ἐκ παραζήλου ἀπὸ τοῦ δεῦρο τὸ τοιοῦτον γίνεσθαι· καὶ στεφανούσθωσαν μοιχοί, καὶ οἱ στεφανοῦντες, ὡς μέγα τι κατωρθωκότες, καὶ τοὺς πολλοὺς ὠφελεῖν, καὶ ἐνάγειν εἰς ὁμοτροπίαν δυνάμενοι. Ἀσπαζέσθωσαν ὑπὸ τῶν πολλῶν. Ἀλλὰ μὴ γένοιτο· οὔτε γὰρ ἐκεῖνος ἱερεὺς, οὔτε οἱ ἐκείνου μιμούμενοι. Μὴ γὰρ ἐν ἐκείνῳ ἀπατάσθω, ὅτι βασιλεὺς ἦν ὁ μοιχεύσας. Ἄρχουσι γὰρ οἱ τοῦ Θεοῦ νόμοι πάντων, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἀλλ' ὅμως τοῦτο δράσας τὸ παγχάλεπον, ἔτι φιλονεικεῖ τὴν ἀνομίαν δικαιοσύνην γνωρίσαι· καὶ τὸ δὴ λεγόμενον, ἀποδεῖξαι ἑαυτὸν τοῦ Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ ὁσώτερον. Ἐκείνου γὰρ ἐλέγχοντος τὴν Ἡρώδου μοιχείαν, καὶ ὑπὲρ ἀληθείας θνήσκοντος· οὗτος τὸν C δεύτερον Ἡρώδην ὡς ἀληθῶς τῇ ὁμοτρόπῳ μοιχείᾳ δεδειγμένον, καὶ ἐστεφάνωσε, καὶ κατησπάσατο μέχρι θανάτου· λόγοις μὲν οὖ, αὐτοῖς δὲ ἔργοις φθεγγόμενος, ὡς πεπλάνηται Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος ἀκαίρως, καὶ ἀνόμως διελέγξας καὶ ἀποθανών. Ἀλλὰ μὴ γένοιτο· ὁ μὲν γὰρ τοῦ νόμου ὑπερασπιστής, καὶ τοῦ μύσους ἐλεγκτής· ὁ δὲ τῶν θείων μυστηρίων καταπατητής, καὶ τῆς ἀθέσμου συμπλοκῆς συνάπτης καὶ κατασφραγιστής. Καὶ ὁ μὲν καὶ θανὼν βοᾷ· *Οὐκ ἔξεστί σοι ἔχειν τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ σου.* Κἀν τῷ Ἡρώδου προσώπῳ ἐμβοᾷ πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ, μηκέτι τοιοῦτον τολμηθῆναι. Ὁ δὲ ἕως τοῦ νῦν αὐτοῖς ἔργοις ἀντικρὺς κράζει τῷ δευτέρῳ Ἡρώδῃ· Ἔξεστί σοι ἔχειν γυναῖκα Θεοδότην τὴν μαχλῶσαν· κἀν τῷ αὐτοῦ προσ- D ώπῳ διαῤῥήδην προστάσσει ἕως τοῦ αἰῶνος μοιχεύειν τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τοὺς τοιούτους στεφανοῦντας εἶναι ἱερέας.

Ὦ τολμηρᾶς καρδίας! Ὦ καταφρονήσεως Θεοῦ κριμάτων! Διὰ τί μὴ μᾶλλον ἕκαστος καταγορεύει τῆς ὑποθέσεως, καὶ διαστέλλεται τοῦ τοιούτου, καὶ μέχρι βρώσεως, εἶτ' οὖν συντυχίας, εἰ μὴ ἐξαγορεύει τὴν ἁμαρτίαν μετὰ τὸ παντάπασιν εἴργεσθαι αὐτὸν ἐκ πάσης ἱερουργίας; Ἀλλὰ διὰ τοῦτο δεόμεθά σου τῆς θεοσεβείας, καὶ τῆς κατὰ τὸ ἱερὸν σχῆμα ἀκριβείας, ἐνηχῆσαι εἰς τὰ ὦτα τῶν εὐσεβῶν ἡμῶν δεσποτῶν τοὺς τοιούτους λόγους. Πιστεύομεν γὰρ ὅτι εἰ τοῦτον παραστείλωσι σὺν εὐδοκίᾳ τοῦ ἁγιωτάτου

[86] Rom. XIII. 2 seqq. [87] Marc. VI, 18.

Digitized by Google

ἡμῶν πατριάρχου, ἐπικροτῆσαι ἔχουσιν ἄγγελοι· ἀνευφημήσουσι πάντες οἱ ἅγιοι· εὐφρανθήσεται δὲ καὶ πᾶσα ἡ Ἐκκλησία· γενήσεται δὲ καὶ τῷ κράτει αὐτῶν θείας ἄνωθεν ἐπικουρίας προσθήκη πολλή, ἔν τε προσλήψει ἐχθρῶν τε καὶ πολεμίων, καὶ ἐν εἰρηναίᾳ καὶ μακρημέρῳ αὐτῶν ζωῇ. Ποῦ δὲ καὶ θήσομεν, Πάτερ ἅγιε, τοὺς ἱεροὺς κανόνας εἴργοντας αὐτὸν τοῦ ἱερατεύειν; τὸν μὲν πρῶτον μὴ παραχωροῦντα μηδὲ εἰς διγαμοῦντος γάμον ἑστιαθῆναι πρεσβύτερον, καίπερ ὄντος ἐκ Θεοῦ παρακεχωρημένου. Ὅτι δὲ εἰς τὸν ἀποκήρυκτον καὶ μοιχικὸν ὅλαις τριάκοντα ἡμέραις εὐώχησατο· καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλ' ὅτι καὶ τοὺς νικητικοὺς ἐπὶ τῇ παρθενίᾳ στεφάνους ἐπιτέθεικε τοῖς μοιχοῖς καὶ ἀκαθάρτοις· τίνος εἴη ἄξιος; μικρὸν τάχα ἡ καθαίρεσις [al. ἡ καθαιρέσεως]; Εἰ δὲ τοῦτο ἀνεκδίκητον, παίγνια τὰ θεῖα, καὶ ἑωλοι οἱ κανόνες. Κατὰ δὲ τὸν δεύτερον πάλιν κανόνα, ὅτι ὁ ὑποπεσὼν ἔν τινι σφάλματι, καὶ διὰ τοῦτο ἀφορισθείς, εἰ μὴ ἐντὸς ἐνιαυτοῦ ἐπαγωνίσεται τῇ οἰκείᾳ συστάσει, οὐκ ἐξὸν ἔτι φωνὴν αὐτοῦ προσδεχθῆναι. Ὁ δὲ ἐννέα χρόνους ὑπερβάς, εἰσεπήδησεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

Εἰ δὲ λέγοι, παρὰ τοῦ προηγουμένου λαβεῖν τὴν ἐπιτροπήν, καὶ ἀνέγκλητον εἶναι τὴν ὑπόθεσιν· τί δήποτε οὐχ ὁ ἐπιτρέψας αὐτούργησε στεφανώσας; Ἔστι γὰρ πάντως πατριάρχαις βασιλεῖς στεφανοῦν, οὐχ ἱερέα τινά. Οὐ γὰρ πώποτε γεγένηται. Ἀλλὰ δῆλον ὅτι κινδύνου αὐτῷ κειμένου εἰς αὐτὴν τὴν ἀρχιερωσύνην καθαιρέσεως, εὑρὼν τοσοῦτον προθυμούμενον (ἦν γὰρ συναυλιζόμενος εἰς τὰ βασίλεια), παρέπεμψεν εἰς τὸ ἐκείνου πρόσωπον τὸν κίνδυνον· εἴπερ καὶ ἀληθὲς ὅτι καὶ ἐπέτρεψεν· οὐ γὰρ πιστεύομεν, ὑμῖν τε καὶ ἄλλοις πολλοῖς πεπληροφορηκώς [ſ. πεπληροφορηκόσιν]. Εἰ δὲ πάλιν λέγοι μὴ εἶναι ἀφωρισμένος ὑπὸ τοῦ προηγησαμένου, τί δήποτε οὐκ ἐλειτούργει ἐν τοῖς ἐννέα ἔτεσι; τί δήποτε ὑπὸ συνόδου, ὡς λέγει, νῦν λέλυται; Δῆλον ὅτι ὁ δεδεμένος λέλυται, οὐχ ὁ ἄδετος. Ὥστε ἑαυτῷ περιπίπτει κάνταῦθα εἰργμένος εἶναι, ἐφ' ὅσον οὐκ ἐντὸς τοῦ ἐνιαυτοῦ, κατὰ τὸν κανόνα, ὑπέδειξεν ἑαυτὸν ἀθῷον, καὶ ἔλαβε τὴν λύσιν ἐμφανῶς. Εἴπερ ἦν λύσις τῷ ὁλοδεσμίῳ, κἂν μυρίους παριστᾷ ψευδομάρτυρας.

Ταῦτά ἐστι, Πάτερ ἅγιε, τὰ φοβοῦντα καὶ συστέλλοντα ἡμῶν τὴν καρδίαν. Καὶ διὰ ταῦτα πρὸς τὸ μὴ κοινωνῆσαι αὐτῷ τε καὶ τῷ προηγησαμένῳ πατριάρχῃ, ἐπὰν μετεδίδου τῷ μοιχεύσαντι· ἀπεκλείσθημεν, ἐγὼ ἐν ᾧ καθέζῃ τόπῳ, ὁ ἡγούμενός τε καὶ οἱ λοιποὶ σὺν τῷ ἀρχιεπισκόπῳ ἐν τῇ Θεσσαλονίκῃ ὑπερορισθέντες. Ἀλλ' ὁ Θεὸς πάλιν ἐπισυνήγαγεν ἡμᾶς εὐχαῖς σου. Καὶ οὕτως ὡς ἔτυχεν ἡνώθημεν τῷ πατριάρχῃ, εἰ μὴ ὡμολόγησε καλῶς ἡμᾶς πεποιηκέναι. Ἐὰν οὖν οὐδ' ὅτε ἡ μοιχεία ἦν, καὶ ἡ τῶν κανόνων παράβασις, οὐχ ὑπεστάλημεν δυνάμει Θεοῦ· πῶς οὖν ἄρτι ὅτε εὐσεβοῦσά ἐστιν ἡ βασιλεία, ἕνεκεν ἑνὸς πρεσβυτέρου καθῃρημένου ὑποσταλησόμεθα, καὶ προδώσομεν τὴν ἀλήθειαν, κινδυνεύοντες κατὰ ψυ-

A collaudent omnes sancti, exsultet Ecclesia universa: ipsorum autem imperio magnum auxilii cœlestis incrementum accedat: tum adversariorum et hostium comprehensio, et tranquillæ diuturnæque vitæ eorum felicitas. Quonam autem loco censebimus, Pater sancte, sacros canones, qui sacerdotio illum arcent? ac priorem quidem illum qui nec epulari presbyterum permittit in bigami nuptiis, quamvis licitæ illæ sint et a Deo permissæ [88]. Quod vero iste non in licitis nuptiis, sed in vetitis et adulterinis totos triginta dies epulatus sit; neque hoc tantum, sed adulteris atque impuris victrices coronas virginitatis imposuerit, qua pœna dignus est? an minori fortasse quam depositione? Quod si inultum id maneat, ludicra jam sunt divina, et inanes B ac frivoli canones. Alterum deinde, quod rursus sancitum sit, ejus, qui in crimen aliquod lapsus, ac propterea excommunicatus sit, nisi intra annum reconciliari contendat, vocem admitti postea nefas esse [89]. Iste vero, qui novem excessit annos, in Ecclesiam insiliit.

Quod si dicat se a præsule suo mandatum accepisse, ideoque culpa in hoc negotio vacare, quidni ergo qui jusserat, ipsemet coronavit? Mos enim plane est ut imperatores coronent patriarchæ, non sacerdos quilibet: neque enim istud unquam factum fuit. Sed perspicuum est, cum periculum ipsi impenderet ne archiepiscopatu ipso dejectus privaretur: et hunc promptum animo paratumque nactus esset (in aula enim versabatur) discrimen in ejus caput transtulisse; si quidem verum est illum demandasse: nec enim credimus: vobis aliisque plurimis contrarium persuadentibus. Quod si rursum dicat se ab illo tum præsule excommunicatum non fuisse, cur ergo novem annorum spatio non sacrificavit; cur a synodo, ut ait, nunc est absolutus? Sane, qui vinctus is solutus est, non qui vinctus non esset. Quocirca secum ipse pugnat, et constrictum teneri se hinc ostendit, quod non intra anni spatium, ut canon jubet, insontem se exhibuerit, absolutionemque palam susceperit. Si modo absolutus fuit, omni ex parte irretitus, quamvis falsos testes mille producat.

Hæc sunt, Pater sancte, quæ terrorem incutiunt, D et cor nostrum dolore contrahunt. Ac, propterea quod cum isto non communicaremus, neque cum præcedente patriarcha, qui adultero communionem impertiebat; ego quidem inclusus fui in quo resides loco, præpositus autem et reliqui cum archiepiscopo Thessalonicam relegati. Sed Deus nos iterum precibus tuis congregavit. Ac ne sic quidem temere nos adjunximus patriarchæ, nisi postquam fassus est recte nos fecisse. Si ergo, cum regnaret adulterium et canonum transgressio, metu minime dissimulavimus Dei virtute freti, quomodo nunc, pio dominante imperio, propter presbyterum unum, eumque depositum, timidiores erimus, veritatem-

[88] Jac. I, 17. [89] Cod. Eccl. Afric., can. 70.

Digitized by Google

que cum aperto animæ periculo prodemus? Nequaquam. Quin ferenda nobis omnia usque ad mortem, potius quam cum eo communicemus, vel cum iis, qui cum ipso sacrificant; quoad sacerdotio, sicut sub priore patriarcha, privetur. Quanquam posterioris causa deterior est. Nam prior ne semel quidem cum illo sacra fecit: et tum quidem in consortium venire absurdum erat: minus tamen malum. Istic vero proposita nobis est sacerdotii abrogatio, si una sacrificemus. Esto œconomus: cur etiam indigne sacris operatur? desiit esse presbyter.

A χήν; οὐδαμῶς. Ἀλλὰ πάντα ἡμῖν φορητὰ μέχρι θανάτου, ἢ μετασχεῖν τῆς ἐκείνου κοινωνίας, καὶ τῶν ἐκείνῳ συλλειτουργούντων, ἕως ἂν παύσῃ τῆς ἱερουργίας ὥσπερ ἐπὶ τοῦ προτέρου· καίπερ ὄντος χαλεπωτέρου τοῦ δευτέρου. Οὐδὲ γὰρ συνελειτούργησεν αὐτῷ καθάπαξ ὁ προηγησάμενος. Καὶ ἐκεῖ μὲν συνελθεῖν ἄτοπον ἦν. Ἧλην οὐ τοσοῦτον κακόν. Ὧδε δὲ καθαίρεσις ἡμῶν τῆς ἱερωσύνης, ἐὰν συλλειτουργήσωμεν. Ἔστω οἰκονόμος· τί καὶ ἀναξίως; συλλειτουργεῖ; ἐξέλιπε πρεσβύτερος.

Quod si hæc illis non placent, qui cum eo sacrificant, videbunt quidnam acturi sint. Parcant tenuitati nostræ, qui non provocamus, et ad hunc usque diem nihil locuti sumus, sed biennio nos toto continuimus, ex quo ingressi sunt, ut pacatius hoc modo viveremus. Domini nostri optimi sequestres sunt atque arbitri æquitatis, fautores eorum qui veritatem libere defendunt, sicut ex venerabili ipsorum ore sæpius auditum est. Ferant sacerdotes ut sacros homines decet: aut persuadebunt ipsi, aut ipsis persuadebitur. Sin horum nihil, sed ne mutire quidem nos ferendum putant; Deus intuetur, quo nemo est major, cujus solius est formidabilis terror et tribunal illud, cui sistemur omnes de omnibus judicandi. Cæterum bonitatem tuam oramus et tanquam venerandis vestigiis tuis advoluti obsecramus atque obtestamur, ut misericordiam nobis impertias, et commune emolumentum tam piis imperatoribus nostris, quam patriarchæ sanctissimo, et Ecclesiæ universæ, non huic solum quæ apud nos est, sed quæ per totum orbem; ut abdicet se unus ad gloriam Dei, et non turbetur ejus Ecclesia: sin minus, at saltem hoc secundum, ut maneamus nos in eodem statu, quo per decem hos annos. Nam de cæteris, quamvis innumerabiles sint episcopi, et sacerdotes, et præpositi, qui cum eo communicant; nihil mirandum, quandoquidem iidem ipsi cum adultero versabantur, et nemo quidquam locutus est. Hæc Deus per nos, licet audax sit dictum, et admonet et denuntiat, et quasi jubet.

Εἰ δὲ οὐδὲν δοκεῖ τοῖς συλλειτουργοῦσιν αὐτῷ, ὄψονται ἐφ' οἷς πράττουσι· φείσωνται ἡμῶν τῆς ταπεινώσεως, στεργόντων, ἀλλ' οἰκονομησάντων ἐν τοῖς δυσὶν ἔτεσι τούτοις, ἐξ ὅτου εἰσῆλθον [ms. Reg. εἰσῆλθεν]· ἵν' οὕτως εἰρηνικώτερον διεξέλθωμεν. Οἱ δεσπόται ἡμῶν οἱ ἀγαθοὶ μεσῖται καὶ κριταὶ τοῦ δικαίου, φιληταὶ τῶν παῤῥησιαζομένων ἐν ἀληθείᾳ, ὡς αὐτὸ τὸ τίμιον αὐτῶν στόμα πολλάκις διαγορεύει. Ἐνέγκωσιν οἱ ἱερεῖς ἱερῶς, ἢ πείσουσιν, ἢ πεισθήσονται. Εἰ δὲ οὐδὲν τοιοῦτον, ἀλλὰ καὶ τὸ γρύξαι ἡμᾶς μόνον οὐκ ἀνεκτόν· Θεὸς ἐφορᾷ· οὗ μείζων οὐδείς, οὗ μόνος ὁ φόβος φοβερὸς, καὶ τὸ ἐκεῖθεν δικαστήριον, ᾧ πάντες παραστησόμεθα εὐθυνόμενοι κατὰ πάντα. Ἀλλὰ δεόμεθά σου τῆς ἀγαθότητος, καὶ ὡς προκυλινδούμενοι τοῖς τιμίοις σου ἴχνεσι παρακαλοῦμεν καὶ ἀντιβολοῦμεν, ποιῆσαι ἔλεος μεθ' ἡμῶν, καὶ κοινὸν ὄφελος αὐτοῖς τε τοῖς εὐσεβέσιν ἡμῶν βασιλεῦσι, τῷ τε ἀγιωτάτῳ πατριάρχῃ, καὶ πάσῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ· οὐ τῇ καθ' ἡμᾶς μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην· ἵνα παύσῃ ὁ εἷς εἰς δόξαν Θεοῦ, καὶ μὴ ταραχθῇ ἡ αὐτοῦ Ἐκκλησία· εἰ δὲ μή γε, ἀλλὰ τό γε δεύτερον τὸ ἐπιμεῖναι ἡμᾶς ἐν τῷ αὐτῷ, καθάπερ ἐν τοῖς δέκα ἔτεσι τούτοις. Οἱ γὰρ λοιποὶ κἂν μυρίοι ὦσιν ἱεράρχαι, καὶ ἱερεῖς, καὶ ἡγούμενοι, κοινωνοῦντες αὐτῷ, οὐ θαυμαστόν· ἐπεὶ αὐτοὶ καὶ συνῆλθον τῷ μοιχεύσαντι· καὶ οὐδείς τι λελάληκε. Ταῦτα Θεὸς δι' ἡμῶν, εἰ καὶ τολμηρὸν εἰπεῖν, καὶ παρακαλεῖ, καὶ προσφθέγγεται, καὶ ὡς κελεύει (19').

XXIII. — *Eidem.*

ΚΓ'. — *Τῷ αὐτῷ.* [μα'.]

Scripta nomine Josephi archiepisc. Thessalonicensis. Ostendit falso accusari se, quasi episcopatum invaserit. (Baron. an. 808, n. 18.

In his quæ nobis, Pater sancte, significasti, nihil molestius fuit, quam quod nolint pii Domini nostri nos de more accedere, dignarique veneranda ipsorum adoratione, et propempticas ac votivas, ut cæteri faciunt, in eorum discessu voces reddere. Sed non semper hoc ad humiliationem nostram faciet placabile et injuriarum immemor, Christique æmulum cor eorum: quippe quod hostibus ipsis reconciliari novit: nedum ut nos rejiciat, qui sincero corde illos colimus et amamus. Belle autem

Οὐδὲν ὧν δεδήλωκας ἡμῖν τὸ παρὸν, ἅγιε Πάτερ, λυπηρὸν, ὅσον τὸ μὴ θέλειν τοὺς εὐσεβεῖς ἡμῶν δεσπότας ἐλθεῖν ἡμᾶς κατὰ τὸ σύνηθες, καὶ ἀξιωθῆναι τῆς τιμίας αὐτῶν προσκυνήσεως, καὶ τοὺς προπεμπτικοὺς καὶ εὐκτηρίους, ὡς πᾶς τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὴν ἔξοδον αὐτῶν ἀποδοῦναι λόγους. Ἀλλ' οὐ πάντως ἡ εὐμεγέθικτος καὶ ἀμνησίκακος καὶ Χριστομίμητος αὐτῶν καρδία τοῦτο ὅλον ποιήσειεν εἰς τὴν ἡμετέραν ταπείνωσιν· ἐπεὶ καὶ τοῖς ἐχθροῖς οἶδε διαλλάττεσθαι, οὐχὶ δὲ ἡμᾶς τοὺς ἀληθινῇ καρδίᾳ

NOTÆ.

(19') Sic legendum videtur et in fine epist. 21 supra.

Digitized by Google

φιλοῦντας καὶ σέβοντας αὐτούς. Ἄριστα δὲ ὑπέβαλεν ἡ ἀγιωσύνη σου τὰς τῆς εὐτελείας ἡμῶν ἀποκρίσεις ἐν ταῖς ἱεραῖς αὐτῶν ἀκοαῖς· καὶ ὅτι κατένευσαν, τῆς αὐτῶν εἴη μεγαλόφρονος θεοσυνεσίας· καὶ γὰρ ἴσασι τὰ θεῖα κρίνειν εὐθυβόλως, ὡς σοφίας μεμεστωμένοι, καὶ γνώσεως Θεοῦ ἀνάπλεοι. Κελεύει δὲ ἐρωτᾷν, τίνος χάριν ἐπιδεδώκαμεν ἑαυτοὺς εἰς τὴν ἱεραρχίαν, ἐγνωσμένου ὄντος τοῦ σφάλματος. Καὶ πρὸς τοῦτο μετ' αἰδοῦς ἀποκρινόμεθα, ὅτι ὅσον τὸ καθ' ἡμᾶς, οὐκ ἐβουλόμεθα, τὸ μὲν διὰ τὸ ἐπικίνδυνον τοῦ ἀξιώματος, τὸ δὲ δι' αὐτὸ ἤδη τὸ λεγόμενον τοῦ οἰκονόμου. Ἐπεὶ δὲ ἐλήλυθαν οἱ Θεσσαλονικεῖς, ἱκετεύοντες ὡς ἐκ πάσης τῆς πόλεως, οἵ τε δεσπόται ἡμῶν οἱ ἀγαθοὶ συνεπιτιθέμενοι τῷ ψηφίσματι· δέος ἡμῖν ἐγένετο μὴ ὑπακοῦσαι, καὶ ἀντιφέρεσθαι Θεῷ τε καὶ τοῖς εὐσεβέσιν ἡμῶν δεσπόταις· λογισάμενοι ὅτι δυνατός [f. δυνατόν] ἐστιν, ἡνίκα ὑπὸ τῶν οἰκείων ἐπισκόπων ἡ χειροτονία γίνεται, φυγεῖν τὸν προειρημένον κίνδυνον. Πρὸς γὰρ τὸ μετὰ ταῦτα· τὸ μὲν ὅτι πόρρω τῶν ἐνταῦθα ἀποικίζεται· τὸ δὲ ὅτι ἐγχωρεῖ καὶ ἐπιδημοῦντα φυλάττεσθαι κατὰ πολλοὺς τρόπους. Εἶτα ὅτι καὶ θάνατοι συμβαίνουσιν, καὶ ἐκ μέσου γίνεται τὸ σκάνδαλον· ὥσπερ καὶ ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν τῶν ταπεινῶν ὧδε καθημένων συνέβη, διαφυλαχθῆναι ἕως τοῦ παρόντος, οἰκονομίᾳ χρωμένων. Δεῖ γὰρ, ἐφ' ὅσον οἷόν τε, ὑποχωρεῖν τοὺς πειρασμούς, ἄλλως τε καὶ μὴ ἐπισκοπῆς ἐχόντων ἀξίωμα. Διὰ ταῦτα ὡς ἐπὶ μάρτυρι Θεῷ ἐπιδεδώκαμεν ἑαυτοὺς, δοκοῦντες, ἵνα καὶ τοῦτο εἴπωμεν, μηδὲ ἠγνοημένον εἶναι πάντως τοῖς εὐσεβέσιν ἡμῶν δεσπόταις, εἰδόσι τὰ πόρρω καὶ μακρὰν δι' ἄκραν ἀγχίνοιαν· ἀλλὰ μὴν οὐδὲ αὐτῷ τῷ ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ, ἐπεὶ κἀκείνῳ τηνικαῦτα γεγράφαμεν τὴν ὑπόθεσιν· ὡς ἡμεῖς γε τούτου χάριν ὑπὲρ τοῦ μὴ κοινωνῆσαι τῷ στεφανώσαντι τὸν μοιχὸν, καὶ τῷ προηγησαμένῳ πατριάρχῃ, ἡνίκα μόνον μετεδίδου αὐτῷ, διαφόρως τὴν ἐξορίαν ὑπέστημεν· πλὴν ὅτι πολλαχῶς καὶ αὐτὸ τὸ τίμιον αὐτῶν στόμα ἐπανέκρινε, καὶ διέγνω ταῦτα οὕτως ἔχειν. Αὕτη ἐστὶν ἡ ἀπολογία· καὶ ταύτην, ὡς κελεύεις, ἀνάγαγε τῷ εὐηκόῳ αὐτῶν κράτει.

A tua sanctitas responsa nostra sacris illorum auribus subjecit : quibus quod annuerunt, tribuendum est magnanimæ et divinæ eorum prudentiæ : optime enim de divinis judicant, ut sapientia pleni et Dei scientia referti. Jubet autem interrogare, quamobrem ingesserimus nos in episcopatum, cum manifestum sit vitium. Ad hoc quoque nos cum reverentia respondemus, quod, quantum in nobis erat, nolebamus, partim quidem propter anceps periculum dignitatis, partim etiam propter id quod de œconomo jam dicebatur. Postquam vero advenerunt Thessalonicenses, supplicantes tanquam nomine totius civitatis, et optimi Domini nostri decreto assensi sunt; veriti sumus non obedire et reluctari Deo piisque dominis nostris, cogitantes, quod pos- B sit, cum a propriis episcopis fit ordinatio, prædictum periculum declinari. Quod vero ad alterum caput, occurrebat quod procul hinc semotus sit : fierique possit ut peregre agens, devitetur multis modis. Deinde quod mortes contingant, et de medio tollatur scandalum] : quemadmodum et nobis humilibus contigit, qui hic residentes, hucusque conservati sumus, dispensatione utendo. Oportet enim, quoad licet, tentationes subterfugere : illos præsertim, qui episcoporum dignitatem non gerunt. His de causis, Deo teste, nos ingessimus, existimantes, ut hoc etiam dicamus, haudquaquam prorsus ignotam rem fuisse piis Dominis nostris, qui longe proculque posita prospiciunt summa cum solertia; sed neque ipsi patriarchæ sanctissimo : C quoniam ad ipsum etiam tunc scripsimus de ea re, quod nos, propterea quod communicare nollemus cum eo qui adulterum coronaverat, neque cum antecedente patriarcha, cum ei tantummodo impertiret; diversis modis exsilium pertulerimus : præterquam quod venerandum ipsum os eorum sæpe discussit, et comperit hæc ita se habere. Hoc est responsum nostrum : idque, ut innuis, perfer ad ipsorum audientiam.

ΚΔ'. — *Θεοκτίστῳ* (20) *Μαγίστρῳ* (21). [μβ'.]

XXIV. — *Theoctisto Magistro.*

Cur a patriarcha se abjunxerit. (Baron. an. 808, n. 10.)

Ὅτι περιπονουμένη ἐστὶ τὰ καθ' ἡμᾶς ἡ μεγίστη σου ὑπεροχὴ ἐξ ὑπερβαλλούσης φιλοθεΐας, ἔδειξε μὲν καὶ τὰ διὰ τοῦ εὐλαβεστάτου ἡγουμένου ῥήματα. Ἐφανέρωσε δὲ καὶ νῦν τὰ διὰ τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν πρὸς τὰ σταλέντα δηλώματά τε καὶ ἀνταποκρίματα. Καὶ τῆς ὑπὲρ τηλικαύτης σου ἀγαθῆς διαθέσεως πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον, τοὺς μισθοὺς

D Quod de nobis pro eximia sua pietate sollicita sit excellentia tua, declarant sane quæ per reverendissimum præpositum significasti; at non minus illa quæ nunc per fratrem nostrum, circa missas relationes et responsa. Et pro hac quidem tanta erga utilitatem communem propensione tua mercedem illi omnino, etiam tacentibus nobis, retribuet, qui

NOTÆ.

(20) *Θεοκτίστῳ*. Is Nicephoro ad occupandum imperium adjutor fuit, eoque in expeditione adversus Bulgaros mortuo, Stauracium ejus filium proclamavit imperatorem. Mox converso ad Michaelem Curopalaten studio, illum ad imperium provexit : ac sub ipso publicam rem tanquam suprema potestate administravit. (Theophanes.) Demum Michaelis jussu a Barda et Theophane Phalgano occisus. Leo Grammaticus ad calcem Theophanis, pag. 461.

(21) *Μαγίστρῳ*. Sic dictus est κατ' ἐξοχὴν magister officiorum in palatio imperatorum.

Digitized by Google

omnia in pondere et mensura dividit Deus [60]. Quamnam vero dispensationem, domine, fieri pro parte nostra convenit, majorem ea qua usi sumus? qui subduximus nos hactenus, silentium servantes, ego et archiepiscopus; quoniam tempus est loquendi, et tempus tacendi [61]; omnem operam adhibentes ne in apertum res veniret. Sed judicans judicavit, nec mentitus est qui dixit : *Nihil est occultum quod non revelabitur* [62]; ut nobis etiam nolentibus, cum eo statu res essent, non diu aliud quam erant, esse viderentur. Nunc autem dispensatione quoque utentes, duo hæc dicimus. Aut abstineat depositus a munere sacerdotis, et confestim communicamus cum sancto illo patriarcha, quod quidem expedit in commune : aut si ferendum id non est, manemus et nos in eadem, qua prius, subtractione, hujus rei vindictam Domino relinquentes. Amplius his si quid est, jam non est, ignosce, dispensationis modus, sed iniquitatis, et divinorum canonum transgressionis crimen. Dispensationis enim terminus est, ut nosti, neque eorum, quæ constituta sunt, violare quidquam; neque, cum parum aliquid remittere liceat pro tempore ac ratione, ut inde quod re ipsa quæritur, consequare, ad duriora provehi, et jacturam facere potiorum. Atque hoc ipsum didicimus, inter apostolos quidem, ex Paulo sanctificante se et circumcidente Timotheum [63]; inter Patres, ex magno Basilio Valentis munus acceptante, Deique nudam vocem ad tempus reticente in mentione Spiritus sancti. Cæterum nec Paulus sanctificare perstitit, nec Basilius Valentis dona capere, Deumque Spiritum sanctum non prædicare. Quin ambo contra pro utrisque mortem præoptasse videntur.

τὸ τοῦ Οὐάλεντος δῶρον, καὶ μὴ κηρύττων Θεὸν τὸ Πνεῦμα· τοὐναντίον μὲν οὖν ἀμφότεροι ὑπὲρ ἑκατέρων θανάτους αἱρησάμενοι φαίνονται.

Ad hunc modum quicunque unquam usus est dispensatione, a recto non aberravit : quin, citius assecutus est quod parumper intermisit : sicut accidere solet gubernatori, clavum nonnihil remittenti propter adversam venti tempestatem. Qui vero aliter progressus est, aberravit a scopo, prævaricationem inducens pro dispensatione. Et exempla omnino multa sunt, quæ scribere supervacaneum est, propter nimiam prolixitatem. Quod vero a Dominatione tua dictum est, in canone apostolorum [64] de his qui pecunias ordinant, et qui ordinantur, remissione quadam usum videri Chrysostomum erga sex episcopos quos deposuit; nihil id discrepat, et si videatur : cum privans illos omni prorsus sacerdotio, solam illis ad altare participationem permiserit [65]. Demus autem discrepare, et remissionem inesse. Imitentur sane qui volent, nullus prohibebit : os enim est ipse Dei, et apostolorum contubernalis : cujus multa memorantur in hanc diem, et nemo de hac re dissensit. At longe dispar hic ratio. Qui enim mœchum coronavit, quasi absurdi nihil egerit, sacris iterum operatur, neque in abdito quopiam

A λογιεῖται αὐτῇ πάντως καὶ ἡμῶν μὴ λεγόντων ὁ πάντα μέτρῳ καὶ σταθμῷ διορίζων Θεός. Τίνα δὲ δεῖ οἰκονομίαν γενέσθαι, ὦ δέσποτα, ὅσον τὸ καθ' ἡμᾶς; πλέον ἢ πεποιήκαμεν; ὅτι ἕως τοῦ παρόντος ὑπεστείλαμεν ἑαυτοὺς σιωπὴν ἄγοντες ἐγώ τε καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος, ἐπεὶ καὶ καιρὸς τοῦ λαλεῖν καὶ τοῦ σιγᾶν, πάντα τρόπον μεθοδεύοντες εἰς τὸ μὴ εἰς προῦπτον ἐκβῆναι τὴν ὑπόθεσιν. Ἀλλ' ὁ ἀναχρίνων ἀνέκρινε, καὶ ὁ εἰπὼν οὐ διέψευσται, ὅτι *Οὐκ ἔστι κρυπτὸν ὃ οὐ φανερωθήσεται*· ὡς καὶ ἡμῶν μὴ αἱρουμένων, οὕτω φύσεως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, μὴ ἐπὶ πολὺ παρ' ὃ εἰσιν, ἕτερόν τι φαίνεσθαι. Καὶ νῦν δὲ οἰκονομίᾳ χρώμενοι, δύο ταῦτα λέγομεν· ὅτι ἢ παύσει ὁ καθῃρημένος τῆς ἱερουργίας, καὶ παρ' αὐτὰ συγκοινωνοῦμεν τῷ ἁγίῳ τούτῳ πατρι-
B ἄρχῃ· ὃ καὶ λυσιτελὲς κατὰ κοινοῦ· ἢ εἰ μὴ ἀνεκτὸν, καὶ ἐσμὲν ὑπὸ τῆς αὐτῆς συστολῆς κατὰ τὸ πρότερον, τῷ Κυρίῳ τὴν ὑπὲρ τοῦ τοιούτου κεφαλαίου ἐκδίκησιν παραχωροῦντες. Τὸ δὲ μεῖζον τούτου, οὐκέτι, σύγγνωθι, οἰκονομίας τρόπος, ἀλλὰ παρανομίας καὶ παραβάσεως τῶν θείων κανόνων ὄφλημα. Οἰκονομίας γὰρ ὅρος, ὡς οἶσθα, μήτε τι τῶν κειμένων ἀθετεῖν καθόλου, μήτε ἐφ' ᾧ οἷόν τε μικρὸν ὑφεῖναι κατὰ καιρὸν καὶ λόγον· ὡς ἐντεῦθεν εὑρεῖν τὸ ζητούμενον ἀτεχνῶς· πρὸς τὸ σφοδρότερον ὑπάγεσθαι τῷ πράγματι, καὶ ζημιοῦσθαι τὰ τελεώτερα. Καὶ τοῦτο δεδιδάγμεθα, ἐν μὲν τοῖς ἀποστόλοις, παρὰ τοῦ Παύλου, ἁγνισαμένου καὶ περιτεμόντος τὸν Τιμόθεον· ἐν δὲ τοῖς Πατράσι, παρὰ τοῦ μεγάλου Βασιλείου, προσηκαμένου τὸ λῆμμα τοῦ Οὐάλεντος, καὶ
C ὑποσιωπήσαντος πρὸς καιρὸν τὴν Θεὸς φωνὴν γυμνὴν ἐπὶ τοῦ Πνεύματος. Ἀλλ' οὔτε ὁ Παῦλος ἐμεινεν ἀγνιζόμενος, οὔτε Βασίλειος προσηκάμενος ἔτι

Οὕτως τις ἐκ τοῦ αἰῶνος οἰκονομῶν, οὐ διέσφαλται τοῦ καλοῦ· θᾶττον γὰρ ἐπεδράξατο ὃ μικρὸν ἐνέλιπεν. Ὡς ἐπὶ τοῦ οἰακοστρόφου, ὑπανέντος μικρὸν τὸ πηδάλιον, διὰ τὴν ἀντιπνεύσασαν καταιγίδα. Ἕτερος δὲ διενεχθεὶς διήμαρτε τοῦ σκοποῦ· ἀντὶ οἰκονομίας παράβασιν τελέσας. Καὶ τὰ παραδείγματα πολλὰ, ἃ παρέλκον ἐστὶ γράφειν διὰ τὸ μακρηγορές. Τὸ δὲ τὴν κυριότητά σου φῆσαι ἐπὶ τοῦ κανόνος τῶν ἀποστόλων, περὶ τῶν ἐν χρήμασι χει-
D ροτονούντων καὶ χειροτονουμένων, ὕφεσίν τινα πεποιηκέναι τὸν Χρυσόστομον ἐφ' ὧν καθῆρεν ἓξ ἐπισκόπων· οὐδὲν τὸ παραλλάττον, εἰ καὶ δοκεῖ, ἡνίκα κἀκείνους πάσης ἱερωσύνης ἀλλοτριώσας, μόνην τὴν εἰς τὸ θυσιαστήριον μετάληψιν αὐτοῖς παρεχώρησε. Δῶμεν δὲ καὶ παραλλάττειν, καὶ ὕφεσιν ἔχειν. Μιμείσθωσαν οἱ βουλόμενοι, καὶ οὐδεὶς ὁ κωλύσων· στόμα γὰρ Θεοῦ καὶ οὗτος, καὶ τῶν ἀποστόλων ὁμόσκηνος· οὗ καὶ πολλὰ μέμνηνται ἕως τοῦ παρόντος, καὶ οὐδεὶς περὶ τούτου διήνεκται. Ἀλλ' οὐχὶ ὧδε οὕτως ἔχει. Ὁ γὰρ τὸν μοιχὸν στεφανώσας, ὡς μηδὲν πεπραχὼς ἄτοπον, ἱερουργῶν πάλιν ἐστί· καὶ οὐδὲ ἐν ἀποδύστῳ που εἰσερχόμενος,

[60] Sap. xi. 21. [61] Eccle. iii, 7. [62] Matth. x, 26. [63] Act. xvi, 3. [64] Can. 28. [65] Pallad. in *Vita Chrys.* c. 15.

Digitized by Google

ἀλλ' ἐπ' αὐτῆς τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας· ὡς εἰς ὑπόδειγμα καλὸν τοῖς ἱερεῦσι προκείμενος.

Τίς δὲ ἡμῖν ἡ τοῦ Οὐαλεντινιανοῦ δυογαμία ἐθνική; καὶ τίς αὐτὸν στεφανώσας ἐπὶ τούτῳ ἀνακηρύττεσαι ἅγιος, καὶ οὐχὶ παράνομος, εἴπερ καὶ ἐστεφάνωται; Καὶ τίς τηνικαῦτα τῶν θεσπεσίων Πατέρων γραφῇ παρέδωκεν, ὡς ὁσίως Οὐαλεντινιανὸς πεποίηκε, δύο γυναῖκας ἀγόμενος, καὶ χρεὼν ἐκ τοῦ δεῦρο τοῦτο πράττεσθαι; Πολλοὶ τοίνυν καὶ ἄλλοι, ἐπειδὴ τὸ βούλεσθαι αὐτοῖς νόμος ἐστὶν οὐ θεῖος, ἀλλ' ἀνθρώπινος καὶ κατηγορούμενος, δεδράκασι καὶ δράξουσι τυχὸν ἕως τοῦ αἰῶνος. Ἀλλ' ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία μεμένηκεν ἀπήμαντος, κἂν πολλοῖς ἐδλήθη τοξεύμασι· καὶ πύλαι ᾅδου κατισχῦσαι αὐτῆς οὐ δεδύνηνται· οὐδὲ παρὰ τοὺς κειμένους ὅρους καὶ νόμους πράττειν τι καὶ λέγειν ἀνέχεται· κἂν πολλοὶ πολλαχῶς ποιμένες ἠφρονεύσαντο· ἐπεὶ καὶ συνόδους συνεκρότησαν μεγάλας (22) καὶ παμπληθεῖς, καὶ Ἐκκλησίαν Θεοῦ ἑαυτοὺς ὠνομάκασι· καὶ ὑπὲρ κανόνων ἐφρόντισαν τῷ δοκεῖν, κατὰ κανόνων τὸ ἀληθὲς κινούμενοι. Τί δὴ θαυμαστὸν εἰ καὶ νῦν πέντε καὶ δέκα τυχὸν ἐπίσκοποι συναχθέντες τὸν ὑπὸ τῶν κανόνων καθηρημένον κατὰ δύο αἰτίας, ἠθώωσαν, λύσαντες τοῦ ἱερουργεῖν; Σύνοδος τοίνυν, δέσποτα, οὐ τὸ ἁπλῶς συνάγεσθαι ἱεράρχας τε καὶ ἱερεῖς, κἂν πολλοὶ ὦσι. Κρείσσων γάρ, φησὶ, εἷς ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου, ἢ μύριοι παραβαίνοντες· ἀλλὰ τὸ ἐν ὀνόματι Κυρίου, ἐν τῇ εἰρήνῃ καὶ φυλακῇ τῶν κανόνων· καὶ τὸ δεσμεῖν καὶ λύειν οὐχ ὡς ἔτυχεν, ἀλλ' ὡς δοκεῖ τῇ ἀληθείᾳ, καὶ τῷ κανόνι, καὶ τῷ γνώμονι τῆς ἀκριβείας. Ἢ δείξωσιν οἱ συνελθόντες τοῦτο πεποιηκότες· καὶ ἡμεῖς σὺν αὐτοῖς· ἢ οὐ δεικνύουσιν, ἐκβαλέτωσαν τὸν ἀνάξιον, ἵνα μὴ εἰς κατηγόρημα αὐτοῖς καὶ ταῖς μετέπειτα γενεαῖς παραδοθήσεται· *Ὁ λόγος γὰρ ὁ τοῦ Θεοῦ δεδέσθαι φύσιν οὐκ ἔχει*· καὶ ἐξουσία τοῖς ἱεράρχαις ἐν οὐδενὶ δέδοται ἐπὶ πάσῃ παραδάσει κανόνος· ἢ μόνον στοιχεῖν τὰ δεδογμένα, καὶ ἕπεσθαι τοῖς προλαβοῦσιν.

Οὐκ οἶδα εἰ μή τι ἀκανόνιστόν ἐστι καὶ παρεωραμένον. Καὶ πρὸς τοῦτο κανὼν τοῦ ἁγίου Βασιλείου, εἰς ἱερέα ὁμωμοκότα ἐπ' ἀληθείᾳ τοῦ ἀρκεῖσθαι μόνον τῇ οἰκείᾳ Ἐκκλησίᾳ, καὶ μηδαμοῦ ἄλλῃ προσφέρειν δῶρον. Καὶ πάλιν, τῆς ἐν Καρθαγένῃ, ἐπὶ τῶν χειροτονούντων τοὺς ἐκ τῶν μοναστηρίων ἀποστατοῦντας· τὸ, τοὺς τοιούτους μὴ δεῖν εἰς ἑτέραν Ἐκκλησίαν παρ' ἣν κατέχει ἕκαστος ἐπισκοπὴν, ἱερουργεῖν· τοὺς δὲ χειροτονηθέντας εἶναι καθῃρημένους. Εἰ τοίνυν ἐπὶ τούτων τῶν ψιλῶν, καὶ τοῖς πολλοῖς οὐδὲ δοκούντων τι εἶναι ἐφάμαρτον, οὐκ ἀνεκδίκητα τὰ κρίματα καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ δικαιώματα· πόσῳ γε μᾶλλον ἐπὶ τοῦ παρόντος; Οὐκ ἔστιν οὖν, οὐκ ἔστιν, ὦ δέσποτα, οὔτε τὴν καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίαν, οὔτε ἑτέραν, παρὰ τοὺς κειμένους νόμους καὶ

A loco, sed in ipsa Ecclesia catholica, tanquam egregium exemplum sacerdotibus propositus.

Quænam vero nobis Valentiniani ethnica bigamia? et quis propterea quod illum coronarit, sanctus prædicatur, et non injustus? si tamen coronatus ille fuit. Et quis e sanctis, qui tunc vivebant Patribus, sancte fecisse Valentinianum prodidit, cum duas uxores duxit; atque ita fieri deinceps oportere? Multi ergo et alii, quandoquidem velle ipsis lex est, non divina, sed humana et reprehendenda id fecerunt, facientque fortasse, quandiu res stabunt. Sed Dei Ecclesia illæsa permansit, tametsi multis impetita telis: et portæ inferi prævalere adversus eam non potuerunt: nec præter statutos canones ac leges agere aut dicere quidquam sustinet, quamvis multi persæpe pastores insanierint: quippe qui etiam synodos magnas ac frequentissimas coegerunt, et Ecclesiam Dei seipsos nuncuparunt, et pro canonibus in specie solliciti fuerunt, cum adversus canones revera concitati fuerunt. Quid ergo mirum si nunc quoque quindecim forsitan episcopi, congregati, hominem per canones duplici ex causa depositum, innocentem declararunt, absolveruntque, ut sacerdotio fungatur? Synodum ergo facit, Domine, non simpliciter congregari episcopos et sacerdotes, quamvis multi sint. Melior enim unus, ait, faciens voluntatem Domini, quam mille prævaricatores [66]: sed in nomine Domini, in pacem et observationem canonum, et ad ligandum solvendumque non quomodolibet, sed ut veritati congruit et canoni regulæque exactæ discussionis. Aut probabunt se hoc fecisse, qui convenerunt, et nos cum eis adhæremus, aut si non probabunt, ejiciant indignum, ne vitio ipsis vertatur, imputeturque etiam apud posteros. *Verbum Dei*, inquit, *tale non est ut alligari queat* [67]: et potestas episcopis nullatenus data est, ut canonem ullum transgrediantur: sed tantum ut decreta sequantur, hæreantque in prioribus.

Nescio an aliquid sit, de quo canon nullus editus sit, quodque neglectum fuerit. Exstat sancti Basilii canon [68] de presbytero, qui jurarat se propria Ecclesia contentum fore, neque in alia munus oblaturum. Et rursus synodi Carthaginensis [69], de iis qui ordinant eos qui deserunt monasteria: non debere tales sacrificare in alia Ecclesia, præterquam in ea, in qua habent singuli præfecturam: deponi autem eos qui ordinati sunt. Si ergo in his parvis, et quæ vulgo nihil æstimantur, qui peccarunt, non inulti abibant divino judicio: quanto minus in re præsenti! Non licet igitur, domine, non licet nec Ecclesiæ nostræ, nec alteri ulli, quidquam præter statutas leges et canones committere: quoniam, si hoc detur, inane est Evangelium, incassum canones,

B

C

D

[66] Eccli. xvi, 3. [67] II Tim. ii, 9. [68] Can. 10. [69] Cod. Eccles. African. can. 75.

NOTÆ.

(22) *Συνόδους μεγάλας*. Trullanam hic notari synodum censet Baronius. Hanc tamen Theodorus in epist. 27 laudat et sanctam appellat. Fortasse synodum Tyriam aliasque adversus Athanasium coactas intelligit.

Digitized by Google

Unusquisque episcopatus sui tempore, quando ipsi integrum est cum suis quodlibet facere, novus erit evangelista, alius apostolus, alius legislator : sed absit! Mandatum enim habemus ab ipso Apostolo [70], præter id quod accepimus, præter id quod canones sanciunt synodorum universalium et localium, quæ diversis temporibus fuerint, si quis dogmatizet, aut facere aliquid nos jubeat, recipiendum non esse, nec censendum illum in sorte sanctorum : ut omittam male ominosum illud, quod Apostolus imprecatur. A nobis igitur qui extra mundum sumus, aliud nihil debetur, quam ea investigare et facere, ex quibus nos etiam simul extollamur, et ad æmulationem provocemur. Et si quidem in his vita ducetur, recte habebit ; sin minus, expedire exsules et extorres totum orbem circumire cum omni afflictione et angustia. Adjuvet ergo nos, quoad potest, Deo chara anima tua, et divinorum æmulatrix.

A κανόνας ποιεῖν τι. Ἐπεὶ εἰ τοῦτο δοκεῖη, κενὸν τὸ Εὐαγγέλιον, εἰκῇ οἱ κανόνες · καὶ ἕκαστος κατὰ τὸν καιρὸν τῆς οἰκείας ἀρχιερωσύνης, ἐπειδὴ ἔξεστιν αὐτῷ ὡς δοκεῖ μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ πράσσειν, ἔστω νέος εὐαγγελιστής, ἄλλος ἀπόστολος, ἕτερος νομοθέτης. Ἀλλ' οὐδαμῶς. Παραγγελίαν γὰρ ἔχομεν ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἀποστόλου, παρ' ὃ παρελάβομεν, παρ' ὃ οἱ κανόνες τῶν κατὰ καιροὺς συνόδων καθολικῶν τε καὶ τοπικῶν, ἐάν τις δογματίζῃ, ἢ προστάσσῃ ποιεῖν ἡμᾶς, ἀπαράδεκτον αὐτὸν ἔχειν, μηδὲ λογίζεσθαι αὐτὸν ἐν κλήρῳ ἁγίων · καὶ τὸ δύσφημον παρῆμεν λέγειν ὃ αὐτὸς εἴρηκεν. Ἡμῖν οὖν τοῖς ἔξω κόσμου, οὐδὲν ἄλλο ὀφείλεται, ἢ τὸ τὰ τοιαῦτα ζητεῖν καὶ πράσσειν, ἐξ ὧν καὶ ἡμῖν τὸ συνεπαίρεσθαι καὶ ζηλοῦν. Καὶ εἰ μὲν ἐν τούτοις ἡ ζωὴ, εὖ ἂν ἔχοι. Εἰ B δὲ μὴ, συμφέρον εἶναι καὶ ἀοίκους καὶ ἀνεστίους, καὶ τὴν ὑπ' οὐρανὸν περιέρχεσθαι μετὰ πάσης θλίψεως καὶ στενοχωρίας. Βοηθησάτω τοίνυν τὰ κατὰ δύναμιν ἡ θεοφιλής σου ψυχὴ, καὶ ζηλοτυποῦσα τὰ θεῖα.

XXV. — *Nicephoro patriarchæ.*

ΚΕ'. — *Νικηφόρῳ πατριάρχῃ.* [μθ'.]

Probat se schismaticum non esse. (Baron. an. 808, n. 22.)

Tanquam velo quodam utentes tenui epistola nostra, angeli beatitudinis tuæ reverentia, humiles sistimus nos ipsos sacratissimo ejus culmini, necessitate cogente. Jam enim renuntiatum nobis est a Joanne conservo et discipulo nostro, quemadmodum ad venerandam tui adorationem admissus, aliena quædam, nobisque abominanda, ex ea audierit. Aposchistæ [schismatici], inquit, vos estis ab C Ecclesia. Qui ergo poterat, o beatissime, merito anima nostra ob hanc causam non contristari ? quomodo non respondere sanctitati tuæ, nec silentio accusationem confirmare ? Ego vero ante responsionem cum reverentia hoc repræsento ; non oportere cuilibet aures temere dare, qui aliquid velit contra quempiam loqui. Neque sane sine judicio oportet animadvertere in eum qui accusatur. Non enim *lex* vestra, inquit, *judicat hominem, nisi prius audierit ab ipso, et cognoverit quid faciet* [71] ? Sic et beatitudo tua cum triste istud et acerbum de parvitate nostra audiisset. Quodnam enim malum gravius esse queat, quam ut ab Ecclesia separeris, et archipastorem ovis amittat, sive compastorem ? Est enim etiam nobis peccatoribus, quamvis immerito, et unctio a Deo et nomen pastoris, dicere audeo, ad ferendum, discutiendum, arguendum, qua privatim, qua publice, juxta traditam a Domino, inter te et ipsum solum, aut inter duos, disciplinam : atque ita si persisteret, sicut ipse ait, sit tibi tanquam ethnicus et publicanus [72]. Nos vero hactenus, neque per internuntium, neque coram, tale quidquam a sancta anima tua, vel audivimus, vel moniti fuimus, ut sic inferretur condemnatio. Consideret perfectio tua, num jure molestum id filiis tuis acciderit ?

Παραπετάσματί τινι χρώμενοι τῷ εὐτελεῖ ἡμῶν γραμματίῳ, αἰδοῖ τοῦ ἀγγέλου τῆς μακαριότητός σου, ἐμφανίζομεν ἑαυτοὺς οἱ ταπεινοὶ τῇ ἱερωτάτῃ αὐτῆς κορυφῇ κατὰ τὸ ἀναγκαῖον. Ἤδη γὰρ τὸ παρὸν ἀπήγγειλεν ἡμῖν Ἰωάννης ὁ σύνδουλος καὶ μαθητὴς ἡμῶν, ὡς ἀξιωθεὶς τῆς σεπτῆς σου προσκυνήσεως, ἀκήκοε παρ' αὐτῆς ξένα τινὰ καὶ ἀπευκταῖα. Ἀποσχισταί γὰρ, φησὶν, ἐστὲ τῆς Ἐκκλησίας. Πόσον οὖν ἐπὶ τούτοις, ὦ μακαριώτατε, οὐκ εἰκότως ἦν ἡμῶν διατεθῆναι τὴν ψυχὴν λυπηρῶς ; πῶς δὲ οὐκ ἐκλαλῆσαι ἀπολογητικῶς τῇ ἁγιωσύνῃ σου, καὶ μὴ τῇ σιωπῇ κυρῶσαι τὴν κατηγορίαν ; Ἐγὼ δὲ πρὸ τῆς ἀπολογίας, ἐκεῖνο μετ' αἰδοῦς προσαναφέρω, ὅτι οὐχ ὡς ἔτυχε δεῖ τὰ ὦτα ἀνοίγειν παντὶ τῷ βουλομένῳ κατά τινός τι λέγειν, οὐδ' οὐ μὴν ἀποφαίνειν ἀκρίτως εἰς τὸ διαβληθὲν πρόσωπον. Μὴ γὰρ *ὁ νόμος* ὑμῶν, φησὶ, *κρίνει τὸν ἄνθρωπον, ἐὰν μὴ ἀκούσῃ παρ' αὐτοῦ πρότερον, καὶ γνῷ τί ποιεῖ* ; Ὥστε ἀκουσάσης τῆς μακαριότητός σου τοῦτο τὸ δύσφορον καὶ ἐλεεινὸν περὶ τῆς εὐτελείας ἡμῶν. Τί γὰρ μεῖζον κακὸν τοῦ τῆς Ἐκκλησίας χωρισμοῦ, καὶ τοῦ τὸν ἀρχιποίμενα τὸ πρόβατον ἀπολέσαι, εἴτ' οὖν τὸν D συμποίμενα ; ἔστι γὰρ εἰ καὶ ἀναξίως καὶ ἡμῖν τοῖς ἁμαρτωλοῖς χρίσμα καὶ ὄνομα παρὰ Θεοῦ ποιμένος, τολμῶ λέγειν, ἐνεγκεῖν, ἀνακρῖναι, νουθετῆσαι, πῇ μὲν ἰδίᾳ, πῇ δὲ δημοσίᾳ, κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Κυρίου ὑπαγορευομένην μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου, ἢ μετὰ δύο, διδασκαλίαν· καὶ εἶθ' οὕτως τῇ ἐπιμονῇ, ὡς αὐτός φησιν, ἔστω σοι ὡς ὁ ἐθνικὸς καὶ ὁ τελώνης. Ἡμεῖς δὲ μέχρι τοῦ δεῦρο οὔτε δι' ἀποστόλου, οὔτε αὐτοψεί τι τοιοῦτον πρὸς τῆς ἁγίας σου ψυχῆς, ἀλλ' οὔτε ἀκηκόαμεν, οὔτε νενουθετήμεθα · καὶ οὕτως τὸ ἐνεγκεῖν ἀπόφασιν. Σκοπησάτω ἡ τελειότης σου, εἰ οὐκ ἀξίως λυπηρὸν γεγένηται τοῖς τέκνοις σου.

[70] Galat. II, 8. [71] Joan. VII, 51. [72] Matth. XVIII, 15.

Digitized by Google

Ἴημεν δὲ ἐπ' αὐτῆς τῆς ἀπολογίας [*al.* Ἴωμεν δὲ ἐπ' αὐτὴν τὴν ἀπολ.], Θεῷ τε τῷ παντεφόρῳ, καὶ τῇ ἀρχιερωσύνῃ σου ποιούμενοι τὸν λόγον. Οὐκ ἐσμὲν ἀποσχισταὶ, ὦ ἁγία κεφαλὴ, τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας· μήποτε τοῦτο πάθοιμεν. Ἀλλ' εἰ καὶ ἄλλως ἐν πολλοῖς ἁμαρτήμασιν ὑπάρχομεν, πλὴν ὀρθόδοξοι καὶ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας τρόφιμοι, πᾶσαν αἵρεσιν ἀποβαλλόμενοι, καὶ πᾶσαν καθολικὴν καὶ τοπικὴν σύνοδον ἐγκεκριμένην ἀποδεχόμενοι· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰς παρ' αὐτῶν ἐκφωνηθείσας κανονικὰς διατυπώσεις. Μηδὲ γὰρ τέλειον εἶναι ὀρθόδοξον, ἀλλ' ἐξ ἡμισείας, τὸν τὴν πίστιν ὀρθὴν ὁλόμενον ἔχειν, τοῖς δὲ θείοις κανόσι μὴ ἀπευθυνόμενον. Καὶ τὴν μακαριότητά σου, ἡνίκα προσεβλήθη, ἀπεδεξάμεθα, καθὰ εἰς ἐπήκοον αὐτῆς ἀπελογησάμεθα. Καὶ ἐκ τότε καὶ μέχρι τοῦ δεῦρο ἐν τῇ μυσταγωγίᾳ ὡς καθήκει ἀναφέρομεν· καὶ ὡς μάρτυς Θεὸς, εἰ κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν ἐζήτησε κοινωνῆσαι ἡμᾶς, συνεκοινωνοῦμεν ἂν αὐτῇ μηδὲν διακρινόμενοι· ἐπεὶ καὶ ποθητὴ ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς. Οὗ χάριν δὲ τὸ θρυλλούμενον, διὰ τὸν οἰκονόμον, ὃν καθῆρεν αὐτὴ ἡ ἀλήθεια, πολλοῖς κανόσιν ὑποπεσόντα· ἐπειδὴ καὶ πρὸ τῆς ἐμφανοῦς μοιχείας, μοιχεύοντι τῷ προβεβασιλευκότι ἐν διαφόροις προσώποις, οὐ μόνον ἦν λειτουργῶν, καὶ μεταδιδοὺς, καὶ συνεστιώμενος, ἀλλὰ καὶ τὴν μερίδα μετ' αὐτοῦ τιθέμενος, ἐξ οὗ καὶ πρὸς τὴν ἀναφανδὸν ἀσέλγειαν πρόθυμος γέγονε· καταφρονήσας Θεοῦ καὶ τῶν θείων κριμάτων. Καὶ ἵνα ἐκδηλότερον εἴῃ τὸ λεγόμενον· οὐ πρὸς διδαχὴν, ἄπαγε· ἀλλ' ἢ μόνον πρὸς ὑπόμνησιν, αὐτὴν, εἰ κελεύει, τὴν κατὰ τὴν στεφανικὴν συνάφειαν, ἱερὰν μυσταγωγίαν ἀναλήψεται, καὶ κατίδοι πόσον ἐστὶν ἐνταῦθα ὑπολαβεῖν τὸν παροξυσμὸν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐν ταῖς τοιαύταις ἐναντιολογίαις. Πάντως γὰρ ὅσα ὁ ἱερεὺς ὑποφαίνει, ταῦτα καὶ Θεὸς κυροῦν ἐπαγγέλλεται, κατὰ τὸν μέγαν Διονύσιον. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο δεόμεθά σου τῆς τελειότητος, τὸν ὑπὸ τῶν κανόνων καθῃρημένον, καὶ ὑπὸ τοῦ προηγησαμένου τὴν ἁγιωσύνην σου, εἰρχθέντα ὅλοις ἐννέα ἔτεσι, παῦσαι τῆς ἱερουργίας, παραλόγως εἰσελθόντα.

Ἄρτι γὰρ τὸ ταπεινὸν στόμα ἡμῶν ἠνοίξαμεν, ἡνίκα ἐνεκλήθημεν. Ὁπηνίκα γὰρ ἐγεγόνει ἡ συνέλευσις ἐκείνη ἡ μικρὰ, καὶ οὐκ οἶδ' ὁποία εἰπεῖν· ἐκ τῆς φυλακῆς ἦμην κατ' αὐτὸ ἐξεληλυθώς. Καὶ ἐπεὶ ἐώρων τούτους συνηθροισμένους τοὺς καὶ πρότερον τὴν μοιχείαν καταδεξαμένους, καὶ τὸν μοιχοζεύκτην ἀσπαζομένους· ἐμνήσθην τοῦ προφητικοῦ ἐκείνου, ὅτι *Ὁ συνιὼν ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ σιωπήσεται, ὅτι καιρὸς πονηρός ἐστιν.* Ἀλλ' ἐπεὶ ὁ αὐτὸς λέγει· Ἐσιώπησα· μὴ καὶ ἀεὶ σιωπήσομαι; διὰ τοῦτο ἐν καιρῷ εὐθέτῳ συκοφαντηθεὶς ἀνήνεγκα τὰ παριστάμενα· ἐπεὶ τὸ ὅσον ἐν ἐμοὶ, παντὶ τρόπῳ ἐφυλαξάμην ἐν τοῖς δυσὶν ἔτεσι τούτοις, μὴ εἰς προῦπτον ἐκβῆναι τὴν ὑπόθεσιν· ἐκεῖνο ἐν ἐμαυτῷ λέγων, ὅτι, ἐπεὶ οὐκ εἰμὶ ἐπισκόπου ἔχων ἀξίωμα δυνάμενος ἐλέγχειν· ἀρκετόν μοι ἡ οἰκεία φυλακὴ, καὶ τὸ μὴ μετασχεῖν με τῆς τε ἐκείνου κοινωνίας, καὶ τῶν ἐκείνῳ ἐν γνώσει συλλειτουργούντων, ἕως ἂν ἐκ μέσου γένηται τὸ

Nunc autem pergimus ad purgationem coram Deo qui omnia cernit, et coram archipræsulatu tuo verba facturi. Non sumus aposchistæ, o sanctum caput, ab Ecclesia Dei : absit ut id unquam nobis eveniat ! Sed quamlibet aliis plurimis peccatis obnoxii teneamur, sumus attamen orthodoxi, et Ecclesiæ catholicæ alumni, hæresim omnem repudiantes, omnemque universalem et localem synodum approbatam recipientes ; nec non editas ab illis canonicas constitutiones : neque enim perfectum esse orthodoxum, sed dimidiatum, qui fidem quidem rectam habere videatur, divinis vero canonibus non regatur. Beatitudinem tuam, quando promota fuit, suscepimus, quemadmodum palam ei testati sumus. Et ex eo tempore in hunc usque diem, in mystagogia commemoramus, ut par est, et, sicut testis est Deus, si illo die communicare nos voluisset, communicassemus plane cum ipsa, nihil discernentes ; cum desideranda nobis fuerit ab initio. De œconomo autem, cujus causa hæc jactantur, quem veritas ipsa deposuit, multis canonibus obnoxium, cum vel ante apertum adulterium, cum mœcharetur in variis personis præcedens imperator, non solum sacrificarit ipse, et communionem impertiverit, et una epulatus sit, sed partem etiam cum eo posuerit : unde et promptus exstitit ad publicam incontinentiam, Deum contemnens et divina judicia. Atque ut manifestius fiat, quod dicitur, non docendi studio, absit ! sed renovandæ memoriæ gratia, ipsam si placet, quæ, dum coronantur sponsi, usurpatur, mystagogiam sacram resumat, et perspiciet quantam hinc conjicere liceat Spiritus sancti indignationem in tantis contradictionibus. Omnino enim quæcunque sacerdos pronuntiat, ea impleturum se promittit Deus juxta magnum Dionysium. Propterea ergo rogamus perfectionem tuam, ut depositum a canonibus, et a prædecessore sanctitatis tuæ prohibitum totis novem annis, præter rationem ingressum, cessare jubeas a sacerdotio.

Nunc siquidem humile os nostrum aperuimus, quando vocati fuimus. Cum enim factus est conventus ille parvus, et nescio quo nomine appellem ; ex carcere per idem tempus redieram : cumque viderem eos esse congregatos, qui adulterium antea susceperant, et adulteri copulatorem fuerant complexi ; venit mihi in mentem illius dicti prophetici : *Sapiens in illo tempore silebit, quoniam tempus malum est* [78]. Sed cum dicat idem : Tacui, nunquid semper tacebo [79] ? propterea tempore congruenti, calumnia pressus, hæc tamdem protuli ; quia, quantum in me fuit, omni ratione cavi his duobus annis, ne res in apertum prodiret, illud mecum volvens : quandoquidem episcopi dignitate præditus non essem, ut arguendi habeam potestatem, sufficere si me ipse custodiam, et non participem illius communioni, eorumque qui scientes cum eo sacra faciunt, quoad scandalum de medio

[78] Amos v. 13. [79] Isa. xlii 14.

Digitized by Google

tollatur. Hoc igitur oramus et obtestamur, ut persuaderi sibi sinat sancta anima tua, istum hominem coerceri, ne vituperetur inculpabilis sanctitas tua, ne polluatur divinum altare depositi hominis ministerio, ne denique oriantur justæ schismatum occasiones. Vere enim et sincere hoc sciat beatitudo tua, quod nisi hæc ita fiant Deum amantis animæ tuæ nutu, et piissimorum ac triumphatorum imperatorum nostrorum; zelo siquidem pleni sunt; de nobis quidem pro mandato pugnantibus quid futurum sit, Deus novit: schisma autem, Deo teste electisque angelis ejus, magnum fiet in Ecclesia nostra. Sed miserere, pastor bone, sed adjuva, perite medice, gregem tuum, oves tuas, Ecclesias tuas, sapientiæ tuæ modis, prudentiæ tuæ verbis, remediis artis tuæ: ovem unam exclude a solo sacrificio, et universas lucrare. Et ne unius scabie Ecclesiam infice, quam acquisivit Dominus et Deus noster sanguine suo.

A σκάνδαλον. Τοῦτο τοίνυν παρακαλοῦμεν καὶ δεόμεθα, δυσωπηθῆναί σου τὴν ἁγίαν ψυχὴν παρασταλῆναι τὸν ἄνδρα. Πρὸς τὸ μὴ μωμεῖσθαί σου τὴν ἄληπτον ὁσιότητα· μηδὲ χραίνεσθαι τὸ θεῖον θυσιαστήριον καθηρημένου λειτουργίᾳ· μηδὲ εἶναι αἰτίας εὐλόγους σχισμάτων. Γινωσκέτω γὰρ ἀψευδῶς καὶ ἀκραιφνῶς ἡ μακαριότης σου, ὅτι, εἰ μὴ τοῦτο γένηται νεύσει καὶ τῆς φιλοθέου ψυχῆς καὶ τῶν εὐσεβεστάτων καὶ καλλινίκων ἡμῶν βασιλέων (ζηλωταὶ γάρ εἰσι), τὰ μὲν ἡμέτερον ὅπως ἂν ἔξει ὑπὲρ τῆς ἐντολῆς ἐνισταμένων, Θεῷ ἐγνωσμένον· σχίσμα δὲ μέγα, ὑπὸ μάρτυρι Θεῷ καὶ ἐκλεκτῶν αὐτοῦ ἀγγέλων, γενήσεται ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ. Ἀλλ' ἐλέησον, ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, ἀλλὰ βοήθησον, ὁ ἰατρὸς ὁ ἐπιστήμων, τῇ ποίμνῃ σου, τὰ πρόβατά σου, τὰς Ἐκκλησίας σου, τρόποις σοφίας σου, λόγοις συνέσεώς σου, φαρμάκοις ἰατρείας σου· τὸ ἓν πρόβατον ἀπεῖρξαι μόνης τῆς ἱερουργίας, καὶ τὰ ὅλα κερδῆσαι· καὶ μὴ τῇ τοῦ ἑνὸς ψώρᾳ λυμανθῆναι τὴν Ἐκκλησίαν, ἣν περιεποιήσατο ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν τῷ οἰκείῳ B αἵματι.

XXVI.— *Symeoni præposito.*

ΚϚ'. — *Συμεὼν ἡγουμένῳ.* [με'.]

De patriarcha Nicephoro et Simone monacho querela. (Baron. an. 808, n. 20.)

Dignam sancta Deoque plena anima tua epistolam nobis exaravit honoranda paternitas tua, simul benevolum erga nos peccatores affectum suum declaraus, simulque parem ostendens idemque sentientem circa divina mandata concordiam, quinetiam potiora edocens, et adnitens pariter adversus proposita certamina intrepide obsistere, et ad inanes heterodoxorum vaniloquorumque voces nullatenus concuti. Ac reipsa factæ nobis sunt venerandæ litteræ tuæ incitamenta fortitudinis, et vallum virtutis: ita ut gloriam bono Domino nostro reddiderimus, qui humilem ætatem nostram non penitus dereliquit, sed vitales scintillas præbuit iis qui ad bona pietatis opera cupiunt reviviscere. Ad hunc modum hæc se habent. Impense precamur nos peccatores, ut sanctitatis tuæ vita perseveret, ad exemplum salutis, tum nobis, tum aliis quibuscunque volentibus. Omnino enim qui canones pervertunt, et regulas depravant, rectitudinem in iis, qui recte explicant doctrinam veritatis, minime vident: sed et risum edunt, et probra ingerunt. Quid autem aliud, quam quod hinc magis confirmamur, futilitatem istorum et instabilitatem non ignorantes? A quibus quod excelsa mens tua non capitur, laude dignum est et nobis multum optabile. Scire autem cupit quid novi acciderit in præsenti negotio. Nos vero dicere nihil possumus, eo quod imperatores in castris nunc versantur. De patriarcha enim quid attinet loqui? qui neque dat responsa, neque vult alios audire, in omnibus Cæsari inserviens. At Dominus Simeon bilinguis est, nunc quidem sic, nunc aliter varians: nisi quod iterum sermonem contulimus, veritatemque minime dissimulavimus. Ac flectitur quidem aliquantulum: nihilominus idem manet, ea quæ principibus grata sunt quærens et sentiens. Cum

Ἀξίαν τῆς ἡγιασμένης καὶ θεοφόρου σου ψυχῆς ἐχάραξεν ἡμῖν τὴν ἐπιστολὴν ἡ τιμία σου πατρότης· ὁμοῦ μὲν σημαίνουσαν τὴν ἀγαπητικὴν πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς διάθεσιν· ὁμοῦ δὲ δηλοῦσαν τὴν ἰσόῤῥοπον καὶ ταυτόγνωμον τὴν περὶ τῶν θείων ἐντολῶν συμφωνίαν, καὶ μὴν ἐκδιδάσκουσαν τὰ κρείττονα, καὶ συμπροθυμοῦσαν εἰς τοὺς προκειμένους ἀγῶνας ἀκλονητὶ ἐνίστασθαι, καὶ μηδαμόθεν τῇ τῶν ἑτεροδόξων καὶ εἰκαιολόγων ἀνατρέπεσθαι κενοφωνίᾳ. Καὶ γέγονεν ἡμῖν τὸ τίμιόν σου γράμμα ὡς ἀληθῶς ἐμψύχωμα ἀνδρείας, καὶ χαράκωμα δυνάμεως· ὡς δοξάσαι ἡμᾶς τὸν ἀγαθὸν ἡμῶν Κύριον, τὸν μὴ τελείως τὴν ταπεινὴν ἡμῶν γενεὰν ἐγκαταλιπόντα, ἀλλὰ δόντα σπινθῆρας ζωτικοὺς τοῖς ἐθέλουσιν ἀναζωπυρεῖσθαι πρὸς τὴν τῆς εὐσεβείας ἀγαθοεργίαν. Ἔχει μὲν οὕτω ταῦτα. Καὶ εὐχὴν εὐχόμεθα ὡς ἁμαρτωλοὶ, ἐπιμένειν σου τὴν τῆς ἀγωσύνης ζωὴν εἰς σωτηρίας ὑπόδειγμα, ἡμῖν τε καὶ οἵστισιν ἄλλοις βουλομένοις. Οὐ γὰρ πάντως οἱ τοὺς κανόνας στρε- D βλοῦντες, καὶ τοὺς γνώμονας σκελίζοντες, εὐθύτητα βλέπουσιν ἐν τοῖς ὀρθοτομοῦσι τὸν λόγον τῆς ἀληθείας· ἀλλὰ καὶ γέλωτα ἀνάπτουσι, καὶ ὀνειδισμοὺς προσάπτουσι. Καὶ τί ἄλλο, ἢ τὸ ἐντεῦθεν μᾶλλον στερεοῦσθαι ἡμᾶς, μανθάνοντας τὸ σαθρὸν καὶ ἐπισφαλὲς τῶν τοιούτων; Ἵν' ὦν ὅτι ἡ σὴ ὑψηλὴ διάνοια οὐχ ἁλίσκεται, ἀξιάγαστον καὶ ἡμῖν πολύευκτον. Ζητεῖ δὲ μαθεῖν ὅ τι γέγονε καινότερον πρὸς τὴν ἐνισταμένην ὑπόθεσιν· καὶ οὐκ ἔχομεν λέγειν διὰ τὸ τοὺς κρατοῦντας τὸ νῦν φοσσατεύειν. Πρὸς γὰρ τὸν ἀρχιερέα τί δεῖ καὶ λέγειν, μήτε λόγον διαπέμψαντα, μήτε ἐθέλοντα ἀκοὴν παραδέξασθαι, ταμιευόμενον πάντα Καίσαρι; Ὁ γὰρ κύριος Συμεὼν ἀμφοτερόγλωσσος· πῇ μὲν οὕτως, πῇ δὲ ἄλλως μεταβαλλόμενος· πλὴν ὅτι καὶ πάλιν συνήραμεν λόγον, καὶ οὐχ ὑφήκαμεν τῆς ἀληθείας. Καὶ μικρὸν μὲν μαλάσσε-

Digitized by Google

ται· μένει δὲ ὁ αὐτὸς, ἐκεῖνα φρονῶν καὶ ζητῶν, ἃ ἐφετὰ πάντως τοῖς κρατοῦσιν. Ἐν δὲ τῷ ἐξέρχεσθαι τὸν εὐσεβῆ ἡμῶν δεσπότην πάλιν γεγράφαμεν, ἐκζητήσαντος αὐτοῦ τοῦτο· καὶ ὅμως οὐκ ἠθέλησεν ἡμᾶς εἰς ὄψιν αὐτοῦ ἐλθεῖν. Μένομεν δὲ ἡμεῖς οἱ ἁμαρτωλοὶ, εἴπερ γρηγορεῖ ἡ εὐχὴ ἡμῶν, ὡσαύτως, μὴ βουλόμενοι προδοῦναι τὴν ἀλήθειαν, μηδὲ μετασχεῖν τῆς κοινωνίας αὐτῶν· κἂν ἐξορία πρόκειται, κἂν ξίφος στιλβοῦται, κἂν πῦρ ἀνάπτηται. Ἀλλ' οὐκ ἂν τοῦτο δυνηθείημεν, ἀνάξιοι τυγχάνοντες τοῦ καὶ ὀνομάζεσθαι μόνον μοναχοί· εἰ μὴ προσχὼν Κύριος ταῖς ὑμετέραις ἱεραῖς προσευχαῖς δυναμώσειε τὸ ἡμῶν ἀσθενὲς καὶ σαθρόν. Διὸ γρηγορεῖτε, Πατέρες ἅγιοι, εἰς αὐτὸ τοῦτο, ὑμέτερον ἡγούμενοι, ὅπερ καὶ ἔστι, τὸ κοινωφελὲς πρόβλημα. Θεοῦ δὲ κελεύσει ἐξερχόμενος ὁ αἰδεσιμώτατος ἀδελφὸς ἡμῶν, καὶ οἰκονόμος τῆς ἁγίας ὑμῶν μονῆς ἀγάγῃ τῇ ἁγιωσύνῃ σου ἀντίγραφα τῶν διαπεμφθεισῶν ἐπιστολῶν πρὸς ἑκάτερα πρόσωπα· ἵνα κἀντεῦθεν ἐναργέστερον μανθάνουσα τὰ καθ' ἡμᾶς, τὸ μὲν βοηθῇ γράμμασι, τὸ δὲ ἐπικουρῇ ἱκετηρίαις. Καὶ ἄλλον δέ τινα παρεθέμεθα τῷ ἀδελφῷ λόγον· καὶτὸν πάντως ἀναγγελεῖ καὶ ἀποδώσει, ὑπηνίκα φθάσει ἰδεῖν τὸν τίμιόν σου χαρακτῆρα. Προσαγορεύει σὺν ἡμῖν καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος, ὁ Καλόγηρος, καὶ ὁ ἀββᾶς Λεόντιος, καὶ ἡ λοιπὴ ἡμῶν ἀδελφότης. Τὴν ἁγίαν σου συνοδίαν προσειπεῖν ἐξ ἡμῶν καταξίωσον.

A autem proficisceretur pius Dominus noster, iterum scripsimus, ipso sic volente : nos vero in conspectum suum venire noluit. Cæterum nos peccatores, eodem in statu, siquidem vigilant preces vestræ, persistimus, nolentes prodere veritatem, nec participes illorum communionis esse ; etiamsi impendeat exsilium, licet fulgeat gladius, licet ignis accendatur. Sed hoc præstare haud quaquam possimus ; cum vel solo monachi nomine simus indigni ; nisi sacras preces vestras attendens Dominus, imbecillitatem nostram fragilitatemque corroboret. Quocirca in hoc ipsum vigilate, Patres sancti, vestrarum partium esse ducentes, sicut reipsa est, communem utilitatem propugnare. Deo autem annuente proficiscens reverendissimus frater noster, et œconomus sancti monasterii vestri, missarum ad utramque B personam epistolarum exemplaria deferet sanctitati tuæ ; ut ex his res nostras dilucidius cognoscens, partim litteris adjuvet, partim precibus succurrat. Alia quædam præterea fratri commisimus, quæ haud dubie nuntiabit et exponet, cum ei venerandam faciem tuam videre contigerit. Salutat nobiscum etiam archiepiscopus, Calogerus, et abbas Leontius, et cæteri fratres nostri. Sanctæ congregationi tuæ salutem a nobis dicere digneris.

ΚΖ'. — *Νικήτᾳ πατρικίῳ.* [μς'.]

XXVII. — *Niceiæ patricio.*

Cur comam suis præciderit : id juxta canones fieri.

Τοὺς μὲν ἄλλους τυχὸν χάρις ἀνθρωπίνη ἀναβιβάζειν πέφυκεν ἐπὶ τὸ ὕψος τῶν ἀξιωμάτων. Σὲ δὲ τὸν εὐσεβέστατον καὶ παμπόθητον ἡμῶν δεσπότην, ἀρετὴ ὡς ἀληθῶς, καὶ οὐ χάρις τις, ἀνήγαγεν ἐν τῷ μεγέθει τοῦ ἀξιώματος, οὐ μὲν οὖν κατά τινα χρόνον, καὶ ἐν μιᾷ ἐξουσίᾳ· ἀλλὰ διὰ παντὸς καὶ ἐν πολλαῖς· ὥσπερ τινὰ χρυσὸν μεταχειριζομένη, καὶ εἰς πάντα ὀντινοῦν κόσμον τῇ εὐσεβεῖ ἡμῶν βασιλείᾳ προβαλλομένη. Καὶ τὰ πράγματα δῆλα, κἂν ἡμεῖς μὴ λέγωμεν. Ὥστε καὶ τὸ νῦν ἀξιολόγως οἱ Χριστομίμητοι ἡμῶν βασιλεῖς, ἀντιπρόσωπον τῆς ἑαυτῶν καλοκαγαθίας ἔθεσάν σε ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις τῇδε τῇ βασιλευούσῃ πόλει. Αὕτη ἐστὶν ὑπὲρ τῆς πεμφθείσης πρωσηγορίας παρὰ τῆς εὐσεβείας σου τὸ νῦν διὰ τοῦ γραμματηφόρου ἀντιπροσφώνησις. Καί γε Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν διαφυλάξειέ σε ἀπήμονα ψυχῇ τε καὶ σώματι πρὸς τὸ ἑξῆς, ἐν τῷ ἄρχειν τε καὶ ἐξουσιάζειν· ὡς ἂν ὑπὸ Θεοῦ σοι δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων μεμαρτύρηται ἡ ἐξουσία δεδόσθαι. Ἐπειδὴ δὲ φειδοῖ τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν (οὕτω γὰρ πιστεύομεν, καὶ οὐκ ἄλλως), διελέχθη σου ἡ εὐσέβεια τῷ ἀδελφῷ, περὶ τῆς ὑποθέσεως τῶν τριχῶν τοῦτο καὶ ἐκεῖνο ποιησάντων ἡμῶν· καὶ ὡς δέον καὶ καιρὸν σκοπεῖσθαι, καὶ κανονικῶς πράττειν, καὶ ἐν τοῖς οἰκείοις ὅροις μένειν· ἐπειδὴ καὶ πατριάρχης προκαθεζόμενος ὧδε· τάληθῆ ἀπολογούμεθα. Πρότερον ἀπευχαριστοῦντες αὐτῇ· ὅτι πονοῦσά ἐστι καὶ κηδομένη τῶν καθ' ἡμᾶς. Καὶ δέον. Ἰδίωμα γὰρ αὐτὸ τοῦτο,

C Alios quidem fortasse gratia hominum promovere solet ad culmen dignitatum : te vero piissimum ac desideratissimum Dominum nostrum non gratia ulla, sed revera virtus ad amplissimos honores evexit, non utique ad tempus aliquod, neque in una potestate ; sed perpetuo, et in multis, sumens te in manus quasi aurum quoddam, et ad omnem cujusquemodi ornatum pio imperio nostro proponens. Manifestæ sunt res ipsæ, etiam tacentibus nobis. Quapropter præclare nunc etiam Christum imitati imperatores nostri, eximiæ suæ probitatis æmulum statuerunt te his diebus regiæ huic civitati. Hæc pro transmissa nunc a pietate tua per tabellarium salutatione resalutatio. Et quidem custodiat te in D posterum Dominus Deus noster anima et corpore incolumem in administratione imperii et potestatis : ut res ipsæ testimonio sint, potestatem a Deo datam fuisse. Quoniam autem in humilitatis nostræ gratiam, sic enim credimus, et non aliter, pietas tua cum fratre nostro collocuta est, nos, in eo quod ad capillos attinet, hoc et illud egisse ; et quod oporteat tempus considerare, et secundum canones agere, atque intra proprios limites consistere, cum istic patriarcha præsideat ; vera respondemus : gratias prius agentes tuæ pietati, quod rebus nostris studium et curam impendat. Et decet. Hoc enim ipsum summæ illius quam prædicamus bonitatis tuæ proprium est, ejusque argumentum. Ac fortasse propter

Digitized by Google

propinquitatem peculiaris quidam præ cæteris affectus esse debet.

Leges ergo divinæ sunt, domine, et canones quibus ducitur quisquis pietatem colit, quibus nec addi quidquam fas est, nec detrahi. Hi nos etiam, millies licet erremus, et aliis in rebus, et in hac capillatorum causa, inhibent. Et quemadmodum potentia tua piorum Dominorum nostrorum statuta observare studet, nunc incidentia referens, nunc imperata exsequens, includensque et eliminans, et quæcunque alia contingunt, nullius reverita personam neque parvam neque magnam : quod enim semel audivit, et imperatum est, implere festinat ; cum periculum sit non leve, paululum differre : sic ergo, ac multo magis, nobis qui sacerdotio fungimur, majus et damnosius est periculum, non omnia explere, quæ a rege universorum Deo per sacros canones et divinos Patres sancita sunt. Quod vero præceptum sit divinum, primo quidem declarat Apostolus [75] ; deinde Constitutiones [76] : tum Chrysostomus [77], astruens peccatum in confesso esse, si vir comam alat : demum sanctæ Synodi sextæ canon [78], excommunicationem iis qui non obtemperant indicens : quem una misimus ut hoc audito cognoscat nos peccatores extra canones nihil agere. Neque nos canonis hujus compotes nunc primum facti sumus, sed dudum : idque perspectum fuit præcedenti etiam patriarchæ. Nam et congruenter nobis locutus est, non increpans ; qui enim poterat exstante canone ? sed approbans, et canonis etiam mentionem a me factam esse dicens : quanquam audiri non sumus. Verum de dispensatione quidem haud satis exacte apud ipsum disserebamus. Nos vero hactenus in hunc modum transegimus, non publice verba facientes ; quia episcopi non sumus : sed in propria Ecclesia excubantes, quia sacerdotio fungimur, ac nefas est corpus et sanguinem Domini nostri Jesu Christi prodere iis qui manifeste obstricti sunt peccato : et quisquis ille sit, non novi, nisi emendationem promittat. Enimvero multis et indulsimus et indulgemus ad unam usque et alteram commonitionem vel etiam tertiam : quod autem amplius, negligentia, et canonum contemptio est, vel Dei potius a quo conditi sunt. Hæc est defensio nostra, Domine, apud illustrem excellentiam tuam ; quam precamur, ut quocunque fama pervaserit, tanquam in oculis Dei, a quo judicanda et mercedem receptura est, convenientia suggerat. Quod enim manu nostra quidquam hic alicui fecerimus, ridiculum est vel credi ab ullo qui sapiat. Nullo modo. Sed quodcunque egimus, id cum omni obtestatione omnique recipientium approbatione gestum est, tum et crinium amputatio in iis qui propemodum cingulo tenus comati erant, tanquam socordiæ dediti ; ne videamur vel tantillum a canone recedere ; utque hinc fortasse aliqua fiat ad meliora instaura-

καὶ μαρτυρία τῆς ἥσπερ ἀναγγέλλομέν σου καλοκαγαθίας · τάχα δὲ καὶ διὰ τὴν ἀγχιστείαν ὀφείλει τις εἶναι ἰδικωτέρα παρὰ τοὺς ἄλλους διάθεσις.

Νόμοι τοιγαροῦν, ὦ δέσποτα, θεῖοι, καὶ κανόνες εἰσὶν οἱ ἄγοντες πάντα τὸν εὐσεβοῦντα · παρ' οἷς οὐκ ἔστιν οὔτε πρόσθεσιν, οὔτε ὕφεσιν ποιεῖσθαι. Αὐτοὶ καὶ ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς, εἰ καὶ μυριάκις σφαλλόμεθα, πρὸς ταῖς ἄλλαις ὑποθέσεσι, καὶ εἰς τὴν τῶν κομώντων, ἴσχουσι. Καὶ ὥσπερ ἡ ἐξουσία σου τὰ διατεταγμένα πρὸς τῶν εὐσεβῶν ἡμῶν δεσποτῶν φυλάττειν διαγωνίζεται · πῇ μὲν ἀναγγέλλουσα τὰ συμβαίνοντα, πῇ δὲ ἐκπληροῦσα τὰ προστασσόμενα · εἴργουσά τε καὶ ἀφορίζουσα, καὶ ὅσα ἄλλα ἐπισυμβαίνει · οὐ δυσωπουμένη πρόσωπά τινα [ms. Reg. προσώπῳ τινι.], οὔτε μικρὰ, οὔτε μεγάλα · ἅπαξ γὰρ ὃ ἤκουσε καὶ ἐνετάλθη, ἐκπληροῦν κατασπεύδεται · κίνδυνος γὰρ οὐχ ὁ τυχὼν κἂν πρὸς μικρὸν ἀναβάλλεσθαι · οὕτω τοίνυν καὶ πολλῷ μᾶλλον ἐφ' ἡμῖν τοῖς λαχοῦσι τὸ ἱερατεύειν, μείζων καὶ ὀλεθριώτερος ὁ κίνδυνος, μὴ ἀποπεραώσειν πάντα τὰ διὰ τῶν θείων κανόνων, καὶ θεσπεσίων Πατέρων, παρὰ τοῦ βασιλέως τῶν ὅλων Θεοῦ προστασσόμενα. Ὅτι δὲ πρόσταγμα θεῖον, πρῶτον μὲν φανερὸ ὁ Ἀπόστολος · ἔπειτα αἱ διατάξεις · εἶτα ὁ Χρυσόστομος · κατασκευάζων ἁμάρτημα ὁμολογούμενον εἶναι τὸ κομᾶν τοὺς ἄνδρας · τελευταῖον ὁ παρὰ τῇ ἕκτῃ ἁγίᾳ συνόδῳ κανὼν, προστάσσων καὶ ἀφορισμὸν τοῖς μὴ πειθομένοις · ὃν καὶ ἀπέστειλα · ἵνα αὐτήκοος, γενομένη, γνοίη μηδὲν ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἀκανονίστως ποιεῖν. Ἡμεῖς δὲ τούτου τοῦ κανόνος οὐκ ἐπικρατεῖς νῦν γεγόναμεν, ἀλλὰ πάλαι · καὶ γνωστὸν γέγονε καὶ τῷ προηγησαμένῳ πατριάρχῃ · ἐπεὶ καὶ διελέχθη ἡμῶν τὰ εἰκότα · οὐκ ἐγκαλῶν, ἀλλ' ἀποδεχόμενος · πῶς γὰρ ἂν καὶ ἠδύνατο, κανόνος κειμένου ; λέγων τε ὅτι γέγονε κάμοὶ ὑπόμνησις περὶ τούτου · κἂν οὐκ ἠκούσμεθα. Ἀλλ' ἐκείνῳ μὲν τὴν οἰκονομίαν οὐκ ἠκριβολογούμεθα · ἡμεῖς δὲ ἕως τοῦ νῦν οὕτω διήλθομεν, οὐ δημοσίως διαγορεύοντες · ἐπεὶ μηδὲ ἐπισκοποῦμεν · ἐν δὲ τῇ οἰκείᾳ Ἐκκλησίᾳ φυλαττόμενοι, διότι ἱερατεύομεν · καὶ προέσθαι τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τοῖς ὁμολογουμένως κρατουμένοις ὑφ' ἁμαρτήματος, οὐχ οἷόν τέ ἐστι. Κἂν ὁστισοῦν τυγχάνῃ, οὐκ οἶδα · εἰ μὴ ἐπαγγέλλεται τὴν διόρθωσιν. Καὶ γὰρ πολλοῖς καὶ συνεχωρήσαμεν καὶ παραχωροῦμεν μέχρι μιᾶς καὶ δευτέρας ὑπομνήσεως, ἢ καὶ τρίτης · τὸ δὲ πλέον, ἀδιαφορία, καὶ τῶν κανόνων καταφρόνησις, μᾶλλον δὲ Θεοῦ, παρ' οὗ ἐδόθησαν. Αὕτη ἡμῶν ἡ ἀπολογία, δέσποτα, πρὸς τὴν ὑπερφυῆ σου ὑπεροχήν. Καὶ δεόμεθα αὐτῆς ὅπουπερ ἂν ἐπιῤῥυῇ λόγος, τὰ δέοντα ὡς ὑπὸ Θεοῦ ἀνακρινομένη καὶ μισθαποδοτουμένη ὑποβαλεῖν. Περὶ γὰρ τοῦ ὅτι χειρὶ ἐποιήσαμεν ἡμεῖς ἐνταῦθά τινι, γελοῖόν ἐστι τὸ πιστεύεσθαι πρός τινος τῶν εὐφρονούντων. Οὐδαμῶς. Ἀλλὰ τὸ παρ' ἡμῶν μετὰ πάσης παρακλήσεως, καὶ τῶν καταδεχομένων μετὰ πάσης συγκαταθέσεως γέγονε · καὶ τότε ἀκρωτηριασμὸς τῶν ὑπερκειμένων σχεδὸν

[75] I Cor. xi, 14. [76] Const. apost. lib. i, cap. 3. [77] S. Chrysost. *in I Cor.* [78] Syn. Trull. can. 96.

Digitized by Google

μέχρι ζώσεως, καὶ καταβλαχευομένων· ἵνα δόξωμεν μικρόν τι τοῦ κανόνος μὴ ἀποπίπτειν· καὶ ἴσως ἐκ τούτου γένηταί τις πρὸς τὸ βέλτιον ἐπαναδρομή. Εὔχου τοίνυν, ὦ δέσποτα, ἐννόμως καὶ εἰρηνικῶς ἡμᾶς ζῆν· συμβάλλων καὶ τὰ παρ' ἑαυτοῦ ἐν τοῖς συμμεθέξῃ ἡ τιμία σου ψυχὴ τοῦ καλοῦ.

tio. Ora ergo, domine, ut juste et pacate nos vivamus, etiam quæ tua sunt conferens in nostris rebus quoad potes : ut si quid erit recti, particeps sit et anima tua reverenda.

ΚΗ'. — *Βασιλείῳ μοράζοντι* [μζ'.]

XXVIII. — *Basilio monacho.*

Purgat se de schismate. (Baron. an. 808, n. 26.)

Ἐδεξάμεθά σου τὰ γράμματα τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης, καὶ ἐθαυμάσαμεν ἐπὶ τῇ ἀθρόᾳ μεταβολῇ αὐτῆς. Τὰ μὲν πρότερα (ἵνα τὰ ἄλλα ἐάσω λέγειν), οὐκ ἀναγκαῖα ὄντα κατὰ τὸ παριστάμενον· Ἰωσὴφ τοῦ οἰκονόμου κατηγορίαν εἶχον, ὡς κακῶς εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Τὰ δὲ δεύτερα τούναντίον ἀθῳώσιν ἐμφαίνοντα παντάπασι. Καὶ ὁ τὸν αὐτὸν κατὰ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, ποτὲ μὲν ἐπαινῶν, ποτὲ δὲ ψέγων· ὅ τι λέγει τις τῶν ἁγίων, γινώσκειν ὀφείλει ἡ θεοσέβειά σου. Ἀλλ' ἔστω τοῦτο εἰς οὐδέν, καίπερ ἐναντιολογίας ὂν ὄφλημα. Τί δὲ ὅτι οὕτως ἀκρίτως προήχθης, πρὶν ἐξεταστικῆς καὶ μαθηματικῆς πείρας ἀποφήνασθαι κατὰ τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν ἀποσχοινισμὸν τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίας, καὶ διὰ τοῦτο ἀναθεματισμόν; *Πρόσεχε σεαυτῷ*, φησὶν ὁ λόγος· καὶ, *Πρὶν ἐξετάσεις, μὴ μέμψῃ*· καὶ, *Πρῶτον νόησον, καὶ τότε ἐπιτίμα.* Αὐτὴ δὲ μηδὲν τούτων παρατηρήσασα, μηδὲ ὑπολογισαμένη ὅτι πρόσεστι καὶ ἡμῖν πάντως τὸ κατὰ λόγον λέγειν καὶ πράττειν· οὕτως ὡς ἀπαιδεύτοις καὶ ἀλόγοις καὶ ἀρτιγεύστοις τῆς μοναδικῆς πολιτείας, καὶ ἐν μαθητευομένοις τελοῦσιν ἐπετίμησας· καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἐπέπληξας. Καὶ εἶθε τοῦτο· ἀλλὰ καὶ ἀναθεματισμῷ παρέπεμψας. Καὶ φεῦ τὰ τῶν ἀνθρώπων! Πῶς οὐκ ἐπὶ πολὺ διασώζεις τοὺς τῆς φιλίας ὅρους ἀμετακινήτους; εἰ γὰρ τοῦτο ὑπῆρχε τῇ τιμιότητί σου ἀκραιφνὲς, οὐκ ἂν οὕτως ἀπροόπτως τὴν εὐτέλειαν ἡμῶν κατεκερτόμει. Πλὴν ἄξιοι τῶν τοιούτων· καὶ οὐ θαυμαστὸν εἰ καὶ ὑπὸ τῆς φιλίας σου προπηλακιζόμεθα. Ἡμεῖς δὲ ὅ ἐσμεν, Θεῷ μὲν πεφανερώμεθα· δίκαιον δὲ καὶ τῇ συνέσει σου, ἐπὰν προσκόπτῃ καὶ σκανδαλίζηται, ἐπιδηλῶσαι. Οὐκ ἐσμὲν ἀποσχισταὶ, ὦ θαυμάσιε, τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας· μήποτε τοῦτο πάθοιμεν· ἀλλ' εἰ καὶ ἄλλως ἐν πολλοῖς ἁμαρτήμασι τυγχάνομεν. Ὅμως ὁμόσωμοι αὐτῆς καὶ τρόφιμοι μετὰ τῶν θείων δογμάτων· καὶ τοὺς κανόνας αὐτῆς καὶ διατυπώσεις γλιχόμεθα φυλάττεσθαι.

Accepimus litters fraternæ tuæ charitatis, mirantique sumus repentinam ejus mutationem. Prioribus siquidem verbis, ut cætera sileam quæ ad rem minus necessaria, Josephum œconomum accusabas, ut qui perperam sit ingressus in Ecclesiam. Posterioribus plane innocentem ostendebas. Et qui eumdem in eadem re nunc laudas, nunc vituperas ; quod a quodam sanctorum dictum est, scire debet pietas tua. Sed pro nihilo id habeatur, quamvis aperta sit contradictio. Quale vero illud est, quod adeo inconsiderate provectus es, ut, priusquam examinares et exacte cognosceres, adversus humilitatem nostram pronuntiaveris discessionem ab Ecclesia nostra, ac proinde anathematismum ? *Attende tibi ipsi* [79], ait Scriptura ; et : *Priusquam interroges, ne vituperes ;* et *Primum cognosce, tum corripe* [80]. Tu vero nihil horum observans, nec cogitans posse et nos ex ratione agere ac loqui ; sic tanquam imperitos, ac rationis expertes, tanquam vitæ monasticæ tirones ac novitios, increpasti : nec hoc solum, sed durius objurgasti. Atque utinam hoc solum egisses ! Quietiam anathemati devovisti. O res humanas ! et quomodo major tibi cura non fuit amicitiæ jura conservandi ? Hæc enim si sancte coleret reverentia tua, nunquam sic ex abrupto tenuitatem nostram proscidisset. Verum his nos digni sumus : nec mirandum si ab amicitia etiam tua lacessimur. Cæterum qui simus, Deo quidem innotuimus : æquum autem et prudentiæ tuæ, quandoquidem offenditur et scandalizatur, aperire. Non sumus aposchistæ, vir eximie, ab Ecclesia Dei ; absit ut nobis hoc eveniat ! Sed quamvis aliis peccatis plurimis obstricti simus, attamen unius cum illa corporis sumus, ejusque alumni et divinorum documentorum ; et canones ejus et constitutiones servare cupimus.

Τὸ δὲ ταράττειν καὶ ἀποσχίζειν ἀπ' αὐτῆς, τὴν μηδεμίαν ἐχούσης ἀληθῶς κηλῖδα ἢ ῥυτίδα κατά τε τὸν τῆς πίστεως λόγον, καὶ τὸν τῶν κανόνων ὅρον, ἀπ' ἀρχῆς αἰῶνος καὶ μέχρι τοῦ δεῦρο, ἐκείνων ἐστὶν, ὧν ἡ πίστις τὸ ἐνδιάστροφον ἔχει, καὶ ὁ βίος τὸ ἀκανόνιστον καὶ ἄθεσμον· ὧν εἷς ἐστι καὶ ὁ Ἰωσὴφ ὁ τὸν μοιχὸν στεφανώσας· οἵ τε τούτῳ ὡς ἀμέμπτῳ ἀνεχόμενοι συλλειτουργεῖν, καὶ μὴν καὶ οἱ συνιστῶντες αὐτὸν ὡς ἀθῴως ἱερουργοῦντα. Πῶς γὰρ κανονικῶς ἡμῖν γράφουσα ἡ εὐλάβειά σου, οὐ τοὺς θείους κανόνας ἐπίσταται, ὅτι κατ' αὐτοὺς καθῃρημένος ἐστὶν ὁ ἀνήρ ; εἰ γὰρ εἰς δίγαμοῦντος

Turbare autem et ab illa sejungi, quæ maculam revera nullam habet, neque rugam, tum in fidei ratione, tum in canonum sanctione, ab omni ævo usque ad nostram memoriam, eorum est quorum fides transversum agitur, et vita exlex et sine regula : quorum ex numero Joseph ille qui adulterum coronavit : et qui cum eo tanquam innoxio offerre non dubitant, quique adeo illum defendunt ut sine culpa sacrificantem. Quomodo enim, si canonice ad nos scribit pietas tua, divinos canones ignorat, et quod juxta illos depositus vir fuerit ? Nam si in digami nuptiis epulari presbyterum vetant : quid in eum

[79] I Tim. IV, 16. [80] Eccli. XI, 7.

Digitized by Google

qui digamum coronavit? Quid, in adulterinis nuptiis triginta totos dies convivari? quid, quod perniciosius est, etiam coronare eum qui ex Domini sententia sit adulter? sacras in conjugio preces recitare adulterii copulatorem, et divinam gratiam impie pro impiis invocare? Exsecrandus, profecto, juxta magnum Dionysium, Deo est profanusque qui hæc facit. Supervacaneum fuerit alios in eum canones proferre. Quod vero ex quo depositus a præcedente patriarcha fuit, novem annorum spatium exegerit: et canon, nisi intra annum absolvatur, absolvi postea quemquam vetet, quo loco reponemus? At objicitur prorsus absolutum fuisse. Verum, si solutus fuerat, cur non sacrificabat? Et, si solutus erat, cur absolvi a synodo petiit? Planum enim est, solutionem ab eo peti qui vinctus sit, non qui solutus. Quare, etiam in seipsum impegit, contra veritatem erigi volens. Sacrorum igitur profanatio est, frater, istum sacris operari: canonumque magna perturbatio talia negligere. Quid enim est quod ait Chrysostomus? periculo non vacare, si in sacerdotem non inquiratur: non de fide hoc dicens, ut male censes, sed de vitæ integritate. Interrogare quidem et excutere unumquemque, quomodo se habeat, nihil est opus: gratia enim etiam super indignum propter eos, qui accedunt, descendit. In iis autem qui manifesto rei sunt, qualis est Joseph, et quidem magni sceleris, quod in oculis omnium commisit, vetitas a Domino nuptias copulans, ipsoque adultero manifestior, dum eum conjunxit, quandoquidem hæc non discrepant, juxta Theologum; dissimulare, perspicua est proditio veritatis, et canonum corruptela.

An nescit benevolentia tua, Deum ipsum vindicem fuisse, quando non insurrexit qui Ecclesiam tum gubernabat; ut Samueli quondam accidit adversus insanum Saulem: et hujus novi, quod ad modum adulterii spectat, Herodis regnum evertisse? Idem enim Herodis illius flagitium fuit, qui a populo suo pulsus fuit et occisus; quippe qui Aretæ regis filiam, legitimam conjugem dimisit, injuste sibi copulans Philippi fratris Herodiadem. Quod si hæc vindicare non convenit: erravit charitatis tuæ judicio præcursor Joannes, quod temerarium est affirmare, cum Herodem reprehendit, mortemque oppetiit ob reprehensionem. Erravit similiter et Chrysostomus [81], cum pro viduæ agro validum certamen instituit. *Pro bono enim*, inquit, *audet quispiam mori* [82]. Ut non commemorem similes alias sanctorum pro similibus contentiones. An rursus ignorat reverentia tua, cum duabus ex rebus constet Christianismus, fide et operibus; si alterum desit, alterum non prodesse? Æmuletur itaque, rogamus, divina, primum quidem ut communis patris filius, excitetur pariter ad honesta: perinde ut a beato Saba eruditus, accuratam non solum fidei, sed etiam canonum rationem amplectatur: denique germanus cum

[81] In ejus Vita, n. 52. [82] Rom. v, 7.

A γάμον οὐκ ἐῶσι τὸν πρεσβύτερον ἑστιαθῆναι· τί πρὸς τὸ τὸν δίγαμον στεφανῶσαι; τί δὲ τὸ εἰς μοιχικὸν γάμον ἑστιαθῆναι ὅλαις τριάκοντα ἡμέραις; τί δὲ, τὸ ὀλεθριώτερον, τὸ καὶ στεφανῶσαι μοιχὸν κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, τὴν ἐπὶ τῇ συναφείᾳ ἱερὰν προσευχὴν λέγοντα τὸν μοιχοζεύκτην, καὶ προσκαλούμενον τὴν θείαν χάριν ἀθέως ἐπὶ τοὺς βεβήλους; Ἀπόπτυστός ἐστι παρὰ Θεῷ, κατὰ τὸν θεῖον Διονύσιον, καὶ ἀνίερος ὁ τοιοῦτος. Παρέλκειν γάρ ἐστι τοὺς ἐπ' αὐτῷ ἄλλους κειμένους κανόνας ὧδε γράφειν. Ὅτι δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ προηγησαμένου πατριάρχου ἀφωρισμένος ἐνναετῆ χρόνον ἔτυχε· καὶ ὁ κανὼν εἰ μὴ ἐντὸς ἐνιαυτοῦ λυθῇ, οὐκ ἀνέχεται ἔτι τὴν λύσιν, ποῦ θήσομεν; Πάντως δὲ ἡ ἀπάντησις, ὅτι ἐλέλυτο. Καὶ εἰ ἐλέλυτο, πῶς οὐχ ἱερουργεῖ; B καὶ εἰ ἐλέλυτο, πῶς ἄρτι ἐξῄτησε λύσιν ὑπὸ συνόδου; Δηλονότι ὁ δεδεμένος ζητεῖ λυθῆναι, οὐχ ὁ ἄδετος· ὥστε κάνταῦθα περιπίπτει ἑαυτῷ ὁ θέλων κατὰ τῆς ἀληθείας κινεῖσθαι. Βεβήλωσις οὖν τῶν ἁγίων ἐστὶν, ὦ ἀδελφὲ, τοῦτον ἱερουργεῖν· καὶ σύγχυσις παντελὴς τῶν κανόνων τὸ μὴ τὰ τοιαῦτα φυλάττεσθαι. Τί γὰρ λέγει καὶ ὁ Χρυσόστομος; ὅτι οὐκ ἀκίνδυνόν ἐστι τὸ ἀνεξέταστον ἐπὶ τοῦ ἱερέως. Οὐ περὶ πίστεως, ὡς οἴει, τοῦτο λέγων, ἀλλὰ περὶ τῆς κατὰ τὸν βίον ἀκριβείας. Ἐκζητεῖν τοίνυν καὶ ἀνερευνᾷν ἕκαστον ὅπως ἔχει οὐ δέον· ἡ χάρις γὰρ καὶ ἐπὶ τοὺς ἀναξίους διὰ τοὺς προσιόντας κάτεισιν. Εἰς δὲ τοὺς προδήλως κατεγνωσμένους, ὧν ἐστιν εἷς καὶ ὁ Ἰωσὴφ, μάλα ἀνομίαν μεγάλην συνάψας, C ἀναφανδὸν τῆς οἰκουμένης, ἣν ὁ Κύριος ἀπέφηνε, καὶ ἐναργέστερος τοῦ μοιχεύσαντος χρηματίσας ὁ τοῦτον συζεύξας· τῷ μὴ διαστέλλεσθαι κατὰ τὸν Θεολόγον, προδοσία τῆς ἀληθείας σαφὴς, καὶ τῶν κανόνων παράλυσις.

Ἢ οὐκ οἶδέ σου ἡ φιλία, ὅτι αὐτὸ τὸ θεῖον αὐτεπάδικητον γέγονεν, ἡνίκα οὐ διανέστη ὁ ἰθύνων τὴν Ἐκκλησίαν τὸ τηνικάδε· ὡς Σαμουὴλ πάλαι ἐπὶ τῷ ἄφρονι Σαούλ· διαῤῥῆξαι τὴν τοῦ νέου Ἡρώδου κατὰ τὸν τῆς μοιχείας τρόπον βασιλείαν. Ταῦτα γὰρ πέπονθε καὶ Ἡρώδης ἐκεῖνος, ὑπὸ τοῦ οἰκείου λαοῦ ἀνασοβευθεὶς καὶ ἀποκτανθείς· ἐπὰν εἴασε τὴν τοῦ Ἀρέτα βασιλέως θυγατέρα νόμιμον αὐτοῦ οὖσαν γυναῖκα· ἀγαγόμενος παρανόμως τὴν τοῦ ἀδελφοῦ Φιλίππου Ἡρωδιάδα. Εἰ δὲ ταῦτα οὐ δέον ἐκδικεῖ- D σθαι, ἡμαρτηκὼς ἐνώπιον τῆς ἀγάπης σου γέγονεν, εἰ καὶ τολμηρὸν εἰπεῖν, ὁ Πρόδρομος Ἰωάννης, ἐλέγξας τὸν Ἡρώδην, καὶ θανὼν ὑπὲρ τοῦ ἐλεγμοῦ. Ὡσαύτως καὶ ὁ Χρυσόστομος, ὑπὲρ τοῦ ἀγροῦ τῆς χήρας ἐνστασιν ἀθλητικὴν ἐπιδειξάμενος. Ὑπὲρ τοῦ *ἀγαθοῦ τάχα γὰρ*, φησὶ, *καὶ τολμᾷ τις ἀποθανεῖν*. Ἵνα μὴ λέγω τὰς τῶν ἄλλων ἁγίων ὁμοτρόπους ὑπὲρ τῶν τοιούτων ἐνστάσεις. Ἢ πάλιν ἀγνοεῖ ἡ τιμιότης σου, ὅτι ἐκ δύο συνισταμένου τοῦ Χριστιανισμοῦ, λέγω δὴ πίστεως καὶ ἔργων, εἰ θάτερον λείπει, οὐδὲ τὸ ἕτερον ὀνίνησι τὸν ἔχοντα; Ζηλούτω τοίνυν, παρακαλοῦμεν, τὰ θεῖα, καὶ πρῶτον μὲν ὡς τοῦ κοινοῦ πατρὸς τέκνον χρηματίζουσα, συνεπαιρέσθω πρὸς τὰ δέοντα· δεύτερον δὲ ὡς τῷ μακα-

Digitized by Google

ρίτῃ Σάβᾳ μαθητευσαμένη· ἀκρίβειαν οὐ μόνον κατὰ τὴν πίστιν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς κανόνας ἀσπαζέσθω· τρίτον, τὰ ἀδελφὰ ἡμῶν φρονείτω, ὡς ὁμάδελφος οὖσα· καὶ, ὑπομιμνήσκομεν, τὸ οἰκεῖον κάθισμα ἐπιτηρείτω· μήπως ἐντεῦθεν σκάζωμεν περὶ τὰ κάλλιστα.

Σύγγνωθι ἀδελφικῶς ὑπομιμνήσκουσιν, ὥσπερ καὶ αὐτῷ ἡμεῖς· καὶ οὐ χρεὼν ἡμᾶς ἀγαναχτεῖν ὑπομνησθέντας. Μηδὲ ἡ σὴ τιμιότης δριμυσσέσθω· ἀλλ' ἀναπτέσθω μᾶλλον εἰς ἀγάπην. Καὶ ἐπιστελλέτω, ὁσάκις ἂν καὶ βούληται, τὰ τοιαῦτα. Οὐδὲν γὰρ παρὰ τούτου βλαβησόμεθα, ἢ τὸ βιοῦν ἀσφαλέστερον. Περὶ δὲ τοῦ πάπα, τίς ἡμῖν λόγος οὕτως πράσσοντος ἢ ἐκείνως; ὃς τοῖς οἰκείοις, συγχώρησον, ἐάλω πτεροῖς, κατὰ τὸ λόγιον. Μηδὲν γὰρ περὶ τῶν ἐκδήλων ἁμαρτημάτων τοῦ ἱερέως φροντίζειν φάμενος, οὐ τόν τινα ἱερέα, ἀλλὰ τὴν κεφαλὴν τῆς Ἐκκλησίας κατεκωμῴδησε τοσαῦτα καὶ ἀπεμυσάξατο· ὡς ἡμᾶς αἰδεσθῆναι καὶ ἀκοῦσαι. Εἰ δὲ ἀληθῶς οὕτως ἐστὶ, φεῦ τῆς ἱεραρχίας! Πλὴν νουνεχῶς κινῶμεν τὴν γλῶτταν, παρακαλοῦμεν, ἐπὶ τὰς κεφαλάς· καὶ μὴ οὕτω σφοδρῶς ἀποφαινώμεθα. Εἰ δὲ ὅτι οἱ ἄνθρωποι μέλλουσιν ἀνοίγειν τὰ στόματα, ὡς γέγραφας, ἐπὶ τὸ λέγειν, ὅτι ἐκπεσόντες τῆς ἐνταῦθα πατριαρχίας, εἰς ἑτέραν ὑπόθεσιν μετεπέσαμεν· μὴ φροντιζέτω σου ἡ τιμιότης· οἶδεν ὁ Θεὸς καὶ τὴν πρώτην κίνησιν καὶ τὴν δευτέραν· ἀλλὰ μὴν καὶ τὴν τρίτην αὐτὸς δοκιμάσει· αὐτὸς διελέγξει· αὐτὸς παραστήσει ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ βήματος· αὐτὸς ἀποδιδοὺς καθὼς διεθέμεθα καὶ πεπράχαμεν. Τὸ γὰρ, *Εἰ ἀνθρώποις ἤρεσκον, Χριστοῦ δοῦλος οὐκ ἂν ἦμην*· οὐ πρὸς ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν φθέγγεσθαι. Ἡμεῖς τοίνυν καὶ τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου μνημονεύομεν, ὡς καθήκει, ἐν τῇ μυσταγωγίᾳ· ὥσπερ καὶ τῶν εὐσεβῶν ἡμῶν βασιλέων· καὶ ἐκ παντὸς ἀδιαβλήτου κοινωνεῖν οὐ παραιτούμεθα. Γεγράφαμέν τε αὐτῷ τῷ ἀρχιερεῖ· ἐπεὶ καὶ τοῖς εὐσεβέσιν ἡμῶν βασιλεῦσι γνωστὸν γέγονεν, ὅτι ἐν οὐδενὶ διαφερόμεθα, ἢ μόνον διὰ τὸν Ἰωσήφ· καὶ ἡνίκα οὗτος ὑποσταλῇ τῆς ἱερουργίας, εὐθὺς κοινωνοῦμεν αὐτῷ. Καὶ ποθητὸς ἡμῖν ὁ ἀνὴρ, οὐ μόνον ὅτι κορυφὴ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίας γέγονεν, ἀλλ' ὅτι καὶ σεβαστὸς ἡμῖν ἔκπαλαι. Καὶ ὅσα τοῦ βίου αὐτοῦ καλὰ, ἀποσεμνύειν οὐ παυόμεθα.

Εἰ δὲ φθάσει ὅτι καὶ αὐτὸς ἀποδέχεται τὸν ζῆλον (ἐῶ γὰρ λέγειν ἐπισκόπους ἁγίους, ἡγουμένους τε καὶ μονάζοντας, καὶ πλῆθος λαϊκῶν), τί φαίη ἡ σὴ φιλότης; Διὸ ἴσθι μὴ εἶναι σχίσμα τῆς Ἐκκλησίας· ἀλλ' ἀληθείας ἐπικράτησιν, καὶ τῶν θείων νόμων ἔκδίκησιν· Ἕτερον δὲ, ὡς ἔφθη εἰποῦσα ἡ τιμιότης σου, τῆς ἀληθείας ῥῆξις, καὶ τῶν κανόνων ἡ παράλυσις· καὶ ἐκεῖνο ἔχει σοι καλῶς λέγεσθαι· *Οἱ ἱερεῖς ἠθέτουν νόμον μου, καὶ ἐβεβήλουν τὰ ἅγιά μου· βεβήλοις καὶ ὁσίοις οὐ διέστελλον, ἀλλ' ἦν αὐτοῖς ἅπαντα κοινά.* Τὸ γὰρ μὴ ἔχειν σπίλον ἢ ῥυτίδα, ἵνα καὶ πάλιν εἴπωμεν, οὕτω νοείτω· τὸ μὴ προσιέμενον τά τε ἀσεβῆ δόγματα καὶ τὰ ἀκανόνιστα ἐγχειρήματα. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν τοῖς αὐτουργοῦσι τὰ ἀπηγορευμένα συμφρονήματα, ὡς πού φησιν ὁ θεῖος Βασίλειος· πρὸς ἃ Παῦλος ὁ μέγας, οὐδὲ συνεστιᾶσθαι τοῖς τοιούτοις παραχωρεῖ. Ἐπεὶ ἀπὸ τῶν

sit, fraternam, eamdemque nobiscum sententiam teneat : hortamurque propriam sedem servet ; ne quo pacto inde claudicemus circa præcipua

Ignosce fraterne monentibus, sicut et nos tibi : neque oportet nos monitos indignari. Ne igitur succenseat reverentia tua, sed ad charitatem potius accendatur, et talia scribat quotiescunque volet. Nullum enim damnum aliud capiemus, quam ut securius vivamus. De papa autem, quid ad nos, hoc agat, an illud ? qui propriis, ignosce, captus est alis, ut dicitur. Cum enim de manifestis sacerdotis delictis nihil curare dixit, non qualemcunque sacerdotem, sed caput Ecclesiæ ita derisit et aspernatus est : ut vel audire nos pudeat. Quod si id verum est, heu hierarchiam ! Cæterum prudenter, quæso, moveamus linguam adversus capita, et ne adeo acriter pronuntiemus. Si vero dicturi sunt homines, ut scribis, nos cum ab hoc patriarchatu excidissemus, ad aliud argumentum versos fuisse ; ne curet reverentia tua : novit Deus motionem primam et secundam ; sed et tertiam ipse probabit, ipse redarguet, ipse repræsentabit formidando tribunali : reddens ipse, prout tractaverimus et egerimus. Illud enim : *Si hominibus placerem, Christi servus non essem* [83] ; non a nobis peccatoribus dictum est. Nos ergo et sanctissimi patriarchæ mentionem facimus, ut convenit, in mystagogia, sicut et piorum imperatorum nostrorum : et cum omni sacerdote inculpato communicare non detrectamus. Scripsimus et ad ipsum patriarcham, nos, quod et pii imperatores nostri sciunt, in nulla re discrepare, præterquam de Josepho : et simul ac depulsus fuerit sacerdotio, cum ipso statim communicaturos. Etenim desiderabilem nobis virum esse, non solum quod caput sit Ecclesiæ nostræ ; sed quia jam olim reverendus nobis erat : et singula ipsius vitæ bona laudare non cessamus.

Si vero contingat, et ipse quoque zelum accipiat (mitto enim de sanctis episcopis dicere, de præpositis et monachis, deque laicorum multitudine), quid tum dicet charitas tua ? Quare scito Ecclesiæ schisma nullum esse, sed veritatis defensionem, divinorumque canonum vindicationem : alterum vero illud, quod asseruit reverentia tua, veritatis infractionem et canonum eversionem esse ; ac tibi illud dici recte posse : *Sacerdotes legem meam spernebant, et profanabant sanctuaria mea : profana et sancta non distinguebant, sed erant illis communia omnia* [84]. Nullam enim maculam habere aut rugam, ut iterum dicam, sic intelligendum, quod non recipiat impia dogmata, nec ausus illicitos et canonibus contrarios : neque adeo consentiat iis qui vetita ipsi committunt, ut quodam loco ait divinus Basilius ; de quibus et magnus Paulus [85], nec edere cum talibus permittens.

[83] Galat. I, 10. [84] Ezech. XXII, 26. [85] I Cor. V, 11.

Digitized by Google

Etenim ab Apostolis et deinceps multæ persæpe in eam hæreses irruerunt : et flagitia illicita, canonibus adversa, fuerunt, sicut nunc sunt : illa tamen, quemadmodum dictum est, sine schismate et macula mansit, et permanet in æternum, subtractis et ejectis ab ea male sentientibus maleque agentibus : tanquam fluctibus ab inconcusso et maritimo saxo repulsis. A

Ad nos igitur reoeamus, frater, et veritatis lucem sacrorumque canonum aspiciamus, quemadmodum dogmata tenere videmur : nos potissimum qui monachi sumus, et aliquid esse existimamur. *Si enim lumen quod in nobis est tenebræ sunt : tenebræ quantæ erunt* [86] ? *et si sal evanuerit, in quo salientur* [87] laici? Arbitramur te, idque precamur, eorum quæ ibi sunt, servatorem fore, et lumen et lucernam perfectionis ac pietatis : non omnia te omnibus exhibendo, sed virtutis excellentia, et vita ex canonum lege acta, sanctaque conversatione : et æquo animo fer fratris tui admonitionem ex charitate profectam, studioque veritatis, et divino judicio. Plura dicere animus desiderabat, sed epistolæ prolixitas finem facere coegit. Grata nobis fuit eulogia tua prædives, et cura quam geris de humili monasterio tuo : argumentum quod parcas et pro eo labores. Magnus labor tuus : sed Dominus tibi retribuet quæ desideras : virtutum incrementum, et perennium ipsius bonorum fruitionem. B C

Εἰς ἐαυτοὺς οὖν γενώμεθα, ὦ ἀδελφὲ, καὶ ἀπίδωμεν πρὸς τὸ φῶς τῆς ἀληθείας, καὶ τῶν ἱερῶν κανόνων, ὥσπερ καὶ τῶν δογμάτων ἐγκρατεῖς φαινοίμεθα μάλιστα ἡμεῖς δὶ μονάζοντες· μάλιστα ἡμεῖς οἱ δοκοῦντες εἶναί τι. *Εἰ γὰρ τὸ ἐν ἡμῖν φῶς σκότος· τὸ σκότος πόσον ;* καὶ, *Εἰ τὸ ἅλας μωρανθήσεται, ἐν τίνι ἁλισθήσονται* οἱ λαϊκοί ; Ἡμεῖς οἰόμεθά σε, καὶ εὐχόμεθα, τῶν αὐτόθι σωτῆρα εἶναι καὶ φωστῆρα, καὶ λύχνον ἀκριβείας καὶ εὐσεβείας· οὐκ ἐκ τοῦ πᾶσι τὰ πάντα γίνεσθαι, ἀλλ' ἐκ τοῦ τῆς ἀρετῆς ὕψους, καὶ ἐκ τοῦ κεκανονισμένου βίου, καὶ ἐκ τοῦ ἱεροπρεποῦς πολιτεύματος. Καὶ φέρε ἀδελφοῦ σου ὑπόμνησιν ἀγαπητικὴν οὖσαν, καὶ φιλαλήθη, καὶ θεόκριτον. Καὶ τὰ πλείω λέγειν ἡ ἐπιθυμία με ἔλκει· ἡ ἀμετρία δὲ τοῦ γράμματος συνέλκουσα ἐνταῦθα ἡμᾶς καταπαύει. Ἀπεδεξάμεθά σου τοίνυν τὴν εὐλογίαν τὴν πλουσίαν. Καὶ ὅτι ἐφρόντισας περὶ τῆς ταπεινώσεως τοῦ μοναστηρίου σου· δεῖγμα μὲν τοῦ φείδεσθαι καὶ πονεῖν ὑπὲρ αὐτοῦ, κόπος δέ σου ἱκανός. Ἀλλ' ὁ Κύριος ἀνταμείψεταί σε οἷς χρῄζεις, τὴν τῶν ἀρετῶν ἐπανάληψιν, καὶ τὴν τῶν αἰωνίων αὐτοῦ ἀγαθῶν ἀπόλαυσιν.

XXIX.— *Leoni orphanotropho.*

ΚΘ'. — *Λέοντι ὀρφανοτρόφῳ.* [μη'.]

In mortem filii.

Cupiebamus ipsimet venire communemque nobis facere ærumnam vestram circa beatum filium vestrum, domine mi desideratissime, non per litteras tantummodo casum lugere, tristitiæque vestræ participes vobiscum fieri. Qui enim possit non miserabile, qui possit non stupendum videri, filii post filium privationem pati, et vivum quodammodo thesaurum amittere, divitias genitivæ successionis, exoptatum fructum papillæ maternæ, oculum familiæ pulcherrimum, aviæ lætitiam, totius cognationis decus et ornamentum? Primus ortus est fructus : et immaturus genitorum e manibus raptus est. Natus est secundus, et hunc quoque mors acerba corrupit. Tertia stirps prodiit, præcedentium consolatio, florulenta, perpulchra, vitam ad tertium annum ducens, in qua suspensæ parentum animæ tenebantur : et, o calamitatem ! nam vocem quoque proscindit dolor : excessit hic etiam ex oculis vestris, quodque miserrimum est, patre non præsente. Et quid opus est calamitatem exaggerare ? Conscissum est cor vestrum, patris, matris, dominæ patriciæ; et per utramque gladius pertransivit ; dolorique medebitur, non sermo, non consolatio vel ab ho- D

Ἐβουλόμεθα ἡμεῖς αὐτοὶ παρεῖναι, καὶ κοινωνῆσαι τῆς ἐνούσης ὑμῖν συμφορᾶς, περὶ τὸ μακάριον ὑμῶν τέκνον, κύριέ μου ποθεινότατε, οὐχ ὅτι διὰ γράμματος θρηνῳδῆσαι τὸ πάθος καὶ συμμετασχεῖν ὑμῖν τοῦ λυπηροῦ. Πῶς γὰρ οὐκ ἐλεεινὸν, πῶς δὲ οὐκ ἐκστατικὸν, παιδὸς ἐπὶ παιδὶ στέρησιν παθεῖν, καὶ οἷον ἀπολέσαι τὸν ἔμψυχον θησαυρὸν, τὸν πλοῦτον τῆς γονικῆς διαδοχῆς, τὸν πολύευκτον καρπὸν τῆς μητρῴας θηλῆς, τὸν περιπόθητον ὀφθαλμὸν τῆς οἰκίας, τῆς προμήτορος τὸ ἀγαλλίαμα, τῆς ὅλης συγγενείας τὸ σεμνολόγημα; Ἦκεν ὁ πρῶτος καρπός· καὶ ἄωρος ἐκ τῶν γονικῶν χειρῶν ἀνηρπάσθη. Ἔφυ ὁ δεύτερος· καὶ τοῦτον ἐλυμήνατο ὁ πικρὸς θάνατος. Τέθηλε τὸ τρίτον βλάστημα, παραμυθία τῶν προτέρων, εὐανθὲς, περικαλλὲς, ἄγον τὸ βιῶσιμον εἰς τριετῆ χρόνον· ἐν ᾧ αἱ ψυχαὶ ἀπεκρέμαντο τῶν τεκόντων· καὶ φεῦ τῆς συμφορᾶς ! ἐγκόπτει γὰρ τὸ πάθος καὶ τὸ φθέγγεσθαι· ᾤχετο καὶ τοῦτο ἐξ ὀφθαλμῶν ὑμῶν· καὶ τόγε ἐλεεινότερον, μηδὲ ἐπ' ὄψεως τῆς πατρικῆς παρουσίας. Καὶ τί δεῖ ἐκτραγῳδεῖν τὴν συμφοράν ; Τέτμηται ὑμῶν ἡ καρδία, τοῦ πατρὸς, τῆς μητρὸς, τῆς κυρίας, τῆς πατρικίας· καὶ ῥομφαία διὰ μέσου ἀμφοτέρων ἐλήλυθε· καὶ τὸ ἄλογον θεραπεύσει, οὐ

[86] Matth. vi, 23. [87] Matth. v, 13.

Digitized by Google

λόγος, οὐ παραμύθιον, οὐκ ἐξ ἀνθρώπου, οὐκ ἀγγέλου, ἀλλ' ἐκ μόνου τοῦ Θεοῦ, τοῦ οὕτως διαθεμένου τοὺς τῆς ζωῆς ἡμῶν ὅρους. Αὐτὸς γάρ ἐστι, δέσποτά μου, ὁ τὸ τριπόθητον ὑμῶν τέκνον προσλαβόμενος· ὥσπερ καὶ τὰ προλαβόντα προσληψάμενος.

A mine vel ab angelo, sed a solo Deo, qui vitæ nostræ terminos ita disposuit. Ipse enim est, Domine mi, qui dilectissimum filium vestrum assumpsit, sicut et præcedentes assumpserat.

Λυπηρὸν μὲν, καὶ λίαν, τὸ καθ' ὑμᾶς· οὐ πάντως δὲ καὶ τοῖς προσληφθεῖσιν· ἐπειδὴ ἄχραντοι καὶ ἀκηλίδωτοι ἐξ ἁμαρτιῶν διὰ τῆς ἀρτιγενείας, ἐγχωρήσαντες τῶν ἐνθένδε πρὸς τὸν μακάριον καὶ ἀπαθῆ βίον, ἐν κόλποις Ἀβραὰμ χορεύουσι, μετὰ ἁγίων νηπίων συναυλίζονται, μετὰ παίδων χριστοφόρων ἀναμέλπουσιν. Ὥστε οὐκ ἀπόλωλε τὰ κάλλιστα τέκνα, ἀλλὰ σέσωσται ὑμῖν καὶ διαμένει. Καὶ ἐπόψεσθε αὐτὰ μικρὸν ὕστερον, ἡνίκα ἂν τέλος δέξηται ἡ χρονικὴ ζωὴ αὕτη, χαίροντα καὶ ἀγαλλόμενα, οὐκ ἐν βραχείᾳ ἡλικίᾳ, ἀλλ' ἐν τελειότητι τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, καθὼς γέγραπται. Διὸ παρακαλοῦμεν καὶ ἀντιβολοῦμεν, τοῖς λογισμοῖς τούτοις κατεπᾴδειν ἑαυτοῖς κατὰ τὸ ἀληθὲς, καὶ ἐντεῦθεν ἐξαίρειν τὸ ἄμετρον λυπηρὸν τῆς ψυχῆς. Μέτρα γὰρ ἔδωκεν ἡμῖν ὁ Κύριος· ἵνα καὶ τὰ φυσικὰ σπλάγχνα ἐνδεικνύμεθα, καὶ τοὺς τῆς αὐταρκείας ὅρους μὴ ὑπερβαίνωμεν. Τὸ μὲν γὰρ εἰς ἔλεον κινεῖ τὸ Θεῖον· τὸ δὲ ἀντιφέρεσθαι, ποιεῖ τοῖς τῆς Προνοίας διατάγμασι. Καὶ τὸ μὲν εὐφραίνει τοὺς ἀπελθόντας· τὸ δὲ λυπεῖν εἴωθεν αὐτοὺς τοὺς ἀναπαύσεως τυχόντας. Πᾶς γάρ τις βούλεται χαίρειν ἐπὶ τῇ οἰκείᾳ χαρᾷ, ἀλλ' οὐχὶ λυπεῖσθαι τοὺς φιλεῖν ὁμολογοῦντας. Ἡμεῖς δὲ πιστεύομεν, καὶ πάλιν ἐν γαστρὶ ἕξειν τὴν κυρίαν τὴν Χαρτουλαρίαν, καὶ τέξεσθαι υἱὸν οὐκέτι ταχύμορον, ἀλλὰ προμακροημερεύοντα εἰς διαδοχὴν γένους· μόνον ἐὰν μετριάσωμεν τὸ πάθος, καὶ τὰς ὑπὲρ τοῦ παιδὸς ἀποδῶμεν ἔργῳ καὶ λόγῳ προσφορὰς εὐχαρίστους τῷ Δεσπότῃ Χριστῷ.

Triste quidem admodum quod ad vos spectat; sed non iis prorsus qui assumpti sunt: quippe qui labis expertes ob recentem ortum, et immaculati a peccatis, ad beatam vitam hinc profecti, in sinu Abrahæ choros ducunt, cum sanctis infantibus stationem habent, et cum pueris Christum sequentibus hymnos canunt. Itaque non interierunt egregii filii, sed incolumes vobis manent, eosque postmodum conspicietis, cum ad exitum temporalis hæc vita B pervenerit, gaudentes et exsultantes non in brevi hac ætate, sed in perfectione plenitudinis Christi, ut scriptum est [68]. Quamobrem hortamur et obsecramus, ut his vos ipsi cogitationibus revera mulceatis, et immodicum hinc animæ dolorem depellatis. Mensuras enim statuit nobis Dominus: ut et naturalia viscera ostendamus, et legitimos limites non transgrediamur. Alterum enim ad misericordiam Deum movet: alterum providentiæ decretis repugnantes facit. Et alterum rursus eos exhilarat qui excesserunt, alterum contristare illos solet, qui requiem adepti sunt. Vult enim unusquisque in propria lætitia lætari, ac non dolere, eos qui amare se dicunt. Nos vero et Dominam Chartulariam, uterum denuo gestaturam credimus, et filium enixuram, non tam cito C moriturum, sed diuturnæ vitæ futurum ad generis propagationem: dummodo dolorem moderemur, et pro filio gratiarum oblationes Domino Christo factis verbisque reddamus.

Α'. — *Νικηφόρῳ πατριάρχῃ.* [να'.]

XXX. — *Nicephoro patriarchæ.*

Exponit cur cum ipso non communicet. (Baron. an. 806, n. 15.)

Οὐκ ἀναγκαῖον διὰ γράμματος σημᾶναι τῷ ἀγγέλῳ τῆς μακαριότητός σου, ἃ διὰ στόματος παρηγγέλθη· εἰ καὶ μὴ δι' ἀμφοτέρων ἡμῶν τῶν ταπεινῶν. Ἀλλ' ἵνα μὴ, ἡ χθὲς κατὰ τὴν κέλευσίν σου συνέλευσις τῶν ἐπισκόπων, ἕτερόν τι διδάξασα παρὰ τὰ ἐν αὐτῇ ὑφ' ἡμῶν ῥηθέντα, ἐπιθολώσῃ τὰς ἱεράς σου ἀκοάς· ἀρμόζον ἡγησάμεθα ἀνενεγκεῖν ἐν κεφαλαίῳ τὴν ὅλην τῆς ἀπολογίας ἡμῶν σύστασιν. Ἡμεῖς τοίνυν, ὦ μακαριώτατε, ὀρθόδοξοί ἐσμεν κατὰ πάντα· πᾶσαν αἵρεσιν ἀποβαλλόμενοι, καὶ πᾶσαν σύνοδον οἰκουμενικὴν τε καὶ τοπικὴν ἐγκεκριμένην ἀποδεχόμενοι· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰς παρ' αὐτῶν ἐκφωνηθείσας ἱερὰς καὶ κανονικὰς διατυπώσεις ἀσφαλῶς κατέχομεν. Μηδὲ γὰρ ὀρθοτομεῖν ἔστι τελείως τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, τὸν τὴν πίστιν ὀρθὴν οἰόμενον ἔχειν, τοῖς δὲ θείοις κανόσι μὴ ἀπευθυνόμενον. Καὶ μὴν καὶ τὰς ἐνθέσμους ὑπὸ τῶν ἁγίων κατὰ καιρὸν οἰκονομίας προσιέμεθα· ἐπεὶ καὶ ἡμῶν τῶν ταπεινῶν νῦν τὸ τὴν ἁγιωσύνην σου διὰ τὴν ἐκβολὴν τοῦ οἰκονόμου ἀσπάζεσθαι, οὐ τῶν ἀκριβευομένων ἐστὶ, τῶν δὲ λίαν

Necesse non erat litteris indicare angelo beatitudinis tuæ, quæ ore ipso jam significata sunt: quamvis per humiles nos ambos non fuissent. Attamen ne, qui hesterno die jussu tuo conventus habitus est episcoporum, diversum aliquid docens ab D iis quæ in illo dicta a nobis sunt, sacras aures tuas conturbet; consentaneum duximus summatim totam referre apologiæ nostræ rationem. Nos igitur, o beatissime, orthodoxi sumus in omnibus, omnem hæresim rejicientes, omnemque œcumenicam et localem synodum approbatam recipientes; nec non editas ab eis sacras et canonicas constitutiones arcte complectimur. Neque enim veritatem prorsus tenet is, qui rectam fidem habere se existimans divinis canonibus non regatur. Ad hæc legitimas a sanctis pro tempore usurpatas dispensationes admittimus: quando et nos humiles sanctitatem tuam nunc per œconomi ejectionem amplecti, non exactum jus sectantium est, sed admodum dispensantium, et conspirantium: et prædecessorem sancti-

[68] Ephes. IV, 13.

Digitized by Google

tatis tuæ sanctissimum patriarcham eadem ratione suscepimus, in hoc ipso negotio : quando reversi ab exsilio sumus, disrupto adulterino conjugio, et œconomo sacerdotii munere dejecto. Non sit, aiebamus, nobis pars tecum, neque hic, neque in futuro sæculo, propterea quod adulter promiscue a sanctitate tua participarit. Contra autem illo dicente : Dispensatione usus sum, ut etiam impertirem ad tempus : deinde hæc subjiciente : Utinam manus mihi abscissæ fuissent, ne adulteros coronarem! Nunquid ego prorsus coronavi? propterea cum eo communicavimus usque ad obitum ipsius : et sanctitatem tuam rursum suscepimus ad dignitatem archiepiscopatus : quemadmodum mentionem ejus quotidie facimus in sacrificio ; nec alia re discrepamus, quam propter œconomum per sacros canones depositum multis modis ; ac præcipue quod post novem annorum excommunicationem iterum sacris operetur ; neque id in abdito ; ferendum enim esset, nobis ejus rei minime conscius ; sed in ipso fonte sacerdotii nostri, hoc est eum sincera conversatione tua, assidue pergens ad sacrificandum.

Igitur justum et sanctum ac sine scandalo populo Dei fuerat, imprimisque ordini nostro, ejici et privari sacerdotio, qui indigne prosiliit, nobis sanctitatis tuæ memoriam servantibus, et ab omni episcopo et sacerdote, qui manifesto reprobus non sit, communicantibus, juxta Theologum. Quod si propter peccata nostra id factum non est : utinam nihil a sanctitate tua (non ex metu, sed ex rei publicæ commiseratione istud nos quantumcunque humiles dicimus) præter fas et contra rationem fiat! Verumenimvero nos perferemus quidem Dei virtute : atque utinam id nobis contingat ejus concessu! Verum testamur sanctitati tuæ coram Christo, et sanctis angelis audientibus, magnum a te schisma conflari in Ecclesia nostra. Quod si potestati subjicimur ut homines : atqui sub sacrorum et divinorum canonum potestate, vèlimus, nolimus et regimur, et obsequemur. Cæterum oramus sanctitatem tuam, flecte aurem tuam, et audi vocem nostram : ut peritus medicus, ut pastor bonus ovem unam prohibe a sacrificio, et omnes a scandalo redime ; ne unius scabie tota Ecclesia nostra inficiatur, quam acquisivit Dominus et Deus noster sanguine suo. De nugis enim nugentur qui voluerint, et calumnientur sycophantæ. Parati sumus ad omnem defensionem, omnemque refutationem accusatoriæ objectionis. Amici et laudatores tui sumus : in primisque pissimorum et triumphatorum dominorum nostrorum. Cumque tales simus, quamobrem turbatio ? qua de causa evenient quæ eventura sunt, si quidem contraria Dei præceptis ? Tribue nobis sacras preces tuas.

οἰκονομούντων καὶ συνερχομένων. Καὶ τὸν προηγησάμενον τὴν ἀγιωσύνην [Reg. τῆς ἀγωσύνης] σου ἀνώτατον πατριάρχην τῷ λόγῳ τούτῳ ἐδεξάμεθα εἰς τὴν προκειμένην ὑπόθεσιν· ἡνίκα ἐπανήλθομεν τῆς ἐξορίας· διαῤῥαγείσης μὲν τῆς μοιχικῆς συναφείας, εἰρχθέντος δὲ τοῦ οἰκονόμου τῆς ἱερουργίας. Ὅτι μὴ ἔστω ἡμῖν μέρος· ἕνεκεν τοῦ ἀδιαφόρως ὑπὸ τῆς ἀγιότητός σου μεταλαμβάνειν τὸν μοιχεύσαντα· μήτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, μήτε ἐν τῷ μέλλοντι. Ἤδη εἰπόντος αὐτοῦ, ὅτι οἰκονομίᾳ ἐχρώμην, καὶ αὐτῷ τῷ μεταδιδόναι ἕως καιροῦ· εἶτα καὶ οὕτω δηλώσαντος, ὅτι αἱ χεῖρές μου κεκομμέναι ἂν ὑπῆρχον εἰς τὸ μοιχικὸν στεφάνωμα· ἢ ἐγὼ ὅλως ἐστεφάνουν; ἐπὶ τούτοις τοίνυν κεκοινωνήκαμεν αὐτῷ μέχρι κοιμήσεως αὐτοῦ, καὶ τὴν ἁγιωσύνην σου πάλιν ἀπεδεξάμεθα εἰς τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης ἀξίωμα· καθὼς καὶ μνημονεύομεν αὐτῆς ἐν τῇ ἱερουργίᾳ καθεκάστην· καὶ ἐν οὐδενὶ τὸ ἀμφιβάλλον ἢ διὰ τὸν οἰκονόμον καθῃρημένον ὄντα ὑπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων πολυτρόπως· καὶ μάλιστα μετὰ τὸν ἀφορισμὸν τῆς ἐνναετίας πάλιν ἱερουργεῖν, καὶ οὐκ ἐν ἀπεθύστῳ που· ἦν γὰρ ἂν φορητὸν, μὴ κοινωνούντων ἡμῶν τῷ πράγματι· ἀλλ' ὅτι ἐν αὐτῇ τῇ πηγῇ τῆς καθ' ἡμᾶς ἱερωσύνης, τὸ δὴ λεγόμενον, μετὰ τῆς εἰλικρινοῦς σου πολιτείας, συνεισιέναι καὶ συλλειτουργεῖν εἰς τὸ ἀεί.

Τὸ μὲν οὖν δίκαιον καὶ ὅσιον καὶ ἀσκανδάλιστον τοῖς λαοῖς τοῦ Θεοῦ, καὶ μάλιστα τῷ καθ' ἡμᾶς τάγματι, ἐκβληθῆναι τῆς ἱερουργίας τὸν ἀναξίως εἰσελθόντα, ἡμῶν μνημονευόντων τῆς ἁγιωσύνης σου, καὶ ἐκ παντὸς ἱεράρχου καὶ ἱερέων κοινωνούντων, μὴ προδήλως ὄντων ἀπεγνωσμένων, κατὰ τὸν Θεολόγον. Εἰ δὲ τοῦτο οὐδαμῶς διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν· μὴ ἵνα τι γένηται· οὐκ ἐκ φόβου ὁ λόγος, ἀλλ' ἐξ οἰκτου τοῦ κατὰ τοῦ κοινοῦ· ἐν τῇ ταπεινώσει ἡμῶν παρὰ τῆς ὁσιότητός σου ἀκανόνιστον καὶ ἄθεσμον· ἐπεὶ ἡμεῖς μὲν ὑποστησόμεθα δυνάμει Θεοῦ· ὅπερ ἂν καὶ συμβαίη παραχωρήσει αὐτοῦ. Μαρτυρόμεθα δὲ τῇ ἁγιωσύνῃ σου κατενώπιον Χριστοῦ ἐν ἀκροάσει τῶν ἁγίων ἀγγέλων, ὅτι μέγα σχίσμα ἐργάζῃ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ. Καὶ εἰ ἐξουσίᾳ χρώμεθα ἄνθρωποι ὄντες· ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἐξουσίας τῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων, νοητῶς καὶ μὴ βουλόμενοι, καὶ ἀρχόμεθα καὶ πεισόμεθα. Ἀλλὰ δεόμεθά σου τῆς ὁσιότητος· κλῖνον τὸ οὖς σου, καὶ ἐπάκουσον τῆς φωνῆς ἡμῶν. Ὡς ἰατρὸς ἐπιστήμων, ὡς ποιμὴν ἀγαθὸς, τὸ ἓν πρόβατον εἵρξαι τῆς ἱερουργίας, καὶ τὰ ὅλα ἀσκανδάλιστα κερδῆσαι· καὶ μὴ τῇ τοῦ ἑνὸς ψώρᾳ λυμανθῆναι τὴν καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίαν, ἣν περιεποιήσατο ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν τῷ οἰκείῳ αἵματι. Περὶ γὰρ φλυαριῶν φλυαρείτωσαν οἱ βουλόμενοι· καὶ συκοφαντείτωσαν οἱ συκοφάνται. Ἕτοιμοί ἐσμεν πρὸς πᾶσαν ἀπολογίαν, πρὸς πᾶσαν διάλυσιν προτάσεως κατηγορητικῆς. Φίλοι καὶ ὑμνηταί σου ὑπάρχομεν· καὶ μάλα γε τῶν εὐσεβεστάτων καὶ καλλινίκων ἡμῶν δεσποτῶν. Καὶ ὄντων ἡμῶν οὕτως, τίνος ἕνεκεν ἡ ταραχή; οὗτινος χάριν συμβήσεται ἃ συμβήσεται, εἴπερ ἐναντία τῶν τοῦ Θεοῦ προσταγμάτων; Χάρισαι ἡμῖν τὴν ἱεράν σου προσευχήν.

Digitized by Google

ΛΑ'. — *Τοῖς ἐν τῷ Σακκουδίωνι ἀδελφοῖς.* [νη'.]

XXXI. — *Fratribus qui sunt in Saccudione.*

Hortatur ad constantiam adversus sacrarum legum prævaricatores. (Baron. an. 808, n. 2.)

Ἕως μὲν ἦν καιρὸς τοῦ οἰκονομεῖν καὶ κρύπτειν τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἀκοινωνησίας Ἰωσὴφ τοῦ οἰκονόμου, ἐποιοῦμεν τοῦτο, τέκνα καὶ ἀδελφοί, οὐκ ἐκ φόβου κρατούμενοι, κἂν ἁμαρτωλοὶ τυγχάνωμεν, ἀλλ' ἐξ οἰκονομικῆς συγκαταβάσεως· ἐκμιμούμενοί πως τοὺς ἁγίους Πατέρας ἡμῶν· καθὰ κἀκεῖνοι ἐν καιρῷ τῷ ἑαυτοῖς χρώμενοι, ταύτῃ ὑπεξήγαγον ἑαυτοὺς τῶν πειρασμῶν· τὸ μὲν φειδόμενοι τῶν ἀσθενεστέρων καὶ κακούντων· τὸ δὲ μικρὸν ὑπενδιδόντες κυβερνητικῶς· ἵνα τὸ ζητούμενον μικρὸν ὕστερον ἀντιλάβωσι κατόρθωμα. Ἐπὰν δὲ νῦν εὐδόκησεν ἀγαθὸς ἡμῶν Θεὸς εἰς προῦπτον ἐκβῆναι τὴν ὑπόθεσιν φανερῶς, ἄρτι καὶ γράφομεν. Πῶς δέ; διὰ τῆς τοῦ λογοθέτου τοῦ Δρόμου (23) ἐπερωτήσεως, καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν τοῦ ἀρχιεπισκόπου ἀποκρίσεως.

A Quandiu tempus fuit dissimulandi, et occultandi consilium non communicandi cum Josepho œconomo, fecimus id, filii ac fratres, non metu correpti quamvis peccatores simus : sed dispensatorie condescendentes, imitantesque quodammodo sanctos Patres nostros, quatenus et illi opportuno tempore idem observantes, subduxerunt seipsos tentationibus; partim quidem, ut infirmioribus et vexantibus parcerent, partim ut aliquantulum remittentes, gubernatorum more, scopum postmodum attingerent. Nunc vero postquam optimo nostro Deo sic visum est, ut in apertum res prodiret, scribimus et ipsi. Quomodo autem ? Per logothetæ Dromi interrogationem et archiepiscopi responsionem.

Φησὶ γάρ, Διὰ τί ἕως τοῦ παρόντος οὐ συνεκοινώνησας ἡμῖν, καὶ τῷ πατριάρχῃ, τοσούτων ἑορτῶν διελθουσῶν; καὶ ὅτι εἰπὲ παῤῥησίᾳ τὸ αἴτιον. Καὶ ὡμολόγησεν ὁ ἀρχιεπίσκοπος, καὶ οὐκ ἠρνήσατο, καὶ ὡμολόγησεν· ὅτι οὔτε πρὸς τοὺς εὐσεβεῖς ἡμῶν βασιλεῖς ἔχω τι, οὐδ' αὖ πρὸς τὸν πατριάρχην· ἀλλὰ πρὸς τὸν οἰκονόμον, τὸν στεφανώσαντα τὸν μοιχὸν, καὶ διὰ τοῦτο καθῃρημένον παρὰ τῶν ἱερῶν κανόνων. Πρὸς οἷς ἀπόκρισις τοῦ λογοθέτου· ὅτι οἱ εὐσεβεῖς ἡμῶν βασιλεῖς χρείαν σου οὐκ ἔχουσιν· οὔτε ἐν Θεσσαλονικῇ, οὔτε ἄλλῃ.

B Sic enim ille : Cur hactenus, inquit, nobiscum non communicas, nec cum patriarcha : cum tot dies festi præterierint ? Dic causam confidenter, et confessus est archiepiscopus, et non negavit, et confessus est : Neque adversus pios imperatores nostros quidquam habeo, neque rursus adversus patriarcham : sed adversus œconomum, qui adulterum coronavit, ideoque depositus est sacris canonibus. Ad quæ logotheta : Pii imperatores nostri te opus non habent, nec Thessalonicæ, nec alibi.

Ἕως τούτου μήτε εὐθὺς ἀνταποκρίσεως δοθείσης, μήτε ἑτέρας ἐρωτήσεως προταθείσης ἕως τοῦ παρόντος διελθουσῶν ἡμερῶν δεκατριῶν· ἢ μόνον, ὅτι πεπόμφαμεν γράμματα πρὸς τὸν κῦριν Συμεών· ἃ ἔνδον τῶν γραμμάτων ἐστείλαμεν· πρὸς τὸ διαγνῶναι ὑμᾶς τὴν ὅλην δύναμιν τοῦ πράγματος. Ἐξηχήθη δὲ ἡ ὑπόθεσις ἐπί τε τοῦ πατριάρχου, καὶ πάσης τῆς πόλεως σχεδόν· καὶ εἰσὶ μὲν πολλοὶ συνθλιβόμενοι καὶ συμφθεγγόμενοι ἡμῖν· ἀλλὰ νυκτερινοὶ θεοσεβεῖς, καὶ μὴ δυνάμενοι ἐν φωτὶ παῤῥησιασθῆναι. Ἡμεῖς δὲ, τέκνα καὶ ἀδελφοὶ, τῇ εἰς Θεὸν πεποιθήσει, καὶ τῇ τῆς ἀληθείας ἐδραιώσει, αὐτῇ τε τῇ προσγεγενημένῃ καὶ ἀποφανθείσῃ ἐκβάσει τοῦ δικαίου κατὰ τὰ ὑποδειχθέντα ἐν τῷ κόσμῳ, εἴς τε τὸν μοιχεύσαντα, καὶ τοὺς συνεργήσαντας· ἀκλινεῖς ἐσμεν τῆς ἐντολῆς καὶ τῶν πατρικῶν κανόνων· καὶ οὐκ ἐνδώσομεν, οὐδὲ προδώσομεν τὴν εὐσέβειαν· οὐδ' οὐ μὴν καταλύσομεν ἃ καλῶς προῳκοδομήσαμεν, διὰ τῆς κατὰ τὴν ἐξορίαν ἐνστάσεως· ἵνα μὴ ἀποδειχθῶμεν παραβάται νόμου· νόμῳ δὲ θείῳ κρατούμενοι κρατουμεν, ὡς προκεκρατήκαμεν, πάντα στέργοντες, πάντα ὑπομένοντες, εἴπερ καὶ παραχωρήσει Θεός· ἢ τῆς ἐκείνου καὶ τῶν αὐτῷ συλλειτουργούντων μετέχοντες κοινωνίας, ἕως ἂν παύσηται ὁ καθῃρημένος τῆς ἱερουργίας. Πολλὰ οὖν βαττολογήσουσιν οἱ ἄνθρωποι· ἐμπαίζουσί τε καὶ ἐπιγελάσονται· καί γε τὸ ἐλεεινότερον, τῶν ὁμοσχή-

C Post hæc neque responsum amplius datum est, nec interrogatio alia proposita : cum usque ad hunc diem elapsi sint dies tredecim : nisi quod litteras misimus ad dominum Simeonem, quas istis inseruimus, ut totius rei naturam cognoscatis. Pervenit autem res ad patriarchæ aures, et totius ferme civitatis. Et sunt sane multi qui nobiscum affligantur et consentiant, sed nocturni Dei cultores, qui in sole libertatem ostendere non possint. Nos vero, filii et fratres, fiducia in Deum nixi, et veritatis fundamento, ipsoque præterito, et palam agnito justitiæ eventu, in iis quæ mundus vidit circa adulterum ejusque adjutores : immobiles in mandato paternisque canonibus insistamus : nec dedamus nos, nec prodamus pietatem : neque adeo destruamus quæ per exsilii constantiam recte ædificavimus ; ne legis prævaricatores videamur : divina autem lege innixi vincamus, ut ante vicimus,

D omnia optantes, omnia sustinentes, si permiserit Deus, potiusquam ut illius eorumque qui cum eo sacrificant, communionem attingamus, quoad privetur depositus ministerio. Multa igitur blaterabunt homines, illudentque et irridebunt : quodque gravius est, ex iis qui ejusdem sunt habitus, et qui amici esse videntur, non pauci. Sed novum nihil : scriptum est : *Et inimici hominis domestici ejus*[99]. Et hi lenocinati sunt subservieruntque adulterinis nuptiis,

[99] Matth. x, 36.

NOTÆ.

(23) *Λογοθέτου τοῦ Δρόμου.* De cursus publici logotheta seu præfecto, Theophanes, Cedrenus, et alii.

Digitized by Google

una ederunt, una biberunt, et calamum tinxerunt in exsilium nostrum. Sed Dominus qui tum exsurrexit ad ultionem legis suæ, adulteri quidem regnum cæcitate perfregit, socios autem ignominia perfudit, sicut sacerdotes Baal ; nos denique humiles præter spem ad monasterium nostrum reduxit : ipse idem nunc adest : ipse, quamvis ad breve spatium permiserit iterum nefariam conjunctionem ; attamen rursus improbare dignatus est lætitiam copulantium adulteros, eosdemque amantium Nazaræorum, per æquissimum judicium piorum imperatorum nostrorum : qui reddiderunt post mortem adulterum legitimæ conjugi suæ, adulteram apellantes eam quæ mœchata fuerat, et prolem ejus adulterinam exhæredem relinquentes, tanquam illegitimam et injustam ; ut ipsimet, me audiente, affirmarunt, juxta leges Romanas. Et tamen qui scelus patrarunt non se abdunt : nec latebras quærit, qui in sacris precibus, in conjugum coronatione usitatis, adversus sanctum Spiritum blasphemavit : sed insiliit, felis instar, in Ecclesiam Dei : rursus exsultat, rursus incipit sacra polluere suo sacrificio, et iniquitatem justitiam esse probare nititur, et, quod dici solet, se ipsum ostendere Præcursore ac Baptista sanctiorem. Cum enim reprehenderit ille Herodis adulterium, et pro veritate mortem oppetierit, hic secundum Herodem adulterio patefactum et coronavit, et complexus est usque ad mortem, non quidem verbis, sed factis ipsis prædicans errasse Joannem Præcursorem : qui injuste et inepte arguerit, mortuusque sit. Quid autem Joannem dico maximum omnium sanctorum ? Christo ipsi (quod temerarium est dictu) contradixit repugnavitque impio ore suo. Nam cum adulterum vocet Christus eum qui legitimam uxorem dimittit ; adulteriumque sit grave peccatum, homicidæ par, masculorumque et brutorum concubitori, veneficio et idololatræ, ut docet canon sancti Basilii [90] ; hic illum ad altare ducens, in totius populi corona impias illas contra Spiritum sanctum voces edere ausus est ; considerate quam horrendas, quam absurdas : « Tu, Domine, mitte manum tuam ex sancto habitaculo tuo, et conjunge famulo tuo famulam tuam, connecte illos in mutuam concordiam : uni eos in carnem unam, quos tibi placuit inter se copulari : honorabiles nuptias redde, immaculatum eorum torum custodi : ipsorum contubernium intaminatum in corde puro permanere concede. »

μων, καὶ ὁμοταγῶν, καὶ δοκούντων εἶναι φίλων, οὐκ ὀλίγοι. Ἀλλ' οὐδὲν ξένον. Γέγραπται· « Καὶ ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου, οἱ οἰκειακοὶ αὐτοῦ. » Καὶ ὅτι αὐτοὶ ἐμαστρόπησαν, καὶ συνήργησαν, καὶ συνέφαγον, καὶ συνέπιον τῷ μοιχικῷ γάμῳ, καὶ τὸν κάλαμον ἔβαψαν ἐπὶ τῇ ἐξορίᾳ ἡμῶν. Ἀλλ' ὁ ἐξεγερθεὶς Κύριος τότε εἰς ἐκδίκησιν τοῦ νόμου αὐτοῦ· καὶ ῥήξας μὲν τὴν τοῦ μοιχεύσαντος βασιλείαν τῇ ἐκτυφλώσει, καταισχύνας δὲ τοὺς συλλήπτορας, ὡς τοὺς τοῦ Βάαλ ἱερεῖς· ἐπισυνάγων δὲ τὴν ἡμετέραν ταπείνωσιν εἰς τὸ ἴδιον μοναστήριον παρ' ἐλπίδας· αὐτὸς καὶ νῦν πάρεστιν, αὐτὸς, εἰ καὶ πρὸς μικρὸν παρεχώρησε πάλιν τὴν ἀθέμιτον συμπλοκήν· ἀλλ' αὖθις εὐδόκησεν ἀποδοκιμασθῆναι τὴν ἐπιχαρμονὴν τῶν μοιχοζευκτῶν καὶ μοιχοφίλων Ναζιραίων, διὰ τῆς τῶν εὐσεβῶν ἡμῶν βασιλέων δικαιοκρισίας· ἀποδωσάντων, μετὰ τὸν θάνατον, τὸν μοιχὸν τῇ νομίμῳ αὐτοῦ γαμετῇ· ἀποκαλεσάντων δὲ τὴν μαχλῶσαν, μοιχαλίδα· καὶ τὸ μοιχογέννητον τέκνον ἐασάντων ἄκληρον, ὡς ἀθέμιτον καὶ ἀνομώτατον· ὡς ἐν ἐπηκόῳ μοι τὸ τίμιον αὐτῶν στόμα λελάληκε, κατὰ τοὺς Ῥωμαϊκοὺς νόμους. Ἀλλ' ὅμως οἱ ἀνομήσαντες οὐκ ἐγκαλύπτονται· οὐδὲ ὁ κατὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος δυσφημήσας ἐν τῇ κατὰ τὴν στεφανικὴν συνάφειαν ἱερᾷ προσευχῇ, καταδύεται· ἀλλ' εἰσπηδήσας ὡς ἕλουρος [αἴλουρος] ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, πάλιν ἁλλεται, καὶ πάλιν ἄρχεται μιαίνειν τὰ ἅγια διὰ τῆς ἱερουργίας· καὶ φιλονεικεῖ τὴν ἀνομίαν δικαιοσύνην γνωρίσαι· καὶ τὸ δὴ λεγόμενον, ἀποδεῖξαι ἑαυτὸν τοῦ Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ ὁσιώτερον. Ἐκείνου γὰρ ἐλέγχοντος τὴν τοῦ Ἡρώδου μοιχείαν, καὶ ὑπὲρ ἀληθείας θνήσκοντος· οὗτος τὸν δεύτερον Ἡρώδην τῇ μοιχείᾳ δεδειγμένον, καὶ ἐστεφάνωσε, καὶ κατησπάσατο μέχρι θανάτου· λόγοις μὲν οὔ, ἔργοις δὲ αὐτοῖς φθεγγόμενος, ὡς πεπλάνηται Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος, ἀνόμως καὶ ἀκαίρως διελέγξας καὶ ἀποθανών. Καὶ τί δὴ λέγω Ἰωάννην τὸν μείζω πάντων ἁγίων ; αὐτῷ τῷ Χριστῷ, εἰ καὶ τολμηρὸν εἰπεῖν, ἀντεφθέγξατο καὶ ἀπεμαχήσατο διὰ τοῦ ἐναγοῦς αὐτοῦ στόματος. Τοῦ γὰρ Χριστοῦ μοιχὸν ἀποκαλέσαντος τὸν ἀφιέντα τὴν νόμιμον γυναῖκα (μοιχεία δὲ τὸ χαλεπὸν ἁμάρτημα, καὶ ἰσοδύναμον φονέως, καὶ ἀῤῥενοφθόρου, καὶ ἀλογευομένου, καὶ φαρμακοῦ, καὶ εἰδωλολάτρου, ὡς ὁ κανὼν τοῦ ἁγίου Βασιλείου), αὐτὸς τοῦτον τῷ θυσιαστηρίῳ παραστήσας, μέσον παντὸς τοῦ λαοῦ, ἐτόλμησε ῥῆξαι τὰς ἐναγεῖς ἐκείνας φωνὰς κατὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, λέγων οὕτως· καὶ σκοπεῖτε τὸ φοβερὸν καὶ ἔκτοπον· Αὐτὸς, Δέσποτα, « ἐξαπόστειλον τὴν χεῖρά σου ἐξ ἁγίου κατοικητηρίου σου, καὶ ἅρμοσον τῷ δούλῳ σου τὴν δούλην σου· σύζευξον αὐτοὺς ἐν ὁμοφροσύνῃ· ἕνωσον αὐτοὺς εἰς σάρκα μίαν, οἷς εὐδόκησας συναφθῆναι ἀλλήλοις. Τίμιον τὸν γάμον ἀνάδειξον· ἀμίαντον τὴν κοίτην αὐτῶν διατήρησον· ἀκηλίδωτον αὐτῶν τὴν συμβίωσιν διαμεῖναι εὐδόκησον ἐν καθαρᾷ τῇ καρδίᾳ. »

Non exhorruistis hæc audientes ? Quantam censetis Spiritus sancti indignationem fuisse ob ejusmodi blasphemiam ? Quam graviter una succensuisse angelos sanctos ? Aut quomodo non statim, velut Dathan et Abiron, absumpsit dehiscens terra

Οὐκ ἄρα ἐφρίξατε συνιέντες ; Πόσον δοκεῖτε παροξυνθῆναι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν τῇ βλασφημίᾳ ταύτῃ ; καὶ συνοργισθῆναι τοὺς ἁγίους ἀγγέλους ; ἢ πῶς οὐ παραυτίκα ὡς τὸν Δαθὰν καὶ Ἀβειρὼν ὑπέλαβεν ἡ γῆ χανοῦσα τὸν ὑφηγητὴν τοῦ ψεύδους, καὶ δεικνύντα

[90] *Epist. ad Amphiloch.* can. 7.

Digitized by Google

τὸ σκότος φῶς, καὶ τὸν Χριστὸν εἰς ἐναντιολογίαν ἑαυτῷ περιπίπτειν πειρώμενον; Πάντως γὰρ ὅσα ὁ ἱερεὺς ὑποφαίνει, ταῦτα καὶ ὁ Θεὸς κυροῦν ἐπαγγέλλεται, κατὰ τὸν μέγαν Διονύσιον. Ἀλλ' ὅμως τοιοῦτον δράσας πονηρὸν, καὶ δοὺς ὑπόδειγμα κακίας τοῖς ὑποχειρίοις εἰς ὁμοτροπίαν· ὃ καὶ γέγονε· μᾶλλον δὲ καὶ τοῖς πόρρω κρατοῦσι καὶ ἄρχουσιν· ὃ καθ' ὁμοίωσιν ἐτελέσθη ἐν τῇ Λογγοβαρδίᾳ, καὶ Γοτθίᾳ, καὶ τοῖς κλίμασιν αὐτῆς· οὐδὲ γὰρ ἐν τοῖς ἔθνεσι τοιοῦτόν τι τετόλμηται· καὶ οὐ καταισχύνεται ὁ δείλαιος· ἀλλ', ὡς εἴρηται, λειτουργεῖ ὁ ἀνίερος· καὶ τοὺς καλῶς αὐτὸν ἀποστρεφομένους ἐξορίζειν κατεπείγεται. Κύριος δὲ βοηθὸς τῶν ὑπὲρ τῆς ἐντολῆς αὐτοῦ ἐνισταμένων, ὃς παρακαλέσει τὰς καρδίας τῶν εὐσεβῶν ἡμῶν βασιλέων, ποιῆσαι τὴν ἐκδίκησιν τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ, καθάπερ ἐπὶ τοῦ μοιχοῦ, ἵνα καὶ τοῦτον εὐδοκήσῃ ἐκβληθῆναι τῆς ἱερουργίας· ἐπί τε λυσιτελείᾳ τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου, καὶ πάσης τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας.

Διὸ θαρσεῖτε, τέκνα καὶ ἀδελφοί· καὶ μὴ δείσητε, μηδὲ καταπέσητε. Καιρὸς ὁμολογίας, καιρὸς ἐνστάσεως, καιρὸς ἀθλήσεως, τυχὸν καὶ ἄλλων παθημάτων· ἀλλὰ καὶ στεφάνων καὶ δόξης ἐπουρανίου. Φησὶ γάρ· *Ἀλλ' ἢ τοὺς δοξάζοντάς με δοξάσω, καὶ ὁ ἐξουθενῶν με ἀτιμασθήσεται.* Καὶ, *Μακάριοι οἱ μὴ ἐκκλίνοντες ἀπὸ τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ.* Διὸ, *Χαίρετε καὶ ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῖν τοῖς ὑπομένουσι πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς·* τῶν ἔργων ὑμῶν ἔχεσθε. Τῶν βασιλέων ἡμῶν ὑπερεύχεσθε, τοῦ ἀρχιερέως, τοῦ ἐκβληθῆναι τὸν Ἰωσὴφ ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου, τῆς εἰρήνης τῆς Ἐκκλησίας· πορευόμενοι ἐν ὁδῷ ἀμώμῳ, ἐν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ θελήσαντες σφόδρα· ἐν πάσῃ καλῇ καταστάσει, καὶ κανονικῇ διαβιώσει· ἕως ἂν ἀκούσητέ τι πλέον, ἢ καὶ ἡμεῖς σημανοῦμεν. Ὁ Χριστὸς μεθ' ὑμῶν· ἡ Θεοτόκος σκέπουσα ὑμᾶς· ὁ Πρόδρομος καὶ ὁ Θεολόγος φρουροῦντες ὑμᾶς· οἱ ἅγιοι πάντες τῇ εὐχῇ τοῦ Πατρός μου καὶ Πατρὸς ὑμῶν. Πάντας προσαγορεύω κατ' ὄνομα· ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔστω μετὰ πάντων ὑμῶν, τέκνα ἠγαπημένα. Ἀμήν.

A mendacii promulgatorem; qui tenebras lucem dicit, et Christum in contrarias sententias pertrahere conatur? Prorsus enim quæcunque enuntiat sacerdos, eadem Deus confirmare ac rata habere se profitetur, juxta magnum Dionysium. Attamen qui flagitium hoc commisit, quique improbitatis exemplum subditis ad imitationem præbuit, ut res ipsa docet; quin etiam procul positis principibus et ducibus: sicut jam imitando factum est in Longobardia et Gotthia ejusque confinibus [91]: non enim apud gentiles tale quid perpetratur: neque erubescit miser, sed sacrificat, sicut dictum est, profanus: et eos qui ipsum merito aversantur, relegare conatur. Dominus autem adjutor eorum qui pro ejus mandato decertant: qui inflectet corda B piorum imperatorum, ut vindices se præbeant Ecclesiæ suæ, quemadmodum in adultero: ejicique hunc placeat sacro ministerio, prout expedit sanctissimo patriarchæ totique Ecclesiæ catholicæ.

Quamobrem confidite, filii ac fratres: et ne terreamini, nec succumbite. Tempus confessionis, tempus resistentiæ, tempus certaminum, aliorumque fortasse afflictionum, sed et coronarum, et gloriæ cœlestis. Ait enim: *Sed glorificantes me glorificabo, et qui contemnit me erit ignobilis* [92]. Et: *Beati qui non declinant a mandatis ejus* [93]. Ideo *Gaudete et exsultate, quoniam merces vobis*, cum sustinueritis, *multa est in cœlis* [94]. Operibus vestris intenti estote. Pro imperatoribus nostris orate: pro patriarcha, ut ejiciatur Joseph ab altari; pro pace Ecclesiæ: C ambulantes in via immaculata [95], in mandatis ejus volentes nimis [96]: in omni honesta constitutione et canonica conversatione: quoad aliquid amplius audiatis, aut a nobis significetur. Christus sit vobiscum; Deipara protegens vos; Præcursor et Theologus custodientes vos; sancti omnes, precibus Patris mei, ac Patris vestri. Omnes saluto nominatim. Gratia Domini nostri Jesu Christi sit cum omnibus vobis, filii dilecti. Amen.

ΛΒ'.—*Νικολάῳ Χαρτουλαρίῳ.*

XXXII. — *Nicolao Chartulario.*

Quantopere pacem optet Ecclesiæ: et quam bene in patriarcham sit affectus. (Baron. an. 809, n. 2.)

Ὑπελάβομεν πῶς ἀπεχθῶς ἔχειν τὴν μεγάλην D σου εὐσέβειαν, πανπόθητε ἡμῶν δέσποτα, πρὸς τὴν ταπείνωσιν ἡμῶν, διά τινα παρεμπίπτουσαν ὑπόθεσιν. Ἀλλ' ὄντως ἔδειξας ἐν τῷ παρόντι καιρῷ καθαράν σου τὴν τιμίαν ψυχὴν πάσης δυσμενείας· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πάσης θεοσεβείας πεπληρωμένην· ἐν τῷ γοργὸν καὶ θερμόν σε γενέσθαι εἰς τὸ, χάριν εἰρήνης τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, εὐθὺς ἀπὸ πρώτης ἡμῶν παρακλήσεως κινηθῆναι πρὸς συνάφειαν τοῦ ἁγιωτάτου ἡμῶν πατριάρχου. Τοῦτο γνώρισμα εἰλικρινοῦς φιλίας· τοῦτο ἰδίωμα ἀνθρώπου θεοφόβου· τοῦτο ἀπόδειξις ἐναργοῦς ζήλου ἀληθείας. Καὶ γοῦν ἀποδώσειέ σοι Κύριος· εἰ καὶ μηδέν τι γένηται,

Suspicabar quodammodo magnam pietatem tuam, domine mi desideratissime, alieniore animo esse ab humilitate nostra ob causæ alicujus interventum. Sed revera hoc tempore ostendisti, vacuam omni odio esse venerandam animam tuam, plenamque adeo omni pietate: quando te promptum ac paratum docuisti, ut pacis Ecclesiæ Dei studio, statim ac primum hortati sumus, applicares te ad conjunctionem sanctissimi patriarchæ nostri. Hoc indicium sinceræ amicitiæ, hoc proprium hominis Deum timentis: hæc aperta demonstratio zeli veritatis. Itaque retribuet tibi Dominus, tametsi nihil fiat, integram justitiæ mercedem. Non enim ex

[91] Supra in Theodori Vita, pag. 16, n. 19. [92] 1 Reg. II, 30. [93] Psal. CXVIII, 21. [94] Matth. v. 1. [95] Psal. C, 6. [96] Psal. CXI, 1.

Digitized by Google

rerum exitu, sed ab earum intentione, seu laudabili, seu secus, solet Deus præmia decernere facientibus. Lucratus ergo es temporis puncto non aurum et argentum, sed juges thesauros cœlestis retributionis. Oramus autem, et hortamur amplius, ut pergas in incœpto; ut tu quidem thesaurum prædivitem acquiras, nos vero humiles conspectu patriarchæ fruamur, aut potius ut Ecclesia Dei tua opera pacem adepta, multas tibi laudum coronas nectat: nec pluribus verbis est opus. Quoniam autem jussisti significare nos, quid sentiat humilitas nostra: jam sine fuco, excellentiæ tuæ coram Domino, qui occulta novit, significamus. Nulla nobis est cum patriarcha de communione dubitatio, præterquam œconomi causa, eo quod depositus sit per divinos canones. Et quando prohibebitur a sacro ministerio, sicut antea Dei beneplacito, et sanctissimi patriarchæ, piorumque dominorum nostrorum; nimirum quia œconomus est, et honorem gerit; tum protinus simul sacrificabimus et communicabimus, et manum porrigemus, nihil inquirentes de triennio hoc, quo cum eo sacris operatus est, pacis studio: neque id metu aliquo, sed communis utilitatis et salutis gratia.

A ὁλόκληρον δικαιοσύνης μισθόν. Οὐδὲ γὰρ ἀπὸ τοῦ τέλους τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ἀπὸ τῆς περὶ αὐτὰ προθέσεως, εἴτε ἐπαινετῶς, εἴτε οὐχ οὕτως, εἰώθε τὰς ἀμοιβὰς τὸ Θεῖον ἐπιψηφίζεσθαι τοῖς δρῶσι. Κεκέρδηκας τοιγαροῦν ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ, οὐ χρυσίον τε καὶ ἀργύριον, ἀλλὰ θησαυροὺς ἀνεκλείπτους οὐρανίας ἀνταποδόσεως. Ἔτι δὲ παρακαλοῦμεν καὶ δυσωποῦμέν σε ἐπειχθῆναι ἐν τῇ τοιαύτῃ ὑποθέσει· ἵνα αὐτὸς μὲν κερδήσῃς πλούσιον τὸ θησαύρισμα· ἡμεῖς δὲ οἱ εὐτελεῖς τύχωμεν τοῦ πρὸς τὸν ἀρχιερέα συνοπτικοῦ· μᾶλλον δὲ ἵνα ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ τῇ σῇ μεσιτείᾳ βραβευθεῖσα, πολλούς σου τοὺς τῶν ἐγκωμίων στεφάνους καταπλέξειε. Καὶ οὐ πλέον τι χρὴ λέγειν. Ἐπειδὴ δὲ ἐκέλευσας ἐπισημᾶναι ὁπόσος ἐστὶν ὁ λόγος τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν, ἤδη B ἀψευδῶς γνωρίζομεν τῇ μεγίστῃ ὑπεροχῇ, ὡς ἐν προσώπῳ Κυρίου τοῦ τῶν ἀδήλων γνώστου οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἔν τινι τὸ ἀμφιβάλλον τῆς πρὸς τὸν ἀρχιερέα κοινωνίας, ἢ διὰ τὸν οἰκονόμον, κατὰ τὸ καθῃρημένον αὐτὸν εἶναι ὑπὸ τῶν θείων κανόνων. Καὶ ἡνίκα ὑποσταλῇ τῆς ἱερουργίας, κατὰ τὸ πρότερον εὐδοκίᾳ Θεοῦ, τοῦ τε ἁγιωτάτου πατριάρχου, τῶν τε εὐσεβῶν ἡμῶν δεσποτῶν· δῆλον ὅτι ὄντος αὐτοῦ οἰκονόμου, καὶ τὴν τιμὴν ἔχοντος· εὐθὺς παραυτίκα καὶ συλλειτουργοῦμεν, καὶ συγκοινωνοῦμεν, καὶ χειροτονούμεθα, μηδὲν ἐπιζητοῦντες, περὶ τῆς ἐν τοῖς τρισὶ χρόνοις τούτοις συλλειτουργίας αὐτοῦ, οἰκονομίας χάριν, οὐ διὰ φόβον, ἀλλὰ διὰ τὸ κοινωφελὲς καὶ σωτήριον.

Silent enim linguæ mendaces, adversus Dei pacem incitatæ ut dicant, nos, postquam dejectus sacerdotio fuerit œconomus, accusationem aggressuros antistitis nostri, ut qui cum deposito jam sacrificavit; deinde etiam decessoris sanctissimi patriarchæ: labia dolosa, quæ hæc loquuntur: calumniatorum, invidorumque hominum inventum, et qui sanari nolint inflictum vulnus Ecclesiæ. Nullo modo: absit! et patriarcham qui præcessit suscepimus, et suscipimus, ideoque ad mortem usque cum eo communicabimus; et sanctissimum qui nunc est, patriarcham et suscepimus, et suscipimus: pro eo etiam offerimus quotidie. Arceatur a sacris œconomus, qui adulterum coronavit, et nos, ut antea diximus, cum eo sacrificamus, si jubet in Ecclesia catholica, juxta gradum nostrum unusquisque. Quod quidem si fiat, gaudium in cœlo fuerit, pax in Ecclesia Dei, quæ apud nos est. Tolletur schisma, concordia palam enitescet, archiepiscopus noster laudibus ornabitur: adeo ut ad posteros transeat ejus encomium. Potentissimi imperatores nostri una cum pretiosis infulis suis angelica etiam laude coronabuntur. *Sacerdotes induent justitiam*, multoque magis *sancti* (monasticum ordinem loquor) *cum exsultatione exsultabunt* [97]. Dominus noster quod et quale bravium accipiet? quid dicere oportet? et quid non majus fiet? quid jucundi non accedet? Dicamus et hoc: œconomus ipse celebrabitur, et laudibus efferetur: magnamque hoc pacto misericordiam consequetur tum in hoc,

Σιγάτωσαν γὰρ αἱ ψευδοκατήγοροι γλῶτται, κατὰ τῆς εἰρήνης τοῦ Θεοῦ κινούμεναι· ὅτι, ἐπὰν εἰρχθῇ τῆς ἱερουργίας ὁ οἰκονόμος, ἐπιδραξόμεθα αἰτίας κατενεγκεῖν τὸν ἀρχιερέα ἡμῶν, ὡς ἤδη τῷ καθῃρημένῳ συλλειτουργήσαντα· ἔπειτα τὸν προηγησάμενον ἁγιώτατον πατριάρχην· C χεῖλη δόλια, τὰ λαλοῦντα τὰ τοιαῦτα· ἀνθρώπων συκοφαντῶν καὶ φθονερῶν τὸ δρᾶμα· καὶ μὴ θελόντων εἰς ἴαπιν ἐλθεῖν τὸ προσπεσὸν ὄφλημα τῇ Ἐκκλησίᾳ. Μηδαμῶς· μὴ γένοιτο! καὶ τὸν πατριάρχην τὸν προηγησάμενον καὶ ἐδεξάμεθα καὶ δεχόμεθα, διὸ καὶ ἕως θανάτου συγκοινωνοῦμεν αὐτῷ· καὶ τὸν νῦν ἁγιώτατον ἀρχιερέα καὶ ἐδεξάμεθα καὶ δεχόμεθα· ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ ἀναφέρομεν καθ' ἑκάστην. Ὁ οἰκονόμος εἰρχθήτω τῆς ἱερουργίας ὁ τὸν μοιχὸν στεφανώσας· καὶ, ὡς προδεδηλώκαμεν, συλλειτουργοῦμεν αὐτῷ, εἰ κελεύει, ἐπὶ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἕκαστος κατὰ τὴν οἰκείαν ἡμῶν τάξιν. Καὶ εἰ τοῦτο γένηται, χαρὰ ἐν οὐρανοῖς· εἰρήνη ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ D τοῦ Θεοῦ· τὸ σχίσμα ὑποχωρεῖ· ἡ ὁμόνοια ἀναλάμψει τρανῶς, ὁ ἀρχιερεὺς ἡμῶν στεφανωθήσεται τοῖς ἐπαίνοις, καὶ τοσοῦτον ὡς διαδοθῆναι αὐτοῦ τὸ ἐγκώμιον ἕως γενεᾶς. Οἱ κράτιστοι ἡμῶν βασιλεῖς σὺν τοῖς πολυτιμήτοις αὐτῶν διαδήμασι καταστεφανωθήσονται τῇ ἀγγελικῇ εὐφημίᾳ· *οἱ ἱερεῖς ἐνδύσονται δικαιοσύνην*· ἔτι μᾶλλον, *οἱ ὅσιοι*, τὸ μοναδικὸν, λέγω, τάγμα, *ἀγαλλιάσει ἀγαλλιάσονται*. Ὁ δεσπότης ἡμῶν οἷον καὶ ἡλίκον λήψῃ τὸ βραβεῖον, τί δεῖ λέγειν; καὶ τί μᾶλλον οὐ γενήσεται; τί τερπνὸν οὐκ εἰσαχθήσεται; Εἴπωμεν καὶ τοῦτο, ὅτι καὶ αὐτὸς

[97] Psal. CXXXI, 16.

Digitized by Google

ὁ οἰκονόμος εὑρημηθήσεται καὶ δοξασθήσεται, καὶ κληρονομήσει διὰ τοῦτο μέγα ἔλεος, καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. Ἡμεῖς τε οἱ ἁμαρτωλοὶ ἐσόμεθα ὑποπίπτοντες, καὶ προσκυνοῦντες, καὶ ὑπερευχαριστοῦντες, ἔργῳ καὶ λόγῳ τὰ δέοντα ὡς ἀρχιερεῖ ὑπὲρ πάντα ἄνθρωπον, κατὰ τὸ ὀφειλόμενον, συνεισφέροντες. Πρὸς δὲ πίστωσιν τῶν εἰρημένων, ποιούμεθα τὸν λόγον ἔγγραφον διὰ πλάτους· ὅτι μετὰ τὴν παῦσιν τῆς ἱερουργίας, κατὰ τὸ πρότερον, ἐὰν μὴ εὐθὺς εἰσέλθωμεν καὶ κοινωνήσωμεν, ὡς προγέγραπται· ἔστω ἡ ψῆφος καθ' ὑμᾶς, εἴ τι βούλεσθε· καὶ μὴ ἐξὸν ἔτι λαλεῖν ἡμᾶς περὶ τῆς ὑποθέσεως. Καὶ ἰδοὺ, οὐκ ἄγγελος, οὐκ ἄνθρωπος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος ὁ δι' ἡμῶν ἕλκων, καὶ συνωθῶν καὶ παρακαλῶν σε.

A tum in futuro sæculo. Et nos peccatores substrati, et adorantes, et gratias agentes, quæ debentur archiepiscopo re et verbo præ omnibus hominibus, ut debemus, deferemus. Ad horum autem faciendam fidem, declarationem prolixam scripto offerimus; ut nisi, postquam a sacrificio cessarit, sicut antea, confestim accedamus et communicemus, uti scriptum est; sit in vestra manu sententia, si quid vultis; et nobis loqui amplius non liceat de hoc negotio. Et ecce non angelus, non homo, sed Dominus ipse, qui te per nos trahit et impellit, et hortatur.

ΛΓ'. — *Λέοντι πάπᾳ Ῥώμης.* [οβ'.]

XXXIII. — *Leoni papæ Romæ.*

Leonis III papæ opem implorat. (Baron. ann. 809, n. 14.)

Τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ κορυφαιοτάτῳ Πατρὶ Πατέρων Λέοντι τῷ δεσπότῃ μου ἀποστολικῷ πάπᾳ, Θεόδωρος ἐλάχιστος πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος τῶν Στουδίου.

B *Sanctissimo et summo Patri Patrum Leoni domino meo papæ apostolico, Theodorus minimus presbyter et præpositus Studiensis.*

Ἐπειδήπερ Πέτρῳ τῷ μεγάλῳ δέδωκε Χριστὸς ὁ Θεὸς μετὰ τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ τὸ τῆς ποιμνιαρχίας ἄξίωμα· πρὸς Πέτρον ἤτοι τὸν αὐτοῦ διάδοχον, ὅτιοῦν καινοτομούμενον ἐν τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ παρὰ τῶν ἀποσφαλλομένων τῆς ἀληθείας, ἀναγκαῖον ἀναφέρεσθαι. Τοῦτο τοιγαροῦν δεδιδαγμένοι καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ καὶ ἐλάχιστοι, ἐκ τῶν ἀνέκαθεν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν· ἐπεὶ ὑπῆρχθη τις καὶ νῦν καινοτομία ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ· καὶ πρότερον μὲν διὰ μέσου τοῦ εὐλαβεστάτου ἀρχιμανδρίτου, ἤγουν τοῦ ἀδελφοῦ καὶ συνδούλου ἡμῶν Ἐπιφανίου· καὶ νῦν διὰ τοῦ εὐτελοῦς ἡμῶν γραματίου ὀφειλόμενον ἡγησάμεθα τῷ ἀγγέλῳ τῆς κορυφαίας σου μακαριότητος ταύτην ἀνενεγκεῖν. Γέγονε τοίνυν, ὦ θειοτάτη τῶν ὅλων κεφαλῶν κεφαλή, κατὰ τὸν προφήτην Ἱερεμίαν, σύνοδος ὡς ἀληθῶς ἀθετούντων, καὶ συνέδριον μοιχωμένων. Ὅπερ γὰρ ἐκεῖσε διὰ τῆς εἰδωλικῆς ἐκπορνεύσεως λέλεκται, τοῦτο ἐνταῦθα διὰ τῆς μοιχοζευκτικῆς ἐπικυρώσεως δέδεικται. Ἀμφότεροι γὰρ τὸν αὐτὸν Κύριον ἠθετήκασιν, οἱ μὲν διὰ τῆς νομικῆς, οἱ δὲ διὰ τῆς εὐαγγελικῆς παραβάσεως. Καί γε οὐ μέχρι τούτου ἔστησαν, παρασυναγωγὴ διὰ προτέρας συνελεύσεως, ἐν τῇ τοῦ μοιχοζεύκτου παραδοχῇ καὶ συνιερουργίᾳ, κατὰ τὸν θεῖον Βασίλειον, χρηματίσαντες· ἀλλ' ὡς ἂν ἑαυτοῖς αἱρέσεως τελείας ὄνομα περιποιήσωνται, δι' ἑτέρας συνόδου δημοσίας, τοὺς μὴ τῇ παρανόμῳ αὐτῶν κακοδοξίᾳ συγκαταθεμένους, μᾶλλον δὲ ὅλην τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν, ἀναθεματισμῷ ὑποβεβλήκασι· τοὺς ἤδη φθάσαντας ἐπὶ προσώπου αὐτῶν, οὓς μὲν ἐξοστρακίσαντες πόρρω που· οὓς δὲ φυλακαῖς κατέχοντες. Διωγμὸν κατὰ τὸ σύνηθες τῶν ἐνταῦθα πάλιν καινουργήσαντες. Καὶ τὸ δικαίωμα αὐτοῖς, λόγου πονηροῦ κραταίωμα. Οἰκονομίαν οὖν τὴν ζευξιμοιχείαν δογματίζουσιν· ἐπὶ τῶν βασιλέων τοὺς θείους νόμους μὴ κρατεῖν διορίζονται· τοὺς ὑπὲρ ἀληθείας καὶ δικαίου μέχρις αἵματος ἐνστάντας,

Quandoquidem Petro magno Christus Deus post claves regni cœlorum, pastoralis etiam principatus contulit dignitatem, ad Petrum utique, vel ejus successorem, quidquid in Ecclesia catholica per eos innovatur qui aberrant a veritate, necesse est referri. Quod nos quoque humiles et minimi a sanctis olim Patribus nostris edocti, postquam in Ecclesia nostra novitas quædam nuper exorta est, et prius quidem per religiosissimum archimandritam, fratrem et conservum nostrum Epiphanium, et nunc per simplices litteras nostras ad supremæ beatitudinis tuæ angelum de ea referre nos debere, arbitrati sumus. Factus est, o divinissimum omnium capitum caput juxta Jeremiam prophetam [a], cœtus revera prævaricatorum, et concilium adulterantium. Quod enim ibi propter idolorum fornicationem dictum est, hic per adulterinæ copulæ confirmationem patefactum est. Utrique enim eumdem Dominum spreverunt, illi per legis, hi per Evangelii transgressionem. Nec vero satis illis fuit, quod per priorem conventum, in ejus qui mœchos copularat receptione, sacrorumque cum eo communione, Parasynagogi, ut divinus loquitur Basilius [b], facti sunt: sed ut hæresis absolutæ nomen adipiscerentur, in altera publica synodo eos qui pravo ipsorum errori non adhæserant, aut universam potius Ecclesiam catholicam, anathemati subjecerunt: et quotquot hactenus in conspectum venerunt, partim loginquis exsiliis multantes, partim carceribus includentes, pristinam usitato hic more persecutionem renovarunt. Ac nefarii sermonis præsidio se ipsos defendunt. Adulterini siquidem conjugii conjunctionem, dispensationem esse decernunt: in regibus divinas leges nihil posse deliniunt: eos qui pro veritate ac justitia usque ad sanguinem restiterunt, ut Præcursorem et Chrysostomum, imitari vetant: episcopum unumquemque

[a] Jerem. IX, 2. [b] *Epist. ad Amphiloch.* can. 1.

Digitized by Google

in sacros canones, præter ea quæ in illis statuta sint, potestatem habere pronuntiant.

Quare si quem forte sacris initiatum contingat clam palamve canonum, per quos depositio irrogatur, reum teneri; hunc sola volentis auctoritate, depositionis exsortem manere. Quorum omnium testis est is, qui variis canonibus cum aliis obstrictus tenetur, adulteri copulator, una cum ipsis publice ministrans. Testes ii qui, dum iniquitates tanquam dispensationes faciunt; in eo ipso tum alios, tum se ipsos sanctos vocant, et eos qui illas non admittunt, velut a Deo alienos anathemate feriunt. Testis etiam quæ hic exsistit persecutio. Quid igitur ad hæc, o beate, dicendum est? nisi apostolicum illud: *Nunc Antichristi multi facti sunt* [1]; si divinis legibus et canonibus omnes homines subditi non sumus. His ergo a simplicitate nostra sine fuco expositis, vocem nunc illam qua coryphæus cum reliquis apostolis Christum compellavit, cum maris fluctus excitarentur; apud Christi imitatricem beatitudinem tuam adhibemus: *Salva nos*, archipastor Ecclesiæ quæ sub cœlo est, *perimus* [2]. Imitare magistrum tuum Christum, manumque Ecclesiæ nostræ porrige, sicut ille Petro: nisi quod ille incipienti in mare mergi, tu autem rursus jam mersæ in hæresi profundo. Æmulare, precamur, cognominem tibi Papam, atque ut ille, pullulante tum hæresi Eutychiana, leoninum in morem spiritu experrectus est, ut omnes norunt, dogmaticis suis epistolis: sic et tu, dicere audeo, juxta nomen quod geris, irrugi divinitus, vel potius intona contra præsentem hanc hæresim, ut decet. Si enim isti, arrogata sibi auctoritate, hæreticam synodum cogere veriti non sunt, qui ne orthodoxam quidem absque cognitione vestra, ut antiquus mos obtinet, cogere potuerunt: quanto magis æquum atque adeo necessarium fuerit (cum timore suggerimus) ab divino tuo principatu legitimam synodum convocari ut orthodoxum Ecclesiæ dogma hæreticum extrudat: et neque suprema dignitas tua cum orthodoxis omnibus anathemate notetur a novis nugatoribus; neque iniquitatis porro classicum adulterinam hanc synodum nacti, quibus id placet, in peccatum facile prolabantur. Hæc, sicut parvitati nostræ conveniebat, ut minima Ecclesiæ membra repræsentantes, et divino pastorali vestro principatui parentes; obsecramus de cætero sanctam animam vestram, ut nos ceu proprias oves reputet, et sacris precibus suis eminus illustret, atque confirmet. Quod si etiam documentis; tuæ id fuerit divinæ benignitatis: quandoquidem et Christus ad Abgarum scripsit, et multi etiam e subditis digni habiti sunt, qui ab apostolis sanctisque acciperent litteras. A me autem solo peccatore, et in carcere detento, mittitur hæc epistola, propterea quod Pa-

ὥσπερ τὸν Πρόδρομον καὶ Χρυσόστομον, μιμεῖσθαι ἀπαγορεύουσιν· ἕκαστον τῶν ἱεραρχῶν ἐξουσιάζειν ἐν τοῖς θείοις κανόσι, παρὰ τὰ ἐν αὐτοῖς κεκανονισμένα, ἀποφαίνονται.

Καὶ διὰ τοῦτο ὁπόταν τύχῃ καὶ κρυπτῶς καὶ ἐμφανῶς ἁλῶναί τινα τῶν ἱερωμένων καθαιρετικοῖς κανόσι, τῇ τοῦ βουλομένου ἐξουσίᾳ μένειν ἀκαθαίρετον. Καὶ μάρτυς τοῦ λόγου, ὁ διαφόροις κανόσι σὺν ἄλλοις κεκρατημένος μοιχοζεύκτης, καὶ συλλειτουργῶν αὐτοῖς δημοσίᾳ. Τοὺς παρανομίας ὡς οἰκονομίας ποιοῦντας, ἄλλους τε καὶ ἑαυτοὺς ἁγίους ἐν τούτῳ ὀνομάζουσι· καὶ τοὺς μὴ ταύτας προσιεμένους, ὡς ἠλλοτριωμένους Θεοῦ ἀναθεματίζουσι· μάρτυς δὲ κἀνταῦθα τοῦ λόγου ὢν καὶ ὁ διωγμός. Τί οὖν ἔστιν ἐν τούτοις, ὦ μάκαρ, εἰπεῖν; ἢ τὸ ἀποστολικὸν ἐκεῖνο, ὅτι *Νῦν πολλοὶ Ἀντίχριστοι γεγόνασιν*· εἴπερ μὴ ὑπὸ τῶν θείων νόμων καὶ κανόνων πάντες ἄνθρωποι ἐξουσιαζόμεθα. Τούτων ἤδη ἀψευδῶς ὑπὸ τῆς εὐτελείας ἡμῶν ἀνενεχθέντων, ἐκείνην τὴν φωνήν, ἣν ὁ κορυφαῖος σὺν τοῖς λοιποῖς ἀποστόλοις προσήγαγε Χριστῷ, ἡνίκα ὁ τῆς θαλάσσης κλύδων ἐπεγείρετο, προσφέρομεν τῇ Χριστομιμήτῳ σου μακαριότητι· *Σῶσον ἡμᾶς, ἀρχιποίμην τῆς ὑπ' οὐρανὸν Ἐκκλησίας, ἀπολλύμεθα*. Μίμησαί σου τὸν διδάσκαλον Χριστόν, καὶ ὄρεξον χεῖρα τῇ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ, ὡς ἐκεῖνος Πέτρῳ· ὅσον ὁ μὲν ἀρχομένῳ καταποντίζεσθαι ἐν τῇ θαλάσσῃ· αὐτὸς δ' αὖ καταποντισθείσῃ ἤδη ἐν τῷ τῆς αἱρέσεως βάθει. Ζήλωσόν σου, δεόμεθα, τὸν ὁμώνυμον πάπαν, καὶ ὡς ἐκεῖνος τηνικαῦτα τῆς Εὐτυχιανικῆς αἱρέσεως ἀναφυείσης λεόντειόν πως διηγέρθη τῷ πνεύματι, ὡς ἴσασι πάντες, ταῖς δογματικαῖς αὐτοῦ ἐπιστολαῖς· οὕτω καὶ αὐτὸς, τολμῶ λέγειν, φερωνύμως, βρύξον θείως· μᾶλλον δὲ βρόντησον κατὰ τῆς παρούσης κακοδοξίας τὰ εἰκότα. Εἰ γὰρ οὗτοι ἑαυτοῖς ἐξαυθεντήσαντες αἱρετικὴν σύνοδον ἐκπληρῶσαι οὐκ ἔδεισαν, καίπερ εἰ καὶ ὀρθόδοξον οὐκ ἄνευ τῆς ὑμῶν εἰδήσεως ἐξουσιάζοντες, ὡς τὸ ἄνωθεν κεκρατηκὸς ἔθος· πόσῳ γε μᾶλλον εὔλογον καὶ ἀναγκαῖον ἂν εἴη, ὑπομιμνήσκομεν φόβῳ, ὑπὸ τῆς θείας πρωταρχίας σου, ἔννομον κροτηθῆναι σύνοδον, ὡς ἂν τὸ ὀρθόδοξον τῆς Ἐκκλησίας δόγμα, τὸ αἱρετικὸν ἀποκρούσηται· καὶ μήτε ἡ κορυφαιότης σου σὺν ἅπασι τοῖς ὀρθοδόξοις ἀναθεματίζοιτο παρὰ τῶν νέων κενοφώνων· μήτ' αὖ ὁρμητήριον ἀνομίας τὴν μοιχοσύνοδον εὑρίσκοντες οἱ βουλόμενοι κατολισθαίνωσιν εὐπετῶς πρὸς τὴν ἁμαρτίαν. Ταῦτα, ὡς τὸ ἀνῆκον τῇ οὐθενότητι ἡμῶν, ἀνηγγελκότες, ὡς ἐλάχιστα μέλη τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τῇ ὑφ' ὑμῶν ὑπείκοντες θείᾳ πεμπαρχίᾳ· τὸ λοιπὸν ἐξαιτούμεν τὴν ἁγίαν αὐτῆς ψυχὴν, λογίζεσθαι ἡμᾶς ὡς οἰκεῖα αὐτῆς πρόβατα, καὶ ταῖς ἱεραῖς προσευχαῖς πόῤῥωθεν φωτίζειν καὶ στηρίζειν. Εἰ δὲ καὶ διδαχαῖς, τῆς σῆς ἂν εἴη θείας συγκαταβάσεως. Ἐπεὶ καὶ ὁ Χριστὸς Ἀὐγάρῳ ἐπέστειλε· καὶ πολλοὶ τῶν ὑφειμένων παρὰ ἀποστόλων καὶ ἁγίων γράμματα δέξασθαι κατηξιώθησαν. Παρ' ἐμοῦ δὲ μόνου τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ τηρουμένου ἐν φυλακῇ ἡ ἐπιστο-

[1] I Joan. II, 19. [2] Matth. VIII, 25.

Digitized by Google

λή· διὰ τὸ, τὸν Πατέρα καὶ σύνδουλόν μου τὸν ἔγκλειστον, τόν τε ἀρχιεπίσκοπον τῆς Θεσσαλονίκης, καὶ ἀδελφὸν ἡμῶν, εἰς ἑτέρας νήσους ὡσαύτως τηρεῖσθαι. Πλὴν καὶ αὐτοὶ δι' ἐμοῦ, καὶ σὺν ἐμοὶ τὰ αὐτὰ καὶ φθέγγονται καὶ προσπτύσσονται τοῖς ἱεροῖς τῆς μακαριότητός σου ἴχνεσιν.

A ter conservusque meus inclusus, et Thessalonicæ archiepiscopus germanus noster, in aliis insulis pariter custodiuntur. Ipsi nihilominus per me et mecum eadem dicunt, et sacris beatitudinis tuæ vestigiis advolvuntur.

ΛΔ'. — *Τῷ αὐτῷ.* [ϛε'.]

XXXIV. — *Eidem Leoni papæ.*

Pro acceptis papæ litteris gratias agit, tum quæ ab adversariis gesta erant exponit. (Baron. an. 809, n. 18.)

Τῷ ἰσαγγέλῳ μακαριωτάτῳ καὶ Ἀποστολικῷ Πατρὶ Λέοντι πάπᾳ Ῥώμης, Πλάτων ἔγκλειστος, καὶ Θεόδωρος πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος τῶν Στουδίου.

Æquali angelis beatissimo et apostolico Patri Leoni papæ Romæ, Plato inclusus, et Theodorus presbyter ac præpositus Studiensis.

Μέγα ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς ὡς ἀληθῶς, καὶ εὐχῆς ἔργον τῆς ἀνωτάτω, ἀξιωθεῖσι δέξασθαι παρὰ τῆς ἀποστολικῆς ὑμῶν μακαριότητος πρόσρησιν προσαγορευτικὴν, καὶ μὴν ἀποσημείωσιν τῶν πνευματοκινήτων αὐτῆς ἱερῶν λογίων, δι' Ἐπιφανίου τοῦ συνδούλου, καὶ ἀγαπητοῦ ἡμῶν τέκνου· καὶ ταῦτα κεκλεισμένοις οὖσιν ὑπὸ τῶν κακοδόξων, καὶ ὄψει θεασαμένοις τὸν γραμματηφόρον. Ἐφ' οἷς ἐσκιρτήσαμεν· ἠγαλλιασάμεθα· ἀνθωμολογησάμεθα τῷ Κυρίῳ, τῷ ταῖς θείαις αὐτῆς προσευχαῖς, τὰ παρ' ἐλπίδα παραδόξως ἡμῖν τοῖς ἀναξίοις χαρισαμένῳ· μονονουχὶ καὶ ὁρᾷν αὐτῆς τὸν ἱερὸν χαρακτῆρα διὰ μέσου τῶν φωνῶν φανταζομένοις. Ἀλλ' αὐτὴ μὲν Χριστομιμήτως καὶ προσηγόρευκε τοὺς εὐτελεῖς, καὶ ἀνεζωπύρησεν ἡμῶν τὸ πνεῦμα, ἐπέῤῥωσέ τε τὸ ἀσθενὲς, καὶ ἐστιβάρωσε τὸ ἀδρανές· οἱονεὶ ἐπαλείψασα τοῖς ὑπὲρ ἡμᾶς παρακλητικοῖς καὶ νουθετικοῖς φθέγμασι· στήκειν τε ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει ἀκλινῶς μέχρι τέλους παρεγγυῶσα. Καὶ γένοιτο ἡμῖν ἱλέοις αὐτῆς ἱκετηρίαις. Ἡμεῖς δὲ οἱ οὐθενεῖς καὶ πάλιν εὖ ἔχειν νενομίκαμεν, ὥσπερ τὸ πρότερον δι' αὐτοῦ τοῦδε τοῦ πιστοτάτου ἡμῶν γραμματηφόρου, καὶ αὖθις δι' Εὐσταθίου τοῦ ἑτέρου καὶ αὐτοῦ ἡμῶν τέκνου, οὕτω καὶ νῦν ἀνενεγκεῖν αὐτῇ τὰ εἰκότα. Σύνοδος γέγονεν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς, ὦ μακαριώτατε, πάνδημος συγκαθεσθέντων καὶ ἀρχόντων τῶν ἐν τέλει· καὶ ἡ σύνοδος ἐπ' ἀθετήσει τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ, οὗ σὺ τὰς κλεῖς ἐδέξω πρὸς αὐτοῦ, διὰ μέσου τοῦ τῶν ἀποστόλων πρωτοστάτου, καὶ τῶν ἀμοιβαδὸν, μέχρι τοῦ προηγησαμένου τὴν ἱερωτάτην σου κεφαλήν. Καὶ ὅπως ἀνάσχοιτο ἐπακηκοέναι ἡ θεομίμητος ἐπιείκειά σου; Ἀρξώμεθα δὲ ἀπὸ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν. Καὶ γοῦν, φησὶν, *Οὐ μοιχεύσεις· οὐ ψευδομαρτυρήσεις. — Οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ.* Καὶ Ἱερεμίας μέν· *Ἄφρων καὶ ἀσεβὴς ὁ κατέχων μοιχαλίδα.* Μαλαχίας δὲ· *Χείλη ἱερέως φυλάξεται γνῶσιν· καὶ νόμον ἐκζητήσουσιν ἐκ στόματος αὐτοῦ· διότι ἄγγελος Κυρίου παντοκράτορός ἐστι.* Μετέλθωμεν ἐπὶ τὸ Εὐαγγέλιον· *Ὁ ἀπολύων*, φησὶ, *τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ γαμῶν ἑτέραν, μοιχεύει.* Καὶ πάλιν, *Οὓς ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω.* Ὅσον δὲ τὸ διάφορον νόμου καὶ χάριτος, ἐξ αὐτῶν τῶν λόγων τοῦ Κυρίου εἰσόμεθα, λέγοντος·

B Magnum revera nobis humilibus et summi voti opus fuit, quod digni habiti sumus, qui ab apostolica beatitudine vestra salutationis allocutionem, et sacrorum ejus qui a spiritu moventur sermonum significationem acciperemus, per conservum ac dilectum filium nostrum Epiphanium ; et hæc, inclusi licet teneamur ab hæreticis ; atque ita ut tabellarium ipsum oculis conspexerimus. Quamobrem lætitia exsultavimus, gavisi sumus, Domino gratias egimus, qui divinis illius precibus ea quæ spem nostram superabant nobis indignis miro modo largitus est : ita ut ipsam propemodum sacram ejus formam per interjectas voces videre nobis videremur. Verum illa quidem ad Christi exemplum nos humiles affata est, et mentes nostras recreavit, imbecillitatem corroboravit, languentesque confirmavit, suis nos quasi perungens captum nostrum excedentibus consolatoriis, monitoriisque sermonibus, in fide orthodoxa constanter ad finem usque manere persuadens, quod utinam propitiis ejus precibus ita nobis contingat. Nos vero nihili homunciones convenire existimavimus, sicuti antea per hunc fidissimum tabellarium nostrum, et postea per Eustathium alterum filium nostrum, ita nunc etiam ad eamdem referre ea quæ par est. Synodus, o beatissime, apud nos publica celebrata est, iis etiam, qui magistatus gerunt, una considentibus, et synodus ad condemnationem Evangelii Christi, cujus tu claves ab ipsomet accepisti per intermedium principem apostolorum et successores usque ad eum qui sanctissimum tuum caput antecessit. Et quomodo audire hæc sustineat Dei imitatrix æquitas tua ? Incipiamus enim a lege et prophetis. Et quidem inquit : *Non mœchaberis* : *Non loqueris falsum testimonium* [3] : *Non assumes nomen Domini tui in vanum* [4]. Et Jeremias : *Stultus*, ait, *et impius qui tenet adulteram* [5]. Malachias vero : *Labia sacerdotis custodient scientiam, et legem requirent ex ore ejus : quia angelus Domini exercituum est* [6]. Transeamus ad Evangelium : *Quicunque*, inquit, *dimiserit uxorem suam, et aliam duxerit, mœchatur* [7]. Et rursus : *Quos Deus conjunxit, homo non separet* [8]. Quanta vero sit differentia legis et gratiæ, ex ipsis Domini verbis discimus, qui ait : *Et ecce plus quam templum*

[3] Exod. xx, 15. [4] ibid. 7. [5] Imo, Prov. xviii, 22. [6] Malach. ii, 7. [7] Matth. xix, 9. [8] ibid. 6.

Digitized by Google

hic [9]. Deinde ex verbis Apostoli dicentis : *Irritam quis faciens legem Moysi, sine ulla miseratione, duobus vel tribus testibus moritur : quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui Filium Dei conculcarit, et sanguinem testamenti pollutum duxerit, et spiritus gratiæ contumeliam fecerit* [10] ?

Hæc igitur cum ita se habeant ; isti nefaria lingua Domino reluctantes, legis atque Evangelii solutionem, id est, hujus nuper imperatoris adulterium, qui, legitima ejecta, mœcham induxit : et hac ipsa majorem et graviorem iniquitatem, adulterorum scilicet conjunctionem : propter falsum testimonium quod adversus Deum locuti sunt, ejus nomen in illicita actione inter sacra mysteria usurpantes, victricesque de Christo coronas adulteris imponentes in ipsa divinorum munerum participatione, quibus quidem veluti communibus et pollutis contumeliam fecit adulteri copulator, angelum se non Dei omnipotentis, sed principis mundi Satanæ, reipsa declarans ; omnesque una, qui huic transgressioni cooperando, eamque approbando, partem suam cum adultero, et adulteri copulatore, posuerunt ; salutarem Dei Ecclesiæ dispensationem apellarunt ; adeo firmam illam et apud Deum ratam, ut eos qui ipsis non cesserunt, neque consenserunt, synodice anathematizarint, additis carceribus aliisque supplicis, propterea quod fateri nolint sanctum opus fuisse, istiusmodi dispensationem : *Audi, cælum*, ait Isaias, *et auribus percipe, terra, quoniam Dominus locutus est* [11]. Nos vero humiles nunc ad te : Audi, magnum Dei caput, et auribus percipe quæ Satanas molitus est. Si enim ex Dei voluntate et nutu cœtus ille, et anathematis pronuntiatio : Dei profecto lex non est, nec prophetæ, cum quibus et Præcursor, qui adulterum reprehendit ; nec Evangelium, contra quod isti suam illam tantopere adamatam dispensationem fecerunt. Nam si ejusdem esse aiunt ; alterum duorum necesse est : aut mendacem Christum statuent, qui olim quidem in prophetis locutus est, et legem dedit, nunc autem per seipsum in Evangelio : aut veracem, uti certe est ipsa veritas : ipsos vero mentiri, et Dei criminatores consequenter, ostendi : atque ideo anathematis, quod contra Christum sanctosque ejus protulerunt, reos esse, ut qui adulterium, adulterorumque copulationem, et adulterorum communionem esse confirment.

Nec aliter se res habet : *Non enim est acceptio personarum apud Deum* [12], sicut indicant Mœchiani, qui ejus leges omnibus ex æquo positas negant, sed in regibus cessare eas comminiscuntur. Et ubinam est regum Evangelium ? Sed impie illi prorsus egerunt, non intelligentes quod *Deus hominis personam non accipit* [13], quemadmodum testatur sanctus Apostolus ; neque quod idem per unum e prophetis

Καὶ ἰδοὺ πλέον τοῦ ἱεροῦ ὧδε· εἶτα, καὶ ἐκ τῶν τοῦ Ἀποστόλου φωνῶν, φάσκοντος· Ἀθετήσας τις νόμον Μωσέως, χωρὶς οἰκτιρμῶν, ἐπὶ δυσὶ ἢ τρισὶ μάρτυσιν ἀποθνήσκει· πόσῳ δοκεῖτε χείρονος ἀξιωθήσεται τιμωρίας, ὁ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καταπατήσας, καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἡγησάμενος, καὶ τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος ἐνυβρίσας ;

Τούτων τοίνυν οὕτως ἐχόντων· οἱ μετὰ γλώσσης ἀθέσμου τὰ πρὸς Κύριον ἀπειθοῦντες, τὴν λύσιν τοῦ τε νόμου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, ἤγουν τὴν μοιχείαν τοῦ πρὶν κρατήσαντος, ἐπὶ τῇ ἐκβολῇ τῆς νομίμου, καὶ εἰσοικίσει τῆς μοιχαλίδος· καὶ τὴν ταύτης μείζονα καὶ χαλεπωτέραν παρανομίαν, ἤτοι τὴν μοιχοζευξίαν· διὰ τὸ ψευδομαρτυρῆσαι κατὰ Θεοῦ, καὶ τὸ τούτου ὄνομα λαβεῖν ἐπὶ τῇ ἀθεμίτῳ πράξει κατὰ τὴν μυσταγωγίαν. Καὶ μὴν καὶ δοῦναι τοῖς μοιχευομένοις νικητικοὺς κατὰ Χριστοῦ τοὺς στεφάνους, ἐπὶ μεθέξει τῶν θείων δώρων, τῶν ὡς κοινῶν ἐνυβρισθέντων παρὰ τοῦ μοιχοζεύκτου, καὶ ἀγγέλου, οὐ τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ, ἀλλὰ τοῦ κοσμοκράτορος Σατανᾶ, ἀποφανέντος κατὰ τὸ ἀληθές· ἔτι μὴν καὶ πάντων τῶν διὰ συνδρομῆς καὶ εὐδοκίας, ἐν τῇδε τῇ παραβάσει τὴν μερίδα θεμένων μετὰ μοιχοῦ καὶ μοιχοζεύκτου· οἰκονομίαν σωτήριον τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ προσηγορεύκασι· τοσοῦτον ὀχυρὰν καὶ θεκύρωτον ὑπάρχουσαν, ὡς τοὺς μὴ εἴξαντας καὶ συνθεμένους αὐτοῖς, ἀναθέματι συνοδικῶς ὑποβαλεῖν, μετὰ φυλακῶν, καὶ ἑτέρων παθημάτων, ὡς μὴ δεξαμένους ταύτην τὴν οἰκονομίαν ἁγιόπρακτον εἶναι. Ἄκουε, οὐρανέ, φησὶν Ἡσαΐας, καὶ ἐνωτίζου, ἡ γῆ. ὅτι Κύριος ἐλάλησεν. Ἡμεῖς δὲ οἱ εὐτελεῖς πρὸς σὲ τανῦν· Ἄκουε, ἡ μεγάλη τοῦ Θεοῦ κεφαλή, καὶ ἐνωτίζου ἃ ὁ Σατανᾶς ἀπειργάσατο. Εἰ τοίνυν κατὰ Θεοῦ βούλησιν καὶ ἀποδοχὴν ἡ συνάθροισις αὕτη, ἥ τε ἀναθεματιστικὴ ἀπόφασις· οὐ Θεοῦ ὁ νόμος δηλονότι· οἵ τε προφῆται, μεθ' ὧν ὁ Πρόδρομος ὡς μοιχοελέγκτης· εἶτα καὶ τὸ Εὐαγγέλιον, παρ' ὃ ἐκεῖνοι φίλην τὴν οἰκονομίαν αὐτῶν πεποίηνται. Εἰ γὰρ φαῖεν τοῦ αὐτοῦ· δυοῖν θάτερον· ἢ ψευδηγόρον τὸν Χριστὸν, πάλαι μὲν ἐν τοῖς προφήταις λαλήσαντα, καὶ νομοθετήσαντα, νῦν δὲ δι' ἑαυτοῦ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, ἀποφανοῦνται· ἢ ἀληθεύοντα, ὥσπερ ἐστὶν αὐτὸς ἡ ἀλήθεια· αὐτοὺς ψεύδεσθαι, καὶ θεοκατηγόρους ἐναποδειχθῆναι ἀραρότως· καὶ διὰ τοῦτο τοῦ ἀναθέματος, οὗ κατὰ Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ ἀπεφήνατο, εἶναι ὑπευθύνους, βεβαιωσαμένους τὴν μοιχείαν, καὶ μοιχοζευξίαν, καὶ μοιχοσυνδρομίαν, οἰκονομίαν Θεοῦ καὶ ἁγίων.

Καὶ ἀλλοίως οὐκ ἔστιν. *Οὐ γὰρ προσωποληψία παρὰ τῷ Θεῷ* · ὡς ὑποδεικνύουσιν οἱ Μοιχειανοὶ, μὴ ἐπίσης τοὺς νόμους αὐτοῦ κεῖσθαι ἐπὶ πᾶσιν, ἀλλ ἐπὶ τῶν βασιλέων, ὥς φησιν, ὑποχωρεῖν καὶ καινοτομεῖσθαι. Καὶ ποῦ τὸ τῶν βασιλέων Εὐαγγέλιον; Ἀλλ' ὄντως ἠσεβήκασι λίαν, μὴ συνιέντες, ὅτι Θεὸς *πρόσωπον ἀνθρώπου οὐ λαμβάνει*, καθὰ ἔφη ὁ ἱερὸς Ἀπόστολος· μηδ' ὅτι ὁ αὐτὸς δι' ἑνὸς τῶν

[9] Matth. XII, 6. [10] Hebr. X, 28. [11] Isa. I, 2. [12] Rom. II, 11. [13] Galat. II, 6.

Digitized by Google

προφητῶν, ταλανίζων αὐτοὺς, λέγει· *Ὑμεῖς οὐκ ἐφυλάξατε τὰς ὁδούς μου, ἀλλ' ἐλαμβάνετε πρόσωπα ἐν νόμῳ. Οὐχὶ Θεὸς εἷς ἔκτισεν ὑμᾶς; Οὐχὶ Πατὴρ εἷς πάντων ὑμῶν;* Γράφει δὲ καὶ Σολομὼν τάδε· *Ἀκούσατε οὖν, βασιλεῖς, καὶ σύνετε.* Καὶ μεθ' ἕτερα· *Ὅτι ὑπηρέται ὄντες τῆς τοῦ Ὑψίστου βασιλείας, οὐκ ἐκρίνατε ὀρθῶς, οὐδὲ ἐφυλάξατε νόμον, οὐδὲ κατὰ τὴν βουλὴν τοῦ Θεοῦ ἐπορεύθητε. Φρικτῶς καὶ ταχέως ἐπιστήσεται ὑμῖν, ὅτι κρίσις ἀπότομος ἐν τοῖς ὑπερέχουσι γίνεται. Οὐ γὰρ ὑποστελεῖται πρόσωπον ὁ πάντων Δεσπότης.* Πάλιν δὲ ὅτι καὶ ὅλον τὸ Εὐαγγέλιον διὰ τῶν φθασάντων παρανομιῶν ἠθετήκασιν, ὦ ἱερὰ καὶ θεία κορυφή· ἐπεὶ καὶ ἓν ἀνόμημα ἀρκεῖ τὸν καθόλου νόμον ἀνατρέψαι. Πᾶσαι γὰρ ἀλλήλων ἔχονται, φησὶν ὁ μέγας Βασίλειος, αἱ ἐντολαί· ὡς ἐν τῇ λύσει τῆς μιᾶς, καὶ τὰς λοιπὰς ἐξ ἀνάγκης συγκαταλύεσθαι· οὐκ ἐξ ἑαυτοῦ τοῦτο, ἀλλ' ἐκ τοῦ φθεγγομένου ἐν αὐτῷ Χριστοῦ λέγων· ὅς φησι, *Πᾶς ὁ λύων μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων, οὗτος ἐλάχιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν*· δηλονότι ἀπαλλύμενος. Καὶ ὁ θεσπέσιος Ἰάκωβος· *Ὅστις, φησὶ, τελέσει ὅλον τὸν νόμον, πταίσει δὲ ἐν ἑνί, γέγονε πάντων ἔνοχος.*

Λελύκασιν οὖν Παλαιὰν καὶ Νέαν Διαθήκην, ὦ μάκαρ, διὰ τῆς λύσεως, οὐ τῶν ἐλαχίστων, ἀλλὰ καὶ τῶν μεγίστων ἐντολῶν Κυρίου· νόμον κατὰ νόμου εὐαγγελικοῦ ἐκτεθεικότες οἱ τάλανες, τὸ βούλημα τῶν βασιλέων προκρίνειν Θεοῦ ὁπόταν βούλοιντο. Βούλονται δὲ ἄλλοι ἄλλο, καὶ ἄλλοτε ἄλλως. Καὶ διὰ τοῦτο ἀνατροπὴ τοῦ παντὸς, μέχρι τοῦ Ἀντιχρίστου· καὶ ἐντεῦθεν εἰκότως, ἡ λεγομένη παρ' αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ οἰκονομία, προσαγορευθήσεται Ἀντιχριστικὴ προδρομία. Περὶ γὰρ παραβάσεως κανόνων, τί δεῖ καὶ λέγειν; Ὁπότε γὰρ τοῦ Εὐαγγελίου ἀποτροπάδην ἦλθον, σχολὴ περὶ αὐτῶν φροντίζειν. Καὶ ὁ μὲν Θεὸς διὰ τοῦ προφήτου τάδε φησί· *Δώσω τὴν κλεῖδα οἴκου Δαυὶδ ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐτοῦ· καὶ ἀνοίξει, καὶ οὐκ ἔσται ὁ ἀποκλείων· καὶ κλείσει, καὶ οὐκ ἔσται ὁ ἀνοίγων.* Οἱ δὲ ἀντιθέως, ἐφ' οἷς μὲν ἤνοιξεν, ἀπέκλεισαν, καθῃρηκότες τοὺς ἀνευθύνους, ὡς δοκεῖ αὐτοῖς, ἀλλ' οὐ Θεῷ· ἐφ' οἷς δὲ ἔκλεισεν, ἤνοιξαν προχειρισάμενοι τοὺς ὑποπίπτοντας καθαιρέσει θεοκρίτως, ἅπαξ πρὸς τὸ αὐτοῖς δοκοῦν καὶ ἀρέσκον ἀποχρώμενοι ἀεὶ δεσποτικῶς τοῖς ἱεροῖς κανόσιν ὡς ὑπηρέταις καὶ ὑποδούλοις. Ταῦτα τῆς Μοιχειανικῆς αἱρέσεως τὰ ἄνομα καὶ ἀσεβῆ ἐγχειρήματά τε καὶ ἀποτελέσματα. Καὶ ταῦτα ὡς ἐλάχιστα τέκνα τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, σοὶ τῇ πρωτίστῃ ἡμῶν ἀποστολικῇ κεφαλῇ ἀναγγεῖλαι, κατὰ τὸ ἀναγκαῖον προεθυμήθημεν. Λοιπὸν αὐτῆς ἐστι τὰ ἀρεστὰ Θεῷ, καὶ διανοηθῆναι καὶ πρᾶξαι, ὑπὸ Πνεύματος ἁγίου, ὡς ἐπ' ἄλλοις, καὶ ἐν τῷδε κινουμένης· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ δυσωπουμένης ἀξιῶσαι ἡμᾶς αὐτόλεκτα καὶ θεοχάρακτα αὐτῆς γράμματα δέξασθαι, κατὰ μίμησιν τῶν ὁμοζήλων αὐτῆς ἁγίων, ὥσπερ νῦν τὰς πλουσίας, καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς, δωρεὰς αὐτῆς καὶ εὐλογίας.

ipsos increpans ait : *Vos non servastis vias meas, sed accepistis faciem in lege. Nunquid non Deus unus creavit* vos? *nunquid non pater unus omnium* vestrum [15]? Salomon autem his verbis : *Audite, reges, et intelligite* [16]. Et post alia : *Quoniam cum essetis ministri regni altissimi, non recte judicastis, nec custodistis legem, neque secundum voluntatem Dei ambulastis. Horrende et cito apparebit vobis : quoniam judicium durissimum in his qui præsunt fiet. Non enim subtrahet personam cujusquam Dominus omnium* [16]. Jam vero quod et totum Evangelium nefariis ausis violarunt, o sacrum et divinum caput, manifestum est, siquidem peccatum sufficit ad evertendam totam legem. Omnia enim mandata mutuo connexa sunt, et sibi cohærent, ait magnus Basilius, ita ut, uno soluto, rellqua etiam solvi necesse sit : non ex se ipso, sed a Christo dicit in ipso loquente : *Quicunque solverit unum de mandatis istis minimis, hic minimus vocabitur in regno cœlorum* [17]; damnatus scilicet. Et beatus Jacobus : *Quicunque*, ait, *totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus* [18].

Solverunt itaque Vetus et Novum Testamentum, o beate, solutis non minimis, sed et maximis Domini mandatis, legem adversus evangelicam legem promulgantes miseri, regum voluntatem Deo anteferre cum voluerint. Volunt autem alii aliud, et alias aliter ; ac proinde eversio fit omnium usque ad Antichristum. Unde merito quæ apud illos a Satana dispensatio dicitur, Antichristi præcursio vocabitur. De canonum enim prævaricatione quid attinet loqui? Cum enim ab Evangelio ipsi aversi discesserint; otiosum est de illis curare. Ac Deus quidem per prophetam sic ait : *Dabo clavem domus David super humerum ejus : et aperiet, et non erit qui claudat : et claudet, et non erit qui aperiat* [19]. Inimici autem Dei quæ ille aperuit clauserunt, dum innoxios deposuerunt, ut ipsis quidem placuit, sed non Deo; quæ vero clausit, aperuerunt, eos qui depositionis pœnam divino judicio meruerant, honoribus restituentes : atque, ut semel dicam, sacris canonibus ad omnia quæ arrident et placent, tanquam ministris et famulis pro arbitrio semper abusi sunt. Hi sunt Mœchianæ hæreseos impii et injusti conatus, hæc opera : quæ nos, ut minimi filii Ecclesiæ catholicæ, tibi primo omnium apostolico capiti nostro, nuntiare, necessario optavimus. Ejus est de cætero, quæ Deo sunt placita excogitare et facere Spiritus sancti ductu, a quo, ut in aliis, sic et in hoc quoque, regitur et gubernatur : quinetiam sanctorum, quibus idem zelus fuit, exemplo, adduci, ut a se dictatas et divinitus exaratas litteras ad nos mittere dignetur, sicut nunc opulenta, et meritis nostris majora ejus munera, eulogiasque accepimus.

[15] Malach. II, 9. [16] Sap. VI, 2. [16] ibid. 5-8. [17] Matth. V, 19. [18] Jac. II, 10. [19] Isa. XXII, 22.

Digitized by Google

Retulit porro nobis idem frater noster Epiphanius, A o divinissime vertex, se expostulationem ejus excepisse propter Barsanuphium, Isaiamque, et Dorotheum hæreticos : quod eos scilicet pro catholicis recipiamus. Et valde mirati sumus, si nos humiles, qui pro recta fide patimur, hæreticis adhæreamus. Obturetur os omne contra nos loquens, et calumnias submittens. Orthodoxi sumus, quamvis alioqui peccatores, o beatissime : neque in hoc ab apostolica fide ullatenus discrepamus. Omnem synodum œcumenicam et localem, approbatam, veritatique congruentem, cum sanctis earum canonibus amplectimur, omnem hæresim et hæreticum detestantes, atque anathematizantes. Anathema Barsanuphio, Isaiæ, Dorotheo, et Dositheo, quos sanctus B Sophronius anathematizavit [10]. Sed et si quis alius horum cognominis pariter hæreticus, eorum hæresim, vel aliam quamlibet sequens, sive episcopus, sive monachus, vel quicunque demum sit ; anathema esto. Si quis item opportune, ut convenit, omnem hæreticum non anathematizat, ejusdem sortis esto. Nos enim puri sumus ab omni hæretica opinione sanctissimis precibus tuis, religiosissime. Denique hoc etiam significamus, tametsi in epistola, quam per Eustathium fratrem misimus, significatum non sit, nos per Epiphanium sacro vertici tuo scripsisse : nequaquam mentitum fuisse Epiphanium : res enim in hunc modum gesta est. Dederamus illi revera epistolam : postea vero imperantium metu eam expunximus : ipse nibilominus, cum ejus notas C teneret, attulit ad sacra illius vestigia, benevole id agens, postquam in exsilium acti fueramus. Est enim os humilitatis nostræ, et sermo proficiscens ex corde nostro. Quare sancta anima tua ne scandalum suspicetur in conservo nostro per omnia fidelissimo. Frater noster archiepiscopus Thessalonicæ supplicibus cordis manibus beatitudinis tuæ salutationem et suscepit, et per nos sanctissimum verticem tuum adorabundus salutat.

Ἀπήγγειλε δὲ ἡμῖν ὁ αὐτὸς ἀδελφὸς ἡμῶν Ἐπιφάνιος, θειοτάτη κορυφή, ὡς ἔγκλησιν ἐδέξατο παρ' αὐτῆς, ἕνεκα Βαρσανουφίου, Ἡσαΐου τε καὶ Δωροθέου, τῶν αἱρετικῶν, ὡς δεχομένων ἡμῶν αὐτοὺς ὀρθοδόξους· καὶ πάνυ ἠγάσθημεν, εἰ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ ὑπὲρ ὀρθοδοξίας πάσχοντες, αἱρετικοῖς προστάσχομεν. Ἐμφραττέσθω πᾶν τὸ καθ' ἡμῶν ὑποβάλλον καὶ συκοφαντοῦν στόμα. Ὀρθόδοξοί ἐσμεν, κἂν ἄλλως ἁμαρτωλοί, ὦ μακαριώτατε· μηδ' ὁτιοῦν ὕφεσιν ἔχοντες ἐν τούτῳ τῆς ἀποστολικῆς πίστεως· πᾶσαν σύνοδον οἰκουμενικήν τε καὶ τοπικὴν, ἐγκεκριμένην τῇ ἀληθείᾳ, μετὰ τῶν ἐκτεθέντων αὐταῖς ἁγίων κανόνων ἀσπαζόμενοι, καὶ πᾶσαν αἵρεσιν, καὶ αἱρετικὸν μυσαττόμενοι, καὶ ἀναθεματίζοντες. Καὶ ἀνάθεμα Βαρσανουφίῳ, Ἡσαΐᾳ, Δωροθέῳ τε καὶ Δοσιθέῳ, ὑπὸ τοῖς τοῦ ἁγίου Σωφρονίου ἀναθεματισθεῖσιν. Ἀλλὰ καὶ ἄλλος εἴ τις εἴη τούτοις ὁμώνυμος ὅμως αἱρετικὸς, κατὰ τὴν ἐκείνων αἵρεσιν, ἢ ἑτέραν, κἂν ἐπίσκοπος, κἂν ἀσκητὴς, κἂν ὁστισοῦν, ἀνάθεμα ἔστω. Ἀλλὰ καὶ εἴ τις μὴ ἀναθεματίζοι εὐκαίρως κατὰ τὸ ἀναγκαῖον πάντα αἱρετικὸν, εἴη τῆς αὐτῶν μερίδος. Ἡμεῖς γὰρ καθαροί ἐσμεν παντὸς αἱρετικοῦ φρονήματος, εὐχαῖς σου ἱερωτάταις, πανάγιστατε. Ἔτι μὴν καὶ τοῦτο ἀναφέρομεν, ὅτι εἰ καὶ ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἡμῶν τῇ διὰ τοῦ ἀδελφοῦ Εὐσταθίου οὐ δεδήλωται· ἐπιστεῖλαι ἡμᾶς τῇ ἁγίᾳ σου κορυφῇ δι' Ἐπιφανίου. Οὐ διέψευσται Ἐπιφάνιος· καὶ ὁ τρόπος ἐν τούτῳ. Ἥμεν ὡς ἀληθῶς ἐκδώσαντες αὐτῷ τὴν ἐπιστολὴν, καὶ πάλιν φόβῳ τῶν κρατούντων ἀπαλείψαντες· ὁ δὲ ἔχων τῶν σημείων τὴν γνῶσιν, ἦγαγε πρὸς τὰ ἅγια αὐτοῦ ἴχνη εὐφρονῶν μετὰ τὸ ἐξορισθῆναι ἡμᾶς. Καὶ γάρ ἐστι στόμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν, καὶ λόγος ἐξερευγόμενος τῆς καρδίας ἡμῶν. Καὶ μήτοι γε ὑπολάβοι ἡ ἁγία σου ψυχὴ σκάνδαλον ἐν τῷ συνδούλῳ ἡμῶν ὄντι πιστοτάτῳ κατὰ πάντα. Ὁ ἀδελφὸς ἡμῶν καὶ ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης, ὑπτίαις καρδίας χερσὶ καὶ ἐδέξατο τὴν τῆς μακαριότητός σου προσηγορίαν, καὶ δι' ἡμῶν προσκυνητῶς κατασπαζόμενός ἐστι τὴν ἱερωτάτην σου κορυφήν.

XXXV. — *Basilio præposito.*

ΛΕ'. — *Βασιλείῳ ἡγουμένῳ.* [ος'.]

Theodorus suo et Platonis nomine hortatur hunc Basilium, ut conjuncto cum ipsis studio hæreticis se opponat. (Baron. an. 809, n. 25.)

Basilio religiosissimo præposito et archimandritæ Romæ, Plato humilis inclusus, et Theodorus minimus presbyter et præpositus Studiensis.

Βασιλείῳ τῷ εὐλαβεστάτῳ ἡγουμένῳ καὶ ἀρχιμανδρίτῃ Ῥώμης, Πλάτων ταπεινὸς ἔγκλειστος, καὶ Θεόδωρος ἐλάχιστος πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος τῶν Στουδίου.

Litteras paternæ sanctitatis tuæ non aliter humiles exspectabamus, quam terra sitiens imbrem suum. Et postquam spe nostra frustrati sumus, doluimus, ut par erat, vehementer. Attamen cum ex Epiphanio dilectissimo et fidissimo filio nostro causam cognovissemus, quod nimirum coactus id fecisses, non contemptu aliquo nostrum qui quantumvis tenuium, pietatem tuam nihilominus observamus : animi dolorem abstersimus, summamque lætitiam percepimus. Renuntiavit enim nobis, te eumdem esse, qui erga nos semper fuisses, affectu et charitate ; quin potius non parum bonitatis ad-

Οὕτως ἀπεκαραδοκοῦμεν οἱ ταπεινοὶ δέξασθαι γράμματα τῆς πατρικῆς σου ὁσιότητος, ὡς γῆ διψῶσα τὸν ἑαυτῆς ὑετόν. Καὶ ἐπειδὴ ἀπετύχομεν τῆς ἐλπίδος, ἠλγήσαμεν, ὡς τὸ εἰκός· ὅμως μαθόντες τὴν αἰτίαν παρὰ Ἐπιφανίου τοῦ ποθεινοτάτου καὶ πιστοτάτου ἡμῶν υἱοῦ, ὅτι ἐξ ἀναγκαίου, καὶ οὐκ ἐκ καταφρονήσεως ἡμῶν τῶν εὐτελῶν καὶ λίαν ἐραστῶν τῆς θεοφιλείας σου· μετεβάλομεν τὸ ἄλγος τῆς καρδίας, χαρὰν προσκτησάμενοι ἱκανουμένην. Ἀνήγγειλε γὰρ ἡμῖν τὸν αὐτὸν διαμένειν ἐν τῇ πρὸς ἡμᾶς διαθέσει τε καὶ ἀγάπῃ· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ προστιθέμενον μᾶλλον ἀγαθότητος ποικίλοις τρόποις. Τὴν δὲ τοῦ ζήλου

[10] Vid. infra in Theodori *Testam.* num. 4.

Digitized by Google

τῆς εὐσεβείας διανάστασιν, ὅση ἐστὶ τῇ ἁγίᾳ σου ψυχῇ, ἐξηγησάμενος, ἠχησεν ἡμῶν ἀμφότερα τὰ ὦτα. Καὶ εὐλογητὸς Κύριος τῶν δυνάμεων, ὁ θέμενός σε ἐν τῇ πρωτίστῃ τῶν πόλεων, φωστῆρα θεολαμπῆ, λόγον ζωῆς ἐπέχοντα ἀμφιλαφείᾳ τῶν ἀγαθῶν πράξεων ὁ δοὺς σοι γλῶσσαν ἐλευθεροστομοῦσαν τὰ θεῖα τῆς ὀρθοδοξίας διδάγματα μετὰ ὑψηλοῦ κηρύγματος. Ἐν ᾧ καὶ παρακαλοῦμεν βοηθεῖν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ, τῇ τε οἰκείᾳ κραταιότητι, καὶ τῇ πρὸς τὸν ἀγιώτατον ἀποστολικὸν μεσιτείᾳ. Ἡ γὰρ ὑμῶν ἀνδρικὴ ὑπὲρ τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας ἐκδίκησις τῆς ὑπ' οὐρανὸν τῆς Ἐκκλησίας ὑπάρχει στερέωσις· καὶ ὁ ἀφ' ὑμῶν ζῆλος, ἀνάπτειν πέφυκεν ἀεὶ ἅπασαν τὴν οἰκουμένην εἰς τὴν διάπυρον ἐν Πνεύματι ἁγίῳ τῆς πίστεως ἡμῶν ὁμολογίαν. Ὥστε εἰκαζέτω σου ἡ Θεοσέβεια, ὅσος ὁ λόγος ὑμῖν τοῦ τῆς εὐσεβείας κράτους· καὶ ὁπόσος ὁ ἔπαινος ἀπὸ Θεοῦ μετὰ τῶν ἀξίων ἀμοιβῶν ἐν τῇ ταύτης φυλακῇ καὶ ἀναῤῥήσει· ἣν καὶ φυλάττοιτε καὶ κηρύσσειν οὐ λήγοιτε, οἱ θειότατοι καὶ ἀξιάγαστοι ἡμῶν Πατέρες.

Οὗ δὲ χάριν ἀπεστείλαμεν πάλιν τὸν ἀδελφὸν καὶ προσκυνητὴν τῶν ἰχνῶν σου Ἐπιφάνιον, ἵν' ἀνταναγγείλῃ ὁ αὐτὸς τὰ καθ' ἡμᾶς· ὡς εὐχαῖς ὑμῶν ἁγίαις εὖ ἔχει· χαιρομένων ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ θυμηδιώντων ἐν τῷ διωγμῷ, καὶ ταῖς φυλακαῖς· ὡς τολμᾷν λέγειν· Ἡμῖν ἐχαρίσθη οὐ μόνον εἰς Χριστὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν· ἵνα εἰς ἐκτενεστέραν ὑμᾶς προσευχὴν παρακινήσῃ· ὑπέρ τε ἡμῶν τῶν ἀσθενῶν εὐανδρίας, καὶ τοῦ κοινῇ συμφέροντος, ὑπὲρ οὗ ὁ λόγος ἡμῖν, καὶ πρὸς ὑμᾶς τοὺς ἁγιωτάτους δέησις τρὶς ἄρτι γινομένη· οὐχ ἵνα ἀφεθῶμεν τῆς φυλακῆς· ὅτι μηδὲ λογιζόμεθα αὐτὴν ἀδοξίαν· ἀλλὰ μέγιστον καὶ ὑπὲρ τὴν ἡμετέραν ἀναξιότητα κλέος· ἀλλ' ὅπως ἔξει τὸ ἐπωφελὲς ἐν τῷ κοινῷ, κἂν τῶν ἐσχάτων ἐσμέν. Πανταχοῦ γὰρ, φησὶν ὁ Θεολόγος, τὸ καθ' ἑαυτοὺς παρορατέον πρὸς τὸ τῶν πολλῶν συμφέρον. Συμφέρον δ' ἂν εἴη, ὡς ὁ ἡμέτερος σκοπὸς καὶ πόθος, ἐπιτιμηθῆναι συνοδικῶς διὰ τοῦ κορυφαιοτάτου ἀποστολικοῦ, ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς, τοὺς συνεδρεύσαντας κατὰ τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀναθεματίσαντας τοὺς ἀντεχομένους αὐτοῦ· καὶ μὴ τὴν μοιχείαν, καὶ μοιχοζευξίαν, καὶ μοιχοσυνδρομίαν, δεξαμένους ὡς οἰκονομίαν τῶν ἁγίων, καθὰ οἱ Μοιχειανοὶ ἐδογμάτισαν, ἀποκαλέσαντες ἐν τούτῳ τοὺς ἁγίους παρανόμους· ὅτι μηδεὶς ἅγιος τὴν μερίδα μετὰ μοιχοῦ ἔθετο· οὐχ ὅτι καὶ μοιχωμένους ἐστεφάνωσε, καὶ δώρων τῶν θείων μεταδέδωκεν· ὁπότε οὐδὲ στέγης καὶ πυρὸς μεταδιδόναι αὐτοῖς, κἂν βασιλεῖς εἶεν, διηγορεύκασι. Καὶ ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ Θεῖον ἐξύβρισαν ταῖς στεφανικαῖς μυσταγωγίαις, ἀνενεγκόντες τὸ ἀνάθεμα ἐπ' αὐτὸ, διὰ τῆς τῶν ἀντεχομένων τοῦ νόμου αὐτοῦ ἀναθεματίσεως. Εἰ δὲ τοῦτο οὔ, ἡμεῖς τὸ λοιπὸν εὐχόμεθα ὑμῶν τῶν προσευχῶν τὸ σθένος, τῶν τῆς ἀγάπης θεσμῶν τὸ κῦρος, τῶν ἀντιγράφων τὸ κράτος· ὃ πάντως παρακληθείητε ποιῆσαι, παραμυθούμενοι τοὺς ὀλιγοψύχους καὶ ἐπιῤῥωννύντες

jecisse variis modis. Zeli vero quem pro pietate geris, quanta vis et constantia sanctæ animæ tuæ sit, commemorans, ambas nobis aures implevit. Et benedictus sit Dominus virtutum, qui te in prima omnium civitate collocavit lumen divinitus accensum, verbum vitæ proferentem bonorum operum abundantia; qui linguam tibi dedit divina fidei orthodoxæ documenta libere celsoque animo eloquentem. In quo et te obtestamur, opem ferre Ecclesiæ nostræ, tum tuopte robore, tum apud sanctissimum apostolicum intercedendo. Etenim virilis vestra pro veritate concertatio, universæ quæ sub cœlo est Ecclesiæ firmamentum est: et qui a vobis oritur zelus, semper totum orbem solet ad ferventem in Spiritu sancto fidei nostræ confessionem accendere. Quare conjiciat religio tua, quanta vobis causa fidei tuendæ, et quanta laus a Deo cum debitis præmiis vos maneat illam conservando et profitendo, quam semper conservetis, et annuntiare non cessetis, divinissimi et admirandi Patres nostri.

Propterea autem misimus iterum fratrem et vestigiorum tuorum veneratorem Epiphanium, ut renuntiet ipse de rebus nostris, quemadmodum sanctis precibus vestris recte habeant omnia: gaudentibus nobis peccatoribus, et exsultantibus in persecutione et in carceribus, ita ut dicere audeamus: Nobis datum est non solum credere in Christum, verum etiam pro ipso pati [21]: ut excitet vos ad enixius orandum, et pro imbecillitatis nostræ fortitudine, et pro communi utilitate, pro qua nobis sermo est; et ad vos sanctissimos tertia jam repetita deprecatio: non ut e custodia liberemur; quia hanc non ducimus infamiam, sed maximam ut supra merita nostra gloriam; verum ut redundet utilitas in commune, tametsi ex infimis simus. Semper enim, ait Theologus, privatum commodum spernendum præ utilitate multorum. Utile autem fuerit, quod unum est consilium nostrum et desiderium, synodice per supremum apostolicum, sicut ab initio semper factum est, damnari eos qui contra Evangelium Christi cœtum inierunt, et anathemate defensores illius appetierunt; quod adulterium, et adulteri conjugium, et adulterii patrocinium non receperint tanquam dispensationem sanctorum: sicut Mœchiani statuerunt; sanctorum in illo nomen dantes injustis; quoniam sanctorum nullus partem posuit cum adultero: nedum et adulteros coronavit, et divina eis dona tradidit; quando nec tecto aut igni, quamvis reges essent, impertiendos docuerunt. Quid autem quod Deum ipsum contumelia affecerunt coronariis illis mysteriis, et anathema in eum dixerunt, eos qui legem ejus propugnabant, anathematizantes? Quod si hæc non fiant, petimus de cætero precum vestrarum robur, charitatis vinculi confirmationem, rescriptorum auctoritatem: quod omnino præstare dignemini, consolando pusillani-

[21] Philip. I, 29.

Digitized by Google

mes, imbecilles corroborando, sanctissimi et desiderabiles et semper venerandi Patres nostri.

τοὺς ἀνάλκιδας, ἁγιώτατοι ἡμῶν καὶ ποθητοὶ καὶ ἀεισέβαστοι Πατέρες.

XXXVI. — *Euprepiano et iis qui cum eo sunt.*

ΛϚ'. — *Εὐπρεπιανῷ καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ.* [πη'.]

Confirmat adversus hæreticos : quorum facinus impium describit. (Baron. an 809, n. 28.

Plurimum confido, dilecti filii, vos vitam agere tranquillam et secundum Deum compositam. Quare ad id quod urget sermonem convertam. Quidnam istud autem ? Ubi prava illorum dogmata patefecerimus, et causas ostenderimus, propter quas nos cum aliis anathemate confixerunt, tum plane constabit eos non simplices tantum hæreticos esse, sed a Dei Evangelio apostatas, et excommunicatores sanctorum, et canonum eversores. Primum quidem quod et Veteri et Novo adversentur. *Non mœchaberis*[22], ait lex : *Non assumes nomen Dei in vanum*[23]. *Una lex esto Judæo et proselyto*[24]. Evangelium deinde sive Christus : *Audistis*, inquit, *quia dictum est antiquis : Non mœchaberis. Ego autem dico vobis nec aspicere mulierem ad concupiscendum eam*[25], Et : *Qui solverit unum de mandatis istis minimis, hic minimus vocabitur in regno cælorum*[26] ; hoc est, in ignem, ut interpretantur Patres, conjicietur. Hi vero, o rem auditu horribilem ! adulterium a lege et gratia vetitum vel ipso oculorum desiderio tenus, transgressionemque mandati non minimi dico, sed maximi, et quod primum servari debet ; ad hæc, nominis Dei, non in vano, sed in re adeo illicita et nefaria, in adulterorum scilicet conjunctione, usurpationem, Christique mysteriorum immutationem, et inimicam Deo coronationem ab adulterii auctore diabolo ejusque ministro factam, Dei dispensationem appellarunt, eamque laudabilem et Ecclesiæ salutarem.

Εὐελπίς εἰμι, τέκνα ἠγαπημένα, περὶ τῆς εἰρηναίας καὶ θεοτάκτου διαγωγῆς ὑμῶν. Διὸ μετελεύσομαι τὸν λόγον ἐπὶ τὸ κατεπείγον. Τί δὲ τοῦτο ; Ὅταν ἀνακαλύψωμεν τὰ πονηρὰ αὐτῶν δόγματα, καὶ ὑποδείξωμεν τὰς αἰτίας δι' ἃς ἡμᾶς ἀνεθεμάτισαν μετὰ τῶν ἄλλων, παντάπασιν ἀποδείκνυνται οὐχ αἱρετικοὶ ψιλοί πως, ἀλλ' ἀποστάται τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Θεοῦ, τῶν τε ἁγίων ἀναθεματισταὶ, καὶ τῶν κανόνων καταλυταί. Τὸ πρῶτον, ἀντικαθιστάμενοι Παλαιᾶς καὶ Νέας. *Μὴ μοιχεύσεις*, ὁ νόμος· *Μὴ λήψῃ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἐπὶ ματαίῳ. Εἷς νόμος ἔστω τῷ Ἰουδαίῳ καὶ τῷ προσηλύτῳ.* Αὖθις τὸ Εὐαγγέλιον, ἤτοι ὁ Χριστός, Ἠκούσατε, φησὶν, ὅτι ἐρρήθη τοῖς ἀρχαίοις· *Οὐ μοιχεύσεις· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν· μηδὲ ἐμβλέψαι γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτήν.* Καὶ, *Ὁ λύων μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων, οὗτος ἐλάχιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν·* ἤγουν εἰς τὸ πῦρ, ὡς οἱ Πατέρες ἑρμηνεύουσιν, ἐμβληθήσεται. Οἱ δὲ, ὦ τοῦ φοβεροῦ ἀκούσματος ! τὴν μοιχείαν τὴν ἐκκήρυκτον νόμου καὶ χάριτος, μέχρι καὶ ἐπιθυμίας ἐμβλεμματικῆς, τήν τε λύσιν τῆς οὐκ ἐλαχίστης, ἀλλὰ πρώτης εἰπεῖν ἐν τῷ πρακτικῷ καὶ μεγίστης ἐντολῆς· καὶ πρὸς τούτοις, τὴν οὐκ ἐπὶ ματαίῳ λῆψιν τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐπὶ ἀθεμίτῳ τηλικάυτῃ πράξει πονηρᾷ, λέγω δὴ μοιχοζευξίᾳ, λῆψιν τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, καὶ μετάληψιν τῶν μυστηρίων Χριστοῦ, καὶ στεφανικὴν τοῦ μοιχουργοῦ διαβόλου καὶ ὑπηρέτου αὐτοῦ θεομαχίαν, οἰκονομίαν Θεοῦ προσηγόρευσαν, ἀγαθήν τε καὶ σωτήριον τῇ Ἐκκλησίᾳ.

Obturemus aures, ne blasphemia tabescamus, fratres. Atque hac defensione utuntur, evangelicarum legum rationem, cum de regibus agitur, haberi, ut aiunt, non debere. En alia Antichristi persecutio, et ubinam illud : *Eadem lex erit*[27] ? Et ubi *Judicium durissimum his qui præsunt*[28] ? et ubi *Deus personam hominis non accipit*[29] ? Et quis imperatoris legislator ? Et quoniam ut princeps, sic et subditus ; subditorum quoque non erunt Evangelicæ leges. Nam si illius, et istorum quoque : ut tanquam sub una lege ac legislatore positi, obtemperantes et sine tumultu maneant. Quod si ille sub lege non sit quando vult, velit autem fortasse nullam servare ; isti vero nihilominus sint sub lege : alterum e duobus sequi necesse est, aut imperatorem Deum esse ; solus siquidem Deus sub lege non est ; aut rebellionem existere et seditionem. Ubi enim eadem lex non est, qui pax esse queat ? Imperatore aliud volente, mœchari scilicet, aut hæresi adhærere : subditos autem astringente lege, ut cum adultero non communicent : nec hæresi cum illo adhæreant : nec aliud quidquam vio-

Βύσωμεν τὰ ὦτα, μή ποτε ταχῶμεν τῇ βλασφημίᾳ, ὦ ἀδελφοί. Καὶ τὸ δικαίωμα αὐτοῖς, ἐπὶ τῶν βασιλέων, φησὶ, χρῆναι παραβλέπειν τοὺς εὐαγγελικοὺς νόμους. Ἴδε ἄλλη ἀντιχριστικὴ προδρομία. Καὶ ποῦ τὸ, *Εἷς νόμος ἔσται*, Καὶ ποῦ τὸ, *Κρίσις ἀπότομος ἐν τοῖς ὑπερέχουσι* ; Καὶ ποῦ τὸ, *Πρόσωπον ἀνθρώπου Θεὸς οὐ λαμβάνει* ; Καὶ τίς ὁ νομοθέτης βασιλέως ; Καὶ ἐπειδὴ κατὰ τὸ ἄρχον καὶ τὸ ἀρχόμενον, οὐδὲ τῶν ἀρχομένων οἱ νόμοι οἱ εὐαγγελικοί. Εἰ γὰρ ἐκείνου, κἀκείνων· ἵνα μένωσιν ὡς ὑφ' ἑνὶ ταττόμενοι νόμῳ καὶ νομοθέτῃ, εὐπειθεῖς καὶ ἀστασίαστοι. Εἰ δὲ ἐκείνου οὔ, ὅτε βούλεται· οὐ βούλοιτο δὲ τυχὸν οὐδένα φυλάττειν· αὐτῶν δὲ ναί· δύο ταῦτα, ἢ Θεός ἐστιν ὁ βασιλεύς· μόνον γὰρ τὸ θεῖον οὐχ ὑπὸ νόμον· ἢ ἀναρχία, καὶ στάσις. Οὗ γὰρ νόμος μὴ ταυτὸς, πῶς εἰρήνη ; τοῦ βασιλέως ἄλλο θέλοντος, ἤγουν μοιχεύειν, ἢ αἱρετίζειν· καὶ τῶν ὑπὸ χεῖρα μὴ συντίθεσθαι τὴν μερίδα μετὰ μοιχοῦ νομοθετουμένων, μηδὲ συναιρετίζειν· μηδ' ὅτι οὖν παραβαίνειν τὸ ὑπὸ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων παραδεδομένον ; Καὶ πῶς ἐντεῦθεν οὐ συναναφαίνεται ὁ Ἀντίχριστος ἐπὶ θύραις εἶναι ; Οὐ γὰρ τολμήσουσι

[22] Exod. xx, xiii, [23] ibid. vii. [24] Exod. xii, 49. [25] Matth. v, 27, 28. [26] ibid. 19. [27] Exod. xii, 49. [28] Sap. vi, 6. [29] Galat. ii, 6.

Digitized by Google

φάναι οἱ Μοιχειανοί· Μὴ οὐχὶ ὁ ἀνομεῖ ὁ βασιλεὺς, ποιεῖ τε καὶ κελεύει ὑπείκειν τὸν λαόν; Καὶ ἴδε εἰσῆλθεν ἐν τῷ λόγῳ αὐτῶν πάντως ὁ Ἀντίχριστος. Βασιλεὺς γὰρ ὢν κἀκεῖνος, τοῦτο μόνον ἐπιζητήσοι, ὃ θέλει καὶ λέγει γίνεσθαι· καὶ οὐδὲν τὸ διάφορον πρὸς τοὺς πρὸ αὐτοῦ, ἢ τὸ, μὴ τοσοῦτον θέλειν καὶ βούλεσθαι, ὡσεὶ καὶ θελήσοιεν καὶ ἄρτι. Ἡ αὐτὴ ἐξουσία παρὰ τῶν ἱεραρχῶν συνοδικῶς ἐκπεφώνηται. Καὶ πῶς συνιών τις, καὶ οὐκ ὢν δύσερις, οὐχ ὁμολογήσειεν οὕτως ἔχειν; Τί δὲ ταύτης τῆς αἱρέσεως χεῖρον ἔσται, ἕως ἀναδείξεως αὐτῆς τοῦ Ἀντιχρίστου; Ἐγὼ οὔπω δοκῶ εἶναι· ἀλλ' αὐτὴν ταύτην εἰς πέρας ἀρξαμένην ἐκ τοῦ δεῦρο τῷ τότε καιρῷ ἀπολῆξαι· καὶ ὅσοι ἐν ταύτῃ ὑποπέσωσι, κἂν τότε ὑπῆρχον, ὑπέκπεσον ἂν· καὶ ὁπόσοι δυνάμει Θεοῦ ἀνταγωνιζόμενοι στῶσιν, εἶεν ἂν καὶ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις νικῶντες τὸν Ἀντίχριστον ἐν θανάτῳ μετὰ Χριστοῦ. Ἀλλ', ὦ τῆς ἀνθρωπίνης ταλαιπωρίας! πῶς ἀπεντεῦθεν νῶτα ἔστρεψαν; πῶς ὑποδεικνύομεν τί ἐσόμεθα; Διὰ τοῦτο ὀλίγοι οἱ μέλλοντες στῆναι. Διὰ τοῦτο Ἠλίας καὶ Ἐνώχ· οὐκ οἴδαμεν εἰ καὶ ὁ Θεολόγος καὶ εὐαγγελιστὴς, ἀρωγοὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας, καὶ πρωτοστάται, καὶ ἀθλοφόροι τῆς ὑπὲρ ὁμολογίας Χριστοῦ νίκης. Διὰ τοῦτο κολοβωθήσονται αἱ ἡμέραι τῆς ἀνάγκης ἐκείνης τῇ ἐπιφανείᾳ Χριστοῦ ἀναιρουμένης.

Οἱ συνιόντες στῆτε, μὴ ἀρνήσησθε Χριστὸν ἀπὸ τοῦ δεῦρο· ἀρκτικὰ γὰρ τὰ παρόντα τῶν τότε. Τὸ δεύτερον οὐ πολλῆς δεῖται σαφηνείας, ἐκ τοῦ προτέρου ἐπιδηλούμενον. Ἀναθεματίσαντες οὖν τοὺς μὴ δεχομένους τὴν μοιχοζευξίαν καὶ τὴν μοιχείαν τοῦ βασιλέως, καὶ τὴν τοῦ παντὸς εὑρεθέντος καὶ ἐν αὐτῇ τὴν μερίδα θεμένου παρανομίαν, ὡς ἁγίαν οἰκονομίαν· τί ἄλλο ἢ τοὺς ἁγίους, καὶ πρῶτόν γε τὸν Πρόδρομον ἀναθεματίκασιν; ἀληθὲς εἰπεῖν, εἰ καὶ φοβερὸν, καὶ αὐτὸν τὸν τῶν ἁγίων Δεσπότην; Ὃς γὰρ ταῦτα ἀπηγόρευσεν, οὐ δέχεται, οὐδὲ εὐδοκεῖ ὅηλονότι, ἀλλὰ λίαν ἠπείλησεν ἀπαραίτητον τὸ κρῖμα, καὶ τὸ μόνον μετὰ μοιχοῦ τὴν μερίδα θεῖναι, οὐ τοῦδε, ἢ τοῦδε, ἀλλὰ παντὸς οὑτινοσοῦν, βασιλέως, δυνάστου, μικροῦ καὶ μεγάλου. Εἷς γὰρ νόμος ἔσται, φησὶ, καὶ ἐν Εὐαγγελίοις παρελάβομεν· καὶ ὃς ἐκ τοῦδε τοῦ Εὐαγγελίου κἂν τὸ τυχὸν παρασαλεύσοι, κἂν ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ, ἀρκεῖ σοι ἡ ἀσφάλεια. Μὴ βασιλεὺς μείζων ἀγγέλου; Μὴ οὐχὶ ὁ κοσμοκράτωρ ἐν τῷ κόσμῳ μείζων πάντων τῶν κοσμοκρατορικῶς κρατούντων δαιμόνων καὶ ἀνθρώπων, ἀλλ' οὐχὶ θεϊκῶς; Καὶ τί ὁ Ἀπόστολος; Ἀνάθεμα ἔστω. Ἄγγελοι οὐ τολμῶσι παρασαλεῦσαι, οὐδὲ σαλεύοντες μένουσι μὴ ἀναθεματιζόμενοι, ὡς ὁ διάβολος καὶ ἡ ἀποστατικὴ αὐτοῦ πληθύς. Καὶ πῶς ἄνθρωπος πᾶς ἐν σαρκὶ ὢν, σαλεύων καὶ καινοτομῶν, καὶ μάλιστα τοιαύτας καινοτομίας, οὐκ ἀλλότριος Θεοῦ; Ὃς δὲ οὐ δέχεται, ἃ ἀπηγόρευσεν (ἀναληπτέος γὰρ ἐξ οὗ εἰς μεταξυλογίαν μετῆλθεν ὁ λόγος) οὗτος κατὰ τοὺς Μοιχειανοὺς, μᾶλλον δὲ Ἀντιχρίστους, ἤδη ἀναθεμάτιστα. Εἰ δὲ

lent eorum quæ a Christo et apostolis tradita sunt. Et quomodo ex his Antichristus non videbitur esse in januis? Non enim dicere audebunt Mœchiani: Nonne rex, etiamsi peccet, facit ac jubet ut populus legi pareat? Et ecce in illorum sermone prorsus advenit Antichristus. Nam cum et ipse rex sit, tum id duntaxat quod vult et dicit, fieri exiget: neque ab iis, qui ipsum antecesserint, aliter discrepabit, quam quia nec ea quidem volet quæ jam nunc illi voluerint. Eadem licentia per episcopos synodice promulgata est. Et quisnam compos mentis, si contentiosus non est, rem ita se habere non fatcatur? Quid autem hac hæresi deterius futurum est, ad ipsam usque Antichristi manifestationem? Ego nondum quidem factam hanc esse arbitror: sed jam nunc inchoatam, illo tempore exitum habituram: et quotquot in hac succubuerint, eos, si tunc exsisterent, penitus cessuros: et quotquot Dei virtute reluctantes steterunt, eosdem illis diebus, Antichristi victores per mortem cum Christo futuros. Sed, o calamitatem humanam! ut terga jam exinde verterunt! ut, qui futuri simus, ostendimus! Propterea pauci futuri sunt qui stent, propterea Elias et Enoch, haud scimus an et Theologus ac evangelista, infirmitatis humanæ auxiliatores erunt, et antesignani, et in Christi confessione victores. Propterea breviabuntur dies ærumnæ illius, cui adventus Christi finem imponet [30].

State, quicunque sapitis, et Christum deinceps ne abnegetis. Hæc enim quæ videmus, initia sunt eorum quæ tunc erunt. Alterum longa explicatione non eget, cum jam ex priori manifestum sit. Itaque qui illos anathematizarunt qui conjunctionem adulterinam, et imperatoris adulterium et omnium, qui ejus participes inventi sunt, prævaricationem non recipiunt tanquam dispensationem sanctam; quid egerunt aliud nisi sanctos, ac primum quidem Præcursorem, anathematizarunt, atque ut verum dicatur, tametsi horrendum, ipsum etiam sanctorum Dominum? Qui enim hæc prohibuit, haud dubie ea non recepit nec approbat: quin judicium inexorabile minatus est etiam communicanti cum adultero, non hoc vel illo, sed quocunque, imperatore, dynasta, parvo et magno. Una enim, ait, lex erit [31]: et unum Evangelium accepimus: et qui ex hoc Evangelio quidpiam labefactaverit, licet angelus de cœlo, sufficit tibi asseveratio. Num imperator major est angelo? Num mundi princeps in mundo major cunctis dæmonibus et hominibus, qui mundana potestate, non divina, in mundo dominantur? Quid autem dicit Apostolus? Anathema sit. Angeli labefactare non audent, et, si labefactent, anathema non effugiunt, quemadmodum diabolus ac ejus turba desertrix, et quonam modo in carne vivens omnis homo, si labefactet, et nova introducat, ac præcipue nova hujusmodi, alienus a Deo non erit? Qui vero ea quæ Deus prohibuit, non recipit (revocanda enim unde digressa est oratio), is Mœchiano-

[30] Matth. xxiv, 22. [31] Exod. xii, 49.

Digitized by Google

rum, vel potius Antichristorum sententia jam est excommunicatus. Quod si Dominum, sicut Judæi, dæmonia in Beelzebub ejicientem vocaverunt [22], quid de ipsius servis et famulis? Aut enim eos Domini leges in suis dispensationibus non servasse rati, conjunctionem adulteri et communionem cum adultero parilis esse momenti ac gloriæ statuerunt, suam illis dispensationem adjungentes, ideoque minime illos tanquam exleges et mandatorum transgressores, anathematizarunt, proindeque ipsi prorsus anathematizandi sunt: aut legem ab illis servatam esse confitentes, se ipsos anathematizaverunt, non autem sanctos, sanctorum sibi nomen miseri vindicantes in dispensatione, ut vocant, conjunctionis adulteri: ac eo ipso rursus sanctos anathematizaverunt tanquam minime sanctos: quandoquidem sancti eorum judicio ii sunt, qui pro viribus dispensationes conjunctionis adulterinæ, et communicationis cum adultero principe fecerunt et faciunt: alieni autem a Deo et exleges ac mandatorum transgressores, et excommunicati apud ipsos sunt, qui illorum dispensationem adulteris patrocinantem non recipiunt, nec illius vestigiis insistunt.

Undecunque igitur libuerit et quamcunque ipsorum impietatis vocem intueri, cogita, qui solertia polles, et mirare, altam magis magisque impietatis voraginem contemplans ac revolvens. Non enim totam statim impietatem suam produnt hæreses: sed aliæ quidem prorsus alienæ sunt ab Evangelio, aliæ vero verba quædam ex Evangelio captantes, cum his se insinuant, haudquaquam profitentes se oracula evangelica non sequi: imo pro illis maxime pugnantes in speciem, quod isto et non illo modo accipi debeant, in divinis sermonibus ambiguitatem statuentes. Et cum a recto sensu discesserint, hæreses nominatæ sunt. Hinc vero manifesta est deerratio a fide. Non errant quod ad sensum attinet: sed quod dicant; Christus quidem sic ait, quantumvis lex sic habeat, in regibus ita fieri: vinci Evangelium. Vide quemadmodum finis principio respondeat. A Christi incarnatione hæreses natæ sunt extra Evangelium; deinde diabolus paulatim per gratiæ incrementa repulsus, ex ipsomet Evangelio clanculum subintravit. Scripturæ verbis textuque ipso tegens escam, hæreses procreat, usque ad Iconomachos, ac postquam se auscultari ab hominibus sensit, appropinquante simul consummationis tempore, cœpit deinceps, sicut initio, exitium ipsius Evangelii moliri, ut congrue occurrat Antichristo, in quo habitabit, et in quo tota ipsius amaritudo et apostasia patefiet, quem Dominus præsentia sua quam citissime interimet. De tertio autem quid dicemus? Qui enim Evangelium aperta fronte transgredi ausi sunt, eosque qui transgredi noluere anathematizaverunt, ecquam illi curam habituri sunt canonum, quantumvis a Spiritu sancto obsignati sint, ac eorum dissolutione dissolvantur omnia quæ ad salutem nostram attinent? Nusquam enim

[22] Luc. xi, 15.

τὸν Δεσπότην οὕτως, ὥσπερ οἱ Ἰουδαῖοι, ἐν Βεελζεβοὺλ ἐκβάλλειν αὐτὸν τὰ δαιμόνια κεκλήκασι; τί περὶ τῶν δούλων καὶ θεραπόντων αὐτοῦ; ἢ γὰρ ὡς οὐ πειθαρχήσαντας τοῖς Δεσποτικοῖς νόμοις ἐν ταῖς οἰκονομίαις αὐτῶν ἐδογμάτισαν ἰσόρροπον καὶ ἰσοκλεῆ τὴν μοιχοζευξίαν καὶ μοιχοκοινωνίαν, οἰκονομίαν αὐταῖς συντάξαντες, καὶ διὰ τοῦτο ὡς ἀνόμους τοὺς ἁγίους, καὶ παραβάτας τῶν ἐντολῶν ἀνεθεμάτισαν, καὶ ἐντεῦθεν πάντως ἀναθεματιστέοι· ἢ νομοφύλακας αὐτοὺς ὁμολογοῦντες, ἑαυτοὺς ἀνεθεμάτισαν. Ἀλλ' οὐ τοὺς ἁγίους, σφετερισάμενοι οἱ δείλαιοι εἰς ἑαυτοὺς τὸ τῶν ἁγίων ὄνομα ἐν τῇ λεγομένῃ αὐτοῖς οἰκονομίᾳ τῆς μοιχοζευξίας· καὶ διὰ τοῦτο πάλιν τοὺς ἁγίους ἀνεθεμάτισαν ὡς μὴ ὄντας ἁγίους· ἐπεὶ ἅγιοι κατ' αὐτοὺς οἱ κατὰ δύναμιν τῆς μοιχοζευξίας καὶ μοιχομεριδαρχίας τὰς οἰκονομίας πεποιηκότες καὶ ποιοῦντες, καὶ οὗτοι ἀλλότριοι Θεοῦ καὶ ἄνομοι, καὶ παραβάται ἐντολῶν, καὶ ἀναθεματισμένοι παρ' αὐτοῖς, οἱ μὴ τὴν μοιχοσύστατον αὐτῶν οἰκονομίαν δεχόμενοι, καὶ τὰ κατ' ἴχνος αὐτῆς οἰκονομοῦντες.

Ὅθεν οὖν βούλει, καὶ ποτέραν τῶν ἀσεβῶν αὐτῶν φωνὴν ἐθέλοις ἰδεῖν, νόει, ὁ ἀγχίνους, καὶ θαύμαζε, βάθος ἐκ βάθους ἀθεΐας ἀναθεωρῶν καὶ ἀναλαμβανόμενος. Οὐδὲ γὰρ αἱ αἱρέσεις προφανῆ τὴν ὅλην ἀσέβειαν ἔχουσιν· ἀλλ' αἱ μὲν πόρρω τοῦ Εὐαγγελίου πάντη γε· αἱ δὲ ὑποδούμεναι ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου ῥήσεις τινὰς, συνεισέρχονται· οὐ λέγουσαι μὴ στοιχεῖν τοῖς εὐαγγελικοῖς θεσπίσμασιν, ἀλλὰ καὶ πάνυ τὸ θεῖον ὑπὲρ αὐτῶν ἀντιποιούμεναι, τῷ οὕτως νοεῖσθαι, καὶ μὴ οὕτως· εἰς τοὺς θείους λόγους τὴν ἀμφιβολίαν ἔχουσαι. Καὶ ἐπειδὴ ἀποτυγχάνουσι τοῦ ὀρθοῦ φρονήματος, αἱρέσεις κατωνομάσθησαν. Ἐνταῦθα δὲ φανερὰ ἔκπτωσις πίστεως. Οὐ περὶ τὸν νοῦν σφαλλόμενοι, ἀλλὰ λέγοντες· Καὶ εἶπεν ὁ Χριστὸς οὕτω, κἂν νόμος ἔχῃ τάδε, ἐπὶ τῶν βασιλέων οὕτως γίνεσθαι, νικᾶσθαι τὸ Εὐαγγέλιον. Σκόπησον πῶς τῇ ἀρχῇ τὸ τέλος ἀκολουθεῖ. Ἀπὸ Χριστοῦ ἐνανθρωπήσεως ἤρξαντο ἔξωθεν τοῦ Εὐαγγελίου αἱ αἱρέσεις. Εἶτα ἀποκρουσθεὶς ὁ διάβολος διὰ τῆς κατὰ μικρὸν προκοπῆς τῆς χάριτος, ὑπεισῆλθε λανθανόντως ἐξ αὐτοῦ τοῦ Εὐαγγελίου. Γεννᾷ τὰς αἱρέσεις μέχρι τῶν Εἰκονομάχων, ἀπὸ Γραφῆς καὶ τῶν κειμένων αὐτῶν ὑποδούμενος τὸ δέλεαρ. Καὶ ἐπὰν ᾖσθετο εὐηκόους αὐτῷ τοὺς ἀνθρώπους ὑπάρχειν, συνελαύνοντος καὶ τοῦ καιροῦ τῆς συντελείας, ἤρξατο ἐκ τοῦ δεῦρο ὡς τὸ ἀπ' ἀρχῆς, κατ' αὐτοῦ τοῦ Εὐαγγελίου ἀνάπτειν τὸν φόνον, ὅπως καταντήσῃ εἰς τὸν Ἀντίχριστον εὐθέτως, ἐφ' ὃν κατοικήσει, καὶ ἐν ᾧ ἀποκαλυφθήσεται ἡ πᾶσα αὐτοῦ πικρία καὶ ἀποστασία, ὃν ἀνελεῖ Κύριος τῇ ἐπιφανείᾳ αὐτοῦ ὅτι τάχιστα. Περὶ τοῦ τρίτου τί καὶ φῶμεν; Οἱ γὰρ τὸ Εὐαγγέλιον παραβαίνειν γυμνῇ τῇ κεφαλῇ κατατολμήσαντες, καὶ τοὺς μὴ παραβαίνειν αἱρετισαμένους ἀναθεματίσαντες, τί περὶ κανόνων αὐτοῖς μελήσει; Καί γε καὶ τούτων ὑπὸ Πνεύματος ἁγίου ἐσφραγισμένων, καὶ ἐν τῇ λύ-

Digitized by Google

σει αὐτῶν λελυμένων ὄντων τῶν ἁπάντων εἰς σωτηρίαν ἡμῶν ἡκόντων. Οὐδαμοῦ γὰρ ἱερωσύνη, θυσία, τἄλλα ἰάματα τῶν ψυχικῶν ἡμῶν ἀῤῥωστημάτων.

sacerdotium, sacrificium, ac reliqua morborum nostrorum spiritualium medicamenta.

Τί δὲ λέγω κανόνων, καὶ ποιοῦμαι διαφοράν; Ταυτὸν ἔστιν εἰπεῖν καὶ ἐπ' αὐτῶν [καὶ] Εὐαγγελίου Χριστοῦ. Αὐτὸς γὰρ τὰς κλεῖς δέδωκε τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν τῷ μεγάλῳ Πέτρῳ φάσκων· Ὃν ἂν λύσῃς, καὶ ὃν ἂν δήσῃς, ἔσται τὸ καὶ τό. Καὶ πάλιν πᾶσι τοῖς ἀποστόλοις· *Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον· ἄν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται· καὶ ἄν τινων κρατῆτε, κεκράτηνται.* Καὶ ἑπομένως τούτοις εἰς τοὺς μετ' αὐτοὺς διαβιβάζων τὴν ἐξουσίαν, ἐάνπερ ὡσαύτως πράξοιεν. Καὶ διὰ τοῦτο Βασιλείου, καὶ τῶν ἰσοστασίων αὐτῷ ἁγίων, ὡς τῶν ἀποστολικῶν κανόνων δεδεγμένων, καθότι ἐξηκολουθήκασι μηδὲν κεκαινοτομηκότες, ἀλλὰ καὶ ἐπαυξήσαντες κατὰ τὸ δέον· οὗτοι οὖν οἱ νέοι ψευδαπόστολοι ἀποφαίνονται ἐμπράκτως, μὴ πάντως κατὰ τοὺς κειμένους ὅρους τῶν ἁγίων, ἀλλ' οἰκείᾳ ἐξουσίᾳ καὶ διακρίσει, παρὰ τὸ ὑπ' αὐτῶν διατεταγμένον ἔσθ' ὅτε ἕκαστον τῶν ἱεραρχῶν ποιεῖν· λύειν ἐν οἷς οὐ παρ' αὐτῶν λύσις· καὶ δεσμεῖν ἐφ' οἷς οὐχ ὑπ' αὐτῶν ὁ δεσμός. Καὶ ὁρᾶτε ταῦτα καθεκάστην γιγνόμενα. Καὶ ἐβεβηλώθη τὰ ἅγια, καὶ ἐφόδιον ἁμαρτίας κρύβδην τε καὶ εἰς τοὐμφανὲς ἡ μοιχοσύνοδος· καὶ καθαίρεται ὁ ἀκαθαίρετος· καὶ χειροτονεῖται ὁ διαβεβλημένος· καὶ ἔξεστι ὁ ὑποπίπτων κανόσι καθαιρετικοῖς, ἀνευθύνως ἱερουργῶν, καὶ ἐκ κελεύσματος ἀνθρωπίνου, καὶ οὐκ ἐκ ψήφου θείας καὶ κανονικῆς, αἱ προβολαί.

Quid autem canones dico, ac discrimen aliquod statuo? Perinde est de Evangelio Christi ac de illis dicere. Ipse enim claves regni cœlorum magno Petro tradidit his verbis: Quemcunque solveris et quemcunque ligaveris, hoc erit et illud [23]. Et rursum omnibus apostolis: *Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; et quorum retinueritis, retenta sunt* [24]: ac consequenter potestatem transmittens ad eorum successores, cum idem egerint. Cumque idcirco Basilius, ipsique suppares sancti, canones tanquam apostolicos receperint, quatenus eos secuti sunt, nihil immutantes, sed et amplificantes etiam prout conveniebat: isti demum novi pseudoapostoli reipsa ostendunt, se nequaquam secundum præscriptos a sanctis terminos, sed propria auctoritate et arbitrio contra quam ab illis statutum est, facere, dum episcopus quilibet solvit interdum, ubi solvere non potest: ligat, ubi ligandi jus non habet. Atque hæc quotidie fieri cernitis; et profana sunt sancta, et peccati illecebra clam palamque facta est mœchosynodus; deponiturque qui deponi non debet, et ordinatur qui infamia laborat, et qui canonibus depositionem irrogantibus obnoxius est, impune sacra facere permittitur, fiuntque ex jussione humana, non Dei et canonum decreto, promotiones.

Καὶ, φεῦ μοι, τῆς ταλαιπωρίας, πάντα κατατραγῳδεῖν! καὶ τίς ἔχων καρδίαν αἰσθητικὴν, οὐκ ἀλγεῖ καὶ στένει; Καὶ ποῖος νοῦς ταῦτα ἀναθρώσκων καὶ συμβάλλων, οὐχ ὁμολογεῖ αἱρέσεων τὴν ἀποστάτριαν εἶναι Χριστοῦ; καὶ ποῦ μοι πάντα λέγειν τὰ κατὰ νοῦν, καὶ ὑπερβαίνειν μέτρον ἐπιστολῆς; Εὐσύνοπτα τὰ λεγόμενα, οὐ κεκομψευμένα, οὐ δυσνόητα· τὸ μὲν, ὅτι οὐδὲ ἐγὼ ὑψηγορεῖν δυνάμενος, ἀλλὰ καὶ λίαν ὀλίγος, καὶ ὀλιγόλογος, καὶ βραχύγνωστος, αὐτὰ ταῦτα δι' εὐχῆς τοῦ κοινοῦ Πατρὸς καὶ ὑμῶν ἔχων· τὸ δὲ καὶ διὰ τό τινας ὑμῶν μὴ ἰσχύειν δογματικώτερον καταλαμβάνειν τὴν αἵρεσιν, καὶ ἅμα ὅτι καὶ ἁπλοῦς ὁ λόγος τῆς ἀληθείας· ἥ τε αἵρεσις φανερὰ, καὶ ἀδογμάτιστος, καὶ παιδὶ εὐκατάληπτος. ὯΙ γὰρ ὁ Θεὸς εἶπε, σύντομος ὁ λόγος. Οὗτοι οὐ στοιχοῦσιν· ἀλλὰ καὶ στοιχοῦντας ἀναθεματίζουσι. Δώῃ δὲ ὑμῖν χάριν ὁ Κύριος ἐπὶ πᾶσιν, ἀγαπητὰ τέκνα.

Et, heu mihi! quantus dolor est omnia deplorare? et quisnam sensu aliquo præditus non dolet et ingemiscit? et quæ mens ista spectans et expendens, non confitetur desertricem Christi esse hanc hæresim? et cur omnia quæ in animo versantur expromam, et epistolæ modum excedam? Comperta sunt quæ dico, non scite composita, non difficilia, licet non dignus qui audiar, utriusque concordiam, per quam et clarius emicat radius veritatis, et pravitas illi adversantium, vel potius nocturna lux, intellectu: partim quia non sum sublimia loquendi facultate præditus, sed tenuis admodum et exigui sermonis, et angustæ scientiæ, hæc ipsa precibus Patris communis ac vestris adeptus; partim etiam quod nonnulli vestrum accuratiorem hæresis expositionem capere nequeant: demum, quod simplex sit veritatis oratio, et hæresis hæc manifesta sit, et doctrinæ expers, et quam puer possit capere. Cui enim Deus loquitur, ei brevis est sermo. Hi non recta incedunt, et recta incedentes anathematizant. Det autem vobis Dominus gratiam in omnibus, dilecti filii.

ΑΖ'. — Ἰωσηφ ἀρχιεπισκόπῳ Θεσσαλονίκης. [ῃε'.]

XXXVII. — *Josepho archiepiscopo Thessalonicæ.*

Adversus eosdem hæreticos.

Διὰ τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ σοφίας σου, τῆς τε πρός με τὸν ταλαίπωρον ἀγάπης, καὶ ὑπὲρ ἀξίαν μου ἀποτιμήσεώς σου, τὰ νῦν μοι ἐπεσταλμένα, εἰλικρινῆ

Digna humilitate ac sapientia tua, et charitate erga me miserum, ac de me supra quam mereor æstimatione sunt ea quæ ad me nunc scripsisti;

[23] Matth. xvi, 19. [24] Joan. xx, 22.

Digitized by Google

sinceram et incorruptam ex radiante anima tua, ter beate mi fratripater, diffundentia veritatem. Quam amplexatus, gratias egi Christo desiderii mei expletori, bonorum omnium largitori; quidni enim? te scientia locupletem, zeloque convenienti, ac germanum præterea communis Patris filium, convenientia nobis minimis et sapere, et in animo habere. At belle sane ista, cum in votis habeam, licet non dignus qui audiar, utriusque concordiam, per quam et clarius emicat radius veritatis, et gravitas illi adversantium, vel potius nocturna lux, enervatur, et tenebris offunditur. Cum autem in litteris reperissem necessarii divisionem; ignosce, obstupui: non enim est hæc necessarii, sed contingentis, quod trifariam dividitur, in id quod sæpius, quod æqualiter, et quod rarius. Prioris autem, in præsens et futurum: deinde præsentis altera divisio in subjectum et prædicatum: cum illud, quia sæpius contingit, in exsistens: et istud in necessarium transit, non tamen vicissim hoc in illud, quamvis inde descendat.

Non enim si quid jam necessarium, continuo et contingens. Si quid autem ut plurimum contingit; per id quo exsistit, transit nonnunquam in necessarium. Atque ita, omnis homo grammaticus, aliquis homo grammaticus: quorum prius quidem contingens, potest enim fieri; alterum vero, si modo actus adsit, necessarium; isto autem exstincto, abscessit actus necessarii: hoc, inquam, est si sit, videlicet quandiu est; alterum vero in eo quod est nunquam variatur: cujusmodi sunt æterna, angelus et anima. Quod ergo quærebatur jam tenemus: ut qui reus est canonis de contingenti, pœnam interdum propter aliam hominis improbitatem sustineat ejus qui est de necessario; at non hic vicissim ejus qui de contingenti. Fieri enim non potest, cum æquivaleat jam impossibili, omne siquidem quod impossibile, idem per conversionem necessarium est: quomodo necessarium est solem lucere, sed et impossibile est non lucere. Quod vero sanctitas tua dicit aliquando non luxisse: utique in Passione Christi, nam de nocte haud scio quo pacto. Hæc porro sunt prodigia, non consueta, nec regularia; sed vel supra, vel præter naturam: quorum alterum declarat Christi incarnatio: alterum præsens iniquitas, non in abdito nec in transcursu facta, sed palam atque in legis morem confirmata, quoad in ipsa fuit, per synodicam actionem, eorumque qui pro veritate pugnant, relegationem tanquam in aliqua divinorum canonum transgressione, aut, ut verius dicam, gravi infestaque hæresi.

O prævaricantium audaciam! quibus quanta ob divinarum legum, vel potius Evangelii canonumque ferme omnium contemptum pœna impendet; tantum humilibus nobis impendet periculum, si quid de officio subtraxerimus. Quænam autem dispensatio esse queat erga eos qui cum adulteri copulatore sacrificant, quique adulterii confirmatrici synodo

A καὶ ἀσύμφυρτον τηλαυγοῦντα ἐκ τῆς φωτοειδοῦς σου ψυχῆς, τρισόλβιέ μου ἀδελφοπάτορ, τὴν ἀλήθειαν· ἣν ἀσπασάμενος ηὐχαρίστησα τῷ ἀοπλήρωτῃ τῆς ἐπιθυμίας μοῦ Χριστῷ, τῷ τῶν καλῶν ἁπάντων δοτῆρι· καὶ πῶς γε οὐχί; γνώσεώς σε πεπλουτισμένον ὄντα, καὶ ζήλου τοῦ προσήκοντος, ἄλλως τε τέκνον ἀληθινὸν τοῦ κοινοῦ Πατρὸς, συνῳδὰ ἡμῖν τοῖς ἐλαχίστοις καὶ φρονεῖν καὶ συνδιατίθεσθαι. Ἀλλ' εὖ γε μὲν ταῦτα· εὐκταιότερον ἔχοντός μου τοῦ ἀνακούστου τὴν ἀμφοτέρων ὁμοφωνίαν· δι' ἣν ἥ τε τῆς ἀληθείας ἀκτὶς μαρμαίρει λαμπρότερον, καὶ ἡ τῶν ἀντιδιατιθεμένων αὐτῇ σκολιότης, μᾶλλον δὲ νυκταυγία, ἀπονευροῦταί τε καὶ ἀποζοφοῦται. Εὑρηκὼς δ' ἐν τοῖς γράμμασι τὴν τοῦ ἀναγκαίου διαίρεσιν, σύγγνωθι, ἀπηνεώθην. Οὐ γὰρ αὕτη τοῦ ἀναγκαίου, τοῦ δὲ ἐν-

B δεχομένου, ὃ διῄρηται τριχῶς· εἴς τε τὸ ἐπὶ πλέον, ἐπίσης, καὶ ἐπ' ἔλαττον. Τοῦ δὲ πρότερου, εἴς τε τὸ παρὸν, καὶ ἐσόμενον· εἶτα τοῦ παρόντος ἐπιδιαίρεσις· εἰς ἀΐδιον, καὶ εἰς τὸ ἔστ' ἂν ᾖ. Τοῦ δὲ ἔστ' ἂν ᾖ, ὑποδιαίρεσις εἰς τὸ ὑποκείμενον καὶ κατηγορούμενον· τοῦ ὡς ἐπὶ πολὺ ἐνδεχομένου χωροῦντος εἰς τὸ ὑπάρχον· τοῦ δὲ, εἰς τὸ ἀναγκαῖον.

Οὐ μὴν ἀντιστρέφοντος, εἰ καὶ ἐκεῖθεν κατιάντος· οὐ γὰρ εἴ τι ἀναγκαῖον ἤδη καὶ ἐνδεχόμενον· εἴ τι δὲ τὸ ὡς ἐπὶ πολὺ ἐνδεχόμενον, ἁδρῶν διὰ μέσου τοῦ ὑπάρχοντος, ἔστ' ἂν ᾖ ἀναγκαῖον. Καὶ γοῦν πᾶς ἄνθρωπος γραμματικὸς, καὶ τίς ἄνθρωπος γραμματικός. Ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον ἐνδεχόμενον· δυνατὸν γὰρ γενέσθαι· τὸ δὲ δεύτερον ἀναγκαῖον, ἐπ' ἂν ἔστιν

C ἐνέργεια· οὗ θανέντος, ἀπέστη ἡ κατὰ τὸ ἀναγκαῖον ἐνέργεια. Τοῦτό φησιν, ἔστ' ἂν ᾖ, τὸ ἕως ἂν ᾖ, ἤτοι. Τὸ δὲ ἕτερον, τὸ μήποτε τοῦθ' ὅπερ ἐστὶν ἀλλοιούμενον· οἷα τὰ ἀΐδια, ἄγγελος καὶ ψυχή. Καί γε ἔχομεν τὸ ζητούμενον· ὥστε τὸν ἁλόντα ἐνδεχομένῳ κανόνι, πείσεσθαι ἔστιν ὅτε διὰ τὴν τοῦ ἀνδρὸς ἄλλην μοχθηρίαν, τὰ τοῦ κατὰ τὸ ἀναγκαῖον κειμένου· ἀλλ' οὐχὶ τοῦδε τὰ τοῦ κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον. Οὐ γὰρ ἐνδέχεται· ἰσορροποῦντος ἤδη τῷ ἀδυνάτῳ. Πᾶν γὰρ

D ἀδύνατον, ἀντιστραμμένως καὶ ἀναγκαῖον· οἷον ἀναγκαῖον τὸν ἥλιον λάμπειν· ἀλλὰ καὶ ἀδύνατον μὴ λάμπειν. Τὸ δὲ φάναι τὴν ἁγιωσύνην σού ποτε μὴ λάμψαι· πάντως ἐπὶ τοῦ πάθους τοῦ Χριστοῦ. Ἐν νυκτὶ γὰρ οὐκ οἶδ' ὅπως. Ταῦτα δὲ τέρατα, καὶ οὐκ ἔννομα, οὐδὲ ἐγκάνονα· ἀλλ' ὑπὲρ φύσιν, ἢ παρὰ φύσιν· καὶ τὸ μὲν πρῶτον δηλοῖ ἡ Χριστοῦ οἰκονομία· τὸ δὲ δεύτερον, ἡ νῦν παρανομία, μάλιστα οὐκ ἐν ἀποβύστῳ καὶ ὡς; ἐν παρεκδρομῇ γενομένη, ἀλλ' ἐμφανῶς καὶ εἰς νόμον κρατυνθεῖσα τὸ καθ' αὑτὴν, διὰ τῆς συνοδικῆς πράξεως· καὶ τῆς τῶν ὑπὲρ ἀληθείας ἐνισταμένων ἐξορίσεως, ὡς ἐπί τινος τοὐναντίον θείων κανόνων παραβάσεως, τἀληθέστερον δὲ εἰπεῖν, στιβαρᾶς καὶ πονηρᾶς αἱρέσεως.

Ὦ τῆς τόλμης τῶν δρασάντων! οἷς ὅσον τὸ κατάκριμα τῆς τῶν θείων νόμων, μᾶλλον δὲ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ πάντων σχεδὸν κανόνων καθυβρίσεως· τοσοῦτον ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς ἐπικίνδυνον καθυφιοῦσί τι τοῦ πρέποντος. Πῶς δ' ἂν εἴη οἰκονομία ἐν τοῖς συλλειτουργοῦσι τῷ μοιχοζεύκτῃ, καὶ προάρξασι τῆς μοιχοκυρώτου συνόδου, ὡς ὁ θεῖος ἔφη Βασίλειος;

Digitized by Google

Φησὶ γάρ, πολλάκις καὶ τοὺς τοῖς ἀνυποτάκτοις συν- A præfuerunt, ut divinus ait Basilius? Dicit enim,
απελθόντας, ἐπ' ἂν μεταμεληθῶσιν, εἰς τὴν αὐτὴν sæpe illos etiam qui in obedientibus adhæserunt,
ἀποδέχεσθαι τάξιν, ἀλλ' οὐ παρ' ἡμῶν· εἴπερ ποτὲ postquam eos pœnituerit, in eumdem gradum reci-
καὶ μεταγνοῖεν· παρὰ δὲ τῶν [ἱσ]τοστασίων, ὡς ὁ θεῖος pit, sed nequaquam a nobis, si modo unquam erro-
ἔφη Διονύσιος. Τὰ πλείω ἀφίημι τῇ συνέσει σου ἱε- rem agnoscent, verum a comparibus, ut ait divinus
ρῶς ἰσχυούσῃ ἐποπτεύειν τὰ ἡμᾶς λανθάνοντα. Δόξα Dionysius. Cætera relinquo prudentiæ tuæ, quæ
θεῷ ἐπὶ τῇ τῶν ἀδελφῶν ἀπολύσει, εἴπερ ἀληθές. potest etiam ea quæ nos latent, sancte perspicere.
Δόξα θεῷ καὶ περὶ τῆς θεοδότου σοῦ, ἀδελφέ μου, Laus Deo et de fratrum liberatione, si verum est.
καρτερίας, ἐν τοῖς τῶν αὐτόθι σκληροῖς καὶ ἀπερι- Laus Deo et de tua, mi frater, divinitus data con-
τμήτοις τῷ πνεύματι κεντήμασι. Χαρίζου μοι τὴν stantia, in duris et incircumcisis spiritu hominum
εἰσαεὶ ὑπόμνησιν, νηφαλεοῦσάν με τὸν νυστάζοντα· istorum stimulis. Largire mihi perpetuam admoni-
εἶτα καὶ νῦν ἱερὰν προσευχὴν πάνυ πάντων, τοῦ tionem, quæ me dormitantem expergefaciat; deinde
δὲ Πατρὸς ἡμῶν καὶ σοῦ διαφερόντως, χρῄζοντι. et nunc sacras preces omnium prorsus, sed Patris
Μεμάθηκα πεποιηκέναι σε χάριτι Χριστοῦ πόνημά nostri et tuas potissimum, indigenti. Didici te per
τι· καὶ, εἰ κελεύεις, ἀναγνῶσαί μοι αὐτὸ ἐπ' ὠφε- Christi gratiam opus aliquod elaborasse; fac, si
λείᾳ. B placet, ut cum utilitate legam.

ΛΗ'. — *Ἀρσενίῳ τέκνῳ.* [ρδ'.]

XXXVIII. — *Arsenio filio.*

Scelus nomine dispensationis prætexentes refellit. (Baron. an. 787, n. 58.)

Ἡλίκον ἐχάρην καὶ τανῦν, ἀναγνούς σου τὰ γράμ- Quanto nunc etiam gaudio perfusus sum lectis
ματα, τέκνον ποθεινότατον· οὐ τοσοῦτον ἐν τῇ litteris tuis, fili desideratissime! non tam quod aper-
ἀνεῳχθείσῃ σοι μᾶλλον θύρᾳ τῆς πρὸς ἀδελφοὺς συν- tum tibi ostium fuerit liberius cum fratribus congre-
τυχίας· εἰ καὶ αὐτὴ εὐκταία· ὅσον ἐπὶ τῇ τῆς γλώτ- diendi; quamvis et illud optandum, quam propter
της εὐχάριτι Θεοῦ, δι' ἧς κλείεις τὰ ἀπύλωτα στόματα insitam linguæ tuæ Dei gratiam, qua obstruis effre-
τῶν αἱρετιζόντων. Προσθείη σοι τοιγαροῦν ἔτι Κύ- nata ora hæreticorum. Adaugeat ergo tibi Dominus
ριος λόγον γνώσεώς τε καὶ σοφίας, διακατελέγχειν sermonem scientiæ ac sapientiæ ad confutandos
τοὺς τῆς εὐσεβείας προ[σ]ασπιστάς· ὡς ἂν ἔξει σοι impietatis defensores: ut tibi merito sane liceat
εὖ μάλα τῷ θείῳ Δαυὶδ συμψάλλειν· *Τὸ στόμα μου* cum divino David canere: *Os meum aperui, et attraxi*
ἠνοίξα, καὶ εἵλκυσα πνεῦμα· ὅτι τὰς ἐντολάς *spiritum; quia mandata tua non sum oblitus*[35].
σου οὐκ ἐπελαθόμην. Καθ' ὧν λυττήσαντες οἱ Contra quæ insanientes Mœchiani, illud Scripturæ,
Μοιχειανίζοντες, ἐκεῖνό πως τὸ Γραφικὸν αὐτοῖς τοῖς operibus ipsis, quodammodo inclamant: *Recede a*
ἔργοις φθέγγονται· *Ἀπόστα ἀπ' ἐμοῦ, ὁδούς σου* *me, vias tuas scire nolo*[36]. Si enim scivissent, haud-
εἰδέναι οὐ βούλομαι. Εἰ γὰρ ᾔδεισαν, οὐκ ἂν παρ- C quaquam Domini mandata violavissent: neque, post-
έβησαν τὰ τοῦ Κυρίου ἐντάλματα· οὐκ ἂν παραβάν- quam violaverunt, salutarem Christi Ecclesiæ dis-
τες, οἰκονομίαν σωτήριον τῇ Ἐκκλησίᾳ Χριστοῦ τὰς pensationem fuisse prævaricationes suas, synodice
παραβάσεις συνοδικῶς ἐδογμάτιζον, ὑπ' ἀναθέματι sanxissent, anathemate in eos decreto qui eas non
τῶν ταύτας μὴ οὕτω προσιεμένων. Ὅπερ ἀσεβὲς δόγ- perinde approbassent. Quod quidem adeo est im-
μα τοσοῦτόν ἐστιν, ὡς μὴ μόνον τὸ ἱερὸν Εὐαγγέ- pium dogma, ut non modo sacrum Evangelium de-
λιον ἀνατρέπειν, κατὰ τὸ ἐκ μέρους φύσιν ἔχειν τὸ struat, quatenus totum destrui in parte vulgo solet;
ὅλον ἀνατρέπεσθαι· ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν Χριστοῦ οἰ- sed ipsam etiam Christi incarnationem tollat de
κονομίαν ἀναιρεῖν· ἀναιρετικὰ γὰρ ἀλλήλων τἀναντί- medio; tollunt siquidem sese mutuo contraria. Quod
α. Ὅτι δὲ ἐναντία ἡ μοιχοζευξία, δογματισθεῖσα autem adulterina conjunctio, quam isti salutarem
σωτήριος οἰκονομία, τῇ θείᾳ, καὶ ἐπ' ἀναιρέσει τῆς dispensationem fuisse statuunt, divinæ, et ad pec-
ἁμαρτίας οἰκονομίᾳ, παντί που δῆλον. Ἀλλὰ μὲν οὖν cati destructionem institutæ dispensationi contraria
καὶ ἑτέρων ἀσεβημάτων ἐστὶν ἐπίμεστος ἡ μοιχοσύν- sit, omnibus manifestum est. Verumenimvero aliis
οδος· ἃ, εἰ περιτύχοις πάλιν ἰδεῖν τὸν ἀδελφὸν Εὐ- quoque impietatis generibus scatet mœchosynodus:
πρεπιανόν, ὑποδείξειέ σοι. quæ, si Eupreplanum fratrem iterum videre con-
tingat, tibi demonstrabit.

Ἔρρωσο καὶ εὐσθένει, τέκνον, ἀμφοτέρωθεν τοὺς D Vale, et constans esto, fili, utrinque eos qui in-
βάλλοντας ἀοράτως, ἐκβάλλων κράτει πίστεως, φόβου visibiliter feriunt prosternens fidei robore, timo-
τε θείου καὶ ἀγάπης. Ἐπειδὴ γὰρ ἔξωθεν δι' ὧν risque divini et charitatis. Postquam enim extrin-
ἐπεγείρουσιν αἱρέσεων προσβάλλοντες, ἀποκρούονται secus per hæreses, quas suscitant, irruentes, per
ὑπὸ τοῦ ὀρθοδόξου φρονήματος· ἔνδοθεν ἐπέρχονται orthodoxam sententiam repulsi sunt: intrinsecus
οἱ δόλιοι, συλῆσαι τὸν τῆς ψυχῆς θησαυρὸν τεχναζό- aggrediuntur fraudulenti, animæ thesaurum diri-
μενοι. Ὧν λυτρωθείημεν τῆς θήρας, χεῖρας πρὸς pere molientes: quorum a deprædatione liberemur,
Θεὸν αἴροντες, συνεργίᾳ τῶν τοῦ κοινοῦ Πατρὸς manus ad Deum attollentes, et adjuti precibus com-
ἡμῶν προσευχῶν, καὶ πάντων τῶν εὐσεβούντων, munis Patris nostri et piorum omnium, ego et tu,
ἐγώ τε καὶ σὺ καὶ πάντες οἱ ἀδελφοὶ ἡμῶν. Ὁ τοῦ et fratres nostri universi. Auletæ præpositus tibia

[35] Psal. cxviii, 131, 176. [36] Job xxi, 14.

Digitized by Google

canit, sed obscuro sono, nec Spiritui sancto concinenti. Quod enim ait se Romam spectare; imbecillitatis causæ, falsæque in re præsenti defensionis suffugium est. Quodque de Saba et Theoctisto, religiosissimis monachis, hoc illudve dicat, et quod Romæ hoc et illud, falsum est. Hi enim ob hanc causam ne ab Iconomachorum hæresi redeuntes episcopi in pristinos gradus restituerentur: non quidem omnes, sed præcipui, et principes hæreseos, juxta sancti Athanasii verba, restiterunt. Quod sane absurdum non erat. Sed postquam synodus, quæ coacta tum fuit, recipiendos omnes judicavit, exemplum secuta quartæ sanctæ synodi; assenserunt et ipsi: neque enim ulla suberat rei necessariæ transgressio.

A Αὐλητοῦ καθηγούμενος αὐλεῖ, ἀλλὰ ἄσημα, καὶ οὐ τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ εὔρυθμα· καὶ τὸ λέγειν αὐτὸν ἀφορᾷν ἐν Ῥώμῃ, ἀσθενείας λόγου, καὶ πρὸς τὸ παρὸν ψευδαπολογίας καταφύγιον. Καὶ τὸ φάναι αὐτὸν περὶ Σάβα τε καὶ Θεοκτίστου, τῶν εὐλαβεστάτων μοναχῶν, τοῦτο κἀκεῖνο, καὶ ὡς ἐν Ῥώμῃ τὸ καὶ τὸ, οὐκ ἀληθές. Οἱ μὲν γὰρ ἕνεκεν τοῦ μὴ προσδεχθῆναι τοὺς ἐκ τῆς Εἰκονομαχικῆς αἱρέσεως ὑποστρέφοντας ἐπισκόπους εἰς τοὺς οἰκείους βαθμούς· καὶ οὐ πάντας, ἀλλὰ τοὺς ἐξόχους καὶ πρωτάρχους τῆς αἱρέσεως, κατὰ τὸν λόγον τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, ἐνίσταντο. Ὅπερ οὐκ ἀπεικότως. Ἀλλ' ἐπεὶ ἡ τηνικαῦτα σύνοδος κέκρικεν ὅλους εἰσδέξασθαι, ἔχουσα τὴν τετάρτην ἁγίαν σύνοδον παράδειγμα· συνῆλθον· οὐ γὰρ ἦν τῶν ἀναγκαίων τι παραβαινόμενον.

B

De Simoniacis autem tum quidem prætermissum est, quia de eo capite post synodum quærendum erat. Postquam vero quæsitum fuit . . . . . primum quidem annuæ pœnitentiæ, aut aliquanto amplius. O facinus audax! cum monachis quibusdam, quorum nominibus parco, editum est ab eo decretum relaxandæ depositionis perpetuæ, ita ut Christi sacerdotes iterum forent, quos Deus per apostolorum principem Petrum deposuisset. Deinde cum ipsi in ea re non assentiretur Sabas, sed plane adversaretur; quid agit? malum recto corrigit. Negat se pœnitentiam dedisse, ut eos admittere qui per pecuniam ordinassent, vel ordinati fuissent, quod cum dicit, convincitur ab illius temporis Augusta, a qua inductus fuerat ut iniquam pœnitentiam C daret.

Περὶ δὲ τῶν Σιμωνιανῶν, τηνικαῦτα μὲν παρεκαλύφθη, ὡς μετὰ τὴν σύνοδον ἐκζητησομένου τοῦ κεφαλαίου. Ἐπεὶ δὲ ἐζητήθη. . . . . τὸ πρῶτον μὲν εἰς ἐπιτίμιον ἐνιαυσιαῖον ἢ καὶ πλέον. Ὦ τοῦ τολμήματος! σύν τισι μοναχαῖς, ὧν ἀφίημι λέγειν τὰ ὀνόματα, ἐδόθη ὅρος ὑπ' αὐτοῦ ἐξιλεώσεως τῆς εἰς αἰῶνας καθαιρέσεως· εἰς τὸ εἶναι τοὺς ὑπὸ Θεοῦ διὰ Πέτρου τοῦ τῶν Ἀποστόλων κορυφαίου καθῃρημένους, πάλιν ἱερουργοὺς Χριστοῦ. Καὶ ἐπεὶ οὐ συνῆλθον οἱ περὶ Σάβαν ἐν τούτῳ, ἀλλὰ καὶ διηνέχθησαν πρὸς αὐτὸν, τί ποιεῖ; κακὸν καλῷ ἀπαλλάττει. Ἀρνεῖται μὴ δεδωκέναι ἐπιτίμιον, μηδὲ προσίεσθαι τοὺς ἐν χρήμασι χειροτονήσαντάς τε καὶ χειροτονηθέντας. Λέγων διελέγχεται ὑπὸ τῆς τηνικάδε κρατούσης, ἀφ' ἧς καὶ εἱλκύσθη δοῦναι τὸ ἄνομον ἐπιτίμιον.

Aderat dies Theophaniorum Christi, venerunt illo die quibus imposita pœna fuerat: et, ea jam peracta, se absolvi postularunt, abnuebat ille, Augusta urgebat, ut admitterentur. Iterum malo rectum destruit patriarcha: cum illis eo ipso festo palam sacrificat, non invitus sane, sed sua sponte; quandoquidem cum posset cum depositis non sacrificare, sacrificavit: quoquomodo quis dicat eum non potuisse. Hinc illa Sabæ cum eo contentio: hinc emersit amplior quam divini canones ferant, absolutio. Roma vero minime hæc probavit, absit! sed neque synodum ipsam habuit pro œcumenica, sed pro locali, et quæ proprium locorum illorum errorem D emendasset [37]. Neque enim aliorum Patriarcharum vicarii erant qui pro iis sedebant: falsum, siquidem Romani non propter synodum, sed ob aliam causam missi huc venerant. Quare et depositi, ut fertur, post reditum fuerunt ab eo qui miserat; quamvis coactos se fuisse causarentur. Alii autem ex oriente quidem, sed a nostratibus persuasi et inducti, non autem a Patriarchis missi, qui nihil sciverunt ne postea quidem, propter gentis metum scilicet. Hoc autem idcirco faciebant homines nostri, ut hære-

Παρῆν ἡ ἡμέρα τῶν Θεοφανίων Χριστοῦ· ἐληλύθασιν ἐν ταύτῃ οἱ ἐπιτιμιασθέντες, πεπληρωκότες τὸ ἐπιτίμιον, καὶ λύσιν ἐπιζητοῦντες· ὁ μὲν ἀπῃξίου, ἡ βασίλισσα κατηπείγετο τὴν εἰσοδοχήν. Πάλιν κακῷ τὸ καλὸν διαμείβει ὁ πρόεδρος· συλλειτουργεῖ αὐτοῖς τῇ αὐτῇ ἑορτῇ εἰς προῦπτον· οὐκ ἀκουσίως δῆθεν, ἀλλ' ἑκουσίως· ἐπὰν δυνάμενος μὴ συλλειτουργεῖν καθῃρημένοις, συνελειτούργησε· κἂν ὁπωσοῦν φαίη τις ἀδυνατεῖν αὐτόν. Ἐντεῦθεν ἡ πρὸς αὐτὸν διαφορὰ τῶν περὶ Σάβαν· ἐντεῦθεν ἐπεπόλασεν ἡ λύσις πλειόνως τῶν θείων κανόνων. Ἡ δὲ Ῥώμη ταῦτα οὐ προσήκατο· μὴ γένοιτο! ἀλλ' οὐδὲ αὐτὴν τὴν σύνοδον ὡς οἰκουμενικὴν, ἀλλ' ὡς τοπικὴν, καὶ τὸ ἴδιον πτῶμα τῶν τῇδε ἀνορθώσασαν. Οὐδὲ γὰρ οἱ κεχαθικότες ἀντιπρόσωποι τῶν ἄλλων πατριαρχῶν· ψευδεῖς (1)· τῶν μὲν Ῥωμαίων δι' ἄλλο, οὐ διὰ σύνοδον, παραπεμφθέντων ἐνταῦθα. Διὸ καὶ καθῃρέθησαν, ὥς φασι, παλινοστήσαντες ὑπὸ τοῦ πεπομφότος, κἂν ἐπεκαλῶντο βεβιάσθαι. Οἱ δ' ἄλλοι ἐκ μὲν ἀνατολῆς, ἀλλ' ὑπὸ τῶν ἐνταῦθα προτραπέντες καὶ ἐλχθέντες, οὐχ ὑπὸ τῶν πατριαρχῶν ἀποσταλέντες, ὅτι μηδὲ ἐνόησαν, ἢ ὕστερον, διὰ τὸ τοῦ ἔθνους δέος δηλονότι. Τοῦτο δὲ ἐποίουν οἱ ἐνταῦθα, ἵνα τὸν αἱρετίζοντα

[37] De hoc loco videsis Baronii dubitationem, an. 787, n. 58.

NOTÆ.

(1) Forte hæc vox ex ora libri in textum irrepsit.

Digitized by Google

λαὸν μᾶλλον πείσωσιν ὀρθοδοξεῖν, ἐκ τοῦ οἰκουμενικὴν δῆθεν ἀθροισθῆναι σύνοδον.

Εἰ δὲ φαίης, πῶς ἡμεῖς οὐκ ἐνιστάθημεν τηνικαῦτα, καὶ διὰ τί χειροτονίαν ἐδεξάμεθα μετὰ τὴν σύνοδον παρὰ τοῦ κυροῦ Ταρασίου· ἀπολογούμεθα καὶ σοὶ καὶ πᾶσιν, ὅτι τὸ μὲν ἐν ὑπηκόοις ἐτελοῦμεν, μὴ τὰ ὕστερον γνωσθέντα ἡμῖν πρότερον εἰδότες· τὸ δὲ, δραξάμενος αἰτίαν εὔλογον, τὸ λέγειν Ταράσιον, μήτε ἐπιτίμιον δεδωκέναι, μηδ' αὖ εἰ γνοῖεν, τῶν τοιούτων συνιερουργεῖν τινι, ἀλλὰ καὶ καθαιρεῖν. Κἂν οὐχ οὕτως ἦν τὸ ἀληθὲς, διὰ τὸ προφανές. Ἀλλ' ὅμως ἡμεῖς ὀρεγόμενοι τὴν ὁμόνοιαν, ἠρκέσθημεν τοῖς λεγομένοις· τοῦτο κεκρικότες, ἐπὶ τὸ φιλανθρωπότερον τῆς εἰρήνης νεῦσαι ἐν τῷ ἀμφιβόλῳ πράγματι, καθώς φησί που ὁ Θεολόγος. Καὶ ἅμα, ὅτι δεδεγμένος ἦν διὰ τὴν ὀρθοδοξίαν, καὶ τὸ κατ' αὐτὴν ἀνδρεῖον καὶ σπουδαῖον γενέσθαι, ὑπὸ τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν. Ταῦτά σοι ἐγνώρισα, τέκνον, εἰς εἴδησιν τῶν καθηκόντων· καὶ ὅτι οἱ περὶ Σάβαν εἰ διὰ τοῦτο, καὶ οὐκ ἄλλοις τισὶν ἀλόγοις διεφέροντο πρὸς αὐτὸν, εἶχον εὔλογον καὶ ἔχουσιν. Ὡς γὰρ ὑπὸ παραπετάσματι ἡμεῖς τοῦ λέγειν μὴ δέχεσθαι τοὺς τοιούτους, ἀλλὰ καὶ καθαιρεῖν, συνήλθομεν τῷ προέδρῳ· οὕτως ἐκεῖνοι τὸ πραχθὲν ἐμφανῶς ἔχοντες δικαίωμα, ἀντιποιοῦνται εἰκότως τοῦ θείου κανόνος. Καὶ οὐκ ἔστιν ὁ χάριν τούτου τοῦ κεφαλαίου δυνάμενος ἀντιστῆναι αὐτοῖς, εἴ γε λέγοιεν ὅτι Ταράσιος οἰκονομικῶς ἐδέξατο τοὺς χρηματοχειροτονοῦντας. Ἀλλὰ γὰρ οὐδ' ἂν Πέτρος καὶ Παῦλος ἐπιστῇ· αὐτοὶ γὰρ ἐξέθεντο τὸν κανόνα, καὶ αὐτοί φασιν· ***Ἀλλὰ κἂν ἡμεῖς ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίζηται ὑμῖν παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα, ἀνάθεμα ἔστω.***

si adhærentem populum facilius ad orthodoxam fidem pertraherent, cum œcumenica synodus coacta fuisset.

Quod si quæras quamobrem nos tum minime obstiterimus, et cur ordinationem post synodum de domini Tarasii manu susceperimus; hoc tibi omnibusque aliis respondemus: primum quidem nos sub obedientia tua vixisse, nec dum ea cognovisse, quæ perspecta nobis postea fuerunt: deinde causam nactos fuisse probabilem; cum diceret Tarasius, se nec pœnitentiam imposuisse, nec porro cum ullo eorum, si novisset, communicaturum; quinetiam depositurum. Quanquam id verum non erat, cum manifesta res esset. Sed nos tamen concordiam appetentes, iis contenti fuimus quæ ab eo dicebantur: sic statuentes, ad humaniorem pacis partem in re ambigua propendendum esse, sicut alicubi Theologus ait. Simul hoc etiam reputantes, illum propter fidem orthodoxam, suumque in ea tuenda studium, ab aliis Ecclesiis receptum fuisse. Hæc tibi exposui, fili, ut scias quæ scire te convenit, et Sabam, si propter hæc non ob alia quæpiam rationi haud consentanea ei adversatus est, probabilem causam habuisse et habere. Quemadmodum enim nos hoc prætextu, quod diceret, se tales non recipere, sed deponere, cum patriarcha convenimus: sic illi justam rei palam gestæ defensionem habentes, pro divino canone merito decertant. Neque est qui hoc nomine redarguere illos possit, si dicant Tarasium per dispensationem eos recepisse, qui per pecuniam ordinarant. At neque si Petrus et Paulus adsint; ipsi enim canonem condiderunt, ipsimet dicunt: *Sed licet nos, aut Angelus de cœlo, evangelizet vobis præterquam quod evangelizavimus, anathema sit* [33].

ΛΘ'. — *Θεοφίλῳ ἡγουμένῳ.* [ρς'.]

XXXIX. — *Theophilo præposito.*

Cur hæreticos vocet eos, quibuscum ipse aliquando communicaverat. (*Baron. ann.* 809, *n.* 28.)

Ἐβουλόμην ταχύτερον ἐπιστεῖλαι τῇ ἁγιωσύνῃ σου, ἀλλ' οὐκ εὐωδούμην φρουρούμενος ἀσφαλῶς. Ὅτε δὲ εὐδόκησεν ὁ ἀγαθὸς Θεὸς χαρίσασθαι καὶ τὸν τρόπον καὶ τὸ πρόσωπον· τηνικαῦτα τὸν ἐμὸν πόθον πληρῶ ὁ ταπεινὸς, καὶ προσαγορεύω, καὶ ἀσπάζομαι τὸν ἐμὸν πνευματικὸν Πατέρα, καὶ λίαν ὄντως φιλούμενον. Οὐ γὰρ ἐπειδὴ διέστησαν ἡμᾶς σωματικῶς οἱ ἄρχοντες τοῦ αἰῶνος τούτου, ἤδη διέλυσαν καὶ τὴν ἐπὶ Θεὸν ἡμῶν πρὸς ἀλλήλους ὁμόνοιάν τε καὶ σχέσιν· μᾶλλον μὲν οὖν καὶ ἐβεβαίωσαν. Πείθομαι γὰρ καὶ τὴν σὴν ὁσιότητα ποθεῖν τὴν ἡμετέραν ἀναξιότητα· καὶ ἀκλινῆ διαμένειν τῆς ὀρθοδόξου καὶ θεαρέστου ἐνστάσεως, ἐξ ὧν τε πρότερον καὶ ὕστερον ὑπέδειξεν ἑαυτὴν Θεῷ τε καὶ ἀνθρώποις, ὡς συναιρεῖσθαι ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς καὶ τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας δωγμόν· κἂν οὐκ ἠβουλήθησαν οἱ κρατοῦντες, φειδοῖ τοῦ μὴ πολλοὺς ἐξορίζειν καὶ καθείργειν· καὶ ὡς ἂν δόξωσιν ἐντεῦθεν πεῖθειν τὸν κόσμον, εἰς ἡμᾶς μόνους περιίστασθαι τὴν πρὸς αὐτοὺς διαφοράν, καὶ μὴ εἶναι ἄλλους τοὺς ἐνισταμένους· οἱ τοσοῦτοι τῷ πλήθει ἐν τῇ ὑπ' αὐτῆς ἐξουσίᾳ· κἂν φόβῳ εἴτε καὶ

Volebam equidem citius ad sanctitatem tuam scribere, sed viam nullam reperiebam, arcta custodia inclusus. Postquam autem Deo bono placuit, et modum et hominem concedere: nunc desiderium meum humilis expleo, et saluto amplectorque spiritualem Patrem meum quem revera amo plurimum. Neque enim, quando corpore nos segregarunt principes sæculi hujus, pariter mutuam in Deo nostro concordiam affectumque dissolverunt: quinimo magis confirmarunt. Confido enim et me quamvis indignum a tua sanctitate diligi, et in orthodoxa Deoque accepta propugnatione immobilem ipsam permanere: ex iis quibus se et antea, et post etiam, Deo atque hominibus comprobavit: ita ut cum humilibus nobis persecutionem etiam pro pietate eligat: licet noluerint qui rerum potiuntur, ne tam multos in exsilium amandarent, vel in custodiam traderent; atque ut hac ratione mundo persuaderent, nos solos ab ipsis dissidere, nec alios esse qui resistant: cum tamen adeo multi sint sub eorum imperio; quamvis aut metu aut dissimula-

[33] Galat. I, 8, 9.

Digitized by Google

tione se ipsos tegant ; ut divinum David clamantem exaudire liceat : *Dinumerabo eos et super arenam multiplicabuntur* [39].

Non enim leve est nec occultum, quod impie agitur ; sed et grave prorsus et sensu præditis manifestum. Incarnationem Christi, o sanctissime, quantum in ipsis est, everterunt, cum Evangelii prævaricationem in adulteri copula et adulterio, salutarem Ecclesiæ dispensationem esse sanxerunt, anathema in eos decernentes, qui talia non probarent. Evangelium per unius mandati solutionem solverunt, solutionem hanc Dei dispensationem appellantes. Nam si, ut scriptum est : *Quicunque totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus* [40] ; isti vero lapsum, imo lapsus, tum adulteri, tum ejus qui adulteros conjunxit, et omnium qui adultero adhæserunt, partemque cum adultero posuerunt ; neque enim a se invicem sejungi possunt qui fecerunt, et qui simul abrepti sunt ; haudquaquam reos esse dicunt, sed dispensatores Dei ; mentitus est qui reos esse pronuntiavit ; alieni autem sunt a Dei dispensatoribus sancti quoque ipsi : siquidem nullus sanctorum Dei legem transgressus est, nec, si transgrediatur, sanctus dici potest. Isti vero in transgressione dogma inviolabile, tanquam Dei legem, constituerunt, et omnes qui ipsis ea in re non consentiunt, anathematizarunt. Non consentiunt proculdubio sancti, qui in cœlo quique in terra sunt, adulterio. Quare perspicuum est eos, soluto Evangelii uno mandato, non solum Evangelium totum evertisse, salutarem Ecclesiæ dispensationem hanc esse synodice definiendo, legemque, quod in ipsis fuit, inviolabilem sanciendo, in omni mandato quod violetur, violationem ipsam dispensationem esse, ac nuncupari : verum etiam sanctos non consentientes, quoniam nec Deus consentit, suo judicio anathematizasse.

Ac demum quid pluribus opus est, cum epistola capere non possit ? Perversa et dira opinio in Ecclesiam nostram invecta est. Hæresis ista Mœchianica una cum Evangelii destructione, et canones divinos per illius qui ab eis depositus fuerat, adulterorum copulatoris absolutionem dissolvit. Etenim si Evangelium neglexerunt, otiosum illis fuisset de sacris canonibus esse sollicitos. Hæc igitur cum salutatione paternitati tuæ suggerere necessarium existimavi, ut hæresim esse intelligens, hæresim fugiat, sive hæreticos, ita ut nec cum eis communicet, nec eos in divina liturgia commemoret in religiosissimo monasterio suo : quoniam iugentes minæ a sanctis denuntiatæ sunt iis qui cum ea vel cibo tenus participant. Quod si quærat sanctitas tua, quid causæ sit, cur hæc ipsi ante captivitatem non dixerimus, sed et Byzantinorum commemorationem ipsi fecerimus ; hoc habeto, synodum eo tempore nondum coactam fuisse, nec promulgatum adhuc pravum dogma et anathema. Et ante hæc tutum

οἰκονομίᾳ ὑποκρύπτωσιν ἑαυτούς· ὡς ἔστιν ἀκούειν τοῦ θείου Δαβὶδ κράζοντος· *Ἐξαριθμήσομαι αὐτούς, καὶ ὑπὲρ ἄμμον πληθυνθήσονται.*

Οὐδὲ γὰρ μικρόν τι καὶ λανθάνον τὸ ἀσεβούμενον· ἀλλὰ καὶ σφόδρα μέγα τε καὶ προφανὲς τοῖς νοῦν ἔχουσι. Τὴν οἰκονομίαν Χριστοῦ, ὦ ἁγιώτατε, τὸ καθ' ἑαυτοὺς ἀνέτρεψαν, τὴν παράβασιν τοῦ Εὐαγγελίου ἐν τῇ μοιχοζευξίᾳ καὶ μοιχείᾳ οἰκονομίαν σωτήριον τῇ Ἐκκλησίᾳ δογματίσαντες, ὑπ' ἀναθέματι τῶν μὴ οὕτω προσδεχομένων. Τὸ Εὐαγγέλιον διὰ λύσεως τῆς μιᾶς ἐντολῆς διέλυσαν, τὴν λύτιν οἰκονομίαν Θεοῦ ἀποφηνάμενοι. Εἰ γὰρ ὡς γέγραπται· *Ὅστις ὅλον τὸν νόμον πληρώσει, πταίσει δὲ ἐν ἑνί, γέγονε πάντων ἔνοχος.* Οὗτοι δὲ τὸ πταῖσμα, μᾶλλον δὲ τὰ πταίσματα, τοῦ τε μοιχοῦ καὶ τοῦ μοιχοζεύκτου, μοιχοσυνδρόμων τε καὶ ὅλων τῶν μετὰ μοιχοῦ τὴν μερίδα θεμένων· οὐ γὰρ οἷόν τε ἐξ ἀλλήλων χωρισθῆναι τοὺς πράξαντας, καὶ τοὺς συναπαχθέντας· οὐκ ἐνόχους φασὶν, ἀλλ' οἰκονόμους Θεοῦ· ἔψευσται ὁ ἀποφηνάμενος ἐνόχους εἶναι· ἀλλοτριοῦνται δὲ καὶ οἱ ἅγιοι τῶν οἰκονόμων Θεοῦ· ὅτι οὐδεὶς ἁγίας τὸν τοῦ Θεοῦ νόμον παραβέβηκεν, οὐδὲ παραβὰς δύναται καλεῖσθαι ἅγιος. Οἱ δὲ δόγμα ἐν τῇ παραβάσει ἐκθέμενοι ἀπαράβατον ὡς νόμον Θεοῦ, καὶ τοὺς μὴ συναιρουμένους αὐτοῖς ἐν τούτῳ ἀναθεματίζοντες. Οὐ συνάρονται δὲ δηλονότι οἱ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς ἅγιοι τῇ μοιχείᾳ. Φανερὸν ἄρα ὅτι τῇ λύσει τῆς μιᾶς ἐντολῆς τοῦ Εὐαγγελίου, οὐ μόνον ὅλον τὸ Εὐαγγέλιον ἀνέτρεψαν, ὁρισάμενοι αὐτὴν συνοδικῶς οἰκονομίαν σωτήριον τῇ Ἐκκλησίᾳ, θέντες νόμον ἀπαράβατον, τὸ καθ' ἑαυτοὺς, ἐπὶ πάσης ἐντολῆς παραβαινομένης οἰκονομίαν γίνεσθαι τὴν ταύτης παράβασιν, ὁμοῦ τε καὶ ὀνομάζεσθαι· ἀλλὰ γὰρ καὶ τοὺς ἁγίους μὴ προσιεμένους, ὅτι μηδὲ Θεὸς κατ' αὐτοὺς, ἀνεθεμάτισαν.

Καὶ ἁπλῶς τί πολλὰ λέγειν, μὴ ἐγχωρούσης τῆς ἐπιστολῆς δέχεσθαι ; Χαλεπὴ κακοδοξία ἐδογματίσθη ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ. Αὕτη ἡ Μοιχειακὴ αἵρεσις ἅμα τῇ ἀνατροπῇ τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ τοὺς θείους κανόνας διὰ τῆς ἀθωώσεως τοῦ παρ' αὐτῶν καθῃρημένου μοιχοζεύκτου διαλύσασα. Εἰ γὰρ τὸ Εὐαγγέλιον ἠθέτησαν, σχολὴ αὐτοῖς περὶ τῶν ἱερῶν κανόνων φροντίζειν. Ταῦτα οὖν σὺν τῇ προσηγορίᾳ, ἀναγκαῖον ἐνόμισα ὑπομνῆσαι τὴν πατρωσύνην σου· ὅπως εἰδυῖα ὅτι αἵρεσις, φεύγῃ τὴν αἵρεσιν, ἤγουν τοὺς αἱρετικούς· τοῦ μήτε κοινωνεῖν αὐτοῖς, μήτε ἀναφέρειν ἐν τῇ εὐαγεστάτῃ αὐτῆς μονῇ ἐπὶ τῆς θείας λειτουργίας· ὅτι μέγισται ἀπειλαὶ κεῖνται παρὰ τῶν ἁγίων ἐκφωνηθεῖσαι τοῖς συγκαταβαίνουσιν αὐτῇ μέχρι καὶ ἐστιάσεως. Εἰ δὲ λέγῃ ἡ ὁσιότης σου, πῶς αὐτῇ πρὸ τῆς λεηλασίας τοῦτο οὐκ εἴπομεν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἡμεῖς ἐμνημονεύομεν τῶν ἐν τῇ Βυζαντίδι· ἐκεῖνο γινωσκέτω· ὅτι οὔπω σύνοδος ἦν, οὐδὲ ἐκφωνητὸν ὑπῆρχε τὸ πονηρὸν δόγμα καὶ ἀνάθεμα. Καὶ πρὸ τούτων οὐκ ἦν ἀσφαλὲς ἀποστῆναι τῶν

[39] Psal. cxxxviii, 18. [40] Jac. ii, 10.

Digitized by Google

παρανομούντων τελείως, ἢ τὸ φεύγειν μόνον τὴν προφανῆ κοινωνίαν αὐτῶν, οἰκονομίᾳ δὲ πρεπούσῃ ἀναφέρειν ἕως καιροῦ.

Ἐπεὶ δὲ ἐξῆλθεν εἰς προῦπτον ἡ αἱρετικὴ ἀσέβεια διὰ συνόδου εἰς τούμφανές, δεῖ ἄρτι καὶ τὴν σὴν εὐλάβειαν σὺν πᾶσιν ὀρθοδόξοις παῤῥησιάζεσθαι διὰ τοῦ μὴ κοινωνεῖν τοῖς κακοδόξοις, μηδὲ ἀναφέρειν τινὰ τῶν ἐν τῇ μοιχοσυνόδῳ εὑρεθέντων, ἢ ὁμοφρονούντων αὐτῇ. Καίγε δίκαιον, ὅσιε Πάτερ, κατὰ πάντα σε ὄντα φερωνύμως Θεόφιλον, φιλεῖν καὶ ἐν τούτῳ τὸν Θεόν. Ἐχθροὺς γὰρ Θεοῦ ὁ Χρυσόστομος, οὐ μόνον τοὺς αἱρετικούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς τοῖς τοιούτοις κοινωνοῦντας, μεγάλῃ καὶ πολλῇ τῇ φωνῇ ἀπεφήνατο. Καὶ ἐὰν ἡ σὴ στερρότης οὐκ ἀσφαλίσηται, τίς λοιπὸν σωθήσεται; καὶ ἐὰν ὁ παῤῥησιασάμενος B ὑνάμει Θεοῦ, ὡς ἅγιος, πλὴν τελείας αἱρέσεως, ἄρτι μετὰ τὴν αἵρεσιν ὑποστείληται· πῶς; ἕτερος τολμήσει γρύξαι; καὶ ἐὰν τὸ μοναδικὸν τάγμα οὐχ ἡγήσηται πάντα σκύβαλα· μοναστήρια λέγω, καὶ πάντα τὰ περὶ αὐτά· πῶς λαϊκὸς καταφρονήσει γυναικὸς, τέκνων, καὶ τῶν ἄλλων;

Διὸ ὑπομιμνήσκω, ὡς ἐλάχιστος ἀδελφὸς καὶ τέκνων, μὴ σιγήσωμεν, ἵνα μὴ κραυγὴ Σοδόμων γενώμεθα· μὴ φεισώμεθα τῶν κάτω, ἵνα μὴ ἀπολέσωμεν τὰ ἄνω· μὴ θῶμεν σκάνδαλον τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, ἥτις ἐστὶ καὶ ἐν τρισὶν ὀρθοδόξοις ὁριζομένη κατὰ τοὺς ἁγίους· ἵνα μὴ τῇ ἀποφάσει τοῦ Κυρίου καταδικασθῶμεν. Καὶ οὐ δι' ἑαυτὸν ταῦτά φημι ὁ τάλας· ἐμοὶ γὰρ, εἰ καὶ τολμηρὸν εἰπεῖν, καὶ τὸ C ἀποθανεῖν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας κέρδος καὶ χαρὰ καὶ ζωή. Εἴγε δυναμωθείην ταῖς ἱεραῖς προσευχαῖς ὑμῶν· ἀλλὰ διὰ τὴν ἐν ἡμῖν ἀγάπην ἀρχαίαν καὶ πνευματικὴν, καὶ τὸ κοινῇ συμφέρον. Εἰ γὰρ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ Κύριος καὶ Δεσπότης ἁπάντων ἑαυτὸν ἀνήνεγκεν ὑπὲρ πάντων τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ θυσίαν· τί ὀφείλομεν ἡμεῖς, καὶ πόσον οὐ χρεωστοῦμεν δι' αὐτὸν παθεῖν καὶ ὑπομεῖναι; Καί γε οἱ μονάζοντες καὶ τῇ ἀπυταγῇ σταυρωθέντες· οἵ γε ἀληθῶς καὶ οὐκ ἀνονήτως ἀποταξάμενοι· ἐπεὶ μὴ ἀπὸ τοῦ ἔξωθεν σχήματος μόνον ἔστι κρίνειν τὰ πράγματα· πολλοὶ γὰρ οἱ προσωπεῖα ὑποδυόμενοι, καὶ οὐκ ὄντες ὅπερ φαίνονται· ἀλλ' ἐκ τῶν ἔργων δηλονότι τὰ σχήματα. Εἰ οὖν μοναχοί εἰσί τινες ἐν τοῖς νῦν καιροῖς, δειξάτωσαν ἐπὶ τῶν ἔργων. Ἔργον δὲ μοναχοῦ, μηδὲ τὸ D τυχὸν ἀνέχεσθαι καινοτομεῖσθαι τὸ Εὐαγγέλιον· ἵνα μὴ ὑπόδειγμα τοῖς λαϊκοῖς προτιθέμενοι αἱρέσεως καὶ αἱρετικῆς συγκοινωνίας, τῆς ὑπὲρ αὐτῶν ἀπωλείας λόγον ὑφέξωσι. Πολύ με ληρολογῆσαι τὴν ὑπόθεσιν ἡ ἄκρα ταπεινοφροσύνη τῆς ἀγιωσύνης σου ὡς δεχομένη πεποίηκε. Σὺ δὲ, ὦ Πάτερ, εὔχου καὶ ὑπερεύχου ὑπὲρ σαθροῦ καὶ ἁμαρτωλοῦ, ἀλλ' οὖν ἐραστοῦ σου ὄτι μάλιστα. Ὁ συμφρουρούμενός μοι ὡσαύτως καὶ προσαγορεύει, καὶ δέεταί σου τῶν ἱκεσιῶν.

non erat discedere penitus a prævaricantibus, vel solummodo apertam illorum communionem refugere, et congruenti dispensatione ad tempus commemorare.

At postquam impietas hæretica per Synodum in apertum nunc erupit, religionem tuam oportet, una cum cæteris orthodoxis, libere agere, nec communicando cum hæreticis, nec ullius nomen commemorando ex iis, qui mœchosynodo adfuerunt, aut qui idem cum ea sentiunt. Et æquum sane est, Pater sancte, ut qui in omnibus, pro ratione nominis tui, Theophilus es, hæc etiam in parte Deum ames. Inimicos enim Dei Chrysostomus, non hæreticos solum, sed omnes etiam qui eum illis communicant, magna et clara voce pronuntiavit. Quod nisi constantia tua stabilis permaneat, ecquis demum salvabitur? et, si is qui Dei virtute, ut sanctus, fiduciam præ se tulit ante plenam hæresim, nunc post hæresim ignaviter se gerat; quomodo alius hiscere audebit? et nisi ordo monasticus omnia arbitretur ut stercora; monasteria dico, et cuncta quæ in eis sunt; quomodo laicus uxorem, liberos, et cætera contemnet?

Quamobrem admoneo, ut minimus frater ac filius, nequaquam sileamus, ne clamor Sodomorum simus; nequaquam terrenis parcamus, ne cœlestia amittamus; nequaquam scandalum demus Ecclesiæ Dei, quam vel tres orthodoxi, sanctorum sententia, constituunt, ne Domini decreto condemnemur. Neque hæc ego miser mea causa dico: mihi enim, tametsi audax dictum est, vel mori pro veritate lucrum, gaudium et vita, si modo sacris precibus vestris confirmer; sed propter veterem inter nos spiritualem dilectionem, et pro communi utilitate. Etenim si Dei Filius Dominus ac dominator universorum seipsum obtulit pro omnibus Deo et Patri hostiam, quid debemus nos, et quantum pro eo perpeti ac perferre nos æquum est, monachos præsertim et renuntiatione ipsa crucifixos? si modo revera et non incassum renuntiavimus: quandoquidem non ab externa solum specie dijudicari res debent; multi enim personas induunt, nec sunt id quod videntur esse: sed ab operibus ipsis species externa. Si ergo monachi ulli sunt his temporibus, factis ostendant. Monachi autem munus est, ut nec tantillum in Evangelio innovari sinat, ne exemplum laicis hæreseos atque hæreticæ communionis præbentes, rationem reddant de illorum perditione. Pluribus me nugari, et argumentum hoc persequi, coegit summa humilitas sanctitatis tuæ, ut quæ id minime improbat. Tu vero ora, Pater, et deprecare pro imbecillo et peccatore, sed qui te revera plurimum amat. Concaptivus meus similiter et te salutat, et preces tuas exposcit.

M'.—*Ναυκρατίῳ τέκνῳ.* [ρια'.]

XL.—*Naucratio filio.*

Respondet ad quædam interrogata ac præcipue de baptismo hæreticorum.

Πάλιν ἑτέρα σοι φυλακὴ, τέκνον ἠγαπημένον, ἀλλὰ καὶ πάλιν στήλη μὲν τῶν δυσωνύμων αἱρετι-

Alter tibi iterum carcer, dilecte fili; sed et infamiæ rursus nota infausti nominis hæreticis; tibi

Digitized by Google

vero incrementum præmiorum honorumque cœlestium. Quocirca pro illis quidem gemere ac flere mihi suppetit, pro te autem lætari et gratias agere. Annon acceptius sit, te, iterata custodia, factum esse velut aurum in fornace bis expurgatum? Ergo firmas radices age, puer sancte, teque auctori Domino purum et probum in omnibus exhibe, vas utile prorsus, ad omne opus bonum paratus. Magno itaque fer animo custodem alterum qui tibi præter morem datus est. Non enim præpositum vel sacerdotem dixerim : siquidem nullus Dei minister, saltem monachus, militaribus officiis ministraret, sed neque cum sic ministrante communicaret. Cæterum renuntia mihi quomodo te tractet : commodiorem enim esse puto, quam prior fuit. Sive autem hoc modo se res habet, sive aliter, tu tamen, fili mi, forti sis animo : quæ tristia sunt, spei bonæ gaudio allevans : et ex solitudine quærens et comparans tibi æquanimitatem, dum ad Deum unum, qui te intuetur, oculos animumque convertis : cogitationes furfureas, quæ a zizaniorum satore identidem injiciuntur, despiciens ac dispellens. Quæ autem a me postulasti, ut de hæresibus et baptismis sigillatim responderem; ea epistolæ modum excedunt : ac supervacaneum est rursus recensere quæ divinus Epiphanius invenit, atque ita conscripsit ut nemo ex Patribus melius. Lege igitur sacrum de istis ejus librum, et quæ scire desideras, illic cognosces. Hunc autem tibi in manus tradet egregius Euprepianus.

A κῶν· σοὶ δὲ προσθήκη ἄθλων τε καὶ ἐπαίνων οὐρανίων. Διὰ τοῦτο ὑπὲρ μὲν ἐκείνων τὸ στένειν μοι καὶ δακρύειν· ὑπὲρ δὲ σοῦ, τὸ χαίρειν καὶ εὐχαριστεῖν. Ἢ οὐχὶ δοκιμώτερόν ἐστί σε γενέσθαι τῇ μεταφρουρήσει, καθάπερ χρυσὸν διπυρούμενον ὑπὸ χωνείας; Εὐριζωθείς οὖν, ὦ ἱερὲ παῖ, καὶ ὀφθείς τῷ Δεσπότῃ Κυρίῳ ἐν πᾶσι καθαρὸς καὶ ἀκίβδηλος, σκεῦος ὄντως εὔχρηστον, κατηρτισμένος πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθόν. Φέρε οὖν μακροθυμίᾳ τὸ ἄηθες τοῦ δευτέρου φύλακός σου· οὐ γὰρ ἡγουμένου, οὐδὲ ἱερέως λέγοιμι· οὐδεὶς γὰρ Θεοῦ λειτουργὸς καί γε μοναστής, στρατιωτικοῖς ἔργοις ὑπουργήσειεν, ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τῷ οὕτως ὑπουργοῦντι κοινωνήσειε. Πλὴν δήλωσόν μοι ὅπως σε κρατεῖ. Δοκῶ γὰρ διαφορώτερον εἶναι τοῦ προτέρου. Ἀλλ' εἴ γε οὕτως, ἢ ἑτέρως· σὺ

B δὲ ὅμως, τέκνον μου, στῆθι γενναίως· εὐμαρίζων τὰ λυπηρὰ τῇ τῶν ἐλπίδων περιχαρείᾳ, καὶ κατακτώμενος ἑαυτῷ τὴν μόνωσιν, ἀπαθείας εὕρεσιν· διὰ τῆς ἐπὶ μόνον τὸν ὁρῶντά σε Θεὸν ἀποβλέψεώς τε καὶ σχέσεως· σκυβαλίζων καὶ λικμίζων τοὺς ἐπεισαγομένους ἀχυρώδεις λογισμοὺς παρὰ τοῦ τῶν ζιζανίων σπορέως ἑκάστοτε. Ἃ δὲ ἐπεζήτησας ἀποκριθῆναί με περί τε τῶν αἱρέσεων καὶ βαπτισμάτων κατ' ἔπος, ἐπιστολῆς ὑπερβαίνει μέτρον· καὶ πάλιν περιττολογεῖν ἔστι ταῦτα ἀφηγεῖσθαι, ἃ ὁ θεοφόρος Ἐπιφάνιος ἐξεῦρε καὶ διέγραψεν ὡς οὐδεὶς τῶν Πατέρων. Ἔντυχε οὖν τῇ περὶ αὐτῶν ἱερᾷ αὐτοῦ βίβλῳ, κἀκεῖσε διαγνώσεις ἃ μαθεῖν ἐφίεσαι. Παρέσχοι δὲ αὐτὴν ἐν χερσί σου ὁ καλὸς Εὐπρεπιανός.

C

De baptismis porro brevius respondebo. Trifariam hæc commentatio dividitur. Baptizantur enim Marcionistæ, Tascodrugitæ, Manichæi, et qui ejusdem ordinis usque ad Melchisedechianos, hæreses numero viginti quinque. Inunguntur autem sacro chrismate Tessarescædecatitæ, Novatiani, Ariani, Macedoniani, Apolinaristæ, simul quinque. Qui vero neque baptizantur, neque inunguntur, sed solummodo hæresim tum propriam, tum omnem aliam anathematizant, Meletiani, Nestoriani, Eutychianistæ, et qui, usque ad hæresim quæ istic est, sunt ordinis ejusdem, haud numerati a me modo, eo quod Acephali sint multiplices, tum etiam ne excrescat epistola. Quod autem dixisti, canonem minime distinguere, sed definitive pronuntiare, eos qui ab hæreticis ordinati aut baptizati sunt, nec clericos esse posse, nec fideles : illud cogita quod apostolicus canon hæreticos illos dicit, qui in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti non sunt baptizati nec baptizant. Istud porro magni quoque Basilii voce divina docemur. Ait enim hæreses esse eas quæ penitus abruptæ sunt, et circa ipsam fidem alienatæ : schismata vero, eos qui propter causas aliquas ecclesiasticas et quæstiones quibus remedium adhiberi potest, inter se dissident : parasynagogas autem, congregationes quæ a contuma-

Τὸ δὲ τῶν βαπτιζομένων συντομώτερον ἀποκριθήσομαι. Τριχῇ διῄρηται τὸ θεώρημα. Βαπτίζονται μὲν γὰρ Μαρκιονισταί, Τασκορδιουργοί (1), Μανιχαῖοι· καὶ οἱ σύστοιχοι αὐτῶν ὁμοῦ ἕως τῶν Μελχισεδεκιτῶν, αἱρέσεις εἴκοσι πέντε. Χρίονται δὲ τῷ ἁγίῳ μύρῳ Τεσσαρεσκαιδεκατῖται, Ναυατιανοί, Ἀρειανοί, Μακεδονιανοί, Ἀπολιναριασταί, ὁμοῦ πέντε. Οἱ δὲ μήτε βαπτιζόμενοι, μήτε χριόμενοι, ἀλλὰ μόνον ἀναθεματίζοντες τὴν ἰδίαν καὶ πᾶσαν ἄλλην αἵρεσιν, Μελετιανοί, Νεστοριανοί, Εὐτυχιανισταί, καὶ οἱ τούτων ὁμόστοιχοι, μέχρι τῆς δεῦρο αἱρέσεως, τῷ ἀριθμῷ οὐχ ὑποβαλλόμενοί μοι κατὰ τὸ παρόν· διὰ τὸ πολυσχιδὲς τῶν Ἀκεφάλων, καὶ τὸ ὑπερτενὲς τῆς ἐπιστολῆς. Τὸ δὲ εἰρηκέναι σε, μὴ

D διακρῖναι τὸν κανόνα, ἀλλ' ὁριστικῶς ἀποφάναι, τοὺς ἀπὸ αἱρετικῶν χειροτονηθέντας, ἢ βαπτισθέντας, οὔτε κληρικοὺς εἶναι δυνατὸν, οὔτε πιστούς· ἐκεῖνο λογίζου· ὅτι αἱρετικοὺς ὁ ἀποστολικὸς κανὼν ἐκείνους ἔφη, τοὺς μὴ εἰς ὄνομα Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος βαπτισθέντας καὶ βαπτίζοντας. Καὶ τοῦτο ἐκ θείας φωνῆς τοῦ μεγάλου Βασιλείου διδασκόμεθα. Φησὶ γὰρ, αἱρέσεις μὲν τὰς παντελῶς ἀπερρηγμένας, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν πίστιν ἠλλοτριωμένας· σχίσματα δὲ τοὺς δι' αἰτίας τινὰς ἐκκλησιαστικὰς καὶ ζητήματα ἰάσιμα πρὸς ἀλλήλους διενεχθέντας· παρασυναγωγὰς δὲ, τὰς συνάξεις τὰς

NOTÆ.

(1) Apud Epiphanium, hæresi 47, Τασκοδρουγῖται.

Digitized by Google

παρὰ τῶν ἀνυποτάκτων πρεσβυτέρων ἢ ἐπισκόπων, παρὰ τῶν ἀπαιδεύτων λαῶν γινομένας; Καὶ τοῦ μὲν πρώτου αὐτὸς ἐπιφέρων ἓν παράδειγμα, φησὶ πρὸς τὸν ἅγιον Ἀμφιλόχιον· « Τίνα οὖν λόγον ἔχει τὸ τῶν Πεπουζηνῶν βάπτισμα ἐγκριθῆναι τῶν βαπτιζόντων εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ Μοντανὸν ἢ Πρίσκιλλαν; Οὐ γὰρ ἐβαπτίσθησαν οἱ εἰς τὰ μὴ δεδομένα ἡμῖν βαπτισθέντες. » Τούτους οὖν καὶ τοὺς κατ' αὐτοὺς, ὁ κανὼν καὶ οἱ Πατέρες, ὡς φησιν ὁ θεῖος Βασίλειος, αἱρετικοὺς ὠνόμασαν. Τοῦ δὲ δευτέρου παράδειγμα πάλιν φησὶν ὁ ἅγιος Βασίλειος· « Οἱ Καθαροὶ καὶ αὐτοὶ τῶν ἀπεσχισμένων εἰσίν. »

Εἰ δὲ φαίης· Καὶ πῶς λέγονται αἱρετικοὶ καὶ οὗτοι καὶ πάντες οἱ μεταγενέστεροι; τοῦτο λέγομεν καὶ νοοῦμεν· οἱ μὲν πρῶτοι κυρίως αἱρετικοὶ, διὰ τὸ εἰς αὐτὸ τὸ καίριον τῆς τριαδικῆς ἡμῶν πίστεως ἠσεβηκέναι. Οἱ δὲ δεύτεροι κατὰ κατάχρησιν, καὶ ὡς ἐκ τῶν πρώτων παρηγμένοι· ὁμολογοῦντες δ' ὅμως εἰς Τριάδα καὶ πιστεύειν καὶ βαπτίζειν ἐν ἰδιώματι οἰκείῳ τῆς ἑκάστης ὑποστάσεως, καὶ οὐχὶ μιᾶς τῶν τριῶν ὑπαρχούσης· κἂν ἐν ἄλλοις ἠρέτιζον. Τοῦ τρίτου παράδειγμα, αὐτὸς ὁ ἅγιος πάλιν φησὶ, οἷον εἴ τις ἐν πταίσματι ἐξετασθεὶς, ἐπεσχέθη τῆς λειτουργίας, καὶ μὴ ὑπέκυψε τοῖς κανόσιν· ἀλλ' ἑαυτῷ ἐξεδίκησε τὴν προεδρίαν καὶ τὴν λειτουργίαν. Καί γε ὡς οἱ δεύτεροι ὁμώνυμοι τοῖς πρώτοις, οὕτω καὶ οἱ τρίτοι ὁμώνυμοι τοῖς δευτέροις. Ἀμέλει τοὺς Μελετιανοὺς σχισματικοὺς οἱ πάλαι καλοῦσι, Μελετίῳ τῷ σχισματικῷ συναπαχθέντας, καί τοι μὴ ὄντας κακοδόξους. Ἀναθεματίζοντες γὰρ τὸ ἴδιον σχίσμα, ὡς φασι, δεδεγμένοι εἰσὶ τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἔοικε δὲ σειρά τις εἶναι δαιμονόπλοκος ἡ καθόλου αἵρεσις, ἑτέρα τῆς ἑτέρας ἐχομένη, καὶ ὡς ἐκ κορυφῆς μιᾶς ἐξηρτημένων ἁπασῶν τῆς ἀσεβείας καὶ ἀθεΐας· κἂν ἑτερωνυμίᾳ, καὶ χρόνῳ, καὶ τόπῳ, καὶ ποσότητι, καὶ ποιότητι, καὶ δυνάμει, καὶ ἐνεργείᾳ διαφέρωσιν. Ἐπεὶ μηδὲ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ σῶμα, ἓν μόνον μέλος, ἀλλὰ καὶ πολλά· καὶ διάφοροι αἱ τούτων πρὸς ἄλληλα ἐνέργειαι, δυνάμεις, ἰδιότητες, θέσεις τε καὶ τιμαί.

Περὶ τῶν ἑτέρων σου ἐρωτήσεων· ἡ πρώτη περὶ πρεσβυτέρου τοῦ ὀρθοδοξοῦντος, ἀλλ' ὅμως μνημονεύοντος φόβῳ διωγμοῦ τὸν αἱρετικὸν ἐπίσκοπον, προαπεκρίθην σοι· πλὴν καὶ αὖθις· εἰ μὴ συλλειτουργεῖ αἱρετικῷ, καὶ εἰ μὴ μεταδιδοῖ τοῖς τοιούτοις, δεκτέον τὸν τοιοῦτον εἰς συνεστίασιν, καὶ ψαλμῳδίαν, καὶ εὐλογίαν βρωμάτων, καὶ τοῦτο κατ' οἰκονομίαν, οὐ μέν τοι εἰς θείαν μετάληψιν. Δεῖ δὲ ἐπερωτᾷν τῆς αἱρέσεως κρατούσης πάντως· ὁμολογίαν δὲ δεχομένοις ἀρκεῖσθαι, οὐκ οἶδα εἰ μὴ προδήλως ψευδολόγος αὕτη. Τὸ γὰρ φαίην σε διδάσκεσθαι ἡμᾶς παρὰ τῶν Πατέρων, μὴ ἐπερωτᾷν, περὶ καιροῦ οὗ μὴ ἔστιν αἵρεσις μαινομένη· καὶ περὶ τῶν μὴ προδήλως κατεγνωσμένων. Τοιοῦτον δὲ πρεσβύτερον, σπάνιον εὑρεῖν νῦν μὴ μιγνύμενον καὶ συγκοινωνοῦντα αἱρετικοῖς.

cibus presbyteris vel episcopis, vel a populis imperitis fiunt. Ac primi quidem generis exemplum unum ipse afferens, ad sanctum Amphilochium scribit [61]: « Quænam igitur ratio est ut Pepuzenorum baptisma esse judicetur, qui baptizant in Patrem, et Filium, et Montanum vel Priscillam? Neque enim baptizati sunt, qui in ea quæ nobis non sunt tradita, baptizati sunt. » Hos ergo et qui ipsis adhærent, canon et Patres, ut divinus Basilius ait, nominarunt hæreticos. Rursus secundi generis exemplum profert sanctus Basilius: « Cathari sunt et ipsi inter eos qui abscissi sunt. »

Quod si dicas: Et quomodo hi quoque, et posteriores omnes, hæretici dicuntur? Hoc dicimus, et intelligimus; primos quidem proprie dici hæreticos, eo quod impietatem exeruerunt in id quod nostræ de Trinitate fidei præcipuum est: secundos vero abusive, et tanquam a primis derivatos, qui tamen confitebantur se in Trinitatem et credere et baptizare, in proprietate singulari personæ cujusque, non autem quæ una in tribus exsistat: licet in aliis rebus hæreticum aliquid assererent. Tertii generis exemplum rursus idem sanctus dicit: velut si quis criminis convictus, a sacro ministerio suspensus sit, et canonibus non cedat, sed primam sibi sedem et ministerium vindicet. Atque ut idem cum primis nomen sortiti sunt secundi; ita etiam tertii cum secundis. Certe Meletianos; quos Meletius schismaticus abduxerat; antiqui appellant schismaticos, quamvis non essent cacodoxi. Proprium enim schisma, ut aiunt, anathematizantes, ab Ecclesia catholica suscepti sunt. Videtur autem hæresis, in universum catena quædam esse a dæmone contexta, altera alteri connexa, cunctisque tanquam ab uno impietatis capite appensis: quantumvis diversitate nominum, et tempore, et loco, et quantitate, et qualitate, et potentia, et actu differant: quandoquidem nec unum idemque corpus membrum est unum solum, sed multa; diversique sunt horum inter se actus, facultates, proprietates, situsque et honores.

Quod spectat cæteras interrogationes tuas; ad primam, de presbytero orthodoxo quidem, sed tamen qui persecutionis metu hæreticum episcopum commemorat, jam ante respondi tibi; sed et nunc iterum: Si cum hæretico non sacrificet, nec talibus impertiat; recipiendum hunc esse ad convictum, et psalmodiam, et benedictionem escarum, idque per dispensationem, non autem ad divinam participationem. Interrogare prorsus oportet, hæresi dominante; confessione autem suscepta, acquiescere, nisi perspicue sit falsa. Hoc enim a Patribus doceri nos dixerim; non interrogandum quo tempore non grassatur hæresis, nec de iis qui non sunt manifeste damnati. Hujusmodi autem presbyterum reperire nunc rarum est, qui non commisceatur et communicet cum hæreticis.

[61] Can. 1.

Digitized by Google

Secunda, de Christi famulo, qui ad oratorium A suum advocat, ut pervigilium celebretur : utrum in eo sacra obire, et cum quibus oporteat. Mos gerendus est, et eundum utique, et una psallendum, si orthodoxus est qui advocat et qui psallunt, caventes utrique ne cum hæreticis communicent. Quin et sacra in oratorio peragenda, si affirmet qui obtinet, nondum in eo hæreticum ministrasse. Jam enim dictum est, necessario de omnibus, ob furentem hæresim, sciscitandum.

Tertia ; si quis ab aliquo Ecclesiam susceperit orthodoxus, moris autem sit semel aut iterum quotannis in ea congregari populum, ac hæretici nomen in liturgia memorari : necessario quidem permittendum est ut ibi psallatur, non autem ut liturgia celebretur ; quod si obtineri potest ut mos ille rescindatur, etiam liturgia obeunda. B

Quarta ; si sit Ecclesia in qua sacrificans hæreticum commemoret, habeatque orthodoxus sacrificatorium sanctificatum in sindone vel in asseribus ; an convenit illud in eadem poni Ecclesia, non præsente illo qui commemorat, in eoque sacrificare orthodoxum ? Non convenit ; sed potius, ex necessitate, in communi domo, delecto quopiam mundiore loco.

Quinta ; si contingat in itinere orthodoxum vocari a sacerdote quopiam vel laico ad convivium, et tempus sit psalmodiæ ; quomodo licet interesse ? Dixi, et iterum dico ; hæresi obtinente, nec disturbata per Synodum orthodoxam, necesse est interrogare tum in divina participatione, tum in communi C convictu : nec ullum ad hæc tempus intempestivum est, nec pudori locus. Ergo ut panem quis simpliciter accipiat a quocunque, interrogatio necessaria non est ; neque ut apud illum convivari, seorsim fortasse, et dormire liceat, si ante convictus non est hæresis aut nequitiæ. De cæteris autem necessario interrogandum.

Sexta ; utrum in decursu itineris liceat orthodoxo, si Ecclesiam vico vel urbi vicinam offenderit, ibi orare, aut etiam, dum laicorum tectis uti vitat, in ea diversari ? Et orandum in illa, et divertendum, si sola sit : sed et in laici ædibus vel sacerdotis, urgente, ut dictum est, horæ necessitate, indifferens est manere, privatimque cibum sumere, D absque interrogatione, et quæ usui sunt accipere ; si modo ei qui excipitur, perspectum non sit, ut dixi, impie vel contra leges vivere eum qui excipit. Extra necessitatem vero, non est bonum temere ista, quæ dicta sunt, admittere ; sed sciscitari et apud orthodoxum divertere, et ab illo commeatum, si opus est, accipere. Sic enim per sanctos suos præcepit Dominus. Presbytero et præposito recte respondisti, prohibitos esse a ministerio eos qui nunc ordinati sunt ab eo qui repertus est, etiamsi ipse diceret : Male acta est synodus, et periimus. Cur enim, cum fateatur, non fugit exitium, subducens se ab hæresi, ut apud Deum maneat episcopus ? ac statim acceptabiles erunt ejus ordinationes. Aut cur,

Ἡ δευτέρα· περὶ φιλοχρίστου προσκαλουμένου εἰς τὸ εὐκτήριον αὐτοῦ ποιῆσαι παννυχίδα· καὶ εἰ δεῖ ἐν αὐτῷ λειτουργῆσαι· καὶ μεθ' ὧν χρή. Ὑπακουστέον, καὶ ἰτέον, καὶ συμψαλτέον δηλονότι εἰ ὀρθόδοξος ὁ προσκαλούμενος καὶ οἱ ψαλτῳδοί, φυλαττόμενοι ἀμφότεροι τῆς τῶν αἱρετικῶν κοινωνίας. Καὶ μὴν καὶ λειτουργητέον ἐν τῷ εὐκτηρίῳ, εἴ γε ὁμολογοίη ὁ κατέχων, μηκέτι ὑπὸ αἱρετικοῦ αὐτὸ λειτουργεῖσθαι. Προείρηται γὰρ ἀναγκαῖον εἶναι τὸ ἐπερωτᾶν ἐν πᾶσι διὰ τὴν λυττῶσαν αἵρεσιν.

Ἡ τρίτη· εἰ λάβοι τις παρά τινος Ἐκκλησίαν ὀρθόδοξος, ἔστι δὲ συνήθεια τοῦ κατ' ἐνιαυτὸν ἅπαξ ἢ δὶς συνηθροῖσθαι ἐν αὐτῇ λαὸν, καὶ ἐν τῇ λειτουργίᾳ ἀναφέρεσθαι τὸν αἱρετικόν· τοῦ μὲν ψάλλειν ἐκεῖσε κατὰ ἀνάγκην συγχωρητέον· λειτουργεῖν δέ, οὔ. Εἰ δὲ δυνατὸν διαχοπῆναι τὴν συνήθειαν, καὶ λειτουργητέον.

Ἡ τετάρτη· εἰ Ἐκκλησία ἐστὶν ἐφ' ᾗ ὁ λειτουργῶν ἀναφέρει τὸν αἱρετικόν· ἔχει δὲ ὁ ὀρθόδοξος θυσιαστήριον καθηγιασμένον ἐν σινδόνι, ἢ ἐν σανίσι· προσήκει αὐτὸ τεθῆναι ἐν τῇ αὐτῇ Ἐκκλησίᾳ, μὴ παρόντος τοῦ ἀναφέροντος, καὶ ἐν αὐτῷ συλλειτουργῆσαι τὸν ὀρθόδοξον; οὐ προσήκει, ἀλλὰ μᾶλλον κατ' ἀνάγκην ἐν κοινῷ οἴκῳ, ἐκλελεγμένῳ τινὶ καθαρωτέρῳ τόπῳ.

Ἡ πέμπτη· εἰ καθ' ὁδὸν τύχοι ὀρθόδοξον ὑπό τινος ἱερωμένου ἢ λαϊκοῦ προσκληθῆναι εἰς συνεστίασιν· εἴη δὲ καιρὸς ψαλμῳδίας· πῶς ἔστι διαγενέσθαι; εἶπον, καὶ πάλιν λέγω· αἱρέσεως ἐπικρατούσης, καὶ μὴ καταβληθείσης δι' ὀρθοδόξου συνόδου, ἀναγκαῖον τὸ διερωτᾶν, ἐπί τε τῆς θείας μεταλήψεως, καὶ κοινῆς ἑστιάσεως· καὶ οὐδεὶς καιρὸς πρὸς ταῦτα αἰδοῦς καὶ ἀωρίας. Λαβεῖν μὲν γὰρ ἄρτον ἁπλῶς παρὰ τοῦ τυχόντος, οὐκ ἀναγκαῖον εἰς ἐρώτησιν· καὶ παρ' αὐτῷ ἑστιαθῆναι, καταμόνας τυχὸν, καὶ κοιτασθῆναι, εἰ μήγε προεγνωσμένος ἐστὶν ἐν αἱρέσει ἢ κακίᾳ. Περὶ δὲ τῶν λοιπῶν ἐξ ἀνάγκης ἐρωτητέον.

Ἡ ἕκτη· εἰ κατὰ πάροδον εὑρόντα ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν πλησιάζουσαν κώμῃ ἢ πόλει, δέον αὐτὴν εὔξασθαι ἐκεῖ, ἢ καὶ καταλῦσαι, φεύγοντα ὑφέστιον γενέσθαι λαϊκοῖς; Καὶ εὐκτέον, καὶ καταλυτέον, εἴγε μόνη ἐστίν· ἀλλὰ καὶ εἰς οἰκίαν λαϊκοῦ, ἢ ἱερωμένου, ὡς εἴρηται κατεπειγούσης ἀναγκαίας ὥρας, ἀδιάφορόν ἐστι μεῖναι, καὶ ἑστιαθῆναι καθ' ἑαυτὸν, ἄνευ ἐρωτήσεως· καὶ λαβεῖν τὰ πρὸς χρείαν· εἴγε, ὡς εἶπον, μὴ εἴη ὁ ὑποδεχόμενος προεγνωσμένος τῷ ὑποδεχθέντι ἀσεβῶν ἢ ἀνόμων. Πλὴν δὲ ἀνάγκης, οὐ καλὸν ὡς ἔτυχε τὰ προρρηθέντα καταδέξασθαι· ἀλλ' ἐρωτᾶν, καὶ παρὰ τῷ ὀρθοδόξῳ καταλύειν· καὶ εἰ χρεία, παρ' αὐτοῦ ἐφόδια αἴρειν· οὕτω γὰρ ὁ Κύριος ἐντέλλεται διὰ τῶν ἁγίων αὐτοῦ. Τῷ πρεσβυτέρῳ καὶ ἡγουμένῳ καλῶς ἀπεκρίθης, εἰρχθῆναι τῆς λειτουργίας τοὺς νυνὶ χειροτονηθέντας ὑπὸ τοῦ εὑρεθέντος, λέγοντος δὲ ὅμως, ὅτι κακῶς ἐγένετο ἡ σύνοδος, καὶ ἀπολώλαμεν. Διὰ τί γὰρ ὁμολογῶν οὐ φεύγει τὴν ἀπώλειαν, διαστέλλων ἑαυτὸν τῆς αἱρέσεως, ἵνα μένῃ παρὰ Θεῷ ἐπίσκοπος; καὶ εἰσὶν αὐτοῦ δεκταὶ αἱ χειροτονίαι αὐτίκα. Ἢ διὰ τί προκει-

Digitized by Google

μένης τῆς αἱρέσεως, εἰς χειροτονίαν ὁ ἡγούμενος προήγαγε τοὺς ἀδελφοὺς αἱρετικήν; ἂν οὖν ὁ χειροτονήσας ὤρθωσεν, ἦν αὐτοῖς εὐθὺς ἱερουργεῖν· ὄντος δὲ ἐν τῇ αἱρέσει διὰ τοῦ ἀναφέρειν αὐτὸν αἱρετικὸν, κἂν τὸ φρόνημα λέγοι ἔχειν ὑγιές· οὐχ οἷόν τε οὓς χειροτονεῖ τῇ ἀληθείᾳ εἶναι λειτουργοὺς Θεοῦ. Εἰ δὲ πνεῦμα ζήλου Θεοῦ ἀνῆψεν ἐν τῷ καθηγουμένῳ, καὶ προθυμεῖται ὁμολογίας στέφανον ἀναδήσασθαι· μηδὲ λειτουργείτω ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ ἐνθρονιασθείσῃ ἐκκλησίᾳ· μήτε ἀναφερέτω αὐτὸν ὡς ἐπίσκοπον. Καὶ μακάριος οὗτος, πολλῶν καὶ ἄλλων παράδειγμα σωτηρίας γενόμενος.

A prostante hæresi, ad ordinationem hæreticam fratres produxit præpositus? Si ergo is qui ordinavit recte fecit, ministrare statim potuerunt: sed cum sit hæreticus, eo quod hæreticum ipse commemorat, tametsi sanum se habere sensum dicat, non possunt quos ordinat in veris Dei ministris censeri. Quod si spiritus zeli divini exarsit in præposito, et confessionis coronam adipisci studet; nec sacra obeat in ecclesia in qua ille præsidet, neque illum tanquam episcopum commemoret. Et beatus hic qui aliis quoque multis exemplo ad salutem fuerit.

Τεθέντος δὲ θυσιαστηρίου ἐν τῇ αὐτῇ ἐκκλησίᾳ, οὐδὲν τὸ κωλύον λειτουργεῖν ἐκεῖσε. Ὃ δέ με ἔλαθεν ἀνωτέρω σημάναι, μνησθήσομαι ἐνταῦθα· ὅτι, ἐπειδὴ λέγει ὁ ἅγιος Βασίλειος περὶ τῶν ἐν παρασυναγωγῇ γενομένων τάδε, ὥστε πολλάκις καὶ τοὺς ἐν βαθμῷ συναπελθόντας τοῖς ἀνυποτάκτοις, ἐπεὶ δ' ἂν μεταμεληθῶσιν, εἰς τὴν αὐτὴν παραδέχεσθαι τάξιν· μὴ οἰέσθω σου ἡ εὐλάβεια ἐναντιοῦσθαι τὸν λόγον τῷ ἀποστολικῷ κανόνι λέγοντι. « Εἴ τις καθῃρημένῳ κληρικὸς ὢν ὡς κληρικῷ συνεύξεται, καθαιρείσθω καὶ αὐτός. » Ἀλλὰ νομιζέτω, ὅτι, ὡς διεκρίθη παρὰ τῶν Πατέρων, τίνες εἶεν αἱρέσεις πρὸς σχίσματα· οὕτω διακέκριται δηλονότι κατὰ τὴν ἀκόλουθον ἔννοιαν, τίς ἐστιν ὁ ἀπαραιτήτως καθαιρῶν κανὼν τὸν καθῃρημένῳ συνευξάμενον, παρὰ τὸν ἐν παρασυναγωγῇ γενόμενον· ὅτι ὁ μὲν εἰδὼς ὅτι ὁμολογουμένως καθῃρημένῳ συνεύχεται, εἰκότως αὐτίκα καθαιρεῖται, ἀδιαφόρως ἐνεχθείς, καὶ μὴ προσεσχηκὼς τῷ κανόνι· ὁ δὲ, ὡς οὐκ οἰόμενος εἶναι καθῃρημένον, ᾧ συναπήχθη μετὰ πλήθους, ἐπ' ἂν, φησὶ, μεταμεληθῇ, εἰς τὴν αὐτὴν παραδέδεκται τάξιν. Πρόσκειται δὲ καὶ τοῦτο πολλάκις ἐν τῷ λόγῳ τοῦ ἁγίου· ὥστε ἐστὶ καὶ μεταμελόμενον, μὴ εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν παραδεχθῆναι. Καὶ οὗτος μὲν ὁ λόγος ἐνδεχομένως ἐκδέδοται. Ὁ δὲ ἀποστολικὸς κανὼν ἀναγκαίως καὶ ἀπαραιτήτως. Ὅτι ὁ ψευδώνυμος Χριστοφόρος πάλιν εἰς τὸ ἴδιον ἐξέραμα ὑπέστρεψεν, οὐδ' ὅλως ἐθαύμασα, εἰδὼς αὐτοῦ τὸ ἄστατον καὶ ἀπαγές. Ὅτι δὲ ὁ Κληδόνιος ὑπὲρ ἀληθείας μίαν μόνην ἡμέραν ἤνεγκε φυλακὴν καὶ πληγὰς παρὰ τῶν ἀσεβῶν, πάνυ ἐξέστην. Ὥστε εἰ ἔως τοῦ νῦν ἐπιμένει δυνάμει Θεοῦ, μὴ ἀεργὸν γένηταί σοί τε καὶ ἄλλοις ἀδελφοῖς, ὀρέγειν αὐτῷ χεῖρα, εἴπερ οἷόν τε. Περὶ δὲ τῶν προειρημένων, βαπτιζομένων λέγω χριομένων τε τῷ ἁγίῳ μύρῳ, καὶ ἀναθεματιζόντων τὴν αἵρεσιν· οὐχ ὡς ὁ θεῖος Ἐπιφάνιος τέταχε καὶ ἠρίθμησε, τὰς αἱρέσεις γέγραφα. Ἀλλ' ὡς εὗρον παρασημείωσίν τινος τῶν ἀρχαιοτέρων φιλοπόνου ἀνδρὸς, καὶ ἐκ τῆς ἐν Βυζαντίδι Ἐκκλησίας τὴν ἐκ βιβλίων ἔρευναν καὶ εὕρεσιν ποιησαμένου. Ὁ ἀδελφὸς Γρηγόριος γνησίως προσαγορεύει.

Posito autem in ecclesia illa sacrificatorio, nihil est quod illic ministrare prohibeat. Quod autem superius monere excidit, suggeram hoc loco, ne, cum de iis qui in parasynagoga fuerunt dicit sanctus Basilius, sæpenumero etiam illos qui in gradu sunt, si postquam contumaces sectati sunt, resipiscant, in eumdem ordinem recipi; existimet prudentia tua, repugnare hæc verba Canoni apostolico dicenti [42]: « Si quis clericus cum deposito tanquam clerico oraverit, deponatur et ipse. » Sed putet, quemadmodum distinctum est a Patribus, quo differant hæreses a schismatibus; sic utique consentanea intelligentia distinctum esse, quis sit canon, qui cum deposito orantem, inexorabiliter deponit præ eo qui parasynagogæ interfuit: eo quod ille quidem sciens orare secum eum, quem depositum esse palam est, merito statim deponitur, ut qui absque discrimine egit, et canoni minime obtemperavit: hic vero, ut qui non putavit depositum fuisse illum ad quem cum multitudine abreptus fuit, postquam, inquit, resipuit, eumdem in gradum est receptus. Hoc quoque in sancti verbis frequenter additur, eumdem in gradum non recipi [43]. Atque hic quidem sermo contingenter enuntiatur. Canon autem apostolicus necessario et inexorabiliter. Quod Christophorus falsum nomen habens, ad proprium vomitum reversus sit, miratus plane non sum; perspectam habens ejus instabilitatem et inconstantiam. Quod vero Cledonius unica tantum die pro veritate custodiam et plagas ab impiis pertulit, vehementer obstupui. Quare si huc usque perseveravit Dei virtute, otiosum non fuerit, te et alios fratres opem illi ferre, si fas est. Quod ad eos porro spectat de quibus dixi, qui baptizantur scilicet, sanctoque chrismate unguntur, et hæresim anathematizant, non uti divinus Epiphanius disposuit et enumeravit, hæreses descripsi; sed sicut in antiquioris cujusdam studiosi viri commentario inveni, qui ex Byzantinæ Ecclesiæ libris indagarat et eruerat. Frater Gregorius sincere salutat.

ΜΑ'. — *Σιλουανῷ καὶ Εὐπρεπιανῷ τέκνοις.* [ρκϚ'].

XLI. — *Silvano et Euprepiano filiis.*

Arcanam per epistolas scribendi rationem tradit.

Ἐπειδὴ ζητῶ μανθάνειν περὶ τῶν ἀδελφῶν, τέκνα,

Quoniam de fratribus scire aveo, filii, et ipsi de

[42] Can. 11. [43] *Ad Amphilochium*, can. 32, 51.

Digitized by Google

illis frequenter significare vultis ; consultum fore duxi, simulque brevius et occultius, ex elementis seu viginti quatuor litteris illos designari, ut sit nimirum.

α. Patris nostri.
β. Archiepiscopi.
γ. Calogeri.
δ. Athanasii.
ε. Barsanuphii.
ζ. Nicolai.
η. Sophronii.
θ. Euthymii.
ι. Joannicii.
κ. Domitiani.
λ. Œconomi.
μ. Arsenii.
ν. Acacii.
ξ. Meletii.
ο. Luciani.
π. Epiphanii.
ρ. Letoe.
σ. Basilii.
τ. Euschemonis.
υ. Silvani.
φ. Euprepiani.
χ. Gregorii.
ψ. Eustathii.
ω. Meum.

Quando igitur in inscriptione affixum est aliquod elementum, cujusnam sit epistola plane declarat : verbi gratia, α Patris nostri ; et unumquodque similiter. Rursus, interrogante me, Quomodo valet β ? clarum est intelligi, de archiepiscopo esse quæstionem. Eodem modo cum iterum interrogo, Quomodo valent qui cum β ? perspicuum est, quod de iis qui cum illo sunt, sit interrogatio ; eodemque modo in cæteris elementis. Rursus alia interrogatio : Quid auditis de π vel de ρ vel de ψ ? ad singula elementa est responsio. Rursum quæro : Quis foris advenit ? respondere vos oportet juxta elementum vel η vel ο vel ex reliquis ; aut, Non venit η vel ο, sed qui cum η vel ο tot numero : quod hoc vel illud illi elemento acciderit. Rursus itaque quando mors : Obiit hoc elementum ; vel, Ægrotat ; vel, Dolet : et alia quælibet. Quod si quis est qui ab elemento aliquid passus sit ; nomen quoque indicantes, verbi gratia de Christophoro, quod aufugerit ab ε, quod et factum est. Cum ergo missas a nobis litteras accipitis, si ex elementorum numero est is qui mittit, inscriptum elementum prorsus habebit epistola. Vos quoque qui estis ex elementis, cum litteras mittitis, ipsum elementum in propria epistola ponite. Quod si ignorent qui mittunt, vos inscriptionem expungite, et scribentis elementum apponite. At si ex elementorum numero non est, maneat inscriptio ; quemadmodum et ipse dum scribo. Si non est ex elementis, maneat inscriptio ad eum ad quem est epistola. Rursus observandum, quod in unaquaque epistola mea ad eos qui sunt sub elementis, sic habebit inscriptio : ω ad α et deinceps, et ad me missæ epistolæ sic habeant α vel υ vel aliud ex elementis. Sciendum hoc etiam, quoniam

[a] Matth. x, 12. [b] Matth. vi, 9.

A ἡ καὶ αὐτοὶ πολλάκις θέλετε δηλοῦν περὶ αὐτῶν· ἐσκόπησα καλὸν εἶναι, ὁμοῦ τε διὰ τὸ συντομώτερον καὶ ἐπικρυπτότερον, ἀπὸ τῶν στοιχείων, ἤγουν τῶν εἰκοσιτεσσάρων γραμμάτων, τούτους ἐπιδηλοῦσθαι· καὶ δὴ λέγω,

Τὸ α τοῦ Πατρὸς ἡμῶν.
Τὸ β τοῦ Ἀρχιεπισκόπου
Τὸ γ τοῦ Καλογήρου.
Τὸ δ τοῦ Ἀθανασίου.
Τὸ ε τοῦ Βαρσανουφίου.
Τὸ ζ τοῦ Νικολάου.
Τὸ η τοῦ Σωφρονίου.
Τὸ θ τοῦ Εὐθυμίου.
Τὸ ι τοῦ Ἰωαννικίου.
Τὸ κ τοῦ Δομετιανοῦ.
Τὸ λ τοῦ Οἰκονόμου.
Τὸ μ τοῦ Ἀρσενίου.
B Τὸ ν τοῦ Ἀκακίου.
Τὸ ξ τοῦ Μελετίου.
Τὸ ο τοῦ Λουκιανοῦ.
Τὸ π τοῦ Ἐπιφανίου.
Τὸ ρ τοῦ Λητόη.
Τὸ σ τοῦ Βασιλείου.
Τὸ τ τοῦ Εὐσχήμονος.
Τὸ υ τοῦ Σιλουανοῦ.
Τὸ φ τοῦ Εὐπρεπιανοῦ.
Τὸ χ τοῦ Γρηγορίου.
Τὸ ψ τοῦ Εὐσταθίου.
Τὸ ω τὸ Ἐμόν.

Ὅτε τοίνυν κεῖται ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τι στοιχεῖον, οὗ τινός ἐστιν ἡ ἐπιστολὴ πάντως ἐγνωρίσθη· οἷον τὸ α, τοῦ Πατρὸς ἡμῶν· καὶ ἕκαστον ὡσαύτως. Πάλιν ἐρωτῶντός μου, Πῶς ἔχει τὸ β ; δῆλον ὅτι ἐγνωρίσθη περὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου εἶναι τὴν ἐρώτησιν. C Ὁμοίως ἐν τῷ πάλιν ἐρωτῆσαί με, Πῶς ἔχουσιν οἱ περὶ τὸ β ; φανερὸν ὅτι περὶ τῶν ὄντων μετ' αὐτοῦ ἡ ἐρώτησις· ὡσαύτως ἐπὶ τῶν λοιπῶν στοιχείων. Πάλιν ἑτέρα ἐρώτησις· Τί ἀκούετε περὶ τοῦ π· ἢ περὶ τοῦ ρ· ἢ περὶ τοῦ ψ ; πρὸς ἓν ἕκαστον στοιχεῖον ἡ ἀπόκρισις. Πάλιν ἐρωτῶ, Τίς ἦλθεν ἐκ τῶν ἔξω ; δέον ὑμᾶς ἀποκριθῆναι κατὰ τὸ στοιχεῖον· ἢ ὅτι τὸ η, ἢ ὅτι τὸ ο, ἢ ἐκ τῶν λοιπῶν· ἢ οὐκ εἰσῆλθε τὸ η, ἢ τὸ ο, ἀλλ' οἱ περὶ τὸ η, ἢ τὸ ο, τόσοι· ὅτι γέγονε τόδε κἀκεῖνο εἰς τὸ δεῖνα στοιχεῖον. Ὅτε οὖν θάνατος πάλιν· Ἀπέθανε τόδε τὸ στοιχεῖον, ἢ Ἀσθενεῖ, ἢ Λυπεῖται, καὶ ὅσα ἄλλα. Εἰ δέ τίς ἐστιν ἐκ τοῦ περὶ τὸ στοιχεῖον παθών τι, καὶ τὸ ὄνομα δηλοῦντες, οἷον ἐπὶ τοῦ Χριστοφόρου, ὅτι ἀπέδρασεν ἀπὸ τοῦ ε, ὃ καὶ γέγονε. Δεχόμενοι οὖν τὰς παρ' ἡμῶν πεμπομένας D ἐπιστολάς, πάντως ἐάν ἐστιν ἐκ τῶν στοιχείων, τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ στοιχείου ἕξει ἡ ἐπιστολή. Πέμποντες οὖν καὶ αὐτοὶ τὰς ἐκ τῶν αὐτῶν στοιχείων ἐπιστολάς, τὸ αὐτὸ στοιχεῖον θέσθε ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐπιστολῇ. Κἂν δὲ ἀγνοῶσιν οἱ πέμποντες, ὑμεῖς λειοῦτε τὴν ἐπιγραφήν, καὶ ἐντιθεῖτε τὸ στοιχεῖον τοῦ ἐπιστείλαντος. Εἰ δὲ οὐκ ἔστιν ἐκ τῶν στοιχείων, μενέτω ἡ ἐπιγραφή· ὥσπερ καὶ ἐν τῷ γράφειν με. Ἐὰν οὐκ ἔστιν ἐκ τῶν στοιχείων, μενέτω ἡ ἐπιγραφὴ πρὸς ὃν ἡ ἐπιστολή. Πάλιν σκεπτέον ὅτι ἐφ' ἑκάστης μου ἐπιστολῆς πρὸς τοὺς ὄντας ὑπὸ τὰ στοιχεῖα, οὕτω ; ἕξει ἡ ἐπιγραφή. Τὸ ω, τῷ α· καὶ καθεξῆς. Καὶ πεμπόμεναί μοι αἱ ἐπιστολαὶ οὕτως ἐχέτωσαν τὸ α, ἢ τὸ υ, ἢ ἄλλο τῶν στοιχείων. Γνωστέον καὶ τοῦτο·

Digitized by Google

ὅτι ἐπειδὴ καὶ ταῦτα τὰ τρία εἰσὶ γράμματα, ἅτινά εἰσιν ἔξω τῶν εἰκοσιτεσσάρων στοιχείων τὸ ς, τὸ ϟ, τὸ π· τὸ ς δηλοῖ τοὺς ἀθετήσαντας πάντας καὶ πρότερον καὶ ὕστερον ποτὲ ἀδελφοὺς ἡμῶν· τὸ ι, τὸν πατριάρχην· τὸ π, τὸν κρατοῦντα. Ὅταν οὖν χρεία γένηται εἴτε ἐρωτῆσαί με, εἴτε δηλῶσαι ὑμᾶς περὶ ἑνὸς τῶν τριῶν· διὰ τοῦ γράμματος ἔσται ἡ δήλωσις.

A hæ tres quoque litteræ extra numerum viginti quatuor elementorum sunt, ς. ϟ. π. illud ς. fratres nostros omnes significare, qui, prius vel posterius, aliquando prævaricati sunt ; ϟ vero patriarcham ; π deinque imperatorem. Cum ergo res exiget, ut vel ego interrogem, vel vos de uno e tribus significetis ; per litteram fiet indicium.

ΜΒ'. — Ἄννῃ μοναζούσῃ. [ρκγ'.]

XLII. — *Annæ monachæ.*

Docet quomodo sit orandum.

Ἐδόκουν τετελευτηκέναι τὴν μακαρίαν μου μητέρα· ἐκείνη δὲ ἔτι ὑπὲρ γῆς ἐστιν, ὡς ἔοικε. Τί γὰρ ἂν ἔμελλε πλέον ποιεῖν, ὡς αὐτὴ πρός με τὸν ταπεινὸν μητρικῇ κηδεμονίᾳ φερομένη ; Ἀλλ' εἰ κἀγὼ ἁμαρτωλὸς, ὅμως πιστεύω τῷ Κυρίῳ ἀντεμείψασθαί σε τῶν ὑπὲρ τῆς ἀναξιότητος ἡμῶν οὐ τὴν τυχοῦσαν χάριν, καὶ ἐπίτευξιν ὧν ποθεῖς καὶ αἰτεῖς. Πλὴν ἱκανῶς ἔχει τὰ γεγενημένα. Τοῦτο γὰρ καὶ διὰ τῶν προλαβόντων γραμμάτων ἀπελογησάμην. Αὐτὴ δὲ τοὐναντίον προσέθηκας μᾶλλον τοῦ ἐκδαπανᾶσθαι ἐν τῇ ἐπιδόσει. Πόθεν δὲ καὶ οὐκ ἐμέλλομεν ἄρτι μνημονεύειν σου τῆς θεοσεβείας ; ἐκ τῶν περιβολαίων, ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἀναθήματος, ἐκ τῆς βρώσεώς τε καὶ πόσεως, πανταχόθεν ἡμᾶς ἐξέστησας. Διὰ τοῦτο καὶ τέλος ἐπίθες τοῖς δώροις· καὶ εὔελπις ἴσο περὶ τῆς θείας ἀμείψεως. Ἀψευδὴς γὰρ ὁ εἰρηκώς, καὶ ὑπὲρ ψυχροῦ ποτηρίου μισθοὺς ἀποδιδόναι. Λυπεῖσθαι δὲ φαίης ἐν τῇ φροντίδι τοῦ τέκνου, ἀπασχολίαν ἐμποιούσῃ σοι τῆς δεούσης περὶ τὴν ψυχὴν μερίμνης. Καὶ δυνατὸς ὁ Θεὸς καὶ τὴν τοῦ καλοῦ τέκνου διοίκησιν ἀπεργάσασθαι, καὶ σὲ ἐπὶ πᾶσι σχολὴν ἄγειν περὶ τῶν ψυχωφελῶν καταστήσασθαι· ὡς ἑτοίμῃ καρδίᾳ πρὸς τὴν ἔξοδον τοῦ σώματος παρίστασθαι. Νηστεύειν δὲ καὶ ταλαιπωρεῖσθαι, σῶμα ἔχουσα νοσερὸν οὐ δύνῃ· κἂν τούτῳ [l. τοῦτο] ἀλύπως φέρε, τὰ δυνατὰ εἰσοίσουσα τῷ Κυρίῳ, καὶ τῷ πλεονασμῷ τῆς ταπεινοφροσύνης τὸ ἐκ τῆς ἀσκήσεως ἐνδέον ἀναπληροῦσα. Προσεύχεσθαι δὲ ὅπως σε χρὴ, ἐπιζητεῖς ἐκδιδαχθῆναι. Καὶ τοῦτο αὐτὸς ὁ Κύριος ἐξεδίδαξε διὰ τῆς τοῦ, *Πάτερ ἡμῶν*, ἐπιφωνήσεως, καὶ τοῦ μηδὲν αἰτεῖν πρόσκαιρον, ἀλλὰ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, καὶ τὴν δικαιοσύνην τὴν αἰώνιον. Πλὴν ὅτι τετύπωται ὑπὸ τῶν πατέρων, πρῶτον ἡ εἰς Θεὸν εὐχαριστία· ἔπειτα ἡ τῶν ἁμαρτημάτων πρὸς αὐτὸν ἐξαγόρευσις· καὶ οὕτω ἡ αἴτησις τῆς αὐτῶν ἀφέσεως, καὶ τῆς τῶν ἄλλων σωτηριωδῶν τρόπων ἐπιτεύξεως.

Putabam diem obiisse beatam matrem meam ; illa vero adhuc in terra est, ut apparet. Quid enim factura erat amplius, quam tu erga me humilem materna sollicitudine acta facis ? Verum etsi ego B peccator, confido tamen in Domino, relaturum tibi pro indignitate mea gratiam non levem, ac eorum quæ cupis et expetis adeptionem. Cæterum sufficiunt quæ facta sunt. Hoc enim superioribus quoque litteris respondi. At tu contra adjecisti potius ut largitionum sumptus augeres. Undenam enim poteram nunc etiam pietatis tuæ non meminisse ? Ex vestimentis, ex sacro donario, ex cibo et potu, undique stuporem nobis injecisti. Quamobrem finem tandem muneribus impone ; et de divina retributione secura esto. Verax enim est qui dixit, etiam pro frigidæ poculo mercedem se redditurum [68]. Tristari ais te ob de filio sollicitudinem, quæ tibi ad congruentem animæ curam otium non permittit. At potest Deus et egregii filii res rite dispensare, et ut animæ utilia in omnibus consecteris efficere, ut parato corde corporis exitum præstolere. Jejunare autem et labores pati, cum morboso sis corpore, non potes : et hoc ipsum æquo fer animo, quæ potes offerens Domino, supplensque humilitatis abundantia id quod deest exercitationi. Orare porro quemadmodum debeas, doceri expetis. Hoc quoque Dominus ipse edocuit per invocationem, *Pater noster* [69] ; et caducum nihil petendum admonens, sed regnum ipsius et justitiam sempiternam. Præterquam quod a Patribus præscripta est primum gratiarum actio erga Deum ; deinde peccatorum apud ipsum confessio ; actum demum postulatio, tum ad eorum remissionem, tum ad cæterarum salutarium rerum impetrationem.

Ἐπ' ἂν οὖν μέλλῃς προσεύχεσθαι, εὐχαρίστει τῷ Κυρίῳ καὶ Δεσπότῃ, ὅτι ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήγαγέ σε· ὅτι ἐλυτρώσατό σε ἐκ πάσης πλάνης· καλέσας καὶ ἀξιώσας τῆς ἑαυτοῦ ἐπιγνώσεως μέτοχον γενέσθαι, πλάνης ἐθνικῆς, πλάνης αἱρετικῆς· εἶτα ὅτι καὶ τοῦ μοναδικοῦ καὶ ἰσαγγέλου βίου ἐντός σε παρεσκεύασεν ὑπάρξαι μετὰ τὴν τοῦ κοινωνικοῦ βίου ἀπόλαυσιν· ὧν ἡ ἔννοια ἱκανὴ καταμαλάξαι τὴν ψυχὴν πρὸς κατάνυξιν καὶ δακρύων προσβολήν. Ἀφ' ὧν φωτισμὸς καρδίας, γλυκύτης πνεύματος, ἐπιθυμία Θεοῦ. Ταύτης ἐνυπαρχούσης τῇ καρδίᾳ, πάσης κακίας ἐστὶν ἀποβολή. Ὅταν οὕτως εὐχαριστίας ἀναπέμψῃς τῷ Θεῷ, ἐξαγόρευε αὐτῷ λέγουσα· Σὺ οἶδας,

D Cum igitur oratura es, gratias age Domino, quod ex nihilo ut esses te produxit : quod ab omni te errore liberavit, vocans te et sui cognitionem impertiens, ab errore gentili, ab errore hæretico. Deinde quod ad monasticam æqualemque angelis vitam te, post sæcularis vitæ delicias, revocavit. Quorum cogitatio ipsa idonea est ut animam emolliat ad compunctionem lacrymarumque profusionem ; ex quibus cordis illuminatio, suavitas spiritus, Dei desiderium. Hujus in corde præsentia, omnium vitiorum est profligatio. Cum ad hunc modum gratias egeris Deo, confitere illi dicens : Tu nosti, Domine, quam multa tibi peccarim, et quam

Digitized by Google

multa peccem in horas, hocce peccatum, et hocce delictum, : et quæ scis quæque ignoras recogitans, sed illa temere non recolens, quæ expressa recordatione animam lædunt. Et hinc tibi humilitatis gratia exorietur cum cordis contritione, metuque divinæ vindictæ. Post hæc postula, plange, ora Dominum tuum pro horum remissione, pro virium, ut illi deinceps placeas, confirmatione ; dicens : Non amplius, Domine mi, Domine, irritabo te : non amplius quidquam desiderabo præter te qui vere es amabilis. Et, si offendam rursum, supplex fio visceribus tuis, ut mihi robur detur, quo tibi placere assuescam. Si quid aliud animo tibi occurret bonum quod agatur, impense postulans. His actis, invoca sanctam Deiparam, ut tui misereatur, sanctos angelos, et quem vitæ tuæ custodem habes angelum, ut te custodiat et protegat : Præcursorem, apostolos, sanctos omnes, et quos præcipue invocare consuevisti, et illum cujus memoria eo die agitur. Hæc igitur orationis vim habere mihi videntur ; tametsi unusquisque aliis verbis et non iisdem prorsus oret : quandoquidem nec ipse qui orat, eadem semper loquitur : vis autem eadem necessaria est omnibus, ut existimo. Vale itaque, congruenter orans, et proficiens usquequaque, totamque te per accuratam vitam Domino placentem exhibe.

A Δέσποτα, ὅσα σοι ἥμαρτον· καὶ ὅσα ἁμαρτάνω καθ' ἑκάστην ὥραν· τήνδε τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τήνδε τὴν ἀλημμέλειαν· καὶ τὰ ἐν γνώσει καὶ ἀγνοίᾳ ἀναλογιζομένη. Πλὴν μὴ ἀνιστροῦσα ὡς ἔτυχε τὰ βλάβην ἐκ τῆς ἐναργοῦς ὑπομνήσεως ἐμποιοῦντα τῇ ψυχῇ. Κάντεῦθεν ἀνατελεῖ σοι ταπεινοφροσύνης χάρις, μετὰ συντριμμοῦ καρδίας, καὶ φόβου ἀνταποδόσεως Θεοῦ. Μετὰ τοῦτο αἴτησον, στέναξον, δεήθητι τοῦ Κυρίου σου τὴν τούτων ἄφεσιν, τὴν πρὸς τὸ μέλλον πρὸς τὸ εὐαρεστεῖν αὐτῷ ἐνδυνάμωσιν· λέγουσα· Οὐκέτι, Κύριέ μου, Κύριε, παροργίζω [f. παροργίσω] σε, οὐκέτι φιλήσω ἄλλο τι παρὰ σὲ τὸν ὄντως ἀγαπητόν· κἂν τε παροργίσω πάλιν, προσπίπτουσά εἰμι τοῖς οἰκτιρμοῖς σου, δοθῆναί μοι ἰσχὺν ἐν ἕξει γενέσθαι τοῦ εὐαρεστεῖν σοι. Εἴ τι ἄλλο κατὰ νοῦν σοι B παρίσταται ἀνυσθῆναι ἀγαθὸν, θερμῶς αἰτουμένη. Καὶ μετὰ ταῦτα ἐπικαλοῦ τὴν ἁγίαν Θεοτόκον ἐλεῆσαί σε· τοὺς ἁγίους ἀγγέλους, καὶ ὃν ἔχεις τῆς ζωῆς σου φύλακα ἄγγελον· ἵνα σε φρουρῇ καὶ σκέπῃ· τὸν Πρόδρομον, τοὺς ἀποστόλους, τοὺς ἁγίους πάντας, καὶ οὓς ἔχεις ἐξαιρέτως συνήθως ἐπικαλεῖσθαι, καὶ τὸν κατὰ τὴν ἡμέραν μνημονευόμενον. Ταῦτα οὖν μοι δοκεῖ ἔχειν τῆς προσευχῆς τὴν δύναμιν· κἂν ἕκαστος ἄλλοις λόγοις καὶ οὐχὶ τοῖς αὐτοῖς πάντως προσεύχηται· ὅτι μηδὲ αὐτὸς ἑαυτῷ ὁ προσευχόμενος τὰ αὐτὰ φθέγγεται πάντοτε· ἡ δὲ δύναμις ἡ αὐτὴ ἀναγκαία πᾶσι λελόγισται μοι. Φυλαχθείης οὖν προσευχομένη τὰ δέοντα, καὶ βελτιουμένη ἑκάστοτε, καὶ ὅλην ἑαυτὴν παριστῶσα διὰ τῆς ἀκριβοῦς βιώσεως ἀρέσκουσαν τῷ Κυρίῳ.

XLIII. — *Josepho fratri et archiepiscopo.*

ΜΓ. — *Ἰωσὴφ ἀδελφῷ καὶ ἀρχιεπισκόπῳ.* [ρλσ'.]

Sede Thessalonicensi extrusum solatur. (Baron. an. 809, n. 47.)

Et prior epistola fraternæ ac paternæ tuæ sanctitatis, tametsi brevis numero syllabarum : abundabat tamen allegorici sensus copia ; et posterior, omni scientia atque humilitate, unicum habens reprehendendum, meas infelicis indignas laudes. Ego vero non per antiphrasim, absit, sed vere prorsus his temporibus nostris in archiepiscopali dignitate elucere te, sanctorum Patrum instar, dixi. Nec aberrem, si columnam et fundamentum Ecclesiæ te vocem, mi frater egregie. Quisquis enim pro veritate decertat et patitur, columen ejus est ac fastigium. Belle autem accidit, quod quaterniones inspexisti. Occasionem enim præbuit nobis commonitio, seu potius jussio tua, ut hujusce propositionis refutationem aggrederer, quam cum aliis, hortatu Patris nostri, in prædictis quaternionibus D nisi sanctitati tuæ ; nullam meam propriam in toto opere sententiam intexens; quoniam nec lege justius, nec canone rectius quidquam esse potest : sed divinorum tantummodo Patrum, quamvis inepte, documenta et præcepta proferens atque connectens, prout oppositæ propositionis ratio postulabat. Ac nisi lectionem laboris metu refugias, erit, ni fallor, operæ pretium. Quod autem pax optima sit communi consensu; amo enim illam tametsi peccator sum; et quod in eam flectendum sit, fecimus id ipsi quatenus licebat, magnam oneris partem excutientes, juxta divinum Cyrillum : partim

C Καὶ ἡ πρώτη ἐπιστολὴ τῆς ἀδελφικῆς καὶ πατρικῆς σου ἁγιωσύνης, εἰ καὶ μικρὰ ἦν τῷ πλήθει τῶν συλλαβῶν, ἀλλ' οὖν γε ἀπήρτιστο τῷ πλάτει τῆς ἀλληγορικῆς διανοίας. Καὶ ἡ δευτέρα, πάσης γνώσεως καὶ ταπεινώσεως, ἓν ἔχουσα μόνον ψεκτὸν, τοὺς περὶ ἐμὲ τὸν δείλαιον ἀναξίως ἐπαίνους. Ἐγὼ δὲ οὐ κατ' ἀντίφρασιν, μὴ γένοιτο. Ἀλλ' ἀληθείᾳ, ἐκλάμψαι σε ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς γενεᾷ, ἐν τῷ τῆς ἀρχιερωσύνης ἀξιώματι, καθ' ὁμοίωσιν τῶν ἁγίων Πατέρων, εἰρηκα. Καὶ οὐκ ἂν ἁμάρτοιμι, στύλον καὶ ἑδραίωμα κεκληκώς σε τῆς Ἐκκλησίας, κάλλιστέ μου ἀδελφέ. Πᾶς γὰρ ὁ ὑπὲρ ἀληθείας ἐνιστάμενος καὶ πανθάνων, ἔρεισμα καὶ ὕψωμα αὐτῆς τυγχάνει. Εὖ δὲ γέγονεν, ὅτι ἐπεσκέψω τὰς τετράδας. Ὑπῆρξε γὰρ ἡμῖν ἡ ὑπόμνησις μᾶλλον δὲ κέλευσίς σου, ἐπιστασίας καὶ διαλύσεως τῆς τοιαύτης προτάσεως ἀφορμὴ ἣν μεθ' ἑτέρων ὑποβληθέντων, δι' ὑπομνήσεως τοῦ Πατρὸς ἡμῶν, ἐν ταῖς προγραφείσαις τετράσιν ἀπέστειλα τῇ ἁγιότητί σου· μηδὲν ἐξ ἑαυτοῦ ἐν ὅλῳ τῷ συντάγματι φρόνημα εἰσκεκομικώς· ὅτι μηδὲ θέμις τοῦ νόμου νομιμώτερον, μηδὲ τοῦ κανόνος εὐθύτερον γίνεσθαι· ἢ μόνον τὸ ὑφεῖναι καὶ συνάψαι τὰ τῶν θείων Πατέρων, κἂν ἀμαθῶς, διδάγματά τε καὶ παραγγέλματα, εἰς ὅπερ ἡ πρότασις ἐκκαλεῖ τῆς ἀντιθέσεως. Καὶ εἰ μὴ παραιτήσοιτο διὰ κόπον ἀναγνῶναι, οἶδ' ὅτι λυσιτελήσειεν. Ὅτι δὲ ἡ εἰρήνη καλὴ ὁμολογουμένως· φιλῶ γὰρ αὐτὴν, κἂν ἁμαρτωλός εἰμι· καὶ ὅτι πρὸς αὐτὴν

Digitized by Google

ἀποκλιτέον · ἕως ἐξῆν πεπράχαμεν · πολλὰ τοῦ φόρτου ἀποσκευασάμενοι, κατὰ τὸν θεῖον Κύριλλον · τοῦ μὲν ἡνίκα τὸ πρότερον ἠθώουν τὸν μοιχοζεύκτην, παρόντος μου ἐκεῖ, καὶ καθὰ συνεβουλευσάμεθα, ἀποσιωπήσαντες · ἡ δὲ σιωπὴ μέρος συγκαθέσεως · ἢ καὶ δραξάμενοι οἱ ἐξ ἐναντίας, ὡς οἶσθα, ἀποκλείειν ἡμᾶς ἐπειρῶντο τῆς ἐνστάσεως · τοῦτο δὲ ἐπειδὰν ἐκροτεῖτο ἡ δευτέρα ἀθώωσις αὐτοῦ παρὰ τῶν πατησάντων τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ, λεγόντων ἡμῶν · ὅτι στήτω μόνον τῆς ἱερουργίας ἀπολαύων τῆς τιμῆς, κατὰ τὸν κανόνα τοῦ ἁγίου Βασιλείου · ἤδη συλλειτουργήσαντος αὐτοῦ ἐν τοῖς δυσὶν ἔτεσι τῷ πατριάρχῃ · ὃ ἦν φοβερὸν, καὶ ὑπὲρ οἰκονομίαν. Ἐῶ λέγειν τὰς ψευδοπροφάσεις τῆς ἀπ' αὐτοῦ φυγῆς, καὶ τὸ, ὡς παρὰ πρεσβυτέρου τὰς εὐλογήσεις ἐν ταῖς ἐστιάσεσι κοινωνεῖν, τήν τε ἀναφορὰν τοῦ πατριάρχου. Ἀλλ' ὅμως εἰ καὶ ἡμεῖς δι' οἰκονομίαν τοσοῦτον κατηγόμεθα. Ἐκεῖνοι τοὐναντίον τῇ σκληρότητι συνεπαίροντο τῇ ἁμαρτίᾳ · τοῦ Θεοῦ κρεῖττόν τι προβλεψαμένου, ἵνα καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ μὴ ἀνόνητον τὴν πρώτην ἐξορίαν ὑποίσωμεν · μηδὲ ἡ τολμηθεῖσα ἐπὶ τοῦ κόσμου μοιχεία ὡς ἔτυχε διὰ τῆς τοῦ συνάψαντος αὐτὴν περισσοτέρας οἰκονομίας κατασμικρυνθῇ.

A quidem quando primum adulterii copulatorem absolvebant, cum ibi essem, et certo consilio taceremus; silentium autem pars est consensus : quod arripientes quoque adversarii, ut nosti, intercludere nobis dimicationem conati sunt: partim etiam quo tempore altera ejus absolutio a legum Dei conculcatoribus celebrabatur, dicentibus nobis : Abstineat tantummodo a sacrificio, retenta dignitate, juxta canonem sancti Basilii [46]. Cum ille biennio jam una cum patriarcha ministrasset; quod certe formidabile erat, et supra dispensationem. Mitto dicere falsos prætextus cur eum fugeremus, et quod tanquam presbyteri benedictionibus in conviviis communicaremus; et patriarchæ commemorationem. Attamen quamvis adeo nos per dispensa- B tionem demitteremus, illi contra pertinacia sua in peccato efferebantur: Deo melius quiddam providente, ut nec nos humiles prius exsilium nostrum inane redderemus, nec inductum in orbem adulterium nimia forsitan erga ejus copulatorem dispensatione minueretur.

Ὥστε καιρὸς ἄρτι ἐκεῖνο ἡμᾶς, ἠγαπημένε, λέγειν· Ἕως πότε οἰκονομήσεις, καὶ · Οἰκοδομῆσαί ποτε προθυμήθητι. Καὶ κατὰ τὸν θεῖον Βασίλειον, ἀκριβείᾳ κανόνων ἡμᾶς δουλεύειν. Ἄλλοι γὰρ λόγοι πρὸ πολέμου, καὶ ἄλλοι μετὰ πόλεμον · ἐν ὑπομονῇ τε διεξάγειν τὰς ἡμέρας ἡμῶν, καθὼς νενουθέτηκας, C καὶ εὔχεσθαι ὑπὲρ τῶν διωξάντων. Ἀσπασταὶ δὲ μοὶ καὶ ὁμογνωμονικαὶ αἱ τρεῖς σου τίμιαι [In ms. Reg. τίμιε.] ῥήσεις · ἥ τε τοῦ δι' ἑνὸς ἀνθρώπου ὑπόπτωσιν μὴ σχίζειν τὰς Ἐκκλησίας. Ἥ τε τοῦ μὴ συγκοινωνεῖν τῇ λύσει τοῦ τοιούτου · καὶ ἡ ἐκ παντὸς ἀδιαβλήτου ἱερέως μεταλαμβάνειν · οὕτως ἐχούσης πάντως τῆς διανοίας. Καὶ σύγγνωθί μοι, ὦ ἀδελφὲ, οὐ διδακτικῶς, ἀλλὰ πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον διατρανοῦντι τὸν λόγον. Κατὰ τὴν πρώτην, οὐ δι' ἕνα ἄνθρωπον ἀποσχίζομεν τῆς Ἐκκλησίας τῆς ἀπὸ Βορρᾶ καὶ δυσμῶν καὶ θαλάσσης · καὶ μέντοι καὶ τῆς ἐνταῦθα, δηλονότι πλὴν τῶν μοιχοκυρωτῶν. Οὐ γὰρ οὗτοι Ἐκκλησία Κυρίου. Εἰ δὲ Ἐκκλησία, ἀποσχίζομεν τῆς Ἐκκλησίας δι' ἕνα ἄνθρωπον συνημμένον αὐτῇ, λέγω δὲ τὸν μοιχοζεύκτην μὴ D προσιέμενοι. Ἐπειδὴ δὲ οὐκ Ἐκκλησία Θεοῦ, ἀποσχίζουσιν αὐτοὶ ὡς ἀληθῶς, δι' ἕνα ἄνθρωπον συνημμένον αὐτοῖς, τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ · ἐκείνοις παρεοικότες τοῖς ἐν τῷ χρονογράφῳ κειμένοις · ἡμῶν μὴ σχιζομένων αὐτῆς διὰ τὸν τοιοῦτον. Κατὰ τὴν δευτέραν οὐ κοινωνοῦμεν τῇ λύσει αὐτοῦ, δηλονότι μὴ κοινωνοῦντες τοῖς προδήλως λύσασιν αὐτόν. Εἰ δὲ ἐκείνοις κοινωνοῦμεν, συγκοινωνοῦμεν τῇ λύσει αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐπεὶ ἐκείνοις θεοπρεπῶς οὐ συγκοινωνοῦμεν λύσασιν, ἀσφαλῶς ἄρα οὐ συγκοινωνοῦμεν τῇ λύσει αὐτοῦ. Κατὰ τὴν τρίτην · ἐκ παντὸς ἱερέως ἀδιαβλήτου μεταλαμβάνομεν. Διὰ τοῦτο δὲ ἐκ τοῦ Ἰωτὴφ οὐ μεταλαμβάνομεν, ὡς διαβεβλημένου αὐτοῦ δημοσίᾳ · διαβεβλημένοι δ' ἂν εἶεν πάντως

Quare nunc tempus est, charissime ut illud usurpemus : Quousque tandem dispensabis? et, Ædificare aliquando incipe. Et, juxta divinum Basilium, accuratæ canonum observationi serviamus; alii enim sermones ante bellum, et alii post bellum: atque ut in patientia dies nostros ducamus, sicut admonuisti, et oremus pro persecutoribus. Amplectendæ autem mihi sunt et retinendæ tres egregiæ sententiæ tuæ : Ne propter unius hominis lapsum dividantur Ecclesiæ; ne illius absolutioni communicemus; et ut ab omni inculpato sacerdote participemus. Is enim omnino est sensus. Et ignosce mihi, frater, non docendi studio, sed communis utilitatis causa rem fusius explicanti. Quod ad primam attinet, haud sane propter unum hominem discessionem facimus ab Ecclesia quæ ad Aquilonem, et quæ ad Occidentem, et quæ ad mare : sed neque ab ea quæ in his locis est; præterquam ab his qui adulterium confirmant. Non enim illi sunt Ecclesia Domini ; quod si Ecclesia, recedimus utique ab Ecclesia propter unum hominem cum ea colligatum, adulteri scilicet copulatorem non admittentes. Sed quoniam Ecclesia Dei non sunt, separantur ipsi revera, propter unum hominem ipsis consociatum, ab Ecclesia Dei : similes eorum de quibus apud chronographum agitur : nobis ab ea propter illum minime secedentibus. Quod ad secundam, non communicamus ejus absolutioni, siquidem non communicamus cum iis qui eum manifeste absolverunt. Quod si his communicemus ; et illius sane absolutioni communicamus. Sed quandoquidem cum iis qui absolverunt communicare detrectamus sicut Deus exigit, plane igitur non communicamus ejus absolutioni. Quod ad tertiam; ab omni sacerdote inculpato

[46] Ad *Amphilochium*, *can*, 70.

Digitized by Google

participamus. Propterea autem ab Josepho non participamus, quod publice fuerit notatus. Notati ergo et illi prorsus qui cum eo ministrant; cum depositus fuerit. Quod si ab his participemus tanquam ab inculpatis, inculpatus erit et Josephus, qui cum eis sacrificat. Quoniam autem is revera notatus fuit, et ab eo non participamus; profecto nec ab iis qui cum eo ministrant; cum pari modo notati sint. Confirmata est igitur sententia sanctitatis tuæ, atque ita consentimus. Ac utinam per hancce sinceram hic concordiam nostram, in futuro sæculo nunquam divellamur, mi frater charissime, ut digni simus et nos humiles aliquod Patrum nostrorum virtutis vestigium consectari. De civitate autem tua columnam accendisti pietatis, quam obscurare nullus unquam possit. Neque est quod ægre feras. Quin lætare potius, uti et ego miser in dissipatione humilis monasterii mei; quia propter Dominum hæc dissolutio. Neque ob eam causam, quod tam multi steterint genua non curvantes, magna laus est: sed vel si unus. Melior siquidem unus Domini faciens voluntatem, quam decem millia prævaricantium [47]. Nec vero ipse causa es illorum dispersionis, licet id garriant nonnulli, sed ego infelix! Erit autem nobis, si perferas, utriusque rei communio. Tantamque ipse mercedem capies in divina fratrum dispersione; quantam ego nanciscar in iis qui Thessalonicæ reliqui sunt legem divinam servantes. De carceris autem mei custode nihil attinet loqui, cum talis sit, et cum Josepho animo conjunctissimus. Nunquam cesses pro humilitate mea enixe precari, frater mi ac Pater egregie et sanctissime. Scito accusatum fuisse Theosostum, quod ab eo non participaret, qui sedem tuam sacrilege invasit, eumdemque strenue monasterio suo pulsum fuisse. Athanasius frater noster rursum captus est et illuc relegatus. Custos meus, cum exiisset, attulit mihi a patriarcha salutationem: Ignoscet tibi Deus, inquit, hic habere te volebamus ad auxilium nostrum. Abiisti, et istic consedisti, invideo tibi. Quod cum audivissem, risi. Neque enim opus erat respondere me, nisi hoc tantum; quod si invidet, exeat et ipse. Relaxavit porro custodiam, invitans ad requietem. Attulit enim mihi et a Simeone salutationem, et quod dicere imperatori velit, te in carcere male habere, et a Leontio humilem salutationem. Passus sum, ait, necessitatem: non me separet Deus a sermone tuo. Et ego, hæc, inquam, ab illo non requiro. Coegerunt autem illum ire ad œconomum et Arsenium et Joannem, ac dicere, quod Dominus Tarasius illum absolverit, et quod modo viderim. At illi eum revera colaphis exploserunt. Qui mecum est, pastorem meum per me salutat magno affectu.

καὶ οἱ τούτῳ συλλειτουργοῦντες καθημένῳ ὄντι. Εἰ δὲ ἐκ τῶν τοιούτων μεταλαμβάνομεν, ὡς ἐξ ἀδιαβλήτων, ἀδιάβλητος ἂν εἴη καὶ ὁ Ἰωσὴφ συλλειτουργῶν αὐτοῖς. Ἐπεὶ δὲ διαβεβλημένος ὡς ἀληθῶς, καὶ παρ' αὐτοῦ οὐ μεταλαμβάνομεν, δηλονότι οὐδὲ ἐκ τῶν συνιερουργούντων αὐτῷ, ὡσαύτως ὄντων διαβεβλημένων. Ἔρρωται τοίνυν ὁ λόγος τῆς ἀγωσύνης σου· καὶ οὕτως συμφρονοῦμεν. Καὶ ἔστω ἡμῖν τὸ ἀδιάσπαστον διὰ τῆς ἐνταῦθα ἀληθοῦς συμφωνίας ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, φίλτατέ μου ἀδελφὲ, ὡς ἂν ἀξιωθείημεν καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ ἀπενέγκασθαί τι ἴχνος κατορθώματος τοῖς Πατράσιν ἡμῶν ἀκόλουθον. Περὶ δὲ τῆς πόλεώς σου στύλον ἀνῆψας εὐσεβείας, οὐ σβεννύμενον παρὰ ἀνθρώπου ἕως αἰῶνος. Καὶ οὐ λυπεῖσθαι χρὴ, ἀλλὰ μᾶλλον χαίρειν· ὥσπερ κἀγὼ ὁ τάλας ἐν τῇ διαλύσει τοῦ ταπεινοῦ μου μοναστηρίου· ὅτι διὰ Κύριον ἡ διάλυσις. Καὶ οὐχ ὅτι τοσοῦτοι ἔστησαν μὴ κατακαμφθέντες, μέγα τὸ κλέος· ἀλλ' εἰ καὶ εἷς. Κρεῖσσον γὰρ εἷς ποιῶν τὸ θέλημα Κυρίου, ἢ μύριοι παραβαίνοντες. Καὶ οὐκ αἰτιος αὐτὸς τῆς λύσεως αὐτῶν, εἰ καὶ φλυαροῦσί τινες· ἀλλ' ἐγὼ ὁ δύστηνος. Εἴη δὲ ἡμῖν κοινωνία, εἴπερ ἀνέχῃ, ἐπ' ἀμφοτέροις. Καὶ τοσοῦτον ἔξοις αὐτὸς τὸν μισθὸν ἐν τῇ ἐνθέῳ διαλύσει τῶν ἀδελφῶν, ὅσον ἐγὼ εὕροιμι ἐν τῇ κατὰ νόμον Θεοῦ καταλείψει τῆς Θεσσαλονίκης. Περὶ δὲ τοῦ φυλακίτου μου οὐδεὶς λόγος, τοιούτου αὐτοῦ ἀνθρώπου ὄντος, καὶ συμφύχου τοῦ Ἰωσήφ. Μὴ διαλείποις ὑπερευχόμενος τῆς ταπεινώσεώς μου κραταιῶς, ἀδελφοπάτορ μου καλὲ καὶ ὁσιώτατε. Γίνωσκε ἐνσταθέντα τὸν Θεόσωστον τοῦ μὴ κοινωνῆσαι αὐτὸν ἐκ τοῦ ἀνιέρως ἀνελθόντος εἰς τὸν θρόνον σου· καὶ ἐκδιωχθέντα νεανικῶς ἐκ τοῦ μοναστηρίου αὐτοῦ. Οἱ περὶ τὸν Ἀθανάσιον ἀδελφοὶ ἡμῶν, ἀκμὴν κρατοῦνται περιωρισμένοι ἐκεῖσε. Ὁ φυλακίτης μου ἐξελθὼν, ἤγαγέ μοι προσκύνησιν ἐκ τοῦ πατριάρχου λέγοντος, ὅτι ὁ Θεὸς συγχωρήσει σοι· τοῦ, ηὐχόμεθα ἔχειν σε ὧδε εἰς βοήθειαν ἡμῶν. Ἐξῆλθες, καὶ ἐκάθισας αὐτόθι· καὶ, ὅτι φθονῶ σε. Καὶ ἀκούσας ἐγέλασα. Οὐ γὰρ ἦν χρεία τέως ἀποκριθῆναί με· ἢ μόνον. Ὅτι ἐὰν φθονῇ, ἐξέλθῃ κἀκεῖνος. Ἐκαύνωσε δὲ καὶ τὴν φυλακὴν προτρεπόμενος εἰς ἀνάπαυσιν. Ἐξήγαγε γάρ μοι καὶ ἐκ τοῦ Συμεὼν προσκύνησιν· καὶ ὅτι βούλεται λαλῆσαι τῷ βασιλεῖ, ὅτι κεκοπίακας ἐν τῇ φυλακῇ. Καὶ ἐκ τοῦ Λεοντίου τεταπεινωμένην προσκύνησιν, λέγοντος· ὅτι ἀνάγκην ἔπαθον· καὶ μὴ συγχωρήσῃ με ὁ Θεὸς τοῦ λόγου σου. Καὶ εἶπον ὅτι οὐ χρῄζω ταῦτα ἀπ' αὐτοῦ. Ἠνάγκασαν δὲ αὐτὸν ἀπελθεῖν εἴς τε τὸν οἰκονόμον, καὶ τὸν Ἀρσένιον, καὶ τὸν Ἰωάννην, λέγοντα· ὅτι ὁ κῦρις Ταράσιος ἀπέλυσεν αὐτόν· καὶ ὅτι ἄρτι ἀνέβλεψα. Καὶ ἀπερράπισαν αὐτὸν τῷ ὄντι. Ὁ σὺν ἐμοὶ προσαγορεύει πόθῳ πολλῷ τὸν ποιμένα μου ἐξ ἐμοῦ.

XLIV. — *Sergio consuli.*

Gratulatur ei dignitates in aula: hortaturque ut bene agat.

Tu quidem, ut audio, alios ex aliis honores ca-

ΜΔ. — *Σεργίῳ ὑπάτῳ.* [ρμγ'.]

Αὐτὸς μὲν, ὡς μανθάνω, ἀμείβεις ἀρχὰς ἐξ ἀρχῶν

[47] Eccli. xvi, 3.

Digitized by Google

παρὰ τῷ κάτω Καίσαρι, καὶ παρὰ προαιρεσιν, ἡγαπημένε μοι ὁμοῦ καὶ τιμιώτατε. Ἐγὼ δὲ ὁ ταπεινὸς οὐ διαλιμπάνω, τῷ ἄνω καὶ πάντων βασιλεῖ φίλον οἰκεῖόν σε δι' εὐσεβείας ὑπάρχειν. Διότι κρεῖσσον καὶ τὸ πολλοστὸν τετάχθαι κατὰ τὸ ἀκρότατον ἔσχατον τῷ οὐρανίῳ, ἢ κατὰ τὸ πρώτιστον τῷ ἐπιγείῳ. Πιστεύω δὲ εἰδώς σου τὸ φιλομέριμνον τῆς σωτηρίας, μηδὲν παραζημιοῦσθαι εἰς ψυχὴν, ἀλλὰ καὶ παρακερδαίνειν ἐκ τοῦ ἀξιώματος· ὄντων τρόπων οὐκ ὀλίγων εἰς λυσιτέλειαν. Ἤρκεσε γὰρ τῷ πτωχῷ ὑποτελεῖ οὐ μόνον ἀνοχὴ φόρων· ἀλλὰ καὶ ὄψις εὐμενὴς τοῦ τὰ βασιλικὰ χρήματα αἴροντος, καὶ φωνὴ ἠπία, καὶ φθόγγος χαιρετιστικός· καὶ οὔπω λέγω λύσιν συνδέσμου ἀδικίας, ἄλλα τε ὅσα ἐπακολουθοῦσιν εὐχερῶς ποιεῖν τῷ ἄρχοντι τῷ ἀρχομένῳ. Μὴ τοίνυν ἐφ' ὧν δύνῃ εὖ ποιεῖν, σεαυτὸν διὰ τῆς εἰς ἑτέρους χρηστότητος ἀμελοίης, Κύριέ μου· ἀλλ' ὡς συνετὸς καὶ εἰδὼς μικρὸν ὕστερον ἐξελεύσεσθαι ἡμᾶς τοῦδε τοῦ βίου, μηδὲν ἄλλο συναίροντας ἢ τὰς πράξεις· τοιαύταις καὶ προσκείμεθα, τὰς δὲ καὶ θησαυρίζοιμεν· δηλονότι τὰς ἐφόδιον ἡμῖν ζωῆς αἰωνίου, καὶ ἀπολαύσεως ἀπορρήτων ἀγαθῶν μελλούσας ἔσεσθαι. Ναὶ, παρακαλῶ τὸ ἐμὸν αἷμα, τὸ ἐμὸν πόθημα, τὸ ἀγαθῆς ὄντως ῥίζης βλάστημα Ἄννης ἐκείνης, τῆς ἐμοὶ σεμνοσμίας καὶ ἐρασμιωτάτης ὅτι μάλιστα, πᾶσι δὲ τοῖς γνωρίμοις ἐπαινουμένης διὰ σεμνότητα, τῆς ἐμῆς ὡς ἀληθῶς μακαρίας μητρὸς ἀμφοτέρωθεν.

pessis apud Cæsarem nostrum, idque præter votum, dilecte mi pariter ac reverendissime. Ego vero humilis optare non desino, te amicum familiarem cœlesti omnium regi per pietatem esse. Quoniam melius est millesimo et omnium postremo apud cœlestem, quam omnium primo apud terrenum regem loco censeri. Bona autem spe sum, perspectum habens quod curam salutis geras, nulla ex parte lædi animam tuam, sed lucrum etiam facere ex dignitate : cum sint non pauci ad proficiendum modi. Sufficit enim pauperi tributario, non solum tributorum remissio : verum etiam benignus aspectus illius qui pecunias regias colligit, et vox lenis et salvere jubentis sonus : ac nondum dico solutionem vinculi iniquitatis, et alia quæcunque a principe erga subditos fieri solent. Ne igitur in quibus potes benefacere, teipsum, Domine mi, propter bonitatem in alios, neglexeris; sed tanquam prudens et sciens nos ex hac vita paulo mox excessuros, nihil aliud auferentes nobiscum præter actiones : in has proinde incumbamus, has et thesaurizemus : quippe quæ viaticum nobis vitæ æternæ et fruitionis bonorum inenarrabilium futuræ sunt. Næ, obsecro te sanguinem meum, desiderium meum, bonæ omnino radicis germen Annæ illius, quæ et mihi veneranda et adamanda supra modum, omnibus vero qui eam norunt laudata propter honestatem; meæ revera beatæ matris utrinque.

Tres epistolæ sequentes desunt in libris mss. quibus usi sumus : tantum inscriptiones notantur isto loco et ordine in ms. collegii nostri Parisiensis.

ΜΕ'. — *Ναυκρατίῳ τέκνῳ.* C XLV. — *Naucratio filio.*

ΜϚ'. — *Ἄννῃ ἡγουμένῃ.* XLVI. — *Annæ præpositæ.*

ΜΖ'. — *Ναυκρατίῳ τέκνῳ.* XLVII. — *Naucratio filio.*

ΜΗ'.— *Ἀθανασίῳ τέκνῳ.* [σιβ'., XLVIII. — *Athanasio filio.*

Sententiam Mœchianorum, hæresim esse ostendit, et orthodoxorum certamina describit. (*Baron. ann.* 809, *n.* 30.)

Ἐνέτυχόν σου τοῖς γράμμασιν, ἀδελφὲ ἠγαπημένε, μακροθύμως· καὶ ἐξέστην ἐπὶ τῇ ἀῤῥόᾳ σου μεταβολῇ λίαν. Ἀφήσω τὸ πρότερον· ὅτι συνοψισθείς μοι ὡμοφώνησας αἵρεσιν εἶναι τὴν Μοιχειανικὴν ψευδοδοξίαν· ἄγνοιαν προβαλλόμενος καὶ τὴν ἀπ' ἄλλων συντυχίαν· ἀλλ' ὅτι γε καὶ μετὰ ταῦτα ἀναγνοὺς τὴν Πεντάλογον, ἀπέῤῥηνας αὐτὴν πεντάφωτον εἶναι. Νῦν δὲ, ὡς ἔοικεν, ἀντιθέτως αὐτὴν ὑπολαμβάνεις· ὅλην σου τὴν ὁμιλίαν ὁμοίαν σοι τῆς πρὶν ἀγνοίας, μᾶλλον δὲ καὶ πλέον ἀπεχθανομένην τοῖς ὑπὸ τῆς ταπεινώσεώς μου ῥηθεῖσι πνεύσας. Καὶ εἰ μὲν ἐμοῦ λόγια, ἐπειδὴ σκοτεινὸς, οὐδὲν θαυμαστόν. Ἐπειδὴ δὲ διὰ φωνῆς Κυρίου, ἀποστόλων τε καὶ προφητῶν, πρὸς τούτοις δὲ καὶ θεοφόρων Πατράσιν ἐναποδέδεικται, ὅτι αἵρεσις χαλεπωτάτη· βλεπέτω σου ἡ σύνεσις, καὶ εἴ τινοσοῦν ἄλλου ὁμογνωμονοῦντός σοι, ποῦ προσκρούειν μέλλετε. Αἱ γὰρ παρ' ὑμῶν προτάσεις περὶ τοῦ μὴ εἶναι αἵρεσιν, σύγγνωτε, οὐκ ἐκ φωνῆς Κυρίου, οὐδὲ ἐκ στόματος ἁγίου· προφητικῶς δὲ εἰπεῖν, ἐκ γῆς φωνούντων καὶ ἐκ νόμων ἀλλοκότων, πληθύος τε τῆς φόβῳ ἀνθρωπίνῳ πάντα

Magna cum patientia legi litteras tuas, frater charissime : et valde obstupui ad repentinam mutationem tuam. Mitto priora illa, quod cum coram mecum esses, hæresim esse confessus es Mœchianicam falsam opinionem; inscitiam prædicans et aliorum qui convenerant : postea etiam cum Pentalogum legisses, quintuplicem eum lucem esse pronuntiasti. Nunc vero, ut apparet, impugnandum tibi illum sumis : totam orationem tuam, pristinæ illius ignorantiæ tuæ similem, ac multo etiam magis infestam humilitatis meæ dictis, effutiens. Et quidem si verba mea essent; quia obscurus sum, nihil mirum esset. Cum vero ex Domini voce, apostolorumque et prophetarum, a Patribus etiam Deo plenis demonstratum sit, hæresim esse gravissimam; videat prudentia tua, et quisquis alius est qui tecum sentiat, quo redigendi sitis. Argumenta enim illa, quibus hæresim non esse contenditis, ignoscite, non ex Domini verbis, neque ex ore sancto deprompta sunt; sed, ut cum propheta loquar [48], ex terra clamantium, et ex

[48] Isa. xxix, 4.

Digitized by Google

legibus alienis, multitudineque omnia humano metu loqui permissa. Ais enim amicos omnes ac pios, doctosque juxta et indoctos, percelli, cum hæresim audiunt esse: hæc contra opponentes: Cum adversetur nemo, doceatve mœchari, et sacrilegos absolvere; quomodo hæreticos illos appellabimus? Transgressores enim mandatorum Domini et conculcatores canonum divinorum, et sacrilegos æquum est appellare eos scilicet, non autem hæreticos. Qui ergo possimus non obstupescere, primum diligentiam vestram, quæ eadem atque illi identidem producit in medium, et vera inde responsa refert, quæ pueris ipsis persuadere possint? Deinde rursus eadem, velut oblita quæ prius audivit, profert cum acriore controversia et reprehensione nostra, tanquam immerito hæresim esse affirmemus. Hoc, inquam, est, in quo demirari vos cogor.

Quod vero ad ipsos adversarios attinet, hæc dico: Quonam pacto, quod synodice promulgarunt, quod confirmarunt sub eorum anathemate qui dogmati, hoc est dispensationi ipsorum se opponunt, quod etiamnum quotidie factis ipsis docent, id prædicare et docere se negant? Quam igitur ob causam ego humilis inclusus hic teneor? Cur inclusus Pater meus ærumnis affectus est, ab aliis segregatus primum, deinde in eum intrusus locum ubi nunc est? Cur archiepiscopus ipsorum judicio depositus, et in eas angustias redactus, ut cibum certa mensura caperet, ministris imperio astrictis, tum in palatio inclusus, ac nuper etiam in exsilium ejectus? Cur reverentia tua cum fratribus custodiæ tradita Thessalonicæ: et Theosostus præpositus ex eadem civitate pulsus cum discipulis: et alter ibidem præpositus immodice diverberatus? Cur Nauceratius et Arsenius fratres arcta custodia huc usque detinentur, parique modo Basilius et Gregorius? Cur Stephanus ille virtutis amans præpositus cum discipulis quinquaginta suo exactus monasterio: cum una cum centum et decem, et cum eo qui episcopus ante fuerat, mœchosynodum tanquam Evangelii infractricem anathemate damnasset, sicut missæ ab eo litteræ testantur? Cur Antonius religiosissimus præpositus in custodiam apud Ammorium datus, cum eodem quo superior modo mœchosynodum una cum fratribus suis anathematizasset? Cur Æmilianus frater a Nicomediensi in Thyniam vinctus ductus est, verberibusque et ludibriis affectus, direpto ab iis qui irruperant monasterio, perinde ac si hostium spolia fuissent? Cur in Chersone persecutionem passus Leo piissimus Episcopus, Valelades cognomento, et Antonius reverendus præpositus cum aliis duobus custodia septus? Cur in Lipara insula ultra Siciliam posita fratres nostri in custodia detenti? Cur Letoius in Chersone retentus, indeque sub custodia ad imperatorem missus, tum Byzantii in carcerem conjectus, et alii pariter in monasteriis detenti? Dicam rursus de nobis tribus. Cur ad Agathi[19] nobis illa per Spatharios ab impe-

λέγειν ἐπιτρεπομένης. Φαίης γὰρ ὅτι, πάντες φίλοι καὶ εὐσεβεῖς, γνωστικοί τε καὶ ἰδιῶται, ἐκμείνονται ἀκούοντες ὅτι αἵρεσις· παράστασιν ταῦτα προβαλλόμενοι, ὅτι μηδενὸς ἀνθισταμένου καὶ διδάσκοντος τοῦ μοιχεύειν καὶ λύειν τοὺς ἀνιέρους. Πῶς καλέσομεν αὐτοὺς αἱρετικούς; Παραβάτας γὰρ τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου, καὶ καταπατητὰς τῶν θείων κανόνων, καὶ ἀνιέρους, δίκαιον. Πῶς οὖν οὐκ ἔστιν ἐκπλαγῆναι πρῶτον εἰς τὴν ἡμῶν ἐμμέλειαν, τὰ αὐτὰ πολλάκις δῆθεν ἐκείνων προσάγουσαν, καὶ ἀντακούουσαν τἀληθῆ, ἃ καὶ παῖδας πείθειν δύναιτ' ἄν. Εἶτα αὖθις τὰ αὐτὰ, ὥσπερ ἐπιλαθομένην τὰ πρότερον ἀκουσθέντα, ἐπάγουσαν μετὰ σφοδροτέρας τῆς ἀπορίας καὶ καθάψεως ἡμῶν ὡς ἀλόγως λεγόντων αἵρεσιν· οὕτω [f. τοῦτο] μέν τοι τὸ περὶ ὑμᾶς ἐκπληκτικόν.

Περὶ δὲ τῶν ἐναντίων, ἐκεῖνα εἰμὶ λέγων· Πῶς, ὃ ἐκήρυξαν συνοδικῶς, καὶ ἐβεβαίωσαν ὑπ' ἀναθέματι τῶν ἀντιπιπτόντων τῷ δόγματι, ἤτοι τῇ οἰκονομίᾳ αὐτῶν· καὶ ἔτι καθεκάστην ἐμπράκτως διδασκόντων· μὴ κηρύσσειν, μηδὲ διδάσκειν λέγουσιν, ὑπὲρ τίνος; ἐγὼ ὁ ταπεινὸς ἐνταῦθα ἀπόκλειστος; Ὑπὲρ τίνος ὁ Πατήρ μου ὁ ἔγκλειστος τεταλαιπώρηται, μεμονωμένος τὸ πρίν· ἔπειτα παρερριμμένος ἐν ᾧ περιώρισται τόπῳ; ὑπὲρ τίνος ὁ ἀρχιεπίσκοπος ὡς κατ' αὐτοὺς καθηρημένος καὶ ἐν πολλῇ στενοχωρίᾳ παραγγελίᾳ τε καὶ ἀσφαλείᾳ· ὡς καὶ τροφὴν μέτρῳ λαμβάνειν αὐτόν. Παρακελευσθέντων τῶν τροφοδοτῶν· εἶτα ἐν τῷ παλατίῳ μετεγκλεισθείς· ἄρτι τε ἐν ξενίᾳ παραρριφείς; ὑπὲρ τίνος ἡ τιμιότης σου σὺν τοῖς ἀδελφοῖς ἐν Θεσσαλονίκῃ φρουρουμένη· Θεόσωστός τε ὁ ἡγούμενος διωκόμενος σὺν τοῖς φοιτηταῖς ἐκ τῆς αὐτῆς πόλεως· ἕτερός τε ἡγούμενος ἀμέτρως μαστιγωθεὶς τῶν ἐκεῖσε; ὑπὲρ τίνος Ναυκράτιός τε καὶ Ἀρσένιος οἱ ἀδελφοὶ, ἕως δεῦρο ἀσφαλῶς καταφρουρούμενοι, Βασίλειός τε καὶ Γρηγόριος ὡσαύτως; ὑπὲρ τίνος Στέφανος ὁ ἐνάρετος ἡγούμενος, σὺν πεντήκοντα μαθηταῖς μεταναστὰς ἐκ τοῦ οἰκείου φροντιστηρίου σὺν ἑκατόν τε δέκα, ἅμα ἐπισκόπῳ πρότερον, ἀναθεματικῶς τὴν μοιχοσύνοδον, ὡς τὸ Εὐαγγέλιον λύσασαν· καθὰ περιέχει τὸ ἀποσταλὲν παρ' αὐτοῦ γραμματεῖον; ὑπὲρ τίνος Ἀντώνιος ὁ εὐλαβέστατος ἡγούμενος, ἐν φρουρᾷ εἰς τὸ Ἀμμόριον· ὁμοίως τοῦ προτέρου σὺν τῇ κατ' αὐτὸν ἀδελφότητι ἀναθεματικῶς τὴν μοιχοσύνοδον; ὑπὲρ τίνος οἱ περὶ τὸν ἀδελφὸν Αἰμιλιανὸν ἐν Θυνίᾳ παρὰ τοῦ Νικομηδέως δεθέντες καὶ ἀχθέντες, πεῖράν τε μαστίγων καὶ ἐμπαιγμῶν λαβόντες· καταληϊσαμένων τῶν ἐπεισπεσόντων αὐτοῖς τὰ τῆς μονῆς, ὡς πολεμικὰ λάφυρα; ὑπὲρ τίνος ἐν Χερσῶνι δεδιωγμένος Λέων ὁ θεοσεβέστατος ἐπίσκοπος, τὸ ἐπέκλην Βαλελάδης· Ἀντώνιός τε ὁ τετιμημένος ἡγούμενος σὺν δυσὶν ἄλλοις πεφρουρημένος; ὑπὲρ τίνος ἐν Λιπάρει τῇ ὑπερέκεινα Σικελίας, ἀδελφοὶ ἡμῶν ἐν φυλακῇ τηρούμενοι; ὑπὲρ τίνος οἱ περὶ Λητοῖον ἐν Χερσῶνι παραφυλαχθέντες, κἀκεῖθεν ἐν φυλακῇ παραπεμφθέντες πρὸς τὸν βασιλέα, εἶτα φυλακι-

[19] *Monasterium.* Vide *Constantinopolim Christ.* lib. IV, *pag.* 180.

Digitized by Google

σθέντες ἐν τῷ Βυζαντίῳ· καὶ συντηρούμενοι ἐν μοναστηρίοις; Εἶπω πάλιν τὰ εἰς ἡμᾶς τοὺς τρεῖς. Ὑπὲρ τίνος εἰς τὰ Ἀγαθοῦ παρὰ τοῦ βασιλέως διὰ τῶν Σπαθαρίων δηλωθέντα ἡμῖν· ὡς ὑμεῖς ἀναθεματισμένοι ἐστὲ, καὶ καθῃρημένοι παρὰ τῆς συνόδου; ὑπὲρ τίνος ἡ εἰς τὸν ἅγιον Μάμαντα φυλακὴ μεμονωμένων τῶν τριῶν; ὑπὲρ τίνος ἡ ἐκεῖσε παρουσία τῶν αὐτῶν Σπαθαρίων, σὺν τρισὶ τοῖς παρὰ τοῦ ἀντιδόξου ἐπιφερομένοις ὑπαναγνωστικὸν καθαιρέσεως, καὶ ἀναθεματίσεως; ἡμῶν· πάλιν καὶ ἐπεὶ περιεφράξαμεν τὰ ὦτα καὶ τοῦ ἀκοῦσαι; ὑπὲρ τίνος ἡμεῖς μὲν ἐξόριστοι ἄλλος ἀλλαχοῦ, καὶ ἐναπόκλειστοι· ὅ τε οἰκονόμος, καὶ ὁ Ἀρσένιος οἱ ἀδελφοί· διωγμὸς δὲ τῶν ἄλλων ἀπὸ δύο καὶ δέκα μιλίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως· ὡς τοὺς μὲν ἐν σπηλαίῳ κατακρυβῆναι διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς λανθανόντως διακονίαν, μεταμφιασαμένους ἐσθῆτα λαϊκῶν. Τῶν δὲ ὅλην ἡμέραν ὑπὸ πλάκα ὑποδύντων, καὶ ἐπειδὴ οὐκ ἦν ἐν ἡμέρᾳ ἐμφανίσαι, νυκτὶ εἰς ἀλλήλους περιτρεχόντων; Ὑπὲρ τίνος οἱ εὑρισκόμενοι κρατούμενοι ὑπὸ στρατιωτῶν, καὶ ἐν τῷ πραιτωρίῳ φυλακισθέντες· εἶτα ἐξορισθέντες τῆς πόλεως; Καὶ ἵνα τὰ κατ' ἀρχὰς εἶπω· ὑπὲρ τίνος τὰ Στουδίου ὑπὸ στίφους στρατιωτῶν ἄφνω ἐπελθόντων φρουρούμενα· ὡς μηδὲ ἀναπνεῖν ἡμᾶς· τήν τε ἐκεῖσε ἄφιξιν τοῦ Νικαίας καὶ Χρυσοπόλεως, εἰς τὸ δέξασθαι ἡμᾶς τὸν μοιχοζεύκτην· ὡς παρὰ τοῦ προηγησαμένου πατριάρχου ἐπιτραπέντα ποιῆσαι τὴν μοιχοζευξίαν; Καὶ, Ἐπεὶ, φησὶν, ἅγιος ὁ ἐπιτρέψας, ὡς ὁ Χρυσόστομος ἁγίου ἐστὶν οἰκονομία· καὶ δέξασθε ταύτην. Ὑπὲρ τίνος ἡ ἐν νυκτὶ ἅρσις ἡμῶν τῶν τεσσάρων ἐκ τῶν ἐκεῖσε δι' ἄρχοντος καὶ στρατιωτῶν, καὶ ἀπαγωγῆς [*melius* ἀπαγωγὴ] πρὸς τὸν Συμεὼν τὸν οὐκ οἶδ' ὅπως εἶπω· καὶ τὰ δι' αὐτοῦ παρὰ τοῦ βασιλέως δηλωθέντα, εἰς τὸ δέξασθαι ἡμᾶς μετανενοηκότας· καὶ εἰς ὅπερ ἕως δεῦρο ἐνέστημεν, ὡς οἰκονομίας γενομένης; Ὑπὲρ τίνος πάλιν κατάκλειστοι εἰς τὸν ἅγιον Σέργιον· καὶ πάλιν τοῦ Συμεὼν ἐκεῖσε παρὰ τοῦ βασιλέως ἄφιξις εἰς αὐτὸ τοῦτο. Ὑπὲρ τίνος ἡ δι' ἀρχόντων παράστασις ἡμῶν ἐν τῇ πολυανθρώπῳ συνόδῳ, συγκαθεζομένων καὶ τριῶν τῶν μεγίστων ἀξιωμάτων; Ὑπὲρ τίνος ἐγὼ ὁ ταπεινὸς ἐκεῖσε ὑβριζόμενος, καὶ κυκλόθεν περιστοιχιζόμενος; καὶ ἀκούων· Οὐκ οἶδας τί φλυαρεῖς, τί λαλεῖς. Βοῶντός μου· Πίπτει ὁ Πρόδρομος· λύεται τὸ Εὐαγγέλιον· οὐκ ἔστιν οἰκονομία· κἀκείνων τὸ ἐπιλέγειν πολὺ, ὅτι οἰκονομία· καὶ οὕτως οἱ ἅγιοι ᾠκονόμησαν, καὶ ὁ ἐν ἁγίοις προηγησάμενος. Ἴδε μάρτυρες ὅτι ἐπέτρεψε τὴν μοιχοζευξίαν· κἂν οὐκ ἔλεγον αὐτὴν οὕτως, ἀλλὰ καὶ τὸ εἰπεῖν μοιχοζεύκτην, διεπρίοντο τοὺς ὀδόντας τοῦ οἰονεὶ ῥοφῆσαι. Ὑπὲρ τίνος τὸ ἀνάθεμα τοῖς μὴ δεχομένοις τὰς οἰκονομίας τῶν ἁγίων διαβοήτως ἀνακραχθέν· καὶ ἐγὼσὺν τῷ Πατρί μου καὶ Καλογήρῳ ὑπ' ἀρχοντικῆς χειρὸς ἀφορισθεὶς ἐκ μέσου· ὁ δὲ ἀρχιεπίσκοπος ἐναπολειφθείς· καὶ διότι μόνον ἐλειτούργησεν ὑπ' ἐμοῦ παρακληθεὶς εἰς τὰ Στουδίου, ὡς κοινὸς πρεσβύτερος καθαιρεθεὶς κατ' αὐτούς; Τὸν γὰρ ὑπ' αὐτοῦ Χριστοῦ καθαιρεθέντα καὶ τῶν θείων κανόνων μοι-

A ratore denuntiata: Vos anathematizati estis, et a synodo depositi? Cur illa ad sanctum Mamantem custodia, nobis tribus segregatis? Cur eodem advenerunt iidem Spatharii cum tribus qui ab adversario depositionis et excommunicationis nostræ tabulas afferebant, ut iterum audiremus, tametsi aures occludebamus? Cur nos alii alio relegati et conclusi, tum œconomus, tum Arsenius fratres: alii ad duodecim ab urbe Constantinopoli millia passum pulsi: adeo ut quidam in spelunca delitescant, quo nobis clam ministrent, laica veste induti: alii toto die in sepulcris lateant, et, quia interdiu comparere non audent, noctu inter se concursent? Cur quotquot a militibus inveniri potuerunt, capti et in carceres conjecti, deinde ab urbe projecti fue-
B runt? Atque ut initia ipsa perstringam, cur Studianum a militum manu subito immissa occupatum, ita ut respirare nobis vix liceret: et Nicææ et Chrysopolis episcopi eo adventarunt, ut adulteri copulatorem susciperemus, veluti qui a præcedente patriarcha jussus adulterii copulationem peregisset? Et: Quoniam, aiebant, sanctus qui jussit, sicut Chrysostomus; sancti est dispensatio: quare illam recipite. Cur noctu nos quatuor inde sublati per ducem ac milites, atque ad Simeonem abducti, quem nescio quo nomine appellem, et quæ per illum nobis ab imperatore significata, ut mutata sententia ab instituto desisteremus, tanquam facta dispensatione: cui rei ad hunc usque diem restitimus? Cur iterum ad sanctum Sergium inclusi fuimus: et rursus Simeon eodem, jubente imperatore,
C profectus eamdem ob causam? Cur per duces repræsentati nos in synodo numerosa, in qua et tres maximæ dignitates considebant? Cur ego humilis contumeliose ibi tractatus, et undique obvallatus? illud subinde audiens: Nescis quid nugeris, quid dicas; cum ego inclamarem: Concidit Præcursor, solvitur Evangelium, non est dispensatio; et illi sæpius iterarent: Dispensatio est; atque ita sancti dispensarunt et præcedens sanctus patriarcha. En testes quod ille adulteri copulationem præceperit. Quanquam illi non sic eam appellabant; quin fremebant, et dentibus stridebant, cum adulteri copulatorem
D audirent. Cur anathema iis, qui sanctorum dispensationes non admittunt, clara voce denuntiatum: et ego cum patre meo et Calogero a principis manu e medio exterminatus; archiepiscopus autem depositus, atque ob eam solam causam, quod a me rogatus in Studianis celebrasset, velut communis presbyter, ipsorum sententia depositus? Etenim a Christo ipso et divinis canonibus depositum adulterii copulatorem absolverunt, innoxium per omnia pronuntiantes, qui et cum ipsis jam antea sacrificabat, Eum vero qui deponi per canones non poterat, depositioni addixerunt, suum illud dictum factis confirmantes, posse episcopos, prout eis visum fuerit, uti canonibus. Quod illi quidem perpetuo ita faciunt; nec hoc saltem considerare volentes, si ita res se habeat, posse qui episcopum deponunt, ab ea

Digitized by Google

quem deponant, ipsosmet deponi ut impleatur apostolorum oraculum [49].

Hæc nos vobis, episcopi, de canonibus constituimus. Vos vero in eis perseverantes salvi eritis, et pacem habebitis; non obedientes autem puniemini, et perpetuum inter vos bellum geretis, abjectæ obedientiæ pœnas congruas luentes. Cur quæ post synodum gesta sunt, et omnium fratrum per imperatorem discussio: cum diceret, nos quidem depositos, synodum vero sanctam esse, et a se obsignatam: perinde quasi sanctorum dispensatio esset adulterina copulatio, et indemnatus qui hæc peregerat? Et cum nemo illam admitteret, aut singulorum seorsum aut binorum ternorumve simul, tum etiam plurium, per monasteria et castra inclusio, nonnullorum etiam flagella et cruciatus; cum jam hæc ubique terra marique nota sint vulgoque jactata. Quam igitur ob causam hæc omnia ut paucis complectar? Nonne quod adduci non possent, ut dicerent, aut assentirent, dispensationem fuisse Evangelii transgressionem, quam velut salutarem et sanctis parem adversarii vociferabantur, qui factis et verbis etiamnum in eo consistunt, id loquentes, id agentes ista persecutione? Quonam igitur pacto dicunt, quod, nemine adversante aut docente, ipsos vocemus hæreticos? Commenta sunt ista quæ diximus et somnia, an vera? Et quoniam vera sunt; quomodo non ubique docent et prædicant verbis factisque? Aut quomodo vos, illis non credentes, propemodum cum ipsis qui hæc dicunt statis (sed, etsi tacuerimus nos, orbis ipse veritatem testatur), horrendum silentii judicium in vos ipsos attrahentes? Quamobrem ego humilis cogor non silere, sive scripto, sive sine scripto, quoad vires ferunt, cum timore ac tremore, cum vitæ discrimine: etsi quispiam vestrum fortasse non necessario, dicam et supervacanee, me hæc facere existimet.

Verum ad rem tandem veniat oratio. Ais, nemine adversante aut docente mœchari sacrilegosque absolvere, quo jure illos appellemus hæreticos? Mœchari ergo, et sacrilegos absolvere, verbo illi revera non docent: cum nec gentes quæ legem non habent mœchari doceant: neque nos nude hoc ab illis dici posuimus: sed quod adulterinam conjunctionem approbantes, et quæ illi annexa sunt, et per eam alias Evangelii transgressiones cum divinorum canonum infractionibus, salutarem esse dispensationem interjecto anathemate sancientes; atque hoc ipsum in dies per exsilia carceresque quos dixi vindicantes, Evangelium solverint ex sanctorum sententia, et virtute dispensationem in omni prævaricatione fieri astruunt: immutabilia Dei man-

[49] *Can.* 8 *apost. juxta Græcos.*

A χαζεύκτην ἠθώωσαν· ἀνένοχον ἀποφηνάμενοι κατὰ πάντα καὶ συνιερουργὸν αὐτοῖς ὄντα καὶ πρότερον.

Τὸν δὲ ἀκαθαίρετον ἐκ κανόνων, καθαιρέσει ὑποπέβαλον· ἔργῳ τὸν λόγον αὐτῶν βεβαιούμενοι· ὡς ἐξουσίαν ἔχειν τοὺς ἱεράρχας, κατὰ τὸ αὐτοῖς δοκοῦν, κεχρῆσθαι τοῖς κανόσιν. Ὅπερ ἐνεργοῦσιν εἰς τὸ ἀεί· οὐδὲ ἐκεῖνο συνιδεῖν βουλόμενοι· ὅτι, εἰ τοῦτό ἐστιν, ἱεράρχην καθαιροῦντες, ὑπ' αὐτοῦ οὗ καθαιροῦσι δυνατὸν αὐτοὺς ἐκείνους καθαιρεθῆναι, πληρουμένου τοῦ τῶν ἀποστόλων λογίου.

Ταῦτα καὶ περὶ κανόνων διατετάχθω ὑμῖν παρ' ἡμῶν, ὦ ἐπίσκοποι. Ὑμεῖς δὲ ἐμμένοντες αὐτοῖς, σωθήσεσθε καὶ εἰρήνην ἕξετε· ἀπειθοῦντες δὲ κολασθήσεσθε· καὶ πόλεμον μετ' ἀλλήλων ἄῖδιον ἕξετε· δίκην τῆς ἀνηκοΐας τὴν προσήκουσαν τινύντες. Ὑπὲρ τίνος τὰ μετὰ τὴν σύνοδον, ἥ τε πάντων τῶν ἀδελφῶν ἀνάκρισις ὑπὸ τοῦ βασιλέως λέγοντος, B ἡμᾶς μὲν καθῃρημένους, τὴν δὲ σύνοδον ἁγίαν, ἐπισφραγισθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ· ὡς οἰκονομίας οὔσης ἁγίων τῆς μοιχοζευξίας, καὶ ἀκαταγνώστου τοῦ ταῦτα τετελεκότος; Καὶ ἐπειδὴ οὐ προσεδέξαντο· ἡ ἑνὸς ἑκάστου, ἢ καὶ ὁμοῦ δύο, ἢ τριῶν, ἢ καὶ πλειόνων, ἔν τε τοῖς μοναστηρίοις καὶ τοῖς κάστροις κατάκλεισις· τινῶν δὲ μαστιγώσεις καὶ κουσπισμοί· πανταχοῦ· γῆς τε καὶ θαλάττης διατεθρυλλημένων τούτων; Ὑπὲρ τίνος οὖν ταῦτα πάντα, ἵνα συνελὼν εἴπω; Οὐχ ὑπὲρ τοῦ μὴ καταδέχεσθαι εἰπεῖν καὶ συγχαταθέσθαι τὴν παράβασιν τοῦ Εὐαγγελίου οἰκονομίαν· ἣν ὡς σωτήριον καὶ ἱσάγιον οἱ ἐναντίοι ἐξεβόησαν, ἐμπράκτως καὶ τῷ λόγῳ εἰς τὸν κόσμον καὶ εἰσέτι· καὶ ἕως ἂν ἐπιμένωσιν οὕτως λέγοντες καὶ πράττοντες διὰ τὸν δωγμόν; Πῶς οὖν φασιν, C ὅτι μηδενὸς ἀνθισταμένου καὶ διδάσκοντος καλέσομεν αὐτοὺς αἱρετικούς; Φαντασία τὰ προλεχθέντα καὶ ὄνειροι, ἢ ἀληθῆ; Ἐπειδὴ δὲ ἀληθῆ, πῶς οὐχὶ διδάσκουσιν ἑκάστοτε καὶ κηρύττουσιν ἔργῳ καὶ λόγῳ; ἢ πῶς οὐχ ὑμεῖς πειθόμενοι αὐτοῖς, μικροῦ δεῖν μετ' αὐτῶν τῶν λεγόντων ἵστασθε (ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἡμεῖς σιωπῶμεν, τὰ πέρατα βοᾷ τὴν ἀλήθειαν), τὸ φοβερὸν τῆς σιωπῆς κρῖμα ἐφ' ἑαυτοὺς ἐπισπώμενοι; Δι' ἣν αἰτίαν ἐγὼ ὁ ταπεινὸς τοῦ μὴ σιγᾷν ἀναγκάζομαι ἐγγράφως τε καὶ ἀγράφως, κατὰ τὴν ἐνοῦσάν μοι δύναμιν, μετὰ φόβου καὶ τρόμου, μετὰ παρασκευῆς θανάτου· κἂν τις ὑμῶν ἴσως οὐκ ἀναγκαίως, εἴπω δ' ὅτι καὶ περιττολόγως οἴεται ταῦτα ἐνεργεῖν με.

D Ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ὁ λόγος. Ἔφης, μηδενὸς ἐνισταμένου καὶ διδάσκοντος τοῦ μοιχεύειν καὶ λύειν τοὺς ἀνιέρους, πῶς εὐλόγως καλέσομεν αὐτοὺς αἱρετικούς; Μοιχεύειν οὖν καὶ λύειν τοὺς ἀνιέρους τῷ λόγῳ, ἀληθὲς, οὐ διδάσκουσιν· ἐπεὶ μηδὲ τὰ ἔθνη τὰ μὴ νόμον ἔχοντα μοιχεύειν διδάσκει· καὶ οὐδὲ ἡμεῖς γυμνῶς τοῦτο ἐκφωνεῖν αὐτοὺς ἐξεθέμεθα· ἢ ὅτι τὴν μοιχοζευξίαν κυρώσαντες καὶ τὰ σὺν αὐτῇ, καὶ δι' αὐτῆς ἑτέρας παραβάσεις τοῦ Εὐαγγελίου, σὺν ταῖς τῶν θείων κανόνων λύσεσιν, οἰκονομίαν εἶναι σωτήριον ὑπ' ἀναθέματι· καὶ τοῦτο καθεκάστην ἐκδικοῦντες διὰ τῶν προλεχθέντων ἐξορίων καὶ φυλακῶν, τὸ Εὐαγγέλιον λελύκασι κατὰ τὴν φωνὴν τῶν ἁγίων· καὶ δυνάμει ἐπὶ πάσης παραβάσεως οἰκονομίαν γίνεσθαι ὑποτίθενται· τὰς ἀνα-

Digitized by Google

λοιώτους ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ ἀλλοιώσαντες, καὶ τρεπτὰς ἀποδεικνύοντες. Καὶ πῶς δ' ἂν οὐκ εἶεν ἀλλοιωταὶ καὶ τρεπταὶ, εἴγε παραβαινόμεναι οἰκονομίαι σωτήριοι, ἔργῳ καὶ λόγῳ συνοδικῶς δογματίζονται; Μὴ γὰρ εἰς τοσοῦτον ψεῦδος προκόψωσιν, ὥστε μὴ λέγειν αὐτοὺς πεποιηκέναι σύνοδον. Εἰ μὴ τὴν μοιχοζευξίαν ὀνομάσαι οἰκονομίαν ἰσόρροπον ἁγίων· εἰ μὴ ἀναθεματίσαι τοὺς μὴ προσιεμένους αὐτήν. Εἰ δὲ λέγουσι μὴ ἀναθεματίσαι, ὑπὲρ τίνος ἀνεβόησαν, Τοῖς μὴ δεχομένοις τὰς οἰκονομίας τῶν ἁγίων, ἀνάθεμα ἔστω; Δῆλον γὰρ ὅτι, ἐνισταμένων τινῶν μὴ δέχεσθαι, ἢ ἐκφώνησις· εἰ μὴ μεθύομεν. Περὶ ποίας δὲ ὑποθέσεως ἄλλης ἡ ἔνστασις, ἢ τῆς μοιχοζευξίας; Οὐκοῦν ἀσφαλῶς αὐτῆς ἕνεκα ὁ ἀναθεματισμός· ὡς οὔσης κατὰ τὰς τῶν ἁγίων οἰκονομίας. Καὶ εἰ μὲν ἐφάμιλλος αὐταῖς, αἱ τῶν ἁγίων οἰκονομίαι παράνομοι· εἰ δὲ οἱ ἅγιοι, οὐ παράνομοι, ὅπερ ἀληθές· αὐτοὶ ἀνεθεματίσθησαν μὴ προσιέμενοι τὴν μοιχοζευξίαν· κἂν τέχναις σοφίζωνται τὰ ἐναργῆ ἀφανῆ δεικνύειν. Ἀλλ' ἀμήχανον κρυβῆναι τὸ γεγονός. Ὅτι δὲ ἀμετάβλητοι αἱ ἐντολαὶ τοῦ Εὐαγγελίου, ἄκουε τοῦ μεγάλου Βασιλείου βοῶντος· Τάχα τονῶσαί μου τὴν ψυχὴν, καὶ νηπτικωτέραν πρὸς τὸ ἐφεξῆς καταστῆσαι ὁ Κύριος ἠβουλήθη, ὡς μὴ προσέχειν ἀνθρώποις, ἀλλὰ διὰ τῶν εὐαγγελικῶν ἐντολῶν καταρτίζεσθαι. Αἳ οὔτε καιροῖς, οὔτε περιστάσεσιν ἀνθρωπίνων πραγμάτων συμμεταβάλλονται, ἀλλ' [αἱ] αὐταὶ διαμένουσιν· ὡς προήχθησαν ἀπὸ τοῦ ἀψευδοῦς καὶ μακαρίου στόματος, οὕτω διαιωνίζουσαι. Οἱ δὲ δι' ἐναντίας κηρύξαντες τὴν μοιχοζευξίαν οἰκονομίαν σωτήριον, τί ἄλλο ἢ τρεπτὰς τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ ἀπεφήναντο; πῇ μὲν μεταβαλλομένας, πῇ δὲ οὐ μεταβαλλομένας, ἀλλ' ἐνεργούσας ἀτρέπτως· καιροῖς δέ τισι καὶ περιστάσεσιν ἀνθρωπίναις, ὥστερ ἔφασαν αὐτοὶ περὶ τῶν κρατούντων, μεταβαλλομένας, καὶ μὴ εἰς ἀνομίαν λογιζομένας, ἀλλὰ γὰρ καὶ τοσοῦτον ἰσχὺν ἐχούσας, ὡς καὶ τοὺς μὴ προσιεμένους αὐτὰς, ἦγουν τὰς παραβάσεις τὰς, ὥς φασιν, οἰκονομίας τῶν ἁγίων, ἀναθεματισμένους παρὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ εἶναι;

Συνῆκται οὖν ἐντεῦθεν οὐδὲν ἕτερον, ἢ τὸ τὸν Θεὸν τρεπτὸν εἶναι καὶ ἀλλοιωτόν· ὁμοιουμένου τοῦ λέγοντος τῷ οἰκείῳ λόγῳ, τό τε Εὐαγγέλιον ἀόριστον πρός τε σωτηρίαν καὶ ἀπώλειαν. Ἆρα γὰρ ἐπὶ πάντων ἀνθρώπων, καὶ ἐπὶ πάσης ἐντολῆς παραβάσεως, οἰκονομία· ἢ ἔν τισι καί τινι; Καὶ τίς ἡ ἀποκλήρωσις τοῦ ἐπί τισι μὲν καί τινι εἶναι, ἐπὶ δέ τισι καὶ τινι οὐδαμῶς; Καὶ πρὸς τίνων ἄρα καὶ παρὰ πόσων τὸ οἰκονομεῖν; Παρὰ ἱεραρχῶν μόνων, ἢ καὶ ἱερέων; Συνοδικῶς ἢ καὶ ἰδικῶς ἕκαστον; Καὶ εἰ ἐπὶ τῶν βασιλέων μόνων, ἐπὶ τῆς μοιχείας μόνης, ἢ καὶ ἐφ' ἑκάστης παρανομίας; Καὶ πῶς ἐπὶ τῶν βασιλέων ὑποχωροῦσιν αἱ τοῦ Θεοῦ ἐντολαί; ἢ πάντως, ὡς τῆς βασιλείας αὐτοῦ τέλος ἐχούσης· ὅτι μηδὲ βασιλέως ὑποχωρεῖ νόμος, μὴ ἑτέρου βασιλέως αὐτὸν διαδεχομένου; Ἀλλὰ γὰρ καὶ τοῦτο ἀπορητέον· ἐπειδὴ φησιν ὁ θεῖος Ἀπόστολος· *Οἱ ἄνδρες, ἀγαπᾶτε τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς*

data variantes et mutabilia statuentes. Et qui possint mobilia ac mutabilia non esse, si salutarem dispensationem esse quando violantur, re ac verbo synodice docent? Non enim tam impudenter mentientur, ut synodum a se coactam negent: si adulterinam copulationem fateri nolint dispensationem sanctis parem appellasse, nec eos qui illam non recipiunt excommunicasse. Quod si excommunicasse negant: quorsum illud exclamarunt: Iis qui sanctorum dispensationes non recipiunt, anathema sit? Perspicuum est enim, cum recipere illas aliqui nollent, inde natam esse sanctionem, nisi ebrii sumus. Quanam vero de re alia quæstio erat præterquam de adulteri conjunctione? Propter illam ergo excommunicatio: ut quæ juxta sanctorum dispensationes facta esset. Et quidem si earum similis sit, injustæ fuerunt sanctorum dispensationes: at si sancti injusti non sunt, uti revera non sunt; excommunicati illi fuerunt quod adulterinam copulationem non recipiant, quantumvis artificiose id agant, ut quæ perspicua sunt, obscura reddant. Sed occultari nequit quod factum est. Jam vero quod immutabilia sint Evangelii mandata, audi Basilium Magnum clamantem: Fortasse intendere animam meam, vigilantioremque in posterum reddere Dominus voluit, ut homines non attendat, sed per evangelica mandata perficiatur, quæ nec temporibus, nec humanarum rerum circumstantiis commutantur, verum eadem permanent, sicut ex beato et minime fallaci ore prodierunt, sic omni ævo perseverantia. Contra vero, qui adulterinam conjunctionem, salutarem dispensationem esse docuerunt: quid aliud dicunt, quam mutabilia esse Dei mandata, quæ nunc quidem mutentur, nunc minime mutentur, sed immutabiliter agant: et nonnullis temporibus atque humanis circumstantiis, sicut ipsi de imperatoribus dixerunt mutentur, et ad iniquitatem non imputentur: rursum autem tantam vim habeant, ut qui ea non suscipiunt, hoc est, transgressiones, quæ, ut ipsi aiunt, dispensationes sunt sanctorum, anathemate damnentur ab Ecclesia?

Ex his ergo conficitur nihil aliud, quam mutabilem Deum esse: ut dicto suo similis sit qui dixerit et Evangelium indifferens esse ad salutem et perditionem. Num enim in omnibus hominibus, et in omni mandati transgressione dispensatio est, an in quibusdam, et in aliquo? Et quænam sors ista est, ut in quibusdam sit et in aliquo, in aliquibus et in aliquo nequaquam? A quibusnam ergo, et a quam multis hæc dispensatio? Ab episopis solis, an etiam a sacerdotibus? Synodice an privatim utrumque? Et si in regibus tantum, an in adulterio solo? an in qualibet iniquitate? Et quomodo in regibus cessant Dei mandata? An omnino quasi finem habeat ejus imperium: quandoquidem nec imperatoris cessat lex, nisi imperator alter succedat? Sed et hoc quoque indagandum est: cum dicat divinus Apostolus: *Viri, diligite uxores vestras sicut et Christus dilexit Ecclesiam, et seipsum tradidit pro ea, ut illam sancti*

Digitized by Google

ficaret, mundans lavacro aquæ in verbo : ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid hujusmodi, sed ut sit sancta et immaculata [50]; quomodo, quæ nunc quidem adulterium et adulterii conjunctionem admittat, aliis autem mox temporibus similes alias ; sine macula et sine ruga persistat, ac non lutulenta potius et sordibus obsita, quod dicere perhorresco? Decidant hæc nobis novi evangelistæ, se ipsos enim qui talia recipiunt, Ecclesiam Dei vocant, et eos qui eadem non probant, Ecclesiæ adversarios decernunt. Sed revera juxta prophetam, *Stultus fatua loquetur, et cor ejus vana cogitabit, ut perficiat iniquitatem, et loquantur ad Deum fraudulenter* [51]. Pessima itaque hæresis hæc est. Atque illud beatissimi Apostoli usurpare est hoc loco : *Miror quod sic tam cito transferimini ab eo qui vos vocavit in gratiam Christi, in aliud Evangelium : quod non est aliud, nisi sunt aliqui qui vos conturbant, et volunt convertere Evangelium Christi. Sed licet nos, aut angelus de cœlo evangelizet vobis, præterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit* [52].

A ἠγάπησε τὴν Ἐκκλησίαν· καὶ ἑαυτὸν παρέδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς, ἵνα αὐτὴν ἁγιάσῃ καθαρίσας τῷ λουτρῷ τοῦ ὕδατος ἐν ῥήματι· ἵνα παραστήσῃ αὐτὴν ἑαυτῷ ἔνδοξον τὴν Ἐκκλησίαν, μὴ ἔχουσαν σπῖλον ἢ ῥυτίδα, ἤ τι τῶν τοιούτων· ἀλλ' ἵνα ᾖ ἁγία καὶ ἄμωμος. Πῶς ἄρα νῦν μὲν τὴν μοιχείαν καὶ μοιχοζευξίαν προσηκαμένη, ἐν δὲ τοῖς πέριξ χρόνοις ἑτέρας ἐφαμίλλους, διαμείνοιεν ἂν ἄσπιλός τε καὶ ἀῤῥύτιδος, ἀλλ' οὐχὶ βεβορβορωμένη; ὃ καὶ φρίττω λέγων. Διακρινέτωσαν ἡμῖν οἱ νῦν εὐαγγελισταί· ἑαυτοὺς γὰρ ταύτας προσηκάμενοι, Ἐκκλησίαν Θεοῦ ὀνομάζουσιν· ἀντιθέτους αὐτῇ τοὺς μὴ προσιεμένους αὐτὰς διακρίναντες. Ἀλλ' ὄντως, κατὰ τὸν προφήτην, *Ὁ μωρὸς μωρὰ λαλήσει, καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ μάταια νοήσει, τοῦ συντελεῖν*

B *ἄνομα, καὶ λαλεῖν πρὸς τὸν Θεὸν πλάνησιν.* Χαλεπωτάτη οὖν αἵρεσις αὕτη, καὶ τὸ τοῦ μακαρωτάτου Ἀποστόλου ἔστιν ἐνταῦθα λέγειν· *Θαυμάζω ὅτι οὕτως ταχέως μετατίθεσθε ἀπὸ τοῦ καλέσαντος ὑμᾶς ἐν χάριτι Χριστοῦ εἰς ἕτερον Εὐαγγέλιον· ὃ οὐκ ἔστιν ἄλλο· εἰ μή τινές εἰσιν οἱ ταράσσοντες ὑμᾶς· καὶ ἐθέλοντες μετα-*

στρέψαι τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἡμεῖς αὐτοὶ ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ ὑμῖν εὐαγγελίζηται παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω.

Præterquam autem evangelizavit, non Apostolus, sed Christus ipse, evangelizavit nobis mœchosydodus adulteri conjunctionem, ex qua adulterium, et multimodam ad mœchandum inductionem, salutarem esse dispensationem : et hoc illa ubique evangelizat verbis factisque ; quamvis callide dissimulet C ut, postquam plurimos deceperit et illaqueaverit, tum Corybanta suum sursus exaltet. A qua utinam miser ego procul fugiam, et fugere vos, ut peccator oro, licet auscultare mihi nolitis ! En igitur, frater, ex Evangelio et apostolis, similiter et ex Patribus, ostendi tibi, si modo fidem habere vis verbis veritatis, mœchosynodum omnes hæresis numeros sine controversia explesse, ab adulterio incipientem : tametsi paululum quiddam in medio substraxit, eo quod adulterinam tantum conjunctionem nominavit, vel potius prædicavit, dispensationem esse in Ecclesia Dei. Nec vero mirere si vox una hæresim pariat : cum Dominum dicentem audias : *Iota unum, aut unus apex non præteribit a lege, donec omnia fiant* [53].

Παρ' ὃ δὲ εὐηγγελίσατο, οὐχ ὁ Ἀπόστολος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Χριστὸς, εὐηγγελίσατο ἡ μοιχοσύνοδος τὴν μοιχοζευξίαν, ἐξ ἧς ἡ μοιχεία, καὶ τὴν πρὸς τοὺς μοιχωμένους πολυτρόπως ἀπαγωγὴν, οἰκονομίαν σωτήριον. Καὶ τοῦτό ἐστιν εὐαγγελιζομένη ἑκάστοτε ἔργῳ καὶ λόγῳ, κἂν προσποιῆται δολερῶς ὑπολωφεῖν· ἵνα μετὰ τὴν θήραν τῶν ἀπατηθέντων, τὸν ἑαυτῆς Κορύβαντα αὖθις ἐπανυψώσῃ. Ἧς τὴν πεῖραν φύγοιμι μὲν ἐγὼ ὁ τάλας· φυγεῖν τε εὔχομαι ὑμᾶς ὡς ἁμαρτωλὸς· κἂν οὐ βούλοισθε προσέχειν μοι! Ἰδοὺ οὖν ἐγὼ, ἀδελφὲ, εὐαγγελικῶς τε καὶ ἀποστολικῶς ὁμοῦ τε καὶ Πατρικῶς; παρέστησά σοι, εἴπερ βούλοιο πείθεσθαι λόγοις ἀληθείας· ὅτι αἵρεσιν ἀναμφιβόλως πεπλήρωκεν ἡ μοιχοσύνοδος, ἀρχθεῖσα ἀπὸ τῆς μοιχείας· εἰ καὶ διὰ μέσου ὑπελώφησεν ἐκ μόνου τοῦ ὀνομάσαι, μᾶλλον δὲ κηρύξαι τὴν μοιχοζευξίαν, οἰκονομίαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ γίνεσθαι. Καὶ μὴ θαυμάσῃς, εἰ μία φωνὴ τίκτει αἵρεσιν· ἀκούων τοῦ Κυρίου λέγοντος· *Ἰῶτα ἓν ἢ μία κεραία οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου, ἕως ἂν πάντα γέ-*

D *νηται.*

Et cave dicas : Quid opus est nimis anxie laborare, et per unam dictionem doctas speculationes revocare, atque hoc illudve concludere, ne forte impingas in hæresim Gnosimachorum, de qua hæc auctor [54]: Gnosimachi sunt, qui omni Christianorum agnitioni adversantur, ut vanum et minus necessarium laborem esse dicant eorum, qui in divinis scriptis aliquam exquirunt scientiam : neque enim Deum aliud a Christianis postulare, nisi bonas actiones. Quapropter simpliciter quemque incedere melius est, quam in dogmate cognoscendo multam curam ponere. Ad hunc ergo modum Gnosimachi.

Μηδὲ δόξῃ σοι λέγειν· Τίς χρεία πολυπραγμονεῖν, καὶ διὰ μιᾶς λέξεως ἀνασειράζειν τὰς γνωστικὰς θεωρίας, καὶ συνάγειν τοῦτο κἀκεῖνο; ἵνα μὴ ἐμπέσῃς εἰς τὴν λεγομένην τῶν Γνωσιμάχων αἵρεσιν, περὶ ἧς φησιν ὁ συγγράφων· Γνωσιμάχοι οἱ πάσῃ γνώσει τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀντιπίπτοντες, ἐν τῷ λέγειν αὐτοὺς ὅτι περισσόν τι ποιοῦσιν οἱ γνώσεις τινὰς ἐκζητοῦντες ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς· οὐδὲν γὰρ ἄλλο ζητεῖ ὁ Θεὸς παρὰ Χριστιανοῦ, εἰ μὴ πράξεις καλάς. Ἀγαθὸν οὖν ἐστι μᾶλλον ἁπλουστέρως τινὰ πορεύεσθαι, καὶ μηδὲν δόγμα γνωστικῆς πραγματείας πολυπραγμονεῖν. Οὕτω μὲν οὖν οἱ Γνωσιμάχοι.

[50] Ephes. v, 25-27. [51] Isa. xxxii, 6. [52] Galat. i, 6-8. [53] Matth. v, 18. [54] Damasc. De hæres.

Digitized by Google

Δὸς οὖν αὐτὸς, εἴπερ ἔχεις, ἐκ θείων φωνῶν, ὅτι οὐχ αἵρεσις· καὶ μή μοι πλῆθος ἐποίησης, μηδὲ τοὺς νυκτερινοὺς θεοσεβεῖς αὔχει, γνωστικούς τε οὓς λέγεις καὶ ἰδιώτας καὶ φίλους. Εἰ γὰρ θεοσεβεῖς, ποῦ ἡ παῤῥησία; Καὶ εἰ γνωστικοὶ (καὶ οὐχ ὅτι οὐκ εἰσὶ λέγω· ὁμολογῶ γὰρ πολλοὺς καὶ ὑπὲρ ἐμὲ τὸν ἰδιώτην· ἀλλ' εἴπερ ἔθουσιν ἀληθειαν), δείξωσι γνωστικῶς ἐξ αὐτῆς τῆς ἀληθείας, καὶ μὴν καὶ ἐκ παραδειγμάτων, ἐξ ἁρμοζόντων δὲ, ἀλλὰ μὴ ἐξ ἀσυμβάτων, καὶ ὑπεναντίων τῇ ἀληθείᾳ καὶ τοῖς ἀποστολικοῖς καὶ Πατρικοῖς κανόσι. Καὶ εἰ φίλοι κατὰ Θεὸν, πῶς τῇ κοινωνίᾳ τῶν ἑτεροδόξων κοινωνοῦντες; Οὐ γὰρ φίλοι οἱ τοιοῦτοι ἀληθινοὶ καὶ πιστοί. Πρόσεχε οὖν, ἀδελφὲ, τί ὁ θεῖος Βασίλειος λέγει πρὸς τοὺς ἐν πλήθει κρίνοντας τὴν ἀλήθειαν.

A Doce vero tu, si potes, ex divinis Litteris hæresim non esse : et ne mihi multitudinem objicias, nec nocturnos Dei cultores jactes, doctosque quos ais, et amicos. Nam si Deum colunt, ubi loquendi libertas? Et, si docti, neque ego inficior tales esse : multos enim confiteor me imperito doctiores : sed si veritatem tenent, scienter ostendant ex ipsa veritate, atque adeo ab exemplis, aptis dico, sed non ex alienis, contrariisque veritati, et apostolicis paternisque canonibus. Et, si amici secundum Deum, quomodo hæreticorum communioni participant? Neque enim sunt tales amici veri et fideles. Attende itaque, frater, quid divinus Basilius (24) dicat in eos qui veritatem metiuntur ex multitudine.

Ὁ μὴ τολμῶν, φησὶ, δοῦναι λόγον τῆς προκειμένης ζητήσεως. μηδὲ εὐπορῶν ἀποδείξεως, καὶ διὰ τοῦτο καταφεύγων εἰς πλῆθος, ὁμολογεῖ τὴν ἧτταν, ὡς οὐδὲν ἔχων παῤῥησίας ἐφόδιον. *Καὶ μεθ' ἕτερα·* Δειξάτω μοι κάλλος ἀληθείας κἂν εἷς, καὶ σύντομος εὐθὺς ἡ πειθώ. Πλῆθος δὲ χωρὶς ἀποδείξεως αὐθεντοῦν, φοβῆσαι μὲν ἱκανὸν, πεῖσαι δὲ οὐδαμοῦ. Ἢ πόσαι μυριάδες πείσουσί με τὴν ἡμέραν νύκτα νομίσαι, ἢ τὸ χαλκοῦν νόμισμα χρυσοῦν εἰδέναι, καὶ οὕτω δέχεσθαι, ἢ προσίεσθαι δηλητήριον πρόδηλον ἀντὶ καταλλήλου τροφῆς; Εἶτα γηΐνων μὲν ἕνεκα πραγμάτων οὐκ αἰδεσθησόμεθα πλῆθος ψευδομένων· οὐρανίων δὲ χάριν δογμάτων νεύμασιν ἀναποδείκτοις ἀκολουθήσω· τῶν πάλαι καὶ πρόπαλαι μετὰ πολλῆς συμφωνίας, καὶ τῆς τῶν ἁγίων Γραφῶν μαρτυρίας, παραδοθέντων ἀναχωρήσας; Οὐκ ἠκούσαμεν τοῦ Κυρίου λέγοντος· *Πολλοὶ κλητοὶ, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί;* Καὶ πάλιν· *Στενὴ καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν, καὶ ὀλίγοι εἰσὶν οἱ εὑρίσκοντες αὐτήν;* Τίς οὖν τῶν εὖ φρονούντων οὐκ εὔχεται τῶν ὀλίγων εἶναι τῶν διὰ τῆς στενῆς εἰσιόντων εἰς σωτηρίαν, ἢ τῶν πολλῶν τῶν διὰ τῆς πλατείας εἰς ἀπώλειαν ὠθουμένων; Τίς δ' οὐκ ἂν ἐπεθύμησεν, εἰ κατὰ τὸν καιρὸν ἔτυχεν ἂν τῆς ἀθλήσεως τοῦ μακαρίου Στεφάνου, τῆς ἐκείνου μερίδος γενέσθαι τοῦ μόνου τοῖς λίθοις βαλλομένου, τοῦ πᾶσιν εἰς γέλωτα προκειμένου, ἢ τῶν πολλῶν τῶν οἰομένων τὸ ἀξιόπιστον ἔχειν ἐκ τῆς κακῆς αὐθεντίας; Εἷς εὐδοκιμῶν εἰς τὸ Θεῖον προτιμότερος ὑπὲρ μυριάδας αὐθαδείᾳ σεμνυνομένας. Ὡς καὶ ἐπὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εὑρίσκομεν, ἐν ᾗ χιλιάδες ἔπιπτον τοῦ λαοῦ θεηλάτῳ πληγῇ· *Μόνος δὲ Φινεὲς ἔστη, καὶ ἐξιλάσατο· καὶ ἐκόπασεν ἡ θραῦσις.* Εἰ δὲ εἶπεν ἐκεῖνος· Πῶς τολμήσω πρὸς τὰ συμφώνως ὑπὸ τοσούτων γινόμενα; πῶς ἐναντίως ὑπόθωμαι ψῆφον τῶν οὕτως κρινάντων ζῇν; οὔτ' ἂν αὐτὸς ἐφίστευσεν, οὔτ' ἂν τὸ κακὸν ἔστησεν, οὔτ' ἂν οἱ λοιποὶ διεσώθησαν, οὔτ' ἂν Θεὸς τὴν εὐμένειαν ἐχαρίσατο. Καλὸν οὖν, καλὸν, καὶ τὸ ἕνα δικαίως παῤῥησιάζεσθαι, καὶ τὴν τῶν πολλῶν συμ-

B Qui de posita quæstione, ait, rationem reddere non audet, et cui non suppetit demonstratio, ideoque perfugium habet in multitudine ; is se victum fatetur, ut qui nullum habeat fiduciæ adjumentum. *Et post alia :* Ostendat mihi vel unus pulchritudinem veritatis, et prompta mox erit persuasio. Multitudo autem sine demonstratione auctoritatem sibi vindicans, terrere quidem potest, persuadere non potest. Aut quot hominum myriades mihi persuadeant, ut diem noctem putem, vel ut æreum nummum pro aureo habeam et accipiam, vel certum venenum hauriam pro cibo congruenti? Ergo terrenarum quidem rerum causa multitudinem nihil verebor si mentiatur ; in cœlestibus autem decretis simplicem absque demonstratione nutum sequar ; ab iis recedens quæ jam olim magno consensu ex divinorum scriptorum testimonio tradita fuerunt? Non audivimus Dominum dicentem : *Multi vocati, pauci vero electi* [55]. Et iterum : *Angusta et arcta est via quæ ducit ad vitam : et pauci sunt qui inveniunt eam* [56]? Quis ergo sanæ mentis non mavult ex paucis esse, qui per angustam introeant in salutem, quam ex multis qui per latam ferantur ad perditionem? Aut quis non magis optasset, si tempore illo vixisset quo beatus Stephanus certamen obiit, in illius parte censeri qui solus lapidibus petebatur, qui omnium ludibrio expositus erat, quam inter multos illos qui propter injustam auctoritatem, verisimilem causam obtinere videbantur? Pluris est unus Deo placens, quam myriades sese arroganter jactantium. Quemadmodum et ex Veteri Testamento discimus, cum millia multa e populo plaga cœlesti caderent, *Et Phinees solus stetit, Deumque placavit, et cessavit quassatio* [57]. Quod si dixisset ille : Qui ausim ego adversus ea quæ tam multi uno consensu faciunt? qui refrager iis qui sic vivere decreverunt? nec egregium facinus edidisset ipse, nec inhibuisset malum, neque servati cæteri fuissent, neque Deus benevolentiam suam impertivisset. Optimum ergo, optimum, vel unum hominem

[55] Matth. xx, 16. [56] Matth. vii, 14. [57] Num. xxv, 7 ; Psal. cv, 30.

NOTÆ.

(24) Alii Theodoreto tribuunt, alii Eutherio Tyanorum episcopo. Videsis Garnerium in *Auctario Theodoreti*, pag. 698.

Digitized by Google

jure audere, et injustam multorum concordiam dissolvere. Tu vero, si videtur, servato Noe submersam multitudinem antepone : mihi autem permitte ut cum paucis ad arcam convolem. Et rursum, si placet, adjunge te multitudini Sodomorum : ego vero cum Lot abibo, quamvis solus turbæ utiliter se subducat. Enimvero mihi etiam reverenda multitudo, non inquisitionem fugiens, sed demonstrationem præbens : non amare ulciscens, sed paterne castigans : non novitate gaudens, sed paternam retinens hæreditatem. Quamnam vero multitudinem mihi prædicas ? blanditiis et muneribus conductam ? imperitia et ignorantia captam ? metu et terrore prostratam ? quæ brevem peccati usuram æternæ vitæ prætulit ? quod multi aperte confessi sunt. Multitudine mendacium defendis ? hinc mali vim declarasti ; quo enim ad plures malum pertingit, tanto major est calamitas.

De his ergo in hunc modum. Cæteras autem tuas propositiones persequi supervacaneum foret, dilecte, tum quia modum epistolæ excedunt, tum quia recto sensu dicta accipientibus obvia erunt quæ dicuntur.

φωνίαν ἄδικον λύεσθαι. Ἀλλὰ σὺ μὲν προτίμησον, εἰ δοκεῖ, τοῦ σωζομένου Νῶε τὸ ὑποβρύχιον πλῆθος· ἐμοὶ δὲ συγχώρησον τοῖς ὀλίγοις τῇ κιβωτῷ προσδραμεῖν. Καὶ πάλιν, εἰ βούλει, τάξον σαυτὸν μετὰ τῶν πολλῶν ἐν Σοδόμοις· ἐγὼ δὲ συνοδεύσω τῷ Λὼτ, κἂν μόνος τῶν ὄχλων συμφερόντως χωρίζηται. Πλὴν ἐμοὶ καὶ πλῆθος αἰδέσιμον, οὐ τὸ φεῦγον ἐξέτασιν, ἀλλὰ τὸ παρέχον ἀπόδειξιν· οὐ τὸ πικρῶς ἀμυνόμενον, ἀλλὰ τὸ πατρικῶς διορθούμενον· οὐ τὸ χαῖρον καινοτομίᾳ, ἀλλὰ τὸ φυλάσσον πατρῴαν κληρονομίαν. Ποῖον δέ μοι καὶ πλῆθος λέγεις ; τὸ μισθωθὲν κολακείᾳ καὶ δώροις ; τὸ κλαπὲν ἀμαθίᾳ τε καὶ ἀγνοίᾳ ; τὸ πεπτωκὸς δειλίᾳ καὶ φόβῳ ; τὸ προτιμῆσαν πρόσκαιρον ἁμαρτίας ἀπόλαυσιν τῆς αἰωνίου ζωῆς ; ἃ πολλοὶ φανερῶς ὡμολόγησαν. Πλήθει τὸ ψεῦδος κρατύνεις ; ἔδειξας τοῦ δεινοῦ τὴν ἐπίτασιν. Ὅσῳ γὰρ πλείους ἐν τῷ κακῷ, τοσούτῳ μείζων ἡ συμφορά.

Οὕτω μὲν δὴ ταῦτα. Ἰέναι δὲ ἐπὶ τὰς ἑτέρας σου προτάσεις, παρέλκον ἂν εἴη, ἀγαπητὲ, διὰ τὸ ἐκβαίνειν τοῦ μέτρου τῆς ἐπιστολῆς, καὶ ἅλλως ὅτι τοῖς εὐαισθήτως δεχομένοις τοὺς λόγους εὐαπάντητα εἶεν τὰ λεγόμενα.

XLIX. — *Naucratio filio.*

ΜΘ'. — *Ναυκρατίῳ τέκνῳ.* [σκε'.]

Ad eloquentiæ studium hortatur. Tum aliquot Studitarum virtutem commendat. Demum respondet quibusdam inter rogatis de communione cum hæreticis. (Baron. an. 809, n. 44.)

Dicis nunc mihi et identidem alias exposuisti, fili mi desideratissime, non quiddam superfluum et inane dictu, sed opportunum et conveniens, et quod ad utilitatem animi conferat, sicut et nunc facis. Ego vero gravitatem tuam laudans, amplector etiam meliorem stylum tuum : quem plurimum ornabis, si grammaticæ scholia legere potueris. Oportet enim ut dicendi facultatem usumque obtineat qui rectam doctrinam defendit, et certare vult cum prave sentientibus. Nam cum magnum quid ex hac notitia se assecutos rati glorientur, dum oblectant eos quibus pruriunt aures : consentaneum est eos qui recta sentiunt, nec sermonis viribus destitutos esse, ut minantes ipsorum arietes dejiciant. Ita mihi placet ea in re confirmari te, fili. Prorsus autem quod in te cupio, non pariter in quolibet : propterea quod alius aliter se habet, idque expedit. Dormiisse porro dicis fratres Philippum et Philonem. Et bene, quod uterque bono fine. Non quod ea quæ ante finem, vituperanda. Quomodo enim, cum renuntiassent mundo, et carni, et sanguini ; et suave sibi obedientiæ jugum imposuissent ? sed quia postremam beatitudinem adepti sunt propter Dominum persecutionem passi, afflicti, et in angustias redacti. Atque his nullus est qui contradicat, præter eos qui Evangelium contempserunt infames Mœchiani. Et quod ad Philonem quidem attinet, huc usque laudem ejus prosequi placuit. Egregii vero Philippi multa sunt præclara facinora, quæ tu ipse percensuisti. Ego vero, præter illa quæ dicta sunt, simplicitatem ejus et innocentiam demiror, quod iræ nescius, quod non memor injuriarum, compatiens et amans fratrum, obtemperans, et ne-

Φθέγγῃ καὶ διήγησαί μοι ἑκάστοτε, τέκνον μου περιπόθητον, οὐδέν τι περιττὸν καὶ εἰκαιομυθές· ἀλλ' εὔκαιρον καὶ πρεπῶδες, καὶ φέρον εἰς ὄνησιν ψυχῆς, ὥσπερ καὶ τὰ νῦν. Ἐγὼ δέ σου τὸ εὔτονον ἐπαινῶν, ἀποδέχομαι καὶ τὴν προκόπτουσαν διάλεξιν· ἣν ὅτι μάλιστα καλυνεῖς, ἐὰν τὰ τῆς γραμματικῆς σχόλια δυνηθῇς ἐπιέναι. Δεῖ γὰρ καὶ τῆς ἐνλόγῳ δυνάμεως καὶ πείρας μετέχειν τὸν ὀρθοδοξίας ἀντεχόμενον, καὶ ἀντιφέρεσθαι τοῖς κακοδόξοις βουλόμενον. Ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνοι τῇ ἐντεῦθεν εἰδήσει δοκοῦντές τι μέγα ἔχειν, κατακομπάζουσι τοὺς κνηθομένους τὰς ἀκοὰς γαργαλίζοντες· κάλλιστον τοῖς ὀρθόφροσι, μηδὲ τῇ τοῦ λόγου ἰσχύϊ ἐλλιπῶς ἔχειν, καὶ καταβάλλειν αὐτῶν τὰς εὐθυβόλους ἐλεπόλεις. Οὕτω μοι φίλον δυναμοῦσθαί σε, τέκνον. Οὐ πάντως δὲ ὃ ἐπὶ σοὶ βούλομαι, καὶ ἐπὶ παντός· διὰ τὸ ἄλλον ἄλλως ἔχειν κατὰ ξύν· καὶ συμφέρειν. Κεκοίμηται δὲ, ἔφης, ὁ ἀδελφὸς Φίλιππος, καὶ Φίλων. Καὶ εὖγε, εὖγε· ὅτι ἀμφότεροι τέλει ἀγαθῷ. Οὐχ ὅτι τὰ προτέλεια ψεκτὰ (πῶς γὰρ οἱ ἀπειπάμενοι κόσμῳ [f. κόσμον] σάρκα καὶ αἷμα, καὶ εὐαφῆ τὴν τῆς ὑποταγῆς ζεύγλην ἑαυτοῖς ὑποθέμενοι ;), ἀλλ' ὅτι τοῦ ἀκροτάτου μακαρισμοῦ τετυχήκασι διὰ Κύριον δεδιωγμένοι, θλιβόμενοι, καὶ στενοχωρούμενοι. Καὶ πρὸς ταῦτα οὐδεὶς ὁ ἀντιλέγων, ἢ οἱ τὸ Εὐαγγέλιον ἠθετηκότες δυσώνυμοι Μοιχειανοί. Καὶ τῷ μὲν Φίλωνι φίλον μέχρι τοῦδε στῆσαι τὸν ἔπαινον· τὰ δὲ τοῦ καλοῦ Φιλίππου, πολλὰ κατορθώματα, ἃ αὐτὸς προκατέλεξας. Ἐγὼ δὲ, πρὸς τοῖς εἰρημένοις, καὶ τὸ ἄπλαστον αὐτοῦ καὶ ἀκέραιον θαυμάζω, τό τε ἀόργητον, καὶ ἀμνησίκακον, φιλοσύμπαθές τε καὶ φιλάδελφον, εὐήκοόν τε καὶ ἀνολίγωρον, καὶ συντόμως εἰπεῖν, ἀπαθὲς, ἐξ οὗ καὶ τὸ εὐκατάνυκτον,

Digitized by Google

μισόκοσμόν τε καὶ φιλόθεον, καὶ ἀπαρρησίαστον. Λέγε σὺ, ὡς καὶ προῤῥηνας, τὸ πολύδακρυ τοῦ ἀνδρὸς, τὸ φιλοπάτριον καὶ φιλακόλουθον, καὶ τοῖς κινδύνοις τὸ ἀγωνιστικὸν, καὶ σπουδαῖον, καὶ ἀγόγγυστον καθόλου, καὶ τὸ οἱονεὶ ἀειθαλὲς τῆς τολυανθοῦς; αὐτοῦ ψυχῆς τῶν ἀρετῶν. Καλῶς ἔχει καὶ τὰ τοῦ στερρροῦ Γαϊανοῦ διελθόντος ἐν παντὶ τόπῳ σχεδὸν, ἔνθα ἡ διασπορὰ τῶν ἀδελφῶν. Καὶ ὅτι ὑγιαίνουσι, χάρις τῷ Δεσπότῃ Θεῷ· ὅτι οὐ καταπίπτουσιν ἐν ταῖς θλίψεσιν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀνδρειοῦνται, δόξα τῷ ἐνδυναμοῦντι αὐτοὺς Χριστῷ. Ὅτι ἀπελαύνονται, μηδὲ σκέπης ἀξιούμενοι παρά τινων μοναστῶν, μάλιστα πανδημίων συμπεφωνηκότων ὁμοῦ ἐν τούτῳ· μὴ θαυμάσῃς. Γέγραπται· *Καὶ ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου, οἱ οἰκειακοὶ αὐτοῦ.* Μὴ γὰρ τὸν ταῦτα φήσαντα Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν οὐκ ἀπώσαντο οἱ τάλανες; Καὶ γοῦν φησὶν ὁ τῆς βροντῆς υἱός· *Εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον.*

Τί οὖν ἐστι τὸ διάφορον, εἰ οἱ μὲν Χριστὸν οὐχ ὑπεδέξαντο τὸν Λυτρωτὴν τοῦ κόσμου· οἱ δὲ τοὺς ἕνεκεν ἐκείνου καὶ τοῦ αὐτοῦ Εὐαγγελίου, διωγμοὺς καὶ φυλακὰς ὑπομείναντας; Οὐδὲν, ἢ τὸ σταυρῶσαι καὶ θανατῶσαι. Μὴ αὐτοῖς λογισθῇ ὁ σύνδεσμος τῆς ἀνομίας. Ἀλλ', ὡς εἴρηκας, μὴ φέροντες τὰς τῶν ὑποτασσομένων αὐτοῖς προσκρούσεις, καὶ ὡς ἂν μὴ ἀνάψῃ αὐτοῖς φῶς ἀληθείας, ἀλλ' ἐν σκότει ἀγνοίας διαπορεύωνται, ἀποπέμπονται τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν· μήπως λόγος ὅσιος ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης ἀκουστὸς αὐτοῖς, ἤγουν ὑπομνηστικὸς γένηται. Οὐκ ἔσται· οὐδὲ μὴ μείνῃ ἡ βουλὴ αὐτῶν αὕτη· ἀλλ' ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ὃν πεπατήκασι, λαληθήσεται καὶ στερεωθήσεται εἰς αἰῶνα. *Ὁ οὐρανὸς γὰρ, φησὶ, καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται· οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι.* Καὶ πρὸς ταῦτα τίς ἱκανὸς ἀντιφέρεσθαι; εἰ μὴ ὁ τύραννος Σατανᾶς, καὶ οἱ τούτου ὑποφῆται, τὴν μοιχείαν οἰκονομίαν σωτήριον τῇ Ἐκκλησίᾳ Χριστοῦ κεκυρωκότες, οἱ ματαιόφρονες ὄντως καὶ ἐχθίστατοι. Ἐπὶ τὰς ἐρωτήσεις σου τρεπτέον τὸν λόγον. Ἔφης ἀνθ' ὅτου ὁ θεῖος Κύριλλος ᾠκονόμει μὴ ἀποσχίζεσθαι τῶν τῆς Ἐφὰς ἐν διπτύχοις ἀναφερόντων τὸν Θεόδωρον τὸν Μοψουεστίας αἱρετικὸν ὄντα. Ἐπ' ἂν ὀρθότατα καὶ καιριώτατα τὰ τῆς εὐσεβείας δόγματα παρ' αὐτοῖς ἐσέσωστο. Οὕτω γὰρ γέγραπται, καὶ ὁ ὑπομνηματίζων ταῦτα, ὁ ἐν ἁγίοις Εὐλόγιος ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας ἐν τῷ *Περὶ οἰκονομίας* αὐτοῦ λόγῳ· οὗ καὶ χρῆσιν ἐνεθέμεθα ἐν τῇ ὑφ' ἡμῶν πονηθείσῃ ἰδίᾳ *Περὶ τῆς καθόλου οἰκονομίας* πραγματείᾳ. Τὴν λύσιν οὖν αὐτὸς δέδωκεν ὁ καὶ ἱστορήσας. Οὐ γάρ πω ἀλλαχόσε λέλεκται, καὶ ἱκανὸν μὴ ἐπιζητεῖν ἄλλο. Σαφηνείας δὲ ἕνεκεν ἔστω τὰ παρ' ἡμῶν ἐκόμενα τῆς αὐτῆς ἐννοίας· ὅτι τῶν οἰκονομιῶν αἱ μὲν πρὸς καιρὸν γεγόνασι παρὰ τῶν Πατέρων, αἱ δὲ τὸ διηνεκὲς ἔχουσιν. Οἷον διηνεκὲς μὲν, ὡς ἀντὶ τῶν ὑποστάσεων παραχωρεῖσθαι τὰ πρόσωπα πρὸς τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου τοῖς Ἰταλοῖς. Πρὸς καιρὸν δέ· οἷον τοῦ Ἀποστόλου ἐπὶ τῆς περιτομῆς·

minem contemnens, et ut compendio dicam, omni perturbatione vacuus: ex quo et illa facilis compunctio, mundi odium, et amor Dei, et in loquendo parcimonia et verecundia. Dic tu, sicut etiam ante dixisti, lacrymas frequentes viri, et amorem Patris, et sequendi ardorem, et in periculis fortitudinem, et recti studium; quodque nullatenus querulus esset, et quod florentis animæ ipsius virtutes quasi virerent perpetuo. Recte se habet et constans Gaianus, qui omnia pene loca percurrit, ubi dispersi sunt fratres. Et quod valent, gratia Domino Deo: quod in tribulationibus non cadunt, sed potius corroborantur; gloria ei, qui eos confortat, Christo. Quod expelluntur, ita ut tecto non excipiantur a quibusdam monachis, maxime ab iis, qui in hoc omnes una conspirarunt; ne mireris. Scriptum est: *Et inimici hominis domestici ejus*[48]. Nonne ipsum qui hoc dixit, Christum Deum nostrum expulerunt homines miseri? Itaque tonitrui filius ait: *In propria venit, et sui eum non receperunt*[49].

Quodnam igitur discrimen est, si ipsi quidem Christum non susceperunt Redemptorem mundi; illi vero eos qui propter Christum et ipsius Evangelium persecutiones et vincula sustinuerunt? Nullum, nisi crucifixisse et occidisse. Ne illis imputetur colligatio iniquitatis. Sed, sicut dixisti, non ferentes subditorum suorum offensiones, et ut ipsis lumen veritatis non accendatur, sed in tenebris ignorantiæ ambulent, repellunt fratres nostros: ne forte sanctum veritatis et justitiæ verbum audiant, atque commoneantur. Non sic erit: nequaquam stabit hoc consilium eorum: sed verbum Dei quod proculcarunt, prædicabitur et confirmabitur in sæcula: *Cœlum enim*, ait, *et terra transibunt: verba autem mea non transibunt*[50]. Et quis potest his contradicere? præter tyrannum Satanam, ejus discipulos, qui mœchiam dispensationem salutarem Christi Ecclesiæ prædicant, vanæ revera mentis homines et odiosissimi. Nunc ad interrogationes tuas convertenda est oratio. Quæris cur dispensarit divinus Cyrillus, ut necesse non esset ab iis separari, qui in Oriente Theodorum Mopsuestiæ, cum hæreticus esset, in diptychis commemorabant. Quia rectissima et aptissima pietatis dogmata apud ipsos servata fuere. Sic enim ab eo scriptum est, qui hæc memoriæ prodidit, sancto Eulogio Alexandriæ archiepiscopo in ejus *De dispensatione* libro: cujus sententiæ usum nos quoque explicuimus in eo opere, quod peculiariter *De dispensatione* in universum conscripsimus. Solutionem itaque is ipse dedit, qui narravit. Non enim aliorsum dictum est, nec aliud quæri necesse est. Quæ autem a nobis in eamdem sententiam dicta sunt, declarationis causa dicta sint: Dispensationes a Patribus alias ad tempus factas esse, alias perpetuam vim obtinere. Videlicet perpetua quidem fuit, cum sanctus Athanasius Italis concessit, ut personas usurparent pro hypostasibus. Ad tempus autem, velut quod Apostolus

[48] Mich. VII, 6; Matth. X, 36. [49] Joan. I, 11. [50] Luc. XXI, 33.

Digitized by Google

fecit in circumcisione ; quod magnus Basilius in Spiritu sancto : velut etiam quod nunc divinus Cyrillus. Quæ ad tempus aliquod facta, nihil habent reprehensione dignum, nec absurdum ulla ex parte, aut illicitum : remissum tamen quiddam et non penitus accuratum. Id enimvero dicitur dispensatio ad tempus. Neque enim fieri potest, ut medicus e vestigio morbum ab ægro depellat, neque ut indomitum equum, aut siccum ramum, illum freno obsequentem, hunc rectum statim reddat qui in istis rebus versatus est : nisi paulatim blanditias et assentationes, et molles item attrectationes et inflexiones adhibeat.

A τοῦ μεγάλου Βασιλείου ἐπὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· οἵῳ καὶ τὸ νῦν τοῦ θείου Κυρίλλου. Ἃ μέχρι τινὸς καιροῦ γινόμενα, οὐδὲν ἔχει τὸ μεμπτὸν, οὐδὲ τὸ κατά τι ἀπηχὲς καὶ ἔκνομον· ὑφειμένον δ' οὖν ὅμως καὶ οὐκ ἄγαν ἀκριβές. Τοῦτο γὰρ ἡ οἰκονομία ἡ πρὸς καιρόν. Μηδὲ γὰρ δυνατὸν ἰατρὸν τὸν ἠρῳωστηκότα θᾶττον ἀπαλλάξαι τῆς νόσου, μήτ' αὖ ἵππον ἀκρατῆ, ἢ ξηρὸν πτόρθον, τὸν μὲν εὐχάλινον, τὸν δὲ εὐθύτομον ἑξαυτῆς καταστήσασθαι, εἰ μὴ τοῖς κατὰ μικρὸν ποππυσμοῖς τε καὶ κολακεύμασι, μαλακαῖς τε καὶ ἐπικλήσεσι χρώμενον, τὸν τῶν τοιούτων ἐμπειρότατον.

Eodem modo sancti in dispensationibus : ut et in hac ipsa magnus Cyrillus. Aliquantisper enim sustinuit Orientalium tarditatem, seu vitium animi, B ut hæreticum non existimarent eum, qui hæreticus reipsa erat. Quid enim potius ageret, cum orthodoxam illi fidem profiterentur, in hoc etiam ipso eum quem commemorabant, anathematizantes ? Omnis siquidem qui orthodoxus est in omnibus, omnem hæreticum, si minus verbo, at virtute anathematizat. Postea vero cum perfecta ipsis mens affulsit, tunc cum illis ex æquo in omnibus sanctus coaluit. Annon et nos idem facere videmur ? qui interdum nonnullis eorum qui nobiscum sentiunt, in re aliqua discrepantibus, in qua non magna sit molestia, parumque a summo jure discedatur ; ipsorum nihilominus communionem admittimus, ne propter exiguum quidpiam, quod paulo post corrigi queat, totum C amittamus : quod quidem imperitorum esset, non autem eorum qui dispensatores sunt mysteriorum Dei. Hoc igitur est ad tempus sermones moresque dispensare in judicio, et veritate, ac lege : non autem in iniquitate ac mendacio in universum. Ne linguas exerant hoc loco Mœchiani ; neque viæ ducem putent eum qui præcipitet ; nec gubernatorem, qui demergat ; nec denique medicum, qui morbos inducat ; quales ipsi fuisse videntur, qui cum mœcho mœchati sunt, cum adulterorum copulatore adulteros copulaverunt, cum Dei accusatore Deum accusaverunt, cum Evangelii destructore Evangelium condestruxerunt more canino : sic enim aptius loqui liceat. Dioscorum autem Alexandrinum hæreticum ubinam, aut quomodo divinus Cyrillus suscepit, D ut Mœchiani dicunt, in media luce cæci, sanctorum criminatores ? nec auditum id unquam, nec speciem ullam habet istorum mendacium ; cum posterior ille divino Cyrillo fuerit. Quonam igitur modo eum qui post sancti obitum hæreticus innotuit tempore latrocinalis Ephesinæ synodi, post tertiam sanctam ; ille sanctus, jam cœli sedes adeptus, suscepit ? Sic nempe mentiuntur, fabulas texentes, ut simplicium animas aucupentur.

Οὕτω κἀν τοῖς ἁγίοις ἐν ταῖς οἰκονομίαις· ὡς καὶ Κυρίλλῳ τῷ μεγάλῳ ἐν τῷδε. Μικρὸν γὰρ πάντως ἀνέμενε τῶν Ἀνατολικῶν τὸ βραδύνουν, ἢ προσπαθὲς, πρὸς τὸ αἱρετικὸν μὴ ὑπολαμβάνειν τὸν ὄντως αἱρετικόν. Τί γὰρ ἦν ἄλλο τὸ μεσολαβοῦν, ἐπ' ἂν ὀρθοδόξως ἐκήρυττον τὴν πίστιν, κἀν τούτῳ αὐτὸν τ'ν μνημονευόμενον αὐτοῖς ἀναθεματίζοντες ; Ἐπειδὴ πᾶς ὀρθοδοξῶν κατὰ πάντα, πάντα αἱρετικὸν δυνάμει, κἂν οὐ ῥήματι, ἀναθεματίζει. Ἔπειτα ὅτε αὐτοῖς ἀνῆψεν ὁ τέλειος νοῦς, τότε αὐτοῖς συναφθέντος κατὰ πάντα τοῦ ἁγίου ἴσως. Ἢ οὐχὶ καὶ ἡμεῖς τὸ αὐτὸ ποιοῦντες φαινόμεθα ; Ἔσθ' ὅτε τινῶν ὁμογνωμόνων ἡμῖν κατά τι διαφερομένων· ἔνθα οὐ πολὺ τὸ λυποῦν, ἢ ἐξιστῶν τῆς ἀκριβείας· καὶ ὅμως καταδεχόμεθα τὴν πρὸς αὐτοὺς κοινωνίαν· ἵνα μὴ δι' μικρόν τι μικρὸν ὕστερον δυνάμενον κατορθωθῆναι, ἀπολέσωμεν τὸ πᾶν· τοῦτο δὲ ἀτέχνων, καὶ οὐ μυστηρίων Θεοῦ οἰκονόμων. Τοιοῦτον μὲν τὸ πρὸς καιρὸν οἰκονομεῖν τοὺς λόγους καὶ τοὺς τρόπους ἐν κρίσει καὶ ἀληθείᾳ καὶ νόμῳ· ἀλλ' οὐκ ἐν παρανομίᾳ καὶ ψεύδει τὸ καθόλου. Μὴ προβαλλέσθωσαν τὰς γλώσσας οἱ Μοιχειανοὶ ἐνταῦθα· μηδὲ τὸν χειραγωγὸν, κρημνιστὴν οἰέσθωσαν· μηδὲ τὸν κυβερνήτην, καταποντιστήν. Μηδ' ἂν τὸν ἰατρὸν, νοσοποιόν· ὥπερ αὐτοὶ ὡμοιώθησαν, τῷ μοιχῷ συμμοιχεύσαντες, τῷ μοιχοζεύκτῃ συζεύξαντες, τῷ θεοκατηγόρῳ συνθεοκατηγορήσαντες, τῷ εὐαγγελιολύτῃ συνευαγγελιολυτήσαντες κυνικῶς· οὕτω γὰρ φράσαι οἰκειότερον. Διόσκορον δὲ ποῦ, ἢ πῶς, τὸν Ἀλεξανδρείας αἱρετικὸν Κύριλλος ὁ θεῖος ἐδέξατο, ὥς φασιν οἱ Μοιχειανοὶ, οἱ περὶ τὸ φῶς σκοτεινοὶ, οἱ κατήγοροι τῶν ἁγίων ; Οὔτε ἠκούσθη, οὔτε φύσιν ἔχει τὸ ψεῦδος αὐτῶν· διότι μεταγενέστερός ἐστι τοῦ θείου Κυρίλλου. Πῶς οὖν τὸν μετὰ κοίμησιν τοῦ ἁγίου γνωρισθέντα αἱρετικὸν ἐν καιρῷ τῆς λῃστρικῆς συνόδου ἐν Ἐφέσῳ, μετὰ τὴν τρίτην καὶ ἁγίαν, αὐτὸς ὁ ἅγιος ἐδέξατο τὸ ὑπερκόσμια λαχών ; Οὕτω ψευδοπεποῦσι μυθαρευόμενοι, ὅπως θηρεύσωσι ψυχὰς ἀφελότητι πορευομένας.

Quocirca omni arte ac scientia satagite, ut serpentem et voce serpentina loquentes declinetis, per quos perierunt quam plurimi a generatione in generationem. De aliis vero interrogationibus tuis : Si episcopus Mœchosynodo non interfuerit, vocet-

Διὰ τοῦτο τεχνοῦσθε καὶ γνωρίζεσθε κατὰ πάντα· ἵνα τὸν ὄφιν καὶ τοὺς ὀφιοφώνους φεύγοιτε, ἐφ' οἷς ὠλέκοντο, ὅτι μάλιστα πλεῖστοι ἀπὸ γενεῶν εἰς γενεάς. Περὶ δὲ τῶν ἄλλων πεύσεων· Εἰ ὁ ἐπίσκοπος οὐκ εὑρηται εἰς τὴν μοιχοσύνοδον, καλοίη δὲ αὐτὴν

Digitized by Google

ψευδοσύλλογον· μνημονεύει δὲ τὸν ἐν αὐτῇ εὑρεθέντα μητροπολίτην αὐτοῦ· ἐκ τοῦ πρεσβυτέρου τοῦ ἐπισκόπου ὀρθοδοξοῦντος εἰ χρὴ κοινωνεῖν· ἀπεκρίθην καὶ δι' ἑτέρων τῶν πρὸς Εὐόδιον γραμμάτων, ὅτι Ναὶ, οἰκονομίας χάριν· μόνον μὴ συλλειτουργοῦντος αὐτοῦ αἱρετικοῖς. Εἰς οὐδὲν γάρ ἐστι, μνημονευομένου τοῦ ἐπισκόπου ὀρθοδόξου ὄντος, κἂν ἐκείνου φόβῳ αἱρετικὸν ἀναφέροντος τὸν οἰκεῖον μητροπολίτην. Τοῦ τοιούτου πρεσβυτέρου καὶ εἰς παννυχίδα προσκαλουμένου, ἰτέον· καὶ Ἐκκλησίαν παρ' αὐτοῦ δεδομένην ληπτέον· καὶ εἰς αὐτὴν ἐρχομένου αὐτοῦ λειτουργῆσαι, παραχωρητέον· ἢ καὶ μνημονεῦσαι νεκρὸν, ὀρθόδοξον μέντοι, συγχωρητέον· καὶ ἐν αὐτῇ λειτουργεῖν τὸν λαβόντα, οὐδὲν κωλυτέον. Εἰ δὲ αἱρετικὸν ἀναφέρει ὄντα ἐπίσκοπον, κἂν μακαρίζῃ, κἂν ὀρθοδοξῇ, τῆς μὲν θείας κοινωνίας ἀφεκτέον, τῆς δὲ κοινῆς τραπέζης, ἐπ' ἂν ἐκεῖ δέοι μνημονεύειν. Ὧδε δεκτέον τάχα καὶ εὐλογοῦντα αὐτὸν καὶ συμψάλλοντα· ἑάνπερ μήτε αἱρετικῷ, ἢ τῷ οἰκείῳ ἐπισκόπῳ, εἴτε τινὶ ἄλλῳ, συνιερουργῇ· ἢ ἐν γνώσει μεταδίδοι. Εἰ ἐσθίει τις μετὰ τοῦ μοιχοζεύκτου, ἢ μεθ' ἑτέρου αἱρετικοῦ ἀδιαφόρως; φυλακτέον μὴ συνεστιᾶσθαι τοῖς τοιούτοις, κἂν ὑποκρίνωνται ὀρθοδοξεῖν. Οὐ γὰρ φυλάσσουσι τὸ πρόσταγμα τοῦ Ἀποστόλου, *Τοῖς τοιούτοις*, λέγοντος, *μηδὲ συνεσθίειν*. Ἰλέον, οὐκ ἐξερευνητέον ἢ μετὰ τοῦ συνεστιαθέντος τῷ αἱρετικῷ· ὅσδε συνεστιάθη ζητεῖν, καὶ μετὰ τοῦδε ἕτερος· κἀντεῦθεν ἀνασειράζειν τὸν λόγον, καὶ ἀφίστασθαι πάντων. Ἐθελόγνωμον τὸ χρῆμα, καὶ οὐ τῶν ἁγίων. *Μέχρι γὰρ τούτου*, φησὶ, *στῆθι, καὶ οὐχ ὑπερβήσῃ*. Μὴ γὰρ οὐκ ᾔδεισαν ταῦτα ἐξερευνᾶν καὶ διαγγέλλεσθαι ἡμῖν; ἀλλ' οὐδαμῶς. Διὸ οὐκ ἐσθλὸν μεταβαίνειν ὅρια ἃ ἔθεντο οἱ Πατέρες ἡμῶν. Μεθ' οὗ δὲ οὐκ ἐσθίομεν, οὐδὲ δῶρον τούτου δεκτέον· εἴπερ διδαχθεὶς, ἅπαξ καὶ δὶς ἀδιαφοροίη, καὶ οὐ πείθεται ἡμῖν. Οὐκ οἶδα εἰ μὴ παρὰ τῶν φυλάκων τὰς οὐχ ὡς εὐλογίας, ἀλλ' ὡς χρείας λαμβάνειν· ἢ οἰκονομίας ἕνεκεν, καὶ τὰ παρὰ τῶν ἄλλων φευγόντων μέντοι τὸ συνεστιᾶσθαι αἱρετικοῖς ἀδιαφόρως· οὐκ οἶδα εἰ μὴ τύχῃ κατὰ περίστασιν καὶ δέξασθαι καὶ συνεστιαθῆναι καὶ τοῖσδε. Δοῦναι δὲ τοῖς τοιούτοις καὶ τοῖς φύλαξι βρῶμα καὶ πόμα οὐ διακριτέον· ὅτι καὶ παντὶ ἀνθρώπῳ μεταδοτέον. Εἰς δὲ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Κυρίου Γρηγορᾶ τοῦ τέκνου ἡμῶν οὐ τολμῶ εἰπεῖν λειτουργῆσαι πρεσβύτερον ἡμῶν· διὰ τὸ μετὰ τὴν μοιχοσύνοδον ἐνθρονιασθῆναι, καὶ ὑπὸ τοῦ συλλειτουργοῦντος καὶ συλλειτουργήσαντος τῷ μοιχοζεύκτῃ, διὰ τοῦ πρωτομοιχειανοῦ καθιερωθῆναι.

que illam falsum conventiculum : commemoret autem metropolitanum qui in ea inventus est, utrum a presbytero episcopi orthodoxi accipere communionem oporteat ? per alias ad Evodium litteras respondi, communicandum esse dispensationis gratia, dummodo ipsis cum hæreticis non sacrificet. Cum enim episcopus qui commemoratur sit orthodoxus, pro nihilo est quod illius metu, hæreticum commemoret metropolitanum suum. Hujusmodi presbytero et ad pervigilium vocante, eundum est ; et Ecclesiam præbente, accipienda est ; et ad illam ut sacrificet veniente, permittendum est. Quinetiam ut mortuum commemoret dummodo orthodoxum, concedendum est : et in ea sacrificare qui accepit, minime prohibendum. Si vero hæreticum commemoret episcopum, quamvis beatum prædicet, quamvis recte sentiat : a divina communione utique abstinendum est, imo et a mensa communi, si illic quoque commemorandus sit. Ita recipiendus ille fortasse ad benedictionem et ad psalmodiam, si cum hæretico episcopo, sive suo, sive altero, non sacrificet, nec illi sciens distribuat. Si quis cibum capiat cum adulteri copulatore, aut cum alio quovis hæretico indifferenter : cavendum est ne cum talibus comedatur, licet recte sentire se fingant. Non enim observant præceptum Apostoli : *Cum hujusmodi nec cibum sumere* [61] monentis. Cæterum, non amplius investigare oportet, aut exquirere, utrum is comederit cum eo qui cum hæretico cibum sumpserit, et cum illo alter : atque ita alium ex alio sermonem nectere, et ab omnibus abstinere. Propriæ hoc voluntatis est, et non sanctorum : *Usque huc*, inquit, *venies, et non procedes amplius* [62]. Utrum enim hæc illi investigare nescierunt et nobis denuntiare ? Nequaquam. Quare præstat terminos non transgredi quos posuerunt Patres nostri [63] Cum quo non edimus, nec munus ejus accipiendum est, ; si semel iterumque admonitus contemnat, neque nobis obtemperet. Nisi forte a custodibus, non velut eulogias, sed velut necessarios usus, accipere : aut dispensationis gratia, etiam ab aliis, sed qui cum hæreticis promiscue convivari refugiant : nisi forte contingat ex necessaria circumstantia et suscipere et convivari cum hisce. Dare autem et talibus, et custodibus cibum ac potum sine discrimine licet : quandoquidem omni homini impertiendum est. In Ecclesia porro domini Gregoræ filii nostri ut sacrificet presbyter noster dicere non audeo : eo quod post mœchosynodum dedicata est ab eo qui sacrificavit cum adulteri copulatore, per protomœchianum consecrata.

N. — *Τῷ αὐτῷ.* [σκη'.]

L. — *Eidem.*

De Digamis.

Θερμὸς εἶ, τέκνον ἠγαπημένον, περὶ τοῦ ἐρωτᾶν καὶ μανθάνειν τὰ χρήσιμα· καὶ τὸ μὲν χρῆμα ἐπαινετόν· οὐχ ἱκανὸς δὲ ἐγὼ λύειν τὰς ἀπορίας σου·

Ardes, fili charissime, studio percontandi et discendi quæ utilia sunt : atque id certe laudabile : verum ego solvendis quæstionibus suis par non

[61] I Cor. v, 11. [62] Job xxxviii, 11. [63] Prov. xxii, 28.

Digitized by Google

sum ; communis tamen quæstus studio conferenda etiamnum quæ possumus. Quæstio tua de Digamis fuit ; quod de eorum conjunctione dubitatum fuerit, coronarine sicut monagami debeant, annon ? et quonam pacto, si quidem hoc fiat, conjungantur, sacerdote illos minime copulante : famam esse, ab impii Constantini temporibus obtinuisse consuetudinem digamos coronandi, ex triplici ejus conjugio natam ; cum superior ante illum memoria non fuerit. Ego vero, quin verisimilis ea fama sit, non repugno. Cæterum debent veritatis studiosi non ex temere vulgata fama, neque ex humana consuetudine, rerum fidem accipere ; sed ex ipsis sacris Litteris et paterna atque canonica traditione. Digamia ergo permissa haud dubie fuit a sancto Apostolo, et per ipsum a Christo. Verum hæc lex non est, ut Gregorius Theologus ait, sed indulgentia : indulgentia autem nequaquam in eo cernitur quod reprehensione et culpa careat : qui enim et quam ob causam ? sed ubi succumbitur, noxæque affine est, quod agitur. Hoc enim ipsum divinus Apostolus insinuavit, cum diceret : *Si se non continent, nubant*[65]. Incontinentia quippe quæ fortitudinis robur amisit, victæ prostratæque est naturæ. His permoti divini Patres digamos pœnis subjecerunt, in Laodicensi quidem synodi indefinite[66], cum dicunt : Ut parvo tempore exacto vacent orationibus et jejuniis : et secundum indulgentiam communionem reddi eis decrevimus : magnus vero Basilius definite[67]. Sic enim ait : De trigamis et polygamis eumdem canonem definierunt Patres, nimirum quem in digamis, proportione : annum enim in digamis : in aliis vero duos annos. Patet igitur ex iis quæ dicta sunt, digamiæ tanquam obnoxiæ impositam pœnam fuisse. Propterea enim et sancti Patres synodi Neocæsariensis[67] presbytero interdixerunt, ne in digami nuptiis epuletur.

Cum enim, inquiunt, pœnitentia digamus egeat, quis erit presbyter qui per convivium consensum præbeat talibus nuptiis ? Quid ergo ex his aliud necessario conficitur, quam primas quidem nuptias, ut quæ proprie lex sint, merito coronari a sacerdotio velut intactas et immaculatas, tanquam a libidinis nota immunes : atque ob hanc causam ceu peccati victrices coronari ? Ex quo sequitur et sacrorum participatio, ejusque qui coronavit, et cujuscunque alterius sacerdotis, in talibus nuptiis comessatio. Quemadmodum in Cana Galilææ Dominus et Deus noster prandere dignatus est, per suum illud convivium nuptialia prandia omnia benedicens. Quin et coronariæ impositionis benedictionem anticipans, ea primum parentem nostrum Adam impertiit. Quomodo ? *Et creavit Deus hominem : ad imaginem Dei creavit illum, masculum et feminam creavit eos : benedixitque illis Deus, et ait : Crescite, et multiplicamini, et replete terram, et*

A ὅμως διὰ τὸ κοινῇ συμφέρον εἰσενεκτέον καὶ νῦν τὰ κατὰ δύναμιν. Ἡ ἐρώτησίς σου περὶ τῶν διγάμων· ὅτι ἀμφισβητούμενόν ἐστι περὶ τῆς συναφείας· αὐτῶν, ἆρα στεφανοῦσθαι αὐτοὺς, ὡς ἐπὶ τῶν μονογάμων, ἢ μή ; καὶ πῶς, ἐὰν τοῦτο γενήσεται, εἴη συνάφεια, μὴ ὑπὸ τοῦ ἱερέως ζευγνυμένων αὐτῶν ; ὅτι φέρεται λόγος ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἀσεβοῦς Κωνσταντίνου κρατῆσαι τὴν συνήθειαν τοῦ διγαμικοῦ στεφανώματος, ἐκ τοῦ κατ' αὐτὸν τριγαμήματος· ἐπεὶ μὴ εἶναι ἐν τοῖς πρὸ αὐτοῦ χρόνοις. Ἐγὼ δὲ ἔχειν μὲν τὸν λόγον τὸ πιστὸν ἐντεῦθεν οὐκ ἀποδοκιμάζω. Δεῖ δὲ ὅμως τοῖς ἀληθείας ἐρασταῖς, μὴ ἐκ φορᾶς, ὡς ἔτυχε, λόγου, ἢ συνηθείας ἀνθρωπίνης πιστοῦσθαι τὰ πράγματα· ἀλλ' ἐξ αὐτῆς τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς, καὶ τῆς Πατρικῆς καὶ κανονικῆς ἐκδόσεως. Ἡ μὲν οὖν διγαμία παρακεχώρηται δηλονότι ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ Ἀποστόλου, καὶ δι' αὐτοῦ παρὰ Χριστοῦ· οὐ μὴν νόμος, ὥσπερ ὁ Θεολόγος Γρηγορίος, ἀλλὰ συγχώρησις· συγχώρησις δὲ οὐκ ἐπὶ ἀμέμπτου καὶ ἀπταίστου γένοιτ' ἄν· πῶς γὰρ, καὶ διατί ; ἀλλ' ἐπὶ ἥττης τινὸς καὶ ἀλωσίμου δράματος. Αὐτὸ γὰρ τοῦτο ὁ θεῖος Ἀπόστολος ἠνίξατο εἰπών· *Εἰ οὐκ ἐγκρατεύονται, γαμησάτωσαν.* Ἡ δὲ ἀκρασία τὸ κράτος τῆς ἀνδρείας ἀπολέσασα, ἥττης ἐστὶ καὶ ἀποπτώσεως ἔκγονον. Ἐντεῦθεν ὁρμηθέντες οἱ θεῖοι Πατέρες, ἐπιτιμίῳ ὑπέβαλον τοὺς διγάμους, οἱ μὲν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ σύνοδον ἀορίστως, διὰ τοῦ εἰπεῖν· Ὀλίγου χρόνου παρελθόντος καὶ σχολάσαντας ἐν ταῖς προσευχαῖς καὶ νηστείαις, κατὰ συγγνώμην ἀποδίδοσθαι αὐτοῖς τὴν κοινωνίαν ὡρίσαμεν· ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ὡρισμένως. Φησὶ γάρ· Περὶ τριγάμων καὶ πολυγάμων τὸν αὐτὸν ὥρισαν κανόνα οἱ Πατέρες, δηλονότι ὃν καὶ ἐπὶ τῶν διγάμων, ἀναλόγως· ἐνιαυτὸν μὲν γὰρ ἐπὶ τῶν διγάμων· ἄλλοι δὲ δύο ἔτη. Δέδεικται τοίνυν ἐκ τῶν ῥηθέντων, ὡς ὑπὸ τὸ πταιστὸν γεγονυῖα ἡ διγαμία εἰλήφει τὸ ἐπιτίμιον. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ οἱ τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου ἅγιοι Πατέρες ἀπεῖρξαν καὶ τοῦ ἑστιαθῆναι πρεσβύτερον εἰς διγαμοῦντος γάμον.

Λέγοντες, Ἐπεὶ μετάνοιαν αἰτοῦντος τοῦ διγαμοῦντος, τίς ἔσται ὁ πρεσβύτερος ὁ διὰ τῆς ἑστιάσεως συγκατατιθέμενος τοῖς γάμοις ; Τί οὖν τὸ συμπεραινόμενον ἐξ ἀναγκαίου ; Ὅτι ὁ μὲν πρῶτος γάμος, ὡς κυρίως ὢν νόμος, εἰκότως ἐστεφάνωται ὑπὸ τῆς ἱερωσύνης, ὡς ἀνέπαφος, ὡς ἄῤῥυπος, ὡς ἀνάλωτος πορνικῷ πάθει, καὶ διὰ τοῦτο ὡς νικητὴς τῆς ἁμαρτίας κατεστεμμένος. Ἐφ' ᾧ ἕπεται ἡ τῶν ἁγιασμάτων μετάληψις, καὶ ἡ τοῦ στεφανώσαντος, καὶ παντὸς ἄλλου ἱερατικοῦ, ἐν τῷ τοιούτῳ γάμῳ ἑστίασις. Καθὰ καὶ ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας ἠξίωσεν ἀριστῆσαι, διὰ τῆς ἐκεῖσε ἑστιάσεως πάντα [f. πᾶν τὸ] γαμικὸν ἄριστον κατευλογήσας. Ἀλλὰ καὶ τῆς στεφανικῆς ἁρμογῆς αὐτὸς προλαβὼν τὴν εὐλογίαν ἔθετο ἐπὶ τοῦ ἀρχιπάτορος ἡμῶν Ἀδάμ· πῶς ; *Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον· κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτὸν, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς· καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς, λέγων· Αὐξάνεσθε, καὶ πληθύνεσθε, καὶ πλη-*

[65] I Cor. vii, 9. [66] Laod. can. 1. [67] In Epist. ad Amphiloch. can. 4. [67] Can. 7.

Digitized by Google

ρώσατε τὴν γῆν, καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς. Αὕτη A *dominamini ejus*[66]. Hæc igitur benedictio copulæ
οὖν ἡ εὐλογία τῆς γαμικῆς συναφείας, ἀφ' ἧς πᾶσα εὐλογιστία μονογαμικῆς συζεύξεως· ἐπεὶ καὶ μονόγαμος Ἀδάμ. Ἐπιτηρητέον δὲ ὅτι καὶ ἡ στεφανικὴ ἐπίκλησις ἐκεῖθεν ὥρμηται· τὴν τοῦ πρώτου ἀνθρώπου διάπλασιν, καὶ πρὸς τὴν ἐκ πλευρᾶς αὐτοῦ γυναῖκα σύζευξιν ὑπομνηματίζουσα. Ὁ δὲ δεύτερος γάμος, εἰ καὶ συγκεχώρηται, ἀλλ' ἐπιτετίμηται. Πῶς γὰρ ἂν καὶ στεφανώσεως ἄξιος, ἡττηθείς, ἀλλ' οὐ νικήσας; τίς δὲ καὶ ὁ στεφανώσων τοῦτον πρεσβύτερος, ὃς καὶ τοῦ ἁπλῶς ἑστιαθῆναι ἐν τῷ κατ' αὐτὸν ἀρίστῳ Πατρικῶς κεκώλυται; πῶς δὲ καὶ μεθέξει τῆς θείας κοινωνίας, ὁ δι' αὐτὸ τοῦτο εἰργμένος χρόνῳ ἑνὶ καὶ δυσὶ τῶν ἁγιασμάτων; τίνος δὲ ἡ οἵας τῆς εὐλογιστικῆς προσευχῆς γινομένης ἐπὶ τῆς συναφείας αὐτοῦ, μὴ οὔσης ἄλλης παρὰ τὴν μίαν τῆς μονογαμικῆς καὶ πρώτης; Συνῆκται οὖν ἐκ πάντων Γραφικῶς τε καὶ Πατρικῶς, ἀμέτοχον εἶναι στεφανώματος τὴν δευτερογαμίαν· διὰ τοῦτο οὐδὲ ὑπὸ τοῦ ἱερέως ζευγνυμένην· ἀλλὰ μὴν οὐδὲ παραδεδομένην· τότε δὲ προσδεχομένην, ὁπηνίκα εἴη πλήρωσις τοῦ ὁπωσοῦν κατὰ τὴν ἱερατικὴν δοκιμασίαν δοθέντος ἐπιτιμίου· μεθ' ἣν ἕξει [f. ἕξειν] καὶ τῶν θείων δώρων τὴν μετάληψιν ἐντεῦθεν εὐλογουμένους αὐτοὺς, οἱονεὶ ὡς ἐπὶ στεφανώματος· κατὰ δεύτερον λόγον, μετὰ συγχώρησιν. Εὐλογία γὰρ τὸ δῶρον, τηνικαῦτα καὶ συναφείας παρὰ τοῦ ἱερέως δεῖγμα· ἔκτοτε μὴ κεκωλυμένου αὐτῷ συνεστιᾶσθαι τοῖς διγαμήσασιν· ὡς ἐπὶ τῶν μονογάμων. Καὶ οὕτω νόμῳ ὁρμᾶται συγχωρητικῷ C ἡ διγαμία, κατὰ τὸν Ἀπόστολον· γινώσκουσα τὰ δευτερεῖα ἔχειν τῆς μονογαμίας· καὶ μὴ ἐλόγως τῆς πρώτης ἐπιζητοῦσα τὰ δικαιώματα, ἅπερ προαπήλαυκε.

Φαίης δ' ἄν· Καὶ πῶς ἔλθωσιν ἐπὶ τὴν συνάφειαν; Τοῖς ἀνθρωπίνοις καθήκουσιν ὥσπερ καὶ οἱ τρίγαμοι καὶ πολύγαμοι· οὕτω γὰρ κέκληται ἡ μετὰ τὴν τρίτην πρὸς τῶν Πατέρων. Ἢ στεφανούσθωσαν κἀκεῖνοι. Ἀλλ' ὅτως ἡ ἄγαν διάλυσις τῶν κανόνων, μᾶλλον δὲ τοῦ Εὐαγγελίου, οὐ διγάμους νῦν καὶ τριγάμους, ἀλλὰ καὶ μοιχοὺς στεφανοῦσθαι ὑπὸ τῶν ἱερέων πεποίηκεν· ὡς καὶ τοὺς τῇ ἀντοχῇ τοῦ θείου νόμου μὴ ἐν τούτῳ συναιρουμένους διώκουσα, καὶ ἀναθεματίζουσα, ὡς ἀλλοτρίους Χριστοῦ, τοὺς ὑπὲρ ἐντολῆς καὶ ἀληθείας D αὐτοῦ ἐνισταμένους. Ἔκστηθι, οὐρανὲ, ἐπὶ τούτῳ· τὰ ἄνω κάτω, ἡ δικαιοσύνη ἀνομία, τὸ φῶς σκότος, ἐξ ὧν οἱ Μοιχειανοὶ λέγουσι καὶ πράττουσι, δείκνυνται. Τοῦτο τοῖς τυφλοῖς καὶ κωφοῖς κατὰ ψυχὴν, καὶ ἐντεῦθεν τοῦ Ἀντιχρίστου τὰ πρόλαβα φέρουσι. Τάχα δ' ἂν κἀκεῖνο εἴποις· Εἰ τὸ ἓν μέρος εἴη παρθένον, πῶς λέγουσί τινες, ὡς τὸ μὲν στεφανοῦται ἐν τῇ κεφαλῇ, τὸ δὲ ἀπὸ γάμου, ἐν τῷ ὤμῳ, νενομένης τῆς στεφανικῆς εὐχῆς; Καί μοι πρὸς τῇ ἀτοπίᾳ, ἔτι καὶ γελοῖον φαίνεται. Διδόσθω γὰρ τριγαμεῖν· καὶ ποῦ τεθείη ὁ στέφανος; ἐν τῇ χειρὶ, ἢ εἰς τὸ γόνυ; εἴγε καὶ ἡ γημαμένη εἶεν ἀπὸ χηρείας, ἐν τῷ ὤμῳ τὸν στέφανον δέξεται. Ἄτοπα ταῦτα.

[66] Gen. i, 27.

nuptialis, ex qua benedictio omnis monogamicæ conjunctionis; monogamus siquidem Adam. Observandum vero est inde quoque ortam esse coronariam invocationem, quæ primi hominis creationem, ejusdemque cum muliere ex illius costa producta conjunctionem repræsentat. At secundæ nuptiæ tametsi permittuntur, pœna castigantur. Quomodo enim coronatione dignæ sunt, quæ non vincunt, sed vincuntur. Quis porro presbyter eas coronet, cum vel in earum prandiis epulari a Patribus prohibeatur? Qui vero divinæ communionis particeps sit, qui hoc nomine uno atque altero anno a sacris arcetur? Aut quænam qualisve benedictionis precatio in earum conjunctione usurpetur, cum B alia nulla sit præter eam quæ in primis et in monogamicis adhibetur? Ostensum ergo prorsus est ex sacrarum Litterarum Patrumque auctoritate, expertes coronæ secundas nuptias esse, et propterea ne a sacerdote quidem copulari. Quinetiam neque extraditas illas fuisse, sed tum demum admissas, cum expleta fuerit sacerdotum arbitrio injuncta pœnitentia: postquam et divinorum munerum participationem obtinent, indeque benedicuntur velut in coronatione, inferiore quodam modo, post indulgentiam. Benedictio enim est munus, tum etiam et specimen conjunctionis per sacerdotem, quod ex eo tempore non prohibeatur cum iis, qui ad secundas nuptias convolant, convesci, non secus atque cum monogamis. Atque hoc modo digamia lege utitur indulgentiæ, juxta Apostolum: agnoscens secundas se a monogamia partes tenere: nec immerito quærens primarum jura, quæ jam ante percepit.

Quæres forsitan quomodo ergo conjungantur. Humanis officiis sicut et trigami et polygami: sic enim Patres vocant eos qui ultra tertias procedunt. Aut certe coronentur etiam isti. Enimvero canonum immodica subversio, vel potius Evangelii, non digamos nunc et trigamos, sed et mœchos coronari fecit a sacerdotibus: quæ et illos persequitur, qui pro lege divina pugnantes, consentire in eo nolunt: et anathemate, velut a Christo alienos, damnat eos qui pro ejus mandato ac veritate insurgunt. Obstupesces super hoc, cœlum: supera deosum justitia iniquitas, lux tenebræ, ex iis quæ Mœchiani dicunt et agunt, esse comprobantur. Hæc cæcis et mente captis, atque ideo Antichristi primordia gerentibus. Forsan et hoc dices: Si quidem pars altera virgo sit, coronatur, ut nonnulli dicunt, hæc quidem in capite; altera vero quæ nuptiis jam perfuncta est, in humero, dum coronaria precatio peragitur. Mihi vero non solum absurdum, sed ridiculum etiam hoc videtur. Etenim tertium nubenti ubinam ponetur corona? in manu, an ad genu? cum ea quæ vidua nubit, in humero coronetur. Absurda sunt ista prorsus.

Digitized by Google

Quis vero coronam imponet? et quomodo indivisa benedictio dividetur? pars altera, ut labis expers victrixque, benedicetur, altera non item? Ridicula res, et quæ fieri nullo modo possit. Quomodo una communionem accipiet, altera privabitur, quippe quæ pœnitentiam agat? Quod si pars ista vir sit, vir autem caput mulieris, et partes ambæ in unum corpus adhærentes; participabit reliquum corpus, caput autem nequaquam? Dividetur confestim quod connexum est, ab ipso qui copulat sacerdote; hoc quidem ex concessione, si quidem detur ut id faciat; caput enim finisque conjunctionis est sanctum et unicum corpus ac sanguis Christi? aut ambobus impertiet; Sed mittamus loquacitatem. Erit enim iste manifesto non sacerdos, sed divinarum constitutionum transgressor, ac proinde ipso privandus sacerdotio; ut cui ne epulari quidem in talibus nuptiis liceat, nedum ut tantum scelus committat. Quid ergo, dices, amittit pars virginalis victricem coronam cum benedictione; ac non evincit potius pars non victa, ut simul benedicatur, simul coronetur, et communionem simul accipiat pars altera per digamiam victa? Si ita esset, sancitum sane fuisset Patrum canonibus: sed discrimen nullum factum est. Quod igitur Patrum testimonio decisum non est nec constitutum, inanis arrogantiæ est id cogitare, et dicere, et facere. Ego vero sic sentio, jure partem virginalem monogamiæ ritu privari; ut cui liquerit per ejusdem ordinis consortem illo frui: quandoquidem purum puro jungi decet, et virginem virgini, et victorem victori. Decidit autem qui non virgini copulari voluit, et virginalem gloriam ea ratione dehonestare? quam ne habuit quidem fortasse, aut, cum haberet, vitioso erga digamum affectu quoquo modo depressit. Quare non modo non evehet, sed ipsum quoque deprimet ad pœnam partis nuptias iterantis. Hæc a me pro viribus reperta et dicta sunt, fili egregie. Quod si tibi vel alteri cuipiam verius aliud videatur, modo ex Scriptura tantum et ex paterna atque canonica traditione; consentiente cum his privata quæ accedat animi ratiocinatione: parati et nos sumus pedibus sequi, et aliena luce illustrari, lucis ipsi revera quam maxime egentes.

A Τίς δὲ ὁ στεφανῶν; καὶ πῶς ἡ ἀμέριστος εὐχὴ μερισθήσεται; θάτερον τῶν μερῶν, ὡς ἀκηλίδωτον, καὶ νικῆσαν, εὐλογούμενον· θάτερον δὲ μή; τῶν γελοίων καὶ ἀμηχάνων. Πῶς τὸ μὲν ἓν μεθέξει τῆς κοινωνίας, τὸ δὲ ἕτερον οὔ· ἐπείπερ ἐν ἐπιτιμίοις; εἴγε καὶ εἴη τοῦτο ὁ ἀνήρ· ἀνὴρ κεφαλὴ γυναικός· καὶ εἰς ἓν σῶμα ἄμφω τὰ συνελθόντα· μεταλήψεται τὸ λοιπὸν σῶμα· ἡ κεφαλὴ δὲ οὔ; τμηθήσεται τὸ ζευχθὲν εὐθὺς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ συνάπτοντος ἱερέως· τοῦτό γε κατὰ συγχώρησιν, δοθέντος τυχὸν ποιεῖν αὐτόν· κεφάλαιον γὰρ καὶ τέλος τῆς ζεύξεως τὸ ἅγιον καὶ ἐναίσιον σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ· ἢ ἀμφοῖν μεταδώσει; Καί γε ἀπηλλάγμεθα ἀδολεσχίας. Ἔσται γὰρ ἀριδήλως ὁ τοιοῦτος οὐχ ἱερεύς, ἀλλὰ παραβάτης τῶν θείων διατάξεων, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τῆς ἱερωσύνης ἔκπτωτος· ὁπότε οὐδὲ ἐστιαθῆναι τῷ τοιούτῳ γάμῳ παρεχώρηται, οὐχ ὅτι τοσοῦτον ἀνομῆσαι. Τί οὖν, φαίης, ἀπόλλυσι τὸ παρθενικὸν μέρος τὸν νικητικὸν στέφανον σὺν τῇ εὐλογιστίᾳ, καὶ οὐκ ἐνικᾷ τὸ μὴ ἡττηθὲν μᾶλλον, συλλογῆσαι καὶ συστεφανῶσαι, καὶ συμμεθέξαι τῆς κοινωνίας, ἑαυτῷ τὸ ἡττημένον διὰ τῆς διγαμίας μέρος; Εἰ ἦν τοῦτο, ἐτυπώθη ἂν παρὰ τῶν Πατρικῶν κανόνων· ἀλλ' οὐκ ἐγεγόνει τις διαφορά. Ὃ δὲ ὑπὸ Πατρικῆς μαρτυρίας μὴ ᾖ διακριθὲν καὶ ὑποτυπωθὲν, κενεμβατεῖν ἐστι καὶ ἐνυπνιάζειν καὶ λέγειν καὶ πράττειν. Ἐγὼ δὲ ἐκεῖνό φημι· ὅτι εἰκότως ἂν τὸ παρθενικὸν μέρος ἀποτυγχάνει τῆς μονογαμικῆς παραδόσεως· ἐξὸν γὰρ δι' ὁμοταγοῦς ἀπόνασθαι ταύτης· ἐπειδὴ καθαρὸν καθαρῷ συναπτέον, καὶ παρθένον παρθένῳ, καὶ νικῶντα τῷ νικῶντι· ἀποπίπτει δέ τις μὴ παρθένῳ ἐθελήσας συναφθῆναι· κἀντεῦθεν ἀτιμάζοι τὸ παρθενικὸν κλέος· ὃ μηδὲ εἶχε τυχόν· ἢ καὶ ἔχων, τῇ προσπαθητικῇ σχέσει τοῦ διγαμοῦντος καθ' οἱονοῦν τρόπον κατέβαλε. Κἀκ τούτου οὐ μᾶλλον ἀνάξει, ἀλλὰ κατάξει αὐτὸν εἰς τὸ ἐπιτίμιον τοῦ διγαμοῦντος μέρους. Ταῦτά μοι κατὰ τὸ δυνατὸν εὕρηται καὶ λέλεκται, ὦ παῖ καλέ. Εἰ δέ σοι ἑτέρως ἔχειν δοκεῖ τάληθές, ἤ τινι ἄλλῳ, μόνον ἐκ Γραφικῆς καὶ Πατρικῆς καὶ κανονικῆς παραστάσεως, συνεπομένης τούτοις καὶ τῆς οἰκοθεν διανοηματικῆς ἐπιδόσεως· καὶ ἡμεῖς γε ποδηγηθῆναι ἕτοιμοι, καὶ ἐλλαμφθῆναι πρόθυμοι τῆς παρ' ἄλλων δαδουχίας, ἐνδεεῖς φωτὸς ὑπάρχοντες ὅτι μάλιστα.

LI. — *Eidem.*

ΝΑ'.—*Τῷ αὐτῷ.* [σκθ'.]

Confessorum aliquot, in primis Euthymii abbatis, fidem et constantiam, simulque Mœchianorum sævitiam exponit: tum propositæ de homicidii pœnis quæstioni respondet. (Baron. an. 809, n. 44.)

Tria hæc in me effecerunt litteræ tuæ, fili desiderate: simul enim obstupui, admiratus sum, et cantavi: primum propter impios, alterum propter pios, tertium propter Deum qui corroborat eos qui in ejus lege innituntur. Et de sacro quidem Athanasio meo [69], ejusque sociis desideratissimis, ac de fortissimo item meo Theososto, et de septemdecim ejus strenuis comitibus, cum satis dictum sit in meis ad illos epistolis, omittendum est hoc loco: quamvis longiore digni sint oratione ac laudibus; qui divinitus ac fortiter decertarunt, et

[69] Vide supra, epist. 43 et 48.

D Τρία ταῦτα πέπονθα ἐν τοῖς παροῦσί σου γράμμασι, ποθητὸν τέκνον· ὁμοῦ τε ἐξεπλάγην, ἠγάσθην τε, καὶ ᾖσα· τὸ μὲν διὰ τοὺς παρανόμους· τὸ δὲ διὰ τοὺς εὐνόμους· τὸ τρίτον διὰ τὸν δυναμοῦντα θεὸν τοὺς ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ ἐπερειδομένους. Καὶ περὶ μὲν τοῦ ἱεροῦ μου Ἀθανασίου, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ τριποθήτων· ἔτι μὴν καὶ τοῦ ἀνδρικωτάτου μου Θεοσώστου, τῆς τε αὐτοῦ δυοπεντεκαιδεκάδος θεοσθενοῦς συνοδίας· ὡς ἐν τοῖς πρὸς αὐτούς μοι γραφεῖσιν ἱκανοῦ ὄντος, ἑαυτέον ἐνταῦθα λέγειν· εἰ καὶ ὅτι πλειόνων δέοιντο λόγων καὶ ἐπαίνων· θεῖος καὶ

Digitized by Google

ἀθλητικῶς διηγωνισμένοι, καὶ ἔτι ἐναγωνιζόμενοι. Ἐπὶ δὲ τὸν κολοφῶνα τοῦ λόγου μέτειμι. Τίς οὕτω ἀκήκοε σχεδὸν παράνομα καὶ ἔκτοπα Χριστιανὸς, ἃ ὑπὸ τῶν δυσωνύμων Μοιχειανῶν γεγένηται, λεγομένων μὲν ἱεραρχῶν, ὄντων δὲ ἀνιέρων ὑπὸ πάσης ἀποστολικῆς καὶ Πατρικῆς φωνῆς, καὶ ἄνευ τῆς αἱρέσεως; Τύπτων οὕτω τίς τέτυφεν ἀνθρώπων, οὐ λέγω Χριστιανικὴ χεὶρ, ἀλλὰ βαρβαρική· δὶς ἑκατοντάσι πρὸς ἑξήκοντα καὶ ἓξ μαστίγων, εἶτα μετ' οὐ πολὺ, δὶς δύο ἑκατοντάσι βουνεύρων ἐπὶ τῶν νώτων· ὡς ὁ γενναῖός γε ἀρχιεπίσκοπος, μᾶλλον δὲ ἀλλοτριεπίσκοπος Θεσσαλονίκης, καὶ οὐ τῶν ἀγελαίων τινὰ, ἀλλὰ μονάζοντα, καὶ τοῦτον ἡγούμενον, καὶ μάλα τὸν εὐλαβέστατον, τοὔνομα Εὐθύμιον, τὸν τῆς εὐθυμίας ὄντως φερώνυμον; Ἐξέστη ἐπὶ τούτῳ ὁ οὐρανός· καὶ ἔφριξα ἐγὼ ὁ τάλας· οἶμαι δὲ καὶ πᾶς τις B τῶν ἀνθρώπων τὴν φυσικὴν ἡμερότητά τε καὶ ἐλεημοσύνην ἔχων, καὶ ἀκούων. Ὃς εἰς τύπον Χριστοῦ ὀφείλων κεῖσθαι, καὶ τυπτόμενος μὴ ἀντιτύπτειν, καὶ τῶν θηρίων ὠμότερος γέγονεν, οὗ τί που ἴχνος Χριστιανικὸν φέρων, πολλοῦ γε εἰπεῖν ἱεραρχικόν.

Καὶ ὑπὲρ τίνος ὁ δαρμός; ἵνα τὸν τοῦ Χριστοῦ ἀθλητὴν πείσῃ συνθέσθαι ἀναφέρειν αὐτὸν ὡς ἱεράρχην. Ἀλλ' ὦ τῆς γενναιότητος καὶ κραταιότητος τοῦ μάκαρος! Οὕτω γὰρ δίκαιον εἰπεῖν· ὅτι καὶ μετὰ τοσαύτας πληγὰς καὶ αἵματος ἁγίου ῥύσιν, ὡς φοινίσσεσθαι τὰ πέλματα τῶν ποδῶν τῶν ἐκεῖσε παρόντων, καὶ οἱονεὶ πηλοποιεῖσθαι τὸ πορφύρεον κονίαμα εἰς οἰκοδομὴν τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας· κείμενος ἤδη βραχὺ ἄπνους καὶ ἄφωνος, καὶ ἐρωτηθεὶς παρὰ τῶν κολαστῶν μνημονεύειν τὸν τύραννόν φημι, ἀλλ' οὐκ C ἀρχιεπίσκοπον· Οὐ, φησὶν ὁ μακάριος· οὕτω μέχρι θανάτου σχεδὸν οὐ παρατρέψας τὸν νοῦν· οὐ παρεκλίνας τι τῶν ὀρθοδόξως ἐγνωσμένων αὐτῷ. Μικροῦ δὴ παρίδραμέ με ἀναγκαῖόν τι· ὅτι καὶ ὁ ναὸς τοῦ Θεοῦ πραιτώριον γέγονε Πιλατικόν. Ἐκεῖσε γὰρ ἔῃς, ἤτοι εἰς τὸν λεγόμενον τοῦ Ἀρχαγγέλου ἱερὸν δόμον τετύφθαι τὸν μάρτυρα· ὃν οἱ μὲν βατίθασσοι τιμωροὶ εἵλασαν ἡμιθανῆ· τὶς δὲ Χριστομίμητος λαβὼν ἐπὶ τὸν ἴδιον οἶκον· καὶ ταῖς ἀμορραγίαις καὶ ξεσμοσαρκίαις προσπλάσας κώδιον ἀρνοῦ ἀρτισφαγοῦς ἐζωπύρησε τὸν ἄνδρα· μικρὸν δὲ καὶ κατὰ βραχὺ ἀνερρώσας, ἐξαπέστειλε λάθρα διὰ τὴν καλοῦσαν ἐντολήν· πεφευγότος τοῦ θανέντος ἤδη καὶ παραδόξως ἐξεγερθέντος εἰς στήλην ὀρθοδοξίας καὶ θρίαμβον τῶν κακοδόξων. Τί τούτων ἀσεβέστερον; τίς δὲ παρὰ ὀρθοδόξων εἰς αἱρετικὸν τοιαῦτα πέπραχεν; D Ἀλλ' ἵνα φανῇ κἀντεῦθεν αὐτῶν ἡλίκη ἡ ἀσέβεια τῶν Μοιχειανιζόντων, καὶ τίς τίνος μαθητὴς, Χριστοῦ μὲν ὁ τυπτόμενος κατ' αὐτὸν καὶ φέρων, διαβόλου δὲ ὁ τύπτων. Οὕτω ἱεράρχης καὶ ἔνθεν ἐκφοβεῖν βουλόμενος, καὶ ἐκδικῶν τὰ κατ' αὐτόν. Οὗ ῥυσθείημεν τῆς μερίδος, ἀδελφὲ, τοῦ δὲ πρώτου εἴημεν σὺν πᾶσιν εὐσεβέσι. Καὶ ἴδε, Κύριε, Κύριε, τὴν κάκωσιν ταύτην, καὶ φείσαι τοῦ λαοῦ σου· πρυτανεύων εἰρήνην ὀρθοδοξίας τῇ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ. Οὐδὲν γὰρ ἡμῖν λέγειν ἄλλο πρὸς τὰ παρόντα· μετὰ τοῦ καὶ πάντα φέρειν ῥᾴως ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ.

nunc quoque decertant. Sed venio ad sermonis colophonem. Quis unquam adeo iniqua et absurda Christianus audivit, ac gesta sunt a nefariis Mœchianis, nomine episcopis, re autem sacrilegis ex omni apostolorum et Patrum testimonio, etiamsi hæresim excipias? Hominem verberans quis unquam sic cecidit: non Christiana dico manus, sed etiam barbarica; bis centum sexaginta sex verberum, ac non multo post, bis ducentis boiarum ictibus in humeros inflictis? ut generosus archiepiscopus, seu potius allotriepiscopus Thessalonicæ, non gregarium quempiam, sed monachum, eumque præpositum, et quidem religiosissimum, Euthymium, securi rectique animi, revera nomini respondentem? Expavit cœlum hoc spectaculo: et ego miser audiens inhorrui; et mecum, opinor, omnes quibus aliquis sensus est humanitatis et misericordiæ. Quem ad Christi exemplum componi oportebat, et percussum non repercutere; is immanior feris exstitit: nullum Christiani vestigium retinens, nedum episcopi.

Et quamobrem hæc dilaniatio? Ut Christi athletam eo impellat, ut ipsum commemoret tanquam episcopum. Sed, o fortem atque invictum animum beati! sic enim loqui æquum est: quia post tot plagas tantamque profusi sacri sanguinis copiam, ut tingerentur astantium vestigia, et in limum quodammodo concresceret purpureus ille pulvis ad ædificationem Ecclesiæ Dei; cum sic jaceret pene exanimis et elinguis, instarentque tortores ut commemoraret tyrannum dixerim, non archiepiscopum; minime, ait beatus: eo modo prope usque ad mortem perseverans immobili animo fixoque in iis quæ recte semel decreverat. Pene omiseram quod in primis observandum: templum ipsum Dei prætorium factum fuisse Pilaticum: ibi enim, hoc est, in sacra quam vocant Archangeli æde, verberatum martyrem fuisse ais, quem implacabiles quidem carnifices semimortuum reliquerunt: Christi vero imitator quidem in domum suam eum recepit: admotaque ad defluentis cruoris laceræque carnis plagas recens jugulati agni pellicula, virum refocillavit; viribusque paulatim confirmatis clam emisit, evocante mandato. Ita evasit qui jam mortuus erat, et mirabiliter revixit ad orthodoxæ fidei præsidium triumphumque de hæreticis. Quid his impium magis esse possit? Quis orthodoxus in hæreticum talia unquam exercuit? Sed ut hinc appareret quanta sit Mœchianorum impietas, et quis cujus sit discipulus: Christi nimirum is qui verbera, ut Christus, pertulit, diaboli autem is qui verberavit. Sic episcopos inde etiam exterrere vult, seque ipsum ulcisci. Ejus partes fugiamus, frater, priori cum omnibus pilis adhærentes. Et vide, Domine, Domine, vexationem istam, et parce populo tuo: rectæ fidei pacem in Ecclesia quæ apud nos est pro tua potestate confirmans. Nihil enim aliud dicere possumus circa ea quæ impendent, nisi quod omnia libenter pro ejus nomine perferemus.

Digitized by Google

Tu vero, fili, charissime, tametsi alibi custodi- A ris, ut indicas, gaude : quia plures tibi coronæ texuntur. Et quanquam Leontius discipulus olim [70], nunc negator, illis præsit locis, in quibus inclusus teneris; nihil mirere : hoc enim tempus est longanimitatis Dei, ut cognoscantur electi, et regnet filius Tabeel in Bethleem [71]. De eo autem qui confessus est et pœnam postulavit, recte irrogata est : tibique assentior, qui dixeris ei, si nolit ob interfectos hostes pœnam subire, nec ab occidendo abstineat : et nos quidem extra judicium sumus. Si vero Ecclesiæ canonibus subdi malit, duorum alterum ipsi eligendum est; ut aut laude afficiatur quod interfecerit, aut sine pœna non maneat. Neque tamen idcirco prius repudiandum est, laudibus enim digni sunt, ut ait divinus Pater : sed subeunda B est etiam illis pœna : quandoquidem et Dei spectator olim Moses revertentem a bello Madianitarum cum victoria populum Israel septem diebus castris exclusit, a Deo haud dubie permotus, sic loquens : *Omnis qui occiderit hominem, vel occisum tetigerit, lustrabitur die tertio et septimo, vos et præda vestra* [72]. Unde excitatus mea quidem sententia magnus Basilius [73], vel potius a Deo afflatus, triennii pœnam irrogat, et docet quemadmodum is qui irrogat dispenset. Contingens quippe et non necessaria, pro rei subjectæ modo, talium irrogatio est. Vale in Domino, fili mi desiderabilis, pro me peccatore deprecans, et pro eo qui te una salutat dilecto filio meo, fratre autem tuo, Gregorio.

Σὺ δὲ, ὦ τέκνον μου ἠγαπημένον, εἰ καὶ μετεφρουρήθης ἑτέρωθι, καθὰ ἐσήμανας, χαῖρε· ὅτι οἱ στέφανοί σου πλείους πλέκονται. Καὶ εἰ καὶ Λεόντιος ὁ ποτὲ μαθητὴς, νῦν δὲ ἀρνητὴς, ἡγουμενεύσει τῶν ἐν οἷς εἶ κεκλεισμένος, μὴ θαυμάσῃς· καιρὸς ὁ παρὼν μακροθυμίας Θεοῦ, καὶ ὅπως οἱ δόκιμοι φανῶσι, καὶ ἵνα ἄρξῃ ὁ υἱὸς Ταβεὴλ τῆς Βηθλεέμ. Περὶ τοῦ ἐξαγορεύσαντος καὶ αἰτησαμένου τὸ ἐπιτίμιον, καλῶς δέδοται· σύμφημι δέ σοι εἰπόντι αὐτῷ, εἰ μὴ βούλοιτο ἐπιτιμιάζεσθαι ἐν τῷ κτένειν ἐχθροὺς, μηδὲ ἀφιστάσθω τοῦ κτένειν· καὶ ἡμεῖς γε ἔξω κρίματος. Εἰ δὲ ἕλοιτο ὑποπίπτειν τοῖς τῆς Ἐκκλησίας κανόσιν, ἓν τοῖν δυοῖν αἱρετὸν αὐτῷ· ἢ κτενόντι ἐπιτιμᾶσθαι, ἢ μὴ μένειν ἀνεπιτίμητον. Καὶ οὐ διὰ τοῦτο τὸ πρῶτον διαβλητέον· ἐπαίνων γὰρ ἄξιοι· ὡς ὁ θεῖός φησι Πατήρ· ἀλλὰ λεπτέον αὐτοῖς καὶ τὸ ἐπιτίμιον· ἐπεὶ καὶ πάλαι Μωσῆς ὁ θεόπτης ὑποστρέψαντα τὸν Ἰσραὴλ ἐκ τοῦ κατὰ τῶν Μαδιανιτῶν πολέμου μετὰ νίκης, ἀφορίζει ἔξω τῆς παρεμβολῆς ἑπτὰ ἡμέρας, ἐκ Θεοῦ δηλονότι κινούμενος, λέγων οὕτως· *Πᾶς ὁ ἀνελὼν ψυχὴν, καὶ ἁπτόμενος τοῦ τετρωμένου, ἁγνισθήσεται τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ, καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ, ὑμεῖς καὶ ἡ αἰχμαλωσία ὑμῶν.* Ὅθεν μοι δοκεῖ ὁ μέγας Βασίλειος ἀφορμηθεὶς, μᾶλλον δὲ θεοπνευσθεὶς, δίδωσι τὸ τῆς τριετίας ἐπιτίμιον, καὶ ὡς ἂν οἰκονομήσῃ ὁ διδούς. Ἐνδεχομένη γὰρ καὶ οὐκ ἀναγκαίως κατὰ τὸ κείμενον πάντως ἡ τῶν τοιούτων δόσις. Ἔρρωσο ἐν Κυρίῳ, υἱέ μου ποθητὲ, εὐχόμενος περὶ ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ, καὶ τοῦ συμπροσαγορεύοντός σε ἀγαπητοῦ τέκνου μου, σοῦ δὲ ἀδελφοῦ, Γρηγορίου.

C

LII. — *Philippo diacono.*

NB. — *Φιλίππῳ Διακόνῳ.* [σν'.]

De voto puellæ, quæ sponso ægrotante voverat se nupturam Christo, etiamsi ægrotus convalesceret, postea, ubi convaluit, consilium mutavit.

Nòli existimare, vir sancte, me ostium pœnitentiæ claudere; Novatianorum enim id proprium est; sed nolle peccati ostium aperire volentibus. Annon enim ejusmodi est quod prioribus litteris tuis indicasti? puellam quæ votum voverat, se, quamvis sponsus convalesceret, Christo nupturam : deinde postquam e morbo ille est recreatus, cum eo, ad posterioris sponsi contemptum, copulari velle, et remedium ad id quærere. Rectissime igitur respondimus tibi; nec aliter responderi potest ab eo, qui ea quæ ad Deum spectant, hominibus anteponat. Quis enim ei pœnam irroget, qui nondum, nisi voluntate, peccavit? Aut quis medicus ante morbum curationem adhibeat; ac non potius a morbo arceat eum qui eo ruere videbatur [74]? Medicinæ D siquidem munus est, aut præsentem conservare sanitatem, aut absentem revocare. Absurdum vero est, ignosce, morbum qui non sit, sed animo fingatur, tanquam si revera esset, curare : nec medici id opus, sed cadaverarii, in morbum ipsum id quod morbo intactum adhuc est impellere molientis. Tale prorsus puellæ negotium existimes. Necdum dico,

Μὴ οἴου με, ὦ ἱερὲ ἀνὲρ, κλείειν τὴν πύλην τῆς μετανοίας· Ναυατιανῶν γὰρ τὸ ἔργον· ἀλλὰ μὴ βούλεσθαι ἀνοίγειν θύραν τῆς ἁμαρτίας τοῖς βουλομένοις. Ἦ γὰρ οὐχὶ τοιοῦτον ὅπερ διὰ τῶν προτέρων σου γραμμάτων δεδήλωκας; τὸ τὴν νεάνιδα εὐξαμένην εὐχὴν, εἰ καὶ ἀναῤῥωσθείη ὁ μνήστωρ, νυμφευθῆναι Χριστῷ· εἶτα ἐπειδὴ ἀνέσφηλεν ἐκεῖνος, ἐθέλουσαν αὐτῷ συναφθῆναι, ἐπ' ἀθετήσει τοῦ δευτέρου, ζητεῖν πρὸς τοῦτο ἴαμα. Κάλλιστα τοίνυν ἀπεκρίθημέν σοι· καὶ οὐχ οἷόν τε ἄλλως ἀποδιδόναι λόγον, τὸν ἀνθρώπων τὰ Θεοῦ προκρίνοντα. Τίς γὰρ ἂν καὶ δοίη ἐπιτίμιον τῷ μήπω ἡμαρτηκότι, πλὴν τοῦ βούλεσθαι; Ἢ τίς ἰατρὸς πρὸ νόσου μοττεῖ, καὶ οὐχὶ μᾶλλον εἴργει μὴ νοσηλεῦσαι τὸν ἐπὶ τοῦτο ῥέποντα; Καί γε ἰατρείας ὅρος, ἢ τὴν ὑπάρχουσαν ὑγίειαν περιφυλάξαι, ἢ τὴν ἀποῦσαν ἀναγαλέσασθαι. Ἄλογον δὲ, σύγγνωθι, τὸ μὴ ἤδη παροῦσαν, ἀλλὰ μελετωμένην, ἰατρεύειν ὡς οὖσαν· οὐ γὰρ ἰατροῦ, ἀλλὰ πτωματιστοῦ τὸ δρᾶμα, ὑφελκομένου προσεμπαρῆναι εἰς πάθος αὐτὸ τὸ ἔτι ἀπαθές. Τοιοῦτον οἷον καὶ τὸ τῆς παιδός. Καὶ οὕπω λέγω, ὅτι καὶ τὸ ἀγαθόν τι ἐνθυμηθῆναί τινα, μὴ τοῦτο εἰς πέ-

[70] Vide supra, epist. 43 et infra, lib. II, epist. 31. [71] Isa. VII, 6. [72] Num. XXXI, 15. [73] In Epist. ad Amphiloch., can. 8, 11, 13. [74] Conc. Neoc. can. 4.

Digitized by Google

μας ἄγοντα, ὑφέξειν κρῖμα, καθὰ ὁ θεῖος Βασίλειος A etiam eum, qui boni aliquid cogitarit, si ad effectum non perducat, judicio pœnas subiturum, quemadmodum a divino Basilio est definitum.

Ἐνταῦθα δὲ οἶονεὶ καὶ ἔργον προῦβηκε τὸ βουλευθὲν διὰ τῆς αἰτήσεως καὶ θείας συντάξεως. Φείδοισθε οὖν, ὦ φιλούμενοι, τὰ τοιαῦτα παίζειν · ἀκούοντες τοῦ λέγοντος · *Ἀγαθὸν μὴ εὔξασθαι, ἢ εὔξασθαι καὶ μὴ ἀποδοῦναι. — Οὐχὶ μέγα ἐμνέσοι*, φησί ; *Τί ὅτι ἐψεύσω τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ* ; Καὶ τὸ ἐξῆς πάρειμι διὰ τὸ δύσφημον. Καὶ οὐχ ὅτι καταφρονητικῶς ἔχω τῆς παιδός · φείδομαι γὰρ αὐτῆς, ὡς τῆς κόρης μου τοῦ ὀφθαλμοῦ · καὶ δι' ἑαυτὴν ἐφιεμένην ἐκ τῆς εὐτελείας μου θεραπεύεσθαι · καὶ διὰ τὴν κυρίαν τὴν μητέρα, ἣν σέβω καὶ περιέπω, ὡς τὴν ἐμὴν ὁσίαν μητέρα · ἀλλὰ τὸ κρῖμα δεδοικώς, ὃ παρασταῖη ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἑκάστῳ B τῷ τε ἐρωτῶντι καὶ τῷ ἀποκρινομένῳ · ὡς ἐκφευκτέον μέχρι καὶ ἀργοῦ τοῦ τυχόντος ῥήματος, μὴ δώσειν ἡμᾶς λόγον τῷ ἀδεκάστῳ κριτῇ. Εἰ μὲν οὖν μήπω ἔζευκται ἡ νεᾶνις, ὁ αὐτὸς ἡμῖν λόγος, καὶ οὐκ ἄλλος ἐναντίον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων · ὃν καὶ ὑμᾶς εὐλαβεῖσθαι χρεών. Εἰ δὲ συνέζευκται, φεῦ τῆς ἐμῆς ταλαιπωρίας ! δηλωτέον, καὶ τότε δώσομεν τὸ ἐπιτίμιον · οὐδὲν γὰρ ἀθεράπευτον τοῖς ἰαθῆναι βουλομένοις.

Hic vero etiam opus quodammodo processit, deliberatum per postulationem divinamque sponsionem. Parcite igitur, dilectissimi, in rebus hujusmodi ludere : audientes illum qui dicit : *Melius est non vovere, quam post votum promissa non reddere* [75]. — *Nonne manens tibi manebat*, inquit? *quare mentitus es Spiritui sancto* [76]? Et quod sequitur, horroris causa prætermitto. Neque hæc dico, quod puellam asperner ; parco enim illi, ut pupillæ oculi mei : tum ipsius causa, cum a mediocritate mea exoptet remedium, tum Dominæ matris quam veneror et colo tanquam sanctam matrem meam : sed judicium reformidans, quod in die judicii paratum est unicuique et interroganti et respondenti ; quod nec subterfugere licet, quominus usque ad quodlibet verbum otiosum rationem incorrupto judici reddamus [77]. Quare, si puella nondum matrimonio est conjuncta, hoc ipsum dicimus et non aliud coram Deo et hominibus, quod et vos æqui bonique consulere oportet. Sin autem jam conjuncta est, o infelicitatem meam ! significandum est, et tunc pœnam injungemus : nihil enim insanabile est iis qui sanari volunt.

ΝΓ'. — *Στεφάνῳ ἀναγνώστῃ, καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ.* [συθ'.]

LIII. — *Stephano lectori, et iis cui cum illo.*

Cur a Tarasii communione abstinuerit. (Baron. an. 809, n. 43.)

Γράμματα ἐδεξάμην τῆς θεοζήλου ἀγάπης σου · C τῇ μὲν ἐπιγραφῇ ἐξ ἑνός, τῇ δὲ δυνάμει ἐκ διαφόρων προσώπων ἐπεσταλμένα. Εἴτε γοῦν ἐξ ἑνός, εἴτε ἐκ πλειόνων, ὀφειλέτης εἰμὶ ἐρωτηθείς, καθ' ὅσον οἷόν τε τῇ ἀμαθίᾳ μου, ἀξιόλογον τὴν ἀπόκρισιν ἀποδοῦναι. Ἐκεῖνο δέ μοι πρῶτον, ὅτι ὧν κατεπᾳδόμην παρὰ τῆς πολυυμνήτου γλώττης σου, ξένος ἐγὼ ἐπαίνων ἁμαρτωλὸς ὑπάρχων, καὶ ἀκατόρθωτον τὸν βίον κεκτημένος. Εἰ δέ τι γέγονε, Θεοῦ τὸ δῶρον, διὰ μὲν τῆς τοῦ γεννήσαντός με πνεύματι Πατρὸς κεχαρισμένον, δι' ὑμῶν δὲ τῶν τῆς εὐσεβείας ἐραστῶν ἱκετηρίας πρὸς τὸ ἐξῆς φυλαχθησόμενον ἀπήμαντον. Δεύτερον οὐκ οἶδ' ὅπως τὴν ἐξηγορίαν ποιήσομαι · μὴ εὐκρινῶς προαχθείσης τῆς πεύσεως. Ὅλως τὸ ζητούμενον εἰς Ταράσιον τὸν πατριαρχήσαντα περιίστασθαι ὑπολελόγισμαι. Ἐγὼ D μὲν οὖν καὶ ἔκπαλαι περὶ τοῦ προταθέντος οὐκ ἀμελῶς ἔσχον, πολλὰ συστραφεὶς ἐν ἐμαυτῷ, καὶ ἀναθεωρήσας τῶν πραγμάτων τὰς ἐκβάσεις. Καὶ μέντοι καὶ τοὺς ὑπὲρ τοῦ καλοῦ ἐνισταμένους, καὶ πολλοῖς χρόνοις τληπαθήσαντας, ἐν ἐπαίνῳ καὶ ἀποδοχῆς λόγῳ ἔχω · οὐ μὴν παντάπασιν, ὡς δηλώσων ἔρχομαι, καὶ τὸ κτήσασθαι ὁμογνώμονας ἐφίεμαι. Πῶς γὰρ οὔ, τηλικούτους ἀνδρικοὺς ἐπ' εὐσεβείᾳ, δεδειγμένους ;

Accepi litteras Deum æmulantis charitatis tuæ : inscriptione quidem tanquam ab uno ; sententia vero tanquam a diversis missas. Sive igitur ab uno, sive a pluribus, debeo interrogatus, quoad imperitia mea potest, congruentissimum responsum dare. Primum ergo quibus me celeberrima lingua tua laudibus exornavit, ab iis ego longe remotus sum, cum peccator sim, et vitam agam minime laudabilem. Si quid autem in me est, hoc Dei donum est, ejus qui me spiritu genuit Patris precibus tributum, quod et vestris qui pietatem colitis supplicationibus integrum deinceps conservandum. Deinde quo pacto respondeam nescio, interrogatione haud satis aperte explicata. Omnino quæstionem ad Tarasium olim patriarcham pertinere conjeci. Equidem hac de re proposita jamdudum non sine cura fui, multa mecum animo versans, et qui futurus esset rerum eventus considerans. Nam eos certe, qui pro recto decertarunt, et diu gravia perpessi sunt, magnopere laudo et complector : non tamen usquequaque, ut mox dicam, consentientes eos habere velim. Quidni autem ? cum adeo strenuos se pro pietate præbuerint.

Ἀλλὰ μετὰ τοῦ τῆς ἀληθείας λόγου, καὶ τῆς ἐνδεχομένης καὶ προσηκούσης δυνάμεως. Τοιγαροῦν ὧδε φαίημι · Τί τὸ τὴν διαφορὰν πρὸς Ταράσιον

Sed tamen cum veritatis verbo, et quatenus fieri licet et convenit. Ut ergo ad rem veniam, quænam causa fuit cur a Tarasio dissenserimus ? Fides ? At-

[75] Eccle. v, 4. [76] Act. v, 3, 4. [77] Matth. xii, 36.

Digitized by Google

qui palam quidem orthodoxus erat, sacras synodos sequebatur, et cum aliis patriarchis consentiebat, et maximum antea pro fide certamen sustinuerat..... Eorumne qui ab hæresi revertebantur susceptio? At non ab illo hæc primum instituta: cum a sanctis Patribus triplici modo suscepti fuerint, vel repetito baptismo, ut Pepuzeni; vel pro olei unctionem, ut Ariani; vel per propriæ sententiæ detestationem, ut Nestoriani.

An ordinatio per pecuniam, quæ in depositionem necessario incurrit? Næ id prorsus verum est: tunc enim pastores visi sunt lupi rapaces, altaria effossa sunt, divinæ reliquiæ dedecore affectæ, sacri libri exusti. Quid plura? ipsa Christi imago, præter alias sanctissimas, contumeliose habita et conculcata. Et quis brevi oratione complecti queat, quæ longam narrationem requirunt? Quid quod porro sequens patriarcha ex sæculari ad episcopalem dignitatem repente provectus, idoneus non fuit qui pro spiritu quantum satis erat decertaret? Inde scandala: inde illa quæ jam nos conturbant, originem sumpserunt. Vos itaque quo sitis erga illum animo, novistis. Nos vero, ut sigillatim eos qui pecunia ordinati fuerant, audiebamus ab illo non admitti ad communionem, quanquam non ita existimabatur, conveniens esse duximus pacis studio concordiam cum eo retinere: siquidem ad hanc, quoad licet, propendendum est, ut et Theologus ait [78]; ac ubi offensionis suspicio est, melius est assentiri quam pertinacem esse. Neque vero ipsi vos de conscientia vestra depellimus. Vosque vicissim id a nobis in re haud penitus manifesta ne exigite: quandoquidem et persona, et tempus, et experientia conciliare solet eos, qui de iisdem rebus non eadem sentiebant.

Sed quorsum ista ad divinum Germanum regressio? ut inde prorsus ordinatio repetatur. Quid enim, de tribus qui interjecti fuerunt hæreticis? nullusne est, qui ab illis ordinatus non fuerit, aut ab iis quos illi ordinarant, transmissa porro usque ad Tarasium ordinatione? Quam multi ex oriente et occidente et aquilone et mari venerunt illo temporis spatio, susceptoque sacerdotio Ecclesiæ nostræ per communionem conjuncti fuerunt? Et quam multi sine pecunia ordinati tum fuerunt, ordinaruntque, quamvis forent hæretici? Dei unius est hæc omnia nosse, non autem hominis affirmare: omnesque propterea depositos arbitrari. Sed quoniam homines sumus, hominum more, quæso, res inspiciamus: eo quod homo vultum, Deus vero cor intuetur [79]: ac solummodo exigatur oris confessio, quando eam mentiri non liquet: secundum quam et Tarasius ordinationem suscepit: ob quam et viri diligentes ac religiosi qui tum erant, et Tarasio se conjunxerunt et cum eo consenserunt: et repente post synodum discessionem

ποιοῦν ἡμῖν [*cod. Reg.* ὑμῖν]; Πίστις; Καὶ ὅσον ἐκ τοῦ προφανοῦς, ὀρθόδοξος, ταῖς τε ἁγίαις συνόδοις ἠκολουθηκὼς, καὶ ὁμοφρονήσας τοῖς ἄλλοις πατριάρχαις· ἀγωνισάμενος μάλιστα ὑπὲρ πίστεως τὸ πρότερον. Ἡ τῶν ἐξ αἱρέσεως ὑποστρεψάντων παραδοχή; Καὶ οὐχ ὑπ' αὐτοῦ καινοτομηθεῖσα· πρὸς γὰρ τῶν ἁγίων Πατέρων τριχῶς παραδεχομένων· ἢ διὰ ἀναβαπτισμοῦ, ὡς ἡ τῶν Πεπουζηνῶν· ἢ διὰ χρίσεως μύρου, ὡς ἡ τῶν Ἀρειανῶν· ἢ δι' ἀναθεματισμοῦ τῆς οἰκείας δόξης, ὡς ἡ τῶν Νεστοριανῶν.

Ἡ ἐν χρήμασι χειροτονία, ἥτις ὑποπίπτει κατὰ τὸ ἀναγκαῖον καθαιρέσει; Ναὶ, πανάληθες· καὶ γοῦν τηνικαῦτα ποιμένες λύκοι βαρεῖς ὤφθησαν· κατεσκάφθη θυσιαστήρια· ἠτιμώθη θεῖα λείψανα· βίβλοι ἱεραὶ ἐνεπρήσθησαν. Τί πλέον; αὐτὴ ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ πρὸς ἄλλαις σεπτοτάταις ἐνύβριστο καὶ κατεπεπάτητο. Καὶ τίς ἂν ἐν ὀλίγῳ διεξέλθοι τὰ μακρᾶς ἱστορίας δεόμενα; Ἀλλὰ τί ὅτι ὁ μετέπειτα πρόεδρος ἐκ τῆς κοσμικῆς ὕλης θᾶττον εἰς τὸ τῆς ἱεραρχίας ἀξίωμα προβὰς, οὐχ οἷός τε γέγονεν ὑπὲρ μαχῆσαι ἱκανῶς τοῦ πνεύματος; Ἐντεῦθεν τὰ σκάνδαλα· ἐκεῖθεν καὶ τὰ ἤδη ταράττοντα τὴν αἰτίαν εἴληφεν. Ὑμεῖς μὲν οὖν, ὅπως τὰ πρὸς αὐτὸν ἔχοιτε, ἴστε. Ἡμεῖς δὲ, ἐπειδὴ ἐν τῷ μέρει τῶν ἐν χρήμασι χειροτονηθέντων ἠκούομεν παρ' αὐτοῦ μὴ προσίεσθαι αὐτοὺς εἰς κοινωνίαν, κἂν οὐχ οὕτως ὑπενοεῖτο, συμφέρον ἡγησάμεθα διὰ τὸ τῆς εἰρήνης καλὸν τὴν πρὸς αὐτὸν ὁμόνοιαν· ἐπείπερ φησὶ καὶ ὁ Θεολόγος· Ἕως ἐξὸν, ἀποκλιτέον πρὸς ταύτην. Καὶ οὗ τὸ λυποῦν ὑπόνοια, βέλτιον τῆς αὐθαδείας ἡ συγκατάθεσις. Καὶ οὔτε ἡμεῖς καθέλκομεν ὑμᾶς τῆς συνειδήσεως· μηδ' αὐτοὶ ἀπαιτοίητε ἡμᾶς τῆς οὐ προφανοῦς ἡμῖν διαγνώσεως· ἐπειδὴ καὶ πρόσωπον καὶ χρόνος καὶ πεῖρα διαλλάττειν ποιεῖ τοὺς μὴ ἐπὶ τῶν αὐτῶν ὡσαύτως φθάσαντας.

Ἀλλὰ τίς ὁ πρὸς τὸν θεῖον Γερμανὸν ἀναποδισμὸς καὶ τὸ ἐκεῖθεν ἐκ παντὸς ζητεῖν τὴν χειροτονίαν; Τί γὰρ καὶ οἱ ἐν μέσῳ τρεῖς αἱρετικοί; οὐκ ἔστι τις μὴ ὑπ' αὐτῶν χειροτονηθεὶς, ἢ ἐκ τῶν πρὸς αὐτῶν χειροτονηθέντων, κατὰ κάθοδον μέχρι Ταρασίου ἀμειβομένης τῆς χειροτονίας; Πόσοι ἐξ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν καὶ βορρᾶ καὶ θαλάσσης ἥκασιν ἐν τῷ μεταξὺ, καὶ συνῆφθησαν διὰ κοινωνίας τῇ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ ἱερωμένοι; Καὶ ὅσοι ἄνευ χρημάτων τηνικάδε κεχειροτόνηνται, καὶ κεχειροτονήκασι, κἂν ῥήτιζον; Ταῦτα πάντα Θεοῦ μόνου γινώσκειν, καὶ οὐκ ἀνθρώπου διαβεβαιοῦσθαι. Καὶ διὰ τοῦτο πάντας καθηρτημένους ὑπολαμβάνειν. Ἀλλ' ἐπεὶ ἄνθρωποι, ὡς ἄνθρωποι, παρακαλῶ, τὰ πράγματα κατίδωμεν· διότι ἄνθρωπος εἰς πρόσωπον, Θεὸς δὲ εἰς καρδίαν ὁρᾷ, καὶ ἡ διὰ στόματος ὁμολογία μόνον ἀπαιτεῖσθω, ἡνίκα ἂν μὴ προφανῶς διαψεύδηται· καθ' ἣν καὶ Ταράσιος τὴν χειροτονίαν ἐδέξατο· ἐφ' ᾗ καὶ οἱ τότε ζηλωταὶ καὶ ἀκριβεῖς, καὶ συνῆλθον Ταρασίῳ, καὶ ὡμογνωμόνουν· καὶ θᾶττον μετὰ τὴν σύνοδον διηνέχθησαν πρὸς τῇ παραδοχῇ κατ' αὐτοὺς τῆς ἐν χρή-

[78] Greg. Naz., orat. 14, pag. 223. [79] I Reg. XVI, 7.

Digitized by Google

μασι χειροτονίας· καὶ δι' ἄλλα τινὰ ζητήματα. Ἂν τοῦτό γε οὕτω δοκοίη εὖ ἔχειν καὶ ὑμῖν· καὶ πρὸς τὰ ἑξῆς βαδιούμεθα. Ταῦτα γὰρ καὶ ἀπὸ Ταρασίου μέχρι τοῦ δεῦρο λεχθήσεται. Τί δὲ τὸ συμπέρασμα; Τὸ ἀπὸ παντὸς ἱερέως ἀδιαβλήτου, κατὰ τὸν Θεολόγον καὶ Χρυσόστομον, μετέχειν. Ὁ μὲν γὰρ, φησίν· Ἔστω σοι πᾶς ἀξιόπιστος εἰς τὴν κάθαρσιν, μόνον ἔστω τις τῶν ἐγκρίτων, καὶ μὴ προδήλως κατεγνωσμένων, μηδὲ τῶν τῆς πίστεως ἀλλοτρίων. Ὁ δὲ, Περιεργάζου, πολυπραγμόνει· οὐ γὰρ ἀκίνδυνος ἡ ἀνεξέταστος κοινωνία. Περὶ γὰρ μεγάλων ὁ κίνδυνος. A

fecerunt, ob susceptam, ut ipsis visum est, pecuniariam ordinationem, et alias quasdam quæstiones. Si hoc vobis etiam, recte habere videatur: ad ea quæ sequuntur pergamus. Dicentur enim et ea quæ post Tarasium huc usque. Quid autem ex his colligitur? Ut a quocunque sacerdote qui reprehensione vacet, ex Theologi et Chrysostomi sententia, ne te segreges. Nam ille quidem ait: Quilibet tibi idoneus esto ad purgationem, dummodo sit ex proborum numero, non ex damnatis manifesto, neque ex iis qui a fide sunt alieni. Hic vero ait: Satage, et anxie inquire: non enim periculo vacat quæ sine inquisitione fit communio. De re quippe magna periculum.

Ἐκζητήσωμεν τοίνυν καὶ πολυπραγμονήσωμεν παρ' οὗ ὀφείλομεν κοινωνῆσαι· εἰ τὴν πίστιν ὁμολογοίη ὀρθὴν, εἰ μὴ χρήμασι κεχειροτόνηται· εἰ μή τι ἄλλο τῶν κατὰ τὸν βίον αὐτοῦ ὑποπτευομένων καὶ ἠκουσμένων σφαλερῶν, ἀληθές. Εἰ δὲ ὅτι τὴν χειροτονίαν καταγομένην ἔχει ἀπὸ τοῦ δεῖνος, εἴτε ἐξ αἱρετικοῦ, εἴτε ἐκ χρηματοχειροτονήτου· αὐτὸς δὲ οὔτε αἱρετικὸς, οὔτε ἐν γνώσει ἐκ χρηματολήπτου, εἴτ' οὖν Σιμωνιανοῦ, κεχειροτονημένος· ὁμολογοίη δ' ὅμως τὴν πᾶσαν ἀλήθειαν, τήν τε πίστιν φυλάττειν καὶ τοὺς κανόνας ἀπαρατρώτους· τούς τε κατ' ἀμφότερα παρατετραμμένους ἀποβαλλόμενος· οὐδεὶς ἡμῖν λόγος ἀποχῆς πρὸς αὐτόν. Ἀκατάγνωστος γὰρ ὁ τοιοῦτος κατὰ τοὺς προδεδηλωμένους ἁγίους, καὶ δι' αὐτῶν κατὰ πάντας. Οὕτω τοίνυν καὶ κοινωνοῦμεν, καὶ ὑμῖν ταυτὸ ποιεῖν συμβεβουλεύμεθα [Reg. cod. *εἰ οὐκ ἀκουσόμεθα, si non audiitis*]. Ἐπεὶ εἰ περισσότερον διηρεύνηται, ἀποκρούεται μὲν, ὡς δέδεικται, τὰ τῶν Πατέρων παραγγέλματα· ἐκλιμπάνει δὲ τοσοῦτον τὸ τῆς ἱερωσύνης δῶρον, ἐφ' ᾧ τὸ Χριστιανοὶ καλεῖσθαι ἔχομεν· ὡς εἰς ἐθνικὴν ἡμᾶς μεταπεσεῖν λατρείαν· ὅπερ ἄτοπον. Πρὸς τό γε καὶ ἀκριβευομένους, οὕτω μηδὲ ἐν Δύσει καὶ Ἀνατολῇ ἀφικομένους εὑρίσκειν τὸ ζητούμενον, ἀναδρομάδην καθαιρουμένων πάντων διὰ τῆς ἀλληλούχου συλλειτουργήσεως· ἐπειδὴ προφανῶς τῷ Ῥωμαίων προέδρῳ ἐπὶ Ταρασίου συνιεράτευσαν οἱ ἐκ τῶνδε ἀποκρισιάριοι ἀποσταλέντες· κἀκείνου τάχα τυῖς τῆς Ἑῴας· καὶ φροῦδα ἐντεῦθεν τὰ τῆς ἱερωσύνης· ὃ ἀπαγορεύσαντες πάντως, καταδεξόμεθα ἐν τῷ προειρημένῳ κατὰ τοὺς ἁγίους μέτρῳ στῆναι. B C D

Investigemus ergo et sollicite simus cum quo nobis communicandum sit, num rectam fidem profiteatur; num pecunia sit ordinatus; nunquid aliud eorum, quæ illum in vita commisisse vel suspicio vel fama est, verum sit. Si autem quia deductam habet ordinationem ab aliquo hæretico seu per pecuniam ordinato; cum ipse interim nec hæreticus sit, nec sciens ordinatus ab homine pecunia corrupto, id est Simoniaco: omnem autem veritatem et fidem et canones illibatos servare profiteatur, et eos qui alterutro deflectunt rejicere: nulla nobis ratio est ab illo discedendi. Is enim inculpatus est, juxta sanctos modo laudatos, et per illos juxta omnium sententiam. Sic ergo et nos communicamus, et vobis ut idem faciatis auctores sumus. Alioqui, si amplius inquiratur, exploduntur, ut demonstratum est, Patrum monita, et irritum fit ingens illud sacerdotii munus, per quod Christianorum nomen adipiscimur: ut ad ethnicos ritus delabi nos oporteat: quod est absurdum. Præterquam quod ita inquirentes, et ad occidentem atque ad orientem progressi, nusquam reperiunt quod quærunt, omnibus sursum versus depositis, propter mutuam inter ipsos sacrorum societatem: quandoquidem manifestum est, Tarasii temporibus apocrisiarios hinc missos sacra peregisse cum Romano antistite, atque hujus fortasse cum orientalibus: indeque cassa est omnis ratio sacerdotii: quod omnino respuentes, in prædicta secundum sanctos lege stare amplectemur.

Διότι πολλὰ συνέβη καὶ συμβαίνει τοιαῦτα παραπτώματα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ· ἃ οὐδεὶς τῶν ἁγίων εὗρηται οὕτω διερευνήσας· ὅτι μηδὲ οἷόν τε, οὔτε μὴν ἐκδέδωκε φυλάττειν ἡμᾶς. Ἔχει μὲν ταῦθ' οὕτως· Περὶ δὲ τοῦ προύργιαίτερον ἡμῖν εἶναι τῆς μοιχοκυρώτου συνόδου τὴν καθ' ἡμᾶς [cod. Reg. ὑμᾶς] ἔνστασιν, τεθαύμακα ἀκούσας· τοσοῦτον γὰρ προτιμοτέρα, ὅσον ἀποστολικῆς φωνῆς ἡ Κυριακή.

Quia multæ contigerunt continguntque hujusmodi offensiones in Ecclesia, quas nullus unquam sanctorum ita curiose indagasse legitur: ac ne fieri quidem id possit: quare nec nobis observandum tradiderunt. Atque hæc in hunc modum. De hac vero contentione nostra, quod utilior nobis non sit quam synodus quæ mœchis patrocinatur, miratus sum cum audivi: tanto enim illa præstabilior, quanto Domini vox apostolicam antecedit.

Καὶ οὔπω λέγω ὅτι Ταράσιος οὐκ ἐκήρυξεν ἐν χρήμασι χειροτονεῖσθαι. Ἀλλὰ καὶ τοὺς τοιούτους ὁμολογῶν μὴ δέχεσθαι κατὰ τὸ προφανές· ὧδε δὲ δόγμα κατά τε τοῦ Εὐαγγελίου, τοῦ τε Προδρόμου, τῶν τε

Neque id tantum dico, non edixisse Tarasium ut per pecuniam ordinatio fieret: sed professum esse se tales non recipere, sicut palam est. Nunc autem dogma adversus Evangelium et Præcursorem et ca-

Digitized by Google

nones, synodice per adulterii copulatoris susceptionem promulgatum est, scelus dispensationem esse sanciens, ac episcopos et sacerdotes, cum libuerit, auctoritatem in canones habere : eos qui eadem non sentiunt, anathematizans et diris devovens, ut scitis. Hoc Iconomachorum hæresi, etsi posterius, at non levius videbitur pie considerantibus : quorum precibus Dominus malum depellens pristinam pacem reddat Ecclesiæ suæ. Præterquam quod, ut scripsisti, alterum ab altero pellitur, et sibi cohærent cognitio et abrogatio sceleris quo præter legem facta conjunctio est. Incolumem et pro humilitate nostra orantem, cum tota familia Dominus te conservet, amicorum prime, et zelantium maxime.

A κανόνων, συνοδικῶς διὰ τῆς τοῦ μοιχοζεύκτου παραδοχῆς ἐκπεφώνηται, βεβαιοῦν τὴν παρανομίαν οἰκονομίαν, τούς τε ἱεράρχας καὶ ἱερεῖς ὁπόταν βούλωνται ἐξουσιάζειν τῶν κανόνων· καὶ τοὺς μὴ ταυτὸν φρονοῦντας ἀναθεματίζον καὶ ἐκσκορακίζον, καθάπερ ἴστε. Τοῦτο καὶ τῆς Εἰκονομάχου αἱρέσεως, εἰ καὶ δεύτερον, ἀλλ' οὐκ ἔλαττον τοῖς εὐσεβῶς ἀναθεωροῦσιν. Ὧν ὁ Κύριος ταῖς εὐχαῖς ἐκποδὼν τὸ κακὸν ἄρας πρυτανεύσοι εἰρήνην ὡς τὸ ἀπαρχῆς τῇ αὐτοῦ Ἐκκλησίᾳ. Πλὴν ὅτι, καθὰ γέγραφας, θάτερον, ὑπὸ θατέρου βάλλεται, καὶ διάλληλος ἡ ἐπίγνωσις καὶ λύσις τῆς ἀνομοδέσμου πράξεως. Ἐρρωμένον, καὶ εὐχόμενον ὑπὲρ τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν πανέστιον ὁ Κύριός σε διαφυλάξοιε, φίλων πρώτιστε, καὶ ζηλωτῶν κράτιστε.

LIV. — *Annæ præpositæ.*

ΝΔ'. — Ἄννῃ ἡγουμένῃ. [σοδ'.]

Laudat ejus pietatem erga monachos.

Quid distulisti ad nos scribere, ac de rebus sanctitatis tuæ indicare? Nos vero multo minus propterea desistemus, partim quidem quia humile os nostrum jam semel aperuimus; partim ob zelum tuum divinum, et ardentem pietatem. Audio enim te assiduis erga fratres nostros beneficiis non fatigari, huc illucque circumeundo, et obvium quemque tractando perhumaniter, votivisque verbis tanquam Christi ministrum prosequendo. O pulcherrimam hanc tuam occupationem! o vigilantem in divinis rebus sacram animam tuam! Neque enim sola sunt ista et unica; sed fetus aliarum virtutum, et fecunditatis tuæ spiritualis propagines. Quoniam nec fieri potest ut non bene oleat, qui unguenta circumferat : neque ut non luceat qui facem gestet. Hinc igitur usquequaque dignoscuntur, ac potissimum in persecutionibus pro Christo, quinam sint sanctitatis amatores, et beati; quinam contra improbi et bonitatis expertes : quantumvis interiora recte habere, externa specie assimulent.....

B Τί ὑπεστείλω τοῦ γράφειν καὶ γνωρίζειν ἡμῖν τὰ τῆς ὁσιότητός σου; Ἡμεῖς δὲ διὰ τοῦτο μᾶλλον οὐ διαλείψομεν. Τὸ μὲν διὰ τὸ ἅπαξ ἡμᾶς ἀνοῖξαι τὸ ταπεινὸν στόμα· τὸ δὲ διὰ τὸν κατὰ Θεόν σου ζῆλον καὶ πυρίπνουν εὐσέβειαν. Πυνθάνομαι γάρ σε ἄληκτον ἔχειν τὸ περὶ τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν εὐποιητικὸν, ἔνθεν κἀκεῖθεν περιθέουσαν, καὶ ἕκαστον τὸν παρατυγχάνοντα δεξιουμένην φιλανθρώπως, καὶ τοῖς εὐκταίοις ῥήμασι παραπέμπουσαν ὡς Χριστοῦ διάκονον. Ὦ τῆς καλλίστης σου ταύτης πραγματείας! ὦ τῆς γρηγορούσης σου περὶ τὰ θεῖα ἱερᾶς ψυχῆς! Οὐ γὰρ ὀρφανικὰ ταῦτα. Ἀποκυήματα δὲ ἑτέρων ἀρετῶν, ἦγουν προβλήματα τῆς πνευματικῆς σου πολυκαρπίας· ἐπεὶ οὐδὲ οἷόν τε μὴ εὐωδεῖν τὸν ἐπιφερόμενον ἀρώματα· μηδὲ λαμπαδουχεῖν τὸν φωτοφόρον. Διαδείκνυνται τοίνυν ἐντεῦθεν πάντοτε καὶ πάντως, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς ὑπὲρ Χριστοῦ διωγμοῖς, τίνες οἱ τῆς ὁσιότητος ἐρασταὶ καὶ θεόλβιοι, καὶ τίνες οἱ φαυλότητος καὶ ἀμοιράγαθοι· κἂν τῷ ἔξω σχήματι τὰ ἔνδον καλῶς ἔχειν ὑποπλαττόμενοι... (1).

LV. — *Irenæ patriciæ.*

ΝΕ'. — Εἰρήνῃ πατρικίῳ. [σπβ'.]

Ut scribere pergat. Tum de filiæ morbo dolentem solatur.

Philtri cujusdam vim habet litterarum collocutio affectum ingenerans in animis amantium : tantoque magis, quanto fuerit sermonis communicatio frequentior, latentes amoris scintillas quodammodo exsuscitans, et magnam conjunctionis benevolæ flammam incendens. Simile quiddam et in nobis humilibus effecit epistola suavitatis tuæ, spiritualem ejus benevolentiam multiplicans, memoriæque igniculis vegetioribus insidens. Utere igitur, pientissima Domina, hoc amoris pharmaco; ac de tua valetudine et prosperitate nobis significa. Novimus enim perpetuo virentem virtutis tuæ florem, et pietatis abundantiam ex iis quæ audivimus, et quæ nunc etiam audimus : et quibus nos ipsi beneficiis affecti sumus et afficimur etiamnum : sive vocem

D Φιλτροποιόν τι πρᾶγμα ἡ γραμματικὴ προσφώνησις, σχέσιν ἐμποιοῦσα ταῖς ψυχαῖς τῶν ἐρώντων. Καὶ τοσοῦτον [Reg. cod. τοσαύτην], ὅσῳπερ ἂν καὶ πυκνάζῃ ἡ ὁμιλία· οἱονεὶ ἀνασκαλεύουσα τοὺς ἐναποκειμένους ἐρωτικοὺς σπινθῆρας, καὶ πολλὴν τὴν ἀγαπητικὴν διάθεσιν ἀνακαίουσα. Τοσοῦτόν τι καὶ ἐν ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς ἀπειργάσατο ἡ ἐπιστολὴ τῆς ἐμμελείας σου, πολυπλασιάσασα τὴν πνευματικὴν φιλίαν αὐτῆς, καὶ τὰ τῆς μνήμης ἐμπυρεύματα ἀκμαιότερα ἐνιζάνουσα. Χρῶ τοιγαροῦν, θεοσεβεστάτη Κυρία, τῷ ἀγαπητικῷ τῷδε φαρμάκῳ· καὶ γνώριζε ἡμῖν τὰ τῆς εὐεξίας καὶ εὐπραξίας σου. Ἴσμεν γὰρ τὸ κατ' ἀρετὴν σου ἀειθαλὲς καὶ πριστικὸν εἰς εὐσέβειαν ἐξ ὧν τε ἀκηκόαμεν, καὶ εἰσέτι ἀκούομεν· καὶ ἀφ' ὧν ἡμεῖς αὐτοὶ εὖ πεπόνθαμεν καὶ πάσχομεν·

NOTÆ.

(1) Desunt nonnulla, ut conjicere est ex spatio vacuo in Reg. cod.

Digitized by Google

εἴτε δανειζομένη τὴν φωνήν· εἴτε καὶ ἐξ οἰκείας γλώττης φθεγγομένη· ὡς ἡμεῖς γε ἡδείᾳ ταύτην μᾶλλον ἐπαίομεν διαθέσει, οὐ ψιλῷ ἤχῳ προσέχοντες· καὶ ἅμα ἐκεῖνο γινώσκοντες, ὡς οὐδεὶς οὕτως εἰκονίσειε ψυχὴν, ὡς ὁ παρ' αὐτῆς προϊὼν λόγος, κἂν ὁποῖός ποτ' ἂν εἴη. Περὶ τῆς κυρίας τῆς θυγατρός σου ὅτι γέγονεν οὕτω μαθόντες, ἠνιάθημεν· εὐχὴν δὲ ποίαν, ἢ ἀπομύρισμα οἷον δῶμεν ἁμαρτωλοὶ τυγχάνοντες; Πλὴν ἐκεῖνο πέπεισο· ὅτι οὐδὲν ἰσχύουσιν αἱ τοιαῦται περιεργίαι, εἰ μήγε ἡμεῖς δῶμεν χώραν ἀπροσεξίᾳ τινί. Ὡς γὰρ οὐχ οἷόν τε τόπον τινὰ ἡλίῳ περιλαμπόμενον, τὸ ἀντίθετον σκότος εἰσδέξασθαι· οὕτως οὐδὲ ἄνθρωπον θείῳ φωτὶ, ἤγουν συνέσει καὶ ἀρετῇ ἐπερειδόμενον, παθεῖν τι τῶν σκαιῶν καὶ δαιμονικῶν μαγγανευμάτων. Ἰαθείη τοίνυν ἡ παῖς ἐν ὀνόματι Κυρίου τοῦ θεραπεύοντος πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν· καὶ ἔστω χεὶρ Θεοῦ περιιπταμένη καὶ ἐπισκιάζουσα τὴν αὐτῆς κεφαλὴν, καὶ ἀποσοβοῦσα πᾶσαν ἐνέργειαν βλαπτικήν· ὡς ἂν εὐεκτοῦσα σὺν μητρὶ θεοφόβῳ ἀποδοίη τὰς εὐχὰς αὐτῆς χαριστηρίως τῷ Κυρίῳ.

A mutueris alienam, sive lingua propria loquare; quam nos utique longe dulciore sensu excipimus, haud nudo sono intenti; sed hoc simul intelligentes, nihil animum sic exprimere, ut ab eo prodiens, qualiscunque tandem illa sit, oratio. De domina filia tua, quod ei accidit, ubi didicimus, indoluimus vehementer: quasnam vero preces, aut cujusmodi lenimen impertiamus nos qui peccatores sumus? Verumtamen sic tibi persuadeas, nullam vim habere istiusmodi molestias, nisi aditum ipsimet socordia aliqua patefaciamus. Quemadmodum enim fieri nequit, ut locus quispiam solis radiis illustratus, contrarias tenebras admittat, sic neque homo divino lumine, hoc est prudentia et virtute nixus, sinistra ulla dæmonis fraude lædi potest. Convalescat ergo puella in nomine Domini, qui sanat omnem B morbum et languorem omnem: et manus Dei circumeat atque obumbret caput illius, et noxiam vim omnem depellat; ut, cum pia matre, incolumis vota sua Domino cum gratiarum actione reddat.

ΝΖ'. — Ἀντωνίῳ ἡγουμένῳ τοῦ ἁγίου Πέτρου, καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ. [σιϛ'.]

LVI. — *Antonio præposito sancti Petri, et iis qui cum illo.*

Suadet ut pace Ecclesiæ jam per imperatorem constituta, cum patriarcha, dictisconditionibus, communicent. (Baron. an. 811, n. 15.)

Τὰς ἐκ πολλῆς συνοχῆς καὶ θλίψεως καρδίας γραφείσας ἡμῖν ἐπιστολὰς παρὰ τῆς πατρικῆς ὑμῶν ἁγιωσύνης δεξάμενοι· ὅσον κατεστενάξαμεν τί δεῖ καὶ λέγειν, ἀδελφικοῖς σπλάγχνοις κινούμενοι, εἰ καὶ ἀνάξιοι τυγχάνομεν, καὶ ἐκ ταυτοπαθείας τὴν περιπόνησιν ὑμῶν στοχαζόμενοί τε καὶ συνυφιστάμενοι; οὐδὲ γὰρ ἄλλοις ἔστι γνωρίζεσθαι τὸ ὀδυνηρὸν, ἢ τοῖς ὁμοιοπαθῶς τοῖς αὐτοῖς ἐνεχομένοις λυπηροῖς. Ἀλλ' αἱ ἁμαρτίαι ἡμῶν τοσοῦτον ἐπλήθυναν ἐν τῇ παρούσῃ γενεᾷ τῆς ἀνομίας, [Cod. Reg. τὴν ἀνομίαν] ὑγείσης τῆς ἀγάπης κατὰ τὸν τοῦ Κυρίου λόγον· ὥστε τοὺς ὀφείλοντας διαλύειν τὰ σκῶλα καὶ προσκόμματα, τούτους τὰ ἴσα ἢ τάχα καὶ δεινότερα τοῖς ἐν ταῖς ἔξωθεν ἀρχαῖς ἔστιν ὁρᾷν πράττοντας. Δεσμωτήρια φατε, ἀπαγωγὰς, ὀνειδισμοὺς, διωγμοὺς, καὶ περιστάσεις ὑφεστάναι, καὶ ἔτι ὑφίστασθαι, παρὰ τῶν κρατούντων τὰς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ· καὶ οὐχ ὅτι ὑπὲρ ἐντολῆς ἐνιστάμενοι, ἀλλὰ καὶ εἰ ἁλωκότες ἦτε ἐν παραπτώμασιν ἀνθρωπίνοις, οὐδαμῶς τὰ τοιαῦτα πανθάνειν ἐξὸν ἦν ὑμῖν παρὰ ποιμένων Θεοῦ· μὴ ὅτιγε ὑπὲρ ἀληθείας διαθλοῦσιν· οἷς τὸ ἐπαινεῖσθαι καὶ μακαρίζεσθαι κεχρεώστηται· καὶ ταῦτα τῷ μοναδικῷ κατακεκοσμημένοις ἐπαγγέλματι. Ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτοὺς, ἔφη ὁ Κύριος. Οὐ δήπου τοιοῦτον παρὰ τοῖς ἁγίοις ἐγνωρίσθη· τούναντίον δὲ αὐτοὶ μᾶλλον πεπονθότες ἐδείκνυντο διδασκόμενοι παρὰ τῆς ἀποστολικῆς φωνῆς, ἥ φησι περὶ τοῦ Κυρίου· *Ὃς λοιδορούμενος οὐκ ἀντελοιδόρει· πάσχων οὐκ ἠπείλει·* παρεῖχε δὲ εὐμενῶς τῷ παίοντι καὶ τὴν θείαν σιαγόνα. Ἐντεῦθεν οἱ ἐπίσκοποι.

Cum epistolas vestras magno cum animi angore et afflictione ad nos scriptas a paterna sanctitate vestra accepissemus, quantopere ingemuerimus quid dicere attinet, fraternis visceribus commoti, tametsi indigni simus, ex parili mœrore dolorem C vestrum æstimantes, atque una sustinentes? Nec enim aliis licet molestias æstimare, quam iis qui consimili affectu iisdem molestiis anguntur. Enimvero peccata nostra usque adeo in hoc sæculo iniquitatem exaggerarunt refrigescente, juxta Domini verba [80], charitate; ut, qui offendicula et scandala removere debebant, eos videre sit paria ac fortasse graviora externis magistratibus facere. Carceres dicitis, exsilia, probra, persecutiones, et ærumnas sustinuisse vos, ac etiamnum sustinere ab iis qui Ecclesias Dei moderantur: quos non solum pro mandato pugnantes, sed ne si quidem humanis criminibus rei essetis, talia unquam a Dei pastoribus perpeti fas esset, nedum pro veritate certantes, quibus laus debetur et beatitudo: atque insuper monastica professione ornati. « Ex operibus D eorum cognoscetis eos, » ait Dominus [81]. Haud sane talia in sanctis spectata sunt; quin ipsi contra pati potius visi sunt, apostolica voce edocti, quæ de Domino sic ait: *Qui cum malediceretur non maledicebat: cum pateretur non comminabatur* [82], præbebat autem placide divinam maxillam percutienti [83]. Hinc Christi pastores noti: illinc alieni episcopi.

Ἀλλὰ τί δεῖ παθεῖν; κατὰ τὴν ἐνσκήψασαν ἐν τῇ ποιμένες Χριστοῦ γνώριμοι· κἀκεῖθεν οἱ ἀλλοτριο-

Sed qualia pati necesse est? ob ingruentem hac

[80] Matth. xxiv, 12. [81] Matth. vii, 10. [82] I Petr. ii, 23. [83] Luc. vi, 26.

Digitized by Google

misera ætate nostra improbitatem hominum : quam illi, gloriam ducentes, etiam ostentant; quod iniquum est æquum æstimantes, auctoritatemque et imperium suum ad oppugnanda Dei præcepta exercentes. Verum illi quæ gesserunt, quæque gerunt, aliquando inveniant : aut veniam potius consequantur a Judice incorrupto, qui nihil inexploratum, inultumque relicturus est in die judicii. Vos vero, fratres charissimi, ac Patres reverendissimi, gaudete et exsultate, quoniam divinæ beatitudinis gloriam reportatis, et Christi opprobria gloriose suscepistis, exiguis laboribus et ærumnis maxima et sempiterna præmia consequentes. Et quoniam, ut jam ante scripsimus, Dei optimi beneficio sublatus est is, cujus causa dissidium in Ecclesia nostra exstitit : victrix pax obtinuit nutu et auctoritate et benignitate, addam et hortatu triumphatorum Christique amantium imperatorum nostrorum, nec non opera et defensione sanctissimi patriarchæ nostri; sic enim deinceps appellare oportet. Suscipiat et sanctitas vestra quæ a nobis humilibus multa cum speculatione et investigatione, paternarumque actionum contemplatione, ac scandalorum quoque quæ in Ecclesia interdum contigerunt, dijudicata et approbata fuerunt : ut sic etiam in Christi Ecclesia quæ apud nos est, pax Dei regnet in cordibus omnium. Nec enim, nisi hoc facimus, sanctum a Deo reputabitur, nec victoria nobis erit : quin amittemus forsitan rectum curiosius inquirentes, illud etiam quod hactenus præteritis laboribus bonum exegimus. Accipite ergo, obtestamur, et suscipite sanctissimum patriarcham nostrum, et communicate, in quibus manifesta non est iniquitas, etiam episcopo vestro : ea quæ intercesserunt, Domino permittentes censori et remuneratori factorum dictorumque. Ad hoc enim ipsum, precibus interpositis, appellavimus et sanctissimum patriarcham nostrum, ut liberemini vos quoque a custodia; atque a vobis constituta pacis inter vos tessera, si quid controversiæ subsit, illico decidatur : aut si tale sit, ut vestro istic et reverendissimi episcopi congressu curari nequeat : coram ipso œcumenico patriarcha morbi omnes sanentur, concurrantque universa ad pacis lætitiam concordiæque sinceritatem.

A ταπεινῇ ἡμῶν γενεᾷ μοχθηρίαν τῶν ἀνθρώπων· ἣν καὶ ὡς αὔχημα ποιούμενοι σεμνύνονται, τὸ παράνομον ἔννομον λογιζόμενοι, κατ' ἐναντιότητα τῶν θείων προσταγμάτων τὴν προστασίαν μετερχόμενοι. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν ἃ δεδράκασι καὶ δρῶσιν εὕροιεν, μᾶλλον δὲ συγχωρηθείεν παρὰ τοῦ ἀδεκάστου κριτοῦ, τοῦ μὴ ὀτιοῦν ἀνεξέταστον καὶ ἀνεύθυνον παραβλέπειν μέλλοντος ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. Ὑμεῖς δέ, ὦ ἀδελφοὶ τιμιώτατοι, καὶ Πατέρες σεβασμιώτατοι, χαίρετε καὶ εὐφραίνεσθε, ὅτι τοῦ Θείου μακαρισμοῦ τὸ κλέος ἀπηνέγκασθε· καὶ τὰ τῆς ἀτιμίας τοῦ Χριστοῦ ἐντίμως ὑπεδέξασθε, μικροῖς κόποις καὶ ἀγῶσι μέγιστα καὶ αἰώνια ἀναμειβόμενοι. Καὶ ἐπειδή, καθὰ καὶ προγεγράφαμεν, εὐδοκίᾳ τοῦ ὑπεραγάθου Θεοῦ ἐκποδὼν γέγονε, δι' οὗ ἡ διχόνοια ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἐκ-
B κλησίᾳ ὑπῆρχθη· βεβράβευται ἡ εἰρήνη, νεύμασι καὶ ῥοπαῖς καὶ εὐμενείαις· προσθείην δ' ἂν καὶ παρακλήσεσι τῶν καλλινίκων καὶ φιλοχρίστων ἡμῶν βασιλέων· συνεργίᾳ τε καὶ ἀπολογίᾳ τοῦ ἁγιωτάτου ἡμῶν πατριάρχου· δεῖ γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν οὕτω καλεῖν. Ἐξάσθω καὶ ἡ ὑμετέρα ὁσιότης τὰ παρ' ἡμῶν τῶν ταπεινῶν σὺν πολλῇ σκέψει καὶ διερευνήσει ἀναθεωρήσει τε τῶν πατρικῶν ἀναστροφῶν, τῶν τε ἐσθ' ὅτε ὑποπεπτωκότων σκανδάλων ἐκκλησιαστικῶν, ἐγκριθέντα καὶ περαιωθέντα· ἵνα οὕτω καὶ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς [Reg. cod. ὑμᾶς] Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ [Reg. cod. Θεοῦ], ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ βραβεύσῃ τὰς καρ-
C δίας τῶν ἁπάντων. Οὐδὲ γὰρ, εἰ μὴ τοῦτο πράξοιμεν, ὅσιον τῷ Θεῷ λογισθήσεται· οὔτε ἡμῖν νῖκος γενήσεται· προσαπόλλυμεν δὲ τάχα, ζητοῦντες περισσότερον τὸ δεξιὸν, καὶ ὃ τοῖς προλαβοῦσι κόποις διηνύκαμεν ἀγαθόν. Δέξασθε τοιγαροῦν, παρακαλοῦμεν, καὶ ἀποδέξασθε τὸν ἁγιώτατον ἡμῶν πατριάρχην· κοινωνοί τε ἔσεσθε, ἐν οἷς οὐ προδήλως ἡ παρανομία, καὶ τῷ καθ' ὑμᾶς ἐπισκόπῳ, τὸ διὰ μέσου παραχωροῦντες τῷ Κυρίῳ τῷ ἐξεταστῇ καὶ ἀποδότῃ τῶν πραχτέων, τῶν ῥητέων. Πρὸς τοῦτο γὰρ αὐτὸ δεήσει χρησάμενοι, παρωρμήσαμεν καὶ τὸν ἁγιώτατον ἡμῶν πατριάρχην ἐπιστεῖλαι, ὡς ἂν ἀφεθῆτε καὶ αὐτοὶ τῶν φυλακῶν· εἰρήνης τε σύνθημα πρὸς ἀλλήλους ποιησάμενοι· κἄν τι ἀμφιβαλλόμενον ᾖ, αὐτίκα διαλυθείη· ἢ ἀνιάτως ἔχον διὰ τῆς ἐνταῦθα ἡμῶν τε καὶ τοῦ τιμιωτάτου ἐπισκόπου εἰσελεύσεως· ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ αὐτοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου θεραπευθῇ τὰ ἀῤῥωστήματα,
D καὶ συνδράμοιεν τὰ πάντα πρὸς θυμηδίαν εἰρήνης καὶ ὁμονοίας εἰλικρινότητα.

LVII. — *Platoni Patri suo.*

ΝΖ'. — *Πλάτωνι οἰκείῳ Πατρί.*

Vinctum consolatur vinctus : animi sui statum exponit, præcipue quantum capiat fructum ex Eucharistiæ usu quotidiano, quem magnopere commendat. (Exstat hæc epistola in MS. collegii nostri Parisiensis extra aliarum seriem : tempore prior iis quæ libro secundo continentur.)

Quid misero mihi, Pater sancte, ea præcipis quæ vires meas superant? Ego a te debeo doctrinæ luce collustrari; et ipse optas a me qui sum tenebris obsitus edoceri, et hoc utique me ad animi demissionem informans. Nec vero quid dicam habeo, quod sit tempori accommodatum, nisi, res nostras, Deo disponente, perbono loco esse. Nam si Dei amore nonnulli, abdicato magistratu, ad longinqua

Ἵνα τί μοι, Πάτερ ἅγιε, τῷ ἀθλίῳ ἐπιτάσσῃς τὰ ὑπὲρ ἐμέ; Ἐγὼ χρείαν ἔχω ὑπὸ σοῦ φωτίζεσθαι, καὶ αὐτὸς ζητεῖς παρ' ἐμοῦ τοῦ ἐσκοτισμένου κατηχεῖσθαι. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο τυπῶν με πρὸς ταπεινωσιν. Οὐκ οἶδα δὲ τί εἴπω τῷ καιρῷ πρόσφορον, ἢ ὅτι καλῶς ᾠκονόμησεν ὁ Θεὸς τὰ καθ' ἡμᾶς. Εἰ γὰρ ἐκ φιλοθεΐας τινὲς καταλιπόντες τὰς ὑπαρχούσας αὐτοῖς ἡγεμονίας, μακράν που ἀποδραμόντες τῷ ἡσυχαστι-

Digitized by Google

κῷ βίῳ ἐμακαρίσθησαν. Πῶς ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ διὰ νόμον Θεοῦ πεφρουρισμένοι ἐν ἐξορίᾳ, οὐκ ἀγαλλιασώμεθα ἐν Κυρίῳ, χάριν αὐτῷ λογιζόμενοι καὶ δωρεὰν μεγίστην, ὅτι ἠξιώμεθα ἐν μέτρῳ τοιούτῳ καταντῆσαι, ᾧ πολλοὶ ἐφιέμενοι οὐκ ἐπέτυχον; Κάθου δή, Πάτερ μου ἅγιε, ἐν ᾧ τόπῳ ὁ Θεὸς, ἀλλ' οὐκ ἄνθρωπος, εἶσω ἐφρούρησέ σε ἕως καιροῦ· ἐπεὶ μηδὲ ἴσμεν τί τέξηται ἡ ἐπιοῦσα· εἴτε οὕτως, εἴτε ἄλλως τῆς προνοίας κελευούσης· καὶ δόξαζε τὸν δοξάσαντά σε Κύριον, διὰ τῆς μαρτυρικῆς σου ἐνστάσεως (1). . . . . τὸν ἄρτον σου μετ' εὐχαριστίας καὶ χαρᾶς, ὃν ἔδοξαν οἱ ἄνθρωποι πικρόν σοι προσφέρειν. Οὔπω σοι δύναμις ἐν τῷ γήρει· κόπων ἀσκητικῶν προηγωνισμένων σοι ἐν τῇ νεότητι, χάριτι Χριστοῦ κατὰ πάντα. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ καὶ ἀντιβολῶ, καὶ βρώμασι καὶ πόμασι τοῦ κατατρυχωμένου σώματος ἀντιλαμβάνεσθαι. Μὴ παραιτοῦ· ἀρκεῖ σοι ἡ μόνωσις, ἡ κάθειρξις, ἡ ἐρημία, ἡ ὑποστέρησις, ἡ ἀδυναμία τοῦ γήρους μετὰ καὶ ἀσθενείας· ἡ περὶ ἡμᾶς τε τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ τοὺς ἄλλους φροντίς. Ἐν τούτοις ὑπομένων αὐτάρκου, καθαρότητα θηρεύων τῶν λογισμῶν διὰ τῆς μετεωροπορήσεως τῆς τιμίας σου ψυχῆς. Ἥνίκα τὰ ἄρτι τὸ ἐρημικὸν πρόσεστιν, εὐχερῶς ὁ νοῦς, ὥσπερ ὑπὸ σωλῆνος σφιγγόμενον ὕδωρ, δύνατ' ἂν ἀνατρέχειν ἐκ τῶν χαμαιζήλων πρὸς τὰ ἐπουράνια. Τοῦτό ἐστι τὸ ζητούμενον, τὸ μετὰ Θεοῦ τῇ ἀπροσπαθείᾳ εἰς ἀεὶ ἐσεσθαι. Πλὴν οἱ πόλεμοι στεφάνων αἴτιοι παρὰ τῶν Πατέρων ἡμῶν ὁρίζονται· ὥστε εἰ καὶ πολεμούμενοι ἐνιστάμεθα, νίκης ἀποφερόμεθα κλέος κατὰ τοῦ ἡττημένου διαβόλου.

A profecti, vita in solitudine peracta, felices existimati sunt: quomodo nos humiles, propter Dei legem in custodia exsilioque positi, non lætabimur in Domino, gratiam ipsius reputantes, donumque maximum, quod digni habiti sumus, qui ea conditione essemus, quam complures, cum affectarent, non sunt adepti? Mane itaque, mi Pater sancte, in eo quo te Deus, non homo utique, ad tempus inclusit loco: quandoquidem *ignoramus quid superventura pariat dies* [65], sive sic, sive aliter, quocunque res, providentia præcipiente, vertant; et Dominum glorifica, qui glorificat te [66] ob pugnam hanc tuam martyrio parem . . . . . panem tuum cum gratiarum actione et gaudio, quem videbantur homines acerbiorem tibi assignare. B Defectæ tibi in senectute vires, tot ante in juventa exantlatis, Christi prorsus beneficio, vitæ asceticæ laboribus. Quamobrem obsecro et obtestor, ut cibo ac potu corpori exhausto subvenias. Ne recusa: sufficit tibi solitudo, carcer, secessus, colloquii inopia, rerum omnium penuria, imbecillitas tum ab ætate, tum ab ægritudine, illa denique de nobis peccatoribus aliisque sollicitudo. Satis tibi sit ista sustinere, cogitationum interim munditiam consectanti, erecta ad sublimium rerum contemplationem egregia mente. Quando nunc solitudo adest, nullo negotio mens, instar aquæ per vim e fistula erumpentis, ab abjectis humi rebus ad cœlestia prosilire potest. Hoc illud est quod quærimus, ut cum Deo in perpetuum simus, C per immunitatem a vitiis, copulati. Cæterum coronas dimicando comparari, a Patribus nostris sancitum est. Quamobrem si, vel pressi bello perstamus, victoriæ laudem, superato diabolo, reportamus.

Ἐγὼ δὲ αἰσχύνομαι ἠσχημένος ὢν τοῖς πάθεσι, τοιαῦτα πρὸς σὲ τὸν Πατέρα μου φθεγγόμενος· ἀλλ' ἠνάγκασμαι δι' ὑπακοήν σου. Καλὸν τὸ λυθῆναι τῆς πολυδέσμου προσπαθείας, καὶ δεθῆναι τῷ ἀκορέστῳ ἔρωτι Κυρίου. Συμφέρον, Πάτερ μου, τὸ ἀποσχέσθαι τῆς τῶν παθῶν δυσωδίας, καὶ ὀσφραίνεσθαι τῆς τοῦ πνεύματος εὐωδίας. Μακάριον τὸ κατανυχθῆναι ἐνταῦθα, καὶ κλαῦσαι ὑπὲρ. . . . . καὶ ἀγαλλίασις τῷ τοιούτῳ ἐν πᾶσι προηγουμένῳ . . . Θεοῦ· ὃς καθάπερ πῦρ ὅτε ἐν τῇ ψυχῇ γένηται, ἐγκαταφεύγειν πέφυκε τὰς εἰσβολὰς τῆς ἁμαρτίας. Πῶς δὲ οὐ φοβητέον, ὃν φρίττουσιν ἄγγελοι· οὗ τῷ βλέμματι δονεῖται ἡ κτίσις· ᾧ παραστησόμεθα πάντες γυμνοὶ καὶ τετραχηλισμένοι· μικρὸν ὕστερον ἀπολῃψόμεθα τῶν βεβωμένων τὰς ἀμείψεις; Ἐγὼ D Me vero, cui cupiditates imperant, ejusmodi apud te Patrem meum oratione uti pudet: sed coactus feci, ut tibi morem gererem. Pulchrum est cupiditatum absolvi vinculis, et inexpleto Domini amore constringi. Expedit, mi Pater, a tetro vitiorum odore abscedere, ac suavitatem spiritus odorari. Felix faustumque hic dolore pungi, ac lugere propter ..... et huic exsultatio, qui in omnibus primo loco . . . . *timorem* Dei: quippe qui instar ignis cum in animo fuerit, hoc habet ut peccati impetum effugiat. Quo autem pacto non ille extimescendus, quem angeli pavent: cujus contuitu res omnis creata turbatur: cui nudi et apti omnes astabimus [66], paulo mox mercedem eorum quæ in vita egerimus, accepturi? Ego vero

[65] Prov. xxvii, 1. [66] I Reg. ii, 30. [66] Heb. iv, 13.

NOTÆ.

(1) Cod. Vatic. 633, f. 44. Epistola ad Platonem, quæ est apud Sirmondum lacera lib. i, 57. Ibi prima lacuna expletur a codice sic: ἐσθίων τὸν ἄρτον σου μετ', etc. Reliquæ lacunæ non explentur a codice mutilo. Attamen cod. pag. 63 b, hæc habentur supplementa in excerpto *ἐκ τῆς πρὸς Πλάτωνα τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα ἐπιστολῆς*· Τὰς τεχνολογίας τῶν ὑποκλίνειν σε τῆς ἀληθείας πειρωμένων μηδὲν πτοοῦ· ἁπλοῦς ὁ λόγος· φησὶν γάρ που ὁ ἅγιος Ἐπιφάνιος ἐν τῷ περὶ τοῦ Πάσχα (a)· οἷος ἂν ᾖ ἄνθρωπος, παρὰ τὰ ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ κείμενα συμβουλεύων, ἀπὸ καρδίας λαλεῖ καὶ ἐντάλματα ἀνθρώπων διηγεῖται· καὶ περὶ τῶν τοιούτων φέρω τὰ τοῦ ἀποστόλου λέγειν, ὅτι ἐὰν ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ ἐστιν, ἀνάθεμα αὐτῷ. (Sed enim a verbis ἁπλοῦς ad ἀνάθεμα αὐτῷ verba eadem recitantur in cod. p. 63, etiam ex epistola ad Ignatium filium.) — Ang. Mai, *Biblioth. nov.* t. IV, p. 102.

(a) En Studita agnoscit ut genuinum Epiphanii sermonem aliquem de Paschate. Reapse in sermone Epiphanii de Paschate non inveniuntur.

Digitized by Google

infelix, cum nihil eorum quæ commemoravi sim assecutus, in summo mœrore animi sanctarum precum tuarum opem efflagito, ut aperiantur oculi mentis meæ, ut verum amorem degustem. Sed est mihi simul cum animo corpus quoque imbecillum, ut scis ; et quid agam incertus sum. Nam si paulo majorem adhibere conatum velim, perdo etiam quantulum habeo. Una mihi consolatio superest ; quam et tibi exponam necesse est, mi Pater : quod nempe didicerim, ex lectione et usu Orientalium, oportere eos qui vitam in secessum agunt, singulis diebus, si quidem fieri possit, participare divinam communionem. Hunc morem servavi, qui misero mihi opem attulit, revocata cogitatione a vitiosis animi motibus, propter doni præstantiam, quæ metum incutit. Nam quid majus, sive ad lætitiam, sive ad collustrationem animi esse omnino potest divina communione ? In calicem autem vitreum peculiarem vino defuso, ac solemni precatione peracta, quanquam indignus doni compos fio. Indica mihi rectene agam, an secus. Ultra ..... *labores fructuum tuorum manducare* : *beatus es*, mi Pater, *et bene tibi erit*[67], qui multorum Pater es, atque ad tantum virtutis gradum perduxisti, ut nunc omnes in exsilio propter legis Domini mandatum versentur. Tu vero pro omnibus ora, ut cursum ipsi consumment.

A δὲ ὁ τάλας, ἐν οὐδενὶ ὢν εἶπον ἑαυτὸν καταλαμβανόμενος, σκυθρωπάζω, τὴν τῶν ἁγίων εὐχῶν σου ἐπικουρίαν αἰτῶν, εἰς διάνοιξιν τῶν τῆς ψυχῆς ὀφθαλμῶν· εἰς γεῦσιν τοῦ ὄντος ἔρωτος. Ἀλλ' ἔστι μοι σὺν τῇ ψυχῇ καὶ τὸ σῶμα ἀσθενὲς, ὡς οἶσθα, καὶ οὐκ οἶδ' ὅ τι χρήσομαι. Μικρὸν γὰρ εἰ δόξω βιάζεσθαι, ἀπόλλω καὶ ὅπερ μικρὸν κατέχω. Μίαν ταύτην παρηγορίαν εὗρηκα· καὶ δέον ἀναθέσθαι σοι, Πάτερ μου· ἐξ ἀναγνώσεως καὶ χρήσεως τῶν ἀνατολικῶν μαθὼν, τὸ χρῆναι τοὺς ἡσυχάζοντας εἰ δυνατὸν καθ' ἑκάστην μεταλαμβάνειν τῆς θείας κοινωνίας. Ἐχρησάμην οὕτως, καὶ εὗρον βοήθειαν ὁ ἄθλιος· ὑποστελλομένης τῆς διανοίας ἐκ τῆς ἐμπαθοῦς κινήσεως, διὰ τὴν τοῦ δώρου ἔμφοβον ὑπεροχήν. Καὶ τί γὰρ μεῖζον εἰς ἀγαλλίασιν καὶ φωτισμὸν εἴη ἂν τῇ ψυχῇ, B πλέον τῆς θείας κοινωνίας ; Ἐν ποτηρίῳ δὲ ὑαλίνῳ ἀφορισμένῳ προβαλὼν οἶνον, καὶ εὐξάμενος τὰ συνήθη, μετέχω ὁ ἀνάξιος τοῦ δώρου. Καὶ δήλωσόν μοι εἰ καλῶς ποιῶ, ἢ οὔ. Πέρα . . . . . *καρπῶν σου φάγεσθαι· μακάριος εἶ*, Πάτερ μου, *καὶ καλῶς σοι ἔσται*, Πατὴρ χρηματίσας πολλῶν· καὶ εἰς μέσον ἀρετῆς τοσοῦτον ἀγαγὼν, ὥστε τανῦν ἐν ἐξορίᾳ ὑπάρχειν τοὺς πάντας δι' ἐντολὴν νόμου Κυρίου. Ἀλλ' ὑπερεύχου πᾶσι, τελειῶσαι αὐτοῖς τὸν δρόμον.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ·

Ἐκ τῶν διαφόρων αὐτοῦ ἐπιστολῶν ἐκλογὴ τῆς τρίτης ἐξορίας.

—

LIBER SECUNDUS.

Ex diversis ejus epistolis collectio tertii exsilii.

I. — *Iconomachicæ synodo, tanquam ex persona omnium præpositorum.*

Dogmatica de sanctis imaginibus. (Baron. an. 814, n. 36.)

Divinis legibus canonicisque decretis obsequentes, quæ præter episcopi sui sententiam in iis quæ ad ecclesiasticam disciplinam pertinent, nedum quæ ad dogmaticas quæstiones deducunt, nihil agi vel dici oportere definiunt ; cum ab auctoritate vestra semel atque iterum ad talia nos humiles evocaremur ; ausi non fuimus, præter ea quæ statuta sunt agentes, accedere ; ut qui sub sacra manu Nicephori sanctissimi patriarchæ divino Spiritu constituti sumus. Postquam autem quidam ex ordine nostro præpositi, quasi periculum aliquod facturi, accedendum sibi, et oppositis sermonibus respondendum censuerunt : quid aliud nobis audire liceat, quam quæ humile cor nostrum obstupefaciunt ? Ferunt siquidem conventum istum ad eversionem secundæ sanctæ synodi

C Α'. — *Τῇ Εἰκονομαχικῇ συνόδῳ, ὡς ἐκ προσώπου πάντων τῶν ἡγουμένων.*

Νόμοις θείοις καὶ κανονικοῖς θεσπίσμασιν ἑπόμενοι, τοῦ μὴ δεῖν παρὰ τὴν τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου γνώμην πράττειν τι ἢ λέγειν τῶν ὅσα εἰς ἐκκλησιαστικὴν φέρει εὐταξίαν, πολλοῦ γε εἰπεῖν εἰς δογματικὴν ἐξέλκει συζήτησιν· τούτου χάριν τῆς ὑμετέρας ἐξουσίας ἅπαξ καὶ δὶς ἐκκαλεσάσης πρὸς τὰ τοιαῦτα τὴν καθ' ἡμᾶς εὐτέλειαν, οὐκ ἐτόλμησεν ἔξω τι τῶν νενομισμένων πράττουσα παραγενέσθαι· ὡς ὑπὸ τὴν ἱερὰν χεῖρα Νικηφόρου τοῦ ἀγωτάτου πατριάρχου πνεύματι θείῳ τελοῦσα. Ἐπειδὴ δέ τινες τῶν ὁμοταγῶν ἡμῖν ἡγουμένων ἀπόπειράν τινα ποιούμενοι κεκρίκασιν ἀφικέσθαι, εἴς τε λόγους ἐλθεῖν ἀντιθετικούς· τί ἄλλο ἢ ἐκεῖνα ἡμᾶς ἀκουτισθῆναι, ἃ ἐξίστησιν ἡμῶν τὴν ταπεινὴν καρδίαν ; Φασὶ γὰρ τὴν D πρόσκλησιν εἶναι ἐπὶ καταστροφῇ τῆς ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον ἁγίας συνόδου· τὸ δὴ λεγόμενον ἐπ' ἀναιρέ-

[67] Psal. cxxvii, 2.

Digitized by Google

σει τοῦ προσκυνεῖσθαι τὴν σεπτὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς τε Θεοτόκου, καὶ πάντων ὁμοῦ τῶν ἁγίων. Ὃ τίς ἐνηχηθεὶς ταῦτα οὐ στενάξειε πικρὸν ἐκ βάθους καρδίας· ὡς ἀνατρεπομένης ἤδη ἐν τούτοις τῆς σωτηρίου οἰκονομίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ; *Ἄκουε, οὐρανὲ, καὶ ἐνωτίζου, γῆ·* βοάτω μεθ' ἡμῶν ὁ μεγαλοφωνότατος Ἡσαΐας· καὶ ὅσα τούτοις ἐπιφερόμενα κατὰ συνέχειαν. Μᾶλλον δὲ ἵν' οἰκειότερον φθεγξώμεθα· Ἄκουε ἀνατολὴ καὶ δύσις, βορρᾶ τε καὶ ἡ κατὰ θάλασσαν λῆξις, ἐν οἷς νῦν τὰ καθ' ἡμᾶς, καὶ ἐφ' οἷς συνεδρεύειν τετόλμηται. Ἡμεῖς μὲν οὖν οἱ ἐλάχιστοι, οἵ τε παραγενόμενοι καὶ μὴ παραγενόμενοι· ἀμφοτέροις γὰρ εἷς ὁ λόγος, ὡς συμψύχοις οὖσιν ἐν ἑνὶ θείῳ φρονήματι· τῇ ὑπ' οὐρανὸν Ἐκκλησίᾳ σύμφωνον πίστιν ἄγοντες· ἧγουν ἀνιστηλοῦν τε καὶ προσκυνεῖν τὴν θείαν εἰκόνα αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς τε παναγίας Μητρὸς αὐτοῦ, καὶ οὐτινοσοῦν τῶν ἁγίων· οὐχ ὅτι παρὰ τῇ ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον ἁγίᾳ συνόδῳ, ἢ παρὰ τῇ πρὸ αὐτῆς δογματισάσῃ θειότατα, τὸ ἀσφαλὲς ἔχειν διαβεβαιούμεθα· ἀλλὰ γὰρ ἀπ' αὐτῆς τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Θεοῦ, ἐγγράφως τε καὶ ἀγράφως ἐρηρεισμένοι ὄντες· ἀσφαλῶς βεβήκαμεν ἐπ' ἐκείνην τὴν ἕδραν, ἐφ' ᾗ φησιν ὁ Χριστός· *Σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς.*

Τίς γὰρ καὶ λόγος ἐξευρεθείη τῷ ἀντηγορεῖν ἑλομένῳ τοσούτῳ κράτει τῆς ἀληθείας; Εἰ γὰρ ὁμολογουμένως ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν ἀνθρωπείᾳ μορφῇ, καὶ ἐν εἴδει τῷ καθ' ἡμᾶς ὤπται· ἀρρήτως περιγράφεταί τε καὶ εἰκονίζεται καθ' ἡμᾶς· εἰ καὶ μένει τῇ θείᾳ μορφῇ ὁ αὐτὸς ἀπερίγραπτος· ἐπείπερ ἐστὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων· ἑκατέρων τῶν φύσεων ἐξ ὧν ἐστι τὰ ἰδιώματα ἀλώβητα διασώζων. Εἰ δὲ μὴ περιγράφοιτο, ἀπόλωλε τὸ εἶναι ἄνθρωπος, πολλοῦ γε εἰπεῖν, μεσίτης, διὰ τῆς ἀναιρέσεως τοῦ περιγραπτοῦ συναναιρουμένων πάντων τῶν ὁμοστοίχων ἰδιωμάτων. Εἰ γὰρ οὐ περιγραπτὸς, οὔθ' ἁπτός· εἰ δὲ ἁπτὸς, ὁμοῦ καὶ ψηλαφητός· οἷς ἀντερεῖν ἠλιθιῶδες. Σώματος γὰρ ταῦτα τοῦ ἁφῇ τε καὶ χροιᾷ ὑποπίπτοντος. Πῶς οὐχὶ καὶ περιγραπτὸς ἐξ οὗ καὶ παθητός; Εἰ δὲ περιγραπτὸς καὶ παθητὸς, πάντως καὶ προσκυνητὸς δηλαδὴ καθ' ἣν περιγράφεται ἰδέαν. Ὡς μὴ σχιζομένης τῆς δόξης τοῦ πρωτοτύπου ἐν τῷ παραγώγῳ, κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον· ἡ γὰρ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει· δηλονότι οὐτινοσοῦν, εἴτε φυσικῆς, εἴτε τεχνητῆς· ἐπεὶ καὶ ἐπὶ τοῦ τύπου τοῦ τιμίου σταυροῦ τὸ αὐτὸ θεώρημα νοητέον. Τῇ γὰρ προσκυνήσει τοῦ τύπου· συμπροσκυνεῖται τὸ ζωοποιὸν ξύλον· ὡς καὶ ἔμπαλιν τῇ ἀναιρέσει συναναιρεῖσθαι ἔστιν ἐξ ἀναγκαίου. Ἢ οὐχὶ ἡ ὁμολογία τοῦ τύπου, ὁμολογία ἐστὶ τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ; ὥσπερ οὖν καὶ ἡ ἄρνησις καθ' ὁμοίωσιν ἀντιστροφῆς. Τὸ ἀνάλογον οὖν ληπτέον ἐπί τε τῆς εἰκόνος Χριστοῦ καὶ αὐτοῦ δὴ Χριστοῦ, παντὶ τῷ συνιόντι. Καὶ οὕπω καιρὸς δογ-

A Nicænæ, id est ad tollendam venerandam Domini nostri Jesu Christi et Deiparæ sanctorumque simul omnium imaginis adorationem constitui. Et quisnam hæc audiens, ex imo pectore non amare ingemiscat, tanquam jam eversa per hæc salutari œconomia Domini nostri Jesu Christi? *Audi, cœlum, et auribus percipe, terra* [88], et quæ sequuntur, nobiscum exclamet clarissimus Isaias: aut potius, et proprie magis, exclamemus: Audi, oriens, occidens, aquilo, et plaga quæ ad mare est, quo nunc redactæ sint res nostræ, et qua de re conventum isti agere non reformident. Nos itaque omnium minimi, qui præsentes, quique absentes; utrisque enim idem est sermo, tanquam unanimis in uno eodemque divino sensu; consonam universæ sub cœlo Ecclesiæ fidem B tenentes, divinam Salvatoris nostri Jesu Christi, et sanctissimæ Matris ejus, et cujuscunque sanctorum imaginem erigere et adorare: non solum ex sancta Nicæna secunda synodo, alterave, quæ ante illam divinissime docuit, securum et tutum esse affirmamus, sed ab ipsamet præsentia Domini nostri ac Dei, tam scripto quam sine scripto fundati secure supra sedem illam consistimus, de qua Christus ait: *Tu es Petrus: et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam* [89].

Quænam enim reperiri possit oratio, si quis tantum veritatis robur impugnandum sibi proponat? Nam si communi omnium consensu Dominus noster C Jesus Christus in humana forma et in specie nostra visus est, congruenter profecto circumscribitur et imagine exprimitur more nostro, quamvis incircumscriptus ipse maneat secundum divinam formam: quippe qui est mediator Dei et hominum utriusque naturæ qua constat proprietates integras conservans. Quod si non circumscriberetur, homo esse desineret, ac multo magis mediator, sublatis una cum circumscriptionis privatione omnibus ejusdem ordinis proprietatibus. Etenim si circumscriptitius non est, nec tangi potest: sin tangi potest, utique et contrectari: quibus sane contradicere stultum esset: corporis enim hæc propria sunt quod sub tactum coloremque cadit. Quomodo D non circumscriptitius quando et passibilis? Quod si circumscriptitius et passibilis, omnino etiam adorandus, secundum eam nimirum formam qua circumscribitur: cum prototypi gloria, sicut magnus Basilius docet, in similitudinis expressione minime dividatur: honor siquidem imaginis ad prototypum transit, quæcunque haud dubie illa sit, sive naturalis, sive arte facta: quandoquidem et in venerandæ crucis typo idem effatum locum habet. Cum typi enim adoratione vivificum simul lignum adoratur: sicut et vice versa, ea sublata, simul tolli necesse est. Nonne typi confessio, confessio est vivificæ crucis? eodemque modo negatio, juxta

[88] Isa. I, 2. [89] Matth. XVI, 18.

Digitized by Google

conversionis similitudinem. Par igitur analogia in imagine Christi et Christo ipso sumenda est omni recte ratiocinanti. Sed nondum est tempus dogmaticæ explanationis, quæ vel obscuræ admodum mentis homini facile persuadeat attollere oculos et suspicere ad splendorem veritatis. Hæc nostra, licet peccatores simus, fides est; hæc humilium apostolica confessio nostra : hæc minimorum a Patribus tradita religio nostra. Præter hanc, non solum si quis aut si qua ex his qui nunc sunt vel olim fuerunt, sed neque si Petrus, et Paulus (dicimus enim quæ evenire nequeunt quasi evenire possint), neque si ex cœlis ipsis veniat quispiam aliud docens et evangelizans, illum in communionem recipere possumus, ut qui sanam fidei doctrinam non sequatur. Demum quidquid libet potestati vestræ, parata est humilitas nostra usque ad mortem perpeti potius, quam ut negatores simus sinceræ hujusce nostræ confessionis.

A ματικῆς ἐξαπλώσεως, πειθούσης καὶ τὸν ἄγαν ἀμυδρόνουν ἀνανεύειν εὐπετῶς πρὸς τὰς αὐγὰς τῆς ἀληθείας. Αὕτη ἡ εὐαγγελικὴ ἡμῶν πίστις τῶν ἁμαρτωλῶν· αὕτη ἡ ἀποστολικὴ ἡμῶν ὁμολογία τῶν εὐτελῶν· εἰ δ' οὖν, ἡ πατροπαράδοτος ἡμῶν θρησκεία τῶν ἐλαχίστων. Παρὰ ταύτην, οὐχ ὅτι ὁ τίς δε ἢ τίς δε τῶν νῦν ἢ τῶν πάλαι, ἀλλ' οὐδ' εἰ Πέτρος καὶ Παῦλος· εἴπομεν γὰρ ἀνένδεκτα ὡς ἐνδεχόμενα· οὐδ' ἂν ἐξ αὐτῶν ἥκῃ τῶν οὐρανῶν δογματίζων καὶ εὐαγγελιζόμενος· δυνάμεθα αὐτὸν κοινωνὸν προσήκασθαι, ὡς μὴ στοιχοῦντα τῇ ὑγιαινούσῃ τῆς πίστεως διδασκαλίᾳ. Καὶ πρὸς ταῦτα ὅ τι ἂν δοκῇ τῇ ἐξουσίᾳ ὑμῶν, ἑτοίμη ἡ ταπείνωσις ἡμῶν μέχρι θανάτου ὑποστῆναι, ἢ ἐξάρνους ἡμᾶς γενέσθαι τῆς τοιαύτης ἡμῶν εἰλικρινοῦς ὁμολογίας.

II. — *Monasticam vitam agentibus.*

De quibusdam præpositis qui in causa imaginum segniores fuerant. (Baron. an. 814, n. 24.)

In hoc temporis articulo, cum persecutionem in imagine sua Christus patitur : non solum qui dignitate et scientia præcellit, certare is debet, rectæ fidei doctrinam proferens et cæteris tradens ; sed et discipulus quoque ipse fiduciam sumere, et veritatem intrepida ac libera voce profiteri. Non mea sunt hæc verba, qui peccator sum, sed divini Chrysostomi, quinimo et aliorum Patrum. Quod vero Domini præpositi ab imperatore detenti hoc minime præstiterunt, quamvis dignitatis gradu et doctrina omnibus hujus oræ præpositis anteirent ; at contra potius conticuerunt, neque id solum, quod re ipsa grave est : sed chirographo etiam suo, se neque congressuros mutuo, neque docturos confirmarunt : id vero est prodere veritatem, et præfecturam abnegare, et subditos sibi atque adeo æquales et socios subvertere. Apostoli enim, cum a Judæis denuntiatum illis esset, ne docerent in nomine Christi, his verbis responderunt : *Judicate, si justum est in conspectu Dei vos potius audire quam Deum nostrum* [90]. Et rursus : *Obedire oportet Deo magis quam hominibus* [91]. Hæc et similia illos dicere oportebat, ut per eos glorificaretur Deus et ædificarent orthodoxos : ut monasteria confirmarent, et confortarent eos qui in exsiliis patiuntur. Sed quid, quod pluris facimus monasteria quam Deum ; et pluris commoda quæ inde capimus, quam mala quæ boni causa sustinemus? Ubinam est illud : *Loquebar in conspectu regum, et non confundebar* [92]. Et illud : *Ecce labia mea non prohibebo : Domine, tu scisti* [93]. Ubi gloria et fortitudo ordinis nostri ? Quonam pacto beati Sabas et Theodosius, cum impiam hæresim tunc temporis imperator Anastasius amplecteretur, insurrexerunt pro fide acriter pugnantes : tum eos qui perperam in Ecclesia sentiebant excommunicando, tum ad imperatorem ipsum scribendo, se mortem potius oppetere paratos quam ut de constitutis aliquid immutarent ? Et

B'. — *Mordζουσιν.* [σθ'.]

B Ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, ἐν ᾧ ὁ Χριστὸς διώκεται διὰ τῆς εἰκόνος αὐτοῦ· οὐ μόνον εἰ βαθμῷ τις καὶ γνώσει προέχων ἐστὶν, ὀφείλει διαγωνίζεσθαι, λαλῶν καὶ διδάσκων τὸν τῆς ὀρθοδοξίας λόγον· ἀλλὰ γὰρ καὶ εἰ μαθητοῦ τάξιν ἐπέχων εἴη, χρεωστεῖ παῤῥησιάζεσθαι τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἐλευθεροστομεῖν. Οὐκ ἐμὸς ὁ λόγος τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἀλλὰ τοῦ θείου Χρυσοστόμου· ἐπὶ καὶ ἄλλων Πατέρων. Τὸ δὲ τοὺς κυρίους τοὺς ἡγουμένους κρατηθέντας ὑπὸ τοῦ βασιλέως, μὴ τὰ προειρημένα πράξαι· καίπερ ὄντας καὶ ἐν βαθμῷ καὶ γνώσει παρὰ πάντας τοὺς καθηγουμένους τῆς γῆς ταύτης· τοὐναντίον δὲ μᾶλλον σιωπῆσαι. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, καίπερ ὂν δεινόν· ἀλλὰ καὶ χειρόγραφον ποιῆσαι, μήτε εἰς ἀλλήλους συνέρχεσθαι, μήτε διδάσκειν· τοῦτό ἐστι προδοσία τῆς ἀληθείας, καὶ C ἄρνησις τῆς προστασίας, καὶ κατάλυσις τῶν ὑποταικτικῶν, ἐπεὶ καὶ τῶν ὁμοταγῶν. Οἱ ἀπόστολοι παραγγελθέντες ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων μὴ διδάσκειν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ, τάδε φασίν· *Ὑμεῖς κρίνατε, εἰ δίκαιόν ἐστιν ὑμῶν ἀκούειν, ἢ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.* Καὶ πάλιν· *Πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις.* Τοιαῦτα καὶ παρόμοια ἐχρῆν λαλῆσαι αὐτοῖς· ἵνα ἐδοξάσθη ὁ Θεὸς δι' αὐτῶν· ἵνα ᾠκοδόμησαν τοὺς ὀρθοδόξους· ἵνα ἐστήριξαν τὰ μοναστήρια· ἵνα ἐνεδυνάμωσαν τοὺς πάσχοντας ἐν ἐξορίαις. Ἀλλὰ τί ὅτι προτιμῶμεθα μᾶλλον Θεοῦ τὰ μοναστήρια· καὶ τῆς ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοῦ κακοπαθείας τὴν ἐντεῦθεν εὐπάθειαν; Ποῦ ἐστι τό· *Ἐλάλουν ἐναντίον βασιλέων, καὶ οὐκ ἠσχυνόμην;* Ποῦ D ἐστι τὸ, *Ἰδοὺ τὰ χείλη μου οὐ μὴ κωλύσω· Κύριε, σὺ ἔγνως.* Ποῦ ἐστι τὸ κλέος καὶ ἡ ἰσχὺς τοῦ καθ' ἡμᾶς τάγματος; Πῶς Σάβας καὶ Θεοδόσιος οἱ μακάριοι· τὸ τηνικαῦτα Ἀναστασίου τοῦ βασιλέως δυσσεβεῖν ἐλομένου· διανέστησαν θερμῶς προμαχοῦντες τῆς πίστεως· τοῦτο μὲν, μεθ' ὧν ἀνεθεμάτισαν τοὺς κακοδόξους ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ· τοῦτο δὲ, ἐν οἷς ἐπέστειλαν τῷ βασιλεῖ· διαμαρτυρόμενοι θάνατον ἑλέσθαι, ἢ τι μετακινῆσαι τῶν καθεστώτων;

[90] Act. iv, 19. [91] Act. v, 29. [92] Psal. cxviii, 46. [93] Psal. xxxix, 10.

Digitized by Google

Καὶ λέγουσιν, ὡς φασιν, οἱ κύριοι ἡγούμενοι· Ἡμεῖς τίνες ἐσμέν; πρῶτον Χριστιανοί, οἱ ὀφείλουσι πάντως ἄρτι λαλεῖν· ἔπειτα μονάζοντες, οἱ μηδὲ τὸ τυχὸν ὑφαρπαζόμενοι· ὡς ἄδετοι τῷ κόσμῳ καὶ ἀκράτητοι· ἔπειτα ἡγούμενοι, οἱ καὶ τὰ τῶν ἄλλων προσκόμματα ἐκβάλλοντες· καὶ ἐν μηδενὶ προσκοπὴν διδόναι χρεωστοῦντες· *Ἵνα μὴ*, φησὶ, *μωμηθῇ ἡ διακονία*. Οἷαν δὲ προσκοπὴν καὶ μώμησιν, μᾶλλον δὲ συγκατάβασιν, διὰ τοῦ ἰδιοχείρου αὐτῶν δέδωκαν, τί χρὴ καὶ λέγειν; Εἰ γὰρ σιωπὴ μέρος συγκαταθέσεως· τὸ καὶ ἐγγράφως αὐτὴν κυρῶσαι ἐπὶ τῆς ὅλης Ἐκκλησίας, πόσον τὸ χαλεπόν;

A dicunt, ut fama est, Domini præpositi: Quinam sumus nos? Primum Christiani, qui nunc prorsus loqui debebant: deinde monachi, quos re nulla abduci nec abripi par sit, tanquam mundo minime astrictos minimeque obnoxios: denique præpositi, qui et aliorum scandala tollere, et in nullo dare offendiculum debent, *ne vituperetur*, inquit, *ministerium nostrum* [94]. Cujusmodi vero scandalum et vituperationem, seu potius condescensum, chirographo suo præbuerint, quid attinet loqui? Nam si consensui par est silentium: illum ipsum scripto in totius Ecclesiæ oculis firmare, quantum est nefas?

Καὶ λέγετε, ὅτι κρυπτῶς ἱερουργῶν Νικηφόρον [f. Νικηφόρος] ἀναφέρει τὸ λάθρα· καὶ πάντες οἱ πατρίκιοι, ἵνα τοὺς ἄλλους ἐάσω, ὀρθοδοξοῦσιν. Ἀλλὰ τί λέγει ὁ Χριστός· *Εἴ τις ὁμολογήσει ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω κἀγὼ αὐτὸν ἔμπροσθεν τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς*. Ὥσπερ καὶ τὸ ἐναντίον ἐπὶ τῆς ἀρνήσεως· κἂν μόνον τὸ μὴ συνέρχεσθαι εἰς ἀλλήλους ἐποίησαν τὸ χειρόγραφον, τὸ αὐτό ἐστι. Πῶς; γὰρ φυλάξουσιν ὃ φησιν ὁ Χριστός· *Τὸν ἐρχόμενον πρός με, οὐ μὴ ἐκβάλω ἔξω*; Ἔρχεταί τις διερωτῶν καὶ ζητῶν μαθεῖν τὴν ἀλήθειαν· εἴτε ἡγούμενος, εἴτε τις ἄλλος· τί ἀποκριθήσεται ὁ ἡγούμενος; Δηλονότι· παραγγελίαν ἔλαβον μὴ λαλεῖν· εἶθε οὕτω μόνον! Ἀλλὰ μηδὲ εἰσδέξασθαί σε εἰς τὸ μοναστήριον καὶ συναλισθῆναι. Ὁ Χριστὸς λέγει· δέξαι καὶ δίδαξον· *Ἐὰν γὰρ ὑποστείλῃ*, φησὶν, *οὐκ εὐδοκεῖ ἡ ψυχή μου ἐν αὐτῷ*. Ἐγγράφως οὖν ἐποίησαν, ἵνα τῷ βασιλεῖ πειθαρχῶσιν ἀπεναντίας τοῦ Χριστοῦ. Τοσαῦτά εἰσιν, ὦ ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες, ἃ συνεπίσταμαι ἐξ ἀληθείας πεποιηκέναι αὐτούς. Καὶ ἐπειδὴ κατεκρίνατέ με εἰπεῖν τὸ παριστάμενόν μοι· ἀνήγγειλα ἐπὶ μάρτυρι Θεῷ, λαβὼν καὶ λόγον ὡς [Suppl. ex cod. Vaticano 633, f. 29] φυλάσσεσθαι μυστήριον, φειδοῖ τοῦ πειρασμοῦ· λοιπὸν ὑμεῖς σώζοντες σώζετε τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς, εὐχόμενοι καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ.

At occulte, dicitis, sacrificans Nicephorus clam offert, et patricii omnes, ut cæteros omittam, sunt orthodoxi. Verum quid ait Christus? *Si quis confitebitur me coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo qui in cælis est* [95]. Et e contra de negatione. Quanquam enim hoc solum chirographo suo pacti sint, se mutuo non congressuros: idem plane est. Quomodo enim observabunt quod ait Christus: *Eum qui venit ad me non ejiciam foras* [96]? Veniat quispiam percontans, et discere cupiens veritatem, seu præpositus ille sit, seu quis alius. quid respondebit præpositus? Mandatum nempe, dicet, accepi ne loquar. Atque utinam id solum! sed ut nec te monasterio ipso excipiam, nec tecum vescar. Christus dicit, suscipe et doce: *Quod si subtraxerit se*, inquit, *non placebit animæ meæ* [97]. At hi scripto fidem obstrinxerunt, ut imperatoris decreto contra Christum obedirent. Hæc sunt, fratres ac Patres, quæ ab eis gesta pro certo comperi. Quæ, quoniam dicere me quod scirem voluistis, coram Deo teste nuntiavi, sermonem etiam arripiens tanquam.....

Γ'. — *Ἡγουμένῳ.*

III. *Præposito* [98].

Δ'. — *Θεοφυλάκτῳ Νικομηδείας ἐπισκόπῳ.* [ρε'.]

IV. — *Theophylacto Nicomediæ episcopo.*

Dogmatica de sanctis imaginibus. (Baron. an. 816, n. 36.)

Διετίαν ἄγω μεριμνῶν καὶ κάμνων τοῖς λογισμοῖς εἰς τὸ ἐπιστεῖλαί με τῇ ἱερᾷ σου κορυφῇ· καὶ μόλις μέχρι τοῦ νῦν ἐξεπλήρωσά μου ὁ ταπεινὸς τὸν πόθον. Ἀλλ' εὖγε ὅτι ἀξιοῦμαι διὰ τοῦ γράμματος ἀσπάσασθαί σε τὸν ἐμὸν Πατέρα, τὸν στύλον τῆς ἀληθείας, τὸ ἔδραίωμα τῆς ὀρθοδοξίας, τὸν φύλακα τῆς εὐσεβείας, τὸ στήριγμα τῆς Ἐκκλησίας, τὸν νικηφόρον ἄνδρα, τὸν Χριστοφόρον ἀρχιερέα, τὸν ὁμολογίας Θεοῦ μάρτυρα. Μὴ γὰρ οὐ μαρτυρίου στέφανός σοι; ὅτι διὰ Χριστὸν ἐξόριστος, ἄποικος, πολύτλας· καὶ ταῦτα ἐν ἀπαλῷ τῷ σώματι ὅσον ἐκ φύσεως· προτετρυχωμένῳ δὲ ἐξ ἀσκητικῆς οἶδ' ὅτι θεοδρομίας. Αὐχεῖ ἐν σοὶ τῶν ὀρθοφρόνων ὁ χορὸς, ὁ τῆς Νικομηδείας χῶρος χαίρει, καὶ εὐδοξεῖ προῖκα προβαλλόμενός σε τῇ ὑπ' οὐρανόν· ἀποσεισάμενος τὰ πάλαι θρυλλούμενα ἐκ τῶν ἐκεῖσε προεδρευσάντων

Biennium est cum in hac cura et cogitatione versor, ut scribam ad sacrum verticem tuum: ac vix nunc tandem impleo desiderium humilitatis meæ. Sed recte quod dignus habeor, qui per litteras salutem Patrem meum, columnam veritatis, rectæ fidei fundamentum, custodem pietatis, Ecclesiæ firmamentum, victorem virum, Christiferum pontificem, confessionis Dei martyrem. Annon enim martyrii corona tibi præsto est? qui propter Christum exsul et peregrinus graves ærumnas sustines, idque in corpore tum natura sua imbecillo, tum pristinis, sat scio, asceticæ vitæ laboribus attrito. Gloriatur in te orthodoxorum chorus, lætatur Nicomediensum civitas, et triumphat orbis terrarum te ostentans; et vetera olim decantata præsulum suorum probra depellens. Ac si proprie

[94] II Cor. vi, 3. [95] Matth. x, 32. [96] Joan. vi, 37. [97] Hebr. x, 38. [98] Tantum hujus epist. titulus, isque mutilus, extat in mss.

Digitized by Google

magis loquendum est, exsultat animo sanctus Tarasius, ex caula manuque sua prius ovem, tum pastorem inclytum videns depugnantem modo, et discrimen omne petentem pro fide orthodoxa : qui quod in se erat, per synodum Dei gratia contulit temporibus Augustæ, quæ pacis cognomen gessit et pacem dedit, ita ut res ipsæ nominibus apte congruerent. Verum illa quidem sic fuerunt : præsentia vero amara et luctuosa. Qui enim aliter ? altaribus exterminatis, eversis ecclesiis, sursum deorsum omnia miscente hæresi, et Christum cum matre et servis suis persequente. An vero persecutionem passi non sunt, dejectis et prostratis sanctis ipsorum imaginibus ? Num ergo, si vivifici ligni typus aboleatur, sublatam e medio crucem quis neget ? Quod si in typo dici hoc nullo modo potest, cur non idem etiam in imagine fatendum sit ? siquidem et typus ipse imago est, ac vice versa recurrit oratio. At quisnam ego sum miser et sacrorum imperitus, qui hæc divino Patri et magistro edisseram ? Tu ipse nos, sanctissime, perfectiora doce, ut divinis imbutus : tu factis instrue ad fortiter ferendam præsentem seu castigationem, seu probationem : quorum illud prius in nos quadrat propter peccata : posterius in te propter divinam charitatem Christi : quem tu orare ne cesses ut impietatis umbram discutiat, et sereno tranquillæ fidei diluculo celerrime permutet.

A ὀνείδη. Εἰ δέ τι οἰκειότερον δεῖ φάναι· θυμηδὴς Ταράσιος ὁ ἐν ἁγίοις, ἐκ τῆς αὐτοῦ αὐλῆς καὶ χειρὸς πρόβατον πρὶν, ἔπειτα ποιμένα περιδόητον ὁρῶν, ταυῦν ἀγωνιζόμενον καὶ προκινδυνεύοντα ὑπὲρ ὀρθοδοξίας· ἣ συνεισήνεγκε τὰ παρ' ἑαυτοῦ συνοδικῶς χάριτι Θεοῦ ἐν ἡμέραις Βασιλείας εἰρηνονύμου καὶ εἰρηνοδώρου· ὡς συνδραμεῖν φερωνύμως τοῖς ὀνόμασι τὰ πράγματα. Ἀλλ' ἐκεῖνα μὲν τοιαῦτα. Τὰ δὲ νῦν πικρά τε καὶ ἐπώδυνα. Πῶς γὰρ οὔ; θυσιαστηρίων ἀφανιζομένων, ἐκκλησιῶν πορθουμένων, ἄνω καὶ κάτω κυκώσης τῆς αἱρέσεως, καὶ Χριστὸν διωκούσης σὺν μητρὶ καὶ θεράπουσιν. Ἢ γὰρ οὐχ οὕτοι δεδιωγμένοι, τῶν ἁγίων εἰκόνων αὐτῶν πορθουμένων; Εἰ μὴ ἄρα καὶ τοῦ τύπου τοῦ ζωοποιοῦ ξύλου ἀφανιζομένου, λέγοι τις τὸν σταυρὸν μὴ ἐκποδὼν

B γενέσθαι; Εἰ δὲ ἐπὶ τοῦδε οὐχ οὕτως δοτέον· πῶς οὐχὶ καὶ ἐπὶ τῆς εἰκόνος συγκαταθετέον; εἰκὼν γὰρ καὶ ὁ τύπος· ὡς ἀνάπαλιν ἀντιστρέφει ὁ λόγος. Ἀλλὰ τίς εἰμι ὁ τάλας καὶ ἀμύητος, θείῳ Πατρὶ καὶ διδασκάλῳ αἰτιολογῶν ταῦτα; Σὺ ἡμᾶς διδάσκοις, ὦ ἱερώτατε, τὰ τελειότερα ὡς θεμύητος· καὶ ἔργῳ παιδεύοις φέρειν χαρτερῶς τὴν νῦν εἴτε παιδείαν, εἴτε δοκιμασίαν· τὸ πρῶτον ἐφ' ἡμῖν διὰ τὰς ἁμαρτίας· τὸ δεύτερον ἐπὶ σοὶ, διὰ τὴν θείαν ἀγάπην Χριστοῦ· ᾧ λιτανεύειν μὴ ἐλλείποις ἐκτρέψαι τὴν τῆς ἀσεβείας σκιὰν εἰς πρωΐαν εἰρηνικῆς ὀρθοδοξίας τάχιστα.

V.— *Naucratio filio.*

Ε'. — *Ναυκρατίῳ τέκνῳ.* [ριε'.]

Thaddæi monachi martyrium. De quibusdam lapsis querela. Hortatio ad constantiam. (Baron. an. 814, n. 53.)

Nuntius supra nuntium, et sermo supra sermonem. Quid dicam, aut quid loquar ? Quem sensum miser capiam in iis quæ acciderunt? Gaudium mihi et dolor, jubilatio et luctus. In affectum duorum medio positus sum, nec statuere possum, ad utrum me convertam. Verumtamen vincit qui Satanam vicit et principes et tortores hujus sæculi. Morti pro Christo datus est Christi agnus flagellis concisus, Thaddæus [9] ramus meus, viscera mea, filius obedientiæ, surculus pietatis, Apostoli cognominis. Gaudium immensum, incredibilis lætitia, non mihi tantum pusillo, sed et Angelis pariter et hominibus. *Quam magnificata sunt opera tua, Domine* [1] ! quod nunc etiam in humili generatione ista incorruptum veritatis tuæ testem produxisti : et hunc non ex sapientibus, aut nobilibus hujus mundi, sed e plane diversis : ut Apostoli sermo compleretur : *Ignobilia mundi et contemptibilia elegit Deus, et ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret* [2]. Et quonam mihi abiisti, beate fili ? ubi tam cito exaltatus es in martyrum album ascriptus ? O sortem tuam ! o generositatem tuam ! o prudens consilium tuum ! Uno die infinita sæcula promeruisti : per cruciatuum tormenta inexplicabilem lætitiam adeptus es : centum et triginta verberum suffragio plenam laboris merce-

C Ἀγγελία ἐπ' ἀγγελίᾳ· λόγος ἐπὶ λόγῳ. Τί εἴπω, καὶ τί λαλήσω; πῶς διατεθῶ ὁ τάλας ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις; Χαρά μοι καὶ λύπη· ἄνεσις καὶ ἀπόκλαυσις. Ἐν μεταιχμίῳ δύο παθῶν ἀπειλημμένος γέγονα· καὶ οὐκ ἔχω πότερον αἱρήσομαι λέγειν. Ὅμως νικᾷ ὁ νικήσας τὸν Σατανᾶν, καὶ τοὺς ἄρχοντας καὶ κολαστὰς τοῦ αἰῶνος τοῦδε. Ἐθανατώθη ὑπὲρ Χριστοῦ τὸ ἀρνίον τοῦ Χριστοῦ μαστιγούμενον, Θαδδαῖος ὁ ἐμὸς ὄρπηξ, τὸ ἐμὸν σπλάγχνον, ὁ υἱὸς τῆς ὑπακοῆς, τὸ στέλεχος τῆς εὐσεβείας, ὁ τοῦ Ἀποστόλου συνώνυμος. Ἀβάστακτος ἡ χαρὰ, ἀνυπέρβλητος ἡ εὐφροσύνη, οὐκ ἐμοὶ τῷ ταπεινῷ μόνον, ἀλλὰ καὶ

D ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις. *Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε !* ὅτι καὶ νῦν ἐν τῇ ταπεινῇ γενεᾷ ταύτῃ μάρτυρα τῆς ἀληθείας σου ἀπαράγραπτον ἀνέδειξας· καὶ τοῦτον οὐκ ἐκ τῶν σοφῶν καὶ εὐγενῶν τοῦ τῇδε κόσμου, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐναντίως ἐχόντων· ἵνα πληρωθῇ ὁ λόγος τοῦ Ἀποστόλου· ὅτι, *Τὰ ἀγενῆ καὶ τὰ ἐξουθενημένα ἐξελέξατο, καὶ τὰ μὴ ὄντα· ἵνα τὰ ὄντα καταργήσῃ.* Ποῦ μοι ἀπέστης, ὦ μακάριον τέκνον; ποῦ θᾶττον ὑπερυψώθης μάρτυσι συναρίθμιος γεγονώς; Ὦ τῆς ἐπιτυχίας σου ! ὦ τῆς εὐγενείας σου ! ὦ τῆς εὐβουλίας σου ! Ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ ἐκέρδησας ἀπείρους αἰῶνας· ἐν ἀνίαις βασανιστικαῖς ἐκτήσω τὰς ἀνεκλαλήτους εὐφροσύνας· ἐν πληγαῖς ἑκατὸν πρὸς τριάκοντα εἴληφας τὸν τέλειον τῆς

[9] Vide infra epist. 21. [1] Psalm. xci, 6. [2] 1 Cor. i, 28.

Digitized by Google

ἐργασίας μισθὸν σὺν μάρτυσι παρὰ τῆς ἁγίας Τριάδος. Εἴπερ ὁ μὲν τῆς τελειότητος, ὁ δὲ τῆς Τριάδος ἀναλογῶν ἐστιν ἀριθμός· ἵνα κἂξ αὐτοῦ τοῦ κολασμοῦ σου παραδείξειε Θεὸς τὸ μεγαλοφυές σου. Τὸ αἷμά σου, μύρον· τὸ λείψανόν σου, ἁγιασμοῦ μεταδοτικὸν τοῖς ψαύουσι.

Δέομαί σου, ἅγιε τοῦ Θεοῦ Θαδδαῖε, πρέσβευε ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ ἀναξίου δούλου σου· οὐ γὰρ τολμῶ σε καλέσαι τέκνον. Ὁρᾶτε, ἀδελφοί μου, τί γέγονε· ποῖον θησαυρὸν καὶ μέλος ἐκεκτήμεθα. Ἀρκεῖ εἰς τε Θεοῦ δόξαν καὶ ἡμέτερον καύχημα, ὁμοῦ τε καὶ τῆς ὅλης Ἐκκλησίας χαρμόσυνον, ὁ μάρτυς Χριστοῦ Θαδδαῖος. Τί τἆλλα; *Ἔσονται*, φησὶν, *οἱ πρῶτοι ἔσχατοι, καὶ οἱ ἔσχατοι πρῶτοι.* Τοῦτο ἐπὶ τοῦ Ἰακώβου φημὶ καὶ Λουκιανοῦ· τοῦ μὲν ἐναθλήσαντος· εἴη καὶ ἐναθλήσοντος μέχρι τέλους· σὺν Δωροθέῳ καὶ Βησαρίωνι [Reg. cod. Βισαρίωνι]! Τοῦ δὲ κατὰ τὰς ἁμαρτίας μου ναυαγήσαντος σὺν τοῖς ὁμοτρόποις. Ὦ πῶς; ἔπεσον ἐν μέσῳ φωστήρων οἱ οἰκτιστοι! Ἐπελάθοντο τοῦ εἰρηκότος ἄρα· *Μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα.* Μὴ γὰρ οὐ κατεμέτρησε τὸ δυνατὸν ὁ μόνος δυνάστης καὶ δυναμῶν τοὺς ἀσθενοῦντας; Καὶ οἱ μάρτυρες ἐγγύθεν. Μὴ γὰρ οὐκ ἐξαιρούμενος ἐξ ἀνάγκης τοὺς ἔτι μὴ ἰσχύοντας τῇ φύσει, οὐ τῇ προθέσει; *Καὶ ὁ μάρτυς Θαδδαῖος ἐν οὐρανῷ πιστός.*

Μὴ δὴ οὖν, ἀδελφοί μου, πτοηθῶμεν, μηδὲ ἐμφοβοι γενοίμεθα τῇ τῶν ἠττημένων πτώσει· ὡς ὅτι καὶ ἡμεῖς οὐχ ὑποίσομεν τὰς πληγάς. Οἴσομεν Θεοῦ δυνάμει, καὶ διαβησόμεθα, κἂν πῦρ, κἂν ξίφος. Θεὸς ὁ προηγούμενος καὶ προσκαλούμενος εἰσελθεῖν ἡμᾶς εἰς τὴν ἐπηγγελμένην ἡμῖν βασιλείαν, ὡς τὸν Ἰσραὴλ εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας. Οὐκ ἴστε τί πεπόνθασιν οἱ τότε ἀναστατοῦντες τὸν λαὸν, λέγοντες· Οὐ δυνησόμεθα διαβῆναι· ὅτι ἐκεῖ πόλεις τειχήρεις ἕως τοῦ οὐρανοῦ, καὶ γίγαντες ἐν οἷς ὁ Ἐνάκ. Καὶ τί τὸ γεγονός; οὐχὶ διὰ τοῦτο αὐτοὶ μὲν πυρίκαυστοι· ὁ δὲ γογγυστὴς λαὸς ἅπας ὤλετο· ὧν τὰ κῶλα ἔπεσεν ἐν τῇ ἐρήμῳ; Μή τις τοιοῦτος ἀναστάτης· μή τις ὀλίγωρος· μή τις δύσελπις. Διαβησόμεθα οὖν, ἀδελφοὶ, διαβησόμεθα ὡς Χαλὲβ λέγω, καὶ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, οἱ τῆς ἐπαγγελίας κληρονόμοι. Τείχη ἡμῖν κατασεισθήσονται νοητὰ, ὡς τηνικαῦτα τὰ Ἱεριχούντια σάλπιγγι εὐχαριστίας, ἣν ᾖσεν ὁ μακάριος Θαδδαῖος, ψάλας ἐκ βαλβῖδος τῶν πόνων· *Αὕτη ἡ ἡμέρα ἣν ἐποίησεν ὁ Κύριος.* Οὕτω παρακαλῶ, οὕτως ἀντιβολῶ· *Ὑπὲρ Χριστοῦ* γὰρ, φησὶ, *πρεσβεύομεν, ὡς τοῦ Θεοῦ παρακαλοῦντος δι' ἡμῶν.* Δεόμεθα μὴ δειλανδρῆσαι πρὸς τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ σὺν αὐτῷ θάνατον, ἐὰν δέῃ. Πρὸς πάντας ἡ ἐπιστολή· κἂν εἰς πρόσωπόν σου, τέκνον ἀγαθόν. Διὸ καὶ πάντας ἀσπάζομαι, καὶ πᾶσι συγχαίρω ἐν τοῖς παθήμασι. Καὶ τίς ἄξιος ἀνταναπληρῶσαι τὰ ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ; Καὶ οὐαὶ τῷ ἐξάρνῳ καὶ ἐκκεκλικότι, κἂν θάνατος· ὅτι ὁ αἰώνιος θάνατος ποιμανεῖ αὐτὸν, *Καὶ κατακυριεύσουσιν*

dem a sancta Trinitate eum martyribus accepisti. Nimirum ille perfectionis, hic Trinitatis speciem numerus repræsentat; ut vel ex ipso supplicio tuo animi tui magnitudinem Deus ostendat. Sanguis tuus, unguentum: reliquiæ tuæ, sanctificationis tangentibus largitrices.

Oro te, sancte Dei Thaddæe, intercede pro me indigno famulo tuo; neque enim audeo te filium appellare. Videtis, fratres, quid acciderit, qualem thesaurum, et quale membrum possideamus. Sufficit ad Dei gloriam, ad ostentationem nostram, ad Ecclesiæ totius exsultationem Christi martyr Thaddæus. Quid cætera? *Erunt*, inquit, *primi novissimi, et novissimi primi* [a]. Hoc de Jacobo dixerim et Luciano: quorum alter quidem decertavit, et utinam usque ad finem decertasset, cum Dorotheo et Bessarione! alter propter peccata mea naufragium fecit cum sui similibus. O quomodo ceciderunt in medio luminum infelices! Obliti illius qui dixit: *Nolite timere eos qui occidunt corpus* [b]. Annon enim vires et facultatem dimensus est, qui solus potens est, et infirmos confortans? At testes adsunt de propinquo. Annon eos eripit de tribulatione qui vires nondum habent natura non voluntate? *At testis* Thaddæus *in cælo fidelis* [c].

Nc igitur terreamur, fratres, neque animo consternemur ob cladem eorum qui lapsi sunt, quasi plagas et ipsi perferre non possimus. Perferemus Dei virtute, et transiliemus quamvis per ignem, quamvis per gladium. Deus est qui nos ducit, et invitat ut promissum nobis regnum intremus, sicut Israel terram promissionis. Nescitis quid iis contigerit, qui populum tunc subvertebant, dicentes: Non poterimus penetrare, quoniam illic urbes usque in cœlum muratas vidimus, et gigantes, inter quos Enac [d]. Quid deinde secutum est? Nonne ob eam causam igne succensi sunt, et murmurator populus universus interiit, et membra eorum ceciderunt in solitudine? Nullus sit hujusmodi perturbator, nullus contemptor, nullus desperabundus. Transgrediemur omnino, fratres, transgrediemur, sicut Caleb, inquam, et Jesus filius Nave, promissionis hæredes. Corruent ante nos spirituales muri, sicut tum Jerichuntini ad gratiarum actionis buccinam [e], qua cecinit beatus Thaddæus ex ipsa laborum meta personans: *Hæc dies quam fecit Dominus* [f]. Sic oro, sic obtestor: *Pro Christo* enim, ait, *legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos* [g]. Obsecramus ne reformidetis mortem ipsam, si opus sit, pro illo et cum illo sustinere. Ad omnes hæc epistola, tametsi ad te inscribitur, fili optime. Propterea omnes saluto et omnibus gratulor in ærumnis. Et quis dignus erit adimplere ea quæ desunt passionum Christi in carne sua [h]? Et væ neganti aut succum-

[a] Matth. xxi, 16. [b] Matth. x, 28. [c] Psal. lxxxviii, 38. [d] Deut. ix, 12. [e] Josue. vi, 20. [f] Psal. cxvii, 24. [g] II Cor. v, 20. [h] Coloss. i, 24.

Digitized by Google

benti, licet mors impendeat : quia mors æterna depascet eum : *et dominabuntur ejus recti in matutino* [11] . Pax vobis Christi, robur, fortitudo, consolatio pro fratribus universis, et pro me orantibus, ut ad quæ hortor, ipse impleam Dei misericordia. Salutant vos fratres qui mecum sunt.

A αὐτοῦ οἱ εὐθεῖς τὸ πρωΐ. Εἰρήνη ὑμῖν Χριστοῦ • κράτος, ἰσχύς, παράκλησις • προσευχομένοις περὶ πάντων ἀδελφῶν, καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ, ἵνα πληρωθῆς, ὧν νουθετῶ, ἐλέει Θεοῦ φανῶ. Οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοὶ ἀσπάζονται.

VI.— *Presbytero qui subscripserat.*

Ϛ'. — *Πρεσβυτέρῳ ὑπογράψαντι.* [ρμδ'.]

De sanctis imaginibus.

Quid passa reverentia tua est in hoc subscriptionis naufragio ? et quantopere lapsum deflevisti ? Lapsus enim revera est sanctæ Christi imaginis violatio, vel manu tantum. Ex libello tuo intellexi, o vir Dei, et commiseratus et conquestus sum, et vicem tuam dolui, miserabiliter ejulans, et ut hominem decet fraterne amantem. Etenim *sumus invicem membra* [12]. Et : *Sive patitur unum membrum, compati debent omnia membra* (vox est Apostoli), *sive gloriatur unum membrum, gaudium ad omnia pertinet* [13] . Sed o calamitatem ! spoliati sumus, territi, pavore perculsi, ubi nulla pavoris, nulla causa terroris fuit : siquidem legimus : *Ne terreamini ab his qui occidunt corpus, animam autem non possunt lædere* [14]. Quorsum me igitur, qui sum ad nullam rem utilis, sermone compellas, o amice ? Quæ mihi medendi vis est, cum sim a peccatis æger, nec ex eorum numero quibus talium vulnerum concredita curatio sit ? Non enim Deus confusionis est : quæ presbyteros attinent sive sacerdotes, emendandi jus ac sanandi episcopis attribuit. Quid a me ea poscis quibus sum impar ? Non licet. At istud interim tum dandi consilii causa, tum benevolentiæ significandæ, suggero ac dico, ne te dimittam omnino a responso vacuum. Bonus est Deus qui non vult mortem hominis, sed ut magis convertatur et vivat [15] . Si igitur ex animo pœnitentia est, sacris operam dare omnino desine : nisi forte necessaria causa interveniente, sancta nonnullis impertieris. Fit enim interdum ex necessitate ac difficultate, ut a seipso quis accipiat propter hæresim declinandam. Quæ igitur præstitisti, sive a te ipso, sive inductus ab alio, egregia sunt et digna laude ad flectendum Deum. At nulla res omnino potest veniam dare rei sacræ facieudæ, vel si a quocunque antistite data videatur : idque dum Ecclesia Dei pace perfruatur : quo tempore synodali judicio, ut par est, quæ ad similia spectant negotia, per canones sancientur, divino tum calculo sententiam corroborante. Quod si dixeris, Inter subscribendum exclamavi adorare me sanctas imagines ; ignosce, frater, et Pilatus, dum expertem se Christi cædis ore faceret, calamo necem confirmavit. Hæc tibi nostra tenuitas, tanquam spectante Deo. At preces, quæso, funde pro mea salute, in pœnitentia ac dolore animi tui. Consolare eos, quos a te conspici ais, sanctos Patres meos ex episcopis, et jube salvere tanquam a me miserabili.

Οἷον πέπονθεν ἡ τιμιότης σου ἐν τῷ ναυαγίῳ τῆς ὑπογραφῆς ; καὶ ὁπόσον ἀπεκλαύσω τὸ πτῶμα ; Πτῶμα γάρ ἐστιν ὡς ἀληθῶς ἡ κατὰ τῆς ἁγίας εἰκόνος τοῦ Χριστοῦ ἔκτασις, καὶ μόνον τῆς χειρός. B Ἔγνων διὰ τοῦ πιττακίου σου, ὦ ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, καὶ συμπέπονθα, καὶ συνεποτνίασα, καὶ συνήλγησα, σχέτλια φθεγξάμενος, καὶ οἷα εἰκὸς ἁρμόζει τῷ φιλαδέλφως ἔχοντι. *Καὶ γὰρ μέλη ἀλλήλων ἐσμέν.* *Καί · Εἴτε πάσχει ἓν μέλος, συμπάσχειν ὀφείλει πάντα τὰ μέλη* · (φωνὴ ἐστιν ἀποστολική)· *Εἴτε δοξάζεται ἓν μέλος, ἡ χαρὰ ἐπὶ πᾶσιν.* Ἀλλ' ὦ τῆς ἐπηρείας ! ἐσυλήθημεν, ἐπτοήθημεν, ἐφοβήθημεν, ἐν οἷς οὐ φοβητέον, οὐδ' αὖ πτοητέον · εἴπερ ἀναγινώσκομεν τὸ, *Μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων λαβέσθαι* [f. βλαβέσθαι]. Τί οὖν πρός με τὸν ἀχρεῖον, ὦ φίλε, ἀνήνεγκας τὸν λόγον ; Τίς ἐγὼ πρὸς ἰατρείαν ὁ νοσῶν ἐν ἁμαρτίαις · καὶ οὐ τῶν τὰ τοιαῦτα πεπιστευμένων ἰᾶσθαι συντρίμματα ; Ἐπεὶ μὴ ἀταξίας ὁ Θεός · τὰ τῶν πρεσβυτέρων, ἤγουν ἱερέων, C ἐπισκόποις ἀπένειμεν ἐπανορθοῦν καὶ ἰᾶσθαι. Πῶς παρ' ἐμοῦ ἐπιζητοίης τὰ ὑπὲρ ἐμέ ; Οὐκ ἐγχωρεῖ. Τοῦτο δὲ συμβουλευτικῶς καὶ ἀγαπητικῶς ὑποτίθημι καὶ λέγω · ἵνα μή σε ἀναπόκριτον ἐάσω πάντη. Ὁ Θεὸς ἀγαθός ἐστιν οὐ θέλων τὸν θάνατον τοῦ ἀνθρώπου, ὡς τὸ ἐπιτρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν. Εἰ οὖν ἐν ἀληθείᾳ ἡ μετάνοια · στῆθι τῆς ἱερουργίας παντάπασιν· οὐκ οἶδα εἰ μὴ κατὰ ἀνάγκην τὴν ἐνεστῶσαν μεταδοίης τισὶ τῶν ἁγιασμάτων. Ἔστι γὰρ ἐξ ἀνάγκης καὶ ἀπορίας, καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ μεταλαβεῖν τὸν τυχόντα, διὰ τὸ φευκτὸν τῆς αἱρέσεως. Ὅσα οὖν ἐποίησας, εἴτε παρ' ἑαυτοῦ, εἴτε καὶ πρὸς ἄλλου ἐπιτραπείς, καλὰ μὲν καὶ ἐπαινετὰ εἰς Θεοῦ ἐπίκαμψιν. Οὐδὲν D δὲ τὸ καθόλου δυνάμενον λῦσαι τῆς ἱερουργίας · κἂν ἐξ οἱουδηποτοῦν ἀρχιερέως δόξειεν εἶναι · καὶ τοῦτο ἕως εἰρήνης τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας· ἐν ᾗ τηνικαῦτα κρίσει συνοδικῇ ὡς δέον πᾶν ὁτιοῦν τῶν τοιούτων κανονισθήσεται, καὶ κρίσιν ἕξει θεόψηφον. Εἰ δὲ φῂς, ὅτι ὑπογράφων ἔκραζον προσκυνεῖν με τὰς ἁγίας εἰκόνας· σύγγνωθι, ἀδελφὲ, καὶ Πιλάτος, τῷ στόματι ἀθῳῶν ἑαυτὸν τῆς σφαγῆς Χριστοῦ, τῷ καλάμῳ ἐκύρου τὸν θάνατον. Ταῦτά σοι παρ' ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ ὡς ἐνώπιον Θεοῦ. Ἀλλὰ δέομαι μνείαν ποιοῦ ὑπὲρ ἐμῆς σωτηρίας, ἐν τῇ μετανοίᾳ τῆς συνθλίψεώς σου. Προσαγορεῦσαί τε παρακλήθητι οὓς ἔφης ὁρᾶν ἁγίους Πατέρας μου ἐν ἐπισκόποις, ὡς ἐξ ἐμοῦ τῶν οἰκτροῦ.

[11] Psal. XLVIII, 15. [12] dogmatica. [13] Ephes. IV, 25. [14] I Cor. XII, 26. [15] Matth. X, 28. [16] Ezech. XXXIII, 11.

Digitized by Google

Ζ'. — *Ἰωάννῃ τέκνῳ.* [ρμη'.]

VII. — *Joanni filio.*

Respondet ad quæsita.

Ἥδομαι, τέκνον καὶ ἀδελφὲ, ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς σου· ὅτι καθ' εἱρμὸν ἔρχονται, καὶ τὸν τῆς πολυλογίας ναυτιασμὸν ἀπαναίνονται. Καὶ γὰρ ἐπιστολῆς ἀρετὴ, εὐθὺς τῆς προκειμένης ὑποθέσεως ἅπτεσθαι, καὶ τοσαῦτα λέγειν ἅττα ἐπάναγκες· ἀλλὰ μὴ ἐπικυκλεῖν τὰ οὐχ οὕτως. Εἶεν. Περὶ ὧν ἠρώτησας, οὐ τοῦ παρόντος καιροῦ τὰ τοιάδε φιλοπευστεῖν· οὔτε πρὸς ἡμῶν μυεῖσθαί σε, ὦ καλὲ παῖ· ἐπειδὴ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἀμύητος ἐγὼ τῶν δυσεφίκτων. Ὡς δ' ἂν μὴ παραλυπῆσαι τῇ ἀφασίᾳ· ἐκεῖνο λέγω περὶ τοῦ πρώτου· ὅτι οὐδείς πω τῶν ἄλλων θεοφόρων Πατέρων ἐλεύκανε τὸ πρόβλημα οὕτως; ὡς ὁ Νυσσεὺς Γρηγόριος. Ἀρκεσθῶμεν οὖν τῇ τοῦ πνεύματος θεωρίᾳ ἐν ἀνηγμένῃ θεωρίᾳ ἄγαν. Τὸ γὰρ ἐπέκεινα Γαδείρων οὐ περατόν· ὡς ὁ λόγος. Περὶ δὲ τοῦ δευτέρου· *Ὁ συνιὼν ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ σιωπήσεται· ὅτι καιρὸς πονηρός ἐστιν* · οὐ δοκεῖ μοι καμπύλον καὶ σκολιὸν εἶναι. Καιρὸς γὰρ τοῦ λαλεῖν ἡμᾶς διώρισται ὑπὸ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς, καὶ καιρὸς σιωπῆς, κατὰ τὴν ἐπιβάλλουσαν χρείαν, σκοπούντων ἡμῶν καὶ οἰκονομούντων τὸν λόγον τῆς ἀληθείας. Ἢ γὰρ οὐχὶ μὴ βάλλειν τοῖς κυσὶ τὰ ἅγια, μήτε ῥίπτειν τοὺς μαργαρίτας ἔμπροσθεν τῶν χοίρων προστετάγμεθα; Ἄθρει τοὺς θεοφόρους· καὶ τοὺς δὲ εὑρήσεις, πῇ μὲν ὑπὸ τὸν μόδιον τῆς σιωπῆς τὸν λόγον τιθέντας, ὁπόταν ἀλυσιτελὲς τὸ λέγειν, μᾶλλον δὲ καὶ ζημιῶδες. Πῇ δὲ, ἐπὶ τῆς λυχνίας αὐτὸν ἀνιέντας [Reg. cod. ἀνιόντας], ὁπηνίκα εὔκαρπος ἡ σπορὰ καὶ οὐ πετρώδης. Τοσαῦτά μοι συνεώρατε ἐν τῇ προτάσει. Ἐξευρίσκων δὲ παρὰ σεαυτοῦ ἢ καὶ ὑφ' ἑτέρων τὰ δοκιμώτερα· μὴ φθονήσειας μεταδοῦναι ἐμοὶ τῷ σῷ πατρὶ καὶ ἀδελφῷ, ἐνδεεῖ τῶν νοημάτων ὑπάρχοντι. Ἔρρωσο, πλεῖστά μοι ποοσευχόμενος.

Delector, fili ac frater, litteris tuis: quod et continuæ perferuntur, et multiloquii fastidium vitant. Hæc enim epistolæ laus propria est, ut statim a proposito argumento initium dicendi faciat, eaque dicat quæ necesse est, nec ea revolvat quæ non sunt ejusmodi. Ad alia porro pergamus. De quibus interrogasti, neque est hujus temporis talia sciscitari, nec nostrarum virium edocere te, puer optime: quandoquidem, præter alia, rudis sum et imperitus in iis quæ sunt captu difficilia. Ne vero molestiam nostra tibi taciturnitas afferat, de priore sic statuo: a nemine cæterorum divinorum Patrum illustratam hanc quæstionem esse perinde atque a Gregorio Nysseno. Satis igitur nobis sit ea spiritu contemplari, patefacta oppido ad contemplandum via. Nam quæ ultra Gades, inaccessa: ut est in proverbio. De altero vero capite: *Prudens in tempore illo tacebit, quia tempus malum est* [17]; non mihi videtur aut prave dictum, aut præpostere. Tempus enim loquendi nobis a Scriptura divinitus inspirata definitum est [18], et tempus tacendi, ut poscit usus, nobis explorantibus, ac dispensantibus verbum veritatis. Annon enim nec dare sancta canibus, nec mittere margaritas ante porcos jubemur [19]? Sanctos viros intuere: hos profecto intelliges nunc quidem sub silentii modio sermonem ponere, cum loqui supervacuum est, imo et damnosum: nunc vero super candelabrum attollere, cum spem proventus sementis habet, nec lapidosa est. Hæc sunt quæ in proposita quæstione animus intuetur. Si vel per te ipse, vel aliorum ope compereris quæ magis probentur, fac me particpem libens, patrem videlicet, fratremque tuum, consilii in primis egentem. Vale, ac plurimum pro me precare.

Η'. — *Θεόδωρος πάσαις ταῖς ἀδελφότησιν ἤτοι συνοδίαις ταῖς πανταχοῦ διὰ Χριστὸν διεσπαρμέναις, σὺν τοῖς ἐν φυλακαῖς τε καὶ ἐξορίαις κρατουμένοις, ἐν Κυρίῳ χαίρειν.* [ρν'.]

VIII. — *Theodorus omnibus ubique propter Christum dispersis fratribus, et iis qui in carceribus et exsiliis detinentur, in Domino salutem* [20].

Dogmatica de sanctis imaginibus. (Baron. an. 814, n. 45.)

Χάρις *ὑμῖν καὶ εἰρήνη*, ἀποστολικῶς εἰπεῖν, *ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ*, τῆς ἐλπίδος ἡμῶν· ὑπὲρ οὗ καὶ δι' ὃν ὁ διωγμὸς, ἡ θλῖψις καὶ ἡ στενοχωρία, ἡ ἐρημία καὶ φυγαδεία, αἱ εἰρκταὶ καὶ ποιναὶ καὶ ὅσα ἄλλα καθεκάστην εἰς ταλαιπωρίαν ὑπαντήματα καὶ συμβάματα. Τούτου χάριν, ἀδελφοί μου ἀγαπητοὶ, τῆς ἀπολείψεως τοῦ ταπεινοῦ ἡμῶν προσώπου παραμυθίαν τινὰ ἐπινοησάμενοι, στέλλομεν ὑμῖν τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, γνωρίζοντες, ὡς ἀδιαλείπτως μνείαν ἡμῶν ποιούμεθα ἐν ταῖς ταπειναῖς ἡμῶν προσευχαῖς, ἕνα ἕκαστον ἀναπολοῦντες καὶ ἀναλογιζόμενοι, δάκρυσι καὶ στεναγμοῖς αἴροντες χεῖρας εἰς Θεόν· ἵνα καθὼς ὑπεδυσάμεθα τοὺς ὑπὲρ ἀληθείας ἀγῶνας, καὶ ἐξ-

Gratia *vobis et pax*, ut Apostoli verbis utar, *a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo* [21], qui est spes nostra, pro quo et propter quem persecutio, tribulatio, angustia, solitudo, exsilium, carceres et pœnæ, et quotquot alia in dies ad cumulum calamitatis incidunt et occurrunt. Hujus rei gratia, fratres charissmi, absentiæ humilis faciei nostræ solatium aliquod excogitantes, hanc ad vos epistolam mittimus, notum facientes quod sine intermissione memoriam vestri facimus in humilibus orationibus nostris [22], unumquemque animo recolentes ac commemorantes, cum lacrymis ac gemitibus levantes manus ad Deum: ut sicut certamen pro veritate suscepimus, et in uno spiritu et anima una, tan-

[17] Amos v, 13. [18] Eccle. III, 7. [19] Matth. VII, 6. [20] Catechetica. [21] Galat. I, 3. [22] Rom. I, 9. [23] Philipp. II, 2.

Digitized by Google

quam ex nido a sacris nostris asceteriis processimus ; ita usque ad finem, Domini virtute, perseveremus, eamdem fidem, *eamdem charitatem habentes, unanimes, idipsum sentientes* [25] et veritatis dogma retinentes, quod annuntiatum est, et inscriptum oculis et auribus in omni creatura quæ sub cœlo est : adorare quidem Patrem et Filium et Spiritum sanctum, venerandam et beatam Trinitatem, sicut theologiæ ratio docet : confiteri autem unum e Trinitate, Filium ac Verbum Dei, et Dominum nostrum Jesum Christum, seipsum exinanisse [26], servique formam accepisse, et in similitudinem hominum factum, in forma nostra effingi, efformarique corporis figura, quatenus idem perfectus Deus simulque et homo est : sic inter circumscriptionem secundum nos, quorum formam assumpsit, consistens, quemadmodum ab ea per divinæ naturæ incomprehensibilitatem remotus est. *Non enim* utique, ait Scriptura, *angelos apprehendit* (quanquam et illis effingi convenit, ut viderunt quibus videre a Spiritu concessum est), *sed semen Abrahæ apprehendit* [27]. Unde oportuit eum per omnia fratribus assimilari. Dicant ergo Christomachi, quomodo potest semen Abrahæ non effingi ? aut rursus quomodo per omnia similis nobis erit, quorum frater vocatur, si circumscriptionis proprietatem, prout in nobis est, qui ejus fratres sumus, non sumpsisse demonstretur ? Non igitur frater, nec similis nobis est ; ac proinde nec homo. Ita concluditur ex eo quod negant Christum per imaginem exprimi more nostro. Ita illi salutarem œconomiam destruunt : perinde ac Manichæi, Valentiniani, et Marcionistæ. Quorum communionem fugiamus, fratres, tanquam serpentis venenum non corpus infuscans, ut quodam loco ait Theologus, sed animæ intima.

Nos apostolicæ et universali Ecclesiæ consentientes (hæc enim Byzantina segmentum est hæreticum, cui solemne est et ab aliis frequenter abscindi) Dominum nostrum Jesum Christum corporali figura depingimus : serie sursum ab ipso ejus adventu ex apostolico facto deducta, imaginem ex imagine derivantes, quemadmodum et vivificæ crucis : non autem ut hanc quidem exprimamus quæ Christi armatura est adversus diabolum, ipsum autem non exprimamus qui armiger est et interfector Satanæ. Qui enim depingi queat armatura victrix ac vera, quæ armatum quoque ipsum oculis non subjiciat ? Adoramus deinde sanctam ejus imaginem, tanquam expressum in ea Christum adorantes. Expressus enim et efformatus ex utero prodiit Deiparæ matris suæ : sin minus, abortivum quiddam et non formatus homo fuit, o theomachi ! Quod si conformatus infans prodit, ut verum est, de quo dixit propheta : *Omne masculinum adaperiens vulvam sanctum Deo vocabitur* [28] ; necesse prorsus est ut expĭmi natura sua possit et effingi. *Surdi, audite ; cæci, aspicite* [29]. Una in re duntaxat novitatem in Christo agnosci-

A εληλύθαμεν ἐν ἑνὶ πνεύματι καὶ μιᾷ ψυχῇ, ὡς ἐκ καλιᾶς ἀπὸ τῶν ἱερῶν ἡμῶν ἀσκητηρίων · οὕτω διαμείνωμεν μέχρι τέλους, δυνάμει Κυρίου, τὴν αὐτὴν πίστιν ἔχοντες, *τὴν αὐτὴν ἀγάπην, σύμψυχοι*, τὸ ἓν φρονοῦντες, καὶ κρατοῦντες δόγμα τῆς ἀληθείας, τὸ κηρυχθὲν, καὶ ἐγγραφὲν καὶ ὄψει καὶ ἀκοῇ, ἐν πάσῃ τῇ κτίσει ὑπὸ τὸν οὐρανόν · προσκυνεῖν μὲν οὖν Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὴν πολυθρύλητον καὶ μακαρίαν Τριάδα κατὰ τὸν τῆς θεολογίας λόγον · ὁμολογεῖν δὲ τὸν ἕνα τῆς Τριάδος, τὸν Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ Θεοῦ, Κύριον δὲ ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, ἑαυτὸν κεκενωκέναι, δούλου τε μορφὴν ἀναλαβόντα, ἐν ὁμοιώματί τε ἀνθρώπων γεγονότα, ἐν εἴδει τῷ καθ' ἡμᾶς εἰκονίζεσθαι, χαρακτηρίζεσθαι χαρακτῆρι σώματος, καθότι ὁ αὐτὸς τέλειος
B Θεὸς, ὁμοῦ τε καὶ ἄνθρωπος ἐχρημάτισε · τοσοῦτον περιγραφῆς εἴσω γενόμενος καθ' ἡμᾶς, ὧν καὶ τὴν φύσιν εἴληφεν · ὅσον ταύτης τῷ ἀπεριγράπτῳ τῆς θείας φύσεως ἀνῴκισται. *Οὐ γὰρ*, δήπου κατὰ τὰ λόγια, *ἀγγέλων ἐπιλαμβάνεται* · εἴπερ κἀκείνοις τὸ εἰκονίζεσθαι · ὡς ὤπται τοῖς βλέπουσιν ὑπὸ Πνεύματος · *ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραὰμ ἐπιλαμβάνεται*. Ὅθεν ὤφειλε κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι. Εἰπάτωσαν οὖν οἱ Χριστομάχοι, πῶς οἷόν τε τὸ Ἀβραμιαῖον σπέρμα μὴ εἰκονίζεσθαι ; πῶς δ' αὖτῷ ἕξει τὸ κατὰ πάντα ὅμοιον ἡμῖν, ὧν ἀδελφὸς κέκληται · εἴπερ οὐ τὸ περιγραφῆς ἴδιωμα καθ' ἡμᾶς τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ εἰληφὼς δείκνυται ; Οὐκοῦν ἀδελφὸς οὐδ' οὐ μὴν ὅμοιος ἡμῖν · διὰ τοῦτο οὐδὲ ἄνθρωπος.
C Οὕτω συνῆκται ἐκ τοῦ μὴ λέγειν αὐτοὺς Χριστὸν καθ' ἡμᾶς εἰκονίζεσθαι · καὶ οὕτως ἀποσκευάζονται τὴν σωτήριον οἰκονομίαν · ἐπίσης τῶν Μανιχαίων, Οὐαλεντίνων τε καὶ Μαρκιωνιστῶν · ὧν φύγωμεν τὴν κοινωνίαν, ἀδελφοὶ, ὡς ἰὸν ὄφεως, μελαίνουσαν οὐ σῶμα, ὥς πού φησιν ὁ Θεολόγος · ἀλλὰ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς.

Τῇ ἀποστολικῇ δὲ καὶ ὑπ' οὐρανὸν Ἐκκλησίᾳ τὰ ἴσα φρονοῦντες · αὕτη γὰρ ἡ Βυζαντιαία τμῆμα αἱρετικὸν, ὡς εἴθισται αὐτῇ πολλαχῶς τῶν ἄλλων ἀποσχίζεσθαι · εἰκονίζομεν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν σωματικῷ χαρακτῆρι, εἱρμῷ τῷ ἀνέκαθεν ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ ἐξ ἀποστολικῆς πράξεως παρηγμένῳ, ἐξ εἰκόνος εἰκόνα μεταγράφοντες, καθάπερ καὶ τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ · καὶ
D μὴ τὸν μὲν τυποῦντες, ὅς ἐστιν ὅπλον Χριστοῦ κατὰ τοῦ διαβόλου · τὸν δὲ οὐκ εἰκονίζοντες, ὅς ἐστιν ὁπλίτης καὶ καθαιρέτης τοῦ Σατανᾶ. Ποῦ γὰρ ἂν ἐγγραφείη ὅπλον νικητικὸν καὶ ἀληθὲς, μὴ τὸν ὁπλίτην ἔχον ὑπ' ὄψιν δεικνύμενον ; Εἶτα καὶ προσκυνοῦμεν αὐτοῦ τὴν ἁγίαν εἰκόνα, ὡς ἐν αὐτῇ προσκυνοῦντες τὸν ἐξεικονισμένον Χριστόν. Ἐξεικονισμένος γὰρ προῆλθεν ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ τῆς Θεοτόκου · εἰ δὲ μὴ, ἀμβλωθρίδιόν τι καὶ οὐ μεμορφωμένος ἄνθρωπος, ὦ θεομάχοι ! Εἰ δὲ ἐξεικονισμένον τὸ βρέφος πρόεισιν, ὥσπερ ἀληθές · περὶ οὗ φησιν ὁ προφήτης · *Πᾶν ἄρσεν διανοῖγον μήτραν ἅγιον τῷ Θεῷ κληθήσεται* · πᾶσα ἀνάγκη καὶ ἐξεικονίζεσθαι πέφυκεν. *Οἱ κωφοὶ, ἀκούσατε, καὶ οἱ τυ-*

[25] Philip. 7. [26] Hebr. II, 16. [28] Exod. XIII, 2 ; Luc. II, 13. [29] Isa. XLII, 18.

Digitized by Google

φλοί, ἐμβλέψατε· ἐν ἑνὶ μόνον ἡ καθ' ἡμᾶς καινοτομία ἐπὶ Χριστοῦ· ὅτι ἄνευ σπορᾶς συνείληπται ἐν μήτρᾳ Παρθένου, καὶ δίχα φθορᾶς γεγέννηται· καθότι *οὐδὲ ἁμαρτίαν ἐποίησε γραφικῶς· οὐδὲ δόλος εὑρέθη ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ*. Τὰ δ' ἄλλα πάντα καθ' ἡμᾶς· ἔφαγεν· ἔπιε· διεπνεύσθη· ηὔξησεν· ἐδάδισεν· ἱδρωσεν· ἐκοπίασεν· ἐσταυρώθη· ἀπέθανε· κἂν, ὡς Θεὸς, τριήμερος ἐγήγερται, ἔχων καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν τὴν ἐξεικονισμένην ἡμῶν μορφὴν θεωθεῖσαν καὶ ἀφθαρτισθεῖσαν ἐν αὐτῷ· καθ' ἣν καὶ ἐθεάθη τοῖς ἀποστόλοις, καὶ συνέφαγε καὶ συνέπιεν ἐγηγερμένος, καὶ ἐψηλαφήθη ὑπὸ Θωμᾶ· λέγων τοῖς πᾶσιν ὑποτοπήσασιν αὐτὸν πνεῦμα εἶναι· *Ψηλαφήσατέ με καὶ ἴδετε, ὅτι πνεῦμα σάρκα καὶ ὀστέα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα*. Οὕτω καὶ ἀνελήφθη ἐν δόξῃ· ὡσαύτως καὶ ἥξει ἐν μορφῇ τῇ αὐτῇ τοῦ καθ' ἡμᾶς εἴδους· ὃν ὄψεται πᾶσα σὰρξ *ἀπ' οὐρανοῦ μετ' ἀγγέλων δυνάμεως αὐτοῦ ἐν πυρὶ φλογὸς, διδόντα ἐκδίκησιν τοῖς μὴ εἰδόσι Θεόν, καὶ τοῖς μὴ ὑπακούσασι τῷ Εὐαγγελίῳ αὐτοῦ*, καθὼς γέγραπται· μεθ' ὧν οἱ σταυρώσαντες αὐτὸν Ἰουδαῖοι κόψονται, καὶ οἱ μὴ ἀνεχόμενοι αὐτὸν εἰκονίζειν Εἰκονομάχοι. Ταῦτά ἐστιν, ἀδελφοὶ, τὰ εὐαγγελικὰ κηρύγματα· ταῦτα τὰ ἀποστολικὰ διδάγματα. Οἱ δὲ τἀναντία φρονοῦντες, εἰς ἕτερον Εὐαγγέλιον, ὃ οὐκ ἔστιν ἄλλο, πειρῶνται μεταστρέψαι τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ, προφέροντες νόθα συγγράμματα· ἐκ κοιλίας φωνοῦντες, καὶ οὐκ ἀπὸ στόματος Κυρίου. Εἴωθε γὰρ ἀεὶ τῷ σίτῳ τὰ ζιζάνια παρασπείρεσθαι, καὶ τῇ ἀληθείᾳ τὸ ψεῦδος παρατίθεσθαι. Ἐπεὶ πῶς καὶ φανείη ἀλήθεια μὴ ἀντιλογίαν ἔχουσα; *Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἡμεῖς*, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, *ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίζηται ὑμῖν παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω· ὡς προειρήκαμεν, καὶ ἄρτι πάλιν λέγω· Εἴ τις εὐαγγελίζεται ὑμᾶς παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω*.

Περὶ δὲ τῆς Θεοτόκου, ἢ οὐτινοσοῦν τῶν ἁγίων, ὅτι εἰκονίζονται, περισσόν μοί ἐστι τὸ γράφειν ὑμῖν. Ἠλίθιον γὰρ ὄντινα οὖν ἄνθρωπον φαίην μὴ χαρακτηρίζεσθαι. Ἀλλ' οἱ Χριστὸν ἀπαναινόμενοι περιγράφεσθαι, ὅς ἐστιν ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, συμπεριελεῖν ἔδοξαν καὶ τὰ μέλη Χριστοῦ μὴ εἰκονίζεσθαι· εἴπερ *σῶμα Χριστοῦ ἡμεῖς πάντες, καὶ μέλη ἐκ μέρους*. Ἔλεγχος γὰρ αὐτοῖς, μητέρα μὲν Θεοῦ εἰκονίζεσθαι· οὐ μὴν τὸν ἐξ αὐτῆς τεχθέντα, καὶ αὐτῇ ὑπομάζιον ὀφθέντα, καὶ ὅσα τῆς σωματικῆς αὐτοῦ παρουσίας ὑπείκοντα· ἢ πάλιν τοὺς αὐτόπτας καὶ ὑπηρέτας στηλογραφεῖσθαι· τὸν δὲ ὑπηρετηθέντα καὶ συναναστραφέντα μὴ χαρακτηρίζεσθαι. Καὶ Ἰουδαίων χείρους δείκνυνται· ὅτι οὐδὲ Μωσέως, οὐδ' εἴ τινος ἄλλου τῶν προφητῶν εἰκόνα προσίενται· προσιεμένων ἐκείνων τῶν πρὸ τῆς χάριτος, ὡς νομικῶν καὶ οὐ Χριστιανῶν. Οἱ δὲ τοσοῦτον ἀνοηταίνουσιν ὡς καὶ ἑαυτοῖς καὶ Ἰουδαίοις μάχεσθαι· καὶ μήτε Ἰουδαίους εἶναι νομοφύλακας μήτε Χριστιανοὺς, οὐκ εἰδογραφοῦντας τὸν Χριστὸν, ὃν προσήκαντο ἄνθρωπον γεγονότα. Φωνὴ Πέτρου τοῦ

mus, quod sine semine in Virginis utero conceptus sit, et sine corruptione prognatus: quippe *qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus* [28]. Cætera autem omnia more nostro, edit, bibit, spiritum duxit, crevit, ambulavit, sudavit, laboravit, crucifixus est, mortuus est: etsi, ut Deus, tertio die resurrexit, habens etiam post resurrectionem expressam formam nostram jam deificatam et immortalem in ipso factam: secundum quam et visus est ab apostolis, et cum illis edit, bibit, redivivus, et a Thoma contrectatus est: omnibus qui eum esse spiritum suspicabantur, dicens: *Palpate me et videte, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut videtis me habere* [29]. Sic et assumptus est in gloria: sic et veniet in forma eadem speciei nostræ: quem videbit omnis caro *de* [30] *cœlo, cum angelis virtutis ejus, in flamma ignis, vindictam dantem iis qui non noverunt Deum, et qui Evangelio ejus non obedierunt* [30], sicut scriptum est: cum quibus plangent et qui crucifixerunt eum Judæi, et qui ejus effigiem fieri non ferunt Iconomachi. Hæc est, fratres, evangelica prædicatio: hæc sunt apostolica documenta. Qui vero contra sentiunt, ad aliud Evangelium [31], quod quidem non aliud est, Dei populum traducere conantur, adulterina scripta proferentes, ex ventre loquentes, et non ex ore Domini. Solent semper cum tritico zizania seminari, et veritati mendacium aspergi. Quomodo enim veritas elucescat, si contradictionem nullam habeat? *Sed licet nos*, inquit Apostolus, *aut angelus de cœlo evangelizet vobis, præter quam quod evangelizavimus vobis, anathema sit: sicut prædiximus, et nunc iterum dico: Si quis vobis evangelizet præter id quod accepistis, anathema sit* [32].

De Deipara autem et unoquoque sanctorum, quod eorum imagines efformantur, supervacaneum est mihi scribere vobis. Stultum quippe dixerim, quemcunque hominem non figurari. At qui Christum circumscribi negant, qui est caput corporis Ecclesiæ; inferre una voluerunt, membra itidem Christi non effingi: siquidem *corpus Christi nos sumus omnes, et membra ex parte* [33]. Ipsorum autem confutatio est, matrem quidem Dei effingi, nec tamen eum qui ex ea natus est, qui ejus uberibus adhæsit, et quæcunque alia illius in corpore adventum secuta sunt: aut rursum oculatos testes ac famulos statuis exprimi; ipsum vero cui serviebant, et quocum versabantur, non exprimi. Et Judæis plane deteriores se ostendunt: quia nec Moysis, nec alterius cujuspiam e prophetis imaginem recipiunt: admittentibus illis eos qui ante gratiam fuerant, ceu legis cultores, et non Christianos. Isti vero eo vecordes sunt, ut secum ipsi et cum Judæis pugnent: ut neque Judæi sint legis custodes, neque Christiani: qui Christi effigiem exprimi nolint, quem

[28] I Petr. II, 22. [29] Luc. XXIV, 39. [30] Thess. I, 7. [31] Galat. I, 7. [32] Galat. VIII, 9. [33] I Cor. XII, 27.

Digitized by Google

hominem factum agnoscunt. Petri apostoli vox est in historia martyrii sancti Pancratii : « Fili Joseph, affer imaginem Domini nostri Jesu Christi, et imprime illam in pyrgisco, ut cernant populi qualem formam assumpserit Filius Dei : ut videntes amplius credant, formæ typum intuentes et reminiscantur eorum quæ per nos eis annuntiata sunt [34]. » Vox Pauli est : *O insensati Galatæ ! quis vos fascinavit non obedire veritati ; ante quorum oculos Jesus Christus præscriptus est in vobis crucifixus* [35] ? Vox Basilii magni est : « Exprimatur in tabula certaminis præses Christus [36]. » Et iterum : « Imagini habitus honor ad exemplar transit [37]. » Tot palmis inclyti Athanasii vox est : « Nos, qui fideles sumus, imagines non adoramus tanquam deos, quod Græci faciunt : absit : sed affectum tantummodo et charitatis nostræ studium erga figuram personæ per imaginem expressæ declaramus [38]. » Vox Chrysostomi est : « Ego ex cera fusam amavi picturam, pietatis ergo factam [39]. Vidi enim angelum in imagine copias barbarorum versantem in fugam, vidi protritas barbaras gentes, et Davidem vera voce concinentem : *Domine, in civitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges* [40]. » Quod in Christum hoc tempore, et in Deiparam ac sanctos, faciunt Icononomachi : o rem auditu horrendam ! sanctas illorum imagines abolendo. Atque ut cæteras aliorum auctoritates prætermittam ; multæ enim suppetunt ; si unam adjecero, ad aliud orationem convertam.

Vox est divinorum Patrum qui sextæ sanctæ synodo affuerunt : « In quibusdam venerandarum imaginum picturis, agnus qui Præcursoris digito monstratur exprimitur, qui in gratiæ typum assumptus est : Agnum verum nobis per legem demonstrans Christum Deum nostrum. Nos igitur figuras veteres atque umbras, tanquam veritatis notas ac signa Ecclesiæ tradita complectentes, gratiam et veritatem anteponimus, quam ut legis plenitudinem accepimus. Itaque ut id quod perfectum est, omnium etiam oculis subjiciatur in picturis ; statuimus ut posthac veteris agni loco, Agnus ille qui tollit peccatum mundi, humana forma etiam in imaginibus erigatur ; ut per ipsum, celsitudinem humilitatis Dei Verbi comprehendentes animo, ad memoriam conversationis etiam in carne et cruciatus ipsius, ac salutiferæ mortis, unde mundo facta redemptio est, deducamur [41]. » His ergo instructi testimonils, charissimi, cum illa nostra, et ab ipsa veritate minime dubia demonstratione, ut supra demonstratum est, *Vigilate*, obsecro, *state in fide : viriliter agite, et confortamini* [42] : *in nullo terreamini ab adversariis* [43], neque a falsis fratribus qui seducti fuerunt, et in fraudem inducti : *quæ illis est causa perditionis, nobis autem salutis : et*

A ἀποστόλου ἐστὶν ἐν ἱστορίᾳ μαρτυρίου τοῦ ἁγίου Παγκρατίου. « Τέκνον Ἰωσὴφ, ἐξένεγκε τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ · καὶ ἐντύπωσον αὐτὴν ἐν τῷ πυργίσκῳ · ἵνα εἴδωσιν οἱ λαοὶ ποίαν μορφὴν ἔλαβεν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ · ἵνα ἰδόντες ἐπὶ πλέον πιστεύσωσιν, ὁρῶντες τὸν τύπον τῆς μορφῆς, καὶ ὑπόμνησιν λαμβάνωσι τῶν παρ' ἡμῶν εἰς αὐτοὺς κηρυχθέντων. » Φωνὴ Παύλου ἐστίν · Ὦ ἀνόητοι Γαλάται, τίς ὑμᾶς ἐβάσκηνε τῇ ἀληθείᾳ μὴ πείθεσθαι, οἷς κατ' ὀφθαλμοὺς Ἰησοῦς Χριστὸς προεγράφη ἐν ὑμῖν ἐσταυρωμένος ; Φωνὴ Βασιλείου τοῦ μεγάλου ἐστίν· « Ἐγγραφέσθω τῷ πίνακι καὶ ὁ τῶν παλαισμάτων ἀγωνοθέτης Χριστός. » Καὶ αὖθις· « Ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει. » Φωνὴ Ἀθανασίου τοῦ πολυάθλου ἐστίν · B « Οὐχ ὡς θεοὺς τὰς εἰκόνας προσκυνοῦμεν οἱ πιστοί, μὴ γένοιτο, ὥσπερ οἱ Ἕλληνες. Ἀλλὰ τὴν σχέσιν μόνον, καὶ τὸν πόθον τῆς ἡμῶν ἀγάπης πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ προσώπου τῆς εἰκόνος ἐμφανίζοντες. » Φωνὴ τοῦ Χρυσοστόμου ἐστίν· « Ἐγὼ καὶ τὴν κηρόχυτον ἠγάπησα γραφὴν, εὐσεβείας ἕνεκεν πεπληρωμένην. Εἶδον γὰρ ἄγγελον ἐν εἰκόνι ἐλαύνοντα βαρβάρων στίφη · εἶδον πατούμενα βαρβάρων φῦλα, καὶ τὸν Δαυὶδ ἀληθεύοντα · *Κύριε, ἐν τῇ πόλει σου τὴν εἰκόνα αὐτῶν ἐξουδενώσεις.* » Ὅπερ οἱ εἰς Χριστὸν νῦν Εἰκονομαχοῦντες εἰς τε τὴν Θεοτόκον καὶ τοὺς ἁγίους ἐργάζονται, ὦ τοῦ φοβεροῦ ἀκούσματος! τὰς ἁγίας αὐτῶν εἰκόνας εἰξουδενοῦντες. Καὶ ἵνα τὰς τῶν ἄλλων φωνὰς παραδράμω· πολλαὶ γάρ εἰσι. Μίαν προσθεὶς, ἐπ' ἄλλο τρέψοιμι τὸν λόγον.

C Φωνὴ τῶν τῆς ἕκτης ἁγίας συνόδου θεοφόρων Πατέρων ἐστίν · « Ἐν τισι τῶν σεπτῶν εἰκόνων γραφαῖς ἀμνὸς δακτύλῳ τοῦ Προδρόμου δεικνύμενος ἐγχαράττεται · ὃς εἰς τύπον παρελήφθη τῆς χάριτος, τὸν ἀληθινὸν ἡμῖν διὰ νόμου προϋποφαίνων ἀμνὸν, Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν. Τοὺς οὖν παλαιοὺς τύπους καὶ τὰς σκιὰς, ὡς τῆς ἀληθείας σύμβολά τε καὶ προχαράγματα τῇ Ἐκκλησίᾳ παραδεδομένους κατασπαζόμενοι, τὴν χάριν προτιμῶμεν καὶ τὴν ἀλήθειαν, ὡς πλήρωμα νόμου ταύτην ὑποδεξάμενοι. Ὡς ἂν οὖν τὸ τέλειον κἀν ταῖς χρωματουργίαις ἐν ταῖς ἁπάντων ὄψεσιν ὑπογράφηται · τὸν τοῦ αἴροντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου ἀμνοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, κατὰ τὸν ἀνθρώπινον χαρακτῆρα · καὶ ἐν ταῖς εἰκόσιν ἀπὸ τοῦ D νῦν ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ ἀμνοῦ ἀναστηλοῦσθαι ὁρίζομεν. Δι' αὐτοῦ τὸ τῆς ταπεινώσεως ὕψος τοῦ Θεοῦ Λόγου κατανοοῦντες · καὶ πρὸς μνήμην τῆς ἐν σαρκὶ πολιτείας, τοῦ τε πάθους αὐτοῦ, καὶ τοῦ σωτηρίου θανάτου χειραγωγούμενοι, καὶ τῆς ἐντεῦθεν γινομένης τῷ κόσμῳ ἀπολυτρώσεως. Ταύτας οὖν ἔχοντες, ἀγαπητοὶ, τὰς μαρτυρίας, μετὰ τῆς οἰκοθεν καὶ παρ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας ἀναμφιλέκτου ἀποδείξεως, καθὼς προαποδέδεικται, παρακαλῶ, *γρηγορεῖτε · στήκετε ἐν τῇ πίστει · ἀνδρίζεσθε, κραταιοῦσθε, μὴ πτυρόμενοι ἐν μηδενὶ ὑπὸ τῶν ἀντικειμένων*, μεθ' ἃ

[34] Hæc ipsa testimonia retulit in Refut. Poem. *Icon.* supra, p. 154. Ex *Vita S. Pancratii*. Exstat apud Bollandum. [35] Galat. III, 1. [36] hom. 18 *in S. Barlaam.* [37] *De Spiritu sancto* c. 18, p. 189. [38] Ex *Quæst. ad Antiochum*, quæst. 39. [39] Ex serm. I *De diversis utriusque Testam. locis.* [40] Psal. LXXIII, 20. [41] Can. 82. [42] I Cor. XVI, 13. [43] Philip. I, 28, 30.

Digitized by Google

ὑπὸ τῶν ὑποσκελισθέντων καὶ φρεναπατηθέντων ψευδαδέλφων· Ἥτις ἐστὶν, αὐτοῖς μὲν ἔνδειξις ἀπωλείας, ἡμῖν δὲ σωτηρίας· καὶ τοῦτο ἀπὸ Θεοῦ, καθὰ γέγραπται· Ὅτι ὑμῖν [Reg. cod. ἡμῖν] ἐχαρίσθη ἀπὸ Θεοῦ τὸ ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν· τὸν αὐτὸν ἀγῶνα ἔχοντες, οἷον εἴδετε ἐν ἐμοὶ τῷ ἁμαρτωλῷ, καὶ νῦν ἀκούετε. Συμφροντοῦντες, συμψυχοῦντες, συναθλοῦντες τῇ πίστει τοῦ Εὐαγγελίου· μετὰ φόβου καὶ τρόμου τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν κατεργαζόμενοι· ἵνα ἀκούων τὰ περὶ ὑμῶν χαίρω ὁ ἁμαρτωλός. Βλέπετε τὸν Σατανᾶν· βλέπετε τὴν παῤῥησίαν· ὁρᾶτε μή τις ἔν τινι παραπικράνοι τὸν Θεόν. Ὁ γὰρ δράκων ὁ μέγας, πολύτεχνός ἐστι καὶ πολύπειρος. Ἔνθεν διὰ πίστεως οὐχ εὑρίσκει ἁλέσαι· ἐκεῖθεν τρέχει διὰ παραπτώματος τὸ αὐτὸ κακὸν ἀπεργάσασθαι ἐν ἡμῖν αὐτοῖς διὰ τοῦ ἀντιστρατευομένου νόμου τῆς ἁμαρτίας τῷ νόμῳ τοῦ νοὸς ἡμῶν. Βρυχᾶται, ἐπιτηρεῖ ὡς λέων ἁρπᾶσαι, γαργαλίζει· πῦρ ἀνάπτει· ἐμπιπρᾷν ὀρέγεται τὸν οἶκον τῆς ψυχῆς. Ἔχομεν ἐκ Θεοῦ τὰ καθαιρετικὰ αὐτοῦ ἀμυντήρια· ὕδωρ κεφαλῆς, πηγὴν δακρύων· δεήσεις· προσευχάς. Ἐπὶ πᾶσιν ὁ θεῖος φόβος σιδηρῶν καὶ καθηλῶν τὰς σάρκας ἡμῶν ἔστω. Μηδαμοῦ φθόνος αὐλιζέσθω· μηδ' αὖ ἔρις· μὴ μὴν κενοδοξία· μήτε τι τῶν ἔργων τοῦ σκότους· ἕως ὅτε ἀκροβολεῖ τὰ πάθη ἐκκρουέσθω· ἵνα μὴ εἰσοικισθέντα καὶ φαρμάξαντα τὴν ψυχὴν δυσαπάλλακτα γένηται. Ὁ ἀγωνιζόμενος πάντα ἐγκρατεύεται. Οὕτως τρέχετε, ἵνα καταλάβητε· ὑπείκετε οἱ ἔσχατοι τοῖς πρώτοις. Οὐ γάρ ἐστιν ἀκαταστασίας ὁ Θεὸς, ἀλλ' εἰρήνης. Ἀγαπᾶτε θεϊκῶς οἱ προηγούμενοι τοὺς ἑπομένους· καὶ μὴ ἐξ αὐθεντείας, ἀλλ' ἐξ ἀρετῆς καὶ ἀγαθότητος ἀπαιτοίητε τὸ ὑποτακτικὸν, καὶ ὑπήκοον. Μὴ χωρίζεσθε ἀπ' ἀλλήλων, ἀμείβοντες πολλοὺς πρώτους [f. τόπους], καὶ οὐδαμοῦ χρησιμεύοντες. Μάρκον τὸν εὐαγγελιστὴν οὐχ εἵλετο συμπαραλαβεῖν Παῦλος, ὡς γέγραπται, διὰ τὸ μὴ συνελθεῖν, ἀλλ' οἶκοι ἀναστρέψαι τὸ πρότερον. Πόσῳ μᾶλλον ἡμεῖς ὀφειλέται ἐσμὲν στέργειν; Ἕκαστος ἐν ᾧ ἐκλήθη, ἀδελφοί, ἐν τούτῳ μενέτω. Καθαρίζωμεν ἑαυτοὺς, ἀγαπητοί, ἀεὶ ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος· ἐπιτελοῦντες ἁγιωσύνην ἐν φόβῳ Θεοῦ. Τὰς παραδόσεις κρατεῖτε, ἃς ἐδιδάχθητε· κατηχεῖτε ἀλλήλους· ὑπόμνησιν λαμβάνετε ἀεὶ τοῦ θανάτου. Εὔχεσθε οὖν, παρακαλῶ, ὑπὲρ πάντων. Εὐλογεῖτε τοὺς διώκοντας ὑμᾶς· εὐλογεῖτε, καὶ μὴ καταρᾶσθε· περιερχόμενοι ἐκ τόπου εἰς τόπον, ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχούμενοι· ἐν ἐρημίαις καὶ ὄρεσι πλανώμενοι· ἢ τάχα καὶ ἐν ὀπαῖς τῆς γῆς εἰσδύοντες. Αὐχεῖτε ὅτι διὰ Χριστὸν, ὅτι ὑμῶν οὐκ ἄξιος ὁ κόσμος. Ἐνέγκατε, τεκνία μου, τεκνία, ἐνέγκατε μικρὸν, καὶ ἐλεύσεται Κύριος ὁ στεφανοδότης, ὁ μισθαποδότης· οὗ συγκληρονόμοι γενηθῆναι ἐπηγγέλμεθα· Εἴπερ συμπάσχομεν, ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν· ἐπὶ πᾶσι προσευχόμενοι

hoc a Deo; sicut scriptum est : *Quia vobis donatum est a Deo pro Christo, non solum ut in eum credatis, sed ut etiam pro illo patiamini : idem certamen habentes, quale vidistis in me*, peccatore, *et nunc auditis : idem sentientes, unanimes, collaborantes fidei Evangelii : cum metu et tremore salutem vestram operantes*[66] : ut ego peccator gaudeam, cum audio de vobis. Videte Satanam : videte audaciam : videte ne quis in ullo Deum irritet. Draco enim magnus, vafer et callidus in varias partes se versat. Ubi per fidem perimere non potest, illic per lapsum eamdem perniciem nobis ipsis afferre studet per legem peccati repugnantem legi mentis nostræ. Rugit, quærit sicut leo quem rapiat, titillat, ignem accendit, inflammare cupit animæ domum. Habemus a Deo unde illum disturbemus, aquam capitis, lacrymarum fontem, supplicationes, orationes. Sit in omnibus timor Dei, qui carnem nostram roboret et configat. Nusquam invidia habitet, nec contentio, nec inanis gloria, nec quidquam de operibus tenebrarum : dum adhuc emergunt et oriuntur perturbationes, arceantur : ne postquam admissæ fuerint, animamque infecerint, difficilius expellantur. *Qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet*[65]. *Sic currite, ut comprehendatis*[66] : cedite novissimi primis. *Non enim est dissensionis Deus, sed pacis*[67]. Diligite, sicut Deus, præpositi subditos : et non ex auctoritate, sed ex virtute et bonitate subjectionem exigatis et obedientiam. Ne separamini ab invicem, loca multa mutantes, et nusquam proficientes. Marcum evangelistam secum assumere noluit Paulus, sicut scriptum est[68], eo quod non isset cum iis, sed domi prius remansisset. Quanto magis nos acquiescere debemus? *Unusquisque in quo vocatus est, fratres, in hoc permaneat*[69]. *Mundemus nos, dilecti, semper ab omni inquinamento carnis et spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei*[70]. *Tenete traditiones quas didicistis*[71] : instruite invicem, mortem semper recogitate. Orate itaque obsecro, pro omnibus. *Benedicite persequentibus vos : benedicite, et nolite maledicere*[72] : circumcuntes de loco in locum, egentes, angustiati, afflicti[73], in desertis et montibus errantes, forsan et cavernas terræ intrantes. Gloriamini quia propter Christum : quia vobis dignus non est mundus. Sustinete, filioli mei : filioli, sustinete modicum : et veniet Dominus coronæ dator, et mercedis retributor : cujus nos cohæredes fore nobis promissum est : *Si tamen compatimur, ut et conglorificemur*[74], in omnibus orantes, pro me etiam misero, ut confirmetur cor meum ad perferenda usque ad mortem ea quæ nobis infliguntur : ut non repellat me Christus propter indignitatem meam : ut liberer a malo per omnia usquequaque. Nunc vivo, dilectissimi, dum statis in Domino. *Quæ est enim nostra spes, aut gaudium, aut corona gloriæ*[75]? *Nonne vos*

[66] Philip. II, 12. [65] I Cor. IX, 25. [66] ibid. 24. [67] I Cor. XIV, 33. [68] Act XV, 38. [69] I Cor. VII, 24. [70] II Cor. VII, 1. [71] Thess. II, 14. [72] Rom. XII, 14. [73] Hebr. XI, 37. [74] Rom. VIII, 17. [75] I Thess. II, 19.

Digitized by Google

estis tum in hoc, tum in futuro sæculo? Vos enim et solatium charitatis, et consolatio mea estis. *Ipse autem Deus pacis sanctificet vos per omnia : ut integer spiritus vester, et anima, et corpus sine querela servetur* [86]. Fidelis Deus noster, fratres, qui et faciet. *Salutate invicem in osculo sancto* [87]. Salutatio mea, humilis Theodori ad omnia membra mea ex labiis cordis mei. Salutant vos qui mecum sunt fratres. Gratia cum spiritu vestro. Amen.

A καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ ἀθλίου· ἵνα μου στερεωθῇ ἡ καρδία ἐνεγκεῖν μέχρι θανάτου τὰ ἐπαγόμενα ἡμῖν· ἵνα μή με ἀπώσηται Χριστὸς διὰ τὴν ἀναξιότητά μου· ἵνα ῥυσθῶ ἀπὸ τοῦ πονηροῦ διὰ παντὸς ἐν παντὶ τρόπῳ. Νῦν ζῶ, ἀγαπητοί, ἐὰν ὑμεῖς στήκετε ἐν Κυρίῳ. *Τίς γὰρ ἡμῶν ἐλπὶς, ἢ χαρὰ, ἢ στέφανος καυχήσεως; ἀλλ' οὐχὶ ὑμεῖς* καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι; ναὶ, ὑμεῖς γὰρ καὶ παραμύθιον ἀγάπης, καὶ παράκλησίς μου. *Αὐτὸς δὲ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης ἁγιάσαι ὑμᾶς ὁλοτελεῖς, καὶ ὁλόκληρον ὑμῶν τὸ πνεῦμα, καὶ ἡ ψυχὴ, καὶ τὸ σῶμα ἀμέμπτως τηρηθείη.* Πιστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν· ὃς καὶ ποιήσει, ἀδελφοί. *Ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἁγίῳ.* Ὁ ἀσπασμός μου τοῦ ταπεινοῦ Θεοδώρου πρὸς πάντα τὰ μέλη μου ἀπὸ χειλέων μου καρδίας. Ἀσπάζονται, ὑμᾶς οἱ μετ' ἐμοῦ ἀδελφοί. Ἡ χάρις μετὰ τοῦ πνεύματος ὑμῶν. Ἀμήν.

IX. — *Josepho fratri et archiepiscopo.*

Θ'. — Ἰωσὴφ ἀδελφῷ καὶ ἀρχιεπισκόπῳ. [ρνά]

Quorumdam prævaricationem deflet. (Baron. an. 815, n. 11.)

Semper mihi optabile scribere sanctitati tuæ, ac tanto magis, quanto exsilii nostri longiora sunt intervalla : facit enim ut propius quodammodo veniam in venerabilem conspectum tuum, et levamen affert ipsa tui allocutione : quod et nunc quoque accidit graviter mœrenti ob proditam a quibusdam præpositis veritatem. Ut enim jam novit sanctitas tua, vetus illa custodia, Josephus, inquam, adulteri copulator, Photinodites, Heracleotes, Mediciotes, Mylianus, Hypolichniotes, Gulæates, et, o peccatum meum ! etiam Phlubutenus, stulta simplicitate captus, unanimi consensu, dispensationem scilicet propugnantes, abrepti ab eo qui talia patrare solet Josepho, post Satanam abierunt, semel atque iterum cum impiis communicantes. Qua de causa benevole dimissi, in errorem suum instabiles impellunt. Quinetiam, ut apparet, Nicænus quoque in ruinam positus est episcoporum. Revocant enim ab exsiliis, ut talia faciant. Et nisi nos fulciens præveniat manus Dei, perimus et nos qui residui sumus. Quid ergo est quod et iterum in nos humiles cum paucis aliis incumbere fabula videtur ? Exsurge itaque, vir Dei, tanquam pontifex Christi veri principis pastorum, tantoque impensius, quanto cæteris omnibus superemines culmine sacerdotii, uno dempto, qui in abdito detinetur : *Glorifica Deum in corpore tuo et in spiritu tuo* [88]. Non penitus in insula relinqueris : exerceri forsitan et probari te, sicut antea, oportet, ut coronam inde referas illustriorem. Heu ! heu ! frater, in quæ tempora reservati sumus ? Sed gratia tamen ei qui reservavit : Et *hoc a Deo*, ait Apostolus, *qui a nobis donatum est pro Christo, non solum ut in eum credamus, sed etiam ut pro illo patiamur* [89]. Non despexit Dominus humilitatem nostram in iis quæ antecesserunt : sed neque nunc, spero, despiciet reverentiam tuam : sed sicut tunc, ita et nunc magnificabitur Christus in corpore tuo, faciens supra modum misericordiam suam ad ostensionem virtutis tuæ. Propterea, vir sancte, et mihi quoque porrige manum intercessionis, ut confirmer et eruar ab ingruente hieme

B Ἐμοὶ τὸ ἐπιστέλλειν τῇ ἁγιωσύνῃ σου πάντοτε ποθητόν· καὶ τοσοῦτον ὅσον καὶ τὸ τῆς περιῳρίσεως διάστημα μακρότερον· ἐγγὺς γάρ με ποιεῖ τοῦ τιμίου προσώπου σου· καὶ ῥαστώνην ἐμποιεῖ διὰ τῆς προσφωνήσεως· οἷα καὶ νῦν λυπηρῶς διακειμένῳ ἐν τῇ τῶν τινων ἡγουμένων προδοσίᾳ τῆς ἀληθείας. Ἵνα γὰρ οἶδέ σου ἡ ὁσιότης, ὅτι ἡ πάλαι κουστωδία· λέγω δὴ Ἰωσὴφ ὁ μοιχοζεύκτης, ὁ Φωτεινουδίτης, ὁ Ἡρακλειώτης, ὁ Μηδικιώτης, ὁ Μυλιανὸς, ὁ Ὑπολιχνιώτης, ὁ Γουλαιάτης, ἀλλὰ φεῦ τῆς ἁμαρτίας μου! ὅτι καὶ ὁ Φλουβουτηνὸς [Reg. cod. Φλουβουτινὸς], συλληφθεὶς ἐξ ἄφρονος ἁπλότητος· ὁμοθυμαδὸν, μικρὸν ἐνστάντες δῆθεν οἰκονομίας, ὑφορμηθέντες παρὰ τοῦ εἰωθότος κατεργάζεσθαι τὰ τοιαῦτα Ἰωσὴφ, ἐξετράπησαν ὀπίσω τοῦ Σατανᾶ, κοινωνήσαντες C ἅπαξ καὶ δὶς τοῖς ἀσεβέσιν. Ἐν ᾧ καὶ εὐμενῶς ἀπολυθέντες, ἀλίσκουσιν ἐν τῷ οἰκείῳ πτώματι τοὺς ἀστηρίκτους. Ἀλλ' ὡς ἔοικε, καὶ ὁ τῆς Νικαίας εἰς πτῶμα κεῖται τῶν ἐπισκόπων. Ἀνακαλοῦνται γὰρ τοὺς ἐν ἐξορίαις πρὸς τὸ τὰ ὅμοια πρᾶξαι. Καὶ εἰ μὴ προφθάσει ἡ χεὶρ τοῦ Θεοῦ ὑπερείδουσα, ὀλλύμεθα καὶ οἱ ὑπολειφθέντες. Τί οὖν ἐστιν ὅτι καὶ πάλιν, ὡς φαίνεται, εἰς ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς περιίσταται τὸ δρᾶμα σὺν ὀλίγοις; Ἀνάστα οὖν, ὦ ἄνθρωπε, τοῦ Θεοῦ· ὡς ἀρχιερεὺς τοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ ἀρχιποιμένος· καὶ τοσοῦτον ὅσον τῶν ἁπάντων εἶ ὑπερέχων τῇ κεφαλίδι τῆς ἱερωσύνης, πλὴν τοῦ ἑνὸς ἐν παραδύστῳ κειμένου. *Δόξασον δὴ τὸν Θεὸν ἐν τῷ σώματί σου καὶ ἐν τῷ πνεύματί σου·* οὐ πάντως ἀφεθήσῃ ἐν τῇ νήσῳ· τυχὸν πειρασθῆναί σε δεῖ κατὰ τὰ πάλαι· D ἵνα καὶ στεφανίτης κάνταῦθα λαμπρότερος χρηματίσοις. Αἲ, αἲ, ἀδελφὲ, εἰς οἵους καιροὺς ἐταμιεύθημεν; Ἀλλὰ χάρις ὅμως τῷ ταμιευσαμένῳ· *καὶ τοῦτο ἀπὸ Θεοῦ,* φησὶν ὁ Ἀπόστολος, *ὅτι ἡμῖν ἐχαρίσθη ὑπὲρ Χριστοῦ, οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν.* Οὐ παρεῖδε Κύριος τὴν ταπείνωσιν ἡμῶν ἐν τοῖς προλαβοῦσιν· ἀλλ' οὐδὲ νῦν, πέποιθα, ὑπερόψεται τῆς τιμιότητός σου· ἀλλ' ὡς τηνικαῦτα οὕτως· καὶ ἔρτι μεγαλυνθήσεται Χριστὸς ἐν τῷ σώματί σου· κοινῶν ὑπερεκπερισσοῦ τὸ ἔλεος αὐτοῦ εἰς ἔνδειξιν τῆς ἀρε-

[86] I Thess. v, 23. [87] II Cor. xiii, 12. [88] I Cor. vi, 20. [89] Philipp. i, 28.

Digitized by Google

τῆς σου. Διὸ ὀρέγοις κἀμοὶ χεῖρα πρεσβευτικὴν, ὅσιε, A στηριχθῆναι καὶ σωθῆναι ἀπὸ τοῦ ἐνεστῶτος χειμῶνος πικροῦ. Στῆθι καὶ ἱλέωσαι, μεταστραφῆναι τὴν καταιγίδα εἰς αὔραν τοῦ ἁγίου Πνεύματος· γένοιτο! Τοὺς ἀδελφοὺς ἀσπαζόμενος πλεῖστα· καὶ παρακαλῶ ὑπερεύχεσθαί μου τῆς ταπεινώσεως. Οἱ σὺν ἐμοὶ τοῖς ποσί σου προσπίπτουσιν.

amara. Sta, et propitium fac, ut procella in auram Spiritus sancti convertatur : utinam! Fratribus salutem plurimam dico, eos obsecrans, ut orent pro humilitate mea. Qui mecum sunt, pedibus tuis advolvuntur.

Ι'. — *Ναυκρατίῳ τέκνῳ.* [ρνβ'.

X. — *Naucratio filio.*

Dogmatica de sanctis imaginibus. Ne quorumdam lapsu perturbentur alii : potius eo ipso excitentur ad constantiam. (Baron. an. 815, n. 13.)

Πονηρὰ ἡ ἀγγελία τῶν γραμμάτων σου, ὦ τέκνον· ἧτις καθαψαμένη μου τῆς ταπεινῆς ψυχῆς τῷ ὄντι ὠδύνησε, καὶ δάκρυον προσεκαλέσατο καρδιακόν· μικροῦ δεῖν, ἄϋπνόν μοι τὴν νύκτα καθ' ἣν ἐδεξάμην ἐπὶ χεῖρας τὴν ἐπιστολὴν ἐμποιήσασα. Τοῦτο μὲν ἐπὶ πάντων τῶν συμπεπτωκότων· ἐξαιρέτως δὲ εἰς τὸν τῆς Φλουβουτῆς. Ὅτι οἱ μὲν τοῖς προλαβοῦσιν ὅμοια καὶ ταυτὸν ἔπραξαν· ὁ δὲ τῶν δοκούντων ἑστάναι ἀσφαλῶς ἐγνωρίζετο. Ἐθαύμαζον οὖν, ἔτι ἑστηκότων αὐτῶν, ὅτι μὴ ὁμολογήσαντες τὴν προτέραν ἐπὶ μοιχείᾳ καὶ μοιχοζευξίᾳ ἦτταν αὐτῶν, ἀντεποιοῦντο ἐπὶ τῇ προκειμένῃ ὑποθέσει· καὶ τάχα ὑπενόουν ἰδίᾳ καὶ καθ' ἑαυτοὺς τὴν μεταμέλειαν ἐσχηκέναι· καὶ ἔχαιρον ὁ ταπεινὸς ἐπὶ τῇ ὀρθοποδήσει αὐτῶν. Ἀλλ' ὡς ἔοικεν, ἐν σαθροῖς τὴν οἰκίαν αὐτῶν οἰκοδομήσαντες, τῷ λαίλαπι τῆς προσπεσούσης αἱρέσεως, πεπτώκασι πτῶσιν τὴν χαλεπωτάτην· πάλιν οἰκονομίαν λέγοντες τὴν ἀθέτησιν τῆς ἀληθείας. Οἱ αὐτοὶ καὶ πρότερον σκάνδαλον γεγόνασι τῇ Ἐκκλη- C σίᾳ τοῦ Θεοῦ· καὶ νῦν τὸ αὐτὸ δι' ὧν ἔπραξαν πάντας προσκαλούμενοι εἰς ἀπώλειαν. Καίγε ἕτοιμοι οἱ πλεῖστοι πρὸς τὴν τοῦ κακοῦ μετουσίαν ἐν ταῖς ἀνάγκαις ζητοῦντες ἐξευρεῖν τινα πρόφασιν· δι' ἧς ἄθλιπτος καὶ ἀταλαίπωρος αὐτοῖς ὁ ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγὼν ὑπαχθείη· ἐκοινώνησαν ἐπὶ τῇ ἀρνήσει Χριστοῦ, τῆς Θεοτόκου, τῶν πάντων ἁγίων. Τοῦτο γὰρ ἡ τῆς εἰκόνος οὐτινοσοῦν ἄρνησις. Φεῦ τῆς συμφορᾶς! φεῦ τῆς ἀπάτης! οἴμοι! πῶς ἐναρξάμενοι καλῶς, ἐστράφησαν εἰς τὰ ὀπίσω; οἴμοι! πόσοις ἔσονται καταστροφή· ὁμοταγέσι καὶ ὑπερέχουσι· λαϊκοῖς τε καὶ κληρικοῖς καὶ μοναστᾶς; Ἀλλ' ἡ ἀρχαία πληγή, τὸ ἐγκόλπιον κακόν. Ἰωσὴφ ὁ πάλαι εἰκότως κληθεὶς Μοιχοζεύκτης, νυνὶ δὲ Χριστεμπαίκτης· αὐτὸς ὁδηγὸς τοῖς τῆς ἀρχαίας κουστωδίας. Τί πρὸς D ταῦτα; ἐκλυθησόμεθα; καταπεσούμεθα; ἀποκαμούμεθα πρὸς τὴν Χριστοῦ ὁμολογίαν ὁμοῦ καὶ ἔνστασιν; μηδαμῶς, ὦ ἀδελφοί, μηδαμῶς. Εἰ γὰρ, ἀσεβῶν καταπιπτόντων, οἱ δίκαιοι ἔμφοβοι ἔσονται· ἀλλ' οὖν τῷ τοῦ πέλας πτώματι ἀσφάλεια τῷ ἑστηκότι μεγίστη. Στῶμεν οὖν ἐν Κυρίῳ βεβαιότερον, μᾶλλον παρακαλῶ· μὴ πτυρόμενοι ἐν μηδενὶ ὑπὸ τῶν ἀντικειμένων. Μὴ γὰρ ἕνεκεν τῶν ὑποσκελισθέντων ἡ ὁμολογία ἡμῶν; ἢ τῇ τούτων στάσει ἐπερειδόμενοι ἑστερεούμεθα, ἵνα καὶ τῇ σκελίσει αὐτῶν καταισθῶμεν; μὴ γένοιτο! οὔτε τούτων, οὔτε ἄλλων· Χριστὸς ἡμῶν ὁ θεμέλιος, ἐν ᾧ στήκομεν· ἐν ᾧ καυχώμεθα· σὺν τῷ Παύλῳ λέγοντες· *Τίς ἡμᾶς χωρίσει*

Pessimus nuntius litterarum tuarum, o fili : qui simul humilem animam meam attigit, revera contristavit, et cordis lacrymas elicuit, tantum non insomnem mihi reddens noctem illam qua litteras B accepi. Atque hoc quidem omnium causa qui una lapsi sunt, maxime autem ob Phlubutæ præpositum. Nam quod ad alios attinet, consentanea præteritis egerunt : hic vero ex iis erat, qui secure stare videbantur. Mirabar itaque, priusquam ruerent illi, quod pristinam suam circa adulterium et adulteri nuptias ignaviam minime agnoscentes, in re præsenti aliquid auderent : cogitabamque illos privatim forsitan et apud se pœnitentia tactos fuisse : ideo gaudebam miser, quasi recte ambularent. Sed in marcidis, ut apparet, domum suam ædificantes ; ingruentes hæreseos turbine, ruina pessima corruerunt : dispensationem iterum appellantes, ipsam veritatis condemnationem. Illi ipsi qui Ecclesiæ Dei C scandalo antea fuerant, eodem nunc relabuntur, et facti sui exemplo ad interitum provocant universos. Et quidem paratis plurimi ad criminis societatem, prætextum quempiam in necessitatibus reperire gestientes, quo ærumnarum et calamitatum expers ipsis pietatis certamen reddatur ; in negatione Christi, Deiparæ, sanctorum omnium, communionem inierunt. Hoc siquidem est cujuslibet imaginis negatio. O perniciem! o fallaciam! hei mihi! quomodo, cum recte cœpissent, retro conversi sunt? hei mihi! quam multis fraudi erunt et subversioni, æqualibus, et majoribus, laicis, clericis et monachis? Etenim antiquum vulnus, intestinum malum, Josephus olim Mœchozeuctes merito dictus, nunc Christempæctes, ipse dux fuit veteris custodiæ præpo- D situs. Quid ad hæc? languidioresne erimus? frangemur? concidemus animis ad confessionem, defensionemque Christi? Minime gentium, fratres, minime. Etenim si, corruentibus impiis, justi metu percelluntur ; at vicini lapsus maxima est stantis securitas. Stemus igitur in Domino constantiores, amplius obtestor, nec in ullo conterriti ab adversariis. Nunquid enim propter eos qui subversi sunt confessio nostra? aut illorum stabilitate nixi consistebamus, ut eorum quoque lapsu concutiamur? Absit! neque horum, neque aliorum. Fundamentum nostrum Christus est, in quo stamus, in quo gloriamur, cum Paulo dicentes : *Quis nos separabit a charitate Dei? Tribulatio? an angustia? an fa-*

Digitized by Google

wes? an persecutio? an nuditas? an periculum? an gladius? Sed enim in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos[60-61]. Itaque qui accinctus pro Christo non certaverit, Christianus esse non potest.

An vero incassum martyrum agones, certamina, tormenta? an eamdem nobiscum carnem non gesserunt? An tantis suppliciis subjecti laborem nullum senserunt? Annon eos vivere tædebat, ut ait Apostolus [62]? Sed perennium pœnarum metu, cœlestiumque præmiorum desiderio, carnis mortem, ut prudentes, quam æternam subire maluerunt. Nihil expavescebant, minime animo consternabantur, et futura tanquam præsentia meditantes, læti et alacres ad tormenta pergebant, muneris loco habebant plurima pati: *Nobis enim pro Christo donatum est non solum ut in eum credamus, sed ut etiam pro illo patiamur* [63]. Et alibi rursum: *In multo enim experimento tribulationis abundantia gaudii ipsorum fuit* [64]. Ita gaudebant, ita lætabantur, cum pro Christo paterentur sancti omnes. Delibemus et nos, dilectissimi, charitatem Christi, incedamus per sanctorum vestigia: sæculi hujus affectus omnes abjiciamus: *Non habemus hic manentem civitatem* [65]. Superna Jerusalem patria et civitas nostra est, o viri potentes in Spiritu, o filii Dei, non enim mei qui peccator sum! Ne procumbamus, quamvis omnes subvertantur, quod absit. Ipsi autem, ut olim, a Deo corroborati: vel soli etiamnum depugnemus. Stat a nobis Deus, sanctique omnes qui unquam fuerunt. Nobiscum Oriens, nobiscum Occidens: exigua pars est quæ ab Ecclesia universa sese abrupit, et sejunxit, idque metu, et propter hæc temporalia, propter carnem: quam postmodum, nisi veritatem defendimus, sempiternis ignibus una cum anima ipsa trademus. Exerceamur, esto, et flagellemur, neque id semel, sed sæpius: denique moriamur. Nonne post hæc gaudium erit ineffabile, nos cœlorum regnum consequi, et gloriam inde referre immortalem, non contra iis quæ dixi vitatis, propterea irrideri perpetuo, et ignominiam interminatam sustinere? Utique vos oro, filioli mei, quos genui in Domino, quibus incrementum dedit Christus: per ærumnas et labores non solum asceticos, verum etiam athleticos. *Implete gaudium meum, ut idem sapiatis, eamdem charitatem habentes, unanimes, idipsum sentientes: nihil per contentionem, neque per inanem gloriam, sed humilitate, superiores sibi invicem arbitrantes* [66]. Apostolica hæc monita: licet a me misero in memoriam reducantur. Orate et pro me, obsecro, ut detur mihi fortitudo, robur, sermo per vos, quamvis divina gratia indignus sim: ut unanimiter in uno spiritu glorificetur Deus in corpore et spiritu nostro. Mitte ad archiepiscopum egregium Dionysium. Saluta Petrum abbatem, Ignatium ab-

ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ; θλῖψις, ἢ στενοχωρία, ἢ λιμός, ἢ διωγμός, ἢ γυμνότης, ἢ κίνδυνος, ἢ μάχαιρα; Καὶ γὰρ ἐν τούτοις πᾶσιν ὑπερνικῶμεν διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς. Οὕτως ὁ μὴ παρατεταγμένος οὐκ ἀγωνιεῖται ὑπὲρ Χριστοῦ, οὐδὲ δύναται Χριστιανὸς εἶναι.

Οὐκ εἰκῇ οἱ ἀγῶνες τῶν μαρτύρων, τὰ ἄθλα, αἱ βάσανοι; μὴ γὰρ οὐχ ὁμόσαρκοι ἡμῶν; μὴ οὐκ ἐπόνουν τοσαύταις τιμωρίαις ὑποβαλλόμενοι; μὴ οὐκ ἐξηποροῦντο καὶ τοῦ ζῆν, ὡς φησιν ὁ Ἀπόστολος; ἀλλὰ τῷ φόβῳ τῶν αἰωνίων κολάσεων, καὶ τῷ πόθῳ τῶν οὐρανίων ἀμοιβῶν, εἵλοντο μᾶλλον, ὡς ἔμφρονες, τὸν τῆς σαρκὸς θάνατον, ὑπὲρ τὸν αἰώνιον ἠνεγκαν. Οὐκ ἐπτοήθησαν· οὐ κατεπλάγησαν. Καὶ ὡς παρόντα τὰ μέλλοντα φανταζόμενοι, χαρᾷ ἐχώρουν πρὸς τὰς βασάνους· δωρεὰς ἡγοῦντο τὰς πολυπαθείας. Ὑμῖν γὰρ ἐχαρίσθη ὑπὲρ Χριστοῦ οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν. Καὶ αὖθις ἑτέρωθι· Ἐν γὰρ πολλῇ δοκιμῇ θλίψεως ἡ περισσεία τῆς χαρᾶς αὐτῶν. Οὕτως ἔχαιρον, οὕτως ἠγάλλοντο ὑπὲρ Χριστοῦ πάσχοντες πάντες οἱ ἅγιοι. Γευσώμεθα καὶ ἡμεῖς, ἀγαπητοί, τῆς ἀγάπης Χριστοῦ· περιπατήσωμεν ἐν ἴχνεσιν ἁγίων· ῥήξωμεν τὰς προσπαθείας τοῦ αἰῶνος τούτου. Οὐκ ἔχομεν ὧδε μένουσαν πόλιν· ἡ ἄνω Ἰερουσαλὴμ πατρὶς καὶ πόλις ἡμῶν· ὦ ἄνδρες δυνατοὶ ἐν Πνεύματι, ὦ τέκνα Θεοῦ· οὐ γὰρ ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ! Μὴ ὀκλάσωμεν, κἂν πάντες τραπῶσιν· ὅπερ μὴ γένοιτο. Ἀλλ' ἡμεῖς ὡς πάλαι ὑπὸ Θεοῦ δυναμωθέντες, καὶ τὰ νῦν μονομαχήσωμεν. Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός· πάντες οἱ ἀπ' αἰῶνος ἅγιοι· μεθ' ἡμῶν Ἀνατολὴ καὶ Δύσις· μικρὰ μερὶς ἡ ἀποῤῥήξασα ἑαυτὴν ἀπὸ τῆς ὑπ' οὐρανὸν Ἐκκλησίας· καὶ τοῦτο διὰ φόβον· διὰ τὰ πρόσκαιρα· διὰ τὴν σάρκα· ἣν μικρὸν ὕστερον παραδώσομεν τῷ αἰωνίῳ πυρὶ σὺν τῇ ψυχῇ, εἰ μὴ ἀντισχώμεθα τῆς ἀληθείας. Ἔστω, καὶ πειρασθῶμεν· καὶ μαστιχθῶμεν· καὶ τοῦτο πολλάκις· τέλος, καὶ ἀποθάνωμεν. Εἶτα οὐκ ἔστι χαρὰ ἀνεκλάλητος ἐπιτυχεῖν ἡμᾶς βασιλείας οὐρανῶν· κἀντεῦθεν ἀπενέγκασθαι κλέος ἀθάνατον· ἢ τοὐναντίον φυγόντας τὰ προειρημένα, κἀντεῦθεν κωμῳδηθῆναι μέχρι τέλους· καὶ αἰσχύνην ὑπομεῖναι ἀτελεύτητον; Ναὶ, δέομαι, τεκνία μου, οὓς ἐγέννησα ἐν Κυρίῳ· οὓς ηὔξησε Χριστὸς ἐν πόνοις καὶ κόποις οὐ μόνον ἀσκητικοῖς, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἀθλητικοῖς. Πληρώσατέ μου τὴν χαράν· ἵνα τὸ αὐτὸ φρονῆτε· τὴν αὐτὴν ἀγάπην ἔχοντες· σύμψυχοι· τὸ ἓν φρονοῦντες· μηδὲν κατ' ἐριθείαν ἢ κενοδοξίαν· ἀλλὰ τῇ ταπεινοφροσύνῃ· ἀλλήλους ἡγούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν. Ἀποστολικὰ τὰ παραγγέλματα· κἂν παρ' ἐμοῦ τοῦ ταλαιπώρου ὑπομιμνησκόμενα. Προσεύχεσθε καὶ περὶ ἐμοῦ, παρακαλῶ· ἵνα μοι δοθῇ ἰσχὺς, κράτος, λόγος δι' ὑμᾶς· κἂν ἐγὼ ἀνάξιος θείας χάριτος· ὅπως ὁμοθυμαδὸν ἐν ἑνὶ πνεύματι δοξασθῇ ὁ Θεὸς ἐν τῷ σώματι καὶ ἐν τῷ πνεύματι ἡμῶν. Στεῖλον εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον τὸν καλὸν Διονύσιον. Προσαγόρευσον τὸν ἀββᾶν Πέτρον·

[60-61] Rom. VIII, 35, 36. [62] II Cor. I, 8. [63] Philip. I, 29. [64] II Cor. VIII, 2. [65] Hebr. XIII, 14. [66] Philipp. II, 2, 3.

Digitized by Google

τὸν ἀββᾶν Ἰγνάτιον· καὶ τὸν ἀββᾶν Τιθόην· καὶ ὑπόδειξον αὐτοῖς τὸ γράμμα. Ἔτι ἑτοιμάζου σὺν τοῖς λοιποῖς, καὶ μάλιστα τοῖς προγεγραμμένοις· ὅτι τῶν ἐγγύθεν ἡμῶν ὀλισθησάντων, οὐκ ἔστιν ἡμᾶς [Reg. cod. ὑμᾶς] ἐαθῆναι ὑπ' αὐτῶν ἐκείνων ἐνδιαβαλλομένους. Δοίη δὲ Κύριος σθένος, κράτος, νοῦν, ὀφθαλμὸν, σύνεσιν, πᾶν ὅτιοῦν εὖ πρᾶξαι ὑμᾶς εἰς ἔπαινον καὶ δόξαν Χριστοῦ· εἰς καύχημα ἐμόν· εἰς κλέος ὑμῶν αἰώνιον. Προσαγορεύουσιν οἱ συνόντες μοι ἀμφοτέρους. Ὁ Χριστὸς μεθ' ὑμῶν. Ἀμήν.

A batem, et Tithoen abbatem, et ostende illis hanc epistolam. Porro accingere, et paratus esto cum cæteris, et cum iis maxime quos scripsi: quoniam cum lapsi sint qui nobis vicini erant, fieri nequit ut relinquamur ab illis ipsis delati. Det autem Dominus vobis vires, robur, intellectum, oculum, prudentiam, omnia recte agere in honorem et gloriam Christi, ad laudem meam et gloriationem vestram sempiternam. Salutant qui mecum sunt utrosque. Christus vobiscum. Amen.

ΙΑ'. — *Τῷ αὐτῷ.* [ῥνδ'.]

XI. — *Eidem.*

De quibusdam, qui lapsi erant, recipiendis. (Baron. an. 816, n. 16.)

Παρὰ προσδοκίαν εἶδον τὰ γράμματά σου, τέκνον ἠγαπημένον, καὶ τοὺς ἀδελφούς· οὐ γὰρ, ὡς προέγραψα, ἐπέσχες μέχρι Σεπτεμβρίου. Ἀλλ' ὅμως ἀπεδεξάμην σου τὸ πρόθυμον, τὸ οὐκ ἀνεκτὸν τῆς ἀγάπης, τὸ διάπυρον τοῦ πόθου, τὸ περὶ πάντα φιλόθεον· προσθείην δ' ἂν καὶ φιλοπάτριον. Σύ μου χαρὰ καὶ παραμύθιον· σύ μου ἐν Κυρίῳ ἐν πᾶσι τοῖς κινδύνοις καὶ θλίψεσιν ἔδρασμα, καὶ στέφανος καυχήσεως, μετὰ πάντων τῶν συνάθλων σου· καὶ πρὸ πάντων ἀδελφῶν ἡμῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, καὶ τέκνων. Διὸ καὶ χαίρω, εὐλογῶν τὸν Θεὸν τοῦ Πατρός μου· ὅτι ὑγιάζῃ ψυχῇ καὶ σώματι· οὕτως ὑπὸ Θεοῦ οἰκονομηθέντος εἶναί σε ἄφετον ἐκ δεσμῶν· ἵνα τοὺς ἐν δεσμοῖς ἀλείφῃς, τοὺς ἀφεμένους συνδέων ἐπιστηρίζοις. Ὃ καὶ ποιεῖς χάριτι Χριστοῦ, παρακαλῶν, νουθετῶν, παραμυθούμενος ἕνα ἕκαστον. Ὢ; ἀληθῶς Θεοῦ οἰκονόμος. Δέομαι οὖν αὐτὸ τοῦτο μὴ ἐκκακεῖν ἐργάζεσθαί σε εἰς δόξαν Χριστοῦ, εἰς περιποίησιν σωτηρίας σου, εἰς καύχημα ἐμοὶ τῷ ἠπορημένῳ ἐν παντιοῦν ἀγαθῷ. Πλὴν, ἀδελφὲ, ὅτι οὐκ εἰς κενὸν ἐδράμομεν καὶ τρέχομεν πάλαι τε καὶ νῦν· οὐδ' εἰς κενὸν κοπιῶμεν· ὑπὲρ Χριστοῦ γὰρ καὶ διὰ Χριστὸν ὑπὲρ οὗ τὸ πάσχειν, πάσχα· ὑπὲρ οὗ τὸ λυπεῖσθαι, χαρά. *Εἴπερ συμπάσχομεν*, φησὶν, *ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν. Λογίζομαι γὰρ ὅτι οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς.* Καὶ εἰκότως. Ἡ γὰρ ἐνταῦθα σύνθλιψις, ὁποιαοῦν σκιώδης καὶ ὀνειρώδης· ἡ δὲ ἐκεῖσε ἀντάμειψις, ζωὴ ἀπέραντος μετὰ δόξης αἰωνίου. Μὴ οὖν ἐπαισχυνθῶμεν, ὦ τέκνον, τὸ παρὸν μαρτύριον· τοῦ Κυρίου γάρ ἐστι. Πολλοὶ ἐπεθύμησαν ἐξ ἀγάπης Χριστοῦ τοῦτο ἰδεῖν· ἀλλ' οὐκ ἐπέτυχον· ἡμεῖς δὲ κατηξιώμεθα. Τί τοῦτο; ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν· διώκεσθαι· αἰχμαλωτίζεσθαι· φυλακίζεσθαι· ἐκ τόπου εἰς τόπον περιορίζεσθαι· ἢ τάχα καὶ τύπτεσθαι· θέατρον γίνεσθαι καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις.

Εἰ δὲ ὅτι καὶ τὸ ὄνομα ἡμῶν ὡς πονηρὸν ἐξέβαλον, ἀναθεματίζοντες ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ σὺν ἁγίοις· οὐκ ἔνι χαρά; οὐκ ἔνι σκιρτᾷν; Οἶδα, τέκνον, τὸν μακαρισμὸν Κυρίου. Τούτοις καὶ αὐτὸς γήθου· τέρπου σὺν ὅλοις τέκνοις. *Ὑμεῖς γάρ ἐστε σῶμα Χριστοῦ, καὶ μέλη ἐκ μέρους. Καὶ εἴτε πάσχει*

B Præter exspectationem, dilecte fili, litteras tuas et fratres vidi. Non enim, ut antea scripseram, usque ad Septembrem distulisti. Cæterum amplexus sum alacritatem tuam, charitatem non remissam, ardens desiderium, in omnibus pietatem erga Deum, addiderim etiam erga patrem. Tu lætitia et consolatio mea: tu meum in omnibus periculis et tribulationibus firmamentum in Domino et exsultationis corona, cum certaminum tuorum sociis universis, præ omnibus nostris in Christo Jesu fratribus et filiis. Quocirca et lætor plurimum, Deum Patris mei laudans, quod animo et corpore recte vales: Deo sic omnia disponente, ut tu vinculis solutus fueris, quo illos qui in vinculis sunt subleves, eos autem qui soluti sunt conjungendo confirmes. Quod quidem facis per Christi gratiam, unumquemque adhortans, admonens, consolans, tanquam verus Dei dispensator. Precor igitur ne animo deficias illud ipsum agendo ad Christi gloriam, ad salutis tuæ assertionem, ad meam, qui cujuscunque boni sum inops, gloriationem. Tametsi, frater, non in vacuum olim concurrimus, neque in vacuum laboramus; siquidem pro Christo et per Christum, pro quo aliquid pati, pascha est: pro quo tristari, lætitia. *Si modo compatimur*, inquit, *ut et conglorificemur. Existimo enim quod non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futurum gloriam quæ revelabitur in nobis*[67]. Et merito. Istic enim afflictio qualiscunque, umbræ et somnio similis: illic autem compensatio, interminata vita cum gloria sempiterna. Non erubescamus ergo, fili, præsens testimonium: Domini enim est. Multi præ Christi amore illud videre optaverunt, sed nacti non sunt: nos autem digni habiti sumus. Quidnam illud? pro ipso pati, vexari, captivitatem ac vincula sustinere, de loco in locum pelli, aut fortassis etiam verberari, spectaculum fieri et angelis et hominibus[68].

Quod si et nomen nostrum ejecerunt tanquam malum, anathematizantes privatim et publice cum sanctis; nonne gaudium est? nonne licet exsultare? Novi ego, fili, beatitudinem a Domino prædicatam. Tu quoque ob hæc lætare: gaude cum universis filiis: *Vos enim estis corpus Christi et membra ex*

[67] Rom. VIII, 17, 18. [68] Luc. VI, 22.

Digitized by Google

parte. Et si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra : sive gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra [69]. Quære, ait, quæ restant, sputa, colaphos, crucem denique : dulces mihi clavos Christi, quibus crucifigi cum ipso ecquis erit qui dignus habeatur : servus cum Domino lancea confodi, sanguinem miscens sanguini : homo, Dei viventis ? Sancti hoc affectu pleni, gaudebant cum dilaniarentur : gestiebant cum membra secarentur. Advenit itaque et nostrum gaudium : ex parte tentati fuimus : et utinam consummata esset tentatio, gratia et benignitate Jesu Christi Domini nostri ! per gratiam enim victoria contingat in quocunque : ut non glorietur quisquam quasi aliquid ex se habeat : sed ut Dei misericordiam in Christo Jesu consequamur per animi demissionem et efficacem confidentiam. *Si qua ergo consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas fidei, si qua viscera et miserationes, implete gaudium meum* [70] ; ut ego miser cum Apostolo dicam : *Idem sapite, eamdem charitatem habentes, unanimes, idipsum sentientes, nihil per contentionem neque per inanem gloriam* [71], invicem adversantes. Interdum enim in iis etiam quæ pro pietate geruntur certaminibus aucupatio primarum partium et pervicacia contentionem obrepit. Vos vero tanquam Dei ministri ; nam in persona tua eos comprehendi volo qui præsunt, quique hanc epistolam legerint : *Nemini dantes ullam offensionem, ut ministerium vestrum non fiat vituperabile* [72].

De illis autem quos scribis mihi erroris sui pœnitentia duci : erga eos qui de corpore nostro sunt, medici sumus, quamvis indigni. Quam igitur pœnam Oresti, qui ad nos huc venit, per fratres indiximus (neque enim convenire multas ob causas visum est, ut in conspectum nostrum admitteretur), hanc eamdem et cæteri suscipiant : nimirum ut sanctis mysteriis non participent ; una cum aliis observationibus. Quousque tandem ? rogas. Quoad orthodoxæ fidei tranquillitas redeat. Si mors interveniat, inquit, communicent. Remissum illis peccatum arbitramur. Quod vero significasti, vos de hac et illa re inter vos dissidere : tollite quæstiones vestras, et mutuam pacem habetote. Non sicut hi qui ab hæresi convertuntur, recipiendi sunt isti ; quanquam et illic quoque non leve discrimen est hujus ad illam ; sed tanquam qui nomen Domini abnegarint, sive ad ejus abnegationem Christomachis communicarint, seu metu adacti seu aliam ob causam. Ad hujus enim abnegationem manifesto communicarunt sanctam ejus imaginem negantibus : quia negatio imaginis ad prototypum transit, ut clamans clamat [73]. Nec aliter se res habet, tametsi negationem elevare quidam velint. Si ergo non prius recte sentientes, nec veritatem edocti, sed divina quadam providentia veritatis lumine illustrati ad nos convolassent : alia ratio esset, nec temere eos admitti oporteret, nisi ex plurimorum orthodoxorum con-

A ἓν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη· εἴτε δοξάζεται ἓν μέλος, συγχαίρει πάντα τὰ μέλη. Ζήτει, φησὶ, τὰ λειπόμενα, ἐμπτύσματα, κολαφίσματα, τέλος τὸν σταυρόν· τοὺς γλυκεῖς μοι Χριστοῦ ἥλους· οἷς τίς ἂν καταξιωθείη συσταυρωθῆναι· συλλοχευθῆναι δοῦλος; Δεσπότῃ· μίξαι αἷμα αἵματι· ἄνθρωπος, Θεοῦ τοῦ. ζῶντος ; Τοιαύτῃ διαθέσει χωροῦντες οἱ ἅγιοι ἔχαιρον κοπτόμενοι· ἥδοντο μελοτομούμενοι. Ἔφθασε τοιγαροῦν καὶ ἡ ἡμετέρα χαρά· ἐκ μέρους ἐπειράθημεν· εἴγε καὶ πειραθείημεν τέλεον· χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν! Τῇ γὰρ χάριτι. εἴη τὸ νῖκος; ἐφ' ὁτῳοῦν· ἵνα μή τις καυχήσηται οἰκοθέν τι ἔχειν· ὥστε ἔλκομεν τὸν ἔλεον Θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, διὰ τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ ἐνεργοῦς πεποιθήσεως. *Εἴ τις οὖν παράκλησις*
B *ἐν Χριστῷ· εἴ τι παραμύθιον ἀγάπης· εἴ τις κοινωνία πίστεως· εἴ τινα σπλάγχνα καὶ οἰκτιρμοί, πληρώσατέ μου τὴν χαράν·* σὺν τῷ Ἀποστόλῳ ὁ τάλας λέγειν· *Τὸ αὐτὸ φρονεῖν, τὴν αὐτὴν ἀγάπην ἔχοντες· σύμψυχοι· τὸ ἓν φρονοῦντες· μηδὲν κατ' ἐριθείαν ἢ κενοδοξίαν* ἀντιπράττοντες, καὶ ἀντικαθιστάμενοι ἀλλήλοις. Πέφυκε γὰρ καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγώνων τὸ φιλόπρωτον καὶ φιλόνεικον παρεισδύειν. Ἀλλ' ὑμεῖς ὡς Θεοῦ διάκονοι (συμπαραλαμβάνω γὰρ τῷ προσώπῳ σου τοὺς ὑπερέχοντας, οἳ καὶ ἀναγνοῖεν τὴν ἐπιστολήν), *Μηδεμίαν ἐν μηδενὶ δοίητε προσκοπὴν, ἵνα μὴ μωμητὴ ἡ διακονία ὑμῶν γένοιτο.*

C

Περὶ ὧν ἔγραψάς μοι ἐν μετανοίᾳ γεγονέναι· εἰς τοὺς τοῦ σώματος ἡμῶν, εἰ καὶ ἀνάξιοι, ἀλλ' οὖν ἡμεῖς ἰατροί. Ὅ τοίνυν ἐδώκαμεν ἐπιτίμιον τῷ Ὀρέστῃ ἐλθόντι ἐνταῦθα, διὰ φωνῆς τῶν ἀδελφῶν (οὐδὲ γὰρ κεκρίκαμεν εὖ ἔχειν συνοψισθῆναι αὐτῷ διὰ πολλὰ αἴτια), τοῦτο σχοῖεν καὶ οἱ λοιποί· ἀμετόχους εἶναι τῶν ἁγιασμάτων· καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις παρατηρήμασιν. Ἐρωτᾷς ἕως πότε; ἕως ἂν ἀναλάμψῃ ἡ τῆς ὀρθοδοξίας αἴθρία. Εἰ, φησὶ, τύχοι θάνατος; Κοινωνείτωσαν. Πιστεύομεν συγχεχωρῆσθαι αὐτοῖς τὸ ἁμάρτημα. Ἐπειδὴ δὲ γέγραφας, τοῦτο κἀκεῖνο ἀντιλεκτεῖν ὑμᾶς πρὸς ἀλλήλους· διαλύεσθε τῶν προβλημάτων ὑμῶν, καὶ εἰρηνεύετε ἐν ἑαυτοῖς. Οὐχ ὡς οἱ ἐξ αἱρέσεως ἐπιστρέφοντες, οὕτοι δεκτέοι·
D εἴπερ κἀκεῖ παρατήρησις διαφορᾶς οὐ τῆς τυχούσης τῆσδε πρὸς τήνδε· ἀλλ' ὡς ἀρνησάμενοι τὸ ὄνομα Κυρίου, ἤτοι ἐπὶ τῇ ἀρνήσει αὐτοῦ κεκοινωνηκότες τοῖς Χριστομάχοις διὰ φόβον ἤ τινα ἄλλην περιπέτειαν. Ἐπὶ γὰρ τῇ ἀρνήσει αὐτοῦ ἐκοινώνησαν προδήλως ἠρνημένοις τὴν ἁγίαν αὐτοῦ εἰκόνα. Ἡ γὰρ τῆς εἰκόνος ἄρνησις ἐπὶ τὸ πρωτότυπον ἀναβαίνει, ὡς βοᾷ ὁ βοῶν. Καὶ οὐκ ἔστιν ἀλλοίως· κἂν τινες σμικρύνειν τὴν ἄρνησιν βούλοιντο. Εἰ οὖν μὴ ὀρθοδοξοῦντες τὸ πρότερον, μηδὲ μυηθέντες τὴν ἀλήθειαν, ἐκ θείας προνοίας αὐγασθέντες τάληθὲς μετεπήδησαν εἰς ἡμᾶς, ἄλλως εἶχε· κἀκείνους οὐχ ὡς ἔτυχε προσδεκτέον, εἰ μὴ διὰ πλείστων ὀρθοδόξων συμφωνήσεως· ὡς δεδήλωκεν ὁ θεῖος Βασίλειος πρὸς τοὺς

[69] I Cor. xii, 2, 26. [70] Philipp. ii, 1, 2. [71] ibid. 3. [72] II Cor. vi, 3. [73] S. Basilius.

Digitized by Google

ἐν Μεσοποταμίᾳ ἐξ Αἰγύπτου περιωρισμένους· καθ- A ἀπτόμενος αὐτῶν ἐν τῷ ἀφυλάκτως προσήκασθαι.

Ἢ ἀγνοεῖτε ὃ φησιν ὁ αὐτὸς Πατὴρ ἐν ἑτέρᾳ ἐπιστολῇ; « Οὐκ οἶδα ἐπίσκοπον, μηδὲ ἀριθμήσαιμι ἐν ἐπισκόποις τὸν ἐπὶ καταστροφῇ τῆς πίστεως ὑπὸ τῶν βεβήλων χειρῶν προαχθέντα εἰς προεδρίαν· » οἷοί εἰσι τανῦν, οὐ δι' ἄγνοιαν, ἀλλὰ διὰ φιλαρχίαν, ἐπιπηδῶντες τοῖς θρόνοις· προέμενοι ἀκουσίως [f. ἑκουσίως] τὴν ἀλήθειαν· καὶ ἀντιλαμβάνοντες τὴν τῆς ἀσεβείας προεδρίαν. *Εἰ κατὰ ἄνθρωπον ἐθηριομάχησα*, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, *ἐν Ἐφέσῳ, τί μοι τὸ ὄφελος;* Λέγω κἀγώ· Εἰ καθ' ὑμᾶς μετὰ τὴν ἄρνησιν ἦτοι κοινωνίαν τῶν Χριστομάχων εὐθὺς δεκτέοι καὶ ἀνεπιτίμητοι οἱ τοιοῦτοι· τί μάτην κινδυνεύω καθ' ἑκάστην ἡμέραν· καὶ μὴ αὐτομολήσας B πρὸς τοὺς ὑπεναντίους, αὖθις διὰ μετανοίας τοῖς ὀρθοδόξοις ἀνεπιτιμήτως συνταχθείην; *Μὴ πλανᾶσθε, φθείρουσιν ἤθη χρηστὰ ὁμιλίαι κακαί.* Ἐκνήψατε ἐν Κυρίῳ. *Τίς δὲ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος·* ἵνα ἐκ παραλλήλου τῶν Χριστομάχων τὰ ἡμέτερα τηρῆται; ὡς ὅτι, φησὶν, αὐτοὶ τοὺς ἐξ ὀρθοδοξίας πρὸς αὐτοὺς χωροῦντας χαρᾷ ἀνεπιτιμήτως προσίενται. Οὐά· δέον οὖν καὶ στεφανοῦν ἡμᾶς τοὺς ἀρνητὰς τοῦ Χριστοῦ, καὶ σολυμνιάζειν ὡς ἐκεῖνοί τινας ἐκείνων. *Ἀδελφοί, δέομαι ὑμῶν, μὴ παιδία γίνεσθε ταῖς φρεσίν*· ἀλλὰ τελειοῦσθε διὰ τῆς ἀληθοῦς ἐπιγνώσεως. Περὶ τῶν ἔξω τῆς ἀδελφότητος ἡμῶν, τίς εἰμι δοῦναι λόγον; Εἰ δὲ καὶ ἀναγκάζοι τίς· *ἐπειδὴ ἡ ἀγάπη πλήρωμα οὖσα νόμου* ἔχει καὶ C τὴν πειθώ· τοῦτό φημι ὃ καὶ ἐπὶ τῶν ἡμετέρων· ἡμεδαποὶ γὰρ κἀκεῖνοι. Πρεσβύτερος εἴτε ὑπογράψας, εἴτε κοινωνήσας φόβῳ μὴ φέρων τὴν κάκωσιν, εἰργέσθω τῆς κοινωνίας. Κατὰ Χριστοῦ γὰρ κοινωνήσας, πῶς δύναιτ' ἂν Χριστῷ κοινωνεῖν; Τῆς γὰρ ἐγκρατήσεως τῆς ἱερουργίας παρὰ συνοδικῆς ἐπισκέψεως ἡ λύσις. Ὁ δόξας μετὰ τὴν ἧτταν ἀναπαλαῖσαι· ἀποχωρείτω τοῦ ἐν ᾧ ἐκαθέζετο πρὶν τόπου· ἐπεὶ πῶς γνωσθήσεται αὐτῷ τε ἐκείνῳ ἡ ἄρνησις ἣν ὑπέστη, καὶ ἄλλοις;

Οὐ χωρῶ ἐπιτρέψαι· ἐπ' ἂν ἡ ἀναπάλαισις αὐτοῦ μάλιστα οὐκ ἐγένετο ἐν ἐπισήμῳ τινὶ δράματι οἷον ἐπὶ τοῦ Λαοδικείας. Οὐδὲ γὰρ ἐκείνῳ συμβουλεύσαιμι ἂν ἔγωγε ἱερουργεῖν, ἢ μόνον κοινωνεῖν D διὰ τὸ ἐπίσημον. Οὕτως ἐπὶ τοῦ τυχόντος μονάζοντος· οὕτως ἐπὶ λαϊκοῦ· εἴρξις τῆς κοινωνίας, μετὰ τῶν ἄλλων ἀξίων καρπῶν τῆς μετανοίας· ἀναμένειν τε τὸν καιρὸν τῆς ὀρθοθοξίας. Πλὴν ἐπειδὴ ἐνδέχεται, καὶ ὕφεσιν καὶ πρόσθεσιν γίνεσθαι παρὰ τοῦ ἐπιτιμῶντος· ἐπὶ τῆς κοινωνίας λέγω· ἐκτεινομένων τῶν χρόνων τῆς αἱρέσεως κατὰ τὰ ἀθεώρητα κρίματα τῆς δικαίας ὀργῆς τοῦ Θεοῦ· ἔστι καὶ πρὸ συνόδου λῦσαι ἐν Κυρίῳ· καθὼς ὑποπέπτωκε τὸ πρόσωπον βαρύτερον ἢ ἐλαφρότερον· καὶ καθ' ἣν πάλιν ὑποδείκνυσι μετάνοιαν· εἰς τε τοὺς ἡμετέρους καὶ τοὺς ἔξω, συνεστιᾶσθαι αὐτοὺς οὐ κωλυτέον

[74] Epist. 213. [75] Epist. 192, Nicopolit. presbyt. [76] I Cor. xv, 32. [77] ibid. 33. [78] II Cor. vi, 14. [79] I Cor. xiv, 20. [80] Rom. xiii, 10.

sensu : ut divinus Basilius docet [74], ad eos scribens qui in Mesopotamiam fuerant relegati ex Ægypto : perstringens illos quod temere admitterent.

An nescitis quid idem Pater dicat in alia epistola? « Non agnosco episcopum, nec inter episcopos illum adnumerarim, qui a profanis manibus ad fidei destructionem præsul electus est [75]. » Quales nunc sunt qui, non per ignorantiam, sed dominandi studio, in sedes insiliunt, veritatem sponte sua prodentes, et præmii loco impietatis principatum accipientes. *Si secundum hominem*, inquit Apostolus, *ad bestias pugnavi Ephesi, quid mihi prodest* [76]? Aio et ego : Si post negationem vel communionem cum Christomachis, tales statim, sententia vestra, sine pœna recipiendi sunt : cur incassum periclitor in dies, ac non potius ad adversarios ultro occurrens, orthodoxis iterum, mox ut facti pœnituerit, sine pœna ulla me aggrego? *Nolite seduci : corrumpunt bonos mores colloquia prava* [77]. Evigilate in Domino. *Quæ* autem *societas luci ad tenebras* [78] : ut Christomachorum instar res nostræ dirigantur? Quoniam ipsi, inquiunt, eos qui ab orthodoxa parte ad illos transeunt, cum gaudio, nulla pœna irrogata, suscipiunt. Væ; ergo et coronandi sunt nobis negatores Christi, et solemni honore afficiendi, ut ab illis quidam eorum affecti sunt. *Fratres, oro vos, nolite pueri effici sensibus* [79], sed per veram scientiam perficimini. De his autem qui extra fraternitatem nostram sunt, quis ego sum ut verba faciam? Si cogat tamen quispiam : quoniam quæ *plenitudo legis est dilectio* [80], suam quoque suadelam habet : hoc ipsum dico, quod de nostris : nam et nostri sunt etiam illi. Presbyter seu subscripserit, seu metu communicarit afflictionem non ferens; a communione arceatur. Qui enim adversus Christum communionem iniit, qui potest cum Christo communicare? Privationis enim sacrificii relaxatio synodicæ est consultationis. Qui post lapsum ad certamen iterum revertitur, abstineat ab eo loco quem prius obtinuit : alioqui quomodo innotescat tum ipsimet negatio quam passus est, tum aliis?

Non possum permittere : præsertim quando iterata ipsius pugna insigni quopiam opere non cernitur : quemadmodum in episcopo Laodiceæ. Neque enim illi ego auctor fuerim sacrificandi, sed communicandi tantum propter celebritatem. Sic in monacho unoquoque, sic in laico : arcendus est a communione, cum aliis dignis fructibus pœnitentiæ : exspectandumque tempus fidei orthodoxæ. Cæterum, quoniam et remitti et intendi pœnam ab eo fas est qui imponit; de communione loquor; si occultis justæ Dei iræ judiciis hæreseos tempora prorogentur, licebit etiam ante synodum in Domino relaxare, prout persona gravius leviusve lapsa est, et pro ea rursum pœnitentia, quam præ se fert : tum erga nostros, tum erga extraneos prohibendum non est; quin una epulentur, non tamen ut benedicant ante

Digitized by Google

relaxationem. Hæc sunt quæ de his habeo in timore Dei et veritate. Si quid novi vel a vobis vel ab aliis proferatur, discam. Fateor enim me in multis peccare : et multa nescire non abnuo. Saluta fratres tuos et filios meos, Petrum abbatem, et Ignatium, et Tithoen, desideratos mihi in Domino et adjutores meos. Saluta eos qui mihi chari sunt ex sancta congregatione. Saluta mysteriorum custodes, viscera mea charissima. Saluta eam cujus magnus est labor in Domino : de qua recipio et abundo in bonis. Saluta omnes in Christo fratres, etiam qui sunt laici, ex quibus est Sergius pius et Engius. Qui mecum sunt fratres semper dilecti te et alios salutant. Mementote tenuitatis meæ. Dominus noster Jesus Christus vobiscum, fratres.

A οὐχ ἵνα εὐλογῶσιν ἕως λύσεως. Τοσαῦτά μοι ὥπται περὶ τούτων ἐν φόβῳ Θεοῦ καὶ ἀληθείᾳ. Εἰ δέ τι ἐξ ὑμῶν ἢ ἀπ' ἄλλων καινότερον, διδαχθῶ. Ὁμολογῶ γὰρ ὡς πολλὰ ἁμαρτάνων, καὶ πολλὰ ἀγνοεῖν δέχομαι. Ἄσπασαι τοὺς ἀδελφούς σου καὶ τὰ τέκνα μου, τὸν ἀββᾶν Πέτρον, καὶ Ἰγνάτιον, καὶ Τιθόην [cod. Reg. Τιδόϊον], τοὺς ἐν Κυρίῳ ἐπιποθήτους μου καὶ συνεργούς. Ἄσπασαι τοὺς ἐκ τῆς ἁγίας συνοδίας φιλητούς μου. Ἄσπασαι τοὺς μυστηριοφύλακας, τὰ ἐμὰ ἠγαπημένα σπλάγχνα. Ἄσπασαι τὴν κοπιῶσαν ἐν Κυρίῳ· ἧς ἀπέχω καὶ περισσεύω ἐν ἀγαθοῖς· ἄσπασαι πάντας τοὺς ἐν Χριστῷ ἀδελφοὺς, κἂν λαϊκοί, ἐξ ὧν Σέργιος ὁ εὐσεβὴς καὶ Ἔγγιος [f. ἅγιος]. Ἀσπάζονται σὲ καὶ τοὺς ἄλλους οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοὶ ἀειπόθητοι. Μνημονεύετέ μου τῆς ταπεινώσεως. Ὁ B Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς μεθ' ὑμῶν, ἀδελφοί.

XII. — *Paschali papæ Romæ.*

ΙΒ'. — *Πασχαλίῳ πάπᾳ Ῥώμης.*

Romani pontificis opem adversus Iconomachos exposcit. (Baron. an. 817, n. 21.)

Prorsus sanctissimo luminari magno, antistitum supremo, domino nostro, domino apostolico papæ, Joannes, Theodosius, Athanasius, Joannes, Theodorus, minimi presbyteri et præpositi eorum qui apud Cathara, Picridium, Paulopetrium, Euceriam, et Studium.

Τῷ πάντα παναγεστάτῳ, φωστῆρι μεγάλῳ, ἀρχιερεῖ πρωτίστῳ, κυρίῳ ἡμῶν, δεσπότῃ ἀποστολικῷ πάπᾳ, Ἰωάννης, Θεοδόσιος, Ἀθανάσιος, Ἰωάννης, Θεόδωρος, ἐλάχιστοι πρεσβύτεροι καὶ ἡγούμενοι τῶν Καθαρὰ, τῶν Πικριδίου, τοῦ Παυλοπετρίου, τῆς Εὐκερίας, τῶν Στουδίου.

Audita jam sunt haud dubie supremæ vestræ beatitudini ea quæ propter peccata nostra in nostram Ecclesiam invasere. Etenim facti sumus in parabolam et proverbium omnibus gentibus, ut C secundum Scripturam loquar[41] : nondum tamen fortasse ea perfecte et per epistolas renuntiata fuere. Quare nos minimi, etsi membrum corporis Christi ultimum sumus : tamen, cum is qui caput nostrum est, captivus sit, atque ii qui inter fratres eminent, huc atque illuc dissipati : aliquo modo potuimus, ex eo quod prope sumus, et ex mutua significatione, tanquam uno spiritu et communibus verbis quamvis temerarium sit, ista scribere. Audi, apostolicum caput, a Deo præposite pastor ovium Christi, janitor regni cœlorum, petra fidei super quam ædificata est catholica Ecclesia. Petrus enim tu, Petri sedem exornans et gubernans. Lupi graves irruperunt in caulam Domini : portæ inferi, ut olim, ruptæ sunt in ipsam. Quid hoc? Persecutionem patitur Christus D cum matre et ministris : siquidem contra imaginem incursus, prototypi est persecutio. Hinc detentio patriarchalis capitis : exsilia et relegationes archiepiscoporum et sacerdotum, et monachorum monacharumque compedes et vincula ferrea, tormentaque et ad extremum mors. O horribilem auditionem! Veneranda imago salvatoris Dei nostri, quam etiam dæmones perhorrescunt, contumeliis affecta et ludibrio habita est, non solum in regia urbe, verum etiam in omni regione et opido. Altaria deleta sunt, templa destructa, sacra profanata, effusus est sanguis et effunditur eorum qui retinent

[41] Psal. LXVIII, 12.

Ἤδη που πάντως ἠκουσται τῇ κορυφαίᾳ ὑμῶν μακαριότητι τὰ κατὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ ἐπελθόντα. Καὶ γὰρ γεγενήμεθα εἰς παραβολὴν καὶ διήγημα ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι, Γραφικῶς εἰπεῖν· οὐ μὴν ἴσως ἡ ἀπαγγελία ἐντελῶς τε καὶ ἐπιστολικῶς. Διόπερ ἡμεῖς οἱ ἐλάχιστοι, εἰ καὶ μέλος που τοῦ σώματος Χριστοῦ ἔσχατον τυγχάνοντες· ὅμως τῆς κεφαλῆς ἡμῶν εἰργομένης, τῶν τε ἐν ἀδελφότητι προεχόντων ὧδέ τε κἀκεῖσε διεσπαρμένων· ἠδυνήθημέν πως ἐκ τοῦ σύνεγγυς εἶναι καὶ διὰ τῆς εἰς ἀλλήλους καταμηνύσεως εἰς ἓν γενέσθαι καὶ πνεῦμα καὶ ῥῆμα· γράφοντες εἰ καὶ τολμηρῶς τάδε. Ἄκουε, ἀποστολικὴ κάρα, θεοπρόβλητε ποιμὴν τῶν Χριστοῦ προβάτων· κλειδοῦχε τῆς οὐρανῶν βασιλείας· πέτρα τῆς πίστεως, ἐφ' ᾗ ᾠκοδόμηται ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία. Πέτρος γὰρ σὺ, τὸν Πέτρου θρόνον κοσμῶν καὶ διέπων. Λύκοι βαρεῖς εἰσεφθάρησαν ἐν τῇ αὐλῇ Κυρίου· πύλαι ᾅδου, ὡς πάλαι, προσερράγησαν αὐτῇ. Τί τοῦτο; διώκεται Χριστὸς σὺν μητρὶ καὶ θεράπουσιν· εἴπερ ἡ τῆς εἰκόνος καταδρομὴ, τοῦ πρωτοτύπου διωγμός. Ἐντεῦθεν κατένεξις πατριαρχικῆς κεφαλῆς· ἐξορίαι τε καὶ περιορισμοὶ ἀρχιερέων τε καὶ ἱερέων, μοναστῶν τε καὶ μοναζουσῶν· εἱρκταί τε καὶ σιδηρώσεις· βάσανοί τε καὶ τέλος θάνατοι. Ὦ τοῦ φοβεροῦ ἀκούσματος! ἡ σεπτὴ εἰκὼν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ, ἣν καὶ δαίμονες φρίττουσιν· ἐνύβρισται· ἐξουδένωται· οὐ μόνον ἐν τῇ βασιλευούσῃ πόλει· ἀλλὰ γὰρ καὶ κατὰ πᾶσαν χώραν καὶ πολίχνην. Θυσιαστήρια ἠφανίσθη· ναοὶ ἠμαυρώθησαν· ἱερὰ ἐκοινώθη, ἐχέθη αἵματα καὶ χέεται τῶν ἀντ-

Digitized by Google

ἐχομένων τοῦ Εὐαγγελίου. Δωγμοὶ καὶ φυγαδεῖαι τῶν ἔτι ὑπολελειμμένων. Ἐσίγησε πᾶν εὐσεβοῦν στόμα δέει θανάτου· ἀνέῳκται ἡ ἀντίθετος καὶ βλάσφημος γλῶσσα· σεσάλευται πᾶσα σὰρξ ἀμφοτερίζουσα. *Οἴμοι*, φησὶν, *ὅτι ἐγενήθημεν ὡς συνάγων καλάμην ἐν ἀμητῷ, καὶ ὡς ἐπιφυλλίδα ἐν τρυγητῷ· οὐκ ὑπάρχοντος βότρυος.*

Ἐφ' ἡμᾶς, ὦ μάκαρ, ἐγένετο ταῦτα πάντα. Ἃ τίς μὲν οὐκ ἐπιστυγνάσειεν εἰς ἑαυτὸν τὰ τοῦ πλησίον ἀναθεωρῶν πάθη; Τίς δὲ οὐ λογίσοιτο προεισόδια εἶναι τῆς τοῦ Ἀντιχρίστου παρουσίας· τοσοῦτον διαφέροντα ὅσον εἰκὼν ἀρχετύπου, ἐφ' ᾗ καὶ μαίνεται; Δεῦρο δὴ οὖν ἀπὸ Δυσμῶν ὁ Χριστομίμητος, *Ἀνάστηθι, καὶ μὴ ἀπώσῃ εἰς τέλος.* Πρὸς σὲ εἶρηκε Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν· *Καὶ σὺ ποτὲ ἐπιστρέψας στηρίξεις τοὺς ἀδελφούς σου.* Ἴδε ὁ χρόνος καὶ ὁ τόπος· βοήθησον ἡμῖν ὁ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τεταγμένος εἰς τοῦτο· ὄρεξον χεῖρα καθ' ὅσον οἷόν τέ ἐστιν· ἔχεις τὸ ἰσχύειν παρὰ Θεῷ ἐκ τοῦ πάντων πρωτεύειν· ἐν ᾧ καὶ ἐτέθης. Πτόησον, δεόμεθα, τοὺς αἱρετικοὺς θῆρας σύριγγι τοῦ θείου λόγου σου. Ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, θὲς τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων· ἱκετεύομεν. Ἀκουσάτω ἡ ὑπ' οὐρανὸν, ὅτι ὑφ' ὑμῶν ἀναθεματίζονται συνοδικῶς οἱ ταῦτα τετολμηκότες, καί γε ἀναθεματίζοντες τοὺς ἁγίους Πατέρας ἡμῶν. Τοῦτο εἴη Θεῷ εὐπρόσιτον· ἀγγέλοις καὶ ἁγίοις χαρμόσυνον· σαλευομένοις στήριγμα· ἐδραιουμένοις ἐπισφράγισμα· καταπεπτωκόσιν ἀνάστημα· πάσῃ Ἐκκλησίᾳ ὀρθοδόξων ἀγαλλίαμα· καί γε τῇ σῇ κορυφαιότητι κατὰ τοὺς πάλαι προηγησαμένους μνημόσυνον αἰώνιον. Οἳ ἐν τοῖς ὁμοίοις καιροῖς τὰ παρ' ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν νῦν αἰτούμενα δεδρακότες πνευματοκινήτως· καὶ μνημονεύονται, καὶ μεμακάρινται. Πάντως δὲ πιστεύομεν ὡς ἐλέῳ οἰκτιρμῶν καμπτόμενος δέξῃ ἡμῶν τὸ εὐτελὲς γράμμα· Χριστὸν μιμούμενος· ὃς Θεὸς ὢν τῶν ἁπάντων, οὐκ ἀπῃξίωσε τὴν παρὰ Αὐγάρου ἐπιστολὴν καὶ δέξασθαι, καὶ πρὸς αὐτὴν ἀντιγράψαι.

A Evangelium, persecutiones et exsilia eorum qui adhuc relicti sunt. Conticuit omne os pium mortis metu: aperta est adversaria et blasphema lingua: commota est omnis caro in ambiguitate versans. *Hei mihi!* inquit, *quia facti sumus ut qui colligit calamum in messe, et racemum in vindemia, cum non sit botrus*[82].

In nos, o beate, hæc omnia facta sunt. Quæ quis non ægre tulerit, in seipso proximi damna considerans? Quis autem ratiocinatus non fuerit, esse adventus Antichristi præludia, tantum differentia quantum ab exemplari imago, in quam etiam insanitur? Huc igitur ab Occidente, o Christi imitator: *Exsurge et ne repellas in finem*[83]. Tibi dixit Christus Deus noster: *Et tu aliquando conversus confirmabis fratres tuos*[84]. Ecce tempus, ecce locus: opitulare nobis, qui es a Deo ad hoc ordinatus: porrige manum quantum fieri potest: habes potestatem a Deo, eo quod omnium princeps es: in quo et positus es. Terreto, supplicamus, hæreticas feras calamo divini verbi tui. Pastor bone, pone animam pro ovibus, supplicamus. Audiat Ecclesia quæ sub cœlo est, quod a vobis anathematizantur per synodum qui hæc ausi, et jam sanctos Patres nostros anathematizant. Hoc fuerit Deo acceptum, angelis et sanctis gaudium, concussis firmamentum, fundatis stabilimen, lapsis resurrectio, omni orthodoxorum Ecclesiæ exsultatio, et tuæ certe celsitudini, secundum eos qui antiquitus præcesserunt, æternum monimentum. Qui similibus temporibus cum fecerint ea quæ a nobis peccatoribus nunc petuntur, Spiritu sancto afflati; et commemorantur, et beati habiti sunt. Prorsus autem credimus et confidimus, quod misericordia miserationum flexus nostram tenuem epistolam accipies, Christum imitatus, qui, Deus cum esset omnium, non recusavit ab Abgaro epistolam accipere, et acceptæ rescribere.

B

C

ΙΓ'. — Τῷ αὐτῷ. [σα']

XIII. — *Eidem.*

Ejusdem ac superior argumenti. (Baron. an. 818, n. 2.)

Τῷ τὰ πάντα παναγεστάτῳ Πατρὶ, κορυφαίῳ φωστῆρι οἰκουμενικῷ, κυρίῳ ἡμῶν, δεσπότῃ ἀποστολικῷ πάπᾳ, Ἰωάννῃ, Θεοδόσιος, Ἀθανάσιος, Θεόδωρος, ἐλάχιστοι πρεσβύτεροι καὶ ἡγούμενοι τῶν Καθαρῶν, τῶν Πικριδίου, τοῦ Παυλοπετρίου, τῶν Στουδίου.

Per omnia religiosissimo Patri, supremo luminari universali, domino nostro, domino apostolico papæ, Joannes, Theodosius, Athanasius, Theodorus, minimi presbyteri et Præpositi Catharorum, Picridii, Paulopetrii, et Studii.

D

Ἐπεσκέψατο ὑμᾶς Ἀνατολὴ ἐξ ὕψους. Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν· τὴν σὴν ἐν τῇ Δύσει μακαριότητα, ὥσπερ τινὰ λυχνίαν θεαυγῆ, εἰς περίλαμψιν τῆς ὑπ' οὐρανὸν Ἐκκλησίας, ἐπὶ τὸν ἀποστολικὸν πρώτιστον θρόνον θέμενος. Καὶ γὰρ ᾐσθημεν φωτὸς νοεροῦ οἱ ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου ἐνισχημένοι τῆς πονηρᾶς αἱρέσεως· καὶ τὸ νέφος τῆς ἀθυμίας ἀπεθέμεθα· καὶ πρὸς χρηστὰς ἐλπίδας ἀνενεύσαμεν μεμαθηκότες δι' ὧν ἀπεστείλαμεν ἀδελφῶν ἡμῶν καὶ συνδούλων, οἷα καὶ ἡλίκα πέπραχέ τε καὶ λέλεχεν ἡ ἁγία ὑμῶν κορυφαιότης· τοὺς μὲν αἱρετικοὺς

Respexit nos oriens ex alto[85], Christus Deus noster, tuam in Occidente beatitudinem, tanquam facem quamdam divinitus lucentem, ad Ecclesiæ quæ sub cœlo est illuminationem, in apostolica prima sede constituens. Etenim spirituale lumen percepimus, qui in tenebris et in umbra mortis improbæ hæreseos tenebamur: et tristitiæ nebulam deposuimus, atque in spem optimam emersimus, cum didicissemus ex fratribus nostris et conservis quos misimus, qualia et quanta egerit et dixerit sancta celsitudo vestra: quando hæreticos quidem. Apocrisia-

[82] Mich. VII, 1. [83] Psal. XLIII, 23. [84] Luc. XXII. 32. [85] Luc. I, 78.

Digitized by Google

rios, velut fures, ne in sacrum quidem conspectum admisit, sed cum procul adhuc essent, merito rejecit : nostris vero calamitatibus ex litterarum auditione et missorum relatione compatiens, indoluit atque ingemuit, Dei exemplo, tanquam propriis membris. Ac reipsa nos humiles cognovimus, manifestum Apostolorum principis successorem Romanæ Ecclesiæ præsidere, certoque nobis persuasimus, Dominum Ecclesiam nostram minime deseruisse, cui unum solumque a vobis auxilium hactenus, atque ab ipso exordio, in occurrentibus molestiis, Dei providentia concessum est. Vos igitur illimis revera ac sincerus ab initio fons orthodoxæ veritatis : vos adversus omnem hæreticam procellam tranquillus sepositus Ecclesiæ universæ portus : vos a Deo electa civitas refugii salutis. Sed quoniam temerarium est a nobis miseris ac indignis encomia congeri divino nomini vestro, quod divinæ olim linguæ beatum prædicarunt : præstat ut ad ærumnas nostras veniamus.

Impii ergo consueta sibi omni conatu ac vesania facere non cessant : omnes, qui mortis metu franguntur, in hæresis barathrum trahentes et abripientes : siquidem omnino necesse est eum qui cedere nolit, verberum aliorumque suppliciorum pœnis subjici : ita ut diffluant sensim aliqui, quod est miserrimum, etiam ex iis qui certamen antea sustinuerant. Nos vero iterum, humiles et in membris postremi, tam pro sacro proprio capite, quam pro reliquis decertantibus patribus et fratribus audentes legatione fungimur, et obsecramus ut consoletur nos sancta et apostolica anima tua. Primum quidem, quod et facere illam credimus, ne suas pro stabilitate et salute omnium Deum flectentes preces intermittat. Ita obtestamur sacratissima viscera. Deinde ut quæ Spiritus sancti instinctu pro humilitatis nostræ utilitate ac perpetua virtutis suæ laude deliberavit et statuit, ad exitum, Deo adjuvante, perducat.

ἀποκρισιαρίους ὡς λωποδύτας, μηδὲ εἰς ἱερὰν αὐτῆς θέαν προσηκαμένη, πόρρω δὲ ὄντας ἐνδίκως ἀποπεμψαμένη · τοῖς δὲ ἡμετέροις ταλαιπωρήμασι, διὰ τῆς ἐπακροάσεως τῶν γραμμάτων, καὶ διηγήσεως τῶν ἀποσταλέντων, ἐπιστυγνάσασά τε καὶ ἐπιστενάξασα θεομιμήτως, ὡς οἰκείοις μέλεσι. Καὶ ὄντως ἐγνωμεν οἱ ταπεινοὶ, ὡς ἐναργὴς διάδοχος τοῦ τῶν ἀποστόλων κορυφαίου προέστη τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας · ἀληθῶς πεπείσμεθα, ὅτι οὐκ ἐγκατέλιπε Κύριος τὴν καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίαν · μιᾶς καὶ μόνης τῆς παρ' ὑμῶν ἐπικουρίας ἄνωθέν τε καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐν ταῖς συμβαινούσαις περιστάσεσιν ὑπαρχούσης αὐτῇ Θεοῦ προμηθείᾳ. Ὑμεῖς οὖν ὡς ἀληθῶς ἡ ἀθόλωτος καὶ ἀκαπήλευτος πηγὴ ἐξ ἀρχῆς τῆς ὀρθοδοξίας · ὑμεῖς ὁ πάσης αἱρετικῆς ζάλης ἀνῳχισμένος εὔδιος λιμὴν τῆς ὅλης Ἐκκλησίας · ὑμεῖς ἡ θεόλεκτος πόλις τοῦ φυγαδευτηρίου τῆς σωτηρίας. Ἀλλ' ὅτι τολμηρὸν παρ' ἡμῶν τῶν οἰκτρῶν καὶ ἀναξίων ἐγκώμια συναίρειν τῇ ὑπὸ θείων γλωσσῶν πάλαι μεμακαρισμένῃ ὑμῶν θεωνυμίᾳ · δέον ἐπὶ τὸ πονεῖν ἐλθεῖν.

Οἱ μὲν οὖν ἀσεβοῦντες τὰ συνήθη σὺν πάσῃ σπουδῇ καὶ μανίᾳ ποιεῖν οὐκ ἐνδιδόασι · πάντας ὑφέλκοντες καὶ κατασπῶντες εἰς τὸ τῆς αἱρέσεως βάραθρον δεδιττομένους τὸν θάνατον. Ἀνάγκη γὰρ πᾶσα, τὸν μὴ εἴκοντα τῇ πονηρᾷ φλογὶ τῶν μαστίγων ὑποδληθῆναι σὺν τοῖς ἀκολούθοις, ὥστε κατὰ μικρὸν ὑποῤῥέειν, τὸ σχετλιώτατον, καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἠθληκότων. Ἡμεῖς δὲ καὶ αὖθις οἱ ταπεινοὶ καὶ ἔσχατοι ἐν τοῖς μέλεσιν, ὑπέρ τε τῆς οἰκείας ἱερᾶς κεφαλῆς, καὶ τῆς ἐνισταμένης ὑπερεχούσης πατρότητός τε καὶ ἀδελφότητος, τολμῶντες πρεσβεύομέν τε καὶ ἐκλιπαροῦμεν, παρακληθῆναί σου τὴν ἁγίαν καὶ ἀποστολικὴν ψυχήν. Πρῶτον μὲν, ὅπερ καὶ πιστεύομεν ποιεῖν, μὴ καταλῆξαι τῆς ὑπὲρ στηριγμοῦ καὶ διασώσεως ἁπάντων θεοκλινοῦς προσευχῆς. Ναὶ, δεόμεθα τὰ ἱερώτατα σπλάγχνα. Ἔπειτα ἃ πνευματοκινήτως αὐτῇ βεβούλευται καὶ ὥρισται ἐπ' ὠφελείᾳ μὲν ἡμῶν τῶν ταπεινῶν, αἰωνίῳ δὲ μακαρισμῷ τῆς οἰκείας ἀρετῆς, εἰς πέρας σὺν Θεῷ ἀγαγεῖν.

A

B

C

XIV. — *Papæ Alexandriæ.*

ΙΔ'. — *Πάπᾳ Ἀλεξανδρείας.* [σδ'.]

Ejusdem ac duæ superiores argumenti. (Baron. an. 817, n. 26.)

In omnibus sanctissimo Patri Patrum, luminari luminarium, Domino meo, Domino beatissimo papæ Alexandriæ, Theodorus minimus presbyter et præpositus Studii.

Τῷ τὰ πάντα ἁγιωτάτῳ Πατρὶ Πατέρων, φωστῆρι φωστήρων, κυρίῳ μου, δεσπότῃ μακαριωτάτῳ πάπᾳ Ἀλεξανδρείας, Θεόδωρος ἐλάχιστος πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος τῶν Στουδίου.

Maximum humilitati meæ munus, et summi voti opus erat, ut dignus fierem qui per litteras colloquerer cum apostolico vertice tuo, non solum ob tenuitatem parvitatis meæ, quæ impar est ut ad æquales scribat, nedum ad tam magnum et divinum caput ; verum etiam ob difficilem in tanto intervallo accessum, quem ethnica præcipue inhibet obstructio. Attamen Dei optimi bonitate mihi obtigit, et nunc scribo duabus de causis : altera, ut quo jamdumdum teneor desiderio, id peccator explicem,

Ὡς μέγιστον τῇ ἐμῇ ταπεινώσει δῶρον, καὶ εὐχῆς τῆς ἀνωτάτω ἔργον, διὰ γράμματος ἀξιωθῆναι εἰς ὁμιλίαν ἐλθεῖν τῆς ἀποστολικῆς σου κορυφῆς, οὐ μόνον διὰ τὸ εὐτελὲς τῆς σμικρότητός μου · ἧς καὶ τὸ πρὸς ἴσους γράφειν ἐνδεὲς, μὴ ὅτι γε πρὸς οὕτω μεγάλην καὶ θείαν κεφαλήν · ἀλλὰ γὰρ καὶ διὰ τὴν ἐν τοσούτῳ μακρυσμῷ πάροδον, τῇ ἐθνικῇ ὅτι μάλιστα εἰργομένην διατειχίσει. Ὅμως εὐδοκίᾳ τοῦ ὑπεραγάθου Θεοῦ ἐξεγένετό μοι · δυοῖν εἵνεκα · ἑνὸς μὲν, ὡς ἂν ἦν πάλαι εἶχον ἐπιθυμίαν

D

Digitized by Google

ὁ ἁμαρτωλὸς ἀποπληρώσω, διὰ νοερᾶς προσψαύσεως τῶν ἱερῶν σου ἰχνῶν· οὐδὲ γὰρ ἄλλως ἦν δυνατὸν τὸ καταθύμιον πληρωθῆναι· ἑτέρου δὲ, ὃ καὶ μᾶλλον κατεπεῖγον, πρὸς τὸ γνωριμώτερα παραστῆσαι τὰ ἐπελθόντα δεινὰ ἐνταῦθα, τῇ θειοτάτῃ σου κορυφῇ, ὡς συμπασχούσῃ τοῖς τοῦ ὅλου σώματος τῆς Ἐκκλησίας μέλεσιν. Ἃ ἐξήκουσται, ὡς οἶμαι, καὶ εἰς τὰ ἔσχατα τῆς οἰκουμένης, διὰ τὸ τῆς κακίας περιδόητον.

A intellectuali contactu sacrorum pedum tuorum, quandoquidem aliter votum explere non licet: altera, quæ magis urget, ut notiora fiant divinissimo vertici tuo, quæ hic dira acciderunt: ut qui totius corporis Ecclesiæ membris condoleat. Quæ quidem vel in ultimis terræ finibus ob extremam impietatem audita existimo.

Διωγμὸς κατείληφεν ἡμᾶς, ὦ μακαριώτατε, καὶ διωγμῶν ὁ βαρύτατος. Πάλαι μὲν οὖν Ἀχαὰβ ζητῶν Ἠλίαν τὸν προφήτην, πάντα τόπον ἐμπρῆσαι λέγεται· τοῦ ἐμπρησμοῦ τὸν θυμὸν τοῦ ἀσεβοῦς ὑποφαίνοντος. Νυνὶ δὲ ὁ Ἀχααβίτης καὶ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν καρδίαν, οὐ τὸν Ἠλιοὺ μόνον ἐγγεγραμμένον· ἀλλὰ καὶ τὸν τούτου Δεσπότην Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν Κύριον καὶ Θεὸν ἡμῶν· τὴν Θεοτόκον καὶ πάντα ἅγιον ζητῶν ἐκζητεῖ, καὶ εὑρὼν ἐξαφανίζει θυμῷ μεγάλῳ ἐκ πάσης πόλεως καὶ χώρας τῆς ὑπὸ χεῖρα. Ἐντεῦθεν θυσιαστήρια κατεσκαμμένα· ναοὶ Κυρίου ἠχρειωμένοι, καὶ κατ' οἴκους καὶ καθολικῶς καὶ ἐν ἀνδρῶσι, καὶ ἐν παρθενῶσιν, οἱ πάλαι, οἱ νεωστὶ ἐγηγερμένοι. Ἐλεινὸν θέαμα ὥσπερ ἐξοφισθέντας ἀνθρώπους τέρατά τινα· οὕτως τὰς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας βλέπειν ἀφῃρημένας τὸν οἰκεῖον κόσμον, καὶ ἀμορφώτους καθεστώσας. Τίς ἤκουσε τοιοῦτον ἢ ἑώρακεν ἐν τοῖς πάλαι ἀσεβήμασι; Τάχα ὁ ἐπικείμενος ὑμῖν Ἄραψ αἰδοῖ χρώμενος φιλοχριστότερον διέξειδιν ἐν τούτῳ. Ἀλλ' οὐχ ὁ ἡμέτερος Ταβεήλ· *Φεῖσαι, Κύριε, καὶ μὴ δῷς τέλεον τὴν κληρονομίαν σου εἰς ὀνειδος.* Καὶ εἰ τοὺς ἐν πίναξι χαρακτῆρας, τοὺς ἐν ἱεροῖς ἀναθήμασι, δέλτους τὰς ὑπομνηματιζούσας περὶ αὐτῶν, σκώπτει, κωμῳδεῖ, διασύρει ὡς βδελύγματα· ὡς θεοστυγῆ· τὰ θεοφιλῆ, καὶ κόσμου σωτήρια· ὢ! τίς οὐκ ἐπιστάξειε δάκρυον; τίς οὐκ ἀφήσει στεναγμὸν ἐκ βάθους καρδίας ἀναπεμπόμενον; *Ὁδοὶ Σὼρ πενθοῦσι παρὰ τὸ μὴ εἶναι* τοὺς εὐσεβῶς διοδεύοντας. Καί γε *Πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχρειώθησαν.* Ἱεραρχεῖν δοκοῦντες καὶ ἱερεῖς, μοναστὰι καὶ μιγάδες, πᾶν γένος, καὶ πᾶσα ἡλικία· οἱ μὲν τέλεον ναυαγήσαντες περὶ τὴν πίστιν, οἱ δὲ εἰ καὶ τοὺς λογισμοὺς οὐ καταποντισθέντες, τῇ δὲ αἱρετικῇ κοινωνίᾳ ἐξ ἡμισείας δέει σωματικοῦ θανάτου συγκινδυνεύοντες. Πλὴν ὅτι εἰσὶν ὑπολελειμμένοι, *οἵτινες οὐκ ἔκαμψαν γόνυ τῇ Βάαλ.* Καὶ τοσοῦτοι ὁπόσοι καὶ ἠρίθμηνται Κυρίῳ. Πρὸ πάντων ὁ πρώτιστος ἡμῶν, ἡ ἱερὰ ἡμῶν κεφαλὴ, καὶ ὁμοταγὴς τῇ τελειότητί σου· ἱεράρχαι καὶ ἱερεῖς Κυρίου· μοναστὰι καὶ μονάζουσαι· τούτων οἱ μὲν ἐμπαιγμῶν καὶ μαστίγων πεῖραν ἔλαβον· οἱ δὲ δεσμῶν καὶ φυλακῆς· ἄρτῳ μετρίῳ καὶ ὕδατι τρεφόμενοι. Ἄλλοι ἐξορίαις περιορισθέντες· ἕτεροι ἐν ἐρημίαις καὶ ὄρεσι καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς ἐνδιαιτώμενοι· ἔνιοι δὲ καὶ παραυτὰ μαστιγωθέντες, μαρτυρικῶς πρὸς Κύριον ἐξεδήμησαν. Εἰσὶ δὲ οἳ καὶ σακκισθέντες ἐθαλασσεύθησαν ἀωρίᾳ, ὡς σαφὲς γέγονεν ἐκ τῶν τούτους θεασαμένων.

Invasit nos persecutio, beatissime, et persecutionum gravissima. Olim quidem Achab Eliam quærens prophetam, loca omnia incendisse dicitur, incendio illo impii iram et furorem demonstrante [86]. Nunc vero et dignitate et corde Achabites, non Eliam solum depictum, sed hujus quoque Dominum Jesum Christum, Dominum et Deum nostrum, Deiparam et sanctum unumquemque quærens quærit, inventumque magna ira delet in omni civitate et regione ditionis suæ. Hinc eversa altaria, templa Domini vastata, et privata et publica, quæ in virorum et virginum habitaculis, tam vetera quam recens exstructa. Miserabile spectaculum! tanquam facie deformatos homines et ostenta quædam, sic Dei Ecclesias ornatu suo destitutas et iuformes relictas contemplari. Quis talia audivit aut vidit unquam in priscæ improbitatis exemplis? Ille ipse, qui cervicibus vestris incumbit Arabs, mitius forsitan hac in parte erga Christum se gerit. At non sic Tabeel noster: *Parce, Domine, ne des ultra hæreditatem tuam in opprobrium* [87]. Cum ergo pictas in tabulis imagines e sacris donariis sublatas, et libros qui mentionem earum continent, proscindit, irridet, subsannat tanquam abominanda et invisa Deo piacula, quæ Deo accepta sunt et mundo salutaria: Heu! quis lacrymas teneat? quis gemitus ex imo pectore non edat? *Viæ Sion lugent, eo quod non sint qui* pie ambulent in eis [88]. Et vero *Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt* [89]. Qui episcopi videbantur et sacerdotes, monachi et sæculares, omnis sexus et omnis ætas, alii quidem circa fidem ultimum naufragium passi sunt, alii, si minus mente et cogitatione demersi, hæretica saltem communione mortis metu contracta, eodem ex parte periculo involuti. Relicti tamen quidam sunt *qui non curvaverunt genua ante Baal* [90]: siquidem tot numero, quot et numerati sunt a Domino. Ante omnes, qui primus est inter nos, sacrum caput nostrum, et ejusdem tecum dignitatis; episcopi et sacerdotes Domini; monachi et monachæ: quorum hi ludibriis et verberibus tentati fuerunt; illi vinculis et carceribus, pane modico et aqua vitam trahentes; alii exsiliis relegati; alii in desertis et montibus, in speluncis et cavernis terræ versantes; quidam insuper flagellis cæsi, martyres ad Dominum emigrarunt. Sunt qui sacco inclusi in mare demersi noctu fuerunt, ut ab iis qui viderant, relatum est.

[86] III Reg. XVIII, 1 seqq. [87] Joel II, 17. [88] Thren. I, 4. [89] Psal. LII, 4. [90] III Reg. X, 18; Rom. XI, 4.

Digitized by Google

Quid cætera? Anathemate feriuntur sancti Patres nostri: prædicantur qui impii fuerunt, infantes impietatis dogmata, tradito magistris tomo, docentur: non est usquam salutis perfugium inter mortales: pium verbum proferri non licet, prope instant insidiæ, ita ut vir a conjuge sua caveat: indices et pittaciorum oblatores ad hoc ipsum ab imperatore mercedem capiunt, ut observent, ubi quis quid dicat a Cæsare discrepans, aut impietati non communicet, aut librum habeat de imaginibus tractantem: vel imaginem ipsam, aut exsulem recipiat, aut captivis pro Domino ministret. Qui si deprehendatur, illico rapitur, cæditur, relegatur: unde et dominos videas servis supplicantes indicii metu. Nobis illud dicere fas est: *Non est in tempore hoc princeps, et propheta, et dux, neque locus primitiarum coram Domino, ut possimus invenire misericordiam*[91]. Propterea hæc apud sanctam animam tuam indigni lamentamur, tanquam ex ore omnium qui veritatem defendunt, ejus patrocinium et miserationem implorantes. Scimus enim, si juvare aliter non possit, precum saltem subsidio magnum nobis in summis angustiis, cum propitium Deum habeat, emolumentum allaturam. Quo autem ex parte cognoscat, qualia sint nefaria impiorum dogmata, his ea litteris adjunxi in quaternionibus: quæ piorum rogatu refutanda imperitus suscepi. Oro autem divinam sapientiam tuam, ut omnia inspiciat, et imperfecta corrigat, veniamque tribuat mihi erratorum, meique inutilis filii in suis flectentibus Deum precibus recordetur.

Hæc autem epistola missa est etiam ad patriarcham Antiochiæ.

Τί τἆλλα; Ἀναθεματίζονται οἱ ἅγιοι ἡμῶν Πατέρες· ἀνακηρύττονται οἱ ἠσεβηκότες· τὰ νήπια ἐν τοῖς τῆς ἀσεβείας δόγμασιν ἀνατρέφονται, τῷ δοθέντι τόμῳ τοῖς διδασκάλοις· οὐκ ἔστι που καταφευκτήριον σώματος ἐν οἰκουμένοις· οὐκ ἔστι προέσθαι εὐσεβές τι ῥῆμα· καὶ ἡ θήρα ἐγγύθεν· ὡς φυλάττεσθαι ἄνθρωπον καὶ ἀπὸ τῆς συγκοίτου· μηνυταὶ καὶ πιττακοδόται εἰς αὐτὸ τοῦτο παρὰ τοῦ κρατοῦντος μεμισθωμένοι, ποῦ τίς τι λέγει ἀπαρέσκον τῷ Καίσαρι, ἢ μὴ κοινωνῶν τῇ ἀσεβείᾳ, ἢ βίβλον ἔχων περὶ εἰκόνων ἐχουσάν τι λεγόμενον, ἤγουν αὐτὴν εἰκόνα· ἄν τε φυγαδευόμενον εἰσδεχόμενος, ἢ τοῖς διὰ Κύριον φρουρουμένοις διακονῶν. Κἂν φωραθείη· εὐθὺς ἁνάρπαστος, δαρήσιμος, ἐξόριστος· ἐξ οὗ καὶ τοῖς δούλοις οἱ δεσπόται ὑποπίπτοντες δέει μηνύσεως. Ἡμῖν πρέπει λέγειν, ὅτι *Οὐκ ἔστιν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ ἄρχων, οὔτε προφήτης, οὔτε ἡγούμενος· οὐ τόπος τοῦ καρπῶσαι ἐνώπιον Κυρίου, καὶ εὑρεῖν ἔλεος*. Διὰ τοῦτο ταῦτα ἐπεβοησάμεθα οἱ ἀνάξιοι τῇ ἁγίᾳ σου ψυχῇ, ὡς ἀπὸ στόματος πάντων τῶν ἀνεχομένων τῆς ἀληθείας, εἰς ἀντίληψιν καὶ συμπάθειαν ἡμῶν ἐκκαλούμενοι αὐτήν. Οἴδαμεν γὰρ, ὅτι κἂν μὴ οἷόν τε ἐπικουρεῖν ἄλλως, ἀλλά γε τῇ τῶν εὐχῶν βοηθείᾳ μέγα παρέξει ἡμῖν ἐν τοῖς ἀναγκαιοτάτοις τὸ ὄφελος, εὐμενῆ τὸν Θεὸν ἔχουσα. Ἵνα δὲ γνοίη ἐκ μέρους, οἷα τὰ ἀσεβῆ δόγματα τῶν ἀθέων, συναπέστειλα τοῖς γράμμασι καὶ ταῦτα ἐν τετραδίοις. Ἃ καὶ ἔδοξα ὁ ἀμαθὴς ἀνατρέπειν, προτραπεὶς παρὰ εὐσεβῶν. Αἰτῶ δὲ ὑπὸ τῆς θείας σου μεγαλονοίας ἐπισκεφθῆναι καὶ τὸ ἐλλιπὲς ἀνορθωθῆναι, καὶ συγγνώμην τῶν ἐπωφλημένων δέξασθαί με, λαμβάνεσθαί τε εἰς μνήμην ἐν ταῖς θεοκλινέσι αὐτῆς προσευχαῖς, ὡς ἀχρεῖον τέκνον.

Ἡ αὐτὴ δὲ ἐπιστολὴ καὶ πρὸς τὸν τῆς Ἀντιοχείας πατριάρχην ἀπεστάλη.

Adversus Iconomachorum hæresim et immanitatem. (Baron. an. 817, n. 30.)

XV. — *In omnibus sanctissimo Patri Patrum, lumini luminum, magistro meo, domino patriarchæ Hierosolymorum, Theodorus minimus, presbyter, et præpositus Studitarum.*

Quis annuntiabit Abraham, quod .actat puerum Sara[92]? ait uspiam sermo divinus. Et quis indigno mihi nuntiet humilem epistolam meam ad sacras apostolici vestri beatissimi culminis manus pervenisse? Attamen perveniet, ut spero: non enim vesana cupiditate, sed necessaria causa impulsus peccator et epistolam mittere ausus sum, et latorem una fratrem charissimum Dionysium destinare, fidelem prorsus, et qui supplere per se omnia queat quæ epistolæ desunt. Itaque velut absens corpore, præsens autem spiritu, primum quidem ejus pedes secundum Deum ambulantes humilis amplector: hinc enim mihi benedictio et sanctificatio. Deinde tanquam ab ea jussus ad sancta loca proficiscor, adveneror sacrum solum, quod divina vestigia calcarunt, vivificum monumentum, in quo

ΙΕ'. — *Τῷ τὰ πάντα ἀγιωτάτῳ Πατρὶ Πατέρων, φωστῆρι φωστήρων, κυρίῳ μου, δεσπότῃ πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων, Θεόδωρος ἐλάχιστος, πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος τῶν Στουδίου.* [σ'.]

Τίς ἀναγγελεῖ Ἀβραὰμ ὅτι Σάρρα θηλάζει; φησί που ὁ ἱερὸς λόγος. Καὶ τίς ἐμοὶ τῷ ἀναξίῳ εὐαγγελίσοιτο, ὅτι μου τὸ ταπεινὸν γράμμα εἰς ἱερὰς χεῖρας φθάσειε τῆς ἀποστολικῆς ὑμῶν μακαριωτάτης κορυφῆς; Ὅμως πιστεύω, ὅτι γενήσεται· οὐ γὰρ ἀλόγῳ ἐπιθυμίᾳ, ἀλλὰ ἀναγκαίᾳ ὑποθέσει κινηθεὶς ὁ ἁμαρτωλὸς ἐτόλμησα καὶ τὸ γράμμα ἀποστεῖλαι, καὶ τὸν ἐπιστοληφόρον Διονύσιον τὸν ποθεινότατον ἀδελφὸν συνεκπέμψασθαι, πιστὸν ὄντα, καὶ δυνατὸν ὅσα ἐλλείπει τῇ ἐπιστολῇ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐξηγορῆσαι. Τοιγαροῦν ὡς ἀπὼν τῷ σώματι, παρὼν δὲ τῷ πνεύματι, πρῶτον μὲν ὁ ταπεινὸς κατασπάζομαι τὰ θεοβαδῆ αὐτῆς ἴχνη· τοῦτο γὰρ ἐμοὶ εὐλογία τε καὶ ἁγιασμός. Ἔπειτα ὡς πρὸς αὐτῆς ἐπιτραπεὶς ἅπειμι ἐν τοῖς σεβαστοῖς τόποις· προσπτύσσομαι τὸ θεῖον ἔδαφος, οὗ τὰ θεῖα ἴχνη βέβηκε· τὸ ζωοποιὸν μνῆμα,

[91] Dan. III, 38. [92] Gen. XXI, 7.

Digitized by Google

ἐφ' ᾧ τὸ πανάγιον σῶμα τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κατετέθη· τὸν χῶρον τοῦ ἁγίου Κρανίου, ἐν ᾧ ἐσταύρωται ὁ Κύριος τῆς δόξης. Μέτειμι ἀλλαχοῦ· ὁρῶ τὴν ἁγίαν Βηθλεὲμ ὡς τὴν Ἐδέμ· προσκυνῶ τὴν θείαν φάτνην ὑπὲρ τὴν στάμνον τὴν χρυσῆν, ἐν ᾗ οὐ μάννα, ἀλλ' ὁ τῆς ζωῆς ἄρτος τέθειται. Καὶ μὴν βλέπω τὸ ἅγιον ὄρος, οὗ ἡ θειοτάτη μεταμόρφωσις· τὸ τῶν ἐλαιῶν ὄρος, ἀφ' οὗ ἀνέπτη πρὸς οὐρανοὺς ὁ τῶν ὅλων Κύριος· τὴν ἁγίαν Γεθσημανῆ, ἐφ' ᾗ ὁ τάφος τῆς πανσεβάστου δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου· τοῦτο κἀκεῖνο· ἵνα μὴ μακρὸν ἀποτείνωμαι λόγον. Ὢ πῶς καὶ ἀπ' αὐτῆς μόνης ἐπιμνήσεως ἁγιασμοῦ ἐστι μετάληψις! Ὢ πηλίκων καὶ φρικτῶν σεβασμάτων ἡ τῆς σῆς μακαριότητος ὑπάρχει κορυφή! Σὺ πρῶτος πατριαρχῶν, κἂν πεντάζοις τῷ ἀριθμῷ. Οὗ γὰρ ὁ ἐπίσκοπος τῶν ψυχῶν, καὶ τῶν ὅλων ἀρχιερεὺς καὶ ἐγεννήθη, καὶ ἔδρασε τὰ θεουργὰ πάντα, καὶ ἔπαθε, καὶ τέθαπται, καὶ ἀνέστη, καὶ ἔζησε, καὶ ἀνελήφθη· ἐκεῖ δηλονότι τὸ ὑπεραῖρον ἁπάντων ἀξίωμα. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων τοσαῦτα πόθῳ καὶ τρόμῳ τετόλμηταί μοι λαλῆσαι· ἐπὶ δὲ τὸ ἕτερον τρέψομαι ἀπάγγελμα.

Διωγμὸς ἡμᾶς κατείληφεν, ὦ μακαριώτατε, καὶ διωγμῶν ὁ Ἑλληνοειδέστατος. Ἐπεὶ γὰρ ᾔσθετο ὁ Σατανᾶς ἐν προθύροις εἶναι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Μείζους τῶν αἱρέσεων ἀνάπτει τὰς φλόγας, προεισόδια τῆς τοῦ Ἀντιχρίστου παρουσίας. Τί τοῦτο; τὴν πάλαι ἐπὶ Λέοντος καὶ Κωνσταντίνου διεγερθεῖσαν ἀσέβειαν, καὶ μανεῖσαν ἐπὶ πολὺ, καὶ ῥαγεῖσαν θείᾳ ἐπιτιμήσει, αὖθις ἄρτι ὁ ὁμώνυμος καὶ συνώνυμος τῇ ἀσεβείᾳ κρατῶν ἀνενεώσατο. Καὶ τοσοῦτον, ὡς ἀποκρύψαι τὴν ἐκείνων λύτταν. Διώκει τὸν Χριστὸν ἐγγεγραμμένον σὺν Μητρὶ καὶ θεράπουσι· καὶ οὗ ἂν εὕροι, καθαίρει, φλέγει. Ἐντεῦθεν θυσιαστήρια κατεσκαμμένα· ἱεροὶ ναοὶ ἠμαυρωμένοι· σκεύη ἱερὰ ἐμπεπρησμένα· οὐκ ἔστιν ὅτι μὴ ἐλλέλειπται μέρος τῆς ὑπ' αὐτὸν βασιλείας ἑαθὲν ἀκαθαίρετον. Ἀλλ' εἴ πως εὑρεθείη τις ἐγκεκρυφὼς σεπτὴν εἰκόνα, ἢ δέλτον περὶ αὐτῆς λεκτόν τι ἔχουσαν· ἀνάρπαστος εὐθὺς, μάστιξι καταξαινόμενος, καὶ πᾶν ἄλλο δεινὸν ὑφιστάμενος. Ἐντεῦθεν δείματα, καὶ τρόμοι, καὶ ἐκστάσεις περὶ πάντα ἄνθρωπον· ὡς καὶ χαίρειν λέγειν ἀδελφῷ ἀδελφὸν, καὶ φίλῳ φίλον, ἐκτρέπεσθαι. Σύνοδος κυροῦσα τὴν πάλαι ἀσεβεστάτην, καὶ καταναθεματίζουσα τὴν ὀρθόδοξον. Ἱερεῖς ἠφρονεύσαντο, καὶ τὸν Κύριον οὐκ ἐξεζήτησαν· ἀλλὰ τὸ τῷ Ἀχαὰβ δόξαν συνεκρότησαν. *Πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχρειώθησαν*· πλὴν ὀλίγων κομιδῇ. Τίνων τούτων; ἐπισκόπων τε καὶ ἡγουμένων· μοναζόντων τε καὶ μοναζουσῶν· αὐτοῦ τε, χάριτι Θεοῦ, τοῦ κορυφαιοτάτου ἡμῶν ἀρχιερέως· ὧν οἱ μὲν ἐμαστίχθησαν· ἄλλοι ὑπερωρίσθησαν· ἕτεροι ἐφυλακίσθησαν. Ἔνιοι δὲ καὶ παραυτὰ τῶν ποινῶν πρὸς Κύριον ἐξεδήμησαν, ἀθλητικὸν στέφανον ἀράμενοι.

Τί τὰ τῆς βλασφημίας; Κωμῳδεῖται ἡ σεπτὴ καὶ

A sanctissimum Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi corpus depositum fuit, sacrum Calvariæ locum, ubi Dominus gloriæ crucifixus. Alio pergo: sanctam Bethleem quasi Edem conspicio: divinum adoro præsepe supra urnam auream, in quo non manna, sed panis vitæ conditus est. Video etiam sanctum montem, in quo divinissima Transfiguratio: Olivarum montem, unde ad cœlos Dominus omnium evolavit: sanctam Gethsemanen, ubi sepulcrum omni honore colendæ Dominæ nostræ Deiparæ. Hoc atque illud, ne longam texam orationem. O quanta vel ex ipsa commemoratione manat sanctificatio! o quot et quantis culturis præest beatitudinis tuæ vertex! Tu primus patriarcharum, licet quintus numereris. Ubi enim episcopus ani-
B marum ac pontifex omnium natus est, et divina omnia operatus, et passus, et sepultus, ubi resurrexit, et vixit et assumptus est; illic suprema omnium procul dubio dignitas. Sed de his hactenus, desiderio ac reverentia impulsus loqui ausus sum. Nunc ad alteram narrationem me converto.

Invasit nos persecutio, beatissime, et persecutionum omnium ethnicæ simillima. Postquam enim sensit Satanas in januis esse beatam spem, et adventum gloriæ magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, majores hæresum faces accendit, præludia adventus Antichristi. Quid hoc rei est? Exortam olim sub Leone et Constantino impietatem, diuque debacchatam, sed divina vindicta compressam,
C nunc iterum cognominis et æque impius imperator renovavit, idque tanto conatu, ut illorum rabiem obscuret. Expressum picturis Christum insectatur cum Matre et ministris: ubicunque nactus eas est, delet, exurit. Hinc eversa altaria, ædes sacræ deformatæ, sacra vasa concremata, nec ulla pars in ejus regno est ab illa grassatione immunis. Quin si repertus quispiam fuerit venerandam imaginem occultasse, aut librum qui de ea retractet, rapitur e vestigio, verberatur, et dira alia omnia perpetitur. Hinc terrores ac trepidationes, stuporesque omnium hominum: adeo ut frater fratri valedicat, et amicus amicum aversetur. Synodus facta est, veterem illam impiam confirmans, et orthodoxam
D anathemate condemnans. Sacerdotes non intellexerunt, Dominum non requisierunt: sed quod Achab placuit, comprobarunt: *Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt* [91], paucis admodum exceptis. Quibusnam illis? Episcopis et præpositis, monachis et monialibus, et ipso, Dei gratia, supremo archiepiscopo nostro. Quorum quidem alii flagellis cæsi sunt, alii relegati, alii in carcerem detrusi, alii per hasce pœnas ad Dominum migrarunt, athleticam coronam reportantes.

Quid de blasphemia loquar? Irridetur veneranda

[91] Psal. LII, 4.

Digitized by Google

et tremenda imago Christi, tanquam abominatio desolationis, tanquam idolum erroris : eodem modo quælibet alia Dominæ nostræ et sanctorum. Nunc, inquit, sincera et inculpata fides : nunc Dominus locutus est *pacem populo suo, et sanctis ejus, et iis qui ad illum cor convertunt* [95]. Quasi sublata pax esset, ex quo Christus dixit : *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis* [96], ad hoc usque tempus : et ejus Ecclesia contaminata, quam sanctus Paulus *non habentem maculam* prædicat, *aut rugam, aut aliquid hujusmodi, sed sanctam et immaculatam* [97]. Et alii quidem ultimum circa fidem naufragium fecerunt ; alii vero quamvis mente et cogitatione submersi non sint, ipsa tamen hæresis communione, una perierunt. Enimvero etiam ii qui recte sentiunt, persecutionis diuturnitate titubant circa veritatem : quemadmodum iis contingit qui ad decumanos maris fluctus navigationis rudes caligant. Miseranda nobis omnia, luctuque digna. Subtrahuntur cantica ab antiquis accepta, in quibus imaginum fit mentio : canuntur pro eis nova impia dogmata palam exposita, quæ et pueris ipsis traduntur a magistris. Omnium rerum impia est conversio. Facti sumus, ut proprie loquar, sicut Sodoma et Gomorrha propter peccata nostra [98] : et procella hæresis altius in dies assurgens nos operit : nec inventus est qui Christum Deum nostrum expergefaciat, ut increpet turbulentum hoc mare.

At tu esto nobis unus e duodecim apostolis, beatissime : excita e somno insomnem oculum dispensatorie dormitantem, quia perimus omnino. Si quod est et aliud auxilii pharmacum ad sanandos infirmos ; ut peritus adhibe. Deprecamur, sanctissime, obtestamur, hortamur. Membra tua sumus : quandoquidem fideles omnes *corpus sunt Christi, et membra ex parte* [99]. Præcipe et aliis sanctis Patribus nostris, intercessoriam manum porrigant, ut multorum interpositu, suam Deus nobis misericordiam impertiat. Hunc in finem epistola, et tabellarius ab omnibus animo destinatus, etsi a nobis solis omnium minimis illorum vicem agentibus missus. Ut autem ex parte cognoscat celsitudo vestra, cujusmodi sint dogmata impiorum : ea in quaternionibus descripta epistolæ adjeci : quæ et aliorum rogatu refutanda imperitus suscepi. Ora autem ut ea inspiciat divina tua sapientia, et quod deest suppleat, veniamque mihi tribuat erratorum : atque adeo conservum fratrem nostrum litteras quas accepit sanctis aliis reddere, et huc postea, Deo volente, redire permittat.

A φρικτὴ εἰκὼν Χριστοῦ, ὡς βδέλυγμα ἐρημώσεως, ὡς εἴδωλον πλάνης · οὕτως πᾶσα ἄλλη δεσποινικὴ, ἁγιωτική. Ἄρτι, φησὶ, καθαρὰ καὶ ἀμώμητος πίστις · ἄρτι, φησὶ, Κύριος ἐλάλησεν *εἰρήνην ἐπὶ τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τοὺς ὁσίους αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τοὺς ἐπιστρέφοντας καρδίαν ἐπ' αὐτόν*. Ὡς ἤδη ἀρθείσης τῆς εἰρήνης, ἀφ' οὗ Χριστὸς ἔφη· *Εἰρήνην ἀφίημι ὑμῖν · εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν* · μέχρι τοῦ δεῦρο · καὶ ἐρρυπωμένης οὔσης τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ · ἣν ὁ ἱερὸς Παῦλος βοᾷ *μὴ ἔχειν σπίλον, ἢ ῥυτίδα, ἤ τι τῶν τοιούτων · ἀλλ' εἶναι ἁγίαν καὶ ἄμωμον*. Οἱ μὲν τέλεον περὶ τὴν πίστιν ἐναυάγησαν · οἱ δὲ, εἰ καὶ τοῖς λογισμοῖς οὐ κατεποντίσθησαν, ὅμως τῇ κοινωνίᾳ τῆς αἱρέσεως συνόλλυνται. Ἀλλὰ γὰρ καὶ αὐτοὶ οἱ κατὰ νοῦν ὀρθοδοξοῦντες, τῇ ἐπιμονῇ B τοῦ διωγμοῦ ἰλιγγιῶσι περὶ τὴν ἀλήθειαν · ὥσπερ οἱ ὑπὸ τρικυμιῶν θαλάσσης ἀπείρᾳ πλεύσεως σκοτούμενοι. Ἐλεεινὰ τὰ πάντα ὑμῖν καὶ ὀδυρμῶν ἄξια. Παραστέλλονται ψαλμῳδίαι ἀρχαιοπαράδοτοι, ἐν αἷς περὶ εἰκόνων ᾄδεταί τι · ἀντᾴδεται τὰ ἀσεβῆ νέα δόγματα εἰς προῦπτον κείμενα · ἄλλα τοῖς παισὶ πρὸς τῶν διδασκάλων παραδιδόμενα. Καὶ μεταστοιχείωσις τῶν ἁπάντων ἀθεωτάτη. Ἐγενόμεθα, κυρίως εἰπεῖν, ὡς Σόδομα καὶ Γόμορρα κατὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν · καὶ ἡ καιταιγὶς τῆς αἱρέσεως κορυφουμένη κορυφοῦται ὀσημέραι · καὶ ὁ διαναστήσων Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν ἐπιτιμῆσαι τῇ πονηρᾷ ταύτῃ θαλάσσῃ οὐχ εὑρηται.

C Ἀλλὰ γενοῦ ἡμῖν εἷς τῶν δώδεκα ἀποστόλων, ὦ μακαριώτατε · διύπνισον τὸν ἀκοίμητον ὀφθαλμὸν οἰκονομικῶς καθεύδοντα · ὅτι ἀπολλύμεθα τέλεον. Εἴ πως καὶ ἄλλως ἐστί τι φάρμακον βοηθείας, ἰατρεῦσαι τοὺς ἠσθενηκότας · ὡς ἐπιστήμων ἐπείχθητι. Ναὶ, δεόμεθα, ἁγιώτατε · ἀντιβολοῦμεν · παρακαλοῦμεν. Σοῦ ἐσμεν μέλη · ἐπεὶ οἱ πάντες πιστοὶ *σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους*. Ἐπίτρεψον καὶ τοῖς ἄλλοις ἁγίοις Πατράσιν ἡμῶν χεῖρα πρεσβευτικὴν ὀρέξαι · ἵνα ἐκ πολλῶν προσώπων τὸ εἰς ἡμᾶς ἔλεος εἴη παρὰ Θεοῦ. Τούτου δὴ χάριν τὸ γράμμα, καὶ ὁ γραμματηφόρος πρὸς πάντων τῇ προθέσει ἀπεσταλμένος · εἰ καὶ παρ' ἡμῶν μόνων τῶν ἐλαχίστων ἀναπληρούντων τὸ ἐκείνων πρόσωπον. Ἵνα δὲ γνοῖῃ ἐκ μέρους ἡ κορυφαιότης σου, οἷα τὰ τῶν ἀθέων δόγμα- D τα· συναπέστειλα τοῖς γράμμασι ταῦτα ἐν τετραδίοις · ἃ καὶ ἔδοξα ὁ ἀμαθὴς ἀνατρέπειν, προτραπεὶς ὑφ' ἑτέρων. Λίτῶ δὲ παρὰ τῆς σῆς θεοτοφίας ἐπισκεφθῆναι · καὶ τὸ ἐλλιπὲς ἀνορθωθῆναι · συγγνώμην τε τῶν ἐπωφλημένων δέξασθαί με · οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸν σύνδουλον ἡμῶν ἀδελφὸν συγκροτηθῆναι · πρός τε διάδοσιν τῶν ἐν οἷς ἐπεστείλαμεν ἑτέρων ἁγίων προσώπων ἐπιστολῶν · καὶ δὴ, Θεοῦ θέλοντος, εἰς ἐπιστροφὴν παλινῳδίας αὐτοῦ τῶν ἐνταῦθα.

XVI. — *Ad Lauram sancti Sabæ.*

A Deo honorato, dilecto et spirituali Patri meo, domino præposito percelebris lauræ beatissimi sancti Patris nostri Sabæ, et iis qui sub ea sunt sanctis

ΙϚ'. — *Εἰς τὴν Λαύραν τοῦ ἁγίου Σάβα.*

Τῷ θεοτιμήτῳ, ἠγαπημένῳ καὶ πνευματικῷ μου Πατρὶ, κυρίῳ καθηγεμόνι τῆς περιβοήτου λαύρας τοῦ παμμάκαρος ἁγίου Πατρὸς ἡμῶν Σά-

[95] Psal. LXXXIV, 9. [96] Joan. XIV, 27. [97] Ephes. V, 27. [98] Isa. I, 9. [99] II Cor. XII, 27.

Digitized by Google

βα, καὶ τοῖς ὑπ' αὐτῇ ὁσίοις μου Πατράσι, Θεόδωρος ἐλάχιστος, πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος τῶν Στουδίου. [σς'.]

Χαρά μοι μεγάλη καὶ δόξης περιβολὴ τῷ ἀναξίῳ· ὅτιπερ ἠξίωμαι εὐτελές μου γραμματεῖον ἀποστεῖλαι ἐν τόπῳ ἁγίῳ, ἐν σκηναῖς ὁσίων τῆς ὑμετέρας περιποθήτου πατρότητος. Ἐπειδὴ γὰρ τῇ τοῦ σώματος παρουσίᾳ οὐχ οἷόν τε ἦν παραγενέσθαι με πρὸς τὰ ἴχνη ὑμῶν, καὶ ἰδεῖν τὸ ἅγιον τέμενος, τὴν ἱερὰν περιοχὴν ὑμῶν, ἣν ἐγὼ ὁ ταπεινὸς, ὡς πόλιν Θεοῦ δι' αἰδοῦς ἔχων εἰμί· εὐδόκησεν ὁ ἀγαθὸς Θεὸς διὰ τῆς τοῦ γράμματος ἐπισκοπῆς τὸ καταθύμιόν μου πληρῶσαι τοῦ ἁμαρτωλοῦ. Καὶ δὴ ὡς παρὼν πρὸ τῶν ποδῶν ὑμῶν, καὶ περιπτύσσομαι ὑμᾶς τῷ ἁγίῳ πόθῳ· καὶ προσκυνῶ τὸ θεῖον ἔδαφος, ἐν ᾧ τὸ ἐκλεκτὸν σκεῦος τοῦ Θεοῦ τεταμίευται· τὸ φῶς τῶν μοναζόντων· ὁ λαμπτὴρ τῆς οἰκουμένης· ὁ τοῦ νοητοῦ Φαραὼ καταποντιστής· καὶ τοῦ ἁγίου ἔθνους καθηγητὴς, ὁ τῆς ἁγίας γῆς ἐγκρατὴς, καὶ τῶν θείων μονῶν κληροδότης. Συνασπάζομαι καὶ τὰς λοιπὰς σεβασμίας θήκας, ἐφ' αἷς τὰ ἱερὰ σώματα τῶν ὁσίων· οἷς ὁ πλοῦτος τῶν ἀρετῶν, ἐν νυκτὶ τοῦ τῇδε βίου ἄστροις ἐοικόσι θεοφαέσιν. Ὁρῶ τὸν χῶρον, ἐφ' ᾧ ὁ στύλος τοῦ πυρὸς τῷ στύλῳ τῶν ἀρετῶν ὥπται· ἡ πρὸς τοὺς ἀοράτους ἐχθροὺς νικηφόρος πάλη· τὸ τῆς θαυματουργίας δρᾶμα· τοῦτο κἀκεῖνο ποικιλλόμενον ταῖς κατὰ καιρὸν ἐνεργείαις τοῦ Πνεύματος. Ὢ πόσα μοι ὁ πόθος ἐπιβάλλει λέγειν! καὶ ὁ τρόπος εἴργει τοῦ μὴ εἰς ἄμετρον ἐκπεσεῖν τὴν ἐπιστολήν. Ὢ πόσων ἀγαθῶν πράξεων σύμβολα καὶ ὑπομνήματα ἐν ὑμῖν! μονονουχὶ καὶ ὑπὸ θέας αὐτῆς δυνάμενα παρακαλεῖν ψυχὴν εἰς ἐπίδοσιν ἀρετῆς. Ἀλλ' ὁ μὲν πρῶτος λόγος ἐχέτω ταῦτα· εἰ καὶ ἐνδεέστερον τῆς ἐπιθυμίας. Ἐφ' ἕτερον δὲ μετελεύσομαι ὀδυρτικὸν, οὐ περιχαρῆ· δι' ὃν καὶ ὁ πρότερος ὑφωρμήθη μοι ὑπάρξαι. Ὀργὴ Θεοῦ ἡμᾶς κατέλαβεν, ὦ Πατέρες ἁγιώτατοι, διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν, ψυγείσης τῆς ἀγάπης, ὡς ὁ Κύριος εἴρηκε. Διωγμὸς Ἑλληνοειδὴς, χαλεπώτατος λίαν. Ἀπηλάθη τῆς αὐλῆς ὁ ἀρχιποιμὴν ἡμῶν· διεσκορπίσθη τὰ Χριστοῦ πρόβατα· λύκοι βαρεῖς εἰσεφθάρησαν [f. εἰσέφθασαν] ἐν τῇποίμνῃ, *καὶγε μονιὸς ἄγριος κατερεμήσατο αὐτήν*. Τί τοῦτο; Πάλιν ἐνταῦθα ἠτιμάσθη ἡ σεπτὴ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς Θεοτόκου, παντὸς οὐτινοσοῦν ἁγίου. Διὰ τοῦτο *ποιμένες ἠφρονεύσαντο*, καὶ οὐχ ὅτι *τὸν Κύριον*, προφητικῶς εἰπεῖν, *οὐκ ἐξεζήτησαν*· ἧττον γὰρ ἂν ἦν τὸ ἀσέβημα· ἀλλ' ὅτι *συνήχθησαν* Ἰουδαϊκῶς *κατὰ τοῦ Κυρίου, καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ*· ἀποδοκιμάσαντες αὐτοῦ τὴν ἁγίαν εἰκόνα, τῆς τε αὐτοῦ Μητρὸς, καὶ τῶν θεραπόντων.

Διὰ τοῦτο θυσιαστήρια ἅγια ἠφανίσθη· καὶ ναοὶ Κυρίου ἠμαυρώθησαν, ἐν πάσῃ πόλει καὶ χώρᾳ τῆς τῇδε ἐξουσίας, εἰς πένθος προκείμενοι τοῖς ὁρῶσι, τὸν οἰκεῖον κόσμον τῆς θείας εὐμορφίας ἀφῃρημένοι. Διὰ τοῦτο ἱερὰ σκεύη ἀναχωνευόμενα, καὶ ἐσθῆς

A *Patribus meis, Theodorus minimus, presbyter et præpositus Studitarum.*

Magna mihi lætitia, ingensque gloria, indignus sim licet quod tenuem epistolam mittere in loca sacra contigerit, in tabernacula sanctorum, vestræ scilicet plurimum desideratæ paternitatis. Quandoquidem enim adesse coram non licet, ac vestigiis vestris advolvi, et sanctam ædem vestram intueri, sacrumque septum, quod ego humilis, tanquam Dei civitatem, religiose veneror, placuit Deo optimo per litteras, veluti per speculam, votis meis, licet peccatis sim obnoxius, obsecundare. Itaque tanquam vestris pedibus advolutus, sancto vos desiderio complector, et divinum animo exosculor
B solum, in quo vas Dei electum servatur, lux monachorum, orbis terrarum lucerna, qui spiritalem Pharaonem demersit, genti sanctæ moderator viæ, terræ sanctæ compos, divinarumque mansionum distributor. Saluto una et reliquos venerandos loculos, in quibus sacra sanctorum condita corpora, in quibus virtutum opes repositæ, quippe quæ in nocte hujusce vitæ divinorum siderum instar effulgent. Locum mihi videre videor, in quo columna ignis per virtutum columnam repræsentatur: ubi lucta adversus hostes invisibiles cum adeptione victoriæ, ubi scena referta miraculis, ubi hoc et illud opportune illustrat multiplex spiritus vis et efficacia. O quanta dicere suggerit animus! sed
C modus tenendus est, ne in immensum excurrat epistola. O quod rerum præclare gestarum argumenta apud vos ac monumenta exstant, quæ vel ipso conspectu impellere animum possint ad virtutis profectum! Sed sit hæc prior pars orationis, quanquam pauciora dixi quam velim. Ad alteram progrediar, nec illam quidem gaudii plenam sed mœroris: ob quam et prior illa est a me ultro instituta. Apprehendit nos ira Dei, Patres sanctissimi, quoniam abundavit iniquitas, refrigescente charitate, sicut Dominus pronuntiavit [99]. Persecutio ethnicæ similis, præter modum sæva. Abactus ab ovili summus pastor noster, dispersæ sunt oves Christi, lupi rapaces invaserunt gregem, *et singularis ferus depastus est eum* [1]. Quid istud rei est?
D Iterum hic affecta probris est veneranda imago Dei et Servatoris nostri Jesu Christi, Deiparæ, et sancti cujuslibet. Idcirco *stulte egerunt pastores*, non quod *Dominum*, ut cum propheta loquar, *non quæsierunt* [2], levius enim piaculum foret; sed quod Judæorum more *convenerunt in unum adversus Dominum, et adversus Christum ejus* [3]: sanctam ejus imaginem reprobantes, Matris item ac famulorum.

Eam ob rem sancta altaria diruta, et templa Domini labefactata, in omni civitate ac regione, quæ huic imperio paret, ingens intuentibus luctus argumentum, cum sint illa proprio divini decoris ornatu nudata. Idcirco vasa sacra liquata, et divina

[99] Matth. XXIV, 12. [1] Psal. LXIX, 14. [2] Jerem. X, 21. [3] Psal. II, 2.

Digitized by Google

vestis igni tradita, cum depictis in tabella imaginibus, et libris in quibus aliqua mentio imaginum esset. Eam ob causam magnum incarnationis mysterium deridetur, et abominanda res appellatur, quod et horresco referens, quæ salutari orbi est expressa Christi figura, vel Christus ipse potius cum Matre et famulis: quandoquidem honore et appellatione idem ambo sunt, imago et exemplar. Idcirco quæstiones et inquisitiones per singulos quosque viros ac domos, terrores ac minæ, non modo ne omnis, sed ne aliqua, hæreticis intacta imago subtrahatur. Idcirco sacerdotes inique agunt, et monachi, exuto monachatu, irruunt in ejusdem instituti viros, alumni adversum præpositos, defectionis præmium præfecturam accipiunt; et qui vehementius in Christum insanit, pluribus is honoribus cumulatur. Idcirco verbera, vincula, carceres, inediæ, exsilia, neces in eos qui obnituntur.

Non est impiis sacerdotii reverentiam, non canitiei commiseratio, non cultus pietatis, aut aliud quidpiam eorum quæ veniam commerentur. Lex una his principis arbitrium est: cura item una, omnes ut hoc laqueo intercipiantur. Nunc eos qui se fugæ dederunt, solitudines habent: rupes ac speluncæ eos, qui consuluerunt saluti suæ. Ut similes facti sumus pelicano solitudinis [4]! ut dati sumus in captionem dentibus impiorum [5]! et plura prætermitto, quæ fastidium afferrent. At vicem nostram vos lugete, quibus est in alienis malis tenerum pectus tanquam ejusdem corporis: precibus fusis, porrigite manum tanquam fratribus. Acerbiora sunt quæ hic patimur, quam quæ uspiam a barbaris gesta sunt. Jam sicut Sodoma facti sumus, et sicut Gomorrha similes sumus [6]. Hanc igitur ob causam sanctitatis vestræ auxilium humiles imploravimus, velut uno ore omnium fratrum qui pariter vexantur. Novimus enim quantum valeat justa vestra deprecatio assidua [7], ut, exorato Deo, hæretici gladii acies conquiescat: ad rectam fidem cum pace conjunctam revocante Domino nostram quoque Ecclesiam. Ut autem et vos vicissim intelligatis, viri venerabiles, qualia sint sacrilegorum impia dogmata: simul hæc cum litteris misi in quaternionibus, quæ indoctus licet confutare aggressus sum, proborum virorum hortatu. Oro autem ut ea pro divina vestra sagacitate expendatis, quod vitiosum est emendetis, erratorumque veniam tribuatis, et ut mei memineritis in vestris flectentibus Deum precibus: denique ut tanquam postremum vestræ Ecclesiæ omnium membrum censear in plenitudine sanctæ

Hæc eadem epistola missa est etiam ad monasterium sancti Theodosii.

θεία πυρὶ παραδιδομένη, σὺν τοῖς ἐν πίναξι χαρακτῆρσι καὶ βίβλοις ἐν αἷς τι λεκτὸν περὶ εἰκόνων. Διὰ τοῦτο γελᾶται τὸ μέγα τῆς οἰκονομίας μυστήριον· καὶ βδέλυγμα κέκληται, ὃ καὶ φρίττω λέγων, τὸ σωτήριον κόσμῳ ὁμοίωμα Χριστοῦ· μᾶλλον δὲ Χριστὸς σὺν Μητρὶ καὶ θεράπουσιν· εἴπερ ὡς τῇ τιμῇ καὶ τῇ κλήσει ταυτὸν ἀμφότερα, εἰκὼν καὶ πρωτότυπον. Διὰ τοῦτο ἐξερευνήσεις καὶ ἐκζητήσεις, καὶ κατ' ἄνδρα καὶ κατ' οἶκον· καὶ φόβοι καὶ ἀπειλαὶ, μὴ ὑπολειφθῆναι ἀνάλωτον τῇ αἱρέσει τινὰ μηδ' αὖ πᾶσαν εἰκόνα. Διὰ τοῦτο ἱερεῖς ἀνομοῦντες, καὶ μοναχοὶ ἀμόναχοι κατὰ τῶν ὁμοσχήμων φερόμενοι· φοιτηταὶ κατὰ τῶν ἡγουμένων, ἄθλον τῆς ἀποστασίας τὴν προεδρίαν νομιζόμενοι· καὶ ὁ τὰ πλεῖστα μανεὶς κατὰ Χριστοῦ, πλειόνων καὶ τιμῶν ἠξιωμένος. Διὰ τοῦτο μάστιγες, δεσμοὶ, φυλακαὶ, λιμοκτονήσεις, ἐξορίαι, θάνατοι, ἐπὶ τοὺς ἐνισταμένους.

Οὐκ ἀρχιερωσύνη τοῖς ἀσεβέσιν αἰδέσιμος· οὐ πολιὰ οἰκτειρήσιμος· οὐκ ἄσκησις εὐσεβείας· οὐκ ἄλλο τι τῶν φειδοῦς ἀξίων. Εἷς νόμος τὸ τοῦ Καίσαρος θέλημα· καὶ μία σπουδὴ ἅπαντας ἐν τούτῳ ἁλῶναι. Αἱ ἐρημίαι τοὺς διαπεφευγότας ἔχουσιν· αἱ πέτραι καὶ τὰ σπήλαια τοὺς διασεσωσμένους. Ὢ πῶς ὡμοιώθημεν πελεκᾶνι ἐρημικῷ! ὢ πῶς παρεδόθημεν εἰς χεῖρας τοῖς ὀδοῦσι τῶν ἀσεβῶν! καὶ τὰ πλείω παρῆκα διὰ τὸ προσκορές. Ἀλλὰ στενάξατε ἐφ' ἡμᾶς, ὦ συμπαθέστατοι, ὡς σύσσωμοι· ὀρέξατε χεῖρα πρεσβευτικὴν ὡς φιλάδελφοι. Τῶν αὐτόθι χείρονα τὰ ἡμέτερα βαρβαρίζεται. Ὡς Σόδομα ἤδη γεγόναμεν, καὶ ὡς Γόμορρα ἤδη ὡμοιώθημεν. Διὰ τοῦτο τοιγαροῦν καὶ ἐπεδησάμεθα τῇ ἀγιωσύνῃ ἡμῶν οἱ ταπεινοὶ, ὡς ἐν ἑνὶ στόματι τῶν πάντων ἀδελφῶν καὶ συμπασχόντων. Ἴσμεν γὰρ ὅτι ἰσχύει ἡ δικαία ἡμῶν δέησις ἐνεργουμένη· ὡς ἂν τῷ ἐξιλασμῷ αὐτῆς καπάσῃ ἡ θραῦσις τῆς αἱρετικῆς ῥομφαίας· τοῦ Κυρίου εἰς εἰρηνικὴν ὀρθοδοξίαν ἐπανάγοντος καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίαν. Ἵνα δὲ εἰδῆτε καὶ ὑμεῖς, ὦ σεβάσμιοι, ἐκ μέρους, οἷα τὰ ἀσεβῆ δόγματα τῶν ἀθέων· συναπέστειλα τοῖς γράμμασι ταῦτα ἐν τετραδίοις· ἃ καὶ ἔδοξα ὁ ἀμαθὴς ἀνατρέπειν, προτραπεὶς παρὰ εὐσεβῶν. Αἰτῶ δὲ ὑπὸ τῆς θείας ὑμῶν ἀγχινοίας ἐπισκεφθῆναι· καὶ τὸ ἐλλιπὲς ἀνορθωθῆναι· καὶ συγγνώμην τῶν ἐπωφλημένων δέξασθαί με· λαμβάνεσθαί τε εἰς μνήμην ἐν ταῖς θεοκλινέσιν ὑμῶν προσευχαῖς· καὶ μὴν καὶ συντάττεσθαι ὡς ἔσχατον πάντων μέλος ἐν τῷ πληρώματι τῆς ἁγίας ὑμῶν Ἐκκλησίας.

Ἡ αὐτὴ ἐπιστολὴ ἀπεστάλη καὶ πρὸς τὴν μονὴν τοῦ ἁγίου Θεοδοσίου.

Adversus eosdem Iconomachos. (Baron. an. 817, n. 34

XVII. — *A Deo honorato, dilecto et spiritali Patri meo, domino moderatori maximæ lauræ beatissimi sancti Patris nostri Charitonis, et iis qui sub*

ΙΖ'.—*Τῷ θεοτιμήτῳ, ἠγαπημένῳ καὶ πνευματικῷ μου Πατρὶ, κυρίῳ καθηγεμόνι τῆς μεγίστης λαύρας τοῦ παμμάκαρος ἁγίου Πατρὸς ἡμῶν*

[4] Psal. ci, 7. [5] Psal. cxxiii, 6. [6] Isa. i, 9. [7] Jac. v, 16.

Digitized by Google

Χαρίτωνος, καὶ τοῖς ὑπ' αὐτῇ ὁσίοις μου Πατράσιν, Θεόδωρος ἐλάχιστος, πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος τῶν Στουδίου. [σζ'.]

illa sunt sanctis Patribus meis, Theodorus minimus, presbyter et præpositus Studitarum.

Ἐπειδὴ παρ' ἐλπίδα ἡ ἐπίτευξις τῶν γραμμάτων, θαυμαστικῶς βοήσομαι· Πόθεν μοι τοῦτο, ἵνα ἀξιωθῶ ὁ εὐτελὴς ἐπιστεῖλαι ὑμῖν τοῖς ἁγίοις μου Πατράσιν; Ἤδη γὰρ ὡς κατείληφεν ἡμᾶς διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ὁ χαλεπώτατος διωγμὸς οὗτος· οὗ ἡ ἀκοὴ πάντως μέχρι καὶ ὑμῶν ἔφθασεν. Ἐσκόπουν καὶ ἀνηρεύνων ὁ ταπεινὸς, πῶς καὶ δι' οὕτινος προσώπου δυνηθείην ἀποδύρασθαι, καὶ πρὸς ὑμᾶς τοὺς ἁγίους τὰ συμβάντα ἡμῖν δεινὰ, οὐκ ἄλλου τινὸς ἕνεκεν, ἢ τοῦ εἰς συμπάθειαν ἐκκαλέσασθαι ὑμῶν τὰς ἁγίας ψυχὰς, ἀντιλαβέσθαι ἡμῶν διὰ τῶν προσευχῶν, συμπάσχειν δηλονότι εἰδότων κατὰ τὴν ἀποστολικὴν διδασκαλίαν. Εἴπερ *ἐσμὲν οἱ πάντες σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους.* Καὶ ὡς ἤδη ταῦτα ἐνενόουν· ἐπίστη ἀθρόως καὶ ὁ γραμματοφόρος ἐκ τῶν αὐτόθι ἦκων· καὶ οὗτος υἱὸς ἐμὸς ἐν πνεύματι, καὶ λίαν πιστότατος. Πῶς οὖν οὐκ ἔμελλον ὁ ἁμαρτωλὸς ἐκπλαγῆναι ἐπὶ τῷ ἐρμαίῳ; Πῶς δὲ οὐκ ἀνθομολογήσασθαι Κυρίῳ τῷ Θεῷ μου τὰ εἰκότα; Ἀλλὰ πρὶν ἐξειπεῖν τὰ ὀδυνηρὰ, τὸν πρὸς ὑμᾶς μου πόθον ἀφοσιώσομαι ὁ ταπεινός. Χαίρετε, ὦ μακαριώτατοι Πατέρες· οἱ τῆς ἁγίας γῆς οἰκήτορες· τὸ χρυσοῦν γένος· οἱ τὴν πίστιν δοκιμώτατοι, καὶ τῶν παθῶν δαμάτορες· χαίρετε, ἡ περιβόητος ὁμήγυρις Χριστοῦ· οἱ ἐργάται τῶν ἐντολῶν Κυρίου· καὶ τῆς ἐν παραδείσῳ διαίτης τὴν θεοειδῆ ζωὴν μιμούμενοι· χαίρετε, ἡ τοῦ Θεοῦ πόλις ἐκλεκτή· εἴπερ ἐν μέσῳ ὑμῶν Κύριος, διὰ τῆς τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἀναλήψεως θεραπευόμενος. Ἐβουλόμην ὄφελον ὑπολαβεῖν τὴν θείαν ὑμῶν περιοχὴν, καὶ προσάψασθαι τῶν ἱερῶν ὑμῶν ἴχνων· ἰδεῖν τὸ ἅγιον τέμενος· προσκυνῆσαι τὸ θεῖον ἕδαφος· ἕκαστα κατασκοπῆσαι, ποῦ ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ ὁ φερωνύμως Χαρίτων πεπληρωμένος ἐνήθλησε μαρτυρικῶς τε ὁμοῦ καὶ ἀσκητικῶς· πῆ δὲ τὸ ἱερὸν αὐτοῦ σῶμα τεταμίευται· ὁ ὄντως θησαυρὸς τῶν ἀρετῶν· ὁ τῆς ἐρήμου πολίτης, καὶ τῆς οἰκουμένης λαμπτήρ· οὗ τὸ ἔντιμον σπέρμα οὐκ ἐκλέλοιπεν, οὐδὲ ἐκλείψειεν ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. Εἴθε εἶδον ταῦτα, καὶ περιεπτυξάμην τὸν χοῦν ὡς ἔμψυχον! ὤφελον καὶ ἀπῆχθην ἐν ταῖς λοιπαῖς θήκαις τῶν ὁσίων, ἀπ' αὐτῆς μόνης ὄψεως ἁγιαζόμενος! Ἀλλ' ἐπεὶ ταῦτα ἐξ ὀλίγου μοι ὑμνηται, φέρε διηγήσωμαι καὶ τὰ ὀδύνης ἔμπλεα· *Ἀνέστη βασιλεὺς ἕτερος, φησί που τὸ ἱερὸν Γράμμα, ὃς οὐκ ἤδει τὸν Ἰωσήφ.*

Quandoquidem præter spem occasio se dat litterarum, stupens exclamabo : Unde hoc mihi, ut cum nullius sim pretii, ad vos, Patres mei sancti, litteras conscribam ? Ecce enim ubi nos oppressit ob scelera nostra acerba hæc in primis persecutio, cujus fama omnino ad vos usque pervenit. Exploravi ego misellus, et animo volutavi, quemadmodum et per quem mihi fas esset ea lugere etiam apud vos, viri sancti, quæ nobis contigere infortunia, neque aliam ob causam, quam ut sanctum pectus vestrum ad commiserationem provocaremus, ut nos precibus sublevaretis, qui compati videlicet apprime nostis, juxta Apostoli adhortationem. Siquidem omnes *Christi corpus sumus, et membra ex parte*[a]. Et cum hæc jam ipse mecum reputarem, astitit repente tabellarius ex illis regionibus reversus ; et ille quidem filius meus in spiritu, idemque integerrima fide. Quomodo igitur non me peccatorem oportuit tam insperato lucro obstupescere ? Quomodo non decuit justissimas agere gratias Domino meo Deo ? Sed priusquam ea quæ sunt digna luctu eloquar, obiter meum erga vos desiderium indignus exponam. Gaudete, Patres felicissimi, terræ sanctæ incolæ, genus aureum, fide supra cæteros probati, vitiorum domitores : gaudete, percelebris Christi cœtus, effectores mandatorum Dei, ac divina vivendi norma imitatores ejus vitæ quæ in paradiso degitur : gaudete, electa Dei civitas, siquidem est in medio cœtu vestro Dominus, quem bonorum operum exercitatione colitis. Vellem utique divinum illud vestrum septum oculis usurpare, sacra vestra contingere vestigia, sanctam intueri ædem, divinum solum osculari, singula lustrare attentius, ubi Deo plenus, ac suo respondens nomini sanctus Dei Charito, tum martyrii tum vitæ monasticæ palmam tulit : ubi sacrum illius corpus reconditum : vere thesaurus virtutum, eremi civis, orbis terrarum lucerna : cujus pretiosum semen non defecit, nec vero deficiet usque in consummationem sæculi. Utinam hæc oculis cernerem, pulveremque complecterer veluti spirantem ! Utinam et progrederer ad reliquos sanctorum loculos, vel solo intuitu expiatus ! At postquam hæc strictim commemoravi, dicam porro et quæ sunt plena luctus : *Surrexit rex novus*, alicubi referunt sacræ paginæ, *qui ignorabat Joseph*[b].

Τοιοῦτος δὴ οὖν ὁ ἡμέτερος Φαραὼ, ὦ ἁγιώτατοι· οὐ τὸν Ἰωσὴφ ἀγνοῶν, ἀλλὰ τὸν ἀγοράσαντα αὐτὸν Δεσπότην ἀρνούμενος. Δῆλον γὰρ ὡς ὁ ἀθετῶν αὐτοῦ τὴν εἰκόνα, αὐτὸν ἀθετεῖ. Οὕτω καὶ τὴν Θεοτόκον, καὶ πάντα ἅγιον ἠθέτησεν. Οὐ γὰρ ἔφερε φύσις ὢν ἀρνητικὴ, μὴ οὐχὶ τῇ κεφαλῇ συμπεριελεῖν καὶ τὰ μέλη πάντα· ἵνα μόνη ἡ εἰκὼν αὐτοῦ ἐμφανίζηται, Ναβουχοδονοσορικῷ δόγματι. Ἐντεῦθεν ἐρήμωσις πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ, ἀφανιζομένης

Talis profecto Pharao noster est, viri sanctissimi, non qui Joseph nesciat, sed qui eum, a quo redemptus est, Dominum ipsum neget. Quippe manifestum est, qui ipsius imaginem aspernatur, ipsum aspernari. Sic ille et in Deiparam et in sanctum quemlibet injurius fuit. Neque enim ferre potuit natura ad negandum proclivis, quominus una cum capite universa quoque membra auferret : ut sola sit ipsius imago conspicua, Nabu-

[a] I Cor. XII, 2. [b] Exod. I, 8.

Digitized by Google

chodonosorico edicto. Hinc omnium Dei Ecclesiarum desolatio, ubique sublata e medio omni veneranda Imagine. Hinc sacrorum donariorum exustio, in quibus imago; ac voluminum, in quibus aliqua imaginis mentio. Hinc plenæ impietatis subscriptiones exiguntur : et sacrilegæ communionis participatio facta diligenti ac sollicita inquisitione, ne quis mortalium non devictus se ruinæ subtrahat. E duobus enim alterutrum necessarium est : aut colenda imago aurea, aut acerba cruciatuum flamma perferenda. Ac nihilominus numerare in promptu est eos qui perstitere immoti. Quinam illi porro? Sacer utique patriarcha noster, episcopi et sacerdotes, monachi et monachæ. Neque enim meretricius oculus veritus est vel in hos usque flagella immittere. Quo enim pacto palam exponam vexationes, carceres, vincula, inediam, exsilia, damna illata, neces? Et hæc omnia sumus experti : in montibus fugas, occultationes in speluncis et cavernis terræ. Abdias propheta, cum esset adhuc e ducibus Achab, cum Jezabel cædes patraret, dicitur filios prophetarum quinquagenos in duabus speluncis occultasse, quos et pavit [10].

Hic vero si quis deprehendatur vel unum modo occuluisse, in magnum ille discrimen venit : imo si vel clam impiam communionem refugisse, aut penes se servasse imaginem, aut volumen aliquod in quo quid inesset ejus argumenti. Silent domi ora piorum; nefaria lingua solvitur; magnum incarnationis mysterium in contemptum venit. Nunc, inquit : *Dominus locutus est pacem in plebem suam, et super sanctos suos, et in eos qui convertunt cor ad ipsum* [11] : qui initio propriis discipulis dixit : *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis* [12]. Nunc, inquiunt, sublata e medio idola ethnicæ superstitionis, quæ Deorum multitudinem astruit : clamante jam olim Apostolo : *Nihil est idolum in mundo* [13]. Nunc, aiunt, mundata Ecclesia est, quam olim idem Apostolus pronuntiavit [14] non habere maculam neque rugam, aut aliquid ejusmodi, sed esse sanctam et immaculatam. Nunc, inquiunt, lux Christianis affulsit ignorantiæ caligine implicatis : quibus jampridem a principio Christus dixit : *Ego lux in mundum veni : ut omnis qui credit in me, in tenebris non maneat* [15]. Videtis, fratres sancti, discessionem, quam oportet primum venire, quemadmodum Apostolus loquitur [16]. Nunc oculis ipsi cernimus Antichristi primordia. Defecimus, consumpti sumus : *Defecit sufflatorium* [17]; occidit spes omnis, si facultas humana spectatur. At vicem nostram vos lugete, quibus est in alienis malis tenerum pectus, tanquam ejusdem corporis. Opem nobis per vestras preces ferte, tanquam fratrum amantes. Acerbiora sunt quæ hic patimur, quam quæ uspiam a Barbaris geruntur. Jam sicut Sodoma facti sumus, et sicut Gomorrha similes sumus [18]. Hanc igitur ob causam sanctitatis ve-

A πανταχοῦ πάσης σεπτῆς εἰκόνος. Ἐντεῦθεν ἐμπρησις ἱερῶν ἀναθημάτων, ἐν οἷς εἰκών· καὶ βίβλων, ἐν αἷς περὶ αὐτῆς τι λεκτόν. Ἐντεῦθεν τὰ τῆς ἀσεβείας χειρόγραφα ἀπαιτούμενα· καὶ ἡ μέθεξις τῆς ἀθέου κοινωνίας διὰ πολλῆς ἐκζητήσεως· καὶ ἐρεύνης· ὡς μὴ ὑπολειφθῆναι ἀνάλωτον πάντα ἄνθρωπον. Δυοῖν γὰρ θάτερον ἀνάγκη· ἢ προσκυνῆσαι τῇ εἰκόνι τῇ χρυσῇ, ἢ τῇ πονηρᾷ φλογὶ τῶν βασάνων ὑποβληθῆναι. Καὶ ὅμως εὐαρίθμητοι οἱ ἀκαμπεῖς. Τίνες οὗτοι; Ὁ ἱερὸς ὑμῶν πατριάρχης, ἱεράρχαι τε καὶ ἱερεῖς, μονασταὶ καὶ μονάζουσαι. Οὐδὲ γὰρ ἡ πόρνη [ἴ. πόρνης] ὄψις, ἠδέσθη καὶ μέχρι τούτων τὰς μάστιγας ἐπαφεῖναι. Πῶς γὰρ ἂν ἐναργῶς παραστήσαιμι τὰς θλίψεις, τὰς φυλακὰς, τοὺς δεσμοὺς, τὰς λιμοκτονήσεις, τὰς ἐξορίας, τὰς ἀπαγωγὰς, τοὺς B θανάτους; Ἐπεὶ καὶ μέχρι τοῦδε ἡ πεῖρα, τὰς ἐν δρεσι φυγαδείας, τὰς ἐν σπηλαίοις καὶ ὀπαῖς τῆς γῆς κατακρύψεις. Ἀβδιοὺ ὁ προφήτης, ἔτι ὢν τριστάτης Ἀχαὰβ, τῆς Ἰεζάβελ φονώσης· λέγεται κατακρύψαι υἱοὺς τῶν προφητῶν ἀνὰ πεντήκοντα εἰς δύο σπήλαια, οὓς καὶ διέτρεφεν.

Ἐνταῦθα δὲ εἴ φωραθείη τις καὶ μόνον ἕνα κεκρυφὼς, ἐν κινδύνῳ μεγάλῳ· ἀλλὰ γὰρ. κἂν κρύβδην, φεύγων τὴν ἀσεβῆ κοινωνίαν, ἢ εἰκόνα φρουρῶν, ἢ βίβλον περιέχουσαν τὰ κατ' αὐτήν. Σιγᾷ τὰ τῶν εὐσεβούντων ἔνδον στόματα· ἀνεῖται βλάσφημος γλῶσσα· κωμῳδεῖται τὸ μέγα τῆς οἰκονομίας μυστήριον. Ἄρτι, φησὶ, *Κύριος ἐλάλησεν εἰρήνην* C *ἐπὶ τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τοὺς ὁσίους αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τοὺς ἐπιστρέφοντας καρδίαν ἐπ' αὐτόν*· ὁ ἐν ἀρχῇ φήσας τοῖς οἰκείοις μαθηταῖς· *Εἰρήνην ἀφίημι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν*. Ἄρτι, φασὶν, ἦρθη ἐκ μέσου βδελύγματα Ἑλληνικῆς πολυθεΐας· τοῦ Ἀποστόλου ἀρχῆθεν βοῶντος· *Οὐδὲν εἴδωλον ἐν κόσμῳ*. Ἄρτι, φασὶ, κεκάθαρται ἡ Ἐκκλησία, ἣν πάλαι ἀπέφηνεν ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος μὴ ἔχειν σπίλον, ἢ ῥυτίδα, ἢ τι τῶν τοιούτων· ἀλλ' εἶναι ἁγίαν καὶ ἄμωμον. Ἄρτι, φασὶ, τὸ φῶς ἤγασε τοῖς Χριστιανοῖς ἐνισχημένοις ζόφῳ ἀγνοίας· οἷς ἄνωθεν καὶ ἀπ' ἀρχῆς Χριστὸς ἔφησεν· *Ἐγὼ φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα· ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων* D *εἰς ἐμὲ, ἐν τῇ σκοτίᾳ μὴ μείνῃ*. Ὁρᾶτε, ἀδελφοὶ ἅγιοι, τὴν ἀποστασίαν ἣν δεῖ πρῶτον ἐλθεῖν, καθά φησιν ὁ Ἀπόστολος. Ἤδη ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν ὁρῶμεν τὰ εἰσόδια τοῦ Ἀντιχρίστου. Ἐκλελοίπαμεν· παρανηλώμεθα· *Ἐξέλιπε φυσητήρ*· ἀπελήλαται πᾶσα ἐλπὶς ὅσον κατὰ ἄνθρωπον. Ἀλλὰ στενάξατε ἐφ' ἡμᾶς, ὦ συμπαθέστατοι, ὡς σύσσωμοι. Ὀρέξατε χεῖρα πρεσβευτικὴν, ὡς φιλάδελφοι. Τῶν αὐτόθι χείρονα τὰ ἡμέτερα βαρβαρίζεται. Ὡς Σόδομα ἤδη γεγόναμεν, καὶ ὡς Γόμορρα ἤδη ὡμοιώθημεν. Διὰ τοῦτο τοιγαροῦν καὶ ἐπεδωσάμεθα τῇ ἀγωσύνῃ ὑμῶν οἱ ταπεινοὶ, ὡς ἐν ἑνὶ σώματι τῶν πάντων ἀδελφῶν καὶ συμπασχόντων. Ἴσμεν γὰρ ὅτι ἰσχύει ἡ δικαία ὑμῶν δέησις ἐνεργουμένη, ὡς ἂν τῷ ἐξιλα-

[10] III Reg. XVIII, 4. [11] Psal. LXXXIV, 9. [12] Joan. XIV, 27. [13] I Cor. VIII, 4. [14] Ephes. V, 27. [15] Joan. XII, 46. [16] II Thess. II, 3. [17] Jerem. VI, 29. [18] Isa. I, 9.

Digitized by Google

σμῷ αὐτῆς κοπάσῃ ἡ θραῦσις τῆς αἱρετικῆς ῥομφαίας· τοῦ Κυρίου εἰς εἰρηνικὴν ὀρθοδοξίαν ἐπανάγοντος καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίαν. Ἵνα δὲ εἰδῆτε καὶ ὑμεῖς, ὦ σεβάσμιοι, ἐκ μέρους, οἷα τὰ ἀσεβῆ δόγματα τῶν ἀθέων· συναπέστειλα τοῖς γράμμασι ταῦτα ἐν τετραδίοις· ἃ καὶ ἔδοξα ὁ ἀμαθὴς ἀνατρέπειν, προτραπεὶς παρὰ εὐσεβῶν. Αἰτῶ δὲ ὑπὸ τῆς θείας ἀγχινοίας ὑμῶν ἐπισκεφθῆναι, καὶ τὸ ἐλλιπὲς ἀνορθωθῆναι· καὶ συγγνώμην τῶν ἐπωφλημένων δέξασθαί με· λαμβάνεσθαί τε εἰς μνήμην ἐν ταῖς θεοκλινέσιν ὑμῶν προσευχαῖς· καὶ μὴν καὶ συντάττεσθαι ὡς ἔσχατον πάντων μέλος ἐν τῷ πληρώματι τῆς ἁγίας ὑμῶν Ἐκκλησίας.

A stræ auxilium nos humiles imploravimus, cum sit unum corpus omnium fratrum qui pariter vexantur. Novimus enim quantum valeat justa vestra deprecatio assidua[19], ut, exorato Deo, hæretici gladii acie conquiescat : ad rectam fidem cum pace conjunctam revocante Domino nostram quoque Ecclesiam. Ut autem, et vos, viri venerabiles, ex parte intelligatis qualia sint sacrilegorum impia dogmata : simul hæc misi cum litteris in quaternionibus : quæ confutare aggressus sum, quanquam indoctus, proborum virorum hortatu. Oro autem ut ea pro divina vestra sagacitate expendatis : quod vitiosum est emendetis : erratorumque veniam tribuatis : et ut mei memineritis in vestris apud Deum precibus : denique ut tanquam postremum omnium membrum censear in plenitudine sanctæ vestræ Ecclesiæ.

Ἡ αὐτὴ ἐπιστολὴ ἀπεστάλη καὶ πρὸς τὴν μονὴν τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου.

B *Eadem epistola missa est etiam ad monasterium sancti Euthymii.*

ΙΗ'. — *Νικηφόρῳ τῷ ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ.* [σιε'.]

XVIII. — *Nicephoro sanctissimo patriarchæ.*

Solatur exsulem. (Baron. an. 814, n. 29.)

Πολλάκις προθέμενος ἐπιστεῖλαι τῇ ἱερᾷ κορυφῇ τῆς μακαριότητός σου· ἐνεκόπην, πῇ μὲν τὴν ἑαυτοῦ ἀναξιότητα λογιζόμενος [Reg. cod. ἐπαισθόμενος], πῇ δὲ ὑποδεὴς ὢν τοὺς πειρασμούς. Νυνὶ δὲ περιφρονήσας ἀμφοτέρων, καὶ τῇ Τριάδι ὁ τάλας θαῤῥήσας, λέγων εἰμὶ τάδε· Χαῖρε, ἀληθῶς νικητήριον ἀσεβείας, ὁ ἐν τεθρίππῳ ἀρετῶν διανύων τὸν τῆς πίστεως δρόμον· χαῖρε, ὁ μέγας ἥλιος τῆς ὀρθοδοξίας, οὗ ταῖς ὁμολογητικαῖς ἀκτῖσι φωτοβολεῖται ἡ οἰκουμένη· χαῖρε, ὑπέρμαχε τῆς ἀληθείας κατὰ τοὺς ἔκπαλαι θεοφόρους διαπρέπων τῷ τῆς ἀρετῆς κάλλει. Ἀπέλιπες τὸν ὑψηλὸν θρόνον διὰ *τὸν ἑαυτὸν ταπεινώσαντα μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ* ἀπέλιπες ἀρχιερατικὰς ὑπηρεσίας καὶ ἀναπαύσεις· μᾶλλον ἑλόμενος συγκακουχεῖσθαι τῷ ὁμολογητικῷ C τρόπῳ, ἢ πρόσκαιρον ἔχειν ἁμαρτίας ἀπόλαυσιν. Ὅμως ὅτι οὐδὲ κατ' αὐτὰς, κἂν ἐν αὐταῖς, ζῶν ἧς· νεκρῶν τὰ μέλη τῇ ἐν Κυρίῳ ζωῇ· ἡνεγκας ἁγίας Μητρὸς στέρησιν· ἀδελφῶν τιμίων, πάντων ὁμοῦ ἐν ἅπασιν ἀφαιρεθείς. Καὶ οὔπω λέγω τοὺς Χριστοειδεῖς σου ὀνειδισμοὺς, τὰς ἐκ τῶν κρατούντων προσβολὰς, ἐρεσχελίας, στενοχωρίας, καὶ οἱονεὶ ἀποπνίξεις. Κατηνέχθης σὺν Χριστῷ ἐν νυκτί· ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς προδιδόμενος, περιωρίσθης, μεθωρίσθης ἐν γεωλόφῳ που καθεζόμενος ὁ μάρτυς Χριστοῦ.

Cum sæpenumero ad sacrum beatitudinis tuæ verticem scribere instituissem, destiti ab incœpto, partim indignitatis meæ consideratione, partim etiam infirmitate ex ærumnis nata præpeditus. Nunc vero utrumque parvipendens, et Trinitate fretus, miser hæc dico. Gaude, vere victor impietatis, qui virtutum quadrigis fidei cursum consummas : salve, magne sol doctrinæ orthodoxæ, cujus confessionis radiis universus orbis illustratur : salve, propugnator veritatis, veterum sanctorum instar virtutis pulchritudine collucens. Reliquisti excelsum thronum ejus causa, *qui semetipsum humiliavit usque ad mortem, mortem autem crucis*[19*]; reliquisti turbam famulorum et oblectamenta archiepiscopalia : et variis incommodis, confessorum more, exerceri maluisti, quam temporariis frui deliciis peccati[20]. Ac certe, quoniam non ex illis, etsi in illis, vivebas, membra per vitam in Domino actam mortificans, sanctæ matris privationem pertulisti : charis fratribus, omnibus simul omnino, spoliatus. Necdum opprobria tua Christi opprobriis similia commemoro, immissas ab imperatoribus oppugnationes, ludificationes, angustias : ac veluti suffocationes. Noctu cum Christo abductus es : etenim proditus etiam ipse relegatus es, in collis confinium redactus es, martyr Christi.

Ἀλλ' εὖγε, ὅτι πάντα εἰς καλόν σοι. Ἆρον κύκλῳ τοὺς ὀφθαλμούς σου ἀπὸ τῆς τοῦ νοῦ σκοπιᾶς· καὶ ἴδε σου τὰ τέκνα, εἴτ' οὖν πρόβατα, ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, εἰ καὶ διεσκορπισμένα σώματι, ἀλλ' ἡνωμένα D πνεύματι, διειληφότα σχεδὸν ἄλλο κατ' ἄλλο μέρος τὴν Ἐκκλησίαν σου πᾶσαν· καὶ ταῖς αὐγαῖς τῆς ὁμολογίας δίκην ἀστέρων φρυκτωροῦντα τοῖς ἐν νυκτομαχίᾳ τῆς αἱρέσεως, τὸ φῶς τῆς ὀρθοδοξίας· τὰ μὲν τυθέντα Θεῷ δι' ἀθλητικῆς τελειώσεως· τὰ δὲ ἀθλοῦντα, μηδὲν ὑποπτήσσοντα τῶν παρόντων· ἀλλὰ ῥωννύμενα ταῖς θεοκλινέσι σου προσευχαῖς. Αὕτη ἡ δόξα σου τῆς Ἐκκλησίας· τοῦτό σου τὸ

Sed euge, quoniam in bonum tibi omnia. Attolle in orbem oculos ex specula mentis, et aspice filios tuos, seu mavis oves, pastor bone, quamvis corpore dispersas, animo tamen conjunctas, in tota pene Ecclesia tua variis locis positas, et confessionis suæ fulgore, stellarum instar, iis qui in nocturnis hæreseos tenebris versantur, orthodoxæ fidei lumen ostendentes : alias quidem Deo immolatas per athleticam consummationem, alias decertantes sine ullo præsentium rerum metu : sed Deum flectentibus precibus tuis corroboratas. Hæc est gloria Ecclesiæ tuæ : hoc insigne ac symbolum

[19] Jac. v, 16. [19*] Philip. II, 8. [20] Hebr. XI, 25.

Digitized by Google

martyrii : quod sequens ætas excipiens, Deum in te, uti nunc, glorificabit. Multa tibi pro Christo imagine pugnanti encomia debentur. Sed ignosce mihi, Dei imitator, qui hæc ex amore ausus sum, quæ dixi : sacras preces tuas impertiens, ut minimus filius tuus esse non desinam, qui omnium maxime inutilis sum propter peccata.

A σύσσημον τῆς μαρτυρίας· ὅπερ ὁ μέλλων χρόνος ὑποδεξάμενος, δοξάσειε τὸν Θεὸν ἐν σοί, ὡς καὶ τὰ νῦν. Πολλά σοι τὰ ἐγκώμια ὀφείλεται τῷ ὑπὲρ τῆς εἰκόνος Χριστοῦ ἐναθλοῦντι. Ἀλλά μοι σύγγνωθι, ὦ θεομίμητε, τολμήσαντι ἐκ πόθου ἐν οἷς ἐφθεγξάμην· χαριζόμενος τὴν ἱεράν σου προσευχήν, ὡς ἂν μὴ ἀποπέσοιμι τοῦ εἶναί σου ἐλάχιστον τέκνον, ὁ τῶν ἁπάντων ἀχρειότερος διὰ τὰς ἁμαρτίας.

XIX. — *Monialibus.*

ιθ'. — *Μοναζούσαις.* [σκα'.]

Ad religiosæ vitæ perfectionem excitat.

Optima ad me fama perlata de reverentia vestra, ego humilis lætor : imprimis quod sanguis et spiritus estis hominis Dei, et communis parentis. Vehementius autem gaudeo et glorifico Deum, cum audio perstitisse vos hactenus nulla communionis hæreticæ labe aspersas. Et eos utique oportet, qui sunt corpore illibati, fidei quoque integritatem custodire. Fornicationis enim genus est, o prudentissimæ, vel communione copulari : a qua vos Dominus usque in finem servet intactas, qui vos ipse sibi per virginitatis votum despondit. Hæc prior pars orationis meæ. Institutionem autem a me peccatore cur flagitatis, cum sitis ipsæ per Christi gratiam a Deo edoctæ? Nam et ex piis ambæ ortæ parentibus, et scientiæ eximiæ, et ipso vitæ genere doctrinam mandatorum præferentes. Si quid autem et a nobis imperitis poscitis, timor Dei conquirendus imprimis. Nam is ubi animum subiit, lux affulsit, vitiosos temperavit affectus. Inde compunctio, lacrymæ, mundi odium, cœli desiderium; et quid non inde rectum oriatur? Hæc Dei videlicet inhabitatio est : ubi vero Deus, ibi fons bonorum, pax, gaudium, charitas. Hortor vos itaque ego humilis, non ad ea quæ circumstant exempla intueri, maxime vero non ad simulatam, quam pleræque moniales præferunt, conversationem tepidam, ut ita loquar, et remissam : sed ad egregia exemplaria, quorum vitas habetis præ manibus divino passim amore coruscantes : quandoquidem nec pictor ex deformibus, sed ex decoris imaginibus ac vetustate conspicuis imaginem expresserit.

Ἀγαθὴν ἀκοὴν ἐνηχούμενος περὶ τῆς τιμιότητος ὑμῶν χαίρω ὁ ταπεινός· μάλιστα ὅτι αἷμα καὶ πνεῦμά ἐστε τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ καὶ κοινοῦ Πατρός. Ἔτι δὲ περισσοτέρως ἥδομαι καὶ δοξάζω τὸν Θεὸν, μανθάνων ὅτι ἄχραντοι διαμεμενήκατε ἕως τοῦ νῦν τῆς τῶν αἱρετικῶν κοινωνίας. Καίγε δεῖ τοὺς τὰ σώματα ἀνέπαφα ἔχοντας, καὶ κατὰ τὴν πίστιν παρθενεύειν. Μοιχεία γάρ ἐστιν, ὦ πανσύνετοι, καὶ τὸ τῆς κοινωνίας μετέχειν· ἧς ὑμᾶς Κύριος μέχρι τέλους διατηρήσειεν ἀναψαύστους· ὁ νυμφευσάμενος ἑαυτῷ διὰ τοῦ κατὰ τὴν παρθενίαν ἐπαγγέλματος. Οὗτος ὁ πρῶτός μοι λόγος. Διδασκαλίαν δὲ παρ' ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἵνα τί αἰτεῖσθε; ὑμεῖς θεοδίδακτοί ἐστε χάριτι Χριστοῦ. Καὶ γὰρ καὶ ἐκ γονέων εὐσεβῶν ἀμφότεραι, καὶ γνώσει διαφέρουσαι· καὶ τῷ βίῳ τὸ διδασκάλιον τῶν ἐντολῶν προβαλλόμεναι. Εἰ δέ τι καὶ παρ' ἡμῶν δέοισθε τῶν ἀμαθῶν· ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ τὸ ζητούμενον. Οὗτος γὰρ ἐν καρδίᾳ δεχθείς, φῶς ἔλαμψε, τὰ πάθη ἐμείωσεν. Ἐξ οὗ κατάνυξις· δάκρυον· μῖσος κόσμου· ἐπιθυμία οὐρανῶν· καὶ τί γὰρ οὐ καλὸν ἐντεῦθεν προσγίνοιτο; Τοῦτο οὖν ἐστιν ἐνοίκησις Θεοῦ· οὗ δὲ Θεὸς, ἐκεῖ τῶν ἀγαθῶν ἡ πηγή, εἰρήνη, χαρά, ἀγάπη. Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς ὁ ταπεινὸς, μὴ πρὸς τὰ τῶν πλησίον ἀποβλέπειν παραδείγματα· καὶ μάλιστα τῆς ἐπιπλάστως ἐν ταῖς πλείσταις τῶν μοναζουσῶν ἐπιδεδειγμένης πολιτείας χλιαρᾶς, ἵν' οὕτως εἴπω, καὶ συγκεχυμένης· ἀλλὰ πρὸς τὰ ἀρχέτυπα κάλλη, ὧν οἱ βίοι ἐν χερσὶν ὑμῶν, ἀστραπηφοροῦντες τοὺς θείους ἔρωτας· ἐπεὶ καὶ ζωγράφος οὐκ ἐκ φαύλων, ἀλλ' ἐξ ὡραϊσμένων καὶ ἀρχαιότητι διαφερόντων εἰκόνων μεταγράφοιεν εἰκόνα.

Quid in illis vobis exploratum sit? Solutio ab affectuum vinculis, virilis aspectus fuga, quoad ejus fieri potest, demissus animi sensus, vestis sordida, dejectus in terram oculus, inutiles narratiunculas auris evitans, os divina loquens, vexatio corporis. Nam sic affectus carnis superarunt : quandoquidem *caro concupiscit adversus spiritum*, ut scriptum est, *spiritus autem adversus carnem : hæc enim sibi invicem adversantur* [21], et est bellum implacabile. Quare omni die necesse est, prope dixerim omni hora, adversus vitia strenue nos dimicare, Deo spectante ac juvante, post diuturnum certamen hostem vincentes, qui nostrum semper exitium sitit : cujus jacula nullius demum sunt

Τί ἦν ἐν ἐκείναις γνωστὸν ὑμῖν; Λύσις τῶν δεσμῶν τῆς προσπαθείας· φυγὴ ἀῤῥενικῆς ὄψεως ὅσον ἐνδέχεται· καταβεβλημένον φρόνημα· ῥυπῶσα ἐσθής, ὄμμα κάτω νενευκός. Οὖς φεῦγον ἀνωφελῆ ἀκούσματα· στόμα λαλοῦν ἔνθεα, ὑποπιασμὸς σώματος. Οὕτω γὰρ περιεγένοντο τοῦ τῆς σαρκὸς φρονήματος· ἐπείπερ *ἡ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος*, ὡς γέγραπται· *τὸ δὲ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκός· ταῦτα δὲ ἀντίκειται ἀλλήλοις* · καὶ ἀκήρυκτος πόλεμος. Καὶ δεῖ ἡμᾶς πᾶσαν ἡμέραν, εἴπω καὶ ὥραν, ὁπλίσασθαι κατὰ τῶν παθῶν ἀνδρικῶς μετὰ Θεοῦ καὶ σὺν Θεῷ, ἐν πολλῷ ἀγῶνι νικῶντας τὸν ἐχθρὸν, τὸν ἀεὶ διψῶντα τὴν ἀπώλειαν ἡμῶν· οὗ αἱ ῥομφαῖαι εἰς τέλος ἐξέλιπον τοῖς προσέχουσιν

[21] Galat. v, 17.

Digitized by Google

ἀσφαλῶς. Οὐκ ἔστι δὲ μὴ ἡττᾶσθαι πάντως, καὶ πλήττεσθαι, τὸν ἀγωνιζόμενον, ἐν λόγῳ καὶ ἐννοίᾳ, καὶ ἐν τοῖς ὁμοίοις τοῖς μὴ πρὸς θάνατον ἁμαρτίας· ἀλλὰ τὸ θᾶττον ἀναπαλαίειν χρή, καὶ ἐπὶ τῆς δεούσης ἱστασθαι καταστάσεως. *Παραπτώματα γὰρ τίς συνήσει;* Καὶ τίς καυχήσεται τὴν ψυχὴν ἁγνὴν ἔχειν; Καὶ ἐν θλίψει μὲν ὁ ἐν Κυρίῳ ζῶν· ἐπειδὴ *στενὴ καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωήν*· ὥσπερ ἡ ἐναντία τοῖς ἐναντίοις. Ὅτε δὲ ἔλθοι τὸ πέρας τῶν ἀγώνων, τότε εἴσεσθε, ὦ νύμφαι Χριστοῦ, τί προεξένησεν ὑμῖν ἡ πολιτεία· ἀρθήσεσθε γὰρ ἐν χαρᾷ ἀνεκλαλήτῳ ὑπὸ ἀγαθῶν ἀγγέλων· καὶ εἰσελεύσεσθε εἰς τὴν ἀχειρότευκτον παστάδα, εἰς τὸν οὐράνιον νυμφῶνα, πάντοτε σὺν Κυρίῳ εἰς αἰῶνα ἐσόμεναι. Ἦν μὲν καὶ πλέον τι λέγειν· ἀλλ' ἐπειδὴ στοχάζομαι ὑπερβεβηκέναι τὸ μέτρον τῆς ἐπιστολῆς, ἐνταῦθα καταπαύσομαι τὸν λόγον· ὑπὲρ οὗ χαρίσασθέ μοι τῷ ἁμαρτωλῷ τὰς ἁγίας ὑμῶν εὐχάς.

A roboris in eos qui sibi sedulo prospiciunt. Non contingit autem non vinci omnino, ac nullum vulnus recipi inter præliandum, verbo vel cogitatione, aliisque similibus, quæ mortem peccati non inferunt : sed pugna confestim redintegranda, et in propria statione consistendum. *Delicta enim quis intelliget* [22] ? Et quis gloriabitur animum se castum gerere? In tribulatione utique est, qui vivit in Domino : quandoquidem *arcta et angusta via est quæ ducit ad vitam* [23] : quemadmodum via contraria e contrario. At cum certaminum finis advenerit, tunc intelligetis, o sponsæ Christi, quid vobis suscepta vivendi ratio contulerit : auferent enim vos sublimes cum inenarrabili lætitia angeli optimi, et in thalamum ingrediemini non manufactum, in cœlestem torum, semper cum Domino in omne ævum futuræ. Habebam equidem plura dicere : sed quoniam sentio me modum epistolæ supergressum, finem imponam huic sermoni : pro quo mihi peccatori sanctas vestras preces impertite.

B

Κ'. — *Μακαρίῳ ἡγουμένῳ.* [σκγ'.]

XX. *Macario præposito.*

De quodam præposito, aliisque lapsis.

Τί ποιεῖς, ὦ θεῖε Πάτερ, ἑαυτὸν ταπεινῶν τὸν ὑψηλὸν τῇ ἀρετῇ· καὶ ἐμὲ ὑψῶν ἐν τοῖς τιμίοις λόγοις σου, τὸν χθαμαλὸν τῇ κακίᾳ, ὡς μυρίοις πάθεσι πολιορκούμενον καθεκάστην; Ἐγὼ τοίνυν δοῦλός σου καὶ παῖς, μαθητιᾷν μᾶλλον ἐφιέμενος, ἢ διδάσκειν δυνάμενος. Ὅμως *ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας ἐκβάλλει τὰ ἀγαθά*· τοιοῦτος σὺ καὶ ὁρώμενος καὶ ἀναγινωσκόμενος. Περὶ μὲν οὖν τοῦ τῆς Δημητριάδος, καὶ τῶν μαθητῶν, ὅτι ᾤχοντο· ἵνα γνοίης ἐκ τῶν καρπῶν τὸ δένδρον· καὶ εὖξῃ ἐκείνοις μὲν μετάνοιαν, ἐμοὶ δὲ τῷ ἀθλίῳ στηριγμὸν πρός τε τοὺς πολεμοῦντας ἀοράτως τε καὶ ὁρωμένως· ὡς ἂν κατόπιν ἀξιωθείην ἐλθεῖν τῶν νυνὶ πάντων ὁμολογητῶν Χριστοῦ· ὁμολογητὴς γὰρ πᾶς ὁ ἐνιστάμενος. Περὶ δὲ τῶν δύο ἄλλων κεφαλαίων, τοιοῦτον τὸ παριστάμενόν μοι· Ὑπογράψας πρεσβύτερος τῇ ἀσεβείᾳ, μετανοεῖν ὀφείλει, καὶ προσκλαίειν θερμῶς· συγχωρηθῆναι αὐτῷ τὸ ἀσέβημα· λειτουργεῖν δὲ, κἂν οὐ μνημονεύῃ τοῦ ἀσεβῶς [f. ἀσεβοῦς]· οὐδαμῶς, ἀλλ' εἴργεσθαι τῆς λειτουργίας· ἕως ἂν ἐπίδοι Κύριος, καὶ δοίη καιρὸν ὀρθοδόξου συνόδου· ἐν ᾗ λήψεται [Reg. cod. ἕκαστα] ἕκαστος τὰ κατ' ἀξίαν θεοκρίτως. Ἐγὼ δὲ συμβουλεύω, εἰ μετέσχε τῆς ἀσεβοῦς κοινωνίας, ἐν μεταλήψει καὶ τῶν ἁγιασμάτων ἀπέχεσθαι μέχρις ἑνὸς ἢ δυοῖν χρόνων. Γέγραπται γάρ· *Οὐ δύνασθε ποτήριον Κυρίου πίνειν, καὶ ποτήριον δαιμονίων· οὐ δύνασθε τραπέζης Κυρίου μετέχειν, καὶ τραπέζης δαιμονίων.* Τὸ δ' αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιῶν. *Τίς συγκατάθεσις ναῷ Θεοῦ μετὰ εἰδώλων;* Οὐ δεῖ οὖν εἰσιέναι εἰς τὰ μαρτύρια τῶν αἱρετικῶν· προστέτακται ἡμῖν ὑπὸ τῆς ἁγίας συνόδου· οὐκ οἶδα εἰ μὴ ἐπ' ἐξουσίαν τελέως γένοιτο ὁ ναὸς ὀρθοδόξου τοῦ μηκέτι λειτουργεῖσθαι ὑφ' αἱρετικοῦ· τότε γὰρ καὶ εἰσιτέον

Quid agis, o divine Pater, cum teipsum deprimis, qui sublimis es virtute : ac me honorifica oratione tua extollis, qui sum improbitate abjectus, quippe innumeris quotidie vitiis profligatus? Ego igitur servus tuus, ac pene puer, cui major discendi cupiditas, quam facultas docendi. At *bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bona* [24] : cujusmodi tu quidem et videris et agnosceris. De præposito autem Demetriadis ac discipulis ejus quod quæris, periisse scito, ut ex fructibus arborem agnoscas : ac pro illis quidem resipiscentiam depreceris : pro me autem infelice robur adversus hostes tum invisibiles tum visibiles : ut vestigiis insistere merear omnium hoc ævo Christi confessorum : confessor enim est quisquis se strenue gerit. De duobus aliis capitibus, nunc illud occurrit animo. Qui subscripsit impietati presbyter, debet is scelus expiare pœnis, et magnam vim profundere lacrymarum; ut venia deinde flagitii tribuatur : ut autem rem sacram faciat; etiamsi hominem impium non commemoret; minime sane, sed a sacro munere prohibendus est, donec respexerit Dominus, dederitque tempus synodo orthodoxæ, in qua admittetur unusquisque pro merito, tanquam ex Dei judicio. Auctor vero sum, ut, si communionis impiæ particeps fuit, in perceptione rei sacræ sanctificatis donis abstineat anno uno aut altero. Scriptum est enim· *Non potestis calicem Domini bibere, et calicem dæmoniorum : non potestis mensæ Domini participes esse, et mensæ dæmoniorum* [25]. Idem et de Ecclesiis statuendum. *Quis consensus templo Dei cum idolis* [26] ? Nefas igitur in hæreticorum martyria pedem inferre : sic sancta nobis synodus præcepit : nisi forte orthodoxorum

C

D

[22] Psal. xviii, 13. [23] Matth. vii, 14. [24] Luc. vi, 45. [25] I Cor. x, 20. [26] I Cor. vi, 16.

Digitized by Google

ædes non omnino in alienam potestatem venerit, nec liturgiam hæreticus ibi peregerit. Tunc enim et ingredi orthodoxo fas, et rem sacram obire. Quæ quidem sine præjudicio dicta sint hactenus. Sic ego humilis, Pater mi, sentio : divinorum Patrum exempla recognoscens. Tuæ vero præstantiæ fuerit, meliora contemplari, ac meis exhibere oculis. Valetudine integra pro Deo dimicans tu mihi esto incolumis, o inter Patres celebratissime : simul et pro me indigno orans partim ex charitate, partim vero ut legi ita præcipienti obtemperes.

A καὶ λειτουργητέον τὸν ὀρθόδοξον. Οὐκ ὄντος προκρίματος τὰ προλαβόντα. Οὕτω φρονῶ, Πάτερ μου, ὁ ταπεινός· ἀναθεωρῶν τὰ ὑπὸ τῶν θείων Πατέρων παραδείγματα. Τῆς σῆς δ' ἂν εἴη τελειότητος τὰ κρείττονα καὶ θεωρῆσαι, καὶ ἐμοῖς ὄμμασιν ὑποδεῖξαι. Ἐρρωμένος καὶ ἐναθλῶν ὑπὲρ Θεοῦ διαφυλαχθείης μοι ἔτι· ὁ ἐξάκουστος ἐν Πατράσιν· ὁμοῦ τε καὶ ὑπερευχόμενός μου τῆς ἀναξιότητος, τὸ μὲν ἐξ ἀγάπης, τὸ δὲ καὶ διὰ τὴν κελεύουσαν ἐντολήν.

XXI. — *Theodorus iis qui propter Dominum in diversis carceribus detinentur fratribus dilectis salutem* (*).

ΚΑ'. — *Θεόδωρος τοῖς διὰ Κύριον ἐν διαφόροις φυλακαῖς τηρουμένοις ἀδελφοῖς ἀγαπητοῖς χαίρειν.* [σλ'.]

De sanctis imaginibus. (Baron. an. 816, n. 27.)

Quidnam hæc rei sunt, quæ videmus? gaudium et exsultatio ; quoniam martyria pro Christo subire dignati fuimus : quia carceribus et tormentis traditi sumus propter Dei verbum : quoniam plagis et contumeliis propter Christum qui pro nobis verbera, opprobria, crucem denique passus est, subditi sumus. Quis non laudet ? Quis non gloriæ ducat? Oriens lætatur, gaudet Occidens, universæ per quatuor mundi cardines exsultant Ecclesiæ. Et quid terrenum orbem loquor ? Cœlum ipsum gaudio repletum est : quod non solum supremus antistitum nostrorum, episcopi ac sacerdotes, præsides cœnobiorum et discipuli, sed et monachæ cum moderatricibus suis martyrii stadium ingressæ sunt. Mitto illos dicere qui in desertis et montibus, in speluncis et in cavernis terræ, exsules afflguntur, inopiam patiuntur et dura pro Christo persecutione vexantur. Merito itaque, *fratres mei dilecti et desideratissimi, gaudium et corona mea*[17], gaudeo et congratulor vobis. Idipsum autem et vos gaudete et congratulamini mihi. Beati quidem Pauli sunt hæc verba, sed huic tempori congruentia : *Omnia* siquidem *ad nostram doctrinam scripta sunt*[18], et imitatores sui nos esse obtestatur. Primum ergo illud vere dixerim, non quantum volunt, cupiuntque ii qui nos vexant, ærumnis et afflictionibus nos premi. Sic enim intolerabilis foret tentatio : qualis quæ a dæmonibus occulte nobis infertur : sed quantum permittit certaminis præses et particeps nobiscum Christus, qui pro cujusque virium modulo ac mensura, justo judicio agones immittit, vel ad delictorum vindictam, si modo sponte ad patiendum accedimus, vel ad victricium coronarum retributionem, e gloria in gloriam progredientibus. Non enim in iisdem nos, quibus Petrus et Paulus cum æqualibus, aut Georgius et Theodorus cum ejusdem gloriæ sociis, aut Thecla et Febronia cum paribus, affecti tormentis fuimus, in quibus, cum multum diligerent, proportione abundarunt et Christi concessæ passiones. At quibus exigua est charitas, iis minora etiam pati con-

B Τί τὰ παρόντα ; χαρὰ καὶ ἀγαλλιασις· ὅτι ἐν τοῖς ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτυρίοις ἐναθλεῖν ἠξιώμεθα· ὅτι φυλακαῖς τε καὶ θλίψεσι διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ παρεδόθημεν· ὅτι πληγαῖς τε καὶ ὕβρεσι διὰ Χριστὸν τὸν ὑπὲρ ἡμῶν μαστιχθέντα καὶ ὀνειδισθέντα· ἔπειτα καὶ σταυρωθέντα ὑπεβλήθημεν. Τίς οὐκ αἰνέσει; τίς οὐ δοξάσειεν ; Ἀνατολὴ ἥδεται, Δύσις εὐφραίνεται· πᾶσα Ἐκκλησία τῆς τετραπεράτου κτίσεως ἀγάλλεται. Καὶ τί λέγω τὸν περίγειον κόσμον; Ὁ οὐρανὸς αὐτὸς θυμηδίας πεπλήρωται· ὅτι οὐ μόνον ὁ κορυφαῖος τῶν καθ' ἡμᾶς ἱεραρχῶν, ἱεράρχαι τε καὶ ἱερεῖς, καθηγεμόνες τε καὶ φοιτηταί, ἀλλὰ καὶ μονάζουσαι σὺν προεστώσαις, εἵλοντο τὰ τῆς μαρτυρίας σκάμματα. Ἐῶ λέγειν τοὺς ἐν ἐρημίαις καὶ C ὄρεσι, καὶ σπηλαίοις, καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς, ἐκ φυγαδείας θλιβομένους, ὑστερουμένους, κακουχουμένους διὰ τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ διωγμόν. Εἰκότως οὖν, *ἀδελφοί μου ἠγαπημένοι καὶ ἐπιπόθητοι, χαρὰ καὶ στέφανός μου, χαίρω* καὶ συγχαίρω ὑμῖν· τὸ δ' αὐτὸ καὶ ὑμεῖς χαίρετε καὶ συγχαίρετέ μοι. Παύλου μὲν τοῦ μακαρίου αἱ φωναί· τῷ καιρῷ δὲ πρέπουσαι· *Ἐπειδὴ εἰς ἡμετέραν νουθεσίαν πάντα γέγραπται* · καὶ μιμητὰς αὐτοῦ ἐκλιπαρεῖ γίνεσθαι ἡμᾶς. Πρῶτον μὲν ἐκεῖνο ἀληθὲς εἰπεῖν· ὅτι οὐχ ὅσον προαιροῦνται καὶ βούλονται οἱ κακοῦντες ἡμᾶς, ταῖς θλίψεσι καὶ περιστάσεσι παραδιδόμεθα. Οὕτω γὰρ ἂν ἀνύποιστος ἦν ἡ πεῖρα· καθὰ καὶ ἡ παρὰ τῶν δαιμόνων ἀοράτως ἡμῖν προσβάλλουσα· ἀλλὰ καθόσον παραχωρεῖ ὁ ἀγωνοθετῶν καὶ συναθλῶν ἡμῖν D Χριστὸς, μέτρῳ καὶ σταθμῷ τῆς ἑκάστου δυνάμεως, ἐν κρίσει δικαίᾳ τοὺς ἀγῶνας ἐπαφείς, ἢ εἰς ἔκτισιν ἁμαρτιῶν· εἰ καὶ αὐθαιρέτως ἤκομεν πρὸς τὸ πάσχειν· ἢ ἐπὶ στεφάνων ἀθλοφορικῶν ἀμοιβὴν ἐκ δόξης εἰς δόξαν προερχομένοις. Μὴ γὰρ ὡς Πέτρος ἢ Παῦλος σὺν τοῖς ὁμοταγέσιν, ἢ Γεώργιος καὶ Θεόδωρος σὺν τοῖς ὁμοκλεέσιν, ἢ Θέκλα καὶ Φεβρωνία σὺν ταῖς ὁμοδόξοις, βεβασανίσμεθα· οἷς πολὺ ἀγαπήσασιν ἀναλόγως περιέσσευσε καὶ τὰ Χριστοῦ παθήματα δεδωρημένα. Οἷς δὲ τὸ τῆς ἀγαπήσεως ὀλίγον, ἐνδεέστερον καὶ τὸ πάσχειν· ὥστε λυπεῖσθαι καὶ δυσφορεῖν, ὅτι μὴ πολλὰ πανθάνομεν· οὐκ ἀλλοιοῦ-

[17] Philip. IV, 1. [18] Rom. XV, 4.

(*) Dogmatica.

Digitized by Google

σθαι δεῖν καὶ ἀποκάμνειν ἐν οἷς μετρίως ἐσμὲν τιμωρούμενοι.

Εἰ δὲ ἐκπέσοιμεν· ὅπερ ἀπείη καὶ ἐννοεῖν· οὐ παρὰ τὴν θεόκριτον ἐπαφήν· παρὰ δὲ τὴν τοῦ καταμαλακισθέντος ἀτονίαν, καὶ ἀκαρδίαν, καὶ ἀθεΐαν. Ὁ μὲν γὰρ δέδωκε τὸ ἰσχύειν κατὰ τοῦ πονηροῦ κράτους· νικηφόρον βουλόμενος τὸν ἀγωνιστὴν ἔσεσθαι· ὁ δὲ ὀλιγωρίᾳ ῥίψας τὰ τῆς ὑπομονῆς ὅπλα ὤλετο. Μάρτυς τοῦ λόγου ὁ κράζων· *Πιστὸς ὁ Θεός, ὃς οὐκ ἐάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε· ἀλλὰ ποιήσει σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν τοῦ δύνασθαι ὑμᾶς ὑπενεγκεῖν.* Ὧδε ἡ ὑπομονή, ἀδελφοί· ὧδε οἱ θεόπλοκοι στέφανοι τῆς εὐπιστίας. Μὴ οὖν ἐπαισχυνθῶμεν τὸ μαρτύριον τοῦ Κυρίου ἡμῶν· μηδὲ ἀπολειφθῶμεν Θαδδαίου τοῦ νεολέκτου μάρτυρος, καὶ τῶν συνομολογησάντων, καὶ συνεκδημησάντων ὀπίσω αὐτοῦ· ὧν ἴστε δὴ τὰ ὀνόματα. Αἵματι μαρτύρων ἠρδεύθη καὶ νῦν ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ· ἐπεὶ καὶ ἀρδεύεται διὰ τῶν ἔτι ἀθλούντων καὶ πολυτρόπως ἐκπιεζομένων ταῖς θλίψεσιν. Αἷμα κενοῖ ὁ καθειργμένος, ὁ μεμονωμένος, ὁ στενοχωρούμενος, ὁ ἀφηρπασμένος ἐκ παντὸς προσώπου, ὁ ὑστερούμενος τῶν κατὰ χρείαν, ὁ πεινῶν, ὁ διψῶν, ὁ μὴ τὴν τοῦ ἡλίου ἀκτῖνα δεχόμενος, καθημέραν ἀποθνήσκων, ὡς βοᾷ Παῦλος, καὶ ὅλην τὴν ἡμέραν θανατούμενος, ὡς ᾄδει Δαβίδ. Ἀλλ' *εἰ ἀποθάνωμεν, καὶ συζήσομεν Χριστῷ· εἰ ὑπομείνωμεν, καὶ συμβασιλεύσομεν αὐτῷ.* Ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις ἐξελέξατο ἡ χάρις οὓς ἐξελέξατο εἰς τὸ Χριστοῦ μαρτύριον. Κατὰ γενεὰν καὶ γενεὰν ἀνίσχουσι μάρτυρες. *Ἀνάγκη γὰρ ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα·* Χριστὸς ἔφησεν· ἵνα οἱ ἐκλεκτοὶ λάμψωσιν ἡλιοειδῶς· καὶ τὰ ζιζάνια φανερὰ γένηται νυκτοειδῶς.

Γενοίμεθα, ὦ ἀδελφοί, ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ σκολιᾷ καὶ διεστραμμένῃ, ὡς φωστῆρες αὐγάζοντες ἐν σκοτομήνῃ τῆς αἱρέσεως· καθὰ ἡμᾶς ἐξελέξατο Χριστὸς εἰς καύχημα αὐτοῦ εἰς κλέος ὀρθοδοξίας. Ὡς ἡμῖν οἱ ἀνέκαθεν, οὕτως ἡμεῖς τοῖς μετέπειτα στηριγμὸς καὶ ὑπογραμμὸς ὑποδειχθείημεν· καὶ εἰς ἡμέραν Χριστοῦ εὑρεθείημεν χορεύοντες. Καίτοιγε τῶν προσεχῶν ἡμεῖς μᾶλλον φανερώτερον τὸ μαρτύριον ἔχομεν. Οὐδὲ γὰρ περὶ τῶν ἐν Χριστῷ φύσεων ἢ θελημάτων, καὶ ὅσα πρὸς τούτοις ἀμφισβητούμενα· ὧν ἡ διαμάρτησις κατὰ τὰ νοήματα οὖσα, οὐδὲν αἰσθητῶς παρεῖχε τὴν ἀπόδειξιν· νῦν δὲ σὺν τοῖς νοήμασι καὶ κατ' ὀφθαλμοὺς τὸ ἀμφισβητούμενον, ἤτοι ἀσεβούμενον. Τὸν γὰρ Χριστὸν οἱ ἀντικείμενοι, οὐ μόνον οὐκ εἰκονίζεσθαι λέγουσί τε καὶ λοξονοοῦσι σὺν τῇ Θεοτόκῳ καὶ οὐτινοσοῦν τῶν ἁγίων· ἀλλὰ καὶ ἐγγεγραμμένους ἐξαφανίζουσι· πλάνην καὶ ὄλεθρον ψυχῶν τοὺς θείους χαρακτῆρας δογματίζοντες. Ὦ τῆς Ἰουδαϊκῆς καὶ Ἑλληνικῆς ἀντιπεπονθότος ἀσεβείας! Οὐδὲν οὖν ἄρα τὸ καθόλου· ἢ παρὰ τὸ τῆς οὐσίας διάφορον, ἡ ἐξαλλαγὴ ἐν ᾧ ὁ λόγος. Φῂ ὁ Ἰουδαῖος ἤτοι ὁ Ἕλλην τῷ Χριστιανῷ· Ἄρνησαι τὸν Χριστὸν, τὴν Μαρίαν. Τοῦτο καὶ ὁ Εἰκονομάχος. Ἡ

A ceditur; ut dolere atque ægre ferre quod multa non patimur, non turbari nos deceat, neque frangi ob mediocria hæc supplicia quæ sustinemus.

Quod si ceciderimus, quod absit vel cogitare! non ad divinum impulsum, sed ad ejus qui factus est remissionem, et ignaviam, impietatemque referendum. Deus enim vires dedit adversus dæmonis potentiam, victorem volens athletam fieri: hic vero negligentia sua, patientiæ arma projiciens periit. Testis horum qui clamat: *Fidelis Deus, qui non patietur vos tenturi supra id quod potestis; sed faciet cum tentatione proventum, ut possitis sustinere*[29]. Hic, fratres, patientia; hic quæ a Deo nectuntur fidei coronæ. Ne igitur erubescamus testimonium Domini nostri, nec vinci nos patiamur a B Thaddæo recenti martyre, iisque qui una confessi post eum abierunt: quorum ipsi nomina tenetis. Martyrum sanguine irrigata etiamnum est Ecclesia Dei: atque adeo irrigatur per eos qui adhuc decertant, et variis ærumnis afflictantur. Sanguinem fundit qui inclusus tenetur, qui ab aliis sejunctus est, qui in angustiis positus, qui ab omni conspectu remotus, qui rebus necessariis destitutus, qui esurit, qui sitit, qui solis radium non videt, quotidie moriens, ut loquitur Paulus[30], et tota die mortificatus, ut canit David[31]. Sed *si commortui erimus, et convivemus Christo: si sustinuerimus, et conregnabimus*[32]. Superioribus sæculis elegit gratia quos elegit ad Christi testimonium. Per C ætates singulas exoriuntur martyres. *Necesse enim est ut veniant scandala*, dixit Christus[33]: ut solis ritu splendeant electi, et zizania nocturna sua obscuritate manifesta fiant.

Simus, fratres, in natione hac prava et perversa, tanquam stellæ lucentes in tenebris hæreseos, sicut elegit nos Christus in gloriam suam, ad laudem fidei orthodoxæ. Quemadmodum nobis ii qui olim fuerunt, ita nos posteris stabilimento, atque exemplo simus: ut in die Christi exsultantes reperiamur. Et vero clarius atque manifestius, quam majores nostri, testimonium habemus. Non enim de Christi naturis, aut voluntatibus, et cæteris quæ in quæstionem vocata fuerunt; in quibus D hallucinatio, quoniam in notionibus ipsis posita erat, nullam sub sensus demonstrationem dabat: sed nunc de iis quæ cogitationes simul atque oculos feriunt, dubitatio est, seu potius impia negatio: Christum siquidem adversarii non solum effingi posse negant ac prave sentiunt; eodemque modo Deiparam, atque sanctos quoslibet; verum expressos etiam abolent, errorem ac perniciem animarum sacras imagines esse affirmantes. O Judaicam pariter et ethnicam impietatem! Nulla igitur universe, aut quoad substantiæ differentiam, varietas in eo de quo sermo est. Ait Judæus aut ethnicus Christiano: Nega Christum, nega Mariam:

[29] II Cor. x, 13. [30] I Cor. xv, 31. [31] Psal. xliii, 22. [32] II Tim. ii, 12. [33] Matth. xviii, 7.

Digitized by Google

hoc ipsum ait et Iconomachus. Imago enim Christi et Deiparæ, eodem nomine Christus et Deipara nuncupatur. Quare qui imaginem negari jubet, eum cujus imago est, negari haud dubie jubet. Non mea, qui nullus sum, hæc sententia. Audi quid Moysi dicat universorum Deus : *Fac Cherubim* [34]. Itaque Cherubim imagines fieri jussit. Nec enim naturam Cherubim designasse, mentis compos ullus dicet. Et rursum : *Fac serpentem æneum* [35] : et hic quoque serpentis imaginem exprimi jubet. Verum hæc est natura prototypi, et exempli ab eo deducti, ut exemplum archetypi nomen sumat, et uno sublato alterum tollatur, tanquam quæ simul sint. Erat angelus, ideo et angeli imago : erat serpens, ideo et imago serpentis. Eadem est ratio rei cujuslibet. Itaque vocantur interdum quidem imagines, quorum reipsa sunt : interdum vero, propter habitudinem, tanquam archetypa ipsa nuncupantur, et non imagines eorum.

Hoc modo divinus Apostolus ait : *Superque eam Cherubim gloriæ obumbrantia propitiatorium* [36] : prototypi nomen tribuens imaginibus. Audi et Basilium magnum : « Exprimatur etiam in tabula certaminum præses Christus [37]. » Non enim ait : Exprimatur imago præsidis certaminum Christi, sed, Christus. Audi et Gregorium Nyssenum : « Præsto est Isaac. » Ipsam Isaac imaginem, Isaac appellat. Audi Chrysostomum : « Vidi angelum in imagine. » Non enim imaginem angeli in imagine a se visam dixit, sed angelum. In imagine quippe prototypum repræsentatur : sicut et in typo crucis crux ipsa vivifica : quatenus inseparabile est unum ab altero in adoratione. Propterea et archetypi nomen obtinet imago. Crux enim crucis typus appellatur. Sic de rege, omnique homine, et de omni alia re, vere nobis dicere liceat, regem dici etiam regis imaginem ait divinus Basilius, et Petrum, Petri imaginem ; et Paulum, Pauli imaginem. Dicam aliquid sublimius, et Deum quoque hominem dici, tanquam Dei imaginem. Ergo juxta ea quæ Basilius docuit, etiam Christus imago Christi. Dixit enim, et iterum dico : Exprimatur in tabula, non imago Christi, sed Christus. Quod si hæc non ferunt contentiosi ; primum divinas voces improbant ; deinde Christum hominem non esse, si non verbo, reipsa docent. Si enim est homo, depingitur utique ; hominis enim proprietas prima est depingi. Si vero non depingitur, homo non est, sed carnis expers : et nondum venit Christus, sicut Judæi nugantur. Hanc ob causam et Deiparam quoque depictam exterminant, et sanctos omnes : quasi non mater Christi, nec famuli Christi essent.

Exclamat vox aurea : Verbis tuis opera mihi credibiliora sunt. Consequitur ergo judaizare revera Iconomachos : et qui ab iis patitur, propter Chri-

γὰρ εἰκὼν Χριστοῦ, ὥσπερ καὶ τῆς Θεοτόκου, ὁμωνύμως Χριστὸς καὶ Θεοτόκος λέγεται. Ὥστε λέγων τὴν εἰκόνα ἀρνεῖσθαι· τὸν οὗτινος ἡ εἰκὼν, ἐκεῖνον διαῤῥήδην ἐξαρνεῖσθαι ἀπαιτοῖη. Μὴ γὰρ ἐμοῦ τοῦ οὐδαμινοῦ ὁ λόγος. Ἄκουε τί φησι τῷ Μωσεῖ ὁ τῶν ὅλων Θεός· *Ποίησον Χερουβίμ*. Καὶ τοι εἰκόνα Χερουβὶμ ποιῆσαι προστέταχεν. Οὐ γάρ τοι φύσιν Χερουβικὴν φρονῶν τις παραστῆσαι αὐτὸν φαίεν ἄν. Καὶ αὖθις· *Ποίησον ὄφιν χαλκοῦν*· καὶ μὴν κἀνταῦθα εἰκόνα ὄφεως ποιεῖν προστάσσει. Ἀλλ' αὕτη ἡ φύσις πρωτοτύπου καὶ παραγώγου· τὸ παραχθὲν εἶτ' οὖν τὸ εἰκονισθὲν τοῦ ἀρχετύπου τῷ ὀνόματι καλεῖσθαι, καὶ τῇ θατέρου ἀναιρέσει θάτερον ἀναιρεῖσθαι, ὡς τῶν ἅμα ὄντων. Ἦν ἄγγελος, διὰ τοῦτο καὶ εἰκὼν ἀγγέλου· ἦν ὄφις, διὰ τοῦτο καὶ εἰκὼν ὄφεως· καὶ οὑτινοσοῦν ἄλλου τῶν ὄντων. Καὶ καλοῦνται πῇ μὲν εἰκόνες ὥνπερ καὶ εἰσί· πῇ δὲ, διὰ τὴν σχέσιν, ὡς αὐτὰ τὰ ἀρχέτυπα ὀνομαζόμενα, καὶ οὐκ εἰκόνες αὐτῶν.

Οὕτω φησὶ καὶ ὁ ἱερὸς Ἀπόστολος· *Ὑπεράνω δὲ αὐτῆς Χερουβὶμ δόξης κατασκιάζοντα τὸ ἱλαστήριον*· τῷ ὀνόματι τῶν πρωτοτύπων χρησάμενος ἐπὶ τῶν εἰκόνων. Ἄκουε καὶ τοῦ μεγάλου Βασιλείου· « Ἐγγραφέσθω τῷ πίνακι καὶ ὁ τῶν παλαισμάτων ἀγωνοθέτης Χριστός. » Μὴ γὰρ εἶπεν· Ἐγγραφέσθω ἡ εἰκὼν τοῦ τῶν παλαισμάτων ἀγωνοθέτου Χριστοῦ· ἀλλὰ, Χριστός. Ἄκουε καὶ Γρηγορίου τοῦ Νυσσέως· « Πρόκειται ὁ Ἰσαάκ. » τὴν εἰκόνα τοῦ Ἰσαάκ, Ἰσαὰκ ὀνομάσαντος. Ἄκουε τοῦ Χρυσοστόμου· « Εἶδον ἄγγελον ἐν εἰκόνι· » Μὴ γὰρ ἀγγέλου εἰκόνα ἔφη ἐν εἰκόνι ἰδεῖν, ἀλλ' ἄγγελον. Ἐν γὰρ τῇ εἰκόνι τὸ ἀρχέτυπον ἐκφαίνεται· ὡς καὶ ἐν τῷ τύπῳ τοῦ σταυροῦ ὁ ζωοποιὸς σταυρός· καθὰ καὶ ἀχώριστόν ἐστι θάτερον θατέρου τῇ προσκυνήσει· διὰ τοῦτο καὶ τὴν κλῆσιν τοῦ πρωτοτύπου ἔχει τὸ εἰκόνισμα. Σταυρὸς γὰρ ὁ τύπος τοῦ σταυροῦ κέκληται. Οὕτω καὶ ἐπὶ βασιλέως, καὶ παντὸς ἀνθρώπου, καὶ παντὸς εἴδους, ἀληθὲς ἡμῖν λέγειν, ὅτι βασιλεὺς λέγεται καὶ ἡ τοῦ βασιλέως εἰκὼν, φησὶν ὁ θεῖος Βασίλειος· καὶ Πέτρος ἡ Πέτρου εἰκών· καὶ Παῦλος ἡ Παύλου εἰκών. Εἶπω τι καὶ ὑψηλότερον, καὶ Θεὸς ὁ ἄνθρωπος, ὡς Θεοῦ εἰκών. Τοιγαροῦν καθάπερ Βασίλειος ἔφη, καὶ Χριστὸς ἡ Χριστοῦ εἰκών· εἶπε γὰρ, καὶ αὖθις λέγω· Ἐγγραφέσθω τῷ πίνακι, οὐχ ἡ εἰκὼν Χριστοῦ· ἀλλὰ, Χριστός. Εἰ δὲ οὐκ ἀνέχονται οἱ δύσεριϛ, πρῶτα μὲν ἀθετοῦσι τὰς θείας φωνάς· ἔπειτα ἐντεῦθεν μὴ ἄνθρωπον γενέσθαι τὸν Χριστὸν ἔργῳ, κἂν λόγῳ οὔ, δογματίζουσιν. Εἰ γὰρ ἄνθρωπος, καὶ εἰκονίζεται δηλονότι· ἀνθρώπου γὰρ τὸ εἰκονίζεσθαι πρῶτον ἰδίωμα· εἰ δὲ οὐκ εἰκονίζεται· οὐκ ἄνθρωπος, ἀλλὰ ἄσαρκος· καὶ οὕτω ἦκε Χριστός· ὡς οἱ Ἰουδαῖοι φενακίζονται. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν Θεοτόκον εἰκονιζομένην ἐξορίζουσι, καὶ πάντα ἅγιον, ὡς οὐ Μητέρα Θεοῦ, οὐδὲ θεράποντας ὄντας Χριστοῦ.

Καὶ βοᾷ ὁ χρυσορῥήμων· Τῶν λόγων σου τὰ ἔργα ἐμοὶ πιστότερα. Συνῆκται οὖν ἐξ ἀληθείας Ἰουδαΐζειν τοὺς Εἰκονομάχους· καὶ ὁ πανθάνων ὑπ'

[34] Exod. xxv, 18. [35] Num. xxi, 9. [36] Hebr. ii, 9. [37] Testimonia hæc vide supra, col. 477.

Digitized by Google

αὐτῶν· διὰ Χριστὸν καὶ ὑπὲρ Χριστοῦ πάσχων· διὰ τὴν Θεοτόκον καὶ ὑτὲρ τῆς Θεοτόκου· διὰ πάντα ἅγιον καὶ ὑπὲρ πάντων ἁγίων· μάρτυς ἀπαράγραπτος, καὶ ὁμολογητὴς Χριστοῦ, ὁ ἐναθλῶν καὶ ἐνιστάμενος. Καὶ οὐδεὶς ἀντερήσει λόγος. Οἱ Μακκαβαῖοι μάρτυρες, μὴ κρεῶν ὑσίων ἀνασχόμενοι παρανόμως γεύσασθαι. Ὁ Πρόδρομος μάρτυς ὑπὲρ ἐλεγμοῦ ἀληθείας· καὶ ἄλλος ὑπὲρ τοῦ μὴ καταβαλέσθαι ὀβολὸν εἰς οἰκοδομὴν εἰδωλείου· καὶ ἕτερος δι' ἕτερον ἔνταλμα. Τί γὰρ δεῖ τὰ πολλὰ λέγειν; καὶ ἐνταῦθα προδήλως ὁ διὰ Χριστὸν ἐναθλῶν οὐ μάρτυς, ὡς φασί τινες τῶν δυστήνων; μάρτυς ἀληθὴς, μηδ' ὁτιοῦν ἐνδέων τῶν ἐφ' Ἑλλήνων ἢ Ἰουδαίων μαρτυρησάντων· *Καὶ ὁ μάρτυς ἐν οὐρανῷ πιστός.* Ὅλως οὖν, εἰ ὁ τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ ἀθετῶν, εἰς Χριστὸν ἀναφέρει τὴν ἀθέτησιν· πολλῷ μᾶλλον ὁ τὴν εἰκόνα Χριστοῦ ἀρνούμενος, εἰς Χριστὸν ἀναπέμπει τὴν ἄρνησιν. Οὕτως καὶ ὁ ἐφ' ἑκατέρᾳ μαρτυρῶν, μάρτυς ἀληθέστατος· καὶ μᾶλλον ἐν τῇ εἰκόνι· ὅτι ὁ μὲν σημεῖον· ὁ δὲ μορφὴ Χριστοῦ. Παρακαλῶ, ἀδελφοί μου ἅγιοι, κλήσεως ἐπουρανίου μέτοχοι, πρῶτον μνήμην μου ποιεῖσθαι τοῦ ταπεινοῦ· οἷς λέγω, ἔργῳ ἀποδειχθῆναί με εὐχόμενοι· μηδαμῶς ὑποχαυνούμενον ἔκ τε τῶν ὁράτων καὶ ὁρωμένων προσβολῶν· ἔπειτα προσέχειν ἑαυτοῖς καὶ τῇ ἐνισταμένῃ ἀθλήσει. Ἀλλὰ μὴ τοῖς λογισμοῖς ἐμπυρίζεσθαι διὰ πτωχείαν συνέσεως ἐν τῇ τῶν πραγμάτων δείξει ὑπὸ τῆς προνοίας διοικουμένων βαθέως, καὶ ὡς οὐκ ἐφικτὸν ἀνθρώπου διανοίᾳ· μηδὲ ὃ ψάλλετε πάθοιτε. *Ἐμοῦ δὲ παρὰ μικρὸν ἐσαλεύθησαν οἱ πόδες· παρ' ὀλίγον ἐξεχύθη τὰ διαβήματά μου· ὅτι ἐζήλωσα ἐπὶ τοῖς ἀνόμοις*, τὸ καὶ τὸ θεωρῶν. Ἀλλὰ μᾶλλον ἀκούειν τοῦ Κυρίου λέγοντος· *Ὑπόμεινόν με εἰς ἡμέραν ἀναστάσεώς μου.* Καὶ ὅτι *Ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται.*

stum et pro Christo pati; propter Deiparam et pro Deipara; propter sanctos omnes et pro sanctis quibuscunque; martyrem irrefragabilem et confessorem Christi esse, qui decertat et resistit. Nec opponi contra quidquam potest. Machabæi martyres facti, quod suillas carnes edere abnuerent. Præcursor martyr fuit propter indicium veritatis, alius quod obolum conferre nollet ad structuram idolii; et alius aliud ob mandatum. Quid enim attinet multa loqui? Et hic qui manifeste pro Christo decertat, martyr non erit, ut miseri quidam affirmant? Martyr plane verus, nulla re discrepans ab illis quos ethnici vel Judæi martyres fecerunt: *Et testis in cœlo fidelis* [38]. Omnino ergo, si quis crucis typum spernit, in Christum ipsum contemptum hunc torquet: multo magis qui imaginem Christi negat, negationem in Christum refert. Sic, qui martyrium pro alterutro suffert, martyr verissimus: ac magis etiam in imagine: quia typus signum, imago forma est Christi. Obsecro, fratres mei sancti, cœlestis vocationis participes, primum quidem memoriam mei humilis faciatis, orantes ut quæ dico, re præstem, nullis cedens nec apertis nec occultis insultibus: deinde vobis ipsis attendatis et præsenti certamini. Nec vero cogitationibus uramini ex inopia scientiæ in harum rerum contemplatione, quæ a providentia alto consilio gubernantur, quod assequi nequit humana intelligentia; nec vobis id contingat quod canitis: *Mei autem pene moti sunt pedes: pene effusi sunt gressus mei; quia zelavi super iniquos* [39], hoc et illud videns. Sed audite potius dicentem Dominum: *Expecta me in die resurrectionis meæ* [40]. Et: *Qui sustinuerit usque in finem, hic salvus erit* [41].

ΚΒ'. — *Τοῖς ἀποῦσιν ἀδελφοῖς.* [σλα'.]

XXII. *Fratribus absentibus.*

In carcere scripta tanquam testamentum. (Baron. an. 816, n. 35.)

Πάντοτε μὲν διατίθεσθαι χρὴ τὸν Χριστιανὸν τὰ πρὸς θάνατον· μάλιστα δὲ ὁπόταν πειρασμοῖς περιπαρῇ θάνατον ἀπειλοῦσιν. Ἐπεὶ οὖν τοιοῦτον τὸ καθ' ἡμᾶς, διὰ τὴν σφύζουσαν τῶν διωκτῶν μανίαν εἵνεκα τῆς Χριστοῦ ἀγάπης· τοῦ προκειμένου δὴ μαρτυρίου τῆς περὶ αὐτὸν ὁμολογίας· καὶ οὐκ οἶδα τί μοι ἀποβήσεται ἀθρόως ὄντι μεμονωμένῳ καὶ περιειργμένῳ μακράν που ἀφ' ὑμῶν τῶν ἁπάντων ἀδελφῶν μου καὶ Πατέρων· ἔδοξα καλῶς ἔχειν τελευταίαν οἱονεὶ φωνὴν, ταύτην τὴν ἐπιστολὴν παραθέσθαι ὑμῖν, καὶ δι' ὑμῶν πάσῃ τῇ ἀδελφότητι. Καλὸν γὰρ πολλάκις διατίθεσθαι καὶ ἐπιμένειν, ἢ προσδοκίᾳ ζωῆς ἐξάπινα ἀνάρπαστον γινόμενον, ἀδιάθετον ἀδούλως ἐγκαταλιμπάνεσθαι. Τί τοίνυν τὸ παρόν; Ἐπειδὴ πολλάκις ὅσα ἔδει εἰπεῖν, εἴτε βαρέως νοσήσας, εἴτε διωγμῶν προκειμένων, καὶ διεθέμην καὶ ὑπεμνημάτισα· καὶ οὕπω χρεία περὶ τῶν ἤδη λεχθέντων δευτερολογεῖν. Ἐκεῖνο πρῶτον, ἀδελφοί μου, ἵνα μοι συγγνώμην

Semper quidem ad mortem omnia disponere Christianum oportet: sed tum maxime cum æsumnis mortem intentantibus urgetur. Quando igitur hoc in statu sunt res nostræ, sæviente persecutorum rabie ob Christi charitatem, sive ob præsens testimonium confessionis ejus; nec scire possum quid subito eventurum sit mihi ab aliis sejuncto, proculque a vobis omnibus fratribus meis ac Patribus circumcluso: recte facturum me existimavi, si, supremam veluti vocem, hanc epistolam vobis commendarem, et per vos universæ fraternitati. Melius enim est sæpe testari, et exspectare, quam vitæ longioris exspectatione subito abripi, et intestatum inconsulto relinqui. Quid ergo non restat? Quandoquidem sæpe quæcumque dicere conveniebat, vel gravi quopiam morbo decumbens, vel instante persecutione, recensui, memoriæque suggessi; neque nunc opus est quæ dicta sunt, iterum repetere. Hoc primum, fratres mei, ut veniam

[38] Psal. LXXXVIII, 38. [39] Psal. LXXII, 2. [40] Sophon. III, 8. [41] Marc. XIII, 13.

Digitized by Google

mihi detis eorum, quæ præter rationem in gubernatione adversum vos dixi vel egi, tum verbo, tum facto. *Delicta enim quis intelliget* [48]? Et : *Offendimus omnes* [49]; et ego præsertim omnium nequissimus. Unde et preces vestras imploro ad consequendam salutem ærumnosæ animæ meæ : deinde pro fratribus, qui propter peccata mea segregati, avulsique sunt a nostra in Spiritu sancto congregatione. Est quidem, est plane omnibus patefactum quod eis impendet justum Dei judicium : verumtamen quia filii sunt et membra, condolendum illis est, et amplius contestandum. Dico autem, fratri Leontio, Maximo, Clementi, aliis omnibus, qui seipsos quacunque inanis prætextus specie segregarunt; quæ in me quidem admiserunt, olim dixi, et nunc dico, ignoscendum illis est. Sed quoniam quæ in Deum commissa sunt, hominis non est, si absque pœnitentia maneant, solvere; illi autem pœnitentia nondum tacti videntur; quin alia insuper hæc et illa egisse quæ ipsi norunt : obsecro, ut per vos sive nunc, sive post mortem meam, hoc illis, tentationum metu, denuntietur : quia videtis, fratres, terribile et inevitabile judicium, nisi Deum digna pœnitentia placaveritis : quantum enim ad me peccatorem ignoscendum est vobis. Hoc est quod nonnihil me contristat, et menti occurrit : quod ut erga omnes perficiatis vos oro. Valete in Domino.

δοίητε ἐφ' οἷς παρὰ λόγον διὰ τῆς καθηγήσεως ἔλεξα ἢ ἔδρασα εἰς ὑμᾶς λογικῶς καὶ πραγματικῶς. Ἁμαρτίας γὰρ τίς συνήσει; Καί· Πταίομεν ἅπαντες· καί γε μάλιστα ἐγὼ ὁ πάντων ἀχρειότερος ἀνθρώπων. Διὸ καὶ ἐξαιτοῦμαι ὑμῶν τὴν προσευχὴν εἰς ἐπίτευξιν σωτηρίας τῆς ταλαιπώρου μου ψυχῆς· ἔπειτα διὰ τοὺς κατὰ τὰς ἁμαρτίας μου ἀπορραγέντας τῆς ἐν Πνεύματι ἁγίῳ συναφείας ἡμῶν ἀδελφούς. Ἔστι μὲν οὖν, ἔστι δεδηλωμένον ἐν ἅπασι τὸ ἔνδικον αὐτοῖς παρὰ Θεῷ κρῖμα· ἀλλ' ὅμως ἐπεὶ τέκνα καὶ μέλη, συμπαθητέον, καὶ διαμαρτυρητέον αὐτοῖς ἔτι. Λέγω δή, τῷ ἀδελφῷ Λεοντίῳ, Μαξίμῳ, Κλήμεντι, τοῖς ἄλλοις ἅπασι, τοῖς καθ' οἱονδηποτοῦν τρόπον προφασιλογίας ματαίας ἀποσχισθεῖσι· τὰ εἰς ἐμέ· καὶ εἶπον πάλαι, καὶ λέγω ἄρτι· Συγχωρητέον αὐτοῖς. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ εἰς Θεὸν, οὐκ ἀνθρώπου λύειν ἀμετανόητα μένοντα· οὐ δήπου δὲ μετανενοηκότες φαίνονται· ἀλλὰ καὶ προσεξεργασάμενοι τοῦτο κἀκεῖνο, ἃ ἴσασι· παρακαλῶ, δι' ὑμῶν ἢ νῦν, εἴτε μετὰ θάνατόν μου, φόβῳ τῶν πειρασμῶν, δοθῆναι αὐτοῖς τὸν λόγον : ὅτι βλέπετε, ἀδελφοὶ, φοβερὸν τὸ κρῖμα καὶ ἀπαραίτητον· εἰ μὴ μετανοίᾳ ἀξιολόγῳ ἐξιλεώσεσθε τὸν Θεόν· τὸ γὰρ ἐν ἐμοὶ τῷ ἁμαρτωλῷ συγχωρητέον ὑμῖν. Τοῦτό ἐστι τὸ ὑπολυποῦν με καὶ παριστάμενον· ὃ διατελέσαι πρὸς πάντας δυσωπῶ ὑμᾶς. Ἔρρωσθε ἐν Κυρίῳ.

XXIII. — *Præposito* (*). ΚΓ'. — Ἡγουμένῳ. [σλβ'.]

De sanctis imaginibus. (Baron. an. 816, n. 34.)

Paternæ sanctitati vestræ scribendi moram feci : ita quidem impeditus ab ea custodia quæ me circumstat. Audivi enimvero olim carceris propter Dominum ac certaminis tui laborem. Sed benedictus Deus qui et sanctitatem tuam vocavit ad confessionem Filii sui Jesu Christi, Domini et Dei nostri. Neque enim aliud est pro imagine formæ illius corporeæ decertare, quam pro ipso martyrium facere : quandoquidem unum idemque est, quoad repræsentandi vim, et imago et is qui imagine adumbratur. Depingi autem Christum, vel lapides ipsi clamant. Idcirco similis factus est nobis per omnia absque peccato, sicut scriptum est [50] : absque peccato autem, quod sine semine carnem accepit, conceptusque est virginali more ex sanctissima Matre ac Deipara.

Quando nostrum igitur unusquisque pingitur (nam qui pingi nequit, non is homo, sed abortivum quiddam est : vivens enim quodlibet, quod in lucem exit, natura habet ut ipsum pingi possit), pictus videlicet et Christus est : etsi aliter impiis videtur, qui salutaris proinde dispensationis mysterium abnegant. Nam quo pacto confiteri licet Filium Dei hominem, sicut nos, appellatum, quorum et frater nuncupari voluit; nisi æque ac nos circumscribatur? Aut quomodo lege naturæ natum, nisi

Ἐβράδυνα ἐπιστεῖλαι τῇ πατρικῇ σου ἁγιωσυνῇ· οὕτω πως ἐμποδισθεὶς ὑπὸ τῆς περιεχούσης με ἀσφαλείας. Ἐπεὶ πάλαι ἀκηκοὼς εἰμὶ τῆς διὰ Κύριον φυλακῆς καὶ ἐναθλήσεώς σου τὸν ἀγῶνα. Ἀλλ' εὐλογητὸς ὁ Θεὸς, ὁ καὶ τὴν σὴν ὁσιότητα καλέσας εἰς τὴν ὁμολογίαν τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν. Οὐ γάρ τι ἄλλο ἐστὶ τὸ ὑπὲρ τῆς εἰκόνος τοῦ σωματικοῦ αὐτοῦ χαρακτῆρος ἐναθλεῖν, ἢ τὸ περὶ αὐτοῦ μαρτυρεῖν. Ἐπειδὴ ἓν καὶ ταυτὸν τῇ ὁμοιωτικῇ ὑποστάσει, ἡ εἰκὼν πρὸς τὸν εἰκονιζόμενον. Ὅτι δὲ εἰκονίζεται Χριστὸς, καὶ οἱ λίθοι κεκράγασι. Διότι ὅμοιος ἡμῖν γέγονε κατὰ πάντα πλὴν ἁμαρτίας· καθὰ γέγραπται· ἁμαρτίας δὲ, ὅτι ἄνευ σπορᾶς εἴληφε τὴν σάρκα, καὶ ἐκυήθη παρθενικῶς ἐκ τῆς παναγίας αὐτοῦ μητρὸς καὶ Θεοτόκου.

Ἐπεὶ οὖν ἡμεῖς εἰκονιζόμεθα ἅπαντες· ὃς γὰρ οὐκ εἰκονίζεται, οὐκ ἄνθρωπος, ἀλλά τι ἔκτρωμα· ὅτι καὶ πᾶν ζῶον εἰς φῶς ἐλθὸν εἰκονίζεσθαι πέφυκεν· εἰκόνισται δηλονότι καὶ Χριστός· κἂν τοῖς ἀθέοις οὐ δοκῇ, ἀρνουμένοις ἐντεῦθεν τὸ τῆς σωτηρίου οἰκονομίας μυστήριον. Πῶς γὰρ ἂν ὁμολογηθείη ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος χρηματίσαι καθ' ἡμᾶς, ὧν καὶ ἀδελφὸς ἠξίωσε κληθῆναι, μὴ ἐπίσης ἡμῖν περιγραφόμενος; Πῶς δὲ γεννηθῆναι νόμῳ φύσεως, μὴ ἐμφερὴς ὢν τῇ οἰκείᾳ μητρί; Εἰ οὖν οὐ περι-

[48] Psal. xviii, 13. [49] Jac. iii, 2. [50] Hebr. iv, 15.

(*) Dogmatica.

Digitized by Google

γέγραπται, οὐκ ἐκ τῶν παρθενικῶν αὐτῆς αἱμάτων, ἐξ ὧν ἐπλαστούργησεν ἑαυτῷ ναόν, ἀλλ' οὐράνιον φέρων σῶμα· καθὼς Μαρκέλλῳ τῷ αἱρετικῷ δοκεῖ, καὶ τοῖς πρὸ αὐτοῦ πάλαι ἀσεβέσιν. Ἐντεῦθεν λοιπὸν οὐδὲ μήτηρ ἀληθῶς ἡ μήτηρ, ἀλλὰ ψευδώνυμος· οὐδ' ἡμῖν ὅμοιος, ἀλλ' ἑτεροούσιος. Οὐ μὴν οὔτε Ἀδὰμ ἀνακέκληται· πῶς γὰρ ἄν; ἑτερογενεῖ ἀναστήσεται σώματι τὸ χοϊκόν; Διότι τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον ἀνασώζεσθαι δέδεικται. Οὔτε οὖν ὁ θάνατος κατεπόθη, κατὰ τὸ ἀκόλουθον· οὔτε ἡ νομικὴ λατρεία πέπαυται· χρεία περιτομῆς, καὶ τῶν λοιπῶν.

Ὁρᾷς, ὦ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπε, εἰς ὁ βάραθρον ἀσεβείας ἐληλακότες ἐνεπάρησαν, ἐκ τοῦ μὴ ἐγγράφεσθαι τὸν Χριστὸν ἐν πίνακι δοξάζειν οἱ Εἰκονομάχοι; Ἰουδαΐζουσιν ἄρα ἀσφαλῶς. Ἐντεῦθεν οὔτε τὴν Θεοτόκον, οὔτε τινὰ τῶν ἁγίων παραδέχονται, διὰ τῆς τῶν οἰκείων αὐτῶν χαρακτήρων ἀρνήσεως, τοὺς χαρακτηριζομένους βδελυττόμενοι. Ἡ γὰρ τῆς εἰκόνος τιμὴ καὶ ἀτιμία ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει, ὡς φησιν ὁ μέγας Βασίλειος. Βδέλυξαι τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ· καὶ τίνα βδελύσῃ; οὐχὶ τὸν ζωοποιὸν σταυρόν; Οὕτως τοῦ βασιλέως, οὕτως οὐτινοσοῦν ἀνθρώπου· οὕτω καὶ τοῦ Χριστοῦ, τῆς τε Μητρὸς αὐτοῦ, καὶ παντὸς ἁγίου. Ἥρνηται νῦν ὁ Χριστὸς, καὶ δεδίωκται, καὶ ἐξουδένωται. Καὶ μακάριος εἶ, Πάτερ, ἐναθλῶν καὶ ἀντεχόμενος τῆς ὀρθοδοξίας. Ἀλλὰ προσεύχου καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ οἰκτροῦ, κατόπιν ἰέναι τῆς ἀγωσύνης σου, καὶ μὴ ἀπωσθῆναι, διὰ τὰς ἁμαρτίας μου.

sit matri suæ similis? Nisi igitur est circumscriptus, non ex virginali ipsius sanguine, ex quo sibi ipse templum exstruxit, sed cœleste præfert corpus, uti Marcello hæretico visum est, cæterisque olim impiis ante ipsum. Unde consectarium est, ut neque mater vere mater sit, sed falsum nomen gerat: nec ille similis nobis, sed naturæ dissimilis. Neque igitur Adam appellatus est: nam quo id pacto? In alterius naturæ corpore resurget quod terrestre est? Certe simili simile salvari intelligitur. Neque igitur (nam id est ex eo consequens) mors absorpta est, neque legalis servitus desiit: tum vero et circumcisione, et reliquis opus.

Vides, o homo Dei, in quem demersi impietatis gurgitem Iconomachi devenerint, non depingi Christum in tabula statuentes? Absque ulla dubitatione judaizant. Hinc neque Deiparam, nec sanctorum quemquam admittunt, per negationem propriæ ipsorum formæ, eos quoque quorum forma exprimitur, exsecrantes. Imaginis enim honor et contemptus in prototypum redit, ut magnus ait Basilius. Crucis similitudinem exsecraris: quam rem te exsecrari censes? nonne ipsam vivificam crucem? Sic de regis effigie, aut cujusvis hominis: sic et Christi, et Matris ejus et sancti cujuslibet. Nunc Christus negatus est, et persecutionem passus est, et despicatui habitus est. Et beatus es, Pater, cum dimicas ac obniteris pro orthodoxa fide. Sed et pro me misero precare, ut vestigiis sanctitatis tuæ insistam, nec propter peccata mea ejiciar.

ΚΔ'. — *Ἰγνατίῳ τέκνῳ.* [σλζ'.]

XXIV. — *Ignatio filio.*

Celebrat illius laudes.

Ἃ γέγραφας, τέκνον ἠγαπημένον, ἔγνων· καὶ χαίρω ἀκούων σου τῆς φωνῆς· οὐ μὴν ὡς ὑπολαμβάνεις τὰ κατ' ἐμέ· ἔωλα γὰρ καὶ οὐδαμινά· πλὴν εἰ λέγοις ὠφελεῖσθαι ἐν τοῖς λόγοις μου. Γράφε καὶ δέχου· καὶ φθόνος οὐδείς. Συνίημι βίον ἔλκειν σε στενοχωρητικὸν ἐν τῷ παρόντι διωγμῷ· ὥσπερ καὶ οἱ ὁμοτρόπως σοι κρυπτόμενοι. Ἀλλ' ἡ ἐλπὶς κουφιζέτω. Ἔχε τὰ κατὰ σὲ ἀσφαλῶς, μετὰ τοῦ καλοῦ Εὐσεβίου, ὃν καὶ προσαγορεύω. Ἡ παρὰ τῶν αἱρετικῶν κοινωνία οὐ κοινὸς ἄρτος, ἀλλὰ φάρμακον, οὐ σῶμα βλάπτον, ἀλλὰ ψυχὴν μελαίνον καὶ σκοτίζον· ῥίπτειν δὲ καὶ κρύβδην, οὐκ ἐμοὶ τὸ λέγειν. Ἀλλὰ τῶν ποιούντων φόβῳ· περὶ ὧν ἐκεῖνο λέγειν ἔστιν, ὅτι *Πολλοὶ τῶν ἀρχόντων ἐπίστευον εἰς αὐτόν· ἀλλ' οὐχ ὡμολόγουν διὰ τοὺς Φαρισαίους· ἵνα μὴ ἀποσυνάγωγοι γένωνται. Ἠγάπησαν γὰρ τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων μᾶλλον ἢ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ.* Εἰ δὲ ὀρθοδόξων αἱ εὐχαὶ τῆς ἱερουργίας· τί τοῦτο, εἰ παρὰ αἱρετικῶν γίνοιντο, συμβάλλεται; Οὐ γὰρ ὡς ὁ ποιήσας αὐτὰς φρονοῦσιν· οὐδὲ ὡς αὐταὶ αἱ φωναὶ σημαίνουσι, πιστεύουσιν· ἐπεὶπερ πᾶσα ἡ μυσταγωγία, Χριστὸν ἄνθρωπον ἀληθῶς γεγενῆσθαι δοξάζει· οἱ δὲ ἀρνοῦνται, κἂν λέγωσι, διὰ τὸ φρονεῖν μὴ ἐξεικονίζεσθαι αὐτόν.

Quæ scripseisti, dilecte fili, intellexi, ac vocem tuam quidem audire me delectat: at res meæ non sic sunt, ut tu existimas; nam sunt inanes ac nullius pretii, nisi quod sermonibus meis juvari te ais. Scribe et accipe: nec invidebo. Intelligo vitam trahere te plenam molestiarum in præsenti persecutione: quemadmodum et ii qui similiter ac tu in latebris degunt. Sed laborem spes sublevet. Tibi sedulo cave cum egregio Eusebio, quem et saluto. Communio cum hæreticis non panis communis est, sed venenum, quod non corpus quidem, sed animum obscurat et obtenebrat: projicere vero occulte, non est meum dicere; sed sunt qui metu faciant; de quibus illud usurpare fas est: *Multi ex principibus crediderunt in eum: sed propter Pharisæos non confitebantur, ut e Synagoga non ejicerentur. Dilexerunt enim gloriam hominum magis, quam gloriam Dei* [46]. Quod si orthodoxorum sunt eæ preces quibus res sacra peragitur: quorsum, an ab hæreticis illæ fiant, disceptatur? Neque enim eas perinde atque ipsarum auctor intelligunt: neque id credunt quod voces ipsæ significant: siquidem rei sacræ peractio omnis Christum hominem vere factum statuit: hi vero negant, quidquid dicant, qui eum pingi posse inficiantur.

[46] Joan. XII, 42.

Digitized by Google

Quemadmodum si diceret aliquis : Credo in Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, sentiret autem Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum unam esse hypostasim sub triplici nomine; quod fuit insipientis Sabellii dogma; age, hunc quisquam nostrum dicat in Trinitatem credere? minime sane : quanquam is asseveret. Sic igitur, neque hic, ut loquitur, ita credit, quamvis rei sacræ ritus orthodoxus est : sed is incassum loquitur, vel potius ludos agit, ac liturgiam contumelia afficit : quandoquidem et præstigiatores et incantatores divinis abutuntur canticis in dæmoniorum sacris. Præstabilius est eum, qui nondum sit sacro fonte tinctus, si baptizator orthodoxus non adsit, a monacho; aut si desit ille, a laico baptizari, dicente : Baptizatur talis in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti; quam lavacri expertem e vita abire : et ille vere baptizatus est. Ex necessitate enim fit legis commutatio; uti olim factum et constitutum est.

Ὡς ἂν εἰ καὶ λέγων τις· Πιστεύω εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα· φρονῶν δὲ ὅτι ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα μία ὑπόστασίς ἐστι τριώνυμος· ὅπερ ὑπάρχει δόγμα Σαβελλίου τοῦ ματαιόφρονος· τί οὖν; εἴπωμεν τὸν τοιοῦτον πιστεύειν εἰς Τριάδα; οὐδαμῶς· κἂν λέγῃ. Οὕτως οὖν, οὐδὲ ἐνταῦθα πιστεύει ὡς λέγει· κἂν ὀρθόδοξος ἡ μυσταγωγία· ἀλλ' εἰκαιολογεῖ ὁ τοιοῦτος [Reg. cod. ἑκάτερος]· μᾶλλον δὲ ἐνυβρίζει παίζων τὴν λειτουργίαν· ἐπεὶ καὶ γόητες καὶ ἐπαοιδοὶ χρῶνται θείαις ᾠδαῖς ἐν τοῖς δαιμονιώδεσι. Συμφέρει τὸν ἀβάπτιστον, εἰ μὴ εὑρίσκοιτο ὀρθόδοξος ὁ βαπτίζων, ὑπὸ μοναχοῦ, ἢ, καὶ τούτου μὴ ὄντος, ὑπὸ λαϊκοῦ βαπτισθῆναι, λέγοντος· Βαπτίζεται ὁ δεῖνα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· ἢ ἀφώτιστον ἐκδημῆσαι· καὶ ἀληθῶς ἐβαπτίσθη. Ἐξ ἀνάγκης γὰρ καὶ νόμου μετάθεσις· ὡς γέγονε πάλαι καὶ ἀποδέδεικται.

XXV. — *Petro Nicææ* (1).

ΚΕ'. — *Πέτρῳ Νικαίας.* [σμβ'.]

De hæreticorum vitanda communione. (Baron. an. 816, n. 46.)

Sciens tibi cordi esse, ut tecum, sacro capite meo, nihili homo loquar; amoris ergo, non necessitatis causa, nunc loquor. Et quidem jam ante locutus per alteram epistolam videor : quam utrum acceperis nescio. In utraque autem eadem vox mihi, ut corpore valeas, mi Pater, firmum veritatis fundamentum ad multorum stabilitatem, ad fidei signaculum, ad laudem Christi, ad gloriam universæ Ecclesiæ : quoniam conspicuus tu oculus præ cæteris, Orienti et Occidenti notus, habens una cum vita sancta, facultatem sermonis eximiam. Unde et imperatoribus charus factus es, et principibus amabilis, et monachis laudabilis, propriæ vero Ecclesiæ quid dicere opus est? cum beatum te prædicet, te exspetat, ametque ob plurima quæ patrasti egregia facinora, ut infantes ubera materna, ut pulli nutricem, ut agni verum pastorem. Quidni autem? cum auribus insonantia habeant vivifica verba tua; præ oculis erecta per te Dei templa. Necdum dico eleemosynarum copias, et reliqua opera sancta. Nec vero arbitrere me amicitiæ gratificari. Nam etsi oculis non usurpavi, audivi nihilominus ex iis qui viderant. Quod si nunc hæc occupat piaculum, vere luscus ille et externis et internis oculis : ne contristeris, beate, neque adeo mireris. Apostoli in cœnaculo erant, et celeberrimum templum deicidæ occupabant. Eadem nunc Iconomachorum ratio, et Judaica sentientium : quos convertat Dominus, et custodiat te pro me orantem filio tuo.

Εἰδὼς ὅτι φιλεῖς φθέγγεσθαί με τὸν οὐδενὸς ἄξιον πρὸς σὲ τὴν ἱεράν μου κεφαλήν· φιλίας χάριν, οὐ χρείας ἕνεκα ἤδη φθέγγομαι· φαίνομαι δὲ καὶ προφθεγξάμενος δι' ἑτέρας ἐπιστολῆς· ἣν εἰ ἐδέξατο οὐκ ἐπίσταμαι. Ἐν οὖν ἀμφοτέραις εἷς μοι ὁ λόγος, ὑγιαίνειν σε τῷ σώματι τὸν ἐμὸν Πατέρα, τὸν στερεὸν θεμέλιον τῆς ἀληθείας, εἰς ἔδρασμα πολλῶν, εἰς σφραγῖδα πίστεως, εἰς ἔπαινον Χριστοῦ, εἰς κλέος τῆς ὅλης Ἐκκλησίας· ἐπειδὴ περιφανὴς σὺ ὀφθαλμὸς παρὰ τοὺς ἄλλους, Ἀνατολῇ καὶ Δύσει γνωριζόμενος· ἔχων μετὰ τοῦ ἱεροῦ βίου καὶ τὸν λόγον πολλοστόν. Ἐξ οὗ καὶ βασιλεῦσι γέγονας φιλητὸς, καὶ ἄρχουσιν ἐραστὸς, καὶ μοναστῇς ἐπαινετός· τῇ δὲ οἰκείᾳ Ἐκκλησίᾳ τί δεῖ καὶ λέγειν; μακαριζούσῃ σε καὶ ἐπιποθούσῃ, δι' ἃ ἔδρασας πλεῖστα ὅτι μάλιστα κατορθώματα, ὡς νήπια τοὺς μητρικοὺς μαζοὺς, ὡς νεοττοὶ τὴν τροφὸν, ὡς ἄρνες τὸν ἀληθῶς ποιμένα. Καὶ πῶς γὰρ οὔ; ἐναύλα ἔχοντες τὰ ζωηρά σου ῥήματα, κατ' ὀφθαλμοὺς βλέποντες τοὺς ὑπὸ σοῦ ἀνορθωθέντας ναοὺς Θεοῦ. Καὶ οὔπω λέγω τὸ δαψιλὲς τῆς ἐλεημοσύνης, καὶ τὰ λοιπὰ ὁσιώματα. Καὶ μὴ δόξεις φιλίᾳ με χαρίζεσθαι. Εἰ γὰρ καὶ μὴ ὄψει ὑπέλαβον, ἀλλ' ὅμως κατήκοος ἐγενόμην παρὰ τῶν εἰδότων. Εἰ δὲ ὅτι νῦν κάθαρμα ὁ ὡς ἀληθῶς ἑτερόφθαλμος καὶ τοῖς ἔξω καὶ τοῖς ἔνδον ὄμμασι κατέχει ταῦτα, μὴ λυποῦ, ὦ μάκαρ· μήτε μὴν θαυμάσῃς. Οἱ ἀπόστολοι ἐν τῷ ὑπερῴῳ ἦσαν, καὶ τὸν περιβόητον ναὸν οἱ θεοκτόνοι περιελάμβανον. Τοιαῦτα καὶ τὰ τῶν Εἰκονομάχων καὶ Ἰουδαιοφρόνων νῦν. Οὓς ἐπιστρέψειεν ὁ Κύριος, καὶ σὲ περιφυλάξειε προσευχόμενον περὶ ἐμοῦ τοῦ σοῦ τέκνου.

XXVI. — *Theophylacto Nicomediæ.*

ΚϚ'.—*Θεοφυλάκτῳ Νικομηδείας.* [σμγ'.]

De sanctis imaginibus. (Baron. an. 816, n. 39.)

Jamdum optabam beatitudini tuæ scribere : sed defuit mihi humili copia tabellarii. Nunc Dei voluntate

Πάλαι ἐπεθύμουν ἐπιστεῖλαι τῇ μακαριότητί σου καὶ οὐκ ἐξεγένετό μοι τῷ ταπεινῷ ἀπορίᾳ γραμμα-

NOTÆ.

(1) Hujus Petri episcopi honorifica mentio est in Vita S. Nicetæ apud Surium 3 Aprilis.

Digitized by Google

τηρόρου· νῦν δὲ εὐδοκίᾳ Θεοῦ ἐπιτυχών, τὸν πόθον μου ἀποπληρῶ, ὃν εἰκότως ἐπ' αὐτῇ κέκτημαι· οὐ μόνον διὰ τὴν ἐν Κυρίῳ ὁμολογίαν· ἀλλὰ γὰρ καὶ ἰδίως διὰ τὴν ἐξαίρετόν σου παρὰ τοὺς πολλοὺς ἰδιοτροπίαν, τὸ μειλίχιον, τὸ ἁπλοῦν, τὸ ἐπίχαρι, τὸ γλυκὺ ἐν ταῖς ὁμιλίαις, τὸ εὐπροσήγορον ἐν ταῖς ἐντεύξεσι, τὸ περὶ πάντα ἀγαθοεργές· ἀφ' ὧν ὁ τῆς ἱερᾶς σου ψυχῆς χαρακτὴρ, καὶ μὴ ὁρώμενος, τεθεώρηται ὡραϊσμένος τῇ ποικιλίᾳ τῶν ἀρετῶν. Ἀλλὰ περὶ τοῦδε μὲν ἱκανῶς, ὅτι μηδὲ καιρὸς ἐγκωμίων. Τί δέ σοι ὤπται, ὦ μάκαρ, τὰ παρόντα; ἀλλ' οὐχὶ μικροῦ δεῖν Ἰουδαϊσμὸς, ἤτοι Ἑλληνισμός; Ἀφῃρέθη ὁ κόσμος τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὄψις τῶν ἱερῶν ναῶν πυρὶ παρεδόθη τὰ ἅγια· ἄλλο τι σχῆμα γνωρίζεται ἐν τῷ Χριστιανισμῷ· εἴγε δεῖ Χριστιανισμὸν, ἀλλὰ μὴ Ἰουδαϊσμὸν καλεῖν. Εὔκαιρον καὶ νῦν λέγειν· *Κύριε, τοὺς Προφήτας σου ἀπέκτειναν, καὶ τὰ θυσιαστήριά σου κατέσκαψαν.* Καί γε ἔκτειναν καὶ γε κατέσκαψαν. Τὸ γὰρ ξέειν καὶ ἐξορύσσειν τὴν ὄψιν αὐτῶν, οὐχὶ κατασκάπτειν ἐστὶν ἐμφανῶς; Ἄφελε ὄψιν ἀνθρώπου· καὶ οὐκέτι ἄνθρωπος, ἀλλά τι ἔκτρωμα· εἴγε καὶ ἔστι ζῇν· *Ἐνεπύρισαν ἐν πυρὶ τὸ ἁγιαστήριόν σου.* Καὶ ταῦτα ἀληθῶς· πᾶσαν θείαν εἰκόνα ἐν πάσῃ ὕλῃ χαραχθεῖσαν ἐμπρήσαντες. Ἀνέῳκται γλῶσσα βλάσφημος, τὸν Χριστὸν εἴδωλον λέγουσα, τὴν Θεοτόκον, πάντα ἅγιον. Καὶ γὰρ τοῦ ἀρχετύπου τὴν κλῆσιν τὸ παράγωγον κέκτηται· ἐπειδὴ καὶ τὴν προσκύνησιν. Διὰ τοῦτο καὶ [πάντα σταυροῦ τύπον, σταυρὸν καλοῦμεν, καὶ [b]] προσκυνοῦντες τὸν ζωοποιὸν σταυρὸν, προσπτυσσόμεθα. Ἀλλὰ ταῦτα ἐξετραγῴδησα ὁ ταπεινὸς, οὐχ ὡς ἀγνοούσης σου τῆς πανσόφου τελειότητος τῆς πλάνης τὸν ὄλεθρον, μή τι πάθοιμι μωρικόν· τὸ θλιπτικὸν δὲ πάθος παραμυθούμενος τῆς ἐμαυτοῦ καρδίας διὰ τῶν ἀναφορῶν· αἴ πως πεφύκασι λαλούμεναι, κουφίζειν τὰ ἐγκρυφῆ ἀλγεινά· καὶ ἅμα ὑποκινῶν αὐτὴν θερμότερον προσιέναι Θεῷ, ταχεῖαν ἐπιτίμησιν ποιῆσαι τῇ πονηρᾷ ταύτῃ αἱρέσει εἰς σωτηρίαν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Προσεύχου καὶ περὶ ἐμοῦ τοῦ ἐλαχίστου σου τέκνου, ἁγιώτατέ μου Πάτερ.

nactus, expleo desiderium meum, quod erga te jure suscepi, non solum ob tuam in Domino confessionem, sed peculiariter etiam ob egregios præ multis mores tuos, suavitatem, candorem, gratiam, et mellitam conversationem, affabilitatem in congressibus, et supra omnia beneficentiam : ex quibus sacræ animæ tuæ character, etsi non inspectus, ornatus visus est virtutum varietate. Sed de hac re satis : nec enim tempus est encomiorum. Quid vero tibi, o beate, visa sunt hæc quæ geruntur? Annon prope Judaismus, aut paganismus? Detractus est ornatus Ecclesiæ, sacrarum ædium facies : igni tradita sunt sancta : alia quædam forma cernitur in Christianismo : si Christianismum dici fas est, et non potius Judaismum. Nunc opportunum est ut dicatur : *Domine, prophetas tuos occiderunt, et altaria tua destruxerunt* [a]. Et quidem occiderunt, et quidem destruxerunt. Eradere enim et effodere faciem eorum, quid aliud est, quam aperte destruere? Aufer hominis faciem, non jam homo erit, sed abortivum quiddam, si tamen vivere possit. *Incenderunt igni sanctuarium tuum* [b]. Et hoc vere item : omnem divinam imaginem quacunque materia expressam concremantes. Apertum est os blasphemum, Christum idolum appellans, et Deiparam, et omnem sanctum : archetypi siquidem nomen retinet etiam exemplum, quando et adorationem quoque. Idcirco et omnem typum crucis, crucem appellamus, et vivificam crucem adorantes amplectimur. Verum hæc ego humilis deploravi, non quasi erroris perniciem ignoret exacta sapientia tua : ne stultus videar : sed ut cordis mei dolorem ipse leniam commemorando : solent siquidem narrationes, cum efferuntur, occultas levare molestias ; atque ut illam una excitem ad Deum enixius deprecandum, ut celerem vindictam pravæ huic hæresi reddat ad populi sui salutem. Ora etiam pro me minimo filio tuo, Pater sanctissime.

ΚΖ. — *Τιμοθέῳ τέκνῳ.* [σμδ'.]

XXVII. — *Timotheo filio.*

Laudat ob constantiam pro imaginum defensione : tum jejunio modum præscribit.

Οἷα σου ἡ ψυχὴ, τέκνον μου ποθητὸν, τοιαῦτα καὶ τὰ γράμματα, θαρσαλέα, εὔθυμα, εὐπρόθυμα, φιλόθεα, φιλομάρτυρα· καί γε τῆς ψυχῆς εἰκόνες οἱ λόγοι· καὶ ἐκ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας ἕκαστος φέρει τὰ λόγια· ὥστε καὶ ἡμᾶς ἀκούσαντάς σου τῶν ῥημάτων, ἐπιῤῥωσθῆναι, καὶ μᾶλλον ἀνδρειωθῆναι, καὶ πρὸς ἄθλησιν ἐπειχθῆναι. Ἵμὲ δὲ καὶ ὁ ἀδελφὸς Ἀδριανὸς ἐξηγησάμενος πλέον ἐξένισεν· ἀναγγελίας σου τὸ εὔθαρσον καὶ σταθηρὸν καὶ εὐπαῤῥησίαστον· καὶ μέν τοι καὶ διαλεκτικὸν πρὸς τοὺς ἐρεθίζοντας. Πόθεν σοι ταῦτα; ἢ οὐχὶ ἐπὶ τῆς προαγούσης ἀγαθῆς προαιρέσεως καὶ θείας περιποιήσεως· δι' ἧς ἤνεγκας τὰ προλαβόντα, καὶ ἔστηκας τῇ ἐλπίδι τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, μέχρι θα-

Qualis animus tuus, fili mi desideratissime, tales et litteræ plenæ fiducia, alacritate, strenuitate, insigni erga Deum et martyres charitate. Quippe imago animi sermo est, et ex abundantia cordis unusquisque profert oracula. Ita ut et nos, postquam verbis tuis aures præbuimus, fortiore animo ac magis virili fuerimus, et ad certamen ineundum multo promptiores. Me vero et frater Adrianus de te narrans vehementius perculit : cum et fiduciam ille tuam, et robur animi, et dicendi libertatem referret, quinetiam et artem disserendi adversus provocantes. Unde hæ tibi dotes? annon ex bono proposito antecedente, ac fiducia in Deum ; cujus ope superiora pertulisti, ac spe gloriæ Dei per-

[a] III Reg. XIX, 14. [b] Psal. LXXIII, 7. [b*] *Inclusa, in edit. Sirmondi typographi vitio omissa, supplevimus.* EDIT.

Digitized by Google

stitisti, usque ad obitum ad pugnam accinctus ? Gaude, lætare : cum Deo valebis omnia tolerare, corona victoriæ redimitus. Sed et pro me ora, frater, ut et tua, et cujusvis alterius similis vestigia consequar. Sunt autem satis multi per Christi gratiam : etenim veluti curriculum est in luce et conspectu positum : plurimi quoque martyres. Ne aliud igitur hæc quæ geruntur existimes quam Christi negationem, quoad eos qui persequuntur, factumque pro Christo martyrium, quoad eos qui præmia referunt. Atque istud quidem est in confesso. Nam ut in crucis imagine crux ipsa vivifica et agnoscitur, et negatur : sic et in imagine Christi idem sine discrimine statuendum. Mundus licet obcæcatus sit, vel ubi Christum abnegat, contumeliam jocum reputat, propter illius tolerantiam, quem contumeliose tractat. Sed quid mirum si ille sustinet, furiosorum conversionem quæreus ? Annon spineam coronam capiti ejus imposuere milites? annon vestem ei circumdedere purpuream qui et dixere : *Ave, rex Judæorum : et dabant ei alapas* [48]. Ipse vero omnia perferebat, cum derideretur, habereturque ludibrio, cum et in cruce alia plurima pateretur. Talia nunc quoque propter imaginem suam, et in sua ipse imagine perpetitur, siquidem archetypum in imagine conspicitur, ut viri sancti dixere. Sed miserescat ille celeriter Ecclesiæ suæ, confessores corroborans. Audio te jejunium protrahere, et lætor utique : tibi vero auctor sum ut quotidie post vesperam cibum sumas. Hæc enim via regia est, et hæc laudabilis abstinentia in isto martyrii genere.

A νάτου εὐτρεπιζόμενος; Χαῖρε, εὐφραίνου · ἰσχύσεις σὺν Θεῷ πάντα ἐνεγκεῖν, ἀθλοφορικὸν στέφανον ἀναδησάμενος. Ἀλλ' εὖχου κάμοὶ, ἀδελφὲ, συνέπεσθαι σοί τε καὶ εἴ τινι ἄλλῳ παραπλησίῳ. Ἱκανοὶ δὲ χάριτι Χριστοῦ. Καὶ γὰρ ὡς τὸ στάδιον λαμπρὸν καὶ ἐμφανές · πλεῖστοι καὶ οἱ μάρτυρες. Μὴ γὰρ οἶου τι ἄλλο εἶναι τὰ παρόντα, ἢ Χριστοῦ ἄρνησιν ἐπὶ τοὺς διώκοντας · καὶ Χριστοῦ μαρτυρίαν εἰς τοὺς τὰ ἆθλα φέροντας, καὶ τοῦτο εὔδηλον. Ὡς γὰρ ἐν τῇ εἰκόνι τοῦ σταυροῦ ὁ ζωοποιὸς σταυρὸς καὶ ὁμολογεῖται καὶ ἀρνεῖται · οὕτω καὶ ἐν τῇ εἰκόνι Χριστοῦ τὸ αὐτὸ ἀπαραλλάκτως. Εἰ καὶ τετύφλωται ὁ κόσμος · καὶ Χριστὸν ἀρνούμενος, παίζει τὴν ὕβριν, διὰ τὴν τοῦ ὑβριζομένου μακροθυμίαν. Καὶ τί θαυμαστὸν εἰ ὑπομένει, ζητῶν τὴν τῶν παροινούντων B ἐπιστροφήν; Μὴ οὐχὶ στέφανον ἐξ ἀκανθῶν ἐπέθηκαν αὐτοῦ τῇ κεφαλῇ οἱ στρατευόμενοι; μὴ οὐχὶ καὶ ἱμάτιον πορφυροῦν περιέβαλον αὐτόν; οἱ καὶ ἔλεγον · *Χαῖρε, ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων* · καὶ *ἐδίδουν αὐτῷ ῥαπίσματα*. Ὁ δὲ ἔφερε πάντα, καταγελώμενος, μυκτηριζόμενος, καὶ ὅσα ἄλλα πάσχων ἐν σταυρῷ. Τοιαῦτά ἐστι νῦν πάσχων διὰ τῆς εἰκόνος αὐτοῦ, καὶ ἐν τῇ εἰκόνι αὐτοῦ · ἐπειδὴ τὸ ἀρχέτυπον ἐν τῇ εἰκόνι ἐκφαίνεται, ὡς εἴρηται τοῖς ἁγίοις. Ἀλλ' εἴη ἔλεος ἐν τάχει τῇ Ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ, ἐνδυναμῶν τοὺς ὁμολογοῦντας. Ἀκούω ὅτι νηστείαν ἕλκεις · καὶ χαίρω μὲν, συμβουλεύω δὲ καθεκάστην ἐσθίειν μετὰ τὰ ἑσπερινά. Τοῦτο γὰρ ἡ βασιλικὴ ὁδὸς, καὶ αὕτη ἐπαινετὴ ἐγκράτεια ἐν τῇ C μαρτυρίᾳ.

XXVIII. — *Basilio præposito.*

ΚΗ'. — *Βασιλείῳ ἡγουμένῳ.* [σμς'.]

Ut fortiter pro Christo pati pergat, nec trepidet si ante imperatorem aut præsides ducatur.

Ubi intellexi omnia quæ propter Dominum passa est sanctitas tua, cum sacro suo subdito ; glorificavi optimum Deum nostrum valde : quod utique exortus et ipse es veluti sidus in mundo cum aliis sideribus, in hac præsenti quasi nocturna hæreseos pugna, vas electionis, columna et firmamentum veritatis. Quam admirabile par illud vestrum ! quam Christo amabile, quod plagas ipsius causa pertulit, exsilia, carceres, et ea usque in præsentem diem ! Sed quid est quod, antequam periculum faceres, ad me humilem venisti, sicuti ex te intellexi, nec tamen conspectu meo frui licuit : nec mirum utique. Quandoquidem enim, ut conjiciebas, non aderam ; miser enim ego ac tenebris obsitus ; quid te incommodo affecisti ? nisi quod nunc teipsum nobis per litteras conjunxisti : et jam nos spiritu invicem intuemur, et in unum convenimus in spiritu, una in Domino anima effecti, ego humilis in vobis sanctis, et vos in me. Quamobrem Christus in medio nostrum, juxta veracem illius pollicitationem. Quid deinde reliquum est ? Ut, quemadmodum cœpimus in laboribus pro Christo, consummemus propositum nobis certamen, nihil reformi-

Πάντα καταμαθὼν ἅπερ διὰ Κύριον ὑπέστη σου ἡ ὁσιότης σὺν τῷ ἱερῷ ὑπηκόῳ · ἐδόξασα τὸν ἀγαθὸν Θεὸν ἡμῶν λίαν · ὅτιπερ ἀνέτειλας καὶ αὐτὸς φωστὴρ ἐν τῷ κόσμῳ σὺν ἄλλοις λαμπτῆρσιν, ἐν τῇ νυνὶ νυκτομαχίᾳ τῆς αἱρέσεως, σκεῦος ἐκλογῆς, στύλος καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας. Ὡς θαυμαστὴ ἡ δυὰς ὑμῶν! ὡς ἐραστὴ τῷ Χριστῷ, πληγὰς δι' αὐτὸν ὑπομείνασα, ἀπαγωγὰς, φυλακὰς, καὶ ταῦτα D ἕως τοῦ παρόντος. Ἀλλά τί ὅτι πρὸ τῆς πείρας ἦκες πρός με τὸν ταπεινὸν, καθὰ ἐδίδαξας, μὴ ἐπιτυχών μου τοῦ συνοψισμοῦ; καὶ εἰκότως. Ἐπειδὴ γὰρ, ὡς ὑπελάμβανες, οὐκ ἦν · οἰκτρὸς γὰρ ἐγὼ καὶ σκοτεινός · τί ἵνα καὶ ἐβλάβης; πλὴν ὅτι συνῆψας ἡμῖν ἑαυτὸν νυνὶ διὰ τοῦ γράμματος · καὶ ὁρῶμεν ἀλλήλους ἤδη τῷ πνεύματι · καὶ εἰς ταυτὸν συνήλθομεν ἐν πνεύματι · μία ψυχὴ ἐν Κυρίῳ γεγονότες, ἐγὼ ὁ ταπεινὸς ἐν ὑμῖν τοῖς ἁγίοις, καὶ ὑμεῖς ἐν ἐμοί · ὅτιπερ Χριστὸς ἐν μέσῳ ἀμφοτέρων, κατὰ τὴν ἀψευδῆ ἐπαγγελίαν. Τί λοιπὸν ἔτι; ἵνα, καθὰ ἐνηρξάμεθα ἐν τοῖς ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτυρίοις, τελειώσωμεν τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα, μηδὲν ὑποπτήσσοντές · μὴ πληγὰς αὖθις, μὴ δεσμὰ, μὴ στρεβλωτῆρας, μὴ πῦρ, μὴ ξίφος, μὴ ὕδωρ, μηδὲ

[48] Joan. XIX, 3.

Digitized by Google

μάχαιραν. Οὕτως ὑποτίθεται ἡμῖν ὁ λόγος· οὕτως βοᾷ ὁ Ἀπόστολος· οὕτως ἡ τελείωσις τῶν μαρτύρων ἁπάντων. Οὐκ ἐσμὲν ἀγενέστεροι αὐτῶν· κἂν ἐγὼ τάλας, ἐκ Θεοῦ καὶ αὐτοὶ ἐγεννήθημεν· τὴν αὐτὴν μητέρα τῆς υἱοθεσίας κεκτήμεθα. Ἐκεῖνοι ἠθλοφόρησαν· καὶ ἡμεῖς ἀσχημονήσομεν; γυναῖκες καὶ κόραι ἐστέφθησαν· καὶ ἡμεῖς φιλοσαρκήσομεν; γέροντες καὶ νήπια νενικήκασι τυράννους καὶ βασιλεύοντας· καὶ ἡμεῖς ἰλιγγιάσομεν; οὐδαμῶς. Δῶμεν τὰς σάρκας τοῖς σαρκοφίλοις· ἡ ψυχὴ ἄληπτος. Μὴ φοβηθῶμεν *τοὺς σωματοκτόνους· ἀλλὰ τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἐν γεέννῃ ἀπολέσαι.* Ταναῦν ἀγαλλίασις καὶ θυμηδία. *Εἴπερ γὰρ συμπάσχομεν, καὶ συνδοξασθησόμεθα.* Θρηνείτω ὁ διάβολος, καὶ οἱ αὐτοῦ ὑπηρέται· τοῦτο γὰρ πάσχουσιν ἐν τῇ ἀκαταπλήκτῳ ἑστάσει τῶν μαρτυρούντων. Φῆς μὴ ἰδέσθαι πώποτε βασιλέα· μηδὲ ἄρχουσι παρεστάναι· κἀντεῦθέν πως δεδιᾷν. Μηδαμῶς. Ὦ Πάτερ, καταφρόνησον ἀμφοτέρων, ὁ Χριστὸν ἔχων ἐνδεδυμένον. Ἐκεῖνός σε πτηξάτω ὥσπερ καὶ δαίμονες· ἄνοιξον σὸν στόμα παρὼν πρὸς αὐτόν. Δοθήσεται γάρ σοι λόγος· Χριστὸς ἐπηγγείλατο. Ἔλεγξον αὐτὸν, εἰ ματαιολογεῖ. Οὐ τὸν Ἀχαάβ ἤλεγξεν Ἠλίας; οὐ τὸν Ἡρώδην Ἰωάννης; οὐκ ἄλλοι τοὺς ἄλλους; ἵνα μὴ κατονομάζων μακρολογῶ. Ὁ τότε Θεὸς, καὶ νῦν. Ὡς ἠγάπησεν ἐκείνους, καὶ ἡμᾶς. Μαθητιῶν ἦς τοῖς ἀποστόλοις, μάρτυσι, προφήταις, Πατράσιν, ὁσίοις. Ὁ καρπὸς τῷ δένδρῳ ἐξομοιούσθω, καὶ εἰ μὴ οὕτω περιπατήσομεν· σκαιοὶ καὶ οὐχὶ μαθηταὶ, οὐδὲ υἱοὶ, οὐδὲ καρποί· ἀλλὰ τῆς ἀντικειμένης μερίδος· τῶν φιλοκόσμων δὴ, λέγω, καὶ δουλοσάρκων· ὧν τὴν μίμησιν φύγοιμεν, ἐπιτύχοιμεν δὲ Θεοῦ, τελειοφρόνως ἀγωνιζόμενοι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν εἰρηκότι· *Θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον.*

frui Deo possimus, omni ope certantes in Christo *mundum* [53].

dantes, non plagas porro, non vincula, non tormenta, non ignem, non ensem, non aquam, non gladium [49]. Sic ipsa nos Scriptura admonet : sic Apostolus clamat : sic martyrum omnium consummatio. Non sunt nobis, quam illis, minus clari natales, quanquam ego infelix ; ex Deo et ipsi nati sumus eamdem adoptionis matrem adepti. Illi præmia retulere : et nos degeneres erimus ? feminæ ac puellæ coronatæ sunt : et nos carni blandiemur ? senes et pueri tyrannos vicere et reges : et nos stupentes hærebimus ? Minime vero. Carnem dimittamus his qui carnem diligunt : animus interim expugnari nequit. Ne timeamus *eos qui occidunt corpus : sed eum qui potest animam et corpus perdere in gehennam* [50]. In præsenti lætitia est et alacritas : *Siquidem enim compatimur, et conglorificabimur* [51]. Lugeat diabolus et ministri ejus ; hunc enim ipsis dolorem parit invicta martyrum constantia. Nunquam te regem ais coram intuitum, nec in conspectum venisse procerum, atque idcirco extimescere. Absit. O Pater, utrosque sperne, qui Christum habes quem induisti. Ille te timeat uti et dæmones. Resera os tuum, cum apud ipsum coram ages. Dabitur enim tibi sermo ; Christus pollicitus est [52]. Argue eum si inania loquitur. Non Achab Elias coarguit ? Non Herodem Joannes ? non alios alii ? ut ne singulos appellando sim longior. Qui tunc Deus, idem et nunc. Ut illos dilexit, ita et nos. Alumpum te professus es apostolorum, martyrum, prophetarum, Patrum, sanctorum. Arbori fructus respondeat. Nisi enim nos ita gerimus, degeneres sumus, non discipuli, non filii, non fructus : sed in contraria parte sumus, eorum dico, qui mundum diligunt, qui carni serviunt : quorum exempla fugiamus, ut Jesu Domino nostro, qui dixit : *Confidite, ego vici mundum*

ΚΘ. — *Μεγαλῷ καὶ Μαρίᾳ μοναζούσαις.* [σνϛ'.]

XXIX. — *Megaloni et Mariæ monialibus.*

In obitu præpositi.

Τὸ γράμμα ὑμῶν τίμιον· καὶ ἡ προσηγορία συνετή· ἡ δὲ ἀγγελία, τί εἴπω; ὀδυνηρὰ, ἢ χαροποιός; Ὁ ἐμὸς Πατὴρ ἐξεδήμησεν, ὁ ὁμολογητὴς Χριστοῦ, ὁ δεύτερος Ἰὼβ, τὸ ἐγκαλλώπισμα τῶν μοναστῶν, ὁ τῆς ἀγάπης Δημιουργὸς, ὁ παντοφίλητος ἀνὴρ, ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, ὁ πολύδακρυς ὀφθαλμὸς, ὁ φιλομαθὴς νοῦς, ὁ θείᾳ γνώσει πεπλουτισμένος, ὁ πολὺς ἐν ταπεινοφροσύνῃ, καὶ πολλοστὸς ἐν συνέσει, ὁ περιφανὴς πρὸ σχήματος, καὶ μετὰ τὴν μοναχικὴν τελείωσιν ὑπέρτερος. Ὁ δεθεὶς ἐν ἀγάπῃ Θεοῦ· κἀντεῦθεν μισήσας κόσμον· δούς τε προῖκα πάντα Χριστῷ πολύολβον οὐσίαν· εἶτα διαζευχθεὶς περιδόξου ὁμοζύγου, γένους τε καὶ φίλων καὶ συνήθων· ὁ καταλελοιπὼς περίγειον ἄξιωμα, οἶκον, πόλιν, πατρίδα, καὶ ταῦτα ἐν ἀκμαζούσῃ ἡλικίᾳ· εὐπρεπείᾳ τε προσώπου καὶ ὕψει ἡλικίας· εὐσθενείᾳ τε σώματος, καὶ ἀμφοτεροδεξιότητι τρόπων, νοητῶν τε καὶ ὁρατῶν· καὶ πλείω τούτων ἂν τις εἰπὼν, ἐλάτ-

Venerabilis epistola vestra, cordata salutatio : nuntius vero, quid dicam ? plenusne luctus, an gaudii ? Pater meus excessit e vivis, Christi confessor, Job alter, decus monachorum, charitatis conciliator, vir omnibus charus, homo Dei, cui perpetuo madens oculus lacrymis, mens discendi cupida, divinis doctrinis locuples, in humilitate assiduus, idemque perspicacia animi inclytus, ante sacrum habitum conspicuus, et idem post monasticam perfectionem longe præstantior. Ille Dei charitate devinctus, ac deinde mundum exosus, gratuitoque munere facultates omnes, cum prædives esset, Christo elargitus : mox sejunctus est ab illustri conjuge, a cognatis et amicis et familiaribus : abdicato terrestri magistratu, relicta domo, civitate, patria ; et hæc in florenti ætate : oris forma perelegante, eminenti statura, optima corporis valetudine, utroque laudum genere præditus, et quæ

[49] Rom. VIII, 35. [50] Matth. XX, 28. [51] Rom. III, 17. [52] Matth. X, 19. [53] Joan. VI, 33.

Digitized by Google

animo continentur, et quæ incurrunt in oculos : et si quis plura dixerit, non is tamen viri virtutem oratione consequatur. Vixit ille, ad Dominum abiit : ubi autem, et quo pacto ? Ereptus importune gregi ob morbum difficilem ; inclusus carcere in civitate annis duobus aliis et eo amplius : deinde in quamdam ablegatus insulam, ubi, qui confessorem decet, pro Christo cursum consummavit.

A των ἔλθοι τῆς τοῦ ἀνδρὸς ἀρετῆς. Οὗτος ᾠχετο, ἀνῆλθε πρὸς Κύριον. Ποῦ καὶ πῶς ; ἀρθεὶς φόρτα (*sic*) ἐκ τῆς ποίμνης διὰ τὴν δύσοιστον νόσον · φυλακισθεὶς ἐν ἄστει ἄλλοις δύο ἔτεσι καὶ πρός · ἔπειτα ἐξορισθεὶς ἐν νήσῳ τινί · κἀκεῖσε τελειώσας τὸν ὁμολογητικὸν δρόμον ὑπὲρ Χριστοῦ.

Non igitur mihi mœrorem hic casus affert, sed lætitiam singularem. Non ille est mortuus, sed in sempiternam vitam migravit : non hunc terra tegit, sed cœlum amplectitur. Excepit hunc confessorum chorus, cœtus ascetarum : ubi lux vera, ubi beata requies, propter quam adipiscendam labores ac molestias ultro in carne subiit, ascetarum confessorumque ritu. Nunc mihi solemnis iste festusque dies, nunc animi ingens oblectatio est, sed et orthodoxis omnibus, quod adjutorem ad Deum transmisere, qui eodem modo atque martyres hactenus cursus absolvit. Lætetur Ecclesia, quod columnas adhuc habet : sacer ordo exsultet, quod stellæ in mundo rursum oriuntur, quæ iis qui in tenebris hæreseos versantur lucem ostendant. Oh ! Pater, Pater ! quam egregius cursus ille tuus est ! quam sanctum monumentum tuum ! quam beata recordatio tui ! Totus tu splendidus, pulcher totus. Quis te intuitus non dilexit ? Quis tibi obvius non delinitus est ? Consuetudo tua optabilis, virtus explorata ; quid reliquum est ? Memento tum gregis tui, tum mei ipsius, filii tui, quanquam minimi quidem ac vilis. Quo ego te prosequar amore, nosti : et quo tu me, novi. Fer toti Ecclesiæ suppetias apud Dominum. Pro me misero deprecare, ut statim ac te veniam, quo more diem clausisti. Hæc quidem mea est apud communem Patrem oratio. Vos vero adhortor, ne fidem prodatis : ut sancte vivatis, cum sitis ambæ illius, et alterius altera, hæc quidem conjux, illa autem conjugis consanguinea ; ut cum illo gloria perfruamini sempiterna.

Οὐκ ὀδυνηρόν μοι οὖν τὸ πάθος · ἀλλὰ καὶ λίαν περιχαρές · οὐ τέθνηκεν · ἀλλὰ μετέστη εἰς αἰώνιον ζωήν · οὐ γῇ αὐτὸν ἐκάλυψεν · ἀλλ' οὐρανὸς ὑπεδέξατο. Ὑπέλαβεν αὐτὸν ἡ ὁμολογητῶν χορεία, ἡ ἀσκητῶν ὁμοσκηνία · ὅπου τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ἔνθα αἱ μακάριαι ἀναπαύσεις, ἀνθ' ὧν εἵλετο κόπων καὶ πόνων ἐν σαρκὶ ἀσκητικῶς τε καὶ ὁμολογητικῶς. B Νῦν μοι πανήγυρις, ἑορτή, θυμηδία · ἀλλὰ μὴν καὶ πᾶσιν ὀρθοδόξοις, προστάτην εἰς Θεὸν παραπέμψασι σύνδρομον τῶν προδραμόντων μαρτύρων ταγῶν. Ἀγαλλιάσθω ἡ Ἐκκλησία, ὅτι στύλους ἔτι κτᾶται· εὐφραινέσθω ὁ ἱερὸς θίασος, ὅτι φωστῆρες ἐν κόσμῳ πάλιν ἀνίσχουσι φρυκτωροῦντες τοὺς ἐν σκότει τῆς αἱρέσεως. Ὦ ! ὦ Πάτερ, Πάτερ, ὡς καλός σου ὁ δρόμος ! ὡς ὅσιον τὸ μνημόσυνόν σου ! ὡς μακάριον τὸ ὑπόμνημά σου ! ὅλος σὺ φαιδρός, ὅλος χαρίεις. Τίς σε ἰδὼν οὐκ ἠγάπησε ; τίς δὲ συντυχὼν οὐ γεγλύκανται ; Ἡ συνουσία σου ἐφετή · ἡ ἀρετὴ γνωριστική. Τί τὸ λοιπόν ; Μέμνησο ὡς τῆς ποίμνης σου, κἀμοῦ τοῦ σοῦ υἱοῦ, κἂν ἐλαχίστου καὶ ἐρρεμμένου. Οἶδας τὸν πόθον σου τὸν ἐν ἐμοί · ὡς κἀγὼ τὸν ἐν σοὶ C ἐμοῦ. Βοήθησον [f. Βόησον] ὑπὲρ πάσης τῆς Ἐκκλησίας πρὸς Κύριον· δεήθητι καὶ περὶ ἐμοῦ τοῦ οἰκτροῦ τάχει ἐλθεῖν πρὸς σέ, ἐν ᾧτρόπῳ τετελείωσαι. Αὕτη μέν μοι αἱ φωναὶ πρὸς τὸν κοινὸν Πατέρα. Ὑμᾶς δὲ παρακαλῶ, μὴ προδοῦναι τὴν πίστιν · ὁσίως βιοῦν, ὡς ἐκείνου οὖσαι, θατέρα θατέρας · ἡ μὲν ὁμόζυγος · ἡ δὲ τῆς ὁμοζύγου ὁμαίμων · ὡς ἂν σὺν ἐκείνῳ δόξης τῆς ἀϊδίου ἀπολαύσοιτε.

Nῦν igitur mihi solemnis iste festusque dies, nunc animi ingens oblectatio est, sed et orthodoxis omnibus, quod adjutorem ad Deum transmisere, qui eodem modo atque martyres hactenus cursus absolvit. Lætetur Ecclesia, quod columnas adhuc habet : sacer ordo exsultet, quod stellæ in mundo rursum oriuntur, quæ iis qui in tenebris hæreseos versantur lucem ostendant. Oh ! Pater, Pater ! quam egregius cursus ille tuus est ! quam sanctum monumentum tuum ! quam beata recordatio tui ! Totus tu splendidus, pulcher totus. Quis te intuitus non dilexit ? Quis tibi obvius non delinitus est ? Consuetudo tua optabilis, virtus explorata ; quid reliquum est ? Memento tum gregis tui, tum mei ipsius, filii tui, quanquam minimi quidem ac vilis. Quo ego te prosequar amore, nosti : et quo tu me, novi. Fer toti Ecclesiæ suppetias apud Dominum. Pro me misero deprecare, ut statim ac te veniam, quo more diem clausisti. Hæc quidem mea est apud communem Patrem oratio. Vos vero adhortor, ne fidem prodatis : ut sancte vivatis, cum sitis ambæ illius, et alterius altera, hæc quidem conjux, illa autem conjugis consanguinea ; ut cum illo gloria perfruamini sempiterna.

XXX. — *Simeoni monacho.*

Λ. — *Συμεὼν μοράζοντι.* [σξ'.]

Gratulatur quod pro Christo strenue dimicasset adversus Iconomachos. (Baron. an. 818, n. 22.)

Reddita mihi epistola sanctitatis tuæ. Ubi eam legi, et singula didici quæ illi cæterisque, qui cum ea sunt, sanctis Patribus nostris : *Quorum nomina sunt in libro vitæ*[84], acciderant, sacram omnium expulsionem, longinquam deportationem, molestam illam et gravem, ob variam huc atque illuc abductionem, et duram impiorum custodiam ; ingemui simul humilis, in cujusmodi tentationes Dei Ecclesias tempus perduxerit animo considerans : simul etiam beata duxi persecutionem pro Christo ferentium certamina ; teque pariter qui gestorum omnium nobis nuntius fuisti, nec renuisti erga me, nihili hominem, et manum movere ad scribendum, et totam afflictionis seriem singulatim percensere. Quo nomine benedicat tibi Dominus, ac magis magisque confirmet et corroboret in acerba ista testi-

Δεξάμενος ἐπὶ χεῖρας τὴν τῆς ἁγιωσύνης σου ἐπιστολήν, καὶ ἀναγνοὺς καὶ διδαχθεὶς ἕκαστα τῶν συμβεβηκότων αὐτῇ τε καὶ τοῖς σὺν αὐτῇ ἁγίοις Πατράσιν ἡμῶν· Ὧν τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ ζωῆς· διὰ τὴν ἁπάντων ἱερὰν φυγαδείαν, καὶ ἀλλοδαπὴν D μετανάστασιν, καὶ πειραστικὴν καὶ θλιπτικήν, διὰ τῆς ὧδέ τε κἀκεῖσε ἀπαγωγῆς τε καὶ φρουρητικῆς παρὰ τῶν ἀθέων καταπράξεως · ὁμοῦ μὲν ἐστέναξα ὁ ταπεινός, εἰς οἷα ἤγαγεν ὁ χρόνος πειραστήρια τὰς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ κατασκοπῶν · ὁμοῦ δὲ ἐμακάρισα τὰ ἆθλα τῶν δεδιωγμένων ἕνεκεν Χριστοῦ · ἔπειτα καὶ σὲ τὸν ἄγγελον ἡμῖν γεγονότα ἁπάντων τῶν δραματουργηθέντων · οὐκ ἀποκνήσαντα πρός με τὸν οὐδενὸς ἄξιον, καὶ χεῖρα ἐπὶ τὸ γράψαι δοῦναι, καὶ ἐχνομυθῆσαι ὅλην τὴν τῆς κακώσεως ὑπόθεσιν· ἀνθ' ὧν εὐλογήσαι σε Κύριος,

[84] Philipp. IV, 3.

Digitized by Google

στηρίξαι τε ἐπὶ πλέον, καὶ βεβαιώσαι ἐν τῇ ἀμείλικτῳ ἐνστάσει τῆς μαρτυρίας Χριστοῦ. Καὶ γὰρ ἔμαθον ὅτιπερ συμβαλὼν μετὰ τὴν ἔνστασιν τῷ ἀσεβάρχῃ Ἰωάννῃ οὐχ ὑπεστάλης, οὐδὲ δεύτερος ἦλθες τῆς εἰς λόγους συμπλοκῆς· ἀλλὰ στερρῶς ἀντικατάστας, περιεῖλες αὐτὸν, καὶ ἀπεστομάτισας νεανικῶς λόγῳ ἀληθείας τῆς δοθείσης σοι ὑπὸ ἐνεργείας τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Καὶ γὰρ οὐδὲ πάρεστιν ἐν τοῖς ἠπατημένοις δύναμις λόγου· ἐπεὶ μηδὲ φῶς· οὐδὲ ἀληθείας ἀπόλειξις, οὐδέ τι εὐθὺς, οὐδὲ ὅσιον ἐν σκότει διαπορευομένοις τῇ ἀσύνετῳ καρδίᾳ καὶ μεμωραμένῃ σοφίᾳ, τἀληθὲς δὲ εἰπεῖν, ἀσοφίᾳ καὶ ἀμαθίᾳ καὶ τυφλότητι. Ἓν δὲ μόνον καὶ πρῶτον καὶ τελευταῖον, ἡ ἐξουσία τοῦ σκότους· τοῦτο αὐτοῖς καὶ λόγος, καὶ ὅρος, καὶ πίστις, καὶ δόξα, καὶ ὅπλον. *Ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς*, ἔφη ὁ Κύριος Τί γὰρ οὐκ ἔδρασαν ἀσεβές τε καὶ Ἰουδαϊκόν; Χριστὸν ἐνύβρισαν, τὴν Θεοτόκον, τοὺς ἁγίους· ὧν γὰρ οἱ σωματικοὶ χαρακτῆρες ἀτιμάζονται, αὐτοῖς ἐκείνοις ἡ ὕβρις ἀναπέμπεται τοῖς πρωτοτύποις· καὶ διὰ τοῦτο εἰκότως Ἀντίχριστοι ῥηθεῖεν οἱ Εἰκονομάχοι· ἐπειδὴ λέγει ὁ Θεολόγος καὶ εὐαγγελιστής· *Καὶ νῦν πολλοὶ Ἀντίχριστοι.* Ταῦτα μικρὰ μὲν πρὸς τὴν σὴν σύνεσιν· τῆς ἀγάπης δὲ σύμβολα, τῆς ἐν ἑνὶ φρονήματι καὶ μιᾷ ψυχῇ δοθείσης ἡμῖν ὑπὸ Θεοῦ. Ἀλλά μοι προσεύχου, ἀδελφὲ καλὲ, τὰ ἴσά σοι ἐναθλεῖν· καὶ γνωρίσαι μοι πάλιν ἀξίωσον ὅπως σύ τε διάγοις, καὶ ὅπως ἔχει καὶ ἕξει τὰ τῆς ἱερᾶς σου συνοδίας.

monii Christi dimicatione. Enimvero cognovi quemadmodum post dimicationem ipsam, cum Joanne impiorum duce congressus, haudquaquam metu cesseris, nec inferior sermonis conflictu exstiteris, sed fortiter obsistens ipsum viceris, et elinguem juvenili vigore reddideris verbo veritatis subnixus, quam tibi Spiritus sancti operatio suggerebat.

Nulla videlicet in iis qui decepti sunt residet vis sermonis; quoniam nec lumen, nec veritatis specimen, nec rectum aliquid, aut sanctum in tenebris ambulantibus stulto corde et evanida sapientia, seu, ut verius dicatur, insipientia, imperitia, cæcitate. Unum autem inest, et primum et postremum, potestas tenebrarum: hoc illis et sermo, et definitio, et fides, et gloria, et arma. *Ex operibus eorum cognoscetis eos*[85], ait Dominus. Quid enim impium aut Judaicum non egerunt? Christum contumelia affecerunt, Deiparam et sanctos: quorum enim corporeæ figuræ ignominia afficiuntur, in prototypa ipsa transmittitur contumelia: ideoque Antichristi merito dici possunt Iconomachi: quandoquidem, uti a Theologo et evangelista scriptum est: *Et nunc multi sunt Antichristi*[86]. Hæc parva quidem ad prudentiam tuam: sed charitatis, quæ nobis a Deo in uno sensu et anima una donata est, symbola sunt. Tu vero, frater egregie, pro me ora, ut pari tecum pugna decertem: et indicare porro non graveris, quomodo et ipse agas, et quomodo se habeant habiturique sint sacri comites tui.

ΛΑ'. — *Ἰωσὴφ ἀδελφῷ καὶ ἀρχιεπισκόπῳ.* [σξβ'.]

XXXI. — *Josepho, fratri et archiepiscopo.*

Varia tum ab Iconomachis impie, tum contra Iconomachos a Christi confessoribus fortiter gesta memorat. (Baron. an. 816, n. 43.)

Ὅσον μὲν ἀπὸ γραμμάτων, οὐκ ἔμαθον τὰ τῆς ὑγείας σου, ἀλλὰ φεῦ τῶν ἁμαρτιῶν μου ὅτι οὕτω γέγονεν! Ἐδηλώθη γάρ μοι ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν ἡ τούτων μεθ' ἑτέρων ἀπώλεια· καὶ ἦδε τοῦ διαβόλου ἐνέργεια. Ἀλλὰ δόξα τῷ Θεῷ τῷ κρύψαντι αὐτὰ ἀπὸ τῶν κρατούντων. Ἔμελλον γὰρ πολλοὶ κινδυνεύειν. Ἀλλ' ὅτι καὶ οἱ ἴαμβοι συναπώλοντο, οὓς εὖ ποιῶν ἐμέτρησας κατὰ τῶν Εἰκονομάχων. Οὐ πάντως δὲ ἀμεταγράφους καὶ ἀπαρασημειώτους ἔμελλες αὐτοὺς πέμπειν. Ταῦτα μὲν ἐλύπησεν ἡμᾶς, ὡς τὸ εἰκός. Ἐγὼ δὲ ὁ ταπεινὸς, καὶ αὖθις προσαγορεύω τὴν ἁγιωσύνην σου γλιχόμενός σου τὸ τίμιον πρόσωπον· καὶ τίνος γὰρ πρὸ σοῦ; καὶ οὐχὶ ἀεί; οὐ τοσοῦτον ἐκ φύσεως, ὅσον ἐκ συμπράξεως οὐ τῆς χαμόθεν ἐγειρομένης, ἀλλ' οὐρανόθεν ἐνεργουμένης, ἐκ πρώτης βαλβίδος σχεδὸν μέχρι τοῦ δεῦρο· ὡς ἴσασι πάντες· καὶ ἐμόρφωσαν οἱ γεννήσαντες, εἶπω καὶ σωματικῶς καὶ πνευματικῶς; Εἴη δὲ μένειν ἡμᾶς καὶ πρὸς τὸ ἑξῆς ὡσαύτως· καὶ μή με διαιρεῖσθαί σου τῆς ἀρετῆς πλήθει τῶν ἁμαρτιῶν· ἐκ θείας φιλανθρωπίας συγκροτουμένους, καὶ ἐντεύξεως τῶν εἰς φῶς ἐνεγκόντων. Τὰ μὲν δὴ τῆς εὐχῆς τοιαῦτα.

Quantum quidem ex litteris, de valetudine tua nihil cognovi, sed heu peccatis meis quod hæc ita evenerunt! Indicatum enim mihi est a fratribus, litteras illas una cum aliis intercidisse: et hæc quidem diaboli vis. Sed laus Deo, qui illas abscondit iis qui rerum potiuntur: multis enim impendebat periculum. Quinetiam perilsse simul iambos, quos recte agens contra Iconomachos scripseras: omnino autem sine exemplo et nota eos mittere non debueras. Hæc sane contristarunt nos, ut par erat. Ego vero humilis iterum alloquor sanctitatem tuam, faciem venerandam videre desiderans; cujus enim potius quam tuam? Ac nonne semper? neque id ex natura tantum, quantum ex actionum conspiranti societate, non humi nata, sed cœlitus profecta, a primis fere carceribus in hanc diem, ut sciunt omnes; ac formaverunt parentes, corporaliter dicam an spiritualiter? Utinam autem sic maneamus etiam in posterum, ut a virtute tua non divellar peccatorum meorum multitudine, ex divina benignitate consentientes, et ex eorum deprecatione qui genuerunt! Ac vota quidem nostra talia sunt.

Τὰ δ' ἄλλα οἷα καὶ ὅσα, ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, στεναγμῶν καὶ ὀδυρμῶν ἄξια, ἤδη πάντως

Cætera autem qualia et quam multa, in Ecclesia Dei, gemitu ac lacrymis digna, jam prorsus audi-

[85] Matth. VII 16. [86] I Joan. II, 19.

Digitized by Google

sti : quæ enim ne prisci quidem contra Christum egerant hæretici, ea nunc majori rabie patrata sunt. Et dormit Christus, et salsum incredulitatis mare intumescit, extremam perniciem afferens. Sed adsint tecum germani discipuli, qui Christum ad increpationem periculique depulsionem exsuscitent. Abiit et meus in habitu susceptor ac sponsor, vir bonus, confessionis præmium reportans in molestissima, ut in lectulo se ipse versare non posset, infirmitate. Quomodo? Cum resisteret, abductus est et custoditus, deinde etiam relegatus, atque ita martyrium consummans. Itaque Dominus non despexit obedientiæ ejus labores, quantos nosti : tametsi propter peccata mea inter Mœchianos deprehensus fuerit, corpori parcens, non animo item abreptus, ut res ipsa declaravit. Propterea cœtui a Deo subductus, in alteram partem victoriam vertit : quemadmodum et Mediciotes, atque adeo Nicænus quoque ; ut litteris ipsis edoctus sum. Et quid hunc aut illum dico? Mihi enim persuadeo, sic affectos esse omnes qui restiterunt. Quin et ipse verus patriarcha noster veritatem profitetur, ut ex ejus ore didici qui illum audierat, ejusque defensionem laudabat. Hæc dixi, tum ut defunctum merito laudarem, tum ut sanctitati tuæ nota facerem quæ debebam. Sed non ignoras intestinum malum, Leontium illum quondam nostrum, qui et antea Mœchianis adhæsit, et nunc princeps est œconomachorum. Eam ob causam et Studianum obtinuit, et Saccudioni injuste dominatur. Ex impuro nihil purum : qualis genitor carnalis, talis et filius : quem Deus convertat sanctis precibus tuis ; et me peccatorem in timore suo confirmet. Saluto eos qui reverentiæ tuæ famulantur. Qui mecum est, ut famulus te veneratur.

A

B

C

ἀκούοις · ἃ γὰρ οὐδὲ οἱ πάλαι αἱρετίσαντες ἔπραξαν κατὰ Χριστοῦ, ταῦτα μανικώτερον ἐξείργασται νῦν. Καὶ Χριστὸς καθεύδει · καὶ ἡ ἅλμυρὰ τῆς ἀπιστίας θάλασσα κεκορύφωται, πανολεθρίαν ποιοῦσα. Ἀλλ' εἴησαν σὺν σοὶ οἱ γνησιεύοντες τῶν μαθητῶν, Χριστὸν εἰς ἐπιτίμησιν καὶ καταστόρευσιν τῆς κινδυνεύσεως διεγείροντες. Οἴχεταί μου καὶ ὁ τοῦ σχήματος ἀνάδοχος, ἀνὴρ ἀγαθὸς, ὁμολογίας ἄθλον ἀπενεγκάμενος ἐν τοιαύτῃ χαλεπωτάτῃ νόσῳ· ὡς ἐνδεῶς ἔχειν καὶ τοῦ ἐπὶ κλίνης στρέφεσθαι. Πῶς; ἐνστὰς, καὶ ἀρθεὶς καὶ φυλακισθεὶς, εἶτα καὶ ἐξορισθεὶς · καὶ ταύτῃ τὸ μαρτύριον τελέσας. Οὐ παρεῖδεν οὖν αὐτοῦ Κύριος τοὺς ὑποτακτικοὺς κόπους, ὁπόσους οἶσθα, κἂν ἐάλω κατὰ τὰς ἁμαρτίας μου ἐν τοῖς Μοιχειανοῖς, φειδοῖ τοῦ σώματος, οὐ συναιρεύμενος τῷ φρονήματι · ὡς τὸ πρᾶγμα ἐδείκνυ. Διὰ τοῦτο ὑπὸ Θεοῦ καὶ ῥαγεὶς τῆς συμμορίας, ἑτεραλκὴς τὴν νίκην πεποίηται, ὥσπερ καὶ ὁ Μηδικιώτης· ἀλλὰ μὴν καὶ ὁ Νικαίας· ὡς γράμμασιν αὐτοῖς ἐπιστώθην. Καὶ τί λέγω τοῦτον κἀκεῖνον; Καὶ γὰρ πείθομαι καὶ ἕκαστον τῶν ἐνισταμένων οὕτως ἔχειν. Ἀλλὰ γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ ἀληθινὸς ἡμῶν πατριάρχης ὁμολογῶν ἐστι τὴν ἀλήθειαν · ὡς ἔμαθον ἐκ στόματος τοῦ παρ' αὐτοῦ ἀκηκοότος, καὶ ἐπαινοῦντος τὴν τότε ἔνστασιν. Εἴρηκα ταῦτα, ὁμοῦ μὲν τὸν ἐκδημήσαντα εἰκότως ἀποτιμῶν· ὁμοῦ δὲ καὶ τῇ σῇ ὁσιότητι γνώριμα καθιστῶν τὰ ὀφειλόμενα. Ἀλλ' οἶδας ὅτι τὸ ἐγκόλπιον κακὸν Λεόντιος, ὁ ποτὲ ἡμέτερος, ὡς συναπήχθη τοῖς Μοιχειανοῖς πρότερον, καὶ νῦν προστάτης τῶν Εἰκονομάχων. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ Στουδίου παρέλαβε · καὶ τοῦ Σακκουδίωνος ἀνόμως ἄρχει. Ἐξ ἀκαθάρτου οὐδὲν καθαρόν · οἷος ὁ φύσας κατὰ σάρκα, τοιοῦτον δὴ καὶ τὸ γέννημα · ὃν ὁ Θεὸς μεταστρέψειεν εὐχαῖς σου ἁγίαις· κἀμὲ στηρίξειε τὸν ἁμαρτωλὸν εἰς φόβον αὐτοῦ. Τοὺς ἠξιωμένους ὑπηρετεῖσθαι τῇ τιμιότητί σου προσφθέγγομαι. Ὁ σὺν ἐμοί σε δουλικῶς προσκυνεῖ.

D

XXXII. — *Thaleæo filio.*

ΛΒ'. — *Θαλελαίῳ τέκνῳ.* [σξθ'.]

De presbytero, qui, cum orthodoxus esset, metu, cum hæreticis cibum sumebat. (Baron. an. 818, n. 20.)

Recte egisti, qui ad me scripseris, dilecte fili. Hoc ipso enim tum fidem, tum amorem tuum prodidisti. Sed quid mihi laudes occinis, quarum omnino sum expers? Non me peccatorem nosti, ac sermone rudem? Sed solers est admodum charitas, amicis eas quarum expertes sunt laudes attribuens. Laudandi igitur studio misso, ora potius, fili, ut in Domino constabiliar, et omni modo server a malo. Corporalis infirmitas tua cum gratiarum actione sit apud Deum : nec de modo contristare quo contigit. Novit Dominus quæ cuique prosint tribuere. Unde id tamen acciderit nescio. Maledicentia contemnatur, ac celeriter evanescet : si enim timeatur, magis ingruet ; quam vincas utinam, Deo corroborante. Quanquam plurimæ ab iis qui persequuntur, molestiæ ingruunt : at cœlestis remuneratio est. *Siquidem* igitur *compatimur, et conglorificabimur*[87]. Non enim oblectationis fistud, sed martyrii tempus est.

[87] Rom. VIII, 17.

Καλῶς ἐποίησας, ἐπιστείλας μοι, τέκνον ἠγαπημένον. Ἔδειξας γὰρ ἐν τούτῳ τὴν πίστιν καὶ ἀγάπην σου. Ἀλλὰ τί μοι ἐπαίνους ᾄδεις, ὧν ἀμοιρῶ κατὰ πάντα; Οὐκ οἶδας ὅτι ἁμαρτωλὸς ἐγὼ καὶ ἰδιώτης τῷ λόγῳ ; Ἀλλ' ἡ ἀγάπη κλεπτίστατος, τὰ μὴ ὄντα τοῖς ἀγεράστοις παρὰ τῶν φιλούντων προσάπτουσα. Ἀφέμενος οὖν τοῦ ἐπαινεῖν, προσεύχου μᾶλλον, τέκνον, στηρίζεσθαί με ἐν Κυρίῳ, καὶ σώζεσθαι ἐν παντὶ τρόπῳ ἀπὸ τοῦ Πονηροῦ. Ἡ σωματική σου ἀσθένεια ἐν εὐχαριστίᾳ εἴη πρὸς Θεόν · καὶ μὴ λυποῦ τὸν τρόπον ἐξ οὗ ἦλθεν. Οἶδε Κύριος τὰ συμφέροντα ἑκάστῳ τιθέναι· πλὴν ἀγνοῶ ὅθεν σοι ἦκεν. Ἡ βλασφημία καταφρονείσθω · καὶ οἰχήσεται θᾶττον· φοβοῦσα δὲ μᾶλλον παραγίνεται. Ἧς ῥυσθείης Θεοῦ ἐπιῤῥώσει. Εἰ καὶ καταπόνησις πολλὴ παρὰ τῶν διωκτῶν · ἀλλὰ τὸ βραβεῖον οὐράνιον. *Εἴπερ* οὖν *συμπάσχομεν*, [ἵνα] *καὶ συνδοξασθῶμεν*. Οὐ γὰρ εὐπαθείας ὁ καιρὸς, ἀλλὰ *μαρτυρίου*.

Digitized by Google

Τὸ πρόβλημα περὶ τοῦ πρεσβυτέρου τοῦ ὀρθοδοξεῖν δοκοῦντος, συνεσθίοντος δὲ ἐπισκόπῳ καθὰ εἰρηκας· εἰ μὲν παύσοιτο τῆς τοιαύτης συνεστιάσεως, μετ' ἐπιτιμίου ἀπείρξεως τῆς ἱερουργίας ἕως τινὸς χρόνου, μηκέτι εἰς τὸν αὐτὸν ὄλισθον ὑποπίπτειν· ἔχει ἴασιν τοῦ ἱερουργεῖν Θεῷ. Εἰ δὲ ἀδιαφοροίη· μὴ γένοιτο λύτρον ἀνδρὸς ὁ ἴδιος πλοῦτος· τοῦ φυγεῖν σὺν τῇ δόσει καὶ αἱρετικῆς κοινωνίας, καὶ ἁμαρ[τη]τικῆς ἄλλης πράξεως· οὐ μὴν τῇ ἀνταλλαγῇ δοῦναι τὰ καλὸν, καὶ λαβεῖν τὸ χεῖρον· οἷον δοῦναι φῶς, καὶ λαβεῖν σκότος. Οὐδ' ἂν τὰ ὅλα χρήματα τοῦ κόσμου παρέξει τις· καὶ κοινωνῶν εἴη τῇ αἱρέσει, φίλος Θεοῦ καθίσταται, ἀλλ' ἐχθρός. Καὶ τί λέγω κοινωνίας; Κἂν ἐν βρώματι, καὶ πόματι, καὶ φιλίᾳ συγκάτεισι τοῖς αἱρετικοῖς ὑπεύθυνος. Τοῦ Χρυσοστόμου ἡ ἀπόφασις· ἐπεὶ καὶ παντὸς ἁγίου. Πῶς δὲ ἀκούσιον, καὶ οὐκ ἔργον τῷ δοκοῦντι ὀρθοφρονεῖν, κοινωνοῦντι δὲ ὅμως τῇ ἀρέσει; Ἀκούσιόν ἐστιν, ὅταν τὸ στόμα τις τοῦ ὀρθοδόξου βιαίως ἀναχάνας, ἐγχέῃ τὴν αἱρετικὴν κοινωνίαν· ὅπερ ἐποίησαν οἱ πάλαι αἱρετικοὶ, καὶ ποιοῦσιν, ὡς ἔμαθον, οἱ νυνὶ Χριστομάχοι. Τὸ δὲ ἀφ' ἑαυτοῦ μετασχεῖν, ἑκούσιον. Εἰ δὲ ὅτι δέει· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ζητούμενον· οὐδὲ οὕτως ἕξει ἀπολογίαν. *Μὴ φοβεῖσθε γὰρ ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα*, ἀλλὰ Θεὸν, τὸν τὸ συναμφότερον γεέννῃ αἰωνίου πυρὸς παραπέμποντα. Ἀκούομεν; Ἀληθῶς ὁ κόσμος ὅλος μιᾶς ψυχῆς οὐκ ἔστιν ἀντάξιος, τῆς φυλαττούσης ἑαυτὴν ἀμέτοχον καὶ αἱρετικῆς κοινωνίας καὶ παντὸς κακοῦ. Οἱ δὲ ἀμφοτέρων μέτοχοι, χόρτῳ ἰσότιμοι, ξύλοις, καλάμῃ. Ἃ κατακαύσει τὸ δοκιμαστικὸν πῦρ τῆς κρίσεως· τοὺς δ' αὐτῶν πράκτορας συντηρήσει, ἀΐδίως φλογιζομένους, καὶ μὴ χωνευομένους.

A Quæstio de presbytero, qui cum orthodoxus crederetur; cum episcopo, quemadmodum dixisti, una cibum capit; si quidem ita convivari desierit, imposita pœna, abstentus ut sit ab re sacra obeunda usque ad certum tempus, ne posthac simili lapsu offendat: sanari potest, ut sacris operetur. Sin is parvipendat; ne sint homini propriæ opes pro redemptionis pretio. Fugienda enim cum donatione communio hæretica, et aliud quodvis scelus: nec sic instituenda commutatio, ut quod bonum est detur, accipiatur quod deterius: cujusmodi est lucem impertiri, ac tenebras referre. Nec si quis universas mundi divitias offerat, communicetque hæresi, amicus Dei censebitur, sed hostis. Quanquam quid communionem dico? Vel si in cibo potuque, et amicitia cum hæreticis congrediatur, reus est. Hæc Chrysostomi, imo et cujusvis sancti, oratio est. Quomodo vero id contra voluntatem ac non sponte fit, cum quis orthodoxus quidem videtur, hæresi tamen interim communicat? Contra voluntatem est, si quis orthodoxi os per vim aperiens, hæreticam communionem infundat: id quod fecerunt olim hæretici, et faciunt, ut didici, hujus ætatis Christomachi. Cum quis autem a seipso particeps fit, id sponte fit. Sin autem quoniam timet; hoc enim est quod quæritur; nec sic habebit excusationem. *Nolite* enim *timere eos qui occidunt corpus* [88]; sed Deum, qui utrumque potest in gehennam sempiterni ignis amandare. Audimus? Vere mundus totus non est cum anima una conferendus, quæ seipsam tum ab hæretica communione, tum ab omni malo servat immunem. Qui vero sunt utriusque participes, feno similes sunt, ligno, stipulæ: quæ quidem explorator ignis judicii cremabit: eorum autem auctores in sempiternum ævum servabit, exurendos idem, non vero purgandos.

B

C

ΛΓ'. — *Πρὸς τοὺς λέγοντας μὴ περιγραπτὸν εἶναι τὸν Χριστόν* [σπη'.]

Ὁ μὴ περιγραπτὸν εἶναι σώματος χαρακτῆρι τὸν Χριστὸν λέγων· εἰρμῷ τινι πάντως φυσικῷ, καὶ ἀποδείξει λογικῇ κεχρημένος, τὴν περὶ τούτου ἔνστασιν πεποίηται, εἰς βεβαίωσιν ἀληθείας καὶ διασάφησιν τῶν ἀμυήτων.

Οὐκοῦν παρελθὼν διδασκέτω, ὅπως ἔχει φύσεως ὁ λόγος, καὶ τίς ἡ αἰτία τῆς ἀγραφίας. Ὅτι τῷ καθ' ἡμᾶς εἶδει οὐ μεμόρφωται; ὅτι ὀστέοις τὸ σῶμα οὐ διεῖληπται; ὅτι βλεφάροις καὶ ὀφρύσι τὰς ὀπτικὰς κόρας οὐκ ἐφήρμοσται; ὅτι ὠσὶ τοὺς ἑλικοειδεῖς πόρους οὐ τετόνωται; ὅτι ῥισὶ τῶν ὀσφραντῶν ἀντιλαμβάνειν οὐκ ηὐθείασται; ὅτι παρειαῖς ἡδώσαις οὐκ ἐξήρτηται; ὅτι στόματι καὶ γλώττῃ, χείλεσί τε καὶ ὀδοῦσιν, οὐ διείλεκται, βέβρωκέ τε καὶ πέπωκεν; ὅτι ὤμων, καὶ ὠλενῶν, καὶ χειρῶν περιθέσει οὐ διέπλασται; ὅτι στέρνα αὐτῷ καὶ νῶτα σὺν κνημῖσι καὶ ποσὶν οὐκ ἐμπέφυκεν; ὅτι παράτασιν χρονικὴν κατὰ προκοπὴν καὶ αὔξησιν ἡλικίας οὐκ εἴληφεν; ὅτι κίνησις αὐτῷ πορευτικὴ, ἡ ἄνω, ἡ κάτω, ἡ ἐντὸς, ἡ ἐκτὸς, ἡ δεξιὰ, ἡ ἀριστερὰ, ἡ κυκλοφορικὴ, οὐ συνεκπέφανται; ὅτι κόποις καὶ

XXXIII. — *Ad eos qui dicunt non circumscribi Christum.*

Qui circumscriptum esse corporis forma Christum negat; consecutione quadam omnino physica, et demonstratione logica, usus, hanc de isto argumento instantiam protulit ad confirmationem veritatis, et ut profani homines manifesti fiant.

Prodiens itaque in medium, doceat cujus sit naturæ sermo, et quæ causa sit, cur Christus pingi non possit. An quod non est ad similitudinem nostram informatus? quod corpus ei non est divisum ossibus? quod pupillas oculorum non habet palpebris instructas ac superciliis? quod aures non sunt sinuosis compactæ meatibus? quod non sunt aptæ compositæ nares ad percipiendos odores? quod non est pubescentibus genis instructus? quod ore, lingua, labiis dentibusque, nec vocem protulit, nec comedit aut bibit? quod non est humeris, et ulnis, et manibus circumductis conformatus? quod nec pectus ei nec dorsum, cum cruribus pedibusque, inest a natura? quod progressu temporis non est procerior factus, juxta processum et incrementum ætatis? quod nullus ei ad incessum motus, supra, in-

D

[88] Matth. x, 28.

Digitized by Google

fra, intra, extra, dextrorsum, sinistrorsum, in orbem, deprehensus est? quod laboribus ac molestiis aliisque affectionibus, quæ culpa vacant, obnoxius non fuit; capitis comam nutriens, et vestibus universum corpus obvelans? Sin autem in confesso est visum in his quæ collegimus hominem verum, cujus fieri delineatio possit quoad formam corporalem, veraxque pictura, sine qua nec constare ullum corpus compositum possit: siquidem tactu et colore continetur: quæ ingens illa cæcitas est, impiaque altercatio, ut Christum, qui nobis consubstantialis apparuit, ac per omnia similis, pingi non posse contendat? Quomodo vero, eo pereunte quod pingi potest, non una perire necesse est cognatas omnes proprietates? Est enim immutabilis proprietas, ait Theologus; aut quomodo permanet mutata evanescensque proprietas? Respondeat adversarius.

A ἀχθηδόσι, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀδιαβλήτοις πάθεσιν, οὐ συνουσίωται· θριξὶ τὴν κεφαλὴν κομῶν, καὶ χιτῶσι τὸ ὅλον σῶμα σκεπόμενος; Εἰ δὲ ἐν τούτοις ὁμολογουμένως ὤπται, ὧν ἡ ἄθροισις, ἄνθρωπος ἀληθής, καὶ οὗ ἡ κατὰ τὸν σωματικὸν χαρακτῆρα ἐξεικόνισις, γραφὶς ἀψευδής· καὶ ἧς ἄνευ οὐδὲ συστῆναι πᾶν σῶμα σύνθετον οἷόν τε· εἴπερ ἐν ἀφῇ καὶ χροιᾷ τὸ τοιοῦτον· τίς ἡ ἄγαν τυφλότης καὶ ἄθεος ἔρις, τὸν ἡμῖν ὁμοούσιον καὶ ὅμοιον κατὰ πάντα πεφηνότα, ἄγραπτον Χριστὸν λέγειν; Πῶς δὲ καὶ τοῦ γραπτοῦ οἰχομένου, οὐ συνοιχήσεται ἅπαντα τὰ σύστοιχα ἰδιώματα; Ἡ γὰρ ἰδιότης, φησὶν ὁ Θεολόγος, ἀκίνητος, ἢ πῶς μένοι ἰδιότης κινουμένη καὶ μεταπίπτουσα; Εἰπάτω ὁ ἀντικείμενος.

XXXIV. — *Naucratio filio.*

ΛΔ'. [ΤΕ'.] — *Ναυκρατίῳ τέκνῳ.*

Carcere inclusum cohortatur: tum, quæ et ipse in suo carcere pateretur, exponit. (Baron. an. 816, n. 8.)

Quid jucundius audire ego peccator poteram, B quam te dilectum, filium meum, cum aliis septem fratribus tuis, *quorum nomina sunt in libro vitæ* [11], pro Christo optimo Deo nostro flagris cæsum fuisse? Laus ei qui vos vocavit ad confessionem veritatis suæ: laus ei qui honorandas animas vestras corroboravit, ut ante alios certamen subirent: ut non reformidarent, nec refugerent a conspectu impii, sed pulchram confessionem vestram obirent, et propter eam dorsum verberibus cum Christo præberent. Vos chorus alius confessionis Ecclesiæ Dei adjecti estis: vos fraternitatis in Christo gloriam auxistis. Beati omnino, dilecti mei, et ter beati: quin et beati ventres qui in lucem vos ediderunt. Quod si de me aliquid etiam dicendum est; beatus ego quoque infelix ac miser, qui tantorum C audio pater filiorum, Dei filiorum et hæredum Christi. Quodnam hoc gaudium? Annon omni gaudio delectabilius? Quænam gloria hæc? Annon diadema gestantium gloria mirabilior, ferre stigmata Christi: vivificas ejus passiones, ceu coronas?

Τί τούτου χαριέστερον, τοῦ ἀκοῦσαί με τὸν ἁμαρτωλὸν, ὅτιπερ σὺ ὁ ἀγαπητός μου υἱὸς, μεθ' ἑτέρων ἑπτὰ ἀδελφῶν σου, *ὧν τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ ζωῆς*, ἐμαστίχθητε ὑπὲρ Χριστοῦ τοῦ ἀγαθοῦ ἡμῶν Θεοῦ; Δόξα τῷ καλέσαντι ὑμᾶς εἰς τὴν ὁμολογίαν τῆς ἀληθείας αὐτοῦ· δόξα τῷ στηριξαντι τὰς τιμίας ὑμῶν ψυχὰς τῶν ἄλλων προκινδυνεῦσαι εἰς τὸ μὴ πτῆξαι, μηδὲ ὑποχωρῆσαι ἀπὸ προσώπου τοῦ ἀλάστορος· ἀλλὰ τὴν καλὴν ὑμῶν ὁμολογίαν ὁμολογῆσαι, καὶ διὰ ταύτην σὺν Χριστῷ δοῦναι τὸν νῶτον εἰς μάστιγας. Προσετέθητε χορὸς ἄλλος ὁμολογίας τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ. Ηὐξήσατε τὸ κλέος τῆς ἐν Χριστῷ ἀδελφότητος. Μακάριοι ὄντως, ποθητοί μου, καὶ τρισμακάριοι, μακάριαι καὶ αἱ κοιλίαι, αἵ εἰς φῶς ὑμᾶς ἤγαγον. Εἰ δέ τι καὶ περὶ ἐμοῦ· μακάριος κἀγὼ ὁ ἀμακάριστος καὶ ἄθλιος· ὅτι τηλικούτων ἀκούω, Πατὴρ τέκνων, Θεοῦ υἱῶν, καὶ κληρονόμων Χριστοῦ. Τίς ἡ χαρὰ αὕτη; ἀλλ' οὐχὶ πάσης χαρᾶς θυμηρεστέρα; Τίς ἡ δόξα αὕτη; ἀλλ' οὐχὶ τῶν τὰ διαδήματα φορούντων θαυμασιωτέρα, στίγματα φέρειν τοῦ Χριστοῦ, τὰ ζωοποιὰ αὐτοῦ πάθη, ὡς στέφη;

Sic igitur vestra se habent, quæ et cœlum laudavit, et terra audivit. Nostra vero nullius sunt momenti, et plena peccatis, qualia nimirum Adrianus frater nuntiavit: omnino enim salvus evasit. Quod si quid adjici oporteat: hæc quoque indicabimus. Post dilaniationem incluserunt nos ambo in sublimi loco, januam obstruentes: et, scalis remotis, additi sunt circumquaque custodes, ne quis propius accedat, contingatque domicilium. Quin et castrum ingredientes singulos obvii custodes observant, nec alio divertere sinunt quam ad proprias domos, quoad illi rursum egrediantur. Interdictum est severe, ne quid nobis detur præter aquam solum et lignum. Ita nos plane tanquam in sepulcro locarunt, ut enecent nos. Deus autem benignitatis suæ misericordia, per ea quæ intulimus necessaria, et quod insuper ab eo qui admo-

Οὕτως μὲν οὖν τὰς καθ' ὑμᾶς· ἃ καὶ οὐρανὸς ἤνεσε, καὶ γῆ ἠκουτίσθη. Τὰ δὲ ἡμέτερα μηδαμινὰ καὶ ἁμαρτωλά· πλὴν ὡς ἀπήγγειλεν ὁ ἀδελφὸς Ἀδριανός· πάντως γὰρ ἀποσέσωσται. Εἰ δέ τι δέοι καὶ προσθεῖναι, ταῦτα καὶ δηλώσομεν. Μετὰ τὸν δαρμὸν ἔκλεισαν ἡμᾶς τοὺς δύο εἰς ἀνώγεων, ἀναφράξαντες τὴν θύραν, καὶ ἄραντες τὴν κλίμακα· κυκλόθεν φύλακες· μή τίς που θίγῃ, μηδὲ ἅψηται D τοῦ δωματίου· ἀλλὰ καὶ πάντα τὸν εἰσερχόμενον εἰς τὸ κάστρον, προϋπαντῶντες οἱ φύλακες, οὐκ ἐῶσί που τραπῆναι πάρεξ τοῦ ἰδίου οἴκου, ἕως ἂν αὖθις [ἴ. αὖτις] ἐξέλθοι. Παραγγελία κραταιὰ, μὴ ἐπιδοθῆναι ἡμῖν τι πάρεξ ὕδατος μόνου καὶ ξύλου. Οὕτως ἁπλῶς θέμενοι ὡς ἐν τάφῳ, καὶ πρὸς τὸ κτεῖναι ἡμᾶς. Ὁ δὲ Θεὸς ἐλέει φιλανθρωπίας αὐτοῦ· δι' ὧν προεισηνέγκαμεν χρειῶν· καὶ ἔτι δι' οὗ ἐπιδέδοται ἡμῖν τὸ προσταχθὲν δι' ὁπῆς τῆς θυρί-

[11] Philipp. IV, 3.

Digitized by Google

δος, ἐπὶ κλίμακος ἀνιόντος κατὰ τὴν ὥραν ἐστώσης διατρέφει. Οὐ τολμῶμεν φῆσαι ἐκεῖνο ὃ φησι Δανιὴλ δεξάμενος παρὰ τοῦ Ἀμβακοὺμ τὸ ἄριστον· *Ἐμνήσθη γάρ μου ὁ Θεός*. Πλὴν ὅτι ἐμνήσθη καὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν· καὶ ἐλεεῖ, καὶ περιέπει, καὶ σκέπει. Ἕως ἂν οὖν πάρεστιν ἡμᾶς τρέφεσθαι ἐκ τῶν ἔνδον· ἢ ὅπως ποτὲ ἑνὸς τῶν πορταρίων οἴκοθεν λάθρα ἐπιδιδόντος τοῦ καὶ ἑβδομαρησίου· τρέφει ἡμᾶς, καὶ δοξάζομεν τὸν Θεόν. Ἐπιλιπόντων δὲ τῶν χρειῶν, οἰκονομίᾳ Θεοῦ, συγκαταλείψομεν καὶ ἡμεῖς τὴν ζωὴν, καὶ ἐν τούτῳ χαίρομεν· καὶ τοῦτο τῆς μεγαλοδωρεᾶς τοῦ Θεοῦ.

A tis stata hora scalis redit, nobis tribuitur imperatum per foramen ostioli, nos sustentat. Dicere non audemus quod Daniel dixit, cum prandium ab Habacuc accepisset : *Recordatus enim est mei Deus* [60]. Verumtamen recordatus est nostri qui peccatores sumus, et miseretur, et regit, et protegit. Quandiu igitur suppetit intus unde alamur, aut quocunque modo aliquis ostiariorum qui hebdomadarius sit, clam elargitur domo allatum cibum ; alit nos, et Deum glorificamus. Deficientibus autem necessariis, Dei permissu ; vitam una ponemus ipsi atque in hoc gaudemus, idque ipsum est Dei munificentia.

Καὶ τίς εἰμι ἐγὼ ὁ τάλας, τοιούτῳ τρόπῳ καταληφθεὶς ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, καὶ πρὸς τὸ ἐξῆς, ὡς κελεύει, δόξης περισσοτέρας τὸν ἀγέραστον καταξιῶσαι σὺν τῷ ἀδελφῷ; Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, ἀδελφοὶ, συναγωνίσασθέ μοι ἐν ταῖς προσευχαῖς ὑμῶν πρὸς τὸν Θεὸν, ἵνα ῥυσθῶ ἐν παντὶ τρόπῳ διὰ παντὸς ἐκ τοῦ Πονηροῦ· καὶ ἵνα ὁ ἐναρξάμενος ἐν ἡμῖν ἔργον ὁμολογίας αὐτοῦ διὰ σπλάγχνα οἰκτιρμῶν, οὐκ ἐξ ἔργων μού τινων· οὐ γὰρ ἐποίησά τι ἀγαθὸν ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ τοὐναντίον· αὐτὸς καὶ ἐπιτελέσειεν ἐν ἀμφοτέροις. Τοῦτο καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ πρὸς ὑμᾶς τοὺς τὰ αὐτὰ πάσχοντας οὐ διαλιμπάνομεν αἰτεῖσθαι μετὰ δακρύων. Οὐ μόνον τοὺς ὀκτὼ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Κυρίου· ἀλλὰ καὶ τὸν ἀββᾶν Πέτρον, καὶ τὸν καλὸν Λητόϊον· καὶ εἴ τινα ἄλλον, ἀσπαζόμεθα ἐν Κυρίῳ.

B Et quis ego sum miser, qui pro ejus nomine in hunc modum detinear, ut abundantiore post gloria, sicut jubet, inhonoratum cum fratre remuneret ? Obsecro ergo vos, fratres, juvate me precibus vestris ad Deum, ut semper a malo liberer omnibus modis : et qui confessionis suæ opus in nobis cœpit, per viscera misericordiæ suæ, non ex operibus meis ullis ; neque enim bonum aliquod in terra egi, sed contrarium ; ipse perficiat in ambobus. Hoc etiam et nos humiles pro vobis, qui eadem patimini, cum lacrymis orare non cessamus. Non octo tantum in Domino electos, sed abbatem quoque Petrum, et egregium Letoium, et si quis alius, in Domino salutamus.

ΛΕ'. — *Ἐπιφανίῳ τέκνῳ.* [τς'].

C

XXXV. — *Epiphanio filio.*

Epiphanius mittitur ad Paschalem summum pontificem. (Baron. an. 818, n. 4.)

Ἰδοὺ, τέκνον μου ἠγαπημένον, καθὼς προεθυμήθης, ἀπᾶραι ἐν τῇ Δύσει, εἰπόντος μου ἆραι γράμματα ταῦτα. Ἀπέστειλα δύο ἐπιστολὰς, τοῦ τε ἀποστολικοῦ, καὶ τοῦ κυροῦ Μεθοδίου. Οἱ γὰρ περὶ τὸν ἀδελφὸν Διονύσιον εὐδοκίᾳ Θεοῦ καὶ ἀπεσώθησαν ἕως τῶν ἐκεῖ, καὶ χρηστὰς ἐλπίδας ἤνεγκαν· πρὸς ἃς καὶ πάλιν ἐπιστεῖλαι εὖ ἐνόμισα. Ἐπέστειλα δὲ, οὐχ ὡς ἀπ' ἐμοῦ μόνον, ἀλλ', ὡς τὸ πρότερον, ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ἡγουμένων, οὓς δηλοῖ ἡ ἐπιστολὴ, πάρεξ τοῦ τῆς Εὐκαιρίας· οὗτος γὰρ, ὡς ἔμαθον, κατὰ τὰς ἁμαρτίας μου κατέπεσε. Γνώσει οὖν καὶ κοινῇ γνώμῃ, διὰ μηνύματος λαθραίου, καὶ ἀναγνώσεως τῆς ἐπιστολῆς, τότε ἐπεστείλαμεν, ὡς καὶ ἐδήλου τὸ ἀπιὸν γράμμα. Νῦν δὲ, κἂν οὐ δεδύνημαι τοῦτο ποιῆσαι διὰ τὴν ἀσφάλειαν, ἀλλ' ὡς ἤδη ὁμογνωμονούντων ἀμφοτέρων, καὶ αὕτη ἡ ἐπιστολή. Ἴσως δὲ καὶ μετὰ ταῦτα ἐνδέχεται κἀκείνους ἐπιγνῶναι. Ἄπιθι οὖν, ὦ καλὲ Ἐπιφάνιε· ἐπίφανον τῇ Δύσει ἄγγελος πιστὸς, φρόνιμος, ἀρχαιογνώριστος· ἀποδιδοὺς τὴν ἐπιστολὴν, καὶ κατὰ τὰ θεοκινήτως τυπωθέντα ἐν τῷ ἁγίῳ ἀποστολικῷ, ὑποθετικῷ τρόπῳ καὶ λόγῳ τοῦ ἱεροῦ Μεθοδίου, καὶ τοῦ τῆς Μονεμβασίας ἁγίου ἐπισκόπου, καὶ αὐτὸς συνεπιπρεσβεύων καὶ ἐκλιπαρῶν εἰς πέρας ἐνεχθῆναι ταῦτα Θεοῦ εὐδοκίᾳ, τοῦ ἔχοντός σε καὶ ἀποσῶσαι, καὶ παραστῆσαι τῇ ἱερᾷ καὶ μακα-

D En, dilecte fili mi, sicut alacri animo instituisti, solve in Occidentem, litteras istas laturus quas dictavi. Misi epistolas duas, ad apostolicum, et ad dominum Methodium. Frater enim Dionysius Dei nutu et incolumis eousque pervasit, et spem optimam reportavit : ad quam iteratas litteras addere operæ pretium duxi. Scripsi autem, non tanquam a me solum, sed, sicut antea, ex persona utrorumque præpositorum, quos indicat epistola, præterquam Eucæriæ : is enim, ut accepi, propter peccata mea lapsus est. Ex communi ergo sententia et scientia, tum per occultam significationem, tum per epistolæ ipsius lectionem, tunc scripsimus, ut epistola missa etiam declarabat. Nunc vero, etsi propter arctam custodiam id facere non potui, attamen veluti jam consentientibus utrisque, eorum etiam est hæc epistola. Fortasse autem postea contingit ut et ipsi certiores fiant. Vade igitur, egregie Epiphani, appare Occidenti nuntius fidelis, prudens, jam olim probatus : redde epistolam, et juxta ea quæ divino instinctu impressa sunt in sancto apostolico, suggestione verbisque sancti Methodii, et sancti Monembasiæ episcopi simul intercede et ipse, et ora, ut ad finem hæc perducantur Dei voluntate, qui potest et salvum te servare, et sistere sacro, et beato vertici. Ne formides · multa tibi

[60] Dan. XIV, 37.

Digitized by Google

merces, et magnum certamen. Christus tecum. Saluta sanctos omnes, et maxime eos qui notissimi sunt : præcipue sanctum Patrem meum archimandritam, ac dominum meum Chartophylacem : cujus charitas infixa est in humili corde meo.

ρίᾳ κορυφῇ. Μὴ δείσῃς· πολύς σοι ὁ μισθός, καὶ μέγας ὁ ἀγών. Χριστὸς μετὰ σοῦ. Πρόσειπε πάντας τοὺς ἁγίους, καὶ μάλιστα τοὺς γνωριμωτάτους· ἐξαιρέτως τὸν ἅγιόν μου Πατέρα τὸν ἀρχιμανδρίτην. Ἀλλὰ καὶ τὸν δεσπότην μου τὸν Χαρτοφύλακα· οὗ ἡ ἀγάπη ἔγκειται ἐν τῇ ταπεινῇ μου καρδίᾳ.

XXXVI. — *Naucratio filio.*

ΛϚ'. [ΤΘ'.] — *Ναυκρατίῳ τέκνῳ.*

Dogmatica de sanctis imaginibus.

De te gaudeo, mi frater Naucrati, quod lætitiæ filius factus es, quod est pro Christo pati. Nam quod isto majus lætitiæ argumentum, aut quid est ad laudem illustrius? Flagellis igitur cæsus es, Christi exemplo : e carcere pertractus in carcerem, in manus impii Joannis traditus es, sub quo et ego humilis decertavi. Quinetiam, quod illo aggrediente non es subversus, sed e contrario insanæ mentis hominem repulisti et confutasti, utique audivi ego miser, et magnam animo cepi voluptatem. Adsit vero tibi et in posterum ad eventus omnes a Domino subsidium. Quoniam vero insinuasti, quasdam ab eo inter disputandum proferri sententias, ad eversionem sanctarum imaginum, videlicet Asterii, Epiphanii, et Theodoti : operæ pretium duxi ad instructionem amborum, hoc loco recensere, quanquam id epistolæ modum excedit, tum ipsas illorum voces, tum nostram, Deo juvante, etsi imperiti sumus, earum confutationem. Asterii itaque oratio ad verbum est hujusmodi. « Christum ne pinge. Sufficit enim ipsi quod ad corpoream naturam assumendam nostra causa se sponte dimisit : sed mente et intellectu Verbum incorporeum circumfer [1]. » Interrogetur itaque argutator, quamobrem Christum pingi negat. Sufficere ei dicit unicam incorporationis humilitatem, quippe quæ semel suscepta est sine honore, refugiente ipso alteram humilitatis manifestationem. Et quomodo illa sponte suscepta, si habet adjunctam infamiam? Nam quod voluntarium est, id gloriosum quoque, nec adjunctam habet involuntarii notam. Ac, si res secus foret, tamen pictura iteratio est, idem quod prius exhibens quoad similitudinem. Et quomodo illius memoriam per auditum refricare non piaculum sit : si quidem per visum rem divulgare, quasi iterare injuriam fuerit? Est enim alterum alteri consonum et æquale, ut magnus Basilius divino ore pronuntiavit. Intelligetur autem et per comparationem, si crux semel delineatur, alterius videlicet esse crucis iterationem, sicut et de Evangelio. Et quoniam semper utrumque describitur; innumeras esse cruces, multoque plura Evangelia, non unam et unum. Quod si una crux et non alia est, etsi mille pin-

Χαίρω ἐπὶ σοὶ, ἀδελφέ μου Ναυκράτιε, ὅτι τῆς χαρᾶς υἱὸς χρηματίζεις· ὅπερ ἐστὶ τὸ διὰ Χριστὸν πάσχειν. Καὶ τί γὰρ τούτου χαριέστερον; τί δὲ εὐκλεέστερον; Ἐμαστίχθης οὖν Χριστομιμήτως· ἤρθης ἐκ φυλακῆς εἰς φυλακὴν, παραδοθεὶς εἰς χεῖρας Ἰωάννου τοῦ ἀσεβοῦς, ἐφ' ᾧ ὁ ταπεινὸς καὶ ἠγωνίασα. Ἀλλ' ὅτι προσβαλόντος αὐτοῦ οὐ περιετράπης, τοὐναντίον δὲ καὶ ἀπεπέμψω διελεγκτικῶς τὸν ματαιόφρονα, πάνυ ὁ τάλας ἤσθην, καὶ εὐθύμησα. Εἴη δέ σοι καὶ πρὸς τὸ ἑξῆς πρὸς πᾶν ὁτιοῦν τῶν συμβησομένων παρὰ Κυρίου βοήθεια. Ἐπειδὴ δὲ ἔφης προτεῖναι αὐτὸν ἐν τῇ διαλέξει φωνὰς ἐν ἀνατροπῇ τῶν ἁγίων εἰκόνων· ἤγουν Ἀστερίου, Ἐπιφανίου, καὶ Θεοδότου· ἀναγκαῖον ᾠήθην πρὸς καταρτισμὸν ἀμφοτέρων, παραθέσθαι ἐνταῦθα· εἰ καὶ ὑπερτείνει τὸ ἐπιστολιμαῖον ὕψος· αὐτὰς ἐκείνων τὰς φωνὰς, καὶ τὴν σὺν Θεῷ παρ' ἡμῶν τῶν ἀμαθῶν ἀνατροπὴν αὐτῶν. Ἡ οὖν τοῦ Ἀστερίου (1) ἐπὶ λέξεως τάδε· « Μὴ γράφε τὸν Χριστόν· ἀρκεῖ γὰρ αὐτῷ ἡ μία τῆς ἐνσωματώσεως ταπεινοφροσύνη, ἣν αὐθαιρέτως δι' ἡμᾶς κατεδέξατο· ἐπὶ δὲ τῆς ψυχῆς σου βαστάζων νοητῶς τὸν ἀσώματον Λόγον περίφερε. » Ἐρωτάσθω τοιγαροῦν ὁ λογογράφος, ἀνθότου ἀπαγορεύσας Χριστὸν γράφεσθαι, ἀρκεῖν αὐτῷ λέγει τὴν μίαν τῆς ἐνσωματώσεως ταπεινοφροσύνην· ὡς καὶ τὴν ἅπαξ αἱρεθεῖσαν ἄδοξον ὑποφεύγοντι τὴν δευτερεύουσαν τῆς ταπεινοφροσύνης φανέρωσιν. Καὶ πῶς αὐθαίρετος εἰ ἄδοξος; τὸ γὰρ αὐθαίρετον ἔνδοξον, οὐκ ἔχον τοῦ ἀκουσίου τὸ ἄδοξον. Εἰ δὲ τοῦτο οὔ· ἀλλ' ὅτι δευτέρωσις ἡ τὸ αὐτὸ καὶ πρῶτον καθ' ὁμοίωσιν δεικνύουσα γραφή. Πῶς δὲ καὶ τὸ ὑπομνηματίζεσθαι δι' ἀκοῆς οὐ παραιτήσεται· εἶγε τὸ δι' ὄψεως θριαμβεύεσθαι ὡς δευτέρωσιν φέρον νεμεσητὸν αὐτῷ; Ἑκάτερον γὰρ θατέρου σύνοδόν τε καὶ ἰσοδύναμον, ὡς τὸ θεῖον στόμα, Βασίλειος ὁ μέγας, ἀπεφθέγξατο. Λογισθήσεται δὲ καὶ κατὰ τὸ ἀνάλογον, καὶ τό τὸν σταυρὸν ἅπαξ γραφῆναι, ἑτέρου δηλαδὴ σταυροῦ δευτέρωσις· ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ Εὐαγγελίου. Καὶ ἐπειδὴ ἀεὶ γράφεται ἀμφότερα· ἀπείρους σταυροὺς, πρὸς δὲ καὶ Εὐαγγέλια, οὐχ ἕνα καὶ ἕν, ὑπάρχειν. Εἰ δὲ εἷς καὶ οὐδέτερος, κἂν μυριοστῶς γράφοιτο, σταυρός (2). Καὶ ἓν καὶ οὐδέ-

NOTÆ.

(1) In cod. Reg. ad oram libri : Ἰστέον ὡς ἔστιν Ἀστέριος ὑπὸ τοῦ ἁγιωτάτου Σωφρονίου ἐν τοῖς αὐτοῦ συνοδικοῖς ἀναθεματιζόμενος, καὶ ὑπὸ ἄλλου Πατρὸς Ἀπολιναρίῳ καὶ Εὐτυχεῖ συνταττόμενος. *Sciendum quod Asterius a sanctissimo Sophronio est anathematizatus ; et ab alio cum Apollinario et Eutyche conjunctus.*

(2) In cod. Reg. ad oram libri : Εἷς ἐστι Χριστὸς, κἂν γράφωνται μυρίοι. Καὶ σταυρὸς οὕτω, κἂν γίνωνται πλείονες. *Unus est Christus : etsi innumeri pingantur. Sic et crux, licet plures conficiantur.*

Digitized by Google

τερον, κἂν ἀπείρως γράφοιτο, Εὐαγγέλιον· καὶ εἷς καὶ οὐ δύο, κἂν ὡσαύτως γράφοιτο, Χριστός. Γραφόμενος γάρ ἐστιν, ὡς ἀναγινωσκόμενος· καὶ οὐ πλησθήσεται οὖς ἀπὸ ἀκροάσεως, οὔτε μὴν ὀφθαλμὸς ἀπὸ ὁράσεως· ὅτι ὁ Θεὸς ἄνθρωπος γέγονε· καὶ ὅτι ὡχθη βρέφος ὁ αἰώνιος· καὶ γαλακτοτροφεῖται ὁ τρέφων τὰ σύμπαντα· καὶ ἀγκαλίζεται ὁ ἀπερίληπτος· καὶ χρηματίζει ἀνὴρ ὁ ὑπέρθεος· καὶ βαπτίζεται ἡ τῆς σοφίας ἄβυσσος· καὶ δρᾷ τὰ θεοπρεπῆ καὶ ἀνθρωποπρεπῆ ὁ ὑπερούσιος· καὶ σταυροῦται ὁ τῆς δόξης Κύριος· καὶ θάπτεται καὶ ἀνίσταται ὁ ζωοποιῶν τὰ σύμπαντα· καὶ ἀναλαμβάνεται ἀνθρωποπρεπῶς ὁ μηδαμοῦ χωρούμενος. Παυσάσθω ἀπαγορεύειν τὴν οὕτω σωτήριον κόσμου καθ' ἑκάτερα φανέρωσιν· καὶ τὴν δόξαν Κυρίου ἀδοξίαν ὑποτιθέμενος, καὶ τὴν αὐθαίρετον ταπεινοφροσύνην ἀκούσιον ὑποβαλλόμενος· παυσάσθω δὲ καὶ τῷ μεγάλῳ Βασιλείῳ ἀντιφερόμενος, οὗ ἡ φωνή, θεοῦ φωνή· ὧδέ που προστάσσοντι· « Ἐγγραφέσθω τῷ πίνακι καὶ ὁ τῶν παλαισμάτων ἀγωνοθέτης Χριστός. » Ἐρρίφθω δέ που θείου χοροῦ σὺν τῇ παρούσῃ ἀποφάσει καὶ ἡ ἐξῆς κατάφασις, ὡς τὸ ἴσον τῆς ἀτοπίας ἔχουσα.

Τί γάρ φησιν; Ἐπὶ δὲ τῆς ψυχῆς σου βαστάζων νοητῶς τὸν ἀσώματον Λόγον περίφερε. Ὦ τῆς ἀλογίας! Οὐτίπου γὰρ θεῖον στόμα ἀσώματον τὸν Λόγον, μετὰ τὸ γενέσθαι αὐτὸν σάρκα, λέλεχεν; Οὐκέτι μὲν γὰρ σάρκα Χριστὸν, ἀλλ' οὐκ ἀσώματον τὸν Λόγον ὁ ἱερὸς Ἀπόστολος εἴρηκεν, ἐν οἷς φησιν· *Ἡμεῖς δὲ ἀπὸ τοῦ νῦν οὐδένα οἴδαμεν κατὰ σάρκα· εἰ δὲ καὶ ἐγνώκαμεν κατὰ σάρκα Χριστὸν, ἀλλὰ νῦν οὐκέτι γινώσκομεν.* Ὅπερ ἑρμηνεύων ὁ Θεολόγος Γρηγόριος, τὰ σαρκικὰ ἔφη πάθη, καὶ χωρὶς ἁμαρτίας ἡμέτερα· ὡς καὶ ἀλλαχοῦ φησιν· Οὐκέτι μὲν σάρκα, οὐκ ἀσώματον δέ. Ὁ δὲ ἀσώματον τὸν Λόγον φήσας, οὐ μόνον τοῖς δυσὶν, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς θεοφόροις μαχόμενος εἶεν. Δέδεικται τοίνυν φύσεως λόγῳ ἀτόπῳ ἄτοπον ἑπακολουθῆσαν· καὶ τῇ τοῦ ψεύδους ἀνατροπῇ κείσθω ἀντιστρόφως ἡ ἀλήθεια. Πῶς; Γράφε τὸν Χριστὸν ὅπου δεῖ· ὡς ἔχων αὐτὸν κατοικοῦντα ἐν τῇ καρδίᾳ σου· ἵνα καὶ ἀναγινωσκόμενος ἐν δέλτῳ, καὶ ὁρώμενος ἐν Γραφῇ· ὡς ταῖς δυσὶν αἰσθήσεσι γνωριζόμενος διττῶς, φωτίζῃ σου τὰς φρένας· μαθόντος ὅπερ διὰ λόγου κατηχήθης, τοῦτο βλέπειν κατ' ὀφθαλμούς. Καί γε ἐν τῷ οὕτως ἀκουτίζεσθαι καὶ ὁρᾶσθαι, οὐκ ἔχει φύσιν μὴ οὐχὶ δοξάζεσθαι Θεὸν, καὶ κατανύττεσθαι ἄνθρωπον εὐσεβῆ· οὗ τί ἂν γένοιτο σωτηριωδέστερον καὶ Θεῷ εὐπρόσιτον; Οὕτως οὖν οἱ οὐδαμινοὶ νοοῦμεν τἀληθῆ· εἰ καί τινες τῶν πρὸ ἡμῶν ἱερῶν Πατέρων ἑτέρως ὑπειλήφασι τὸ διελεγχθὲν πρόβλημα. Τῆς γοῦν τοῦδε φωνῆς περαιωθείσης, τίς ἡ τοῦ Ἐπιφανίου (3); Νοήσει ἡ σὴ θεοσέβεια, εἰ πρέπον ἐστὶ

gantur : si unum, et non alterum, Evangelium est, etsi infinite describatur : sic unus, non geminus, etsi similiter pingatur, Christus est. Pingitur enim, ut et legitur : nec multiplicatur auris auditu, aut oculus visu. Jam cum Deus factus homo sit, infans habitus qui sempiternus : cum lacte alatur per quem universa aluntur ; cum incomprehensibilis ulnis contineatur ; cum vir appelletur qui Deus eximius est ; cum baptizetur is cujus inexhausta sapientia est ; cum divina humanaque peragat qui naturam omnem superat ; cum cruci Dominus gloriæ affigatur ; sepeliatur ac resurgat is qui rebus omnibus vitam impertit ; accipiatur denique ut hominem decet is qui nullo spatio continetur. Desinat tam salutarem mundo utraque ex parte manifestationem prohibere, et cum Domini gloriam ignominiam reputat, et cum spontaneam humilitatem contra voluntatem fuisse falso supponit : desinat et magno Basilio adversari, cujus vox, Dei vox est : sic autem is alicubi præcipit : « Pingatur in tabula et certaminum præses Christus [41]. Repudietur autem a piorum cœtu cum hac sententia, sequens quoque assertio, cum ait illa ex æquo absurda.

Quid enim ait? In animo tuo per contemplationem incorporeum Verbum circumfer. O dementiam! Nunquid enim Dei vox incorporeum Verbum, postquam caro factum est, appellavit? Non carnem quidem Christum, sed neque incorporeum Verbum sacer Apostolus dixit, ubi sic ait : *Itaque nos ex hoc neminem novimus secundum carnem : etsi cognovimus secundum carnem Christum ; sed nunc jam non novimus* [42]. Quod interpretatus Gregorius Theologus [43], carnis dixit affectus, et quæ nostra sunt absque peccato : ut et alibi dicit : jam quidem non carnem, non incorporeum tamen. Qui vero incorporeum Verbum dicit, non duobus modo, sed et omnibus sanctis Patribus adversatur. Ostensum igitur ratione physica, absurdum ex absurdo consequi. Jam profligato mendacio, ex adverso veritas statuatur. Quo pacto? Christum pinge ubi operæ pretium fuerit : tanquam ipsum gerens habitantem in corde tuo : ut sive in libro legatur, sive cernatur in pictura ; tanquam duplici sensu agnitus, bifariam animum tuum collustret, expertum utique quod per sermonem edoctus es, hoc ipsum oculis intueri. Atqui cum sic auditur ac cernitur, natura omnino comparatum est ut et glorificetur Deus, et homo pius dolore pungatur, quo quid salutarius fieri potest, aut facilioris ad Deum aditus? Sic igitur nos pusilli vera cogitamus : etsi quidam e sanctis Patribus, qui nos præcesserunt, confutatam quæstionem aliter accepere. Hac igitur confecta illius sententia, quænam altera Epiphanii

[41] Homil. 1 De divite et Lazaro. [42] *Orat. in S. Barlaam*, in fine. [43] II Cor. v, 16. [44] Orat. 11, de Filio.

NOTÆ.

(3) In cod. Reg. ad oram libri : Ἱστέον ὡς Ἐπιφάνιος ὑπὸ τοῦ ἁγίου Ἐπιφανίου, ἐν τῷ λβ'. κεφαλαίῳ τῶν αἱρέσεων, Οὐαλεντίνῳ καὶ Ἰσιδώρῳ συντάττεται· ὑπὸ δὲ τοῦ ἁγίου Σωφρονίου μετὰ Καρποκράτην Ἐπιφάνιος ἀναθεματίζεται. *Sciendum quod Epiphanius a sancto Epiphanio, hæreseon capite* XXXIII,

Digitized by Google

est? Viderit pietas tua, num deceat depictum coloribus nos habere Deum. Vide porro mendacem. Non Christum dixit, in quo circumscriptio cum incircumscriptione demonstratur: sic enim utriusque naturæ declaratio fit: sed Deum habere nos depictum, Verbum humanitate exuens ex Manichæorum sententia, ac Deum nudum proponens, ut propositionis absurditate terreat audientem. Sic profecto et visibilem Deum dicere absurdum est: siquidem ait divina Scriptura: *Deum nemo vidit unquam*, et quidem *unigenitus Filius*, cum Deus esset et cerneretur, hoc ipsum *enarravit*[65]. Sed, procul dubio, nudum humanitate Deum nemo vidit. Quoniam vero unigenitus non ita nudus post incarnationem; idcirco et aspectabilis est. Hinc sacer Apostolus clamat: *Deus manifestatus est in carne, justificatus est in spiritu, apparuit angelis, prædicatus est in gentibus, creditus est in mundo, assumptus est in gloria*[66]. Illud utique *in carne*, in quacunque enuntiatione æquo jure subintelligendum est. Cohæret enim vox illa prior, non modo cum subsequentibus, sed et cum omnibus incorporationis proprietatibus. Quemadmodum igitur Deus manifestatus est in carne; sic et in singulis quæ sunt ante commemorata. Neque enim natura fert, ut, nisi subintelligatur illud *in carne*, aut *apparuerit*, aut *assumptus sit*. Ita videlicet et lacte nutritur in carne, et proficit ætate, et pedibus ambulat, et in agonia sudat, et lingua loquitur, et quotquot alia sunt ejusdem ordinis.

A Θεὸν ἔχειν ἡμᾶς ζωγραφητὸν διὰ χρωμάτων. Ὅρα δὴ τὸν ψευδηγόρον. Οὐ Χριστὸν εἶπεν, ἐφ' ᾧ δηλοῦται ἡ περιγραφὴ μετὰ τοῦ ἀπεριγράπτου· ὧδε γὰρ τῶν ἑκατέρων φύσεων ἡ δήλωσις· ἀλλὰ Θεὸν ἔχειν ἡμᾶς ζωγραφητόν· ἀπαμφιεννὺς τὸν Λόγον τῆς ἀνθρωπότητος Μανιχαϊκῷ φρονήματι, καὶ Θεὸν γυμνὸν προτείνας· ὡς ἂν τῷ ἀτόπῳ τῆς προτάσεως τὸν ἀκροατὴν ἐκπλήξειεν. Οὕτω δὴ καὶ ὁρατὸν Θεὸν εἰπεῖν ἔκτοπον· εἴπερ φησὶ τὰ θεῖα Λόγια· *Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε*· καὶ μὴν *ὁ μονογενὴς Υἱὸς* Θεὸς ὢν καὶ ὁρώμενος, τοῦτο ἐξηγήσατο· ἀλλ' εὔδηλον ὅτι γυμνὸν Θεὸν ἀνθρωπότητος οὐδεὶς ἑώρακεν. Ἐπεὶ δὲ ὁ Μονογενὴς οὐ γυμνὸς μετὰ τὴν σάρκωσιν, διὰ τοῦτο καὶ ὁρατός. Καὶ βεβόηκεν ὁ ἱερὸς Ἀπόστολος· *Θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκὶ, ἐδικαιώθη ἐν πνεύματι, ὤφθη ἀγγέλοις, ἐκηρύχθη ἐν ἔθνεσιν, ἐπιστεύθη ἐν κόσμῳ, ἀνελήφθη ἐν δόξῃ.* Τὸ οὖν *ἐν σαρκὶ*, ἐπὶ πάσῃ ἀποφάνσει ἀπὸ κοινοῦ ληπτέον. Εἱρμὸς γάρ τίς ἐστιν ἡ πρώτη φωνὴ, οὐ μόνον ταῖς ἐφεξῆς· ἀλλὰ γὰρ καὶ πάσαις ταῖς τῆς ἐνσωματώσεως ἰδιότησιν. Ὡς οὖν ὁ Θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκὶ, καὶ ἐφ' ἑκάστῳ τῶν προειρημένων (οὐ γὰρ ἂν ἔχοι φύσιν, μὴ προσυπακουομένου τοῦ *ἐν σαρκὶ, ἢ ὀφθῆναι, ἢ ἀναληφθῆναι*)· οὕτω δηλαδὴ καὶ γαλουχεῖται *ἐν σαρκὶ*, καὶ προκόπτει ἡλικίᾳ, καὶ βαδίζει ποδὶ, καὶ ἱδροῖ ἀγωνίᾳ, καὶ διαλέγεται γλώττῃ· καὶ ὅσαπερ ἄλλα τῆς αὐτῆς συστοιχίας.

Hæc vero si sic habent, quandoquidem una ex omnibus corporis proprietatibus circumscriptio est, manifestum est et circumscribi Deum in carne, sive coloribus adumbretur, seu quovis alio modo. E duobus enim alterum omnino necessarium est. Si visus est in carne, et in carne circumscribitur: siquidem hæc cognata sunt inter se, et alterum alterius causa. Si itaque posterius verum non est, certe nec prius: atqui verum prius: igitur et posterius. Sic et juxta divinas paginas, et secundum vulgarem ratiocinandi modum, insipientis est non confiteri Deum in carne pingi, siquidem visus in carne est. Deinde alio in loco vir strenuus ait: « Audivi quosdam jubere incomprehensibilem Dei Filium pingi. Cum istud audis, exhorresce. » Quis itaque sanæ mentis desipientem non rideat! Non legit utique, quod *comprehenderunt Jesum, et ligaverunt eum; et adduxerunt eum ad Annam primum*[67], principem sacerdotum? Et alibi rursum: *Acceperunt ergo corpus Jesu, et ligaverunt illud linteis cum aromatibus*[68]? Annon confitetur Deum esse Jesum? Si Deus igitur, quomodo is qui comprehendi nequit, comprehensus est ac ligatus nisi manifeste in carne, quemadmodum sapientissimus Paulus confessus est? Sileat igitur furens in Christum et hic fraudulentus. Sicubi vero audiat ha-

C Εἰ δὲ ταῦτα οὕτως· ἐπειδὴ ἓν τῶν ἁπάντων ἰδιωμάτων τοῦ σώματος καὶ ἡ περιγραφὴ, εὔδηλον ὅτι καὶ περιγράφεται Θεὸς ἐν σαρκὶ, εἴτε χρωματουργικῶς, εἴτ' οὖν ἑτεροτρόπως. Δυοῖν γὰρ ἑκάτερον, πᾶσα ἀνάγκη. Εἰ ὤπται ἐν σαρκὶ, καὶ περιγράφεται ἐν σαρκί· ἐπείπερ σύστοιχον καὶ ἀλληλαίτιον ἑκάτερον ἑκατέρου. Εἰ οὖν μὴ τὸ δεύτερον ἀληθὲς, οὐδ' ἄρα τὸ πρῶτον. Ἀλλὰ μὴν τὸ πρῶτον ἀληθές· οὐκοῦν καὶ τὸ δεύτερον. Οὕτω καὶ κατὰ τὰ θεῖα Λόγια, καὶ κατὰ κοινὸν συλλογισμὸν, ἠλίθιον τὸ μὴ ὁμολογεῖν Θεὸν ἐγγράφεσθαι ἐν σαρκὶ, εἴπερ ὤπται ἐν σαρκί· Ἐπεὶ καὶ ἑτέρωθι ὁ γεννάδας φησίν· « Ἤκουσα ὅτι καὶ τὸν ἀκατάληπτον Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τινες γράφειν ἐπαγγέλλονται. Φρίξαι ἐπὶ τοῦ ἀκοῦσαι. » Τίς γοῦν νοῦν ἔχων οὐκ ἐπιγελάσειε τὸν ματαιόφρονα; Οὐκ ἐπὶ-
D που ἀνέγνω, ὅτι *Συνέλαβον τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἔδησαν αὐτὸν, καὶ ἀπήγαγον αὐτὸν πρὸς Ἄννα πρῶτον*, τὸν ἀρχιερέα; Καὶ ἑτέρωθι πάλιν· *Ἔλαβον οὖν τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ· καὶ ἔδησαν αὐτὸ ἐν ὀθονίοις μετὰ τῶν ἀρωμάτων;* Οὐχ ὁμολογεῖ Θεὸν τὸν Ἰησοῦν; Εἰ Θεὸς οὖν, πῶς ὁ ἀκατάληπτος ἐλήφθη καὶ ἐδέθη, ἢ δῆλον ὅτι ἐν σαρκὶ, καθὰ ὡμολόγησεν ὁ πάνσοφος Παῦλος; Σιγάτω οὖν λυττῶν κατὰ Χριστοῦ καὶ οὗτος ὁ πλάνος. Ἐὰν δέ που ἀκούσειεν ὅτι καὶ ἐσθιόμενον ἔχομεν Θεὸν, τάχα ἂν οὐ μόνον φρίξοι, ἀλλὰ καὶ διαῤῥηχθείη, μὴ φέρων τὸ ἄκου-

[65] Joan. I, 11. [66] I Tim. III, 16. [67] Joan. XVIII, 12. [68] Joan. XIX, 40.

cum Valentino et Isidoro conjungitur: a sancto autem Sophronio post Carpocratem anathematizatur.

Digitized by Google

σμα. Ἀλλὰ τί φησιν ὁ Χριστός; *Καὶ ὁ τρώγων* A *με, κἀκεῖνος ζήσεται δι' ἐμέ.* Οὐκ ἂν δὲ ἄλλως βρωθείη εἰ μὴ ἐν σαρκί. Καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς ὁμοῦ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος τέλειος ὑπάρχων, ὁπότερον καθ' ἑκάτερον τῶν ἐξ ὧν συνετέθη φύσεων ὀνομάζοιτο· καὶ καθ' ἑκάτερον κυρίως νοούμενος λέγοιτο· οὐ τῆς θατέρου ἰδιότητος ἐν τῷ μοναδικῷ τῆς ὑποστάσεως μειουμένης ἢ συμφυρομένης.

Καὶ μάρτυς τοῦ λόγου αὐτὸς ὁ Θεὸς καὶ Λόγος, τῇ μὲν λέγων· *Τί με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι, ἄνθρωπον ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα;* Καίτοιγε ὁ λέγων καὶ Θεὸς ἀθάνατος ἦν. Ἢ δὲ φάσκων· « Ὑμεῖς λέγετε, ὅτι Βλασφημεῖς· ὅτι εἶπον· Υἱὸς τοῦ Θεοῦ εἰμι. » Καὶ μὴν ὁ εἰπών, καὶ υἱὸς B ἀνθρώπου ἦν. Οὕτω τὸ πεφυκὸς ἑκατέρου ὀνόματος θατέρᾳ φύσει ἀπονέμοντες οὐτίπου διασφαλλόμεθα. Ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦδε τέλος εἴληφεν ἡ φωνή, τίς ἡ Θεοδότου (4); « Τὰς τῶν ἁγίων ἰδέας οὐκ ἐν εἰκόσιν ἐξύλικῶν χρωμάτων ἁνα μορφοῦν παρειλήφαμεν· ἀλλὰ τὰς τούτων ἀρετὰς διὰ τῶν ἐν Γραφαῖς περὶ αὐτῶν δηλουμένων, οἷόν τινας ἐμψύχους εἰκόνας ἀναμάττεσθαι δεδιδάγμεθα· ἐκ τούτου πρὸς τὸν ὅμοιον αὐτοῖς διεγειρόμενοι ζῆλον. Ἐπεὶ εἰπάτωσαν οἱ τὰς τοιάσδε ἀναστηλοῦντες μορφὰς, ποίας ἄρα ἐκ τούτων καταπολαύοιεν ὠφελείας· ἢ ἐν ποίᾳ διὰ τῆς τούτων ἀναμνήσεως ἀνάγονται πνευματικῇ θεωρίᾳ. Ἀλλ' εὔδηλον ὡς ματαία ἡ τοιαύτη ἐπίνοια, καὶ διαβολικῆς μεθοδείας εὕρεμα. » Εὐθὺς ἡ βαλβὶς τοῦ λόγου οὐ νεμεσητὴ, C εἰ καὶ τῶν ἐφεξῆς ἀτόπων κατασκευαστική· ἐπεὶ καὶ πολλοὶ τῶν ἱερῶν διδασκάλων τῆς εἰκονικῆς θέας τὴν διὰ λόγων ἱστορίαν προὐργιαιτέραν τίθενται· οὐ διαβάλλοντες τὴν θατέραν· ἕτεροι δὲ τὸ ἔμπαλιν· ἴχαι δὲ τὸ ἴσον, καθά φησιν ὁ μέγας Βασίλειος· « Ἃ γὰρ ὁ λόγος τῆς ἱστορίας δι' ἀκοῆς παρίστησι, ταῦτα γραφικὴ σιωπῶσα διὰ μιμήσεως δείκνυσι. » Καὶ οὐ πάντες ζωγράφοι, οὐδὲ πάντες λογογράφοι· ἀλλ' ἑκάστῳ ὡς ὁ Θεὸς ἐμέρισε μέτρον χάριτος. Ὥστε τήνδε τὴν πρότασιν παρεὶς, λεγέτω τὴν ἑξῆς· « Ἐπεὶ εἰπάτωσαν οἱ τὰς τοιάσδε ἀναστηλοῦντες μορφὰς, ποίας ἐκ τούτων ἄρα καταπολαύοιεν ὠφελείας· ἢ ἐν ποίᾳ διὰ τῆς τούτων ἀναμνήσεως ἀνάγονται πνευματικῇ θεωρίᾳ. »

Ἀντερωτάσθω οὖν ὁ γεννάδας· ποίαν γὰρ δνησιν καὶ ἱερὰν θεωρίαν οὐκ ἔστιν ἐντεῦθεν εὑρέσθαι; Εἰ γὰρ αὕτη φύσις εἰκόνος, μίμημα εἶναι τοῦ ἀρχετύπου, καθά φησιν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος· καὶ ἐν τῇ εἰκόνι τὸ ἀρχέτυπον ἐκφαίνεται, καθά φησιν ὁ πάνσοφος Διονύσιος· δῆλον ὅτι ἐκ τοῦ μιμήματος,

bere nos Deum quem manducemus, forte non modo is exhorrescet, sed disrumpetur, dictum non ferens. Sed quid Christus ait? *Et qui manducat me, et ipse vivet propter me* [69]. Nec vero aliter manducaretur nisi in carne. Etenim Christus cum simul Deus sit et idem homo perfectus, utrumlibet secundum alterutram, ex iis naturis quibus constat, appellari, et secundum alterutram proprie spectatus dici potest, neutra proprietate in singularitate personæ vel diminuta vel commista.

Et testis quidem hujus sententiæ Deus idem ac Verbum, alicubi dicens: *Quid me quæritis interficere, hominem qui veritatem vobis locutus sum* [70]? Et qui hæc tamen dixit, Deus etiam immortalis fuit. Alibi vero aiens: *Vos dicitis, quia blasphemas, quia dixi: Filius Dei, sum* [71]. Et sane cum hæc diceret, filius etiam hominis fuit. Sic quod proprium est alterutrius appellationis alterutri naturæ tribuentes, a vero neutiquam aberramus. Quando autem et hujus vox finem accepit, jam Theodoti quænam est? « Sanctorum ideas non in imaginibus ex crassis coloribus informare accepimus, sed eorumdem virtutes per ea quæ de ipsis declarantur in sacris Scripturis, quasi quasdam animatas imagines exprimere edocti sumus, ex quo pari cum ipsis studio incitamur. Dicant deinde qui tales formarum effigies erigunt, quem ex illis denique fructum consequantur: aut ad quam ex earum admonitione spiritalem contemplationem assurgant. Sed perspicuum, est inanem ejusmodi excogitationem esse, et diabolicæ artis inventum [72].» Non statim reprehendendum orationis exordium est, etsi viam muniat ad absurda quæ consequuntur: quandoquidem et multi e sacris doctoribus narrationem quæ voce fit, utiliorem arbitrantur aspectu imaginum, neque hunc tamen vituperant; alii vero vice versa. Sed perinde est, ut magnus ait Basilius: « Nam quæ narrationis sermo per auditum ingerit, hoc pictura silens per imitationem ostendit [73]. » At nec omnes pictores, nec omnes sunt oratores: sed prout unicuique Deus gratiæ modum impertiit. Quare, omissa hac propositione, ad sequentem veniat. « Dicant deinde qui tales formarum effigies aut ad quam ex earum admonitione spiritalem erigunt, quem ex illis denique fructum consequantur: D contemplationem assurgant. »

Interrogetur vicissim vir strenuus, quis non inde fructus, quæ non pia contemplatio oriatur. Nam si imaginis natura est ut sit archetypi simulacrum, quemadmodum ait Gregorius Theologus, et in imagine archetypum cernitur, ut sapientissimus Dionysius loquitur: perspicuum est ex simulacro,

[69] Joan. VI, 58. [70] Joan. VII, 40. [71] Joan. X, 36. [72] Concil. Nicæni II, act. 6. [73] Hom. 20 in 40 martyres, initio, t. I, pag. 527.

NOTÆ.

(4) In cod. Reg. ad oram libri: Ἰστέον ὡς Θεόδοτοι τέσσαρες ὑπὸ τοῦ ἁγίου Σωφρονίου ἀναθεματίζονται· ἀλλ' οἱ μὲν τρεῖς πρόδηλοι· ὁ δὲ εἷς ἀνώνυμος, ὑπὸ δὲ ἑτέρου πατρὸς, ὡς ἀνέγνων, Θεόδοτος Ἀγκύρων διαβέβληται, *Sciendum est quatuor Theodotos a sancto Sophronio anathematizari ac tres quidem noti sunt: hic autem unus sine cognomine, ab altero Patre, sicut legi, infamatur tanquam sit Theodotus Ancyranus.*

Digitized by Google

hoc est, ex imagine magnam utilitatem percipi, ac per simulacrum exsistere multiplicem circa archetypum mentis contemplationem. Ac testis quidem divinus Basilius, alicubi dicens : « *Imaginis honor ad prototypum ascendit* [74]. » Si ascendit autem, et descendit haud dubie ad imaginem a prototypo. Nemo vero ita desipit ut dicat honorem nullius esse utilitatis, aut simulacrum non esse rei assimilatæ expressam effigiem, ita ut alterum in altero sit, juxta divinum Dionysium : quo quid esse utilius potest vel ad sublimia animo contemplanda ! Est enim repræsentatio ipsi rerum aspectui par : est imago, ut proprio exemplo utar, ad solis lucem quasi lunæ lux. Alioqui si res secus habet, quid veteribus tabernaculum testimonii profuit, quod fuit cœlestium simulacrum ? Nam et illic cum cæteris Cherubim gloriæ propitiatorium obtegebant [75], hoc est, imagines humana similitudine expressæ : omnes ad mentem sursum attollendam aptæ, et contemplationes adorationis in spiritu. Frustra vero nobis, secundum illam propositionem, et imago crucis : frustra et quæ lanceam : frustra et quæ spongiam repræsentat : siquidem et hæc simulacra sunt, etsi non humanæ similitudinis : frustra et quæcunque alia sensibilibus imaginibus, ut cum Dionysio loquar [76], nobis sunt tradita : per quæ ad intelligibilem, quoad ejus fieri potest, inquit, contemplationem assurgimus.

Deinde vero et una e quinque animæ facultatibus phantasia est : phantasia vero imago quædam merito videatur : utrumque enim simulacrum est. Non inutilis igitur imago, quæ sit phantasiæ similis. Quod si inutilis ea est quæ præstantior, multo utique magis ea quæ deterior, frustra naturæ congenita. Ac si frustra, pariter et quæ sunt ejusdem cum illa ordinis, sensus, opinio, cogitatio, mens. Sic ratione physica utens oratio insipientem ostendit, magis probabili contemplatione, imaginis sive phantasiæ contemptorem. Ego vero et alio nomine phantasiam miror. Aiunt enim nonnulli mulierem hausta Æthiopis imagine sub ipso conceptu, Æthiopem peperisse. Simile quiddam de patriarcha Jacob narratur in virgarum decorticatione [77] ; quo ex visu, varii coloris pecora nascebantur, et, o rem miram ! imagini similis phantasia vim effectricem visa est consummasse. Sed ad propositum revertatur oratio ; «Dicant qui tales formarum effigies erigunt, quem ex illis denique fructum consequantur : aut ad quam ex earum admonitione spiritalem contemplationem provehantur. » Ecquis, o amice, ex imaginis aspectu, siquidem exacte fixisque dextrorsum, ac sinistrorsum oculis cernat, simulacra hauriens non infigat in animo : et optima quidem, si ex imagine optima : sin ex turpi, turpia ? ita ut persæpe et domi habitans nunc compungatur, nunc vero succenseat. Annon et aliquis interdum obdormiens visis noctur-

ἤγουν εἰκόνος, πολὺ τὸ ὄφελος πράσει· καὶ διὰ τοῦ μιμήματος πλείστη ἐπὶ τὸ ἀρχέτυπον ἡ πνευματικὴ θεωρία ἄνεισι. Καὶ μάρτυς ὁ αὐτὸς θεῖος Βασίλειος ὧδέ που λέγων· « Ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον ἀναβαίνει. » Εἰ δὲ ἀναβαίνει, καὶ κάτεισιν εὔδηλον ἐπὶ τὴν εἰκόνα ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου. Οὐκ ἂν δέ τις ἀνοηταίνων ἀνωφελῆ τὴν τιμὴν εἴποιεν· οὐδ' αὖ τὸ μίμημα μὴ οὐχὶ τοῦ μεμιμημένου ἀποτύπωμα· ὡς εἶναι ἑκάτερον ἐν ἑκατέρῳ κατὰ τὸν θεῖον Διονύσιον· οὗ τί ἂν γένοιτο ὠφελιμώτερόν τε καὶ ἀναγωγικώτερον; Ἔμφασις γάρ ἐστι τῆς αὐτοψίας, καὶ σεληνιαῖόν τι φῶς, ἵνα καὶ οἰκείῳ παραδείγματι χρήσωμαι, πρὸς ἡλιακὸν φῶς ἡ εἰκών· ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτο, τί ὀνίνησι τοὺς πάλαι ἡ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου, μίμημα οὖσα τῶν ἐπουρανίων; Κἀκεῖ γὰρ μετὰ τῶν ἄλλων Χερουβὶμ δόξης κατασκιάζοντα τὸ ἱλαστήριον· τουτέστιν εἰκόνες ἀνθρωπομόρφῳ εἴδει διατυπούμεναι· ἀναγωγικὰ πάνυ, καὶ τῆς ἐν πνεύματι λατρείας θεωρήματα. Μάτην δὲ ἡμῖν ὅσον ἐπὶ τῇ τοιᾷδε προτάσει καὶ ἡ σταυροειδὴς εἰκών· μάτην καὶ ἡ λογχοειδής· μάτην καὶ ἡ σπογγοειδής. Ἐπείπερ καὶ ταῦτα μιμήματα, κἂν οὐκ ἀνθρωπόμορφα· μάτην καὶ ὅσα ἄλλα αἰσθηταῖς εἰκόσι, Διονυσιακῶς εἰπεῖν, παραδέδοται ἡμῖν· δι' ὧν ἐπὶ τὰς νοητὰς κατὰ τὸ δυνατὸν, φησὶν, ἀναγόμεθα θεωρίας.

Ἔπειτα καὶ ἡ μία τῶν πέντε τῆς ψυχῆς δυνάμεων ἡ φαντασία· φαντασία δὲ δόξειέ τις εἰκὼν· ἐνδάλματα γὰρ ἀμφότερα. Οὐκ ἀνωφελὴς ἄρα ἡ εἰκὼν τῇ φαντασίᾳ ἐοικυῖα. Εἰ δὲ ἀνωφελὴς ἡ προὐργιαιτέρα, πολλῷ οὖν μᾶλλον ἡ ὑφειμενεστέρα, μάτην συνυπάρχουσα τῇ φύσει· καὶ εἰ μάτην, καὶ αἱ σύστοιχοι αὐτῆς, αἴσθησις, δόξα, διάνοια, νοῦς. Οὕτω φυσιολογῶν ὁ λόγος ἄνουν ὑπαγορεύει διὰ θεωρίας ἐπαγωγικωτέρας τὸν τῆς εἰκόνος ἤτοι φαντασίας ἐξουδενωτήν. Ἐγὼ δὲ καὶ ἄλλως ἄγαμαι τὴν φαντασίαν. Φασὶ γάρ τινες γυναῖκα κατὰ τὸν συλλήψεως καιρὸν Αἰθίοπα φαντασθεῖσαν, Αἰθίοπα ἀποτεκεῖν. Τοιοῦτον καὶ τὸ κατὰ τὸν πατριάρχην Ἰακὼβ ἐπὶ τῷ τῶν ῥάβδων λεπισμῷ· ἐξ ἧς φαντασίας ἐποικίλλοντο τὰ ἐν τοῖς θρέμμασι τικτόμενα, καὶ, ὦ τοῦ θαύματος! ὅτι πραγματικῆς ἐνεργείας ἡ εἰκονοειδὴς φαντασία ὤπτατο ἀποτέλεσμα. Ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ὁ λόγος· « Εἰπάτωσαν οἱ τὰς τοιάσδε ἀναστηλοῦντες μορφὰς, ποίας ἄρα ἐκ τούτων κατεπολαύοιεν ὠφελείας· ἢ ἐν ποίᾳ διὰ τῆς τούτων ἀναμνήσεως ἀνάγονται θεωρίᾳ. » Καὶ τίς, ὦ τᾶν, οὐκ ἐκ τῆς εἰκονικῆς ἰδέας, εἴπερ ἐναργῶς ἀτενίσειε, δεξιάς τε ἢ ἀριστερᾶς, ἐνδάλματα λαβὼν ἐν νῷ ἄπεισιν; ἀλλ' εἰ μὲν ἐξ ἀρίστης ἄριστα· εἰ δὲ ἐξ αἰσχίστης αἴσχιστα· ὥστε πολλάκις καὶ οἶκοι μένων τῇ μὲν κατανύττεσθαι, τῇ δὲ παθαίνεσθαι. Ἢ οὐχὶ καί τις ἐνίοτε ἀφυπνώσας τοῖς νυκτερινοῖς φαντάσμασι περιχαρῶς ἢ λυπηρῶς διανίσταται; Εἰ δὲ ἐκεῖ οὕτως, πολλῷ μᾶλλον ἐν τοῖς καθ' ὕπαρ εἰκονίσμασι διατί-

[74] Lib. De Spiritu sancto, c. 17. [75] Exod. xxv, 20. [76] De cœlesti hierarchia, cap. 1. [77] Gen. xxx, 37.

Digitized by Google

θεσθαι ἔστι πρὸς ἑκάτερα τὸν βλέποντα· Οὐ δήπου ἀνέγνως, ὦ βέλτιστε, ὡς οἱ πάλαι *ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ λατρεύουσι τῶν ἐπουρανίων*. Τί; ἑκάτερον οὐκ εἰκών; οὐκ ἐν εἰκόνι ἀνήγοντο πρὸς τὴν τῶν ἐπουρανίων θεωρίαν; οὐκ *ἐν εἰκόνι διαπορεύεται* πᾶς *ἄνθρωπος*, Δαυϊτικῶς εἰπεῖν; οὐκ αὐτὸς σὺ ὁ Εἰκονομάχος εἰκὼν Θεοῦ, καὶ κατὰ ἰδέαν πατρῴαν γεννηθείς, καὶ εἰκονικῶς ἐν πίνακι ἐγγραφόμενος; ἢ μόνος σὺ ἀνεξεικόνιστος, ὡς οὐκ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἀμβλωθρίδιος· καὶ διὰ τοῦτο καὶ τοὺς ἁγίους οὕτως οἰόμενος; Ἀλλ' ἵνα μᾶλλον ὁ περὶ τοῦδε λόγος πίστωσιν δέξοιτο· παρεὶς τὸ οἰκοθεν δογματίζειν, αὐτοὺς προστήσεται τοὺς τῆς οἰκουμένης λαμπτῆρας, ἀποκρινομένους σοι πρὸς τὴν ἐρώτησιν. Γρηγόριος ὁ Νυσσεύς· « Εἶδον πολλάκις ἐπὶ γραφῆς εἰκόνα τοῦ πάθους· καὶ οὐκ ἀδακρυτὶ τὴν θέαν παρῆλθον· ἐναργῶς τῆς τέχνης ὑπ' ὄψιν ἀγούσης τὴν ἱστορίαν. » Ὁ Χρυσόστομος· « Ἐγὼ καὶ τὴν κηρόχυτον ἠγάπησα γραφὴν εὐσεβείας ἕνεκεν πεπληρωμένην. Εἶδον γὰρ ἄγγελον ἐν εἰκόνι ἐλαύνοντα Βαρβάρων στίφη· εἶδον πατούμενα Βαρβάρων φῦλα· καὶ τὸν Δαβὶδ ἀληθεύοντα· *Κύριε, ἐν τῇ πόλει σου τὴν εἰκόνα αὐτῶν ἐξουδενώσεις*. Κύριλλος Ἀλεξανδρείας· « Εἶδον ἐγὼ κατὰ τοίχου γραφὴν, ἐναθλοῦσαν τοῖς σκάμμασι κόρην· καὶ οὐκ ἀδακρυτὶ τὴν θέαν κατώπτευσα. » Γρηγόριος ὁ Θεολόγος·

A nis excitatur, seu læta ea sint, seu tristia? Quod si sic res illic habet; multo magis in iis imaginibus quæ inter vigilandum informantur, utrolibet modo necesse est affici contuentem. Non legisti scilicet, vir optime, quod veteres *exemplari et umbræ deserviunt cœlestium*[78]. Quid? utrumque non imago est? non in imagine ad cœlestium contemplationem subvehebantur? non *in imagine pertransit* omnis *homo*[79], ut cum Davide loquar? non ipse tu, Iconomache, Dei imago, et ad patris similitudinem genitus, et graphice depictus in tabula? An tu solus sine imagine es, tanquam non homo sis, sed partus abortivus, atque idcirco sic et de sanctis existimas? Verum ut majorem hæc oratio inveniat fidem, propria ratiocinatione prætermissa, B ipsa exhibebit orbis terrarum lumina, quæ tibi ad interrogata respondeant. Gregorius Nyssenus: Vidi sæpenumero in pictura imaginem rei miserabilis, nec oculis siccis spectaculum præterii: adeo manifeste sub oculos rem gestam ars exhibebat[80].» Chrysostomus[81]: « Ego et in cera expressam amavi picturam, pietatis causa confectam. Vidi enim angelum in imagine Barbarorum copias dissipantem: vidi Barbarorum agmina conculcantem: Davidemque vere dicentem: *Domine, in civitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges*[82]. » Cyrillus Alexandrinus: « Vidi ego in pariete picturam, puellam in stadio decertantem: nec licuit sine lacrymis spectaculum contueri. Gregorius Theologus[83]:

Τῆς δ' ἦν ὑπερκύπτων Πολέμων ἐν εἰκόνι.
Ταύτην ἰδοῦσα [*supple*, ἑταιρὶς] (καὶ γὰρ ἦν C σεβασμία),
Ἀπῆλθεν εὐθύς· καὶ θέας ἠττημένη,
Ὡς ζῶντ' ἐπαισχυνθεῖσα τὸν γεγραμμένον.

Eminebat exinde Polemon in imagine:
Quam cum (scortum) videret; erat enim pictura [venerabilis;
Repente abiit, nec ferre spectaculum potuit.
Cum puderet intueri quasi viventem qui pictus erat.

Βασίλειος ὁ μέγας· « Ἀνάστητέ μοι νῦν, ὦ λαμπροὶ τῶν ἀθλητικῶν κατορθωμάτων ζωγράφοι· τὴν τοῦ στρατηγοῦ κολοβωθεῖσαν εἰκόνα ταῖς ὑμετέραις μεγαλύνατε τέχναις· ἀμαυρότερον παρ' ἐμοῦ τὸν στεφανίτην γραφέντα τοῖς τῆς ὑμετέρας σοφίας περιλάμψατε χρώμασιν. Ἀπέλθω τῇ τῶν ἀριστευμάτων τοῦ μάρτυρος νενικημένος γραφῇ. Χαίρω τῇ τοιαύτῃ τῆς ὑμετέρας ἰσχύος σήμερον νίκῃ ἡττώμενος· ἴδω τῆς χειρὸς πρὸς τὸ πῦρ ἀκριβέστερον παρ' ὑμῶν γραφομένην τὴν πάλην. Ἴδω φαιδρότερον ἐπὶ τῆς ὑμετέρας τὸν παλαιστὴν γεγραμμένον εἰκόνος. Κλαυσάτωσαν δαίμονες καὶ νῦν ταῖς τοῦ μάρτυρος ἐν ὑμῖν ἀριστείαις πληττόμενοι· φλεγομένη πάλιν D αὐτοῖς ἡ χεὶρ καὶ νικῶσα δεικνύσθω. » Ὁρᾷς ὅπως ὁ μὲν προτίθησι τῆς λογογραφίας τὴν ζωγραφίαν· ἐν ᾗ ἡλίκη ἡ ἐκθείασις, ὡς καὶ κλαίειν τοὺς δαίμονας· ὁ δὲ πηλίκως πῶς σεβαστὴν τὴν εἰκονουργίαν κέκληκεν, ὡς ἑταιρίδος σωφρονισμὸν ὑπάρξασαν; Εἶτα πάλιν πῶς ὁ ἕτερος οὐκ ἄδακρυς ἐκ τῆς γραφικῆς θέας ἄπεισιν, ἐν τῇ γραφῇ ἀθλοῦσαν βλέπων τὴν μάρτυρα; Πάλιν πῶς ὁ ἄλλος ἠγαπημένην καλεῖ τὴν κηρόχυτον γραφὴν, ὡς ἐν αὐτῇ ἰδὼν τὰ πρωτότυπα; Ἔπειτα καὶ ὁ μετ' αὐτοὺς, πῶς οὐδ' αὐτὸς ἐκ τῆς γραφῆς τῆσδε ὀδυκρυς ἀπει-

Basilius magnus: « Exsurgite mihi nunc, o præclari athleticorum gestorum pictores, mutilam ducis imaginem eximio vestro artificio illustrate: coronatum athletam, obscurius a me depictum, vestræ vos industriæ coloribus conspicuum reddite. Discedam rerum præclare a martyre gestarum pictura victus. Gaudeam tali vestræ solertiæ victoria hodierno die superatus. Liceat intueri manus hujusce cum igne luctam diligentius a vobis delineatam. Videam alacriorem pugilem vestra depictum imagine. Lugeant dæmones et nunc martyris inter vos virtute perculsi: ardens iterum ipsis manus, et victrix quidem, ostendatur[84]. » Viden', quemadmodum alter narrationi picturam anteponit, in qua tantum insit divinæ virtutis, ut dæmones ad lacrymas adigat: alter ut venerabilem picturam appellet, quod scortum adegerit ad continentiam? Mox ut alter iterum non sine lacrymis visa tabella abierit, quasi in pictura martyrem puellam decertantem vidisset? Rursum ut alius charissimam vocet picturam encausticam, quasi in ipsa prototypa intueretur? Postea et is qui cæteros subsequitur, ut nec ipse siccis ab aspectu hujusce tabulæ oculis abierit, perinde atque rem ipsam oculis usurpasset?

[78] Hebr. VIII, 5. [79] Psal. XXXVIII, 7. [80] Orat. in Abraham, t. II, pag. 908. [81] Serm. de diversis utriusque Testamenti locis. [82] Psal. LXXII, 20. [83] Iamb carm. 18. [84] Hom. 17 in S. Barlaam, in fine.

Digitized by Google

Vide quot ex ea re commoda : contemplare quantæ sint utilitates. Et postquam sciscitatus audiisti, non ab hoc vel illo ex hominum plebe ac fæce, sed ab iis qui cum Spiritu Dei loquerentur, orbem universum quasi tonitru terruere ; subjice quod ex iis concluditur, o ratiocinator. *Sed perspicuum est inanem ejusmodi excogitationem esse, et diabolicæ artis inventum* [88]. Opportune hic licet contenta voce exclamare : *Obstupesce, cœlum, super hoc* [86] : quoniam frivola excogitatio ac diabolicæ artis inventum id appellatur, quod divini Patres docuere. At non ita est, impostorum nequissime : sed e diverso regerenda in te linguæ vibrantis jacula. Quandoquidem igitur tela est ad finem usque pertexta, illud pervelim te nosse, frater, has sententias ab Iconomachis proferri : quarum aliæ ab hæreticis manifeste petuntur ; fieri enim, fieri omnino non potest, ut non interseratur mendacium veritati, ut frumento zizania : aliæ ex sanctis Patribus, quas illi obducta tenebris cogitatione perversa accipiunt : aliæ denique a proposito alienæ, ea quæ idola spectant, Christi imagini accommodantes : quorum non oportet temere vocem admittere, neque, contra sanctionem apostolicam, cum hæreticis conferre sermonem. Cæterum salvus sis, fili : et ut salvus sim ora.

σιν, ὡς αὐτὴν ὑπολαβὼν τὴν αὐταφίαν; Ἴδε ὅσα τὰ ὀνησιφόρα· σκόπησον πηλίκα τὰ ὠφέλιμα. Καὶ ἐπειδὴ ἐρωτήσας ἤκουσας, οὐ παρὰ τοῦδε καὶ τοῦδε σμικρῶν ἀνθρώπων καὶ οὐδαμινῶν, πρὸς αὐτῶν δὲ τῶν πνεύματι φθεγξαμένων Θεοῦ, καὶ βροντώντων τὴν ὑπ' οὐρανὸν, φράσον καὶ τὸ συμπέρασμα τοῦ λόγου, ὦ δογματιστά. Ἀλλ' εὔδηλον ὡς *ματαία ἡ τοιαύτη ἐπίνοια, καὶ διαβολικῆς μεθοδείας εὕρεμα.* Εὔκαιρον ἐνταῦθα ἐκβοῆσαι μέγα· Ἔξιστηθι, *οὐρανέ, ἐπὶ τούτῳ* ὅτι ματαίαν ἐπίνοιαν, καὶ εὕρεμα μεθοδείας διαβόλου τὰ παρὰ τῶν θεοφόρων ἱερὰ δόγματα ἐκπέφασται. Ἀλλ' οὐχ οὕτως, ὦ πλάνων μέγιστε· τούναντίον δὲ ἐπὶ σοὶ ἀναθετέον τὰ τῆς γλώττης σου ἀμαρύγματα. Ἐπεὶ οὖν τέλος ἔχει τὸ ὕφος· ἐκεῖνο βούλομαί σε, ἀδελφὲ, εἰδέναι, ὅτι ἄσπερ προφέρουσι χρήσεις οἱ Εἰκονομάχοι· αἱ μὲν προδήλως αἱρετικῶν· οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστι, μὴ οὐχὶ παρυφίστασθαι τῇ ἀληθείᾳ τὸ ψεῦδος, ὡς καὶ τῷ σίτῳ τὰ ζιζάνια· αἱ δὲ Πατέρων ἁγίων, στρεβλῶς ὑπὸ τῆς ἐσκοτισμένης αὐτῶν διανοίας ἐκλαμβανόμεναι· αἱ δὲ παντάπασιν ἀλλόκοτοι, τὰ κατὰ εἰδώλων τῇ εἰκόνι Χριστοῦ ἀνάπτουσαι· ὧν οὐ δεῖ ὡς ἔτυχε προσίεσθαι φωνὴν, οὔτε μὴν συναίρειν λόγον αἱρετικοῖς παρὰ τὴν ἀποστολικὴν νομοθεσίαν. Τὸ λοιπὸν, σώζοιο, τέκνον· καὶ μὲ σώζεσθαι προσεύχου (1).

XXXVII. — *Theodorus omnibus ubique dispersis fraternitatibus.*

ΛΖ'. — *Θεόδωρος ταῖς πανταχοῦ διεσπαρμέναις ἀδελφότησι.* [τι'.]

Cohortatur ad patientiam. (Baron. an. 818, n. 7.)

« *Gratia vobis et pax adimpleatur* [87]. » Æquum enim est Apostolicis verbis affari eos qui pro Christo persecutionem patiuntur. Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui humilitati nostræ januam aperuit, quamvis arcte custodiamur, ut vobiscum charissimis fratribus nostris epistolarum colloquio congredi possimus. Vere *Verbum Dei non est alligatum* [88] : etsi alligare se putent qui dominantur. Vere lætari plurimum debemus, cum divinarum prædictionum eventa in nobis ipsis peccatoribus conspicimus. Age, cum Apostolo dicamus, fratres : *Quis nos separabit a charitate Dei ? tribulatio ? an angustia ? an fames ? an persecutio ? an nuditas ? an periculum ? an gladius* [89] ? Num enim de seipso tantum hæc dixit, ac non etiam de nobis : et ut nos erga Deum sic affecti simus, ut afflictionibus istis quas sustinemus, minime frangamur, sed ea quæ desunt passionum cum gaudio perferre amemus [90]. Gaudium enim est inenarrabile, pro Christo et cum Christo pati, quemadmodum ostenderunt sancti omnes usque ad Thaddæum martyrem nostrum, et quemlibet alium confessorem, egregia animi constantia, et persecutioni convenientibus factis : qui sive ex carcere, sive ex alio exsilii quovis loco, post illum abierunt.

Χάρις *ὑμῖν καὶ εἰρήνη πληθυνθείη.* Δίκαιον γὰρ ἀπὸ φωνῶν ἀποστολικῶν τοῖς διὰ Χριστὸν δεδιωγμένοις ἐπιφθέγγεσθαι. Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ἀνοίξας, ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς θύραν, καίπερ τηρουμένοις ἀσφαλῶς, τῇ διὰ τοῦ γράμματος ὁμιλίᾳ συναφθῆναι ὑμῖν τοῖς ἠγαπημένοις ἀδελφοῖς ἡμῶν. Ὄντως ὁ *Λόγος τοῦ Θεοῦ οὐ δέδεται·* κἂν δεσμεῖν οἱ κρατοῦντες οἴωνται· ὄντως μέγα ὀφείλομεν χαίρειν· ὅτι ὁρῶμεν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς τοῖς ἁμαρτωλοῖς τὰς ἐκβάσεις τῶν θείων προῤῥήσεων. Δεῦτε, εἴπωμεν, ἀδελφοὶ, μετὰ τοῦ Ἀποστόλου· *Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ; θλῖψις; ἢ στενοχωρία; ἢ λιμός; ἢ διωγμός; ἢ γυμνότης; ἢ κίνδυνος; ἢ μάχαιρα;* Μὴ γὰρ δι' ἑαυτὸν μόνον ταῦτα εἴρηκεν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ὑπὲρ ἡμῶν· ἵνα καὶ ἡμεῖς τοιαύτῃ διαθέσει τὰ πρὸς Θεὸν ἔχωμεν, ὥστε μὴ ἐκκακῶμεν ἐν οἷς ἐσμεν θλιβεροῖς· ἀλλ' ἀγαπῶμεν καὶ τὰ ἐλλείποντα παθήματα ὑποῖσαι μετὰ χαρᾶς· χαρὰ γάρ ἐστιν ἀνεκλάλητος ὑπὲρ Χριστοῦ καὶ μετὰ Χριστοῦ πάσχειν· καθὼς ἔδειξαν οἱ ἅγιοι πάντες μέχρι Θαδδαίου τοῦ ἡμετέρου μαρτυρος, καὶ οὗτινος ἄλλου ὁμολογητοῦ μετόπισθεν ἀπάραντος, ἢ ἐκ φυλακῆς, ἢ ἔκ τινος ἄλλου φυγαδείσ τόπου, καλῇ προθυμίᾳ καὶ ἀξιοδιώκτῳ πράξει.

[88] Jerem. II, 12. [86] ibid. [87] II Petr. I, 2. [88] II Timoth. II, 9. [89] Rom. VIII, 35. [90] Coloss. I, 24.

NOTÆ.

(1) Cod. Reg. hic : Ἀρχὴ βιβλίου β'. *initium libri II;* nempe posterior iste Theodori epistolarum liber, seu sylloge, dividitur in hoc codice in libros quatuor, quorum primus ibi desinit.

Digitized by Google

Γενοίμεθα, ἀδελφοί μου, καὶ ἡμεῖς μάρτυρες τοιουτοτρόπως· ἐν τῷ ἀεὶ παρεσκευάσθαι συλληφθῆναι, ὁμολογῆσαι, φραγελλωθῆναι, ἀποθανεῖν. Τοῦτό ἐστι καθ' ἡμέραν μαρτυρεῖν· τοῦτο καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκειν· ἐξ οὗ καθαίρεσθαι συμβαίνει τὴν ψυχήν· ἀναχωρεῖν τῶν παθῶν· ἐγγίζειν τῷ Θεῷ· μισεῖν κόσμον· φαντάζεσθαι οὐρανόν, τὰ εἰς αἰῶνας ἀποκείμενα ἀγαθά· ἀλλ' οὖν καὶ σκυθρωπά. Οὐδὲ γὰρ ἂν ἡ τοιαύτη παρασκευὴ δίδωσι σχολὴν τῷ νῷ φιληδονεῖν, καὶ διακεῖσθαι προσπαθῶς ὧδε κἀκεῖσε· ἀλλὰ νευροῖ μᾶλλον τὴν καρδίαν· κατανύσσει δακρυρροεῖν τοὺς ὀφθαλμούς· ἐφίεσθαι τὴν ἀπὸ σώματος ἔξοδον ὡς ἔκ τινος δεσμωτηρίου ἐπαχθοῦς. Σκοπῶμεν οὖν λοιπὸν ὁποῖοί ἐσμεν, καὶ εἰ οὕτως, εὖγε μάλα· εἰ δ' ἄλλως, ἐπαναγώμεθα, καὶ καθαιρώμεθα. Φεύγωμεν τὸν ἀνήμερον δράκοντα διάβολον· τὰ πεπυρωμένα τῆς πικρᾶς καὶ θανασίμου ἐπιθυμίας βέλη. Οὐκ ἔστιν ἡδονή, ἀλλ' ὀδύνη· οὐχ ἡδύτης, ἀλλὰ χολή· οὐκ εὐπάθεια, ἀλλὰ δυσμένεια, δουλεία, φθορά, δαιμονισμὸς, ἀλλοίωσις τῆς κατὰ φύσιν ἕξεως. Ἐπεὶ εἰ καλὴ καὶ ἡδεῖα, πῶς οὓς ἕλῃ, εὐθὺς δείκνυσι μωροὺς, κτηνώδεις, ἠσχυμμένους, δουλοπρεπεῖς, δυσελπίστους, ἐκλελυμένους, ὑποδίκους θανάτου αἰωνίου; Ὥστε φαρμακεύει ἐξιστῶσα καὶ ἀλλοιοῦσα, οὐκ οὖσα ὡς ὑποτίθεται καὶ ἀρχιφάρμακος, καθάπερ τοὺς δαιμονῶντας, οὐ συνιόντας ὃ ὑφίστανται, εἰ μὴ μετὰ τὴν ἀνάνηψιν. Βλέπωμεν οὖν λοιπὸν, ἀγαπητοὶ, τὰ καταγώγια ἡμῶν, τὰς ἀναστροφὰς ποῦ καὶ μεθ' οὗ. Καὶ εἰ βλαβερὸν ἐκεῖ μεταστατέον. Καὶ εἰ μετὰ σκανδαλίζοντος, ἐκκοπτέον. Καὶ εἰ οὐ μετ' οὐδενὸς, προσληπτέον· ἐπείπερ ἀρατὸν τὸ μεμονωμένον, ἕως ἂν ἀναγκαῖος τρόπος οὐ πάρεστι. Τηρητέον τἄλλα, τὴν βρῶσιν, τὴν πόσιν, τὸν ὕπνον, τὴν ἐργασίαν· ὡς ἂν τὰ πάντα στάθμια δυνατοῦντα τὸ σῶμα ὑπουργεῖν ταῖς ἐντολαῖς, ἀλλ' οὐκ ἐξαγριοῦντα κατεξαναστῆναι τῇ ψυχῇ. Πῶλός ἐστιν· ἐὰν ὑπερμαζῇ, ἀτακτεῖ, φέρει κάτω τὸν ἀναβάτην νοῦν. Ἀφ' ἡμῶν καὶ τὰ ὑμῶν ἐξηγορεῦμεν· ἐπεὶ πάντες ἄνθρωποι τὰς ἡνίας τοῦ αὐτεξουσίου ὁμοίως πρὸς Θεοῦ εἰληφότες αὐτοκρατορικῶς· κἂν ἀεὶ πόλεμος, ψυχῆς καὶ σώματος ἀντικαθεζομένων.

A Simus et nos, fratres mei, martyres ad hunc modum : ut parati nimirum semper simus comprehendi, confiteri, flagris cædi, mori ; hoc est enim quotidie martyrem esse, hoc est quotidie mori. Ex quo quidem purgari mentem contingit, a perturbationibus abscedere, Deo appropinquare, mundum odisse, cœlum meditari, bona in æternum reservata, nec non et tristia. Nec enim locum menti relinquit ejusmodi præparatio, ut voluptates consectetur, ut hoc illudve carnali desiderio amplectatur : sed vires cordi et nervos addit, oculos in lacrymas solvi compellit, desiderium injicit ex corpore, tanquam ex gravi quodam carcere, emigrandi. Consideremus itaque quales simus : et si quidem sic affecti, recte sane : sin aliter, redeamus in viam, B et emundemur. Fugiamus immitem draconem diabolum, et ignea tela amaræ et lethiferæ cupiditatis. Non est voluptas, sed dolor : non dulcedo, sed fel : non benevolentia, sed odium, servitus, corruptela, dæmoniaca vexatio, ejus qui secundum naturam est status immutatio. Etenim si bona est et dulcis, quomodo quos abripuit, eos fatuos statim reddit, jumentis similes, probrosos, serviles, desperabundos, enervatos, æternæ mortis reos? Itaque fascinat, a mente alienans, pervertens, non id revera existens quod præ se fert præstigiatrix, tanquam energumenos a dæmone correptos, qui id quod patiuntur, priusquam ad se redeant non agnoscunt. Videamus ergo, dilecti, quænam sunt diversoria nostra, ubi et quibuscum habitatio et consuetudo. C Quod si quid ibi noxium est, migrandum. Si cum eo qui scandalum afferat, abscindendum : si cum nemine, asciscendum : quia exsecrabile, solum esse[91], quandiu necessitas non cogit. Observanda sunt et alia, cibus, potus, somnus, opus : ut in mensura fiant omnia quæ corpori vires præbeant ut pareat et jussa faciat, non efferatum reddant ut insurgat et animæ repugnet. Eculeus est : si affatim alatur, lascivit, sessoremque animum prosternit. Ex rebus nostris de vestris etiam enuntiamus. Omnes siquidem homines liberi arbitrii habenas a Deo pari jure acceperunt cum summa potestate : licet, anima et corpore inter se pugnantibus, perpetuum bellum sit.

Ὁ μὲν δὴ περὶ τούτου λόγος ἐχέτω ταῦτα. Τί δὲ τὰ ἑξῆς; Ἡ πίστις ἀκλινὴς, ἀπερίτρεπτος, καθὼς παρέδωκα ὑμῖν, καὶ παρέλαβον παρὰ τῶν ἁγίων· μᾶλλον δὲ ἀμφότεροι ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος. Χριστὸς οὐ Χριστὸς, εἰ μὴ ἐγγράφοιτο. Ἅμα γὰρ εἰπεῖν Χριστὸν, ἐννοεῖν ἔστι τὸ τῆς σωματώσεως αὐτοῦ μυστήριον. Οὐ γὰρ ἂν Χριστὸς λέγοιτο γυμνὸς σώματος ὁ Λόγος, ἐννοούμενος. Ἐπεὶ δὲ σὰρξ ὁ Λόγος, σαρκὶ δηλονότι καὶ περιγράφοιτο· καὶ τῷ Χριστὸς ὀνόματι, καὶ τὸ τῆς περιγραφῆς συνεισήνεκται καὶ συνεπινενόηται ἰδίωμα. Ὥστε οἱ μὴ λέγοντες αὐτὸν γράφεσθαι, ἤγουν εἰκονίζεσθαι ἄσαρκον αὐτὸν ὑπολαμβάνουσι. Καὶ πόῤῥω τῆς αὐλῆς Χριστοῦ· κἂν Πέτρος εἶεν, κἂν Παῦλος· ὡς D De hoc igitur hactenus hæc dicta sint. Quid cætera deinde? Fides firma, immutabilis, sicut tradidi vobis, et a sanctis accepi, vel potius ab uno utrique et eodem spiritu. Christus jam Christus non est, nisi pingi potest. Simul enim ac Christum dicimus, necesse est incorporationis ejus mysterium intelligi. Neque enim Christus dicatur, cum nudum a corpore Verbum agnoscitur. Postquam autem Verbo caro ; et carne utique circumscribitur : et jam Christus appellatione est, et circumscriptionis simul inducitur intelligiturque proprietas. Quamobrem qui ipsum describi negant, hoc est, delineari ; carnis ipsum expertem faciunt. Sed longe illi a Christi grege, vel si Petrus fuerit vel Paulus ut Petrus ipse

[91] Eccle. IV, 10.

Digitized by Google

et Paulus denuntiavit ad securitatem nostram. Non quod aliquis apostolorum, aut sanctorum qui deinde sunt subsecuti, circumscribi corpore Christum negarit, quemadmodum impii adulterina proferentes aiunt : absit ! Sinceram hanc teneamus fidem, o fratres : egregiam hanc confessionem tueamur, nullam in partem declinantes. Christum abnegant qui secus sentiunt : qui id defendunt, Christi sunt martyres, cum quadraginta, cum omni athletarum qui unquam fuerunt cœtu censendi, Quid ? ne comederent carnes suillas, quod ea tempestate nefas erat, martyres fuerunt Machabæi : et tu perpessus eo quod negare nolis Christum circumscriptum, non martyr censeberis ? Joannes præcursor ob defensionem veritatis adversus Herodem interemptus, martyrum ornamentum fuit : nec eris tu in albo martyrum pro Christo moriens ? *Nemo vos seducat inanibus verbis : propter quæ venit ira Dei in filios diffidentiæ* [92].

Legitimus martyr est qui confitetur : et eo magis quo pluribus vexatur malis. Minime vos conturbet duratio persecutionis : haud multos annos pertulimus, ut antiqui olim confessores. Nondum examinati fuimus legitimo igne probatissimæ tentationis : adhuc admistum est plumbum, adhuc ruga peccatrix. Tu quis es qui incomprehensorum judiciorum profunda scruteris ? *Quæ tibi præscripta sunt, illa cogita* [93]. Abrahæ semen illud, cui promissa, Dei benedictione, terræ sanctæ hæreditas fuerat, quadringentis triginta annis Pharaonis manu servitutem servire Deus permisit. Christi Ecclesia ab apostolorum prædicatione usque ad Constantinum, primum Christianorum regem, supra annos ducentos passa est frementem persecutionem. Qui secuti sunt, remissam quidem, attamen diuturniorem passi sunt : præterquam sub Juliano apostata. Paulus magnus annis quinque et triginta persecutionem pertulit, quotidie moriens [94] : et tu quinque annorum spatio langues ? Clemens multorum certaminum vir in perpetuo martyrio fuit viginti octo annis : et tu intra paucos deficis ? Et quod mihi tempus satis sit ad alios martyres commemorandos ? Non audisti sufferentiam Job [95] ? Nonne annis quindecim et amplius ulcere gravi vexatus est, præter alios qui adjecti fuerunt lugubres casus ? Atque hoc cum nullius sibi mali facinoris conscius esset, quin potius laudabilium quamplurimorum. Quid autem ei respondet oraculum ? « Ut justus, inquit, appareas [96]. » Ita et nunc cribrat quodammodo Providentia homines hujus temporis, ut quæ insunt zizania ejiciat : ut frumentum purum maneat.

Non audis quid Jeremiæ dicat ? *Depone eos in conflatorium, et vide si probatum est sicut ego probatus sum pro eis* [97]. Feramus adhuc, o strenui milites Christi. *Dies sicut umbræ prætereunt* [98] : quamvis persecutores manere existimenti. *Si me persecuti sunt*, inquit, *et vos persequentur : si ser-*

αὐτὸς Πέτρος καὶ Παῦλος ἀπέφηνε πρὸς ἀσφάλειαν ἡμετέραν. Οὐχ ὅτι τις τῶν ἀποστόλων, ἢ τῶν μετ' αὐτοὺς ἁγίων, εἴρηκε μὴ περιγραφόμενον σώματι Χριστὸν, ἄπαγε ! ὡς οἱ δυσσεβεῖς τὰ νόθα προφέροντες λέγουσι. Ταύτην τὴν εἰλικρινῆ πίστιν κατέχωμεν, ὦ ἀδελφοί· τήνδε τὴν καλὴν ὁμολογίαν ὁμολογῶμεν, μηδ' ὅλως παραφερόμενοι. Ἀρνησίχριστοι οἱ μὴ οὕτως ἔχοντες· Χριστομάρτυρες οἱ ἐνιστάμενοι, μετὰ τῶν τεσσαράκοντα, μετὰ τῆς ἀπ' αἰῶνος ἀθλητικῆς ὁμηγύρεως. Οὐά· ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀπογεύσασθαι ὑείων κρεῶν τὸ τηνικαῦτα παρανόμως τοὺς Μακκαβαίους μαρτύριον· καὶ σὺ ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀρνήσασθαι Χριστὸν ἐγγεγραμμένον πανθάνων, οὐ μάρτυς; Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος ὑπὲρ ἐλεγμοῦ ἀληθείας τῆς πρὸς Ἡρῴδην τυμπανισθείς, μαρτύρων διάκοσμος· καὶ σὺ οὐκ ἐν μάρτυσι θνήσκων ὑπὲρ Χριστοῦ; *Μηδεὶς ὑμᾶς ἐξαπατάτω κενοῖς λόγοις· δι' οὓς ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας.*

Μάρτυς ἀπαράγραπτος ὁμολογῶν· καὶ τοσοῦτον, ἐφ' ὅσον καὶ πλεονάζει τοῖς παθήμασι. Μὴ σαλευέτω ὑμᾶς ἡ ἐπικράτησις τοῦ διωγμοῦ· οὕπω ἐπολυετήσαμεν κατὰ τοὺς προλαβόντας ὁμολογητάς· οὕπω ἐπυρώθημεν τῷ διαρκεῖ περὶ τῆς δοκιμωτάτης πείρας· ἔτι μόλιβδος ἐμμιγής· ἔτι ῥυτὶς ἁμαρτητική. Σὺ τίς εἰ ὁ ἐμβατεύων ἐν τοῖς τῶν ἀθεωρήτων κριμάτων βάθεσιν; *Ἃ προσετάγη σοι, ταῦτα διανόει.* Τὸ ἐπαγγελθὲν σπέρμα, ἐν εὐλογίᾳ Θεοῦ, Ἀβραὰμ κληρονομεῖν τὴν ἁγίαν γῆν, τετρακόσια τριάκοντα ὑπὸ χεῖρα Φαραὼ προδεδουλῶσθαι ᾠκονόμησε Θεός. Ὁ Χριστιανισμὸς ἀπ' ἀρχῆς τοῦ κηρύγματος τῶν ἀποστόλων ὑπὲρ τὸ διακοσιοστὸν ἔτος, μέχρι τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ πρώτου βασιλέως Χριστιανῶν, ἐν διωγμῷ βρέμοντι. Οἱ μετέπειτα, ὑφειμένως μὲν, ὅμως μακροετίζοντες· πάρεξ τοῦ κατὰ Ἰουλιανὸν τὸν ἀποστάτην. Παῦλος ὁ μέγας τριακονταπέντε ἔτεσι διωκόμενος, καὶ καθημέραν ἀποθνήσκων· καὶ σὺ ἐν πέντε χρόνοις ἠτονηκώς; Κλήμης ὁ πολύαθλος εἰκοσιοκτὼ ἔτεσι μαρτυρῶν· καὶ σὺ ἀχανιῶν ἐν βραχέσι; Ποῦ μοι καιρὸς τὰ τῶν ἄλλων μαρτύρων λέγων; Οὐκ ἤκουσας τὴν ὑπομονὴν Ἰώβ; Οὐχὶ πεντεκαίδεκα ἔτη, ἢ καὶ πρὸς, ἕλκει πονήρῳ ἐβασανίζετο· πρὸς τοῖς ἐπενεχθεῖσιν αὐτῷ ἄλλοις τραγῳδήμασι; καὶ ταῦτα οὐ συνειδώς τι πεπραγέναι τῶν ἀριστερῶν· μᾶλλον μὲν οὖν γε καὶ τῶν λίαν δεξιῶν. Ἀλλὰ τί αὐτῷ ὁ χρηματισμός; « Ἵνα δίκαιος, φησὶν, ἀναφανῇς. » Οὕτω καὶ νῦν κοσκινίζει ἡ Πρόνοια οἱονεὶ τοὺς παρόντας· ἵνα τὰ ζιζάνια ἐκριφῇ· ἵνα ὁ σῖτος ἐναπομείνῃ καθαρός.

Οὐκ ἀκούεις τί λέγει τῷ Ἱερεμίᾳ ; *Κάθες αὐτοὺς εἰς τὸ χωνευτήριον· καὶ σκέψαι εἰ δοκίμιόν ἐστι καθὼς ἐγὼ ἐδοκιμάσθην ὑπὲρ αὐτῶν.* Ἐνέγκωμεν ἔτι, ὦ γενναῖοι στρατιῶται Χριστοῦ. *Αἱ ἡμέραι ὡσεὶ σκιαὶ παράγουσι·* κἂν οἱ δώκοντες ἐπιμένειν οἴωνται. *Εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν*, φησὶ, *καὶ ὑμᾶς διώξουσιν·*

[92] Ephes. v, 6. [93] Eccli. III, 22. [94] I Cor. XV, 30. [95] Jac. V, 11. [96] Job XXXIII, 32. [97] Zach. XI, 13. [98] Psal. CXLIII, 4.

Digitized by Google

εἰ τὸν λόγον μου ἐτήρησαν, καὶ τὸν ὑμέτερον τηρήσουσιν· Ἀλλὰ ταῦτα πάντα ποιήσουσιν ὑμῖν διὰ τὸ ὄνομά μου· ὅτι οὐκ οἴδασι τὸν πέμψαντά με. Ἐπ' ἀληθείας γὰρ οὐκ οἴδασιν, ὅτι Ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἔπεμψε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ γενόμενον ἐκ γυναικὸς, γενόμενον ὑπὸ νόμον· ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ· ἵνα τὴν οἰκουμένην τῷ ἰδίῳ Πατρὶ κατακτήσηται. Ἡ γὰρ ἂν οὐκ ἂν ἠρνοῦντο αὐτὸν ἐγγράφεσθαι· οὐδεὶς γὰρ ἐκ γυναικὸς γεννώμενος, ἀνεικόνιστος, εἰ μηδ' ἂν εἶεν ἔκτρωμα. Οὕτω τοιγαροῦν, ἀδελφοὶ, καταρτίζωμεν ἑαυτούς. Καὶ οὕτω παρακαλούμεθα τοῖς λόγοις τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἀναμένοντες τὴν ἀνταπόδοσιν. Ἀλλ' οἴδατε οἷος ὁ Λεόντιος· εὐνούχων γένος, οὐ μόνον ἄτιμον, ὡς τις τῶν θεοφόρων εἴρηκεν, ἀλλὰ καὶ ἀρνησίχριστον· καὶ οὐδ' οὕτως ἀρκούμενον, ἀλλὰ καὶ ἀγρίως τιμωρούμενον ἀδελφοὺς ἡμῶν. Ὁ πρὶν μαθητὴς, νῦν ἀρνητὴς Ἰουδαΐζων· ὁ ἐν ἀδελφοῖς ὑπερέχουσι, κατὰ τῶν ἀδελφῶν ὑπὲρ ἅπαντας τοὺς δικάζοντας· ὁ μὴ λέγων ἁπλῶς εἰκόνα, ἀλλὰ ἁγίαν εἰκόνα, Χριστοῦ τυχὸν, τῆς Θεοτόκου, ἢ τινοσοῦν τῶν ἁγίων· ἅρτι ἐστὶ καίων, καθαιρῶν, ὡς θὴρ μαινόμενος βλασφημῶν. Ἐξ οὗ καὶ τῷ κρατοῦντι φιλούμενος, καὶ τῶν μοναστηρίων ἡμῶν ἄρχων, καὶ πάντα πράττων ὁ τάλας εἰς Χριστοῦ ὕβριν. Ἀλλ' οὐαί μοι! ἐμὰ γὰρ τὰ ἐκείνου κωμῳδήματα. Ὅμως ὅτι τῷ κατὰ σάρκα φύσαντι ὁμοιος· ἐπεὶ κἀκεῖνος ἐν τοῖς πάλαι καιροῖς ἀκροθίνιον ἀσεβείας, ὥσπερ καὶ τοῦ Ἑρμίου. Ἄμφω γὰρ δαιμονῶσι· καὶ οὐ μίγει ὁ Θεὸς κορώνην καὶ περιστεράν· ἀλλὰ τὰ ὅμοια τοῖς ὁμοίοις. Ἐκεῖνοι μὲν οὕτως. Καὶ δοίη αὐτοῖς Κύριος ἐπίγνωσιν ἀληθείας, ἐζωγρημένους ὑπὸ τοῦ διαβόλου εἰς τὸ ἐκείνου θέλημα. Ὑμᾶς δὲ Χριστὸς σὺν οἷς ὁ ἀποστάτης κολάζει, στηρίξειε, δυναμώσειε, κρατύνοιεν, ὑπενεγκεῖν ἔτι, πεινῶντας, διψῶντας, γυμνητεύοντας, κολαφιζομένους, ἀστατοῦντας, κοπιῶντας, λοιδορουμένους, διωκομένους, βλασφημουμένους, ὡς περικαθάρματα ὄντας τοῦ κόσμου, πάντων περίψημα, κατὰ Παῦλον τὸν μέγαν, μεθ' οὗ εἶεν καὶ ἡ μερὶς ὑμῶν. Ἀδελφοὶ, προσεύχεσθε περὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν, ἵνα σωζοίμεθα· ἀξιούμενοι πάντων τῶν ἐνισταμένων τοῦ ἐσχάτου βαθμοῦ. Ἀσπάζεται ὑμᾶς ὁ σὺν ἐμοὶ ἀδελφὸς Νικόλαος. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ μετὰ πάντων ὑμῶν. Ἀμήν.

monem meum servaverunt, et vestrum servabunt. Sed hæc omnia facient vobis propter nomen meum : quia nesciunt eum qui misit me[10]. Vere enim ignorant quod *Deus* et Pater *misit Filium suum unigenitum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret*[1], et Patri suo mundum acquireret. Nisi enim ignorarent, illum pingi non negarent : nemo quippe qui ex muliere natus sit, talis est ut exprimi non possit : alioqui abortivum quiddam esset. Sic itaque, fratres, perficiamus nos ipsos : sic consolationem habemus in verbis Salvatoris nostri Jesu Christi, exspectantes renumerationem. Sed nostis qualis sit Leontius : eunuchorum genus, non solum inglorium, ut quidam sanctorum dixit, sed et Christum negans; neque adeo his finibus se continens, verum acerbe et crudeliter fratres nostros excrucians. Qui ante discipulus, nunc negator judaizans : qui inter fratres eminentiores, nunc contra fratres supra judices omnes : qui non simpliciter imaginem dicebat, sed sanctam imaginem, sive Christi, sive Deiparæ et cujuslibet sanctorum; nunc eas incendit, et abolet, insanientis instar feræ blasphemans. Unde et imperatori charus factus est, et monasteriis nostris potitur, et omnia miser facit in contumeliam Christi. Sed heu me! mea enim hæc ejus ludibria. Attamen similis illi est, qui genuit secundum carnem : nam et ille olim primitiæ fuerat impietatis, sicut et Hermiæ : ambo enim furentes aguntur : nec miscet Deus cornicem columbæ, sed similia similibus. Ergo illi ad hunc modum. Det illis Dominus agnoscere veritatem, quos captos diabolus tenet pro sua voluntate. Vos vero Christus cum iis, quos vexat apostata, confirmet, viresque ac robur tribuat, ut sustinere adhuc possitis, esurientes, sitientes, nudi, colaphis cæsi, instabiles, laborantes, maledicta et persecutionem patientes, blasphemati, *tanquam purgamenta hujus mundi, omnium peripsema*[2], ut Paulus magnus : quocum pars vestra sit. Fratres, orate pro nobis peccatoribus ut salvemur, digni habiti omnium qui restiterunt infimo gradu. Salutat vos qui mecum est frater Nicolaus. *Gratia Dei cum omnibus vobis. Amen*[3].

ΛΗ'.—Θεόδωρος ταῖς πανταχοῦ διεσπαρμέναις ἀδελφότησιν. [τια'.]

XXXVIII. — *Theodorus ubique dispersis fraternitatibus.*

Catechetica. E carcere suos adhortatur. (Baron. an. 819, n. 18.)

Χαίρετε, ἐπιπόθητοί μου ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες, ὅτι χαρᾶς εὐαγγέλια. Πάλιν ἠξιώθημεν οἱ ἀνάξιοι ὁμολογῆσαι τὴν καλὴν ὁμολογίαν· πάλιν ἠκίσθημεν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἀμφότεροι. Καὶ γὰρ καὶ ὁ ἀδελφὸς Νικόλαος ἐνήθλησε κάλλιστα καὶ πιστότατα. Εἴδομεν ἐκ σαρκῶν ἡμῶν κενούμενα [f. χεόμενα] ἐπὶ γῆς αἵματα οἱ ταπεινοί· ἐθεασάμεθα μώλωπας, ἰχῶρας, τὰ τούτοις ἀκόλουθα. Οὐ ταῦτα χαρᾶς; οὐ ταῦτα ἀγαλλιάσεως ψυχικῆς; Ἀλλά τίς εἰμι

Gaudete, Fratres mei ac Patres desiderandi, quoniam gaudii adsunt nuntia. Digni rursum habiti fuimus, indigni, qui pulchram confessionem confiteremur. Rursum plagis affecti ambo fuimus pro nomine Domini. Etenim et frater Nicolaus pulcherrime et fidelissime decertavit. Vidimus humiles ex carnibus nostris fluentem in terram sanguinem : conspeximus vibices, saniem, et quæ his adjuncta. Annon hæc gaudii sunt? nonne hæc

[10] Joan. xv, 20, 21. [1] Galat. iv, 4. [2] 1 Cor. iv, 13. [3] Tit. iii, 15.

Digitized by Google

exsultationis spiritualis? Sed quis ego sum infelix, qui vobiscum dignis Christi confessoribus adnumerer, omnium hominum inutilissimus? Causa autem, cujus gratia hæc contigerunt, pristina fuit Catechesis : quæ cum in manus venisset imperatoris, ad magistrum militum eam misit, comitem cohortis ad nos venire jubens. Qui cum ducibus ac militibus intempesta nocte adveniens, et domunculam in qua eramus repente obsidens cum clamore, veluti feram nactus : objectum septum per fossores celerrime perfregit : deinde protulit, excussit, ostendit Catechesim. Confessi sumus nos eam fecisse, sicut Deus voluit. Et ille quidem unum hoc petebat, ut ad imperatoris voluntatem descenderemus. Respondimus quod veritas postulabat : Absit! Deum nostrum non rejicimus ; et alia quæ consentaneum erat respondere. Tum acriter ab eo verberati sumus. Et frater quidem nihil hujusmodi post primam comprehensionem et inscriptionem in ærumnis passus est. Ego vero humilis et infirmus febribus immensis correptus et intolerandis doloribus, parum abfuit quin vita privarer. Attamen bonus Deus sensim misertus est mei, adjuvante fratre in quibus decuit : etsi adhuc maneant plagæ ad integram sanitatem nondum perductæ. Hæc igitur sic se habent, et vim mali vobis exposui, id cupere vos sciens ad condolendum. Quid autem post hæc? et minæ graviores, et custodia arctior. Nam verbera et custodibus, et custodiæ præfecto proposita, ut nec mutire nobis, nedum alicui scribere liceat. Deterrebimur ergo, et silebimus, obedientes præ timore hominibus et non Deo? Nequaquam, sane. Sed donec januam nobis aperiat Dominus, non desistemus, quod in nobis est, officium præstare, reformidantes ac timentes impendens silentii judicium : *Quod si subtraxerit se*, inquit, *non placebit animæ meæ* [a]. Et rursum Apostolus : *Nos autem non sumus subtractionis filii in perditionem, sed fidei in acquisitionem animæ* [b].

Hanc ob causam hæc epistola mea ad omnes quidem dispersos fratres, qui persecutionis tribulationem ægre sustinent : præcipue autem ad vos, confessores Christi. Sustineamus, fratres mei dilecti, magis adhuc ac magis corroborati, at non conterriti in afflictionibus. Carnes sunt, ne parcamus. Pro Christo tormentis subjecti, exsultemus. Cui abundant labores, amplius gaudeat, tanquam præmiis abundans : qui verberum pœnas reformidat, metum excutiat, sempiternos cruciatus recogitans. Illorum enim plagæ, si cum his conferantur, somnium sunt et sagittæ parvulorum. Næ quæso, obtestor : in ærumnis pro Christo delectemur, quantumvis secundum carnem sint amaræ. Contemplemur futura et permanentia, non præsentia et prætereuntia. Expetamus sanguinem nostrum martyrum sanguini admiscere, partem nostram confessorum parti : ut cum eis exsultemus

A ἐγὼ ὁ τάλας, σὺν ὑμῖν τοῖς ἀξίοις Χριστοῦ ὁμολογηταῖς ἐνταγῆναι, πάντων ἀνθρώπων ὢν ἀχρειότερος; Τὸ δὲ αἴτιον οὗ χάριν τὸ συμβὰν, ἡ πάλαι κατήχησις ἦν ἐπὶ χεῖρας δεξάμενος ὁ κρατῶν, πέπομφε πρὸς τὸν στρατηγοῦντα, παραγενέσθαι ἐγκελευσάμενος τὸν τῆς κόρτης κόμητα πρὸς ἡμᾶς· ὃς ἐληλυθὼς σὺν ἄρχουσι καὶ στρατιώταις ἐν ἀωρίᾳ, καὶ περιστοιχίσας τὸ οἰκίδιον ἐν ᾧ ἦμεν ἀθρόως μετὰ κραυγῆς, ὡς ἐπί τι θηράσιμον εὕρεμα· ὀρυκτῆρσι κατέαξαν [*l.* κατέαξεν] τὸ ἀνάφραγμα τάχιστα· εἶτα ἐξήνεγκεν, ἀνέκρινεν, ὑπέδειξε τὴν κατήχησιν. Ὡμολογήσαμεν ἡμεῖς αὐτὴν πεποιηκέναι, ὡς ὁ Θεὸς ἠθέλησεν. Ὁ μὲν ἓν ἐζήτει μόνον, ἑλθεῖν ἡμᾶς εἰς τὸ τοῦ βασιλέως θέλημα. Εἴπομεν ὅπερ ἀπῄτει ἡ ἀλήθεια. Μὴ γένοιτο! οὐκ ἀθετοῦμεν τὸν Θεὸν ἡμῶν

B ὅσα τε ἄλλα ἦν ἀκούοντας ἀνταποκρίνασθαι. Ἐν τούτοις ἔδειρε βαρέως· καὶ ὁ μὲν ἀδελφὸς οὐδὲν τοιοῦτον μετὰ τὴν εὐθὺς κάθειρξιν καὶ ἀναγραφὴν δεινὸν ἐν πόνοις ὑπέστη. Ἐγὼ δὲ ὁ ταπεινὸς καὶ σαθρὸς, πυρετοῖς λαύροις συσχεθεὶς, καὶ πόνοις δυσυποίστοις, μικροῦ δεῖν ἐξηπορήθην καὶ τοῦ ζῆν· ἕως ὁ ἀγαθὸς Θεὸς κατὰ μικρὸν ἐλεῶν ἠλέησέ με· συνυπουργοῦντος καὶ τοῦ ἀδελφοῦ ἐν τοῖς καθήκουσι· κἂν ἔτι αἱ πληγαὶ ἐπιμένωσι μὴ λαβοῦσαι τελείαν ἴασιν. Ταῦτα μὲν ἐν τούτοις· καὶ ἐξηγόρησα ὑμῖν τὸ πάθος· εἰδὼς ἐφιεμένους μαθεῖν εἰς συνάλγησιν. Τί οὖν ἐπειδὴ τὰ τοιαῦτα; Καὶ ἡ ἀπειλὴ δεινοτέρα· καὶ ἡ ἀσφάλεια κραταιοτέρα. Δαρμοὶ γὰρ καὶ ἐπὶ τοὺς φύλακας, καὶ

C ἐπὶ τὸν παραφύλακα. Τοῦ μὴ γρύξαι ἡμᾶς, μὴ ὅτι γε καὶ γράφειν τινί. Ὑποπτήξομεν ἄρα καὶ ἀποσιωπήσομεν, πειθαρχοῦντες τῷ φόβῳ ἀνθρώπους καὶ οὐχὶ Θεῷ; Οὐμενοῦν. Ἀλλ' ἕως ἂν ἀνοίγῃ ἡμῖν θύραν ὁ Κύριος, οὐ παυσόμεθα τὸ δέον ἀποπληροῦν κατὰ τὸ ἐφικτὸν ἡμῖν, φοβούμενοι καὶ τρέμοντες τὸ ἐπηρτημένον τῆς σιωπῆς κρῖμα. *Ἐὰν ὑποστέλληται*, φησὶν, *οὐκ εὐδοκεῖ ἡ ψυχή μου ἐν αὐτῷ*. Καὶ πάλιν ὁ Ἀπόστολος· *Ἡμεῖς δὲ οὐκ ἐσμὲν ὑποστολῆς εἰς ἀπώλειαν, ἀλλὰ πίστεως εἰς περιποίησιν ψυχῆς*.

D Διὰ τοῦτό μοι καὶ ἡ παροῦσα ἐπιστολὴ πρὸς μὲν πάντας τοὺς διεσπαρμένους ἀδελφοὺς, καὶ διαφέροντας τὸν διωγμὸν θλιπτικῶς· ἐξαιρέτως δὲ εἰς ὑμᾶς τοὺς ὁμολογητὰς Χριστοῦ. Ἐνέγκωμεν, ἀδελφοί μου ἀγαπητοὶ, ἔτι μᾶλλον δυναμούμενοι, ἀλλ' οὐ καταπτήσσοντες ἐν τοῖς παθήμασι. Σάρκες εἰσί. Μὴ φεισώμεθα· ὑπὲρ Χριστοῦ βασανιζόμενοι, ἀγαλλιώμεθα. Ὁ περισσεύων ἐν τοῖς πόνοις, χαιρέτω μᾶλλον, ὡς πλεονεκτῶν ἐν τοῖς μισθοῖς· ὁ δειλαινόμενος μαστίγων ἐνεγκεῖν πόνους, διὰ τοῦτο ἀποσειέσθω τὸ δέος, τὰς αἰωνίους ἀνίας ἐννοούμενος. Αἱ γὰρ πληγαὶ αὐτῶν πρὸς ἐκείνας, ὄναρ, βέλη νηπίων. Ναὶ δέομαι, ἀντιβολῶ· γλυκανθῶμεν ἐν τοῖς ὑπὲρ Χριστοῦ ἀλγήμασι· κἂν λίαν ὀδυνηρὰ κατὰ σάρκα. Ἀναθεωρῶμεν τὰ μέλλοντα καὶ μένοντα· ἀλλὰ μὴ τὰ παρόντα καὶ παρερχόμενα. Ποθήσωμεν τὸ αἷμα ἡμῶν μῖξαι τῷ τῶν μαρτύρων αἵματι· τὸ μέρος ἡμῶν τῇ τῶν ὁμολογητῶν μερίδι· ἵνα χορεύσωμεν

[a] Hebr. x, 38. [b] ibid. 39.

Digitized by Google

σὺν αὐτοῖς αἰώνια. Τίς φρόνιμος; τίς σοφός; τίς καλὸς πραγματευτής, δοῦναι αἷμα καὶ λαβεῖν πνεῦμα· καταφρονῆσαι σαρκὸς καὶ ἐπιτυχεῖν βασιλείας Θεοῦ; *Ὁ φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἀπολέσει αὐτήν*, εἶπεν ὁ Κύριος· *καὶ ὁ μισῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, εἰς ζωὴν αἰώνιον φυλάξει αὐτήν*. Ἐνωτισθῶμεν τοὺς λόγους αὐτοῦ· ἀκολουθήσωμεν αὐτῷ. *Ὅπου ἐγώ εἰμι*, φησί, *ἐκεῖ ἔσται καὶ ὁ διάκονος ὁ ἐμός*. Ποῦ ἐκεῖνος; Ἐπὶ σταυροῦ· καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοί, ὡς μαθητιῶντες αὐτῷ, ἐκεῖ. Παρακαλῶ ὑμᾶς ἀνέχεσθαι τοῦ λόγου τῆς παρακλήσεως. Καὶ γὰρ διὰ βραχέων ἡ ἐπιστολή. Γινώσκετε ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς χαίρειν, ἀλλ' οὐκ ἀθυμεῖν, ἕως ἂν ὑμεῖς μόνον στήκετε ἐν Κυρίῳ. Ἀσπάζεται ὑμᾶς Νικόλαος ὁ σύγκλειστος καὶ σύμπονος καὶ συστρατιώτης μου, ὑμῶν δὲ ἀδελφὸς ἀληθέστατος. Ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἁγίῳ, οἱ ἀθληταὶ τοὺς συναθλητάς, οἱ δεδιωγμένοι τοὺς δεδιωγμένους· οἱ πάντες τοὺς φιλοῦντας ὑμᾶς ἐν πίστει. Εἴ τις οὐχ ὁμολογεῖ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐγγραφόμενον σώματι, ἤτω ἀνάθεμα ἀπὸ τῆς Τριάδος. *Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μεθ' ὑμῶν. Ἀμήν.*

A in æternum. Quis prudens? quis sapiens? quis bonus negotiator, ut det sanguinem et spiritum accipiat: carnem aspernetur, et regnum Dei consequatur? *Qui amat animam suam, perdet eam*, ait Dominus; *et qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodiet eam*[6]. Audiamus verba illius, et sequamur eum: *Ubi sum ego*, inquit, *illic erit et minister meus*[7]. Ubinam ille? In cruce. Et nos humiles, tanquam ejus discipuli, ibidem. Obsecro vos ut sufferatis verbum exhortationis: etenim perpaucis scripsi vobis. Scitote nos peccatores gaudere, et animum non despondere, quandiu statis in Domino. Salutat vos Nicolaus concaptivus meus, et laboris socius, et commilito meus, vester autem frater verissimus. Salutate invicem in osculo sancto; athletæ, eos qui simul pugnant; persecutionem passi, eos qui persecutionem passi sunt; universi eos qui vos amant in fide. Si quis non confitetur Dominum nostrum Jesum Christum corpore depictum, anathema sit a Trinitate. *Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum. Amen*[8].

B

ΛΘ'. — *Ἀθανασίῳ τέκνῳ.* [τιβ'.]

XXXIX. — *Athanasio filio.*

Propositæ de mendacio quæstioni respondet.

Πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τοῦτο ἡμῖν ἀγαθὸν ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις ἀγωνιζομένοις ὑπὲρ ἀληθείας Θεοῦ, συχνότερον τῆς παρ' ἀλλήλων φωνῆς διὰ τοῦ γράμματος ἀκούειν, καὶ ἀνακοινοῦσθαι τὰς ἐν καρδίᾳ διαθέσεις. Ὁρᾷς γάρ, ἀδελφὲ ἠγαπημένε, ὅπως ὡσανεὶ ἐφημερίδες αἱ ἐπιστολαὶ ὑπάρχουσι, συνάπτουσαι ἡμᾶς φιλικώτερον. Ἴδε πόσα καλὰ ὁ ὑπὲρ Χριστοῦ διωγμὸς παρέσχετο· καὶ ἔτι παράσχοιεν· ἐπὰν θερμοτέρους ἡμᾶς πρὸς τὸ ἐξῆς λάβοιεν, μηδὲν ὑποπτήσσοντας τῶν ἀνθρωπίνων. Ἀλλὰ γλιχομένους τὰ θεομίμητα ὑποίσειν παθήματα, δι' ἃ ὧδε κἀκεῖσε φερόμενος καὶ αὐτὸς ἀθλεῖς. Ἀλλ' εὖ ἔσται τοῖς βοηθοῦσι καὶ συνδιαφέρουσί σοι τὰ ἀγωνίσματα· οἷς καὶ καλῶς προαπελογησάμην, καὶ αὖθις δὴ ἀπολογήσομαι.

C

Ad cætera bona et istud nobis hac tempestate contigit, qui pro Dei veritate dimicamus, ut frequentius mutuam per litteras vocem audiamus, animique nostri affectiones communicemus. Vides enim, dilecte frater, ut quotidianæ propemodum epistolæ sunt quibus majore inter nos benevolentia copulamur. Vide quot bona pepererit pro Christo persecutio, et adhuc paritura sit, postquam nos ardentiores ad ea quæ instant effecerit, nihil humanorum casuum extimescentes, sed Dei exemplo molestias perferendi cupidos, per quas huc et illuc et ipse agitatus dimicas. Sed recte cum his agetur qui tibi opem ferunt, ac bellum una tolerant: quos et jam ante egregie defendi, rursusque defendam.

Ἐπὶ δὲ τὴν ἐρώτησιν μέτειμι, ἐῶν ὑπὲρ ὧν δώρων ἐγκωμιάζεις με, τὰς ἀντιλέξεις ἀποίσειν· ὡς μὴ οἰηθῆναί με συγκαταθέσθαι τοῖς ἐπαίνοις. Εἰμὶ γὰρ ἔρημος παντὸς ἀγαθοῦ. Ὅπου οὖν ὁ μέγας Βασίλειος, τὸ φῶς τοῦ κόσμου, ἀποφήσειε, τίνι τολμητέον ἔχοντι νοῦν ὅλως ἀντιφέρεσθαι; Ἔστι δὲ τοῦτο ἐν τῇ ἐρωτήσει τῶν ἀσκητικῶν, καθὰ ὑπεσημήνω· ἦγουν· « Εἰ χρὴ οἰκονομίας δῆθεν χρησίμου ψεύδεσθαι. » Πρὸς ὃν φησιν· « Ἡ ἀπόφασις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦτο οὐ συγχωρεῖ· ἅπαξ εἰπόντος, ὅτι τὸ ψεῦδος ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστί· διαρρὰν ψεύδους μηδεμίαν ἐμφήναντος. Καὶ ὁ Ἀπόστολος δὲ μαρτυρεῖ γράψας, ὅτι *Κἂν ἀθλῇ τις, οὐ στεφανοῦται, εἰ μὴ νομίμως ἀθλήσει.* » Ταῦτα μὲν παρὰ τοῦ Πατρός. Ἔφης δὲ προσκεῖσθαι ἐν τῷ κεφαλαίῳ σχόλιον, ὅτι χρησίμου ἕνεκεν ἡ ἐρώτησις, οὐκ ἀναγκαίου· οὐ γὰρ ταυτὸν ἀμφότερα. Καὶ πάλιν

D

Ad interrogationem venio, omittens quidquam reponere in earum laudum vicem quibus me oneras; ne videar laudationi assentiri. Sum etenim omnis boni expers. Ubi igitur magnus Basilius[9], lux orbis, sententiam protulit, quis sanæ mentis obluctari ausit? Est istud in interrogatione Asceticorum, ut subnotasti; videlicet: « Nunquid utilis dispensationis causa mentiendum sit? » cui respondet. « Hoc sententia Domini nostri Jesu Christi non sinit, a quo dictum præcise est[10], mendacium ex diabolo esse: nec ullum is mendacii discrimen ostendit. Quin hoc idem Apostolus quoque testatur his verbis: *Etsi certaverit aliquis, non coronatur nisi legitime certaverit*[11]. » Hactenus Pater. Aiebas autem appositam capiti adnotationem, quod de utilitatis causa interrogatio sit, non necessitatis. Neque enim utrumque idem. Rursum-

[6] Joan. XII, 25. [7] ibid. 26. [8] I Thess. 28. [9] Interrog. 76. [10] Joan. XVIII, 44. [11] II Timoth. II, 5.

Digitized by Google

que altero capite ab eodem doctore tradi [13], ponendam pro amicis animam vel ad mortem usque, sive amicus peccator, sive justus sit. Ita ut dubium sit, hinc quidem num mentiaris incidente causa ubi agatur necessario de morte fratris; inde vero num pro ipso animam ponas. At enim nisi mentiar, inquis, actum est de amici vita : sin autem mentior, nec legitime certo, et a Deo descisco. Hoc igitur caput affert mihi dubitationem, et, ut arbitror, multis etiam aliis. Conabor nihilominus, quoad fieri poterit, responsum dare charitati tuæ, Deo largiente. Quod igitur secundum illam adnotationem, non idem sit utile quod necessarium, verum est, illud enim contingens est. Verbi gratia : utile est me cum illo homine de tali argumento disserere : sed tamen etsi non dissererem, fieri potest ut quæsitum per se inveniat. Et rursum : utile est ab errore quempiam revocare : at quamquam hodierno die non revocem, possim ipsum cras revocare. Ejusmodi est igitur quod utile dicitur, nempe contingens. At quod necessarium, idem inevitabile est, nec potest omnino in utramque partem accipi. Exempli gratia : Nisi sum sacris initiatus, fieri non potest ut non ablutus salutem consequar. At rursum si dixero : Possum non ducere spiritum et vivere; mendacium est : necesse est enim aerem ducere, sine quo nec fas vivere.

A ἐν ἑτέρῳ κεφαλαίῳ τὸν αὐτὸν φωστῆρα λέγειν· ὅτιπερ δεῖ τιθέναι τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν φίλων μέχρι θανάτου, εἴτε ἁμαρτωλοῦ, εἴτε δικαίου ὄντος τοῦ φίλου. Ὡς ἐντεῦθεν ἀπορεῖν σε καὶ μὴ ψεύδεσθαι ὅλως ἐν ταῖς συμβαινούσαις ἀνάγκαις εἰς θάνατον ἠκούσαις ἀδελφοῦ· καὶ πάλιν τὴν ψυχὴν ὑπὲρ αὐτοῦ τιθέναι. Ἐὰν γὰρ μὴ ψεύσωμαι, φῂς ἀποθνήσκειν τὸν φίλον· καὶ ψευδόμενος οὐκ ἀθλῶ νομίμως καὶ ἐκπίπτω τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο οὖν τὸ κεφάλαιον καὶ ἐμοὶ ἠπορημένον ἐστί· δοκῶ δὲ καὶ πολλοῖς. Πειράσομαι δ' οὖν ὅμως, ὥς οἷόν τέ μοι, δοῦναι ἀπόκρισιν τῇ ἀγάπῃ σου, εὐδοκοῦντος Θεοῦ. Ὅτι μὲν οὖν κατὰ τὸ σχόλιον οὐ ταὐτὸν χρήσιμον καὶ ἀναγκαῖον, ἀληθές. Τὸ μὲν γὰρ ἐνδεχόμενόν ἐστιν· οἷον, χρήσιμον δὴ διαλεχθῆναί με τῷ δεῖνι περὶ τοῦδε· ἀλλὰ μὴν κἂν οὐ B διαλέξαιμι, ἔστι δυνατὸν ἐπιτυχεῖν τοῦ ζητουμένου. Καὶ πάλιν· χρήσιμόν ἐστιν ἀποστραφῆναι τὸν δεῖνα· ἀλλὰ γὰρ κἂν σήμερον μὴ ἀποστραφῶ, δυναίμην αὐτὸν αὔριον ἀποστραφῆναι. Τοιοῦτόν ἐστι τὸ χρήσιμον, ἤτοι ἐνδεχόμενον. Τὸ δὲ ἀναγκαῖον, ἀπαραίτητόν ἐστι. Τὸ πάντως μὴ ἀμφοτερίζειν. Οἷον· ἐάν εἰμι ἀμύητος, οὐκ ἐνδέχεται μὴ βαπτισθησόμενον σωθῆναί με. Καὶ πάλιν, ἐὰν εἴπω· Δύναμαι μὴ ἀναπνεῖν, καὶ ζῆν· ψεῦδος· ἀναγκαῖον γὰρ τὸ ἀναπνεῖν, οὗ χωρὶς οὐκ ἔστι ζῆν.

Dei itaque mandata necessarie ab ore veraci prolata sunt, ac necessarie eadem custodienda : neque sunt naturæ versatilis, ut interdum quidem C servari ea fas sit, interdum nefas : aut ab illo quidem, ab isto minime : aut illo utique tempore, non item isto, sed semper, et a quovis homine, et quovis tempore. Quapropter dixit magnus Basilius : « Discrimen mendacii nullum ostendit, » ut de necessitate responsio sit, quanquam interrogatio proposita sit de contingente. Idem enim est, ut dixi, utile et contingens. Quid postea fiet, ut præmonuisti, si fratrem mori contingat, eo quod mentiri non ausim ? Hoc vero mendacium non est, opinor. Juvat exemplum tale in me ipso fingere. Venit ad me puella quam aliquis stuprator insequitur, orat : Ne stupratori me prodas roganti num apud te domi sim ; alioqui me continuo vitiat. Igitur, corruptore veniente, ac percontante : Num venit huc apud te puella ? Si negem, non men- D tior : non quod non esse domi puellam cogitem : sed quod istud admissurum apud me scelus per reticentiam negem. Iterum aliud : Gladium mihi commisit aliquis quo se ipse interimat; mox veniens hunc a me reposcit. Si dixero igitur : Nec novi, nec accepi ; non mentior ; nosse enimvero me nego aut accepisse ut gladium tibi ad mortem porrigam. Nam si dixero : Sic est : vitiata puella est, et sibi necem intulit qui gladium dedit. Hoc vero malum est : malum autem non ex bono sed ex mendacio est. Nam mendacii pater, idem et auctor mali. Puel-

Αἱ τοίνυν ἐντολαὶ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸ ἀναγκαῖον παρὰ τοῦ ἀψευδοῦς στόματος διηγορεύθησαν· καὶ ἐξ ἀνάγκης ὀφείλουσι φυλάττεσθαι· οὐ τρεπόμεναι εἰς τὸ πῇ μὲν ἐνδέχεσθαι φυλάττεσθαι, πῇ δὲ, οὔ· ἢ ὑπὸ τοῦδε μὲν, ναί· ὑπὸ τοῦδε δὲ, οὔ· ἢ ποτὲ μὲν, ναί· ποτὲ δὲ, οὔ· ἀλλ' ἀεί· καὶ ἐπὶ παντὸς προσώπου καὶ καιροῦ. Κατὰ τοῦτο εἴρηκεν ὁ μέγας Βασίλειος· « Διαφορὰν ψεύδους μηδεμίαν ἐμφήναντος· » ὡς ὅτι ἐξ ἀναγκαίου ἡ ἀπόφασις· κἂν ἡ ἐρώτησις προετάθη ὡς ἐνδεχομένη. Ταυτὸν γὰρ, ὡς ἔφην, χρήσιμον καὶ ἐνδεχόμενον. Εἶτα τί γενήσεται, καθὰ προέφης, ἐν τῇ συμβάσει τοῦ ἀποθνήσκειν τὸν ἀδελφὸν τῷ μὴ αἱρήσασθαί με ψεύσασθαι ; Τοῦτο δὲ οὐκ ἔστι ψεῦδος, ὡς δοκῶ· οἷον μετασχηματίζω εἰς ἐμαυτὸν τοιοῦτόν τι. Ἦλθε κόρη πρός με διωκομένη ὑπό τινος φθορέως, αἰτοῦσα μὴ φανερῶσαι τῷ φθορεῖ ἐρωτῶντι ὅτι με φυλάττοις· ἐπεὶ φθείρει με πάντως. Τοίνυν ἐλθόντος τοῦ φθορέως, καὶ ἀνακρίναντος· ἦλθεν ὧδε κόρη πρός σε ; λέγων ἐγὼ, οὔ· οὐ ψεύδομαι· οὐχ ὅτι οὐκ ἔχω τὴν κόρην λογιζόμενος· ἀλλ' ὅτι οὐ ποιήσει τοῦτο ἐγγύς μου τὸ πονηρὸν κατὰ τὸ σιωπώμενον λέξας. Καὶ πάλιν ἄλλο· Παρέθετό μοί τις ξίφος πρὸς τὸ ἀναιρεῖν ἑαυτόν· εἶτα ἐλθὼν ἐπιζητεῖ τοῦτο παρ' ἐμοῦ. Ἐὰν οὖν εἴπω, ὅτι οὐκ οἶδα, οὐδὲ ἔλαβον· οὐ ψευδοεπῶ. Οὐκ οἶδα γὰρ, λέγω, οὐδὲ ἔλαβον πρὸς τὸ ἐπιδοῦναί μέ σοι τὸ ξίφος εἰς θάνατον· ἐπεὶ, ἐὰν εἴπω, ναὶ, ἐφθάρη ἡ κόρη· καὶ ἔσφαξεν ἑαυτὸν ὁ δοὺς τὸ ξίφος· καὶ ἔστι τοῦτο κακόν. Τὸ δὲ κακὸν οὐκ ἐξ ἀγαθοῦ, ἀλλ' ἐκ ψεύδους· πατὴρ γὰρ τοῦ ψεύδους, ὁ τῆς κακίας εὑρετής. Τὸ δὲ μὴ φθαρῆναι τὴν κόρην,

[13] Interrog. 176.

Digitized by Google

καὶ μὴ ἀναιρεῖν ἑαυτὸν τὸν ξιφοδότην, ἀγαθόν· τὸ δὲ ἀγαθὸν, ἡ ἀλήθεια· ὁ Θεὸς γὰρ ἀγαθὸς ὁμοῦ καὶ ἀλήθεια. Εὑρέθη οὖν τὸ δοκοῦν ψεῦδος, ἀλήθεια ὁμολογουμένη εἶναι. Καὶ ἔθηκα τὴν ψυχὴν ἐν τῷ δῆθεν δοκοῦντι ψεύσματι ὑπὲρ τοῦ φίλου· καὶ ἔρρωται ἀμφοτέρωθεν ἡ ἐντολή· οὐκ ἐν ψεύσματι, ἀλλ' ἐν ἀληθείᾳ τελειωθεῖσα. Οὐ μέντοιγε εἵνεκα ἑαυτοῦ, ἵνα μὴ ἀποθάνω, τοῦτο ποιεῖν χρή· ψεῦδος γὰρ ὧδε. Οὔτε μὴν ὁμόσαι τὸ καθόλου, οὔτε περὶ ἑαυτοῦ, οὔτε περὶ ἄλλου σωτηρίας· προφανὴς γὰρ ἡ παράβασις. Οὕτω τὸ ἐμοὶ φαινόμενον ἔχει. Ἐπεὶ καὶ ἡ Σάρρα εἶπε τῷ Ἀβιμέλεχ, ὅτι *Ἀδελφή εἰμι τοῦ Ἀβραάμ*. Καὶ ὁ προφήτης Ἱερεμίας τοῖς ἐρωτῶσιν αὐτὸν ἄρχουσι· *Τί σοι εἶπεν ὁ βασιλεύς;* ἄλλο ἀντὶ ἄλλου ἀπεκρίθη, καθότι ὑπέθετο αὐτῷ ὁ βασιλεὺς, δέει θανάτου, καὶ τότε οἰκείου. Καὶ εἰς τὰ ἀποφθέγματα τῶν Πατέρων ἐμφέρεται τὸ τοιοῦτον. Εἰ δέ τι αὐτὸς παρὰ σεαυτοῦ, ἢ παρ' ἑτέρου εὕροις, φανερῶσαί ἡμῖν μὴ παραιτήσῃ, πρὸς ἐπίγνωσιν ἀληθείας, καὶ φωτισμὸν νοὸς ἡμῶν ἀμυδροῦ. Τὸν συγκακοπαθοῦντά σοι προσαγορεύω. Ὃ οὖν ἐμοὶ προσαγορεύει σε.

A lam autem non vitiari, nec sibi necem afferre qui gladium dedit, bonum est : bonum autem veritas est. Deus enim, idem et bonus est et veritas. Deprehensum est igitur id quod mendacium videbatur, sine controversia veritatem esse. Sic et animam posui, in eo videlicet quod mendacium videbatur, amici causa. Et salvum est ex utraque parte mandatum, non in mendacio sed in veritate præstitum. Nefas utique hoc fieri mea causa, ne moriar : mendacium enim tunc est. Nec jurandum omnino, neque pro sua ipsius, neque pro alterius salute : manifesta est enim legis violatio. Sic, ut equidem arbitror, se res habet. Nam et Sara dixit Abimelech : *Soror sum Abrahæ* [13]. Et Jeremias propheta sciscitantibus ex eo principibus : *Quid tibi rex dixit* ? responsionem alio derivavit, quemadmodum B rex ei suggesserat, metu mortis, et tunc quidem propriæ [14]. Et inter Patrum sententias istud ipsum inseritur. Quod si quid vel per te ipse, vel alterius ope inveneris, significare nobis ne graveris ad agnitionem veritatis, ac mentis nostræ hebetioris collustrationem. Socium ærumnarum tuarum saluto. Qui mecum est salutem tibi dicit.

M'. — *Ναυκρατίῳ τέκνῳ.* [τιγ'.]

XL. — *Naucratio filio.*

De lapsis eorumque pœnis. (Baron. an. 816, n. 19.)

Εἰωθας ἀεὶ μακρὸν ποιεῖσθαι τὸ τῆς ἐπιστολῆς προοίμιον· πολλὰ ἡμῖν τοῖς ἀναξίοις συμφέρων τὰ ἐγκώμια, οὐκ ὄντα ἀληθῆ, φιλικῆς δὲ διαθέσεως ἐνδείγματα. Ἐγὼ δὲ ἐν βραχέσι. Τί τοῦτο; ἵνα ὑγιαίνοις ἐν Κυρίῳ, ἀδελφέ μου, θερμότερος ἀεὶ γινόμενος τῇ ἀγάπῃ Χριστοῦ ὑποφέρειν τὰ ὑπὲρ αὐτοῦ· ἀλλ' οὐτίπου ὑπολήγειν ἐκ ῥᾳθυμίας. Καὶ εἴη σοι ἔτι ἔξαψις· ὡς ἂν ἐπᾴδειν σε μετὰ Δαβὶδ τοῦ ἁγίου· *Ὃν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχή μου πρὸς σε, ὁ Θεός.* Τοῦτο δὲ ἐνεργῶς ᾄδοιεν ἂν τις κεκαθαρμένην ἔχων τὴν καρδίαν, ἢ καθαιρομένην. « Οὗ γὰρ κάθαρσις, ὥς φησιν ὁ Θεολόγος, ἔλλαμψις. » Ὡς μακαρία ἡ ψυχὴ αὕτη, ὑφ' ἧς τὸ πάντα παθεῖν διὰ Χριστὸν ἐπιπόθητον λίαν, καὶ τὸ βδέλυγμα ἡγεῖσθαι ἅπαν σαρκὸς ἔργον. Εὔξαι [εὔξαι], ἀδελφὲ, ὀσφρανθῆναί με τῆς εὐωδίας ταύτης, τὸν ὀδωδότα τοῖς πάθεσιν. Οὗτος ὁ πρῶτος λόγος. Ὁ δεύτερος, περὶ τοῦ Ἀνατολίου. Ὡς λυπηρόν μοι τὸ πτῶμα αὐτοῦ· πλὴν ἀπεδεξάμην σου τὴν ἰατρείαν. Ἔτι οὖν ἐπιμελήθητι αὐτοῦ φιλαδέλφῳ διαθέσει. Ὁ τρίτος, περὶ ὧν προέτεινας κεφαλαίων.

Semper solitus es prolixius facere litterarum exordium : dum plurima in nos qui indigni sumus, congeris encomia, non vera illa quidem, sed tamen singularis benevolentiæ argumenta. At ego paucis. Quid hoc ? ut recte valeas in Domino, frater mi : C ferventior factus in dies, tum ut Christi charitate quidlibet ipsius causa perpetiare, tum ut nihil ex socordia prætermittas. Atque utinam fervor tibi mentis adsit, ut cum sancto Davide possis accinere. *Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus* [15]. Id autem magno animo cecinerit, quisquis vel purgato jamdudum corde fuerit, vel purgando det operam. « Ubi enim purgatio est, ut ait Theologus, ibi illuminatio [16]. » Quam felix ille animus est, cui summa votorum est omnia propter Christum perpeti : et abominandum censere omne carnis opus ! Ora, frater, ut suavem hunc odorem olfaciam, et ærumnarum perpessione redoleam. Hæc prior pars orationis. Altera, de Anatolio. Quam acerbus mihi illius D lapsus exstitit ! Sed tamen gavisus sum medicatione tua. Adhuc igitur illius curam habe fraterno affectu. Tertia, de capitibus quæ proposuisti.

Α'. Ἐὰν ὀρθόδοξος διαβληθεὶς ὡς μὴ κοινωνῶν, ποιήσῃ σταυρὸν, ὅτι Κοινωνῶ· μηδὲν ἕτερον πολυπραγμονηθεὶς παρὰ τῶν αἱρετικῶν· αὐτοῦ δὲ ἔχοντος ἐρύβδην τῷ λογισμῷ· ὅτιπερ Ἐξ ὀρθοδόξου κοινωνῶν τίμι· οὐκ οἰκονομία τὸ τοιοῦτον, ἀλλὰ προδοσία τῆς ἀληθείας. Τὸ ἐπιτίμιον ἡμισευμένον πρὸς τὸν ὁλοτρόπως τῇ αἱρέσει κοινωνήσαντα. Πόσον δὲ τὸ τοιοῦτον ἤδη προερωτηθεὶς καὶ ἀποκριθεὶς, περιττόν ἐστι δὶς τὰ αὐτὰ ἐπανακυκλεῖν.

I. Si orthodoxus accusatus quod non communicet, facta cruce dixerit : Communico, nihil ei amplius negotii facessentibus hæreticis ; clam autem ipso habente istud in animo, cum orthodoxis communico ; non dispensatio istud est, sed proditio veritatis. Dimidium huic subeundum pœnæ quæ ei statuitur qui plane hæresi communicarit. Quanta vero ea sit, cum ad interrogatum jam antea responsum sit, supervacaneum est bis eadem iterare.

[13] Gen. xii, 1. [14] Jerem. xxxviii, 25 seqq. [15] Psal. xiv, 13. [16] Greg. Naz. orat. 39, pag 728.

Digitized by Google

II. Si quis impiorum suasu, eorum conspectui prodat presbyterum latitantem propter rectæ fidei dogma, nec hæreticos commemorantem, et ab ipso fiat sacrorum mysteriorum particeps : et iste, ut proditor veritatis, in pœnam anno uno a sacris abstineat.

III. Si quis juraverit nec se divinam imaginem adoraturum, nec orthodoxos monachos susceptuum ; post jusjurandum autem culpam agnoscens resipiscat, et adoret occulte : grave delictum ; jam Christum ille ac Deiparam et sanctos ejuravit : tribus annis ille divinis mysteriis arceatur, non sine magna humanitate.

IV. Si quis per metum imaginem Christi pungat, vel sancti cujuslibet ; per annum a communione prohibeatur.

V. Si quis sacerdos hæreticum publice commemoret, privatim autem ab orthodoxo aliquo in oratorium vocatus, commemorare hæreticum nolit an religiosum hominem oportet in oratorio isto preces peragere ? Minime.

VI. An possit aliquis recte, dum peccata pœnis expiat, asciscere aliquem sibi socium ad levationem pœnæ. Circa communionem quidem, minime : circa alia autem, non omnino improbandum. Neque vero eleemosynis per se ipse potest quidquam ex eo subtrahere quod est definitum. Nam qui pœnam irrogat, novit omnino et personam, et tempus, et adjuncta perpendere, ut relaxet. Nam certo fine, juxta canones qui sunt contingenter positi, non possunt ista comprehendi : quemadmodum magnus ipse Basilius dixit [17]. Dans enim episcopo potestatem augendi ac remittendi, non ex necessitate videlicet ineluctabili canonem sanxit, sed quoad ejus fieri potest : ut qui dat, quemadmodum det, videat. Neque enim ego humilis definiendi cupiditate sed vi adactus, et quidem dandi consilii causa, ut sæpe dixi respondeo ad propositas mihi sive a te, sive ab alio quæstiones. Cæterum pro me humili precare : pro viribus opem iis præbens, qui propter Studii negotia dimicant, quandocunque et ubicunque valebis in Domino. Salutat te frater Nicolaus.'

Β'. Ἐαν τ.ς πρὸς πληροφορίαν τῶν ἀσεβῶν ἐπ' ὄψεσιν αὐτῶν ἐνεγκο. κρυπταζόμενον πρεσβύτερον κατὰ τὸ τῆς ὀρθοδοξίας δόγμα, καὶ μηδὲ ἀναφέροντα αἱρετικόν· καὶ πρὸς αὐτοῦ μεθέξοι τῶν ἁγιασμάτων· καὶ οὗτος ὡς προδότης τῆς ἀληθείας, τὸ ἐπιτίμιον ἐχέτω ἐνιαυτὸν ἀποχὴν τῶν ἁγιασμάτων.

Γ'. Ἐάν τις ὁμόσας μὴ προσκυνεῖν θείαν εἰκόνα, μήτ' αὖ δέξασθαι ὀρθόδοξον μονάζοντα· μετὰ τὴν ὁρκωμοσίαν εἰδὼς τὸ πταῖσμα, μετανοῇ, καὶ προσκυνῇ κρυπτῶς· βαρὺ τὸ πτῶμα· ἤδη ἔξαρνος ἐγένετο Χριστοῦ, τῆς τε Θεοτόκου, καὶ τῶν ἁγίων· τριετῆ χρόνον εἰργέσθω τῶν ἁγιασμάτων, σὺν πολλῇ φιλανθρωπίᾳ.

Δ'. Ἐάν τις χρίσεις δεδοικὼς εἰκόνα Χριστοῦ, ἢ τινος τῶν ἁγίων· ἐνιαυτὸν εἰργέσθω τῆς κοινωνίας.

Ε'. Ἐάν τις ἱερεὺς ἀναφέρῃ τὸν αἱρετικὸν δημοσίᾳ· ἰδίᾳ δὲ προσκαλούμενος ὑπό τινος ὀρθοδόξου ἐν εὐκτηρίῳ, στέλλεται ἀναφέρειν τὸν αἱρετικόν· εἰ ἄρα ἐν τῷ τοιούτῳ εὐκτηρίῳ τὸν ἀκριβῆ δεῖ προσεύχεσθαι; Οὐδαμῶς.

Ϛ'. Ἐάν τις ἐπὶ τῷ οἰκείῳ ἐπιτιμίῳ δύναται κατὰ λόγον προσλαβέσθαι τινὰ εἰς ἐπικουφισμὸν τοῦ ἐπιτιμίου; ἐπὶ μὲν τῆς κοινωνίας, οὐδαμῶς· ἐπὶ δὲ τῶν ἄλλων, οὐκ ἀπόβλητον. Οὔτε δὲ ἐλεημοσύναις δύναιτ' ἂν ὑφαιρεῖν τι τοῦ ὁρισμοῦ ὡς ἀφ' ἑαυτοῦ. Ὁ γὰρ ἐπιτιμιάζων οἶδε πάντως καὶ πρόσωπον, καὶ χρόνον, καὶ τὰ ἐκτὸς δοκιμάζειν πρὸς τὸ ὑφεῖναι. Ὅρῳ γὰρ ἐπὶ τῶν ἐνδεχομένως κειμένων κανόνων περιλαβεῖν τὰ τοιαῦτα οὐχ οἷόν τε, καθὼς αὐτὸς ὁ μέγας Βασίλειος εἴρηκε. Δοὺς γὰρ τῷ ἐπισκόπῳ ἐξουσίαν προσθήκης καὶ ὑφέσεως, οὐκ ἐξ ἀναγκαίου ἦγουν ἀπαραιτήτου τὸν κανόνα ἔθετο, ἀλλ' ἐνδεχομένως· ὥστε ὁ διδοὺς, βλεπέτω πῶς διδοῖ. Κἀγὼ γὰρ ὁ ταπεινὸς οὐχ ὁριστικῶς, ἀλλ' ἐκδιαστῶς, ἤτοι συμβουλευτικῶς, ὡς πολλάκις εἴρηκα, ἀποκρίνομαι πρὸς τὰς προτεινομένας μοι εἴτε ὑπὸ σοῦ, εἴτε παρ' ἄλλου πεύσεις. Τὸ λοιπὸν προσεύχου περὶ τῆς ταπεινώσεώς μου· βοηθῶν τὸ κατὰ δύναμιν τοῖς εἰς τὰ Στουδίου ἐναθλοῦσιν, ἐπείπερ καὶ ὅπουπερ ἂν ἰσχύῃς ἐν Κυρίῳ. Ὁ ἀδελφὸς Νικόλαος προσαγορεύει σε.

XLI. — *Theophilo Ephesi* [*episcopo*].

De sanctis imaginibus. (Baron. an. 816, n. 41.)

Et sacram epistolam tuam accepi tanquam divinitus scriptum libellum, et eulogiam simul suscepi veluti amoris incitamentum. Et quis ego sum miser, qui a sancto ore tuo sic lauder, qui nec corrigiam calceamenti tui solvere dignus sum ? En humilitatis Deum æmulantis proprietas. Tu, beatissime Pater, qui et magnus diceris, et extolleris, ac prædicaris Orienti atque Occidenti, maximi apostoli, evangelistæ ac theologi thronum digne condecorans per ea quæ passus es, et pateris etiam nunc, sanctæ carnis tuæ sanguine vitam illustrans, et pingi Christum confitens ut corporeum, non,

[17] Can. 74.

ΜΑ'. — *Θεοφίλῳ τῆς Ἐφέσου.*[τιζ'.]

Καὶ τὴν ἱεράν σου συλλαβὴν ἐδεξάμην ὡς βιβλίον θεόγραφον, καὶ τὴν εὐλογίαν συναπεδεξάμην ὡς πόθου ἐμπύρευμα. Καὶ τίς εἰμι ἐγὼ ὁ τάλας τοιαῦτα παρὰ τοῦ ἁγίου σου στόματος εὐφημούμενος, ὁ μηδὲ τοῦ λῦσαι τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματός σου ἐπάξιος; Ἴδε ταπεινοφροσύνης θεομιμήτου ἰδιώματα. Σὺ, ὦ μακαριώτατε προπάτωρ, μέγας καὶ λαλούμενος, μεγαλυνόμενός τε καὶ ἐπαινούμενος Ἀνατολῇ τε καὶ Δύσει· ὁ τοῦ μεγίστου Ἀποστόλου, εὐαγγελιστοῦ τε καὶ θεολόγου κοσμήσας τὸν θρόνον ἐπάξια, δι' ὧν ἠθλησας, καὶ ἔτι ἀθλεῖς, αἵμασι σαρκός σου ἁγίας λαμπρύνας τὸν βίον, καὶ Χριστὸν ὁμολογῶν ἐγγρά-

Digitized by Google

φεσθαι ὡς ἐνσώματον, ἀλλ' οὐχὶ ὡς οἱ ἀσεβεῖς ἐξαρνούμενος· ἐπ' ἂν οὐ δέχονται αὐτὸν εἰκονιζόμενον. Ὁ γὰρ οὐκ εἰκονίζεται, οὐδὲ ἐνσώματον. Ἐῶ λέγειν ὅτιπερ καὶ ἄγγελος ὢν ἀσώματος, αἰσθηταῖς εἰκόσιν ὑπὸ τῶν θεολόγων ἀναγράφεσθαι παραδέδοται. Οἱ δὲ καὶ τὸν ἐνσώματον δεσπότην, καὶ τὸν ἀσώματον δοῦλον, προσέτι καὶ τὴν τε τοῦ Θεοῦ Μητέρα, σὺν πᾶσι Κυρίου θεράπουσιν, ἥρηνται ἐγγεγράφθαι, διὰ τῶν εἰκόνων ἀριδήλως συναπαρνούμενοι τὰ πρωτότυπα. Οὐδ' αὐτὸ τοῦτο ἐννοοῦντες, ὅτι τῇ παραδοχῇ τοῦ οἰκείου χαρακτῆρος τὸ κρατεῖν ἔχουσιν· οὐκ ἀφαιρεθέντος ἢ ἀτιμασθέντος, ἀφῄρηται δηλονότι καὶ ἠτίμωται αὐτῶν τὸ κράτος. Ἀλλ' ὅμως οὐ βούλονται συνιέναι τοῦ ἀγαθῦναι. Ἐκείνοις μὲν οὖν εἰς κέντρα λακτίζειν ἔστι. Σὲ δὲ ἡ κραταιὰ χεὶρ περιφυλάξειεν εἰς κλέος τῆς ἑαυτοῦ Ἐκκλησίας, ὡς στύλον, ὡς ἔδραίωμα, ὡς πρόμαχον. Καὶ ἴδοιμέν σε οἱ ταπεινοὶ, ἢ ἔνθεν ἐπὶ τὴν Ἀσιάτιδα χθόνα ἐπαναστρέφοντα· ὡς οἱ πάλαι ἀπὸ τῆς ἐν Πάτμῳ φυλακῆς τὸν τοῦ Εὐαγγελίου ἥλιον· ἢ ἐν οὐρανοῖς ἐπάνω δέκα πόλεων ἱεραρχικῶς δοξαζόμενον.

sicut impii faciunt, negans, quando depingi eum non admittunt. Quod enim non exprimitur imagine, nec corporeum quidem est. Mitto dicere quod cum angelus incorporeus sit, per sensibiles imagines a theologis exprimi traditum est. Hi autem corporeum Dominum, et incorporeum famulum, Matremque Dei insuper cum omnibus Domini ministris depingi negarunt, per imagines videlicet prototypa ipsa simul negantes. Neque hoc intelligentes, ea propriæ figuræ et characteris susceptione vim suam et statum obtinere : quo sublato, vel dedecore affecto, tollitur procul dubio, et dedecore afficitur eorum vis omnis et dignitas. Attamen intelligere nolunt ut bene agant. Illis autem adversus stimulum calcitrare libet. Te vero potens manus custodiat ad gloriam Ecclesiæ suæ, ut columnam, ut fundamentum, ut propugnaculum : videamusque te humiles, aut inde in Asiaticam terram redeuntem, sicut illi olim ex Patmi custodia solem Evangelii ; aut in cœlis supra decem civitates [18] pontificis gloria decoratum.

MP'. — *Θαλελαίῳ τέκνῳ.* [τκγ'.]

XLII. — *Thalelæo filio.*

Dogmatica. De sanctis imaginibus. Adversus Gregorium Adelphiensem, qui Iconomachis adhæserat. Tum Chrysostomi locus explicatur.

Ἃ μὲν οὖν ἐσήμανας διὰ τῆς ἐπιστολῆς ἐπέγνων, τέκνον· ἃ δὲ ἐγὼ ἀποκρινοῦμαί σοι, ταῦτά ἐστι· *Στέλλεσθαι ἡμᾶς ἀπὸ παντὸς ἀδελφοῦ ἀτάκτως περιπατοῦντος*, διακελεύεται ὁ ἱερὸς Ἀπόστολος. Πῶς οὖν λέγει Γρηγόριος ὁ τῶν Ἀδελφίων, ἀλόγως ὑμᾶς αὐτὸν ἀποστρέφεσθαι, ὁπότε αὐτὸς οὐχ ἁπλῶς ἀτάκτως, ὁλοτρόπως δὲ συναπῄχθη τοῖς Εἰκονομάχοις, ὑπογράψας τῇ αἱρέσει, συνεσθίων τε καὶ συμπίνων καὶ συναναστρεφόμενος αὐτοῖς ; Εἰ δὲ λέγοι μετανενοηκέναι, καὶ ἐπιτίμια κρατεῖν· δειξάτω τοῦτο δι' ἐγγράφου ὁμολογίας, ἀναθεματίζων τε τοὺς αἱρετικοὺς σὺν τῇ αἱρέσει, καὶ μηδαμῶς συναπτόμενος αὐτοῖς. Ἕως δ' ἂν τοῦτο οὐ ποιῇ, ἀποτρόπαιος ὑμῖν ἔστω τοῖς φοβουμένοις τὸν Κύριον. Δόλιος γάρ ἐστιν ἐν προσποιήσει ἐπιστροφῆς, ὑφελκόμενος ὑμᾶς, καὶ ὑποσπείρων λόγους λοιμώδεις, ὡς ἐκ προσώπου δῆθεν τῶν ἐναντίων. Ὅθεν σὺ ὡς ἀτελέστερος ἐμπαρεὶς τῇ διαλέξει αὐτοῦ ἠπόρηκας εἰς τοῦτο κἀκεῖνο. Ἀλλ', ἐπειδὴ ᾔτησας τὴν λύσιν, δέξαιο συνετῶς. Τὸ εἰρηκέναι τὸν Χρυσόστομον· « Ὁ ἡμέτερος Χριστὸς τοίχοις οὐ περιγράφεται· » ἐγκωμιάζοντα τὸν ἅγιον Ῥωμανόν· οὐχ ἁπλῶς ἐκλαμβάνειν δεῖ, ἀλλὰ γνῶναι τίνι διαλεγόμενος εἰρηκεν· ἐπειδὴ ἐν ταῖς διαλέξεσι πρατητρητέον καὶ χρόνον, καὶ πρόσωπον, καὶ τρόπον. Χρόνον, διὰ τὸ μὴ τὰ αὐτὰ νενομοθετῆσθαι τοῖς πάλαι πρὸς τοὺς ἐν τῇ χάριτι. Πρόσωπον, ὅτι ἄλλο αἱρετικὸν, καὶ ἕτερον ὀρθοδόξου. Τρόπον, ἐπειδὴ οὐ ταυτόν ἐστι δογματικῶς διαλέγεσθαι, καὶ ἁπλοϊκώτερον προτείνειν τὸν λόγον. Τίνι οὖν διελέλεκτο ὁ Χρυσόστομος ; ἆρά γε ὀρθοδόξῳ ἀναστηλοῦντι τὴν εἰκόνα Χριστοῦ ; οὐδαμῶς· ἀλλά τινι Ἕλληνι· ὃς τὴν πάντων ὑπερκειμένην αἰτίαν, καὶ ἐκ τῶν ἐν τοῖς οὖσιν ἐσχάτων χαρακτηρίζει, ὥς φησιν ὁ θεῖος Διονύσιος· καὶ οὐδὲν αὐτὴν ὑπερέχειν φησὶ τῶν πλατ-

Quæ quidem per litteras significasti, hæc, fili, perlegi : quæ vicissim habeo tibi dicere, hæc sunt. Sanctus Apostolus præcipit, *ut subtrahamus nos ab omni fratre ambulante inordinate* [19]. Quomodo ergo dicit Gregorius Adelphiensis, vos ipsum aversari sine causa : quando ipse non tantum inordinate ambulat, sed ad eosdem plane mores cum Iconomachis abduci se passus est, subscribens hæresi, cum ipsis cibo, potu, consuetudine conjunctus ! Quod si dixerit resipuisse se, ac delicti pœnam exsolvere ; hoc ipsa subscripta confessione significet, hæreticos cum hæresi anathematizans, omni cum ipsis amicitiæ conjunctione præcisa. Id vero donec effecerit, sit ille detestabilis vobis qui timetis Dominum. Nectit enim dolos, dum resipiscentiam simulat, irretiens vos, et pestiferos occulte sermones serens, tanquam ex persona videlicet adversariorum. Unde tu, utpote imbecillior, illius oratione læsus, circa hoc et illud hæsisti animi dubius. Sed quandoquidem solutionem sciscitatus es, solerter accipe. Quod Chrysostomus dixit, in laudatione sancti Romani, « Christus noster parietibus non circumscribitur [20], » non est simpliciter accipiendum : sed explorandum quem tum alloqueretur cum hæc diceret : quandoquidem in sermocinatione observari necesse est et tempus, et personam, et modum. Tempus, quod non eadem præcepta veteribus dantur, atque iis qui sunt sub lege gratiæ. Personam, quod alia sit hæretici, orthodoxi alia. Modum, quandoquidem aliud est dogmatice disserere, aliud simpliciore filo orationem texere. Quem igitur Chrysostomus est allocutus ? An orthodoxum qui Christo imaginem statuit ? Minime ; sed gentilem quempiam, qui supremam rerum omnium

[18] Luc. xix, 19, 17. [19] II Thess. iii, 6. [20] Hom. 11, de S. Romano.

Digitized by Google

causam ad formam vilissimarum quæ quidem exsistant, depingit, ut ait divinus Dionysius : neque ipsam putat ulla re præstare formis illis multiplicibus ac divinitatis expertibus quas illa finxit. Egregie igitur et valde apposite Pater pronuntiavit : « Christus noster parietibus non circumscribitur : » subintelligendum, secundum naturam divinitatis, ut ethnici illius dii, qui intra parietes sedent, eo spatio conclusi, nec aliud habent quod intelligatur animo, quam quod cernitur intuentibus. Oculos habent et non vident : aures, et non audiunt ; manus, et non palpant : pedes, et non ambulant : nares, et non odorant : sicut a Propheta exprobratur [21].

At Christus noster non secundum externam speciem modo, est homo proprie ac vere, siquidem similis nobis per omnia audiit, et corpore, et anima, et ætate, et quibuscunque rebus, quæ ex confesso humanæ naturæ competunt, dempto solum peccato : sed et Deus natura ac veritate, et idem utroque constans. Exempli gratia dico quemadmodum alicubi idem Chrysostomus loquitur : « Infra fatigatur, supra commovet elementa ; infra esurit, supra emittit imbres ; infra pavet, supra tonat ; infra coram tribunali astat, supra prospicit universa. » Eadem igitur sententia gentilem est allocutus : « Christus noster parietibus non circumscribitur. » Nec puta sententiam accuratius exprimendam propter hæresim nunc insanientem. Manifestum autem est quod et fatigatum, et esurientem, et paventem, et astantem coram tribunali vidit haud dubie vir sanctus effigie corporis circumscribi, sive in pariete coloribus, sive in tabula. Et vero in rebus perspicuis explanationem causa nulla poscebat. Nam si corporis expertem angelum visum a se narrat in imagine, Christum corporatum non idem in imagine viderit ? Dementis utique est de viro sancto tale aliquid suspicari. Si igitur hunc testem advocant sui pravi dogmatis, cur eumdem rejiciunt, ac vel angelum, vel e sanctis aliquem pingi ægre ferunt? Cum dicat alicubi Chrysostomus : « Quod igitur in nominibus fecistis, hoc ipsum in ejusdem imagine præstitistis [22], » sancti Meletii scilicet. « Nam et in annulorum palis, et in poculis paterisque, et in cubiculorum parietibus, et ubique passim sanctam illam imaginem multi insculpserunt (1). » Nec tamen aures ei præbere sustinent. De historia sancti Pancratii quod non liqueat a quo sit exarata, quid tum ? Martyrum gesta pleraque omnia nullo sunt inscripta titulo : at sunt eadem tamen sincera : atque inde doctores depromunt argumenta in martyrum laudem. Colitur in Sicilia sanctus Pancratius, æde maxima, in qua et miracula edi narrant. Qui igitur historiam non admittit, martyrem una videlicet aspernatur. Hæc quidem

τομένων αὐτῷ ἀθέων καὶ πολυειδῶν μορφωμάτων. Καλῶς οὖν καὶ πάνυ εἰκότως ἔφη ὁ Πατήρ· « Ὁ ἡμέτερος Χριστὸς τοίχοις οὐ περιγράφεται· » προσυπακουστέον τῇ τῆς θεότητος φύσει· ὡς τῶν ἐκείνου θεῶν ἐν τοίχοις ἱδρυμένων, κἀκεῖ περιωρισμένων· οὐκ ἐχόντων τι ἄλλο νοούμενον παρ' ὃ βλέπονται [f. βλέπεται] τοῖς ὁρῶσιν. Ὀφθαλμοὶ αὐτοῖς, καὶ οὐ βλέπουσιν· ὦτα, καὶ οὐκ ἀκούουσι· χεῖρες, καὶ οὐ ψηλαφῶσι. Πόδες, καὶ οὐ περιπατοῦσι· ῥῖνες, καὶ οὐκ ὀσφραίνονται· καθὰ προφητικῶς κατηγοροῦνται.

Ὁ δὲ ἡμέτερος Χριστὸς οὐ κατὰ τὸ ὁρώμενον μόνον ἄνθρωπος κυρίως καὶ ἀληθῶς· ἐπείπερ ὅμοιος ἡμῖν κατὰ πάντα χρηματίσας, καὶ ἐνσώματος, καὶ ἔμπνους, καὶ ἐνῆλιξ, καὶ ὅσα ἄλλα γνώριμα τῇ ἀνθρωπείᾳ φύσει, πλὴν μόνης ἁμαρτίας· ἀλλὰ καὶ Θεὸς φύσει καὶ ἀληθείᾳ· καὶ ὁ αὐτὸς ἀμφότερα. Οἷόν τι λέγω· ὥς φησί που ὁ αὐτὸς Χρυσόστομος· « Κάτω κοπιᾷ, καὶ ἄνω συγκροτεῖ τὰ στοιχεῖα· κάτω πεινᾷ, καὶ ἄνωθεν ὑετοὺς χορηγεῖ· κάτω δειλιᾷ, καὶ ἄνω βροντᾷ· κάτω δικαστηρίῳ παρίσταται, καὶ ἄνωθεν πάντα θεωρεῖ. » Κατὰ τοῦτο οὖν εἴρηται αὐτῷ πρὸς τὸν Ἕλληνα· « Ὁ ἡμέτερος Χριστὸς τοίχοις οὐ περιγράφεται. » Καὶ οὐχ ἡγεῖτο χρῆναι ἀκριβολογεῖσθαι περὶ τὴν ἀπόφασιν εἵνεκα τῆς νυνὶ λυττώσης αἱρέσεως. Δῆλον δὲ ὅτι τὸν κοπιῶντα καὶ πεινῶντα, δειλιῶντά τε καὶ παριστάμενον κριτηρίῳ οἶδεν ἀσφαλῶς ὁ ἅγιος, σώματος χαρακτῆρι περιγράφεσθαι, εἴτε ἐν τοίχῳ χρώμασιν, εἴτε ἐν πίνακι. Καὶ ἐν τοῖς ἐναργέσιν οὐκ ἦν λόγος αὐτῷ διασαφήσεως. Εἰ γὰρ τὸν ἀσώματον ἄγγελον ἰδεῖν ἔφη ἐν εἰκόνι, τὸν ἐνσῶματον Χριστὸν οὐ βλέπει εἰκονιζόμενον; ἠλίθιον οὖν τοιοῦτόν τι περὶ τοῦ ἁγίου ὑπολαμβάνειν. Εἰ οὖν εἰς μαρτυρίαν αὐτὸν ἔχουσι τοῦ πονηροῦ αὐτῶν δόγματος· τί τὸν αὐτὸν ἀποβάλλονται, μὴ δεχόμενοι ἄγγελον εἰκονίζεσθαι, μηδ' αὖ τινα τῶν θεοφόρων; λέγοντος ὧδέ που τοῦ Χρυσοστόμου· « Ὅπερ γοῦν ἐν ὀνόμασιν ἐποιήσατε, τοῦτο ἐπὶ τῆς εἰκόνος ἐπράξατε τῆς ἐκείνου· » ἤγουν Μελετίου τοῦ ἁγίου· « Καὶ γὰρ καὶ ἐν δακτυλίων σφενδόναις, καὶ ἐν ἐπόμασι καὶ φιάλαις, καὶ ἐν θαλάμων τοίχοις, καὶ πανταχοῦ τὴν εἰκόνα τὴν ἁγίαν ἐκείνην διεχάραξαν πολλοί. » Ἀλλ' ὅμως οὐδὲ ἀκοῦσαι αὐτοῦ ἀνέχονται. Περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ ἁγίου Παγκρατίου, ὅτι οὐ δηλοῖ πρὸς τίνος συνεγράφη, τί τοῦτο; σχεδὸν πάντα τὰ μαρτυρογράφια, ἀνεπίγραφά εἰσιν· ἀλλ' ὅμως βέβαιά εἰσι· κἀκεῖθεν οἱ διδάσκαλοι ἀφορμίζονται ποιεῖν τὰ τῶν μαρτυρησάντων ἐγκώμια. Ὁ ἅγιος Παγκράτιος ἐν Σικελίᾳ τιμᾶται, ναῷ μεγίστῳ· ἐν ᾧ φασι καὶ σημεῖα γεγενῆσθαι. Ὁ οὖν μὴ δεχόμενος τὴν ἱστορίαν, συναπεβάλετο τὸν μάρτυρα δηλονότι. Ταῦτα μὲν ὡς ἐν ὀλίγοις. Σὺ δὲ, τέκνον, ὑγίαινέ τε

[21] Psal. cxiii, 6, 7. [22] Hom. 45, de S. Meletio Antiocheno.

NOTÆ.

(1) Meminit hujus Nicephorus in Antirrhetico ms.

Digitized by Google

καὶ σώζοιτο· καὶ τοῦ Γρηγορίου μακρὰν ἀπόστηθι· μή σε ὀλέσῃ ἐξ ἀπροσεξίας.

A paucis. Tu vero, fili, salvus sis et incolumis : et a Gregorio abscede procul, ne imprudenti tibi exitium afferat.

ΜΓ'. — *Ἐγκλείστῃ.* [τκε'.]

XLIII. — *Inclusæ.*

Præcepta monasticæ vitæ tradit : simul quæ ad constantiam in catholica fide adhortaretur.

Ἀνέγνων σου τὸ γράμμα τῆς εὐλαβείας· ἀλλὰ τίς ὁ ἔπαινος ὃν ἐποίησας ἡμῖν ξένοις οὖσι παντὸς ἀγαθοῦ; τίς δὲ δὴ καὶ ἡ ἐπιζήτησις τοῦ διδασκαλικοῦ λόγου, μὴ ἔχουσιν οἰκειοποτεῖν, οὐχ ὅτι γε καὶ ἑτέροις ἄρδειν νάματα; ὅμως ἐπειδὴ γέγραπται, *Παντὶ τῷ αἰτοῦντί σε δίδου*· δέξαιο βραχυλογίαν τινὰ τῆς πενιχρότητος ἡμῶν. Τῶν ἐν τῷ κοινῷ βίῳ ἀναστρεφομένων οὐχ οὕτως ἔνναιτ' ἂν ὁ τῆς διανοίας ὀφθαλμὸς κεκαθάρθαι, ὡς ἐνατενίζειν ἀπαρεμποδίστως τῷ κάλλει τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ· οἷόν τινι λύμῃ τῇ τῆς σαρκὸς προσπαθείᾳ μυωπάζων. Ἡμῖν δὲ οἷς πᾶσιν ἀποτακτέον, καὶ μόνον τὸν Χριστοῦ σταυρὸν αἴρειν ἐγκελευομένοις, εὐπετὴς ἡ θεοπτία· ἤγουν τὸ μηδὲν ἄλλο καὶ ἔχειν καὶ ἐννοεῖν, ἢ τὸ πῶς εὐαρεστήσοιμεν τῷ Κυρίῳ· καθαρᾷ καρδίᾳ λατρεύειν αὐτῷ, ἐν ἀπορρήξει πάσης σχέσεως σαρκικῆς. Ἔστω οὖν ὑμῶν ἡ τῆς ἐγκλείσεως περιοχὴ, πόλις Θεοῦ πεποικιλμένη χρυσέοις κατορθώμασι· μὴ κλεῖς περὶ τὸ σῶμα μόνον, ἀλλὰ γὰρ καὶ κατὰ πνεῦμα. Προσῆκον τοίνυν φεύγειν ὑμᾶς τὰς τῶν ἀνδρῶν ὄψεις, τὰς πρὸς τοὺς ἀφ' αἵματος σχέσεις, τὰς πρὸς ὅλον τὸν κόσμον φιλίας· αὐτὰς δὲ ἐφ' ἑαυτὰς συνανεστράφθαι· καὶ ἔχειν μίαν ψυχὴν καὶ καρδίαν, κατὰ μίμησιν τῶν ἀρχῆθεν ἐπὶ τῶν ἀποστόλων πεπιστευκότων. Ἡ καθηγουμένη οὕτω καθηγείσθω ὡς Χριστοῦ ἐπέχουσα χαρακτῆρα, ποιοῦσα πρῶτον, εἶθ' οὕτως διδάσκουσα· μηδὲν ἐλλιμπάνουσα τῶν κατ' ἐντολὴν πρακτικῶς ὑποδεικνύναι. Ἡ καθυποτασσομένη οὕτω πείθεσθαι καὶ ὑπείκειν, ὡς αὐτῷ Χριστῷ τὴν ὑπακοὴν ἀνύουσα. Ὅπου δὲ ταῦτα, ἐκεῖ πάσης ἀγαθοεργίας καρπός· οὗ δὲ οὐ ταῦτα, ἐκεῖ πάντως τὰ ἐναντία, ἑταιρίαι, φιλονεικίαι, ψιθυρισμοὶ, ἰδιοκτημοσύναι, φυσιώσεις, προσπάθειαι, πρός τε ἀλλήλας καὶ πρὸς τοὺς ἔξωθεν, εἴτε ἐκ γένους, εἴτε ἐκ φιλίας ἄλλης.

Legi epistolam pietatis tuæ, sed quæ laus ea est, qua nos affecisti qui sumus ab omni bono inopes? aut quid a nobis magistri monita flagitas, qui vix sumus propriæ siti explendæ pares, nedum ut aliis rigua præbeamus? Quoniam tamen scriptum est : *Omni petenti te tribue* [23] : exiguam pro nostra inopia orationem accipe. Qui in sæculari vita degunt, haud proclive est ut hic mentis oculus ita purgatus sit, ut sine obice intendat aciem in pulchritudinem gloriæ Dei : quasi quadam lippitudine, carnis affectu cæcutiens. Nobis vero quos renuntiare omnibus rebus oportet, qui et solam Christi crucem tollere jussi sumus, facile est Deum intueri : hoc est, aliud nihil spectare vel cogitare quam quemadmodum Domino placeamus : mundo corde ei servire, præciso omni carnis affectu. Sit ergo claustri vestri ambitus, civitas Dei, virtutibus quasi auro distincta : nec corpus modo clavibus, sed et spiritus cohibeatur. Est igitur consentaneum ut virorum conspectum fugiatis, affectum erga consanguineos, amicitias erga mundum universum : et ut inter vos ipsas degatis, habeatisque animam unam et cor unum, ad exemplum eorum qui jam olim a principio, apostolorum temporibus crediderunt. Præposita sic regat tanquam Christi personam sustinens, primum faciens, deinde sic docens [24] : nihil prætermittens eorum quæ sunt imperata, exemplo monstrare. Quæ subdita est, ita obtemperare ac parere consuescat, tanquam Christo ipsi morem gerat. Nam hæc ubi affuerint, ibi omnis boni operis fructus : ubi non adsint illa, ibi omnino contraria, conventicula, contentiones, murmurationes, privata peculia, tumor animi; vitiosi affectus tum erga se invicem, tum erga extraneos, sive ob cognationem, sive ob aliam necessitudinem.

Οὕτω μὲν οὖν ὡς ἐν ὀλίγῳ ἡ περὶ τοῦδε ὑπόμνησις. Ἐγὼ δὲ ὁ ταπεινὸς παρακαλῶ, σὺν τῷ βίῳ καὶ τὴν πίστιν ἡγλαϊσμένην κεκτῆσθαι ὑμᾶς· μηδαμῶς τῇ Χριστομάχῳ αἱρέσει κοινωνεῖν, ἥτις Ἰουδαΐσμοῦ οὐδὲν διενήνοχε, τὴν σωτήριον Χριστοῦ οἰκονομίαν, διὰ τῆς καθαιρέσεως τῶν σεπτῶν εἰκόνων αὐτοῦ τε Χριστοῦ, τῆς τε Θεοτόκου καὶ πάντων τῶν ἁγίων, ἀρνουμένη· ἐπειδήπερ ἡ εἰκὼν ταυτόν ἐστι τῷ πρωτοτύπῳ τιμῇ τε καὶ προσκυνήσει· οἷον ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ζωοποιοῦ [σταυροῦ] καὶ τοῦ τύπου. Μὴ δὴ οὖν ἀρνήσησθε τὸν Χριστὸν αἱ Χριστοφόροι τῷ ἁγίῳ περιβλήματι· μήτε τοὺς τοσούτους κόπους, οὓς ἀνατλᾶτε τὸν ἐν παρθενίᾳ βίον μετὰ καθείρξεως διανύουσαι, ἔνθεν ὀλέσαι, καὶ τῆς ἀντικειμένης μερίδος, ὅπερ ἀπεῖη καὶ ἐννοεῖν καὶ λέγειν, γινόμεναι· ἀλλ' εἰδυῖαι ὅτι οὔτε βίος δίχα πίστεως ὀρθῆς, οὔτ' αὖ πίστις δίχα πράξεως θείας σώζειν δύναιτο, ἀμφοτέρωθεν εἴητε δι-

Paucis itaque verbis hæc de isto argumento commonitio fit. Ego humilis obsecro, ut cum moribus illibatam fidem tueamini, nullo modo communicantes Christomachorum hæresi, quæ nihil a Judaismo discrepat, salutarem Christi dispensationem negans, sublatis e medio venerandis ipsius Christi, tum Deiparæ, omniumque sanctorum imaginibus : quandoquidem imago idem est cum prototypo, honore et adoratione : ut in vivifica ipsius cruce contingit, et in ejusdem effigie. Nolite igitur Christum negare, qui sacro habitu Christum gestatis : nec tantorum laborum, quos transacto in virginitate ævo intra claustra perfertis, inde jacturam facite, in adversariorum castra, quod vel dicere vel cogitare nefas est, transvolantes : sed probe intelligentes, nec mores sine recta fide, nec rursum fidem sine divinis operibus, efferre salutem posse,

[23] Luc. VI, 30. [24] Act. I, 1.

Digitized by Google

utraque dote fulgeatis ad gloriam Dei, ad Ecclesiæ splendorem, ad consecutionem æternorum bonorum quæ promissa sunt : orantes etiam pro nobis peccatoribus, ut salvi simus.

ἠγασμέναι εἰς δόξαν Θεοῦ, εἰς κλέος τῆς Ἐκκλησίας, εἰς ἐπίτευξιν τῶν ἐν ἐπαγγελίαις αἰωνίων ἀγαθῶν · προσευχόμεναι καὶ περὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν, ὡς ἂν σωζοίμεθα.

XLIV. — *Simeoni filio.*

ΜΔ'. — *Συμεὼν τέκνῳ.* [τκζ'.]

Cum aliis novem latenti, de iis qui martyrio se ipsi objiciunt. (Baron. an. 818, n. 18.)

Sero quidem, sed tamen litteras tuas accepi, fili, et gratias egi Domino tum ob defensionem tuam, tum ob solertiam et curam qua tot fratres tutos præstas ab hæreticorum laqueis, qui non corpora sed animos discerpunt : quanquam et corpora, plagis mortibusque illatis. Esto mente integra, fili mi dilecte, strenuus esto, fratres tuos rege, fac esse eos animo alacri, quæ veritatem attinent exhibe, ad martyrium impelle. Tempus enim id postulat : quanquam juste latebras petiistis. Projicere enim seipsum in tentationem, quemadmodum ut docereris rogasti, illud est, impelli sua sponte quemquam, ut se ipse interfectoribus prodat. Quod si sanctus Gordius, quemadmodum et alii nonnulli e martyribus, obtulere ultro sese [25] ; sic temporum ratio poscebat : nemine, ut fit, libere loquente, et vehementius exardescente impietate. Deinde illi et puro corde Deum intuiti clare, et ab eodem incitati. Nam et magnus Præcursor intrepido animo Herodem coarguit. Novissime vero Dei beneficio restitere multi et martyrium sustinuerunt. Nefas alioqui in pericula sese inferre. Gavisus autem sum vehementer, quod cæteri tecum Patres conspirant, *Quorum nomina sunt in libro vitæ* [26] : quos et per te saluto, quorum sanctis precibus egeo ad salutis subsidium. Valde me juvat, quod ab Hypatio fratre boni aliquid impetraris. *Fratres in angustiis comprobentur* [27], ut sacræ paginæ admonent. A nostra enim tenuitate nulla utilitas cuiquam est : quanquam ipse de nobis magnifice loqueris ex charitate. Quoniam vero et catechesim rogasti quam habui ad universos fratres, nuper ad te misi. Tu mihi porro assidua prece salutem exora. Accepi poculum servoque ut sit obvia magis tui recordatio. Novem fratres meos filiosque salvere jubeo, enixe; preces implorans. Nicolaus frater qui mecum est inclusus, tibi cum omnibus salutem dicit. Gratia vobiscum. Amen.

Ὀψὲ μὲν, ὅμως ἐδεξάμην τὰ ἀντίγραφά σου, τέκνον · καὶ ἠύχαρίστησα τῷ Κυρίῳ ἐπὶ τῇ ἀπολογίᾳ σου, τῇ τε συνέσει καὶ διασώσει · ὅτιπερ καὶ τοσούτους ἀδελφοὺς ἔχεις συνδιαφυλάττων ἀπὸ τῆς θήρας τῶν αἱρετιζόντων, καὶ οὐ σάρκας, ἀλλὰ ψυχὰς σπαρασσόντων · πλὴν ὅτι καὶ σώματα, δι' ὧν ἐπιφέρουσι πληγῶν καὶ θανάτων. Ὑγίαινε, υἱέ μου ἀγαπητὲ, ἀρίστευε, ἡγοῦ τῶν ἀδελφῶν σου, προθυμοποίει, παραδείκνυε τὰ τῆς ἀληθείας, παράθηγε εἰς μαρτυρίαν. Ὁ γὰρ καιρὸς τοιοῦτος · κἂν ὑποκρύβεσθε ἐνόμως. Τὸ γὰρ ἐπιῤῥίψαι ἑαυτὸν ἐν πειρασμῷ, καθὰ ἐζήτησας μαθεῖν, τοῦτό ἐστι, τὸ ἀφ' ἑαυτοῦ κινηθῆναί τινα, καὶ φανερῶσαι ἑαυτὸν τοῖς φονεύουσιν. Εἰ δὲ ὅτι ὁ ἅγιος Γόρδιος, ὥσπερ καί τινες ἄλλοι τῶν μαρτύρων, αὐτόκλητοι ἦκον · ὁ τρόπος οὕτως ἀπῄτει · οὐδενὸς ὡς ἔτυχε παῤῥησιαζομένου, καὶ ἀναπτούσης τῆς ἀθεΐας σφοδρότερον. Ἔπειτα καὶ καθαρᾷ καρδίᾳ Θεὸν ἐνοπτρισάμενοι, καὶ πρὸς αὐτοῦ νυχθέντες. Ἐπεὶ καὶ ὁ μέγας Πρόδρομος ῥιψοκινδύνως ἤλεγξε τὸν Ἡρῴδην. Ἄρτι δὲ πολλοὶ χάριτι Θεοῦ ἐνιστάμενοι καὶ μαρτυροῦντες · καὶ οὐκ ἔννομον τὸ ἐπιῤῥίψαι. Ἐχάρην δὲ λίαν ὅτι καὶ ἕτεροι Πατέρες συμπνέουσί σοι, Ὧν τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ ζωῆς· οὓς καὶ προσαγορεύω διὰ σοῦ, καὶ δεδέημαι τῶν ἁγίων προσευχῶν εἰς ἐπικουρίαν σωτηρίας. Ὄφελον ὅτι παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ Ὑπατίου εὕρές τι τῶν καλῶν. Ἀδελφοὶ ἐν ἀνάγκαις ἔστωσαν χρήσιμοι · ἡ Γραφὴ ἐγκελεύεται. Παρὰ γὰρ τῆς ἐμῆς ταπεινώσεως οὐδὲν ὄφελος · κἂν αὐτὸς μεγαλαυχῇς ἡμᾶς ἐξ ἀγάπης. Ἐπεὶ δὲ ἐζήτησας καὶ κατήχησιν, ἣν πρὸς πάντας τοὺς ἀδελφοὺς ἐποίησα, ἄρτι ἐπέστειλα καὶ πρός σε. Σύ τε προσεύχου ἀδιαλείπτως τὴν σωτηρίαν μοι. Τὸ κισσύδιον ἐδεξάμην · καὶ ἔστω σου εἰς ἐναργεστέραν μνήμην. Τὴν ἐννεάδα τῶν ἀδελφῶν μου καὶ τέκνων προσαγορεύω, πλεῖστα δεόμενος καὶ τῆς εὐχῆς. Ὁ ἀδελφὸς Νικόλαος ὁ σὺν ἐμοὶ ἐγκεκλεισμένος προσαγορεύει σε σὺν πᾶσιν. Ἡ χάρις μεθ' ὑμῶν. Ἀμήν.

XLV. — *Basilio præposito.*

ΜΕ'. — *Βασιλείῳ ἡγουμένῳ.* [τλς'.]

De recipiendis lapsis deque eorum pœnitentia. (Baron. an. 816, n. 19.)

Brevem epistolam tuam, Pater sancte, legi cum voluptate tanquam ex puro corde profectam : nec laudibus tamen delectatus sum, quippe expers earum quas commemorasti. Sed tu, si ita vis, potius ora ut partem ac statum tuum proxime attingam. Sed hac de re hactenus. Utinam vero, quemadmodum ais, utilis Deo sit Hypatii fratris opera, alteriusve cujuslibet eorum qui decertant : ut vel per ipsos habeamus et nos humiles propitium Numen. Interrogatio de his qui prolapsi sunt in ea

Ἡδέως σου ἀνέγνων τὸ γραμματεῖον, ὦ πατρότης ἁγία, ὡς ἀπὸ καρδίας καθαρᾶς προσενηνεγμένον· οὐ μὴν ἐν τοῖς ἐπαίνοις ἤσθην, ὡς ξένος τῶν λελεγμένων. Ἀλλ' αὐτὸς, εἰ βούλει, μᾶλλον προσεύχου τῆς μερίδος καὶ στάσεώς σου ἐγγύθεν παραθίγειν. Τοῦτο μὲν τοιοῦτον. Εἴη δὲ κατὰ τὸ ῥῆμά σου χρησιμεύειν τῷ Θεῷ Ὑπάτιόν τε τὸν ἀδελφὸν, καὶ ὁντινα ἄλλον τῶν ἐναθλούντων· ὡς ἂν δι' αὐτῶν σχοίημεν καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ εὐμενὲς τὸ Θεῖον. Τὸ ἐρώτημα τῶν ἐμπαρέντων ἐν τοῖς κατὰ φύσιν ἢ παρὰ φύσιν

[25] Basil. Hom. in S. Gordium martyrem. [26] Philipp. IV, 3. [27] Prov. XVII, 17.

Digitized by Google

πτώμασιν, ἐκείνην ἔχει τὴν ἀπόκρισιν· ὅτι ἡ ἀληθὴς A peccata quæ secundum naturam et quæ contra
μετάνοια ἐν ἐπιδείξει τῶν κατ' αὐτῆς καρπῶν· ἄτινά naturam dicuntur (1), responsum habet hujusmodi:
ἐστιν, ἡ ἀποχὴ τῶν ἁγιασμάτων κανονικῶς, μετὰ veram pœnitentiam ex ostensione fructuum illius
καὶ τῆς συντελουμένης ἐγκρατείας, τὴν συγχώρησιν intelligi. Videlicet rei sacræ dilata perceptio secun-
τῶν ἡμαρτημένων ἀντιλαμβάνει, καὶ ἄνευ μαστίγων dum canones, conjuncta interim ciborum absti-
καὶ μαρτυρίου. Ἕως ἂν γὰρ μὴ ἀποκλείσῃ καθ' nentia, veniam impetrat delictorum, citra plagas,
ἡμῶν, ὡς γέγραπται· ἀπόκλεισις δὲ ὁ θάνατος· κἂν citra martyrium. Quandiu enim non est clausum
ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῆς ζωῆς ἡ ἀληθὴς μετάνοια ostium adversum nos sicut scriptum est[28] (per
φθάσειεν, ἔσωσε τὸν ἐπιστρέψαντα τῆς ἁμαρτίας. mortem vero occluditur) vel si hora vitæ novis-
Οὕτω Θεὸς διὰ Ἰεζεκιὴλ τοῦ θεολόγου διωρίσατο· καὶ sima, vera pœnitentia intervenerit, revocantem
τοιοῦτον φιλάνθρωπον Θεὸν ἔχομεν, τὸν καὶ λῃστὴν se a peccato salvum præstat. Sic Deus per Eze-
μιᾷ ὥρᾳ εἰσοικισάμενον, τὸν πάλαι καὶ τὸν ἔσχατον, chielem theologum aperte affirmat[29]. Tam benigno
καὶ τελώνην ὡσαύτως δικαιώσαντα. Εἰ δὲ, κατὰ τὰ enim numine utimur, ut et latronem horæ spatio
φθάσαντα ἄρτι, ἐπιδοῖεν ἑαυτὸν ὁ ἡμαρτηκὼς, καὶ domum introduxerit, primum æque atque novis-
πληγὰς ἐπὶ νώτου δέξασθαι, καί τι ἄλλο περισσότε- simum, et publicanum similiter justum effecerit.
ρον· τίς ἀμφιβάλοι μὴ συγκεχωρῆσθαι αὐτὸν τῆς B Quod si, ut nuperrime contigit, obtulerit ipse se
ἁμαρτίας; Τὸ γὰρ καὶ θανεῖν ἐν τῇ ὁμολογίᾳ Χρι- qui peccavit, et idem dorso plagas exceperit, et
στοῦ, μάρτυρα ἀποτελεῖ κυρίως Κυρίου. Ἀλλ' ἴσως ὁ gravius aliud quidpiam : quis ambigat veniam huic
λόγος περὶ τοῦ ἐπιτιμίου. Ὅτι ἐὰν ὑποβληθῇ βασά- delicti datam? Nam et mortem obire in confessione
νοις, μὴ μέντοι θάνοι· τοῦτο παρὰ τοῦ δόντος τὸ ἐπι- Christi, martyrem Domini proprie efficit. At forte
τίμιον κανονιζέσθω, πόσον ὀφελεῖν διὰ τὰ παθήμα- de pœna quæstio vertitur. Quod si cruciatus ille
τα, ὅλου τὸ ἥμισυ. Ἡμῖν γὰρ ὁρίζειν οὐχ οἷόν τε. pertulerit citra mortem, illius est id definire qui
Οὕτως ὁ τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν λόγος. Εἰ δὲ δεῖ ἄλ- pœnam imponit, quantum ob malorum perpessio-
λως, δίδαξον, Πάτερ, καὶ φώτισον ἡμᾶς τοὺς ἀμυή- nem detrahi par sit; totiusne dimidiam partem.
τους. Τὸν ἀδελφόν μου τὸν κῦριν Προκόπιον πλεῖστα Nobis enim id definire haud proclive est. Hæc
πρόσειπε. oratio est nostræ humilitatis. Sin secus oportet,
eloce, Pater, et nobis imperitis præbe lumen. Fratri meo domno Procopio plurimam dic salu-
tem.

ΜΖ'. — *Ἀρκαδίῳ μοναχῷ.* [τλζ'.] XLVI. — *Arcadio monacho.*

Exsulem vinctum, et verbera passum, hortatur ad constantiam.

Δὶς ἄρτι γράφω ἀφ' οὗ συνελήφθης, ἠγαπημένε, C Nunc iterum ad te scribo, dilecte, ex quo com-
ὑπὸ τῶν Ἰουδαϊζόντων. Τὴν πρώτην οὐκ ἐδέξω· εὔ- prehensus es a judaizantibus. Priores litteras non
χομαι κἂν ταύτην τὴν ἐπιστολὴν εἰς χεῖράς σου ἐλ- accepisti : precor ut saltem ad te hæc epistola
θεῖν. Ἐγὼ γὰρ πρῶτον μὲν κατὰ τὸν κοινὸν τῆς perferatur. Primum enim, juxta communem ami-
ἀγάπης νόμον, χρεώστην ἐμαυτὸν λογιζόμενος· ὅτι citiæ legem, cum debitorem me ipse reputem :
χρὴ ἀλλήλους συμπροθυμοποιεῖσθαι τοὺς ἐπὶ τὸ αὐτὸ quod animos sibi invicem addere oporteat eos qui
συνημμένους τῷ φρονήματι τῆς ὁμολογίας Χριστοῦ· sunt in eodem Christi confessionis proposito con-
τὸ ἐπιστεῖλαί σοι ἀναγκαίως ἔχω. Ἔπειτα καὶ διὰ sociati : imposita mihi quædam ad te scribendi
τὴν ἰδιότροπον σχέσιν· ἣν οἶσθα ὁποία καὶ πόση ἀπ- necessitas est. Deinde et propter privatam con-
αρχῆς ἡμῖν ὑπῆρξε· πάνυ ἐπειγομένως γράφω. suetudinem, quam nosti qualis et quanta inter nos
Ἀλλὰ χάρις τῷ Θεῷ, ἀδελφέ μου τιμιώτατε· ὅτι ἐν ab initio intercesserit, vehementer impellor ad
τῷδε τῷ πικρῷ χειμῶνι τῆς ἀπιστίας ἄνθος διεφάνης scribendum. Sed Dei gratia, frater mi reverendis-
ὀρθοδοξοῦν· μᾶλλον δὲ ὁμολογητὴς Χριστοῦ, ἅπαξ sime, quod in hac tristissima infidelitatis hieme
ἐνεχθεὶς εἰς ὕψος [Reg. cod. ὄψιν] τῶν κρατούντων veluti rectæ fidei flos emicuisti : imo potius quod
οὐχ ὑπέπτηξας· *Ὡμολόγησας τὴν καλὴν ὁμολο-* ut Christi confessor, semel abreptus ad eorum tri-
γίαν· ἐμαστιγώθης ἱκανὰ, ἐξωρίσθης, περιωρίσθης D bunal qui rerum potiuntur, non expavisti. *Confes-*
ὧδέ που ἐν παραδύστῳ. Πάλιν ἦχθης ἐν χεροῖν [f. *sus es bonam confessionem*[30] : plurimas excepisti
χερσὶν] κολαστῶν· οὐκ ὠλιγώρησας· οὐκ ἐξηρνήσω plagas, ejectus es in exsilium, in terræ nescio
τὴν πίστιν· κατεξάνθης αὖθις ταῖς πληγαῖς· καὶ με- quem angulum exterminatus. Incidisti rursum in
μένηκας ἀήττητος· μὴ φοβούμενος ἀπὸ τῶν ἀποκτε- tortorum manus, nec animo concidisti : fidem non
νόντων τὸ σῶμα, ἀλλὰ τὸν μόνον Κύριον καὶ Θεὸν καὶ negasti : plagis iterum laceratus, tamen invictus
βασιλέα, κατὰ τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐντεταλμένον. *Μακάριος* perstitisti : nihil eos extimescens qui occidunt corpus,
εἶ, καὶ καλόν σοι ἔσται· ὡς εὐγενὴς σὺ, καὶ τῶν ἀφ' sed Dominum solum et Deum et regem, quemad-
ἡλίου Ἀνατολῶν εὐγενέστερος. Εἰ δὲ ὅτι τοῖς ἱστ- modum ipse præcepit[31]. *Beatus es, et bene tibi erit*[32]:
ουργοῖς σε συνηρίθμησαν, ὡς βασιλικὸν οἰκέτην, μὴ quippe tu vir nobilis, et totius Orientis clarissimus.

[28] Luc. XIII, 25. [29] Ezech. XXXIII, 12. [30] I Timoth. VI, 12. [31] Matth. X, 28. [32] Psal. CXXVII, 2.

NOTÆ.

(1) De utrisque peccatis illis, videsis Pœnitentialem librum Joannis Jejunatoris, apud Joan. Morinum in *Commentario de pœnitentiæ disciplina.*

Digitized by Google

Quod vero te una cum textoribus adnumerarunt, tanquam regis mancipium, desine mirari : nam talia sanctis contingunt : deinde vel invitî vere ostenderunt mundo, te famulum esse regis cœlestis, exemplum obeundi pro Deo martyrii, reprehensorem impietatis. Itaque sta forti animo, Christi miles : esto ex omni parte strenuus : *Labora : opus fac evangelistæ*[33]; confessionem tuam imple . cum Deum occulte habeas adjutorem ; custodem vitæ tuæ angelum, qui te totum complectatur ac foveat, qui de te valde lætetur, qui preces tuas ad Deum deferat in odorem suavitatis, in quibus et nostri memento, qui quamvis peccatores plurimum te amamus.

A θαυμάσῃς · τοιαῦτα γὰρ τοῖς ἁγίοις· ἔπειτα ὅτι καὶ μὴ βουλόμενοι, ὡς ἀληθῶς ὑπέδειξαν τῷ κόσμῳ δοῦλόν σε εἶναι τοῦ βασιλέως τῶν οὐρανῶν, ἔνδειγμα μαρτυρίας Θεοῦ, ἔλεγχον ἀσεβείας. Στῆθι οὖν, γενναῖε στρατιῶτα Χριστοῦ · ἀρίστευσον τελείως · *Κακοπαθησον ἔργον ποίησον εὐαγγελιστοῦ* · τὴν ὁμολογίαν σου πληροφόρησον · ἔχων ἀοράτως Θεὸν ἐπίκουρον, τὸν φύλακα τῆς ζωῆς σου ἄγγελον κυκλοῦντά σε, περιέποντά σε, χαίροντα λίαν, καὶ τὰς προσευχάς σου ἀναφέροντα εἰς Θεὸν εἰς ὀσμὴν εὐωδίας· ἐν αἷς μέμνησο καὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν μὲν, ποθούντων δέ σε λίαν.

XLVII. — *Præposito.*

ΜΖ'. — *Ἡγουμένῳ.* [τιμή'.]

Confirmat Christi confessorem.

Ex quo te intellexi damnatum in judicio, et Christi causa cæsum, o amantissime, gaudeo, et tibi gratulor. Hoc enim gaudium et exsultatio est, non juxta mundi lætitiam : hæc enim illætabilis : quæ cum esse lætitia videatur, non est reipsa, quandoquidem labitur illa nec stare potest, eademque cum desinit, mortem operatur : sed eam dico, quæ sola secundum Deum est : ipsa enim unicum animi oblectamentum est, et perpetuo sibi constans, cujus finis vita sempiterna. Quamobrem jure gaudeo et gratulor tibi, Pater reverendissime. Nam quod, ut aiunt, centum, nivis ritu, impactæ sunt plagæ, quibus concisa cutis ; hæc vero nova gaudii accessio est. Istud quidem non sine aliquo doloris sensu licet absens accepi. Sed Deo tamen gloria, qui te glorificavit. Nam quod immania vulnera dorso ab impiis excepisti, laus tua immortalis est, perpessio sancta, firmamentum eorum qui pariter confitentur, alacritas orthodoxorum, hæreticorum fremitus, ædificatio Ecclesiæ Dei. *Lapides sancti volvuntur super terram*[34], ut ait propheta . Quorsum istud? ad æquabilitatem pietatis, ad Ecclesiæ structuram. Ipse igitur unus omnium a Spiritu sancto, angulari lapidi coaptatus es et coagmentatus. Sed et nostri, qui peccatores sumus, memento, o sanctissime, in orationibus : ne a structura excidamus, sed alicubi vel tanquam silex inveniamur, gratia ac benignitate optimi Dei nostri.

B Ἐπειδὴ ἔμαθον εἰσαγώγιμόν σε γενέσθαι, καὶ τετύφθαι ὑπὲρ Χριστοῦ, ὦ τριπόθητε, χαίρω καὶ συγχαίρω σοι. Τοῦτο γὰρ χαρὰ καὶ ἀγαλλίασις · οὐ κατὰ τὴν τοῦ κόσμου χαράν (ἀχαρὴς γὰρ ἥδε, δοκοῦσα μὲν, οὐκ οὖσα δὲ, ἐπείπερ ῥέουσα οὐχ ἵσταται, καὶ τελευτῶσα θάνατον κατεργάζεται), ἀλλὰ τὴν κατὰ Θεόν · αὕτη γὰρ καὶ μόνη [Reg. cod. μόνον] θυμηδία, καὶ ὡσαύτως ἔχουσα, ἧς τὸ τέλος ζωὴ αἰώνιος. Εἰκότως οὖν γήθω καὶ συγγήθω σοι, Πάτερ τιμιώτατε. Ἀλλ' ὅτι, ὥς φασι, ἑκατοστεύουσα ἡ νιφὰς, καίγε βαρύδαρτος · ἴδε [f. ἥδε] πάλιν ἐπίτασις τῆς εὐφροσύνης. Οὐκ ἀπαθῶς ἤνεγκα τὴν ἀκοὴν καὶ ἀπών. Ἀλλ' ὅμως δόξα τῷ δοξάσαντί σε Θεῷ. Ἐπὶ νώτου τε κτανθῆναι ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν, ἄσβεστόν σου τὸ κλέος, ἱερόν σου τὸ πάθος, στήριγμα τῶν συνομολογούντων, προC θυμία τῶν ὀρθοδοξούντων, διάῤῥηξις τῶν αἱρετιζόντων, οἰκοδομὴ τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας. *Λίθοι ἅγιοι κυλίονται ἐπὶ τῆς γῆς*, ὥς φησιν ὁ προφήτης. Τί τοῦτο ; εἰς ὁμαλισμὸν εὐσεβείας, εἰς ἐνδόμησιν τῆς Ἐκκλησίας. Τῶν ἁπάντων οὖν εἷς καὶ αὐτὸς ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τῷ ἀκρογωνιαίῳ λίθῳ συναρμολογούμενος καὶ συμβιβαζόμενος. Ἀλλὰ μέμνησο καὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν, ἁγιώτατε, ἐν ταῖς προσευχαῖς, μὴ ἀποπεσεῖν τῆς ἐνδομήσεως, ἀλλ' ὧδέ που κἂν ὡς χάλιξ εὑρεθῆναι, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ ἡμῶν.

XLVIII.— *Theodorus dispersis ubique Fraternitatibus cum iis qui in confessione Christi certant, salutem.*

ΜΗ'. — *Θεόδωρος ταῖς πανταχοῦ διεσπαρμέναις ἀδελφότησι σὺν τοῖς ἐναθλοῦσιν ἐν τῇ ὁμολογίᾳ Χριστοῦ, χαίρειν.* [τνα'.]

Ad patientiam, Christi amorem, et perseverantiam excitat.

Omne gaudium existimare debetis, fratres, in præsenti tribulatione : quandoquidem propter Christum et persecutio est eorum qui vexantur, et eorum carcer qui detinentur : adjici potest, et eorum verbera qui cæduntur. Non igitur cessabo et omnes conjunctim et seorsim singulos compellare, hortari, commonere : quamvis non sim nescius esse vos in fide stabiles, et habere domi adhortationem ac documentum. Sed tamen debitor

Πᾶσαν χαρὰν ἡγητέον, ἀδελφοί μου, ἐν τοῖς παροῦσι θλιβεροῖς. Ἐπείπερ διὰ Χριστὸν καὶ ὁ διωγμὸς τῶν διωκομένων, καὶ αἱ φυλακαὶ τῶν καθειργμένων· προσθείην δ' ἄν, καὶ αἱ μάστιγες τῶν μαστιγουμένων. Οὐκ ἀποπαύσομαι τοιγαροῦν καὶ κοινῇ πᾶσι καὶ ἰδίᾳ ἑκάστῳ προσφωνεῖν, παρακαλεῖν, ὑπομιμνήσκειν· καίπερ εἰδὼς ἐστηριγμένους ὑμᾶς ἐν τῇ πίστει, καὶ οἴκοθεν ἔχοντας τὸ παρακλητικὸν καὶ νουθετητικόν. Ἀλλ' ὅμως ὀφειλέτης εἰμὶ ὁ ἁμαρτωλὸς

[33] II Timoth. IV, 5. [34] Zach. IX, 16 sec. LXX.

Digitized by Google

καὶ τὸ παρ' ἐμαυτοῦ προστιθέναι [Reg. cod. προστιθεῖν], ἄλλως τε καὶ τοῦ πόθου ἐκδιαζομένου. *Ζηλῶ γὰρ ὑμᾶς ζήλῳ Θεοῦ* · ἐγκαλλωπίζομαι ὁ ἀκαλλώπιστος ταῖς ὁμολογητικαῖς ὑμῶν ἀρεταῖς. Χαρά μοι καὶ στέφανος ὑμεῖς, ἔρεισμα καὶ ἀκαταγώνιστον κραταίωμα. Ναὶ ἐρωτῶ καὶ παρακαλῶ ἀσαλεύτους διαμένειν ἅπαντας ἐν πάσῃ εὐθυμίᾳ καὶ προθυμίᾳ. *Πάντοτε*, φησὶν ὁ θεῖος Ἀπόστολος, *χαίρετε· ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε· ἐν παντὶ εὐχαριστεῖτε.* Καὶ οὐ χαρὰ ταῦτα καὶ ἀγαλλίασις; ὅτι *Εἴπερ συμπάσχομεν, καὶ συνδοξασθησόμεθα· εἰ ἀποθάνωμεν, καὶ συζήσομεν· εἰ ὑπομείνωμεν, καὶ συμβασιλεύσομεν*, ὡς γέγραπται. Ἦλιξη ἡ ἐπαγγελία, ἀγαπητοί! Εἰ γὰρ εἰς πῦρ ἐμβληθῶμεν, οἴσωμεν· εἰ καὶ θηρσὶν ἐκδοθῶμεν, ἐνέγκωμεν. Οὕτω γὰρ ἤνεγκαν οἱ ἀπ' αἰῶνος ἀθλοφοροῦντες, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, τὰ ἐκεῖθεν προβλέποντες, καὶ τὸ παρὸν ὀδυνηρὸν ταῖς ἐλπίσι κουφίζοντες, καὶ τρυφὴν ἡγούμενοι τὰ ἐπώδυνα, καὶ τὴν προσθήκην τῶν παθημάτων ἐπιθυμοῦντες, οὐκ ἀποστυγοῦντες, ὥσπερ οἱ τὰ πλείω χρήματα τῶν συνεταίρων ἁρπάζοντες· ὡς ἴστε ὑμεῖς ἀφ' ἑαυτῶν γευσάμενοι τῆς ἀθανάτου γλυκύτητος. Ὦ κόσμε πλάνε! ὅτι πικρόν σου τὸ δοκοῦν ἡδύ, καὶ θανάσιμον, κατὰ πᾶσαν ἡδονὴν καὶ περιχάρειαν. Καὶ ὦ πόθε Χριστοῦ, ὅτι σοὶ ἡ εὐλογία, καὶ ἡ χαρά, καὶ ἡ δεσποσύνη, καὶ ἐπὶ τοὺς κατόχους σου. Ἴδετε πηλίκοις ὑμᾶς φθέγμασι παρακαλῶ ὁ εὐτελής· οὔ τί που τῶν ἀξιεπαίνων, ἀλλ' ὅτι φιλικοῖς. Ὅσοι βραδύτητα ἡγοῦνται τὴν ἐπισκοπὴν Κυρίου· ἐκεῖνο ἐννοείτωσαν, ὅτι *Τὸ χρηστὸν τοῦ Θεοῦ εἰς μετάνοιαν ἄγει* τοὺς διώκοντας, εἰς δοκιμὴν δὲ τοὺς πάσχοντας. Καὶ μὴ ἀθυμείτωσαν, μηδὲ τὰ κρίματα Κυρίου ἐξεταζέτωσαν. Οὐκ εὐγνωμόνων δούλων λέγειν· ἕως πότε; Οὐκ εἶπε τοῦτο Ἰὼβ ὁ ἀοίδιμος, οὐχ ὁ Πέτρος, οὐδ' ὁ Παῦλος, οἱ μυρίαθλοι, οὐδέ τις τῶν μαρτύρων.

Οἶδεν ὁ ἀκοίμητος ὀφθαλμὸς τὸ ἀρκοῦν ἐπ' ἀμφοτέροις. Οὐκ ἐλεεῖς, ὅτι *Θησαυρίζεις ἑαυτῷ ὀργὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς καὶ ἀποκαλύψεως καὶ δικαιοκρισίας τοῦ Θεοῦ*, ὁ τοιοῦτος, οὗ οὐκ ἔστι πέρας τῆς κολάσεως, οὐδὲ ἐξαγόρευσις τῶν ἐν πυρὶ ἀσβέστῳ ἀνυποίστων ἀνιῶν; Καὶ παρακαλεῖν ὑμᾶς δεῖ τὴν ἀνοχὴν, ὅσον τὸ ἐφ' ἡμῖν· εἰ μὴ ἂν διὰ τοὺς ὀλλυμένους, καὶ ἐκπεπτωκότας τῆς ὑπομονῆς. Ὁ ἐπειγόμενος τὸν θάνατον ἰδεῖν τοῦ ἁμαρτωλοῦ, οὐ δύναται εἰρήνην ἔχειν πρὸς τὸν Θεόν· οὗ χεῖρον οὐδέν. Ἀεὶ γὰρ ἐν ταραχῇ κατὰ ψυχὴν ἐπιθυμῶν, ὅπερ Θεὸς ἀποστυγεῖ, καὶ θέλων ὃ οὐ θέλει. Ἐντεῦθεν ἀκηδίαι, ἐκλύσεις, βλασφημίαι, καὶ τὰ λοιπὰ βλαστήματα τῆς πονηρίας. Εἴπωμεν, ἀδελφοί· *Γενηθήτω τὸ θέλημά σου* · ἐκ καρδίας. *Κτηνώδης ἐγενήθην παρὰ σοὶ, κἀγὼ διαπαντὸς μετὰ σοῦ.* Καὶ οὕτως εἰρηνεύουσα ἡ ψυχὴ παῤῥησίαν ἕξει πρὸς Θεόν· ἑκατονταετίζειν ἐν τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ παθήμασι προαιρουμένη. Οὔτε γὰρ ἐὰν κατευξώμεθα τὸ τάχος, ἐπιστῇ· οὔτ' ἂν ἐπευξώμεθα, βραδυνεῖ· ἀλλὰ τότε ἥξει,

sum, etsi peccator, ut et aliquid de meo conferam, ipso alioqui amore impellente. *Æmulor enim vos Dei æmulatione*[35]: et cum nihil habeam unde gloriari possim, confessionis vestræ virtutibus glorior. Gaudium mihi et corona vos estis[36], fulcimentum et robur invictum. Utique precor et hortor, ut omnes firmi maneatis in omni gaudio et alacritate. *Semper gaudete*, inquit divinus Apostolus, *sine intermissione orate : in omnibus gratias agite*[37]. Annon istud gaudium est et exsultatio? Quoniam *si compatimur, et conglorificabimur : si commortui fuerimus, et convivemus*[38]: *si sustinuerimus, et conregnabimus*[39], sicut scriptum est. Quale promissum, dilecti? Igitur vel si conjiciamur in ignes, feramus : vel si tradamur bestiis, patiamur. Sic enim tulere qui ab omni ævo vicerunt viri ac mulieres. Alterius vitæ bona prospicientes, præsentemque molestiam spe lenientes, ærumnas deliciarum loco habuere, et accessionem exoptaverunt dolorum, nedum ægre tulere : quemadmodum qui copiosiores quam socii cogunt opes. Id quod per vos ipsi nostis, immortalem hanc experti dulcedinem. O munde fallax! quam amara est et letifera illa tua quæ videtur suavitas! quam omni voluptati lætitiæque contraria! O Christi amor, tibi benedictio, gaudium, imperium, et iis qui sunt tui compotes. Videtis quibus ego, qui tantillus sum, verbis vos adhorter, nec illis quidem exquisitis, sed tamen amicis. Quicunque Domini visitationem tarditatis insimulant, secum illi reputent, *benignitatem Dei ad pœnitentiam adducere*[40] eos qui persequuntur, ad probationem eos qui patiuntur. Nec despondeant animum, nec judicia Domini explorent. Nefas est servos candidos ac probos dicere : Usquequo? Non in hanc vocem erupit inclytus Job, non Petrus, non Paulus, viri plurimorum certaminum, non e martyribus quisquam.

Novit pervigil oculus quid utrisque competat. Non te tui miseret, qui *thesaurisas tibi iram in die iræ et revelationis et justi judicii Dei*[41], quisquis is es, ubi nullus supplicii finis, nec fas est eloqui intolerabiles in igne inexstincto dolores? Hortari vos utique ad tolerantiam, quantum est situm in nobis, operæ pretium est, saltem ob eos qui pereunt, et a patientia exciderunt. Qui mortem peccatoris enixius optat intueri, pacem is habere cum Deo nequit : quo nihil est tetrius. Semper enim perturbato animo est, quisquis quæ Deus aversatur expetit, aut ea vult quæ Deus nolit. Hinc tædium, animi languor, maledicentia, ac cæteri fructus improbitatis. Dicamus, fratres, *Fiat voluntas tua*[42]; idque ex animo. *Ut jumentum factus sum apud te, et ego semper tecum*[43]. Atque ita pacatus animus fiduciam habebit ad Deum[44], certus vel annos centum in laboribus ejus causa degere. Neque enim si accelerationem imprecemur, instabit : nec si deprecemur moram faciet. Sed tunc veniet, quando, qui ante

[35] II Cor. xi, 2. [36] Philipp. iv, 1. [37] I Thess. v, 16. [38] Rom. viii, 17. [39] II Timoth. ii, 12. [40] Rom. ii, 4. [41] ibid. 5. [42] Matth. vi, 10. [43] Psal. lxxii, 23. [44] I Joan. iii, 21.

Digitized by Google

mundi constitutionem definiit, convenire justum judicium novit Deus. Precamini, oro vos, pro nobis qui peccatores sumus, ut salutem consequamur. Nicolaus frater vester et meus omnes salutat. Gratia vobiscum. Amen.

ὁπηνίκα ὁ πρὸ καταβολῆς κόσμου διορίσας, τὸ συμφέρον δίκαιον κρῖμα οἶδε Θεός. Προσεύχεσθε περὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν, παρακαλῶ, ἵνα σωζοίμεθα. Ὁ ἀδελφὸς ὑμῶν τε καὶ ἐμοῦ Νικόλαος προσαγορεύει ἅπαντας. Ἡ χάρις μεθ' ὑμῶν. Ἀμήν.

XLIX. — *Exsulibus propter Dominum sanctis Patribus meis spiritualibus, Theodorus minimus presbyter ac præpositus Studitarum, in Domino salutem*

ΜΘ'. — *Τοῖς διὰ Κύριον πεφυγαδευμένοις πνευματικοῖς ἁγίοις μου Πατράσι, Θεόδωρος ἐλάχιστος πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος τῶν Στουδίου, ἐν Κυρίῳ χαίρειν.* [τνγ'.]

Quod Christi causa profugi secesserint in montem, gratulatur tanquam cœlo ac Deo propioribus : mox ad varia, circa lapsorum pœnas, vitandamque Iconomachorum societatem, interrogata respondet.

Vel ab orthodoxo uno accipere aliquid litterarum difficillimis hisce temporibus, multo vero magis a multis in unum congregatis tam pro hac tempestate novum, quam hyeme ,rosa foliis dives. Et est id humilitati meæ jucundum in primis : ita ut vel ipsius inscriptionis intuitu spiritus exsultaverit, et gratias, ut par est, Domino egerit : qui in præsenti persecutione, Achabicæ simili, *reliquit* sibi tot viros, *qui non curvaverunt genua ante Baal*[45]. Nec pauciores enim esse nunc reor qui fracti non sint, quam tunc fuere : non propter eos modo qui ex confessione innotuerunt : verum etiam ob eos qui huc et illuc incolumes evasere, *in solitudinibus errantes, in montibus, et speluncis, et cavernis terræ*[46] ; ut Apostoli verbis utar : quemadmodum cœtum vestrum mons ille tergemini verticis, tanquam decus immortale consecutus, ostentat. Deo igitur grates agendæ, qui dives est in vos, et in omnes qui invocant nomen ejus[47]. Sacram hanc vestram fugam laudo : vestrum illud in monte domicilium prædico, calamitosum illud quidem , sed tamen divinum. Moses in monte Sina cum Deo est collocutus. Elias in monte Horeb Deum intueri, quantum fas est, meruit. Jesus ipse divinissimus in montem ascendit ut homo, ad orandum. Quid istud rei est? signum esse existimo mentis ascensus, contemplandum nobis. Nam uti mons elatior est subjecta planitie locisque concavis : eadem proportione precantis animus ex sublimi loco ascendit ad Deum. Videte, o desideratissimi, qualis et quanta sedes vestra sit. Nostri porro mementote, qui peccatores sumus, qui hic humi degimus : ut consociemur vobis, qui estis altivolæ Domini aquilæ. Sed de his hactenus, quanquam plura dicere ardet animus. Quæ vero tam demisse de vobis sentire causa impulit, ut a me, qui sum indoctus, responsa discatis ad interrogata quæ protulistis? cum quæ Christi gratia est, quid agendum sit per vos, ipsi teneatis : sin minus, per eos certe qui et dignitate et dicendi facultate præstant. Sunt enim plurimi, ut subindicavit oratio, quos edoceri necesse est. Veritus igitur ne vos contristare, simulque vobis obtemperare nolle videar : memet ad morem gerendum accingo. At illud prius habeo dicere : hanc hæresim (quanquam majoribus visa forte est, aut quibusdam etiamnum videatur, non scelesta adeo nec valde gravis), mihi certe, qui hebes sum, nihil aliud videri, quam Christi negationem esse. Si

Καὶ ἀφ' ἑνὸς τοῦ ὀρθοδόξου τὸ δέξασθαι γραμματεῖον ἐν ταῖς χαλεπαῖς ἡμέραις ταύταις, μὴ ὅτι γε ἐκ πολλῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνεληλυθότων, ξένον πως τῷ καιρῷ, ὡς ἐν χειμῶνι πολύφυλλον ῥόδον. Καὶ τῇ ἐμῇ ταπεινώσει χάριεν ὅτι μάλιστα· ὥστε ἀπ' αὐτῆς τῆς προγραφῆς σκιρτῆσαί μου τὸ πνεῦμα, καὶ ἀνθομολογήσασθαι Κυρίῳ τὰ εἰκότα· ὃς καὶ ἐν τῷ παρόντι Ἀχαβαϊκῷ διωγμῷ, *κατέλιπεν ἑαυτῷ* τοσούτους *μὴ κάμψαντας γόνυ τῇ Βάαλ*. Οἶμαι γὰρ τῶν τηνικαῦτα ἰσαρίθμους εἶναι τοὺς νῦν ἀκαμπεῖς· οὐ μόνον διὰ τῶν εἰς προῦπτον κειμένων ἐξ ὁμολογίας· ἀλλὰ γὰρ καὶ διὰ τῶν ὧδέ τε κἀκεῖσε διασεσωσμένων, *ἐν ἐρημίαις, καὶ ὄρεσι, καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς*, ἀποστολικῶς εἰπεῖν· καθάπερ καὶ τὴν ὑμῶν ὁμάδα τὸ τρικόρυφον ὄρος ὡς τρισόλβιον κλέος φέρον ὡραΐζεται. Χάρις οὖν τῷ Θεῷ τῷ πλουτοῦντι ὑμᾶς σὺν πᾶσι τοῖς ἐπικαλουμένοις τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Ἐπαινῶ τὴν ἱερὰν φυγαδείαν ὑμῶν· ὑμνῶ τὴν ὀρεινὴν συνοικίαν ὑμῶν· ὅτι εἰ καὶ τληπαθῆς, ὅμως θεοποιός. Μωσῆς ἐν ὄρει τῷ Σιναίῳ Θεῷ συνωμίλει. Ἠλίας ἐν ὄρει τῷ Χωρὴβ Θεὸν ἰδεῖν ὡς δυατὸν ἠξίωται. Ἰησοῦς αὐτὸς ὁ θεαρχικώτατος εἰς τὸ ὄρος ἄνεισιν ἀνθρωποπρεπῶς προσεύξασθαι. Τί τοῦτο; ἐμοὶ δοκεῖ σύμβολον τῆς κατὰ ψυχὴν ἀναβάσεως τὸ θεώρημα εἶναι. Ὡς γὰρ τὸ ὄρος ὑπερανεστώς ἐστι τῆς ὑπωρείου πεδιάδος καὶ τῆς κοιλότητος· τοσούτῳ δῆ μέτρῳ ὁ νοῦς τοῦ προσευχομένου ἄνεισι πρὸς Θεὸν διὰ τοῦ μετεώρου τόπου. Ὁρᾶτε, ὦ τριπόθητοι, οἷον καὶ ἡλίκον ὑμῶν τὸ ἐνδιαίτημα. Μιμνήσκεσθε καὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ χαμοζώων ἐντεῦθεν· ὡς ἂν συναφθείημεν ὑμῖν τοῖς ὑψιπετέσιν ἀετοῖς Κυρίου. Ἀλλ' ἐχέτω μὲν ταῦτα ὧδε, εἰ καὶ ὁ πόθος ᾔτει πλέον λέγειν. Τί δὲ εἰς τοσοῦτον ἐληλύθατε ταπεινώσεως μέτρον, παρ' ἐμοῦ τοῦ ἀμαθοῦς μαθεῖν ὧν προετείνατε πεύσεων τὰς ἀποκρίσεις ; αὐτοὶ χάριτι Χριστοῦ ἀφ' ἑαυτῶν εἰδότες τὸ δέον· εἰ δὲ μή, πρὸς τῶν προεχόντων καὶ ἀξιώματι καὶ λόγῳ. Εἰσὶ γὰρ πλεῖστοι, ὡς ὑπέδειξεν ὁ λόγος, ὀφείλοντες ἐκδιδαχθῆναι. Ἵν' οὖν μὴ δόξω λυπεῖν ὑμᾶς, ἅμα τε καὶ δεδιὼς τὸ ἀνήκοον, καθίημι ἐμαυτὸν πρὸς τὸ ἐπίταγμα. Ἀλλὰ πρῶτον ἐκεῖνο ἔχω λέγειν· ὅτι ἡ αἵρεσις αὕτη, εἰ καὶ τοῖς προλαβοῦσιν ἐφάνη ἄλλως, ἢ καί τισι φαίνοιτο νῦν, μεσοπόνηρος καὶ οὐ λίαν χαλεπή· ἐμοὶ γοῦν τῷ ἀμύδρωπι οὐδὲν ἄλλο δοκεῖ, ἢ ἄρνησις Χριστοῦ εἶναι. Εἰ γὰρ ἐν τῇ εἰκόνι τὸ ἀρχέτυπον ἐκφαίνεται, ὥς φησιν ὁ πάνσοφος Διονύσιος· καὶ εἰ ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον

[45] III Reg. XIX, 18. [46] Hebr. XI, 38. [47] Rom. X, 12.

Digitized by Google

διαβαίνει, ὡς φησιν ὁ μέγας Βασίλειος· ἐξουδένωται δὲ νῦν ἡ εἰκὼν Χριστοῦ, ἥρνηται, πεπάτηται παρὰ τῶν Χριστομάχων· ἆρα ἐν τῇ εἰκόνι αὐτοῦ καὶ διὰ τῆς εἰκόνος ἠρνήθη Χριστὸς, ἠτιμάσθη ἀπεδοκιμάσθη Ἰουδαϊκῶς· καὶ ἀλλοίως οὐκ ἔστιν ὑπεξαγαγεῖν τὸ θεώρημα. Διὰ τοῦτο θρήνων καὶ κοπετῶν ὁ καιρός· διὰ τοῦτο καὶ τοσοῦτοι οἱ ἐνιστάμενοι, οὐ μόνον ἄνδρες, ἀλλὰ καὶ γυναῖκες· ὡς λογικῶς τε καὶ πραγματικῶς ἀρνουμένου Χριστοῦ· ὅπερ ἐπὶ τῶν πάλαι αἱρέσεων οὐκ ὦπται· λογικῶς μὲν, ἐν τῷ λέγειν τοὺς ἀσεβεῖς, μὴ οἷόν τε ἐγγεγράφθαι Χριστὸν σώματος χαρακτῆρι· πραγματικῶς δὲ, ὅτι καθαιροῦσι πᾶσαν εἰκόνα ἁγίαν Χριστοῦ, τῆς Θεοτόκου, ἀγγέλων, ἁγίου παντὸς καὶ ἁγίας, ἐκ πάσης Ἐκκλησίας, ἀπὸ παντὸς ἱεροῦ ἀναθήματος, πυρὶ παραδιδόντες, ἐπιτωθάζοντες, γελῶντες τὸ μέγα τῆς εὐσεβείας μυστήριον, βδέλυγμα Χριστὸν ἐγγεγραμμένον σὺν Μητρὶ καὶ θεράπουσιν ἀποκαλοῦντες· ὅπερ φρονεῖν καὶ λέγειν καὶ πράττειν, Ἰουδαίων ἐστὶ καὶ Ἑλλήνων. Οἱ γὰρ Ἄραβες καὶ Σκύθαι αἰδοῖ χρώμενοι οὐδὲν τοιοῦτον ἐφάνησαν πεποιηκότες. Πῶς οὖν οὐκ ἄρνησις τῆς οἰκονομίας Χριστοῦ ταῦτα; Ἀλλ' ἐπὶ τὰς προτάσεις ὁ λόγος. Τινὲς ἐξ ἰδίας προαιρέσεως ὑπέκυψαν, ἄνευ τοῦ καταναγκάζοντος· ἄλλοι μετὰ πληγῶν· ἄλλοι δι' ἀπειλῆς καὶ μόνης· ἕτεροι ἄνευ ἀπειλῆς, καὶ βασάνων, δέει, καὶ μόνον· ἄλλοι διὰ τὸ μὴ ἐκπεσεῖν τῶν ἰδίων. Τινὲς δὲ καὶ κατὰ ἄγνοιαν. Τούτους ἐπιστρέφοντας πῶς δεῖ ἀποδέχεσθαι; ἐπιδεικνυμένους δηλαδὴ ἀξίους καρποὺς τῆς μετανοίας ἅπαντας. Τίνες δὲ οὗτοι; Ἀποχὴ τῶν ἀγιασμάτων, μετὰ προσκλαύσεως, καὶ ἐπιπόνου δεήσεως· ἐπὶ μὲν τῶν πρώτων, τριετίζουσα· ἐπὶ δὲ τῶν δευτέρων, διετίζουσα· ἐπὶ τῶν τρίτων καὶ τετάρτων καὶ πέμπτων, ἡ τῶν πρώτων· ἐπὶ τῶν ἕκτων, ἐνιαυσιαία. Μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν πῶς δεῖ ἔχειν αὐτούς; Εἰ μὲν ἐξ ἱερατικοῦ πληρώματος, καὶ οὐχ ὑπέγραψε, μηκέτι μετέχων τῆς ἀσεβοῦς κοινωνίας τις. Ὡς ἐν ᾧ ἐτέτακτο κλήρῳ. Εἰ δὲ καὶ ὑπογράψας, εἶτα ὡς εἰργόμενος τῆς ἱερουργίας ἕως ὀρθοδόξου συνόδου· κοινωνῶν δ' οὖν ὅμως τῶν ἁγιασμάτων. Τοῖς πάντη ἀσεβέσιν εἰ ἔξεστι κατὰ ἀνάγκην δέους ἕνεκα, ἢ διὰ λιμὸν, ἢ καὶ ἄνευ ἀνάγκης, ἢ καὶ διὰ βίαν ἄλλοις κοινωνοῦσιν, ὀρθοδόξους δὲ αὐτοὺς ὁμολογοῦσι, συνεσθίειν; Οὐδαμῇ οὐδαμῶς· εἰ μή τί γε τοῖς ἐσχάτοις, οὐκ ἀδιαφόρως, ἀλλ' ἐξ ἀναγκαίου τινὸς τρόπου, ἅπαξ ἢ δίς. Εἰ τῶν τούτοις ἐδωδίμων τὰ λείψανα ἐσθίειν κατὰ ἀνάγκην, ἢ καὶ ἄνευ ἀνάγκης, διότι προεσχημάτισται ἐν αὐτοῖς ὁ σταυρός; Εἰ μὲν παρὰ ἱερέως, οὐδαμῶς· εἰ δὲ μὴ, μεταληπτέον κατὰ βίαν. Εἰ δὲ εἰς εὐκτήριον αὐτῶν εἰσέρχεσθαι εὐχῆς χάριν· καὶ εἰ δεῖ τὴν ἁγίαν ἀναφορὰν ἐν αὐτῷ ἐπιτελεῖν μετὰ ἰδίας τραπέζης; Οὐδαμῶς ἑκάτερον. Εἰ δεῖ χαίρειν αὐτοῖς, λέγειν, καὶ ἀσπάζεσθαι; Οὐδαμῶς, ὡς φησιν ὁ μέγας Βασίλειος. Ὁ Κύριος ἐκώλυσε τὸν κοινὸν ἀσπασμόν. Ὥστε τοῦτο κατὰ σύμβασιν· ὡς δὲ ἐξ ἀγάπης καὶ φιλίας, φευκτέον· ἵνα πληρωθῇ ἐν τούτῳ. Οὐκ ἔστι λέγειν χαίρειν τοῖς ἀσεβέσιν. Εἰσί τινες τῶν μοναστηρίων, οἳ οὔτε λόγῳ, οὔτε ἔργῳ συνῆλθον φυγῇ

enim in imagine archetypum elucet, ut sapientissimus Dionysius ait: ac si imaginis honor ad prototypum ascendit, ut magnus loquitur Basilius: nunc autem despicatui habita est imago Christi, negata, conculcata a Chrystomachis: utique Christus in imagine ipsius et per imaginem negatus est, ignominia affectus, more Judaico reprobatus: nec colligere aliud, re plane perspecta, licet. Idcirco plangendi et ejulandi tempus istud est: idcirco et tam multi reluctantur, non viri modo, sed et mulieres, eo quod non voce solum, sed et opere ipso Christus negatur: quod in vetustis hæresibus minime visum est. Voce quidem, cum negent impii corporea similitudine pingi Christum posse: opere autem ipso, cum omnem evertant Christi sanctam imaginem, Deiparæ, angelorum, sancti ac sanctæ cujusvis, ex omni æde sacra, ex omni sacro monumento, igni tradentes, conviciis insectantes, magnum pietatis mysterium irridentes, Christum depictum, cum matre et famulis, abominandam rem nuncupantes: quod quidem cogitare, et dicere, et facere, Judæorum est atque gentilium. Arabes enim ac Scythæ reverentia ducti, nihil tale visi sunt præstitisse. Quid est igitur dispensationem Christi negare, si hoc non est? Sed ad propositiones revertatur oratio. Quidam propria sponte manus dedere, nemine per vim cogente: alii cum plagis: alii minis duntaxat exterriti; alii citra minas ac supplicia, solo metu; alii, ne exuerentur bonis: nonnulli autem per inscientiam. Ili si resipiscant, qua ratione sunt admittendi? Utique si dignos videlicet pœnitentiæ fructus omnes exhibeant. Qui sunt illi porro fructus? Dilata Eucharistiæ perceptio, cum fletu, et assidua deprecatione, primis quidem, per triennium: secundis, per annos duos: tertiis, quartis, et quintis, quemadmodum primis: sextis denique, unius anni spatio. Quibus ubi perfuncti fuerint, qua ratione sunt habendi? Si quidem est ex sacerdotali ordine aliquis, nec subscripsit, nec fuit impiæ communionis particeps; in quo ordinatus est clero permaneat. Sin vero subscripsit idem; abstentus a re sacra facienda sit usque ad synodum orthodoxam: communicet tamen sacris mysteriis. Si hominibus omni ex parte impiis, propter necessitatem ingruente metu, vel ob famem, vel etiam citra necessitatem aut per vim, alii communicent qui orthodoxos se profiteantur, an licet cum istis cibum sumere? Nullo prorsus modo: nisi forte sint ex infima plebe: nec passim ac promiscue, sed casu aliquo necessario, semel aut iterum. An licet eorum cœnæ reliquias ex necessitate, vel citra necessitatem edere, eo quod in his signum crucis prius expressum sit? Si quidem a sacerdote, minime: sin minus, cogente vi sumi oportet. An licet orationis causa eorumdem oratorium ingredi? ac num licet sanctam ibi oblationem peragere cum mensa propria? Neutrum licet. An fas est gratulari ipsis, confabulari cum iis, eosdem salutare? Neutiquam, ut ait magnus Basi-

Digitized by Google

lius. Communi salutatione Dominus interdixit. Quamobrem istud ex occasione fiat : ut vero ex amicitiæ ac benevolentiæ significatione, declinandum : ut sic istud impleatur : Nefas est dicere Ave impiis [46]. Sunt quidem e monachorum cœtu qui neque verbo neque opere consenserunt, fuga salutem consecuti : rursumque post secessionem ab impiis se subtraxere. Recte habet. Si autem ab impiis sacra peracta sint in Ecclesia aliqua semel duntaxat, in eam ingredi poterunt solas peracturi preces : si vero sæpius, secedant ab ea longissime. Sæculares quidam ac monachi impietatem vehementer detestantur ac lugent : propter minas autem impiorum, ad eorum se communionem adjungunt, ita eos allici posse arbitrati, preces autem fieri pro ipsis a nobis efflagitant. An licet his divina mysteria impertiri ? Preces quidem peragere licet, impertiri vero sacra non licet, quidquid illi dicant aut agant. Si secus viam publicam cruces ii statuerint, an sunt adorandæ ? Nihil vetat. An licet horum oblationes consecrare ? Minime. Hæc igitur pro eo ac Dominus in mentem injecit, elocuti sumus : non quasi sancientes legem : neque enim ex antistitum numero sumus, penes quos potestas est condendi canones ; sed consilium dantes, quoniam ejusdem vobiscum ordinis sumus : ac propterea quod ii desunt qui statuere summo jure debeant, huc a vobis coacti descendimus. Vos vero, Patres sanctissimi, veniam date, si quid in prædictis displicet. Præterquam quod medicus tum animi tum corporis, et personæ qualitatem, et temporis opportunitatem, habitum, affectus, vires, imbecillitatemque contemplatur : et sic remedia conficit adhibetque : quæ uno capite ac genere comprehendi rite non possunt : quemadmodum ipsi quoque sancti Patres nostri definierunt.

A τὴν σωτηρίαν ποριζόμενοι· καὶ πάλιν μετὰ τὴν ὑποχώρησιν τῶν ἀσεβῶν ἀνθυποστρέφοντες. Εὖ ἂν ἔχοι. Εἰ δὲ καὶ ἐλειτουργήθη ἡ Ἐκκλησία ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν, εἰ μὴ ἅπαξ· εἰσίτωσαν ἐπιτελοῦντες ἐν αὐτῇ τὰς προσευχὰς μόνον· εἰ δὲ πολλάκις, ὑποχωρείτωσαν ταύτης πόρρω. Κοσμικοί τινές εἰσιν ἢ καὶ μοναχοί, σφοδρῶς μυσαττόμενοι, ἢ καὶ ἀποδυρόμενοι τὴν ἀσέβειαν· διὰ δὲ τὰς ἀπειλὰς τῶν ἀθέων προσέρχονται τῇ αὐτῶν κοινωνίᾳ, οἰόμενοι αὐτὴν δηλητήριον εἶναι, αἰτοῦνται δὲ εὐχὴν ὑπὲρ αὐτῶν ἡμᾶς ποιεῖσθαι. Εἰ ἔξεστιν αὐτοῖς μεταδιδόναι τῶν θείων μυστηρίων ; Εὐχὴν μὲν ποιεῖσθαι ἐξὸν, οὐ μὴν μεταδιδόναι, κἂν ὅ τι λέγωσιν ἢ πράττωσι. Σταυροὺς ἐὰν ἱστῶσι κατὰ τὰς λεωφόρους, εἰ δεῖ προσκυνεῖν ; Οὐ κωλυτέον. Εἰ δεῖ τῶν τοιούτων τὰς προσφορὰς προσ-
B κομίζειν ; Οὐδαμῶς. Ταῦτα οὖν ὡς ὁ Κύριος κατὰ νοῦν ἐπήγαγεν ἡμῖν, ἐφθεγξάμεθα· οὐ νομοθετικῶς· ἐπεὶ μηδὲ ἐσμεν τῶν ἱεραρχούντων· αὐτῶν γὰρ τὸ τυποῦν κανονικῶς· ἀλλὰ συμβουλευτικῶς, ἐπεὶ ἐσμεν ὑμῖν ὁμοταγεῖς καὶ ἐπειδὴ ἐξ ἀπορίας τῶν ἱεραρχικῶς ὀφειλόντων τυπῶσαι· ἀναγκασθέντες ἀφ' ὑμῶν ἐληλύθαμεν εἰς τοῦτο. Ὑμεῖς δὲ, ἁγιώτατοι Πατέρες, σύγγνωτε, εἴ τί ἐστιν ἀπαρέσκον ὑμῖν ἐν τοῖς εἰρημένοις. Πλὴν ὅτι ὁ ἰατρὸς καὶ ψυχῆς καὶ σώματος, καὶ προσώπου ποιότητα, καὶ καιροῦ ἰδιότητα, ἕξιν τε καὶ πάθος, δύναμίν τε καὶ ἀδράνειαν ἐπιτηρεῖ· καὶ οὕτω φαρμακεύει καὶ ἰᾶται· ἐλλείψεσι καὶ προσθήκαις χρώμενος· ἃ ἐν κεφαλαίῳ περιλαβεῖν οὐκ οἷόν τε κανονικῶς· ὡς καὶ αὐτοὶ οἱ ἅγιοι Πατέρες ἡμῶν ὡρίσαντο.

L. — *Luciano filio.*

Pœnitenti absolutionem impertitur. (Baron. an. 816, n. 19.)

Deus noster optimus, cum humanæ naturæ imbecillitatem noverit, fierique interdum ut, quamvis inoffenso pede ingredi aliquis videatur, is tamen si remittat paululum, quo nescit modo dejiciatur : insigni benignitate pœnitentiam dedit, quæ hominem a lapsu revocet, restituatque in integrum. Quandoquidem igitur et ipse, frater mi, similiter offendisti, ac laudabilis pœnitentiæ tempus explesti ; acerbo animi dolore, profusisque lacrymis ut accepi, exorato Deo ; nunc vero absolutionem efflagitas : (1) quemadmodum et ab œconomo et ab œconomi vicario significatum mihi est : hanc habeto a Domino, et eris, fili mi, ab hodierno die sanus, in Christo gaudens, et in ipso prospere vitam agens, ut ne posthac decidas obligata Domino fide, sed pro ipso mortem obeas, quemadmodum et ipse pro te pertulit. Antea igitur per litteras ejulans, indignus licet, sic te compellabam : *Adam, ubi es* [47] ?

[46] II Joan. 10. [47] Gen. III, 9.

N'. — *Λουκιανῷ τέκνῳ.* [τνδ'.]

Ὁ ἀγαθὸς ἡμῶν Θεὸς, εἰδὼς τὸ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως εὐάλιστον, καὶ ὅτι εἰ καὶ δοκεῖ τις κατορθῶν πορεύεσθαι, ὡς οὐκ οἶδε μικρὸν ῥαθυμήσας ὑποσκελίζεται· φιλανθρώπως ἐδωρήσατο τὴν μετάνοιαν, ἀνακαλουμένην τὸν ἄνθρωπον τῆς πτώσεως, καὶ εἰς τὸ ὑγιὲς ἀποκαθιστῶσαν. Ἐπεὶ οὖν καὶ αὐτὸς, ἀδελφέ μου, πέπονθας ὃ πέπονθας, καὶ τὸν τῆς ἀξιολόγου μετανοίας καιρὸν πεπλήρωκας, πολλῇ κατανύξει καὶ πλείστοις δάκρυσιν, ὡς ἀκήκοα, ὡς ἐξιλεωσάμενος τὸν Θεόν· ἐπιζητοίης δὲ ἄρτι λύσιν· καθὰ διά τε τοῦ οἰκονόμου καὶ τοῦ παροικονόμου ἐδηλώθη μοι. Εἴη σοι αὕτη παρὰ Κυρίου· καὶ ἔσῃ ὑγιαίνων ἐκ τοῦ δεῦρο, υἱέ μου, καὶ χαίρων ἐν Χριστῷ, καὶ κατευοδούμενος ἐν αὐτῷ· μηκέτι συμπίπτειν διδοὺς ἐγγύας τῷ Δεσπότῃ, ἀλλὰ θνήσκειν ὑπὲρ αὐτοῦ, ὡς καὶ αὐτὸς ὑπὲρ σοῦ ἔπαθε. Πρότερον μὲν οὖν διὰ γράμματος ὁ ἀνάξιος κλαυθμυρικῶς ἐφθεγξάμην πρὸς σέ· Ἀδὰμ, ποῦ εἶ ; τὴν θείαν φωνὴν ὑπειπών· διὰ τὸ

NOTÆ.

(1) Hanc absolutionem, minime sacramentalem explicat Joan. Jejunator in libello *Pœnitentiali* apud Joan. Morinum in *Commentario de Pœnitentia*.

Digitized by Google

ἐξ ὑψηλοῦ σε βίου οἱονεὶ παραδεισιακοῦ ἐκπεπτωκέναι. Νῦν δὲ ἀναγκαῖον ἀποτολμῆσαί με τὸν τάλανα καὶ εἰπεῖν· Εἰρήνη σοι, ἀνάστα, Χριστὸς κελεύει· ζῆθι εἰς αἰῶνα.

A Dei vocem inculcans, quod ex sublimi vitæ genere tanquam ex paradiso excidisses. Nunc vero necesse est miserum me audacter ac libere dicere : Pax tibi : exsurge, Christus jubet : in æternum vive.

ΝΑ'. — Ἀλβενέκᾳ πρωτοσπαθαρίᾳ. [τνζ'.]

LI. — *Albenecæ protospatharii.*

Renuntiare sæculo cupientem docet quo pacto id impetrare a marito possit.

Ἐξένισέ με τὸ γράμμα τῆς εὐγενείας σου οὐκ ὀλίγον· οὕτω μὲν ἐκ φιλοθέου καρδίας ὑπαγορευθέν· οὕτω δὲ ὑπὸ συντετριμμένης καὶ τεταπεινωμένης διαθέσεως πραχθέν· ὥστε δὶς ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἀναγνόντα με ἐπιλέγειν. Τίς καὶ ὁποία καὶ ἡλίκη ἡ ψυχὴ αὕτη, ἡ ταῦτα φθεγγομένη πρός με τὸν ταλαίπωρον; ὡς δὲ καὶ παρὰ τοῦ γραμματηφόρου ἀνηγγέλη μοι ἅπερ ζώσῃ φωνῇ παρέθου αὐτῷ ἐξειπεῖν· τότε καὶ μᾶλλον ἠγάσθην λίαν, καὶ ἐδόξασα τὸν ἀγαθὸν ἡμῶν Θεὸν, ὃς ἐνέπνευσέ σοι τοιοῦτον διαλογισμὸν, καὶ εἰς ἔργον αὐτὴν προαγαγεῖν ἐφιεμένην.

Me litteræ nobilitatis tuæ haud mediocriter perculere : sunt enim tam religioso animi affectu dictatæ, tam intimo pii doloris sensu confectæ, ut iisdem iterum perlectis in hanc denique vocem eruperim : Quæ et qualis, et quanta anima est, quæ ad me infelicem ista perscribit ? Ut vero nuntiata sunt mihi a tabellario ea quæ viva voce ut mecum ille communicaret mandasti ; tunc vero obstupui multo vehementius, et laudavi Deum nostrum optimum qui tale tibi propositum in mentem injecit, idemque te perficiendi cupiditate incendit.

Μέγα τοιγαροῦν τὸ ἔργον ὃ ἐπεπόθησας, κυρία, καὶ τῶν δυσανύστων· οὐ μόνον διὰ τὸ ὑψηλὸν καὶ οὐράνιον τοῦ βίου (οὐδὲν γὰρ ἄλλο ἡ ἀποταγὴ, ἡ σταυροῦ καὶ θανάτου ἐπαγγελία τῷ γε ἀληθινῶς μονάσαντι), ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ δεδέσθαι σε ἀνδρί· οὗπερ οὐχ ὡς ἔτυχεν ἔστι διαζευχθῆναι, διὰ τὸ θεοσύναπτόν σοι εἶναι ἠλιονότι. Τίς οὖν ἀποσυνάψειεν, ἢ δηλαδὴ ὁ συνάψας, ἐπὶ μείζονα ἠπειγμένην προελθεῖν πολιτείαν ; Δεῖ οὖν καθάπερ ἡ διαταγὴ τοῦ ἁγίου Βασιλείου πρῶτον τὰ πρὸς τὸν ὁμόζυγον εὖ διαθέσθαι. Τί τοῦτο; Ἀπογυμνῶσαι τὸν λογισμὸν τῆς ἐφέσεως· ὑποδεῖξαι τὸ τοῦ κόσμου μάταιον καὶ ὀνειρῶδες· ὡς οὐδὲν μόνιμον ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ παρατρέχον ἴσα καὶ σκιαῖς, κἂν περιχαρές τι, κἂν ἀπολαυστικὸν, κἂν πολύολβον, κἂν ἐνήδονον, κἂν βασιλεία αὐτῇ. Ὥσει ἄνθος γὰρ τοῦ ἀγροῦ πάντα ἀφίπτατσι. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον· ἀλλὰ καὶ κρῖμα ἀπαραίτητον ἐπὶ τῶν προσπαθῶς ζησάντων ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι, καὶ μὴ κατὰ τὰς ἐντολὰς τοῦ Χριστοῦ· ὅπερ ἐργῶδες ἐκτελέσαι ἐν τῷ κοινῷ βίῳ. Ταῦτα λάλησον, παρακάλεσον, ἐκμείλιξαι, ὡς ἂν πείσειας αὐτὸν συναιρήσασθαί σοι τὸν σκοπὸν τῆς ἀποταγῆς· *Τί γὰρ οἶδας*, φησὶ, *γύναι, εἰ τὸν ἄνδρα σώσεις ;* Καὶ τοῦτο ἐπὶ χρόνον ἱκανόν. Καὶ εἰ μὲν συνέλθοιεν, εὖ ἂν ἔχοι· εἰ δὲ μὴ, τότε εἰ τοσοῦτον ἀνάπτει σε ὁ Θεοῦ πόθος, πράττεις τὰ δόξαντά σοι, καὶ μὴ βουλομένου τοῦ ὁμόζυγος. Ἀλλ', ὡς προείρηται, δυσεξάνυστον τὸ πρᾶγμα· καὶ μάλιστα ἐν ταῖς τοῦ διωγμοῦ ἡμέραις· καὶ ὅτι οὐχὶ τυχοῦσα αὐτὴ, ἀλλὰ τῶν ὑπερεχουσῶν, καί γε τῶν συναίμων τῇ βασιλευούσῃ. Ἐφ' ᾧ καὶ θαυμάζειν ἔστί πως ἐν τῇ ἄγαν εὐδοξίᾳ τοῦ τῇδε βίου, ταύτην βδελυσσομένῃ, τὴν ταπείνωσιν Χριστοῦ ἐπιποθεῖς ἐνδύσασθαι. Εὐλογητὸς Κύριος ὁ οὕτω πείθων· καὶ γὰρ πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν ὡς ἀληθῶς βδέλυγμά ἐστι τὰ ἔνδοξα τοῦ ματαίου βίου. Ἔχου τοίνυν τοῦ καλλίστου βίου σου. Ἀκούω γὰρ οἷα ἀγαθουργεῖς· καὶ πῶς ἀφιεμένη τὰς βασιλικὰς διατριβὰς, σχολάζεις ἐν ἑαυτῇ καὶ ἐν ἀγαθοῖς. Ἔστι γὰρ καὶ ἐν τῷ

Magnum utique quiddam est quod expetiisti, domina, et arduum, non modo propter cœlestis hujus vitæ sublimitatem ; nihil enim aliud renuntiatio est, quam crucis ac mortis denuntiatio ei qui vere monachus sit; verum etiam quod sis cum viro copulata, a quo divelli magnum negotium est, propterea quod ambos videlicet consociaverit Deus [80]. Quis ergo disjunget? Ipse nimirum qui conjunxit, qui progredi cogit ad præstantius vitæ institutum. Necesse est igitur, ex præscripto sancti Basilii, ea primum quæ ad maritum spectant recte componi. Quid istud est? Quid consilii ceperis, aperire : quam sint res mundanæ inanes ac somnii similes, suggerere : ut nihil hic fixum sit ac stabile, nihil non instar umbræ præteriens, quantumvis jucundum illud gratumque sit, quantumlibet felicitatis afferat ac voluptatis, vel si potestas regia fuerit. Nam velut flos agri omnia evanescunt. Neque hoc solum : sed et judicium inexorabile erit eorum, qui in præsenti ævo vitiosis affectibus inquinati vixerint, nec secundum Christi præcepta : id quod perdifficile est in sæculari vita. Hæc loquere, adhortare, verborum blanditia adhibe, ut animum] is inducat renuntiationis propositum una tecum amplecti. *Unde enim scis*, inquit, *mulier, si virum salvum facies* [81]? Et istud ad tempus satis est. Ac si quidem ille consenserit, belle habet : sin minus, tunc si te Dei tantus amor incendit, id efficies quod libitum erit, vel invito conjuge. Sed res ea, ut dictum est antea, multum habet difficultatis ac laboris : præsertim vero persecutionis tempore : et quod non quælibet e plebe sis, sed e primariis et principibus feminis, ac Augustæ consanguineis. Unde et mirari subit quemadmodum in tam abundanti vitæ præsentis gloria, ea repudiata, Christi humilitatem induere concupiscas. Benedictus Dominus a quo hæc injecta mens est : vere enim præ Dei gloria, abominanda res est

[80] Matth. XIV, 6. [81] I Cor. VII, 16.

Digitized by Google

quidquid est in hac inani vita gloriosum. Tene igitur tuum optimum vitæ institutum. Tua enim facta illustria audio, et quemadmodum abdicata principum familiaritate, tibi uni ac rebus bonis vaces. Nam et in isto vitæ genere salutem consequi potes, etiam cum viro : deinde autem subsequenti tempore, ut fortunaverit Dominus, sic et ages, nec virum contristans, sed potius inflectens divina conversatione. De sorore, significavi ei quo res meæ loco essent. De œconomo filioque dilectissimo, maximas tibi gratias ago, quod omni eum humanitatis officio sis prosecuta. A Domino misericordiam consequare.

βίῳ σωθῆναι, καὶ μετὰ ἀνδρός· καὶ πάλιν πρὸς τὸ ἐξῆς, ὡς ὁ Κύριος εὐοδώσειεν, οὕτω καὶ διαγίνῃ, μὴ λυποῦσα τὸν ὁμόζυγον, ἀλλὰ μᾶλλον κατακάμπτουσα διὰ τῆς ἐνθέου διαγωγῆς. Περὶ τῆς ἀδελφῆς, δεδήλωκα αὐτῇ τὸ παριστάμενόν μοι. Περὶ τοῦ οἰκονόμου καὶ ἀγαπητοῦ τέκνου, πλεῖστά σοι ἀπευχαριστῶ, συμπαθῶς ἐπειχθείσῃ [*cod. Reg.* ἐπιχθέστῃ] πρὸς αὐτόν. Εὕροις ἔλεος παρὰ Κυρίῳ.

LII. — *Mariæ moniali.*

Non improbat, quod persecutionis metu sub sæculari habitu lateret.

Legi reverentiæ tuæ schedulam, ac pium consilium intellexi : quod idem cum beato illo Patre propositum habeas propter Christum patiendi : idque jure optimo : ut palam sit, unam utrique carnem et mentem unam esse, nec te discrepare fide. Deo igitur grates agendæ, qui vos ita, ex ipsius metu et amore, disjunxit invicem Evangelii gladio, quoad corpus ; rursumque uno spiritu ac sensu, quoad animum consociavit. Enitere igitur, domina mea, ut æquali cum eo conditione digna censearis, ut illic eidem occurras, ut sis cum eo semper, ipsum eligens, ut ipse te elegit. Insigni enim charitate curam ille ingentem in salute tua procuranda suscepit, quemadmodum et ipse novi : nam is humilitati meæ tanquam filio sua negotia communicabat. Quod propter persecutionis difficillima tempora, dissimulandi causa, sæcularem externo habitu ornatum geris, idque modice, nec diu : repertum istud in sanctis ex causa aliqua necessaria : in omne vero tempus, minime ; cæterum quid dicturus sim hæreo. Nam si auctor sim ut fictum habitum deponas, imparem te martyrio dices : vocaberis enim et ad pœnas. Si rursum te sic dimittam, scripta nulla auctoritas est quæ suffragetur. Duobus igitur propositis malis, præstabilius est clam monialem esse, quam, si plagas perpeti nequeas, perduelli communicare hæresi, atque a Christo desciscere, in quo sors tua futura est sempiterna.

NB'. — *Μαρίᾳ μοναζούσῃ.*

Ἀνέγνων σου τὴν τιμίαν συλλαβὴν, καὶ ἐπέγνων σου τὸν εὐσεβῆ λογισμόν· ὅτι τῆς αὐτῆς τῷ μακαρίῳ ἐκείνῳ Πατρὶ διαθέσεως ἀκολούθως ἔχεις ὑπὲρ Χριστοῦ πάσχειν· καὶ εἰκότως· ἵνα φανῇ ὅτι ἡ μία σὰρξ ἓν καὶ φρόνημα κρατεῖ, οὐχ ἑτεροζυγοῦσα περὶ τὴν πίστιν. Χάρις οὖν τῷ Θεῷ τῷ οὕτως ὑμᾶς διὰ τὸν φόβον καὶ πόθον αὐτοῦ διαζεύξαντι ἀπ' ἀλλήλων μαχαίρᾳ εὐαγγελικῇ σωματικῶς, καὶ πάλιν τῷ ἑνὶ πνεύματι καὶ φρονήματι συνάψαντι ψυχικῶς. Σπούδασον οὖν, κυρία μου, τῆς ἴσης αὐτῷ μερίδος ἀξιωθῆναι, καὶ συντεύξασθαι ἐκεῖ, καὶ συνεῖναι εἰσαεὶ, αἱρουμένην αὐτῷ ὡς ἠρετίσατό σε. Καὶ γὰρ πολλῇ ἀγάπῃ πολλὴν καὶ φροντίδα ἔσχεν ἐν τῇ σωτηρίᾳ σου, ὡς οἶδα κἀγώ· καθότι κοινωνῶν ἦν τῇ ταπεινώσει μου τὰ καθ' αὐτὸν ὡς υἱῷ. Περὶ τῆς κατὰ ἀνάγκην τοῦ διωγμοῦ ὑποκριτικῆς σου ἔξωθεν κοσμοφορήσεως, πρὸς μικρὸν χρόνον καὶ τρόπον· εὕρηται ἐν τοῖς ἁγίοις κατά τινα ἀναγκαίαν ὑπόθεσιν· εἰς δὲ τὸ ἀεὶ, οὐδαμῶς. Λοιπὸν οὐκ οἶδα τί εἴπω. Ἐὰν ἐπιτρέψω ῥίψαι τὴν ὑπόκρισιν, εἴποις ἂν μὴ φέρειν τὸ μαρτύριον· ἐνεχθήσῃ γὰρ καὶ εἰς βάσανα. Ἐάν τε πάλιν ἐπαφήσαιμι οὕτως, οὐκ ἔχω Γραφικὴν μαρτυρίαν. Δύο τοίνυν κακῶν προκειμένων, κρεῖττόν ἐστι κρυπτομόναχον εἶναι, ἢ μὴ φέροντα τὰς πληγὰς, κοινωνῆσαι τῇ ἀρνητικῇ αἱρέσει, καὶ ἀποστῆναι Χριστοῦ, ἐφ' ᾧ ἔσται ἀεὶ ἡ μερίς σου.

LIII. — *Moniali.*

Hortatoria. Ut pro recta fide martyrium perferre parata sit.

Ea temporis hujusce conditio est, ut de aliis nos esse sollicitos oporteat : cum pari animo simus ac pari fide præditi : quandoquidem veluti in Ecclesiam unam sive cœtum convocavit Deus eos omnes qui pro veritate dimicant, in eaque consentiunt. Quemadmodum igitur citra offensæ periculum non est, qui cum ejusdem monasterii sit, nihil de condiscipulis curet ; aut præpositus qui nulla pariter de discipulis sollicitudine sit : sic est profecto de nobis omnibus : quandoquidem, ut dictum est, Ecclesia una cœnobica sumus. Inviso te per epistolam, et rogo quomodo utique in Domino valeas, soror spiritalis : utrum in egregia Christi confessione permaneas : an depositum fidei integrum serves ope Spiritus sancti : an sis in Deo corroborata, nec impios expavescas.

NΓ'. — *Μοναζούσῃ.* [τξα'.]

Ὁ Παρὼν καιρὸς τοιοῦτος, ὃς ἀναγκάζει ἡμᾶς μεριμνᾷν ὑπὲρ ἀλλήλων· διὰ τὸ τῆς ἰσοψυχίας καὶ ὁμοπιστίας ἀξίωμα· ἐπειδὴ ὡς μίαν Ἐκκλησίαν ἤγουν συνοδίαν συνεκαλέσατο ὁ Θεὸς ἅπαντας τοὺς ἀντεχομένους τῆς ἀληθείας, καὶ ἐν αὐτῇ ὁμολογοῦντας. Καθάπερ οὖν οὐκ ἀκίνδυνον τῷ τῆς αὐτῆς μονῆς ὄντι, μὴ ὑπὲρ τῶν συμμαθητῶν φροντιοῦντι, ἢ καθηγουμένῳ, τὸ μὴ περὶ τῶν φοιτητῶν ὡσαύτως φροντίζειν· οὕτω δὴ καὶ ἡμῖν πᾶσιν· ἐπειδήπερ, ὡς εἴρηται, μία Ἐκκλησία κοινοβιακὴ ἐσμεν. Ἐπισκέπτομαί σε διὰ τοῦ γράμματος, καὶ ἐρωτῶ πῶς δὴ ἔχεις ἐν Κυρίῳ, ὦ ἀδελφὴ πνευματική· εἰ ἐμμένεις ἐν τῇ καλῇ ὁμολογίᾳ Χριστοῦ· εἰ τηρεῖς τὴν παρακαταθήκην τῆς πίστεως διὰ Πνεύματος ἁγίου ἀσφαλῆ· εἰ κρατύνῃ ἐν Θεῷ μὴ πτυρομένη ἀπὸ τῶν ἀσεβῶν.

Digitized by Google

Εὖγε, εὖγε· στηριχθείης ἔτι πλειόνως· καὶ τοσοῦτον ὡς ἂν ἅδειν σε σὺν τῷ ἁγίῳ Δαβίδ· *Οὐ φοβηθήσομαι ἐν τῷ ταράσσεσθαι τὴν γῆν, καὶ μετατίθεσθαι ὄρη ἐν καρδίαις θαλασσῶν.* Καὶ γὰρ ὁ ὡς ἀληθῶς βεβαιόπιστος, ἀμετακίνητός ἐστι πάμπαν τῆς ἀγάπης Χριστοῦ· ἧς οὐ θλῖψις, οὐ στενοχωρία, οὐ λιμὸς, οὐ διωγμὸς, οὐ κίνδυνος, οὐ μάχαιρα χωρίζειν δύναται. Ταύτῃ τῇ πεποιθήσει οἱ ἅγιοι πάντες ἐτελειώθησαν· τῇ αὐτῇ καὶ ἡ σὴ τιμιότης εἴη. Οὐ γὰρ εἶ ἀγενεστέρα Θέκλης, Φεβρωνίας, καὶ τοῦ περὶ αὐτὰς μακαρίου χοροῦ· θυγάτηρ θεοῦ, νύμφη Χριστοῦ, ὡς κἀκεῖναι, καὶ αὐτή. Ὑπὲρ οὗ καὶ τανῦν τὸ μαρτύριον ὥσπερ τηνικαῦτα. Ὑπομείνωμεν οὖν, παρακαλῶ, οὐχ ὅτι ἐν οἷς ἐσμεν θλιπτικοῖς· ἀλλὰ κἂν τὰ προειρημένα ἅπαντα ἐπιστῇ. *Ἀπροσωπόληπτος ὁ Θεός*· τῇ αὐτῇ ἀγάπῃ ἀγαπῶν ἡμᾶς, ᾗ ἠγάπησε καὶ τοὺς πάλαι. Ταῦτα ὡς ἐν ὀλίγοις· εἰδὼς ὅτι οἴκοθεν καὶ ἐξ ἄλλων τὰς παρακλήσεις ἔχει σου ἡ σεμνοπρέπεια· ὅμως καὶ παρ' ἡμῶν, ἵνα γνοίης ὅτι οἰκειοπαθοῦμέν σοι ὀφειλομένως· καὶ ὅπως προσεύχῃ, τοῦ στηρίζεσθαι ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλούς.

A Euge, euge : adhuc amplius confortare : imo in tantum ut cum sancto David possis accinere : *Non timebo dum turbabitur terra, et transferentur montes in cor maris*[51]. Enimvero qui prorsus firma fide est, dimoveri omnino nequit a charitate Christi : a qua non tribulatio, non angustia, non fames, non persecutio, non periculum, non gladius potest separare[52]. Hac fiducia omnes sancti consummati sunt : eadem reverentiam tuam consummet. Neque enim es Thecla ignobilior, aut Febronia, aut felici illarum cœtu : cum sis Dei filia, Christi Sponsa, quemadmodum illæ, sic et ipsa : quam ob causam nunc quoque martyrium instat, uti olim. Sustineamus igitur, obsecro, non modo eas quibus premimur molestias, sed vel si supra dicta omnia B ingruant. *Non est personarum acceptor Deus*[53] : eadem nos charitate diligit qua et majores dilexit. Sed hæc paucis : cum probe sciam gravitatem tuam domi atque ab aliis habere solatia : tamen et a nobis hæc habe : ut intelligas nos tuis rebus, ut par est, affici : et ut nobis peccatoribus vires ac robur precibus impetres.

ΝΔ'. — *Βασιλείῳ πατρικίῳ.* [ρξε'.]

LIV. — *Basilio patricio.*

Consolatur in morte filii.

Τῆς θεομιμήτου σου συγκαταβάσεως ἔργον, οὐ μόνον εἰς ὄψιν σου ἱερὰν ἐνεγκεῖν τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν ἐν πνεύματι, ὁμιλῆσαί τε τὰ δόξαντα, οὕτω προσηνῶς καὶ μετρίως· ἀλλ' ὅτι καὶ τὴν κυρίαν καὶ ἐμοὶ σεβασμίαν πατρικίαν, ἅμα τοῖς εὐγενεστάτοις σου βλαστοῖς ἀγαγὼν, κλῖναί τε οὐ κεφαλὴν, ἀλλὰ γόνυ πρὸς αὐτὸν ἐπιτέτραφας. Ὦ τῆς μεγίστης σου ταπεινοφροσύνης! ὦ τῆς φιλοθέου συνέσεως! ὦ τῆς ὑπερβαλλούσης σου ἐν ἁμαρτωλοῖς πίστεως! Καὶ οὐκ ἀποτεύξῃ τοῦ τῆς εὐαποδεξίας μισθοῦ. Διὰ ταῦτά σοι πάντα· καὶ ἔτι πλέον εἰς ἀρετῆς λόγον, εἰκότως ὁ ἐμὸς δεσπότης καὶ αἵματι καὶ πνεύματι φιλούμενος γέγονας πρὸς πάντων τῶν γνωρισάντων καὶ ὁρώντων σε. Καὶ μάρτυρες τοῦ λόγου αἱ κατὰ τὰς ἀξίας ὑπεροχαί σου, ἀρετῆς ἔπαθλον ὑπάρξασαι· ἐφ' ᾗ σὺν τῷ τῆς φύσεως νόμῳ μορφώσας υἱούς τε καὶ θυγατέρας, ἅμα τῇ ὁμοζύγῳ· εἰκόνας ὄντως ἐναργεῖς τῆς εὐσεβείας σου ἐναπέδειξας· ἐκ τῆς πρὸς σὲ ἐπιφαινομένης αὐτοῖς ὁμοιότητος ἐπιγινωσκομένους ἀψευδέστατα.

Fuit divinæ cujusdam demissionis, quod non modo in sacrum conspectum tuum venire passus sis fratrem nostrum spiritalem, eaque profari quæ liberet, tam leniter ac moderate : verum etiam dominam mihique venerandam patriciam cum nobilissima tua sobole adduxeris, jusserisque, non caput, sed genu ante ipsum inflectere. O insignem animi demissionem! o plenam pietate prudentiam! o nimiam tuam in peccatoribus fiduciam! Neque vero admissionis hujus præmio fraudabere. Ea propter tibi omnia insunt : ac magis etiam ob virtutem, merito Dominus meus et sanguine et spiritu charus es omnibus qui te noverunt et viderunt. Atque harum rerum testes sunt illæ pro meritis prærogativæ tuæ, quippe totidem præmia virtutis : ad quam cum, tu simul cum uxore, juxta naturæ legem filios filiasque informasti ; vere conspicuas pietatis tuæ imagines effinxisti, quæ ex indiscreta tecum ac manifesta similitudine certissime dignoscantur.

Ἀλλ' ὁ μὲν περὶ τούτου λόγος τοιοῦτος. Τίνα δὲ λόγον παραμυθητικὸν ἐπὶ τῷ πάθει τοῦ Προδρόμου ὁμωνύμου ἔρνους σου παγκαλλίστου ἐξεύροιμι ὁ ταπεινὸς, λεαίνοντα μικρόν τι τὸ τῶν τιμίων ψυχῶν ὑμῶν θλιβερόν; ἐπεὶ ἀπηγγέλη μοι πρὸς αὐτοῦ τοῦ ἀδελφοῦ ὁποῖον τὸ ἄλγος· οἷα τὰ δάκρυα ἀποστάζοντα θερμὰ ἐξ ὀφθαλμῶν· τάς τε ἀνακλήσεις, ἐλεεινολογίας τε καὶ στοναχήσεις· ὡς ἀκούσαντι ἕκαστα τὰ τοῦ παιδὸς πλεονεκτήματα, παθεῖν τι μικροῦ δεῖν ὁμοιοπαθὲς ὑμῖν. Ὦ πῶς ὡμοιώθημεν τῷ Δαβὶδ πενθήρῃ ψαλμὸν ἐπὶ τῷ υἱῷ ᾄσαντι! Εἰ δὲ ἐκεῖνος οὕτως ἐπὶ ἀτασθάλῳ καὶ ἀντάραντι καὶ δικαίαν δίκην τῆς πατραλοίας δώσαντι· τί δεῖ ἐνταῦθα εἰπεῖν; καὶ πηλί-

D Sed de hoc argumento hactenus. Quam vero ego humilis consolatoriam orationem inveniam in pulcherrimi nati tui morte, qui Præcursori cognominis fuit? quanam arte vel tantillum mitigabo venerandarum animarum vestrarum ægritudinem? Mihi enim ab eodem fratre nuntiatum est, quantus sit vester dolor, quales, quam ferventes ex oculis lacrymæ manent : quæ deinde imploratione, quam lugubris oratio, quæ suspiria : ut cum singulas pueri dotes audirem, pari propemodum vobiscum doloris affectu commoverer. Heu, quam Davidi similes effecti sumus, cum luctuosum de filio carmen accineret! Quod si ille sic affectus est erga impium

[51] *Psal.* xlv, 3. [52] Rom. viii, 35. [53] Act. x, 34.

Digitized by Google

ac perduellem, moritas parricidii pœnas luentem : quid nunc dicendum? aut quam necesse est orationis conferri symbolam? Puer interiit cum ætatis flore ipso frueretur, et suopte ingenio et magistri voce pereruditus, moribus et sermone blandus, vel ipso aspectu quemvis in sui amorem alliciens : et, quod majus est, purus corpore, animo candidus : illud quidem ob virginitatem, quæ dos maximam habet admirabilitatem ; neque enim perditorum more irretitus est, sed vitium superavit : istud autem, quod nullam cum hæresi quæ nunc bacchatur societatem inierit. Itaque divinitus coiere in unum integritas animi, integritasque corporis. Quanta digni laude parentes, qui talem genuisse puerum feruntur : qui non solum corpore, sed et spiritu, tam egregia indole prolem finxere! O felicem partum, sive quod patrios mores imitatus est, sive quod in se ipse Christum expressit : qui cum nascens ex Virgine virginitatem honore affecerit, sui asseclam, utpote filium lucis, filium vestrum excepit. Quid ergo? Luctus id, an lætitiæ argumentum? Gaudii utique ; licet mœrorem vobis illius excessus attulerit. Ipse nunc gaudio triumphat in cœlis, princeps factus. Et nos igitur gaudere ejus gaudium deinceps necesse est, non eum nostro mœrore contristare. Habeat hunc epistola exitum, pro transmisso munere gratiarum actionem simul et excusationem referens.

κον ἔρανον τοῦ λόγου ποιήσασθαι; Οἴχεται παῖς, αὐτὸ τῆς ἡλικίας ἄγων τὸ βιώσιμον, εὐπαίδευτος καὶ τρόπῳ καὶ λόγῳ, εὐμελὴς καὶ ἦθει καὶ φθέγματι· ἀπ' αὐτῆς τῆς ὁράσεως εἰς φίλτρον ἐπισπώμενος τὸν θεώμενον· τὸ μεῖζον, καθαρὸς τὸ σῶμα, λευκὸς τὴν ψυχήν· τὸ μὲν τῇ παρθενίᾳ, ὅπερ ἐστὶν ἀξιάγαστον· μὴ κατὰ τοὺς ῥηξίφρονας ἀλοὺς, ἀλλὰ τοῦ πάθους ὑπεραλλόμενος· τὸ δὲ τῇ ἀμεθεξίᾳ τῆς νῦν κορυβαντιώσης αἱρέσεως. Ὅπερ θαυμασίως εἰς ταυτὸν συνέδραμεν, ἀφθορία ψυχῆς, ἀφθορία σώματος. Ὡς ἐπαινετοὶ οἱ γεννήτορες, τοιούτου παιδὸς πατέρες χρηματίσαντες, ἐνεγκόντες, οὐ σωματικῶς μόνον, ἀλλὰ καὶ πνευματικῶς εὐφυέστατον ἔρνος! Ὡς μακαριστὸς ὁ γόνος· ὁμοῦ μὲν πατρώζων· ὁμοῦ δὲ καὶ ἑαυτὸν Χριστῷ ἐνδαλματίσας· ὃς τῇ παρθένῳ γενήσει τὴν παρθενίαν τιμήσας, ὁπαδὸν ὡς υἱὸν φωτὸς τὸν υἱὸν ὑμῶν εἵληφε. Τί οὖν; κλαυθμοῦ τὸ δρᾶμα, ἢ χαρᾶς; Δηλαδὴ εὐφροσύνης, κἂν ἀνίας ὑμῖν ὁ χωρισμὸς αὐτοῦ ἐνεποίησεν. Οὗτος χαίρει χαρᾷ νῦν ἐν οὐρανοῖς, πρέσβυς καθιστάμενος. Δεῖ οὖν συγχαίρειν ἡμᾶς τῷ χαιρομένῳ ἀπάρτι, ἀλλὰ μὴ λυπεῖν αὐτὸν ἐν τῷ λυπεῖσθαι. Πέρας ὁ λόγος ἐχέτω· τὴν ἐπὶ τῇ πεμφθείσῃ εὐλογίᾳ εὐχαριστίαν καὶ ἀπολογίαν συναποφερόμενος.

LV. — *Gregoræ laico.*

Pro fide captivum roborat. (Baron. an. 818, n. 19.)

Salve, confessor Christi. Merito Dei hominem te olim appellavi : en mentitus non est humilis sermo meus, qui sublimis in te apparuit. Quomodo carcer? Ferrea etiam vincula sustines, ut audio, corpore constrictus. Res laboriosa. Verumtamen confortare in Domino, sancte et martyrum more depugnans. Belle, belle, frater, qualis eluxisti! quantum exaltatus es! Unus ex omnibus laicus (de iis loquor qui sub hoc imperio degunt) tu solus Deo confessor ostensus es et angelis et hominibus. Cernis ubinam te detineant persecutores? In palatio : ceu margaritam, ceu regem affectuum : quamvis ita non sentiant. Ne timeas, amice, ne terrearis ob imminentia verba ; sustine ; Christus una sublevans, simul adjuvans, ut simul pugnans et simul percussus. Si ergo a quopiam e subditis detentus, imperatorem haberes defensorem, et cum verberaris, tecum et animo et affectu verberatum : nonne pati gauderes, ornamentum amplectens, quasi patiendo perciperes quas desiderabas opes, gloriam, principatum? Quanto vero magis hoc in re præsenti sentiendum! Quod et amplectendum nobis necessario, ut non somni similia hæc et inania, sed sempiterna et vera et ineffabilia bona consequamur, æterna supplicia declinantes, quæ, qui pingi Christum negant, sustinebunt : a quibus liberemur, frater, pro nobis invicem orantes.

ΝΕ'. — *Γρηγορᾷ λαϊκῷ.* [τξη'.]

Χαῖρε, ὁμολογητὰ τοῦ Χριστοῦ· εἰκότως ἄνθρωπον τοῦ Θεοῦ πάλαι προσηγόρευσά σε· ἴδε, οὐ διεψεύσθη ὁ ταπεινός μου λόγος, ὑψηλὸς ἐν σοὶ ἀποφανθείς. Πῶς ἡ φυλακή; φέρεις καὶ σίδηρα, ὡς ἀκούω, ἔνδον πιεζόμενος τὰς σάρκας. Κοπῶδες τὸ πρᾶγμα. Πλὴν ἐνδυναμωθείης ἐν Κυρίῳ, ὁσίως καὶ μαρτυρικῶς διαθλῶν. Ὦ, ὦ, ἀδελφὲ, πῶς ἐξέλαμψας! ἡλίκον ὑψώθης! Εἷς ἐκ πάντων λαϊκὸς, τῶν ὑπὸ τήνδε τὴν ἐξουσίαν λέγω, σὺ μόνος τῷ θεῷ ὁμολογῶν ὑπεδείχθης καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις. Ὁρᾷς ποῦ σε καὶ κατέχουσιν οἱ διῶκται; Εἰς τὰ βασίλεια· ὡς μαργαρίτην, ὡς βασιλέα τῶν παθῶν· κἂν οὐχ οὕτως νομίζωσι. Μηδὲ, φίλε, δείσῃς, μηδ' αὖ φοβηθῇς μάστιγας ἐρχομένας· ὑποίσεις· Χριστὸς ὁ συγκουφίζων, ὁ συναντιλαμβανόμενος, ὡς συναθλῶν καὶ συντυπτόμενος. Ἐὰν οὖν κατεχόμενος ὑπό τινος τῶν ὑπὸ χεῖρα, εἶχες τὸν βασιλεύοντα ὑπερασπιζόμενόν σου, καὶ ἐν τῷ δέρεσθαι συνδερόμενόν σοι τῇ διαθέσει· οὐκ ἂν ἔχαιρες παθεῖν, φιλῶν τὸν κόσμον· ὡς ἂν τῷ πάθει ἐδρέψω ἃ ἐπόθεις χρήματα, δόξας, πρωτεῖα; Πόσῳ δὴ ᾧδε μᾶλλον τοῦτο νοητέον. Ὃ καὶ φιλητέον ἡμῖν ἐξ ἀναγκαίου· ἵνα μὴ τὰ ὀνειρώδη ταῦτα καὶ μάταια· ἀλλὰ τὰ ἀΐδια καὶ ἀληθινὰ καὶ ἀνεκλάλητα ἀγαθὰ ἀπολάβοιμεν· φυγόντες τὰς αἰωνίους τιμωρίας· ἃς οἱ ἀπαρνούμενοι Χριστὸν ἐγγράφεσθαι, ὑποστήσονται· ὧν ῥυσθείημεν, ἀδελφὲ, ὑπὲρ ἀλλήλων προσευχόμενοι.

LVI. — *Leoni Patricio et Sacellario.*

Persecutionis acerbitatem cum illo deplorat.

Ea si nosse desideras quæ nostram humilem

ΝΣ'. — *Λέοντι Πατρικίῳ καὶ Σακελλαρίῳ.* [τπβ'.]

Εἰ αὐτὸς φιλεῖς μανθάνειν τὰ τῆς ταπεινῆς

Digitized by Google

ζωῆς ἡμῶν, ὡς τῇ ἀγαθῇ καὶ φιλαλλήλῳ διαθέσει χρώμενος εἴρηκας· πόσον ἐγὼ ὁ ταπεινὸς προθυμηθείην ἐπιστέλλειν τῇ ἀνυπερβλήτῳ σου ὑπεροχῇ· αὐτὸ τοῦτο μανθάνων τὰς εὐκταίας ὑγείας σου· καὶ δοκῶν ὁρᾷν σου τὸ φιλούμενον πρόσωπον· καὶ ἀκούειν σου τῆς ἡδυτάτης φωνῆς· τῇ πρὸς τὸν γραμματηφόρον συγκαταβατικῇ ὁμιλίᾳ καὶ θεωρίᾳ σου! Δέχῃ γὰρ διὰ Θεὸν εὐμενέστατα, καὶ ὁμιλεῖς εὐπρόσιτα καὶ τῷ τυχόντι. Ὃς καὶ ἀπήγγειλέ μοι ὅπως ἐπιστυγνάζεις τοῖς ἤδη κατὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν τετολμημένοις· στένων, καὶ ἀλγῶν τὴν καρδίαν ἐφ' ἑκάστῳ τῶν γιγνομένων. Καὶ εἰκότως. Ἄνθρωπος γὰρ εἶ Θεοῦ, νοῦν ἔχων ἱερὸν, ψυχὴν Χριστοφιλῆ, γνῶσιν θεοτελῆ, διάνοιαν ἐμμελῆ, δόξαν εἰλικρινῆ· ἐν οἷς σφαδάζεις, μὴ δυνάμενος βοηθῆσαι τοῖς πράγμασι, κατὰ τὸ εἰωθός· ἀλλ' ὁρῶν οὕτω κινδυνεύουσαν τὴν Ἐκκλησίαν, *ἣν περιεποιήσατο Κύριος διὰ τοῦ οἰκείου αἵματος*. Ὦ δέσποτα, εἰς οἷα δεινὰ ἐφθάσαμεν· καὶ ἡλίκα κακὰ τεθεάμεθα! Ἀμοιβαὶ ταῦτα προλαβόντων ἁμαρτημάτων. Ἐπειδὴ γὰρ *οὐκ ἐδοκιμάσαμεν τὸν Θεὸν ἔχειν ἐν ἐπιγνώσει*, διὰ φυλακῆς τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ· ἀλλ' ἐλύσαμεν οὐ μίαν, ἀλλὰ καὶ πολλὰς, καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ σχίσαντες τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ· οἶσθα, ὁ σοφὸς, ἃ λέγω· παρέδωκεν ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἐν οἷς πάσχομεν· *ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν*· καίγε οἱ δοκοῦντες εἶναί τι. Ὥστε *μὴ ὑψούσθωσαν ἐν ἑαυτοῖς* οἱ ἀσεβοῦντες, ὡς ἄρα εὐσεβοῦντες, ἀλλὰ καὶ λίαν γινωσκέτωσαν Χριστὸν ἀρνεῖσθαι τῇ ἀθετήσει τῆς σεπτῆς αὐτοῦ εἰκόνος, ὃς ἔτι ἀναβάλλεται ἐπαφεῖναι τὴν ἐκδίκησιν, φειδοῖ καὶ ἐλέῳ φιλανθρωπίας καὶ μετανοίας· οἶδε δὲ ἐν τέλει ἀμύνασθαι τοὺς ἀνεπιστρόφους. Αὐτὸς οὖν προσεύχου, ὡς θεοφιλὴς, τὴν τῶν δυσχερῶν λύσιν. Ἀλλὰ μὴ ἡμῖν ἐπίτρεπε· οἳ οὐκ ἀρκοῦμεν κἂν περὶ τῶν οἰκείων ἁμαρτιῶν ἐξιλεοῦσθαι τὸν ἀγαθὸν Θεόν. Ὅμως ὅτι καὶ ἡμεῖς αἰτούμεθα.

vitam spectant, quemadmodum ex sincera ac mutua charitate significasti: quanta me humilem alacritate par est ad eminentem tuam excellentiam litteras dare: cum hoc ipsum de te discam, belle te, ut cupidissime opto, valere: cum suavissimum os tuum videar intueri, ac jucundissimam vocem audire, ubi humanissimo tuo alloquio et aspectu frui tabellario nostro licet! Excipis enim blandissime propter Deum, ac benevole affaris vel privatum quemlibet. Ad me autem ille retulit, quam acerbo animo ea feras quæ jam illi, propter peccata nostra, ausi sunt facinora: ingemiscens, ac singulis quæ accidunt malis offensus cum intimo sensu doloris. Et merito. Nam et homo Dei es, cui sacra mens, anima Christi amans, divina peritia, circumspecta cogitatio, rerum existimatio sincera; quocirca vehementer angeris quod opem ferre non possis, ut soles: Ecclesiam autem ita periclitantem intelligas, *quam Dominus acquisivit sanguine suo* [55]. O Domine, in quas devenimus calamitates! quanta vidimus mala! Pœna hæc justa criminum quæ præcesserunt. Quandoquidem enim *non probavimus Deum habere in notitia* [56], mandata illius observantes; sed non unum modo, verum ex his plurima neglexisimus, et privatim et publice Evangelium Christi scindentes; intelligis, vir sapiens, quid velim; idcirco tradidit nos Deus his quæ patimur, *ut non cum hoc mundo damnemur* [57]: etsi videmur aliquid esse. Quamobrem *non exaltentur in semetipsis* impii, tanquam sint utique pii: sed plane intelligant negari Christum, ubi veneranda ejus imago abrogatur: qui nihilominus inferre pœnam cunctatur ex benignitate erga homines ac misericordia, utique illos ad pœnitentiam adducat: novit autem malo demum afficere eos qui non resipiscunt. Tu igitur, quippe Deo gratus, ærumnarum liberationem precibus exora. Sed noli has nobis vices mandare, qui vix pares sumus placando vel pro peccatis propriis Deo optimo. Nihilominus illud et nos ipsi flagitamus.

NZ'. — Ἀναστασίῳ πρωτοσπαθαρίῳ. [τπγ'.]

LVII. — *Anastasio protospathario.*

Grates pro ipsius erga se studio agit: tum quibus ærumnis conflictetur exponit.

Ὡς καλὴ ἡ φιλία, τά τε ἄλλα, καὶ ὅτι ἀποῦσα ὡς παροῦσα τοὺς φιλουμένους εὐεργετεῖν εἴωθε. Τοιαύτη δὴ ἡ περιφανής σου καὶ ἀγάπη καὶ εὐσέβεια πρός με τὸν δύστηνον ἔκπαλαι καὶ μέχρι τοῦ δεῦρο· καὶ παροῦσα κατ' ὀφθαλμοὺς, καὶ ἐν τοσούτῳ ἀπειροπλήθει μήκει διεστῶσα· ἀπὸ Σικελίας με εὐεργετοῦσα ἐν τῷ Βυζαντίῳ ὄντα, καὶ ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου ὧδε κἀκεῖσε περιωρισμένον, ὥσπερ καὶ τανῦν. Καὶ τί τοῦτο, ὅτι εἰς ἄνθρωπον ἁμαρτωλὸν καὶ ἀνάξιον τῆς εὐγενείας σου οὕτω πράττεις· πλὴν ὅτι ἀγαπῶντά σε λίαν διὰ τὴν ἐν ἅπασιν ἀρετὴν καὶ φιλοθεΐαν σου· ἣν ᾄδει οὐ μόνον Σικελία, καὶ ἡ τίσδε χώρα καὶ τίς· ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ βασιλεύουσα πόλις. Διὰ τοῦτο καὶ βασιλεῦσι σὺ φιλητὸς, καὶ τοῖς ἐν τέλει· καὶ αἱ ἀξίαι σοι ἀπ' ἀρετῆς. Οὕτω φιλῶν τὸν Θεὸν, πεφίλησαι καὶ ὑπ' αὐτοῦ καὶ παρὰ τῶν αὐ-

Eximium quiddam amicitia est, cum ob cæteras causas, tum quod de absentibus æque ac præsentibus amicis bene mereri solet. Talis utique insignis illa tua benevolentia pietasque erga me infelicem jamdudum usque ad hodiernum diem, et cum te coram spectarem oculis, et nunc cum tanto locorum intervallo dissides: cum ex Sicilia me Byzantii commorantem, et a Byzantio hic vel illic exsulantem, beneficiis oneras, sicut et nunc. Ecquid istud rei est, quod erga hominem peccatorem, ac generositate tua indignum, sic es animatus: nisi quod ille te vehementer diligit propter absolutam virtutem ac pietatem tuam, quam non Sicilia modo, aut hæc vel ista regio concelebrat, sed et ipsa imperatoria civitas. Quapropter et regibus ipsis tu charus et optimatibus: ac dignitates tibi ob virtutem datæ.

[55] Act. xx, 28. [56] Rom. i, 28. [57] I Cor. xi, 32. [58] Psal. lxv, 7.

Digitized by Google

Sic, cum Deum diligas, et ab ipso diligeris, et ab eis qui sunt ejus. Ego vero nec cuiquam charus, et idem parentibus destitutus. Dereliquit enim me pater meus migrans ad Dominum, quemadmodum et ipse omnino nosti. Similiter et Calogerus. Archiepiscopus et idem frater, solus est relictus. Verum et ipse, propter ea quæ nos comprehenderunt mala, longissimo terrarum spatio dirimitur. Angustiæ mihi utrinque : quæ tamen Christi causa latissimæ ac suavissimæ sunt. Sed quid ad infidelitatis tempestatem : in qua universus propemodum orbis, qui huic paret imperio, naufragium facit? Vide, domine, ad quæ mala reservati sumus : quæ nihil vel parum admodum a Judaismo discrepent : quandoquidem Christi, sanctissimæque Deiparæ, et sancti cujusvis imago spreta, nihili habita, dedecore affecta est. Ipse enim Christus, cum matre et famulis, ista perpetitur : etsi negantibus aliter videtur. Verum custodiat te Dominus in recta sententia, servetque a naufragio ; quanquam hæresis fluctibus extrinsecus respergaris : quandoquidem declinare id minime potes, in media tempestate positus. Idem et humilitatis meæ vice multiplicem tibi persolvat mercedem, tum in isto, tum in futuro sæculo.

A τοῦ. Ἐγὼ δὲ ὁμοῦ μὲν ἀπόθητος, ὁμοῦ δὲ καὶ ὀρφανός. Ὁ πατήρ μου ἐγκατέλιπέ με, χωρήσας πρὸς Κύριον, καθὰ πάντως διέγνως καὶ αὐτός. Ὡσαύτως καὶ ὁ Καλόγηρως. Ὁ ἀδελφὸς καὶ ἀρχιεπίσκοπος μόνος μοι ἐγκαταλέλειπται. Ἀλλὰ καὶ οὗτος, διὰ τὰ νῦν κατειληφότα ἡμᾶς δεινὰ, διεσπασμένος λίαν πόρρω. Στενά μοι ἑκατέρωθεν· ὅμως ὅτι διὰ Χριστὸν καὶ λίαν γλυκέα καὶ εὐρύτατα. Ἀλλὰ τί πρὸς τὸν κλύδωνα τῆς ἀπιστίας· ἐφ' ᾧ τὸ παγκόσμιον ὅσον τὸ κατὰ τὴν καθ' ἡμᾶς ἐξουσίαν ναυάγιον; ἴδε, δέσποτα, εἰς οἷα πονηρὰ ἐταμιεύθημεν, οὐδὲν ἢ μικρόν τι ἀποδέοντα Ἰουδαϊσμοῦ· ἡνίκα ἡ εἰκὼν Χριστοῦ, τῆς τε ἁγίας Θεοτόκου, καὶ παντὸς ἁγίου, ἠθέτηται, ἐξουδένωται, ἐνυβρίζεται. Αὐτὸς γὰρ Χριστὸς σὺν μητρὶ καὶ θεράπουσίν ἐστιν ὁ ταῦτα ὑφιστάμενος· κἂν οὐ δοκῇ B τοῖς ἀρνουμένοις. Ἀλλά σε Κύριος φυλάξειεν ἐν τῷ ὀρθῷ φρονήματι ἀκαταβάπτιστον· εἰ καὶ τοῖς αἱρετικοῖς κύμασι καταῤῥαντιζόμενον ἔξωθεν· ἐπεὶ οὐχ οἷόν τε διαφυγεῖν σε παντάπασιν ἐν μέσῳ στρεφόμενον. Καὶ τὸν ὑπὲρ τῆς ἐμῆς ταπεινώσεως μισθόν σοι παράσχοι πολυπλασίονα, ὧδέ τε καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι.

LVIII. — *Fratribus Studianis.*

ΝΗ'. — *Τοῖς εἰς τὰ Στουδίου ἀδελφοῖς.* [υς'.]

Monachos Studianos in Christi confessione confirmat. (Baron. an. 818, n. 20.)

Salvete in Domino, fratres ac Patres : salvete, milites Christi : salve, fratrum trias, sanctæ Trinitatis gratia dives, vere digni talibus salutationibus, quia propter Christum generose durissimum carcerem patimini, a Leontio nefario vexati. O C Judaicam apostasiam ! Si agrestis fera esset, satiari utique jam posset, sanguinem vestrum tandiu pœnis fundens et hauriens. At nunc insatiabilis manet sanguinis potor dæmoniacus, nullum sensum misericordiæ, nullam humanitatis commiserationem erga vos suscipiens agnos Christi, sed affligens omnique modo devorare vos cum Satana moliens : ut glorietur draco : ut per vos, nos omnes etiam perterrefaciat. Sed frustra. *Fidelis enim Deus, qui non patietur vos tentari supra quam potestis, sed faciet etiam cum tentatione proventum, ut possitis sustinere* [59]. Recordamini sanctorum qui a sæculo fuerunt, quia nemo tentationum et tribulationum expers placuit Deo. Hic quidem sectus est; ille lapidatus ; alius igne consumptus ; alii distenti D sunt [60]. Et quod tempus sufficiat recensendæ nobis circumpositæ nubi martyrum; quorum vos cum participes sitis et certaminum socii, gaudete, fratres mei, gaudio ineffabili, regnum obtinentes contra hæresim, contra affectus. Tu, nomini congruenter, forti es animo, Carterius : tu in patientia dives, opulentissimus Aphthonius : tu divina charitate corroboratus, verissime Agapius. Carceris obscuritas æternæ vobis et inaccessibilis lucis est conciliatrix : fames, paradisi deliciarum ; nuditas, pallii immortalitatis; solitudo, conversationis cum Deo; coma intonsa, decoræ venustatis : ut revelata

Χαίρετε ἐν Κυρίῳ, ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες· χαίρετε, στρατιῶται τοῦ Χριστοῦ· χαίρετε, τριὰς ἀδελφική, τῆς ἁγίας Τριάδος τὴν χάριν καταπλουτήσαντες· ὄντως ἄξιοι τοιούτων χαιρετισμῶν· ὅτι διὰ Χριστὸν φέρετε γενναίως τὴν δεινοτάτην φυλακὴν, ὑπὸ Λεοντίου τοῦ ἀλάστορος κολαζόμενοι. Ὦ τῆς ἀποστασίας τοῦ Ἰουδαιόφρονος! Εἰ θὴρ ἦν ἄγριος, τοσούτοις χρόνοις ἐκκενῶν τῇ κακώσει καὶ πίνων τὸ αἷμα ὑμῶν, ἐκορέσθη ἄν. Ὁ δὲ μένει ἀκόρεστος αἱματοπότης ἀγριούμενος ὁ δαιμονῶν, οὐ λαμβάνων αἴσθησιν ἐλέους, οὐκ οἰκτιρμὸν φιλανθρωπίας εἰς ὑμᾶς τὰ ἀρνία τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ἐκθλίβων καὶ παντὶ τρόπῳ μηχανουργῶν σὺν τῷ Σατᾶν καταπιεῖν ὑμᾶς· ἵνα ἐγκαυχήσηται ὁ δράκων· ἵνα πτοήσῃ δ' ὑμῶν καὶ ἡμᾶς πάντας· ἀλλ' οὐδαμῶς. *Πιστὸς γὰρ ὁ Θεὸς, ὃς οὐκ ἐάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε· ἀλλὰ ποιήσει σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν, τοῦ δύνασθαι ὑπενεγκεῖν.* Ἀναμνήσθητε τῶν ἀπ' αἰῶνος ἁγίων, ὅτι οὐδεὶς ἄνευ πειρατηρίων καὶ πολλῶν θλίψεων εὐηρέστησε τῷ Θεῷ. Ὁ μὲν ἐπρίσθη· ὁ δὲ ἐλιθάσθη· ἄλλος πυρίκαυστος γέγονε· ἕτερος ἀπετυμπανίσθη. Καὶ ποῦ καιρὸς ἐξαριθμεῖν τὸ περικείμενον ἡμῖν νέφος τῶν μαρτύρων; ὧν ὄντες καὶ ὑμεῖς κοινωνοὶ καὶ σύναθλοι, χαίρετε, ἀδελφοί μου, χαρᾷ ἀνεκλαλήτῳ· βασιλεύοντες κατὰ τῆς αἱρέσεως, κατὰ τῶν παθῶν. Σὺ ὁ φερωνύμως καρτερόψυχός μου Καρτέριος· σὺ ὁ ἐν ὑπομονῇ δεδαψιλευμένος, ἀφθονώτατος Ἀφθόνιος· σὺ ὁ εὐσθενημένος τῇ θείᾳ ἀγάπῃ, ἀληθέστατα Ἀγάπιος. Τὸ ζοφῶδες τῆς φρουρᾶς πρόξενον ὑμῖν τοῦ αἰωνίου καὶ ἀπροσίτου φωτὸς· ἡ λιμοκτόνησις, τῆς τρυφῆς τοῦ παραδείσου· ἡ γυμνήτευσις, τοῦ

[59] I Cor. x, 14. [60] Hebr. xii, 35.

Digitized by Google

τῆς ἀθανασίας περιβολαίου· ἡ μόνωσις, τῆς μετὰ Θεοῦ διαγωγῆς· ἡ τῆς κόμης ἄκαρσις, τῆς εὐπρεποῦς θεομορφίας· εἰς τὸ ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν Κυρίου κατοπτρίζεσθαι. Οὐκ ἔνι χαρὰ ταῦτα; οὐκ ἔνι ἀγαλλίασις πάσης ἀγαλλιάσεως ὑπεραίρουσα; Τάχα ὀφείλομεν καὶ ἀνιᾶσθαι, ὅτι μὴ καὶ εἰς ξύλον ὁ ποῦς, καὶ ἅλυσις περικειμένη. Ὅσον γὰρ πλεονάζει τὰ παθήματα, τοσοῦτον καὶ ἡ παράκλησις τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. Ταῦτα ἐν ὀλίγοις· εἰδὼς ὅτι οἴκοθεν ἔχετε τὴν ὑπομονήν, παρεκάλεσα ὑμᾶς, φίλτατοι. Ὑμεῖς δὲ ἀντιδοίητέ μοι, σὺν τῷ συνόντι ρεύει, τὰς ἱερὰς προσευχὰς εἰς τὸ σώζεσθαι ἡμᾶς. A

facie Dei gloriam conspiciatis. Non gaudium sunt ista? Non exsultatio omni exsultatione major? Ægre forsan laturi sumus; quod non inditus pes ligno, non imposita catena. Quo enim magis abundant ærumnæ, tanto abundantior consolatio gloriæ Dei. Hæc paucis: sciens vos a vobis ipsis habere patientiam, hortatus sum, charissimi. Vos vero rependite mihi, simulque Nicolao qui mecum est fratri nostro, qui vos et salutat, sacras preces vestras, ut salvi simus.

Νικολάῳ τῷ ἀδελφῷ ἡμῶν, ὃς ὑμᾶς καὶ προσαγο-

ΝΘ'. — *Μοναζούσαις.* [υκ'.]

LIX. — *Monialibus.*

Triginta moniales quæ pro Christo carcerem et verbera pertulerant, laudat, et ad perseverantiam adhortatur. (Baron. an. 816, n. 20.)

Χρέος εἴπερ ἄλλο τι ἐμοὶ τῷ ταπεινῷ, ὑμᾶς τὰς τοῦ Κυρίου ἀδελφὰς καὶ μητέρας κατὰ τὸ ἀληθὲς, ὡς αὐτὸς ἔφησεν ἡ ἀλήθεια, λόγῳ παρακαλεῖν, καὶ παραινέσει ἀλείφειν· ὑπομενούσας διὰ Χριστὸν καὶ στέρησιν μητρὸς πνευματικῆς, καὶ διάζευξιν ἀλλήλων, καὶ μονῆς εὐαγοῦς ἀφαίρεσιν, καί γε φυλακῆς τήρησιν, ἤδη προμαρτιχθείσας ὁμολογίᾳ ἀληθείας. Ἀλλὰ τί τοσοῦτον εἶπω ἐπαίρων ὑμῶν τὸ ἀξιόχρεων ἐγκώμιον; Μιᾶς μονῆς ὅλη ἀδελφότης τριακοντάριθμος ἐν τῷ παρόντι χρόνῳ, ὅτε ἐξετράπησαν ὁμοῦ μὲν ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι, δέει θανάτου παρακρουσάμενοι τὸν τοῦ Κυρίου λόγον· ὁμοῦ δὲ μονάζοντες καὶ μονάζουσαι, εἰ καί τινες ὀλιγοστοὶ ὑπελείφθησαν· ὁμοψυχῆσαι οὕτως, καὶ τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ ἆεθλον ἀναδήσασθαι, τοῦτο τοῖς πάλαι χρόνοις παραβλητέον. Τῶν ἁγίων τεσσαράκοντα ἡ ὁμοίωσις, ἥ τισιν ἄλλοις τῶν μακαρίων ἀθλοφόρων ἐξεικονιζόμενον. Ὡς μακάριαι ὑμεῖς, μία τῆς μιᾶς τῷ διαπύρῳ ζήλῳ ὑπερβάλλουσαι, καὶ πᾶσαι ὁμοῦ ἀλλήλας παραθήξασαι εἰς τὸ τῆς ὁμολογίας στάδιον. Ἄξιον θέαμα ἀγγελικῆς χορείας· μαρτυρικῆς ὁμηγύρεως ἐπέραστον Θεῷ, ὑπὲρ οὗ καὶ τὰ παθήματα. Δεῦρο δὴ οὖν, θυγατέρες τῆς ἄνω Ἱερουσαλὴμ, κλήματα τῆς ἀληθινῆς ἀμπέλου, μαθήτριαι ἀψευδῶς τοῦ Λόγου· ἀγαλλιασώμεθα θεοπρεπῶς· ἀνθομολογησώμεθα τῷ δυναμώσαντι ὑμᾶς Χριστῷ ὑποῖσαι τὰ φθάσαντα· εἶτα καὶ πρὸς τὰ μέλλοντα παρασκευασώμεθα. Τί τοῦτο; Κἂν αὖθις μάστιγες, κἂν δεσμὰ, κἂν πῦρ, κἂν ξίφος· μηδαμῶς ἀναδῦναι, ἀλλὰ πάντα προθυμηθῆναι ἐνεγκεῖν σὺν Χριστῷ. Ἰσχύσομεν γάρ· ἐπείπερ εἴρηκε· *Τῷ πιστεύοντι πάντα δυνατά.* Ὁρᾶτε οἷα τὰ ἐγκώμια; Τί λοιπὸν, τὰ μέλλοντα ἀνταποδόματα, βασιλεία οὐρανῶν, χαρὰ ἀνεκλάλητος; Μή τις οὖν ὑποπίπτουσα τῷ Σατανᾷ· μή τις φιλόζωος, ὡς εἷς τῶν τεσσαράκοντα, ἐκ τῶν τριάκοντα. Ἐκεῖνοι τῆς ἐγκρατείας τὸ ἀπεικόνισμα· ὑμεῖς τῆς ἁγίας Τριάδος τὸ ὑποτύπωμα, τριαδικῶς δεκατούμενον. Τοιαύτη ἡ οὐδαμινὴ ἡμῶν παράκλησις. Ὑμεῖς δὲ ἀντιδοίητέ μοι τὰς προσευχὰς, ὦ μητέρες τρισόλβιοι, εἰς σωτηρίας ἐφόδιον. B C D

Debeo, si quid aliud, humilis ego vos, Domini revera sorores matresque, ut Veritas ipsa dixit, verbis hortari, et monitis accendere, quæ propter Christum, et spiritualis matris privationem, et mutuam a vobis separationem, et sancti cœnobii ademptionem, et carceris custodiam sustinetis, verbera jam ante pro veritatis confessione perpessæ. Sed quid satis magnum dicam, præclarum encomium vestrum extollens? Unius monasterii congregationem universam, sororum numero triginta, hoc tempore cum una desciverunt principes et subditi, verbum Domini mortis metu rejicientes, monachi etiam ipsi et moniales, licet pauci quidam sint reliqui; sic animis conspirasse, certamenque pro Christo suscepisse, hoc vero cum priscis est temporibus comparandum. Sanctorum quadraginta hæc similitudo, aliorumve quorumpiam e beatis victoribus expressa imitatio. Quam beatæ vos estis, alia aliam ardenti zelo superans, et omnes pariter ad confessionis stadium vos invicem acuentes! Dignum angelicis choris martyrumque cœtu spectaculum, Deo imprimis gratum, cujus causa susceptæ afflictiones. Adeste igitur, filiæ cœlestis Jerusalem, veræ vitis palmites, Verbi haud dubiæ discipulæ: divinum in morem exsultemus: Christo confiteamur, qui vos ad toleranda quæ præterierunt confirmavit: deinde ad futura quoque accingamur. Quidnam hoc rei est? Etsi rursum verbera, etsi vincula, etsi ignis, etsi gladius: nullo modo refugere, sed lætis animis perferre omnia cupere cum Christo. Enimvero poterimus: quandoquidem dixit: *Omnia possibilia sunt credenti* [61]. Cernitis qualia sint encomia? Quid demum futuræ retributiones, regnum cœlorum, gaudium ineffabile. Nulla ergo Satanæ succumbens, nulla vitæ amans, sicut ille unus ex quadraginta, in his triginta reperiatur. Illi abstinentiæ symbolum: vos sanctæ Trinitatis simulacrum tripliciter decumatum. Talis est infima et nihili exhortatio nostra. Vos vero preces mihi, o matres ter beatæ, ad salutis iter perficiendum rependite.

[61] Marc. IX, 22.

Digitized by Google

LX. — *Ad Canonicas.*

Ξ'. — *Κανονικαῖς.* [υκε'.]

Gratias agit pro beneficiis in Naucratium aliosque Christi confessores collatis.

Et superioribus temporibus egregium specimen religiosi vestri erga nostram humilitatem affectus accepimus, et nunc ut cum maxime : ita ut plane obstupescamus, cum quæ quantæque sint largitiones vestræ intuemur : atque ubi edocti sumus a tabellario, qui spectator ipse intellexit, quanta cura vobis sollicitudoque sit, charitas, commiseratio, ad cibum, potum, vestimentumque suggerendum; qua alacritate tenuitati nostræ subministretis si quid ad vitam necessarium est : quam cupide idipsum inquiratis, ut opere ipso effectum detis. Nonne igitur jure optimo grates Deo agere me de his rebus par est, qui matres sororesque spiritales invenerim? Annon et merito consentaneum est ut laudes vobis accinam, quæ Deum ex toto corde quæritis? Gaudete, matres ac filiæ in Domino. Gaudete, quæ Evangelica mandata sedulo perficitis. Gaudete, lilia agri spiritalis, in mediis quidem spinis positæ, si locus spectetur; sin autem mores, longe ab hæretico spineto summotæ. Gaudete, cœtus egregius, invicem cohærentes, et ad Dei obsequium invicem colligatæ. Quanta vestra illa secundum Deum concordia est, illa amica conjunctio, illa vita solitaria!

Καὶ ἀπὸ τῶν προλαβόντων ἱκανὴν ἀπόδειξιν τῆς εὐσεβοῦς ὑμῶν πρὸς τὴν ταπείνωσιν ἡμῶν διαθέσεως εἰλήφαμεν, νῦν δὲ καὶ μάλα· ὡς ἐκστῆναι ἡμᾶς τῷ ὄντι, διαβλέποντας τὰς δωρεὰς ὑμῶν, ὁπόσαι καὶ ἡλίκαι· ἔπειτα καὶ ἐκδιδαχθέντες παρὰ τοῦ γραμματηφόρου αὐτοψεὶ ὑπειληφότος, ὅση ἡ φειδὼ καὶ ἡ φροντὶς περίεστιν ὑμῖν· ἐλεεῖν, οἰκτείρειν, τρέφειν, ποτίζειν, ἐνδιδύσκειν· εἴ τι ἄλλο ἐπιτήδειον ζωῆς εἰς τὴν εὐτέλειαν ἡμῶν ἐπειγομέναις ποιεῖν· καὶ ἐκζητούσαις μαθεῖν εἰς τὸ τελεῖν. Ἆρα οὖν οὐκ εἰκότως εὐχαριστεῖν με ἔστιν ἐν τούτοις τῷ Θεῷ, μητέρας εὑρηκότα καὶ ἀδελφὰς πνευματικάς; ἆρα οὐκ ὀφειλομένως πρέπον μοι ὕμνους ὑμῖν ἀναθεῖναι, ἐκζητούσαις Θεὸν ὁλοκαρδίως; Χαίρετε, μητέρες καὶ θυγατέρες ἐν Κυρίῳ· χαίρετε, φιλεργάτιδες τῶν εὐαγγελικῶν προσταγμάτων. Χαίρετε, κρίνα τοῦ ἀγροῦ τοῦ νοητοῦ, ἐν μέσῳ ἀκανθῶν ἐνειμέναι κατὰ τόπον· κατὰ δὲ τρόπον, τῆς αἱρετικῆς ἀκανθώσεως πορρώτερω θέουσαι. Χαίρετε, ἡ καλὴ ξυνωρὶς ἐν ἀλλήλαις ἐχόμεναι, καὶ δι' ἀλλήλων πρὸς Θεὸν συνδεσμούμεναι. Ἡλίκη ὑμῶν ἡ κατὰ Θεὸν ὁμόνοια· ἡ ἀγαπητικὴ σύνδεσις· ἡ μοναδικὴ βίωσις!

Gaude, domina alteri consociata dominæ, matri mater, moderatrici moderatrix; simul præposita simulque subdita. Quam egregia tua exercitatio est atque professio! ut ex obedientia mercedem colligas, et præpositæ securitatem præstes. Gaude, tum quæ es magistra, tum quæ es subdita : illa quod pluribus præes; ista, quod uni pares. Felix prudentia tua, sive quæ regis, sive quæ regeris, et in portum salutis deduceris. Laus utique brevis: sed licet ex paucis multa intelligere. Rependat vobis Dominus vice nostra mercedem, similiter œconomi vice, vice cujusvis alterius de quo bene meritæ estis. Custodite vos, obsecro, ab hæresi, qua nihil animæ exitiosius est : cujus communio, a Christo alienatio est. Simul vestram vivendi rationem reddite splendidiorem, velut catenam auream, et a multitudine sejunctam; ut ex utraque parte ornatæ, cum lucidis lampadibus in Domini thalamum perveniatis, sempiternis bonis fruituræ.

Χαῖρε, ἡ κυρία τῆς κυρίας· ἡ μήτηρ τῆς μητρός· ἡ καθηγουμένη τῆς καθηγουμένης· ὁμοῦ μὲν ἄρχουσα, ὁμοῦ δὲ καὶ ἀρχομένη. Ὡς καλή σου ἡ ἐργασία καὶ τὸ ἐπιτήδευμα· ἵνα καὶ τὸν ἐξ ὑποταγῆς μισθὸν ἐρανίζῃ, καὶ τῇ προεστώσῃ ἀσφαλείᾳ ὑπάρχῃς. Χαῖρε, ἡ καθηγουμένη καὶ ὑποτασσομένη· τὸ μὲν, τῶν πολλῶν· τὸ δὲ, τῇ μιᾷ. Μακαρία σου ἡ σύνεσις· κυβερνῶσα καὶ κυβερνωμένη, καὶ εἰς λιμένα σωτηρίας ἀπευθυνομένη. Βραχέα τὰ ἐγκώμια· ἀλλ' ἐξ ὀλίγων τὰ πολλὰ συνεξακούεται. Ἀνταποδώῃ ὑμῖν Κύριος τὸν ὑπὲρ ἡμῶν μισθόν· τὸν ὑπὲρ τοῦ οἰκονόμου, τὸν ὑπὲρ οὑτινοσοῦν ἄλλου εὖ πανθάνοντος. Φυλάξατε ἔτι ἑαυτὰς, παρακαλῶ, τῆς ψυχοφθόρου αἱρέσεως· ἧς ἡ κοινωνία ἀλλοτρίωσις Χριστοῦ. Τὴν πολιτείαν ὁμοῦ φαιδροτέραν ἀπεργάζοισθε, τὴν χρυσῆν σειρὰν καὶ τοῖς πολλοῖς ἅπλοκον· ἵνα ἐξ ἀμφοτέρων κοσμούμεναι, λαμπραῖς ταῖς λαμπάσιν εἰς τὸν νυμφῶνα Κυρίου καταντήσοιτε, τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἀπολαύουσαι.

LXI.—*Naucratio filio.*

ΞΑ'. — *Ναυκρατίῳ τέκνῳ.* [υϑ'.]

Christi confessorum præconia. (*Baron. an.* 818, *n.* 24.)

Tam fidum nactus es tabellarium, ut Dei optimi providentiæ dispensationem esse putaverim ego humilis, per eum litteras ad te mitti, fili sancte. Quod porro didicimus te recte valere cum omnibus confessoribus ac fratribus tuis, quomodo non foret nobis peccatoribus causa lætandi; cum tu præsertim, qui coryphæus es, constanti animo sis, atque huc illuc feraris per epistolas plenas charitatis et sollicitudinis erga omnes, ut virum divinum decet? Deinde quod et frater Adrianus incolumis pervenit usque ad eos qui istic sunt, jam cura levati sumus

Τοιούτου πιστοῦ γραμματηφόρου ἐπιτετύχηκας, δι' οὗ οἰκονομίαν ἡγησάμην εἶναι τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ ἡμῶν κἀγὼ ὁ ταπεινὸς ἐπιστεῖλαί σοι, ἱερὸν τέκνον. Αὐτὸ μὲν οὖν τὸ μαθεῖν ἡμᾶς, ὅτι ὑγιαίνεις σὺν πᾶσι τοῖς ὁμολογηταῖς καὶ ἀδελφοῖς σου· πῶς [Reg. cod. πόσης χαρᾶς] οὐκ ἂν εἶεν ἡμῖν τοῖς ἁμαρτωλοῖς χαρά· σοῦ μάλιστα τοῦ κορυφαιοτάτου εὐσταθοῦντος, καὶ συμπεριφερομένου τῷ λόγῳ ἀγάπης καὶ φροντίδος πρὸς ἅπαντας θεοπρεπῶς; Ἔπειτα ὅτι καὶ ὁ ἀδελφὸς Ἀδριανὸς ἀποσέσωσται μέχρι τῶν αὐτόθι, ἀνείθημεν τῆς μερίμνης, εὐχαριστήσαντες

Digitized by Google

τῷ Κυρίῳ· εἰ καὶ ὅτι εἰσαεὶ διὰ τὸν ἀδελφὸν Ἐπι- A
φάνιον, καθὰ προεδήλωσας ἐμμέριμνοί ἐσμεν, καὶ
ἐμπαράσκευοι πρὸς πειρασμὸν, ὑπονοούμενοι τὰ
ὑφορμῶντα, κατὰ τὸ εἰκός. Ὅπῃ δὲ τῷ Θεῷ φίλον,
ἐχέτω ταῦτα καὶ ἀγέσθω· *Τοῖς ἀγαπῶσι Θεὸν*
πάντα συνεργεῖ εἰς τὸ ἀγαθόν· ὥς, φησιν ὁ ἱερὸς
λόγος. Τοιούτους ἡμᾶς, ἀδελφὲ, προσεύχου γενέσθαι·
κἂν μακράν ἐσμεν ἀπὸ Θεοῦ ταῖς ἁμαρτίαις· καὶ οὐ
φοβηθησόμεθα τί ποιήσειεν ἡμῖν ἄνθρωπος. Οὐδὲν
οὖν τοιοῦτον, οἷον ἦσας ἡμῖν καταστέφων τοῖς ἐπαί-
νοις, ὑπέστημεν. Εἰ δὲ καί τι δεξιὸν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο
δι' ὑμᾶς καὶ ὑφ' ὑμῶν· ταῖς εὐχαῖς δυναμωθέντες
καὶ ἀξιωθέντες. Εἴη καὶ πρὸς τὸ ἑξῆς τὸ ἔλεος τοῦ
Κυρίου ἐφ' ἡμᾶς τοὺς ἀναξίους. Ἥσθην ὅτι συμπε-
ριηνέχθης τῇ πατρικίᾳ ἐν Κυρίῳ, καὶ τοῦτο δι' ἡμᾶς. B
Καὶ γὰρ κἀκείνη αὐτὸ τοῦτό μοι δεδήλωκε· καὶ
προσετέθη μᾶλλον ἀγαθοποιεῖν. Δι' ἡμᾶς ζῇς,
ἀδελφέ· ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς δι' ὑμᾶς. Μὴ θαύμαζε ὅτι
κορυβαντιῶσιν οἱ Χριστοδιῶκται, μηδ' ὅτι ἀνέχεται
Χριστός. Δεῖ πάντα τελεσθῆναι· ἵνα καὶ οἱ δόκιμοι
φανερώτεροι ἐκλάμψωσι· καὶ οἱ ἀνομοῦντες τέλεον
ἀποτίσωσιν ὧν εἰργάσαντο τὴν ἀντιμισθίαν. Ἀπέ-
σταλκά σοι βιβλιδάκιον, καὶ τετράδας δεκατέσσαρας·
ἐφ' οἷς εἰσι λόγοι καὶ βίοι τῶν ἀδελφῶν ἐμμέτροις
στίχοις· ἅπερ ἀναγνοὺς αὐτός τε καί τινες τῶν πι-
στῶν ἀδελφῶν, ἀσφαλῶς κατάκρυψον. Οὐδὲν οὖν
ποιῶ, ἀδελφὲ, ἄξιον λόγου· ἀλλ' ἐπειδὴ εὐκαιρῶ, καὶ
ἐπειδὴ νύσσομαι ὡς ὑπὸ τοῦ ἁγίου μου Πατρός·
ἀκούων τε πάλιν τοῦ θείου Παύλου λέγοντος τῷ
ἁγίῳ Τιμοθέῳ· *Μὴ ἀμέλει τοῦ ἐν σοὶ χαρίσματος*· C
ὡς ἀνάξιος μετὰ φόβου καὶ τρόμου ποιῶ ἃ ποιῶ.
Τὸν ἀδελφὸν Ἀθανάσιον σὺν τῷ παροικονόμῳ ἄσπα-
σαι. Εἰ καὶ ἔγραψα, ὡς ὅτι εἰσῆλθεν ὁ ἀδελφὸς
Ἀδριανὸς, ἀγνοῶν εἶπον· ὕστερον μαθὼν ὅτι οὕπω
ἔφθασεν ἡνίκα ἐπέστειλας. Ὁ ἀδελφὸς Νικόλαος
πλεῖστά σε προσαγορεύει, αἰδούμενος τοὺς λόγους
σου. Ὁ Κύριος μετὰ τοῦ πνεύματός σου, ἀδελφό-
πατερ.

et grates Domino egimus : quanquam semper ob
fratrem Epiphanium, quemadmodum ante signifi-
casti, solliciti et anxii sumus et ad tentationem pa-
rati, adversa, ut par est, animo præsumentes. Quo-
cunque autem modo Deo libuerit, cedant ista et
evadant : *Diligentibus Deum omnia cooperantur in*
bonum [65], ut aiunt sacræ paginæ. Tales nos fieri,
frater, exora : quanquam ob peccata procul a Deo
absumus : nec timebimus quid faciat nobis homo [66].
Nihil utique tale perpessi sumus quale com-
memorasti, laudibus nos exornans. Si quid autem
est dignum laude, istud vero ipsum propter vos
et a vobis est : precibus vestris roborati, digniqne
habiti sumus. Utinam et deinceps Dominus mise-
B ricordiam nobis licet indignis exhibeat. Gavisus
sum quod cum patricia comiter in Domino et indul-
genter egeris, idque propter nos. Nam et illa mihi
istud ipsum significavit : decrevitque plus solito bene
facere. Propter nos vivis, frater : sed et nos æque
propter vos. Noli mirari quod Christi persecu-
tores insaniant, aut quod Christus tacitus ferat.
Oportet omnia consummari [67], ut qui probati sunt ma-
nifestius fulgeant, et iniqui tandem eorum quæ pa-
trarint pœnas luant. Misi ad te libellum et quaterniones quatuordecim, in quibus sunt sermones, et Vitæ
fratrum metrico carmine : quæ cum tu legeris, et
e fidis fratribus nonnulli ; diligenter abscondito.
Nihil equidem ago, frater, quod ullius pretii sit :
sed quoniam mihi suppetit otium, ac veluti exsti-
C mulor a sancto Patre meo, rursumque audio divi-
num Paulum ad sanctum Timotheum ita scriben-
tem : *Noli negligere gratiam quæ in te est* [68] ; tan-
quam indignus cum timore ac tremore facio quæ
facio. Fratrem Athanasium cum œconomi vicario
saluta. Et si scripsi fratrem Adrianum iter confe-
cisse, ignorans dixi : postmodum intellexi eum
nondum pervenisse cum ad me scripsisti. Frater
Nicolaus plurimam salutem dicit, ac sermones tuos
admodum reveretur. Dominus cum spiritu tuo, fra-
ter mi ac pater.

ΞΒ'. — *Κατήχησις.* [υλς'.]

LXII.—*Catechesis.*

E Smyrnensi carcere, dispersos fratres suos cohortatur. (Baron. an. 819, n. 22.)

Πρώην ὑμῖν ἐξ Ἀνατολικῶν ἀναγινωσκόμενος,
νῦν ἀπὸ Θρᾳκησίων ἐπιφαίνομαι. Ἐν γὰρ τῇ Σμύρνῃ
μεθωρίσαντο ἡμᾶς οἱ ἄρχοντες τοῦ αἰῶνος τούτου·
καὶ μᾶλλον τῆς προτέρας φυλακῆς ἀσφαλέστερόν τε D
καὶ πειραστικώτερον. *Ἀλλ' ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ οὐ*
δέδεται· οὐδ' ὁ πόθος ἠρεμεῖ, οὐδὲ ἡ ἐντολὴ παρα-
σιωπᾷ. Διὰ τοῦτο ὁ ταπεινὸς πάλιν φθέγγομαι·
Χαίρετε ἐν Κυρίῳ, Πατέρες καὶ ἀδελφοὶ, χαίρετε, οἱ
δεδωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης· χαίρετε, οἱ ἐν ὄρεσι
καὶ σπηλαίοις ἐνδιαιτώμενοι· ἀλλὰ μὴν καὶ οἱ ἐν
πόλεσι, καὶ ἐρημικωτέροις τόποις κρυπταζόμενοι.
Εἰ γὰρ πάντοτε δεῖν ἡμᾶς χαίρειν ἐπιτέτραπται
παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ· πόσῳ γε μᾶλλον ἄρτι, ὁπότε
ὑπὲρ Χριστοῦ τὰ παθήματα τοῦ ἐγγραφομένου τῷ
πίνακι· τοῦ ἐμφαινομένου ἐν τῇ οἰκείᾳ εἰκόνι· τοῦ

Nuper a vobis lectus ex Oriente, nunc ex Thra-
cia advenio. Smyrnam enim nos transtulerunt
principes sæculi hujus, et arctius quam in priori
carcere severiusque custodiunt. *Sed verbum Dei*
non est alligatum [69], nec quiescit amor, nec si-
let mandatum. Propterea humilis iterum loquor :
Gaudete in Domino, Patres et fratres : gaudete qui
persecutionem propter justitiam patimini [70] : gau-
dete qui in montibus et speluncis versamini : sed
et qui in urbibus, et qui desertioribus in locis ab-
diti latetis. Si enim semper gaudere nos oportere
monuit Apostolus [71] ; quanto magis nunc cum pro
Christo patimini, qui in tabula depictus est, qui in
imagine sua cernitur, qui per eam honoratur ?
Non mea sunt miseri hominis hæc verba ; Dio-

[65] Rom. VIII, 28. [66] Psal. CXVII, 6. [67] I Cor. XI, 19. [68] I Tim. IV, 14. [69] II Tim. II. 9
[70] Matth. III, 10. [71] I Thess. V, 16.

Digitized by Google

nysii sapientissimi sunt, et magni Basilii. Nec jam tempus est aliorum sanctorum sententias his litteris apponere. *Audi, cœlum, et auribus percipe, terra* [69]. Moab sprevit, Byzantina regio, scilicet Evangelicum jugum excussit ; velut vitula insaniens, habenas detrectavit. Vias tuas scire nolo, factis verbisque pronuntiavit [70] . Corybantum more agitur : insanit : sanguinem bibit ut leæna : ut aspis aures obturat : reprehensa reluctatur.

Venit ad eam vox commonitoria velut e cœlo missa, a supremo, a Romano throno : Quid fecisti ? clamans ; Christum negasti, Christi abrogans imaginem; Deiparæ, et sanctorum omnium. Aperi obedientem aurem, audi evangelica, apostolica, prophetica, paterna verba. Et non admisit, non suscepit : sed avellens seipsam a quini verticis corpore Ecclesiæ ; quandoquidem etiamnum vivit et Nicephorus sacer; adversus Deum omnipotentem cervices erigit, Christo insultans, sancta proculcans. Talia sunt ejus facinora, o desideratissimi. Et nobiscum Deus, Oriens, Occidens, Aquilo, mare. In his gaudium : sin luctus etiam, propter eos qui pereunt. Age ergo state fortes, gratis animis has pro Christo ærumnas, quasi thesauros, abripientes. Quam opportunum tempus certantibus, suaviter spirans, unguentis tribulationum fragrans supra omnia aromata ! Fluit martyrum sanguis in Ecclesiam, irrigans eam ultra quam Edem quadruplicis fluminis fonte perfusam. Accedunt martyrum chori qui omni ætate fuerunt : quæ olim confessorum felicitates prædicabantur, nunc oculis cernuntur. An igitur non festines ad certamen hæc audiens, fastidiens montanam, aut deserti, aut qualemcunque occultationem ? Attamen mane ubi es : habes et tu beatitudinem ingentem. Ora, et lauda beatiores ; percute mihi inaspectabilem draconem ; debella intestinum carnis bellum ; vincat spiritus, serviat corpus : ut libertate fruatur anima tanquam hera ac domina, pacem habens cum Deo. Hoc si fiat, quotidianum martyrium, a Deo textæ corollæ.

De nobis peccatoribus ne sitis anxii, licet, audieritis et nos flagellis cæsos iterum fuisse. Tulimus ope vestrarum precum cum gratiarum actione, hilariter : etsi diuturna non fuit acerbitas doloris. Tantum ne sanctas manus vestras extendere cessate. Speramus enim quamvis valde imbecilles, de Amalec isto tropæum erecturos. Salutat vos plurimum Nicolaus frater vester. *Salutate invicem in osculo sancto* [71], socii socios, parvi magnos, atque inprimis vicinos Patres. Cumque a vobis lecta fuerit epistola, ne pigeat et apud illos legi, si modo digna fuerit : quandoquidem unanimes omnes, et unum corpus, quamvis diversa membra. Dominus Jesus Christus vobiscum et nobiscum peccatoribus. Amen.

[69] Isa. I, 2. [70] Job. xxi, 14. [71] II Cor. xiii, 12.

τιμωμένου δι' αὐτῆς ; Μὴ γὰρ ἐμὰ τὰ ῥήματα τοῦ οἰκτροῦ· Διονυσίου τοῦ πανσόφου, καὶ Βασιλείου τοῦ μεγάλου. Καὶ οὔπω καιρὸς τῶν ἄλλων θεοφόρων τὰς χρήσεις εἰσάγειν ἐν τῷδε τῷ γράμματι. Ἄκουε, *οὐρανὲ, καὶ ἐνωτίζου, γῆ*. Μωὰβ ἠθέτησεν, ἡ Βυζαντὶς δηλονότι· τὸν εὐαγγελικὸν ζυγὸν ἀπεσείσατο· ὡς δάμαλις παροιστρῶσα ἠφηνίασεν. Ὁδούς σου εἰδέναι οὐ βούλομαι, πραγματικῶς τε καὶ λογικῶς ἀπεφθέγξατο. Κορυβαντιᾷ, μαίνεται, αἱμοποτεῖ ὡς λέαινα· ὡς ἀσπὶς μύει τὰς ἀκοάς, ἐλεγχομένη ἀποτινάσσεται.

Ἦκεν αὐτῇ φωνὴ ὑπομνηστικὴ ὡς ἀπ' οὐρανοῦ, ἐκ τοῦ κορυφαιοτάτου, ἐκ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ θρόνου· Τί πέπραχας; βοῶσα. Χριστὸν ἠρνησαι, Χριστοῦ τὴν εἰκόνα ἀθετοῦσα, τῆς Θεοτόκου, τῶν πάντων ἁγίων. Ἄνοιξον εὐήκοον οὖς· ἐνώτισαι λόγους εὐαγγελικούς, ἀποστολικούς, προφητικούς, πατρικούς. Καὶ οὐ προσήκατο, οὐκ ἐδέξατο· ἀλλὰ διαῤῥήξασα ἑαυτὴν τοῦ πεντακορύφου σώματος τῆς Ἐκκλησίας· ἐπειδὴ ἔτι ζῇ καὶ Νικηφόρος ὁ ἱερός· τραχηλιᾷ κατὰ Θεοῦ παντοκράτορος· ἐννυβρίζουσα Χριστὸν, πατοῦσα τὰ ἅγια. Τοιαῦτα τὰ παρ' αὐτῆς, ὦ τριπόθητοι. Καὶ μεθ' ἡμῶν ὁ Θεὸς, Ἀνατολὴ, Δύσις, Βορρᾶ, θάλασσα. Ἐν τούτοις ἡ χαρά· εἰ δὲ καὶ θρῆνος, διὰ τοὺς ἀπολλυμένους. Δεῦρο δὴ στῆτέ μοι γενναῖοι, εὐχάριστοι, ἁρπάζοντες τὰ ὑπὲρ Χριστοῦ παθήματα, ὡς θησαυρίσματα. Οἷος ὁ καιρὸς ἀγαθὸς πρὸς τοὺς ἀγωνιζομένους, ἡδύπνους, μυρίζων τὰ ἀθλοφορήματα ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα ! Αἷμα ῥεῖ μαρτυρικὸν ἐπὶ τὴν Ἐκκλησίαν, ἄρδον αὐτὴν ὑπὲρ Ἐδὲμ ἐκ τετραποτάμου κρήνης ποτιουμένην. Προστίθενται οἱ χοροὶ τῶν ἀπ' αἰῶνος μαρτύρων· τῶν ὁμολογητῶν τὰ πάλαι μακαριζόμενα, ἐν ὀφθαλμοῖς νῦν ὁρᾶται. Ἆρ' οὖν οὐκ ἐπείγῃ πρὸς τὴν ἄθλησιν ὁ ἀκούων, δυσχεραίνων τὴν ὀρεινὴν, ἢ τὴν ἐρημίαν, ἢ τὴν ὀπωσοῦν κρυπταδίαν; Ἀλλ' ὅμως μένε ἐν οἷς εἶ· ἔχεις καὶ σὺ τὸν μακαρισμὸν ἡλίκον. Προσεύχου, καὶ ἐπαίνει τοὺς πλεομακαρίστους· βάλλε μοι τὸν ἀόρατον δράκοντα· τρέπε μοι τὸν ἐμφύλιον τῆς σαρκὸς πόλεμον· νικάτω τὸ πνεῦμα· δουλούτω τὸ σῶμα· ὡς ἂν ἡ ψυχὴ ἐλευθεριάζει, ἡ κυρία καὶ δέσποινα, εἰρήνην ἔχουσα πρὸς τὸν Θεόν. Ἐὰν οὕτω, μαρτύριον καθεκάστην· στέφανοι θεόπλοκοι.

Περὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν μὴ ἀνιᾶσθε· κἂν ἀκηκόατε ὅτι καὶ αὖθις ἐμαστιγώθημεν. Ἠνέγκαμεν εὐχαῖς ὑμῶν εὐχαρίστως, περιχαρῶς· κἂν πρὸς ὀλίγον ἡ δρίμυξις. Μόνον μὴ ἀνῆτε τὰς ὁσίας ὑμῶν χεῖρας ἐκτείνοντες. Πιστεύομεν γὰρ, εἰ καὶ ἀσθενεῖς λίαν, ἐν τούτῳ τὸν Ἀμαλὴκ τροπώσασθαι. Ἀσπάζεται πολλὰ Νικόλαος ὁ ἀδελφὸς ὑμῶν. *Ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἁγίῳ* · αἱ συνοδίαι τὰς συνοδίας· οἱ μικροὶ τοὺς μεγάλους· καὶ μέντοι τοὺς πλησιάζοντας Πατέρας. Καὶ ὅταν ἀναγνωσθῇ παρ' ὑμῖν ἡ ἐπιστολὴ· μὴ παραιτήσησθε καὶ παρ' ἐκείνοις ἀναγνωσθῆναι· ἐὰν ᾖ ἀξία μόνον· ἐπειδὴ πάντες ὁμόψυχοι, καὶ ἓν σῶμα, κἂν διάφορα μέλη. Ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς μεθ' ὑμῶν καὶ μεθ' ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν. Ἀμήν.

Digitized by Google

ΞΓ'. — *Ναυκρατίῳ τέκνῳ.* [υλζ'.]

LXIII. — *Naucratio filio.*

Romani episcopi, aliorumque Occidentalium adversus Iconomachos suffragia prædicat. Postea suum cum Chonarum, Phrygiæ urbis, præfecto, homine hæretico, congressum narrat. (*Baron. an.* 819, *n.* 25.)

Οὐ πλησθήσεται τὸ οὖς μου ἀπὸ φωνῶν σου ἀκροάσεως. Φωνεῖς γὰρ ἀναγκαῖα καὶ κατεπείγοντα· ἃ καὶ νῦν ἐνωτισθείς, ὦ παῖ καλὲ, ἦσα ὁ ταπεινὸς χαριστήρια· ὡς οὐ καταλέλοιπε τέλεον Κύριος τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ· ἀλλ' ἔδειξεν ἔτι ἔχειν τὴν ἰσχὺν αὐτῆς· κινήσας τοὺς ἀπὸ Δύσεως ἀδελφοὺς ἡμῶν, ἐλεγχον τῆς παροινίας τῶν τῇδε, καὶ φωτισμὸν τῶν νυκτομαχούντων τῇ αἱρέσει. Κἂν ἀπεσείσαντο οἱ ἀτεράμονες· κἂν ὀφθαλμοὺς καρδίας οὐκ ἠνοιξαν. Μαρτυρῶ ἄρτι κατενώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων· ἑαυτοὺς ἀπέῤῥηξαν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, τοῦ κορυφιακοῦ θρόνου, ἐν ᾧ Χριστὸς ἔθετο τὰς κλεῖς τῆς πίστεως· ἧς οὐ κατίσχυσαν ἀπ' αἰῶνος, οὐδ' ἂν κατισχύσωσι μέχρι συντελείας πύλαι ᾅδου, τὰ τῶν αἱρετικῶν δηλαδὴ στόματα· ὡς ἡ τοῦ ἀψευδοῦς ὑπόσχεσις. Χαιρέτω οὖν ὁ μακαριώτατος καὶ ἀποστολικὸς καὶ φερώνυμος Πασχάλιος· ὅτι τὸ ἔργον Πέτρου ἐξεπλήρωσε. Σκιρτάτω πᾶς ὀρθοδόξων θίασος· ὅτι κατ' ὀφθαλμοὺς εἶδε τὴν ἐπισκοπὴν Χριστοῦ, κατὰ τοὺς πάλαι ἁγίους Πατέρας ἡμῶν. Τὰ γὰρ ἄλλα ὅπῃ τῷ Θεῷ φίλα ἀγέσθω. Ἀρδευέτω τὸ μαρτυρικὸν αἷμα τὴν Ἐκκλησίαν· αὐξανέσθω ὁ χορὸς τῶν ὁμολογητῶν· τοῦτο εὐδοκία Θεοῦ· τοῦτο χαρὰ καὶ ἀγαλλίασις· κἂν διὰ τοὺς ἀπολλυμένους ἐλεεινότατον.

Τί φήσοιεν οἱ ἐναντίοι; Ἀνατολὴν οὐκ ἔχουσι· Δύσεως ἐστέρηνται· τοῦ πεντακορύφου ἐκκλησιαστικοῦ σώματος (ζῇ γὰρ ἔτι καὶ Νικηφόρος ὁ ἱερὸς) διεσπάσθησαν. Οὐκοῦν ἠλλοτρίωνται Χριστῷ· ἄρα ἐνεκρώθησαν· ἄρα ἐν σκότει διαπορεύονται. Εἰ δὲ ὅτι ἄρχουσιν ἐπ' ἐρήμου αἱρέσεως, τοῦτο καὶ λῃσταί· ἐπεὶ καὶ κτείνουσιν, ὥσπερ καὶ οὗτοι· αἵματα κενοῦντες, ὡς ἔπος εἰπεῖν, καθεκάστην. Ἐχέτω ταῦτα ὧδε. Ἡλίκον δὲ ᾄσομαι ἐπὶ τῇ μεταβολῇ Λεοντίου; Ὦ τῶν μεγίστων τοῦ Θεοῦ τεραστίων! Σὺ μὲν, ὦ τᾶν, εἰς τοῦτο κἀκεῖνο μετεσχημάτισας τὸν δύσχριστον. Ἐγὼ δὲ Κυπριανίζειν αὐτὸν ἐν τῷ πράγματι ᾠήθην· ἀποκρουσθέντα παρὰ τοῦ βασιλέως προδραμεῖν τοῖς ἀθλοφοροῦσι καὶ ἐναγωνιζομένοις· κατ' Ἰουστίναν τὴν ἀείδιμον. Δῴη Κύριος τέλεον ἐπὶ ἀμφοῖν τὰ ἀμφότερα ἀποφανθῆναι. Ἡ φυλακή σου ὅτι ἐνδότερον ἐγένετο, λυπηρόν μοι διὰ τὸ ἀσθενές σου. Πλὴν ἴσχυε καὶ κραταιοῦ, ὁμολογητὰ Χριστοῦ, ὡς προεσημάναμεν. Ἵνα δὲ γνοίης ἔτι λευκότερον, προστίθημι καὶ ταῦτα· ὡς ἔτι ἀσφαλίζεται ἡμᾶς ὁ φρούραρχος. Διὰ τί, καὶ πῶς; Ἐπεὶ γὰρ δεῖ οἰκονομίᾳ κεχρῆσθαι ἐν τοῖς ἀναγκαίοις· ὀπηνίκα συνῳκίσθημεν τῷ Χωνῶν αἱρεσιάρχῃ (ἐκεῖ γὰρ πρῶτον ἀπήχθημεν ὑπὸ τῶν ἀπὸ Ἀνατολικῶν ἁράντων ἡμᾶς), καὶ γόνυ ἐκλίναμεν, συγγονυκλιτήσαντος κἀκείνου· καὶ ἠσπασάμεθα αὐτόν. Καὶ ἐπειδὴ εἴασεν εἰς ταυτὸν ἐλθεῖν ἐμέ τε καὶ τὸν κύριον Ἀθανάσιον· καὶ συνεπίομεν αὐτῷ ἅπαξ καὶ δίς· οὐ μέντοι συνεφάγομεν· ἐκλιπαροῦντος τοῦ ὄφεως, καὶ ψιθυρίζοντος ἀπατηλά. Τούτῳ τῷ μέτρῳ

[12] Matth. xvi, 18.

A Non satiabitur auris mea vocum tuarum auditu. Necessaria enim loqueris et opportuna : qualia et nunc audiens, o fili egregie, charisteria humilis decantavi : quoniam non dereliquit in finem Dominus Ecclesiam suam ; sed illam vires suas adhuc habere docuit, fratres nostros excitans ab occasu ad reprehensionem temulentiæ nostratium, et illuminationem hæresis noctu dimicantium. Quanquam rejecerunt præfracti, et cordis oculos non aperuerunt. Testor nunc coram Deo et hominibus : seipsos avulserunt a corpore Christi, et supremo verticali throno, in quo Christus claves posuit fidei : adversus quam non prævaluere hactenus, nec prævalebunt usque ad consummationem portæ inferi [12], ora scilicet hæreticorum : sicut pollicitus B est qui non mentitur. Gaudeat igitur beatissimus et apostolicus et nomine suo dignus Paschalis, quoniam Petri opus adimplevit. Exsultet omnis orthodoxorum chorus, quia ob oculos vidit episcopatum Christi, secundum sanctos olim Patres nostros. Cætera enim ut Deo visum fuerit ferantur. Irriget martyrum sanguis Ecclesiam, augescat confessorum chorus : hoc Deo gratum; hoc gaudium et exsultatio : quamvis propter eos qui pereunt miserrimum.

Quid dicere possint adversarii ? Orientem non habent ; Occidente privati sunt : a quini verticis corpore ecclesiastico avulsi sunt; vivit enim etiamnum et Nicephorus sacer. Igitur a Christo alienati sunt : igitur mortui : igitur in tenebris C ambulant. Quod si principatum tenent in hæresis deserto, hoc faciunt et latrones : quippe qui occidunt etiam, sicut isti : sanguinem, ut uno verbo dicam, quotidie fundentes. De his autem ad hunc modum. Quantum vero concinam in Leontii mutatione? O maxima Dei prodigia! Tu quidem, amice, in hoc et illud Christi hostem transformasti. Ego vero Cyprianizare illum in negotio arbitratus sum : extrusum ab imperatore, ad certantes et in agone versantes accurrere, juxta celebrem Justinam. Det Dominus ut in utrisque tandem utraque conspiciantur. Custodia tua quod interius reducta est, grave mihi est propter infirmitatem tuam. Cæterum confortare et sustine, confessor Christi, ut ante significavimus. Ut autem clarius adhuc cognoscas, hæc D addo : clausos nunc etiam nos tenet carceris præfectus. Quare, et quomodo ? Quoniam oportet dispensatione uti in rebus necessariis : quando cibum sumpsimus cum Chonarum hæresiarcha. Illuc quippe deducti primum fuimus ab iis qui nos ex Oriente abduxerant : et genufleximus, genuflectente pariter illo : et amplexi eum sumus. Et postquam permisit ut unum in locum conveniremus ego et dominus Athanasius, bibimus una cum eo semel atque iterum : nequaquam tamen comedimus, ob-

Digitized by Google

testante serpente, et insusurrante fraudulenta. Hac moderatione usi sumus cum abducti inde fuissemus ad draconem, quocum hic versamur. Qui cum seriem ante didicisset, nihil amplius ursit, ut qui persuadere non posset : injecit tamen, ut vidit nos, de argumento sermonem, quia nihil est, inquit, aut perexiguum, id de quo est quæstio.

Ad quæ respondimus, vel ex longe maximis esse. Quod si jubes, inquam, dic, et vicissim audi. Sed omittamus in præsentia, quod et factum est. Alia quidem dicere longum sit : ad finem tendit oratio cujus gratia exorsus sum. Putabat callidus se nos sensim pellecturum, non sermonem de imaginibus conferendo, sed benefaciendo fortasse, et amice colloquendo, et præfecturæ mentionem interserendo (Thematibus enim quinque præfectus est), quin et imperatorem divinis laudibus extollendo. Venit, hujusmodi colloquia movet : et, quod ne semel quidem feçerat in carcere, potum præbuit. Anxius accepi, ebibi ter obsignans, factum extimui. Vah! Paulo post clam abducit. Injeci sermonem de veritate. Incitabatur et ille. Sententiis ultro citroque depugnavimus ; illo quidem pleno ore ridicule effutiente, me vero remisse in quibusdam procedente : eo quod ad imperatorem tenderet sermo, et ne cum tumultu sejungeremur. Postquam sane propositionem meam et ipse objeci, non habuit quod responderet. Et dixi : Quænam est hæc blasphemia ? Pater et Spiritus communicarunt in iis quæ Christus humanitus gessit, annon ? Et ille annuit, et affirmavit ita rem habere. Propter hæc remissa contentio, et quasi a pugna discessum est. At ille discedens : Ita putabam, inquit, hunc penitus nihil scire : sed et elinguem eum reddidi. Ego vero noram quidem illum ratione carentem, et quam maxime fatuum cum impietate. Unum autem quæsivi, ut fictionem deponerem, et aliam personam agerem, qualem decet adversus ducem impietatis : quia nefas est ante porcos mittere margaritas [73]. Hinc magna custodiæ cura, et interdictum ne hominem ullum videamus : tametsi aliter dispenset Deus. Hæc licet per digressionem, necessario tamen dicta sunt, quo enixe postules ut ab impii insidiis liberemur. Frater tuus tibi salutem dicit.

A ἐχρησάμεθα, ἀπαχθέντες ἔνθεν, καὶ πρὸς τὸν ἐν ᾧ ἐσμεν δράκοντα. Ὡς προμαθὼν τὸν εἱρμὸν, οὐδὲν πλέον ἠνάγκασεν, ὡς μὴ ἰσχύων πεῖσαι· συνεκίνησε δ' οὖν ὅμως λόγους ἐν τῷ ἰδεῖν ἡμᾶς περὶ τῆς ὑποθέσεως· Ὡς οὐδέν ἐστι, φησὶ, καὶ σμικρὸν τὸ ἀμφισβητούμενον.

Πρὸς ἃ ἀπεκρινάμην, ὅτι Καὶ τῶν μεγίστων λίαν. Καὶ, εἰ κελεύεις, λέγε καὶ ἀντάκουε. Ἀλλ' ἐάσωμεν τὸ νῦν, ὃ καὶ γέγονε. Τἄλλα μὲν πολλοῦ τὸ λέγειν· ἐπὶ δὲ τὸ τελεώτερον ὁ λόγος, δι' ὃ καὶ ἀπηρξάμην. Ἤθετο ὁ δεινὸς κατὰ μικρὸν ἡμᾶς ἕλκειν· οὐκ ἐκ τοῦ συναίρειν λόγον περὶ εἰκόνων· ἀλλ' ἐκ τοῦ ἀγαθοποιεῖν τυχόν· τοῦ τε φιλικά ὁμιλεῖν καὶ ἀνατίθεσθαι τοὺς τῆς ἐξαρχίας λόγους (ἐπὶ γὰρ τῶν πέντε θεB μάτων τέθειται), καὶ μὴν καὶ τὰ τοῦ κρατοῦντος ἐκθειάζειν. Ἦκεν, ἐκίνησε τὰς τοιαύτας ὁμιλίας· ἔτι δ οὐδ' ἅπαξ ἐποίησεν ἐν τῇ φυλακῇ, ἐπέδωκε πιεῖν. Ἔλαβον δαχθείς· ἔπιον κατασφραγίσας τρίς· ἐφοβήθην τὸ δρᾶμα. Οὐά! Κατὰ βραχὺ, ἀνεπαισθήτως κατασπᾷ. Συνῆρα λόγον περὶ ἀληθείας. Ὠτρύνθη κἀκεῖνος. Ἀντετοξεύσαμεν χρήσεσιν ἀλλήλους· αὐτοῦ μὲν ἀποστοματίζοντος χλευαστικῶς, κἀμοῦ ὑφειμένως ἐρχομένου ἔν τισι· διὰ τὸ ἀποτείνασθαι τοὺς λόγους πρὸς τὸν βασιλέα· καὶ τὸ μὴ ταραχῇ κατα-
διαστῆναι ἀλλήλων. Ἐπειδὴ καὶ πρότασίν μου προτείναντος ἠπόρησε. Καὶ εἶπον· Βλασφημία τίς αὕτη; Ὁ Πατὴρ καὶ τὸ Πνεῦμα κεκοινώνηκεν ἐν οἷς ἔδρασεν ἀνθρωπίνως ὁ Χριστὸς, ναὶ ἢ οὔ ; Ὁ δὲ κατένευσε, καὶ διισχυρίζετο οὕτως ἔχειν. Διά τοι ταῦτα ἡ ὕφεσις, C καὶ ἡ ὡς ἐν μάχῃ διάστασις. Ὁ δὲ ἐξελθὼν, φησίν· Ἐδόκουν ὅτι ἤδει τι οὐδ' ὅλως· ἀλλὰ καὶ ἀπεστομάτισα αὐτόν. Ἐγὼ δὲ ἔγνων μὲν αὐτὸν ἄλογον ὅτι μάλιστα σὺν ἀσεβείᾳ. Ἓν δὲ ἐζήτησα, τὴν ὑπόκρισιν ἀποθέσθαι με, καὶ ἄλλο πρόσωπον ἐπιδεῖξαι· ὡς δεῖ πρὸς ἀσεβάρχην· ἐπεὶ οὐ θεμιτὸν εἰς ὗας βάλλειν τοὺς μαργαρίτας. Ἐντεῦθεν ἡ πολλὴ ἀσφάλεια, καὶ παραγγελία τοῦ μὴ ἰδεῖν ἡμᾶς ἄνθρωπον, κἂν ἄλλως οἰκονομῇ Θεός. Ταῦτα εἰ καὶ παρεκβατικώτερον, ὅμως ἀναγκαίως εἴρηται· πρὸς τὸ θερμῶς αἰτεῖσθαί σε ῥυσθῆναι ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἐνέδρας τοῦ ἀσεβοῦς. Ὁ ἀδελφός σου προσαγορεύει σε.

Pro Christo certantes prædicat confirmatque proposito martyrum exemplo.

D

LXIV. *Theodorus peccator monachus, spiritalibus meis Patribus ac fratribus qui confessi sunt, decertantque in carceribus : quorum nomina sunt in libro vitæ.*

ΞΔ. — *Θεόδωρος ὁ ἁμαρτωλὸς μοναχὸς, τοῖς πνευματικοῖς μου Πατράσι καὶ ἀδελφοῖς, ὁμολογήσασι, καὶ ἀθλοῦσιν ἐν εἱρκταῖς· ὧν τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ ζωῆς.* [υλη'.]

Ubi accepi, o desideratissimi, testimonium eximiæ vestræ confessionis pro Christo ; in laudes erupi : glorificavi Deum qui vos ex peregrina regione in regiam civitatem vocavit, tanquam oves rationales, ad profundendum sanguinem in odorem suavitatis ipsi : tanquam lucem eorum qui in tenebris dimicant hæreticæ caliginis ! Incredibili deinde

Ἀκηκοὼς, ὦ τριπόθητοι, τὸ μαρτύριον τῆς καλῆς ὑμῶν ὁμολογίας ὑπὲρ Χριστοῦ, ὕμνησα· ἐδόξασα τὸν Θεὸν τὸν καλέσαντα ὑμᾶς ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς ἐν τῇ βασιλίδι τῶν πόλεων, οἱονεὶ ἄρνας λογικοὺς, αἷμα κενῶσαι εἰς ὀσμὴν εὐωδίας αὐτῷ· φῶς τῶν ἐν σκότει τῆς αἱρετικῆς νυκτομαχίας. Εἶτα ἐπιθυμίᾳ ἐπεθύμησα ὁ ταπεινὸς ἰδεῖν ὑμᾶς τοὺς ἀθλητὰς, καὶ περι-

[73] Matth. VII, 6.

Digitized by Google

πτύξασθαι ἕνα καθ' ἕνα, πόθῳ διαπύρῳ ἑλκόμενος. Ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο σωματικῶς ἀδύνατον· διὰ τοῦ γράμματος ἁρπαγείς, καὶ μέσος ἑστὼς, καὶ ἀσπάζομαι τὰ ἅγια ὑμῶν ἴχνη, καὶ φιλῶ φλιήματι ἁγίῳ τὰ ἱερὰ ὑμῶν πρόσωπα. Ὦ καλοὶ στρατιῶται Χριστοῦ, ὡς ἀπ' οὐρανίου στρατολογίας κεκλημένοι· ὦ ἀστέρες φαεινοὶ ἐν νυκτὶ ἀσεβείας διαυγάζοντες ὀρθοδοξίαν! ὑπὲρ χρυσίον τιμαλφέστεροι, ὑπὲρ σμάραγδον καὶ μάργαρον ἐκλαμπρότεροι! Πολλοῖς ὑμᾶς ὀνόμασι καταστέφειν ἀξιολόγως ἐφιέμενος, οὐ παραχωροῦμαι τῷ μέτρῳ τῆς ἐπιστολῆς στενοχωρούμενος. Ἑνὶ δὲ λόγῳ τὸ πᾶν περιλαβὼν λέγοιμι· ὅτι τὸ μαρτύριον ὑμῶν ἰσοστάσιον τοῖς ἄνω μαρτυρίοις· ἐπείπερ τηλαυγῶς Χριστὸν ὁμολογεῖ ὁ τὴν εἰκόνα Χριστοῦ ὁμολογῶν δέχεσθαι· ὡς καὶ τὸ τῆς ἀρνήσεως ἔχει. Ἡ γὰρ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον ἀναβαίνει, ὡς ὁ μέγας Βασίλειος ἔφη· καὶ τὸ ἀρχέτυπον ἐν τῇ εἰκόνι ἐκφαίνεται, ὡς αὖθις Διονύσιος ὁ πάνσοφος εἶπε. Καὶ ἐπεὶ Χριστὸς ἄνθρωπος τέλειος, μηδὲν ἐκλελοιπὼς τῶν ἐν ἀνθρώποις θεωρουμένων· ἔχει τὸ ἐξεικονίζεσθαι ὡς πᾶς ἄνθρωπος· ὥσπερ ἔχει τὸ μὴ περιγράφεσθαι, καθὸ καὶ Θεὸς ὁ αὐτὸς τέλειος. Εἰ δ' οὐκ ἐγγράφοιτο σωματικῷ χαρακτῆρι, οὐτίπου ἄνθρωπος. Σημεῖον γὰρ πρῶτον καὶ ἀληθὲς ὅτι ἄνθρωπος, εἰ ἐξεικόνισται. Καὶ οὕπω περὶ τῆς δεσποίνης τοῦ παντὸς Θεοτόκου, καὶ ὅλων συλλήδην τῶν ἁγίων· ὧν ἀθέτησις ἡ τῶν σεπτῶν αὐτῶν εἰκόνων ἀναίρεσις. Ἀλλ' ὁ συνιὼν συνιέτω· καὶ ὁ ἀθετῶν ἀθετεῖ ὀλεθρίως· τοῖς λογίοις ἀντιφθεγγόμενος. Καὶ ἡ ἐξουσία δρᾷ ἀεὶ ἐξουσιαστικῶς· καὶ οἱ τοῦ Θεοῦ ὀλίγοι, εἰ καὶ πάντες πλάσματα· καὶ τέλος τῇ θεοκλήτῳ πέτρᾳ ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς πύλαι ᾅδου προσρήγνυνται· ἀλλ' οὐδαμῶς κατίσχυσαν, οὐδ' ἂν κατισχύσωσιν αὐτῆς· ὡς ἡ τοῦ ἀψευδοῦς ὑπόσχεσις. Διό, Πατέρες μου καὶ ἀδελφοί, *στήκετε ἐν τῇ πίστει, ἀνδρίζεσθε, κραταιοῦσθε ἐν Κυρίῳ*. Οἱ χοροὶ τῶν μαρτύρων πρὸς ἑαυτοὺς ὑμᾶς ἐγκαλοῦνται· τῶν ὁμολογητῶν ὡσαύτως. Ταῦτα ὡς ἐν ὀλίγοις. Συνάπτοντες ὑμῖν ἑαυτοὺς οἱ ἐλάχιστοι, καὶ ἀπόντες, τῷ πνεύματι· ὡς ἂν γνοίητε ὅτι ἔχετε μέλος ἔσχατον ὧδέ που περιωρισμένον ἐπὶ τῇ αὐτῇ ὁμολογίᾳ· καὶ αἰτοῦν ὑμᾶς συλλαμβάνειν ἐν ταῖς ἁγίαις προσευχαῖς, κατόπιν ἰέναι τῶν τιμίων ὑμῶν ἴχνων.

cupiditate exarsi ego humilis, vos athletas intuendi, ac amplexandi unumquemque, incenso omnium amore pertractus. Sed quoniam fieri non potest ut coram adsim corpore ; per litteras abreptus, ac veluti stans in medio, et sanctissima amplector vestigia vestra, et ora sacra osculo sancto exosculor. O strenui milites Christi, quasi cœlesti delectu conscripti ! o sidera lucida per impietatis noctem rectæ fidei splendore fulgentia ! omni auro pretiosiora ! smaragdo et unione micantiora ! Cum multis vos exornare nominibus, ut par est, desiderem ; non sinunt epistolæ unius angustiæ quibus includor. Uno autem verbo universa complexus dixerim, superiorum temporum martyriis vestrum esse par et æquale martyrium : quandoquidem manifeste Christum confitetur, qui se Christi imaginem confitetur admittere : idemque de negatione vicissim sentiendum. Imaginis enim honos ad prototypum transit, ut magnus dixit Basilius : et in imagine archetypum cernitur, ut rursum ait sapientissimus Dionysius. Et quoniam Christus homo perfectus est, cui nihil eorum defuit quæ in hominibus intuemur : natura habet, perinde ac quivis hominum, ut delineari possit : quemadmodum habet ut circumscribi non possit, quatenus idem et Deus perfectus est. Quod si corporea similitudine depingi non potest, utique nec homo est. Argumentum enim primum est ac verum, quod homo sit, si est ejusmodi ut ejus imago effingatur. Necdum loquor de regina universi Deipara : aut de omnibus sanctis generatim : quorum contemptus est, venerandarum ipsorum imaginum eversio. Sed qui intelligens est, intelligit : et qui spretor est, damno suo spernit, sacris paginis contradicens. Et abuntur quidem imperio potestates : et qui pro Deo dimicant pauci sunt ; quanquam omnes ab eo conditi ; denique ad petram, sic enim Deus appellat, jampridem atque a principio portæ inferi alliduntur : sed nequaquam prævaluere : nec prævalebunt adversus eam [74], ut pollicitus est is qui verax est. Quamobrem, Patres mei fratresque : *State in fide, viriliter agite, confortamini in Domino* [75]. Vos ad se chori martyrum invitant æque ac confessorum. Sed ista paucis : nosque, qui minimi sumus, et locorum spatio disjungimur, spiritu vobis consociamus : ut intelligatis habere vos membrum vilissimum, quod alicubi pro eadem confessione exsulat : ac poscit ut illud quoque sanctis precibus vestris exoretis, ut fas sit veneranda vestigia vestra subsequi.

ΞΕ'. — *Ναυκρατίῳ τέκνῳ.* [υλθ.]

LXV. — *Naucratio filio.*

Dogmatica, et valde necessaria, de sacra Christi imagine : exponens quomodo intelligi oporteat quod imago Christi perinde ac ipse Christus adoretur : nimirum ratione similitudinis sive relationis, non autem confirmative aut naturaliter.

Ἐπειδὴ ἔμαθον παρὰ τοῦ γραμματηφόρου, ὦ καλὲ ἀδελφὲ, ὅτι ἔριδες ἐν ὑμῖν ἀνεφύησαν (λέγω δὲ τοῦτο, ὅτι ὁ μὲν λέγει· Ἐγὼ τὴν εἰκόνα Χριστοῦ ὡς αὐτὸν τὸν Χριστὸν προσκυνῶ· ὁ δὲ ἀπαναίνεται), οὔτε ἀλύπως ἐδεξάμην· εἰδὼς ὅτι αἱ ἐρεσχελίαι αὗται παρὰ τοῦ διαβόλου ὑποσπειρόμεναι, τέμνειν εἰώθασι

Postquam a tabellario didici, frater egregie, exortas inter vos esse contentiones (hoc autem dico quod nempe alius dicat : Ego imaginem Christi sicut ipsum Christum adoro, alius dicere detrectet) ; non sine mœrore id accepi, sciens rixas hujusmodi, quæ a diabolo suscitantur, solitas ipsam

[74] Matth. XVII, 18. [75] I Cor. XVI, 13.

Digitized by Google

quoque sanam partem orthodoxorum discindere : quæ res lætitiam affert adversariis, ex infirmitatibus nostris suam ipsorum impietatem valere confirmantibus. Nec vero convenire judicavi ut silentio premerem quod audieram, sed ut aliquod etiam ipse curationis remedium Deo annuente adhiberem. Argumenti ergo summa talis est. Particula ὡς in divina Scriptura interdum sumitur ad significandam similitudinem : interdum affirmationem. Priore modo : *Factus sum sicut* (ὡς) *passer solitarius in tecto*[76]. Et : *Ego sicut* (ὡς) *oliva fructifera*[77]. Posteriore : *Quam* (ὡς) *bonus Israel Deus*[78]! Et : *Quam* (ὡς) *dilecta tabernacula tua, Domine virtutum*[79]! Non enim secundum similitudinem, sed ad affirmationem hic sermo est. Quocirca si quis illo modo dicat se adorare imaginem Christi sicut ipsum Christum, recte sentit : sin autem affirmative, nequaquam. Neque enim natura idem sunt archetypum et imago, sed idem similitudine. Ambo enim quæ eodem modo efferuntur, substantia prorsus differunt. De imaginibus utique loquor quæ arte fiunt. Quo igitur pacto imaginem sicut ipsum Christum affirmative adorabit, cum in ea Christus physice non sit, sed relative, sive per similitudinem ? Alioqui verum non fuerit quod dicitur : Archetypum in imagine conspicitur, et in imagine adoratur Christus. Dicendo itaque, *in imagine*, alterum in altero demonstratum est, et aliud per aliud adoratur. Vidit Chrysostomus angelum in imagine : Cornelius vero angelum ipsum[80]. Cernimus nos Christum in imagine : apostoli vero Christum ipsum. *Vidimus* enim, inquit, *Dominum*[81]. Adoramus illum in propria imagine : illi vero eum ipsum. *Et videntes eum*, inquit, *adoraverunt*[82]. Secundum similitudinem ergo adoratur in imagine Christus, sive relative, sive homonyme ; nam eodem recidunt ambo : non autem quod ipse cernatur. Et sine imagine rursus imagine cerni omnino non possit.

Quod si quis dicat : Ergo, quandoquidem per cogitationem adorare mihi licet, supervacaneum est ut in imagine : sciat, quisquis est, negatum etiam sic esse quod Christus mente adoretur. Nisi enim mens contemplata fuerit illum in hominis similitudine ad dexteram Dei et Patris consedisse, adorationem non inferet : nisi forte Verbum carnem factum esse neget. Quod autem similis homini factus sit, fide digna testis est imago : qua suscepta et adorata, susceptus est adoraturque Christus : sicut e contrario si respuatur. Adoravit Abgarus, fide suscepta, intellectualiter Christum : adoravit et multo manifestius in imagine non manufacta ab ipso Christo ad eum missa. Quare in illa et secundum similitudinem, et simul per intellectum, adoratus est Christus : nunc quidem sic, in futuro autem sæculo intuitive. Ac visibilis quidem ipsius Dei apparitionis, ut sapientissimus

A καὶ αὐτὸ τὸ ὑγιαῖνον μέρος τῆς ὀρθοδοξίας· ὅπερ ἐστὶ χαροποιὸν τοῖς ἐναντίοις, ἐκ τῶν ἡμετέρων ἀῤῥωστημάτων τὸ οἰκεῖον ἀσέβημα βεβαιουμένοις εὖ ἔχειν. Οὔτε μὴν σιωπῇ τὸ ἀκουσθὲν κατασχεῖν καλὸν ἐνόμισα, ἀλλά τι καὶ παρ' ἐμαυτοῦ φάρμακον ἐξευρεῖν θεραπείας, Θεοῦ εὐδοκοῦντος. Ἔστιν οὖν τὸ λῆμμα τοιοῦτον. Τὸ, ὡς, πῇ μὲν ἐπὶ ὁμοιώσεως εἴληπται παρὰ τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ· πῇ δὲ ἐπὶ βεβαιώσεως. Τὸ πρῶτον· *Ἐγενόμην ὡς στρουθίον μονάζον ἐπὶ δώματι.* Καί· *Ἐγὼ ὡς ἐλαία κατάκαρπος.* Τὸ δεύτερον· *Ὡς ἀγαθὸς ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραήλ!* Καί· *Ὡς ἀγαπητὰ τὰ σκηνώματά σου, Κύριε τῶν δυνάμεων!* Οὐ γὰρ καθ' ὁμοίωσιν, ἀλλὰ βεβαίωσιν ἐνταῦθα ὁ λόγος. Εἰ οὖν οὕτω λέγοι τις προσκυνεῖν τὴν εἰκόνα Χριστοῦ, ὡς αὐτὸν Χριστὸν, ἐῤῥωται τῷ

B φρονήματι· εἰ δὲ βεβαιωτικῶς, οὐδαμῶς. Οὐ γὰρ ταυτὸν εἰκὼν καὶ ἀρχέτυπον τῇ φύσει, ἀλλὰ ταυτὸν τῇ ὁμοιώσει. Ταυτιζόμενα γὰρ ἄμφω, τῇ οὐσίᾳ διαφορεῖται παντάπασιν· ἐπὶ τῶν τεχνητῶν εἰκόνων δὴ λέγω. Πῶς οὖν τὴν εἰκόνα ὡς αὐτὸν Χριστὸν προσκυνήσει βεβαιωτικῶς· οὐκ ἐν αὐτῇ ὄντος τοῦ Χριστοῦ φυσικῶς, ἀλλὰ σχετικῶς, ἤγουν ὁμοιωματικῶς; Διέψευσται τῆς ἀληθείας καὶ ἄλλως τὸ λεγόμενον· Ἐν εἰκόνι ἐκφαίνεται τὸ ἀρχέτυπον· καὶ ἐν εἰκόνι προσκυνεῖται Χριστός. Τὸ οὖν εἰπεῖν, *ἐν εἰκόνι*, ἐν ἑτέρῳ ἕτερον δεδήλωται· καὶ δι' ἄλλου ἄλλο προσκυνεῖται. Εἶδεν ὁ Χρυσόστομος ἄγγελον ἐν εἰκόνι· ὁ δὲ Κορνήλιος αὐτὸν τὸν ἄγγελον. Βλέπομεν Χριστὸν ἐν εἰκόνι· οἱ δὲ ἀπόστολοι αὐτὸν τὸν Χριστόν. *Ἑωράκαμεν* γὰρ, φησὶ, *τὸν Κύριον*. Προσκυνοῦμεν αὐτὸν

C ἐν τῇ οἰκείᾳ εἰκόνι· οἱ δὲ αὐτὸν ἐκεῖνον. *Καὶ ἰδόντες αὐτὸν*, φησὶ, *προσεκύνησαν*. Ὁμοιωματικῶς οὖν προσκυνεῖται ἐν εἰκόνι, εἴτ' οὖν σχετικῶς, εἴτ' ὧν ὁμωνύμως, ὁ Χριστός· εἰς ταυτὸν γὰρ ἀμφότερα συντρέχει· οὐκ αὐτοπτικῶς. Καὶ δίχα οὖν εἰκόνος ἐστὶ προσκυνούμενος νοερῶς· οὐ γὰρ πάντως πάντοτε αἰσθητῇ εἰκόνι βλέποιτο.

mente et cogitatione adoratur, cum sensili semper

Εἰ δέ τις φαίη· Οὐκοῦν, ἐπειδὴ ἔστι μοι νοερῶς προσκυνεῖν, παρέλκον ἐν εἰκόνι· ἔστω ὁ τοιοῦτος, ἠρνῆσθαι καὶ τὸ νοερῶς προσκυνεῖν Χριστόν. Εἰ μὴ γὰρ ὁ νοῦς ἐνοπτρισθείη ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπου αὐτὸν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς κεκαθῆσθαι· οὐκ

D εἰσοίσει τὴν προσκύνησιν· εἰ μή τι ἄρα ἀποσκευάζει σάρκα γενέσθαι τὸν Λόγον. Τοῦ δὲ ὁμοιῶσθαι αὐτὸν ἀνθρώπῳ, μάρτυς ἡ εἰκὼν αὐτοῦ πιστή· καὶ τῇ αὐτῆς παραδοχῇ καὶ προσκυνήσει, παραδέδεκται καὶ προσκυνεῖται Χριστός· ὡς ἔμπαλιν ἐπὶ τῆς ἀθετήσεως. Προσεκύνησεν Αὔγαρος, δεξάμενος πίστιν, νοερῶς Χριστόν· προσεκύνησε δὲ μᾶλλον αὐτὸν ἐμφανέστερον ἐν τῇ πρὸς αὐτοῦ Χριστοῦ πεμφθείσῃ αὐτῷ ἀχειροποιήτῳ εἰκόνι. Ὥστε ἐν αὐτῇ ὁμοιωματικῶς ὁμοῦ τε καὶ νοερῶς προσκεκύνηται Χριστός· νῦν μὲν οὕτως· ἐν δὲ τῷ μέλλοντι αἰῶνι αὐτοπτικῶς· τῆς μὲν ὁρατῆς αὐτοῦ θεοφανείας, ὥς φησιν ὁ πολύσοφος Διονύσιος, ἐν πανάγνοις Θεωρίαις ἀποπληρού-

[76] Psal. CI, 8. [77] Psal. LI, 10. [78] Psal. LXXII, 1. [79] LXXXIII, 2. [80] Act. X, 30. [81] Joan. XX, 25. [82] Matth. XXVIII, 17.

Digitized by Google

μενοι, φανοτάταις ἡμᾶς μαρμαρυγαῖς περιαστραπτούσης· ὡς τοὺς μαθητὰς ἐν ἐκείνῃ τῇ θειοτάτῃ μεταμορφώσει· τῆς δὲ νοητῆς αὐτοῦ φωτοδοσίας ἐν ἀπαθεῖ καὶ ἀΰλῳ τῷ νῷ μετέχοντες. Ταῦτα, εἴτε ἐλλιπῶς, εἴτε ἀρκούντως, πρὸς ἡμῶν. Ὑμᾶς δὲ παρακαλῶ ἐν τοῖς περὶ Θεοῦ λόγοις εὐλαβῶς τε ἅμα καὶ προσεκτικῶς τὰς ἐπιζητήσεις ποιεῖσθαι· καὶ ἢ παρ' ἑαυτῶν, ἢ παρ' ἑτέρων τὸ ἀληθὲς ἐξευρίσκειν, πόρρω ἀφέντας τὸ ἐρισχελεῖν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ εἴ τι ἐσφαλμένον ἐν τοῖς εἰρημένοις, διορθώσεως τυχεῖν· ἐπείπερ ὀλιγόνους καὶ ἁμαρτωλὸς ἐγώ.

A ait Dionysius [83], castissimis contemplationibus pleni, lucidissimis splendoribus nos irradiantis, perinde ac discipulos in divinissima illa transfiguratione; intelligibilis vero ejus illustrationis, secundum mentem passionibus et materia carentem, participes erimus. Atque hæc, sive non plene, sive sufficienter, a nobis accipite. Rogo autem vos ut, cum de Deo sermo est, religiose et attente quæstiones moveatis, veritatemque aut a vobis ipsis, aut ab aliis inquiratis, procul rejecta contentione : sed et si quid in iis quæ diximus erratum est, corrigatis : cum exigui sim ingenii, et peccator.

ΞϚ'. — *Κατήχησις.* [υμε'.]

LXVI. — *Catechesis.*

Primum aliqua de suis rebus scribit : deinde adversus Iconomachos. Romani etiam pontificis sententia damnatos esse lætatur. Suos ad perseverantiam hortatur : piarum feminarum curam commendat : demum patiendi pro Christo studium excitat. (*Baron. an.* 818, *n.* 15.)

Τὸ παρὸν κοινῶς πᾶσι καὶ οὐκ ἰδίᾳ ἑκάστῳ ἐπιστεῖλαί με· οὐκ ἐκ καταφρονήσεως, οὐδὲ ἐξ ὀλιγωρίας, ὅπαγε· πῶς γὰρ ἂν καταφρονήσαιμι τῶν ἐμῶν σπλάγχνων καὶ ὁμολογητῶν Χριστοῦ, μὴ οὐχὶ μᾶλλον καὶ τὸ αἷμά μου κενοῦν ἀντὶ μέλανος, καὶ τὰς σάρκας παρέχειν ἀντὶ χάρτου· εἰς τὸ καθεκάστην, εἰ οἷόν τε ἦν, γράφειν καὶ προσφωνεῖν ὑμᾶς; Καὶ οὐχ ὅτι οὐκ ἐστὲ ἀφ' ἑαυτῶν ἐστηριγμένοι. Οἶδα γὰρ καὶ πέπεισμαι ὅση ὑμῖν ἡ παρὰ Θεοῦ δύναμις· ἀλλὰ τὸν ἐμαυτοῦ πόθον θεραπεύων, καὶ τὸ τῆς ἐντολῆς ἀποπληρῶν χρέος. Αἴτιον δὲ τὸ τῆς φυλακῆς, μᾶλλον ἀσφαλέστερον· μεθορισθέντων ἡμῶν ἄρτι, καθὼς καὶ προηκούσατε, ἐξ Ἀνατολικῶν εἰς Θρᾳκησίους ἐν Σμύρνῃ· τῷ τε μὴ δέξασθαι ἀντίγραφα ἀπὸ χρόνου· καὶ ἄλλως ὅτι τοῖς ἴσοις ἀγωνισταῖς ἡ αὐτὴ ἐπιστολὴ ἀρκέσειεν ἄρα.

B Præsens temporis conditio poscit, ut conjunctim omnibus non singulis privatim litteras dem, non ex contemptu vel neglectu, absit : nam quomodo viscera mea spernam et confessores Christi, nec potius sanguinem vice atramenti fundam, pellemque pro charta præbeam, ut singulis diebus, si fieri possit, vos scriptis litteris alloquar? At neque idcirco quod per vos ipsi firmo animi robore præditi non sitis. Novi enim ac persuasum habeo quanta sit vobis a Deo virtus : sed desiderio meo obsecundans, ac mandati debitum exsolvens. Scribendi autem causa est, diligentior multo custodia : quod traducti sumus, quemadmodum et prius inaudivistis, ex Orientis tractu in Thracensem Smyrnam : tum vero quod jamdudum ad nos rescripta non perferuntur : deinde, quod ex æquo dimicantibus epistola una abunde futura est.

Δεῦρο δὴ οὖν, ἀδελφοί μου, ἄσωμεν καὶ νῦν χαριστήρια, ὅτι ἠξιώθημεν δουλεύειν Θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ· οὐ μὴν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν· ὅπερ ἐστὶ δόξης ἁπάσης ἐνδοξότερον, καὶ χαρᾶς ἁπάσης χαριέστερον· Ἐν τίνι γὰρ τὸ πάθος ὑμῖν; Ἀλλ' οὐχ ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ; Χριστὸν ὁμολογοῦσιν ἄνθρωπον γεγονότα, ἀληθινῶς σαρκὶ περιγράφεσθαι· εἶτ' οὖν ἐξεικονίζεσθαι· καὶ τὴν τῆς εἰκόνος παραδοχὴν τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ εἶναι πίστωσιν· ἧς ἀναιρουμένης καὶ ἀθετουμένης, δηλονότι συναναιρεῖται καὶ συνηθέτηται καὶ ἡ ἐνανθρώπησις. Ἀλλ' ἐπειδὴ *ἐτύφλωσεν ὁ Θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου τὰ νοήματα* τῶν Εἰκονομάχων, πρὸς τὸ μὴ αὐγάσαι αὐτοῖς τὸν φωτισμὸν τῆς εἰκόνος αὐτοῦ· διὰ τοῦτο ἐν σκότει διαπορευόμενοι ἀρνοῦνται Χριστὸν, ἀρνούμενοι αὐτοῦ τὴν εἰκόνα· καὶ φιλονεικοῦσι πάντας συνεκτυφλωθῆναι αὐτοῖς· διώκοντες, αἰκίζοντες, φυλακίζοντες, καὶ ὡς εἰπεῖν ἀεὶ ἀποκτένοντες. Ἀλλ' οὐχ ἕλξουσι τοὺς βεβαιωθέντας καὶ ἐστηριγμένους τῇ ἀμεταπτώτῳ ἀληθείᾳ. Οὐδ' οὐ μὴν διέφυγον μὴ οὐχὶ καὶ ὑπὸ τοῦ κορυφαίου θρόνου τῆς Ἐκκλησίας διελεγχθῆναι, καθὼς καὶ ἐγένετο, καὶ οἴδατε. Καὶ ἦν μὲν ἡμῖν τὸ ἀσφαλὲς καὶ εἰλικρινὲς, καὶ πρὸ τῆς τῶν Δυτικῶν ἐλεύσεως. Προσεγένετο δὲ πλέον ὅτι μάλιστα κάν-

C Agite itaque, fratres mei : nunc quoque non sine cantu grates agamus, quod digni habiti sumus qui Deo vivo ac vero serviamus : neque hoc solum, sed et qui pro ipso patiamur : quod omnem gloriam superat, omnemque lætitiam. Nam quæ vobis causa patiendi? Annon propter Christum? quod Christum hominem factum confitemini vere carne circumscribi, atque adeo delineari pictura; ac ejusdem imaginis susceptionem, illius incorporationis fidem esse : qua sublata et contempta, tollitur omnino et contemnitur incorporatio. Sed quoniam *Deus hujus sæculi excæcavit mentes* Iconomachorum [84], ut ne affulgeret iis splendor ipsius D imaginis : idcirco in tenebris ambulantes Christum abnegant, ipsius imaginem abnegantes : atque omni ope contendunt ut omnes cum ipsis cæcutiant : persequentes, cædentes, carceri mancipantes, ac propemodum semper occidentes. At non pertrahent eos qui confirmati sunt ac corroborati immutabili veritate. Sane non effugerunt, quin a supremo Ecclesiæ throno arguerentur, sicut factum est, et ipsi scitis. Et nobis quidem tuta et sincera erant omnia, etiam ante Occidentalium adventum. Plurimum vero etiam inde accessit, ut cognosca-

[83] *de Div. nominibus*, cap. 1. [84] II Cor. IV, 4.

Digitized by Google

mus, uti superiores ætates, sic et nostram quoque Deo curæ esse, atque ab ipso ante omnium oculos constitui testimonium, quod ab eo alieni sint qui imaginem negant. Si enim a coryphæo abrupti sunt, et ab aliis tribus patriarchis; utique et a Christo, qui caput est prædictorum : et lugere illorum causa et mœrere convenit, nostra vero lætari supra modum.

Deinceps itaque, dilecti, carceris molestias perferamus, ac tentationes quæ impendent; istud ipsum, quotidie mori, testimonium reddere, decertare quoad usque pacis tempus adveniat : quod Dominus judicavit satis esse ad eorum probationem qui confitentur, et ad ultionem eorum qui fidem veritati abrogant. Dies diem trudat per patientiam et alacritatem : manus qualecunque opus operetur : lingua psallat : corpus in servitutem redigatur : sibi ipse attendat animus, ne vitiis pandat fores : ut eo pacto spatiosa fiat custodia, gratiosa, jucunda, Christi palatium : nam res videtur contra se habere. Penes vos est fiducia eorum qui foris sunt, virorum ac mulierum, monialium ac plebis : et jure optimo : quandoquidem Christi beneficio lux estis Byzantii, ne dicam orbis totius. Sed diabolum intueamur interserentem frumento zizania : et spiritali cribro fidem utique admittamus, excutiamus autem affectus : ne spiritalis ager pessumdetur. Habuit et magnus Paulus charissimas, Appiam [85], Persidem [86] : et Evodiam rogat, et Syntychen deprecatur, *Idipsum sapere in Domino* [87] : tanquam laborum certaminumque socias et adjutrices. Et habere omnino necesse est, sed quemadmodum ille habuit. Deinde inquit de Priscilla et Aquila : Siquidem *pro anima mea cervices suas supposuerunt* [88].

Vides amoris ardorem, et Apostoli commendationem? Sic, fratres mei, et nos et vos, pariter habeamus et amplectamur eas quæ ejusdem conditionis ac meriti, nobis adjunctæ sunt ac deditæ : ut et glorificetur Deus, et nos illuminemur, non inquinemur autem et perturbemur. De vobis tribus ad me perlatum est, consociatos vos esse per pœnitentiam et mutationem Leontii : et Deum glorificavi ego peccator, tum ob illius mitigationem, si modo perseveret, tum ob vestrum certamen : quod, tanquam e camino ignis tres sancti pueri, sic et ipsi e tetro carcere illæsi exiistis, tyranno perterrito. Sed adhuc, viri strenui, dimicate, et vos ad tentationem comparate usque ad sanguinem. Hæc enim lex martyrii est. Sint illi benedicti qui vos corroborant, seu domi, seu foris. Nos miseri rursum plagis cæsi sumus : sed cum gratiarum actione excepimus : et nunc magis etiam nobis placemus. Quare nec vos contristemini in humilitate nostra; sed gaudete potius, et orate ut valeamus adhuc in omnibus, et ea tolerare quæ a potestatibus inferuntur, et ea sustinere quæ ab

τεῦθεν, ὡς ἂν γνῶμεν ὅτι ἀκόλουθα ταῖς ἄνω γενεαῖς, καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἐπισκοπῶν ἐπισκοπεῖ· καὶ ὑπ' ὄψιν ἤγαγε τὸ μαρτύριον, ὅτι ἠλλοτρίωνται αὐτοῦ οἱ τῆς εἰκόνος ἀρνηταί. Εἰ γὰρ τοῦ κορυφαίου εἰσὶ διερρηγμένοι, τῶν τε ἑτέρων τριῶν πατριαρχῶν· δηλαδὴ καὶ τοῦ Χριστοῦ, ὃς κεφαλὴ τῶν προειρημένων· καὶ πενθεῖν ἔστι καὶ σκυθρωπάζειν ἐπ' αὐτοῖς· ἡμῖν δὲ χαίρειν μέγα καὶ ὑπερφυές.

Ἐνέγκωμεν οὖν λοιπόν, ἀγαπητοί, τὰ θλιπτικὰ τῆς φυλακῆς· τὰ προσδοκώμενα ἔτι πειρατήρια· αὐτὸ τοῦτο, ἀποθνήσκειν καθημέραν, μαρτυρεῖν, ἀθλεῖν ἕως ἂν ἐπιστῇ ὁ καιρὸς τῆς εἰρήνης· ὃν ὁ Κύριος ἐδοκίμακεν ἀρκούντως ἔχειν εἰς δοκίμιον τῶν ὁμολογούντων, καὶ ἀνταπόδομα τῶν ἀπειθούντων. Ἡ ἡμέρα τὴν ἡμέραν διαδιδαζέτω δι' ὑπομονῆς καὶ προθυμίας· ἡ χεὶρ ἐργαζέσθω οἱονδηποτοῦν ἔργον· τὸ στόμα ψαλλέτω· τὸ σῶμα δουλαγωγείσθω· ὁ νοῦς προσεχέτω ἑαυτῷ· μὴ ἀνοίγειν θύραν τοῖς πάθεσιν· ὡς ἂν ἡ φυλακὴ εὐρύχωρος εἶεν, εὐχάριστος, γλυκεῖα, παλάτιον Χριστοῦ. Τὸ γὰρ ἐναντίον πρόδηλον. Πίστις παρὰ τῶν ἔξωθεν πρὸς ὑμᾶς, ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν· μοναζουσῶν τε καὶ μιγάδων. Καὶ εἰκότως· ἐπεὶ φῶς ἐστε χάριτι Χριστοῦ τῆς Βυζαντίδος· ἵνα μὴ εἴπω, ὅλου τοῦ κόσμου. Ἀλλὰ βλέπωμεν τὸν ἐπισπείροντα τῷ σίτῳ ζιζάνια διάβολον· καὶ τῷ διανοητικῷ κοσκίνῳ τὴν μὲν πίστιν προσιέμεθα· τὰς δὲ σχέσεις ἀποσεισώμεθα· ἵνα μὴ ἡ ψυχικὴ χώρα λυμήνηται. Εἶχε καὶ Παῦλος ὁ μέγας ἀγαπητάς· τὴν Ἀπφίαν, τὴν Περσίδα, καὶ Εὐωδίαν παρακαλεῖ, καὶ Συντύχην παρακαλεῖ τὸ αὐτὸ φρονεῖν ἐν Κυρίῳ· ὡς συγκοπιώσας καὶ συναθλούσας καὶ διακονούσας. Καὶ ἀναγκαῖον πάντως ἔχειν· ἀλλ' ἔχειν, ὡς εἶχεν ἐκεῖνος. Ἐπεί φησι περὶ Πρισκίλλης καὶ Ἀκύλα· *Οἵτινες ὑπὲρ τῆς ψυχῆς μου τὸν ἑαυτὸν τράχηλον ὑπέθηκαν.*

Ὁρᾷς τὸ θερμὸν τῆς ἀγάπης, καὶ τὴν ἀποστολικὴν ἀποδοχήν; Οὕτως, ἀδελφοί μου, καὶ ἡμεῖς καὶ ὑμεῖς, καὶ ἔχωμεν καὶ ἀσπαζώμεθα τὰς ἐν τάξει τῶν τοιούτων ἡμῖν καθισταμένας. Ὡς ἂν δοξάζηται ὁ Θεός, καὶ φωτίζωμεν· ἀλλὰ μὴ θολώμεθα καὶ συγχεώμεθα. Ἤκουσταί μοι περὶ ὑμῶν τῶν τριῶν, ὅτι ἠνώθητε ὑπὸ μεταμελείας τοῦ ταπεινοῦ [*Reg. cod.* ἐλεεινοῦ] Λεοντίου, καὶ τὸν Θεὸν ἐδόξασα ὁ ἁμαρτωλὸς, ἔπί τε τῇ μετοκλάσει ἐκείνου· εἴπερ καὶ διαμείνοι· καὶ τῇ ὑμετέρᾳ ἐναθλήσει· ὅτι ὡς ἀπὸ καμίνου πυρὸς οἱ ἅγιοι τρεῖς παῖδες, καὶτοι τῶν δεινῶν φυλακῶν ἀσινεῖς ἐξεληλύθατε, καταπλήξαντες τὸν τύραννον. Ἀλλ' ἔτι, γενναῖοί μου, ἐναθλοῖτε· καὶ τὸ πειρασθῆναι ἑτοιμάζεσθε μέχρις αἵματος. Τοιοῦτος γὰρ ὁ νόμος τῆς μαρτυρίας. Εὐλογηθείησαν οἱ ἀλεῖπται ὑμῶν, οἱ ἔνδοθεν καὶ ἔξωθεν. Ἡμεῖς οἱ ταλαίπωροι καὶ αὖθις ἐμαστιγώθημεν· ἀλλ' εὐχαρίστως ἐδεξάμεθα· καὶ εὐδοκοῦμεν μᾶλλον καὶ ἔτι. Ὥστε ὑμεῖς μὴ ἀνιᾶσθε ἐν τῇ ταπεινώσει ἡμῶν, ἀλλὰ μᾶλλον χαίρετε, καὶ προσεύχεσθε ἰσχύειν ἡμᾶς ἔτι ἐν πᾶσιν· οἷσειν τε καὶ τὰ παρὰ τῶν ἐξουσιαζόντων ἐπαγόμενα· φέρειν τε καὶ τὰ παρὰ τοῦ ἀοράτου

[85] Philem. 1, 1. [86] Rom. xvi, 12. [87] Philipp. iv, 2. [88] Rom. xvi, 4.

Digitized by Google

πολεμίου [*Reg. cod.* πολέμου] συμβαλλόμενα, σὺν τῷ ἀδελφῷ Νικολάῳ· ὃς καὶ προσαγορεύει ὑμᾶς θερμότατα. Μνημονεύετέ μου τῶν στεναγμῶν. Ἡ χάρις μεθ' ὑμῶν. Ἀμήν. A invisibili hoste conjiciuntur; una cum fratre Nicolao qui vos peramanter salutat. Mementote suspiriorum meorum. Gratia vobiscum. Amen.

ΞΖ'. — *Ναυκρατίῳ τέκνῳ.* [υμζ'.]

LVII. — *Naucratio filio.*

Captivum pro Christo solatur confirmatque spe præmii. De quorumdam lapsorum pœnitentia respondet: necnon de aliquibus imaginum inscriptionibus.

Παρ' ἐλπίδα μὲν, ἐπ' ἐλπίδι δὲ ὅμως, ἐδεξάμην σου τὴν ἐπιστολὴν, τίμιον τέκνον· τὸ πρῶτον, διὰ τὴν ἐπίσφιγξιν τῆς φυλακῆς ἐξ ἐπιτροπῆς τοῦ βασιλέως· τὸ δεύτερον, διὰ τὴν ὑπεράπειρον ἀγαθότητα τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ· δι' ὑμᾶς τοὺς ἁγίους καὶ τὰ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν εὖ διατιθεμένου· κἂν οἱ ἄνθρωποι δυσδιεξόδευτα πειρῶνται φέρειν. Καὶ τί εἴπω, ἢ τί διανοηθῶ ὁ τάλας; ἢ ὅτι *Πάντα τὰ ὀστᾶ μου ἐροῦσι, Κύριε, Κύριε, τίς ὁμοιός σοι; Ῥυόμενος πτωχὸν ἐκ χειρὸς στερεωτέρων αὐτοῦ.* Αὕτη μου ἡ πρώτη φωνὴ τοῦ οἰκτροῦ· κἂν ἐκ Δαυϊτικῆς ᾠδῆς. Δεύτερον, ὅτι καὶ ἀδολεσχίας ἀνείθην ἀναγνοὺς τὸ γράμμα· ἐπεὶ εὗρον τὴν μέθειρξίν σου οὕτως ἔχουσαν ὡς ἐδίδαξας. Ἤμην γὰρ προμαθὼν ὅτι μόνον μετεφρουρήθης. Εὐψύχει, ἀδελφὲ, καὶ εὐφραίνου, ὅτι καθὼς πλεονάζει τὰ παθήματα τοῦ Χριστοῦ εἰς σὲ, καὶ εἰς τοὺς ὁμόφρονάς σου καὶ ὁμοτρόπους σοι· οὕτω καὶ ἡ παράκλησις, καὶ ὁ μισθὸς, καὶ τὸ κλέος. Καὶ πῶς ἂν εἶχεν εἰς τοὐμφανὲς ἐλθεῖν τὰ σκεύη τῆς ἐκλογῆς, εἰ μὴ παρῆν τὰ σκάνδαλα, παραχωροῦντος Θεοῦ, τοὺς μὲν ποιοῦντας αὐτὰ δεικνύοντος οἷοι εἶεν, ὡς ζιζάνια τηρούμενα εἰς καῦσιν πυρὸς αἰωνίου· τοὺς δὲ ὑπομονητικοὺς τῶν πειρασμῶν δοκιμάζοντος, ἡλιοειδῶς ἐκλάμψοντας ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν; B C

Præter spem quidem, at juxta spem tamen, accepi litteras tuas, fili reverende: alterum, quod jussu regis arctior sit custodia: alterum, quod immensa clementissimi Dei benignitas sit, propter vos qui sancti estis, res quoque nostras, qui peccatores sumus, egregie fortunantis: quamvis conentur homines difficilia creare negotia. Ecquid porro dicam, aut quid cogitabo miser, nisi istud? *Omnia ossa mea dicent: Domine, Domine, quis similis tibi? Eripiens inopem de manu fortiorum ejus*[89]. Hanc primam vocem miser emitto, quanquam ex Davidico carmine. Hæc deinde altera; quod solutus sum labore prolixioris sermonis, ubi libellum legi: quandoquidem intellexi sic se habere captivitatem tuam quemadmodum insinuaras. Prius enim didiceram te unum in carcere detentum. Forti et magno animo esto, frater, et gaude quod quemadmodum abundant passiones Christi in te, et in eos quibus iidem sensus assimilesque mores; sic erit et consolatio, et merces, et gloria. Nam quo pacto manifesta fierent vasa electionis, nisi scandala interessent, Dei permissu, manifestantis quidem quales ii sint qui talia agunt, quos tanquam zizania servat ad exustionem ignis sempiterni: probantis autem eos qui tentationem sustinent, solis instar splendidos in cœlorum regno futuros?

Ὥστε μή σε ξενιζέτω τὰ γιγνόμενα καθεκάστην· εἰ ὁ μὲν ἥρθη, ὁ δὲ δέδεται· καὶ ἄλλη τέτυπται, ἑτέρα δὲ ὑπερώρισται· καὶ ὅσα ἄλλα οὕτως ἢ ἑτέρως ἔχει. Ἥξει μικρὸν ὕστερον ὁ τῆς ἀνταποδόσεως καιρός. Ἀνέγνων ὃ πέπομφας (καὶ ἐπιγνοὺς καὶ εὐχαριστήσας τῷ Κυρίῳ, αὖθις ἀντέπεμψα) περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἰγνατίου· οἴμοι! ὅτι ἐάλω· ἐπεὶ φίλος ὁ ἀνὴρ διαφερόντως. Ἀλλ' εὖγε πεποίηκας, δοὺς μετανοοῦντι τὴν ἰατρείαν. Ἱκανὸν, τέκνον, τὸ παρὰ σοῦ δοθέν· κἀγὼ ὁ τάλας εὔχομαι αὐτῷ τὴν ἀναπάλαισιν· οὗ καὶ δέδεγμαι τὰς προσφοράς. Εἰς τὸν ἀδελφὸν Ἀνατόλιον σπλαγχνίζομαι ὁ ταπεινός· ἐπεὶ φιλαδελφεῖς καὶ αὐτός. Διὰ τοῦτο τολμῶ καὶ λέγω· Κουφισθήτω αὐτῷ καὶ ἕτερος χρόνος· ὥστε πληρουμένης τῆς δίετίας, μετεχέτω τῶν ἁγιασμάτων. Οἱ κοιμηθέντες τῶν ἀδελφῶν, φωτὸς υἱοὶ ὑπὲρ φωτὸς τῷ διωγμῷ τελειωθέντες, προσεύξοιντο περὶ ἡμῶν. Οἱ ἄλλως τεθνηκότες, ἐλεεινοὶ τῆς ἐκδημίας, κατὰ τὰς ἐμὰς ἁμαρτίας, ὡς λέλεχας. Τοιοῦτος καὶ ὑπὲρ ὁ Σευηριανός. Πλὴν καὶ ἐκ τῶν ἐνδιαστρόφων εὐστροφία τοῖς ἐμμελέσι· καὶ ὁ λόγος βαλλέσθω εἰς ζήτησιν ὁσάκις προσίοι, κἂν ἐκ τῶν ἐναντίων· ὡς ἐν τῇ βασάνῳ, καθάπερ ἐν παρατρίψει λίθων, τὸ πῦρ ἐξάλλοιτο τῆς ἀληθείας. Καὶ δὴ καὶ νῦν τοιαύτη D

Quamobrem ne te ea terreant quæ quotidie geruntur: si raptus ille quidem est, iste conjectus in carcerem; hæc verbera pertulit, illa in exsilium ablegata; et quæcunque hoc vel illo pacto se habent. Veniet paulo post remunerationis tempus. Legi ea quæ misisti: atque ubi ea intellexi, actis Domino gratiis, iterum ad te remisi. De abbate Ignatio, hei mihi quia periit: siquidem amicus ille vir supra cæteros. Sed recte egisti, qui pœnitenti dederis medicinam. Sufficit, fili, quod dedisti: et ego miser eidem apprecor pugnæ redintegrationem: nam et ejus oblationes accepi. Erga fratrem Anatolium misericordia humilis commoveor: quandoquidem et tu eum fraterne diligis. Idcirco dicere audeo: Dematur ei et alter annus; ut exacto biennio sit Eucharistiæ particeps. Ex fratribus ii qui diem obiere, filii lucis pro luce vi persecutionis, consummati, pro nobis deprecentur. Qui aliter interiere, horum miserabilis exitus, ob peccata mea, quemadmodum dixisti. Talis ac multo deterior Severianus est. Verumtamen et e perversis, reversionis spes est iis quibus id curæ est: eaque agitanda in sermone quæstio, quoties accesserit aliquis vel ex adversariis: ut in examine, tanquam attritu

[89] Psal. xxxiv, 10, 11.

Digitized by Google

lapidum, veritatis ignis exsiliat. Et nunc quidem hujusmodi est propositio tua. In quibusdam historiis repertæ sunt imagines sic inscriptæ : Divinitas, Dominatio, Regia potestas. Palam est quod de Christi imagine hoc dicas. Id vero quo pacto ? Tales appellationes de Trinitate in commune, non de una persona separatim intelliguntur. Etsi enim Deus et Dominus unaquæque persona dicatur, at non simpliciter divinitas aut dominatio. Exempli gratia : *Ego Deus patris tui*, inquit [90], non, *Divinitas. Ego sum qui sum* [91] ; non : *Ego sum exsistentia.* Et : *Pluit Dominus ignem a Domino* [92], non, *Dominatio a Dominatione.* Si igitur in rebus divinis sic se res habet : multo utique magis in mysterio incarnationis nefas est imagini Christi subscribi, Divinitas, aut Dominatio. Deus quidem dicatur ac Dominus, aut eorum aliquid quæ sunt ejusdem potestatis ; atque hoc ipsum homonyme : non utique Divinitas, ac Dominatio. Sic, exempli gratia, homo si pictus sit, homo sane dicatur, non humanitas : terrenusque rex, non certe potestas regia. Itaque vitiosa illa, ut mihi videtur, inscriptio est : circumscribit enim et Patrem et Spiritum, quod est absurdum. Atque hæc quidem breviter strictimque dicta sint. Tu vero pro mea humilitate enixius precare : verum etiam et pro fratre, qui te peramanter salutat. Vestem accepi : et quousque non cessabis indumenta nobis suppeditare, dilectissime ? Vicissim te Dominus in spiritu foveat. Cætera tabellarius significabit. Omni ex parte vale.

A ἡ πρότασίς σου. Ἔν τισιν ἱστορίαις εὕρηνται εἰκόνες ἐπιγράφουσαι· Θειότης, Κυριότης, Βασιλεία. Δηλονότι ἐπὶ τῆς Χριστοῦ εἰκόνος τοῦτο λέγοις. Καὶ πῶς τοῦτο ; Αἱ τοιαῦται φωναὶ κοινῶς ἐπὶ τῆς Τριάδος· οὐκ ἐφ' ἑνὸς προσώπου διακεκριμένως νενόηνται. Εἰ γὰρ καὶ Θεὸς καὶ Κύριος ἕκαστον πρόσωπον λέγοιτο· ἀλλ' οὐχ ἁπλῶς καὶ Θεότης καὶ Κυριότης. Οἷον, *Ἐγὼ ὁ Θεὸς τοῦ Πατρός σου*, φησίν· οὐχ, *ἡ Θεότης. Ἐγὼ εἰμὶ ὁ ὤν*, οὐχὶ, *ὀντότης.* Καὶ· *Ἔβρεξε Κύριος πῦρ παρὰ Κυρίου*· οὐχὶ, *Κυριότης παρὰ Κυριότητος.* Εἰ οὖν ἐπὶ τῆς θεολογίας οὕτως· πολλῷ οὖν μᾶλλον ἐπὶ τῆς οἰκονομίας οὐκ ἔχει λόγον τὴν εἰκόνα Χριστοῦ, Θειότης ἐπιγράφειν, ἢ Κυριότης. Θεὸς μὲν γὰρ λέγοιτο, καὶ Κύριος, ἤ τι τῶν ὁμοδυνάμων τούτοις· ἀλλὰ καὶ B τοῦτο ὁμωνύμως· οὐ μὴν Θεότης ἢ Κυριότης. Ὥ:, φέρε εἰπεῖν, καὶ ἐπὶ τοῦ γεγραμμένου ἀνθρώπου, ἄνθρωπος μὲν λέγοιτο, οὐ μὴν ἀνθρωπότης· καὶ βασιλεὺς τῶν ἐπὶ γῆς, οὐ μὴν βασιλεία. Ἐσφαλμένως οὖν ἔχει, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ἡ ἐπιγραφή· συμπεριγράφει γὰρ καὶ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα, ὅπερ ἄτοπον. Τοσαῦτα μὲν ὡς κατ' ἐπιτομήν. Αὐτὸ; δὲ προσεύχου περὶ τῆς ταπεινώσεώς μου θερμότερον· ἀλλὰ γὰρ καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀδελφοῦ, ὃς καὶ προσαγορεύει γνησιώτερον. Τὸ ἱμάτιον ἐδεξάμην· καὶ ἕως πότε οὐ παύσῃ ἐνδιδύσκων ἡμᾶς, ἀγαπητέ ; Ἀντιθάλψειέ σε Κύριος ἐν πνεύματι. Τὰ ἐλλείποντα ὁ γραμματηφόρος ἀπαγγελεῖ. Ἔρρωσο ἐν πᾶσιν.

LXVIII. — *Irenæ patriciæ.*

ΞΗ'. — *Εἰρήνῃ πατρικίᾳ.* [υοα'.]

C

Cum lapsa fuisset, postmodum confessam, et graves ærumnas passam, hortatur ut in confessione perseveret. (Baron. an. 818, n. 18.)

Superiori tempore, quod pœnitentiæ fuit, pigebat scribere ad reverentiam tuam : nunc vero et imprimis jucundum, postquam exsurrexisti, exceptis etiam venerando tuo corpore pro Christi confessione verberibus. Sed euge, euge, virili maxime animo femina, quod, accepta clade, redintegrationem pugnæ splendidiorem effeceris : Deum angelosque exhilarans, et ex hominibus amantissimos pietatis. Ac tu vere utique nobis, ex Orientalibus ortum trahens : tu Dei ac virtutis amans : tu vitiorum dominatrix, et mundi inimica. Quanta tui nominis commendatio est ! quam est in ore ac sermone omnium martyrium tuum ! Quid enim ? Evangelicum arripuisti gladium, ut Christi miles : in mentis excessu affectus corporis præcidisti, demisso capite direpta es ab unica filia : valere jubens regiam civitatem, illustrem prosapiam, præstantes amicos, familiam splendidam, eximiam dignitatem, terrestrium domesticorum ingentem numerum, omnigenas facultates, alia denique quæ commemorare vix possim : arrepto vitæ instituto, in quo sit crux tollenda : longe quopiam ablegata es, ut didici, in insulam. Benedicta tu, et benedictus fructus martyrii tui. Et unde tibi totum hoc quidquid est boni, ingens gloria, summa commendatio, nisi ex virtutibus illis

Πρότερον ἡνίκα ἡ ὑπόπτωσις, λυπηρόν μοι τὸ γράμμα πρὸς τὴν τιμιότητά σου· νῦν δὲ καὶ λίαν περιχαρὲς διὰ τὴν ἐξανάστασιν, καὶ τὰς ἐπὶ τῶν τιμίων σου σαρκῶν ὑπὲρ ὁμολογίας Χριστοῦ μάστιγας. Καὶ εὖγε, εὖγε, ἀνδρειοτάτη ἐν γυναιξὶν, ὅτι τῆς ἥττης περιφανεστέραν τὴν ἀναπάλαισιν ἀπεργάσω· εὐφράνασα Θεόν τε καὶ ἀγγέλους, καὶ τῶν ἀνθρώπων τοὺς εὐσεβεστάτους. Καὶ σὺ ὄντως ἀληθῶς εὐγενὴς, τῶν ἀφ' ἡλίου ἀνατολῶν ὁρμωμένη· σὺ φιλόθεος καὶ φιλάρετος· σὺ παθοκτόνος καὶ ἐχθρόκοσμος. Ὡς αἰνετόν σου τὸ ὄνομα· καὶ διαλαλητή σου ἡ μαρτυρία! Τί ταῦτα ; Ἔλαβες τὴν εὐαγγελικὴν μάχαιραν, ὡς στρατιῶτις Χριστοῦ· διέκοψας ἐν ἐκστάσει τὰς σχέσεις τοῦ σώματος· D ἀπετμήθης κεφαλῆς ὑποκυπτούσης θυγατρὸς μονοκλαδούσης· ἐῤῥῶσθαι φράσασα πόλει βασιλευούσῃ, γένει περιβλέπτῳ, φίλοις ὑπερέχουσιν, οἰκίᾳ ὑπερλάμπρῳ, ἀξίᾳ ὑπερφυεστάτῃ, τῶν κατὰ χθόνα οἰκετῶν πλήθει, ὑπάρξει παντοδαπῇ, τοῖς ἄλλοις, οἷς οὐκ εὐμαρές μοι λέγειν· καὶ ἀραμένη τὸν σταυροφόρον βίον· ἀπεωρίσθης που μακρὰν, ὡς μεμάθηκα, ἐν νήσῳ. Εὐλογημένη σὺ, καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς μαρτυρίας σου. Καὶ πόθεν σοι τοῦτο ὅλον τὸ ἀγαθὸν, τὸ μέγα κλέος, ἡ μεγίστη εὐφημία, ἀλλ' ἢ ἐκ τῶν προϋπηργμένων σοι κατορθωμάτων,

[90] Exod. III, 6. [91] ibid. 14. [92] Gen. XIX, 24.

Digitized by Google

ἐκ τῆς πολλῆς σου ἐντεύξεως καὶ προσευχῆς, ἐκ τῆς ὑπερβαλλούσης σου φιλευποιΐας καὶ φιλομονάχου καρδίας ; Οὐκ ὤλοντο οἱ καρποὶ, κἂν ἐπὶ μικρὸν διεσείσθησαν· οὐ κατέξξέ σου τὸν ἀρετῆς πύργον ὁ ἀντικείμενος ὄφις, εἰ καὶ δέδακεν. Ἀποκέκρουσται ζθόνος τῶν ἐπιτωθασάντων· πέπτωκεν ὀνειδιζόντων ὕβλος· νενίκηκε Χριστὸς ἐν σοὶ, καὶ διὰ σοῦ, ὦ καλλίγυναι, ὦ φιλόμαρτυς· καὶ, τὸ τρίτον, ὦ μῆτερ ἐμή· καλῶ γὰρ τοῦτο ἐν πνεύματι, ὡς σύναθλον, καὶ τῶν ἀπὸ σαρκὸς γνωριζομένων σπλάγχνων ἐγγύτερον. Οὕτω γὰρ οἶδε τὸ πνεῦμα συνάπτειν τοὺς ἀπ' αὐτοῦ κυοφορουμένους. Οἶδά σου τοὺς πόνους· οἶδα τὰς ἰνοκοπίας τῆς ψυχῆς· πάντα ὅσα ῥαγεῖσα κόσμου ὑποίσω. Ἀλλὰ θάρσει· πολύς σου ὁ μισθὸς ἐν οὐρανοῖς· νύμφη Χριστοῦ χρηματίζεις, κἂν ἀπὸ ἀνδρός· συμπολῖτις τῶν δικαίων καὶ ἁγίων· εἴπερ ἐμμενοῦμεν ταῖς θείαις ὁμολογίαις ἕως τέλους. Νῦν δὲ λιπαρῶ καὶ παραινῶ, ὑπομονητικῶς σε ἐνεγκεῖν τὴν ἐξορίαν καὶ ἐρημίαν πάντων, ἀναθεωροῦσαν τὰ οὐράνια· εἰδυῖαν τὸ ἐπὶ γῆς παίγνιον καὶ ὠκύμορον. Μετὰ σοῦ ὁ φύλαξ σου τῆς ζωῆς ἄγγελος· Χριστὸς αὐτὸς, ὁ εἰπών· *Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐλευσόμεθα, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν.* Ἐνδὲ ὑπομιμνήσκω· σεαυτὴν περιποιοῦ, δίαιταν παρακλητικωτέραν ἀσπαζομένη. Οὐ γὰρ καιρὸς ἐγκρατείας ἄρτι τοσοῦτον, ὅσον τὸ πρότερον. Καὶ τέλος, προσεύχου περὶ ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ· ὡς ἂν τοῖς λόγοις τὸν βίον συναρμόσοιμι.

tuis, quæ præcessere : ex plurima supplicatione ac prece : ex beneficentissima tua erga monachos voluntate ? Non periere fructus, etsi concussi paululum : tuam illam virtutis turrim non subvertit serpens inimicus, quanquam morsum intulit. Repulsa irrisorum invidia est : exciderunt conviciatorum nugæ : vicit Christus in te et per te, o femina egregia, o martyrii cupida, et, quod tertium est, o mater mea : nam eo te nomine appello in spiritu, ut certaminis sociam, et conjunctiorem iis quæ carnis sunt visceribus. Sic enim eos spiritus novit copulare, quos ipse genuerit. Novi labores tuos : novi quot animo molestias hauseris, quæ, cum a mundo avulsa es, toleraris. Sed confidito : plurima tibi merces in cœlo : Christi sponsa diceris, etsi post conjugium : justorum ac sanctorum civis, si quidem ad finem usque in divina confessione perstemus. Nunc vero obsecro et hortor ut æquo animo exsilium feras, rerumque omnium penuriam, cœlestium contemplatione : cum probe intelligas, quidquid terrenum est, ludicrum esse et cito periturum. Tecum custos vitæ tuæ angelus, Christus ipse qui dixit : *Ego et Pater veniemus, et mansionem apud eum faciemus* [93]. Unum vero moneo : ut valetudini consulas, suaviorem amplexa vivendi normam. Neque enim nunc tempus abstinentiæ tam rigidæ est, quam antea exstitit. Denique pro me peccatore preces funde, ut cum sermonibus via mea consentiat.

Ξθ'. — *Εὐφημία ἐγκλείστη.* [υογ'.]

LXIX. — *Euphemiæ inclusæ.*

Ut Christo sponso suo, tota mente serviat.

Εἰ καὶ ἐλλείπομεν συχνότερον τῇ τιμιότητί σου ἐπιστέλλειν· ἀλλ' οὖν τοῦ μεμνῆσθαι αὐτῆς ἐν Κυρίῳ, οὐκ ἐπιλελήσμεθα· διὰ τὸ κοινωνικὸν τῆς προθέσεως, καὶ τὸ ἐπιδοτικὸν τῆς προαιρέσεως. Ὃ ἱκανῶς ἔχει, ὡς μανθάνω, ἀπὸ πρώτης ἡλικίας ᾑρετίσω τὸν σταυροφόρον βίον· καὶ ἔτι τὴν φρουρητικὴν διαβίωσιν. Καὶ ἡλίκον σου τὸ ἐγκώμιον, νύμφη Χριστοῦ. Ἀλλ' ὑπομιμνήσκω περιέπων σε πνευματικῶς, ὡς ἀδελφήν. Ἐπείχθητι, κυρία, ἐπείχθητι θεραπεῦσαί σου τὸν Νυμφίον. Ἡ νυμφευθεῖσα, πάσης σχέσεως ἑαυτὴν ἀποδιίσταso, ὅλην τὴν καρδίαν, καὶ ψυχὴν, καὶ ὅλην τὴν διάνοιαν ἐρωτικῶς πρὸς τὸν ἑαυτῆς Νυμφίον ἔχουσα. Εἰ τοῦτο ἐπὶ τοῦ φθαρτοῦ καὶ ῥέοντος ἔχει· πόσῳ οὖν μᾶλλον ἐπὶ τοῦ ἀφθάρτου καὶ ἀθανάτου ; Οὕτως ὀφείλομεν (κοινὸς ὁ λόγος) καὶ ἡμεῖς διακεῖσθαι πρὸς τὸν Κύριον καὶ Δεσπότην, καὶ μὴ λαμβάνειν κόρον τοῦ πόθου αὐτοῦ· καὶ ἐν τούτῳ ἐξίστασθαι πάσης ἡδονῆς φθοροποιοῦ. Ὅτι καὶ αὐτὸς ἐρωτικῶς πρὸς ἡμᾶς ἔχεται· καὶ οἱονεὶ ἐξίσταται τῇ ὑπεραπείρῳ ἀγαπήσει. Μὴ γὰρ οὐ διὰ σὲ, Θεὸς ὤν, δούλου μορφὴν ἀνέλαβεν, ἣν νῦν ἀτιμάζουσιν οἱ Εἰκονομάχοι ; μὴ οὐχ ἐπτώχευσε πλούσιος ὤν ; μὴ οὐχ ὑπέμεινε τὰ θλιβερὰ ἅπαντα, ὕβρεις, ἐμπτύσματα, ῥαπίσματα, μάστιγας, σταυρὸν καὶ θάνατον ; Οὕτως ὀφείλει ἑκάστη ψυχὴ διατίθεσθαι· ὡς ὑπὲρ αὐτῆς μόνης, κἂν ὑπὲρ πάσης, τὰ παθήματα, καὶ στέργειν καὶ ἀγαπᾷν, καὶ ἐφίεσθαι ἐξίσου ἀντι-

Etsi omisimus crebriores ad reverentiam tuam litteras mittere ; at non desiimus ejusdem meminisse in Domino, tum ob instituti communionem, tum ob voluntariam novi propositi accessionem. Quod per se maximum est, a prima ætate, ut intelligo, vitæ normam arripuisti, in qua tollenda crux : ac præterea sponte inclusa degis ævum. Proh quanta tua commendatio est, Sponsa Christi ! Unum tamen suggero tui spiritaliter curam gerens, tanquam sororis. Admitere, domina, admitere Sponsum tuum demereri. Tanquam nupta, omnem exue affectum, pectus omne, omnem animum, cogitationem omnem amoris impulsu transferens in Sponsum tuum. Quod si in mortali ac perituro id accidit, quanto magis in sempiterno et immortali ! Sic debemus, pari ratione, et nos erga Dominum et magistrum affici, nec ullam illius amandi satietatem capere ; atque eam ob rem omni carere exitiosa voluptate. Nam et ipse peramans nostri est, ac veluti extra se fertur incredibili charitate. Annon enim propter te, cum Deus esset, servi formam accepit, quam nunc Iconomachi dedecore afficiunt ? non vixit inops, cum dives esset ? non perpessu aspera omnia pertulit ? contumelias ? sputa ? alapas ? verbera ? crucem ac necem ? Sic quamlibet animam esse affectam decet (quippe pro ipsa sola, perinde ac pro omnibus hæ perpessiones

[93] Joan. XIV, 23.

Digitized by Google

susceptæ sunt), ut et concupiscat, et amet, et ex æquo pati vicissim gestiat. Ac si fortasse nullus sit ista perferendi locus, propositum vicem operis ac laudem habet, Deo optimo sic remunerante. Hæc sunt a me prolata, non quasi non ante oculos habeas, sed quod mihi tecum in Domino mens una sit.

πεπονθέναι. Κἂν τυχὸν οὐ παραχωρῆται ὑπεῖσαι ταῦτα· καὶ ἡ πρόθεσις ἀποδέδεκται εἰς ἔργον· οὕτω τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ φιλοτιμουμένου. Ταῦτα οὐχ ὡς οὐκ ἐχούσης σου ἔναυλα· ἀλλ' ὡς συμψυχῶν σοι ἐν Κυρίῳ.

LXX. — *Theophilo Ephesi.*

Ο'. — *Θεοφίλῳ τῆς Ἐφέσου.* [υος'.

Gratulatur, tanquam confessori perillustri. (Baron. an. 816, n. 42.)

Cum epistolam fenori dedissem, exspectabam ut debitum charitatis reciperem : sed quia non accepi, cupio et iterum fenerari. Dulce enim mihi valde hoc fenus, id est, cum sacro capite tuo colloqui, Christi causa patiente, vel potius confessoris instar coronato et exornato. Non enim quibus oculis videt mundus, iisdem mens cernit, Deum ac divina conspiciens. Ille siquidem corruptibilia et pereuntia nomen bonorum obtinere censet, male judicans et perverse : hæc vero illam ac solam beatitatem censet, quæ non istis finibus definit voluptatem, sed venturum in ævum reposita est, ad interminatæ fructum jucunditatis. Hoc modo sanctitatis tuæ res intuens miser, gaudeo et gratulor, desideratissime. Contempsisti gloriam terrenam : elegisti cum Christo humilia et contemptibilia, imo vero tribulationem et angustias, verbera et exsilia. Quam beata sunt quæ gessisti! Quam laudanda quæ passus! Orienti Occidentique celebrata, in cœlis descripta, angelos exhilarantia, confessores ac martyres oblectantia, dæmones, et his sensu ac moribus similes Iconomachos, pungentia! Merito igitur tibi gratulor, princeps Patrum. Sed peto ut pro me etiam ores misero undequaque, ut a vestigiis vestris consectandis non aberrem.

Δανείσας τὸ γράμμα, ἀπεκαραδόκουν λήψεσθαι τὸ χρέος τῆς ἀγάπης· ἀλλ' ἐπεὶ οὐκ εἴληφα, φιλῶ καὶ αὖθις δανεῖσαι. Ἡδὺ γάρ μοι τὸ δάνειον λίαν· ἡγουν τῇ σῇ ἱερᾷ κορυφῇ διαλέγεσθαι, διὰ Χριστὸν πασχούσῃ, μᾶλλον δὲ ὁμολογητικῶς στεφανουμένῃ τε καὶ καλλωπιζομένῃ. Οὐ γὰρ οἷς ὀφθαλμοῖς βλέπει κόσμος, τούτοις ἀθρεῖ καὶ νοῦς ὁρῶν Θεὸν καὶ θεία. Ὅτι ὁ μὲν τὰ φθειρόμενα καὶ ἀπολλύμενα οἴεται τῶν ἀγαθῶν μοῖραν τυγχάνειν, κακῶς εἰδὼς καὶ πεπλανημένως· ὁ δὲ ἐκεῖνο καὶ μόνον κρίνων μακάριον, ὃ οὐκ ἐνταῦθα τὴν εὐπάθειαν ὁρίζει· ἀλλ' εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα ἐναποθησαυριζόμενον, εἰς χαρὰν ἀπέραντον θυμηδίας. Οὕτω τὰ κατὰ τὴν ἀγιωσύνην σου ἐγὼ ὁ τάλας ὁρῶν, χαίρω καὶ συγχαίρω, τριπόθητε. Περιεφρόνησας δόξης ἐπιγείου· εἵλου σὺν Χριστῷ τὰ ταπεινὰ καὶ ἐξουθενημένα· μᾶλλον δὲ θλῖψιν καὶ στενοχωρίαν, πληγὰς καὶ ἐξορίας. Ὡς μακάριά σου τὰ πρακτέα! ὡς αἰνετά σου τὰ παθήματα! Ἀνατολῇ καὶ Δύσει διαβοώμενα, ἐν οὐρανοῖς ἀπογραφόμενα, ἀγγέλους εὐφραίνοντα, ὁμολογητὰς καὶ μάρτυρας ἡδύνοντα, δαίμονας καὶ τοὺς τούτοις ὁμόφρονάς τε καὶ ὁμοτρόπους Εἰκονομάχους στίζοντα! Εἰκότως οὖν σοι συναγάλλομαι, πρωτοπάτορ. Ἀλλ' αἰτῶ δέεσθαί σε καὶ περὶ ἐμοῦ τοῦ κατὰ πάντα οἰκτροῦ· ὡς ἂν μὴ ἀποπεσεῖν με τῆς κατ' ἴχνος ὑμῶν παραστάσεως.

LXXI. — *Naucratio filio.*

ΟΑ'. — *Ναυκρατίῳ τέκνῳ.* [υπγ'.]

Impie et crudeliter ab Iconomachis gesta exponuntur : orthodoxorum in iis ferendis constantia prædicatur. (Baron. an. 820, n. 1.)

Serius ad te scripsimus, dilecte fili : sed quia fervet hic etiam persecutio, plagæ, vincula, carceres : ita ille qui nos detinet, spirat furorem et minas, et hic aut illic inventos pios comprehendit ac divexat. Qui quidem in urbem proficiscens; ibi enim nunc agit; dicere non dubitavit : Rogabo imperatorem, ut mecum ducam regium ministrum, qui aut capite penitus obtruncet, aut linguam abscindat. Equidem nescio an verba ad exitum pervenerint. Ob hanc quidem causam nos omnia jam disposuimus, conjecturam ex alio etiam capientes, hominis scilicet perversitate et concursu episcoporum : quandoquidem adsunt, ut fertur, quo tale aliquid perficiatur. Minister vero timore et metu perculsus (graves enim antea minas impiorum dux intentarat, morte proposita si vel levissimi errati reus inventus esset) chartam et atramentum nobis dare omnino reformidavit. Hinc tarditas. Accessit ad impedimentum, quod audieram te ex carcere eductum esse : sed et Sardensem, qualis non de-

Ὠψίσθημεν ἐπιστεῖλαί σοι, τέκνον ἠγαπημένον· ἀλλ' ὅτι καὶ ἐνταῦθα διωγμὸς ζέων, πληγαί, δεσμά, φυλακαί· οὕτω τοῦ κατέχοντος ἡμᾶς πνέοντος θυμοῦ καὶ ἀπειλῆς, καὶ τοὺς ὧδε κἀκεῖσε εὑρισκομένους εὐσεβεῖς συλλαμβάνοντός τε καὶ κολάζοντος. Ὅς γε καὶ ἀπαίρων ἐν ἄστει· αὐτόθι γὰρ νῦν διατρίβει· οὐκ ὤκνησεν εἰπεῖν, ὅτιπερ Ἐξαιτήσομαι τὸν βασιλέα, βασιλικὸν συνεπᾶραι, εἰς τὸ πάντως ἀποκεφαλίσαι, ἢ καὶ γλωσσοκοπῆσαι. Οὐκ οἶδα μὲν εἰ ὁ λόγος εἰς πέρας ἔλθοι. Ἐφ' ᾧ ἡμεῖς μὲν τὰ συντακτήρια ἤδη ἐποιησάμεθα· καὶ ἄλλως στοχαζόμενοι ἔκ τε τῆς κακοηθείας τοῦ ἀνδρὸς, καὶ τῆς συνδρομῆς τῶν αὐτόθι ἐπισκόπων· ἐπείπερ, ὡς φασι, πάρεισιν, ὅτι τοιοῦτόν τι ἀποτελεσθείη. Ὁ δὲ ὑπηρέτης ἔμφοβος καὶ ἔντρομος γενόμενος· ἐπείπερ ἦν καὶ προαπειλούμενος σφόδρα πρὸς αὐτοῦ τοῦ ἀσεβάρχου, εἰ εὑρεθείη κἂν τι μικρὸν ὑπαίτιος, μηκέτι ζῆν· ἔδεισε παντάπασιν ἐπιδοῦναι ἡμῖν χάρτην καὶ μέλαν. Ἐντεῦθεν ἡ βραδυτής. Ἔπειτα προσεγένετο εἰς ἐμπόδιον καὶ ἀκοὴ τοιαύτη· ὅτι τοι αὐτὸς ἐκ-

Digitized by Google

θης τῆς φυλακῆς· ἀλλ' ὅτι καὶ δι' ἀνοσιουργίαν τινὰ ὁ Σάρδης, ποῖος, οὐχ ὡρισμένως, ἐκαρατομήθη. Ἐξ ἀμφοτέρων οὖν ἡ ὑποκράτησις. Ὅμως ὅτι ἠξιώθημεν οἱ ταπεινοὶ καὶ αὖθις ῥῆξαι φωνὴν εἰς τὰ ὦτά σου, γνωρίζοντές σοι ὅτι ἐρρώμεθα σώματι, εἴη δὲ εἰπεῖν καὶ πνεύματι, εὐχαῖς ὑμῶν ἁγίαις, σὺν τοῦ μακαρίου μου Πατρός.

A finiebatur, ob nefarium aliquod facinus capite plexum fuisse. Utraque igitur ex causa distulimus. Humilibus tamen nobis concessum est, ut auribus tuis vox nostra rursum insonet, significans tibi nos corpore valere ; dicere autem liceat, etiam spiritu, sanctis precibus vestris cum beato meo Patre.

Πρὸς ἃ δὲ αὐτὸς ἐσήμανας, τί εἶπω, καὶ τί λαλήσω, ἢ ὅτι κατὰ τὸ χαλεπὸν τῆς αἱρέσεως ἀκόλουθος καὶ ὁ πικρὸς διωγμός ; Τί γὰρ βούλει ὁρᾶν, ἐπὰν ὁ Χριστὸς ἥρνηται δι' ὕβρεως τῆς ἁγίας αὐτοῦ εἰκόνος ; Οὐχὶ αἵματα κενούμενα, καὶ σάρκας τεμνομένας ; οὐ θλίψεις καὶ στενοχωρίας ; οὐ δεσμὰ καὶ φυλακὰς, καὶ ἄλλην παντοίαν κάκωσιν ; οὐχὶ *σκεύη ὀργῆς κατηρτισμένα εἰς ἀπώλειαν*, ὧν εἷς ὃν εἶπας ; Καὶ ἔτι ὄψει, ἀδελφὲ, δεινότερα, ἐπὰν μακροχρονῇ ἡ αἵρεσις. *Ἀλλὰ μακάριοι οἱ ὑπομένοντες· ὅτι αὐτῶν ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.* Ἤδη οἱ χοροὶ τῶν ὁμολογητῶν, τῶν μαρτύρων, ἀγάλλονται, εὐφραίνονται· οὓς μὲν διὰ θανάτου αἰσίου ὑποδεχόμενοι· οὓς δὲ ἐπαλείφοντες ἀοράτως ταῖς ἐπισκέψεσι. Καὶ τί λέγω μάρτυρας; αὐτὸς Χριστὸς ὁ μαρτυρούμενος, χαίρων τε καὶ συναθλῶν ἐστιν ἑνὶ ἑκάστῳ τῶν ὁμολογούντων. Εἰ μὴ γὰρ οὕτως, οὐκ ἂν ἔφερον οἱ φέροντες τὰ παρόντα γενναίως· οὐκ ἂν καὶ γυναῖκες ἠνδρίζοντο κατὰ τὰς πάλαι ἁγίας· οὐκ ἂν καὶ λαϊκοὶ καὶ συγκλητικοὶ ἀπεδύοντο πρὸς τοὺς ἀγῶνας· οὐκ ἂν καὶ κόραι κατεφρόνουν ὄψεως ἀῤῥένων ἀσεβούντων· οὐκ ἂν ἐδείκνυντο παντοχοῦ δημόσιοι φυλακαὶ, καὶ ἐπληροῦντο ἔρημοι, ὄρη τε καὶ νάπαι καὶ σπήλαια, τῶν διὰ Κύριον πεφυγαδευμένων· οὐκ ἂν ἐκωδωνεῖτο ἡ ὑπ' οὐρανὸν, τέλος εἰπεῖν. Ὥστε πιστεύονται ἐναργῶς ὅτι Χριστὸς δεδίωκται· ὥστε ἐλπιστέον ὁμοῦ καὶ προθυμητέον, ὅτι σείσει πᾶς τις ἐν ἀληθείᾳ πιστεύων πᾶν ὁτιοῦν κολαστικὸν μετὰ Χριστοῦ καὶ σὺν Χριστῷ. Τοιαῦτα τὰ ἡμέτερα διηγήματα. *Ἀκουσάτωσαν πραεῖς καὶ εὐφραν θήτωσαν.* Ἀκουέτω Ἀνατολὴ καὶ Δύσις τὰ ἐν Βυζαντίῳ, καὶ αἰνείτω. *Ὅπου ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία, ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις.* Ὅδε ἑνστασις ἀθλητική· ὧδε αἷμα ῥεῖ ἅρδον τὴν Ἐκκλησίαν Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ποτισμῶν τοῦ ἐν Ἐδὲμ παραδείσου. *Ζῶ ἐγὼ, λέγει Κύριος, ἀλλ' ἢ τοὺς δοξάζοντάς με δοξάσω· καὶ ὁ ἐξουθενῶν με ἀτιμασθήσεται.* Ἀπόγραφε καὶ σὺ ὅστις ἂν εἴης ζηλῶν τῷ Κυρίῳ, τὰ νεουργὰ, μᾶλλον δὲ θεουργὰ, μαρτύρια· ὡς ἂν εἰδεῖεν οἱ μεταγενέστεροι, ὅτι ὁ Θεὸς ὄντως ἐν ἡμῖν ἐστι· καὶ ζῇ τὸ σπέρμα τῶν δικαίων· καὶ Χριστοφορεῖ τὸ χρυσοῦν γένος τῶν μαρτύρων· *οὗ πύλαι ᾅδου οὐ κατίσχυσαν, οὔτε κατισχύσειαν*· ὡς ἡ ὑπόσχεσις τοῦ ἀψευδοῦς. *Σκληρόν σοι*, φησὶ, *πρὸς κέντρα λακτίζειν*, καὶ ἀλλοίως οὐκ ἔστιν. Ἐγὼ μὲν ὁ τάλας ταῦτα προσφωνῶ. Σὺ δὲ, ὦ παῖ ἱερὲ, ἀντιδίδου μοι τὰς εὐχάς. Ἄσπασαι τοὺς συναμολογητάς σου κατ' ὄνομα καὶ συμμαθητάς· καὶ οὐ μόνον τούσδε, ἀλλ' εἰ φθάζεις καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας τοὺς ἐκλεκτοὺς τοῦ Θεοῦ· τοὺς ἐκλελογισμένους ἀπὸ μυριάδων· τοὺς

Ad ea vero quæ indicasti, quid dicam, aut quid loquar, nisi quod hæreseos atrocitati congruat acerbitas persecutionis ? Quid enim videre velis, quando Christus negatur per sanctæ imaginis suæ contumeliam ? Annon fluentem sanguinem, carnesque concisas ? non afflictiones et angustias ? non vincula et carceres, et alias omnis generis vexationes ? non *vasa iræ præparata in interitum*[94], ex quibus unus est quem dixisti ? Et videbis, frater, etiam graviora, si diutius duret hæresis. *Sed beati qui sustinent, quoniam ipsorum est regnum cœlorum*[95]. Jam chori confessorum, martyrum exsultant, lætantur, alios quidem per legitimam mortem suscipientes, alios invisibiliter consolantes et confirmantes. Et quid martyres dico ? Christus ipse, quem martyres confitentur, gaudens et una certans adest unicuique confitentium. Nisi enim ita res esset, haudquaquam perferrent qui præsentia strenue perferunt : haudquaquam mulieres virilem animum gererent ad exemplum antiquarum sanctarum : haudquaquam et laici et senatores ad agones prosilirent : haudquaquam puellæ ipsæ impiorum marium aspectum contemnerent : haudquaquam ostenderentur ubique publicæ custodiæ; nec refertæ essent solitudines et montes et silvæ et speluncæ iis qui propter Dominum ejecti sunt : non denique, ut concludam, universa concuteretur terra. Quare manifesto credunt persecutionem pati Christum ; sperandumque simul et audendum : ut supplicia quævis in veritate credens, cum Christo, et adjuvante Christo, quisque sustineat. Hæc sunt quæ narramus. *Audiant mansueti et lætentur*[96]. Audiat Oriens et Occidens ea quæ apud Byzantium fiunt, et laudem dicat. *Ubi abundavit delictum, superabundavit gratia*[97]. Hic pugilum certamen, hic sanguis fluit Ecclesiam Christi rigans uberius quam paradisus Edem irrigabatur. *Vivo ego, dicit Dominus, quoniam glorificantes me glorificabo : et qui me spernit, erit inglorius*[98]. Describe et tu, quisquis es zelum Domini habens, nova, seu potius divina martyria : ut sciant posteri, quia Deus vere in nobis est, vivitque semen justorum, et Christum gerit aureum genus martyrum, adversus quod *portæ inferi non* prævaluerunt[99] : nec *prævalebunt*, quemadmodum promisit qui verax est. *Durum est*, inquit, *tibi contra stimulum calcitrare*[1], et aliter esse nequit. Ego quidem infelix hæc dico. Tu vero, sacer fili, rependo mihi tuas preces. Saluta nominatim confessores qui tecum sunt, et condiscipulos ; neque hos tantum, sed si possis, et alios

[94] Rom. ix, 22. [95] Matth. v, 10. [96] Psal. xxxiii, 3. [97] Rom. v, 20. [98] I Reg. ii, 30 [99] Matth. xvi, 18. [1] Act. xxvi, 24.

Digitized by Google

omnes electos Dei, electos ex millibus, lumina mundi, vasa misericordiæ, Deo utiles, desideratos Trinitati : quorum precibus salvemur et nos indigni. Te cum omnibus salutat qui mecum est.

A ἐν κόσμῳ φωστῆρας, τὰ σκεύη τοῦ ἐλέους, τοὺς χρησίμους Θεῷ, τοὺς ἐφετοὺς τῇ Τριάδι· ὧν εὐχαῖς σωθείημεν καὶ ἡμεῖς οἱ ἀνάξιοι. Σὲ σὺν πᾶσι καὶ ὁ σὺν ἐμοὶ ἀσπάζεται.

LXXII. — *Nicolao filio* (*).

ΟΒ'. — *Νικολάῳ τέκνῳ.* [υπε'.]

De sanctis imaginibus. Quatuor genera argumentorum pro catholica de imaginibus doctrina : Natura corporis : Historia : Patres : Synodi. Frustra adversarios argumenta eorumdem generum obtendere.

Quandoquidem nosse aves, Nicolae frater, quibus quatuor argumentis circa venerandam Christi imaginem veritas confirmetur : sic habeto, physico dogmate, vetere historia, sanctorum vocibus, synodica acclamatione.

Ἐπειδὴ φιλοπευστεῖς μαθεῖν, ἀδελφὲ Νικόλαε, ἀπὸ ποίων τεσσάρων ὑποθέσεων ἡ περὶ τὴν σεπτὴν εἰκόνα Χριστοῦ ἀλήθεια κρατύνεται· ἴστεον, ἀπὸ φυσικοῦ δόγματος· ἀπὸ ἀρχαίας ἱστορίας· ἀπὸ φωνῶν ἁγίων· ἀπὸ συνοδικῆς ἐκφωνήσεως

Quomodo physico dogmate? Quoniam hæc natura est corporis ut tactum et colorem admittat : quod vero tactum et colorem admittit, idem circumscribi, hoc est, in effigie delineari potest. Tale autem corpus est Christi, quemadmodum et nostrum, contrectabile et coloratum. Ac sane scriptum est : *Et quicunque tetigerunt* eum, *salvi facti sunt* [1]. Et alibi : *Et facta est species vultus ejus altera* [2]. Itaque depingitur secundum corporis formam : illæsa interim ratione incircumscripti, quæ ejusdem divinitati competit : quandoquidem neque ego, licet corpore circumscriptus, necessario et secundum animum, qui cerni oculis nequit, circumscriptus sum : neque, quoniam corpus quidem meum circumscriptum est, animus autem incircumscriptus; unus in duos divisus est. Sic multo magis nec Christus partitionem divisionemve patitur, eo quod corporali forma depingitur.

B Πῶς ἀπὸ φυσικοῦ δόγματος; Ὅτι αὕτη φύσις σώματος ἁφῇ καὶ χροιᾷ ὑποπίπτει· τὸ δ' ἁφῇ καὶ χροιᾷ ὑποπίπτον, περιγραπτόν· ἤγουν ἐξεικονιζόμενον. Τοιοῦτον δὲ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, καθάπερ καὶ τὸ ἡμέτερον, ἁπτὸν καὶ ὑπόχροιον. Καὶ γοῦν γέγραπται· *Καὶ ὅσοι ἂν ἥπτοντο αὐτοῦ, ἐσώζοντο.* Καὶ ἐτέρωθι· *Καὶ ἐγένετο τὸ εἶδος τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἕτερον.* Οὐκοῦν ἐγγράφεται κατὰ τὸν τοῦ σώματος χαρακτῆρα· μηδὲν πεπονθὼς εἰς τὸ ἀπερίγραπτον αὐτοῦ τῆς θεότητος· ὅτι μηδὲ ἐγὼ σώματι περιγραφόμενος, ἐξ ἀνάγκης καὶ κατὰ τὴν ἀθέατον ψυχὴν συμπεριγέγραμμαι· οὐδὲ, ἐπειδὴ τὸ μὲν σῶμά μου περιγραπτὸν, ἡ δὲ ψυχὴ ἀπερίγραπτος· ὁ εἷς εἰς δύο τέτμηται. Οὕτω πολλῷ μᾶλλον οὐδὲ Χριστὸς τομὴν ἢ διαίρεσιν ὑφίσταται διὰ τὸ ἐξεικονίζεσθαι αὐτὸν σωματικῷ χαρακτῆρι.

Quomodo ab historia vetere? Quoniam universus orbis ab ipso Christi ascensu venerandam ipsius imaginem in sacris templis depictam exhibet. Quo quid esse possit ad demonstrandam veritatem illustrius? siquidem est res ipsa multo quam oratio certior, locupletiorque testis visus est quam auditus.

Πῶς ἀπὸ ἀρχαίας ἱστορίας; Ὅτι ἡ ὑπ' οὐρανὸν ἀπ' αὐτῆς ἀναλήψεως Χριστοῦ, τὴν σεπτὴν αὐτοῦ εἰκόνα ἐν τοῖς ἱεροῖς ναοῖς ἐγγεγραμμένην ὑποδείκνυσιν. Οὗ τί ἂν γένοιτο εἰς ἀπόδειξιν ἀληθείας ἐναργέστερον; εἴπερ ἔργον λόγου βεβαιότερον, καὶ ὀφθαλμὸς μάρτυς ἀκοῆς ἀξιοπιστότερος.

Quomodo a sanctorum vocibus? Quoniam alicubi sane coryphæus apostolorum Petrus ait : « Profer imaginem Domini nostri Jesu Christi, et eamdem insculpe in turricula : ut intelligant populi quam Dei Filius formam assumpserit [3]. » Alicubi vero magnus Basilius dicit : « Depingatur in tabula et certaminum præses Christus [4]. » Quibus videlicet omnes sancti consentiunt.

Πῶς ἀπὸ φωνῶν ἁγίων; Ὅτι ποῦ μὲν ὁ κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων Πέτρος λέγει· « Ἐξένεγκον τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐντύπωσον αὐτὴν ἐν τῷ πυργίσκῳ· ἵνα ἴδωσιν οἱ λαοὶ οἷαν μορφὴν ἀνέλαβεν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ· » ποῦ δὲ ὁ μέγας Βασίλειος φάσκει· « Ἐγγραφέσθω τῷ πίνακι καὶ ὁ τῶν παλαισμάτων ἀγωνοθέτης Χριστός. » Οἷς συνομοφρονοῦσι δηλαδὴ πάντες οἱ ἅγιοι.

Quomodo a synodica acclamatione? Quoniam quæ post sextam œcumenicam synodum congregata est, hæc habet : « Jubemus deinceps, loco agni veteris, erigi imaginem Domini ac Servatoris nostri Jesu Christi [5].

D Πῶς ἀπὸ συνοδικῆς ἐκφωνήσεως; Ὅτι ἡ μετὰ τὴν ἕκτην οἰκουμενικὴν σύνοδον συναθροισθεῖσα, τάδε φησίν· « Ὁρίζομεν τοίνυν ἀπὸ τοῦ νῦν, ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ ἀμνοῦ, ἀναστηλοῦσθαι τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Si vero dixerint et Iconomachi, iisdem quatuor argumentis suum ipsorum dogma stabiliri; ostendant, exempli gratia, in primo causæ capite, quemadmodum id verum sit. An corpus tale dicunt quale veritas exhibuit, annon? Si enimvero tale; vel inviti confitebuntur depingi Christum. Si

Εἰ δὲ λέγοιεν καὶ οἱ Εἰκονομάχοι ταῖς αὐταῖς τέσσαρσιν ὑποθέσεσι τὸ ἑαυτῶν κρατύνειν δόγμα· δειξάτωσαν οἷον ἐπὶ τοῦ πρώτου κεφαλαίου, ὅπως τοῦτο. Πότερον σῶμα τοιοῦτον λέγουσιν οἷον ὑπέδειξεν ἡ ἀλήθεια, ἢ οὔ; Εἰ μὲν τοιοῦτον, καὶ μὴ βουλόμενοι, συνομολογήσουσιν ἐξεικονίζεσθαι Χριστόν. Εἰ δὲ οὐ

[1] Matth. xiv, 36. [2] Luc. ix, 29. [3] In *Vita S. Pancratii*, apud Bollandum, mense Aprili, die 3. [4] *Orat. in S. Barlcam.* [5] Synod. Trull. can. 82.

(*) Dogmatica.

Digitized by Google

τοιοῦτον· λειπάμενόν ἐστι πάντως λέγειν αὐτοὺς ἀναφές τε καὶ ἄχροιον· τούτων γὰρ μέσον οὐδέν· ὡς οὐδὲ ἐνύλου καὶ ἄϋλου, ὁρωμένου τε καὶ ἀοράτου. Τὸ δὲ τοιοῦτον ἀνειληφέναι τὸν Χριστὸν σῶμα λέγειν, Μανιχαίων, δοκήσει καὶ φαντασίᾳ τὴν σωτήριον Χριστοῦ οἰκονομίαν φληναφούντων γεγενῆσθαι. Ἐπὶ τοῦ δευτέρου, κἂν αὐτοὶ σιωπῶσι τὴν ἀλήθειαν, οἱ λίθοι κεκράξονται, τὴν ὑφ' ἡλίῳ τῇ εἰκόνι Χριστοῦ περιαστράπτεσθαι. Ἐπὶ τοῦ τρίτου· οἱ τῷ κορυφαίῳ Πέτρῳ, καὶ τῷ μεγάλῳ Βασιλείῳ ἀντιδιατιθέμενοι, τῆς αὐλῆς Χριστοῦ παντάπασιν ἀλλότριοι. Ἐπὶ τοῦ τετάρτου· ἡ ἐν Βλαχέρναις παρ' αὐτοῖς λεγομένη σύνοδος κατὰ τῆς εἰκόνος Χριστοῦ, πολὺ μεταγενεστέρα τῆς μετὰ τὴν ἕκτην συναθροισθείσης ὑπὲρ τῆς εἰκόνος Χριστοῦ. Καὶ ἡ μὲν ἀποδεδεγμένη παρὰ τοῖς πέντε πατριάρχαις· ἡ δὲ ἀναθεματιζομένη παρὰ τοῖς τέσσαρσιν ὡς Χριστομάχος. Ἔπειτα καὶ ἡ ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον, ὡς ὁμόφρων τῇ μετὰ τὴν ἕκτην συνόδῳ, εὐπρόσιτος παρὰ τοῖς πέντε· ἡ δὲ νῦν ἀθροισθεῖσα ἐπὶ βεβαιώσει τῆς ἐν Βλαχέρναις κατὰ τῆς εἰκόνος Χριστοῦ, ἀπόπτυστος ὡς κἀκείνη. Αὕτη τοιγαροῦν σύντομος ἀπόδοσις τῆς ἀληθείας, καὶ ἔλεγχος τῶν ἐναντίων.

A vero tale non est; reliquum omnino est ut dicant iidem: non esse illud tactui aut colori obnoxium, nam inter hæc medium nihil interest, ut neque inter id quod materia constat, et id quod expers materiæ est; inter id quod videtur, et id quod videri nequit. Tale autem dicere a Christo corpus assumptum, Manichæorum est, specie tenus et in phantasmate salutarem Christi dispensationem factam esse stulte nugantium. Ad secundum: quantumvis illi veritatem silentio premant, lapides inclamabunt universum orbem Christi imagine collustrari. Ad tertium: qui coryphæo Petro, et magno Basilio adversantur, sunt illi prorsus ab ovili Christi alieni. Ad quartum: Synodus illa quam isti in Blachernis vocant, adversus Christi imaginem, multo posterior est ea quæ post sextam coacta est pro Christi imagine. Atqui hæc quidem recepta est a quinque patriarchis: illa autem a quatuor anathemate damnata, tanquam inimica Christo. Deinde et Nicæna altera, utpote ei consentiens, quæ post sextam dicitur, facile a quinque admittitur: quæ vero nunc congregata est ad confirmationem illius quæ in Blachernis appellatur, adversus imaginem Christi; detestabilis, uti et illa, est. Hæc igitur compendiaria expositio veritatis, et adversariorum confutatio est.

B

ΟΓ'. — *Ναυκρατίῳ τέκνῳ.* [υκα.']

LXXIII. — *Naucratio filio.*

De Leonis Armeni orthodoxorum persecutoris immanissimi onere. (Baron. an. 821, n. 23.)

Τὸ μὲν ἱερὸν γράμμα φησί· *Φωνὴ ἐν Ῥαμᾷ ἠκούσθη, θρῆνος καὶ ὀδυρμὸς πολύς. Ῥαχὴλ κλαίουσα τὰ τέκνα αὐτῆς, καὶ οὐκ ἤθελε παρακληθῆναι.* Ἐγὼ δὲ ὁ τάλας μεθαρμόσας τὴν φωνὴν, ἐκεῖνο ἂν εἰκότως φράσαιμι· Χαρᾶς εὐαγγέλια ἠκούσθη ἡμῖν παρὰ τῆς τιμιότητός σου· ἐφ' ᾧ σκιρτᾷν ἔστιν, οὐ τὴν πόλιν τήνδε, ἢ τήνδε· ἀλλὰ σχεδὸν εἰπεῖν ἅπασαν τὴν ὑπ' οὐρανόν· ὅτι καθεῖλε Κύριος, οὐ τὸν Σηὼν βασιλέα τῶν Ἀμορραίων· οὐδὲ τὸν Ὢγ βασιλέα τῆς Βασὰν, βασιλεῖς μικροὺς, καὶ μικρὸν μέρος τῆς οἰκουμένης ἐκθλίβοντας· ἀλλὰ τὸν νεοφανῆ καὶ μέγαν δράκοντα, καὶ πολλὴν οἰκουμένην λητζοντα· τὸν σκολιὸν ὄφιν καὶ συρίζοντα βλάσφημα· τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως· τὸ σκεῦος τῆς ὀργῆς· τὸν υἱὸν τοῦ Ταβεήλ· ἵνα μὴ λέγω Καβαλλίνου· τὸν ἀπόγονον τοῦ Ἀχαάβ· τὸ ἐξεμπλάριον Ἰουλιανοῦ· τὸ πλήρωμα τοῦ πονηροῦ· τὸν ὑβριστὴν Χριστοῦ· τὸν ἐχθρὸν τῆς Θεοτόκου· τὸν ἀντίπαλον τῶν ἁπάντων ἁγίων. Ὃν γὰρ τοὺς σεπτοὺς χαρακτῆρας ἐδίωξέ τε καὶ ἠφάνισε, δηλονότι τούτων ὁλοτελῶς ἐχθρὸς καὶ διώκτης ἐχρημάτισεν. *Εὐφραινέσθωσαν οἱ οὐρανοὶ, καὶ ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ· ῥαγήτωσαν τὰ ὄρη γλυκασμὸν, καὶ οἱ βουνοὶ δικαιοσύνην.* Πέπτωκεν ὁ ἐχθρός· συνετρίβη ὁ κόπτων ἡμᾶς. *Ἐνεφράγη στόμα λαλοῦν ἄδικα·* ἐπεσχέθη χεὶρ Ἀβεσσαλώμ· οἴχεται ὁ σκληροκάρδιος Φαραώ· καὶ οὔπω μοι καιρὸς καὶ τόπος ἐκφράσαι τὰ ἀκοῆς ἄξια τοῦ παγκακίστου δράκοντος.

C

Sacrarum litterarum verba sunt: *Vox in Rama audita est, ploratus et ululatus multus: Rachel plorans filios suos, et noluit consolari* [7]. Ego vero infelix voce commutata, jure illud dixerim: Gaudii fausta nuntia nobis audita sunt ex reverentia tua, quorum gratia exsultet, non civitas hæc aut illa, sed prope dicam quæ sub cœlo sunt universæ; quia sustulit Dominus, non Sehon regem Amorrhæorum, neque Og regem Basan, reges parvos, et parvam orbis partem vexantes [8]; sed nuper exortum magnum draconem, et magnam orbis partem populantem: tortuosum serpentem et blasphema sibilantem, abominationem desolationis, vas iræ, filium Tabeel, ne dicam Caballini; nepotem Achab, Juliani exemplar, complementum mali, contumeliosum in Christum, Deiparæ hostem, adversarium sanctorum omnium. Quorum enim sacros characteres persecutus est, et e medio sustulit; eorum procul dubio hostis penitus et persecutor fuit. *Lætentur cœli et exsultet terra* [9]: *fluant montes dulcedinem, et colles justitiam* [10]. Cecidit hostis: contritus est qui nos cædebat: *Obstructum est os loquens iniqua* [11]; repressa manus Abessalom: periit durus corde Pharao: et nondum mihi tempus nec locus, ut auditu digna eloquar de pessimo dracone.

D

Ἐκεῖνο δὲ προσθεῖην τοῖς εἰρημένοις· ὅτι ἐχρῆν τὸν ἀποστάτην τοιούτῳ τρόπῳ καθὰ γέγραφας, ἀπορ-

Hoc vero adjiciam ad ea quæ dixi: oportuisse apostatam eo quo scripsisti modo vitam abrumpere.

[7] Jerem. XXXI, 15; Matth. II 18. [8] Num. XXI XXIV et XXXIV. [9] Psal. XCV, 11. [10] Joel III, 18; Psal. LXXI, 3. [11] Psal. LXII, 12.

Digitized by Google

Oportebat noctu tenebrarum filium occumbere : oportebat eum, qui divina templa devastarat, in Domini templo nudatos in se gladios cernere : oportebat ad divinum altare confugientem non salvari, qui altare ipsum destruxerat : in eam manum, quæ extensa in sancta fuerat, sectionem inferri : in fauces quæ impia eructarant, gladium distringi : in humerum ejus qui contumeliose Christo insultabat, opportunum vulnus infligi : pro justi sanguinis effusione, injustum sanguinem spargi : pro sectione et dilaniatione membrorum atque tergorum, invisa Deo membra concidi : pro morte sancta impiam mortem exhiberi : et pro purpura centonibus indui semen inglorium. Nec vero de casu impii gaudens, quin gemens et lugens, mortis genus sugillo : sed quia malus male peribit, ut veracis est sententia [12] : et omnis qui contra Deum proterve insurgit, condigna factis capiet etiam hic. Necdum enim dico futurum et extremum ignem, quo exterminabuntur impii omnes et injusti. Quid vero post hæc? Novo Josia opus est, vel, si vis, Joviano quopiam, vel alio ex similibus, qui Domini zelo ardens, dejecta erigere studeat, divulsa coaptare, Deo reddere quæ Dei sunt [13], ut dicitur, restituere imaginem Christi et Deiparæ ac sancti cujusque : non quod conciderit unquam Christi imago, absit ! sed ut nos qui per impietatem cecidimus, suscitemur. Eum nos peccatores optamus imperatorem qui videatur et sit piissimus et a Deo promotus. Et si quidem ita sit, optimum et æterno præconio celebrandum. Sin ob peccata mea non ita, attamen nos ita in Christi confessione : non spernentes sacrum ejus carcerem, nec formidantes, aut quidquam præ Deo metuentes, ut Deus ipse hortatur. Hæc ostende confessoribus sociis tuis : quos et ex nobis saluta ; deinde et amicos et pios qui tibi probati fuerint. Utinam digni essemus quibus coram congredi liceret. Quod si non est Dei voluntas, utere, frater mi, epistola ut hinc videas et videaris. Frater tuus Nicolaus impense salutat.

A ῥῆξαι τὴν ζωήν. Ἔδει ἐν νυκτὶ τὸν τοῦ σκότους υἱὸν ἐπικαταλαβεῖν θάνατον · ἔδει τὸν τοὺς θείους ναοὺς ἐρημώσαντα, ἐν ναῷ Κυρίου ἰδεῖν τὰ κατ' αὐτοῦ ξίφη γυμνούμενα· ἔδει προσφυγόντα τῷ θείῳ θυσιαστηρίῳ μὴ σωθῆναι τὸν τοῦτο ἀφανίσαντα· κατὰ τῆς εἰς τὰ ἅγια ἐκταθείσης χειρὸς τομὴν ἐπαχθῆναι· κατὰ τοῦ λάρυγγος τοῦ ἐρευξαμένου ἄθεα, μάχαιραν διελάσαι · κατὰ τοῦ ὤμου τοῦ παλλομένου ἐφ' ὕβρει Χριστοῦ, καιρίαν πληγὴν ὑποδῦναι · ὑπὲρ ἐκχύσεως αἱμάτων δικαίων αἷμα ἄδικον χεθῆναι · ἀντὶ κοπῆς καὶ ξεσμῶν μελῶν καὶ νώτων, μέλη κοπῆναι θεοστυγῆ · ἀντὶ θανάτου ὁσίου, ἀνόσιον θάνατον ἀποδειχθῆναι, καὶ ἀντὶ πορφυρίδος ῥάκος ἐνδύσασθαι τὸ ἄτιμον σπέρμα. Καὶ οὐκ ἐπιχαιρόμενος τῷ πτώματι τοῦ ἀσεβοῦς, ἐπεὶ καὶ στένων καὶ κλαίων, κωμῳδῶ B τὸν τρόπον τοῦ θανάτου · ἀλλ' ὅτι κακὸς κακῶς ἀπολεῖται, ὡς ἡ τοῦ ἀψευδοῦς ἀπόφασις· καὶ πᾶς νεανιευόμενος κατὰ Θεοῦ ἐφάμιλλα ὧν ἔδρασεν ἀπολήψεται κἀνταῦθα. Οὕπω γὰρ λέγω τὸ μέλλον καὶ τελευταῖον πῦρ, ᾧ δοκιμασθήσεται πᾶς ἀσεβὴς καὶ παράνομος. Τί οὖν πρὸς ταῦτα; Νέου Ἰωσίου χρεία· εἰ δὲ βούλει, Ἰοβιανοῦ τινος, ἢ ἄλλου τῶν τοιούτων· ὃς ζηλῶν τῷ Κυρίῳ, σπεύσειεν ἀνορθῶσαι τὰ κατερραγμένα, συνάψαι τὰ διεστῶτα, ἀποδοῦναι θεῷ τὰ τοῦ Θεοῦ, τὸ δὴ λεγόμενον, ἀναστῆσαι τὴν εἰκόνα Χριστοῦ, τῆς τε Θεοτόκου, καὶ ἑκάστου τῶν ἁγίων· οὐχ ὅτι πέπτωκέ ποτε ἡ Χριστοῦ εἰκών, ἅπαγε· ἀλλ' ἵνα οἱ πεσόντες ἡμεῖς, τῇ ἀσεβείᾳ, ἀναστα θείημεν. Τοιοῦτον ἐπευχόμεθα οἱ ἁμαρτωλοὶ καὶ φανῆναι καὶ C ἔσεσθαι τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα καὶ θεοπρόβλητον. Καὶ εἰ μὲν οὕτως, ἄριστον καὶ εἰς αἰῶνας ὑμνούμενον. Εἰ δὲ κατὰ τὰς ἁμαρτίας μου, οὐχ οὕτως, ἀλλά γε ἡμεῖς οὕτως ἐν τῇ ὁμολογίᾳ Χριστοῦ, μὴ ὀλιγωροῦντες τῆς ἁγίας αὐτοῦ φυλακῆς · μηδέ τι ὑποπτήσσοντες· μηδὲ φοβούμενοι ἄλλο τι πρὸ Θεοῦ· ὡς αὐτὸς Θεὸς ἐγγυᾶται. Ταῦτα ὑπόδειξον τοῖς συνομολογηταῖς σου· οὓς καὶ παρ' ἡμῶν προσαγόρευσον· ἐπεὶ καὶ φίλους καὶ εὐσεβεῖς οὓς δοκιμάζεις. Ἀξιωθείημεν καὶ ἐπὶ τῆς κατ' ὄφθαλμοὺς ὁμιλίας ἐλθεῖν. Εἰ δὲ οὐ θελητὸν Θεῷ, χρῶ, ἀδελφέ μου, τῷ γράμματι· θεωρῶν ἐντεῦθεν καὶ θεωρούμενος. Ὁ ἀδελφός σου Νικόλαος θερμῶς προσαγορεύει.

LXXIV. — *Michaeli imperatori principi.*

ΟΔ'. — *Μιχαὴλ αὐτοκράτορι βασιλεῖ.* [νῃδ'.]

Novum imperatorem magnis præconiis extollit, orthodoxum ratus. (Baron. an. 821, n. 21.)

Æquum est quam maxime hoc tempore ex ore omnium, qui persecutionem passi sunt, parari laudem, primum quidem Christo universorum regi : deinde vestro, divinitus constituto imperio, per quod adepti sumus relaxationem vincti, dimissionem carcerati, consolationem afflicti, sanitatem vulnerati, libertatem condemnati, reditum exsules. Et quidem recte videor existimare imitationem Christi imperium vestrum futurum : ut simile simili reddens, dicat nunc et ipsum, cum Christo et post Christum, *his qui vincti sunt : Exite ; et his qui in tenebris : Revelamini* [14], et : *Benedictus Dominus*

D Δίκαιόν ἐστιν ὅτι μάλιστα ἐν τῷ παρόντι καιρῷ ἐκ στόματος ἁπάντων τῶν δεδιωγμένων καταρτίζεσθαι αἶνον, προηγουμένως μὲν Χριστῷ τῷ παμβασιλεῖ, ἔπειτα τῷ ὑμετέρῳ θεοπροβλήτῳ κράτει, δι' οὗ ἐσχήκαμεν τὴν ἀπολύτρωσιν οἱ πεπεδημένοι, τὴν ἄφεσιν οἱ πεφυλακισμένοι, τὴν παράκλησιν οἱ τετρυχωμένοι, τὴν ὑγίειαν οἱ τετραυματισμένοι, τὴν παῤῥησίαν οἱ κατακεκριμένοι [*Reg. cod.* κατακεκρυμμένοι], τὴν ὑποστροφὴν οἱ πεφυγαδευμένοι. Καὶ γε νομίζω καλῶς ὑπολαμβάνειν, ὡς ὑποτύπωσιν Χριστοῦ τὸ τῆς ὑμετέρας βασιλείας πάθος προϋπάρξαι· ὡς ἂν τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον δράσασα, εἶποι νῦν

[12] Matth. xxi, 41. [13] Matth. xxii, 21. [14] Isa. xlix, 9.

Digitized by Google

καὶ αὐτὴ σὺν Χριστῷ καὶ μετὰ Χριστοῦ, τοῖς ἐν A *Deus Israel, quoniam erexit cornu salutis nobis*[15], novum David, alterum Josiam, pacifici imperii regem : qui faciens faciet quæ placita sunt Deo : qui lapsa restituet, dissecta conjunget, percutiet et sanabit, et tertia die, ut prophetice loquar[16], resuscitabit. Quoniam autem, Christi æmule imperator, quos in hæresi mors occupavit, ii in perditionis partem abierunt, Christum negantes dum ejus imaginem negarunt, quamvis Christiani appellarentur. Credere enim in Christum nihil aliud est, quam quod Filius Dei et Patris, perfectus homo factus, imagine exprimitur secundum similitudinem nostram : ut non sit aliud quidpiam quam sumus nos : manens idem incircumscriptus cum Patre et Spiritu, quatenus est verus Deus. Sic itaque intelligatur mediator Dei et hominum, tanquam utriusque utraque habens, et in utrovis nulla parte destitutus : sicut omnis sanctorum Patrum chorus vociferatur. Et sicut in imperio vestro, expressæ imaginis susceptio, confessio est imperii vestri ; et contra : ita et in Christo rege universæ terræ idem sumere licet, ac multo magis, quia *regni ejus non erit finis*[17]. Si ergo in negatione imaginis Christi, negari Christum ipsum, omni veritate demonstratum est ; perspicuum est et in adorationis ejus improbatione, Christi quoque ipsius adorationem abrogari. Atque ideo universa quæ sub cœlo est, ab ipsa apostolica prædicatione, ut testatur et aspectus per picturam, et auditus per scripta monumenta, sanctam imaginem Christi, Deiparæ, angelorum (quandoquidem et isti cum corpore pinguntur divino mandato, licet sint incorporei), et sanctorum qui diversis temporibus fuerunt, in divinis templis sacrisque vasis gerit et adorat. Quamvis nuper Ecclesia nostra a quatuor patriarchis divulsa, nequidquam prævaricata est. Sed *nunc tempus acceptabile*, Domine Christi amantissime, *nunc dies salutis*[18] : ut reconciliemur nos Christo, auspice et conciliatore pacato imperio tuo : ut uniamur nos vertici Ecclesiarum Dei Romæ, et per eam tribus patriarchis : ut unanimiter uno ore glorificemus Deum et Patrem Domini nostri Jesu Christi, cum Filio et Spiritu sancto, celebrantes et vestrum piissimum et valde optabile imperium.

δεσμοῖς, *Ἐξέλθετε· καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει, Ἀνακαλύπτεσθε.* Καὶ, *Εὐλογητὸς Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ, ὅτι ἤγειρε κέρας σωτηρίας ἡμῖν*, τὸν νέον Δαυὶδ, τὸν δεύτερον Ἰωσίαν, τὸν τῆς εἰρηναρχίας βασιλέα· ὃς ποιῶν ποιήσει τὰ ἀρεστὰ Θεῷ· ὃς τὰ πεπτωκότα ἀναστήσειε· τὰ διατμηθέντα συνάψειε· μοτώσει καὶ ὑγιάσει· καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, προφητικῶς εἰπεῖν, ἀναστήσειεν. Ἐπειδὴ δὲ, βασιλεῦ Χριστομίμητε, οἱ φθάσαντες ἐν τῇ αἱρέσει τελευτῆσαι ἐν μερίδι ἀπωλείας ᾖχοντο, Χριστὸν ἠρνημένοι τῇ τῆς εἰκόνος αὐτοῦ ἀρνήσει, κἂν Χριστιανοὶ ὀνομάζωνται. Τὸ γάρ τοι πιστεύειν εἰς Χριστὸν οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ἄνθρωπος γεγονὼς τέλειος, ἐξεικονίζεται καθ' ὁμοίωσιν ἡμῶν· ἵνα μὴ ἄλλο τι εἴη παρ' ἡμᾶς· B μένων ὁ αὐτὸς ἀπερίγραπτος σὺν Πατρί τε καὶ Πνεύματι, καθό ἐστι Θεὸς ἀληθινός. Οὕτως οὖν νοοῖτο μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων· ὡς ἀμφοτέρων ἀμφότερα ἔχων, καὶ ἐν ἑκατέρῳ οὐδ' ὁτιοῦν λειπόμενος· καθὼς ἅπας ὁ τῶν θεοφόρων χορὸς βοᾷ. Καὶ ὥσπερ ἐπὶ τοῦ ὑμετέρου κράτους ἡ παραδοχὴ τῆς τυπουμένης εἰκόνος, ὁμολογία ἐστὶ τοῦ βασιλεύειν ὑμᾶς, καθάπερ καὶ τὸ ἔμπαλιν· οὕτω καὶ ἐπὶ Χριστοῦ τοῦ βασιλέως πάσης τῆς γῆς, τὸ αὐτὸ ἔστι λαβεῖν, καὶ πολλῷ μᾶλλον, ὅτι *τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος*. Εἰ οὖν ἐν τῇ ἀρνήσει τῆς εἰκόνος Χριστοῦ, αὐτὸν ἠρνῆσθαι Χριστὸν ἀποδέδεικται πάσῃ ἀληθείᾳ· δηλονότι καὶ ἐν τῇ ἀθετήσει τῆς προσκυνήσεως αὐτῆς, αὐτὸς Χριστὸς ἠθέτηται προσκυνεῖσθαι. Καὶ C διὰ τοῦτο ἡ ὑπ' οὐρανὸν ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος· ὡς μαρτυρεῖ καὶ ἡ ὄψις δι' ἱστορίας, καὶ ἡ ἀκοὴ διὰ λογογραφίας· τὴν ἁγίαν εἰκόνα Χριστοῦ, τῆς Θεοτόκου, τῶν ἀγγέλων· ἐπειδὴ σωματογραφοῦνται καὶ οὗτοι θεοκελεύστως, καίπερ ὄντες ἀσώματοι, τῶν κατὰ καιρὸν ἁγίων, ἔν τε τοῖς θείοις ναοῖς, καὶ ἱεροῖς σκεύεσι φέρουσά ἐστι καὶ προσκυνοῦσα. Κἂν ἄρτι ἡ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησία διαῤῥαγεῖσα τῶν τεσσάρων πατριαρχῶν, ἠνόμησε διακενῆς. Ἀλλὰ *νῦν καιρὸς εὐπρόσδεκτος*, δέσποτα φιλοχριστότατε· *νῦν ἡμέρα σωτηρίας*, καταλλαγῆναι ἡμᾶς Χριστῷ, τῇ μεσιτείᾳ καὶ εὐδοκίᾳ τῆς εἰρηνάρχου σου βασιλείας· ἑνωθῆναι ἡμᾶς τῇ κορυφῇ τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ Ῥώμῃ· καὶ δι' αὐτῆς τοῖς τρισὶ πατριάρχαις· ἵνα ὁμοθυμαδὸν ἐν ἑνὶ στόματι δοξάζωμεν τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, σὺν τῷ Υἱῷ καὶ Πνεύματι ἁγίῳ· μεγαλύνοντες καὶ τὴν ὑμετέραν εὐσεβεστάτην καὶ πολύευκτον βασιλείαν.

ΟΕ'. — *Στεφάνῳ Ἀσηκρῆτις.* [υλε'.]

LXXV. — *Stephano a Secretis*

De Leonis Armeni nece. Quædam deinde pro defensione imaginum : utque Stephanus iste orthodoxorum causæ faveat apud novum imperatorem.

Σὺ μὲν, ὦ φιλότης, προσηγόρευσας ἡμᾶς πάλαι D διὰ φωνῆς τοῦ φρουροῦντος ἡμᾶς· οὗ ῥυσθείημεν ἀμφότεροι τῆς μανίας. Ἐπείπερ ἐστὶν ὑπερβαλλόντως πνέων ἀπειλῆς καὶ θυμοῦ εἰς τοὺς εὐσεβεῖς· δεσμῶν τε καὶ φρουρῶν, αἰκίζων τε καὶ πορθῶν τὰς ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ σὺν πάσῃ βλασφημίᾳ καὶ παροινίᾳ· ὡς οὐκ οἶδ' εἴ τις ἄλλος τῶν ἐν ἀσεβείᾳ

Tu quidem, amice, salvere nos olim jussisti illius ore a quo captivi tenemur : a cujus furore utinam ambo liberemur. Quippe minas supra modum iramque spirat in eos qui pietatem colunt : in vincula custodiasque conjiciens, cædens, atque Ecclesias Dei vastans, cum omni blasphemiæ et contumeliæ genere : quomodo haud scio an alius

[15] Luc. I, 68 69. [16] Osc. VI, 2, 3. [17] Luc. I, 33. [18] II Cor. VI, 2.

Digitized by Google

egerit eorum qui impietate famosi exstitere. Ego vero animum tuum philosophicum laudo, et quidem jure optimo. Nam philosophi fuit, eam, quam scis, apud imperatorem edidisse vocem, aliaque et dixisse, et molitum esse pro restitutione Ecclesiæ nostræ collapsæ. Et sane oportuit sapientem virum, cujus pietas perspecta esset, id præstare quod tum e re sua erat, tum e re totius corporis Christi, quod draco ille magnus dilaceravit, ille apostata, ille tortuosus anguis, ille Antichristi præcursor, os impurum et scelestum, ille qui supra omne Dei templum extollitur [19], mens illa Assyria, barbaricus ille abortus, manus illa qualis Rapsaci fuit, illud cor Deo exsecratum, ille totus quantus est Satanæ minister; nec, quibus verbis pestem hanc uti meretur describam, satis scio : cum multis appellari nominibus possit nefarii hominis impietas. Sed alterius temporis fuerit ista enarrare. Nunc autem mihi istud refer, o desideratissime, quomodo, transacta hieme, perfectum ver non est, sed tantum brevis quædam serenitas, ac prosperæ navigationis spes affulgens. Ignis exstinctus est : quid adhuc fumi reliquum est? Rursum exsurge, desiderium meum, fortius dimica, Christi membrum. Non videtis impium, ut igne torretur, quomodo ceciderit caput et dictu et auditu exsecrandum? Nisi nos hujus exitium sapientiores reddat, inquit os illud aureum, quis nostri deinde miserebitur? Non evigilabimus? non intelligemus, nisi Christus spreta ipsius sancta imagine negaretur, nunquam futurum fuisse ut imaginis contemptorem sic perderet? *Audite hæc, omnes gentes : auribus percipite, omnes qui habitatis orbem* [20], quid apud Græcos acciderit. Ante Antichristum Antichristus : ereptum nobis regni Christi signum.

Nam si istud quod est ipsius formæ corporeæ simulacrum, apud nos non apparet crucis typum capite gerens; sed unum rejicitur, alterum admittitur; divisus est Christus : vel potius despicitur rex qui diabolum interemit; hastam vero qua hostem confodit, quæ est ipsius potentia, alligavit regia potestas; eum qui interemit, pari victoria cum eo qui peremptus est, tanquam hostem subjiciens : *Audi, cœlum, et auribus percipe, terra* [21]. Quis iste stupor qui Dei populum dementavit? Audi, Oriens et Occidens, quomodo excæcata est Byzantina regio; quomodo obsurduit, neque reprehensionis vestræ vocem audit, nec testimonii vestri exemplum inspicit, sed Jannem et Jambrem, Christi hostium par exitiabile, quod Trinitas, sat scio, brevi dissolvet : ut cum duobus impiis qui jam perierunt, tollatur de medio istud quoque par, quadrijugus ille diaboli currus. Huc vero, huc frater : iterum certamina consere : Dominus jubet. Bona verba venerandis auribus ingere pii imperatoris nostri. Imitetur celebratum illum Josiam. Sit novus David, sive ut Saulem, sive ut Ammonem, Leonis exsecrandi acta rescindens, et hoc modo

A κατεγνωσμένων. Ἐγὼ δέ σου ἐπαινῶ τὸ φιλόσοφον καὶ μάλα εἰκότως. Φιλόσοφον γὰρ τὸ ῥῆξαί σε φωνὴν ἐπὶ τοῦ κράτους ἣν οἶδας· τά τε λοιπά σου λαλήματά τε καὶ σπουδάσματα ὑπὲρ ἀνακλήσεως τῆς πεπτωκυίας καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίας. Καὶ ὄντως ἔδει τὸν σοφὸν ἄνδρα, καὶ διεγνωσμένον ἐν εὐσεβείᾳ, τοῦτο δρᾶν· πρός τε τὸ οἰκεῖον συμφέρον, καὶ τοῦ ὅλου σώματος Χριστοῦ· ὃ διέτεμεν ὁ δράκων ὁ μέγας, ὁ ἀποστάτης, ὁ σκολιὸς ὄφις, τὸ προεισόδιον τοῦ Ἀντιχρίστου, ἡ μιαρὰ καὶ βλάσφημος γλῶσσα, ὁ ὑπεραιρόμενος ἐπὶ πάντα ναὸν Θεοῦ, ὁ νοῦς ὁ Ἀσσύριος, τὸ βαρβαρικὸν ἔκτρωμα, ἡ Ῥαψακοειδὴς χεὶρ, ἡ θεοκατάρατος καρδία, ὁ ὁλόσωμος τοῦ Σατανᾶ ὑπηρέτης· καὶ οὐκ οἶδ' ὅ τι φράσω ἐπάξιον τοῦ ἀλιτηρίου κωμῴδημα· διὰ τὴν πολυώνυμον τοῦ ἐξ-
B αγίστου ἀσέβειαν. Πλὴν ἄλλου χρόνου τὸ ταῦτα διαστείχειν. Νῦν δέ μοι τοῦτο λέξον, ὦ τριπόθητε, πῶς τοῦ χειμῶνος παρελθόντος οὐ τέλεον ἔαρ, ἀλλ' ἢ μόνον καλλιωρία τις, καὶ ἀπαυγασμὸς εὐπλοΐας. Τὸ πῦρ ἔσβεσται· τί ἔτι καπνῶδες ὑπολέλειπται; Κινήθητι ἔτι, πόθημα ἐμόν· διαγώνισαι μᾶλλον, μέλος Χριστοῦ. Οὐχ ὁρᾶτε τὸν ἀσεβοκαύστην, οἷον πέπτωκεν, ἐξαίσιον, καὶ λαλούμενον, καὶ ἀκουόμενον; Ἐάν ὁ τοῦδε ὄλεθρος οὐ σωφρονίσῃ ἡμᾶς, φησὶν ὁ Χρυσορρήμων, τίς λοιπὸν ἐλεήσει ἡμᾶς; Οὐκ ἀνενήψομεν; οὐκ ἐννοήσομεν ὅτι εἰ μὴ Χριστὸς ἤρητο ἀθετουμένης αὐτοῦ τῆς ἁγίας εἰκόνος, οὐκ ἂν τὸν ταύτης ὑβριστὴν οὕτως ὠλεθρίωσεν; *Ἀκούσατε ταῦτα, πάντα τὰ ἔθνη· ἐνωτίσασθε, πάντες οἱ κα-*
C *οικοῦντες τὴν οἰκουμένην*, τί γέγονεν ἐν Γραικοῖς. Πρὸ τοῦ Ἀντιχρίστου Ἀντίχριστος· ἦρθη ἀφ' ἡμῶν τὸ σημεῖον τῆς βασιλείας τοῦ Χριστοῦ.

Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο, ὅπερ ἐστὶ τὸ ἴνδαλμα τοῦ σωματικοῦ αὐτοῦ χαρακτῆρος· ἐμφανίζοιτο ἐν ἡμῖν καρηφοροῦν τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ· ἀλλὰ τὸ μὲν ἐκρίπτοιτο, τὸ δὲ προσείληπται· μεμέρισται Χριστός· ἢ μᾶλλον ὁ βασιλεὺς ἀπέπτυσται ὁ κτείνας τὸν διάβολον· τὸ δόρυ δὲ δι' οὗ τὸν ἐχθρὸν ἔσφαξε, τὸ τούτου κράτος ἀνεδήσατο διάδημα· ἐπ' ἴσῃ νίκῃ τοῦ σφαγέντος ὑποτάξαν, ὡς ἐχθρὸν, τὸν κατασφάξαντα. *Ἄκουε, οὐρανέ, καὶ ἐνωτίζου, γῆ.* Τίς ἡ ἔκστασις αὕτη ἣν ἐξέστη ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ; Ἄκουε, Ἀνατολὴ καὶ Δύσις, ὅπως ἐξετυφλώθη ἡ Βυζαντίς· ὅπως κεκώφωται, φωνῆς ὑμῶν ἐλεγκτικῆς οὐκ ἀκούσασα· ὑποδεικτικῆς ὑμῶν μαρτυρίας οὐκ ἐμβλέπουσα· ἀλλ' Ἰαννοῦ καὶ Ἰαμβροῦ τῶν ἀντιστατῶν Χριστοῦ, τῆς ὀλεθρίου
D δυάδος, ἣν εὖ οἶδ' ὅτι ἡ Τριὰς ἐν τάχει καταλύσειεν· ὡς ἂν σὺν τοῖς προολεσθεῖσι δυσὶν ἀσεβέσιν ἀπαχθεῖεν καὶ αὕτη ἡ δυὰς, τὸ τετρακέφαλον τοῦ διαβόλου ἅρμα. Δεῦρο δή, δεῦρο, ἀδελφέ· καταβαλοῦ ἔτι ἀγῶνας· Κύριος κελεύει. Λάλησον ἀγαθὰ εἰς τὰς τιμίας ἀκοὰς τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως ἡμῶν. Μιμησάσθω Ἰωσίαν τὸν ἀοίδιμον. Γίνοιτο νέος Δαυὶδ, εἴτε ὡς Σαοὺλ, εἴτε ὡς Ἀμών, τὰ τοῦ ἐξαγίστου Λέοντος καταπτύων· κἀντεῦθεν Θεὸν ἐξευμενιζό-

[19] II Thess. II, 4. [20] Psal. XLVIII, 2. [21] Isa. I, 2.

Digitized by Google

μενος, καὶ τῷ τῆς εἰρηναρχίας στέφει τὸ τῆς βασιλείας αὐτοῦ κράτος ἀνίκητον περιποιούμενος.

Deum placans, atque administrationis tranquillæ corona robur imperii sui reddens insuperabile.

ΟΖ'. — *Στεφάνῳ μαγίστρῳ.* [υιζ'.]

LXXVI. — *Stephano magistro.*

Solatur in uxoris obitu : tum ut pro imaginibus apud novum principem agat, hortatur.

Οἶδα, δέσποτα, ταῖς ὑπεροχαῖς ὑποστέλλεσθαι, καὶ μάλιστα τῇ σῇ ἀνυπερβλήτῳ. Ἀλλ' ὅμως τὸ εὐπρόσιτόν σου καὶ μέτριον τοῦ φρονήματος, ἔδωκεν ἡμῖν παῤῥησίαν, καὶ πάλαι ποτὲ ἐπιστεῖλαι, καὶ ἄρτι τὸ αὐτὸ ποιῆσαι, καλοῦντος τοῦ χρόνου καὶ ἀφεμένων ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν τῆς διὰ Κύριον φυλακῆς, κατὰ τὴν τοῦ διώκοντος παῦλαν· ἥτις ἀκουσθεῖσα ἦχησε παντὸς ἀνθρώπου ἀμφότερα τὰ ὦτα· οὐχ ὅτι ἁπλῶς ἤρθη· ἀλλ' ὅτι τοιουτοτρόπως. Αὕτη μὲν οὖν ἡ πρόφασις τῆς ἐπιστολῆς. Ἐγὼ δὲ πρὸ τῆς ὁρμηθείσης μοι ὑποθέσεως εἰς τὸ γράψαι, ἐκεῖνο ὑποδηλῶ· ὅτι οὐκ ἀστενάκτως καὶ ἀπαθῶς ἤνεγκα τὴν ἀκοὴν τοῦ θανάτου τῆς ἀγαθῆς καὶ ἀειμνήστου ὁμοζύγου σου· ἐνθυμούμενος ἡλίκην πληγὴν ἔλαβεν ἡ τιμία σου ψυχὴ τῇ διαζεύξει· ἐπεὶ ἦν μακαρία τῶν ὄντως ἐπαινετῶν γυναικῶν· ὅσον ἀπὸ τῆς ἔξω ἀκοῆς, ἧς πεῖραν κἀγὼ μικρὰν ὁ ταπεινός, πλέον δὲ μᾶλλον ὁ μακάριός μου πατὴρ εἴληφε· τὰ δὲ πάντα κατὰ πάντα αὐτὸς εἶ, κύριέ μου, εἰδώς. Ἐκείνης μὲν εἴη τὸ μνημόσυνον μετὰ δικαίων. Τεκμαίρομαι γὰρ ὅτι καὶ ὀρθόφρων ἦν λίαν μετὰ τῆς ἄλλης ἀρετῆς.

Novi, domine, dignitates revereri, maxime vero sublimem illam tuam. Tua tamen comitas animique modestia loquendi potestatem nobis fecit, et jampridem ad te scribendi, et nunc idem faciendi : quoniam id tempus poscit, nosque peccatores carcere propter Dominum tolerato soluti sumus per interitum persequentis : cujus ut fama percrebruit, ambæ omnium hominum aures tinnierunt : non quod simpliciter sublatus de medio, sed quod tali modo. Hæc porro hujus epistolæ præfatio esto. Nunc vero antequam ad propositum mihi scribendi argumentum aggrediar, istud obiter significo; non sine luctu intimoque sensu doloris accepisse me nuntium de obitu optimæ æternaque memoria dignæ conjugis tuæ : cum apud me reputem quantum hac disjunctione veneranda anima tua vulnus acceperit : quandoquidem felix illa vere inter feminas laudabiles exstitit, quantum quidem fama popularis retulit, cujus leve experimentum ego humilis, multo vero majus beatus pater meus accepit : omnia vero omnino ipse, Domine mi, probe nosti. Sit autem illius memoria cum justis. Sic enim conjicio : quoniam præter cæteras virtutes erecto excelsoque animo fuit.

Οὗ δὲ χάριν τὸ γράμμα, πρόδηλον τῇ μεγαλοφυεῖ σου ἐξουσίᾳ. Ἐπιζητεῖ σε ὁ χορὸς τῶν διδιωγμένων· ἐπικαλεῖταί σε ὁ λόγος τῆς ἀληθείας· ὁ μὲν ὡς φιλευσεβῆ καὶ φιλομόναχον· ὁ δὲ ὡς ἐραστὴν αὐτῆς εὐπαῤῥησίαστον. Οὐχ ὅτι οὐκ ἐκινήθης ἕως τοῦ νῦν προμαχῶν ἀμφοτέρων· ἐπείπερ ἠκούσαμεν οἷα θεοκινήτως καὶ πέπραχας καὶ λέλεχας· ἀλλ' ὅπως καὶ πρὸς τὸ ἑξῆς. Ὁρᾷς, δέσποτά μου, οἷον τὸ κακὸν τῆς αἱρέσεως; Οὐδὲ γὰρ εἰ μὴ τηλικοῦτον, τοσοῦτοι οἱ πάσχοντες, καὶ τοσαῦτα τὰ αἰκίσματα καὶ θλιπτήρια, ἃ μέχρις ἐσχάτων τῆς οἰκουμένης διέδραμε. Βλέπεις καὶ τὸν τοῦ διώξαντος θάνατον. Παράκλητι, ὁ εὐπαράκλητος. Συγκινήθητι, ὁ θεοκίνητος. Ὄρεξον χεῖρα χαμαὶ κειμένῃ τῇ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ ὅσον ἐνδέχεται· ἐφ' ὅσον ἰσχὺς λάλησον εἰς τὰ ὦτα τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν βασιλέως ἔτι ἀγαθά. Ὑπὲρ Χριστοῦ σοι τὸ ἀγώνισμα, ὑπὲρ τῆς Θεοτόκου, ὑπὲρ πάντων τῶν ἁγίων. Οὐδὲ γὰρ εἴ τις τῆς τοῦ βασιλέως εἰκόνος ἀντεχόμενος λέγει τι ἢ πράσσει, ἄλλῳ τινὶ ἢ τῷ βασιλεῖ χαρίζεται τὸν λόγον. Καὶ περὶ ἑνὸς ἁγίου εἰ ἦν τὸ λεγόμενον· μέγιστόν σοι τὸ ἄθλον. Ὅπου δὲ Χριστὸν, καὶ ὑπὲρ Χριστοῦ ἡ διάπραξις· ἆρα οὐχὶ χαρά σοι, δόξα τε καὶ ἀγαλλίασις, σὺν πολλῇ προθυμίᾳ ὅλον σεαυτὸν ἐπιδοῦναι; Ναὶ, κύριέ μου ἀειπόθητε, ἐκδυσωπῶ κἀγὼ ὁ τάλας. Καὶ ἄλλως ὅτι ἡμῖν αὐτοῖς εὐεργετοῦμεν τοῦ κοινοῦ φροντίζοντες· ἐπείπερ συννοσοῦμεν· κἂν οὐ φρονήματι στρεβλῷ, ὅμως δ' οὖν χραινόμενοι τῇ αἱρετικῇ κοινωνίᾳ. Αὕτη ἐστὶν ἡ ταπεινὴ ἡμῶν

Quæ sit autem scribendi causa, magnificæ tuæ potestati liquet. Tuam implorat opem cœtus eorum qui persecutionem patiuntur : invocat te sermo veritatis : ille quidem, ut pietatis peramantem ac monachorum : iste, ut sui amatorem, in loquendo liberum. Non quod non olim usque in hunc diem pro utrisque acriter dimicaris; audivimus enimvero qualia Dei impulsu egeris dixerisve; sed ut et deinceps. Vides, domine mi, quanta hæreseos improbitas sit? Neque enim, nisi tanta foret, tot essent qui paterentur: nec tot contumeliæ et ærumnæ, quæ ad ultimos orbis terrarum limites pervenere. Cernis et persequentis obitum. Solatium cape, qui facile illud admittis. Commoveare, qui a Deo moveris. Manum porrige humi jacenti Ecclesiæ nostræ, quantum res patitur : quantum potes, adhuc in aurem pii nostri imperatoris dic bona. Pro Christo tibi certamen, pro Deipara, pro sanctis omnibus. Neque enim si quis imperatoris amplexus imaginem, aliquid dicit aut facit, alterum quempiam quam imperatorem sermone compellat. Ac, si unum e sanctis hæc causa spectaret, ingens maneret te præmium. Ubi vero Christus, et pro Christo negotium est; non tibi lætitia, gloria, et exsultatio est, cum ingenti alacritate teipsum totum impendere? Utique, Domine mi desideratissime, obsecro et ego miser. Quanquam et nostræ ipsorum utilitati servimus, cum publicæ rei prospicimus : quandoquidem pari morbo laboramus :

Digitized by Google

non quod perverse sentiamus, sed quod hæreticorum communicatione inquinemur. Nostra hæc humilis postulatio est, hic noster libellus : et quod vel pro bono duntaxat sermone non contemnenda tibi merces reposita sit ; multo magis pro tanto labore, quantum te ultro suscepisse accepimus. Servet te incolumem præpotens Dei manus, virum pem senatus.

A ἐξαίτησις, τοῦτο τὸ ὑπόμνημα· καὶ ἔτι καὶ ὑπὲρ λόγου ἁπλῶς ἀγαθοῦ οὐκ εὐκαταφρόνητοι μισθοί σοι ἀπόκεινται· μὴ ὅτι γε τοσούτῳ μόχθῳ ἑαυτὸν ἐπιδώσαντι, καθὰ ἠκούσαμεν. Σώζοι σε ἡ κραταιὰ χεὶρ τοῦ Θεοῦ, τὸν ὡς ἀληθῶς ἀξιάγαστον, καὶ τῆς συγκλήτου πρωτόβαθρον.

profecto dignum admiratione, eumdemque princi-

LXXVII. — *Sanctis confessoribus Patribus fratribusque.*

ΟΖ'. — *Τοῖς ἁγίοις ὁμολογηταῖς Πατράσι καὶ ἀδελφοῖς.* [υιζ'.]

De imperatoris Iconomachi obitu, deque persecutionis fine gratulatur.

Nunc tempus exclamandi cum Davide, ac dicendi : *Exsultate, justi, in Domino : rectos decet collaudatio*[22]. *Cantate ei, et psallite ei*[23] : quoniam exaudivit Dominus, cum omnibus qui sunt pari gloria prædiiti, vestras assiduas preces. Ecquid ergo factum est? Periit impius, contritus est qui nos cædebat : vicistis filium iniquitatis : furentem belluam prostravistis, mentem perversam. O desideratissimi, quam potens est sanguis vester! Hanc ille pestem, hunc carnificem exstinxit : ille detestandum homicidæ sanguinem fudit : siquidem pollicitus est ille qui verax est, fore ut præbeat aures iis qui clamant ad se nocte ac die, ut sacræ paginæ loquuntur. Disce, Christi contemptor, quantum illius vox valeat, cujus carnes lacerasti. Vide, perduellis, quantum adversus Christum profeceris. Quoniam adversus stimulum calcitrasti, dejectus es in præceps cum strepitu: non viscera quidem tua, sed sceleratus cruor effusus tergemino vulnere, quippe qui Trinitatem offenderis per contumeliam sanctæ imaginis Christi illatam. Abi cum Juda, quippe qui sis Judæ mente similis. Obviam ito Patri tuo Uralyphio, cui a Caballo nomen. Bibe hoc primum, ut ait propheta[24] : et id quod acerbius in novissimis.

Nῦν καιρὸς ἐκβοῆσαι μετὰ τοῦ Δαυῒδ, καὶ εἰπεῖν· Ἀγαλλιᾶσθε, δίκαιοι, ἐν Κυρίῳ· τοῖς εὐθέσι πρέπει αἴνεσις. Ἄσατε αὐτῷ, καὶ ψάλατε αὐτῷ· ὅτι ἐπακήκοε Κύριος, σὺν ἅπασι τοῖς ἰσοκλεέσιν, ὑμῶν B τῆς ἐκτενοῦς ἱκετηρίας. Καὶ τί γέγονεν; Ἤλετο ὁ ἀσεβής, συνετρίβη ὁ κόπτων ἡμᾶς. Νενικήκατε τὸν τῆς πονηρίας υἱόν· κατεβάλετε τὸ θηρίον τῆς ὀργῆς, τὸν σκολιόγνωμον νοῦν. Ὦ, ὦ τριπόθητοι· οἷα τὰ αἵματα ὑμῶν δυνατά! Τάδε ἔβρεξαν τὸν ἀλάστορα κολαστήν· ταῦτα ἐκένωσαν τὸ ἐναγὲς αἷμα τοῦ φονευτοῦ· εἴπερ ὑπακούειν ὁ ἀψευδὴς ἐπηγγείλατο τῶν βοώντων πρὸς αὐτὸν νυκτὸς καὶ ἡμέρας, καθά φησι τὰ Λόγια. Μάθε, Χριστυβρι, ὅσον ἰσχυσεν ἡ βοὴ ὦ [*Reg. cod.* ὧν] κατέξανας τὰς σάρκας. Ἴσθι, μυσάρχα, ἠλίκον σοι τὸ κατὰ Χριστοῦ ἀποτέλεσμα· ἐπειδὴ πρὸς κέντρα λακτίζων ἦς, ἐλάκησας πρηνής· ἐξεχύθη σου, εἰ καὶ οὐ τὰ σπλάγχνα, ἀλλὰ τὸ ἐναγὲς αἷμα, ἐντομαῖς τρισὶν, ὡς τῇ Τριάδι προσκρούσαντος, διὰ τῆς ὕβρεως τῆς ἁγίας εἰκόνος Χριστοῦ. C Ἄπιθι μετὰ τοῦ Ἰούδα, Ἰουδαίοφρον. Σύντυχε τῷ πατρί σου Οὐραλυφίῳ Καβαλλωνύμῳ. Πίε τοῦτο πρῶτον, ὡς φησιν ὁ προφήτης, καὶ τὸ δριμύτερον ἐπ' ἐσχάτων.

Proh, qui illius fuit in Christum furor! quæ vestra confessio! Vos viri Christum gestantes, alumni pietatis, immortalitatis unguenta, triumphatores inimici. Vos Ecclesiæ nervi, firmamentum fidei, orbis universi decus. Auspicatissima vestri memoria est, quam et futura ætas excipiet. Corona vestra cœlestis, divinarum laudum floribus rite contexta. Quid deinde reliquum est, nisi ut Deo laudes, pio principi grates agantur, quod carcerum D ac dolorum finem denique fecerit? Sperandum fore ut qui prospera dedit initia Deus, adjiciat ut respondeant extrema primis, et recta fides cum pace conjuncta caput exerat. Tantum obsecro, mementote mei in orationibus impensius, ac vobis ipsis semper attendite. Quandiu enim spiritum hunc vitalem ducimus, tentator instat. Frater vester Nicolaus pro more salutem dicit.

Ὢ τῆς ἐκείνου Χριστομανίας, καὶ τῆς ὑμετέρας ὁμολογίας! Ὑμεῖς ἄνδρες Χριστοφόροι, θρέμματα εὐσεβείας, μυρίσματα ἀθανασίας, στηλιτεύματα τοῦ ἐχθροῦ. Ὑμεῖς νεῦρα τῆς Ἐκκλησίας, ἑδραίωμα πίστεως, κλέος τῇ ὑφ' ἡλίῳ. Ὑμῶν τὸ μνημόσυνον αἰῶνιον, ὃ καὶ ὁ μέλλων ὑποδέξοιτο χρόνος. Ὑμῶν τὸ στεφάνωμα οὐράνιον, τοῖς ᾄσματικοῖς ἄνθεσιν ἀξιοχρέως συμπλεκόμενον. Τί τὸ λοιπόν; αἰνετέον Θεὸν, εὐχαριστέον τῷ εὐσεβεῖ βασιλεῖ, ὅτι τῶν φυλακῶν καὶ ὀδυνῶν εἴασε τέως· καὶ ἐλπιστέον ὅτι ὁ δοὺς Θεὸς τὴν ἀπαρχὴν δεξιὰν, συναποίσει τῇ ἀρχῇ καὶ τὸ τέλος· τῆς εἰρηνοχύτου ὀρθοδοξίας ἐξανατείλαι τὸ κέρας. Μόνον παρακαλῶ μνημονεύειν μου ἐν προσευχαῖς θερμότερον. καὶ προσέχειν ἑαυτοῖς πάντοτε. Ὅτι ἕως ἂν ἐμπνέωμεν, ὁ πειράζων πάρεστιν. Ὁ ἀδελφὸς ὑμῶν Νικόλαος ἀσπάζεται κατὰ τὸ σύνηθες.

LXXVIII. — *Nicetæ præposito.*

ΟΗ'. — *Νικήτᾳ ἡγουμένῳ.* [φδ'.]

De persecutoris interitu, et contra Iconomachos.

Misit ad humilitatem meam, ut accepi, sanctitas

Ἐπέστειλεν, ὡς ἔμαθον, ἡ ἁγιωσύνη σου πρὸς

[22] Psal. xxxii, 1. [23] Psal. civ, 2. [24] Isa. ix, 1, sec. LXX.

Digitized by Google

τὴν ταπείνωσίν μου· ἀλλ' οὐκ ἐδεξάμην διά τινα περιπέτειαν. Ἐγὼ δὲ ὡς δεξάμενος, χαράσσω σοι τόδε τὸ εὐτελές μου γραμμάτιον· προσηγορίαν κομίζον καὶ τὸ, Χαῖρε, φθεγγόμενον. Διὰ τί; ὅτι συντρίβη, μᾶλλον δὲ κατεκόπη ὁ κόπτων ἡμᾶς· ὅτι δέδειχε Κύριος ἐν ὀφθαλμοῖς ἁπάντων, ἀρνητὴν αὐτοῦ εἶναι τὸν τῆς ἁγίας αὐτοῦ εἰκόνος ἀθετητήν. Ὡς γὰρ οὐ χωρίζεται ἀκτὶς ἀπὸ ἡλίου· οὕτως οὐδὲ εἰκὼν τοῦ πρωτοτύπου, ἢ μόνον κατὰ τὸ τῆς οὐσίας διάφορον. Ἐπὶ τῶν τεχνητῶν δὴ λέγω. Ἀλλ' ὅμως καὶ οὕτως ἀστραψάσης τῆς ἀληθείας, οὐκ ἔστιν ἄθρησις, οὐδαμοῦ ἀνάνηψις. Καὶ τίς οὐ στενάξει; καὶ τίς οὐκ ἀποκλαύσοιτο; οὐ τοὺς ἀθλοφοροῦντας· μήτιγέ τις τοῦτο ὑπολάβοι· πῶς γὰρ οἱ θεομακάριστοι ἐπικλαύσιμοι; ἀλλὰ τοὺς ἀβλεπτοῦντας καὶ τῷ αὐτῷ ζόφῳ τῆς ἀσεβείας ἐπερειδομένους. Ἐγὼ μὲν οὖν ὁ τάλας οὕτω καὶ διανοοῦμαι, οὕτω καὶ ἀποκλαίομαι. Σὺ δὲ, ὦ ἱερὰ κεφαλὴ, καὶ τῆς ἐμῆς σὺθενότητος φίλη, μὴ ἀπολήξειας προσευχομένη καταλλαγὴν φθάσαι ἄνωθεν τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ. Ἔπειτα τοῦ καὶ ἡμᾶς διασώζεσθαι τοὺς ἀναξίους, κατόπιν ὑμῶν τῶν ἁγίων ὄντας. Ὁ σὺν ἐμοὶ ἀδελφὸς προσαγορεύει. Τοὺς μετὰ τῆς ἁγιωσύνης σου ἀδελφούς μου ἀσπάζομαι· καίγε μάλιστα τὸν ἱερὸν Ἀρσένιον.

tua litteras. sed non sunt ad me nescio quo casu perlatæ. Nunc vero, tanquam accepissem, hoc tibi tenue epistolium exaro, quod tibi salutationem ferat, et gaudere jubeat. Quorsum? quoniam contritus est, vel potius concisus est qui nos cædebat: quoniam palam fecit Dominus in conspectu omnium, negatorem ejus esse, sanctæ ipsius imaginis contemptorem. Quemadmodum enim non disjungitur a sole radius, sic neque imago a prototypo, nisi sola substantiæ differentia: de arte factis utique loquor. At nihilominus, cum tantopere veritas fulgeat, nemo est qui respiciat, nemo qui expergiscatur. Et quis porro non ingemiscat? et quis non defleat? non eos qui fortiter certant; neque vero quis id suspicetur: nam quomodo lugendi sint quos Deus beavit? sed eos qui cæcutiunt, atque in ipsa impietatis caligine gloriantur. Ego sane miser sic mecum animo reputo, sic et lugeo. Tu vero, sacrum caput, ac tenuitatis nostræ amicum, ne precari desine, uti populo Dei cœlitus pax contingat: deinde ut et nos salvi simus, indigni licet, vestigia vestra qui sancti estis subsequentes. Frater qui mecum est, tibi salutem dicit. Fratres meos, qui cum sanctitate tua degunt, saluto: imprimis vero sacrum Arsenium.

ΟΘ'. — *Νικηφόρῳ τῷ ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ.* [φς'.]

LXXIX. — *Nicephoro sanctissimo patriarchæ.*

Dolentem quod Ecclesiæ suæ pax Leonis Armeni morte nondum penitus reddita esset, spe meliorum solatur. (Baron. an. 821, n. 42.)

Ἐπέστειλα πάλαι ὁ τάλας, οὐ πρὸς ἀντίδοσιν γραμμάτων ἀποσκοπῶν· ὅτι μηδὲ δούλοις παρὰ δεσποτῶν ὀφειλή· ἀλλὰ τὴν ἐμαυτοῦ διάθεσιν γλιχόμενος ὑπεκφάναι· οὕτω τοῦ πόθου καὶ τοῦ καιροῦ βιαζομένων, οὐκ ἀπεικότως. Αὐτὸς δὲ, ὦ θεία καὶ κορυφαία τῶν ἱερῶν κεφαλῶν ἀκρότης, οὐ μόνον ἀντεπιστεῖλαι ἠξίωσας τῷ ἀναξίῳ, θεομιμήτως δηλονότι φερόμενος· ἀλλὰ γὰρ καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς προγραφῆς τοσοῦτον ἡμῖν τὸ τῆς ταπεινοφροσύνης σου θεῖον ὕψος ὑπέδειξας, ὡς καταπλαγῆναι ἡμῶν τὴν οἰκτρὰν διάνοιαν. Ὦ τοῦ θαύματος! Εἰ ὁ τοσοῦτος καὶ τηλικοῦτος τὴν ἀξίαν, καὶ τῇδε συνισουμένην ἔχων τὴν ἀρετὴν ἀναστράπτουσαν, ὡς αὐτὰ μαρτυρεῖ τὰ πράγματα, υἱὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀσθενοῦς ἀπεκάλεσεν· ὁ οὐθενὴς καὶ ἀφανὴς τί ἑαυτὸν ὀνομάσειε; Καὶ εἰ ὁ τῆς ἁγιωσύνης λαμπτὴρ ἁμαρτωλὸν ἑαυτὸν ὑπογράφοιεν· ὁ ἁμαρτωλὸς καὶ ἠπορημένος τί δ' ἄν καὶ ἀποκριθήσεται; Ἆρα εἰ καὶ μηδὲν ἕτερον ἐγέγραπτο τῇ ἐπιστολῇ, ἤρκει τοῦτο μόνον τοῦ τε δεχομένου τὸν νοῦν ἐκθαμβῆσαι, καὶ τοῦ πεπομφότος τὸ ἀνυπέρβλητον ἐν ἀρετῇ θριαμβεῦσαι. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὸ ὅλον ὕφος τοῦ ἱεροῦ βιβλίου διέγνωμεν οἱ ταπεινοὶ, τότε καὶ μᾶλλον ἡσθημεν, τῇ κεφαλίδι τὸ ὅλον σῶμα τῆς διαλέξεως καταλλήλως εὑρηκότες ἀπηρτισμένον. Οἶδας, ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ, οἷα ἐφθέγξω πνευματοκινήτως· ὡς ἐπέρρωσας ἡμῶν τὴν ἀσθενῆ διάνοιαν ἐπαίνων φαρμακεύμασιν· ὡς συνερρίζωσας ἡμᾶς ὑπομονητικῶς, μὴ ἐκκακεῖν ἐν ταῖς θλίψεσι, καὶ ὅσα ἄλλα ὑπεσημήνατο θεοσοφία καλλυνόμενα. Ἀλλ' εὐλογητὸς ὁ Θεὸς, ὃς ἐν τοιούτῳ σεισμῷ ἀσεβείας, τηλικοῦτον ὑπέρμαχον ὁμοῦ καὶ κυβερνήτην τῇ

Scripsi olim miser, non ut mihi vicissim scriberes: nec enim servis domini debent; sed meum ipsius affectum declarare cupiens, amore et opportunitate ita cogentibus, non incongrue. Tu vero, o divine et supreme sacrorum capitum vertex, non solum respondere indigno dignatus es, Dei videlicet exemplo ductus, sed et ab ipso inscriptionis exordio tantum nobis tuæ humilitatis divinum culmen ostendisti, ut stuporem infelici menti nostræ injeceris. O rem admirandam! Si tantus ac talis dignitate, et huic quidem parem gerens emicantem virtutem, ut facta ipsa testantur, filium se homuncionis appellavit; vilis homo ac nullius pretii quod sibi nomen imponet? Et, si sanctimoniæ lampas, peccatorem seipsum subscribit; peccator et inops quid respondebit? Igitur si aliud nihil scriptum fuisset, satis hoc unum erat et ad accipientis animum obstupefaciendum, et ad scribentis insuperabilem virtutem extollendam. Postquam autem totum sacri libelli contextum humiles perlegimus; tum multo magis gavisi sumus, totum orationis corpus suo capiti apte respondere animadvertentes. Scis, sancte Dei, qualia Spiritu movente locutus sis: quomodo infirmam mentem nostram laudum medicamentis confirmaveris: quomodo ad patientiam nos corroboraveris, ne in afflictionibus despondeamus; et quæcunque alia divina sapientia pulchre suggessit. Sed benedictus Deus, qui in tanto impietatis motu et concussione, talem propugnatorem simul ac gubernatorem Ecclesiæ suæ largitus est, inconcussum, immobilem, verba vitæ habentem, confessionis lu-

Digitized by Google

men umverso orbi accendentem. Quod si hiems nondum præteriit, licet parva quædam serenitas affulserit : non desperandum, o ter beate. Potest enim qui brevem pacis scintillam concessit Dominus, Deum flectentibus precibus tuis inflexus, etiam totum orthodoxæ fidei ver pandere : et tunc nimirum, quando iræ nubes omnino mutabitur, et piorum ac Deum amantium amor probatus clarius fuerit. Hæc ausus sum in præsentia tanquam catulus quispiam mutire optimo meo revera archipastori : qui et venerandum enchiridium cum ingenti exsultatione suscepi.

A ἑαυτοῦ Ἐκκλησίᾳ ἐδωρήσατο, ἄσειστον, ἀκράδαντον, λόγον ζωῆς ἐπέχοντα· φῶς ὁμολογίας τῇ ὑφηλίῳ πυρσεύοντα. Εἰ δὲ ὅτι ὁ χειμὼν οὐτίπου παρῆλθεν, εἰ καί τις μικρὰ αἰθρία ὑπήστραψεν· οὐκ ἀθυμητέον, ὦ τρισμακάριστε. Δυνατὸς γὰρ ὁ δοὺς τὸ βραχὺ τῆς εἰρήνης ἐμπύρευμα Κύριος, ταῖς θεοκλινέσι σου καμπτόμενος προσευχαῖς, καὶ τὸ ὅλον τῆς ὀρθοδοξίας ἀναπετάσαι ἔαρ· καὶ τότε δηλονότι, ὁπότε καὶ τὸ τῆς ὀργῆς νέφος ἀμειφθείη τέλεον, καὶ ὁ πόθος τῶν θεοφιλῶν δοκιμασθείη λαμπρότερον. Ταῦτά μοι νῦν τετόλμηται ὥσπερ τι κυνίδιον γρύξαι τῷ χρηστῷ μου ὡς ἀληθῶς ἀρχιποίμενι, εἰληφότι καὶ τὸ προσκυνητὸν ἐγχειρίδιον μεθ' ὑπερβαλλούσης ἀγαλλιάσεως.

LXXX. — *Joanni Logothetæ.*

Π'. — *Ἰωάννῃ Λογοθέτῃ.* [φζ'.]

De Leonis Armeni morte ipsius sceleribus congruente. (Baron. an. 821, *n.* 24.)

Reseravit tempus januam libertatis, ut loquamur B nos cum bonis viris simul et amicis. In his autem quis potiorem obtineat locum quam pietas tua? qui ob hunc ipsum pietatis cultum non exiguas perpessus es molestias ærumnasque ab eo qui et Deum offendit, et mundum impietate perdidit, et parem apostasiæ vitam violenter finivit, non in loco sancto, licet id horribile dictu sit : quia nequaquam templum Dei sanctum, quod ab hæreticis profanatum est, sed domus profana est, sicut ait magnus Basilius : præside illius angelo, ut præest Ecclesiæ unicuique, abscedente propter impietatem. Quapropter nec Deo accepta est quæ in eo immolatur hostia. Et audi ipsum dicentem : *Iniquus, qui immolat mihi vitulum, quasi qui interficit canem* [28]. Quod si tanquam in templo mortuum esse impium con- C tendas; id ita commode explicabitur. Oportebat enim, oportebat eum, qui Dei templis bellum indixerat, in templo strictos in se gladios videre : oportebat eum, qui divinum altare destruxerat, ante altare a medio tolli : eam manum, quæ fuerat in Christi probrum elata, cædi et amputari : in caput, quod ad perniciem aliorum movebatur, ensem distringi : humero, qui ad piorum plagas erigebatur, lethale vulnus infligi; regio e palatio cum dedecore pelli eum, qui Christi, qui Deiparæ, qui sancti cujuslibet sanctam imaginem probro affecerat. Quorsum autem tibi, Domine mi, scelerati mortem in hunc modum tragice descripsi? Quia necesse est hinc non modo pium imperatorem, congruentem impietati exitum impii agnoscere, sed etiam hominem unumquem- D que. Ac miror equidem vehementer quomodo hæc intelligens optimus Dominus noster, de nefandi persecutoris impietate triumphum non agat, nec sibi ac subditis orhodoxæ fidei reconciliationem impertiat, tanquam princeps pacis, ad exemplum Christi. Propterea peto, humilis obtestor, ut tu, qui eximie pius es, porro pergas, quemadmodum accepi te sponte aggressum, ut totum te tradas restituendæ fidei, in qua est salus et imperii et subditorum.

[28] Isa. LXVI, 3, sec. LXX.

Ἤνοιξεν ὁ καιρὸς θύραν παῤῥησίας, φθέγξασθαι ἡμᾶς ἀγαθοῖς ἀνδράσιν, ὁμοῦ τε καὶ φίλοις. Τῶν δὲ τοιούτων τίς ἂν εἴη μείζων τῆς σῆς εὐσεβείας; ἃ γε δι' αὐτὸ τοῦτο τὸ εὐσεβεῖν σε, οὐκ ὀλίγας ἀνέτλης θλίψεις τε καὶ κακώσεις παρὰ τοῦ καὶ Θεῷ προσκρούσαντος, καὶ κόσμον ὁλέσαντος ἐν ἀσεβείᾳ, καὶ ἰσόῤῥοπον τῆς ἀποστασίας τὴν ζωὴν ἀπορῥήξαντος, οὐκ ἐν ἁγίῳ τόπῳ, κἂν μορμολύττῃ τὸ λεγόμενον· διότι οὐ ναὸς Θεοῦ ἅγιος ὁ ὑφ' αἱρετικῶν βεβηλούμενος, ἀλλ' οἶκος κοινός, ὥς φησιν ὁ μέγας Βασίλειος· τοῦ ἐφεστῶτος ἀγγέλου ἐν αὐτῷ, ὡς ἑφ' ἑκάστης Ἐκκλησίας, ὑπεκστάντος διὰ τὴν ἀσέβειαν. Διόπερ οὐδ' ἡ τελουμένη ἐν αὐτῷ θυσία, Θεῷ εὐπρόσδεκτος. Καὶ ἄκουσον αὐτοῦ λέγοντος· « Ὁ ἀσεβὴς ὁ θύων μοι μόσχον, ὡς ὁ ἀποκτείνων κύνα. » Εἰ δὲ καὶ ὡς ἐπὶ ναοῦ λάβοις τεθνᾶναι τὸν ἀσεβῆ, ἁρμόσειε καὶ οὗτος ὁ τρόπος. Ἔδει γάρ, ἔδει τὸν κατὰ τῶν ναῶν τοῦ Θεοῦ γενόμενον, ἐν ναῷ ἰδεῖν τὰ κατ' αὐτοῦ γυμνούμενα ξίφη· ἔδει τὸν τὸ θεῖον θυσιαστήριον ἀφανίσαντα, ἐν θυσιαστηρίῳ ἐξαφανισθῆναι· κατὰ τῆς ἐκταθείσης ἐφ' ὕβρει Χριστοῦ χειρὸς, τομὴν ἐπαχθῆναι· κατὰ τῆς κινηθείσης κεφαλῆς ὀλεθρίως, ξίφος διελάσαι· κατὰ τοῦ ὤμου τοῦ ἐπ' αἰκισμῷ τῶν εὐσεβῶν ἐπαρθέντος, καιρίαν ἐλθεῖν πληγήν· ἄτιμον ἀποπεμφθῆναι τῶν βασιλικῶν αὐλῶν τὸν ἀτιμάσαντα τὴν ἁγίαν Χριστοῦ εἰκόνα, τῆς Θεοτόκου, καὶ οὐτινοσοῦν τῶν ἁγίων. Τί δήποτε οὕτω σοι, Κύριέ μου, ἐξετραγῴδησα τοῦ ἐξαγίστου τὸν θάνατον; ὅτι ἀναγκαῖόν ἐστιν ἐντεῦθεν οὐ μόνον τὸν εὐσεβῆ βασιλέα ἐπιγνῶναι τὸ κατάλληλον τῇ ἀσεβείᾳ τοῦ ἀσεβοῦς ἀποτέλεσμα, ἀλλὰ καὶ πάντα ἄνθρωπον. Καὶ ἄγαμαι λίαν πῶς ὁ ἀγαθὸς ἡμῶν Δεσπότης γνοὺς τοῦτο, οὐ θριαμβεύει τὴν τοῦ παλαμναίου δυσσέβειαν· καὶ χαρίζεται ἑαυτῷ τε καὶ τῷ ὑπηκόῳ τὸ τῆς ὀρθοδοξίας ἐξίλασμα, ὡς βασιλεὺς εἰρηναρχίας Χριστομιμήτως. Διὰ τοῦτο αἰτῶ, ἀντιβολῶ ὁ ταπεινὸς, ἐπειχθῆναί σε τὸν εὐσεβέστατον, καθάπερ καὶ ἤκουσταί μοι ὅτι ἐκινήθης, δοῦναι ἑαυτὸν ὁλικῶς εἰς ἀνόρθωσιν τῆς πίστεως· ἐν ᾗ ἐστι τὸ σωτήριον τοῦ τε κράτους καὶ τοῦ ὑπηκόου παντός.

Digitized by Google

ΠΑ'. — *Παντολέοντι Λογοθέτῃ.* [φη'.]

LXXXI. — *Pantoleonti Logothetæ.*

Pro fide libere locutum laudat : hortaturque ut cultum imaginum novo imperatori persuadeat.

Ἄλλων μὲν ἡ ἀρετὴ ἐξ ἀκοῆς ἡμῖν διέγνωσται· σοῦ δὲ τοῦ ὑπερτίμου δεσπότου μου, πρότερον δι' ὄψεως, νῦν δὲ ἐξ ἀκοῆς μέχρι τῆς ἐσχατιᾶς ἐν ᾗ ἐσμεν φθασάσης. Τίς δὲ ὁ λόγος; ὅτι ἐπαῤῥησιάσατό σου τὸ πνευματοκίνητον στόμα λαλῆσαι σοφίαν Θεοῦ, λόγους ἀληθείας, ἐπ' ὠφελείᾳ καὶ σωτηρίᾳ τῆς τε οἰκείας ψυχῆς καὶ πάσης τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίας. Καὶ μακάριος εἶ, καὶ εὐλογημένον τὸ ὄνομά σου· καὶ σὲ αἰνέσαισαν πάντες οἱ ἀκούσαντες εὐσεβεῖς. Καὶ στέφανος χαρίτων ἐπὶ τὴν τιμίαν σου κάραν· καὶ κλοιὸς χρύσεος ἐπὶ τὸν ἱερόν σου τράχηλον, υἱὲ ὑπακοῆς, τέκνον φωτὸς, θρέμμα εὐσεβείας. Τάδε λέγει Κύριος· *Ἄνοιξον τὸ στόμα σου, καὶ πληρώσω αὐτό·* ἀνθ' ὧν ὑπήκουσας φωνῆς μου. Ἐντολὴ γὰρ Κυρίου μὴ σιωπᾷν ἐν καιρῷ κινδυνευούσης πίστεως. Λάλει γὰρ, φησὶ, καὶ μὴ σιώπα. Καὶ, *Ἐὰν ὑποστέλληται, οὐκ εὐδοκεῖ ἡ ψυχή μου ἐν αὐτῷ.* Καί· *Ἐὰν οὗτοι σιωπήσωσιν, οἱ λίθοι κεκράξονται.* Ὥστε ὅτε περὶ πίστεως ὁ λόγος, οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, Ἐγὼ τίς εἰμι; Ἱερεύς; ἀλλ' οὐδαμοῦ. Ἄρχων; καὶ οὐδ' οὕτως. Στρατιώτης; καὶ ποῦ; Γεωργός; καὶ οὐδ' αὐτὸ τοῦτο. Πένης, μόνον τὴν ἐφήμερον τροφὴν ποριζόμενος. Οὐδείς μοι λόγος καὶ φροντὶς περὶ τοῦ προκειμένου. Οὐά, οἱ λίθοι κράξουσι, καὶ σὺ σιωπηλὸς καὶ ἄφρων τις; ἡ ἀναίσθητος φύσις Θεοῦ ἐπακήκοε, καὶ αὐτὸς λαιλαπιστής; ὃ μὴ ἐψύχωται, μηδὲ ἐν κριτηρίῳ λελογοθέτηται, δεδοικὸς οἱονεὶ τὸ πρόσταγμα φωνοβολεῖ· καὶ σὺ ὁ μέλλων εὐθύνεσθαι ὑπὸ Θεοῦ ἐν καιρῷ ἐτάσεως, καὶ περὶ ἀργοῦ ῥήματος, κἂν ἐπαίτης εἶ, διδόναι λόγον· λέγεις ἀλογῶν· Τίς μοι ἐν τούτῳ φροντίς; *Ταῦτα,* ὦ δέσποτα, φησὶν ὁ Παῦλος, *μετεσχημάτισα εἰς ἐμαυτὸν καὶ Ἀπολλὼ δι' ὑμᾶς· ἵνα ἐν ἡμῖν μάθητε τὸ μὴ ὑπὲρ ὃ γέγραπται φρονεῖν.* Ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ πένης πάσης ἀπολογίας ἐστέρηται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, μὴ τανῦν λαλῶν ὡς κριθησόμενος καὶ διὰ τοῦτο μόνον· μὴ ὅτι γέ τις τῶν ἐφεξῆς καθ' ὑπεροχὴν, μέχρις αὐτοῦ τοῦ τὸ διάδημα περικειμένου· ᾧ καὶ ἀνυπέρβλητον τὸ κρῖμα· *Δυνατοὶ γὰρ δυνατῶς ἐτασθήσονται,* φησί. Καί· *Κρίσις ἀπότομος ἐν τοῖς ὑπερέχουσι.* Λάλει οὖν, κύριέ μου, λάλει. Διὰ τοῦτο κἀγὼ ὁ τάλας δεδοικὼς τὸ κριτήριον λαλῶ. Φθέγξαι ἕως τῶν θεοηχῶν ὤτων [f. ὠτῶν] τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν βασιλέως· ἐπείπερ εἶ τῶν ὑπερεχόντων.

Οὐδεμία αἵρεσις τῶν ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἀναβρασάντων, τῆς εἰκονομαχικῆς ταύτης αἱρέσεως δεινοτέρα. Χριστὸν ἤρνηται, εἰς πρόσωπον δέρει, πραγματικῶς καὶ λογικῶς λυττῶσα. Τὸ μὲν φληναφεῖ, Χριστὸν μὴ περιγράφεσθαι κατὰ τὸν τοῦ σώματος χαρακτῆρα· ὅπερ ἐστὶν ἀναιρετικὸν τοῦ σάρκα γενέσθαι τὸν Λόγον. Εἰ γὰρ σὰρξ, πάντως καὶ περιγράφοιτο· ἐπεὶ φάντασμα τὸ εὐαγγελιζόμενον Μανιχαϊκῷ φρονήματι. Τὸ δὲ ὅτι ξέει, κλᾷ, κατασκάπτει, πυρικαυστεῖ πάντα θεῖον ναὸν, πᾶν ἱε-

A Aliorum quidem virtus nobis est auditione ac fama perspecta : tua vero, Domine mi imprimis colende, visu primum, nunc vero fama ad ultimas terrarum oras delata, in quibus degimus. Quis porro de te sermo ? Quod afflatus Spiritu, Dei sapientiam audacter ac libere sis locutus, sermones veritatis, ad utilitatem ac salutem tum animæ propriæ, tum nostræ totius Ecclesiæ. Et beatus es, et benedictum nomen tuum : et laudent te omnes pii, qui audierint, et corona gratiarum super venerandum caput tuum : monile aureum collo sacro tuo circumdatum, fili obedientiæ, lucis proles, alumne pietatis. Hæc dicit Dominus : *Aperi os tuum, et implebo illud* [26] ; quoniam audisti vocem meam. Jussio enim Domini est, tum minime silere, cum periclitatur fides.

B Loquere enim, inquit, et non sile. Et : *Si subtraxerit se, non placet animæ meæ in eo* [27]. Et : *Si hi tacuerint, lapides clamabunt* [28]. Quamobrem quando de fide sermo est, non est quod quis dicat : Quis ego sum ? Sacerdos ? minime. Princeps ? ne istud quidem. Miles ? ubi porro ? Agricola ? neque istud ipsum. Egenus, quotidianum modo victum quæritans. Nihil id quod incidit in disputationem, curæ mihi aut sollicitudini est. Vah, lapides clamabunt, et silebis securus ? Sensus expers natura Deum exaudiit : et tu sensu audiendi cares ? Quod neque est animatum, a quo neque in judicio ratio poscitur, velut ad mandatum expavescens vocem edit : et tu qui reus coram Deo peragendus es inquisi-

C tionis tempore, ac de verbo otioso rationem redditurus, vel si mendicus fueris, stulte dicis : Quid mihi istud curæ est ? *Hæc,* Domine, ait Paulus, *transfiguravi in me et Apollo propter vos : ut in nobis discatis ne supra quam scriptum est sapiatis* [29]. Quamobrem et mendicus ipse omni excusatione caret in die judicii, nisi in præsenti veluti judicium subiturus loquatur, vel ob id unum : multo magis quispiam eorum qui dignitate pollent, usque ad eum qui insignitus diademate est, cui intolerandum judicium erit. *Potentes enim,* inquit, *potenter tormenta patientur* [30]. Et, *Judicium durissimum his qui præsunt* [31]. Loquere igitur, Domine mi, loquere. Idcirco et ego infelix, judicium veritus loquor. Usque in divinas religiosi principis nostri aures vocem mit-

D te : quandoquidem ex eorum numero es qui præsunt.

Nulla hæresis ex iis quæ ab Ecclesia ebullierunt, hac Iconomachica hæresi acerbior fuit. Christum negavit, in faciem cædit, opere ac sermone furit. Pars quidem adeo desipit ut Christum neget circumscribi secundum corporis formam : quod est plane negare Verbum carnem factum. Nam si caro, omnino et circumscribitur : phantasma enim esse, Manichæorum Evangelii sententia est. Pars vero radit, frangit, diruit, incendit omnem sacram ædem, sacrum omne donarium in quo sit Christi

[26] Psal. LXXX, 11. [27] Hebr. X, 38. [28] Luc. XIX, 40. [29] I Cor. IV, 6. [30] Sap. VI, 7. [31] Ibid. 6

Digitized by Google

effigies, Deiparæ, aut cujuslibet sancti. Actum est A de nobis Christianis. *Præoccupemus faciem* Christi *in confessione* [80,81] : Christum amplectamur, quem per ipsius sanctæ imaginis contemptum negamus.

ρὸν ἀνάθημα, ἐφ' ᾧ ὁ Χριστοῦ χαρακτὴρ, τῆς Θεοτόκου, εἰτινοσοῦν τῶν ἁγίων. Χριστιανοὶ ἀπολλύμεθα. *Προφθάσωμεν τὸ πρόσωπον* Χριστοῦ *ἐν ἐξομολογήσει* · ἀσπασώμεθα Χριστὸν, ὃν δι' ἀθετήσεως τῆς αὐτοῦ ἁγίας εἰκόνος ἀρνούμεθα.

LXXXII. — *Demochari Logothetæ generali.*

ΠΒ'. — *Δημόχαρι Λογοθέτῃ γενικῷ.* [φθ'.]

Laudat quod impium Joannem pro meritis coarguerit : tum ut pro fide apud imperatorem agere pergat hortatur.

Virorum proborum affabilitas ad eos libere adeundi vel ignoto cuique potestatem facit : multo magis iis qui et noti sunt, et eorumdem comitatis experimentum cepere. Ea re confisi nos humiles, ad eximiam et religiosissimam magnificentiam tuam litteras scribimus, gratulantes ei, ut par est, quod sis optima radicis egregiæ soboles, quod sagacis prudentiæ divinum opus, quod multiplicis institutionis decus expetendum : unde et regibus acceptus es, et omnium ore ac sermone celebraris : eamque ob causam magistratus alios ex aliis gerens, ad supremum denique celeriter pervenisti. Gaude, et jure quidem optimo. Quanquam autem quod ob eamdem hanc virtutem nobis tenuibus desiderium tui facis, haud tanta dignum admiratione est, cum nullius pretii simus : tamen ratio temporis admonet, ut et a tenuibus viris tibi supplicationis libellus offeratur : ut nostræ nimirum Ecclesiæ, impietatis ruina collapsæ manum porrigas. In hoc autem te jam elaborasse ad nos fama detulit : et id ut operam dares, nos peccatores precati sumus : ac summis te laudibus extulimus sincero animi affectu, quod justa reprehensione Joannem coarguisti impietatis principem, ea objiciens quæ scelestum hominem audire par fuit : quæ cum nobis, tum plurimis aliis, ut opinor, comperta fuerunt. Quoniam *nihil est occultum, quod non scietur* [82], ut aiunt sacræ paginæ. Et alioqui impietatis duces talium scelerum rei manifeste comperti convictique sunt.

Ἡ τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἔντευξις παῤῥησίαν δίδωσι καὶ τοὺς ἀγνῶτας πρὸς αὐτοὺς ἔσθαι · μὴ ὅτι τοὺς γνωρίμους, καὶ τῆς αὐτῶν εὐθημοσύνης πεῖραν εἰληφότας. Διὰ τοῦτο τεθαῤῥηκότες οἱ ταπεινοὶ, ἐπιστέλλομεν τῇ ὑπερφυεῖ καὶ εὐσεβεστάτῃ σου μεγαλωσύνῃ, εὐφημοῦντες αὐτὴν κατὰ τὸ εἰκὸς, ὅτι βλάστημα εὐφυοῦς ἀγαθὸν βλάστημα · ὅτι φρονήσεως δεξιᾶς ἱερὸν ἀποτέλεσμα · ὅτι παιδεύσεως ποικίλης ἀγλάϊσμα περισπούδαστον · ἔνθεν καὶ βασιλεῦσιν ἀσπαστὴ, καὶ πᾶσι διαλαλητή. Κἀκ τούτου ἀρχὰς ἐξ ἀρχῶν ἀμείβουσα, εἰς τὴν κορυφαιοτάτην τῶν ἐν τέλει ἀνέβραμεν. Εὖγε, καὶ πάνυ εἰκότως. Εἰ δὲ καὶ ὅτι ἡμῖν τοῖς εὐτελέσι δι' αὐτὴν τὴν ἀρετὴν προσθήτη, οὐ πάνυ τι τῶν ἀγαστῶν, διὰ τὸ σύδαμι· πλὴν ὅτι ὑποβάλλοι ὁ καιρὸς καὶ ἐξ εὐτελῶν παράκλησίν σοι προσάγεσθαι. Ἡ δέ ἐστιν ὀρέξαι σε χεῖρα τῇ καταπεσούσῃ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ πτώματι ἀσεβείας. Τοῦτο δὴ καὶ ἠκούσται ἡμῖν ἐνεργήσαντα · καὶ εὐξάμεθά σοι ὡς ἁμαρτωλοὶ, καὶ εὐλογήσαμέν σε ἀπὸ καρδίας πεπονημένης, ὅτι καὶ ἐλεγμῷ δικαίῳ ἤλεγξας τὸν ἀσεβάρχην Ἰωάννην, τοσαῦτα εἰπὼν, ὅσα ἦν ἄξιον ἀκοῦσαι τὸν μυσαρὸν· ἄττα καὶ ἡμῖν, οἶμαι, καὶ πολλοῖς ἄλλοις προδεδήλωται. Ἐπεὶ *οὐκ ἔστι κρυπτὸν ὃ οὐ γνωσθήσεται*, πάθά φησι τὰ Λόγια. Καὶ ἄλλως ὅτι οἱ ἀσεβείας ἐξάρχοντοιούτων πράξεων ἔνοχοι δικαιοτάτως πεφανέρωνται.

Μὴ τοίνυν, ὦ δέσποτά μου, ἀπολήξειας τοῦ καλοῦ σου ἀγῶνος · ἀλλὰ συνεισένεγκον τῇ μεγίστῃ σου ὑπεροχῇ ἰσόῤῥοπον τὴν βοήθειαν, ὡς ὑπὸ Θεοῦ εἰς ταύτην προσκληθεὶς ἐξ ἀναγκαίου τοῦ χρόνου. Οὕτω γὰρ μᾶλλον εὐκλεηθήσῃ παρά τε Θεῷ τῷ εὐδοκήσαντι, καὶ βασιλεῖ τῷ ἀπαρξαμένῳ εὐσεβεῖν, καὶ ἅπασι τοῖς τὸν ὀρθὸν λόγον τῆς ἀληθείας πρεσβεύουσιν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ σεαυτῷ τῆς κατὰ τὴν αἱρετικὴν κοινωνίαν χράνσεως, ἐντεῦθεν χαρίσῃ ἀλεξιτήριον φάρμακον.

LXXXIII. — *Sanctis Patribus meis, et confessoribus Christi, Joanni, Michaeli, et Basilio.*

ΠΓ'. — *Τοῖς ἁγίοις μου Πατράσι καὶ ὁμολογηταῖς Χριστοῦ, Ἰωάννῃ, Μιχαὴλ, καὶ Βασιλείῳ* [φιε'.]

Carcere atque exsilio solutum se nuntiat, ac multa pro Christo passis gratulatur.

Et nunc ad Patres meos scribere æquum existimavi, et simul scribere tanquam ad ejusdem virtutis ac sententiæ martyrique pro Christo participes. Quandoquidem enim Deo nostro optimo placuit, ut et nos peccatores dimitteremur e carcere, optimi principis interventu : instar cujusdam muneris vobis epistolam offero, gaudens, gratulansque pa-

Καὶ νῦν ἐπιστεῖλαι ἐδοκίμασα τοῖς ἐμοῖς Πατράσι, καὶ ἐπιστεῖλαι ὁμοῦ ὡς τῆς αὐτῆς ἀρετῆς καὶ ὁμονοίας, μᾶλλον δὲ μαρτυρίας Χριστοῦ ἀξιωμένους. Ἐπεὶ γὰρ εὐδόκησεν ὁ ἀγαθὸς Θεὸς ἡμῶν ἀφεθῆναι καὶ ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς φυλακῆς, τῇ μεσιτείᾳ τοῦ ἀγαθοῦ βασιλέως · ὥσπερ τι ξένιον προσφέρω ὑμῖν τὸ γράμμα, χαίρων καὶ συγχαίρων

[80,81] Psal. xciv, 2. [82] Matth. x, 26.

Digitized by Google

ὑμῶν τῇ πατρωσύνῃ, καὶ τῇ, οἷον εἰπεῖν, κατὰ Χριστὸν νίκῃ. Καὶ γὰρ νενικήκατε τὸν πονηρὸν, ὦ θαυμάσιοι, καὶ ἔνδον διὰ τῆς πάλης τῶν λογισμῶν, καὶ ἐκτὸς διὰ τῆς ἐνθέου ὑπομονῆς· μὴ κάμψαντες γόνυ τῷ ὑπηρετοῦντι δράκοντι. Ἐκείνου γὰρ ἀριδήλως ὑπουργὸς Λέων, ὁ παγκάκιστος ἐκείνου θεραπευτὴς, ὁ τῆς εἰκόνος Χριστοῦ ὑβριστὴς, καὶ τῶν ἁγίων φονευτής. Ἑκάτερος ἑκατέρῳ συμφωνήσας· καὶ συνθήκην ἄμφω ποιησάμενοι περιελεῖν τὸ ὄνομα Χριστοῦ, δι' ἀφαιρέσεως τοῦ θείου καὶ προσκυνητοῦ αὐτοῦ χαρακτῆρος. Ἐπεὶ μὴ πέφθακεν ὁ καιρὸς τῆς δευτέρας θείας ἐπιφανείας, ἵνα ὁλοφανῶς Χριστὸς ἀρνηθείη. Ἀλλ' εὐλογητὸς ὁ Θεὸς, ὃς καὶ τὸν διώκτην ὤλεσε θάνατῳ περιδοήτῳ καὶ ἀξιολόγῳ τῆς ἀποστασίας· ἔδει γὰρ τὸν τεμόντα τὸ Κυριακὸν σῶμα, ξίφει κατατμηθέντα ἀποῤῥῆξαι τὴν ζωήν· καὶ ὑμᾶς στεφανίτας ἀναδείξας, κλέος τῇ ἑαυτοῦ Ἐκκλησίᾳ περιεποιήσατο, ἀρετῆς ἀλείπτας· ἐρείσματα πίστεως, ἑδραιώματα ἀληθείας, ὑποδείγματα καρτερίας, τῷ ὄντι καθηγητὰς, ὡς ἀληθῶς μοναστὰς, ἀπεικονίσματα τῶν μακαρίων ἐκείνων καὶ πάλαι ἁγίων· οἱ ἐν τοῖς ὁμοίοις ἀνδρικοὶ γεγονότες, τῷ ἀμαράντῳ τῆς δικαιοσύνης στεφάνῳ κατεκοσμήθησαν, χορεύοντες αἰώνια. Τοιοῦτοι ὑμεῖς, καὶ ὑμῶν ὁ ἔπαινος ὑπέρτερος τῆς ἐμῆς οὐδαμινῆς γλώττης· τοσοῦτον δὲ μόνον ῥοδύσης, ὅσον τὸν καιρὸν ἀφοσιώσασθαι, καὶ τὸν πόθον θεραπεῦσαι, καὶ τὸ πνεῦμα ἀναζωπυρῆσαι, εἰς ἄληκτον δέησιν τοῦ ἐπικληθῆναι Θεὸν, τέλεον ἡμῖν τὸ τῆς εἰρήνης ἀγαθὸν ἐξανατεῖλαι. Ὁρᾶτε γὰρ, ὦ σεβάσμιοι, ὅπως ἔτι κραδαίνει τὰ πράγματα. Δυνατὸς δέ ἐστι τῇ ἀρχῇ καὶ τὸ τέλος δεξιὸν συναναφάναι. Εὔχεσθαι παρακλήθητε περὶ τῆς ταπεινώσεώς μου, ἀεισέβαστοι.

ternitati vestræ, ac reportatæ, ut ita dicam, secundum Christum victoriæ. Dæmonem enim vicistis, o viri admirandi : tum intus per luctam adversus cogitationes : tum foris per tolerantiam plane divinam, non flectentes genu coram administro ipsius dracone. Fuit enim haud dubie minister illius Leo, ille pessimus ipsius cliens, ille imaginis Christi contemptor, ille sanctorum interfector. Conspirantibus enim invicem sententiis fœdus ambo iniere, ut Christi nomen e medio tollerent, sublata utique divina et adoranda ipsius effigie. Verumenimvero nondum tempus advenit secundi adventus Domini, ut penitus Christus negetur. Sed benedictus Deus, tum qui vexatorem perdidit turpissimo necis genere, pro defectionis suæ meritis (oportuit enim eum qui Domini corpus discidit, gladio intercisum vitam abrumpere), tum qui vos et victores exhibuit, et in Ecclesiæ suæ decus servavit, virtutis propugnatores, firmamenta fidei, stabilimenta veritatis, specimina fortitudinis, vere magistros, vere monachos, beatorum illorum ac veteris ævi sanctorum imagines : qui in pari certamine cum strenue se gesserint, incorrupta justitiæ corona exornati nunquam desituro gaudio perfruuntur. Tales cum sitis, vestra laus nostram exiguam in dicendo facultatem superat : tantumque commemoro, quantum satis est ut tempori satisfaciam, et desiderio obsecundem : ut studium incendam assiduæ precationis, ad exorandum Deum, ut perfectæ tranquillitatis bono perfruamur. Videtis enim, o venerandi, quemadmodum adhuc res fluctuent. Sed potens est Deus felicibus initiis conjungere prosperum finem. Orare pro humilitate mea ne gravemini, o semper venerandi.

ΠΔ'. — *Θεοδώρῳ μοναζοντι.* [φκθ'.]

LXXXIV. — *Theodoro monacho* (*).

De sancta imagine. Basilii dictum interpretatur.

Ἐγώ σου τὴν θεοσέβειαν παρεκάλεσα, τῶν κατ' ἐμοῦ ἐγκωμίων ἀφέμενον, μᾶλλον προσεύχεσθαι, μὴ πάντη με Θεοῦ ἀπομακρύνεσθαι· καὶτὸς οὐκ οἶδ' ὅθεν φερόμενος, εἰς μείζους ἐξῆφθης λόγους αἰνέσεως. Μὴ οὕτω, Πάτερ, μηδαμῶς. Ἢ οὐκ οἶσθα ὅτι ἀνθρώπων ἁπάντων ἐγὼ ὁτάλας ἁμαρτωλότερος; κἂν οὐκ οἶδ' ὅπως ἐλέει Θεοῦ εἰς φυλακὴν αὐτοῦ ἠξίωμαι διατελεῖν. Διὸ καὶ δέδια, μήπως ἐπισκεψάμενος; ἐν τῷ τελουμένῳ ὁμολογητικῷ γάμῳ, ἴδοι με οὐκ ἐνδεδυμένον ἔνδυμα γάμου, εἶτ' οὖν καθαρότητος· καὶ εἴποι τοῖς ὑπηρέταις ἀγγέλοις· *Δήσαντες αὐτοῦ χεῖρας καὶ πόδας, ἐκβάλετε αὐτὸν, καὶ ἐμβάλετε εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον*· ὡς παρενείραντα ἑαυτὸν ἀναξίως τοῖς ὁμολογηταῖς μου. Ὥστε τοῦτο εἰδὼς, κλαῖέ με μᾶλλον, Πάτερ, καὶ προσεύχου, μὴ τοῦτό μοι συμβῆναι. Καὶ ὧδε μὲν ταῦτα. Περὶ δὲ τοῦ *Διὰ* καὶ *Ἀνὰ* ὑπὸ τοῦ μεγάλου Βασιλείου εἰρημένων, δηλονότι ἐν τῇ χρήσει κειμένων τῶν προθέσεων τῆς εἰκόνος· οὐχ ὑπὸ τοῦ ἁγίου δοκεῖ μοι ἐκφωνηθῆναι καὶ οὕτως καὶ οὕτως, ἀλλ' ἐκ μεταγρα-

Pietati tuæ auctor exstiti, ut laudibus meis supersedens, funderes potius pro me preces, ne a Deo magis avertar : tu vero nescio qua impulsus ratione in uberiores multo erupisti laudes. Mitte omnino sic agere, Pater. An nescis miserum me mortalium omnium maxime esse peccatis obnoxium? Quanquam nescio qua Dei misericordia sub ejus tutela præsidioque semper sum versatus. Quamobrem vereor ne, cum visitaverit in consummatis confessionis nuptiis, videat me non indutum veste nuptiarum, hoc est puritatis : angelisque administris dicat : *Ligatis manibus et pedibus ejus, mittite eum et projicite in tenebras exteriores*[83]; quippe qui se temere confessoribus meis inseruerit. Quamobrem hoc cum probe scias, me potius defle, Pater, et ne istud mihi eveniat, deprecare. Sed de his hactenus. De vocibus autem διὰ et ἀνὰ (*trans* et *ad*) quas Basilius Magnus usurpavit, videlicet in proposito de imagine argumento : non mihi videntur a sancto et hæc et illa prolatæ, sed

[83] Matth. xxiii, 13.

(*) Dogmatica.

Digitized by Google

exscribentis erratum istud est : quanquam idem ambarum est intellectus. Exempli causa, imaginis honor ad prototypum ascendit : idque verum est, tum in imagine naturali, tum in ea quæ est arte facta : nihil aliud significante ascensu, quam eumdem esse in arte factis honorem, præter discrimen substantiæ : in naturalibus vero, etiam secundum similem amborum substantiam. Enimvero ipsa veritas dixit : *Qui vos spernit, me spernit : qui autem me spernit, spernit eum qui misit me* [84]. Naturalis utique Dei et Patris imago est Filius : arte facta vero Filii quemadmodum et Patris, nos sumus, hoc est, factitia : fictor enim et artifex omnium Deus sane appelletur.

Intellexit autem sanctus Basilius arte factum, in imaginibus quæ sunt in tabulis pictæ : et idem de nobis qui ad imaginem Dei conditi sumus, intelligere est, et eam quam nos ipsi in tabula finximus imaginem in arte factis censere. Magis autem ac verius nostra effigies unum et idem est nobiscum in similitudine (quemadmodum et effigies Christi cum ipso) quam nostra cum Deo : quandoquidem Deus et homines infinito distant intervallo. Nam ille increatus, incomprehensibilis, incircumscriptus, et quæ sunt ejusdem generis : homines vero res creata, corpus, circumscriptio, et quæ sunt ordinis ejusdem. Homo autem et imago hominis, utrumque creatum : quanquam est utriusque rei creatæ in substantia discrimen. Est utique quod de proposita a te quæstione gaudeam. Patuit enim inde nobis ex ipso divino oraculo, spreta ipsius imagine ipsum sperni : spreto autem ipso Christo, sperni Patrem qui misit ipsum : ac deprehenduntur Iconomachi non negatores Christi modo, sed et ter negatores. Jam quod ad vocem διαβαίνει (*transit*) eodem recidit et transitus et ascensus. Ait Dominus : *Ascendo ad Patrem meum* [85]. Et Moyses : *Transiens videbo* [86]. Amborum similis motus est, neque alter alterum orbiculata vel tortili figura repræsentat : sed quidquid est discriminis, quoad situm est, non quoad habitudinem. Septem enim aiunt esse motus. Ascensus autem, ut et figura rem exhibeam, sic se habet | : transitus hoc pacto ——— . Amborum igitur, ut dictum est, par ratio. Linea enim philosophico more exempli instar est. Quam igitur habitudinem dicit summum ad imum, eamdem et dextrum latus ad sinistrum. Quamobrem ascendere et transire eodem recidunt. Ac si quidem nostra scopum oratio attigit, agantur Deo ac Verbo gratiæ : sin minus, doce me imperitum, vir optime.

A φῆς τὸ σφάλμα · πλὴν εἰς ταυτὸν φέρει τὸν νοῦν ἀμφότερα. Οἷον « Ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον ἀναβαίνει · » καὶ ἀληθὲς τοῦτο καὶ ἐπὶ φυσικῆς εἰκόνος, τοῦτο καὶ ἐπὶ τεχνητῆς · τῆς ἀναβάσεως οὐδὲν ἄλλο δηλούσης, ἢ ὅτι ἡ αὐτὴ ἐστι τιμὴ παρὰ τὸ τῆς οὐσίας διάφορον ἐπὶ τῶν τεχνητῶν · ἐπὶ δὲ τῶν φυσικῶν, καὶ κατὰ τὸ τῆς οὐσίας ταυτὸν ἀμφοῖν. Καὶ γοῦν αὐτὴ ἡ ἀλήθεια εἴρηκεν · *Ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς, ἐμὲ ἀθετεῖ · καὶ ὁ ἐμὲ ἀθετῶν, ἀθετεῖ τὸν πέμψαντά με.* Φυσικὴ οὖν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς εἰκὼν ὁ Υἱός · τεχνητὴ δὲ τοῦ Υἱοῦ, ὥσπερ καὶ τοῦ Πατρός, ἡμεῖς, ἤγουν ποιητική · καὶ ποιητὴς γὰρ καὶ τεχνίτης τῶν ἁπάντων λέγοιτο Θεός.

B Εἴληπται δὲ τῷ ἁγίῳ Βασιλείῳ τὸ τεχνητὸν, ἐπὶ τῶν ἐν πίναξιν εἰκόνων · καὶ ταυτὸν ἡμᾶς λαβεῖν τοὺς κατ' εἰκόνα Θεοῦ γεγονότας, καὶ τὴν ἐν πίναξι ὑφ' ἡμῶν τεχνουργημένην εἰκόνα ἐπὶ τοῦ τεχνητοῦ. Καὶ μᾶλλον ἔγγυος ταυτισμὸς ἐπὶ τοῦ καθ' ὁμοίωσιν ὁ ἡμέτερος χαρακτὴρ πρὸς ἡμᾶς, ὥσπερ καὶ ὁ Χριστοῦ πρὸς αὐτὸν, ἢ ὁ ἡμέτερος πρὸς Θεόν · ἐπειδὴ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων τὸ μέσον ἄπειρον· ὅτι ὁ μὲν ἄκτιστος, ἀπερίληπτος, ἀπερίγραπτος, καὶ ὅσα τῆς αὐτῆς συστοιχείας · ἄνθρωποι δὲ κτίσμα, σῶμα, περιγραμμὸς, καὶ ὅσα ὁμόστοιχα τούτων. Ἄνθρωπος δὲ καὶ εἰκὼν ἀνθρώπου, ἑκάτερα κτίσμα · κἂν διαφορότης κτίσεως κατὰ θάτερον ἐπ' οὐσίᾳ. Καὶ εὖγε τὸ πρόβλημά σου · ὅτι ὑπέδειξεν ἡμῖν ἐξ αὐτῆς τῆς θεολέκτου φωνῆς, ἐν τῇ ἀθετήσει τῆς εἰκόνος αὐτὸν C ἀθετεῖσθαι · καὶ ἐν τῇ αὐτοῦ Χριστοῦ ἀθετήσει ἀθετεῖσθαι τὸν Πατέρα τὸν πέμψαντα αὐτόν · καὶ εὑρίσκονται οἱ Εἰκονομάχοι οὐκ ἀρνησίχριστοι μόνον, ἀλλὰ γὰρ καὶ τρισάρνητοι. Τὸ δὲ *Διαβαίνει*, ὅτι εἰς ταυτὸν φέρει ἡ διάβασις τῇ ἀναβάσει. Εἶπεν ὁ Κύριος · *Ἀναβαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου.* Καὶ ὁ Μωϋσῆς · *Διαβὰς ὄψομαι.* Ἀμφοῖν ὁμοιοφανὴς ἡ κίνησις, καὶ οὔτε κυκλοφορικὴ θατέρα θατέρας, οὔτε ἑλικοειδὴς · ἀλλ' εἰ καὶ διάφορος, κατὰ θέσιν, οὐ κατὰ σχέσιν. Ἑπτὰ γάρ φησιν εἶναι τὰς κινήσεις · ἡ οὖν ἀνάβασις, ἵνα καὶ σχηματίσω, τοῦτο | . Καὶ ἡ διάβασις, τοῦτο — - —. Ἀμφοῖν οὖν, ὡς εἴρηται, ἰσοφανῆ. Γραμμὴ γὰρ φιλοσοφικῶς τὸ δεῖγμα. Ἥνωνται ἔχει σχέσιν τὸ ἄνω πρὸς τὸ κάτω, τὴν αὐτὴν καὶ τὸ δεξιὸν πρὸς τὸ ἀριστερόν. Ὥστε τὸ ἀναβαίνειν καὶ τὸ διαD βαίνειν εἰς ταυτὸν φέρει. Καὶ εἰ μὲν ἐπιτετευγμένος ὁ λόγος, τῷ Θεῷ καὶ Λόγῳ χάρις · εἰ δ' οὖν [f. οὐ], δίδαξον, λῷστε, τὸν ἀμαθῆ ἐμέ.

LXXXV. — *Athanasio filio* (*).

ΠΕ'. — Ἀθανασίῳ τέκνῳ. [φμβ'.]

De sanctissima Domini et Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi imagine.

Quomodo, inquis, latria non colitur imago Christi, sed qui in ipsa adoratur Christus : cum una in ambobus sit adoratio? Quoniam in ipso quidem Christo latriæ est adoratio (nam cum ipsum adoro, simul adoro Patrem ac Spiritum sanctum :

Πῶς, φῄς, οὐ λατρεύεται ἡ εἰκὼν Χριστοῦ, ἀλλ' ὁ ἐν αὐτῇ προσκυνούμενος Χριστός · μιᾶς οὔσης ἐπ' ἀμφοῖν προσκυνήσεως; Ὅτι ἐπ' αὐτοῦ δὴ Χριστοῦ λατρευτικὴ ἡ προσκύνησις. Προσκυνῶν γὰρ αὐτὸν, συμπροσκυνῶ τὸν Πατέρα καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ὁμοῦ·

[84] Luc. x, 16. [85] Joan. xx, 17. [86] Deut. xxv, 3.

(*) Dogmatica omnino necessaria.

Digitized by Google

ὅπερ ἐστὶν ἡ τριαδικὴ ἡμῶν προσκύνησις καὶ λατρεία· ἐπὶ δὲ τῆς εἰκόνος, ἡ αὐτὴ μὲν (πῶς γὰρ οὔ; ὧν γὰρ ἓν τὸ κράτος, καὶ ἡ δόξα μία, τούτων δηλαδὴ ἓν τὸ σέβας, καὶ μία ἡ προσκύνησις), σχετικὴ δὲ ὅμως, ἤγουν ὁμωνυμική. Προσκυνῶν γὰρ αὐτὴν, οὐ συμπροσεκύνησα, ἀλλὰ προσεκύνησα Χριστὸν, οὐ διαιρούμενον καθ' ὑπόστασιν, ἀλλὰ διαφορούμενον κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον· ὅπερ ἐστὶ σχετικὴ, ἀλλ' οὐ λατρευτική· κἂν ἡ αὐτὴ, ἐκεῖ μὲν οὕτως νοουμένη καὶ λεγομένη, καθότι τριαδική, ἤγουν φυσική· ἐνταῦθα δὲ τὸ ἔμπαλιν, καθότι σχετική, ἤγουν ὑποστατική. Εἰ γὰρ εἴποις, λατρευτική, ἐσήμανας σεσαρκῶσθαι, ὡς τὸν Υἱὸν, τόν τε Πατέρα, καὶ τὸ Πνεῦμα· ὅπερ ἐστὶν ἔκτοπον. Τοιγαροῦν προσκυνῶν τὴν εἰκόνα Χριστοῦ, οὐ τὴν θεότητα προσκυνῶ, ὥς τινές φασι· τοῦτο γὰρ τῆς Τριάδος σημαντικόν· καὶ οὐ σεσάρκωται ἡ Τριάς· ἄπαγε. Ἀλλὰ τί; αὐτὸν Χριστὸν σχετικῶς. Μόνος γὰρ αὐτὸς ὁ σαρκωθεὶς Θεὸς Λόγος. Προσκυνῶν δὲ αὐτὸν Χριστόν, δηλόνοτι συμπροσεκύνησα τὸν Πατέρα ὁμοῦ καὶ τὸ Πνεῦμα. Ὥστε ἐπὶ τῆς εἰκόνως [σχετικὴ προσκύνησις], ἂν νοοῖτο καὶ λέγοιτο· ἐπ' αὐτοῦ δὲ Χριστοῦ λατρευτική· ὡς; συνεπινοουμένου τε καὶ συμπροσκυνουμένου τοῦ τε Πατρὸς καὶ τοῦ Πνεύματος.

A atque hæc nostra est Trinitatis adoratio et latria), in imagine vero eadem quidem est : quomodo enim non eadem? nam quorum imperium et gloria una, horum utique et cultus unus, et una adoratio est : at relativa tamen, sive homonymica. Adorans enim ipsam, Christum non coadoravi, sed adoravi non divisum secundum hypostasim, sed discrepantem ratione substantiæ, quod est adoratio relativa, sed non latreutica; quanquam eadem; illic quidem sic intellecta dictaque quatenus Triadica est sive naturalis : hic vero vice versa, quatenus relativa est sive hypostatica. Nam si latriæ adorationem dixeris, indicasti carnem factum, sicut Filium, ita et Patrem et Spiritum : quod est absurdum. Itaque cum imaginem Christi adoro, non divinitatem adoro, ut quidam aiunt : nam id Trinitatem significat : non est autem Trinitas caro facta, absit! Quid ergo? ipsum Christum relative. Solus enim ipse caro factus est Deus Verbum. Cum vero Christum ipsum adoro, simul et Patrem scilicet coadoravi, et Spiritum. Quamobrem in imagine relativa adoratio recte intelligatur et dicatur, in Christo autem ipso latriæ : quoniam tunc simul subintelligitur atque adoratur et Pater et Spiritus.

B

ΠΖ'. — *Ἐπιστολὴ ἐκ προσώπου πάντων τῶν ἡγουμένων πρὸς Μιχαὴλ βασιλέα.* [φμη'.]

LXXXVI. —*Epistola ex persona omnium præpositorum ad Michaelem imperatorem.*

Vinculis et exsilio liberati gratias agunt. Orant ut ipsum alloqui liceat. Cum hæreticis vero colloqui minime licere. (Baron. an. 821, n. 36.)

Ἡμεῖς οἱ ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνελθόντες κατὰ κέλευσιν θεοσέπτου ὑμῶν βασιλείας, ἐλάχιστοι ἐπίσκοποί τε καὶ ἡγούμενοι, πρώτην φωνὴν ταύτην φθεγγόμεθα ἐπὶ τοῦ θεοπροβλήτου ὑμῶν κράτους, εὐχαριστήριόν τε καὶ αἰνετήριον· ὅτι ἀνεκλήθημεν οἱ ἀπωσμένοι, ὅτι ἠλεήθημεν οἱ τεταλαιπωρημένοι, ὅτι ἀνεψύξαμεν οἱ ἐκλελοιπότες· ἀπὸ χειμῶνος εἰς ἔαρ, ἀπὸ ζάλης εἰς γαλήνην, ἀπὸ ἀθυμίας εἰς εὐθυμίαν· ξένα τινὰ καὶ παράδοξα ἑωρακότες. Τοιαύτη γὰρ ἡ δικαία ὑμῶν βασιλεία χαρμόσυνος, εὐφρόσυνος, πολύευκτος, εἰρήναρχος, φιλοδίκαιος, πολλαῖς ἑτέραις προσηγορίαις ἀξιώνυμος· μιμήσει Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν, τὰ διεστῶτα συνάπτουσα, τὰ νενοσηκότα ὑγιάζουσα, τὰ λυπηρὰ χαροποιοῦσα· ἐξαίρετός τις οὖσα βασιλεία, καὶ τῶν πάλαι μακαριζομένων ἰσόρροπος· ἦν ἀποσεμνύνειν τοῖς ἐγκωμίοις οὐκ ἂν εὐμαρῶς γλῶσσα ἀνθρώπου ἐξαρκέσειεν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ταῦτα οὕτως, παρακαλοῦμεν καὶ ἀντιβολοῦμεν οἱ ἀνάξιοι, καὶ αὐτῆς τῆς ἱερᾶς ὑμῶν θέας ἀξιωθῆναι, καὶ φωνῆς ἡδίστης ἀκοῦσαι τοῦ παντίμου καὶ θεοσόφου στόματος ὑμῶν· ὡς ἂν ἅπερ ὠσὶν ἀκούομεν, ταῦτα κατ' ὀφθαλμοὺς θεασάμενοι σκιρτήσοιμεν τῷ πνεύματι· ὥσπερ τι ἔνδυμα πενθικὸν τὴν κατήφειαν μετενδιδυσκόμενοι εὐφροσύνης ἀγαλλιάματι. Ἐπειδὴ δὲ ὁ δεύτερος λόγος περὶ τῆς εἰλικρινοῦς τε καὶ ἀμωμήτου ἡμῶν τῶν Χριστιανων ἐστι πίστεως· ἐκεῖνο μετὰ αἰδοῦς τολμῶμεν ἀνενέγκαι, ὡς εἰ μὲν ἀνθρώπινόν τι ἦν τὸ λεγόμενον, καὶ ἦ πρὸς τοῦ ἁγιωτάτου ἡμῶν ἀρχιερέως, ἢ παρ' ἡμῶν τῶν ἀναξίων ἐξουσιαζόμενον· οὐτί που τὸ μικρὸν, ἀλλὰ γὰρ καὶ τὸ πᾶν παραγωρεῖν ἔδει· οὕτω τῆς ἐντολῆς κελευούσης.

C

Nos qui vestri a Deo coronati imperii jussu in unum convenimus, minimi episcopi et præpositi, primam hanc vocem sub divinitus constituto regno vestro edimus, actionis gratiarum et laudis : quod revocati simus, qui fueramus ejecti; quod misericordiam experti, qui ærumnis pressi; quod refocillati fuerimus, qui deficiebamus; ab hieme ad ver, a tempestate ad tranquillitatem, a mœrore ad lætitiam, nova quædam et incredibilia cernentes. Tale enim est justum imperium vestrum; lætum, jucundum, valde optabile, pacatum, æqui amans, multis aliis appellationibus dignum : quod ad Christi veri Dei nostri exemplum, dissidentia coaptat, ægra sanat, tristia exhilarat. Eximium quoddam revera imperium, et iis quæ beata quondam prædicata fuerunt, par : quod laudibus exornare hominis lingua haud facile possit. Sed quandoquidem hæc ita se habent, oramus et obtestamur indigni, ut sacro ipso conspectu vestro frui nobis liceat, et suavissimam vocem audire venerandi ac sapientissimi oris vestri : ut quæ auribus accepimus, oculis intuentes animo exsultemus, quasi lugubrem quamdam vestem mœrorem nostrum hilaritate permutantes. Et quoniam alterum nobis loquendi argumentum de sincera et inviolata Christianorum fide nostra est; illud cum reverentia referre audemus, quod, si humanum quidpiam esset de quo sermo est, et vel in sanctissimi patriarchæ nostri potestate situm, vel in nostra; non solum parum aliquid, sed totum ipsum cedere oporteret, ita jubente mandato. Cum autem de Deo sermo-

D

Digitized by Google

sit, et in Deum cui serviunt omnia : non modo hic aut ille, sed neque si Petrus et Paulus, neque si angelorum quispiam foret, demutare quidpiam vel minimum auderet, tanquam everso ea ratione Evangelio universo. Jam vero sermonem, refellendi causa, cum heterodoxis conferre apostolico mandato repugnat [87] : minimeque convenit nisi ad correptionem tantummodo. Propterea indigni nos pii imperii vestri famuli ne hiscere quidem audemus. Quod si quid est ejusmodi de quo ambigat aut diffidat divina magnificentia vestra pie a patriarcha dissolvi posse ; jubeat magna ipsius et a Deo confirmata manus, velut divinorum æmulatrix ad communem utilitatem, a vetere Roma suscipi declarationem, prout olim et ab initio paterna traditione transmissus mos fuit. Hæc enim, Christi æmule imperator, suprema est Ecclesiarum Dei, in qua Petrus sedem primus tenuit, ad quem Dominus dixit : *Tu es Petrus et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam* [88]. Hæc est indignorum famulorum tuorum postulatio : hæc nostra humilis secundum Deum exhortatio. Valida ego Dei manus servet te mundo desiderabilem, piumque Christianorum imperatorem, ad multos annos superstitem, et ad filiorum filios imperium transmittentem cum prosperis successibus, hostiumque et inimicorum victoriis. Fiat, fiat!

A Ἐπεὶ δὲ περὶ Θεοῦ καὶ εἰς Θεὸν ὁ λόγος, οὗ δοῦλα τὰ σύμπαντα· οὐχ ὁ τίσδε ἢ τίσδε· ἀλλ' οὐδ' εἰ Πέτρος καὶ Παῦλος, οὐδ' ἂν τις τῶν ἀγγέλων εἴη, τολμήσιεν ἂν κἂν τὸ βραχύτατον παρακινῆσαι· ὡς διὰ τούτου τοῦ παντὸς Εὐαγγελίου ἀνατρεπομένου. Πρός τε τὸ συνάραι λόγον ἀντιῤῥητικὸν μετὰ τῶν ἑτεροδόξων ἐναντιούμενον, τῇ ἀποστολικῇ παραγγελίᾳ οὐ καθῆκον· εἰ μή τι πρὸς νουθεσίαν μόνον. Καὶ διὰ τοῦτο οἱ ἀνάξιοι δοῦλοι τοῦ εὐσεβοῦς ὑμῶν κράτους, καὶ γρύξαι μόνον οὐ κατατολμῶμεν. Εἰ δέ τι ἀμφιβαλλόμενον ἢ ἀπιστούμενον τῇ θείᾳ ὑμῶν μεγαλονοίᾳ διαλύεσθαι ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως εὐσεβῶς· ἡ μεγάλη καὶ θεοστήρικτος αὐτῆς χεὶρ, ὡς ζηλοτυποῦσα τὰ θεῖα ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ παντὸς, κελευσάτω παρὰ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης δέξασθαι τὴν διασάφησιν, ὡς ἄνωθέν τε καὶ ἐξ ἀρχῆς πατροπαράδοτος ἐξεδόθη. Αὕτη γὰρ, χριστομίμητε βασιλεῦ, ἡ κορυφαιοτάτη τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ, ἧς Πέτρος πρωτόθρονος, πρὸς ὃν ὁ Κύριός φησι· *Σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν· καὶ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς.* Τοῦτο ἡμῶν τὸ αἴτημα τῶν ἀναξίων δούλων σου· αὕτη σὺν Θεῷ ἡ παράκλησις τῶν τεταπεινωμένων. Ἡ κραταιὰ οὖν χεὶρ τοῦ Θεοῦ σώζοι σε, τὸν κοσμοπόθητον καὶ θεοφιλῆ τὸν, βασιλέα τῶν Χριστιανῶν, ἐν πολλοῖς χρόνοις διατεινόμενον, καὶ εἰς παῖδας παίδων τὸ κράτος ἀμείβοντα ἐν εὐημερίαις τε καὶ νίκαις ἐχθρῶν τε καὶ πολεμίων. Γένοιτο, γένοιτο!

B

LXXXVII.— *Episcopis propter Dominum casulibus* (1).

(*) ΠΖ'.— *Ἐπισκόποις διὰ Κύριον πεφυγαδευμένοις.* [φξη'.]

Adoratio Christi imaginis quomodo intelligenda. (Baron. an. 816, n. 47.)

Cum de beatitudinis vestræ rebus nuper ego humilis audivissem, Patres desideratissimi, gavisus sum magnopere, et optimum Deum nostrum collaudavi : quod non etiam videre vos, nec gratiæ donis quæ in vobis sunt frui licuit, permoleste tuli. Visurus siquidem eram homines Dei, episcopos Domini, beatos viros, mundi lumina, fidei firmamenta, et si quid aliud honesti est, rem ejus ac nomen obtinentes. O jacturam ! o calamitatem ! Sed multa nimirum peccata nostra hujus casus nobis causa fuerunt. Nec jam miramur infortunium, sed offerimus supplicationem. Quid istud autem ? Ut quod defuit, litteris compensetis, instruentes, illuminantes, confirmantes, ostendentes quæcunque vera sunt, quæ honesta, quæ justa, quæ ad fidei defensionem ac certamen idonea. Si qua virtus, si qua laus confessionis, hanc præscribite, et quomodo adorandus sit imagine expressus Christus, homonyme an synonyme : quoniam alterum quidem orthodoxæ, alterum vero contrariæ est sententiæ [89] : et quomodo intelligatur adoratio erga Christum ejusque imaginem : unane an duæ ; quoniam alterum quidem nostrum est, alterum vero

C Ἄρτι ἀκουτισθεὶς ὁ ταπεινὸς [τὰ περὶ τῆς μακαριότητος ὑμῶν, ὦ τριπόθητοι Πατέρες, λίαν ἥσθην, καὶ ἐδόξασα τὸν ἀγαθὸν ἡμῶν Θεόν. Ὅτι οὐδὲ ἠξιώθην ἰδεῖν ὑμᾶς, καὶ ἀπολαῦσαι τῶν ἐν ὑμῖν χαρισμάτων, καὶ πάνυ ἠνιάθην. Ἔμελλον γὰρ ὁρᾷν ἀνθρώπους Θεοῦ, ἱεράρχας Κυρίου, μακαρίους ἄνδρας, φωστῆρας κόσμου, ἐρείσματα πίστεως εἴ τι ἄλλο τῶν καλῶν, καὶ ὄντας καὶ ὀνομαζομένους. Ὢ τῆς ζημίας ! ὢ τῆς συμφορᾶς ! Πλὴν αἱ πολλαὶ ἡμῶν ἁμαρτίαι αἴτιον τοῦ συμβεβηκότος. Καὶ οὐ θαυμάζομεν τὴν ἀτυχίαν· ἀλλὰ προβάλλομεν τὴν ἱκετηρίαν. Τί τοῦτο; ἵνα γράμμασι παραμυθήσησθε τὴν ἀπόλειψιν, νουθετοῦντες, φωτιοῦντες, στηρίζοντες, ὑποφαίνοντες ὅσα ἐστὶν ἀληθῆ, ὅσα σεμνὰ, ὅσα δίκαια, ὅσα ἐνστατικὰ, ὅσα ἔναθλα. Εἴ τις ἀρετὴ, καὶ εἴ τις D ἔπαινος ὁμολογίας, ταῦτα γράφοιτε· καὶ πῶς προσκυνητέον Χριστὸν ἐγγεγραμμένον, ὁμωνύμως ἢ συνωνύμως, ἐπειδὴ τὸ μὲν ὀρθοδοξίας, τὸ δὲ ἀντιδοξίας· καὶ πῶς τῆς προσκυνήσεως νοουμένης εἰς Χριστόν τε καὶ τὴν αὐτοῦ εἰκόνα, μιᾶς ἢ δυεῖν· ἐπειδὴ τὸ μὲν, ἡμέτερον· τὸ δὲ, τῶν Εἰκονομάχων; ὧν γὰρ μία ἡ ὑποστατικὴ ὁμοίωσις, τούτων μία καὶ ἡ αὐτὴ προσκύνησις· παρὰ τὸ τὴν οὐσίαν τῆς εἰκόνος

[87] Tit. III. 10. [88] Matth. XVI, 18. [89] Ea de re Petavius, lib. V De incarnat. cap. 8, n. 10 ; et lib. XV, cap. 15, n. 5.

NOTÆ.

(1) Videri tamen possit scripta post mortem Leonis. (*) Cod. Reg Ἀρχὴ βιβλίου γ', *initium libri tertii.*

Digitized by Google

μήτιπου προσχυνεῖσθαι. Οὗτος ὁ μικρὸς ἡμῶν λόγος ὑπομνηματικὸς, ἀλλ' οὐ διδακτικός· ὑμῶν δὲ τὰ τελειότερα πάντως τοσοῦτον, ὅσον καὶ τὸ καθυπερέχον τοῦ χρίσματος· ἐφ' ᾧ τελοῖητε τὸν προκείμενον δρόμον ὁσιώτατοι, ἀνδρειότατα· ὡς ἀπολῃψόμενοι τὸν τῆς δικαιοσύνης στέφανον.

A Iconomachorum ? Quorum enim una est et hypostatica similitudo, horum una et eadem est adoratio : præterquam quod imaginis substantia nequaquam adpratur. Hic tenuis est sermo noster commonitorius, non ad docendum comparatus : vestra autem tanto prorsus perfectiora, quanto supereminet dignitas unctionis : in qua præsentem cursum viriliter peragite, sanctissimi, tanquam justitiæ coronam percepturi.

ΠΗ'. — Ἀμμοῦν τέκνῳ. [φξθ'.]

LXXXVIII.— *Ammoni filio.*

Monachum apostatam, etiam conjugio implicatum, ad pœnitentiam excitat.

Οἴμοι ἐξ αὐτῆς βαλβίδος τῆς ἐπιστολῆς καὶ στεναγμὸν ἀναπέμπω ἐκ βάθους καρδίας, καὶ δάκρυον ἀναμίγνυμι τῷ μέλανι ἐφ' οἷς ἠκουτίσθην περὶ σοῦ, ἀδελφέ. Φασὶ γὰρ ἀπορρίψασθαί σε τὸ ἅγιον ἔνδυμα τοῦ μοναχοῦ, καὶ τελεῖν ἐν λαϊκοῖς, καὶ γυναῖκα περιάγειν. Ὦ τοῦ ἐλεεινοῦ ἀκούσματος! ὢ τῆς ἐμῆς συμφορᾶς! Ἐμὴ γὰρ ἡ σή, τέκνον, ἁμαρτία, κατὰ τὸν τῆς πατρικῆς συμπαθείας τρόπον. Ποῦ τὸ φῶς τῆς διανοίας; ποῦ τῆς ἐλπίδος τὸ πτερόν; ποῦ ὁ ἔρως ὁ πρὸς τὸν Θεόν; ποῦ τῆς πίστεως ὁ θυρεός; ποῦ τοῦ λογιστικοῦ τὸ κριτικόν; ποῦ ὁ ἐντεῦθεν κόσμου δρασμός; ποῦ ἡ ἐγκατάλειψις ἁπάντων τῶν ἐπὶ γῆς; ποῦ ἡ ἐπιστασία τῆς μονῆς; ποῦ ἡ εὐκατάνυκτος παραδοχὴ τῆς εἰσδοχῆς; ποῦ ἡ στοιχείωσις τῆς κοινοβιακῆς ζωῆς; ποῦ ἡ φωτιστικὴ ἐξαγόρευσις; ποῦ σου τὰ καλὰ δάκρυα; ποῦ ἡ εὐλαβοειδὴς ἔξις; ποῦ ἡ ἐκ τοῦ πληρώματος τῆς ἀδελφότητος μαρτυρία; ποῦ ἡ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ βήματος ὁμολογία; ποῦ μάρτυρι Θεῷ τε καὶ ἀγγέλοις ὑποσχέσεις; ποῦ ἡ ὑποφαεινὴ φαιδρότης τοῦ σχήματος; ποῦ ὁ πνευματικῶς νοούμενος γάμος; ποῦ ὁ ὑπὲρ σοῦ τυθεὶς ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ; ποῦ τὸ εὐαγγελικόν τε καὶ ἀδελφικὸν ἀγαλλίαμα; ποῦ ὁ παρὰ πάντων ἱερώτατος ἀσπασμός; ποῦ ἡ ἐν τῷ θείῳ θυσιαστηρίῳ παράστασις; ποῦ ἡ τοῦ σώματός τε καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ θεία μετάληψις; ποῦ ἡ ὅλη φαιδρὰ καὶ ἀγγελοχαρμόσυνος τελετή; ποῦ ἡ φανὴ λαμπάς; ποῦ ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή; ποῦ ἡ καρποφόρος φυτεία τοῦ Πνεύματος; ποῦ ἐμοῦ γε τοῦ ἀθλίου ὁ υἱὸς, ὁ προαχθεὶς ἔτι καὶ ἔτι ἐν καλῷ, καὶ χρήσιμος ὀφθεὶς τῇ ἀδελφότητι, τὸ τέκνον τοῦ Θεοῦ, ὁ τοῦ φωτὸς χορευτής, ὁ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν πολίτης, τὸ σκεῦος τὸ ἐκλεκτόν; Πῶς ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω; πῶς ἀπελάκτισεν ὁ ἠγαπημένος; πῶς ἐσκοτίσθη ὁ πεφωτισμένος; πῶς ἀπεσείσατο τὰ τῆς ἁγνείας ὅπλα; πῶς ἐγένετο θήραμα διαβόλου, ἐζωγρημένος ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ ἐκείνου θέλημα, καὶ ἀφεὶς τὸν καλὸν Νυμφίον τὸν Κύριον τῆς δόξης, τὸν ἐξουσιαστὴν τῶν ἁπάντων; Ὦ τίς οὐ στενάξει ἐκ βάθους; τίς οὐκ ἐλεήσειε τὸν ἐξηπατημένον; Οὐρανὲ, ἔκστηθι ἐπὶ τούτῳ· γῆ, βόησον τὸ πάθος. Τί γέγονεν, ἀδελφέ; οὐκ ἠδέσθης κἂν τοὺς ὁρῶντας; οὐκ ἠρυθρίασας ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ἀέρος; οὐκ ἐδυσχέρανας τὴν δυσωδίαν τῆς παγκαταράτου ἁμαρτίας; ἔχεις νοῦν; ζῇς ἄρα; ἀθρεῖς ἥλιον; βλέπεις σελήνην; ἑρᾷς ἀστέρας; οὐκ ἔστιν, οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ὅσον τὸ ἁμάρτημα, ὅσος ὁ σκότος, ὅση ἡ ἀλογία. Καὶ εἴθε μέχρι τούτων ὁ λόγος· εἶχε γὰρ ἂν ἡ ἀθλιότης συμμετρίαν. Ἀλλ' ὅτι κρῖμα, ἀδελφὲ, ἀπαραίτη-

Hei mihi ! statim ab ipso epistolæ exordio mitto ex intimo corde suspirium, et lacrymas atramento commisceo, ob ea quæ de te accepi, frater. Aiunt enim te sanctum abjecisse monachi habitum, atque inter laicos degere, et uxorem circumducere. O tristem nuntium ! o ingentem calamitatem meam ! Tuum enim istud scelus, fili, meum est propter paternæ commiserationis affectum. Ubi mentis lumen ? ubi spei alæ ? ubi Dei amor ? ubi fidei clypeus ? ubi sagax consultandi vis ? ubi hujusce mundi fuga ? ubi terrenarum rerum abjectio ? ubi monasterii gubernatio ? ubi gesta non sine pietatis sensu cura hospitalitatis ? ubi cœnobiticæ vitæ disciplina ? ubi confessio lucem pariens ? ubi egregiæ tuæ lacrymæ ? ubi plena reverentiæ species ? ubi ex totius fraternitatis cœtu testimonium ? ubi emissum ad sacram aram votum ? ubi sub Deo teste et angelis factæ promissiones ? ubi fulgens habitus splendor ? ubi spiritales quæ mente intelliguntur nuptiæ ? ubi oblatus propter te Agnus Dei ? ubi fratrum ex Evangelii præscripto lætitia ? ubi sanctissimus omnium complexus ? ubi ad divinum altare accessus ? ubi corporis et sanguinis Christi divina perceptio ? ubi tota lætitiæ plena et angelico par gaudio cæremonia ? ubi lucerna fulgens ? ubi vitis vera ? ubi frugifera plantatio Spiritus ? ubi filius meus, miserum me, qui quotidie majores in virtute progressus habebat, idemque visus est fraternitati perutilis, Dei proles, lucis administer, regni cœlorum civis, vas electionis ? Quomodo conversus est retrorsum ? quomodo recalcitravit dilectus ? quomodo tenebris obsitus, qui luce plenus ? quomodo castimoniæ arma posuit ? quomodo factus est diaboli præda, ab ipso captus, ejusdemque voluntati mancipatus, abdicato egregio Sponso Domino gloriæ, penes quem rerum omnium imperium est ? Quis non cum intimo sensu doloris ingemiscat ? quis delusum non commiseratione prosequatur ? Obstupesce, cœlum, super hoc : terra, calamitatem inclama. Quid factum est, frater ? Non veritus es saltem intuentes ? non hunc ipsum aerem erubuisti ? non tulisti graviter detestandi sceleris fetorem ? Tunc mentis compos ? vivisne ? num solem intueris ? an lunam cernis ? an sidera aspicis ? Dici omnino, dici non potest, quantum istud flagitium, quantæ tenebræ, quanta amentia sit. Atque utinam huc usque tantum progredi deberet

Digitized by Google

oratio! haberet enim calamitas modum. Sed judicium, frater, inexorabile, ignis sempiternus, tenebræ exteriores ac teterrimæ, stridor dentium, cætera supplicia, quibus improbi multantur, et illa quidem interminata in perpetuum. Omitto bonorum jacturam, quam ipse tibi accersivisti. Quæ illa porro? Cum Deo esse, gaudium inexplicabile, vita immortalis, lætitia sempiterna, paradisi deliciæ, sanctæ Trinitatis splendor, quævis alia, et quæ dicitur et quæ intelligitur felicitas. Huc ades, huc, inquam, fili: expergiscere, revertere, renovare: excute injecta tibi ab hoste vincula peccati: ab Eva divellere: ad immemorem injuriarum plenissimumque humanitatis Jesum accede. Ex adverso clamat: *Venite, omnes qui laboratis et onerati estis* [90] peccatis. Obviam procedit ipse, ruit in amplexum, domum inducit, nec priora exprobrat, diem festum rursum agit, prodigum servat. Utique ore te, fili, audi, exardesce, vulnus infer ei qui tibi intulit. Veni itaque, veni confestim ad nos peccatores. Ego animam meam pono pro te: ego pro salute tua sponsor: ego te lenibus medicamentis sanabo: ego miser cum Deo amantius te quam olim amplectar. Tantum advola, tantum ne perstes adhuc: sed Evam quidem dimitte, suos ut habeat sibi ludos. Si autem voci divinæ obtemperat, in monasterium trude: teipsum vero Deo exhibebis et nobis. Obtestor igitur coram Deo et electis angelis, ut hæc audiens mores mutes, et ad nos acceleres, antequam finis adveniat, antequam contra te veniæ fores occludat inexorabile responsum.

A τον, πῦρ αἰώνιον, σκότος ἐξώτερον καὶ ἀλαμπές, βρυγμὸς ὀδόντων, ἅπαντα τὰ ἄλλα κολαστήρια, ἐν οἷς ἡ εὐθύνη, καὶ αὖτη ἀπέραντος εἰς αἰῶνας. Καὶ οὕπω λέγω τῶν ἀγαθῶν τὴν ἀπόπτωσιν, ἣν σεαυτῷ προεξένησας. Τίς αὕτη; μετὰ Θεοῦ γενέσθαι, χαρὰ ἀνεκλάλητος. ζωὴ ἀκήρατος, εὐφροσύνη αἰώνιος, τρυφὴ παραδείσου, τῆς ἁγίας Τριάδος ἔλλαμψις, πᾶσα ἄλλη καὶ λεγομένη καὶ νοουμένη μακαριότης. Δεῦρο δὴ οὖν, δεῦρο, τέκνον, ἀνάνηψον, ἀνακλήθητι, ἀνακαινίσθητι, ῥῖψον τὰ συμπλακέντα σοι ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ σχοινία τῆς ἁμαρτίας· διατμήθητι τῆς Εὔας· πρόσελθε τῷ ἀμνησικάκῳ καὶ φιλανθρωποτάτῳ Ἰησοῦ. Ἄντικρυς βοᾷ· *Δεῦτε πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι* ταῖς ἁμαρτίαις. Ὑπαντᾷ, περιπλέκεται, εἰσοικίζεται, οὐκ ἐγκαλεῖ περὶ τῶν προτέρων

B ἄγει καὶ πάλιν ἑορτὴν, σώζει τὸν ἀσωτευθέντα. Καὶ δέομαί σου, τέκνον, ἄκουσον, ἐξάφθητι, τρῶσον τὸν τρώσαντά σε. Ἧκε οὖν, ἧκε τάχει πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλούς. Ἐγὼ τὴν ψυχήν μου τίθημι ὑπὲρ σοῦ· ἐγὼ ἐγγυητὴς τῆς σωτηρίας σου· ἐγώ σε ἰατρεύσω ἀπαλοῖς φαρμάκοις· ἐγὼ σὺν Θεῷ ὁ τάλας ἀσπάσομαί σε ὑπὲρ τὸ πρότερον. Μόνον πρόσδραμε, μόνον μὴ στῇς ἔτι, ἀλλὰ τὴν μὲν Εὔαν ἄφες εἰς ἑαυτὴν παίζειν. Σὺ δ' οὖν ἀκούει θείως, ἔμβαλον εἰς σεμνεῖον· σαυτὸν δὲ παρέξεις τῷ Θεῷ καὶ ἡμῖν. Διαμαρτύρομαι οὖν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἐκλεκτῶν ἀγγέλων, ἵνα τούτων ἀκούων, ἀλλάξῃς ἑαυτὸν, κατεπείγων πρὸς ἡμᾶς πρὶν ἢ φθάσει τὸ τέλος· πρὶν ἢ ἀποκλείσει κατὰ σοῦ ἡ ἀπαραίτητος ἀπόφασις.

C

LXXXIX. — *Theophilo præposito.*

ΠΘ'. — *Θεοφίλῳ ἡγουμένῳ.* [φοθ'.]

Increpat quod persecutionis tempore cum Iconomachis communicasset. Hortatur ut culpam pœnitentia eluat.

Non pauca ad me delata sunt de tua reverentia, ob quæ non mediocri eram dolore affectus: sed hæc discussit veneranda tua epistola. Admisit enim, audeo dicere, pœnitentiam tuam Dominus, ac satisfactionem pro reversione in monasterium: etsi tunc justa non fuit, cum persecutionem Christus pateretur. Nunc vero cum persecutio cessavit, quid fugam meditaris, ac non certamen potius? *Ex me*, inquit, *videbitis, atque ita facite* [91]. Hoc te oportuit discipulis dicere, cum sollicitarentur domum ut redirent, non obtemperare, et succumbendi exemplum fieri: et hæc quidem post lapsum. An nescis abnegato Christo fuisse tibi communionem cum iis qui impio errore abducti sunt? Deinde postquam pœnitentiam subiisti per secessionem

D (hoc enim pœnitentiæ caput fuit, sine quo nulla delicto venia foret), quid rursum ad vitium deflexisti? Ignosce, Pater: cum tradideris teipsum ultro humilitati meæ, cogor tanquam ex Domini ore tibi convenientia loqui. Quin universos, ut similiter vexationem tecum tolerarent, commonuisti? aut si nollent, quin dimisisti, ut osores Christi, ut carnis amatores, ut inobsequentes, non autem filios? Quin vel minorem effecisti cladem, et sub-

Οὐκ ὀλίγα τὰ ἀκουσθέντα μοι περὶ τῆς τιμιότητός σου, ἃ καὶ ἐλύπει με οὐ μετρίως· ὅμως ὅτι ἀπεσκευάσθησαν διὰ τοῦ τιμίου σου γράμματος. Καί γε δέδεκταί σου, τολμῶ λέγειν, ὁ Κύριος τὴν μετάνοιαν, καὶ τὴν ἀπολογίαν τῆς ἐν τῷ μοναστηρίῳ ἀνθυποστροφῆς· εἰ καὶ οὐκ ἀστεία τηνικαῦτα ἦν, ὅτε Χριστὸς ἐδιώκετο. Ἄρτι δὲ ἐπὰν ἐλώφησεν ὁ διωγμός, τίς λόγος ὑποστροφῆς, καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἀθλήσεως; Ἀπ' *ἐμοῦ*, φησὶν, *ὄψεσθε, καὶ οὕτως ποιήσατε.* Τοῦτό σε ἔδει φθέγξασθαι τοῖς φοιτηταῖς ἐκκαλουμένοις οἴκοι ἐπαναδραμεῖν· οὐχ ὑπακοῦσαι, καὶ γενέσθαι ὑποτύπωσιν ἥττης· καὶ ταῦτα μετὰ τὴν πτῶσιν· ἢ οὐκ οἶσθα ὅτι ἐπ' ἀρνήσει Χριστοῦ ἦν ἡ κοινωνία σοί τε καὶ τοῖς συναπαχθεῖσιν ἀθέως; Εἶτα ἐπειδὴ εἶλου μετάνοιαν διὰ τῆς ὑποχωρήσεως· τοῦτο γὰρ τὸ κεφάλαιον τῆς μετανοίας, καὶ ἧς ἄνευ ἀμεταμέλητος ἡ πτῶσις· τί πάλιν ἐπὶ τὸ πλημμελὲς ἀνέκαμψας; Σύγγνωθι, Πάτερ· ἀναγκάζομαί σε ἐπιδόντος σου σεαυτὸν τῇ ταπεινώσει μου, λέγειν σοι ὡς ἀπὸ στόματος Κυρίου τὰ προσήκοντα. Τί οὐ πάντας ἢ ὁμοτρόπως συνδιώκεσθαί σοι νενουθέτηκας· ἢ μὴ βουλομένους εἴασας ὡς μισοχρίστους, ὡς φιλοσάρκους, ὡς ἀπειθεῖς, ἀλλ' οὐχ υἱούς; Κἂν τούτῳ καὶ τὴν ἧτταν ἀνεκαλέσω καλῶς, καὶ τοῖς ὑπὸ χεῖρα ἐγένου ὑπογραμ-

[90] Matth. xi, 28. [91] Judic. vii, 17.

Digitized by Google

μὶς χρηστὸς, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ Χριστοῦ ὤφθης οἰκοδομὴ, ἀντὶ καταλύσεως προτέρας.

Οὕτως εἰργάσατο ὁ θεοφιλέστατος ἀδελφὸς ἡμῶν, καὶ ἡγούμενος τοῦ Μηδικίου· οὕτως ὁ ἁγιώτατος Πατὴρ ἡμῶν τῆς Λαοδικείας· ἐπεὶ καὶ ἕτεροι. Δυοῖν θάτερον· εἰ οὗτοι ἐνόμως, αὐτὸς ἀνόμως, καὶ εἴ τίς σοι ὁμοίως δέδρακεν. Ἀλλ' εἰσί τινες, ὡς μανθάνω, τῆς συμπτωματικῆς συστοιχίας· ὧν τὰ ὀνόματα ἐκὼν ὑπερβήσομαι· οἱ λέγουσιν ὑπὲρ αὐτῆς μηδ' ὁτιοῦν μετανοεῖν, μηδ' αὖ ἐν συγχωρητικὸν καὶ μόνον ἐξαιτεῖν, καὶ καλῶς πεποιηκέναι· ἐξ οὗ καὶ οἱ ἀδελφοὶ, φασὶ, σέσωνται, καὶ οἱ ναοὶ ἀσίναντοι. Ὦ τῆς πωρώσεως! ὦ τῆς θεομαχίας! Χριστὸς ἥρνητο, ἀθετουμένης τῆς ἁγίας αὐτοῦ εἰκόνος· ἡ Θεοτόκος, ὁστισοῦν τῶν ἁγίων· δι' ὧν καὶ ἀρχιερεὺς δεδίωκτο, καὶ ἐπίσκοποι περιορίζοντο, καὶ ἡγούμενοι ταυτοπαθοῦντες, μοναχοὶ καὶ μονάζουσαι, λαϊκοὶ, λαΐζουσαι· οἱ μὲν τυπτόμενοι, οἱ δὲ φρουρούμενοι· ἄλλοι λιμοκτονούμενοι, ἕτεροι ξενόμενοι· ἄλλοι θαλαττευόμενοι, ἕτεροι θανατούμενοι· ἄλλοι κρυπταζόμενοι, ἕτεροι δραπετεύοντες. Πλήρεις αἱ ἐρημίαι καὶ τὰ σπήλαια· πλήρη τὰ ὄρη καὶ αἱ νάπαι· σάρκες κοπτόμεναι, αἵματα ῥέοντα, ἡ καθ' ἡμᾶς οἰκουμένη κωδωνιζομένη τῷ διωγμῷ· πᾶσα ἡ ὑπ' οὐρανὸν ὡς εἰπεῖν στοναχίζουσα, καὶ κατακλαίουσα· καὶ σὺ, ὦ τρισάθλιε, ἐαλωκὼς τῇ ψυχοφθόρῳ κοινωνίᾳ, καὶ μένων εἰς τὸ ὀλετήριον· ἐπ' ἂν οὕτως· ἀλλ' οὐ μοναστήριον· λέγεις εὖ ἔχειν· καὶ ἐγγελᾷς Ἰουδαϊκῶς τοὺς Χριστοφόρους, μᾶλλον δὲ αὐτὸν Χριστὸν, ὑπὲρ οὗ καὶ τὸ πάσχειν. Ποῖον δὲ καὶ διεσώσω ναὸν, τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ μιάνας σεαυτόν; Τίνας δὲ καὶ ἀδελφοὺς ἐφυλάξω· διεφθορότας τῇ ὀλεθρίᾳ σου κοινωνίᾳ, κἂν ἐν βρώμασι; σκάνδαλον τοῦ κόσμου, ὑπόδειγμα ἀρνήσεως, προτροπὴ ἀπωλείας, σὰρξ, ἀλλ' οὐ πνεῦμα, σκοτὴρ, ἀλλ' οὐ φωστήρ. Ταῦτα αὐτὴ ἡ ἀλήθεια βοᾷ πρὸς τοὺς οὕτως ἀσεβοῦντας· οὓς εἰ μὴ μετανοήσουσιν ἐπιλέγειν οὕτως ἄθεα, οὐ Χριστιανοὺς ἡγητέον.

Ἤκουσας τὸ κρῖμα, Πάτερ· ἡμάρτηκας ὑποστρέψας καὶ ἠθετηκὼς τὴν ὑπόσχεσιν. Πλὴν ὁ ἀγαθὸς Θεὸς συγχωρήσει σοι. Μεῖνον οὖν ἄρτι ἐν τῷ μοναστηρίῳ, ἐπ' ἂν μετῆλθεν ἄλλως τὰ πράγματα· ἐχόμενος τοῦ ὁμολογοῦν παντὶ ἀνθρώπῳ τὸ ἡμαρτον· ὡς ἂν ὁ Θεὸς εὐμενιαθείη, καὶ ἀναγάγῃ σε εἰς τὸ πρότερον φῶς, ὅτε ἠῦγει ὁ λύχνος τῆς πολιτείας σου· ὅτε ἦς σεβαστὸς καὶ βασιλεῦσιν· ὅτε οὐδὲ τὸ τυχὸν παροφθὲν ἦν σοι ἀκαταφρόνητον. Καὶ πρὸς τὸ ἑξῆς ὡς οἰκονομήσει Κύριος τὰ τῆς Ἐκκλησίας, οὕτω καὶ λαλήσομεν· οὕτω καὶ συναποθανούμεθά σοι διὰ τὴν ἀγάπην ἐν τῇ ἀγάπῃ. Προσεύχου περὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν· καὶ μὴ οἷον ὑπεροπτικῶς ἡμᾶς γράφαι· ἴσμεν γὰρ ἑαυτοὺς βδέλυγμα ἐν ἀνδράσιν ὁσίοις· ἀλλὰ διὰ τὸ ἀληθὲς καί σου σωτήριον. Εἰ δὲ καὶ ἄλλων, ὁ παθὼν ὁμολογήσοι Θεῷ τὴν χάριν.

ditis factus es exemplum optimum, et Ecclesiam Christi ædificare visus es, loco ruinæ antea illatæ?

Sic egit Deo amicissimus frater noster, et idem Medicii præpositus: sic sanctissimus Pater noster Laodicensis: deinde et alii. Necesse est alterutrum sit e duobus: hi si ex legis præscripto fecere; tu præter legem, et quisquis tecum paria fecit. Sed nonnulli sunt, ut audio, quorum similis lapsus atque offensio est, quorum nomina libens prætermittam, qui pro eo lapsu agere pœnitentiam renuunt, aut porro veniam postulare: seque recte egisse dicunt: ex eo enim fratrum, inquiunt, saluti prospectum, ac templorum incolumitati. O duritiem cordis! o Dei odium! Negatus est Christus spreta sanctissima ipsius imagine: negata Deipara, et e sanctis quilibet: propter quos et archiepiscopus vexatus est, et fugati in exsilium episcopi, et præpositi idem perpessi, monachi ac moniales, e laicis viri ac feminæ: alii verberati, alii in custodiam missi, alii fame enecti, alii dilacerati, alii in mare ejecti, alii morte multati, delitescentes alii, alii capessentes fugam. Plenæ sunt solitudines ac speluncæ: pleni montes ac saltus: carnes concisæ sunt, profluit sanguis, nostra regio persecutionis tumultu personat, orbis terrarum propemodum universus ingemiscit ac luget: et tu, miserrime, cum te exitialis communio captivum teneat, maneasque in pestifero loco; nam sic est, non in monasterio; ais te recte habere: ac Judæorum more, eos qui Christum gestant irrides, imo Christum ipsum potius, cujus gratia illi patiuntur. Quale porro templum servasti; cum templum Dei teipsum fœdasti? Quos vero fratres custodiisti, cum eosdem pestifera tua communione, vel solo cibo, corruperis mundi scandalum, defectionis exemplum, ad exitium adhortator: caro, at non spiritus; tenebrio, at non lux. Hæc veritas ipsa inclamat ad eos qui sic impie agunt: quos nisi pœniteat tam nefaria loqui, non sunt ii Christiani censendi.

Audisti judicium, Pater. Peccasti, cum violata fide terga vertisti. Sed veniam tibi Deus optimus dabit. Mane itaque nunc in monasterio, quoad alio se negotia verterint: assidue hanc unicuique homini confessionis vocem inculcans, Peccavi: ut exoretur Deus, revocetque te ad illam priorem lucem, cum conversationis tuæ fax effulgeret, cum esses principibus ipsis venerandus, cumque nihil non despectui esset, ubi tecum conferretur. Ac deinceps, prout Ecclesiæ negotia Dominus dispensabit, sic et loquemur, sic et commoriemur tibi mutuæ charitatis officiis. Pro me peccatore preces funde: nec me existimes arroganter scribere; scimus enim inter viros sanctos esse nos abominationis instar; sed studio veritatis, ac tuæ salutis desiderio. Quod si hæc et aliis prosint; qui beneficium acceperit, gratiam is Deo referat.

Digitized by Google

XC (*). — *Dilectis spiritualibus filiis et fratribus, Laurentio, Simeoni, Dionysio, Poemeni, Litoio, et reliquis huc et illuc dispersis, Theodorus peccator monachus in Domino salutem.*

Ut persecutione liberati, et gratias agant Deo, nec quidquam de virtutis studio remittant. (Baron. an. 821, *n.* 44.)

Gaudere semper licet iis qui secundum Deum vitam agunt : etiam si in tristia et lætitiæ contraria devolvantur : quia unum veræ lætitiæ opus est spes in Deum, ac pro ipso et per ipsum vivere et moveri, et aliud quidvis agere. Quod vero ita vos comparati sitis, res ipsæ testantur. Qua enim alia de causa dispersio et labor et vexatio vestra, quam propter ipsum bonum Deum nostrum ? Tametsi nunc, ejusdem providentia, per optimi imperatoris renuntiationem, cessavit persecutio : et iis qui eam patiebantur, libertatis ostium patefactum est, modica illis relaxatione et pace concessa per urbes singulas atque provincias. Quo nomine agere Domino gratias debemus, Patres, et precari eum, tum pro abundantiori pace, tum pro confirmatione electorum a Deo imperatorum nostrorum. Hic igitur primus sermo noster. Proximus, ut et nos et vos relaxationem istam missionemque ad virtutis solutionem minime accipiamus ; sed ubicunque singuli simus, idipsum sentiamus [99], eamdem normam teneamus, *in nullo dantes offensionem, ut non vituperetur ministerium : sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos*, ut scriptum est, *sicut Dei ministros, in patientia, in tribulationibus, in angustiis* [99]; in aliis quibus hujus temporis vita obnoxia est. Ita enim et ea quæ jam peracta sunt stabilia confirmabimus, et ea quæ nunc instant, faciliora reddemus, et futuris, ut pietati convenit occurremus.

Nos hic sumus ad urbem habitantes, sciente imperatore : videmus pariter et videmur ab adventantibus fratribus et Patribus nostris : et libertas ab pio imperatore constituta est. De futuro, ut diriget Dominus, et jubebit imperator, sive hic manere, sive alio secedere, iter faciemus. Tantum vos in opus vestrum intenti insistite, et pro humilitate nostra assidue precamini, ut sine offensione simus his atque illis et Ecclesiæ Dei. Fratres, qui avulsi a nobis temere fuerunt variis modis, per idoneum sermonem nobis uniri optimo Deo placuit. Et gavisi sumus indigni gaudio magno, quia quæ non sperabamus, vidimus oculis nostris, et cicatricem obduxerunt divisa membra, et festum Domino agimus in uniuscujusque concursu, et confitemur Domino et gratias agimus imperatoribus ; quoniam si aliud nihil, nobis certe magnum est beneficium : deinde quia nobis hæc nequaquam ita apte cecidissent, nisi e carceribus ita dimissi fuissemus, et in tali loco consedissemus. Omnia nobis belle evenerunt, et evenient, sat scio, sanctis

[99] Philipp. II, 2. [99] II Cor. VI, 3.

(*) Catechetica.

Λ ιγ'. — *Τοῖς ἠγαπημένοις πνευματικοῖς τέκνοις τε καὶ ἀδελφοῖς, Λαυρεντίῳ, Συμεών, Διονυσίῳ, Ποιμένι, Λιτωΐῳ, καὶ τοῖς λοιποῖς ὧδε κἀκεῖσε διεσπαρμένοις, Θεόδωρος ἁμαρτωλὸς μοναχὸς ἐν Κυρίῳ χαίρειν.* [φπγ'.]

Χαίρειν ἔστι πάντοτε τοῖς κατὰ Θεὸν ζῶσι· κἂν τοῖς τῆς χαρᾶς ἐναντίοις ὑποπέσοιεν· ἐπειδὴ ἐν εὐφροσύνῃ ἀληθινῇ ἔργον ἡ εἰς Θεὸν ἐλπὶς, καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ δι' αὐτὸν ζῆν, καὶ κινεῖσθαι, καὶ πᾶν ὁτιοῦν ἄλλο πράττειν. Ὅτι δὲ οὕτως ὑμεῖς, μαρτυρεῖ αὐτὰ τὰ πράγματα. Οὕτινος γὰρ ἄλλου ἕνεκεν ὁ σκορπισμὸς καὶ κόπος καὶ κλόνος ὑμῶν, ἢ δι' αὐτὸν τὸν ἀγαθὸν Θεὸν ἡμῶν ; Εἰ καὶ ὅτι νῦν τῇ αὐτοῦ προμηθείᾳ ἐλώφησεν ὁ διωγμός. Ἀναῤῥήσει τοῦ χρηστοῦ κράτους· καὶ παῤῥησίας θύρα ἀνεῳχθη τοῖς δεδιωγμένοις, ἀπολαύουσι μετρίας ἀφέσεως καὶ εἰρήνης κατὰ πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν. Ἐφ' οἷς ὀφειλέται ἐσμὲν, ὦ Πατέρες, εὐχαριστίας προσάγειν Κυρίῳ, καὶ πρεσβείας ὑπέρ τε πλουσιωτέρας εἰρήνης, καὶ ἐπιστηρίξεως τῶν θεοπροβλήτων ἡμῶν βασιλέων. Οὗτος οὖν ὁ πρῶτος λόγος. Δεύτερον δὲ, ἵνα καὶ ἡμεῖς καὶ ὑμεῖς μὴ τὴν ἄφεσιν εἰς διάλυσιν ἀρετῆς δεξοίμεθα· ἀλλ' ὅπουπερ ἐσμὲν ἕκαστος τὸ αὐτὸ φρονεῖν, τῷ αὐτῷ στοιχεῖν κανόνι, *ἐν μηδενὶ διδόντες προσκοπήν· ἵνα μὴ μωμηθῇ ἡ διακονία· ἀλλ' ἐν παντὶ συνιστῶμεν* ἑαυτοὺς, καθὰ γέγραπται, ὡς *Θεοῦ διάκονοι, ἐν ὑπομονῇ, ἐν θλίψεσιν, ἐν στενοχωρίαις*, ἐν ἄλλοις οἷς ὁ βίος τῶν παρουσῶν ἡμερῶν ὑποπίπτει. Οὕτω γὰρ καὶ τὰ προηνυσμένα φυλάττοιμεν ἀναφαίρετα, καὶ τὰ ἤδη προσπίπτοντα εὐμαρίζοιμεν, καὶ τὰ μέλλοντα θεοπρεπῶς ὑπαντήσοιμεν.

Ὧδε ἐσμὲν πρὸ τοῦ ἄστεως παροικοῦντες εἰδήσει τῆς βασιλείας, ὁρῶντες καὶ ὁρώμενοι ὑπὸ τῶν φοιτώντων ἀδελφῶν καὶ Πατέρων ἡμῶν· καὶ ἡ ἐλευθερία πρὸς τοῦ ἀγαθοῦ βασιλέως ἐπιτεταγμένη. Πρὸς τὸ ἐξῆς ὡς ἂν εὐοδοῖ Κύριος· ἢ κελεύῃ τὸ κράτος ἐπιμένειν ἐνταῦθα, ἢ ἀλλαχῆ μεταπίπτειν τε καὶ ὑποχωρεῖν, οὕτω καὶ ἐνεχθησόμεθα. Μόνον αὐτοὶ τοῦ ἔργου ὑμῶν ἐχόμενοι, ἔχεσθε καὶ τοῦ προσεύχεσθαι περὶ τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν· ὡς ἂν ἀπρόσκοποι ὦμεν τοῖσδε κἀκείνοις, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ. Τοὺς πρὶν ἀποῤῥαγέντας ἀδούλως ἀδελφοὺς κατὰ πολλοὺς τρόπους εὐδόκησεν ὁ Θεὸς ὁ ὑπεράγαθος, ἑνωθῆναι ἡμῖν μετὰ τοῦ προσήκοντος λόγου. Καὶ ἐχάρημεν οἱ ἀνάξιοι χαρὰν μεγάλην· ὅτι ἃ οὐκ ἠλπίζομεν εἴδαμεν ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, καὶ συνουλώθη τὰ διασπασθέντα μέλη, καὶ ἑορτάζομεν ἑορτὴν Κυρίῳ ἐν τῇ ἑνὸς ἑκάστου συνδρομῇ, καὶ ἀνθομολογούμεθα τῷ Κυρίῳ, καὶ ἀπευχαριστοῦμεν τοῖς κρατοῦσιν· ὅτι εἰ καὶ μηδὲν ἄλλο, ὅσον πρὸς ἡμᾶς μέγα τὸ δώρημα· καὶ πάλιν, ὅτι οὐκ ἂν ἄλλως εὐθέτως ἔσχομεν τὴν σύμβασιν, ἢ τὸ οὕτως

Digitized by Google

ἀφεθῆναι ἡμᾶς τῶν φυλακῶν· καὶ καθεσθῆναι ἐν καθίσματι τηλικούτῳ. Πάντα εἰς καλὸν ἡμῖν συνέδραμε, καὶ συνδράμοιεν εὖ οἶδ' ὅτι εὐχαῖς ὑμῶν ἁγίαις. Ἐπειδὴ δὲ ὁ λόγος περὶ ἀνακλήσεως· ἀνεκλήθη καὶ ἠνύθη ἡμῖν σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ πλέον μᾶλλον τῶν ἄλλων ὁ γραμματηφόρος, ὁ ἀγαπητὸς ἡμῶν υἱὸς Κλέμης ὁ εὐλαβέστατος ἡγούμενος, πάντα ἀσμένως εἰσδεξάμενος ἃ ἔδει αὐτῷ λαληθῆναι, καὶ περὶ πάντων ποιησάμενος τὴν προσήκουσαν ἀπολογίαν. Ἐφ' ᾧ καὶ ἀρεσθέντες ἠσπασάμεθα αὐτὸν ἐνστερνισμένως· ἐλπίζοντες καὶ δι' αὐτὸν αὖχημα ἔχειν οἱ ἁμαρτωλοὶ σωτήριον αὐτὸ τοῦτο. Καὶ ὑμεῖς προσήκασθε παρακαλῶ τὸν ἀδελφὸν ὡς ἀδελφοί, τὸ μέλος ὡς μέλη, τὸν ὁμόφρονα ὡς ὁμόφρονες. Οὕτω γὰρ αὐτὸν εὕροιτε χάριτι Χριστοῦ ἐν πᾶσιν εὖ ἔχοντα καὶ ζητοῦντα Θεόν.

A precibus vestris. Et quoniam de revocatione incidit mentio, revocatus est nobisque cum aliis conjunctus, imo plusquam alii, tabellarius dilectus filius noster Clemens, religiosissimus præpositus, omnia libenter accipiens, quæ ipse dici par erat, et de omnibus rationem idoneam reddens. Qua quidem re nos recreati, toto eum sinu amplexi sumus, sperantes eum etiam salutari nobis peccatoribus gloriæ fore. Hunc ipsum et vos, quæso, admittite fratrem ut fratres, membrum ut membra, consentientem ut consentientes. Sic enim illum reperietis Christi gratia in omnibus recte habentem, et quærentem Deum.

A'. *Ἡγουμένῃ τῆς Νικαίας.* [φπε'.]

XCI. — *Prævositæ Nicææ.*

Gratulatur ob constantiam tempore persecutionis.

Καὶ πρότερον αἱ περὶ τῆς τιμιότητός σου ἀγαθαὶ ἀκοαὶ εἵλκυσαν ἡμᾶς ἐπιστεῖλαί σοι. Καὶ νῦν ταῖς· αὐταῖς εὐφημίαις ἐπεριδόμενοι καὶ γράφομεν καὶ προσαγορεύομεν τὴν σεμνοπρέπειάν σου· ἀποδεχόμενοι καὶ μακαρίζοντες, ὅτι εἵλου διὰ Κύριον ὑπεῖσαι θλίψεις καὶ στενοχωρίας, διωγμὸν τῆς μονῆς, καὶ ἐξορίαν μεταθέσεως, καὶ εἴ τι ἄλλο περιστατικὸν καὶ ὁμολογίας ὑποδεικτικόν. Ταῦτα αἰνέσεως καὶ ἐξομολογήσεως· ταῦτα Νύμφης Χριστοῦ ἔπαθλα καὶ ἀγωνίσματα, καὶ τὸ ἔτι ἀξιαγαστότερον, ἡ περὶ τὰς ὑπὸ χεῖρα ἀδελφὰς ὁσιότης· ὅτι κἀξ αὐτῶν εἵλοντο συναποδύσασθαί σοι τῇ ὁμολογίᾳ, καὶ ἠνδρίσαντο, καὶ ἐμαστιγώθησαν καὶ περιωρίσθησαν, καὶ ἐδόξασαν τὸν Θεὸν ἐν τῷ σώματι αὐτῶν, καὶ ἐν τῷ πνεύματι. Ὦ τῶν ἄθλων! οὐὰ τῆς καλῆς παιδαγωγίας! οἷον τὸ ἄρχον, τοιοῦτον καὶ τὸ ἀρχόμενον· οἷα ἡ διδάσκαλος, τηλικαῦται καὶ αἱ μαθήτριαι. Σοὶ εὖ ἔχει λέγειν· Ἰδοὺ ἐγὼ καὶ τὰ παιδία ἃ μοι ἔδωκεν ὁ Θεὸς, ἔναθλοι, ἀνδρικαὶ, φιλόχριστοι μᾶλλον ἢ φιλόσαρκοι, πάντα σκύβαλα ἡγούμεναι, ἵνα Χριστὸν κερδήσωσι· πάντα τὰ μέλη Χριστῷ προσενέγκασαι, ἵνα τὸν ἐραστὴν θεραπεύσωσι. Μετὰ ὁμολογητῶν συνετάγητε, μετὰ μαρτύρων ἐστεφανόθητε, ὅσον ἐκ τοῦ φθάσαντος. Ἀλλ' ἐπειδὴ, ὦ μῆτερ, *οὐδεὶς στεφανοῦται, ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ*, νόμιμον δέ ἐστι τὸ μέχρι τέλους καὶ πίστει καὶ βίῳ ἀριστεῦσαι· παρακαλῶ καὶ ὑπομιμνήσκω· *ἀξίως περιπατῆσαι ἧς κλήσεως ἧς ἐκλήθημεν· μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης καὶ πραότητος*· μετὰ ἀσφαλείας πρὸς τὸ ἐξῆς, μήτε ἀλῶναι τῇ ἔτι κορυβαντιώσει αἱρέσει ἀρνησιχρίστῳ· μήτε τι κατὰ τὸν ὀφειλόμενον κανονίζεσθαι ἀσκητικὸν βίον παρατρέπεσθαι· ἀλλὰ πάντα ποιεῖν εἰς δόξαν Θεοῦ· παντοίως διαλάμπειν τῷ φωτισμῷ τῶν ἐντολῶν· ὅπερ πιστεύω ἐνεργεῖν ὑμᾶς εἰς ἔπαινον δόξης Χριστοῦ, εἰς αὖχημα αἰώνιον ὑμῶν· εἴη δὲ εἰπεῖν καὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν. Καὶ γὰρ εἰ ἑνὸς Πατρός ἐσμεν, ἀδελφοὶ πάντες ἀλλήλων χρηματίζομεν· καὶ τὰ πάντων σπουδάσματα, ἐκκαυχήματα οἱ πάντες οὐκ ἀπεικότως ἡγού-

Et prius optima de reverentia tua fama nos impulit ut ad te scriberemus : et nunc eadem commendatione famæ permoti tum scribimus, tum gravitatem tuam salutamus, laudantes ac felicem prædicantes, quod propter Dominum ultro pertulisti ærumnas atque angustias, vexationem monasterii abductionemque in exilium, et si quid est aliud calamitosum, quo confessio exploratur. Laudis hæc sunt et prædicationis plena : hæc Sponsæ Christi certamina et prælia, et, quod est majori admiratione dignum, sororum subditarum sanctimonia : nam et sunt ex ipsis quæ propter confessionem tecum bonis exutæ sunt, et forti animo fuerunt, et plagas exceperunt, et ejectæ sunt in exsilium, et glorificaverunt Deum tum in corpore suo, tum vero et in spiritu. O certamina! vah præclaram institutionem! Quale quod imperat, tale et quod subest : qualis magistra, tales et discipulæ. Te vox decet ista : Ecce ego et puellæ meæ quas dedit mihi Deus [94], strenuæ, fortes, Christi magis quam carnis amatrices, omnia arbitratæ ut stercora, ut Christum lucrifacerent [95] : quæ membra omnia Christo consecrarunt, ut amantem se demererentur. Cum confessoribus annumerâtæ estis, cum martyribus coronatæ, quantum ad præterita. Sed quandoquidem, o mater, *nemo coronatur nisi legitime certaverit* [96] : legitimum est autem usque in finem fide ac moribus excellere : obsecro et admoneo, ut *digne ambulemus vocatione qua vocati sumus, cum omni humilitate et mansuetudine* [97]; caventes sedulo in posterum ne irretiti teneamur insaniente adhuc hæresi quæ Christum negat : nec detorqueri nos patiamur ab optima et regulari vita monastici instituti : sed omnia faciamus in gloriam Dei, omni ex parte mandatorum splendore fulgeamus : quod et existimo vos præstare, in laudem gloriæ Christi, in gloriationem vestram sempiternam, utinam fas sit addere, et nostram qui peccatores sumus. Nam si ex uno Patre sumus, omnes invicem

[94] Hebr. II, 13. [95] Philipp. III, 8. [96] II Tim. II, 5. [97] Ephes. IV, 1.

Digitized by Google

fratres appellamur : et omnium virtutibus gloriari singulos haud temere posse arbitramur. Orate pro nobis. Salutatio nostra in Spiritu. Dominus Jesus Christus cum spiritu vestro. Amen. Audivi abstinentiam te protrahere longiorem, et gavisus sum : sed tamen quoniam modus in rebus omnibus optimus est, commoneo ut vel in ea re modum teneas, ut et corpus in servitutem redigatur, nec sit mandatis exsequendis impar.

μεθα, Προσεύχεσθε περὶ ἡμῶν· ὁ ἀσπασμὸς ἡμῶν ἐν Πνεύματι. Ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς μετὰ τοῦ Πνεύματος ὑμῶν. Ἀμήν. Ἀκήκοα ὅτι ἐγκράτειαν ἔλκεις πολλὴν, καὶ ἥσθην· πλὴν ἐπειδὴ τὸ μέτριον ἐν πᾶσιν ἄριστον, ὑπομιμνήσκω, μετρίωσον ἑαυτὴν κἀν τούτῳ, ἵνα καὶ δουλαγωγῆται τὸ σῶμα, καὶ μὴ ἀτονῇ ὑπουργεῖν ταῖς ἐντολαῖς.

XCII. — *Episcopis propter Christum exsulibus in Chersone.*

ΚΒ'. — *Ἐπισκόποις τοῖς διὰ Χριστὸν φυγαδευθεῖσιν ἐν Χερσῶνι.* [φπς'.]

Gratias agit quod nuntium de suis rebus ad ipsum miserint : laudat quod exsules præclara ubique fidei pietatis exempla præbuerint. (Baron. an. 821, n. 54.)

Veræ charitatis opus est, fideique non fictæ demonstratio, quod tanto ex locorum intervallo unum de coexsulibus fratribus misit paterna sanctitas vestra, Agapetum monachum reverendissimum, vel potius beatissimum, juxta id quod a Domino dictum est de iis *qui persecutionem patiuntur propter justitiam* [98] : ad visitandum primum quidem divinum ac supremum caput; deinde nos quoque minimos in fratribus et filiis spiritualibus. O præclarum consilium ! o sinceram dilectionem ! et quorumnam aliorum, quam eorum qui propter Christum elegerint a domesticis separari, et longinquam in oram secedere tanto maris spatio disjunctam, eaque illic pati quæ fert talis exsilii conditio? Clarissimum hoc vestræ charitatis argumentum est. Benedictus ergo Dominus Deus qui vos erga tenuitatem nostram sic excitavit, et vires ac gratiam delegato dedit, ut nota nobis faceret omnia quæ peregistis, quæque adhuc sustinetis, felicissimi Patres, pro nomine Domini nostri Jesu Christi. Quæ quidem audientes gavisi sumus, laudavimus, gratias egimus, et diximus, vere in vobis complacitum esse Deo, quem colitis confessione veritatis.

Ego vero sic existimo, non vestræ tantum incolumitatis gratia, sed etiam salutis incolarum, ab omnium conservatrice providentia constitutum fuisse vestrum in eas oras exsilium. Eo siquidem profecti, mox luminaria in tenebris vitæque errore versantibus vos præbuistis, duces cæcorum, virtutis magistros, præcones pietatis, nuntios omnium quæ hic contra Christum per horrendam temeritatem gesta sunt. Ita et ibi et ubique terrarum ac maris, veluti faces accendit Dominus confessores ad ostensionem veritatis, eversionem impietatis, quemadmodum sæculis superioribus. Et magnificatum est nomen ejus, et probatus est populus Christi electus, et Christi osor cœtus reprobatus : denique magnus draco, mens Assyria, finem vitæ sortitus est dignum temeritate sua, quam in Deum exercuit. Quomodo autem nunc se res hic habeant, supervacaneum foret dicere, cum idoneus, Christi gratia, sit tabellarius ut omnia doceat exacte : cui nos cum epistola distributionem quamdam commisimus, quam suscipere dignemini, venerandas preces ad animum corroborandum nobis largiendo.

[98] Matth. v, 10.

Ἀληθινῆς ἀγάπης ἔργον καὶ πίστεως ἀνυποκρίτου ἀπόδειξις τὸ ἐκ τοσούτου διαστήματος τοπικοῦ ἀποστεῖλαι τὴν πατρικὴν ὑμῶν ἁγιωσύνην ἕνα τῶν συνδεδιωγμένων ἀδελφῶν, Ἀγαπητὸν τὸν αἰδεσιμώτατον μοναστήν· μᾶλλον δὲ μακαριώτατον κατὰ τὸ ὑπὸ Κυρίου ῥηθόμενον *ἐν τοῖς δεδιωγμένοις ἕνεκεν δικαιοσύνης* · ἐπισκοπὴν ποιησόμενον, προηγουμένως μὲν τῇ θείᾳ καὶ κορυφαιοτάτῃ κάρᾳ, ἔπειτα ἡμῖν τοῖς ἐλαχίστοις ἐν ἀδελφοῖς καὶ υἱέσι πνευματικοῖς. Ὦ τῆς καλῆς εὐβουλίας ! ὦ τῆς εἰλικρινοῦς ἀγάπης ! καὶ τίνων ἄλλων, ἢ τῶν διὰ Χριστὸν ἑλομένων καὶ τῶν οἰκείων ἐκστῆναι, καὶ εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν ἐκπεφευγέναι· τοσούτῳ μήκει θαλάσσης διειργομένην· καὶ τλῆπαθεῖν ἐκεῖ ὅσα εἰκὸς ἐπισυμβαίνειν, τοῦτο ἐναργέστατον δεῖγμα καθέστηκεν. Εὐλογητὸς οὖν Κύριος ὁ Θεὸς, ὃς κατένυξεν ὑμᾶς ἐπὶ τοσοῦτον πρὸς τὴν εὐτέλειαν ἡμῶν· καὶ ὃς ἔδωκεν ἰσχὺν καὶ χάριν τῷ Ἀποστόλῳ γνωρίσαι ἡμῖν πάντα, ἅπερ καὶ ἠνύσατε· καὶ ἔτι φέρετε τρισόλβιοι Πατέρες· ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐφ' οἷς ἀκούσαντες ἐχάρημεν, ἠνέσαμεν, ἀνθωμολογησάμεθα· εἴπομεν, ὅτι ὁ Θεὸς ὄντως ἐν ὑμῖν ἐστιν· εὐαρεστούμενος καὶ θεραπευόμενος τῇ ὑπὲρ ἀληθείας ὁμολογίᾳ.

Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ, οὐχ εἵνεκα ὑμῶν σώματος μόνον· ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐν τοῖς αὐτόθι σωτηρίας τὴν φυγαδείαν οἰκονομηθῆναι, παρὰ τῆς τὰ πάντα σωζούσης προνοίας. Ἐπειδήπερ ἐπιστάντες ὤφθητε φωστῆρες τῶν ἐν σκότει καὶ πλάνῃ βίου, ὁδηγοὶ τυφλῶν· παιδευταὶ ἀρετῆς, κήρυκες εὐσεβείας· διδάσκαλοι τῶν ἐνταῦθα πραχθέντων κατὰ Χριστοῦ φοβερῶν τολμημάτων. Οὕτω καὶ ἐν τοῖς αὐτόθι καὶ παντοῦ γῆς τε καὶ θαλάσσης ἠγάγασε Κύριος τοὺς ὁμολογητὰς, εἰς ἔνδειξιν ἀληθείας, εἰς ἀποτροπὴν ἀσεβείας· καθάπερ ἐπὶ τῶν ἄνωθεν χρόνων· καὶ ἐμεγαλύνθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ ἐδοκιμάσθη ὁ ἐκλεκτὸς λαὸς Χριστοῦ, καὶ ἀπεδοκιμάσθη ὁ μισόχριστος θίασος· καὶ τέλος ἔλαβεν ὅρον ζωῆς, ἐπάξιον τῆς τόλμης ὁ μέγας δράκων, ὁ Ἀσσύριος νοῦς, ἧς ἔδρασε κατὰ Θεοῦ· τὸ δὲ ὅπως νῦν ἔχει τὰ ἐνταῦθα, παρέλκον ἂν εἴη λέγειν· διὰ τὸ τὸν γραμματηφόρον ἱκανὸν εἶναι χάριτι Χριστοῦ, ἕκαστα ἐκδιδάξαι ἐμμελῶς· ᾧ καὶ παρεθέμεθα μετὰ τῆς ἐπιστολῆς καί τινα διανομὴν, ἣν καὶ καταξιώσατε εἰσδέξασθαι, χαριζόμενοι ἡμῖν τὰ; τιμίας προσευχὰς εἰς στηριγμὸν ψυχῆς.

Digitized by Google

ΚΓ'. — *Τῇ ἡγουμένῃ τῶν Γόρδιτα.* [φλα'.]

XCIII. — *Præpositæ Cordinensis monasterii.*

Monasterii illius alumnas laudat ob constans fidei ac pietatis veræ studium.

Ἀπῄτησεν ἡμᾶς ὁ ἀγαπητὸς ἡμῶν ἀδελφὸς Ἀντώνιος τὸ παρὸν γραμματεῖον, λέγων ὅτι τοῦτο ὑπεσχόμην πάλαι ποιῆσαι. Καὶ δι' αὐτὸ οὖν τοῦτο, καὶ διὰ τὰς ἀποστολὰς ὑμῶν, ἰδοὺ προσφθέγγομαι καὶ προσαγορεύω ὑμᾶς, ὡς μητέρας, ὡς ἀδελφὰς ἐν Κυρίῳ· μεμνημένος τῆς ὑπαντῆς ὑμῶν, καὶ τοῦ κόπου τῆς ἀγάπης ἧς ἐνεδείξασθε εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ· διαφυγοῦσαι τὴν κοινωνίαν τῶν αἱρετικῶν, καὶ διατηρήσασαι ἀσπίλους ἑαυτὰς ἀπὸ τοῦ κόσμου. Βλέπετε οὖν καὶ πρὸς τὸ ἐξῆς, ἅγιαι· ἐπειδὴ ἐνίσταται ἡ....

A Hanc epistolam a nobis expetiit dilectus frater noster Antonius, suggerens pollicitum me dudum sic esse facturum. Et ob hanc igitur causam, et propter missas a vobis sorores, ecce vos alloquor et saluto tanquam matres, tanquam sorores in Domino, memor periculi vestri et laboris, in quo tolerando eximiam ejus nominis charitatem significastis, communionem hæreticorum aversatæ, ac vosmet a mundo illæsas servantes. Videte igitur et in posterum, feminæ sanctæ; quandoquidem imminet. . . . . .

ΚΔ'. — *Εὐδοκῷ παρθενευούσῃ.*

XCIV. — *Eudoconi virginis.*

Gratias agit de obsequiis sibi in carcere præstitis. (Baron. an. 818, n. 14.)

..... ἐφυλακίσθημεν ἐν τοῖς αὐτόθι, ἐγώ τε καὶ ὁ ἀδελφὸς Νικόλαος, ἡνίκα πρὸ τῆς ὀπῆς τῆς φυλακῆς φύλακες, μὴ ἐῶντες θίγειν ὀντιναοῦν κατὰ τὴν τῶν ἀσεβῶν πρόσταξιν τῷ φρουρείῳ· τότε, ἵνα τὰ πρότερα ἐάσω λέγειν· καίπερ ὄντα ἱκανά· παῤῥησιαζομένῃ τῇ κατὰ Θεὸν πεποιθήσει· ἔπεμπες, ἐγαλούχεις οἷονεὶ, διέτρεφες, ἐπότιζες, παρεκάλεις, ἤλειφες, σεαυτὴν ἐπιδίδους ῥιψοκινδύνως εἰς θάνατον· ὅπερ μικροῦ δεῖν, εἰ μὴ ἡ χεὶρ τοῦ Θεοῦ φθάσασα εἶλέ σε· καὶ ἐνέπιπτες εἰς ἔργον. Οἶδας τὰς κατηγορίας τῶν γειτνιαζόντων, τὰς εἰσπράξεις τῶν ἀρχόντων· ὅτι δῶρα εἴληφας παρὰ τοῦ καταδίκου· ὅτι λόγους διαταγῆς ὑπακούεις· τοῦτο, κἀκεῖνο. Ἀλλ' ὅμως, ὦ τῆς μεγαλοπιστίας! οὐδὲ οὕτω τούτων τυρβασθέντων ὑφῆκας τὸ καθόλου. Ἀλλ' ὡς μηδενὸς καινοῦ γεγονότος, ἔχου πάλιν τῆς διακονίας· δώροις τοὺς φύλακας ἐξευμενιζομένη, καὶ τὸ δὴ λεγόμενον, Θεὸν δι' ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν θεραπεύουσα· ἐξ οὗ καὶ ἡ ἁρπαγὴ τῶν κινδύνων· καὶ ἡ παρ' ἐλπίδα σωτηρία. Τί τοῦτο δεύτερον Πρισκίλλης καὶ Φοίβης ἐκείνης· ἢ τῶν ταύταις ὑποστασίων κατὰ τὴν τῆς διακονίας θεωρίαν, ἐφ' ᾗ μακαρίζονται ὑπὸ τοῦ θείου Ἀποστόλου; οὐδαμῶς ὡς ἔμοιγε δοκεῖ, εἰ μὴ ὅτι εἰς ἀναξίους· ἀλλὰ καὶ τοῦτο μᾶλλον αἰνετώτερον· ἐκεῖ γὰρ τὸ μεγαλοψυὲς τοῦ προσώπου τάχα ἂν καὶ τοὺς ἀναισθήτους λίθους ἐκίνησεν εὐεργετεῖν· ἐνταῦθα δὲ τοὐναντίον, καὶ τοὺς ἐναισθήτους νόας ναρκᾷν ἔπεισε τὸ ἀπόπτυστον τῶν ὑποκειμένων. Ἀλλ' ὅτι τοῦτο οὕτως, καὶ ἀντιπεπονθότως ὤφθης δράσασα, σκόπησον τὸ ἐγκώμιον. Ἀπέχομεν τοίνυν, ὦ καλλιπάρθενε, τὸ ἔλεος, καὶ αἰνοῦμέν σε εἰκότως, προσαποδεχόμενοι καὶ συνεπαινοῦντες, καὶ τὰ ἄλλα σου σεμνολογήματα, τὴν ἐγκράτειαν, τὴν αὐχμηρὰν κόμην, τὴν ἠμελημένην ἐσθῆτα, τὴν ἐλεημοσύνην, καὶ ἐπ' ἄλλοις τὴν φιλαγνείαν, καὶ ἐπὶ τούτῳ μηδαμῶς μωμοσκοπηθεῖσαν πρὸς τινοσοῦν τῶν ἀνθρώπων· ὢ τῆς καλῆς σου ἐργασίας· ὢ τῆς θεοφιλοῦς καὶ γηραλέας κεφαλῆς! ἤνθησας ἐν μέσῳ ἀκανθῶν ὡς ῥόδον· εὐωδίασας ἐν μέσῳ γενεᾶς σκολιᾶς καὶ διεστραμμένης, ὡς ὀρθοφυὲς κρίνον. Τί τὸ λοιπόν; διαμένειν σε καὶ πρὸς τὸ ἐξῆς ἀπρόσκοπον, σεσωσμένην, φιλοκρινοῦσαν πᾶσαν ἄλλην ἐντολὴν Κυρίου· ὥστε μήτε ὀμνύειν τὸ ὄνομα Κυρίου τὸ παράπαν· μήτε τι

B ..... in carcere illic detinebamur ego fraterque Nicolaus, cum ante custodiæ foramen positi custodes neminem, ex impiorum interdicto, propius contingere sinebant: tum tu (ut superiora, quamvis memorabilia, præteream) fiducia Dei freta, mittebas, quodammodo lactabas, alebas, potum dabas, consolabaris, hortabaris, teipsam in apertum mortis periculum conjiciens: quam quidem, nisi te Dei manus prævertens eripuisset, re ipsa pertulisses. Nosti vicinorum accusationes, exactiones magistratuum; quia a reo munera accepisti; quia autem mandatis præbuisti, hoc et illud. Attamen, o fidei magnitudinem! nec sic quidem commotis illis, ullo modo destitisti. Sed quasi novi nihil accidisset, ministerio iterum insistebas, custodes muneribus concilians, et, quod dici solet, Deo per nos peccatores deserviens, a quo et periculorum liberatio, et præter spem salus. Quanam in re cedunt ista Priscillæ et Phœbæ illi, aut earum æqualibus in ministerio, cujus causa celebrantur a divino Apostolo? Nullo modo mea quidem sententia, nisi quod erga indignos: sed hoc tanto laudabilius. Ibi enim personæ amplitudo vel sensu carentia saxa ad beneficentiam permovisset: hic autem e contrario etiam sensu præditas mentes languere cogeret vilitas eorum quibus ministrabatur. Cum ergo hæc ita essent, et tu nihilominus secus agere visa fueris; vide quam laudem merearis. Suscepimus itaque, egregia virgo, misericordiam, et jure te laudamus, amplectentes simul et collaudantes alia tua ornamenta, temperantiam, incomptam comam, neglectam vestem, in alios quoque beneficentiam, amorem castimoniæ, et quod de ea nunquam reprehensa fueris ab ullo mortalium. O præclaras actiones tuas! o Deo charum et senile caput! Efloruisti in medio spinarum, sicut rosa: odorem dedisti in medio nationis pravæ atque perversæ, tanquam rectum lilium. Quid reliquum est? Ut salva permancas etiam in posterum absque offensione, servansque cætera omnia Domini mandata: ut nec prorsus jures Domini nomen, nec ullum aliud contemnas ex mandatis. Hoc autem dico, non quasi te culpæ obnoxiam

Digitized by Google

esse deprehenderim, sed quod in omnibus perfectam te esse cupiam, et promissa inde bona consequi. Salutat te frater Nicolaus; et ego Dominum ac consobrinum tuum.

A ἄλλο παραθεωρεῖν τῶν ἐντεταλμένων· τοῦτο δὲ λέγω οὐχ ὡς καταλαμβανόμενός σε ὑπαιτιᾶσθαι· ἀλλ' ὡς ἔχων ἐν ἐφέσει τοῦ ἐν πᾶσιν ἄρτιον εἶναι, κἀντεῦθεν ἐπιτυχεῖν τῶν ἐν ἐπαγγελίαις ἀγαθῶν· ὁ ἀδελφὸς Νικόλαος προσαγορεύει· κἀγὼ τὸν Κύριον καὶ ἀδελφιδοῦν σου.

XCV. — *Basilio præposito.*

ϞΕ'. — *Βασιλείῳ ἡγουμένῳ.* [χ'.]

Dolenti quod Iconomachis consenserit, ac resipiscenti, pœnitentiam indicit.

In his quæ scripsit reverentia tua, frater, in pœnis ultro subeundis, acquiescere se significavit, et ad meliora porro ferri : quemadmodum non tabellarius modo edocuit, sed et ante ipsum reverendissimus frater noster Petrus, et idem amicus tuus : ob quæ gavisus sum ego humilis et gratias egi. B Neque enim leve est aut contemnendum quod admisimus, vir optime, cum negatoribus imaginis Christi communicando, sed ingens piaculum, et plane cum fidei negatione conjunctum : quoniam imaginis negatio ad prototypum ascendit : et huic ipsi negationi Christi communicarunt, quotquot quomodocunque communicarunt. Postquam vero iterum confessus es, sivisse te, metu persequentis, ut imagines e medio tollerentur, gravius istud flagitium est. Quod autem et subscripsisse te ais, consummata iniquitas et negatio est. Quid agendum igitur, cum et salutis remedium quæras, nec ferre te posse dicas exiguum illud quod adjiciendum pœnæ restat, valetudinem obtendens, atque hoc et illud potius subire præoptans? Utrinque in magnas angustias adducor; hinc amore fratris, ne te deseram : inde gravitate sceleris, ne medicamentum minuam. Attamen vehementius charitate impulsus hæc cum timore ac tremore definio. Uno adhuc anno, frater, sacris mysteriis abstine, ob geminum delictum, sanctarum imaginum eversionem dico, et subscriptionem impiam. Subscriptio enim est, vel si modo adductus es ut crucis signum pingeres. Easdem interim preces perages ac genuflexiones, citra morbum. Quoniam autem exigua plane pœna reliqua est, congrua in pauperes pecuniæ erogatione æqualem repende compensationem. Quantam autem esse illam oporteat, declarabit.....

Ἐν οἷς γέγραφεν ἡ τιμιότης σου, ἀδελφὲ, ὑπέδειξεν ἑαυτὴν εὐδοκοῦσαν ἐν τοῖς ἐπιτιμίοις, καὶ ἐπειγομένην πρὸς τὰ κρείττονα· καθὰ ἐξεδίδαξεν οὐ μόνον ὁ γραμματηφόρος· ἀλλὰ γὰρ καὶ πρὸ αὐτοῦ ὁ τιμιώτατος ἀδελφὸς ἡμῶν Πέτρος ὁ καὶ σοὶ φιλούμενος· ἐφ' οἷς ἥσθην ὁ ταπεινὸς καὶ ηὐχαρίστησα. Οὐ γάρ τι μικρόν τε καὶ εὐκαταφρόνητον ὃ πεπόνθαμεν, ὦ τᾶν, ἐπὶ τῇ ἀρνήσει τῆς Χριστοῦ εἰκόνος κεκοινωνηκότες· ἀλλὰ καὶ λίαν ἔκτοπον καὶ ἀρνητικὸν ἀριδήλως τῆς πίστεως· διότι ἡ τῆς εἰκόνος ἄρνησις ἐπὶ τὸ πρωτότυπον ἀναβαίνει· καὶ ταύτῃ τῇ ἀρνήσει Χριστοῦ, πάντες οἱ ὁπωσοῦν κεκοινωνηκότες, κεκοινωνήκασιν. Ἐπεὶ δὲ πάλιν ἐξηγόρευσας, καὶ ἐπιτρέψαι δέει τοῦ διώκοντος ἀφανίσαι εἰκόνας· χαλεπώτερον τὸ ἀνόμημα· ὅτι δὲ καὶ ὑπογράψαι ἔφης, ὁλόσωμος ἡ ἁμαρτία καὶ ἡ ἄρνησις. Τί οὖν δεῖ ποιεῖν, ὅτι καὶ ἐπιζητοίης τὸ τῆς ὑγιείας φάρμακον, καὶ οὐ φέρειν πάλιν φῂς τὴν κατ' ὀλίγον ἐπίθεσιν· ἀσθένειαν προβαλλόμενος, καὶ τοῦτο κἀκεῖνο μᾶλλον εἰσδέξασθαι προαιρούμενος; Στενά μοι ἑκατέρωθεν, καὶ ἐῶντι διὰ τὸ φιλάδελφον· καὶ σμικρύνοντι τὸ φάρμακον διὰ τὸ τῆς ἁμαρτίας μέγεθος. Ὅμως συμπιεζόμενος μᾶλλον τῇ ἀγάπῃ ὁρίζω σὺν φόβῳ καὶ τρόμῳ τάδε· ἓν ἔτος ἄλλο ἀπόσχου, ἀδελφὲ, τῶν ἁγιασμάτων, ἐφ' ἑκατέροις τοῖς συμπτώμασι, τῆς τῶν ἁγίων εἰκόνων κατενέξεως λέγω, καὶ ἀσεβοῦς ὑπογραφῆς· ὑπογραφὴ γὰρ κἂν ὅτι μόνον ἑάλως σταυρὸν χαράξαι· ποιῶν καὶ τὰς προσευχὰς τὰς αὐτὰς καὶ γονυκλισίας, ἄνευ ἀσθενείας. Ἐπειδὴ δὲ ὀλίγον λίαν τὸ ἐπιτίμιον, ἐπιδόσει ἐλεημοσύνης ἱκανῆς, ἀντισηκοῦσαν συνεισένεγκε τὴν ἀντιστάθμησιν. Ὑπόσης δὲ ταύτης, δηλώσει....

XCVI. — *Niceteæ curatori* (*).

ϞϚ'. — *Νικήτᾳ κουράτωρι.*

..... convenienter: atque adeo dicendum erit : D Non est manifestatus Deus in carne : quo quid esse potest Judaicum magis? Hæc pro epistolæ brevitate dicta sint. Quod si Deus dederit nos tandem invicem coram intueri, tunc tibi tot proferentur placita veritatis, de pictura et adoratione sanctarum imaginum, quot vix aures tuæ, vir reverende, capere possint.

... ἀραρότως· καὶ οὕτως ἀνάγκη λέγειν· οὐκ ἐφανερώθη Θεὸς ἐν σαρκί· οὗ τί ἂν γένοιτο Ἰουδαϊκώτερον; ταῦτα ὡς ἐν ἐπιστολῆς μέτρῳ λέλεκται. Ἐὰν δὲ δῷ Θεὸς ὀψέ ποτε ἰδεῖν ἡμᾶς ἀλλήλους, τότε τοσαῦτά σοι λαληθήσεται ἀληθείας δόγματα περὶ τε γραφῆς καὶ προσκυνήσεως τῶν ἁγίων εἰκόνων, ὅσα οὐδὲ τὸ τίμιόν σου οὖς δυνηθείη ἀκοῦσαι.

XCVII. — *Basilio filio spirituali.*

ϞΖ'. — *Βασιλείῳ υἱῷ πνευματικῷ.*

Præcipue ad fratrum curam hortatur.

Optabamus cum domno Gregorio et te illic intue- Ἐπεθυμοῦμεν σὺν τῷ κυρῷ Γρηγορίῳ, καί σε

NOTÆ.

(*) Dogmaticam hanc fuisse apparet.

Digitized by Google

ἐνταῦθα θεωρῆσαι, τέκνον ἠγαπημένον· ἀλλ' ἐπεὶ τοῦτο οὐ γέγονε, γράμμασι παραμυθούμεθα τὴν ἀπόλειψιν· γνωρίζοντές σοι ὅτι ἔχομέν σε ἀεὶ ἐπὶ καρδίας ἡμῶν ταπεινῆς· φιλοῦντες τὴν σωτηρίαν σου τε καὶ τῶν μετὰ σοῦ ἀδελφῶν, καὶ τέκνων. Καὶ γὰρ πατρὶ κλέος, υἱοῦ εὐδοξία· καὶ αὔχημα ἱερὸν, τὸ ὑϊκὸν σεμνολόγημα. Παρακαλῶ οὖν σε ἐν Κυρίῳ ἔχεσθαι οὐ μόνον τῆς οἰκείας εὐσταθείας, ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν ἀδελφῶν ἐπιμελείας ποθούμενον καὶ ποθοῦντα· στεργόμενον καὶ στέργοντα. Ὅπου γὰρ ἀγάπη πνευματικὴ, ἐκεῖ ἐν μέσῳ Χριστὸς, καθὰ ἐπηγγείλατο. Ὡς καλὸς καθηγητὴς, ἄγε τοὺς ἄρνας Χριστοῦ· συμπαθῶς πεφεισμένως ὀνειρόμενος αὐτῶν ὡς οἰκείων μελῶν· οἶδας τίς εἶ, ὅτι ἀπροσπαθής· ὅτι συμπεριφερόμενος· ἀλλ' οὖν ὅτι καὶ ἀκριβολογούμενος, περὶ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ. Εἶεν ἁπάντων ἡ ψυχὴ μία διὰ τοῦ πάντα εἶναι κοινά. Εἶεν ἐξαγόρευσις ἐπείπερ πᾶν τὸ φανερούμενον φῶς ἐστιν, ὡς καὶ τὸ ἔμπαλιν· εἶεν ὑπακοὴ, ὑφ' ᾗ ὁ λῃστὴς εἴσοδον ἐξαπάτης οὐχ εὑρίσκει· εἶεν ταπείνωσις, ἣν ἀμπεχόμενος ὁ Θεὸς ἄνθρωπος γέγονε, θεοὺς ἐντεῦθεν τοὺς ἀνθρώπους δημιουργῶν. Ὦ καλὲ Βασίλειε, τὴν παρακαταθήκην φύλαξον· ἐκτρεπόμενος τὰ πονηρά· ἐγκολπούμενος τὰ θεῖκά· τύπος ἀγαθοεργίας πάσῃ προκείμενος τῇ ἀδελφότητι· καὶ οὕτως ὃ σε ἀθετῶν, ἀθετεῖ Θεόν· καὶ ὁ ὑπείκων σοι, ὑπείκει Θεῷ. Μνημόνευέ μου τῆς ταπεινώσεως σὺν τοῖς ἀδελφοῖς.

ri, fili dilecte : sed quando id minime factum est, litteris desiderium mitigamus : ut intelligas a nobis humilibus gestari te semper in sinu ; tuam enim salutem optamus, et eorum qui tecum sunt fratrum ac filiorum. Enimvero filii gloria, laus patris est : et pie exsultandi causa, vita filiorum gravis et composita. Obsecro te itaque in Domino, ut non propriæ modo stabilitati consulas, sed et fratrum curam geras : ut et ab iis diligaris et eos vicissim diligas, ut ameris et ames. Ubi enim charitas spiritalis, ibi Christus in medio, sicut pollicitus est [99]. Tanquam egregius ductor, Christi oves agito : commiseratione quadam atque indulgentia ipsas ceu propria membra diligens. Nosti qui sis, expers scilicet pravæ affectionis, insigni facilitate et comitate, exacta morum disciplina, et observatione mandatorum Dei. Omnium sit anima una, ut sint communia omnia : sit animi manifestatio, quandoquidem omne quod in aperto est, lux est : et vice versa. Sit obedientia : quæ si est, nullum fur invenit decipiendi locum : sit humilitas, quam Deus amplexus homo factus est, ut homines vel sic deos efficeret. O egregie Basili, serva depositum, prava respuens, divina complectens : tanquam recte agendi forma toti fraternitati propositus. Sic enim qui te spreverit, Deum spernit : et qui tibi paruerit, Deo paret. Memor esto una cum fratribus humilitatis meæ.

ΚΗ'. — *Τοῖς ἠγαπημένοις ἀδελφοῖς Γρηγορίῳ, Ἰεζεχιὴλ, Ἐράστῳ, Θεοφάνει, Ἀνίκᾳ, καὶ τοῖς λοιποῖς ἐν Ἑλλάδι.*

XCVIII. — *Dilectis fratribus, Gregorio, Ezechieli, Erasto, Theophani, Aninæ, et reliquis in Græcia.*

Monasticæ vitæ præcepta dat, præcipue de paupertate.

Καιρὸς τοῦ λαλεῖν, καὶ καιρὸς τοῦ σιγᾶν. Ἐπεὶ οὖν τοῦ δευτέρου ὁ λόγος ἐν ταῖς προλαβούσαις ἡμέραις· εἶπω δὲ καὶ ἐν αἷς τὸ παρόν. Διὰ τοῦτο μόλις καὶ ἄρτι ἐξεληλυθότες τῆς πόλεως εὐδοκίᾳ Θεοῦ, φθεγγόμεθα ὑμῖν, πατέρες καὶ ἀδελφοί· φθεγγόμεθα δὲ ἀποστολικαῖς φωναῖς· *Χαίρετε ἐν Κυρίῳ πάντοτε, καὶ πάλιν ἐρῶ, χαίρετε*· οὐ κατὰ τὴν χαρὰν τοῦ τῇδε κόσμου· πλὴν ὅτι οὐδὲ χαρὰ, ἀλλὰ πάνυ θλῖψις, ἀτακτοῦντος τοῦ ὑπηκόου. Ἀλλὰ χαίρετε κατὰ Πνεῦμα ἁγιωσύνης, ὅτι ἐλυτρώθητε ἐκ τῆς δουλείας τοῦ ἐχθροῦ, ἐκ τῆς ματαίας ἀναστροφῆς, ἀπὸ σαρκὸς καὶ αἵματος, δουλεύοντες Θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ· ἐξ οὗ καὶ ὁ πρότερος κατὰ τὸν διωγμὸν μακαρισμὸς, καὶ ὁ νῦν ξενισμός· ὧδέ τε κἀκεῖσε διεσπαρμένων ὑμῶν, ἕως οὗ ἐπίδοι Κύριος εἰρήνην βραβεύων τῇ Ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ, καὶ ἀποκαθιστῶν ἡμᾶς ἐπὶ τὸ αὐτό.

Tempus loquendi, et tempus tacendi [1]. Quandoquidem igitur posterior sententiæ pars locum habuit superioribus diebus, dicam et nunc quæ fert præsens conditio. Idcirco ægre nunc tandem urbe egressi Dei beneficio, vos alloquimur, Patres fratresque. Alloquimur autem verbis Apostoli : *Gaudete in Domino semper, et iterum dicam, gaudete* [2] ; non secundum hujus mundi gaudium : neque enim gaudium, sed gravis afflictio est, ubi subditus flagitiose vivit. Sed gaudete secundum Spiritum sanctitatis, quoniam ab hostili captivitate redempti estis, ab inani conversatione, a carne et sanguine, servientes Deo vivo ac vero : ex quo tum prior illa ex persecutione felicitas, tum istud quod nunc perfertis exsilium, huc atque illuc dispersi, donec respiciat Dominus, pacem Ecclesiæ suæ concedens, nosque in unum concilians.

Τὸ δὲ νῦν ἔχον δέομαι ὑμῶν, ἀδελφοὶ, *ἀξίως περιπατῆσαι τῆς κλήσεως ἧς ἐκλήθημεν· μετὰ πάσης* ἀσφαλείας καὶ προσοχῆς· μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης καὶ ὑπακοῆς τῆς εἰς ἀλλήλους· ἔχοντος τοῦ προηγουμένου τὸν τόπον τῆς ἀρχῆς, οὐκ εἰς ἔπαρσιν δαιμονικὴν, ἀλλ' εἰς τύπον ἀρετῆς τῶν ἑπομένων, καὶ τῶν δὲ ὑπεικόντων καὶ πειθομένων, ὡς ἐμοὶ τῷ ἀναξίῳ, μᾶλλον δὲ Χριστῷ, δι' ὃν καὶ τὸ πᾶν τοῦ

In præsenti autem rerum statu, oro vos, fratres, *ut digne ambuletis vocatione qua vocati sumus, cum omni* [3] diligentia et attentione, cum omni humilitate et obedientia invicem : præfecturæ locum tenente præposito, non ad diabolicam elationem animi, sed ad virtutis exemplum alumnis, iisque qui ipsi obtemperant ac morem gerunt tanquam mihi indigno, vel Christo potius, propter quem et vita

[99] Matth. xviii, 20. [1] Eccle. iii, 8. [2] Philip. iv, 4. [3] Ephes. iv, 1.

Digitized by Google

omnis, et voluntaria mors quotidiana, o filii, magnum salutis mysterium est. Videte quemadmodum degatis : non ut vitiis obnoxii, sed ut expertes vitiorum : non ut carnis, sed ut Dei amatores. Ne oculos in feminarum ora conjicite : sed neque erga vos invicem liberiores in agendo estote. Est enim licentia, ignis animum perurens. Mortem animo semper cogitate, ut sitis ad egressum ex vita parati et alacres. Traditiones servate : quæ sunt præstituta perficite, tum quæ psalmodiam attinent, tum quæ orationem et quidvis aliud. Nolite aurum vobis ipsis colligere, ut, cum eritis in unum coacti, propinquis et amicis illud tribuatis : quoniam monasterio cura est rerum nostrarum. Non est hoc filiorum Dei, sed eorum qui ea quæ carnis sunt sapiunt. Quomodo igitur? ut in communem usum conferatur : et quidquid contigerit, fraternitati tribuatur : ut ex multorum symbola res cœnobii constituatur. Hæc a me idcirco dicta sunt, quod ad nos fama detulit esse quosdam qui jam nunc ita statuant : Hoc pecus, inquiunt, et hoc indumentum, sive quidpiam aliud, volo tali relinquere! O miseriam! o dementiam! Atqui non est e filiorum numero qui ejusmodi est, nec frater, sed alienus, sed sacrilegus, cujus sors cum Giezi fure....

βίου καὶ ὁ καθ' ἡμέραν προαιρετικὸς θάνατος, ὦ τέκνα, μετὰ τὸ τῆς σωτηρίας μυστήριον. Βλέπετε πῶς ἀναστρέφεσθε, μὴ ὡς ἐμπαθεῖς, ἀλλ' ὡς ἀπαθεῖς· μὴ ὡς φιλόσαρκοι, ἀλλ' ὡς φιλόθεοι. Μὴ ἐπιβάλλοιτε τὰ ὄμματα ὄψεσι γυναικῶν, ἀλλὰ μηδὲ εἰς ἑαυτοὺς εἶητε παῤῥησιάστικοι. Παῤῥησία γὰρ πῦρ καταφλέγον ψυχήν. Μελετᾶτε τὸν θάνατον ἀεί, ὡς ἂν εἶητε παρεσκευασμένοι πρὸς τὴν ἔξοδον ἐν χαρᾷ. Τὰς παραδόσεις κρατεῖτε· τὰ ὡρισμένα τελεῖτε, κατά τε ψαλμῳδίαν καὶ προσευχὴν καὶ εἴ τι ἕτερον. Μὴ θησαυρίζητε ἑαυτοῖς χρυσίον εἰς τὸ ἐν καιρῷ ἐπισυναγωγῆς παρασχέσθαι αὐτὸ ἰδίοις καὶ φίλοις· ὡς ὅτι τὸ μοναστήριον φροντίσει τὰ καθ' ἡμᾶς. Οὐ τέκνων Θεοῦ τοῦτο, ἀλλὰ σαρκοφρόνων· πῶς δέ; ἵνα τὸ κατὰ θρείαν γένοιτο· καὶ τὸ φθάσαν εἶναι προσενεχθῇ τῇ ἀδελφότητι· ἵνα ἐκ πολλῶν προσώπων τὸ συστατικὸν εἴη τοῦ κοινοβίου. Ταῦτα δέ μοι εἴρηται ἐπειδὴ ἠκουσται ὅτιπέρ τινες ἤδη ἀπεντεῦθεν ὁρίζονται. Τόδε, φησί, τὸ ζῶον, καὶ τόδε τὸ ἱμάτιον, εἴτ' οὖν ἕτερον, βούλομαι τῷ δεῖνι ἐᾶσαι. Ὦ τῆς ἀθλιότητος! ὦ τῆς ἀφροσύνης! Οὐκοῦν οὔτε τέκνον ὁ τοιοῦτος, οὔτε ἀδελφός· ἀλλ' ἀλλότριος, ἀλλὰ ἱερόσυλος, οὗ ἡ μερὶς μετὰ Γιεζῆ τοῦ κλέπτου . . . . . .

XCIX. — *Abrahamio hospitalario.*

ιθ'. — Ἀβραμίῳ ξενοδόχῳ.

Hortatur ad lenitatem erga subditos.

..... obscuratur sic faciendi metu. Nam Dei timore nihil est majus : et nihil animi salute magis necessarium. *Quid enim proderit homini*, inquit, *si lucretur mundum totum, et detrimentum animæ suæ faciat* [a]? Et medicum quæri par est in adversa corporis valetudine, et in tempestate gubernatorem. Annon vides magnam esse tempestatem et plagam divinitus immissam? Medere, domine, rege, ut et teipsum serves incolumem, et eos qui rei sunt sanes, et ad stabilitatem reducas, minas cohibens, cum et ipse in corpore sis et lapsui obnoxius. Sic enim et propitio uteris Deo. Deo autem protegente quis afficere malo possit? Memento, domine mi, quod et ipse caro es, et ut lapsum metuis, lapsis ignosce : *Eadem quippe mensura qua mensi fuerimus, remetietur nobis* [b]. Memento, frater optime, quod hodie sumus, nec scimus *quid superventura pariat dies* [c] : ut ne inveniamur notati cum dedecore ac maledicti, tum in præsenti sæculo, tum in futuro. Memento horrendæ illius inexorabilisque sententiæ, qua imminericordes in ignem inextinctum mittentur. Memento fore ut nobis sistantur ob oculos ii, qui fuerint a nobis aut beneficio aliquo aut damno affecti. Ecquid tum proderit egregia per hanc vitam fama fuisse? Ne sic, obtestor, nostro nos ipsi gladio jugulemus. Hæc tui peramans dico, maximeque de te, domine, sollicitus, ut finem dicendi faciam. Lætos posthac nuntios audiam de comitate in erudiendo ac facilitate domini mei : ut cantem, ut intelligam quantopere mihi deinceps amicus meus

. . . . . συσκιάζεται φόβῳ οὕτω διαπράττεσθαι. Φόβου γὰρ Θεοῦ οὐδὲν μεῖζον, καὶ σωτηρίας ψυχῆς οὐδὲν ἀναγκαιότερον. *Τί γὰρ ὠφελήσει ἄνθρωπον*, φησίν, *ἐὰν ὅλον τὸν κόσμον κερδήσῃ, καὶ ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ*; Καὶ ὁ ἰατρὸς ἐν ταῖς περιστάσεσι ζητητέος· καὶ ὁ κυβερνήτης ἐν τῷ κλύδωνι. Ἢ οὐχ ὁρᾷς ὅτι κλύδων μέγας καὶ θεομηνὶς πληγή; ἰάτρευσον, δέσποτα, κυβέρνησον, ἵνα καὶ σεαυτὸν σώσῃς, καὶ τοὺς ὑπαιτίους ἐξιάσῃ, καὶ ἀναστοιχειώσῃς εἰς εὐστάθειαν, ἀνεχόμενος τὴν ἀπειλήν, ὡς καὶ αὐτὸς ὢν ἐν σώματι καὶ ὑπὸ τὸ πταιστόν. Οὕτως γὰρ καὶ Θεὸν κτήσῃ ἵλεω. Θεοῦ δὲ περιέποντος τίς ὁ κακώσων; Μνήσθητι, Κύριέ μου, ὅτι σὰρξ εἶ καὶ αὐτός· καὶ ὡς φοβῇ τὰς πληγάς, φείδου τῶν πληγῶν· *Ἐπείπερ οἷῳ μέτρῳ μετροῦμεν, ἀντιμετρηθήσεται ἡμῖν*. Μνήσθητι, ἀδελφὲ καλέ, ὅτι σήμερόν ἐσμεν, καὶ *τί τέξεται ἡ ἐπιοῦσα οὐκ οἴδαμεν*· ὡς μὴ εὑρεθῆναι ἡμᾶς κωμῳδουμένους καὶ κατηραμένους, καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. Μνήσθητι τῆς ἀποφάσεως ἐκείνης τῆς φοβερᾶς καὶ ἀπαραλογίστου, ὑφ' ἧς οἱ ἀνελεήμονες εἰς πῦρ ἄσβεστον ἐκπεμφθήσονται. Μνήσθητι ὅτι παραστήσονται ἡμῖν τὰ εὖ πεπονθότα πρόσωπα, καὶ τὰ δεινοπαθήσαντα ὑφ' ἡμῶν. Καὶ τί ὠφελήσει τότε τὸ ἐνταῦθα ἀκοῦσαι ἡμᾶς ἱκανούς; Μή, παρακαλῶ, μὴ οὕτως εἰς ἑαυτοὺς τὸ ξίφος ὠθῶμεν. Φίλων λέγω καὶ μάλα κηδόμενος, δέσποτα, τέλος τοῦ λόγου. Ἀκούσαιμι ἀπὸ τοῦ νῦν ἀγαθὰς ἀκοὰς καὶ φιλανθρώπως παιδευτικὰς περὶ τοῦ ἐμοῦ Κυρίου· ἵνα ᾄσω, ἵνα γνῶ ὡς ὑπακουόμενος ἔσομαι καὶ πρὸς τὸ ἑξῆς ὑπὸ τοῦ ἐμοῦ

[a] Marc. VIII, 36. [b] Luc. VI, 38. [c] Prov. XXVII, 1.

Digitized by Google

φλου. Ἤδη γὰρ οἱ γειτνιάζοντες ἡμῖν ἐνταῦθα ἔμφοβοι καὶ ἔντρομοί εἰσιν ἐξ ὧν ἀκούουσι· καίπερ μὴ ἐπταικότες τι. Τύραννός ἐστιν ὁ ἐρχόμενος· μάχαιραν ἐπιφέρεται· πτωχὸς οὐχ ὑποίσει ἀπειλήν· οὐχ ἵνα ἀνταγωνίσηται, δέχεται, κἂν μὴ βούλοιτο, ἐπὶ τούτῳ οὐχ ὑπεύθυνος· οὐδὲ γὰρ αὐτὸς ἐγὼ καταληφθεὶς οὕτως, δυνηθείην ἂν ἑτέρως δρᾶσαι. Ἐὰν δὲ πέρα τούτῳ τὸ αἴτιον, καλῶς· ἀλλὰ καὶ οὕτως συμπαθῶς ὡς ἐν ὀφθαλμοῖς Κυρίου· ἐξ οὗ καὶ εὐσταθήσει μᾶλλον τὸ ὑπήκοον, δουλούμενον εὐνοίᾳ τοῖς νικοποιοῖς βασιλεῦσιν.

A obsequetur. Jam enim et qui hic in nostra vicinia sunt, pavent ac contremiscunt ob ea quæ ad ipsos perferuntur, etsi nusquam offenderint. Tyrannus imminet, gladium intentat, non sustinebit minas pauper. Non quo reluctetur : sed excipiet vel invitus, in hac re minime reprehendendus : neque enim ego si sic comprehensus sim, possim aliter facere. Si vero hic deinceps in culpam incidat, recte : sed et tum cum quadam commiseratione, tanquam in oculis Domini : ex quo subditus magis confirmabitur ut ex benevolentia victoribus imperatoribus serviat.

P'. — *Ὑπάτῳ τέκνῳ.* [χιγ'.]

C. — *Hypato filio.*

Jacobum monachum, egregium Christi confessorem, defunctum laudat. (Baron. an. 818, n. 25.)

Οὐκ ἀπαθῶς καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ ἐδεξάμεθα, ὦ τέκνον, τὴν ἱερὰν κοίμησιν Ἰακώβου τοῦ ὁμολογητοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡμῶν ἀδελφοῦ ἀξιεράστου· ἀλλ' οὖν οὐδὲ ἀπεριχαρῶς. Τὸ πρῶτον διὰ τὸ πνευματικὸν φίλτρον· τί γὰρ ἡ υἱὸς, καὶ υἱὸς τηλικοῦτος, οὗ ἐγὼ διὰ τὰς ἁμαρτίας οὐδὲ παῖς καλεῖσθαι ἄξιος; Τὸ δὲ διὰ τὴν ἐλπίδα, μᾶλλον δὲ διὰ τὸ λυσιτελὲς, καὶ οὐχ ἡμῶν μόνον, ὧν ὡς μέλος κόσμος ἱερὸς καθίστασθαι πέφυκεν· ἀλλὰ γὰρ καὶ πάσης τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας. Τί γὰρ οἴει τὸν ἄνδρα; ἀλλ' οὐχ ὁμολογητήν; ἀλλ' οὐχὶ μάρτυρα; ἀλλ' οὐχ ὅσιον; Ἐκ νεότητος ἤθλησεν ἀσκητικῶς, ὑποταγεὶς ἐννόμως, κατὰ παθῶν ἀνδρισάμενος, παρθένον τὸ σῶμα φυλάξας, ὀι' ὑπωπιασμῶν ἐγκρατικῶν καὶ δουλαγωγιῶν· οὕτως ὡς ἔτυχεν ἐσθίων, οὕτως καθεύδων, ἔτι ὑγιαίνων, ὡς ξενίζειν τοὺς ὁρῶντας ὑποχωρητικὸς ὡς τὰ πολλὰ, ἐφ' ὅσον οἷόν τε, καὶ εἰς ἑαυτὸν ἐπαναγόμενος, κἀντεῦθεν πτερῶν ἑαυτὸν πρὸς τὸν οὐράνιον ἔρωτα. Καὶ μή τις νομίσειεν ὑποπλάττεσθαί με ψυχαγωγίας ἕνεκεν τῶν ἀκουόντων λόγους· μάρτυς Θεὸς καὶ ὁ ἐκείνου παιδαγωγὸς Λουκιανὸς ὁ ἱερὸς, κἂν δυσανέγερτος· ἐξ οὗ μοι καὶ ἡ τῶν ἀγνοουμένων δήλωσις. Ταῦτα ὡς ἴνδαλμά τι σχέδιον τῆς ἀσκήσεως.

B Nec nos humiles sine dolore, fili, accepimus sacram dormitionem Jacobi confessoris Christi, et amabilis fratris nostri, nec porro sine lætitia. Illud quidem ex spirituali affectu : quid enim ille nisi filius, et talis filius cujus ego propter peccata mea ne filius quidem dici merebar? hoc vero spei causa vel utilitatis : nec nostræ duntaxat, quorum ille velut membrum sacer ornatus futurus erat? verum etiam totius Dei Ecclesiæ. Quid enim? qualem virum censes? annon confessorem? annon martyrem? annon sanctum? A primis annis in asceticæ vitæ laboribus desudavit legitime subditus, obediens, adversus animi motus viriliter pugnans, incorruptum corpus afflictionibus custodiens, quibus illud continebat, et in servitutem redigebat, sine delectu comedens et dormiens cum adhuc sanus esset, ita ut in admirationem raperet intuentes : secessum colens ut plurimum et quoad poterat, et seipsum colligens, atque ad cœlestem amorem inde assurgens. Ac ne quis hæc a me fingi existimet animi gratia propter illos qui hæc audient : testis est Deus, et qui ejus pædagogus fuit sacer Lucianus, quamvis ægre produci possit, a quo mihi eorum quæ nesciebam facta explicatio. Atque hæc velut rude quoddam specimen asceticæ disciplinæ.

C

Ἐπὶ δὲ τῆς ὁμολογίας πόσον καὶ ἡλίκον θέατρον ἐγενήθη καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις. Ὦ τῆς εὐθύμου καὶ θεοφιλοῦς καρδίας! εἰσῆλθεν εἰς τὸ στάδιον ὡς Χριστοῦ στρατιώτης, ἀδείλαντος, ἀτρέμας· ἐντεῦθεν καὶ ἐντεῦθεν οἱ ὑπηρέται τοῦ σκότους κατέξαναν ταῖς πληγαῖς νῶτα, στέρνα, βραχίονας· ἐξέχεαν αἵματα, ὑπέτεμον σάρκας, εἴασαν εἰς γῆν ἐρριμμένον τὸν ἅγιον, μὴ προέμενον ῥῆμα ἀριστερὸν τὸ καθόλου, ἀλλὰ θεοτελῆ τὴν μαρτυρίαν ποιούμενον· καὶ ταῦτα ὑπὲρ Χριστοῦ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν. Τὸ γὰρ περὶ τῆς ἁγίας αὐτοῦ εἰκόνος ἐναθλεῖν, ὑπὲρ αὐτοῦ ἐκείνου ἐστὶ μαρτυρεῖν. *Ἀκουσάτωσαν πρᾳεῖς καὶ εὐφραν θήτωσαν·* χορευσάτωσαν φιλομάρτυρες καὶ γεγηθέτωσαν· αἰσχυνέσθω διάβολος· πιπτέτω εἰκονομάχων στίφος· ἐκ τῶν ἔργων ἀμφοτέρων θεοκελεύστως ἐπιγνώσατε ἀμφοτέρους. Οἱ μὲν γὰρ οὐ τόνδε μόνον, ἀλλὰ γὰρ καὶ πολλοὺς τῶν ἡμετέρων, καὶ οὐχ ἡμετέρων, ἡμετέρων δ' οὖν ὅμως·

D In confessione autem quantum et quale spectaculum factus est et angelis et hominibus! O generosum Deoque charum cor! Ingressus est stadium tanquam Christi miles impavidus, intrepidus : hic et inde tenebrarum ministri terga verberibus laniarunt, pectora, brachia : sanguinem hauserunt, carnes conciderunt, stratum humi sanctum reliquerunt, cum sinistram vocem nullam prorsus emitteret, sed martyrium Deo acceptum expleret, et hæc pro Christo Filio Dei ac Deo nostro. Nam pro sancta ejus imagine decertare, pro ipso est martyrium pati : *Audiant mansueti et lætentur*[7]; exsultent martyrum amatores et tripudient : confundatur diabolus : concidat iconomachorum caterva, ex utrorumque operibus, juxta divinum mandatum[8], utrosque agnoscite. Hi enim non hunc solum, sed et multos e nostris, ac non nostris, sed nostris tamen; siquidem omnes unum corpus

[7] Psal. xxxiii, 2. [8] Matth. vii, 20.

Digitized by Google

sumus in Christo Jesu qui est caput omnium ; pariter divexarunt, occiderunt, inedia enecarunt, et quæcumque alia consecuta sunt. Ille vero ex diversis illis vulneribus membris omnibus solutus, et artubus laxatus, et corpus acerbissimis doloribus chirurgicæ curationis subjecit, et fractus inde ad finem usque tanquam quotidie moriens vitam traxit, et quidem cum gratiarum actione, atque adeo cum humilitate. Quod si, ut scribis, suum etiam obitum prædixit, hoc ipsum erat consequens ex certaminibus. Quia vero adjecisti maximum ad funus concursum fuisse etiam illustrium utriusque generis; id quoque facit ad testificationem eorum quæ dico. Neque enim nisi Dei nutu ad hominem obscurum secundum carnem talis factus concursus esset. Ille igitur in cœlum abiit, et appositus est ad commilitones : auctusque est chorus confessorum ac martyrum priorum, ex quo gaudium est in cœlo et animi lætitia, cujus precibus salvemur, fratres : ipse autem dignam obsequii sui mercedem nanciscatur. Beati autem et qui convenerunt, revera pii, revera martyrum amatores, quorum pars cum eo sit quem extulerunt. De venerandis ejus reliquiis, sicut scripsi de canone, faciam si Domino placet : *Salutate invicem in osculo sancto*[9]. Etenim omnibus fratribus hæc legenda. Salutat vos dominus archiepiscopus, protopresbyter, œconomus, et reliqui fratres. Dominus sit vobiscum. Amen.

A ἐπειδὴ οἱ πάντες ἐν σῶμα ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ὄς κεφαλὴ πάντων· ὡσαύτως ἡκίσαντο, ἔκτειναν, ἐλιμαγχονήσαντο, καὶ ὅσα ἄλλα τούτοις ἑπόμενα. Ὁ δὲ ἀπὸ τῶν δυσφορωτάτων ἐκείνων πληγῶν παραλυθείς, καὶ ἐξαρθρωθείς, καὶ χειρουργεῖται ἀνίαις δριμείαις τὸ σῶμα, καὶ ἔκτοτε μέχρι τέλους ἐντεῦθεν διαλελυμένος, ὡς καθημέραν ἀποθνήσκων διετέλει, καί γε ἐν εὐχαριστίᾳ, καί γε ἐν ταπεινοφροσύνῃ. Εἰ δὲ, ὡς σὺ φῄς, καὶ τὸν θάνατον αὐτοῦ προηγόρευσε, καὶ τοῦτο ἀκόλουθον τῶν ἄθλων. Ἐπειδὴ δὲ προσεῖπας καὶ πολυάνθρωπον συνδρομὴν γενέσθαι τῆς κηδείας, καί γε ἀπὸ τῶν περιφανῶν κατ' ἀμφότερα, ἔτι μαρτύριον τοῦ λόγου. Οὐ γὰρ ἂν εἰς ἄνθρωπον ἀφανῆ τὸ κατὰ σάρκα, εἰ μὴ Θεοῦ νεύσει, ἡ τοιαύτη συνάθροισις ἐγεγόνει. Ἐκεῖνος μὲν οὖν μετέδη πρὸς οὐρανὸν, καὶ προσετέθη τοῖς συνάθλοις, καὶ ηὔξησεν ὁ χορὸς τῶν ἀπ' αἰῶνος ὁμολογητῶν καὶ μαρτύρων. Ἐφ' ᾧ χαρὰ ἐν οὐρανῷ καὶ θυμηδία, οὗ ταῖς εὐχαῖς σωθείημεν, ἀδελφοί· εὕροι τε μισθαποδοσίαν ἀξίαν τῆς ὁσίας ἐξυπηρετήσεως αὐτοῦ. Εὐλογημένοι δὲ καὶ οἱ συναγερθέντες, ὡς ἀληθῶς εὐσεβεῖς, ὡς ἀληθῶς φιλομάρτυρες· ὧν μερὶς μεθ' οὗ ἐξεκομίσαντο εἶεν. Περὶ τοῦ τιμίου αὐτοῦ λειψάνου, ὡς γέγραφα περὶ κανόνος, εἰ εὐδοκεῖ Κύριος, ποιήσω· *Ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἁγίῳ.* Καὶ γὰρ πᾶσι τοῖς ἀδελφοῖς ἀναγνωστέον. Ἀσπάζεται ὑμᾶς ὁ κύριος ὁ Ἀρχιεπίσκοπος, ὁ πρωτοπρεσβύτερος, ὁ οἰκονόμος, καὶ οἱ λοιποὶ ἀδελφοί. Ὁ Κύριος μεθ' ὑμῶν. Ἀμήν.

B

CI. — *Petro Nicææ.* (*)

C

ΡΑ'. — *Πέτρῳ Νικαίας.* [χιδ'.]

Lapsis tempus ad modum pœnitentiæ præscribit.

De interrogatione Domini præpositi hoc nostrum est consilium, ut usque ad sanctos apostolos solvantur omnes a pœnitentia, et participes fiant sacramentorum : non tamen ut presbyteri munia obeant sacerdotii, quoad conveniat orthodoxa synodus, in qua integra erit absolutio et plena animi lætitia. In communi autem omnes, ut communes monachi, sive sacris initiati sive non, benedicant et benedicantur, et precentur et preces suscipiant. Et quoniam necesse est Missas celebrari ut ordinentur et presbyter et diaconus, qui eorum qui arcentur vices impleant, quorum non invidia sed gratiarum actio innotescat : quandoquidem *alter alterius onera portare*[10] jubemur verbis apostolicis, hoc jam ab omnibus antea palam constituto, ut, si Deus per inscrutabilia justitiæ suæ judicia permiserit persecutionem iterum excitari, perferre omnia usque ad mortem malint, quam prodere veritatem. Ita nos humiles sentimus, atque omnibus respondemus. Quod vero paternæ sanctitati tuæ videbitur, id prorsus recto judicio magis consentaneum.

Αὕτη ἡ παρ' ἡμῶν συμβουλὴ πρὸς τὴν ἐρώτησιν τοῦ κυρίου ἡγουμένου, ἵνα μέχρι τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ λυθῶσι πάντες τοῦ ἐπιστιμίου, μετέχοντες τῶν ἁγιασμάτων· οὐ μέντοι ἐνεργεῖν τοὺς ἱερεῖς τῆς ἱερωσύνης, ἕως ἐλεύσεως ὀρθοδόξου συνόδου, ἐν ᾗ πᾶσα λύσις καὶ πᾶσα θυμηδία. Κοινῶς δὲ πάντες ὡς κοινοὶ μοναχοὶ, εἴτε ἱερώμενοι, εἴτε μὴ, εὐλογείτωσαν καὶ εὐλογείσθωσαν, καὶ εὐχέσθωσαν καὶ εὐχὰς λαμβανέτωσαν. Ἐπειδὴ δὲ ἀναγκαῖον καὶ λειτουργίαν θείαν ἐπιτελεῖσθαι, ἵνα χειροτονηθῇ καὶ πρεσβύτερος καὶ διάκονος, ἀναπληροῦντες τὸν τόπον τῶν εἰργομένων· ὧν οὐχὶ φθόνος, ἀλλ' εὐχαριστία γνωριζέσθω· ἐπείπερ *ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζειν* ἀποστολικῶς διατετάγμεθα. Ἤδη τούτου προδιομολογουμένου ὑπὸ πάντων· τοῦ εἰ παραχωρήσοι θεὸς κατὰ τὰ ἀθεώρητα αὐτοῦ κρίματα τῆς δικαιοσύνης, πάλιν διωγμὸν ἀναφθῆναι· πάντα ἑλέσθαι μέχρι θανάτου, ἢ τὴν ἀλήθειαν προδοῦναι. Οὕτως ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ φρονοῦμεν, ἐπεὶ καὶ πᾶσιν ἀποκρινόμεθα· ὡς δὲ δοκεῖ τῇ πατρικῇ σου ἁγιωσύνῃ, εἴη πάντως τὸ εὐκριτώτερον.

D

CII. — *Evaresto filio* (*).

ΡΒ'. — *Εὐαρέστῳ τέκνῳ.* [χηγ'.]

Apostatam monachum revocat ad officium.

Et gravi angore et cordis mei angustia, addam et lacrymis, epistola hæc ad te, frater : eo quod

Ἐκ πολλῆς θλίψεως καὶ συνοχῆς καρδίας μου, προσθείην καὶ δακρύων, ἡ ἐπιστολὴ πρός σε αὕτη,

[9] I Petr. v, 14. [10] Galat. vi, 2.

(*) Paræneticа.

Digitized by Google

ἀδελφέ· διότι ἀκήκοα ἀποθανεῖν σε τὸν τῆς ἁμαρτίας θάνατον. Φασὶ γὰρ ἀπορριψάμενον τὸ ἐπάγγελμα τῆς παρθενίας, τὸ ἔνδυμα τὸ εὐαγγελικὸν, τὸ σεβάσμιον καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις πολίτευμα, λαβεῖν σε γυναῖκα μοιχικῶς, μᾶλλον δὲ τὴν Εὔαν εἰπεῖν κυριώτερον. Αὕτη γάρ σε τοῦ παραδείσου τῆς ἁγίας ζωῆς ἐκβαλοῦσα ἔθετο, εἰς πένθος μὲν ἐμοὶ τῷ ἁμαρτωλῷ σου πατρὶ, εἰς τε αἰσχύνην τῆς ἀγγελικῆς σου ἀδελφότητος, καὶ εἰς ἔπαρσιν καὶ αὔχημα τῷ διαβόλῳ. Ὦ τί γέγονε; φεῦ! πῶς σε ἐχειρώσατο ὁ δράκων; εἰς οἷον δέ σε ἀπέρριψε βάθος δυσωδίας; Τὸ φῶς γέγονας σκότος: ἡ Χριστοῦ εὐωδία ὁ ἱερὸς, μιαρός· ὁ τίμιος, ἄτιμος· ὁ ἔνδοξος, ἄδοξος· ὁ ἄσχετος, τῷ δαίμονι χειροδέσμιος· ὁ φιλητὸς, μισητός· τὸ πρόβατον Ἰησοῦ, θηριάλωτον. Προσθήσω τὰ μείζω. Ὁ δεδιωγμένος ἕνεκεν τῆς δικαιοσύνης, κατειλημμένος ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας· ὁ ὁμολογητὴς, ἀρνητής· ὁ τὸν μακαρισμὸν ἐπὶ κορυφῆς ὡς διάδημα φέρων, ἀφῃρημένος τὸ θαυμαστὸν ὄνομα τοῦ μοναχοῦ.

Οἴμοι! τίς ἀκούσας οὐ στενάξειε; τίς δὲ κατανοῶν οὐ φρίξειεν; ἤσχυνας τὸ μοναχικὸν, ἐφόβησας τοὺς ἑστηκότας, ἐσάλευσας τοὺς ὀκλάζοντας, ἔπιες ποτήριον ἀνομίας, εἵλκυσας τὸ καθ' ἑαυτὸν τοὺς ὁμοταγεῖς ἀπογεύσασθαι τοῦ θανάτου. Ὦ καὶ αὖθις λέγω, τί πέπονθας ἐλεεινέ; πῶς ὁ Ἑωσφόρος ἐσκοτίσθης; πῶς τὸ χρησιμεῦον σκεῦος συνετρίβης; οὐκ αἰδῇ κἂν τὸ ὄνομά σου, ὅτι Εὐάρεστος καλούμενος, Δυσάρεστος ἐχρημάτισας; Οὐ πέρυσι ἦκες πρός με ἐπεὶ καὶ πρὸς τὸν κῦριν τὸν ἀρχιεπίσκοπον ὅλος ὑγιὴς, εὔθυμος, πρόθυμος, ὑπὲρ ἑτέρου μᾶλλον ἀδελφοῦ σου παρακλήτωρ καὶ ἀνορθωτής; πῶς ἐξέλιπες ἐξάπινα; πῶς ἀπετυφλώθης; πῶς ἠμνημόνησας καὶ Θεοῦ καὶ ἡμῶν, τῶν τε προηνυσμένων ἀσκητικῶν σου πόνων καὶ ἱδρώτων· ἐπεὶ ἦς καὶ τῶν χρησίμων, καὶ τῶν ἐν ταῖς ὑπερεχούσαις διακονίαις τεταγμένων; Εἶτα τί; μικρὰ προσβολὴ τοῦ ἐχθροῦ, ἐπιθυμία ἔχουσα μὲν τῷ δοκεῖν γλυκὺ, συνειλιγμένη δὲ διστόμῳ μαχαίρᾳ, ἧς τῆς πικρίας οὐδὲν χολωδέστερον, δραξαμένη σε κατήγαγεν ὡς ἀπ' οὐρανοῦ τῆς ὑψηλῆς πολιτείας, δείκνυσι δὲ ὡσεὶ τραυματίαν καθεύδοντα ἐν τάφῳ. Τί γὰρ ἄλλο ἐστὶν εἶναι τὸν ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ, ἢ ἐν φθορᾷ; Οὐτίπου φῶς νοερὸν, οὐδεμία ἐλπὶς, οὐδεμία γλυκύτης ψυχῆς, οὐδεμία διανόησις ἱερὰ, ἀλλὰ νὺξ βαθεῖα, μύσις τοῦ διανοητικοῦ, δαγμὸς καρδιακὸς, φόβος καὶ τοῦ τυχόντος, ἐν τῷ βορβόρῳ κυλινδεῖσθαι καθεκάστην, ὡσεί τι ἰλυσπώμενον κνώδαλον. Τί εἰργάσατο ὁ δαίμων; τί σε ἀπετέλεσεν ἡ παγκατάρατος ἐπιθυμία; δι' ἧς ἀπὸ τοῦ αἰῶνος οἱ ἡπατημένοι, οὐδὲ τὰ ἐνταῦθα κεκερδάκασιν, ἀλλὰ καὶ τὰ οὐράνια ἀπώλεσαν, ἐν κληρονομήσαντες μόνον τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον.

Ἀλλὰ δεῦρο, υἱέ μου, ἀνακλήθητι, καλῶ σε ἀπὸ βαθέων καρδίας μου, ἀπὸ σπλάγχνων ἐμπυριζόντων με· ἐπειδὴ ἡ σὴ δόξα ἐμὴ, ὡς καὶ ἔμπαλιν ἡ αἰσχύνη. Δεῦρο, ἐξεγέρθητι, ὁ Κύριος κεκέλευκεν· *Οὐ μὴ μνησθῶ*, φησὶ, *τῶν ἀνομιῶν σου*. Καὶ· *Μὴ*

A audivi te peccati morte mortuum esse. Aiunt enim abjecisse te propositum virginitatis, indumentum evangelicum, venerandum et angelis et hominibus vitæ institutum, et feminam adulterio tibi ascivisse, quam proprie magis Evam dicere liceat. Hæc enim te de sanctæ vitæ paradiso exturbatum exposuit mihi quidem peccatori Patri tuo ad luctum, ad pudorem vero angelicæ confraternitati tuæ, diabolo autem ad ostentationem et jactantiam. O quid factum est? heu! quo pacto te subjugavit draco? quale te in fetoris profundum demersit? Lumen in tenebras, Christi bonus odor in grave olentiam mutatus es: ex sacro profanus, ex honorato inhonoratus, ex glorioso inglorius, ex soluto et libero mancipium factus diaboli, ex dilecto exosus, ex B Christi ove præda lupi. Addam his majora. Qui persecutionem justitiæ causa patiebatur, captus est a peccato; qui confessor erat, nunc negator; qui beatitudinem in vertice velut diadema gestabat, admirando monachi nomine spoliatus est.

Hei mihi! quis hæc audiens non gemat? quis cogitans non exhorrescat? Pudore suffudisti monachos, stantibus terrorem injecisti, lapsantes impulisti, bibisti calicem iniquitatis, traxisti quantum in te fuit socios ut mortem degustarent. O iterum dico, quid passus es, miser? quomodo tenebris offusus es, Lucifer? quomodo vas utile contritus es? Nec ipsum nomen tuum revereris, quod Evarestus cum appelleris, Dysarestus evasisti? Nonne anno præterito ad me venisti atque ad dominum archi- C episcopum totus sanus, hilari animo et alacri, pro altero etiam fratre tuo deprecator et erector? Quomodo repente defecisti? quomodo excæcatus es? quomodo Dei oblitus es et nostri? exactorumque in ascetica vita laborum sudorumque, quandoquidem eras inter utiles, eosque in primis ministeriis fungebantur? Quid post hæc? Parva hostis impressio, cupiditas specie quidem dulcedinem præferens, sed ancipiti gladio implicita, cujus acerbitate nihil amarius, abreptum te dejecit tanquam de cœlo excelsæ conversationis, ostenditque velut plagis onustum in sepulcro dormientem. Quid enim aliud est in peccato esse quam in morte? Nullum jam lumen intellectus, nulla spes, nulla suavitas animæ, nulla sacra cogitatio: sed profunda nox, mentis obstructio, et cordis morsus, ac timor ex re qualibet: in cœno versari assidue, velut animal quodpiam in luto se volutans. Quid operatus est dæmon? quid tibi contulit exsecranda cupiditas? per quam qui ab ævo decepti fuere, neque ea quæ hic sunt lucrifecerunt, et cœlestia amisere, unum solum hæreditate possidentes ignem æternum.

Verum huc ades, fili mi: ab imo corde voco te, ex visceribus me inflammantibus: quoniam gloria tua; gloria mea est: sicut dedecus e contrario. Age, expergiscere, Dominus jussit. *Non recordabor*, inquit, *iniquitatum tuarum* [11]. Et: *Nunquid qui ca-*

[11] Isa. XLIII, 25.

Digitized by Google

dit, non resurgit [12] ? Et : *Vidi quia tristis ambulas* [13]. Et : *Remedium tuum contritio tua* [14]. En bonum Deum, en medicum misericordem. Utique oro te, fili ; filius enim meus es, tametsi moortuus es; ne permaneas in peccato : dirumpens dirumpe quantocius innexos tibi a diabolo funiculos: et tanquam e fossa exsurgens transili in admirabile lumen pristinæ vitæ tuæ. Et ego te supinis manibus excipiam, non exprobrans sed commiserans : non aggravans medicamenta pœnitentiæ, sed leniens illa et leviora reddens quoad fieri poterit. Itaque festina, festina, priusquam repente veniat inexorabilis angelus, miserandum in modum te abducens e corpore, et ad pœnam transferens sempiternam.

A ὁ πίπτων οὐκ ἀνίσταται ; Καί · Εἶδον ὅτι πορεύῃ στυγνός. Καί · Ἴαμα τὸ σύντριμμά σου. Ἴδε Θεὸς ἀγαθὸς, ἴδε ἰατρὸς ἐλεήμων. Ναὶ δέομαί σου, τέκνον· τέκνον γάρ μου εἶ, κἂν ἀποτέθνηκας. Μὴ ἀναμείνῃς ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ · διαῤῥήσσων διάῤῥηξον τάχει τὰ συμπλακέντα σοι ὑπὸ τοῦ διαβόλου σχοινία · καὶ ὡς ἀπὸ βόθρου ἀναστὰς, μεταπήδησον εἰς τὸ θαυμαστόν σου τῆς προτέρας ἀγωγῆς φῶς. Κἀγώ σε ὑπτίαις χερσὶν ὑποδέξομαι, οὐκ ὀνειδίζων ἀλλ' οἰκτείρων · οὐ βαρύνων τὰ φάρμακα τῆς μετανοίας, ἀλλ' ἡπιῶν αὐτὰ κουφίζων ὅσον οἷόν τε. Καίγε σπεῦσον, σπεῦσον πρὶν ἢ ἀφνίδιον ἐπελεύσεται ὁ ἀπότομος ἄγγελος, ἐλεεινῶς σε χωρίζων τοῦ σώματος, καὶ εἰς κρίσιν αἰώνιον ἀποφέρων.

CIII. — *Gregorio præposito.*

ΡΓ'. — *Γρηγορίῳ ἡγουμένῳ.* [χκς'.]

Ut gregi suo, boni pastoris exemplo, invigilet.

Jam tibi juxta promissionem scripsimus tanquam filio nostro, ut gregem qui istic est prudenter pascas secundum Domini præceptum, nihil prætermittens eorum quæ ad fratrum utilitatem conducant. Etenim si is cui expertes rationis oves sunt commissæ non dormit sed vigilat, nec curam intermittit, sed nocte dieque certat ne qua vel a feris rapiatur, vel impasta aut macilenta maneat ; sed et fures ac latrones observat, et feras abigit, et pecudes affatur, et ante illas gradiens postum illi procurat, requietem prope aquas et umbracula designans, et alia quæcunque videre est in virga pastoritia : quid et quantum est si cui obtigit animarum curam gerere : quarum sanguis si quo modo effundatur, de manibus ejus requiretur, sicut scriptum est [15]. Insiste ergo de cætero, fili, in gregis præfectura diligenter invigilans : sana infirmos, reduc errantes, hortare, admone, revoca in mentem promissum iis regnum qui ut decet sanctos ambulant, atque ex adverso indesinens supplicium iis qui vitiosam vitam agunt : *Ut teipsum* hoc pacto *salvum facias , et eos qui te audiunt* [16]. Qui amat studiose castigat : qui autem odio habet, susque deque omnia habere subditos sinit. Sed et vos, fratres et filii in Domino, estote sicut oves, amantes ejus præcepta servare, et monasticam vitam ducere non sæcularem. Una sit voluntas omnium, cor unum, anima una, non meum et tuum, omnia communia, omnia munda per confessionem. Quod si aliter fiat : et quod sæculi erat amisistis, et cum veri monachi non sitis, justæ vindictæ obnoxii eritis. Charitate impulsi commonefecimus. Vos vero valete, et Deo placete ; pro nobis etiam peccatoribus orantes, ut quæ docemus, eadem opere præstemus in Christo Jesu Domino nostro, cui sit gloria. Amen.

B Ἤδη ἐπεστείλαμέν σοι κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν ὡς ἡμετέρῳ υἱῷ ποιμαίνειν τὸ αὐτόθι ποίμνιον μετ' ἐπιστήμης κατ' ἐντολὴν τοῦ Κυρίου, μηδὲν παραθεωροῦντι τῶν συντεινόντων εἰς ὠφέλειαν τῶν ἀδελφῶν. Εἰ γὰρ ὁ τὰ ἄλογα πρόβατα ἐμπιστευθεὶς οὐ καθεύδει ἀλλ' ἀγρυπνεῖ, οὐδὲ ἀμελεῖ, ἀλλὰ πυκτεύει νύκτωρ καὶ μεθημέραν, μήτε θηριάλωτόν τι ἐργάσασθαι · μή τε ἀλίπαντον · ἀλλὰ καὶ κλέπτας καὶ λῃστὰς κατασκοπεῖ, καὶ θῆρας ἀποσοβεῖ, καὶ προσλαλεῖ τοῖς θρέμμασι. Καὶ ἔμπροσθεν αὐτῶν πορευόμενος τὰς τροφὰς αὐτοῖς περιποιεῖται, ἐφ' ὕδωρ ἀναπαύσεως καὶ σκιαδίων περιορίζων, καὶ ὅσα ἄλλα ἔστιν ὁρᾶν ἐν ποιμαντικῇ ῥάβδῳ · τί δεῖ καὶ πόσον, εἶναι τῶν ψυχῶν λαχόντα προστατεῖν · ὧν τὸ αἷμα εἰ κατά τι ἀμιγὲς γίνοιτο, ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἐκζητηθήσεται, καθὰ γέγραπται. Ἐπίστηθι οὖν λοιπὸν, ὦ τέκνον, γρηγορῶν τῇ ποιμνιαρχίᾳ · ἴασαι τοὺς ἠσθενηκότας, ἐπίστρεφε τοὺς πεπλανημένους, παρακάλει, νουθέτει, ὑπομίμνησκε τὴν ἐπηγγελμένην βασιλείαν τοῖς ἀγιοπρεπῶς πορευομένοις, καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου τὴν ἀτελεύτητον κρίσιν τοῖς ἐμπαθῶς διαζῶσιν · Ἵνα οὕτως καὶ σεαυτὸν σώσῃς, καὶ τοὺς ἀκούοντάς σου. Ὁ ἀγαπῶν, ἐπιμελῶς παιδεύει · ὁ δὲ μισῶν, ἐᾷ ἀδιαφορεῖν τοὺς ἑπομένους. Ἀλλὰ καὶ ὑμεῖς, ἀδελφοὶ καὶ τέκνα ἐν Κυρίῳ, ὡς πρόβατα ἔσεσθε, φιλοῦντες τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ ἐργάζεσθαι, καὶ μοναχικῶς ἀναστρέφεσθαι, ἀλλὰ μὴ κοσμικῶς, ἓν ἔστω θέλημα πάντων, μία καρδία, μία ψυχὴ μὴ καὶ τὸ ἐμὸν τὸ σὸν, πάντα κοινὰ, πάντα καθαρὰ διὰ τῆς ἐξαγορεύσεως. Εἰ δὲ μὴ οὕτως, καὶ τὸν κοσμικὸν ἀπωλέσατε, καὶ μοναχοὶ μὴ ὄντες ἀληθινοὶ, ὑπόδικοι γενήσεσθε κατακρίσεως δικαίας. Ἀγαπῶντες ὑπεμνήσαμεν. Ὑμεῖς δὲ εὖ πράξοιτε, καὶ τῷ Θεῷ εὐαρεστήσοιτε, εὐχόμενοι καὶ περὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν, ὧν διδάσκομεν, τούτων ἐργάται εἶναι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα. Ἀμήν.

CIV. *Irenæ et Euphrosynæ monialibus.*

ΡΔ' (1). — *Εἰρήνῃ καὶ Εὐφροσύνῃ μοναζούσαις.* [χκη'.]

Ut in sancto vitæ monasticæ instituto perseverent.

Proficiscente fratre parœconomo, opportunum

Εἰσερχομένου τοῦ ἀδελφοῦ καὶ παροικονόμου, εὔ-

[12] Jerem. VIII, 4. [13] Gen. IV, 6. [14] Nahum III. 19. [15] Ezech. III, 18. [16] I Tim. IV, 16.

Digitized by Google

καιρον ἡγησάμεθα χαράξαι ὑμῖν βραχεῖαν συλλαβὴν ταῖς κατὰ Κύριον ἀδελφαῖς. Καὶ δὴ ἐρωτῶμεν, πῶς ἔχει ἡ ἁγία δυὰς ὑμῶν, αἱ πᾶσαι ἀδελφαί. Ὁρᾶτε πῶς, καὶ οὐκ ἄλλαις ἀδελφαῖς, ὑμῖν προσκείμενοι κατὰ Θεὸν ἐρωτῶμεν καὶ διαλεγόμεθα· καὶ εἰκότως· οὗ γὰρ πίστις, ἐκεῖ καὶ πόθος, ἔλκων καὶ ἀνθελκόμενος διὰ Πνεύματος ἁγίου· οὗ δὲ ταῦτα, ἐκεῖ καὶ φροντὶς σώματος. Διὰ τοῦτο γράφομεν παρακαλοῦντες ὑπὲρ Χριστοῦ οἱ ἀνάξιοι, ἔχεσθαι ἡμᾶς τῆς καλῆς ὁμολογίας, ἧς ὡμολογήσαμεν ἅπαντες ἐνώπιον Θεοῦ καὶ τῶν ἐκλεκτῶν ἀγγέλων· ζῆσαι ἐν Κυρίῳ ἐν τῇ ἀποθέσει τοῦ σαρκικοῦ φρονήματος· ὅπερ ἐστὶ τὸ ῥαγῆναι τῶν δεσμῶν τῆς προσπαθείας τοῦ τῇδε αἰῶνος, καὶ μετὰ Θεοῦ γενέσθαι, ὃν καὶ ἠγαπήσαμεν, ᾧ καὶ ἐνυμφεύθημεν, μεθ' οὗ καὶ συνεσόμεθα εἰσαεί. Τοῦτον ἐρωτευώμεθα τὸν ἀληθινὸν ἔρωτα, τὸν ἀπρόσιτον πόθον, τὸν μόνον Δεσπότην οὐρανοῦ καὶ γῆς. Οὗ ἡ πρὸς ἀνθρώπους ἀγάπησις τοσαύτη, ὡς δούλου μορφὴν αὐτὸν ἀναλαβεῖν, εἰς τὸ ἀνακαλέσασθαι ἡμᾶς τῆς φθορᾶς, καὶ θεοὺς ἀπεργάσασθαι. Ὡς μεγίστη ἡ ἐπαγγελία. Ὡς ἐξαίσιον τὸ ἐν οὐρανοῖς ἀπάντημα! *Ἐκεῖ ἐκλάμψουσιν οἱ δίκαιοι* ὡς ὁ ἥλιος· ἐκεῖ αἱ τὴν παρθενίαν ἐνδεδυμέναι τῷ ἀφθάρτῳ νυμφίῳ συναφθήσονται· ἐκεῖ αἱ τὴν ὑποταγὴν καὶ ὑπακοὴν ἐξασκήσασαι ὡς ἄρχουσαι Χριστοῦ, χορεύσουσιν αἰώνια· αἱ δὲ ἐναντίαι, τὰ ἐναντία, δηλονότι πείσονται.

duximus brevem ad vos, in Domino sorores epistolam exarare. Et quidem rogamus quomodo se habeat sanctus binarius vester, sororesque universæ. Videtis quemadmodum vobis et non aliis sororibus addicti secundum Deum sciscitamur et verba facimus. Nec immerito, ubi enim fides, ibi et amor, trahens tractusque vicissim per Spiritum sanctum; ubi enim hæc sunt, ibi et cura corporis. Idcirco scribimus, vos vice Christi hortantes indigni, ut persistamus in pulchra pactione quam pacti sumus omnes coram Deo et electis angelis; vivere in Domino in depositione sensus carnalis, quod est dirupisse vincula cupiditatum sæculi hujus, et cum Deo versari quem dileximus, et cui desponsatæ sumus, cum quo et semper erimus. Hunc adamemus qui verus amor est, desiderium inaccessum, solus cœli terræque Dominus. Cujus erga homines tanta dilectio, ut servi formam assumpserit, quo nos revocaret ab interitu, et deos efficeret. O maximam promissionem! o stupendum in cœlis occursum [17]! *Ibi fulgebunt justi sicut sol*: ibi, quæ virginitatem induerunt, incorrupto sponso conjungentur: ibi, quæ subjectionem et obedientiam coluerunt, velut principes Christi perpetuo tripudiabunt: contrariis autem contraria sine dubio evenient.

Ὥστε, ἀδελφαί, σταυροφόροι, μὴ λάθωμεν ἑαυταῖς ἀντὶ ζωῆς καὶ χαρᾶς ἀπείρου, κόλασιν καὶ πῦρ αἰώνιον ἀποθησαυρίζουσαι δι' ἀμελείας καὶ φθορᾶς σαρκὸς, παρακοῆς τε καὶ ἐμπαθοῦς ἀναστροφῆς· ἡ ἀρετὴ ἐκ Θεοῦ καὶ θεία· ἡ κακία ἐκ Σατανᾶ, καὶ Σατανᾶς. Οἱ τὴν πρώτην ἐλόμενοι, Θεοὶ καὶ Θεοῦ· οἱ τὴν δευτέραν δαίμονες, καὶ τοῦ Σατανᾶ. Οὕτως ὑμᾶς καὶ νῦν δεξιούμεθα. Καὶ μὴ βαρὺς ὑμῖν λογισθείην ὡς φορτικὰ λαλῶν, ἀλλὰ μᾶλλον ἡδὺς, ὡς ὑπὲρ Θεοῦ παραινῶν. Καὶ οὐ πρὸς τὰς κυρίας ὁ λόγος· αὐταὶ γὰρ διδάσκαλοι καὶ ἑτέρων. Ἀλλὰ πρὸς τὸ τῆς ἀδελφότητος πλήρωμα· ὅπερ φυλαχθείη ἔτι τε καὶ ἔτι, εὐεκτοῦν, εὐθηνοῦν εἰς καύχημα, καὶ ἐμοὶ ὡς παρακλήτορι, εἰς ἡμέραν Χριστοῦ· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Quare, sorores, crucem portantes caveamus nobis, ne pro vita et gaudio immenso supplicium ignemque æternum acquiramus per negligentiam et carnis corruptionem, per inobedientiam molliorem-que conversationem. Virtus a Deo, et divina: vitiositas a Satana, et Satanas. Qui priorem eligunt, dii sunt et Dei: qui posteriorem, dæmones sunt et dæmonis. Sic ego vos nunc etiam complector. Nec vero gravis videar vobis tanquam dura loquens, sed gratus potius, ut qui pro Deo vos moneam. Neque ad dominas spectat hic sermo; illæ enim aliarum etiam sunt magistræ; sed ad communem cœtum sororum: qui magis magisque sanus et vigens servetur, ad meam etiam ut hortatoris gloriationem in die Christi: cui gloria in sæcula. Amen.

PE'. — *Ἀνθίμῳ τέκνῳ.* [χκθ'.]

CV. — *Anthimo filio* (*).

Ad quemdam qui defecerat.

Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ ὁ φόβος τε καὶ ὁ τρόμος αὐτοῦ, ὥς φησι· *Σκοπόν σε τέθεικα τῷ οἴκῳ Ἰσραήλ.* Ὁ δὲ σκοπὸς τῆς ἀγγελίας, ἠνάγκασέ με, ἀδελφὲ, διὰ γράμματος πάλιν ἀναγγεῖλαί σοι τὴν ἐρχομένην ῥομφαίαν τοῦ Θεοῦ ἐπὶ σὲ, ῥομφαίαν φοβερὰν, ῥομφαίαν πύρινον, ῥομφαίαν οὐ σῶμα, ἀλλὰ ψυχὴν ἐμβάλλουσαν, εἰς γέενναν πυρὸς εἰς ἀπεράντους αἰῶνας. Καὶ δακρύων γράφων ὁ τάλας, καὶ στένω πικρὸν, ὅτι ἐπὶ τὸν ἐμὸν υἱὸν καὶ μαθητὴν ὁ λόγος. Ἀλλὰ τί πάθω; ἐὰν μὴ ἀναγγείλω, τὸ αἷμά σου ἐκ τῶν χειρῶν μου ἐκζητεῖν ἔφη Θεός· οὐδὲν ἕτερον, ἢ τὸ αὐτό με τῆς τιμωρίας συναπολαῦσαι κρῖμα. Ὦ

Lex Dei, timor et tremor ipsius qui ait: *Speculatorem posui te domui Israel* [18]. Scopus autem mandati coegit me, frater, per litteras iterum annuntiare tibi venientem super te rhomphæam Dei, romphæam formidabilem, rhomphæam igneam, rhomphæam quæ non corpus sed animam conjicit in gehennam ignis in sæcula sempiterna. Scribens illacrymor miser, et amare angor, quod de filio et discipulo meo sit sermo. Sed quid agam? Si non annuntiavero, sanguinem tuum de manibus meis requisiturum se dicit Deus [19]: neque aliam, sed eamdem ipsam me pariter vindictæ sententiam ex-

[17] Matth. XIII, 43. [18] Ezech. XXX, 7. [19] Ezech. III, 18.

(*) Paræneticа.

Digitized by Google

cepturum. O frater, cur oculos cordis ita clausisti? cur Deum contempsisti, cujus nutu moventur universa, nec possunt moventi resistere? Antea resiliisti e palæstra ascetica: abiisti ad loca quæ non respicit Dominus: solvisti signaculum castitatis, corrupisti animam et corpus, factus es mancipium peccati; deinde ad nos sero tandem rediisti in principio persecutionis, confitens, pœnas luens, promittens regressum post finem persecutionis. Ad hæc et ab Œconomo institutus es, et a fratre Dionysio susceptus, et pulchrum exsilium elegisti, ex malis locis migrans, et in bonis locis habitans super quæ oculi Domini, et beatitudo persecutionis supra caput tuum circumvolitans. Et euge ob hanc revocationem, purgationem, angelicam opitulationem. Quid ergo rursus factum est? Quid est quod a Deo te abduxit, et diabolo tradidit? Heu meam infelicitatem! Reversus es denuo ad cœnum peccati, corrumpens et corruptus a muliere, vel potius a mulieribus. Domine, miserere; parce, Deus; dimisit te custos tuus angelus, suscepit Satanas. An vivis, miser? et quomodo vivat is qui ab homicida devoratur? An lumen vides? et quomodo videat qui peccati tenebris est obsitus? An Deum oras? et quomodo ad Dominum accedat, qui sese diabolo mancipavit? Ubi est præclarum tuum initium? fervor? compunctio? obedientia? lacrymæ? ad Deum volans oratio? cœlestis conversatio? Abierunt omnia, perierunt. O acerbos gemitus meos in tua dementia! Utinam rationis expers animal esses, quod non est obnoxium judicio. Sed quod sis animal a Deo formatum, quod resurget, et judicabitur; hoc vero miserandum. Agedum, fili mi, qui periisti: age, ad Dominum convertere: quia cum benignus sit, iterum recipit, iterum sanctificat, iterum nuptiali veste induit, iterum vitulum saginatum mactat, et gaudens convocabit supernas Virtutes, quia inventus es. Ne igitur audire detrectes, fili mi, fili mi; sed revoca te, sed revertere, adhærescens egregio fratri tuo Dionysio, priusquam te mortis æternæ rhomphæa invadat.

A ἀδελφὲ, τί ἔμυσας τὰ ὄμματα οὕτω τῆς καρδίας; τί κατεφρόνησας Θεοῦ, οὗ τῷ βλέμματι τὰ σύμπαντα σείεται καὶ οὐ φέρει στήκειν; ἀπεπήδησας πάλαι τῆς ἀσκητικῆς παλαίστρας· ἐπορεύθης εἰς τόπους οὓς οὐκ ἐπισκοπεῖ Κύριος· ἔλυσας τὴν σφραγῖδα τῆς ἁγνείας, ἔφθειρας τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα, ἐγένου δοῦλος τῆς ἁμαρτίας, εἶτα ὀψέποτε ἐπανῆκες πρὸς ἡμᾶς ἐν τῇ ἀπαρχῇ τοῦ διωγμοῦ, ἐξομολογούμενος, ἐπιτιμώμενος, ἐπαγγελλόμενος τὴν ἀνάδρομὴν μετὰ τὴν παῦλαν τοῦ διωγμοῦ. Ἐπὶ τούτῳ καὶ πρὸς τοῦ Οἰκονόμου ἐστοιχειώθης, καὶ παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ Διονυσίου προσελήφθης, καὶ τὴν καλὴν φυγαδείαν εἵλου, ἐκ τόπων πονηρῶν εἰς τόπους ἀγαθοὺς διαιτώμενος, ἐφ' οὓς ὀφθαλμοὶ Κυρίου· καὶ B ὁ μακαρισμὸς τοῦ διωγμοῦ ὑπὲρ κεφαλῆς σου περικυκλούμενος· Καὶ εὖγε τῆς ἀνακλήσεως τῆς καθάρσεως, τῆς ἀγγελικῆς ἐπικουρήσεως. Τί οὖν πάλιν τὸ γεγονός; τί τὸ ἐκστῆσάν σε Θεοῦ, καὶ παραδῶσαν τῷ διαβόλῳ; Φεῦ τῆς ἐμῆς ἀθλιότητος! Ἐπέστρεψας πάλιν εἰς τὸν βόρβορον τῆς ἁμαρτίας, φθείρων καὶ φθειρόμενος, ὑπὸ γυναικὸς, μᾶλλον δὲ γυναικῶν. Κύριε, ἐλέησον· φεῖσαι, ὁ Θεός. Ἀφῆκέ σε ὁ φύλαξ σου ἄγγελος, προσελάβετο ὁ Σατανᾶς. Ζῇς ἄρα, ἄθλιε; καὶ πῶς ἔστι ζῆν τὸν ὑπὸ ἀνθρωποκτόνου κατεσθιόμενον; Ὁρᾷς ἄρα τὸ φῶς; καὶ πῶς ἔστι βλέπειν τὸν ἐσκοτισμένον τῇ ἁμαρτίᾳ; προσεύχῃ ἄρα τῷ Θεῷ; καὶ πῶς ἔστι προσιέναι Κυρίῳ, τὸν ἑαυτὸν δουλώσαντα τῷ διαβόλῳ; Ποῦ ἐστιν ἡ καλή σου ἀρχή; ἡ θέρμη; ἡ κατάνυξις; ἡ ὑποταγή; τὸ δάκρυον; ἡ θεοπτέρωτος προσευχή; ἡ οὐράνιος πολιτεία; ᾤχοντο πάντα, ἀπολώλασιν. Ὦ στεναγμῶν μοι πικρῶν ἐπὶ τῇ σῇ ἀλογίᾳ! εἴθε ζῶον ἄλογον ἦς· ὅπερ εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται. Ἀλλ' ὅτι θεόπλαστον, ἀνιστάμενον καὶ κρίνεσθαι μέλλον, τοῦτο ἐλεεινόν. Δεῦρο δὴ, ὁ ἀπολωλὼς μου υἱός. Δεῦρο, ἐπίστρεψον πρὸς Κύριον, ὅτι φιλάνθρωπος ὢν πάλιν δέχεται, πάλιν ἁγιάζει [Reg. cod. ὑγιάζει], πάλιν νυμφοστολεῖ, πάλιν θύει τὸν μόσχον τὸν σιτευτὸν, καὶ χαίρων συγκαλέσει τὰς ἄνω δυνάμεις ἐπὶ τῇ σῇ εὑρέσει. Μὴ δὴ οὖν ἀπειθήσῃς, υἱέ μου, υἱέ μου· ἀλλ' ἀνακλήθητι, ἀλλ' ὑπόστρεψον, συγκολληθεὶς τῷ καλῷ σου ἀδελφῷ Διονυσίῳ, πρίν σε καταλάβῃ ἡ ῥομφαία τοῦ αἰωνίου θανάτου.

CVI. — *Eustratio præposito.*

Lapsum, et scelus defendentem objurgat. (Baron. an. 822, n. 47.)

Gavisus sum acoepta venerabili epistola tua, Patrum charissime, ubi de sanctitatis tuæ rebus hæc et illa cognovi. Cæterum, quod ex nuntiis tantum, sed tamen fide dignis accepi, ægerrime tuli audiens fictam subscriptionem. Ac sustine me, reverendissime, liberius disserentem. Non sine causa fuit quod cum a regio ministro tenereris, indemnis dimissus fuisti. Hoc enim est quod rumores qui jactantur induxit. Nullum itaque eorum qui libertate usi sunt, sine carcere, aut saltem sine exsilio mansisse, in confesso est. Qui vero harum rerum expertes fuerunt, ii seducti sunt, ut ne quid asperius dicens te offendam.

PϚ′ (5). — *Εὐστρατίῳ ἡγουμένῳ.* [χλ′.]

Ἐχάρην δεξάμενός σου τὸ τίμιον γράμμα, Πατέρων φίλτατε, καὶ διδαχθεὶς τὰ κατὰ τὴν ὁσιότητά σου οὕτως ἔχειν καὶ οὕτως, ἐπεὶ, ὅσον ἐκ τῶν ἀπαγγειλάντων, καίτοι ἀξιοπίστων, λυπηρῶς διεκείμην, ἀκούσας τὴν ὑποκριτικὴν ὑπογραφήν. Καί με δέξαι, τιμιώτατε, παῤῥησιαστικώτερον διαλεγόμενον. Οὐκ ἔξω αἰτίας τὸ κατασχεθέντα σε ὑπὸ βασιλικοῦ μεῖναι ἀπαθῆ, ἦγουν ἄφετον. Τοῦτο γὰρ τῶν τεθρυλλημένων ἐπαγωγόν. Οὐδεὶς οὖν τῶν πεπαῤῥησιασμένων ἄτερ φυλακῆς, ἢ τοὐλάχιστον, ἐξορίας, ἤτοι φυγαδείας ὡμολόγηται διαμεῖναι. Οἱ δὲ τούτων ἐκτὸς, ἐντὸς τῆς ἀπαγωγῆς, ἵνα μὴ τραχύτερον εἰπὼν λυπήσω.

(5) In cod. Reg. ρθ′.

Digitized by Google

Ἢ οὐ διεβλέψω, διορατικώτατε, τὸν χαλεπὸν διωγμὸν Λέοντος τοῦ θηριωνύμου; οὗ ἡ Ἀχααβιτικὴ χεὶρ εἶλε καὶ τοὺς ἐξ ἄλλου κράτους, ἔκτεινέ τε καὶ ὤλεσε· τό γε φιλανθρωπότερον ἐφρούρησε μετὰ πικρὰν μαστίγωσιν· μὴ ὅτι γε τοὺς ὑπὸ χεῖρα. Εἰ δ' αὐτὸς οὐτίπου τῶν τοιούτων πεπονθὼς μετὰ τὴν σύλληψιν, σύγγνωθι, ἐσυλήθης, ἅγιε. Καὶ μή μοι φυλάττεσθαι τὰς οἰκείας Ἐκκλησίας λέγε, καὶ σώας τὰς ἱστορίας μένειν, τήν τε ἀναφορὰν τοῦ ἁγιωτάτου ἡμῶν πατριάρχου. Τοῦτο γὰρ καὶ ἄλλοι ἁπαχθέντες φιλολογοῦσιν. Οὐ δύναται ταῦτα διασεσῶσθαι, εἰ μήτοι προδοσίᾳ ἀληθινῆς ἐνστάσεως ἐγένετο. Τί τὸ ὄφελος, εἰ ἡμεῖς οἱ ναὸς Θεοῦ, καὶ ὄντες καὶ λεγόμενοι, ἠχρειώθημεν, καὶ ἀψύχους οἴκους περιεποιησάμεθα; ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ, οὔτε τῆς Θεοτόκου, οὔτε τινὸς ἁγίου διαπίπτει. Μένει γὰρ ἐν αὐτοῖς ὡς πρωτοτύποις· πίπτουσι δὲ οἱ δοκοῦντες καθαιρεῖν αὐτάς· ἀλλὰ γὰρ καὶ οἱ φειδοὶ τούτων προέμενοι τὴν παῤῥησίαν, καὶ τὴν δι' αὐτῆς κάκωσιν. Οὐά! ἄλλοι ἀποθνήσκοντες, ἕτεροι ὑπεροριζόμενοι, ἄλλοι μαστιζόμενοι, ἕτεροι φρουρούμενοι· τὰ ὄρη ἔχοντα καὶ αἱ ἐρημίαι, πέτραι τε καὶ σπήλαια τοὺς μακαρίως δεδιωγμένους· καὶ ἡμεῖς οἶκοι μένοντες, καὶ οἰόμενοι ἀβλαβῶς διαμένειν; οὐδαμῶς. Ἀπολέσθω πᾶσα ἡ τοῦ κόσμου ὕλη τῶν δοκούντων· ἡ ὁμολογουμένη βλάβη ψυχῆς προκρινέσθω ἣν ὑπέστη πᾶς προφασιστής. Ταῦτα φιλῶν καὶ ὑπομιμνήσκων εἴρηκα, καὶ ὡς ὑπὸ ἐπιτιμίαν ἐσμὲν ἄξιοι ἐλθεῖν· καὶ ὅτι ἐν καιρῷ ὀρθοδοξίας, οὐδὲν ἀψηλάφητον ἀφεθείη. Καὶ εὖ ἔχει, διὰ ταπεινώσεως βαδίσαι, καὶ ἰάσασθαι τὸ ἠσθενηκὸς, ἢ διὰ ἀναιτιασμοῦ προστρίβειν ἑαυτοῖς μείζονα αἰτιάματα.

Annon vidisti, vir oculatissime, gravem Leonis, nomine ferino digni persecutionem? cujus Achabitica manus etiam eos qui sub alio imperio erant apprehendit, occidit, interemit, aut, quod humanius fuit, in carcerem detrusit post diram flagellationem: nedum iis parcens qui erant sub ejus potestate. Quod si tu nihil hujusmodi passus es post comprehensionem, ignosce: spoliatus es, vir sancte. Neque mihi dixeris servatas fuisse proprias ecclesias, et picturas integras permanere, et commemorationem sanctissimi patriarchæ nostri. Hoc enim et alii qui seducti fuerunt causari solent. Non potuerunt hæc servari, nisi veræ defensionis proditio intercederet. Quid prodest si nos qui Dei templum et sumus et dicimur, inutiles facti sumus, inanimas autem domos integras servamus? Imago Christi, nec Deiparæ, nec sancti ullius intercidit. Manet enim in eis tanquam prototypis: excidunt vero qui illas e medio tollere sibi videntur, tum et qui, ut his parcant, libertatem abjecerunt, et, quæ ex ea sequitur, vexationem. Væ! alii moriuntur, alii exsulant, alii flagellis cæduntur, alii carceribus addicuntur: montes et solitudines, saxa et speluncæ beatos illos qui persecutionem patiuntur, passim habent: et nos domi hærentes, absque incommodo manere nos posse arbitramur? Nullomodo. Pereat universa mundi aspectabilis materia: anteponatur certa animæ pernicies, quam subiit quisquis excusationem prætendit. Hæc amoris ergo, ut commonefaciam, dixi, et ut digni simus qui ad pœnitentiam veniamus: et quia, cum tempus fidei orthodoxæ opportunum erit, nihil relinquetur non excussum: præstatque per humilitatem incedere, et sanari quod infirmum est, quam per impunitatem accire sibi majora delicta.

ΡΖ' (4). — *Τοῖς ἐν ἄστει ἀδελφοῖς.* [χλγ'.]

CVII. — *Fratribus in urbe degentibus.*

Quædam contra officium ac præter fas agentes increpat.

Εὔκαιρον ἡγησάμην τανῦν εἰσιόντος τοῦ ἀδελφοῦ Λέοντος ἐπιστεῖλαι κοινῶς πᾶσιν, εὐλογημένοι ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες· προσυπομιμνήσκων τὰ ἐχόμενα σωτηρίας. Ἐπειδὴ κἀν τῇ ἀπουσίᾳ ταύτῃ καὶ ἐξορίᾳ ἔμφοβός εἰμι καὶ ἔντρομος μετὰ τοῦ οἰκείου φορτίου τῶν ἁμαρτημάτων, καὶ περὶ τῆς ἀνηκούστης μοι εἰς ὑμᾶς φροντίδος καὶ προστασίας. Φοβοῦμαι γὰρ καὶ δέδια, μήπως ὑμεῖς οἱ ἐν ἄστει διατρίβοντες, εὐρυπιστότερον εἰς ἔμπτωσίν τινα ἐμπέσοιτε, καὶ ἅπερ διὰ πολλῶν κόπων τε καὶ ἄθλων, τῶν πρὸ διωγμοῦ, καὶ ἐν τῷ διωγμῷ συνηθροίσαμεν ἀγαθουργήματα, ἀφυλακτήσαντες πρὸς βραχὺ, ἅρδην ἀπολέσωμεν. Ἀκούω ἀστασίαν, μεταβασίαν· ἄλλον ἐξ ἄλλου καὶ ἀδελφοῦ καὶ τόπου μεταβαίνοντα· καὶ τό γε ἐλεεινότερον, μόνον ἄλλον καθεζόμενον, καὶ ἕτερον, τὸ κελλίον εἰς οἰκίαν ἔνθα γυναῖκες, ἔχοντα· καὶ ἄλλον πάλιν εἰς μοναστήριον γυναικεῖον διαιτώμενον εἰσαεί· ἕτερον πάλιν ὧδέ τε κἀκεῖσε οἰκοτριβοῦντα, ἔνθα κόραι, ἔνθα πῦρ οὐκ ἐμπυρίζον χόρτον, ἀλλ' οἶκον ψυχῆς· ἐνίους πάλιν ἐπιλαθομένους τῆς ἐννόμου ζωῆς, δούλους ὠνησαμένους αὐτοῖς συζῆν· καὶ

Opportunum existimavi proficiscente nunc fratre Leone, communes omnibus litteras dare, benedicti fratres Patresque; revocans in memoriam quæ pertinent ad salutem, quia per absentiam istam et exsilium in metu et timore versor, ob illam quæ mihi præter proprium peccatorum onus incumbit, vestri curam et præfecturam. Metuo enim ac vereor ne vos qui in urbe habitatis, facilius in lapsum aliquem incurratis, et quæ multis laboribus certaminibusque, tum ante persecutionem, tum in persecutione, bona opera collegimus, brevis temporis negligentia funditus deperdamus. Audio instabilitatem, audio emigrationem, alium ab alio et fratre et loco abeuntem; et, quod miserabilius est, alium solum residentem, alium cellulam in domo in qua sunt mulieres habentem; alium rursus in muliebri monasterio perpetuo diversantem; alium denuo ibi frequentem ubi sunt puellæ, ubi ignis non fenum, sed domum animæ comburens: quosdam rursus astrictæ legibus vitæ oblitos, servos emere, et cum illis vivere; alios item mercari agros. O infelicem

(4) In cod. Reg. ρια'.

Digitized by Google

animam meam ; quomodo in his non ingemiscam ? quomodo non metuam si justum Dei præceptum non annuntiem ? Utquid, fratres, de statu mentis exiistis ? utquid Domini servi, vitiorum servi facti estis ? cum sub lege sitis, cur contra legem agere sustinetis ? cur Christi cultores, filii exacerbantes, a prava seductione non receditis ? non residetis in locis scandalo carentibus ? non bini et bini aut etiam plures simul estis more apostolico ?

Væ soli : væ sedem non habenti : væ mulieribus dedito : væ servi servo : væ Giezi, qui emptis agris et vinetis, lepræ Naaman hæres fuit [20] ! An divinæ voces non sunt hæ ? An ego a meipso profero ? Quando fervebat persecutio, habebat qua se defenderet necessitatem, qui in eorum quæ recensuimus aliqua lapsus esset ; et ob fidem exorta necessitas reum absolvebat. Nunc vero nullus est persecutor, nullus qui prohibeat quominus honeste habitetis, et cum aliis vel minimum duobus. Nam male viventes, condemnatis ex vobis ipsis eos qui secundum legem vivunt. Annon hæc vestra instabilitas indicio est, vos in pace minime conventuros ? Resipiscite, obsecro, *fratres mei sancti, cœlestis vocationis participes* [21] : nisi corrigamini, non sic appellandi, sed nominibus contrariis, quod absit. Hæc ego contestor coram Deo electisque angelis : si quis correctus non fuerit, et post constitutum temporis spatium perstiterit, a divinorum sacramentorum participatione arcebitur pro ea potestate quæ mihi in vos a Domino data est ; ad ædificationem, non ad destructionem loquor. Vos vero, fratres mei, tanquam filii obedientiæ bene agite, ut et Deo serviatis, et me miserum a peccati morte vindicetis, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria cum Patre et sancto Spiritu. Amen.

CVIII. — *Joanni Sardensi.*

ΡΗ' (5). — *Ἰωάννῃ Σάρδης.* [χλε'.]

Ut ex gravi morbo convalescat, Ecclesiæ imprimis causa precatur.

Dudum audivimus ægrotare paternam sanctitatem tuam, nunc vero pene etiam desperatam esse. Quo nuntio nos humiles ita sumus consternati, tantoque perculsi dolore, ut proficisci istuc animus fuerit, et ingratum rumorem oculis usurpare. Id vero propter instantia negotia factum non est. Quare coacti fuimus litteris quodammodo volare ceu corpore, atque intueri te egregium patrem, sincerum amicum, generosum testem veritatis. Pro hac siquidem et exsilium pertulisti, et carceris vincula : quin et ante hæc spectaculum factus, ut Apostoli verbis utar [22], et angelis et hominibus : quo die allisum est solo ab impiis coram Caiphaico concilio, sacrum caput tuum. O quid nobis accidit ? Quid abire hinc festinat columna Ecclesiæ ? Mane nobiscum, adhuc mane, patere pro Evangelio ceu bonus miles. Vides ut bellum ardet ? ut pro fide impugnamur et pugna-

Ἀπὸ χρόνου ἠκούσαμεν νοσηλεύεσθαί σου τὴν πατρικὴν ἁγιωσύνην, ἄρτι δὲ μικροῦ δεῖν καὶ ἀπογνωσθεῖσαν. Καὶ τοσοῦτον ἐθροήθημεν οἱ ταπεινοὶ, καὶ συνεκινήθημεν λυπηρῶς, ὡς ὁρμῆσαι καταλαβεῖν ἡμᾶς ἐν τοῖς αὐτόθι, καὶ ὄψει ὑπολαβεῖν τὴν ἀπευκτὴν ἀκοήν. Οὐκ ἐξεγένετο δὲ διὰ τὰ παριστάμενα τούτῳ. Διὸ ἠναγκάσθημεν οἱονεὶ πετασθῆναι τοῖς γράμμασιν ὡς ἐν σώματι, καὶ ἰδεῖν σε τὸν καλὸν πατέρα, τὸν γνήσιον φίλον, τὸν γενναῖον μάρτυρα τῆς ἀληθείας. Εἴπερ ὑπὲρ αὐτῆς σὺ καὶ ἐξόριστος καὶ φρουροδέσμιος· καί γε πρὸ τούτων θέατρον γενόμενος, ἀποστολικῶς εἰπεῖν, καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις, καθ' ἣν ἡμέραν ἐρρίπταί σου ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν, κατὰ πρόσωπον τοῦ Καϊαφαϊκοῦ συνεδρίου, εἰς τοῦδαφος ἡ ἱερὰ κορυφή. Ὦ τί γίνεται ἐν ἡμῖν; τί ἀπαίρειν τῶν τῇδε σπεύδει ὁ στύλος τῆς Ἐκκλησίας; Μεῖνον μεθ' ἡμῶν, ἔτι μεῖνον· συγκακοπάθησον τῷ

[20] IV Reg. v, 26. [21] Hebr. III, 1. [22] I Cor. IV, 9.

NOTÆ.

(5) In cod. Reg. ριγ'.

Digitized by Google

Εὐαγγελίῳ ὡς καλὸς στρατιώτης. Ὁρᾷς ὅπως ἐνεστιν ὁ πόλεμος; ὅπως βαλλόμεθα καὶ βάλλομεν ὑπὲρ τοῦ λόγου; Ναὶ ἀντιβολοῦμεν, ἐπίμεινον. Αἴτησαι ὃν ὡμολόγησας Χριστὸν, καὶ ὁμολογεῖς προσκυνεῖν ἀνθρωποπρεπῶς ἐγγραφόμενον· καὶ εἰσακούσει τῆς δεήσεώς σου. Εἰ δὲ πάντως ἀπαίρεις, οὕτω τῆς Προνοίας κελευούσης, αὐτὸς μὲν χωρήσεις, εὖ ἴσμεν, ὁμολογίας ἔπαθλον ἀπενεγκάμενος· ἡμῖν δὲ δεῖ τὸν Θεὸν τὸν ἀγαθὸν καταστήσεις ταῖς πρεσβείαις· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ταχύναι ἐπισκέψασθαι τὴν ἑαυτοῦ Ἐκκλησίαν.

A mus? Næ, oramus ut maneas. Roga Christum quem professus es et profiteris adorare humana specie depictum; et exaudiet preces tuas. Sin autem omnino discedis ita jubente Providentia; ipse quidem, sat scimus, abibis confessionis referens præmium: nobis vero Deum optimum reddes intercessione tua propitium; simul etiam ut festinet Ecclesiæ suæ prospicere.

ΡΘ' (6). — *Ἠλίᾳ τέκνῳ.* [χλζ'.]

CIX. — *Eliæ filio* (*).

Ad quemdam lapsum.

Τίς ὁ ἀναγκάσας με ἐπιστεῖλαί σοι, ἄνθρωπε; Θεὸς δηλονότι ὁ καταστήσας με ἐπὶ σὲ ποιμένα καὶ νομοθέτην· ᾧ δώσω, ὡς ὑπὲρ πάντων τῶν ἀδελφῶν σου, καὶ περὶ σοῦ λόγον. Ἀπετάξω δὴ οὖν αὐθαιρέτως, ὑπετάγης εὐηκόως· εἶτα ἐσινίασέ σε ὁ Σατανᾶς ἀποῤῥήξας τῆς θείας συναφείας. Αὖθις ἐλέει Θεοῦ συνήφθης· καὶ πάλιν ἐνεργείᾳ δαίμονος ἀπεπήδησας. Ἔπειτα πάλιν ἐλθὼν, ἐξωμολογήσω, ὑποσχόμενος τὴν πρὸς τὸ ἐξῆς ἀσφάλειαν· καὶ ἐπειδὴ ὑποστροφὴ τῆς ἐξορίας ἐπὶ τοῦ Νικηφόρου, οὐ συνῆλθες τοῖς λοιποῖς, ἀλλ' ἔμεινας ἐφ' ἑαυτοῦ δελεαζόμενος ὑπὸ τοῦ ὄφεως· καὶ τοῦτο ἕως τοῦ νῦν βασιλεύοντος τετάρτου μετὰ Νικηφόρον. Ἕως πότε, ἐλεεινὲ, ἐγκυλίῃ τοῖς τῆς ἁμαρτίας τέλμασιν; ἕως τίνος οὐκ ἀνήσεις ἀσχημονεῖν ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων; Οὐκ ἔνι θάνατος; οὐκ ἔνι κριτήριον; Οὐ δώσεις τίσιν αἰώνιον, ἧς καὶ μόνον ἐνθύμησις καταστέλλει ψυχὴν καὶ ἐπιστρέφει πρὸς μετάνοιαν; Ἀνάνηψον, ἄνθρωπε, ἀνακλήθητι, παρακαλῶ· ἄφες οἰκοδομεῖν οἰκίας κοσμικῶς, ὁ τὸν οἶκόν σου τῆς ψυχῆς καταλελυκώς· ἔα τεκτονεῖν ὡς λαϊκὸς, ὁ τεκταινόμενος ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ· μὴ προφασίσῃ τοῦτο κἀκεῖνο· οὐδείς σε ἐξελεῖται ἐκ χειρὸς Κυρίου. Μὴ εἴπῃς ἡμαρτηκώς· Οὐκ οἶσω τὰς ἐπιτιμήσεις. Οἴσεις, τέκνον μου· καλῶ γάρ σε οὕτως ἐλπίδι τῆς ὑποστροφῆς, ἐγὼ ὁ ταπεινός. Εἰ Πατὴρ, πεφεισμένως ἰατρεύσω, συμπαθητικῶς, φιλοστόργως. Μόνον θέλησον, μόνον κινήθητι, διάῤῥηξον τὰ κατέχοντά σε δεσμὰ τοῦ θανάτου· ἐγγύθεν Θεοῦ βοήθεια, καὶ ὁ φύλαξ σου τῆς ζωῆς ἄγγελος προπορεύσεται· χαρὰ ἐν οὐρανῷ γενήσεται, θρηνήσει ὁ διάβολος, σκιρτήσω ἐγὼ ὁ τάλας, εὑρηκὼς τὸ ἀπολωλὸς μου πρόβατον, καί γε ἡ ἀδελφότης σου. Εἰ δὲ μὴ, ἔσῃ θήραμα τῷ διαβόλῳ, τοῦ οὐαὶ κληρονόμος, οὗ ῥυσθείης ὑπακούσας, καὶ σὺν τῷ ἀδελφῷ σου Σίλᾳ ἐλευσόμενος.

B Quis me coegit ut ad te, mi homo, scriberem? Deus haud dubie, qui me tibi pastorem et legislatorem constituit; cui redditurus sum ut pro cæteris fratribus tuis, sic pro te quoque rationem. Renuntiasti igitur mundo tua utique ipsius voluntate, libenter subditus fuisti: postea cribravit te Satanas abripiens a divina societate. Iterum Deo miserante nobis consociatus, et iterum dæmonis opera resiliisti. Post hæc denuo reversus exomologesim fecisti, stabilitatem in posterum promittens: et postquam exsilii relaxatio fuit sub Nicephoro, cum cæteris non rediisti; sed apud te inescatus a serpente mansisti: idque ad eum usque qui nunc imperium tenet quartus a Nicephoro. Quousque tandem volutaris in cœno peccati? Quousque non desinis indecore agere C coram Deo et hominibus? An nulla mors est? nullum judicium? non pœnam lues æternam, cujus sola cogitatio coercet animam, convertitque ad pœnitentiam? Expergiscere, homo, resipisce, obtestor. Omitte domos sæculi more exstruere, qui animæ tuæ domum destruxisti: desine ut laicus fabricari, qui structura fis Satanæ: neque hac aut illa excusatione utaris. Nemo te auferet de manu Domini. Ne dicas postquam peccasti: Pœnas non dabo. Dabis, fili mi: sic enim ego humilis te nomino spe conversionis. Si pater sum, medicinam adhibeo parce, commiseranter, amanter. Velis tantummodo: tantummodo movearis: rumpe quæ te detinent mortis vincula. Prope adest Dei auxilium, et vitæ tuæ custos angelus gradietur ante te. Gaudium erit in cœlo, D lugebit diabolus, ego miser inventa ove mea quæ perierat exsultabo, et utique fratres tui omnes. Sin minus, præda eris diaboli, et hæres maledictionis: qua utinam, mihi obediens, et cum Sila fratre tuo veniens, libereris.

ΡΙ' (7). — *Τῇ ὁμόζυγι Δημόχαρι.* [χλη'.]

CX. — *Uxori Democharis.*

Consolatur in obitu mariti.

Ἀφ' ἧς ἡμέρας ἀνηγγέλη ἡμῖν ὁ θάνατος τοῦ μακαρίου στρατηγοῦ, μέχρι τοῦ δεῦρο, πολλὰ δοκιμάσαντες οὐκ εὐωδώθημεν ἐπιστεῖλαι τῇ τιμιότητί σου· καὶ νῦν δὲ ἐπιστέλλοντες οὐδέν σε ὠφελεῖν, οὐδὲ ἐλαφροποιεῖν τοῦ βάρους τῆς ἐνωδύνου καρδίας

Ex quo nobis renuntiata mors est beati magistri militum, ad hunc usque diem, cum multa exploraverimus, nullam excellentiæ tuæ scribendi viam idoneam nacti sumus: et nunc cum scribimus, nihil juvare te, nec gravem possumus cordis mœro-

NOTÆ.

(6) In cod. Reg. ριε'.

(7) In cod. Reg. ρις'. (*) Paræneticа.

Digitized by Google

rem sublevare. Quæ enim reperiri queat oratio, quæ tanto dolori medeatur? Attamen ut illius nos quoque in partem venire ostendamus, non ejus tantum causa qui ad Dominum abiit; siquidem vir bonus et pius, doctrinæ orthodoxæ propugnator, pacisque pugil dereliquit nos, o calamitas! sed et tui gratia quæ derelicta es, conjugali auxilio destituta, præsertim cum viri amans esses admodum. Sed quoniam divini decreti ignara non es: *Terra es, et in terram reverteris* [23]; et rursum: *Ut non contristemini de dormientibus, sicut et cæteri qui spem non habent* [24]; cum illi a Deo adducendi sint cum Jesu in resurrectione: hortamur et oramus ut nimium dolorem abjicias, consolationem aliquam accipias, ad te redeas, animum exhilares: quandoquidem liberos habes, et familia tibi est indole animi præstans; et nisi mens erigat se ad cohibendum dolorem, regere ac rite gubernare nullo modo poterit. Ad extremum beato etiam illi profuturum est id quod suademus: quo quid esse possit optabilius? Quid ergo restat, domina? Da gloriam bono Deo; profer illa verba Job: *Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit ita et factum est* [25]. Maxima inde revera tibi laus fuerit, patebitque quam eruditi viri uxor fueris. Doctus ille siquidem et sapiens, et institutor non initiatorum. Quare sicut ille viris præclarum fuit exemplum, esto et ipsa mulieribus, lugendi studium declinans, et ostendens tutorem tibi Deum esse, qui, cum non esses, ut esses de nihilo te produxit, et ad florentem ætatem perduxit, et tanto viro conjunxit, disjunctamque iterum uniet per resurrectionem. Quare excessum ipsius peregrinationem esse cogita. Annon igitur privationem ferres si rex terrenus mandaret? Fer, domina mea, et istam quam solus verus et omnium rex imperavit. Ita prorsus hortamur: et vero speramus recepturam te eum in die illa, postquam viduitatem in Domino servaveris, et egregia germina quam optime institueris: quæ et nos salutamus, et hortamur ut pari ac tu animi moderatione paternam absentiam ferant, et materna directione ad recta omnia informentur.

A δυνάμεθα. Τίς γὰρ καὶ ἐξευρεθείη λόγος ἅλγος τοσοῦτον θεραπεύειν; Ἀλλ' ἵνα καταδήλους ἑαυτοὺς ποιήσωμεν ὡς μετέσχομεν καὶ αὐτοὶ λύπης, οὐ μόνον ἐπὶ τῷ ἐνδημήσαντι πρὸς Κύριον· ὅτι ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ εὐσεβής, πρόμαχος ὀρθοδοξίας, καὶ ἀγωνιστὴς εἰρήνης, ἀπολέλοιπεν ἡμᾶς, ὦ τῆς συμφορᾶς! ἀλλὰ καὶ ἐπὶ σοὶ τῇ καταλειφθείσῃ ἐρήμῳ τῆς ὁμοζυγικῆς ἐπικουρίας, ἄλλως τε καὶ φιλανδρούσῃ λίαν. Οὕτως οὖν ἀπαραμύθητον τὸ πάθος ἀπέδειξεν ὁ λόγος. Ἀλλ' ἐπεὶ οὐκ εἶ ἀδίδακτος τοῦ θείου διατάγματος, ὅτι *Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ*. Καὶ πάλιν· *Ἵνα μὴ ἐπὶ τοῖς κεκοιμημένοις λυπῆσθε, καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα*· ὡς ἀχθησομένους σὺν τῷ Ἰησοῦ ὑπὸ Θεοῦ ἐν τῇ ἀναστάσει· παρακαλοῦμεν καὶ ἀντιβολοῦμεν κενῶσαί σε τὸ πολὺ B τῆς λύπης, λαβεῖν παραμύθιον μικρὸν, εἰς ἑαυτὴν γενέσθαι, ἱλαρῦναι τὴν ψυχήν· ἐπειδὴ καὶ τέκνα ἔχεις, καὶ οἰκία σοι πάρεστι μεγαλοφυής· καὶ εἰ μὴ ὁ νοῦς ἀνενέγκοι τῆς κατακρατήσεως τοῦ πάθους, διοικεῖν καὶ διέπειν ὀρθῶς οὐκ ἄν ποτε δυνηθείη. Ἐπὶ πᾶσι δὲ κἀκείνῳ τῷ μακαρίῳ λυσιτελήσει τὸ λεγόμενον· οὗ τί ἂν γένοιτο περισπουδαστότερον; Τί οὖν λοιπὸν, ὦ κυρία; ὃς δόξαν τῷ ἀγαθῷ Θεῷ· φθέγξαι τὰ τοῦ Ἰὼβ, *Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτως καὶ ἐγένετο*. Εἴη ἐντεῦθεν ὡς ἀληθῶς μέγιστον κλέος, καὶ φανείης οἷου πεπαιδευμένου ἀνδρὸς ὁμόζυγος ἐγένου. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος καὶ γνωστικὸς, καὶ σοφὸς, καὶ παιδευτὴς τῶν ἀμυήτων. Ὡς γὰρ οὖν ἐκεῖνος ἀνδράσιν C ὑπόδειγμα καλὸν, ἔσο καὶ αὐτὴ γυναιξὶν, ἐκκλίνουσα τὸ φιλοπενθὲς, καὶ δεικνύουσα ὅτι σοι προστάτης ὁ Θεὸς, ὃς καὶ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναί σε παρήγαγε, καὶ εἰς ἀκμὴν ἡλικίας ἤγαγε, καὶ τηλικούτῳ ἀνδρὶ συνέζευξε, καὶ αὖθις διαζεύξας ἑνώσεις διὰ τῆς ἀναστάσεως· ὥστε νόμισον ἀποδημίαν εἶναι τὸ πρᾶγμα. Οὐκ ἄρα ἤνεγκες τὴν στέρησιν, εἰ βασιλεὺς ἐπίγειος ἐπέτρεψεν; Οἶσον, δέσποινά μου, καὶ τήνδε, ἣν ὁ μόνος ἀληθινὸς καὶ πάντων βασιλεὺς ἐκέλευσε. Ναὶ, παρακαλοῦμεν, καί γε πιστεύομεν ἀπολήψεσθαί σε αὐτὸν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ· φυλάττουσαν τὴν χηρείαν ἐν Κυρίῳ, καὶ τεκνοτροφοῦσαν ἄριστα τὰ καλὰ βλαστήματα· ἅπερ καὶ προσαγορεύομεν καὶ ὁμοιοτρόπως σοι παραινοῦμεν φέρειν τὴν πατρικὴν στέρησιν, καὶ μητρικῇ διαπλάττεσθαι D ῥυθμίσει πρὸς πᾶσαν εὐθύτητα.

CXI. — *Monachis Myelensibus.*

ΡΙΑ' (7). — *Τοῖς μονάζουσι Μυέλης.* [χμγ'.]

Elogium Dionysii monachi qui apud Myelenses hospes illos obierat.

Dormitio quidem dilecti fratris nostri Dionysii, definito Dei consilio ante constitutionem mundi, jam accidit. Vobis vero, fratres, benefaciat Dominus, quod illum morbo affectum, in præstanti monasterio vestro, cum illac iter haberet, excepistis idque quoadusque tabernaculum in terra deposuit, evolavitque in cœlum. Dignum porro qui eo perveniret fratrem fuisse multa testantur. Pri-

Ἡ μὲν κοίμησις τοῦ ἀγαπητοῦ ἡμῶν ἀδελφοῦ Διονυσίου, τῇ ὡρισμένῃ βουλῇ τοῦ Θεοῦ πρὸ καταβολῆς κόσμου, ἤδη ὅρον ἔλαβεν. Ὑμῖν δὲ, ἀδελφοὶ, εὖ ποιήσαι Κύριος, ὅτι ὑπεδέξασθε αὐτὸν ἀσθενήσαντα κατὰ πάροδον ἐν τῇ διαφερούσῃ ὑμῖν μονῇ· καὶ τοῦτο μέχρις ἂν ἀπέθετο τὸ σκῆνος ἐν γῇ, καὶ ἀπέπτη εἰς οὐρανόν. Ὅτι δὲ ἄξιος τῆς ἐκεῖσε πορείας ὁ ἀδελφὸς, μαρτύρια πολλά. Πρῶτον μὲν ἡ μέχρι γή-

[23] Genes. III, 19. [24] I Thess. IV, 12. [25] Job I, 21.

NOTÆ.

(7) In cod. Reg. ριθ'.

Digitized by Google

ρους ἀπὸ νεότητος, δόκιμος αὐτοῦ ὑποταγή. Ἔπειτα δὶς ἐφυλακίσθη, ἅπαξ ἀπῆρεν ἐν τῇ Δύσει, ὑπὲρ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίας ἀπόστολος· ὅνπερ εὐλόγησεν ἀποστολικὸν στόμα, καὶ ἤνεσε Ῥωμαίων Ἐκκλησία· ὃς καὶ μεμαρτύρηται ὑπὸ πολλοῖς ἀδελφότητος αὐτοῦ. *Ἀνὴρ δυνατὸς ἔργῳ καὶ λόγῳ*, ἐργάτης ἐντολῶν Θεοῦ, στύλος καὶ ἑδραίωμα τοῦ οἰκείου κοινοβίου· πολλὰ ἐνδειξάμενος ἀρετῆς ἰδιώματα, καὶ νῦν αὐτὸ τοῦτο κατὰ τὸν παρόντα διωγμὸν, περιερχόμενος πόλεις τε καὶ χώρας, ὑστερούμενος, θλιβόμενος, ἐν τῷ διακονεῖν τὸν τῆς ἀληθείας λόγον, μέχρις ἀπέπνει ἐκδημήσας πρὸς Κύριον. Τοιοῦτον οὖν, ὡς ἡ ἀλήθεια ἔχει, ἐξεναγήσατε δοῦλον Κυρίου, καὶ τηλικοῦτον λείψανον ἅγιον παρ' ὑμῖν ᾠκονομήθη ἀποθησαυρισθῆναι. Διὸ καὶ μᾶλλον προσετέθημεν τῇ κατὰ Θεὸν ἀγάπῃ ὑμῶν, καὶ ἐπευχόμεθα ὑμῖν τὰ ἀγαθὰ τῆς ἄνω Ἱερουσαλὴμ, ἀνθ' ὧν μετὰ ἀληθινῆς καρδίας ὑπεδέξασθε τὸν ὅσιον Διονύσιον, οὗ τὸ μνημόσυνον μετὰ τῶν ὁμοταγῶν ἁγίων.

A mum quidem, ab juventute ad senium usque spectata fuit ejus obedientia. Deinde in vinculis bis fuit: semel in Occidentem pro Ecclesia nostra legatus profectus est: huic benedixit os apostolicum: hunc laudavit Ecclesia Romana: qui testimonium etiam habuit a fratribus suis quamplurimis. *Vir potens opere ac sermone* [26], observator mandatorum Dei, columna et firmamentum cœnobii sui: qui multa exhibuit virtutis veræ documenta, idque maxime in hac præsenti persecutione, urbes regionesque percurrens, egens, ærumnis pressus, dum veritatis verbum dispensat, donec animam efflavit ad Dominum proficiscens. Talem ergo, ut se res habet, Domini famulum hospitio excepistis; et tam sanctæ apud vos reliquiæ ut B reconderentur, divina providentia contigit. Unde et arctius vestræ secundum Deum charitati obstricti sumus, vobisque supremæ Jerusalem bona optamus pro eo quod sincero corde suscepistis sanctum Dionysium, cujus memoria est cum sanctis ejus commilitonibus.

ΡΙΒ' (8). — *Κατηχητικὴ πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητάς.* [χμδ'.]

CXII. — *Catechetica ad discipulos suos.*

De obitu Dionysii et Anthi, monachorum: quorum virtutem ac facta præclara commendat.

Ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες. Ἄλλοι μὲν λυπηρῶς ἀναγγέλλουσι τὰς τῶν οἰκείων ἀποδιώσεις· ἐγὼ δὲ καὶ λίαν περιχαρῶς. Διά τί; ὅτι οἱ ἀποβεβιωκότες ἀδελφοὶ ἡμῶν ἅγιοι, κλήσεως ἐπουρανίου μέτοχοι, Ἄνθος ὁ φερώνυμος ἠνθηκὼς τὰς ἀρετὰς, καὶ Διονύσιος ὁ διαπρέψας Διονυσιακῶς κἀθ' ὁσιότητα. Οἷος δὲ καὶ ὁ θάνατος ἀμφοτέρων, δίκαιον εἰπεῖν. Ὁ μὲν ἐληλυθὼς ἀπὸ τῆς οἰκείας ξενίας ἄρτι, καί γε συνταξάμενος ἡμῖν αὐτὰ δὴ τὰ τελευταῖα, ἐν τῇ ὑποστροφῇ καθ' ὁδὸν νοσηλευθεὶς κεκοίμηται ἱερῶς ἐν μοναστηρίῳ τῆς Μυέλης. Ὁ δὲ ἀσθενείᾳ περιπεσὼν, ὑπέστη, εἰ μὴ προπετὲς εἰπεῖν, τὰ τοῦ ἀοιδίμου Ἰὼβ παθήματα. Καὶ γὰρ τὰς σάρκας αὐτοῦ εἶδε ῥυϊσκομένας, καὶ τὰ ὀστᾶ κεκολλημένα τῇ σαρκί. Πόνοι ἀνύποιστοι, πληγαὶ τραυμάτων, ῥύσις τῆς γαστρὸς ἄμετρος, μόνη ἡ πνοὴ παραμένουσα· ἐν οἷς εὐχαρίστως καὶ αὐτὸς πρὸς Κύριον. Ἴδε οἱ μακάριοι, ὡς καὶ αὐτοὶ μάρτυρες, Διονύσιος ὁ τοῦ Θεοῦ ἐργάτης δόκιμος, καὶ Ἄνθος τὸ ἀρνίον τοῦ Χριστοῦ. Διονύσιος ὁ μέχρι γήρους τὸ τῆς ὑποταγῆς ἄεθλον ἀπὸ νεότητος τετελεκώς· καὶ Ἄνθος ὁ ἐκ παιδὸς ὁσιωθεὶς μέχρι μεσηλικιότητος καθ' ὑποταγήν· ἀμφότεροι σκεύη εὔχρηστα τῷ Δεσπότῃ Θεῷ. Οὐ μόνον ἐν οἷς ὑμνήθησαν πρότερον καὶ ὕστερον· πρὸς δὲ καὶ φυλακῶν διαδήματα ἕνεκεν δικαιοσύνης περιεβάλοντο. Οὗ τί ἂν γένοιτο ἐνδοξότερον; Ἔχει δὲ θάτερος ἄλλο καύχημα, τὸ ἐξυπηρετῆσαι αὐτὸν τῷ κυρίῳ ἀδελφῷ καὶ ἀρχιεπισκόπῳ, καὶ ἐξυπηρέτησιν μακρὰν, καὶ οὐ μόνον μακρὰν, ἀλλὰ καὶ ἐπαινουμένην λίαν. Ἀμφοτέρωθεν οὖν ἀξιάγαστος ὁ ἀδελφός.

Fratres Patresque. Alii quidem dolenter suorum obitus annuntiant; ego vero magna cum lætitia. Quid ita? quia qui vita excesserunt sancti fratres nostri, cœlesti vocatione potiuntur, Anthus qui C juxta nomen suum virtutibus floruit; et Dionysius, qui Dionysii instar sanctitate præcelluit. Qualis autem utriusque mors fuerit, æquum est exponere. Ille quidem a peregrinatione sua jam redux, cum antea scilicet mandata suprema nobis commisisset, in reditu morbo in via correptus, pie obdormivit in monasterio Myelensi. Hic vero valetudinis infirmitate detentus, celeberrimo Job, nisi temerarium est dicere, paria perpessus est. Nam et carnes suas defluentes vidit, et ossa carni agglutinata; labores intolerabiles, plagæ confracti corporis, profluvium ventris immodicum, solus restans anhelitus: quæ cum gratiarum actione et patientia perferens migravit et ipse ad Dominum. Beati revera, tanquam D et ipsi martyres, Dionysius, probus Dei operarius, et Anthus agnellus Christi. Dionysius, qui a juventute ad senium usque obedientiæ certamen perduxit; et Anthus, qui a puero usque ad mediam ætatem obediendo sanctitatem adeptus est. Ambo vasa utilia Domino Deo: non in iis modo quorum causa prius ac posterius laudati sunt; sed quod præterea carcerum coronis propter justitiam redimiti sunt: quo quid possit esse gloriosius? Habet autem alter aliud quo se jactet, quod nimirum famulatus sit domino fratri et archiepiscopo, et quidem longo famulatu, nec longo solum, sed et valde laudato. Utroque igitur nomine admiratione dignus est frater.

[26] Luc. xxiv, 19.

NOTÆ.

(3) In cod. Reg. ρκ'.

Digitized by Google

Ad hæc ergo, fratres, quid dicemus ? Migrare nos hinc prorsus quotquot homines sumus, migrationemque esse ab incolatu ad veram requiem, a tenebris ad lucem, a tumultu ad tranquillitatem, a bello ad pacem, ubi non est mordens coluber, ubi non est mutationis metus, ubi *recipiet unusquisque prout in corpore gessit, sive bonum, sive malum* [27]. Quare contendamus, fratres mei, ut sancte moriamur ; quo æternam damnationem effugiamus, et regnum cœlorum consequamur. *Horrendum est incidere in manus Dei viventis* [28]. *Deus noster ignis consumens est* [29]. Pertimescamus, filii dilecti, exhorrescamus, adversus draconem diabolum exsurgamus, et qui stare videntur, et qui prostrati sunt : quoniam illis quidem brevis relaxatio casum mortis affert ; his vero parva mentis erectio præstat vulnerum animæ curationem. *Nunquid qui cadit non resurgit ? aut qui avertitur, non revertitur* [30] ? Imo, fratres mei : nondum clausa est janua, nondum solutus est conventus. Parcamus nobis ipsis : consideremus quemadmodum in urbe versemur, ubi consideamus, quibuscum verba faciamus, quantus sit cibus noster, quies, somnus, confabulatio, hymnorum decantatio, tota Deo placens, tota utilis proximo.

Miseremini, auxiliamini, ne quisquam aliquid faciat contra ac decet. Quid prosit si lucrer universum mundum, et miseræ animæ meæ jacturam faciam [31] ? Quis mihi hujus vitæ voluptatum fructus erit in die mortis ? quo autem dolore afficiar, cum socios et æquales meos videro in Dei regnum evehi, me vero in tenebras exteriores abripi ? Vere, fratres mei, nihil est delectatio carnis, nihil regnum terrenum, nihil gloria ad tempus durans, nihil divitiæ fluxæ et caducæ, nihil deliciæ quæ defluunt, nulla in ullo eorum, quæ ab hujus vitæ cupidis pulchra et speciosa existimantur utilitas : sed *omnia vanitas et superfluitas spiritus* [32], ut loquitur is qui omnes hujus sæculi suavitates fuerat expertus. Atque utinam vanitas duntaxat : cum pro illa sempiterni cruciatus iis parentur qui in ea volutantur. Nobis vero quibus spiritualem vitam Dominus largitus est, quale quantumque, nisi eam fugiamus, imminet supplicium ? Propterea, fratres mei, moneo, hortor, obsecro, tanquam debitor et servus vester propter Dominum, ut juste et sancte vivamus etiam in posterum, ut vitam æternam adipiscamur in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria in sæcula. Amen.

Τί οὖν εἴπωμεν πρὸς ταῦτα, ἀδελφοί ; ὅτι μεταβαίνομεν πάντως πάντες ἄνθρωποι ἐντεῦθεν, καὶ ἡ μετάβασις ἀπὸ παροικίας εἰς ἀληθινὴν κατάπαυσιν, ἐκ σκότους εἰς φῶς, ἀπὸ ταραχῆς εἰς γαλήνην, ἐκ πολέμου εἰς εἰρήνην, ὅπου οὐκ ἔνι δάκνων ὄφις, ὅπου οὐκ ἔνι τροπῆς φόβος, ὅπου *κομίσεται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθόν, εἴτε κακόν*. Διὸ σπεύσωμεν, ἀδελφοί μου, καὶ ἡμεῖς ὁσίως ἀποδιῶσαι · ὡς ἂν φύγοιμεν αἰωνίας κρίσεως, καὶ ἀξιωθείημεν βασιλείας οὐρανῶν. *Φοβερὸν τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας Θεοῦ ζῶντος. Ὁ Θεὸς ἡμῶν, πῦρ καταναλίσκον*. Φοβηθῶμεν, τέκνα ἀγαπητά, φρίξωμεν, διαναστῶμεν κατὰ τοῦ δράκοντος διαβόλου, καὶ οἱ δοκοῦντες ἑστάναι, καὶ οἱ ὑποσκελισθέντες · ὅτι τοῖς μὲν βραχεῖα χαύνωσις πτῶσιν ἀπεργάζεται θανάτου · τοῖς δὲ μικρὰ ἀνάνευσις ἴασιν ἀνατελεῖ ψυχικῶν τραυμάτων. *Μὴ ὁ πίπτων οὐκ ἀνίσταται ; ἢ ὁ ἀποστρέφων οὐκ ἐπιστρέφει ;* Ναί, ἀδελφοί μου · οὕπω ἡ θύρα κέκλεισται, οὕπω ἡ πανήγυρις διαλέλυται. Φεισώμεθα ἑαυτῶν · σκοπῶμεν πῶς ἐν ἄστει διατρίβομεν, ποῦ καθεζόμεθα, μεθ' οἵων προσώπων διαλεγόμεθα, πηλίκη ἡ τροφὴ ἡμῶν, ἡ ἡσυχία, ἡ ὕπνωσις, ἡ ὁμιλία, ἡ ὕμνησις · ὅλη ἀρεστὴ Θεῷ, ὅλη ἐπωφελὴς τῷ πέλας.

Ἐλεεῖτε, βοηθεῖτε · μή τίς τι πράττοι παρὰ τὸ εἰκός. Τί ὄφελος ἐὰν ὅλον τὸν κόσμον κερδήσω, καὶ ζημιωθῶ τὴν ἐλεεινήν μου ψυχήν ; τί μοι προσθήσεται ἐν ἡμέρᾳ θανάτου τῶν τῇδε ἡδυπαθειῶν τὸ τέλος ; τί δὲ πείσομαι ὅταν τοὺς ὁμοταγεῖς μου ἴδω προσλαμβανομένους εἰς βασιλείαν Θεοῦ, ἐμαυτὸν δὲ αἱρόμενον εἰς τὸ ἐξώτερον σκότος ; Ὄντως, ἀδελφοί μου, οὐδὲν ἡ εὐπάθεια τῆς σαρκὸς, οὐδὲν βασιλεία ἐπίγειος, οὐδὲν δόξα πρόσκαιρος, οὐδὲν πλοῦτος ῥευματιζόμενος, οὐδὲν τρυφὴ ἀποῤῥέουσα, οὐδὲν ἐν οὐδενὶ τῶν νομιζομένων τοῖς φιλοζώοις καλῶν καὶ ὡραίων ὄφελος · ἀλλὰ *τὰ πάντα ματαιότης καὶ περίσσεια πνεύματος*, ὡς φησιν ὁ τῶν ἁπάντων ἡδέων τοῦ τῇδε αἰῶνος ἀπόπειραν ποιησάμενος. Καὶ εἴθε ματαιότης μόνον · ἀλλ' ὅτι ἀντ' αὐτῆς αἰωνίοι βάσανοι ταμιεύονται τοῖς ἐγκεκυλισμένοις αὐτῇ. Ἡμῖν δὲ οἷς ἡ πνευματικὴ ζωὴ κεχάρισται ὑπὸ Κυρίου, πόση καὶ πηλίκη τιμωρία, εἰ μὴ φευξόμεθα αὐτῆς, ἀποκείσεται ; Διὰ τοῦτο, ἀδελφοί μου, ὑπομιμνήσκω, παραινῶ, παρακαλῶ, ὡς ὀφειλέτης, ὡς δοῦλος ὑμῶν διὰ Κύριον · δικαίως καὶ ὁσίως πολιτευσώμεθα καὶ πρὸς τὸ ἐξῆς. Ἵνα κληρονομήσωμεν ζωὴν αἰώνιον, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

CXIII. — *Euphrosynæ præpositæ.*

ΡΙΓ'. (9).— *Εὐφροσύνῃ ἡγουμένῃ.* [χμέ.]

Consolatur in obitu matris.

Postulabat hoc quod accidit beatæ dominæ matrique communi (nec enim refugiam matrem quoque nostram illam appellare propter virtutem) ut

Ἀπῄτει τὸ συμβὰν περὶ τὴν μακαρίαν κυρίαν καὶ κοινὴν μητέρα · οὐ γὰρ παραιτοῦμαι καὶ ἡμῶν μητέρα αὐτὴν ὀνομάζειν διὰ τὴν ἀρετήν · αὐτοὺς

[27] II Cor. v, 10 [28] Hebr. x, 31. [29] Hebr. xii, 29. [30] Jerem. viii, 4. [31] Matth. xvi, 26. [32] Eccle. i. 14.

NOTÆ.

(9) In cod. Reg. ρκα'.

Digitized by Google

ἡμᾶς ἀφῖχθαι, καὶ τὸν προσήκοντα ἐπιτάφιον ἐκείνῃ μὲν ᾄσαι · σοὶ δὲ τῇ ὑπολελειμμένῃ, καὶ οἱονεὶ ὀρφανῇ τῆς μητρικῆς σου συναφείας τε καὶ συμπνοίας, φθέγξασθαι παραμύθιον · εἴγε καὶ ἐξευρεθείη τοιοῦτον φάρμακον, δυνάμενον καταπραῦναί σου τὸ τῆς ψυχῆς ἀλγεινὸν καὶ συμπεπτωκός. Ἀλλ' ἐπεὶ τοῦτο οὐκ ἐνδέχεται, διὰ γράμματος ἡ ἐπισκοπή. Ὦ πῶς ἀπέπτη ἀφ' ἡμῶν ἡ καλὴ ἀμμᾶς, ἡ Χριστοφόρος γυνή, τὸ κειμήλιον τῆς σωφροσύνης, τὸ κεχαριτωμένον πρόσωπον, τὸ τῆς εὐλαβείας τέμενος, τὸ πλῆρες ἡμερῶν, τῶν τε λυομένων καὶ μενουσῶν θέαμα, ὁ ἡγιασμένος ναός, ὁ ἐλαιὼν τῆς συμπαθείας, ὁ οἰκτιρμὸς τῆς ἐπιδόσεως, τὸ ζῶον ὄντως τὸ θεόπλαστον, ὁ ἄφθονος ὀφθαλμός, ἡ ἀδάσκανος καρδία, ἡ πρὸ τοῦ θανάτου ἔκδημος τῶν τῇδε διὰ τὸν ποθούμενον νυμφίον Χριστὸν, καὶ διὰ τὴν ἐκεῖσε ἄλυτον ζωὴν καὶ ἀκήρατον; Ὦ, ὦ, πόσα λαλήσας δυνηθείην κενῶσαι τὸ συνωθοῦν τὴν καρδίαν μου σεμνολόγημα! Καίτοιγε ὀψιμαθὴς ἐγὼ τῆς κυρίας καὶ τῶν ἐνουσῶν ὑμῖν ἀρετῶν, καὶ τοσοῦτον ἐν πείρᾳ, ὅσον ἄκρῳ δακτύλῳ ἐφαψάμενός τις μέλιτος. Ἀλλ' ὅμως ἡ βραχεῖα γεῦσις δήλωσιν παρίστησι τῆς ὅλης γλυκύτητος, ἄλλως τε καὶ παρὰ τῶν μᾶλλον πεπειραμένων ὑμῶν τῆς ἀρετῆς ἀδελφῶν ἐκδιδαχθείς, ἀρκοῦσαν ἔχω τὴν περὶ αὐτῆς γνῶσιν ἐν Κυρίῳ. Ἐκείνη ἀπὸ τοῦ τοιούτου βίου ἦχθη εἰς τόδε τὸ πολίτευμα. Δεῖ γάρ με ἄνωθεν ὑπολαβεῖν, καὶ μικρόν τι ἐνδιατρῖψαι τῷ λόγῳ παρηγορίας χάριν.

Ἔχει οὕτως. Τῶν ἀφ' ἡλίου ἀνατολῶν τὸ γένος, καὶ κατὰ τόπον, καὶ κατὰ τρόπον · εἴπερ ἡ Ἀρμενία, ὅθεν καὶ ἡ ἀρετή. Εἰ δὲ καὶ τὸ αἷμα δεῖ ζητεῖν · ἐκ βασιλικοῦ κράματος στρατηγίαι καὶ δημαγωγίαι, καὶ ἐν Ἀρμενίᾳ καὶ ἐν Γραικίᾳ, τοῦ ὁμοζύγου λέγω · ἐπεὶ καὶ τὴν πρώτην στρατηγίδα εἶλεν ἐνταῦθα, ὥσπερ καὶ τὴν πατρικιότητα, ὁ ἀνήρ. Οὗ ἀπορραγεῖσα διὰ θανάτου, οὐκ ἠνεγκεν ἄζυξ μένειν, ἀλλ' ἔχειν μνηστῆρα · τίνα ἄρα; οὐ τόνδε καὶ τόνδε ἄρχοντα ἢ βασιλέα, ὡς ἡ τῶν πολλῶν ἔφεσις, σαρκὶ καὶ αἵματι προσκειμένων · ἀλλὰ τὸν μόνον ὡραῖον νυμφίον, τὸν ἄρχοντα τῆς εἰρήνης. Διὸ καὶ εἰρηνώνυμος ἡ νύμφη, τὸν τῶν ὅλων βασιλέα Χριστὸν, τὸν Κύριον τῆς δόξης, καὶ τοῦτον διὰ τοῦ μοναδικοῦ ἐπαγγέλματος μνηστευσαμένη. Ἐφ' ᾧ ὅπως ἠρίστευσε πράττουσα τὰ τοῦ ἐραστοῦ, προδεδήλωκεν ὁ λόγος ὡς ἐν σκιαγραφίᾳ. Ταύτης ἡ ἀστράπτουσα προσευχὴ, ἡ κατάνυξις · ἡ τῶν δακρύων χύσις, ἡ ἀκατάλαλος γλῶττα, ἡ ἀπαρρήσιαστος ἕξις, ἡ Χριστομίμητος ταπεινοφροσύνη, ἡ φιλέντολος δεξιὰ, ἡ θεηγόρος διάνοια, ἡ καιομένη τῷ τῆς ἀγάπης Χριστοῦ πυρὶ καρδία, καὶ τέλος ἡ ὀρθόδοξος λατρεία, καὶ τὸ πεφυλαγμένον τῆς αἱρετικῆς κοινωνίας μετὰ ἀνυποστόλου παῤῥησίας. Καὶ θαῦμα πῶς ἐν τῷ παριππεύσαντι διωγμῷ, οὐ μόνον ἑαυτὴν, ἀλλὰ καὶ σὲ, κυρία, καὶ ὅλην σου τὴν ἁγίαν συνοδίαν, ἀμέθεκτον σὺν Θεῷ ταύτης διεφυλάξατο · καλὴν κορωνίδα τῷ τέλει ἐπισφραγισαμένη · ἐκ τῶν ὀρθοδόξων πηγῶν μεταλαχοῦσα τῶν ἁγιασμάτων, κἀντεῦθεν ἀπάρασα, χαιρομένως · ὅπερ σημεῖον μέγιστον τῆς ὧν ἐπεπόθει

A nos ipsi veniremus, et illam quidem congrua laudatione funebri prosequeremur; tibi vero derelictæ et materna quodammodo animi corporisque conjunctione orbatæ consolationem adhiberemus: si tamen remedium inveniretur ejusmodi, quod posset afflicti prostratique animi dolorem mitigare. Sed quoniam id fieri nequit, per litteras fiet visitatio. O quo pacto a nobis avolavit bona mater, Christifera mulier, thesaurus continentiæ, gratia ornatum caput, religionis sacrarium, plenum dierum tum obeuntium tum permanentium spectaculum, templum sanctificatum, olivetum compassionis, commiseratio largitionis, vere a Deo formatum animal, oculus invidiæ expers, cor sine malevolentia, in hoc seculo ante mortem peregrina ob desi-
B derium Sponsi Christi, et propter futuram illic vitam indissolubilem et immortalem? O, o, quibusnam verbis exsequi illam possim, quæ cor meum sollicitum habet, laudationem! Et quidem serius ego dominam, et virtutes vestras cognovi, nec experientiæ plus habeo, quam qui summo digito mel attigit. Attamen tenuis degustatio totius dulcedinis specimen exhibet: præsertim cum ab iis sororibus, quibus virtus vestra magis perspecta erat, edoctus, sufficientem de ea notitiam habeam in Domino. Vitæ conditio a qua transiit illa ad istud institutum, fuit hujusmodi. Oportet enim me rem altius repetere, et consolationis gratia paulisper dicendo immorari.

C Sic autem se res habet. Genus illius ex Orientalibus, et quoad locum, et quoad indolem: ex Armenia scilicet, unde et virtus. Quod si etiam habenda ratio sanguinis, hunc cum regibus commistum habuit. Accedunt militares ac civiles, tum in Armenia, tum in Græcia præfecturæ, conjugis dico; siquidem primariam in exercitu dignitatem pariterque patriciatum adeptus est vir ille. A quo per mortem divulsa, innuptam manere se non tulit, sed sponsum habuit, quemnam vero? non hunc vel illum principem aut regem, quod ambiunt multæ, carni et sanguini addictæ; sed eum qui solus est sponsus speciosus, princeps pacis. Unde et pacis nomen habens sponsa, universorum regem Christum gloriæ Dominum, sibi per monasticam
D professionem sponsum ascivit. In quo quidem quam præclare egerit, quæ dilecti sunt exsequens, superior sermo adumbrata quadam descriptione demonstravit. Hujus oratio fulguris instar emicans, compunctio, lacrymarum effusio, nulli obtrectans lingua, verecundi mores, Christum imitans humilitas, mandatorum amans dextera, mens divina tractans, cor ardens igne charitatis Christi, denique orthodoxus cultus, et cauta hæreticæ communionis cum intrepida libertate devitatio. Ac mirum sane quo pacto non seipsam modo, sed et te, domina, et sanctam congregationem tuam universam, dum grassaretur persecutio, illius expertem Dei ope conservarit; pulchram fini coronidem imponens, ab orthodoxis fontibus sacra participans, animo

Digitized by Google

lætanti excedens e vita : quod indicium est maximum, compotem factam eorum esse quæ optabat, Christo scilicet frui, et cum Christo in æternum esse. Sic igitur vivebat beata, sic et sancte obiit : atque ita esse credimus nos peccatores. Nunc ad te convertenda est oratio. Domina mea, quid hoc est, quod, etsi acerba est separatio, tulisti tamen cum gratiarum actione, ut audivimus ; vehementerque te laudavimus, non ejulatus a ratione alienos fundentem ; non spei vacuas lamentationes ; sed ut pulchrum erat et ut decebat veram monialem et optimam magistram, exemplo suo animas sibi a Domino creditas informantem, aut potius, ut apertius dicam, clarissimæ illius et unanimæ conspirantem filiam in Domino, nurum in carne, æquales in gubernatione virtutis ! Unam enim in duobus corporibus animam fuisse, et laudabile est, et vobis gloriosum.

Non ergo penitus a te, domina, separata est domina, sed ad modicum tempus, donec eamdem et nos viam insistamus. Præterquam quod spiritualiter nunc etiam adest, et sua tibi studia impendit : quodque majus est, Deo proprior facta, pro te tuisque deprecatur. Quod ergo restat, ne animo concidas, oramus, quasi præside carens, aut quasi sola derelicta. Habes illam, et præ illa Deum cujus sunt omnia ; sed et nos peccatores, sicut illa et ante mortem, et in morte ipsa postulavit, habes, si quid prodesse queat homo peccator. Hæc nostra est funebris allocutio. Tu vero, o beata anima ; ad hanc enim oratio convertenda ; ne a nobis poscas ut Deus tibi per nos sit propitius : sed tu illum nobis concilia deprecationibus : hoc enim te posse confidimus : neque ut adjutores nos habeat domina, soror, mater, filia tua ; sed teipsam impende et illi et nobis et universi gregi tuo, in Domino, cui gloria in sæcula. Amen.

ἐπιτεύξεως, Χριστοῦ τυχεῖν, καὶ μετὰ Χριστοῦ ἔσεσθαι εἰσαεί. Οὕτως οὖν ἐβίω ἡ μακαρία, καὶ οὕτως ἁγίως ἀπῆρε · καὶ οὕτως πιστεύομεν ἔχειν οἱ ἁμαρτωλοί. Λοιπὸν ἐπὶ σὲ ὁ λόγος μετενεκτέος. Δέσποινά μου, τί τοῦτο ; ἵνα εἰ καὶ δριμὺς ὁ χωρισμὸς, ἀλλ' ὅμως ἐνέγκῃς εὐχαρίστως, καθὰ καὶ ἀκηκόαμεν, καὶ ἐπῃνέσαμέν σε πάνυ · μὴ προϊεμένην κωκυτοὺς ἀλόγους, καὶ θρήνους ἀνελπίστους · ἀλλὰ δεόντως, καὶ ὡς ἀληθῶς μοναζούσης, καὶ ἀρίστης διδασκάλου, ὑποτυπούσης τῷ καθ' ἑαυτὴν ὑποδείγματι τὰς πιστευθείσας σοὶ ψυχὰς ὑπὸ Κυρίου · μᾶλλον δὲ, ἵνα γνωριμώτερον εἴπω, ὡς ἐκείνης τῆς ἀοιδίμου ὁμοψύχου ὁμογνώμονος θυγατρὸς ἐν Κυρίῳ, νύμφης ἐν σαρκὶ, ἰσαρέτου ἐν πολιτείᾳ. Καὶ γὰρ μία ψυχὴ ἐν δυσὶ σώμασι τὸ καθ' ὑμᾶς, καὶ αἰνετὸν καὶ δεδοξασμένον.

Οὐ τοίνυν εἰς ἅπαν ἐχωρίσθη σου, κυρία, κυρία · ἀλλὰ πρὸς μικρὸν, ἕως ἂν καὶ ἡμεῖς τὴν αὐτὴν ὁδεύσωμεν ὁδόν · πλὴν ὅτι καὶ πνευματικῶς καὶ ἄρτι πάρεστι καὶ συμφέρει σοι τὰ σπουδάσματα · καὶ τὸ μεῖζον, ὅτι καὶ ἐγγυτέρω γενομένη Θεοῦ, ἀντιβολεῖ τὰ περὶ σοῦ καὶ τῶν σῶν Μὴ δὴ οὖν λοιπὸν καταπέσοις, παρακαλοῦμεν, ὡς ἀπροστάτευτος, μηδὲ ὡς μεμονωμένη. Ἔχεις αὐτὴν καὶ πρὸ αὐτῆς τὸν Θεὸν, οὗ τὰ πάντα · εἰ δὲ καὶ ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς, κατὰ τὴν ἐκείνης καὶ πρὸ θανάτου, καὶ ἐν τῷ ἀποπνεῖν αἴτησιν, ἔχεις · εἴπερ τι καὶ λυσιτελεῖν δύναιτο ἄνθρωπος ἁμαρτωλός. Αὕτη ἡμῶν ἡ ἐπιτάφιος προσφώνησις. Σὺ δὲ, ὦ μακαρία ψυχὴ (πρὸς αὐτὴν γὰρ ἐπιστρεπτέον), μὴ πρὸς ἡμῶν αἰτοῦ τὸν Θεόν σοι πλεῖω γενέσθαι. Ἀλλ' αὐτὴ αὐτὸν ἡμῖν κατάλλαξον ταῖς πρεσβείαις · θαῤῥοῦμεν γὰρ τοῦτο ἰσχύειν σε · μηδὲ ὑμᾶς ἐπικούρους ἔχειν τὴν κυρίαν ἀδελφομητρότεκνόν σου. Ἀλλὰ σαυτὴν πάρεχε καὶ αὐτῇ, καὶ ἡμῖν, καὶ ὅλῃ τῇ ποίμνῃ σου ἐν Κυρίῳ· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

CXIV. — *Juliano vestitori.*

ΡΙΔ'. (10). — Ἰουλιανῷ βεστήτορι. [χμς'.]

Varia morum documenta tradit.

Quandoquidem per fratrem nos salutasti, præclare frater, æquum duxi salutem tibi per litteras reddere : ea re ostendens charam mihi esse excellentiam tuam ; neque hoc solum, sed sollicitum me esse ut salvus evadas a diaboli tentationibus ; scis enim, amice, circuire illum semper tanquam leonem, et quærere quem devoret [33]. Quare attende diligenter, et pactionum recordare. Scriptum est : *Peccasti ? non adjicias iterum : sed et de pristinis deprecare* [34]. Et rursum Dominus ait : *Omnem palmitem non ferentem fructum, tollit eum Pater meus, et in ignem mittit, et ardet* [35]. Reformidemus igitur exemplum, pro animabus nostris decertemus, priusquam instet hora mortis : ne velut infructuosi et

Ἐπειδὴ προσηγόρευσας ἡμᾶς διὰ τοῦ ἀδελφοῦ, ἀδελφὲ καλὲ, καλὸν ἡγησάμην διὰ γράμματος ἀντιπροσαγορεῦσαί σε · δεικνύων ἐντεῦθεν, ὡς ἀγαπητῶς ἔχω περὶ τὴν τιμιότητά σου · οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ μεριμνητικῶς εἰς τὸ σώζεσθαι αὐτὴν ἀπὸ τῶν τοῦ διαβόλου πειρατηρίων · ἴσθι γὰρ, ἀγαπητὲ, ὅτι ὡς λέων ἀεὶ περιέρχεται ζητῶν τίνα καταπίῃ. Ἔχε οὖν προσεκτικῶς · μέμνησο τῶν συνθηκῶν. Γέγραπται · Ἥμαρτες ; μὴ προσθῇς · καὶ περὶ τῶν προτέρων σου δεήθητι. Καὶ πάλιν ὁ Κύριος λέγει · Πᾶν κλῆμα μὴ φέρον καρπὸν, αἴρει αὐτὸ ὁ Πατὴρ, καὶ εἰς πῦρ βάλλεται, καὶ καίεται. Φοβηθῶμεν οὖν τὸ ὑπόδειγμα · ἀγωνισώμεθα ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν, πρὶν ἢ ἐπιστῆναι τὴν ὥραν τοῦ θανάτου · μὴ ἐκκο-

[33] I Petr. v, 8. [34] Eccli. xxi, 1. [35] Joan. xv, 2.

NOTÆ.

(10) In cod. Reg. ρκη'.

Digitized by Google

φθῶμεν ὡς ἄκαρποι καὶ ἀτελεσφόρητοι τῆς ἀγαθῆς ἀμπέλου, ἥτις ἐστὶν ὁ Χριστός. *Διὰ τοῦτο ἦλθον*, φησὶν ὁ Κύριος, *οὐχ ἵνα κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσω*. Καὶ πάλιν λέγει· *Εἰ μὴ ἦλθον, καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον· νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν*. Καὶ πάλιν· *Ὁ λόγος ὃν ἐλάλησα, ἐκεῖνος κρινεῖ αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ*. Ἤδη, ἀγαπητὲ, ὁ καλὸς Θεὸς ἡμῶν πάντα τὰ εἰς ἡμᾶς ἐπλήρωσεν· ἐπὶ γῆς ὤφθη, *δούλου μορφὴν ἀνέλαβεν, ὑπήκοος ἐγένετο μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ*. Καὶ ταῦτα Κύριος ὢν τῆς δόξης, καὶ τὰ πάντα φέρων τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ· ἀνακαλούμενος ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἐγγενομένης ἡμῖν διὰ τοῦ πρωτοπλάστου φθορᾶς· καὶ οὐ μόνον, ἀλλὰ γὰρ καὶ θεώσας ἡμᾶς διὰ τῆς ἁγίας αὐτοῦ σαρκός· οὗ καὶ ἀδελφοὶ ἠξιώμεθα καλεῖσθαι, καὶ σύσσωμοι, καὶ συμμέτοχοι, καὶ συγκληρονόμοι. Δεῖ οὖν ἡμᾶς πάσῃ φυλακῇ φυλάττειν ἑαυτούς. Ἐν μέσῳ παγίδων διαβαίνεις ἐν τῇ πόλει διερχόμενος· ὅρα μὴ ἐμπαρῇς. Ἐν φόβῳ Κυρίου ἡ ἀναστροφή σου ἔστω μετὰ ἀνδρῶν ἀγαθῶν· φεῦγε τοὺς ἀφυλάκτως ζῶντας· φεῦγε παίγνια καὶ γελοιάσματα νεωτερικά· φεῦγε κραιπάλας καὶ πολυποσίας φθοροποιούς. *Πᾶν ῥῆμα σαπρὸν ἐκ τοῦ στόματός σου μὴ ἐκπορευέσθω· ἀλλ' εἴ τι καλὸν εἰς οἰκοδομὴν τῶν ἀκουόντων*. Μὴ φρόντιζε πλουτεῖν· ὅτι γυμνὸς εἰσῆλθες εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, γυμνὸς καὶ ἀπελεύσῃ. Μὴ ἀγάπα τὴν δόξαν τοῦ κόσμου τούτου· ὅτι ὡς καπνὸς παρέρχεται. Ἓν φίλει μόνον τὸ ἀγαθὸν, τὸ καθαρὰν ἔχειν τὴν καρδίαν ἀπὸ τῆς ῥυπαρᾶς ἁμαρτίας· τὸ ἐπιτυχεῖν βασιλείας οὐρανῶν· καὶ φυγεῖν κρίσεως αἰωνίου. Τὰς ἐντολὰς, ἃς ἔλαβες, φύλαττε· κλῖνον πτωχῷ τὸ οὖς σου· ἡνίκα ἔχει ἡ χεὶρ σου βοηθεῖν, ὄρεξον τῷ δεομένῳ. Δύο λεπτὰ χήρας πτωχῆς ὑπερηκόντισαν πάντων τῶν ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ ἐμβεβλημένων. Ὅρκος ἐν τῷ στόματί σου μὴ αὐλιζέσθω· ὁ γὰρ ὀμνύων οὐ σωθήσεται, κἂν δοκῇ πᾶσαν ἐντολὴν ποιεῖν. Ἐπισκέπτου ἄνθρωπον ἐν φυλακῇ, ἵνα ἐπισκεφθῇς ὑπὸ Κυρίου. Προσεύχου συνεχῶς, καὶ ψάλλε ἐν καρδίᾳ· ἵνα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὑποδέξῃ σύνοικον. Ταῦτα ἐκ πολλῶν ὀλίγα δείγματα ἀγάπης, ἐντολαὶ ἀγαθαὶ, ἃς ἀμφότεροι πράξοιμεν, καὶ σωθείημεν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A inutiles abscindamur a bona vite, quæ est Christus. *Propterea veni*, ait Dominus, *non ut judicem mundum, sed ut salvificem* [36]. Et iterum dicit: *Si non venissem, et locutus fuissem eis, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo* [37]. Et iterum: *Sermo quem locutus sum, ille judicabit eum in novissimo die* [38]. Jamque ipse erga nos omnia, dilecte, bonus Deus noster explevit. In terra visus est, *formam servi accepit, factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis* [39]. Atque hæc cum esset gloriæ Dominus, portansque omnia verbo virtutis suæ [40]: revocans nos ab insita nobis per protoplastum corruptione; neque id tantum, sed per sanctam quoque carnem suam nos deificans: cujus et fratres appellari B meruimus, et concorporei, et consortes, et cohæredes. Convenit ergo ut omni custodia nos custodiamus. In medio laqueorum ingrederis per civitatem ambulans, vide ne sis remissus. In timore Domini sit conversatio tua cum viris bonis: fuge illos qui sine cautione vivunt: fuge ludos risusque juveniles: fuge crapulam et ebrietatem pestiferam. *Omnis sermo malus ex ore* tuo *non procedat*; *sed si quis bonus ad ædificationem audientium* [41]. Ditescere ne studeas, quia nudus in hunc mundum ingressus es, et nudus recedes [42]. Ne ames gloriam mundi hujus, quia sicut fumus prætervolat. Unum solum ama bonum, purum sorde peccati cor habere, regnum cœlorum adipisci, et æternam fu- C gere damnationem. Serva mandata quæ accepisti: aurem tuam inclina mendico: cum opitulari manus tua potest, porrige indigenti. Minuta duo pauperis viduæ antelata sunt omnibus quæ missa fuerant in gazophylacium [43]. Juramentum non habitet in ore tuo: nam qui jurat non salvabitur, tametsi omnia præcepta servare videatur. Visita hominem carcere detentum, ut visiteris a Domino. Assidue ora, et psalle in corde, ut Spiritum sanctum contubernalem excipias. Hæc pauca de multis dogmata charitatis, bona præcepta, quæ ambo exsequamur ut salvi simus, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.

PIE' (11). — *Εὐφροσύνῃ ἡγουμένῃ*. [χμζ'.]

CXV. — *Euphrosynæ præpositæ.*

Rursum de ipsius matris obitu scribit.

Ὡς καλὰ τὰ γράμματα τῆς τιμιότητός σου, καὶ τὸ λυπηρὸν ἐπιδεικνύμενα τῆς ἐπὶ τῇ ὁσίᾳ μητρὶ κοιμήσεως, καὶ τὸ ὑπομνηστικὸν τῆς ἐλπίδος ἔχοντα! Ὡς γὰρ τὸ πάντῃ ἄλυπον καὶ ἄδακρυ ἐπὶ τῇ τῶν κεκοιμημένων διαζεύξει, κατηγορεῖται (ἀναισθησίας γὰρ τεκμήριον)· οὕτω τὸ πέραν τοῦ μέτρου πάλιν κατακλᾶσθαι τῇ λύπῃ, τῶν μὴ ἐχόντων ἐστὶν ἐλπίδα ἀναστάσεως. Δεῦρο λοιπὸν, ἀδελφὴ ἐν Κυρίῳ, τὸ D Quam præclaræ fuerunt reverentiæ tuæ litteræ, quæ et dolorem ex sanctæ matris obitu testatæ sunt, et spei mentionem continebant! Quemadmodum enim non dolere prorsus, nec flere mortuorum discessione, merito reprehenditur; stuporis quippe est argumentum: sic etiam ultra modum dolore frangi, eorum est qui resurrectionis spem non habent. Age nunc ergo, soror in Domino, legitimo

[36] Joan. XII, 47. [37] Joan. XV, 22. [38] Joan. XII, 48. [39] Philipp. II, 7, 8. [40] Hebr. I, 3. [41] Ephes. IV, 29. [42] Job. I, 11. [43] Marc. XII, 43.

NOTÆ.

(11) In cod. Reg. ρλγ'.

Digitized by Google

planctu perfuncti, ad nos redeamus : non ut sanctæ illius simulacrum ex mente abjiciamus ; absit. Erit enim apud nos omnis adhortationis gubernationisque monumentum : sed ut alacriore animo simus, ac peragamus propositum certamen exercitationis. Non igitur reliquit te mater immatura ætate, nec rudem rerum divinarum, nec humanarum imperitam ; sed, Christi gratia, omnibus rebus instructam, et vitæ usu peritam, et prudentiæ plenam, et scientia locupletem, et gubernationi peridoneam. Cumque humanæ vitæ definiti sint dies, prospice imprimis propriæ securitati, adjutricem assumens sive e domo, si suppetat, sive extrinsecus. Quippe fieri omnino potest, ut feminam invenias cui negotia quæ interdum occurrunt difficillima committas, quæ expedire per se mens una nequeat.

Attende similiter subditarum sororum gubernationi : regens illas in Domino, cum omni longanimitate et commiseratione exigens quæ sunt officii : neque urgens vehementius, sed sicut nutrix filios suos fovens, totamque te illis impendens : ita ut animam ipsam pro illis exponas, neque freni habenas e contrario penitus remittens, quæ causa esse solet dissolutionis, confusionis, et nullius erga filios amoris. Scis quomodo te, præsente matre, gereres : scis in te omnium illarum oculos tanquam in Deum esse conversos, personam tuam intuentium velut conciliatricem apud Deum. Quod si ipsa sic agas ; perspicuum est aliud illas spirare nihil debere, quam quod tu magistra et cupis, et jubes, et enuntias : prorsus ut genuinæ filiæ erga matrem, ut membra de membro erga caput, ut flores erga rosarium. Ad hoc enim et in unum convenerunt, mundo relicto, et iis quæ in mundo sunt, parentibus ac fratribus, necessariis et amicis, facultatibus et carnis affectibus, cælibatum amplexæ, Christoque desponsæ : ut sancte et quemadmodum virgines decet viventes, regnum cœlorum consequantur, intrentque cum Christo in cœlestem illum et ineffabilem thalamum nuptialem. Tale et illis et tibi, domina, certamen est et professio : proinde huic attendamus : in hac moveamur, et vivamus : non huc et illuc respicientes, quod sic illud monasterium, vel sic aliud monasterium. Noxium hoc est : cum ex præceptorum norma metiri nos debeamus, non autem ex vicinis. Hinc enim nemo assequitur ut recte incedat, Deoque digne ambulet. Quia præsens ætas negligens est, et ab exacta disciplina descivit, et ab ea vivendi regulam petere vanum est et inutile ; illuc spectemus ubi sancta vita et Domino placens resplenduit. Vides, soror et mater spiritualis, quemadmodum adegit me charitas Dei liberius apud vos loqui? Nihil amplius facturus eram, si ad ipsam parentem meam et germanas sorores verba fecissem. Præterquam quod omnes corpus Christi sumus, et unum Patrem invocamus bonum Deum nostrum. Quare fratres quoque omnes invicem, et corpus unum, et consortes,

ἱκανὸν τοῦ πένθους ἀφοσιωσάμενοι, εἰς ἑαυτοὺς γενώμεθα· οὐχ ὅτι ἐκβαλεῖν τῆς καρδίας τὸ ἔνδαλμα τῆς ἁγίας ἐκείνης· μή τι γένοιτο· εἴη γὰρ ἐν ἡμῖν ὑπόμνημα πάσης παρακλήσεως καὶ διακυβερνήσεως· ἀλλὰ τὸ ἄγεσθαι εὐθυμότερον, καὶ διανύειν τὸν προκείμενον ἀγῶνα τῆς ἀσκήσεως. Οὐκ εἴασεν οὖν σε ἐν ἀώρῳ ἡλικίᾳ ἡ μήτηρ, οὐδ' ἀμαθῆ τῶν θείων, οὐδ' ἄπειρον τῶν ἐν βίῳ, πάντοθεν χάριτι Χριστοῦ ἱκανουμένην, καὶ βίου ἔμπειρον, καὶ φρονήσεως ἔμπλεων, καὶ γνώσεως εὔπορον, καὶ διοικήσεως εὔθετον. Καὶ ἡμερῶν ἀπηρτισμένων τῇ ζωῇ τῶν ἀνθρώπων, ἔχου δὴ τῆς οἰκείας ἀσφαλείας, λαμβάνουσα βοηθὸν, εἴτε οἴκοθεν, ἅπερ καὶ ἔστιν, εἴτε ἔξωθεν. Οὐκ ἄπορον γὰρ εὑρεῖν γυναῖκα ἐπ' ἀναθέσει τῶν συμπιπτόντων ἔστιν ὅτε δυστεκμάρτων πραγμάτων, ὧν τὴν λύσιν εἰς νοῦς οὐχ οἷός τέ ἐστι δοῦναι.

Ἔχου δὴ ὁμοίως καὶ τῆς κυβερνήσεως τῶν ὑπὸ χεῖρα ἀδελφῶν, καθηγουμένη ἐν Κυρίῳ μετὰ πάσης μακροθυμίας, μετὰ συμπαθείας, μετὰ ἐκζητήσεως τῶν ὀφειλομένων· μήτε καταπιέζουσα σφοδρῶς, ἀλλ' ὡς ἂν τροφὸς θάλπῃ τὰ ἑαυτῆς τέκνα, τὰ κατ' αὐτὰς ἀμειβομένη· ὡς καὶ αὐτὴν τὴν ψυχὴν προέσθαι ὑπὲρ αὐτῶν· μηδ' αὖ ἀνεῖσα ὁλικῶς τὰς ἡνίας τοῦ χαλινοῦ· αἴτιον γὰρ τοῦτο διαλύσεως, ἀταξίας τε καὶ ἀφιλοτεκνίας. Οἶδας ὅπως συνούσης τῆς μητρὸς ἐποίεις· οἶδας ὅτι οἱ ὀφθαλμοί πασῶν αὐτῶν εἰς σὲ βλέπουσιν ὡς εἰς Θεὸν, ὁρῶσαι τὸ πρόσωπόν σου, μεσιτεῦον αὐταῖς τὰ πρὸς αὐτόν. Εἰ δὲ αὐτὴ οὕτως, δῆλον ὅτι κἀκείναις ὀφειλόμενόν ἐστιν ἄλλο μηδὲν ἀναπνεῖν, ἢ ὅπερ σὺ ἡ διδάσκαλος καὶ ἐρᾷς, καὶ ἐντέλλῃ, καὶ διαγορεύεις· καὶ ἁπλῶς ὡς τέκνα γνήσια πρὸς μητέρα, ὡς μέλη ἐκ μέρους πρὸς κεφαλήν, ὡς ἄνθη πρὸς ῥοδωνιάν. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ ἐλήλυθεισαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ, καταλιποῦσαι κόσμον καὶ τὰ ἐν κόσμῳ, γονεῖς τε καὶ ἀδελφοὺς, οἰκείους καὶ φίλους, ὑπάρξεις τε καὶ σχέσεις σαρκὸς, ἁζυγίαν ἀγαπήσασαι, καὶ Χριστὸν νυμφευσάμεναι. Ἵνα ὁσίως καὶ παρθενοπρεπῶς ζήσασαι, κληρονομήσωσι βασιλείαν οὐρανῶν· καὶ τὸ μετὰ Χριστοῦ εἰσελθεῖν εἰς τὸν οὐράνιον ἐκεῖνον καὶ ἀνεκλάλητον νυμφῶνα. Τοιοῦτον καὶ αὐταῖς καὶ σοὶ, κυρία, τὸ ἀγώνισμα καὶ ἐπάγγελμα· τούτῳ καὶ προσέχωμεν· ἐν τούτῳ καὶ κινώμεθα καὶ διαζῶμεν· μὴ ἀποβλέπουσαι ὧδέ τε κἀκεῖ, ὅτι οὕτως ἐκεῖνο τὸ μοναστήριον, καὶ οὕτως τὸ ἄλλο μοναστήριον. Βλαβερὸν τοῦτο· τῇ ἐντολῇ δεῖ παραμετρεῖν ἑαυτοὺς, ἀλλὰ μὴ τοῖς πέλας. Ἐντεῦθεν γὰρ οὐκ ἔρχεταί τις εἰς τὸ ὀρθοποδεῖν, οὐδὲ θεοπρεπῶς πορεύεσθαι. Ἐπειδὴ ἡ παροῦσα γενεὰ καὶ ὀλίγωρός ἐστιν, ἐκλελοιπυῖα τοῦ ἠκριβωμένου βίου, καὶ τὸ ἀπ' αὐτῆς κανονίζεσθαι ἑῶλον καὶ ἀλυσιτελές· ἐκεῖ σκοπῶμεν οὗ ὁ ἱερὸς βίος, ἔνθα ἔλαμψεν ἡ εὐαρέστησις Κυρίῳ. Ὁρᾷς, ἀδελφὴ καὶ μῆτερ πνευματικὴ, ὅπως με ἠνάγκασεν ἡ κατὰ Θεὸν ἀγάπη παῤῥησιασθῆναι ἐν ὑμῖν; οὐδὲν πλέον ἔμελλον ἂν ποιεῖν, εἰ πρὸς μητέρα τὴν ἐμὴν, καὶ πρὸς ἀδελφὰς κατὰ σάρκα ἦν μοι διαλέγεσθαι. Πλὴν ὅτι πάντες σῶμά ἐσμεν Χριστοῦ, καὶ ἕνα πατέρα ἐπικαλούμεθα τὸν ἀγαθὸν Θεὸν ἡμῶν. Ὥστε ἀδελφοὶ πάντες ἀλλή-

Digitized by Google

λων, καὶ σύσσωμοι, καὶ συμμέτοχοι, καὶ συγκληρονόμοι. Κάντεῦθεν τὸ φιλεῖν ἡμᾶς καὶ σώζεσθαι ὑμᾶς, καθὼς καὶ ἀγαπᾷ Κύριος, καὶ ἐντέταλται. Εἰρήνη σοι τῇ κυρίᾳ μητρί. Εἰρήνη ταῖς ἀδελφαῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν. Ἀμήν.

et cohæredes. Atque inde est quod nos salutem vestram amamus sicut amat Dominus, ac sicut præceptum est. Pax tibi dominæ matri. Pax sororibus in Christo Jesu Domino nostro. Amen.

ΡΙϚ' (12). — Ἰωάννῃ ἐρημίτῃ. [χμη'.]

CXVI. — *Joanni eremitæ.*

De quodam eremita hæretico ad fidem catholicam adducendo.

Ἡδὺ θέαμα ὁπόταν τις θεάσοιτο, τοῦτο καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν εἰς νοῦν ἀεὶ ἀναθεωρεῖν εἴωθεν. Οὕτως οὖν καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοί, θεοτίμητε, ἅπαξ σε βλέψαντες, καὶ ὠμιληκότες, οὐκ ἐπιλελήσμεθα· ἀλλὰ φανταζόμενον ἔχομεν ἐν τῇ διανοίᾳ· αὐτὸ τοῦτο γαννύμενοι ὁρᾷν ἄνθρωπον Θεοῦ, προσώπῳ τε καὶ ὁμιλίᾳ χάριν θείαν λάμποντα, καὶ εἰς δοξολογίαν Θεοῦ προτρεπόμενον. Ἔσχες δὲ τοῦτο τῇ ἐρημικῇ μονώσει, καὶ τῇ προσευκτικῇ προσελεύσει· λαμπρυνθεὶς Μωσαϊκῶς τὴν ὄψιν πρὸ τοῦ ἀῤῥήτου φάους. Διὸ καὶ αὖθις γλιχόμεθά σε κατοπτεῦσαι, καὶ συμμετασχεῖν τῶν ἐν σοὶ χαρίτων, κατὰ δευτέρωσιν ἁγιαστικοῦ μετουσιαομοῦ, σὺ πρὸς Θεὸν, καὶ ἡμεῖς παρὰ σοῦ. Ὁρᾷς ὅσον σε Θεὸς ἐδόξασεν, ἐπεὶ ἐδόξασας αὐτόν; ἀλλὰ καὶ ἔτι δοξάσειεν ἐν τέλει τοῦ βίου, ἀποπεραίνοντα ἀξίως τὸν δρόμον. Ἡμῖν δὲ τοῖς ἁμαρτωλοῖς εὔξαιο κἂν ἄρξασθαι τοῦ σωτηρίου δρόμου· ἐπείπερ μακρὰν ἀπὸ Θεοῦ οἱ ἐλάχιστοι. Ἡ πρώτη ἐπιβολὴ τοῦ λόγου ἐν τούτοις.

Si jucundum spectaculum viderit quispiam, hoc, et postquam recesserit, animo semper intueri solet. Sic igitur et nos humiles, vir a Deo honorate, ex quo te semel vidimus et locuti tecum sumus, minime obliti sumus; sed impressum menti gerimus, illum ipsum videre gestientes hominem Dei, et vultu et verbis divinam gratiam spirantem, et ad Dei laudes incitantem. Hoc vero adeptus es eremitica solitudine, et orationis frequentatione, faciem gerens Moysis instar ineffabili luce resplendentem. Quocirca et iterum intueri te cupimus, et gratiæ donorum quæ in te sunt participes fieri, ac sanctitatis quam tu a Deo, nos abs te, minus tamen quam quanta in te est, hauriemus. Vides quanta te Deus gloria affecerit, quoniam tu illum gloria affecisti? Atque utinam ornare te pergat in fine vitæ, curriculum ut par est absolventem. Tu vero pro nobis ora peccatoribus, ut vel inchoemus salutarem cursum; quippe qui a Deo longe absumus homunculi. Atque hoc primum orationis propositum.

Τίς ἡ δευτέρα; Περὶ Θεοκτίστου τοῦ ἐρημίτου· ὃς ὅπως διεῤῥάγη ἐξ αἱρετικῶν τινων ὑποθέσεων τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, αὐτὸς ἡμῶν μᾶλλον ἐπίστασαι, τιμιώτατε. Πλὴν ὅτι καὶ ἡμεῖς προπέρυσι πλησιάσαντες τοῖς καθ' ἡμᾶς [f. ὑμᾶς] ἐνδιατήμασιν, ἐξεμάθομεν παρὰ τῶν εἰδότων τὰ τοῦ ἀνδρός. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ διὰ γραμμάτων ὑπεμνήσαμεν καὶ παρεκαλέσαμεν ἀποσχέσθαι αὐτὸν τῶν σκοτεινῶν ἐκείνων καὶ δαιμονοποιῶν φθεγμάτων, ὀρθοδοξεῖν δὲ μᾶλλον ἐπί τε τῆς παναγίας Θεοτόκου, καὶ τῶν ἄλλων τρόπων. Νῦν οὖν Νικάνωρ ὁ ἡμέτερος ἀδελφὸς φοιτήσας πρὸς ἡμᾶς, ἀπήγγειλεν ἐλθεῖν εἰς μετάγνωσιν τὸν ἄνδρα, καὶ ἐθέλειν ὁμοφρονεῖν τῇ Ἐκκλησίᾳ· λέγειν δὲ μηδὲ γράμμα ἐμὸν εἰληφέναι, ἀλλὰ καὶ ἐρᾷν δέξασθαι. Ἐπεὶ οὖν, Πάτερ ἅγιε, γέγραπται· *Ὁ ἐξάγων ἄξιον ἐξ ἀναξίου ὡς στόμα μου ἔσται.* Καὶ, *Ὁ ἀποστρέφων ἄνθρωπον ἐκ πλάνης ὁδοῦ αὐτοῦ, καλύψει πλῆθος ἁμαρτιῶν*· δεῖ τὴν ἁγιωσύνην σου διαναστῆναι, καὶ δοῦναι χεῖρα βοηθείας τῷ πλανωμένῳ. Ἐν τούτῳ γὰρ Θεοῦ συνεργὸς ἔσῃ. Ἔσται δὲ τοῦτο πῶς; Ἵνα δηλώματι ἄξοις τὸν Θεόκτιστον πρὸς σὲ, εἴποις τε καὶ διαλεχθῇς τὰ εἰκότα. Καὶ εἰ μὲν εὕροις αὐτὸν εἴκοντα τῷ θείῳ λόγῳ, εἴποις καὶ περὶ ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ, ὅτι εἰς αὐτὸ τοῦτο κεκίνημαι φιλῶν τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ· κἂν δοκιμάζοις, ὁ Πατὴρ, κἀκεῖνος ἐρᾷ, ἐπιστείλω, αὐτῷ εὐθέτως, ὥστε ἀμφοτέρωθεν ἑλκυσθῆναι, καὶ κερδηθῆναι τὸν ἀπολλύμενον. Τοῦτο γὰρ βούλεται Θεὸς, κἂν τοῦτο

Quodnam alterum? De Theoctisto eremita: qui quonam modo per hæreticas quasdam quæstiones ab Ecclesiæ corpore divulsus sit, ipse nosti melius quam nos, reverendissime. Attamen et ipsi nuper ad cellulas vestras cum venissemus, de hominis rebus ex iis qui noverant didicimus. Quin etiam per litteras commonefecimus hortatique sumus, ut ab tenebricosis illis et dæmoniacis sermonibus abstineret, et orthodoxe potius sentiret tum de sanctissima Deipara, tum de aliis capitibus. Nunc ergo Nicanor frater noster ad nos veniens resipuisse hominem renuntiavit, velleque Ecclesiæ consentire, negare autem se litteras meas accepisse; sed et illas optare. Quoniam igitur scriptum est, Pater sancte: *Qui educit dignum ex indigno, sicut os meum erit* [44], et: *Qui converti fecerit hominem ab errore viæ suæ, operiet multitudinem peccatorum* [45]; sanctitatem tuam exsurgere oportet, et auxilii manum porrigere erranti. In hoc enim Dei adjutor eris. Qui vero id fiet? Ut Theoctistum ad te advoces, eique dicas et edisseras quæ par erit. Et si quidem cedere illum videris divino sermoni; de me etiam humili significes, eamdem meam mentem esse, ejus salutis desiderio: et, si probabis, Pater, idque ille expetet, scribam ad illum apposite, ut utraque parte trahatur, et lucrifiat qui perit. Hoc enim vult Deus, et hujus gratia in terram venit, quod perierat quærens reducere [46]: et amo-

[44] Jerem. xv, 19. [45] Jac. v, 20. [46] Matth. xviii, 13.

NOTÆ.

(12) In cod. Reg. ρκδ'.

Digitized by Google

rem proximi esse jubet nobis amoris erga se argumentum. Omnique conatu excitari nos convenit, Pater sancte : in hunc enim finem ut ad te scriberem permotus sum. Quod si post talem conatum detrectans non obsequetur, *videbit iniquus* [47]. Ait Dominus : *Sinite illos, cæci sunt* [48]. Quem igitur successum Dominus dederit, indicare mihi, Pater, venerandis tuis litteris bonitas tua ne gravetur.

A ἦλθεν ἐπὶ τῆς γῆς τὸ ἀπολωλὸς ἐκζητῶν ἐπιστρέψαι· καὶ τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης ἀπόδειξιν τὴν τοῦ πέλας φιλίαν ποιεῖται ἡμῖν. Καὶ δεῖ παντὶ σθένει κινηθῆναι ἡμᾶς, Πάτερ ὅσιε· εἰς τοῦτο γὰρ κἀγὼ κινηθεὶς ἔγραψά σοι. Εἰ δὲ μετὰ τὴν τοιαύτην ἐπιχείρησιν ἀπειθῶν ἀπειθεῖ, *ὄψεται ὁ ἀνομῶν*· λέγει Κύριος· *Ἄφετε αὐτούς, τυφλοί εἰσιν*· ὡς οὖν εὐοδοῖ Κύριος, ἀγαθύνθητι, Πάτερ, δηλοποιῆσαί μοι γράμματί σου τιμίῳ.

CXVII. — *Mariano spathario.*

PIZ' (13). — *Μαριανῷ σπαθαρίῳ.* [χνή'.]

De mundi contemptu.

Compellit me ad scribendum pietas tua, tanquam inde fructum, inquit, capiens ; ego vero non puto, quia sermo noster, quemadmodum et vita, inutilis est; sed ut charitate potius incitata. *Charitas* enim, ait Apostolus, *non cogitat malum* [49]. Cæterum quoquomodo res se habeat, cedo et obsequor amico nostro, viro bono, laudatissimo præsidi, alumno pietatis, doctrinæ orthodoxæ discipulo, homini Dei, monachorum amatori. Multa sunt encomia tua, egregia facinora. Sed vide, domine mi, quomodo ambules ; hoc enim clamat Apostolus [50] : non ut insipiens, sed ut sapiens; non ut carni deditus, sed ut amans Deum; non tanquam immortalis, sed tanquam de exitu sollicitus. Commune est debitum, præfixus terminus qui transcendi non potest. *Non est* enim, ait, *qui vivet et non videbit mortem* [51]. Quænam ergo, dices, utrorumque propriæ sunt notæ? Ego, amice, tibi exponam. Priorum quidem choreæ, risus, ludi, turpiloquia, ebrietates, crapulæ, elati spiritus, inanes jactantiæ, exquisiti ad gloriam ornatus alii aliis succedentes, divitiarum desideria, quæque his plura et graviora ob dignitatis tuæ reverentiam prætermitto. Et quidem, *qui talia agunt, regnum Dei non consequentur* [52], ut pronuntiavit Apostolus. Age vero alterius quoque partis quæ sint propria ostendam. Paupertas spiritus, compunctionis lacrymæ, mansuetudo, pax, misericordia, mentis in Deum contemplatio, contemptus pecuniæ, odium mundi, frugalitas, continentia pro cujusque virium facultate : supra conjugem, supra filios, supra parentes, supra fratres, supra omnes omnino amare Dominum qui fecit nos, qui seipsum ad mortem tradidit pro unoquoque nostrum.

Hæc atque his similia, veri sunt Christiani. Noli enim de monacho interpretari, domine, quæ dicta sunt, et non de laico æqualiter omnia (tametsi de monacho impensius) præter continentiam et paupertatem, de quibus sæcularis non condemnabitur. Et tamen istic quoque sunt tempora continentiæ, et frugalitatis leges. *Habentes* enim *alimenta*, inquit, *et quibus tegamur, his contenti simus* [53]. *Qui autem divites fieri volunt, incidunt* in barathrum ineluctabile [54]. Et rursum, *Ut et qui habent uxores, tanquam*

B Ἔλκει ἡμᾶς ἡ εὐσέβειά σου πρὸς τὸ γράφειν, ὡς ὄφελος, φησὶν, εὑρίσκουσα· καὶ οὗ δοκῶ· ἐπεὶπερ ἡμῶν σὺν τῷ βίῳ, καὶ ὁ λόγος ἄχρηστος· ἀλλ' ὡς ἀγάπῃ φερομένη. *Ἡ ἀγάπη* γὰρ, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, *τὸ κακὸν οὐ λογίζεται*. Πλὴν ὁποτέρως ἂν ἔχοι, εἶκω καὶ πείθομαι τῷ ἡμετέρῳ ἐραστῇ, τῷ ἀγαθῷ ἀνδρὶ, τῷ πανευφήμῳ ἄρχοντι, τῷ τροφίμῳ τῆς εὐσεβείας, τῷ θρέμματι τῆς ὀρθοδοξίας, τῷ ἀνθρώπῳ τοῦ Θεοῦ, τῷ φιλητῇ τῶν μοναστῶν. Πολλά σου τὰ ἐγκώμια, κάλλιστα τὰ ἀριστεύματα. Ἀλλὰ βλέποις, ὁ δεσπότης μου, πῶς περιπατεῖς· τοῦτο γὰρ βοᾷ ὁ Ἀπόστολος, μὴ ὡς ἄσοφος, ἀλλ' ὡς σοφός· μὴ ὡς φιλόσαρκος, ἀλλ' ὡς φιλόθεος· μὴ ὡς ἀθάνατος, ἀλλ' ὡς ἐμμέριμνος ἐξόδου· τὸ κοινὸν χρέος, τὸ ἀνυπέρβατον ὁροθέσιον. *Οὐκ ἔστι* γὰρ, φησὶν, *ὃς ζήσεται, καὶ οὐκ ὄψεται θάνατον*. Τίνα οὖν ἀμφοτέρων τὰ ἰδιώματα, εἴποις ἄν ; Ἐγώ σοι διεξίημι, φίλε· τοῦ μὲν πρώτου χορεύματα, γελοιάσματα, C παίγνια, αἰσχρολογήματα, οἰνοφλυγίαι, γαστριμαργίαι, μετεωρισμοὶ, διάκενα φυσήματα, καλλωπίσματα ἀλλεπάλληλα, φιλοπλουτίαι, ἔρωτες, καὶ τὰ πλείω καὶ βαρύτερα αἰδοῖ τῆς ἐξουσίας σου ἀφίημι. *Καί γε οἱ τὰ τοιαῦτα πράσσοντες βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν*, ἀπέφηνεν ὁ Ἀπόστολος. Δεῦρό σοι καὶ τοῦ ἑτέρου ὑποδείξαιμι τὰ κράτη. Πτωχεία πνεύματος, κατανύξεως δάκρυα, πραότης, εἰρήνη, ἐλεημοσύνη, νοῦ πρὸς Θεὸν θεωρία, ἀφιλαργυρία, μισοκοσμία, αὐτάρκεια, ἐγκράτεια· κατὰ δύναμιν τῆς ἐφ' ἑκάστῳ δυνάμεως, ὑπὲρ ὁμόζυγον, ὑπὲρ τέκνα, ὑπὲρ γονεῖς, ὑπὲρ ἀδελφοὺς, ὑπὲρ ἅπαντας ἁπλῶς, ἀγαπᾷν τὸν Κύριον τὸν ποιήσαντα ἡμᾶς, τὸν ὑπὲρ ἑνὸς ἑκάστου ἐκδεδωκότα ἑαυτὸν εἰς θάνατον.

D Ταῦτα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια, καὶ τοῦ ἀληθινοῦ Χριστιανοῦ. Μὴ γάρ τοι νομίσῃς, δέσποτα, ἐπὶ μονάζοντος τὰ λεχθέντα, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐπὶ λαϊκοῦ τὰ πάντα ἐπίσης (κἂν ἐν τῷ μονάζοντι ἐπιτεταμένως)· πλὴν ἀγαμίας καὶ ἀκτημοσύνης, ἐν οἷς ὁ κοσμικὸς οὐ κατακέκριται· ὅμως κἀνταῦθα ἐγκρατείας καιροὶ, καὶ αὐταρκείας θεσμοί. *Ἔχοντες* γὰρ, φησὶ, *διατροφὰς καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθησόμεθα. Οἱ δὲ βουλόμενοι πλουτεῖν, ἐμπίπτουσιν* εἰς τὸ ἄφυκτον βάραθρον. Καὶ πάλιν, *Ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες*

[47] Psal. cxi, 10. [48] Matth. xv, 14 [49] I Cor. xiii, 5. [50] Ephes. v, 15. [51] Psal. lxxxviii, 49. [52] Ephes. v, 4. [53] I Tim. vi, 8. [54] I Cor. vii, 29.

NOTÆ.

(13) In cod. Reg. ρκα'.

Digitized by Google

γυναῖκας, ὡς μὴ ἔχοντες ὦσιν. Ἰδοὺ, δέσποτά μου, ἠνάγκασάς με τὸ δικαίωμα τοῦ Θεοῦ ἀναγγεῖλαί σοι. Σπεύσωμεν ἀμφότεροι σωθῆναι. Ἀρκετὸς ἡμῖν ὁ παρεληλυθὼς χρόνος τοῦ βίου, τὸ θέλημα τῆς σαρκὸς κατεργάσασθαι. *Νῦν*, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, *καιρὸς εὐπρόσδεκτος, νῦν ἡμέρα σωτηρίας*. Ἰδοὺ ὁ ἀγαθὸς Θεὸς ἐκδέχεται ἕως ἐσχάτης ἀναπνοῆς τὸν καρπὸν ἡμῶν· μὴ εἴποι· *Ἔκκοψον αὐτὸν, ἵνα τί καὶ τὴν γῆν καταργεῖ;* μὴ κλείσῃ καθ' ἡμῶν, καὶ οὐκ ἔστιν ἀνοιξις· μὴ λάβοι ἡμᾶς ὁ διάβολος εἰς μέρος αὐτοῦ, συγκολαζομένους αἰώνια· μὴ ἀνάρπαστοι ἄφνω γενοίμεθα. Ὁσάκις ἐγγύας δεδώκαμεν, ὡς εἰ τῆς ἀσθενείας, ἢ τοῦδε τοῦ κινδύνου, ἢ τῆσδε τῆς θλίψεως ῥυσθῶμεν, Θεῷ γνησίως δουλεύσομεν· καὶ πάλιν ἐπελαθόμεθα τῶν συνθηκῶν; ἕως πότε ἀνέξεται; ἕως τίνος ἐάσει; Ἀνάγκη πάντως μικρὸν ὕστερον ἐξελθεῖν τῶν ἐνθένδε. Μὴ τοίνυν εὑρεθῶμεν ἀπαρασκεύαστοι τῶν ἀγαθῶν ἔργων, ἵνα μὴ τὸ οὐαὶ ἡμῖν εἴη αἰώνιον καὶ ἀπέραντον· ἀλλ' ἐν ἑτοιμασίᾳ εὐαρεστήσεως, ὅπως συμβασιλεύειν Κυρίῳ καταξιωθῶμεν εἰς ἀτελευτήτους αἰῶνας. Γένοιτο.

non habentes sint [56]. Ecce, mi domine, adegisti me ut justam Dei legem annuntiarem tibi. Contendamus ambo ut salvi simus. Satis nobis fuerit præteritum vitæ tempus, ut desideria carnis expleremus. *Nunc*, ait Apostolus, *tempus acceptabile, nunc dies salutis* [56]. Ecce bonus Deus usque ad extremum spiritum exspectat fructum a nobis; ne dicat: *Succide illum, ut quid etiam terram occupat* [57]? ne claudat nobis, et non sit qui aperiat: ne assumat nos diabolus in sortem suam cum ipso in æternum puniendos: ne repente abripi nos contingat. Quoties spopondimus, nos, si ab infirmitate, si ab hoc periculo, si ab hac ærumna liberaremur, Deo sincero servituros: et postea pactionum obliti sumus? Quousque tandem sustinebit? quousque cessabit? Necesse est prorsus paulo post hinc abire. Non igitur deprehendamur a bonis operibus imparati, ne nobis æternum et fine carens væ obveniat; sed præparantes nos ad obtinendam Dei pacem, ut cum Domino regnare mereamur in sæcula non desinentia. Fiat.

ΡΙΗ' (14). — *Εὐφροσύνῃ ἡγουμένῃ.* [χνγ'.]

CXVIII. — *Euphrosynæ præpositæ.*

Ut matris, cujus obitum defleverat, virtutes imitari studeat, præsertim in monasterii gubernatione.

Ἄρτι μᾶλλον ἀποδέχομαι τὴν τιμιότητά σου· ἀποκλαυσαμένην τὴν μακαρίαν μητέρα· ὅτε ἐξελήλυθὼς ὁ οἰκονόμος, ἀπήγγειλε παρακεκλῆσθαι αὐτὴν ἐν Κυρίῳ. Ἐφ' ᾧ καὶ ἡ ταπείνωσίς μου ἀνείθη φροντίζοντος τὰ κατὰ σὲ ὡς ἀδελφῆς ἐν Χριστῷ. Δεῖ γάρ, ὦ κυρία, ἐν τοῖς φιλτάτοις, καὶ τὸ τῆς ἀγάπης ἐνδεικνυμένους, πενθῆσαι φυσικῶς, καὶ τῷ τῆς ἐλπίδος ἐπερειδομένους δόγματι, παρακληθῆναι θεοπρεπῶς, μηδ' ὁποτέρως λυμήνασθαι τὸ καλόν. Ἴσον γάρ ἐστιν ἀναλγησίας ἡ ὑπέρμετρος περιωδυνία. Μέτροις ἀγόμεθα καὶ κανόσι θείοις, καὶ μάλιστα οἱ τὸ τῆς τελειότητος ἐπάγγελμα ἐπαγηρημένοι. Ἔκλαυσε καὶ Μωσέα τὸν θεόπτην ὁ λαὸς, ἀλλὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας· καὶ Ῥαχὴλ τὴν θαυμασίαν Ἰακὼβ ὁ πατριάρχης σὺν τέκνοις· ἀλλὰ βραχείαις ἡμέραις· καὶ αὐτὸν Ἰωσὴφ ὁ πολυθρύλλητος, καὶ ἄλλους ἄλλοι ἔν τε Παλαιᾷ καὶ Νέᾳ Διαθήκῃ· ἀλλ' ὡρισμένως, καὶ οὐκ ἀεί· οὕτω δὴ καὶ αὐτὴ ποιήσασα καὶ ποιοῦσα, ἐπαινετὴ, παρά τε Θεῷ καὶ ἀνθρώποις. Βλέποις ἀεὶ κατὰ νοῦν τὴν ποθουμένην, καὶ μάλα συμβουλεύω· ἐξ οὗ εὐκατάνυκτος ἔσῃ, μισόκοσμος, φιλόθεος, ἐμπαράσκευος πρὸς τὴν αὐτὴν ἔξοδον· οὗ τί ἂν γένοιτο σωτηριωδέστερον;

Nunc jam magis laudo reverentiam tuam, quod beatam matrem deflendi finem fecit, quando egressus Œconomus te consolationem in Domino admisisse renuntiavit. Ex quo et dolorem quoque remisit humilitas mea, de te tanquam de sorore in Christo sollicita. Decet namque, domina, ut amici inter se et charitatis specimen dantes lugeant naturæ ductu, et iis quæ spes docet innixi secundum Deum consolentur, neutramque in partem honestum violetur. Par enim est stupori, qui modum excedit nimius dolor. Mensuris agamur et regulis divinis, nos maxime qui perfectionis professionem elegimus. Planxit et Moysem Dei conspectorem populus, sed diebus quadraginta: et admirandam Rachelem cum filiis patriarcha Jacob, sed paucis diebus: et hunc ipsum celeberrimus Joseph, aliosque alii tum in Vetere, tum in Novo Testamento, sed certo tempore, non semper. Quod et tu similiter cum egeris agasque, laudabilis es apud Deum et apud homines. Intuere semper animo quam desideras: magnopere id suadeo; ex quo et facile compungeris, et odium concipis mundi, amorem Dei, teque ad mortem ipsam comparabis: quo quid esse potest ad salutem accommodatius?

Τὸ πιστευθέν σοι πείμνιον τοῦ Θεοῦ ποιμαίνοις ὁσίως ὡς μήτηρ πνευματικὴ, ἀλλ' οὐκ ἄρχουσα ἀνθρωπίνως, ὡς τυποῦσα δι' ἑαυτῆς ἐν τοῖς κατ' ἐντολὴν, ἀλλ' οὐκ ἀπαιτοῦσα τὰ ὑπὲρ δύναμιν· ὡς ἐπίσης ἐν πάσαις τῇ ἀγάπῃ καταμεριζομένη, ἀλλ' οὐ προστιθεμένη ἄλλῃ ἄλλως δι' αἵματος τρόπον. Ὁρᾷς ὅπως νενομοθετήμεθα πρὸς τῆς ἀληθείας; Ἀλ-

Commissum tibi Dei gregem sancte guberna, ut spiritualis mater, non ut humano more præsidens: ut per teipsam dans exemplum in iis quæ præcepta sunt, non quæ supra vires exigens; tanquam ex æquo charitatem omnibus impertiens, non aliam alii per affectum sanguinis anteponens. Vides quæ leges impositæ nobis sint a veritate? Sed quid

[56] I Cor. VII, 29. [56] II Cor. VI, 2. [57] Luc. XIII, 7.

NOTÆ.

(41) In cod. Reg. ρκη'.

Digitized by Google

ait magnus Petrus ? *Et cum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriæ coronam* [58]. Quanta tibi laus erit coram Domino, exclamare : *Ecce ego et puellæ quas dedisti mihi* [59]. Addam et illud : *Non sum defatigatus te sequens : et diem hominis non desideravi, Domine* [60]. Etenim sic se res habet, Omnia Deo dedisti, omnia existimasti ut stercora, ut Christum lucrifacias [61]. Quare, si quæ sunt etiam tribulationes, quibus conflictantur qui secundum Deum vitam agunt ; fer, domina. *Multæ enim tribulationes justorum* [62], ut testatur sanctus David, quæ et in mente et in sensibus ab inimico excitantur ; cujus tu cogitata ignorare noli, cujus versutias tuis precibus averte, *Non est nobis colluctatio*, ut ait Apostolus, *adversus carnem et sanguinem, sed adversus principatus et potestates mundi hujus* [63] : quarum laqueos evadere, magni est revera certaminis. Animam habeas in qua retractes quæ contingunt. Hinc enim frenum est peccati, et auxilium divinum. Tanquam germanæ sorores tibi sint quibus præes : oportet enim ut singulæ suos tibi affectus exponant, et quam ad rem unaquæque sit proclivior : tu vero illas benigne excipias, et hanc quidem consoleris, huic animos addas, illam confirmes, et quod singulis demum utile est conferas. Nec vero tædium hac in re te capiat. Deus adjutor Dominus corroborans ; incipiamus nos tantum ; et ipse *docet scientiam* [64]. *Æmulor vos*, inquit Apostolus, *æmulatione Dei : despondi vos uni viro, virginem castam exhibere Christo* [65]. Sic res nostras se habere cogita, quantum hujus assimilationis possumus assequi ; licet alioqui peccatores simus. Et Deus pacis, qui cognominem pacis Irenem matrem tuam ad se in pace et sanctitate assumpsit, per illius vestigia vitam et conversationem tuam dirigere dignetur, pascens pascentem, ducemque deducens, in Christo Deo nostro, cui gloria in sæcula. Amen.

A λὰ τί φησιν ὁ μέγας Πέτρος ; *Καὶ φανερωθέντος τοῦ ἀρχιποίμενος, κομίσοισθε τὸν ἀμάραντινον τῆς δόξης στέφανον.* Ἥλίκον σοι βοῆσαι ἐνώπιον Κυρίου· *Ἰδοὺ ἐγὼ καὶ τὰ παιδία ἃ μοι δέδωκας.* Προσθείην δ' ἂν κἀκεῖνο· *Ἐγὼ οὐκ ἐκοπίασα κατακολουθῶν σοι, καὶ ἡμέραν ἀνθρώπου οὐκ ἐπεθύμησα, Κύριε.* Καὶ γὰρ οὕτως ἔχει. Πάντα θεῷ δέδωκας, πάντα ἡγῇσω σκύβαλα, ἵνα Χριστὸν κερδήσῃς. Ὥστε εἰ καὶ θλίψεις, αἷς συζῶσιν οἱ θείως διαβιοῦντες, φέροις, κυρία. *Πολλαὶ γὰρ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων*, ὡς βοᾷ ὁ ἅγιος Δαυΐδ, νοητῶς τε καὶ αἰσθητῶς ἀναπτόμεναι παρὰ τοῦ ἐχθροῦ. Οὗ τὰ νοήματα μὴ ἀγνόει· οὗ τὰς μεθοδείας ταῖς προσευχαῖς τροποῦ. *Οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα*, ὡς φησιν ὁ Ἀπόστολος, *ἀλλὰ πρὸς τὰς* B *ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας τοῦ τῆδε κόσμου·* ὧν διαφυγεῖν τὰς παγίδας, ἀγωνιστικὸν τῷ ὄντι. Ἔχοις ψυχὴν ἐν ᾗ ἀναθήσῃ τὰ συμβαίνοντα. Ἐντεῦθεν γὰρ χαλινὸς ἁμαρτίας καὶ βοήθεια θεία. Οἷον αἱ ἀδελφαὶ τὴν σὴν ἔχουσαι προστασίαν· δεῖ γὰρ αὐτὰς ἀνατίθεσθαί σοι τὰς ἑαυτῶν ὁρμὰς, καὶ πρὸς τί ἑκάστη ἐπιῤῥεπέστερον ἔχει, καὶ αὐτὴν ὑποδέχεσθαι· καὶ τὴν μὲν παρακαλεῖν, τὴν δὲ προθυμεῖσθαι, τὴν δὲ ἀσφαλίζεσθαι, καὶ ἁπλῶς τὸ πρόσφορον ἁπάσαις προσφέρειν. Καὶ μήτοι ἀκηδιάσῃς ἐν τῷδε. Θεὸς συνασπιστὴς, Κύριος ὑπερείδων· ἡμεῖς μόνον ἀρξώμεθα· καὶ αὐτὸς *διδάσκει γνῶσιν. Ζηλῶ ὑμᾶς*, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, *ζήλῳ Θεοῦ· ἡρμοσάμην ὑμᾶς ἑνὶ ἀνδρὶ, παρθένον ἁγνὴν παραστῆσαι τῷ Χρι-* C *στῷ.* Οὕτως ὑπολάμβανε τὰ καθ' ἡμᾶς, ὅσον κατὰ ἔσχατον ἀπήχημα ἀφομοιώσεως· κἂν ἄλλως ἁμαρτωλοὶ ἡμεῖς. Καὶ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης, ὁ καὶ τὴν συνώνυμον εἰρήνην κληθεῖσάν σου μητέρα ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁσιότητι πρὸς ἑαυτὸν προσλαβόμενος, καὶ σὲ κατ' ἴχνος ἐκείνης πολιτεύεσθαι ἀξιώσειε, ποιμαίνων ποιμαίνουσαν, καὶ ὁδηγῶν ὁδηγοῦσαν, ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

CXIX.— *Jacobo monacho.*

ΡΙΘ' (15). *Ἰακώβῳ μοναζοντι.* [χνδ'.]

Cum eo qui, post lapsum, retineat episcopatum, communicandum non esse, etiamsi errorem damnaverit.

Tardius etiam ad rescribendum tibi nos accinximus, frater honorande, propter temporis difficultatem : attamen pari charitatis mensura vicem tibi reddimus, moleste quidem ferentes encomia quæ in nos excogitasti, qui laude dignum nihil habemus ; recreati autem ardenti zelo accuratæ conversationis tuæ, qua caves ne quo modo tepidiorum negligentiæ adjungaris, de qua tibi omnis est sermo. Ego vero, charissime, non puto illum, quem indicasti, sic loqui aut agere. Quo enim pacto qui ad hierarchiæ gradum provectus est, ad infima deprimatur ? quomodo qui confessionis certamen sustinuit, cum illaudatis profanisque abripiatur ? Ais enim affirmare illum, quod in cathe-

Βραδεῖς καὶ ἡμεῖς πρὸς τὴν τῶν γραμμάτων ἀντίδοσιν ἀπηντήκαμεν, ἀδελφὲ τιμιώτατε, οὕτω τοῦ χρόνου δυσκολήσαντος· ἀλλ' ὅμως ἀμειβόμεθά σε τοῖς ἴσοις τῆς ἀγάπης μέτροις· δυσχεραίνοντες μὲν ἐφ' οἷς ἐξεῦρες καθ' ἡμῶν ἐγκωμίοις, ὡς οὐκ ἐχόντων ἐπαίνου λόγον· εὐφραινόμενοι δὲ ἐπὶ τῇ διαπύρῳ ζηλοτυπίᾳ τῆς ἠκριβωμένης σου πολιτείας· φυλαττούσης ἑαυτὴν ἀκατάτακτον τῶν χυδαιομένων τῇ ἀδιαφορίᾳ, περὶ ἧς σοι καὶ ὁ πᾶς λόγος. Ἐγὼ δὲ οὐκ οἶδα, φίλτατε, ὅπερ ἐσήμανας πρόσωπον οὕτω καὶ λέγειν καὶ πράττειν. Καὶ πῶς γὰρ ὁ ἐν βαθμῷ ἱεραρχίας ἀνηγμένος χαμαιζήλως ἄγοιτο ; πῶς δὲ καὶ ὁ ἠθληκὼς δι' ὁμολογίας συνυποφέρεται τοῖς ἀζηλώτοις καὶ ἀνιέροις ; φῆς γὰρ λέγειν αὐτὸν, ὅτι

[58] I Petr. v, 4. [59] Isa. viii, 18. [60] Jerem. xvii, 16. [61] Philipp. iii, 8. [62] Psal. xxxiii, 20. [63] Ephes. vi, 12. [64] Psal. xciii, 10. [65] II Cor. xi, 2.

NOTÆ.

(15) In cod. Reg. ραϛ'.

Digitized by Google

τὸ καθέζεσθαι εἰς ἐπισκοπεῖον, ἐν ᾧπερ ἠσέβησεν ὁ κατέχων, τὸ κωλύον οὐδέν· καὶ τὸ παρὰ συγκαταβατῶν ἀνεπισκόπων σιτίζεσθαι, οὐδὲν μάχεται τῷ κανόνι τῆς εὐσεβείας. Καὶ πῶς τοῦτο οὐ μάχεται τῇ ἀληθείᾳ; τοῦ ἁγίου Δαυὶδ ψάλλοντος· *Ἔλαιον ἁμαρτωλοῦ μὴ λιπαράτω τὴν κεφαλήν μου.* Τοῦ τε ἁγίου Ἀθανασίου προστάσσοντος, μηδεμίαν κοινωνίαν ἔχειν ἡμᾶς πρὸς τοὺς αἱρετικούς, ἀλλὰ μὴν μηδὲ πρὸς τοὺς κοινωνοῦντας μετὰ τῶν ἀσεβῶν. Πῶς δὲ οὐ κοινωνία, εἴπερ δεῖ καθέζεσθαι ἐν τόπῳ τοιούτῳ, κἀκ τῶν τοιούτων σιτίζεσθαι; οὐκ ἔχει φύσιν κἂν μὴ ἐκεῖσε κάθηταί τις, ἐκεῖθεν δὲ τρέφοιτο, αὐτὴ ἡ δόσις καὶ λῆψις κοινωνίαν ἐργάζοιτο· φησὶ γὰρ ὁ Ἀπόστολος· *Οἴδατε καὶ ὑμεῖς Φιλιππήσιοι ὅτι ὅτε ἐξῆλθον ἀπὸ Μακεδονίας, οὐδεμία μοι Ἐκκλησία ἐκοινώνησε χάριν δόσεώς τε καὶ λήψεως, εἰ μὴ ὑμεῖς μόνον· ὅτι καὶ ἅπαξ καὶ δὶς εἰς τὴν χρείαν μοι ἐπέμψατε.* Εἰ οὖν τὸ ἅπαξ, καὶ δὶς λαβεῖν, κοινωνίαν ἀπέφηνε τὸ φῶς τοῦ κόσμου· τὸ ἀεὶ λαμβάνειν τίς ἂν εὖ φρονῶν οὐ φεύξοιτο ὡς ἀντίθετον φωτός;

Δεῖ δὲ τὴν ἁγιωσύνην σου ἐπιεικῶς καὶ ταπεινοφρόνως τῷ Πατρὶ τὰς ὑπομνήσεις εἰσοῖσαι· κἂν μὲν πεισθῇ, ἐκερδήσαμεν τὸν Πατέρα· εἰ δὲ μή, τὸ ἑαυτῶν ἀσφαλὲς μὴ προώμεθα. Περὶ γὰρ τοῦ παιδία βαπτίζεσθαι, ὑπὸ τῶνδε, τὴν ἐπιστολὴν ὅλην ἣν πρὸς τὸν αὐτὸν ἐγκαλέσαντα περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος ἐχάραξα, καὶ τῇ σῇ τιμιότητι ἀπέστειλα, περιττὸν ἡγησάμενος δὶς ἐπὶ τὸ αὐτὸ εἰκαιολογεῖν. Οὕτως οὖν ἐγὼ ὁ ταπεινὸς φρονῶ, καὶ φρονοῦντας τοὺς ἁγίους ὁρῶ, ὡς δὲ ἑκάστῳ δοκεῖ ἔχειν εὕροιεν. Ἴσως δὲ φαίη ὁ ἀρτιζόμενος, ἐκ τοῦ ὀρθοφρονήσαντος καὶ ἐπιτιμηθέντος εἶναι τὴν λῆψιν· ἀλλ' οὕπω ταῦτα. Ἕως δ' ἂν κατέχοι τὴν ἐπισκοπήν, εἰ καὶ μὴ ἱερουργεῖ, μηδὲ μετέχοι τῶν ἁγιασμάτων Ἡ δὲ ἀληθὴς μετάνοια, τῷ ἀφῆσαι τὴν ἐπισκοπήν, καὶ πόρρω γενέσθαι, ὥσπερ τινὲς ἐποίησαν· ἀφ' ὧν ἀδλαβὲς τὸ λαμβάνειν· μεθ' ὧν καταδεκτὸν καὶ τὸ συνεσθίειν. Ἄλλο τι λέγειν οὐκ ἔχω· ἢ τὸ παρακληθῆναί σε προσεύχεσθαι περὶ τῆς ταπεινώσεώς μου· οὐ μόνον ὀρθολεκτεῖν, ἀλλὰ καὶ ὀρθοποδεῖν περὶ τὴν πρᾶξιν.

dra episcopali sedere nihil prohibeat eum, qui in illa sedens impie se gessit; et quod a condescendentibus pseudoepiscopis pasci ipsum, pietatis regulæ non repugnet. Et quo pacto veritati hoc non repugnet? cum sanctus David canat [66]: *Oleum peccatoris non impinguet caput meum*, et sanctus Athanasius præcipiat, ne ullam cum hæreticis communionem habeamus, ac ne cum iis quidem qui cum impiis communicant. Qui autem communio non sit, si tali in loco sedere, atque a talibus cibum accipere oporteat? Non est ita. Tametsi quisquam ibi non sedeat, si tamen inde alatur, præbitio ipsa et acceptio communionem efficiet. Dicit enim Apostolus: *Scitis et vos, Philippenses, quod quando profectus sum a Macedonia, nulla mihi Ecclesia communicavit in ratione dati et accepti, nisi vos soli, quia et Thessalonicam semel et bis in usum mihi misistis* [67]. Si ergo semel et bis accipere, communionem appellavit lux mundi; semper accipere quis recte sentiens non refugiat tanquam lumini contrarium?

Oportet autem sanctitatem tuam modeste et humiliter Patri admonitiones suggerere; ac, si quidem persuasum ei fuerit, lucrati Patrem sumus: sin minus, quod tutum nobis est non abjiciamus. De infantibus autem qui ab his vel ab illis baptizantur, integram epistolam, quam ad eum ipsum qui criminatus est de eadem re exaravi, ad reverentiam quoque tuam misi, supervacaneum ratus bis de eadem re frustra loqui. Sic igitur humilis ego sentio: sic sentio, et sanctos ita sentire video: ut quisque autem sentiet, sic inveniat. Fortasse autem dixerit qui pascitur, se a recte sentiente, quique pœnitentiam suscepit, accipere: sed non ita est. Quandiu vero retinet episcopatum, etsi non sacrificat, nec sacris participet. Vera autem pœnitentia, episcopatum abdicare, et procul abire, quod quidam fecerunt; a quibus accipere innoxium est; cum quibus et vesci fas est. Aliud dicere non habeo, nisi hortari te ut ores pro humilitate mea; non solum ut recte loquar, verum etiam ut recte me in factis ipsis geram.

PK' (16). — *Νικήτᾳ τοποτηρητῇ.* [χνς'.]

CXX. — *Nicetæ locum tenenti.*

Pro muneribus ab illo missis gratias agit, ac monita salutaria rependit.

Ἐπειδὴ ἐδωροφόρησεν ἡμῖν ἡ φιλέντολός σου δεξιά, τοῦτο κἀκεῖνο, δέσποτα, δέξοιτο καὶ τὰ πρὸς ἡμῶν τῶν εὐτελῶν. Αἱ ἡμέτεραι, ἀποστολαί, προσευχαί, εὐχαριστίαι, εἴ δέ τι καὶ ἕτερον δεῖ προστεθεῖναι, νουθεσίαι. Καὶ τίνες αὗται; φοβεῖσθαι ὑμᾶς τὸν Θεόν, πίστιν ἔχειν ὀρθήν, ἀπέχεσθαι σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν, πορνείας, μοιχείας, ἀκαθαρσίας, πάσης ἄλλης ἀσελγείας· αἰρεῖσθαι δὲ τὰ θεῖα πράττειν, ἐλεεῖν πτωχόν, φείδεσθαι δούλων, ὀρέγειν χεῖρα τῷ πλησίον, ταπεινοφρονεῖν, συνεσταλμένον εἶναι, καὶ

Quandoquidem his illis muneribus nos, domine, mandatorum amans dextera tua cumulavit, accipiat vicissim quæ a nobis vilibus proficiscuntur. Munera nostra sunt preces, gratiarum actiones, et, si quid præterea est addendum, admonitiones. Et quænam hæ? Timere vos Deum, fidem rectam tenere, abstinere a desideriis carnalibus, fornicationis, adulterii, impuritatis, omnis alterius impudicitiæ; malle autem divina exsequi, pauperum misereri, servis parcere, manum præbere proximo,

[66] Psal. CXL, 5. [67] Philipp. IV, 15, 16.

NOTÆ.

(16) In cod. Reg. ρλα'.

Digitized by Google

humilia sentire, colligere se, nec effusum esse licentia sensuum, per quos peccati mors ascendit; paucis contentum esse, *non inebriari vino, in quo*, ut loquitur Apostolus, *est luxuria*[68]; non studere avaritiæ[69], in qua radix est malorum omnium; assiduum esse in orationibus, in lectionibus, in psalmodiis, in mortis meditatione, in qua est animæ compunctio cum lacrymis. Lacrymarum enim est præsens vita, o Christiani, sed non risuum. Nullo modo jurare, nec venerandum Dei nomen in juramentis usurpare : salvari enim qui jurat non potest. Immunem esse ab odio Cainitico, ab exitiosa detractione, ab odio Dei inimico, a convicio quod excludit a regno cœlorum : regem honorare ac parentes : conjugem ut seipsum diligere ; nec aliud fornicarium latus cognoscere, in quo ira est Dei : *Fornicatores enim et adulteros judicabit Deus*[70]. Filios secundum Deum instituere, et exemplum se illis ad prudentiam præbere; et alia quæcunque ad animæ salutem præcepta sunt. Hæc sunt, domine, quæ egregiis muneribus tuis rependimus : quæ ne spreveris, tametsi ab inhonoro capite profecta sint. Dei enim mandata pluris facienda sunt quam omne aurum et lapis pretiosus.

μὴ διακεχυμένον ταῖς αἰσθήσεσι, δι' ὧν θάνατος ἁμαρτίας ἄνεισιν, αὐταρκείας ἔχεσθαι, *μὴ μεθύσκεσθαι οἴνῳ, ἐν ᾧ ἐστιν*, ἀποστολικῶς εἰπεῖν, *ἀσωτία* · μὴ φιλαργυρεῖν, ἐν ᾧ ἡ ῥίζα πάντων τῶν κακῶν ἐστι · σχολάζειν ἐν δεήσεσιν, ἐν ἀναγνώσεσιν, ἐν ψαλμῳδίαις, ἐν μερίμνῃ θανάτου, ἐφ' ᾗ κατάνυξις ψυχῆς καὶ δάκρυα. Δακρύων γὰρ ὁ παρὼν βίος, ὦ Χριστιανοί, ἀλλ' οὐ γελώτων. Μηδαμῶς ὀμνύειν · μηδὲ ὅρκιον τὸ πολύτιμον ὄνομα τοῦ Θεοῦ διὰ στόματος φέρειν · οὐ γὰρ ἔστι τὸν ὀμνύοντα σωθῆναι. Καθαρεύειν φθόνου τοῦ Καΐνου, καταλαλιᾶς τῆς ὀλεθρίου, μίσους τοῦ ἐχθροθέου, λοιδορίας τῆς ἔξω τιθείσης βασιλείας οὐρανῶν · τιμᾷν τὸν βασιλέα, τοὺς γεννήτορας · ἀγαπᾷν ὡς ἑαυτὸν τὴν ὁμόζυγον, καὶ μὴ γνωρίζειν ἄλλην πλευρὰν πορνικὴν, ἐφ' ᾗ ὀργὴ Θεοῦ. *Πόρνους γὰρ καὶ μοιχοὺς κρινεῖ ὁ Θεός*. Παιδεύειν ἐνθέως τὰ τέκνα, καὶ ἑαυτὸν ὑπόδειγμα τιθέναι τῆς αὐτῶν συνέσεως · καὶ ὅσα ἄλλα ὁ τῆς ἐντολῆς λόγος ἀπαιτεῖ εἰς σωτηρίαν ψυχῆς. Ταῦτα, ὦ δέσποτα, ἀμειπτήρια τῶν καλῶν σου παροχῶν · ἃ μὴ ἀτιμάσοις, κἂν ἐξ ἀτίμου στόματος προήχθη. Θεοῦ γὰρ ἐντολαὶ παντὸς χρυσίου καὶ λίθων πολυτίμων τιμαλφέστεραι.

CXXI. — *Thomæ patriarchæ Hierosolymitano.*

ΡΚΑ' (17). — *Θωμᾷ πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων.* [χνζ'.]

Gratias agit pro acceptis ab ipso litteris : tum laudat quod Christi causam adversus Iconomachos defenderit. (Baron. an. 821, n. 55.)

Quanto nos humiles affecti fuerimus gaudio ex sapientissima qua nos per epistolam dignati estis allocutione, perspicere potest suprema beatitudo vestra : quippe qui apostolico gradu supereminentes, et fratris Domini per legitimam successionem personam gerentes, vel solo affatu honorare nos ingloriosos merito poteratis : nedum tantarum laudum fastigiis, a quibus nos tam longe absumus, ut pene arbitrari non ausimus de nobis dicta hæc a vobis fuisse : ac ne ullius quidem ex iis qui fortiter se gesserunt esse hæc encomia, sed divinissimi antistitis nostri, in quem merito conveniat quælibet cujuscunque laudationis oratio. Sed qui aliter patefacta fuisset benignitas vestra divinæ æmula, nisi paternis affectibus splendide esset prodita : sicut et solis lux erumpens radiis diffunditur? Qui aliter unanimis et conspirans nobiscum sensus agnosceretur; nisi ab iis secerneretur, qui ad adversarios, qualescunque illi sint, sponte defecerunt? De quibus, etsi audacius sit a nobis, æquum tamen est dici, quid tandem? quod ebulliente hæresis persecutione conveniebat sublimium sedium antistites, tanquam Spiritus adjutores, et apostolicis institutionibus plenos, fraterno animo commoveri, manum pro veritate certantibus compatiendo porrigere. *Si quid enim*, ait, *patitur unum*

Ἥλικον ἤσθημεν οἱ ταπεινοὶ τῆς διὰ τοῦ γράμματος πανσόφου ὑμῶν προσφωνήσεως ἠξιωμένοι, συνορᾷν πάρεστι τῇ κορυφαίᾳ ὑμῶν μακαριότητι · οἵγε τῷ ἀποστολικῷ βαθμῷ ὑπερανεστῶτες, καὶ τὸ τοῦ ἀδελφοθέου δι' ἐννόμου διαδοχῆς ἐπέχοντες πρόσωπον, καὶ ψιλῇ προσρήσει τιμᾷν ἔχοιτε τοὺς καθ' ἡμᾶς ἀγεράστους, κατὰ τὸ εἰκός · μὴ ὅτιγε τηλικούτων ἐπαίνων ὑψώμασιν · ὧν ἡμεῖς τοσοῦτον ἀποδέομεν, ὡς μικροῦ δεῖν μηδὲ τολμᾷν οἴεσθαι περὶ ἡμῶν ὑφ' ὑμῶν ταῦτα λελέχθαι · ἀλλ' οὐδέ τινος τῶν ἀνδρικῶν εἶναι τὰ ἐγκώμια · ἦγουν τοῦ θεσπεσιωτάτου ἡμῶν ἀρχιποίμενος · ἐφ' ᾧ πᾶς καὶ παντὸς ὁ τῆς εὐφημίας εἰκότως ἀνάπτοιτο λόγος. Ἀλλὰ πῶς ἂν ἄλλως τὸ θεομίμητον ὑμῶν καὶ εὐσυμπάθητον ὑπεδείκθη · μὴ οὐχὶ ταῖς Πατρικαῖς διαθέσεσι θριαμβευόμενον · ὡς καὶ ἡλίου ἔξαλμα ἀκτῖσι κατασπειρόμενον; Πῶς δ' ἂν ἑτέρως τὸ σύμψυχον ἡμῖν καὶ ὁμόγνωμον ἐγνωρίσθη · μὴ οὐχὶ πρὸς τοὺς τοῖς ἐναντίοις ὁποῖοί ποτε ἦσαν αὐτομολήσαντας διακρινόμενον; ἐφ' οἷς εἰ καὶ τολμηρὸν, πρὸς ἡμῶν ὅμως ἐνδικόν ἐστι φάναι · Τί τοῦτο; ὅτι τῆς αἱρέσεως διωκτικῶς ἀναπαφλασάσης, ἐχρῆν τοὺς τῶν ὑψηλῶν θρόνων ἐξόχους, ὡς τοῦ Πνεύματος συμμάχους, καὶ τῶν ἀποστολικῶν ὑποθηκῶν ἐμπλέους, συγκινηθῆναι φιλαδέλφως, χεῖρα ὀρέξαι τοῖς ὑπὲρ ἀληθείας κάμνουσι συμπαθοπρεπῶς. *Εἴτε γὰρ*, φησὶ, *πάσχει ἓν*

[68] Ephes. v, 18. [69] I Tim. vi, 10. [70] Hebr. xiii, 4.

NOTÆ.

(17) In cod. Reg. ρλβ'.

Digitized by Google

μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη· εἴτε δοξάζεται ἓν μέλος, συγχαίρει πάντα τὰ μέλη· κεφαλῆς δηλαδὴ οὔσης τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὅλου σώματος Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν.

membrum, compatiuntur omnia membra : sive gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra [71] ; quia nimirum caput est totius ecclesiastici corporis Christus, verus Dominus ac Deus noster.

Ὅπερ ὁ τῆς Δύσεως ἀποστολικὸς πεπραχὼς ὅσον ὤνησε, τίδεῖ καὶ λέγειν ; ἐπιῤῥώσας μὲν τὰ τῶν ἐνισταμένων ὅτι μάλιστα φρονήματα. Εἴπερ καὶ σμικρὰ ῥοπὴ σθένος ἐμποιεῖν εἴωθε τῷ κάμνοντι, ἐπιῤῥαπίσας δὲ τῷ πνευματοκινήτῳ ἐλεγμῷ τῶν ἀσεβούντων τὰ φρυάγματα· οὗ τί ἂν γένοιτο σωτηριωδέστερον ; οἷς δὲ τοῦτο ποιεῖν ἐξὸν, οὐτίποτε ποιήσασι, τοὐναντίον δὲ, οὐκ ἔχω λέγειν ὁ τάλας, αἰδοῖ τοῦ τῆς μακαριότητος ἡμῶν ἀγγέλου, ὅσον ἂν εἴη τὸ κατηγόρημα. Ἀλλ' ἐκεῖνα μὲν πέρας εἴληφεν, οἷον καὶ ἐξήκουσται ἅπασι· τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ ἐκ ποδῶν ποιήσαντος τὸν ἁλιτήριον δράκοντα, καί γε θανάτῳ ἐξαισίῳ καὶ τῆς ἀποστασίας ἐνδίκῳ. Οὐ μὴν τὰ παρόντα καθὼς ὑπετόπασέ πως. Ὅτι ὁ μὲν χειμὼν παρῆλθεν οὐτίποτε δὲ τὸ ποθούμενον ἔαρ· ἦ ὅσον αἰθρίαν τινὰ ὑπαυγάσαι, καὶ τήνδε διὰ τὸ ἀπ' ἠοῦς νέφος. Ἀρκεῖν γὰρ ἡγοῦμαι ἐπὶ τῆς εἰκόνος ἐᾶσαι τὸν λόγον, μήτε τῆς ὑμῶν μεγαλονοίας ἐνδεομένης μαθήσεως· μήτ' αὖ τοῦ καιροῦ ἐπιτρέποντος φαίην ἐκδηλότερα. Οὗ χάριν καὶ αἱ ἱεραὶ ὑμῶν κεραῖαι ἀνεπίδοτοι. Πῶς γὰρ ἂν καὶ ἐπεδόθησαν, ἡμῶν τῶν εὐτελῶν ὧδέ που πορρώτερω τοῦ ἄστεος παρεῤῥιμμένων· ὥσπερ καὶ ἄλλων ἀλλαχῇ τῶν δεδιωγμένων ; Καὶ γοῦν καὶ λογίαι, ὥσπερ ἐποθοῦμεν, οὕπω ἐγένοντο· πλὴν ἡ γενομένη ὡς ἐν τῷ ἐμβολιμαίῳ πιττακίῳ δεδήλωται· τῶν ἐπιδωσάντων, εἰληφέναι μᾶλλον ἢ προέσθαι χάριν ὁμολογούντων· ὅτι ἠξίωνται κοινωνίαν τινὰ σχεῖν ἐν τοῖς ἁγιωτάτοις τόποις, ἐφ' οἷς τὸ μέγα τῆς εὐσεβείας ἀπετελέσθη μυστήριον, Θεὸς ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς ὀφθεὶς εἴδει.

Quod Occidentis apostolicus cum præstitisset, quantum profuerit, quid attinet dicere ? partim quidem certantium mentes summopere confirmans : siquidem exiguum momentum vim et robur fessis et laborantibus addere solet : partim impiorum fremitus a Spiritu profecta reprehensione compescens : quo quid fieri potuit salutarius ? Contra vero qui idem facere cum possent, minime præstiterunt, dicere miser vereor propter angeli beatitudinis vestræ reverentiam, quanta illis debeatur reprehensio. Verum hæc ita, ut omnes audierunt, finem cepere, Deo bono funestum draconem exterminante, et quidem atroci morte et apostasiæ congruente. Nec tamen eo loco sunt usquequaque præsentia quo suspicatus es. Quoniam hiems quidem transiit, nondum tamen adest ver exoptatum, nisi quatenus serenitas quædam affulget, et hæc per nebulum ab aurora. Sufficit enim, opinor, imagine adumbrari orationem : quia nec doceri opus est prudentiam vestram, neque ego, vel si tempus permitteret, clariora dicerem. Quæ etiam causa fuit cur sacri apices vestri erogatione pecuniarum caruerint. Qui enim illam accepissent a nobis nullius pretii hominibus qui in hunc locum procul ab urbe ejecti sumus, sicut et alio alii ex iis qui persecutionem sunt passi ? Ita ne collectæ quidem quemadmodum cupiebamus factæ sunt, præter eam de qua in scheda litteris inserta indicatum est : iis qui contulerunt, accepisse potius gratiam quam dedisse profitentibus ; quod digni fuerint qui sanctissimis locis communicarent, in quibus magnum pietatis mysterium peractum est, Deus in specie nostra apparens.

Ὦ τοῦ παναῤῥήτου θαύματος ! Ὅνπερ ἐγγεγραμμένον κἀν τῇ Γραφῇ, πατροπαραδότως, ἤτοι θεοκηρύκτως, ἡμεῖς, μᾶλλον δὲ ἡ ὑπ' οὐρανὸν, ὁμολογοῦμέν τε καὶ προσκυνοῦμεν, ἐξ αὐτῆς βαλβίδος τοῦ κηρύγματος. Οὐ γὰρ ἂν ἄλλως ὁμολογηθεῖεν Χριστὸς, ὡς οἱ μακαριώτατοι διδάσκετε, ἤρνηνται δὲ Ἰουδαϊκῶς οἱ δυσώνυμοι Εἰκονομάχοι, ὡς ὑπὸ πνεύματος πονηροῦ ἐνεργούμενοι. Καὶ ὃν ταῖς θεοκλινέσι προσευχαῖς ἵλεω ποιήσειας, ὦ θεία καὶ ἱερὰ κεφαλὴ, ἐκτρέψαι τὴν λαοπλάνον αἵρεσιν, ἀνάψαι ὀρθοδοξίας ἥλιον· εἶτα καὶ ἡμᾶς τοὺς ἐν τέκνοις σου τελοῦντας ἐλαχίστους περιποιήσασθαι, ἑπομένους τῷ μακαριωτάτῳ Πατρὶ καὶ ἀρχιερεῖ ἡμῶν. Εἶεν. Τοὺς ἐξυπηρετουμένους ὑμῖν Πατέρας καὶ κλεινοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν, ἐγώ τε καὶ ὁ ἐμὸς ἀδελφὸς, Θεσσαλονίκης ὁ θεοφιλέστατος ἀρχιεπίσκοπος, πλεῖστα προσαγορεύομεν. Ἐπὶ γὰρ τῷ ἁγίῳ σου προσώπῳ, πρὸ τῶν ποδῶν σου, μᾶλλον εὐλογηθῆναι ἄμφω, καὶ ὅσοι τῶν σὺν ἡμῖν, εἰπεῖν πρεπωδέστερον.

O ineffabile prorsus miraculum ! Quem quidem etiam pictura expressum, paterna traditione, seu potius divina voce nos, vel potius orbis universus, confitemur et adoramus ab ipso prædicationis exordio. Aliter enim non confiteremur Christum : sicut vos beatissimi docetis, negant vero Judæorum more detestabiles Iconomachi, tanquam a malo spiritu agitati. Quem ipsum tu acceptissimis Deo precibus propitium reddas, o divinum et sacrum caput : ut populi seductricem hæresim profliget, fideique orthodoxæ solem accendat : deinde et nos qui minimi in filiis tuis sumus, foveat, beatissimi Patris et præsulis nostri vestigiis inhærentes. Ita sit. Eos qui ministrant vobis patres præclarosque fratres nostros, ego et frater meus Thessalonicæ archiepiscopus Deo charissimus plurimum salutamus. Coram sancta enim facie tua, ante pedes tuos, benedictionem accipere nos ambos et quotquot nobiscum sunt, multo convenientius dicatur.

[71] I Cor. xii, 26.

Digitized by Google

CXXII. — *Theodoro hospitalario.* PKB' (18). — *Θεοδώρῳ ξενοδόχῳ.* [χνή'.]

Rogatus exponit quæ sint hominis Christiani officia.

En tibi, domine, litteras quas petis, et absolve nos ab accusatione. Cur vero, dices, non citius? Quia pudor nobis erat, vel hortando, vel docendo reverentiam tuam alloqui. At quia desideras, accipe, amantissime. Nihil ergo aliud est verus Christianus, quam imitamentum et signaculum Christi: cum illi conciliari sic debeat, ut membra singula capiti, et palmes viti. Dominus quippe ipse dixit: *Ego sum vitis, vos palmites*[72.73]. Et rursum Apostolus: *Vos estis corpus Christi, et membra de membro*[74]. Fructum ergo feramus, domine, uvas virtutum, et ne infructuosi simus. Ait enim Dominus: *Omnis palmes qui non facit fructum bonum, excidituri, et in ignem mittitur*[77], gehennæ videlicet. Formidabiles minas pertimescamus: glorificemus Deum in corpore nostro et in spiritu nostro. Præ- B ipit iterum Apostolus; ejus enim etiam sunt ista: *Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit*[78]! Sic observemus. Amemus uxores nostras sicut corpora nostra; et impudica corpora non amabimus. *Uxor*, inquit, *virum timeat*[79]. Amori enim metum miscens, rectam vitam ducet. *Filii, obedite parentibus*, ut rursum dicit[80]. Justum enim est parentes honorari et in senio sustentari a filiis. Ipsi enim illis secundum Deum auctores sunt vitæ. Et: *Benedictio patris firmat domos filiorum; maledictio autem matris eradicat fundamenta*[81]. Et: *Patres*, rursus ait, *nolite ad iracundiam provocare filios vestros: sed educate illos in disciplina et correptione Domini*[82]. Itaque parentum opus est pacare C filios, instruere et formare illos charactere pietatis. Quid reliquum? servos subjici dominis cum timore et tremore, sine dolo, et forti animo: sed et dominos remittentes minas, æquali cura omnes intueri, scientes unum esse omnium Dominum Deum[83]. Et hic quidem est servitus, sicut et nuptiæ: in futuro autem sæculo utraque cessabunt: omnesque unum erunt, sicut angeli.

Ἰδοὺ, δέσποτα, τὸ γράμμα ἀπαιτοῦντι, καὶ ἀπόλυσον ἡμᾶς τῆς ἐγκλήσεως. Διὰ τί δὲ, φαίης, μὴ τάχιον; Ὅτι αἰδουμένως εἴχομεν νουθετικῶς τῇ τιμιότητί σου προσφέρειν τὸν λόγον. Ἐπεὶ ποθοῖης, δέξαι, προσφιλέστατε. Οὐδὲν οὖν ἄλλο ἐστὶν ὁ ἀληθὴς Χριστιανὸς, ἢ Χριστοῦ μίμημα καὶ ἀποσφράγισμα· τοσοῦτον ὀφείλων οἰκειοῦσθαι αὐτῷ, ὡς ἔχει μέλος ἕκαστον πρὸς κεφαλὴν, καὶ κλῆμα πρὸς ἄμπελον. Αὐτὸς γὰρ ὁ Κύριος εἴρηκεν· *Ἐγώ εἰμι ἡ ἄμπελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα.* Καὶ πάλιν ὁ Ἀπόστολος· *Ὑμεῖς ἐστε σῶμα Χριστοῦ, καὶ μέλη ἐκ μέρους.* Καρποφορήσωμεν οὖν, ὦ δέσποτα, τοὺς τῶν ἀρετῶν βότρυας, καὶ μὴ ἄκαρποι ὦμεν. Φησὶ γὰρ ὁ Κύριος· *Πᾶν κλῆμα μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν, ἐκκόπτεται, καὶ εἰς πῦρ βάλλεται,* τὸ τῆς γεέννης δηλαδή. Φοβηθῶμεν τὴν φοβερὰν ἀπειλήν· δοξάσωμεν τὸν Θεὸν ἐν τῷ σώματι ἡμῶν καὶ ἐν τῷ πνεύματι ἡμῶν. Κελεύει πάλιν ὁ Ἀπόστολος· αὐτὸς γὰρ καὶ ταῦτα· *Ἆρας οὖν τὰ μέλη Χριστοῦ, ποιήσω πόρνης μέλη; Μὴ γένοιτο!* Οὕτω φυλαττώμεθα. Ἀγαπῶμεν τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας, ὡς τὰ ἑαυτῶν σώματα· καὶ οὐκ ἐρασθησόμεθα ἀσελγοῦς σώματος. *Ἡ γυνὴ*, φησὶν, *ἵνα φοβῆται τὸν ἄνδρα.* Τῷ φιλτρῳ γὰρ τὸν φόβον κιρνῶσα, ἄριστον βιώσεται βίον. *Τὰ τέκνα, ὑπακούετε τοῖς γονεῦσιν*, ὥς φησι πάλιν. Δίκαιον γὰρ τοὺς γονέας τιμᾶσθαι καὶ γηροκομεῖσθαι ὑπὸ τῶν παίδων. Αὐτοὶ γὰρ αἴτιοι μετὰ Θεὸν τοῦ εἶναι αὐτοὺς εἰς φῶς. Καὶ· *Εὐλογία πατρὸς στηρίζει οἴκους τέκνων· κατάρα δὲ μητρὸς ἐκριζοῖ θεμέλια.* Καὶ· *Οἱ πατέρες*, πάλιν φησὶ, *μὴ παροργίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν· ἀλλ' ἐκτρέφετε αὐτὰ ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ Κυρίου.* Ὥστε καὶ γονεῦσιν ἔργον, εἰρηνεύειν τὰ τέκνα, στοιχειοῦν καὶ πλάττειν εὐσεβείας χαρακτῆρι. Τί λοιπόν; δούλους δεσπόταις ὑποτάττεσθαι μετὰ φόβου καὶ τρόμου· ἁδόλως καὶ εὐψύχως· ἀλλὰ καὶ τοὺς δεσπότας ἀνιέντας τὰς ἀπειλὰς, ἰσομοιρίᾳ φροντίδος τοὺς πάντας ὁρᾷν· εἰδότας ὅτι εἷς Κύριος πάντων, ὁ Θεός. Καὶ ἓν δὲ μὲν ἡ δουλεία ὡς καὶ ὁ γάμος· ἐν δὲ τῷ μέλλοντι B αἰῶνι, τῶν ἀμφοτέρων ἀναίρεσις· οἱ πάντες δὲ ἐν ὥσπερ οἱ ἄγγελοι.

Quamobrem quicunque vult salvus fieri, vigilare debet ut juxta præceptum vivat: non juret, non extollatur, non rideat, non delicietur, non ludat, non excandescat, non fornicetur, non inebrietur, non congreget aurum: sed quid? oret, lugeat, hymnos cantet, mandata pro viribus servet, paucis sit contentus, humilia sapiat, proximum diligat, non loquatur adversus fratrem, non invideat, non succenseat, paratus sit semper ad subeunda pro recto discrimina: præter bonum Deum, alium in terra non formidet: regi subjectus sit in iis in quibus Dei mandatum non violatur: honoret magistratus tanquam disciplinæ administros: gaudeat in Domi-

Διὰ τοῦτο γρηγορητέον παντὶ τῷ θέλοντι σωθῆναι κατ' ἐντολὴν ζῆν· μὴ ὀμνύειν, μὴ μετεωρίζεσθαι, μὴ γελᾷν, μὴ τρυφᾷν, μὴ παίζειν, μὴ θυμοῦσθαι, μὴ πορνεύειν, μὴ μεθύειν, μὴ θησαυρίζειν χρυσόν· ἀλλὰ τί; προσεύχεσθαι, προσκλαίειν, ὑμνολογεῖν, ἐντολοποιεῖν κατὰ τὸ δυνατὸν, ὀλιγαρκεῖσθαι, ταπεινοφρονεῖν, ἀγαπᾷν τὸν πλησίον, μὴ καταλαλεῖν ἀδελφοῦ, μὴ φθονεῖν, μὴ ὀργίζεσθαι· ἕτοιμον εἶναι ἀεὶ πρὸς τοὺς ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοῦ κινδύνους, μὴ φοβεῖσθαι πλὴν Θεοῦ τοῦ ἀγαθοῦ, ἄλλον ἐπὶ γῆς· ὑποτάττεσθαι βασιλεῖ ἐν οἷς ἐντολὴ Θεοῦ οὐ παραβλάπτεται· τιμᾷν ἄρχοντας ὡς διακόνους εὐταξίας· χαίρειν ἐν Κυρίῳ πάντοτε· κἂν σύμβασις εἶεν λυπηρῶν, εὐχα-

[72.73] Joan. xv, 5. [74] I Cor. xii, 22. [77] Matth. vii, 19. [78] I Cor. vi, 15. [79] Ephes. v, 33. [80] Ephes. vi, 1. [81] Eccli. iii, 11. [82] Ephes. vi, 4. [83] ibid. 5-9.

NOTÆ.

(18) In cod. Reg. ρλγ'.

Digitized by Google

ριστεῖν Κυρίῳ ἐφ' οἷς ἂν οἰκονομῇ τὰ κατ' αὐτόν. Ταῦτα ὡς ἐν ὀλίγοις ὑπέμνησα τὴν εὐλογημένην σου ψυχήν· ἵνα γνωρίσω ὡς φιλῶν εἰμι τὸν ἐμὸν ὁμώνυμον, καὶ εὐσεβῆ ἄνδρα, καὶ φίλον διάπυρον. Ἐὰν δὲ ἔτι ζῶμεν, ἔτι λαλήσομεν, ἔτι παρακαλέσομεν, ἔτι συμβουλευσόμεθα πάντα δεύτερα ἡγήσασθαι τῆς Θεοῦ ἀγάπης. *Τί γὰρ ὠφελήσει ἄνθρωπον, ἐὰν ὅλον τὸν κόσμον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ;* Οὗ φύγοιμεν· εὕροιμεν δὲ ἔλεος ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, καὶ τὸ μετὰ Θεοῦ γενέσθαι ἐν χαρᾷ ἀνεκλαλήτῳ εἰς τοὺς αἰῶνας.

A no semper : et, si molesta quæpiam accidant, gratias Domino agat, quoque modo res ipsius disponat. Hæc paucis suggessi benedictæ animæ tuæ : ut ostendam amare me cognominem meum, piumque virum, et amicum ardentem. Quod si adhuc vivemus, adhuc loquemur, adhuc hortabimur, adhuc suadebimus, ut omnia inferiora ducas amore Dei. *Quid enim proderit homini si universum mundum lucretur, animæ vero detrimentum patiatur*[84] ? Quod fugiamus : ut inveniamus misericordiam in die judicii, et cum Deo simus in gaudio inenarrabili in sæcula.

ΡΚΓ' (19). — *Εὐφροσύνῃ ἡγουμένῃ.* [χξα'.]

CXXIII. — *Euphrosynæ præpositæ.*

Monasterio præpositam hortatur ut eo munere sancte ac præclare fungatur.

Ἀκηκοὼς καὶ νῦν ὅτι παρεμυθήθη σου ἡ τιμιότης ἀπὸ τοῦ περὶ τὴν μακαρίαν μητέρα πάθους, εὐχαρίστησα τῷ Κυρίῳ· ὃς ἐγνώρισέ σε καὶ φιλομήτορα γνησιεύουσαν, καὶ φιλόθεον ἀριστεύουσαν· τὸ μὲν διὰ τοῦ ἀγαπητικοῦ λυπηροῦ· τὸ δὲ διὰ τοῦ συμμετρημένου παρακλητικοῦ· ἐξ ὧν ἀποδέδεικται, ὅτι καὶ μητέρα καὶ Θεὸν ἠγάπησας. Ἀλλὰ δεῦρο, κυρία, χαίρουσα καὶ τρέμουσα βάδιζε τὴν ὁδόν σου· χαίρουσα μὲν, ὅτι ἠξίωσαι τοιαύτης μητρὸς θυγάτηρ χρηματίσαι· τρέμουσα δὲ, ὅτι τὸ τῆς προστασίας φροντιστήριόν σοι πάρεστιν· οὗ οὐχ ὁ τυχὼν ἀγών, οὐδὲ εὐκαταφρόνητος ὁ μισθός· ἀλλὰ καὶ λίαν ἀμφοτέρωθεν τὸ ὕψωμα τοῖς νοῦν ἔχουσι. Σὺ οὖν ὡς ἐχέφρων, ὡς συνετὴ, ὡς μητρόθεν ἠγμένη ἐν Πνεύματι, ἄριστον βίον καὶ κεκανονισμένον διέλασον· τύπον ἑαυτὴν προθεῖσα ἀγαθοεργίας ταῖς ἀδελφαῖς. Μὴ νυστάξῃ τὸ ὄμμα τῆς καρδίας σου ἀπὸ φυλακῆς τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. Μὴ βύσῃς τὸ οὖς τῆς ψυχῆς εἰσακούειν φωνῆς διδασκαλικῆς· διδασκομένη καὶ διδάσκουσα· φωτιζομένη καὶ φωτίζουσα· χειραγωγουμένη καὶ χειραγωγοῦσα· προσαγομένη Θεῷ καὶ προσάγουσα. Ἀκουστὸν εἴη τὸ ὄνομά σου ἐν ἀγαθῇ πολιτείᾳ· ὡς ἂν δοξάζηται Θεὸς ἐν σοὶ καὶ ἐν τῇ μονῇ σου· μὴ χυδαιουμένη κατὰ τὴν τῶν πολλῶν χλιαρότητα, ἀλλ' ἀκριβαζομένη κατὰ τὴν διαταγὴν τοῦ Πνεύματος, ἐν ἑνὶ φρονήματι, ἐν ἑνὶ θελήματι, ἐν μιᾷ καρδίᾳ τε καὶ ψυχῇ, μιμήσει τῶν ἐν ἀποστολικαῖς Πράξεσιν ἱστορουμένων ἁγίων. Ἦν γὰρ, φησὶ, *πάντων μία ψυχὴ καὶ καρδία· καὶ οὐδείς τι τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ ἔλεγεν ἴδιον εἶναι.*

B Cum nunc quoque audivi dolorem, quem reverentia tua ex beatæ matris obitu ceperat, mitigatum esse ; egi Domino gratias, qui te et in matris amore sinceram agnovit, et in Dei amore præcellentem : illud quidem per amoris plenam tristitiam, hoc vero per congruentem consolationem : ex quibus patuit quod et matrem et Deum amaveris. Sed age, domina, gaudens et tremens viam tuam insiste : gaudens quidem, quod talis matris filia dici mereueris : timens vero, quia tibi monasterii præfectura incumbit, cujus non leve certamen est, nec merces contemnenda, sed sublime utrumque apud eos qui recte sapiunt. Tu ergo ut sapiens, ut prudens, tanquam a matre in spiritu educta, vitam age quam optimam et regularem : teipsam sororibus in exemplum recte agendi proponens. Vigilet cordis tui oculus ad custodiam mandatorum Dei. Ne obtures aurem animæ ad audiendam vocem docentis : discens et docens, lumen accipiens et illuminans, manuducta et manuducens, oblata Deo et offerens. Celebre sit nomen tuum in bona conversatione, ut glorificetur Deus in te et in monasterio tuo : neque illud dissolvatur per multarum tepiditatem, sed diligenter in officio maneat juxta directionem Spiritus, in uno sensu, in una voluntate, in uno corde et anima, ad exemplum sanctorum, qui in Actibus apostolicis memorantur. *Erat* enim, inquit, *omnium anima una et cor unum : nec quisquam eorum quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat*[85].

C

D

Αὕτη ζωὴ ἁγαθὴ, αὕτη μερὶς Κυρίου· τοῦτο κοινόβιον ἀληθινόν. Οὗ δὲ οὐ ταῦτα, τοὐναντίον δηλονότι Ἠλίκη σοι χαρὰ καὶ δόξα, τιμιωτάτη, ἀλλὰ γὰρ καὶ τοῖς τέκνοις σου, ἀποστολικῶς πολιτεύεσθαι· πατροπαραδότως, ἄγεσθαι εὐγενοπρεπῶς! τοῦτο γὰρ εὐγένεια, θεαρέστως ζῆν, ἁγιοπρεπῶς πολιτεύεσθαι, γένος ὑμᾶς χρηματίζειν ἐκλεκτὸν, σπέρμα ἔντιμον, τίνος ; Θέκλης ἐκείνης τῆς πρωτομάρτυρος, Φεβρωνίας, Εὐπραξίας, τοῦ κατ' αὐτὰς ἱεροῦ καὶ μακαρίου καταλόγου. Εἰ γὰρ κόσμον κατελίπατε, εἰ γονεῖς

Hæc bona est vita, hæc portio Domini, hoc verum cœnobium. Ubi vero hæc non sunt, contrarium utique. Quanta lætitia et gloria tibi, reverendissima, et filiabus tuis, apostolice vivere, traditionem patritam retinendo nobiliter agere? Hæc enim est nobilitas, acceptam Deo vitam ducere, conversari ut sanctos decet, genus electum vos appellari, semen honorabile, cujusnam ? Theclæ illius protomartyris, Febroniæ, Eupraxiæ, et reliqui secundum illas sacri ac beati catalogi. Etenim si mundum

[84] Matth. xvi, 26. [85] Act. iv, 32.

NOTÆ.

(19) In cod. Reg. ρλε'.

Digitized by Google

reliquistis, si parentes abnegastis, si virginitatem elegistis, si Christo desponsæ estis, si regnum cœlorum adamastis, cur non studium vestrum curamque omnem ad hoc conferatis? gaudentes quod tali munere et Deo dignatæ estis, dignitate incomparabili : non dico secundum humana : umbra enim hæc sunt et somnia, quæ cum præsenti sæculo interibunt : sed secundum spiritualia : siquidem virginitas et paupertas inter maxima dona præcipuum. Quod si non exsatiantur qui in mundo sunt, et acquirunt inania et peritura : quam insaturabiles nos esse debemus in perpetuis et inenarrabilibus bonis? Utique hortor, utique obsecro : acquirite cœlestia, filiæ Dei estote, reginæ in cœlo gloriosæ, sponsæ Christi, Christi cohæredes, lux in mundo, sermo sanctus, conversatio laude digna : tu quidem, domina antistes et in Christo præsidens, et vos egregia pignora, filiæ supernæ Jerusalem, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria in sæcula. Amen.

A ἠρνήσασθε, εἰ παρθενίαν εἵλεσθε, εἰ Χριστῷ ἐνυμφεύθητε, εἰ βασιλείαν οὐρανῶν ἠγαπήσατε, τί μὴ πᾶσαν ὑμῶν τὴν σπουδὴν καὶ μέριμναν πρὸς τοῦτο ἔχοιτε, χαίρουσαι ὅτι τοιούτου θεοσδότου δώρου ἠξιώθητε, ἀξιώματος ἀνυπερβλήτου· οὐ λέγω κατὰ τὰ ἀνθρώπινα (σκιὰ γὰρ ταῦτα καὶ ὀνείρατα, καὶ τῷ παρόντι αἰῶνι συγκαταλυόμενα), ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰ πνευματικά· εἴπερ παρθενία καὶ ἀκτημοσύνη τῶν μεγίστων δωρεῶν τὸ ἐξαίρετον; καὶ εἰ ἀπληστεύονται οἱ κατὰ κόσμον μετασχεῖν τῶν ματαίων καὶ ἀπολλυμένων· τί καὶ πόσον ἡμεῖς ὀφείλομεν ἀκορέστως ἔχειν ἐν τοῖς ἀμηρύτοις καὶ ἀνεκλαλήτοις ἀγαθοῖς; Ναὶ, παρακαλῶ· ναὶ, ἀντιβολῶ, κατακτήσασθε τὰ οὐράνια· γένοισθε Θεοῦ θυγατέρες, βασιλίδες οὐρανοτίμητοι, Χριστοῦ νύμφαι, Χριστοῦ συγκληρονόμοι, B φῶς ἐν κόσμῳ, λάλημα ἅγιον, πολίτευμα ἀξιέπαινον. Σύ τε ἡ κυρία καθηγουμένη, καὶ ἐν Χριστῷ ἄρχουσα, ὑμεῖς τε αἱ καλλίτεκνοι θυγατέρες τῆς ἄνω Ἱερουσαλὴμ, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

CXXIV. — *Catechesis ad discipulos suos.*

ΡΚΔ' (20). — *Κατήχησις πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητάς.* [χξζ'.]

Horum contentiones inter se, et quædam alia castigat.

Catechesibus ego humilis operam do, non ostentationis studio, neque ex absurda mentis elatione, sed ex metu ac tremore, ex corde anxio et charitate, fratres patresque. Amantis siquidem signum est sollicite docere. *Argue*, inquit, *increpa, opportune, importune*[66]. Ad hæc, hortare, instrue, et quæcunque alia habet lex Dei ac præcipit. Quid ergo significare volumus his verbis? De petulantia; quod ad psalmodiam a piis et religiosis vocati, non sicut decet convenitis et noctem ducitis : sed in verborum contentionibus, primisque consessibus. Anticipasti tu, inquit, et me non exspectasti. Propriam cœnam sumpsisti, et me non advocasti. Ego chorum moderabor, et non tu, inquit. Atque hæc in Ecclesia : atque hæc audientibus illis qui invitarunt : ex quibus ira quidem divina invisibilis, dolor vero et offensio aperta invitantium. An potestatem non habetis, si quid molestiæ incidat, privatim accusandi mutuo, et quæ occurrunt conciliandi per satisfactionem et congruam humilitatem? Sed frater cum fratre contendit, irascitur, injuria afficit, indecenter se gerit in oculis omnium. O petulantiam? o alienum a monachis spectaculum! o divinarum legum contemptum!

Deinde causa præposito attribuitur. Talis, inquiunt, magistri tales et discipuli. Annon exosum me iis etiam qui in urbe sunt reddidistis? Annon præclarum nomen, quod in sancta fraternitate nostra celebratum fuit, in contrarium convertitur? Pugnatis et belligeratis : comeditis et bibitis, non

[66] II Tim. IV, 2.

Ἔργον ἐγὼ ὁ ταπεινὸς ἐργάζομαι ἐν ταῖς κατηχήσεσιν, οὐκ ἐξ ἐπιτηδεύματος φανητιασμοῦ, οὐδὲ ἀπὸ συνεπάρτως διανοίας ἀλλοκότου· ἀλλ' ἐκ φόβου καὶ τρόμου, ἐξ ἐπιπόνου καρδίας καὶ ἀγάπης, ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες. Εἴπερ ἀγαπῶντος δεῖγμα τὸ ἐπιμελῶς παιδεύειν. Ἔλεγξον, φησὶν, ἐπιτίμησον, εὐκαίρως, ἀκαίρως. Ἐπεὶ καὶ παρακάλεσον, νουθέτησον, ὅσα ἄλλα ὁ τοῦ Θεοῦ νόμος ἔχει καὶ διακελεύεται. Τί δὴ οὖν βούλεταί μοι ὁ λόγος ὑποδηλῶσαι; Περὶ ἀταξίας· ὅτι προσκαλούμενοι ὑπὸ εὐσεβῶν εἰς ψαλμῳδίας, οὐ κατὰ τὸ πρεπῶδες συναθροίζεσθε καὶ παννυχίζετε, ἀλλ' ἐν λογομαχίαις καὶ πρωτοκλισίαις. Προὔλαβες σὺ, φησὶ, κἀμὲ οὐκ ἀνέμεινας. Τὸ ἴδιον δεῖπνον ἔφαγες, κἀμὲ οὐ συνεκάλεσας. Ἐγὼ κανοναρχήσαιμι, ἀλλ' οὐ σὺ, φησί. Καὶ ταῦτα ἐν ἐκκλησίᾳ· καὶ ταῦτα ἀκουόντων τῶν κεκληκότων· ἐφ' οἷς ὀργὴ μὲν Θεοῦ ὁράτως· λύπη δὲ καὶ βλάβη ὁμολογουμένη τῶν κεκληκότων. Μὴ γὰρ χώραν οὐκ ἔχητε, εἰ καί τι γίνοιτο θλιπτικὸν, εἰς τὸ ἰδίᾳ ἐγκαλεῖν ἀλλήλοις, καὶ τὰ συμπίπτοντα καταλλάσσειν δι' ἀπολογίας καὶ τῆς δεούσης ταπεινώσεως; Ἀλλ' ἀδελφὸς μετ' ἀδελφοῦ μάχεται, ὀργίζεται, ὑβρίζει, ἀσχημονεῖ, ἐπὶ προσώπου πάντων. Ὦ τῆς ἀταξίας! ὦ τῆς ἀμονάχου θεωρίας! ὦ τῆς καταφρονήσεως τῶν θείων νόμων!

Εἶτα ἡ αἰτία ἐπὶ τὸν καθηγούμενον. Τοιούτου, φησὶ, διδασκάλου τηλικοῦτοι καὶ μαθηταί. Ἆρ' οὐχὶ μισητόν με πεποιήκατε καὶ τοῖς ἐν ἄστει; Ἆρ' οὐχὶ τὸ καλὸν ὄνομα τὸ ἐπικληθὲν ἐπὶ τῇ ὁσίᾳ ἀδελφότητι ἡμῶν, εἰς τοὐναντίον περιτρέπεται; Μάχεσθε καὶ πολεμεῖτε· τρώγετε καὶ πίνετε· οὐκ εὐλαβῶς, οὐχ

NOTÆ.

(20) In cod. Reg. ρλς'.

Digitized by Google

ἡσύχως, ἀλλ' ἀσέμνως, ἀλλ' ἀμονάχως. *Εἴτε οὖν* A *ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, εἴτε τί ποιεῖτε*, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, *πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε*. Ὑμεῖς δὲ οὐχ οὕτως, καὶ καταισχύνετε τὸ ἅγιον σχῆμα· σκανδαλίζετε τοὺς εὐλαβεῖς, μᾶλλον δὲ καὶ ἀνευλαβεῖς. Εἴθε ἠκούετο περὶ ἑνὸς ἑκάστου ὑμῶν. Ὁποῖον εὐλαβὲς πρόσωπον φέρει ὁ δεῖνα! Οὐὰ ἡλίκον τὸ σιωπηλὸν τοῦ δεῖνα! εὖγε τὸ ἀπαρρήσιαστον ἐκείνου· τοῦ δὲ τὸ τακτικόν· ἄλλου τὸ σεμνόψαλτον· ἑτέρου τὸ εὐπάντητον! Ταῦτα καὶ τοὺς ἔχοντας καλλύνει, καὶ τοὺς θεωροῦντας ὀνίνησι, τόν τε Θεὸν εὐφραίνει, κἀμὲ τὸν ἁμαρτωλὸν σεμνύνει. Νῦν δὲ κατὰ τὰς ἁμαρτίας μου ἀντίστροφα. Καὶ οὐ πάντων καθάπτομαι· ἐπεὶ πολλοὶ χάριτι Θεοῦ, οἵους ζητεῖ ὁ λόγος· ἀλλ' ἐκείνων τῶν ἐνισχημένων τῇ ἀπροσεξίᾳ. Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, μᾶλλον δὲ ἐντέλλομαι, ἀλλάξατε τὰ πονηρὰ ἤθη καὶ ἔθη, τοὺς τρόπους καὶ τοὺς λόγους· τὰ σχήματα καὶ τὰ στόματα. Ἐπεὶ τίς χρεία ἀντὶ ἀγαθοῦ πονηρίαν ὑποδεικνύειν τοῖς κλήτορσι, Θεόν τε λυπεῖν, κἀμὲ τὸν ἐλεεινὸν καταισχύνειν; Ἀκουσθήσομαι, ἀδελφοί μου, ἐπεὶ βοήσω πρὸς Κύριον ὁ ἀνάξιος. Ἔπειτα καὶ διαστελοῦμαι ἀπὸ τοῦ ἀπειθοῦντος. Ἁπλῶς δὲ λέγω τυχὸν καὶ ἀδιαφόρως φέρομαι· μὴ διαστέλλων τὸν ὅσιον ἀπὸ τοῦ ἀνοσίου. Ὑμεῖς Θεὸν οὐ φοβεῖσθε; Οὐχὶ δὲ περὶ ἀργοῦ ῥήματος δώσομεν λόγον; *Ὁ Θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκον*, ἀδελφοί. Ὃν φοβηθῶμεν, ᾧ ἀπὸ τοῦ δευρο δουλεύσωμεν ὁσίως· ἵνα κακίας ἁπάσης μέχρι καὶ ἀργολογίας ἀπεχόμενοι, ἀρετῆς δὲ ἐχόμενοι, κληρονόμοι γενοίμεθα ζωῆς αἰωνίου· φυγόντες τὰ ἠπειλημένα κολαστήρια τοῖς καταφρονηταῖς, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

reverenter et pacifice, sed inhoneste, sed contra morem monasticum : *Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive quid aliud facitis*, ait Apostolus, *omnia in gloriam Dei facite*[87]. Vos vero non sic : et ignominia afficitis sacrum habitum : verecundis offendiculo estis, imo potius inverecundis. Utinam de unoquoque vestrum audiatur : Quantam vultu modestiam præfert ille! O quantum silentii studium est illi! quanta modestia est istius, ordinis cura in hoc, in alio gravitas cantus, in alio comitas! Hæc et illos qui his præditi sunt ornant, et spectantes juvant, Deumque exhilarant, et me peccatorem honestant. Nunc vero, quod peccatis meis debetur, omnia contraria. Nec tamen omnes perstringo : quia per Dei gratiam multi sunt quales B exigit ratio : sed illos qui negligentia implicati sunt. Hortor ergo vos, aut potius præcipio : mutate perversos mores et consuetudines, modum agendi et loquendi, gestus atque oris habitum. Etenim quid juvat boni loco malitiam ostendere vocatoribus, Deumque contristare, et me miserum pudore afficere? Exaudiar, fratres mei, cum clamabo indignus ad Dominum. Deinde subducam me ab inobediente. Fortasse autem minus prudenter loquor, et indiscriminatim feror, pium ab impio non distinguens. Vos Deum non timetis? Annon de otioso verbo rationem reddemus[88]? *Deus noster ignis consumens est*[89], fratres. Illum timeamus, illi sancte serviamus in posterum, ut a malo omni usque ad verbum otiosum abstinentes, virtutique insistentes, C hæredes fiamus vitæ æternæ, intentata contemptoribus supplicia effugientes; in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et imperium cum Patre et sancto Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

ΡΚΕ' (21). — *Καταπικαῖς πριγκίπου* [χξθ'.]

CXXV. — *Ad canonicas principenses.*

Harum virtutes laudat, et ad perfectam sanctimoniam hortatur.

Χθὲς ἰδὼν ὑμᾶς τὰς ἐν Κυρίῳ ἀδελφὰς, ἐπεὶ κατεπεῖγον ἦν διὰ τὴν τοῦ θεοφιλεστάτου ἀρχιεπισκόπου ἀσθένειαν, ἐκωλύθην ὑμῖν λαλῆσαι ὅσον ἐχρῆν. Νυνὶ δὲ διὰ τοῦ γράμματος τὸ ἐλλιπὲς ἀναπληρῶσαι καλῶς ἔχειν ἐνόμισα. Εἶδον ὑμῶν τὴν ἀδελφότητα ὅση καὶ ἡλίκη, ὅτι τε πλήθει ηὐξημένη, καὶ συνέσει διαφέρουσα· καὶ ἐδόξασα τὸν ἀγαθὸν Θεὸν ἡμῶν· ὃς συνήγαγεν ὑμᾶς τοσοῦτον πλῆθος ἐπὶ τὸ αὐτὸ, τῷ σταυροφόρῳ βίῳ δουλεύειν D αὐτῷ ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ. Τίνα οὖν ἐπαινέσω; τὴν καθηγουμένην πλέον, ἢ ὑμᾶς τὰς ἑπομένας καὶ ὑποτασσομένας; Ἀμφότεραι ἐγκωμίων πλήρεις, αἴνων καὶ ἐπαίνων. Καὶ οὐ μόνον κατὰ τὸ συναφὲς τῆς πνευματικῆς ζωῆς, ἀλλ' ὅτι καὶ βίῳ ἠκριβωμένῳ, κατά τε ἐγκράτειαν, καὶ τὴν ἐφ' ἑαυταῖς δουλείαν καὶ πᾶσαν διακονίαν, καθὰ μεμάθηκα, διατηρεῖσθε. Εὐλογημέναι ὑμεῖς ἐν Κυρίῳ· μακάριον τὸ σύνταγμα ὑμῶν· αἰνετὸν τὸ πολίτευμα

Cum vos hesterna die in Domino sorores vidi, quia propter dilectissimi Deo archiepiscopi valetudinem res urgebat, prohibitus sum vos quantum opus erat alloqui. Nunc vero congruum existimavi per litteras supplere quod defuit. Vidi namque societatem vestram, quanta qualisque sit, quod et numero ampla, et prudentia præstans : bonumque Deum nostrum glorificavi, qui tanta vos multitudine in unum congregavit, ut sub cruce viventes, in sanctitate et justitia serviatis illi. Quam igitur laudabo? Ducemne vestram potius, an vos quæ sequimini et subditæ estis? Ambæ enim encomiis cumulatæ, laudibus et præconiis. Nec ideo tantum quod spiritualis vitæ nexu copulatæ estis, sed quod exacta disciplina et continentiam et mutuum inter vos famulatum ac ministerium quodcunque, ut didici, observatis. Benedictæ vos in Domino : beatus cœtus vester : laudabilis conversatio vestra :

[87] I Cor. x, 31. [88] Matth. xii, 36. [89] Deut. iv, 24.

NOTÆ.

(21) In cod. Reg. ρλξ'.

Digitized by Google

omnes sponsæ Christi : virgo unaquæque, ut Canticorum verbis loquar *hortus conclusus, fons signatus* [90], rosa boni odoris Deo, lilium incorruptionis. O pulchrum paradisum ! o pratum, quo delectatur Deus, Christus in medio vestrum, qui lignum est vitæ.

Sed quoniam ad experimentum probationemque virtutis est etiam arbor vetita, quæ pulchra ad contemplandum, nec est sane id quod videtur; imo amara et mortifera si edatur : et quid hoc aliud est quam voluptas, qua Eva prima parens capta est? Commonemus vos et hortamur, ne unquam lethalem fructum attingatis, sed mandatum arripiatis speciosi undequaque ac veri reipsa fructus, obedientiam et humilitatem excolentes, charitatem ad invicem et vacuam invidia æquitatem, paupertatem, pacisque curam et studium. Sic enim viventes glorificabitis Deum in corpore vestro et in spiritu, sicut sanctus prædicat Apostolus [91]. Sic et amplius multiplicabimini : sic et sanctitatis nomen in hac vita obtinebitis, et in futuro sæculo gloria simul fruemini. Scriptum est : *Si compatimur, et conglorificabimur* [92]. Et quid tandem vobis decorum magis? quid augustius quam Dei filias dici, sacra donaria, templa virginitatis? Cum ergo hæc ita sint, gaudete, sorores in Christo, gaudete, odio habentes affectum erga carne junctos, odio habentes sortem in terra possidere, odio habentes omnia quæ optabilia in mundo sunt : quoniam conversatio vestra in cœlis est, et hæreditas regnum cœlorum, et sponsus Christus ipse, qui vos vocavit ut ipsum sequamini : qui et vos per consummationem, in cœlestem thalamum cum prudentibus virginibus introducet. Hæc ego paucis, ut agnoscatis me in Spiritu sancto tanquam sorores vos habuisse, vobisque optima omnia exoptare.

ὑμῶν· πᾶσαι νύμφαι Χριστοῦ· ἑκάστη παρθένος, Ἀσματικῶς εἰπεῖν, *κῆπος κεκλεισμένος, πηγὴ ἐσφραγισμένη, ῥόδον εὐοσμίας Θεοῦ, κρῖνον ἀχραντίας*! Ὦ καλοῦ παραδείσου ! Ὦ λειμῶνος θεοτερποῦς. Χριστὸς ἐν μέσῳ ὑμῶν, ὅς ἐστι τὸ ξύλον τῆς ζωῆς.

Ἀλλ' ἐπειδὴ πρὸς πεῖραν καὶ δοκιμὴν ἀρετῆς ἐστι καὶ τὸ φυτὸν τὸ ἀπειρημένον· ὅπερ ὡραῖον εἰς κατανόησιν· οὐ μὴν ὅπερ φαίνοιτό ἐστιν, ἀλλὰ πικρὸν καὶ θανάσιμον τῇ μεταλήψει· καὶ τί τοῦτο, ἀλλ'[ἢ] ἡδονὴ ὑφ' ἧς ἑάλω Εὔα ἡ προμήτωρ; ὑπομιμνήσκομεν καὶ παραινοῦμεν, μήποτε ἅψασθαι ὑμᾶς τοῦ θανασίμου καρποῦ· ἀλλὰ μεταλαμβάνειν τῆς ἐντολῆς τοῦ πανωραίου καὶ ἀληθινοῦ ὡς ἀληθῶς καρποῦ· ὑπακοῇ καὶ ταπεινοφροσύνῃ κεχρημένας· ἀγάπῃ τῇ εἰς ἀλλήλας καὶ ἀφθονίᾳ, ἀκτημοσύνῃ καὶ εἰρηνοποιΐᾳ. Οὕτω γὰρ βιοῦσαι δοξάσοιτε τὸν Θεὸν ἐν τῷ σώματι ὑμῶν καὶ ἐν τῷ πνεύματι· καθὰ βοᾷ ὁ ἱερὸς Ἀπόστολος· οὕτω καὶ μᾶλλον πληθυνθήσεσθε· οὕτω κἀντεῦθα ὀνομασθήσεσθε ὀνόματι ὁσιότητος, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι συνδοξασθήσεσθε. *Εἴπερ γὰρ συμπάσχομεν, καὶ συνδοξασθησόμεθα*, γέγραπται. Καὶ τί λοιπὸν ὡραιότερον ὑμῶν ; τί δὲ σεβασμιώτερον ; θυγατέρας Θεοῦ καλεῖσθαι, ἀναθήματα, ἱερά, ναοὺς παρθενίας. Ἐπεὶ οὖν ταῦτα, χαίρετε, ἀδελφαὶ ἐν Κυρίῳ, χαίρετε, μισοῦσαι τὴν χαρὰν τοῦ κόσμου· μισοῦσαι τὸ πρὸς τοὺς κατὰ σάρκα ἰδίους προσπαθές· μισοῦσαι τὸ κλῆρον ἔχειν ἐπὶ γῆς· μισοῦσαι τὰ κατὰ κόσμον ἐραστὰ ἅπαντα. Ἐπείπερ ὑμῶν τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς, καὶ κληρουχία ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· καὶ νυμφίος αὐτὸς Χριστὸς, ὁ κεκληκὼς ὑμᾶς ὀπίσω αὐτοῦ ἀκολουθεῖν· καὶ εἰσάξων διὰ τελειώσεως εἰς τὸν ἐπουράνιον νυμφῶνα, μετὰ τῶν φρονίμων παρθένων. Ταῦτα δὲ ἐπ' ὀλίγον, ὡς ἂν γνῶτε ὅτι ἐν Πνεύματι ἁγίῳ ὡς ἀδελφὰς ὑμᾶς λελογίσμεθα, καὶ ἐπευχόμεθα τὰ κρείττονα.

CXXVI. — *Monachis Photinudii.*

ΡΚϚ' (22). — *Τοῖς μοναχοῖς τοῦ Φωτεινουδίου.* [χθ'.]

De morte abbatis, quam laudat : tum de successore, quem hortatur ut bene præsit, ac monachos, ut ei pareant.

Lætitiam quidem vobis affert, fratres, quod scribo, sed summam tristitiam argumentum scriptionis : quia dereliquit vos pastor bonus, Pater in Domino, via, dux et lumen, qui multis annis multas oves pavit, et caulam alumnis plenam reliquit, viginti numerantem supra ducentos : vir venerandus, et divinæ gratiæ compos : candidus admodum capillis, et candidum simul cor gerens; dives charitate, ditiorque misericordia : plurimis revera virtutibus ornatus, ne singulas recensendo longiorem faciam orationem. Eheu ! eheu ! quo pacto gravia hæc non siut? quo pacto non luctuosa? aut quis desolatum posthac gregem non videat, si quis ea spectet quæ acciderunt? Verum quid tandem? Utrum in luctu persistemus? an mœrore dejicie-

Χαρᾶς μὲν ἡ προγραφὴ ὑμῖν, ἀδελφοί· λύπης δὲ ὅτι μάλιστα ἡ ἐπὶ τὸ γράφειν ὑπόθεσις· ὅτι, ἀπολέλοιπεν ὑμᾶς ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, ὁ ἐν Κυρίῳ Πατὴρ, ὁ ὁδηγὸς καὶ φωστὴρ, ὁ πολλοῖς ἔτεσι καὶ πολλὰ πρόβατα ποιμάνας, καὶ τὴν λείαν ἐάσας πλήρη θρεμμάτων. Εἴπερ ἐν διακοσίοις παρὰ εἴκοσιν ἠριθμημένην· ὁ αἰδέσιμος ἀνὴρ καὶ χάριτος θείας μέτοχος· ὁ λευκὸς ἄγαν τὴν τρίχα, καὶ ἔτι λελευκασμένος τὴν καρδίαν· ὁ πλούσιος τὴν ἀγάπην, καὶ πλουσιώτερος τὴν ἐλεημοσύνην· ὁ πλείοσιν ἀρεταῖς ὡς ἀληθῶς κατακεκοσμημένος· ἵνα μὴ ἓν καθ' ἓν ἀπαριθμούμενος μακρὸν εὐρεθῶ ἀποτείνων λόγον. Ὦ ! ὦ ! πῶς οὐ ταῦτα θλιπτικά ; πῶς δὲ οὐκ ὀδυρτικά ; πῶς δὲ οὐκ ἐπ' ἐρημίας ἡ θεωρία τῆς ποίμνης ὅσον κατὰ τὰ φθάσαντα ; Ἀλλὰ τί ἄρα ; ἐπι-

[90] Cant. IV, 12. [91] I Cor. VI, 20. [92] Rom. VIII, 17.

NOTÆ.

(22) In cod. Reg. ρλη'.

Digitized by Google

μείνωμεν τῷ πένθει; κατηφιάσωμεν δυσθυμότερον; ἐναφεθῶμεν τῷ πάθει; Οὐμενοῦν, ὦ ἀδελφοί· ἀλλ' εἰδότες ὅτι δόγμα Θεοῦ πᾶσιν ἀνθρώποις εἰς γένεσιν ἐλθοῦσιν αὖθις ἀναλύειν, καὶ τὴν κρείττονα καὶ ἀπήμονα μεταλαμβάνειν ζωήν, ἧς ἀπαρχὴ Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ τῆς ζωῆς ἀρχηγός· παρακληθῶμεν παρακλήσει Θεοῦ, εἰς ἑαυτοὺς γενώμεθα· εἴπωμεν· *Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο*, τὸν καλὸν διδάσκαλον, τὸν ἱερὸν καθηγεμόνα. *Τίς γάρ ἐστιν ἄνθρωπος ὃς ζήσεται, καὶ οὐκ ὄψεται θάνατον;* ἵνα τοῦ ἡμετέρου Πατρὸς ξενοπαθεῖν ἔχωμεν. Εὐχαριστ[ητ]έον ὅτι τοιούτου ἠξιώμεθα· καὶ ὅτι ἕως γήρους καὶ πρεσβείου ἡ χρονικὴ παράτασις· καὶ ὅτι γε ἐγκατέλιπεν, οὐκ ἀπροστατεύτους, οὐδὲ ἐρήμους· ἀλλὰ καὶ εὐλόγησεν ἐξόδια, καὶ ἐπηύξατο ἁρμόδια· καὶ ἕνα τῶν σὺν ὑμῖν κατέστησεν ἐφ' ὑμᾶς προστατεύσοντα· ὃν παραινοῦμεν ζώσασθαι ὡς τέλειον ἄνδρα τὴν ὀσφῦν, καὶ Χριστομιμήτῳ ταπεινώσει τῆς ἐμπιστευθείσης αὐτῷ διακονίας ἔχεσθαι· κανόνι καὶ ἕχνει τοῦ μακαρίου ἐκείνου πορευόμενον τῷ κατ' ἐντολὴν Θεοῦ λόγῳ.

Παρακαλοῦμεν δὲ ὡσαύτως καὶ ὑμᾶς, τὴν καλὴν ἀδελφότητα, ὁμογνώμῳ πίστει τε καὶ ἀγάπῃ τῷ νεοκτίστῳ καθηγεμόνι ὑπείκειν ἐν Κυρίῳ· καὶ δεῖξαι ὅτι ὄντως ὁ Θεὸς ἐν ὑμῖν ἐστι· καὶ ὁ ὅσιος Πατὴρ προθυμούμενος καὶ συνδέων πάντας, εἰς ὁμόνοιάν τε καὶ σύμπνοιαν. Ναί, ἀδελφοὶ ἐπιπόθητοι· οὕτως ἔσεσθε, οὕτω παγιώθητε· κἂν πᾶσα ἀρχὴ οὐκ εὐμάρειαν ἔχοι· χρόνῳ δὲ προϊοῦσα, εἰς ἕξιν ἐπιστημονικὴν καθίσταται· μηδὲ ὁμοιωθῆτε τοῖς ἐκ εὐθὺς (*sic*) φιλαρχίας ἀστάτοις καὶ ἀνεπιστήμοσιν. Ἐπειδὴ δὲ ἐπὶ ξυροῦ τὸ τοῦ διωγμοῦ πρᾶγμα, μὴ προδῶτε, ὑμῶν δέομαι, τὴν πίστιν, μηδὲ τὴν εὐσέβειαν· ἀλλ' εἰ ἥξει μηδαμῶς τοῖς αἱρετικοῖς καθ' ὁἱονδήποτε τρόπον συνυπαχθῆναι. Φέροιτε γενναίως πάντα δεύτερα ἡγούμενοι, μὴ μόνον μοναστήρια, καὶ τὰ ἐν μοναστηρίοις ἅπαντα, κἂν εἶεν ὑπὲρ λίαν ἄπειρα· ἀλλὰ γὰρ καὶ τὰ ἑαυτῶν σώματα· τὴν καλὴν φυγαδείαν ἐλόμενοι, καὶ τὸν τοῦ διωγμοῦ μακαρισμὸν στεφανούμενοι τὸν ὑπερένδοξον καὶ ὑπερθαύμαστον· καθὰ καὶ ἐντέταλται ὑμῖν ὁ μακάριος. Εἰ δὲ ὅτι ἐάλω ἐκεῖνος· ναὶ καὶ φεῦ τῆς ἥττης! πλὴν ὅτι ἀνακέκληται· πλὴν ὅτι ἐπιτετίμηται, καὶ μετὰ τῶν εὐσεβῶν συνῆπται, καὶ εἷς ἐστι τῶν ἀδελφῶν καὶ Πατέρων ἡμῶν· καθότι καὶ εἰσδέδεκται πρὸς τοῦ ἱεροτελεστοῦ ἡμῶν μακαριωτάτου πατριάρχου. Ταῦτα οὖν εἰδότες, ἀδελφοί, εὐψυχήσατε, εὐτακτήσατε, εὖ πράξοιτε, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ὃς κἀκεῖνον ἀναπαύσειε μετὰ δικαίων, καὶ ὑμᾶς καταρτίσειεν ἐν πᾶσιν ἀγαθοῖς, ἠγαπημένοι ἡμῶν ἀδελφοί.

A mus animum? an dolori succumbemus? Nequaquam, fratres? sed cum sciamus statutum esse a Deo omnibus in lucem prodeuntibus hominibus, rursum dissolvi, et meliorem malique expertem vitam recipere, cujus primitiæ Christus [93] Deus noster qui princeps est vitæ; consolemur nos consolatione Dei, ad nos ipsos redeamus, dicamus: *Dominus dedit, Dominus abstulit* [94] bonum magistrum, sacrum institutorem. *Quis* enim *est homo qui vivet et non videbit mortem* [95]? ut Patris nostri desiderium ferre assuescamus. Agendæ sunt gratiæ quod talem adepti fuimus, et quod ad provectam usque ætatem seniumque perductum est ejus vitæ tempus, et quod sine rectore nos non reliquit, nec solitarios; sed et abiens benedixit, et congruentia B precatus est, et unum e vobis constituit qui vobis præsit: quem hortamur ut tanquam vir perfectus lumbos accingat, et Christi æmula humilitate impositum sibi ministerium amplectatur, beati illius regulæ et vestigiis incedens, hoc est, Dei verbo et mandato.

Hortamur autem et vos pariter, præclaram fraternitatem, ut unanimi fide et charitate novo rectori obtemperetis in Domino: ostendatisque Deum revera inter vos esse, sanctumque Patrem, qui omnes accendat, connectatque ad concordiam et consensum. Utique, fratres amantissimi, sic estote, sic stabiliamini. Quamvis principium omne non statim facilitatem habeat: progressu tamen temporis usum et scientiam adipiscitur. Nec similes eis C fueritis, qui ex dominandi studio inquieti sunt et impatientes disciplinæ. Cæterum quoniam in summo discrimine persecutionis versamur, fidem vestram, obsecro, pietatemque ne prodatis: sed si ingruat, minime cum hæreticis quocunque pacto abducamini. Forti animo sustinete, omnia posthabentes, non solum monasteria, et quæcunque in monasteriis sunt, quamlibet supra modum sint copiosa, sed propria etiam corpora: pulchram fugam eligentes, et persecutionis beatitudine coronati, quæ gloriam incredibilem et admirabilem habet: quemadmodum beatus etiam ille vobis præcepit. Quod si quis victum illum fuisse dicat, utique et deploranda clades: at revocatus est, at pœni- D tentiam egit, at piis aggregatus est, unusque est fratrum Patrumque nostrorum. Itaque receptus est etiam ab antistite nostro, beatissimo patriarcha. Hæc igitur cum vobis comperta sint, fratres, bono animo estote, disciplinam servate, bene valete in Christo Jesu Domino nostro, qui et illi quietem tribuat cum justis, et vos in bonis omnibus perficiat, dilecti fratres nostri.

PKΖ' (23). *Πέτρῳ Νικαίας.* [χοα.]

CXXVII. — *Petro Nicææ.*

Apologetica adversus calumniatores. (Baron. an. 823, n. 19.)

Νῦν εὐοδούμεθα ἐπιστεῖλαι τῇ πατρικῇ σου

Nunc opportuna scribendi paternæ sanctitati

[93] I Cor. xv, 20 [94] Job i, 21. [95] Psal. lxxxviii, 49.

NOTÆ.

(23) In cod. Reg. ρλθ'.

Digitized by Google

tuæ datur occasio, postquam ab exsilio reversi sumus. Siquidem incursus Arabum nos quoque humiles cum aliis permultis ejiciens ab hospitio, in principem insulam ante urbem abegit. In qua quibus ærumnis affecti fuerimus partim a profugorum urgente nos turba, partim ab æstu et aquis ad potum minime idoneis, quid opus est dicere? Postea vero, ut inde progressi sumus ad vicina Chalcedoni loca, ad ista duo accessit, et hoc alterum, quod in gravissimum incidimus morbum qui miserum corpus nostrum totos septem dies rerum doloribus afflixit : atque ut semel dicam, plane laboriosum iter nostrum fuit. Attamen tria hæc divino munere nobis obtigerunt : primum ut beatissimum pontificem nostrum salutaremus, sacris ejus precibus fruentes; deinde hos atque illos sacros Patres ac fratres; ac tertio, ut objectiones et criminationes Dei misericordia diluerentur, quas contra nos, nescio unde, suscitarunt pacis opifices. Schismaticos nos antea depinxerunt, a divini pontificis nostri consortio aversos : privata auctoritate usos fuisse affirmarunt in eorum pœnis, qui hæreticæ communioni adhæserunt : et alia multa quæ epistola includere difficilius est.

Verum ad singula, ut diximus, auxilio precum tuarum apposite respondentes, et cum sacro pontifice nostro communicare nos ostendimus, qui et summa humanitate nos excepit, et amanter tractavit et dimisit, nulla mentione facta eorum, quæ per dolum conficta fuerant. Quinetiam cum mentio fieret de Domino beato Tarasio (nam et ab eo dixerant, Patrum scilicet amatores, nos descivisse, et secundam in Nicæa sanctam synodum, localem appellare), nos vero probavimus et illum in sanctis Patribus habere, et synodum verbis scriptisque œcumenicam confiteri : licet uspiam aliquando et aliquo modo et quibusdam aliter responderimus. Quæ quidem non oportet, sicut nec ea quæ tum aliter acta fuerunt, nunc inquirere et refricare. Id enim tumultus causam præbet, nec emolumentum ullum affert, sed altercationes potius et offendiculum Ecclesiæ Dei. Hoc et illo modo hi et illi scripserunt ac egerunt : singuli se veritatem tenere arbitrantes. Multis annis, ut nosti, amantissime, peractum fuit, quod in ore nunc est omnium, quodque Orienti atque Occidenti innotuit quæ gesta et scripta sunt evertere neutra pars potest. Nunc tempus est concordiæ, nunc tempus in commune decertandi. Eorum qui quid scripsere, monumenta, si quidem recte habere posteris videbuntur, erunt laude digna : sin minus, secus. Fidelis sermo, nec aliud hac de re dicere libet, neque in præsens, neque in posterum. Et ostendet, inquit, dies revelationis, et novissimus ignis quo judicantur facta nostra et purgantur [66]. Hæc partim quidem, tanquam unanimo patri et pacis auctori; partim etiam quia doloris commemoratio solatium dolentibus afferre consuevit, necessario a me scripta sunt.

[66] II Thess. I, 7, 8.

A ἀγιωσύνῃ· ὁπηνίκα ἀνθυπεστρέψαμεν τῆς φυγαδείας· ἐπείπερ ἡ τῶν Ἀράβων ἔφοδος σὺν πολλοῖς ἄλλοις καὶ ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς μεθεῖσα τῆς ξενίας, ἀπήγαγε πρὸ τοῦ ἄστεως ἐν τῇ Πριγκίπῃ νήσῳ. Ἐν ᾗ ὅσον ἐταλαιπωρήσαμεν, ἀπό τε τοῦ συνέχοντος ἡμᾶς φυγαδευτικοῦ λαοῦ· τοῦ τε καύσωνος, καὶ τῶν δυσπότων ὑδάτων, τί δεῖ καὶ λέγειν; Εἶτα ἐπειδὴ προὔβημεν ἐγγυτέρω κατὰ τὴν Χαλκηδόνα, ἐκεῖ τοῖν δυοῖν θάτερον· κατεπέσαμεν ἐν ἀσθενείᾳ δυσοίστῳ νεφριτικοῖς πόνοις παιδευούσῃ ἡμῶν τὴν ἐλεεινὴν σάρκα μέχρις ἑβδοματαίου χρόνου· καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, ἀργαλεωτέρα ἡμῶν ἡ ὁδὸς ἐγεγόνει. Ὅμως τρία ταῦτα γέγονεν ἡμῖν ἐπιτεύγματα Θεοῦ χάριτι· τόν τε μακαριώτατον ἡμῶν ἀρχιερέα προσκυνῆσαι κομισαμένους τὰς ἱερὰς προσ- B ευχὰς αὐτοῦ· ἔπειτα τούσδε καὶ τούσδε τῶν ἱερῶν Πατέρων καὶ ἀδελφῶν· καί τρίτον, τὸ διαλῦσαι ἐλέει Θεοῦ τὰς ἐνστάσεις καὶ ἀντιπαραστάσεις, ἃς καθ' ἡμῶν οὐκ οἶδ' ὅθεν ἀνῆψαν οἱ τῆς εἰρήνης δημιουργοί· σχισματικοὺς ἡμᾶς προανεζωγράφησαν τῆς τοῦ θεσπεσίου ἡμῶν ἀρχιερέως συναφείας· ἰδιονόμους ἀπεφήναντο ἐν ταῖς ἐπιτιμίαις τῶν ἁλωκότων τῇ αἱρετικῇ κοινωνίᾳ.

Ἄλλα ἅττα ἐργωδέστερον τῷ γράμματι ἐπικυκλεῖν. Πλήν, ὡς προείρηται, εὐχαῖς σου πρὸς ἓν ἕκαστον ἀπαντήσαντες εὐθυδόλως, καὶ τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν πατριάρχου κοινωνικοὶ εἶναι ἀποδεδείχαμεν· ὃς καὶ μετὰ ὑπερβαλλούσης συγκαταβάσεως καὶ ἐδέξατο καὶ ἐφιλοφρονήσατο, καὶ ἀπέστειλεν ἡμᾶς· μή C τινος λόγου τῶν σκαιωρηθέντων ἐπιμνηματισθέντος· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦ κυρίου Ταρασίου καὶ ἐν ἁγίοις μνημονευομένου· ἔφασαν γὰρ οἱ δῆθεν φιλοπάτορες καὶ τούτου ἡμᾶς διεσχίσθαι, καὶ τὴν γε ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον ἁγίαν σύνοδον τοπικὴν ἀποκαλεῖν· ἡμεῖς δὲ συνεστησάμεθα ἑαυτοὺς, καὶ αὐτὸν ἐν Πατράσιν ἁγίοις ἔχειν· καὶ τὴν γε σύνοδον οἰκουμενικὴν ὁμολογεῖν ἐγγράφως τε καὶ ἀγράφως· εἰ καί που, καί ποτε, καί πως καί τισιν ἀπεκρίθημεν ἑτέρως. Ἃ οὐ δεῖ ὥσπερ καὶ τὰ τηνικαῦτα ἑτέρως πεπραγμένα νῦν ἀναζητεῖν καὶ ἀναξαίνειν· ἔστι γὰρ ταραχῆς αἴτιον, καὶ οὐδὲν ὄνησιν φέρον· ἢ μᾶλλον λογομαχίαν καὶ προσκοπὴν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ· οὕτως καὶ οὕτως, οἵδε καὶ οἵδε, ἔγραψαν, ἔδρασαν, ἕκαστοι τὸ ἀληθὲς ἔχειν οἰόμενοι. Μακροῖς ἔτεσιν, ὡς οἶσθα, τριπόθητε, D τὸ θρυλλούμενον κατεπράχθη, Ἀνατολῇ καὶ Δύσει γνώριμον γενόμενον· τὰ πεπραγμένα καὶ γεγραμμένα, οὔθ' ἕτερον μέρος ἀνατρέπειν οἷόν τε ἐστι. Νῦν καιρὸς ὁμονοίας, νῦν καιρὸς συναθλήσεως· τὰ ἐγκαταλείμματα τοῦ γεγραφότος, εἰ μὲν εὖ ἔξειν δοκεῖ τοῖς μετέπειτα ἐπαίνου ἔνδικα· εἰ δὲ μή, τούναντίον. Πιστὸς ὁ λόγος, καὶ περὶ τούτου λέγειν ἄλλο οὐ βουλόμεθα· οὔτε νῦν, οὔτε πρὸς τὸ ἑξῆς. Καὶ δηλώσει, φησὶν, ἡ τῆς ἀποκαλύψεως ἡμέρα, καὶ τὸ τελευταῖον πῦρ, ᾧ κρίνεται καὶ καθαίρεται τὰ ἡμέτερα. Ταῦτα ὁμοῦ μὲν ὡς Πατρὶ συμψύχῳ καὶ εἰρηνάρχῃ· ὁμοῦ δὲ καὶ εἰς τὸ ἐξιπεῖν τὰ λυπηρὰ, ῥᾳστώνην οἷδε φέρειν ἐν τοῖς ὀδυνωμένοις, ἀναγκαίως γέ-

Digitized by Google

γραπται. Εἰ δὲ παρακληθεὶς ὀφθῇς ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς, κόπον ἀγάπης ἀναλαμβανόμενος, πάντως ἰδίους ἡμᾶς ποιήσειας περὶ πάντα. Οἱ σὺν ἡμῖν προσαγορεύουσι πλεῖστα τὴν ἁγιωσύνην σου. Τοὺς σὺν σοὶ καὶ ἡμεῖς πλεῖστα προσφθεγγόμεθα, παναγιώτατε.

A Quod si consolatorem te nobis humilibus præbueris, charitatis laborem suscipiens; omnino tuos nos reddes in omnibus. Qui nobiscum sunt sanctitatem tuam plurimum salutant: eos qui tecum sunt salutamus et nos plurimum, sanctissime.

ΡΚΗ' (24). *Μαρίᾳ παρθενευούσῃ.* [χος'.]

CXXVIII. — *Mariæ virginitatem colenti.*

De laudibus virginitatis.

Ἐπειδὴ καὶ ἅπαξ καὶ δὶς ἀποστολὰς ἐφθάσαμεν παρὰ τῆς τιμιότητός σου δέξασθαι, ἀναγκαῖον ἐκρίναμεν μὴ μόνον ψιλῇ προσρήσει, ἀλλὰ καὶ διὰ γράμματος προσαγορεῦσαι τὴν σεμνοπρέπειάν σου· καὶ οὐ τοσοῦτον διὰ τὰς ἀποστολὰς, ὅσον διὰ τὴν σεμνότητά σου. Μανθάνομεν γὰρ ὅτι τὸν ἐν παρθενίᾳ βίον ἑλομένη δουλεύειν τῷ Κυρίῳ κατεδέξω ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ. Τί γὰρ κρεῖττον παρθενίας; ᾗς ἡ μέριμνα πῶς ἀρέσει τῷ Κυρίῳ, πῶς ἐπιτεύξεται τῶν μελλόντων ἀγαθῶν· πῶς δυνηθείη B διαδράσαι τὰς πολυπλόκους μεθοδείας τοῦ διαβόλου. Ἡ δὲ ὑπὸ γάμον τελοῦσα, τοὐναντίον, πῶς ἀρέσει τῷ ἀνδρὶ, πῶς τὰς τοῦ κόσμου εὖ διαθείη· ἡ περικλυζομένη τοῖς ἀλμυροῖς κύμασι τοῦ βίου, ἐν τῷ φροντίζειν περὶ τέκνων τε καὶ δούλων καὶ δουλίδων· καὶ πρό γε τούτων, τὰ περὶ ἀρέσκειαν τοῦ ἀνδρός· οὕπω δυναμένη ὑπερανεστάναι τῶν στροφῶν τοῦ κόσμου, καὶ τῷ τῆς διανοίας πτερῷ κουφίζεσθαι πρὸς Κύριον. Σὺ οὖν, ὦ καλλίστη γυναικῶν, μακαρία ὡς ἀληθῶς, καὶ τρισμακαρία, ὅτι τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξω, μετὰ Μαρίαν ἐκείνην τὴν ἀοίδιμον, οἱονεὶ παρακαθεζομένη παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἀκούουσα δι' ἀπραγμονεστέρου βίου τὸν λόγον αὐτοῦ· ἡγίασας ἑαυτὴν ὡς κειμήλιον Θεῷ ἀναθεμένη τὴν ζωήν C σου. Ἐξευγένισας τὸ αἷμά σου ἐν Πνεύματι ἁγίῳ, καλὸν ὑπόδειγμα ἑαυτὴν προθεμένη. Τί γὰρ καὶ κερδήσουσιν αἱ ὑπὸ ζυγόν; εἰ μή τι ἄρα ἐκζητήσοιεν καὶ ψηλαφήσοιεν καὶ αὐταὶ τὸν Θεὸν καθ' ὅσον οἷόν τε. Οὐχὶ πᾶσαι συζυγίαι ἀποζεύγνυνται διὰ θανάτου; οὐχ ὡς ὄναρ τὰ ὡραῖα τοῦ τῇδε βίου ἀπέρχονται; Ὅσα δὲ περὶ τὸν γάμον ἐλεεινά! οἱ μὲν ἄπαιδες, οἱ δὲ κακόπαιδες. Πενίαι, καὶ τλοῦτοι· αἱ μὲν πιέζουσαι, καὶ οἱονεὶ ἀποτηγανίζουσαι· οἱ δὲ μεταῤῥιπτούμενοι ὡς ἐν κύδοις ἐκ τῶνδε εἰς τόνδε· παστάδες ἐγειρόμεναι· ἀλλὰ καὶ μετὰ θρήνους καταλυόμεναι· θρῆνοι καὶ κοπετοί· ἀλλεπάλληλοι συμφοραί· ὧν πλήρης ὁ βίος, καὶ τὰ παραδείγματα πρὸ ὀφθαλμῶν.

Quoniam semel iterumque a reverentia tua nuntias accepimus, necessarium duximus non nudis solum verbis, sed etiam litteris affari gravitatem tuam: neque hoc tam propter nuntias, quam propter honorificentiam tuam. Audivimus enim te, suscepta virginitatis professione, Domino in sanctitate et justitia servire constituisse. Quid enim præstantius virginitate, cujus cura est quomodo placeat Domino [97], quomodo futura bona consequatur, quomodo multiplices queat diaboli fraudes declinare. Quæ vero matrimonio alligata est, e contrario, quomodo placeat viro [98], quomodo quæ mundi sunt recte procuret, amaris vitæ fluctibus æstuans, dum sollicita est de liberis, servisque et ancillulis, et præ his omnibus, curans quæ viro grata sint: nondum valens mundi versutias transcendere, et mentis alis evolare ad Dominum. Tu ergo, feminarum præstantissima, beata revera et ter beata, quia optimam partem elegisti, post Mariam illam celeberrimam, sedens quodammodo secus pedes Jesu [99]: et per quietiorem vitam verbum illius audiens. Sanctificasti teipsam, vitam tuam Deo in munus offerens. Nobilitasti sanguinem tuum in Spiritu sancto, pulcherrimum exemplum in te ipsa proponens. Quid enim lucri referent quæ sub jugo sunt, nisi et ipsæ quærant et attrectent Deum quantum possunt [1]? Annon conjugia omnia morte dissolvuntur? Annon speciosa hujus vitæ abeunt instar somnii? Quam multa vero in nuptiis miseranda? alii liberis carent, alii pessimos habent. Egestas, et divitiæ: illa angens, et quodammodo excoquens; hæ ab isto ad illum, talorum instar, emigrantes. Thalami nuptiales exstructi, sed et cum luctu destructi: lamenta et planctus, et alternæ calamitates, quibus referta est vita, et quorum exempla ob oculos.

Σὺ δὲ τούτων πάντων ἀπέφυγες, καλλιπάρθενε, κατοικοῦσα μονοτρόπως ἐν οἴκῳ· φυλαττομένη ὡς ῥόδον εὐωδίας Κυρίῳ τῇ παρθενίᾳ· ἔχουσα μενοῦνγε πάντως καὶ θλιπτικὰ ἐκ τε ὁρατῶν καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν. Ἐπειδὴ ὅπου ἀνάθημα Κυρίῳ, ἐκεῖ ὁ λῃστὴς ἐφεδρεύει κλέψαι καὶ συλῆσαι τὸ ἱερόν. Ἀλλὰ θάρσει ἐν Κυρίῳ, ἐν ᾧ πέποιθας, ἐν ᾧ στέργεις τοὺς κόπους· ὅτι αὐτὸς φύλαξ τῆς ζωῆς σου· ἐπίκουρος D

Tu vero hæc omnia evasisti, virgo præstantissima, seorsim domi habitans, ut suaveolens rasa per virginitatem Domino custodita: habens et ipsa prorsus tribulationes a visibilibus et invisibilibus inimicis: quippe ubi donarium est Domino, ibi fur insidiatur, ut quod sacrum est rapiat et deprædetur: sed confide in Domino, in quo spem collocasti, in quo ærumnas amplecteris: quoniam ipse custos est

[97] 1 Cor. VII, 32. [98] ibid. 34. [99] Luc. X, 42. [1] Act. XVII, 27.

NOTÆ.

(24) In cod. Reg. ρμα'.

Digitized by Google

vitæ tuæ, adjutor et auxiliator in tribulationibus : qui cursum tuum consummans, cœlesti regno suo te dignam efficiet. Hæc a nobis peccatoribus prolata sunt, ut scias te Domini famulam nos etiam, qui Domino servire studemus, habere tibi fratres in Spiritu, sicut et natura conservos : qui et pro reverentia tua oramus.

A καὶ βοηθὸς ἐν ταῖς θλίψεσιν ὃς καὶ τελειῶν σου τὸν δρόμον, ἀξίαν σε ποιήσει τῆς οὐρανίου βασιλείας αὐτοῦ. Ταῦτά σοι παρ' ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν προσπεφώνηται· ἵνα εἰδείης ὅτι ἡ τοῦ Κυρίου δούλη καὶ ἡμᾶς τοὺς σπεύδοντας δουλεύειν τῷ Κυρίῳ, ἔχεις κατὰ πνεῦμα ἀδελφούς σου, ὥσπερ καὶ ὁμοδούλους κατὰ φύσιν, ὑπερευχομένους σου τῆς τιμιότητος.

CXXIX. — *Leoni sacellario.*

ΡΚΘ' (25). — *Λέοντι σακελλαρίῳ.* [χπ'.]

Disceptationem de imaginibus coram imperatore fieri non debere. Baron. an. 82, n. 9.

Ingenti gratiarum et responsionum quas debemus, nomine obstricti, parvam quamdam debiti partem reddere nos censemus per litteras ad laudatissimam ac desideratissimam excellentiam tuam ab humilitate nostra exaratas. Nam et nunc Silvani fratris causa quid respondebimus? Primum quidem, quod cum B eum in conspectum suum admiserit Deo chara anima tua, quasi unum ex familiaribus, mellea affabilitate, hilarique vultu cum homine tenui colloquens ac tractans. Deinde quod de rebus nostris, qui peccatores sumus, et de utriusque nostrum humilis corporis infirmitate sciscitata sit, et aliis modis suæ in nos charitatis affectum ostenderit, adeo ut diceret : Ego in suspicionem apud eos qui erga vos male affecti sunt venio, quod Studita sim : et deprecaretur, ne tanti amoris conjunctio unquam labefactetur. Hæc nos omnia devinxerunt et magis magisque in sincera dilectione confirmarunt ut hæc verba usurparemus : Nunquam, o Domine universorum, oblivisci nos sinas egregii benefactoris, fidi, C unanimis, probati amatoris, sacri hominis, per omnia et in omnibus tutoris ac patroni, Herique et Domini nostri : sed hæreat in nobis infixus amor etiam post mortem, unaque in futuro sæculo comitetur, quando nos invicem cognituros speramus, et congratulaturos in Deo iis qui Spiritus impulsu nos amarint. Verum hinc egrediens oratio, in duplici, si jubes, argumento versabitur. In priore itaque, qui sensus tuus fuerit, domine mi, idem et noster erit. Sic igitur ordiamur.

Πολλοῦ χρέους εὐχαριστιῶν καὶ ἀπολογιῶν ὑπεύθυνοι ὄντες, μικράν τινα νομίζομεν ἀποδιδόναι ὀφειλὴν ἐν ταῖς πρὸς τὴν πανεύφημον καὶ παμπόθητόν σου ὑπεροχὴν ὑπὸ τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν ἐγχαραττομέναις ἐπιστολαῖς. Ἐπεὶ καὶ νῦν ἐπὶ τῷ ἀδελφῷ Σιλουανῷ, τί καὶ ἀπολογησόμεθα; πρῶτον μὲν ὅτι οὕτως αὐτὸν προσήκατο ἰδεῖν ἡ θεοφιλής σου ψυχή· ὡς ἕνα τινὰ τῶν συνήθων· μειλιχίῳ, ἤθει καὶ εὐπροσίτῳ προσώπῳ συλλαλήσασα καὶ συνανακραθεῖσα μετὰ τοῦ εὐτελοῦς. Ἔπειτα τὰ περὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν οὕτως συνανακρῖναι, τήν τε τοῦ ἀμφοτέρων ἡμῶν ταπεινοῦ σώματος ἀσθένειαν, καὶ τὴν ἄλλην ὑποφῆναι ἀγαπητικὴν συνδιάθεσιν· ὡς τοσοῦτον εἰπεῖν· ὅτι καὶ Στουδιώτης ὑποπτεύομαι πρός τινων τῶν ἀντιθέτως πρὸς ὑμᾶς ἐχόντων· καὶ τὸ ἀπεύξασθαι μή ποτε γενέσθαι τινὰ τρῶσιν τῆς τηλικαύτης φιλικῆς ἀνακράσεως. Τοῦτο ὅλον ἐξένισεν ἡμᾶς, καὶ συνερρίζωσε μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐν τῇ εἰλικρινεῖ αὐτῆς ἀγαπήσει τὰ αὐτὰ λέγοντες· Μή ποτε, ὦ δέσποτα, τῶν ἁπάντων δῴης ἡμῖν ἐπιλαθέσθαι τοῦ καλοῦ εὐεργέτου, τοῦ πιστοῦ συμψύχου, τοῦ δοκίμου ἐραστοῦ, τοῦ ἱεροῦ ἀνθρώπου, τοῦ κατὰ πάντα ἐν πᾶσι καὶ προστάτου καὶ κηδεμόνος, καὶ Κυρίου ἡμῶν καὶ Δεσπότου· ἀλλ' εἴη τὸ φίλτρον καὶ μετὰ πότμον ἐνιζάνον ἐν ἡμῖν· μᾶλλον δὲ καὶ συμμετερχόμενον ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, ἐν ᾧ πιστεύομεν γνωρίζειν ἀλλήλους· καὶ συγχαίρειν ἐν Θεῷ τοὺς φιλήσαντας ἑαυτοὺς πνευματοκινήτως. Ἀλλ' ἐντεῦθεν ὁ λόγος μετελθὼν ἐν ταῖς δυσὶν ὑποθέσεσιν, ἐνδιατρίψειε κατὰ τὴν κέλευσιν· ἐπὶ μὲν οὖν τῆς πρώτης, ὡς ἔχεις, ὁ κύριος ἡμῶν, οὕτως καὶ ἡμεῖς διατιθέμεθα. Προδιαιτείσθω δὲ ὁ λόγος οὕτως·

Homicida postquam victus fuerit, debitas legibus pœnas dabit. Nunc autem civile bellum adest, quod, sicut alia iræ divinæ signa, terræ motus et fames, eluviones maris atque incendia; ad correptionem nostram a Deo est justo judicio excitatum, et po- D puli vim tantam, quanta periit, absumpsit. Postquam ergo misertus Dominus plagam repressit, minime vult superstites perire; alioquin communem omnium cladem, quemadmodum diluvii tempore, induxisset. Quid igitur? Servari vult eos qui relicti sunt, et venia dignos fieri. Ait enim in Evangeliis[2] : *Dimittite, et dimittetur vobis.* Et beati Pauli voce : *Ne quis malum pro malo alicui reddat, sed*

Φονίσκος ἐπ' ἂν κρατηθῇ, δικαίως ἀποτίσει πρὸς τοῦ νόμου τὴν ἀντισηκοῦσαν ποινήν. Νυνὶ δὲ ἐμφύλιος πόλεμος πρόκειται· ὃς ὥσπερ αἱ ἄλλαι θεομηνίαι· σεισμοί τε καὶ λιμοί, καταποντισμοί καὶ ἐμπρήσεις παρὰ Θεοῦ πρὸς σωφρονισμὸν ἡμῶν, δικαίᾳ κρίσει ἀνερρίπισθη, ὀλέσασα τοσοῦτον ἀριθμὸν, ὅσος καὶ ὤλλυτο· ἐπεὶ οὖν σπλαγχνισθεὶς κεκόπακε τὴν θραῦσιν Κύριος, οὐ βούλεται τοὺς ὑπολειφθέντας ὀλλυσθαι. Ἐπεὶ πάντως πανολεθρίαν εἰργάσατο, ὡς ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ. Ἀλλὰ τί; τὸ διασεσῶσθαι τοὺς ἐαθέντας, καὶ φειδοῦς γενέσθαι ἀξίους· φησὶ γὰρ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις· *Ἄφετε καὶ ἀφεθήσεται ὑμῖν.* Καὶ διὰ τοῦ μακαρίου Παύλου· *Μή τίς τινι*

[2] Matth. VI, 14.

NOTÆ.

(25) In cod. Reg. ρμγ'.

Digitized by Google

κακὸν ἀντὶ κακοῦ ἀποδιδότω· ἀλλὰ πάντοτε τὸ ἀγαθὸν διώκετε, καὶ εἰς ἀλλήλους, καὶ εἰς πάντας. Οὐ μὴν ἀνεπιτιμήτως. Ἐπεὶ καὶ Κάϊν φονεύσας τὸν ἀδελφὸν, τὸ πολυειδὲς καὶ ἀδόμενον ἐπιτίμιον εἰκότως εἴληφεν. Ἐπιτετίμηται πρὸς ἑαυτοῦ καὶ Λάμεχ, καὶ Ἀβεσσαλὼμ, ἀδελφὸν Ἀμνὼν κτείνας, ἐάθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς, κατὰ τὸ ὑπὸ τῆς Θεοκοήτιδος πρόβλημα ἄκαντος· καὶ αὐτὸς Δαυὶδ οὐκ ἐβούλετο τὸν Ἀβεσσαλὼμ, τὸν πατροκλῴαν κτενέσθαι. Ἀλλ' οὐδὲ τοὺς συναποστατήσαντας αὐτῷ μετὰ τὴν παῦσιν τοῦ πολέμου γέγραπται προστάξαι φονεύεσθαι· τοσαῦτα ὡς κατ' ἐπιτομὴν περὶ τοῦδε. Ἐλεήμων γὰρ ὢν ὁ Θεὸς, θέλει δι' ἐπιτιμήσεων ἦγουν ἐξοριῶν, φυλακῶν, ἄλλων τινῶν ὑποθέσεων τὸ τῆς μετανοίας αὐτοῖς διὰ ζωῆς συντηρεῖσθαι.

A *quod bonum est sectamini in invicem, et in omnes* [a], At non sine multa. Nam et Cain cum fratrem occidisset, multiformem et celebratam pœnam merito subiit. Pœnam quoque a seipso repetiit Lamech, et Absalon, qui fratrem Amnon necarat, a patre, juxta Thecuitidis problema, nequaquam cæsus est; nec Absalon parricidam suum occidi volebat ipse David, sed neque eos qui cum eodem defecerant, post belli finem perimi jussisse proditum est. Ac de his hactenus veluti compendio. Misericors enim Deus per castigationes, id est, exsilia, carceres, et similia, pœnitentiam ab illis tota vita vult observari.

Ἐπὶ δὲ τῇ ἑτέρᾳ ὑποθέσει, τί καὶ φῶμεν; εἰδότος σου τοῦ ἐχέφρονος καὶ δραστηρίου νοῦ τὰ πάντα. Εἰς αὐτὸ τοῦτο ἡ τοῦ προάρξαντος Λέοντος ἔνστασις, συνᾶραι ἡμᾶς λόγον μετὰ τῶν ἑτεροδόξων· ἀντιθετικῶς κρίσιν ἀποίσοντος, ὡς ἐνόμιζεν. Ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ ἤδη τοῦ βασιλεύοντος ἡ αὐτὴ ἔνστασις ὁπηνίκα κατὰ πρόσωπον πρὸ τριῶν ἐτῶν διελέχθη ἡμῖν· οὐκ αὐτοῦ λέγοντος κρίνειν τὴν διαδικασίαν, ἀλλὰ τοῦτον κἀκεῖνον τῶν ὅθεν ὁμοφρόνων ἡμῖν. Ἀλλ' οὔτε ἡμεῖς οἱ παρόντες κατὰ πρόσωπον· οὔτε ὁ κλεινὸς ἡμῶν ἀρχιερεὺς ἠνέσχετο, ὡς ἔκθεσμον καὶ ὀθνεῖον· ὅπερ καὶ ἀληθὲς, παμπόθητε ἡμῶν δέσποτα· οὐδὲ γὰρ περὶ βιωτικῶν καὶ σαρκικῶν ὁ λόγος· ὧν βασιλεὺς τὸ κράτος ἔχει τοῦ κρίνειν, καὶ τὸ βιωτικὸν κριτήριον· ἀλλὰ περὶ θείων καὶ οὐρανίων δογμάτων, ἃ ἄλλοις οὐκ ἐπιτέτραπται, ἢ ἐκείνοις, οἷς φησιν αὐτὸς ὁ Θεὸς Λόγος· *Ὅσα ἂν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ὅσα ἂν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ.* Τίνες δὲ οὗτοι οἱ ἐντεταλμένοι; Ἀπόστολοι, καὶ οἱ τούτων διάδοχοι. Τίνες δ' οὖν οἱ διάδοχοι; Ὁ τῆς Ῥωμαίων νυνὶ πρωτόθρονος, ὁ τῆς Κωνσταντινουπόλεως δευτερεύων, Ἀλεξανδρείας τε καὶ Ἀντιοχείας, καὶ ὁ Ἱεροσολύμων. Τοῦτο τὸ πεντακόρυφον κράτος τῆς Ἐκκλησίας. Παρὰ τούτοις τὸ τῶν θείων δογμάτων κριτήριον. Βασιλέων δὲ καὶ ἡγεμόνων, τὸ συνεπικουρεῖν καὶ συνεπισφραγίζειν τὰ δεδογμένα· καὶ διαλλάττειν τὰ σαρκικῶς διαφορούμενα. Οὐκ ἄλλο τι ἐν τοῖς θείοις δόγμασιν, οὔτε δέδοται πρὸς Θεοῦ, οὔτε γενησόμενον στήσεται. Διὰ τοῦτο ἀπεδοκιμάσθη ἐπὶ τοῦ δόγματος τῶν θείων εἰκόνων τὰ ἐπὶ τοῦ πάλαι Κωνσταντίνου καὶ Λέοντος βασιλικῷ κράτει καὶ θράσει συνεδριασθέντα τε καὶ βατταρισθέντα· ἐφ' οἷς ἐτμήθη ἡ τῇδε Ἐκκλησία τῶν ἑτέρων τεττάρων ἀναθεματισμοῖς ὑποβαλλομένη αἰωνίοις, σφραγῖδι τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Εἶτα ἐλέῳ Θεοῦ ἠγέρθη κέρας ὀρθοδοξίας ἐπὶ Εἰρήνης τῆς πάνυ σὺν τῷ αὐτῆς ῥαδάμνῳ· ἐφ' ἧς συνήφθη τὰ διεστῶτα μέχρις Λέοντος τοῦ προσεχοῦς· ἐφ' ᾧ αὖθις διετμήθη ἡ τῇδε Ἐκκλησία, ἀναθεματιζομένη ὑπὸ τῶν προτέρων ἰσορρόπως.

B De altero autem capite quid dicemus, cum perspecta sint omnia prudenti ac solerti menti tuæ? Eodem nimirum tendebat Leonis nuper imperatoris conatus, ut nos cum heterodoxis sermonem conferremus disceptante illo: ut contrariam nobis sententiam ferret, sicut putabat. Quin et ejus qui nunc imperat, mens eadem fuit, cum ante tres annos nobiscum coram egit, ita tamen ut nequaquam judicem se futurum diceret, sed hunc atque illum scilicet ex iis qui nobiscum eadem sentiebant. Sed neque nos qui præsentes aderamus, neque inclytus pontifex noster id tulit, quippe iniquum et alienum, quod sane verum est, domine mi desideratissime. Non enim de rebus sæculi carnisque sermo est, de quibus judicandi penes imperatorem potestas est, et judicium sæculare: sed de divinis ac cœlestibus dogmatibus, quæ aliis commissa non sunt quam iis quibus Deus ipse Verbum dixit: *Quæcunque ligaveritis super terram erunt ligata et in cœlo: et quæcunque solveritis super terram, erunt soluta et in cœlo* [b]. Quinam autem hi sunt quibus hoc jussum fuit? Apostoli et eorum successores. Quinam porro sunt successores? Qui Romanam nunc primam sedem tenet: qui Constantinopolitanam secundam; qui Alexandrinam, et Antiochenam, et qui Hierosolymitanam. Hæc quinivertex potestas Ecclesiæ: penes hos divinorum dogmatum judicium. Imperatorum vero et præsidum est opem ferre, et comprobare quæ decreta sunt, et reconciliare qui carnaliter dissident ac discrepant. Haud aliud quidquam de divinis dogmatibus, neque a Deo traditum est, nec si fiat, stabit. Propterea explosa et rejecta fuerunt circa divinarum imaginum dogma, ea quæ sub Constantino quodam et Leone regia potentia atque audacia in conciliabulo acta et perperam dicta sunt. Quorum causa divisa hæc nostra Ecclesia fuit a cæteris quatuor, anathematismis affecta perennibus, approbante Spiritu sancto. Post hæc, Deo miserante, erectum est cornu fidei orthodoxæ, magna Irene imperium obtinente cum surculo suo, quo tempore quæ divulsa erant coaluerunt usque ad proximum Leonem: sub quo iterum discerpta est Ecclesia nostra, et ab iisdem pariter anathemate damnata.

[a] I Thess. v, 15. [b] Matth. xvi, 19.

Digitized by Google

Fieri ergo nulla ratione potest, domine, ut sæ- A culari judicio divinum judicium comparetur, aut ut coalescat hæc Ecclesia non consentientibus quinque patriarchis. Quod si roget quispiam, quo pacto id fieri possit? Si excedant, inquam, Dei Ecclesiis heterodoxi, et propriam sedem recipiat quondam Nicephorus sacer patriarcha. Qui, coacto eorum conventu cum quibus certamen sustinuit (si fieri non possit ut ab aliis patriarchis adsint vicarii, quod certe fieri potest, si velit imperator Occidentalem interesse, cui et potestas summa defertur synodi œcumenicæ), attamen pacem conficiat et conjunctionem, synodicas suas ad primæ sedis præsulem mittendo. Quod si hoc minime probet imperator, deflexitque, ut ipse ait, a veritate Nicephorus patriarcha: mittenda est ad Ro- B manum ex utraque parte legatio, *et inde fidei accipienda certitudo*. Etenim sic res habet, ut, si aberret unus e patriarchis, a cæteris ejusdem ordinis, quemadmodum divinus Dionysius tradit, correctionem admittat, non ab imperatoribus judicetur: exsurgant licet omnes quotquot unquam fuerunt imperatores orthodoxi. Atque hoc sane caput despicere minime debet imperator noster, sed ante omnia magni facere, in quo et imperii felicitas, et juste regnandi munus positum est. Aliud nihil sentimus nos humiles et indigni, orantes pro optabilis vitæ tuæ prosperitate. Si quid denique huic epistolæ deest, de eo venerandorum vestigiorum tuorum adorator tabellárius respon- debit. C

Ἀμήχανον οὖν ἐστιν, ὦ δέσποτα, βιωτικῷ κριτηρίῳ παραβάλλεσθαι τὸ θεῖον κριτήριον, ἢ συναφθῆναι τήνδε τὴν Ἐκκλησίαν, μὴ οὐχὶ ὁμονοούντων τῶν πέντε πατριαρχῶν. Εἰ δέ τις ἐρωτοίη καὶ πῶς ἐνδέχεται τοῦτο γενέσθαι· τῷ ἐκστῆναι τοὺς ἑτεροδόξους τῶν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν· καὶ ἀπολαβεῖν τὸν οἰκεῖον θρόνον Νικηφόρον τὸν ἱερὸν πατριάρχην· ὃς συνεδρεύσας μεθ' ὧν συνήθλησεν (εἰ οὐκ ἐνδέχεται ἐκ τῶν ἄλλων πατριαρχῶν παρεῖναι ἀντιπροσώπους. Ὅπερ δυνατόν ἐστιν, εἰ θέλοι βασιλεὺς τὸν ἐκ Δύσεως παρεῖναι· ᾧ καὶ τὸ κράτος ἀναφέρεται τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου), ἀποπεράνοι ἂν τὸ τῆς εἰρήνης, καὶ τὸ τῆς συναφείας βραβευτήριον, δηλονότι δι' οἰκείων συνοδικῶν ἀποστελλομένων τῷ πρωτοθρόνῳ. Εἰ δὲ οὐ τοῦτο καταδεκτέον τῷ βασιλεῖ, B καὶ ὡς φησι παρετράπη σὺν ἡμῖν τῆς ἀληθείας Νικηφόρος ὁ πρόεδρος, ἐξ ἑκατέρου μέρους ἀποσταλτέον πρὸς τὸν Ῥώμης. *Κἀκεῖθεν δεχέσθω τὸ ἀσφαλὲς τῆς πίστεως.* Καὶ γὰρ οὕτως ἔχει· εἰ παρατραπῇ εἷς ἐκ τῶν πατριαρχῶν ὑπὸ τῶν ὁμοταγῶν, καθά φησιν ὁ θεῖος Διονύσιος, τὴν ἐπανόρθωσιν λήψεσθαι, οὐχ ὑπὸ βασιλέων κρίνεσθαι· κἂν ἐξαναστῶσι πάντες οἱ ὀρθοδοξήσαντες βασιλεῖς· καὶ τούτου τοῦ κεφαλαίου οὐκ ὀφείλει ἀφειδῆσαι ὁ βασιλεὺς ἡμῶν. Ἀλλὰ καὶ πρὸ πάντων γε φροντίσαι· ἐν ᾧ καὶ τὸ βασίλειον μακάριον· καὶ τὸ βασιλεύειν ἐννόμως δεδώρηται. Ἄλλο τι οὐ φρονοῦμεν οἱ ταπεινοὶ καὶ ἀνάξιοι· ὑπερευχόμενοι τῆς πολυεύκτου σου εὐζωΐας. Εἰ δέ τι ἐλλιπὲς ἐν τοῖς γράμμασιν, ὁ προσκυνητὴς τῶν τιμίων σου ἰχνῶν καὶ ἐπιστοληφόρος ἀπολογήσεται. C

CXXX. — *Cizarensium fraternitati.*

ΡΑ' (26). — *Τῇ ἀδελφότητι Κιζάρων.* [χπδ.]

De obitu abbatis, quem magnopere laudat.

Nuntius dormitionis spiritualis Patris nostri ac vestri, dilectissimi fratres, animam nostram consternavit, ut par erat, acerbumque gemitum elicuit, non mortui causa; beatus enim ille, qui beatam vitam consummavit: quandoquidem et probus fuit monachus et præclare se exercuit usque ad senium, quodque caput est, orthodoxam fidem conservans inter persecutiones et susceptas pro recto ærumnas excessit e vita, justitiæ quodammodo propter Christi confessionem corona redimitus: sed nostri causa, aut vestri ipsorum potius, qui derelicti estis, velut grex boni pastoris obitu destitutus. Enimvero commiserationem doloremque cordis provocat præsulis recordatio, dum animum subit cujusmodi fuerit ejus in Domino gubernatio: quo D pacto hunc quidem collapsum solabatur, illum vero pervicacem objurgabat: alium frena detrectantem hortabatur, alium torpescentem excitabat, mansuetudine et æquitate regens ad ipsius Domini exemplum, qui dixit: *Discite a me quia mitis sum et humilis corde*[8]: atque in omnibus demum, quibus in medio vestrum velut stella matutina refulsit,

Ἡ ἀγγελία τῆς κοιμήσεως τοῦ πνευματικοῦ ἡμῶν καὶ ὑμῶν Πατρὸς, ἠγαπημένοι ἀδελφοί, ἐθρόησεν ἡμῶν τὴν ψυχὴν, ὡς τὸ εἰκὸς, καὶ εἰς στεναγμὸν ἤγαγε θλιπτικόν· οὐ διὰ τὸν κοιμηθέντα· μακάριος γὰρ ἐκεῖνος μακαρίῳ βίῳ τελειωθείς, ἐπειδὴ καὶ μονάζων δόκιμος· καὶ ἕως γήρους ἐξησκηκὼς ἄριστα, καὶ τὸ κεφάλαιον, πεφυλαγμένῃ καὶ ὀρθοδόξῳ πίστει μετὰ διωγμῶν καὶ τῶν ὑπὲρ τοῦ καλοῦ ταλαιπωριῶν ἐξεληλυθὼς τῶν ἐνθένδε, καὶ οἱονεὶ ἐστεφανωμένος τῆς ὑπὲρ Χριστοῦ ὁμολογίας δικαιοσύνῃ· ἀλλὰ δι' ἡμᾶς, μᾶλλον δὲ ὑμᾶς αὐτοὺς [*cod. Reg.* καὶ τοὺς] ἐναφεθέντας ὡς ποίμνιον ἠπορημένον τῇ τοῦ καλοῦ ποιμένος μεταστάσει. Καὶ γὰρ ἕλκει πρὸς οἶκτον καὶ συντριμμὸν καρδίας ἡ τοῦ προεστῶτος μνήμη, ἀναθεωρουμένη κατὰ τόπον καὶ τρόπον τῆς ἐν Κυρίῳ ἀφηγήσεως· πῶς ὃν μὲν παρεκάλει συμπίπτοντα· ὃν δὲ ἐπέπληττε θρασυνόμενον· ἕτερον προσεκαλεῖτο ἀφηνιάζοντα, καὶ ἄλλον διύπνιζε νωθρευόμενον, πραότητι καὶ ἐπιεικείᾳ διέπων, κατὰ μίμησιν αὐτοῦ τοῦ εἰπόντος Δεσπότου· *Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πρᾶός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ*; καὶ ἁπλῶς ἐν πᾶσιν οἷς δι-

[8] Matth. xi, 29.

NOTÆ.

(26) In cod. Reg. ρμε'.

Digitized by Google

ἔπρεπεν ἐν μέσῳ ὑμῶν ὡς ἐωθινὸς ἀστήρ· ἄλλωστε καὶ τῷ πολυχρονίῳ ἔθει, βαρύνειν εἴωθε τὴν ψυχὴν σφόδρα ὁ τοῦ Πατρὸς χωρισμός.

Ἀλλὰ τί ποιήσομεν, ἀδελφοὶ, πρὸς νόμον Θεοῦ οὕτω κελεύοντα· *Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ;* μᾶλλον δὲ ἐκδημία πρὸς Κύριον, ἡ διάζευξις. Ἐπετράπη τὴν μετάστασιν, καὶ ἐξῆλθε τοῦ σώματος. Ἐχωρίσθη ἀφ' ὑμῶν, καὶ προσετέθη πρὸς τοὺς πατέρας αὐτοῦ. Καλὸν ὑπόδειγμα τὸν ἑαυτοῦ βίον τῆς ἀρετῆς ὁμοίωσιν ἐγκαταλελοιπὼς ὑμῖν. Τί οὖν λοιπόν ἐστι τὸ ζητούμενον; Εἰς ἑαυτοὺς ὑμᾶς γενέσθαι, καὶ παρακαλέσαι ἀλλήλους ἐν Πνεύματι ἁγίῳ. Καὶ καθὼς ὑμῖν εἶασε τὸν κύριον Ἀντώνιον καθηγούμενον, τῷ αὐτῷ κανόνι καὶ τοῖς αὐτοῖς ἴχνεσι τῆς εὐσεβείας ἀπάρξασθαι ὑμᾶς πολιτεύεσθαι, φρουροῦντας τὴν πίστιν, καὶ ὑπὲρ αὐτῆς κακοπαθεῖν, εἰ δέοι, μέχρι θανάτου, κατὰ τὸν παρόντα διωγμόν· καὶ μηδαμῶς προδοῦναι τὴν ἀλήθειαν, τήν τε ἀγάπην πρὸς ἀλλήλους, καὶ τὴν πρὸς τὸν καθηγούμενον ὑπακοὴν παντὶ σθένει ἀσπάσασθαι. Τοῦτο γὰρ πρὸς τὴν ὑμῶν σωτηρίαν· τοῦτο καύχημα καὶ τῷ μακαρίῳ ἐκείνῳ εἰς ἡμέραν Χριστοῦ· τοῦτο καὶ ἡμῖν τοῖς φίλοις καὶ ἀδελφοῖς ὑμῶν ἐρασμιώτατον. Οὕτω γὰρ περιπατοῦντες κάλλιστα, ἕξετε ἡμᾶς συνεπομένους ὑμῖν, ὅσον οἷόν τε, εἰς τὰ πρὸς Κύριον, ἀδελφοὶ τιμιώτατοι.

sit : cum præsertim ex diuturna etiam consuetudine gravare animum vehementer soleat paterna separatio.

Sed quid agemus, fratres, adversus Dei legem sic præcipientem : *Terra es, et in terram reverteris* [6] ? Quin potius profectio est ad Dominum, hæc disjunctio. Jussus est migrare, et abiit ex corpore. Separatus est a vobis, et appositus est ad patres suos, præclarum exemplar suam ipsius vitam virtutis effigiem vobis relinquens. Quid ergo restat inquirendum ? Ut ad vos ipsos redeatis, et invicem vos consolemini in Spiritu sancto. Et quia dominum Antonium rectorem vobis instituit, eadem norma, iisdemque pietatis vestigiis fidem conservantes, et pro eo pati parati vel usque ad mortem, si opus sit, juxta præsentem persecutionem. Veritatem utique nequaquam prodatis, charitatemque inter vos mutuam, et obedientiam erga rectorem pro viribus omnibus amplectamini. Hoc enim ad salutem vestram : hæc beato illi in die Domini futura gloriatio : hoc quoque nobis, amicis et fratribus vestris, optatissimum. Sic enim rectissime ambulantes, nos pariter sectantes in via Domini, quantum fas erit, habebitis, fratres reverendissimi.

ΡΛΑ'.(27).—*Κατηχητικὴ πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητάς.*

CXXXI. — *Catechetica ad suos discipulos.*

Vitæ monasticæ officia commendat.

Θεόδωρος ἐλάχιστος πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος τῶν Στουδίου, ἠγαπημένοις ἀδελφοῖς μου καὶ πνευματικοῖς υἱέσι, τοῖς διὰ Κύριον ὧδε κἀκεῖσε διεσπαρμένοις. [χπ'.]

Theodorus minimus presbyter Studii præpositus, dilectis fratribus meis, et filiis spiritualibus huc et illuc propter Dominum dispersis.

Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ χαρισαμένου ὑμῖν τὸν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ διωγμόν. Ὃς καὶ εἰ λυπηρὸς κατὰ σάρκα, ἀλλὰ χαροποιὸς κατὰ πνεῦμα· μακαρισμῶν γὰρ θεολέκτων αἴτιος, καὶ στεφάνων αἰωνίων πρόξενος. Οὗ χάριν κἀγὼ ὁ εὐτελὴς χαρᾷ χαίρω καὶ ἀγαλλιάσει ἀγαλλιῶμαι, ὅτι ἠξίωμαι τοὺς ἐμοὺς ἀγαπητοὺς ἰδεῖν ἐν τοιαύτῃ προκοπῇ, ἐν τηλικοῦτῳ βαθμῷ τῆς καλῆς ὁμολογίας, ἣν ὡμολογήσαμεν ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, προσκυνεῖν Χριστὸν ἐγγεγραμμένον ἤγουν ἐξεικονισμένον, καθὼς πάντες οἱ ἅγιοι Πατέρες ἡμῶν. Μόνον παρακαλῶ καὶ ὑπομιμνήσκω, ἀξίως τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ ὑμᾶς πολιτεύεσθαι. Τὴν ἀναστροφὴν ὑμῶν ἔχοντας καλὴν, ἐν οἷς διατρίβετε καὶ τόποις καὶ προσώποις· τὸν λόγον ἐν χάριτι ἅλατι ἠρτυμένον· τὴν ἕξιν εὐλαβείᾳ μεμεστωμένην. Τὴν βρῶσιν καὶ τὴν πόσιν αὐταρκείᾳ τετηρημένην· τὸ ἔνδυμα καὶ βάδισμα συνέσει τεθεωρημένον· ὡς ἂν φωτισμὸς ἐστε τῶν λαϊκῶν, ἀλλὰ μὴ τοὐναντίον· ὑπόθεσις θείας ἐξομολογήσεως, ἀλλὰ μὴ τοὐναντίον. *Ἕκαστος καθὼς ἔλαβε χάρισμα, εἰς ἑαυτοὺς αὐτὸ διοικοῦντες, ὡς καλοὶ*

Gratia vobis et pax a Deo Patre et Domino Jesu Christo, qui dedit vobis pro ipsius nomine persecutionem pati ; quæ etsi tristis est secundum carnem, at lætitiæ plena secundum spiritum. Nam et beatitudinum divinarum causa est, et æternarum coronarum conciliatrix. Quapropter et ego abjectus gaudio gaudeo et exsultatione exsulto, quod dignus habitus sim qui dilectos meos viderem adeo profecisse, ac pervenisse ad sublimem gradum præclaræ confessionis, quam coram Deo et hominibus professi sumus, de adorando Christo pictura sive imagine expresso, juxta omnes sanctos Patres nostros. Unum hortor et moneo vos, ut ambuletis digne Evangelio Christi, bonam exhibentes conversationem vestram, quibus in locis et quibuscum personis degitis ; sermonem in gratiæ sale conditum ; tenorem animi circumspectione plenum, cibum et potum frugalitate, vestitum et incessum prudentia temperatum, ut laicis lux sitis, non contra : divinæ confessionis argumentum, non contra : *Unusquisque sicut accepit gratiam in alterutrum illam administrantes, tanquam boni dispensatores multiformis*

[6] Gen. III. 19.

NOTÆ.

(27) In cod. Reg. ρμς'.

Digitized by Google

gratiæ Dei, sicut scriptum est. *Si quis loquitur, tanquam sermones Dei*, non inanitates : *si quis ministrat, tanquam ex virtute*[7], non per superbiam : si quis laborat propriis manibus, ne gravis sit, non autem ne tanquam otiosus damnetur et non manducet. Si quis in omnibus mandatum exsequitur, ut operarius Dei, non autem ne scandalum sit proximo ; et ut in omnibus glorificetur Deus, et ego miser audiens, exhilarer et gaudeam.

A

Cernite perversas conspirationes : cernite perniciosam libertatem : cernite adulteriorum matrem edacitatem. Nullus cum muliere colloquatur sine necessitate : nullus sedeat solitarius : nullus avaritiæ studeat, lucro lucrum adjiciens, et aurum augens, in quo radix est peccati, et Judæ portio[8]. Nullus comparet, cum monasticam libertatem possideat, emptitium servum. Eo usque enim progressa est quorumdam nequitia, qui vitiosis affectibus se manciparunt, et monasticæ dignitatis jacturam fecerunt. Nullus vino se ingurgitet, Apostolum audiens : *Modico vino utere, propter stomachum tuum et crebras infirmitates tuas*[9]. Ex quibus rebus incenduntur adversus animam carnalia desideria, et exuritur domus Dei, qui interior homo noster est. Sed tanquam hospites et peregrini simus, singuli vestrum, fratres, in hac persecutione *quasi morientes, et ecce vivimus : ut castigati et non mortificati : quasi tristes, semper autem gaudentes : sicut egentes, multos autem* spiritualiter *locupletantes ; tanquam nihil habentes, et omnia possidentes*[10], ut apostolicis verbis utamur. Oculi mei semper ad vos quos desidero : cor meum in vobis ardet in Domino : sensus mei percelluntur, cum sinistrum quidpiam audio de aliquo : cum accipio aversionem Deo exosam, lacrymas fundunt oculi. Conteritur anima mea, si quando contra traditionem et constitutionem, et eorum quæ ante dicta sunt demonstrationem ambulet quis Deum non amans. Exiistis, patres, ex monasterio ad altiorem lucem persecutionis. Nunquid enim ad tenebras, Spiritus impulsu, discreti ab invicem sumus ? Nunquid ut voluptuose vivamus ? Nunquid Deus non videt ! Nunquid ad hominum aures opus uniuscujusque non pervenit, quo modo conversemini ?

B

C

D

Hæc, qui servos habetis, audite ; qui soli habitatis, qui mulieres sectamini, ne quid amplius dicam : avari, gyrovagi. Non libens vitupero, ignoscite : sed ægre accuso, tanquam ad hoc constitutus : *Implete gaudium meum, filii, ut idem sapiatis*[11], eadem norma ambulatis, bona exempla et documenta in animas intuentium imprimentes ad gloriam Dei, ad decus vestrum immortale, ad lætitiam quoque meam qui peccator sum, ad laudem fraternitatis vestræ in Christo Jesu Domino nostro ; cui gloria

οἰκονόμοι ποικίλης χάριτος Θεοῦ, καθὼς γέγραπται· Εἴ τις λαλεῖ ὡς λόγια Θεοῦ, ἀλλὰ μὴ ματαιολογίας· εἴ τις διακονεῖ, ὡς ἐξ ἰσχύος, ἀλλὰ μὴ καθ' ὑπερηφανίαν· εἴ τις ἐργάζεται ταῖς ἰδίαις χερσὶ, πρὸς τὸ μὴ ἐπιβαρὴς εἶναι, ἀλλὰ μὴ ὡς ἀργὸς κατακρινόμενος καὶ τοῦ ἐσθίειν. Εἴ τις ἐν πᾶσι κατ' ἐντολὴν πράσσει, ὡς ἐργάτης Θεοῦ, ἀλλὰ μὴ κατὰ σκάνδαλον γιγνόμενος τοῦ πέλας· ἵνα ἐν πᾶσι δοξάζηται ὁ Θεός· κἀγὼ ὁ τάλας ἀκούων, εὐθυμῶ καὶ χαίρω.

Βλέπετε τοὺς κακοὺς συνδυασμούς· βλέπετε τὴν ἐλευθερίαν παῤῥησίαν· βλέπετε τὴν πορνοποιὸν ἀδηφαγίαν· μήτις μετὰ γυναικὸς ὁμιλείτω ἄνευ ἀνάγκης· μήτις μεμονωμένως καθεζέσθω· μήτις φιλαργυρείτω κέρματι κέρμα προστιθεὶς, καὶ αὔξων χρυσίον, ἐν ᾧ ῥιζοῦται ἡ ἁμαρτία, καὶ ἡ μερὶς τοῦ Ἰούδα. Μήτις ἀπεμπολείτω, τὴν μοναχικὴν ἐλευθερίαν κτώμενος, ἀργυρώνητον δοῦλον. Μέχρι γὰρ τοῦδε ἔφθασεν ἤ τινων πονηρία, δουλωθέντων τῇ προσπαθείᾳ, καὶ ἀπολωλεκότων τὸ μοναχικὸν ἀξίωμα. Μήτις οἰνοφλυγείτω, ἀκούων τοῦ Ἀποστόλου· *Ὀλίγῳ οἴνῳ χρῶ, διὰ τὸν στόμαχόν σου καὶ τὰς πυκνάς σου ἀσθενείας.* Ἀφ' ὧν ἀνάπτονται κατὰ τῆς ψυχῆς αἱ σαρκικαὶ ἐπιθυμίαι, καὶ ἐμπρίζεται ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ, ὅς ἐστιν ὁ ἔσω ἡμῶν ἄνθρωπος. Ἀλλ' ὡς ξένοι καὶ παρεπίδημοι ὦμεν, ὦ ἀδελφοὶ, ἕκαστος ὑμῶν ἐν τῷδε τῷ διωγμῷ, ὡς *ἀποθνήσκοντες, καὶ ἰδοὺ ζῶμεν*· ὡς *παιδευόμενοι, καὶ μὴ θανατούμενοι*· ὡς *λυπούμενοι, ἀεὶ δὲ χαίροντες*· ὡς *πτωχοὶ, πολλοὺς δὲ πνευματικῶς πλουτίζοντες*· ὡς *μηδὲν ἔχοντες, καὶ τὰ πάντα κατέχοντες*, ἀποστολικῶς εἰπεῖν. Οἱ ὀφθαλμοί μου διὰ παντὸς πρὸς ὑμᾶς τοὺς ποθητούς μου· ἡ καρδία μου καιομένη ἐν ὑμῖν ἐν Κυρίῳ· τὰ αἰσθητήριά μου ματμάσσει με, ἡνίκα ἀκούσω ἀπευκτὴν ἀκοὴν ἐπί τινι· ἐπ' ἂν μάθω ἐκτροπὴν θεομίσητον· οἱ ὀφθαλμοί μου κατάγουσι δάκρυα. Ἡ ψυχή μου συντρίβεται, ὁπόταν παρὰ τὴν παράδοσιν καὶ κατάστασιν καὶ τὴν τῶν προειρημένων ἔκφανσιν περιπατεῖ ὁ ἀφιλόθεος. Ἐξελιλύθατε, ὦ Πατέρες, ἀπὸ τοῦ μοναστηρίου εἰς ὑψηλότερον φάος τοῦ διωγμοῦ. Μὴ γὰρ εἰς ἐπισκότωσιν διῃρέθημεν ἀπ' ἀλλήλων πνευματοκινήτως ; μὴ γὰρ ἵνα περιπαθῶς ζήσωμεν ; μὴ γὰρ ὁ Θεὸς οὐχ ὁρᾷ ; μὴ γὰρ οὐκ ἀκουστὸν γίγνεται ἑκάστου τὸ ἔργον, ὅπως ἀναστρέφοισθε ;

Οἱ τοὺς δούλους ἔχοντες, ταῦτα ἀκούετε· οἱ μονοκάθιστοι, οἱ γυναικιζόμενοι, ἵνα μήτι πλέον λέγω· οἱ φιλάργυροι, οἱ φιλόγυροι. Οὐχ ἑκὼν ὀνειδίζω, σύγγνωτε· ἀλλὰ πονῶν κατηγορῶ, ὡς εἰς τοῦτο κείμενος. *Πληρώσατέ μου τὴν χαρὰν, ὦ τέκνα, ἵνα τὸ αὐτὸ φρονῆτε*, τῷ αὐτῷ στοιχῆτε κανόνι· ἀγαθὰ ὑποδείγματα καὶ ὑπομνήματα ἐναποσφραγίζοντες ταῖς ψυχαῖς τῶν ὁρώντων, εἰς δόξαν Θεοῦ, εἰς κλέος ὑμῶν ἄσβεστον, εἰς εὐφροσύνην κἀμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ, εἰς ἔπαινον τῆς ἀδελφότητος ὑμῶν

[7] I Petr. IV, 10, 11. [8] I Tim. VI, 10. [9] I Tim. V, 23. [10] II Cor. VI. 9. [11] Philipp. II, 2.

Digitized by Google

ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, ἅμα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A et imperium cum Patre et Spiritu sancto, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

PAB' (28). — *Τῇ ἡγουμένῃ Ἰγνῶν.* [χπζ'.]

CXXXII. — *Præpositæ Ignorum.*

Ut sanctimonialibus, quibus præest, sit exemplo.

Ἀπεδεξάμην τὴν εὐλάβειάν σου, ἀδελφὴ ἐν Κυρίῳ, καὶ ἐφ' οἷς ἀπέστειλας δώροις· καὶ ἐν αἷς διαθέσεσιν ὑπολαμβάνεις τὰ καθ' ἡμᾶς. Ἀλλ' οὐ τοιοῦτο ἡμεῖς· οἵ γε οὐδὲ ἑαυτοῖς ἀρκοῦντες ἐν ἀγαθοῖς, πῶς ἂν ἄλλοις μεταδοίημεν ἀγαθοειδοῦς διδασκαλίας; Γένοιτο δὲ κατὰ τὴν πίστιν σου θεοπρεπῶς πολιτεύεσθαι, τὸν ἐν παρθενίᾳ βίον ἀμέμπτως διατελοῦσαν· οὐ μὴν, ἀλλὰ καὶ τὸν τῆς προστασίας βαθμὸν ἀκατακρίτως περιέπειν. Ἴσθι γὰρ ὡς πολυ- B μισθον τὸ πρᾶγμα· ἀλλ' οὖν γε τοῖς μὴ προσέχουσι καὶ ἐπικίνδυνον, ψυχῶν ἄρχειν τῶν κατ' εἰκόνα Θεοῦ πεποιημένων. Ὡς οὖν ἐν Κυρίῳ ἄρχουσα ἡγοῦ, καὶ κατευοδοῦ τῆς ποίμνης σου, παντὸς ἀγαθοῦ προτύπωμα ἑαυτὴν τιθεῖσα· ἵνα ἀξιωθῇς εἰπεῖν· *Ἰδοὺ ἐγὼ, καὶ τὰ παιδία ἃ μοι ἔδωκεν ὁ Θεός.* Θεὸς γὰρ παραδέδωκέ σοι τὰς ψυχὰς δι' ἀποταγῆς· καὶ αὐτῷ δεῖν σε αὐτὰς προσάξαι ὡς θυσίαν εὐπρόσδεκτον· κἀν τούτῳ πολύς σου ὁ μισθὸς ἐν οὐρανοῖς ὑπάρξει. Δίδασκε αὐτὰ, νουθέτει τὰ σωτήρια ἐντάλματα, ποθεῖν μόνον Χριστὸν, ἀλλὰ μὴ σάρκας καὶ αἵματα· ἀκτημονεῖν, ἀλλὰ μηδὲν ἔχειν ἰδιόκτητον· ἀπροσπαθεῖν, ἀλλὰ μὴ φιλοϊδιάζειν πρὸς τοὺς ἀγχιστεύοντας· προθυμοεργεῖν, ἀλλὰ μὴ ὀκνηρῶς ἔχειν πρὸς τὴν ἄσκησιν. Ἂν γὰρ οὕτως, ἀπαντήσει C αὐταῖς ὁ νυμφίος Χριστὸς μικρὸν ὕστερον λαμπαδηφορούσαις, καὶ ἀπαντηθήσεται περιχαρῶς· ἀσπάσεται καὶ ἀσπασθήσεται ἱεροπρεπῶς· ἀνοίξει αὐταῖς τὸν οὐράνιον καὶ ἀχειρότευκτον νυμφῶνα· δώσει αὐταῖς βασιλείαν οὐρανῶν, τρυφὴν παραδείσου, πόματα ἀθανασίας, γλυκάσματα ἀειζωΐας· ἐνδύσει αὐτὰς περιβλήματα φωτοειδῆ, κοσμήσει κόσμοις ἀφθαρσίας, νυμφαγωγικοῖς διαδήμασιν· ἐμπλήσει τῶν ἀπείρων ἀγαθῶν, εἰς αἰῶνας αἰώνων. Διὰ ταῦτα καὶ σὺ κἀκεῖναι μοχθήσατε· διώξατε [f. ἐμοχθήσατε] ἡμέρᾳ καὶ ἡμέρᾳ κατεργάζεσθαι τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν· ἀναψύχετε ταῖς ἐλπίσι· σβέννυτε τὸ ἐπεισαγόμενον πῦρ παρὰ τοῦ ἐχθροῦ ἐν ψυχαῖς, τῷ θείῳ ἔρωτι· ὅτι ἂν ἄλλο ἐπαχθὲς τῆς ἀσκήσεως. Ταῖς ἀναλήψεσι τῶν θείων D ἀναγνωσμάτων τε καὶ ᾀσμάτων παραμυθεῖσθε, περιφρουροῦσαι καὶ τὸ ἀκοινώνητον τῆς αἱρέσεως· κἂν δέῃ ὑπὲρ αὐτοῦ παθεῖν τι μέχρι καὶ θανάτου· μηδαμῶς προέμεναι τὴν πίστιν. Τῆς γὰρ ἀγάπης Χριστοῦ οὐδὲν προτιμότερον· καθὼς ἀπέδειξαν αἱ ἀπ' αἰῶνος παρθένοι μέχρι τοῦ δεῦρο· ἐπειδήπερ εἰσὶ καὶ νῦν διωκόμεναι, καὶ τῶν μονῶν ἐξωθεῖσαι διὰ Χριστὸν, ἢ μετασχεῖν τοῦ αἱρετικοῦ ἄρτου. Ταῦτα ὡς κατὰ Χριστὸν ἀδελφῇ οὔσῃ καὶ θυγατρὶ, γέγραφά σοι καὶ ταῖς μετὰ σέ· ὡς ἂν ἴδοις ὅτι

Pietatem tuam laudavi ac probavi, soror in Domino, tum in iis donis quæ misisti, tum in eo affectu quo nostra accipis. Nihil simile autem in nobis est, qui cum nec satis ipsi instructi a virtute simus, quomodo aliis doctrinam virtutis impertiemus? Utinam autem secundum fidem tuam divino more converseris, vitamque in virginitate peragas inculpate: atque adeo præfecturæ quoque munus sine reprehensione obeas! Scis enim rem esse cum ingenti mercede conjunctam, sed et iis qui sunt minus cauti, periculi plenam, præesse animis ad similitudinem Dei conditis. Itaque tanquam in Domino moderatrix præsto, et gregem tuum feliciter rege teipsam omnis boni effigiem præbens; ut possis dicere: *Ecce ego* et puellæ, *quas dedit mihi Deus*[12]. Tradidit enim tibi animas Deus per renuntiationem: atque ad ipsum adduci a te has oportet, tanquam hostiam acceptam: eamque ob rem maxima tibi merces in cœlis erit. Has doce, salutaria his præcepta ingere, unum amare Christum, non carnem et sanguinem, inopem vitam ducere, nihil habere privatim, nullo affectu teneri, nec propinquos peculiariter diligere: alacres exhibere se, nec esse in instituto monastico segnes. Nam si ita sit, ipsis suas lampades gerentibus paulo post sponsus Christus occurret, et excipietur idem cum gaudio, sacros vicissim accipiet ac reddet amplexus, cœlestem ipsis nec manufactum thalamum aperiet, donabit eis regnum cœlorum, paradisi voluptatem, potiones immortalitatis, suavitatem vitæ sempiternæ: induet eas amictu lucido, incorruptionis decore exornabit, sponsali diademate: innumeris bonis in sempiternum ævum cumulabit. Propter hæc et tu et illæ ærumnas pertulistis: magno studio quotidie enitentes ut salutem vestram operaremini. Spes vos illa reficiat ac recreet. Inductum in animos ab hoste ignem divino amore exstinguite. Quod si quid aliud in disciplina grave est ac molestum, id lectione sacra arrepta hymnisque decantandis leniter ac mitigate, ab hæretica communione sedulo cavente: vel si necesse sit hujus rei causa usque ad mortem pati, nullo pacto abjicientes fidem. Nihil enim præstabilius est Christi charitate: quemadmodum præ se tulerunt ab omni ævo virgines usque ad hunc diem. Quandoquidem nunc quoque sunt quæ vexantur, atque ex monasteriis propter Christum extrusæ sunt, ne hæreticum panem participarent. Hæc tibi tanquam sorori in Christo ac filiæ scripsi, et iis quæ tecum

[12] Isa. VIII, 18.

NOTÆ.

(89) In cod. Reg. ρμζ'.

Digitized by Google

sunt : ut intelligas et communem nobis Dominum amnobus esse, et quantum omnes esse salvos optemus, quippe qui sint unius corporis Christi, atque ex eo fratres invicem appellati. Nam in Christo Jesu *non est masculus neque femina, sed omnia et in omnibus Christus*[12], qui et vos et nos servet incolumes.

κοινός ἐστιν ὁ Δεσπότης ἀμφοτέρων ἡμῶν· καὶ ὡς φιλοῦμεν πάντας σώζεσθαι· ὡς ἑνὸς ὄντες σώματος Χριστοῦ, καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἀδελφοὶ ἀλλήλων χρηματίζοντες· ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ, *οὔτε ἄρσεν, οὔτε θῆλυ, ἀλλὰ πάντα καὶ πᾶσι Χριστὸς*, ὃς διασώσειε καὶ ὑμᾶς καὶ ἡμᾶς.

CXXXIII. — *Ephraim et Agathoni cæterisque filiis.*

ΡΛΓ'. — *Ἐφραΐμ, καὶ Ἀγάθωνι, καὶ τοῖς λοιποῖς τέκνοις.* [χπη'.]

In obitum Laurentii præpositi.

Quod beatus Laurentius diem obiit, mors illi quidem pro requie est : nam qui possit non ita esse viro bono ? Illum in hujus vitæ egressu quies a monasticæ vitæ laboribus, vel potius a vexatione propter justitiam excipiet, migrantem ad Dominum : cujus virtutum testes quamplurimi. Vobis autem, fratres reverendissimi, deinde et nobis humilibus, triste hoc et acerbum accidit, qui probatum monachum amisimus, reverendum fratrem, constitutum ut caput esset ac spiritualis viæ dux. Sed tristitia tamen utrisque versa est in gaudium, quod electus Dei raptus est a nobis, optimi Dei jussu, in sanctitate et justitia. Quapropter et ego humilis gaudeo, gratulorque vobis quod tale vas ad Deum præmisimus : revera enim vas electionis Laurentius fuit, primum quidem sincera renuntiatione atque obedientia, deinde studio progressuque virtutum, ob quas et sacerdotio dignus est habitus, ac multorum fratrum præfecturam suscepit, hos benigne regens utilis gregi, Deo vivens revera ac præposito suo, non mundo, nec mundi negotiis : cujus et nota exsilia propter Dominum, et vexationes tum priores tum posteriores : cujus et speciosi pedes, ut cum Scriptura loquar : cum huc et illuc obiret, et evangelizaret fratribus salutaria præcepta. Unguentum spiritualis ejus sudor : ros sacer, certamen illius et virtutis curriculum. Qui in hac præsenti persecutione assumptus, quid aliud quam beatitudinem a Domino obtinuit ? Et nunc ille quidem in cœlo est, in eamdem cum sodalibus civitatem ascriptus : nos autem adhuc in certamine constituti, atque in metu ne dejiciamur. Neque enim consummata homini felicitas inest ante excessum e vita : cum sit incertus exitus.

Ὅτι ἐκοιμήθη ὁ μακάριος Λαυρέντιος, ἐκείνῳ μὲν ἀνάπαυσις ὁ θάνατος· ἀνδρὶ γὰρ ἀγαθῷ πῶς οὐχὶ τοῦτο ἀπαντήσεται, ἀπὸ κόπων ἀσκητικῶν μεταβάντι τοῦ βίου, μᾶλλον δὲ ἀπὸ τοῦ κατὰ δικαιοσύνην διωγμοῦ ἐνδημήσαντι πρὸς Κύριον· οὗ τῶν ἀρετῶν μάρτυρες πολλοί ; Ὑμῖν δὲ συνέβη, ἀδελφοὶ τιμιώτατοι, ἐπεὶ καὶ ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς τὸ λυπηρὸν, ἀπολέσασι δόκιμον μοναστὴν, τίμιον ἀδελφὸν, εἰς κεφαλὴν καθιστάμενον τῆς κατὰ ψυχὴν ὁδηγίας. Ἀλλ' ὅμως τὸ λυπηρὸν εἰς χαρὰν ἀμφοτέροις περιετράπη, διότι ἐκλεκτὸς Θεοῦ ὁ ἁρπασθεὶς ἀφ' ἡμῶν κελεύσει Θεοῦ τοῦ ἀγαθοῦ, ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ. Διὸ κἀγὼ ὁ ταπεινὸς χαίρω καὶ συγχαίρω ὑμῖν, ὅτι παρεπέμψαμεν πρὸς τὸν Θεὸν τηλικοῦτον σκεῦος. Ἐκλογῆς γὰρ σκεῦος ὡς ἀληθῶς Λαυρέντιος, πρῶτον μὲν διὰ τῆς ἀψευδοῦς ἀποταγῆς καὶ ὑποταγῆς· δεύτερον διὰ τῆς φιλαρέτου σπουδῆς τε καὶ προκοπῆς· ἐξ ὧν καὶ ἱερωσύνης ἠξίωται, καὶ πολλῶν ἀδελφῶν ἐπιστασίας ἀνεδέξατο ἄξίωμα, φιλητῶς ποιμαίνειν χρήσιμος τῇ ποίμνῃ· ζῶν Θεῷ καὶ τῷ καθηγουμένῳ ὡς ἀληθῶς, ἀλλ' οὐ κόσμῳ καὶ τοῖς κατὰ κόσμον πράγμασιν· οὗ καὶ ἐξορίαι διὰ Κύριον, καὶ διωγμοὶ, καὶ πρότερον καὶ ὕστερον· οὗ καὶ οἱ πόδες ὡραῖοι, γραφικῶς εἰπεῖν, ὧδέ τε κἀκεῖ περιιόντος, καὶ εὐαγγελιζομένου τοῖς ἀδελφοῖς τὰ σωτήρια ἐπαγγέλματα. Μύρον, ὁ πνευματικὸς αὐτοῦ ἱδρώς· δρόσος ἱερὸς, ὁ ἀγωνίσις αὐτοῦ δρόμος τῆς ἀρετῆς. Ὃς προσληφθεὶς ἐν αὐτῷ τῷ παρόντι διωγμῷ, τί ἄλλο ἢ τὸν ὑπὸ Κυρίου μακαρισμὸν ἀνεδήσατο ; Καὶ νῦν ἐκεῖνος μέν ἐστιν ἐν οὐρανῷ συμπολεύων τοῖς ὁμοταγέσιν· ἡμεῖς δὲ ἔτι ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος ἱστάμενοι, καὶ ἐπὶ φόβον τροπῆς κείμενοι. Οὐ γάρ ἐστι μακαρισμὸς τέλειος ἀνθρώπῳ, ἕως ἀποβιώσεως, διὰ τὸ ἄδηλον τῆς ἐκβάσεως.

Quamobrem obsecro vos, fratres, ut vigiletis ac sobrii sitis, ut virili ac forti animo in proposito certamine tum intelligibilis, tum sensibilis persecutionis. Qui enim secundum Deum vivit, semper patitur persecutionem ab invisibili vexatore, ut teneatur peccati laqueo : quem, o strenui Christi milites, fugiamus. Quæ porro fugæ ratio est ? Nempe si sub potenti manu Dei simus, in omnibus ei placentes. Id vero consequemini, si non ex proprio arbitratu sed ex communi lege vivatis : habentes videlicet fratrem Ephraim in præpositi vicem, quemadmodum et ille consensit, et nos assensi sumus, et tempus ac ratio postulant. Sint omnia communia : meum ac tuum exsulet : charitas exprimatur,

Διὸ παρακαλῶ ὑμᾶς, ἀδελφοὶ, γρηγορεῖν καὶ νήφειν, ἀνδρίζεσθαι καὶ κραταιοῦσθαι ἐν τῷ προκειμένῳ ἀγῶνι τοῦ τε νοητοῦ καὶ αἰσθητοῦ διωγμοῦ. Δεδίωκται γὰρ ἀεὶ ὁ κατὰ Θεὸν ζῶν ὑπὸ τοῦ ἀοράτου διώκτου εἰς κατάληψιν ἁμαρτίας· ὃν φύγωμεν γενναῖοι στρατιῶται Χριστοῦ. Πῶς δὲ ἔστι φυγεῖν ; Τῷ ὑπὸ τὴν κραταιὰν χεῖρα τοῦ Θεοῦ γενέσθαι, διὰ τῆς εἰς ἅπαν εὐαρεστήσεως αὐτοῦ. Ἔσται δὲ τοῦτο, ἐὰν μὴ ἰδιοβούλως, ἀλλὰ κοινοβιακῶς ζήσητε· δηλονότι ἔχοντες τὸν ἀδελφὸν Ἐφραΐμ προκαθηγούμενον, καθὼς κἀκεῖνος εἶασε, καὶ ἡμεῖς συνευδοκοῦμεν, καὶ ὁ χρόνος καὶ ὁ τρόπος ἀπαιτοίη. Ἔστωσαν πάντα κοινὰ, τὸ ἐμὸν καὶ σὸν ἐξοριζέσθω· ἡ ἀγάπη χαρα-

[12] Galat. III, 28 ; Coloss. III, 11.

Digitized by Google

κτηριζέτω· ἡ ὑπακοὴ φυλαττέτω. Καί· *Εἰ ταῦτα* A *οἴδατε, μακάριοί ἐστε*, φησίν, *ἐὰν ποιῆτε αὐτά.*

obedientia servetur. Et : *Si hæc scitis, beati estis,* inquit, *si feceritis ea* [13].

ΡΛΔ' (25).—*Εὐφροσύνῃ ἡγουμένῃ.* [χπθ'.]

CXXXIV. — *Euphrosynæ præpositæ.*

Rursus de ipsius matris obitu.

Ἡ μνήμη τῆς μακαρίας μητρὸς, σοῦ μὲν ἀμφοτέρωθεν, ἐμοῦ δὲ κατὰ πνεῦμα, θαῤῥῶ δὲ εἰπεῖν καὶ πολλῶν ἄλλων· ἐπείπερ σεβασμία ἡ κυρία· προὐτρέψατό με ὥσπερ ὑπ' ἐκείνης νυττόμενον, προσφθέγξεσθαί σε, ἀδελφὴ ἐν Κυρίῳ, βραχέα τινὰ καὶ ταχύ. Τίνα δὲ ταῦτα; Ἵνα ἀγωνίζῃ τὸν καλὸν ἀγῶνα τῆς ἀσκήσεως, εἰς ἣν ἐκλήθης, καὶ ὡμολόγησας τὴν καλὴν ὁμολογίαν ἐνώπιον πολλῶν μαρτύρων. Πῶς δὲ ἔστιν ἀγωνίσασθαι; Ἐκ τοῦ ἔχειν τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ. Οὗ γὰρ φόβος, ἐκεῖ B ἐντολῶν τήρησις. Ἐκ τοῦ μελετᾷν τὸν θάνατον. Ἔνθα γὰρ μελέτη θανάτου, παθῶν ἀλλοτρίωσις. Ἐκ τοῦ μεριμνᾷν τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος διάζευξιν, τὴν ἐπὶ ταύτῃ ἀγγελικὴν ἐπιστασίαν, τὴν ἀπαγωγὴν τῆς ψυχῆς πρὸς τὰ οὐράνια. Πῶς ἄρα διέλθοι τὸν ἄρχοντα τοῦ τῇδε αἰῶνος, πειρώμενον πρὸς ἑαυτὸν τὴν ἀνιοῦσαν ψυχὴν ἐπισπάσασθαι, εἴπερ ἴδοι αὐτὴν κατεστιγμένην τοῖς πάθεσιν· εἶτα τοῦ τὴν ἀποκατάστασιν λάβοι μέχρι καιροῦ ἀναστάσεως· ἡνίκα τὸ συζυγὲς σῶμα ἑνωθείη κατὰ τὴν ἄῤῥητον τοῦ Θεοῦ δύναμιν. Καὶ οὕπω λέγω τὴν μικρὸν ὕστερον ἐπέλευσιν τοῦ νυμφίου Χριστοῦ, *ἀπ' οὐρανοῦ μετ' ἀγγέλων δυνάμεως αὐτοῦ*· τήν τε εἰς ἀέρα ἁρπαγὴν τῶν θεοφιλῶν ψυχῶν· καὶ τὴν ὁμοῦ πάσης τῆς κτίσεως συναγωγὴν πρὸ προσώπου τοῦ φοβεροῦ βήματος· εἶτα τὴν ἀπόφασιν ἑκατέρων τῶν παρισταμένων μερῶν· τοὺς μὲν δικαίους καλοῦσαν εἰς βασιλείαν οὐρανῶν· τοὺς δὲ ἁμαρτωλοὺς ἀποπέμπουσαν εἰς τὸ πῦρ τὸ ἐξώτερον. Τοίνυν ἡ ταῦτα ἐννοοῦσα εὐαισθήτως ψυχὴ, τρέμει, δεδιᾷ, κατανύσσεται, δακρύει, καθαίρεται, φωτίζεται, ἐξισταμένη τῶν τῇδε σχέσεων· ἀλλοιουμένη τε τὴν καλὴν ἀλλοίωσιν, καὶ πρὸς Θεὸν ἀνατρέχουσα ἐν χαρᾷ πνευματικῇ καὶ ἀῤῥήτῳ θυμηδίᾳ· ὃς ἀποστρέφεσθαι μὲν καὶ ἥλιον ὁρᾷν, καὶ τῶν ἄλλων ἡδέων τοῦ παρόντος βίου, διὰ τὴν ὑπερνικῶσαν τοῦ καλοῦ θεωρίαν. Οὕτως ἔστι τὸν καλὸν ἀγῶνα ἀγωνίζεσθαι, τιμιωτάτη. Τοῦτον δὴ ἀγωνισαμένη ἡ καλή σου μήτηρ, ἐκολλήθη Θεῷ, καὶ μετέβη ἐπαινε- D τῶς τῶν ἐνθένδε.

Memoria beatæ matris, tuæ quidem corpore ac spiritu, tum vero meæ secundum spiritum, ausim dicere et complurium aliorum, quoniam sancta est ac præcipuæ venerationis domina ; impulit me, tanquam matre ipsa instigante, ut te, soror in Domino, paucis verbis in præsenti alloquerer. Quæ sunt illa porro ? Ut bonum certamen certes monasticæ vitæ ad quam vocata es, et confessa bonam confessionem coram multis testibus [14]. Qua autem ratione certandum ? Si Dei timorem insitum in animo habueris. Nam ubi timor, ibi observatio mandatorum. Si mortem mediteris. Ubi enim mortis meditatio, ibi a vitiis alienatio est. Si tecum reputes animi sejunctionem a corpore, cui sejunctioni præerit angelus ; abductionem deinde animæ in cœlestem plagam. Quemadmodum effugiat utique hujus sæculi principem conantem videlicet pertrahere ad se evolantem animam, siquidem viderit eam vitiis tanquam maculis inustam : deinde ubi subsidendi locum accipiat usque ad resurrectionis tempus, cum socium corpus adjungetur inenarrabili Dei virtute. Necdum commemoro mox futurum Christi sponsi adventum *de cœlo cum angelis virtutis ejus* [15], acceptarum Deo animarum raptum in cœlum, ac simul omnis creaturæ convocationem coram horrendo tribunali : deinde de utraque parte quæ præsens aderit sententiam, quæ justos quidem in regnum cœlorum invitet, peccatores autem in exteriorem ignem ableget. Hæc igitur secum animus sedulo reputans, pavet, timet, dedit se lacrymis cum intimo doloris ex noxa sensu, purgatur, illuminatur, hujus vitæ affectibus exuitur, in egregium statum immutatus, et ad Deum evolans in lætitia spiritali, et inenarrabili alacritate : ita ut vel intueri solem, vel præsentis vitæ deliciis frui tædeat, ob præstantiorem honesti contemplationem. Est id bonum certamen certare, o reverendissima. Hac igitur cum egregia tua mater certaverit, Deo copulata est, et ex hac vita cum laude migravit.

Ἐπειχθῶμεν οὖν καὶ ἡμεῖς, παρακαλῶ, τοῖς ἐκείνης ἴχνεσιν ἕπεσθαι· καὶ μήτ' ἰλιγγιάσῃς πρὸς τὸ ὕψος τῆς ἀρετῆς ἐκκαλουμένη· τὸ μὲν ὅτι χάριτι Θεοῦ καὶ συνεπαίρῃ ταῖς καλαῖς ἀναβάσεσιν, ἐξ ὧν ἀκούω εὖ πράττειν σε· τὸ δὲ ὅτι οὗ τὸ θέλειν πάρεστιν, ἐκεῖ κατὰ μικρὸν καὶ ἡ τελείωσις προσγίνεται, τοῦ Θεοῦ δυναμοῦντος, καὶ φιλοῦντος τὴν σωτηρίαν τοῦ οὕτως προαιρουμένου. Τάχα δὲ τὴν προστασίαν τῶν ἀδελφῶν ἐμπόδιον ἡγήσῃ τῆς τοιαύτης προθέσεως, προσβαρουμένη τῇ ὁδηγίᾳ· ἀλλὰ μηδαμῶς, ὦ κυρία. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀγαπητὸν Θεῷ,

Festinemus igitur et nos, obsecro, ejusdem vestigiis insistere. Ne vero obstupescas, ad virtutis fastigium invitata : tum quod Dei beneficio et sublimis attolleris egregiis progressibus, in quibus strenue rem a te geri audio : tum quod ubi voluntas adest, ibi res brevi e sententia conficitur, Deo corroborante, ac salutem illius qui sic affectus sit diligente. Forte autem sororum præfecturam impedimentum esse talis propositi arbitrabere, regendi cura prægravata. At nequaquam, o domina. Nihil enim tam acceptum Deo, quam subditos

[13] Joan. XIII, 17. [14] I Tim. VI, 12. [15] II Thess. I, 7.

NOTÆ.

(25) In cod. Reg. ρμθ'.

Digitized by Google

pascere ac regere. Sic enim magnum Petrum compellat : *Si diligis me, pasce oves meas* [16]. Iterumque : *Si separaveris pretiosum a vili, quasi os meum eris* [17]. Ac rursum : *Qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, salvabit animam ejus a morte, et operiet multitudinem peccatorum* [17*]. Si quis enim advolans ex dominandi cupiditate pastorale pedum arripiat, odiosus ille est et abominandus Deo, nec salutem alteri parat, nec ipse consequitur. Sin vocatus a Deo ac morem gerens præfecturam accipiat, et is amicus Deo intelligetur, et idem alteri ac sibi salutem afferet. Quandoquidem igitur ipsa sic vocata es, gaude et time : illud quidem ob spem ; istud vero ob sollicitudinem. Sic præsis, et prospere agas, pascens, gerensque de sororum contubernio curam. Terrent te ea quæ fama narrat, inquis : sed habes adjutorem Deum, efficaxque maternarum precum auxilium. In illum curam omnem tuam abjice, et ipse expedita efficiet consilia tua. Deesse tibi aliquem dixeris qui te rite defendat? sed præsidem habes ipsum quem dilexisti Dominum : deinde et custodem vitæ tuæ angelum, qui te ex omni malo eripiat. Quare ne demitte animum, sed erige : firmas adhibe, non imbecillas vires : prospiciens integræ valetudini corporis, ut Deo rite servias, et sorores regas, ac sorores vicissim (ad ipsas enim convertatur oratio) ut recte gubernentur, ac religiose pascantur, te unam spirantes, te veram matrem agnoscentes, ac se invicem sincere cognatas.

Nam ubi talis adest concordia animorum, ibi Christus in medio, et beatæ vitæ consummatio. Vitam enim beatam adeptæ sunt, virginitatem amplexa, et Christum sponsum habentes, non mortales procos, quorum molesta consociatio est, et quæ paulo post disjunctio fit, multo acerbior. Quem vero sponsum habent Christum, is nunquam moritur : sed et vita omnium est. Et una cum eo ingredientur ipsæ, votum servantes abstinentiæ, in cœlestem thalamum. Edant illæ, bibant, vestiantur, quidquid ex usu vitæ est accipiant a perspicaci charitate tua : quandoquidem Apostolus ait : *Ita desiderantes vos, cupide volebamus tradere vobis non solum Evangelium Dei, sed etiam animas nostras* [18]. Sint modo unius sententiæ, uniusque mentis, animam unam habentes : una sit voluntas, communia omnia, peculiare nihil, diversa nusquam sententia : et perfecerint omnia quæ ad salutem necessaria : ac brevissimum et egregium cœnobiticæ vitæ curriculum emensæ in perpetuum exsultabunt cum egregia tua ac religiosa matre. Sic enim insigne cœnobium, et quæ præclare administrat, communi lætitia perfruentur, et erunt cum Domino semper. Nostra hæc brevis nuliiusque pretii allocutio est. Tu vero, domina, pauca hæc semina excipiens, ex teipsa quæ desunt adjice : ac pro nobis peccatoribus preces fundere ne graveris :

A ὡς τὸ ποιμαίνειν καὶ ὁδηγεῖν τοὺς ἑπομένους. Φησὶ γὰρ πρὸς τὸν μέγαν Πέτρον· *Εἰ ἀγαπᾷς με, ποίμαινε τὰ πρόβατά μου.* Καὶ πάλιν· *Ὁ ἐξάγων ἄξιον ἐξ ἀναξίου, ὡς στόμα μου ἔσῃ.* Καὶ πάλιν· *Ὁ ἐπιστρέψας ἁμαρτωλὸν ἐκ πλάνης ὁδοῦ αὐτοῦ, σώσει ψυχὴν αὐτοῦ ἐκ θανάτου, καὶ καλύψει πλῆθος ἁμαρτιῶν.* Ἂν μὲν γὰρ ἐπιτρέχων τις, ἐκ φιλαρχίας δράξηται τῆς ποιμαντικῆς ῥάβδου, μισητὸς καὶ ἀπόπτυστος Θεῷ, οὔτε σώζων, οὔτε σωζόμενος. Ἂν δὲ κληθεὶς δι' ὑπακοὴν Θεοῦ δέξηται τὴν προστασίαν, καὶ φίλος Θεῷ καὶ σώζων καὶ σωζόμενος ἀποδειχθήσεται. Ἐπειδὴ δὲ αὐτὴ οὕτως κέκλησαι, χαῖρε καὶ τρέμε· τὸ μὲν διὰ τὴν ἐλπίδα, τὸ δὲ διὰ τὴν ἀγωνίαν· ἡγοῦ καὶ κατευοδοῦ, ποιμαίνουσα καὶ διαφέρουσα τὴν φροντίδα τῆς ἀδελφότη-

B τος. Ὀρρωδεῖ σε τὰ θρυλλούμενα ὡς φής· ἀλλ' ἔχεις θεὸν ἐπίκουρον, συνεργίᾳ τῶν προσευχῶν τῆς μητρός. Ἐφ' ᾧ τὴν μέριμνάν σου ἐπιῤῥίψοις, καὶ αὐτὸς ποιήσει ῥάους τὰς διαθέσεις σου. Οὐκ ἔχειν λέγοις τινὰ τὸν προστατοῦντά σου γνησίως; Ἀλλ' ἔχεις τὸν πρωτοστάτην αὐτὸν ὃν ἠγάπησας Κύριον· ἔπειτα καὶ τὸν φύλακα τῆς ζωῆς σου ἄγγελον, ῥυόμενόν σε ἐκ παντὸς κακοῦ. Διὸ εὐθύμει καὶ μὴ ἀθύμει· εὐρώστει καὶ μὴ ἀῤῥώστει· πρόνοιαν ποιοῦσα τῆς εὐεξίας τοῦ σώματος· ἵνα δουλεύῃς Θεῷ ἀρκούντως, καὶ διέπῃς τὰς ἀδελφάς. Καὶ αἱ ἀδελφαὶ πάλιν· πρὸς αὐτὰς γὰρ ὁ λόγος ἐπιστρέφοιτο· ἵνα ἔπωνται κατὰ λόγον, καὶ ποιμαίνωνται θεοπρεπῶς, σὲ μόνον ἀναπνέουσαι, καὶ σὲ μητέρα ἀληθινὴν

C γνωρίζουσαι, καὶ συγγόνους ἀψευδεῖς ἀλλήλας.

Ὅπου γὰρ ἡ τοιαύτη συμψυχία πάρεστιν, ἐκεῖ ὁ Χριστὸς ἐν μέσῳ, καὶ ἡ μακαρία ζωὴ τελειουμένη· μακαρίαν γὰρ ζωὴν εἵλοντο παρθενίαν ἀσπασάμεναι, καὶ Χριστὸν νυμφίον ἔχουσαι, καὶ οὐκ ἐπικήρους μνήστορας· ὧν ἡ συνάφεια ὀδυνηρὰ, καὶ ἡ μικρὸν ὕστερον διάζευξις ἀλγεινοτέρα· ὃν δὲ νυμφίον ἔχουσι Χριστὸν, οὔποτε ἀποθνήσκει· ἀλλὰ καὶ ζωή ἐστι τῶν ἁπάντων· καὶ συνεισελεύσονται αὐτῷ, τηροῦσαι τὸ ἐπάγγελμα τῆς νηστείας, εἰς τὸν οὐράνιον νυμφῶνα· καὶ φαγέτωσαν, καὶ πιέτωσαν, καὶ ἐνδυσκέσθωσαν, καὶ ὅ τι ἂν ἄλλο χρειῶδες λαμβανέτωσαν πρὸς τῆς εὐδιακρίτου σου θεοφιλείας· ἐπείπερ φησὶν ὁ Ἀπόστολος· *Οὕτως ἱμειρόμενοι ὑμῶν, εὐδοκοῦμεν μεταδοῦναι ὑμῖν, οὐ μόνον τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰς ἑαυτῶν ψυχάς.*

D Μόνον ὁμογνωμονείτωσαν, συμφρονείτωσαν, μίαν ψυχὴν ἔχουσαι, ἓν θέλημα, πάντα κοινὰ, μηδὲν ἰδιόκτητον, μηδὲν ἑτερόγνωμον· καὶ τὸ πᾶν αὐταῖς τῆς σωτηρίας ἐξείργασται· καὶ ὁ σύντομος καὶ ὁ πάγκαλος τοῦ κοινοβιακοῦ βίου δρόμος διήνυσται· καὶ χορεύσουσιν εἰς αἰῶνας τῶν αἰώνων μετὰ σοῦ τῆς καλῆς μητρὸς καὶ θεόφρονος. Οὕτω γὰρ τὸ καλὸν κοινόβιον, καὶ ἡ καλῶς ποιμαίνουσα εὐφρανθήσονται ὁμοδίαιτον εὐφροσύνην, καὶ ἔσονται σὺν Κυρίῳ πάντοτε. Αὕτη ἡμῶν ἡ μικρὰ καὶ μηδαμινὴ προσφώνησις· σὺ δὲ, κυρία, τὰ βραχέα σπέρματα λαβοῦσα, παρ' ἑαυτῆς πρόσθες τὰ ἐλλείποντα· καὶ

[16] Joan. xxi, 18. [17] Jerem. xv, 19. [17*] Jac. v, 20. [18] I Thess. ii, 8.

Digitized by Google

προσεύχεσθαι περὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν παρακλήθητι· ἵνα ὧν λόγων ἐσμὲν διδάσκαλοι, τούτων ἐνεργεῖς ὀφθῶμεν πράκτορες· καὶ σωθῶμεν σὺν ὑμῖν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.

ut quæ docemus ore, ea opere perficere conspiciamur, ac salvi vobiscum simus in regno cœlorum.

ΡΛΕ' (26). — *Κατηχητική.* [χλα'.]

CXXXV. — *Catechetica.*

Pietatis documenta tradit in sacratum Quadragesimæ tempus.

Ὅτι ἐπεζήτησεν ἡ τιμιότης σου λόγον νουθεσίας παρὰ τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν· καὶ ὁ λόγος ἡμῶν ἐξουθενημένος, καὶ ὁ βίος ἡμῶν ἠμελημένος. Ὅμως ὅτι ἐρῶμεν τῆς σωτηρίας σου, καθότι καὶ παρθένος εἶ νύμφη Χριστοῦ, κειμήλιον ἁγιότητος, καὶ καθὼς ἐκ πεποιθήσεως ἐπιζητεῖς ἡμῶν τὴν νουθεσίαν· ἐπιζητεῖς δὲ αὐτὴν διὰ τὴν ἐπὶ θύραις ἐφισταμένην ἁγίαν τεσσαρακοστήν· καὶ ἡ ἀληθινὴ παρθένος Χριστοῦ οὐκ ἐν ἡμέραις ἀφωρισμέναις, ἀλλ' ἐν παντὶ καιρῷ, καὶ ἐν ἑκάστῃ ἡμέρᾳ ζητεῖ πῶς ἀρέσει τῷ Κυρίῳ καὶ Νυμφίῳ αὐτῆς. Ἔχει δέ τι πάντως καὶ ὁ τῶν νηστειῶν χρόνος ἰδίωμα σπουδῆς ἐναρέτου πρὸς τὸν ὅλον ἐνιαυτόν· τοιγαροῦν, ὦ τιμιωτάτη, τὸν συνήθη σου κανόνα τῆς ἀσκήσεως ἐνεργεῖν καὶ ἄρτι προθυμήθητι· οὐ γὰρ δυνάμεθα ὁροθετεῖν τοῦτο κἀκεῖνο, ἢ σοὶ, ἢ ταῖς μετὰ σοῦ συνασκουμέναις, διὰ τὸ μήπω εἰδέναι τὴν τάξιν καὶ τὴν ἀγωγὴν ὑμῶν. Εἷς δὲ ὅρος καὶ κανὼν κοινωφελὴς πᾶσι κεχρεωστημένος, καὶ μάλιστα τοῖς ἀνῃρημένοις τὸ μοναχικὸν ἐπάγγελμα, τὸ μηδὲν ἔξω τῶν ἀπαρεσκόντων Θεῷ πράττειν ἡμᾶς, *ἀλλ' ἐν φόβῳ καὶ τρόμῳ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν κατεργάζεσθαι*· καὶ γὰρ νηστεία ἀληθὴς, ἡ παντὸς κακοῦ ἀποχή. Νηστεύσωμεν πρῶτον μὲν ἀπὸ τοῦ μὴ εἰσοικίζεσθαι τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς ἐν τῇ καρδίᾳ, κἀντεῦθεν ἀνάπτεσθαι εἰς ἐπιθυμίας ἐκτόπους. Μία γὰρ ἐπιθυμία καὶ εἷς ἔρως ἀληθινὸς, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ καλὸς καὶ ὡραῖος Νυμφίος· οὗ ἡ ἐφιεμένη ἐξ ὁλοκλήρου ψυχὴ, μισεῖ σάρκα καὶ αἷμα, καὶ πάντα τὰ τῆς φθορᾶς ἐνδάλματα· ἀεὶ δὲ πτερουμένη τῷ περὶ αὐτὸν πόθῳ, ἀποστρέφεται σχεδὸν εἰπεῖν, καὶ αὐτὸν τὸν ἥλιον ὁρᾷν· καὶ σφαδάζει καὶ τοῦ σώματος ἐκβῆναι, καὶ πρὸς τὸν ποθούμενον γενέσθαι· ὅπερ ἐστὶ τὸ ἀκρότατον ὀρεκτὸν τοῖς λόγου μετειληφόσι. Νηστεύσωμεν δὴ κατὰ δεύτερον λόγον, καὶ ἀπὸ βρωμάτων ποσότητός τε καὶ ποιότητος· καὶ τοσοῦτον, ὁπόσον ἡ δύναμις τοῦ σώματος φέρει· φησὶ γὰρ ὁ Ἀπόστολος· *Ἕκαστος καθὼς προαιρεῖται τῇ καρδίᾳ, μὴ ἐκ λύπης, ἢ ἐξ ἀνάγκης· τὸ ἱλαρὸν γὰρ ἀγαπᾷ ὁ Θεός*· καὶ τὸ κατὰ δύναμιν. Τοῦτο δὲ ἐπὶ σοῦ τῆς καθηγουμένης κυριολεκτεῖσθαι δύναται· ἐπὶ δὲ τῆς ἀδελφότητος οὐκ ἔχει δύναμιν· διὰ τὸ κατὰ τὴν ὑπὸ σοῦ δεδομένην διάταξιν καὶ ἐσθίειν καὶ πίνειν, καὶ τὴν ἄλλην ἀγωγὴν εἶναι ἐφ' ἑκάστης, ὥστε διακριτικοῦ ὄμματός σοι χρεία προσηκόντως τὰ κατ' αὐτὰς ἐπιθεωρεῖν. Κοινῶς δὲ ἐπὶ πᾶσι, τὸ ἀπέχεσθαι ματαιολογίας ἀκαίρου, βασκανίας ἀτόπου, ἀργίας

Quod reverentia tua sermonem adhortationis ab humilitate nostra flagitavit· nec sermo noster ullius pretii est, et vita despicabilis. Quoniam tamen salutis tuæ percupidi sumus, propterea quod et virgo es Christi sponsa, specimen sanctitatis, ac veluti ex fiducia nostram desideras adhortationem : idcirco autem desideras quod veluti pro foribus astat sancta Quadragesima, ac vera quidem Christi virgo non certis ac definitis diebus, sed omni tempore et quolibet die sollicita est quomodo placeat Domino ac Sponso suo. Habet tamen omnino jejuniorum tempus peculiarem vim quamdam, ut studium acuat capessendæ per totum annum virtutis. Quamobrem, o reverendissima, da ultro operam ut consuetam tibi in monasterio vivendi normam nunc quoque teneas : neque enim possumus hoc vel illud definire, seu tibi, seu reliquis quæ tecum exercentur, quod vestra mihi minus sit cognita vitæ institutio. Una vero lex, regula una est quam par est omnibus esse communem, sed maxime iis qui monasticum vitæ institutum profitentur ; nihil ut exterius agamus eorum quæ Deo minus placent : *sed in timore ac tremore salutem nostram operemur*[18*]. Verum enim jejunium, ab omni malo abstinentia est. Sic igitur primum jejunemus, ut ne pravas cogitationes subire in animum patiamur, atque in scelerata deinde desideria exardescere. Unum enimvero desiderium et unus amor verus, Dominus noster Jesus Christus, Sponsus egregius ac speciosus : quem quæ anima omnino desiderat, carnem odit et sanguinem, omnesque rerum corruptibilium imagines ? semper autem illius desiderio in sublime evolans, refugit, prope dixerim, vel ipsum intueri solem : gestitque et e corpore exire, et cum eo quem amat versari : quod caput ac summa votorum est iis qui Verbi participes exstitere. Jejunabimus utique secundo loco, tum quantitate ciborum, tum a qualitate, et quatenus coporis vires ferunt. Ait enim Apostolus : *Unusquisque prout destinavit in corde suo : non ex tristitia, aut ex necessitate : hilaritatem enim diligit Deus*[19] : et pro ratione virium. Hoc vero in te, quæ præposita es, designari distincte potest : in sororum cœtu, non potest : quod ex tradita abs te lege, et edendi et bibendi modus, et reliqua vivendi ratio singularum pendere debeat. Quamobrem perspicaci tibi oculo est opus, ut quæ singulis expediant contempleris. Convenit autem ex æquo omnibus,

[18*] Philipp. II, 18. [19] II Cor. IX, 7.

NOTÆ.

(26) In cod. Reg. ρν'.

Digitized by Google

intempestiva garrulitate abstinere, inepta æmulatione, inutili otio : ac potius tempestivum silentium servare, loqui opportune, amare invicem ac diligere secundum Dominum : et habere communia omnia, et nihil privatim sepositum.

περιέργου · μᾶλλον μὲν οὖν ἡσυχίαν ἄγειν εὐκαιρον· καὶ λόγον φθέγγεσθαι δέοντα · καὶ ἀγαπᾷν καὶ στέργειν ἀλλήλας κατὰ Κύριον· καὶ πάντα κοινὰ ἔχειν, καὶ μηδὲν ἀποτεταγμένως ἴδιον... *Λείπει σελ. α'.*

(Deest pagina una.)

CXXXVI. — *Theodoro stratego.* ΡΛϚ'. — *Θεοδώρῳ στρατηγῷ.*

Lapsum excitat ad pœnitentiam.

..... Contrarius eventus. O calamitatem! Quænam ista est involuntaria abductio? quænam per vim illata participatio, intentans carnis periculum ei qui nolit heterodoxum panem participare? Voluntarium sacrificium, o christianissima cogitatio! corpus et sanguis Domini nostri Jesu Christi. Ait enim magnus Apostolus de eo, *Qui cum in forma Dei esset, se non rapinam arbitratus est esse æqualem Deo : sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo. Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis* [19*]. Quoniam igitur voluntarium sacrificium et voluntarie datum volentibus, non autem nolentibus. Etenim Dominus ipse in Evangeliis ait apostolis : *Nunquid et vos vultis abire* [20]? propter eos qui jam discesserant ab eo, qui discipuli videbantur: et magni Petri responsio hujusmodi : *Ad quem ibimus? Verba vitæ æternæ habes. Et nos credidimus, et cognovimus, quia tu es Christus Filius Dei viventis* [20*]. Et rursus magnus Petrus in Epistola sua, *Voluntarie pascere* oportet *non coacte* [21].

(27)..... οὕσι τὸ ἐναντίον ἀπάντημα. Ὢ τῆς συμφορᾶς! τίς αὕτη ἡ ἀκούσιος ἀπαγωγή; τίς δὲ ἡ ἀναγκαστικὴ μέθεξις ἐπαπειλοῦσα τὸν κατὰ σάρκα κίνδυνον ἐν τῷ μὴ προαιρεῖσθαι μεθέξειν τοῦ ἑτεροδόξου ἄρτου; ἑκουσιόθυτον · ὦ χριστιανικώτατε λογισμέ · τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Φησὶ γὰρ ὁ μέγας Ἀπόστολος περὶ αὐτοῦ· *Ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο εἶναι ἴσα Θεῷ · ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβὼν ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ σχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος · ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν, γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ.* Ἐπεὶ οὖν ἑκουσιόθυτον καὶ ἑκουσιόδοτον τοῖς ἐθέλουσιν, ἀλλ' οὐχὶ τοῖς μὴ ἐθέλουσι. Καὶ γὰρ αὐτὸς ὁ Κύριος ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις φησὶ πρὸς τοὺς ἀποστόλους · *Μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε ἀπελθεῖν;* διὰ τοὺς ἤδη ἀπελθόντας ἀπ' αὐτοῦ τῶν δοκούντων μαθητιᾷν. Καὶ ἡ παρὰ τοῦ μεγάλου Πέτρου ἀπόκρισις τοιάδε · *Πρὸς τίνα ἀπελευσόμεθα; Ῥήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις. Καὶ ἡμεῖς πεπιστεύκαμεν, καὶ ἐγνωμεν ὅτι σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος.* Καὶ πάλιν ὁ μέγας Πέτρος ἐν τῇ οἰκείᾳ ἐπιστολῇ, *Ἑκουσίως ποιμαίνειν δεῖ, ἀλλ' οὐκ ἀναγκαστικῶς.*

Cognoscant proinde qui nolentes vi trahunt ad suam communionem, se gentium more hoc facere : non corpus Christi quod sponte oblatum est, perrigentes, sed contra, quod victimæ idolis oblatæ speciem habeat, prout coactum est sacrificium in libationibus dæmoni acceptis quæ apud ipsos fiunt. Et verus est sermo, et demonstratio perspicua : et nemo audit. Sed *Parce, Domine, parce : et ne des hæreditatem tuam in opprobrium perfectum* [21*], ut alicubi ait quidam e prophetis. Quid vero nobis eveniet, o desideratissime, et ab omnibus laudate? Dicetur enim nobis : Siquidem asperius, quomodo amicitia est? Cedamus adhuc tempori. Reformidabimus potestatem plusquam honestum est? Et ubi vox Domini quæ homines timeri vetat, et statuit ut potius timeatur Deus solus, in quo omnis potestas et virtus, qua potest animum et corpus perdere in gehennam ignis [22]? Heu lapsum! o trepidationem! in qualibet persona, et maxime in Christiano. Verumtamen huc ades iterum, amice ac domine optime, excitemur, pœnitentiam agamus. *Prope est Dominus quærentibus illum* [22*], nec

Γνώτωσαν οὖν λοιπὸν οἱ βιαστικῶς ἕλκοντες πρὸς τὴν ἑαυτῶν κοινωνίαν τοὺς μὴ προαιρουμένους, ὡς ἑλληνοειδῶς τοῦτο πράττουσιν · οὐ σῶμα Χριστοῦ τὸ ἐθελόθυτον παρέχοντες, ἀλλὰ τοὐναντίον εἰδωλοθύτου ἔχον ἔμφασιν, κατὰ τὴν ἀκούσιον τοῦ θυομένου ἐν ταῖς κατ' αὐτῶν φιλοδαίμοσι σπονδαῖς. Καὶ ὁ λόγος ἀληθὴς, καὶ ἡ δεῖξις ἐναργὴς, καὶ ὁ ἀκούων οὐδείς. *Ἀλλὰ, Φεῖσαι, Κύριε, φεῖσαι, καὶ μὴ δῷς τὴν κληρονομίαν σου εἰς ὀνειδος τέλειον,* ὡς που τις ἔφη τῶν προφητῶν. Τί δὲ ἡμεῖς πάθωμεν, ὦ τριπόθητε καὶ πανεύφημε; Εἰρήσεται γὰρ, Εἰ καὶ τραχύτερον, πῶς φιλία ὁ λόγος; ἀπαχθείημεν τῷ καιρῷ ἔτι · ὑποπτήξομεν τὴν ἐξουσίαν πλέον ἢ καλῶς ἔχει; καὶ ποῦ ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου ἀπαγορεύουσα τὸν ἀνθρώπινον φόβον, καὶ μᾶλλον καθορίζουσα τὸν Θεὸν μόνον, ἐφ' ᾧ ἡ πᾶσα ἐξουσία, καὶ ἡ δύναμις τοῦ καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἐμβαλεῖν εἰς γέενναν πυρός; Φεῦ τῆς συμπτώσεως! Ἀβάλε τῆς ὑποπτήξεως! ἐφ' ὅτῳ οὖν προσώπῳ καὶ μάλιστά γε χριστιωνύμῳ. Πλὴν ὅμως δεῦρο πάλιν, φίλε καὶ κύριε καλὲ, ἀνακληθῶμεν, μεταμεληθῶμεν. *Ἐγγὺς Κύριος τοῖς ζητοῦσιν αὐτὸν,* καὶ οὐ βούλεται μὲν τὴν πῶσιν

[19*] Philipp. II, 6-8. [20] Joan. VI, 68. [20*] ibid. 69. [21] I Petr. V, 2. [21*] Joel II, 17. [22] Luc. XII, 5. [22*] Psal. CXLIV, 18.

NOTÆ.

(27) Ibi inscriptionem non habent codices mss.; sed istam repræsentat codex Regius in Indice Epistolarum.

Digitized by Google

ἡμῶν κατά τι τῶν ἁμαρτανομένων · πεσόντας δὲ ἐρᾷ ἀνίστασθαι ἡμᾶς θᾶττον, καὶ ἁμαρτάνοντας ἐπιστρέφειν· καὶ τοῦτο ὁσάκις ἂν καὶ συμβαίη κατά τινα περιπέτειαν ἀβουλίας. Εἴποι δ' ἂν τυχὸν ἡ τιμία σου ψυχή· Ὁ βαλὼν καὶ ἰάσεται · καὶ οἷον τὸ ἐπιτίμιον · οὐδὲν γὰρ ἀνιάτρευτον θεραπευόμενον· οὐ βαρὺς ὑμῖν ὁ τῆς ἰατρείας λόγος.

A vult ruinam nostram propter aliquod perperam factum [23]: sed cum ceciderimus, optat nos resurgere confestim, et peccantes converti : et hoc, quotiescunque contigerit, ex qualibet occasione imprudentiæ. Dixerit autem fortasse veneranda anima tua : Qui percussit et sanabit[23*] : et possibilis est pœnitentia : nihil enim insanabile si curetur. Non gravis vobis est medicinæ mentio.

ΡΛΖ' (28).— *Προκοπίῳ μοράζοντι.* [χιδ'.]

CXXXVII. — *Procopio monacho.*

Reprehendit quod extra cœnobium degeret.

Ἄρτι ἐπιστέλλω τῇ τιμιότητί σου, ὁπότε τὸν διάκονον τοῦ γράμματος ἐμόν τε καὶ σὸν εὗρον, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ παρορμήσαντά με εἰς αὐτὸ τοῦτο, ὡς καὶ τῆς εὐσεβείας σου οὕτως ἐπιζητούσης, καὶ φιλούσης. Ἀλλὰ χαῖρε, ὦ ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ. Χαῖρε, φίλων ἄριστε, καὶ μάλα τῶν ἀρχαίων. Χαῖρε, ὦ εὐ- B λαβείᾳ [*Reg. cod.* ὁ εὐλαβείᾳ.] περιβόητος, καὶ ἐν γνώσει ἐξακουτιζόμενος. Ποῦ ποτε ἀπολέλοιπας ἡμᾶς, τοσούτοις χρόνοις ὑποκρύψας σου τὸ τίμιον πρόσωπον; Τίς δὲ ὁ τρόπος τῆς κατὰ τὴν ἑστίαν περιορίσεώς σου, μήπω προϊόντος καὶ ἐμφανιζομένου δημοσίᾳ; καὶ τρίτον, ἵνα παῤῥησιαστικώτερον φήσω, μᾶλλον μὲν οὖν ἀγαπητικώτερον · ἀγάπης γὰρ ἴδιον, τὸ μὴ ὑποστέλλεσθαι ἐν ταῖς ὠφελίμοις πρὸς τὸν ἀγαπώμενον ὑπομνήσεσι · τίς ἡ ἐργασία σου αὕτη · πεφευγότος κόσμον διὰ τῆς μοναχικῆς τελειώσεως, καὶ οἴκαδε πάλιν ἀναστρέψαντος · λυθέντος δεσμῶν προπαθείας, τοῦτο γὰρ ἡ ἀποταγή, καὶ αὖθις δεθέντος τῇ συνοικήσει τῆς κυρίας τῆς ὁμοζύγου, καὶ τῶν θεοφυλάκτων τέκνων; καὶ ὃ ἔτι ξενικώτερον, ἀποκαρθέντος τῷ τῆς ἐνιαίας ζωῆς ἰδιώματι, καὶ τελειωθέντος τῷ θείῳ μυσταγωγήματι, καὶ αὖθις κα- C ρηκομῶντος ἐρημικοειδεῖ πολιτεύματι ; *Ἕκαστος*, φησὶ ὁ Ἀπόστολος, *ἐν τῇ κλήσει, ᾗ ἐκλήθη, μενέτω.* Καὶ πάλιν ἑτέρωθι · *Ἀπρόσκοποι γίνεσθε καὶ Ἰουδαίοις, καὶ Ἕλλησι, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ.* Καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ · *Οὐ μὴ φάγω κρέα εἰς τὸν αἰῶνα, ἵνα μὴ τὸν ἀδελφόν μου σκανδαλίσω.* Καὶ ἕκαστος ἐκ τοῦ ἰδίου σχήματος γνώριμον ἑαυτὸν καθίστησι, στρατιώτης ἐκ τοῦ φορεῖν μάχαιραν, ἀστικὸς ἀπὸ τοῦ φορεῖν περιβόλαιον. Καὶ ἁπλῶς ἕκαστος σχεδὸν τῶν ἐν ἀρχαῖς, ἢ τέχναις, ἢ μεθόδοις τὰ προσήκοντα αὐτῷ σκεύη ἐπιφέρεται · οὔτε γὰρ ἰατρὸς ποιμαντικὴν ῥάβδον ἕλοιτο βαστάζειν · οὔτε ποιμὴν ἰατρικὸν ὄργανον ἐπὶ χεῖρα ἔχοι. Εἰ δὲ ταῦτα οὕτως, πολλῷ γε μᾶλλον ἐπὶ τῶν πνευματικῶν καὶ μεγίστων οὐκ ὀφείλει τις παρὰ τὰ οἰκεῖα τῆς καταστάσεως, οὔτε ζῆν οὔτε μετασχηματίζεσθαι · ἵνα μὴ τὸ ἐπηρτημένον παρὰ τοῦ Κυρίου κρῖμα, ὡς τὸν κόσμον σκανδαλίζων ἀποίσῃ · οὗ φύγοιμεν, ὦ τριπόθητε · καὶ μάλιστα ἡμεῖς οἱ καὶ γνώσει καὶ βαθμῷ τῶν πολλῶν διαφέροντες. *Ἐπειδὴ κρίσις ἀπότομος ἐν τοῖς ὑπερέχουσιν. Ὁ δὲ ἐλάχιστος συγγνωστὸς*, καθὰ

Scribo nunc excellentiæ tuæ, quando litterarum ministrum meum tuumque nactus sum, qui ad hoc ipsum etiam me instigavit, quasi pietas tua id exigat et amet. Salve igitur, homo Dei. Salve, amicorum optime, et quidem vetustiorum. Salve, cujus circumspectio et scientia in ore et auribus est omnium. Ubinam tandem nos deseruisti, tot annis abscondens honorandam faciem tuam? Quis porro hic modus, quo te intra domum conclusisti, nusquam prodiens et apparens publice? Ac tertio, ut liberius loquar, vel potius, ut amantius, amoris siquidem proprium est, non subtrahere se in opportunis erga eum quem ames admonitionibus : quænam tua isthæc agendi ratio, ut qui mundum per monasticam perfectionem effugeras, domum iterum sis reversus : qui affectionum vincula exueras; hoc enim est renuntiatio; dominæ conjugis, et Deo charorum liberorum cohabitatione iterum astringaris? Et, quod stupendum magis, qui, quod solitariæ vitæ insigne, detonsus fueras, et divina initiatione consecratus, promissam rursus comam alas in morem eremitarum? *Unusquisque*, ait Apostolus, *in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat* [24]. Et iterum alibi : *Sine offensione estote, et Judæis, et gentibus, et Ecclesia Dei* [25]. Et alio rursum loco ipse de seipso : *Non manducabo carnem in æternum, ut non scandalizem fratrem meum* [26]. Et unusquisque ex propria forma cognoscendum se præbet : miles gladium portans, urbanus togam gerens. Atque in summa singuli propemodum, qui magistratum, vel artem, vel opificium aliquod profitentur, congruentia sibi insignia præferunt. Nec enim pastoritiam virgam medicus gestandam sumpserit, nec pastor proprio medici D instrumento manum admoverit. Quod si hæc ita se habent, multo sane magis in spiritualibus et maximis non debet quisquam, præter ea quæ status sunt propria, vel in vita, vel in habitu externo præ se ferre, ne impendens a Domino judicium perferat, tanquam mundum scandalizans. Quod fugiamus, o charissime : nos præsertim, qui cognitione et gradu alios vulgo præcellimus. *Quoniam judicium durissimum his qui præsunt, fiet. Exiguo enim conceditur misericordia*, sicut scriptum est [27].

[23] Ezech. xxxiii, 11. [23*] Osee vi, 4. [24] I Cor. vii, 20. [25] I Cor. x, 32. [26] I Cor. viii, 13. [27] Sap. vi, 6.

NOTÆ.

(28) In cod. Reg. ρνβ'.

Digitized by Google

Et rursum Dominus : *Cui multum datum est, amplius requiretur ab eo* [28]. Ne nos igitur, obsecro, qui lux esse debemus, eorum contra qui in tenebris versantur, e numero simus : nec, qui ad condiendum, juxta Evangelium [29], constituti sumus, infatuemur per inconsiderantiam : *Omnia honeste et secundum ordinem fiant* [30], clamat Apostolus : omnia ad utilitatem proximi, non ad damnum. Et cum in iis ipsis, quæ nobis indulgentur, scissio fuerit, hoc rursum clamat magnus Basilius, ac totum prorsus Vetus et Novum Testamentum, in propriis quemque finibus ac moribus permanere præcipit. Neque vero me, domine, arroganter in te invectum existimes, sed valde amanter potius, et studiose : ut qui quæ tua sunt in me recipiam, juxta charitatis communicationem; et pretiosæ animæ tuæ salutem cupiam perinde ac meam. Quod si quid extra quam deceat, a me dictum est; doceat oratio tua, humilitatique nostræ persuadeat, decenter te agere in iis quæ ut absurda reprehensa sunt.

A γέγραπται. Καὶ πάλιν ὁ Κύριος· *Ὃ παρέθετο πολὺ, περισσότερον ἀπαιτήσουσι.* Μὴ οὖν, παρακαλῶ, ἡμεῖς οἱ ὀφείλοντες φῶς εἶναι τῶν ἐν σκότει, τοὐναντίον ὦμεν· μηδὲ οἱ ἁλίζειν εὐαγγελικῶς τεταγμένοι, μωρανθείημεν ἐξ ἀπροσεξίας· *Πάντα εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν γενέσθω*, βοᾷ ὁ Ἀπόστολος· πάντα πρὸς ὠφέλειαν τοῦ πλησίον, ἀλλὰ μὴ πρὸς βλάβην. Κἂν ἐπ' αὐτῶν τῶν συγκεχωρημένων ἡμῖν σκινδαλμὸς γίνοιτο, τοῦτο πάλιν βοᾷ ὁ μέγας Βασίλειος, καὶ πᾶσα ἁπλῶς ἥ τε Παλαιὰ καὶ Νέα Διαθήκη, ἐν τοῖς ἰδίοις ὅροις καὶ τρόποις ἕκαστον διαμένειν ἐγκελεύεται· καὶ μή με νομίσῃς, δέσποτα, κατεπαρτικῶς σοι ἐνεχθῆναι· ἀλλὰ καὶ λίαν ἀγαπητικῶς καὶ πεπονημένως· ἀναδεχόμενον τὰ σὰ ἐν ἐμοὶ, κατὰ τὴν τῆς ἀγάπης ἀνάκρασιν, καὶ ἐφιέμενον τὸ σωτήριον τῆς τιμίας σου ψυχῆς, ὡς τὸ ἐμαυτοῦ· εἰ δέ τι ἔξω τοῦ εἰκότος ὁ λόγος ἔχει, ὁ παρὰ σοῦ λόγος διδαξάτω, καὶ πεισάτω τὴν ἐμὴν ταπείνωσιν, τὰ εἰκότα σε πράττειν ἐν τοῖς ἀπελεγχθεῖσιν ἐκτόπως ἔχειν.

B

CXXXVIII. — *Theoctisto eremitæ.*

ΡΛΗ' (29). — *Θεοκτίστῳ ἐρημίτῃ.* (χιϛ'.)

Revocare a prava doctrina nititur.

Mandatum Dei, quod exigit ut invicem diligamus, et usque adeo, ut animam alter pro altero ponamus [31], adegit me, spiritualis frater, ut iterato ad te scribam, de salute tua satagens : cum audiam inter vos et alios fratres schismaticam esse divisionem, non vulgarem, sed valde gravem, ita ut in duas partes oppositas divulsa sit populi multitudo, altera alteri instante, proculque a mutua communione abscedente. Totum hoc autem Satanæ, antiqui homicidæ, est opus, et scandalum ingens : cum a Domino dictum sit : *Væ mundo a scandalis* [31a]. Et rursum : *Expedit ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, et demergatur in mare, quam ut scandalizet unum de pusillis istis* [32]. Mirorque quo pacto reverentia tua, quæ tot jam annorum spatio exercetur, Deoque adhæret, de hoc periculo nihil sollicita sit : quod, nisi omni tuo studio ac diligentia corrigatur, non modo inanem penitus exercitationem tuam reddet, verum etiam te, quod absit, longe a Deo submovebit. Quo impulsus fratris amans, frater, ante tres annos, cum Smyrna rediens isthuc appropinquassem, et schisma didicissem, scripsi ad te quæ audieram, et quomodo de veritate sentire te oporteret, et impendens scandali periculum effugere. Tu vero non rescripsisti mihi : et iterum significavi, et mihi non respondisti. Quod quidem manifestum est argumentum, nolle te Deo servire, nec circa veritatem recte incedere. Ignosce mihi, nec ægre feras me quod verum est dicere. Scriptum est : *Palam argues proximum tuum, et non coinquinaberis peccato il-*

Ἡ τοῦ Θεοῦ ἐντολὴ ἡ ἀπαιτοῦσα ἡμᾶς ἀγαπᾷν ἀλλήλους, καὶ τοσοῦτον ὅσον τὴν ψυχὴν τιθέναι ὑπὲρ ἀλλήλων, ἠνάγκασέ με, ἀδελφὲ πνευματικὲ, καὶ πάλιν ἐπιστεῖλαί σοι, πονοῦντα περὶ τῆς σωτηρίας σου· καὶ ἀκούοντα διαίρεσιν εἶναι σχισματικὴν μεταξὺ ὑμῶν καὶ ἑτέρων ἀδελφῶν οὐ τὴν τυχοῦσαν, ἀλλὰ καὶ λίαν χαλεπὴν, ὥστε καὶ συναποῤῥαγῆναι εἰς δύο μέρη ἀντικείμενα τὸν ἀγελαῖον λαὸν, ἑκατέρου ἑκατέρῳ προσκειμένου, καὶ πόῤῥω ἀφισταμένου τῆς ἀλληλούχου κοινωνίας· καὶ τοῦτο ὅλον ἔργον τοῦ Σατανᾶ τοῦ ἀρχαίου ἀνθρωποκτόνου· καὶ τοῦτο σκάνδαλον μέγα· καὶ λέλεκται παρὰ τοῦ Κυρίου· *Οὐαὶ τῷ κόσμῳ ἀπὸ τῶν σκανδάλων.* Καὶ πάλιν· *Συμφέρει ἵνα μύλος ὀνικὸς δεθῇ περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ ῥιφῇ εἰς τὴν θάλασσαν, ἢ ἵνα σκανδαλίσῃ ἕνα τούτων τῶν ἐλαχίστων.* Καὶ θαυμάζω πῶς ἡ τιμιότης σου, ἀσκοῦσα καὶ προσκειμένη Θεῷ ἐν τοσούτοις ἔτεσιν, ἀφροντίστως ἔχει περὶ τοῦ κινδύνου τούτου· ὃς εἰ μὴ διωρθωθῇ διὰ πάσης σπουδῆς σου καὶ ἐπιμελείας, οὐ μόνον κενὴν πᾶσάν σου τὴν ἄσκησιν ἐργάσεται, ἀλλὰ καὶ πόῤῥω σε Θεοῦ ποιήσει, ὃ μὴ γένοιτο. Διὰ τοῦτο, ἀδελφὲ, φιλαδέλφως κινηθεὶς πρὸ τριῶν ἐτῶν, ἡνίκα ἐπλησίασα τοῖς αὐτόθι ἀπὸ Σμύρνης ἐπανιὼν καὶ τὸ σχίσμα μεμαθηκὼς, ἔγραψά σοι ἅπερ ἀκήκοα, καὶ ὡς δεῖ σε φρονεῖν περὶ τῆς ἀληθείας, καὶ ὡς φυγεῖν τὸν ἐπηρτημένον κίνδυνον τοῦ σκανδάλου. Καὶ οὐκ ἀντέγραψάς μοι· καὶ πάλιν δεδήλωκα, καὶ οὐκ ἀπεκρίθης μοι· καὶ τοῦτο κατηγορία ἐναργὴς, τοῦ μὴ θέλειν σε Θεὸν θεραπεύειν, μηδὲ ὀρθοποδεῖν περὶ τὴν ἀλήθειαν. Καὶ συγχώρησον, μὴ καταγανακτήσῃς

[28] Luc. XII, 48. [29] Matth. V, 13. [30] I Cor. XIV, 40. [31] Joan. XV, 12. [31a] Matth. XVIII, 7. [32] ibid. 6.

NOTÆ.

(29) In cod. Reg. ργ'.

Digitized by Google

μου λέγοντος τὸ ἀληθές. Γέγραπται· *Ἔλεγμῷ ἐλέγξεις τὸν πλησίον σου, καὶ οὐ λήψῃ δι' αὐτὸν ἁμαρτίαν.* Ἰδοὺ ἐγὼ ὁ τάλας, καίπερ μὴ ἰδών σε πώποτε, ἀλλ' ὅτι ἀδελφὸς κατὰ Χριστὸν, οὐκ ἠνεγκα τὴν ἀκοὴν φόβῳ· ἐλεγμῷ δὲ ἤλεγξα· παρακαλῶν παρεκάλεσα, ἀποδυόμενος τὸ κρῖμα, καὶ φιλῶν τὴν σωτηρίαν σου. Πῶς αὐτὸς ὁ ἐγκληθείς, καὶ τοῦ σχίσματος πατὴρ, οἴσεις τὸ κρῖμα; πῶς δὲ ἀπολογήσῃ τῷ Χριστῷ ὑπὲρ τοσούτου λαοῦ εὐθυνόμενος; Ἰωάννου τοῦ προδρόμου εἰ τὸ ἔργον ἔχοις, κενόν σε τῆς βασιλείας ἀποπέμψει τοῦ Θεοῦ, εἰ μὴ προκαταλάβοις διορθώσασθαι. Τίς δὲ ἡ διόρθωσις; εἰ μέν οἷόν τε, σοῦ αὐτοῦ παρόντος· εἰ δὲ μή', δι' ἀποστόλου σου ἀπολογίᾳ γραμματικῇ περὶ ὧν πρότερον ἐνεκλήθης, ἀθῳῶν ἑαυτὸν διὰ τῆς ἀπολογίας, καὶ ὑποδεικνύων ὀρθὴν τὴν πίστιν, καὶ τὴν ἐφ' ἅπασιν ὀρθοτομίαν τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας. Καὶ οὕτως γενομένης ὁμονοίας ἐν Κυρίῳ, οὐ λέγω μετὰ τοῦδε καὶ τοῦδε, ἀλλὰ μετ' ἐμοῦ μόνου τοῦ ταπεινοῦ, ἤρθη τὸ σκάνδαλον ἐκ μέσου, καὶ συνήφθη τὰ διεστῶτα· καὶ ὁ Κύριος ἐν μέσῳ ἡμῶν, καὶ οὐ βλασφημούμενον τὸ ὄνομα αὐτοῦ δι' ἡμᾶς· οὐ λέγω ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ἀλλ' ἐν τοῖς Χριστιανοῖς. Κἂν τινες διαφέρωνται μετὰ τὴν εἰς ἀλλήλους συμφωνίαν διδαχθήσονται καὶ συναφθήσονται δι' ἡμῶν αὐτῶν τῶν ταπεινῶν ὑπερασπιζομένων σε, ὡς ἐμαυτόν. Καὶ ὅλως ἔσται Θεὸς, καὶ ὁ βίος σου οὕτω μακάριος, καὶ τὸ τέλος σου αἰνετὸν, καὶ τὰ ἐγκαταλείμματά σου ἐν δικαιοσύνῃ. Ἰδοὺ δευτέρα ἡ ἐπιστολή μου αὕτη ἡ εὐτελής. Καὶ εἰ μὲν δράσεις τὰ δέοντα, δηλῶν καὶ ἀπολογούμενος περὶ πάντων ὧν ἐγκαλῇ, ἐχερδήθης ὁ ἀδελφὸς ἡμῶν, κυριολέκτως εἰπεῖν, καὶ χαίρομεν ἐπὶ σοὶ μέγα οἱ ταπεινοί. Εἰ δὲ, ὅπερ ἀπείη, ἐμμείνῃς ἐν τῇ αὐτῇ σιωπῇ καὶ ἀπειθείᾳ, βαστάσοις τὸ κρῖμα αἰώνιον, ἄπρακτα ἀσκῶν, μᾶλλον δὲ ὀλεθρίως σχίζων τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ, διὰ τῆς οἰκείας ἰδιοπραγίας. Ἡμεῖς δὲ προσέξομεν τῷ Ἀποστόλῳ λέγοντι· *Αἱρετικὸν ἄνθρωπον μετὰ μίαν καὶ δευτέραν νουθεσίαν παραιτοῦ, εἰδὼς ὅτι ἐξέστραπται ὁ τοιοῦτος, καὶ ἁμαρτάνει ὢν αὐτοκατάκριτος.*

lius [33]. En ego miser, tametsi te nunquam vidi, hoc uno quod frater in Christo meus es, quod audieram metu non silui : sed arguens argui, hortans hortatus sum judicium exuens, et amans salutem tuam. Quomodo ipse qui accusaris, et schismatis es auctor, judicium sustinebis? Quomodo Christo respondebis, pro tanto cœtu rationem reddens? Licet Joannis præcursoris opera fecisses vacuum te a regno Dei amandabit, nisi matures correctionem. Quænam porro est correctio? si quidem fieri potest, teipso præsente; sin minus, ut per hominem abs te misum, insontem te scripta defensione comprobes in iis de quibus hactenus accusatus es, rectam fidem, rectumque in omnibus veritatis sermonem ostendens. Atque hoc modo facta in Domino concordia, non dicam cum hoc vel illo, sed cum solo me humili, tolletur de medio scandalum, et coalescent quæ divulsa sunt : et Dominus in medio nostrum : et non blasphemabitur nomen ejus propter nos, non dico inter gentes, sed inter Christianos. Quod si qui post mutuam concordiam dissenserint, docebuntur, et unientur per nos humiles, qui te sicut nos ipsos defendemus. Et propitius erit Deus, et vita tua beata, et finis tuus laudabilis, et reliquiæ tuæ in justitia. Ecce hæc secunda est mea tenuis epistola. Ac si quidem quæ conveniunt egeris, declarans respondensque de omnibus quorum insimularis, lucrifactus es frater noster, ut Domini voce utamur [34], et de te humiles magnopere gaudemus. Sin vero, quod absit, in eodem silentio et inobedientia perstiteris, judicium perferes sempiternum, incassum te exercens, aut potius exitiose dividens populum Dei per privatam tuam actionem. Nos vero Apostolum audiemus dicentem : *Hæreticum hominem post unam et secundam correptionem devita, sciens quia subversus est qui ejusmodi est, et delinquit, cum sit proprio judicio condemnatus* [35].

ΡΛΘ' (30). — *Στεφάνῳ ἡγουμένῳ.* [ψα'.]

CXXXIX. — *Stephano præposito.*

Nihil vetare quominus mensis benedicant, qui post lapsum pœnitentiam egere.

Ἡ συχνότης τῶν γραμμάτων πυκνουμένην δείκνυσι τὴν ἀγάπην τῆς τιμιότητός σου, πατρικῷ ἔθει ἐπερειδομένην. Κἀκεῖνος γὰρ ὁ μακάριος πρὸς τοῖς ἄλλοις αὐτοῦ κατορθώμασι, καὶ τῷδε τῷ ἐπιτηδεύματι δημιουργῶν ἦν πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς τὸ τῆς ἀγάπης καλόν. Γράφε τοίνυν, ὦ τριπόθητε, πατρώζων ἐν τούτῳ, ἡμᾶς τε ἡδίους ποιῶν τῷ συνεχεῖ τοῦ φθέγματος. Μὴ μέντοι ἐπαίνει, μηδὲ σύγκρινε χρυσῷ μόλιβδον, μηδὲ μαργαρίτῃ πηλόν. Προσεύχου δὲ μᾶλλον, καὶ ὑμῶν τῶν ἐκείνου ὀπαδῶν κατόπιν ἰέναι· διὰ τὸ ἀχρεῖόν με εἶναι ἐν πᾶσι· κἂν αὐτὸς ὠφελεῖσθαι λέγοις πρὸς ἡμῶν τῶν ἀνωφελῶν ἀγαπη-

Crebritas litterarum vehementem ostendit charitatem reverentiæ tuæ, in paterno more constantem. Nam et beatus ille, inter alia egregia facinora, hoc etiam pulchrum charitatis studium apud fratres fovebat. Scribe igitur, dilectissime, Patrem imitans hac in parte, nosque exhilarans assiduitate sermonis. Attamen ne lauda, nec plumbum cum auro compara, nec lutum cum margarita. Quin potius ora ut vos illius assectatores pone subsequamur; quia inutilis ego sum in omnibus : tametsi amoris vi abreptus, juvari te dicas inutilibus sermonibus nostris. Quod si qua tibi utilitas

[33] Eccli. xix, 17; xxii, 15. [34] Matth. xviii, 15. [35] Tit. iii, 10.

NOTÆ.

(30) In cod. Reg. ρνε'.

Digitized by Google

obtigit, Deo ascribendum est, qui quæ profutura sunt, inter hos illosque mutuo dispensat. Atque hæc ita sint. De eo autem quod ab iis qui per pœnitentiam erecti sunt, signum in mensa, aut alia quapiam occasione fieri approbaverint ii qui lapsum jam evaserant; jam a sanctis Patribus prope dixerim synodice inquisitum et decretum est, bene habere, si et nos humiles rem merito probandam custodiamus, et aliis tradamus.

Si ergo et ipse vis id servare, et laudamus et admittimus. Quod enim renuunt quidam, superstitionis opus est, quam reprehendit Apostolus, sed quæ nec legi consentanea sit, nec fraternæ dilectioni. Unde namque tutum id esse confirmabunt, cum nec canon exstet qui sanciat, nec divinus hierarcha noster hoc recipi a nobis velit? Annon potius destruit pœnitentiam, et desperationem affert salutis? ut, cui sacramenta participare conceditur, et signare seipsum crucem imagine, huic non liceat cibum communem vel privatim vel publice obsignare? An nescimus bonum Deum nostrum et Dominum, qui solus expers est peccati, et tollit peccatum mundi, pertulisse ut immaculatos ipsius pedes meretrix manibus tangeret, ungeretque lacrymis pariter et unguento? Sed et cum publicanis manducat, et apud publicanos, et publicanos habet discipulos: nihilque illi adeo charum est, ac conversio a peccato, et mutua dilectio. Inde et agnosci discipulos suos designat: et quidem beatum Petrum, post negationem, reliquorum apostolorum principem renuntiat: quo quid majus ad rei propositæ confirmationem? Quid vero dementius iis qui eos, qui ex pœnitentia meliores jam facti sunt, signare et orare, imperite et arroganter non admittunt? Nos itaque humiles sic sentimus, ut dictum est, et vobis id suademus. Alii qui aliter sentiunt, de hoc videbunt. Nos ad ea quæ Simeon frater noster interrogavit respondimus: cupimusque humiles, ut vobis, viris honorandis, ad quietem cedant in omnibus; et optamus illæsos vos in omnibus custodiri.

τικῶς φερόμενος. Εἰ δὲ καί τι ὀνησιφόρον σου γίνοιτο, θεῷ τὸ πρᾶγμα ἀναθετέον, τῷ δι' ἀλλήλων καὶ ἐν ἀλλήλοις οἰκονομοῦντι τὰ κατὰ χρείαν. Εἶεν δὴ ταῦτα. Πρὸς δὲ τῶν ἐκ μετανοίας ἀνασφηλάντων σφραγῖδα ἐπὶ τραπέζης, ἢ κατὰ ἄλλην τινὰ περιπέτειαν δεδέχθαι τοὺς ἤδη διαπεφευγότας τὸν ὄλισθον ἤδη ἐπὶ Πατέρων ἁγίων σχεδὸν εἰπεῖν συνοδικῶς συνεζητήθη καὶ συνεκροτήθη, εὖ ἔχειν καὶ ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς εὐαπόδεκτον τὸ πρᾶγμα φυλαττόμενον, καὶ ἄλλοις μεταδιδόμενον.

Εἰ οὖν καὶ αὐτὸς οὕτω βούλοιο κρατεῖν, καὶ ἐπαινοῦμεν καὶ ἀποδεχόμεθα. Τὸ γάρ τινας ἀπαναίνεσθαι, ἐθελοθρησκείας ἐστὶν ἔργον κατηγορουμένης ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου, ἀλλ' οὐκ ἐχούσης οὔτε τὸ ἔννομον, οὔτε τὸ φιλάδελφον. Πόθεν γὰρ ἐρείδονται τὸ ἀσφαλὲς ἔχειν, μήτε κανόνος θεσπίζοντος, μήτε τοῦ θεσπεσίου ἡμῶν ἱεράρχου ἀπείργοντος ἡμᾶς τοῦτο δέχεσθαι; Ἢ οὐχὶ μᾶλλον ἀναιρετικόν ἐστι μετανοίας, καὶ ἀπογνωστικόν ἐστι σωτηρίας; τὸ τὸν ἀξιούμενον μετέχειν τῶν ἁγιασμάτων, καὶ σημεῖον ἑαυτὸν τῇ σταυροειδεῖ εἰκόνι, μὴ ἐξεῖναι σφραγίζεσθαι βρῶμα κοινόν, εἴτε ἰδίᾳ εἴτε δημοσίᾳ; Ἢ οὐκ ἴσμεν ὅτι ὁ ἀγαθὸς ἡμῶν Θεὸς καὶ Κύριος, ὁ μόνος ἀναμάρτητος, καὶ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ὑπὸ πόρνης τοὺς ἀχράντους πόδας ἠνέσχετο καὶ χειραπτεῖσθαι, καὶ ὑπαλείφεσθαι ἄκρυσιν, ὥσπερ καὶ μύρῳ; Ἀλλὰ καὶ μετὰ τελωνῶν ἔσθίει καὶ παρὰ τελώναις, καὶ μαθητεύει τελώνας· καὶ οὐδὲν αὐτῷ οὕτω φιλητὸν ὡς τὸ ἐπιτρεπτικὸν ἐξ ἁμαρτίας καὶ ἀγαπητικὸν ἐπ' ἀλλήλοις. Ἐντεῦθεν καὶ χαρακτηρίζεσθαι τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ὑπογράφει· καί γε τὸν μακάριον Πέτρον, μετὰ τὴν ἄρνησιν, πρώταρχον τῶν λοιπῶν ἀποστόλων ἀναδείκνυσιν· οὗ τί μεῖζον εἰς παράστασιν τοῦ προκειμένου λόγου; τί δὲ ἀσυνετώτερον τῶν ἀμαθῶς καὶ οἰηματικῶς μὴ καταδεχομένων, σφραγίζειν καὶ προσεύχεσθαι τοὺς ἤδη τῇ μετανοίᾳ βελτιωθέντας; Ἡμεῖς τοιγαροῦν οἱ ταπεινοὶ οὕτως ἔχομεν, ὡς προείρηται, καὶ ὑμῖν συμβουλεύομεν. Ἄλλοι δὲ ἄλλως ἔχοντες, ὄψονται περὶ τούτου. Πρὸς ἃ δὲ ὁ ἀδελφὸς ἡμῶν Συμεὼν ἠρώτησεν, ἀπεκρίθημεν καὶ ἐφιέμεθα ἐν πᾶσι πρὸς ἀνάπαυσιν ὑμῶν εἶναι τῶν σεβασμίων οἱ ταπεινοί· καὶ εὐχόμεθα ἀσινεῖς ὑμᾶς διαφυλάττεσθαι ἐν πᾶσιν.

CXL. — *Catechetica ad Cyzicenos.*

PM' (31).—*Κατηχητικὴ πρὸς τοὺς ἐν Κυζίκῳ.* [ψβ'.]

Ad perseverantiam et monasticæ vitæ perfectionem hortatur.

Libenter vidimus cum iis qui una venerunt, Simeonem fratrem, qui vobis caput rectorque est constitutus: partim ob diuturnam absentiam, partim ob egregiam conversationem. Bona siquidem conversatio et ipsi et nobis, quod tam multi in unum fratres simul vivant temporibus persecutionis. *Ubi enim duo vel tres fuerint* [33], laude dignum est; cum Christus in medio sit, juxta promissionem. Tot vero numero esse totum monasterium, magnamque congregationem, encomium est sine contro-

[33] Matth. xviii, 20.

Ἡδέως εἴδομεν τοῦ περὶ τὸν ἀδελφὸν Συμεὼν τὸν εἰς κεφαλὴν ὑμῶν τεταγμένον· τὸ μὲν διὰ τὴν τοῦ χρόνου ἀπουσίαν· τὸ δὲ διὰ τὴν καλὴν πολιτείαν. Ἀγαθὴ γὰρ πολιτεία καὶ αὐτῷ καὶ ἡμῖν· τὸ τοσούτους ἀδελφοὺς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συζῆν ἐν δεδιωγμένοις χρόνοις. *Ὅπου γὰρ δύο ἢ τρεῖς συγχάνουσιν ὄντες*, ἐπαίνου ἄξιον, ὡς τοῦ Χριστοῦ μεσιτεύοντος, κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν. Τὸ δὲ τοσούτους εἶναι ὅλον μοναστήριον, καὶ μεγάλην συνοδίαν, ἀναντίῤῥητον τὸ ἐγκώμιον. Καὶ χάρις Κυρίῳ, ὃς ἔδωκεν ἡμῖν ἐν ἑνὶ

NOTÆ.

(31) In cod. Reg. ρνς'.

Digitized by Google

πνεύματι, μιᾷ ψυχῇ συναθλεῖν τῇ πίστει τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ διαφέρειν ἐν ταυτῷ τὸν ἀσκητικὸν βίον δίαθλον καὶ διαυγῆ, καὶ διαστεφῆ ἀγῶνα ἐν τούτῳ περαιοῦσθαι. Ἐβουλόμεθα δὲ καὶ ὑμᾶς αὐτοὺς τοὺς ἀπόντας κατ' ὀφθαλμοὺς ἰδεῖν, καὶ συμπαρακληθῆναι τῇ κοινωνίᾳ τοῦ πνεύματος· ὡς ἂν καὶ τοὔνομα, καὶ πρόσωπον, καὶ ἦθος, καὶ λόγους ἑνὸς ἑκάστου κατεμάθομεν. Ἀλλ' ἐπεὶ τοῦτο ἠδυνάτει γενέσθαι· εἴδομεν ὑμᾶς ἤδη διὰ τοῦ προηγουμένου καὶ τῶν ὁμοταγῶν ὑμῶν, ὧν ἡ θέα ἔθρεψεν ἡμῶν τὰς καρδίας εὐλαβείᾳ κεχαρακτηρισμένῃ. Τί οὖν ἐστι λοιπὸν εἰπεῖν; ἵνα καθὼς χάριτι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἠθροίσθητε, καὶ συνηρτήθητε ἁρμονίᾳ πνευματικῇ, καὶ συμψυχίᾳ ὁμονοητικῇ διαλάμψαντες ἐν τοῖς αὐτόθι καθάπερ τινὲς ἀστέρες ἐν τῇ ζοφερᾷ τῆς αἱρέσεως νυκτὶ, καὶ πρὸς τὸ ἑξῆς οἱ αὐτοὶ διαμείνοιτε, σύμψυχοι, τὸ ἓν φρονοῦντες, ὁμογνώμονες, ὑποτακτικοὶ, πειθήνιοι, εὐήκοοι, εὐχάριστοι, εὔκλητοι, φίλαγνοι, σώφρονες, ἀπαρρήσιαστοι, ἄρτιοι, κατηρτισμένοι ἐν παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ· ἔτι λάμποντες, ἔτι αὐγάζοντες, ἔτι φωτοβολοῦντες, ἔτι ἁλίζοντες, ὡς ἂν καὶ περὶ ὑμῶν εἰκότως ῥηθείη ὑπὸ τοῦ Κυρίου· *Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου*· καὶ αὖθις· *Ὑμεῖς ἐστε τὸ ἅλας τῆς γῆς*. Τάχα δὲ ἐπειδὴ τὴν ὀρεινὴν καταλλήλως ἐπάδοιτο κἀκεῖνο περὶ ὑμῶν· *Οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι ἐπάνω ὄρους κειμένη*· ὄρους δηλαδὴ ὑψηλῆς πολιτείας, ἐφ' ᾗ οἱ ἐπιβεβηκότες, ὡς ἐν οὐρανῷ, ἐπὶ τῆς γῆς διατρίβουσιν· *ὧν οὐκ ἄξιος ὁ κόσμος*, κατὰ τὸ ἀποστολικῶς εἰρημένον.

Βλέπετε, τέκνα καὶ ἀδελφοὶ, ὅπως ὑμᾶς ἦρεν ὁ λόγος τῆς ἀληθείας, ἄνω θεὶς τοῖς ἐγκωμίοις, καὶ ὑποδείξας ἀληθινοὺς εἶναι μοναστὰς, ὁμολογητὰς Χριστοῦ, φυγάδας κόσμου, ἄνδρας ἐπιθυμιῶν τῶν κρειττόνων, σαρκὸς παθοκτόνους, στεφανίτας ἐν πνεύματι. Καὶ ταῦτα μὲν λόγοι γυμνοὶ τῆς ἀνταποδόσεως ἄρτι. Ἐὰν δὲ τὸν ἀγῶνα ὑμῶν τῆς τε ὑποταγῆς καὶ ὁμολογίας ἐκτελέσητε κυριώτατα· τηνικαῦτα μεταβαίνοντες τοῦ βίου τὴν τῶν ἔργων ἀπολήψεσθε μακαριότητα, ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A versia. Et Deo laus, qui nobis dedit in uno spiritu, anima una collaborare fidei Evangelii; et ascetica vitam simul ducere, et præclarum coronaque dignum hoc certamen peragere. Animus autem erat vos etiam ipsos, qui abestis, oculis cernere, et communione spiritus consolari : ut et nomen et personam uniuscujusque, et mores, et sermonem cognosceremus. Sed quia id fieri non poterat, vidimus jam vos per præpositum sodalesque vestros, quorum conspectus animos nostros expressione pietatis refecit. Quid ergo restat dicendum ? ut quemadmodum gratia Domini nostri Jesu Christi congregati estis, et connexi concentu spirituali, et unanimi concordia conspicui, istis in locis velut stellæ quædam in caliginosa hæresis nocte refulgentes; sic B deinceps iidem permaneatis, unanimes, idipsum sapientes [37], consentientes, subjecti, morigeri, obedientes, grati, boni nominis, casti, sobrii, timidi, integri, perfecti in omni opere bono, adhuc lucentes, adhuc splendentes, adhuc radiantes, adhuc condientes : ut et de vobis merito dictum sit a Domino : *Vos estis lux mundi* [38]; et rursum : *Vos estis sal terræ* [39]. Forsan etiam, quia montana incolitis, congruenter et illud de vobis occinatur : *Non potest civitas abscondi supra montem posita* [40]; montem scilicet excelsæ conversationis : ad quam qui conscenderunt, sic in terra tanquam in cœlo commorantur; *quibus dignus non est mundus* [41], sicut ab Apostolo dictum est.

Videtis, filii ac fratres, quo pacto vos sermo veritatis evexerit, in sublimi collocans encomiis, verosque monachos esse ostendens, confessores Christi, fugitivos mundi, desideriorum viros meliorum, carnis affectuum peremptores in spiritu coronatos. Et hæc quidem verba sunt adhuc remunerationis expertia. Postquam vero vestrum obedientiæ et confessionis certamen proprie peregeritis, tum e vita migrantes operum beatitudinem recipietis, quam utinam nobis omnibus adipisci contingat, gratia Domini nostri Jesu Christi, cui gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

ΡΜΑ' (32). — *Ἡγουμένῳ.* [ψθ'.]

CXLI. — *Præposito.*

Gratulatur de Ammone quem curator ad monasterium reduxerat.

Μέγιστον δῶρον δέδωκεν ὁ Θεὸς ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς D ἐπαρχίᾳ, τιμιώτατε ἀδελφὲ, τὸν εὐκλεέστατον κουράτωρα, καὶ κράτιστον ἐν εὐσεβείᾳ· ὅτι Χριστοῦ ἔκδικος γεγονὼς, εἷλκεν ὑπὸ χεῖρα τὸν ληστρικῶς πολιτευόμενον ἐν τοῖς Χριστιανοῖς, καίπερ ὄντα τὸ πρότερον ἀνάθημα Θεοῦ διὰ τῆς μοναδικῆς τελειώσεως. Ἀμμοῦν λέγω τόν ποτε ἡμέτερον ἀδελφὸν, νῦν δὲ ὑπὸ χεῖρά σου τελοῦντα διὰ μεσιτείας τοῦ ἀξιαγάστου ἀνδρὸς, τῇ εὐδοκίᾳ αὐτοῦ Χριστοῦ, τοῦ καίροντος ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ ἀπολωλότος. Ὡς θαυμαστὸν ἔργον τετέλεται πρὸς τοῦ θεοφιλοῦς κουράτωρος,

Maximum Deus provinciæ nostræ donum largitus est, frater honoratissime, gloriosissimum curatorem, et pietate præstantissimum : qui Christi defensor factus, sub potestatem redegit eum, qui prædonis more inter Christianos versabatur, quamvis antea Deo dicatus fuisset per monasticam perfectionem. Ammonem dico olim fratrem nostrum, nunc admirandi viri opera tibi subditum : quia Christo sic visum est, de illius qui perierat salute gaudentis. Quam admirandum opus a Dei amante curatore perfectum est, quamque ipsius

[37] Philipp. II, 2. [38] Matth. V, 14. [39] ibid. 13. [40] ibid. [41] Hebr. XI, 31.

NOTÆ.

(32) In cod. Reg. ρξα'.

Digitized by Google

virtute dignum ; sed et te pariter spirituali patre, qui perditum sicut Christus in humeros sustulisti! Lætatus sum itaque humilis ego, et exsultavi, quoniam qui perierat inventus est, et qui ejectus fuerat, domum reductus [42]. Et gratia potestati ac misericordiæ gloriæ Dei, qui et illius misertus est, et me humilem mœrore liberavit. Mœrebam enim a multis annis ob filii mei ruinam. Tu igitur pater illius nunc Dei miseratione factus es, boni mediatoris opem ferens : et tu illum deinceps ad Deum adduces. Ecce enim illum in manus tuas, ac si coram ob oculos, commendo : et discipulus tuus vocetur, et a te discat usque in finem : tuque mercedem illius percipies in sæcula. Atque hanc epistolam leges ipsi, ut securus sit, quemadmodum ipsi scripsi ; et ut impleatur quod ab Apostolo scriptum est : *Alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi* [43] ; qui te cum universa a Deo electa societate tua custodiat, meliora pro nobis etiam peccatoribus orantem.

καὶ ἄξιον τῆς κατ' αὐτὸν ἀρετῆς· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ σοῦ τοῦ πνευματικοῦ πατρὸς, καὶ τὸν ἀπολωλότα ὡς Χριστὸς ἐπὶ τῶν ὤμων ἀναλαβόντος. Εὐφράνθην οὖν ὁ ταπεινὸς ἐγὼ, καὶ ἠγαλλιασάμην, ὅτι τὸ ἀπολωλὸς εὑρέθη, τὸ ἀπωσμένον εἰσῳκίσθη. Καὶ χάρις τῷ κράτει καὶ ἐλέει τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης, τοῦ κἀκεῖνον ἐλεήσαντος, κἀμὲ τὸν ταπεινὸν ἐκ τῆς ἀθυμίας ἀνακομίσαντος. Ἠθύμουν γὰρ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τοῦ υἱοῦ μου. Σὺ οὖν ἄρτι πατὴρ αὐτοῦ ἐλέει Θεοῦ κεχρημάτικας, τῇ ἐπικουρίᾳ τοῦ ἀγαθοῦ μεσίτου· καὶ σὺ αὐτὸν προσάξεις Θεῷ πρὸς τὸ ἑξῆς. Ἰδοὺ γὰρ παραδίδωμι αὐτὸν εἰς χεῖράς σου, ὡς ἀπὸ αὐτοψίας ὀφθαλμῶν, καὶ καλείσθω σου μαθητὴς, καὶ μαθητεύσει σοι ἕως τέλους· καὶ κληρονομήσεις τὸν μισθὸν αὐτοῦ εἰς τοὺς αἰῶνας. Καὶ τήνδε τὴν ἐπιστολὴν ἐπαναγνώσεις αὐτῷ, ὡς ἂν ἔχοι τὸ ἀσφαλές, καθὰ κἀκείνῳ αὐτῷ γέγραφα· καὶ πληρούσθω τὸ τοῦ Ἀποστόλου· *Ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε, καὶ οὕτως ἀναπληρώσατε τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ*· ὃς φυλάξειέ σε μετὰ πάσης τῆς θεολέκτου σου συνοδίας, προσευχόμενον καὶ περὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν τὰ κρείττονα.

CXLII. — *Basilio præposito.*

ΡΜΒ' (ϡϐ). — *Βασιλείῳ ἡγουμένῳ.* [ψια'.]

Arguit, quod ab imperatore haud satis orthodoxo munera acceperit.

Quæ supra meritum nostrum sint scribere, semper fraterna reverentia tua consuevit, tenuitatem nostram laudibus et encomiis exornans, nos vero propriis finibus nos continere didicimus, et nihili, quod sumus nos æstimare. Ac de his satis. Cæterum tarditas venerabilium litterarum tuarum minime nos contristavit. Cur enim ? aut quæ fuit necessitas? Contristavit autem (aperienda enim quæ in animo sunt) tua in urbe commemoratio, et ad imperatorem sermo, ejusque allocutio, responsio, et tuus ex mandato discessus; cum in iisdem nos iterum incommodis versemus, sub manu heterodoxorum detenti. Adjecerim autem et missionem œconomo ad principem eumdem, et cibi communionem, et abductionem. Hæc omnia nos contristarunt, reverendissime : et inhibet nos ignosce, deceptio vestra, congressio, et conversatio, munerum exceptio et donatio, et si qui benevolentiæ indicia alia usurpari consueta, *Ut quid enim*, inquit, *libertas mea judicatur ab aliena conscientia* [44] ? Et quandoquidem antehac satis dispensavimus, idque, ut Deus solus novit, cum magno affectu et misericordia; nunc etiam dispensare oportet, et non utraque ex parte detrimentum pati, nec, aliena usurpantes ; nostra inconsulto projicere. Scientibus loquor : *Nemo potest duobus dominis servire* [45], veritas pronuntiavit. Domini estis et heri et rectores propriorum monasteriorum et consiliorum : nos vero humiles et errabundi hunc in locum ejecti ob persecutionem. Concedite hanc

Τὰ ὑπὲρ τὴν ἀξίαν ἡμῶν πάντοτε ἡ ἀδελφή τιμιότης σου ἐπιστέλλειν εἴωθε, τιμαῖς καὶ εὐφημίαις ἀποσεμνύνουσα τὴν οὐθένειαν ἡμῶν· ἡμεῖς δὲ τῶν οἰκείων μέτρων μὴ ἐξίστασθαι δεδιδάγμεθα, ἀλλ' ἡγεῖσθαι ἑαυτοὺς οὐθὲν, ὅπερ ἐσμέν. Καὶ τούτων μὲν ἄλις. Ἡ δὲ βραδύτης τῶν τιμίων σου γραμμάτων οὐ δή που λελύπηκεν ἡμᾶς. Διὰ τί γάρ; καὶ ἐφ' ᾧτινι τὸ ἀναγκάζον; Λελύπηκε δὲ, δεῖν γὰρ ἐκκαλύψαι τὰ παριστάμενα, ἡ ἐν τῷ ἄστει διατριβή, καὶ ἡ πρὸς τὸν κρατοῦντα φάσις καὶ ἀντίφασις, καὶ ἡ ὑπὸ κέλευσιν ἔξοδος· ἐπὶ τῶν αὐτῶν πάλιν ὄντων ἡμῶν πρακτικευμάτων, τῆς ὑποχειρίου τῶν ἑτεροδόξων κατοχῆς· προσθείημεν δ' ἄν, καὶ ἡ πρὸς τὸν οἰκονόμου ἐπ' αὐτοῦ τοῦ κράτους ἀποστολὴ, συνεστίασίς τε, καὶ συναπαγωγή. Ταῦτα πάντα λελύπηκεν ἡμᾶς, ὦ τιμιώτατε, καὶ εἴργει ἡμᾶς, σύγγνωθι, ἡ πρὸς ὑμᾶς ἀπάτη, καὶ συνανάκρασις, καὶ συναναστροφὴ, λῆψίς τε καὶ δόσις, καὶ εἴ τι ἄλλο τῶν φιλικῶν, καὶ ἐξ ἔθους. *Ἵνα τί γὰρ*, φησὶν, *ἡ ἐλευθερία μου κρίνεται ὑπὸ ἄλλης συνειδήσεως*; Καὶ ἐπειδὴ ἱκανῶς ᾠκονομήσαμεν ἐν τοῖς πρόσθοῦσι, καὶ, ὡς Θεὸς μόνος οἶδε, σὺν πολλῇ διαθέσει καὶ ἐλεημοσύνῃ· δεῖν ἄρτι καὶ οἰκοδομῆσαι, καὶ μὴ ἀμφοτέρωθεν ζημιοῦσθαι, μήτε τὸ ἀλλότριον προλαμβανομένους, καὶ τὸ οἰκεῖον ἀλόγως προέσθαι. Εἰδότων ὁ λόγος· *Οὐδεὶς δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν*, ἡ ἀλήθεια ἀπεφήνατο. Κύριοί ἐστε καὶ δεσπόται καὶ καθηγούμενοι τῶν ἰδίων μονῶν καὶ βουλευμάτων· ἡμεῖς δὲ ταπεινοὶ καὶ ἀλήτιμοι ὧδέ που παρερριμμένοι διὰ τὸν διωγ-

[42] Luc. xv, 24. [43] Galat. vi, 2. [44] 1 Cor. x, 29. [45] Matth. vi, 24.

NOTÆ.

(ϡϐ) In cod. Reg. ρξϐ'.

Digitized by Google

μόν. Χαρίσασθε ἡμῖν τὴν ἐλευθερίαν ταύτην, καὶ τὸ τοῖς οἰκείοις ἐπιστυγνάζειν ἁμαρτήμασι. Καὶ οἶδα μὲν ὅτι λυπηρὸν τὸ γράμμα τῇ τιμιότητί σου, ὥσπερ καὶ ἡμῖν, ἀλλὰ τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγάπης οὐδὲν προτιμότερον· δι' ἣν καὶ ἡμεῖς σὺν τοῖς ἁγίοις Πατράσιν ἡμῶν ἐπὶ τῇ ὕβρει Χριστοῦ ἠρνησάμεθα ἃ ἠρνησάμεθα, καὶ προαιρούμεθα ἃ προῖσχόμεθα.

A nobis libertatem, ut nostris peccatis indoleamus. Et scio quidem injucundam reverentiæ tuæ hanc epistolam fore, sicut et nobis : sed nihil est anteponendum Dei charitati : propter quam et nos cum sanctis Patribus nostris, ob Christi contumeliam, negavimus quæ negavimus, et amplectimur quæ professi sumus.

ΡΜΓ' (34). — *Τῷ αὐτῷ.* [ψιβ'.]

CXLIII. — *Eidem.*

Gratulatur, cum audivisset, ipsum, fidei causa, de præpositura decedere.

Βραχύ τι παρεμυθήθη τὸ περὶ ὑμᾶς τοὺς τιμιωτάτους λυπηρὸν τῆς ψυχῆς ἡμῶν· εἴγε ὡς γεγράφατε ἔχει. καὶ ὑποχωρεῖτε τῆς ἡγουμενικῆς διακρατήσεως. Οὐδεμία γὰρ κοινωνία, ὦ φιλότης, δεδιωγμένοις καὶ ἀδιώκτοις, καὶ οὐ μόνον ἀδιώκτοις, ἀλλὰ καὶ ὑποτελοῦσι τοῖς διώκταις καθηγεμονιώντων ὥνπερ ἐξουσιάζουσι μοναστηρίων· εἰ μὴ ἄρα τις κοινωνία ὠμολόγηται φωτὶ πρὸς σκότος. Ἀλλ' οὐκ ἐνδέχεται, ὡς ὁ ἱερὸς λόγος ἀπεφήνατο. Τὸ γὰρ ἕως τοῦ παρόντος ἐπιδοῦναι ἑαυτοὺς ἐν τοῖς ἁλοῦσι δι' ὑποπτώσεως ἰατρικῆς, κατὰ τόνδε τὸν τρόπον γέγονε, τὸ λαβεῖν ἡμᾶς ἐγγύας, μήτε λόγῳ, μήτε ἔργῳ, καθ' οἷον δήποτε τρόπον ὑπαχθῆναι πάλιν τοῖς ἑτεροδόξοις, καὶ οἷον ἐν μεταιχμίῳ ἑστᾶσι κρατήσεως καὶ οὐ κρατήσεως τῶν μονῶν· καὶ τὸ ὅλον εἰπεῖν, ὡς νόμιμον γενέσθαι τὴν ὁμολογίαν διὰ τῆς τῶν ἐναντίων ὑφελκύσεως, καὶ τῶν ἐνισταμένων ἀντιπράξεως. Ἐπ' ἂν δὲ καιρὸς ἦκε τοῦ ζητουμένου, καὶ τὸ ὁμολογηθὲν οὐκ ἐξηνύσθη ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, πρὸς ἀκριβεστέραν τῆς προτέρας ὑποπτώσεως ἐξίασιν· ἀλλὰ πάλιν ἀπαγωγὴ, καὶ πάλιν ἀπόπτωσις, ἔν τε λόγοις καὶ ἔργοις· ὡς αὐτὰ τὰ πράγματα μαρτυρεῖ, κἀκ τῶν εἰδότων ἀκηκόαμεν· καὶ πάλιν καθηγεμόνες ἀπαρασάλευτοι, διὰ τῆς ἄρτι ὑπὸ τοῦ κράτους ὑποδοχῆς καὶ ἀποστολῆς. Ὁ λόγος δὲ ἐπὶ πάντων τῶν οὕτως πεπραχότων· καὶ γελοῖόν ἐστιν ἄρτι τὸ ἐπιτιμᾷν, μᾶλλον δὲ φρενοβλάβεια τῶν ἐπιτιμώντων, καὶ σκινδαλμὸς τῶν εὐσεβούντων, σύγχυσίς τε καὶ ἀδλεψία ἐπὶ τῇ Χριστοῦ ὁμολογίᾳ. Δεῖν τοῦ Ἀποστόλου ἀκοῦσαι λέγοντος· *Στέλλεσθε ὑμᾶς ἀπὸ παντὸς ἀδελφοῦ ἀτάκτως περιπατοῦντος, καὶ μὴ κατὰ τὴν παράδοσιν, ἣν παρέλαβον παρ' ἡμῶν·* μᾶλλον δὲ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ προφήτου βοῶντος· *Ἐξέλθετε ἐκ μέσου αὐτῶν, καὶ ἀφορίσθητε, καὶ ἀκαθάρτου μὴ ἅπτεσθε·* κἀγὼ εἰσδέξομαι ὑμᾶς, τοὺς οὕτως διαστελλομένους δηλονότι, καὶ μὴ συγχέοντας τὴν Χριστοῦ ὁμολογίαν. Τί γὰρ φήσουσιν, ὦ τιμιώτατε, ὅ τε τῶν κωμῶν ἡγούμενος καὶ ὁ τοῦ Γουλαίου, σὺν τοῖς ὁμοίως ἄρτι διωχθεῖσιν ἐν τῇ ἐνστάσει· εἴπερ ὁρῶσιν ὑμᾶς τοὺς προδόσιᾳ τῆς ἀληθείας κατέχοντας τὰ μοναστήρια, καὶ ἡμᾶς ὑμῖν συναπαγομένους; τί δὲ οἱ ἐν τοῖς ὄρεσι τληπαθοῦντες κατὰ τὸ τοῦ διωγμοῦ στενοχωρητικόν; οὐ στενάζουσιν; οὐκ οἰμώξουσιν; οὐχ ἡγήσονται παιδιάν

Nonnullam consolationem capit animæ nostræ de vobis reverendissimis tristitia : si verum est quod scripsistis, et præposituræ potestate ceditis. Nulla enim, amice, persecutionem passis communio est cum iis qui passi non fuerunt, quique non modo passi non sunt, sed et iis qui insectantur tributum pendunt præsidentes monasteriis quæ possident : nisi forte societas aliqua esse dicatur luci ad tenebras [46] : quæ nulla esse potest, ut sermo sacer ostendit. Quod enim hactenus propensi fuerimus erga lapsos per medicam indulgentiam ; res hoc modo gesta est, quod promissum nobis esset, illos neque verbo, neque facto amplius adhæsuros ullo modo heterodoxis, et iis qui tanquam in medio positi erant, ut neque monasteria possiderent, neque non possiderent, ac denique ita ut legitima esset concessio, subtrahendo se ab adversariis, et oppugnantibus resistendo. Postquam vero advenit rei postulatæ tempus, tum vero id quod pactum fuerat, expletum non fuit coram Deo et hominibus, ad accuratiorem pristinæ ruinæ curationem ; sed rursum abductio, rursum ruina, et in verbis et in factis, sicut res ipsæ testantur, nosque ab iis qui viderunt accepimus : et præpositi rursum inconcussi, postquam et accepti benigne a principe, et remissi fuerunt. De omnibus sermo est, qui sic egerunt : ac ridiculum est pœnam modo imponere : imo id fieri non potest sine imponentium amentia, et piorum inani argutia, et perturbatione, et inconsiderantia in Christi confessione. Audire oportet Apostolum præcipientem : *Subtrahite vos ab omni fratre ambulante inordinate et non secundum traditionem, quam acceperunt a nobis* [47] : vel potius Deum ipsum qui per prophetam clamat : *Exite de medio eorum, et recedite, et pollutum nolite tangere* [48] ; et ego recipiam vos ; eos videlicet qui se hoc modo subtrahunt, et confessionem Christi non confundunt. Quid enim dicent, reverendissime, tum vicorum præpositus, tum et Gulæi, cum aliis qui, quod resisterent, similiter vexati modo sunt ; si videant vos veritatis proditione monasteria retinere, et nos vobiscum pariter abripi ? Quid autem ii qui in montibus dura patiuntur ob persecutionis asperitatem ? Non lugebunt ? non plangent ? non lu-

[46] II Cor. VI, 14. [47] II Thess. III, 6. [48] Isa. LII, 11.

NOTÆ.

(34) In cod. Reg. ρξγ'.

Digitized by Google

dicram existimabunt confessionem Christi? Quid vero qui monasteriis antea præfuerunt, et propter Christum nobiscum expulsi sunt? Nonne confirmabunt ludierum quiddam esse id quod patimur? *Nolite errare*, inquit Apostolus, *Deus non irridetur* [49]. Christi confessio profanata non est, etsi nonnulli aliter sentire et loqui existimantur. Quare si vis, dilecte frater, nobiscum humilibus censeri, secede a monasterii possessione, sicut promisisti: hoc enim te hortamur: ob hanc causam oramus, ut sicut interius, ita etiam exterius sis orthodoxus, servans pretiosam animam tuam, quam æquiparare nihil potest eorum quæ oculis cernuntur. Dominus archiepiscopus plurimum te nobiscum salutat, salutem tuam amans impense; itemque cæteri fratres.

A τὴν ὁμολογίαν τοῦ Χριστοῦ; Τί δὲ οἱ ἡγουμενεύσαντες τῶν μοναστηρίων ἀπαρχῆς, καὶ διὰ Χριστὸν δεδιωγμένοι σὺν ἡμῖν; οὐ κατασφραγίσονται, ὡς παιγνιῶδές τι πασχόντων ἡμῶν; *Μὴ πλανᾶσθε*, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, *Θεὸς οὐ μυκτηρίζεται*. Ἡ ὁμολογία Χριστοῦ οὐ κεκοίνωται· κἂν τινες οἴωνται ἄλλως φρονεῖν καὶ λέγειν. Ὥστε εἰ βούλει, ἀδελφὲ ἠγαπημένε, μεθ' ἡμῶν τῶν ταπεινῶν τετάχθαι, ὑποχώρησον τῆς κατοχῆς τοῦ μοναστηρίου, καθὼς καὶ ὑπέσχου· τοῦτο γὰρ καὶ παρακαλοῦμεν· εἰς τοῦτο καὶ προσευχόμεθα· ἵνα ὡς τὸ ἐντὸς, οὕτως καὶ τὸ ἐκτὸς ὀρθόδοξος ὑπάρχῃς, τὴν τιμίαν σου ψυχὴν σώζων, ἧς οὐδὲν ἀντάξιον τῶν ὁρωμένων. Ὁ κύριος ἀρχιεπίσκοπος σὺν ἡμῖν πλεῖστα προσαγορεύει σε, φιλῶν τὴν σωτηρίαν σου ἄγαν, ἐπεὶ καὶ οἱ λοιποὶ

B ἀδελφοί.

CXLIV. — *Theodoro patricio.*

ΡΜΔ' (35). — *Θεοδώρῳ πατρικίῳ.* [ψκη'.]

Consolatur in obitu uxoris.

Sera nimis epistola: sed quia serius nuntium feralem accepimus de calamitate quæ domino nostro accidit. O gemebundam narrationem! Dereliquit nos desiderabilis domina; avulsus es ab egregia conjuge; abruptus a laudata carne, sicut sermo sacer loquitur: *Erunt duo in carne una* [50]. Quod si plane caro una, haud dubie separatio tantam plagam infert iis qui separantur, quantam gladius efficit, hominem unum in duas partes secans. Acerba prorsus sectio: fluitque quodammodo ab oculis vestris sanguis: nec est malagma quod imponatur, nec fascia quæ circumliget, quantum ad opem humanam attinet. Præterquam quod quæ obiit, conjux erat non vulgaris pretii, sed laudanda valde et admiranda. Primum quidem fidei pietatem habens firmam, virique amorem, si quæ alia: quod sanctus Apostolus ante omnia requirit in conjugiis [51]. Inde et pro viri capite preces ipsius et orationes clamoresque, et assiduitas apud Deum; cum nocturna itinera nudis pedibus iniret beata mulier, ut Deus his rebus ad misericordiam flecteretur. Quid autem cura domus? quid liberorum educatio? quid protectio servorum? morum candor, et gratia apud amicos? generis conciliatio? nulla adversus honore pares invidia? in rebus autem omnibus gravitas et modestia? quæ pro monilibus aureis, ordinibusque margaritarum, et vestibus pretiosis laudatissimam feminam revera ornabant, et domi manentem, et foras procedentem, et cum in regiis palatiis cernebatur. Attamen abierunt hæc omnia, factique sumus, ut ex vehementi affectu loquar, semineces et abrupti; vel ut cum psalmis potius dicam, *sicut nycticorax in domicilio, et sicut passer solitarius in tecto* [52], domum conspicientes præside sua destitutam, atque in oculis vestris liberos, qui vos amplectuntur et quos amplectimini, non habentes ubi eorum

Βραδὺς τοῦ καιροῦ τὸ γραμματεῖον, ἀλλ' ὅτι καὶ βράδιον ἠκουτίσθημεν τὴν ἀπευκταίαν ἀκοὴν τῆς ἐπελθούσης συμφορᾶς τῷ ἡμετέρῳ δεσπότῃ. Καὶ ὡ τῆς στενακτικῆς ἀπαγγελίας! Ἀπολέλοιπεν ἡμᾶς ἡ ποθητὴ κυρία· ἐτμήθης τῆς καλῆς ὁμοζύγου· ἀπερράγης τῆς ἐπαινουμένης σαρκὸς, ἥπερ φησὶν ὁ ἱερὸς λόγος· *Ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν*. Εἰ δὲ μία σὰρξ ὁμολογουμένως, δηλονότι ὁ διαχωρισμὸς τηλικαύτην τὴν πληγὴν ἐνίησι τοῖς χωριζομένοις, οἵαν ποιεῖ μάχαιρα τέμνουσα εἰς δύο τὸν ἕνα ἄνθρωπον. Ἀλγεινὴ ἡ τομὴ τῷ ὄντι, καὶ τὸ αἷμα οἱονεὶ ῥεῖ κατ' ὀφθαλμοὺς ὑμῶν· καὶ οὐκ ἔστι μάλαγμα ἐπιθεῖναι, οὐδὲ καταδέσμους, ὅσον ἐξ ἀνθρωπείας βοηθείας. Ἄλλως ὅτι καὶ ἡ ἀπολιποῦσα, οὐχ ὡς ἔτυχε τῶν C ὁμοζύγων, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐπαινετὴ καὶ θαυμασία. Πρῶτον μὲν οὖν ἔχουσα τὸ εὐσεβὲς τῆς πίστεως ἀκλινὲς, τὸ φίλανδρον, εἰ καί τις ἄλλη· ὅπερ ἀπαιτεῖ πρὸ πάντων ἐν ταῖς συζυγίαις ὁ ἱερὸς Ἀπόστολος. Ἐξ οὗ καὶ ὑπὲρ τῆς κεφαλῆς δεήσεις τε καὶ προσευχαὶ, βοήσεις τε καὶ προσεδρίαι Θεῷ, γυμνοποδούσης τῆς μακαρίας ἐν ταῖς νυκτοπορίαις, ὡς ἂν κἀντεῦθεν κάμπτοιτο πρὸς ἔλεον Θεός. Τί δὲ τὸ οἰκουρόν; τί δὲ τὸ τεκνοτρεφές; τί δὲ τὸ πρὸς τοὺς δούλους περιποιητικόν; τό τε ἁπλοῦν τοῦ ἤθους, καὶ χαρίεν πρὸς τοὺς φίλους; καὶ συναπτικὸν τοῦ γένους; ἄφθονόν τε πρὸς τὰς ἰσοκλεεῖς; καὶ τὸ περὶ πάντα σεμνοπρεπές τε καὶ κόσμιον; ἅπερ ὑπὲρ ἐμπλοκίων χρυσέων καὶ διακοσμήσεων μαργαριτῶν, καὶ ἐσθήτων πολυτελῶν, διεκόσμει ὄντως τὴν ἀοίδιμον ἐκείνην, καὶ οἴκοι μένουσαν, καὶ προόδους ποιουμένην, καὶ ἐν βασιλείοις αὐλαῖς ὁρωμένην. Ἀλλ' ὅμως οἴχεται ταῦτα πάντα, καὶ ἐγενόμεθα, περιπαθῶς εἰπεῖν, ἡμιθνεῖς καὶ ἀπερρωγότες· μᾶλλον δὲ, ψαλμικῶς εἰπεῖν, *ὡσεὶ νυκτικόραξ ἐν οἰκοπέδῳ, ὡς στρουθίον μονάζον ἐπὶ δώματι*· ὁρῶντες τὴν οἰκίαν ἔρημον τῆς προστατούσης· τὰ τέκνα πρὸ ὀφθαλμῶν ὑμῶν

[49] Galat. VI, 7. [50] Gen. II, 24. [51] Tit. II, 4. [52] Psal. CI, 7.

NOTÆ.

(35) In cod. Reg. ρξε'.

Digitized by Google

περικυκλοῦντα καὶ περικυκλούμενα, οὐκ ἔχοντα τοῦ ἀπερείσεται τὰς χεῖρας, ὅθεν λάβοιεν μητρικὸν παπυσμὸν, γαλουχικὸν ἐμψύχωμα· στεγνὴ ἡ ἑστία, οἱονεὶ ἡλίου αὐτὴν ἀπολιπόντος· κελαδεῖ δὲ οὐδεὶς ἔν τε τοῖς ὠσὶ σοῦ τε καὶ τῶν τέκνων καὶ πάντων τῶν ὑποχειρίων, ἀπούσης ἐκείνης τῆς ὄντως καλλοφώνου, καὶ τερπούσης τοὺς ἐπαΐοντας τῇ ὡς ἀληθῶς ἐμμελεῖ διαλέξει τε καὶ ὑπαντήσει. Ἐλεεινὰ ταῦτα ὄντως, καὶ στενακτικὰ, καὶ τροπολογούμενα, καὶ διανοούμενα.

Ἀλλὰ τί πάθωμεν, ὦ δέσποτα; Θεοῦ πρόσταγμά ἐστι, μᾶλλον δὲ ἀπόφασις, διὰ τοῦ θείου Δαυὶδ ᾄδομεν· *Οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος ὃς ζήσεται καὶ οὐκ ὄψεται θάνατον.* Οὕτω πᾶς τις ἀπὸ Ἀδὰμ τοῦ προπάτορος ἡμῶν μέχρι τοῦ δεῦρο εἰσελθὼν εἰς τὸν κόσμον διὰ γεννήσεως, πάλιν ἔξεισι δι' ἀναλύσεως εἰς τὸν ἐκεῖσε κόσμον ὑψηλότερόν τε καὶ θεοειδέστερον. *Σπείρεται γὰρ, φησὶν, ἐν φθορᾷ, ἐγείρεται ἐν ἀφθαρσίᾳ· σπείρεται ἐν ἀτιμίᾳ, ἐγείρεται ἐν δόξῃ· σπείρεται ἐν ἀσθενείᾳ, ἐγείρεται ἐν δυνάμει· σπείρεται σῶμα ψυχικὸν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν.* Ἰσάγγελοι γὰρ ἐσόμεθα, καὶ υἱοὶ τῆς ἀναστάσεως, τοῦ θνητοῦ ὑπὸ τῆς ζωῆς καταποθέντος. Ὁρᾷς, ὦ δέσποτα, ὅτι εἰ καὶ ἀπολέλοιπεν ἡμᾶς ἡ κυρία, ἀλλ' εἰς φῶς ἐξελήλυθεν ἀπὸ σκότους, καὶ ἀπὸ ζωῆς ἐπικήρου εἰς ἀθάνατον λῆξιν; ἐκεῖ αὐτὴν ὄψει μικρὸν ὕστερον, μεταβαίνων καὶ αὐτός. Ὥστε *μὴ λυπώμεθα καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα·* ἐλπίζοντες τῇ ἀναστάσει βελτιωθῆναι εἰς ἀπήμονα ζωήν. Εἰς ἑαυτοὺς δὲ μᾶλλον, ὑπομιμνήσκω, γενώμεθα, καὶ τῆς οἰκίας ἀντεχώμεθα, καὶ τῶν παίδων φροντίσωμεν, καὶ πρό γε πάντων, τῆς οἰκείας τιμίας ψυχῆς, κατ' ἐκείνην τὴν μακαρίαν, ἀρεταῖς κοσμούμενοι, καὶ τούτῳ χαίροντες, ὅτι παρεπέμψαμεν ὁμόζυγον ἱκέτιδα πρὸς Θεὸν, καὶ ὑπόδειγμα καλοῦ βίου, ἐπαφήσασαν ἡμῖν τε καὶ πᾶσι τοῖς γνωρίμοις.

manus innitantur, unde matris oscula, lacteam vitæ inspirationem hauriant. Mœsta domus, ut quam sol deseruerit: nec ullus sono mulcet tuas aut libero rum subditorumve omnium aures, absente illa cujus vox vere præclara, et quæ audientes oblectabat concinno prorsus eloquio et occursu. Miseranda omnino hæc omnia, et ingemiscenda, seu figurate dicantur, seu cogitentur.

Sed quid agimus, domine? Dei est præceptum, aut potius sententia, per divinum quoque David decantata: *Non est homo qui vivet, et non videbit mortem* [53]. Sic quicunque ab Adam progenitore nostro ad hanc usque diem, nascendo in mundum ingreditur, rursus per interitum migrat in mundum illum et sublimiorem et præstantiorem. *Seminatur enim*, ait, *in corruptione, surgit in incorruptione: seminatur in ignobilitate, surgit in gloria: seminatur corpus animale, surgit corpus spirituale* [54]. Pares enim angelis erimus, et filii resurrectionis, cum mortale hoc absorptum fuerit a vita. Vides, domine, quod etsi reliquit nos domina, in lucem tamen abiit ex tenebris, et ex vita mortali ad sortem immortalem? Ibi illam postmodum conspicies, emigrans et ipse. Quare *non contristemur sicut cæteri qui spem non habent* [55]; cum speremus per resurrectionem, nos in meliorem statum migraturos vitæ nullis malis obnoxiæ. Quin ad nos potius, suadeo, redeamus, et domum tueamur, et liberorum curam geramus, et præ omnibus pretiosæ animæ propriæ, virtutibus, ad beatæ illius instar, ornati, et hoc nomine gaudentes, quod uxorem præmisimus quæ apud Deum supplicet, et quæ vitæ præclaræ exemplum nobis et notis omnibus reliquit.

PME' (36). — *Τῇ Τουρμαρχίσσῃ τῆς Ἑλλάδος.* [ψκβ'.]

CXLV. — *Turmachissæ Græciæ.*

Consolatur de morte filii, in bello interempti.

Ὅσον ἀπὸ λόγου ἀσυνοψίσεως, οὐκ ἐμέλλομεν ἐπιστέλλειν τῇ τιμιότητί σου, ἄγνωστοι ἀλλήλοις καὶ ἀσυνήθεις. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκ θεοφιλοῦς προσώπου καὶ ἐγνωσμένου ἡμῖν, λέγω δὴ τῆς ἀγχιστευούσης σοι πανευφήμου Πατρικίας, καὶ τῆς ταύτης κυρίας εὐλογημένης θυγατρὸς, ἡ προτροπὴ, εἶτα καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ γραμματηφόρου Ἰγνατίου, τοῦ πνευματικοῦ ἡμῶν υἱοῦ, ἡ πρὸς ἡμᾶς σου τοὺς ταπεινοὺς προσηγορία ἐγεγόνει· ἀναγκαίως ἤλθομεν ἐπὶ τὸ γράψαι λόγον παρακλήσεως τῇ τετρυχωμένῃ σου ψυχῇ, ἐκ τοῦ συμπεσόντος αὐτῇ τεθνεῶτος ἐν τῷ πολέμῳ. Ἀλλὰ ποῖον ἂν καὶ ἐξευρεθείη φάρμακον παραμυθίας εἰς ἴασιν τῆς δυσιάτου πληγῆς; Ὦ τῆς καὶ ἐν ἀκοῇ μόνῃ ἐξηγορουμένης συμφορᾶς! ὤχετο ἔντιμον σπέρμα, μητρῷος ὀφθαλμὸς, ἐγκάρδιον σπλάγχνον, κλάδος εὐφυὴς, ὅλον δι' ὅλου τῆς τεκούσης τὸ φῶς,

Hoc me deteruisset a scribendo excellentiæ tuæ, quod invicem ignoti neque unquam congressi simus. Sed postquam a religiosa persona nobisque nota, propinqua, inquam, tua, clarissima patricia, et ab hujus dominæ filia benedicta, mandatum, ac deinde per ipsum qui litteras attulit, Ignatium spiritualem filium nostrum, tua simul humilibus nobis allata est salutatio; necessario adducti sumus ad scribendam consolationem animæ tuæ afflictæ ob ærumnam quæ ipsi contigit, ex beati filii obitu, in bello interempti. Verum quodnam tandem solatii remedium inveniri queat sanando vulneri, cujus difficillima est curatio? O quæ vel auditu solo declaratur calamitas! Periit semen honoratum, oculus maternus, pars cordis intima, ramus virescens, totum prorsus lumen genitricis, paternas in se gerens

[53] Psal. LXXXVIII, 49. [54] I Cor. XV, 42. [55] I Thess. IV, 12.

NOTÆ.

(36) In cod. Reg. ρλς'.

Digitized by Google

notas, et viduitatis solitudinem, quoad fieri poterat, sublevans, qui totius vitæ solatium erat, tum erga propriam domum, tum erga consanguineos. Quid autem factum est avolavit ex oculis maternis, excisus est a bona radice : ac neque in oculis mors contigit ; unde consolationem ex novissimis verbis et ex sancta sepultura capiunt qui domesticos præmittunt. Nunc vero, præter alia, hoc etiam levamento orbati sumus ; eximio surculo gladiis hostilibus exciso. O miserandam tragœdiam ! o casum inconsolabilem ! Fluctuat nunc animus hæretque, ærumnam considerans, ubi et quomodo res gesta sit, quam in corporis partem cruenta manus incubuerit, quo loco ipse cadens animam efflarit : an subito ; an uno ab ictu ; an quidpiam effatus. Heu spectaculum ! Proh horam illam ! Thesaurum cum bona spe dimisimus, et luctum ineluctabilem collegimus.

Et quis ærumnam deplorans, dignum quidquam eloqui possit ? Fortasse et sol ipse insuavis, et invisus aer, et mare injucundum, et terra non optabilis, et cœlum odiosum, intellectualem stellam tuam non habens. Hæc atque his plura animam tuam concutientia, cor constringentia, et calentes lacrymas fundentia, et ejulatus edentia, et ad vitæ istius tædium redigentia. Verum age, domina, age, revalesce ; tempus est ut animum reficias. Aperi aures, divinas voces exaudiens. *Homo sicut fenum : dies ejus tanquam flos agri, sic defloreseet* [56]. — *Non erit homo qui vivet, et non videbit mortem* [57]. — *Si credimus quod Jesus mortuus est et resurrexit ; ita et Deus eos qui dormierunt per Jesum, adducet cum eo* [58]. Non igitur prorsus amisimus filium ; sed paulo post, cum insonuerit novissima tuba, resurget in occursum Domini in aera, et ibi illum videbimus [59]. Lethali plaga istic cæsus est : at ibi mœrore sempiterno non afficietur, Christo indutus per baptismum, fidemque orthodoxam complexus, ac sæculi hujus voluptatibus vixdum summo digito per juvenilem ætatem degustatis. Quam ob causam credimus illum veniam eorum, quæ ut homo prætermisit vel admisit, per immaturam et injustam hanc mortem impetraturum. Quam multis enim, domina, in carne manens, exercendus malis erat ? Annon tibi videtur hæc vita homini ad tentationem attributa ? conjugem accipere, liberos procreare, servis, aliisque rebus ad vitam utilibus abundare : addiderim et terrenæ gloriæ progressum. Quibus omnibus expeditus, magnam habiturus est animæ libertatem, Deo conjunctus, et salsis vitæ fluctibus animam leviter aspersus.

ἀπαλλαγεὶς, πολλὴν ἕξει τῆς ψυχῆς τὴν ἐλευθερίαν, τῆς ἀλμυρᾶς τοῦ βίου τρικυμίας τὴν ψυχήν.

Hinc igitur remitte ac depone, domina, inconsolabilem dolorem : statue terminum ærumnæ congruentem : *Immola Deo hostiam laudationis* [60], con-

A φέρον τοὺς πατρῴους ἐν ἑαυτῷ χαρακτῆρας· καὶ τὴν ἐρημίαν τῆς χηρείας καθ' ὅσον οἷόν τε ὑποτεμνόμενον, καὶ ὅλου τοῦ βίου ὂν παραμύθιον, κατά τε τὴν ἰδίαν ἑστίαν, καὶ τοὺς ἀφ' αἵματος. Καὶ τί γέγονεν ; Ἀπέπτη τῶν μητρικῶν ὀφθαλμῶν, ἐξεκόπη τῆς ἀγαθῆς ῥίζης· καὶ οὐδὲ κατ' ὀφθαλμοὺς ὁ θάνατος· ἐφ' ᾧ καὶ παρηγορίαν διὰ τῶν ἐξοδίων ῥημάτων, καὶ τῆς ὁσίας ταφῆς ἐρανίζονται οἱ τοὺς οἰκείους προπέμποντες. Νῦν δὲ, μετὰ τῶν ἄλλων, ἀφῃρέθημεν καὶ τῆσδε τῆς παρακλήσεως, τοῦ ἀγαθοῦ ἔρνους μαχαίρᾳ πολεμικῇ τμηθέντος. Ὦ τῆς ἐλεεινῆς τραγῳδίας ! ὢ τῆς ἀπαρακλήτου συμπτώσεως ! Ἀστατεῖ ἄρτι ὁ νοῦς ἀναθεωρῶν τὸ πάθος, ποῦ καὶ πῶς ὑπῆρχθη, κατὰ ποῖον μέλος ἡ φονία χεὶρ ἐτάθη, κατὰ τίνα τόπον πεσὼν ἀπέπνευ· ἆρα B θᾶττον· ἆρα ἐκ μιᾶς πληγῆς· ἆρά τι ἐπειπών. Φεῦ τῆς ἱστορίας ! Ἀβάλε τῆς ὥρας ἐκείνης ! Ἀπεστείλαμεν μετ' ἐλπίδος χρηστῆς τὸν θησαυρὸν, καὶ ἐτρυγήσαμεν ἀπαραμύθητον ὀδυρμόν.

Καὶ τί ἂν τις εἴποι ἄξιον θρήνους ἐλεεινολογῶν τὸ πάθος ; Τάχα σοι καὶ ὁ ἥλιος στυγνὸς, καὶ ὁ ἀὴρ κατηφὴς, καὶ ἡ θάλασσα οὐχ ἡδεῖα, καὶ ἡ γῆ οὐκ ἐφετὴ, καὶ ὁ οὐρανὸς ἐπαχθὴς, οὐκ ἔχων σου τὸν νοητὸν ἀστέρα. Τοσαῦτα καὶ ἔτι πλείω τοῦτων τὰ κραδαίνοντά σου τὴν ψυχὴν, καὶ συνέχοντα τὴν καρδίαν, καὶ προχέοντα τὰ θερμὰ δάκρυα, καὶ ἀναπέμποντα τὰς οἰμωγὰς, καὶ ἐξαποροῦντα καὶ αὐτοῦ τοῦ ζῆν. Ἀλλὰ δεῦρο, κυρία, δεῦρο, ἀναψύχησον· καιρὸς γὰρ ἀνακλήσεως· ἀνοιξόν σου τὰ ὦτα, ἐπακροωμένη τῶν θείων φωνῶν. *Ἄνθρωπος ὡσεὶ χόρτος αἱ ἡμέραι αὐτοῦ· ὡσεὶ ἄνθος τοῦ ἀγροῦ, οὕτως ἐξανθήσει.—Οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος ὃς ζήσεται, καὶ οὐκ ὄψεται θάνατον.—Εἰ πιστεύομεν ὅτι Ἰησοῦς ἀπέθανε καὶ ἀνέστη, οὕτως καὶ ὁ Θεὸς τοὺς κοιμηθέντας διὰ τοῦ Ἰησοῦ ἄξει σὺν αὐτῷ.* Οὐ τοίνυν λοιπὸν ἀπολώλαμεν τὸν υἱόν· ἀλλὰ μικρὸν ὕστερον, ἡνίκα ἡ ἐσχάτη σάλπιγξ φωνήσει, ἀναστήσεται εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἀέρα· κἀκεῖ αὐτὸν ὀψόμεθα. Ἐπλήγη καιρίαν ἐνταῦθα πληγὴν, ἀλλ' ἐκεῖσε ἀνίας αἰωνίου οὐ πειραθήσεται, Χριστὸν ἐνδεδυμένος διὰ τοῦ βαπτίσματος, τήν τε πίστιν ὀρθόδοξον ἐσχηκὼς, καὶ οὕπω ἐμπλησθεὶς τῶν τῇδε ἡδέων, ὅσον ἄκρῳ τῷ δακτύλῳ ἀπογεύσασθαι διὰ τὴν νεότητα. Οὗ χάριν πιστεύομεν καὶ τῶν ὡς ἀνθρώπῳ C αὐτῷ παρεωραμένων καὶ πεπλημμελημένων, διὰ τὸν τοιοῦτον ἄωρον καὶ ἄδικον θάνατον συγχώρησιν λήψεσθαι. Πόσων γὰρ ἔμελλεν, ὦ κυρία, ἐπιμένων τῇ σαρκὶ ἐμφορηθῆναι κακῶν ; ἢ οὐ δοκεῖ σοι ὅτι ὁ τῇδε βίος πειρατήριον τῷ ἀνθρώπῳ καθέστηκε ; συζύγου λῆψις, τέκνων κτῆσις, δούλων καὶ ἄλλων τῶν κατὰ τὸν βίον χρησιμευόντων περιουσία· προσθείην δ' ἂν καὶ ἐπιγείου κλέους πρόοδος. Ὧν ἁπάντων D τῷ Θεῷ προσοικειούμενος· καὶ ὀλίγα ῥαντισθεὶς ἐκ

Ἐντεῦθεν τοιγαροῦν, ἄνες, ἄφες, δέσποινα, τὸ ἀπαρηγόρητον λυπηρὸν, πῆξον ὅρον τῷ πάθει διαρκῆ· *Θῦσον τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως, ἀνθομολογήσεως.*

[56] Psal. CII, 15. [57] Psal. LXXXIII, 49. [58] I Thess. IV, 13. [59] ibid. 15. [60] Psal. XLIX, 14.

Digitized by Google

Εἰπὲ μετὰ τοῦ μακαρίου Ἰώβ· *Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτως καὶ ἐγένετο.* Φθέγξαι τὰ Δαυὶδ· *Ἐπίστρεψον, ψυχή μου, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου.* Ψυχὴ γάρ σου, ἡ τοῦ υἱοῦ ἀποβίωσις· πρὸς δὲ τὴν χηρείαν ἀναβλέπουσα [Reg. cod. ἀποβλέπουσα], ἀνάκραξον· *Κύριος ἐμοὶ βοηθός· οὐ φοβηθήσομαι τί ποιήσει μοι ἄνθρωπος.* Οὕτω γὰρ διατιθεμένη ἑαυτὴν, πρῶτον μὲν Θεὸν εὐφρανεῖς ὡς αὐθαιρέτως θυσίαν, κατὰ Ἀβραὰμ, τὸν υἱὸν προσφέρουσα. Εἶτα καὶ αὐτῷ τῷ φιλτάτῳ τέκνῳ χαρίσῃ τὰ κράτιστα, ὁρῶντί σε εὐχαρίστως φέρουσαν. Τοῖς τε ἄλλοις ἅπασιν ὑπόδειγμα ὑπομονῆς ἀγαθῆς καταστήσεις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ὃν εὐχόμεθα ἀφάμενόν σου τῆς καρδίας *ἐν ἐλέει καὶ οἰκτιρμοῖς*, ἐμποιῆσαί σοι φῶς εὐπαρηγόρητον, διατελέσαι τε τὴν ζωήν σου εἰρηνεύουσαν· κἀνταῦθα ἀραμένην θεοτελῆ βίον καταξιῶσαι τῆς τε τοῦ υἱοῦ σου συνοψίσεως, καὶ συναγαλλιάσεως αἰωνίου.

A fessionis. Dic cum beato Job : *Dominus dedit, Dominus abstulit ; sicut Domino placuit, ita et factum est* [61]. Effare illud Davidis : *Convertere, anima mea, in requiem tuam* [62]. Anima enim tua, filii obitus. Ad viduitatem vero respiciens, exclama : *Dominus mihi adjutor : non timebo quid faciat mihi homo* [63]. Sic enim componens teipsam, primum quidem Deum oblectabis, tanquam voluntarie victimam, sicut Abraham, filium offerens. Deinde et ipsi charissimo filio gratissimam rem facies, cum te grato animo ferentem aspiciet. Cæteris etiam omnibus exemplum sanctæ patientiæ præbebis in Christo Jesu Domino nostro ; quem oramus ut cor tuum tangens *in misericordia et miserationibus* [64], lumen consolationis, tibi infundat, ac vitam tranquillam peragere B concedat ; vitaque hac secundum Deum peracta, filii tui conspectus, et æternæ cum eo exsultationis compotem faciat.

PMϚ' (37).—*Τῇ ἀδελφότητι Πελεκήτης.* [ψκϚ'.]

CXLVI. — *Fraternitati Pelecetes.*

Ut novo præposito rite obtemperent.

Αὐτηρὸν μὲν τὸ συμβεβηκὸς τῇ τιμιότητι ὑμῶν, ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες. Πῶς γάρ οὔ ; ὅτι τὸν ποιμένα ὑμῶν ἀποβεβλήκατε, καὶ ἐγένεσθε ὡς πρόβατον ἠπορημένον, καὶ ταῦτα ἐν ἡμέραις τοιαύταις, ἐφ' αἷς λύκοι βαρεῖς ἐπὶ τὰ ποίμνια τοῦ Χριστοῦ ἐπερχόμενοι, καὶ συλαγωγεῖν ψυχὰς σοφιζόμενοι. Ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ παρὰ Θεοῦ τὸ συμβὰν, καὶ παρ' αὐτοῦ προσελήφθη ὁ ποιμὴν ὑμῶν, καθ' ὃν καιρὸν ᾔδει τὸ συμφέρον ἀμφοτέρων, ὁ τὰ πάντα ἐν τῇ αὐτοῦ σοφίᾳ C διοικῶν Κύριος· εὐχαριστητέον, καὶ οὐκ ἀγαναχτητέον. Αὐτὸς γὰρ *ἔδωκεν*, αὐτὸς καὶ *προσελάβετο*, *καὶ ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτως καὶ ἐγένετο.* Τί οὖν ἐστι τὸ ἐπιζητούμενον ; Ἵνα εἰς ἑαυτοὺς ἄρτι γένησθε· καὶ καθὼς ᾐρετίσασθε ἑλέσθαι ποιμένα τὸν κύριον Σέργιον τὸν εὐλαβέστατον ἀδελφὸν ἡμῶν· εἴπερ μή ἐστί τι πρὸς τὸν κύριον Μακάριον τὸν πνευματικὸν ἡμῶν Πατέρα ἐνδοιάζον· ἐπιμείνητε εὐθυνόμενοι καὶ ἀρχόμενοι ὑπ' αὐτοῦ, οὗ ἐξελέξασθε πνευματικοῦ πατρὸς, εἰς ἐπισύστασιν ὑμῶν θεόσωστον, καὶ εἰς ἀποπεραίωσιν βίου θεοκλινοῦς· ὡς ἂν τὴν ζάλην τῶν αἱρετικῶν πνευμάτων διαφύγοιτε, καὶ εἰς λιμένα σωτηρίας ἐμβιβάζοισθε· εἰς τὸ μὴ βλασφημηθῆναι δι' ὑμᾶς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, μᾶλλον δὲ δοξασθῆναι· κατὰ D τὴν προκρατήσασαν εὐαγῆ διαγωγὴν τῆς ζωῆς ὑμῶν. Σὺ δὲ, ἀδελφὲ ἀγαπητὲ, οὐκ ἔξω τοῦ εἰκότος πέπραχας, ἐπ' ἂν οὕτως ἐγένετο, κατελήλυθὼς ἐκ τῆς ὀπῆς τῆς πέτρας, καὶ ἡγησάμενος τῶν ἀδελφῶν. Καὶ γὰρ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς συγκαταβάσει χρησάμενος, τὸ τῆς οἰκονομίας ἐξετέλεσε μυστήριον ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ παντός. Στῆθι οὖν, καθὸ κέκρικας, καὶ κέκριται ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν, ἕως ἡμέρας ἀναδείξεως τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν ἀρχιερέως· καὶ τότε γενήσεται ὃ δεῖ γενέσθαι νομιμώτερόν τε καὶ κανονικώτερον. Ἕως δὲ ἂν μὴ παρῇ καιρὸς ἐπιζη-

Triste illud quidem quod vobis accidit, honorandi fratres Patresque. Qui enim secus ? cum pastorem vestrum amiseritis, factique sitis velut ovile destitutum, idque in his diebus, per quos lupi atroces Christi caulas ingrediuntur, et animas deprædari avent. Attamen, quoniam a Deo est quod contigit, ab eoque assumptus est pastor vester, quo tempore utrisque expedire noverat, qui omnia in sapientia sua disponit Dominus ; gratias agere convenit, non ægre fere. Ipse namque *dedit*, ipse *abstulit* ; et *sicut Domino placuit ita et factum est* [65]. Quid ergo exspectatur ? ut ad vos ipsos nunc redeatis : cumque vobis visum sit pastorem eligere dominum Sergium, religiosissimum fratrem nostrum ; nisi dubitationis aliquid a domino Macario spirituali Patre nostro intercedat ; pergatis ab illo dirigi et gubernari, quem spiritalem Patrem elegistis, ad salutarem constantiam vestram, et consummationem vitæ Deo devotæ ; ut procellam hæreticorum spirituum devitetis, et in salutis portum invehamini : ne blasphemetur propter vos nomen Dei, sed potius glorificetur, juxta eam quæ antea viguit, vitæ vestræ sanctam institutionem. Tu vero, frater charissime, non incongrue fecisti, quando ita res cessit, quod ex rupis caverna prodiisti, ac fratrum præfecturam suscepisti. Nam et Dominus noster Jesus Christus condescendendo incarnationis mysterium ad salutem universorum peregit. Sta igitur, quemadmodum decrevisti, decretumque est a fratribus, quoad designetur sanctus antistes noster ; et tunc exactius fient quæ juxta leges et canones præstanda sunt. Donec vero absit tempus expetitum, præsto fratribus, et prosperare in Domino, tanquam pro animabus illorum rationem redditurus,

[61] Job I, 21. [62] Psal. CXIV, 7. [63] Psal. CXVII, 6. [64] Psal. CII, 4. [65] Job I, 21.

NOTÆ.

(37) In cod. Reg. *ρο'*.

Digitized by Google

sed et tanquam mercedem, eorum causa, recepturus. Quanto enim majus est jugum præfecturæ, tanto merces copiosior.

τούμενος, ἡγοῦ τῶν ἀδελφῶν, καὶ κατευοδοῦ ἐν Κυρίῳ, ὡς λόγον ἀποδώσων ὑπὲρ τῶν ψυχῶν αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ ὡς τὸν ὑπὲρ αὐτῶν μισθὸν κομιούμενος. Καθ' ὅσον γὰρ μέγας ζυγὸς τῆς προστασίας, κατὰ τοσοῦτον καὶ πολύμισθος.

Tantum oculos habe ut videas, et aures quibus audias, cor vigilans et Deum quærens, affectum pastoralem, sermonem aptum ad docendum, mores compositos, statum et incessum fausta denotantem. Sermonem omni ex parte ratio observet ac regat. Ac beatus es, apostolicum opus peragens. Dominus siquidem, præcipuam amoris erga ipsum demonstrationem esse, Petro coryphæo apostolorum ostendit, virgam pastoralem : *Si diligis me*, inquit, *plus his, Petre, pasce oves meas* [66]. Pasce igitur oves Domini ; tutas illas præstans in mandra orthodoxæ fidei, nutriens illas gramine mandatorum ejus, et collocans prope aquam requietis voluntatis ejus. Vide ne aut abripiaris ipse, aut ulla ovium tuarum, ab hæreticis belluis. Sufficiunt quæ hactenus contigere. Nunc secure ambulemus et sine lapsu : nulli rei parcentes, si res postulat, nec ipsis etiam corporibus, nedum alteri cuipiam rei corruptibili, pro dilectione Dei; cujus pax regnet in cordibus vestris et in cogitationibus vestris, et dirigat viam vestram in Christo Jesu Domino nostro.

Μόνον ἔχε ὀφθαλμοὺς τοῦ ὁρᾶν, καὶ ὦτα τοῦ ἀκούειν, καρδίαν ἄγρυπνον καὶ θεοζήτητον, ἕξιν ποιμαντικήν, λόγον διδασκαλικόν, εὔρυθμον ἦθος, εὔσημον στάσιν καὶ βάσιν· ὁ λόγος δι' ὅλου ὑπὸ τοῦ λόγου συντηρούμενος καὶ διευθυνόμενος. Καὶ μακάριος εἶ ἀποστολικὸν ἔργον διατελῶν. Καὶ γὰρ ὁ Κύριος ἀπόδειξιν τῆς εἰς αὐτὸν φιλίας προῦχουσαν ὑπέδειξε τῷ κορυφαίῳ τῶν ἀποστόλων Πέτρῳ, τὴν ποιμαντικὴν ῥάβδον· *Εἰ φιλεῖς με* γάρ, φησί, *πλέον τούτων, Πέτρε, ποίμαινε τὰ πρόβατά μου.* Ποίμαινε οὖν τὰ πρόβατα Κυρίου. Ἀσφαλιζόμενος αὐτὰ ἐν τῇ μάνδρᾳ τῆς ὀρθοδοξίας, καὶ ἐκτρέφων αὐτὰ εἰς χλόην τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ, καὶ κατασκηνῶν ἐπὶ ὕδατος ἀναπαύσεως τοῦ θελήματος αὐτοῦ. Βλέπε μή που ὑφαρπαγῇς ἢ αὐτὸς, ἢ τῶν σαυτοῦ τι προβάτων, ὑπὸ τῶν αἱρετικῶν θηρῶν. Ἀρκεῖ τὰ προλαβόντα ἐν τοῖς προλαβοῦσι. Νῦν δὲ ἀσφαλῶς περιπατήσωμεν, καὶ ἀνεμπτώτως· πάντα δεύτερα ἡγούμενοι, καιροῦ καλοῦντος, καὶ αὐτὰ τὰ σώματα, μὴ ὅτι γε ἄλλο τι τῶν φθειρομένων, ὑπὲρ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ· οὗ ἡ εἰρήνη βραβεύσει τὰς καρδίας ὑμῶν, καὶ τὰ νοήματα ὑμῶν· καὶ κατευθύναι τὴν ὁδὸν ὑμῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

CXLVII. — *Catechetica ad suos discipulos.*

PMZ' (38).— *Κατηχητικὴ πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητάς.* [ψκθ'.]

Ut Quadragesimam sancte peragant : ac præcipue mulierum colloquia fugiant.

Instante sacra Quadragesima, opportunum duxi paucis vos affari, filii charissimi, fratresque honoratissimi : et quidem ab Apostolo admonitus obsecrare, arguere, increpare, opportune, importune [67]. Nunc vero jejunii tempus per seipsum adhortationem habet, quippe quod novit etiam durum ac præfractum compungere. Suscipite igitur, fratres, libenti animo dies lætitiæ ; unusquisque in quo diversorio hospitatur, quæ moris sunt peragens pro viribus, ut per silentium victusque parcitatem cor purgemus, animam evehamus, vitia conculcemus. Hoc enim jejunium, hoc silentium, hoc mandatum exigit : hoc salutis nostræ est caput ; ex quo et ad participanda sacramenta facilis nobis erit aditus, atque adeo vitæ æternæ viaticum. *Qui enim manducat et bibit indigne*, hoc est, non pure, quoad humili naturæ nostræ licet, *judicium sibi manducat et bibit*, juxta sententiam apostolicam, *non dijudicans corpus Domini* [68]. Quapropter eniti debemus, fratres mei, ut ab indecenti desiderio, et ab invidia quæ animam exedit, et ab avaritia quæ mentem submergit, et ab acedia quæ animæ oculo tenebras offundit, puros nos custodiamus, semper exspectantes corporis exitum, quo vitia exarescunt, et

Τῆς ἱερᾶς Τεσσαρακοστῆς ἤδη ἐπιούσης, εὔκαιρον ἡγησάμην βραχέα φθέγξασθαι πρὸς ὑμᾶς, ὦ τέκνα ἠγαπημένα, καὶ ἀδελφοὶ τιμιώτατοι· καίτοιγε ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου παρακαλεῖν, ἐλέγχειν, ἐπιτιμᾷν, εὐκαίρως, ἀκαίρως προτρεπόμενος. Νῦν δὲ ὁ τῆς νηστείας καιρὸς αὐτοδίδακτον ἔχει τὴν παράκλησιν, κατανύσσειν εἰδώς· καὶ τὸν ἀτεράμονα. Ὑποδέξασθε οὖν, ὦ ἀδελφοὶ, ἄσμενοι τὰς ἱλαρίους ἡμέρας· ἕκαστος ἐν τῷ καταλύματι ᾧ ξενίζεται, τὰ εἰωθότα κατὰ δύναμιν ἐπιτελῶν· ὡς ἂν διὰ τῆς ἡσυχίας καὶ μετριοτροφίας καθάρωμεν καρδίαν, πτερώσωμεν ψυχὴν, πτερνίσωμεν πάθη. Τοῦτο γὰρ ἡ νηστεία· τοῦτο ἡσυχία· τοῦτο ἡ ἐντολὴ ἐπιζητοῦσα· τοῦτο τῆς σωτηρίας ἡμῶν κεφάλαιον· ἐξ οὗ καὶ τὸ μετέχειν τῶν ἁγιασμάτων εἴη ἂν ἡμῖν εὐπρόσιτον, μᾶλλον δὲ ζωῆς αἰωνίου ἐφόδιον. *Ὁ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως*, ἤγουν μὴ καθαρῶς, ὅσον ἐνδέχεται τῇ ταπεινῇ ἡμῶν φύσει, *κρῖμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει*, κατὰ τὴν ἀποστολικὴν ἀπόφασιν, *μὴ διακρίνων τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου.* Διὰ τοῦτο ἀγωνιστέον, ἀδελφοί μου, καὶ ἀπὸ ἐπιθυμίας ἐκτόπου, καὶ ἀπὸ φθόνου κατεσθίοντος ψυχὴν, καὶ ἀπὸ φιλαργυρίας βυθιζούσης νοῦν, καὶ ἀπὸ ἀκηδίας σκοτιζούσης ὀφθαλμὸν ψυχῆς, καθαροὺς ἑαυτοὺς διατηρεῖν, προσδεχομένους ἀεὶ τὴν

[66] Joan. xxi, 15. [67] II Tim. iv, 2. [68] I Cor. xi, 29.

NOTÆ.

(38) In cod. Reg. ρο'.

Digitized by Google

τοῦ σώματος ἔξοδον, ἐφ' ᾧ τήκεται τὰ πάθη, καὶ νευροῦται ψυχή. Κλείετε τὰς εἰσόδους τῶν παθῶν· φεύγετε τοὺς τῶν πτωμάτων τόπους· φεύγετε τὰς γυναικείας ὁμιλίας καὶ συνδιαιτήσεις. Πῶς γὰρ ἂν καὶ μὴ φλεχθείη καρδία, μᾶλλον δὲ ἐμπυρισθείη, λόγους διδοῦσα καὶ λαμβάνουσα μετὰ παρθένου; μετὰ ψαλλούσης; μεθ' οἵας δήποτε γυναικός; Πῶς, φησὶ, θεολογικῶς εἰπεῖν, σώσει ἡ ἀλλοτρία ὃν ἀπώλεσεν ἡ ἰδία; κἂν γὰρ πραγματικῶς δόξειέ τις φυλάττεσθαι· ἀλλά γε καρδιακῶς οὐ διασωθῇ, κατὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Κυρίου. A

Ὁ διωγμὸς οὖν οὐ δι' ἀπώλειαν, ἀλλὰ διὰ σωτηρίαν· οὐδὲ τοσαύτη ἀνάγκη κατεπείγουσα εἰς τὸ συνδιαιτᾶσθαι γυναικι, καθὼς ἐν τοῖς Πατράσι τὸ περιστατικὸν ἠνάγκασεν ὑπὸ παρθένῳ τὸν ἀοίδιμον Ἀθανάσιον ἐπταετῆσαι· ἢ τόνδε καὶ τόνδε τὸν ἅγιον ὑπὸ γυναικὸς ἐξυπηρετηθῆναι. Ἀλλὰ νῦν καὶ πόλεις καὶ χῶραι τὴν ἐλευθέριον ἔχουσι, τῆς ἀσυνδυάστῳ τρόπῳ γυναιξὶ ξενίας. Σὺ δὲ δῆθεν ὁμολογίας καὶ διωγμοῦ τοῦ ὑπὲρ Χριστοῦ κατὰ τοῦ Χριστοῦ κινούμενος οὐκ ἐπαισθάνῃ γυναιξὶ πυκνῶς ὁμιλῶν· συμψάλλων ἴσως· τάχα δὲ καὶ συνεσθίων ἢ καὶ συνοικῶν· ἐσθίων τὴν ὄψιν τῆς συνοίκου, καὶ ἐσθιόμενος ὑπὸ τῆσδε ὀλεθρίως; Φύγετε ὡς ἀπὸ πυρὸς καὶ οἱ ἄνδρες ἀπὸ γυναικῶν, καὶ αἱ γυναῖκες ἀπὸ τῶν ἀνδρῶν· εἰ δὲ καὶ σύμβασιν δεῖ γενέσθαι, τοσοῦτον ὅσον ἡ ἀνάγκη καὶ ἡ χρεία ἀπαιτοίη, διαδιδράσκοντες, καὶ τὸ τιθέναι σκάνδαλον ἄλλοις. *Ἵνα τί γὰρ ἡ ἐλευθερία μου, φησὶ, κρίνεται ὑπὸ ἄλλης συνειδήσεως;* Καὶ, *Εἰ βρῶμα σκανδαλίζει τὸν ἀδελφόν μου, οὐ μὴ φάγω κρέα εἰς τὸν αἰῶνα, ἵνα μὴ τὸν ἀδελφόν μου σκανδαλίσω.* Ἀσκανδάλιστος οὖν πολιτεύεσθε, ὦ τέκνα, *καὶ ἀπροσκόπως, καὶ Ἰουδαίοις, καὶ Ἕλλησι, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ*, καθὼς γέγραπται· ἐπινοοῦντες καὶ τὸ ἄδηλον τοῦ θανάτου ἤδη παρῆλθε καὶ ὁ ἀδελφὸς Σίλας, καὶ πρό γε τούτου ὁ ἀββᾶς Θεόσωστος, καί γε ὁ ἀδελφὸς Προκόπιος, καὶ οὐδεὶς ἐπιμενεῖ. Καὶ μακάριος ὁ συνιὼν ἀκαταγνώστως παρελθεῖν τὸν τῆδε βίον. Προσεύχεσθε περὶ ἡμῶν τῶν ταπεινῶν ἀνεπιλήστως, ἵνα σωζοίμεθα. B C

Itaque persecutio non ad exitium, sed ad salutem : neque tanta est necessitas, ut cum femina versari cogat, sicut inter Patres gloriosum Athanasium adegerunt angustiæ, ut septem annos sub virginis cura transigeret ; aut hunc vel illum sanctum, ut muliebri ministerio uterentur [70]. Sed nunc et urbes et regiones liberum præbent hospitium, ita ut necesse non sit una cum mulieribus versari. Tu vero non animadvertis scilicet te confessionem et persecutionem pro Christo, adversus Christum convertere, dum frequenter colloqueris cum mulieribus ; una psallis fortasse, ac fortasse simul comedis, et simul habitas, visu te pascens hujusmodi contubernalis, ac illam oblectans exitiose? Fugite tanquam ab igni, et viri a mulieribus, et mulieres a viris. Quod si convenire oportebit, id tantisper fiat quantum usus exigit ac necessitas : fugiendo id omne quod aliis scandalum præbere queat. *Ut quid enim libertas mea judicatur*, inquit, *ab aliena conscientia* [71]. Et, *Si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem* [72]. Sine scandalo igitur conversamini, o filii, *et sine offensione, et Judæis, et Græcis, et Ecclesiæ Dei*, sicut scriptum est [73] ; incertum quoque mortis tempus reputantes. Jam excessit et frater Silas, et ante hunc abbas Theosostus, frater itidem Procopius : nec ullus in vita perpetuo manebit. At beatus qui novit sine noxa transigere hanc vitam. Nunquam obliviscamini orare pro nobis humilibus, ut salvi simus.

PMH' (39). — *Δημητρίῳ ὑπάτῳ.* [ψλα'.]

CXLVIII. — *Demetrio consuli.*

Ut gemino magistratu probe fungatur.

Ἡ ἀπουσία τοῦ σώματος τίνα ἄλλην εὕροι παραμυθίαν, ἢ τὴν διὰ τοῦ γράμματος συνάφειαν; Ταύτῃ τοιγαροῦν, ὦ φίλων ἄριστε, συναπτόμεθά σου τῇ ἀγάπῃ οἱ ταπεινοὶ τὸ παρὸν, προσπτυσσόμενοί σε τῷ πνεύματι, καὶ γνωρίζοντες ὅτι οὐχὶ ἡ ἀπουσία διέζευξε τὴν ἀγάπην· ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐκκαλεῖται αὐτὴν διψῶσαν τὸ φίλτρον, καθάπερ οἱ διψαλέως ἔχοντες ἐπιτρέχουσι πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων. Ἀλλὰ τὸ μὲν τῆς ἀγάπης δεικτικὸν τοσοῦτον. Πῶς δὲ αὐτὸς διατελοίης ἐν τῇ πιστευθείσῃ παρὰ τῶν βασιλέων ἀρχῇ, ἀγνοοῦμεν· μᾶλλον δὲ καὶ D

Absentia corporis ecquam consolationem inveniat, præter congressum per litteras? Illo igitur, amicorum optime, tuæ nunc charitati humiles conjungimur, amplectentes te spiritu, et certiorem facientes, charitatem absentia non esse dissolutam, sed potius illam sitientem attrahi philtro ; quemadmodum qui siti uruntur, accurrunt ad fontes aquarum. Verum hactenus de charitatis testificatione. Quo autem pacto demandatam tibi ab imperatoribus provinciam gerere pergas, ignoramus; aut potius anxii et solliciti sumus : quoniam audimus, præter priorem

[70] Matth. v, 28. [71] I Cor. x, 29. [72] I Cor. VIII, 13. [73] I Cor. x, 32.

NOTÆ.

(39) In cod. Reg. ρογ'.

Digitized by Google

provinciam, impositam tibi alteram fuisse, non volenti, sed principe sic jubente : atque hanc, cum priore sit remotior vicinam esse Barbaris ; ideoque metu afflci, ut aiunt, præstantem animam tuam : ut quæ nec velit, nec propensa sit ad gestandum gladium, bellumque vel inferendum vel sustinendum. Hæc omnia nos etiam permoverunt ad preces orationesque fundendas, ut sis in utroque magistratu incolumis. Et vero speramus salvum te fore, si præ oculis habeas timorem Dei, et quod inde advocatur auxilium. Ubi enim Deus adjutor, illinc facesset omne malum. *Immittet* enim *angelus Domini*, inquit, *in circuitu timentium eum, et eripiet eos* [74]. κακὸν γίνοιτο. *Παρεμβαλεῖ* γὰρ *ἄγγελος Κυρίου*, φησί, *κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτὸν, καὶ ῥύσεται αὐτούς.*

A ἐμμερίμνως ἔχομεν· ἐπειδὴ καὶ μανθάνομεν τῇ προτέρᾳ ἀρχῇ καὶ ἑτέραν ἐπιτεθῆναί σοι οὐκ ἐθέλοντι, ἀλλὰ προστάσσοντος τοῦ κρατοῦντος· καὶ ὅτι πορρώτερω τῆς προτέρας οὖσαν, ἐγγίζει τοῖς βαρβάροις· ἐφ' ᾧ καὶ δέος ἐσχηκέναι τὴν τιμίαν σου ψυχὴν, ὥς φασι, μήτε ἐθέλουσαν, μήτε ἐξηρτημένην εἰς τὸ φορεῖν μάχαιραν, καὶ πολεμεῖν καὶ πολεμεῖσθαι. Ταῦτα ἅπαντα συνεκίνησε καὶ ἡμᾶς δεήσεις καὶ προσευχὰς ποιεῖσθαι ὑπὲρ τοῦ ἀπήμονά σε φυλάττεσθαι ἐν ἀμφοτέραις ταῖς ἀρχαῖς. Καί γε πιστεύομεν διατηρεῖσθαί σε σῶον, ἔχοντα πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἐκκαλουμένην βοήθειαν. Οὗ γὰρ Θεὸς ἐπίκουρος, ἐκεῖ ἐκποδὼν πᾶν

Talis igitur esto et tu, domine noster desiderate, per pietatem tuam bonaque opera, sub custodis vitæ tuæ angeli præsidio. Vigila in orationibus, attende precibus, justum profer judicium, benignum pauperi oculum exhibe, defensor esto eorum qui injuriam patiuntur, in cibo potuque modum retine : intemperantia quippe malorum mater. Si ludant alii et redeant, domine mi, audi Dominum omnium dicentem : *Væ ridentibus, quia lugebunt* [75]. Si alii turpia loquantur, tu, obsecro, aures sepi ; sermones enim ad res ipsas viam sternunt. Si alii muneribus dextras suas implent ; tu qui Deum amas, contentus sis obsoniis, ut cum Evangelio loquar [76], quæ more antiquo dari solent. Si impie agant alii, tu pius esto ; subduceus te, quoad fieri potest, a nefariis hominibus. Nosti enim mundum hunc, instar somnii, decipere illos qui ipsi serviunt. Et *quid proderit homini, si mundum universum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur* [77] ? Quod absit de excellentia tua cogitare ? quæ insitam habet virtutem, Deoque servire amat, qui ex nihilo te produxit, ac vitam ipsam, et motum, et respirationem dedit. Quare depositum quod commisit tibi per Spiritum sanctum, fidemque, et rectam operationem, vide, ut salvam illi reddas in exitus tempore, auditurus ab ipso : *Euge serve bone et fidelis ; super pauca fuisti fidelis : super multa te constituam ; intra in gaudium Domini tui* [78]. Atque utinam tibi contingat hanc vocem audire, et cum tota domo salvari, in Christo Jesu Domino nostro ! Amen.

B Τοιοῦτος οὖν ἔσο καὶ αὐτὸς, δέσποτα ἡμῶν ἐπιπόθητε, διὰ τῆς εὐσεβείας σου καὶ ἀγαθοεργίας, ὑπὸ τοῦ φύλακος τῆς ζωῆς σου ἀγγέλου φρουρούμενος. Γρηγόρει ἐν προσευχαῖς, νῆφε ἐν δεήσεσιν, ἔκφερε ἔνδικον κρῖμα, ἐπιδείκνυσο εὐμενὲς ὄμμα πτωχῷ, προασπιστὴς γενοῦ τῶν ἀδικουμένων, μετριότητα ἔν τε βρώσει καὶ πόσει φέρων· ἡ γὰρ ἀκρασία, τῶν κακῶν μήτηρ. Ἂν ἄλλοι παίζωσι καὶ γελῶσιν, ὁ κύριός μου, ἄκουε τοῦ Κυρίου πάντων λέγοντος· *Οὐαὶ οἱ γελῶντες, ὅτι κλαύσονται.* Ἂν ἄλλοι αἰσχρολογῶσιν, αὐτὸς, παρακαλῶ, ἐπιφράξαιο τὰ ὦτα. Ὑδὸς γὰρ ἐπὶ τὰ πράγματα οἱ λόγοι τυγχάνουσιν. Ἂν ἄλλοι πληρῶσι δώρων τὰς δεξιὰς αὐτῶν, ὁ φιλόθεός μου, ἀρκούμενος εἶης τοῖς ὀψωνίοις, εὐαγγελικῶς εἰπεῖν, τοῖς κατὰ συνήθειαν ἀρχικῶς C διδομένοις. Ἂν ἄλλοι ἀσεβῶσιν, αὐτὸς εὐσέβει· ὅσον οἷόν τε στελλόμενος τῶν ἀτασθάλων ἀνδρῶν. Οἶσθα γὰρ ὅτι ὁ βίος οὗτος ὀνείρου δίκην παραπέμπει τοὺς λειτουργοῦντας αὐτῷ. Καὶ *τί ὠφελήσει ἄνθρωπος, ἐὰν ὅλον τὸν κόσμον κερδήσει, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ ;* Ὅπερ ἀπεῖη περὶ τῆς τιμιότητός σου ἐννοεῖν· ἐχούσης ἔμφυτον τὸ ἀγαθὸν, καὶ φιλούσης Θεὸν θεραπεύειν, τὸν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγόντα σε, καὶ αὐτὸ τὸ ζῆν διδόντα, καὶ τὸ κινεῖσθαι, καὶ ἀναπνεῖν. Ὥστε τὴν παραθήκην ἣν παρέθετό σοι διὰ Πνεύματος ἁγίου, τήν τε πίστιν καὶ τὴν δεξιὰν πρᾶξιν φυλάξαι ἀποδοῦναι αὐτῷ σῶαν ἐν καιρῷ ἐξόδου, ἀκούσων παρ' αὐτοῦ· *Εὖ δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστὲ, ἐπὶ ὀλίγα ἦς πιστὸς, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω· εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου.* Καὶ γένοιτό σοι ταύτης τῆς φωνῆς ὑπακοῦσαι, καὶ σωθῆναι πανοικὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν. Ἀμήν.

CXLIX. — *Lycosto consuli.*

PMΘ' (40).—Λυκάστῳ ὑπάτῳ. [ψλδ'.]

Consolatur de uxoris, piæ admodum mulieris, obitu.

Qui excellentiæ tuæ litteras attulit, idem nobis calamitatem quæ tibi acciderat nuntiavit ; ac tetigit nos profecto dolor tuus. Tuus enim sum, et propinquus, et simul antiquus amicus, et coætaneus : fierique non potest quin is qui sincere amat,

D Αὐτὸς ὁ τὸ γραμμάτιον ἐπιφερόμενος τῇ τιμιότητί σου, ἀπήγγειλεν ἡμῖν τὴν ἐπελθοῦσάν σοι συμφορὰν, καὶ τῷ ὄντι καθήψατο ἡμῶν ἡ περὶ σὲ λύπη. Ἴδιος γάρ σοι καὶ ἀγχιστεύων, ὁμοῦ τε φίλος ἀρχαῖος καὶ συνηλικιώτης· καὶ οὐκ ἔστι τὸν φιλοῦντα

[74] Psal. xxxiii, 8. [75] Luc. vi, 25. [76] Luc. x, 7, 8. [77] Matth. xvi, 26. [78] Matth. xxv, 23.

NOTÆ.

(40) In cod. Reg. ροδ'.

Digitized by Google

γνησίως μὴ συμπάσχειν τῷ φιλουμένῳ· ὡς καὶ ἔμ- A ei quem amat compatiatur : ut contra, si in lætitia
παλιν ἐπὶ τῇ χαρᾷ. Ἀλλ' ὦ τῆς ἀπευκταίας ἀγγε- sit. Sed o tristem nuntium ! Dereliquit nos domina
λίας! Ἀπολέλοιπεν ἡμᾶς ἡ κυρία ὑπάτισσα, τὸ δὴ consulissa, ut fama est : mulier laudabilis, sicut et
λεγόμενον, γυνὴ τῶν ἐπαινουμένων, ὡς καὶ παρ' ab aliis audivimus, et ipsi oculis usurpavimus.
ἄλλων ἀκηκόαμεν, καὶ αὐτοὶ ἡμεῖς ὀφθαλμοῖς ὑπ- Primum quidem, quia viri amans, quod ab Apo-
ελάβομεν. Πρῶτον μὲν ὅτι φίλανδρος· ὃ ὑπὸ τοῦ stolo [79] tanquam pulcherrimus in conjugio designa-
Ἀποστόλου ὑποτυποῦται κάλλιστον εἶναι ἐν συζυγίᾳ· tur : prudens, domus curam habens, comis, affa-
φρόνιμος, οἰκουρὸς, εὐαπάντητος, εὐπροσήγορος, φιλ- bilis, pia, pauperum amatrix ; et, quod majus est,
ευσεβὴς, φιλόπτωχος· τὸ μεῖζον, σωφροσύνῃ κατ- castitate illustris, et orthodoxa fide ornata ; cujus
ηγλαϊσμένη, καὶ ὀρθοδοξίᾳ περιηργυρωμένη· ἧς καὶ οἱ etiam fructus, liberi, rectæ utriusque vestrum vitæ
καρποὶ τὰ τέκνα μαρτύριον τῆς ἀμφοτέρων ὑμῶν fidem faciunt. Etenim sicut arbor ex fructu cogno-
εὐζωΐας. Καὶ γὰρ ὥσπερ ἐκ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον scitur, sic ex liberis parentes, quales et quanti
ἐπιγινώσκεται, οὕτως κἀκ τῶν παίδων οἱ φύσαντες sint. Cum autem beatæ illius non magnam habue-
ὁποῖοί εἰσι καὶ ἡλίκοι. Καὶ οὔπω βαθεῖαν πεῖραν rim notitiam ; qui possim res ejus extollere laudi-
ἐσχηκὼς τῆς μακαρίας ἐκείνης, πῶς ἂν δυναίμην B bus ? nisi quod bis tantum ab ea conspectus, et
ἐκθειάσαι τὰ κατ' αὐτήν ; ἢ μόνον δὶς αὐτῇ συν- collocutus, animadverti a Deo datam tibi fuisse
οφισθεὶς, καὶ εἰς ὁμιλίαν ἐλθὼν, ἔγνων ὅτι γυναῖκα conjugem reipsa adjutricem, quæ non, ut illa quon-
ἐχαρίσατό σοι ὁ Θεὸς τῷ ὄντι βοηθόν· οὐ κατὰ τὴν dam prima parens, deceptionis causa, sed salutis
πάλαι προμήτορα, ἀπάτης αἰτία, ἀλλά γε σωτηρίας tibi per totam vitam occasio fuerit.
ὑπόθεσις γενηθεῖσά σοι διὰ παντὸς τοῦ βίου.

Ὢ τῆς συμφορᾶς ! ᾤχετο αὕτη· ἀπέπτη ἐξ ὀφθαλ- O calamitatem ! abiit illa : oculis vestris evolavit :
μῶν ὑμῶν· ἐγκατέλιπεν ὑμᾶς ἡμιθνεῖς ἀποῤῥαγέν- reliquit vos semimortuos, ab egregia conjuge abre-
τας τῆς καλῆς ὁμοζύγου. Οὐκ ἔχομεν ὀφθαλμοῖς ὁρᾷν ptos. Jam non possumus oculis cernere illud omni
τὸ ὑπὲρ πᾶσαν θυμηδίαν παραμύθιον· οὐ τὴν ἐν suavitate majus solatium ; non eam quæ in omnibus
θλίψεσι παράκλησιν· οὐ τὴν ἐν συμφοραῖς παρηγο- ærumnis levamentum erat ; non eam quæ calamitates
ρίαν· οὐ τὴν ἐν ἅπασι τοῖς ὀφειλομένοις ὑπόμνησιν leniebat, et quæ in omnibus, ubicunque opus foret,
καὶ συνεργὸν, καὶ σύμπραξιν. Ὁ ἥλιος τῆς ἑστίας consilio, et opera, et factis auxilio erat. Sol familiæ
ἔδυ· τίς ὁ ὑπαντήσων ; τίς ὁ χαριούμενος ; τίς ὁ πα- occidit : quis obviam occurret ? quis gratificabitur ? quis
ρακαλέσων ; ἤδη ἐγενήθημεν ὡς μόλις ἀποκειραμένη hortabitur ? Jam facti sumus ut civitas ornamento suo
τὸν ἑαυτῆς κόσμον· *Ὡς στρουθίον μονάζον ἐπὶ* C spoliata : *Sicut passer solitarius in tecto* [80], ut cum
δώματι, Δαυϊτικῶς εἰπεῖν. Τί οὖν ; λυπηθῶμεν πέρα Davide loquamur. Quid ergo ? an tristabimur ultra-
τοῦ μέτρου ; καὶ περιβαλούμεθα ἀπαραμύθητον πέν- modum', et mœrore inconsolabili conficiemur ? Ne-
θος ; Οὐδαμῶς οὖν, οὐδαμῶς, ὦ τριπόθητε, ἀλλ' εἰδό- quaquam utique, nequaquam, o desideratissime ; sed
τες ὅτι ὁ δοὺς ἡμῖν αὐτὴν Θεὸς τὰ πρῶτα εἰς κοινω- scientes Deum, qui hanc prius ad vitæ societatem
νίαν βίου, αὐτός ἐστιν ὁ νῦν προσλαβόμενος,, οἴσω- nobis dederat, ipsum esse qui hanc nunc abstulit ;
μεν εὐχαρίστως τὸ συμβὰν, μιμούμενοι τὴν μακα- cum gratiarum actione casum hunc feramus, cele-
ρίαν ἐκείνην φωνὴν, ἣν ἐκεῖνος οὐκ ἐπὶ ἀποβολῇ γυ- berrimum Job imitantes, beatamque illam ejus vo-
ναικὸς, ἀλλ' ἐπὶ παισὶ δέκα ὁμοῦ τεθνηκόσι, σὺν cem usurpantes, quam ille, non conjuge amissa,
ταῖς προτεραίαις τῶν ἐκτὸς πάντων ἀφαιρέσεσι· καὶ sed cum decem filii ac filiæ simul interiissent, or-
αὐτῇ τῇ ὑστεραίᾳ πληγῇ τοῦ σώματος· ἐπὶ κοπρίας batusque antea bonis omnibus externis fuisset, ac
ὁ πρὶν βασιλεὺς καθήμενος, καὶ ξέων τοὺς ἰχῶρας novissime corporis plaga oppressus, in sterquili-
τῶν ἑαυτοῦ σαρκῶν βώλαξι, τάδε φησίν· *Ὁ Κύριος* nio, qui rex ante fuerat, jaceret, saniemque ex
ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, ulceribus suis manantem testa raderet, protulit :
οὕτως καὶ ἐγένετο. *Dominus dedit, Dominus abstulit : sicut Domino pla-*
D *cuit, ita factum est* [81].

Ἐὰν οὖν ταῦτα, ὦ φιλότης, ἐφ' ἑαυτοῖς καὶ δια- Si ergo hæc apud nos, o amice, constituerimus
θώμεθα καὶ φθεγξώμεθα, οὐ μακρὰν εἴημεν τῆς et dixerimus ; ab illorum sorte non procul aberi-
μερίδος ἐκείνων· ἀλλὰ γὰρ καὶ τῇ μακαρίᾳ ἐκεί- mus ; sed et beatæ illi pulchrum hoc epitaphium
νῃ τοῦτο καλὸν ἐπιτάφιον ποιησαίμεθα· αὐτούς confecerimus ; ipsosque a Deo datos nobis surculos
τε τοὺς ἐκ Θεοῦ δοθέντας ἡμῖν κλάδους ὑποτυπωσό- informabimus per nos ipsos ad imaginem Deo ac-
μεθα δι' ἑαυτῶν εἰς εἰκόνα θεοτερποῦς βιώσεως· καὶ ceptæ vitæ : et omnia inde vobis prospere succe-
πάντα ὑμῖν ἐντεῦθεν εἰς καλὸν ἀπαντήσοι. Ἃ γὰρ dent. Si enim Deus æternus, omnium Dominus,
ὁ Θεὸς ὁ αἰώνιος ὁ τῶν ἁπάντων Δεσπότης ποιῶν ἐν quæ nobis fecerit, ea libenter acceptantes viderit,
ἡμῖν εὗροιεν εὐμενῶς δεχομένους· πῶς οὐκ ἂν καὶ quomodo non et præsentia nobis recte dispertiet
τὰ παρόντα ἡμῖν εὖ διάθηται, τῇ παρακλήσει τοῦ interventu sancti ipsius Spiritus, et futuras parabit
ἁγίου αὐτοῦ Πνεύματος· καὶ τὰ μέλλοντα ἑτοιμά- delicias in sæculis interminatis ? Hæc ego, etsi
σειεν ἀπολαυστήρια ἐν αἰῶσιν ἀπείροις ; Ταῦτα ἐγὼ pauca, tamen ut tuus in charitate, et scripsi, et ad-

[79] Tit. II, 4. [80] Psal. CI, 3. [81] Job I, 21.

Digitized by Google

hortatus sum. Tu vero, Domine, ipsos liberos tuos præclaros verbis nostris salutare ne graveris.

μὲν εἰ καὶ βραχέα, ὅμως ὡς σὸς ἐν ἀγάπῃ καὶ γέγραφα καὶ παρεκάλεσα. Αὐτὸς δὲ, ὦ δέσποτα, αὐτὰ τὰ τιμιά σου τέκνα προσειπεῖν περὶ ἡμῶν ἀξίωσον.

CL.— *Euphrosynæ præpositæ.*

PN' (41). — *Εὐφροσύνῃ ἡγουμένῃ.* [ψλε'.]

Ut sanctimonialium præfecturam qua par est diligentia administret.

Quod curæ nobis sit reverentia tua, testis est nostra hæc tenuis epistola. Cum enim beatæ illi sanctæque matri polliciti simus verbis nostris, fore ut dignitatem tuam, quoad fieri posset, foveremus visitando, sive longius, sive propius abessemus ; fallere nefas fuerit. Et vero, etiamsi ratio nos illa non moveret, ipsa tua de nobis humilibus fiducia, tuaque erga nos merita persuaderent, ut tibi curam per litteras impenderemus. Salve igitur, femina mihi honoratissima, et gregem, quem tibi sancta mater, aut potius Deus per illam commisit, rege congruenter Deo ac sollicite. Scito maximum esse munus præfecturæ quam suscepisti. Agnosce animarum quæ sub manu tua sunt conditionem. Receptaculum quippe est sponsarum Regis cœlorum, solius speciosi et immortalis Sponsi Christi : qui non unicam tibi sponsam credidit, in diem desponsationis suæ per conjunctionem in Spiritu sancto ; sed tot numero quot habes : cum tu ipsa, prima sis sponsa. Despondet enim Jesus etiam quæ sicut tu de sæculo venerunt ; tanquam multarum atque infinitarum Sponsus, omnesque tum virorum tum mulierum animas copulari sibi desiderans : ad implendum supernum conclave, in quo multæ mansiones velut thalami quidam a Patre parati animabus, quæ dignæ habitæ fuerint per vitam puram, et fidem sinceram, ut, cum tempus adventus Sponsi aderit, post illum currant, et simul intrent in conclave, lætitiaque illa æterna perfruantur in sæcula sæculorum.

Ecce demonstratum tibi est ministerium quod a Domino accepisti, et magnum, et multa in cœlis mercede compensandum ; ut non te solam, sed multas æterno Sponso sponsas adducas ; pro quibus quanta et qualis retributio ? Collocabit te inter præcellentes sponsas, inter electas adolescentulas ; monilia tibi exhibebit, perennia Spiritus charismata, vestimenta lucida, incorruptibilitate coruscantia : coronabit te corona justitiæ : choream ages indissolubilem, angelicæ parem, cum exsultatione sempiterna. Quod reliquum est, vide, domina, et attende tibi ipsi ; Christique sponsas cum cura custodi : ciba illas puro pane doctrinæ orthodoxæ : pota fluento bonæ operationis ; ut pingues sint et speciosæ, de animæ pulchritudine et specie loquor, quam concupiscit, sicut pollicetur sanctus David, Christus Deus noster. Sic enim ait : *Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam ; et obliviscere*

Ὅτι μέλει ἡμῖν περὶ τῆς τιμιότητός σου, μαρτύριον τὸ τῇδε ἡμῶν ταπεινὸν γράμμα. Οὐδὲ γὰρ ὃν λόγον ὑπεσχόμεθα τῇ μακαρίᾳ ἐκείνῃ καὶ ἁγίᾳ μητρὶ, ἐπὶ τὸ περιέπειν ἡμᾶς τὴν σεμνοπρέπειάν σου ἐν τῇ διὰ λόγου ἐπισκέψει, καθ' ὅσον οἷόν τε, μακρόθεν ἢ ἐγγύθεν ὄντας, ὅσιον διαψεύσασθαι. Καίτοι γε εἰ καὶ μὴ ἐκεῖθεν εἴχομεν τὸν λόγον, κἀξ αὐτῆς σου μόνης τῆς περὶ ἡμᾶς τοὺς εὐτελεῖς πεποιθήσεώς τε καὶ περιποιήσεως ἐπειθόμεθα ἂν διὰ τοῦ γράμματος προσοίσειν ἐπιμέλειαν. Ὑγίαινε τοιγαροῦν, ὦ τιμιωτάτη μοι, καὶ ἅγιον τὸ ποίμνιον, ὃ παρέθετό σοι ἡ ἁγία ἀμμὰς, μᾶλλον δὲ δι' αὐτῆς ὁ Θεὸς θεοπρεπῶς καὶ ἐπιμελῶς. Ἴσθι ὡς μέγιστον τὸ τῆς προστασίας σου ἐγχείρημα. Γνῶθι τῶν ὑπὸ χεῖρά σου ψυχῶν τὸ θεώρημα· ὅτι νυμφοφυλακτήριόν ἐστι τοῦ βασιλέως τῶν οὐρανῶν, τοῦ μόνου ὡραίου καὶ ἀφθάρτου Νυμφίου Χριστοῦ. Ὃς οὐ μίαν νύμφην σοι παρέθετο εἰς ἡμέραν νυμφεύσεως αὐτοῦ, διὰ τῆς ἐν ἁγίῳ Πνεύματι συναφείας· ἀλλὰ τοσαύτας ὅσας γε καὶ ἔχοις· σοῦ τε αὐτῆς πρωτονύμφου τυγχανούσης. Νυμφεύσεται γὰρ Ἰησοῦς καὶ τὰς ὡς σὺ διὰ βίου ἐληλυθυίας, ὡς πολύνυμφος καὶ ἀπειρόνυμφος, καὶ πάσας ψυχὰς ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν ἑρῶν ἁρμόζεσθαι, εἰς τὸ πληρῶσαι τὸν ἄνω νυμφῶνα· ἐν ᾧ πολλαὶ αἱ μοναὶ οἷά τινες θάλαμοι παρὰ τοῦ Πατρὸς ἡτοιμάσθησαν ταῖς ἀξιωθησομέναις ψυχαῖς, διὰ βίου καθαροῦ καὶ πίστεως εἰλικρινοῦς· ἡνίκα φθάσει ὁ καιρὸς τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Νυμφίου, ὀπίσω αὐτοῦ δραμεῖν καὶ συνεισελθεῖν ἐν τῷ νυμφῶνι, καὶ τῆς ἀπεράντου χαρᾶς ἐκείνης ἀπολαῦσαι εἰς αἰῶνας αἰώνων.

Ἰδοὺ ὑποδέδεικταί σου ἡ διακονία ἣν παρέλαβες παρὰ Κυρίου, μεγάλη τε, καὶ πολλῶν ἀμοιβαία μισθῶν οὐρανίων· ὡς μὴ μόνον σὲ, ἀλλὰ καὶ πολλὰς νύμφας προσοίσαι τῷ ἀθανάτῳ Νυμφίῳ· ὑπὲρ ὧν δοκῇ καὶ ἡλίκη ἡ ἀνταπόδοσις ! τετάξεταί σε ἐν προύχουσαις νύμφαις, ἐν ἐκλεκταῖς νεάνισιν· ἐμπλόκιά σοι παράσχοι, τὰ τοῦ Πνεύματος ἀΐδια χαρίσματα· ἐπιβλήματα φωτοειδῆ, ἀφθαρσίαν ἀστράπτοντα· στεφανώσει σε τῷ τῆς δικαιοσύνης στεφάνῳ· χορεύσεις χορείαν ἄλυτον, ἴσα καὶ ἀγγέλοις, σὺν ἀγαλλιάσει ἀκηράτῳ [cod. Reg. ἀμηρύτῳ]. Βλέπε λοιπὸν, κυρία, καὶ πρόσεχε σαυτῇ, καὶ τὰς νύμφας τοῦ Χριστοῦ φυλάττοιο περιμερίμνως· τρέφοις αὐτὰς τῷ καθαρῷ ἄρτῳ τῆς ὀρθοδοξίας· ποτίζοις τῷ νάματι τῆς εὐπραξίας, ὡς ἂν εἶεν πίονες, ὡραιοειδεῖς· πρὸς τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς ὁ λόγος· οὗ καὶ ἐπιθυμεῖ, καθὼς ὑπισχνεῖται ὁ ἅγιος Δαυὶδ, Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν. Φησὶ γάρ· *Ἄκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε. καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου, καὶ*

NOTÆ.

(41) In cod. Reg. ροε'.

Digitized by Google

ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου, καὶ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου· ὅτι αὐτός ἐστι Κύριός σου, καὶ προσκυνήσεις αὐτῷ. Ὁρᾷς ὅτι ἐν τῷ ἐπιλαθέσθαι ὑμᾶς, ἤγουν ἀποτάξασθαι γονεῦσιν, ἀδελφοῖς τε καὶ συγγενέσι, φίλοις τε καὶ πᾶσι τοῖς κατὰ τὸν βίον, ἐπεθύμησεν ὑμῶν ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους τῆς ψυχῆς εἰς νυμφίωσιν; Τὸ δὲ, *Αὐτός ἐστι Κύριός σου, καὶ προσκυνήσεις αὐτῷ*, γενήσεται ὑμῖν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ.

A *populum tuum, et domum patris tui, et concupiscet rex decorem tuum : quoniam ipse est Dominus tuus, et adorabis eum* [82]. Vides quod, dum oblitæ vos estis, hoc est, renuntiastis parentibus, fratribusque et cognatis, amicisque et cunctis hujus sæculi rebus, concupivit rex pulchritudinem animæ vestræ ad desponsationem ? Illud vero : *Ipse est Dominus tuus, et adorabis eum* [83] ; vobis, in die adventus ipsius obveniet.

Ὦ, ὦ, οἷον ἐφρονήσατε ἐπιλαθόμενοι τῶν ἀπάντων! Βαβαὶ, βαβαὶ, οἵου ἐπετύχετε Νυμφίου ! *Κροτήσατε χεῖρας ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως*· ὅτι ὑπὲρ πάσας τὰς ἐπὶ γῆς βασιλείας ὑψώθητε· ὑπὲρ πάντα τὰ ὡραῖα τῆς γῆς ὡραῖσθητε. Αἰδοῦνται ὑμᾶς καὶ ἄγγελοι, περιέπουσιν ὑμᾶς καὶ ἀρχάγγελοι· προὔχουσαι ὑμεῖς βασιλίδες ἐν οὐρανοῖς, ὑπεράνω πασῶν μητέρων καὶ θυγατέρων τῶν ἀπὸ σαρκὸς ἐρχομένων. Οὐκοῦν χαίρετε, καὶ συγχαίρετε ἀλλήλαις· τὰ ἐπίπονα ἐντεῦθεν τῆς ἀσκήσεως, εἶτ' οὖν θαλαμεύσεως, φέρουσαι εὐψύχως· *εἰδυῖαι ὅτι πᾶσα σὰρξ χόρτος· πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου*· πᾶσαί τε ἐπιθυμίαι τοῦ αἰῶνος τούτου ἐκ φθορᾶς καὶ εἰς φθορὰν καταλήγουσαι· μόνον δὲ ὑμῶν ὁ ἔρως καὶ ἡ ἐπιθυμία ἄπειρος καὶ ἄφθαρτος. Μικρὸν λοιπὸν ὅσον ἀναμείνατε, ὑπομείνατε, ὑποτασσόμεναι μὲν ὑμεῖς τῇ κυρίᾳ τῇ πρωτονύμφῳ καλῶς· καὶ εὐηκόως, τὰ τοῦ Νυμφίου Χριστοῦ ἐρωτικὰ ἰδιώματα καὶ φυλάγματα ἐπιταττούσῃ· αὐτὴ δὲ κυρία ὡς νυμφιοφόρος, καὶ τὴν ψυχὴν προϊεμένη, μὴ ὅτι γέ τι τῶν ἄλλων, εἰς περιποίησιν τῶν νεανίδων, οὐ λέγω ψυχῆς μόνης, ἀλλὰ καὶ σώματος· πληροῦσα τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου εἰρημένον· *Ἱμειρόμενοι εὐδοκοῦμεν μεταδοῦναι ὑμῖν, οὐ μόνον τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς*, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ὃν καὶ περὶ ἡμῶν αἰτεῖσθε τὴν σωτηρίαν τῆς ταπεινῆς ἡμῶν ψυχῆς· ἵνα οἷς ἐνουθετήσαμεν νενουθετήμεθα, καὶ σωζοίμεθα πάντες ἀπὸ τοῦ Πονηροῦ.

B Reverentur vos etiam angeli, circumstant vos et archangeli : præcellentes in cœlis reginæ vos estis supra omnes matres ac filias quæ ex carne nascuntur. Quapropter gaudete, et congaudete invicem : labores inde asceticæ vitæ, tanquam illa thalamus sit vobis, ferentes alacriter; scientes quod *omnis caro fenum : omnis gloria hominis sicut flos feni* [84]; et omnia hujus sæculi desideria ex corruptione in corruptionem desinunt; solus vero amor vester et desiderium expers est finis et corruptionis. Pusillum quod restat exspectate, sustinete : vos quidem quæ ad Christi Sponsi amorem conciliandum et conservandum faciunt, imperanti obedientes ut decet ; ipsa vero domina, ut Sponsum repræsentans, et C animam exponens, ne alia dicam, ad puellarum defensionem ; neque animæ tantum, sed etiam corporis : implens quod dicit Apostolus : *Cupide volebamus tradere vobis, non solum Evangelium Dei, sed etiam animas nostras* [85], in Christo Jesu Domino nostro ; a quo et vos pro nobis salutem humilis animæ nostræ petite : ut de quibus alios monuimus, eorum meminerimus ipsi, et a malo omnes liberemur.

PNA' (42). — *Σευηριανῷ υἱῷ πνευματικῷ* (43).

CLI. — *Severiano filio spirituali* (*).

Quod neque Christus in sua imagine colitur latria ; neque imago Christi latria colenda.

Ὅσον εὐφρανεν ἡμᾶς ἡ μικρὰ ἐπιστολή, τέκνον, τοσοῦτον ἐλύπησεν ἡ μείζων. Ὡς γὰρ μή πω κινήσαντός σου λόγον περὶ τῶν ἐν αὐτῇ ἐμφερομένων προτάσεων· μήτε ἀκηκοότος πρὸς ἡμῶν τὸ δέον· ἦχθης νῦν προτεῖναι τὰς φωνὰς, δῆθεν μὲν ἄλλῳ μαχόμενος προσώπῳ, μᾶλλον μὲν οὖν τῇ ἀληθείᾳ ἀντικαθιστάμενος· καίτοι μὴ ὀφείλων διδάσκειν· οὐ λέγω τοσοῦτον διὰ τὸ ὑφειμένον σε εἶναι· καί γε φέρε μακροθύμως· ἀλλὰ γὰρ καὶ διὰ τὸ τοὺς ἁλόντας τῇ αἱρετικῇ κοινωνίᾳ, ἐξ ὧν εἷς σὺ, μὴ ἔχειν παῤῥησίαν ἀνοίγειν τὸ στόμα· μένειν δὲ ἐν ἡσυχίᾳ καθηκούσῃ, καὶ αἰτεῖσθαι συγγνώμην μέχρι βίου

Quanto nos gaudio affecerat brevis epistola tua, fili, tantum doloris ex prolixiore cepimus. Perinde D enim ac si de contentis in ea propositionibus nondum verba feceris, neque a nobis quod par erat audiveris; in istas nunc voces erumpis, per speciem quidem quasi cum alio dimicans, reipsa autem veritati repugnans : quamvis docere omnino tibi non liceat. Nec solum ob tenuitatem tuam hoc dico, patienter sustine, sed quia qui hæretica communione obstricti tenentur, quorum e numero tu unus es, oris reserandi facultatem non habent : sed in convenienti silentio manere, ac veniam petere

[82] Psal. XLIV, 11, 12. [83] ibid. 12. [84] Psal. XLVI, 2. [85] Isa. XL, 6. [86] I Thess. II, 8.

NOTÆ.

(42) In cod. Reg. ρδ'.

(43) Hæc epistola, et quæ sequuntur usque ad 174, in cod. Regio separatim scriptæ sunt ante superiores omnes, atque ibidem dicuntur ad tertium Theodori exsilium pertinere, habentque titulum hunc, Ἀρχὴ τοῦ πρώτου βιβλίου.

(*) Dogmatica.

Digitized by Google

tota vita debent. Accedit, quod non tanta scientiæ dogmaticæ peritia est tibi, ut accurate loqui scias: cum nec grammaticam, nec philosophiam attigeris: cumque ii etiam qui in his apprime versati sunt, de Deo proprium dogma nullum afferant ipsi, sed divinorum virorum vestigiis insistant. Undenam ergo tibi, quæso, subiit dicere: Per habitudinem non adoratur imago Christi? An nosti quid sit habitudo? Habitudo eorum est quæ sunt ad aliquid: ad aliquid vero prototypum, et quod inde expressum est: verbi gratia, Christus et ejus imago: quia utrumque in utroque habetur, nec disjunctum est vel potentia, vel gloria. Ecce, imperite, nescis, atque hoc usurpare licet: Vidi iniquitatem sub sole, virum qui sibi sapere videbatur; et, quod pejus est, alios docere conabatur.

Qualis porro est secunda tua propositio? Latria colitur in imagine sua Christus: itaque latria coli debet etiam imago. Unde vel a quo didicisti ista quæ doces? Nam sanctorum nullus hoc dixerit, sed, adorari in imagine sua Christum, et adorandam esse imaginem, id est, honorandam, seu venerandam (amborum enim idem est sensus) et merito: quoniam latria, sicut et fides, soli sanctæ Trinitati competit: alia vero aliis, Matri Dei, sanctæ cruci, sanctis, venerandæ imagini Christi, et aliis omnibus sacratis imaginibus: atque in tantum, quantum supereminent prototypa iis quæ ex illis expressa sunt. Quod si latria colitur, ut ais, in imagine Christus: cum Trinitatis proprium sit latria coli, latria simul colitur in imagine et Pater et Spiritus. Quid autem inde conficitur? Et Patrem et Spiritum carnem induisse: quo quidem impium magis dici quid possit? Et rursus: Quoniam, ut ais, latria itidem colenda est imago Christi; consequens est ut Tetradita deprehendaris, latria colens cum Trinitate imaginem Christi. At vero si quis Trinitatem adoret, necnon et imaginem, non idem sequetur absurdum. Dictum est enim, honorem et adorationem communicari etiam homini simplici: non vero fidem et latriam. Quemadmodum enim solummodo in Patrem et Filium et Spiritum sanctum credimus: sic et latriam exhibemus. Illis aures præbens recede, frater, oro, a vaniloquio hæresis Tzycalicæ; sive Çentucladicæ, quæ ex diametro pugnat cum Iconomachica. Sin autem, quod absit, perstiteris, scito te nobiscum, vel potius cum omnibus orthodoxis, partem non habere. Nonnisi ægre hanc ad te epistolam dictavi.

παντός. Ἔπειτα, οὐδὲ τοσαύτη σοι εὐτεχνίας δογματικῆς ἐπιστήμη, ὡς εἰδέναι ἀκριβῶς φθέγγεσθαι, μήτε γραμματικῆς, μήτε φιλοσοφίας ἁψαμένῳ· ὁπότε καὶ οἱ τούτων ἐπιστήμονες κατὰ Θεὸν οὐκ ἴδιόν τι δογματίζουσιν, ἀλλ' ἐπομένως τοῖς θεοφόροις. Πόθεν οὖν σοι ἐπῆλθεν, ἐρωτῶ, λέγειν· Οὐ σχετικῶς προσκυνεῖται ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ; οἶδας γὰρ τί ἐστι σχέσις; Ἡ σχέσις τῶν πρός τί ἐστι· πρός τι δὲ, τὸ πρωτότυπον καὶ παράγωγον· ἤτοι ὁ Χριστὸς καὶ ἡ αὐτοῦ εἰκὼν, ὅτι ἔχεται ἐν ἑκατέρῳ ἑκάτερον, καὶ οὐκ ἀπέσχισται οὔτε τῷ κράτει, οὔτε τῇ δόξῃ. Ἰδοὺ, ἀμαθαίνων, οὐ οἶσθα, καὶ καλῶς ἔστιν ἐκεῖνο εἰπεῖν· Εἶδον ἀνομίαν ὑπὸ τὸν ἥλιον, ἄνδρα δόξαντα παρ' ἑαυτῷ σοφὸν εἶναι, καὶ, ὃ τούτου χαλεπώτερον, παιδεύειν ἄλλους φιλονεικοῦντα.

Οἷον δέ σου καὶ τὸ δεύτερον πρόβλημα; Λατρεύεται ὁ Χριστὸς ἐν τῇ αὐτοῦ εἰκόνι· ὥστε καὶ ἡ εἰκὼν λατρευτή. Πόθεν τοῦτο ἢ παρὰ τίνος μαθὼν δογματίζεις; οὐδεὶς γάρ πω τῶν ἁγίων τοῦτο φαίη· ἀλλ', ὅτι προσκυνεῖται ἐν τῇ αὐτοῦ εἰκόνι Χριστὸς, καὶ προσκυνητὴ ἡ εἰκὼν, εἴτ' οὖν τιμητική, εἴτ' οὖν σεβαστή· ἀμφότερα γὰρ εἰς ταυτὸν φέρει τὸν νοῦν· καὶ εἰκότως· ἐπειδὴ ἡ λατρεία, ὥσπερ καὶ ἡ πίστις, τῇ ἁγίᾳ Τριάδι μόνῃ ἀναφέρεται· τὰ δ' ἄλλα τοῖς ἄλλοις, τῇ Μητρὶ τοῦ Θεοῦ, τῷ ἁγίῳ σταυρῷ, τοῖς ἁγίοις, τῇ σεπτῇ εἰκόνι Χριστοῦ, καὶ πάσαις ἄλλαις ἁγωτικαῖς εἰκόσι· καὶ τοσοῦτον ὅσον ὑπερέχει τὰ πρωτότυπα τῶν κατὰ ταῦτα παραγώγων. Εἰ οὖν λατρεύεται, ὡς φῂς, ἐν τῇ εἰκόνι Χριστός· ἐπειδὴ τῆς Τριάδος τὸ λατρεύεσθαι, συλλατρεύεται ἐν τῇ εἰκόνι καὶ ὁ Πατὴρ, καὶ τὸ Πνεῦμα. Καὶ τί τὸ ἐντεῦθεν συναγόμενον; τὸ, καὶ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα σεσαρκῶσθαι· οὗ τί ἂν γένοιτο ἀσεβέστερον; Ἐπειδὴ δὲ αὖθις φῂς, Λατρευτὴ καὶ ἡ Χριστοῦ εἰκών· κατὰ τὸ ἀκόλουθον, οὐδὲν ἄλλο ἢ Τετραδίτης εὑρεθήσῃ, λατρεύων μετὰ τῆς Τριάδος καὶ τῇ εἰκόνι Χριστοῦ. Οὐ μὴν, ὅτι καὶ προσκυνοῦντι τῇ Τριάδι, ἐπειδὴ καὶ τῇ εἰκόνι, τὸ αὐτὸ ἀκολουθήσει ἄτοπον. Εἴρηται γὰρ, ὅτι ἡ τιμὴ καὶ ἡ προσκύνησις κοινοποιοῦνται μέχρι καὶ τοῦ τυχόντος ἀνθρώπου· οὐ μὴν ἡ πίστις καὶ ἡ λατρεία. Ὥσπερ γὰρ πιστεύομεν εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα μόνον· οὕτω καὶ λατρεύομεν. Ταῦτα ἐνωτισθεὶς ἀπόσχου, ἀδελφὲ, παρακαλῶ, τῆς κενοφωνίας καὶ Τζυκαλικῆς, ἤγουν Κεντουκλαδικῆς αἱρέσεως, ἥτις ἐκ διαμέτρου πρὸς τὴν Εἰκονομαχικὴν ἀντιφέρεται. Εἰ δὲ, ὅπερ μὴ γένοιτο, ἐπιμενεῖς, γίνωσκε μέρος μεθ' ἡμῶν μὴ ἔχειν, μᾶλλον δὲ μηδὲ μετὰ παντὸς ὀρθοδόξου. Μετὰ πόνου μοι περὶ σοῦ ὑπηγορεύθη ἡ ἐπιστολὴ αὕτη.

CLII. — *Theodoro monacho* (*).

PNB (44). — *Θεοδώρῳ μοναζοντι.* [χχζ'.]

De sacerdotibus et diaconis lapsis per subscriptionem et communionem hæreticam: et de Ecclesiis quæ ab hæreticis detinebantur.

Voluptate non molestia me affecerunt ea quibus me perstrinxisti, vir reverende. Non enim sum

Ἡδύνθην, οὐκ ἐδάχθην, ἐφ' οἷς καθήψω μου, τιμιώτατε. Οὐδὲ γὰρ οὕτως ἀνουθέτητός εἰμι, ὡς ἐν

NOTÆ.

(*) Dogmatica.

(44) In cod. Reg. ρς'.

Digitized by Google

ταῖς ἀγαπητικαῖς ὑποκρούσεσι δυσχεραίνειν. Εἰ δὲ ἐδάχθην, οὐ διὰ τὴν ὑπόμνησιν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἑκάστου αἵρεσιν· ἐξ ἧς τέτμηται τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ εἰς μυρίας δόξας διαιρούμενον. Ἐγὼ τοίνυν ἵνα ἐκ βαλβίδος ἀφηγήσωμαι (δεῖ γάρ με ἀπολογήσασθαι ἐγκληθέντα), δοὺς ἐπιτίμιον καταναγκαζόμενος ἀπὸ πρώτης ἡμέρας, καὶ τοῦτο ἀπὸ φυλακῆς διὰ γραμμάτων· ὅτι καὶ διὰ γράμματος ἡ ἐξαίτησις μοναζόντων τε καὶ ἱερωμένων· τοῦτο ἀπεκρίθην ὡς οὐχ ὁριστικῶς, ἀλλὰ συμβουλευτικῶς πρὸς ἐμοῦ τὸ ἐπιτίμιον. Διὰ τί; ὅτι σὺχ ἱεράρχης ἐγὼ, ἀλλ' ἱερεύς, πρὸς μὲν τοὺς οἰκείους μαθητὰς νουθετικῶς [Reg. cod. νομοθετικῶς] ἀγόμενος· πρὸς δὲ ἄλλους οὐχ οὕτως· ἀλλ' ὡς εἴρηται, ἀναθέμενος τὸν λόγον αὐτοῖς ἕως καιροῦ εἰρήνης, καὶ τηνικαῦτα ὅπερ διορισθῇ παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου, σὺν ἐπικρίσει τῆς ἁγίας συνόδου, εἰσδέξασθαι, εἴτε πρόσθεσιν ἔχοντος τοῦ ἐπιτιμίου, εἴτε ὕφεσιν. Καὶ οὐκ ἔξω, οἶμαι, τοῦ εἰκότος πεποίηκα· ὀρέξας χεῖρα τοῖς πεπτωκόσι φιλανθρώπως· οὐ μὴν εἰς ἐμαυτὸν περιστήσας τὸ κράτος· ὅπερ ἔκτοπον. Τί δὲ τὸ ἐπιτίμιον; ποικίλον ἐπὶ ποικίλοις τοῖς ἁμαρτήμασιν [cod. Reg. παραπτώμασιν.]· ὅπερ οὐκ ἐπιστολῆς μέτρον ἐξαγορεύει. Ἐν κεφαλαίῳ δὲ εἰπεῖν, τὸν ἢ ὑπογραφῇ ἢ κοινωνίᾳ αἱρετικῇ ἁλόντα ἱερέα, ἢ ἁπλῶς διάκονον εἴργεσθαι παντάπασι τῆς ἱερουργίας· ἀλλὰ γὰρ καὶ τῆς κοινωνίας· μετὰ δὲ τὴν τῆς ἐπιτιμίας περαίωσιν, τῶν μὲν ἁγιασμάτων μετέχειν, τῆς δὲ λειτουργίας οὐδαμῶς, ἕως ἁγίας συνόδου· εὐλογεῖν δὲ ἢ εὔχεσθαι ὡς κοινὸν μοναχὸν, οὐχ ὡς ἱερωμένον· ἀλλὰ καὶ τοῦτο μετὰ συμπλήρωσιν ἐπιτιμητικήν. Εἴς τε τὰς ὑπὸ αἱρετικῶν κατεχομένας ἐκκλησίας μὴ εἰστέναι, μήτε ἐὰν ἑαθῇ ναὸς, κρατεῖσθαι ὑπὸ ὀρθοδόξου μετὰ τὸ ἐκεῖσε αἱρετικὰς ἀναφορὰς γενέσθαι, λειτουργεῖν τὸν ὀρθόδοξον, ἄνευ λύσεως ὀρθοδοξοῦντος ἐπισκόπου.

Ἐπεὶ οὖν εὐδοκίᾳ Θεοῦ ἀφείθημεν τῶν φυλακῶν καὶ συνήφθημεν τῷ τε ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ, καὶ τοῖς ἁγίοις ἐπισκόποις, πρὸς δὲ καὶ ὁσίοις ἡγουμένοις ἀνεθέμεθα τοὺς λόγους, καὶ οὐκ ἐμέμφθημεν παρά τινος ἐν οὐδενί· ἢ μόνον πρὸς ἑνὸς ἐπὶ τῷ εὐλογεῖν· ᾧτινι ἀπεκρινάμεθα· ὅτι εἰ μεμπτέον· *Ἐξενεχθῇ ὄρος παρὰ τῆς κεφαλῆς*· καὶ ἡμεῖς σιωπῶμεν. Ὥστε οἱ ἐγκαλοῦντες, μὴ ἡμῖν, ἀλλὰ τοῖς κυρίοις ἐπισκόποις ἐγκαλείτωσαν· οἷς ἡμεῖς οἱ εὐτελεῖς καὶ ὑφειμένοι ἑπόμενοι· καὶ παρ' αὐτῶν ἀναγκαστικῶς προτρεπόμενοι μέχρι σήμερον καὶ ἐδώκαμεν ἐπιτίμια κατὰ τὸν εἰρημένον εἰρμὸν, καὶ ἐπιδιδοῦμεν ὁπότε τύχῃ. Σκοπείτωσαν δὲ οἱ φιλεγκλήμονες, μήπως τὸν κώνωπα διϋλίζοντες, λελήθασι τὴν κάμηλον καταπίνοντες· καὶ τὰ κάρφη ψηλαφῶντες, οὐκ αἰσθάνονται τὴν δοκὸν περιφέροντες. Ἡμεῖς οὖν οὕτω, θεοτίμητε ἀδελφὲ, ὡς ὑπὸ Θεῷ μάρτυρι διεγενόμεθα συμπαθείᾳ καὶ φιλαδελφίᾳ, οὐ κατὰ πρόσκλησιν, ἢ τινα ἄλλην περιπέτειαν ἀνθρωπίνην. *Ὁ δὲ ταράσσων ἡμᾶς*, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, *βαστάσει τὸ κρῖμα, ὅστις ἂν ᾖ.*

A adeo indocilis, ut amicas objurgationes graviter feram. Quod si qua molestia fuit, ea non utique ob commonitionem, sed ob cujusque hæresim, qua Christi corpus scinditur, varias in opiniones divisum. Verum ut a principio rem exponam; oportet enim ut accusatus meipsum defendam; quod a prima die pœnas irrogare coactus fui, idque ex carcere per litteras; quoniam pariter per scriptum monachi et sacerdotes pro se deprecati sunt; illud ego non tanquam definirem aliquid, sed tanquam consilium dans respondi circa pœnas a me irrogatas. Cur ita? quoniam ego episcopus non sum, sed sacerdos, qui proprios quidem discipulos castigo, alios vero non item, sed sententiam, ut dictum est, ipsius proposui usque ad pacis tempus, atque B interim id admittere quod a sanctissimo patriarcha definitum est cum sanctæ synodi approbatione, sive quod pœnam imponendam spectat, sive quod remittendam. Neque quidquam, ut reor, præter jus feci: lapsis dexteram benigne protendens, non autem potestatem mihi arrogans, quod certe non decuit. Quænam autem pœna illa? diversa pro diversis peccatis: id quod epistolæ brevitas declarare non sinit. Ut summatim autem dicam, quicunque sacerdos, ut porro diaconus convictus fuerit subscriptionis aut communionis cum hæreticis, prorsus illum a ministerio sacro arceri, quinetiam a communione: postquam autem pœnas exsolverit, sacramentorum quidem participem fieri, at non C ministerii sacri, usque ad sanctam synodum: sed benedicere et orare tanquam monachum duntaxat, non ut sacerdotem: sed neque id priusquam pœnitentiam expleverit: neque ingredi in ecclesias quæ ab hæreticis tenentur, neque, si templum post peractas ibi hæreticas oblationes, a catholico teneri contingat, in eo sacra facere orthodoxum, absque permisso episcopi orthodoxi.

Quando igitur, Dei benignitate, dimissi ex carcere, et cum sanctissimo patriarcha et sanctis episcopis conciliati sumus, atque insuper sanctis præpositis rationem reddidimus, neque ulla in re de nobis quisquam conquestus est, nisi unus in eo quod spectat ad benedictionem; cui hoc respondimus: Si offensionem habet istud: *Mons exD cisus est ab ipso vertice* [87,88]; nos vero silebimus: accusatores igitur non jam nos, sed dominos accusent episcopos, quos sequimur nos humiles et infimi: atque ab iis quasi per vim impulsi ad hunc usque diem, et pœnas imposuimus eo quem diximus ritu, et cum opus est imponimus. Videant autem delatores illi, ne culicem excolantes, camelum incauti deglutiant [89]: neve dum vestigant festucas, trabem circumferre se non sentiant. Nos igitur, frater a Deo honorate, sic tanquam sub Deo teste perseveravimus in concordia et benignitate in fratrem, non juxta propensionem animi, aut alterius humani affectus temeritatem. *Qui autem conturbat nos*, ait Apostolus, *portabit judicium, quicunque est ille* [90].

[87,88] Dan. II, 34. [89] Matth. VII, 3; XXIII, 24. [90] Galat. V, 10.

Digitized by Google

XLIII. — *Laurentio filio* (*). ΡΝΓ' (45). — *Λαυρεντίῳ τέκνῳ.* [χλβ'.]

Ne fiat oblatio et res sacra pro quodam qui se laqueo suspenderat, sed solum eleemosyna.

Ad aures nostras pervenit facinus, fili Laurenti, quod mali dæmonis instinctu in Antisarensium Comopoli patratum est ; ejusque causa vehementer ingemuimus, tum ex communi lege humanæ charitatis, tum quia fratri Athanasio protopresbytero, cujus ergo adductus sum ut scriberem, sanguine junctus erat is qui seipsum præfocavit. O tragicum spectaculum ! hominem honoratum, indigenis loci antecellentem, cui affatim vitæ subsidio suppetebant, virum prudentem, in orationibus precibusque assiduum, atque in reliquo vitæ cursu probatum, cum nihil accidisset sinistri eventus, quæ persæpe causa est ab officio deflectendi ; sic in nulla rerum perturbatione id sceleris admisisse, ut laqueum indueret. O, et iterum dicam, detestandam vocem ! Tales sunt diaboli machinationes. *Ille homicida ab initio*, ut ait Dominus [91]. Ille primum quidem Achitophel, deinde Judam adegit ad suspendium : et ad hanc usque diem non cessat idem persuadere iis qui ipsi obtemperant. Duobus autem, opinor, modis hominem prædatur, sicut experientia comperimus : aut ex dolore cordis inconsolabili, aut ex insana cupiditate, tenebras offundens, et pessumdans. Quemadmodum enim in homicidio, vel adulterio, vel in cæteris flagitiis, tenebras exhibet quasi lucem, et amarum ut dulce ; neque enim, nisi ita sentire de rebus doceret, venari et capere nos posset : sic et in suspendio, dulcem fecit mortem, tenebris mentem obduxit, peregit suspendium. Credo equidem ; qualis est draco ille, et quam multis præstigiis ; homines ubique interimet, hoc istum modo, alium aliter ; nec quisquam est qui ejus pedicas evadat, absque Dei auxilio, quod aderit viventi fideliter cum metu et tremore, juxta ipsius mandatum [92].

Sed ad institutum veniat oratio. Significasti omnes loci illius incolas aversari domum ipsius, et uxorem, et liberos, neque contrectare, velle, aut attingere quidquam, ac ne panem quidem mutuo datum. Et quidem si ejus, qui se strangulavit, familiares dicunt recte illum fecisse, seque optare ut sibi idem exitus contingat ; merito relinquuntur ; quanquam neque id statim. Oportebat enim prius eos docere, illuminare, hortari ut fugerent interitum : hoc enim Christianorum est : hoc fratres amantium ; quia et Dominus, cum sciret quid facturus esset Judas, multis benevolentiæ indiciis, idoneisque ad correptionem prædictionibus deterrere illum conabatur, væ ipsi denuntians, et expedire dicens ut natus non esset homo ille [93]. Sed non intellexit miser. Quod si, ut ais, et illum lugent qui eodem ac Judas exitio periit, et ab omni Chri-

Ἀκουστὸν ἡμῖν ἐγένετο, τέκνον Λαυρέντιε, ὅπερ ἐκ τοῦ πονηροῦ δαίμονος ἐτελέσθη δρᾶμα ἐν τῇ Ἀντισάρων [cod. Reg. Ἀντιζάρχῳ] κωμοπόλει· καὶ ἐστενάξαμεν ἐπ' αὐτῷ μεγάλως, καὶ κατὰ τὸν κοινὸν νόμον τῆς ἀνθρωπίνης ἀγάπης, καὶ διότι ἀφ' αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ Ἀθανασίου καὶ πρωτοπρεσβυτέρου (ὑφ' οὗ καὶ κινηθεὶς γράφω) ἐστὶν ὁ ἀπαγχονισθείς. Ὦ φοβεροῦ τραγῳδήματος ! ἄνθρωπος ἐντιμῆ ὢν, προφερέστερος τῶν ἐκεῖσε αὐτοχθόνων, αὐτάρκης κατὰ τὸν βίον, ἀνὴρ συνετὸς, προσκαρτερῶν εὐχαῖς τε καὶ δεήσεσι, καὶ τῇ λοιπῇ τῆς ζωῆς ἀγωγῇ ἐμπρέπων· μηδενὸς περιστατικοῦ συμβεβηκότος, ἐξ οὗπερ πολλάκις ἔστι περιτρέπεσθαι τοῦ δέοντος κατά τι μικρόν· οὕτως ἐν ἀταραξίᾳ πραγμάτων τηλικοῦτον κακὸν ἀπεργάσασθαι ἀγχόνῃ χρησάμενος ! Ὦ, καὶ αὖθις ἐρῶ, τῆς ἀπευκτῆς φωνῆς [cod. Reg. ἀκοῆς] ! Τοιαῦτα τοῦ διαβόλου τὰ μηχανήματα. Ἐκεῖνος ἀνθρωποκτόνος ἀπ' ἀρχῆς, καθὼς ἔφη ὁ Κύριος. Ἐκεῖνος πρῶτα μὲν τὸν Ἀχιτόφελ, ἔπειτα τὸν Ἰούδαν ἔπεισεν ἀπάγξασθαι· ὃς οὐ παύεται καὶ μέχρι σήμερον τὸ αὐτὸ ἀποτελεῖν ἐν τοῖς πειθομένοις αὐτῷ. Οἶμαι δὲ κατὰ δύο τρόπους συλᾷν τὸν ἄνθρωπον, ὡς πείρᾳ ἔγνωμεν· ἢ ἀπὸ ὀδύνης καρδίας ἀπαρακλήτου, ἢ ἀπὸ ἐφέσεως ἀλογίστου, σκοτώσας, καὶ περιτρέψας. Ὡς γὰρ ἐπὶ φόνου, ἢ μοιχείας καὶ τῶν ὁμοίων ἀσελγημάτων, ὑποδείκνυσι τὸ σκότος φῶς, καὶ τὸ πικρὸν γλύκιον (οὐ γὰρ ἄν, εἰ μὴ οὕτως ἀναστοιχειώσει λογίσασθαι, ἡμᾶς εὑρίσκῃ θηρεῦσαι)· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ἀγχόνης, ἥδυνε τὸν θάνατον, ἐζόφωσε τὸν νοῦν, ἀπετέλεσε τὴν ἀγχόνην. Οἶμαι [cod. Reg. Οἱ μοι], οἷός ἐστιν ὁ δράκων, καὶ ἐφ' ὅσοις μαγγανεύμασιν ἀνθρωποκτονεῖ ἑκάστοτε. Τοῦτον οὕτως, ἄλλον ἄλλως· καὶ οὐκ ἔστιν ὃς ἐκφεύξεται τὰς πάγας αὐτοῦ, ἄνευ βοηθείας τοῦ Θεοῦ, ἥτις εἴη μετὰ φόβου καὶ τρόμου τῷ κατ' ἐντολὴν αὐτοῦ πιστῶς βιοῦντι.

Ἀλλ' ἐπὶ τὸ κατεπείγον ὁ λόγος. Ἐδήλωσας, ὡς οἱ τοῦ χωρίου ὁμοῦ ἅπαντες ἀποτρέπονται τῆς οἰκίας αὐτοῦ, ἤγουν γυναικὸς, καὶ τέκνων, μήτε ἅπτεσθαι, μήτε θίγειν, μέχρι καὶ μεταδόσεως ἄρτου δανειακοῦ. Καὶ εἰ ἐπιλέγουσιν οἱ τοῦ ἀπαγξαμένου καλὴν εἶναι τὴν πρᾶξιν τῆς ἀπαγχονίσεως, καὶ τὴν αὐτὴν αὐτῷ φιλεῖν τελέσαι κἀκεῖνοι· καλῶς ἀφίστανται· ὁπότε οὐδ' οὕτως εὐθύς. Δεῖν γὰρ πρῶτον διδάξαι, φωτίσαι, παρακαλέσαι φυγεῖν τὸν ὄλεθρον· τοῦτο γὰρ Χριστιανῶν· τοῦτο φιλαδέλφων· ὅτι καὶ ὁ Κύριος τὸν Ἰούδαν πολλοῖς χρηστεύμασι, καὶ διορθωτικοῖς προφητεύμασιν, εἰδὼς ὃ ἔμελλε ποιεῖν, ἐπειρᾶτο ἀναπείθειν· τὸ οὐαὶ αὐτῷ ἐπιφθεγγόμενος, καὶ τὸ, « Συνέφερεν εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, » λέγων. κἂν οὐ συνῆκεν ὁ τάλας. Εἰ δὲ, ὡς φῂς, καὶ καταθρηνοῦσι τὸν Ἰουδοτέλεστον, καὶ ἀπεύχονται τῇ, μερίδος ἐκείνης πάντα Χριστιανὸν, καὶ ἔκστασιν

[91] Joan. VIII, 44. [92] Philip. II, 12. [93] Matth. XXVI, 24.

NOTÆ.

(*) Dogmatica.

(45) In cod. Reg. ρνγ'.

Digitized by Google

ἐξέστησαν ἀναφορήτου θλίψεως, καὶ ζητοῦσι παράκλησιν· τί τοῦτο ὅπερ διηγῇ, ἢ ὅτι τῷ Χριστῷ ἐναντιοῦνται οἱ χωρῖται, καὶ τῷ διαβόλῳ ἀνοίγουσι θύραν ἀπωλείας τῶν ἀξιοπαρακλήτων; Οὐαὶ τοῖς, οὕτω ποιοῦσιν, ὅτι συνεργοί εἰσι τοῦ διαβόλου. Καλῶς οὖν ὁ κύριος Μακάριος καὶ πνευματικὸς Πατὴρ παρεκάλεσε τοὺς τοιούτους· καλῶς καὶ ἐστιάθη ἐν ἐκείνῃ τῇ οἰκίᾳ· καὶ μηδεὶς Χριστιανὸς διακρινέτω τὸ αὐτὸ ποιεῖν. Ἐπειδὴ δὲ λόγος περὶ ἐπιτιμίου· οὐχ ὅτι ὑπαίτιοι (*Ἕκαστος γὰρ, φησὶν, ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ αὐτοῦ ἀποθανεῖται, καὶ οὐκ ἀποθανοῦνται τέκνα ὑπὲρ πατέρων*, ὡς καὶ ἔμπαλιν), πρὸς δὲ παρηγορίαν, μιᾷ Τεσσαρακοστῇ φυλάξονται κρεωφαγίας, δηλονότι καὶ τοῦ μὴ μετέχειν τῶν ἁγιασμάτων. Εἰς δὲ τὴν ἐκκλησίαν εἰσιέτωσαν εὐχόμενοι, μέχρι τῶν κατηχουμένων ἐπιμένοντες, δότωσαν καὶ τὴν ἀνήκουσαν μοῖραν τοῦ ἀθλίου τοῖς πτωχοῖς [Reg. cod. εἰς πτωχούς]. Προσφορὰ μὲν γὰρ καὶ λειτουργία ὑπὲρ αὐτοῦ οὐ θέμις γίνεσθαι πάντῃ· ἡ δὲ ἐλεημοσύνη γινέσθω· ὠφελεῖ γὰρ αὕτη καὶ εἰς ἄπιστον, ὡς φησιν ὁ Χρυσόστομος· καὶ ἄλλως ὅτι τοῦ Ἰούδα τὰ ἀγκτικὰ ἀργύρια εἰς ταφὴν τοῖς ξένοις ἐδόθη. Πηξάτωσαν καὶ τὸ σημεῖον τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ εἰς τὸν τόπον, οὗ ἡ ἀγχόνη· ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ σταυρὸς ἐν τῷ Κρανίου τόπῳ πήγνυται· διότι ἐκεῖ τοῦ ἀνθρωποκτονηθέντος Ἀδὰμ τὸ κρανίον, ἀφ' οὗ καὶ ὠνόμασται. Τοσαῦτα ἔχομεν λέγειν ἐκ τῶν ἐν Γραφαῖς· καὶ τοὺς μὲν τοῦτο παθόντας παρακαλοῦντες καταλῆξαι τῆς πολλῆς λύπης, καὶ δι' εὐχαριστίας καὶ ἀγαθοεργίας προσεδρεύειν τῷ ἀγαθῷ Θεῷ. Τοὺς δὲ τοῦ χωρίου παραινοῦντες ἀφεμένους τῆς πονηρᾶς διακρίσεως, κοινωνοὺς ἔχειν ὡς πρὶν τοὺς τῆς οἰκίας ἐκείνης, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν. Ἀμήν.

A stiano sortem illam deprecantur, intolerandæ autem afflictionis vehementia extra se positi, consolationem quærunt; quid hoc est quod narras, nisi quod Christo adversantur vicani, et diabolo januam aperiunt ad perniciem eorum qui consolatione digni sunt? Væ iis qui sic agunt, quia cooperatores sunt diaboli. Recte igitur dominus Macarius et spiritualis Pater istos consolatus est; recte et in illa domo cibum sumpsit; nec ullus Christianus idem facere cunctetur. Quoniam autem de indicenda pœna sermo est; non quod sint culpandi: *Unusquisque enim*, ait, *in peccato suo morietur; et non morientur filii pro patribus* [94]. Aut vice versa: sed ad consolationem: Quadragesima una ab esu carnium abstinebunt, et utique sacramentis quoque non participabunt. In B Ecclesiam autem ingrediantur oraturi, tandiu dum catechumeni dimittantur, permanentes; partem etiam quæ ad miserum illum pertinebat, dent pauperibus. Nam oblationem et liturgiam pro illo fieri omnino non licet: eleemosyna vero fiat: prodest enim hæc etiam infideli, ut dicit Chrysostomus; et ex Judæ laqueo nummi argentei ad sepulturam peregrinorum donati sunt. Signum etiam vivificæ crucis in eo loco defigant, ubi præfocatus fuit: siquidem crux ipsa in Calvariæ loco defixa fuit, eo quod ibi hominis mortui Adam calvaria: unde et nomen loco datum. Hæc habuimus quæ ex Scripturis diceremus; quo illos hortaremur quibus id accidit, ut magno dolori finem imponant, et cum gratiarum C actione, bona opera bono Deo sedulo exhibeant. Vicanos vero admonemus, ut pravo affectu deposito, cum iis qui in domo illa sunt, pristino more communicent, in Christo Jesu Domino nostro. Amen.

ΡΝΔ' (46). — *Νικήτᾳ ἡγουμένῳ.* [χλβ'.]

CLIV. — *Niceæ præposito* (*).

Quod participatio et communio idem sint: atque adeo panis hæreticorum, cum participatur ab aliquibus, cum hæreticis communicantes efficiat.

Οὐκ ἄκαιρον, οἶμαι, τὸ παρὸν γραμματεῖον τῇ πατρικῇ σου ἁγιωσύνῃ· οὐ μόνον ὅτι τὸ τῆς ἀγάπης πληροῖ· ἀλλ' ὅτι καὶ λυπηρόν τι ἐνιζάνον ἡμῶν τῇ ταπεινῇ ψυχῇ, φανεροποιεῖ. Καὶ, εἰ κελεύεις, πρόσχες τοῖς λεγομένοις. Μετ' ὑποστροφὴν τῆς ἐν τῷ Ἀκρίτᾳ συνόψεως ἡμῶν τῶν ἁγίων Πατέρων, συνέτυχον τῷ ἡμετέρῳ ἀδελφῷ Ἀθανασίῳ, διηγούμενος ἕκαστα τῶν ἐν Κυρίῳ διειλεγμένων· ἐπειπὼν, ὅτι καὶ ὁ τοῦ Μηδικίου, συνίστησι τὸν Μαξιμίνου ἐπὶ τῇ καλλίστῃ μεταβολῇ αὐτοῦ, ἤγουν ἀπολογίᾳ καὶ ὁμολογίᾳ. Ὁ δὲ ἀνένευσε, καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἀνανεύσεως· ἐγὼ μὲν ἀπῄτουν, ἐκεῖνος δέ φησιν· Ἐν τῷ Ἀπολογητικῷ ὅπερ συνεγράψατο, καὶ αὐτὸς ἀνέγνων, λέγει μεταλαμβάνειν· ἀλλ' οὐχὶ κοινωνῆσαι, καὶ οἰκονομίαν εἶναι τὸ οὕτω φάναι, ἀκριβείας, ἀλλ' οὐκ ἔκπτωσιν ἀληθείας τοῦτο. Τί ταῦτα, ὦ Πάτερ τιμιώτατε; Οὐχ ὁμολογεῖ, ὡς ἐν τύπῳ εἰπεῖν, ὅτι φειδοῖ τοῦ γήρους,

Non importuna erit, opinor, hæc epistola paternæ sanctitati tuæ: non solum quia officio fungitur charitatis; verum etiam quia triste quiddam, quod in humili anima nostra insidet, patefacit. Et, si jubes, attende quæ dicam. Post reditum a conspectu sanctæ paternitatis vestræ in Acrita, congressus sum cum fratre nostro Athanasio, singula enarrans de quibus in Domino disseruD ramus: addens insuper, quod Mediciensis commendat Maximinum in pulcherrima ejus conversione, hoc est, in apologia et confessione. Ille vero abnuit: cumque causam rogarem cur abnueret: In Apologetico, inquit, quem conscripsit, et quem ipse legi, ait participasse, non autem communicasse, atque hoc dispensationem esse, qua exactum jus emittatur, veritas autem non amittatur. Quidnam hoc est, Pater honoratissime? Annon sic confitetur, ut sum-

[94] Deut. XXIV, 16.

NOTÆ.

(46) In cod. Reg. ριδ'.

(*) Dogmatica.

Digitized by Google

matim dicam : Senectuti parcens, animam meam perdidi, communicans in negatione imaginis Christi, et Deiparæ, sanctorumque omnium : hæc enim Iconomachica est hæresis, atque in hoc cum impiis aggregatus sum. Deinde ad finem usque in monasterio meo permansi persecutionis expers, cum agitaretur Ecclesia nostra. Annon ita confitetur et deplorat? Verum nugas illas occinit, atque, ut refert is qui mihi narravit ad suam defensionem Dianium quemdam e Patribus producit, qui idem fecerit, et a sancto Basilio, ut ait, susceptus sit ; tum etiam patrem Gregorii Theologi.

O justam indignationem, et sacri antistitis nostri, et totius confessorum chori! Si enim hoc communicare non est, neque prolabi ; quisnam fructus est susceptorum ab illis certaminum et præliorum, ac sanguinis profusi et ærumnarum? cur et ipse abscissus est? cur monasterium reliquit? cur inhibetur a sacrificio? O, et iterum dico, divinam indignationem : quod veritatem in injustitia detinens [95], idem quod ipse fecit, Patres fecisse existimat. Age ergo, inconsultum sermonem expendamus. Participavi, sed non communicavi. Ait itaque uspiam theologorum celeberrimus : Particeps factus sum imaginis, et non custodivi. Particeps fit meæ infirmitatis, ut et imaginem servet, et carnem morti tradat. Secunda ergo communione communicavit, quæ priori longe admirabilior est. Ecce vocem hanc, *participavi*, communionem significare ostensum est. *Participatio* enim seu μετάληψις, et communicatio, idem sunt ; atque illa quidem sic dicta ex eo quod est simul haberi ; hæc autem ex eo quod qui simul habent, commune faciant. Et divinus item Apostolus : *Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Domini est? panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? Quoniam unus panis, unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane participamus* [96].

Ecce hic etiam qui mundi lumen fuit, ostendit, participationem sive μετοχὴν esse communionem. Nemo autem mentis compos, qui neget μετοχὴν esse μετάληψιν. Sicut ergo divinus panis ab orthodoxis participatus, omnes qui participant unum corpus efficit, sic profecto et hæreticus panis conjungens inter se eos qui illum participant, unum corpus oppositum Christo exhibet : et qui aliud effutit, inepte et frustra loquitur. Quod si mens, tunc cum ipse participabat, facto non consentiebat; hoc magis negare est, si, non ignorans absurde se agere, in scientia tamen peccavit, non veritus Deum, qui et animam et corpus occidit, mittens in gehennam ; sed illum reveritus qui corpus ad tempus cædit. Quid juvant quæ non congruunt? Quid faventes sibi putat sanctos, qui contradicunt? Illorum judicio, annuisse duntaxat vel abnuisse, cum de confessione aut negatione agitur, perinde

ὥλεσά μου τὴν ψυχήν, κοινωνήσας ἐπὶ τῇ ἀρνήσει τῆς εἰκόνος Χριστοῦ, τῆς τε Θεοτόκου, καὶ πάντων ἁγίων· τοῦτο γὰρ ἡ Εἰκονομαχικὴ αἵρεσις· κἀν τούτῳ συνηλίσθην τοῖς ἀσεβέσιν. Εἶτα καὶ ἕως τέλους ἐνέμεινα ἐν τῷ μοναστηρίῳ μου ἀδίωκτος δονουμένης τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίας [cod. Reg. οἰκουμένης]. Οὐχ οὕτως ἐξομολογεῖται καὶ προσκλαίει ; ἀλλὰ τὰ βατταρίσματα ἐκεῖνα φαίη, καὶ ὡς φησιν ὁ ἐξηγούμενος, ὅτι γε καὶ παράγει εἰς συνηγορίαν αὐτοῦ Διάνιόν τινα τῶν Πατέρων ταυτὸ πεποιηκότα, ὃν, φησὶν, εἰσεδέξατο ὁ ἅγιος Βασίλειος· ἐπεὶ καὶ τὸν πατέρα Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου.

Ὢ δικαίας ἀγανακτήσεως, τοῦ τε ἱεροῦ ἡμῶν ἀρχιερέως, καὶ παντὸς τοῦ ὁμολογητικοῦ πληρώματος! Εἰ γὰρ ἐκεῖνο οὐ κοινωνία, οὐδὲ ἔκπτωσις· τί τὸ ὄφελος τῶν ἐκείνοις ἀγώνων τε καὶ ἄθλων, αἱμάτων τε καὶ ταλαιπωρημάτων ; τί δὲ καὶ αὐτὸς ἀπεμήθη [cod. Reg. ἐπετιμήθη] ; τί δὲ καὶ ἀφῆσι τὸ μοναστήριον ; τί δὲ καὶ εἴργεται τῆς ἱερουργίας ; Ὢ, καὶ αὖθις λέγω, τῆς θείας ἀγανακτήσεως ! ὅτι τὴν ἀλήθειαν ἐν ἀδικίᾳ κατέχων, οἴεται καὶ τοὺς Πατέρας ταυτοπαθεῖν αὐτῷ. Φέρε οὖν, ἴδωμεν τὸν ἀλόγιστον λόγον· Μετέλαβον, ἀλλ' οὐκ ἐκοινώνησα. Λέγει τοιγαροῦν ὧδέ που τῶν θεολόγων ὁ διαβόητος· Μετέλαβον τῆς εἰκόνος, καὶ οὐκ ἐφύλαξα· μεταλαμβάνει τῆς ἐμῆς ἀσθενείας, ἵνα καὶ τὴν εἰκόνα σώσῃ, καὶ τὴν σάρκα ἀθανατίσῃ. Δευτέραν οὖν κοινωνίαν κοινωνεῖ, καὶ πολὺ τῆς προτέρας παραδοξοτέραν. Ἰδοὺ, τὸ, *μετέλαβον*, κοινωνεῖν, ἐκπέφασται. *Μετάληψις* γὰρ καὶ κοινωνία ταυτόν· ἡ μὲν ἐκ τοῦ μετέχεσθαι· ἡ δὲ ἐκ τοῦ τοὺς μετέχοντας κοινοποιεῖσθαι, ὀνομαζομένη. Καὶ τοίνυν ὁ θεσπέσιος Ἀπόστολος· *Τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας ὃ εὐλογοῦμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου ἐστί ; τὸν ἄρτον, ὃν κλῶμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου ἐστίν ; ὅτι εἷς ἄρτος, ἓν σῶμα οἱ πολλοί ἐσμεν· οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄρτου μετέχομεν.*

Ἰδοὺ δέδειχε κἀνταῦθα τὸ φῶς τοῦ κόσμου, ὅτι κοινωνία ἐστὶν ἡ *μετοχή*· οὐκ ἄν τις δὲ φρενῶν εἴσω ὤν, οὐχὶ τὴν *μετοχὴν*, *μετάληψιν* εἴποι. Ὡς οὖν ὁ θεῖος ἄρτος ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων μετεχόμενος, πάντας τοὺς μετόχους ἓν σῶμα ἀποτελεῖ· οὕτω δὴ καὶ ὁ αἱρετικὸς ἄρτος κοινωνοὺς τοὺς οὕτω αὐτοῦ μετέχοντας ἀλλήλων ἀπεργαζόμενος, ἓν σῶμα ἀντίθετον Χριστῷ παρίστησι· καὶ ὁ κενολόγος μάτην ἱκενολογεῖ. Εἰ δὲ ὅτι ὁ νοῦς, ὁπότε μετελάμβανεν, οὐ συνδιετίθετο τῷ πραττομένῳ, τοῦτό ἐστι τὸ μᾶλλον ἀναιρετικόν· ὅτι καίπερ εἰδὼς ἐκτοπουργεῖν, ὅμως ἐν γνώσει ἡμάρτανε, μὴ φοβηθεὶς τὸν ἀποκτένοντα θεὸν καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα διὰ τῆς ἐν γεέννῃ ἐμβολῆς, ἀλλὰ τὸν προσκαίρως σῶμα τύπτοντα. Τί συμφέρει τὰ ἀσύμβατα ; τί οἴεται συνηγόρους τοὺς ἀντηγόρους αὐτοῦ ἁγίους ; ἤδη καὶ μόνον κατάνευσις ἢ ἀνάνευσις, ἐπί τε ὁμολογίας καὶ ἀρνήσεως, ἔργου πλήρωσις αὐτοῖς δογματίζεται· καὶ οὐδὲ ὑπόκρισιν εἰς μαρτύ-

[95] Rom. I, 18. [96] II Cor. X, 16-18.

Digitized by Google

ριον προσήκαντο, τοῦ μόνον ἅψασθαι θύματος, οὐκ εἰδωλικοῦ, ἀλλ' οὐδὲ ἰδιοθύτου· καὶ τὰ παραδείγματα ἄπειρα. Τί δὴ οὖν ἄλλο ἢ τοῦτο ἐνῆν τῷ προλαβόντι διωγμῷ; Ὁ ἱερὸς πατριάρχης κατηνέχθη, ἐξωστρακίσθη, περιωρίσθη ἐν παραβύστῳ τόπῳ· ἀντίθρονος Χριστομάχος· σύνοδος ἀθετούντων· ἀναθεματισμὸς τῆς ἐν Νικαίᾳ ἁγίας συνόδου· ἀνάῤῥησις τῆς πάλαι ἀντιχριστούσης· ὑπερορίαι τῶν ἁγίων ἐπισκόπων τε καὶ ἡγουμένων, μοναζόντων καὶ μοναζουσῶν· αἵματα χεόμενα, θάνατοι ἄωροι, εἱρκταὶ, λιμαγχονήσεις, λεηλασίαι· τὸ φοβερώτερον καὶ ὁρώμενον καὶ ἀκουόμενον, ἡ σεπτὴ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ ἐνυβριζομένη, καταπατουμένη, τῆς Θεοτόκου, τῶν ἁπάντων ἁγίων· οἵ τε ναοὶ καὶ τὰ θυσιαστήρια ἐρειπούμενα· τὰ ἅγια βεβηλούμενα, πυρὶ παραδιδόμενα. Τούτων οὕτως ἐχόντων, οὐ πᾶς ὁ κοινωνήσας ἤγουν μεταλαβὼν τοῦ ἰοβόλου ἄρτου, ἀρνησίχριστος, ἔκθετος, ἀνόσιος· εἰ μήτε διὰ μετανοίας ἀνακληθῇ; Οὕτως ἔχει ἡ ἀλήθεια· καὶ ταύτῃ ἀπεκτάνθησαν οἱ μάρτυρες, καὶ ὑπὸσαν ἅπαντα οἱ ἀντεχόμενοι. *Καὶ εἴ τις τῷ κανόνι τούτῳ στοιχεῖ*, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, *εἰρήνη ἐπ' αὐτὸν, καὶ ἔλεος, καὶ ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ τοῦ Θεοῦ*. Τὸ γὰρ τοῦ Διανίου, καὶ τοῦ Πατρὸς τοῦ Θεολόγου, εἴ τι καὶ τοιοῦτον ἕτερον· τεχνικοῦ γράμματος ὑπὸ αἱρετικῶν σκαιωρηθέντος· κλοπὴ ἦν ἁπλότητος κατασοφισθέντων, καὶ οὐκ ἐκ φόβου τινός, ἅπαγε! ὑπογραψάντων τῶν ἁγίων ἐκείνων. Διόπερ αὐτοῖς εὐθὺς ἅμα τοῦ γνῶναι τὸν δόλον ἡ ἀνάκτησις καὶ ἡ εὔθαρσος ἀπολογία. Ταῦτα, Πάτερ ἅγιε, εἴ σοι θεμιτὸν, ἐκφερομύθησον τῷ ἀνδρὶ, ἵνα εἰδὼς τὴν ἀλήθειαν, ἀποῤῥίψοι τὴν ἄδικον συγγραφὴν ἐκείνην, καὶ μετὰ εὐσεβῶν τάττοιτο· ἐπ' ἂν καὶ γέρων, καὶ ἐπιτιμηθεὶς, καὶ διά τοι τοῦτο ἐάσας τὴν περιβόητον μονήν. Εἰ δὲ μὴ, ἀλλ' ἡμῖν γε εὔξαι μηδεμίαν κοινωνίαν ἔχειν ἐν τῷδε τῷ μέρει μετὰ τοῦ ἀνδρὸς, εἴπερ καὶ οὐ μεταμέλοιτο.

A est ac opus ipsum perfectisse : ac ne simulationem quidem admittunt tangendæ victimæ, neque solum sacrificatæ idolis, sed nec privatim cæsæ : cujusmodi exempla sunt innumera. Quæ enim alia quam hæc erant in priori persecutione? Sacer patriarcha detentus est, in exsilium pulsus, in obscurum locum relegatus : in ejus sede locatus homo Christomachus : synodus abrogantium, anathematizatio sanctæ synodi Nicænæ, instauratio belli contra Christum, exsilia sanctorum episcoporum et præpositorum, monachorum ac monialium : sanguis effusus, mortes immaturæ, carceres, homines fame enecti : deprædationes et, quod oculis auribusque horrendum, contumeliose habita, proculcata, imago Christi veneranda, Deiparæ, omnium sanctorum : templa et altaria solo æquata, sancta profanata, ignique tradita. Quæ cum ita se habeant, quicunque communicat seu participat venenatum panem, nonne Christi est negator; ejectus, impius, nisi per pœnitentiam resipiscat? Sic habet veritas : et pro hac occisi sunt martyres, et omnia pro illius defensione pertulerunt : *Et si quis hanc regulam secutus fuerit*, ait Apostolus, *pax super ipsum, et misericordia, et super Israel Dei* [97]. Quod enim de Dianio, et de Theologi patre, et si quid aliud ejusmodi, hæreticorum artificio scriptum et excogitatum, fraus fuit ad fallendos simpliciores, non quod timore aliquo, absit, subscripserint sancti illi. Quocirca simul atque dolum agnoverunt, revocarunt se, et cum fiducia responderunt. Hæc, Pater sancte, si fas erit, viro renuntia : ut agnita veritate, injustam syngraphan illam abjiciat, et in numerum piorum ascribatur, quandoquidem et senex, et reprehensus, et propterea reliquit celeberrimum monasterium; sin minus : at pro nobis ora, ut nullam cum viro communionem habeamus in hac parte, nisi animum mutet.

B

C

D

PNE' (47). — *Θεοφίλῳ τῆς Ἐφέσου.* [χλθ'.]

CLV. — *Theophilo Ephesi* (*).

Quod hæreticos doceri, non interfici oporteat.

Ἔλαβον ἐπὶ χεῖρας τὸ γραμματεῖον, ὅπερ ἐπέστειλεν ἡ ἱερά σου κορυφὴ Ἀθανασίῳ τῷ ἡμετέρῳ ἀδελφῷ, καὶ ἀναγνοὺς ἐλυπήθην, τιμιώτατέ μου Πάτερ, λύπην ἱκανήν. Πρῶτον μὲν ὅτι ἐν ἡμῖν αὐτοῖς τοῖς ὀρθοτομοῦσι τὸν λόγον τῆς ἀληθείας κατὰ τὴν νῦν λυττῶσαν αἵρεσιν τῶν Εἰκονομάχων, ἐρεσχελίαι γίνονται, καὶ σχίσματα ἐπιφύονται· ἔπειτα ὅτι ἀναγκάζομαι ὁ ἐλάχιστος ἀντιθετικῶς τὴν διάλεξιν ποιήσασθαι. Ἀλλὰ συγγινωσκέτω ἡ μεγαλειότης σου· περὶ γὰρ ἀληθείας ὁ λόγος· ἧς οὐδὲν προτιμότερον, οὐδὲ αἰδεσιμώτερον [cod. Reg. αἰδεστικώτερον]. Τί δὲ τὸ ἐμφερόμενον ἐν τοῖς γράμμασι, περὶ οὗ ἡ λύπη; Ἡμεῖς, φησὶν, οὔτε κτένεσθαι τοὺς Μανιχαίους, οὔτε μὴ κτένεσθαι, συνεβουλεύσαμεν. Εἰ δὲ καὶ ἐπετρέψαμεν, τῶν καλλίστων τὸ μέγιστον εἴχομεν

Sumpta in manus epistola quam sacra sublimitas tua fratri nostro Athanasio misit, ubi hanc legi, gravi dolore affectus sum, Pater mi honoratissime; primum quidem quod etiam inter nos ipsos, qui furente nunc Iconomachorum hæresi, ex norma veritatis loquimur, rixæ oriantur et exsistant schismata : deinde quod cogar ego minimus contrariam ex adverso dissertationem instituere. Sed ignoscat magnificentia tua; cum de veritate agatur, qua nihil est honore, nihil veneratione dignius. Quid autem est in litteris de quo ipsa doleat? Nos, inquis, neque ut occidantur Manichæi, neque ut non occidantur, consilium dedimus. Id vero si permitteremus, pulcherrimarum rerum maximam faceremus. Quid ais, vir a

[97] Galat. VI, 16.

NOTÆ.

(47) In cod. Reg. ριζ'.

(*) Dogmatica.

Digitized by Google

Deo honorate? Dominus in Evangeliis vetuit, dicens : *Non, ne forte colligentes zizania, eradicetis simul cum eis triticum. Sinite crescere usque ad messem* [98]. Et tu pulcherrimarum rerum maximam dixeris, eradicationem permittere? Quod enim zizania vocarit hæreticos, tum eos qui tunc erant videlicet, tum omnes qui postea orituri essent, Chrysostomum audiamus hoc ipsum interpretantem his verbis [99] : « Quid ergo vetat Dominus dicens : *Ne forte eradicetis simul cum eis triticum.* Hoc vero aiebat, bella vetans, et sanguinem fundi et cædes fieri. Non enim oportet hæreticos occidere ; alioqui bellum implacabile in terris futurum erat. Et post alia : Quid porro aliud, *Ne eradicetis cum eis triticum*, quam hoc innuit? Quod si arma movere cœperitis, et hæreticos interficere, multos quoque de Sanctis una perire necesse est. » Quod et temporibus nostris accidit. Nam et sanguis effusus, et cædes regionem nostram complevere, multique de numero sanctorum simul sublati sunt, et verbum Domini non excidit : sicut testatum est apud multos. Quid autem dicimus, non permittendum ut occidantur hæretici? illis ne quidem imprecari concessum nobis est. Audiamus enim rursus Dominum sancto Carpo, ut sapientissimi Dionysii verba insinuant, sic loquentem : « Percute me deinceps ; paratus enim sum pro hominum salute et iterum pati : pergratum quippe hoc mihi ; dum alii homines non peccent. Cæterum vide an e re tua sit, habitationem in voragine cum serpentibus, permutare cum illa quæ cum Deo est bonisque et homines amantibus angelis [1]. » Vides, vir prudentissime, divinam indignationem, eo quod ille contra hæreticos precaretur, ut e vita excederent : et quo pacto condemnandus erat vir sanctus, si in proposito perstitisset. Nequaquam ergo, ut veritas monstravit, imprecari fas est : imo potius pro his orandum : sicut Dominus ipse cum pateretur, Patrem suum oravit dicens : *Pater, dimitte illis peccatum : non enim sciunt quid faciunt* [2]. Quod vero dicit sanctitas tua, habere se aliquos sanctos qui in eadem ac tu sententia sint ; ignosce, Pater, sanctorum verba non recte accipimus, atque inde intelligimur Patribus et Deo ipsi repugnare. Divinus enim Cyrillus in opere contra Julianum, juxta id quod olim sancitum fuerat, locutus est : non Testamentum Vetus cum Novo committens ; absit ; neque enim nesciebat, quæcunque lex loquitur, iis qui sub lege erant, loqui : neque ignorabat comparationem qua utitur Salvator, cum ait : *Dictum est illud antiquis ; ego autem hoc dico vobis* [3]. Quare, sicut Demophilo cuidam divinus dicit Dionysius, minime æmulandos impetus tuos non approbabimus, etsi millies proferas Phinees et Eliam. Hæc enim cum audiret Jesus, nequaquam ipsi placuerunt hujus mansueti et boni spiritus expertes discipuli. Nam et divinissimus noster sacro-

A ἂν ποιῆσαι. Τί φῄς, ὦ θεοτίμητε ; ὁ Κύριος ἀπηγόρευσεν ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις τοῦτο, εἰπών· *Οὐ· μήποτε συλλέγοντες τὰ ζιζάνια, ἐκριζώσητε ἅμα αὐτοῖς τὸν σῖτον. Ἄφετε συναυξάνεσθαι μέχρι τοῦ θερισμοῦ.* Καὶ αὐτὸς τῶν καλλίστων τὸ μέγιστον φαίης εἶναι, τὴν ἐπιτροπὴν τῆς ἐκριζώσεως ; Καὶ ὅτι τὰ ζιζάνια τοὺς αἱρετικοὺς εἴρηκε, τούς τε τηνικαῦτα δηλονότι, καὶ τοὺς ὑφ' ἑτέρων, ἤγουν ἅπαντας, ἀκουσώμεθα τοῦ Χρυσοστόμου αὐτὸ τοῦτο ἑρμηνεύοντος· ἐφ' ᾧ τάδε· « Τί οὖν ὁ Δεσπότης κωλύει λέγων, *Μήποτε ἐκριζώσητε ἅμα αὐτοῖς τὸν σῖτον;* Τοῦτο δὲ ἔλεγε, κωλύων πολέμους γίνεσθαι καὶ αἵματα καὶ σφαγάς. Οὐ γὰρ δεῖ ἀναιρεῖν αἱρετικούς· ἐπεὶ ὁ πόλεμος ἄσπονδος ἔμελλεν εἰς τὴν οἰκουμένην εἰσάγεσθαι. » Καὶ μεθ' ἕτερα· « Τί δὲ ἄλλο, διὰ τοῦ, B *Μὴ ἐκριζώσητε ἅμα αὐτοῖς τὸν σῖτον*, ἢ τοῦτό φησιν, ὅτι Εἰ μέλλοιτε κινεῖν ὅπλα, καὶ κατασφάττειν αἱρετικούς, ἀνάγκη πολλοὺς καὶ τῶν ἁγίων συγκαταβάλλεσθαι. » Ὅπερ καὶ γέγονεν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις. Καὶ γὰρ αἵματα καὶ σφαγαὶ ἐπλήρωσαν τὴν καθ' ἡμᾶς οἰκουμένην· καὶ πολλοὶ τῶν ἁγίων συναπῆλθον· καὶ ὁ λόγος τοῦ Κυρίου οὐ διέπεσεν, ὡς ὡμολόγηται παρὰ πολλοῖς. Καὶ τί λέγομεν περὶ τοῦ μὴ ἐπιτρέπειν κτένεσθαι αἱρετικούς ; οὐδέ γε κατεύχεσθαι αὐτῶν συγκεχώρηται ἡμῖν. Ἀκουσώμεθα γὰρ αὖθις τοῦ Κυρίου πρὸς Κάρπον τὸν ἅγιον, ὡς ὑποδεδήλωται διὰ φωνῆς Διονυσίου τοῦ πανσόφου, λέγοντος· « Παῖε κατ' ἐμοῦ λοιπόν· ἕτοιμος γάρ εἰμι καὶ αὖθις ὑπὲρ ἀνθρώπων ἀνασωζομένων παθεῖν· προσφιλές μοι τοῦτο· μὴ ἄλλων ἁμαρτανόντων C ἀνθρώπων. Πλὴν ὅρα εἰ καλῶς ἔχει σοι, τὴν ἐν τῷ χάσματι μετὰ τῶν θηρίων μονὴν ἀντιλλάξασθαι τῆς μετὰ Θεοῦ καὶ τῶν ἀγαθῶν καὶ φιλανθρώπων ἀγγέλων. » Ὁρᾷς, θεοσύνετε, τὴν θείαν ἀγανάκτησιν· ἐπειδὴ κατηύχετο τῶν αἱρετικῶν ἀπαλλαγῆναι τῆς ζωῆς· καὶ ὅπως, εἰ ἐπιμένων τῇ διαθέσει ταύτῃ ἦν, ἔμελλεν ὁ ἅγιος καταδικάζεσθαι. Οὔτε οὖν, ὡς δέδειχεν ἡ ἀλήθεια, κατεύχεσθαι δεῖ ὅλως· μᾶλλον μὲν οὖν ὑπερεύχεσθαι· ὡς αὐτὸς ὁ Κύριος ὑπέδειξεν ἐν τῷ τοῦ πάθους καιρῷ, λέγων πρὸς τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα· *Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν· οὐ γὰρ οἴδασι τί ποιοῦσι.* Τὸ δὲ φάναι σου τὴν ἁγιωσύνην ἔχειν αὐτοὺς συμφωνοῦντας ἐν τῷ προβλήματι [cod. Reg. προδηλώματι.] τούσδε τοὺς ἁγίους· σύγγνωθι, D Πάτερ, οὐ καλῶς ἐκλαμβάνομεν τὰς τῶν ἁγίων φωνάς, κἀντεῦθεν εὑρισκόμεθα πατρομαχίαν, μᾶλλον δὲ θεομαχίαν εἰσφέροντες. Ὁ γάρ τοι θεῖος Κύριλλος ἐν τοῖς κατὰ Ἰουλιανὸν κατὰ τὸ πάλαι νενομοθετημένον προῦτεινε τὴν ῥῆσιν· οὐκ ἐφάμιλλον τῇ Νέᾳ τὴν Παλαιὰν συμβάλλων· μὴ γένοιτο· οὐ γὰρ ἠγνόει ὅτι ὅσα ὁ νόμος λέγει, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ, Οὐδὲ τὴν τοῦ Σωτῆρος σύγκρισιν, ἐν ᾗ φησιν· *Ἐρρήθη τοῖς ἀρχαίοις τόδε· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν τόδε.* Ὥστε, καθά φησιν ὁ θεοφάντωρ Διονύσιος πρός τινα Δημόφιλον, οὐκ ἀποδεξόμεθά σου τὰς ἀζηλώτους ὁρμάς, κἂν εἰ [cod. Reg. οὐδ' εἰ] μυριάκις ἐπαναλάβοις τὸν Φινεὲς καὶ τὸν Ἠλίαν. Ταῦτα γὰρ ἀκούοντα τὸν Ἰησοῦν,

[98] Matth. XIII, 29. [99] Hom. 47 in Matth. [1] Epist. 7, ad Demophilum monachum, num. 6. [2] Luc. XXIII, 34. [3] Matth. V, 21, 22.

Digitized by Google

οὐκ ἤρεσκον οἱ τοῦ πραέος τούτου καὶ ἀγαθοῦ πνεύματος ἀμέτοχοι μαθηταί. Καὶ γὰρ καὶ ὁ θειότατος ἡμῶν ἱεροθέτης ἐν πραότητι διδάσκει τοὺς ἀντιδιατιθεμένους τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Θεοῦ. Διδάσκεσθαι γάρ, οὐ τιμωρεῖσθαι χρὴ τοὺς ἀγνοοῦντας. Ἠνωτίσμεθα οὖν, ὦ μάκαρ, ἃ λέλεχε καὶ ὁ ἱερὸς Παῦλος, ὁ ἥλιος τῆς ὑπ' οὐρανόν. Λέγει τοίνυν καὶ ὁ θεοφόρος Ἰγνάτιος· Τοὺς μισοῦντας οὖν τὸν Θεὸν μισεῖν χρή, καὶ ἐπὶ τοῖς ἐχθροῖς αὐτοῦ ἐκτετηκέναι· οὐ μὴν δὲ διώκειν ἡμᾶς αὐτοὺς ἢ τύπτειν· καθάπερ τὰ ἔθνη τὰ μὴ εἰδότα τὸν Θεόν. Εἰ δὲ οὐ τύπτειν δεῖ, σχολῇ γοῦν αὐτοὺς κτένειν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸν ἅγιον Συμεὼν τὸν τοῦ θαυμαστοῦ ὄρους εἵλῃφας, δέσποτα, συνάδειν σοι· μὴ τοῦτο οἷου, ἱερὲ, ὡς μάχεται Χριστῷ, ἢ τοῖς ὑπὲρ αὐτὸν διδασκάλοις. Ἀλλὰ τί; ἐπὶ ἔθνει τραυματίζοντι τὸ Χριστιανὸν φῦλον ὁ λόγος αὐτῷ τῆς πρὸς τὸν τηνικαῦτα βασιλέα παρακλήσεως, ὡς ἂν μὴ πορθοῖντο ὑπὸ Σαμαρειτῶν οἱ Χριστιανοί. Καὶ εὖγε ἔχει. Καὶ νῦν ταυτὸ τοῦτο παρακαλοῦμεν· καὶ Σκύθας καὶ Ἄραβας θνατοῦντας τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ πολεμεῖν, καὶ μὴ φείδεσθαι τοὺς βασιλέας. Ἄλλο τοῦτο, κἀκεῖνο ἕτερον· τὸ μὲν ἐπὶ τοὺς πολεμίους· τὸ δὲ ἐπὶ τοὺς ὑπὸ χεῖρα αἱρετικούς. Τὸ γάρ τοι περὶ τοῦ Νηστευτοῦ Ἰωάννου τοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως προέδρου, οὗ μοι φαίνεται ἀληθὲς, ἐπιτρέψαι ἀνασκολοπισθῆναι τοὺς γόητας, ἀλλὰ παρακεχωρηκέναι. Φονεῖς γὰρ καὶτοί· ἐφ' οἷς οὐ κωλυτέον τοῖς κρατοῦσι τὰ τῶν Ῥωμαϊκῶν νόμων δρᾶν. *Οὐ γὰρ εἰκῇ*, φησὶ, *τὴν μάχαιραν φοροῦσιν· ἔκδικοί εἰσι τῷ τὸ κακὸν πράσσοντι*· οὐ μὴν ἐφ' οἷς ὁ Κύριος ἐκώλυσεν, ἐπιτρέπειν χρή. Σωμάτων γὰρ ἄρχοντες, τοὺς ἐν τοῖς σωματικοῖς ἁλόντας ἐξὸν αὐτοῖς κολάζειν· οὐχὶ τοὺς ἐν τοῖς κατὰ ψυχήν· τῶν γὰρ ψυχῶν ἀρχόντων τοῦτο· ὧν τὰ κολαστήρια, ἀφορισμοὶ, καὶ αἱ λοιπαὶ ἐπιτιμίαι.

Οὕτως οὖν, ὦ δέσποτα, ἡμεῖς οἱ εὐτελεῖς φρονοῦμεν· καί γε, ἵνα ἐν ἀφροσύνῃ εἴποιμεν, καὶ παῤῥησίᾳ λελαλήκαμεν τῷ μὲν μακαριωτάτῳ ἡμῶν πατριάρχῃ, ὅτι μαχαίρᾳ ἡ Ἐκκλησία οὐκ ἐκδικεῖ, καὶ κατένευσε· τοῖς δὲ τὴν σφαγὴν δράσασι βασιλεῦσι· τῷ μὲν πρώτῳ, ὅτι Οὐκ ἠρέσθη Θεὸς ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ἀναιρέσει· τῷ δὲ δευτέρῳ ἀπαιτοῦντι τὴν συνηγορίαν τῆς ἀναιρέσεως, ὅτι Πρότερον ἡ κεφαλή μου αἴρεται, ἢπερ συνθέσθαι με τούτῳ. Ταῦτα δὴ παρ' ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν. Ὑμεῖς δὲ, ἀγιώτατοι, εἰ ἕτερον Εὐαγγέλιον ἀνέγνωτε, ὅπερ ἡμεῖς οὐκ ἴσμεν, εὖ ἂν ἔχοι· εἰ δὲ μὴ, σκοπήσατε τί ὁ Ἀπόστολος ἀποφαίνοιτο.

rum institutor in mansuetudine docet eos qui doctrinæ Dei adversantur. Doceri enim non puniri oportet ignorantes. Audivimus igitur, o beate, quæ dixit sacer Paulus, sol orbis universi. Ait autem et deifer Ignatius [4]: Odio itaque Deum habentes convenit odio habere, et super inimicos ejus tabescere; non tamen illos persequi aut verberare, sicut gentes quæ non noverunt Deum. Quod si verberare non oportet, nullo utique modo illos occidere. Quod autem id sumpsisti, sanctum quoque Simeonem, qui in admirando monte est, tecum, domine, consentire: noli hoc existimare, vir sacer, quod ille Christo repugnet, aut magistris potioribus quam ipse sit. Sed quid? Sermo illi erat hortatorius ad illius temporis imperatorem, de gente quæ populum Christianum infestabat: ne a Samaritis opprimerentur Christiani. Quod bene habet. Nunc etiam idipsum obtestamur, ut Scythas et Arabas, qui Dei populum perimunt, bello petant, nec illi parcant imperatores. Sed est istud ab illo diversum; hoc enim adversus hostes, illud contra subditos hæreticos. Quare, quod de Joanne jejunatore, Constantinopolitano antistite ferunt, mandasse ut præstigiatores in crucem agerentur, mihi verum non videtur, sed permisisse. Homicidæ namque sunt et ipsi: de quibus vetandum non est, quominus qui rerum potiuntur, ex legibus Romanis decernant. *Non enim sine causa*, inquit, *gladium portant; vindices sunt ei qui malum agit* [6,7]; sed non in eos de quibus Dominus prohibuit, permittere oportet. Qui enim corporibus præsunt, his licet plectere eos qui in corporalibus convicti fuerint: non autem eos qui in spiritualibus; hoc enim eorum est qui animas regunt; quorum animadversiones sunt excommunicationes, et reliquæ pœnæ.

Sic ergo, domine, nos humiles sentimus: et quidem, ut in insipientia dicamus, libere locuti sumus beatissimo patriarchæ nostro, quod Ecclesia gladio non vindicet; qui quidem annuit; imperatoribus vero, qui cædem patrarunt, priori quidem, quod Deo talis cædes non placuerit; posteriori autem, cum cædis defensionem exigeret, prius mihi adimendum caput, quam ut his consentirem. Hæc itaque a nobis peccatoribus. Vos vero, sanctissimi, si aliud Evangelium legistis, quod nos non novimus, bene habebit; sin minus, considerate quid dicat Apostolus.

PNZ' (48). — *Τῇ περὶ τὸν Πατρίκιον υἱὸν ἀδελφότητι.*

CLVI. — *Fratribus qui cum Patricio filio sunt* (*).

De Theologia, et de immaculata imagine sacra Domini et Dei nostri Jesu Christi.

Ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες, παρακληθεὶς παρὰ τοῦ Πατρὸς ὑμῶν, ὡς Πατὴρ κἀκείνου, καὶ ὑμῶν δι' ἐκείνου, λαλῆσαι ὑμῖν τὰ πρὸς σωτηρίαν· καὶ ἐπείσθην εἰκότως, καὶ φθέγγομαι ὁ ταπεινὸς ἔνθεν ἐλών· Ἡ

Fratres Patresque, rogatus a Patre vestro, tanquam et illius pater, et vester per ipsum, ad salutarem sermonem vobis impertiendum; et acquievi, ut par erat, et inde loqui humilis incipio. Salus

[4] Epist. interpolata ad Philadelph. n. 3. [5] Psal. LXXVIII, 6. [6,7] Rom. XIII, 4.

NOTÆ.

(48) In cod. Reg. ριη'.

(*) Dogmatica.

Digitized by Google

nostra, filii charissimi, recte credere in sanctam Trinitatem, et opera facere quæ a sanctis Dei mandatis testimonium habeant. *In Christo enim Jesu*, quemadmodum ait Apostolus, *neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides quæ per charitatem operatur* [9]. Et fidei quidem ratio ad dogma orthodoxiæ; charitatis vero, ad bonæ operationis considerationem reducitur. Credimus ergo in Patrem et Filium et Spiritum sanctum, quæ tres sunt personæ, natura una, una potestas, unum omnium princeps regnum, in uno, ut natura, sic et voluntate, et operatione adoratum imperio et gloria. Credimus quod unus de sancta Trinitate, Filius et Verbum Dei et Patris, per summam bonitatem exinanivit semetipsum, et formam servi accepit, in forma nostra conspectus. Hoc enim est quod ait Theologus : *Et Verbum caro factum est* [9]; et quod magnus Apostolus dicit : *Deus apparuit in carne* [10]. Et unus idemque est in duabus naturis, perfectus Deus, et perfectus homo : et in utroque perfecto proprietatem nullam non assumpsit, habens scilicet ut Deus omnia quæ Patris sunt; et ut homo, omnia quæ Matris, tanquam germanus filius. Quemadmodum ergo ex Patre incircumscriptus, sic ex Matre circumscriptus, hoc est, qui per imaginem, perinde ac mater, exprimatur. Quare Iconomachi, ad quos pertinet hæc disceptatio, non confitentes illum circumscribi, haud dubie nec germanum Matris filium confiteri deprehenduntur, sed alienum potius. Qui enim germanum, et non alienum penitus, nisi in omnibus naturæ proprietatibus genitrici simile sit quod ex illa genitum? Ut enim secundum circumscriptionem commune nihil habet cum Patre, sed cum Matre, ita secundum incircumscriptionem, vice vera, cum Genitore communio est, non cum Genitrice.

Sic se habet rectum veritatis dogma : hæc apostolica fides : circumscriptum confiteri Christum in carne. Sic enim magnus Basilius : « Depingatur in tabula certaminum præses Christus. » Et depictam imaginem venerari, tanquam adorato in ea Christo. In imagine quippe videre se angelum clamat aureus Chrysostomus. Si autem incorporeum in imagine, quanto magis corpore indutum Verbum? Quod si videt, certum est quod etiam adoret in imagine angelum : quemadmodum et Christum. In imagine enim videre meruisse, par est ac adorare : « Quandoquidem honor imaginis ad prototypum transit, » ut rursum ait magnus Basilius. Negatores itaque sunt Christi, qui contumeliosi sunt in imaginem : atque hanc spernentes, contemptionem in ipsum transferunt, licet Christum confiteri se dicant : quomodo dæmones etiam confitentur [11], inquit, Christum, factis vero negant [12]. Magna igitur, fratres, impietas illorum, et præclara confessio nostra, nihilo inferior quam martyrum antiquorum. State igitur fortiter, nullatenus titu-

A σωτηρία ἡμῶν, τέκνα ἠγαπημένα [Reg. cod. ἀγαπητά], πιστεύειν ὀρθῶς εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα, καὶ ἔργα ἔχειν μαρτυρούμενα ὑπὸ τῶν ἁγίων ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ, καθώς φησιν ὁ Ἀπόστολος, *οὔτε περιτομὴ ἰσχύει, οὔτε ἀκροβυστία· ἀλλὰ πίστις δι' ἀγάπης ἐνεργουμένη*. Καὶ ὁ μὲν τῆς πίστεως λόγος, εἰς τὸ τῆς ὀρθοδοξίας, δόγμα· ὁ δὲ τῆς ἀγάπης, εἰς τὸ τῆς εὐπραξίας θεώρημα ἀναφέρεται. Πιστεύομεν οὖν εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα· ἅπερ ἐστὶ τρία πρόσωπα, μία φύσις, μία δύναμις, μία ἀρχικὴ τῶν ἁπάντων βασιλεία· ἐν ἑνὶ, ὡς φύσει, καὶ θελήσει, καὶ ἐνεργείᾳ προσκυνουμένη κράτει καὶ κλέει. Πιστεύομεν ὡς ὁ εἷς τῆς ἁγίας Τριάδος, ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, δι' ἄκραν ἀγαθότητα κενώσας
B ἑαυτὸν, μορφὴν δούλου ἔλαβεν ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς εἶδει ὀφθείς. Τοῦτο γάρ ἐστιν ὅ φησιν ὁ Θεολόγος· *Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο*· καὶ ὅ φησιν ὁ μέγας Ἀπόστολος· *Θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκί*. Καὶ ἔστιν εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ἐν δυσὶ φύσεσι τέλειος Θεὸς, καὶ τέλειος ἄνθρωπος, καὶ ἐν ἑκατέρῳ τελείῳ οὐχ ὑφεὶς τι ἰδίωμα ἀπρόσληπτον, ἔχων δὲ μᾶλλον τὰ πάντα τοῦ Πατρὸς θεϊκῶς, καὶ πάντα τὰ τῆς Μητρὸς ἀνθρωπικῶς, ὡς υἱὸς γνήσιος. Ὡς οὖν ἐκ τοῦ Πατρὸς ἀπερίγραπτος, οὕτως ἐκ τῆς Μητρὸς περιγραπτὸς, ἤγουν ἐξεικνιζόμενος μητρομοίως. Οἱ οὖν Εἰκονομάχοι, περὶ ὧν καὶ τὸ ταῦτα δογματίζειν, μὴ ὁμολογοῦντες αὐτὸν περιγράφεσθαι, εὑρίσκονται ἀσφαλῶς μηδὲ ὁμολογεῖν αὐτὸν γνήσιον υἱὸν τῆς Μητρός·
C ποῦ γὰρ τὸ γνήσιον, καὶ οὐ πάντη μᾶλλον ἀλλότριον, ἂν μὴ κατὰ τὴν γεννήσασαν ἐν πᾶσι τοῖς φυσικοῖς ἰδιώμασιν εἶεν ἂν καὶ τὸ γέννημα; Ὡς γὰρ κατὰ τὴν περιγραφὴν οὐδεμίαν κοινωνίαν ἔχει πρὸς τὸν Πατέρα, ἀλλὰ πρὸς τὴν Μητέρα· οὕτως οὐδὲ κατὰ τὴν ἀγραφίαν τὸ ἔμπαλιν· πρὸς τὸν γεννήσαντα γὰρ ἡ κοινωνία, οὐ πρὸς τὴν τεκοῦσαν.

Οὕτως τὸ ὀρθὸν δόγμα τῆς ἀληθείας· αὕτη ἡ ἀποστολικὴ πίστις· περιγραπτὸν ὁμολογεῖν τὸν Χριστὸν ἐν σαρκί. Καὶ γοῦν ὁ μέγας Βασίλειος· « Ἐγγραφέσθω τῷ πίνακι καὶ ὁ τῶν παλαισμάτων ἀγωνοθέτης Χριστός. » Καὶ τὴν ἐγγεγραμμένην εἰκόνα τιμᾶν, ὡς ἐν αὐτῇ προσκυνουμένου Χριστοῦ. Ἐν γὰρ τῇ εἰκόνι βοᾷ ὁ χρυσοῦς Χρυσόστομος ἰδεῖν ἄγγελον. Καὶ εἰ τὸν ἀσώματον ἐν εἰκόνι· πόσῳ οὖν μᾶλλον τὸν ἐνσώ-
D ματον Λόγον; Καὶ εἰ ὁρᾷ, δῆλον ὅτι καὶ προσκυνεῖ ἐν εἰκόνι τὸν ἄγγελον· ὥσπερ καὶ τὸν Χριστόν. Τὸ γὰρ ἀξιωθῆναι ἰδεῖν ἐν Γραφῇ, ἴσον ἐστὶ τῷ προσκυνεῖν· « Ἐπείπερ καὶ ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ, ἐπὶ τὸ πρωτότυπον ἀναβαίνει, » ὡς πάλιν φησὶν ὁ μέγας [cod. Reg. φαίη ὁ θεῖος] Βασίλειος. Ἀρνηταὶ τοιγαροῦν εἰσι Χριστοῦ, οἱ τῆς εἰκόνος αὐτοῦ ὑβρισταὶ, διὰ τῆς ἐπ' αὐτῆς ἀθετήσεως, εἰς αὐτὸν τὴν ἀθέτησιν ἀναφέροντες· κἂν λέγωσιν ὁμολογεῖν Χριστόν· ἐπεὶ καὶ τὰ δαιμόνια ὁμολογοῦσι, φησὶ, Θεὸν, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνοῦνται. Μέγα οὖν, ἀδελφοὶ, τὸ ἀσέβημα αὐτῶν· καὶ μεγάλη ἡ ὁμολογία ἡμῶν· καὶ οὐτίπου ἀποδέουσα τῶν πάλαι μαρτύρων. Στῆτε οὖν

[9] Galat. v, 6. [9] Joan. i, 14. [10] I Tim. iii, 16 [11] Jac. ii, 19. [12] Tit i, 16.

Digitized by Google

κρατειῶς [cod. Reg. κραταιοὶ] μηδόλως ὀκλάζοντες περὶ τῶν ἤδη ἀποδεικτικῶς ἠληθευμένων· ἀλλὰ ταύτῃ τῇ πίστει μέχρις αἵματος, εἰ καλοίη καιρὸς, ὑποδυόμενοι τοὺς ἀγῶνας. Ἐντεῦθεν ἀνατέλλει καὶ ὁ φαεινὸς βίος, ἐξ ἡλίου ἥλιος· ἐπείπερ θάτερον θατέρου μαρτύριον ὁ ἀδελφόθεος ἀποδέδειχεν εἶναι. Ἀγαπᾶτε τὸν Θεὸν ἐξ ὁλοκλήρου τῶν τριῶν δυνάμεων, καθὼς ἡ ἐντολὴ κελεύει. Ἀγαπᾶτε καὶ ἑαυτοὺς ὡς μέλη Χριστοῦ. *Ἐν τούτῳ γὰρ*, φησὶ, *γνώσονται πάντες, ὅτι ἐμοὶ μαθηταί ἐστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις.* Διὰ πίστεως; ἄγετε τὸν καθηγούμενον ὑμῶν· μηδεὶς ἔστω ἀνεξαγόρευτος αὐτῷ· ὁ γὰρ τοιοῦτος ὀφιοτρόφος. Μηδεὶς χλιαρόπιστος· ὁ γὰρ τοιοῦτος ἀμέτοχος τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος ζέσεως. Μηδεὶς κρυφιοκτήμων· ὁ γὰρ τοιοῦτος Ἰουδοκλέπτης. Μηδεὶς ἰδιόγνωμος· ὁ γὰρ τοιοῦτος ἐξωμόναχος. Μηδεὶς παῤῥησιοποιός· ὁ γὰρ τοιοῦτος φθορεργάτης. Μηδεὶς κλεψιφάγος· ὁ γὰρ τοιοῦτος δουλόμοιος. Μηδεὶς *ἐν μηδενὶ διδοὺς προσκοπήν· ἵνα μὴ μωμηθῇ ἡ διακονία*, ὡς βοᾷ ὁ Ἀπόστολος· *ἀλλ' ἐν παντὶ συνιστῶν ἑαυτὸν ὡς Θεοῦ διάκονον, ἐν ὑπομονῇ πολλῇ, ἐν θλίψεσιν, ἐν στενοχωρίαις*, καὶ τοῖς λοιποῖς, οἷς αὐτὸς ἀπηριθμήσατο, καταρτίζων τὸν ἀληθινὸν Χριστιανόν. Εἰ δὲ ὁ ὑπήκοος οὕτως· τί καὶ πόσον ἀπαιτοῖτο ὁ καθηγούμενος, τύπος ἀγαθὸς ὢν διδάσκειν ὀφείλων προκεῖσθαι; Μέγας ὁ ἀγών· ἀλλὰ καὶ ὁ μισθὸς ἀπειροπλάσιος, βασιλεία οὐρανῶν, ἧς ἀξιωθείημεν καὶ ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι, θείως βιοτεύοντες ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν. ὯΙ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

bantes in his quæ vera esse demonstratum est; sed pro hac fide certamina usque ad sanguinem, si res exigat, non refugientes. Hinc exoritur et lucida vita, ex sole sol; alterum siquidem alterius indicium esse frater Domini comprobavit [13]. Diligite Deum ex totis tribus facultatibus quemadmodum præcipit mandatum [14]. Diligite et vos ipsos velut membra Christi. *In hoc enim*, ait, *cognoscent omnes, quia discipuli mei estis si dilectionem habueritis ad invicem* [15]. Fidem habete præposito: nemo sit qui se illi non aperiat: qui enim talis est serpentem nutrit. Nullus tepidam fidem habeat: qui enim talis est, is Spiritus sancti fervorem non participat. Nullus clam bona possideat: qui enim talis est, occultus est Judas. Nullus propriæ tenax sententiæ sit: qui enim talis est, extra monachum est. Nullius sermo sit licentior; qui enim talis est, perniciem operatur. Nullus furtim comedat; qui enim talis est, servum imitatur. Nullus *in ulla re det offensionem, ut non vituperetur ministerium*, sicut clamat Apostolus; *sed in omnibus exhibeat seipsum sicut Dei ministrum, in multa patientia, in tribulationibus, in angustiis* [16], et reliquis, quæ idem recenset, perficiens verum Christianum. Quod si hæc a subdito, ecquid et quantum requiratur a præposito, qui iis quos docet, tanquam egregia forma proponi debet? Magnum certamen: sed et merces infinita, regnum cœlorum; quo utinam et præsides et subditi donemur, Deo digne viventes in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et imperium cum Patre et sancto Spiritu nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

PNZ' (49). — *Ἀρτωρίῳ τῷ Δυῤῥαχίου.* [χμθ'.]

CLVII. — *Antonio Dyrrhachii* (*).

De baptismo qui fit ex necessitate.

Ὀψὲ μὲν τοῦ καιροῦ, ὅμως ὅτι κατελάβομεν τῶν πάλαι γεγραμμένων ἐπιστολὴν τιμίαν τοῦ ἁγιωτάτου ἡμῶν Πατρὸς, πάνυ ἥσθημεν οἱ ταπεινοί· οὐδὲν γὰρ οὕτως συνδεῖν οἶδεν ἀγάπην καὶ ἀδιασκέδαστον φυλάττειν, ὡς ἀντιδιδομένη διάθεσις. Ἀλλά τί ὅτι οὕτως, ὦ δέσποτα, ἦρες τῷ ἐγκωμιαστικῷ λόγῳ τῆς πολυσόφου σου γλώττης, τὰ καθ' ἡμᾶς τοὺς μηδ' ἀτιοῦν ἀγαθὸν ἔχοντας; Ἢ πάντως ἡ ἀγάπη αἰτία, κλέπτουσα τ' ἀληθῆ, καὶ τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα ταῖς φιλουμένοις ἀνάπτουσα; Πλὴν ὅτι ἐν τούτῳ καὶ ἡμεῖς ἔχομεν (εἰρήσεται γὰρ), εἰ μὴ ἀπατώμεθα, τὸ στέργειν καὶ ἀγαπᾷν τοὺς ἀδελφοὺς καὶ Πατέρας, καί γε τοὺς οἷος σὺ εἶ, ἕλκων τῇ χρηστότητι τῶν ἀγαθῶν τρόπων πρὸς φιλίαν καὶ τὸν ἠγριωμένον ἦθει. Ταῦτα μὲν οὖν παρ' ἀμφοτέρων ἡμῶν τῇ ἱερᾷ σου κορυφῇ βραχέσι συλλαβαῖς ἀμειψαμένων τὴν πολύστιχον καὶ πολύολβον ἐπιστολήν. Ἃ δὲ πρὸς ἡμῶν εἰς ἀπολογίαν τῆς περὶ τὸν ἀδελφὸν Ἔραστον ἐγκλήσεως, ἐν τούτοις. Ἡμεῖς, ἱερώτατε, εἰ καὶ ἄλλως εὐτελεῖς ἐσμεν, οὐ μὴν οὕτως ἀμαθεῖς, ἢ

Sero quidem, quia tamen dudum scriptam sanctissimi Patris nostri epistolam accepimus, valde nos humiles gavisi sumus. Nihil enim adeo charitatem colligare, indissolubilemque servare solet, ac reciproca communicatio. Sed quid ita nos, domine, qui omnino nihil boni habemus, encomiasticis peritissimæ linguæ tuæ verbis extulisti? An causa est prorsus charitas, vera supprimens, et quæ non sunt, ac si essent, amicis adaptans? Nisi quod habemus et nos istud certe (dicendum est enim) quod, si non fallimur, fratres patresque amamus et diligimus, eos præsertim qui similes sunt tui, qui egregia morum probitate in amorem trahas etiam agrestis ingenii hominem. Atque hæc de utroque nostrum, sacro vertici tuo pauca, ad prolixam et locupletem epistolam breviter respondentes. Quæ vero ad fratris Erasti, quem accusant, defensionem habemus, hæc sunt. Nos, vir sacratissime, etsi viles alioqui sumus, non tamen adeo imperiti, aut divinarum constitutionum contem-

[13] Jac. II, 18. [14] Matth. XXII 27. [15] Joan. XIII, 35. [16] I Cor. VI, 3, 4.

NOTÆ.

(49) In cod. Reg. ριθ'.

(*) Dogmatica.

Digitized by Google

piores, ut discipulo nostro, extra sacerdotium constituto, præciperemus ut quæ sacerdotis sunt, aggredi auderet, ac proinde parvulos baptizare. Hæc enim est accusatio. Quod si necessitatis ratio id exigebat iis diebus, in quibus hæresis populum seducens grassabatur ; maximeque in præteritis deprædationibus, quando ei qui sibi cautum vellet, nec extra domunculæ latebras prospicere licebat ; non possum, pro exigua mea intelligentia, neque hunc monachum, neque alium damnare ; quandoquidem ex necessitate, legis quoque mutatio. Et quidem priscis temporibus talia facta cernimus ; atque hunc arena infusa, in deserto, eo quod mors instaret, baptizasse et baptizatum esse, et alium aliter : nec vero perfectionem tuam latent, quæ ad sanctum spectant Athanasium. Attamen puerilis actio a beatissimo Alexandro conspecta, recepta est tanquam divinitus facta : et qui initiavit, habitus pro sacerdote ; et qui initiatus, pro regenerato, quanquam nulla tunc erat necessitas. Sed et sexta synodus in divinis canonibus permittit [17], ut laicus ex necessitate, si non adsit sacerdos, sibi ipsi porrigat sacramenta : quod quidem citra urgentem rationem non est recipiendum.

Quare si hoc modo res gesta est ; ignosce, vir honoratissime, non audemus præter ea quæ divinitus a Patribus monstrata sunt, dicere quidquam aut reprehendere. Comprobat autem fratrem sic fecisse, idque magno cum animi angore, primum quidem ipse qui coegit, vir inter insignes pietate ac prudentia, atque inter illustres, Thomas consul et chartularius : deinde Jacobus religiosissimus monachus, cui pars nulla cum hæresi : tum Euthymius, venerandus alter monachus et persecutionem passus. *In duobus vel tribus testibus stabit*, inquit, *omne verbum* [18]. Ais, domine, non ita rem habere ; tu quidem omnibus haud dubie illustrior. Quid igitur faciam, in medio tantorum testium constitutus ? Si ita res habet ut dicis, atque ille astantibus presbyteris, dominandi studio sacerdotium sibi despondens hoc egit, nunquam apud nos ad dignitatem sacerdotii provehetur, præter alias pœnas. Hoc enim justum. Sin autem coactus, ut testes et ipsemet narrant, et cum duo proposita essent, aut infantem non initiatum mori, quod in duobus antea pueris, quia obtemperare noluit, acciderat ; aut hæreticis objici eos qui pietatem observabant : nihil ausim ego peccator injungere, quoad beatissimus sacrorum antistes noster re considerata proferat sententiam. Tu vero vilitatem meam, Patrum amicissime, ne deplores : sed potius ora, ut intra modulum nostrum consistamus, mendosamque vitam corrigamus. De aliis autem erratis, quorum indicium nobis religio tua et significationem dedit, nullo modo inique illum egisse existimavimus ; sed rem laude dignam, si, quosdam mœchari audiens, veritus non est rem denuntiare iis qui inhibere

A τῶν θείων διαταγῶν καταφρονηταί, ὡς ἐντειλασθαι μαθητῇ ἡμῶν ἔξω ἱερωσύνης τελοῦντι, κατατολμᾶν ἐγχειρεῖν τὰ τῆς ἱερωσύνης, κἀντεῦθεν βαπτίζειν παιδία· τοῦτο γὰρ τὸ ἔγκλημα. Εἰ δὲ ὁ λόγος ἀνάγκης ἀπῄτησεν ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις, ἐν αἷς αἵρεσις λαοπλάνος, καὶ μάλιστα ἐν ταῖς προλαβούσαις λεηλασίαις, ἐφ' αἷς οὐδὲ προκύπτειν ἦν τὸν φυλαττόμενον τοῦ κρυπτικοῦ δωματίου· οὐκ ἔχω ἀποκρίνειν, κατὰ τὴν ἐνοῦσάν μοι βραχεῖαν σύνεσιν, οὔτε τόνδε τὸν μονάζοντα, οὔτ' αὖ ἕτερον· ἐπειδὴ ἐξ ἀνάγκης καὶ νόμου μετάθεσις. Καίγε ὁρῶμεν ἐν τοῖς πάλαι χρόνοις τοιαῦτα γιγνόμενα· καὶ ὃν μὲν ἀμμώδει ἐπιχύτει κατ' ἐρημίαν, ἐπειδὴ θάνατος παρῆν, βαπτίσαντα καὶ βαπτισθέντα, καὶ ἄλλον ἄλλως· οὐκ

B ἔξω δὲ γνώσεως τῇ τελειότητί σου τὰ κατὰ τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον. Ὅμως ἡ παιδικὴ πρᾶξις ὁραθεῖσα πρὸς τοῦ μακαριωτάτου Ἀλεξάνδρου, ἐνεκρίθη ὡς θεοτελής, καὶ ἐλογίσθη ὁ τελέσας ὡς ἱερεύς, καὶ ὁ τελειώσας ὡς ἀναγεννηθείς· καίπερ οὐκ ἐξ ἀνάγκης ὁ καιρός. Παραχωρεῖ δὲ καὶ ἡ ἕκτη σύνοδος ἐν τοῖς θείοις κανόσιν, εἰ μὴ πάρεστιν ἱερωμένος, ἐξ ἀνάγκης λαϊκὸν ἑαυτῷ μεταδοῦναι τῶν ἁγιασμάτων· ὅπερ οὐ θεμιτὸν, ἄνευ περιστατικοῦ λόγου.

Οὕτως οὖν εἰ γέγονεν, ἡμεῖς, σύγγνωθι, πάντιμε, οὐ τολμῶμεν παρὰ τὰ θεωδῶς τοῖς Πατράσιν ἐκπεφασμένα εἰπεῖν τι ἢ ἐπιτιμῆσαι. Συνίστησι δὲ τὸν ἀδελφὸν οὕτω πράξαντα, καὶ μετὰ πολλῆς ἀγωνίας, πρῶτον μὲν αὐτὸς ὁ ἀναγκάσας, καὶ ἔστιν ὁ ἀνὴρ

C τῶν λίαν καὶ εὐσεβῶν καὶ ἐμφρόνων, καίγε περιφανῶν, Θωμᾶς ὁ ὑπατός τε καὶ χαρτουλάριος· ἔπειτα Ἰάκωβος ὁ εὐλαβέστατος μονάζων, καὶ τῆς αἱρέσεως ἀμέτοχος. Εἶτα καὶ Εὐθύμιος, ἕτερος αἰδέσιμος μονάζων, καὶ δεδιωγμένος. *Ἐπὶ δύο καὶ τριῶν μαρτύρων σταθήσεται*, φησὶ, *πᾶν ῥῆμα*. Λέγεις, ὁ δεσπότης, οὐχ οὕτως ἔχειν· καὶ προφερέστερος δηλονότι τῶν πάντων. Τί γοῦν ποιήσω ἐγὼ ἀπειλημμένος ἐν μέσῳ τοσούτων μαρτύρων ; Ἐάν, ὡς αὐτὸς φῇς, ἔχῃ, ὅτι παρόντων ἱερέων, φιλαρχίᾳ προμνηστευόμενος αὐτῷ ἱερωσύνην, τοῦτο εἰργάσατο· εἶη πρὸς ἡμῶν μήποτε εἰς τὸ τῆς ἱερωσύνης ἄξίωμα προβαίνων, μετὰ καὶ ἑτέρων ἐπιτιμίων· δίκαιον γάρ. Εἰ δὲ, ὡς οἱ μάρτυρες καὶ αὐτὸς διηγεῖται, ἀναγκασθείς, καὶ δυοῖν προκειμένων· ἢ ἀμύητον τὸ βρέφος ἀπο-

D τεθνάναι· ὅπερ ἔπαθεν ἐν δυσὶ πρότερον οὐ πεισθεὶς παισίν· ἢ προέσθαι τοῖς αἱρετικοῖς τοὺς φυλαττομένους τὴν εὐσέβειαν· οὐδὲν ἐγὼ ὁ ἁμαρτωλὸς τολμῶ ἐπισκῆψαι, ἕως ἂν ὁ μακαριώτατος ἡμῶν ἱεροτελεστὴς ἐπιθεωρήσας ἐξοίσει κρίσιν. Καὶ μή μου τῆς ταπεινώσεως, Πατέρων φίλταθε, καταστενάξειας· ἀλλ' ἢ μᾶλλον προσεύχου ἐν τοῖς ἰδίοις μέτροις ἑστάναι, καὶ τὸν ἐσφαλμένον βίον διορθώσασθαι ἡμᾶς. Περὶ δὲ ἑτέρων σφαλμάτων, ὧν ἔδωκεν ἐμφασιν ἡ θεοσέβειά σου, καὶ ἐξηγόρευσεν ἡμῖν, καὶ οὐδ' ὅλως ἐπενοήσαμεν ἐκθέσμως αὐτὸν πρᾶξαι, ἀλλ' ἢ καὶ ἐπαίνου ἄξιον, εἰ μοιχεύοντας ἀκούων, οὐχ ὑπεστείλατο μὴ οὐχὶ ἀναγγεῖλαι τοῖς δυναμένοις

[17] Trull. can. 58. [18] Deut. xix, 15.

Digitized by Google

ἀπεῖρξαι τὸ ἀσέβημα [cod. Reg. ἀσέλγημα]· ἢ τὸ τῇ κομιτίσσῃ αἰρουμένῃ ἀγχόνῃ χρήσασθαι· ἰδεῖν τὰ προσήκοντα ἐπιπράξασθαι. Τάδε γὰρ οἶδεν ὠφληκέναι, καὶ οὐκ ἄλλο· καὶ πολλῆς εὐφημίας πρὸς τῶν ἀνωτέρω δηλωθέντων ἀνδρῶν, ὡς αὐτήκοος ἐγενόμην, προανεδήσατο ὁ ἀδελφὸς Ἔραστος ἐπαίνους. Οὐ τοίνυν, ἅγιε, διὰ τὸ σκινδαλμὸν αὐτὸν ἐμποιῆσαι ἐν τοῖς αὐτόθι, ἀλλὰ διὰ τὰ ἀδιόρθωτα σκάνδαλα, εἶρξα τὸν ἀδελφὸν τῆς παλινῳδίας· ὡς ἂν ἐντεῦθεν ἀθωωθεὶη μὲν ὁ κατηγορούμενος τῶν ἐγκλημάτων· εἰρηνεύσειαν δὲ οἱ φιλεγκλήμονες, καὶ παθοπράται. Ὅτε μακαριώτατος ἡμῶν Πατὴρ ὑπακουσθεὶς, χαρίσῃ ἡμῖν τὰς θεοκλινεῖς σου προσευχὰς, ἐπεὶ καὶ τῷ ἀδελφῷ συγχώρησιν.

A poterant impietatem, aut, cum uti laqueo vellet comitissa, videre quid facto esset opus. Hæc enim officii sui fuisse novit, et non aliud, et magnas a viris supra memoratis, ut ipse audivi, laudes retulit frater Erastus. Non igitur, vir sancte, quod discordiæ illis in locis ipse auctor fuerit, sed propter perversa scandala, vetui ne frater palinodiam caneret; ut et accusatus absolvatur criminibus, et quiescant qui criminationes amant, et vitia vendunt. Tuque beatissimus Pater noster his auditis preces tuas Deum inflectentes largiaris nobis, et fratri veniam

ΡΝΗ' (50). — Ἰωάννῃ Σπαθαρίῳ. CLVIII. — *Joanni Spathario* (*).

De Theologia, et de divina incarnatione, et de sanctis ac sacris imaginibus.

Τὸ Εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας τοῦ εὐλογημένου B μου δεσπότου καὶ πνευματικοῦ ἀδελφοῦ καὶ πρὸ τοῦ γράμματος ἀπαγγελθὲν, ἥδυνεν ἡμῶν τὰς ταπεινὰς καρδίας· ἐπεὶ δὲ καὶ ἀνεγνώσθη, τελείως εὔφρανε καὶ ἐχαροποίησε· καὶ οὐχ ἡμᾶς μόνους τοὺς ἁμαρτωλοὺς, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀγγελικὰς δυνάμεις· εἴπερ ἐφ' ἑνὶ ἀνθρώπῳ μετανοοῦντι χαρὰ ἐν οὐρανοῖς γίνεται, κατὰ τὰ ἱερὰ λόγια. Ἀλλ' εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὃς οὐκ εἴασε τὴν τιμιότητά σου ἕως τέλους συναπαχθῆναι τῇ πονηρᾷ αἱρέσει τῶν Χριστομάχων· ἀλλὰ διὰ τῆς καλῆς καὶ μακαρίας θυγατρὸς ἐπέστρεψεν εἰς τὸ φῶς τῆς ἀληθείας. Καὶ ὦ τοῦ θαύματος, καὶ τοῦ γεννήσαντος, καὶ τῆς γεννηθείσης! Ὦ τῆς τῶν ἀμφοτέρων εἰλικρινοῦς ἀγάπης! τῆς μὲν φροντισάσης ἐπ' αὐταῖς ταῖς τελευταίαις ἀναπνοαῖς τὸ πατρικὸν σῶσμα· τοῦ δὲ κλίναντος θεοπρεπῶς τὸ οὖς, καὶ C χαρισαμένου τῇ αἰτησαμένῃ καλὸν ἐντάφιον, τὴν ὀρθόδοξον ἐπιστροφήν. Ἀπῆλθεν ἡ μὲν ἔχουσα μετὰ τῆς οἰκείας καλοκαγαθίας ξένιον τερπνὸν προσοῖσαι τῷ Θεῷ, τὸ πατρῷον σωτήριον· ὁ δὲ ἐπέμεινε θυγατρὸς ἱερᾶς εὐσεβὲς ἐγκαλλώπισμα, καὶ πάντων τῶν ὀρθοδόξων ὡς ἀληθῶς εὐφραντήριον. *Τί γὰρ οἶδας*, φησὶ, *γύναι, εἰ τὸν ἄνδρα σώσεις; ἢ τί οἶδας, ἄνερ, εἰ τὴν γυναῖκα σώσεις;* Ἡμῖν δὲ μικρὸν ὑπαλλακτέον, ὅτι ἔσωσεν ἡ θυγάτηρ τὸν πατέρα. Καὶ *μακαρία* ἐκείνη ἡ ὁσία, μακάριος καὶ σὺ, ὦ τριπόθητε. Πείθομαι γὰρ ὅτι σὺν σοὶ καὶ ὅλην οἰκίαν, τάχα δὲ καὶ γένος προσαγάγῃς ὀρθοδοξοῦν τῷ Δεσπότῃ Χριστῷ· ἵνα ἐκ πολλῶν προσώπων, τὸ εἰς ὑμᾶς χάρισμα διὰ πολλῶν εὐχαριστηθῇ ὑπὲρ ὑμῶν. Τοιαύτη D ἡ θεία προσφορὰ, καὶ καλλίστη σου ἡ ὁμολογία, ἣν ἐν τοῖς γράμμασιν ὡμολόγησας ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων.

Faustus de salute benedicti domini mei et spiritualis fratris nuntius ante litteras allatus, humilia corda nostra oblectabat; post lectas vero litteras plene ac perfecte exhilaravit et lætitia affecit; neque nos solum peccatores, sed angelicas etiam virtutes: siquidem de homine uno pœnitentiam agente gaudium est in cœlis, juxta sacra eloquia [10], Sed benedictus Deus, qui honorificentiam tuam non permisit usque in finem abduci perversa hæresi Christomachorum: sed per egregiam et beatam filiam convertit ad lucem veritatis. Et, o rem miram, tum in genitore, tum in genita! o sinceram utriusque charitatem! hujus quidem, quod in extremo ipso spiritu paternæ salutis curam gessit; illius vero quod autem pie inclinaverit, et roganti pulchras exsequias, persolverit conversionem orthodoxam. Decessit illa quidem, habens, cum propria sanctitate, jucundum munus quod offerat Deo, paternam salutem; hic vero exspectabat a sacra filia pium ornamentum, omniumque revera orthodoxorum exsultationem. *Unde enim scis, mulier*, inquit, *si virum salvum facies? aut unde scis, vir, si mulierem salvam facies* [10]? Nobis paululum immutandum, quia salvavit filia patrem. Et felix illa sancta: et tu quoque beatus, o charissime. Persuasum enim habeo fore ut totam tecum familiam, ac fortasse cognationem orthodoxam reddas, et ad Christum Dominum adducas: ut ex personarum numero, beneficium quod accepistis per multos cum gratiarum actione pro vobis celebretur. Talis est divina oblatio, et pulcherrima tua confessio, quam per litteras confessus es coram Deo et hominibus.

Οὕτω γὰρ ἡ ἀληθινὴ πίστις τῶν Χριστιανῶν· κατὰ μὲν τὸ τῆς θεολογίας δόγμα πιστεύειν εἰς Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα· ἐν οἷς καὶ τὸ βάπτισμα τὴν τελείωσιν ἔχει· Θεὸν τὸν Πατέρα, Θεὸν τὸν Υἱὸν, Θεὸν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· εἰς ἕνα Θεὸν, καὶ οὐ τρεῖς,

Sic enim vera fides Christianorum; secundum theologiæ quidem dogma, credere in Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, in quibus et baptisma perfectionem habet: Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum, in unum Deum, et

[10] Luc. xv, 7. [10] I Cor. vii, 16.

NOTÆ.

(50) In cod. Reg. ρκς'.

(*) Dogmatica.

Digitized by Google

non tres, absit; quoniam una deitas, non divisa tribus hypostasibus, sed tota in singulis personis spectata indivisim: quod plane intelligentiam excedit: Deum dicere unumquemque, et in unum Deum recolligere confessionem: secundum vero incarnationis dogma, rursum credere quod *Verbum caro factum est*[21], sive unus de sancta Trinitate natus est ex immaculata virgine Maria; manens quidem id quod erat, Deus immutabilis, et Patri coæternus; sed assumpta natura nostra per virginalem in Spiritu sancto generationem. Estque idem totus Deus, et totus homo: totas sine defectu habens in seipso duarum naturarum ex quibus constat, deitatis scilicet atque humanitatis, in una hypostasi proprietates; circumscriptus et non circumscriptus: hoc quidem propter deitatem, illud vero propter humanitatem: hæ sunt enim proprietates: et qua incircumscriptus, unus exsistens de sancta Trinitate; qua circumscriptus, unus de nobis. Atque in hoc creditur mediator Dei et hominum factus, ut qui in seipso extrema conjungat, et per seipsum divinæ naturæ participes Deique filios nos efficiat· quod admirandum et omni laude majus, sive cogitatur, sive dicitur. Qui ergo illum ait non circumscribi in carne, quatenus similis est nobis; negat, benedicte mi frater, Deum in carne apparuisse, contradicens Evangelio Christi, et par est Judæis. Ubi enim verum erit illud, similem nobis per omnia factum esse, si imagine, more nostro, non exprimatur? Ubi illud: *Palpate me et videte, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere*[22]? Ubi et illud: *Quid me vultis interficere, hominem qui veritatem vobis locutus sum, quam audivi a Patre*[23]? Qui ergo non circumscribitur, nec similis nobis est haud dubie, nec palpatur, neque porro occiditur. Atqui occisus est, et palpatus post resurrectionem. Ergo et circumscribi sicut nos per imaginem potest. Sed *evanuerunt in cogitationibus suis* Iconomachi, *et obscuratum est insipiens cor eorum*[24]: ex eo quod negant imaginem Christi, et Deiparæ, et omnium sanctorum, negantes salutarem dispensationem; et Christum ore quidem confitentes, sicut dæmonia, operibus autem negantes. Neque enim Christus Christus est, si non circumscribatur; neque adoratur, si non creditur in imagine sua adorari.

Sic igitur, o homo Dei, se habet veritas: atque ita docuerunt et apostoli, et prophetæ, et Deo pleni Patres; si non iisdem verbis, at certe per veram eorum quæ ab illis dicta sunt explanationem. Nam, velut semina quædam, propositæ sunt omnes dogmaticæ sententiæ in divinorum eloquiorum notionibus: subinde autem exorientibus hæresibus opponuntur pietatis dogmata, inde Spiritus impulsu exculta: et impietatis zizania abolentur. Sic et tu cre-

A ἄπαγε· ἐπείπερ μία ἡ Θεότης, οὐ διαιρουμένη ταῖς τρισὶν ὑποστάσεσιν, ἀλλ' ὅλη ἐφ' ἑκάστῳ προσώπῳ θεωρουμένη ἀμερίστως· ὅ καὶ παράδοξον· Θεὸν λέγειν ἕκαστον, καὶ εἰς ἕνα Θεὸν ἀνακεφαλαιοῦν τὸ ὁμολόγημα· κατὰ δὲ τὸ τῆς οἰκονομίας, πάλιν πιστεύειν, ὅτι *Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο*· ἤγουν ὁ εἷς τῆς ἁγίας Τριάδος ἐγεννήθη ἐκ τῆς παναχράντου παρθένου Μαρίας· μείνας μὲν ὅπερ ἦν, Θεὸς ἀναλλοίωτος, καὶ τῷ Πατρὶ συναΐδιος, προσλαβὼν δὲ τὸ ἡμέτερον διὰ τῆς παρθενικῆς ἐν Πνεύματι ἁγίῳ γεννήσεως. Καὶ ἔστιν ὅλος Θεὸς, καὶ ὅλος ἄνθρωπος· ὅλα φέρων ἀνελλιπῶς ἐν ἑαυτῷ τὰ τῶν ἑκατέρων φύσεων ἐξ ὧν συνετέθη· θεότητος, φημὶ, καὶ ἀνθρωπότητος, ἐν μιᾷ ὑποστάσει ἰδιώματα· περιγραπτὸς καὶ οὐ περιγραπτός· τὸ μὲν κατὰ τὴν θεότητα, τὸ B δὲ κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα· ταῦτα γὰρ τὰ ἰδιώματα· καὶ τῷ μὲν ἀπεριγράπτῳ εἷς ὢν τῆς ἁγίας Τριάδος· τῷ δὲ περιγραπτῷ, εἷς ὢν ἐξ ἡμῶν. Κἂν τούτῳ πιστοῦται μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων γενόμενος, ὡς συνάπτων τὰ ἄκρα πρὸς ἑαυτὸν, καὶ δι' αὐτοῦ θείας φύσεως κοινωνοὺς καὶ Θεοῦ υἱοὺς ἡμᾶς ἀπεργασάμενος· τὸ θαυμαστὸν καὶ ὑπεραινετὸν, καὶ νοούμενον καὶ λεγόμενον. Ὁ οὖν λέγων αὐτὸν μὴ περιγράφεσθαι ἐν σαρκὶ καθ' ὁμοίωσιν ἡμετέραν, ἀρνεῖται, εὐλογημένε μου ἀδελφὲ, Θεὸν ἐν σαρκὶ φᾶναι· ἀντιτασσόμενος τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἔστιν Ἰουδαίοις ἴσος. Ποῦ γὰρ ἀληθεύσει τὸ ὅμοιον ἡμῖν κατὰ πάντα γεγονέναι, εἴπερ μὴ ἐξεικονίζοιτο καθ' ἡμᾶς; Ποῦ δὲ τό· *Ψηλαφήσατέ με καὶ ἴδετε, ὅτι πνεῦμα σάρκα καὶ ὀστέα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμὲ C θεωρεῖτε ἔχοντα*; Ποῦ δὲ τὸ, *Τί με θέλετε ἀποκτεῖναι, ἄνθρωπον ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα, ἣν ἤκουσα παρὰ τοῦ Πατρός*; Ὁ τοίνυν μὴ περιγραφόμενος, οὔθ' ὅμοιος ἡμῖν δηλονότι, οὔτ' ἂν ψηλαφᾶται, οὐδ' οὐ μὴν ἀποκτένεται. Ἀλλὰ μὴν ἀπεκτάνθη καὶ ἐψηλαφήθη μετὰ τὴν ἀνάστασιν. Οὐκοῦν καὶ περιγραπτὸς τῇ καθ' ἡμᾶς ἐξεικονίσει. Ἀλλ' *ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν* οἱ Εἰκονομάχοι, *καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδία*· ἐκ τοῦ ἀρνεῖσθαι τὴν εἰκόνα Χριστοῦ, σὺν τῇ Θεοτόκου, καὶ ἁπάντων τῶν ἁγίων, ἀρνούμενοι τὴν σωτήριον οἰκονομίαν, καὶ Χριστὸν μὲν ὁμολογοῦντες, ὡς τὰ δαιμόνια, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνούμενοι. Οὐ γάρ τοι Χριστὸς ὁ Χριστὸς, εἰ μὴ περιγράφοιτο· D οὐδὲ προσκυνεῖται, εἰ μὴ πιστεύεται ἐν τῇ εἰκόνι αὐτοῦ προσκυνούμενος.

Οὕτως οὖν, ὦ ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, ἡ ἀλήθεια· καὶ οὕτως δεδογμάτισται παρά τε ἀποστόλων, καὶ προφητῶν, καὶ θεοφόρων Πατέρων· κἂν οὐκ αὐταῖς λέξεσιν, ἀλλά γε διὰ τῆς ἀληθοῦς τῶν ὑπ' αὐτῶν λελεγμένων ἀναθεωρήσεως. Οἷα γάρ τινα σπέρματα, προβέβληνται πᾶσαι αἱ δογματικαὶ δυνάμεις ἐν ταῖς τῶν θείων λογίων νοήσεσι· ταῖς δὲ κατὰ καιρὸν ἀναφυομέναις αἱρέσεσιν ἀντεπεξάγεται τὰ εὐσεβῶς δογματιζόμενα, ἐκεῖθεν πνευματοκινήτως γεωργού-

[21] Joan. I, 14. [22] Luc. XXIV, 39. [23] Joan. VIII, 40. [24] Rom. I, 21.

Digitized by Google

μενα καὶ τὰ τῆς ἀσεβείας ζιζάνια ἐκτίλλονται. Οὕτως καὶ αὐτὸς πιστεύων, ἐρρωσο ἐν Κυρίῳ, προσκυνῶν τὸν Χριστὸν, προσκυνῶν καὶ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ· τὴν Θεοτόκον, καὶ τὴν εἰκόνα αὐτῆς· τοὺς ἁγίους, καὶ τὰς εἰκόνας αὐτῶν· ἐπειδὴ ἐν ταῖς εἰκόσι τὰ πρωτότυπα προσκεκύνηνται· καὶ ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον ἀναβαίνει, ὡς φησιν ὁ μέγας Βασίλειος.

A dens, vale in Domino, Christum adorans, et adorans imaginem ejus; Deiparam, et ejus imaginem; sanctos, et eorum imagines; quandoquidem in imaginibus prototypa adorantur; et honor imaginis ad prototypum ascendit, ut ait magnus Basilius.

PNΘ′ (51). — *Θωμᾷ χαρτουλαρίῳ.* [χνε′.]

CLIX. — *Thomæ chartulario* (*).

Quod qui monasterium condidit, si manus in illud injiciat, postquam præposito tradidit, Deo non placet

Ἐντυχὼν τοῖς γράμμασι τῆς τιμιότητός σου, καὶ καταμαθὼν ὅτι παρῆλθε τοῦ βίου ἡ κυρία καὶ ὁμόζυγος, συνήλγησά σοι, δέσποτα, εἰδὼς ὅσον ἐστὶν ἀλγεινὸν τὸ πάθος. Ὃν γὰρ ποιεῖ μάχαιρα τέμνουσα σῶμα πόνον, τὸν αὐτὸν καὶ ὁ τῆς ὁμοζυγίας χωρισμός. Μία γὰρ κἀνταῦθα σὰρξ, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν. Ἀλλ' ὅμως ἐγένετο, καὶ ὑπέστημεν τὸ κοινὸν πᾶσιν ἐπιτίμιον τῆς διαζεύξεως. Μικρὸν δὲ ὕστερον καὶ ἡμεῖς τὴν αὐτὴν ὁδὸν πορευσόμεθα, ὡς οἶσθα· καὶ οὕτως ὁ βίος, οὐκ ὄντας γενέσθαι, καὶ γενομένους ἀναλυθῆναι. Ἐπηνέσαμεν δὲ τὴν εὐσέβειάν σου, τῇ διαζεύξει αἱρησαμένην μονάσαι, καὶ κολληθῆναι ἐξ ὁλοκλήρου τῷ Κυρίῳ. Τοῦτο γὰρ ἐδήλου τὸ γράμμα· καὶ ὅτι ἀδελφός τις μονάζων πάρεστιν εἰς ὁδηγίαν τοῦ τηλικούτου βίου. Ὃν αὖθις ἀπέκρινεν ὡς ἀδόκιμον, διὰ δηλώματος Γεωργίου τοῦ καλοῦ ἀνδρὸς, καὶ οἰκείου Νοταρίου· ἄλλον δὲ πρὸς ἡμῶν δοθῆναι μᾶλλον αἰτοῦσα, τὸν ἱκανῶς ἔχοντα κυβερνῆσαι ψυχὰς, καὶ ὅλην μονὴν διασώσασθαι. Ὁ μὲν οὖν ἔπαινος εἰκότως ἡμῖν προείρηται. Δεῖ δὲ πρῶτον μαθεῖν ὑμᾶς, τί τὸ μοναδικὸν ἐπάγγελμα, καὶ ὅσον τὸ τοῦ βίου ὕψος· ἵνα μὴ ἀπείρως εἰσαχθέντες, κινδυνεύσωμεν περὶ τὸν πλοῦν. Ἡ ἀποταγὴ οὐδὲν ἄλλο καθέστηκεν, εἰ μὴ σταυροῦ καὶ θανάτου ἐπαγγελία. Τί τοῦτο; κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, πᾶσι τοῖς ἑαυτοῦ ὑπάρχουσιν ἀποτάξασθαι τὸν βουλόμενον, καὶ ἄραντα τὸν σταυρὸν, ἀκολουθεῖν ὀπίσω αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ πρόσωπον ἐπέχει Χριστοῦ πᾶς ἀληθινὸς ἡγούμενος· Χριστῷ διὰ μέσου ἐκείνου ἀκολουθεῖν ἔστιν ἀψευδῶς. Καὶ οὕτως σωθήσεται τὸ τῆς ἐντολῆς ἀξιάγαστον.

Lectis litteris honorificentiæ tuæ, ut cognovi dominam conjugem tuam ex vita excessisse, tibi, domine, condolui, non ignorans quam acerba sit hæc ærumna. Quem enim dolorem infert corpus secans gladius, eumdem ipsum conjugii separatio. Una enim hic etiam caro, juxta Domini vocem [25]. Attamen id accidit, et communem omnibus disjunctionis pœnam pertulimus. Postmodum autem eamdem et nos, ut scis, viam ingrediemur; et hæc est vitæ conditio, eos qui non sunt, nasci, et natos interire. Laudavimus sane pietatem tuam, quod post disjunctionem, monasticam vitam elegeris, et Domino penitus conglutinari. Hoc enim litteræ tuæ indicabant; tibique monachum quemdam fratrem præsentem adesse ad hujus vitæ directionem: quem rursum rejecisti ut improbum, indicio Georgii, viri egregii, et domestici Notarii: alium vero a nobis dari expetis, qui idoneus sit ad regendas animas, et totum monasterium conservandum. Jure ergo a nobis ante laudatus es. Scire autem primum vos oportet, quid sit monastica professio, et quanta illius vitæ sublimitas, ne inconsulto admissi, periculum adeamus in navigatione. Renuntiatio aliud nihil est, quam crucis et mortis professio. Quid hoc est? juxta Domini verba, omnibus bonis suis renuntiare eum qui hoc vult, et sublata cruce illum sequi [26]. Quoniam autem Christi personam sustinet omnis verus præpositus, illius ductu Christum sequi licet absque fallaciæ metu. Ita servabitur admirabile mandatum.

Ὁ δὲ μὴ οὕτως ἑλόμενος, ἀλλὰ κτίζειν μοναστήριον ἐν τοῖς οἰκείοις, καὶ καθηγητὴν προκαλούμενος, ὡς ἂν ἐν τοῖς αὐτοῦ καὶ μονάσῃ, καὶ σωθῇ, καὶ ὁδηγηθῇ· ἀγνοεῖ ὅτι εἰκῇ καὶ μάτην κοπιᾷ, καὶ ἅπερ ζητεῖ, οὐχ εὑρήσει, ἀλλὰ τούναντίον ἔκτοπα· ἐπειδὴ οὐ κατ' ἐντολὴν Κυρίου ἡ τοιαύτη ἀποταγὴ, ὤφελον γυμνωθῆναι πάσης ὕλης, καὶ πόρρω τῶν ἰδίων γενέσθαι, καὶ καθηγεμόνος τυχεῖν ἀρίστου, καὶ οὕτω περαιωθῆναι τὸ μέγα πέλαγος τοῦ τῇδε βίου ἀκινδύνως· οὐχ ὅτι μηδὲν τῶν προειρημένων· ἀλλ' ἐκ μόνου τοῦ οἰκοδομεῖν μοναστήριον καὶ τὸν Θεὸν [cod. Reg. τὸ φαιὸν] περιβαλέσθαι· καὶ ἡγούμενον δοκεῖν ἔχειν ὄντα μᾶλλον ἐπίτροπον, καὶ συμποδίζοντα καὶ συμποδιζόμενον· καὶ οὔτε σώζοντα, οὔτε σωζόμενον. *Ἔξελθε*, φησὶν, *ἐκ τῆς γῆς σου*

Qui autem non constituit sic agere, sed in propriis monasterium exstruere, et moderatorem advocare, qui apud ipsum monachus sit, a quo dirigatur, atque ita salutem consequatur; is non videt se vanum laborem sumere, et quod quærit, non inventurum, sed prorsus contraria, quia non juxta Domini mandatum est hujusmodi renuntiatio, cum deberet spoliari facultatibus omnibus, et procul a propriis abesse, et optimum ductorem nancisci, atque ita magnum hujus vitæ pelagus sine periculo trajicere; non autem horum quæ dicta sunt nihil agere, sed ex sola monasterii exstructione gratiam a Deo inire velle, atque in speciem duntaxat præpositum habere, qui procurator sit potius, qui simul impediat et simul impediatur, qui neque sal-

[25] Matth. XIX, 5. [26] Luc. IX, 23.

NOTÆ.

(51) In cod. Reg. ρλ′.

(*) Dogmatics.

Digitized by Google

vel neque salvetur. *Egredere,* inquit, *de terra tua et de cognatione tua*[27]; accipe crucem in humeros, conspuere, colaphis cæditor, bibe acetum, flagellare, crucem ascende, sanguinem funde, sive intellectu, sive sensu. Quod si hæc non feras, sede in domo tua, humiliore vita salvari contendens. Neque enim sine labore hic salus, sed per multas angustias. Ne mihi hodierna exempla proferas. Quidquid non est ex mandato; improbum, inane, plenum scandali, ejus qui sic renuntiarit opus, non divini præcepti. Quod si monasterium novum exstruere cupis; id non est alienum a ratione: sed simul ac tradideris ipsum viro qui regat, ne amplius manum injicias, tanquam in rem tuam: et Deo acceptum id erit; et occurret tibi in hospitium sempiternum. Non ad eum qui sic eligitur, addimus fratrem illum quem elegerit is qui requirit, cum aliis novem fratribus qui præposito subjici volunt. Ecce, bone amice, monachi officium exposui tibi: sic agere debet qui vult exstruere monasterium: sic proficietis. Quod restat, Dominus sit consolatio tua, erudiens te in omnibus ad salutem.

A καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου· λάβε τὸν σταυρὸν ἐπ' ὤμων σου, ἐμπτύσθητι, κολαφίσθητι, πίε ὄξος, φραγελλώθητι, ἄνιθι ἐπὶ τὸν σταυρὸν, κένωσον αἷμα, εἴτ' οὖν νοητῶς, εἴτ' οὖν αἰσθητῶς. Εἰ δὲ μὴ φέροις ταῦτα, κάθου ἐν τῷ οἴκῳ σου, τῷ ταπεινοτέρῳ βίῳ ἐκβιαζόμενος σώζεσθαι. Οὐδὲ γὰρ ἐνταῦθα ἀμογητὶ τὸ σῶσμα, ἀλλὰ γὰρ καὶ διὰ πολλῶν θλίψεων. Μή μοι τὰ νῦν παραδείγματα προσοίσῃς· πᾶν ὅπερ οὐ κατ' ἐντολήν· ἀδόκιμον, ἔωλον, σκανδαλῶδες, τοῦ οὕτως ἀποταξαμένου ἔργον, ἀλλ' οὐ θείου προστάγματος. Εἰ δὲ ἐρᾷς νεουργῆσαι μονὴν, οὐκ ἔξω τοῦ εἰκότος· ἀλλ' ἐπ' ἂν παραδώσεις αὐτὴν ἀνδρὶ καθηγουμένῳ, μηκέτι ἐπιβαλεῖς τὴν χεῖρα ἐπ' αὐτῷ, καθάπερ ἐπὶ τῶν οὐσῶν· καὶ Θεῷ τὸ πρᾶγμα εὐάρεστον· καὶ ἀπαντήσει σοι εἰς ξενίαν αἰώνιον. Ἡμεῖς B ἐπὶ τὸν οὕτως αἱρούμενον ἐπιδιδοῦμεν ἀδελφὸν ἐκεῖνον ὃν ἐκλέγοιτο ὁ ἐπιζητῶν, μετὰ καὶ ἑτέρων ἐννέα ἀδελφῶν ἐθελόντων τάττεσθαι τῷ προηγουμένῳ. Ἰδοὺ, φίλε καλὲ, τὸ δικαίωμα τοῦ μοναχοῦ ἀνήγγειλά σοι· ὁ τρόπος τοῦ συνιστάνοντος τὸ μοναστήριον, ἡ ὑμετέρα ἐπίδοσις. Τὸ λοιπὸν, εἴη Κύριος παραμύθιόν σου, συνετίζων σε κατὰ πάντα εἰς σωτηρίαν.

CLX. — *Gregorio filio* (*). ΡΞ' (52).— *Γρηγορίῳ τέκνῳ.* [χξ'.]

De sæculi restitutione: et qualem videlicet hanc esse futuram magnus Pater doceat.

Quæ in priore epistola de sanctissimo Chalcedonis metropolita, et patre nostro, tanquam in transcursu dicta sunt, uberius et explicatius nunc dicentur. Dic illi, qua patrem alloqui decet reverentia, quid? quod omnino, juxta dictum Apostoli: *Uniuscujusque opus quale sit ignis probabit. Si cujus opus manserit quod superædificavit, mercedem accipiet. Si cujus opus arserit, detrimentum patietur. Ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem*[28]. Percontor itaque: illud, *arserit*, absolutam abolitionem denotat, annon? Si primum dicitur, sicut Paulo cohærenter ait alicubi Theologus Gregorius, isque postremus est ignis, quo nostra omnia damnantur vel purgantur; quid est cur audiens quispiam existimet non recte dixisse sanctum Maximum[29] tres esse restitutiones in pristinum, quas novit Ecclesia? Unam quidem uniuscujusque pro ratione virtutis; in qua restituitur qui virtutis quem D poterat modum implevit. Alteram naturæ universæ, in resurrectione: restitutionem scilicet in incorruptibilitatem et immortalitatem. Tertiam, qua frequentius utitur sanctus Gregorius Nyssenus in Sermonibus suis[30]: per quam animæ facultates per peccatum collapsæ, in eum rursus statum quo conditæ sunt, restituentur. Sicut enim universa natura in resurrectione, incorruptibilitatem carnis diu speratam recipiet; ita et animam oportet facultates quæ longa sæculorum duratione defluxerunt, recipere: et cum sæcula omnia transierit, nec statum invenerit, ad Deum venire qui fidem non

Ἃ μὲν οὖν ἐν τῇ προτέρᾳ ἐπιστολῇ περὶ τοῦ τῆς Χαλκηδόνος ἁγιωτάτου μητροπολίτου, καὶ πατρὸς ἡμῶν εἴρηται, ὡς ἐν παραδρομῇ, νῦν δὲ διεξοδικώτερον εἰρήσεται. Εἰπὲ αὐτῷ πατροπρεπεῖ διαλέξει, τί; ὅτι πάντως, κατὰ τὴν τοῦ Ἀποστόλου ἀπόφασιν, *Ἑκάστου τὸ ἔργον ὁποῖόν ἐστι τὸ πῦρ δοκιμάσει. Εἴ τινος τὸ ἔργον μένει ὃ ἐποικοδόμησε, μισθὸν λήψεται. Εἴ τινος τὸ ἔργον κατακαήσεται, ζημιωθήσεται· αὐτὸς δὲ σωθήσεται, οὕτως δὲ ὡς διὰ πυρός.* Πυνθάνομαι οὖν, τὸ, *κατακαήσεται*, ἐξαφάνισίς ἐστι τελεία, ἢ οὔ; Εἰ δὲ ὁμολογουμένως τὸ πρῶτον· καθά πού φησιν ἑπομένως τῷ Παύλῳ καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος· καὶ τὸ τελευταῖον πῦρ, ᾧ πάντα κατακρίνεται ἢ καθαίρεται τὰ ἡμέτερα· τί ἐπισείει τὸν νοῦν τοῦ ἀκούοντος· οὐκ εὖ εἰρηκέναι τὸν ἱερὸν Μάξιμον, τρεῖς εἶναι τὰς ἀποκαταστάσεις, ἃς οἶδεν ἡ Ἐκκλησία; Μίαν μὲν τὴν ἑκάστου κατὰ τὸν τῆς ἀρετῆς λόγον, ἐν ᾗ ἀποκαθίσταται τὸν ἐπ' αὐτῷ λόγον τῆς ἀρετῆς ἐκπληρώσας. Δευτέραν δὲ τῆς ὅλης φύσεως τῇ ἀναστάσει· τὴν εἰς ἀφθαρσίαν καὶ ἀθανασίαν ἀποκατάστασιν. Τρίτην δὲ, ᾗ καὶ μᾶλλον κατακέχρηται ἐν τοῖς ἑαυτοῦ λόγοις ὁ ἐν ἁγίοις Γρηγόριος Νύσσης, ἐστὶν αὕτη, ἡ τῶν ψυχικῶν δυνάμεων τῇ ἁμαρτίᾳ ὑποπεσουσῶν, εἰς ὅπερ ἐκτίσθησαν, πάλιν ἀποκατάστασις. Δεῖ γὰρ ὥσπερ τὴν ὅλην φύσιν ἐν τῇ ἀναστάσει τὴν τῆς σαρκὸς ἀφθαρσίαν χρόνῳ ἐλπιζομένην ἀπολαβεῖν· οὕτως καὶ τὰς παρατραπείσας τῆς ψυχῆς δυνάμεις τῇ παρατάσει τῶν αἰώνων ἀπολαβεῖν· καὶ περάσασαν τοὺς πάντας αἰῶνας, καὶ μὴ εὑρίσκουσαν στάσιν, εἰς

[27] Gen. XII, 1. [28] I Cor. III, 13. [29] tom. I, p. 304. [30] Lib. *De opific. hom.*, cap. 21.

NOTÆ.

(*) Dogmatica. (52) In cod. Reg. ρλδ'.

Digitized by Google

τὸν Θεὸν ἐλθεῖν τὸν μὴ ἔχοντα πέρας· καὶ οὕτως τῇ ἐπιγνώσει, οὐ τῇ μεθέξει τῶν ἀγαθῶν, ἀπολαβεῖν τὰς δυνάμεις, καὶ εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀποκατασταθῆναι, καὶ μὴ δειχθῆναι τὸν Δημιουργὸν αἴτιον τῆς ἁμαρτίας.

A habet; atque ita per cognitionem, non per participationem bonorum, recipere facultates, et in pristinum restitui, et palam fieri quod Creator peccati auctor non sit.

Οὐδὲν οὖν ἕτερόν ἐστιν [abest in cod. Reg. ἕτερόν ἐστιν] ἡ τρίτη ἀποκατάστασις· περὶ γὰρ τοῖν δυοῖν ἀναμφιλέκτων ἡ ὅπερ δεδογμάτισται τῷ Ἀποστόλῳ, τοῦ τὸ ἁμαρτητικὸν ἔργον κατακαῆναι, καὶ τὸν πεπραχότα σωθῆναι ἀκατάκαυστον· οὕτως δὲ ὡς οὐ μετέχοντα τῶν ἀγαθῶν, ἀλλ' ἐπιγινώσκοντα τὴν στέρησιν τῆς μεθέξεως. Καὶ μάλα εἰκότως εἴρηται τῷ Πατρί· καὶ μὴ δειχθῆναι τὸν Δημιουργὸν αἴτιον τῆς ἁμαρτίας. Ὃ μὲν γὰρ παρὰ Θεοῦ, ἤγουν ἡ καθ' ἡμᾶς φύσις, ὡς ἐκ τοῦ ὄντος παραχθεῖσα, ἀνάλωτος τῷ πυρὶ ἐκείνῳ. Ὃ δὲ οὐκ ἐκ Θεοῦ, ἤτοι ἡ ἁμαρτία, ἀλλὰ τῇ τοῦ πράξαντος δημιουργηθεῖσα προαιρέσει· ὡς οὐ τι τῶν ὄντων οὖσα, ἀλλὰ παρυφιστᾶσα, οἰχήσεται, ἀκατάτακτος οὖσα τοῖς οὖσιν. Οὕτως οὖν, κἂν μήτε Γρηγόριος ὁ Νυσσαεὺς, κἂν μήτε Μάξιμος ὁ Πατὴρ λέγοι· ἀλλά γε ὁ μέγας Ἀπόστολος ἀπέφησεν, ὅτι ἀμειψις διάπυρος εἴη τῆς ἁμαρτίας· ἡ δὲ ἔμφασίς ἐστιν ἀποκαταστάσεως, ὡς εἴρηται τῷ Πατρὶ, οὐχ Ὠριγενιαστική· ἄπαγε· οὐδεμία γὰρ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος· οὐδὲ συμφώνησις ἁγίοις πρὸς αἱρεσιάρχας· πρὸς οὓς σφετεριζομένους τὰ τοῦ θειοτάτου Γρηγορίου ἱερὰ δόγματα, πρὸς τὴν σφῶν κακόνοιαν, καὶ ἡ ἀνόθευτος καὶ ὁ κλεπτέλεγχος, ἀλλ' οὐκ ἐπ' ἀνατροπῇ τῶν προειρημένων, ὡς ἡμῖν φαίνοιτο. Εἰ δέ τι βαθύτερον ἐξευρεθείη τῷ ἁγιωτάτῳ μητροπολίτῃ, ἀκουσόμεθα πάλιν. Ἐπεὶ καὶ ὁ ἱερώτατος ἡμῶν πατριάρχης ἀκηκοως τὰ λεχθέντα τῷ ἁγίῳ Μαξίμῳ, οὐδὲν ἀπεμφαῖνον τηνικαῦτα ἔφησεν.

B

C

Aliud igitur nihil est tertia restitutio : de aliis enim duabus non est dubitatio quam quod Apostolus docuit, opus peccati ardere, illum autem qui fecit, servari incombustum : sic autem tanquam qui non sit particeps bonorum, sed participationis privationem agnoscat. Apposite vero a Patre dictum est, neque ostendi quod Creator sit auctor peccati. Quod enim a Deo est, scilicet natura nostra ex nihilo producta, igne illo consumi nequit. Quod vero non est a Deo, peccatum scilicet, sed illius qui commisit, propria voluntate effectum est; quippe quod nihil est eorum quæ sunt, sed inhæret; exolescet, non valens in eorum quæ sunt ordine consistere. Sic igitur, quamvis neque Gregorius Nyssenus, neque Maximus Pater diceret; attamen magnus Apostolus pronuntiavit, quod per ignem fiat vindicta peccati [31]. quæ restitutionis est expressa significatio, sicut a Patre dictum est (non Origeniana, absit : nulla enim communio luci cum tenebris, neque sanctis consensio cum hæresiarchis [32]), et adversus eos qui divinissimi Gregorii sacra dogmata sibi vindicant per pravam suam intelligentiam germana interpretatio, qua ille furtum eorum coarguit, sed non evertit quæ modo dicta sunt, ut nobis videtur. Quod si profundius aliquid excogitatum fuerit a sanctissimo metropolita, iterum audiemus. Nam et sanctissimus patriarcha noster iis auditis quæ a sancto Maximo sunt dicta, nihil dissentaneum tunc dixit.

ΡΞΑ' (53). — *Νικήτᾳ Σπαθαρίῳ.*

CLXI. *Nicetæ Spathario* (*).

De sanctissima Christi imagine : et quod idololatra sit qui imaginem Christi latria colit. Relativa enim eius adoratio, et qui in ea relative adoratur Christus latria colitur cum Patre et sancto Spiritu.

Ἐδηλώθη μοι ὑπὸ τοῦ καλοῦ σου ἀδελφοῦ, ὅτι τις τῶν ἡμετέρων ἱεραρχῶν ἐνδιέβαλέ με ἐπὶ τοῦ τιμίου προσώπου τῆς ἀγάπης σου, ὡς θεοποιούμενον τὴν Χριστοῦ εἰκόνα· καὶ τοῦτο κεῖσθαι ἐν τῇ πρὸς τὸν ἀδελφὸν Ἀθανάσιον ἐπιστολῇ μου. Ἐφ' ᾗ διαβολῇ ἐστέναξα ὁ ταπεινὸς, ἐννοούμενος πῶς οἱ κατηγγελμένοι καὶ *περὶ ἀργοῦ ῥήματος δώσειν λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως*, ἐπὶ τῶν οὕτω μεγίστων· τί γὰρ μεῖζον πίστεως; ἁπλῶς καὶ ἀφυλάκτως φθέγγονται, κατηγορίας βέλει τιτρώσκοντες τοὺς ἀνευθύνους· καὶ οὐχὶ μᾶλλον, εἴπερ καί τι ἦν ἐσφαλμένον, ἀγαπητικῶς ὑπομνῆσαι, κατὰ τὸ γεγραμμένον· *Ἔλεγμῷ ἐλέγξεις τὸν πλησίον σου, καὶ οὐ λήψῃ δι' αὐτὸν ἁμαρτίαν*. Τὸ δ' οὕτως ἐνδιαβάλλειν, οὐ μόνον ἐστὶ τῆς ἐντολῆς ἀναιρετικόν· ἀλλὰ γὰρ καὶ τῷ ὀνόματι τῆς διαβολῆς αὐτὸς ἑαυτὸν ἄξιον ὀνομάζεσθαι ἀποφαίνει· οὔ τί χεῖρον εἶεν ἐν ἀνθρώποις; Ἀλλ' ἐπὶ τὴν ἔγκλησιν ὁ λόγος. Θεοποιεῖται, φησὶ, τὴν

D

Certior factus sum ab egregio fratre tuo, quemdam ex episcopis nostris obtrectasse mihi coram charitate vestra, quasi pro Deo habeam imaginem Christi; atque hoc exstare in epistola quam ad Athanasium fratrem scripsi. Quam ob calumniam humilis ingemui, animo reputans quo pacto ii quibus denuntiatum est, etiam *de verbo otioso reddituros rationem in die judicii* [33], maximis in rebus, quid enim fide majus? adeo temere et incaute loquantur, criminationis jaculo confodientes innoxios : ac non potius, si quid erratum foret, amanter admoneant, juxta id quod scriptum est : *Publice argues proximum tuum, et non habebis super illo peccatum* [34]. Qui sic calumniatur, non modo præceptum tollit de medio, sed et ipse dignum se ostendit qui calumniatoris nomine appelletur : quo quid pejus inter homines esse possit ? Verum ad accusationem veniat oratio. Deum, inquit, facit Christi imaginem. Nequaquam, o charis-

[31] II Thess. I, 1 seqq. [32] I Cor. VI, 14. [33] Matth. XII, 36. [34] Levit. XIX, 17.

NOTÆ.

(53) In cod. Reg ρμ'.

(*) Dogmatica.

Digitized by Google

sime, hoc in epistola mea, sed quod latria coli non debet imago Christi, idololatrarum enim hic est sensus, siquidem id soli sanctæ Trinitati deferendum. Et quod in sancta imagine adoratus Christus, latria colatur cum Patre et Spiritu ; imago autem Christi adoranda sit adoratione relativa ; et quod hanc adorantes, Christum adoremus, non distinctum secundum hypostasim, sed discrepantem secundum rationem essentiæ, quod et verum est. Archetypum enim elucet in imagine, et alterum in altero, secundum essentiæ differentiam, ut ait sapientissimus Dionysius.

Quo igitur pacto, cum epistola sic habeat, calumniatur adversarius, et seipsum sanctis oppositum ostendit ? Sed quid eum velle censemus ? an ut nos, cum imaginem Christi adoramus, aliam hypostasim adorare confiteamur ? O absurditatem ! hoc enim est ea quæ sunt indivisa, dividere. At hoc fieri non potest : neque imperium quippe scinditur, neque gloria dividitur, ut rursum ait magnus Basilius. Quare adorata imagine, adoratur Christus, cujus est et similitudo : non autem materia quæ similitudinem recepit : quemadmodum et in effigie crucis ostenditur. Qui enim materiam putat se adorare, puer est, et rationis expers. Neque igitur materia, in qua est imago, adoratur ; neque alia, præter eam cujus imago expressa est, hypostasis. Par enim in utrisque est erroris impietas. Propterea itaque et effigies crucis, crux appellatur ; et imago Christi, Christus dicitur, non proprie, sed per catachresim. Si ergo nobis hoc persuaserit, crucis effigiem crucem non appellari, persuadebit etiam nobis imaginem Christi Christum non appellari. Et rursus, si in primo, non adorant crucem, qui adorant effigiem ; nec, in secundo, adorare Christum, qui Christi adorant imaginem. Atqui primum verum est, quod propria crucis effigies et nuncupatur crux, et adoratur. Verum igitur et secundum, quo et Christus dicitur, et adoratur, propria ejus imago ; et incassum inania blaterat, qui novi quidpiam præter hæc sentit aut loquitur. Hæc scripsi, partim quidem ut extra culpam esse me probarem ; partim etiam amantissimæ eminentiæ tuæ rationem habens ; ut fidem orthodoxam amplectatur, nec alterius doctrinæ sermonibus abducatur.

Χριστοῦ εἰκόνα. Οὐτίπου τοῦτο, ὦ τριπόθητε, ἐν τῇ ἐπιστολῇ μου· ἀλλ' ὅτι τῇ Χριστοῦ εἰκόνι οὐ λατρευτέον· εἰδωλολατρίας γὰρ φρόνημα τοῦτο· μόνῃ γὰρ τῇ ἁγίᾳ Τριάδι τοῦτο ἀναθετέον. Καὶ ὅτι ὁ ἐν τῇ ἁγίᾳ εἰκόνι [cod. Reg. οἰκείᾳ] προσκυνούμενος Χριστὸς, λατρεύεται σὺν Πατρὶ καὶ Πνεύματι· τὴν δὲ Χριστοῦ εἰκόνα προσκυνητέον σχετικῇ προσκυνήσει, καὶ ὅτι ταύτην προσκυνοῦντες, τὸν Χριστὸν προσκυνοῦμεν, οὐ διαιρούμενον κατὰ τὴν ὑπόστασιν, ἀλλὰ διαφορούμενον κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον· ὅπερ καὶ ἀληθές. Τὸ γὰρ ἀρχέτυπον ἐν τῇ εἰκόνι ἐκφαίνεται· καὶ ἑκάτερον ἐν ἑκατέρῳ, κατὰ τὸ τῆς οὐσίας διάφορον, ὡς φησιν ὁ πάνσοφος Διονύσιος.

Πῶς οὖν, οὕτως ἐχούσης τῆς ἐπιστολῆς, ἐνδιαβάλλει ὁ δι' ἐναντίας, καὶ ἀποδείκνυσιν ἑαυτὸν ἀντίθετον τοῖς ἁγίοις ; Ἀλλὰ τί βούλοιτο ; προσκυνοῦντας ἡμᾶς τὴν τοῦ Χριστοῦ εἰκόνα, ὁμολογεῖν προσκυνεῖν ἄλλην ὑπόστασιν ; Φεῦ τῆς ἀτοπίας ! τοῦτο γὰρ μερίζειν ἐστὶ τὰ ἀμέριστα, ἀλλ' οὐκ ἐνδέχεται. Οὔτε γὰρ τὸ κράτος σχίζεται, οὔτε ἡ δόξα μερίζεται, ὡς αὖθις φησιν ὁ μέγας Βασίλειος. Διὸ καὶ προσκυνουμένης τῆς εἰκόνος, ὁ Χριστὸς προσκυνεῖται, οὗ ἐστι καὶ ὁμοιότης· καὶ οὐχὶ ἡ ὑποδεξαμένη ὕλη τὴν ὁμοιότητα, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ τύπου τοῦ σταυροῦ διαδείκνυται. Ὁ γὰρ τὴν ὕλην δοκῶν προσκυνεῖν, νήπιος, ἄλογος. Οὔτε οὖν ἡ ὕλη, ἐφ' ᾗ ἡ εἰκὼν, προσκυνεῖται, οὔτε παρὰ τὴν τοῦ εἰκονιζομένου, ἄλλη ὑπόστασις. Ἐπ' ἀμφοτέροις γὰρ ἐπίσης ἡ παρατροπὴ τὸ ἀσεβὲς ἔχει. Τοιγαροῦν διὰ τοῦτο καὶ ὁ τύπος τοῦ σταυροῦ σταυρὸς εἴρηται, καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ Χριστὸς εἴρηται· οὐ κυρίως, ἀλλὰ κατὰ κατάχρησιν. Ἐὰν οὖν τοῦτο ἡμᾶς πείσῃ μὴ τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ σταυρὸν ὀνομάζειν, πείσειεν ἡμᾶς μήτε τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ Χριστὸν ὀνομάζειν. Καὶ, ἐὰν ἐν τῷ πρώτῳ τὸ μὴ προσκυνεῖν τὸν σταυρὸν, προσκυνοῦντας τὸν τύπον, μηδὲ ἐν τῷ δευτέρῳ προσκυνεῖν Χριστὸν, προσκυνοῦντας τὴν Χριστοῦ εἰκόνα. Ἀλλὰ μὴν τὸ πρῶτον ἀληθὲς, ὅτι σταυρὸς καὶ λέλεκται καὶ προσκυνεῖται ὁ οἰκεῖος αὐτοῦ τύπος. Οὐκοῦν καὶ τὸ δεύτερον ἀληθὲς, ὅτι Χριστὸς καὶ λέλεκται καὶ προσκυνεῖται ἡ οἰκεία αὐτοῦ εἰκών· καὶ μάτην εἰκαιολογεῖ ὁ παρὰ ταῦτα καινότερόν τι φρονῶν ἢ λέγων. Ταῦτα γέγραφα, ὁμοῦ μὲν ἑαυτὸν ἔξω αἰτίας τιθείς· ὁμοῦ δὲ καὶ τῆς σῆς φειδόμενος ἀγαπητικῆς ὑπεροχῆς· εἰς τὸ ἀντιποιεῖσθαι ὀρθοδόξου πίστεως, καὶ μὴ παρατύρεσθαι λόγοις ἑτεροδιδασκαλίας.

CLXII. — *Theodoro monacho* (*).

ΡΞΒ' (54). — *Θεοδώρῳ μοναζόντι.*

De diversis argumentis : atque in fine, de sanctis imaginibus.

Accepi epistolam reverentiæ tuæ, quæ sic inscripta erat, *Epistola encyclica*, videlicet medicinalis : statimque ab initio obstupui, frater. Ulterius vero progressus, mente propemodum excidi, nec quid edisseram habens, nec quid ei quem valde amo respondeam. Neque tu graviter feras, etsi asperiora videantur quæ sum dicturus : cum nequeam aliter

Ἐδεξάμην τὴν ἐπιστολὴν τῆς τιμιότητός σου ἐπιγράφουσαν, *Ἐγκύκλιος ἐπιστολὴ*, ἤτοι θεραπευτική. Καὶ εὐθὺς ἀπὸ βαλβίδος ἐξέστην, ἀδελφέ· ἐπελθὼν δὲ τοῖς ἐφεξῆς, μικροῦ καὶ τοὺς λογισμοὺς ἀπώλεσα, μὴ ἔχων ὅτι διαλογίσομαι, ἢ τί ἀποκριθήσομαι τῷ ἠγαπημένῳ. Καί μοι μακροθύμως οἴσεις· εἰ καὶ τραχύτερα τὰ λεχθησόμενα· οὐκ ἔχοντι πῶς ἄλλως

NOTÆ.

(54) In cod. Reg. ρμϑ'.

(*) Dogmatica.

Digitized by Google

τὰ ἐνσκήψαντα τῇ ταπεινῇ μου καρδίᾳ κατὰ τὸ εἰκὸς ἐκφερομυθῆσαι, καὶ ἀναγκαῖον εἰπεῖν. Ἆρα μή τις, ἀγαπητὲ, τὸ σὸν πρόσωπον ὑποδὺς εἰς τοσοῦτον ἐξετραχηλιάσθη ὄγκον φρονήματος, ὥστε ἐννοῆσαι τὰ ὑπερνεφῆ, καὶ δρᾶσαι τὰ καταράσσοντα; Ἆρα μὴ αὐτοὶ ἡμεῖς ἔξω ποτὲ φρενῶν γενόμενοι παιδιάν τινα προειλόμεθα, συγγράφεσθαι, ἐν οὐ παικτοῖς, ἀλλὰ καὶ λίαν χαλεποῖς τολμήμασι; Τί λέγεις, ὦ τᾶν; ἔξεστιν ἡμῖν τοῖς μὴ τινα κλῆρον ἱερωσύνης ἔχουσιν, ἢ μόνον ἐν μοναχοῖς τελοῦσι, δίχα κινδυνευούσης ἀληθείας, ἁρπαγμῷ ἱερατικοῦ ἀξιώματος ἐγκύκλιον ἐπιστολὴν ἐντάττειν· καὶ ταύτῃ κατεξανίστασθαι ἱεραρχῶν τε καὶ ἱερωμένων, μοναστῶν τε καὶ καθηγουμένων· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ νόμους ἰδικοὺς ἀποίσειν ἐξ ἰδιοκρίτου καρδίας· πρὸς δὲ καὶ ὕβρεσι καὶ ὀνείδεσι, κατακρίσεσί τε καὶ ἀλλοτριώσεσιν ὑποβάλλειν τὸ ὅλον πλήρωμα τῆς ὁμολογητικῆς ἀδελφότητος; Οὗτοι γὰρ, ὡς φῂς, κἂν οὐχὶ πάντες οἱ τῆς ἀληθείας ὑπασπισταί· τὸ τῆς μετανοίας ὑποκρινόμενοι, ὃν τρόπον οἱ τῆς ἐναντίας μοῖρα; τὸ τῆς εὐσεβείας ὄνομα ψευδῶς ὑποδυσάμενοι, ἐξ ἴσου παγχάλεπα τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν μετάνοιαν διέθηκαν, δεινοῖς κατακοντίζοντες λόγοις, καὶ συρφετὸν ἀθλίων εἰσκομίζοντες λογισμῶν· διχοστασίας ἐγείροντες, τὴν ἀμώμητον πίστιν ἀδικοῦντες, τὸν ἁπάντων ἡνίοχον καὶ ἐπιστάτην καὶ δημιουργὸν ἀτιμάζοντες, ἀλλήλοις ἐρίζοντες, λημμάτων ἡττώμενοι πόρους ἐπινοοῦντες, τοῖς ὁμόφροσι τῶν ἀσεβησάντων χάριν προσκρούοντες τῶν ὁμολογησάντων, καὶ τῆς ἀληθείας κεκινδυνευκότων· τοὺς τὰ μέγιστα ταύτην ἀδικήσαντας καὶ διώξαντας προτιμῶντες καὶ προτιθέμενοι· οἷς τε δρῶσι τῇ ἀληθείᾳ χαλεπαίνοντες· καὶ τὸ ὑπὲρ Χριστοῦ παθεῖν οὐδὲν ἡγούμενοι· κακῶς εἰδότες, καὶ ὑπὲρ ὧν κεκινδυνεύκασιν, ὡμῶς καὶ ἀκαθηκόντως ἀμνημονήσαντες. Ἐξέστη ὁ οὐρανὸς ἐπὶ τούτῳ· καὶ ἔφριξα ἐπὶ πλεῖον ἐγὼ ὁ τάλας· καὶ εἰ μὴ τῶν σῶν φωνῶν ἐπαΐειν, οὐκ ἂν ἐπίστευσα τῷ προδεδηλωκότι ἐπιστολὴν συντετάχθαι ὑπὸ τῆς τιμιότητός σου κατὰ τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας: Κατ' αὐτῆς γάρ ἐστι, τὸ τοὺς κλεινοὺς καὶ ὁμολογητὰς ἄνδρας, οἱ *περιῆλθον* ἐν ποικίλοις πειρασμοῖς *ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχούμενοι, διωκόμενοι, ἐν ἐρημίαις πλανώμενοι, καὶ ὄρεσι καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς· ὧν οὐκ ἄξιος ὁ κόσμος,* ἀποστολικῶς εἰπεῖν· καταγορεύειν τὰ τοιαῦτα βατταρίσματα· καὶ οὕπω ἐκπέφασται τὰ αἰτιολογικώτερα καὶ ἀπανθρωπότερα.

Τολμᾷ τις, ἐρωτῶ, ἐν τοῖς στρατιώταις κατειλεγμένος, βασιλικῷ συγγράμματι ἐξαυθεντήσας, τοῦτο κἀκεῖνο διαγορεύειν, καὶ τοὺς ἐν ὑπεροχαῖς καθυβρίζειν, ὡς ἀτάκτως καὶ εἰκῇ φερομένους; Εἰ δὲ τοῦτο φωραθείη πεποιηκώς, ἀνάρπαστος εὐθὺς καὶ ἀγώγιμος ὡς ἐπιθανάτιος· τί καὶ οὐ πείσεται ὁ ἁπλῶς μοναστὴς ὑπὸ τοῦ τῆς Ἐκκλησίας κριτηρίου παραπλήσιον ἐκείνῳ τετολμηκώς; Μὴ *γὰρ οὐκ ἔχομεν ἀρχιερέα τὸν δυνάμενον συμπαθῆσαι* ταῖς *ἀσθενείαις ἡμῶν*, κατὰ τὸ γεγραμμένον· *με-*

ea quæ humile nostrum pectus gravant, commodo explicare; et me ea eloqui necesse sit. Num quis, dilectissime, personam tuam induens in tantum se animi tumorem extulit, ut adeo superba animo meditatus sit, tamque exsecranda peregerit? Nunquid nos ipsi aliquando mente capti, ludum esse censuimus, nomen subscribere, non in rebus ludicris, sed in difficillimis negotiis? Quid ais, vir optime? An nobis licet, qui nullo sumus sacerdotii honore insignes, solumque inter monachos censemur, nisi periclitetur veritas, sacerdotali arrepto munere, encyclicam interponere epistolam, in eaque adversus episcopos et sacerdotes, monachos præpositosque invehi: quinetiam et privatas leges ex insipienti pectore proferre: ingerere ad hæc contumelias ac vituperia, damnare ac pro alieno habere universum fratrum confessorumque cœtum? Hi enim, ut ais (etsi non omnes veritatis propugnatores), pœnitentiam simulantes; quemadmodum qui ex adversa parte pietatis nomen fallaciter usurparunt; veritatis confessionem ac pœnitentiam ex æquo difficiles reddidere, gravibus impugnantes verbis, et quisquilias infelicium rationum obtrudentes, dissidia suscitantes, inculpatam fidem violantes, rerum omnium gubernatorem ac rectorem effectoremque injuria afficientes, litigantes inter sese, lucri cupiditate devicti, parandæ pecuniæ excogitantes rationem ac viam, adversantes iis qui ut impiis gratificentur, in unam conspiravere sententiam ex confessoribus, et ex iis qui pericula adierunt pro veritate: præferentes ac pluris æstimantes eos qui maxime illam læsere atque impugnavere: his qui veritati patrocinantur infensi: pati pro Christo flocci pendentes, prave sanari, et quorum causa periclitati sint, nefarie et turpiter obliti. Obstupuit cœlum super hoc, atque ego infelix penitus exhorrui: ac nisi verba tua agnoscerem, non crederem ei qui prius significavit concinnatam a reverentia tua fuisse epistolam adversus Ecclesiam Dei: nam adversus Ecclesiam est, in viros inclytos et confessores, qui *circuierunt* in variis tentationibus, *egentes, angustiati, afflicti, vexati, in solitudinibus errantes, et montibus, et cavernis terræ: quibus dignus non erat mundus* [35], ut verbis Apostoli utar; tales effutire nugas: nec quæ graviora sunt adhuc retulimus, et acerbiora maledicta.

Ausitne aliquis, amabo, qui in militum numero sit, regio libello veluti pro potestate confecto, hoc vel illud mandare, et iis qui magistratus obtinent, dedecus ac notam inurere, tanquam temere agant et inconsulto? Quod si, qui deprehensus sit id egisse, rapitur confestim, ac morti addicitur: quam pœnam ab Ecclesiæ foro meretur simplex monachus, qui fuerit paria ausus? Annon *enim habemus Pontificem qui possit compati infirmitatibus nostris*, sicut scriptum est [36]; *et qui condolere*

[35] Hebr. II, 37, 38. [36] Hebr. IV, 15.

Digitized by Google

possit iis qui ignorant et errant [37] ; a quo encyclica epistola mittatur secundum datam ei a Spiritu potestatem ? qui, si quid in his quæ geruntur, præter fas ac non ex usu esse intelligeret, omnino quæ par est loqueretur. Sed cum prævalescere hæresim, et angustias undique instare videat : recte vir plane divinus egit, cum sivit omnes qui maximopere cuperent, prout quisque posset, ingruentibus morbis mederi. Ita neque lex suprema promulgata, nec tamen absque remediis relicta est anima, pro qua Christus est mortuus : et hoc nimirum usque ad synodum orthodoxam : quo tempore et quæ recte cœpta fuerint, comprobabuntur : et quæ secus gesta, rejicientur. Et est hæc ratio in primis Deo grata, qui vult salvos fieri omnes : quanto magis eos qui ad pœnitentiæ remedium accurrunt ? qui fert opem una cum eo qui fraterno affectu manum tendit : qui collaborat ei qui jacentem erigit. Illius enim ea vox est : *Consolamini, consolumini, sacerdotes, populum meum : loquimini ad aures Jerusalem* [38]. Quid est aliud porro consolatio, quam adversariorum conservatio, et eorum qui de via deflexerint, per pœnitentiam emendatio ? Deinde ad eos qui peccarunt : *Cum reversus ingemueris, tunc salvus eris, et scies ubi fueris* [39]. Et rursum : *Adhuc* verba precum *loquente te, dicet : Ecce adsum* [40]. Et auxiliator est eorum qui convertuntur a via mala : et ovem deperditam humeris tollit : et *donec hodie cognominatur* [41], pœnitentiæ medicamenta præbet : et latronem momento temporis ad paradisum admisit : et magnum Petrum, qui eum negarat, post amarum fletum recepit : ac Davidi, perinde ac si nihil peccasset, prophetiæ iterum donum impertiit. Quorsum vero attinet plura suggerere exempla, ac sermonem protrahere ? Benignus est in eos qui erga conservos suos benigni : et in eos severus qui immisericordes exstiterint. Quamobrem pœnæ quæ in præsenti penduntur, remedia sunt : non ut reverentia tua male jocata est, absit enim tale convicium : neque ea quæ geruntur, scandalorum initia, sed veræ charitatis argumenta sunt. Ait enim Dominus : *Talem charitatem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis* [42].

Posuere igitur animas suas medici pro iis qui egebant curatione, juxta verum sermonem : nec divinæ dispensationis mercaturam fecerunt Christi negotiatores. Ac populus Dei quotidie repurgatur : et domus Saul decrescens imminuta est : domus autem David major effecta et amplificata, semper in melius proficiente sanitate [43]. Sed enim quid optas, vir egregie, his temporibus prævalescente hæresi, ac divino pereunte opificio, nullum uspiam medicum inveniri ? nullam esse medendi artem ? non præberi cæco manum ? non sanari ægrotum ? non indi vulneri lineamentun ? non claudum erigi

τριοπαθεῖν τε δυνάμενον τοῖς ἀγνοοῦσι καὶ πλανωμένοις· οὗ ἡ ἐγκύκλιος ἐπιστολὴ κατὰ τὴν δεδομένην αὐτῷ ἐξουσίαν ὑπὸ τοῦ Πνεύματος ; ὃς εἰ ἤδει ἐν τοῖς γινομένοις ἔκθεσμόν τι καὶ οὐ λυσιτελοῦν, πάντως δὴ ἐφθέγξατο τὰ εἰκότα. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁρᾷ ἐπικρατοῦσαν τὴν αἵρεσιν, καὶ στενὰ ἀμφοτέρωθεν παριστάμενα· εἴασεν ἅπαντας τοὺς προθυμουμένους ἰᾶσθαι τὰ συμπεσόντα νοσήματα, ὡς ἕκαστος ἔχει δυνάμεως, εὖ ποιῶν ὁ θεσπεσιώτατος. Ὡς μήτε νομοθεσίαν εἶναι τὸ τελούμενον, μήτε μὴν ἀσθεράπευτον ψυχὴν ὑπὲρ ἧς Χριστὸς ἀπέθανε, καταλιμπάνεσθαι· καὶ τοῦτο δηλαδὴ μέχρις ὀρθοδόξου συνόδου· ὀπηνίκα καὶ τὰ καλῶς ὑπηργμένα ἐγκριθήσεται· καὶ τὰ ἄλλως ἔχοντα ἀποδοκιμασθήσεται· καὶ τὸ πρᾶγμα Θεῷ προσφιλὲς ὅτι μάλιστα, ὃς ἐρᾷ πάντας σώζεσθαι· μὴ ὅτι γε τοὺς τῷ τῆς μετανοίας φαρμάκῳ προστρέχοντας ; ὃς καὶ συνεπικουρεῖ τῷ φιλαδέλφως χεῖρα ὀρέγοντι, καὶ συνανίστησι τῷ συνεγείροντι τὸν κάμνοντα. Αὐτοῦ γὰρ φωνή ἐστι· *Παρακαλεῖτε, παρακαλεῖτε, οἱ ἱερεῖς, τὸν λαόν μου· λαλήσατε εἰς τὰ ὦτα Ἰερουσαλήμ.* Τί δ' ἂν ἄλλο εἴη ἡ παράκλησις, ἢ ἡ τῶν ἀνθεστηκότων συντήρησις, καὶ τῶν ἐκτραπέντων διὰ μετανοίας ἐπανόρθωσις ; Εἶτα πρὸς τοὺς ἡμαρτηκότας· *Ὅταν ἀποστραφεὶς στενάξῃς, τότε σωθήσῃ, καὶ γνώσῃ ποῦ ἦσθα.* Καὶ αὖθις· *Ἔτι σου τὰ ῥήματα τῆς προσευχῆς λαλοῦντος, ἐρεῖ· Ἰδοὺ πάρειμι.* Καὶ βοηθός ἐστι τῶν ἀποστρεφόντων ἀπὸ ὁδοῦ πονηρᾶς· καὶ τὸ πεπλανημένον πρόβατον ἐπὶ τῶν ὤμων αἴρει· καὶ *ἄχρις οὗ τὸ σήμερον καλεῖται*, τὰ τῆς μετανοίας φάρμακα προστίθησι· καὶ τὸν λῃστὴν ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ τοῦ παραδείσου ἠξίωσε· καὶ τὸν μέγαν Πέτρον ἀρνησάμενον τῷ πικρῷ κλαυθμῷ προσήκατο· καὶ τῷ Δαυῒδ, ὡς μηδ' ὁτιοῦν ἁμαρτήσαντι, πάλιν τὸ τῆς προφητείας ἐνίησι χάρισμα. Καὶ τί δεῖ τὰ πολλὰ παραδείγματα ὑποφαίνειν, καὶ μηκύνειν τὸν λόγον ; καὶ χρηστός ἐστιν ἐν τοῖς πρὸς τοὺς ὁμοδούλους χρηστευομένοις, καὶ ἀπότομος ἐν τοῖς ἀσυμπαθέσιν. Οὗ εἵνεκα αἱ ἰατρεῖαι, αἱ ἐπιτιμίαι κατὰ τὸν παρόντα χρόνον τελούμεναι· οὐχ ὡς ἡ τιμιότης σου κεκωμῴδηκεν, ἄπαγε τῆς βλασφημίας, οὐδὲ σκανδάλων παραίτια τὰ γινόμενα, ἀλλ' ἀληθινῆς ἀγάπης τεκμήρια. Φησὶ γὰρ ὁ Κύριος, *Τοιαύτην ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ.*

Τιθέασιν οὖν τὰς ψυχὰς αὐτῶν ὑπὲρ τῶν ἰατρευομένων οἱ ἀκέστορες, κατὰ τὸν ἀληθῆ λόγον· οὐκ ἐμπορευόμενοι τὴν θεόκριτον οἰκονομίαν ὡς Χριστέμποροι. Καὶ ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ ὁσημέραι ἀνακαθαίρεται· καὶ ὁ οἶκος Σαοὺλ ἀσθενῶν ἠλάττωται· ὁ δὲ οἶκος Δαυῒδ μεγαλυνόμενος ἐπηύξηται· ἐκ τούτου εἰς τοῦτο μετατατταμένου τοῦ ἀνοσήματος [Cod. Reg. ἀνασφήλαντος]. Ἀλλὰ τί βούλοιο, ὦ θαυμάσιε· ἐν τοσούτοις χρόνοις ἐπικρατούσης τῆς αἱρέσεως, καὶ ὀλλυμένου τοῦ θείου πλάσματος, μὴ ὀπτανθῆναι ἰατρόν τί που ; μὴ εἶναι θεραπευτικὰς μεθόδους ; μὴ χειραγωγηθῆναι τυφλώττοντα ; μὴ ὑγιασθῆναι

[37] Hebr. v, 1. [38] Isa. xl, 1 ex LXX. [39] Isa. xxx, 15 ex LXX. [40] Isa. lviii, 9 ex LXX. [41] Hebr. iii, 13. [42] Joan. xv, 13. [43] II Reg iii, 1.

Digitized by Google

νοσηλεύομενον; μὴ μοτωθῆναι τραυματιζόμενον; μὴ ὀρθοποδῆσαι χωλεύοντα; μὴ καταδεσμευθῆναι συντριβόμενον; μὴ ἐπιστραφῆναι πλανώμενον; μὴ κατὰ πᾶν ὀτιοῦν νόσημα καθόσον οἷόν τε ἐπαγωνίσασθαι τὸν προαιρούμενον; Καίτοιγε ὁρῶμεν ἐν τοῖς τῶν σωμάτων ἰατροῖς πολλὴν τὴν ἐπιμέλειαν, καὶ πολλὰ τὰ ἰατήρια· καὶ ὃς μὲν τόνδε, ὃς δὲ τόνδε ἐκκεχείρισται θεραπεύειν· καὶ οὐδὲ ὁ ἐν τάξει [Cod. Reg. στάσει] ὑπηρέτου κατατεταγμένος κεκώλυται χειραπτεῖν κατὰ τὴν ἐνοῦσαν αὐτοῖς ἰατρικὴν ἐπιστήμην, ἣ προὔχουσαν, ἣ ὑφισταμένην [Cod. Reg. ὑφειμένην]. Καὶ καθεκάστην οἱ συγκύπτοντες, καὶ πλήρεις αἱ τούτους ὑποδεχόμεναι ἑστίαι· καὶ οὐδεὶς κατεγκαλεῖ τὴν ἐπιμέλειαν· οὐδὲ καταιτιᾶται τὸν περὶ τὴν ἰατρείαν σπουδαιολογούμενον. Ἀλλὰ καὶ πρώταρχοι, καὶ ἀρχιτροὶ, καὶ μέσοι, καὶ τελευταῖοι, τὴν φιλάνθρωπον δρῶντες οἰκονομίαν. Εἰ δὲ ἐκεῖ οὕτως· πολλῷ δήπουθεν ἐν τοῖς κατὰ ψυχὴν, κατὰ τὸ ἀνάλογον, πάντα καὶ ὁρᾶται καὶ ὀφείλει γίγνεσθαι. Καὶ ὁ κωλύσων, λυμεών τις καὶ κοινὸς ἐχθρὸς τοῦ γένους, ὡς τῷ ἀπ' ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνῳ συνεργῶν λογισθήσεται. Οὐ, φησὶ, τοιοῦτον τὸ ἡμέτερον· ἀλλ' ἐκεῖνο πυνθάνομαι, ὅτι εἰ ὁ Κύριος τὴν μετάνοιαν παρατροπὴν οὖσαν τῆς τοῦ δικαίου ἀκριβείας διὰ τὸ ἀγαθὸν οὐ τεθάρρηκε δωρεῖσθαι, πρὶν πᾶσαν ὀφειλομένην τοῖς τοῦ δικαίου σταθμοῖς τε καὶ ζυγοῖς, δι' ἑαυτοῦ καταθέσθαι δικαίαν τιμωρίαν· τίς τολμηρὸς καὶ ὑπερήφανος, ὃς ἐπιτρέψει ἑαυτῷ μετάνοιαν καθαρίζειν τῶν ἀρνησαμένων τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ τὰ ὑπὲρ ἡμῶν παθήματα· μὴ πρότερον ἅπασαν ἔκτισιν ἀποδοῦναι τῇ τοῦ δικαίου ἀπαραβάτῳ αὐστηρίᾳ;

Φεῦ τοῦ τολμηροῦ καὶ ἀσυνέτου προβλήματος! Πότε ὤπται ὁ Χριστὸς τὴν μετάνοιαν εὐαγγελιζόμενος; πότε τῷ παραλυτικῷ εἶρηκε· *Θάρσει, τέκνον, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου;* Πότε τῇ δακρύοις βρεχούσῃ πόρνῃ τοὺς θείους πόδας ἡ αὐτὴ συγχώρησις δεδώρηται, ἐπιπλήττουσα Σίμωνα τὸν ἑστιάτορα; Πότε τῷ ἐν ἀσθενείᾳ κατακειμένῳ ἐν τριάκοντα καὶ ὀκτὼ ἔτεσιν εἴρηται· *Ἴδε ὑγιὴς γέγονας, μηκέτι ἁμάρτανε· ἵνα μὴ χεῖρόν τί σοι γένηται·* ὡς ἐξ ἁμαρτίας δηλαδὴ τῆς ἀσθενείας ἐπισκηψάσης; ἀλλὰ ἄττα οὐκ εὔκαιρον ὑποφαίνειν ἀνελιττομένῳ θεοσημείας ἔργα· πότερον πρὸ τοῦ πάθους, ἢ μετὰ τὸ πάθος; Εἰ δὲ πᾶσιν εὔδηλον καὶ ὁμολογούμενον, ὅτι πρὸ τοῦ πάθους, ὥσπερ καὶ τοὺς μαθητὰς ἀπεσταλκὼς δίδωσιν ἐξουσίαν, *πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν θεραπεύειν·* ἤ τις διὰ τῆς τῶν προσευχομένων [Cod. Reg. προσερχομένων] μετανοίας καὶ ὑποπτώσεως ἐδεδώρητο· τίς ἡ τολμηρὰ γλῶσσα ἐπιφθεγγομένη μὴ τεθαρρηκέναι Χριστὸν, πρὸ τοῦ πρὶν πᾶσαν ὀφειλομένην τοῖς τοῦ δικαίου σταθμοῖς τε καὶ ζυγοῖς δι' ἑαυτοῦ καταθέσθαι δικαίαν τιμωρίαν· κἀντεῦθεν ἐπιτιμᾷν τοῖς τῆς μετανοίας ἀναδεξαμένοις τὴν οἰκονομίαν· ὡς τολμηροῖς καὶ ὑπερηφάνοις· μὴ πρότερον ἅπασαν ἀποτίσαοι τὴν τοῦ δικαίου αὐστηρίαν; ἢ ὅλον

ut recto pede incedat? non quod confractum est colligari? non contra quemlibet morbum pro virili decertare eum qui facere id possit? Et utique in medicis corporum maximam diligentiam adhibemus, ac medicamenta plurima. Et hic quidem istum, alium iste curandum suscipit: neque qui in ordine ministrorum censetur, admovere manum prohibetur, juxta eam quam callet artem medicandi, sive excellentem, sive inferiorem. Et sunt quotidie qui vulnera inspiciant, et plenæ sunt quæ hos excipiunt ædes: nec quisquam diligentiam reprehendit, aut accusat eum qui medicæ arti perdiscendæ dat operam. Sed et principes ac præcipui medicorum, et mediocres, et infimi, plenum humanitatis obsequium deferunt. Quod si ita se res illic habet: multo verius utique in iis quæ animam spectant, proportione fieri omnia et videntur et necesse est. Ac si quis prohibuerit, humani generis ille pestis quædam et communis hostis censebitur, tanquam ei qui ab initio homicida fuit, consentiens. Non sic, inquis, nostræ res habent; sed illud rogo: si Dominus pœnitentiam, quæ defectio est ab exacta justitia et virtute, quantumvis commendanda sit, non ausus est præmio donare, antequam debitam meritis pœnam omnem ad juris et æqui trutinam ac stateram per se ipse solveret: quis audax adeo ac temerarius, qui hoc sibi ipse arroget, ut pœnitentiam tollere velit eorum, qui toleratos a Christo Servatore nostro propter nos cruciatus negarunt; nisi prius omne debitum exsolverint, ad exactam et inviolabilem summi juris legem?

Proh audax et inconsultæ mentis quæsitum! Quandonam visus est Christus pœnitentiam annuntians? Quandonam paralytico dixit: *Confide, fili, remittuntur tibi peccata tua*[46]? Quando ei quæ lacrymis divinos pedes rigavit, eadem asserta venia est, cum reprehensione Simonis qui convivio ipsum exceperat[48]? Quando ei qui erat in infirmitate positus ab annis octo et triginta, dictum est: *Ecce sanus factus es, jam noli peccare: ne deterius tibi aliquid contingat*[48]: tanquam orta videlicet ex peccato ægritudine? Cætera, quæ intempestivum sit suggerere divinæ virtutis opera pervolventi, utrum ante passionem gesta sunt, an post passionem? Quod si manifestum omnibus confessumque est, ante passionem gesta: quemadmodum et discipulis quos misit, dedit potestatem, *ut curarent omnem languorem et omnem infirmitatem*[47]: quæ propter precantium pœnitentiam ac submissionem data est: quanta audacia est linguæ dicentis, non ausum esse Christum, antequam debitam meritis pœnam omnem ad juris trutinam et stateram per se quisque solveret: atque idcirco iis qui pœnitentiam admittunt, dispensationem exprobrare, tanquam audacibus ac superbis, nisi omnem prius juris rigorem expleverint? Nonne hæc manifeste

[46] Matth. IX, 2. [48] Luc. VII, 44. [48] Joan. V, 14. [47] Matth. X, 1.

Digitized by Google

Pharisaicæ mentis objurgatio, ac Novatianæ crudelitatis prohibitio est ? Vide igitur, o vir, ut, te in sublime efferens, in præcipitium corrueris, extra proprios fines et cancellos egressus, nec servans eum quo præditus es dignitatis gradum ? Non legisti omnem episcopum sedis alienæ invasorem, excommunicatum esse ? *Non mittebam eos*, inquit, *et ipsi prophetabant* [48]. Et : *Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo. Sic et Christus non semetipsum clarificavit ut Pontifex fieret :* quemadmodum scriptum est, *sed qui locutus est ad eum : Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech* [49]. Te vero, frater, quis vocavit, aut quis legislatorem constituit in Ecclesia Dei, qui neque parere forte didicisti ? Ac proinde cum visus nondum sis cuiquam imperare : legem accipere te verius est quam imponere, manu regi quam regere, lucem mutuari quam impertiri, discere quam docere : et ex rei prioris experimento ad alteram gradum facere : quemadmodum fert divina lex, egregie divinis humanisque sententiis constituta.

Neque enim sic existimemus, o amice, si qui ex insulsa sapientia sciant aliquid, ac nefarium inculcent sermonem, ea re legum latores effici : siquidem et Moabitis et Ammonitis aditus ad divinum altare non patuit : sed quos Christi imitatrix obedientia probaverit, quos diuturna patientia exploraverit, quos evangelica doctrina perfecerit : si vero etiam externa adsit, non aspernanda : si tamen humilitate est exornata, si evangelicæ doctrinæ subjicitur, nec propriis placitis insolescit : quibus qui gloriantur, tanquam arundineo innixi baculo, merito accepta plaga confringuntur. Verum, inquis, *zelo zelatus sum pro Domino* [50], nec tolerabilia sunt ea quæ videntur. At ubi nobis, vir optime, prophetiæ donum ? ubi mons Carmelus ? ubi cœli claves ? ubi pallium Jordanem dividens, quod cum dono spiritus duplicis Elisæo obtigit [51] ? Nobis vero etsi donum aliquod inest, cui relinquemus, qui nec discipulum habemus ? Jam itaque videamus, ne majora viribus appetentes, a justis etiam ac legitimis excidamus : neve culicem excolantes, glutiamus camelum [52] : aut festucam ex oculis fratrum tollere tentantes, ipsi trabem in oculis, ut vulgo dicitur, gestare videamur [53] : propterea quod hic et illic conversamur et convivamur, jure damnati. « At ille, inquit, ficte simulateque confessus est, turpe facinus suum occultans : alius impietatem celans, alia pro aliis narrat : quo itaque pacto medicus asseveret sanationis hos esse compotes ? » Non fidem hoc, o bone vir, sed acrem objurgationem meretur. Neque enim quisquam ad curationem ultro se conferat, qui non retegere proprium scelus cupiat. Utrum vero et sincere semper ; non nostri judicii est, sed inspicientis Dei. Ait enim : Quæ quidem patent, Deo ac nobis : quæ latent, Domino Deo tuo [54]. *Tu vero quid judicas fratrem tuum ? quid*

ὅτι Φαρισαϊκῆς διανοίας ἡ ἐπίπληξις, καὶ Ναυατιανικῆς ἀπανθρωπίας ἡ ἀπαγόρευσις ; Ὅρα δὴ οὖν λοιπὸν, ὦ ἄνερ, οἷον ἀπομετεωρισθεὶς κατεκρημνίσθης, τῶν οἰκείων μέτρων ἐκστὰς, καὶ μὴ συντετηρηκὼς ἑαυτῷ τὸ ἐνόν σοι ἀξίωμα ; Ἢ οὐκ ἀνέγνως ὡς πᾶς ἀλλοτριοεπίσκοπος ἐκκήρυκτος ; *Καὶ οὐκ ἀπέστελλον αὐτοὺς*, φησὶ, *καὶ προεφήτευον*. Καὶ, *Οὐχ ἑαυτῷ τις τὴν τιμὴν λαμβάνει, ἀλλ' ὁ καλούμενος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Οὕτως καὶ ὁ Χριστὸς οὐχ ἑαυτὸν ἐδόξασε γενέσθαι ἀρχιερέα* · κατὰ τὸ γεγραμμένον · *ἀλλ' ὁ λαλήσας πρὸς αὐτόν* · *Σὺ ἱερεὺς εἶ εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ*. Σὲ δὲ τίς κέκληκεν, ἀδελφὲ, τίς δὲ κατέστησε νομοθέτην ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, ὃς μηδὲ ἄρχεσθαι τυχὸν μεμαθηκώς ; Κἀκ τούτου μὴ ἄρχειν τινὸς τεθεωρημένος, ὀφείλεις νομοθετεῖσθαι μᾶλλον ἢ νομοθετεῖν · χειραγωγεῖσθαι μᾶλλον ἢ χειραγωγεῖν · φωτίζεσθαι ἢ φωτίζειν · διδάσκεσθαι ἢ διδάσκειν · κἀκ τῆς τοῦ προτέρου πείρας ἐπὶ τὸ δεύτερον ἀνιέναι · ὥσπερ δὴ θεῖος νόμος καὶ κάλλιστα ἔχων κἀν τοῖς θείοις, κἀν τοῖς ἀνθρωπίνοις ἀξιώμασι.

Μὴ γὰρ οἰώμεθα, ὦ φίλε, τὸ ἐκ τῆς μωρανθείσης σοφίας εἰδέναί τι φθέγγεσθαι, καὶ ἐπίτριπτον λόγον συνεισβάλλειν, τοῦτο καθίστησι νομοθέτας · ἐπεὶ καὶ Μωαβίταις καὶ Ἀμμανίταις οὐκ εἰσιτητὸν θυσιαστήριον · ἀλλ' οὓς ὑπακοὴ χριστομίμητος ἐδοκίμασε, καὶ πολυχρόνιος ὑπομονὴ ἐμαρτύρησε, καὶ εὐαγγελικὸς λόγος ἐτελείωσεν · εἰ δὲ καὶ ἐξωτερικὸς πάρεστιν, οὐκ ἄχαρις · εἴγε ὑπὸ ταπεινοφροσύνης κεκόσμηται, καὶ ὑπὸ τοῦ εὐαγγελικοῦ ἡγεμονεύοιτο · ἀλλὰ μὴ τοῖς οἰκείοις ἀξιώμασιν ἐναβρύνεται · οἷς οἱ ἐναβρυνόμενοι, ὡς ἐπὶ καλαμίνῃ ῥάβδῳ ἐπερειδόμενοι, εἰκότως τιτρωσκόμενοι καταράσσονται. Ἀλλὰ, φησὶ, *ζηλῶν ἐζήλωκα τῷ Κυρίῳ*, καὶ οὐκ ἀνεκτὰ τὰ ὁρώμενα. Καὶ ποῦ ἡμῖν τὸ τῆς προφητείας χάρισμα, ὦ βέλτιστε ; καὶ ποῦ τὸ Καρμήλιον ὄρος ; καὶ ποῦ αἱ οὐράνιαι κλεῖς ; καὶ ποῦ ἡ διατέμνουσα τὸν Ἰορδάνην μηλωτὴ, ἐν διπλῷ χαρίσματι τῷ Ἐλισσαίῳ ἐπιφωτήσασα ; ἡμῖν δὲ εἰ καί τι πάρεστι χάρισμα, τίνι καταλειπτέον · μηδὲ φοιτητὴν ἔχουσιν ; Ὅθεν σκοπῶμεν ἤδη μήπως τῶν ὑπὲρ δύναμιν ἐφιέμενοι, καὶ τῶν μετρίων ἀποτύχοιμεν · μηδὲ τὸν κώνωπα διϋλίζοντες, τὴν κάμηλον καταπίνωμεν · ἢ καὶ τὰ κάρφη ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἀδελφῶν ἐξαίρειν δοκιμάζοντες, αὐτοὶ τὴν δοκὸν ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν μὴ δοκοῦντες φέρωμεν · τὸ δὴ λεγόμενον · ἐξ ὧν συναστρεφόμεθα καὶ συνεσθίομεν ὧδε κἀκεῖσε, καταγινωσκόμενοι. « Ὁ δεῖνα, φησὶ, ψευδῶς ἐξηγόρευκε, κρύπτων τὸ αἰσχρὸν αὐτοῦ ἁμάρτημα · καὶ ἄλλος κρύψας τὸ ἀσέβημα, ἕτερα ἀνθ' ἑτέρων ἐξηγεῖται. Καὶ πῶς ὁ δῆθεν ἰατρεύων δύναται φάναι θεραπείας τούσδε τετυχηκέναι ; » Οὐ πιστευτέον, ὦ τᾶν · ἀλλὰ καὶ λίαν κατηγορητέον. Οὐδεὶς γὰρ αὐθαιρέτως ἰὼν πρὸς ἴασιν μὴ οὐχὶ ἀπογυμνοῦν τὸ οἰκεῖον πάθος αἱρήσεται. Εἰ δὲ καί ποι ἀληθὲς, οὐχ ἡμῶν τὸ κρίνειν, ἀλλὰ Θεοῦ τοῦ ἐφορῶντος. Φησὶ γάρ · Τὰ μὲν φανερὰ, Θεῷ καὶ ἡμῖν · τὰ δὲ κρυπτὰ, Κυρίῳ τῷ

[48] Jerem. XXIII, 21. [49] Hebr. V, 4, 5. [50] III Reg. XIX, 10. [51] IV Reg. II, 8. [52] Matth. XXIII, 24. [53] Matth. VII, 3. [54] I Reg. XVI, 7.

Digitized by Google

Θεῷ σου. Σὺ δὲ τί κρίνεις τὸν ἀδελφόν σου; ἢ καὶ σὺ τί ἐξουθενεῖς τὸν ἰητῆρα; Πάντες γὰρ παραστησόμεθα τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ, ὃς καὶ φωτίσει τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους, καὶ φανερώσει τὰς βουλὰς τῶν καρδιῶν· καὶ τότε ὁ ἔπαινος γενήσεται ἑκάστῳ ἀπὸ Θεοῦ.

« Πάντες, φησὶν, ὑπερβάθμιον ἐκτείνουσι πόδα, καὶ τῶν οὐ παρακεχωρημένων κατατολμῶσι, καὶ τοῖς ὑψηλοτέροις ἐπεκτείνονται. » Τοῖς οἰκείοις ἐάλως πτεροῖς, ὥς πού τις ἔφη τῶν ἔξω· ἀφ' οὗ καὶ ἡ πρότασίς σου. Ποὺς γὰρ τεταγμένος, εἰς κεφαλὴν ἐξ αὐθαδείας ἦρθης. Ταῖς ἄλλαις δυσὶ προτάσεσι περιπαρεὶς, ὦ γενναῖε, ἑτέρα πάλιν ἔγκλησις· « Πάντες ἑαυτοῖς ἐπιτρέπουσι τὰ ὑπὲρ δύναμιν, καὶ ἥττονας ἡγοῦνται τοὺς ἄλλους· καὶ τῷ λύειν καὶ δεσμεῖν ἀσχέτως καὶ ἀκλήτως ἐπιτρέχουσι· καὶ πάντας φιλονεικοῦσι πρὸς τοὺς οἰκείους ἕλκειν πόδας· καὶ μηδένα ἕτερον τὸν λύοντα ἢ εἶναι, ἢ νομίζεσθαι θέλουσι· καὶ φθονοῦσι τοῖς τὰ τοιάδε πράττουσι· καὶ τούτους μόνους δέχεσθαι, οὓς αὐτοὶ λελύκασι· τοὺς δὲ ὑφ' ἑτέρων τετυχηκότες ἐπιτιμήσεως, ἀποστρέφεσθαι, καὶ ἐγκαλεῖν· ἐπεὶ μὴ πρὸς αὐτοὺς δεδραμήκασι, καὶ παρ' αὐτῶν ἠτήσαντο τὴν ἄφεσιν. » Ἀναπλάσματα διανοίας δαιμονιώδους τὰ κατηγορήματα, καὶ ἐκ φθονερᾶς καρδίας τὰ προβλήματα· οἷς ἐπιγελάσειέ τις εἰκότως ὡς παιδιάς τινας, καὶ ὕθλους, καὶ ἀθύρματα· ἢ μᾶλλον, τἀληθὲς εἰπεῖν, ἐπεὶ μηδεὶς ἡμῖν ἐξ ἀπιστίας ὁ προστρέχων κατὰ λῆψιν ἐπιτιμήσεως, μαινόμεθα, πρὸς τοὺς ἐκ πεποιθήσεως τῶν προσιόντων θεραπεύοντας, δαιμόνιόν τι πάθος πάσχοντες, καὶ τοῖς Εἰκονομάχοις τὰ ἴσα τοὺς αἰδήμονας καθυβρίζοντες.

« Τί, φησὶ, τὸ διάφορον τῆς προαιρέσεως ταύτης πρὸς τὸν Μανιχαϊσμόν; Οὐχὶ κατὰ Μανιχαϊκῆς αἱρέσεως ἠγωνίσμεθα καὶ λόγοις καὶ ἔργοις; καὶ δηλοῦσι τὰ ἔγγραφα συντάγματα τῶν κατ' αὐτῆς ἀγωνισαμένων, ἐν οἷς ἀπαραλογίστοις συλλογισμοῖς, καὶ ἀκαθαιρέτοις ἀποδείξεσιν ἀπέδειξαν· εἰ καὶ νῦν ἑαυτῶν καὶ τῶν οἰκείων ὑπομνημάτων ἀμνημονοῦσιν. Ἔοικας, ὦ ἑταῖρε, ἀσυλλογίστως συλλογίζεσθαι, καὶ ἰδίοις λογισμοῖς ἐπ' ἀθετήσει ἀληθείας στηρίζεσθαι· μὴ εἰδὼς ὅτι τὰ παραδείγματα τοῖς πρωτοτύποις παραβαλλόμενα, οὐκ αὐτὰ ἐκεῖνα εἶεν τὰ ἀρχέτυπα· ἀλλὰ τοσοῦτον ἔχοντα τὸ πρὸς ἄλληλα ταυτὸν, ὅσον τὸ κατὰ τοὔνομα κοινὸν τοῖς ἄλλοις ἐξαλλάττοντα. Καὶ τὰ μὲν κυρίως ὠνόμασται· τὰ δὲ οὐ κυρίως· καὶ τὰ μὲν κατὰ κατάχρησιν λέλεκται· τὰ δὲ κατὰ ἀλήθειαν, οἷον φέρε εἰπεῖν, ἐπὶ τῆς εἰκόνος Χριστοῦ καὶ αὐτοῦ Χριστοῦ· ὅτι ὁ μὲν κατὰ ἀλήθειαν Χριστὸς καὶ ἔστι καὶ ὀνομάζεται· ἡ δὲ κατὰ κατάχρησιν ἤτοι ὁμωνυμίαν. Ἐπεὶ καὶ Παῦλος ὁ ἱερὸς πόστολος, τὴν φιλαργυρίαν, δευτέραν εἰδωλολατρείαν ἀπεκάλεσεν, αἰτιολογικῶς, καὶ κατὰ ἀναφορὰν ὁμοιωματικὴν τῆς οὔσης εἰδωλολατρείας. Ἐξ οὗ οὐδὲ ἐπιτιμητέον τοῖς φιλαργύροις, ὡς εἰδωλολάτραις· ἐπεὶ ἄρα ὀφείλομεν ἐκ τοῦ κόσμου ἐξελθεῖν. Νῦν δὲ πολλοὶ φιλάργυροι, καὶ πάντη ἀνεπιτίμητοι

A medicum *spernis*[55]? *Stabimus autem omnes ante tribunal Christi : qui et illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium : et tunc laus erit unicuique a Deo*[56].

« Omnes, inquit, ultra quam fas est pedem inferunt, et ea invadunt quæ sunt propria eorum qui non secesserunt, et ad sublimiora enituntur. » Propriis ipse alis periisti, ut quidam profanus ait : atque inde propositio tua. Nam cum sis pedis loco constitutus, ex arrogantia locum capitis occupasti. Duabus aliis propositionibus tuis confossis, vir egregie, rursum altera hæc criminatio : « Omnes sibi majora viribus arrogant, aliosque inferiores se B arbitrantur : et ad solvendum ligandumque sine modo ullo, sine vocatu convolant : et omnes pertrahere ante proprios pedes obnituntur : nec alium quemquam volunt aut esse aut existimari qui solvat : invident iis qui illa agunt : atque adeo admittunt eos duntaxat, quos ipsi solverunt : qui vero sunt ab aliis ad pœnitentiam admissi, ad hos accusandos se convertunt : quoniam ad ipsos non convolarunt, nec ab ipsis relaxationem flagitarunt. » Figmenta sensus diabolici sunt hæ criminationes, et invidi animi quæsita, quæ quisque merito irrideat tanquam quosdam jocos, et nugas, lususque : vel potius, ut vere dicam, quando, ob diffidentiam, nemo ad nos advolat ad accipiendam pœnitentiam, C insanimus adversus eos qui sanant adeuntes ad se cum fiducia, diabolico abrepti vitio quodam, pari ignominia viros probos atque Iconomachos afficientes.

« Quodnam, inquit, discrimen sectæ hujus a Manichaica? Nonne contra Manichaicam hæresim sermone et opere decertavimus? Testes sunt scripti eorum commentarii, qui contra hanc dimicarunt, in quibus invictis argumentis et inexpugnabilibus exemplis id ostenderunt, quanquam nunc sunt et sui ipsorum, et propriorum monumentorum obliti. » Videris, o bone vir, imperite ratiocinari, ac privatis rationibus ad abrogationem veritatis inniti : cum nescias exempla prototypis collata; non ipsa esse exemplaria illa primigenia : sed habere tantum D similitudinis inter se, quantum ea quæ commune nomen habent, cum cæteris rebus differant. Et alia quidem proprie appellata sunt, alia autem improprie : alia secundum abusionem dicta, alia secundum veritatem. Exempli gratia, in imagine Christi et ipso Christo, iste quidem secundum veritatem Christus et est et nominatur : hæc autem secundum abusionem, hoc est homonymiam. Quandoquidem et sanctus apostolus Paulus avaritiam nuncuparit[57], idololatriam alteram, causam dicti subjiciens, secundum relationem videlicet similitudinis cum ea quæ vere idololatria est. Quare non eadem pœna avaris imponenda, quæ idololatris : alioqui deberemus e mundo migrare. At nunc avari multi, et

[55] Rom. XIV, 10. [56] I Cor. IV, 5, 6. [57] Ephes. V, 5.

Digitized by Google

quidem absque indicta ipsis pœnitentia prorsus relicti. Quid igitur et hic absonum, si Iconomachica hæresis cum Manichaica componatur, quantum ad imaginis ac prototypi rationem : quamvis et Nicæna secunda œcumenica et sancta synodus eos qui per hanc hæresim perierant, non tanquam Manichaizantes damnans curaverit : et nequaquam obliti sint ii qui operam suam adversus Manichæos contulerunt, se et sermone et opere contra ipsos dimicasse. Omnino teipsum ignorasti, quæ culpæ non mediocris ac stuporis reprehensio est.

Vellem itaque et propositiones alias libelli multarum paginarum, in quibus eadem iterum atque iterum repetuntur, superius commemoratis adnectere; et quod penitus recta ratione confutatæ sint ostendere : sed alias quidem tanquam inutiles et ineptas : alias vero ut quæ seipsas refellant : nonnullas autem tanquam obscuras et oppositas veritati, procul, veluti in Vulcani ignem, ablegans ac projiciens, ac finem dicendi faciens, istud adjicio : quod, si quidem veniam poscamus, quod inconsiderate et ad iracundiam Deum movimus, et Sanctos ignominia affecimus, et confessores damnavimus, et Ecclesiam infamavimus ; agetur sane præclare. Sin minus, at nos certe humiles manum ori admovebimus, nec sanctitatem tuam ad alteram scriptionem exarandam provocabimus.

παρεωραμένοι. Τί οὖν ἀπόδον κἀνταῦθα, εἰ Εἰκονομαχικὴ αἵρεσις τῇ Μανιχαϊκῇ παραβάλλοιτο, ὅσον κατ' εἰκόνος καὶ πρωτοτύπου λόγον· καθὸ καὶ ἡ ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον οἰκουμενικὴ τε καὶ ἁγία σύνοδος, τοὺς ἐν ταύτῃ ἑαλωκότας, οὐχ ὡς Μανιχαΐσαντας ἐπεξελθοῦσα τεθεράπευκε· καὶ οὐτίπου ἠμνημονήκασιν οἱ τὰ περὶ αὐτῆς πονήματα καταβαλλόμενοι· καὶ λόγοις καὶ ἔργοις κατ' αὐτῆς ἀνταγωνισάμενοι; Ἠγνόηκας δ' αὐτὸς ὄντως ἑαυτόν, ὃ πολλῆς ἐστι κατηγορίας καὶ ἀδελτηρίας ἔγκλημα.

Ἐβουλόμην οὖν καὶ ἑτέρας προτάσεις τοῦ πολυσχιδοῦς καὶ ταυτολογοῦντος γραμματείου συνεισοῖσαι τοῖς προλεχθεῖσι, καὶ ἀποδεῖξαι πάντη ἐξ ὀρθοῦ λόγου ἐληλεγμένας· ἀλλὰ ἃς μὲν ὡς ἀλυσιτελεῖς καὶ ἀσυναρτήτους· ἃς δὲ ὡς αὐτόθεν ἐχούσας τὸν ἔλεγχον· ἑνίας δὲ ὡς σκοτεινὰς καὶ ἀντιθέτους [Cod. Reg. ἀντιδόξους] τῇ ἀληθείᾳ, πόρρω που ἀπορριψάμενος ὡς εἰς πῦρ Ἡφαίστου· ἐπὶ τέλει τοῦ λόγου ἐκεῖνο ἐπιφθέγγομαι· ὅτι εἰ μὲν αἰτοῦμεν συγγνώμην, ἐφ' οἷς προπετῶς καὶ Θεὸν παρωργίσαμεν, καὶ ἁγίους ἠτιμήσαμεν, καὶ τὴν ὁμολογίαν κατηγτιασάμεθα, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν δεδυσφημήκαμεν, εὖ ἂν ἔχοι· εἰ δὲ μή, ἀλλ' ἡμεῖς γε οἱ ταπεινοὶ ἐπὶ στόματι χεῖρα ἐπιθήσομεν, μὴ ἐκκαλούμενοί σου τὴν ὁσιότητα εἰς δευτέραν γραμματικὴν προσφώνησιν.

CLXIII. — *Theodoro patricio* (*). CΡΞΓ' (55). — *Θεοδώρῳ πατρικίῳ.* [χπγ'.]

De sanctis imaginibus.

Ex honorandis litteris conspeximus laudatissimam eminentiam tuam, ex auditione vero rerum quas significabant, egregiam animam tuam agnovimus. Quod enim erga nos peccatores tam honorificis verbis usus es, quodque humilem faciem nostram videre desideras, ac salutarem deinde sermonem audire ; hominis est vere a Deo afflati, et animæ Deum concupiscentis. Quam mirabilia autem opera magni et solius nostri Christianorum Dei ; quod te de gente non sancta in venerandam agnitionem veritatis suæ vocavit tali modo, in speciem quidem minime voluntario, sed reipsa liberæ quam maxime voluntatis, una cum cognatis qui simul adducti sunt ! Non aliter enim vos ab impietate eripere visum est divinæ dispensationi. O mirabilem vocationem ! o laudandam redemptionem ! Translatus es de tenebris in admirabilem ipsius lucem : exutus veteri homine, cum absurdis ethnicisque cogitationibus et actibus ; Christum induisti, Christianus reipsa pro ethnico, filius lucis et diei pro filio tenebrarum et noctis impietatis ; unum Deum colens, qui in Patre et Filio et Spiritu sancto adoratur ; multitudinis deorum et Bulgaricæ idololatriæ fugiens falsam religionem : confitens deinde unum de sancta Trinitate, Filium ipsum et Verbum Dei per summam erga genus

Ἀπὸ τοῦ τιμίου σου γράμματος εἴδομέν σου τὴν πανεύφημον ὑπεροχὴν, καὶ ἀπὸ ἀκροάσεως τῶν σημαινομένων ἐπέγνωμέν σου τὴν καλὴν ψυχήν. Τὸ γὰρ πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς τοιούτοις χρήσασθαι τιμητικοῖς λόγοις, ἐπιθυμεῖν τε ἡμῶν ἰδεῖν τὸ εὐτελὲς πρόσωπον, εἶτα καὶ ἀκουτισθῆναι λόγον σωτήριον, ἀνδρός ἐστιν ὄντως ἐνθέου, καὶ ψυχῆς ἐπιποθούσης Θεόν. Καὶ ὡς θαυμαστὰ τὰ ἔργα τοῦ μεγάλου καὶ μόνου Θεοῦ ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν· ὅτι ἐκάλεσέ σε ἐξ ἔθνους οὐχ ὁσίου εἰς τὴν σεπτὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας αὐτοῦ τρόπῳ τηλικούτῳ, δοκοῦντι μὲν ἀκουσίῳ, αὐθαιρέτῳ δ' ὅτι μάλιστα, σὺν τοῖς συνεξελθοῦσιν ἀρχιερεῦσιν [Cod. Reg. ἀγχιστεῦσιν]· ἐπείπερ ἄλλως οὐ δεδοκίμασται τῇ θείᾳ οἰκονομίᾳ ἀφαρπάσαι ὑμᾶς τῆς ἀθεότητος. Ὢ τῆς θαυμαστῆς κλήσεως! ὢ τῆς ἐπαινετῆς ἀπολυτρώσεως ! ἠνέχθης ἐκ σκότους εἰς τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ φῶς· ἀπεκδυσάμενος τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, σὺν τοῖς ἀτόποις καὶ ἐθνικοῖς λογισμοῖς τε καὶ πράξεσιν, ἐνεδύσω τὸν Χριστὸν, Χριστιανὸς ἀντ' ἐθνικοῦ χρηματίζων· υἱὸς φωτὸς καὶ ἡμέρας, ἀνθ' υἱοῦ σκότους καὶ νυκτὸς ἀσεβείας· ἕνα Θεὸν σέβων, τὸν ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι προσκυνούμενον· πεφευγὼς τῆς πολυθεΐας καὶ Βουλγαρικῆς εἰδωλολατρείας τὴν δυσσέβειαν· εἶτα καὶ ὁμολογῶν τὸν ἕνα τῆς ἁγίας Τριάδος, αὐτὸν τὸν Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ

NOTÆ.

(*) Dogmatica.

(55) In cod. Reg. ρμδ'.

Digitized by Google

Θεοῦ, δι' ὑπερβάλλον ἔλεος τοῦ καθ' ἡμᾶς γένους, ἄνθρωπον γεγενῆσθαι ὅμοιον ἡμῖν κατὰ πάντα, μετὰ καὶ τοῦ εἶναι τὸν αὐτὸν Θεὸν τέλειον. Θεὸς γὰρ ὁ Πατὴρ, Θεὸς καὶ ὁ Υἱὸς, Θεὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· εἷς Θεὸς, οὐ τρεῖς θεοί, ἄπαγε· τὸ μὲν, διὰ τὴν μίαν θεότητα· τὸ δὲ διὰ τὰ τρία πρόσωπα. Αὕτη ἡ ἀληθινὴ πίστις τῶν Χριστιανῶν, καταργοῦσα πᾶσαν πλάνην καὶ αἵρεσιν.

A nostrum misericordiam hominem esse factum similem nobis per omnia, cum idem ipse perfectus esset Deus. Deus enim Pater, Deus et Filius, Deus et Spiritus sanctus; unus Deus, non tres Dii, absit: hoc quidem, propter unam deitatem; illud vero, propter tres personas. Hæc vera est fides Christianorum, abolens errorem omnem et hæresim.

Ἐπειδὴ δὲ διπλοῦς ὁ Χριστὸς, καθὸ Θεὸς τέλειος, καὶ ἄνθρωπος τέλειος· τὸ μὲν ὡς ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθεὶς πρὸ αἰώνων, ὡς ἐξ ἡλίου ἀπαύγασμα· τὸ δὲ ἐκ τῆς μητρὸς ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων, ὡς ἡ καθ' ἡμᾶς γέννησις, μᾶλλον δὲ καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς· ἐπειδὴ παρθένος ἡ τεκοῦσα, καὶ πρὶν, καὶ ἐν τῷ τίκτειν, καὶ μετὰ τὸ τίκτειν· ἐφ' οἷς καὶ Θεοτόκος ὡς ἀληθῶς καὶ γενόηται καὶ προσηγόρευται. Διὰ τοῦτο, ὥσπερ κατὰ τὸν Πατέρα ἀπερίγραπτος, οὕτως καὶ κατὰ τὴν μητέρα ἐν πίνακι περιγραφόμενος· καὶ ἡ περιγραφὴ αὐτοῦ ἤτοι ἡ εἰκὼν, προσκυνητὴ καὶ σεβαστὴ, ἐν ᾗ βλέπεται ὑφ' ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν οἵαν μορφὴν ἀνέλαβε· καὶ δεδοξολόγηται ὡς ὅμοιος ἡμῖν κατὰ πάντα γεγονὼς πλὴν ἁμαρτίας· καταργήσας πᾶν εἰδωλικὸν ὁμοίωμα, ἐφ' ᾧ ὤλλυτο λατρεῦον, ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος, τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων. Ὁ γοῦν μὴ καταδεχόμενος αὐτὸν εἰκονίζεσθαι, ὦ καλὲ φίλε, ἀπαναίνεται αὐτοῖς πράγμασι, κἂν λόγῳ συγκατατίθηται, γενέσθαι τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον· καὶ ὁ μὴ προσκυνῶν αὐτοῦ τὴν ἁγίαν εἰκόνα, μὴ προσκυνεῖν αὐτὸν ἀποδέδεικται, κἂν ὁμολογῇ προσκυνεῖν. Ἡ γὰρ τῆς εἰκόνος αὐτοῦ τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει· ὥσπερ καὶ ἡ ἄρνησις αὐτῆς εἰς αὐτὸν τὴν ἄρνησιν ἀναπέμπει. Ἐπεὶ οὖν, ὡς μανθάνω, οὕτως καὶ αὐτὸς πέποιθας, καὶ διὰ τοῦτο στέλλῃ τῆς κοινωνίας τῶν Εἰκονομάχων· χαίρω καὶ συγχαίρω σοι, εὐχαριστῶ καὶ συνευχαριστῶ σοι, ὅτι ὁρᾷς τὴν ἀλήθειαν, καί τοι ὀψιμαθὴς ὤν, καὶ ἀρτιγέννητος υἱὸς Θεοῦ. Καὶ μή τοι θαυμάσῃς ὅτι καὶ ἐν Χριστιανοῖς εἰσέρχεται πλάνη. Ὅπου γὰρ ἡ σωτηρία, ἐκεῖ τρέχει ὁ δράκων διάβολος ποιῆσαι ἀπώλειαν· καὶ τοῦτο δι' ἑνὸς ἀνθρώπου τοῦ ἐξουσιάζοντος. Ἄρτι γὰρ ἡ πλάνη αὕτη ἐπεισήχθη ἐν τοῖς Χριστιανοῖς. Ἐπεὶ ἐξ αἰῶνος ἡ Χριστοῦ εἰκὼν, τῆς τε Θεοτόκου, καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ.

Quoniam autem duplex est Christus, quatenus Deus perfectus et homo perfectus; illud quidem tanquam ex Patre natus ante sæcula, sicut splendor ex sole; istud vero ex matre, in novissimis temporibus, ut nativitas est nostra, vel potius supra nostram; quandoquidem, et ante, et in partu, et post partum virgo est quæ ipsum peperit: quare et Deipara B verissime et intelligitur et appellatur. Eapropter, quemadmodum incircumscriptus est secundum Patrem, sic et secundum matrem in tabula describitur, et descriptio ejus sive imago, adoranda et veneranda; in qua cernitur a nobis Christianis qualem formam assumpserit; et declaratus est similis nobis factus per omnia præter peccatum: abolens omnem idolicam similitudinem, quam colens periit hominum genus a diebus sæculi. Qui ergo illum imagine repræsentari non admittit, o bone amice, judicio contendit, tametsi verbo annuat, Filium Dei hominem factum fuisse: et qui ejus sanctam imaginem non adorat, ipsum non adorare convictus est, licet adorare se profiteatur. Honor C enim imaginis ejus ad prototypum transit: quemadmodum et imaginis ipsius negatio ad ipsum transfert negationem. Cum ergo, ut audio, sic etiam ipse persuasum habeas, ideoque ab Iconomachorum communione te subtrahas; gaudeo et congaudeo tecum; gratias ago, et tua causa gratias ago, quod cernas veritatem, tametsi sero edoctus, ut filius Dei nuper genitus. Nec vero mireris quod etiam inter Christianos error obrepat. Ubi enim est salus, eo accurrit draco diabolus ut inferat exitium: atque hoc per hominem unum, penes quem est potestas. Nuper enim hic error inter Christianos invectus est. Nam ab omni memoria imago Christi, et Deiparæ, et sanctorum ejus.

Ταῦτά σοι, δέσποτα τιμιώτατε, ὡς παρὰ Θεοῦ κινηθεὶς, κἂν ἁμαρτωλός εἰμι, ἐφθεγξάμην πρὸς βεβαίωσιν τῆς πίστεώς σου· ἐπειδὴ ἀδελφὸς σὺ ἡμέτερος, καὶ οὐ ξένος, καθὼς εἴρηκας. Εἰ δὲ ξένος τοῦ κόσμου, εὖ ἂν ἔχοι. Καὶ ἡμεῖς γὰρ οἱ ταπεινοὶ τὸ αὐτὸ ἐσμεν· καὶ διὰ τοῦτό ἐσμεν ἀπερριμμένοι ἐνταῦθα διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Καὶ μακάριος εἶ πιστεύων εἰς Χριστὸν ὀρθῶς, καὶ πάντα δεύτερα ὑπὲρ αὐτοῦ ἡγούμενος. Ἰδέσθαι δὲ ἀλλήλους δύσκολον διὰ τὴν ἐξουσίαν· εἰ μή τι Θεὸς κελεύει καθ' ὃν οἰκονομήσει τρόπον. Μεμνῆσθαι δέ σου οὐ διαλειψόμεθα, καὶ ἀγαπᾷν σε ὡς ἀδελφὸν ἡμῶν· ὃν ποτε οὐκ ἐγνωρίσαμεν ἀπὸ σαρκὸς καὶ αἵματος· νῦν δὲ ἀπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἔχομεν ὡς σύγγονον· ἀποτεχθέντες ἀμφότεροι ἐκ μητρὸς τῆς υἱοθετικῆς, κολυμβήθρα;

D Hæc ego tibi, domine honoratissime, tanquam a Deo impulsus, licet peccator sim, prolocutus sum ad confirmationem fidei tuæ: quoniam frater tu noster; non peregrinus ut dixisti. Quod si peregrinus es mundi, bene habet. Nos quippe humiles hoc ipsum sumus: et propterea ejecti huc sumus propter verbum Dei. Ac beatus es qui recte in Deum credis, et omnia illi postponenda ducis. Videre autem nos invicem difficile est, prohibente id principe: nisi Deus disponat quo ipsi modo videbitur. Tui vero meminisse non desinemus, et amare te ut fratrem nostrum, quem non usquam novimus ex carne et sanguine, nunc vero ut cognatum habemus ex Spiritu sancto; geniti ambo ex matre adoptiva, sci-

Digitized by Google

licet piscina baptismatis. Pax tibi, amice et frater et domine. Pax et domui tuæ, et omnibus qui ad te pertinent, a Patre, et Filio, et Spiritu sancto. Amen.

τοῦ βαπτίσματος. Εἰρήνη σοι, φίλε καὶ ἀδελφὲ καὶ δέσποτα. Εἰρήνη καὶ τῷ οἴκῳ σου, καὶ πᾶσι τοῖς διαφέρουσί σοι, ἀπὸ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

CLXIV. — *Archimandritæ Gotthiæ* (*).

ΡΞΔ' (56). — Ἀρχιμανδρίτῃ Γοτθίας. [Ψ.]

De monastico instituto.

Gratiam habemus sancto Deo, quod digni habiti sumus qui amicas sanctitatis tuæ litteras acciperemus. Nec vero tarditatis excusatione nobis est opus. Quinam enim sumus nos homines tantilli? aut qua de causa vos ullatenus de negotiis vestris maximis ad tenuitatem nostram referatis? Attamen quia modice de vobis sentientes, nostis etiam minimos complecti: conveniens fuit et vos scribere, et nos discere, non solum quæ epistola continebat, verum etiam quæ reverendissimi fratres ac patres docuere, qui eas attulerunt. Contra quæ omnia Deus protector noster, et inconsiderate objectarum criminationum depulsor. Conferemus autem et nos humiles, si quando incidat sermo, quæ in nobis eruut, apud eos qui voluerint calumniari; non quo beneficium vobis rependamus, sed ut quod charitati debetur, expleamus. Quam ob causam scribere coacti fuimus Dei amantissimo Patri et pontifici domino Philareto: si forte suscepta fuerit humilis nostra intercessio, ad componendam pacem, quia nihil est conducibilius, et qua Christi discipuli, qui ab ipso vocati sunt, insigniri debent. Hæc velut in summa de iis quæ urgent. De aliis vero quorsum a nobis quæsitum est ut respondeamus? cum vos divinitus edocti librum magni Basilii a Deo exaratum habeatis, docentem quæ monasticæ seu cœnobiacæ vitæ salutaria sunt et utilia: absque quo nec gubernare digne Deo possit præses, nec utiliter gubernari subditus. Ille de quolibet et argumento et materia sacræ vitæ cœnobiacæ propria interrogatus, per Spiritum sanctum respondet: ut qui ejus ductum sequitur, ductum sequatur Spiritus sancti: qui ei non credit, Christo qui per eum locutus est, non credat. Quæ ergo per incuriam fratribus obrepunt delicta, ea per laicos homines judicari non licere sacer ipse clamat Apostolus: *Audet aliquis vestrum habens negotium adversus alterum, judicari apud iniquos et non apud sanctos* [58.59]. Et post alia: *Sic non est inter vos sapiens quisquam, qui possit judicare inter fratrem suum; sed frater cum fratre contendit, et hoc apud infideles* [60]? Perinde autem est, ac si apud infideles fiat, apud laicos monachorum negotia, examinari, et janum iis aperire, quos nefas est res nostras inspicere: absurdumque hoc prorsus et damnosum et Ecclesiis Dei.

Χάριν ὁμολογοῦμεν τῷ ἁγίῳ Θεῷ, ὅτι ἠξιώθημεν δέξασθαι γράμματα ἀγαπητικὰ τῆς ὁσιότητος ὑμῶν· οὐ μὴν χρῄζομεν ἀπολογίας διὰ τὴν βραδυτῆτα. Τίνες γὰρ ἡμεῖς οἱ εὐτελεῖς; ἢ τίνος ἕνεκεν ὅλως τὸ τῇ ἡμετέρᾳ οὐθενότητι ἀναφέρειν ὑμᾶς περὶ τῶν συγκινούντων ὑμᾶς ἀναγκαίων; Ὅμως ἐπειδὴ μετριόφρονες τυγχάνοντες οἴδατε καὶ τοῖς ἐλαχίστοις συμπεριφέρεσθαι· εἰκότως καὶ αὐτοὶ γεγράφατε, καὶ ἡμεῖς ἐδιδάχθημεν, οὐ μόνον ὅσα ἡ ἐπιστολὴ, ἀλλὰ καὶ ὅσα οἱ ταύτην ἐπιφερόμενοι αἰδεσιμώτατοι ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες ἐδίδαξαν. Καθ' ὧν ἁπάντων ὁ Θεὸς ἡμῶν ὑπερασπιστής· καὶ τῶν ἐπιφερομένων ἀλογίστως αἰτιαμάτων διαλλακτής. Συνεισοίσομεν δὲ καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ, εἴ ποτε λόγος γένοιτο τὰ παρ' ἑαυτῶν, ἐν τοῖς φθάζουσιν ἐνδιαβάλλειν, οὐ χάριν ὑμῖν καταβαλλόμενοι, ἀλλὰ τὸ κεχρεωστημένον τῇ ἀγάπῃ ἀποπληρώσοντες. Οὗ χάριν ἠναγκάσθημεν ἐπιστεῖλαι καὶ τῷ θεοφιλεστάτῳ Πατρὶ καὶ ἀρχιερεῖ κυρίῳ Φιλαρέτῳ· εἴγε καὶ προσδεχθείη ἡ παράκλησις ἡμῶν τῶν ταπεινῶν, συνδέουσα τὰ πρὸς εἰρήνην, ἧς οὐδὲν λυσιτελέστερον, καὶ ἐφ' ᾗ Χριστοῦ μαθηταὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ κεκλημένοι, ὀφείλουσι χαρακτηρίζεσθαι. Ταῦτα ὡς ἐν κεφαλαίῳ περὶ τῶν κατεπειγόντων. Ὑπὲρ δὲ τῶν ἄλλων, τί καὶ ἐπεζητήθημεν ὅλως ἀποκριθῆναι; ἐχόντων ὑμῶν τῶν θεοδιδάκτων τὴν θεοχάρακτον βίβλον τοῦ μεγάλου Βασιλείου, διδάσκουσαν τοῦ μοναδικοῦ, εἶτ' οὖν κοινοβιακοῦ βίου τὰ σωτήρια καὶ ὠνησίφορα· ἧς χωρὶς οὐκ ἔστιν οὔτε καθοδηγῆσαι θεοπρεπῶς, οὔτε καθοδηγηθῆναι λυσιτελῶς, καὶ ἄρχοντα καὶ ἀρχόμενον. Ἐκεῖνος ἐρωτώμενος ἐπὶ πάσῃ ὑποθέσει καὶ ἀφορμῇ τῆς ἐν κοινοβίῳ ἱερᾶς ζωῆς, διὰ Πνεύματος ἁγίου ἀποκέκριται· καὶ ὁ ἐκείνῳ στοιχῶν, ἐστοίχησε τῷ ἁγίῳ Πνεύματι· ὁ δ' αὐτῷ ἀπειθῶν, ἠπείθησε τῷ ἐν αὐτῷ φθεγξαμένῳ Χριστῷ. Τὰ γοῦν συμπίπτοντα ἐξ ἀπροσεξίας τοῖς ἀδελφοῖς σφάλματα, οὐκ ἐξὸν ἐπὶ λαϊκῶν προσώπων κρίνεσθαι, καὶ αὐτὸς ὁ ἱερὸς Ἀπόστολος βοᾷ· *Τολμᾷ τις ὑμῶν πρᾶγμα ἔχων κρίνεσθαι ἐπὶ τῶν ἀδίκων, καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῶν ἁγίων;* Καὶ μεθ' ἕτερα· *Οὕτως οὐκ ἔνι ἐν ὑμῖν σοφὸς οὐδὲ εἷς, ὃς δυνήσεται ἀνακρῖναι ἀνὰ μέσον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ· ἀλλὰ ἀδελφὸς μετὰ ἀδελφοῦ κρίνεται, καὶ τοῦτο ἐπὶ ἀπίστων.* Ἴσον δὲ τῶν ἀπίστων ἐστὶ τὸ ἐπὶ τῶν λαϊκῶν τὰ τῶν μοναχῶν ἐξετάζεσθαι, καὶ ἀνοίγειν θύραν οἷς ἀθέμιτον παρακύπτειν εἰς τὰ ἡμέτερα· καὶ τοῦτο ἀπάδον ἐστὶ παντάπασι καὶ ἀσύμφορον τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ.

[58.59] I Cor. vi, 11. [60] ibid. 5.

NOTÆ.

(*) Dogmatica.

(56) In cod. Reg. ρνδ'.

Digitized by Google

Περὶ ἀποταγῆς καὶ ἀποκάρσεως, ἐπειδὴ καὶ τούτου λόγος, οὔτε τὸ ἀποσείεσθαι ἀκίνδυνον· φησὶ γάρ, *Τὸν ἐρχόμενον πρός με, οὐ μὴ ἐκβάλω ἔξω*· οὔτε τὸ προσίεσθαι ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε· καὶ ἀποκείρειν ἀνεπιστημόνως, ὅσιον. Εἰ γὰρ *οὐδεὶς στρατευόμενος ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ βίου πραγματείαις, ἵνα τῷ στρατολογήσαντι ἀρέσῃ*, καθὰ γέγραπται· πόσῳ δὴ οὖν μᾶλλον ἐπὶ τῇδε τῇ θεολέκτῳ στρατιᾷ; Πᾶσιν ἀποτάξασθαι δεῖ, πάντων ἀπογυμνωθῆναι χρή, πάντων ἀποῤῥαγῆναι δέον, καὶ σχέσεων, καὶ οἰκείων, καὶ φίλων, καὶ συγγενῶν, καὶ τοῦ σύμπαντος κόσμου κατὰ διάθεσιν ξενωθῆναι, τόν γε ὡς ἀληθῶς ἀκολουθεῖν μέλλοντα τῷ Χριστῷ· εἶθ' οὕτως στοιχηθῆναι καὶ διαπλασθῆναι τὴν θεοστοιχῆ καὶ θεόπλαστον μοναδικὴν ἕξιν· καὶ πεῖραν δόντα καὶ βάσανον ἀρετῆς, οὕτως εἰσαχθῆναι τῇ μαρτυρίᾳ τῶν πολλῶν εἰς τὴν μοναχικὴν τελείωσιν, καὶ ἕνα γενέσθαι τῶν τοῦ Χριστοῦ προβάτων. Ἀμυήτως δὲ καὶ ἀμαθῶς, ὡς ἀπήγγελται ἡμῖν, ἀποκείρεσθαι, ἐπικίνδυνον καὶ ὀλεθριώτατον, καὶ τῷ κειρομένῳ καὶ τῷ κείροντι. Ἀλλὰ γὰρ καὶ ἀποσχηματίζειν μοναχὸν, ἴσον ἐστὶ τῷ ἀποβαπτίζειν. Ὅλως τολμᾶται τοῦτο γίνεσθαι· φρικτόν ἐστι καὶ ἀκουόμενον. Εἰ δὲ μετὰ τοῦ δεόντως ἀποκεῖραι, ἐπειδὴ ὑπογοστοῦσί τινες πρὸς τὰ χείρονα· τοὺς τοιούτους ἐπιμένοντας τῇ κακίᾳ, καὶ μὴ ἰωμένους ἑαυτοὺς ἐν τοῖς ψυχικοῖς ἀῤῥωστήμασιν, ἐκκόπτεσθαι χρὴ τῆς ἀδελφότητος, καθ' ὁμοίωσιν τῶν σεσηπότων μελῶν, ὡς ἂν μὴ τῇ συνεχείᾳ καὶ τὸ ὑγιὲς βλάπτοιτο. Φησὶ γὰρ ὁ Κύριος· *Συμφερές σοι ἵνα ἓν τῶν μελῶν σου ἀποκοπῇ, καὶ μὴ ὅλον τὸ σῶμά σου βληθῇ εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός*. Ἐὰν δὲ ἄλλῳ δυνατὸν ᾖ τὸν ἐκκοπέντα προσήκασθαι κατὰ φιλανθρωπίας τρόπον, οὐκ ἔξω τοῦ εἰκότος· εἴ γε εὑρεθείη ἐπιστημονικώτερος ἰατρεύειν, ἀλλὰ μὴ ἀπολλυμένων συμπεριφερόμενος. Οἱ δὲ ἄλλως κουφότατοι ἀποπηδῶντες τοῦ κοινοβίου, ἀπρόσδεκτοι ἔστωσαν ταῖς ἄλλαις ἀδελφότησιν· ἵνα συνασπισμὸς ᾖ καὶ συμφωνία κατὰ πάντα τοῖς πᾶσι· καὶ μὴ ὑπ' ἀλλήλων τὰ ἀλλήλων καταλύοντες σπουδάσματα· ἐξ ὧν οὐ κεφαλὴ ὁ Χριστὸς, ὁ τῇ εἰρήνῃ συνδέων τὰ πάντα, ἀλλὰ τίς; ἀπευκταῖον καὶ λέγειν. Δοῦλον δὲ ἔχειν μοναχὸν εἰς μοναστήριον, τοσοῦτον ξένον ὡς καὶ τὸ ἔχειν γυναῖκα· ἀμφότερα γὰρ τῆς παρακοῆς εὑρέματα· καὶ τοῖς εἰς τὸ κατ' ἀρχὰς ἀναδραμεῖν ἐφιεμένοις διὰ τῆς μοναδικῆς πολιτείας, καὶ τὴν ἀπήμονα τοῦ παραδείσου ζωὴν μιμεῖσθαι ἐζηλωκόσιν, ἀπόβλητα τὰ προειρημένα. Ταῦτα οὐκ οἰκοθεν, ἀλλ' ἐξ ὧν οἱ θεοφόροι Πατέρες φθέγγοντες, συνειληχότες ὑπομνηστικῶς ἐφθεγξάμεθα· αἰτούμενοι ὑμᾶς τοὺς πανιέρους προσεύχεσθαι μὴ μόνον λέγειν ἡμᾶς τὰ καλὰ, ἀλλὰ καὶ πράττειν ἐν Κυρίῳ.

A De renuntiatione et tonsura, quandoquidem de hoc etiam sermo: nec periculo vacat repellere; ait enim: *Eum qui venit ad me, non ejiciam foras*[61]: neque temere ac fortuito admittere, et tondere imperite, sanctum est. Nam si *nemo militans implicat negotiis sæcularibus, ut ei placeat cui se probavit*[62], sicut scriptum est, quanto magis in hac a Deo constituta militia? Omnibus renuntiare oportet, omnibus spoliari necesse est, ab omnibus avelli convenit, et affectibus, et domesticis, et amicis, et cognatis, et a mundo universo voluntate peregrinari eum, qui vere secuturus sit Christum: atque ita institui et formari monasticam professionem a Deo conditam: eumque cujus virtus spectata atque experta fuerit, sic introduci sub multorum testimonio ad monachicam perfectionem, et unam fieri de ovibus Christi. Sine initiatione autem et sine scientia, ut nobis denuntiatum fuit, tonderi periculosum est, ac perniciosissimum et tonso et tondenti. Sed et habitum detrahere monacho, perinde est ac baptismo spoliare. Omnino eo proceditur audaciæ ut istud fiat, orrendum est vel auditu. Si vero postquam tonsura rite facta fuerit, ad deteriora redeant aliqui, iique persistant in improbitate, nec animæ suæ morbos curent; exscindi debent a fratrum cœtu, sicut solent putrida membra, ne contactu quod sanum est lædatur. Dicit enim Dominus: *Præstat unum de membris tuis abscindi, quam totum corpus tuum mitti in gehennam ignis*[63]. Eum autem qui rescissus est, ab altero suscipi humanitatis gratia, non est præter fas et æquum; si modum peritior medicus inveniatur qui eum sanet, nec a pereuntibus simul abducatur. Cæterum qui per levitatem et cœnobio resiliunt, ab aliis fraternitatibus nullo modo recipiantur: ut mutua sit dilectio et concordia omnium in omnibus; et ne alii aliorum invicem pia studia destruant; ex quibus fit, ut caput non sit Christus, qui per pacem colligit universa; sed quis? detestandum est dictu. Quod autem servum habeat monachus in monasterio, id non minus alienum est quam si habeat mulierem; utraque enim inventa sunt inobedientiæ: et iis qui ad primigeniam integritatem redire per monachicam conversationem cupiunt, et mali expertem paradisi vitam imitari student, respuenda sunt quæ dixi. Hæc non domi nata, sed ex iis quæ divini Patres docent collata protulimus; postulantes ut vos sanctissimi oretis, ut nos bona non dicamus modo, sed et faciamus in Domino.

B

C

D

ΡΞΕ' (57). — *Γρηγορίῳ τέκνῳ.* [σγ'.]

CLXV. — *Gregorio filio.*

De diversis argumentis.

Ἐχάρην ἐπὶ τῷ γράμματί σου, τέκνον ἠγαπημένον, ὅτι καὶ ἀστεία ἡ ὁδὸς τῶν ἐν ἄστει· καὶ ὑγείαν

Gavisus sum litteris tuis, dilecte fili: quod urbane et honeste se gerant qui sunt in urbe, quod

[61] Joan. VI, 37. [62] II Timoth. II, 4. [63] Matth. V, 29.

NOTÆ.

(57) In cod. Reg. ρμζ'.

Digitized by Google

valetudinem cum fratre Zosima receperis per sanguinis detractionem et quod alia vobis ex animo successerint. De Xenodochi autem propositionibus, quod adhuc a nobis declarationem flagitasti ; cum probe illi ex divinorum Patrum doctrina responderis, nihil habemus quod ad responsiones tuas addi possit. Temere autem garriunt, ut apparet, nec discere cupiunt, qui interrogant. Attamen quia scriptum est: *Parati ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea quæ in vobis est spe* [66], respondebimus et nos ista. Monachorum habitus virginitatis est progressio, et mysterium est monachicæ perfectionis, ut loquitur divinus et sapientissimus Dionysius. Et quod quærunt nonnulli : Undenam orta traditio, qua homo renuntiat sæculo, et fit monachus, aliud nihil respondendum, quam : Undenam orta traditio qua Christianus fit aliquis? Qui enim prius sanxit apostolica traditione, posterius etiam edidit (57*) sex mysteria instituens : primum de baptismate : secundum, de synaxi seu communione : tertium, de consecratione unguenti : quartum, de sacerdotalibus initiationibus : quintum, de monachica perfectione : sextum, de sancte dormientibus. Quid ergo in his dicendum ? Quod qui de uno dubitat ex iis quæ dicta sunt, ambigit haud dubie et de aliis, utrum a divina traditione habeantur ; et uno sublato, simul necessario tolluntur et reliqua, et neque baptisma, neque synaxis, neque divinum unguentum, neque sacerdotalis initiatio, neque sancte dormientium dispositio erit ulla, si non adsit monachica perfectio ; et uti gentiles sapimus, et athei sumus in mundo, neque spem habemus. Talis est qui propositionem hanc profert : Undenam sumptum sit quod aliquis fiat monachus. Ac nondum dico præcellentes omnes divinos Patres, et monachos fuisse, et monachicam vitam, velut angelicam, divinis laudibus efferre ; a quibus et de sacræ vitæ institutis scripta exstant volumina. Quod si quis animum advertat, inveniet divinum ipsum Dionysium, ad instar angelicorum ordinum, et sacerdotales gradus, et eos qui extra sacerdotium, pari numero tres in ordines distribuere ; primum adhuc incipientium, seu catechumenorum ; alterum baptizatorum ; tertium monachica perfectione præditorum : iis autem quæ manifesta sunt repugnare, sensu carentium est, aut minime baptizatorum.

Secunda propositio, de infantibus : quod sanctus Basilius in Regulis præcipiat, ut qui ad legitimam pervenit ætatem, si virginalis vitæ jugum non ferat, habitu spolietur ; non est ita, sed omnia in omnibus divino Spiritu, et opportune ad mundi salutem constituit. Et ne cui veniat in mentem melius aliquid esse, quantumvis meliora insipientes quidam statuere conentur, ipse de illis etiam qui

προσελάβου ἅμα τῷ ἀδελφῷ Ζωσιμᾷ διὰ τῆς ἀφαιμάξεως· καὶ τἄλλα ὑμῖν ὅτι κατὰ σκοπὸν ἀπέβη. Ἐπὶ δὲ ταῖς παρὰ τοῦ Ξενοδόχου προτάσεσι, τί ὅτι παρ' ἡμῶν ἐπεζήτησας ἔτι διασάφησιν, ἐγκεκριμένως ἀποκριθεὶς αὐτῷ κατὰ τὴν τῶν θεοφόρων Πατέρων διδασκαλίαν οὐδὲν περισσότερον ἔχομεν λέγειν τῶν σῶν ἀντιπαραστάσεων. Εἰκαιολογοῦσι δὲ, ὡς ἔοικε, καὶ οὐ φιλομαθοῦσιν οἱ ἐπερωτῶντες ὅμως ἐπειδὴ γέγραπται· *Ἕτοιμοι ὄντες πρὸς ἀπολογίαν παντὶ τῷ αἰτοῦντι ὑμᾶς λόγον περὶ τῆς ἐν ὑμῖν ἐλπίδος* ἀποκρινούμεθα καὶ ἡμεῖς τάδε. Τὸ τῶν μοναχῶν σχῆμα, παρθενίας ἐστὶν ἐπάγγελμα, καὶ μυστήριόν ἐστι μοναχικῆς τελειώσεως, κατὰ τὴν φωνὴν τοῦ θείου καὶ πανσόφου Διονυσίου. Καὶ τὸ λέγειν τινὰς τὸ, Πόθεν παρεδόθη τὸ ἀποτάσσεσθαι, καὶ γίνεσθαι μοναχόν; οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν εἰπεῖν, ἢ ὅτι, Πόθεν παρεδόθη γίνεσθαί τινα Χριστιανόν; Ὁ γὰρ τὸ πρότερον θεσμοθετήσας ἀποστολικῇ παραδόσει, καὶ τὸ δεύτερον ἐξέδωκεν, ἓξ μυστήρια ἐκτεθεικώς· πρῶτον, περὶ φωτίσματος· δεύτερον, περὶ συνάξεως, εἶτ' οὖν κοινωνίας· τρίτον περὶ τελετῆς μύρου· τέταρτον, περὶ ἱερατικῶν τελειώσεων· πέμπτον, περὶ μοναχικῆς τελειώσεως· ἕκτον, περὶ τῶν ἱερῶς κεκοιμημένων. Τί οὖν ἔστιν εἰπεῖν ἐν τούτοις ; ὅτι ὁ ἀμφισβητῶν περὶ ἑνὸς τῶν εἰρημένων, ἀμφιβάλλει δηλονότι καὶ περὶ τῶν ἄλλων, μὴ θεοπαράδοτως ἔχειν· καὶ τῇ τοῦ ἑνὸς ἀναιρέσει συναναίρηται ἐξ ἀναγκαίου καὶ τὰ λοιπά· καὶ οὔτε ἱερατικὴ τελείωσις, οὔτε τῶν ἱερῶς κεκοιμημένων διατύπωσις εἴη ἄν, εἴπερ μὴ πάρεστιν ἡ μοναχικὴ τελείωσις· καί ἐσμεν ἐθνόφρονες, ἄθεοι ὄντες ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ ἐλπίδα μὴ ἔχοντες. Τοιοῦτός ἐστιν ὁ τὴν πρότασιν εἰσάγων, τὸ πόθεν παρείληπται μονάζειν ἄνθρωπον. Καὶ οὔπω λέγω, ὅτι καὶ πάντες οἱ ἔξοχοι τῶν θεοφόρων Πατέρων, καὶ μοναστὰι γεγόνασι, καὶ τὸν μοναχικὸν βίον, ὡς ἀγγελικὸν, ἐκθειάζουσι· πρὸς ὧν καὶ τὰ διατυπωτικὰ τῆς ἱερᾶς ζωῆς συγγράμματα. Εἰ δέ τινι νοῦς πάρεστι, πάντως εὑρήσει, καὶ αὐτὸν τὸν θεῖον Διονύσιον, πῶς κατὰ τοὺς ἀγγελικοὺς διακόσμους, καὶ τοὺς ἱερατικοὺς βαθμοὺς, καὶ τοὺς ἔξω ἱερωσύνης, ἰσαρίθμους τρισὶ τάξεσιν ἀπένειμε· πρώτην καὶ εἰσαγωγικὴν, τῶν ἔτι μαιευομένων, ἤτοι κατηχουμένων· δευτέραν τῶν πεφωτισμένων, καὶ τρίτην τῶν μοναχικῶς τελειουμένων· καὶ τὸ τοῖς ἐναργέσι μάχεσθαι, ἀναισθήτων ἐστὶν, ἢ ἀβαπτίστων.

Τὸ δεύτερον πρόβλημα, περὶ τῶν νηπίων, ὅτι, φησὶν, ὁ ἅγιος Βασίλειος ἐν τοῖς Κανόσιν ἐπιτρέπει ἐρχόμενα εἰς τὴν ἔννομον ἡλικίαν, εἰ μὴ φέροιεν τὸν ζυγὸν τῆς ἐν παρθενίᾳ ζωῆς, ἀποσχηματίζεσθαι, οὐχ οὕτως· ἀλλὰ νομοθετήσας πάντα ἐν πᾶσι θείῳ Πνεύματι, καὶ σωτηρίως τῷ κόσμῳ. Καὶ ὡς οὐκ ἂν ἐπινοηθείη, βελτιώτερόν τι γίνεσθαι, κἂν τινες ἀφρονεύοντες πειρῶνται τὰ κρείττονα νομοθετεῖν·

[66] I Petr. III, 15.

NOTÆ.

(57*) Hanc Dionysii et Theodori sententiam explicat Leo Allatius lib. III *De consensu*, cap. 16.

Digitized by Google

αὐτὸς καὶ περὶ τῶν ἀπὸ πρώτης ἡλικίας προσερχομένων, τοῖς ἀναδεδεγμένοις, τὸν τῆς ἡγεμονίας θεσμὸν νενομοθέτηκε· καὶ ἡ βίβλος δηλοῖ, καὶ τὸ κατ' ἔπος λέγειν ἐνταῦθα οὐκ ἐπαρκές. Πλὴν ὅτι μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ λόγου, ἤγουν ἀπὸ ἐκκαιδεκαετίας, καὶ πρὸς, μεθ' ὧν καὶ τιμαὶ καὶ τιμωρίαι, ὥς φησιν αὐτός· περὶ αὐτῶν ἐκκρίνεσθαι δεῖν, καὶ συνάπτεσθαι ταῖς ἀδελφότησι διὰ τῆς μοναχικῆς τελειώσεως προστέταχε· καὶ ἔκτοτε μετατιθεμένους πρὸς τὸν κοινωνικὸν βίον, ἐξ ἀνατροπῆς πονηρᾶς, μηδὲ θύραν ἀνοίγεσθαι αὐτοῖς κατὰ ψιλὴν παράδοσιν [Cod. Reg. περίοδον] ἐξ ὧν ἀπέστησαν κεκέλευκεν. Ἔνδοθεν δὲ τοῦ προειρημένου ἔτους, εἰ μὴ αἱρουμένους τὸν ἐν παρθενίᾳ βίον, ἢ καὶ αἱρουμένους, ἀλλὰ μὴ θέλοντας καταρτισθῆναι πρὸς τὴν μοναχικὴν ζωὴν, ἀποκρίνεσθαι, καὶ ἀποπέμπεσθαι εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον· ὡς μὴ ὀνείδη ἀνάπτεσθαι τῷ ἱερῷ βίῳ. [Cod. Reg. ἀνάπτεσθαι ταῖς ἀποτυχίαις τῷ ἱερῷ βίῳ]. Ταῦτα δὲ ἐπεὶ οὐ πάντως γίνονται ἔν τισι καθὼς ἐντέταλται, ἀλλὰ ἀποκείρουσι νηπιόθεν· ἢ καὶ κατὰ ἡλικίαν ἔννομον, ἀλλ' οὐ νομίμως, καὶ κατηρτισμένως· διὰ τοῦτο τὰ ἄνω κάτω· καὶ ἱερεῖς καὶ προφῆτης ἐξέστησαν, κατὰ τὸ γεγραμμένον· καὶ μυριόδοξος παράδοσις, καὶ αὐτόκριτος νομοθεσία, οὐ διὰ φιλίαν, ἀλλὰ διὰ φιλαργυρίαν· οὐδὲ διὰ σωτηρίαν, ἀλλὰ διὰ φιλοκερδίαν. Καὶ πρὸς ταῦτα ἐγὼ ὁ τάλας ἀποκρίνεσθαι οὐκ ἔχω, ἢ στένειν καὶ σκυθρωπάζειν, καὶ τὰς ἑαυτῶν ἁμαρτίας ἀποκλαίειν· σὺ δὲ σωθείης, τέκνον ἠγαπημένον.

A a prima ætate veniunt, quomodo regendi sint, legem præscripsit iis qui ipsos receperint : idque liber explicat, et ut singula hic ad verbum recitentur, tempus non sufficiat. Cæterum, ubi plane compotes rationis jam sunt, hoc est ab anno ætatis decimo sexto et ultra, tunc cum et honores et pœnæ locum habent, ut ipse ait, de illis statui, et fraternitati ipsos per monachicam perfectionem adjungi jubet : ex eoque tempore, si per improbam conversionem velint ad communem vitam transferri, nec januam illis, etiam minimo post tempore, aperiri voluit ut ad ea redeant quæ reliquerunt. Intra dictum autem annum, qui non elegerint vitam virginalem, aut elegerint quidem, sed ad vitæ monachicæ perfectionem nolint contendere, hos secerni B jubet et ad communem vitam amandari, ne sacræ vitæ infamiam inurant. Quæ quoniam in quibusdam non ita prorsus fiunt ut præcepta sunt, sed tondentur ab infantia ; aut si legitima ætate, at non legitime et perfecte ; propterea susque deque omnia, et sacerdos et propheta mente alienati sunt, sicut scriptum est [65], et numero infinita traditio pro arbitrio cujusque, et quam suo quisque judicio fingit legislatio, non ex dilectione, sed ex avaritia : neque salutis, sed lucri studio. Et ad hæc ego miser quid respondeam non habeo, nisi ut gemant et tristentur, et sua ipsorum peccata defleant : tu vero salvus sis, fili dilecte.

ΡΞϚ'. (58) — *Θεοκτίστῳ ἐρημίτῃ.* [ψϑ'.]

CLXVI.—*Theoctisto eremitæ.*

De diversis argumentis : et in fine de sacris imaginibus.

Δεξάμενος τὸ γραμματεῖον τῆς τιμιότητός σου, καὶ ἀναγνοὺς εἰς ἐπήκοον τοῦ θεοφιλεστάτου ἀρχιεπισκόπου καὶ ἀδελφοῦ μου, ἅμα τοῖς συνοῦσιν ἀδελφοῖς· ηὐχαρίστησα ὁ ταπεινὸς τῷ Κυρίῳ, ὃς ἔκλινε τὴν καρδίαν σου γράψαι ὀρθῶς τὸ τῆς πίστεως σύμβολον. Τὸ γὰρ ὁμολογεῖν δέχεσθαι τὴν Παλαιὰν καὶ Νέαν Διαθήκην, καὶ πάντα τὰ ὑπὸ τῶν ἁγίων Πατέρων παραδεδομένα τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, κεφαλαιωδῶς ἡ ὀρθότης ἐστὶ τῆς πίστεως. Ἐπειδὴ δὲ αἱρετικοῖς ἔστι ταῦτα λέγειν, οὐ μὴν εὑρίσκεσθαι κατὰ τοὺς λόγους αὐτῶν ὀρθοτομοῦντας τὸν λόγον τῆς ἀληθείας· διὰ τοῦτο παρὰ τῶν πεμφθέντων ἀδελφῶν, καὶ μάλιστα παρὰ τοῦ ἀββᾶ Σωσιπάτρου ἐπεζητήσαμεν τὸ ἀκριβὲς, καθὰ καὶ ἐζήτησας ἐν τοῖς γράμμασι· διὰ τὸ μὴ πάντα ἐγχωρεῖν ἀπαγγέλλειν τὴν ἐπιστολήν· καὶ εὕρομεν χάριτι Χριστοῦ, ἀπαγγέλλοντα; αὐτοὺς ὀρθοφρόνως τὰ παρὰ σοῦ αὐτοῖς παρατιθέντα. Τίνα δὲ ταῦτα; δεῖν ἐν κεφαλαίοις ἐπισημανθῆναι. Πρῶτον περὶ τῆς ἁγίας Θεοτόκου· φασὶ γὰρ λέγειν σε, ὅτι πρὸ τῶν αἰώνων ἡ Παρθένος. Τοῦτο ἐπειδὴ ἀρνῆσαι μήτε λέγειν, μήτε δὲ φρονεῖν, ἀλλ' ὁμολογεῖν ἐξ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς Ἰωακεὶμ καὶ Ἄννης τετάχθαι αὐτὴν, εὖ ἂν ἔχοι. Δεύτερον, περὶ τοῦ Κυρίου, ὅτι οὐκ ἐσταυρώθη. Ἐπειδὴ δὲ ὁμολογεῖς

C Brevem epistolam reverentiæ tuæ cum accepissem, legissemque audiente Dei amantissimo archiepiscopo et fratre meo, una cum fratribus qui aderant ; Domino humilis ego gratias egi, qui cor tuum inflexit, ut fidei symbolum recte perscriberes. Quod enim confiteris te Vetus Novumque Testamentum recipere, simulque omnia quæ a sanctis Patribus tradita sunt Ecclesiæ Dei, recta est atque omnia breviter complectens fidei professio. Sed quia hæretici etiam hæc dicere solent, nec tamen recte, ut ipsi jactant, veritatis doctrinam explicare deprehenduntur : idcirco ab iis qui missi sunt fratribus, maximeque ab abbate Sosipatro rem exquisivimus, quemadmodum ipse per litteras postularas ; eo quod omnia enuntiare non posset epistola ; D Christique beneficio comperimus, orthodoxe ab ipsis referri quæ tu illis commiseras. Quænam hæc sunt ? necesse enim est ut ea capitulatim designentur. Primum, de sancta Deipara : aiunt enim dicere te, Virginem ante sæcula exstitisse. Hoc quia negas te vel dicere vel sentire, sed confiteris illam ex viro et femina, Joachim et Anna, progenitam, bene habet. Secundum, de Domino, quod crucifixus non fuit. Quoniam autem confiteris cru-

[65] Isa. XXVIII, 7.

NOTÆ.

(58) In cod. Reg. ρνη'.

Digitized by Google

cifixum fuisse secundum Scripturas, bene habet. Tertium, de angelis et dæmonibus : quod post judicium futura est iterum restitutio in pristinum, *fietque unum ovile, et unus pastor* [66]. Et quia hoc negas, faterisque æternam fore tum damnationem, tum regnum cœlorum, bene habet. Quartum, de monacho unoquoque, quod possit pœnis liberare centum quinquaginta damnatos. Et quoniam hoc negas, et dicis nec pœnitentiam esse post mortem, nec quemquam qui possit ab inflictis a Deo pœnis eruere, bene habet. Quintum, de libro, qui dicitur Antonii ; quod eum dicas merito recipiendum, in quo multa sunt blasphema ; sicut ipsi legentes cognovimus. Et quoniam fateris te hunc rejicere tanquam alienum ab Ecclesia Dei, nec amplius habere aut legere : neque te, neque illos qui tecum sunt ; bene habet. Benedictusque sit Deus, qui prædictis scandalis vos purgavit : et benedictum nomen gloriæ ejus, quod persuasit ut diceres te rusticum esse atque imperitum, cessurumque in omnibus, et obtemperaturum verbis humilitatis meæ.

Ego vero nihil præter ea quæ a sanctis apostolis et prophetis et Patribus divinitus enuntiata sunt, suadebo vel præscribam : sed hoc ipsum, sicut scripsisti, ut credas in sanctam Trinitatem, indivisam essentia, divisam characteribus : in Patrem et Filium et Spiritum sanctum ; unum Deum, unum Dominum : sicut et una fides. Est autem et Pater Deus, et Filius Deus, et Spiritus Deus ; non tres dii, absit ! sed unus Deus, quemadmodum et Dominus. Hoc est theologiæ dogma. De œconomia autem credere, unum de sancta Trinitate, Patris beneplacito, et cooperatione sancti Spiritus, incarnatum esse de sancta Deipara, superveniente in illam Spiritu sancto, et ita obumbrante Altissimi virtute, sicut est in Evangelio [67] ; ex qua et natus est homo perfectus simul et Deus perfectus ; unus hypostasi, duplex natura ; quemadmodum divini Patres, et septem sanctæ œcumenicæ synodi exposuerunt. Confiteri etiam virginem Deiparam esse, omnibus sublimiorem et honoratiorem ; quæ materno jure apud Filium suum ac Dominum possit pro universo mundo intercedere. Angelos confiteri quoque ut angelos, qui et ipsi magnopere pro omnibus hominibus deprecentur. Horum autem consortio genus dæmonum exclusum esse in sæcula sempiterna, eosdemque proprio domicilio per apostasiam ejectos, atque a Deo ad justa supplicia damnatos. Confiteri etiam sanctos omnes, velut famulos Dei, pro salute nostra posse apud Deum intercedere. Confiteri præterea sanctas imagines, et ipsius Domini nostri Jesu Christi, et matris ejus, Angelorumque ac sanctorum omnium, et adorare, et suscipere, juxta id quod est in Nicæna secunda synodo constitutum ; et anathematizare omnes hæ-

[66] Joan. x, 16. [67] Luc. I, 35.

A ἐσταυρῶσθαι αὐτὸν κατὰ τὰς Γραφάς, εὖ ἂν ἔχοι. Τρίτον, περὶ τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν δαιμόνων, ὅτι μετὰ τὴν κρίσιν ἀποκατάστασις ἔσται πάλιν· *καὶ γενήσεται μία ποίμνη, εἷς ποιμήν*. Καὶ ἐπειδὴ τοῦτο ἀπαρνῆσαι, καὶ ὁμολογεῖς αἰώνιον εἶναι καὶ τὴν κρίσιν καὶ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, εὖ ἂν ἔχοι. Τέταρτον περὶ μοναχοῦ ἑνὸς, ὅτι δύναται τῆς κολάσεως ῥύσασθαι ἑκατὸν πεντήκοντα κρινομένους. Καὶ ἐπειδὴ τοῦτο ἀπαρνῆσαι, καὶ λέγεις, μήτε μετάνοιαν εἶναι μετὰ θάνατον, μήτε τινὰ τὸν δυνάμενον ἐξελέσθαι ἀπὸ τῆς ἐκ τοῦ Θεοῦ ἀπονεμηθείσης ἑκάστῳ κολάσεως, εὖ ἂν ἔχοι. Πέμπτον περὶ βιβλίου τοῦ ἐπιλεγομένου τοῦ Ἀντωνίου· ὅτι λέγεις εὐαπόδεκτον εἶναι ἐν ᾧ πολλὰ βλάσφημα, ὡς ἡμεῖς αὐτοὶ ἀναγνόντες ἔγνωμεν. Καὶ τοῦτο ἐπείπερ ὁμολογεῖς
B ἀποβάλλεσθαι ὡς ἀλλότριον τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, καὶ μηκέτι μήτε ἔχειν μήτε ἀναγινώσκειν, μήτε σὲ, μήτε τοὺς μετὰ σοῦ, εὖ ἂν ἔχοι. Καὶ εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὁ ποιησάμενος καθαρισμὸν ἐν ὑμῖν τῶν προειρημένων σκανδάλων· καὶ εὐλογημένον τὸ ὄνομα τῆς δόξης αὐτοῦ, τὸ πεῖσάν σε εἰπεῖν χωρικὸν εἶναι καὶ ἀμαθῆ, καὶ εἴκειν κατὰ πάντα καὶ πείθεσθαι τῷ λόγῳ τῆς ταπεινώσεώς μου.

Ἐγὼ δὲ οὐδὲν παρὰ τὰ θειωδῶς ἐκπεφασμένα τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις καὶ προφήταις καὶ Πατράσι, παραινέσω ἢ διατυπώσω· ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο, καθὼς γέγραφας, πιστεύειν σε εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα τὴν ἀμερῆ κατ' οὐσίαν, διαιρουμένην δὲ τοῖς χαρακτῆρσιν· εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, ἕνα Θεὸν, ἕνα
C Κύριον, καθὸ καὶ μία πίστις. Ἔστι δὲ καὶ ὁ Πατὴρ Θεὸς, καὶ ὁ Υἱὸς Θεὸς, καὶ τὸ Πνεῦμα Θεὸς, οὐ τρεῖς Θεοὶ, μὴ γένοιτο ! ἀλλ' εἷς Θεὸς, ὥσπερ καὶ Κύριος. Τοῦτο τῆς θεολογίας τὸ δόγμα. Περὶ τῆς οἰκονομίας πιστεύειν, ὅτι ὁ εἷς τῆς Τριάδος, εὐδοκίᾳ τοῦ Πατρὸς, καὶ συνεργίᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐσαρκώθη ἐκ τῆς ἁγίας Θεοτόκου, προεισελευθυθότος τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐν αὐτῇ, καὶ οὕτως ἐπισκιάσαντος τῇ τοῦ Ὑψίστου δυνάμεως, κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον· ἐξ ἧς καὶ ἐτέχθη ἄνθρωπος, τέλειος ὢν ἐν ταὐτῷ καὶ Θεὸς
D τέλειος· εἷς τῇ ὑποστάσει, διπλοῦς τῇ φύσει· καθὼς οἱ θεοφόροι Πατέρες, καὶ αἱ ἑπτὰ ἅγιαι οἰκουμενικαὶ σύνοδοι ἐξέθεντο· « Ὁμολογεῖν τε τὴν Παρθένον Θεοτόκον, πάντων οὖσαν ὑψηλοτέραν καὶ τιμιωτέραν· δυναμένην τε πρεσβεύειν μητρικῶς τῷ αὐτῆς Υἱῷ καὶ Κυρίῳ ὑπὲρ παντὸς τοῦ κόσμου. Ὁμολογεῖν τε τοὺς ἀγγέλους, ὑπερδεομένων καὶ αὐτῶν πάντων ἀνθρώπων. Τό τε δαιμόνιον φῦλον ἀμιγὲς εἶναι εἰς αἰῶνας ἀπελευτήτους, πρὸς αὐτοὺς τὸ ἴδιον οἰκητήριον δι' ἀποστασίαν ἀπολιπόντας, καὶ καταδεδικασμένους ὑπὸ Θεοῦ ἐνδίκοις κολάσεσιν. Ὁμολογεῖν τε καὶ τοὺς ἁγίους πάντας ὡς θεράποντας Θεοῦ, πρεσβεύειν τῷ Θεῷ δυναμένους εἰς σωτηρίαν ἡμῶν. Ἔτι ὁμολογεῖν τὰς ἁγίας εἰκόνας, αὐτοῦ τε τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς τε αὐτοῦ Μητρὸς, ἀγγέλων τε καὶ πάντων ἁγίων, προσκυνεῖν τε καὶ ἀποδέχεσθαι, κατὰ τὸ δογματισθὲν τῇ ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον συνόδῳ· ἀναθεματίζειν τε πάντας αἱρετικοὺς τοὺς ὑπὸ τῶν

Digitized by Google

συνόδων ἀναθεματιζομένους· ἀνακηρύττειν πάντας τοὺς ὀρθοδόξους παρ' αὐτῶν εὐφημουμένους. Αὕτη ἡ ἀληθινὴ [Cod. Reg. εἰλικρινὴς] πίστις τῶν Χριστιανῶν· τοῦτο τὸ μαρτύριον τῆς Χριστοῦ ὁμολογίας. Παρὰ ταῦτα ὁ φρονῶν ἤτω ἀνάθεμα ἀπὸ τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· καθά φησιν ὁ ἀπόστολος Παῦλος· *Ὅτι κἂν ἡμεῖς, ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίζηται ὑμῖν παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα, ἀνάθεμα ἔστω. Ὡς προείρηκα, καὶ πάλιν λέγω· Εἴ τις ὑμᾶς εὐαγγελίζεται παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω.* Ἐπεὶ οὖν αὐτὸς λεπτομερῶς ταῦτα ἐξεκάλυψας ἐν τοῖς γράμμασί σου· δέον πᾶσα ἀνάγκη ὁμολογῆσαί σε οὕτω φρονεῖν. Τοῦτο δὲ ἔσται πῶς; ἵνα ἐν τῷ πληρώματι τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ὑπογράψῃς κατὰ τὸ ἐμφερόμενον πιττάκιον. Καὶ οὕτως ἡ *εἰρήνη τοῦ Θεοῦ ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν, φρουρήσει*, καὶ βραβεύσει ἡμᾶς τε καὶ ὑμᾶς ἐν ἑνὶ πνεύματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ, πιστεύειν καὶ λατρεύειν τῇ ἁγίᾳ Τριάδι ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν τε οἰκείων ψυχῶν, καὶ τοῦ διαιρεθέντος λαοῦ εἰς δύο μέρη· ἀπέναντι τοῦ κυροῦ Ἰωαννικίου τοῦ πνευματικοῦ ἡμῶν Πατρὸς, καὶ σοῦ τοῦ τιμίου καὶ πατρὸς καὶ ἀδελφοῦ ἡμῶν.

reticos qui a synodis anathematizati sunt, prædicare eos omnes quos eædem ut orthodoxos laudibus extulerunt. Hæc vera est Christianorum fides : hoc testimonium confessionis Christi. Extra hæc qui sentit, anathema sit a Patre, et Filio, et Spiritu sancto : sicut Paulus apostolus ait : *Licet nos, aut angelus de cœlo evangelizet vobis præterquam quod evangelizavimus, anathema sit. Sicut prædixi, et nunc iterum dico : Si quis vobis evangelizet præter quod accepistis, anathema sit* [68]. Quoniam ergo hæc singillatim exposuisti in litteris tuis ; necesse est prorsus confitearis te ita sentire. Hoc vero qui fiet ? Si ad finem epistolæ hujus subscribas juxta insertum in ea pittacium. Atque ita *pax Dei, quæ exsuperat omnem sensum, custodiet* [69], præmoque afficiet nos et vos in uno spiritu et uno corde, ut credamus, colamusque sanctam Trinitatem, ad salutem nostrarum animarum, et populi in duas partes dissecti. coram domno Joannicio spirituali patre nostro, teque et patre et fratre nostro honorando (58*).

ΡΞΖ' (59). — *Διογένει ἀσηκρῆτις.*

CLXVII. — *Diogeni secretario* (*).

De sanctissima imagine Christi, et quod adorari relative debeat, non latria coli.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ.

Πῶς δεῖ καλεῖν τὴν Χριστοῦ εἰκόνα, καὶ πῶς αὐτὴν προσκυνεῖν χρή.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἡ ἐρώτησις διπλῆν τὴν ἀπόκρισιν ἔχει, ἤγουν τὴν κλῆσιν. Λέγεται γὰρ καὶ κυρίως, καὶ οὐ κυρίως τὸ ἐπ' αὐτῇ ὀνομαζόμενον. Κυρίως μὲν γὰρ, εἰκὼν Χριστοῦ εἴρηται, ἡ εἰκὼν αὐτοῦ· οὐ κυρίως δὲ, ὅταν καλῆται Χριστὸς, ἀλλὰ κατὰ κατάχρησιν ὡς ἔχει. Ἐπί τε τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ τύπου αὐτοῦ, ὁμολογοῦν τὸ θεώρημα. Ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τῆς προσκυνήσεως, παραπλησίως τῷ τύπῳ τοῦ σταυροῦ, ἡ προσκύνησις, Σχετικὴ γὰρ, ὡς τῶν πρός τι ὄντων, πρωτοτύπου τε καὶ εἰκόνος, κατὰ τὴν φωνὴν τοῦ μεγάλου Βασιλείου, Ἡ γὰρ τιμὴ τῆς εἰκόνος ἐπὶ τὸ πρωτότυπον ἀναβαίνει· ἔστι τῶν ἀμφοτέρων μία ἡ προσκύνησις· οὐ σχιζομένη, οὐδὲ διαιρουμένη, ἀλλ' ἐπὶ μὲν τοῦ πρωτοτύπου οὐσιωδῶς· ἐπὶ δὲ τοῦ παραγώγου σχετικῶς ὑπάρχουσα· ὥσπερ καὶ τὸ εἶδος τῆς μορφῆς· ὅτι ἐκεῖ μὲν φυσικῶς, ἐνταῦθα δὲ μεθεκτῶς πάρεστιν. Ὁ γοῦν προσκυνῶν τὴν εἰκόνα οὐτινοσοῦν, εἴτε Χριστοῦ, εἴτε τῆς Θεοτόκου, εἴτε ἁγίου, εἴτε ἁπλῶς βασιλέως, εἴτε ἄρχοντος, εἴτε ὑφειμένου ἀνθρώπου, ἐν ταύτῃ προσεκύνησε τὸν οὗπερ αὕτη τυγχάνει εἰκών· καὶ οὕτω προσκυνῶν οὐ σφάλλεται· ἀλλ' ὀρθοδόξως ἐρειδόμενος, τοὺς ἐφ' ἑκάτερα τῇ ἀληθείᾳ ἀντιπίπτοντας, ἐνδίκως ἀποκρούεται. Τίνες δὲ οὗτοι; οἵ τε ἀπαναινόμενοι προσκυνεῖν τὰς σεπτὰς εἰκόνας· καὶ οἱ ἐν τῇ προσκυνήσει λέγοντες, αὐτὰ τὰ πρωτότυπα

INTERROGATIO.

Quomodo appellanda sit imago Christi, et quomodo illam oporteat adorare.

RESPONSIO.

Interrogatio duplicem habet responsionem, sive appellationem. Dicitur enim et proprie, et non proprie, id quod in ea nominatur. Proprie, si nempe imago Christi, ejus imago dicatur ; non proprie autem, si Christus appelletur, sed per catachresim. In vivifica item cruce, et in ejus effigie, par est ratio. Sic etiam in adoratione imaginis similiter atque in crucis effigie, se habet adoratio. Relativa enim est, tanquam eorum quæ ad aliquid sunt, prototypi et imaginis, juxta effatum magni Basilii [70]. Honor enim imaginis ascendit. ad prototypum : una quippe est amborum adoratio, non scissa, neque divisa ; sed in prototypo quidem essentialiter exsistens, in effigie vero expressa, relative. Quemadmodum et formæ species, illic quidem naturaliter, hic vero participatione. Qui ergo adorat imaginem cujuscunque, sive Christi, sive Deiparæ, sive sancti, sive simpliciter regis, sive principis, sive inferioris hominis ; in hac adoravit illum cujus ipsa est imago ; et ita adorans non errat, sed orthodoxe firmatus, eos qui veritati alterutram in partem obsistunt, merito repellit. Quinam vero hi sunt ? tum ii qui venerandas imagines adorare abnuunt ; tum ii qui in adoratione dicunt, prototypa ipsa se physice adorare;

[68] Galat. I, 8, 9. [69] Philip. IV, 7. [70] Tom. II, *De Spiritu sancto*, c. 18, p. 189.

NOTÆ.

(58*) Baronius qui ad ann. 825, n. 68, hanc epist. recitat, notat ultimam fortasse fuisse a Theodoro datam, siquidem anno sequenti e vivis excessit.

(59) In cod. Reg. ρηθ'.

(*) Dogmatica.

Digitized by Google

quorum par est utrorumque blasphemia : illorum quidem, ut qui incarnationis mysterium tollant ; horum vero, ut qui deos sive substantias faciant ea quæ natura procul absunt a prototypis. Quapropter adoranda est imago Christi (hic enim est colophon dissertationis) relative, non autem cultu latriæ : hoc enim naturæ ipsi Christi convenit ; quandoquidem unica est Trinitatis latria. Ac ne ipsa quidem Deipara colenda est latria, neque crux ipsa vivifica. Sic neque Christi imagini deferenda est latria, sed adoratio : ita ut omnes adorationes, per media illorum prototypa, ad unam solamque sanctæ Trinitatis adorationem referantur. Aliæ namque non latreuticæ, sed adorativæ omnes, secundum discrimen inferioris aut eminentis personæ.

A φυσικῶς προσκυνεῖν· ὧν ἀμφοτέρων ἐπίσης τὸ βλάσφημον· τῶν μὲν, ὡς ἀναιρούντων τὸ τῆς οἰκονομίας μυστήριον· τῶν δὲ ὡς θεοποιούντων, ἤτοι οὐσιοποιούντων τὰ μακρὰν ἀπέχοντα τῇ φύσει ἀπὸ τῶν πρωτοτύπων. Τοιγαροῦν προσκυνητέον τὴν εἰκόνα Χριστοῦ· ὧδε γὰρ ὁ κολοφὼν τοῦ λόγου· σχετικῶς, ἀλλ' οὐ λατρευτέον· τοῦτο γὰρ φυσικῶς ἐπ' αὐτοῦ Χριστοῦ· ἐπείπερ ἡ λατρεία μία τῆς Τριάδος. Καὶ οὐδὲ αὐτῇ Θεοτόκῳ λατρευτέον· οὐδὲ αὐτῷ τῷ ζωοποιῷ σταυρῷ. Οὕτως οὐδὲ τῇ Χριστοῦ εἰκόνι λατρευτέον· ἀλλὰ προσκυνητέον· πασῶν τῶν προσκυνήσεων διὰ μέσου τῶν κατ' αὐτὰς πρωτοτύπων, ἐπὶ τὴν μίαν καὶ μόνην λατρευτικὴν προσκύνησιν τῆς ἁγίας Τριάδος ἀναφερομένων. Αἱ γὰρ ἄλλαι οὐ λατρευτικαί, ἀλλὰ προσκυνηταὶ ἅπασαι, κατὰ τὸ διάφορον τοῦ ὑφειμένου, ἢ προὔχοντος προσώπου.

CLXVIII.—*Joanni Grammatico* (*).

Quid sit suppositum.

Minime fucatum sinceræ charitatis candorem demonstravit honorabilitas tua in his quæ corrigenda observavit in libro a nobis imperitis compositio. Et erunt illa quidem sigillatim cum libro conferenda. Quod vero hæsitasti, quo pacto suppositum sic intellexerimus ; quasi aliter a te accipiatur, sicut significasti : hæsitavimus nos quoque, quomodo hæsitarit vir undequaque doctissimus. Suppositum autem, vir admirande, beatus Leontius, cujus scholia exstant præstantissima, substantiam esse dicit cum hypostasi. Dicit porro et magnus Basilius, *non in supposito*, de sancta loquens Trinitate. Sed et sapientissimus Dionysius quodam loco ait : « Multa quidem, ratione accidentium ; sed unum ratione supposito. Accidentia autem non in substantia universali, sed in hypostasi spectantur, sicut nosti. » Itaque cum ait : « Multa quidem ratione accidentium, unum vero ratione supposito : » suppositum intellexit substantiam cum hypostasi ; neque, ut reor, aliter quam debuit, in libro scriptum est. Quare enim, si non est unum supposito, non tribus etiam nominibus et rebus a theologis explicabitur ? ita ut suppositum aliud nihil sit quam substantia cum hypostasi. Quod si quid acutius inventum fuerit a sanctitate tua, id docere nos, et perpolitum ab ipsa munus impertiri non recuse.

B ΡΞΗ' (60). — *Ἰωάννῃ Γραμματικῷ.* [ψξ'.]

Τὸ ἀνυπόκριτόν σου τῆς εἰλικρινοῦς ἀγάπης δείκνυεν ἡ τιμιότης σου ἐν τοῖς ἐπανορθωτικοῖς σημειώμασι, τοῦ πρὸς ἡμῶν τῶν ἀμαθῶν συνταχθέντος λόγου. Καὶ ἔχει μὲν ἐκεῖνα οὕτως ἢ οὕτως συγκεκρίσθαι τῷ λόγῳ. Ἐπειδὴ δὲ ἠπόρησε, πῶς ἡμῖν νενόηται τὸ ὑποκείμενον, καὶ ὡς ἄλλως ἐκλαμβάνεσθαι παρ' αὐτοῦ [Cod. Reg. αὐτῆς], καθὰ ὑπεσημήνατο· συνηπορήσαμεν καὶ ἡμεῖς, ὅτι ἠπόρησεν ὁ περὶ πάντα σοφός. Τὸ γὰρ ὑποκείμενον, ὦ θαυμάσιε, κατὰ Λεόντιον τὸν μακάριον, οὗ τὰ σχόλια ὑπερκαλῆ, οὐσίαν εἶναι λέγει μετὰ ὑποστάσεως. Λέγει δὲ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος, *οὐκ ἐν τῷ ὑποκειμένῳ*, ἐπὶ τῆς ἁγίας Τριάδος. Ἀλλὰ γὰρ καὶ ὁ πάνσοφος Διονύσιος ὧδέ πού φησι τό· « Πολλὰ τοῖς συμβεβηκόσιν, ἓν τῷ ὑποκειμένῳ. Συμβεβηκότα δὲ οὐκ ἐν τῇ καθόλου οὐσίᾳ, ἀλλ' ἐν τῇ ὑποστάσει τεθεώρηται, ὡς οἶσθα. » Ὥστε εἰπὼν τό· « Πολλὰ τοῖς συμβεβηκόσιν, ἓν τῷ ὑποκειμένῳ· » τὸ ὑποκείμενον, οὐσίαν μετὰ ὑποστάσεως εἴληφε· καὶ οὐκ ἔξω τοῦ εἰκότος, ὡς οἶμαι, τῷ κεῖσθαι ἐν τῷ λόγῳ. Πῶς γὰρ ἂν τῷ μὴ ἐν τῷ ὑποκειμένῳ, μὴ οὐχὶ τρισὶ καὶ ὀνόμασι καὶ πράγμασι θεολογηθήσεται ; ὡς εἶναι τὸ ὑποκείμενον οὐδὲν ἄλλο, ἢ οὐσίαν μετὰ ὑποστάσεως. Εἰ δέ τι ὀπτικώτερον ἐξενεχθείη [Cod. Reg. ἐξευρεθείη] ἐν τῇ ἀγωσύνῃ σου, μὴ παραιτήσηται διδάξαι, τὸ δῶρον πρὸς αὐτῆς ἐγκαλλωπιζόμενον [Cod. Reg. ἐγκωμιαζόμενον].

CLXIX. — *Theodorus pro Eustratio præposito* (**).

Quod Christus sit incircumscriptus et circumscriptus.

Propositio, quam sanæ doctrinæ arbitraris, o amice, ut alias antecedentes vel subsequentes dictiunculas, tanquam ineptas et solœcas omittam ; ad verbum est hujusmodi : Quandoquidem Christus verus Deus noster, duas naturas, duas voluntates, duas operationes, unicam vero habeat duarum naturarum personam, cujusnam effingam personam ? Quoniam igitur, Ecquam personam, rogasti, audi attente. Quæ formam assumpsit : siquidem formæ expers imago

D ΡΞΘ' (61). — *Θεόδωρος ὑπὲρ Εὐστρατίου ἡγουμένου.* [ψιδ'.]

Τὸ πρόβλημα τῆς δοκούσης σοι εὐδοξίας, ὦ τᾶν, ἵνα τἄλλα σοι προηγούμενα καὶ ἑπόμενα λεξίδια, ὡς ἀσύφιλά τε καὶ σεσολοικισμένα παρῳ· τοιοῦτόν ἐστιν ἐπὶ λέξεως· Χριστὸς ὁ ἀληθινὸς θεὸς ἡμῶν, δύο φύσεις, δύο θελήσεις, δύο ἐνεργείας, ἓν δὲ πρόσωπον ἔχων τῶν δύο φύσεων, τίνος εἰκονίσω πρόσωπον ; Ἐπειδὴ οὖν ἠρώτησας, Ποῖον πρόσωπον ἄκουσον ἐμμελῶς. Τὸ εἰδοποιηθέν· ἐπειδὴ ὁ ἀνείδεος χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως τοῦ Πατρὸς εἰδοποιήθη

NOTÆ.

(*) Dogmatica.
(**) Dogmatica.
(60) In cod. Reg. ρξγ'.
(61) In cod. Reg. ρξη'.

Digitized by Google

τὸ καθ' ἡμᾶς. Τὸ ἔγχρονον· ἐπειδὴ ὁ ἀΐδιος παράτασιν ἔχει [Cod. Reg. εἴληφε] χρονικήν. Τὸ ἔχον ὀφθαλμούς, ὦτα, ῥῖνα, στόμα, παρειάς· ἐπειδὴ ὁ ἀσχημάτιστος ἐν σχήματι εὑρέθη ὡς ἄνθρωπος. Τὸ φιληθέν· ἐπειδὴ ὁ ἀπερίληπτος περιληφθείς, ἐφιλήθη ὑπὸ τοῦ προδότου. Τὸ ῥαπισθέν· ἐπειδὴ ὁ ἀναφὴς ἔπαφος γεγονὼς, ἐῤῥαπίσθη ὑπὸ τοῦ ὑπηρέτου. Τὸ ἐν σταυρῷ ὀφθὲν ἐγκάρσιον· ἐπειδὴ ὁ ἀθάνατος κλίνας τὴν κεφαλὴν παρέδωκε τὸ Πνεῦμα. Καὶ οὐ δυοῖν προσώπων τοῦτο ἐμφαντικόν· ἄπαγε τῆς ἀσεβείας· ἀλλ' ἑνὸς προσώπου τοῦ ἐκ δύο, καὶ ἐν δυσὶ φύσεσιν ὄντος ἀδιαιρέτως καὶ ἀσυγχύτως ἀποδεικτικόν. Διό φησιν ὁ ἱερὸς Ἀπόστολος· *Περὶ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος Δαυὶδ κατὰ σάρκα· τοῦ ὁρισθέντος Υἱοῦ Θεοῦ ἐν δυνάμει κατὰ πνεῦμα ἁγιωσύνης.* Τοίνυν δέδειχέ σοι, διὰ τοῦ εἰπεῖν, *κατὰ σάρκα*, περιγραπτὸν εἶναι, ἤτοι ἐξεικονισμένον· διὰ δὲ τοῦ φάναι, *κατὰ πνεῦμα ἁγιωσύνης*, ἀπερίγραπτον τὸν αὐτὸν ὑπάρχειν Ἰησοῦν Χριστόν· ἀφ' οὗ ἐξειληφότες πάντες οἱ θεοφόροι Πατέρες βοῶσι τρανότατα περιγραπτὸν αὐτὸν καὶ ἀπερίγραπτον, ὁρατόν τε καὶ ἀόρατον, ἔγχρονόν τε καὶ ἄϊδιον.

substantiæ Patris, formam scilicet nostram induit. Quæ tempori subest : quia æternus extensionem habet temporariam. Quæ oculos habet, aures, nasum, os, malas : quia figura carens, in figura inventus est ut homo. Quæ osculum excepit : quia incomprehensibilis comprehensus, osculo affectus est a proditore. Quæ alapam pertulit : quia qui tangi non poterat, is tactui factus obnoxius, alapa cæsus est a ministro. Quæ in cruce visa est transversim exporrecta : quia immortalis inclinato capite tradidit spiritum. Neque vero duas personas hoc demonstrat : apage hanc impietatem : sed unam personam, ex duabus et in duabus naturis indivise inconfuseque exsistentem ostendit. Unde ait sanctus Apostolus : *De Filio suo, qui factus est ex semine David secundum carnem : qui prædestinatus est Filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis* [71]. Igitur ostendit tibi, cum dicit *secundum carnem*, circumscribi posse seu effigiari : cum dicit autem *secundum spiritum sanctificationis*, incircumscriptum esse eundem Jesum Christum. A quo edocti omnes divini Patres clarissima voce prædicant, illum et circumscriptum et incircumscriptum, visibilem et invisibilem, temporarium et æternum.

Εἰ δὲ οὐ χωρεῖς, Ἰουδαϊκὸν τὸ λῆμμα· πῶς δὲ καὶ δύο φύσεων τὸν Χριστὸν λέγων, φῂς ἀπερίγραπτον μόνον; τοῦτο γὰρ μιᾶς φύσεως αὐτοῦ ἐστι σημαντικόν. Τὸ δὲ τῶν δύο, τὸ περιγραπτὸν εἰπεῖν ἀκολούθως καὶ ἀπερίγραπτον. Οὐκοῦν ἑαυτῷ ἐναντιολογεῖς. Εἰ γὰρ ἀπερίγραπτος μόνον δοκεῖ σοι, τοῦτο καὶ Μανιχαίῳ τῷ ἀπαμφιεννύντι τὸν Λόγον τῆς ἀνθρωπότητος. Ὁ γὰρ τῆσδε γυμνὸς, ἀπερίγραπτος καὶ ἀνεξεικόνιστος. Ταὐτὸν γὰρ ἀμφότερα. Ἢ πῶς πάλιν μετέχεις τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, αὐτοῦ ὄντος κατὰ σὲ ἀπεριγράπτου, ὧν δὲ μετέχεις περιγεγραμμένων; ἢ μὴ μέτεχε, ὦ βέλτιστε, ἢ μετέχων ὁμολόγει τοῦ περιγεγραμμένου Χριστοῦ μετέχειν τὸ περιγεγραμμένον σῶμα καὶ αἷμα· ἵνα μὴ Παυλιανίζῃς· ὡς ψιλοῦ ἀνθρώπου μετέχων, ἀλλ' οὐ Θεοῦ σεσαρκωμένου. Συνῆκται οὖν ἐξ ἀληθείας ἀῤῥήτως, ὡς ὁ περιγράφων τὸν Χριστὸν, οὐκ ἀνθρωπολάτρης; κατὰ Νεστόριον, ἢ κτισματολάτρης κατὰ Ἄρειον, ὡς ἐφληνάφησας ἀμαθαίνων· ἀλλ' ἁπλῆ ὀρθόδοξος Χριστιανὸς ἀληθέστατος· ὡς καὶ ὁ μὴ περιγράφων κατὰ σὲ, Μανιχαΐζων ὁμοῦ τε καὶ Παυλιανίζων· τὸ μὲν τῇ τοῦ ἀπεριγράπτου φωνῇ γυμνὸν Θεὸν εἰσάγων, φαντασιωδῶς ἐνανθρωπήσαντα· τὸ δὲ τῇ αὐτῇ φωνῇ τοῦ ἀπεριγράπτου, ὡς ψιλοῦ ἀνθρώπου μετέχων σῶμα καὶ αἷμα κατὰ Παῦλον, καὶ οὐ Θεοῦ ἀληθῶς ἐνανθρωπήσαντος.

Quod si non intelligis, Judaica est propositio : quo autem pacto, duarum naturarum Christum dicens, tantummodo incircumscriptum dicis ? hoc enim unicam ejus naturam significat. Qui vero duarum dicat, et circumscriptum consequens est dicere, et incircumscriptum, igitur tibi ipse contradicis. Nam si incircumscriptus tantum tibi videtur, idipsum et Manichæo, qui Verbum spoliat humanitate : qui enim illa caret, incircumscriptus est et ineffigiabilis. Idem enim sunt ambo. Aut rursus quomodo participas corpus et sanguinem Christi, cum ipse tua sententia sit incircumscriptus, et circumscripta sint ea quæ participas ? Aut participare abstine, vir optime, aut participans confitere te circumscripti Christi circumscriptum corpus et sanguinem participare : ut non Paulianizes, velut nudum hominem, et non Deum incarnatum participans. Apte igitur ex veritate conclusum est, eum qui Christum circumscribit, non esse hominis adoratorem juxta Nestorium, nec creaturæ adoratorem, juxta Arium, sicut tu imperite nugatus es ; sed orthodoxum mordicus, verissimumque Christianum : quemadmodum qui tecum non circumscribit, in Manichæi simul et Pauli hæreses incurrit : in illam quidem, ipsa incircumscripti voce inducens nudum Deum, phantastice hominem factum ; in hanc vero, per eamdem incircumscripti vocem, ut qui nudi hominis corpus et sanguinem percipiat secundum Paulum, et non Dei vere hominis facti.

ΡΟ' (62). — *Θεοδώρῳ διακόνῳ.* [ψκγ'.]

CLXX. — *Theodoro diacono* (*).

Confutatoria hæreticarum quæstionum.

Ἧκω τῇ ἐπιτροπῇ τῆς ἀγάπης σου ἐπὶ τῇ ἀπαν-

Venio, charitatis tuæ mandato, ad refellendas

[71] Rom. I, 3.

NOTÆ.

(62) In cod. Reg. ρξζ'.

(*) Dogmatica.

Digitized by Google

hæreticorum objectiones : quas si recte confutavero, A scriptioni sigillum appone ; sin minus, explicabis ipse dilucidius. Quia vero commode solvi hæretica objectio non potest, nisi propositio ipsa exponatur, priore illa loco statuetur, tum deinde fides orthodoxa.

τήσει τῶν αἱρετικῶν προβλημάτων· καὶ εἰ μὲν εὖ ἀπαντήσοιμι, ἐπίθες τὴν σφραγῖδα τῷ λόγῳ· εἰ δὲ μήγε, σαφηνίσειας αὐτὸς εὐκρινέστερον. Ἐπεὶ δὲ οὐχ οἷόν τε εὖ μάλα διαλῦσαι τὸ αἱρετικὸν πρόβλημα, [Cod. Reg. φρόνημα] εἰ μὴ αὐτὴ ἡ πρότασις ἀποδείκνυται [Cod. Reg. ὑποδείκνυτο], πρῶτον κείσθω αὕτη, καὶ εἶθ' οὕτως ἡ ὀρθόδοξος πίστις. [Cod. Reg. λύσις.]

Objectio hæretici.

Unam naturam Dei Verbi incarnatam confitens, totum quiddam Christum, sive unam totalitatem ex partibus, divinitate scilicet et humanitate, dicitis. Interrogamus ergo, quidnam sanctæ Trinitati annumeratis ? totumne, an partem ? Et siquidem totum, non erit sancta Trinitas consubstantialis : si vero partem, aut divinitatem annumerantes, extra sanctam Trinitatem perspicue humanitatem relinquitis ; aut humanitatem annumerantes, divinitatem extra Trinitatem dicere deprehendemini.

Πρόβλημα αἱρετικοῦ.

Μίαν φύσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένην ὁμολογοῦντες, ὅλον τι τὸν Χριστὸν, ἤγουν μίαν ὁλότητα ἐκ μερῶν, θεότητός τε καὶ ἀνθρωπότητος δηλονότι, λέγετε. Πυνθανόμεθα οὖν, τί συναριθμεῖτε τῇ ἁγίᾳ Τριάδι ; τὸ ὅλον, ἢ τὸ μέρος ; καὶ εἰ μὲν τὸ ὅλον, οὐκ ἔσται ὁμοούσιος ἡ ἁγία Τριάς· εἰ δὲ τὸ μέρος, ἢ τὴν B θεότητα συναριθμοῦντες, ἐκτὸς τῆς ἁγίας Τριάδος τὴν ἀνθρωπότητα προδήλως καταλιμπάνετε· ἢ τὴν ἀνθρωπότητα συναριθμοῦντες, ἀλώσεσθε τῆς Τριάδος ἐκτὸς τὴν θεότητα λέγοντες.

Solutio objectionis.

Unam naturam Verbi incarnatam confitentes, non simpliciter totum quiddam Christum, sed ex duabus totalitatibus simul conjunctis, divinitate et humanitate, confitemur : secundum quas totalitates, quæ ut partes ad compositionem assumptæ sunt, totus est, tanquam Deus, Patri et Spiritui sancto naturaliter conjunctus ; et totus, velut homo, cum matre et nobis substantialiter cooptatus ; singulari charactere colligans extrema in seipso, extremorumque definitiones illæsas et inconfusas in unione conservans. In quo Trinitas manet Trinitas, alienum quidquam a natura per additionem non admittens ; et humanitas manet humanitas, ab unita sibi divinitate minime divisa. Quapropter rationis expers fuit objectio tua, ex Acephalorum confundentium hæresi ebulliens.

Λύσις πρὸς τοῦτο.

Μίαν φύσιν τοῦ Λόγου σεσαρκωμένην ὁμολογοῦντες, οὐχ ἁπλῶς ὅλον τι τὸν Χριστὸν, ἀλλ' ἐκ δυοῖν ὁλοτήτων συνενηνεγμένων, θεότητός τε καὶ ἀνθρωπότητος, ὁμολογοῦμεν· καθ' ἃς ὁλότητας τὰς ὡς μέρη πρὸς τὴν σύνθεσιν εἰλημμένας, ὅλος ἐστὶν, ὡς Θεὸς, τῷ Πατρί τε καὶ τῷ Πνεύματι φυσικῶς συνημμένος· καὶ ὅλος, ὡς ἄνθρωπος, τῇ μητρὶ καὶ ἡμῖν οὐσιωδῶς συντεταγμένος· τῷ μοναδικῷ χαρακτῆρι τὰ ἄκρα πρὸς ἑαυτὸν συνδέων, καὶ τοὺς τῶν ἄκρων ὅρους C ἀλωβήτους καὶ ἀσυγχύτους ἐν τῇ ἑνώσει διαφυλάττων. Ἐφ' ᾧ ἡ Τριὰς μένει Τριὰς, ἀσυμφές τι εἰς προσθήκην μὴ προσιεμένη· καὶ ἡ ἀνθρωπότης μένει ἀνθρωπότης, τῆς ἑνωθείσης αὐτῇ θεότητος μήπω διαιρουμένη. Ὥστε σου ἀλογῶδες τὸ πρόβλημα ἐκ τῆς τῶν Ἀκεφάλων συγχυτικῆς αἱρέσεως ἀποζευγνύμενον.

Objectio altera ejusdem hæretici.

Hic Christus, quem nos confitemur, annumeratur sanctæ Trinitati, vel non. Et si quidem sanctæ Trinitati annumeratur, quo pacto jam Trinitas erit consubstantialis ? Si autem non annumeratur, nec Deus erit, sed nudus tantum homo. Quibus vos verbis dubitationem solvetis, illæsam de uno Christo servantes opinionem ; eadem ipsa nobis ad D hanc sufficient.

Τοῦ αὐτοῦ αἱρετικοῦ ἕτερον πρόβλημα.

Οὗτος ὁ Χριστὸς ὁ παρ' ἡμῶν ὁμολογούμενος συναριθμεῖται τῇ ἁγίᾳ Τριάδι, ἢ οὔ. Καὶ εἰ μὲν συναριθμεῖται τῇ ἁγίᾳ Τριάδι, πῶς ἔσται λοιπὸν ἡ Τριὰς ὁμοούσιος ; εἰ δὲ οὐ συναριθμεῖται, οὐδὲ Θεὸς ἔσται, ἀλλὰ μόνον ψιλὸς ἄνθρωπος. Οἷς τοίνυν ὑμεῖς τὴν ἀπορίαν ἐπιλύσεσθε λόγοις, τὴν περὶ ἑνὸς Χριστοῦ φυλάττοντες δόξαν ἀπήμαντον, οὗτοι καὶ ἡμῖν πρὸς ταύτην ἀρκέσουσιν.

Solutio objectionis.

Hic Christus, quem nos confitemur, quibus veritatis verbis priorem objectionem repulit, iisdem et præsentem repellet, ut quæ parem continet impietatem. Quem vero vos Christum, unam scilicet ex partibus, divinitate et humanitate, totalitatem naturalem prædicatis, nec consubstantialis est Patri, siquidem Pater Deus solum est, et non homo : neque consubstantialis matri ; siquidem mater homo est tantum, et non Deus : et tempus est ut Christos alios quæratis, quibus iste sit consubstantialis ; siquidem non est ullam reperire naturam quæ unius tantum personæ propria sit. Quod si non inveniatis,

Λύσις πρὸς τοῦτο.

Οὗτος ὁ Χριστὸς ὁ παρ' ἡμῶν ὁμολογούμενος, οἷς λόγοις ἀληθότητος ἐξεκρούσατο τὴν προτέραν πρότασιν, τούτοις, καὶ τὴν παροῦσαν συγκρούσειεν, ὡς ἰσορρόπως τὸ ἀσεβὲς ἔχουσαν. Ὃν δὲ ὑμεῖς Χριστὸν, ἤγουν μίαν ὁλότητα φυσικὴν ἐκ μερῶν, θεότητός τε καὶ ἀνθρωπότητος, πρεσβεύετε, οὔτε ὁμοούσιος ἂν εἴη τῷ Πατρὶ, εἴπερ ὁ Πατὴρ Θεὸς μόνον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἄνθρωπος· οὔτε ὁμοούσιος τῇ μητρὶ, εἴπερ ἡ μήτηρ ἄνθρωπος μόνον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ Θεός· καὶ ὥρα ὑμῖν ζητεῖν ἑτέρους Χριστοὺς, οἷς οὗτος ἂν εἴη ὁμοούσιος· ἐπεὶ μὴ οἷόν τε μονοπρόσωπον φύσιν γνωρίζεσθαι. Εἰ δὲ οὐχ εὑρίσκοιτε, τοῖς ἰδίοις προβλήμα-

Digitized by Google

σιν ἐαλωκότες, τῷ κενῷ ἀναπλασμῷ οὐ Χριστὸν εἶναι ὅλως δοξάζοιτε.

A propriis objectionibus capti, hoc inani figmento Christum prorsus non esse docebitis.

ΡΟΑ' (63). — *Νικήτᾳ μοναζόντι.* [ψκδ'.]

CLXXI. — *Nicetæ monacho* (*).

Quod quemadmodum omnis vir perfectus, etiamsi in apostolico ordine censeatur indiget libro evangelico; sic et pictura historiæ quæ in eo libro continetur.

Τὸ παρὰ τῆς ὁσιότητος ἡμῶν διὰ τοῦ θεοφιλεστάτου μητροπολίτου ἀποσταλὲν ἡμῖν βιβλίον ἀνέγνωμεν. Καὶ οὐκ ἔστιν ὁ τοῦτο συγγραψάμενος ἐπὶ τῷ δόγματι τῶν σεπτῶν εἰκόνων ὀρθοφρονῶν. Λέγει γὰρ τάδε· « Τὴν ἄῤῥητον καὶ ἀπερίληπτον εἰς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, καὶ τοὺς ἱεροὺς τῶν ἁγίων ἀγῶνας ἐν Γράμμασι μὲν ἡμεῖς ἱεροῖς ἀνευφημεῖσθαι διατυποῦμεν, οὐδεμιᾷ πλάσει τὸ ἐφ' ἡμῖν ἡ γραφὴ καθάπερ [Cod. Reg. καθάπαξ] ἡδόμενοι. Συγχωροῦμεν δὲ τοῖς ἁπλουστέροις ἀτελεστέροις αὐτοῖς ὑπάρχουσιν, ὑπὸ συμφυοῦς αὐτῶν ἐναγωγῆς, καὶ ὄψει τῇ αὐτοῖς συμμέτρῳ, τὰ τοιαῦτα ἐν εἰσαγωγῆς τρόπῳ μανθάνειν. » Τί οὖν ἔστιν ἐν τούτοις εἰπεῖν; Πρῶτον μὲν ὅτι διαίρεσιν τῆς μιᾶς καὶ ἐντελοῦς, καὶ μηδ' ὁτιοῦν πρόσθεσιν ἢ ὑφαίρεσιν προσιεμένης πίστεως ἡμῶν ἀπεργάζεται· ἑαυτῷ μὲν τὴν διὰ τῶν ἱερῶν Γραμμάτων ἀπονέμων διατύπωσιν· τοῖς ἁπλουστέροις δὲ δῆθεν καὶ ἀτελεστέροις ὑπάρχουσι τὴν ἐν πλάσει καὶ γραφῇ ἱστορίαν ἀποίσας. Ἔπειτα αὐτῷ μὲν ἀνάπτει τὸ τέλειον τῆς χάριτος· τοῖς δὲ τὴν Ἰουδαϊκὴν ἀπορῥίπτει νηπιότητα, δεομένοις συμφυοῦς ἀναγωγῆς. Οὐκοῦν κατ' αὐτὸν διαψεύδεται ὁ ἱερὸς Ἀπόστολος φάσκων· *Οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος, οὐδὲ Ἕλλην· οὐκ ἔνι δοῦλος, οὐδὲ ἐλεύθερος· οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ. Πάντες γὰρ ὑμεῖς εἷς ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.* Εἰ δὲ ἀληθεύει, ὥσπερ οὖν ἠλήθευται, καὶ *Εἷς Κύριος, μία πίστις, ἓν βάπτισμα*· τίς ἡ κενὴ αὕτη διαίρεσις εἰς δύο τμήματα ἄνισα; τὸ ἔθνος τὸ ἅγιον, τὸ βασίλειον ἱεράτευμα, ἀποκρίνεσαι· καὶ τὸ μὲν εἶναι τῆς ἐντελεστέρας μοίρας· τὸ δὲ τῆς ὑφειμενεστέρας. Ἔπειτα, ὅτι ἐπειδὴ πᾶς εὖ φρονῶν ἐφίεται τελειότητος· νεμεσητὸν ἡγήσεται τὸ ἀτελές· κἀντεῦθεν ἐξ ἀναγκαίου παρέλκον ἐστὶ τὸ τῆς ἱστορίας δόγμα. Ἐναντιοῦται δὲ ὅτι μάλιστα καὶ τῷ μεγάλῳ Βασιλείῳ, μὴ ταυτίζων τὰ ὑπ' ἐκείνου ἐπίσης δογματιζόμενα. « Ἃ γὰρ ὁ λόγος, φησὶ, τῆς ἱστορίας δι' ἀκοῆς παρίστησι, ταῦτα γραφικὴ σιωπῶσα διὰ μιμήσεως δείκνυσιν. » Ἀντανίσταται ἄρα ὁ γεννάδας τοῖς ἱεροῖς Λογίοις, ὥσπερ καὶ τῷ κορυφαίῳ Πατρί· καὶ οἰόμενος ἄλλον ἐπ' αὐτῷ δὴ τούτῳ τῷ δόγματι διορθοῦσθαι, αὐτὸς πεφώραται ὀφλισκάνων μάταια. Καὶ διὰ τοῦτο ἡμεῖς μὲν πάντη διαγράφομεν τὰ τοιαῦτα βατταρίσματα. Ὑπομιμνήσκομεν δὲ καὶ τὴν ὑμετέραν ἐμμέλειαν, τῷ αὐτῷ στοιχεῖν κανόνι τῆς ὀρθοδοξίας, εἰδυῖαν ὅτι ὡς δεῖται πᾶς τέλειος, κἂν ἐν ἀποστολικῷ ἀξιώματι κατείληκται, τῆς εὐαγγελικῆς δέλτου· οὕτω καὶ τῆς κατ' αὐτὴν γραφικῆς ἱστορίας· ὅτι καὶ τῆς ἴσης τιμῆς τε καὶ προσκυνήσεως ἀμφότερα.

Quem sanctitas vestra per religiosissimum metropolitam ad nos librum misit, legimus, et profecto, qui hunc scripsit, in venerandarum imaginum dogmate non recte sentit. Hæc enim dicit: « Ineffabilem et incomprehensam Dei erga nos benignitatem, et sacros Sanctorum agones in Litteris quidem sacris laudari affirmamus, nullo nos figmento, quantum in nobis est, vel pictura velut oblectantes. Permittimus autem simplicioribus, cum imperfectiores sint, pro naturali ipsorum persuasione, etiam aspectu ipsis congruente, talia per modum introductionis doceri. » Quid ad hæc igitur dicendum est? Primum quidem, quod unius et perfectæ, nullamque vel additionem vel substractionem admittentis fidei nostræ divisionem instituit; sibi ipsi quidem petitam ex sacris Litteris delineationem attribuens; simplicioribus vero atque imperfectioribus videlicet, per fictas vel pictas effigies ediscendi studium deferens. Deinde sibi quidem perfectionem gratiæ adaptat: aliis vero Judaicam relinquit infantiam, qui naturali institutione indigeant. Igitur secundum ipsum mentitur sanctus Apostolus cum ait: *Non est Judæus, neque Græcus: non est servus, neque liber: non est masculus, neque femina. Omnes enim vos unum estis in Christo Jesu*[72]. Sin autem verum dicit, ut certe dicit, et *Unus Dominus, una fides, unum baptisma*[73]; quænam est hæc inanis divisio in segmenta duo inæqualia? gentem sanctam, regale sacerdotium[74], dirimi: et alios quidem perfectioris partis esse, alios deterioris. Deinde, quoniam unusquisque si sapit perfectionem expetit; odio dignum ducet quod imperfectum est; atque hinc necessario supervacaneum est dogma picturæ. Adversatur et quam maxime magno Basilio, non assentiens, nec ea simul conjungens quæ ille ex æquo docuit. « Quæ enim, inquit, historiæ sermo per aures repræsentat, hæc pictura silens per imitationem ostendit[75]. » Repugnat ergo vir egregius sacris Scripturis, sicut et præstantissimo Patri: et dum alium in hoc ipso dogmate corrigere studet, ipse frivola dixisse deprehenditur. Et hanc prorsus ob causam tales nugas nos quidem omnino rejicimus. Commonefacimus autem diligentiam vestram, ut eamdem sequatur regulam fidei orthodoxæ, sciens, quemadmodum perfectus quisque, licet apostolica dignitate ornatus sit, evangelica eget pagina; ita et pictura secundum illam expressa: quoniam ejusdem honoris atque adorationis utrumque.

[72] Galat. III, 28. [73] Ephes. IV, 5. [74] I Petr. II 9. [75] Hom. XX, in 40 martyres.

NOTÆ.

(63) In cod. Reg. ρξη'.

(*) Dogmatica.

Digitized by Google

CLXXII. — *Hesychio protonotario* (*). POΒ' (64). — *Ἡσυχίῳ πρωτονοταρίῳ.* [ψκε'.]

De filiæ consecratione : et ne ullatenus cum hæreticis communicet.

Præclara quidem epistola præstantissimæ honorificentiæ tuæ, et tanquam de bono thesauro cordis profecta, et tanquam pulchritudine radians charitatis : non hoc tamen nomine laudanda, quod nos imperitos laudibus extollebat. Ecquando enim factus sum, quod ais', *lucerna ardens et lucens* [76], in qua tu Dominus meus luce collustratus exsultaveris? aut fons limpidissime fluens, de quo dilectio tua sermonem salutarem hauserit? Annon potius obscurata est e contrario facies nostra supra fuliginem, ut cum propheta loquar [77], per vitæ inutilitatem? et sermo noster operis viribus destitutus elanguit ad erudiendum talem auditorem? Quæ quidem a me dicuntur, non quod Smyrnensem custodiam vituperem ; absit ! veneranda enim illa, venerandæ confessionis meæ custos : sed ut meipsum culpem, qui non pro eo ac decuit in illa versatus sim. Verum his omissis, quæ indicia sunt charitatis, ad institutum orationem converto. Significavit nobis bonitas tua, duas te, ut verbo dicam, habere filias a Deo datas ; et priorem quidem, antequam nasceretur, Deo per vitæ monasticæ consecrationem spopondisse; alteram in medio et ancipiti reliquisse : nunc autem mutato consilio, vice versa facere constituisse ob quamdam necessitatem quæ incidit : ut nempe Deo promissam, mundo assignes, hoc est viro tradas omni ex parte laudabili, ejusdemque cum puella ætatis ; in medio autem relictam, admodum juvenculam et imparem ætate, offeras Deo; et in hoc vacillare te ac perplexum esse, ne forte id repugnet voluntati Dei. Debueras quidem, Domine honoratissime, hac de re alios interrogare, ab iisque, ut qui scientia nobis antecellant, solutionem accipere ; neque a nobis tam longo locorum intervallo disjunctis responsum requirere. Attamen quando pro ea quam habuisti fiducia sic statuisti; re cum Dei amantissimo archiepiscopo et fratre nostro considerata, judicavimus eam esse præter officium, et præter rectam fidem, præterque ea quæ unquam fuerint exempla. Olim Anna illa celebris Samuelem priusquam nasceretur pollicita, quem promiserat non commutavit, tametsi alios habebat filios, sed hunc ipsum obtulit Deo. Beata Nonna, cum Gregorium Theologum similiter promisisset, votum suum Deo reddidit. Sanctus item Euthymius, Deo a parentibus datus ante nativitatem, non est postea commutatus. Qui admirabiles plane in mundo visi sunt : quorum causa et parentes beati prædicati sunt. Quo igitur pacto nos, vir admirande, contra hæc agentes, extra reprehensionem erimus? ac non potius perstringet nos beatus Petrus, alicubi dicens : *Nonne*

Καλὴ μὲν ἡ ἐπιστολὴ τῆς παγκάλου σου τιμιότητος, καὶ ὡς ἀπ' ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας ἐξαγορευθεῖσα· καὶ ὡς τῷ κάλλει τῆς ἀγάπης ἐναγλαϊσθεῖσα. Οὐ μὴν ὡς ἀπεσέμνυνεν ἡμᾶς τοὺς ἀμούσους, λόγους ἐγκωμίων ἔχει. Πότε γὰρ ἐγενόμην, ὡς φῄς, *λύχνος καιόμενος καὶ φαίνων*, ἐν ᾧ ὁ Δεσπότης μου ἠγαλλιάσω φωτιζόμενος ; ἢ πηγὴ νάουσα διειδέστατα, ἀφ' ἧς ἠρύσατο ἡ φιλότης σου λόγον σωτήριον ; καὶ οὐχὶ τοὐναντίον μᾶλλον ἐσκότασεν ὑπὲρ ἀσβόλην, προφητικῶς εἰπεῖν, τὸ εἶδος ἡμῶν τῇ τοῦ βίου ἀχρηστότητι ; καὶ ὁ λόγος ἠσθένησεν οὐκ ἔχων τὴν ἐξ ἔργου δύναμιν, εἰς ἐνίδρυσιν τοῦ ἀκούοντος; Καὶ ταῦτα λέγω, οὐ τὴν ἐν τῇ Σμύρνῃ φυλακὴν κακίζων· μή τι γένοιτο ! ἡ μὲν γὰρ σεβαστὴ, σεβαστῆς ὁμολογίας μοι φρουρός· ἐμαυτὸν δὲ αἰτιώμενος, ὡς οὐκ ἀξίως ἐν αὐτῇ πολιτευσάμενον. Ἀλλ' ἀφεὶς ταῦτα, ὡς τῆς ἀγάπης ὄντα συμβόλαια, ἐπὶ τὸ καιρεπεῖγον τὸν λόγον μεθαρμόσομαι. Ἐσήμανεν ἡμῖν ἡ χρηστότης σου, ὡς δύο ἔχειν, συντόμως εἰπεῖν, θεοδωρήτους θυγατέρας· καὶ τὴν μὲν πρώτην πρὸ γενήσεως καθυποσχέσθαι δι' ἀφιερώσεως τοῦ μοναδικοῦ βίου Θεῷ· τὴν δὲ δευτέραν ἐν μεταιχμίῳ φέρεσθαι· νῦν δὲ μεταβεβουλεῦσθαι ἐναλλὰξ ποιήσασθαι κατά τινα ἀναγκαίαν περιπέτειαν· ὥστε τὴν ὑποσχεθεῖσαν ἀπονεῖμαι τῷ κόσμῳ, ἤγουν ἀποδόσθαι ἀνδρὶ καλῷ τε τὰ πάντα, καὶ τῇ παιδὶ συνηλικιώτῃ· τὴν δὲ ἐν μεταιχμίῳ κομιδῇ νέαν οὖσαν καὶ οὐ συντρέχουσαν τῇ ἡλικίᾳ, ἀναθεῖναι Θεῷ· κἂν τούτῳ σκάζειν, καὶ δυσχεραίνειν, μή πως ἐναντιοθελὲς εἴη τῷ Θεῷ. Ἔδει μὲν οὖν, ὦ δέσποτα τιμιώτατε, ἄλλους συνάδνεσθαι περὶ τοῦδε τοῦ δράματος, καὶ παρ' αὐτῶν ὡς προφερεστέρων κατὰ γνῶσιν τῆς ἡμῶν οὐθενότητος, λαμβάνειν τὴν λύσιν, καὶ μὴ τοσούτῳ μήκει διωκισμένους ἡμᾶς τῇ θέσει τοῦ τόπου ἐπαναλαμβάνειν εἰς ἀπόκρισιν. Ὅμως ἐπειδὴ κέκρικας, οἷς πεπίστευκας τρόποις· τοῦτο δὴ μετὰ τοῦ θεοφιλεστάτου ἀρχιεπισκόπου καὶ ἀδελφοῦ ἡμῶν συνέσκεπται ὡς παρὰ τὸ δέον τὸ πρᾶγμα, καὶ παρὰ τὴν ὀρθὴν πίστιν [Cod. Reg. κρίσιν], καὶ παρὰ τὰ ἐξ αἰῶνος παραδείγματα. Πάλαι Ἄννα ἡ ἀοίδιμος τὸν Σαμουὴλ πρὸ γεννήσεως ὑποσχομένη, οὐχ ὑπῆλλαξε τὸν ὑποσχεθέντα, καί τοι ἔχουσα καὶ ἑτέρους παῖδας, ἀλλὰ τοῦτον προσήγαγε τῷ Θεῷ. Νόννα ἡ μακαρία, ὡσαύτως ὑποσχομένη Γρηγόριον τὸν Θεολόγον, ἀπέδωκε τῷ Θεῷ τὴν εὐχὴν αὐτῆς. Καὶ μὴν ὁ ἅγιος Εὐθύμιος δοτὸς τῷ Θεῷ παρὰ τοῖς γονεῦσι πρὸ γεννήσεως, καὶ οὐ διήλλακται μετὰ τὴν γέννησιν. Οἳ καὶ χρῆμά τι θαυμαστὸν τῷ κόσμῳ ὤφθησαν· ἐξ ὧν καὶ οἱ τοκεῖς μεμακόρηνται. Πῶς δ' ἂν οὖν ἡμεῖς, ὦ θαυμαστότατε [Cod. Reg. συνετώτατε], παρὰ ταῦτα ποιοῦντες, ἔξω ἐγκλήματος πέσοιμεν; καὶ οὐχὶ μᾶλλον καθάψοιτο ἡμῶν ὁ μακάριος Πέτρος ὧδέ που λέγων·

[76] Joan. v, 35. [77] Thren. IV, 8.

NOTÆ.

(*) Dogmatica.

(64) In cod. Reg. ρξθ'.

Digitized by Google

Οὐχὶ μένον σοι ἔμενε, καὶ πραθὲν ἐν τῇ σῇ ἐξ- A
ουσίᾳ ὑπῆρχε; τί ὅτι ἔθου ἐν τῇ καρδίᾳ σου τὸ
πρᾶγμα τοῦτο; καὶ τὸ ἐξῆς δύσφημον παρίημι λέ-
γειν, εἰδότι διαλεγόμενος. Καὶ γὰρ ἐπὰν ὁτιοῦν ἀπο-
ταχθείη Θεῷ δι' εὐχῆς αἰσίας, εἰς κοινὴν χρῆσιν
μεταφέρειν οὐκ ἀκίνδυνον.

Κοινὴ δὲ χρῆσίς ἐστιν ἡ τοῦ βίου ἐπιγαμία. Καὶ
ὥσπερ ὁ ὑποσχόμενος μονάσαι, καὶ ἐπὶ τούτῳ κείμε-
νος, ὑπονοστήσας καὶ γήμας κατακέκριται· οὕτω καὶ
ὁ προελόμενος υἱὸν ἢ θυγατέρα προσοῖσαι Θεῷ, εἶτα
μεταλλάξας, τὴν αὐτὴν κατάκρισιν ἔχοι. Οὕτω νοοῦ-
μεν, σύγγνωθι· καίπερ ἐφιέμενοι τὸ ἀναπαυστικόν
σου, καὶ τὸ περὶ σεαυτὸν εὐχθὲν, εἰς ἔργον ἀποβῆ-
ναι· ἀλλ' οὐ δι' ἐντολὴν ἐντολὴ παραβαίνοιτο· οὐδὲ
διὰ τὸ θατέρου σωτηριῶδες, τὸ θατέρου ἐπιζήμιον
θεραπεύοιτο [Cod. Reg. πραγματεύοιτο]· ὡς οἱ θεο- B
φόροι Πατέρες ἀπεφήναντο. Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ
τοσοῦτον. Ἡ δὲ τρίτη ἐπιβολὴ τοῦ λόγου, ὅτι εἰσί
τινες μοναχοὶ ὡς τὸ δοκεῖν τῆς ὀρθῆς πίστεως ἀντ-
εχόμενοι, καὶ πολλοὺς διωγμοὺς ὑπὲρ ἀληθείας ὑπο-
μεμενηκότες, συναναστρεφόμενοι δὲ ὅμως, καὶ συν-
εσθίοντες τοῖς αἱρετικοῖς, καὶ συγκαταβαίνοντες, καὶ
ἀδιάφορον τὸ πρᾶγμα οἰόμενοι, ὡς παρά τινι Πατρὶ
νενομοθετημένοι, τρία ταῦτα φυλάξασθαι· μὴ εὐλο-
γεῖσθαι ὑπὸ τῶν αἱρετιζόντων· μὴ συμψάλλειν αὐ-
τοῖς προαρχομένους· καὶ τὸ ἀπέχεσθαι τῆς κοινωνίας
τοῦ ἄρτου αὐτῶν. Παρὰ τὰ διατεταγμένα τοῖς ἁγίοις
Πατράσι τὸ λεγόμενον. Οὔτε γὰρ συναναστρέφεσθαι,
οὔτε συνεσθίειν, οὔτε συμψάλλειν, οὔθ' ὅλως ἔχειν
τινὰ κοινωνίαν πρὸς αὐτοὺς καταδέχονται· ἀλλὰ καὶ
τὸ οὐαὶ ἐπιφθέγγονται τοῖς μέχρι βρώματος, καὶ πό- C
ματος, καὶ σχέσεως κοινωνοῦσιν αὐτοῖς. Ὥστε ἐκκή-
ρυκτος καὶ ἀλλοτριοδιδάσκαλος ὁ ἐκεῖνα λέγων, ὅστις
ἂν εἴη ἐν ἀνθρώποις.

tibi manens manebat, et venumdatum in tua erat potestate? Quare posuisti in corde tuo hanc rem [18]? Et quod sequitur mali ominis prætermitto : cum scienti loquar. Enimvero ubi quidpiam Deo fuerit felici voto sepositum, in communem usum id transferre, periculo non vacat.

Communis autem usus est sæculare connubium : et quemadmodum qui monasticam vitam promisit, eamque adorsus est, si retrocedat et conjugium ineat, condemnatur : sic et qui filium aut filiam offerre Deo instituit, si postea mutet, in eadem erit condemnatione. Sic sentimus, ignosce; quamvis ea dicere quibus acquiescas cupiamus, et id quod optas tibi ex sententia succedere; non est tamen præceptum præcepti causa violandum; nec ex eo quod salutare est alteri, curabitur quod alteri est noxium, sicut divini Patres docuerunt. Ac de his quidem huc usque. Tertium epistolæ caput de monachis quibusdam, qui rectam fidem tueri videntur, et multas persecutiones pro veritate pertulisse; conversantur tamen et convescuntur cum hæreticis, et condescendunt, pro re indifferenti habentes (quasi hanc a Patre aliquo legem acceperint) tria hæc cavere, videlicet ne benedictionem ab hæreticis accipiant, ne cum illis psallant præeuntibus, et ut a panis ipsorum communione abstineant. A sanctorum Patrum Constitutionibus aliena sunt quæ dicunt. Nam neque conversari, neque convesci, neque una psallere, neque ullam omnino communicationem habere permittunt : quin et væ pronuntiant in eos qui vel in cibo, vel in potu, vel affectu cum illis communicant. Quare damnatus, et alienæ doctrinæ magister est qui hæc dicit, quisquis ille sit mortalium.

ΡΟΓ'. — *Γρηγορίῳ ὑπάτῳ.* [ψκη'.]

CLXXIII. — *Gregorio consuli* (*).

In illud Apostoli : *In ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter.*

Ἐζημίου ἡμᾶς μέχρι τοῦ δεῦρο ἡ τιμιότης σου μὴ
ἐπιστείλασα· καίπερ ἐπιστέλλουσα καλῶς· ὡς αὐτὰ
τὰ γράμματα δηλοῖ. Ἐφ' οἷς καὶ ἐπηνέσαμεν αὐτῆς
οὐ μόνον τὸ εὐμαθὲς, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔτι φιλομαθές·
γλιχομένης παιδείας ὑψηλοτέρας μετασχεῖν· ἧς τὸ
πυκτίον, καθὼς ἐπεζήτησεν, ἔχομεν μὲν, οὐ μὴν δ'
ἐνταῦθα. Ἐὰν δὲ συμβαίη ἀφικέσθαι ἐν τοῖς αὐτόθι
τὸν παροικονόμον ἡμῶν, λαβὼν ἐξ οὗπερ τεταμίευ-
ται τόπου ἐπιδώσειεν αὐτό. Καλὴ δὲ ἡ παιδεία, ὦ δέ- D
σποτα, ἕως ἂν συνεργὸς εἴη πρὸς τὴν ὄντως ἀληθινὴν
παιδείαν, ἀλλὰ μὴ κορυβαντιῶσα, ἀπαιδεύτους δια-
δεικνύῃ τοὺς μετόχους αὐτῆς. Τοῦ δὲ ἀποστολικοῦ
ῥητοῦ ἡ ἔννοια· *Ὅτι ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ
πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς*· οὕτως μοι δο-
κεῖ ἔχειν· τουτέστιν ὅτι ἐν τῇ προσληφθείσῃ ἐκ
Παρθένου σαρκὶ τοῦ Λόγου, ἤτοι ἐν τῷ ναῷ, ᾧ ᾠκο-
δόμησεν ἑαυτῷ, κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεό-
τητος· πᾶν τὸ πλήρωμά φησιν, οὐ μέρος τι καθὰ πε-
φρόνηται τοῖς τὴν ἀμερῆ μερίζουσι θεότητα. Τὸ δὲ
σωματικῶς, ἤγουν οὐσιωδῶς· οὕτω γὰρ ἐξείληπται

Damno affecit nos hactenus honorificentia tua, nihil scribens litterarum, quamvis egregie scribat, ut litteræ ipsæ demonstrant. In quibus laudavimus ejus non solum docilitatem, sed præterea discendi quoque studium, ut quæ sublimiorem doctrinam adipisci cupiat : cujus codicem quem expetis, habemus quidem, non tamen hoc in loco. Quare cum parœconomum nostrum eo proficisci continget, inde ubi conditus est ablatum tradet tibi. Bona res est eruditio, domine, quatenus conferre potest ad eam, quæ vera prorsus est, doctrinam : sed ne Corybantum more insaniens imperitos reddat illos qui hac imbuti sint. Apostolici porro dicti sensus : *Quia in ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter* [19], hic esse mihi videtur, nimirum, quod in carne Verbi, quam de Virgine assumpsit, sive in templo quod sibi exstruxit, inhabitet omnis plenitudo divinitatis. Omnem plenitudinem dicit, non partem aliquam, prout ii senserunt qui partibus carentem dividunt divinitatem. *Corporaliter*

[18] Act. v, 4. [19] Coloss. II, 9.

(*) Dogmatica.

Digitized by Google

vero, id est substantialiter; sic enim acceperunt Patres adversus eos qui affectu uniri garriunt. Tale est et illud : *Verbum caro factum est et habitavit in nobis*[80]. Nam, ne opinaretur quispiam in carnem conversum esse Verbum, adjecit : *Et habitavit in nobis.* Perspicuum est autem aliud esse quod in tabernaculo habitat, et aliud tabernaculum in quo habitantis est habitatio : ut simul duo sint in una persona Christi, divinitas et humanitas. Quod si aliter tibi videtur res habere, noli perspicaciori et veriori speculatione privare nos, qui pauca didicimus, atque, ut hoc addam, negligentiores sumus, tametsi ipse nos, amicorum more, laudibus in cœlum sustuleris.

A τοῖς Πατράσι κατὰ ἀντίθεσιν τῶν σχετικῶς φληναφούντων. Τοιοῦτόν ἐστι καὶ τὸ, *Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν.* Ἵνα γὰρ μὴ δόξειέ τις εἰς σάρκα τετράφθαι τὸν Λόγον, ἐπήγαγε, *καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν.* Δῆλον δὲ ὅτι ἄλλο τὸ σκηνοῦν, καὶ ἄλλο τὸ σκήνωμα ἐν ᾧ ἡ σκήνωσις τοῦ σκηνοῦντος· ὥσθ' ἅμα μὲν εἶναι τὰ δύο, θεότητα καὶ ἀνθρωπότητα, ἐν τῷ ἑνὶ προσώπῳ Χριστοῦ. Εἰ δέ σοι δοκεῖ ἄλλως ἔχειν, τῆς ὀπτικωτέρας καὶ ἀληθεστέρας θεωρίας μὴ ἀποστερήσειας ἡμᾶς τοὺς ὀλιγομαθεῖς· προσθείην δ' ἂν καὶ ἀτημελεῖς· κἂν ἄλλως αὐτὸς ἐξεθείασας τοῖς φιλικοῖς ἐπαίνοις.

CLXXIV. — *Philotheo possessori.*

Β ΡΟΔ' (65). — *Φιλοθέῳ κτήτορι* (66). [ψλη'.]

Ut omnem cum Iconomachis communionem devitet.

Acceptabiles Deo pioque homini sunt litteræ honorificentiæ tuæ : siquidem hoc tempore, in quo nocturna pugna hæreticorum, et procella incredulitatis, palam nobis fecisti, te stellæ cujusdam instar hic fulgere, nec tenebris obscuratum hæreticæ communionis, nec obrutum salo infidelitatis. Benedictusque sit Dominus, qui etiam in ordine laico defensores habet legis suæ, in præsenti confusione ac subversione orthodoxæ doctrinæ. Beatus es, frater honoratissime, vereque tibi congruit nominis tui appellatio, quia et Deum adamasti, et depositum fidei servasti. Nuntiasti autem in litteris tuis, hunc et illum tibi affectum inditum fuisse a beatis illis Patribus, qui sancto fine migrarunt ad Dominum, *quorum nomina sunt in libro vitæ*[81]. Ac bene res habet : hoc quoque ardentis zeli tui proprium est. Et quoniam post illorum excessum orbus quodammodo, postulasti ab humilitate nostra iterum eruditi : nos viles quidem et nihili, quia tamen scriptum est, *Supportantes invicem in charitate*[82], propter hanc in Domino charitatem, cedimus, approbamusque consecrationem tuam, pulchram prorsus et laudabilem. Igitur ab hæretica communione et abstinere conatus es, et abstinuisti, ut ais, Christi gratia ; et abstine porro : sic enim tuam erga Deum dilectionem ostendes et communionem : contraria quippe communio separat a Christo. Quod autem cogimini a duce exercitus, simul psallere cum hæreticis, et quæ ab illis cruce signata sunt comedere, ita ut aliter agere dominus strategus non possit sine periculo ; de ea re non habemus facile quod respondeamus : quoniam accurata disciplinæ ratio prohibet omnino, ne cum heterodoxis participet qui recte sentit, neque in cibo, neque in potu, neque in affectu cum ipsis communicet. Hæc bonitati tuæ cum perspecta sint, in bono zelo tuo permane, super pulchro fundamento utiles exactæ

Εὐαπόδεκτα τὰ γράμματα τῆς τιμιότητός σου καὶ Θεῷ καὶ εὐσεβεῖ ἀνθρώπῳ· ὅτι ἐν τῷ παρόντι καιρῷ, ἐφ' ᾧ νυκτομαχία αἱρετικὴ καὶ ζάλη ἀπιστίας, δήλωσιν ἡμῖν ἐποιήσατο, ὅτι ὥσπερ τις ἀστὴρ φαίνοις ἐν τοῖς αὐτόθι, μὴ ζοφωθεὶς τῇ αἱρετικῇ κοινωνίᾳ, μηδὲ μὴν ὑποβρύχιος γεγονὼς τῷ τῆς ἀπιστίας σάλῳ. Καὶ εὐλογητὸς Κύριος, ὃς ἔχει καὶ ἐν τῷ λαϊκῷ τάγματι τοὺς ἀντεχομένους τοῦ νόμου αὐτοῦ, κατὰ τὴν νῦν σύγχυσιν καὶ ἀνατροπὴν τῆς ὀρθοδοξίας. Μακάριος εἶ, ἀδελφὲ τιμιώτατε, καὶ ὄντως φερωνύμως σοι ἡ κλῆσις· ὅτι καὶ Θεὸν πεφίληκας, καὶ τὴν παρακαταθήκην τῆς πίστεως πεφρούρηκας. Ἀπήγγειλας δὲ ἐν τοῖς γράμμασιν, οὕτως καὶ οὕτως ἦχθαί σε ὑπὸ τῶν μακαρίων Πατέρων ἐκείνων τῶν τέλει C χρηστῷ ἐκδημησάντων πρὸς Κύριον· *Ὧν τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ ζωῆς.* Καὶ εὖ ἂν ἔχοι· καὶ τοῦτο τοῦ διαπύρου σου ζήλου ἰδίωμα. Ἐπειδὴ δὲ τῇ ἐκδημίᾳ ἐκείνων, οἷα ἀπορφανισθείς, ἐπεζήτησας πάλιν πρὸς τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν στοιχειωθῆναι· ἡμεῖς μὲν εὐτελεῖς καὶ οὐδαμινοί· ὅμως ἐπεὶ γέγραπται, *Ἀνεχόμενοι ἀλλήλων ἐν ἀγάπῃ*· διὰ ταύτην τὴν ἐν Κυρίῳ ἀγάπην, ὑπείκομεν, καὶ προσιέμεθα τὴν ἀνάθεσίν σου, καλὴν οὖσαν τῷ ὄντι καὶ ἐπαινετήν. Τὸ μὲν οὖν ἀπέχεσθαί σε παντάπασι τῆς αἱρετικῆς κοινωνίας, καὶ ἠγωνίσω, καὶ ἀπέσχου, ὡς φῄς, χάριτι Χριστοῦ· καὶ ἔτι ἀπόσχου· οὕτω γὰρ δείξεις τὸ πρὸς τὸν Θεόν σου φιλητὸν καὶ κοινωνικόν· ἡ γὰρ ἐναντία κοινωνία διίστησιν ἀπὸ Χριστοῦ. Εἰς ἃ δὲ D ἀναγκάζεσθε ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦντος εἴς τε τὸ συμψάλλειν τοῖς αἱρετικοῖς καὶ τὰ πρὸς αὐτῶν σφραγιζόμενα βρώματα ἐσθίειν· ὡς οὐκ ἂν ἄλλως δύνασθαι τὸν κύριον τὸν στρατηγὸν ἀκινδύνως διελθεῖν· καὶ πρὸς τοῦτο οὐκ ἔχομεν εὐπετῶς ἀποκρίνεσθαι· διότι ἡ ἀκρίβεια ἀπείργει παντάπασιν ἀμέθεκτον εἶναι τῶν ἑτεροδόξων τὸν ὀρθόφρονα· καὶ μήτε ἐν βρώσει, μήτε ἐν πόσει, μήτε ἐν σχέσει συνέρχεσθαι αὐτοῖς. Ταῦτα εἰδυῖα ἡ χρηστότης σου ἐχέσθω τοῦ ἀγαθοῦ

[80] Joan. I, 14. [81] Philipp. IV, 3. [82] Ephes. IV, 2.

NOTÆ.

(65) In cod. Reg. Ἀρχὴ βιβλίου Δ'.

(66) In cod. Reg. ροδ'.

Digitized by Google

αὐτῆς ζήλου· ἐποικοδομοῦσα τῷ καλῷ θεμελίῳ τὰς A observationis structuras ædificans, et pro humilitate nostra orans.
τῆς ἀκριβείας χρυσοειδεῖς ἐνδομήσεις· εὐχομένη καὶ ὑπὲρ τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν.

POE' (67). — *Εἰρήνῃ πατρικίᾳ.* [ψλθ'.] CLXXV. — *Irenæ patriciæ.*

Ut ad officium et virtutem maritum excitet.

Ἐπειδὴ προσηγόρευσας ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς, κυρία, διὰ τοῦ αἰδεσιμωτάτου πρεσβυτέρου· ἀμειβόμεθα τὴν προσηγορίαν γράμμασιν, ἀποδεχόμενοί σου τὴν καλὴν πίστιν καὶ τὴν θερμὴν πεποίθησιν· ἐγνωκότες ἐντεῦθεν ἀγαθήν σε εἶναι ἐν γυναιξὶ, φιλόθεόν τε καὶ φιλομόναχον· ὥστε ἁρμόσαι ἐκεῖνο ἐπιφθέγξασθαι τὸ Γραφικόν· *Γυναικὸς ἀγαθῆς μακάριος ὁ ἀνήρ*. Ὁρᾷς, ὦ κυρία, ὅτι μακαρίζεται τῇ ἀγαθότητί σου ὑπὸ τῆς Γραφῆς ὁ κύριος ὁ πατρίκιος, καὶ θεόσδοτός σου σύζυγος. Οὐκοῦν ζηλοῦσα ζήλωσον ἔτι μακαριώτερον αὐτὸν ἀπεργάσασθαι. Πῶς δ' ἂν εἶεν τοῦτο; ἐν τῷ σε ἔτι ἀγαθύνεσθαι· ἤγουν ὑπομνηματίζειν αὐτὸν, παρακαλεῖν, ἐκλιπαρεῖν, τὸ τῆς στρατηγίας ὕψωμα διέπειν θεοφιλῶς, καθὰ καὶ διέπει· ἐπισκέπτεσθαι ὀρφανοὺς καὶ χήρας ἐν τῇ θλίψει αὐτῶν· ἄσπιλον ἑαυτὸν τηρεῖν ἀπὸ ἀδικίας· φιλομόναχόν τε εἶναι καὶ φιλόπτωχον· ἡμερότητι κεχραμένον· ἐπειδήπερ ἡ ἐξουσία αὐτὴ ἀρκοῦσά ἐστι καταπλῆξαι τοὺς ὑπὸ χεῖρα· καὶ μὴν ἀνεχόμενον ἀπειλῆς καὶ παιδευτικῶς μὲν πλήττοντα, φιλανθρώπως δὲ καὶ μεμετρημένως μαστίζοντα· ἐπείπερ οὔτε τὸ ἄφετον παντάπασι σωτήριον· οὔτε τὸ ὑπέρμετρον πληκτικὸν C εὐαπόδεκτον. Καὶ πρόγε πάντων, τὸ κατὰ πίστιν ὀρθόδοξον. Εἰ γὰρ καὶ πρὸς τὸ ἔξω ἔστι λέγειν ἀδυνατεῖν κατὰ τὰ φθάσαντα τοῦτο φυλάττειν· ὅπερ οὐδὲ τοῦτο ἀρκοῦν εἰς Θεοῦ ἀπολογίαν· « τῆς γὰρ αὐτοῦ ἀγάπης οὐδὲν προτιμότερον· » ἀλλ' οὖν γε κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον, δυνατὸν τοῦτο παραφυλάττεσθαι, καὶ πολλῶν σωτῆρα χρηματίζειν αὐτὸν καὶ μοναστῶν καὶ λαϊκῶν, καὶ ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων. Ταῦτα ἐξ ἀγάπης πνευματικῆς τῆς πρὸς ὑμᾶς κινούμενοι, τεθαρρήκαμεν ὑπομνῆσαι· εἰδότες καὶ ἀνυπομνήστως ἔχεσθαι ὑμᾶς τοῦ καλοῦ.

Quoniam per reverendum hunc presbyterum humiles nos, domina, salutasti : mutuam salutationem per litteras rependimus, egregiam fidem tuam, ardentemque fiduciam probantes, atque hinc egregiam te inter mulieres, Deique et monachorum amantem esse agnoscentes, ut illud Scripturæ acclamare conveniat : *Mulieris bonæ vir beatus* [83]. Vides, domina, bonitate tua beatum a Scriptura B prædicari dominum patricium conjugem tibi a Deo datum. Quare omni studio contende ut illum beatiorem adhuc efficias. Quonam autem pacto id fiet? Si bene illi facere pergas ; hoc est, si illum commonefacias, horteris, exores, ut militaris præfecturæ apicem ex Dei nutu regat, sicut reipsa regit ; ut orphanorum viduarumque curam in eorum æruminis gerat ; intactum se ab iniquitate conservet ; monachorum amator sit et pauperum ; humanitate temperatus ; potestas siquidem ipsa sufficit ut subditis terrorem injiciat ; et minas utique spernens, et correctionis quidem gratia plectens, sed humane et moderate cædens : quia nec salutaris est immodica usquequaque remissio, et ægre admittitur quæ modum excedit severitas. Ante omnia vero ejus fides sit orthodoxa. Nam etsi fortasse dicat non posse ad ea quæ præcesserunt hanc foris servari : quod ipsum tamen non sufficit ut Deo satisfiat (Dei enim amori nihil anteponendum est), at certe secundum interiorem hominem servari potest : ut salutis auctor multis sit ipse, et monachis et laicis, et principibus et subditis. Hæc spirituali erga vos charitate permoti suggerere ausi sumus : non ignorantes boni rectique studio, etiam sine monitore, vos teneri.

POZ' (68) — *Βρυένῃ στρατηγῷ.* [ψμ'.] CLXXVI. — *Bryenæ stratego.*

Consolatur de obitu matris.

Ἀνηγγέλη ἡμῖν ὁ θάνατος τῆς μακαρίας μητρὸς D καὶ ὅσον ἐστενάξαμεν τί χρὴ καὶ λέγειν; οὐ διὰ τὴν ὁσίως κεκοιμημένην, ἄπαγε· κέρδος γὰρ αὐτῇ ἐγένετο ἡ μετάστασις, φυγούσῃ τὸν πολυαμάρτητον βίον τοῦτον· ἀλλ' ἐννοοῦντες τὴν σὴν καλοκαγαθίαν, ὡς ἀπορφανισθεῖσαν τέλεον, καὶ μηδεμίαν ἐν τῷ βίῳ παραμυθίαν κεκτημένην. Καὶ ταῦτα ἐν οὕτω σκυθρωπῇ καταστάσει ὑπάρχουσαν· καὶ οὐδὲ αὐτῆς τῆς ὁσίας κηδείας ἀπολαύσασαν· ὃ φέρειν οἶδε μικρὰν παρηγορίαν· λόγος ἐξιτήριος καὶ τελευταία φωνὴ, πρόσπτυξίς τε τιμίου λειψάνου, καὶ αὐτῆς τῆς ἐν ᾧ κατατίθεται θήκης ἐπισκέψεως· καὶ ἔοικας τὸ τοῦ Ταντάλου παθεῖν) εἰ καὶ μυθικώτερον τὸ ἐπί-

Nuntiata nobis est mors beatæ matris : et quantum ingemuerimus, quid attinet dicere? non propter illam quæ sancte obdormivit, absit : lucrum enim ipsi fuit, quod multis peccatis obnoxiam hanc vitam evasit : sed cum cogitaremus eximiam probitatem tuam velut orbatam esse penitus, omnique in vita solatio destitutam : atque hæc in tam tristi rerum tuarum statu : et quod nec justa sanctæ illi persolvere ac funus curare licuerit; quæ res aliquam afferre solet coosolationem : morientis oratio et postrema vox, chararum reliquia rum amplexus, ipsiusque in quo depositæ sunt loculi conspectus : viderisque mihi idipsum pati

[83] Eccli. xxvi, 1.

NOTÆ.

(67) In cod, Reg. ροζ'. (68) In cod. Reg. ροη'.

Digitized by Google

quod Tantalus (etsi fabulosior est hæc commemoratio) in mediis fontibus siti confectus : cum tu auribus tantum, et non oculis, matris obitum acceperis. Quid ergo in istis ? An præterquam decet ingemiscemus ? an inexplebiliter flebimus ? effrenate stomachabimur ? Et ubi scientia ? ubi sapientia ? ubi prudentia ? quibus nobilitas tua ornata est, et quidem supra multos eorum qui magistratum nunc gerunt. Nequaquam, o amantissime, nequaquam : sed ubi moderate ingemueris et planxeris, quantum videlicet satis ut maternis funebribus defungare, et quod naturæ est patefacias ; redeamus iterum ad nos, si placet, sublimique contemplatione quæ hic sunt despiciamus : cum somnium, et umbra, et ludus sit quidquid in terra est, sicut Theologorum quidam ait : nasci eos qui non sunt, et natos interire. Nam et nos viam eamdem ingrediemur, quam patres nostri ante nos tenuerunt : idemque omnes ex æquo exspectat diversorium ; forsan autem et aliud alio luctuosius ; quoniam hic in pace sepultus est fortasse, hic vero non item, aut enim belli ludibrium fuit ; aut maris fluctibus absorptus est, aut alio quopiam modo, quales videre est diversorum generum miserandas mortes repentinas. Quibus superior exstitit beata mater, quæ in sanctitate, et crucem gestante vita, hinc migravit. Reliquum ergo est ut in his celebrem illam beati Job vocem usurpemus : *Dominus dedit, Dominus abstulit : sicut Domino placuit, ita factum est* [84]. Addam, utilem nobis fore hanc vocem in quibus conflictamur rerum difficultatibus et angustiis quandoquidem præclarus ille vir, ut nosti, inter innumeras ærumnas, gratiarum actiones Deo reddebat : ne igitur animum remittamus, amicissime, nec vitæ tædio afficiamur : scientes non permissurum Dominum, ut tentemur supra quam possumus sustinere [85]. Quis scit quid paritura sit crastina dies [86] ? Et : *Quis annuntiabit Abraham, quia lactat Sarra* [87] ? Symbolicus est sermo. Oramus itaque Dominum ipsum gloriæ, ut cor tuum tangens, lumen in eo producat consolationis nunquam deficientis : ut in teipso habens quo te consoleris, alterius voce non egeas. Vidimus porro dilectum etiam fratrem nostrum, et spiritualem filium, dominum Joannem, consanguineum celsitudinis tuæ ; qui nos peccatores opportune visitavit ; quem et paucis verbis consolati sumus de obitu matris : et fraterna conspiratione, una egimus de pietatis etiam tuæ consolatione.

φθεγμα, ἐν μέσαις πηγαῖς δίψει τηκόμενος, ἀκοαῖς μόναις, ἀλλ' οὐκ ὀφθαλμοῖς ὑπολαβὼν τὴν τῆς μητρὸς κοίμησιν. Τί οὖν ἐν τούτοις ; στενάξομεν ἄρα πέρα τοῦ δέοντος ; δακρυρροήσομεν ἄπληστα ; ἀποδυσπετήσομεν ἀκράτητα ; Καὶ ποῦ ἡ γνῶσις ; ποῦ ἡ σοφία ; ποῦ ἡ σύνεσις ; οἷς κατεκοσμήθη σου ἡ εὐγένεια, καί γε ὑπὲρ πολλοὺς τῶν νῦν ὁρωμένων ἐν τέλει. Μηδαμῶς οὖν, ὦ ἐπιπόθητε, μηδαμῶς ἀλλὰ στενάξας καὶ κλαύσας μετρίως, ὅσον καὶ τὰ μητρικὰ ἐπικήδεια ἀφοσιώσασθαι, καὶ τὸ τῆς φύσεως ἐπιδείξασθαι· εἰς ἑαυτοὺς πάλιν, εἰ βούλει, γενώμεθα, καὶ διαβλέψωμεν μετεώρῳ θεωρίᾳ τὰ τῇδε · ὡς ὄναρ, καὶ σκιά, καὶ τὸ ἐπὶ γῆς τοῦτο παίγνιον, ὥς πού φησί τις τῶν θεολόγων, οὐκ ὄντας γενέσθαι, καὶ γενομένους ἀναλυθῆναι. Καὶ γὰρ τὴν αὐτὴν ὁδὸν καὶ ἡμεῖς πορευσόμεθα, ἥνπερ οἱ Πατέρες ἡμῶν προωδεύκασι· καὶ τὸ αὐτὸ πᾶσιν ἐξ ἴσου ἀναμένει κατάλυμα· τάχα δὲ καὶ ἄλλου ἄλλο τραγῳδικώτερον· ὅτι τοῦ μὲν ἐν εἰρήνῃ ἡ ταφὴ τυχὸν, τοῦ δὲ οὐχ οὕτως. Ἢ γὰρ πολέμου παρανάλωμα γέγονεν· ἢ θαλάσσης ὑπορρόφημα· ἢ πως ἄλλως, ὡς ὁρᾶται τὰ ἄλλοις τρόποις ἐλεεινὰ τῶν ἐξαπίνης θανάτων · ὧν ἡ μακαρία μήτηρ ἀνωτέρα, ἐν ὁσιότητι καὶ σταυροφόρῳ βίῳ ἀπάρασα τῶν ἐνθένδε. Λειπόμενον οὖν ἐστιν ἐν τούτοις εἰπεῖν ἡμᾶς τὴν ἀοίδιμον ἐκείνην τοῦ μακαρίου Ἰὼβ φωνήν· *Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο* · ὡς τῷ *Κυρίῳ ἔδωκεν, οὕτως καὶ ἐγένετο*. Προσθείην ὃ ἂν λυσιτελεῖν ἡμᾶς τὴν φωνὴν ταύτην, καὶ ἐν οἷς ἐσμὲν θλιπτικῶς καὶ ἐξαπορητικῶς. Ἐπεὶ κἀκεῖνος ὁ ἀοίδιμος, ὡς οἶσθα, ἐπὶ μυρίοις ἀλγεινοῖς τὰ εὐχαριστήρια τῷ Θεῷ ἀπεδίδου. Μὴ τοίνυν ῥᾳθυμήσωμεν, ὦ φίλτατε, μηδὲ ἐξαπορήσωμεν καὶ τοῦ ζῆν εἰδότες ὅτι οὐκ ἐάσει ἡμᾶς Κύριος πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δυνάμεθα. Τίς οἶδε τί τέξεται ἡ ἐπιοῦσα, καὶ *Τίς ἀναγγελεῖ Ἀβραὰμ, ὅτι Σάρρα θηλάζει* ; συμβολικὸς ὁ λόγος. Εὐχόμεθα οὖν αὐτὸν τὸν Κύριον τῆς δόξης, ἐφαψάμενόν σου τῆς καρδίας, ἐμποιῆσαι φῶς ἐν αὐτῇ ἀλήκτου παραμυθίας, ὡς ἂν οἰκοθεν ἔχουσαν τὰς ἀφορμὰς τῆς παρακλήσεως, μηδὲ δεῖσθαι φωνῆς ἑτέρας. Εἴδομεν δὲ καὶ τὸν ἀγαπητὸν ἀδελφὸν ἡμῶν καὶ πνευματικὸν υἱέα, τὸν κύριον Ἰωάννην, τὸν ὁμαίμονα τῆς ὑψηλότητός σου, ἐπισκεψάμενον ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς κατὰ τὸ εἰκός· ὃν καὶ παρεμυθησάμεθα βραχέσι λόγοις διὰ τὸ μητρικὸν πάθος · καὶ συμπαρεκαλέσαμεν οἴσειν τῇ ἀδελφικῇ συνδιαθέσει τὰ κατὰ τὴν θεοσέβειάν σου.

CLXXVII. — *Euphrosynæ præpositæ.*

Ejus vitæ sanctitatem, ac præclaram monasterii administrationem commendat.

Nunc etiam per litteras invisimus reverentiam tuam, scire aventes quam constanter in vita spirituali rite ferenda perseveres. Etenim ut hoc aga-

ΡΟΖ' (69). — *Εὐφροσύνῃ ἡγουμένῃ.* [ψμα'.]

Καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐπισκεπτόμεθά σου τὴν τιμιότητα διὰ τοῦ γράμματος, γλιχόμενοι μαθεῖν ὅπως ὑγιῶς διατελοίη φέρουσα εὐαγῶς τὴν πνευμα-

[84] Job I, 21. [85] I Cor. x, 13. [86] Jac. IV, 14. [87] Gen. XXI, 7 sec. LXX.

NOTÆ.

(69) In cod. Reg. ροθ'.

Digitized by Google

τικὴν ζωήν. Καὶ γὰρ ἔργον ἡμῖν ὀφειλόμενον τοῦτο ποιεῖν· καθάπερ καὶ αὕτη προσανατέθεικας ἑαυτὴν τῇ ταπεινώσει ἡμῶν, ἀπ' αὐτῆς τῆς μακαρίας μητρός σου· ἧς τὸ μνημόσυνον ἐν βίβλῳ ζώντων· καλῶς βιωσάσης, καὶ χαρακτῆρα εὐσεβείας τὸν ἑαυτῆς βίον καταλιπούσης, οὐ μόνον σοι τῇ ἱερᾷ καὶ θεόφρονι, ταῖς τε ὑπὸ χεῖρα, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν ἄλλοις, οἷς ἐστι πόθος ζηλοῦν τὰ καλά. Τὸ γοῦν ὑπόδειγμα τῆς ἀρετῆς μητρόθεν ἔχουσα, πρόσθες καὶ τὰ κατὰ σαυτὴν ἔτι, κυρία, παρακαλοῦμεν· ἐξ εἰκόνος ἀρίστης εἰκὼν γινομένη καὶ αὐτὴ ἐνθέου βίου τοῖς ὁρῶσί σε, ὥσπερ καὶ γίνοιο. Καὶ γὰρ ἀκούομεν ἔτι καὶ ἔτι τὰ καλά σε πράττουσαν· τοῦτο μὲν ἐν τῇ καθηγήσει τῶν ἀδελφῶν, μιᾷ ψυχῇ ἀγαπητικῶς τὰς πάσας συνέχουσαν, γρηγοροῦσαν τὰ πρὸς Θεὸν, ἐν προσευχαῖς, ἐν ψαλμῳδίαις, ἐν ἀναγνώσεσι· τοῦτο δὲ καὶ ἐν φιλαδέλφῳ ξενοδοχίᾳ πολυτρόπως διαμεριζομένην ταῖς φροντίσεσί τε καὶ ἐπιδόσεσι· καὶ οἷόν τις ὀφθαλμὸς ἐν σώματι, τοῦτο ἐν τῇ Βυζαντίδι, ὡς κατανοῶ, τὸ σὸν μοναστήριον· δι' οὗ δοξάζεται Θεὸς, καὶ ἥδεται ἀῤῥήτως ἡ μακαρία μήτηρ· ἐπείπερ ἠξίωνται οἱ ἅγιοι βλέπειν τῶν σφῶν μαθητῶν τὰ κατορθώματα. Χαίροις οὖν, ἀγαθὴ διδάσκαλε, καὶ μήτηρ γνησιεύουσα τῶν κατὰ Θεὸν τέκνων· καὶ ἄλλοι μὲν ἐχέτωσαν δόξας γηΐνας καὶ λαμπρότητας, διαδήματά τε καὶ στεφανώματα πρόσκαιρα· σοὶ δὲ ἀρκέσει ὁ σταυρὸς Χριστοῦ, ὁ θεόληπτος βίος, ὁ χριστοπόθητος παρθενὼν, εἰ δὲ βούλει, τὰ ὑπὲρ χρυσίον καὶ λίθον τίμιον τιμαλφέστερα λόγια τοῦ Θεοῦ· τὸ φαιὸν ἱμάτιον, ἡ ἀκολούθησις τοῦ Χριστοῦ· ἅτινά ἐστι μείζω πάντων τῶν ἐπιγείων, καὶ ἀῤῥαβωνίσματα τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν.

Μή σοι λοιπόν ποτε νυστάξῃ τὸ ὄμμα τῆς διανοίας, μηδὲ ἡ ἀκοὴ τῆς καρδίας ἀνακουστήσῃ· μηδὲ λήξῃ σού ποτε ὁ θεῖος ἔρως· ἀλλὰ γὰρ καὶ προσθήκαις ἀρετῶν ἀεὶ ἐπαύξαιο, νύσσουσα καὶ κατανύσσουσα τὴν ψυχὴν, καὶ ὥσπερ ἔκ τινος πηγῆς προχέουσα δάκρυον. Καλὸν γάρ ἐστιν ὅτι μάλιστα τὸ ὕδωρ τοῦτο· καθαίρει ψυχὴν, ἔσθ' ὅτε ῥυπουμένην ἐν λογισμοῖς· σβέννυσι πῦρ ἐξ ἀπροσεξίας ἀναπτόμενον ὑπὸ ἔρωτος σαρκός· κατευνάζει ταραχώδη διάθεσιν καὶ δυσμενοῦς προσβολῆς· κάμπτει τῷ ὄντι Θεὸν εἰς ἔλεον· καὶ ἵστησι πάλιν ἐπὶ τῆς προτέρας γνησιότητος τὸν ἐραστήν. Σοφὴ οὖσα, νόει ἃ λέγω. Δίδωσι γάρ σοι Κύριος χάριν, καὶ δώσειέ σοι ἔτι, εἰς τὸ στέργειν αὐτὸν καὶ ἀντιστέργεσθαι, ποθεῖν καὶ ἀντιποθεῖσθαι· ὡς ἂν ἔξει καὶ σοὶ εἰπεῖν μετὰ τοῦ Ἀποστόλου· *Ζῶ δὲ, οὐκέτι ἐγὼ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός.* Καὶ γὰρ ὁ ἀγαπῶν ὁλοσχερῶς τὸν Θεὸν ἐξίσταται ἑαυτοῦ, ἐν τῷ ἀγαπωμένῳ καὶ ζῶν καὶ κινούμενος καὶ ὤν. Τοιαύτην σε ὁ λόγος ἐπιζητεῖ τὴν Νύμφην τοῦ Χριστοῦ, καίγε τὰς ὑπὸ σὲ θυγατέρας Θεοῦ. Καὶ τί τὸ ἐντεῦθεν; ὁ Νυμφίος Χριστὸς ὁ ἐπουράνιος νυμφῶν, καὶ τὰ ἀγαθὰ τῆς ἄνω Ἱερουσαλὴμ, αὕτη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καὶ ὅσα ἐπήγγελται ἀναπαυστικὰ τοῖς ἁγίοις· ἃ φθάσασα ἡ μακαρία μήτηρ, παρακαλεῖ ἐπιμένειν ὑμᾶς ἐν τῇ ἀσκήσει, ἐν τῇ ὁμονοίᾳ, ἐν τῇ συμψυχίᾳ· πατεῖν τὰ πά-

[88] Galat. II, 22.

A mus, officii est nostri : quatenus tu teipsam humilitati nostræ commisisti post obitum beatæ matris tuæ ; cujus memoria in viventium libro est, ut quæ sancte vixit : pietatisque formam, suam ipsius vitam reliquit, non solum tibi, quæ sacra es, et divina sapis, et iis quæ sub manu tua sunt sororibus, sed aliis etiam omnibus, qui recta æmulari desiderant. Cum ergo virtutis exemplum a matre habeas, adjice insuper quæ tua sunt, domina, obtestamur, ut ex optima imagine imago et ipsa divinæ vitæ sis intuentibus, quemadmodum revera futura es. Audio enim etiam atque etiam præclara quæ geris, partim circa præfecturam sororum, cunctas in anima una per charitatem continens, vigilans in iis quæ ad Deum spectant, in orationibus, in B psalmodiis, in lectionibus : partim et in amica hospitum sororum receptione, animum in curas largitionesque dividens : quodque oculus est in corpore, hoc in Byzantina urbe, ut intelligo, monasterium tuum : cujus gratia glorificatur Deus, et beata mater lætatur supra quam dici potest : hoc enim meriti sunt sancti, ut discipulorum suorum recte facta videant. Gaude igitur, bona magistra, et vera mater secundum Deum : sibique habeant alii dignitates terrenas et claritates, diademata et brevis temporis coronas ; tibi vero satis erit crux Christi, vita Deo accepta, Christo chara virginum domus, ac, si modo vis, desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum, eloquia Dei : pulla vestis, consectatio Christi : quæ quidem terrenis omni- C bus bonis potiora sunt, et pignora regni cœlestis.

Cæterum nunquam tibi dormitet oculus mentis, neque auris cordis obsurdescat, neque unquam cesset divinus amor tuus ; sed incrementis virtutum semper augearis, pungens et compungens animam, et tanquam ex fonte quodam lacrymas effundens. Pulchra enim est quam maxime hæc aqua, et animam cogitationibus interdum sordentem eluit ; ignem exstinguit, qui ex negligentia per carnis amorem accenditur ; sedat turbulentam affectionem ab hoste injectam : inflectit prorsus Deum ad misericordiam : et in pristina sinceritate rursus constituet amatorem. Sapiens cum sis, in- D tellige quod dico. Dat enim tibi Dominus gratiam, atque utinam det porro, ut ipsum ames et redameris, desideres et mutuo desidereris : ut tibi dicere liceat cum Apostolo : *Vivo autem, jam non ego, vivit vero in me Christus* [88]. Etenim qui penitus amat Deum, exit de seipso, et in amato vivit et movetur et exsistit. Talem te esse postulat ratio, sponsam Christi, simulque tibi commissas Dei filias. Quid inde autem ? Sponsus Christus, cœlestis thalamus, et bona supernæ Jerusalem, hoc est, regnum cœlorum, et quæcumque sanctis ad quietem promissa sunt ; quæ cum jam adepta sit beata mater, hortatur nos ut in exercitatione persistamus, in concordia et unanimitate ; perturbationes animi con-

Digitized by Google

culcemus ; carnem oderimus et sanguinem ; dediti A stimus virtutibus, per quas ineffabilia hæc bona consequi licet.

θη, μισεῖν σάρκα καὶ αἷμα, ἀντέχεσθαι τῶν ἀρετῶν δι' ὧν ἔστιν ἐπιτυχεῖν τῶνδε τῶν ἀῤῥήτων ἀγαθῶν.

CLXXVIII. — *Eudocimo spathario.*

ΡΟΗ' (70). — *Εὐδοκίμῳ σπαθαρίῳ.* [ψμβ'.]

Ipsius patientiam, et in adversis constantiam laudat.

Iterum scribo ad excellentiam tuam, idque impulsu Silvani reverendissimi fratris nostri. Postquam enim in conspectum et colloquium venit, humilem animam nostram percussit, cum singula enarrasset, quemadmodum cum gratiarum actione feras, domine noster, quod accidit, et ad Deum referas hanc ærumnam ; extra te omnia statuens quæ hominum injustitia machinata est ; atque unum denique hoc quærens, quo pacto acceptabilem Domino universorum vitam instituas in posterum. Quibus omnibus effecit ut merito illud diceremus : *Bonus homo de bono thesauro cordis profert bona* [89]. Etenim cum in anima tanquam in promptuario quodam, ex præterita institutione divina et humana thesauros scientiæ condideris : tempore videlicet opportuno spirituales profers divitias, ad salutem tuam dispensans. Ac vide, vir optime, ut in bonum tibi cesserint divina documenta ; lectio et cognitio, otium et occupatio, congressus et oratio, sacrorum sermonum et codicum possessio : quam dives tu admodum, licet pauca tibi restent vitæ subsidia : quam pulchri tibi oculi et palpebræ, licet visu per injuriam orbatus sis : quam illustris valde sis et gloriosus, licet inhonoram et ingloriam vitam tolerare existimeris. Enimvero C hæc haud dubie probatio est experimentumque virtutis, ut unde nos derelictos putamus, inde nos beneficio affectos a bono Deo comperiamus : qui per prospera et adversa, *per gloriam et ignobilitatem, per infamiam et bonam famam* [90], et quotquot alia vox apostolica distinxit, vitam nostram novit utiliter dispensare.

Δευτερεύω τοῦ ἐπιστέλλειν τῇ τιμιότητί σου· καὶ τοῦτο προτραπεὶς παρὰ Σιλουανοῦ τοῦ αἰδεσιμωτάτου ἡμῶν ἀδελφοῦ. Ἐπειδὴ γὰρ ἦλθεν εἰς ὁμιλίαν τὴν κατ' ὀφθαλμοὺς, κατέκλασεν ἡμῶν τὴν ταπεινὴν ψυχὴν, ἐξηγορήσας ἕκαστα ὅτι καὶ εὐχαρίστως φέροις, ὁ δεσπότης ἡμῶν, τὸ συμβεβηκὸς, καὶ ἐπὶ Θεὸν ἀναφέρεις τὸ πάθος. Ἔξω ἑαυτὸν τιθεὶς τῶν σκαιωρηθέντων ἀνθρωπίναις ἐπηρείαις· καὶ τέλος ἓν ζητῶν, ὅπως εὐπρόσδεκτον πρὸς τὸ ἐξῆς τὴν B ζωὴν καταστήσειας τῷ Δεσπότῃ τῶν ἁπάντων. Ἐπὶ πᾶσι τούτοις διέθηκεν ἡμᾶς κατὰ τὸ εἰκὸς ἐκεῖνο εἰπόντας, ὅτι *Ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας ἐκβάλλει τὰ ἀγαθά.* Καὶ γὰρ ὥσπερ ἔν τινι ταμιείῳ, τὰ ἐκ τῆς προλαβούσης παιδείας θείας τε καὶ ἀνθρωπίνης ἐναποθέμενος τῇ ψυχῇ γνωστικὰ θησαυρίσματα, ἐπὶ καιροῦ εἰκότως χρειώδους προΐοις τὰ πνευματικὰ πλούτη, οἰκονομῶν τὸ κατὰ σεαυτὸν σωτήριον. Καὶ ἴδε, ἄνθρωπε ἀγαθὲ, ὅτι εἰς καλόν σοι ἀπέβη τὰ θεῖα μαθήματα· ἡ ἀνάγνωσις καὶ ἡ ἐπίγνωσις, ἡ σχολὴ, καὶ ἡ ἐντριβὴ, ἡ ἔντευξις καὶ ἡ προσευχὴ, ἡ κτῆσις τῶν ἱερῶν λόγων τε καὶ δέλτων· ὡς πλούσιος σὺ ἄγαν, κἂν εἰς ὀλίγα σοι περίεστι τὰ τῆς ζωῆς ἐφόδια· ὡς εὐώπης καὶ καλλιβλέφαρος, κἂν τὴν ὄψιν ἀδικίᾳ ἀπεστέρησαι· ὡς περιφανὴς λίαν καὶ περίδοξος, κἂν τὴν ἄτιμον καὶ ἄδοξον ζωὴν ἀντλᾷν διανενόησαι. Καί γε πάντως τοῦτο δοκιμή τίς ἐστι καὶ βάσανος ἀρετῆς, ἵνα ἐξ ὧν δοκῶμεν ἐγκαταλελεῖφθαι, ἐντεῦθεν εὕρωμεν εὐεργετεῖσθαι πρὸς Θεοῦ τοῦ ἀγαθοῦ· ὃς διὰ τῶν δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν, *διὰ δόξης καὶ ἀτιμίας διὰ δυσφημίας καὶ εὐφημίας*, καὶ τῶν ἄλλων ὅσα ἡ ἀποστολικὴ διεστείλατο φωνὴ οἶδεν οἰκονομεῖν συμφερόντως τὴν ζωὴν ἡμῶν.

Atque hoc vetus est decretum, et omnium qui accepti Deo sunt vitæ probatio. Sume mihi Abel Dei testimonio justum : annon fraternæ manus ludibrium fuit [91] ? Enoch illum qui Deo placuit : annon propter illius temporis corruptores, qui et ipsum corrumpere nitebantur, Deus illum de medio rapuit, atque in ignota loca transtulit, ubi ad hanc diem D permanet, prænuntius secundi adventus Christi futurus ? Agnosce Abraham multis modis tentatum a Deo : cujus *probatio fidei multo pretiosior auro* [92]. Atque ut alios prætermittam, multos numero, et qui intra epistolæ modum commemorari non possunt ; si cum ærumnis Job, cujus innumera fuerunt certamina, ærumnas nostras contendamus, has utique inferiores deprehendemus ; et celebrem illam ejus vocem usurpantes una cum ipso pronuntiabimus. Sic igitur hortamur te, ut de rebus tuis

Καὶ τοῦτο δόγμα ἀρχαῖον, καὶ τῆς τῶν θεολήπτων ἀνδρῶν πολιτείας γνωριστικόν. Λάβε μοι Ἄβελ τὸν θεοκρίτως μαρτυρηθέντα δίκαιον· οὐχὶ παρανάλωμα ἀδελφικῆς χειρὸς γέγονε ; Τὸν Ἐνὼχ ἐκεῖνον Θεῷ εὐαρεστήσαντα· οὐχὶ διὰ τοὺς τηνικαῦτα φθορεῖς καὶ φθείρειν αὐτὸν ἐσπουδακότας, Θεὸς ἐκ μέσου ἥρπασεν, ἐν ἀδήλοις τόποις μεταθέμενος, ὃς καὶ μένει μέχρι τοῦ δεῦρο πρυάγγελος τῆς δευτέρας Χριστοῦ ἐπιφανείας ἐσόμενος ; Γνῶθι τὸν Ἀβραὰμ πειραζόμενον ὑπὸ Θεοῦ πολυτρόπως· οὗ τὸ *δοκίμιον τῆς πίστεως πολυτιμότερον χρυσοῦ ὅτι μάλιστα.* Καὶ ἵνα τοὺς ἄλλους παραδράμοιμι, πολλοὺς ὄντας, καὶ οὐκ ἐν ἐπιστολῆς μέτρῳ ὑπομνηματίζεσθαι ἐγχωροῦντας, Ἰὼβ τὸν μυριάθλον τάχα, εἰ παραβάλωμεν τὰ ἑαυτῶν τοῖς ἐκείνου πάθεσιν, εὕροιμεν δὴ ἐνδεῶς ἔχοντα· καὶ συμφθεγξόμεθα τὴν ἐκείνου *ἀοίδιμον* φωνὴν ἑκάστοτε ἀναλαμβάνοντες. Οὕτως οὖν παρα-

[89] Matth. XII, 35. [90] II Cor. VI, 8. [91] Sap. IV, 11. [92] I Petr. I, 7

NOTÆ.

(70) in cod. Reg. ρπ'.

Digitized by Google

καλοῦμέν σε, ἐπιπόθητε, διαθέσθαι τὰ κατὰ σαυτόν. Καὶ τὸν καιρὸν τῆς δυσπραγίας καὶ πολυπαθείας κρείττονι λογισμῷ καὶ βεβαιοπίστῳ γνώμῃ εἰς εὐτυχίαν καὶ εὐπάθειαν μεταστοιχειώσασθαι. Τὸν γὰρ οὕτως ἐρηρεισμένον καὶ πεποιθήσει Θεοῦ ζῶντα, οὐδὲν παρακινήσει τῶν ἀνθρωπίνων· ὑψηλότερον πεφηνότα πάντων τῶν λυπεῖν εἰωθότων. Κἂν λέγῃς ἐν τῇ παρακροάσει τοῦ ἀναγινώσκοντος εἰς ὕμνον τρέπεσθαι, οὐ θαῦμα· πέφυκε γὰρ ἡ ἀφαίρεσις τῆς ὄψεως τοῦτο ἐργάζεσθαι. Κἂν φῇς μηδὲν ἔργον ἐπὶ χεῖρας ἔχειν, ἀπρακτούσης τῆς φύσεως, μηδέν σοι μελέτω. Φησὶν ὁ Ἀπόστολος· *Ψαλμὸν ἔχεις, διδαχὴν ἔχεις, γλῶσσαν ἔχεις, ἀποκάλυψιν ἔχεις· πάντα πρὸς οἰκοδομὴν γινέσθω.* Φάγε, πίε, ὕπνωσον. Μόνον τὸ εὐχάριστον κέκτησο· καὶ ὅσα σοι οἰκοῦεν, καὶ ἐν τῷ φυσικῷ τοῦ νοῦ βιβλίῳ ἀπόκειται, ἀναγίνωσκε. Καὶ μικρὸν ὕστερον ἀναβλέψεις μέγα, καὶ ἴδοις τὸ φῶς τὸ ἀπρόσιτον, Ἰησοῦν τὸν Υἱὸν Θεοῦ ἀπ' οὐρανῶν ἐρχόμενον μετὰ δόξης καὶ δυνάμεως αὐτοῦ ἐν πυρὶ φλογός· οὓς μὲν κρίνοντα ὡς ἐνδίκους κρίσεως· οὓς δὲ δοξάζοντα ὡς δόξης συνίστορας· μεθ' ὧν εἶης καὶ αὐτός, φίλτατέ μοι καὶ τιμιώτατε, ἀπαστράπτων ἴσα καὶ ἡλίου βολίδι. Περὶ οὗ προώρισας προαστείου εἰς μοναστήριον καθεστάναι, εἴ τι οὖν ἄλλο, οὕτως ἢ ἑτέρως, ἐν καλῷ διώριστο, πάντα ὡς ἤδη γεγονότα Θεὸς ἐδέξατο· εἴπερ εὐχαρίστως τὴν ἀφαίρεσιν πάντων οἴσεις. Προσεύχου περὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν· ἄρτι γὰρ οὐχ ἡμεῖς οἱ ἁμαρτωλοί, ἀλλὰ καὶ εἴ τις τῶν ὁσίων ἐξαιτήσοιτο ἂν σου τὴν δέησιν, ὡς κάμνοντος τοῖς παθήμασιν. Ὁ θεοφιλέστατος ἀδελφὸς ἡμῶν καὶ ἀρχιεπίσκοπος πλεῖστά σε προσαγορεύει.

A statuas, charissime, tempusque adversitatis multarumque ærumnarum, meliori cogitatione ac fide nixa sententia, in felicitatem prosperitatemque convertas. Eum enim qui sit confirmatus Deoque confisus vivit, nihil rerum humanarum commovebit; ut qui omnibus quæ tristitiam afferre solent, superior apparuerit. Quod si dicas, tibi, dum lectorem audis, somnum obrepere, nihil mirum: solet enim privatio visus hoc efficere. Si dixeris nullum te opus præ manibus habere, ob inertiam naturæ: ne tibi id curæ sit. Ait Apostolus: *Psalmum habes, doctrinam habes, linguam habes, apocalypsim* [revelationem] *habes: omnia ad ædificationem fiant* [93]. Ede, bibe, dormi. Tantum grato sis animo, et quæ ex teipso tibi suppetunt, et in naturali mentis libro B condita sunt, lege. Et postmodum acute perspicies, et videbis lucem inaccessibilem, Jesum Filium Dei de cœlis venientem cum gloria et potestate sua in igne flammæ; hos quidem condemnantem, ut reos judicii [94]; hos vero glorificantem ut consortes gloriæ: quibuscum sis et tu, amicissime mi et honoratissime, coruscans instar solaris radii. De suburbano in quo monasterium constituere decrevisti, sive quid aliud isto vel illo modo recte ac præclare designatum est; omnia, ut jam facta suscepit Deus: modo omnium privationem grato feras animo. Ora pro nobis peccatoribus: neque pro nobis modo, qui peccatores sumus, sed si quis etiam sanctorum preces expetet tuas, ut qui ærumnis confli teris. Dei amantissimus frater noster et C archiepiscopus plurimum te salutat.

ΡΟΘ' (71). — *Σεργίῳ ἡγουμένῳ.* [ψμγ'.]

CLXXIX. — *Sergio præposito.*

Hortatur ad vigilantiam utque hæreticorum communionem vitet.

Χάρις Κυρίῳ, ὅτι ὑγιαίνει ἡ τιμιότης σου· τοῦτο γὰρ ἀνήγγειλε τὸ γράμμα, καὶ ἡ δυὰς τῶν ἀδελφῶν. Ἀπεδεξάμεθα δὲ καὶ τὴν πρόθεσιν τοῦ ἐπιθυμεῖν σε ἀφῖχθαι πρὸς ἡμᾶς, κωλυθέντα γε μὴν ὑπὸ τῆς συνοχῆς τῶν ἐμφυλίων πολέμων, καὶ τῆς κατὰ τὴν ὁδὸν ἀπηρείας· ἅτινα κακὰ Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν διατεκεδάσει ἐν τάχει, ἐπανάγων εἰς εἰρήνην τὸ ὑπήκοον, καίγε ἀπαλλάττων τῆς τῶν Ἀγαρηνῶν ἐπιδρομῆς. Ἐδιδάχθημεν γὰρ καὶ τὴν περὶ αὐτῶν ῥομφαίαν, οἷα καὶ ἡλίκη γέγονεν ἐν τοῖς αὐτόθι. Καὶ ταῦτα πάντα ἐπιτίμιά ἐστι παρὰ Θεοῦ, ἐπὶ τῇ ἀμετανοήτῳ ἡμῶν κακίᾳ. Ὅμως σὺ, ἄνερ ἀγαθὲ, D καὶ ἀδελφὲ τιμιώτατε, στῆθι καὶ ἀνδρίζου ἐν τῷ καθηγεῖσθαι τῆς ἀδελφότητος· μὴ ὑποπίπτων ἀθυμίᾳ, κἂν πολλαὶ αἱ δυσκολίαι· μὴ ἀποκάμνων ταῖς ἀπορίαις, κἂν ἡ ἰσχὺς δαπανᾶται. Ἀλλὰ πρῶτον μὲν, ὃ καὶ πρώτου λόγου ἐστὶ ζήτημα, τὴν πίστιν φρούρει ἀσφαλῆ καὶ ἀκράδαντον, φεύγων τὴν κοινωνίαν τῶν ἑτεροδόξων παντοίῳ τρόπῳ. Ἴσθι γὰρ ὅτι διωγμὸς πάρεστι· καὶ οὐ τελειότητος, τὸ ὑμᾶς οἴκοι καθέζεσθαι, καὶ ἀδιώκτους διαμένειν· τῶν ζηλωτῶν τῆς εὐσεβείας πολλὰ πεπονθότων· καὶ μαρτυρίου διά-

Gratias Domino, quod incolumis sit honorabilitas tua; hoc enim litteræ renuntiarunt, et fratres duo. Pergratum etiam habuimus, quod consilium et animus fuerit tibi ad nos veniendi, nisi bella civilia obstitissent, et injuriæ quibus viæ infestæ sunt: quæ incommoda brevi dissipabit Dominus Deus noster, subditos ad pacem revocans, eosdemque liberans ab Agarenorum incursione. Nam et de rhomphæa illorum didicimus, quales et quantas apud vos strages ediderit. Atque hæc omnia pœnæ sunt, a Deo propter impœnitentem malitiam nostram inflictæ. Tu tamen, vir bone, ac frater honoratissime, sta et viriliter age in præfectura fratrum: nec animo cadas, quamvis multæ sint difficultates; nec fatiscas in angustiis, etsi vires consumuntur. Sed primum quidem, quod primo loco quæritur, fidem serva firmam et inconcussam, heterodoxorum communionem modis omnibus devitans. Scis enim adesse persecutionem, nec perfectionis esse residere vos domi, atque extra persecutionem permanere; dum, qui zelo pietatis flagrant, multa patiuntur, nonnullis jam martyrii

[93] I Cor. xiv, 26. [94] II Thess. II, 8, VI.

NOTÆ.

(71) In cod. Reg ρπα'.

Digitized by Google

diademate coronatis. Quapropter exacta vobis vita est opus, quæ expleat quod reliquum est ætatis : qualem sectatus est qui antea vobis præfuit, et quam ab illo vos suscepistis : quale namque est caput, tale et totum corpus. Et hæc dico, non ut dissipemini, sed ut diligenter conservemini, et corroboremini, commune cum hæresi nihil habentes. Deinde, attendens attende, et vigilans vigila, quia multi ab alto impugnantes nos, quia diaboli complures sunt laquei : *Quia tanquam leo rugiens quærit quem devoret* [95]. Atque hunc quidem voluptate carnis exsorbere conatur; alium vero incredulitatis morbo a compage fratrum divellere. Alium invidiæ telis vulnerat, ut Cain alterum efficiat : alium avaritiæ casu dejicit, Judam alterum gestiens ostendere. Atque ut semel dicam, opus ejus noctes diesque, nostrum est exitium. Observa, custodi re ac verbis oves Christi ; et merces tibi multa erit a Deo. Ipse enim apostolorum coryphæo dixit : *Simon Jonæ, diligis me plus his ? Pasce oves meas* [96]. Itaque probatio amoris erga ipsum est, juxta Scripturam, virga pastoralis.

A δημα στεψαμένων τινῶν. Ὥστε ἀκριβοῦς ζωῆς ὑμῖν χρεία, ἀναπληρούσης τὸ ἐλλιπὲς τῆς ἡλικίας [cod. Reg. ὑποπτώσεως, *pœnitentiæ*], ἣν ὑπέπεσεν ὁ προκαθηγησάμενος ὑμῶν, καὶ δι' αὐτοῦ πάντες ἡμεῖς τῇ ἐκείνου παραδοχῇ. Οἷα γὰρ ἡ κεφαλή, τοιοῦτον καὶ τὸ ὅλον σῶμα. Καὶ ταῦτα λέγω, οὐχ ἵνα διαλυθῆτε, ἀλλ' ἵνα συντηρῆσθε ἀκριβῶς, καὶ ἐπιρρώννυσθε τῇ ἀμεθεξίᾳ τῆς αἱρέσεως. Δεύτερον, νήφων νῆφε, καὶ γρηγορῶν γρηγόρει· ὅτι πολλοὶ οἱ πολεμοῦντες ἡμᾶς ἀπὸ ὕψους· ὅτι πολλὰ τὰ θήρατρα τοῦ διαβόλου· *Ὅτι ὡς λέων ὠρυόμενος ζητεῖ τίνα καταπίῃ.* Καὶ ὃν μὲν ἡδονῇ σαρκὸς πειρᾶται ῥοφῆσαι· ὃν δὲ ἀπιστίας νοσήματι διαῤῥῆξαι τῆς συναφείας τῶν ἀδελφῶν. Καὶ ἄλλον φθόνου βέλεσι κατατιτρώσκει, Κάϊν ἄλλον ἀποδεῖξαι βουλόμενος· ἕτερον δὲ φιλαργυρίας πτώματι καταβάλλει, Ἰούδαν δεύτερον γνωρίσαι γλιχόμενος. Καὶ ἅπαξ ἁπλῶς, ἔργον αὐτοῦ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν, ἡ καθ' ἡμῶν ἀπώλεια. Σκόπει, φυλάττου τρόποις καὶ λόγοις τὰ πρόβατα τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ὁ μισθός σου πολὺς παρὰ Θεοῦ. Αὐτὸς γὰρ εἶρηκε πρὸς τὸν κορυφαῖον τῶν ἀποστόλων· *Σίμων Ἰωνᾶ, φιλεῖς με πλέον τούτων; Ποίμαινε τὰ πρόβατά μου.* Ὥστε ἀπόδειξις τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης, ἡ ποιμαντικὴ κατὰ λόγον ῥάβδος.

B

CLXXX. — *Stephano filio.*

Monasticæ paupertatis curam commendat.

Advenit et abbas Anthimus, egregie Stephane, et fili dilecte : cumque, ut par erat, tanquam teipsum accepissem, interrogavi quemadmodum te gereres. Nam quia hoc postulat præfecturæ ratio, sic etiam usus sum erga fratrem tuum Anthimum. Et charitatem quidem mutuam inter vos esse cognovi, sed non qualem veritas exigit in germanis secundum Dominum fratribus. Quid hoc enim est quod non communia facitis omnia ; sed et privatum ipse aurum habes, et aurum ille privatim habet, id quod dirimere solet charitatem ? Quomodo enim anima una et cor unum queat esse, ubi meum et tuum nominatur ? Hinc suspiciones, hinc oblocutiones : hinc tertio, quod non in medio vestrum Christus, qui dixit : *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum* [97] ; sed hostis animarum nostrarum, qui dissecat membra Christi. Perspicuum enim est, ubi sit privata rerum possessio et non communitas, illinc abesse Christum : quoniam de apostolis scriptum est : *Erant illis omnia communia ; nec quisquam eorum quæ possidebat aliquid suum esse dicebat* [98]. Non pudet nunc, date veniam, cum duo sitis, bona in commune non possidere : cum inter apostolos, qui numero tot erant, communitas exsisteret ? Propterea ibi erat Christus : inter vos autem nequaquam, etsi grave est dicere : alioqui unanimes essetis, et consentientes, et concordes ; invicem sustinentes, invicem curantes, vobis sufficientes, bene affecti, blandi, hilares, præ-

C

D

ΡΠ' (72-73). — *Στεφάνῳ τέκνῳ.* [ψμε'.]

Κατέλαβε καὶ ὁ ἀββᾶς Ἄνθιμος, ὦ καλὲ Στέφανε, καὶ υἱὲ ἠγαπημένε· καὶ καθάπερ σε ὀφειλομένως ἰδὼν ἀνέκρινα, ὅπως διάγοις. Ἐπειδὴ ὁ λόγος τῆς προστασίας ἀπαιτεῖ τοῦτο, οὕτως ἐχρησάμην καὶ ἐπὶ τοῦ ἀδελφοῦ σου Ἀνθίμου. Καὶ ὅτι μὲν ἀγάπην ἔχετε μετ' ἀλλήλων διέγνων, οὐ μὴν οἵαν ἐπιζητεῖ ἡ ἀλήθεια ἐπὶ ἀδελφοῖς γνησιεύουσι κατὰ Κύριον. Καὶ τί τοῦτο ὅτι οὐ κοινοποιεῖτε πάντα, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἰδιοχρυσεῖς, καὶ οὗτος ἰδιοχρυσεῖ, ὅπερ ἐστὶ διαιρετικὸν ἀγάπης ; Ποῦ γὰρ δύναιτ' ἂν μία ψυχὴ καὶ μία καρδία εἶναι, ὅπου τὸ ἐμὸν καὶ τὸ σὸν εἴρηται ; Ἐντεῦθεν αἱ ὑποψίαι, ἐντεῦθεν αἱ καταλαλιαί. Καὶ τὸ τρίτον, ἐντεῦθεν οὐχ ὁ Χριστὸς ἐν μέσῳ ὑμῶν, ὁ εἰπών· *Ὅπου εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν·* ἀλλ' ὁ ἐχθρὸς τῶν ψυχῶν ἡμῶν, ὁ διατέμνων τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ. Δῆλον γὰρ ὅτι ὅπου ἰδιοκτημοσύνη καὶ οὐ κοινότης, ἄπεστιν ἐκεῖθεν ὁ Χριστός· ἐπειδὴ γέγραπται ἐπὶ τῶν ἀποστόλων· *Εἶχον ἅπαντα κοινὰ, καὶ οὐδεὶς τῶν τι ὑπαρχόντων αὐτῷ ἔλεγεν ἴδιον εἶναι.* Οὐκ αἰσχυνόμεθα ἄρτι, σύγγνωτε, δύο ὄντες μὴ κεκτῆσθαι κοινὰ τὰ ὄντα· ἐπὶ τῶν ἀποστόλων τοσούτου πλήθους ὄντος τὴν κοινότητα ὑπάρχειν; Διὰ τοῦτο ἐκεῖ ἦν ὁ Χριστός. Ἐν ὑμῖν δὲ οὐδαμῶς· κἂν βαρὺς ὁ λόγος· ἢ γὰρ ἂν τὸ σύμψυχοι ἦτε, σύμφρονές τε καὶ ὁμοκάρδιοι, ἀλλήλων ἀνεχόμενοι, ἀλλήλων φροντίζοντες, αὐτάρκεις, εὐπειθεῖς, εὐμείλικτοι, ἱλαροὶ, ἀρκούμενοι τοῖς παροῦσι, γλυκεῖαν ζωὴν ἔχοντες, καὶ μετὰ μόνου ἄρτου καὶ ὕδατος, οἵαν

[95] I Petr. v, 8. [96] Joan. xxi, 15-17. [97] Matth. xviii, 2. [98] Act. iv, 32.

NOTÆ.

(72-73) In cod Reg. ρπ3'.

Digitized by Google

εἶχον οἱ ἅγιοι. Νῦν δὲ τοὐναντίον κατὰ τὰ προειρημένα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ περισπασμὸς ὑμῖν, ἵνα προστεθῇ ἓν ἀργύριον, ἢ ἓν χρύσιον τῷ ἤδη προστοιβασθέντι κέρματι· ὅπερ ἐστὶ φιλαργυρίας πάθος, καὶ Ἰουδαϊκὸν ἀποτέλεσμα.

sentibus contenti, dulcem vitam agentes, etiam cum solo pane et aqua, qualem duxerunt sancti. Nunc vero res aliter se habet, ut superius dictum est. Hanc ob rem et distractio vobis : ut argenteus unus vel aureus unus addatur ad nummulos jam coacervatos : quod avaritiæ morbus est, opusque Judaicum.

Ἐρωτῶ, καὶ ἀποκρίθητέ μοι· Ἔχετε ἄρτον καὶ οἶνον, καὶ ἔλαιον κατ' ὀλιγότητα, σὺν τοῖς ἄλλοις ἐπιτηδείοις καὶ τροφευτικοῖς τοῦ σώματος, μέχρι μηνὸς ἑνὸς ἢ δυοῖν; ἐὰν κατανεύσητε, χάρις Κυρίῳ. Εἰ δὲ μή, πρίασθε, ἐξ οὗ δέδωκα ὑμῖν νομίσματος ἄρτι· καὶ οὐδεὶς περισπασμὸς, καὶ οὐδεμία ταραχή. Ἱκανήσει γὰρ οἶδ' ὅτι καὶ τετραμηνιαίου χρόνου εἰς χρείαν. Καὶ ὅτε ἀπορήσετε, πάλιν ἢ ἐντεῦθεν ἢ ἀλλοθεν, προσθείην δ' ἂν καὶ ἐκ τοῦ ἐργοχείρου ὑμῶν, ὁ τρέφων τὰ πάντα, θρέψειε καὶ ὑμᾶς. Οὕτος ὁ βίος ἄριστος· οὕτως τὸν Χριστὸν μέσον ὑμῶν σχοίητε, πῆ μὲν ἐργαζόμενοι, πῆ δὲ προσευχόμενοι, καὶ ποτὲ μὲν ἡσυχάζοντες, ποτὲ δὲ ἀναγινώσκοντες. Καὶ ἀνατελεῖ ὑμῖν φῶς γλυκύ· καὶ τοῖς ὁρῶσιν ἔσεσθε ἐραστοί· καὶ Θεὸς δοξασθήσεται ἐν ὑμῖν· καὶ ἀντιδοξάσειεν ὑμᾶς καὶ νῦν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι. Ἡμῶν τε αὐτῶν τῶν ἁμαρτωλῶν ἔσεσθε καύχημα, καὶ ὅλης τῆς ἀδελφότητος κλέος. Ταῦτα εἴρηκα, οὐχ ὡς ἐχόντων ὑμῶν χρυσίον τεθησαυρισμένον· μηδὲ εἴη ἔχειν ὑμᾶς, ὡς ἂν μὴ ἀκούσητε· *Ὅπου ὁ θησαυρὸς ὑμῶν, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδία ὑμῶν ἔσται.* Θησαυρὸς δέ ἐστι μοναχῷ, ἐὰν ἐπάνω τῶν τριῶν νομισμάτων, κατὰ τὸ γεγραμμένον ἐν τοῖς Πατράσι, περιποιήσηταί τις ἑαυτῷ, καὶ τοῦτο ἐπὶ τῶν πτωχῶν τὴν διάνοιαν· ἐπεὶ ὅγε ἀκριβὴς μοναχὸς, καὶ δεσπόζων κόσμου δι' ἀκτημοσύνης, οὐδὲ ἓν ἀργύριον κέκτηται· καὶ κράζει μετὰ τοῦ ἁγίου Παύλου· *Ὡς πτωχὸς ἐγὼ, πολλοὺς δὲ πλουτίζων· καὶ ὡς τὰ πάντα κατέχων, καὶ μηδὲν ἔχων.* Καὶ γὰρ ὁ Θεὸς τῷ τοιούτῳ πάντοθεν ἀνοίγει θύραν, καὶ ἡσυχάζοντι, καὶ διωκομένῳ, καὶ φυλακιζομένῳ, καὶ ὁτιοῦν πάσχοντι ἕτερον. Καὶ Χριστοφόρος ὁ τοιοῦτος καὶ Χριστιανὸς ἀληθινὸς, καὶ ἄγγελος ἐπὶ γῆς, καὶ θεομίμητος ἀνὴρ, καὶ κληρονόμος Θεοῦ, συγκληρονόμος δὲ Χριστοῦ.

Quæso, respondete mihi, nonne panem habetis et vinum, modicumque oleum, cum aliis opportunis, quibus ad mensem unum duosve sustentari corpus possit? Si annueritis, laus Domino. Sin minus, emite pecunia, quam vobis nuper dedi; et nulla erit distractio, et nulla perturbatio. Sufficiet enim, sat scio, vel ad quatuor mensium necessitatem. Et cum indigebitis, rursus qui alit omnia, illinc aut aliunde, addiderim ego, et ex opere manuum vestrarum, vos nutriet. Hæc vita præstantissima : sic Christum inter vos habebitis, nunc laborantes, nunc orantes, et interdum quidem quiescentes, interdum legentes. Et orietur vobis lux dulcis, et intuentibus amabiles eritis ; et Deus glorificabitur in vobis, et vicissim glorificabit vos, et nunc et in futuro sæculo. Ac nostra quoque, qui peccatores sumus, gloriatio eritis, et universæ societatis decus. Hæc dixi, non quasi aurum reconditum vos habeatis : neque vero contingat vos habere, ne audiatis : *Ubi thesaurus vester, ibi et cor vestrum erit* [99]. Thesaurus porro est monacho, si supra tres nummos, sicut apud Patres scriptum legitur, sibi acquirat : idque ut inter mendicos censeri possit : qua exactus monachus, et qui mundi dominus est per egestatem, ne unum quidem argenteum possidet, clamatque cum sancto Paulo : *Sicut egens ego et multos locupletans ; et tanquam omnia possidens, et nihil habens* [1]. Etenim Deus ei, qui talis est, ubique aperit januam, et quietem habenti, et persecutionem patienti, et in custodia detento, aut alia quavis ærumna oppresso. Et talis, Christifer ac verus est Christianus, et angelus in terra, et Deum imitans vir, et hæres Dei, cohæres autem Christi [2].

Σκέψασθε οὖν λοιπὸν, ὦ ἀδελφοὶ, τὸν λόγον· καὶ εἰ μὲν τρινομεῖτε ἀμφότεροι, οὐκ ἀπόβλητοι ἐν μοναχοῖς, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τὸ πατρικόν· εἰ δὲ ἐπάνω δεκανομοῦντες, καθὼς ἀκούω, ἢ καὶ πρός· γινώσκετε ἔκπτωτοι εἶναι τῆς μοναχικῆς καταστάσεως, καὶ θεραπευταὶ οὐ Χριστοῦ, ἀλλὰ τοῦ ἐναντίου· καὶ τέκνα οὐκ ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ, ἀλλὰ τοῦ φιλοχρυσοῦντος. Δόξειεν ὑμᾶς λέγειν, ὅτι Ἔχεις, ναί· ἐπεὶ καὶ Χριστὸς διὰ τοῦ γλωσσοκόμου οὗ ἐπεφέρετο, καὶ πᾶς καθηγούμενος καὶ προεστὼς τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἀλλὰ διὰ τὴν οἰκονομίαν τῆς ἀδελφότητος. Φησὶ γὰρ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ὁ Κύριος πρὸς τὸν Ἰούδαν· *Ὃ ποιεῖς, ποίησον τάχιον. Τοῦτο δὲ οὐδεὶς ἔγνω τῶν ἀνακειμένων πρὸς τί εἶπεν αὐτῷ. Τινὲς γὰρ ἐδόκουν, ἐπεὶ τὸ γλωσσόκομον εἶχεν Ἰούδας, ὅτι*

Attendite igitur, fratres, ad hunc sermonem; et si quidem tres tantum nummos habetis ambo, non estis rejiciendi ex monachis, juxta Patrum exemplum. At si supra decem nummos, ut audio, vel amplius, scitote vos monachorum statu excidisse, cultoresque esse, non Christi, sed adversarii ; et filios esse, non humilitatis meæ, sed illius qui aurum amat. Dicetis fortasse habere vos quidem, sed et Christum loculos habuisse, itemque præpositum omnem ac præsidem Ecclesiarum. At illi hoc tanquam fratrum œconomi. Dicit enim in Evangelio Dominus Judæ : *Quod facis, fac citius. Hoc autem nemo scivit discumbentium ad quid dixerit ei. Quidam enim putabant, quia loculos habebat Judas, quod dixisset ei : Eme ea quæ opus sunt*

[99] Luc. XII, 34. [1] Cor. VI, 10. [2] Rom. VIII, 18.

Digitized by Google

nobis ad diem festum : aut egenis ut aliquid daret [a]. Sic ad imitationem Christi, omnibus qui vere præsunt, loculos habere licet, non ob aliud quidquam, absit ! Deo enim magnopere displicet. Si ergo præsides etiam vos estis, et vobis aliqui largiti fuerint, quemadmodum et Christo ipsi, *de facultatibus suis*, sicut scriptum est, *mulieres quæ illum sequebantur* [b] : et sanctis similiter alii et aliæ : bene habet, possideatis licet, non decem nummos, sed decies mille : nihil enim vestrum est, sed Christi ; et dispensatores vos estis bonorum Christi ; sicut et Paulus omnia possidens, nihil habebat, et quicunque alius ad hunc diem cum Dei timor præfecturam gessit. Quod si præpositi non estis, ac dispensatores animarum, hortor et obsecro, ut quamprimum erogetis quod præscriptam mensuram excedit, ne avaritiæ morbo capti a diabolo, discipuli Christi esse desinatis. Hæc non vobis solis dixi, sed per vos cunctis fratribus ; nec odio habens, absit ; sed magnopere diligens ; neque in angustias redigi vos cupiens, sed admodum dilatari. In angustia quippe latitudo : et in tristitia secundum Christum, exsultatio spiritus. Et audite me, filii, peccatorem recte consulentem, legitime præcipientem ; ut per omnia et in omnibus placentes Christo, hæredes simus bonorum æternorum.

Λέγει αὐτῷ, Ἀγόρασον ὧν χρείαν ἔχομεν εἰς τὴν ἑορτήν, ἢ τοῖς πτωχοῖς ἵνα δῷ τι. Οὕτως κατὰ μίμησιν Χριστοῦ, ἐν πᾶσι τοῖς ἀληθινοῖς προεστῶσιν, ἔστι πάντως τὸ γλωσσόκομον· καὶ οὐ δι' ἄλλο τι, ἄπαγε ! ἔχθιστον γὰρ Θεῷ. Εἰ οὖν καὶ ὑμεῖς ἐστε προεστῶτες, καὶ ἐπιδιδοῦσιν ὑμῖν τινες, ὡς καὶ αὐτῷ Χριστῷ, ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῶν, καθὰ γέγραπται, *αἱ συνακολουθοῦσαι αὐτῷ γυναῖκες* · καὶ τοῖς ἁγίοις ὁμοιοτρόπως ἄλλοι καὶ ἄλλαι· εὖ ἂν ἔχοι· καὶ σχοίητε μὴ ἀπὸ δέκα νομισμάτων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ μυρίων· οὐδὲν γὰρ ὑμέτερον, ἀλλὰ Χριστοῦ· καὶ οἰκονόμοι ὑμεῖς διὰ τοῦ Χριστοῦ· καθὰ καὶ Παῦλος τὰ πάντα κατέχων, οὐδὲν εἶχε, καὶ πᾶς τις ἄλλος μέχρι τοῦ δεῦρο θεοφόβως ἔχων τὴν προστασίαν. Εἰ δὲ οὐκ ἐστὲ προστάται, καὶ οἰκονόμοι ψυχῶν, παρακαλῶ καὶ ἀντιβολῶ, διανείματε τὸ παρὰ τὸ ὡρισμένον μέτρον τάχει· ἵνα μὴ τῷ τῆς φιλαργυρίας πάθει ἁλόντες ὑπὸ τοῦ διαβόλου, ἐκπέσοιτε ἀπὸ τῆς μαθητείας Χριστοῦ. Ταῦτα οὐχ ὑμῖν μόνοις εἴρηκα, ἀλλὰ καὶ δι' ὑμῶν πᾶσι τοῖς ἀδελφοῖς· καὶ οὐ μισῶν, ἄπαγε ! ἀλλὰ καὶ πάνυ φιλῶν· καὶ οὐ στενοχωρῆσαι ὑμᾶς αἱρούμενος, ἀλλὰ καὶ πάνυ εὐρυχωρῆσαι. Ἐν γὰρ τῇ στενότητι ἡ πλατύτης· καὶ ἐν τῇ κατὰ Χριστὸν θλίψει ἡ ἀγαλλίασις τοῦ πνεύματος. Καὶ ἀκούσατέ μου, τέκνα, τοῦ ἁμαρτωλοῦ καλῶς συμβουλεύοντος, ἐννόμως προστάσσοντος. Ἵνα κατὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσιν εὐαρεστοῦντες Χριστῷ, κληρονόμοι γενώμεθα τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν.

CLXXXI. — *Mariæ reginæ.*

ΡΠΑ' (74). — *Μαρίᾳ βασιλίσσῃ.* [ψμζ'.

Ne in palatio cum filia Augusta habitet : quo fugiat hæreticorum consortium. (Baron. an. 816, n. 25.)

Quales, nos abjecti, et quinam sumus, quos in occurrentibus molestiis defendere, et laudibus supra modum efferre et consecrare dignata sit præcellens dominatio tua? Attamen quod istam pietatis tuæ dignationem susceperimus, res ipsa fidem faciet : quando etiam necessarium est, multos abs te liberari falsa suspicione, quæ in hujusmodi occasionibus solet obrepere : nec mirum. Effusus enim sermo cum in multos dispergatur, tum non est in singulorum ore verus usquequaquè. Nos vero quibus verbis utemur afflictissimi cordis tui dolorem abstergere conantes? aut quonam molliore contactu asperrimum animi sensum lenire possimus? Pertulisti ergo (ut ab initio provehatur oratio) injustum conjugis divortium, ab imperio quoque simul avulsa, cujus rei causa concussus est mundus. Miserandum spectaculum ! Adultera purpuram gerens, et regina pullo amictu tecta : famula imperans, et domina serviens. Atque ut cætera omittam, tibi, quæ passa es, notiora quam nobis ignorantibus : exsilium pro veritate pertulisti a propriis visceribus separata. Ex quo et dolor tibi summus, et præcipua laus a Deo, piisque omnibus. Tertia hæc plaga est, de qua, quid deceat, exponere jussi

Ὁποῖοι ἡμεῖς καὶ τίνες οἱ εὐτελεῖς, ἀπολογίας ἠξιωμένοι ἐπὶ τοῖς συμβᾶσιν ἀναροῖς, πρὸς δὲ καὶ ἐπαίνοις ὑπεράγαν ἀφοσιωθέντες παρὰ τῆς ὑπερτίμου σου κυριότητος ; Ὅμως ὅτι ἀποδεδέγμεθα τὸ εὐσυγκατάβατόν σου τῆς εὐσεβείας, διδάξει τὸ ἀληθὲς τῶν πραγμάτων· ἐπείτοιγε καὶ ἀναγκαῖον, ἀπαλλάξεις τοὺς πολλοὺς ψευδοεποῦς ὑπολήψεως, εἰωθυίας ἐν ταῖς τοιαύταις ὑποθέσεσι παρεισκρίνεσθαι, καὶ οὐ θαυμαστόν. Ῥυϊσκόμενος γὰρ ὁ λόγος σκίδναται ἐπὶ πολλοῖς· οὐκ ἔχων ἐφ' ἑκάστῳ τἀληθὲς ἐντελῶς. Ἡμεῖς δὲ ποίοις λόγοις χρησόμεθα, πειρώμενοί σου θεραπεύειν τὸ ἄλγος τῆς πολυωδύνου καρδίας ; ἢ τίσι πραοτέραις ἐπαφαῖς λειᾶναι σου δυνηθείημεν τὸ τραχύνον τῆς ψυχῆς ; Ἠνεγκας τοιγαροῦν ἵν' ἐξ ἀρχῆς ἡμῖν προῖοι ὁ λόγος· ἄδικον ὁμοζύγου χωρισμόν· συνεκραγεῖσα καὶ τοῦ κράτους, ἐφ' ᾧ δεδόνηται ὁ κόσμος. Ἐλεεινὸν θέαμα ! Ἡ μοιχαλὶς πορφυροφοροῦσα, καὶ ἡ βασιλὶς μελανειμονοῦσα· ἡ δούλη δεσπόζουσα, καὶ ἡ δέσποινα θητεύουσα. Καὶ ἵνα τἄλλα παραδράμωμεν· σοῦ τῆς παθούσης μᾶλλον εἰδυίας, ὑπὲρ ἡμᾶς τοὺς ἀγνῶτας· ἠνεγκας ἐξορίαν ὑπὲρ ἀληθείας, ἐκτμηθεῖσα τοῦ γνησίου σπλάγχνου. Κἀνταῦθα καὶ ὁ πόνος μέγας, καὶ ὁ ὕμνος σοι μάλα παρά τε Θεῷ καὶ πᾶσι τοῖς εὐσεβέσι. Τρίτη πληγὴ

[a] Joan. XIII, 27, 28. [b] Luc. VIII, 3 ; XXIII, 49.

NOTÆ.

(74) In cod. Reg. ρπγ'.

Digitized by Google

ἡ παροῦσα· ἐφ' ᾗ τὸ δέον παραδεῖξαι κεκελεύσμεθα. Ἄλλα μὲν οὖν ἄλλοι φθέγξονται συνέπεσθαι μητέρα θυγατρί. Ὅτι τοῦτο καὶ θηρίοις φασὶ φυσικῇ ὁλκῇ συμβαῖνον. Ἴδοι τις ἄν· ἡμεῖς δὲ οἱ εὐτελεῖς τὰ τοῦ Δεσπότου· *Τίς ἐστιν ἡ μήτηρ μου; καὶ τίνες εἰσὶν οἱ ἀδελφοί μου;* Καὶ αὖθις· *Εἴ τις ἔρχεται πρός με, καὶ οὐ μισεῖ τὴν θυγατέρα, οὐκ ἔστι μου ἄξιος.* Τί τὸ συναγόμενον; τὸ τὴν σὴν θεοσέβειαν οἴκοι μένειν, τῆς Αὐγούστης ἐχούσης τὰ βασίλεια ἐφ' ᾧ δέδεικται ἡ εὐαγγελικὴ μάχαιρα τὴν τομὴν ἐπάγουσα. Ταῦτα σύγγνωθι, δέσποινα, σὺν πολλῇ προσοχῇ καὶ συνοχῇ καρδίας τεθαρρήκαμεν, ὡς ἂν εἰς οὖς ὁμιλοῦντες, ἐπιστεῖλαι ὑπὲρ ἀμφοτέρων προσευχόμενοι τὰ κρείττονα καὶ ἐχόμενα σωτηρίας νῦν τε καὶ πρὸς τὸ ἐξῆς.

A sumus. Et alia quidem alii pronuntiabunt: filiam matri adesse, eamque sequi oportere. Hoc enim, aiunt, ipsis in belluis naturæ instinctu contingit. Viderint illi: nos vero humiles usurpabimus illud Domini: *Quæ est mater mea, et qui sunt fratres mei*[5]? Atque iterum: *Si quis venit ad me, et non odit filiam, non est me dignus*[6]. Quid consectarium? religiosam pietatem tuam domi manere, Augusta palatium obtinente: in quo cernitur evangelicus gladius sectionem inducens. Hæc ignosce, domina, cum multa cordis attentione et sollicitudine ausi simus, tanquam in aurem loquentes, scribere, pro ambabus orantes meliora et saluti propriora, et nunc et in futurum.

ΡΠΒ' (75). — *Βασιλείῳ μονάζοντι.* [ψμν'.]

CLXXXII. — *Basilio monacho.*

De obitu cujusdam præpositæ et decem sororum.

Οὐ παραιτούμεθα γράφειν τὸν ταπεινὸν ἡμῶν λόγον, ὁσάκις ἂν εὐλόγως ἐπιζητῇ ἡ τιμιότης ὑμῶν· εἴπερ καὶ εἴη λυσιτελῶν ὑμῖν. Αὐτὸ γὰρ τοῦτο καὶ ἐν τῇ προλαβούσῃ ἐπιστολῇ ἐπεσημηνάμεθα. Οὐκοῦν καὶ νῦν προσιέμεθα αὐτὸν, ὁμοῦ μὲν παρακλητικὸν, ὁμοῦ δὲ καὶ ὑπομνηστικόν. Τίς δὲ ὁ παρακλητικός; Ὅτι ἐπειδὴ ἀπεβίωσεν ἐν Κυρίῳ ἡ καθηγουμένη σὺν δεκαδικῷ ἀριθμῷ ἀδελφότητος, ὥς φατε, οὐκ ἀπαθὲς τὸ δρᾶμα, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐκστατικόν· ἐπείπερ κεφαλῆς ἀπούσης ὅλον τὸ σῶμα νεκρὸν, καὶ μελῶν τῶν τιμιωτάτων ἐκκοπέντων τὰ ἐναπολειφθέντα εἰδεχθῆ. Τοιοῦτον οὖν ὅσον τὸ κατὰ σάρκα τὸ γεγονός. Ἀλλ' ἐπειδὴ *πνευματικὰ πνευματικοῖς συγκρίνονται*, ὁμοῦ μὲν λυπηρὸν, ὁμοῦ δὲ καὶ περιχαρὲς τὸ συμβάν· τὸ μὲν διὰ τὴν στέρησιν, τὸ δὲ διὰ τὴν ἐλπίδα. Παρεπέμψατε καθηγουμένην ἱερὰν ὅτι μάλιστα, καθὼς διηγεῖσθε, ἀδελφὰς σεβασμίας· χαρᾶς ὑπόθεσις· ἐκείνων μὲν τῶν προσληφθεισῶν, ἑτοιμαζουσῶν ὑμῖν τόπον ἀναπαύσεως διὰ πρεσβευτικῆς ἐντεύξεως, ὡς ἂν οἱ προκαταλαμβάνοντες καθ' ὁδὸν τὰ καταλύματα· ἡμῶν δὲ τῶν ἀπομεινάντων, ἡγουν ἀπομεινασῶν, ζηλούντων καὶ ζηλουσῶν προκαταλαβέσθαι τὸν ἀγαθὸν βίον, καὶ τὴν σεμνὴν πολιτείαν· καὶ ἀεὶ ἐκεῖ βλεπόντων καὶ βλεπουσῶν, ὅπου μικρὸν ὕστερον συντευξόμεθα τῇ κατὰ Θεὸν μητρὶ καὶ ταῖς ἀδελφαῖς. Ἴδε τοιοῦτον τὸ καθ' ὑμᾶς πάθημα εὔελπι καὶ περιχαρὲς, καὶ οὐχ ὡς τῶν κατὰ σάρκα τεθνηκότων· οἱ θρήνοις καὶ κοπετοῖς ἀλόγοις βαλλόμενοι, ἴσα τοῖς μὴ ἔχουσιν ἐλπίδα ἔθνεσι, λύπης πεπλήρωνται. Διὰ τοῦτο οὐδὲ ἐπιθημητὴ αὐτοῖς ἡ μετάστασις, ἀλλὰ καὶ λίαν φευκτέα. Ἡμῖν δὲ *οἷς τὸ ζῆν Χριστὸς, καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος*· χαρᾶς περιπέτεια ἡ κοίμησις τῶν πνευματικῶν Πατέρων, ὡς ἐν Κυρίῳ ζώντων, καὶ μᾶλλον τῆς ἐνθάδε ζωῆς ὑψηλότερον καὶ ἀθανατώτερον.

B Humilem sermonem nostrum litteris mandare non abnuimus, quoties cum ratione id expetit honorificentia tua: siquidem id nobis etiam utile fuerit. Hoc enim ipsum præcedenti quoque epistola significavimus. Quapropter illum nunc etiam exponimus, partim quidem consolatorium, partim vero commonitorium. Qua in re consolatorius? Quia, quod in Domino diem obiit præposita cum denario numero sororum, ut dicitis, non vacuus doloris est sermo, sed qui vehementer perturbare mentem possit: quandoquidem capite ablato totum corpus mortuum est, et nobilissimis membris abscissis, cætera quæ restant, deformia. Tale igitur est secundum carnem quod accidit. Sed quia *spiritualia spiritualibus comparantur*[7]: et triste simul est, et simul perjucundum: C illud quidem propter privationem: hoc vero propter spem. Extulistis præpositam summa præditam sanctitate, sicut exponitis, sorores venerandas: lætitiæ argumentum: dum illæ quidem quæ assumptæ sunt, quasi legatione funguntur ut quietis locum vobis præparent, sicut qui diversoria in itinere præoccupant: vos vero qui relicti, et quæ relictæ estis, honam vitam, gravemque conversationem, maturare certatim studetis, semperque illuc spectatis, ubi postmodum matri in Deo sororibusque occurremus. Talis nempe vester est dolor, cum spe et lætitiæ conjunctus; neque ut mortuorum secundum carnem; qui lamentis et plangoribus insanis oppressi, perinde ac gentes quæ spem D non habent[8], tristitia implentur. Quapropter nec optanda illis est emigratio, sed valde refugienda. Nobis vero, *quibus vivere Christus est, et mori lucrum*[9], inexspectatæ lætitiæ occasio est spiritualium Patrum mors, tanquam in Domino viventium, vita multo, quam hæc nostra, sit, sublimiore et immortali.

Ἀπορρίψαντες οὖν καὶ ἀπορρίψασαι πᾶσαν ἄλο-

Abjicientes ergo singuli et singulæ omnem tri-

[5] Matth. XII, 48. [6] Luc. XIV, 26. [7] I Cor. II, 13 [8] II Thess. IV, 12. [9] Philipp. X, 1.

NOTÆ.

(75) In cod. Reg. ρπδ'.

Digitized by Google

stitiam a ratione alienam, et degeneres lacrymas : A γον λύπην καὶ ἀγεννὲς δάκρυον, καθ' ὃ κατέστησε,
prout per Christi gratiam constituti estis, hic quidem in regendo virorum domicilio; hæc vero in domicilii virginum præfectura : *Sobrii estote, vigilate* [10], *viriliter agite, confortamini : omnia vestra in charitate* [11], omnia in mandatorum custodia, juxta præceptiones sancti Basilii. Atque hæc in duobus monasteriis vestris vigeant; ut sine offensione et reprehensione vitam ducentes, glorificetis Deum in corpore vestro et in spiritu vestro : alterumque ab altero monasterium excitetur, et sancte conspiret : te videlicet, fratre Basilio, qui ad nos scripsisti, et nobis comprobatus es, simul assistente, curamque participante utriusque monasterii, quoad potes : quamvis præsidis onus non sustines : sed quasi desiderio tuo per successoris promotionem expleto, teipsum enixius impendens, et adjuvans ubi est opus. Habetis itaque, ad virtutis incrementum, præclara exempla eorum earumve, qui et quæ obierunt. Habetis vitas sanctorum, leges sanctionesque Patrum; habetis, quod his majus est, universorum conditorem Deum in medio vestrum, juxta ipsius promissionem, minime fallacem [12]. Habetis sanctam Deiparam auxiliatricem, omnes sanctos intercessores. Habetis et tenuitatem nostram promptam et paratam vobis in bono. Omnia ergo bene agite, omnia pacifice. *Semper gaudete; sine intermissione orate : in omnibus gratias agite*, clamat magnus Apostolus [13] cujus intercessionibus utinam salvemur et nos et vos.

χάριτι Χριστοῦ· ὁ μὲν ἐπὶ τῇ καθηγήσει τοῦ ἀνδρῶνος· ἡ δὲ ἐπὶ τῇ ἀφηγήσει τοῦ παρθενῶνος· *Νήφετε, γρηγορεῖτε, ἀνδρίζεσθε, κραταιοῦσθε· πάντα ὑμῶν ἐν ἀγάπῃ*, πάντα ἐν φυλακῇ ἐντολῶν, *κατὰ* τὰς ὑποθήκας τοῦ ἁγίου Βασιλείου. Μεταξὺ δὲ ὑμῶν τοῖν δυοῖν μοναστηρίων ἔστωσαν· ἵνα ἀπρόσκοπον καὶ ἀνένοχον βίον διανύοντες καὶ διανύουσαι, *δοξάσητε* τὸν Θεὸν ἐν τῷ σώματι ὑμῶν καὶ ἐν τῷ πνεύματι ὑμῶν· ἕτερον ὑφ' ἑτέρου μοναστήριον θεοπρεπῶν συγκροτούμενόν τε καὶ συνιστάμενον, δηλονότι σοῦ τοῦ ἀδελφοῦ Βασιλείου, τοῦ καὶ γεγραφότος ἡμῖν, καὶ συνεγνωσμένου, συμπαρόντος καὶ συναντιλαμβανομένου ἑκατέρας τῶν μονῶν καθ' ὅσον οἷόν τε, καὶ μὴ ὅτι οὐχ ὑπέχεις λόγον προεστῶτος· B ἀλλ' ὡς τῆς ἐφέσεώς σου πληρωθείσης διὰ τῆς τοῦ προβληθέντος ἀναδοχῆς· μᾶλλον ἑαυτὸν συνεισβάλλων καὶ συνεπαμύνων τὰ δέοντα. Ἔχετε τοιγαροῦν καλὰ παραδείγματα εἰς ἀρετῆς ἐπίδοσιν, τὰς ἐκδημησάσας εἴτ' οὖν ἐκδημήσαντας. Ἔχετε τοὺς βίους τῶν ἁγίων, τὰς νομοθεσίας τῶν Πατέρων. Ἔχετε τὸ μεῖζον αὐτῶν τὸν ποιητὴν τῶν ὅλων Θεὸν ἐν μέσῳ ὑμῶν κατὰ τὴν ἀψευδῆ αὐτοῦ ἐπαγγελίαν. Ἔχετε τὴν ἁγίαν Θεοτόκον ἐπίκουρον, τοὺς πάντας ἁγίους πρεσβευτάς. Ἔχετε καὶ τὴν ἡμῶν οὐθενότητα προθυμουμένην ὑμῖν ἐν τἀγαθῷ. Πάντα οὖν εὖ πράξατε, πάντα εἰρηνικῶς διατελέσατε. *Πάντοτε χαίρετε· ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε· ἐν παντὶ εὐχαριστεῖτε*, βοᾷ ὁ μέγας Ἀπόστολος· οὗ ταῖς πρεσβείαις σωθείημεν καὶ ἡμεῖς καὶ ὑμεῖς.

CLXXXIII. — *Eliæ presbytero.*

PIII' (76). — *Ἠλίᾳ πρεσβυτέρῳ.* [ψν'.]

De pueris qui parentum voluntate invitis tondentur.

Osculum quidem tuum, vir sancte, venerandum C quam maxime, idemque concordiæ servans indicium : interrogatio autem, vix audeo dicere, indigesta, nec satis explorata humilitati nostræ. Ad hunc enim diem non audieramus, pueros a patre per vim ac non sponte detonsos fuisse. Nam si plane infantes ii, sive ante pubertatem, non est in ipsis voluntarium : neque enim rectum a pravo possunt dignoscere : sed eorum arbitrio, cum adoleverint, res tota permittenda....

Τὸ μὲν φίλημά σου, ὦ ἱερὲ ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, σεπτὸν ὅτι μάλιστα, καὶ τὸ τῆς συμψυχίας ἀποσῶζον γνώρισμα· τὸ δὲ ἐρώτημα, οὐκ οἶδ' ὅπως εἴπω, ἀκατάλληλον καὶ οὐ συνεγνωσμένον τῇ ταπεινώσει ἡμῶν. Οὐδέπω γὰρ καὶ τήμερον ἀκηκόαμεν, πρὸς πατρὸς ἀναγκαστικῶς καὶ οὐκ ἐθελουσίως ἀποκαρθῆναι παῖδας. Εἰ μὲν γὰρ κομιδῇ νήπιοι, εἴτ' οὖν πρὸ τῆς ἡλικίας, οὐκ ἐν αὐτοῖς τὸ θελητόν· οὐδὲ γάρ εἰσι διαγνωστικοὶ καλοῦ τε καὶ κακοῦ· ἀλλὰ τῇ τῶν φυσάντων προαιρέσει ἀνακτέον [cod. Reg. ἀνενεκτέον] τὸ πρᾶγμα.....

..... Res permittenda. Unde nobis ac vobis animi futura est et corporis salus. Sed de his satis : quoniam nec mihi prolixi sermonis est otium, aliis occupato negotiis haud facilibus expeditu. De episcopo Chii, quid hoc et istud narras? Nos neque D virum in conspectum nostrum, ubi huc venit, admisimus, suspicionis vitandæ causæ, neque omnino sine responso dimisimus : quod neque fas fuit vel

..... (77) ἀναθετέον τὸ πρᾶγμα. Παρ' οὗ καὶ ἡμῖν καὶ ὑμῖν τὸ σωτήριον ψυχῆς τε καὶ σώματος. Καὶ περὶ μὲν τούτων ἄλις· ὅτι μηδὲ καιρός μοι μακρηγορεῖν, ἐν ἄλλοις ἀσχολουμένῳ πράγμασιν οὐκ εὐδιαλύτοις. Περὶ δὲ τοῦ ἐπισκόπου Χίου, τί τοῦτο κἀκεῖνο γέγραφας; Ἡμεῖς οὔτε τὸν ἄνδρα εἰς ὄψιν ἡμῶν ἠγάγομεν ἐληλυθότα ἐνταῦθα, τὰς ὑποψίας διαφεύγοντες, οὔτε πάντη ἀνυπόκριτον εἰάσαμεν· ὅτι μηδὲ

[10] I Petr. v, 8. [11] I Cor. xvi, 13, 14. [12] Matth. xviii, 20. [13] I Thess. v, 16.

NOTÆ.

(76) In cod. Reg. ρπε'.

(77) Ibi magna satis lacuna in Regio codice. Quæ autem sequuntur, alterius epistolæ esse (cui tamen, quia initium deest, apposita non sit sua numeri nota) indicare videtur Syllabus Epistolarum in eodem codice : ibi enim inter inscriptiones epistolæ ρπε' Ἠλίᾳ πρεσβυτέρῳ, et epistolæ ρπζ' Λύξεντίῳ ἡγουμένῳ, media est inscriptio Μακαρίῳ μονάζοντι, ρπς'. Etsi autem superioris fragmenti voces ultimæ repetantur initio posterioris, eoque videantur partes esse unius ejusdemque epistolæ, cui nihil admodum desit; tamen quæ sequuntur, vix possent cum superioribus sententia cohærere.

Digitized by Google

θεμιτὸν καὶ τὸν τυχόντα ἀποπέμπεσθαι · μὴ ὅτι γε A
ὁμόσχημον καὶ ἐπισκοπῆς ὄνομα κεκληρωμένον.
Ἠσμενίσαμεν οὖν ὅτι ὀψέποτε ἀπενόσφισε ἐπισκο-
πῆς, ἐλόμενος ὧδέ που παρεῤῥίφθαι · ὑποβάλλοντες
αὐτὸν καὶ ἐπιτιμίῳ προσήκοντι · ὥσπερ πεποιήκα-
μεν ἐπὶ τοῖς ὁμοίως αὐτῷ δράσασι. Καὶ ὁ Θεὸς τῶν
μετανοούντων ἐστί. Καὶ τοῦτο ἐναργὲς ὑπόδειγμα
μετανοίας ἐπεζήτηται καὶ παρ' ἡμῶν καὶ πρὸς ἄλ-
λων τῶν ἰατρεύειν ἐπιτεταγμένων ἡ τοῦ ὑποπεπτω-
κότος ὑποχώρησις τῆς ἐπισκοπῆς · καὶ εἴρξις τῆς
ἱερουργίας, σὺν ἐπιτιμίῳ ἕως καιροῦ εἰρήνης. Εἰ
οὖν ταῦτα ὡμολόγηται τῷ ἀνδρί · τίνες ἦμεν ἡμεῖς
ἀποσείεσθαι τὸν προσιόντα, καὶ ἐχθραίνειν ἐν τούτῳ
Θεῷ ; Μὴ σὺ, ὦ θαυμάσιε, βαρέως φέροιο ἐπὶ τῷ
ἀνδρί · κἂν ὅτι μάλιστα ἃ λέγεις πεπραχέναι αὐτὸν,
ἀποδέδεικται ἀληθῆ εἶναι · ἐπεὶ ἡμεῖς οὔτε ἀκηκόα- B
μεν ἕως τοῦ παρόντος, οὔτε, εἰ καὶ ἀκηκόαμεν,
κρίνομεν αὐτὸν ἐν τούτοις. Γέγραπται γάρ · *Μὴ ὁ
νόμος ἡμῶν κρίνει τὸν ἄνθρωπον, ἐὰν μὴ ἀκούσῃ
παρ' αὐτοῦ πρότερον, καὶ γνῷ τί ποιεῖ ;* Καὶ
πάλιν ὁ Ἀπόστολος λέγει· *Κατὰ πρεσβυτέρου κατ-
ηγορίαν μὴ παραδέχου, ἐκτὸς εἰ μὴ ἐπὶ δύο ἢ
τριῶν μαρτύρων.* Ἔπειτα οὐδὲ τούτων πρόκειται
λόγος ἢ ἐξουσία τοῦ κρίνειν· ἀλλὰ περὶ τοῦ προσίε-
σθαι τοὺς ὑποπεπτωκότας τὴν μετάνοιαν · ταμιευο-
μένων τῶν ὑπὸ τῆς τιμιότητός σου λελεγμένων, ἢ
ἐνταῦθα καιρῷ τῷ δέοντι τοῖς προεστῶσι τῆς Ἐκ-
κλησίας, ἢ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τῷ κριτῇ τῶν
ἁπάντων. Διὸ συμβουλεύω τῇ χρηστότητί σου ἀφ-
εμένῃ τῶν λόγων ἐκείνων ἐν τῷ τέως εὐχαριστεῖν τῷ C
Κυρίῳ ἐπὶ τῇ τοῦ ἀνδρὸς μετανοίᾳ· ὡς ἂν συνεργοὶ
εἴημεν Θεῷ τῷ φιλοῦντι σώζεσθαι πάντα ἄνθρωπον·
κἂν τούτῳ *εἰρήνην ἔχωμεν πρὸς αὐτὸν διὰ τοῦ
Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.* Καὶ τέλος ὅταν λά-
βῃς καιρὸν, εἴπερ καὶ ζητεῖς, τότε εὐθύτητας κρί-
νοιο. Τὸ δὲ νῦν προσεύχου περὶ ἡμῶν, σώζεσθαι
ἡμᾶς ψυχῇ τε καὶ σώματι · ὅτι ὁμολογοῦμεν πάντων
ἀνθρώπων ἁμαρτωλότεροι εἶναι. Ὁ Κύριος ὁ ἀρ-
χιεπίσκοπος πλεῖστά σε προσαγόρευει, προσ-
αγορευθεὶς ὑπὸ τῆς φωνῆς σου · ἐπεὶ καὶ πάν-
τες οἱ μεθ' ἡμῶν ἀδελφοί. Ἔῤῥωσο ἐν Κυρίῳ,
ἀδελφέ.

unum e multis repellere, nedum ejusdem instituti virum, et episcopale nomen adeptum. Itaque gratulati sumus quod episcopatum tandem abdicarit, eligens vel sic pro neglecto haberi: ipsum convenienti pœnæ subjecimus : quemadmodum egimus in iis qui similia perpetrarunt. Deus autem pœnitentium est. Et hoc manifestum pœnitentiæ argumentum requisitum est tum a nobis tum ab iis quibus alios sanandi cura demandata est, eum qui lapsus est, de episcopatu cedere : et a sacris arceri, eum pœna subeunda usque ad tempus pacis. Si hæc itaque vir ille præ se aperte tulit : quinam sumus nos ut accedentem repellamus, et in odium idcirco Dei incurramus? Ne tu, vir admirande, homini illi succenseas, vel si maxime, quæ ab eo patrata narras, vera esse constet : quandoquidem nos neque in hunc diem audivimus : nec, licet audiissemus, ipsum de his judicamus. Scriptum est enim : *Nunquid lex nostra judicat hominem, nisi prius audierit ab ipso, et cognoverit quid faciat* [14] ? Et rursum Apostolus ait : *Adversus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus* [15]. Deinde neque ratio suppetit vel potestas de his judicandi, sed eos qui se pœnitentiæ subjecerint, admittendi : reservatis iis quæ a reverentia tua commemorata sunt, vel in hac vita opportuno tempore, præpositis Ecclesiæ ; vel in futuro sæculo judici omnium. Quamobrem auctor sum pietati tuæ, dimissis his sermonibus nunc quidem Domino gratias agere ob viri pœnitentiam [16] ; ut adjutores Dei simus, qui vult omnem hominem salvum fieri [17] : et eatenus *pacem habeamus ad ipsum per Dominum nostrum Jesum Christum* [18]. Denique cum acceperis tempus, siquidem hoc quæris, tunc justitias judicabis [19]. In præsenti vero pro nobis ora ut salvi tum animo tum corpore simus : nam supra mortales omnes nos peccatores profitemur. Dominus archiepiscopus plurimam tibi salutem dicit, quem et tuo nomine salutavimus : deinde et omnes qui nobiscum sunt fratres. Vale in Domino, frater.

ΡΠΔ' (78). —*Αὐξεντίῳ ἡγουμένῳ.* [ψνδ'.]

CLXXXIV. — *Auxentio præposito.*

Respondet ad quasdam ejus interrogationes.

Τὸ μὲν γράμμα τῆς τιμιότητός σου ἐδεξάμεθα, D
καὶ ὡς ἦν ἡμῖν δυνατὸν ἐπήλθομεν · τὰ μὲν καθ'
ἡμῶν ἐγκώμια πορῤῥωτέρω θέμενοι, ὡς οὐκ ἀξίων
ἐγκωμιαστικῆς οὐδ' ὅλως ἐμφάσεως· ὅτι μὴ καὶ
κατηγορητικῆς μᾶλλον ἐπισκώψεως. Τίνες γὰρ ἐσμὲν
ἡμεῖς οἱ ἀχρεῖοι, καὶ οὐδὲ ὀνόματος ἄξιοι οὗ ἐπικε-
κλήμεθα ; Πρὸς δὲ τὰ ἐπιζητηθέντα σοι κεφάλαια
Γραφικὰ, πάνυ ἐξενίσθημεν, ὅτι καὶ πρὸς ἡμῶν τῶν
ἀμαθῶν ἡ ἐξήγησις, καίγε περὶ τοιούτων ἐμφάσεων,

Litteras honorificentiæ tuæ accepimus, et quoad integrum nobis fuit legimus, encomiis nostris procul sepositis, ut qui encomiastica laudatione digni nullo modo sumus, sed accusatoria potius exprobratione. Quinam enim sumus nos inutiles, ne nomine quidem digni quo nuncupamur? Ad illa vero Scripturæ capita de quibus interrogasti, vehementer obstupuimus, quod a nobis indoctis facienda sit enarratio, et quidem arcanorum ejusmodi, quo-

[14] Joan. VII, 51. [15] I Tim. V, 19. [16] Ezech. XXXIII, 11. [17] I Tim. II, 4. [18] Rom. V, 1. [19] Psal. LXXIV, 3.

NOTÆ.

(78) In cod. Reg. ρπζ.

Digitized by Google

rum dilucidatio ad divinos tantum interpretes pertineat, a quibus jam edita est declaratio, maximeque ad verbum a magno et divino Basilio. Sumpto igitur commentario ejus codice in Isaiam, disces quæ desideras; præsertim cum epistolæ modum excedat; quæ integram scriptionem exigit, talium rerum disceptatio. Quod vero ais propositam esse Judæis verborum contentionem : sine Christomachos, Patrum optime, furere in seipsos. Qui enim ipsius Christi, veri Dei nostri, doctrinam exploserunt, qui apostolorum præcepta repulerunt, qui omnium denique divinorum Patrum celsa eloquia detestati sunt; haud sane conveniat cum his ambulare, aut sermonem conferre. *Sinite illos*, ait Dominus, *cæci sunt* [20]. Et propheta ait : *Non est gaudium impiis, dixit Dominus* [21]. Præterquam enim quod nihil juvaremur ex eorum colloquio; nos ipsos venenatis verbis velut serpentium afflatu læderemus. *Dens conteret dentes eorum in ore ipsorum : molas leonum confregit Dominus* [22]. Sufficiant hæc tibi. Quid autem nobis necessario præstandum est, ut placeamus Domino? Quo pacto diaboli laqueos effugiemus? nimirum si spiritu tanquam alis sublevemur, quæ sursum sunt quærentes, quæ sursum sunt sapientes, ubi Christus est in dextera Dei sedens [23] : unde et venturus est cum angelis virtutis suæ in flamma ignis, vindictam inferens iis qui non noverunt Deum, et qui non obediunt Evangelio ejus [24]; hoc est Judæis, et qui consentiunt Judæis, aut perversione fidei aut vitæ pravitate.

Hæc meditare, o amice, in his insiste, ut profectus tuus manifestus sit in omnibus. Hortatur te Paulus magnus præco veritatis : *Stultas autem quæstiones, et genealogias, et contentiones, et pugnas* Judaicas *devita* [25]. Ut autem in summa de iis quæ proposuisti respondeamus, totum argumentum prophetice de adventu est Domini nostri Jesu Christi : in quo et populus qui expulsus erat, restitutus est, a quatuor aliis seu partibus terræ, et quod *in manibus descripti sunt muri* [26] novæ Jerusalem, crucis passionem significat. Clavis siquidem manus sanctas confixus, homines retrahit ab immodica peccati affectione, et speciosos reddit archetypa pulchritudine deificationis. Quare, ad exemplum resurrectionis post tres dies noctesque, *Leva oculos tuos in circuitu, et filios tuos omnes vide : ecce congregati sunt et venerunt ad te. Vivo ego, dicit Dominus* [27]. Quæ postea sequuntur, connexa prophetice, læta sunt et festiva, et plena jucunditatis; et qui grato est animo, intelliget, simulque acclamabit congruentia : ingratus vero Judæus pravo erit corde, ac neque Vetus, neque Novum Testamentum audiet ad salutem. A quo liberemur sanctorum precibus, sanctificate Pater,

A ἃ ἀνήκει μόνοις τοῖς θεοφόροις διαλευκαίνειν, παρ' ὧν καὶ ἡ διασάφησις ἐγεγόνει· καίγε μάλιστα κατὰ λέξιν ὑπὸ τοῦ μεγάλου καὶ θείου Βασιλείου. Λαβὼν οὖν τὸ εἰς τὸν Ἡσαΐαν ἑρμηνευτικὸν αὐτοῦ πυκτίον, μαθήσῃ τὰ ἐπιζητούμενα· ἄλλως τε ὅτι καὶ μέτρον ὑπερβαίνει ἐπιστολῆς, ὅλης συγγραφῆς δεομένη ἡ τῶν τοιούτων ἐπίκρισις. Πρὸς δὲ ὅτι τοῖς Ἰουδαίοις λογομαχία πρόκειται· ἔα τοὺς Χριστομάχους, ὦ Πατέρων ἄριστε, λυττᾷν εἰς ἑαυτούς. Οἱ γὰρ αὐτοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν τὰς διδαχὰς ἀποῤῥαπίσαντες, τάς τε τῶν ἀποστόλων ὑποθήκας παρωσάμενοι, καὶ συλλήβδην πάντων τῶν θεοφόρων τὰς ὑψηγορίας βδελυξάμενοι· σχολῇ γ' ἂν ὑφ' ἡμῶν αὐτοὺς ὁδηγεῖσθαι, ἢ συναίρειν λόγον, καθῆκον. Ἄφετε αὐτούς, ὁ Κύριος εἶπε, τυφλοί εἰσι. Καὶ ὁ B Προφήτης φησίν· Οὐκ ἔστι χαίρειν τοῖς ἀσεβέσι, λέγει Κύριος. Πρὸς γὰρ τῷ μηδὲν ὠφελεῖσθαι ἐν τῇ συμβολῇ τοῦ λόγου, καὶ ἑαυτοὺς παραβλάψοιμεν τοῖς ἰοβόλοις ῥήμασι, δίκην ὄφεως φαρμακευόμενοι. Ὁ Θεὸς συντρίψει τοὺς ὀδόντας αὐτῶν ἐν τῷ στόματι αὐτῶν· τὰς μύλας τῶν λεόντων συνέθλασεν ὁ Κύριος. Ἱκανούσθω σοι ταῦτα. Τί δὲ ὀφειλόμενον ἡμῖν ἐξ ἀναγκαίου, ὅπως εὐαρεστήσωμεν τῷ Κυρίῳ; Πῶς διαφευξόμεθα τὰς πάγας τοῦ διαβόλου; Δηλονότι ὑπόπτεροι τῷ πνεύματι γιγνόμενοι, τὰ ἄνω ζητοῦντες, τὰ ἄνω φρονοῦντες, οὗ ὁ Χριστός ἐστιν, ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καθήμενος· ἀφ' οὗ καὶ ἥξει μετ' ἀγγέλων δυνάμεως αὐτοῦ ἐν πυρὶ φλογός· διδόντος ἐκδίκησιν τοῖς μὴ εἰδόσι C Θεὸν, καὶ τοῖς μὴ ὑπακούουσι τῷ Εὐαγγελίῳ αὐτοῦ, ἤγουν Ἰουδαίοις, καὶ εἴ τισι σύμφροσιν Ἰουδαίων, καὶ κατὰ πίστεως διαστροφὴν, καὶ κατὰ βίου στρεβλότητα.

Ταῦτα μελέτα, ὦ τᾶν, ἐν τούτοις ἴσθι· ἵνα σου ἡ προκοπὴ φανερὰ ᾖ ἐν πᾶσι. Παρακελεύεταί σοι Παῦλος ὁ μέγας τῆς ἀληθείας κήρυξ· Τὰς δὲ μωρὰς ζητήσεις καὶ γενεαλογίας, καὶ ἔρεις, καὶ μάχας Ἰουδαϊκὰς παραιτήσαιο. Ἵνα δὲ ἐν κεφαλαίῳ περὶ ὧν προέτεινας ἀποκριθῶμεν, ὅλον τὸ λῆμμα τῆς προφητείας περὶ τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐστιν· ἐν ᾧ καὶ ὁ λαὸς ὁ ἀπωσμένος ἀνασέσωσται ἐκ τῶν τεσσάρων πτερύγων, εἴτε οὖν περάτων τῆς γῆς. Τό τε ἐπὶ τῶν χειρῶν ἐζωγραφῆσθαι τὰ τείχη τῆς νέας Ἱερουσαλὴμ, τὸ σταυρικὸν πάθος δηλοῖ. Ἐπείπερ ἥλοις ἐμπεπαρμένος ταῖς ἁγίαις χερσὶν, ἀφηλοῖ τὸ ἀνθρώπινον τῆς ἐμπαθοῦς καθ' ἁμαρτίαν ἕξεως, καὶ ὡραιοῖ τῷ ἀρχετύπῳ κάλ- D λει τῆς θεώσεως. Ἐφ' οἷς μικρὸν διὰ τῆς τριημερονύκτου ἀναστάσεως, Ἆρον κύκλῳ τοὺς ὀφθαλμούς σου, καὶ ἴδε πάντας τοὺς υἱούς σου· ἰδοὺ συνήχθησαν καὶ ἦλθον πρὸς σέ. Ζῶ ἐγὼ, λέγει Κύριος. Ἑπόμενα τούτοις τὰ συνημμένα τῇ προφητείᾳ, χαρίσματά τε καὶ ἑορτάσιμα, καὶ πλήρη θυμηδίας· καὶ ὁ μὲν εὐγνώμων, εἴσεται καὶ συνεπιφθέγξεται τὰ εἰκότα· ὁ δὲ ἀγνώμων Ἰουδαῖος στρεβλοκαρδιάσει, καὶ οὔτε Παλαιᾶς, οὔτε Νέας Διαθήκης ἐπακούσεται ὑγιῶς. Οὗ ῥυσθείημεν εὐχαῖς ἁγίων, ἡγιασμένε Πά-

[20] Matth. xv, 14. [21] Isa. xlviii, 22. [22] Psal. lvii, 7. [23] Coloss. iii, 1. [24] II Thess. i, 8. [25] Tit. iii, 9. [26] Isa. xlix, 16. [27] Isa. lx, 4.

Digitized by Google

τερ, καὶ σωθείημεν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν. Ἀμήν.

et salvemur in regno cœlorum, in Christo Jesu Domino nostro. Amen.

ΡΠΕ' (79). — *Εὐδοκίμῳ σπαθαρίῳ.* [ψνε'.]

CLXXXV. — *Eudocimo spathario.*

Consolatur de cæcitate oculorum.

Καὶ ἀφ' ἑαυτῶν ἐπαισθανόμεθα, ὅσον τὸ ἄλγος καὶ τὸ πάθος τὸ συμπεσὸν τῇ τιμιότητί σου. Νῦν δὲ ἐπειδὴ ἠκούσαμέν σου καὶ τῶν πολυστενάκτων φωνῶν, ὑποδηλουσῶν ἕκαστα τῶν συμβεβηκότων ἀνιαρῶν, πλέον ἐπησθάνθημεν, καὶ συνηλγήσαμεν, κατὰ τὸ εἰκός. Ἀλλ' ὅμως ὅπως ἂν μεθοδεύοις τὰ πράγματα κατὰ δικαίαν ἔκτισιν Θεοῦ ἀπαντήσαντά σοι, εὖ πράττων κἀν τούτῳ, ὡς κακίας μᾶλλον καὶ οὐκ ἀρετῆς βάσανον τὰς ἐπιφορὰς ἐνεχθῆναι. Ἡμεῖς δ' οὖν οὐ παυσόμεθα καὶ ἔτι πρὸς τὸ εὔσημον καὶ εὐδιάγνωστον ἀνθυποφέρειν τὸν λόγον. Ἐστέρησαι τοιγαροῦν ὄψεως. Καὶ ἀλγεινὸν (πῶς γὰρ οὔ;), τὸν λύχνον τοῦ σώματος ἀπολωλεκέναι. Ἀλλὰ πάλιν εὐχαριστήριον, ὅτι ἀβλεπτοῦμεν τὰ τοῦ κόσμου μάταια· ἐξ οὗπερ ὑποφέρεσθαι πέφυκε πᾶς νοῦς οὐκ εὐκταίως. Εἴρχθης προόδων καὶ συνόδων ἀστικῶν τε καὶ ἀνακτορικῶν· ἀλλ' οὖν γε λελύτρωσαι Ἐκκλησίας πονηρευομένων, καὶ συναναστροφῆς παρανομούντων. Οἶδας ὃ λέγω, ἐψιλώθης τὰ ὑπάρχοντα; καὶ τοῦτο δυσφορώτατον· ἀλλ' ἔχεις τὸ κούφως φέρεσθαι, καὶ ὑπερπλέειν τῶν βιωτικῶν περιστάσεων καὶ συναλλαγμάτων. Ποῦ ποτ' ἂν εὕρες, ὦ θαυμάσιε, τόπον τοιοῦτον, οἷον νῦν, ἐν ᾧ ἔστι σε σχολάζειν Θεῷ, καὶ γνῶναι αὐτὸν καθ' ὅσον οἷόν τε; Ποῦ δὲ καιρὸν τοιοῦτον προσευχῆς, στεναγμοῦ, κατανύξεως, ἐκπετάσεως χειρῶν, ὅσον πρόκειται ὑμῖν ἀπολαύειν ἐκ τῆς ἐπενεχθείσης ἐπηρείας; Οὐχ ὁρᾷς ὅτι εἰς καλόν σοι ἀπήντηκε τὰ πράγματα, περιτραπείσης τῆς κακίας τῶν ἀνθρώπων εἰς σωτηρίαν σου; ἓν ἐπὶ πάντων διαγνωστέον· ὅτι κατὰ τὴν προτέραν ἀναστροφὴν δυστέκμαρτον ἦν ἐπιλαβέσθαι τοῦ σωτηρίου συντάγματος, πολλῶν ὄντων, ὡς οἶσθα, τῶν ἀντιπραττόντων τῷ εὐσεβεῖ σκοπῷ. Νῦν δὲ ἠνοικται ὑμῖν οὐχὶ μόνη τῆς μετανοίας ἡ θύρα· ἀλλὰ καὶ τῆς οὐρανίου βασιλείας ἡ εἴσοδος· καὶ πᾶς τις τῶν εὐφρονούντων ἐν τῷ μέρει τῶν σωζομένων σε τετάξεται· καὶ περὶ οὗ πᾶς σπουδαῖος ἐπείγεται· καὶ οὗ τοῦ τυχεῖν οὐδὲν τῶν ἁπάντων ἀνταξιώτερον. Εἴθε ἦν πως ἀντάλλαγμα γενέσθαι εἰς τὸ ἀμείψασθαι ἀλλήλοις τὰς αἰσθήσεις. Καὶ πολλοῦ ἂν εὐχῆς μοι ἔργον ἦν τῇ ἀφαιρέσει τῆς ὄψεως συναφαιρεθῆναι καὶ τῶν πρὸ τῆς ὄψεως κέντρων τῆς ἁμαρτίας. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν κατὰ φιλίας τρόπον. Σὲ δὲ ὁ ἀγαθὸς Θεὸς ἡμῶν παρακαλέσειε παρακλήσει πολλῇ οἷσειν πάντα εὐχαρίστως, κατὰ μίμησιν τοῦ μακαρίου Ἰώβ· καὶ ἀξιώσειε καὶ εἰς τὴν κατ' ὀφθαλμοὺς ὁμιλίαν ἐλθεῖν ἡμᾶς ποτε· ἵνα ὅσα νῦν διαφεύγει τοῖς γράμμασι, ζώσῃ φωνῇ ἀναπληρώσαιμεν· καὶ μᾶλλον τηνικαῦτα γνωρίσωμεν ἀλλήλους, ἐκ μικρᾶς πρότερον πείρας ἀπογευσάμενοί σου τῆς γλυκείας ἀγάπης.

Et per nos ipsos sentiebamus, quantus dolor quantaque sit calamitas quæ accidit honorificentiæ tuæ. Nunc vero, postquam te audivimus, et luctuosas voces, quæ molestias quas passus es, sigillatim enarrabant, amplius sensimus, et condoluimus ut par erat. Cæterum quoque modo ad justam Dei vindictam hæc referas quæ tibi evenerunt, recte in hoc etiam agens, quasi ærumnæ istæ ad puniendam malitiam potius quam ad probandam virtutem fuerint inductæ : non differam ultra disertis et perspicuis verbis rem eloqui. Visu itaque orbatus es. Grave prorsus : qui enim grave non sit lucernam corporis amisisse? At est vicissim unde gratiæ agantur, quia mundi vanitates non cernimus, ex quo ferri trahique omnium mentes solent aliter quam optandum sit. Inhiberis ab egressibus congressibusque tum urbanis tum palatinis : sed hoc modo liber factus es a conventu malignantium, et societate iniqua agentium. Intelligis quid dicam, spoliatus es facultatibus, et hoc ferre difficillimum : sed habes quo leviter feras, et sæculi opportunitatibus commerciisque sis superior. Ubinam unquam, vir admirande, locum talem nactus es, qualem nunc, in quo tibi vacare Deo licet, ipsumque nosse, quoad fieri potest? Ubi tam commodum tempus orationis, gemitus, compunctionis, expansionis manuum, quam quo frui vobis in promptu est ex inflicta calamitate? Annon vides bono tuo res cessisse, conversa in salutem tuam hominum nequitia? Unum super omnia dijudicandum, quod in priori vitæ conditione, intellectu fuit difficile, an salutis viam insisteres, multis, ut nosti, pio proposito resistentibus. Nunc vero aperta vobis est non solum pœnitentiæ janua, sed regni quoque cœlorum ingressus; teque omnes qui recte sentiunt, in salvandorum ordine collocabunt : cujus rei studio boni omnes ducuntur, et cujus adeptioni nulla omnium res est quæ æquiparari possit. Utinam permutatio fieri posset ad sensus invicem commutandos. Et mihi quidem summi voti res foret, cum visus adeptione adimi simul eos qui oculis obversantur, stimulos peccati. Verum hæc amicitiæ jure dicta sint hactenus. Te vero bonus Deus noster consolatione multa consoletur, ut cum gratiarum actione feras omnia, beati Job exemplo, digneturque præstare, ut in mutuum colloquium coram veniamus nos aliquando; quo ea quæ nunc litteris explicari non possunt, viva voce suppleamus; et tunc amplius mutuo nos agnoscamus, qui ex tenui antehac experientia dulcem tuam charitatem degustavimus.

NOTÆ.

(79) In cod. Reg. ρπη'.

Digitized by Google

CLXXXVI. — *Nicetæ Spathario.* ΡΠϚ' (80). — *Νικήτᾳ σπαθαρίῳ.* [ψνϚ'.]

De uxoris obitu.

In parvis quidem doloribus consolationes invenire facile est ei qui afflictos consolari velit. In hujusmodi vero maximo dolore, quo pietas tua obsessa est, quænam reperiri consolatoria oratio queat? aut quis mœrorem tantum curare aggressus, scite id præstare possit? O luctuosum nuntium! Abrepta tibi est domina conjux, ut proxime audivimus: ablata est unica consolatio in iis quæ accidunt ærumnis: spoliata est ornamento suo benedicta domus: tristantur rami excisa bona radice: famuli et famulæ huc illuc oberrant, dominam quæ domum collustrabat, præsentem non habentes. Omnia mœroris plena: fortasse et aer ipse tibi mutatus ob mentis mutationem. Ubi est illa quæ te domi a palatinis commorationibus redeuntem hilariter excipiebat? Ubi illa quæ genere propinquos perhumaniter excipiebat? quæ hoc et hoc, atque ut paucis dicam, omnia rite disponebat, et ad exitum perducebat, dispensans et curans singula quæ ad domum spectabant, quæque ad domesticos vel hospitio receptos. Abierunt et interierunt omnia, et tanquam in solitudine bonis omnibus nostris orbati sumus. Talis ac tanta est, domine, honorandæ animæ tuæ calamitas, ut nullum ab hominibus solatium leniendo inflammati cordis tui dolori par fuerit, sed a solo Deo qui humiles corde, per bonarum cogitationum susceptionem consolatur. Illa quidem beata: nam beata est, quæ et fidem erga Deum firmam coluit, et vitam egit honestam; cujus indicia multa sunt, quorum nos etiam expertes non fuimus: ad extremum, quæ tanquam aurum in igne, diuturno ac difficili morbo probata hinc evolavit. Quare hoc nobis satis est ad consolationem, quod talem uxorem ad Deum præmiseris, quæ pulcherrimæ conversationis exemplum suam ipsius vitam nobis reliquit. Accedit quod, cum in divinis ipse sis eruditus, non debes ex eo quod accidit, conturbari. Scis enim, simul atque in hanc lucem Deo volente nascendo venimus, nobis exitum impendere, prorsus nativitati adnexum nec immortalem ullum hominem esse, nec conjugium ullum indissolubile. Contemplemur, si placet, ab Adam ad hunc usque diem, et reperiemus aliam ex alia, quandiu stabit hic mundus, descendentem successionem. Ubi sunt qui te genuerunt, Domine, et qui illos procrearunt? et sursum versus commeans, aliud nihil reperies quam fluxum ac defluxum in hominibus esse perpetuum. Quid igitur nunc est quod quæritur? Ut apud nos simus, et nunquam obliviscendæ mulieri congrua quidem justa persolvamus (pro qua nos quoque humiles non minimum precati sumus ut in hac vita permaneret; tametsi exauditi, ut peccatores, non

Ἐπὶ μὲν πικροῖς πάθεσιν ἔστιν ἐξευρίσκειν εὐκόλως τὰς παρακλήσεις τὸν προαιρούμενον παραμυθεῖσθαι τοὺς κακουμένους. Ἐπὶ δὲ τοιούτῳ μεγίστῳ πάθει, ἐν ᾧ περιεσχέθη ἡ θεοφιλειά σου, τίς ἂν καὶ ἐξευρεθείη λόγος παρακλητικός; τίς δὲ ὁ ἐπιχειρῶν θεραπεύειν τοιοῦτον ἄλγος ἐπιστημόνως δυνηθείη; ὢ τῆς ἀπευκταίας ἀκοῆς! Ἀπερράγη σοι ἡ κυρία ἡ ὁμόζυγος, ὡς ἄρτι ἠκουσται ἡμῖν· ἀφῃρέθη τὸ μόνον παραμύθιον ἐν ταῖς συμβατικαῖς περιστάσεσιν· ἀπεκοσμήθη ἡ εὐλογημένη ἑστία· οἱ κλάδοι κατηφεῖς, τῆς ἀγαθῆς ῥίζης ἐκκοπείσης· οἱ θεράποντες καὶ αἱ θεράπαιναι ὧδε κἀκεῖσε περιειλούμεναι, ὡς οὐκ ἔχουσαι τὸ Δεσποτικὸν πρόσωπον ἐπιλάμπον τῇ οἰκίᾳ. Τὰ πάντα κατηφείας μεστά· τάχα καὶ ὁ ἀήρ σοι ἠλλοιωμένος τῇ ἀλλοιώσει τῶν φρενῶν. Ποῦ ἡ προσιεμένη σε ἐπανιόντα οἶκοι περιχαρῶς ἀπὸ τῶν ἀνακτορικῶν διατριβῶν; Ποῦ ἡ τοὺς ἀγχιστεύοντας δεξιουμένη ἐπιεικῶς; ἡ τόδε, καὶ τόδε καὶ ὅσα ἐστὶ, συντόμως εἰπεῖν, διευθετοῦσα καὶ συμβιβάζουσα, οἰκονομοῦσά τε καὶ οἰκουροῦσα, ὅσα τὰ κατ' οἶκον· ὅσα τὰ πρὸς ἄλλους οἰκείους τε καὶ ἐπιξενουμένους. Πάντα οἴχεται καὶ ἀπόλωλε· καὶ γεγόναμεν ὡς ἐν ἐρημίᾳ πάντων τῶν προσόντων ἀγαθῶν ἀπεστερημένοι. Τοιοῦτον καὶ τηλικοῦτον τὸ πάθος τῆς τιμίας σου ψυχῆς, ὦ δέσποτα, καὶ οὐδεμία παραμυθία πρὸς ἀνθρώπων ἱκανουμένη καταλεᾶναι τὴν φλεγμαίνουσάν σου καρδίαν, ἢ παρὰ μόνου Θεοῦ τοῦ παρακαλοῦντος τοὺς ταπεινοὺς τῇ καρδίᾳ, διὰ τῆς τῶν ἀγαθῶν λογισμῶν ἀναλήψεως. Ἐκείνη μὲν οὖν ἡ μακαρία· μακαρία γάρ ἐστιν, ἐπ' ἂν τὴν πίστιν πρὸς Θεὸν ἐκέκτητο ἀσφαλῆ, καὶ τὸν βίον διετέλει σεμνόν· οὗ γνωρίσματα πολλά, ὧν καὶ ἡμεῖς οὐκ ἄμοιροι τετυχήκαμεν· τὸ δὲ τελευταῖον, ὅτι ὡς χρυσὸς ἐν πυρὶ τῇ μακροτέρᾳ καὶ δυσοίστῳ νόσῳ δοκιμασθεῖσα ἀπέπτη τῶν ἐνθένδε. Οὐκοῦν ἀρκετὸν ἡμῖν τοῦτο εἰς παρηγορίαν· ὅτι τηλικαύτην ὁμόζυγον παρέπεμψας μὲν Θεῷ, ὑπόδειγμα καλλίστης πολιτείας τὸν ἑαυτῆς βίον ἐναφήσασαν ἡμῖν. Καὶ ἄλλως ὅτι τὰ θεῖα ὢν πεπαιδευμένος αὐτὸς, οὐ τοσοῦτον ὀφείλεις ἐκστῆναι ἐπὶ τῷ γεγονότι. Οἶδας γὰρ ὅτι εἰς γέννησιν ἐληλυθότες κατ' εὐδοκίαν Θεοῦ, πάντως τῇ γεννήσει συνεζευγμένη καὶ ἡ ἔξοδος ἡμῖν προσγίνεται, καὶ οὐδεὶς ἄνθρωπος ἀθάνατος, καὶ οὐδεμία συζυγία ἀδιάζευκτος. Ἀναθεωρήσωμεν, εἰ δοκεῖ, τοὺς ἀπ' Ἀδὰμ μέχρι τήμερον, καὶ εὑρήσομεν τὴν ὑπάλληλον διαδοχὴν κατιοῦσαν ἕως ἂν καὶ συσταίη ὁ τῇδε κόσμος. Ποῦ οἱ φύσαντές σε, δέσποτα, καὶ οἱ ἐκείνους τεκόντες; καὶ ἀναποδίζων οὐδὲν ἄλλο εὑρήσεις, ἢ ῥοὴν καὶ ἀπορροὴν τὰ ἀνθρώπινα. Τί οὖν ἐστι νῦν τὸ ζητούμενον; ὅπως εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς γενοίμεθα, καὶ τὰ μὲν εἰκότα ἐπιτάφια ἐπιτελέσωμεν τῇ ἀειμνήστῳ· ὑπὲρ ἧς καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ οὐκ ἐλάχιστα ηὐξάμεθα, εἰ καὶ οὐκ ἠκούσθημεν ὡς ἁμαρτωλοὶ,

NOTÆ.

(80) In cod. Reg. ρπθ'.

Digitized by Google

τὸ ἐπιμεῖναι αὐτὴν ἐν τῷδε τῷ βίῳ· τὰ δὲ τῶν παίδων, εὖ διαθώμεθα, καὶ τὰ ἡμέτερα ἐξόδια προευτρεπίσωμεν, ἐμβιοτεύοντες τῷ βίῳ θεοπρεπῶς· ἵνα μεταστάντες τῶν ἐνθένδε, ὁπηνίκα ἐπιτρέπει ἡ πρόνοια, εὑρήσομεν ἐκεῖσε τὴν καλὴν ὁμόζυγον ἐν ἀπείροις αἰῶσι χαίρουσαν σὺν ἡμῖν αὐτοῖς ἐπὶ μεθέξει τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν. Ταῦτα εἰ καὶ ἐλάχιστα πρὸς παρηγορίαν· ὅμως ὅτι ἐπιδεικτικὰ τῆς ἀγάπης σου, ἥτις καὶ χαρισθείη ἡμῖν εὔθυμος καὶ εὐπαρηγόρητος ἐπὶ τῆς ἐπὶ πάντα εἰς Θεὸν ἀναθέσεως ὑμῶν.

A fuerimus) ut quæ ad filios spectant, recte constituamus, et ad exitum nostrum nos comparemus, vitam hanc Deo digne transigentes : ut hinc translati tunc cum jusserit providentia, illic nanciscamur egregiam conjugem infinitis sæculis nobiscum in participatione ineffabilium bonorum gaudentem. Hæc, licet exigua ad consolationem, nostram tamen testabuntur benevolentiam erga te : quem velim semper esse bono animo et ad consolationem capiendam parato pro tua in Deo fiducia.

ΡΠΖ' (81). — *Λέοντι Σακελλαρίῳ.* [ψνη'.]

CLXXXVII. — *Leoni Sacellario.*

Gratias agit et virtutes ejus prædicat.

Καὶ σιωπᾷν οὐκ ἐπιτρεπόμεθα τῶν εὐεργεσιῶν τῆς μεγίστης καὶ ἐπιποθήτου σου ὑπεροχῆς ἀπολαύοντες· καὶ ἀπαντᾷν κατ' ἀξίαν οὐκ εὐπορεῦμεν, λόγου ἀπορεῦντες προσήκοντος. Εἰ δὲ ὅτι ἡ θεοφιλής σου ψυχὴ μὴ οὕτως οἴεται, οὐ θαυμαστόν. *Ἡ ἀγάπη* γὰρ, φησὶ, *τὸ κακὸν οὐ λογίζεται*· ἐπεὶ καὶ ἔκπαλαι τὸ αὐτὸ εἴωθε φιλικῶς ὑπολαμβάνειν καὶ σεμνύνειν ὑμᾶς δωρεὰν τοὺς ἀλητίμους· καὶ ὡς φασιν, οὐδὲ συγκρίνειν ἔχεις πρὸς ἀλλήλους καθ' ὑπεροχήν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ὡς εἴρηται, τῆς ἱερᾶς στοργῆς τὰ συμβόλαια. Αὐτὸς δὲ, ὦ παντεπαίνετε, ἔοικας ἀκρόπολίς τις ἐνιδρύσθαι ἐν τῇ βασιλίδι τῶν πόλεων· ἢ τἀληθὲς οἰκειότερον εἰπεῖν, λιμὴν πολυχώρητος, θλιβομένων ἀνάπαυλα, διψώντων λόγου ἐμμελοῦς ἱκανὸν παραμύθιον, καθεκάστην, ὡς εἰπεῖν, εἰσδεχόμενος καὶ ἰώμενος, θεραπεύων τε καὶ ἀφοσιούμενος τούτους κἀκείνους, μείζους καὶ ἐλάττους, ἱερεῖς καὶ ἀρχιερεῖς, ἐντελεῖς καὶ ὑφειμένους. Ὡς μεγαλοπρεπές σου τὸ θεῖον ἄξίωμα, καὶ τὸ θεοφιλὲς πρακτήριον! Προσήκει σοι καὶ τὰ τοῦ ἀοιδίμου Ἰὼβ τὰ ἐπιφθέγματα· *Πατὴρ ἐγενόμην ὀρφανῶν, ποὺς δὲ χωλῶν, [παντὶ δὲ ἀνθρώπῳ ἀνέῳκταί μου ἡ θύρα*, καὶ ὅσα τούτοις συνεπόμενα. Σὺ τὸ λείψανον τῆς εὐσεβείας· αὐτὸς τὸ κειμήλιον τῆς ὀρθοδοξίας· καὶ τὰ πολλὰ παρατρέχει ὁ λόγος· ἵνα μὴ δόξῃ πρὸς χάριν λέγειν, καὶ κολακείαν τὰ εἰς πρόσωπον ἀκουτιζόμενα. Ὅμως μίαν φωνὴν προσθεὶς ἀποπαύσειε τοῦ λέγειν· μία παραμυθία Πατρὶ, μονογενὴς τε καὶ φιλοπάτωρ υἱὸς, καὶ τῇ βασιλίδι πόλει ἡ σὴ μεγαλοφυὴς καὶ περιβόητος ἀριστάρχία.

B Et silere nobis non licet qui summæ et desideratæ excellentiæ tuæ beneficiis fruimur, et respondere pro dignitate non possumus, congruenti sermone destituti. Quod vero Deum amans anima tua non sic sentit, mirum non est. *Charitas* quippe, ut ait, *non cogitat malum*[28]; quia jampridem idipsum solita est amice præsumere, et nos indignos gratis honore afficere; teque cum aliis tanquam excellentioribus, minime audes, uti dicitur, comparare. Verum hæc, ut dixi, sacræ dilectionis sunt indicia. Tu vero, undequaque laudabilis, videris in urbium regina, tanquam arx quædam collocatus, aut, ut proprie magis verum dicam, velut portus capacissimus, afflictorum requies, audire jucunda cupientibus consolatio idonea, quotidie, C ut dicam, admittens et sanans, procurans et religiose colens hos et illos, majores ac minores, sacerdotes et episcopos, primores et subditos. Quam magnifica est dignitas tua divina, et Deo accepta exercitatio. Tibi etiam conveniunt decantati Job verba : *Pater eram orphanorum, et pes claudorum, et omni homini aperta erat janua mea*[29]; et alia quæ sequuntur. Tu reliquiæ pietatis, tu receptaculum orthodoxiæ : et multa prætermittit oratio, ne ad gratiam loqui quæ in os dicuntur, et adulari videatur. Verbum tamen unum addens conticesceret. Patris una est consolatio, unigenitus et patrem amans filius, tum reginæ urbi magnanima et celebris optima tua administratio.

ΡΠΗ' (82). — *Τῇ σπαθαρίᾳ τοῦ Φλαβιαροῦ.* [ψνθ'.]

CLXXXVIII. — *Spathariæ Flaviani* (*).

In obitu filii.

Ἔφθασεν ἡ ἀπευκτὴ ἀγγελία τοῦ περὶ τοῦ ἀειμνήστου υἱοῦ σου πάθους, μέχρι καὶ τῆς ἡμῶν ταπεινώσεως. Ἐν ᾗ ὥσπερ οἱ τὰς ἀκοὰς βροντηδὸν καταπλαγέντες πεπτήχασιν ὅλως· οὕτως ἡμῖν ὁ λόγος ἐξαπορεῖσθαι πεποίηκε, καὶ μηδὲ ἔχειν τι φθέγξασθαι ἄξιον τῆς ὀδύνης. Ὦ τί γέγονεν ἐξάπινα; πῶς ᾤχετο ἀνὴρ θαυμαστὸς, αὐτὸ τῆς ἡλικίας ἄγων τὸ βιώσιμον; ὡς μεγαλοήλιξ! ὡς ὡραῖος τὴν ὄψιν! ὡς εὐγενὴς τὸ

D Pervenit usque ad humilitatem quoque nostram feralis nuntius de æternæ memoriæ filii tui casu. In quo, quemadmodum ii quibus aures tonitru percussæ sunt, toti metu consternantur; ita nos hic rumor in summas angustias redegit, ut nec verba suppetant quæ paria sint dolori. O quid derepente factum est? quomodo excessit vir admirandus, ea ætate quæ maxime vitalis est, quam procerus sta-

[28] I Cor. XIII, 5. [29] Job XXIX, 15.

NOTÆ.

(*) Consolatoria.

(81) In cod. Reg. ρλα'.

(82) In cod. Reg. ρλα'.

Digitized by Google

tura? quam pulcher aspectu? quam nobilis sanguine? quam illustri fama gloriosus? tanquam solus relictus faustæ matri consolatio, paternæ familiæ firmamentum, generi decus et ornamentum; addiderim et regiis palatiis inusitatum spectaculum. Hic longinqua in regione res imperatoris administrans, avolavit : matrem relinquens laudatissimam, relinquens simul et illustrem conjugem, cum egregiis filiolis, et lautam domum, sanguinem celeberrimum, rem opulentam, industrios famulos, stipatores dominum amantes, hæc et illa; simul omnia : ne minuta quæque singillatim consectetur oratio : dehinc ab exteris oris domum reversus, onus miserandum, lamentabilis occursus et urbi regiæ, et domui spectatissimæ. O calamitatem immodicam! Ingemuerint muri ipsi urbis, ne dicam principes et æquales. Ingemuerint et imperatores ipsi, germine orbati multis nominibus admirando. Lacrymata fortasse urbana multitudo : mœsta autem merito fuerit universa cognatio. Quod si hæc ita sunt, quis dolorem tuum, o domina, luctuose satis explicet? quis et conjugis? quis et sororis? quis et domesticorum? Nec ipsæ fluminum profluentes aquæ in lacrymas conversæ vobis ad lamenta sufficerent. Quid aer? annon oculis vestris mutatus est? sol neque ortus est, sole domus amisso? Hæc atque his similia suggerit dolor ad lugendum. Sed quia mulierem alloquimur et divinis olim eruditam, et quæ omne virtutis argumentum in sua ipsius vita exhibet, sicut omnium prope aures oculique testantur; admonitione multa non est opus, cum domi habeat medicamenta consolationis. Multos codices sacros in manus sumpsisti : multa Patrum scripta evolvisti, nocte dieque vacans orationibus, in precibus pernoctans, hoc est, in nocturnis diurnisque psalmorum hymnorumque modulationibus. Ex quibus et continentia, et attritio corporis? liberalitas erga pauperes, erga sacerdotes et monachos observantia, et quidquid in aliis pietatis generibus laudatur et canitur. Domi ergo et a teipsa sat habes unde animæ suggeras quæ conveniant. Sed et sponsæ, et filiæ, et toti Abrahamiticæ domui, tanquam communis magistra, et virtutis exemplar, et quæ jampridem divinorum eloquiorum thesauros condidisti; potes et in tempore tritici mensuram distribuere[30]. Memineris, o generosa et admiranda inter mulieres, nec novum nec præter exspectationem evenisse quod accidit. Contemplare omnes qui ab Adam fuerunt ad hunc usque diem, et in profunda Dei judicia ingredere; ac vide, quia *homo velut fenum : dies ejus velut umbræ prætereunt*[31]. Quoniam igitur progenitor mortalis per peccatum, mortales et posteri invicem succedentes. Verum ex quo Christus, mors non amplius mors est, sed immortalis regenerationis principium. Pietate insignem filium, et orthodoxum, et

A αἷμα! ὡς εὐκλεὴς τὸ κῦδος! ὡς μόνος ἐγκαταλελειμμένος παραμύθιον μητρὶ αἰσίᾳ, οἰκίᾳ πατρῴᾳ ἔρεισμα, γένει ἐγκαλλώπισμα· προσθείην δ' ἂν καὶ βασιλείοις αὐλαῖς ξένον ὅραμα. Οὗτος ἐν ἀλλοδαπῇ τὰ βασιλέως διοικούμενος, ἀπέπτη· καταλιπὼν μὲν τὴν περιβόητον μητέρα, συναπολιπὼν δὲ καὶ τὴν περίδοξον ὁμόζυγα, σὺν εὐγενέσι νεογόνοις, καὶ λαμπρὰν ἑστίαν, τὸ πολυθρύλλητον αἷμα, τὸ πολυσύστιον κτῆμα, τοὺς δεξιοὺς ὑπηρέτας, τοὺς φιλοδεσπότους παραστάτας, ταῦτα κἀκεῖνα, ὁμοῦ τὰ πάντα, ὡς ἂν μὴ κατακερματίζοιεν ἓν ἕκαστον ὁ λόγος· εἶτα ἐπανελθὼν ἐκ τῆς ξένης οἴκαδε, φόρτος ἐλεεινὸς, σκυθρωπὸν ἀπάντημα καὶ βασιλίδι πόλει, καὶ ἀξιαγάστῳ ἑστίᾳ. Ὦ τῆς ὑπερβαλλούσης συμφορᾶς! Στενάξειε δ' ἂν καὶ αὐτὰ τὰ τείχη τῆς πόλεως, μὴ B ὅτι ἄρχοντες καὶ ὁμήλικες, στενάξειαν δ' ἂν καὶ αὐτοὶ οἱ αὐτοκράτορες, ἀποβεβληκότες ἔρνος πολυθαύμαστον. Δακρύσειε τάχα καὶ ὁ ἐπιπόλιος ὅμιλος· ἐπιστυγνάσει δὲ εἰκότως καὶ πᾶν τὸ γένος. Εἰ δὲ ταῦτα οὕτως, τίς τὸ ἐπὶ σοὶ πάθος ἐκτραγῳδήσειεν, ὦ δέσποινα; τίς δὲ τὸ τῆς ὁμοζύγου; τίς δὲ τὸ τῆς ἀδελφῆς; τίς δὲ τὸ τῶν οἰκετῶν; οὐδ' ἂν τῶν ποταμῶν τὰ ῥεύματα εἰς δάκρυον μεταποιούμενα ἐξαρκέσειεν ὑμῖν ὑπηρετεῖσθαι τῷ θρήνῳ. Τί δὲ ὁ ἀήρ; οὐκ ἠλλοίωται τοῖς ὀφθαλμοῖς ὑμῶν ἄρα; καὶ ὁ ἥλιος οὐκ ἀνατεταλκὼς, τὸν τῆς ἑστίας ἥλιον ἀπολωλεκώς; Τοσαῦτα καὶ ὅσα τούτοις ἐφάμιλλα ὑποβάλλει τὸ πάθος ἀποδύρασθαι. Ἀλλ' ἐπειδὴ πρὸς γυναῖκα ἡμῖν ὁ λόγος πάλαι τὰ θεῖα πεπαιδευμένην, καὶ ὅλην ὑπόθεσιν ἀρετῆς τὸν ἑαυτῆς βίον ὑποδεικνύουσαν· ὡς C μαρτυρεῖ σχεδὸν πᾶσα ἀκοὴ καὶ ὄψις· οὐ πολλῆς χρεία ὑπομνήσεως· οἴκοθεν ἔχουσαν τὰ φάρμακα τῆς παραμυθίας. Πολλὰς ἱερὰς βίβλους ἐπὶ χεῖρας εἴληφας· πολλὰ πατρικὰ ἀναγνώσματα διεξελήλυθας. Νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν σχολάζουσα ταῖς προσευχαῖς, ταῖς δεήσεσιν ἐπιμένουσα ταῖς παννύχοις, εἴτ' οὖν νυκτεριναῖς καὶ ἡμεριναῖς ψαλμῳδίαις τε καὶ ὑμνῳδίαις. Ἀφ' ὧν καὶ τὸ ἐγκρατὲς, καὶ τὸ ὑπωπιαστικὸν τοῦ σώματος· τὸ πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς ἐπιδοτικὸν, ἱερεῖς τε καὶ μοναστὰς θεραπευτικόν· τὸ ἐπὶ πολλοῖς οὖν ἄλλοις εὐσεβείας τρόποις ὑμνούμενόν τε καὶ ᾀδόμενον. Οἴκοθεν τοιγαροῦν καὶ παρ' ἑαυτῆς ἱκανῶς ἔχεις ἐπᾷσαι τῇ ψυχῇ τὰ εἰκότα. Οὐ μὴν, ἀλλὰ καὶ τῇ νύμφῃ, καὶ τῇ θυγατρὶ, καὶ πάσῃ τῇ D Ἀβραμιαίᾳ ἑστίᾳ· ὡς κοινὸς διδάσκαλος, ὡς ἀρετῆς ὑπόδειγμα, ὡς ἐκπαλαι τὰ θεῖα λόγια θησαυρίσασα, καὶ ἐν καιρῷ τὸ σιτομέτριον ἑκάστῳ διανέμειν ἔχουσα. Ἀναμνήσθητι, ὦ γενναία καὶ θαυμαστὴ ἐν γυναιξὶν, ὡς οὐδὲν ξένον καὶ τῶν παρ' ἐλπίδα τὸ συμβεβηκός. Ἀναθεώρησον τοὺς ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι τῆς σήμερον· καὶ χώρησον εἰς τὰ τοῦ Θεοῦ βαθέα κρίματα· καὶ ἴδε, ὅτι *ἄνθρωπος ὡσεὶ χόρτος· αἱ ἡμέραι αὐτοῦ ὡσεὶ σκιαὶ παράγουσιν*. Ἐπεὶ οὖν ὁ προπάτωρ θνητὸς διὰ ἁμαρτίαν, θνητὸς καὶ ὁ γόνος ἀλλήλουχος ἰὼν μέχρι τοῦ δεῦρο. Ἀλλ' ὅμως ὅτι ἀφ' οὗ Χριστὸς, οὐκέτι θάνατος, ὁ θάνατος, ἀλλ' ἀρχὴ παλιγγενεσίας ἀθανάτου. Εὐσεβῆ παῖδα, καὶ ὀρθόδοξον,

[30] Luc. XII, 42. [31] Psal. CII, 15.

Digitized by Google

φιλομόναχόν τε καὶ φιλάγαθον, καὶ γεγέννηκας, καὶ προὔπεμψας. Ἔστω σοι παραμυθία αὐτάρκης καὶ εὐχαριστίας ὑπόθεσις. Καὶ παρακαλοῦμέν σε τὴν θεοπαράκλητον καὶ πανσύνετον· γενοῦ, ὡς ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις, κἀνταῦθα μεγαλοψυχίας ὑπόδειγμα· καλὸν ἐντάφιον καὶ τῷ παγκάλῳ υἱῷ, ὡς καὶ ψυχικῶς ἱμειρομένη τὰ αὐτῷ ἐπιβάλλοντα, ἀπόμοιραν Θεῷ εἰσοίσουσα. Τάχα γὰρ διὰ τοῦτο Θεός σε ἐταμιεύσατο τῶν προλαβόντων ὑστάτην, ἵνα πάντα θεοπρεπῶς διαθεμένη, εὐκταίως συναπάρῃς τῶν ἐνθένδε, καὶ κληρονομήσῃς σὺν αὐτοῖς ζωὴν αἰώνιον. Ταῦτα καὶ ὁ ἀδελφὸς ἡμῶν ὁ θεοφιλέστατος ἀρχιεπίσκοπος συμφθεγγόμενός ἐστι, πολυτιμιωτάτη κυρία μου.

A monachorum amantem, et boni studiosum, et genuisti, et præmisisti. Sit tibi consolatio idonea, et gratiarum agendarum argumentum. Utique hortamur te, licet divinius incitatam et prudentem undequaque : esto, quemadmodum in cæteris omnibus, hic etiam magni animi exemplum : pulchrum funus pulcherrimo ipsi quoque filio, tanquam de iis quæ ad illum spectant, pie sollicita, in Dei partem offerens. Propterea enim fortasse Deus te illorum qui præcesserunt ultimam reservavit, ut omnibus digne Deo dispositis, feliciter hinc emigres, et cum ipsis vitam æternam sortiaris. Hæc et frater noster Dei amantissimus archiepiscopus una nobiscum loquitur, domina mea longe honoratissima.

ΡΠΘ' (83).—*Παντολέοντι λογοθέτῃ.* [ψξα'.] B **CLXXXIX. — *Pantoleonti Logothetæ.***

Deprecatoria pro Theodoto Protospathario.

Ἴσμεν καὶ τὸ εὐπαρρήσιαστον νεμεσητὸν ὑπάρχειν· συνεπιστάμεθα καὶ τὸν καιρὸν συστολὴν ἡμῖν ἐπιτρέπειν· ἀλλ' ὅμως τὸ ὑπερβάλλον τῆς ἀμυθήτου σου περὶ ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς εὐδιάθετον ἠνάγκασεν ἡμᾶς τολμηρότερον χρήσασθαι καὶ τῷδε τῷ γραμματίῳ. Τολμηρὸν γάρ ἐστιν ὡς ἀληθῶς οὐ μόνον τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἀναφέρειν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἑτέρων δεδεῆσθαι· ὅμως, ὡς εἴρηται, τὸ πολύ σου εὐμενὲς καὶ διπλοῦν εὐσεβὲς, παρεθάρρυνεν ἡμᾶς τολμῆσαι. Τί οὖν τὸ λεγόμενον; περὶ Θεοδότου τοῦ πρωτοσπαθαρίου, ὃς ὅπως ἐστὶν ἐναγώνιος, αἰτία τοῦ συναπάραντος αὐτῷ οἰκονόμου τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ Δύσει, διαγινώσκει πάντως ἡ ἀνυπέρβλητός σου ὑπεροχή. Τίς οὖν ἄλλος ἂν ἐξευρεθείη ἀρρωγὸς ἐπὶ τῇ ἀντιλήψει τοῦ ἀνδρός; τίς δ' ἂν ἐχεφρονέστερος τῆς σῆς μεγαλονοίας συνιδεῖν τὸ δέον; τίς δὲ καὶ ὁ ἐπὶ τοῦ κράτους τὸ ὑπόγυον ἔχων πλέον τῆς σῆς γνησιευτικῆς παραστάσεως; Δὸς ὃ εἴληφας παρὰ Θεοῦ ἔλεος, δέσποτα παμπόθητε, τῷ δεομένῳ. Προκυλινδούμεθά σου τοῖς τιμίοις ἴχνεσι· βουλή σου ὡς βουλὴ ἀγγέλου· φωνή σου ὡς βολὶς ἀστράπτουσα τῇ τε λαμπρότητι τῆς παῤῥησίας, καὶ τῇ τῆς ἀγάπης ἀγλαΐᾳ· ἧς εἰ ἀξιωθείη μέτοχος γενέσθαι ὁ ἱκέτης σου, πάντως ἂν ἔξω που γένηται τῶν κατηγορητικῶν βελῶν τοῦ ἀντικειμένου αὐτῷ, ὡς οἶδας ὁ ὑψηλόνους, κατὰ διαφόρους τρόπους. Ἡμεῖς τε οἱ ταπεινοὶ προσοίσομέν σοι πολλὰς τὰς εὐχαριστίας τε καὶ προσευχὰς ὑπὲρ ὑγείας ἀμφοτέρων ὑμῶν, τῆς καλῆς ὄντως καὶ ἀξιαγάστου συζυγίας. Καὶ τάχα ὑπὲρ τὴν τῶν χρύσεα δῶρα προσφερόντων οὐκ ἀτιμοτέρα εἴη ὑμῖν ἡ θεοπάροχος δωρεὰ, καὶ ἡ ἀπὸ Κυρίου χορηγουμένη εὐμένεια, εἰς σωτηρίαν ψυχῆς τε ὁμοῦ καὶ σώματος ὑμῶν τῆς παμποθήτου καὶ πανευφήμου δυάδος.

Scimus nimiam loquendi libertatem expositam esse reprehensioni : scimus præterea tempus ipsum cautionem nobis imperare : attamen exsuperans tuæ erga nos humiles inexplicabilis benevolentiæ magnitudo coegit nos audacius his etiam litteris uti. Audaciæ enim revera est, non solum de propriis rebus suis referre, sed pro aliis etiam deprecari : et tamen, ut dictum est, eximia humanitas tua, et gemina pietas, confirmavit nos ut audemus. Quid ergo est quod loquimur? De Theodoto Protospathario, qui quo pacto in discrimine versetur, propter œconomum Ecclesiæ, quia una cum ipso navigavit in Occidentem, novit prorsus incomparabilis eminentia tua. Quis igitur alius C inveniri adjutor possit, qui viri causam suscipiat? Quis magna tua mente intelligentior, ut quid facto sit opus perspiciat? Quis autem cujus opera paratior et validior sit quam sincera tua protectio? Quam a Deo accepisti misericordiam, domine desideratissime, impertire postulanti. Honoratis vestigiis tuis advolvimur : consilium tuum sicut consilium angeli : vox tua velut fulgur coruscans et libertatis claritate, et splendore charitatis : cujus particeps si fieri meruerit supplex tuus, adversarii sui accusationis jacula penitus evadet variis modis qui tibi pro alta mente tua perspecti sunt. Nos vero humiles gratiarum actiones plurimas reddemus, et preces pro incolumitate utriusque ve- D strum, pulchræ omnino et admirandæ copulæ. Et fortasse beneficii divini, et a Domino subministratæ humanitatis haud minus pretium vobis ambobus, amabilissimis et clarissimis viris, constabit ad animæ simul et corporis vestri salutem, quam si qui aurea dona proferrent.

Ρλ' (84). — *Θεοφάνῃ μονάζοντι.* [ψξζ'.] **CXC. — *Theophani* (84*) *monacho* (*).**

Quod Christus, Christus non est, nisi circumscribatur nostra effigie.

Εἴ σοι φίλον τὸ πρὸς ἡμῶν τῶν εὐτελῶν γράμμα, Si te humilitatis nostræ litteræ delectant, rursum

NOTÆ.

(83) In cod. Reg. ρλϐ'.
(84) In cod. Reg. ρλγ'.
(84*) Cerameo, postea archiepiscopo Tauromenitano, cujus exstant Homiliæ in Evangelia Dominicalia et festa, etc.
(*) Dogmatica.

Digitized by Google

accipe, vir charissime, non quæ facundiæ et elegantiæ quidquam habeant, ut tu blandiens dicis; at quæ charitatis symbolum sunt procul dubio : quantoque crebriores fuerint litterarum vices, tanto et charitatis crescat affectus : quo quid optabilius esse possit? Verum hæc missa faciamus : ad sequentia pergat oratio. Quid hoc est quod apud vos tentatum est novi? et quinam hi novi dracones, Charybdis instar absorbentes animas, quæ veritatis verbo firmatæ non sunt? Tu quidem haud nominasti : nos vero, etiam antequam litteræ tuæ significarent, vehementer planximus, unius hominis causa hæretici, seu potius revera blasphemi in Deum, qui chartularii munus istic ab imperatore adeptus est, hanc celeberrimæ Siciliæ perniciem dicentes obtigisse. Istud autem exitium non ex dogmatica doctrina conflatum est : doctrinæ enim expers ingens hæc statua : sed ab impia mente profectum, atque, ut quod verius est dicatur, ad impietatem a majoribus natum : et quidem cum duobus aliis consanguineis. Sed hos Trinitas, scio, profligabit, et vestro et aliorum qui veritatem una defendunt ore divino. Te vero et tui similes minime turbet adhuc furens hæresis. Nondum enim excussum et contusum est malum, nec satis adhuc probatus fidelium in Deum amor : ac præterea non possumus ingredi in abyssum judiciorum Dei, quomodo populum suum infidelitatis procella usque adeo agitari sinat. Cæterum sermonis conclusio est, *ut qui probati sunt, manifesti fiant* [32]; sicut sapientiæ dispensator Paulus dixit. Quapropter hortamur, et obsecramus, ne fatigeris, neque cesses adversarios coarguere, ex intimo cordis tui penu divina promens documenta, atque hinc perspicue demonstrans, Christum non esse Christum, nisi juxta figuram nostram circumscribatur. Nam si caro factus est, utique veluti caro circumscribetur. Quod vero non circumscribitur, id intra humanitatem non est, sed extra hanc haud dubie, necnon extra locum, et tempus : Deus nudus, quem natura incomprehensibilem et indefinitum dicimus et cogitamus. Atque hoc ex rerum natura per certam veritatis demonstrationem sequi necesse est : circumscribi nempe Christum, et in imagine adorari : « Siquidem in imagine archetypum repræsentatur, » sicut alicubi divinus ait Dionysius : et alibi : « Alterum in altero, præter substantiæ differentiam. » Quare qui negat depingi Christum, is natum hominem esse negavit : et qui ejus imaginem non adorat, prorsus ne ipsum quidem adorat, licet adorare se putet : quandoquidem, ut sermo sacer ait : *Infideles confitentur se Deum nosse, factis autem negant* [33]. Hæc ego reverentiæ tuæ non tanquam ignoranti exposui, sed tanquam eadem sentienti, ac veluti guttam ex dogmatum pelago hauriens : cum infinitæ præterea suppetant Patrum sententiæ, una cum vetere historia ab exordio ipso evangelicæ prædicationis, ad

A δέχοιο καὶ αὖθις, ὦ τριπόθητε· οὐδὲν μὲν ἔχον εὐπρεπές τε καὶ εὐφραδὲς, ὡς χάριτι φῄς, τὸ δ' οὖν τῆς ἀγάπης σύμβολον καὶ πάνυ ὁμολογουμένως· καί γε ὅσον ἡ ἀντίδοσις τῶν γραμμάτων γίνοιτο, τοσοῦτον ἡ τῆς ἀγάπης διάθεσις αὔξοιτο. Οὗ τί ἂν εἴη σπουδαιότερον; Ἀλλὰ τοῦτο νῦν κείσθω ἐνταῦθα· πρὸς δὲ τὸ ἑξῆς βαδιστέος ὁ λόγος. Τί τὸ νῦν καινοτομηθὲν ἐν τοῖς αὐτόθι; καὶ τίνες οἱ νεοφανεῖς δράκοντες Χαρυβδηδὸν καταπίνοντες ψυχὰς μὴ ἐστηριγμένας τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας; Αὐτὸς μὲν οὖν οὐκ ἐξωνομάτισας· ἡμεῖς δὲ, καὶ πρὸ τῆς δηλώσεως τῶν γραμμάτων, κατεστενάξαμεν ὅτι μάλιστα ἐφ' ἀνδρὶ αἱρετικῷ, μᾶλλον δὲ βλασφήμῳ τῷ ὄντι εἰς Θεὸν, λαχόντι ἐν τοῖς αὐτόθι παρὰ τοῦ κράτους χαρτουλαρεύειν, ἐκεῖνο εἰπόντες, ὅτι γε τῆς περιβοήτου Σι-
B κελίας ἔφθασεν ὄλεθρος. Τόδε τὸ πῆμα οὐκ ἐκ δογματικῆς πείρας τετεχνωμένον· ἄπειρον γὰρ τὸ ἀνδριαντάριον· ἀλλ' ἐξ ἀσεβοῦς γνώμης πεπληρωμένον, καὶ ἵνα τἀληθέστερον ῥηθείη, πατρόθεν ἐπὶ τὸ ἀσεβεῖν ἠγμένον· καί γε σὺν δυσὶν ἄλλοις ὁμαίμοσιν. Ἀλλὰ τούτους μὲν ἡ Τριὰς οἶδ' ὅτι ἐπιῤῥαπίσειεν, ἐνθέοις στόμασιν ὑμῶν τε καὶ τῶν ἐνταῦθα ὑπερμαχούντων τῆς ἀληθείας. Σὲ δὲ καὶ τὸν, οἷος σὺ, μηδὲν ξενιζέτω ἡ ἔτι λυττῶσα αἵρεσις. Οὕπω γὰρ ἐκτέτριπται τὸ κακὸν, οὔτε δεδοκίμασται ἱκανῶς τῶν πιστῶν τὸ φιλόθεον, καὶ τρίτον οὐχ οἷοί ἐσμεν ἐμβατεύειν εἰς ἄβυσσον κριμάτων Θεοῦ· καθ' οὓς τρόπους ἀνέχεται ἀκμὴν κλυδωνίζεσθαι τῷ σάλῳ τῆς ἀπιστίας τὸν λαὸν αὐτοῦ. Πλὴν συμπέρασμα τοῦ
C λόγου, *ἵνα οἱ δόκιμοι φανεροὶ γένωνται*, ὡς ὁ τῆς σοφίας ταμίας Παῦλος λέλεχε. Διὸ καὶ παρακαλοῦμεν καὶ ἀντιβολοῦμεν μὴ ἐκκακεῖν, διακατελέγχειν σε τοὺς ὑπεναντίους, ἐκ τῶν ἀδύτων ταμείων τῆς καρδίας σου προφέρων τὰ θεῖα διδάγματα· καὶ ὑποδεικνύων ἐντεῦθεν ἀριδήλως, ὅτι Χριστὸς οὐ Χριστὸς, εἰ μὴ περιγράφοιτο τῇ καθ' ἡμᾶς ἰδέᾳ. Εἴπερ γὰρ σὰρξ ἐγεγόνει, πάντως καὶ ὡς σὰρξ περιγράφεται. Ὃ δὲ μὴ περιγράφοιτο, τοῦτο οὐκ εἶσω ἀνθρωπότητος, ἀλλ' ἔξω δηλονότι καὶ τόπου καὶ χρόνου· Θεὸς γυμνὸς τῇ ἀπεριληψίᾳ τε καὶ ἀοριστίᾳ καὶ λεγόμενος καὶ νοούμενος. Καὶ τοῦτο ἀραρότως εἰς ἀναμφίλεκτον ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας φυσικαῖς ἀκολουθίαις ἀναγκαζόμενον· περιγράφεσθαι Χριστὸν, κἂν τῇ εἰκόνι προσκυνούμενον. « Ἐπείπερ ἐν
D αὐτῇ τὸ ἀρχέτυπον ἐκπέφασται, ὥς πού φησιν ὁ θεοφάντωρ Διονύσιος· » καὶ ἀλλαχοῦ· « Ἑκάτερον ἐν ἑκατέρῳ παρὰ τὸ τῆς οὐσίας διάφορον. » Ὥστε ὁ ἀπαναινόμενος ἐγγράφεσθαι Χριστὸν, ἥρηται ἄνθρωπον γεγονέναι· καὶ ὁ μὴ προσκυνῶν αὐτοῦ τὴν εἰκόνα, οὐτίπου προσκυνεῖ αὐτὸν τὸ καθόλου, κἂν νομίζῃ προσκυνεῖν· ἐπεί φησιν ὁ ἱερὸς λόγος· *Οἱ ἄπιστοι ὁμολογοῦσι Θεὸν εἰδέναι, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνοῦνται.* Ταῦτα οὐχ ὡς ἀγνοούσῃ τῇ τιμιότητί σου ὑπεδήλωσα, ἀλλ' ὡς συνομογνωμονούσῃ· καὶ ὥσπερ ῥανίδα ἐκ πελάγους δογμάτων ἀνελκύσας· πρὸς τῷ καὶ ἄπειρον ἐσμὸν εἶναι πατρικῶν· μετὰ καὶ τῆς ἀρχαιολόγου ἱστορίας ἀπ' αὐτῆς βαλβίδος

[32] I Cor. xi, 19. [33] Tit. i, 16.

Digitized by Google

τοῦ κηρύγματος, εἰς σύστασιν τῆς ἀμωμήτου ἡμῶν A illibatæ fidei nostræ Christianæ confirmationem.
τῶν Χριστιανῶν πίστεως.

ΡΛΑ' (85). — *Φιλοθέῳ κτήτορι.* [ψξη'.] CXCI. — *Philotheo possessori.*

Laudat ejus virtutes, genus, patriam.

Μέγα κέρδος ἡγεῖταί σου ἡ τιμιότης, ὡς φησι, δεχομένη ἡμῶν γράμματα, ὁμοῦ τε καὶ μνημονευομένη πρὸς ἡμῶν αὐτῶν. Τοῦτο δὲ τῆς σῆς θεόφρονος διανοίας ταπεινοφροσύνῃ πολλῇ κεχρημένης ἐγκώμιον, οὐχ ἡμῶν τῶν ταπεινῶν [cod. Reg. εὐτελῶν], καὶ οὐδενὸς ἀξίων λόγου. Ὅμως κατὰ τὴν πεποίθησιν αὐτῆς λήψεται τὸν μισθὸν ὑπὸ τῆς τοῦ ἀγαθοῦ ἡμῶν Θεοῦ δικαιοκρισίας, ἀμειβομένου B τὴν πίστιν ἑκάστου ἀμοιβαῖς οὐρανίαις, καὶ εἰς ἑαυτὸν τὸ τοῦ πέλας γιγνόμενον Χριστοειδῶς ἀνατιθεμένου. Ἡμεῖς δὲ τῷ ὄντι χαίρομεν, ἀνδρὶ τοσούτῳ καὶ τηλικούτῳ φιλιάζειν γνωρίσαντες· οὗ ἡ ἀρετὴ διαπρύσιος, καὶ ὁ ἔπαινος δικαιότατος, καὶ τὸ πολίτευμα πολλοῖς ὑπόδειγμα τοῖς ἐθέλουσιν εὐσεβεῖν ἐν τῇ παρούσῃ γενεᾷ, ὡς ἐν περιωπῇ ὄρους ἀρετῶν προκείμενον. Καὶ φερωνύμως ὡς ἀληθῶς ἐξέλαμψας φιλόθεος, φίλτρῳ Θεοῦ τὸ ἄπραγμον καὶ ἡσύχιον αἱρησάμενος, ἐπιτηρήσει θείων ἐντολῶν. καὶ ἐπιτεύξει τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν. Καίτοι ὑπάρχων, καὶ κατὰ ἰδέαν ἄξιος τυραννίδος, καὶ κατὰ γένος ὑπέρλαμπρος· τὸ αἷμα· ἀλλ' ὁ θεῖος πόθος σβέσας ταῦτα πάντα, καὶ οὐδαμινὰ δείξας, ὅπερ καὶ ἀληθὲς, πρὸς τὴν ὑπέρφωτον C τῆς θείας ὡραιότητος ἦρέ σου τοὺς τῆς διανοίας ὀφθαλμοὺς, αἴγλην ἐκεῖ βλέπειν, ἐκεῖ φαντάζεσθαι, ἐκεῖ μετατιθέναι τὸ πολίτευμα, οὗ χαρὰ ἀνεκλάλητος, ἔνθα ζωὴ ἀκήρατος [cod. Reg. ἀμήρυτος], ὅπου ἡ ἔλλαμψις τῆς μακαρίας καὶ ἀρχικῆς Τριάδος. Ἀλλὰ γένοιτό σοι, ὦ θαυμάσιε καὶ ἐπιπόθητε ἡμῖν, ἐπαύξησις ἀρετῆς ἔτι καὶ ἔτι, καὶ θησαύρισις ἀγαθῶν ἔργων, εἰς τὸ μεγαλεμπόρως ἀπᾶραί σε τῶν ἐνθένδε, ἐπὶ μεθέξει τῶν ἀϊδίων. Σὰ μὲν οὖν τῆς προσηγορίας ἐνταῦθα κείσθω. Ἐπειδὴ δὲ καὶ περὶ τοῦ πρεσβυτέρου ἐπηρώτησας αὖθις, ὑποδείξας τὸ ἀνεξαγόρευτον ὄφλημα· ἐκεῖνο λέγομεν, ὅτι ὁ κανὼν οὐδὲ εἰς διγαμοῦντος γάμον ἑστιαθῆναι τὸν πρεσβύτερον παραχωρεῖ· πόσῳ γε μᾶλλον στεφανῶσαι τὸν τοιοῦτον; Ὁ γὰρ στέφανος ἐπιτίθεται ἐπὶ τῷ νικῶντι τὴν ἀκρασίαν, D καὶ τὸ τῆς παρθενίας κλέος ἀποσωσαμένῳ. Ὁ δὲ διγαμῶν, πρὸς τῷ μὴ ἄξιος εἶναι στεφανωθῆναι, καὶ ἐπιτιμίοις ὑποβέβληται κανονικῶς. Πῶς οὖν οὐκ ἔδεισε στεφανῶσαι τοὺς ὑπὸ κανόνας κειμένους τῆς διγαμίας; Παρ' ἡμῶν τοίνυν, σύγγνωθι, ἵνα μηδὲν ἦν ἄλλο αἰτίαμα, οὐκ ἐπιτέτραπται τὸ καθόλου ἱερουργεῖν· οὐκ οἶδ' ὅτι εἰ μή τι κατ' οἰκονομίαν, μεταδιδόναι ὑμῖν τῶν ἁγιασμάτων, παρὰ σεσωσμένου πρεσβυτέρου τετελεσμένων. Περὶ τοῦ ἀναγνώστου, ὅτι ἐπέστρεψεν ἐπιτιμιασθείς, δίκαιόν ἐστιν ἕως καιροῦ συνόδου μὴ ἀποστολίζεσθαι αὐτόν· ὁ μὲν γὰρ πρεσβύτερος εἴργεται τῆς λειτουργίας ἐπιτιμιασθείς, ὁ δὲ διάκονος τῆς διακονίας, καὶ ὁ ἀναγνώστης τῆς

Magnum lucrum putat honorificentia tua, ut ait, cum litteras nostras accepit, simulque cum ipsius a nobis fit mentio. Hoc vero divinæ mentis tuæ, magna humilitate præditæ encomium est, non nostrum, qui abjecti, et nullius pretii homines sumus. Attamen juxta fiduciam tuam mercedem accipiet a justo judicio boni Dei nostri, qui uniuscujusque fidem cœlestibus præmiis remuneratur, et quod proximo factum est, ut sibi ipsi Christus imputat. Nos vero gaudemus reipsa cum palam facimus amicos nos esse tanti ac talis viri, cujus virtus celeberrima, lausque justissima, et vivendi ratio multis pie in hoc sæculo vivere volentibus, exemplum est, tanquam in summo montis virtutum vertice propositum. Ac tuo certe nomini congruenter Philotheum te exhibuisti, Dei amore vitam tranquillam et a negotiis remotam eligens, ut divina serves mandata, et æterna bona consequaris. Et vero cum sis et ob formam dignus imperio, et, si genus spectetur, sanguine perillustri: divinus tamen amor exstinguens hæc omnia, et nihili esse docens, sicut verum est, et divinæ pulchritudinis splendorem omni lumine superiorem oculos tuæ mentis erexit; ut illuc spectes, illuc contemplationem, illuc conversationem tuam transferas, ubi gaudium est ineffabile, ubi vita immortalis, ubi coruscatio beatæ et supremæ Trinitatis. Sed contingat tibi, vir admirande nobisque desiderande, majus majusque virtutis incrementum, et bonorum operum congeries: ut magni mercatoris instar hinc solvas ad participationem æternorum. Quod igitur ad tuum nomen attinet, hic finis esto. Quia vero de presbytero etiam rursus interrogasti, pœnam minime expressam significans; illud dico, canonem ne concedere quidem presbytero ut in digami nuptiis convivetur; quanto minus ut illum coronet qui talis est? Corona enim ei imponitur, qui vicit intemperantiam, et virginitatis decus conservavit. Qui vero secundas nuptias init, præterquam quod dignus non est qui coronetur, canonum etiam pœnis est obnoxius. Quo igitur pacto coronare ausus est eos, qui ex canonibus de digamia multandi sunt? Quamobrem, ignosce, ut crimen aliud nullum esset, nullatenus sacrificare permissum est; haud scio an per indulgentiam dispensare circa sacramenta, quæ ab innoxio presbytero fuerint consecrata. De lectore, qui pœna suscepta reversus est, æquum est ut ante synodi tempus Apostolum non legat. Nam et presbyter inhibetur a sacrificio, et diaconus a ministerio, et lector a lectione. Nos ita sentimus et sanci-

NOTÆ.

(85) In cod. Reg. ρλδ.

Digitized by Google

mus. Sicut autem pietati tuæ visum fuerit, sic faciat.

ἀναγνώσεως. Ἡμεῖς οὕτως φρονοῦμεν καὶ τυποῦμεν. Ὡς δὲ ἡ εὐσέβεια ὑμῶν νομίζει, ποιείτω.

CXCII. — *Irenæ Patriciæ.*

ΡΚΒ' (86). — *Εἰρήνῃ πατρικίᾳ.* [ψοα'.]

De monasterio feminarum ad viros non transferendo.

Bonæ fiduciæ tuæ argumentum est, quod nos humiles salutaveris, Domina mihi honoratissima, per dilectum fratrem nostrum dominum Petrum propinquum tuum : per quem et nos vicissim quam debemus salutationem reddimus, laudantes pietatem tuam, rectamque in bonis æmulationem. Hoc quippe et ipsi per nos scimus, et a fratre persæpe discimus, quodque ob Dei amorem, ipsum etiam in honore habes, sicut virtuti tuæ, et viri moribus convenit. Quoniam autem percontata es de monasterio, quod Leones vocant, utrum conveniat viris illud attribuere, sicut est consilium tuum in ejus instauratione, cum antea muliebre monasterium diceretur, et reipsa esset : hoc habemus quod respondeamus, quod nempe, si a te nunc primum consecratus esset locus, integrum foret facere quod velles. Sed quia consecratus antea fuit per beatæ memoriæ defunctam filiam tuam illic præsidentem, quæ et multis annis monasterium rexit cum virginum cœtu; etsi superiore bello civili facta est sororum illius loci translatio, atque ipsius præpositæ, quæ ibi quiescebat in sacris loculis, cum aliis quæ præcesserant ejusdem ordinis animabus; fas non est, ut opinor, Domina, mutationem a te fieri, aut porro illius quæ præcessit, sorores filiasque dimittere, quæ ibi Deo servire malunt, ubi sepulta est præposita. Apostolicus sermo est : *Unusquisque in quo vocatus est, in hoc maneat* [34]. Monasterium muliebre appellatum est : quæ causa immutationis, ut virorum nomen gerat? præsertim cum viri non appareant? quæ autem expulsæ sunt, non ferant se non ibi vivere. Quod si sæpe mutatio facta est in quibusdam monasteriis, aut persecutio causa fuit, aut subreptio injusta, aut potentia non legitima. Quibus vero recta est fides, et vita fidei non repugnans, eos consentaneum fuerit secundum leges et canones loqui et agere. Quamobrem hortamur et obsecramus, ac si ipsa beatæ memoriæ filia tua per nos humiles vocem ederet, monasterium Leones pergat muliebre nuncupari, et ipsius filias in spiritu, servientes Deo custodire. Hoc enim ut illius, sic et tuæ quoque pietati laus erit sane maxima, neque ansam reprehensionis dabit iis qui nostra observant : quod præcipit Apostolus cum ait : *Sine offensione estote et Judæis, et Græcis, et Ecclesiæ Dei* [35]. Quoniam nisi ita feceris, res quidem non subsistet, ab eo quod convenit, ad id quod præter naturam est, translata; nos vero non effugiemus publicam ca-

Τῆς ἀγαθῆς σου πεποιθήσεως σύμβολον τὸ ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς προσαγορεῦσαι, κυρία τιμιωτάτη μοι, διὰ τοῦ ἠγαπημένου ἡμῶν ἀδελφοῦ Κυρίου Πέτρου καὶ συγγενοῦς σου· δι' οὗ καὶ ἡμεῖς ἀντιπροσαγορεύομεν ὀφειλομένως, ἐπαινοῦντές σου τὸ εὐσεβὲς, καὶ εὐζήλωτον ἐν ἀγαθοῖς. Ὅτι τοῦτο καὶ ἀφ' ἑαυτῶν ἴσμεν, καὶ παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ πολλάκις διδασκόμεθα· καί γε ὡς διὰ Θεοῦ ἀγάπην, καὶ αὐτὸν διὰ τιμῆς ἄγοις, ἀξίως τῆς ἐνούσης σοι ἀρετῆς, καὶ τῆς τοῦ ἀνδρὸς πολιτείας. Ἐπειδὴ δὲ ἠρώτησας περὶ τοῦ μοναστηρίου τοῦ ἐπιλεγομένου τοὺς Λέοντας, ὡς εἰ δέοι ἀνδρεῖον αὐτὸ καταστήσασθαι· οὕτως αἱρέσεως ἔχουσα ἐν τῷ μετασχηματισμῷ τοῦ πρὶν γυναικεῖαν μονὴν ὀνομαζομένου καὶ χρηματίσαντος· τοῦτο ἀποκρίνεσθαι ἔχομεν· ὅτι εἰμὲν νεωστὶ ἤρκταί σοι καθιεροῦν τὸν τόπον, ἐξὸν ὅπερ αἱρῇ διαπράξασθαι. Ἐπειδὴ δὲ προκαθιέρωται διὰ τῆς ἐν μακαρίᾳ μνήμῃ τελεσθείσης σου θυγατρὸς ἐκεῖσε καθηγουμένης, καὶ τοῦτο ἐπὶ χρόνοις ἱκανοῖς διακρατησάσης, μετὰ καὶ συνοδίας παρθενικῆς· εἰ καὶ ὅτι μετάθεσις γέγονεν ἐκ τοῦ προλαβόντος ἐμφυλίου πολέμου, τῆς ἀδελφότητος τῶν ἐκεῖσε, αὐτῆς τε τῆς ἡγουμένης δεῦρο κατακειμένης ἐν θήκαις ὁσίαις μετὰ καὶ προλαβουσῶν ἄλλων ὁμοταγῶν ψυχῶν· οὐ θεμιτὸν, ὡς οἶμαι, κυρία, ἐξαλλαγὴν ποιήσασθαί σε· μάλιστα τῶν ἀφεθεισῶν ἀδελφῶν καὶ τέκνων τῆς προηγησαμένης ὧδε αἱρουμένων λατρεύειν Θεῷ, ἔνθα καὶ ἡ καθηγουμένη κατάκειται. Ἀποστολικὸς ὁ λόγος ἐστίν· *Ἕκαστος ἐν ᾧ ἐκλήθη, ἐν τούτῳ μενέτω.* Μονὴ ἐκλήθη γυναικεία· τίς λόγος τῆς μεταλλαγῆς ἀνδρώνυμον γενέσθαι; καίτοι ἀνδρῶν μὴ κατ' ὀφθαλμοὺς φαινομένων, καὶ τῶν ἐκβεβλημένων οὐκ ἀνεχομένων μὴ οὐχὶ ἐκεῖσε διαζῆν. Εἰ δὲ ὅτι γέγονε πολλάκις ἐξαλλαγὴ ἔν τισι μοναστηρίοις, ἀλλὰ κατὰ διωγμοῦ αἰτίαν, καὶ ὑφαρπαγὴν οὐχ ὁσίαν, καὶ ἐξουσίαν οὐκ ἔνθεσμον. Οἷς δὲ καὶ πίστις ὀρθὴ καὶ βίος μὴ ἀνθιστάμενος, τούτοις ἀκόλουθον ἂν εἴη ἐνθέσμως καὶ κανονικῶς λέγειν καὶ πράττειν. Διὰ τοῦτο καὶ παραινοῦμεν καὶ ἀντιβολοῦμεν, ὡς αὐτῆς τῆς μακαρίας θυγατρός σου φωνὴν ἀφιείσης δι' ἡμῶν τῶν ταπεινῶν· μενέτω τὸ μοναστήριον οἱ Λέοντες γυναικεῖον χρηματίζον, καὶ φρουροῦν τὰς καταλειφθείσας θυγατέρας αὐτῆς, ἐν πνεύματι λάτριδας Θεῷ. Τοῦτο γὰρ σὺν ἐκείνῃ καὶ τῇ σῇ θεοσεβείᾳ κλέος ὅτι μάλιστα, καὶ ἀνεπίψογον τοῖς ἐπισκήπτουσι τὰ ἡμέτερα· ὅπερ παρεγγυᾷ ὁ Ἀπόστολος λέγων· *Ἀπρόσκοποι γίνεσθε καὶ Ἰουδαίοις, καὶ Ἕλλησι, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ.* Ἐπεὶ ἐὰν

[34] I Cor. VII, 20. [35] I Cor. X, 32.

NOTÆ.

(86) In cod. Reg. ρλε'.

Digitized by Google

μη οὕτω πράξοις, τὸ μὲν δρᾶμα στάσιν οὐχ ἕξει, ἅπαξ κινηθὲν ἐκ τοῦ καθήκοντος εἰς τὸ παρὰ φύσιν· ἡμεῖς δὲ οὐκ ἔξω κωμῳδίας, προσθείην δ' ἂν καὶ κατακρίσεως ἀπενεγκοίμεθα παράπτωμα.

villationem, addiderim etiam, in condemnationem ob delictum incurremus.

ΡΛΓ' (87). — *Εὐδοκίμῳ σπαθαρίῳ.* [ψοβ'.]

CXCIII. — *Eudocimo Spathario* (*).

De præscientia Dei et prædestinatione.

Ὡψίσαμεν ἀντεπιστεῖλαι τῇ τιμιότητί σου· ὥστε μικροῦ δεῖν καὶ ἐκκεκροῦσθαι ἡμᾶς τῆς τῶν ἐπεσταλμένων δυνάμεως. Ἀλλὰ τὸ αἴτιον, τὸ μὴ παρεῖναι πιστὸν γραμματηφόρον. Νῦν δὲ ἐπειδὴ ἐξ ἀναγκαίου ἀπεστείλαμεν τὸν οἰκονόμον τῆς καθ' ἡμᾶς μονῆς ἐν τοῖς αὐτόθι· εἰκότως τὸ ἐλλιπὲς ἀποπληροῦμεν· ἐκεῖνο πρῶτον λέγοντες, ὅτι οὐχ οἷοί ἐσμεν φαρμακεύειν ψυχὴν λυπουμένην, καὶ πολλοῖς τετρυχωμένην πάθεσιν. Ὅμως πειρατέον ἐκ τῶν θεοπνεύστων Λογίων τὴν θεραπείαν ἐξευρίσκειν. Τί οὖν φησιν ὁ τούτων μέγιστος ταμίας; *Πάντοτε χαίρετε, ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε, ἐν παντὶ εὐχαριστεῖτε.* Εἰ οὖν ἐν παντὶ καιρῷ, καὶ ἐν παντὶ πράγματι, καὶ ἀδιαλείπτως τὸ χαίρειν, καὶ εὐχαριστεῖν, καὶ προσεύχεσθαι ἡμῖν διατέτακται· οὐκ ἂν ἐξοιχήσεται χρόνος, οὐδὲ ὁ ἀκαριαῖος, μὴ οὐχὶ περιοριζόμενος ἐν τῷ χαίρειν καὶ εὐχαριστεῖν τὸν ἀληθινὸν Χριστιανόν. Οὔκουν λοιπὸν θλιπτικὰ τὰ παρόντα, κἂν οἷά ποτ' ἂν εἶεν τῆς δυσπραγίας ἔχοντα τὸ ὑπέρογκον; Καὶ ταῦτα οὐχ ὡς ἀγνοούσῃ τῇ ἀγαθῇ σου ψυχῇ, ἀλλὰ ὑπομνηστικῶς εἴρηταί μοι· ἐπειδὴ κάμνουσα ψυχὴ ἔσθ' ὅτε ἀτονεῖ πρὸς τὸ ἀνηγμένον τῆς θεωρίας. Δεύτερος λόγος μοι· ὅτι εἰ καὶ πολλῶν τῶν ἐνόντων ἀπεγύμνωσάν σε οἱ ἐξουσιάζοντες· ἀλλ' οὐδαμῶς ἀποστερῆσαί σε τοῦ τιμιωτέρου κτήματος ἠδυνήθησαν. Οὐχ ὁρᾷς καὶ εὐχαριστεῖς, οἷαν σοι γνῶσιν ὁ Θεὸς ἐθησαύρισε; πηλίκην γλῶσσαν; ἐξ ἧς ὡς ἐξ ἀδύτων θησαυρῶν τῆς καρδίας προφέρει τὰ ἀγορεύματα καὶ διανοήματα προῖξ ὅτι μάλιστα. Τοῦτο προφερέστατον καὶ πάντων χρημάτων χρηματιστικώτερον, καὶ πάσης οὐσίας ὑπερουσιώτερον· ὃ εἴ τις κέκτηται, τῶν ἅγαν πλουσίων αἱρετώτερός ἐστι τῷ νοῦν ἔχοντι, κἂν ῥακίοις μόνον ἀμπεχόμενος. Καὶ τοῦτο δέδειχε σύμπας μὲν ὁ τῶν δικαίων χορός· ἐν δὲ τοῖς ἐξωτερικοῖς προσώποις ὁ Ὀδυσσεὺς ἐκεῖνος, ἐκ ναυαγίου γυμνὸς ὀφθεὶς τῇ βασιλίδι.

Ἀλλ' ἐπὶ τὸ ἐρώτημά σου τρεπτέον τὸν λόγον. Καίτοι εἰδὼς ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ εὖ ἔχον, φιλοπευστεῖς πρὸς ἡμῶν τῶν ἀμαθῶν ἐκδιδάσκεθαι. Φῂς γὰρ ὅτι πῇ μὲν λογισμὸς προτρέπεταί σε εἰς προσευχήν· πῇ δὲ ἀνακόπτει, ὡς τοῦ Θεοῦ εἰδότος ὅπερ βουλόμεθα αἰτῆσαι [cod. Reg. αἰτεῖσθαι]· ὡς ἐντεῦθεν παρέλκον ἂν τὸ προσεύχεσθαι. Πρὸς τούτοις, ἐπεὶ ἁμαρτωλὸς εἶς, οὐδὲν ὀνεῖ [cod. Reg. ὀνίνησι] τὸ προσεύχεσθαι. Καὶ ἁπλῶς εἴ τι ἄλλο ἐδήλου τὸ γράμμα· οὐ γὰρ παρῆν μοι ἐπὶ χεῖρας ἔχειν. Τί οὖν ἔστιν εἰπεῖν ἐν τούτοις; Ὅτι τύχης καὶ εἱμαρμένης ἔμφασιν ἔχει ἡ

Cunctati supra modum sumus honorificentiæ tuæ litteris respondere; adeo ut pene nobis exciderit quid potissimum continerent. Sed causa fuit, quod fidum tabellarium non haberemus. Nunc vero, quando quidem necesse fuit istuc mittere œconomum monasterii nostri, quod omissum fuit explemus ut par est, atque illud primo loco dicimus, non posse nos animæ mœrenti, et multis ærumnis attritæ remedium afferre: connitendum tamen ut ex divinis eloquiis curationem nanciscamur. Quid ergo ait maximus illorum dispensator? *Semper gaudete, sine intermissione orate, in omnibus gratias agite* [86]. Si ergo et omni tempore, et in omni re, et sine intermissione gaudere, et gratias agere, et orare nobis præceptum est; nullum utique tempus effluet, ne momentaneum quidem, quod vero Christiano, ut gaudeat et gratias agat, definitum non sit. Rursum, nonne afflictionem parere solent præsentia, gravique rerum adversarum oneri sunt obnoxia? Atque hæc me bonæ animæ tuæ, non ut ignoranti, sed excitandæ memoriæ causa dicta sunt; quia æger animus languescit interdum, quominus possit ad contemplationem assurgere. Altera mihi est ratio, quod etsi multis te opibus spoliarunt qui rerum potiuntur, at nullo modo privare te pretiosiori possessione potuerunt. Qualem tibi scientiæ copiam donarit Deus, annon vides, et gratias agis? qualem linguam? ex qua tanquam ex abditis cordis thesauris dicta et cogitata profers quam maxime gratuita. Hoc longe præstantissimum, et omnibus opibus opulentius, et rerum omnium copia copiosius: quod qui possideat locupletissimis præferendus est, judicio sapientum, etiamsi panniculis induatur. Et hoc quidem demonstravit justorum chorus universus: inter extraneos autem Ulysses ille, qui post naufragium spoliatus a regina conspectus est.

Verum ad interrogationem tuam convertenda est oratio. Licet per te noris ipse quid rectum sit, quæris a nobis ineruditis edoceri. Ex una parte ratio, ut ais, te provocat ad orationem; ex altera inhibet, tanquam sciente Deo quid petere velimus: ut proinde supervacaneum sit orare. Ad hæc quia peccator es, nihil juvat orare; ac demum si quid aliud litteræ significabant; neque enim ad manus erant. Quid in his ergo dicendum est? Quod fortunæ et fati significationem habeat hæc cogitatio, atque, ut totum dicatur, liberi arbitrii eversionem.

[86] I Thess. v, 27.

NOTÆ.

(87) In cod. Reg. ρλς'.

(*) Dogmatica.

Digitized by Google

Idcirco huic opinioni adhærere nos oportet, qui prudentes sumus, et Dei cognitione locupletati; sed, quod secundam propositionem attinet, persuasum habere, etiam peccatores, optima pœnitentia utentes, audiri a Deo. Quo enim pacto, cum super pœnitentibus gaudeat, juxta divina oracula [37], horum preces non exaudiat? In præcedenti proprositione sic respondendum: Divina præscientia non tollit liberum arbitrium. Etenim non quia præscit, facimus quæ facimus, sed quia facturi sumus præscit; et confirmatur in hoc, et præscientiæ definitio, et liberi arbitrii ratio. In iis enim quæ non sunt in nostra potestate, præcedit Dei definitio, de tempore, loco ac modo: in iis vero quæ in potestate nostra sunt, in quibus est liberum arbitrium, subsequitur quodammodo Dei præscientia, tum in virtute, tum in vitio. Quare oportet nos et amare et orare meliora, ut Deum inde habeamus subsequentem nos, sed contrariis modis. Nos enim modis contrariis subsequetur, si hic quidem puniat et castiget; ibi vero coronet et regnum cœlorum nobis rependat.

A διάνοια, καὶ, τὸ ὅλον εἰπεῖν, τοῦ αὐτεξουσίου ἀναίρεσιν. Οὑμενοῦν ταύτῃ τῇ δόξῃ ἐπερείδεσθαι ἡμᾶς χρὴ [cod. Reg. δεῖν], ἐχέφρονας ὄντας· καὶ δόξαν [cod. Reg. γνῶσιν] Θεοῦ πεπλουτισμένους· ἀλλὰ περὶ μὲν τοῦ δευτέρου προβλήματος, πεπεῖσθαι, ὅτι καὶ ἁμαρτωλῶν ἀκούει ὁ Θεὸς μετανοίᾳ κεχρημένων ἀρίστῃ· πῶς γὰρ ἐφ' οἷς χαίρει μετανοοῦσι, κατὰ τὰ ἱερὰ Λόγια, μὴ οὐχὶ καὶ εἰσακούειν τῆς τούτων δεήσεως; Περὶ δὲ τοῦ προηγουμένου προβλήματος οὕτως ἀπαντητέον· ὅτι ἡ θεία πρόγνωσις οὐκ ἀναιρεῖ τὸ αὐτεξούσιον. Καὶ γὰρ οὐχ ὅτι προγινώσκει, πράττομεν ἃ πράττομεν· ἀλλ' ὅτι πράξομεν, προγινώσκει· καὶ ἔρρωται ἐν τούτῳ, καὶ ὁ τῆς προγνώσεως ὅρος, καὶ ὁ τοῦ αὐτεξουσίου λόγος. Ἐν μὲν γὰρ τοῖς οὐκ ἐφ' ἡμῖν, προηγούμενός ἐστιν ὁ τοῦ Θεοῦ ὅρος, ἐπί τε χρόνου, καὶ τόπου, καὶ τρόπου· ἐπὶ δὲ τῶν ἐφ' B ἡμῖν, ἐφ' οἷς τὸ αὐτεξούσιον, οἱονεὶ ἑπομένη ἐστὶν ἡ τοῦ Θεοῦ πρόγνωσις, ἔπί τε ἀρετῆς καὶ κακίας. Ὥστε δεῖ ἡμᾶς καὶ ἐρᾷν καὶ εὔχεσθαι τὰ κρείττονα· ἵνα ἔχωμεν ἐντεῦθεν τὸν Θεὸν ἑπεπόμενον ἡμῖν, ἀλλὰ τοὐναντίον. Ἑξεναντίας γὰρ ἕψεται ἡμῖν, ὧδε μὲν κολάζων καὶ τιμωρῶν, ἐκεῖ δὲ στεφανῶν καὶ ἀποδιδοὺς ἡμῖν βασιλείαν οὐρανῶν.

CXCIV. — *Joanni grammatico.*

ΡΚΔ' (88). — *Ἰωάννῃ γραμματικῷ.* [ψος'.]

Quamdam suam de imaginum cultu epistolam propugnat.

Cum accessissem ad sermones de venerandis imaginibus, et colloquio adesset Plato noster: dixit is facundiam tuam, accepta olim mea de hocce argumento epistola, addubitasse, quasi ea non satis liquidam doctrinam contineret, atque a vero fortasse auditorem abduceret. Ego vero, si unus de multis esset is qui feriit, non cito commoverer, ut qui norim et jacula invidiæ, et ignotorum contumelias sustinere. Postquam vero ab amico est reprehensio, et amico doctissimo; necessarium existimavi epistolam ipsam ob oculos ponere, et quoad in me foret discussam et approbatam mittere ad benevolentiam tuam, ut aut percontandi cura liberet, aut corrigatur a solertia tua. Oportet enim eum qui increpat, vicissim proferre propriam sententiam, quid redarguendum existimet. Est igitur epistola hujusmodi.

Ἐν λόγοις ἐληλυθότος μου τῶν σεπτῶν εἰκόνων, παρῆν δὲ συνδιαλεγόμενος Πλάτων ὁ ἡμέτερος· ἔφη δὴ πάλαι εἰληφυῖαν τὴν λογιότητά σου, ἐπιστολὴν ἐμὴν, περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἠπορηκέναι, πῶς C οὐκ εὐκρινῶς δογματισθεῖσαν, ἢ τάχα που καὶ παρακομίζουσαν τοῦ ἀληθοῦς τὸν ἀκροατήν. Ἐγὼ δὲ εἰ μὲν τῶν ὡς ἔτυχεν ἦν ὁ βαλών, οὐ ταχέως ἐπεστράφην ἄν, εἰδὼς καὶ φθόνου βολίδας, καὶ ἀγνώτων ἐπιτιμήσεις ὑποίσειν. Ἐπεὶ δὲ παρὰ φίλου ἡ ἐπίληψις, καὶ φίλου σοφωτάτου· ἀναγκαῖον ᾠήθην αὐτὴν τὴν ἐπιστολὴν ὑπ' ὄψιν ἀγαγεῖν· καὶ καθ' ὅσον οἷόν τέ μοι ἐπικριθεῖσαν, ἀποστεῖλαι τῇ φιλότητί σου· ἢ ἀπολύουσαν τῆς ἀπορίας, ἢ ἐπανορθουμένην ὑπὸ τῆς ἀγχινοίας σου. Δεῖ γὰρ ἀντεισάγεσθαι πρὸς τοῦ ἐπιτιμῶντος τὴν οἰκείαν γνώμην τῆς μεμφθείσης ὑπολήψεως. Ἔστιν οὖν ἡ ἐπιστολὴ ἥδε·

Theodorus Athanasio.

« Quomodo, inquis [38], latria non colitur imago Christi, sed qui in illa adoratur Christus, cum una in ambobus sit adoratio? Quoniam in ipso quidem Christo latriæ est adoratio (adorans enim ipsum, coadoro Patrem et Spiritum sanctum; quæ Trinitatis est adoratio simul et latria), in imagine vero eadem est quidem; qui enim non sit? nam quorum unum est imperium et gloria una, horum profecto et cultus unus et una est adoratio: at relativa tamen, sive homonymica. Adorans enim illam, Christum non coadoravi, non divisum secundum hy-

Θεόδωρος Ἀθανασίῳ.

D « Πῶς, φῄς, οὐ λατρεύεται ἡ εἰκὼν Χριστοῦ, ἀλλ' ὁ ἐν αὐτῇ προσκυνούμενος Χριστὸς, μιᾶς οὔσης ἐπὶ ἀμφοῖν προσκυνήσεως; Ὅτι ἐπ' αὐτοῦ δὴ Χριστοῦ λατρευτικὴ ἡ προσκύνησις (προσκυνῶν γὰρ αὐτὸν, συμπροσκυνῶ τὸν Πατέρα καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα· ὅπερ ἐστὶν ἡ Τριαδικὴ ὁμοῦ προσκύνησις καὶ λατρεία)· ἐπὶ δὲ τῆς εἰκόνος ἡ αὐτὴ μὲν (πῶς γὰρ οὔ; ὧν γὰρ ἓν τὸ κράτος καὶ ἡ δόξα μία, τούτων δηλαδὴ ἓν τὸ σέβας, καὶ μία ἡ προσκύνησις), σχετικὴ δὲ ὅμως, ἤγουν ὁμωνυμική. Προσκυνῶν γὰρ αὐτὴν, οὐ συμπροσεκύνησα, ἀλλὰ προσεκύνησα Χριστὸν, οὐ διαι-

[37] Luc. xv, 10. [38] Supra, epist. 85.

NOTÆ.

88) In cod. Reg. ρξζ'.

Digitized by Google

ρούμενον καθ' ὑπόστασιν, ἀλλὰ διαφορούμενον κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον· ὅπερ ἐστὶ σχετική, ἀλλ' οὐ λατρευτική, κἂν ἡ αὐτή· ἐκεῖ μὲν οὕτως νοουμένη καὶ λεγομένη, καθότι τριαδική, ἤγουν φυσική· ἐνταῦθα δὲ τὸ ἔμπαλιν, καθότι σχετική, ἤγουν ὑποστατική. Εἰ γὰρ εἴποις, λατρευτική, ἐσήμανας σεσαρκῶσθαι, ὡς τὸν Υἱόν, τόν τε Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα· ὅπερ ἐστὶν ἔκτοπον. Τοιγαροῦν προσκυνῶν τὴν εἰκόνα Χριστοῦ, οὐ τὴν θεότητα προσκυνῶ, ὥς φασί τινες· τοῦτο γὰρ τῆς Τριάδος σημαντικόν· καὶ οὐ σεσάρκωται ἡ Τριάς· ἄπαγε! ἀλλὰ τί; αὐτὸν Χριστὸν σχετικῶς. Μόνος γὰρ αὐτὸς ὁ σαρκωθεὶς Θεὸς Λόγος. Προσκυνῶν δὲ αὐτὸν Χριστὸν, ἦλονότι συμπροσεκύνησα τὸν Πατέρα ὁμοῦ καὶ τὸ Πνεῦμα. Ὥστε διὰ τῆς εἰκόνος σχετικὴ εἰκότως ἂν νοοῖτο καὶ λέγοιτο· ἐπ' αὐτοῦ δὲ Χριστοῦ λατρευτική· ὡς συνεπινοουμένου τε καὶ συμπροσκυνουμένου τοῦ τε Πατρὸς καὶ τοῦ Πνεύματος. »

A postasim, sed discrepantem juxta substantiæ rationem; quod est relativam esse, non latreuticam, tametsi eamdem, illic quidem sic intellectam dictamque, quatenus triadica est sive naturalis, hic vero quatenus relativa sive hypostatica. Nam si latreuticam dixeris, incarnatum significasti, ut Filium, sic et Patrem et Spiritum, quod est absurdum. Itaque adorans imaginem Christi, non deitatem adoro, sicut quidam aiunt: hoc enim Trinitatem designaret: at Trinitas incarnata non est; absit: quid autem? ipsum Christum relative. Solus enim ipse incarnatus est Deus Verbum. Ipsum vero Christum adorans, haud dubie coadoravi Patrem una et Spiritum. Quare in imagine merito intelliget et dicetur relativa, in ipso autem Christo latreutica; utpote simul intellecto et simul adorato et Patre et Spiritu. »

Καλῶς οὖν, ὦ τᾶν, ἔχειν μοι δοκεῖ τὸ θεώρημα, ἐπὶ μὲν τῆς μακαρίας καὶ προσκυνητῆς Τριάδος τὴν, *σὺν*, πρόθεσιν εἰλῆφθαι. Ἡ γὰρ, *σὺν*, διάκρισιν τῶν ὑποστάσεων ὑποφαίνουσα, ἑνότητα φυσικὴν παρίστησι· καθὼς ἐπὶ τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως παρὰ πᾶσι Χριστιανοῖς ᾄδεται. Ἐπὶ δὲ τῆς προσκυνήσεως Χριστοῦ τε καὶ τῆς αὐτοῦ εἰκόνος οὐκ ἔχει χώραν ἡ, *σὺν*, πρόθεσις εἰλῆφθαι· ἡ γὰρ ἂν, εἰς δυάδα ὑποστάσεων κατὰ τὸν τῆς ἀκολουθίας λόγον [cod. Reg. τὸν ἀποδοθέντα λόγον] διιστᾶσα τὴν μίαν ὑπόστασιν, ἀποκομίσῃ ἡμᾶς εἰς τὸ τῆς κτισματολατρείας ἀσέβημα. Οὐκοῦν εἰκότως ἡ ἀντωνυμία παρελήφθη, ἥτις τὸ ἑνιαῖον τῆς ὑποστάσεως ἐπ' ἀμφοῖν τηρήσασα διίστησι τὸ ἑτεροῖον τῶν φύσεων. « Καὶ γοῦν, φησὶν ὁ πάνσοφος Διονύσιος, ἑκάτερον ἐν ἑκατέρῳ παρὰ τὸ τῆς οὐσίας διάφορον. » Διαφορότητα οὖν οὐσίας φήσας, ταυτότητα δηλονότι ὑποστάσεως, κατὰ τὸ ἑκάτερον ἐν ἑκατέρῳ ὑπέδειξε· καθ' ἣν καὶ ἡ κατὰ σχέσιν προσκύνησις τεθεώρηται. Ἡ γὰρ σχέσις, ὥς φασι, τῶν πρός τί ἐστιν· ἅμα τε γάρ ἐστι, καὶ ἀντιστρέφει πρὸς ἄλληλα, οἷον ὀρχέτυπον πρὸς εἰκόνα. Οὐ γὰρ ἂν εἴη θάτερον μὴ θατέρου παρόντος· καθὸ καὶ περὶ τῶν ἅμα πεφιλοσόφηται. Πρόσκειται δὲ, *ἤγουν ὁμωνυμική*· καί γε τῆς αὐτῆς ἐμφάσεως καὶ ἤδε ἡ λέξις. Τὸ γὰρ ὄνομα, ὀνομαζομένου ὄνομα. Ὥστε κἀνταῦθα τῶν πρός τι ὁ λόγος· ἐπεὶ καὶ κατὰ φιλοσοφίας λόγον [cod. Reg. ὅρον] ὁμώνυμά ἐστι διδασκόμεθα, ὧν ὄνομα μόνον κοινόν· ὁ δὲ κατὰ τοὔνομα λόγος τῆς οὐσίας ἕτερος· οἷον αὐτὸς Χριστὸς, καὶ ὁ γεγραμμένος. Ἐπεὶ δὲ καὶ, *ὑποστατική*, πρόσκειται, τοῦτο διαῤῥήδην ὡμολόγηται [cod. Reg. ἀποδέδεικται]· ὅτι οὐχ ἑτέρα ὑπόστασις παρὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ αὐτοῦ εἰκόνι, ἀλλ' αὐτὴ δὴ ὑπόστασις Χριστοῦ, ἤγουν ὁ χαρακτὴρ τῷ τῆς μορφῆς αὐτοῦ εἴδει ἐκφαινόμενός τέ ἐστι ἐν τῇ εἰκόνι καὶ προσκυνούμενος· καὶ ῥέπωται ὁ πᾶς λόγος τοῖς ὑγιῶς φρονοῦσι. Πρὸς δὲ τὸ πίστωσιν ἔχειν μᾶλλον τὸν λόγον, ἀναγκαῖον ἡγησάμην τρεῖς χρήσεις Πατρικὰς ὑποθεῖναι τῇ ἐπιστολῇ· ὡς ἂν

Recte igitur, amice, habere mihi decisio videtur, de beata quidem et adoranda Trinitate præpositionem *simul* usurpari. *Simul* enim hypostasum discrimen innuens, naturæ unitatem exhibet, quemadmodum in symbolo fidei apud Christianos omnes canitur. In adoratione vero Christi et imaginis ejus, locum non habet præpositonis *simul* usurpatio: alioqui, quod inde sequeretur, duas in hypostases unam dirimens hypostasim, abduceret nos ad creaturæ cultus impietatem. Itaque merito assumptum est pronomen, quod unitatem hypostasis in ambobus servans, diversitatem distinguit naturarum. « Est igitur, ait sapientissimus Dionysius, alterum in altero, præter substantiæ discrepantiam. Discrepantiam autem substantiæ cum dixit, identitatem videlicet hypostasis, quatenus alterum in altero, insinuavit: juxta quam relativa quoque adoratio constituta est. Relatio enim, ut aiunt, eorum est quæ ad aliquid; simul enim sunt, et inter se convertuntur, ut archetypum ad imaginem. Nec enim alterum esse possit altero non præsente; sicut de iis quæ simul sunt philosophatum est. Adjectum porro, *sive homonymica*; quod nempe eamdem emphasim habeat hæc dictio. Nomen enim nominati nomen est. Quare hic quoque relativorum est ratio: quoniam, ex philosophiæ præceptis, homonyma esse docemur, quorum nomen solum commune est; essentiæ vero ratio, quæ nomini subest, diversa; ut Christus ipse, et qui pictus est. Cum autem additur, *sive hypostatica*, hoc diserte asseritur, non aliam, quam Christi, in ejus imagine hypostasim esse, sed ipsammet utique hypostasim Christi, sive characterem per formæ ipsius speciem conspici in imagine et adorari: atque ita confirmata est tota oratio apud eos qui recte sentiunt. Ad majorem autem fidem eorum quæ dicta sunt, necessarium duximus tres Patrum sententias epistolæ subjicere; ut hic etiam impleatur quod scriptum est: *In duobus et tribus testibus stabit omne verbum* [39].

[39] Deut. xix, 15.

Digitized by Google

πληρωθῇ κἀνταῦθα· Ἐπὶ δύο καὶ τριῶν μαρτύρων σταθήσεται πᾶν ῥῆμα, Γραφικῶς εἰπεῖν.

Chrysostomi ex interpretatione in Pelvim.

Ut cum regiæ effigies et imagines in urbem asferuntur, obviam procedunt magistratus et populi cum faustis acclamationibus, non tabulas, aut cereas picturas honorantes, sed regiam imaginem; sic creatura, non terrenam figuram honorat, sed cœlestem effigiem veneratur.

Synodi Antiochenæ sub Theodorito patriarcha.

Non ut alterum forma, sed ut ipsum unum Dominum in una forma exsistentem; quatenus et character unus Patris substantiæ natus, et ante carnem incorporeus erat, et in carne unus est; et in imagine idem unus est, non divisus in duos characteres, nec in duas scissus glorias; sed in unam coalescens. *Et post alia:* Sed quemadmodum ipse unus est ex duobus contrariis, et in unam coalescit personam; sic etiam ipsius imago et una est et ejusdem unius Christi: neque alterum characterem secundum carnem apparuisse nobis dicimus, et alterum in imagine efformatum characterem juxta speciem formæ ipsius; sed eumdum unum: quoniam neque character dictus est quatenus corpus, sed quatenus incorporeus: et hoc clarius per divinum Chrysostomum explicabitur, qui characterem cœlestem dicit, quippe qui e cœlo, non quatenus corpus, sed quatenus incorporeus, unigenitus Deus descendens de cœlis incarnatus est, et apparuit corpore nostro indutus. *Et post pauca:* Ergo quia per relationem ipsum ostendit characterem, ipsum Christum adoramus, et non materiam arte figuratam in imagine.

Synodi Nicænæ II.

Et qui adorat imaginem, adorat in ea hypostasim ejus qui depictus est.

CXCV. — *Eudaciæ Candidatissæ.*

Ægrum vanis terroribus animum corroborat.

Indicatum est mihi a fratre Silvano, honorificentiam tuam in mœrore esse, propter metum quemdam et terrorem, qui animam absque ulla causa occupavit. Quod audiens ego humilis haud sine animi sensu tuli, sed dolui, precatusque sum, licet incignus qui a Deo exaudiar, ut a te abscedat hic metus. Quin nunc etiam et ego et dominus archiepiscopus, et fratres simul orant ut pietas tua ab hoc morbo convalescat. Cæterum morbus hic, domina, absurdus est et jure contemnendus; neque existimare debes ipsum tibi quidquam mali afferre posse: siquidem Christum induta es, et crucem ejus pro armis habes: cujus signo te muniens, omnes protinus dæmonis machinas expulsuram te crede, sive interdiu,

A *Τοῦ Χρυσοστόμου ἐκ τῆς ἑρμηνείας τοῦ Νιπτῆρος.*

Ὅταν βασιλικοὶ χαρακτῆρες καὶ εἰκόνες εἰς πόλιν εἰσφέρωνται, ὑπαντῶσιν ἄρχοντες καὶ δῆμοι μετ' εὐφημίας· οὐ σανίδα τιμῶντες, οὐδὲ τὴν κηρόχυτον γραφὴν, ἀλλὰ τὸν χαρακτῆρα τοῦ βασιλέως· οὕτως ἡ κτίσις, οὐ τὸ γήϊνον σχῆμα τιμᾷ, ἀλλὰ τὸν οὐράνιον χαρακτῆρα αἰδεῖται.

Τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου ἐπὶ Θεοδωρίτου πατριάρχου.

Οὐχ ὡς ἕτερον τῇ μορφῇ, ἀλλ' ὡς αὐτὸν ἕνα Κύριον ἐν μιᾷ μορφῇ ὄντα· καθ' ὃν καὶ χαρακτὴρ εἷς πεφυκὼς τῆς τοῦ Πατρὸς ὑποστάσεως, καὶ πρὸ σαρκὸς ἀσώματος εἷς τε ἦν, καὶ ἐν σαρκὶ εἷς ἐστι, καὶ ἐν εἰκόνι ὁ αὐτὸς εἷς ὑπάρχει· μὴ διαιρούμενος εἰς δύο χαρακτῆρας· μήτε δὲ σχιζόμενος εἰς δύο δόξας· ἀλλ' εἰς μίαν συναγόμενος. *Καὶ μεθ' ἕτερα·* Ἀλλ' ὥσπερ αὐτὸς εἷς ἐστιν ἐκ δύο τῶν ἐναντίων, καὶ εἰς ἓν συνάγεται πρόσωπον· οὕτω καὶ εἰκὼν αὐτοῦ μία τέ ἐστι, καὶ τοῦ αὐτοῦ ἑνὸς Χριστοῦ· καὶ οὐχ ἕτερον χαρακτῆρα ἐροῦμεν τὸν κατὰ σάρκα ἐπιφανέντα ἡμῖν, καὶ ἕτερον τὸν κατ' εἰκόνα σχηματιζόμενον χαρακτῆρα ἐν εἴδει μορφῆς αὐτοῦ· ἀλλὰ τὸν αὐτὸν ἕνα· ἐπεὶ μήτε καθὸ σῶμα ὁ χαρακτὴρ εἴρηται, ἀλλὰ καθὸ ἀσώματον· καὶ τοῦτο μᾶλλον διὰ τοῦ θείου Χρυσοστόμου διευκρινηθήσεται, τὸν χαρακτῆρα οὐράνιον λέγοντος, ἐπείπερ καὶ ἐξ οὐρανοῦ, οὐ καθὸ σῶμα, ἀλλὰ καθὸ ἀσώματον, ὁ μονογενὴς Θεὸς κατελθὼν ἐκ τῶν οὐρανῶν ἐσαρκώθη, καὶ ἐπέφανε σῶμα περιθέμενος τὸ ἡμέτερον. *Καὶ μετ' ὀλίγα·* Οὐκοῦν ἐπεὶ κατὰ ἀναφορὰν αὐτὸν δείκνυσι τὸν χαρακτῆρα, αὐτὸν Χριστὸν προσκυνοῦμεν, καὶ οὐ τὴν ὕλην τεχνικῶς σχηματιζομένην ἐν τῇ εἰκόνι.

Τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου τὸ Β'.

Καὶ ὁ προσκυνῶν τὴν εἰκόνα, προσκυνεῖ ἐν αὐτῇ τοῦ ἐγγραφομένου τὴν ὑπόστασιν.

PLE' (89). — *Εὐδοκίᾳ Καρδιδατίσσῃ.* [ψπ'.]

D Ἐδηλώθη μοι ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ Σιλουανοῦ περὶ τῆς τιμιότητός σου, ὅτι ἐν λύπῃ ἐστὶ διὰ τὸ ἐγγίνεσθαί σοι φόβον τινὰ καὶ πτόησιν ἐν τῇ ψυχῇ ἄνευ τινὸς αἰτίας. Καὶ ἀκούσας οὐκ ἀπαθῶς ἤνεγκα ὁ ταπεινός· ἀλλὰ καὶ ἐλυπήθην, καὶ ηὐξάμην, εἰ καὶ ἀνάξιος ὑπακούεσθαι παρὰ Θεοῦ, λυθῆναι τὸ δέος ἐκεῖνο ἀπὸ σοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἔτι κἀγὼ καὶ ὁ κύριος ὁ ἀρχιεπίσκοπος. καὶ οἱ ἀδελφοὶ συνεύχονται καταῤῥαῖσθῆναι τὸ πάθος ἀπὸ τῆς εὐσεβείας σου. Τοῦτο δὲ, κυρία, ἀλλόκοτόν ἐστι τὸ πάθος, καὶ εὐκαταφρόνητον· καὶ οὐκ ὀφείλεις λογίζεσθαι αὐτὸ ὅλως ἔν τινι δυνάμενόν σε παραβλάπτειν· διότι τὸν Χριστὸν ἐνδεδυμένη, καὶ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ ἔχεις ὅπλον· ἐφ' ᾧ σημειουμένη, ἀποδιώκειν παραυτὰ πίστευε πᾶσαν

NOTÆ.

(89) In cod. Reg. ῥλη'.

Digitized by Google

σκαιωρίαν δαιμονικήν, κἂν ἐν ἡμέρᾳ,' κἂν ἐν νυκτὶ συμβαίνῃ σε ἐκθροεῖσθαι. Ψάλλε οὖν πρὸς Κύριον· *Ἀπὸ φόβου ἐχθροῦ ἐξελοῦ τὴν ψυχήν μου.* Καὶ πάλιν· *Οὐ φοβηθήσομαι ἀπὸ φόβου νυκτερινοῦ, ἀπὸ βέλους πετομένου ἡμέρας, ἀπὸ πράγματος ἐν σκότει διαπορευομένου, ἀπὸ συμπτώματος καὶ δαιμονίου μεσημβρινοῦ.* Καὶ· *Εἰ ὁ Θεὸς ὑπὲρ σοῦ, τίς κατὰ σοῦ;* οὗ καὶ τὸ σῶμα ἐσθίεις, καὶ τὸ αἷμα πίνεις· ἐφ' οἷς καταπατοῦμεν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ. Μὴ τοίνυν συγκαταπέσῃς, μηδὲ ῥαθυμήσῃς ἐν τῷ ἀκαίρῳ τούτῳ φόβῳ· ἀλλ' εὐθύμει ἐν Κυρίῳ· καὶ, ὑπομιμνήσκομεν, προσεύχου, καθὼς καὶ εἴθισταί σοι, νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν, εἰ δύνῃ, καὶ μικρὸν ἀναγίνωσκε· καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ φρουρήσει σε, καὶ ἀπήμονα διατηρήσει ἐν πᾶσιν.

A sive noctu te perturbari contigerit. Psalle igitur ad Dominum : *A timore inimici eripe animam meam*[50]. Et rursum : *Non timebo a timore nocturno, a sagitta volante in die, a negotio perambulante in tenebris, ab incursu et dæmonio meridiano*[51]. Et : *Si Deus pro te, quis contra te*[52], quæ corpus ejus edis, et sanguinem bibis ; quorum ope proculcantes inambulamus super serpentes et scorpios et super omnem virtutem inimici[53] ? Ne igitur anima concidas, nec languidior fias in hoc timore importuno : sed lætare in Domino ; et, quod admonemus, ora, ut soles, nocte dieque, si potes, et aliquantulum lege : et pax Dei te custodiet, et illæsam servabit in omnibus.

B

Ριζ' (90). — *Εὐφροσύνῃ ἡγουμένῃ.* [ψιβ'.]

CXCVI. — *Euphrosynæ præpositæ.*

Quomodo gerere se debeat erga quamdam, quæ ex ipsius monasterio dimitti postulabat.

Μεμάθηκα παρὰ τοῦ εὖ εἰδότος, ὅτι σου ἥψατο λύπη τῆς τιμιότητος, διὰ τὸ ἐθέλειν μίαν ἀδελφὴν τετμῆσθαί σου τῆς ἁγίας συνοδίας· καὶ οὐκ ἔξω τοῦ εἰκότος ἡ λύπη. Πῶς γὰρ ἂν καὶ οὐκ ἀλγήσειε ψυχὴ ἐκκοπτομένου τοῦ οἰκείου μέλους; Ἀλλ' ὅμως ὅτι συμβαίνει τὰ τοιαῦτα ἐξ ἐπηρείας τοῦ ἐνεδρεύοντες ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας· καὶ χρὴ ἡμᾶς μακροθύμως φέρειν· πᾶσαν ἐπιδεικνυμένους ἐπιμέλειαν, ὅσον ἐπιτρέπει ὁ ἀληθὴς λόγος· ὡς ἂν ἀθῷοι τοῦ αἵματος εἴημεν τοῦ τοιούτου, ἤγουν τῆς τοιᾶσδε, ἀδελφοῦ τε ὀνομασθέντος ἢ ἀδελφῆς. Ἐπεζήτησας δὲ μαθεῖν, εἰ ἀνένοχόν ἐστι τῇ τιμιότητί σου ἀπολῦσαι τὴν φιλονεικοῦσαν ἐκραγῆναί σου ἀδελφήν. Καὶ πῶς σοφὴ οὖσα καὶ συνετὴ, οὐκ ἀφ' ἑαυτῆς ἐπιγινώσκεις τὸ δέον ; Οὔτε οὖν σεαυτῇ τῇ διδασκάλῳ, οὔτε τῇ μαθητευθείσῃ ἀκίνδυνος ἡ διάστασις ἐθελουσίως γινομένη. Διὰ τί γὰρ καὶ πόθεν τὸ εὔλογον ἔχουσα; εἰ μὲν γὰρ τελεία οὖσα καὶ κατηρτισμένη ἡ μαθήτρια, πρὸς τὸ ἄλλων ἀδελφῶν καθηγεῖσθαι, ἤδη ὑποζητουμένης ἀδελφότητος, οἰκονομία τὸ τοιοῦτον, καθώς φησιν ὁ ἅγιος Βασίλειος, καὶ οὐ διάστασις. Ἄπαγε ! Καὶ γοῦν ἀπὸ τοῦ ἄρχεσθαι καλῶς, ἄνεισί τις ἐπὶ τὸ ἄρχειν ἐννόμως. Κἀντεῦθεν ζῆλος ἀγαθὸς ταῖς ὁμοτρόποις, ἰέναι ἐπὶ τὴν τελειότητα, καὶ ταυτοπραγῆσαι θεοπρεπῶς· ἐπειδὴ ἔνδειξιν τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν τῷ κορυφαίῳ τῶν ἀποστόλων ὑποδεικνὺς ἔφη· *Εἰ ἀγαπᾷς με, βόσκε τὰ ἀρνία μου.* Καὶ πάλιν· *Ποίμαινε τὰ πρόβατά μου.* Ὡς ὄγε τοιαύτῃ προθέσει ἐκβεβηκὼς εἰς τὸ ποιμαίνειν, μακάριος ἂν εἴη, Χριστὸν μιμούμενος τὸν ἀληθινὸν πρῶτον ἀρχιποίμενα. Ἔστι γοῦν καὶ ἑτέρα οἰκονομία ἐν τοῖς Πατράσιν ἡμῶν τεθεωρημένη· ὁπόταν ψυχὴ δυστροπεύουσα, μετὰ πολλὴν καὶ μακρὰν ἐπιμέλειαν, αἰρῆται μεταπεσεῖν εἰς ἄλλην ἀδελφότητα, ὡς ἐκεῖσε χρησιμεύειν μέλλουσα, κατὰ μίμησιν τῶν μεταφυτευομένων δένδρων ἐκ τοῦδε εἰς τόνδε τόπον. Ἐὰν οὖν καὶ τοῦτο

Didici ab eo cui probe nota res erat, dolore tactam esse reverentiam tuam, eo quod una de sororibus a sancta congregatione tua abscindi velit : neque abs re profecto hic dolor. Quo enim pacto anima non doleat cum proprium membrum resecatur? Verumtamen quia hæc per vim contingunt, atque ex illius improbitate, qui insidias struit filiis inobedientiæ ; magno animo nos ferre oportet, omnemque, quoad ratio vera præcipit, diligentiam adhibere, ut innocentes simus a sanguine hujus vel illius, seu frater nominetur seu soror. Scire autem quæsiisti, an extra culpam futura sit reverentia tua, si sororem illam dimittat quæ contendit per vim exire. Et quomodo tu, cum sapiens sis et intelligens, non per teipsam discernis quid facto sit opus? Ergo, nec tibi ipsi magistræ, nec discipulæ, periculo vacat, quæ sponte fiat separatio. Quo enim modo aut unde rationi esset consentanea? Nam si jam perfecta et consummata est discipula, ut sororibus aliis præfici possit, et a sororum communi expetitur, dispensatio hæc est, sicut ait sanctus Basilius, et non dissidium ; absit. Utique ab eo quod quis sub imperio rite fuerit, ascendit ut legitime imperet. Indeque sodalibus bona æmulatio tendendi ad perfectionem, idemque agendi quam accuratissime : quandoquidem amoris erga se argumentum Dominus et Deus noster apostolorum coryphæo exhibens ait : *Si diligis me, pasce agnos meos*[54]. Et iterum : *Pasce oves meas*[55], ut is qui isto consilio egressus est ad pascendum, beatus sit, Christum imitans verum principem, primum pastorum. Est porro et altera dispensatio, quæ apud Patres nostros cernitur : quando anima ingenio moribusque difficilis, post multam et longam diligentiam, ad aliam congregationem, tanquam utilis ibi futura, transire delegerit, arborum ritu quæ ab uno in alium locum transplantantur. Et hoc ergo si

C

D

[50] Psal. LXIII, 2. [51] Psal. XC, 5, 6. [52] Rom. VIII, 31. [53] Luc. X, 19. [54] Joan. XXI, 15. [55] ibid. 17.

NOTÆ.

(90) In cod. Reg. ριθ'.

Digitized by Google

feceris, subest aliqua ratio : utrisque videlicet, tum ea quæ dimittit, tum ea quæ recipit, adjuvantibus se mutuo, ut apostolicum præceptum impleatur : *Alter alterius onera portate, et sic adimplete legem Christi* [46].

Aliam vero separationem non recipit verbum veritatis. Primo quidem, quia disrumpitur conventio Spiritus sancti, quæ coram Deo et hominibus celebrata est in monastica professione : quo quid esse potest perniciosius ? Et vero quadrat hic etiam verbum Domini : *Quos Deus conjunxit, homo non separet* [47]. Nam si ibi, tametsi in carnali conjunctione, interdicta est separatio, quanto magis in spirituali copulatione ? nisi forte ludicra sunt divina : sed absit. Fidelis est sacramenti sermo, tum in remissione peccatorum, tum in vinculo indissolubili conjunctionis. Deinde quomodo non offendetur sororum congregatio ex qua avellitur, si culpa vacet illa quæ a præposita dimittitur? ac non potius abducetur ad dissidium simili studio abscissa, nunc hæc, postmodum altera, et non multo post alia (et sic integrum Christi corpus disperibit penitusque corrumpetur), a primis carceribus vix egressa ? Et maledictionis est hæres, ut clamat sanctus Basilius, quæ totum hoc malum perpetrat : neque enim stabilitatem, nec basim habebit, neque monasterium tuum, neque aliud porro ubi id fiat. Quare qui non credit, non credat ; et qui inique agit, inique agat, sicut scriptum est [48]. Tu vero servans serva animam tuam, non abjiciens leges Dei, sed innitens doctrinis sanctorum, quorum primus in his magnus Basilius : etiamsi cum duabus aut tribus virginibus tibi contingat vivere ! *Ubi enim sunt duo vel tres in nomine meo*, inquit Dominus, *ibi sum in medio eorum* [49] ; non autem cum iniqua agentibus, et si decies mille sint.

ποιησειας, ἔχει τινὰ λόγον· ἀμφοτέρων δηλονότι, τῆς τε ἐπιδιδούσης καὶ τῆς ἐπιδεχομένης, συναιρομένων ἀλλήλαις, πληρουμένου τοῦ ἀποστολικοῦ παραγγέλματος · *Ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε, καὶ οὕτως ἀναπληρώσατε τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ.*

Ἄλλον δὲ χωρισμὸν οὐκ ἐπιδέχεται ὁ λόγος τῆς ἀληθείας. Πρῶτον μέν, ὅτι ἡ σύμβασις τοῦ ἁγίου Πνεύματος διασπᾶται ἡ καθομολογηθεῖσα ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἐπὶ τῇ μοναχικῇ τελειώσει· οὗ τί ἂν εἴη ὀλεθριώτερον; Καί γε ἁρμόζει κἀνταῦθα ὁ λόγος τοῦ Κυρίου · *Οὓς ὁ Θεὸς ἔζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω.* Εἰ γὰρ ἐκεῖ, καίτοι ἐπὶ σαρκικῇ ζεύξει, ἀπηγόρευται ὁ χωρισμός· πόσῳ γε μᾶλλον ἐπὶ πνευματικῇ συνσφείᾳ ; εἰ μή τι ἄρα παίζεται τὰ θεῖα · ἀλλ' ἄπαγε ! πιστὸς ὁ λόγος τοῦ μυστηρίου, ἐπί τε ἀφέσει τῶν ἡμαρτημένων, ἐπί τε δεσμῷ ἀλύτῳ τῆς συναφείας. Ἔπειτα πῶς οἰκοδομηθήσεται ἡ ἀδελφότης ἐξ ἧς ἀποῤῥήγνυται, εἴπερ ἀνεύθυνος ᾖ ἡ ἀπολελυμένη παρὰ τῆς καθηγουμένης ; καὶ οὐχὶ μᾶλλον ὑπαχθήσεται εἰς διάστασιν τῷ ὁμοίῳ ζήλῳ τεμνομένη, νῦν μὲν αὕτη, πρὸς δὲ τὸ ἑξῆς ἑτέρα, καὶ μετ' οὐ πολὺ ἄλλη (καὶ οὕτω τὸ ἄρτιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ οἰχήσεται καὶ διαφθαρήσεται πάμπαν), ἐκ τῆς πρώτης βαλβίδος ἀφορμηθεῖσα ; καὶ τοῦ οὐαὶ κληρονόμος, ὡς βοᾷ ὁ ἅγιος Βασίλειος, ἡ τοῦτο ὅλον τὸ κακὸν ἀπεργαζομένη. Οὔτε γὰρ στάσιν, οὔτε βάσιν ἕξει, οὔτε ἡ σὴ μονή, οὔτε ἑτέρα, ἡ οὕτως πράττουσα. Ὥστε ὁ ἀπειθῶν, ἀπειθείτω · καὶ ὁ ἀνομῶν ἀνομείτω, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Σὺ δὲ σώζουσα σῶζε τὴν ἑαυτῆς ψυχήν, μὴ προϊεμένη τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ · ἀλλ' ἐρηρεισμένη ἐν ταῖς διδασκαλίαις τῶν ἁγίων· ὧν πρῶτος ἐν τούτοις ὁ μέγας Βασίλειος· κἂν μετὰ δυοῖν ἢ τριῶν παρθένων φθάσῃς συζῆν· *Ὅπου γάρ εἰσι δύο ἢ τρεῖς ἐν τῷ ὀνόματί μου*, φησὶν ὁ Κύριος, *ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν* · οὐ μὴν μετὰ παρανομούντων, κἂν μυρίοι ὦσιν.

CXCVII. — *Dorotheo filio.*

ΡΚΖ' (91). — *Δωροθέῳ τέκνῳ.* [ψκγ'.]

Ejus qui ante mortem resipuerit, commemorationem in publicis precibus fieri debere.

Cognovi, dilecte fili, etiam ex ea quæ nuper a te scripta est epistola, fidem erga nos humiles ac dilectionem tuam; quod quidem indicium est veræ subjectionis ; etsi nos peccatores et nullius pretii sumus. In quo utinam perseveres in posterum, bene placens Domino, et virtute collucens apud fratres tuos, imo etiam apud alios multos. Bonum siquidem natura sua occultari non solet ; sed tum etiam cum latere magis videtur, conspicuum reddit operarium ; ita ut civitas Dei appelletur, sicut scriptum est [50]. Verum hoc quidem hactenus. De eo autem quod significasti, hoc est, de illius commemoratione facienda ; debes tecum ipse dispicere, quod, si in morte, cum antea humano terrore communicasset hæresi, substitit confitens, et velut a

Ἔγνων, τέκνον ἠγαπημένον, καὶ ἐκ τῆς ἀρτίως γραφείσης σου ἐπιστολῆς, τὸ πρὸς ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς πιστόν τε καὶ ἀγαπητόν σου · ὅπερ ἐστὶ γνώρισμα ἀληθινῆς ὑποταγῆς · εἰ καὶ ἡμεῖς ἁμαρτωλοὶ καὶ οὐδαμινοί. Ἐφ' ᾧ καὶ συντηρηθείης πρὸς τὸ ἐξῆς, εὐαρεστῶν Κυρίῳ, καὶ διαλάμπων τῇ ἀρετῇ ἐν τῇ ἀδελφότητί σου, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλοις πολλοῖς. Φύσιν γὰρ οὐκ ἔχει κρύπτεσθαι τὸ ἀγαθόν · ἀλλὰ καὶ μᾶλλον λανθάνειν δοκοῦν, εὔδηλον τὸν ἐργάτην ἀποκαθίστησιν · ὡς πόλιν Θεοῦ χρηματίζειν, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἐπὶ τοσοῦτον. Περὶ δὲ ἧς ἐσήμανας ὑποθέσεως, ἦγουν τοῦ ποιεῖν μνήμην τοῦ δεῖνος, ὀφείλεις ἐξ ἑαυτοῦ συνορᾶν, ὅτι εἰ μὲν ἐν τῷ θανάτῳ προκοινωνῶν ἐν τῇ αἱρέσει διὰ φόβον ἀνθρώπινόν ἐστι ἐξαγορεύων, καὶ οἱονεὶ ἐπιτι-

[46] Galat. VI, 2. [47] Matth. XIX, 6. [48] Apoc. XXII, 11. [49] Matth. XVIII, 20. [50] Psal. XLVII, 9.

NOTÆ.

(91) In cod. Reg. σ'.

Digitized by Google

μώμενος πρός τινος, εἶθ' οὕτως τῆς ὀρθοδόξου κοινωνίας, καὶ ταύτῃ συναπέπτη· ἔχει φύσιν ἐν μνημοσύνοις τάττεσθαι ὀρθοδόξων· τοῦ ἀγαθοῦ ἡμῶν Θεοῦ, διὰ πολλὴν φιλανθρωπίαν, ἐπ' αὐτῆς τῆς τελευταίας ὥρας δεχομένου τὸν μεταμελούμενον, καὶ ὧδε αὐτὸν κρίνοντος. Ὥστε εἰ οὕτως ἐγένετο, ποιεῖσθαι λειτουργίας ὑπὲρ αὐτοῦ πρὸς Θεὸν οὐ παραιτητέον. Εἰ δὲ οὐδὲν τούτων γέγονεν, ἀλλὰ κοινωνῶν ἦν τῇ αἱρέσει, καὶ οὐκ ἔφθασε μετασχεῖν τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου· αἱρετικὸς γὰρ ὁ ἄρτος ἐκεῖνος, καὶ οὐ σῶμα Χριστοῦ (Οὐ τολμητέον εἰπεῖν σύναξιν περὶ αὐτοῦ ποιεῖν)· οὐδὲ γὰρ παίγνια τὰ θεῖα. Ὡς ἂν μὴ ἀκούσῃ ὁ αἰτῶν περὶ τοῦ τοιούτου· *Αἰτεῖτε, καὶ οὐ λαμβάνετε, διότι κακῶς αἰτεῖσθε.* Ἄλλο τι λέγειν οὐκ ἔχω, ὅσον τὸ κατ' ἐμὲ γινώσκειν τὸ ἀληθές. *Οὐδεμία γὰρ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος·* οὔτε ἐν τῷ μέρει τῶν ὀρθοδόξων τετάξεται ὁ μὴ κοινωνῶν τῇ ὀρθοδοξίᾳ, κἂν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ὥρᾳ. Ὅπου γὰρ εὑρεθῇ, ἐκεῖ καὶ κριθήσεται· καὶ οἷον ἐφόδιον εἴληφε πρὸς τὴν αἰώνιον ζωὴν, τούτῳ καὶ συναριθμηθήσεται. Τὸ λοιπὸν εὔχου ὑπὲρ ἐμοῦ. Ἀσπάζεταί σε ὁ κύριος ὁ ἀρχιεπίσκοπος, καὶ οἱ ἀδελφοί σου. Τοὺς μετὰ σοῦ ἀδελφούς ὡς τέκνα μου προσαγορεύω· ἐπεὶ καὶ τὴν κυρίαν Θέκλαν ὡς θυγατέρα ἐν Χριστῷ.

quopiam castigatus, atque ita orthodoxæ communionis particeps factus est, in eaque defunctus, consentaneum est ut in orthodoxorum commemorationibus locum habeat, bono Deo nostro per summam clementiam in ultima illa hora pœnitentem suscipiente, ibique eum judicante. Quare si ita se res habuit, non recusandum est quominus publicæ preces pro illo fiant ad Deum. Sin autem horum nihil factum est, sed qui hæresi communicabat, non ante particeps fuit corporis et sanguinis Domini (hæreticus enim panis ille et non corpus Christi), non audendum est dicere, ut pro illo synaxis fiat. Neque enim ludicra sunt divina, ut non audiat qui pro illo petit: *Petitis, et non accipitis, eo quod male petatis* [51]. Aliud quod dicam non habeo, quoad possim id quod verum est cognoscere. *Nulla enim est societas luci ad tenebras* [52]; neque in orthodoxorum parte collocabitur, qui orthodoxiæ vel in ultima hora non communicat. Ubi enim fuerit deprehensus, ibi judicabitur; et quale viaticum sumpserit ad vitam æternam, ex eo connumerabitur (93). Quod reliquum est, ora pro me. Salutat te dominus archiepiscopus, et fratres tui. Fratres qui tecum sunt, ut filios saluto: tum et dominam Theclam ut filiam in Christo.

PΛΗ' (92). — *Ἀβολίῳ καὶ Ἰωάννῃ μοναζουσιν.*

CXCVIII. — *Abolio et Joanni monachis.*

De sancta imagine.

Προσηγορίαν ὑμῶν τῶν ἁγίων κομισάμενος παρὰ Ἡσαΐου τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου καὶ πνευματικοῦ Πατρὸς, οὐ μόνον ἐξεδιδάχθην τίς ἡ ὁσία καὶ πατρικὴ ὑμῶν δυάς· ἀλλὰ γὰρ καὶ προετράπην χαράξαι ὑμῖν τήνδε τὴν οἰκτρὰν συλλαβήν. Ἡμεῖς δὲ ταπεινοὶ μὲν καὶ ἁμαρτωλοὶ, ζμως φιλοῦντες ὑμᾶς ἀνάψαι εἰς ἀγάπην, ἧς οὐδὲν προτιμότερον. Ἄλλως τε καὶ ὑπακοὴν πληροῦντες, ἐπεδώκαμεν ἑαυτοὺς τῷ γράμματι. Καὶ δὴ εὐχαριστοῦμεν τῷ Θεῷ, ὅτι καὶ ὑμεῖς ἐν τῷ σεισμῷ τῆς Εἰκονομαχικῆς αἱρέσεως ἄσειστοι διεμείνατε, ἅγιοι Πατέρες, μὴ ἁλόντες τῇ κατ' αὐτὴν ψυχοφθόρῳ κοινωνίᾳ· ἀλλὰ τῇ φυγῇ τὸν τοῦ διωγμοῦ τρισμακάριστον [cod. Reg. θεομακάριστον] στέφανον κομισάμενοι, ἄξιον ὄντως τῆς ἀρετῆς, καὶ κατάδηλον τῶν προδιηνυσμένων ὑμῖν ἀσκητικῶν ἀγώνων. Διότι ἐκ τῶν ἤδη φθασάντων ἀπόδειξιν ἐκφέρει πᾶς τις τοῦ προτέρου βίου, εὖ τε καὶ ὡς ἑτέρως ἔχει. Οἱ τὴν ὁσιότητα ἀμπεχόμενοι ἐνεδύσασθε καὶ τὴν ὁμολογίαν Χριστοῦ, ἀμφικαλλεῖς γενόμενοι. Ὁμολογία γὰρ Χριστοῦ, Πατέρες, ἡ τῆς ἁγίας αὐτοῦ εἰκόνος ὑπερμάχησις· ὡς καὶ ἔμπαλιν ἀθετῶν ἐστι Χριστὸν ὁ ταύτην ἐξαρνούμενος· διότι, φησὶν ὁ μέγας Βασίλειος, ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει [cod. Reg. ἀναβαίνει]· καὶ ἐν ἑκατέρῳ ἑκάτερον καὶ ὁρώμενόν ἐστι καὶ προσκυνούμενον· κἂν Λέων ὁ θηριώνυμος, καὶ τοῦ Σατανᾶ ὑπηρέτης,

Cum salutationis officium vestro nomine, viri sancti, accepi ab Isaia episcopo Dei amantissimo, ac spirituali patre, non modo intellexi, quam sanctum par Patrum sitis vos duo; sed et impulsus sum ad hanc miserabilem epistolam exarandam. Nos vero, humiles licet ac peccatores, vos tamen optamus ad charitatem incendere, qua nihil præstabilius est. Alioqui et morem vobis gerentes, animum ad scribendum adjecimus. Et sane gratias Deo agimus, quod et vos in procella hæreseos Iconomachiæ perstitistis immoti, Patres sancti, minime irretiti pestifera illius communione: sed arrepta fuga ter felicem persecutionis coronam adepti estis, vere virtutis præmium, ac certaminum quæ prius in vita monastica sustinuistis, illustre documentum. Quare ex iis quæ jam contigere, specimen quilibet prioris vitæ colligat, dum et dispari modo se gerit. Sanctimonia vitæ ornati, Christi quoque confessionem induistis, utraque jam laude conspicui. Confessio enim Christi est, Patres, sanctæ ipsius imaginis propugnatio: ut et vice versa Christum despicit, quisquis hanc negat: «Quoniam, inquit magnus Basilius, imaginis honor transit ad prototypum: et alterum in altero cernitur et adoratur;» quantumlibet Leo, cui congruum a fera cognomen, Satanæ administer, Constantini, qui pridem

[51] Jac. IV, 3. [52] II Cor. VI, 14.

NOTÆ.

(92) In cod. Reg. ριβ'.

(93) De hac sententia, quæ tanquam ex Scriptura citatur a Patribus, videsis quæ notavit Cotelerius t. I, *Monum. Eccl. Græcæ*, pag. 821.

Digitized by Google

exstitit, impietatis æmulatione ferociter adversus Christum insaniat, adversus Deiparam, sanctumve quemlibet: cujus memoria periit cum sonitu [53] anathematis sempiterni. Vos vero utinam servemini, Ecclesiæ Dei columnæ ac firmamenta, nobis autem humilibus, apud optimum Deum defensores ac patroni: ut fidem habentes quæ per charitatem operatur [54], a maligno servemur. Quandoquidem vero litteras ad vos misimus, charitatis officium explentes: vicissim et a vobis scripta reddatur epistola; ut magis invicem agnoscamus, et mutuo veluti perfruamur aspectu, commercio litterarum, in Christo Jesu Domino nostro: cujus imago incorrupta, mundi salus, idolorum errori opposita.

A ζήλῳ τῆς τοῦ πάλαι Κωνσταντίνου δυσσεβείας μανείς ἐμάνη κατὰ Χριστοῦ, τῆς τε ἁγίας Μητρὸς αὐτοῦ, καὶ παντὸς ἁγίου· οὗ τὸ μνημόσυνον ὅλοιτο μετ' ἤχους ἀναθέματος αἰωνίου. Ὑμεῖς δὲ φυλαχθείητε τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ στύλοι καὶ ἑδραιώματα, ἡμῖν τε τοῖς ταπεινοῖς πρὸς Θεὸν τὸν ἀγαθὸν προασπισταί τε καὶ παρακλήτορες· ὡς ἂν τὴν πίστιν ἐνεργουμένην δι' ἀγάπης ἔχοντες, σωθείημεν ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. Ἐπειδὴ δὲ ἐπεστείλαμεν τὸ τῆς ἀγάπης ἔργον πληροῦντες· καὶ ἀντιδεξοίμεθα λόγον ἐγγράμματον· ἵνα μᾶλλον καὶ γνωρίσωμεν ἀλλήλους, καὶ ὡς ὁρῶντες ὁρώμενοι τῇ γραμματικῇ προσφωνήσει διαμενοῦμεν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν οὗ ἡ ἄχραντος εἰκὼν σωτηρία κόσμου, τῆς εἰδωλικῆς πλάνης ἀντίθετος.

CXCIX. — *Michaeli et Theophilo impp.*

B Ριθ' (93'). — *Μιχαὴλ καὶ Θεοφίλῳ βασιλεῦσιν.* [ψιε'.]

De fide orthodoxa, et de sanctis imaginibus. (Baron. an. 825, *n.* 14)

Regibus piissimis et religiosissimis a Deo Augustis et imperatoribus, apologia et allocutio eorum qui hic atque illic dispersi sunt.

Perspectum est iis qui ratione præditi sunt, Deum regem universorum, terreni imperii rem nomenque propterea naturæ humanæ concessisse, ut terra, imitatione cœli, pacem atque tranquillitatem obtinens, parili eum laude et adoratione prosequatur. Cujus nunc habenas divino sortitum suffragio vestrum Christi æmulum imperium, jure nos minimos advocavit, ut cum iis sermonem conferamus, qui circa fidei doctrinam a nobis dissentiunt: ut hinc nimirum cognoscatis utra pars verum proferat, et huic palmam tribuatis, ut non C sint inter nos schismata, sed idem omnes orthodoxe sentiamus. In quo quidem vestrum laudavimus perdiscendæ fidei studium; ac magis etiam pacis componendæ consilium laudavimus; quo subditorum utilitati ac saluti consulitis. Et vobis quidem hinc præmium erit, in claritate claritas ineffabilis, et in regno regnum sempiternum. Verum, o domini optimi et Deo amantissimi, non potest magnum hoc et exoptandum facinus tam facili negotio et sine labore confici: quoniam magnarum rerum semper sunt difficultates. Quid hoc sibi vult? Primum quidem, quoniam adversarii nostri longo tempore, et per synodicos conventus in opinionibus suis obfirmati sunt; nos vero, apostolorum Patrumque sanctionibus prohibemur sermonem de fide cum iis conferre, qui sic sunt errore occupati. Deinde, quoniam hujusce rei judicium non ad alios pertinet, quam ad eos, qui soli hanc a Domino potestatem per Spiritum acceperunt, consentientibus et comprobantibus etiam vobis, qui ad hoc ipsum a Deo præcipue vocati estis. Sincera autem

Βασιλεῦσι θεοφιλεστάτοις καὶ εὐσεβεστάτοις ἐκ Θεοῦ Αὐγούστοις καὶ αὐτοκράτορσιν, ἀπολογία καὶ προσφώνησις, παρὰ τῶν ὧδέ τε κἀκεῖσε διεσπαρμένων.

Ἐγνωσμένον ἐστὶ τοῖς λόγου μετέχουσιν, ὅτι ὁ παμβασιλεὺς τῶν ἁπάντων Θεός, τὸ τῆς ἐπιγείου βασιλείας χρῆμά τε καὶ ὄνομα τούτου χάριν ἐδωρήσατο τῇ ἀνθρωπείᾳ φύσει, ἵνα μιμήσει τῶν οὐρανίων καὶ τὰ ἐπίγεια τὸ εἰρηναῖον καὶ ἀστασίαστον κεκτημένα, σύμφωνον ἄγοιεν τὴν εἰς αὐτὸν δοξολογίαν τε καὶ προσκύνησιν. Ἧς τὰς ἡνίας λαχοῦσα θεοκρίτως ἡ ὁμετέρα Χριστομίμητος βασιλεία, εἰκότως προσκέκληκεν ἡμᾶς τοὺς ἐλαχίστους, εἰς λόγους ἐλθεῖν μετὰ τῶν ἀντιδιατιθεμένων ἡμῖν τῷ τῆς πίστεως λόγῳ· ὡς ἂν ἐντεῦθεν γνοίη πότερον μέρος τὸ ἀληθὲς πρεσβεύοι, καὶ ταύτῃ δοίη τὰ νικητήρια· εἰς τὸ μὴ εἶναι σχίσματα ἐν ἡμῖν, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ φρονεῖν ὀρθοδόξως ἅπαντας. Ἐφ' ᾧ ἠνέσαμεν μὲν ὑμῶν τὸ φιλομαθὲς τῆς πίστεως, ὑπερηνέσαμεν δὲ τὸ εἰρηνοθελὲς τῆς προαιρέσεως· τὸ οὕτως ἐφιεμένης ἐπ' ὠφελείᾳ καὶ σωτηρίᾳ ὑπήκοον καταστήσασθαι. Εἴη γὰρ ὑμῖν ἐντεῦθεν ἀμειψις, ἐπὶ λαμπρότητι λαμπρότης ἄῤῥητος, καὶ ἐπὶ βασιλείᾳ βασιλεία ἀτελεύτητος. Ἀλλ', ὦ δεσπόται κράτιστοι καὶ φιλοθεώτατοι, οὐχ οἷόν τέ ἐστι τοῦτο τὸ μέγα καὶ πολύευκτον κατόρθωμα ἁπλῶς οὕτως καὶ ἀκαμάτως γενέσθαι· διότι τῶν μεγίστων πραγμάτων μέγισται συναναφαίνονται καὶ αἱ τληπαθήσεις. Τί τοῦτο; Πρῶτον μὲν, τὸ τοὺς ἐναντιουμένους ἡμῖν, χρονίως τε καὶ D συνοδικῶς πεπαγιῶσθαι ταῖς οἰκείαις δόξαις· ἡμᾶς δὲ ἀποστολικῶς τε καὶ Πατρικῶς κεκωλύσθαι συνάραι μετὰ τῶν οὕτω κεκρατημένων τὸν περὶ πίστεως λόγον. Ἔπειτα, ὅτι καὶ ἡ περὶ αὐτοῦ κρίσις οὐκ ἄλλοις ἀνήκει, ἢ μόνοις τοῖς ὑπὸ τοῦ Κυρίου τὴν ἐξουσίαν διὰ τοῦ Πνεύματος εἰληφόσι, συναιρομένων τε καὶ συνεπισφραγιζόντων ὑμῶν

[53] Psal. IX, 7, 8. [54] Galat. V, 6.

NOTÆ.

(93') In cod. Reg. σα'.

Digitized by Google

τῶν ἐπὶ τούτῳ ὑπὸ Θεοῦ προηγουμένως κεκλημένων. Τὸ δὲ ὑγιὲς καὶ ἀμώμητον τῆς Χριστιανικωτάτης ἡμῶν θρησκείας φρόνημα ὁποῖόν ἐστιν, ἀναγκαῖον ἐκθέσθαι.

A et incorrupta Christianissimæ religionis nostræ sententia qualis sit, necesse arbitror exponi.

Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν, τὸν ἐν Πατρί τε, καὶ Υἱῷ, καὶ Πνεύματι ἁγίῳ προσκυνούμενόν τε καὶ συνδοξαζόμενον· τὴν πολυΰμνητον, παντουργὸν καὶ ἀρχικὴν Τριάδα, κατὰ τὸ ὑπὸ τῶν ἁγίων τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ Πατέρων παραδοθὲν ἡμῖν θεόπνευστον σύμβολον· δι' οὗ πᾶσα αἵρεσις ἐκκέκρουσται, καὶ παρ' οὗ πᾶσα ἁγία σύνοδος ἤρτηται, οἵἁπερ ἀπὸ ῥίζης κλάδοι, καὶ πηγῆς ποταμοί. Ἐντεῦθεν γὰρ ἡ δευτέρα τὴν κυρίαν φωνὴν τοῦ Πνεύματος ἐτράνωσεν. Εἶτα ἡ τρίτη τὴν ἁγίαν Μαρίαν Θεοτόκον, ὡς αὐτὸν τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἀποκυήσασαν, ἐκήρυξεν. Ἔπειτα ἡ τετάρτη ἐκ δύο καὶ ἐν δυσὶ φύσεσι καθ' ὑπόστασιν ἐνικὴν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐδογμάτισεν. Εἶτα ἡ πέμπτη τὴν πρὸ αὐτῆς ἐπισφραγίσασα, Ὠριγένην τε καὶ τοὺς ἀμφ' αὐτὸν Προϋπαρκτίτας ἀνεθεμάτισεν. Ἔπειτα ἡ ἕκτη ἀκολούθως ταῖς δυσὶ φύσεσι, δύο θελήματά τε καὶ ἐνεργείας ἐπὶ τοῦ ἑνὸς Χριστοῦ ἐξεδίδαξεν. Εἶθ' ὕστερον ἡ ἑβδόμη, ἑπομένως ταῖς πρὸ αὐτῆς, ὡς διπλᾶ πάντα τὰ ἐπὶ τοῦ ἑνὸς Χριστοῦ φυσικὰ ἰδιώματα, τὸν αὐτὸν ἀπερίγραπτον κατὰ τὸ ἀόρατον, καὶ περιγραπτὸν κατὰ τὸ ὁρώμενον ἀνεκήρυξε· τέτρασι τρόποις ἐστηρισμένως τὸ ἀληθὲς ἔχουσα· ἔκ τε φυσικοῦ δόγματος, παρά τε Πατρικῶν χρήσεων, ἔκ τε συνοδικῶν ἐκφωνήσεων, καὶ παρὰ ἀρχαίας θεσμοθεσίας. Κατὰ μὲν οὖν φυσικὴν ἀκολουθίαν, φέρε εἰπεῖν, ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ὑποδείκνυσι λέγων· *Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν.* Εἰ τοίνυν ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, δῆλον ὅτι ὡς μὲν Λόγος, ἀπερίγραπτος· ὡς δὲ σὰρξ, περιγραφόμενος. *Καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν*· ἄλλο δὲ τὸ σκηνοῦν, καὶ ἕτερον ἡ σκηνή· καθ' ἕτερον μὲν περιγράφοιτο· καθ' ἕτερον δὲ περιγραφῆς ἀνώτερος. Ἐπεὶ ποίοις σημείοις ἄνθρωπος γεγονέναι ἐπιγνωσθήσεται, εἰ μὴ τὸ τῆς ἐξεικονίσεως ἰδίωμα, ὅπερ ἐστὶ πρῶτον ἐν μεμορφωμένῳ ἀνθρώπῳ, φυσικῶς κέκτηται· οὗ τῇ ἀναιρέσει, φροῦδος ὁ ἄνθρωπος; Ἀλλὰ μὴν ἄνθρωπος ἀληθῶς· οὐκοῦν καὶ ὡς ἄνθρωπος περιγραφόμενος, ὁ ὡς Θεὸς ὢν ἀπερίγραπτος. Ἐφ' ᾧπερ λόγῳ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἐχρημάτισεν, ὡς τὰ ἀμφότερα ἄκρα πρὸς ἑαυτὸν συνάπτων, καὶ ἀμφότερα ὑπάρχων, καὶ τὰ τῶν ἀμφοτέρων, ἐξ ὧν συνετέθη, φύσεων ἰδιώματα ἐν μιᾷ ὑποστάσει ἀνελλιπῶς κεκτημένος· ἔκ τε Πατρὸς, σὺν πᾶσι, καὶ τὸ ἀπερίγραπτον· ἐπείπερ εἴρηκε· *Πάντα τὰ ἐμὰ σά ἐστι, καὶ τὰ σὰ ἐμά*· ἔκ τε Μητρὸς, σὺν πᾶσι, καὶ τὸ περιγραπτόν· ἐπείπερ γέγραπται. *Οὐ γὰρ δήπου ἀγγέλων ἐπιλαμβάνεται, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραὰμ ἐπιλαμβάνεται.* Ὅθεν ὤφειλε κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι. Ἐν οὖν καθ' ἑκατέραν φύσιν ἀναιρούμενον ἰδίωμα, συναν-

Credimus in unum Deum, qui in Patre, et Filio, et Spiritu sancto adoratur et conglorificatur: laudatissimam omnium effectricem et principem Trinitatem, juxta nobis traditum a trecentis octodecim sanctis Patribus symbolum divinitus inspiratum: per quod omnis hæresis explosa est, et a quo omnis sancta synodus pendet, tanquam rami a radice, et a fonte fluvii. Hinc enim secunda propriam Spiritus vocem declaravit. Dein tertia sanctam Mariam Deiparam, ut quæ ipsum unigenitum Dei Filium enixa esset, pronuntiavit. Tum quarta ex duabus et B in duabus naturis singularem secundum hypostasim Dominum nostrum Jesum Christum asserit. Postmodum quinta, eam quæ præcesserat consignans, Origenem, et asseclas ipsius Prohyparctitas (93**) anathemate damnavit. Tum sexta, consequenter ad duas naturas, duas quoque voluntates et operationes in uno Christo esse docuit. Demum septima, superiores sequens, uti duplices omnes in uno Christo naturales proprietates, ita eumdem incircumscriptum juxta id quod non cernitur, circumscriptum vero juxta id quod cernitur, esse sanxit: quaternis modis fundatam tenens veritatem: ex naturali nimirum doctrina, ex Patrum auctoritatibus, ex synodicis decretis, et ex antiqua consuetudine. Secundum naturalem ergo conse- C quentiam, verbi gratia, evangelista Joannes demonstrat, cum ait: *Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis* [56]. Etenim si Verbum caro factum est, perspicuum utique, quod, ut Verbum, incircumscriptum; ut caro, circumscriptum. *Et habitavit in nobis*: cum aliud sit quod inhabitat, et aliud ipsum habitaculum; secundum alterum circumscribetur; secundum alterum autem omnem circumscriptionem excedit. Et vero quibusnam signis homo esse cognoscetur, nisi assimilationis proprietatem, quæ in efformato homine prima est, naturaliter obtineat: qua sublata, vanus et nullus est homo? Atqui homo vere est: ergo, ut homo, circumscriptus; et ut Deus, incircumscriptus. Qua quidem D ratione mediator Dei et hominum factus est, ut qui extrema ambo in seipso conjunxit, et utrumque exsistit, et utriusque, qua constat, naturæ proprietates in una hypostasi plene et sine defectu habet: ex Patre, cum aliis omnibus, incircumscriptionem; quippe qui dixit: *Omnia mea tua sunt, et tua mea sunt* [56]; et ex matre, cum reliquis omnibus, etiam circumscriptionem: quia scriptum est: *Non enim angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit* [57]. Unde per omnia fratribus assimilari debebat. Vel unica igitur in alterutra natura proprietas si

[56] Joan. I, 14. [56] Joan. XVII, 10. [57] Hebr. II, 16.

NOTÆ.

(93**) Animarum præexsistentiæ assertores.

Digitized by Google

tollatur, omnes ejusdem ordinis aliæ simul tollantur necesse est. Sublatis autem proprietatibus, una utique tolluntur et earum naturæ.

Testis horum sacer martyr Justinus, cujus in quodam loco hæc sunt verba : « Nihil enim in rebus id quod est permanet, si unum, vel solum ex iis, quæ naturaliter ei insunt, deficiat. » Atque hinc cassa et vana per novam hypothesim fiunt fidei nostræ mysteria. Congruenter autem evangelistæ Apostolus hæc ait : *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo; sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens*[58]. Igitur si, in forma Dei cum esset, formam servi accepit, sine controversia, quatenus quidem in forma Dei est, imagine non exprimitur ; quandoquidem Deus supra comprehensionem est : quatenus vero formam servi accepit, exprimitur, quoniam comprehensioni, quæ tactui et colori subest, servilis forma subjicitur. Quomodo enim in similitudine hominum factus credetur, nisi hominum more aptus sit qui per imaginem exprimatur? Quomodo rursus et habitu inventus ut homo dicetur, nisi humano habitu pictus cernatur? Videtis, o serenissimi, quo pacto, qui per omnia fratribus assimilari debuit, quibuscum ex æquo carnem ac sanguinem habuit, ex æquo pariter exprimi, sicut illi, necessario debeat. Sin minus, similis factus non est ; mentitusque est qui dixit : Et natura immutata est. Et tamen Deus ipse ac Verbum alicubi dixit : *Quid me quæritis interficere, hominem, qui veritatem vobis locutus sum, quam audivi a Deo*[59]? Nunquam autem, qui non exprimatur, hominem seipsum fecit: nec, qui occidi queat, non idem etiam natura exprimi possit : alterum enim alterum infert et confirmat. Hic est *mortificatus quidem carne, vivificatus autem spiritu*[60], sicut beatus Petrus dixit. Quid autem hoc aliud est, quam dicere, exprimi secundum carnem, qui exprimitur spiritu ? Hic est, qui dixit : *Qui manducat me, et ipse vivet propter me*[61]. Minime autem qui circumscriptus non esset, manducari se diceret, nisi forte phantasma quodpiam foret. Quod quidem si admiserimus, in Manichæorum opinionem prolabemur, magnum pietatis mysterium destruentes.

Ille siquidem in aspectabili et non aspectabili Filium propriam substantiam in monte manifestasse dicit, non duas habentem naturas, sed unicam. Quare ii pariter, qui non circumscribi Christum affirmant, tanquam naturam unam prædicantes, in ejus sententiam devolvi convincuntur. Quod enim incircumscriptum, idem incorporeum. Neque vero, eo quod circumscribitur, idcirco in duas personas unica Christi persona, ut quidam putant, dividitur. Quoniam neque natura imaginis ac prototypi secundum hypostasim dividitur; sed ex substantiæ ratione differentiam sortitur. Ait enim sapientissimus Dionysius : « Utrumque in utroque

A αιρεῖν πέφυκεν ἐξ ἀναγκαίου πάντα τὰ ὁμόστοιχα. Ἀναιρουμένων δὲ τῶν ἰδιωμάτων, δηλονότι συναναιροῦνται καὶ αἱ τούτων φύσεις.

Καὶ μάρτυς τοῦ λόγου ὁ ἱερόμαρτυς Ἰουστῖνος ὧδέ που λέγων · « Οὐδὲν γὰρ διαμένει τῶν ὄντων, ὅπερ ἐστὶν, ἑνὸς καὶ μόνου τῶν προσόντων αὐτῷ φυσικῶς ἐλλείποντος. » Κἀντεῦθεν φροῦδα τὰ τῆς πίστεως ἡμῶν ἐκ τῆς καινῆς ὑποθέσεως καθέστηκεν. Ἑπομένως δ' οὖν τῷ εὐαγγελιστῇ καὶ ὁ Ἀπόστολος τάδε φησίν · *Ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ· ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβών.* Τοίνυν εἴπερ ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων μορφὴν δούλου ἔλαβεν · ἀναντιῤῥήτως ᾗ μὲν ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχει, οὐκ ἐξεικονίζεται · ὅτιπερ τὸ Θεῖον ὑπὲρ κατάληψιν

B ᾗ δὲ μορφὴν δούλου ἔλαβεν, ἐξεικονίζεται, ὅτι ὑπὸ κατάληψιν τῆς ἐν ἀφῇ τε καὶ χροιᾷ ἡ δουλικὴ μορφὴ περιορίζεται. Πῶς γὰρ ἂν ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γεγονέναι πιστευθήσεται, εἰ μὴ ὁμοίως τοῖς ἀνθρώποις ἐξεικονίζεσθαι πέφυκε ; πῶς δὲ καὶ σχήματι εὑρεθῆναι ὡς ἄνθρωπος λεχθήσεται, εἰ μὴ τῷ ἀνθρωπίνῳ σχήματι γεγραμμένος ὀφθήσεται ; Ὁρᾶτε, ὦ γαληνότατοι, πῶς ὀφειλομένως κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιούμενος, οἷς καὶ παραπλησίως μετέσχηκε σαρκὸς καὶ αἵματος, ἐξ ἀναγκαίου ἔχει τὸ ἐπίσης τούτοις ἐξεικονίζεσθαι · εἰ δὲ μή, οὐχ ὡμοίωται, καὶ διέψευσται ὁ ἀποφηνάμενος · Καὶ ἡ φύσις παρήλλακται. Καὶ μὴν αὐτὸς ὁ Θεὸς καὶ Λόγος ὧδέ πού, φησι · *Τί με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι, ἄνθρωπον, ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα, ἣν ἤκουσα παρὰ τοῦ Θεοῦ ;* Οὐκ ἂν δὲ ὁ μὴ ἐξεικονιζόμενος ἄνθρωπον ἑαυτὸν εἴποτέ ποτε · οὐδ' ἂν ὁ πεφυκὼς ἀποκτείνεσθαι, μὴ οὐχὶ πεφυκὼς εἴη καὶ τοῦ ἐξεικονίζεσθαι · θάτερον γὰρ θατέρῳ εἰσαγωγικὸν καὶ ὁμολογητικόν. Οὗτός ἐστιν *ὁ θανατωθεὶς μὲν σαρκὶ, ζωοποιηθεὶς δὲ πνεύματι* · καθὼς ὁ μακάριος Πέτρος λέλεχε. Τί δ' ἄλλο εἶεν τοῦτο, ἢ τὸ φάναι, ἐξεικονίζεσθαι σαρκικῶς, ἐξεικονιζόμενον πνεύματι ; Οὗτός ἐστιν ὁ εἰρηκώς· *Καὶ ὁ τρώγων με, κἀκεῖνος ζήσεται δι' ἐμέ.* Οὐκ ἂν δὲ ὁ μὴ περιγραφόμενος εἴποιεν ἐσθίεσθαι, εἰ μή τί γε ἄρα φάντασμα εἶεν. Ὑπερ εἰ καταδεξοίμεθα, ἐμπεσούμεθα εἰς τὸ τῶν Μανιχαίων φρόνημα, ἀποσκευαζόμενοι τὸ μέγα τῆς εὐσεβείας μυστήριον.

D Καὶ γὰρ ἐκεῖνος ἐν τῷ ὁρατῷ καὶ ἀοράτῳ τὸν Υἱὸν τὴν ἰδίαν οὐσίαν ἐν τῷ ὄρει πεφανερωμένον [cod. Reg. πεφανερωκέναι] φησὶν, οὐ δύο ἔχοντα φύσεις, ἀλλὰ μίαν. Ὥστε καὶ οἱ μὴ περιγράφεσθαι Χριστὸν διισχυριζόμενοι, ὡς μίαν φύσιν πρεσβεύοντες, ἐκείνου τῷ φρονήματι συνεμπίπτειν ἀπελέγχονται. Ὁ γὰρ ἀπερίγραπτον, τοῦτο καὶ ἀσώματον. Οὐδ' αὖ ἐν τῷ περιγεγράφθαι, εἰς δυάδα προσώπων τὸ ἓν Χριστοῦ πρόσωπον, ὡς δοκεῖ τισι, διατέμνεται. Ὅτι μηδὲ φύσις εἰκόνος τε καὶ πρωτοτύπου ὑποστατικῶς οἵδε τέμνεσθαι · ἀλλὰ τῷ τῆς οὐσίας λόγῳ τὴν διαφορὰν κέκτηται. Φησὶ γὰρ ὁ πάνσοφος Διονύσιος · « Ἑκάτερον ἐν ἑκατέρῳ παρὰ τὸ τῆς οὐσίας διάφορον. »

[58] Philipp. II, 6. [59] Joan. VII, 20 ; VIII, 40. [60] I Petr. III, 18. [61] Joan. VI, 28.

Digitized by Google

Ἐπεὶ καὶ ἐπὶ τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ, οὐκ ἄν τις εἴποι τὴν σταυροειδῆ εἰκόνα ἄλλο τι παρὰ τὸ ταύτης πρωτότυπον, ἢ μόνον τῷ φυσικῷ λόγῳ διαφορουμένην· καὶ τὸ παράδειγμα ἐγγύθεν, καὶ ἡ ἀλήθεια ἀναμφίλεκτος. Οὗτος οὖν ὁ πρῶτος τρόπος τῶν εἰρημένων. Τίς ὁ δεύτερος; Αἱ τῶν ἁγίων φωναί, οὐ συλλογιστικῶς, ἀλλὰ γυμνῶς, ἐξεικονίζεσθαι τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν διαγορεύουσαι· ἃς εἰ πάσας ἐνταῦθα βουληθείημεν ἐντάξαι, ἐκβησόμεθα τοῦ μετρίου τῆς προσφωνήσεως. Ἐκ πολλῶν δὲ δύο ἢ τρεῖς, καὶ ταύτας προὐργιαιτέρας ἀναλεξάμενοι, ἐκ τῶνδε καὶ τὰς λοιπὰς πιστωσόμεθα· πληρουμένου κἀνταῦθα τοῦ γεγραμμένου· *Ἐπὶ στόματος δύο ἢ τριῶν μαρτύρων σταθήσεται πᾶν ῥῆμα.* Φωνὴ τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων Πέτρου ἐν ἱστορίᾳ τοῦ ἱερομάρτυρος Παγκρατίου ὑπομνηματιζομένη· « Ἔξένεγκον τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐντύπωσον αὐτὴν ἐν τῷ πυργίσκῳ· ἵνα ἴδωσιν οἱ λαοί, ποίαν μορφὴν ἔλαβεν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ· ἵνα ἰδόντες ἐπὶ πλεῖον πιστεύσωσιν, ὁρῶντες τὸν τύπον τῆς μορφῆς, καὶ ὑπόμνησιν λαμβάνωσι τῶν εἰς αὐτοὺς παρ' ἡμῶν κηρυχθέντων. » Ὡς φοβερὸς ὁ λόγος οὗτος! Μονονουχὶ καὶ ἐπιβοῶντος· Ἔξένεγκον τὴν εἰκόνα τοῦ τῇ ἀρετῇ τοὺς οὐρανοὺς καλύψαντος, καὶ ἐντύπωσον οἱονεὶ ἐν τῷ μετεώρῳ εἰς μαρτύριον ἐμφανές· ἵνα ἴδωσιν οἱ λαοὶ ποίαν μορφὴν ἔλαβεν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ· οὐκ ἀγγέλου, οὐδὲ ἀρχαγγέλου, οὐδέ τινος ἄλλης δυνάμεως· ἀλλὰ τὴν καθ' ἡμᾶς δουλικὴν μορφήν· ἵνα ἰδόντες, ἐπὶ πλεῖον πιστεύσωσιν· ὡς οὐκ ἀρκούσης τῆς διὰ λόγου ἱστορίας, ἀλλὰ δεομένης καὶ τῆς δι' ὄψεως ἐνεργείας εἰς πλείονα πίστωσιν· ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, Υἱὸς ἀνθρώπου γέγονε· καὶ ὑπόμνησιν λαμβάνωσι τῶν παρ' ἡμῶν εἰς αὐτοὺς κηρυχθέντων· ὅμοιον τοῦ εἰπεῖν· Τοῦτο ὑμῖν μνημόσυνον εἰς γενεὰς γενεῶν.

Ἐπισημαίνει δὲ ἡ ἱστορία, ὅτι καὶ οἱ λοιποὶ ἀπόστολοι τὸ αὐτὸ ἐποίουν ἔν τε πόλεσι καὶ κώμαις· ἅπασαν ἱστορίαν τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διακοσμοῦντες ἀπ' ἀρχῆς, ὅτε ὁ ἄγγελος τὸ, Χαῖρε, κέκραγε τῇ Παρθένῳ, μέχρις ὅτου καὶ ἀνελήφθη. Ἃς, φησὶ, καὶ φόβῳ παρῄνουν τιμᾶσθαι. Ὁρᾶτε, ὦ φιλανθρωπότατοι [cod. Reg. φιλοθεώτατοι], ὅτι ὁμοῦ τῇ ἀναστηλώσει τῶν ἱερῶν εἰκόνων, καὶ τὸ προσκυνεῖσθαι αὐτὰς φόβῳ, ὑπὸ τῶν ἀποστόλων ἀπ' ἀρχῆς παραδέδοται; Τὸ γάρ τοι τιμᾶσθαι, ἰσόρροπον δηλονότι τοῦ προσκυνεῖσθαι ὡμολόγηται. Φωνὴ Ἀθανασίου τοῦ πολυάθλου, ἐκ τῆς ἐν Βηρυτῷ προσφωνήσεως· « Ἄρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας ὑμῶν, καὶ ἴδετε τὸ καινὸν θέαμα τοῦτο. » Καὶ μεθ' ἕτερα· « Τότε τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ οἱ Ἰουδαῖοι κατενέγκαντες ἔφησαν, ὅτι Καθὼς οἱ πατέρες ἡμῶν ἐνέπτυσαν αὐτῷ ποτε, οὕτως καὶ ἡμεῖς ἐμπτύσωμεν αὐτῷ. Τότε ἤρξαντο ἐμπτύειν εἰς τὸ πρόσωπον τῆς εἰκόνος τοῦ Κυρίου, καὶ ἐῤῥάπισαν αὐτὴν κατὰ πρόσωπον τῶν συνελθόντων ἔνθεν κἀκεῖθεν, ἤγουν τὴν εἰκόνα

præter substantiæ differentiam. » Quandoquidem etiam in vivifica cruce, nemo cruciformem imaginem aliud ab ejus prototypo esse dixerit, sed naturali tantum ratione discrepare: et exemplum de propinquo est, et veritas extra controversiam. Hic igitur primus est modus ex iis quos diximus. Quisnam est secundus? Sanctorum voces, quæ non syllogistice, sed nude et aperte, exprimi per effigiem Dominum nostrum Jesum Christum enuntiant: quas si omnes digerere hic velimus, egrediemur terminos moderatæ allocutionis. Ex multis autem duas tresve, et ad rem magis aptas seligentes, ex illis fidem de cæteris faciemus. Ita ut hic etiam locum habeat quod scriptum est: *In ore duorum vel trium testium stabit omne verbum*[65]. Vox coryphæi apostolorum Petri in historia sacri martyris Pancratii, memoriæ prodita[66]: « Affer imaginem Domini nostri Jesu Christi, eamque exprime in turricula, ut videant populi qualem formam accepit Filius Dei, et videntes amplius credant, figuram formæ intuentes, et recordentur eorum quæ per nos illis prædicata sunt. » Quam formidanda hæc oratio! quasi tantum non exclamaret: Profer imaginem ejus, qui cœlos virtute operit: et efforma, tanquam in sublimi, ad conspicuum testimonium: ut videant populi qualem Filius Dei formam sumpserit, non angeli, neque archangeli, alteriusve cujuspiam potestatis, sed servilem secundum nos formam: ut videntes amplius credant; quasi non sufficiat verborum narratio, sed necessaria etiam sit ad pleniorem faciendam fidem, sub oculos et aspectum cadens efficax demonstratio: quod Filius Dei, Filius hominis factus sit: et recordentur eorum quæ per nos ipsis prædicata sunt: quasi diceret: Hoc vobis est monumentum in generationes generationum.

Indicat autem historia, solitos idem facere cæteros apostolos in urbibus et vicis, universam Incarnationis Domini nostri Jesu Christi seriem describendo ab initiis ipsis, quando angelus Virginem salutavit, quousque assumptus est. « Quas, inquit, imagines cum timore honorandas monebant. » Videtis, o benignissimi, una cum sacrarum imaginum erectione, illarum etiam cum timore adorationem ab apostolis in exordio ipso traditam fuisse? Honorare siquidem, vim eamdem habere atque adorare, utique in confesso est. Vox strenui athletæ Athanasii ex allocutione in Beryto habita[67]: « Levate oculos intellectus vestri, et novum hoc spectaculum contemplamini. » Et post alia: « Tum imaginem Domini nostri Jesu Christi proferentes Judæi dixerunt: Quemadmodum patres nostri illuserunt ei quondam, ita et nos illudamus nunc ei. Tunc cœperunt exspuere in faciem imaginis Domini, colaphisque hinc illinc cædentes dixerunt: Quæcunque designarunt patres nostri in illum, ea et nos quoque faciamus in illius imaginem. Et dicunt: Illu-

[65] Deut. XIX, 15. [66] Apud Bollandum, 3 die mensis Aprilis, pag. 237. [67] In libello *De passione imaginis Domini nostri Jesu Christi*, t. II, pag. 627.

Digitized by Google

serunt ei, et nos idem faciamus. Mox infinita convicia evomuerunt in imaginem Domini, quæ nec efferre quisquam ausit. Addunt deinde : Audivimus patres nostros, pedes manusque illius clavis fixisse: quid obest quominus idem tentemus? Confestimque imaginis Domini pedes manusque clavis foraverunt. Rursum insano ore clamant : Audivimus quod aceto et felle imbuta spongia illum potaverunt; faciamus et nos similiter. Acceptaque spongia aceto plena, ad os imaginis applicuerunt. Rursus aiunt : Notum nobis est, quod arundine caput illius Patres nostri percusserunt : fiat idipsum etiam a nobis. Sumpta itaque arundine, caput Domini cædere cœperunt. Tandem aiunt : Clarum nobis est, quod et lancea latus ejus pupugerunt, nihil omittamus : addamus et hoc ipsum. Itaque lanceam cuidam suorum porrigentes, jusserunt ut latus imaginis dominicæ transfigeret : ex eo autem confestim sanguinis et aquæ rivuli emanare cœperunt. » Fidelis sermo, o sapientissimi, partim quidem, quia signa incredulis dantur, non autem credentibus; partim vero ut et nos intelligamus, per imaginis contumeliam probro affici prototypum; ut contra per imaginis honorem honore afficitur.

πιστεύουσι· τὸ δέ, ὡς ἂν καὶ ἡμεῖς γνοίημεν, ὅτι τῇ ἐμπαλιν, τῇ τῆς εἰκόνος τιμῇ ἀποτετίμηται.

Vox Basilii magni ex laudatione in Barlaam martyrem[65] : « Exprimatur in tabula et certaminum præses atque auctor Christus. Hic etiam, serenissimi, certissima lex imaginis erigendæ. Neque enim, ut frustra garriunt quidam, mentis tabulæ imprimi Christum jussit vir divinus. Non enim depictum in nobis, sed inhabitantem Christum per fidem in cordibus nostris habemus, sicut vociferatur Apostolus[66]. Deinde, conjunctionem *et* inserens, præcedentia utique designavit, quæ sic habent : Exsurgite nunc, o præclari athleticorum gestorum pictores : mutilam ducis imaginem vestro illustrate artificio; et obscurius a me depictum, coronatum athletam, vestræ industriæ coloribus conspicuum reddite. Abeam, certaminum ac victoriarum martyris a vobis posita imagine victus : gaudeam tali hodie per vestram dexteritatem victoria superatus. Videam manus hujus luctam cum igne exactius a vobis depictam. Videam alacriorem pugilem per vestram depictum imaginem. Plorent dæmones etiam, martyris in nobis perculsi victoriis : ardens iterum illis ac victrix manus ostentetur. »

Hæc ille haudquaquam in nobis pingi diceret : et, si hoc etiam daretur, non prius servum, ac deinde dominum pingi juberet. Sed et initio cum ait : Exsurgite nunc, o præclari athleticorum certaminum pictores : imaginum procul dubio, et non ora-

[65] Tom. I, hom. 18, pag. 515. [66] Ephes. III, 17.

τοῦ Κυρίου, λέγοντες· Ὅσα ἐποίησαν αὐτῷ οἱ πατέρες ἡμῶν, πάντα ποιήσωμεν τῇ εἰκόνι αὐτοῦ· καὶ λέγουσιν, ὅτι Ἐνέπαιξαν αὐτῷ· καὶ ἡμεῖς τὸ αὐτὸ ποιήσωμεν. Ἐμπαιγμοῖς οὖν ἀπείροις ἐνέπαιξαν τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου, ἅπερ οὐδὲ λέγειν ἡμῖν τετόλμηται. Εἶτα λέγουσιν· Ἠκούσαμεν ὅτι ἤλωσαν αὐτοῦ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας· τοῦτο καὶ ἡμεῖς ποιήσωμεν αὐτῷ· τότε τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας τῆς τοῦ Κυρίου εἰκόνος ἔπηξαν τοῖς ἥλοις. Πάλιν λέγουσι μεμηνότες· Ἠκούσαμεν ὅτι ὄξος καὶ χολὴν ἐπότισαν αὐτὸν μετὰ σπόγγου· ποιήσωμεν αὐτῷ καὶ ἡμεῖς. Καὶ ἐποίησαν, προσθέντες τῷ στόματι τῆς εἰκόνος τοῦ Κυρίου, τὸν σπόγγον τοῦ ὄξους πεπληρωμένον. Πάλιν λέγουσι· Μεμαθήκαμεν ὅτι καλάμῳ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἔτυψαν οἱ πατέρες ἡμῶν· τὸ αὐτὸ καὶ ἡμεῖς ποιήσωμεν. Καὶ λαβόντες κάλαμον, ἔτυπτον εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Δεσπότου. Τέλος λέγουσιν· Ὡς ἀκριβῶς μανθάνομεν, ὅτι λόγχῃ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ ἔνυξαν· μηδὲν παραλείψωμεν· ἀλλὰ προσθῶμεν καὶ τοῦτο. Καὶ ποιήσαντες ἐνεχθῆναι λόγχην, ἐπέτρεψάν τινι αὐτῶν ἆραι τὴν λόγχην, καὶ κροῦσαι κατὰ τῆς πλευρᾶς τῆς εἰκόνος τοῦ Κυρίου· καὶ τούτου γενομένου εὐθέως ἀνέβλυσεν ἀπ' αὐτῆς πλῆθος αἵματος καὶ ὕδατος.» Πιστὸς ὁ λόγος, ὦ σοφώτατοι· τὸ μὲν, ὅτι τὰ σημεῖα τοῖς ἀπίστοις, οὐ τοῖς τῆς εἰκόνος ὕβρει ἐφύβρισται τὸ πρωτότυπον· ὡς

Φωνὴ τοῦ μεγάλου Βασιλείου ἐκ τοῦ ἐγκωμίου τοῦ εἰς τὸν μάρτυρα Βαρλαάμ· « Ἐγγραφέσθω τῷ πίνακι καὶ ὁ τῶν παλαισμάτων ἀγωνοθέτης Χριστός· Κάνταῦθα, ὦ γαληνότατοι, ἀσφαλὴς ὁ ὅρος τῆς εἰκονικῆς ἀναστηλώσεως. Οὐ γὰρ, ὥς τινες εἰκαιολογοῦσι, τῷ πίνακι τῆς ψυχῆς ἐγγεγράφθαι Χριστὸν εἴρηται τῷ θεοφόρῳ. Οὐδὲ γὰρ ἐγγεγραμμένον ἐν ἡμῖν, ἀλλὰ κατοικοῦντα τὸν Χριστὸν διὰ τῆς πίστεως ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν ἔχομεν, ὡς ὁ Ἀπόστολος βοᾷ. Ἔπειτα, ὅτι καὶ τῇ ἐπιφορᾷ τοῦ, καὶ, συνδέσμου τὰ προηγούμενα ὑπεσημήνατο, ἅτινά ἐστι τάδε· Ἀνάστητέ μοι νῦν, λαμπροὶ τῶν ἀθλητικῶν κατορθωμάτων ζωγράφοι, τὴν τοῦ στρατηγοῦ κολοβωθεῖσαν εἰκόνα ταῖς ὑμετέραις μεγαλύνατε τέχναις· ἀμαυρότερον παρ' ἐμοῦ τὸν στεφανίτην γραφέντα, τοῖς τῆς ὑμετέρας σοφίας περιλάμψατε χρώμασιν. Ἀπέλθω τῇ τῶν ἀριστευμάτων τοῦ μάρτυρος παρ' ὑμῶν νενικημένος γραφῇ. Χαίρω τῇ τοιαύτῃ τῆς ὑμετέρας ἰσχύος σήμερον νίκῃ ἡττώμενος. Ἴδω τῆς χειρὸς πρὸς τὸ πῦρ ἀκριβέστερον παρ' ὑμῶν ἐγγραφομένην τὴν πάλην. Ἴδω φαιδρότερον ἐπὶ τῆς ὑμετέρας τὸν παλαιστὴν γεγραμμένον εἰκόνος. Κλαυσάτωσαν δαίμονες καὶ νῦν, ταῖς τοῦ μάρτυρος ἐν ἡμῖν ἀριστείαις πληττόμενοι· φλεγομένη πάλιν αὐτοῖς ἡ χεὶρ καὶ νικῶσα δεικνύσθω. »

Ταῦτα οὐ δήπου ἐγγεγράφθαι φαίη ἐν ἡμῖν· εἰ δὲ καὶ τοῦτο δοθείη, οὐκ ἂν πρότερον τὸν δοῦλον, εἶθ' οὕτως τὸν δεσπότην παρεγγυᾶτο. Ἄλλως τε καὶ τὸ εὐθὺς ἐν τῇ ἀπαρχῇ λέγειν· Ἀνάστητέ μοι νῦν, ὦ λαμπροὶ τῶν ἀθλητικῶν κατορθωμάτων ζωγράφοι·

Digitized by Google

δηλαδὴ τοὺς εἰκονουργούς, οὐ τοὺς λογογράφους ἐσήμανε· καθὼς καὶ ἐν τῷ ἐγκωμίῳ τῶν τεσσαράκοντα μαρτύρων, ὁ αὐτὸς τάδε φησίν· « Ἐπεὶ καὶ πολέμων ἀνδραγαθήματα, καὶ λογογράφοι πολλάκις, καὶ ζωγράφοι διασημαίνουσιν, οἱ μὲν τῷ λόγῳ κοσμοῦντες, οἱ δὲ τοῖς πίναξιν ἐγχαράττοντες. » Ἐπεὶ γοῦν καὶ ὁ δεύτερος τρόπος πέρας εἴληφε, τίς ὁ τρίτος; Φωνὴ τῶν μετὰ τὴν ἕκτην συνεδρευσάντων Πατέρων ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἔν τισι τῶν σεπτῶν εἰκόνων γραφαῖς ἀμνὸς δακτύλῳ τοῦ Προδρόμου δεικνύμενος ἐγχαράττεται, ὃς εἰς τύπον παρελήφθη τῆς χάριτος· τὸν ἀληθινὸν ἡμῖν διὰ νόμου προϋποφαίνων ἀμνὸν Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν. Τοὺς οὖν παλαιοὺς τύπους καὶ τὰς σκιάς, ὡς τῆς ἀληθείας σύμβολά τε καὶ προχαράγματα, τῇ Ἐκκλησίᾳ παραδεδομένους κατασπαζόμενοι, τὴν χάριν προτιμῶμεν καὶ τὴν ἀλήθειαν, ὡς πλήρωμα νόμου ταύτην ὑποδεξάμενοι. Ὡς ἂν οὖν τὸ τέλειον κἀν ταῖς χρωματουργίαις ἐν ταῖς ἁπάντων ὄψεσιν ὑπογράφηται· τὸν τοῦ αἴροντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου ἀμνοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν κατὰ τὸν ἀνθρώπινον χαρακτῆρα, καὶ ἐν ταῖς εἰκόσιν ἀπὸ τοῦ νῦν ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ ἀμνοῦ, ἀναστηλοῦσθαι ὁρίζομεν· δι' αὐτοῦ τὸ τῆς ταπεινώσεως ὕψος τοῦ Θεοῦ Λόγου κατανοοῦντες, καὶ πρὸς μνήμην τῆς ἐν σαρκὶ πολιτείας, τοῦ τε πάθους αὐτοῦ, καὶ τοῦ σωτηρίου θανάτου χειραγωγούμενοι, καὶ τῆς ἐντεῦθεν γινομένης τῷ κόσμῳ ἀπολυτρώσεως. Ἐνταῦθα ὁμοῦ τῇ Χριστοῦ εἰκόνι, καὶ τῶν ἁπάντων ἁγίων εἰκόνων λόγος πρόσεστι. Πρῶτον μὲν, ὅτι, ὡς ἤδη προεξεικονισμένου καὶ λείποντος τοῦ καὶ ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ ἀμνοῦ, αὐτὸν ἀναστηλοῦσθαι ἡ διαγόρευσις. Ἔπειτα ὅτι οὐ μόνον ἀσπαστὴ ἡ τοῦδε εἰκών, κατὰ τὰ ἐν νόμῳ σύμβολά τε καὶ προχαράγματα ἀσπαστὰ κεκλῆσθαι· ἀλλὰ καὶ προσκυνητὴ αὐτοῦ τε καὶ παντὸς οὐτινοσοῦν ἁγίου.

Δῆλον γὰρ ὅτι τὸ σεπτὸν, καὶ προσκυνητὸν ἂν τις ὁμολογήσειεν. Ἔτι τε ὅτι πᾶσα ἡ εἰκὼν ὁμωνύμως τῷ αὐτῆς πρωτοτύπῳ κέκληται, διὰ τοῦ εἰπεῖν· « Ἀμνὸς δακτύλῳ τοῦ Προδρόμου δεικνύμενος ἐγχαράττεται. » Ὡς καὶ ὁ Νυσσαεὺς θεῖος Γρηγόριος ὧδέ πού φησι· « Πρόκειται ὁ Ἰσαὰκ τῷ Πατρὶ, παρ' αὐτῷ τῷ θυσιαστηρίῳ. » Φωνὴ τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ συνεδρευσάντων Πατέρων· « Οὐχ ὡς ἕτερον τῇ μορφῇ, ἀλλ' ὡς αὐτὸν ἕνα Κύριον ἐν μιᾷ μορφῇ ὄντα· καθ' ὃν καὶ χαρακτὴρ εἷς πεφυκὼς τῆς τοῦ Πατρὸς ὑποστάσεως, καὶ πρὸ σαρκὸς ἀσώματος, εἷς τε ἦν, καὶ ἐν σαρκὶ εἷς ἐστι, καὶ ἐν εἰκόνι ὁ αὐτὸς εἷς ὑπάρχει, μὴ διαιρούμενος εἰς δύο χαρακτῆρας· μήτε δὲ σχιζόμενος εἰς δύο χαρακτῆρας· μήτε δὲ σχιζόμενος εἰς δύο δόξας· ἀλλ' εἰς μίαν συναγόμενος. » Καὶ μεθ' ἕτερα. « Ἀλλ' ὥσπερ αὐτὸς εἷς ἐστιν ἐκ δύο τῶν ἐναντίων, καὶ εἰς ἓν συνάγεται πρόσωπον· οὕτω καὶ ἡ εἰκὼν αὐτοῦ μία τέ ἐστι, καὶ τοῦ αὐτοῦ ἑνὸς Χριστοῦ. Καὶ οὐχ ἕτερον χαρακτῆρα ἐροῦμεν τὸν κατὰ σάρκα ἐπιφανέντα ἡμῖν, καὶ ἕτερον τὸν κατ' εἰκόνα σχηματιζόμενον χαρακτῆρα ἐν εἴδει μορφῆς αὐτοῦ· ἀλλὰ τὸν αὐτὸν ἕνα, ἐπεὶ μήτε καθὸ σῶμα

tionum artifices designat ; quemadmodum et in quadraginta martyrum encomio, cum hæc dicit [67] : « Nam magnifica in bellis gesta, et oratores sæpenumero, et pictores pulcherrime demonstrat, hi oratione, illi tabulis describentes atque ornantes. » Quoniam igitur secundus quoque modus ad finem perductus est, quis est tertius ? Vox Patrum, qui post sextam synodum Constantinopoli convenerunt [68] : In quibusdam colendarum imaginum picturis agnus exprimitur, quem Præcursor digito demonstrat, qui in typum assumptus est gratiæ. Refert enim nobis verum illum agnum, quem lex significabat, nempe Christum Deum nostrum. Has igitur veteres figuras atque umbras, ut veritatis notas et signa Ecclesiæ tradita complectentes, gratiam et veritatem anteponimus, quam ut plenitudinem legis accepimus. Itaque ut id quod perfectum est, in picturis etiam omnium oculis subjiciamus, agnum illum, qui mundi peccatum tollit, Christum Deum nostrum, loco veteris agni, humana posthac forma exprimendum decrevimus : ut per humilitatem cogitemus Dei Verbi celsitudinem, et in memoriam conversationis ejus in carne, et cruciatuum, ac salutiferæ mortis ejus, ex quo mundo redemptio parta est, reducamur. Hoc loco simul cum Christi imagine de omnium etiam sanctorum imaginibus sermo est. Primum quidem, quod, tanquam antea pingeretur, et jam desineret, veteris agni loco exprimi eum jubent. Deinde, quod non solum amplectenda sit ejus imago, ad eum modum quo legis notæ et signa amplectenda dicuntur, sed etiam adoranda, tum ipsius, tum uniuscujusque sanctorum.

Manifestum enim est concessurum quemvis, venerandum quod dicatur, idem dici adorandum : itemque quod omnis imago homonyme cum prototypo suo nuncupetur ; cum dicitur : « Agnus exprimitur, quem Præcursor digito demonstrat. » Quomodo et divinus Gregorius Nyssenus quodam in loco ait [69] : « Procumbit Isaac coram patre ad aram. » Vox Patrum, qui Antiochiæ convenerunt : « Non tanquam alterum forma, sed tanquam unum ipsum Dominum in una forma exsistentem : quomodo et character unus exsistens subsistentiæ Patris, atque ante Incarnationem incorporeus, unus erat : et in carne unus est, et in imagine idem unus exsistit, non divisus in duos characteres, neque dissectus in glorias duas, sed in unam collectus. » Et post alia : « Sed quemadmodum ipse unus est ex duobus contrariis, et in unam coalescit personam ; sic et imago ejus et una est, et ejusdem unius Christi. Neque alterum characterem dicamus eum qui secundum carnem nobis apparuit, alterum autem characterem qui secundum imaginem exprimitur in figura forma illius, sed unum et eumdem : si-

[67] S. Basil. t. I, hom. 20, pag. 526. [68] Concil. Quinisext., can. 82. [69] Orat. in Abraham, t. II, pag. 908.

Digitized by Google

quidem neque ratione corporis ille character dicitur, sed ut est incorporeus. Hoc vero magis per divinum Chrysostomum declarabitur, qui characterem cœlestem vocat, quoniam ex cœlo, non quatenus corpus, sed quatenus coporis expers, unigenitus Deus descendens de cœlis incarnatus est, et apparuit corpore nostro indutus. » Et post pauca : « Igitur, quoniam secundum relationem ostendit illum eumdem characterem : ipsum Christum adoramus, et non materiam artificiose figuratam in imagine. » En apertior dogmatica declaratio : primum quidem unam esse formam in ambobus, Christo scilicet et imagine : deinde, characterem ipsum subsistentiæ Patris, in imagine, figura formæ ipsius, conspici simul et adorari gloria indivisa. Reliquus est quartus modus, antiquæ consuetudinis et instituti. Attolle in orbem oculos tuos, vir humanissime, et vide terram universam, ex ipsa apostolica prædicatione, ubique gentium, in sacris templis, vasisque divinis, et sanctis donariis, expressum Christum gestantem, et factis ipsis vocem edentem quod Christus regnavit super eos qui in terra sunt, sicut cecinit David : *Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ* [70] : et : *Quia nihil est idolum in mundo* [71], juxta dictum Apostoli : et quod omnia beato lumine repleta sint, veniente eo qui dixit : *Ego lux in mundum veni* [72]. Qualia enim sunt quæ cernuntur ? Hic quidem in spelunca natus, et ab angelis glorificatus : hic vero in ulnis a matre gestatus, et a magis adoratus. Deinde puer, quando in medio doctorum sedens visus est. Tum baptizatus a Præcursore : tum miracula cum apostolis faciens : in crucem ascendens, exspirans, sepultus, resurgens, in cœlos revertens. In hæc igitur omnia per imaginem intenti, sicut tunc per contuitum ipsum apostoli, jure et nos dixerimus : *Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre, plenum gratiæ et veritatis* [73]. Hæc igitur est ab ævo annuntiata fides : hanc amplexæ sunt synodi sanctæ : et huic suffragantur omnes ubique locorum Ecclesiæ, in Oriente et Occidente [74], in Septentrione et mari : quam et nos minimi amplectentes, oramus, jureque supplicamus pro vestro, quod Deus charum habet, imperio.

A ὁ χαρακτὴρ εἴρηται, ἀλλὰ καθὸ ἀσώματον. Καὶ τοῦτο μᾶλλον διὰ τοῦ θείου Χρυσοστόμου διευκρινηθήσεται, τὸν χαρακτῆρα οὐράνιον λέγοντος, ἐπείπερ καὶ ἐξ οὐρανοῦ, οὐ καθὸ σῶμα, ἀλλὰ καθὸ ἀσώματον ὁ μονογενὴς Θεὸς κατελθὼν ἐκ τῶν οὐρανῶν ἐσαρκώθη, καὶ ἐπέφανε σῶμα περιθέμενος τὸ ἡμέτερον. » Καὶ μετ' ὀλίγα· « Οὐκοῦν ἐπεὶ κατὰ ἀναφορὰν αὐτὸν δείκνυσι τὸν χαρακτῆρα αὐτὸν Χριστὸν προσκυνοῦμεν, καὶ οὐ τὴν ὕλην τεχνικῶς σχηματιζομένην ἐν τῇ εἰκόνι. » Δεῦρο τρανοτέρα ἡ δογματικὴ διασάφησις· πρῶτον μὲν, ὅτι μία μορφὴ ἐπ' ἀμφοῖν, τοῦ τε Χριστοῦ καὶ τῆς εἰκόνος· ἔπειτα, ὅτι ὁ αὐτὸς ὁ χαρακτὴρ τῆς τοῦ Πατρὸς ὑποστάσεως, ἐν εἰκόνι τῷ εἴδει τῆς μορφῆς αὐτοῦ, ἐκφαινόμενός τέ ἐστιν ὁμοῦ καὶ προσκυνούμενος ἀσχίστῳ δόξῃ. Λει-
B πόμενός ἐστιν ὁ τέταρτος τρόπος τῆς ἀρχαίας θεσμοθεσίας [cod. Reg. νομοθεσίας]. Ἆρον κύκλῳ τοὺς ὀφθαλμούς σου, ὦ φιλανθρωπότατε, καὶ ἴδε τὴν ὑπ' οὐρανὸν, ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος, πανταχοῦ γῆς τε καὶ θαλάσσης, δι' ἱερῶν ναῶν, θείων τε σκευῶν, καὶ σεπτῶν ἀναθημάτων, τὸν Χριστὸν ἐξεικονισμένον φέρουσαν, καὶ αὐτοῖς ἔργοις φωνὴν ἀφιεῖσαν, ὅτι Χριστὸς βεβασίλευκε τῶν ἐπὶ γῆς, κατὰ τὸ ᾀδόμενον Δαβιτικῶς· *Αἴτησαι παρ' ἐμοῦ καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς·* καὶ, *Ὅτι οὐδὲν εἴδωλον ἐν κόσμῳ·* κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου εἰρημένον. Καὶ ὅτι πάντα ὁλβίου φωτὸς πεπλήρωται, ἐληλυθότος τοῦ εἰπόντος· *Ἐγὼ φῶς εἰς*
C *τὸν κόσμον ἐλήλυθα.* Οἷα γὰρ τὰ ὁρώμενα ; ὧδε μὲν ἐν σπηλαίῳ τικτόμενος, καὶ ὑπ' ἀγγέλων δοξαζόμενος· δεῦρο δὲ ἐπ' ὠλενῶν ὑπὸ τῆς Μητρὸς βασταζόμενος, καὶ ὑπὸ μάγων προσκυνούμενος. Εἶτα ἐν μειρακίοις, ὀπηνίκα μέσος τῶν διδασκάλων ὢν ἐτύγχανε καθήμενος. Ἔπειτα βαπτιζόμενος ὑπὸ τοῦ Προδρόμου· εἶτα θαυματουργῶν σὺν ἀποστόλοις· ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἀνιών, ἀποπνέων, θαπτόμενος, ἀνιστάμενος, εἰς οὐρανοὺς ἀνερχόμενος. Τούτοις οὖν πᾶσιν εἰκονικῶς ἐνατενίζοντες, ὡς τηνικαῦτα αὐτοπτικῶς οἱ ἀπόστολοι, εἴποιμεν ἂν εἰκότως καὶ ἡμεῖς· *Ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρὸς, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας.* Αὕτη οὖν ἐστιν ἡ ἐξ αἰῶνος κηρυττομένη πίστις· ταύτην ἠσπάσαντο αἱ ἅγιαι σύνοδοι, καὶ ταύτῃ σύμψηφοι τυγχάνουσι πᾶσαι αἱ πανταχοῦ κατὰ τόπον Ἐκκλησίαι, ἔν τε Ἀνατολῇ καὶ Δύσει, Βορρᾷ τε καὶ θαλάσσῃ· ἦν καὶ ἡμεῖς οἱ ἐλάχιστοι ἀσπαζόμενοι, εὐχόμεθα καὶ ὑπερευχόμεθα ὀφειλομένως τῇ θεοφιλοῦς ὑμῶν βασιλείας.

CC. — *Petro Nicææ.*

Σ' (94). — *Πέτρῳ Νικαίας.* [ωγ'.]

De morte metropolitæ Synadorum.

Audiverunt prorsus sacræ aures tuæ id quod accidit beato et communi Patri nostro metropolitæ Synadorum ; planxitque sancta anima tua illius causa, prout par fuit : necdum videlicet genitus cessavit, nec sedatus est dolor, qui tanquam ex dissectione quadam natus est. Verum huc ades, et a nobis, vir desideratissime, clarius edisce : ut et

D Ἤκουσε πάντως ἡ ἱερά σου ἀκοὴ τὸ περὶ τὸν μακάριον καὶ κοινὸν Πατέρα ἡμῶν μητροπολίτην Συνάδων πάθος· καὶ ὠδύρατό σου ἡ ἁγία ψυχὴ ἐπ' αὐτῷ τὰ εἰκότα· ἐπεὶ καὶ ἔτι τοῦ στεναγμοῦ οὐκ ἀποπαύσοι· οὐδὲ τῆς οἱονεὶ ἐκ τῆς διχοτομίας γενομένης ἀλγηδόνος ἀπολήξειεν. Ἀλλὰ δεῦρο, καὶ παρ' ἡμῶν ὧ τριπόθητε, διδάχθητι ἐναργέστερον· ὡς ἂν καὶ

[70] Psal. II, 8. [71] I Cor. VIII, 4. [72] Joan. XII, 46. [73] Joan. I, 14. [74] Psal. CVI, 3.

NOTÆ.

(94) In cod. Reg. εβ'.

Digitized by Google

ἡμεῖς τὸ ὀφειλόμενον χρέος τίσωμεν· καὶ αὐτὸς ἱστορικώτερον ἐπιγνοὺς τὰ κατ' αὐτὸν, ῥᾳστώνην τινὰ λάβοις ἐκ τῆς ἐξηγορίας. Ὦ, ὦ! πῶς ἀδακρυτὶ ἐνέγκοιμεν τὸ ὀδυρτικὸν ἀπάγγελμα; ὑγιαίνων ἦν ὁ Πατὴρ, τὰ συνήθη ἐνεργῶν τῆς ἀνυποκρίτου αὐτοῦ ἀγάπης, καὶ πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς καὶ Πατέρας δεξιώσεως. Τίς γὰρ ὁ πλέον ἐκείνου φιλοξενίαν ἀσπαζόμενος, καὶ θεραπεύων φιλουμένους; ὃν οὐχὶ ἡ ἐπάλληλος τῶν ἐπιφοιτώντων παρουσία καὶ ἐπιμονὴ ἐδάμαζεν· ὅσον ἡνία μᾶλλον ἡ σπάνις τούτων, καὶ ταχεῖα παλινοδία. Καὶ τί δεῖ πρὸς σὲ τὸν εὖ εἰδότα ὑποδειγματίζειν τὸ λεγόμενον; Ἦν οὖν, ὡς εἴρηται, ἐν τούτοις. Ἐπεὶ δὲ παρῆν ἡ ἡμέρα τῆς μετὰ τὴν Πεντηκοστὴν δευτέρας ἑορτάσιμος, ἀναστὰς ἀπὸ τῆς ἑστιάσεως, ἐλήφθη πόνοις καταῤῥοίας ἀπὸ τῆς κεφαλῆς γενομένης ἐπὶ τὸν σπόνδυλον καὶ τοὺς τόπους τῶν μεταφρένων. Ἐφ' ᾧ κινηθέντες οἱ ταπεινοὶ, εὕρομεν αὐτὸν κάμνοντα τῷ ὄντι, καὶ διασαφοῦντα τὰς αἰτίας τῆς συμπτώσεως. Εἶτα ἐπειδὴ ὑπεστρέψαμεν οἴκοι· αὖθις τῇ ἑξῆς παραγενόμενοι, εὕρομεν αὐτὸν ἔτι βαλλόμενον σφοδροτέραις ἀλγηδόσι, καὶ διακαεῖ πυρετῷ· μόλις δυνηθέντα ἡμῖν ῥῆμα προσφθέγξασθαι· καὶ τὴν ἀπόγνωσιν τοῦ ζῆν ἐν σαρκὶ αἰνιττόμενον. Τί τὸ ἑξῆς; τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ καὶ δεσμὸς τῆς γλώττης πάμπαν, καὶ οὐ μετ' οὐ πολὺ ὁ πικρὸς θάνατος. Ἀλλ' ἡμῖν μὲν, διὰ τὴν στέρησιν τοῦ ἁγίου ἀνδρὸς, τὸ πικρὸν εἰρήσθω· ἐκείνῳ δὲ καὶ πάνυ γλυκὺ, διὰ τὸ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι· οὗ τί ἂν εἴη μακαριώτερον; Ἔκειτο οὖν ὁ μακαρίτης (καλὸν γὰρ καὶ τοῦτο ὑπογράψαι, ὥσπερ τι ξένον θέαμα), αἰδέσιμος τῇ ὄψει, ἀγγελοειδὴς τῷ σχήματι· τῆς ἐνδημησάσης πρὸς Κύριον ψυχῆς ὥσπερ τινὰς ἡλιοειδεῖς χαρακτῆρας ἐναπομαξαμένης τῷ ἱερῷ σώματι, μεθ' οὗ καὶ ἐφ' ᾧ λελάτρευκε τῇ ἁγίᾳ Τριάδι. Ἠθροίσθη ἐξαπίνης ὅμιλος, ὁμοῦ μὲν μοναστῶν, ὁμοῦ δὲ καὶ μιγάδων, πολὺς ὅτι μάλιστα· περιεκέχυτο εἰς αὐτὸ ὡς ἱερὸν κειμήλιον ἀποβλέπων, ἢ μᾶλλον οἰκειότερον εἰπεῖν, ὡς ἔμπνουν καὶ φωνεῖν δυνάμενον. Ἐχεῖτο δάκρυα τῶν μὲν αἰδημόνων ἀψοφητὶ, τῶν δὲ θεραπευτῶν ἐκραγέστερον. Οὕτως οὖν σὺν ψαλμῳδίαις ταῖς καθηκούσαις καὶ ἐπικλήσεσιν ἱεραρχικαῖς παρεδόθη τῷ τάφῳ, καθ' ὃν τόπον εἰώθει ὁ μακάριος λειτουργεῖν Κυρίῳ· καίγε προσετέθη ὁ Πατὴρ τοῖς Πατράσιν, ὁ ὁμολογητὴς τοῖς ὁμολογηταῖς, ὁ διδάσκαλος τοῖς διδασκάλοις, ὁ ὑποφήτης τοῖς ὑποφήταις· προσθείημεν δ' ἂν καὶ ταῦτα· ὁ ἐγκρατὴς τοῖς ἐγκρατέσιν, ὁ ἁγνὸς τοῖς φιλάγνοις, ὁ φιλόξενος τοῖς φιλοξένοις, ὁ μέτριος τοῖς μετριόφροσιν· ὁ πάντα τοῖς πᾶσιν εὖ γεγονὼς, καθ' ὅσον οἷόν τε, ἵνα τοὺς πάντας, ἢ τοὺς πλείονας κερδήσῃ· ἀποστολικοῖς κατορθώμασιν ἐπερειδόμενος. Καὶ νῦν ἡμεῖς μὲν οἱ ταπεινοὶ ὀρφανικῶς ἀποδυρόμενοι τὸν ὡς ἀληθῶς καὶ φιλοπάτορα καὶ φιλάδελφον· ἡ δὲ κατ' αὐτὸν Ἐκκλησία, εἴτ' οὖν τὸ μικρὸν ποίμνιον, ἠπορημένον λίαν, καὶ ἀνακαλούμενον τὸν ποιμένα καὶ Πατέρα, οἷα εἰκὸς νεοττοὺς....

nos munus debitum solvamus, et tu res ejus certiore historia cognoscens, quietem aliquam ex narratione accipias. O, o, quo pacto luctuosam commemorationem sine lacrymis feram? Incolumis erat Pater, solitis minime fucatæ charitatis suæ operibus intentus, fratribusque ac Patribus hospitio recipiendis. Quis enim hospitalitatem plus illo adamavit, aut amice exceptis ministravit impensius? quem nec continua aliorum ex aliis adventantium frequentia, nec diuturnior mora frangebat: quantum angebat potius horum raritas, et cita profectio. Et quid opus est hæc tibi, cui probe nota sunt, exemplis confirmare? In his igitur erat, ut dictum est. Cum autem festa dies ageretur secunda Pentecostes, surrexissetque a convivio, correptus est catarrho, a capite in vertebras et alia dorso vicina defluente. Quo casu exciti nos humiles, offendimus ipsum revera languentem, et ejus quod acciderat, causas explicantem. Deinde cum regressi domum essemus, iterum die sequenti accedentes, invenimus illum acrioribus adhuc doloribus ardentique febri laborantem: ita ut ægre nos leni voce alloqui posset, ac de vita in carne desperare se innueret. Quid postea? die tertio et lingua impedita prorsus, nec multo post acerba mors. Sed illa nobis quidem, qui sancto viro privati sumus, acerba dicatur; illi vero et valde dulcis, ut dissolveretur, et esset cum Christo; quo quid esse queat beatius? Jacebat ergo vir beatus (bonum enim est hoc etiam designare, tanquam insuetatum quoddam spectaculum), venerandus aspectu, angeli referens speciem, cum ad Dominum proficiscens anima, solis instar, radiantes notas quasdam impressisset in sacro corpore, cum quo et in quo sanctam coluerat Trinitatem. Coactus est illico cœtus monachorum sæculariumque quam maximus; circumfusus illum tanquam sacrum pignus intuebatur; vel, ut magis proprie dicam, tanquam spirantem, et qui loqui posset. Fundebantur lacrymæ ab honoratis quidem viris sine strepitu, a servis autem sonitu majore. Sic ergo cum psalmodiis congruentibus et faustis episcoporum apprecationibus sepulturæ mandatus est eo in loco, ubi vir beatus sacra Domino facere consueverat: appositusque est Pater Patribus, confessor confessoribus, magister magistris, interpres interpretibus: addiderim vero et ista: continens continentibus, castus castimoniæ amantibus, hospitalis hospitalitatem colentibus, modestus modice de se sentientibus: qui omnia omnibus [75] rite fuerat, quoad fas fuit, ut omnes aut complures lucrifaceret, apostolicis recte factis subnixus. Et nos quidem humiles nunc orphanorum more lugemus illum vere Patrum fratrumque amatorem: ejus vero Ecclesia, seu pusillus grex, quo se vertat nesciens, pastoremque et patrem reposcens, quemadmodum pullos verisimile est.....

[75] 1 Cor. IX, 19 et 22.

Digitized by Google

CCI. — *Philothee possessori.*

ΣΑ' (95). — *Φιλοθέῳ κτήτορι.*

Presbyterum, qui digamos coronaverat, sacris operari non debere : sicut jam de eodem presbytero ad eumdem Philotheum scripserat epistola 191.

..... cujus laus est per totam Macedoniam, a monachis piisque laicis, in ore habentibus decorem et virtutem pietatis tuæ. Det tibi adhuc Dominus bene agere, in bonis operibus ditescere, facilem esse ad erogandum et communicandum, tibi in futurum thesaurizare fundamentum bonum, ut vitam æternam consequare. O Philothee optime, depositum fidei diligenter custodi, divinis actionibus semper refulgens. Ac de his quidem satis. Quoniam autem de presbytero iterum sermo est, postulante honorificentia tua, ut liberum ei sit sacris operari : recte id quidem, si humanum esset quod quæritur : namque ad obsequendum tibi in omnibus festinaremus, inservire cupientes tibi, qui assidue nobis obsecundas. Sed quia de Deo agitur, deque divinorum canonum decreti prævaricatione, ignosce, frater charissime, non possumus contra Deum et sacros canones ferre judicium, præsertim cum in negotio plane consimili, superioribus temporibus totam vitam nostram posuerimus ; in adeundis periculis, et exsillis, et mortibus, potius quam consentiremus iniquitati et violationi Evangelii Christi. Neque ergo adulterorum copulator a nobis, neque copulator digamorum, facultatem habuit sacrificandi. Etenim si non patitur sacer canon, ut presbyter convivetur in digami nuptiis, multo sane magis prohibet ne illum coronet.

Quod si alii aliter judicant, viderint quid agant. *Nos* enim, inquit, *talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei* [76]. Quare, cum judicium videas cum periculo conjunctum, noli vim facere humilitati nostræ. Nam si pro veritatis defensione ad pericula quotidie accingimur, quo pacto contra veritatem dissimili consilio irruemus ? Non est consentaneum, Domine, præter ea quæ divinitus judicata sunt, facere quidquam aut loqui. Credimus autem te, qui unam quæris divinam voluntatem et salutem animæ tuæ, assensurum his quæ diximus, oraturumque ut divinæ legi firmius inhæreamus, nec quidquam admittamus quo mandatum Dei vel canon violetur.

..... οὗ ὁ ἔπαινος διὰ πάσης τῆς Μακεδονίας, παρά τε μοναζόντων καὶ λαϊκῶν εὐσεβῶν, ἐπὶ γλώσσης φερόντων τὴν καλλονὴν καὶ ἀρετὴν τῆς εὐσεβείας σου. Ἀλλ' ἔτι δῴη σοι Κύριος ἀγαθοεργεῖν, πλουτεῖν ἐν ἔργοις καλοῖς, εὐμετάδοτον εἶναι, κοινωνικὸν, ἀποθησαυρίζοντα ἑαυτῷ θεμέλιον καλὸν εἰς τὸ μέλλον· ὡς ἂν ἐπιτεύξῃ τῆς αἰωνίου ζωῆς. Ὦ φιλόθεε κράτιστε, τὴν παρακαταθήκην τῆς πίστεως ἀκριβῶς [cod. Reg. ἀσφαλῶς] κάτεχε, ἀεὶ λαμπρυνόμενος ταῖς θεουργοῖς πράξεσι. Καὶ περὶ τούτων μὲν ἅλις. Ἐπειδὴ δὲ καὶ αὖθις περὶ τοῦ πρεσβυτέρου ὁ λόγος, ἐξαιτούσης τῆς τιμιότητός σου τὴν λύσιν τοῦ ἱερουργεῖν αὐτόν· εἰ μὲν ἀνθρώπινον ἦν τὸ ζητούμενον, εὖ ἂν εἶχεν· ἐχωροῦμεν γὰρ πρὸς πᾶσάν σου ὑπακοήν, φιλοῦντές σε θεραπεύειν τὸν πολλοστὸν θεραπευτὴν ἡμῶν. Ἐπεὶ δὲ περὶ τοῦ Θεοῦ τὸ κινούμενον· καὶ τῆς τῶν θείων κανόνων ὀροθεσίας ἡ παράβασις· σύγγνωθι, ἀδελφὲ φίλτατε· οὐχ οἷοί τέ ἐσμεν κατά τε Θεοῦ καὶ ἱερῶν κανόνων ἀποῖσαι κρίσιν· μάλιστα ὅτι ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ παρομοίῳ κεφαλαίῳ ἐν τοῖς προλαβοῦσι χρόνοις πᾶσαν τὴν ζωὴν ἡμῶν ἐθέμεθα· χωρῆσαι πρὸς κινδύνους, καὶ ἐξορίας, καὶ θανάτους, ἤπερ συνθέσθαι τῇ ἀνομίᾳ, καὶ λύσει τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ. Οὔτε οὖν μοιχοζεύκτης παρ' ἡμῶν, οὔτε διγαμοζεύκτης, λέλυται τῆς ἱερουργίας. Εἰ γὰρ ὁ ἱερὸς κανὼν οὐκ ἀνέχεται εἰς διγαμοῦντος γάμον ἑστιαθῆναι τὸν πρεσβύτερον· πολλῷ γε μᾶλλον ἀπείργει τοῦτον τοῦ στεφανῶσαι.

Εἰ δὲ ἄλλοι ἄλλως κρίνουσιν, ὄψονται ἐφ' οἷς πράττουσιν. Ἡμεῖς γὰρ, φησὶ, καὶ αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ τοιαύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν. Ὥστε εἰδὼς τὸ ἐπικίνδυνον κρῖμα, μὴ παραβιάζου τὴν ταπείνωσιν ἡμῶν. Εἰ γὰρ ὑπὲρ τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας καθ' ἑκάστην ἡμέραν εἰς κινδύνους παρατετάγμεθα, πῶς κατὰ τῆς ἀληθείας ἑτεροτρόπως κινηθησόμεθα; οὐκ ἔχει φύσιν, ὦ δέσποτα, παρὰ τὰ θειωδῶς κεκριμένα τοῖς κανόσι, δρᾶσαί τι ἢ εἰπεῖν. Πιστεύομεν δὲ ὅτι καὶ αὐτὸς ἐν ζητῶν τὸ θέλημα, καὶ τὸ σωτηριῶδες τῆς ψυχῆς σου, συμφήσειας ἡμῖν ἐπὶ τοῖς λελεγμένοις· καὶ προσεύξῃ μᾶλλον ἐπερείδεσθαι ἡμᾶς τῷ θείῳ νόμῳ, καὶ μὴ προΐεσθαι τὸ οἱονοῦν ἐπὶ παραβάσει ἐντολῆς Θεοῦ καὶ κανόνος.

CCII. — *Mariæ Svathariæ.*

ΣΒ' (96). — *Μαρίᾳ σπαθαρίᾳ.* [ωδ'.]

Pœnitentiam indicit ob violatum Ecclesiæ asylum.

Agnoscit honorificentia tua, Ecclesiam salutis esse perfugium, ad eamque tanquam in manus Dei, profugum accurrere eum, quem circumstant angustiæ. Neque igitur in Veteri Testamento fas erat eorum qui ad refugii civitatem evaserant, abripere quemquam ; et multo magis in Novo Testamento nefas est extrahere ab ecclesia qui eo confugerint.

Ἡ τιμιότης σου γνωρίζει ὅτι ἡ Ἐκκλησία φυγαδευτήριόν ἐστι σωτηρίας· καὶ ὥσπερ εἰς χεῖρας Θεοῦ ὁ πρόσφυξ ἀποτρέχει περιστατηθεὶς ὑπὸ ἀναγκῶν. Οὔτε οὖν ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἐξὸν ἦν τῶν εἰς τὴν πόλιν τῶν φυγαδευτηρίων ἀποσεσωσμένων ἁφαρπάζειν τινά· οὐ πολλῷ μᾶλλον ἐν τῇ Νέᾳ θεμιτὸν ἀποσπᾶν τῆς ἐκκλησίας τοὺς καταφεύγοντας. Καθ-

[76] I Cor. xi, 16.

NOTÆ.

(95) In cod. Reg. σδ'.

(96) In cod. Reg. σς'.

Digitized by Google

ὑβρισις γάρ ἐστι τοῦτο τῶν θείων νόμων, καὶ τοῦ θείου θυσιαστηρίου. Ὥστε σκοπησάτω σου ἡ εὐσέβεια, ἡλίκον τὸ τόλμημα. Τίς δὲ ἡ θεραπεία; Πρῶτον μὲν τὸ θέσθαι ἑαυτῇ ὅρον, μηκέτι τολμᾶν τοῦτο πρᾶξαι, κἂν τὰ ἄνω κάτω γένηται. Ἔπειτα Τεσσαρακοστὴν ὅλην ἀπέχεσθαι τῶν ἁγιασμάτων, γονυκλινοῦσα καθεκάστην δεκάκις, καὶ πεντηκοντάκις λέγουσα· Κύριε, συγχώρησόν μοι τὴν ἁμαρτίαν· Κύριε, ἱλάσθητί μοι τῇ ἁμαρτωλῷ. Ὁμοίως καί· Κύριε, ἐλέησόν με δωρεάν. Τρεῖς τε ψαλμοὺς στιχολογεῖν· ἐξαιρέτως τὸν ς', τὸν λζ', καὶ τὸν ν', καὶ εἶθ' οὕτως ὁ Θεὸς συγχωρήσει σοι, κυρία, τὴν ἁμαρτίαν. Εἰ δὲ καὶ πάρεστι δύναμις, τεσσαράκοντα ἀργύρια δοῦναι πτωχοῖς. A

Contumelia enim hæc est divinarum legum divinique altaris. Quare consideret pietas tua, quantum sit hoc facinus. Quænam vero est medela? Primum quidem tibi ipsi ut legem statuas, ne hoc facere audeas amplius, et pessum eant omnia. Deinde ut totam Quadragesimam a sacris abstineas, decies genua flectens singulis diebus, et quinquagies dicens: Domine, condona mihi hoc peccatum. Domine, propitius esto mihi peccatrici. Similiterque: Domine, miserere mei gratis. Tres quoque psalmos recites, præcipue sextum, tricesimum septimum, et quinquagesimum: atque ita Deus peccatum tibi, domina, remittet. Quod si etiam suppetit facultas, quadraginta argenteos des pauperibus.

ΣΓ' (97). — *Εἰρήνῃ ἡγουμένῃ.* [ωια'.]

CCIII. — *Irenæ præpositæ.*

Rursus de presbytero qui cum hæreticis communicaverat: sacrificare non debere usque ad synodum, qua de talibus statuatur.

Μακρὰν ἀπὸ τῶν ἐγκωμίων σου οἱ τρόποι καὶ οἱ λόγοι τῆς πολιτείας μου, τιμιωτάτη γυναικῶν. Ἀλλ' εἴωθε ψυχὴ πιστὴ καὶ ζητοῦσα τὸν Κύριον, ἐπαίνους ἀνάπτειν τοῖς ἀγεράστοις, ὡς ἂν ἐντεῦθεν ἐρανίσοιτο τὸ τῆς ταπεινοφροσύνης κλέος. Τοιαύτη οὖν ὑπεδείχθης ἡμῖν, ἀδελφὴ ἐν Κυρίῳ. Ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς γινώσκοντες τὰ καθ' ἑαυτοὺς, οὐδὲ τῶν νῦν ἐσχάτων ἰσοστατεῖν κρίνομεν ἑαυτούς· μὴ ὅτι γε ὕψει τηλικούτῳ παρενείρειν, καθὰ γέγραφας. Ἀλλ' ὧδε μὲν ταῦτα κείσθω. Ἐπὶ δὲ τῇ τοῦ πρεσβυτέρου ὑποθέσει μετακτέον τὸν λόγον. Οὐτίπου ἡμεῖς, ὦ ἀμμᾶς, νῦν μὲν τοῦτο λέγομεν, αὔριον δὲ ἕτερον· ἀλλ' ὁ αὐτὸς λόγος ἐν ἡμῖν ἐστιν ἀεί. Τί τοῦτο; τὸν ἁλόντα πρεσβύτερον τῇ κοινωνίᾳ τῶν αἱρετικῶν, εἴγε μάλιστα καὶ ὑπογραφῇ, μὴ ἐξεῖναι ἱερουργεῖν, ἕως καιροῦ ὀρθοδόξου συνόδου, ἐφ' ᾗ τὰ τοιαῦτα καὶ θεωρηθήσεται καὶ διακριθήσεται· ἢ μόνον τὸ κατὰ περίστασιν βαπτίζειν, ἐκκομίζειν νεκρὸν, διδόναι [cod. Reg. διδεῖν] σχῆμα μοναχῷ, ἁγιάζειν τῶν Θεοφανίων τὸ ὕδωρ, εὐαγγελίζεσθαι κατ' ἄρθρον, καὶ μεταδιδόναι τῶν ἁγιασμάτων ἤδη θεουργηθέντων ὑπὸ σεσωσμένου πρεσβυτέρου. Καὶ ταῦτα, ὡς εἶπον, ἐξ ἀνάγκης. Ἐπεὶ εὑρισκομένου τοῦ μὴ ἐμπαρέντος τῇ κοινωνίᾳ ἱερέως, οὐδὲ τὰ προειρημένα πράσσειν ἐξόν. B C

Longe absunt ab encomiis tuis mores et sermones vitæ meæ, honoratissima mulierum. Sed solet anima fidelis et quærens Dominum laudes tribuere immeritis, ut humilitatis inde gloriam nanciscatur. Talem igitur te esse agnovimus, soror in Domino. Nam cum nos ipsos cognoscamus, nec postremis qui nunc sunt, nos exæquamus: nedum ut tanto nos inferamus fastigio, sicut scripsisti. Verum hæc quidem ita se habeant. Ad presbyteri causam transferenda est oratio. Haudquaquam nos, o mater, nunc quidem hoc dicimus, cras autem aliud: sed idem nobis semper est sermo. Quid hoc est? Presbytero, qui in hæreticorum communione deprehensus est, maximeque si subscripsit, sacris fungi non licere, usque ad synodum orthodoxam, in qua hæc discutientur, et dijudicabuntur: nisi tantummodo re urgente baptizare, mortuum efferre, habitum dare monacho, Theophaniorum aquam sanctificare, evangelizare diluculo, et impertiri sacramenta jam ante ab innoxio presbytero consecrata. Atque hæc, ut dixi, ex necessitate. Nam si reperiatur sacerdos qui a communione illa immunis manserit, ne hæc quidem quæ dicta sunt, facere licet.

Ὁ μὲν οὖν ἡμέτερος λόγος τοιοῦτος. Εἰ δὲ ἄλλοι ἄλλως ἢ φρονοῦσιν ἢ κρίνουσιν, εἴτε ἰσοστάσιοι, εἴτε ὑπερβάθμιοι· ἐπειδήπερ οὐχ ὅρος ἐξ[εν]ήνεκται ἀπὸ τοῦ ἀρχιερέως, ἐφ' ᾧ ἀναγκαῖον ἦν στέργειν πάντας· τῆς ἐξουσίας εἰσὶ κύριοι, καὶ ἡμεῖς γε σιωπὴν ἔξομεν. Παρακαλοῦμεν δὲ τὴν τιμιότητά σου, ὡς ἐπὶ τῇ ἀγαθῇ πολιτείᾳ, οὕτως καὶ ἐπὶ τῇ ὀρθοδοξίᾳ ἀκρίβειαν ἔλκειν· ἀκούουσαν τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος· *Καθαρίσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, ἐπιτελοῦντες ἁγιωσύνην ἐν φόβῳ Θεοῦ.* Οἶδας γὰρ ὅτι οὐ μικρὸς ἀνερρίπισθη διωγμὸς ἐν τῇ λυσσώσῃ μέχρι τοῦ παρόντος D

Nostra igitur hæc est sententia. Quod si alii aliter vel sentiunt, vel judicant, sive ejusdem sint gradus, sive superioris: quoniam non ab episcopo lata lex est, in qua necesse sit omnes acquiescere; libertatis suæ sunt domini, et nos in silento erimus. Hortamur autem reverentiam tuam, ut sicut in bona conversatione, sic etiam in fide orthodoxa diligentiam adhibeat: audiens Apostolum dicentem: *Mundemus nos ab omni inquinamento carnis et spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei* [77]. Nosti enim non exiguam excitatam esse persecutionem a furente hactenus hæresi: sed et sangui-

[77] Cor. VII. 1.

NOTÆ.

(97) In cod. Reg. σε'.

Digitized by Google

nem exhaustum, et carnes dilaniatas, et martyres consummatos. Quam multa porro in custodiis carceribusque inflicta sint acerba, quid opus est dicere? relegationes, abactiones, raptus, vincula ferrea, famis cruciatus, solitudines, cætera omnia, quæ longum sit narrare. Si ergo hæc ita sunt, an presbyterum illum oportet pari conditione hinc abire, immarcescibilem gloriæ coronam percepturum? E contrario, cum in communione ille deprehensus sit atque subscriptione contra Christum, Deiparam, et sanctos omnes conceptа; sic enim se res habet, ob propriarum imaginum relationem ad prototypa: quo pacto non magnum ducit quod vivat, vel quod sceleris veniam impetret, prorsus devitans vel attingere ea quæ per indulgentiam dicta sunt; nedum ut licere sibi velit omni ex parte sacris operari? Ergo vana sunt omnia, et frustra martyria, et incassum athleticæ contentiones: sed absit! Et martyr, martyr est in hac confessione; et qui negavit, lapsus est in hac negatione: et usque ad mortem fiere necesse est, quisquis lapsus fuerit, si me audiat recta consulentem.

αἱρέσει· ἀλλὰ καὶ αἵματα ἐκενώθησαν, καὶ σάρκες κατεξάνθησαν, καὶ μάρτυρες ἀπετελέσθησαν. Ὅσα δὲ τὰ ἐν φυλακαῖς καὶ εἱρκταῖς κακωτικά, τί δεῖ καὶ λέγειν; τὰς ἐξορίας, τὰς ἐπαγωγάς, τὰς ἁρπαγάς, τὰς σιδηρώσεις, τὰς λιμαγχονήσεις, τὰς μονώσεις, τὰ ἄλλα πάντα, ὧν οὐ μικρᾶς ἐστιν ἱστορίας ἔργον. Εἰ τοίνυν ταῦτα οὕτως, καὶ δεῖν τὸν πρεσβύτερον ἰσοπαθῶς διεξελθεῖν, κομιούμενον τὸν ἀμαράντινον τῆς δόξης στέφανον; τοὐναντίον, ἐπειδὴ ἐάλω τῇ κοινωνίᾳ καὶ τῇ ὑπογραφῇ τῇ κατὰ Χριστοῦ, τῆς τε μητρὸς αὐτοῦ καὶ πάντων τῶν ἁγίων· τοῦτο γὰρ διὰ τῶν οἰκείων εἰκόνων ἡ ἐπὶ τῶν πρωτοτύπων ἀναφορά· πῶς οὐ μέγα ἡγεῖται καὶ τὸ ὅλως ζῆν, καὶ τὸ ὅλως συγκεχωρῆσθαι αὐτῷ τὸ ἀνόμημα· φεύγων ἐφάπτεσθαι καὶ τῶν προειρημένων κατὰ φιλανθρωπίαν· μὴ ὅτι γε καὶ ἐξ ὁλοκλήρου λελύσθαι αὐτὸν ἱερουργεῖν; Οὐκοῦν ἔωλα τὰ πάντα, καὶ εἰκῇ τὰ μαρτύρια, καὶ μάτην αἱ ἀθλητικαὶ ἐνστάσεις· ἀλλὰ μὴ γένοιτο. Καὶ ὁ μάρτυς, μάρτυς ἐν τῇδε τῇ ὁμολογίᾳ· καὶ ὁ ἠρνημένος, ἔκπτωτος ἐν τῇδε τῇ ἐξαρνήσει· καὶ δεῖν προσκλαίειν μέχρι θανάτου πάντα τὸν ἁλόντα· εἴγε ἐμοὶ πείθοιτο καλῶ συμβούλῳ.

CCIV. — *Theodosiæ Augustæ et Basilio, filio ejus* (*).

ΣΔ'. (98) — *Θεοδοσίᾳ Αὐγούστῃ καὶ Βασιλείῳ υἱῷ αὐτῆς.* [ωιζ'.]

De inmaculata prorsus Domini imagine. (Baron. an. 823, n. 25.)

Cum ex variis fide dignis, imprimisque ex Dei amantissimo Isaia, episcopo, et ex reverendissimo Medicii antistite, sanctis Patribus nostris, de rerum vestrarum statu accepissemus, quod Dei nostri optimi nutu, ad pietatis rectæque fidei rationem et modum conversi fueritis, pristino vale dicentes errori, ut qui a Deo non sit ortus, sed ab adversa parte: cum religio tua ex pia sit radice, (talem siquidem fuisse fatendum est virum illum Deo dilectum, omnique probitate conspicuum), egimus gratias Deo, qui non permisit nos in hæresis caligine permanere, sed mentes vestras felici lumine implevit, ut cognosceretis Jesum Christum Filium Dei in forma nostra per misericordiæ suæ viscera natum, ut figmentum suum ab interitu redimeret, more nostro depingi atque effingi: ne qua illi desit humanarum proprietatum: cum maneat idem incircumscriptus: quatenus Deus; ut qui paternas quoque omnes proprietates sub eadem persona retinet: ex quo mediator Dei et hominum apparuit, medio ipsa extrema participans, et per seipsum divinæ nos naturæ participes efficiens. Sicut enim fieri nequit ut, Deus ipse cum sit Patrique æqualis, non extra omnem sit incircumscriptionem (infinitus siquidem est Deus et interminus et incomprehensibilis), sic etiam fieri non potest, ut, cum vere homo sit ipse, et nobis similis factus per omnia, intra circumscriptionem non maneat. Comprehensibile quippe est ejus corpus, tactuque palpabile, et colore visibile. Quod non confitentes

Ἐκ διαφόρων ἀξιοπίστων προσώπων, καίγε πρὸ τῶν ἄλλων παρά τε τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Ἡσαΐου, καὶ τοῦ τιμιωτάτου καθηγουμένου τοῦ Μηδικίου, ὁσίων Πατέρων ἡμῶν ἐκδιδαχθέντες τὰ καθ' ὑμᾶς, ὅτι εὐδοκίᾳ τοῦ ὑπεραγάθου Θεοῦ ἡμῶν μεμετεστοιχειώθητε εἰς τὸν τῆς εὐσεβείας καὶ ὀρθοδοξίας τρόπον καὶ λόγον· χαίρειν φράσαντες τῇ πάλαι κακοδοξίᾳ, ὡς οὐκ ἠργμένῃ θεόθεν, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐναντίας μερίδος. Καθὸ καὶ ὥρμηται πατρόθεν ἐξ εὐσεβοῦς ῥίζης ἡ σὴ θεοσέβεια. Ὁμολογητέον γὰρ ὅτι τοιοῦτος ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος· Θεῷ τε πεφιλημένος καὶ πάσῃ καλοκαγαθίᾳ κατηγλαϊσμένος· ἠχαριστήσαμεν τῷ Κυρίῳ, ὃς οὐκ εἴασεν ὑμᾶς ἐν τῷ ζόφῳ τῆς αἱρέσεως διαμεῖναι· ἀλλ' ἔπλησε τὰς ψυχὰς ὑμῶν ὀλβίου φωτὸς εἰς τὸ ἐπιγνῶναι, ὅτι Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς; εἶδες γεγονὼς διὰ σπλάγχνα οἰκτιρμῶν, εἰς τὸ ἀνασώσασθαι τὸ ἑαυτοῦ ἐκπεπτωκὸς εἰς φθορὰν πλάσμα, ὁμοίως ἡμῖν ἐξεικονίζεται· ὡς ἂν μηδὲν λείποιεν αὐτῷ τῶν ἀνθρωπίνων ἰδιωμάτων· μένων ὡς Θεὸς ὁ αὐτὸς ἀπερίγραπτος· ὡς καὶ τὰ πατρῷα ἰδιώματα ἅπαντα ὑφ' ἑνὶ προσώπῳ κεκτημένος· καθὸ καὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων πέφηνε, τῇ μεσότητι τοῖς ἄκροις κοινωνῶν· καὶ δι' ἑαυτοῦ κοινωνοὺς ἡμᾶς θείας φύσεως ἀπεργασάμενος. Ὡς γὰρ οὐκ ἐνδέχεται Θεὸν αὐτὸν ὄντα, καὶ ἴσον τῷ Πατρὶ, μὴ οὐχὶ ἔξω περιγραφῆς εἶναι· ἄπειρον γὰρ τὸ θεῖον καὶ ἀόριστον καὶ ἀπερίληπτον· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον ἀνεγχώρητόν ἐστιν ἄνθρωπον αὐτὸν ἀληθῶς ὄντα, καὶ ὅμοιον ἡμῖν κατὰ πάντα γεγονότα, μὴ οὐχὶ περιγραφῆς εἶσω μένειν· περιγρα-

NOTÆ.

(*) Dogmatica

(98) In eod. Reg. σζ'.

Digitized by Google

πτὸν [cod. Reg. περιληπτὸν]γὰρ αὐτοῦ τὸ σῶμα, ἀφῇ καὶ χροιᾷ ψηλαφώμενον. Ὅπερ οὐχ ὁμολογοῦντες οἱ Εἰκονομάχοι, ἀρνησίχριστοι ἀριδήλως καθεστήκασι, τὸν ἐνσώματον ἀσώματον ὑπολαμβάνοντες· καὶ τὸν μεθ' ἡμῶν γεγονότα ἔξω τῆς καθ' ἡμᾶς φύσεως δογματίζοντες. Ἐντεῦθεν ἐδονήθη ὁ κόσμος· ἠρνήθη Χριστὸς διὰ τῆς σεπτῆς αὐτοῦ εἰκόνος· ἥ τε Θεοτόκος, καὶ πᾶς τις τῶν ἁγίων. Τῇ γὰρ παραδοχῇ τῆς εἰκόνος παραδέδεκται ὁ εἰκονιζόμενος· ὡς καὶ ἔμπαλιν τῇ ἀθετήσει ἠθέτηται. Ἐντεῦθεν διωγμὸς ἀναβρασσόμενος, καὶ πατριάρχης θεσπέσιος ἐκσκορακιζόμενος, ἱερεῖς τε καὶ ἱεράρχαι, μοναστάι τε καὶ μιγάδες ἐνθεώτατοι, οἱ μὲν ἐξοριζόμενοι καὶ φυλακιζόμενοι· ἕτεροι δὲ μαστιγούμενοι, καὶ λιμοκτονούμενοι· ἔνιοι δὲ καὶ ἀποκτενόμενοι. Ἐντεῦθεν ἐν δρεσι φυγαδευόμενοι καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς, οἱ μηδὲν τῶν τῇδε προκρίνοντες Θεοῦ. Ἐντεῦθεν ναοὶ κατασκαπτόμενοι, καὶ ἅγια βεβηλουμένα, καὶ θεῖα ἀναθήματα πυρὶ παραδιδόμενα, καὶ κρυγῆς τὰ πάντα καὶ ληλασίας πλήρη, ὡς ἐν συντόμῳ εἰπεῖν.

A Iconomachi, Christi negatores manifeste facti sunt corporatum incorporeum arbitrantes, eumque qui nobiscum natus est, naturæ nostræ expertem decernentes. Hinc concussus est mundus : negatus est per venerandam imaginem suam Christus, et Deipara, et sancti omnes. Per imaginis enim receptionem recipitur is cujus est imago : sicut contra per rejectionem rejicitur. Hinc ebulliit persecutio, et divinus patriarcha relegatus est, sacerdotes atque episcopi, monachi et sæculares sanctissimi, alii exsilio et carceribus addicti, alii verberibus fameque cruciati : nonnulli etiam enecti. Hinc extorres in montibus, in speluncis et cavernis terræ, qui Deo mortale nihil prætulerunt. Hinc diruta templa, et sancta profanata, et divina donaria igni tradita, B clamoreque, ut paucis dicam, et direptione plena omnia.

Τοιαῦτα τὰ τῆς ἀσεβείας ἐγχειρήματα· ὡς ἂν ἐκ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον γινώσκηται. Ἐπειδὴ δὲ ὑμᾶς, ὡς προείρηται, ἡ θεία χάρις ἠγκαλίσατο διὰ τῆς καλῆς ὁμολογίας ἧς ὡμολογήσατε τοῖς Πατράσιν· ὑπὲρ ἧς καὶ μέχρις αἵματος προθυμεῖσθε ἀντικαθίστασθαι· καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ ταύτῃ δὴ τῇ ὁμολογητικῇ πεποιθήσει, σέ τε τὴν κυρίαν δέσποιναν, τόν τε κύριον καὶ δεσπότην, σὺν τοῖς λοιποῖς εὐκλεέσι κλάδοις καὶ εἰσδεδέγμεθα, καὶ συνεισκρίνομεν τῷ μέρει τῆς ὀρθοδοξίας· μᾶλλον δὲ τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ· καὶ ἥκοντας ὑμᾶς πρὸς τὴν ταπείνωσιν ἡμῶν προσκυνοῦμεν, καὶ συγκοινωνοῦμεν ὑμῖν· εὐχαριστήρια τῷ ἀγαθῷ Θεῷ ἀναπέμποντες τῷ *ποιοῦντι μεγάλα καὶ ἀνεξιχνίαστα, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός*· τῷ ἐκ σκότους εἰς φῶς ἄγοντι, καὶ ἐξ ὁδοῦ πλάνης C εἰς τρίβον εὐσεβείας μεταφέροντι πάντα τὸν ἐξ ἀληθινῆς καρδίας ἐφιέμενον σώζεσθαι. Ταῦτα μὲν οὕτως. Ἐπειδὴ δὲ ἀπεδόθη ὑμῖν παρὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως ἡ νῆσος τῆς Χαλκίτου εἰς κατοικητήριον διαίτης, οὐ μικρῶς ἐλύπησεν, οὐχ ἡμᾶς μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς τῶν Πατέρων, ὅτι ἀδελφότης ὅλη σὺν καθηγουμένῳ τῆς πάλαι οἰκείας μονῆς ἐξεώθη· καὶ νῦν ὧδε κἀκεῖσε περιφέρεται· καὶ ὅτι ὤφθημεν ἀνοίγοντες γλώσσας ἐπὶ προτέραις δυσφημίαις. Ὅμως ἐπειδὴ ἀπελογήσασθε διὰ τοῦ πνευματικοῦ ἡμῶν υἱοῦ Κλήμεντος, τοῦ εὐλαβεστάτου ἡγουμένου, οὕτως καὶ οὕτως ὑπάρξαι τὴν ὑπόθεσιν ἐκ βασιλικῆς ἐξουσίας, ἀπελύθημεν τῆς λύπης. Τοῦτο δὲ παρακαλοῦμεν, ὅσον ἐνδέχεται ἐκδιάσασθαι ὑμᾶς θεραπεῦσαι τὸ ἄλγος τῶν ἐξιόντων· ἐπειδὴ γέγραπται· D Μὴ δῷς ἀνθρώπῳ τόπον καταρᾶσθαί σε. Καί· *Ἵνα τί*, φησίν, *ἡ ἐλευθερία μου κρίνεται ὑπὸ ἄλλης συνειδήσεως;*

Tales erant impietatis conatus : ut ex fructu arbor cognoscatur. Postquam autem divina vos gratia, sicut dixi, amplexa est per egregiam confessionem, quam Patribus professi estis : pro qua usque ad sanguinem decertare parati estis : nos quoque humiles istius nimirum confessionis fiducia freti, te dominam et magistram, simul etiam dominum et magistrum, cum cæteris inclytis ramis et suscepimus, et orthodoxæ fidei partibus, seu potius Ecclesiæ Dei accensemus, venientesque ad humilitatem nostram vos veneramur, et vobiscum communicamus, gratias agentes Deo optimo *qui fecit magna et inscrutabilia absque numero* [78] ; qui ex tenebris ad lucem deducit, ex via erroris ad pietatis semitam transfert eum omnem, qui ex animo salvari cupit Atque hæc quidem in hunc modum. Cæterum postquam Chalcita insula vobis designata fuit a magno imperatore ad domicilium habitationis, per duos annos, non mediocriter doluimus, neque solum nos, sed multi etiam ex Patribus, quod universus fratrum cœtus cum antistite, vetere suo monasterio ejectus sit, et nunc huc illucque circumagatur, et quod visi simus linguas aperire ad pristina convicia. Verumtamen, quoniam per Clementem spiritualem filium nostrum, reverendissimum præpositum, respondistis, ita atque ita constitutam ex regia auctoritate rem fuisse, tristitiam depulimus. Hoc vero obtestamur, ut, quantum conniti vobis licet, egredientium dolorem mitigetis; quia scriptum est : Ne des homini locum, ut maledicat tibi [79]. Et : *Utquid*, ait, *libertas mea judicatur ab aliena conscientia* [80] ?

ΣΕ'. — *Κασσίᾳ* (99) *καλλιδασταίσῃ*. [ωκα'.]

CCV. — *Cassiæ candidatissæ.*

Interrogatum se ab ea, superioribus litteris respondisse id quod verum et æquum putavit, nec posse a sententia discedere.

Χρονία ἡ ἐπιστολὴ τῆς τιμιότητός σου, καὶ αὕτη

Prolixa epistola honorificentiæ tuæ, eademque

[78] Job v, 9. [79] Prov. xxx, 10. [80] I Cor. x, 29.

NOTÆ.

(99) In cod. Reg. σῃ'.

Digitized by Google

expostulatoria; et nunc humilius se deprimens, nunc insurgens adversus tenuitatem nostram; tanquam temere et inconsiderate contra te calumnias admittamus; sed et voces quæ sine judicio proferuntur: idque in rebus maximi momenti. Nos vero cum tales amandare soleamus tum illud denuntiamus, quæ vulgo jactantur, sic nos audire ceu ludicra quædam; sic nos loqui, non ut hominibus placentes, sed Deo qui probat corda nostra: tametsi alioqui peccatores sumus. Nam si Balaam augur adduci non potuit, ut præter Dei voluntatem Balac allophylorum regi responderet; qui fieri queat ut nos in sacerdotii gradu constituti, rationemque in die judicii eorum interrogati responderimus reddituri, aliquid præterquam decet proferamus?

Sic igitur ad interrogata respondimus, non ipsi per nos ut hoc vel illud fieret imperantes, sicut ipsa dicere non dubitasti. Quid enim vis? an ut cuique placet, mercatorum more, nos respondere? An potius veritatem ut se habet profiteri? Ne igitur plectamur nos humiles intempestive, ut a teipsa, aut a domina sorore, aut ab alio, cui proscindere ac traducere nos liceat. Scito autem nos erga dignum æterna memoria Strategum alieno animo non esse, quin et valde benevolo; quemadmodum et erga ipsius quoque conjugem. Dolemus sane ac vicissim jure expostulamus, quod vos et scientia præstantes, et religionem amplexæ, non vera charitate illum in fine prosecutæ sitis. Oportebat enim ante omnia ei super omnia, id quod ejus animæ salutis erat, ut sacramentorum particeps fieret contendere, cætera omnia ut stercora existimare, modo in orthodoxa communione inveniretur; quia scriptum est: *Ubi te invenero, ibi te judicabo* [81]. Nos quidem hic sentimus et dicimus. Quod si alii aliter, propriæ ipsi vocis sunt domini: et nos utique sileamus. *Cognovit Dominus qui sunt ejus; et discedat ab iniquitate omnis qui nominat nomen Domini* [82], sicut scriptum est.

A ἐγκλητική· καὶ πῇ μὲν ὑποταπεινουμένη· πῇ δὲ κατεξανισταμένη τῆς οὐθενότητος ἡμῶν· ὡς ἁπλῶς καὶ ἀνεξετάστως προσιεμένων τὰς κατὰ σοῦ διαβολάς· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀκρίτως ἐκφερόντων φωνάς, καὶ ταύτας ἐν τοῖς μάλιστα ἀναγκαίοις. Ἡμεῖς δὲ τοῖς τοιούτοις κατεθισθέντες χαίρειν λέγειν, ἐκεῖνο δηλοῦμεν, ὅτι οὕτως ἀκούομεν τὰ θρυλλούμενα ὡς παιδίας τινάς· καὶ οὕτως λαλοῦμεν οὐχ ὡς ἀνθρώποις ἀρέσκοντες, ἀλλὰ τῷ Θεῷ τῷ δοκιμάζοντι τὰς καρδίας ἡμῶν· εἰ καὶ ἄλλως ἁμαρτωλοὶ τυγχάνομεν. Εἰ γὰρ Βαλαὰμ ὁ οἰωνοσκόπος οὐ παρὰ τὸ βούλημα τοῦ Θεοῦ ἠνέσχετο ἀποκριθῆναι τῷ Βαλὰκ βασιλεῖ τῶν ἀλλοφύλων· πῶς ἡμεῖς οἱ ἐν βαθμῷ ἱερωσύνης κείμενοι, καὶ λόγον ὑφέξοντες ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἀνθ' ὧν ἐρωτώμενοι ἀποκρινούμεθα δυνατὸν παρα-
B τετραμμένως φθέγγεσθαι τοῦ δέοντος;

Οὕτως οὖν ἀπεκρίθημεν τοῖς ἐρωτήσασιν· οὐκ αὐτοὶ ἀφ' ἑαυτῶν ἐπιτετροφότες τοῦτο κἀκεῖνο γενέσθαι, ὡς αὐτὴ προήχθης εἰπεῖν. Καὶ τί βούλει; πρὸς τὸ ἀρέσκον ἑκάστῳ ἐμπορικῶς ἡμᾶς ἀποκρίνεσθαι; ἢ ὀρθοτομοῦντας τὸν λόγον τῆς ἀληθείας; Μὴ τοίνυν μήτε αὐτὴ πλήττου εἰς ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς ἀκαίρως, μήτε ἡ κυρία ἡ ἀδελφή, μήτ' ἄλλος ὁ προαιρούμενος σκώπτειν καὶ διασύρειν ἡμᾶς. Ἀλλὰ γίνωσκε ὅτι καὶ τὸν ἀείμνηστον Στρατηγὸν οὐκ ἐχθρωδῶς ἔχομεν, ἀλλὰ καὶ μάλα ἀσπασίως· ὥσπερ καὶ τὴν ὁμόζυγα αὐτοῦ. Λυπούμεθα δὲ καὶ ἀνατεγκαλοῦμεν εἰκότως· ὅτι ὑμεῖς αἱ καὶ γνώσει διαφέρουσαι, καὶ εὐλαβείας ἀντιποιούμεναι οὐκ ἀληθινῇ ἀγάπῃ
C ἤχθητε ἐν τέλει πρὸς αὐτόν. Ἐπεὶ ἔδει πρὸ πάντων καὶ ὑπὲρ πάντα, τὸ σωτηριῶδες τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, εἰς τὸ μετασχεῖν τῶν ἁγιασμάτων, ἀγωνίσασθαι· τὰ ἄλλα πάντα σκύβαλα ἡγούμεναι· ὥστ' ἂν εὑρεθῇ ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ κοινωνίᾳ· ἐπειδὴ γέγραπται· *Ὅπου ἂν εὕρω σε, ἐκεῖ σε κρινῶ.* Ἡμεῖς μὲν οὕτως φρονοῦμεν καὶ λέγομεν. Εἰ δὲ ἄλλως, αὐτοὶ κύριοι τῆς οἰκείας φωνῆς· καὶ ἡμεῖς γε σιωπῶμεν. *Οἶδε Κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ· καὶ ἀποστήτω ἀπὸ ἀδικίας πᾶς ὁ ὀνομάζων τὸ ὄνομα Κυρίου·* καθὰ γέγραπται.

[81] Vide supra col. 1598. [82] II Tim. II, 19.

CCVI. — *Hypacoe moniali.*

ΣϚ' (1), — Ὑπακοῇ μοναζούσῃ. [ωκγ'.]

Rursus eam de fratris obitu consolatur.

Qui monasticam vitam sunt amplexi, ac mundo proinde mortui, velut carnalibus affectibus casibusque superiores jam facti, in propinquorum calamitatibus quæ accidunt, frangi animo non solent, nec in illorum funeribus dolere. Sed quoniam invenimus ipsos quoque sanctos in consanguineorum dolore commotos fuisse, calentesque lacrymas in eorum excessu fudisse; non alienum ducimus, idem ipsum nobis contigisse, ac præsertim fratris causa, fratrisque prudentia et circumspectione præstantissimi, et qui velut patris loco nostræ erga vos sollicitudinis vices sustinebat. Gravis prorsus dolor, soror in Domino, cujus plaga cor

D Οἱ τὸν μονήρη βίον ἐπανῃρημένοι, καὶ τῷ κόσμῳ ἐντεῦθεν ἐσταυρωμένοι, ὡς ἤδη ἀνώτεροι γενόμενοι τῶν σαρκικῶν σχέσεων καὶ συμβάσεων, οὐ πεφύκασι κατακάμπεσθαι ἐν ταῖς συμβατικαῖς τῶν συγγενῶν περιστάσεσιν, οὐδὲ λυπεῖσθαι ἐν ταῖς τούτων ἀποβιώσεσιν. Ἀλλ' ἐπειδὴ εὑρίσκομεν, καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ἁγίων κεκάμφθαι ἐν τῷ τῶν συναίμων πάθει, καὶ δάκρυον ἀποστάζειν θερμὸν ἐν ταῖς τούτων ἀποβιώσεσιν· οὐ ξένον τι κρίνομεν καὶ ἡμεῖς τὰ αὐτὰ πεπονθέναι, καὶ μάλιστα ἐπὶ ἀδελφῷ, καὶ ἀδελφῷ κατά τε φρόνησιν καὶ περιφάνειαν καλλίστῳ, καὶ οἷον ἐν τάξει πατρὸς ἐπέχοντι τῆς καθ' ὑμᾶς; φροντίδος τὸν λόγον. Δεινὸν ὄντως τὸ πάθος, ἀδελφὴ ἐν Κυρίῳ,

NOTÆ.

(1) In cod. Reg. σθ'.

Digitized by Google

καὶ ἥψατο ὑμῶν τῆς καρδίας ἡ πληγὴ καθάπερ ὑπὸ μαχαίρας τεμνούσης. Τί τοῦτο; ἐκκαλυπτέον γὰρ τὸ πρόσωπον. Ὁ κύριος ὁ ἀδελφὸς, ὡς φασὶ, κεκοίμηται. Ὤχετο ἀνὴρ ἀγαθὸς, ἐσβέσθη ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ γένους, ἀπέπτη τὸ παραμύθιον ὑμῶν· ὀρφανοὶ μὲν οἱ παῖδες οὓς ἤνεγκεν· ὀρφανὴ δὲ καὶ αὐτὴ σὺν ταῖς ἀδελφαῖς, οὐκ ἔχουσα ποῦ ἐρείσῃς τὴν χεῖρα ὀκλάζουσαν, ἢ ποῦ ἀποβλέψοις περιστατουμένη. Ἀλλ' ἵνα τί ἐπὶ πλεῖον ἐλεεινολογοῦμεν τὸ πάθος; πρὸς θεοφιλῆ ἡμῖν ὁ λόγος, πρὸς συνετὴν, πρὸς ἐχέφρονα, πρὸς πολύπειρον, πρὸς ἔμπλεων τῇ θείᾳ γνώσει, δυναμένην καὶ ἄλλους σωφρονίζειν τῷ καθ' ἑαυτῆς ὑποδείγματι. Ἔκβαλε ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας σου τὸν πνευματικὸν πλοῦτον, τὰ φάρμακα τῆς παραμυθίας, ἐπαρκοῦσα σαυτῇ τε καὶ ταῖς ἀδελφαῖς. Ἴσμεν γὰρ ὅτι κἀκείνων ἥψατο ἐξ ἴσου ἡ λύπη· ἐπεὶ καὶ τῆς κυρίας ἡγουμένης· ἀλλὰ γὰρ καὶ ὅλου τοῦ γένους, προσθείην δ' ἂν καὶ αὐτῆς τῆς συγκλήτου. Τίς ἐπ' αὐτῷ μὴ ἐπιστενάξειε; τις δὲ μὴ καταγάγοι δάκρυα; οὕπερ καὶ ἡμῶν τῶν ταπεινῶν καίπερ οὕτω φιλοσοφούντων, ἥψατο ἡ λύπη. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἀπεβλέψαμεν ὅτι οὐδεὶς εἰς γέννησιν ἐλθὼν μὴ οὐχὶ καὶ ἐκδημήσειε τῶν ἐνθένδε· καὶ τοῦτο ἀπὸ τοῦ προπάτορος ἡμῶν Ἀδὰμ μέχρι τοῦ δεῦρο· οὐδὲν ξένον ἡγησάμεθα ἐπὶ τῷ συμβεβηκότι· ξένον δ' ἂν εἶεν, εἴπερ ἡ θεοσύνθετός σου καρδία ἐνέγκοι εὐχαρίστως, ὑποτύπωσις γενομένη σὺν τῇ κυρίᾳ καθηγουμένῃ, ταῖς τε ἀδελφαῖς, καὶ πάσῃ τῇ συγγενείᾳ.

vestrum, quasi gladio feriente, perculit. Quid hoc est? retegenda enim est persona. Dominus frater, ut aiunt, obdormivit. Abiit vir bonus, exstinctus est oculus familiæ, avolavit consolatio vestra : patre orbati sunt filii quos genuit : orbata et tu ipsa cum sororibus, non habens ubi manum figas titubantem, nec quo periculis obsessa, respicias. At quorsum ærumnam pluribus deploramus? Ad Dei amantem nobis sermo est, ad intelligentem, ad prudentem, ad multa expertam, ad divina scientia plenam, quæ et alios possit suo ipsius exemplo emendare. Exprome de bono thesauro cordis tui spirituales divitias : consolationis remedia, et tibi ipsi, et sororibus suppedita. Scimus enim has quoque pari affectas esse tristitia : quemadmodum et domina præposita, quin et tota familia, addiderim autem, et senatus ipse. Quis illius causa non ingemiscat? quis lacrymas non fundat? quando et nos humiles, qui sic philosophamur, tetigit tamen dolor. Verum postquam perspeximus neminem nasci qui hinc itidem non exeat, idque a primo usque parente Adam ad nostram hanc ætatem ; nihil singulare arbitrati sumus in eo quod accidit, singulare potius fuerit, si sapiens cor tuum cum gratiarum actione hoc ferat; ita ut exemplo sis, perinde ac domina præposita tum sororibus, tum sororum liberis, cognatorumque universæ familiæ.

Διάθου κατὰ τὸ εἰωθός σοι εὐψυχῶς πάντα, μεγαλοβούλως καθ' ὅσον ἐνδέχεται ἐπικουροῦσα καὶ τὴν οἰκίαν τοῦ ἀδελφοῦ, εἰς τὸ μὴ ἐρήμην καταδραμεῖν τοὺς ἐφεδρεύοντας, ἐν ταῖς περιστάσεσι τῶν ἀνθρώπων. Φρόντισον οὖν ὅσον δυνατὸν, καὶ τῆς τιμίας ψυχῆς τοῦ ἀγαθοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου· ὅτι καὶ μετὰ θάνατον βοηθοῦνται παρὰ τῶν ζώντων οἱ ἐκδεδημηκότες. Καὶ ἁπλῶς τὰ πάντα ἐν πᾶσιν οἴδαμέν σε εὖ διατίθεσθαι, καὶ στρατηγεῖν τὸν λογισμὸν μᾶλλον, ἢ στρατηγεῖσθαι ὑπὸ τῆς ἀθυμίας καὶμοχθηρίας. Εἰς αὐτὸ γὰρ τοῦτο καὶ τὸν ἀδελφὸν Ἀθανάσιον ἀπεστάλκαμεν, ἐπιδεικνύντες τὸ περιπαθὲς ἡμῶν πρὸς τὸν ἄνδρα, καὶ πρὸς τὴν ὑμετέραν τιμιότητα ἐπικαμπτικόν· ὃν εὐχόμεθα τάχιον ἀποδέξασθαι ἀγαθὸν ἄγγελον τῆς εὐχαρίστου ὑμῶν ὑπομονῆς γιγνόμενον.

Dispone, ut solebas, tranquillo animo omnia, magno quoad fieri potest consilio, fratris quoque domum adjuvans, ne ope destituta in eos incurrat, qui insidias struunt in adversis hominum rebus. Curam igitur, quoad potes, habe animæ boni illius viri : quoniam etiam post mortem a viventibus adjuvantur qui vita functi sunt. Denique omnia in omnibus novimus te recte disponere, ac potius rationem sequi ducem, quam a mœrore et molestia regi. Hac enim de causa fratrem etiam Athanasium misimus, dolorem nostrum testantes erga defunctum, et affectum erga reverentiam vestram : quem optamus brevi reducem, bonumque gratæ patientiæ vestræ nuntium recipere.

ΣΖ' (2). — *Ὀλβιαρῷ πατρικίῳ.* [ωκδ'.]

CCVII. — *Olbiano patricio.*

Ut in magistratu pie ac sancte, et uti Christianum decet, se gerat

Γεώργιος ὁ θεοφιλὴς ἀνὴρ καὶ περίδοξος νοτάριος προσηγορίαν ἡμῖν κεκομικὼς παρὰ τῆς πανευφήμου καὶ διαβοήτου ὑμῶν ὑπεροχῆς, ἀπῄτησε τὸν ἀντασπασμὸν ἐγγράμματον ἡμᾶς ποιήσασθαι, ὡς τοῦτο κελευούσης τῆς μακαριότητος ὑμῶν. Ἡμεῖς δὲ ἑαυτοὺς πεπεικότες ὑπείκειν ἐν τοῖς φιλικοῖς καθήκουσι, χαράττομεν τήνδε τὴν ἐπιστολήν· πρῶτον μὲν προσαγορεύοντες τὰ εἰκότα οἱ εὐτελεῖς, αὐτὸ

Georgius vir religiosus insignisque notarius cum salutationem nobis attulisset ab omni laude prædicanda et celeberrima celsitudine vestra, postulavit ut mutuam salutationem scriptis litteris redderemus, tanquam id beatitudo vestra præciperet. Nos vero cum animum induxerimus in amicitiæ officiis obtemperare, hanc epistolam exaramus : primum quidem salutantes, ut a nobis tenuibus

NOTÆ.

(2) In cod. Reg. σι'.

Digitized by Google

fieri par est, atque hoc ipsum approbantes ac superapprobantes, quod vocem nostram audire cupit, qui miselli sumus et peccatores. Etenim hoc argumentum est pietatis non vulgare, quod celsitudine sublimis ad humilium vocem inflectitur, ac præsertim hoc tempore, quando plerique etiam valde amicos homines aversantur, ne dicam obscuriores : deinde commonefacientes, ut cum moderatione præsitis et subditos divine regatis.

Nam si omnis principatus et potestas a Deo est ordinata, sicut loquitur Apostolus [83], perspicuum est eum, qui principatum et potestatem obtinet, Dei more populum sibi commissum regere debere : tum ut incorrupta sint ipsius judicia in iis quæ in disceptationem et controversiam veniunt : tum ut benigno pacatoque vultu cernat adeuntes, facilisque aditus fiduciam det eloquendi quod opus est. Mendicus enim, ut aiunt, non sustinet minas. Dehinc ad mendici et abjecti res descendere, et castigare quidem ubi necesse est, castigare autem non per iram, sed studio emendationis, absque perturbatione animi; neque per verberum frequentiam : quod enim immite est, Deo non placet : sed judicium adhibeat, quantum satis est, ut quod extra disciplinam est revocet, correctionemque efficiat, sicut filio pater, et sicut medicus ægroto. Ac beatus ille qui ad hunc modum vel civili præest imperio vel militari. Nam et Moyses Dei famulus populum regens, et Jesus filius Nave copias ducens, multique non solum regum, sed judicum et principum, qui vel ante legem, vel sub lege, vel post gratiam imperarunt, primasque tenuerunt. Domino placuere, quod cum pietate administrarent. Hoc igitur exemplo te, laudatissimum et desideratissimum dominum nostrum, præesse cupimus, et oramus, atque inter hos sanctos et admiratione dignos viros recenseri. Nec vero admonitionem nostram sic accipias quasi ab arrogantia profectam, sed potius tanquam a charitate; quoniam amamus te, qui Deum amas, et amicitiæ argumentum est, utilia ei qui amatur, loqui : quod ostenderunt humiles litteræ nostræ. Tribuat autem nobis bonus Deus noster, ut coram in colloquium tandem aliquando veniamus, et bonis quæ in te sunt perfruamur : ut quæ fama et audito non exhibet coram hæc oculata cognitio demonstrans, paratiores nos reddat capacioresque ad amicam conjunctionem : quando quidem a bono tabellario didicimus, pietatem tuam non paucis egregiis facinoribus insignitam, quam utinam Dominus ut pupillam oculi, noxias omnes injurias superantem custodiat, servetque ad ipsius regnum quod in cœlis est.

CCVIII. — *Antonio episcopo.*

Studium ejus erga Christi confessores prædicat : tum metropolitæ Synadorum, et quorumdam aliorum mortem nuntiat.

Decenti compellatione nunc usa est paterna san-

[83] Coloss. I, 16.

τοῦτο ἀποδεχόμενοι καὶ ὑπεραποδεχόμενοι, ὅτι γλίχεται τῆς φωνῆς ἡμῶν ἀκοῦσαι οἰκτρῶν ὄντων καὶ ἁμαρτωλῶν. Καὶ γὰρ εὐσεβείας δεῖγμα τοῦτο οὐ τὸ τυχόν, ὅτι ὁ ὑψηλὸς τῇ ὑπεροχῇ πρὸς τὴν τῶν ταπεινῶν φωνὴν ἐπικάμπτεται, καὶ μάλιστα ἐν τῷ παρόντι καιρῷ, ὁπότε ἀποτροπάδην οἱ πολλοὶ, καὶ τοὺς ἄγαν φίλους ἔχουσι, μὴ ὅτιγε καὶ τοὺς ἀφανεστέρους· ἔπειτα ὑπομιμνήσκοντες μεθ' ὑποστολῆς ἄρχειν, καὶ διέπειν τὸ ὑπήκοον θεοπρεπῶς.

Εἰ γὰρ πᾶσα ἀρχὴ καὶ ἐξουσία ἀπὸ Θεοῦ ἐστι τεταγμένη, ἀποστολικῶς εἰπεῖν, δηλονότι ὁ ἄρχων καὶ ὁ ἐξουσιάζων θεοτελῶς ὀφείλει διεξάγειν τὸν ὑπὸ χεῖρα λαόν· τοῦτο μὲν ἐν ἀδεκάστοις κρίμασι τῶν ἐν ταῖς διαδικασίαις ἀμφισβητουμένων· τοῦτο δὲ καὶ ἐνευμενεῖ καὶ εἰρηνικῷ προσώπῳ ὀπτάνεσθαι τοὺς προσιόντας, καὶ διδόναι τῇ εὐπροσίτῳ παραδοχῇ θάρσος φθέγγεσθαι τὸ παριστάμενον. Πτωχὸς γὰρ, φησὶν, οὐχ ὑφίσταται ἀπειλήν. Εἶτα καὶ περὶ τὸ πτωχὸν μέρος καὶ τεταπεινωμένον ἐπικάμπτεσθαι, καὶ παιδεύειν μὲν ὁπηνίκα ἡ χρεία ἀναγκάζει· παιδεύειν δὲ μὴ ἐν θυμῷ, ἀλλὰ σκοπῷ διορθώσεως ἀταράχως· μηδὲ ἐν πολλαῖς μάστιξι· τὸ γὰρ ἀπηνὲς ἄφιλον Θεῷ· ἀλλ' ἐγκεκριμένως, καὶ ὅσον τὸ ἀπαίδευτον ἀναστεῖλαι, καὶ τὸ διορθωτικὸν περιποιήσασθαι· οἷα πατὴρ παιδὶ, καὶ ὡς ἰατρὸς τῷ κάμνοντι. Καὶ μακάριος ὁ οὕτως δημαγωγῶν καὶ στρατηγῶν. Ἐπειδὴ καὶ Μωσῆς ὁ θεράπων τοῦ Θεοῦ ἀρχικὸς, καὶ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ στρατηγὸς, καὶ πολλοὺς ἔστι φάναι, ὅσοι οὐ μόνον ἐν βασιλεῦσιν, ἀλλὰ καὶ κριταῖς καὶ ἄρχουσι, καὶ πρὸ νόμου, καὶ ἐν νόμῳ, καὶ μετὰ τὴν χάριν ἀρχαῖζοντες καὶ πρωταρχοῦντες, εὐηρέστησαν τῷ Κυρίῳ σὺν εὐσεβείᾳ ἀναστρεφόμενοι. Ταύτῃ δὴ οὖν καὶ σὲ τὸν πανεύφημον καὶ ἐπιπόθητον ἡμῶν Δεσπότην φιλοῦμεν καὶ αἰτοῦμεν διέπειν· καὶ τούτοις δὴ τοῖς σεσωσμένοις καὶ ἀξιαγάστοις ἐναρίθμιον γενέσθαι. Καὶ μή τοι δέξῃ τὴν ὑπόμνησιν ἡμῶν ὡς αὐθαδιασμὸν, ἀλλ' ὡς ἀγαπητικὸν τρόπον· ἐπειδὴ φιλοῦμέν σε φιλοῦντα τὸν Θεὸν, καὶ φίλου δεῖγμα, τὰ ἐπωφελῆ φθέγγεσθαι τῷ φιλουμένῳ· ὅπερ δέδειχε τὸ εὐτελὲς ἡμῶν γράμμα. Ἀξιώσειε δὲ ἡμᾶς ὁ ἀγαθὸς Θεὸς ἡμῶν καὶ εἰς τὴν κατ' ὀφθαλμοὺς ὁμιλίαν ὀψέ ποτε ἐλθεῖν, καὶ ἀπολαῦσαι τῶν ἐν σοὶ καλῶν· ἵνα ὅσα ὁ λόγος τῆς ἀκοῆς οὐ παρίστησι, ταῦτα ἡ αὐτοπτικὴ ἱστορία ὑποδείξασα ἐνεργεστέρους ἡμᾶς καταστήσειε τῆς φιλικῆς ἀνακράσεως· ἐπειδήπερ ἐξεδιδάχθημεν παρὰ τοῦ χρηστοῦ γραμματηφόρου, οὐκ ὀλίγων κατορθωμάτων κεχαρακτηρίσθαι τὴν εὐσέβειαν ὑμῶν· ἣν καὶ διασώσειεν ὁ Κύριος ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ, ὑπερθέουσαν πάσης βλαπτικῆς ἐπηρείας, καὶ σώσειεν εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ τὴν ἐπουράνιον.

ΣΗ' (3). — *Ἀντωνίῳ ἐπισκόπῳ.* [ωκέ.]

Πρέπουσαν προσφώνησιν ἡ πατρικὴ σου ἁγιωσύνη

NOTÆ.

(3) In cod. Reg. σια'.

Digitized by Google

πεποίηται τὰ νῦν, οὐκ ἐφ' ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς, ἄπαγε· σύνισμεν γὰρ ἑαυτοὺς οἷοί ἐσμεν ὡς ἀποδέοντες καὶ τῶν ἐν τῷ ἐσχάτῳ βαθμῷ ἀπονενεμημένων κατὰ τὸν τῆς ἀρετῆς λόγον· ἀλλὰ τοῖς πᾶσι θείοις τε Πατράσι καὶ ὁμολογηταῖς ὥσπερ τις ἄγγελος ἀγαθὸς ἀναγγέλλων τὰ προσαγορευτικά, καὶ συνδέων τοὺς ἅπαντας ἡμᾶς τῷ ἀγαπητικῷ τρόπῳ γε [f. Καίγε τοῦτο.] Τοῦτο δίκαιον καὶ προσῆκον, τοὺς ἄλλους ἀλλαχῆ διεσπαρμένους διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν μαρτυρίαν τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, φθέγγεσθαι ἀλλήλοις τοῖς γράμμασι καὶ συνάπτεσθαι πνευματικῶς τοῖς ὑπομνήμασι· καὶ μηδαμῶς τῇ ἀφωνίᾳ ὡς τεθνεῶτας λελογίσθαι. Τοῦτο γὰρ ἴσμεν καὶ τὸν μακάριον ἀπόστολον Παῦλον σὺν τοῖς ὁμοταγόσι θεοστόλοις ἀλλήλους μακρόθεν φωνοῦντας, καὶ εἰς ταυτὸν ἐρχομένους τῷ συναπτικῷ λόγῳ, καὶ τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας Θεοῦ καταγγέλλοντας παντὶ τῷ κόσμῳ· ἐν ᾧ καὶ ἡμᾶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, εἰ καὶ τολμηρὸν εἰπεῖν, θέμενον παρεγγυᾷ· *Λάλει γὰρ*, φησὶ, *καὶ μὴ σιωπήσῃς, ὅτι λαός μοι πολύς ἐστιν ἐνταῦθα.* Καὶ ἀλλαχοῦ· *Ἐὰν ὑποστείληται, οὐκ εὐδοκεῖ ἡ ψυχή μου ἐν αὐτῷ.* Ὥστε φοβερὸν κρῖμα τῆς σιωπῆς, καὶ ταῦτα ἐν τῇδε τῇ ἐθελοκάκῳ κωφεύσει τῶν αἱρετιζόντων. Ὑπὲρ ἡ ἁγιωσύνη σου καθὰ γέγραφεν ἐνεργοῦσα θεοπρεπῶς πολλοὺς πειρασμοὺς ὑφίστασθαι φαίη παρὰ τῶν οὐκ ἐθελόντων λόγον ὅτιον ἐνηχεῖσθαι· ἀλλ' ἠρνημένων τὴν θεόγραπτον Χριστοῦ εἰκόνα, τῆς Θεοτόκου, καὶ οὐτινοσοῦν τῶν θεραπόντων αὐτοῦ. Μένοις οὖν, τριπόθητε, *ἐπὶ τῆς λυχνίας* τοῦ λόγου κείμενος εὐαγγελικῷ προστάγματι, *καὶ λάμπων πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ*· ὡς ἂν ἁπλοῦντες τὰς ὄψεις, τὸ φῶς εἰσδέχοιντο· οἱ δὲ μύοντες τὰς αἰσθήσεις, τῆς οἰκείας ἀδλεψίας τὸν καρπὸν δρέψωνται. Καίγε εὔξαιο τοῦτο καὶ ἡμᾶς ποιεῖσθαι, καὶ ἀνένοχον τὸ τῆς προστασίας δῶρον ἀπενέγκασθαι. Γινώσκειν δέ σε βουλόμεθα, ὅτι εἷς τῶν λαμπτήρων ἀπέπτη πρὸς Κύριον· οὗτος δὴ ὁ ἁγιώτατος Μητροπολίτης Συνάδων· ἐπεὶ καὶ πρότερον οἱ κλεινοὶ ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες, Ἀθανάσιος ὁ τοῦ Παυλοπετρίου καθηγεμὼν, καὶ Ἰωάννης ὁ τῆς Χαλκίτου καθηγητής. Καὶ οἱ αἱρετικοὶ μὲν δοκοῦσιν ὑποτέμνεσθαι τὸ ὁμολογητικὸν πλήρωμα τοῦ Χριστοῦ. Ἀγνοοῦσι δὲ, ὅτι καὶ μᾶλλον πληθύνεται ζήλῳ τῶν προηθληκότων συνανιπτάμενον, καὶ τὸ πτεροῤῥυῆσαν τυχὸν στίφος. Χριστὸς δὲ ἔτι καθεύδει, τοῖς μὲν ὑπανοίγων θύραν χρηστότητι ἀνεκδιηγήτῳ, τῶν δὲ δοκιμάζων τὸν πόθον ἐν ὑπομονῆς στεφανώματι, τοὺς δὲ καὶ ὡς χρυσὸν δεδοκιμασμένον προσλαμβάνων ἑκάστοτε εἰς διάδημα κάλλους δόξης αὐτοῦ. Ταῦτά σοι παρ' ἡμῶν, ὦ μακάριε. Αὐτὸς δὲ ἔτι δυσωπήσειας τὸν Θεὸν, εἰρήνην ἐμποιῆσαι τῇ αὐτοῦ Ἐκκλησίᾳ· ἐκτὸς ἁπάντων κακὸν ἐκ μέσου, καὶ τοὺς ὑπολελειμμένους ἡμᾶς ἀξιῶν εἰς τὴν κατ' ὀφθαλμοὺς ὁμιλίαν ἐλθεῖν ἐλθεῖν, καθὰ καὶ εὐκτικῶς ὑπεδήλωσας.

A etitas tua non propter nos humiles, absit; novimus enim ipsi quales simus, utpote miseriores iis qui postremum virtutis gradum sortiti sunt; sed propter omnes divinos patres et confessores, velut bonus quidam nuntius alloquia deferens nosque omnes charitatis affectu devinciens. Hoc certe justum et conveniens, eos qui alio dispersi sunt propter verbum Dei, et testificationem unigeniti ejus Filii Domini nostri Jesu Christi, colloqui mutuo per litteras, et spiritualiter per commonitiones colligari; nec ullatenus per silentium tanquam mortuos reputari. Sic enim scimus beatum Paulum apostolum cum sociis eminus inter se locutos et per commercium sermonis una conspirantes, Evangelium regni Dei annuntiasse universo mundo: in quo B nos etiam Spiritus sanctus, etsi audacius est dicere, constituens, mandat: *Loquere*, inquit, *et ne sileas, quia populus meus multus est hic*[84]. Et alibi: *Si subtraxerit se, non placebit sibi anima mea in illo*[85]. Quocirca formidabile est judicium silentii, in hac præsertim maligna surditate hæretizantium. Quod quidem sanctitas tua, quemadmodum scripsit, sedulo riteque dum exsequitur, molestias plurimas ab iis sustinet, qui sacrum verbum audire nolunt; sed a Deo pictam Christi, Deiparæ, vel cujusvis servorum ejus imaginem rejiciunt. Perge autem, desideratissime, qui *super candelabrum* Verbi, Evangelica voce es positus, *lucens in omnibus qui in domo sunt*,[86] ut qui oculos aperiunt lumen excipiant; qui vero C sensus occludunt, cæcitatis suæ fructus colligant; et ora utique, ut hoc et nos præstemus, culpaque vacuum præfecturæ donum reportemus. Scire porro te volumus, unum de luminaribus ad Dominum avolasse; is est sanctissimus metropolita Synadorum; ac prius etiam præclaros fratres et patres, Athanasium Paulopetrii moderatorem, et Joannem rectorem Chalcitæ. Et putant quidem hæretici, numerum succidi confessorum Christi: ignorant autem, æmulatione præeuntium athletarum, augeri potius agmen convolantium, cœtumque alas explicantium: Christum vero adhuc dormire, atque aliis quidem januam aperire bonitate ineffabili; aliorum explorare studium proposita patientiæ corona; alios, tanquam probatum aurum, D ubique semper assumere ad diadema decoris gloriæ suæ. Hæc tibi a nobis, o beate. Tu vero perge Deum exorare, ut pacem Ecclesiæ suæ largiatur; mala omnia evellens de medio, et nos, qui residui sumus, dignos censeat, qui ad intuitus congressum veniamus, sicut optare te significasti.

ΣΘ'. (4) *Διονυσίῳ μοράζοντι.* [ωκς'] CCIX. — *Dionysio monacho.*

Pœnitentem, et ad rectæ fidei confessionem reversum, confirmat.

Οἱ παρὰ τῶν ἐπιστημόνων ἰατρῶν θεραπευόμε- Qui a peritis medicis curantur deteriorum in-

[84] Psal. xxxviii, 13. [85] Hebr. x, 38. [86] Matth. v, 15.

NOTÆ.

(4) In cod. Reg.

Digitized by Google

spectione opus non habent; etsi ex charitate aliquos interdum benevolentes non respuunt. Quare supervacaneam rem egit fraterna reverentia tua, cum a Patre nostro Dei amantissimo archiepiscopo Dyrrachii sanata, non conquievit: sed a nobis etiam infimis et abjectis curationem expetiit. Sed quandoquidem permovit nunc vos charitatis ratio ut scriberetis; persuasit et nobis, qui nihili sumus, ut vobis rescriberemus, nobisque vos charitatis affectu conjungeremus. Debent enim, etsi nulla res cogat, qui institutum idem amplexi sunt, eumdem etiam sensum amplectentes, amanter inter se contemperari. Nam eo quod multiplicata est iniquitas, refrixisse charitatem multorum, dixit Dominus [87]. Quod igitur circa curationem vestram a sanctissimo archiepiscopo statutum est, integre observetur. Hoc vero adhortamur, et admonemus, non fatiscere, ad ea respectantes quæ retro sunt, neque ad exitiosam submissionem his aut illis quibuslibet indiciis abduci. Sufficiunt enim præterita: de quibus gemere, et cum lacrymis deprecari perpetuo debemus, plorare ac lamentari, quod cum ejusdem habitus fratres, velut aquilæ, sursum per confessionem evolarint, nos sub hæresis laqueo detinemur; dumque illi persecutionem patiuntur, nos domi manemus: et cum illi usque ad martyrium decertaverint, nos negatores, si non corde, ore tamen manuque, facti sumus: et, aliis in carcere detentis fameque enectis, nos liberi et securi vivimus. Quo igitur modo hæc animo versanda non sunt, vel horum causa non lugendum? « Quo pacto, ait magnus Basilius, cum Job ero, qui nec minimam afflictionem cum gratiarum actione suscepi? quomodo cum unoquoque sanctorum, qui per eorum vestigia vitam non duxi? » Videte, fratres, cujusmodi sint terrores: quantum intercedat discriminis. *Quid proderit*, inquit, *homini, si universum mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur* [88]? Nonne hæc Domini vox est? Timeamus ergo et contremiscamus: ac de prioribus quidem veniam porro imploremus; in posterum autem recto gressu ambulemus, non vacillantes ullo modo, neque in duas partes, quod scriptum est, claudicantes [89]; sed in Dei mandatis recta incedentes, fidem sinceram, vitamque doli expertem conservantes; ut hæreditatem adipiscamur, non agrorum et vinearum, et ficorum, et quæcunque sunt morti obnoxiæ et corruptibilis vitæ; sed bonorum quæ promissa sunt, vitæ æternæ, regnique cœlorum. Quod enim contrariis actionibus rependatur merces ipsis contraria, absit ut cogitemus aut dicamus. Pax vobis, fratres in Domino. Pacifici estote invicem; orate pro nobis fratribus; consolamini.

A νοι, οὐ χρείαν ἔχουσι τῆς τῶν ὀφειλόντων ἐπισκέψεως· εἰ μή τι ἄρα ἀγάπης τρόπῳ ἀφοσιούμενοι τοὺς γησιεύοντας. Ὥστε καὶ ἡ ἀδελφικὴ ὑμῶν τιμιότης περιττόν τι ἂν εἰργάζετο, παρὰ τοῦ θεοφιλεστάτου ἡμῶν πατρὸς καὶ ἀρχιεπισκόπου τοῦ Δυρραχίου ἰαθεῖσα καὶ μὴ ἐμμείνασα, ἀλλ' ἔτι καὶ παρ' ἡμῶν τῶν ὀφειλόντων θεραπείαν ἐπιζητοῦσα. Ἀλλ' ἐπεὶ ὁ λόγος τῆς ἀγάπης κεκίνηκε νῦν ὑμᾶς ἐπιστεῖλαι, πέπεικε καὶ ἡμᾶς τοὺς οὐδαμινοὺς ἀντεπιστεῖλαι ὑμῖν, καὶ συνάψαι πρὸς ἑαυτοὺς τῇ ἀγαπητικῇ διαθέσει. Χρὴ γὰρ, καὶ δίχα τινὸς ἀναγκαίου, τοὺς τὸ αὐτὸ ἐπάγγελμα ἐπανῃρημένους, καὶ τὸ αὐτὸ οὖν φρόνημα ἀσπαζομένους ἀγαπητικῶς συνανακρᾶσθαι. Καὶ γὰρ διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν, ψυγῆναι τὴν τῶν πολλῶν ἀγάπην, ὁ Κύριος εἴρηκε. Τὸ μὲν

B οὖν τῆς ἰατρείας ὑμῶν κατὰ τὸ κεκανονισμένον ὑπὸ τοῦ ἁγιωτάτου ἀρχιεπισκόπου, συντηρείσθω ἄνοσον. Τοῦτο δὲ παραινοῦμεν καὶ ὑπομιμνήσκομεν, μὴ ὑφιζάνειν πάλιν εἰς τὰ ὀπίσω· μηδὲ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ὑπόπτωσιν ἀπάγεσθαι διὰ τῶνδε καὶ τῶνδε τῶν γνωρισμάτων. Ἀρκεῖ γὰρ καὶ τὰ πάλαι· ἐφ' οἷς καὶ ὀφείλομεν στένειν καὶ ποτνιᾶν εἰς τὸ ἀεὶ, κλαίειν τε καὶ οἰμώζειν, ὅτι τῶν ἀδελφῶν ὁμοσχήμων, μεταθέντων ὡς ἀετῶν ὑψοῦ τῇ ὁμολογίᾳ· ἡμεῖς ὑπὸ παγίδα κεκρατήμεθα τῆς αἱρέσεως· ἐκείνων διωκομένων, ἡμεῖς οἶκοι μένομεν· καὶ τῶνδε ἠθληκότων μαρτυρικῶς, ἡμεῖς ἔξαρνοι γεγόναμεν χειρὶ καὶ στόματι, κἂν οὐ καρδίᾳ· καὶ ἄλλων φυλακιζομένων καὶ λιμοκτονουμένων, ἡμεῖς ἐν ἀδείᾳ διήγομεν. Πῶς οὖν

C οὐκ ἐνθυμητέον ταῦτα, καὶ διὰ τάδε ὀδυρτέον; « Πῶς ἔσομαι, φησὶν ὁ μέγας Βασίλειος, μετὰ Ἰὼβ ὁ μηδὲ τὴν τυχοῦσαν θλῖψιν μετ' εὐχαριστίας δεξάμενος; πῶς δὲ μεθ' ἑκάστου τῶν ἁγίων, ὁ μὴ τοῖς ἴχνεσιν αὐτῶν ἐμπολιτευσάμενος; » Ὁρᾶτε, ἀδελφοὶ, οἷα οἱ φοβερισμοὶ, οἷα τὰ διαστήματα. *Τί*, φησὶν, *ὠφελήσει ἄνθρωπον, ἐὰν ὅλον τὸν κόσμον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ*; Οὐχὶ τοῦ Κυρίου φωνὴ αὕτη; Οὐκοῦν φοβηθῶμεν καὶ τρομάξωμεν· καὶ περὶ μέν τι τῶν προτέρων δεηθῶμεν ἔτι τὴν συγχώρησιν· πρός τε τὰ ἐξῆς βαδιούμεθα ὀρθοποδοῦντες, μηδ' ὅλως σκελιζόμενοι· μηδ' ἐπ' ἀμφοτέραις ταῖς

D ἰγνύαις χωλανοῦντες, κατὰ τὸ γεγραμμένον· ἀλλ' εὐθυποροῦντες ἐν ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Θεοῦ· τὴν πίστιν ἀκραιφνῆ, τὴν πολιτείαν ἀκίβδηλον συντηροῦντες· ἵνα κληρονομήσωμεν, οὐκ ἀγροὺς, καὶ ἀμπελῶνας, καὶ συκᾶς, καὶ ὅσα τῆς ἐπικήρου καὶ φθειρομένης ζωῆς· ἀλλὰ τὰ ἐν ἐπαγγελίαις ἀγαθὰ, τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον, τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Τὸ γὰρ ἐναντίον ἐκ τῶν ἐναντίων πράξεων ἀπάντημα, ἀπεὶη καὶ ἐννοεῖν καὶ λέγειν. Εἰρήνη ὑμῖν, ἀδελφοὶ ἐν Κυρίῳ. Εἰρηνεύετε ἐν ἀλλήλοις· εὔχεσθε ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἀδελφῶν· παρακλήθητε.

[87] Matth. xxiv, 12. [88] Matth. xvi, 26. [89] Hebr. xii, 13.

Digitized by Google

ΣΓ (5) — *Ἰωσὴφ καθηγουμένῳ τῶν Κεραμέων.* [ωκη'] A CCX. — *Josepho præposito Cerameorum.*

Defle' obitum metropolitæ. Deinde hunc Josephum ad perseverantiam cohortatur

Καὶ πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ καλοῦ Σεργίου ἠκουτίσθη ἡμῖν τὸ περὶ τὸν μακάριον Μητροπολίτην πένθος ὑμῶν, ὦ ἀδελφοὶ τιμιώτατοι· καὶ ὅσον ἐστενάξαμεν, προσθεῖην δ' ἄν, καὶ ἐδακρύσαμεν, οἶδεν ὁ τῶν κρυπτῶν [Cod. Reg. γνώστης.] Ἐπειδὴ κοινὸς ὁ Πατὴρ καὶ ὑμῶν καὶ ἡμῶν, φίλος τε πιστός· τὸ παρὰ πᾶσι ζητούμενον καὶ σπάνιον εὑρισκόμενον. Ὦ πῶς κατέπεσε στύλος τῆς Ἐκκλησίας ἀκράδαντος; πῶς δὲ ἀπεσβέσθη φῶς τῶν ἐν σκότει, καὶ τὸ ὑμέτερον ἰδιαίτατον αὔγασμα; σεσίγηκε γλῶσσα ἡδυεπὴς, ᾤχετο νοῦς ἐμφρονέστατος· ὑπεσπάσθη ἔρεισμα πίστεως, πρόμαχος Ἐκκλησιῶν, μειλίχιος λόγος, πειθήνιος φωνή· πᾶν ὅσον καλὸν καὶ ᾄδεται περὶ τοῦ ἀνδρὸς καὶ γνωρίζεται. Καὶ γεγόναμεν, οὐ λέγω τὸ ὑμῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ τῶν ὀρθοδόξων πλήρωμα, ὀρφανοὶ ἐπὶ προλαβούσαις ὀρφανίαις. Προὔλαβεν ὅδε ὁ μακάριος Πατήρ· ἐπηκολούθησεν ἕτερος· συναπέπτη ἄλλος· σχεδὸν πάντες οἱ φωστῆρες τῶν πιστῶν ἔδυσαν, κομιδῇ ὀλίγων ἐναπολειφθέντων. Καὶ στυγνάζει μὲν ὁ οὐρανὸς, νέφει περιεχόμενος· στυγνάζει δὲ ὅτι μάλιστα ἡ Ἐκκλησία νῦν, τοὺς ἀστέρας αὐτῆς ἀποβεβληκυῖα. Πλὴν ὅμως ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος εἵληφε τοὺς Πατέρας [Cod. Reg. ἀστέρας.] μακαρίῳ τέλει ἀποδιώσαντας· καὶ αὐτὸς ὑπέσχετο *ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος* ἔσεσθαι μεθ' ἡμῶν. Ὥστε εἰ καὶ λυπηρὰ τὰ παρόντα· ἀλλὰ πάλιν περιχαρῆ διὰ τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἔχομεν εἰς Θεὸν τοὺς Πατέρας ἡμῶν ὑπερασπιστὰς, ἄνωθεν ἐποπτεύοντας ἡμᾶς ἵλεως, καὶ κάμπτοντας εἰς τὸν περὶ ἡμᾶς οἶκτον, τὴν αὐτοῦ ἀγαθότητα. Λοιπὸν ἐφ' ὑμῖν ἐπιστρεπτέος ὁ λόγος. Οὐ πολύμνιόν ἐστε ἠπορημένον, ὦ ἀδελφοί. Ὁ γὰρ καλὸς ἀρχιποίμην ὑμῶν, ὁ τοῦ μακαρίου Πέτρου τοῦ ἀποστόλου ὁμώνυμος, ἤδη καὶ ἐτύπωσε καὶ ἐστοιχείωσεν, ἔτι τε ζῶν ἡγούμενον ὑμῖν προεστήσατο· καὶ πᾶν ὅτι οὖν ὀφειλόμενον διετάξατο· καὶ ὅλον ἐνιαυτὸν, ὡς ἤδη ἀπαίρων καθ' ἑκάστην ἡμέραν, τοὺς συνταχτηρίους λόγους ἐπιφωνῶν, κατήρτισεν ἕνα ἕκαστον· καὶ εὐχῆς μὲν ἔργον, μὴ κατὰ τὴν δυσκολίαν τοῦ χρόνου, ἄλλως ἀπαντήσει τὰ πράγματα, ἀλλ' ὡς διετάξατο, διαμεῖναι καὶ ὑμᾶς καὶ αὐτά. Οὐ μὴν εἰ δ' ἐναντίας ἔλθοι, τούτου χάριν προέσθαι ὑμᾶς τὴν ἀλήθειαν· ἀλλὰ καθὼς κἀκεῖνος διετάξατο ἐγγράφως, πάντα σκύβαλα ἡγήσασθαι διὰ Χριστὸν, καὶ μὴ προδοῦναι τοὺς περὶ πίστεως καὶ ἀληθείας λόγους.

Et ante adventum boni Sergii, de luctu vestro circa beatum metropolitam audiveramus, fratres honoratissimi: quantum ingemuerimus, addam autem, lacrymati simus, novit occultorum Cognitor. Communis quippe pater erat et vester et noster, fidusque amicus, qualis ab omnibus quæritur, et raro invenitur. O quomodo cecidit columna Ecclesiæ inconcussa? quomodo exstinctum est lumen in tenebris commorantium, et splendor vester peculiaris? ob mutuit lingua suaviloqua, abiit mens prudentissima, convulsum est columen fidei, propugnator Ecclesiæ, mellifluus sermo, vox persuadens: quidquid denique boni de viro prædicatur et agnoscitur. Et facti sumus, non dico vos tantum, sed omnes ubique orthodoxi, orphani supra præcedentes orbitates. Antecessit beatus hic Pater, subsecutus est alter, simul avolavit alius, omnia prope fidelium lumina occiderunt, paucis admodum relictis. Et tristatur quidem cœlum nubibus circumfusum; tristatur autem in primis nunc Ecclesia, stellis suis sibi detractis. Verumtamen Sol justitiæ assumpsit Patres beato exitu vita functos: et ipse nobiscum *usque ad consummationem sæculi* [90] futurum se promisit. Quare licet tristia sint præsentia, læta sunt rursus propter spem, quod Patres nostros apud Deum protectores habeamus, ab alto nos benigne respicientes, ejusque bonitatem ad nostri commiserationem inflectentes. De cætero ad vos convertenda est oratio. Haudquaquam destitutus grex estis, fratres. Egregius enim vir, primus pastor vester, beati Petri apostoli cognominis, jam vos erudivit et informavit, et cum adhuc viveret, præpositum vobis præfecit; et quæ debebat, omnia constituit; totoque anno, velut diebus singulis migrans, comparatis ad discessum verbis vos alloquens, perfecte instruxit unumquemque; adeoque optandum est, ut non aliter, ob temporis difficultates, res succedant; sed sicut ipse constituit, ita permaneatis et vos, et res ipsæ. Neque tamen, si quid contra evenerit, idcirco abjiciatis vos veritatem; sed, quemadmodum scripto ille præcepit, omnia propter Christum arbitremini ut stercora, et in fidei veritatisque defensione non prævaricemini.

Ταῦτα μὲν πᾶσιν ὑμῖν λεκτέον, προηγουμένως δὲ σοὶ τῷ κυρίῳ καθηγεμόνι· ἐπειδὴ οἷον τὸ ἄρχον, καὶ τὸ ἀρχόμενον πέφυκε γίνεσθαι. Καί γε ἅπαξ ἁλώκαμεν ἐπὶ τῇ αἱρετικῇ κοινωνίᾳ, φειδοῖ τῶν ὁρωμένων· μὴ πάλιν, δέομεθα καὶ ὑπομιμνήσκο-

Hæc omnibus quidem vobis dicenda; sed tibi potissimum domino præposito; quia quales sunt qui præsunt, tales esse solent et subditi. Et quidem semel deprehensi sumus in hæretica communione, propter studium rerum visibilium: ne iterum,

[90] Matth. XXVIII, 20.

NOTÆ.

(5) In cod. Reg. σιγ'.

Digitized by Google

oramus et admonemus, propter monasteria, vineasque et oliveta et ficeta, quæ nos postmodum sicut patres nostri relicturi sumus, et relicturi in sæcula, attentum instituti nostri studium negligamus, polluamurque heterodoxa communione, prava exempla hinc inde circumspicientes. Non ista nobis auxilio erunt tempore mortis, in hora judicii ; sed bona conscientia, et inculpabilis conversatio. Atque hæc nos sic hortamur, non tanquam velimus grave aliquid vos pati, sed quod tanquam fratres fratribus opem ferre cupiamus, prout mandato præceptum est. Etenim miseret nos, compatimurque domino Gregorio, spirituali fratri nostro, ut qui prospere jam consenuerit, talisque sit qualem nostis, tum ex carnis officiis, tum ex spiritualibus recte factis : quique Christum imitatus humilitate, subire omnia maluerit, quam adversus paternas definitiones quidquam perpetrare. Donetur vobis per gratiam pax Dei, quam sanctis apostolis suis ad cœlos abiens impertiit ; quinetiam et mutua inter vos dilectio. *In hoc enim*, ait, *cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem* [91]. Bono sis animo, domine præposite ; et ipse dominus Gregorius ; tum et cæteri omnes ex ordine ; universi tristitiam refugientes, et tanquam novum quiddam iter, spirituale certamen vestrum obeuntes : pro nobis etiam humilibus orantes *meliora et viciniora saluti* [92].

μεν, διὰ μοναστήρια, ἀμπελῶνάς τε καὶ ἐλαιῶνας καὶ συκῶνας, ἃ μικρὸν ὕστερον καὶ ἡμεῖς ὡς οἱ πατέρες ἡμῶν καταλείψομεν εἰς αἰῶνας, προδῶμεν τὴν ἀκρίβειαν τοῦ ἐπαγγέλματος, καὶ χρανθῶμεν τῇ ἑτεροδόξῳ κοινωνίᾳ, τὰ σκαμβὰ ὑποδείγματα κύκλοθεν περιβλέποντες. Οὐ προστήσεται ἡμῖν ἐν καιρῷ θανάτου, ἐν ὥρᾳ κρίσεως εἰς βοήθειαν ταῦτα· ἀλλὰ τὸ χρηστὸν συνειδὸς, καὶ ἡ ἀκατάγνωστος πολιτεία. Καὶ ταῦτα οὐχ ὡς βουλόμενοι ὑμᾶς πάσχειν τι δεινὸν, προτρεπόμεθα· ἀλλ' ὡς ἀδελφοὶ ἀδελφοῖς βοηθεῖν προαιρούμενοι κατὰ τὴν κελεύουσαν ἐντολήν. Ἐπεὶ καὶ κατελεοῦμεν, καὶ οἰκτείρομεν τὸν κύριον Γρηγόριον τὸν πνευματικὸν ἡμῶν ἀδελφὸν, ὡς ἤδη λιπαρῶς γεγηρακότα, καὶ τοιοῦτον ὄντα οἷον ἴστε, ἀπό τε τῶν σαρκικῶν καθηκόντων, καὶ ἀπὸ τῶν πνευματικῶν κατορθωμάτων· εἰ καὶ ὅτι χριστομιμήτῳ ταπεινώσει οἴσειν πάντα προέκρινεν, ἤ τι ἐναντίον τῶν πατρικῶν ὁρισμῶν διαπράξασθαι. Χαρισθείη ὑμῖν ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ, ἥνπερ ἐπεφθέγξατο τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ ἀποστόλοις ἀπαίρων ἐν οὐρανοῖς· ἀλλὰ μὴν καὶ ἡ εἰς ἀλλήλους ἀγάπη. *Ἐν τούτῳ γάρ*, φησὶ, *γνώσονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταί ἐστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις.* Εὐθύμει, ὁ κύριος· ὁ ἡγούμενος, αὐτὸς ὁ κύριος Γρηγόριος· εἶτα εἷς ἕκαστος τῶν ἐξῆς· ἀνανεύοντες ἅπαντες ἀπὸ τῆς λύπης, καὶ ὁδοποιοῦντες ὥσπερ νέαν τινὰ ὁδὸν τὸν πνευματικὸν ὑμῶν ἀγῶνα· προσευχόμενοι καὶ περὶ ἡμῶν τῶν ταπεινῶν *τὰ κρείττονα καὶ ἐχόμενα σωτηρίας.*

CCXI. — *Euphemio Sardensi.*

Abstinere a sacris functionibus debere eos, qui cum hæreticis communicaverant.

Tu quidem, o beate, consueta utens humilitate, nos inhonoratos verbis efferre non desinis. Nos vero plane te novimus et basim verbi esse, et firmamentum Ecclesiæ : maximeque hoc tempore, quando deseruerunt nos hi atque illi conspicui Patres, gloria orthodoxorum ; tuque velut fax prope unica discurris, prælucens iis qui in urbe remissiores sunt : multos illuminans, lucis inopia executientes, plures ad Deum adducens, per exuberantem, fluminis cujusdam instar, mellifluam doctrinam tuam. Verum tu nobis porro conserveris, vir desideratissime, imo Ecclesiæ universæ, ad stabilimentum, divinamque exsultationem. De presbytero autem, de quo significari jussisti, quomodo se habeat, et quod redemptus sit a captivitate barbarica, scimus et nos, singula ab ipsomet edocti. Sed vir iste nec vult, nec patitur, ex norma inter nos recepta se corrigi. Nosti enim, Deo dilecte, communi calculo confessorum, qui aut adhuc superstites sunt, aut paulo ante ad Dominum abierunt, statutum esse, ut sacris initiati, qui semel in hæretica communione deprehensi fuerint, a sacra functione penitus arceantur, quoad videlicet superna Providentia nos respiciat. Et quomodo ca-

ΣΙΑ' (6). — *Εὐφημίῳ Σάρδης.* [ωλέ'.]

Σὺ μὲν, ὦ μακάριε, τῇ συνήθει ταπεινοφροσύνῃ χρώμενος οὐ διαλιμπάνεις ἀποσεμνύνειν ἡμᾶς τοὺς ἀγεράστους. Ἡμεῖς δέ σε ἴσμεν, ὡς ἀληθῶς, καὶ κρηπῖδα τοῦ λόγου, καὶ ἔρεισμα τῆς Ἐκκλησίας· καὶ μάλιστά γε ἄρτι, ὁπηνίκα ἀπολελοίπασιν ἡμᾶς ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα, οἱ διαφανεῖς Πατέρες, τὸ κλέος τῶν ὀρθοδόξων, καὶ ὡς εἰς σχεδὸν πυρσὸς ὑπερλάμπων τῶν ὑφειμένων διαθέεις τῶν ἐν ἄστει· πολλοὺς μὲν φωτίζων μυωπάζοντας ἐκ φωτολειψίας, πλείους δὲ προσάγων τῷ Θεῷ διὰ τῆς ἐπικλυζούσης, οἷον ῥεύματί τινι, μελισταγοῦς διδαχῆς σου. Ἀλλὰ φυλαχθείης ἡμῖν ἔτι, ὦ τριπόθητε· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πάσῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ, εἰς στηριγμόν τε καὶ θεῖον ἀγαλλίαμα. Περὶ δὲ οὗ πρεσβυτέρου ἐκέλευσας σημᾶναι οὕτως καὶ οὕτως, εἶναί τε καὶ ἐκλελυτρῶσθαι τῆς βαρβαρικῆς αἰχμαλωσίας, σύνισμεν πρὸς αὐτοῦ τούτου ἕκαστα ἐκμεμαθηκότες. Ἀλλ' ὁ ἀνὴρ οὐ βούλεται, εἴτ' οὖν οὐκ ἀνέχεται, τῷ καθ' ἡμᾶς τύπῳ κεκανονίσθαι. Οἴσθα γὰρ, θεοτίμητε, ὅτι κοινῇ ψήφῳ τῶν τε ἔτι ὑπὲρ γῆν ὄντων, καὶ τῶν ἐναγχος ἐκδημησάντων πρὸς Κύριον ὁμολογητῶν, τοὺς ἅπαξ ἁλωκότας τῇ αἱρετικῇ κοινωνίᾳ ἱερωμένους εἴρχθαι τῆς ἱερουργίας, διώρισται, ἕως δηλονότι καιροῦ ἐπισκοπῆς τῆς ἄνωθεν προνοίας. Καὶ πῶς ἂν δυνηθείημεν

[91] Joan. XIII, 35. [92] Hebr. VI, 9.

NOTÆ.

(6) In cod. Reg. σιδ'.

Digitized by Google

λῦσαι τὸν κανόνα, καὶ διὰ τῆς τοῦ ἑνὸς παραδοχῆς νόμον ἐπὶ ἅπαντας τοὺς προειργμένους ἀποῖσαι, κἀν τούτῳ ὑπεναντία μὲν δρᾶσαι τῷ θείῳ ἡμῶν καὶ πρωτάρχῳ καθηγεμόνι· ὅτι μηδὲ ἁπλῶς αὐτὸς τοὺς τοιούτους εὐλογεῖν κοινὴν βρῶσιν ἀνέχεται· μὴ ὅτι γε πλέον τι ἐνεργεῖν ἱερατικῶς· τοὺς ἄλλους τε τῶν ὁμολογητῶν σκανδαλίσαι, καὶ ὑποῖσαι διχόνοιαν τοὺς ἀκριβείας ἀντεχομένους;

A nonem violare possimus, ac per susceptionem unius, legem eamdem ad omnes jam abstentos transferre; atque hac in re, contraria agere divino et primario moderatori nostro (quippe qui tales ne communem quidem cibum benedicere patitur; nedum ut amplius quidpiam sacerdotalis muneris exsequantur), reliquis etiam confessoribus scandalo esse, et dissensionis causam præbere iis, qui accuratam retinent disciplinam?

Κἂν τινες ἴσως ἔφθασαν τῇ κατ' αὐτοὺς διακρίσει διὰ τὸ στενὸν τοῦ χρόνου, καὶ τὸ τῶν ἐπιζητούντων ἀναγκαστικὸν, τινὰς τῶν πρεσβυτέρων μετὰ τὴν ἐπιτιμίαν ἀπολελυκέναι· ἡμῖν δὲ οὐδαμῶς τοῦτο κατεργάσασθαι ἄτερ τοῦ προέδρου· ὅτι καὶ νομιστέον εὖ ἔχειν τὸν λόγον τῆς καθείρξεως. Ποῦ γὰρ φανείη τὸ διάφορον τῶν προδωσάντων τὴν ἀλήθειαν, καὶ μή; τῶν γενναίως ἐνηθληκότων, καὶ μηδαμῶς ἑλομένων ὑπὲρ τοῦ καλοῦ τληπαθεῖν; Καὶ ποῦ ὁ Χριστὸς καὶ ὁ Βελίαλ, τὸ φῶς καὶ τὸ σκότος· εἴπερ ἀναμὶξ τὰ πάντα, καὶ πρὸ κρίσεως συνοδικῆς, κρίσις· καὶ πρὸ εἰρήνης, εἰρήνη; Ἀπόμοτον τοῦτο, ὦ Πατέρων κράτιστε, ὡς ἡμῖν γε δοκεῖ· εἰποιμεν δ' ἂν καὶ τῇ ἀληθείᾳ. *Ἀρκετόν γε τῷ τοιούτῳ ἡ ἐπιτιμία αὕτη ἡ ὑπὸ τῶν πλειόνων*, ὡς φησιν ὁ Ἀπόστολος, *ὡς ἂν μὴ τῇ περισσοτέρᾳ λύπῃ καταποθῇ ὁ τοιοῦτος*. Οὐ μὴν προακτέον εἰς τὸν ἀφ' οὗ εἴρχθη διὰ τὴν παράβασιν βαθμὸν, ἕως τοῦ δέοντος καιροῦ· ἵνα καὶ τὸ τοῦ πλημμεληθέντος εἶδος ἔτι κολάζοιτο παραπληκτικώτερον, καὶ ὁ τῆς ὑγιώσεως τρόπος ὑποφαίνοιτο διὰ τῆς προλήψεως τὸ ἱκανὸν ἔχων. Εἰ καὶ ὅτι ἐξαίρετά τινα κατ' ἀπορίαν, μὴ παρόντος σεσωσμένου, συγκεχώρηται δρᾶν ἱερατικῶς, ἃ καὶ συνεπίσταται ἡ τελειότης σου, ὁ ἤδη εἰργμένος ταύτῃ. Ἀλλ' οἷον ὅδε ὁ πρεσβύτερος καὶ πρὸ τῶν [Cod. Reg. τῆς] Βαρβάρων πεπραγμένα αὐτῷ συννοῶν, καὶ ὡς πολλοὺς τῇδε ἐφώτισε, καὶ δεῖν, φασὶ, διὰ πάντα ταῦτα λελυμένον εἶναι, οὐκ ἠνέσχετο ὑπελθεῖν ὁμοιοπαθῶς τοῖς ἐνταῦθα εἰρχθεῖσι· διὸ παρακεχωρήκαμεν αὐτῷ τὰ κατ' αὐτὸν, ὡς ἂν διακρίνοιτο πρᾶξαι· οὔτε λύσαντες, οὔτε εἴρξαντες. Ἔρρωσο ἐν Κυρίῳ, ὑπερεύφημε, ἡμεῖς τε καὶ οἱ μεθ' ἡμῶν ἀδελφοὶ πλεῖστα προσαγορεύομεν.

B Etsi autem jam aliqui fortasse tale de illis tulere judicium, propter temporis angustias, et flagitantium violentiam, ut presbyteros quosdam per pœnitentiam absolverent: nobis tamen nullo modo id fieri placet injussu antistitis: quia prohibitionis causam legitimam esse, censere debemus. Ubi enim eluceret discrimen illorum qui veritatem prodiderunt, et eorum qui non prodiderunt? eorum qui certamen strenue sustinuerunt, et eorum qui nec boni honestique studio dura perpeti voluerunt? Et ubinam Christus et Belial, lux et tenebræ, si confusa sunt omnia: et ante synodicum judicium, judicium; et ante pacem, pax? Vitandum hoc, Patrum optime, ut nobis quidem videtur, dixerim autem, etiam veritati: *Sufficit illi qui ejusmodi est, objurgatio hæc quæ fit a pluribus*, ut ait Apostolus, *ne forte abundantiori tristitia absorbeatur qui ejusmodi est* [93]. Sed in eum gradum, a quo per prævaricationem decidit, restituendus non est ante idoneum tempus; ut et qui deliquit, severius adhuc C puniatur; et sanationis modus id quod satis sit, per anticipationem habuisse videatur. Quanquam peculiaria quædam ob inopiam, quia innoxius aderat nullus, sacerdotis ritu obire permissus est (quod et perfectioni tuæ notum est), is ipse qui nunc prohibetur. Verum, quia hic presbyter, intelligens quæ apud Barbaros egerat, et quod multos ibi baptizasset, quodque propter hæc omnia absolutione indigeret, recusavit eadem subire quæ qui hic abstenti sunt: idcirco permisimus illi ut res suas pro arbitrio suo ageret, nec solventes illum, nec prohibentes. Vale in Domino, vir laudatissime. Nos, et qui nobiscum sunt fratres, plurimum salutamus.

ΣΙΒ'. (7) — *Ἰωάννῃ Γραμματικῷ.* ωλς'.

CCXII — *Joanni Grammatico* (*).

Quod adorari debeat imago Christi, non latria coli, sed Christus, qui in ea relative adoratur.

Χάριν ὁμολογῶ τῷ ἁγίῳ Θεῷ, ὅτι σου ἠκουτίσθην εἰ καὶ ὀψὲ τοῦ καιροῦ τὴν φίλην φωνήν· οὐ γὰρ ἂν εἴποιμι χάριν εὑρεῖν τῷ ταύτην ἀσυφίλως [cod. Reg. ἀσυφίλῳ προπετείᾳ διακόψαντι] πρότερον διακόψαντι. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁμοῦ τῇ ἀποσκευῇ τῆς λύπης ἡ σοφή σου τιμιότης, καὶ τὸν περὶ τῆς σεπτῆς εἰκόνος τοῦ Χριστοῦ λόγον ἀντεξήγαγεν, ἐκεῖνο ἔχω λέγειν, ὦ τριπόθητε, ὅτι συνηγοροῦσαν, ἀλλ' οὐκ ἀντηγοροῦσαν τοῖς πρὸς ἐμοῦ ἀπεσταλμένοις πάλαι τὴν ἐναγχός σου ἐπιστολὴν συμβαίνουσαν εὗρον. Ὁμολο-

D Gratiam habeo Deo sancto, quod vel sero tandem amicam vocem tuam audierim: nec enim dixerim gratiam habere me ei, qui hanc antea turpiter discidit. At quoniam simul, cum dolorem deponeret sapiens reverentia tua, de veneranda etiam imagine Christi sermonem injecit, hoc habeo dicere, vir desideratissime, patrocinari, non contradicere, et iis quæ a me dudum missa sunt cohærere visam esse proximam epistolam tuam. Confiteris enim, juxta præstitutas tibi propositum-

[93] II Cor. II, 6, 7.

NOTÆ.

(7) In cod. Reg. σιε'.

(*) Dogmatica.

Digitized by Google

culas, omnem imaginem esse demonstrativam alterius, nimirum prototypi : ac, si ex arte grammatica loquendum est, hoc relativum erit, quod similitudinis significativum, et demonstrativum, et repræsentativum appellatur. Quinetiam non ut materiæ tribuendam esse adorationem imagini Christi, sed ut Christo ipsi : siquidem honor imaginis ascendit ad prototypum, subducta, per actionem mentis, materia ex charactere qui in ea formatur. Et latriæ cultu deferenda est, ut ais, adoratio Servatori Christo, et ante carnem, et post incarnationem ; et ante imaginem, et per illam : nec sana mente quisquam est, opinor, qui huic recte constitutæ doctrinæ se opponat. Sed et exemplis, vel solis ad aquam vel trianguli immaterialis, hoc est, mathematici, ad materialem, non videtur insistendum. Quoniam per hypothesim si sumatur, latria colendum esse solem, et figuram triangularem, priusquam vel ille in aquis micet, vel hæc in materia cernatur : manifestum est, etiam postquam hæc acciderint, vel simul facta fuerint, latria colendum utrumque esse. Sic enim et Dominum nostrum Jesum Christum apposite ostendisti, ut ante, sic et post incarnationem, latria coli debere et adorari. Latria ergo colendum esse Christum, o amice, in confesso est : at non ita veneranda ejus imago latria prosequenda est, sicut juxta hypothesim, sol aquæ immixtus, at non imago solis : et triangulus materiæ affixus, at non imago trianguli. Attende enim, apud nos Christianos unicam esse latriam, quam soli sanctæ et consubstantiali Trinitati exhibet universa natura visibilis et invisibilis. Nec fas est venerandam imaginem Christi, latria colendam dicere. Duorum enim alterum : aut id quod latria, sicut illa, colendum sit, Trinitatis latriæ inseri, quod impossibile ; quia Trinitati additio inferri nulla potest, jam enim quaternitas foret : aut si non inseratur, sed ipsum per se colendum sit, duas apud nos latrias doceri : quo quid a nobis expeterent græcizantes Iconomachi, quam ut inde ostenderent, nos, admissa duplici latria, creaturam præter Creatorem colere, Arianorumque impietati nihil concedere ? Adoranda igitur est imago Christi, at non deferenda illi latria, sed Christo, qui in ea adoratur, juxta consequentiæ rationem : quoniam hæc duo sunt, imago et prototypum ; et discrimen est, non in hypostasi, sed in essentia.

γουμένως γὰρ κατὰ τὰ προσκευασθέντα σοι λημμάτια, ὅτι πᾶσα εἰκὼν ἄλλου ἐστὶ δηλωτικὴ, δηλονότι τοῦ πρωτοτύπου· καὶ εἰ χρὴ φάναι κατὰ τὴν γραμματικὴν τεχνολογίαν, τοῦτ' ἂν εἴη ἀναφορικὸν, ὃ καὶ ὁμοιωματικὸν καὶ δεικτικὸν καὶ ἀνταποδοτικὸν καλεῖται. Καὶ μὴν οὐχ ὡς ὕλῃ δεῖν προσάγειν τῇ Χριστοῦ εἰκόνι τὴν προσκύνησιν· ἀλλ' ὡς αὐτῷ Χριστῷ· εἴπερ ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον ἀναβαίνει, ὑπεξαιρουμένης τῆς ὕλης τῷ τῆς ἐπινοίας λόγῳ ἐκ τοῦ ἐν αὐτῇ σχηματιζομένου χαρακτῆρος. Καὶ λατρευτῶς, ὡς φῄς, προσακτέον τὴν προσκύνησιν τῷ Σωτῆρι Χριστῷ, καὶ πρὸ σαρκὸς, καὶ μετὰ σάρκωσιν· καὶ πρὸ τῆς εἰκόνος, καὶ δι' αὐτῆς· καὶ οὐδεὶς τῶν εὖ φρονούντων, οἶμαι, ἀντιφέρεσθαι τοῖς ὀρθῶς δεδογματισμένοις. Ἀλλὰ γὰρ καὶ τοῖς ὑποδείγμασι τοῦ τε ἡλίου πρὸς τὸ ὕδωρ, καὶ τοῦ ἀύλου τριγώνου, ἤτοι μαθηματικοῦ, πρὸς τὸ ἔνυλον, οὐκ ἀπεμφαῖνον ἔπεσθαι. Ἐπεὶ καθ' ὑπόθεσιν εἰ ληφθείη λατρευτὸς ὁ ἥλιος, ἢ τὸ τρίγωνον σχῆμα, πρὸ τοῦ τὸν μὲν ἐν ὕδασι πάλλειν, τὸ δὲ πρὸ τοῦ ἐν ὕλῃ ὑποφανθῆναι· δηλονότι, καὶ μετὰ τὴν ἐκεῖσε ἔμπτωσιν, ἤτοι συμφυΐαν, λατρευτὸν ἑκάτερον. Οὕτω γὰρ καὶ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἀρρότως ὑπέδειξας, καὶ μετὰ σάρκωσιν ὡς πρὸ σαρκώσεως λατρευτὸν εἶναί τε καὶ προσκυνεῖσθαι. Λατρευτὸς οὖν, ὦ τᾶν, ὁ Χριστὸς ὁμολογουμένως· ἀλλ' οὐχὶ ἡ σεπτὴ αὐτοῦ εἰκὼν λατρευτή, ὥσπερ καὶ ὁ ἥλιος καθ' ὑπόθεσιν συμμιγὴς τῷ ὕδατι, ἀλλ' οὐχὶ ἡ εἰκὼν τοῦ ἡλίου· καὶ τὸ τρίγωνον ὑλωθὲν, ἀλλ' οὐχὶ ἡ εἰκὼν τοῦ τριγώνου. Ὅρα γὰρ ὅτι μία ἡ λατρεία ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν μόνῃ τῇ ἁγίᾳ καὶ ὁμοουσίῳ Τριάδι προσενηνεγμένη ὑπό τε πάσης ὁρατῆς φύσεως καὶ ἀοράτου. Καὶ οὐκ ἐγχωρεῖ τὴν σεπτὴν εἰκόνα Χριστοῦ λατρευτὴν φάναι. Δυοῖν γὰρ θάτερον· ἢ τὸ κατ' αὐτὴν λατρευτὸν τῇ τριαδικῇ λατρείᾳ συνεισκρίνειν. ὅπερ ἀδύνατον· ἐπείπερ οὐκ ἐνδέχεται προσθήκην τινὰ συνεισοίσειν τῇ Τριάδι· εὐρεθήσεται γὰρ τετρὰς οὖσα· ἢ μὴ συνεισκρινομένου ἐκεῖσε, καθ' ἑαυτὸ δὲ ὄντως λατρευτοῦ, δύο τὰς λατρείας ἡμῶν δογματίζειν· καὶ τί ἂν ἄλλο ζητοῖεν Ἑλλήνιοι (cod. Reg. ἐλεῖν] Εἰκονομάχοι πρὸς ἡμῶν, ἢ τὸ ἐντεῦθεν ἀποδεῖξαι ἡμᾶς τῇ δυϊκῇ λατρείᾳ λατρεύοντας τῇ κτίσει παρὰ τὸν Κτίσαντα, καὶ οὐδὲν τῶν Ἀρειανῶν ἐλάττους κατὰ ἀσέβειαν ; Προσκυνητέον οὖν τῇ εἰκόνι Χριστοῦ, οὐ λατρευτέον· ἀλλὰ τῷ ἐν αὐτῇ προσκυνουμένῳ Χριστῷ, κατὰ τὸν τῆς ἀκολουθίας [cod. Reg. ἀληθείας] λόγον· ἐπειδὴ ταῦτα δύο, εἰκών τε καὶ πρωτότυπον, καὶ ἡ διαφορότης οὐκ ἐπὶ τῆς ὑποστάσεως, ἀλλὰ κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον.

A

B

C

D

CCXIII. — *Michaeli Syncello Hagiopolitano.*

ΣΙΓ'. (8) — *Μιχαὴλ Συγκέλλῳ Ἁγιοπολίτῃ* [ωλζ'.]

Laudat illum ob ea quæ Hierosolymis pro veritatis confessione pertulerat, tum nuntiat persecutionem Constantinopoli cessasse. (Baron. an. 845, n. 42.)

Scribo nunc ad reverentiam tuam, quando mihi Dei nutu obtigit ut epistolæ ministrum nanciscerer :

Ἄρτι ἐπιστέλλω τῇ τιμιότητί σου, ὁπηνίκα εὐωδώθη μοι ἐν τῷ θελήματι τοῦ Θεοῦ εὑρεῖν διάκονον

NOTÆ.

(8) In cod. Reg. σις.

Digitized by Google

τοῦ γράμματος· ἐπεὶ ἔμελλον ἂν ἐξ αὐτῆς τῆς καθ- A alioquin ex ipsa custodia nostra idipsum facturus
είρξεως ἡμῶν αὐτὸ τοῦτο ποιεῖν, καὶ οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ δὶς καὶ πολλάκις ἴσως· οὐδὲ γὰρ ὅτι ὑμεῖς ἀλλοδαπεῖς, ἡμεῖς ὑμῶν ἑτεροειδεῖς. Ἀλλ' ὅτι ἐκ μιᾶς μητρὸς τῆς υἱοθεσίας γεγεννημένοι, καὶ τῷ αὐτῷ χαρακτῆρι τῆς εἰλικρινοῦς πίστεως μεμορφωμένοι, καὶ ἀδελφοὶ, καὶ συμπολῖται, κεφαλὴν ἔχοντες τὸν Χριστόν· οὗπερ ὡς σῶμα τελοῦντες, *καὶ μέλη ἐκ μέρους* ὀφειλέται ἐσμὲν καὶ συγχαίρειν ἀλλήλοις ἐν τοῖς δεξιοῖς, καὶ ἀνιᾶσθαι αὖ ἐπὶ τοῖς λυπηροῖς. Ἀλλ' ὢ πῶς, ἀλλαχῇ ὡρμημένους ὑμᾶς πορεύεσθαι, ἠνάγκασεν ἡ φορὰ τοῦ καιροῦ ἐν ἄρκυσιν ἐμπεσεῖν τῶν τῇδε κρατούντων; Τί οὖν ἔστιν εἰπεῖν πρὸς ταῦτα; ἢ ὅπερ φησὶ τὸ ἱερὸν γράμμα· *Καὶ ὁ ἀγὼν ἦγε τὸν Ἰοὺ*, ἀλλ' ἐκεῖ μὲν εἰς τὸ βασιλεῦσαι τοῦ Ἰσραήλ· B ἐνταῦθα δὲ, εἰς τὸ μαρτυρῆσαι τῇ ἀληθείᾳ· ὡς ἂν πληρωθῇ τὸ εἰρημένον καὶ τανῦν· *Ἐκ Σιὼν ἐξελεύσεται λόγος, καὶ νόμος Κυρίου ἐξ Ἰερουσαλήμ.* [Ὦδε ὁ νοῦς, ὦ πάμμακαρ Cod. Reg. μάκαρ.]· Στῆθι γενναίως, ὑπομιμνήσκομεν· *Δόξασον δὴ τὸν Θεὸν ἐν τῷ σώματί σου καὶ ἐν τῷ Πνεύματι.* Εἰπὲ καὶ αὐτὸς μετὰ τοῦ θεσπεσίου Παύλου· *Οἶδα ὅτι τοῦτό μοι ἀποβήσεται εἰς σωτηρίαν διὰ τῆς ὑμῶν δεήσεως καὶ ἐπιχορηγίας τοῦ Πνεύματος Ἰησοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὴν ἀποκαραδοκίαν καὶ ἐλπίδα μου· ὅτι ἐν οὐδενὶ αἰσχυνθήσομαι· ἀλλ' ἐν πάσῃ παῤῥησίᾳ ὡς πάντοτε καὶ νῦν μεγαλυνθήσεται ἐν τῷ σώματί μου, εἴτε διὰ ζωῆς, εἴτε διὰ θανάτου. Ἐμοὶ γὰρ τὸ ζῆν Χριστὸς, καὶ τὸ ἀποθανεῖν* C *κέρδος.* Ἴδε ὁ γλυκὺς ἀγὼν, ἴδε ὁ μακάριος συναλλαγμὸς, βραχείαις θλίψεσί τε καὶ περιστάσεσιν, εἶτ' οὖν πληγαῖς τε καὶ ῥανίσιν αἵματος Θεὸν γενέσθαι, καὶ Θεοῦ τοῦ ὄντως ὄντος ἐπιτυχεῖν. Ἐμονώθης τοιγαροῦν, ὡς ἀκηκόαμεν, τμηθεὶς τῷ φρονήματι ἀπὸ τῶν ἀγαπησάντων τὸν νῦν αἰῶνα· ἀλλὰ συναιώθης πᾶσι τοῖς ἀντεχομένοις τοῦ τῆς ἀληθείας λόγου. Ἐντεῦθέν σε ὁ χορὸς τῶν μαρτύρων ὑπολαβεῖν βούλεται ὁλόκληρον· ἐκεῖθεν τῶν ὁμολογητῶν τὸ στίφος χεῖρα προτείνει ἑλεῖν ὁμόχρον.

eram, nec semel modo, sed bis etiam ac sæpius fortasse: neque enim, quia exteri vos estis, idcirco a vobis specie discrepamus. Sed cum ex una adoptionis matre geniti simus, et eodem sinceræ fidei charactere insigniti, et fratres, et concives, caput habentes Christum, ut qui ipsius corpus sumus, *et membra de membro*[94]: congaudere inter nos debemus in prosperis, angique pariter in adversis. Verum quomodo vos, cum alio profecti essetis, impulit temporum violentia, ut in eorum qui rerum hic potiuntur, retia incideritis? Quid ad hæc dicemus? nisi id quod sacra Scriptura ait: *Et multitudo duxit Jehu*[95], sed illic quidem ad regnum Israel; hic vero ad testimonium veritatis, ut nunc etiam impleatur quod dictum est: *De Sion exibit sermo, et lex Domini de Jerusalem*[96]. Huc animum adverte, o beatissime: sta fortiter, monemus: *glorifica Deum in corpore tuo, et in spiritu*[97]. Dic et ipse cum divino Paulo: *Scio quia hoc mihi proveniet ad salutem, per vestram orationem et subministrationem Spiritus Jesu Christi, secundum expectationem et spem meam, quia in nullo confundar: sed in omni fiducia sicut semper, et nunc magnificabitur Christus in corpore meo, sive per vitam, sive per mortem. Mihi enim vivere Christus est, et mori lucrum*[97*]. En dulce certamen, en felicem commutationem, per breves tribulationes et angustias, seu plagas et sanguinis guttas, Deum fieri, et Deo, qui vere est, potiri. Solus ergo factus es, ut accepimus, ab iis sensu divisus, qui sæculum hoc amarunt: sed cum iis omnibus conjunctus, qui veritatis sustinent defensionem. Hinc te martyrum chorus integrum suscipere desiderat: hinc confessorum cuneus manum porrigit, ut in locum suum recipiat.

Μὴ δὴ ἀπολειφθῶμεν τῆς καλῆς χορείας, ὦ σεβάσμιε· μηδ' αὖ καταισχύνωμεν τὰς πάντων ἐλπίδας, ὦ τριπόθητε. Πόσα ἂν ἔκαμες, ὥστε σου τὸ ὄνομα ἀκουστὸν ἐν ἀρετῇ γενέσθαι τοῖς ὧδε κἀκεῖσε; Νῦν δὲ ὡς ἐπ' ὄρους ἀρετῶν διὰ τῆς ὁμολογίας ἀναβεβη- D κὼς, ἐμφανὴς ἐγένου τῷ κόσμῳ, καὶ λαμποφορεῖς ἡλίου φωτεινότερον σὺν τῷ λόγῳ καὶ τὸν βίον, εἰς δόξαν *Τοῦ Πατρὸς ἡμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς*· εἰς τόπον ἦρχθης ὑπεραίνοντα, εἰς γλῶσσαν παρεδόθης βλάσφημον· πόσα μὲν οὖν οὐ σαίνουσαν; πόσα δὲ οὐ ψευδολογοῦσαν καὶ πειρωμένην ὑποκλίνειν ἀπὸ τοῦ ὑψηλοῦ καὶ θείου φρονήματος; ἀλλ' ἴσμεν ἐξ ἀκοῆς, ὅσος καὶ αὐτὸς εἶ χάριτι Χριστοῦ, λόγον ἐπέχων ζωῆς, σοφίας ῥεῖθρον ἀπὸ στόματος προβαλλόμενος, ἀντεπεξάγειν τὰ εἰκότα ταῖς ματαίαις προτάσεσιν. Ἡμεῖς δὲ οἱ ταπεινοὶ ἐκεῖνο λέγομεν καὶ διασαφοῦμεν, ὅτι λογάδες πάλαι τε καὶ νῦν προέστησαν τοῦδε τοῦ ἱεραρχικοῦ θρόνου, εὐτεχνίᾳ δογμάτων τὸ περὶ τῶν ἱερῶν εἰκόνων θεώρημά τε καὶ σύνθημα διατυπώ-

Haudquaquam ab hac præclara chorea desciscamus, vir venerande, neque spes omnium confundamus, vir desideratissime. Quanta pertulisti? adeo ut nomen tuum passim ab his et illis auditum sit. Nunc autem, tanquam in virtutum montem per confessionem subvectus, conspicuus mundo factus es, et facem geris sole lucidiorem, vitam simul cum sermone, ad gloriam *Patris nostri, qui in cœlis est*[98]. Excelsum in locum evectus es, linguæ objectus es maledicæ, quid non vellicanti? quid non mentienti? dum te ab excelso et divino sensu deflectere conatur. Sed auditione accepimus quantus et ipse sis gratia Christi, vitæ sermonem adhibens, sapientiæ flumen ex ore profundens, vanis propositionibus congruentia opponens. Nos vero humiles illud dicimus et testamur, viros eximios et olim et nunc hierarchicæ huic sedi præfuisse, qui, dogmatum peritia, totam de sacris imaginibus speculationem et doctrinam descripserunt tradideruntque. Et, si

[94] I Cor. XII, 27. [95] IV Reg. IX, 13. [96] Isa. II, 3. [97] I Cor. VI, 20. [97*] Philipp. I, 19 seqq. [98] Matth. VI, 9.

Digitized by Google

apostolicis verbis dicendum est, *Ubi abundavit peccatum, superabundavit et gratia* [99]. Hinc enim progressa, tanquam ex portis inferi, hæresis Iconomachica, hic quoque repressa est : quin et reprimetur deinceps magis Spiritus sancti afflatu, quando increpabit Christus perversum hoc revera mare, in quo multa circa fidem naufragia fiunt, non tam mentis perversitate, quam imperantium metu. Attamen multi e procella emerserunt, Spiritus sancti clavo nixi : et multa exstitere martyria, et pietatis scripta monumenta, universum errorem refellentia, et veritatis pulchritudinem cunctis fidelibus mentibus demonstrantia : quibuscum servetur et beatitudo tua, *bonum certamen certans, cursum consummans, fidem servans* ; ut *justitiæ coronam* accipiat [1]. Ita sit.

A σαντές τε καὶ ἐκδώσαντες. Καὶ, εἰ δεῖ ἀποστολικῶς εἰπεῖν, *Ὅπου ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία, ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις*. Ὧδε γὰρ προελθοῦσα ὡς ἐξ ᾅδου πυλῶν ἡ Εἰκονομαχικὴ αἵρεσις, ὧδε καὶ κατήργηται, ἀλλὰ καὶ ἔτι καταργηθήσεται ταῖς αὔραις τοῦ ἁγίου Πνεύματος· ὁπηνίκα ἐπιτιμήσει Χριστὸς τῇ πονηρᾷ ταύτῃ ὡς ἀληθῶς θαλάσσῃ, περὶ ἣν πολλὰ τὰ περὶ τὴν πίστιν ναυάγια, οὐ τοσοῦτον διαστροφῇ νοὸς, ὅσον δέει τῶν κρατούντων. Πλὴν ὅτι περιείλοντο πολλοὶ τοῦ κλύδωνος πηδαλιουχούμενοι Πνεύματι ἁγίῳ· καὶ πολλὰ τὰ μαρτύρια, καὶ τὰ τῆς εὐσεβείας συγγράμματα πᾶσαν πλάνησιν διελέγχοντα, καὶ τὴν τῆς ἀληθείας ὡραιότητα πάσαις πισταῖς διανοίαις ὑποφαίνοντα. Μεθ' ὧν φυλαχθείη καὶ ἡ σὴ μακαριότης, τὸν ἀγῶνα *τὸν καλὸν ἀγωνιζομένη,*
B *τὸν δρόμον τελοῦσα, τὴν πίστιν τηροῦσα, εἰ ἀπόληψιν τοῦ τῆς δικαιοσύνης στεφάνου. Εἴη.*

CCXIV. — *Hypacoe moniali.*

ΣΙΔ'. (9) — Ὑπακοῇ μοναζούσῃ. [ὡλη']

Consolatur de morte fratris.

Etsi timide scribo, facere tamen non possum, quin ad gratias et laudem os meum aperiam honorificentiæ tuæ. Quousque igitur non desines, præclara mater, teipsam nobis impendere ? Quousque munera hinc et inde transmissa non cessabunt ? ac nunc maxime, quando multa te tristia obsederunt : propter quæ impulsi ad scribendum præcipue sumus, cum didicissemus te, circa beati fratris tui reliquias, hæc et illa egisse. Aiunt enim te capsam, cum alia ex regione fuisset allata, reserasse ; tum reliquiis affusam, in ulnas sumpsisse, novisque illas, velut ipsum mortuum, linteis aliis induisse. Quis hic fraternum amorem tuum non admiretur ? aut quis tum præsens lacrymas non effudit ? non doluit vehementer ? quando nos etiam longe remo-
C tos, ex auditu solo tetigit dolor, gravique tristitia cor affecit. O acerbum nuntium ! o luctuosum ! quid fuimus ? et quid facti sumus ? repente orphani, et fratre destituti. Ingemuit fortasse sol et ipse, hoc cernens : flevit luna eventum : tristiores fuerunt stellæ, velut mœrentes : similique in luctu fuisse dixerim singula elementa. Quid ergo? num in tristitia persistemus, dolorisque nube contenebrescemus, sicut ii qui perierunt ? Minime vero, soror in Domino. Nec enim sine providentia sunt res nostræ, nec sine spe, quemadmodum apud gentes mysteriis non initiatas : sed sunt in manu Dei, qui omnia continet ; a quo facti sumus, et nos, et qui nos genuerunt ; cujus munere et spiramus et vivimus ; a quo item ad hanc, quæ omnium maxima est dignitas, virginitatis professionem evecta es. Planximus quantum satis erat fratris necem. Nunc tempus est consolationis, nunc dies gratiarum actionis. Deponamus ergo lugubrem habitum, et magni animi arma induamus. Præmisimus fratrem, et forma, et mente, et fide præstan-

Καὶ εὐλαβούμενοι γράφειν, ὅμως ἀναγκαζόμεθα στόμα εὐχάριστον καὶ αἰνέσιμον ἀνοίγειν τῇ τιμιότητί σου. Ἕως πότε οὖν οὐκ ἀνήσῃ, καλλιμῆτορ, κιχρᾶν ἡμῖν σεαυτήν ; Ἕως τίνος τὰ δωρήματά σου οὐκ ἀπολήξουσιν ἐντεῦθεν καὶ ἐντεῦθεν παραπεμπόμενα ; καὶ μάλιστά γε νῦν· ὅτε πολλά σε τὰ λυπηρὰ περιεστοίχισαν· ἐφ' οἷς καὶ ἐκινήθημεν μᾶλλον ἐπιστεῖλαι· μαθόντες οὕτως καὶ οὕτως, ἐπὶ τῷ λειψάνῳ τοῦ μακαρίου ἀδελφοῦ σου καταπράξασθαί σε. Φασὶ γὰρ ἀνεῳγέναι σε τὴν θήκην παραγενομένην ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς, εἶτα περιπλακῆναι τῷ λειψάνῳ, καὶ εἰς ἀγκάλας ἑλεῖν μετενταφιάζουσαν [f. μεταμφιάζουσαν] οἱονεὶ τὸν νεκρὸν ἄλλοις καινοῖς ὀθονίοις. Τίς οὖν οὐκ αἰάσατο [Cod. Reg. ἀγάσαιτο] τὸ φιλάδελφόν σου ; τίς δὲ τηνικαῦτα παρὼν οὐκ ἂν ἐξέχεε δάκρυα ; οὐκ ἂν ὠλοφύρατο θερμῶς ; ὅπου γε καὶ ἡμῶν πορρώτερω διακειμένων ἐξ ἀκοῆς μόνον ἥψατο τὸ πάθος, καὶ περιωδύνησε τὴν καρδίαν σφόδρα. Ὦ ἀγγελίας πικρᾶς ! ὦ συναντήματος ὀδυρτικοῦ ! τί ἦμεν, καὶ τί ἐγενόμεθα ; ἐξαπίνης ὀρφανοί, ἐρημάδελφοι. Τάχα ἐστέναξεν ὁρῶν καὶ ὁ ἥλιος τὸ γενόμενον· ἐδάκρυσε δὲ σελήνη τὰ φθάσαντα· ἐστύγνασαν δὲ ἀστέρες, ὡς λυπούμενοι, ὅτι οὖν εἰπεῖν ἄλλο τῶν στοιχείων πεπονθὸς τὰ ὅμοια. Τί οὖν ἐπιμείνωμεν τοῖς λυπηροῖς ; συσκοτάσωμεν τῷ νέφει τῆς λύπης, καὶ γενώμεθα ὡς οἱ ἀπολωλεκότες ; Οὔμενουν, ἀδελφὴ ἐν Κυρίῳ. Οὐ γὰρ ἀπρονόητα τὰ ἡμέτερα· οὐδὲ ἀνέλπιστα, κατὰ τὰ ἔθνη τὰ ἀμύητα· ἀλλ' ἐν
D χερσὶ Θεοῦ τοῦ τὰ πάντα συνέχοντος· παρ' οὗ καὶ γεγόναμεν καὶ ἡμεῖς, καὶ οἱ γεγεννηκότες ἡμᾶς· ἐξ οὗ καὶ τὸ ἀναπνεῖν καὶ ζῆν κεκτήμεθα· καὶ τὸ εἰς τόδε προαχθῆναι τοῦ μεγίστου τῶν ἀξιωμάτων παρθενικὸν ἐπάγγελμα. Ἐκλαύσαμεν οὖν τὰ εἰκότα ἐπὶ τῷ ἀδελφῷ. Νῦν καιρὸς παρακλήσεως, νῦν ἡμέρα εὐχαριστίας. Ἀποθώμεθα οὖν τὸ πενθικὸν σχῆμα, καὶ ἐνδυσώμεθα τὰ ὅπλα τῆς μεγαλοψυχίας.

[99] Rom. v, 20. [1] II Tim. IV, 7.

NOTÆ.

(9) In cod. Reg. σιζ'.

Digitized by Google

Προϋπέμψαμεν ἀδελφὸν ἀγαθὸν τῷ τε εἴδει, καὶ τῇ γνώμῃ, καὶ τῇ πίστει, ὥσπερ καὶ πρότερον τοὺς ὁμαίμονας, καὶ τοὺς γεννήτορας· μικρὸν ὕστερον συνεψόμεθα καὶ ἡμεῖς. Οὐδεὶς ὁ ζήσων, καὶ μὴ θνῃξόμενος· οὐδεὶς ὁ γεννηθεὶς, καὶ μὴ ταφείς. Παρασκευασώμεθα λίαν [Cod. Reg. λοιπόν] καὶ ἡμεῖς πρὸς τὴν ἔξοδον· ἑτοιμάσωμεν τὰ ἐφόδια τῆς μεταστάσεως· τυπώσωμεν τὰς ἀδελφὰς τῷ οἰκείῳ καταστήματι, καὶ πενθεῖν εὐκαίρως, καὶ εὐχαριστεῖν ἁρμοδίως. Δείξωμεν τοῖς ὁρῶσιν, ὅτι ὁ Θεὸς ἐν ἡμῖν ἐστι δοξαζόμενος, εὐχαριστούμενος ἐφ' οἷς κελεύει. *Αὐτὸς ἔδωκεν, αὐτὸς καὶ ἀφείλετο· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτως καὶ ἐπίστο.* Ναὶ παρακαλῶ τὴν τιμιότητά σου ἴσα καὶ μητρὶ καὶ γεννησάσῃ ἤτοι ἀδελφῇ τῇ φιλτάτῃ μοι· ἀφήσωμεν φωνὴν αἰνέσεως· ὑποδείξωμεν πρόσωπον φαιδρότητος· διδάξωμεν ἔργοις, ὅτι τὸν σταυρὸν ἐπ' ὤμων φέρομεν· καὶ τῇ προαιρέσει ἀπεθάνομεν, καὶ εἴκομεν κατὰ πάντα τοῖς θείοις προστάγμασιν. Ἐὰν οὕτω πράξοις, ὅσον τὸ καλὸν, εὐφρανεῖς Χριστὸν, τὸν ἀθάνατόν σου νυμφίον. Ἐπεὶ ἐὰν λυπῇ, λυπεῖς αὐτὸν ὡς τὸ εἰκὸς, ὡς ἄλλον περισσότερον ἐκείνου φιλοῦσα. Ὁρᾷς ποῦ σε ὁ λόγος ἤγαγεν; ὡς οὐδὲ ὀρφανὴν οὖσαν, οὐδὲ ἀνεπίσκοπον, οὐδὲ ἀπροστάτευτον· *Εἰ γὰρ ὁ Θεὸς μεθ' ἡμῶν, τίς καθ' ἡμῶν;* εἰ αὐτὸς ὁ περιέπων, τίς ὁ ἀντιπίπτων; Οὕτως καὶ τανῦν προῆχθην, ἀδελφὴ, παρακαλέσαι σε. Αὐτὴ δὲ εὖ πράττουσα πείθοιο ἀσόφῳ γέροντι, εὖ συμβουλεύσαντι, καὶ τῷ ὄντι οἰκειοπαθοῦντι ὀφειλομένως, ὡς οἰκεῖα, τὰ σά.

A tem, sicut et antea consanguineos et parentes : paulo post et nos subsequemur. Nullus vivet, qui non sit moriturus : nemo natus et non sepultus. Accingamur et nos deinceps ad exitum : migrationis viatica comparemus : sorores exemplo nostro informemus, ut et tempestive lugeant, et ut decet, gratias agant. Ostendamus iis qui nos vident, Deum a nobis glorificari, eique gratias agi ob ea quæ jubet : *Ipse dedit, ipse abstulit : sicut Domino placuit, ita factum est* [2]. Utique obtestor honorificentiam tuam, perinde ac matrem quæ me genuerit, aut sororem mihi charissimam : promamus vocem laudationis : exhibeamus vultum hilaritatis : doceamus operibus, nos crucem humeris gestare, et voluntate nostra mortuos esse, et divinis mandatis in omnibus obB temperare. Hoc modo si te gesseris, prout rectum est ac præclarum, Christum exhilarabis immortalem Sponsum tuum ; quoniam, si tristaris, contristas illum, ut par est credere, tanquam alium præ illo amans impensius. Vides quo te hic sermo perduxit : quod neque orba sis, nec inspectore careas, nec tutore. *Si enim Deus pro nobis, quis contra nos* [3] ? si ipse curam gerit, quis adversabitur ? Sic et nunc, soror, adductus sum ut te hortarer. Tu vero recte feceris si credas indocto seni consulenti, et qui rebus tuis, prout debet, sic affiC citur tanquam propriis.

ΣΙΓ' (9*). — *Μεθοδίῳ* (10) *μονάζοντι.* [ωμ'.]

CCXV. — *Methodio monacho* (*).

De diversis argumentis.

Οσην ἔχει ἐπιποθίαν ἡ τιμιότης σου ἰδεῖν τὴν ταπείνωσιν ἡμῶν, τοσαύτην οἰέσθω καὶ τὴν ἡμετέραν εἶναι πρὸς τὴν κατ' ὀφθαλμοὺς ὁμιλίαν. Ἀλλ' ἐπειδὴ γέγραπται· *Οὐ τοῦ θέλοντος οὐδὲ τοῦ τρέχοντος, ἀλλὰ τοῦ ἐλεοῦντος Θεοῦ*· αὐτῷ ἀναθετέον τὸν πόθον, καὶ ἐπιῤῥιπτέον τὴν μέριμναν, καὶ αὐτὸς ποιήσει, ὁπηνίκα ἂν καὶ βούληται, *θέλημα τῶν φοβουμένων αὐτόν*. Τὸ δὲ νῦν ἔχον, ἀναγκαῖον περὶ τῶν προταθέντων κεφαλαίων ὑπὸ τῶν πνευματικῶν ἡμῶν ἀδελφῶν Ἱλαρίωνός τε καὶ Εὐστρατίου, μεσολαβούσης τῆς σῆς εὐλαβείας, ἀποκριθῆναι τὰ εἰκότα. Ὡς ἂν δὲ εὐσύνοπτα γένηται τὰ λεγόμενα, ἑνὸς ἑκάστου προταθέντος κεφαλαίου κατὰ συνέχειαν, καὶ ἡ ἀπόκρισις εἶεν.

Quanto flagrat excellentia tua desiderio videndi tenuitatem nostram : tantum et putet esse nostrum, ut tecum coram congrediamur. Sed quia scriptum est : *Non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei* [4] ; ad ipsum referendus est affectus, ac projicienda in eum cura : atque ipse, cum voluerit, *Voluntatem timentium se faciet* [5]. Quod vero ad hoc tempus attinet, de capitibus propositis a spiritualibus fratribus nostris Hilarione et Eustratio, interveniente reverentia tua, necessarium est quæ convenientia videbuntur respondere. Verum ut facilius percipi possint quæ dicentur, unicuique propositæ quæstioni conjunctim subjungetur ordine responsio.

Ἐρώτησις Α'. — Περὶ τῶν χειροτονηθέντων πρεσβυτέρων ἐν Ῥώμῃ, ἐν Νεαπόλει, καὶ ἐν Λογγιβαρδίᾳ, ἀκηρύκτων, καὶ ἀπολελυμένων· εἰ χρὴ τοὺς τοιούτους δέχεσθαι, καὶ κοινωνεῖν αὐτοῖς, καὶ συνεσθίειν, καὶ συνεύχεσθαι.

Interrogatio I. — De presbyteris, qui Romæ aut D Neapoli, et in Longobardia ordinati absque acclamatione sunt, et dimissi : utrum eos recipere oporteat, cum eisque communicare, et cibum sumere, et orare.

Ἀπόκρισις. — Ἐν καιρῷ αἱρέσεως οὐ κατὰ τὰ ἐν εἰρήνῃ τυπωθέντα πάντως ἀπαραλείπτως γίνεται, διὰ τὴν ἀναγκάζουσαν χρείαν. Ὅπερ φαίνεται πεποιηκὼς ὅ τε μακαριώτατος Ἀθανάσιος, καὶ ὁ ἁγιώ-

Responso. — Hæreseos tempore, propter cogentem necessitatem, non plane omni ex parte fiunt quæ in pace sancita sunt. Id quod fecisse cernimus tum beatissimum Athanasium, tum sanctissimum

[2] Job I, 21. [3] Rom. VIII, 31. [4] Rom. IX, 16. [5] Psal. CXLIV, 19.

NOTÆ.

(9*) In cod. Reg. σιη'.

(10) Hanc epistolam edidit Cotelerius, t. III *Monum. Eccles. Græcæ*, ex cod. Regio, n. 1770, sub nomine Nicephori CP.; at Theodoro nostro vindicant cod. Reg. n. 1987, quo usi sumus, et duplex apographum Sirmondi.

(*) Dogmatica.

Digitized by Google

Eusebium : qui ambo exterorum ordinationes fecere. Idemque nunc in præsenti hæresi fieri conspicitur. Itaque presbyteri memorati, si palam damnati non sint, nequaquam ob ejusmodi ordinationem aversandi sunt, sed admittendi secundum quatuor propositiones.

Interrogatio II. — De presbyteris extra provinciam in Sicilia ordinatis : utrum admitti debeant.

Responsio. — Hæc interrogatio similis est superiori, licet ratione loci discrepet : similem itaque responsionem accipiet.

Interrogatio III. — De Ecclesiis inquinatis per sacerdotes qui hæresi communicarunt, a quibus detinentur : utrum in eas orationis vel psalmodiæ causa ingredi oporteat.

Responsio. — Nullatenus in hujusmodi ecclesias ingrediendum est, juxta modos memoratos : quandoquidem scriptum est : *Ecce relinquetur domus vestra deserta* [6]. Simul enim atque introducta est hæresis, abscessit angelus loci præses, juxta magni Basilii vocem [7] : ac templum ejusmodi, communis et profana domus factum est : *Et non introibo*, inquit, *in ecclesiam malignantium* [8]. Et Apostolus : *Qui consensus templo Dei cum idolis* [9] ?

Interrogatio IV. — De ecclesiis per eosdem sacerdotes pollutis, sed quæ ab ipsis non detinentur : num in illis psallere et orare oporteat.

Responsio. — Oportet sane in eas ecclesias intrare ad psallendum et orandum, si modo illæ non amplius polluuntur ab hæreticis, sed ab orthodoxis in perpetuum detinentur. Constitutum autem hic est, ut ab episcopo vel sacerdote sanæ fidei, solemnis apertio ecclesiæ, exhibita prece, fiat. Itaque si hoc fiat, et sacrum ibi celebrari non erit absonum. Exemplo sit sanctus Athanasius, qui, cum imperator Constantius ipsum hortaretur ut hanc unam gratiam concederet, tradendi scilicet Arianis apud Alexandriam templum unum ubi convenirent; annuit, modo ipse quoque gratiam eamdem Constantinopoli consequeretur, ut nempe orthodoxi convenirent in templum unum, ab Arianis detentum.

Interrogatio V. — De sanctis qui in corpore : utrum ingredi oporteat in eorum cœmeteria, ibique orare et adorare, dum ea a pollutis sacerdotibus tenentur.

Responsio. — Non permittit canon, secundum ea quæ prius declarata sunt, in eorum cœmeteria introire. Scriptum est enim : *Ut quid libertas mea judicatur ab aliena conscientia* [10] ? nisi forte ex necessitate, tantummodo ad venerandas sancti reliquias, fiat ingressus.

Interrogatio VI. — De iis qui habitum mona-

τατος Εὐσέβιος, ὑπερορίους χειροτονίας ἀμφότεροι ποιησάμενοι. Καὶ νῦν δὲ τὸ αὐτὸ ὁρᾶται πραττόμενον ἐν τῇ παρούσῃ αἱρέσει. Ὥστε οἱ ὑποδηλωθέντες, εἰ οὐ προδήλως εἰσὶ κατεγνωσμένοι, οὐδαμῶς ἐκ τοῦ οὕτως χειροτονηθῆναι ἀποτρόπαιοι, ἀλλὰ προσδεκτέοι κατὰ τέσσαρας προτάσεις.

Ἐρώτησις Β'. — Περὶ τῶν χειροτονηθέντων πρεσβυτέρων ὑπερόρια ἐν Σικελίᾳ· εἰ χρὴ τούτους δέχεσθαι.

Ἀπόκρισις. — Τοῦτο τὸ ἐρώτημα ὅμοιον τοῦ προτεθέντος, εἰ καὶ καθ' ὕφεσιν τόπου ἀνόμοιον. Ὁμοίαν δηλονότι ἕξει καὶ τὴν ἀπόκρισιν.

Ἐρώτησις Γ'. — Περὶ τῶν κοινωθέντων ἐκκλησιῶν ἐκ τῶν ἱερέων τῶν κοινωνησάντων τῇ αἱρέσει, καὶ κατεχομένων ὑπ' αὐτῶν· εἰ χρὴ ἐν αὐταῖς εἰσιέναι χάριν εὐχῆς καὶ ψαλμῳδίας.

Ἀπόκρισις. — Οὐ χρὴ τὸ καθόλου εἰς τὰς τοιαύτας ἐκκλησίας εἰσιέναι, κατὰ τοὺς εἰρημένους τρόπους· ἐπειδὴ γέγραπται· *Ἰδοὺ ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος*. Ἅμα γὰρ τῷ εἰσαχθῆναι τὴν αἵρεσιν, ἀπέπτη ὁ ἔφορος τῶν ἐκεῖσε ἀγγέλος, κατὰ τὴν φωνὴν τοῦ μεγάλου Βασιλείου· καὶ κοινὸς οἶκος ὁ τοιόσδε χρηματίζει ναός. *Καὶ οὐ μὴ εἰσέλθω*, φησὶν, *εἰς Ἐκκλησίαν πορνευομένων*. Καὶ ὁ Ἀπόστολος· *Τίς συγκατάθεσις ναῷ Θεοῦ μετὰ εἰδώλων ;*

Ἐρώτησις Δ'. — Περὶ τῶν κοινωθέντων ἐκκλησιῶν ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἱερέων, καὶ μὴ κατεχομένων ὑπ' αὐτῶν· εἰ χρὴ ἐν ταῖς τοιαύταις ψάλλειν καὶ εὔχεσθαι.

Ἀπόκρισις. — Χρὴ μὲν οὖν εἰσιέναι ἐν ταῖς τοιαύταις ἐκκλησίαις εἰς τὸ ψάλλειν καὶ εὔχεσθαι· ἀλλ' εἴπερ ἀσφαλῶς μηκέτι χραίνονται ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων εἰς τὸ ἀεί. Τετύπωται δὲ ἐνταῦθα, ὑπὸ σεσωσμένου ἐπισκόπου, ἢ ἱερέως τὰ ἀνοίξια τῆς ἐκκλησίας γίνεσθαι, ὑποφωνουμένης εὐχῆς. Ὥστε εἰ τοῦτο γένοιτο, καὶ τὸ λειτουργεῖν ἐκεῖσε οὐκ ἀπᾴδον. Παράδειγμα, τὸ τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον ὑπὸ Κωνσταντίου τοῦ βασιλέως παρακαλούμενον μίαν ταύτην χάριν παρασχέσθαι, τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἕνα ναὸν παραδοῦναι τοῖς Ἀρειανοῖς εἰς τὸ συνάγεσθαι, κατανεῦσαι, ἅνπερ ἐν Κωνσταντινουπόλει λήψοιτο καὐτὸς τὴν αὐτὴν χάριν, τοῦ συνάγεσθαι τοὺς ὀρθοδόξους ἐν ἑνὶ ναῷ κατεχομένῳ ὑπὸ Ἀρειανῶν.

Ἐρώτησις Ε'. — Περὶ τῶν ἐν σώματι ἁγίων· εἰ χρὴ εἰσιέναι εἰς τὰ κοιμητήρια αὐτῶν, καὶ εὔχεσθαι, καὶ προσκυνεῖν αὐτοῖς κατεχομένων [*al.* κατεχομένοις, *al.* καταδεχόμενον] ὑπὸ τῶν μιανθέντων ἱερέων.

Ἀπόκρισις. — Οὐ παραχωρεῖ κανὼν, κατὰ τὰ προδηλωθέντα, εἰσιέναι εἰς τὰ τοιαῦτα κοιμητήρια. Γέγραπται γάρ· *Ἵνα τί ἡ ἐλευθερία μου κρίνεται ὑπὸ ἄλλης συνειδήσεως ;* εἰ μή τι ἂν ἐξ ἀνάγκης, κατὰ μόνον τὸ ἀσπάσασθαι τὸ τοῦ ἁγίου λείψανον, ἡ εἴσοδος γένοιτο.

Ἐρώτησις Ϛ'. — Περὶ τῶν λαβόντων τὸ μοναχι-

[6] Matth. XXIII, 38. [7] Epist. 191. [8] Psal. XXV, 5. [9] II Cor. VI, 16. [10] I Cor. X, 29.

Digitized by Google

κὸν σχῆμα ἐκ τῶν κοινωθέντων ἱερέων· πῶς χρὴ τούτους δέχεσθαι.

Ἀπόκρισις. — Ὁμολογοῦντας ἡμαρτηκέναι, καὶ ἐπιτιμηθέντας χρόνῳ τινὶ, εἶθ' οὕτως σφραγῖδα δεχομένους παρασεσωσμένου πρεσβυτέρου, προσδεκτέον.

Ἐρώτησις Ζ'. — Περὶ τῶν ὑπογραψάντων καὶ κοινωνησάντων μοναχῶν καὶ κληρικῶν ἐν τῇ αὐτῇ αἱρέσει· πῶς χρὴ τούτους δέχεσθαι· χωρὶς ἐπιτιμίου, ἢ μετὰ ἐπιτιμίου· ἐὰν ὁμολογῶσι μηκέτι ἐνεργεῖν ἐν τῇ ἱερατείᾳ· καὶ εἰ ἔξεστιν ἡμῖν, διδόναι ἐπιτίμια τοῖς τοιούτοις.

Ἀπόκρισις. — Δῆλον ὅτι μετὰ τῶν προσηκόντων ἐπιτιμίων. Πῶς γὰρ ἂν μὴ τοὺς καρποὺς τῆς μετανοίας ἐπιδεικνύμενοι, εἶεν ἄξιοι συναφθῆναι τῷ ὀρθοδόξῳ σώματι; διδόναι δὲ καὶ ἡμᾶς ἐπιτίμια τοῖς τοιούτοις, οὐκ ἀποκριτέον. Γέγραπται γὰρ, *Ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε, καὶ οὕτως ἀναπληρώσατε τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ.*

Ἐρώτησις Η'. — Περὶ τῶν μοναχῶν τῶν ἀδιαφόρως παραβαλλόντων τοῖς τυχοῦσι, καὶ συνευχομένοις καὶ συνεσθίουσιν αὐτοῖς· εἰ χρὴ δέχεσθαι τοὺς τοιούτους εἰς συνεστίασιν καὶ ψαλμῳδίαν.

Ἀπόκρισις. — Τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος· *Στέλλεσθαι ὑμᾶς ἀπὸ παντὸς ἀδελφοῦ ἀτάκτως περιπατοῦντος, καὶ μὴ κατὰ τὴν παράδοσιν ἣν παρέλαβον παρ' ἡμῶν*· πῶς οὐχὶ καὶ ἀφ' ἑαυτῶν τὸ καλὸν κρίνετε; εἰ μὲν οὖν ἀπόσχοιντο τῆς ἐφαμάρτου συνηθείας, καταδεχόμενοί τε καὶ ἐπιτιμίαν τὴν προσήκουσαν, δεκτέοι. Ἐπιτηρητέον δὲ τίνες εἰσὶν οὓς φῆτε *τυχόντας*· ἆρα αἱρετικοὶ, ἢ προδήλως κατεγνωσμένοι ἐπὶ τῷ βίῳ; περὶ τῶν τοιούτων γὰρ, φησὶν ὁ Ἀπόστολος· *Εἴ τις ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος πόρνος, ἢ πλεονέκτης, ἢ εἰδωλολάτρης*, καὶ τὰ ἑξῆς· *τῷ τοιούτῳ μηδὲ συνεσθίειν.*

Ἐρώτησις Θ'. — Περὶ τῶν πρεσβυτέρων, τῶν βεβρωκότων μετὰ τῶν αἱρετικῶν ἅπαξ καὶ δὶς, καὶ μὴ κοινωνησάντων, ἢ ὑπογραψάντων, ἢ συλλειτουργησάντων· εἰ χρὴ τοὺς τοιούτους δέχεσθαι εἰς συνεστίασιν, καὶ ψαλμῳδίαν, χωρὶς σφραγῖδος ἢ μετὰ σφραγῖδος.

Ἀπόκρισις. — Ἐπὶ τῶν τοιούτων τηρητέον, εἰ οἱ βεβρωκότες ἱερεῖς μετὰ ἱερέων αἱρετικῶν ἢ λαϊκῶν ἔφαγον, καὶ ὁμολογουμένων ἢ ὀρθοφρονούντων μὲν, κοινωνούντων δὲ τοῖς αἱρετικοῖς. Μεῖζον γὰρ τὸ κρῖμα ἐπὶ τῶν ἱερωμένων. Μετανοίᾳ δὲ ἀξιολόγῳ ἑκατέρους προσδεκτέον κοινωνῆσαι αὐτοῖς ἀλῶν τε, καὶ πρωτευχῶν [*al.* ἄλλων τε προσευχῶν] καὶ σφραγῖδος.

Ἐρώτησις Ι'. — Περὶ τῶν ὑπογραψάντων κοσμικῶν ἐν τῇ αἱρέσει καὶ κοινωνούντων· εἰ χρὴ τοῖς τοιούτοις κοσμικοῖς ὀρθοδόξους κοσμικοὺς συνεσθίειν.

Ἀπόκρισις. — Ἡ ἀδιαφορία, τῶν κακῶν τὸ αἴτιον. *Ἀναμέσον γὰρ, φησὶ, καθαροῦ καὶ βεβήλου οὐ διέστελλον.* Χρὴ οὖν, εἴπερ ζηλωταί εἰσιν οἱ ὀρθοδοξοῦντες, μὴ προσίεσθαι τοὺς τοιούτους εἰς συν-

A sticum a contaminatis sacerdotibus acceperunt: quomodo recipi debeant.

Responsio. — Si confiteantur se peccasse, et ad aliquod tempus pœnitentiam egerint, atque ita consignationem deinde ab rectæ fidei presbytero acceperint, admittendi sunt.

Interrogatio VII. — De monachis et clericis qui eidem hæresi subscripserunt communicaruntque: quomodo recipiendi sint: sine pœnitentia, an cum pœnitentia: si professi fuerint se non amplius sacra munia obituros: et num liceat nobis pœnitentias talibus imponere.

Responsio. — Utique cum pœnitentiis convenientibus; quo enim modo, nisi exhibitis pœnitentiæ fructibus, digni sint qui orthodoxo corpori uniantur? B His autem et a nobis pœnitentias injungi, non est improbandum. Scriptum enim est: *Alter alterius onera portate, et sic adimplete legem Christi* [11].

Interrogatio VIII. — De monachis qui promiscue cum obviis quibuslibet conveniunt, unaque orant ac cibum sumunt: utrum ad communem cibum et psalmodiam admitti debeant.

Responsio. — Cum Apostolus dicat: *Ut subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate et non secundum traditionem quam acceperunt a nobis* [12]; quomodo non ex vobis ipsis quod bonum est judicatis? Itaque, si a prava consuetudine destiterint, acceperintque convenientem pœnitentiam, admittendi sunt. Observandum autem est quinam sint ii C quos vocatis *obvios quoslibet*: num hæretici, aut palam culpatæ vitæ? De talibus quippe Apostolus ait: *Si is qui frater nominatur, est fornicator, aut avarus, aut idolis serviens*, et quæ sequuntur; *cum ejusmodi nec cibum sumere* [13].

Interrogatio IX. — De presbyteris qui semel aut iterum cum hæreticis cibum sumpserunt, non tamen communicaverunt vel subscripserunt, aut una sacris operati sunt: sintne ad communem cibum et psalmodiam admittendi, absque consignatione, vel cum consignatione.

Responsio. — In istis observandum est, an sacerdotes qui cibum sumpserunt, cum hæreticis sacerdotibus, an cum laicis sumpserint, et num D cum iis qui recte quidem sentirent, sed communicarent cum hæreticis. Majus enim crimen est in sacratis hominibus. Utrique porro cum pœnitentia condigna suscipi debent, et admitti ad communionem salis, et precum, et consignationis.

Interrogatio X. — De sæcularibus qui in hæresi subscripserunt communicaruntque: utrum cum illis sæcularibus sæculares orthodoxos cibum sumere conveniat.

Responsio. — Usus promiscuus causa est malorum. Ait enim: *Inter mundum et profanum non habuerunt distantiam* [14]. Itaque orthodoxi debent, si zelo flagrant, tales ad communem cibum non ad-

[11] Galat. IV, 2. [12] II Thess. III, 6. [13] I Cor. V, 11. [14] Ezech. XXII, 26.

Digitized by Google

mittere, nisi prius pœnas pro improba subscriptione dederint, seque ab hæretica communione abstraxerint. Sed quoniam aliqui ob angustias, dum pericula fugiunt, hæretica communione polluuntur : hos, casu factum id esse confitentes, oportet ad convictum admittere : non tamen indiscriminatim, sed indulgentia quadam tempori accommodata, et quæ utriusque afferat emolumentum, non autem animæ detrimentum.

A εστίασιν, εἰ μὴ πρότερον ὑπὲρ τῆς πονηρᾶς ὑπογραφῆς ἐπιτιμηθεῖεν· εἶτα καὶ ἀπόσχοιντο τῆς αἱρετικῆς κοινωνίας. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ περίστασιν φεύγοντες τοὺς κινδύνους, χραίνανται τῇ αἱρετικῇ κοινωνίᾳ τινές· ὁμολογοῦντας τὴν περιπέτειαν καὶ μετανοοῦντας προσδεκτέον εἰς συνεστίασιν· καὶ τοῦτο οὐκ ἀδιαφόρως, ἀλλὰ κατά τινα σύμβασιν περιστατικήν, καὶ φέρουσαν ἐντεῦθεν κέρδος ἀμφοτέροις, ἀλλ' οὐ ζημίαν ψυχικήν.

Interrogatio XI. — De iis qui baptizari volunt, si non reperiatur sacerdos orthodoxus aut inculpatus : an baptizari oporteat a sacerdotibus pollutis minimeque proclamatis, præcipue si mors immineat.

Ἐρώτησις ΙΑ'. — Περὶ τῶν θελόντων βαπτισθῆναι, ἐὰν μὴ εὑρεθῇ ὀρθόδοξος ἱερεὺς, ἢ ἄμεμπτος· εἰ χρὴ βαπτισθῆναι ὑπὸ τῶν κοινωθέντων ἱερέων, ἢ ἀκηρύκτων· μάλιστα ἐὰν θάνατος κατεπείγῃ.

Responsio. — Hujusmodi formula istic a confessoribus, episcopis, et præpositis promulgata est : B iis presbyteris, qui propter communionem cum hæreticis, a sacris officiis exclusi sunt, permitti ut, si non inveniatur sacerdos inculpatæ fidei, et baptizent, et sacramenta tradant : quæ per sacerdotem minime culpæ affinem consecrata fuerint. Habitum quoque monasticum dent, ac preces faciant in exsequiis, et Evangelium in matutinis pronuntient, et aquam Theophaniorum benedicant, ut dictum est, cum rerum angustiæ urgent : quo populi non permaneant prorsus absque Evangelii auditione, minimeque baptizati. Si ergo vobis etiam placet hæc formula, illis quoque in locis observetur.

Ἀπόκρισις. — Τύπος τοιοῦτος ἐξεφωνήθη ἐνταῦθα παρά τε ὁμολογητῶν, ἱεραρχῶν τε καὶ καθηγουμένων· τοὺς εἰρημένους πρεσβυτέρους τῆς λειτουργίας διὰ τὴν αἱρετικὴν κοινωνίαν, συγχωρεῖσθαι, μὴ εὑρισκομένου σεσωσμένου ἱερέως, καὶ βαπτίζειν, καὶ μεταδιδόναι τῶν ἁγιασμάτων προτετελεσμένων καὶ ἐξ ἀκρατήτου [f. ἀχράντου] ἱερέως. Σχῆμά τε διδόναι μοναχοῦ, εὐχήν τε ποιεῖσθαι ἐπὶ ἐκκομιδῆς, Εὐαγγέλιόν τε ἐκφωνεῖν ἐπὶ ὄρθρου, καὶ τὸ τῶν Θεοφανίων ὕδωρ εὐλογεῖν, ὡς εἴρηται, κατὰ περίστασιν· διὰ τὸ μὴ ἐναπομένειν τοὺς λαοὺς παντάπασιν ἀνηκόους τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ ἀφωτίστους. Εἰ οὖν συναρέσκει ὑμῖν, κρατείτω ὁ τοιοῦτος τύπος καὶ ἐν τοῖς αὐτόθι.

Interrogatio XII. — De iis qui per schisma secesserunt, et pœnitentia ducti accurrunt : utrum C nobis liceat pœnitentias talibus injungere, aut ipsos suscipere.

Ἐρώτησις ΙΒ'. — Περὶ τῶν ἀποσχισάντων καὶ τῇ μετανοίᾳ προστρεχόντων· εἰ ἔξεστιν ἡμῖν τοῖς τοιούτοις ἐπιτίμια διδόναι, ἢ δέχεσθαι αὐτούς.

Responsio. — Jam in superioribus declaratum est, injungi debere : ac superfluum est, idipsum bis retexere.

Ἀπόκρισις. — Ἤδη ἐν τοῖς ἀνωτέρω δεδήλωται, ὅτι χρὴ διδόναι· καὶ παρέλκον, δὶς τὸ αὐτὸ ἐπικυκλοῦν.

Interrogatio XIII. — Si episcopus in crimen lapsus, a synodo depositus fuerit, postea tamen presbyterum ordinaverit; iste autem presbyter, postquam in monasterium venerit, pœnitentiam a suo præposito acceperit ad tempus, et postea sacerdotio functus sit : doceri expetimus an ejusmodi sacerdotem, si inculpatus est, suscipere oporteat.

Ἐρώτησις ΙΓ'. — Κἂν ἐπίσκοπος εἰς ἔγκλημα περιπεσὼν, ὑπὸ συνόδου καθαιρεθῇ, εἶτα πάλιν μετὰ καθαίρεσιν χειροτονήσῃ πρεσβύτερον· ὁ δὲ αὐτὸς πρεσβύτερος ἐν μοναστηρίῳ παραγενόμενος, ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἡγουμένου δέξηται ἐπιτίμιον πρὸς χρόνον [*al.* πρὸ χρόνων, *jam pridem*], καὶ μετὰ ταῦτα ἐνεργῇ ἐν τῇ ἱερωσύνῃ· εἰ χρὴ δέχεσθαι τὸν τοιοῦτον ἱερέα, εἰ ἀνέγκλητός ἐστι, διδαχθῆναι δέ- D μεθα.

Responsio. — Cum manifesta sit absurditas, ne interrogationem quidem a vobis de hoc crimine fieri oportuit. Dixit quippe Christus : *Non potest arbor mala fructus bonos facere*[15]. Itaque, non quia a proprio præposito, sed neque si a quopiam sancto, pœnitentiam acceperit, ideo solutus est ut sacrum facere possit. Neque enim ipse sacerdos, neque qui solvit, sanctus : quoniam sic omnes canonicæ constitutiones subvertentur ac disperibunt.

Ἀπόκρισις. — Προφανοῦς οὔσης τῆς ἀτοπίας, οὐδὲ ἐπερωτῆσαι ὑμᾶς ἐχρῆν περὶ τοῦ τοιούτου ἐγκλήματος. Εἴρηκε γὰρ ὁ Χριστός· *Οὐ δύναται σαπρὸν δένδρον καρποὺς καλοὺς ποιεῖν.* Ὥστε οὐχ ὅτι ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἡγουμένου, ἀλλὰ κἂν ὑπό ἁγίου τινός, ἐπιτιμηθεὶς ὁ τοιοῦτος ἀπολέλυται τοῦ λειτουργεῖν. Οὐχ ἱερεύς, οὐδὲ ὁ λύσας, ἅγιος· ἐπεὶ οὕτω περιτραπήσεται πάντα κανονικὰ παραγγέλματα, καὶ οἰχήσεται (11).

[15] Matth. vii, 17.

NOTÆ.

(11) Quæ sequuntur hujus epistolæ, non exstant in codice Regio n. 1987, sed exstant in apographis Sirmondj et Frontonis Ducæi, tum et in editione Cotelerii.

Digitized by Google

Ἐρώτησις ΙΔ'. — Περὶ τῶν πρεσβυτέρων τῶν ὑπὸ ὀρθοδόξων χειροτονηθέντων, μὴ ὑπογραψάντων δὲ, μηδὲ κοινωνησάντων, συμφαγόντων δὲ μόνον μετὰ Γρηγορίου τοῦ μητροπολίτου.

Ἀπόκρισις. — Ἐν τοῖς ἀνωτέρω πρ[ο]απεδόθη ὁ περὶ τούτου λόγος. Εἴτε οὖν μετὰ Γρηγορίου, εἴτε μεθ' οἱουδήποτε τῶν ἑτεροδόξων, ἡ συνεστίασις γέγονε· μετανοίᾳ ἀξιολόγῳ ὁ συνεστιαθεὶς τοῦ ἐγκλήματος ἀπολέλυται, οὐ μόνον πρὸς συνεστίασιν τῶν πεφυλαγμένων, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἣν ἠξιώθησαν ἱερωσύνην. Τὸ δὲ μέτρον τοῦ ἐπιτιμίου οὐ δυνατὸν ὡρισμένως ὑποβάλλειν, διὰ ποιότητα καὶ προσώπου καὶ τρόπου· ὥστε ἐν δοσὶν ἢ τρισὶ τεσσαρακοσταῖς ἀρκεῖσθαι τὸν ἐπιτιμηθέντα.

Ἐρώτησις ΙΕ'. — Περὶ πρεσβυτέρων ὁμοίως ὑπὸ ὀρθοδόξων χειροτονηθέντων, καὶ κατὰ ἄγνοιαν συμφαγόντων μετὰ πρεσβυτέρων βεβρωκότων μετὰ τοῦ αὐτοῦ μητροπολίτου.

Ἀπόκρισις. — Γέγραπται· *Πᾶν τὸ ἐν ἀγνοίᾳ, καθαρισθήσεται.* Ὥστε ἀνένοχοί εἰσι παντὸς ἐπιτιμίου.

Ἐρώτησις ΙϚ'. — Περὶ πρεσβυτέρων ὀρθοδόξων, ἡγοῦν Ἱλαρίωνος, καὶ Εὐστρατίου μοναχοῦ· ἂν ἔχωσιν ἐξουσίαν τοῦ διδόναι ἐπιτίμια.

Ἀπόκρισις. — Προείρηται κἀν τοῖς ἀνωτέρω, ὅτι χρὴ διδόναι. Ἐπειδὴ δὲ ἐμφαίνει ἡ ἐρώτησις, εἰ δεῖ καὶ τὸν μὴ ἔχοντα ἱερωσύνην, διδόναι κατὰ ἀπορίαν πρεσβυτέρων, καὶ πίστιν τοῦ προσιόντος· οὐκ ἔξω τοῦ εἰκότος, καὶ τὸν ἁπλῶς μοναχὸν ἐπιτίμια διδόναι.

Ἐρώτησις ΙΖ'. — Περὶ μονάζοντος τοῦ λαβόντος τὸ ἱερὸν σχῆμα κατὰ ἄγνοιαν ἀπὸ πρεσβυτέρου χειροτονηθέντος ὑπὸ καθῃρημένου.

Ἀπόκρισις. — Εἴρηται ἐν ἑτέρῳ κεφαλαίῳ, ὅτι *Πᾶν τὸ κατὰ ἄγνοιαν, καθαρισθήσεται.* Καὶ οὐκ ἐξὸν ἀποστρέφεσθαι τὴν μετὰ τοῦ τοιούτου συνεστίασιν, καὶ ἐπὶ ἄλλων τὴν σύμβασιν ποιούντων ὁμοίως καὶ φιλίαν.

Ταῦτά σοι μὲν ὡς συμψύχῳ καὶ συμπόνῳ ἡμεῖς κατὰ τὸ ἐφικτὸν ἀνεπτύξαμεν. Αὐτὸς δὲ μεταδοίης ἀσφαλῶς τοῖς ἐπερωτήσασιν ἀδελφοῖς. *Οὐ γὰρ πάντων ἡ πίστις*· οὐδὲ πολλοῖς ἐκπέφρασται τὰ τοιάδε· οὐ μόνον διὰ τὴν ἄνοιαν τῶν ἀνομησάντων, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς πειρασμοὺς τῶν κρατούντων. Ἀνθ' ὧν δὲ οἱ εὐλαβέστατοι ἀπεστάλκασιν ἀποστόλων πολλῶν τε καὶ καλῶν, ἀμείψοιντο παρὰ Θεοῦ τὴν ἀξίαν μισθαποδοσίαν, καὶ τάδε δύο μαλακίσκια εἰς ὑπόμνημα φιλίας. Ἔρρωσθε ἐν Κυρίῳ, τιμιώτατοι, προσευχόμενοι ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν *τὰ κρείττονα, καὶ ἐχόμενα σωτηρίας.*

Interrogatio XIV. — De presbyteris qui similiter ab orthodoxis ordinati sunt, et neque subscripserunt, neque communicarunt, sed duntaxat cibum sumpserunt cum Gregorio metropolita.

Responsio. — Jam in superioribus de ista re lex est tradita. Sive igitur cum Gregorio, sive cum quolibet ex heterodoxis cibus sumptus sit; qui sumpserit, a crimine per pœnitentiam congruam solvitur, non modo ut cum iis qui se immunes culpæ servarunt, cibum sumat, sed etiam ut sacerdotio quo insignitus est fungatur. Pœnitentiæ autem modum definite subjicere, non est possibile ob qualitatem personæ et morum: ita ut duabus tribusve quadragesimis multatum fuisse sufficiat.

Interrogatio XV. — De presbyteris qui similiter ab orthodoxis ordinati sunt, ac per ignorantiam cibum sumpserunt cum presbyteris qui cum eodem metropolita cibum sumpserant.

Responsio. — Scriptum est: *Omne quod in ignorantia, mundabitur*[16]. Quocirca nulli pœnæ sunt obnoxii.

Interrogatio XVI. — De presbyteris orthodoxis, puta Hilarione, et Eustratio monacho: habeantne potestatem injungendi pœnitentias.

Responsio. — Jam dictum est et in superioribus, injungi oportere. Quia vero innuit interrogatio, an qui sacerdos non est, debeat, ubi presbyteri non sunt, injungere propter fidem accedentis: præter fas non est ut vel simplex monachus pœnitentias imponat.

Interrogatio XVII. — De monacho qui per ignorantiam sacrum habitum accepit a presbytero per depositum ordinato.

Responsio. — In alio capite dictum est: *Omne quod per ignorantiam, mundabitur.* Nec licet aversari communem cum isto cibum, neque alia similiter quæ concordiam et amicitiam fovent.

Atque hæc quidem tibi tanquam unanimi et laborum socio nos pro viribus explicuimus. Tu vero ea caute tradito fratribus qui interrogaverunt. *Non enim omnium est fides*[17]: neque hæc exposita sunt multis: non modo propter dementiam eorum qui deliquerunt; sed etiam propter tentationes eorum qui dominantur. Pro iis autem multis præclarisque muneribus quæ religiosissimi homines miserunt, dignam a Deo remunerationem accipiant, et has duas sportellas in amicitiæ monumentum. Valete in Domino, reverendissimi, pro nobis peccatoribus precantes *meliora et viciniora saluti*[18].

ΣΙϚ' (12). — *Ἰωάννῃ κληρικῷ*, [ωμγ'.]

CCXVI. — *Joanni clerico.*

Potius non peccare curet, quam qualis pœna peccato statuenda sit.

Τὸ μὲν τῆς ἀγάπης σου δῶρον ἀπεδεξάμεθα, φίλε

Dilectionis tuæ munus accepimus, amice since-

[16] Levit. IV, 2. [17] II Thess. III, 2. [18] Hebr. VI, 9.

NOTÆ.

(12) In cod. Reg. σιθ'.

Digitized by Google

rissime. Ad interrogationem vero tuam, qua scire aves, quæ pœna sit luenda, si contigerit te cum hæreticis convivari; hoc respondemus : in omni quidem peccato paratam esse veniam idoneæ pœnitentiæ : cæterum ante peccatum pœnam statuere non licere, peccatique januam hoc modo aperire. Neque enim si perconteris : Si mœchatus fuero, quod nolim, quænam erit pœna? de hac respondere debeo : incitatio enim est ad peccandum. Sed ita respondendum est : Cave ne peccatum admittas, pedemve ad lapidem offendas, sive intellectu, sive sensu. Ubi autem offenderis, tunc medicus obsecranti et pœnitenti idoneum ad sanationem remedium adhibebit. Hæc tibi magna cum attentione scripsi, orans, dilecte, ut ab omni malo libereris.

A γνησιώτατε. Τὸ δὲ αἴτημα ὅπερ (12) ἠτήσω πρὸς τὸ, ἐὰν φθάσῃ συνεστιαθῆναι αἱρετικοῖς, εἰδέναι τὸ ἐπιτίμιον, ἐκεῖνο λέγομεν, ὅτι ἐπὶ παντὸς ἁμαρτήματος ἡ ἀξιόλογος μετάνοια τὴν συγχώρησιν ἔχει· οὐ μὴν πρὸ τοῦ ἁμαρτήματος ἔξεστιν ἐπιτίμια τιθέναι, καὶ ἀνοίγειν ἐντεῦθεν τὴν θύραν τῆς ἁμαρτίας. Οὐδὲ γὰρ ἐὰν ἐρωτήσῃς· Εἰ φθάσω πορνεῦσαι, ὡς οὐ βούλομαι, τί τὸ ἐπιτίμιον; χρή με ἀποκριθῆναί σοι τόδε· προτροπὴ γὰρ γίνεται τοῦ ἁμαρτεῖν. Ἀλλὰ τοῦτο ἀποκριτέον· Μὴ ποιῆσαι τὴν ἁμαρτίαν, μηδὲ προσκόψαι πρὸς λίθον τὸν πόδα, καὶ νοητῶς, καὶ αἰσθητῶς. Ὅταν δὲ προσκόψῃς, τότε ὁ ἰατρὸς παρακαλοῦντι καὶ μετανοοῦντι ἐπιδίδωσι τὸ θεραπευτικὸν ἴαμα. Ταῦτά σοι γέγραφα σὺν πολλῇ προσοχῇ, εὐχόμενος ῥυσθῆναί σε, ἠγαπημένε, ἀπὸ παντὸς B κακοῦ.

CCXVII. — *Thomaidi virgini* (*).

ΣΙΖ' (13). — *Θωμαΐδι παρθενευούσῃ.* [ωμζ'.]

De eo quod nequaquam latria colitur imago Domini.

Propositionem reverentiæ tuæ, ex viva voce admodum honorandi domini archiatri lætus accepi, utpote a propinquo Deique amante expositam. Nec recuso vel a femina discere interdum quod me latet. Attamen de venerandarum imaginum adoratione, qualis esse debeat, ignorasse non videor. Nos itaque, reverendissima, ut de aliis in præsens dicere omittam, imaginem Domini nostri Jesu Christi sic adoramus, ut ipsum Dominum nostrum Jesum Christum. Hoc autem, *Sicut*, similitudinis est, non confirmationis : alioquin, non imago Christi, sed Christus ipse esset. At vero imago Christi est : et ille in sua imagine adoratus est, et tanquam alterum in altero est ostensus. Ait enim Chrysostomus [19] : « Vidi angelum in imagine : » et Gregorius Theologus rursum [20] : « Hanc autem intente prospiciebat Polemon in imagine. » Igitur et Christus in ea imagine cernitur et adoratur : verum etsi per similitudinem; non tamen ideo, quia ipse adoratur et ipse latria colitur, imago latria colenda est : siquidem nullum foret discrimen imaginis et prototypi. Itaque hæc sunt duo, essentiæ differentia, sed non hypostasis similitudine. Ad hæc, si sola Trinitas latria colitur, quo pacto queat etiam imago latria coli? quaternitas enim facta Trinitas invenietur, additione suscepta, quod impium est. Quod si proprie ac peculiariter habet imago Christi ut latria colenda sit; hoc etiam modo latriæ duæ deprehensæ, ad creaturæ cultum nos adducent, perinde ac hæresis Arianorum. Sed apage impium sensum. Te vero bonus Deus noster servet illæsam, et sine offensione, tum in orthodoxa fide, tum in honesta vitæ conditione, quam per virginitatem elegisti, ut placeas Domino.

Περιχαρῶς ἐδεξάμην τὴν πρότασιν τῆς τιμιότητός σου, διὰ φωνῆς ζώσης τοῦ ὑπερτίμου κυρίου ἀρχιήτρου, ἅτε παρὰ συγγενοῦς καὶ θεοφιλοῦς προσφωνηθείσης. Καὶ οὐκ ἀπαναίνομαι καὶ παρὰ γυναικὸς μανθάνειν ἔσθ' ὅτε τὸ λανθάνον. Οὐ μὴν δοκῶ ἠγνοηκέναι τὴν περὶ τῶν σεπτῶν εἰκόνων προσκύνησιν, ὅπως ὀφείλει εἶναι. Ἡμεῖς τοιγαροῦν, ὦ τιμιωτάτη, ἵνα περὶ τῶν ἄλλων ἐάσω τὸ παρὸν λέγειν, τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ οὕτως προσκυνοῦμεν, ὡς αὐτὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. Τὸ δὲ, Ὡς, τοῦτο ὁμοιώσεώς ἐστιν, ἀλλ' οὐ βεβαιώσεως· ἢ γὰρ ἂν, οὐκ εἰκὼν Χριστοῦ, ἀλλ' αὐτὸς Χριστός ἐστιν. Ἀλλὰ μὴν εἰκὼν Χριστοῦ ἐστιν, καὶ ἐν τῇ αὐτοῦ εἰκόνι προσκεκύνηται, καὶ ὡς ἕτερον ἐν C ἑτέρῳ δέδεικται. Φησὶ γὰρ ὁ Χρυσόστομος· « Εἶδον ἄγγελον ἐν εἰκόνι· » καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος πάλιν· « Τῇ δ' ἦν ὑπερκύπτων Πολέμων ἐν εἰκόνι. » Οὐκοῦν καὶ ὁ Χριστὸς ἐν τῇ ἐκείνῃ [*al.* οἰκείᾳ] εἰκόνι καὶ ὁρώμενός ἐστι καὶ προσκυνούμενος. Ἀλλ' εἰ καὶ ὁμοιωματικῶς, ὅμως, ὅτι αὐτὸς προσκυνεῖται καὶ αὐτὸς λατρεύεται, οὐ μὴν ἡ εἰκὼν αὐτοῦ λατρευτή· ἐπεὶ οὐδὲν διάφορον εἰκόνος καὶ πρωτοτύπου. Καίτοιγε ταῦτα δύο, τῇ διαφορότητι τῆς οὐσίας, οὐ τῇ ὁμοιότητι τῆς ὑποστάσεως. Ἔπειτα, καὶ εἰ Τριὰς μόνη ἐστὶ λατρευομένη, πῶς δύναιτ' ἂν καὶ ἡ εἰκὼν λατρεύεσθαι; εὑρεθήσεται γὰρ τετρὰς ἡ Τριὰς, προσθήκην δεξαμένη· ὅπερ ἐστὶν ἀσεβές. Εἰ δὲ καὶ ἰδιαζόντως ἔχει τὸ λατρευτὸν ἡ εἰκὼν Χριστοῦ· καὶ οὕτω δύο λατρεῖαι εὑρισκόμεναι εἰς κτισματολατρείαν ἡμᾶς ἀγάγοιεν, ἐπίσης τῆς τῶν Ἀρειανῶν αἱρέσεως. Ἀλλ' ἄπαγε τοῦ ἀσεβοῦς φρονήματος. Σὲ δὲ ὁ ἀγαθὸς Θεὸς ἡμῶν περιφυλάξειεν ἀσινῆ καὶ ἀπρόσκοπον τῇ τε ὀρθοδόξῳ πίστει, καὶ τῇ σεμνοπρεπεῖ πολιτείᾳ, ἣν διὰ παρθενίας προεῖλου, πρὸς εὐαρέστησιν Κυρίου. D

[19] Sermo 1 de diversis utriusque Testamenti locis. [20] Iamb. 18.

NOTÆ.

(*) Dogmatica.

(13) In cod. Reg. φζ'.

Digitized by Google

ΣΙΗ'. (14) — *Δημητρίῳ ὑπάτῳ.* [χμβ'.] A CCXVIII. — *Demetrio consuli* (*).

Constantinum Iren. fil. ob nuptias adulterinas merito Herodem alterum dici, attamen ipsius mentionem in re divina fieri posse.

Μικροῦ καὶ πρότερον διὰ τοῦ γράμματος ἀπελογησάμεθα, ὡς πολλὴ καὶ ὑπὲρ τὴν ἀξίαν ἡμῶν ἡ πίστις σου, Δέσποτα, ἥ τε τιμὴ καὶ ἡ ἀγάπησις. Ἡμεῖς δὲ οὐχ οὕτως ἐσμὲν καθὰ ὑπολαμβάνετε· ἀλλ' ἁμαρτωλοὶ εἰς οὐδὲν ἔφελος, οὔτε ὑμῖν, οὔτε μὴν ἄλλοις ὑπάρχοντες. Εἴη δὲ ὑμῖν κατὰ τὴν πεποίθησιν ὁ μισθὸς καὶ ὁ ἔλεος παρὰ Κυρίου, σὺν τῇ κυρίᾳ ὑπατίσσῃ, καὶ τοῖς εὐγενέσιν ὑμῶν κλάδοις· ὧν καὶ τὰς προσφορὰς δεξάμενοι προσηνέγκαμεν Κυρίῳ τὰ χαριστήρια. Ἀλλ' ἐπὶ τὸ κατεπεῖγον ὁ λόγος. Ἐλυπήθησαν, φησὶ, τινὲς διὰ τὸν δεύτερον Ἡρώδην, ὅτι ὀρθόδοξος ἦν καὶ ἡ Ἐκκλησία μνημονεύει αὐτοῦ. Πρῶτον μὲν Ἡρώδην σύνηθες λέγειν τοὺς κρατοῦντας· καθά φησιν ὁ Θεολόγος· « Ἐὰν Ἡρώδῃ παραστῇς, σιώπησον. » Ἔπειτα σκοπείτωσαν οἱ ἐπισκηπτοντες, εἰ μὴ εἰκότως ἡ ἀφομοίωσις. Ὁ πρῶτος Ἡρώδης γυναῖκα ἔχων τὴν θυγατέρα Ἀρέτα τοῦ βασιλέως, καὶ ταύτην ἐκβαλὼν, εἵληφε τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ εἰς δεύτερον συνοικέσιον· καὶ ἐπειδὴ παρὰ τὸν νόμον τοῦτο, ἐλέγχεται ὑπὸ τοῦ Προδρόμου· καὶ μὴ φέρων τὸν ἔλεγχον, κτείνει τὸν προφήτην. Εἶτα μετὰ μικρὸν ὑπὸ τοῦ ἰδίου λαοῦ ἀνασοβεὺθεὶς φονεύεται· τοῦ δικαιοκρίτου Θεοῦ ἀξίαν ἐπαγαγόντος δίκην τῷ φονευτῇ, ἀντὶ θανάτου ὁσίου θάνατον οἰκτιστον. Ἔλθωμεν ἐπὶ τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος.

Γυναῖκα καὐτὸς ἔχων Μαρίαν τὴν νομίμως συναφθεῖσαν αὐτῷ ἐκ νεότητος, ἐκβαλὼν ταύτην, μοιχικῶς, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, εἵληφε γυναῖκα Θεοδότην κουβικουλαρίαν εἰς δεύτερον συνοικέσιον· καὶ ἐπειδὴ παρὰ τὰ Εὐαγγέλια τοῦτο, ἐλέγχεται ὑπὸ Πλάτωνος κατὰ πρόσωπον· καὶ μὴ φέρων τὸν ἔλεγχον, κλείει τὸν ὅσιον ὡς τεθαμμένον· εἶτα μετὰ μικρὸν ὑπὸ τοῦ ὑπηκόου ἀνασοβεὺθεὶς τυφλοῦται, τοῦ δικαιοδότου Θεοῦ προσήκουσαν ἐπαγαγόντος δίκην τῷ φρουριστῇ, ἀντὶ φυλακῆς ὁσίας πήρωσιν ὀφθαλμῶν. Ἐνωτισάσθω οὖν πᾶς ἔχων νοῦν, ὡς ἄρα δικαίως δεύτερος Ἡρώδης Κωνσταντῖνος, ἐπ' ἂν οὐκ ἄλλο ἔκτοτε μέχρι τοῦ δεῦρο πέπραχε τοιοῦτον, ὀνομάζοιτο· αὐτὸς ἑαυτῷ προξενήσας πρακτικῶς τὸ ὄνομα. Καὶ περὶ τούτου πράγματα μὴ παρεχέτωσαν ἡμῖν. Οὐ δύναται Χριστὸς ἡ ἀλήθεια ψεύσασθαι· ὅτι μοιχός ἐστιν, οὐδὲ ὁ ἀντιπίπτων, ὅτι μὴ οὐχὶ θεομαχεῖ. Καὶ οὐ λήξει λαλούμενον ὃ ἐποίησεν ὁ μοιχεύσας, ἕως συντελείας τοῦ αἰῶνος. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ λυπούμενοι συναπήχθησαν τῇ μοιχείᾳ, ἀνιῶνται κακῶς τῇ ὑπομνήσει· δέον αὐτοὺς ὁμολογεῖν τὸ ἀληθὲς, καὶ προσπίπτειν καὶ προσκλαίειν τῷ Θεῷ ὑπὲρ τῆς ἀπαγωγῆς ἐφ' ᾗ καὶ δώσουσι λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως μὴ μετανοοῦντες. Οἱ δὲ πρὸς τὸ παροξύνειν τὸν Θεὸν, ἔτι ἁμαρτίας ἐφ' ἁμαρτίᾳ ἐπισπῶνται· ἢ λέληθεν

Et paulo antea per litteras commemoravimus, quanta esset et quam supra meritum nostrum fiducia tua, Domine, observantia item, ac dilectio. Nos vero non ii sumus quos esse arbitramini, sed peccatores, quorum inanis tum vobis tum aliis opera est. Sit autem vobis secundum fidem vestram merces et misericordia a Domino, cum domina consulissa, nobilique sobole vestra : quorum oblationibus acceptis obtulimus Domino munera. Sed ad negotium urgens ac necessarium oratio convertatur. Ægre fuit nonnullis, inquit, ob Herodem alterum, quod orthodoxus fuerit, et Ecclesia ipsum commemoret. Primum quidem, solenne est Herodis appellatione principes indicare. Ad quem modum B Theologus ait : « Si coram Herode steteris, sile. » Perpendant deinde qui accusant, annon conveniens comparatio sit. Primus Herodes uxorem habens filiam Aretæ regis, ea dimissa, conjugem Philippi fratris sui accepit in alterum connubium : et quoniam id præter legem, arguitur a Præcursore ; ac reprehensionem non ferens, prophetam occidit : deinde haud multo post a proprio populo ejectus occiditur : justo Deo vindice debitam rependente homicidæ ultionem, pro viri sancti nece miserabilem interitum. Ad eum porro veniamus, de quo sermo est institutus.

Uxorem et hic cum haberet Mariam legitime sibi ab adolescentia copulatam ; hac ejecta, per adulterium, juxta verbum Domini, accepit conjugem C Theodoten cubiculariam secundo connubio : et quoniam id contra Evangelium est, a Platone coram reprehenditur ; cumque non ferret reprehensionem, virum sanctum, tanquam sepultum, includit : deinde paulo post a subdito pulsus excæcatur : justo judice Deo congruas sumente pœnas a carcerario, pro viri sancti carcere orbitatem luminis. Audiat itaque quisquis est mentis suæ compos, annon tanquam alter Herodes Constantinus, cum nihil aliud ex eo tempore usque in hunc diem egerit, merito sic nominetur, hanc ipse sibi reapse appellationem adoptans. Ac de re ista ne nobis illi facessant negotium. Non potest Christus, qui veritas est, mentiri : quoniam mœchus est qui non obsistit : quinetiam Dei hostis est. Nec ulla silebit D ætas id quod mœchus egit, usque ad consummationem sæculi. Sed quoniam ii qui conqueruntur, mœchiæ obsecundarunt; hujus rei mentionem acerbe ferunt. Debent ii verum confiteri, prosternere se et coram Deo lugere ob sanctorum captivitatem, de qua et reddituri sunt rationem in die judicii, nisi ipsos pœniteat. Si vero ad irritandum Deum pecce-

NOTÆ.

(14) In cod. Reg. ρδ', (*) Dogmatica.

Digitized by Google

ta peccato adjiciant; an latet ipsios quanta persecutio hinc ubique conflagraverit, et quam multi mœchati sint propter insigne hoc exemplum? Sed alia mitto dicere, nonnullorum hominum reverentia. Desinant, quicunque illi sunt, dolorem præ se ferre qui Deo exosus est. *Deus enim personam hominis non accipit* [21]. Ac, præter id quod ex Evangelio accepimus, si quis aliud evangelizet, vel si angelus sit, anathemati subjicitur, quemadmodum beatus Apostolus clamat [22]. Hæc cum religiosissimus præpositus probe norit; ne conqueratur, quod sanctus Theophanes in hoc negotio accusationem non effugerit. Veritati enim nihil anteponendum. Nec ipse negat, cum audit: sicut neque magnus apostolus Petrus negationem suam, nec sanctus David mœchiam, nec sacer martyr Cyprianus magiam. Quod autem tanquam orthodoxus in Ecclesia commemoratur; nequaquam id Evangelio adversatur: quandoquidem commemoratur et Valentinianus: at non eo quod duas simul uxores habuerit præter legem, sed propter rectam fidem: et Jovianus, at non quod masculorum corruptor fuerit, quemadmodum narrant: et Nicephorus, at non eo quod avarus fuerit. Plura dici et de aliis possunt, qui quanquam aliis criminibus accusati, tamen ob rectam fidem duntaxat, memoria ecclesiastica perfruuntur. Sed de his hactenus. Tu vero, Domine, hanc epistolam serva sedulo, nec pervulgari sinas: renuntiat. Dominus cum spiritu vestro. Amen.

A αὐτοὺς οἷος διωγμὸς ἐντεῦθεν ἀνήφθη πανταχοῦ· καὶ ὅσοι ἐμοίχευσαν ἐκ τοῦ προὄχοντος παραδείγματος; καὶ τἄλλα σιωπῶ λέγειν, αἰδοῖ τινων προσώπων. Παυσάσθωσαν λυπεῖσθαι λύπην θεοστυγῆ, οἵτινες ἂν εἶεν. *Πρόσωπον γὰρ Θεὸς ἀνθρώπου οὐ λαμβάνει.* Καί, παρ' ὃ ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου παρελάβομεν, ἐάν τις εὐαγγελίζηται ἕτερον, μέχρι καὶ ἀγγέλου, ἀναθέματι ὑποβάλλεται, καθὰ βοᾷ ὁ μακάριος Ἀπόστολος. Ταῦτα εἰδὼς καὶ ὁ εὐλαβέστατος ἡγούμενος, μὴ ἐγκαλείτω περὶ τοῦ ἁγίου Θεοφάνους, ὅτι ἠτιάθη ἐν τῷ πράγματι. Ἀληθείας γὰρ οὐδὲν προτιμότερον. Καὶ οὐκ ἀπαναίνεται ἀκούων, ὡς οὐδὲ Πέτρος ὁ μέγας ἀπόστολος τὴν ἄρνησιν, οὐδὲ Δαβὶδ ὁ ἅγιος τὴν μοιχείαν, οὐδὲ Κυπριανὸς ὁ ἱερόμαρτυς τὴν γοητείαν. Περὶ δὲ τοῦ ὅτι ὡς ὀρθόδοξος μνημονεύεται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ,
B οὐδὲν προΐσταται τῷ Εὐαγγελίῳ· ἐπεὶ μνημονεύεται καὶ Οὐαλεντινιανός· ἀλλ' οὐ κατὰ τὸ δύο ὁμοῦ γυναῖκας ἔχειν παρανόμως, ἀλλὰ κατὰ τὴν ὀρθὴν πίστιν· καὶ Ἰοβιανός, ἀλλ' οὐ καθὼς ἱστορεῖται ὅτι ἀῤῥενοφθόρος ἦν· καὶ Νικηφόρος, ἀλλ' οὐ καθὸ πλεονέκτης. Καὶ πολλοῦ ἐστι λέγειν περὶ τῶν ἄλλων, οἳ, κἂν τὰ ἄλλα διαβεβλημένοι, διὰ δὲ τὴν ὀρθοδοξίαν μόνον μνήμης ἔτυχον ἐκκλησιαστικῆς. Ταῦτα ἐχέτω ὧδε. Αὐτὸς δὲ, Δέσποτα, κάτεχε ἀσφαλῶς τὸ σύγγραμμα· μὴ ἔχφορον αὐτὸ ποιῶν, ἐπειδὴ κίνδυνος, καθὰ ἀναγγελεῖ ὁ γραμματηφόρος. Ὁ Κύριος μετὰ τοῦ πνεύματος ὑμῶν. Ἀμήν.

non enim res periculo vacat, sicut tabellarius

CCXIX. — *Solutiones diversorum capitum.*

C ΣΙΘ' (15). — *Λύσεις διαφόρων κεφαλαίων.* [ωμβ'.]

Interrogatio I. — De presbytero, et diacono, et lectore, qui cum recta fide essent, hæreticis tamen communicarunt ex humano metu: an oporteat pro ipsis oblationem facere, aut pervigilium, aut precationem.

Responsio. — Si usque ad obitum hæreticis communicantes perseverarint, nequaquam. Sin autem in exitu, et resipuerunt, et confessi sunt se timore victos, ac tertio, si sacra mysteria ab orthodoxis perceperunt, indulgendum ut pro ipsis fiant ea quæ prius commemorata sunt.

Interrogatio II. — De monachis et monialibus qui similiter in communione hæreticorum e vita decesserunt.

Responsio. — Superior responsio et in his servetur. Similiter et in laicis, viris, feminis, pueris. Hæc autem de mortuis dicta sunt. Nam si vivit adhuc quivis ex omnibus ante appellatis, ac resipiscit, ex eo die metum deponens, eligensque pro recto et honesto dura pati; si quidem presbyter sit vel diaconus, sacro ministerio prohibeatur usque ad tempus synodi orthodoxæ: post convenientem vero pœnitentiam, particeps esto sacræ Eucharistiæ ab orthodoxo consecratæ. Pœnitentiæ

Ἐρώτησις Α'. — Περὶ πρεσβυτέρου, διακόνου τε καὶ ἀναγνώστου ἐσχηκότων φρόνημα ὀρθὸν, τοῖς αἱρετικοῖς δὲ κοινωνησάντων ἐξ ἀνθρωπίνου φόβου· εἰ χρὴ προσφορὰν ὑπὲρ αὐτῶν ποιεῖν, ἢ παννυχίδα, ἢ εὐχήν.

Ἀπόκρισις. — Εἰ μέχρις ἀποβιώσεως κοινωνοῦντες τοῖς αἱρετικοῖς διέμειναν, οὐδαμῶς. Εἰ δὲ ἐν τῇ ἐξόδῳ καὶ μετεμελήθησαν, καὶ ὡμολόγησαν φόβῳ κεκρατῆσθαι, καὶ τρίτον εἰ ἐκοινώνησαν τῶν ὀρθοδόξων ἁγιασμάτων· συγχωρητέον γίνεσθαι ἐπ' αὐτοῖς τὰ προειρημένα.

Ἐρώτησις Β'. — Περὶ μοναχῶν καὶ μοναζουσῶν ὁμοίως τῇ κοινωνίᾳ τῶν αἱρετικῶν ἀποβιωσάντων.

D

Ἀπόκρισις. — Ἡ προειρημένη ἀπόκρισις φυλαττέσθω καὶ ἐπὶ τοῖσδε. Ὁμοίως καὶ ἐπὶ λαϊκῶν, ἀνδρῶν τε, καὶ γυναικῶν, καὶ παίδων. Εἴρηται δὲ ταῦτα περὶ τῶν τεθνεώτων. Εἰ γὰρ ἔτι ζῶν ἐστιν ἐκ πάντων τῶν προειρημένων, καὶ μεταμέλοιτο, ἐξῶ ῥίπτων τὸν φόβον ἀπὸ τοῦ δεῦρο, καὶ αἱρούμενος ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοῦ κακοπαθεῖν· εἰ μὲν πρεσβύτερος ἢ διάκονος, εἱργέσθω τῆς ἱερουργίας ἕως καιροῦ συνόδου ὀρθοδοξίας· μετὰ δὲ ἐπιτιμίαν τὴν προσήκουσαν, μετεχέτω τῶν ὀρθοδόξων ἁγιασμάτων. Ἡ

[21] Galat. II, 6. [22] Galat. I .

NOTÆ.

(13) In cod. Reg. σκθ'.

Digitized by Google

δὲ δύναμις τῆς ἐπιτιμίας, ἀμεθεξία ἐστὶ τῶν ἁγιασμάτων, καθ' ὃν καιρὸν ἢ καιροὺς ὁ ἐπιτιμῶν οἰκονομοίη. Οὐ γὰρ ὁριστικῶς ἔστιν ἀποφήνασθαι· διὰ τὸ ἄλλον ἄλλου διαφέρειν καὶ προσώπῳ, καὶ γνώσει, καὶ σπουδῇ, καὶ ἡλικίᾳ. Εἰ δὲ μονάζων εἴη, ἢ ἀναγνώστης, ἢ μονάζουσα· τοῦ ἐπιτιμίου πληρουμένου εὐθὺς διδόσθω ἡ θεία μέθεξις· ὡσαύτως καὶ ἐπὶ λαϊκῶν, ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν καὶ παίδων. Δῆλον δὲ κἀν τούτοις διαφορότης, κατά τε πρόσωπον καὶ τὸ ἀξίωμα καὶ ἡλικίαν· ὡς καὶ μιᾷ τεσσαρακοστῇ ἱκανοῦσθαι τὴν ἐπιτιμίαν τῷ λαμβάνοντι. Φανερὸν δὲ ὅτι τὸ ἐπιτίμιον τῆς ἀμεθεξίας τῶν ἁγιασμάτων συνεπιλαμβάνεται καὶ προσευχῶν, καὶ γονυκλισιῶν, καὶ ἐγκρατείας βρωμάτων, κατὰ τὴν ὑποκειμένην φύσιν τοῦ ἐπιτιμωμένου.

A autem pars est, Eucharistiæ dilata perceptio, quanto temporis spatio censuerit is qui pœnam statuit. Neque enim præcise definire aut statuere licet; quod alius ab alio differat dignitate, doctrina, negotiis, et ætate. Si vero monachus sit, aut lector, aut monialis: pœnitentia peracta, statim divina Eucharistia donetur: quemadmodum et de laicis censendum, viris, feminis, puerisque. Manifestum est autem et in his discrimen esse personarum, dignitatis, et ætatis: ut vel una quadragesima satis ei sit qui pœnitentiam accipit. Liquido constat autem pœnitentiam, una cum dilata perceptione Eucharistiæ, complecti et orationes, et genuum flexiones, et abstinentiam a cibis, juxta illius qui pœnam subit, facultatem ac vires.

Ἐρώτησις Γ'. — Περὶ τοῦ διδόναι δῶρα ἐν μοναστηρίοις ἀνδρείοις τε καὶ γυναικείοις.

B *Interrogatio* III. — De donis, an monasteriis tum virorum tum feminarum dari debeant.

Ἀπόκρισις. — Δοτέον, εἰ εἰσὶ πεφυλαγμένοι τῆς αἱρετικῆς κοινωνίας.

Responsio. — Danda sunt, si quidem ii sint hæreticæ communionis expertes.

Ἐρώτησις Δ'. — Περὶ τοῦ ἀφ' ἑαυτῶν κοινωνεῖν ἢ μονάζοντας ἢ μοναζούσας τῶν ἁγιασμάτων.

Interrogatio IV. — De communione sacræ Eucharistiæ, quam per se ipsi monachi vel moniales accipiant.

Ἀπόκρισις. — Οὐκ ἐξὸν ἅπτεσθαι οὐδὲ τῶν θείων ἀναθημάτων τοὺς ἔξω ἱερωσύνης· πλὴν εἰ μή τι κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην, μὴ εὑρισκομένου πρεσβυτέρου ἢ διακόνου, ἀφ' ἑαυτῶν μετέχειν τοῦ δώρου. Τοῦτο δὲ πῶς; τιθεμένης βίβλου ἱερᾶς, καὶ ἐφαπλουμένης ὀθόνης καθαρᾶς, ἢ ἱερᾶς ἐπικαλυμματίδος, ἐκεῖσε τοῦ δώρου ἀπὸ χειρὸς σὺν φόβῳ προτεθέντος μετὰ τὴν ὑμνῳδίαν, ἀπὸ στόματος ληπτέον· εἶθ' οὕτως διακλύσεως οἴνου γινομένης τῷ λαμβάνοντι.

C *Responsio.* — Ne sacra quidem donaria tangere licitum est iis qui sacerdotes non sunt: nec, nisi forte necessitate urgente, si desit presbyter vel diaconus; per seipsum sumere Eucharistiam. Istud autem quo pacto? Posito sacro libro, extensoque puro linteo, aut sacro velamine, deposita prius illic e manu cum metu sacra Eucharistia, post hymnorum recitationem, ore sumi debet. Postea, qui accepit, abluere os vino debet.

Ἐρώτησις Ε'. — Περὶ λαϊκῶν, ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν ὀρθοδόξων ἐξ ὀρθοδόξου κοινωνούντων, φόβῳ δὲ ἀνθρωπίνῳ τἆλλα πάντα τοῖς αἱρετικοῖς συναναμιγνυμένων· πῶς χρὴ τοὺς ἀκριβευομένους περὶ αὐτῶν ἔχειν.

Interrogatio V. — De laicis, viris ac feminis orthodoxis, qui ab orthodoxo communicant, humano autem timore in cæteris omnibus cum hæreticis miscentur: quomodo illos oporteat, qui exactioris disciplinæ studiosi sunt, cum his se gerere.

Ἀπόκρισις. — Ἀπὸ μὲν ἱερατικοῦ ἥγουν πρεσβυτέρου καὶ διακόνου, μονάζοντός τε καὶ μοναζούσης, ἀφεκτέον συνεσθίειν τὸν ἠκριβωμένον· οὐκ οἶδα εἰ μή τι οἰκονομίας τρόπῳ, καὶ τοῦτο σπανιώτερον. Ἀπὸ δὲ τῶν λαϊκῶν, ἀδιάφορον τὸ συνεσθίειν· κἂν τύχῃ πολλάκις καὶ κοινωνεῖν αὐτὸν φόβῳ τῇ αἱρέσει, ἔχοντα δὲ ὅμως ὀρθόδοξον τὸ φρόνημα. Πλὴν ἵνα μὴ ἀκόλαστον εἴη τὸ ἁμάρτημα, μικρὸν ἐπιτίμιον ἐπιδιδόσθω τοῖς ἀδιαφοροῦσιν ἐκ φόβου τοῖς αἱρετικοῖς. Τὸ δὲ ἐπιτίμιον, γονυκλισίαι πεντεκαίδεκα, εὐχαὶ ὡσαύτως· *Κύριε, συγχώρησόν μοι τὴν ἁμαρτίαν· Κύριε, ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ· Κύριε, ἐλέησόν με* · ἀπὸ πεντήκοντα, ἤτοι ἑκατόν.

Responsio. — Sacro quidem homini, hoc est, presbytero et diacono, deinde monacho et moniali, cavendum ex disciplina exactiore ne cum his cibum sumat: nisi forte per dispensationis quemdam modum, et hoc ipsum rarius. Laicis vero licitum est, cibum cum his capere: etiamsi sæpe contingat hos ex metu communicare hæresi; dum rectam interim fidem animo teneant. Tamen, ne impunitum sit dilectum, exigua imponatur pœna iis qui D cum hæreticis ex metu promiscue agunt. Pœna vero, quindecim flexiones genuum, precationes totidem: *Domine, ignosce mihi hoc peccatum; Domine, propitius esto mihi peccatori; Domine, miserere mei*; quinquagies vel centies.

Ἐρώτησις Ϛ'. — Εἰ χρὴ τοῖς συμψάλλουσι τοῖς αἱρετικοῖς, ἀπεχομένοις δὲ τῆς κοινωνίας αὐτῶν, ἂν τε πρεσβυτέρῳ, ἄν τε διακόνῳ, ἄν τε λαϊκῷ, ἄν τε γυναικί, μεταδιδόναι τῶν ἁγιασμάτων τὸν ὀρθόδοξον ἱερέα.

Interrogatio VI. — An oporteat iis qui cum hæreticis simul psallunt, ab ipsorum autem communione abstinent, sive presbytero, sive diacono, sive laico, sive mulieri, Eucharistiam impertiri ab orthodoxo sacerdote.

Ἀπόκρισις. — Τὸ μὲν οὖν μεταδιδόναι, μεταδιδότω· τοῖς μὲν ἱερωμένοις, οἰκονομικῶς μετὰ ἐπιτιμίου, διὰ τὴν πρὸς τοὺς αἱρετικοὺς ἀπαγωγὴν ἐν τοῖς ἄλλοις· τοῖς δὲ λαϊκοῖς ἄνευ ἐπιτιμίου. Περὶ δὲ τοῦ διετίαν ἔχοντος ἀναγνώστου ἐν τῇ ἀπυχῇ τῆς

Responsio. — Quod ad impertiendum attinet, impertiatur utique: sacerdotibus quidem ex dispensatione cum pœnitentia, quod ab hæreticis in aliis rebus se abstrahant: laicis autem sine pœnitentia. Lector vero si jam per biennium hæretica

Digitized by Google

communione abstinuit, æquum est eum participem fieri sacræ Eucharistiæ, etsi in aliis abreptus fuerit. Ex dispensatione autem hæc dicta sunt propter hominum imbecillitatem; ne dum eos optamus efficere omni hæretica conspersione puros, incaute ipsos in eadem pericula conjiciamus.

Interrogatio VII. — An oporteat una psallere cum iis qui hæreticis non communicant quidem, sed cum iis libere agunt in aliis rebus : aut accipere oblationes ab ipsis, seu ceram, seu oleum.

Responsio. — Si quidem sacerdotes fuerint, nec heterodoxis offerant, accipienda ab iis oblata, cum pœnitentia aliqua. Si vero laici, sine pœnitentia porro pergendum. Oportet enim discrimen esse, propter sacerdotis dignitatem.

Interrogatio VIII. — An licet nobis precationem adhibere iis qui poscunt, aut oleum benedicere, aut ceram accendere, aute sacro calice bibere?

Responsio. — Si heterodoxi sunt, minime : etsi cum fide accedant. *Nulla enim societas luci ad tenebras* [33].

Interrogatio IX. — Si monachus aut monialis ad nos venerit divinæ Eucharistiæ causa, quænam exigenda confessio est, ubi, quo sint illi statu, lateat?

Responsio. — Omni venienti impertienda communio, si quo in statu sit ignoratur, rogandus an venerandam Christi imaginem et sanctorum colat : an fugiat hæreticorum communionem, nec aliam ullam hæreticam animo sententiam teneat. Atque ubi omnia confessus fuerit, et confessio tenebitur omnem detestata hæresim; tunc impertienda ei sacræ Eucharistiæ communio est.

Interrogatio X. — An liceat moniali aquam e sacro calice bibere. [Ut puta sanitatis causa.]

Responsio. — In summa sacerdotis aut monachi penuria, ob urgentem necessitatem, bibat.

Interrogatio XI. — In transitu num ingredi fas in Ecclesiam quam hæreticus obtineat?

Responsio. — Si penes hæreticum Ecclesia est, omnino non licet ingredi orationis causa : nisi ob aliam circumstantiam quæ excuset.

Interrogatio XII. — Ignotum abbatem ad nos venientem, an fas ante examen, ut sanctum compellare, ac precationem ab eo poscere.

Responsio. — Quandoquidem tempus est hæresis, ante examen non oportet neque, *Benedicite, sancti*, dicere, nec precationem ab eo poscere. Communis vero deneganda non est salutatio, secundum sancti Basilii constitutionem.

Interrogatio XIII. — De puteo, si pollutus sit, an precem peragere oporteat orthodoxum sacerdotem.

A αἱρετικῆς κοινωνίας, δίκαιον μετέχειν αὐτὸν τῶν ἁγιασμάτων, κἂν ἐν τοῖς ἄλλοις συναπάγηται. Οἰκονομικῶς δὲ ταῦτα εἴρηται διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀνθρώπων· ὡς ἂν μὴ πάντη ζητοῦντες αὐτοὺς καθαροὺς ποιεῖν τῆς αἱρετικῆς συμφύρσεως, λάθωμεν εἰς αὐτὰ τὰ καίρια παραλύοντες αὐτούς.

Ἐρώτησις Ζ'. — Εἰ δεῖ συμψάλλειν τοῖς μὴ κοινωνοῦσι τοῖς αἱρετικοῖς, ἀδιαφοροῦσι δὲ ἐν τοῖς ἄλλοις· ἢ δέχεσθαι προσφορὰς παρ' αὐτῶν, ἢ κηρούς, ἢ ἔλαιον.

Ἀπόκρισις. — Εἰ μὲν ἱερωμένοι εἶεν, καὶ οὐ τοῖς ἑτεροδόξοις προσφέρουσι, προσδεκτέον τὰ παρ' αὐτῶν προσενηνεγμένα μετ' ἐπιτιμίου τινός. Εἰ δὲ λαϊκοί, ἄνευ ἐπιτιμίου προσιτέον. Δεῖ γὰρ διαφορότητα εἶναι διὰ τὸ τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα.

B *Ἐρώτησις Η'.* — Εἰ ἔξεστι ποιεῖν τοῖς αἰτοῦσιν ἡμῖν εὐχήν, ἢ εὐλογεῖν ἔλαιον, ἢ κηροὺς ἀνάπτειν, ἢ ἀπομυρίζειν ἅγια;

Ἀπόκρισις. — Ἐὰν ἑτερόδοξοί εἰσιν, οὐδαμῶς· κἂν πίστει προσέρχωνται. *Οὐθεμία γὰρ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος.*

Ἐρώτησις Θ'. — Ἐὰν μονάζων ἢ μονάζουσα ἥκοι πρὸς ἡμᾶς ἐπὶ τῇ θείᾳ κοινωνίᾳ· ποταπὴν ὁμολογίαν ἀπαιτητέον διὰ τὸ ἀδιάγνωστα εἶναι τὰ κατ' αὐτούς;

Ἀπόκρισις. — Πάντα τὸν ἐρχόμενον κοινωνῆσαι. Εἰ ἀγνοεῖται τὰ κατ' αὐτὸν, ἐρωτητέον εἰ προσκυνεῖ τὴν σεπτὴν εἰκόνα Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων· εἰ μὴ κοινωνεῖ τοῖς αἱρετικοῖς, καὶ εἰς ὅ τι ἂν ἄλλο C ὑποπτεύηται φρόνημα ἑτερόδοξον. Καὶ ὅταν κατὰ πάντα ὁμολογήσῃ, καὶ ἡ ὁμολογία σώζοιτο ἐπὶ πάσης αἱρέσεως ἀπαγορευτική· τότε μεταδοτέον καὶ συγκοινωνητέον αὐτῷ τῶν ἁγιασμάτων.

Ἐρώτησις Γ'. — Εἰ ἔξεστι μοναστρίᾳ ἀπομυρίζειν.

Ἀπόκρισις. — Ἐξ ἀπορίας πάσης ἱερωμένου ἢ μονάζοντος, ἀπομυριζέτω, διὰ τὴν κατεπείγουσαν ἀνάγκην.

Ἐρώτησις ΙΑ'. — Εἰς ἐκκλησίαν κατὰ πάροδον ὑπὸ αἱρετικοῦ κρατουμένην εἰ δεῖ εἰσιέναι;

Ἀπόκρισις. — Ἅπαξ, εἰ ὑπὸ αἱρετικοῦ κρατουμένη ἐκκλησία ἐστὶν, οὐ δεῖ εἰσιέναι προσευχῆς χάριν· εἰ μή τι κατὰ ἄλλην περιστατικὴν πρόφασιν. D

Ἐρώτησις ΙΒ'. — Ἀββᾶν ἐρχόμενον πρὸς ἡμᾶς ἀγνώριστον, εἰ χρὴ πρὸ ἀνακρίσεως ἁγιολεκτεῖν αὐτὸν, καὶ αἰτεῖσθαι πρὸς αὐτοῦ εὐχήν.

Ἀπόκρισις. — Ἐπὰν ὁ καιρὸς αἱρέσεώς ἐστι, πρὸ ἀνακρίσεως οὐ δεῖ· οὔτε, *Εὐλογεῖτε, ἅγιοι*, λέγειν· οὔτε εὐχὴν αἰτεῖν παρ' αὐτοῦ. Τὸν δὲ κοινὸν ἀσπασμὸν οὐκ ἀπαγορευτέον, κατὰ τὴν νομοθεσίαν τοῦ ἁγίου Βασιλείου.

Ἐρώτησις ΙΓ'. — Περὶ φρέατος, ἐὰν μιανθῇ, εἰ δεῖ ποιῆσαι εὐχὴν τὸν ὀρθόδοξον ἱερέα.

[33] II Cor. VI, 14.

Digitized by Google

Ἀπόκρισις. — Ἐκεῖ δεῖ ποιεῖν τὴν εὐχήν, οὗ ἐστιν ἡ ὀρθόδοξος κοινωνία. Πρὸς δὲ τοὺς κοινωνοῦντας τοῖς αἱρετικοῖς οὐκ ἰτέον. Ἐν οἷς γὰρ μιαίνονται κατὰ ψυχὴν διὰ τοῦ ἄρτου αὐτῶν, μιανθήσονται καὶ κατὰ σῶμα.

Ἐρώτησις ΙΔ'.— Περὶ βαπτίσματος, ὡς οὐκ ἔστιν ἐκκλησία κρατουμένη ὑπὸ ὀρθοδόξου, ἐὰν αἰτήσηται ἡμᾶς τις ποῦ χρὴ σφραγίζειν, κατηχεῖν, καὶ βαπτίζειν · ποταποὶ δὲ οἱ γονεῖς καὶ οἱ ἀνάδοχοι.

Ἀπόκρισις. — Οὐκ εἰσιέναι, καθὰ προείρηται, εἰς ἐκκλησίαν κρατουμένην ὑπὸ αἱρετικοῦ δεῖ · πόσῳ γε μᾶλλον τὰ λελεγμένα πρᾶξαι; ἀλλὰ διὰ τὴν ἀπορίαν ἀναγκαῖον εἰς τόπον καθαρώτατον οἰκίας · ἐφ' ᾗ διὰ θυσιαστηρίου καθηγιασμένου, ἤτοι τραπέζης, τὴν ἱερουργίαν ὁ μέλλων ἐπιτελεῖν τὸ φώτισμα βαπτιζέτω. Ἀναδόχους δὲ ἐκείνους προσιτέον, τοὺς οὐ τοῖς αἱρετικοῖς κοινωνοῦντας, καὶ γονέας τοὺς ὡσαύτως πεφυλαγμένους.

Ἐρώτησις ΙΕ'. — Εἰσὶν ἐκκλησίαι ἔχουσαι δύο κόγχας ἢ καὶ τρεῖς · ἔστι δὲ ἐξ αὐτῶν μία ἀνενθρονίαστος · χρὴ ἐκεῖσε λειτουργῆσαι, ἢ οὔ ;

Ἀπόκρισις. — Ἐὰν ὑπὸ τὸν ἀναφερόμενον αἱρετικόν ἐστιν ἡ τοιαύτη ἐκκλησία, κἂν μία κόγχη οὐ καθιέρωται, οὐ χρὴ λειτουργεῖν ἐκεῖ · εἰ δὲ κρατεῖται ὑπὸ ὀρθοδόξου, ποιείτω λειτουργίαν εἰς τὴν κόγχην ἥτις οὐ καθιέρωται.

Ἐρώτησις ΙϚ'.— Εἰ δύναταί τις κρατῆσαι τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ, ἵνα μὴ λειτουργῆται ὑπὸ αἱρετικοῦ · πόσον χρόνον ἔξεστι σφαλισθῆναι · καὶ τί ὀφείλει περὶ αὐτῆς ;

Ἀπόκρισις. — Τοῦτο ὑφ' ἡμῶν οὐ λέλυται τὸ κεφάλαιον · ἐπισκόπου γάρ ἐστι τοῦ λύοντος τὰς ἐκκλησίας.

Ἐρώτησις ΙΖ'. — Ἐὰν δέ εἰσιν ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, λαϊκοὶ αἱρετικοὶ εἴτε ἀπὸ χωρικίας, εἴτε ἔμφυτον ἔχοντες τὴν αἵρεσιν · εἰ ἔξεστιν ἐσθίειν μετ' αὐτῶν, ἢ λαμβάνειν ἐξ αὐτῶν τί ποτε.

Ἀπόκρισις. — Οὔτε εἰ ἐκ κακονοίας εἰσὶν αἱρετικοὶ, οὔτε εἰ ἐξ ἀμαθίας, ἔξεστιν ἢ ἐσθίειν ἢ λαμβάνειν τὰ παρ' αὐτῶν προσενηνεγμένα · οὐκ οἶδα εἰ μή τι οἱ ἀμαθεῖς βελτιωθέντες ὀρθοδοξεῖν ἐπαγγέλλονται.

Ἐρώτησις ΙΗ'. — Περὶ τοῦ πατρός μου, εἰ ἔστιν ἄξιος εἰς λειτουργίαν μνημονεύεσθαι ;

Ἀπόκρισις. Εἴτε πατὴρ, εἴτε μήτηρ, εἴτε ἀδελφὸς, ἢ ὁστισοῦν ἄλλος κατελείφθη μέχρι θανάτου κοινωνῶν τῇ αἱρέσει, προείρηται ἐν τῷ ἀνωτέρῳ κεφαλαίῳ, μὴ μνημονεύεσθαι ἐν τῇ λειτουργίᾳ · εἰ μή τι ἕκαστος κατὰ διάνοιαν ἔλοιτο εὔχεσθαι περὶ τῶν τοιούτων, καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ποιεῖν ἐλεημοσύνας. Πῶς γὰρ ἂν ὁ ἔτι ζῶν, μετέχων τε τῆς αἱρετικῆς κοινωνίας, καὶ οὕτως ἐκκομισθεὶς, ληφθήσεται ἐν μνημοσύνοις κατὰ τὴν μυσταγωγίαν τῶν ὀρθοδόξων; οὐδαμῶς.

Ταῦτα οὐ κανονικῶς ἐφθεγξάμην · ἐπισκόπων γὰρ τοῦτο · ἀλλὰ συμβουλευτικῶς ἐξ ἀγάπης · οὐδὲν γὰρ ἀγάπης ἀναγκαιότερον, φθεγξάμενος. Εἰ δέ τι τῇ εὐλαβείᾳ σου ἄλλως δοκιμάζεται οἰκονομεῖσθαι · ἡμεῖς περὶ τούτου λόγον οὐκ ἔχομεν, ἢ τὸ ἐξαιτεῖ-

Responsio. — Ibi precatio peragenda, ubi orthodoxa communio est. Ad eos autem qui cum hæreticis communicant, non eundum. In quibus enim animo polluti sunt ob panem ipsorum, et corpore polluentur.

Interrogatio XIV. — De baptismo, ubi non est Ecclesia quam orthodoxus obtineat, si quis a nobis poscat, ubi signare oporteat, docere, et baptizare : quales autem parentes ac patrini.

Responsio. — Nefas, ut dictum est, in ecclesiam ingredi, quæ ab hæretico detineatur : quanto vero magis quæ modo commemorata sunt agere ? sed propter loci penuriam, in locum ædium mundissimum necesse est abire : ubi super altari consecrato vel mensa, qui sacro fungi ministerio debet, baptismum illuminationis impertiat. Patrini autem illi admittendi, qui cum hæreticis non communicent : parentes similiter integræ fidei.

Interrogatio XV. — Sunt ecclesiæ, quæ duas habent aut tres ædiculas : ex his autem una est quam nemo occuparit : utrum fas ibi sacrum facere, annon ?

Responsio. — Si penes hæreticum declaratum ejusmodi ecclesia est, etsi una ædicula sit non dedicata, nefas ibi sacrum facere : si vero penes orthodoxum fuerit, sacrum peragatur in ædicula quæ non est dedicata.

Interrogatio XVI. — Si potest quis ecclesia sua potiri, ut ne sacrum in ea hæreticus faciat ; quanto tempore debet exspectare : et quid de ea statuendum ?

Responsio. — Non nostrum est huic capiti satisfacere : est enim episcopi, a quo solvuntur ecclesiæ.

Interrogatio XVII. — Si qui autem sunt viri ac mulieres e laicis qui vel ob rusticitatem, vel ob innatam hæresim sint hæretici : an liceat cum ipsis edere, aut accipere quidquam ab ipsis.

Responsio. — Neque si ex animi pravitate hæretici sunt, neque si ex ignorantia, aut edere licet, aut accipere quæ sunt ab iis oblata : nisi forte rudiores emendati, recte sentire se profitentur.

Interrogatio XVIII. — De patre meo, utrum par est eum in re divina commemorari ?

Responsio. — Sive pater, sive mater, sive frater, seu quivis alius, deprehensus fuerit ad obitum usque communicavisse hæresi ; antea dictum est in superiore capite, non esse memoriam illius in re sacra faciendam : sed tamen quisque secum in animo precari pro his si lubet potest, ac pro iisdem eleemosynas erogare. Quomodo enim, qui dum viveret, particeps fuit hæreticæ communionis, et sic elatus sepultusque, locum habebit in diptychis, dum rem sacram peragunt orthodoxi ? minime sane.

Hæc ego non tanquam sanciens legem : nam hoc munus episcoporum est : sed ex charitate consilio juvans dico : nihil enim charitate magis necessarium est. Si vero aliter dispensandum videtur pietati tuæ : nos de ea re nihil habemus dicere,

Digitized by Google

nisi quod sanctas vestras preces flagitamus, quoniam homines peccatis obnoxii sumus.

CCXX.—*Sancti Patris nostri et confessoris Theodori præsidis monachorum Studii epistola ad spathariam, cui nomen Machara.*

σθαι ὑμῶν τὰς ἁγίας προσευχὰς, ὅτι ἁμαρτωλοὶ ἄνθρωποι τυγχάνομεν.

ΣΚ'. — *Τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν καὶ ὁμολογητοῦ Θεοδώρου ἡγουμένου τῶν Στουδίου ἐπιστολὴ* (1) *πρὸς τὴν σπαθαρίαν* (2)*, ἧς τὸ ὄνομα Μαχαρά.*

(Ang. Mai, *Biblioth. nov. Patr.*, t. IV, p. 99.)

1. Quid sibi vult pulchra epistola nobilitatis tuæ, provinciali sermone dictata, et quod mirum est, statim præ se fereps tuimet revelationem, tanquam Deo gratum munus? Vel cur erga nos peccatores tanta tua fiducia et tam pia effusio? nisi scilicet ut nobis innotescant, quali tu quantaque pietate sis; quæ et dominum caputque tuum (virum scilicet) tecum perducis; insuperque in idem trahis, ceu quasi Dei mensa dignum opsonium, dominas quoque sorores. Adeo mirabilis est epistola tua, et pietatis vestræ imaginem ostendens speciosissimam! Jam vero, quod vosmet ipsos humilitati meæ tradideritis, mihi dicere non licet: verumtamen haud mihi, sed Deo vosmet tradatis. Quamobrem et de vestra præclara vita lætari debemus, et vobis sancta omnia precari, idque solum quod in nostra potestate est largiri, nostrum videlicet simplicem sermonem: quem nunc quoque præbentes, sciscitamur.

[Cod. Vat. 633, f. 1.] α'. Τί καλὴ ἐπιστολὴ τῆς εὐγενείας σου, τῇ ἐγχωρίῳ μὲν φωνῇ ὑπηγορευμένη, καὶ τὸ παράδοξον ἐξάπινα τὴν ἐξαγόρευσιν φέρουσα, ὥσπερ τι ἔδνον θεοχάριστον! Ἀλλὰ πόθεν ἡμῶν ὄντων ἁμαρτωλῶν, ἡ τοσαύτη σου πίστις καὶ εὐσεβὴς ἐπίχυσις; Ἢ ἵνα καὶ ἡμῖν γνωσθείη, τίς καὶ ποταπὴ ὑπάρχεις τὴν εὐσέβειαν, συλλαμβάνουσα μεθ' ἑαυτῆς τὸν Κύριον καὶ κεφαλὴν, ἀλλὰ μὴν καὶ συνεφελκομένη, καθάπερ τι ὀψώνιον θεοτράπεζον, καὶ τὰς κυρίας σὰς ἀδελφάς. Οὕτω μὲν οὖν θεοπρεπὴς ἡ ἐπιστολὴ, καὶ τὸν τῆς εὐσεβείας ὑμῶν χαρακτῆρα ὑποδεικνύουσα ὡραιότατον! Ἐγὼ δὲ πρὸς τὸ λέγειν ἐπιδεδωκέναι ὑμᾶς καὶ αὐτοὺς τῇ ἐμῇ ταπεινώσει, οὐχ ἱκανός εἰμι· πλὴν οὐχ ἡμῖν, ἀλλὰ Θεῷ ἑαυτοὺς ἐπιδίδοιτε. Διὰ τοῦτο ὀφειλέται ἐσμὲν, καὶ χαίρειν ἐπὶ τῇ ἀγαθῇ ζωῇ ὑμῶν, καὶ εὔχεσθαι ὑμῖν τὰ ὅσια, καὶ νέμειν μόνον ὃ ἔχομεν, παρέχειν τὸν λεπτὸν ἡμῶν λόγον, ὃ καὶ νῦν ἐπιδιδόντες, ἐρωτῶμεν.

2. Cur tu, o veneranda, a me exigis ut de divina communione loquar, et cur tu jam a tot annis raro ea uteris: etenim hoc sine aliqua causa fieri non debet. Quippe neque raro neque quotidie, sed cum pura conscientia participandum est. *Nam qui indigne*, inquit Scriptura, *manducat et bibit, judicium sibi manducat et bibit, non dijudicans corpus Domini*. Igitur si hac ratione, conscientiam tuam perscrutans, et reverenter te gerens, procrastinaris, bene est; sive id brevi sive longiore tempore fiat: nullusque alius huic rei terminus assignari potest, quam cum puro, quatenus homini possibile est, corde accessus. Quod si quis culpa gravatur quæ a communione prohibet, is tum demum participabit, cum impositam pœnam expleverit. Quod si rursus semet secernit ob hæresim, hoc quidem necessario fit. Etenim sacrosanctum mysterium accipere ab hæretico, aut vitæ palam vituperatæ

β'. Τίνι λόγῳ ἐπιζητείη σου ἡ τιμιότης φάναι περὶ τῆς θείας κοινωνίας, καὶ τίνος χάριν τοσαῦτα ἔτη σπανίως μετέχεις· τοῦτο γὰρ λόγον ὀφείλει τινὰ ἔχειν. Οὐ γὰρ τὸ σπανίως, ἢ τὸ καθεκάστην ἁπλῶς, ἀλλὰ τὸ μετὰ καθαρᾶς συνειδήσεως μεταλαμβάνειν δέον· *Ὁ γὰρ ἀναξίως, φησὶν, ἐσθίων καὶ πίνων, κρῖμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει, μὴ διακρίνων τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου*. Εἰ οὖν τοιούτῳ τρόπῳ σκοποῦσα τὰ ἑαυτῆς καὶ εὐλαβουμένη ἀναμένεις τὸν καιρὸν, εὖ ἂν ἔχοι, εἴτε συντομώτερον, εἴτε χρονικώτερον· καὶ ὅρος ἐν τούτῳ ἄλλος οὐκ ἔστιν, ἢ ἡ ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ καθόσον δυνατὸν τῷ ἀνθρώπῳ προσέλευσις· ἂν δὲ διάπταισμά τις ἔχῃ τὸ ἀκοινώνητον, δηλονότι τότε ἐκεῖνος κοινωνήσῃ, ὁπότ' ἂν πληρωθῇ αὐτῷ τὸ ἐπιτίμιον. Εἰ δὲ διακρίνηται αὖ πάλιν δι' αἵρεσιν, τοῦτο ἀναγκαῖον. Τὸ γὰρ κοινωνεῖν παρὰ αἱρετικοῦ ἢ προφανοῦς διαβεβλημένου κατὰ τὸν βίον, ἀλλοτριοῖ Θεοῦ, καὶ προσοικειοῖ τῷ διαβόλῳ. Σκέψαι οὖν, ὦ

[a] I Cor. xi, 29.

NOTÆ.

(1) Præcipuum fere inter Studitæ scripta locum tenere Epistolas ejus, exploratum est. Harum collectio plenissima, in quinque libros distributa, exstat magnam partem adhuc inedita in duobus codicibus Parisiacis, quorum diligentem more suo notitiam tradit Fabricius B. G. ed. nov. T. X, p. 439, seqq. Quinque hos libros exstare etiam in bibliotheca Vaticana, dixit auctor Indicis alphabetici Patrum in Bibliotheca magna Lugdunensi; falso tamen, nam quantum ego scio vel exploravi, nihil est apud nos (præter sparsa epistolia aliquot) nisi Codex Vat. 1432, insignis hercle et satis antiquus, libros duos Epistolarum Studitæ continens: ex quo adamussim codice sumpta fuit Sirmondi editio, ut ego conferens certo comperi: nam et lacunæ editionis sive majores sive etiam minimæ cum hoc codice prorsus conspirant. Cum igitur Parisiacus ille thesaurus a me procul absit, vix ego unam aut alteram adjicere nunc queo epistolam, ex Vat. codice 633, cum brevissimis lacunarum aliquot supplementis.

(2) Apud Fabricium *B. G.*, tom. cit., p. 444, ineditæ duæ nominantur Theodori nostri Epistolæ ad spatharium. Porro scimus *spatharium* titulum fuisse officii in aula Byzantina, uxoribus quoque, ut fit, communicatum. Nostra igitur spatharia (cod. spatharea) uxor fortasse illius spatharii erat.

Digitized by Google

μακαρία, ὅτινι τρόπῳ τῶν εἰρημένων εἴη σου ὁ σκοπὸς, καὶ κατ' αὐτὸ πρόσιθι τοῖς μυστηρίοις. Γνωστὸν δὲ πᾶσιν ὅτι νῦν αἵρεσις ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ κατακρατοῦσα τῶν Μοιχιανῶν (3) ἐστι. Φεῖσαι τοίνυν τῆς τιμίας σου ψυχῆς μετὰ τῶν ἀδελφῶν καὶ τῆς κεφαλῆς. Ἔφης δέ μοι, ὅτι δέδοικας εἰπεῖν τῷ πρεσβυτέρῳ σου, μὴ ἀναφέρειν τὸν αἱρεσιάρχην (4). Καὶ τί περὶ τούτου εἰπεῖν σοι τὸ παρὸν, οὐ καθορῶ. Πλὴν ὅτι μολυσμὸν ἔχει ἡ κοινωνία ἐκ μόνου τοῦ ἀναφέρειν, οὐκ ἂν ὀρθόδοξος εἴη ὁ ἀναφέρων. Ὁ δὲ Κύριος ὁ ἐν τοσούτῳ μέτρῳ εὐσεβείας ὑμᾶς ἀγαγὼν, αὐτὸς ἐν πᾶσιν ἀπήμονας καὶ ὁλοτελεῖς σώματί τε καὶ ψυχῇ πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν καὶ πρὸς πᾶσαν αὐτάρκειαν βίου συντηρῶν διαφυλάξειε, τήν τε ὑμῶν συζυγίαν φημὶ καὶ τὰς εὐλαβεστάτας ἀδελφὰς, ὑπερευχομένων πάντων τῆς ἡμετέρας ἀναξιότητος.

homine, a Deo arcet et diaboli facit familiarem. Considera igitur, o beata, quamnam ex prædictis agendi rationem tibi proposueris, et secundum illam ad sacra mysteria accedito. Quippe exploratum est omnibus, quæ nunc hæresis Ecclesiam nostram occupet, Mœchianorum videlicet. Consule itaque pretiosæ animæ tuæ, et sororibus atque capiti (viro). Porro mihi ais vereri te dicere tuo presbytero, non licere hæresiarchæ liturgiam facere. Qua super re quidem quid tibi nunc dicam? ego hoc vacare culpa non judico. Nam quia illa communio inquinat, quæ in liturgia fit; ideo qui facit liturgiam, haud orthodoxus erit. Dominus autem, qui vos in tantum pietatis cumen provexit, innoxios et undequaque incolumes corpore animaque ad omne opus bonum, omnemque vitæ usum conservet, vestrum, inquam, conjugium, et sorores religiosissimas: cunctique pro nostra indignitate enixe precemini.

ΣΚΑ'.—*Βασιλείῳ τῷ ἀοιδίμῳ ἡγουμένῳ σὺν πᾶσι τῆς σεβασμίας μονῆς τοῦ ἁγίου Σάβα.*

[Cod. Vat. 633, f. 45 b.] Τῶν τῆς εὐσεβείας δογμάτων καθεστώτων, φιλοτάραχον τὸ κινεῖσθαι. Τούτων δὲ στασιαζόντων, ὡς νῦν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς μάλιστα Ἐκκλησίᾳ, πῶς οὐκ ἀναγκαίως διεγερτέον, φειδομένους οὐδενὸς, μὴ ὅτι γε μακρᾶς ὁδοῦ, τῶν τε ἄλλων τληπαθημάτων, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ θανάτου καταφρονεῖν; Αὕτη ἡ αἰτία τῆς πρὸς ὑμᾶς τοὺς ὁσιωτάτους τῶν πνευματικῶν ἡμῶν τέκνων Λητοΐου καὶ Συμεῶνος (5) ἀποστολῆς. Οὗτος ὁ τρόπος τῆς μετὰ Θεὸν πεποιθήσεως κινδυνώδους ἐν τοῖς αὐτόθι ἐκδημίας. Ἀλλ' ὦ πατέρες ἅγιοι, πῶς ὑμῖν ἐναργῶς διηγήσαιμι τὰ κατὰ τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ ὑπὸ τῶν ἐνταῦθα τολμηθέντα καὶ πραχθέντα; Ἱερεμίας ὁ πολυθρηνότατος ὧδέ πού φησιν ἐν ταῖς ἑαυτοῦ προφητείαις· *Ποιμένες ἠγροίκησαντο, καὶ τὸν Κύριον οὐκ ἐξεζήτησαν.* Ἐνταῦθα δὲ χαλεπώτερόν τι καὶ λίαν ἔκτοπον· τοὺς γὰρ ἐκζητεῖν αὐτὸν προαιρουμένους καὶ ἀντεχομένους τοῦ νόμου αὐτοῦ, ἠλλοτριωμένους αὐτοῦ ἀναθέματι ἄνε (6)...

CCXXI. — *Basilio inclyto præsidi cum universis venerandi monasterii sancti Sabæ.*

Cum religionis dogmata stant, ille pertubatorem se præbet qui motus ciet. His tamen commotis, uti nunc in nostra præsertim Ecclesia usuvenit, quid ni necessario consurgendum sit, nullique laborі parcendum, neque longo itineri, neque aliis ærumnis, quin et ipsa mors contemnenda? Hac de causa, ad vos misimus de spiritalibus filiis nostris sanctissimos Letoium et Simeonem. Hæc est ratio, cur hi post fiduciam erga Deum, periculosam isthuc expeditionem susceperint. Verumtamen, Patres sancti, quomodo perspicue vobis exponam quæ adversus Christi Evangelium a nostræ regionis hominibus ausa sunt et peracta? Luctuosissimus quidem Hieremias sic in sua prophetia loquitur: *Pastores stulte egerunt, et Dominum non exquisiverunt?* At enim apud nos asperius, aliquid et valde perversum actum est: etenim eos qui Dominum exquirere maluerunt, ejusque legem tueri, tanquam apostaticos anathemate perculerunt.....

Supersunt præterea (in codice XCIV Bibliothecæ Coislinianæ apud MONTFAUCON *Biblioth. Coislin.* pag. 194.) Epistolæ ducentæ et septuaginta septem, nunquam hactenus emissæ in lucem, quarum laterculum damus. Incipiunt a fol. 210 verso, ubi

Epistola 272 ad Josephum fratrem et archiepiscopum tertio exsulem. Initium: Ἐδεξάμην τὰ γράμματα τῆς σῆς ἁγιωσύνης, etc.

273. Ad eumdem. Initium: Ἀλις ἄρτι ἐπιστελλόμεθα τὴν ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου ἄφιξιν, etc.

274. Euthymio Sardensi. Ἐμακρύνθη σου ἡ ὁσιότης, etc.

275. Ignatio episcopo Mileti. Εὕρεμα καλὸν ἐθήρασα, etc.

NOTÆ.

(3) Notissima est in Studitæ scriptis hæresis hæc. Nam cum Constantinus Irenes filius, ejus temporis imperator, pulsa legitima uxore, aliam duxisset, tum ipse tum ejus favitores dicti sunt *mœchiani*, a μοιχεία, *adulterio*.

(4) Intelligit Josephum œconomum qui adulterinis imperatoris nuptiis benedixerat. De eo Studita Epist. lib. I, 21 et 22. Sic: Ἔστω οἰκονόμος· τί καὶ ἀναξίως ἱερουργεῖ; Ἐξέλιπε πρεσβύτερος: *Esto œconomus; cur etiam indigne sacris operatur? Desiit esse presbyter.*

(5) Ad hunc Simeonem strenuum orthodoxiæ defensorem scribit Studita epistolas lib. I, 21, 22, 23, et lib. II, 30.

(5) Innuit decreta synodi Iconomachicæ, ad quam scribit Studita epist. lib. II, 1.

Digitized by Google

276. Joanni præposito Chalcedon. in exsilium misso. Ἐβουλόμην διακόνῳ χρήσασθαι, etc.
277. Irenæ Patriciæ. Σοὶ πρέπει ὕμνος, etc.
278. Zachariæ ὑπάτῳ. Ἀσπάζομαί σε, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, etc.
279. Athanasio filio. Ἔγνω ὁ Θεὸς τοὺς ὄντας αὐτοῦ.
280. Timotheo filio, Ὦ καλὲ Τιμόθεε.
281. Anatolio et Sabbatio filiis. Τρίτην ταύτην ἐπιστολὴν ὑμῶν.
282. Petro Nicææ. Πολλάκις προθέμενος ἐπιστεῖλαι.
283. Josepho præposito. Ἤνεγκεν ὁ καιρός.
284. Gregoræ laico. Ἡ πολλή σου καὶ θερμὴ διακονία.
285. Annæ præpositæ inclusæ ob Christum. Τί ἂν ἀκούσας περὶ τῆς τιμιότητός σου.
286. Leoni Patricio. Εἰ αὐτὸς οὐκ ἀτονεῖς εὖ ποιεῖν.
287. Irenæ Patriciæ domo ob fidem ejectæ. Ἐγὼ κἂν οὐ δέχωμαι γράμματα.
288. Moscho laico. Πολλά σου τὰ ἀγαθά.
289. Euschemoni Lampsaceno. Ἔγνων ὡς ἡ ὁσιότης σου εἵληπται ὑπὸ τῶν διωκτῶν.
290. Hilarioni Archimandritæ. Εὖρον ὀψὲ τοῦ καιροῦ ἀσπάσασθαι.
291. Grammaticis duobus fratribus. Οὐδὲν ἰσχύει τὸ γράμμα τὸ ἐμόν.
292. Stephano consobrino. Ἔμαθον ὡς κρατεῖσαι καὶ αὐτὸς ὑπὸ τῶν δυσωνύμων αἱρετικῶν.
293. Κηροπράτῃ, *cerario*. Ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις.
294. Leoni ἀρωματοπράτῃ, *aromatario*. Ἐπιστέλλω σοι καὶ ὡς ἀνθρώπῳ τοῦ Θεοῦ.
295. Politiano domestico. Ὄντως ἔργῳ καὶ λόγῳ φίλος εἶ.
296. Annæ moniali. Καὶ μὴ δεχόμενος ἀντίγραφα.
297. Zachariæ Hypato. Καὶ πάλιν γράψαι τῇ θεοφιλεῖ εὐκλείᾳ σου.
298. Leoni amico. Οὐκ ἐπιλέλησμαί σου, ὦ φίλε.
299. Hypato. Ἐδεξάμην σου, ἀδελφέ.
300. Ἀνεπίγραφος. Οὐκ ἔδει τὸν τῆς εὐσεβείας.
301. Isidoro Bysantio. Μνημονεύεις μου ἀεί, ὦ φίλε καλέ.
302. Georgio xenodocho. Καταγώγιόν σου μανθάνω εἶναι.
303. Naucratio filio. Ἐπειδὴ εὐδόκησεν ὁ ἀγαθὸς Θεός.
304. Eidem. Εὐχαριστησα τῷ Κυρίῳ ὁ ταπεινὸς ἰδὼν τὸν ἀδελφὸν Προτέριον.
305. Eidem. Ἐν τοῖς πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἀρχιεπίσκοπον γράμμασιν.
306. Eidem. Παντὶ προλαμβάνεις, τέκνον μου.
307. Eidem. Τῷ ὄντι, τέκνον, ἧσχαλλον ἐν τῇ βραδύτητι.
308. Eidem. Καλῶς ἐποίησας, τέκνον μου.
309. Eidem. Ἀπό τε τῆς πρώτης καὶ δευτέρας σου ἐπιστολῆς.
310. Eidem. Τὸν ἀδελφὸν Σιλουανὸν ἅμα τῷ Δωροθέῳ.
311. Josepho fratri et archiepiscopo. Ἐγὼ εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου.
312. Euthymio Sardensi. Δὶς ἄρτι ἐπιστέλλω τῇ μακαριότητί σου.
313. Patricio. Ὀφειλέτην ἐμαυτὸν λογιζόμενος.
314. Athanasio filio. Γράφω σοι τὰ νῦν, τέκνον μου.
315. Naucratio filio. Καὶ μὴ παρεμπιπτούσης ἀφορμῆς γραμμάτων.
316. Eidem. Ὁπόταν μάθω τὸν χελανδάριον ἐπιστῆναι μόνον.
317. Eidem. Ἐγρηγόρησας, τέκνον μου, δοῦναί μοι μικρὰν ἀμεριμνίαν.
318. Eidem. Ὡς καλά σου τὰ γράμματα.
319. Eidem. Ἱκανῶς ἡμᾶς ἐξεδίδαξας, ὦ τέκνον.
320. Eidem Ἐξέπληξέ με λίαν ἡ ἀγγελία.
321. Eidem. Κόπος ἐστὶ, τέκνον, ἐν τῷ τηλικούτῳ χειμῶνι.
322. Gregorio filio. Νῦν καιρὸς καὶ μονομερῶς σοι ἐπιστεῖλαι.
323. Theoctisto filio. Εἰ καὶ τῷ σώματι ἐχωρίσθην σου.
324. Dorotheo filio. Καιρός μοι μονοπροσώπως σοι ἐπιστεῖλαι.
325. Basiano filio. Καιρός μοι μονομερῶς σοι ἐπιστεῖλαι.
326. Thaddæo filio et confessori. Ὦ Θαδδαῖε στρατιῶτα Χριστοῦ. Mutila est.
327. Leonio filio. Οὐ διὰ μακρᾶς περιόδου μοι ὁ λόγος.
328. Bessarioni filio. Χαρά μοι ἐπὶ σοὶ, τέκνον μου.
329. Tito et Philoni filiis. Ἐπισκέπτομαι ὑμᾶς.
330. Ignatio filio. Καὶ οὐκ ἠδυνήθην.
331. Eidem. Ὦ καλέ μου Ἰγνάτιε.
332. Naucratio filio. Πεπονημένος ἀπεσκόπουν.
333. Eidem. Αἱ περιστάσεις τὰς τῆς ψυχῆς ὑποστάσεις αὔξουσι.
334. Eidem. Ὅσον ἠθύμησεν ἡμᾶς.

Digitized by Google

333. Eidem. Καὶ ἀκήκοα τὰ γεγονότα καὶ τεθαύμακα.
336. Eidem. Μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ.
337. Eidem. Τὴν πρώτην περιοχὴν τῆς ἐπιστολῆς σου.
338. Joanni monacho Orientis. Ἐπειδὴ καὶ αὖθις ἐπέστειλας.
339. Nicetæ Mandatori. Διαγνοὺς τὴν μετὰ τῶν ἀδελφῶν.
340. Logothetissæ. Ὁ καιρὸς χαλεπός.
341. Canonicis. Ὅτι οὐκ ἐπιλέλησμαι.
342. Præpositæ. Γνώριμος ἡμῖν ἐστιν ἡ σεμνοπρέπειά σου.
343. Hypatissæ. Χρεώστην ἐμαυτὸν λογισάμενος.
344. Sergio Hypato et fratris filio. Ἐπέστειλάς μοι.
345. Naucratio filio. Τὸ σπουδαῖόν σου, τέκνον μου.
346. Eidem. Ἤδη ἀπεσώθημεν, τέκνον μου.
347. Præpositæ. Ἐπιδὼν τὴν δύναμιν τῶν τιμίων σου γραμμάτων.
348. Theodoro Spathario. Τὴν ἐπιστολὴν ἄρτι εἰμὶ χαράττων.
349. Naucratio filio. Γίνωσκε, τέκνον μου.
350. Eidem. Ὅσα ἐπέστειλας, τέκνον.
351. Eidem. Τετράκις ἄρτι γράφων εἰμί.
352. Eidem. Ἐτάχυνας, τέκνον, τοῦ ἐπισκέψασθαι.
353. Letoio filio. Διὰ τῶν ἀμφοτέρων σου ἐπιστολῶν.
354. Eidem. Οἶα χαίρω ὁ ταπεινὸς δεχόμενός σου λόγον.
355. Irenæ patriciæ. Καὶ γράφοντες καὶ μὴ γράφοντες.
356. Joanni episcopo Sardensi. Οὕτω μοι μέχρι τοῦ δεῦρο ἤκουσται.
357. Petro Nicææ. Κελεύει με ἐπιστέλλειν.
358. Macario præposito. Ἐμοὶ χαρὰ παντὶ μὲν ἄλλῳ ὁμιλεῖν.
359. Τῷ φίλῳ ὁ φίλος. Καιρός μοι τοῦ γράφειν.
360. Irenæ et Calæ sororibus. Ὅτι παρεκλήθη ἡ τιμία ὑμῶν δυάς.
361. Sergio Hypato et fratris filio. Οὐχ ὅτε γράφω, τότε μνημονεύω σου.
362. Gregorio Clerico. Χαῖρε, στρατιῶτα Χριστοῦ.
363. Anatolio filio. Χαίρω ὁσάκις δέξομαι.
364. Symeoni filio. Οὐχ ὅτε γράφω, μνημονεύω σου μόνον.
365. Theophilo filio. Ἀδελφὲ Θεόφιλε.
366. Pasarioni filio. Μαθὼν ὅτι ἀπέστης.
367. Laurentio filio. Τίς ἐστιν ἡ τοσαύτη χάρις.
368. Athanasio præposito. Καὶ αὕτη σου ἡ ἐπιστολή.
369. Præposito Panagri. Ἡ ἀγάπη οὐκ ἀνεκτὸν πρᾶγμα.
370. Parthenio filio. Ὦ καλὲ Παρθένιε Θεοῦ στρατιῶτα.
271. Hegesimo filio. Εὖγε, τέκνον Ἡγήσιμε.
372. Stephano filio. Χάρις σοι, ἀδελφὲ Στέφανε.
373. Ephræm filio. Χαῖρε, τέκνον Ἐφραίμ.
374. Epiphanio præposito. Παρὰ τὸ διδαχθῆναί με μεθορισθῆναί σου ἁγιωσύνην.
375. Naucratio filio. Οἱ προμεμελετηκότες ἀκούειν τὰ θλιπτικά.
376. Tithoeo filio. Μικρὰ ἡ ἐπιστολή σου, τέκνον.
377. Eidem. Οὐ πολλοῦ μοι λόγου χρεία.
378. Domitiano filio. Εἴωθας πάντοτε, τέκνον μου.
379. Euthymio et reliquis fratribus. Τίς ἡ ἀκοὴ ἡ τὰ ὦτα τῆς ἐμῆς ταπεινώσεως περιηχήσασα.
380. Gennadio filio. Βραδὺ μὲν, ὅμως ἐδεξάμην σου γράμμα.
381. Thaddæo filio et confessori. Τί καλὰ τὰ γράμματά σου.
382. Ignatio filio. Ἐπέγνων σε καὶ νῦν διὰ τῶν γραμμάτων.
383. Sergio notario. Ἀκούων ὅτι φυλάττει ἑαυτήν.
384. Clydonio filio. Ἐναγώνιος τῇ τῶν ἀδελφῶν σου ἀθλήσει γέγονας.
385. Dorotheo filio. Χαίρω καὶ συγχαίρω σοι.
386. Jacobo filio Εὖγε, Ἰάκωβε τέκνον ἐμόν.
387. Theodulo filio. Ἴδε ποῦ περιῆλθες τόπον ἐκ τόπου μετερχόμενος.
388. Gregoræ laïco. Ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, σήμερον ὁ Κύριος.
389. Annæ patriciæ et moniali. Λύπης τὰ γράμματα τῆς ἁγιωσύνης σου.
390. Spathareæ. Ὁ οἰκός σου, οἶκος εὐσεβείας.
391. Athanasio filio. Ἡδέως ἐδεξάμην σου καὶ νῦν ἐπιστολήν.
392. Josepho fratri et archiepiscopo. Πικραμύθιον τῇ ταπεινῇ μου ψυχῇ.

Digitized by Google

393. Eucharisto filio. Ἐπειδὴ ἐπεζήτησας.
394. Joanni præposito. Καὶ πάλιν ἐπιστέλλω τῇ ἁγιωσύνῃ σου.
395. Timotheo filio. Ὡς καλὴ ἡ ἐπιστολή σου.
396. Basiano filio. Ἔμαθον οἷα συνέβη ἐπὶ τῶν ἀδελφῶν.
397. Duabus sororibus Irenæ et Calæ. Πονῶν εἰμι περὶ τῆς τιμιότητος ὑμῶν.
398. Antonio præposito. Καὶ πάλιν ἐπιστέλλω.
399. Arcadio monacho. Ἤκουσταί μοι, πῶς ἄριστα διέθου.
400. Comiti. Ἀκούων ἀκούω, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ.
401. Naucratio filio. Ἀδολεσχίᾳ ἡδολέσχουν.
402. Petro filio. Τὸ μὲν ἐπιστεῖλαι καλῶς.
403. Patriciæ. Οὔπω οὔτε ἐν ὄψει, ὡς οἶμαι, ἦλθον.
404. Patriciæ aliæ. Τὰ νῦν ἐπιστεῖλαι τῇ ἐμῇ κυρίᾳ.
405. Hilarioni filio. Χαῖρε, τέκνον ἀββᾶ Ἱλαρίων.
406. Nilo filio. Προσαγορεύω σε, ὦ τέκνον.
407. Anepigrapha. Μανθάνω σε, ὦ μακαριώτατέ μου Πάτερ.
408. Irenæ et Calæ sororibus. Ὦ τῆς συμφορᾶς.
409. Eusebio filio. Ἐδεξάμην σου τὸ γράμμα.
410. Euthymio filio. Ἐν τῶν γραμμάτων σου ἐπέγνων.
411. Theophani præposito τοῦ Ἄγρου. Ὀψὲ τοῦ καιροῦ, ὅμως ἔμαθον συλληφθῆναί σε.
412. Callisto filio. Οὐκ ἐπιλέλησμαί σου.
413. Cassiæ Candidatissæ. Ἅπερ ἀπέστειλάς μοι, διὰ Κύριον ἐδεξάμην.
414. Meletio filio. Καὶ ἀπὸ τῶν γραμμάτων τοῦ ἀδελφοῦ Ἰωάννου.
415. Joanni filio. Καὶ νῦν ἃ γέγραφας, ἐπέγνων.
416. Josepho fratri et archiepiscopo. Ἐμοὶ τὸ ἐπιστέλλειν τῇ ἁγιωσύνῃ σου.
417. Naucratio filio. Τίς ὁ ἐμὸς βίος καὶ λόγος.
418. Ignatio filio. Ἀπὸ τῶν γραμμάτων σου θεωρῶν εἰμι.
419. Mariæ Augustæ. Νῦν δοξάζειν ἔστι τὸν Θεόν.
420. Spathareæ. Ἐκ πολλῶν προακηκοὼς τῆς κατὰ Θεόν σου πολιτείας.
421. Hypatissæ. Ἀνέγνων τὴν ἐπιστολὴν τῆς τιμιότητός σου.
422. Macario præposito. Καὶ πρὸ ἀναγνώσεως.
423. Athanasio præposito. Ἀδολεσχοῦντά με ἤδη πολλοῦ χρόνου.
424. Philippo monacho. Τὰ συμβεβηκότα σοι.
425. Constantino curatori. Ἀκοὴ ἀγαθὴ τῆς τιμιότητός σου.
426. Sisoë episcopo. Ἤνεσα τὸν Θεὸν ἡμῶν τὸν ἀγαθόν.
427. Bessarioni filio. Ἡδέως ἀνέγνων σου τὴν ἐπιστολήν.
428. Hypatio filio. Ἠρέσθην ἐν τοῖς γράμμασί σου.
429. Bassiano filio. Ἐπισκέπτομαί σε καὶ αὖθις διὰ τοῦ γράμματος.
430. Evodio et Joanni filiis. Καὶ νῦν δεξάμενος τὴν ἐπιστολήν.
431. Dorotheo filio. Καὶ πάλιν κατάρχω τοῦ γράφειν σοι.
432. Alteri Dorotheo filio. Καλὲ Δωρόθεε, χαῖρε.
433. Tito et Philoni filiis. Ὦ καλὲ Τίτε, καὶ ὦ καλέ μου Φίλων.
434. Nicolao mancipi. Πῶς οἷει δέχεσθαί με τὰς ἀποστολάς σου.
435. Isidoro laïco. Καὶ πάλιν κόπους σοι παρέσχον.
436. Præpositæ. Ἀπήγγειλέ μοι ὁ ἀδελφός.
437. Joanni Chalcedonensi. Ὃν ἐκ μακροῦ χρόνου ὦδινον πόθον.
438. Euthymio filio. Ὑγίαινε, τέκνον μου.
439. Hyperechio filio. Εὖγε, εὖγε, Ὑπερέχιε τέκνον μου.
440. Aphrodisio filio. Χαίροις, Ἀφροδίσιε τὸ ἐμὸν τέκνον.
441. Amonæ filio. Ἀδελφὲ Ἀμωνᾶ, χαῖρε ἐν Κυρίῳ.
442. Symeoni filio. Χαῖρε, τέκνον μου.
443. Theophylacto presbytero. Ἐξ ὧν ἐπέστειλεν ἡ τιμιότης σου.
444. Bessarioni filio. Εἰ καὶ μὴ ἐδεξάμην ἀντίγραφα.
445. Joanni filio. Ἐπέγνων τὴν δύναμιν τῶν γραμμάτων σου.
446. Evodio filio. Ἐπεὶ ἐδεξάμην σου τὴν διὰ τοῦ γράμματος ἀπολογίαν.
447. Nicetæ præposito. Καὶ πρὸ τῶν γραμμάτων.
448. Antiocho Silentiario. Ἄξιον τῆς εὐσεβείας σου γράμματος.
449. Gregorio. Αἱ ἀποστολαὶ τῶν ἐπιστολῶν σύζυγοι.
450. Luciano filio lapso. Ἀδὰμ, ποῦ εἶ; φωνή ἐστι Θεοῦ.
451. Myroni. Ὠψίσθην ἐπιστεῖλαι τῇ θεοσεβείᾳ σου.

Digitized by Google

452. Georgio Ἰθανῆ. Ὢ πῶς καλὸν τὸ πλάσμα τῆς ψυχῆς σου.
453. Pardo Ἰθανῆ. Ἐπιστέλλω τῇ τιμιότητί σου.
454. Gennadio filio. Ἃ ἐπέστειλας, τέκνον ἠγαπημένον, ἀντεπιστεῖλαί σοι.
455. Cledonio filio. Ἄρτι συνέφθασα, τέκνον ἠγαπημένον.
456. Eustratio ἀρχιήτρῳ. Ἐγίνωσκον μὲν τὴν τιμιότητα.
457. Josepho fratri et archiepiscopo. Ἠξίωμαι καὶ ταυῦν μαθεῖν σου τὰ τῆς ὑγιείας.
458. Antho filio. Τὸ μικρὸν ἐπιστολίδιόν σου.
459. Ignatio episcopo Mileti. Παρὰ τὸ μὴ εἰδέναι με ἀκριβῶς τὸν τῆς ἐξορίας τόπον.
460. Joanni præposito. Δύο ἐπιστολῶν τῆς ἁγιωσύνης σου.
461. Gregorio filio. Ἄρτι ἀποκρίνομαι πρὸς ἃ ἐπέστειλας.
462. Protospathareæ. Ἐγὼ φειδόμενος καὶ εὐλαβηθείς.
463. Basilio archimandritæ Romæ. Καὶ τὸ πρότερον οὐκ ἔγραψα διά τινα περιπέτειαν.
464. Joanni episcopi Monembasiæ et Methodio præposito. Καλὴν βουλὴν ἐβουλεύσατο ἡ ἐμμελὴς ὑμῶν ἁγιωσύνη.
465. Isaac et Arsenio monachis in sancta civitate. Ἀγαπητὸν ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς.
466. Nicetæ præposito. Οἷα τὰ συμβεβηκότα τῇ ἁγιωσύνῃ σου.
467. Arsenio monacho. Ἐδεξάμην τὰ γράμματα τῆς ἀγάπης σου.
468. Sergio hypato τοῦ ἀερικοῦ. Πάλαι ἂν ἐπέστειλα τῇ εὐγενείᾳ σου.
469. Naucratio filio. Βραχέσι συλλαβαῖς ἀμείβομαι.
470. Eidem. Εἰ καὶ οὐκ ἐδεξάμεθά σου γράμματα.
471. Eidem. Ἕως πότε, τέκνον, οὐ παύσῃ ἀποσεμνύνων ἡμᾶς τοῖς λόγοις;
472. Eidem. Ἐξ ἀγώνων εἰς ἀγῶνας.
473. Silvano. Ἀξίαν τῆς εὐλαβείας σου.
474. Annæ moniali. Αἱ πρὸς τὰ τέκνα μητέρων ἀποστροφαί.
475. Ignatio filio. Ὁσάκις ἂν δέξωμαί σου γράμμα.
476. Theophani præposito et confessori. Φίλον παιδὶ πατρικὴ προσφώνησις.
477. Leoni patricio. Ὀφειλέτης εἰμὶ οὐ χάρτην καὶ μέλαν.
478. Gregoræ laïco. Ἐπέγνων σου, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, τὴν ἐπιστολήν.
479. Naucratio filio. Ὅτι ζῇς ἐν Κυρίῳ.
480. Proterio filio. Ὡς βαρεῖα ἡ ἐπιστολή σου, τέκνον.
481. Joanni præposito. Παρὰ τὸ ἀρθῆναι τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν.
482. Nicolao mancipi. Ὅτι μνημονεύω σου, φίλε καλέ.
483. Constantino laïco. Πολυτρόπως ὁ Θεός.
484. Proterio filio. Ἐθροήθην, τέκνον μου ἠγαπημένον.
485. Zachariæ hypato. Ἐγὼ καὶ γράφω πάλιν.
486. Œconomo. Ἤκουσα περὶ τῆς τιμιότητός σου.
487. Timotheo filio. Τί ἀκήκοα.
488. Ignatio filio. Ἃ γέγραφας, τέκνον ἠγαπημένον.
489. Mariæ Augustæ. Ἐνέτυχον καὶ αὖθις τῇ ἐπιστολῇ.
490. Evodio et Joanni filiis. Ἤσθην, τέκνα, ἐπὶ τῇ ἀμφοτέρων προσφωνήσει.
491. Anatolio filio. Ἡ βραδύτης σου τῶν γραμμάτων.
492. Joanni Chalcedonensi. Καὶ ὡς πατὴρ ἠξίωσας τέκνον ἐλάχιστον προσειπεῖν.
493. Annæ præpositæ. Ὅτι ἐπέστειλάς μοι, εἰκότως.
494. Joanni præposito. Αὐτὸς εἰ οὐκ ἐπιστέλλεις.
495. Nicetæ præposito τοῦ Μδ (sic). Φιλῶ τοῦ δέχεσθαι ἀντίγραφα.
496. Joanni præposito. Ἡδέως ἐδεξάμην σου ἁγίαν ἐπιστολήν.
497. Athanasio præposito. Τίνος ἕνεκεν ἐχρόνισα ἐπιστεῖλαι.
498. Basilio Monacho. Ὡς ἔμαθον ὅτι καὶ αὐτὸς συλληφθείς.
499. Gennadio filio. Ἃ μὲν γέγραφας, τέκνον ἐμόν, ἔγνων.
500. Callisto filio. Ἐν βραχέσι συλλαβαῖς ἡ ἐπιστολή σου.
501. Cledonio filio. Τί με ἐγκωμιάζεις, ὦ τέκνον.
502. Meletio filio. Ἀφ' οὗ ἔμαθον ἀπατηθῆναι τὸν ἐλεεινὸν Γρηγόριον.
503. Jacobo filio. Γέγραφάς μοι τοῦτο.
504. Euprepiano filio. Ἐγὼ, ὦ τέκνον.
505. Spathariæ Flavii. Ἐν καιρῷ πειρασμοῦ.
506. Mariæ moniali. Ἀγαθὸν ὄνομα ἠκουτίσθη μοι.
507. Athanasio filio. Χαίρω, τέκνον, δεχόμενός σου γράμμα.
508. Antho filio. Καὶ γράφων σοι, τέκνον.

Digitized by Google

509. Eucharisto filio. Καὶ πάνυ σοι χρεία ἐπιστεῖλαί με.
510. Leoni. Εὖ πεποίηκας, τέκνον πνευματικόν.
511. Constantino. Τίς ἡ αἰτία ἐπιστεῖλαί με.
512. Presbytero. Ἐν χειμῶνι εἴ τις ἴδοι ῥόδον.
513. Theodulo filio. Ἡδέως ἔχω, τέκνον μου, δεχόμενός σου γράμματα.
514. Symeoni filio. Ἄρτι ἔφθασα ἐπιστεῖλαί σοι.
515. Euthymio filio. Χαῖρε ἐν Κυρίῳ.
516. Ephræm filio. Χάρις σοι παρὰ Κυρίου.
517. Aphrodisio filio. Εὖγε, τέκνον μου.
518. Hyperechio filio. Εὖγε, εὖγε, Ὑπερέχιε.
519. Amonæ filio. Καλὲ Ἀμῶνα, χαῖρε.
520. Stephano filio. Χαῖρε, Στέφανε τέκνον μου.
521. Symeoni filio. Χαίροις, Συμεὼν τέκνον μου.
522. Parthenio filio. Ὦ καλὲ Παρθένιε, χαῖρε.
523. Hegesimo filio. Ἡ χάρις σοι ἀπὸ Θεοῦ, Ἡγήσιμε.
524. Dorotheo filio. Εὐλογηθείης ὑπὸ Κυρίου.
525. Petro filio. Αὐτὸς οὐ διαλιμπάνεις.
526. Œconomo τῆς συμβόλου. Ἀπεδεξάμην τὴν ἐπιστολήν.
527. Josepho fratri et archiepiscopo. Ὅτι ἤκουσα τῆς φωνῆς σου.
528. Letoeo filio. Μετὰ τὸ ἀπαρτίσαι με τὴν ἀνατροπήν.
529. Theodulo filio. Ἐφ' ὅσον ᾠκονόμησεν ὁ Θεὸς οὕτω γενέσθαι.
530. Naucratio filio. Ὅτι ἀνέσφηλας, εἰ καὶ μὴ τελέως ἦς.
531. Timotheo filio. Ὑπομένων ὑπόμεινον τὸν Κύριον.
532. Basilio monacho. Τίς οὗτος ὁ ἀπὸ δύσεως ἀνατείλας ἀστήρ;
533. Macario præposito. Αὐτάρκως διιππεύων ὁ τῆς σιωπῆς χρόνος.
534. Constantino præposito. Προστίθημι τῇ προτεραίᾳ ἐπιστολῇ.
535. Michael synadensi. Πάλαι ἔμαθον, ὅτι σε τὸν στύλον καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας μεθῆκαν τοῦ προτέρου περιορισμοῦ.
536. Tithoe filio. Καλῶς καὶ προσηκόντως, ἀδελφὲ, τὸ γράμμα σου.
537. Silvano filio. Ἥνεσα τὸν Θεόν μου.
538. Evodio et Joanni filiis. Μικρᾷ συλλαβῇ.
539. Symeoni filio. Ἐπειδὴ ἀνέγνων σου τὴν ἐπιστολήν.
540. Constantino laico. Εὐλογία Κυρίου ἐπὶ σέ.
541. Casiæ. Οἷα ἡμῖν καὶ αὖθις ἐφθέγξατο ἡ κοσμιότης σου.
542. Macario præposito. Πάνυ ἐφιέμενος μαθεῖν.
543. Irenæ patriciæ. Τί σοι κόπους παρέχω.
544. Paulo filio. Ἀνέγνων σου τὴν ἐπιστολήν.
545. Letoeo filio. Χαίρω ἀκούων σου τῆς φωνῆς.
546. Canonicis, κανονικαῖς. Ἐπειδὴ ὑμεῖς οὐκ ἐνδιδοῦν φιλεῖτε εἰς τὸ εὐποιεῖν.
547. Epiphanio filio. Καὶ αὖθις ἤκουσα τῆς φωνῆς σου.
548. Eidem. Ἐκ παραδόξου μοι τὸ γράμμα σου.

Digitized by Google

IV. MISCELLANEA.

—

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΣΤΟΥΔΙΤΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΑ Δ'.

—

S. P. N. THEODORI STUDITÆ

CAPITULA QUATUOR.

(Petr. Possin, *Thesaurus Asceticus*, pag. 311.)

—

Α'. Οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἡ ἀσκητικὴ ζωὴ, ἀλλ' ἢ ἐγκράτεια παθῶν, ἐπιστασία τε λογισμῶν, καὶ διηνεκὴς πάλη πρὸς τοὺς ἀοράτους ἐχθρούς· καθαράν τε τὴν ψυχὴν τηρεῖν ἀπὸ ῥυπαρῶν λογισμῶν οἳ κοινοῦσιν ἡμᾶς· ἐν γὰρ τῷ λογίζεσθαι, ὡς πῦρ ἡ ἐπιθυμία ἀνάπτεται· ἀλλὰ πόῤῥωθεν τῶν παθῶν ἱστάμενοι, ἐξ αὐτῆς προσβολῆς ἀποκρούωμεν τὸν πειράζοντα.

I. Nihil aliud est vita ascetica nisi cohibitio passionum, vigilia super cogitationes, continua lucta contra hostes invisibiles; et puram animam servare a sordidis cogitationibus quæ inquinant nos. Dum enim talia mente versamus, concupiscentia sicut ignis inflammatur. At sic nos elongantes a vitiis, in ipso primo assultu repellamus tentatorem.

Β'. Νήψεως πολλῆς χρεία ἡμῖν καὶ προσοχῆς· καὶ ἑτοιμασίας τῆς καρδίας εἰς τὸ χαλινῶσαι τὸν νοῦν ἡμῶν, μὴ ἐκφέρεσθαι εἰς ἃ μὴ δεῖ, μὴ κενεμβατεῖν εἰς ἔκτοπα, μὴ ἀναζωγραφεῖν τύπους πονηροὺς, μηδὲ συλλαμβάνειν ἐπιθυμίας ἁμαρτητικὰς, ἐξ ὧν οὐδὲν ὠφελούμεθα, τοὐναντίον δὲ μᾶλλον, ὀδυνώμεθα καὶ συντριβόμεθα, εἰς οὐδὲν χρήσιμον τελεσφοροῦντες. Μία οὖν ἀνάπαυσις, καὶ μία ἡδονὴ τὸ καθαρεύειν τὴν ψυχὴν, καὶ πρὸς ἀπάθειαν βλέπειν.

II. Multa vigilia opus nobis est, multa attentione et præparatione cordis ad frenandam mentem nostram, ne efferatur in ea quæ non conveniunt : ne imaginationes pravas fingat : aut obversari animo sinat : neve concipiat cupiditates ad peccandum incitantes; ex quibus nihil proficimus : quin e contrario vulneramur et conterimur, nullum utilem fructum maturantes. Una igitur requies, una voluptas est, purgare animam, et scopum sibi præfigere quo spectemus, exstinctionem perfectam passionum.

Γ'. Στῶμεν οὖν πρὸς τὸ κατὰ συνείδησιν διηνεκὲς μαρτύριον· μὴ κάμψωμεν γόνυ τῇ Βάαλ, ἀδελφοὶ, μηδὲ ἐνδῶμεν τυπτόμενοι ὑπὸ τῶν λογισμῶν· μᾶλλον μὲν οὖν κατασβεννύωμεν τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεπυρωμένα, τοῖς δάκρυσι, τῇ προσοχῇ, τῇ δεήσει, τῇ κατανύξει, τοῖς ἄλλοις ὑπωπιασμοῖς τοῦ σώματος· ὁ γὰρ ἀντίδικος ἡμῶν, *Ὡς λέων ὠρυόμενος περιπατεῖ, ζητῶν τίνα καταπίοι*, τίνα λάβοι θηράσιμον, εἴτε ἀπὸ μέρους, εἴτε ἐξ ὁλοκλήρου· οὐδὲ γὰρ ἐπ' ἂν ἀπὸ μέρους λάβοι, ἀρκεῖται, ἀλλὰ πρόεισιν ἀεὶ εἰς τὸ χεῖρον· ἕως ἂν ἀποτελέσῃ θάνατον ἁμαρτίας. Οἷον πειρᾶται πρῶτον δέξασθαι ἡμᾶς τὴν προσβολήν· εἶτα φθέγξασθαί τι κατὰ καρδίας πονηρόν· εἶθ' οὕτως χράνας καὶ φαρμάξας τὴν ψυχὴν, ἐξίστησιν αὐτὴν τῆς κατὰ φύσιν ἕξεως· καὶ ποιεῖν αὐτὴν ἄνουν καὶ ἄλογον καὶ τυφλὴν, ἐφιε-

III. Stemus igitur prout standum monstrat perpetuum conscientiæ testimonium. Ne flectamus genu ante Baal, fratres : neque cedamus dum pulsamur cogitationibus. Potius autem exstinguamus tela ignea nequissimi, lacrymis, attentione, oratione, compunctione, aliisque vexationibus corporis. Adversarius enim noster : *Tanquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret*[1], quem venando prædam suam faciat, vel ex parte, vel totum. Neque enim cum ex parte ceperit, satis id habet : sed pergit semper progrediens in pejus donec consummet peccatum mortis. Exempli causa, conatur primum efficere ut excipiamus patienti conniventia quemdam ejus impulsum : deinde sinamus insusurrari ab eo cordi nostro pravum aliquod consilium. Hoc cum obtinuit, deinde miris modis agens

[1] Petr. v, 8.

Digitized by Google

ferensque, miscens, ac fascinans animam, tandem eam exturbat ab eo qui secundum naturam est habitu, et reddit eam dementem, irrationalem, cæcam, cupientem ea quæ fas non est. *Omni* ergo *custodia servemus cor nostrum* [2], non *dantes locum diabolo* [3], sed ad primum hostis statim abnuentes accessum, procul eum repellamus. Quod si usque ad assensum vincamur: at ne polluamur prodeundo ad opus. Quod si et hoc acciderit, ne in tali moremur statu, trahi nos sinentes in ultimum peccati terminum impœnitentiam finalem. Contingit autem nos hoc pati ex præsumptis ex longo opinionibus, et ex recordationibus eorum quæ nobis olim acciderunt. Quare fugiamus delentes ex animo quantum possumus falsas istas persuasiones: fugiamus quoque recordationes malarum rerum quas quondam in juventute vidimus, passi sumus, aut egimus. Nam voluntaria et morosa talium contemplatione teneri ac titillari nos, quid aliud est, quam reverti corde in Ægyptum? Quod cavendum est nobis, si interiori nostro consulere homini volumus.

A μένην ἃ μὴ δεῖ. *Πάσῃ οὖν φυλακῇ τηρήσωμεν τὴν καρδίαν, μὴ διδόντες τόπον τῷ διαβόλῳ·* ἀλλ' εὐθὺς τὴν προσβολὴν ἀπαναινόμενοι. Εἰ δὲ ἡττηθῶμεν ἐντεῦθεν, κἂν μὴ χρανθῆναι· εἰ δὲ καὶ τοῦτο πάθοιμεν· ἀλλὰ μὴ ἐγχρονίσαι καὶ κατασυρῆναι εἰς τὸ τέλος τῆς ἁμαρτίας. Συμβαίνει δὲ ἡμᾶς τοῦτο παθεῖν ἐκ τῶν προλήψεων, ἐκ τῶν πάλαι ἀναμνήσεων· ἀλλὰ φύγωμεν τὰς προλήψεις· φύγωμεν τὰς νεωτερικὰς ἀναμνήσεις. Ἐν γὰρ τῷ ἐκεῖσε διὰ τῆς ἀναθεωρήσεως γίνεσθαι ἡμᾶς, τί ἄλλο ἐστὶν εἰπεῖν, ἢ ὅτι ἐστράφημεν τῇ καρδίᾳ εἰς Αἴγυπτον; Ὅπερ φυλακτέον ἡμῖν κατὰ τὸν ἔνδον ἄνθρωπον.

IV. Certemus igitur, fratres, et omni virtute confortati, summa contentione conemur spiritus ejus qui in nobis est cogitationes purgare, juxta quod scriptum est: *Et omnem altitudinem quæ elevatur contra scientiam Dei* [4]. Et hoc perenniter. Hoc enim est bellum illud, in quo nunquam debellatur, in perpetuum durans. Et hoc idem martyrium est non uno ictu consummatum, sed in dies multos continenter sæviens longa sibi succedentium serie tormentorum. Enimvero qui cogitationibus assidue pulsatus pravis, nunquam cedit, nec flectit genu coram Baal: sed strenue resistens, vivido superinsilit impetu in passiones concupiscibilis et irascibilis quas conculcat omnes: hic videlicet quotidianum martyrium suffert et post Paulum potest dicere: *Quotidie morior* [5]. Et in fine certaminum istorum audebit dicere: *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi; in reliquo reposita est mihi corona justitiæ* [6].

B Δ'. Ἀγωνισώμεθα οὖν, ἀδελφοί, καὶ πάσῃ δυνάμει δυναμούμενοι, κατὰ τὸ κράτος τῆς ἰσχύος τοῦ ἐν ἡμῖν πνεύματος, λογισμοὺς καθαιροῦντες κατὰ τὸ γεγραμμένον· *Καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ*· καὶ τοῦτο ἀεννάως. Τοῦτο γάρ ἐστιν ὁ πόλεμος ὁ ἀκαταμάχητος· καὶ τοῦτο τὸ μαρτύριον τὸ πολυβάσανον καὶ πολυήμερον. Ὃς γὰρ οὐκ ἐνδίδωσι τοῖς λογισμοῖς ἀεὶ τυπτόμενος, οὐδὲ κάμπτων γόνυ τῇ Βάαλ, ἀλλ' ἀνταγωνιζόμενος καὶ ὑπεραλλόμενος τῶν παθῶν, ἐπιθυμίᾳ καὶ θυμῷ, οὗτος δηλονότι μαρτυρεῖ καθεκάστην, καὶ κατὰ τοῦ Παύλου δυνατός ἐστι λέγειν τὸ, *Καθεκάστην ἡμέραν ἀποθνήσκω*. Καὶ ἐπὶ τῷ τέλει τῶν ἀγώνων παῤῥησιάζεται εἰπεῖν· *Τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγώνισα· τὸν δρόμον τετέλεκα· τὴν πίστιν τετήρηκα· λοιπὸν ἀπόκειταί μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος.*

C

[2] Prov. IV, 23. [3] Ephes. IV, 27. [4] II Cor. X, 5. [5] I Cor. XV, 31. [6] II Tim. IV, 7.

MONITUM.

(Ang. Mai, *Biblioth. nov.* t. IV, 91.)

In vetere codice Vaticano 431, f. 168 b, exstant S. Basilii *Constitutiones monasticæ*, haud tamen cujusmodi sunt in tomo secundo editionis Garnerii, sed breviores, quanquam initium idem est: Τὴν κατὰ Χριστὸν φιλοσοφίαν ἐπανελόμενος: et in capitula tantum triginta distribuuntur. Prorsus codicis Vaticani eadem ratio est, quæ Cæsarei Vindobonensis LXV, a Lambecio descripti *Comment. B. Cæs.* lib. III, ed. Kollar. p. 315. Titulus autem operis duplex est in codice Vat., nempe initio: Διάταξις ἀσκητική, πρὸς τοὺς μονάζοντας καὶ τοὺς ἐν κοινοβίῳ ἀσκοῦντας, ut in editione Garnerii. In calce autem: Τέλος τῶν κεφαλαίων τῶν μικρῶν ἤτοι τῶν μερικῶν ἀσκητικῶν τοῦ ἁγίου Βασιλείου: *Expliciunt Capitula parva, seu particularia Ascetica sancti Basilii.* Habemus igitur, ut antea, Regularum Compendium in Regulis brevius explicatis; ita nunc *Constitutionum monasticarum* quasi Compendium, vero auctore eodem Basilio, ut ipse Lambecius ultro agnoscit atque fatetur. Jam vero post id Basilii opusculum legitur in codice Vat. (at in Vindob. præcedit) Theodori Studitæ Scholion, quo demonstratur, hunc esse genuinum S. Patris fetum. Contendit nimirum Studita, id palam inde fieri, quod stylus et tota scripti ratio sensusque aliis sancti Basilii Asceticis conformis sit. Porro ut argumentum suum Studita firmiter teneat, defendit simul, illa quæ habemus in editionibus Basilii *Ascetica*, esse genuina, contra nonnullorum vanas dubitationes: qua re confirmata, sequitur ut æque Διατάξεις, *Constitutiones*, Basilii sint. Jam hoc ineditum Studitæ Scholion (*a*) præcidendæ quæstioni idoneum est, quæ prolixe agitatur a

(*a*) Fallitur vir clarissimus. Hoc scholium jam ediderat Christ. Frid. Matthæi et nos post eum Operum Basilii tom. III, col. 1319. Edit.

Digitized by Google

Garnerio, t. II, in Præf. p. xxxv et seqq. de Asceticorum vero parente Basilio; itemque alteri, qua idem Garnerius præf. p. lxvi et seqq., immerito contendit contra Combefisium, *Constitutiones monasticas* non Basilio, sed Eustathio Sebasteno, esse inscribendas. Jam veterum auctoritates a Studita laudatas partim hauserat ex aliis fontibus etiam Garnerius, verumtamen hoc insigne Studitæ Scholion, seu Prologum, ignoravit: quam nos scriptiunculam in hac nostra Studitæ mantissa omittendam non judicavimus, tum quia præclara per se est, tum quia crisi operum sancti Basilii perutilis. Nam quod ad hoc proprie breviatum Basilii opusculum spectet Studitæ Scholion, dubitari nequit: non quia tantum illi in codice subtexitur, sed quia in eo diserte nominatur titulus Μερικά, qui proprius, ut supra diximus, scripti illius Basiliani est.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΣΤΟΥΔΙΟΥ.

THEODORI PRÆPOSITI STUDII.

A

α'. Ὅτι γνήσιον τοῦ μεγάλου Βασιλείου τὸ παρὸν σύνταγμα, δῆλον μὲν καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ χαρακτῆρος τῆς ὑψηγορίας, τοῦ τε εἴδους τῆς φράσεως· δῆλον δὲ καὶ ἐκ τοῦ συνεμπίπτειν ταῖς τῶν ἄλλων ἀσκητικῶν ἐννοίαις τε καὶ λέξεσιν· ὡς μὴ δοκεῖν τι ἄλλο τῷ καὶ μικρὸν γοῦν ἐπεσκεμμένως ἀναγινώσκοντι, ἢ θάτερον ἐν θατέρῳ διέρχεσθαι. Ὅτι δὲ ἐκεῖνα τοῦ πατρὸς, τίς ἀντερήσει, ἢ ὃς τυφλώττοι κατὰ νοῦν ἐνεργούμενος τὴν κακίαν; Οἶμαι γάρ τινας δριμυττομένους τῷ ἀκριβασμῷ τῆς διδασκαλίας, προσλαβόντας τε ἐπίκουρον τῆς αὐθαδείας τὸ εἰπεῖν τινα τῶν ἱστοριογράφων (1) παρά τισιν ἀμφιβάλλεσθαι ῥιψοκινδύνως νόθα αὐτὰ φάναι· οἱ δ' αὐτοί μου δοκοῦσι καὶ τὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολὴν, τήν τε Πέτρου δευτέραν, B Ἰωάννου τε τὴν Ἀποκάλυψιν, ἑτέρας τε καθολικὰς πρὸς συγγράμμασί τισι πατρικοῖς, ἐπειδὴ ὁμοίως ἀμφιβάλλονται, ἀποδάλλεσθαι. Ἀλλ' εἰ τὸ δεύτερον ἀσεβὲς, πῶς οὐχὶ καὶ τὸ πρότερον, ἤδη ἀποδεδειγμένων παρὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀμφοτέρων, καὶ οὐδαμῶς τοῦ ἀμφιβόλου χώραν ἐχόντος ἐστι (2). Εἰ δὲ τὸν Θεολόγον (3) μὴ ὑπομνηματίσαι φησωσιν, ἢ ἐπιπολαίως ἀνέγνων, ἢ συνιέντες κακουργοῦσι. Νομοθεσίαι γὰρ μοναστῶν ἠνίκα, φησὶν, ἔγγραφοί τε καὶ ἄγραφοι (4), τί ἄλλο ἢ πάντως γε ταῦτα δηλοποιεῖται; Ἀπόδειξις δὲ καὶ ἐξ ἑτέρας θεωρίας· ὁ γὰρ λέγει Βασίλειος ἐν τοῖς Ἀσκητικοῖς, τὰ ἱερὰ γράμματα παρὰ τῶν γονέων μεμαθηκέναι (5), φησὶ Γρηγόριος, τὰ μὲν δὴ πρῶτα, παρὰ τῷ πατρὶ σπαργανοῦταί τε καὶ διαπλάττεται (6). Εὕροι δ' ἄν τις καὶ τὸν C ὅσιον Θεοδόσιον (7) πρός τισιν ἄλλοις κεχρῆσθαι αὐτοῖς, ὡς δηλοῖ ὁ περὶ αὐτοῦ βίος. Πρὸς τίνα δ' αὖ ἄρα ἔμελλον ἕτερον ἐπερωτᾷν τὰ καθ' ἡμᾶς οἱ πάλαι ἐπερωτηκότες μονάζοντες; ἢ τίνος ἦν ἄλλου ἐν τηλικαύτῃ ἐξουσίᾳ νομοθετεῖν, καὶ ὅλην ὑπόθεσιν σωτηρίας τὴν περὶ αὐτὰ πραγματείαν συστήσασθαι; ὡς μηδ' εἶναι ἄλλως σχεδὸν βαδίζειν ἀπταίστως τὴν κατὰ Θεὸν πορείαν, ἐκ τῆς κατ' αὐτὴν ὑφήγησιν. Ἡ τοίνυν δῶσιν ἰσόῤῥοπα ἕτερα Ἀσκητικὰ ὡς ἐκείνων ὄντων τοῦ μεγάλου Βασιλείου· καίπερ

1. Quod præsens opus magni Basilii genuinum sit, patet tum ex charactere sublimis eloquii, tum etiam ex genere phraseos: postremo inde etiam apparet, quia consonat cæterorum Asceticorum sententiis ac verbis: ita ut vel parum attente legenti, nihil aliud videatur quam unum in altero insertum procedere. Jam vero quod illa (Ascetica) parentem Basilium habeant, quis contradicet, nisi qui et cæcus sit et pravitate mentis laborans? Puto enim nonnullos doctrinæ severitatem ægre ferentes, suæque audaciæ auxilium inde sumentes, quod historicus quidam, de scripto hoc dubitari dixerit, idcirco temere nothum pronuntiare. Porro iidem hi videntur mihi, Epistolam quoque ad Hebræos, et Petri secundam, et Joannis Apocalypsin, et alias catholicas nec non Patrum scripta nonnulla, quandoquidem æque de iis dubitatum fuit, videntur, inquam, rejecturi. Quod si hoc alterum impium est, quod ni et illud? postea quam hæc æque omnia ab Ecclesia recepta fuerunt, nihilque jam ambiguitati locus superest. Quod si Theologum horum mentionem non fecisse dicent, ii vel supine legerunt, aut rem intellectam male dissimulant. Nam cum dicit Theologus legislationes monachorum scriptas et non scriptas, quid, oro, aliud quam has incubrationes prorsus designat? Sed alia quoque ratione idem demonstratur. Nam quod ait Basilius in Asceticis, sacras se litteras a parentibus didicisse; ait ecce Gregorius illum primo quidem apud parentes infantem fuisse atque educatum. Quin etiam sanctum Theodosium comperimus his Asceticis usum, ut ejus vita ostendit. Nam quem alium consulturi fuissent de rebus nostris monachi veteres consilia petentes? vel quisnam alius pari auctoritatis pondere leges ferre potuisset, et universam salutis summam in hujusmodi statuto concludere? extrà quod nemini ferme licet tutum ad Deum iter tenere, id est sine ipsius ducatu. Aut igitur concedant, [paris esse ponderis hæc altera

NOTÆ.

(1) Est hic Sozomenus, *Hist.* lib. III, 14.

(2) Vides Studitæ judicium de Ecclesiæ in designandis admittendisque Scripturis canonicis auctoritate; cui sententiæ etiam de minoribus partibus, favet Eusebius in *Quæstionibus ad Marinum*, apud nos t. IV, part. I, p. 250.

(3) Dicit Gregorium Nazianzenum orat. 43, quæ est funebris sancti Basilii laudatio, ubi n. 67 enumerans aliquot sancti Patris scripta, de Asceticis, ut de aliis multis, [illegible]

(4) Verba hæc sunt in dicta oratione, n. 34.

(5) In edit. Garnerii t. II, p. 213.

(6) Greg. Naz. orat. cit. n. 12.

(7) De hoc Theodosio Garnerius in præf. p. xxxiv. Ibidem Garnerius inter testes Asceticorum nominat etiam Studitam nostrum, qui in laudatione Platonis magistri sui (n. 25), ait hunc sancti Basilii νομοθεσίας legere solitum. Attamen, ut supra diximus, Studitæ hoc Vaticanum Scholium Garnerium la-

Digitized by Google

Ascetica, ut illa quæ sunt magni Basilii : quanquam reapse haud aliud cogitari potest Basilius, propter æqualem spiritus verborumque vim : aut inviti etiam, hæc esse magni Basilii admittant. Sciendum vero est priora illa dici universaliter Ascetica; hæc autem particularia. Oportebat autem mundi lampadem, præter alios doctrinarum suarum radios, quibus subsolanam regionem collustrat, his quoque ambabus lucubrationibus nos illuminare.

A οὐδ' οὕτως ἄλλος εἴη Βασίλειος διὰ τὸ ἰσοδύναμον τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ φθέγματος· ἢ μὴ καὶ οὐ βουλόμενοι, πάντως καταδέξονται τοῦ μεγάλου Βασιλείου εἶναι. Ἰστέον δὲ ὡς τὰ μὲν ἄλλα τὰ καθόλου ἀσκητικὰ εἴρηται· ταῦτα δὲ, τὰ μερικά· ἔδει γὰρ τὸν λαμπτῆρα τοῦ κόσμου πρὸς ταῖς ἄλλαις αὐτοῦ ἀκτῖσι τῶν διδαγμάτων καταυγάζοντα τὴν ὑφ' ἥλιον, φωτίσαι ἡμᾶς καὶ τοῖσδε τοῖς δυσὶ συγγράμμασι (8).

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΣΤΟΥΔΙΤΟΥ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΩΝ ΠΡΟΗΓΙΑΣΜΕΝΩΝ (9).

—

S. P. N. THEODORI STUDITÆ

EXPLICATIO DIVINÆ LITURGIÆ PRÆSANCTIFICATORUM.

—

Audi me diligenter, fili, quomodo debeas præsanctificatorum ritum exsequi : namque in sacris aliis functionibus aperte et extra omnem ambiguitatem res sancta peragitur : hæc autem velato ac lugubriter fit : ideoque magis mystica in cunctis hæc functio evadit. Igitur sacerdos ornatu sacerdotali indutus, trisagium totum recitans, nec non diei troparium, dicensque ter verba : *Propitius esto, Deus, mihi peccatori*, orationem quoque thymiamatis recitans, ante sacram mensam consistit, et in modum crucis thurificans exclamat ; non tamen verba *benedictum regnum* pronuntiat, quæ sunt veluti triumphalia et absolutæ auctoritatis propria ; sed *benedictus Deus* dicit, tanquam humilitatis indicium et enixæ deprecationis. Tum etiam propheticum illud proœmium a fratribus recitatur, et sacerdos preces vesperi dicit : qua utraque dictione expleta, collectam elata voce peragit. Statim vero a lectore graduum canone incepto, sacer mystagogus quinquagesimum psalmum oretenus recitat, et præsanctificatum panem in prothesi totum componit. Statimque ad singulas graduum antiphonas, parvam precem elata voce dicit : et dum a Psalte canitur psalmus, ipse sanctuarium totum cum templo thurificat : cantatisque troparis post *gloria*, introitus sine evangelio cum thurificatione dicitur : lectisque lectionibus, fratres sedent. Illis expletis, sacerdos canit *dirigatur*, cum ei adjunctis versiculis, fratribus genu flectentibus, quod etiam

B Ἄκουσον δή μοι, τέκνον, καλῶς τὸ πῶς δεῖ τὴν τῶν προηγιασμένων ἐπιτελεῖν τελετήν. Ἐν γάρ τοι ταῖς ἄλλαις ἱερουργίαις ἀνακεκαλυμμένως καὶ ἀνενδοιάστως ἡ ἱερουργία ἐπιτελεῖται· ἐν δέ γε ταύτῃ συνεσκιασμένως καὶ πενθηρῶς· διὸ καὶ μυστικωτέρα εἰς πᾶν ἡ τελετὴ γίνεται. Τοίνυν ὁ ἱερεὺς τὴν ἱερατικὴν ἐνδυόμενος στολὴν, τὸ τρισάγιον ὁλοκλήρως φθεγγόμενος, καὶ τὸ τῆς ἡμέρας τροπάριον, οὗν τῷ *Ἱλάσθητί μοι, ὁ Θεὸς, τῷ ἁμαρτωλῷ*, ἐπιλέγων τρίτον, καὶ τὴν εὐχὴν τοῦ θυμιάματος λέγων ἐνώπιον τῆς θείας τραπέζης ἐφίσταται, καὶ σταυροειδῶς θυμιῶν ἐκφωνεῖ· οὐχὶ τὸ *Εὐλογημένη ἡ βασιλεία* ἀνακηρύττει, ὡς νίκης τρόπαιον καὶ αὐθεντίας ἀπροσωπολήπτου, ἀλλ' *Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς* λέγων, ὡς ταπεινότητος σύμβολον καὶ ἱκετηρίας ἀπαραθράστου· τὸ δὲ προφητικὸν ἐκεῖνο προοίμιον παρὰ τῶν ἀδελφῶν κηρύττεται, καὶ ὁ ἱερεὺς τὰς εὐχὰς ἐπιλέγει τοῦ λυχνικοῦ· τέλος δὲ κἀκείνων καὶ τούτων λαβόντων, τὴν συναπτὴν σὺν τῇ ἐκφωνήσει ἐπιτελεῖ· καὶ ὁ ἑτοίμως ὁ ἀναγνώστης τὸν τῶν ἀναβαθμῶν κανόνα ἐναρξάμενος, ὁ θεῖος οὗτος μυσταγωγὸς τὸν ν' ἀνὰ στόμα διεξιὼν, τὸν προηγιασθέντα ἄρτον ἐν τῇ προθέσει διακοσμεῖ ἀνελλιπῶς· εὐθὺς δὲ εἰς ἕν ἕκαστον ἀντίφωνον τῶν ἀναβαθμῶν, μικρὰν αἴτησιν ἐκφωνεῖ· τοῦ δέ γε ψαλμοῦ παρὰ τοῦ Ψάλτου ἠχουμένου, τὸ ἱερατεῖον ὅλον σὺν τῷ ναῷ ἐπιθυμιᾷ· καὶ τῶν τροπαρίων ψαλλομένων μετὰ τὴν *δόξαν*, ἡ εἴσοδος χωρὶς τοῦ Εὐαγγελίου μετὰ θυμιατοῦ λέγεται, καὶ τῶν ἀναγνωσμάτων ἀναγινωσκομένων, οἱ

C

NOTÆ.

(8) Theodorum nostrum Basilii scriptis valde delectari solitum, præcipueque illis πρὸς μονάζοντας, quæ diurna nocturnaque manu versabat, mores suos iisdem conformando, narrat Michael monachus in ejus Vita, cap. 15.

(9) De missa Præsanctificatorum apud Græcos exstat copiosa Leonis Allatii dissertatio in calce operis ejus *De consensu Eccl. Occid. cum Orient.*, ubi plurimis relatis auctoritatibus, hanc tamen Studitæ scriptiunculam ignorasse videtur.

Digitized by Google

ἀδελφοὶ ἐφιζάνουσι. Μετὰ δὲ τὴν τούτων συμπλήρωσιν, τὸ *Κατευθυνθήτω* ὁ ἱερεὺς ᾄδει μετὰ τῶν συνηνωμένων αὐτοῦ στοίχων, τῶν ἀδελφῶν τὸ γόνυ κλινομένων, ὃ καὶ ἐν ταῖς εὐχαῖς τοῦτο γίνεται. Μετὰ γὰρ τὴν τῶν θείων δώρων εἰσόδευσιν, ἑτοίμως αἱ θύραι κεκλείσκονται· ὁ δὲ ἱερεὺς τῷ ἀνωτάτῳ πέπλῳ, ὃ καὶ ἀέρα οἶδεν ὁ λόγος καλεῖν, τὰ δῶρα ἐπικαλύπτει· ἐν δέ γε τῇ τῆς ὑψώσεως ὥρᾳ, οὐ μέν τοι αἴρει τὸ πέπλον, ἀλλ' ἀπὸ κάτωθεν τούτου, τὸν ἄρτον ὑψῶν, λέγει· *Τὰ προηγιασμένα ἅγια*· εἶθ' οὕτως ὁ ἀὴρ αἴρεται. Ἔκ τε τῶν τοιούτων καὶ ἑτέρων ὑποδειγμάτων μυστικὴ θυσία (10) ἀνακηρύττεται, καὶ ἄρτι τετελειωμένη ὡσαύτως καὶ προηγιασμένη τελετή, ἔκ τε τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ ἁγίου αἵματος ἡνωμένη. Εἶτα καὶ τῶν ἀδελφῶν προσκαλουμένων μεταλαβεῖν, *Μετὰ φόβου Θεοῦ* λέγων *καὶ πίστεως καὶ ἀγάπης*· τύπον ἄρα θεῖον ἐν τούτῳ τῆς θείας καὶ ζωοποιοῦ Τριάδος ὑποδεικνύων ὁ λόγος· φόβον λέγων τὴν θείαν καὶ ἀρχίφωτον τοῦ Πατρὸς δόξαν· πίστιν, τὸν μονογενῆ καὶ συνάναρχον Λόγον· ἀγάπην δὲ, τὸ ἀγαθὸν καὶ πανάγιον Πνεῦμα. Μετὰ γὰρ τὴν τῶν ἀδελφῶν μετάληψιν, τὸ, *Σῶσον, ὁ Θεὸς, τὸν λαόν σου*, λέγεται· καὶ ἐπιχαράττων τὸ θεῖον σημεῖον τοῦ τιμίου σταυροῦ, τὰ θεῖα δῶρα οὐδαμῶς ἐπὶ τῇ θείᾳ τραπέζῃ ὑποτεθειμένα, ἀλλ' ἑτοίμως τῇ προθέσει πεπερατουμένα· τῆς γὰρ ὑπογεγραμμένης εὐχῆς, μετὰ τὴν ἰδίαν μετάληψιν ταύτην ἐπιτελεῖ ὁ τὴν ἱερουργίαν ποιῶν. Οὕτω σοι κἀγὼ, τέκνον, ἐπιστάμενος προσφέρω, καθὼς περ οὖν ἄρα καὶ τοὺς εἰς ἄκρον ἐπισταμένους ἐώρακα· οὐ μὴν ἐνταῦθα, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἑτέραις ἱερουργίαις, οὕτως γίνεται. Εἶτα ἡ ἐκφώνησις τῆς μεταλήψεως· καὶ ἡ ἀποκαθίστασις τῶν δώρων ἐν τῇ προθέσει, καὶ αἱ κλείσεις τῶν θείων πυλῶν· ἐκτὸς μέν τοι τῆς ὑψώσεως τοῦ ἄρτου, ὅτι ἀνακεκαλυμμένως ὑψοῦται, καὶ ἡ τελεία προσκομιδὴ ἐν τῇ ἀρχῇ γίνεται· καὶ τὸ *Εὐλογημένη ἡ βασιλεία*, ἀνακηρύττεται τῷ Θεῷ ἡμῶν ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

A inter preces fit. Etenim post divinorum donorum introductionem, statim januæ clauduntur. Tum sacerdos superiore seu extimo velo, quod etiam aerem dicere solemus, dona cooperit. Elevationis autem tempore, haud aufert velum, sed ab infima hujus parte, panem elevans dicit : *præsanctificata sancta*. Deinde aer aufertur. Atque his aliisque indiciis mystica immolatio proclamatur, tum illa nuper effecta, tum et illa præsanctificata, crucis quoque accessione et sancto sanguine conjuncta. Deinde fratribus ad communicandum invitatis, *cum timore Dei*, inquit, *et fide, et charitate* : quibus verbis divinam ac vivificam Trinitatem denotat : timorem appellans divinam luminisque fontem Patris gloriam : fidem, unigenitum et coæternum Verbum : charitatem denique, bonum et sanctissimum Spiritum. Jam post fratrum communionem, *Salva, Domine, populum tuum*, dicitur : factoque simul sancto venerandæ crucis signo, divinis haud jam in sacra mensa repositis, sed illico in prothesi consumptis, absolvitur tota subsequens oratio post communionem suam, ab eo qui sacerdotis munere fungitur. Hæc ego tibi, fili, scienter propono, quemadmodum summe peritos homines vidi facientes. Neque in hoc solum sacrificii genere, verum etiam in aliis perinde fit. Deinde communio proclamatur, et donorum ad prothesim translatio, et venerabilium januarum clausura : excepta panis elevatione, qui palam elevatur. Et perfecta oblatio initio fit ; et *Benedictum regnum tuum* cantatur Deo nostro ; cui honor per sæcula. Amen (11).

B

C

NOTÆ.

(10) Cod. οὐσία. Quoniam vero codex Ottob. recente manu imperite scriptus fuit, menda quoque alia plura tollere debui, ne syntaxis vel sensus claudicarent.

(11) Quoniam in Græcæ missæ argumento versati sumus, placet hic breviter narrare de picturis aliquot adhuc ineditis, sed a me postea oblata occasione vulgandis, sacrosanctum hunc ritum (missæ tamen communis, non præsanctificatorum), repræsentantibus ; quibus ego nihil fere vidi elegantius, aut floridiore colorum gratia jucundius, inter Græcæ liturgiæ monumenta. Igitur pictura I. Pars Græci templi sacris iconibus exornati, ante quas lampades pendent. In medio thronus, in quo residet sanctus Gregorius theologus episcopaliter indutus, id est phelonio crucibus interstincto, et omophorio seu pallio, librum tenens, et benedicens tribus. Græco more, elatis digitis, id est ψηφῖδι τῶν δακτύλων, ut loquitur sanctus Sophronius p. 47, in egregio suo Commentario liturgico a nobis edito in *Spicil. Rom.* tomo IV. Datus autem locus Gregorio in hac prima pictura fuit, quia is unius e sacris liturgiis auctor est, quam habemus apud Renaudotium t. I. (Et quidem ibi in *Dissert.* p. XCVII profertur ejus titulus : Ἡ θεία λειτουργία τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου Θεολόγου.) Circumstant monachi grandi schemate induti cum cucullis cruce signatis : et quidem monachi, decore et gravitate conspicui, in his picturis, ipsorum jussu aut opera, ut puto, elaboratis, nunquam desunt. II. Diaconus cum tonsura clericali, stichario indutus, orarium seu stolam tribus digitis tenens (de qua re Goarius in *Euchолog.* p. 35) ante bematis januam, βημόθυρον, canens : Ἐν εἰρήνῃ Θεῷ δεηθῶμεν. Cancellos bematis ornant pervenustæ imagines Jesu, Mariæ, et Præcursoris (de cujus imagine in missæ ἐνάρξει præferri solita Sophronius p. 39), item Christi sepultura, et crux insignis. Infra Michael archangelus loricatus et chlamydatus, necnon monasterii abbas senior in sella cum cruce de collo pendente. III. Rursus nobiles picturæ in bematis καγκέλλοις. Infra sacerdos cum phelonio rubro (de quo Sophron. p. 36) ad missam procedens cum libro Evangelii, comitantibus diacono et subdiacono cum cereis ; prorsus ut ait Sophronius p. 42 : Ὁ ἱερεὺς ἐξέρχεται βαστάζων τὸ εὐαγγέλιον, ὡς ὁ Χριστὸς τὸν σταυρόν. Τὰ κηρία ὀψικεύοντα ἐν τῇ εἰσόδῳ δεικνύουσι τὸ θεῖον φῶς. Et quidem tum in hac tum in sexta pictura gestatur sacerdos ab angelis, dum bematis januam ingreditur vel inde egreditur. Namque idem Sophronius ait p. 43 : Ὁ ἱερεὺς ἐν τῷ συνθρόνῳ βασταζόμενος ὑπὸ διακόνων ὡς ἀγγέλων. Et p. 52 ;

Digitized by Google

DE TYPICO THEODORI STUDITÆ MONITUM.

(Ang. Mai, *Biblioth. nov.* t. V, p. 102.)

De græcis Typicis, eorumque multitudine ac varietate, docte more suo Allatius in peculiari opusculo de libris ecclesiasticis Græcorum. Et quidem nominatim *Typicon Studiticum* memorat Nico apud Cotelerium, *Monum. eccl. Gr.*, t. III, p. 440. Ego notitiam codicis Vaticani 1609 lectoribus non invidebo, cui Græce Latineque inscribitur titulus: *Typicon Theodori Studitæ.* Ipsum vero Typicon sic incipit: Σὺν Θεῷ Τυπικὸν περιέχον τὴν ἅπασαν ἀκολουθίαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου καὶ τῶν λοιπῶν. Hoc ego ms. Studitæ Typicon cum Hierosolymitano sancti Sabæ conferens, longe brevius esse comperiebam. Oblatus autem fuit hic codex anno 1585 pontifici maximo Sixto V, cum supremus tunc esset bibliothecæ Vaticanæ protector Antonius cardinalis, a quodam Francisco Græcorum catholicorum in urbe Messana protopapa, ut testatur epigraphe, quæ ita se habet: Ὁ κύριος Φραγκίσκος Ἀκκ..ς τοῦ Ἐμμανουὴλος χωρεπισκόπου Ῥοδίου υἱὸς, πρωτονοτάριος καὶ πρωτοπάπας καθολικὸς Μεσήνης τῆς Σικελίας, ἐκ πολλῆς εἰς τὴν ἀποστολικὴν καθέδραν προθυμίας, τοῦτο τὸ βιβλίον πολλῷ πόνῳ καὶ δαπάνῃ συνάξας ἐκ τῶν ἀνατολικῶν, προσέφερε τῷ μακαριωτάτῳ πάπᾳ Σίξτῳ πέμπτῳ, ἐν τῇ Βατικανῇ βιβλιοθήκῃ φυλαχθησόμενον, ἐπὶ μεγάλου φύλακος τῆς βιβλιοθήκης τοῦ ἐκλαμπροτάτου καὶ αἰδεσιμωτάτου κυρίου Ἀντωνίου Καρδηνάλι Καράφα· ἔτει ,αφπε'.

NOTÆ.

τῶν διακόνων ἱσταμένων εἰς τύπον τῶν ἀγγέλων. IV. Sacerdos, seu episcopus, intra βημόθυρον phelonio albo (de quo idem Sophr. p. 36.) indutus, manibus extensis orans: post quem diaconus stichario et orario ornatus, legens. Quia vero angeli a Græcis liturgicis et a Patribus (adi Chrysostomum *De Sacerd.* lib. VI, 4) assistere huic tanto mysterio dicuntur, idcirco a pictore duo hic sunt additi angeli, nempe ut dicunt inscriptiones: ἔφη Μιχαὴλ ὁ ἄρχων, σοφία (id est, ut explicat Sophronius, p. 48. θεέ) καὶ ὁ Γαβριὴλ πρόσχωμεν. In superioribus Christus Dominus de nube benedicens: ὁ Δεσπότης ἔφη, Εἰρήνη πᾶσι. Ibidem David cum harpa, ob indicandam psalmodiam. (Confer rursus Sophr. p. 45.) V. Sacerdos ad altare liturgia fungens, manibus passis. Altari imminet curvum lacunar, Græce κόγχη, κατὰ τὸ ἐν Βηθλεὲμ σπήλαιον, ut ait Sophronius p. 32. Sustinent κόγχην quatuor παρακιόνια, columnæ, κατὰ μίμησιν τῶν τεσσάρων ζώων τῶν ὀφθέντων τῷ προφήτῃ, ut scribit idem Sophronius, p. 33. Ignis de altari in cœlum conscendens, quia, ut ait epigraphe, ἕκαστος λόγος τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου ὡς πῦρ ἐγένετο, καὶ ἔφθασεν μέχρι τοῦ οὐρανοῦ. Vel quia, ut ait Sophronius, p. 33, ἁρμόζει τὸν ἱερέα ὡς πῦρ φλέγον εἶναι. Cui miris verbis consonat S. Cyrillus Alex. (*De ador. in sp. et ver.* lib. XII, opp. t. I, p. 437): Πρέπει ἄνδρας τοὺς ἱεροὺς, καὶ Χριστῷ τὴν οἰκείαν ἀναθέντας ζωὴν, θερμοὺς καὶ ζέοντας ὁρᾶσθαι τῷ πνεύματι, καὶ τοῦτο διὰ παντὸς, οὐκ εἰς ἀπόψυξιν καταφερομένους διὰ κοσμικῶν ἡδονῶν, ἀναζωπυροῦντας δὲ μᾶλλον ἐν ἁγιασμῷ τὸν νοῦν εἰς φιλοθεΐαν καὶ ἔφεσιν ἀρετῆς: *Decet sacros viros, qui Christo vitam suam dicarunt, calentes ferventesque spiritu conspici, idque perpetuo: neque ad refrigerium delabi per mundanas voluptates, sed mentem potius sanctitate ad Dei amorem et virtutis appetitionem exsuscitare.* Adest monasteri abbas in parvo throno sub minore lacunari rectus stans. Item Michael archangelus diabolum expellens εἰς τὸ ἐξώτερον πῦρ; ut significet, malæ conscientiæ homines nec non catechumenos ecclesia sanctisque mysteriis esse excludendos, quod satis colligitur ex epigraphe. VI. Sacerdos sacrum calicem gestans gestatus ipse ab angelis, ut ait inscriptio: Ἄγγελοι βαστάζοντες τὸν ἱερέα μετὰ τῶν ἁγιασμάτων. Rursus sacerdos ad altare, ubi calix, asteriscus, et candelabra ardentia duo. Astat Michael archangelus, desuperque æternus Pater benedicens, duoque angeli preces hominum suscipientes vel deferentes. VII. Sacerdos ad altare manibus passis, retro diaconus legens. In superiore parte insignis pictura angelorum et seraphinorum, medium habentium puerum Jesum, tanquam in rota splendidissima. Ignis (de quo diximus supra) sacerdotem involvens, ut ait epigraphe: Πυρὸς φλὸξ ἔπεσεν ἐπὶ τὸν ἱερέα, καὶ ἐγένετο ὁ ἱερεὺς φλογάπυρος ἀπὸ τῆς κορυφῆς ἕως τῶν ὀνύχων αὐτοῦ. VIII. Sacerdos, seu episcopus, stans in bematis janua, sanctificatis et dignis divinam eucharistiam de calice sumptam distribuit sacro cochleari. Astant inclinati, diaconus cum orario in crucis formam disposito, et duo pueri cerophorarii. Qui communicant, non genu flectunt, sed more Græco stant: οἱ παριστάμενοι μεταλαμβάνουσι. IX. Eulogiarum, id est panis benedicti in disco positi, distributio a sacerdote extra bematis januam fit. In supernis angeli, imitantes quasi distributionem terrestrem, oblationes Ecclesiæ ad Deum deferunt: Αἱ τῆς Ἐκκλησίας ἀπαρχαὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνερχόμεναι, ut ait inscriptio. Hactenus de his novem pulchris eruditisque picturis, quæ luce publica dignissimæ sunt.

Digitized by Google

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΣΤΟΥΔΙΤΟΥ

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΧΡΟΝΙΚΗ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΤΟΥ ΣΤΟΥΔΙΟΥ.

(Πολλαὶ γὰρ κατηχήσεις εἰσὶ τοῦ Στουδίτου, ἀλλ' αὕτη λέγεται *Κατήχησις χρονική* [12].)

S. P. N. THEODORI STUDITÆ

DOCTRINA CHRONICA MONASTERII STUDII.

(Et multæ quidem sunt Studitæ catecheses, sed hæc dicitur *Catechesis chronica*.)

α. Ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες, νῦν ἐπιχειρῶ πᾶσιν ὑμῖν τοῖς ἐθέλουσι βιῶναι ὀρθῶς καὶ θεοφιλῶς, ἀριδηλότατα ὑποδεῖξαι, ὡς ἐφικτὸν, τὸ πῶς δεῖ τηρεῖν τὴν κυκλοτερικὴν τοῦ χρόνου περίοδον· ὅσον δὲ πρὸς εὐσέβειαν τῶν πιστῶν, καὶ ὅσον πρὸς ἀνατροπὴν τῶν αἱρετικῶν. Καλὸν τὸ ἅλας, καλὸν τὸ φῶς· εἰ δέ τις ἐκτὸς τούτων τυφλὸς ὤν, καὶ οὐκ οἶδε ποῦ ὑπάγει, καθὼς ὁ ἡμέτερος Κύριος εἶπεν. Ὀρθοδοξίας μὲν οἶκον οἰκοδομῆσαι ἐπιχειρῶν, θεμέλιον ἄσειστον ἐμπῆξαι δέει, ἐκ τῶν θείων ἀποστόλων, καὶ τῶν θεοφόρων Πατέρων τοῖς παραδοθεῖσι κανόσι· καὶ πρό γε πάντων εἴδωμεν ἂν, τί τὸ ἱερὸν λόγιον ἔφησεν. Λέγει μὲν πάλαι ὁ Κύριος πρὸς τὸν ἱεροφάντην Μωσέα· « Τρεῖς καιροὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ φυλάξατέ μοι, νηστείαν ἁγίαν, ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου ὑμῶν· τὴν ἑορτὴν τῶν ἀζύμων τῷ πρώτῳ μηνὶ, ἡμέρας ἑπτὰ ταπεινώσατε τὰς ψυχὰς ὑμῶν, καὶ ἄρτον κακώσεως ἔδεσθε· εἶτα ἀριθμήσονται ὑμῖν ἑβδομάδες ἑπτὰ, ὁλόκληραι ἡμέραι πεντήκοντα, καὶ καλέσατε αὐτὴν κλητὴν ἁγίαν ἡμέραν νηστείαν δεκτήν. Καὶ τῇ δεκάτῃ ε' μεσοῦντος τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἑορτὴ ἁγία σκηνοπηγία ἔσται ὑμῖν καὶ ταπεινώσετε τὰς ψυχὰς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὑμῶν· καὶ πᾶσα ψυχὴ ἥτις οὐ ταπεινωθήσεται, ἐξολοθρευθήσεται ἐξ ὑμῶν αὐτῶν. » Ἐντεῦθεν, ὡς ἔοικεν, καὶ παρ' ἡμῖν τρεῖς νηστεῖαι φυλάττονται, ἃς προετύπουν ἑορταὶ ἐκεῖναι. Τί δ' ἂν βούλεται ἐν ἡμῖν, ἀδελφοὶ, τὸ Τρεῖς καιροὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ φυλάξατέ μοι νηστείαν ἁγίαν ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου ὑμῶν; τύπος ὅ' ἂν, ὡς οἶμαι ἀκραιφνὴς εἴη τοῦτο τῆς μιᾶς καὶ μόνης θεότητος, καὶ ἐν τρισὶ χαρακτῆρσιν ὁρωμένης τε καὶ λατρευομένης παρ' ἡμῶν τῶν τῆς ἀληθείας προσκυνητῶν. Διὸ τρεῖς παρ' ἡμῖν νηστεῖαι νενομοθέτηνται εἰς τύπον τῆς ζωαρχικωτάτης Τριάδος ἐκ τῶν θείων μαθητῶν τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ (13)· καὶ αὖ ἡμέραι

1. Fratres mei ac Patres. Nunc aggredior vobis omnibus recte et religiose vivere volentibus, perspicue prout fieri poterit demonstrare, quomodo observanda sit circularis anni periodus, tum quod attinet ad fidelium pietatem, tum etiam quod ad hæreticorum refutationem refertur. Bonum sal, et bona lux : a quibus si quis abest, cæcutit nec quo vadit scit, sicut Dominus noster dixit. Qui orthodoxiæ domum ædificare aggreditur, fundamentum immobile ponere debet, ex traditis a divis apostolis et inspiratis Patribus regulis. Atque in primis videamus, quid sacra oracula dicant. Ait olim Dominus hierophanti Moysi : « Tribus anni temporibus sanctum jejunium mihi observabitis, a parvo inter vos ad magnum. Festum azymorum primo mense : diebus septem humiliabitis animas vestras, et panem afflictionis manducabitis. Deinde numerabuntur vobis hebdomadæ septem, omnino dies quinquaginta; et appellabitis hunc proprio nomine diem sanctum, jejunium acceptabile. Et decima quinta mensis septimi, medio anno, festum sanctum scenopegiæ vobis erit, et animas vestras humiliabitis coram Deo vestro. Et omnis anima, quæ se non humiliaverit, delebitur de medio vestrum [1]. » Hinc, ut videtur, apud nos quoque tria jejunia observantur, quæ a solemnitatibus illis denotabantur. Quid enim significant apud nos, o fratres, verba : tribus anni temporibus observate sanctum jejunium a parvulo ad adultum inter vos? Figura hæc est, ut arbitror, accurata unicæ ac solius deitatis in tribus personis spectatæ cultæque a nobis veritatis adoratoribus. Ideo tria apud nos jejunia sancita fuerunt a divis discipulis unigeniti Filii Dei ob figurandam vivificam Trinitatem. Et quidem duæ sanctæ erunt vobis in hebdomada feriæ,

[1] Exod. XXIII; Deut. XVI.

NOTÆ.

(12) Incognita est hæc catechesis, quæ in neutra catechesium Studitæ collectione nominatur.

(13) De tribus quadragesimis scribit Anastasius Sinaita apud Coteler. *Monum. Eccl. Gr.* t. III, p. 425.

Digitized by Google

quarta et sexta. Quid porro hoc quoque significat, ex septem diebus duo observabuntur sanctificati? Ut arbitror, in periodico tempore rotæ heptacyclicæ, duæ res sanctæ observabuntur, divinitas et humanitas unius et sublimi ratione uniti Filii Dei, et sanctæ Matris. Aliunde etiam videtur, hebdomadario cyclo trinus denotari typus per dies, sicut in anno a fidelibus manifeste honoratur genuinus Trinitatis typus.

A δύο ἀγναὶ ἑστωσαν ὑμῖν ἐν ἑπτὰ ἡμέραις, τετράδι φημὶ καὶ τῇ ἕκτῃ. Τί δὲ καὶ τοῦτό ἐστι δηλοῦν, τὸ, Ἐν ἑπτὰ ἡμέραις δύο τηρηθῶσιν ἁγναί; ὡς οἶμαι τουτὶ, τῷ περιοδικῷ χρόνῳ τῆς ἑπτακύκλου τροχοῦ, δύο τηρηθῶσιν ἁγναὶ, θεότης καὶ ἀνθρωπότης τοῦ ἑνὸς καὶ ὑπερηνωμένου Υἱοῦ Θεοῦ τε, καὶ Μητρὸς ἁγίας. Ἄλλως δ' αὖ δοκεῖ, ὅτι καὶ τῷ ἑβδομαδικῷ κύκλῳ ὁ τριαδικὸς χαρακτηρίζεται τύπος διὰ τριῶν ἡμερῶν, ὡς τῷ ἐνιαυτῷ παρὰ τῶν πιστῶν ἀριδήλως τιμᾶται ὁ ἀκραιφνὴς τῆς Τριάδος τύπος.

2. Primus quadragesimæ terminus. Prima est ipsa Christi nativitatis solemnitas, quæ in Patris typum assumitur, quatenus ipse sciens complacuit sibi de Filii sui conceptione ac nativitate. Quamobrem et quadraginta dierum numerus præscriptus est, ut jejunio Moysis et Eliæ.

β'. Ὅρος τεσσαρακοστῆς πρῶτος. Ἔστι μὲν οὖν αὐτή τε ἡ πρώτη ἑορτὴ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως, ἡ εἰς τύπον ἂν εἰληπται τοῦ Πατρὸς, ὡς οἶδεν ὁ εὐδοκήσας αὐτὸς τὴν τοῦ Υἱοῦ σύλληψίν τε καὶ γέννησιν. Διότι καὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας νενομοθέτηνται, ὡς B Μωϋσέως ἡ νηστεία καὶ Ἠλίου.

3. Secundus terminus. Post illam secunda, quæ magna quadragesima dicitur, typum refert Unigeniti : quam quidem ipse etiam manifeste ostendit, dum tribus annis eam observavit, postquam a baptismo ascenderat. Unde autem id innotescat, intelligat mecum et certo agnoscat auditor : nempe trigesimo ætatis anno baptismum suscepit Dominus, et triennio posthinc mortem subiit. Quare, ut e probe gnaris rescivimus, ter hoc annuum jejunium observavit.

γ'. Δεύτερος ὅρος. Ἡ δὲ μετ' αὐτὴν β', ἡ καὶ μεγάλη τεσσαρακοστὴ λέγεται, εἰς τύπον εἴη τε τοῦ Μονογενοῦς· ἣν καὶ αὐτὸς ἀριδήλως ὑπέδειξεν, τρεῖς ἐνιαυτοὺς τοῦτο ποιῶν, μετὰ τὴν τοῦ βαπτίσματος ἄνοδον. Καὶ πόθεν δῆλον τοῦτό ἐστι, συνίῃ μοι ὁ ἀκροατὴς, καὶ ἰδέτω καλῶς· τριακονταετὴς δηλονότι ὁ Κύριος βάπτισμα ὑπεδέξατο, καὶ ἐν ἄλλοις τρισὶ τῷ θανάτῳ ὑπέστη· διὸ ὡς ἔγνωμεν ἐν τοῖς ἄκρως ἐπισταμένοις, τρὶς τοῦ ἐνιαυτοῦ τὴν παροῦσαν νηστείαν ὑπέδειξεν.

4. Tertius terminus. Tertia vero post hanc quadragesima, quæ etiam apostolorum a nonnullis appellatur, typus habeatur vivificantis Spiritus, qui etiam apostolos docuit omnia quæ ipsi a Patre Filioque significata fuerunt. Est vero trium unum nomen deitas, in tribus tamen personis agnita et adorata.

δ'. Τρίτος ὅρος. Ἡ δὲ μετ' αὐτὴν τρίτη, ἡ καὶ παρά τισι τῶν ἀποστόλων κηρυττομένη, τύπος ἂν εἴη καὶ αὐτὴ τοῦ ζωοποιοῦ Πνεύματος, τὸ καὶ τοὺς ἀποστόλους διδάξαν πάντα ἃ παρὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ C Υἱοῦ μεμυσταγώγηται. Ὄνομα δὲ τῶν τριῶν ἓν, ἡ θεότης, ἀλλ' ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι γνωριζομένη τε καὶ προσκυνουμένη.

5. Sed age jam sermo ad propositum suum accedat, et singula proprio tempori deputemus, tam diebus quam hebdomadis, et qua de causa ita constitutum sit. Quarta sane et sexta feria jejunio semper sanctificentur jejunando a caseo, piscibus et oleo, quemadmodum divi Apostoli, et post illos divinitus inspirati Patres constituerunt. Sed tamen in purissimæ Deiparæ Nativitate, ejusque in templum Ingressu, et in alio festo quod Hypapante dicitur, insuper in Annuntiatione, et in mirabili Assumptione, utimur oleo et piscibus, si forte in prædictos dies incidant, nempe in quartam aut sextam feriam. Similiter etiam in Præcursoris et supremorum apostolorum Petri et Pauli Nativitatibus. Haud tamen in festis sanctorum martyrum aut pontificum piscibus utimur, si forte occurrant in quarta vel sexta feria.

ε'. Ἀλλ' ἰτέον· ὁ λόγος καὶ τῷ κειμένῳ πελάσει, καὶ ἕκαστα τῷ ἰδίῳ καιρῷ παραθήσομεν, ἔν τε ἡμέραις καὶ ἑβδομάσι, καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν νενομοθέτηνται· τετράς τε καὶ παρασκευὴ παντελῶς ἁγναὶ εἰς νηστείαν ἀεὶ τηρηθῶσι, τυροῦ, ἰχθύων, ἐλαίου, καθὼς οἱ θεῖοι ἀπόστολοι, καὶ οἱ μετ' αὐτοὺς θεοφόροι Πατέρες ἐνομοθέτησαν. Τὴν γὰρ γέννησιν τῆς παναχράντου Θεοτόκου, καὶ τὴν αὐτῆς εἰς ναὸν εἴσοδον, καὶ τὴν ἑτέραν ἡ καὶ ὑπαπαντὴ λεγομένη, καὶ αὖ τὴν τοῦ εὐαγγελισμοῦ, καὶ τὴν θείαν μετάστασιν, διαλύομεν εἰς ἔλαιον καὶ ἰχθύας, εἰ τύχοι ταῖς γεD γραμμέναις ἡμέραις, τῇ τε τετράδι καὶ παρασκευῇ. Ὡσαύτως; καὶ τὸ τοῦ Προδρόμου γενέσιον, καὶ τῶν κορυφαίων Πέτρου καὶ Παύλου· τῶν δὲ ἁγίων μαρτύρων καὶ ὁσίων ἱεραρχῶν οὐ διαλύομεν εἰς ἰχθύας, εἰ τύχοι δ' ἡ ς'.

6. Et monachi quidem in honorem ac laudem crucis, quatuordecim dies observant, alii duodecim, alii quatuor. Sed universus Christi populus sanctificati omnes observant diem Exaltationis, id est XIV Septembris. Verumtamen Nativitatis Christi jejunium tribus diebus observetur in hebdomada, id est secunda, quarta, sextaque feria, et cavendo a piscibus oleoque, jejunium strenue transigatur : parique

ς'. Οἱ μὲν οὖν μονάζοντες εἰς δόξαν καὶ ἔπαινον τοῦ σταυρικοῦ ξύλου, δέκα καὶ τέσσαρας ἡμέρας διαφυλάττουσιν, ἄλλοι ιβ', ἄλλοι δ'· ὁ δὲ σύμπας λαὸς τοῦ Χριστοῦ, ἁγνοὶ πάντες διατηροῦσιν αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς ὑψώσεως, ἤτοι τὴν ιδ' τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός (14). Τὴν δὲ αὖ νηστείαν τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως, τὰς τρεῖς ἡμέρας διαφυλαττέσθω τῆς ἑβδομάδος, ἤτοι β', δ', καὶ ς', ἰχθύας καὶ ἔλαιον, καὶ νη-

NOTÆ.

(14) Videsis Nilconem apud Cotelerium Op. cit. t. III, p. 458 et seqq.

Digitized by Google

στείαν ἐνθέως ποιείτω· ὡσαύτως καὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων ποιείτω, καὶ τὴν τῆς Θεομήτορος ἁγίαν νηστείαν (15). Ἐν μὲν οὖν τῇ παραμονῇ τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως, νήστεις διατελοῦμεν, καὶ τὴν ἡμέραν ἀγνεύοντες (16) εἰς ἰχθύας καὶ ἔλαιον, πάρεξ Σαββάτου ἢ Κυριακῆς· τότε ταῦτα ἐσθίομεν. Ὡσαύτως ποιοῦμεν καὶ τὰς ἄλλας παραμονὰς τῶν τοῦ Χριστοῦ πανηγύρεων· τῇ δὲ ἐπαύριον διαλύομεν ἐν οἱᾳδηποτοῦν ἡμέρᾳ τύχῃ· καθὼς ἄνωθεν εἰρήκαμεν, εἰς δόξαν τοῦ εὐδοκήσαντος Πατρὸς, καὶ τοῦ γεννηθέντος Υἱοῦ· καὶ γὰρ ὡς αὐτὴν τὴν ἡμέραν καὶ ἑτέρας ἓξ διαλύομεν, ἵνα μὴ σκυθρωποὶ φανῶμεν, ὡς οἱ ἀγνώμονες Ἰουδαῖοι, ἐν τῇ γεννήσει τοῦ ἡμᾶς ἀναπλάσαντος.

A ration sanctorum quoque apostolorum ac Deiparæ sanctum servetur jejunium. Nativitatis Christi pervigilium jejuni peragimus, et hunc diem sanctificamus absque piscibus et oleo, excepto Sabbato ac die Dominico, quibus his vescimur. Simili ratione transigimus cætera quoque pervigilia Christi solemnitatum : festo tamen sequente jejunium solvimus, quacunque demum die obvenerit, ut supra diximus, in honorem Patris cui complacuit, et nati Filii. Jam sicut ipsum illum diem, ita et alios sex peragimus, ne tristes appareamus, sicut ingrati Judæi, in ejus, qui nos reformavit, nativitate.

ζ'. Τὴν δὲ αὖ παραμονὴν τῶν φώτων, καὶ αὐτὴν ὁμοίως νήστεις διαπεραιοῦμεν ἔκ τε ἐλαίου καὶ ἰχθύων καὶ ἑτέρων εἰδῶν τὴν πᾶσαν ἡμέραν· ταύτην δέ γε τὴν ἡμέραν τῶν Θεοφανείων, οἱανοῦν ἡμέρα τύχῃ, διαλύομεν εἰς πᾶν, εἰς χάριν καὶ δόξαν τοῦ βαπτισθέντος, καὶ ἀρχὴν ἁγίαν τῆς τοιαύτης χάριτος, καὶ τὸν βυθισμὸν θεατρίζοντες. Ἔστι δὲ ἡ τοιαύτη χαρμονὴ ἡμῖν τοῦ βροτοκτόνου τοιούτῳ τρόπῳ, ὡς οἷά τις εἰληφὼς χάριν τινὰ πλούτου ὑπό τινος βασιλέως, καὶ ἔχων ἐν ἑαυτῷ καὶ χαίρων ἐν τοῖς καλοῖς οἷς εἴληφε· μετὰ δέ τινα χρόνον, ἕτερός τις ἐχθρὸς ἀντάρτης καὶ ἀλαζὼν πηδήσας ποθὲν, καὶ τοῦ ἔχοντος πλούτου τοῦδε ἀποστερήσει, προσέτι καὶ τιμωρήσει βιαίως· εἴτε οὖν τοῦτο κατάδηλον τῷ βασιλεῖ γεγονός· ὁ δὲ ἦκει, καὶ τὸν ἀποστάτην ἐκεῖνον τιμωρήσας ἀνηλεῶς, καὶ τὸν ἀφελόμενον πλοῦτον τῷ ἔχοντι ἀποδώσει· καίτοι καὶ πλεῖον τοῦ πρότερου ἐπιχαρήσει σημεῖον βασιλικὸν, ὃ καὶ φοβερὸν γίνεται τοῖς ὑπεναντίοις· τοιούτῳ τοιγαροῦν παραδείγματι καὶ ὁ ἡμέτερος Κύριος ποιήσας τῷ ἀποστάτῃ ἐχθρῷ, δέδωκεν ἡμῖν πλείω τοῦ προτέρου ἐκείνου τὴν χάριν τῆς παλιγγενεσίας. Εἰς γοῦν τὴν ἀναγέννησιν δι' ὕδατός τε καὶ Πνεύματος, διττὴ ἡμῖν γίνεται ἡ παροῦσα κάθαρσις· διὰ μὲν τοῦ ὕδατος τὸ σῶμα σμήχεται, καὶ διὰ τοῦ Πνεύματος τὸ πνεῦμα ἀνακαινίζεται. Πῶς γὰρ οὐ δυνατὸν εὐφρανθῆναί τε καὶ χορεῦσαι τὴν ἡμῶν σωτηρίαν; καὶ γὰρ, ὡς ἔγωγε οἶμαι, ὁ μὴ εὐφραινόμενος τὴν παροῦσαν ἡμέραν τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, οὐ σωτήριος αὐτῷ φαίνεται ἡ παροῦσα χάρις, ἀλλὰ σκυθρωπῶς ὑποφαίνεται, καὶ ἀθέως διάκειται καὶ πονηρῶς ἐπὶ τῇ σωτηρίῳ δόσει.

B 7. Porro in pervigilio quoque luminum jejunamus similiter ab oleo, piscibus, aliisque condituris, toto die. At vero ipsum diem Epiphaniæ, quilibet dies sit, absque ulla abstinentia agimus, ad gratiam et gloriam baptizati; atque ob tantæ gratiæ exordium, mersionem quoque publicam facimus. Hoc autem nostrum de homicida diabolo gaudium ejusmodi est; ceu si quis opum gratia a rege accepta, ea potitus apud se lætabundus fueretur : at enim post tempus aliquod, nescio quis alius hostilis adversarius atque superbus eum alicunde aggrediens, possessis opibus spoliaret, insuperque violenta pœna affligeret : quo mox facinore regi nuntiato, is superveniret, ac rebellem illum sine misericordia puniret, et ereptam prædam priori domino restitueret. Et quidem magis etiam quam antea C lætabitur ob hoc regium facinus, quod formidabile adversariis fit. Pari ergo modo Dominus quoque noster contra rebellem hostem se gerens, dedit nobis majorem quam illi priori homini gratiam regenerationis. Ergo in hac per aquam et Spiritum regeneratione duplex nobis fit purificatio : etenim per aquam corpus lavatur, per Spiritum spiritus renovatur. Quidni igitur lætandum ac gestiendum salutis nostræ causa sit? Namque, ut ego existimo, si quis hoc die sancti baptismi non lætatur, huic nequaquam affulget præsens gratia, sed mœstus apparet, et irreligiose improbeque se habet, dum salutare donum tribuitur.

Περὶ τῆς ἑβδομάδος τῆς προφωνησίμου (17').

De hebdomada proclamationis (*Latinis septuagesima*).

η'. Ὡσαύτως τὴν τῆς προφωνῆς ἑβδομάδα, ἐν ᾗ ἀναγινώσκεται τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον τοῦ τελώνου καὶ τοῦ Φαρισαίου, διαλύομεν καὶ αὐτὴν εἰς πᾶν εἶδος, καθὼς ἄρα παρελάβομεν ὑπὸ τῶν πρὸ ἡμῶν ἁγίων Πατέρων· οὐχὶ διά τινα ὀρθοδοξίαν ἡ νῦν ἑβδομὰς

D 8. Similiter etiam proclamationis hebdomadam in qua legitur sacrum evangelium publicani et Pharisæi, peragimus omni abstinentia liberam, sicut a sanctis nostris traditum Patribus accepimus. Neque ob aliquam orthodoxiam hanc hebdoma-

NOTÆ.

(15) De jejunio Deiparæ appellato agit Anastasius apud Cotelerium Op. et tom. cit.

(16) Quia fortasse ambiguus est hic locus, en ejus declarationem ex alio scripto de jejuniis in eodem codice, p. 163 : Τῇ παραμονῇ τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως καὶ τῶν ἁγίων θεοφανείων νήστεις διατηροῦμεν, καὶ οὐ καταλύομεν ἔλαιον ἢ ἰχθύας, ἐκτὸς εἰ τύχωσι Σαββάτῳ ἢ Κυριακῇ.

(17) Scribitur aliquando etiam προσφ. Sic autem dicitur, quia tunc admonentur fideles de venturo jejunio Super hac Dominica et hebdomada Allatius dissert. mox citanda, col. 1414 seq.

Digitized by Google

dam ita transigimus, sed ut irreligiosum illud dogma explodatur impurissimi Petri Armeniorum episcopi, quem Lycopetrum vulgo dicunt. Quippe ille plane maledictus dogma statuit sectatoribus suis, ut hanc hebdomadam ceu sanctam observarent totam, propter lupum nescio quem pessimum et abominabilem. Nos vero Dei plebs liberam totam transigimus, ob illorum cum suo irreligioso stultoque dogmate refutationem. Testatur autem alicubi ipsorum absurditatem magnus etiam in theologia Gregorius sic[1] : Haud simplex mihi comperta est Armeniorum gens, sed latebrosa et subdola ; quibus verbis horum fidem ceu obvolutam sugillat. Similiter et in hebdomada caseoprivii, post horam nonam caseo et ovis vescimur, ut ab impio ritu recedamus Jacobitarum et Tetraditarum. Nam in tyrophagiæ hebdomada, idcirco vetiti sumus, ut ego arbitror, a sanctis Patribus carne vesci, vel ob monastici ordinis memoriam, vel ob typum novæ puræque vitæ exhibendum.

A διαλύεται, ἀλλ' ἵνα ὅπως τὸ ἄθεον ἐκεῖνο δόγμα διαλυθῇ τοῦ παμβεβήλου Πέτρου ἐπισκόπου Ἀρμενίων (18), ὃν καὶ Λυκόπετρον οἶδεν ὁ λόγος καλεῖν. Ἐκεῖνος τοίνυν ὁ τρισκατάρατος ἐνομοθέτησε δόγμα τοῖς αὐτῷ συνεπομένοις, ἵνα τὴν νῦν ἑβδομάδα ἁγνὴν πᾶσαν διατηρῶσιν, διά τινος λύκου (19) σκαιοῦ καὶ μυσαρωτάτου. Ἡμεῖς δὲ ὁ τοῦ Κυρίου λαὸς διαλύομεν πᾶσαν, πρὸς ἀνατροπὴν ἐκείνων καὶ τοῦ ἀθέου καὶ ἀνοήτου δόγματος. Συμμαρτυρεῖ που τούτων τὴν ἀπανθρωπότητα καὶ ὁ ἐν θεολογίᾳ μέγας Γρηγόριος λέγων · Οὐχ ἁπλοῦν γένος εὑρίσκω τῶν Ἀρμενίων, ἀλλὰ μᾶλλον κρυπτόν τε καὶ ὕφαλον (20) · διακωμῳδῶν τούτων τὴν τῆς πίστεως ὑφαλότητα. Ὡσαύτως καὶ τὴν τῆς τυροαποθέσεως ἑβδομάδα διαλύομεν καὶ αὐτὴν μετὰ τὴν ἐννάτην εἰς τυρὸν καὶ ὠά, ἵν' ἀνατρέψωμεν τὴν δυσσεβῆ θρησκείαν τῶν Ἰακωβιτῶν καὶ Τετραδιτῶν (21) · αὕτη τοίνυν ἡ τυροφάγος ἑβδομάς, ὡς ἔγωγε οἶμαι, ἐκωλύθη τοῦ μὴ ἐσθίειν αὐτὴν κρέα ὑπὸ τῶν ἁγίων Πατέρων, δι' ἀνάμνησιν τῆς μοναχικῆς τάξεως, ἢ διὰ τύπου τῆς νέας καὶ καθαρᾶς πολιτείας (22).

B

9. Jam in sancta magnaque quadragesima semel in die vescimur, hora nona, et quidem aridis, aut etiam leguminibus absque oleo ; neque vino utimur, excepto Sabbato et die Dominico. Comedimus et omne genus testaceorum, et ossibus carentium, et salsamenta, indubitanter : pisces nequaquam per hoc sanctum jejunium, excepto Sabbato, et die palmarum Dominico, ad honorem ejus qui a jejunio veniens, convivio interfuit post Lazari suscitationem : vel omnino etiam, quia et hæc una est de sacris Christi solemnitatibus. At enim sancta magna hebdomada jejuni omnino perstamus, si fieri potest, absque etiam oleo et vino ; nisi quod in nocturna vigilia sanctæ passionis, bibimus aliquid ob necessitatem ac laborem. Jejunium pariter usque ad vesperam magno Sabbato continuamus, hoc, inquam, solo totius anni Sabbato. At vero totam diacænesimi (lat. in albis) hebdomadam jejunio liberam agimus, ad honorem ejus qui nos vivificavit Filii Dei. Quod si quis in hac haud indubitanter comedat, sed judaice tristem se gerat, sanctorum Patrum anathemati subjiciatur.

θ'. Τὴν δὲ ἁγίαν καὶ μεγάλην τεσσαρακοστὴν ἅπαξ ἐσθίομεν τῆς ἡμέρας ἐν τῇ θ' ξηροφαγίαν, ἢ καὶ ὄσπρια ἄνευ ἐλαίου · οὔτε οἶνον, πάρεξ Σαββάτου καὶ Κυριακῆς · ἐσθίομέν τε καὶ ὀστρακοδέρματα πάντα ἀνόστεά τε καὶ ταρύχια ἀνενδοιάστως · ἰχθύας δὲ οὐδαμῶς ἐσθίομεν τὴν ἁγίαν αὐτὴν νηστείαν, πλὴν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Σαββάτου, καὶ τῇ Κυριακῇ τῶν βαΐων, εἰς δόξαν τοῦ κατελθόντος ἐκ τῆς νηστείας, καὶ συνεσθιασθέντος ἐπὶ τῇ τοῦ Λαζάρου ἐγέρσει · ἢ καὶ ἀριδήλως ὡς μία οὖσα καὶ αὐτὴ τῶν τοῦ Χριστοῦ θείων ἑορτῶν. Τὴν δὲ ἁγίαν μεγάλην ἑβδομάδα νήστεις πάντως διατηροῦμεν, εἰ δυνατὸν, οὔτε ἔλαιον, οὔτε οἶνον, πάρεξ τῇ ἀγρυπνίᾳ τῶν ἁγίων παθῶν, πίειν τι πρὸς τὴν χρείαν διὰ τὸν κόπον · ὁμοίως νήστεις ἕως ὀψὲ τῷ μεγάλῳ Σαββάτῳ διατηροῦμεν, αὐτῷ καὶ μόνῳ, οὐποτοῦν ἄλλῳ τῷ ὅλῳ ἐνιαυτῷ · τὴν δέ γε ἅπασαν ἑβδομάδα τῆς διακαινησίμου (23), διαλύομεν καὶ αὐτὴν εἰς δόξαν τοῦ ζωοποιήσαντος ἡμᾶς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ · εἰ δέ τις οὐκ ἐσθίει αὐτὴν ἀνενδοιάστως, ἀλλὰ Ἰουδαϊκῶς σκυθρωπάζων, τῷ ἀναθέματι πιπτέτω τῶν ἁγίων Πατέρων.

C

10. At enim a secunda Thomæ (dom. in albis) incipimus defunctos fratres commemorare, et feriis quarta et sexta abstinentiam observamus a carne et caseo. Verumtamen quartam feriam Mesopentecostes visum est nonnullis ante nos sanctis Patribus, propterea quod est solemnitas Domini,

ι'. Ἀπὸ δὲ τῆς β' τοῦ Θωμᾶ ἀρχόμεθα μνημονεύειν τῶν κεκοιμημένων ἀδελφῶν, καὶ διατηροῦμεν ἐν τῇ δ' καὶ ς' εἰς κρέα καὶ εἰς τυρόν. Τὴν δέ γε τετράδα τῆς Μεσοπεντηκοστῆς (24) ἔδοξέ τισι τῶν πρὸ ἡμῶν ἁγίων Πατέρων, διὰ τὸ εἶναι δεσποτικὴν, καὶ διὰ τοῦτο τὸ παράδειγμα διαλῦσαι αὐ-

D

[1] Orat. XLIII, 17.

NOTÆ.

(18) De hoc Armeniorum jejunio, cui nomen artziburium, docte inter alios multos Allatius *De Dominicis et hebd. Græcorum*, post opus De consensu dissert. col. 1515 seqq.

(19) Lupum dicit, qui canem Sergii hæresiarchæ devoravit. Allat. dissert. cit. col. 1418.

(20) In codicis margine glossa est : ὕφαλον λέγει τὸ λανθανόμενον.

(21) Ita etiam Nicephorus patriarcha can. 53 apud Coteler. op. cit. t. III. d. 449.

(22) Confer Callisti Synaxarium, nec non Balsamonem apud Allatium dissert. cit. col. 1424.

(23) Hebdomada, quæ festum Paschæ proxime sequitur, dicitur διακαινήσιμος, quod nomen habuit ex Christi resurrectione, qua omnia renovata fuerunt. Ita sanctus Epiphanius serm. *De Pasch.* Ἐν ταύτῃ καινοὺς ἐπήξατο τῇ κτίσει ὅρους καὶ νόμους.

(24) De Mesopentecoste Allatius dissert. cit. col. 1459.

Digitized by Google

τήν (25). Ὥσπερ γοῦν ὁ Χριστὸς λίθος ἀκρογωνιαῖος λέγεταί τε καὶ ἔστιν, καὶ ὁμοῦ τὰς δύο διαθήκας εἰς ἓν συνάπτων, οὕτως καὶ ἡ παροῦσα ἡμέρα ἐπισυνάπτει τήν τε ἀνάστασιν, καὶ τὴν τοῦ Πνεύματος ἐπιφοίτησιν· καὶ ἐπιφαίνεται χαρμόσυνος ἡ νῦν ἑορτὴ τοῦ Μονογενοῦς, ὡς μέσον θεότητός τε καὶ ἀνθρωπότητος αὐτὸς δοξαζόμενος καὶ προσκυνούμενος· διά τοι τοῦτο οἱ πρὸ ἡμῶν αὐτὴν ἀνενδοιάστως ἑορταζόν τε καὶ εἰς πᾶν ἔσθιον. Νῦν δὲ ὁ χωρῶν, χωρείτω ἐν ταύτῃ, εἰ δυνατόν (26)· τὴν δέ γε πάλιν ἑβδομάδα τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διαλύομεν καὶ αὐτὴν εἰς πᾶν, διὰ τὴν τοῦ Πνεύματος ἐπιφοίτησιν. Ὥσπερ γὰρ δεῖ χαίρειν ἐπὶ τῇ τοῦ Υἱοῦ γεννήσει, καὶ ἐπὶ τῇ τούτου ζωοποιῷ ἀναστάσει, δεῖ χαίρειν καὶ ἐπὶ τῇ τοῦ Πνεύματος καθόδῳ. A

ια'. Ἴστω δέ μοι πᾶς, ὅτι αἱ μὲν οὖν τρεῖς ἑβδομάδες, δηλονότι τῆς γεννήσεως, καὶ τῆς ἀναστάσεως, καὶ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπιφοιτήσεως, εἰς τύπον ἂν ἡμῖν εἴληπται τῆς ζωαρχικῆς καὶ τρισυποστάτου Τριάδος. Αἱ δὲ μετ' αὐτὰς δύο τῆς προφωνῆς καὶ τῆς τυροαποθέσεως, διά τε τὰς αἱρέσεις, ἃς ἄνωθεν εἰρήκαμεν, ὅπως μὴ συνεπόμενοι φαίνοιμεν ταῖς τῶν εἰρημένων ἀνοσιωτάταις διδασκαλίαις. Τὴν δέ γε νηστείαν, ἣ καὶ τῶν ἀποστόλων κηρυττομένη, διατηροῦμεν ὡς καὶ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως ἐν τῇ β', δ', ς'· τὴν δὲ ἡμέραν τῶν ἀποστόλων τῶν δύο ἢ τῶν δώδεκα οὐ διαλύομεν εἰς κρέα καὶ εἰς τυρὸν, εἰ τύχῃ δ' ἢ ς', ἀλλ' ἢ μόνον ἰχθύας καὶ ἔλαιον. Ὡσαύτως καὶ τὴν τῆς Θεοτόκου νηστείαν διατηροῦμεν· καὶ αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς μεταμορφώσεως διαλύομεν εἰς ἰχθύας καὶ ἔλαιον· εἰ καὶ ἔδει διαλῦσαι αὐτὴν ἀλλοτρόπως, ἀλλὰ διὰ τὴν νηστείαν κεκώλυται. Τὴν δὲ αὐτὴν ἡμέραν τῆς ἁγίας κοιμήσεως τῆς παναμωμήτου καὶ Θεομήτορος, εἰ τύχῃ δ' ἢ ς', οὐ διαλύομεν εἰς κρέα, ἢ εἰς τυρὸν, διὰ τὸ μέγα θαῦμα καὶ φρικτὸν τοῦ παραδόξου τούτου ὕπνου. Οἱ γὰρ θεῖοι τότε τοῦ Σωτῆρος ἀπόστολοι, ὡς εὕρομεν ἐν τοῖς θείοις συγγράμμασι Κλήμεντος τοῦ Ῥωμαίου, τρεῖς πλήρεις ἡμέρας τῷ τάφῳ προσμένοντες ἦσαν, ἕως οὗ ὑπὸ θείου ἀγγέλου τὸ πᾶν ἐμυήθησαν (27). Ἐν δέ γε τῇ ἀποτομῇ τοῦ θείου Προδρόμου, εἰ τύχῃ δ' ἢ ς', οὐ διαλύομεν ὡσαύτως (28), διότι καὶ αὐτὴ φόνον ἀνόσιον καὶ θάνατον ἐπιφέρουσα. B C

ιβ'. Ἕως ὧδε ἡ παρ' ἐμοῦ, ἀδελφοὶ, συγγραφὴ, ἣν τε ἀνέγνων ἐν τῶν ἀποστολικῶν καὶ ἁγίων Πατέρων θείοις συγγράμμασι καὶ ἐννομωτάτοις κανόσι· καὶ τὸν τῆς ὀρθοδοξίας οἶκον βεβαίως ᾠκοδομήκαμεν, ὃ ἐξ ἀρχῆς ὁ λόγος ἐπιχειρῶν ἐμείρετο· θαῤῥῶ τοίνυν παγίως καὶ ἀραρότως τῷ μόνῳ καὶ ἐν τριάδι προσκυνουμένῳ Θεῷ, ὅτι εἰς ὀρθοδοξίαν τὸ D

ad hujus ritus normam transigere. Sicut ergo Christus dicitur et est angularis lapis, et utrumque testamentum conjungens, ita hic dies conjungit resurrectionem cum Spiritus adventu : apparetque læta hæc solemnitas Unigeniti, qui ut divinitatis et humanitatis mediator glorificatur et adoratur. Propterea majores nostri ipsam indubitanter solemnem habebant, et quolibet cibo utebantur. Nunc vero qui capit capiat in hac, si potest. Rursus sancti quoque Spiritus hebdomadam liberam omnino habemus, propter Spiritus adventum. Nam sicuti lætandum est in Filii nativitate, et in ejusdem vivifica resurrectione, ita etiam in Spiritus descensu gaudendum est.

11. Omnes autem mecum agnoscant, tres hebdomadas scilicet nativitatis, resurrectionis, et sancti Spiritus adventus, in typum esse assumptas supersubstantialis Trinitatis, quæ et vitæ omnis fons est. At duæ, post has, hebdomadæ proclamatiónis (septuagesimæ) et caseoprivii (quinquagesimæ), propter supradictas hæreses, liberas agimus, ne videamur prædictorum sectari irreligiosissimas doctrinas. Porro jejunium, quod etiam apostolorum dicitur, observamus, quemadmodum Christi quoque nativitatis, feriis secunda, quarta et sexta. Attamen die apostolorum duorum vel duodecim carne non utimur neque caseo, si forte sit quarta vel sexta feria, sed piscibus tantum et oleo. Pari ratione Deiparæ quoque jejunium observamus : et ipso die transfigurationis piscibus et oleo utimur: et quanquam hunc aliter transigere oporteret, nihilominus id per jejunium vetatur. Ast ipso die dormitionis immaculatæ Deiparæ, si contingat feria quarta vel sexta, non utimur carne vel caseo, propter magnum tremendumque somni hujus admirandi prodigium. Tunc enim venerabiles Salvatoris apostoli, ut in sacris scriptis comperimus Clementis Romani, tres integros dies apud sepulcrum manserunt, donec a divo angelo de re tota certiores facti fuerunt. In decollatione autem divi Præcursoris, si ejus memoria contigerit quarta vel sexta feria, æque jejunium non solvimus, quia et ipsa cædem impiam necemque menti oggerit.

12. Hactenus mea, fratres, scriptura, qualem tum in apostolicorum sanctorumque Patrum sacris libris et apprime legitimis canonibus; atque ita orthodoxiæ domum firmiter ædificavimus, quod jam inde ab exordio sermo noster sibi faciendum proposuerat. Confido igitur firmiter enixeque uni et in Trinitate adorato Deo, nos omnia ad ortho-

NOTÆ.

(25) In codice f. 162. b. Alius auctor, Studitam nostrum citans, de hac quarta feria Mesopentecostes ita scribit : Λύοντες εἰς πᾶν τὴν τετράδα τῆς Μεσοπεντηκοστῆς, καθὼς ὁ θεοφόρος Πατὴρ ἡμῶν Θεόδωρος ὁ Στουδίων παρέδωκεν ἡμῖν.

(26) Nempe qui potest ferre, ferat, id est jejunet; ex Matth. xix. 12 : ὁ δυνάμενος χωρεῖν, χωρείτω; quod dictum videtur mihi pulchre illuminari a Didymo in II ad Cor. viii, 2, apud nos T. IV. part. II, p. 134.

(27) Recole dicta a nobis ad sermonem V Studitæ nostri (supra col. 723 et 727).

(28) De jejuniis Græcorum promittebat se scripturum esse Allatius in dissert. cit. col. 1460.

Digitized by Google

doxiæ regulam conscripsisse ; cui omnis gloria debetur, honor, atque adoratio, in sæcula sæculorum. Amen.

πᾶν συνεγράψαμεν· ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΥΠΟΤΥΠΩΣΙΣ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΤΩΝ ΣΤΟΥΔΙΟΥ (29).

DESCRIPTIO

CONSTITUTIONIS MONASTERII STUDII.

1. Cum multæ diversæque sint in sacris monasteriis perseverantes antiquitus traditiones, atque alii aliis regantur, dum ad regnum cœlorum tendunt, constitutionibus ; una est ex omnibus nostra quoque stabilita traditio, quam accepimus a magno Patre nostro et confessore Theodoro ; neque nos tantummodo, verum etiam pars magna meliorum monachorum hanc eligunt, ceu optimam et regalissimam, et excessus defectusque vitantem. Utique et nos hodie Patris impulsi præceptis, ut hanc in chartis regulam, quo ejus indelebilis sit memoria, posteris ætatibus, pro viribus, relinquamus, docilem animum fleximus; Deo scilicet, pastoris nostri pro nobis precibus, nobis concedente congruam orationis compagem, ita ut integre et utiliter ac salubriter theophori Patris nostri constituta exponamus, ad gloriam Patris et Filii et Spiritus sancti, custodiamque et salutem illorum qui cum fide hanc observantiam amplecti voluerint. Igitur Deo favente initium lucubrationis faciamus.

[Cod. vat. 2029, f. 179.] α'. Πολλῶν ὄντων καὶ διαφόρων τῶν ἐν τοῖς ἱεροῖς μοναστηρίοις κεκρατηκυιῶν ἄνωθεν παραδόσεων, καὶ ἄλλων ἄλλαις διοικουμένων τε καὶ ἰθυνομένων πρὸς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν ὑποτυπώσεσι, μία τίς ἐστι τῶν πασῶν καὶ ἡ καθ' ἡμᾶς κρατοῦσα παράδοσις, ἣν παρειλήφαμεν πρὸς τοῦ μεγάλου Πατρὸς ἡμῶν καὶ ὁμολογητοῦ τοῦ Θεοδώρου· καὶ οὐχ ἡμεῖς μόνοι, ἀλλὰ δὴ καὶ οἱ πλείους τῶν ἐγκρίτων μοναστῶν ταύτην αἱροῦνται, ὡς ἀρίστην τε καὶ βασιλικωτάτην, καὶ τὰς ὑπερβολὰς καὶ ἐλλείψεις ἐκκλίνουσαν. Ἀμέλει καὶ ἡμεῖς σήμερον πατρικαῖς προσαχθέντες ἐντολαῖς, ταύτην ἐν χάρταις εἰς ἄληστον μνήμην ταῖς μετέπειτα γενεαῖς καταλιπεῖν, ὡς ἡ δύναμις, πρὸς τὴν ὑπακοὴν ἑαυτοὺς καθήκαμεν· Θεοῦ δηλαδὴ παρέχοντος ἡμῖν ταῖς τοῦ ποιμένος ὑπὲρ ἡμῶν προσευχαῖς τὴν κατάλληλον ἁρμογὴν τῆς τοῦ λόγου συνθέσεως, εἰς τὸ ἐκθέσθαι ὑγιῶς τὰ ὀνησιφόρα τε καὶ σωτήρια τοῦ θεοφόρου Πατρὸς ἡμῶν ἐντάλματα, εἰς δόξαν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, καὶ φυλακήν τε καὶ σωτηρίαν τῶν ταῦτα μετὰ πίστεως προαιρουμένων φυλάττειν. Ἔστω τοίνυν ἀρχὴ τῆς συντάξεως αὕτη σὺν Θεῷ.

Quomodo nos geramus in synaxibus sanctæ et gloriosæ triduanæ resurrectionis Servatoris nostri. De ligno.

Ὅπως διοικούμεθα ἐν ταῖς συνάξεσι τῆς ἁγίας καὶ ἐνδόξου τριημέρου ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν. Περὶ τοῦ ξύλου (30).

2. Sciendum est quod transacta noctis secunda custodia, seu post horam sextam, incipiente septima, rato hydrologii puncto, crepitante signo, surgit is qui exspergiscendi officium habet, et cubicula circumit cum lucerna, fratres excitans ad matutinam doxologiam. Statimque ligna dant signum sus deque, tuncque fratribus cunctis in ecclesiæ narthece congregatis, et cum silentio orantibus, sacerdos thuribolum manu tenens thurificat primo sacrum bema, deinde ex anteriore cancello egressus,

β'. Ἰστέον ὅτι μετὰ τὸ παρελθεῖν δευτέραν φυλακὴν τῆς νυκτὸς, ἤτοι τὴν ς' ὥραν, ἀρχομένης τῆς ζ', πίπτει τοῦ ὑδρολογίου τὸ σύσσημον, καὶ τῇ τούτου σημασίᾳ ἐγείρεται ὁ ἀφυπνιστὴς, καὶ περιέρχεται τοὺς κοιτῶνας μετὰ φανοῦ, προτρεπόμενος τοὺς ἀδελφοὺς εἰς ἐξανάστασιν τῆς ἑωθινῆς δοξολογίας· σημαίνουσι δὲ παραυτίκα καὶ τὰ ξύλα ἄνω τε καὶ κάτω· καὶ τῶν ἀδελφῶν πάντων ἀθροιζομένων ἐν τῷ νάρθηκι τοῦ Κυριακοῦ, καὶ προσευχομένων ἡσυχῇ, ὁ ἱερεὺς τὸ πύριον μετὰ χεῖρας ἐπιλαβόμε-

NOTÆ.

(29) Hypotyposin Studitanam appelat Allatius in dissert. cit. col. 1460.

(30) De hoc ligno semanterio, itemque de tuba, apud Græcos præsertim monachos, legatur cardinalis Bona *Rer. liturg.* lib. I, 22, qui et Allatii recitat descriptionem prædicti semanterii.

Digitized by Google

νος, θυμιᾷ πρῶτον τὸ ἱερον βῆμα· κἀκεῖθεν διὰ τῆς ἐμπροσθεν κιγκλίδος ἐξελθὼν, διέρχεται τὸ βόρειον κλιὸν τὸ τοῦ ναοῦ, καὶ φθάσας τὴν βασιλικὴν πύλην, θυμιᾷ τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ εὐθέως ἀνατρέχει διὰ τοῦ νοτίου μέρους ὅθεν ἐξῆλθεν· οἵ τε ἀδελφοὶ κατόπιν αὐτοῦ εἰσέρχονται εἰς τὸν ναόν. Αὐτὸς δὲ τὸ πύριον ἀποθέμενος εἰς τὸ ἅγιον βῆμα, ἐξελθὼν ἵσταται κατὰ πρόσωπον τοῦ ἱλαστηρίου, καὶ ἄρχεται τροπάριον, ὁ ἦχος πλ. α', *Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν*. Ὅπερ μετὰ τὸ ψαλθῆναι τρίτον παρὰ τ' ἐκείνου καὶ τῶν ἀδελφῶν, λέγει ὁ πρεσβύτερος στίχον, *Αὕτη ἡμέρα ἣν ἐποίησεν ὁ Κύριος*· οἱ ἀδελφοὶ δὲ τὸ τροπάριον στιχ. β', *Συστήσασθε ἑορτὴν*, ἕως τέλος· καὶ πάλιν ὁ λαὸς τὸ τροπάριον δοξάζει. Καὶ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τούτου, ἄρχεται εὐθὺς ὁ κανὼν (31), καθότι ἐξάψαλμον πᾶσαν τὴν ἑβδομάδα ταύτην οὐ ψάλλομεν. Γίνονται δὲ δύο ἀναγνώσεις, καὶ ὁ ν' ἀπὸ τῆς β' ἀναγνώσεως· καὶ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ὄρθρου, γίνεται ὁ ἀσπασμὸς καὶ ἡ ἀπόλυσις· εἰς δὲ τὰ λυχνικὰ ταύτης τῆς ἑβδομάδος λέγομεν τὸ, *Χριστὸς ἀνέστη*· καὶ εὐθέως τὸ, *Κύριε, ἐκέκραξα*, καὶ ἀπολυτικὸν τὸ, *Χριστὸς ἀνέστη*· ὁμοίως ἐν τοῖς ἀποδειπνίοις τὸν τρισάγιον ὕμνον, καὶ τὸ, *Κύριε, ἐλέησον*, ιβ'· τῷ δὲ Σαββάτῳ τῆς διακαινησίμου, καὶ τῇ Κυριακῇ ὀψὲ τῆς λαμπροφόρου, εἰς τὰ ἀποδείπνια ἀπὸ τοῦ, *μεθ' ἡμῶν ὁ Θεὸς*, καὶ ἐπέκεινα.

A transit per boreale latus templi, et cum ad regiam portam venerit, thurificat fratres, statimque per meridianum latus revertitur unde discesserat; simulque fratres post illum ingrediuntur in templum. Ipso autem thuribolo deposito in sancto bemate, egressus sistit coram propitiatorio, fitque initium troparii, tono obliquo primo : *Christus surrexit a mortuis*. Quod postquam ter ab illo fratribusque cantatum fuerit, dicit presbyter stichum : *Hæc est dies quam fecit Dominus*. Fratres autem troparium stich. 2: *Constituite diem solemnem*, usque ad finem. Rursusque populus troparium canit. Et post hujus finem, statim incipit canon; quoniam hexapsalmum tota hac hebdomada non cantamus. Sed fiunt duæ lectiones, et dicitur psalmus quinquagesimus post secundam lectionem. Completo autem matutino, fit salutatio et absolutio. Jam in lychnico hujus hebdomadæ dicimus illud : *Christus resurrexit*. Et mox : *Domine, clamavi*; et conclusionem extremam : *Christus resurrexit*. Similiter in completoriis hymnum trisagium; et *Domine, miserere*, duodecies, Sabbato autem hebdomadæ diacænesimi, et Dominica lamprophora (in albis) vespere completorium ab illis verbis *nobiscum Deus*, cum sequentibus.

γ'. Τῇ δὲ Κυριακῇ τῆς λαμπροφόρου ἄρχεται καὶ τὸ ἐξάψαλμον (32), καὶ λέγομεν τὸ, *Θεὸς Κύριος* εἰς πλ' δ'· καὶ εὐθὺς τοὺς ἀναβαθμοὺς εἰς τὸν αὐτὸν ἦχον· τό τε προκείμενον (33)· καὶ τὸ *πᾶσα πνοή*· εἶτα τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ τὸ, *ἐν ταῖς νυξί*. Καὶ μετὰ τὸν ν', ἄρχεται ὁ κανών· γίνονται δὲ ἀναγνώσεις β'. Καὶ τῇ Κυριακῇ ἑσπέρᾳ ἄρχεται τὸ, *μακάριος ἀνήρ*. καὶ τῇ β' εἰς τὸν ὄρθρον ψάλλομεν πάλιν τὸ, *Θεὸς Κύριος*, εἰς πρῶτον ἦχον, καὶ ἓν κάθισμα (34) ψαλμοῦ, εἶτα τὸν κανόνα ἀναστάσεως· γίνονται δὲ ἀναγνώσεις γ'· ἐκ τότε τὰ ἀποδείπνια ὁλόκληρα ποιοῦμεν, πλὴν Σαββάτου ἑσπέρας, καὶ ἑορτῆς δεσποτικῆς, καὶ μνήμης ἁγίου, ἀργίαν ἡμῖν τῶν ἔργων ἢ καὶ τῶν ὡρῶν καὶ τῶν μετανοιῶν ὅτε γίνονται προξενούσης· ἐν ταύταις γὰρ ἀπὸ τοῦ, *μεθ' ἡμῶν ὁ Θεὸς*, καὶ ἐπέκεινα. Κάμνουσι δὲ καὶ αἱ διακονίαι ἀπὸ πρωΐ, τῇ γ' τῆς β' ἑβδομάδος ἀρχομένης· ἕως δὲ τῆς ν' ἐν τῷ λυχνικῷ προκείμενα ψάλλομεν ἑκάστης ἡμέρας.

3. Porro in Dominica lamprophora incipit etiam hexapsalmum, et dicimus *Deus Dominus* tono obliquo quarto. Et mox graduales psalmos eodem tono; nec non procimenon; et illud : *omnis spiritus*. Deinde evangelium, et illud : *in noctibus*. Et post quinquagesimum psalmum incipit canon. Fiunt autem duæ lectiones. Et die Dominico ad vesperas incipit : *beatus vir*. Et feria secunda ad matutinum psallimus rursus : *Deus Dominus*, primo tono, et unum cathisma psalmi; deinde canonem resurrectionis. Et fiunt lectiones tres. Exin completoria integra recitamus, excepto Sabbato vespere, et Domini solemnitate, et alicujus sancti commemoratione quæ feriari nos faciunt ab horis et metanœis; post illa scilicet verba : *nobiscum Deus*, et sequentia. Laborant autem etiam officinæ a mane, feria tertia secundæ hebdomadæ incipientis. Porro usque ad Pentecosten procimena psallimus quotidie.

δ'. Χρὴ γινώσκειν ὅτι ἐν τοῖς λυχνικοῖς (35) πᾶσι τῶν Δεσποτικῶν ἑορτῶν τὸ, *Μακάριος ἀνὴρ* ἄρχεται εἰς πλ. δ'· εἶτα ἡ δευτέρα ἔναρξις καὶ ἡ τρίτη εἰς τὸν ἦχον τῆς ἡμέρας· εἶτα τὸ *Κύριε, ἐκέκραξα* εἰς τὸν ἦχον τῶν στίχων τῆς ἑορτῆς.

4. In omnibus lychnicis solemnitatum Domini, psalmus *Beatus vir* incipit tono obliquo quarto. Deinde secunda inchoatio, et tertia tono diei. Deinde illud : *Domine, clamavi* tono stichorum solemnitatis.

NOTÆ.

(31) Canon est determinata quædam mensura hymnorum canendorum. Goar. p. 351.

(32) Ita Studita constanter genere neutro; quam lectionem præfero aliis scribentibus gen. masc. Sunt autem psalmi III, XXXIII, LXII, LXXX, VII, CII, CXLII.

(33) Procimenon intelligit Goarius proprios cujusque diei versiculos ex psalterio decerptos. Vide Cangium.

(34) Cantio quæ a sedentibus concinitur. De tonis autem Græcorum Allatius *De lib. eccl. Gr.* in Octoecho.

(35) Lychnicum proprie pars prior officii vesperarum. Goar. edit. Ven. p. 24.

Digitized by Google

5. Usque ad Ascensionis solemnitatem stichira anastasima præeunt cathismatibus catanycticis et apostolicis.

ε'. Δεῖ εἰδέναι ὅτι ἄχρι τῆς Ἀναληψίμου ἑορτῆς προηγοῦνται τὰ ἀναστάσιμα στιχηρὰ (36) καθισμάτων τῶν τε κατανυκτικῶν καὶ ἀποστολικῶν (37).

6. A Paschate usque ad Ascensionem dicimus : *resurrectionem Christi.* Deinde pari modo psalmum quinquagesimum ; et martyrica in psalmodia. Nequaquam ulterius.

ς'. Χρὴ γινώσκειν ὅτι ἀπὸ τοῦ Πάσχα ἕως τῆς Ἀναληψίμου, τὸ *ἀνάστασιν Χριστοῦ* λέγομεν, εἶθ' οὕτως τὸν ν'· καὶ μαρτυρικὰ (38) ἐν τῇ ψαλμῳδίᾳ· ἐξ ἐκείνου δὲ οὐκέτι.

7. Usque ad Pentecosten quanquam horas non psallimus, neque genu flectimus, mortuales tamen canones in Sabbatis psallimus. Et alio etiam die, si commemoratio fiat fratris alicujus, psallimus,

ζ'. Ἱστέον δὲ ὅτι ἕως τῆς ν', εἰ καὶ ὥρας οὐ ψάλλομεν, οὐδὲ γόνυ κλίνομεν, ἀλλ' οὖν κανόνας νεκρωσίμους ἐν τοῖς Σάββασι ψάλλομεν· καὶ ἐν ἄλλῃ δὲ ἡμέρᾳ, εἰ τύχοι μνημόσυνον ἀδελφοῦ, ψάλλομεν.

8. Sabbato Pentecostes ad exapostilarium psallimus : *memoria mortuorum, Domine :* atque id cantantes ad fratrum sepulcra venimus, ibique stantes psallimus diei illius stichira. Atque ita absolvitur matutinum. Id autem facimus etiam in Sabbato Carnisprivii.

η'. Δεῖ εἰδέναι ὡς τῷ Σαββάτῳ τῆς ν' εἰς τὸ ἐξαποστειλάριον (39) ψάλλομεν, *ἡ μνήμη τῶν κεκοιμημένων, Κύριε·* καὶ τοῦτο ψάλλοντες κατερχόμεθα εἰς τοὺς τάφους τῶν ἀδελφῶν, κἀκεῖ ἱστάμενοι ψάλλομεν τὰ τῆς ἡμέρας στιχηρά· καὶ ἀπολύει ὁ ὄρθρος· τοῦτο δὲ ποιοῦμεν καὶ τῷ Σαββάτῳ τῆς Ἀποκρέου.

9. Vespere Dominici diei sanctæ Pentecostes ad lychnicum, in quo etiam ter genua flectimus, post procœmium statim dicitur : *Domine, clamavi.* Et mane ad matutinum post hexapsalmum dicimus : *Deus Dominus* ; statimque canonem, et duas lectiones. Hanc vero etiam hebdomadam sine cantu horarum transigimus.

θ'. Χρὴ γινώσκειν ὅτι ὀψὲ τῇ Κυριακῇ τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς εἰς τὸ λυχνικὸν, ἐν ᾧ καὶ τὰς γ' γονυκλισίας ποιοῦμεν, μετὰ τὸ προοίμιον (40) εὐθέως τὸ, *Κύριε, ἐκέκραξα·* καὶ τῇ ἑωθεν εἰς τὸν ὄρθρον μετὰ τὸ ἐξάψαλμον τὸ, *Θεὸς Κύριος* λέγομεν· καὶ εὐθὺς τὸν κανόνα, καὶ ἀναγνώσεις β'· ἄγομεν δὲ καὶ τὴν ἑβδομάδα ταύτην μὴ ψάλλοντες ὥρας.

10. Sequitur sancta apostolorum sanctorum quadragesima, et jam incipimus horas quoque psallere semper cum cathismate. Tum in fine psalmodiæ dicimus : *Domine, miserere ; Christe, miserere.* Et in primis facimus tres metanœas pari cuncti celeritate præsidem subsequentes : quas inter extendimus etiam aliquantum manus ad Deum. Deinde sic alias viginti, quanta quisque celeritate potest. Ita agimus in unaquaque synaxi. Ad com pletorium autem genua flectimus quinquagies, et ad matutinum quadragies.

ι'. Εἶτα ἐπέρχεται καὶ ἡ ἁγία τεσσαρακοστὴ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ ἀρχόμεθα ψάλλειν καὶ τὰς ὥρας μετὰ καθίσματος πάντοτε. Μετὰ γοῦν τὸ τέλος τῆς ψαλμῳδίας, λέγομεν τὸ, *Κύριε, ἐλέησον, Χριστέ, ἐλέησον.* Καὶ βάλλομεν ἐν πρώτοις γ' μετανοίας ἰσοταχῶς ἅπαντες τῷ προεστῶτι ἐπόμενοι· ἐν αἷς καὶ μικρὸν τὰς χεῖρας ἐκτείνομεν πρὸς τὸν Θεόν. Εἶθ' οὕτως ἄλλας κ' ὡς ἔχει τάχους ἕκαστος. Οὕτως οὖν καθ' ἑκάστην σύναξιν. Εἰς δὲ τὸ Ἀποδείπνιον, γονυκλισίαι ν', καὶ εἰς τὸν ὄρθρον μ'.

11. In omnibus matutinis post finem lectionis surgentes, duodecies dicimus : *Domine, miserere.* Atque ita denuo incipit psalmodia

ια'. Χρὴ γινώσκειν ὅτι εἰς ἕκαστον ὄρθρον μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀναγνώσεως ἐγειρόμενοι δωδεκάκις λέγομεν τὸ, *Κύριε, ἐλέησον.* Καὶ οὕτως ἄρχεται πάλιν ἡ ψαλμῳδία.

12. Omni Sabbato ac die Dominico, quotiescunque in his non occurrit vel solemnitas Domini, vel alicujus sancti memoria, ex Epistolis Pauli legimus. Sabbatis autem ad matutinum psallimus cathisma ante psalmum *immaculati.* Deinde *immaculati*, et subinde psalmum quinquagesimum, postea canonem ; et fiunt lectiones tres. Namque ad psalmum *immaculati*, non legimus. Loco autem exapostilarii dicimus, *In memoria æterna erit justus, ab auditione mala non timebit.* Hæc quantitas qualitasque psalmodiæ protenditur usque ad vivifici ligni exaltationem.

ιβ'. Δεῖ εἰδέναι ὡς καθ' ἕκαστον Σάββατον καὶ Κυριακὴν, ὅτε οὐκ ἔστιν ἐν αὐταῖς ἤτοι ἑορτὴ Δεσποτικὴ, ἢ μνήμη ἁγίου, τὸν Ἀπόστολον ἀναγινώσκομεν. Ἐν δὲ τοῖς Σάββασιν εἰς τὸν ὄρθρον ψάλλομεν τὸ, πρὸ τοῦ *ἀμώμου* κάθισμα. Εἶτα τὸν *ἄμωμον*· εἶτα τὸν ν'· εἶτα τὸν κανόνα· γίνονται δὲ ἀναγνώσεις γ'. Εἰς γὰρ τὸν *ἄμωμον* οὐκ ἀναγινώσκομεν. Ἀντὶ δὲ τοῦ ἐξαποστειλαρίου λέγομεν τὸ, *Εἰς μνημόσυνον αἰώνιον ἔσται δίκαιος, ἀπὸ ἀκοῆς πονηρᾶς οὐ φοβηθήσεται.* Αὕτη ἡ ποσότης τε καὶ ποιότης τῆς ψαλμῳδίας διατείνει μέχρι τῆς ὑψώσεως τοῦ ζωοποιοῦ ξύλου.

13. Postridie dormitionis sanctissimæ Deiparæ in lychnico post procœmium statim dicitur : *Domine, clamavi.* Et mane ad matutinum post hexapsalmum

ιγ'. Ἱστέον ὅτι εἰς τὴν κοίμησιν τῆς παναγίας Θεοτόκου ἤγουν εἰς τὸ λυχνικὸν τὸ μεθέορτον μετὰ τὸ προοίμιον εὐθέως, *Κύριε, ἐκέκραξα.* Καὶ τῇ ἑω-

NOTÆ.

(36) Cantica pœnitentialia vel in honorem apostoli.

(37) Stichira, troparia, seu versus longiores.

(38) Ita intelligo sigla codicis. Sunt autem *martyrica*, hymni in honorem martyrum.

(39) Hymnorum genus, de quorum appellatione disputat Cangius.

(40) Est psalmus CIII. Videsis Goarium, p. 25.

Digitized by Google

θεν εἰς τὸν ὄρθρον μετὰ τὸ ἐξάψαλμον πάλιν τὸ, *Θεὸς Κύριος*, καὶ εὐθὺς ὁ κανών, ἀναγνώσεις β'. Ὁμοίως εἰς τὸ γενέθλιον τῆς αὐτῆς· ὁμοίως εἰς τὴν Χριστοῦ Γένναν· ὡσαύτως εἰς τὰ Φῶτα· ὡσαύτως εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν τοῦ Κυρίου. Ἐν ἄλλαις δὲ ἑορταῖς, πλὴν τῶν προγεγραμμένων, διπλῶς ἑορτάζειν οὐκ ἔνι. Ἀπὸ δὲ τῆς ὑψώσεως ἕως τῆς μεγάλης μ', προτίθεται καὶ ἕτερον κάθισμα ἐν τοῖς ὄρθροις, καὶ τὰ τροπάρια δὲ τῶν καθισμάτων διπλοῦνται, λεγομένου μεσοστίχου· γίνονται δὲ ἀναγνώσεις δ'. Ἐν δὲ τοῖς Σάββασι τούτοις ψάλλομεν τὰ πρὸ τοῦ *ἀμώμου* β' καθίσματα· εἶτα τὸν *ἄμωμον*, εἶθ' οὕτως τὸν κανόνα, γινομένων δ' ἀναγνώσεων, καθότι εἰς τὸν *ἄμωμον* οὐκ ἀναγινώσκομεν.

A rursus dicitur : *Deus Dominus* ; statimque canon, et lectiones duæ. Similiter et in nativitate ejusdem ; necnon in Christi Natalibus, et in festo Luminum, et in Hypapante Domini. In aliis autem solemnitatibus, exceptis prædictis, duplicare solemnem ritum non licet. A crucis vero exaltatione usque ad magnam quadragesimam, præponitur etiam aliud cathisma in matutinis, et cathismatum troparia duplicantur, dicto mesostícho ; et fiunt lectiones quatuor. In his autem Sabbatis psallimus duo cathismata ante psalmum *immaculati* : deinde psalmum *immaculati* : postea canonem factis quatuor lectionibus, quandoquidem ad psalmum *immaculati* non legimus.

Περὶ τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς.

ιδ'. Χρὴ γινώσκειν ὅτι τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ μ' ψάλλομεν καθίσματα δ', καὶ τὸ τριῴδιον· γίνονται καὶ ἀναγνώσεις δ'. Καὶ τῶν ἀδελφῶν μικρὸν ἀναπαυσαμένων, περὶ τὸ διάφαυσμα σημαίνει ὁ ἐκκλησιάρχης· καὶ πάντων συναθροισθέντων ἐν τῷ κυριακῷ, ψάλλομεν τὴν α', μετὰ καθίσματος· οὐ μὴν καὶ ἀναγινώσκομεν ἐν αὐτῇ. Ἐν δὲ τῇ γ' καὶ ϛ' καὶ θ' ἀναγινώσκομεν. Καθ' ἕκαστον ἀντίφωνον, ἤγουν *δόξαν*, εὐχὴ γίνεται παρά τε τοῦ πρεσβυτέρου καὶ διακόνου. Ποιοῦμεν δὲ μετανοίας εἰς μὲν τὰς ὥρας καὶ τὸ λυχνικὸν ἀνὰ λ'· εἰς δὲ τὸ ἀποδείπνιον ρ'· καὶ εἰς τὸν ὄρθρον π'.

De sancta Quadragesima.

14. In sancta magna Quadragesima psallimus cathismata quatuor, et triodium, fiuntque lectiones quatuor. Et fratribus paululum requiescentibus, circa diluculum signum dat ecclesiarcha : cunctisque in ecclesia congregatis, primam horam cantamus cum cathismate, neque tamen in eadem fit lectio. Horis autem tertia, sexta, et nona fit lectio. Ad singulas antiphonas, id est *glorias*, oratio recitatur a presbytero et diacono. Facimus autem metanœas in horis et lychnico, triginta ; in completorio, centum ; et in matutino octoginta.

ιε'. Δεῖ εἰδέναι ὅτι τῇ μεγάλῃ ἑβδομάδι ὅλῃ ψάλλομεν τὰς ὥρας ὁμοίως ταῖς πρὸ αὐτῶν, πλὴν τοῦ ἁγίου Σαββάτου· καὶ μετανοίας δὲ ποιοῦμεν ἕως ὅτου ἄρξηται τὸ ἑωθινὸν τρισάγιον, ὅπερ λέγεται μετὰ τὸ στιχηρὸν τοῦ στίχου· μεθ' οὗ προκείμενον, καὶ Ἀπόστολον καὶ προφητείαν καὶ Εὐαγγέλιον.

15. Tota magna hebdomada psallimus horas, sicut antea, Sabbato sancto excepto : et metanœas facimus donec incipiat matutinum trisagium, quod dicitur post stichirum stichi : simulque procimenon, et lectio Pauli fit, nec non prophetiæ, et Evangelii.

ις'. Χρὴ γινώσκειν ὅτι δ' καὶ Παρασκευῇ καὶ Κυριακῇ, τῶν ἀδελφῶν ἱσταμένων μετὰ πάσης εὐλαβείας, μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ ὄρθρου ἀναγινώσκεται ἡ κατήχησις τοῦ θεοφόρου Πατρὸς ἡμῶν Θεοδώρου (41). Εἶτα λέγει καὶ τὰ παρ' ἑαυτοῦ ὁ ἡγούμενος νουθετῶν τοὺς ἀδελφούς. Καὶ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς κατηχήσεως, *δοξάζουσιν*, καὶ λέγεται τὸ *Πάτερ ἡμῶν*, καὶ *εὐλογεῖτε*, *ἅγιοι*, *εὐλόγησον*, *Πάτερ*, καὶ ἀπολύει. Οὕτως καθόλου τοῦ ἐνιαυτοῦ.

16. Feria quarta et sexta et die Dominico, astantibus cum omnimoda devotione fratribus, post absolutum matutinum legitur catechesis theophori Patris nostri Theodori. Postea facit propriam abbas ad fratres adhortationem. Et finita catechesi, dicunt *gloria*, cum *Pater noster*, et *benedicite*, *sancti*, *benedic*, *Pater*, et finis fit. Sic toto anno usuvenit.

ιζ'. Χρὴ γινώσκειν ὅτι τῷ Σαββάτῳ εἰς τὸ *Κύριε*, *ἐκέκραξα*, τὰ ἀναστάσιμα στιχηρὰ τρισεύονται· εἰς δὲ τοὺς αἴνους δισσεύονται. Ὁμοίως καὶ ἐν ταῖς Δεσποτικαῖς ἑορταῖς.

17. Sabbato ad psalmum *Domine, clamavi*, triplicantur anastasima stichira : ad laudes autem duplicantur. Sic etiam in solemnitatibus Domini.

ιη'. Ἰστέον ὅτι καὶ ἐπιστημονάρχαι εἰσὶν εἰς οὓς τὰ σφάλματα τῶν μικροτέρων ἀδελφῶν ἀναφερόμενα τὴν διόρθωσιν δέχεται. Καὶ ταξιάρχαι δύο κατὰ χορῶν, ὑφ' ὧν οἱ ἀδελφοὶ κοσμίως ἱστασθαι ἐν τοῖς χοροῖς ὑπομιμνήσκονται. Καὶ ἀφυπνιστὴς ἕτερος, ὁ ἐν ταῖς ἀναγνώσεσι τοῦ ὄρθρου, ἠρέμα περιερχόμενος τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ τοὺς κοιμωμένους ἐξυπνίζων. Ἀλλὰ καὶ ἐπιτηρηταὶ καθ' ἑσπέραν δύο τάσσονται ἀμοιβαδὸν, οἵ τινες μετὰ τὴν φωνὴν τοῦ ξύλου προτρέπονται τοὺς νωθροὺς συνδραμεῖν εἰς τὰ ἑσπερινά

18. Sunt etiam disciplinæ præfecti, ad quos culpæ minorum fratrum emendandæ deferuntur. Item sunt chorales moderatores duo, a quibus fratres admonentur ut decore in choris se gerant. Præterea excitator alter, qui dum fiunt matutinæ lectiones, tacite fratres circumiens, obdormientes vigilare facit. Quin etiam speculatores duo constituuntur alternatim, qui post ligni sonitum urgent pigriores ut ad vesperas et completorium concurrant. Rursusque absoluto completorio, iidem se-

NOTÆ.

(41) Lectio catechesium Studitæ incipiebat in Dominica Septuagesimæ, Allat. op. cit., col. 1429.

Digitized by Google

cretos monasterii locos invisunt, et si quos ad intempestiva colloquia coire compererint, convenienter increpitos dissociant.

καὶ εἰς τὰ ἀποδείπνια καὶ πάλιν μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ ἀποδείπνου περινοστοῦσιν τοὺς κρυπτοὺς τοῦ μοναστηρίου τόπους, καὶ τοὺς συνδυάζοντας εἰς ἀκαίρους συντυχίας διαλύουσι μετὰ τῆς προσηκούσης στυφότητος.

19. Singulis completoriis salutatio fit manibus ad crucis formam compositis, quod est singulorum reconciliationis indicium, ob eas quæ interdiu contingunt offensas.

ιθ'. Χρὴ γινώσκειν ὡς καθ' ἕκαστον ἀποδείπνιον ὁ διὰ χειρῶν σταυροειδὴς ἀσπασμὸς (42) γίνεται, σημεῖον τυγχάνων ἀποκαταλλαγῆς ἑκάστου πρὸς ἕκαστον, διὰ τὰς μεθημερινὰς συμβαινούσας προσκρούσεις.

20. In Nativitatis Christi pervigilio, et festi luminum, et feria sancta quinta vespere, et Sabbato sancto item vespere, completorium non canimus, sed trisagium tantummodo in refectorio.

κ'. Δεῖ εἰδέναι ὡς τῇ παραμονῇ τῶν Χριστοῦ Γενν̃ων, καὶ τῶν Φώτων, καὶ τῇ ἁγίᾳ ε' ὀψὲ, καὶ τῷ ἁγίῳ Σαββάτῳ ὀψὲ, ἀποδείπνιον οὐ ψάλλομεν, ἀλλ' ἢ τὸ τρισάγιον εἰς τὸ τραπεζάριον.

21. In cunctis propemodum sanctæ Quadragesimæ completoriis, modo a præside, modo ab aliquo proveetiore et dicendi perito, fit ad fratres catechesis.

κα'. Ἰστέον ὡς ἐν τοῖς ἀποδειπνίοις τῆς ἁγίας μ', πᾶσι σχεδὸν, πῇ μὲν παρὰ τοῦ προεστῶτος, πῇ δὲ παρὰ τῶν προβεβηκότων καὶ λόγου πεπειραμένων κατήχησις ἐν τοῖς ἀδελφοῖς γίνεται.

22. In singulis matutinis egreditur choro abbas ad quartum hymnum exordiendum. Tum residens, fratres excipit accedentes ad confessionem, et unumquemque salubri medela curat.

κβ'. Δεῖ εἰδέναι ὅτι καθ' ἕκαστον ὄρθρον ἐξέρχεται τοῦ χοροῦ ὁ ἡγούμενος τοῦ ἄρξασθαι τὴν δ' ᾠδήν. Καὶ καθεζόμενος, εἰς τὴν ἐξαγγελίαν δέχεται τοὺς ἀδελφοὺς προσιόντας, καὶ θεραπεύει ἕνα ἕκαστον πρὸς τὸ συμφέρον.

23. Sanctæ Quadrageśimæ tempore deputatur frater, qui ab hora tertia in singulas officinas pergit; et facta melancea, dicit: Fratres atque Patres, nobismet attendamus, quia morimur, morimur, morimur: regni quoque cœlestis memores simus.

κγ'. Χρὴ γινώσκειν ὡς τῇ ἁγίᾳ Τεσσαρακοστῇ τάσσεται ἀδελφὸς γηραιὸς, καὶ ἀπὸ τῆς γ' ὥρας ἀπέρχεται εἰς ἑκάστην διακονίαν, καὶ βάλλων μετάνοιαν λέγει· Ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες, προσέχωμεν ἑαυτοῖς, ὅτι ἀποθνήσκομεν, ἀποθνήσκομεν, ἀποθνήσκομεν· μνημονεύσωμεν καὶ τῆς ἐπουρανίου βασιλείας.

24. Cum fratres recipimus sive ex alio monasterio, sive ex cœtu laico ad vitam monachalem, facimus eos demorari in hospitum cubiculis hebdomadis duabus aut etiam tribus, ut observent et experiantur monasterium. Quod si quis in propo-

κδ'. Ἰστέον ὡς ὅτε δεχόμεθα ἀδελφοὺς, εἴτε ἀπὸ ἄλλου μοναστηρίου, εἴτε λαϊκοὺς πρὸς τὸ μονάσαι, ποιοῦμεν αὐτοὺς καθεσθῆναι εἰς τὸ ξενοδοχεῖον ἑβδομάδας β', ἢ καὶ γ', πρὸς θεωρίαν καὶ πεῖραν τοῦ μοναστηρίου· καὶ εἰ ἐπιμένει τῇ κρίσει τοῦ λογισμοῦ

NOTÆ.

(42) De hoc ritu ejusque varia significatione Scholion eruditum Nicetæ Pectorati monachi Studitæ legebam in cod. Vat. 1105, f. 152, quod etsi paulo diffusius hic recitabo, sed Græce tantum, ne adnotatio enormior evadat.

Νικήτα μοναχοῦ καὶ πρεσβυτέρου τῶν Στουδίων, τοῦ Στηθάτου, περὶ τοῦ διὰ χειρῶν ἀσπασμοῦ.

Ἀλλ' οὐδὲ ὁ διὰ χειρῶν ἀσπασμὸς ἐπὶ μόνῳ τῷ πραττομένῳ τὸν ἴδιον ἵστησι λόγον· ἔχει δὲ καὶ αὐτὸς ἄρα μυστικώτερόν τι πάντως ἐμφῆναι τοῖς τὰ ἡμέτερα ἐξετάζουσιν, ὡς τῷ ὁρωμένῳ συγκλειόμενος. Τρία γοῦν ταῦτα τοῖς ὁρῶσι ψυχῆς ὀφθαλμοῖς ἐμφαίνει τὰ μυστικώτερα· τὴν πρὸς ἀλλήλους καταλλαγὴν· τῶν τοῦ νοῦ φασμάτων τὴν ἀποδίωξιν· καὶ τὴν τοῦ ἁγίου ἐπισκίασιν Πνεύματος. Ἐπειδὴ γὰρ σταυρῷ μὲν τυποῦμεν τῶν μεγάλων τοὺς δακτύλους καὶ πρώτους περιβαλλόμενοι τὸ τῆς ἀκακίας κουκούλιον· τὰς παλάμας δὲ ἔνθεν κἀκεῖθεν ἁπλωμένας ἀντικρὺ πρὸς ἀλλήλους ἐκτείνομεν· οἵ τε ἱερεῖς, καὶ οἱ ὅλον τὸ σχῆμα τῆς ἐσταυρωμένης ἀναλαβόντες ζωῆς, διὰ μὲν τοῦ σταυροειδοῦς δεσμοῦ τῶν δακτύλων, τὸ ἐγκρατὲς καὶ δεδομένον τῆς παῤῥησίας ἐμφαίνομεν· ἧς χάριν ὡς ὅπλον τὴν εὐλάβειαν ἐνδυόμεθα· διά τε τῆς ἀναπετάσεως τῶν χειρῶν τὴν τῆς ἀγάπης διάθεσιν, ἣν εἰς ἀλλήλους ἔχειν πρὸς Χριστοῦ ἐπετράπημεν· καὶ ὅπως ἕκαστος ἑκάστου τὴν φιλίαν πρὸς ἑαυτὸν ἐπισπεῦσαι δεικνύομεν· διὰ δὲ τῆς προσψαύσεως τῶν δακτύλων, ὅπως δεξιὰς ἀλλήλοις κατὰ τὴν πάλαι διδόντες παράδοσιν· χεῖρας χερσὶν ἐμβάλλοντες συναπτόμεθα, τὴν εἰς ἀλλήλους ἑνότητα καὶ ὁμοτροπίαν, καὶ τὸ ἄῤῥηκτον τῆς ἀγάπης δηλοῦμεν· διὰ δὲ τοῦ ἀσπασμοῦ τῶν σταυροειδῶς δεδεμένων δακτύλων τὴν φιλίαν αὐτοῦ ἐσταυρωμένου αἰνιττόμεθα βίου, ὅπως αὐτὸν ἐκθύμως ἀσπαζώμεθα· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ τὴν νέκρωσιν τῶν μελῶν, καὶ τῶν τῆς σαρκὸς πράξεων καθήλωσιν· καὶ ἄλλως τὴν πρὸς ἀλλήλους ταπείνωσιν· ὅπως τῷ συνδέσμῳ τοῦ πνεύματος συνδεόμενοι, τὴν τοῦ πλησίον πρόσψαυσιν ὡς ἁγιασμὸν δεχόμενοι ἀσπαζώμεθα. Καὶ ταῦτα μὲν κατὰ τὴν πρώτην τάξιν, πρὸς ἀλλήλους οἱ ἱερεῖς ὡς εἴρηται· καὶ οἱ τῷ μεγάλῳ σχήματι τεθωρακισμένοι τῷ πράγματι, καὶ καταλλαττόμενοι τῇ συναφείᾳ συναπτόμεθα τῆς ἀγάπης· οὐχ οὕτως δὲ ἄρα καὶ ἐπὶ τὸν φέροντα τὸν ἀῤῥαβῶνα τοῦ σχήματος γίγνεται· ἐκεῖ γὰρ ἔτι τῶν εἰσαγωγικῶν εἰς ἀγῶνας τελοῦντες, καὶ τὴν στάσιν ἔχοντες, οὐ πρὸς μόνας τὰς τῶν παθῶν ἐνεργείας, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς τοῦ νοῦ φαντασίας, καὶ πρὸς τὰ τῶν πονηρῶν ἰνδάλματα λογισμῶν ἀπερικάλυπτοι τὰς κεφαλὰς ἐρχόμενοι κλινοῦσι ταύτας τῶν εἰρημένων Πατέρων ἐνώπιον· τοῦτο μὲν, τὴν πρὸς αὐτοὺς δούλωσιν καὶ ταπείνωσιν ἐνδεικνύμενοι· τοῦτο δὲ, καὶ τὴν παρ' ἐκείνων εὐλογίαν τυπούμενοι καὶ αἰτούμενοι· οἱ δὲ πρῶτα μὲν σταυρῷ τὰς τούτων ἐπισφραγίζουσι κεφαλὰς· εἶτα τὰς δεξιὰς χεῖρας ταῖς κάραις ἐπιτιθέντες αὐτῶν, καὶ ἅμα τὰς ἐπιτεθείσας οἱ θέντες ἀπωσάμενοι χεῖρας ἐπευχόμενοι αὐτοὺς ἀπολύουσιν· ἴδιον δὲ τούτοις πᾶσίν ἐστιν τὸ τοῖς μὲν, εὐλόγησον εὔξομαι λέγειν· τοῖς δὲ, σῶσαι σε ὁ Θεός.

Digitized by Google

αὐτοῦ, μετὰ τὸ διαμαρτύρασθαι αὐτῷ τὸν ἡγούμενον τὰ συμβησόμενα, τηνικαῦτα ἐπὶ κατηχήσεως εἰσάγει αὐτὸν καὶ συναριθμεῖ τῇ ἑαυτοῦ ποίμνῃ, βάλλοντος τοῦ προσερχομένου μετάνοιαν τοῖς ἀδελφοῖς κατ' ἐπιτροπὴν τοῦ ἡγουμένου, κἀκείνων ἐπευχομένων αὐτῷ.

A sito suo permanserit, tunc postquam ei abbas futurum vitæ genus intimaverit, introducit ad catechesim, et gregi suo adnumerat; dum interim admissus, data ab abbate licentia, facit metanœam coram fratribus, atque hi vicissim pro illo orant.

κε'. Χρὴ γινώσκειν ὡς καὶ ἀφορίστριαι εἰσὶ παρ' ἡμῖν, ἐν αἷς οἱ ἀπειθεῖς καὶ δυσήνιοι κατακλείονται, ξηροφαγοῦντες καὶ παιδευόμενοι τὴν ἀρετήν· ἡ γὰρ διὰ μαστίγων παίδευσις, ὡς τοῖς κοσμικοῖς ἁρμόζουσα, τοῖς Πατράσιν ἡμῶν ἀπόβλητος εἰκότως ἐκρίθη.

25. Sunt etiam apud nos loci quidam separati, in quibus inobedientes et contumaces includuntur, arido victu nutriti, atque ita virtutem edocti. Namque emendationem per verbera, quæ mundanis hominibus convenit, merito Patres nostri repudiandam censuerunt.

κς'. Δεῖ εἰδέναι ὅτι ἐν αἷς ἡμέραις ἀργίαν ἄγομεν τῶν σωματικῶν ἔργων, κρούει ὁ βιβλιόφυλαξ τὸ ξύλον ἅπαξ, καὶ συνάγονται οἱ ἀδελφοὶ εἰς τὸν τόπον τῶν βιβλίων, καὶ λαμβάνει ἕκαστος βιβλίον, καὶ ἀναγινώσκει ἕως ὀψέ· πρὸ δὲ τῶν σημαντήρων τοῦ λυχνικοῦ, κρούει πάλιν ἅπαξ ὁ ἐπὶ τῶν βιβλίων, καὶ ἐρχόμενοι πάντες κατὰ τὴν ἀναγραφὴν ἀποστρέφουσιν αὐτά· εἰ δέ τις ὑστερίσει εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς βίβλου, ἐπιτιμίῳ ὑποβάλλεται.

26. Diebus quibus a corporali opere feriamur, signum ligno semel edit bibliothecarius, conveniuntque fratres ad librorum aulam, sumitque unusquisque librum, et usque ad vesperam legit. Sed priusquam lychnici signa dentur, pulsat rursus semel bibliothecarius; cunctique venientes secundum scriptam schedam libros reddunt. Quod si quis reddere librum cunctatur, pœnæ subjicitur.

κζ'. Χρὴ εἰδέναι ὡς ἡνίκα ἐννάτην ποιοῦμεν, ἀπὸ τῆς ς' λειτουργεῖ ὁ πρεσβύτερος· εἰ δὲ καὶ μέλλομεν ἐσθίειν, ἀπὸ τῆς γ'· ἐὰν δὲ ἀργίαν ἄγομεν τῶν ὁρῶν καὶ κάμνομεν, ἡ μὲν θεία λειτουργία ὥραν γ' σημαίνει· μετὰ δὲ τὴν συμπλήρωσιν αὐτῆς, κρούει τὸ ξύλον τρις, καὶ συνάγονται πάντες οἱ ἀδελφοὶ ἐπὶ τὸ αὐτὸ, καὶ μετὰ τὸ ψάλαι τὰ τυπικὰ, καὶ λαβεῖν εὐλογίαν, ἀπερχόμεθα εἰς τὴν τράπεζαν.

27. Quo tempore horam nonam recitamus, ab hora sexta sacrum facit presbyter: quod si etiam prandium sumus, ac hora tertia. Jam si ab horis feriamur, et laboramus, divina liturgia horæ tertiæ deputatur: qua expleta, lignum ter pulsatur, conveniuntque omnes fratres, et cantatis typicis, acceptaque benedictione, ad mensam pergimus.

Περὶ τῆς ἐν βρώμασι καὶ πόμασι ποσότητος καὶ ποιότητος, καὶ τῆς ἐν ταῖς τραπέζαις εὐταξίας.

De ciborum et potuum quantitate et qualitate, et decente in mensis ordine

κη'. Ὑπερχομένων τῶν ἀδελφῶν εἰς τὸ ἀριστῆσαι, ὁ στίχος αὐτῶν ἐπὶ στόματος φέρεται· κάθηνται δὲ κατὰ τράπεζαν *ἀκόβητον* (43) θ'· οἱ ταξιάρχαι δὲ τὰς ἀναπληρώσεις τῶν τραπεζῶν ποιοῦνται, καὶ εὐτάκτως ἐκτὸς θορύβου· γίνεται δὲ ἡ ἀνάγνωσις, τῶν ἀδελφῶν τὰ κουκούλλια ἐπὶ κεφαλῆς ἐχόντων. Σημεῖον δὲ τοῦ τέλους τῆς ἀναγνώσεως ταύτης ἐστὶν ὁ ἦχος τῶν κλειρίων ἐν τῇ ὑστάτῃ μαγειρίᾳ, πάντων ὁμοῦ ἐπὶ τῶν παροψίδων ἐῤῥιπτομένων· ὁμοίως δὲ καὶ τὸ κεράσαι καὶ τὸ παραθῆσαι διὰ κρούσματος γίνεται.

28. Venientibus ad prandium fratribus, versiculus in ore cujusque est, sedentque ad mensam *ἀκόβητον* θ'. Qui autem recto ordine sunt præpositi, mensas ferculis replent composite et sine tumultu. Et interim lectio, fratribus cucullata capita habentibus. Signum vero finiendæ hujus lectionis est, sonitus cochlearium in postremo ferculo, cum omnia simul in paropsides projiciuntur. Miscendi pariter et apponendi signum pulsatione fit.

κθ'. Ἰστέον δὲ ὅτι ἀπὸ τῆς πασχαλίας (44) μέχρι τῶν ἁγίων πάντων (45), τὰς β' μαγειρίας τό τε λάχανον καὶ τὸ ὄσπριον μετὰ ἐλαίου ἐσθίομεν· χρώμεθα δὲ καὶ ἰχθύων, καὶ τυροῦ, καὶ ὠοῦ· πίνομεν δὲ τὰ ἄριστα γ'· κρούοντος τοῦ ξύλου, ἀπέρχονται οἱ ἀδελφοὶ καὶ ἐσθίουσιν ἄρτον· καὶ ἐὰν ἐπερίσσευσεν μαγειρία πρωῒ (ἐπίτηδες γὰρ ἕδεσμα τὸ ὀψὲ τῷ κοινῷ οὐ γίνεται), κιρνὰ δὲ δύο. Εἰς δὲ τὴν μ' τῶν ἁγίων ἀποστόλων ἰχθύας καὶ τυρὸν καὶ ὠὸν οὐκ ἐσθίομεν, πλὴν τῶν ἡμερῶν ἐν αἷς ὥραν οὐ ψάλλο-

29. A paschali tempore usque ad festum sanctorum omnium, duo fercula, olus nempe et legumen oleatum comedimus. Vescimur etiam piscibus, caseo, et ovis. Bibimus autem in prandio ter. Ubi lignum increpuerit, abeunt fratres, et panem comedunt, et si quid ex ferculo matutino superfuit (nam vespere proprium edulium communitati non paratur) et bibimus pocilla duo. In quadragesima vero sanctorum apostolorum pisces, caseum, et ova non comedimus, præter quam diebus quibus horam

NOTÆ.

(43) Ita cod. Mihi vero obscurus et ambiguus hic locus est, propter vocabuli novitatem.

(44) Pollux Chron. apud Allatium dissert. cit. col. 1151 : Δύο πασχαλίας ἑβδομάδες, μία πρὸ, μία δὲ μετά· *duæ paschalium hebdomadæ, altera quæ præcedit, altera quæ subsequitur.*

(45) Festum omnium sanctorum a Græcis agitur in Dominica prima Matthæi; quæ est prima post Pentecosten. Allat. diss. cit. col. 1463.

Digitized by Google

non canimus. Manducamus autem hora nona ferculа duo : olus oleatum, legumen absque oleo comedimus. Bibimus hora nona cyathos duos, vespere item duos. Diebus autem feriatis, quibus diximus nos caseo et reliquis vesci, hora sexta comedentes, ter bibimus ; vespere bis. Hunc morem in quadragesima etiam sancti apostoli Philippi servamus : sed propter brevitatem dierum quadragesimæ sancti Philippi, semel in die comedimus, sed ter bibimus. Jam ab apostolorum commemoratione usque ad sanctum Philippum, nonam recitamus. Quod si in hos dies incurrat commemoratio alicujus sancti, quæ nos feriatos reddat ab horis et metanœis, tunc caseum et ova et pisces, siquidem Deus suppeditaverit, comedimus ; cum cyathis tribus in prandio, vespere duobus.

A

B

De sancta magna Quadragesima.

30. In sancta magna Quadragesima semel in die vescimur, excepto Sabbato, et die Dominico. Comedimus autem prima et mediana hebdomada eodem modo, id est fabas coctas, et salsamentum absque oleo, et caricas quinque, et si adsint castaneæ, et pira cocta, et Damascenica. Secunda autem hebdomada, et tertia, et quinta, et sexta sic comedimus : pruna nimirum cocta et salsamentum in scutellis; et ferculi loco legumen cum nuce fracta ; poma tamen et ficus his hebdomadis non comedimus. Tota autem sancta Quadragesima mixtum bibimus, exceptis infirmis aut senibus. Porro mistum constat ex pipere, cumino, et aniso calido. Feriis sanctis C secunda, tertia, quarta, et quinta, et sexta cibi primæ hujus hebdomadæ adhibentur. Attamen sancta feria quinta unum ferculum comedimus, legumen scilicet cum nuce fracta, et coctas fabas, et mistum bibimus. Sabbato autem sancto hora undecima incipit lychnicum, quo absoluto, caseum comedimus et pisces et ova, ac bibimus ter.

De festo Annuntiationis.

31. Hora sexta ad ligni pulsum convenimus ad sacellum purissimæ Dei Matris, et cœpto lychnico, perstant illic pauci fratres ob illud persolvendum : reliqui faciunt processionem, et monasterium circumambientes veniunt, si est introitus et liturgia perfecta. Tunc vescimur piscibus et oleo, et bibimus ter. D

32. In media hebdomada sanctorum jejuniorum post nonam cantatam, proponitur vivificum lignum, et omnes adoramus.

μεν· τρώγομεν δὲ θ' μαγειρίας β', τὸ μὲν λάχανον μετὰ ἐλαίου, τὸ δὲ ὄσπριον ἄνευ ἐλαίου ἐσθίομεν· κιρνὰ δὲ δύο τῇ θ', καὶ δύο ὀψέ· ἐν δὲ ταῖς ἀργησίμοις ἐν αἷς ἠνιξάμεθα τυρὸν ἐσθίειν καὶ τὰ λοιπά, τῇ ς' τρώγοντες, γ' πίνομεν, καὶ ὀψὲ β'· οὗτος τύπος καὶ τῇ μ' τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Φιλίππου (46)· διὰ δὲ τὴν σμικρότητα τῶν ἡμερῶν τῆς μ' τοῦ ἁγίου Φιλίππου μονοσιτοῦμεν, πίνομεν δὲ γ'. Ἀπὸ δὲ τῶν ἀποστόλων μνήμης ἕως τοῦ ἁγίου Φιλίππου, τετράδα καὶ παρασκευὴν θ' ποιοῦμεν· ἐὰν δὲ ἔπεσεν ἐν αὐταῖς μνήμη ἁγίου, σχολὴν ἡμῖν ἐμποιοῦσα τῶν τε ὡρῶν καὶ μετανοιῶν, καὶ τυρὸν καὶ ᾠὸν καὶ ἰχθῦν, εἴπερ χορηγοίη ἡμῖν ὁ Θεὸς, ἐσθίομεν· κιρνὰ δὲ γ' τὸ ἄριστον, καὶ ὀψὲ β'.

Περὶ τῆς ἁγίας μεγάλης Μ'.

λ'. Ἐν δὲ τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ Τεσσαρακοστῇ μονοσιτοῦμεν, πλὴν Σαββάτου καὶ Κυριακῆς· ἐσθίομεν δὲ τῇ πρώτῃ καὶ τῇ μέσῃ ἑβδομάδι μονοτρόπως, ἤγουν φάβα ἑξεστὸν, καὶ ἁλμαίαν χωρὶς ἐλαίου, καὶ ἰσχάδας ἀνὰ ε', καὶ εἰ τύχοι κάστανα, καὶ ἀπίφθα, καὶ δαμασκηνά· τῇ δὲ β' ἑβδομάδι, καὶ γ', καὶ ε', καὶ ς' ἐσθίομεν οὕτως· κόκκους ἑξεστοὺς, καὶ ἁλμαίαν εἰς τὰ σκουτέλλια, καὶ μαγειρίαν ὄσπριον μετὰ καρίου τριπτοῦ· ὀπώρας δὲ ἢ ἰσχάδας ἐν ταύταις οὐ τρώγομεν· πᾶσαν δὲ τὴν ἁγίαν μ' εὔκρατον πίνομεν, χωρὶς τῶν ἀσθενούντων ἢ γερόντων· τὸ δὲ εὔκρατον συνίσταται ἔκ τε πιπέρεως καὶ κυμίνου καὶ ἀνίσου θερμοῦ (47). Τῇ δὲ ἁγίᾳ β', καὶ τρίτῃ, καὶ δ', καὶ ε', καὶ ς', τὰ βρώματα ταύτης πρώτης ἑβδομάδος πίπτουσιν· τῇ δὲ ἁγίᾳ ε' ἐσθίομεν μίαν μαγειρίαν ὄσπριον μετὰ καρύου τριπτοῦ, καὶ ζεστὰ κουκία· πίνομεν δὲ καὶ πρὸς ἔνκρασιν· τῷ δὲ ἁγίῳ Σαββάτῳ ὥρᾳ ἑνδεκάτῃ ἄρχεται τὸ λυχνικόν· καὶ ὅπου σώσει ἡ ἀπόλυσις, ἐσθίομεν δὲ τυρὸν καὶ ἰχθῦς καὶ ᾠά· καὶ πίνομεν ἀνὰ γ'.

Περὶ τοῦ εὐαγγελισμοῦ.

λα'. Ἴστεον ὡς ὥρᾳ ς' τοῦ ξύλου κρούοντος συναγόμεθα εἰς τὸν οἶκον τῆς παναχράντου Θεοτόκου καὶ ἀρξαμένου τοῦ λυχνικοῦ, ἵστανται ἐκεῖ ὀλίγοι ἀδελφοὶ ἐκτελοῦντες αὐτό· οἱ δὲ λοιποὶ ἐπαίρουσι λιτὴν, καὶ περικυκλεύσαντες τὸ μοναστήριον ἔρχονται, εἰ εἴσοδος, καὶ λειτουργία τελεία· ἐσθίομεν δὲ τότε ἰχθύας καὶ ἔλαιον, καὶ πίνομεν ἀνὰ γ'.

λβ'. Χρὴ γινώσκειν ὅτι τῇ μέσῃ ἑβδομάδι τῶν ἁγίων νηστειῶν, καθεκάστην μετὰ τὸ ψαλθῆναι τὴν θ', προτίθεται τὸ ζωοποιὸν ξύλον, καὶ προσκυνοῦμεν πάντες (48).

NOTÆ.

(46) De quadragesimali jejunio, S. Philippi appellati, quod idem est ac jejunium natalis Domini, legatur Anastasius Sinaita in opusculo *De tribus Quadragesimis*, apud Cotelerium opere cit. t. III, p. 430. Credebatur enim Philippi apostoli mandato institutum.

(47) Aliter loquitur de misto monastico Martenius in Comm. ad Reg. S. Ben., p. 493. Sed idem Martenius magis congruit cum Græcis, p. 657.

(48) De hoc ritu Euthymius Neopatrensis apud Allat. op. cit. 1438. Exstat etiam Studitæ nostri sermo de hac crucis adoratione in media Quadragesima. In basilica etiam Vaticana, hoc ipso tempore, crux pio frequentique populo adoranda proponitur. Et quidem de crucis adoratione, quam Iconomachi etiam retinuerunt, legatur in hoc nostro volumine magnus Nicephorus adv. Copronymum antirrh. III, 33 et seqq. Plurima de hoc cultu coacervavit eruditus monachus Leander Correrius de Sessorianis præcipuis passionis D. N. J. C. reliquiis part. II, 8, qui utiliter legetur. Sed instar omnium sunt Jacobi Gretseri de cruce volumina.

Digitized by Google

Περὶ τῆς ἐν διακονίαις συμμετρίας.

λγ'. Χρὴ γινώσκειν ὅτι τῇ ἁγίᾳ μεγάλῃ τεσσαρακοστῇ, μετὰ τὸ ψάλλαι ἡμᾶς τὴν α' ὥραν, ἡλίου ἤδη ἀνίσχοντος, ἀπέρχεται ἕκαστος εἰς τὴν αὐτοῦ διακονίαν· στιχολογία δὲ γίνεται τοῦ ψαλτῆρος ὅλου ἐν αὐταῖς, πλὴν τῶν καλλιγραφῶν· κάμνουσί τε ἕως τῆς θ'. Μετὰ δὲ τὸ λυχνικὸν ψάλλαι ἡμᾶς, καὶ δειπνίσαι, ἰδιάζει ἕκαστος ὡς βούλεται. Ἐν δὲ ταῖς λοιπαῖς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἡμέραις, ὅτε μὲν οὐ ψάλλομεν ὥρας, κρούει τῷ πρωῒ γ', καὶ ἀπέρχεται ἕκαστος εἰς τὴν ἑαυτοῦ διακονίαν, καὶ ἐνεργεῖ μέχρις ἀρίστου. Μετὰ δὲ βρῶσιν ἰδιάζει ἕκαστος ὡς βούλεται, εἴτε μελετῶν (49), εἴτε κοιμώμενος ἕως ὥρας η'· τῇ δὲ η' κρούει τὸ ξύλον γ', καὶ πάλιν ἀπέρχεται εἰς τὴν ἑαυτοῦ διακονίαν ἕκαστος ἕως τοῦ λυχνικοῦ. Ὅτε δὲ ψάλλομεν ὥρας, τελέσαντες τὴν ὥραν πρωῒ, ἀπέρχονται οἱ ἀδελφοὶ εἰς τὰς ἑαυτῶν διακονίας, ἕως ὥρας ς' κάμνοντες, κἂν τε ἐστὶν θ', κἂν τε μή· καὶ μετὰ τὴν ς' ἡσυχάζει, ὡς εἴρηται ἕως τῆς η'.

De recto in officinis ordine.

33. In sancta magna Quadragesima, postquam horam primam cantavimus, sole jam oriente, pergit unusquisque ad propriam officinam, recitaturque in eis psalterium totum, præter quam a calligraphis. Laborant vero usque ad nonam. Jam postquam lychnicum cantavimus, et cœnavimus, unusquisque sibi vacat pro libito. Cæteris tamen anni diebus, cum horas non canimus, fiunt pulsus mane tres, et unusquisque pergit ad suam officinam, et usque ad prandium operatur. Cibo sumpto, singuli sibi vacant, prout voluerint, sive aliquid commentantes, sive dormientens usque ad octavam horam : namque hora octava lignum pulsatur ter, denuoque pergit unusquisque ad officinam suam usque ad lychnicum. Sed quo tempore horas psallimus, absoluta una hora, pergunt fratres ad officinas suas, usque ad sextam laborantes, sive recitanda sit nona sive secus. Et post sextam quies est, ut diximus, usque ad octavam.

λδ'. Χρὴ γινώσκειν ὅτι κατὰ καιρὸν τῆς παραμονῆς τῆς βαϊοφόρου εἰς τὸ *Κύριε ἐκέκραξα*, ἀλλάσσονται οἱ χοροί· καὶ οἱ μὲν δεξιοὶ ἀπέρχονται εἰς τὰ ἀριστερά, οἱ δὲ ἀριστεροὶ εἰς τὰ δεξιά.

34. In Palmarum pervigilio, ad verba *Ad te, Domine, clamavi*, permutantur chori, ita ut dexteri in sinistram partem transeant, sinistri autem in dexteram.

λε'. Δεῖ γινώσκειν ὅτι ἡνίκα κλάσει ἀδελφὸς σκεῦος εἴτε ὀστράκινον εἴτε σιδήρεον, τῷ καιρῷ τοῦ ἀρίστου ἐσθιόντων τῶν ἀδελφῶν παρίσταται πλησίον τῆς τραπέζης, ἡγουμένου τὴν κεφαλὴν τῷ ἑαυτοῦ περικαλύπτοντος κουκουλλίῳ, καὶ τὸ ὑπ' αὐτοῦ συντριβὲν μετὰ χεῖρας, φέρων εἰς ἐπίδειξιν τοῦ οἰκείου σφάλματος.

35. Siquando frangat vas frater sive figulinum sive ferreum, prandii tempore dum fratres vescuntur, stat ille prope mensam, abbate interim caputio caput suum obnubente ; et vas a se fractum manibus præfert, ad culpæ suæ ostensionem.

λς'. Χρὴ γινώσκειν ὅτι μετὰ τὸ στιχολογῆσαι ἡμᾶς τὸ ψαλτήριον, εἰς τὴν γ' δόξαν τοῦ καθίσματος, κρούει τὰ γ' ὁ ἐπὶ τοῦ κανόνος, ἵν' ἐπισυναχθῶσιν οἱ τὸ ψαλτήριον ἔτι μανθάνοντες, τοῦ ψάλλαι ἡμᾶς ὁμοῦ τὸν κανόνα· ἀπὸ γὰρ τοῦ ἑξαψάλμου ἐξέρχονται, καὶ μελετῶσιν ἕως τότε· τρία δὲ κρούει πάλιν, καὶ εἰς τοὺς αἴνους, ὅτε μέλλει κατήχησις ἀναγινώσκεσθαι τοῦ μεγάλου Πατρὸς καὶ καθηγητοῦ Θεοδώρου.

36. Postquam psalterium recitavimus, ad tertiam cathismatis *gloriam*, ter pulsat is qui canoni præest, ut conveniant ii qui adhuc psalterium ediscunt, ut conjunctim canonem cantemus. Namque ab hexapsalmo deinceps exeunt, et usque ad id tempus prædicto studio operam dant. Mox rursus tres pulsationes, et ad laudes pergitur quando legenda est catechesis magni Patris et abbatis Theodori.

λζ'. Χρὴ γινώσκειν ὅτι ἐν τῇ παραμονῇ τῶν φώτων, μετὰ τὸ ἀπολῦσαι τὴν θείαν λειτουργίαν, λαμβάνομεν τὴν εὐλογίαν· εἶτα διακλυόμεθα μὲν οἱ κοινωνήσαντες, τὴν δὲ εὐλογίαν οὐκ ἐσθίομεν (50)· συστείλας δὲ ὁ ἱερεὺς τὰ σκεύη, ἔρχεται εἰς τὰ ἅγια θυρία, καὶ ποιήσας εὐχήν, ἐξέρχεται μετὰ τῶν ἀδελφῶν εἰς τὸν λουτῆρα, ψάλλων τὸ *Ἐν Ἰορδάνῃ βαπτιζομένου σου, Κύριε*· καὶ τούτου λεγομένου γίνεται πρὸς τοῦ διακόνου εὐχὴ συναπτή· ἧς τελεσθείσης, ἄρχεται ὁ ἱερεὺς τῆς εὐχῆς τοῦ ἁγιασμοῦ· μετὰ δὲ τὸ ἁγιασθῆναι τὰ ὕδατα, καὶ τοὺς ἀδελφοὺς ῥαντισθῆναι, ψάλλεται τροπάριον· ὁ ἦχος πλ. δ', *Φωνὴ Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων βοᾷ λέγουσα*· στιχ. α', *Ἡ θάλασσα ἶδεν καὶ ἔφυγεν*· στιχ. β', *Τί σοι ἐστὶν*

37. In luminum pervigilio, post expletam divinam liturgiam, benedictionem accipimus : deinde os quidem colluimus qui communicavimus, eulogiam tamen non comedimus. Tum sacerdos compositis vasis, ad sanctas januas, dictaque prece, egreditur cum fratribus ad baptisterium cantans illud : *Cum in Jordane baptizareris, Domine ;* quo dicto, pronuntiatur a diacono oratio collecta : qua finita, incipit sacerdos precem sanctificationis. Post aquas sanctificatas, et post aspersos eisdem fratres, canitur troparium tono obliquo quarto : *Vox Dei super aquas clamat dicens.* Stichus primus : *Mare vidit, et fugit.* Stichus secundus : *Quid est tibi, mare, quod fugisti ?* Et post ter cantatum hoc tro-

NOTÆ.

Celeberrimus item est crucis cultus in Græcorum et Orientalium, præcipueque Armenorum, ecclesiis.

(49) Μελετᾷν, *meditari*, pro simplici etiam lectione vel studio dictum ab antiquis, observat Martenius in Comm. cit., p. 249, 251.

(50) Scilicet propter jejunium. Alioqui mos erat post communionem gustandi aliquid ex oblatis ; itemque os abluendi, auctore etiam divo Chrysostomo. Legatur isagoge liturgica in opp. s. Gregorii PP. ed. Ven. t. IX, cap. II, 18, p. 161. Eulogiarum varios usus tradit Martenius Comm. cit. ad Reg. S. Ben. cap. 54.

Digitized by Google

parium, egressi in ecclesiam, caninius troparium A tono quarto : *Qui amictus es lumine mirabiliter.* Hoc ter dicto, recitatur oratio a sacerdote, atque ita hæc divina doxologia desinit. Deinde sic pergit stichologia ad refectorium. Similiter sancta quoque feria quinta post communionem et ablutionem, fit pedum lotio. Et postquam omnes loti fuerint, pergit stichologia ad refectorium.

θάλασσα, ὅτι ἔφυγες; καὶ μετὰ τὸ ψαλθῆναι γ' τοῦτο τὸ τροπάριον, ἐξερχόμενοι εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ψάλλομεν τροπάριον, ἦχος δ', *Ὁ τὸ φῶς ἀναβαλλόμενος θεϊκῶς* · τούτου οὖν τρισσευομένου, γίνεται εὐχὴ παρὰ τοῦ ἱερέως, καὶ καταπαύει αὕτη ἡ θεία δοξολογία. Εἶθ' οὕτως ἀπέρχεται ὁ στίχος εἰς τὸ τραπεζάριον. Ὡσαύτως δὲ καὶ τῇ ἁγίᾳ ε', μετὰ τὸ κοινωνῆσαι (51) καὶ διακλύσασθαι, γίνεται ὁ νιπτήρ· καὶ μετὰ τὸ ἀπονίψασθαι πάντας, ἀπέρχεται ὁ στίχος εἰς τὸ τραπεζάριον.

De quantitate vestimenti, calceamentorum, et de lecti materia, ac similibus.

38. Unusquisque frater habere debet subuculas duas, vestes exteriores duas, villosam unam, cucullas duas, superhumerale parvum ad ministeria, et aliud latius ad ecclesiam, quo ex lege utendum B est vespere Sabbati ad lychnicum, et die dominico ad matutinum, denuoque vespere ad lychnicum, et antea ad divinam liturgiam, pariterque in solemnitatibus Domini. Habeat et aliud villosum superhumerale magnum. Habeat calceos tum breviore cothurno tum etiam longiore, et caligas. Item prolecto habeat mattam cilicinam, et duas villosas lodices.

Περὶ ποσότητος ἐνδύματός τε καὶ ὑποδημάτων καὶ καταστάσεως στρωμνῆς καὶ τῶν τοιούτων.

λη'. Χρὴ γινώσκειν ὅτι ἕκαστος ἀδελφὸς ὀφείλει ἔχειν ὑποκαμήσα β', ἐπανωφόρια β', μαλλωτὸν ἓν, κουκούλλια β', ἐπώμιον μικρὸν εἰς τὸ διακονεῖν, καὶ ἕτερον τὸ τῆς ἐκκλησίας βαθύτερον, ᾧ νόμος ἐστὶ κεχρῆσθαι Σαββάτῳ ὀψὲ εἰς τὸ λυχνικὸν, καὶ τῇ Κυριακῇ εἰς τὸν ὄρθρον, καὶ πάλιν ὀψὲ εἰς λυχνικὸν, καὶ πρὸ τοῦ γε εἰς τὴν θείαν λειτουργίαν, ὡσαύτως καὶ ἐν ταῖς δεσποτικαῖς ἑορταῖς. Καὶ ἕτερον ἐπώμιον μαλλωτὸν μέγα· ὑποδήματα δὲ κονδοτζάγγια, καὶ ἕτερα μακροτζάγγια, καὶ καλίκην · εἰς δὲ τὴν κλίνην ἐχέτω ψίαθον κιλίκην καὶ δύο μαλλωτάρια (52).

NOTÆ.

(51) Ad hoc vocabulum κοινωνῆσαι venit mihi C in mentem præclara Theoriani doctissimi viri ad monachos de diversis rebus epistola, cujus olim fragmentum, de concordia cum Latinis fovenda, edidi in tomo VI Script. vet., p. 414, ex codice Vat. 1481. Nunc autem ex eodem codice recitare placet aliam prædictæ epistolæ particulam, in qua quæstionem de azymis attingens, splendidum recitat (ex divi Basilii liturgia) fidei Græcorum erga SS. Eucharistiam testimonium, quod nostris borealium et occidentalium regionum heterodoxis præ oculis ponere non incongruum sit.

Περὶ τῆς θείας κοινωνίας.

Τοῖς μέν τοι βουλομένοις εἰπεῖν περὶ τῆς θείας κοινωνίας εἰ ἐξ ἀζύμων ἢ ἐνζύμων ἐν τῷ δείπνῳ ἐγένετο, χρόνου μακροῦ καὶ τελειοτέρου συγγράμματος ἀνάγκη. Ἡμῖν δὲ τὰ πολλὰ παρωσαμένοις, τὸ χρήσιμον καὶ εἰρηναῖον καὶ εἰρηνεῦον, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὸ οἰκονομικώτερον καὶ ἀναγκαιότερον καὶ τῆς ἀληθείας ἐχόμενον ῥητέον· Ὁ θεῖος ἄρτος πρὸ μὲν τοῦ D ἁγιασθῆναι, εἴτ' ἄζυμος εἴτ' ἔνζυμος ἦν, ἀδιαφόρως ἄρτος ἐστί τε καὶ λέγεται πρὸς τῶν θείων λογίων, ὡς ὕστερον δείξομεν· μετὰ δὲ τὸ ἁγιασθῆναι, οὔτε ἔνζυμος, οὔτ' ἄζυμος, ἀλλὰ σῶμα καὶ σὰρξ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, καὶ οὐκ ἄλλη οὔτ' ἄλλη · μία γάρ ἐστι καὶ αὐτὴ ἡ ἐκ τῆς ἀφθόρου Παρθένου καὶ Θεοτόκου ὑπὸ τοῦ Θεοῦ Λόγου ληφθεῖσα, καὶ ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς καθημένη, καὶ ἡ ὑφ' ἡμῶν τῶν ὀρθοδόξων μυστικῶς μεταλαμβανομένη· διὸ καὶ μυστήριον λέγεται ὡς κρυφιον, καὶ τοῖς πολλοῖς οὐ καταληπτόν· μεταβάλλεται γὰρ τὰ θεῖα δῶρα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι εἰς σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ· ἡ ἱεροκρυφία δηλοῖ· Σὲ παρακαλοῦμεν, ἅγιε ἁγίων, εὐδοξίᾳ τῆς σῆς ἁγαθότητος, ἐλθεῖν τὸ Πνεῦμά σου τὸ πανάγιον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα, καὶ εὐλογῆσαι αὐτὰ καὶ ἁγιάσαι, καὶ ἀναδεῖξαι τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον αὐτὸ τὸ τίμιον σῶμα τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ τούτῳ, αὐτὸ τὸ τίμιον αἷμα τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Εἰ οὖν τὸ θεῖον (πνεῦμα) μεταβάλλει τὰ προκείμενα δῶρα εἰς σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ, περισσὸν λοιπὸν τὸ φιλονεικεῖν εἰ ἐξ ἀζύμων ἢ ἐνζύμων ἦν, ἢ λευκοῦ, ἢ ἐρυθροῦ τυχὸν οἴνου· καὶ τοιαύτας τινὰς περιεργείας μωρὰς περὶ τῶν φρικτῶν μυστηρίων διερευνᾶν.

De divina communione.

Volentibus dicere, utrum divina communio azymis an non azymis in cœna peracta fuerit, longo tempore opus est et pleniore scriptura. Nos itaque multis prætermissis, id tantum dicemus quod utile est et pacificum et pacifcrum, vel potius quod est magis commodum ac necessarium et veritatis tenacius. Venerabilis ille panis, ante quam sanctificetur, sive azymus sit sive non azymus, æque panis et est et dicitur in divinis Scripturis, ut postea demonstrabimus. Post sanctificationem vero neque fermentatus est neque azymus, sed corpus atque caro Domini nostri ; neque hæc alia est atque alia, sed illa una eademque, quæ de incorrupta deipara Virgine a Deo Verbo sumpta fuit, quæque ad Patris dexteram sedet, et a nobis orthodoxis mystice sumitur : propterea que mysterium dicitur, utpote arcanum et vulgo haud intellectum. Revera enim divina munera convertuntur a sancto Spiritu in Christi corpus ac sanguinem. Id quod ab arcana sacra formula sic demonstratur : Te rogamus, sancte sanctorum, ut beneplacito bonitatis tuæ veniat Spiritus sanctissimus tuus super nos et super proposita munera ista, eaque benedicat et sanctificet ; ostendatque panem quidem hunc, ipsum pretiosum corpus Domini et Dei ac Salvatoris nostri Jesu Christi ; quod autem in hoc calice est, ipsum pretiosum sanguinem Domini et Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi. Si ergo divinus Spiritus proposita munera in corpus et sanguinem Christi convertit, supervacaneum jam erit contendere utrum id in azymis an potius in non azymis effectum fuerit, et utrum in albo an rubro fortasse vino ; et stultas hujusmodi curiositates circa tremenda mysteria scrutari.

Exin citat Theorianus beatum Gregorium Dialogorum auctorem (id est Greg. PP.) ἐν τῷ περὶ τῆς θείας κοινωνίας, ubi eum loqui dicit de variis usu circa azymum et fermentatum in quatuor ecclesiis Rom., Alex., Antioch., Hierosol. Item citat magnum Epiphanium Cyprium ἐν τῷ περὶ πίστεως ; denique Tnicitam quemdam monachum Studitam de azymis scribentem.

(52) De monachorum vestibus earumque nominibus agit Martenius in Comment. ad Reg. S. Ben. cap. 55.

Digitized by Google

DE CONFESSIONE ET PRO PECCATIS SATISFACTIONE

CANONES.

Τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν καὶ ὁμολογητοῦ Θεοδώρου πρεσβυτέρου καὶ ἡγουμένου τῶν Στουδίου περὶ ἐξαγορεύσεως καὶ τῶν ταύτης διαλύσεων κανόνες ἐκτεθέντες παρ' αὐτοῦ (1).

Sancti Patris nostri et confessoris Theodori presbyteri et præpositi monachorum Studii canones a supradicto editi.

α'. *Περὶ ἐξαγορεύσεως.*

[Cod. vat. 840, f. 195, b.] Ἐξαγόρευσίς ἐστι λόγων καὶ ἐνθυμήσεων αἰσχρῶν ἀνήδονος ὑπόμνησις· διάλυσις δὲ ἡ τούτων διάκρισις, ἐπὶ ἀγαθὴν ὁδὸν ὁδηγοῦσα τοὺς προσερχομένους· *Λέγε γὰρ σὺ πρῶτος τὰς ἁμαρτίας σου, ἵνα δικαιωθῇς*· Καὶ πάλιν· *Εἶπα, Ἐξαγορεύσω τὴν κατ' ἐμοῦ ἐγγιγομένην μου ἁμαρτίαν τῷ Κυρίῳ· καὶ ἰδοὺ ἀφεῖλετο πάσας τὰς ἁμαρτίας μου.* Δύναται γὰρ ἐξομολόγησις, καὶ πῦρ αἰώνιον ἀποσβέσαι· καὶ γὰρ λογισμοὶ κρυπτόμενοι, τίκτουσι πάθη· ἐξαγορευόμενοι δὲ, θεοειδεῖς ἀπεργάζονται· γύμνου σὸν μώλωπα τῷ σῷ ἰατρῷ· εἰπὲ, καὶ μὴ αἰσχυνθῇς· πρόσελθε σὺν τῇ πίστει τῷ σῷ ἡγουμένῳ, ἀπονήρῳ ἁπλότητι, καὶ ὡς ἐκ Θεοῦ στόματος τὰ παρ' αὐτοῦ συμβουλευόμενά σοι δέχου, εἰ καὶ ἐναντία τῷ σῷ σκοπῷ τὰ εἰρημένα τυγχάνουσιν· εἰ καὶ μὴ πάνυ πνευματικοὶ οἱ ἡγούμενοι καθεστήκασι, μὴ σκανδαλίζου· οὐ γὰρ ἄδικος ὁ Θεὸς, πίστει καὶ ἀκακίᾳ ψυχὰς ἑαυτὰς ταπεινωσάσας, τῇ τοῦ ἡγουμένου συμβουλῇ καὶ κρίσει ἀπατηθῆναι, κἂν ἄλογοι οἱ ἀπατηθέντες τυγχάνωσιν.

1. *De confessione.*

Confessio est verborum et cogitationum turpium dolens expositio : satisfactio autem est illorum peccatorum discussio, quæ in bonam viam accedentes reducit. *Dic tu prior peccata tua, ut justificeris*[1]. Rursusque : *Confitebor adversus me peccatum meum Domino. Et ecce abstulit omnia peccata mea*[2]. Potest enim confessio ignem quoque æternum exstinguere. Et silentio quidem pressæ cogitationes culpas pariunt : quas si confessi fuerimus divinam pulchritudinem acquirimus. Denuda ulcus tuum medico : fare, neque erubescas : accede cum fide ad ducem tuum, et cum simplicitate sine malitia, et tanquam ex ore Dei consilia ejus excipe, quamvis hæc tuo contraria proposito sint. Et si forte haud satis spiritales videantur duces tui, ne scandalizeris : non enim injustus est Deus, ut animas quæ se cum fide et sinceritate humiliant, sinat a ducis consilio et judicio decipi ; utcunque hebetes sint ii quibus fraus intenditur.

β'. *Περὶ μνησικάκων ἐντολή.*

Ὁ μνησίκακος τῇ τοῦ Ἰακὼβ κλίματι (2) προσελθὼν, τῇ τοῦ κορυφαίου Πέτρου ἐκπεσούσῃ ἁλύσει ἐνδέδεται· καὶ γὰρ μνησικακία, θυμοῦ ἐστι κατάληξις, δικαιοσύνης μῖσος. Κατὰ μὲν τοὺς τῶν μεγάλων Πατέρων κανόνας, ἐν τρισὶν ἔτεσι τῶν ἁγιασμάτων ἀπεχέσθω· κατὰ δὲ τοὺς μοναχοὺς ἐνιαυτὸν ξηροφαγείτω ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς τῶν ἀδελφῶν καταλύσεως, ποιῶν μετανοίας καθ' ἡμέραν μ'.

2. *Adversus injuriarum memores decretum.*

Injuriarum memor ad Jacobi scalam accedens, coryphæi Petri cadente catena illigatur. Quippe injuriarum memoria, est iræ habitaculum, et justitiæ odium. Juxta quidem magnorum Patrum canones, homo ejusmodi triennio a sanctis rebus arceatur. Verum inter monachos anno uno vescatur aridis hora qua fratres jejunium solvunt, et metanœas quotidie faciat quadraginta.

γ'. *Περὶ καταλαλιᾶς.*

Οἶμαι ἐκ μίσους καὶ μνησικακίας τὴν καταλαλιὰν τίκτεσθαι· καὶ γὰρ καταλαλιά ἐστιν ἀποκύημα μίσους, βδέλλα ἀγάπης, ἐξαφανίζουσα καὶ ἐκδαπανῶσα αἷμα ψυχῆς· λέγομεν δὲ ὡσαύτως, κατὰ μὲν

3. *De obtrectatione.*

Arbitror ex odio et injuriarum memoria obtrectationem gigni. Etenim obtrectatio est odii filia, charitatis hirudo quæ animæ sanguinem prorsus consumit. Similiter autem dicimus, ex aliorum

[1] Gr. Isai. XLIII, 26. [2] Psal. XXXI, 5.

NOTÆ.

(1) Ne quis forte dubitet de hoc nostri Studitæ opusculo, en testis accedit etiam codex Arabicus Vat. CLXXIV, in catalogo a me impresso p. 316, his verbis: « Constitutiones sancti Patris Theodori abbatis monasterii Studii, seu monachorum Studitarum, de pœnitentibus qui de peccatis suis occultis confitentur, deque confessariis, qui eos de illis interrogant. » Est autem hic libellus instar tot Latinorum qui exstant tum editi tum manuscripti *de vitiis* et *de virtutibus*.

(2) De scala Jacobi S. Benedictus Reg. cap. 7, plura verba facit, plurima postea Martenius in Comm. Nihil tamen ad hunc Theodori locum : quanquam Benedictus reapse de humilitate agit, heic autem haud scio an superbia innuatur. Videtur ergo potius proverbium quoddam. Sed alii judicent.

Digitized by Google

quidem præscripto hunc uno anno flere : monachum autem quatuor mensibus arido cibo uti debere dum reliqui comedunt ; et metanœas facere quotidie centum. Quia *detrahentem secreto proximo suo, hunc persequebar* [a].

4. *De garrulitate.*

Garrulus linguæ vitio infectus, sex menses pœnitendo expleat : sic enim canones de hujusmodi hominibus decernunt. Quippe garrulitas est inscitiæ indicium, obtrectationis janua, mendacii ministra. Nos tres mensibus hunc a communione removemus, aridis omnino vescentem hora sexta, et metanœas quotidie centum quinquaginta facientem. Etenim valde lubricum periculosumve ipsis quoque æstimatione dignis hominibus hoc vitium est.

5. *De mendacio.*

Mendax quasi lepidus homo existimatur. Atqui mendacium charitatis destructio est ; perjurium autem, Dei negatio. Nemo itaque, si modo sapiat, leve credat esse peccatum mendacium. Nam ipse Spiritus sanctus jam dixit : *Perdes omnes qui loquuntur mendacium* [b]. Cuncti autem mendaci homini trimestrem pœnitentiam decernunt. Nos tamen quadraginta dierum aridum omnino victum hora sexta huic imperamus, et metanœas quotidianas centum quinquaginta. Etenim timendum est præ cæteris hoc peccatum.

6. *De acedioso.*

Acediosus quasi de sua salute desperans reputatur. Etenim acedia est monasticæ regulæ observandæ odium, mundanarum rerum admiratio. Acediosus Deum accusat, quasi immisericordem et hominum osorem ; ad psalmodiam precesque torpet. Vitio huic decernimus qua draginta dierum pœnitentiam ; et ut per tres hebdomadas vino et oleo acediosus non utatur, quotidie faciens metanœas ducentas quinquaginta. Namque in profundum inferni potest deducere acediæ vitium.

7. *De guloso.*

Gulosus similis est sepulcro putrescentibus carnibus pleno. Gulositas est ventris hypocrisis, qui cum sit satur, nihilominus se egere clamat ; et gravatus, esurire cogit. Gulositas est oculorum deceptio. Decernimus huic quoque vitio triginta dierum luctum ; et unius hebdomadæ aridum victum hora nona, nec non quotidianas metanœas octoginta. Quippe gulositas sibi deditos æterno igni transmittit.

8. *De avaro.*

Avarus insanabili morbo laborat, qui interiorem hominem exedit. Avaritia est idolorum servitus, infidelitatis filia, infirmitatum prætextus, voluntaria apostasia. Huic item decernimus quadrimestrem pœnitentiam, quadraginta dierum aridum victum hora nona, et quotidianas metanœas quinquaginta ; cum sit vitium animam consumens.

[a] Psal. c, 5. [b] Psal. v, 7.

A τοὺς ἑτέρους, ἐνιαυτὸν προσκλαυσάτω· κατὰ δὲ τοὺς μοναχοὺς, τετράμηνον ξηροφαγείτω, ὅτε οἱ λοιποὶ ἐσθίουσι, μετανοίας ποιῶν καθ' ἡμέραν ἑκατόν· *Ὅτι τὸν καταλαλοῦντα λάθρα τοῦ πλησίον αὐτοῦ, τοῦτον ἐξεδίωκον.*

δ'. *Περὶ πολυλογίας.*

Ὁ πολυλογῶν ὑπὸ γλώττης σκοτιζόμενος, ἐξαμηνιαῖον χρόνον ἐν μετανοίᾳ πληρούτω· οὕτως γὰρ οἱ κανόνες περὶ τῶν τοιούτων ὁρίζονται· ἐπειδὴ πολυλογία ἐστὶν ἀγνωσίας τεκμήριον, καταλαλιᾶς θύρα, ψεύδους ὑπουργός· ἡμεῖς δὲ τρίμηνον λέγομεν ἀκοινώνητον εἶναι, ξηροφαγοῦντα ἄκρως ὥρᾳ ἕκτῃ, μετανοίας ποιοῦντα καθ' ἡμέραν ρκ'· ἐπισφαλὲς γὰρ λίαν καὶ αὐτοῖς τοῖς δοκοῦσι τὸ πάθος ἐστίν.

B

ε'. *Περὶ ψεύδους.*

Ὁ ψεύστης ὡς εὐτράπελος λογίζεται· καὶ γὰρ ψεῦδός ἐστιν ἀγάπης ἀφανισμός· ἐπιορκία δὲ, Θεοῦ ἄρνησις· μηδεὶς οὖν τῶν εὐφρονούντων, μικράν τινα τὴν τοῦ ψεύδους ἁμαρτίαν εἶναι νομίσοι· καὶ γὰρ αὐτὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα προείρηκεν· *Ἀπολεῖς πάντας τοὺς λαλοῦντας τὸ ψεῦδος.* Ὁρίζονται δὲ πάντες ὅτι τρίμηνον ἐν μετανοίᾳ διατελείτω· ἡμεῖς δὲ μ' ἡμερῶν ξηροφαγίαν ἄκρως ὥρᾳ ἕκτῃ, καὶ μετανοίας καθ' ἡμέραν ρν'· καὶ γὰρ φοβερὰ ὑπὲρ πάσας ἡ ἁμαρτία αὕτη.

ς'. *Περὶ ἀκηδιαστοῦ.*

C Ὁ ἀκηδιαστὴς ὡς ἀπογινώσκων τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας λογίζεται· καὶ γὰρ ἀκηδία ἐστὶν ἀσκήσεως μῖσος τοῦ μοναχικοῦ ἐπαγγέλματος, κοσμικῶν μακαρίστρια, Θεοῦ διαβλήτωρ, ὡς ἀσπλάγχνου καὶ ἀφιλανθρώπου, ἀτονία ψαλμῳδίας ἐν προσευχαῖς ἀσθενοῦσα· ὁρίζομεν δὲ καὶ ταύτην μ' ἡμέρας μετανοεῖν· ἑβδομάδας τρεῖς οἴνου μὴ μεταλαμβάνειν καὶ ἐλαίου· μετανοίας ποιεῖν καθ' ἡμέραν σν'· ὅτι εἰς βυθὸν ᾅδου δύναται κατάγειν τὸ πάθος τῆς ἀκηδίας.

ζ'. *Περὶ γαστριμάργου.*

Ὁ γαστρίμαργος ἔοικε τάφῳ γέμοντι σεσηπυιῶν σαρκῶν· γαστριμαργία ἐστὶ κοιλίας ὑπόκρισις· κεκορεσμένη γὰρ οὖσα, ἐνδείας ἀναβοᾷ· καὶ πεφορτισμένη, πειναν ἀναγκάζει· γαστριμαργία ἐστὶν, ὀφθαλμῶν ἀπάτη· D ὁρίζομεν δὲ καὶ ταύτην ἐν τριάκοντα ἡμέραις προσκλαίειν· ἑβδομάδα μίαν ξηροφαγεῖν ὥρᾳ ἐννάτῃ· ποιεῖν μετανοίας καθ' ἡμέραν π'· ὅτι τῷ αἰωνίῳ πυρὶ παραπέμπει τοὺς πειθομένους αὐτῇ.

η'. *Περὶ φιλαργύρου.*

Ὁ φιλάργυρος νοσεῖ νόσον ἀνίατον, δαπανῶσαν τὸν ἐντὸς ἄνθρωπον· φιλαργυρία ἐστὶν, εἰδώλων προσκύνησις, ἀπιστίας θυγάτηρ, ἀσθενειῶν προφασίστρια, ἑκουσίος παραβάτης· ὁρίζομεν δὲ καὶ ταύτην, τετράμηνον ἐν μετανοίᾳ εἶναι, ἡμέρας μ' ξηροφαγεῖν ὥρᾳ θ', μετανοίας ποιεῖν καθ' ἡμέραν ν'· ὡς τοῦ πάθους ἐκκαίοντος τὴν ψυχήν.

Digitized by Google

θ'. *Περὶ ἀναισθήτου.*

Ὁ ἀναίσθητος ἔοικε λίθῳ ὀξυγώνῳ, κρούοντι καὶ μὴ διαλυομένῳ. Ἀναισθησία ἐστὶ νέκρωσις μελῶν, δαιμονιώντων ἀδελφή, μεθυόντων ὁμόνοια· ὁρίζομεν δὲ καὶ ταύτην, διμηναῖον προσκλαίειν χρόνον, ἡμέρας κε' ἐλαίου καὶ μόνου μεταλαμβάνειν, τῶν δὲ λοιπῶν ἀπέχεσθαι, ποιεῖν μετανοίας καθ' ἡμέραν ρ'· καὶ γὰρ ὁ ἀναίσθητος δύναται βαλεῖν τὸν ἀδελφὸν εἰς βάραθρον.

ι'. *Περὶ κενοδόξου.*

Ὁ κενόδοξος ὡς ὑπερήφανος καταλογίζεται· καὶ γὰρ ἡ κενοδοξία ἐστὶ, κατὰ μὲν τὸ εἶδος φύσεως ἐναλλαγὴ, καὶ ἠθῶν διαστροφὴ, καὶ παρατήρησις μέμψεων, ὑπερηφανίας τρίβολος ἐργασία. Ὁρίζομεν δὲ καὶ ταύτην ἐν λ' ἡμέραις προσκλαίειν, ἑβδομάδας δύο ἄκρως ξηροφαγεῖν ὥρᾳ θ', μετανοίας ποιεῖν καθ' ἡμέραν ρμ', ὡς δαίμονος αἴτιον τὸ πάθος καὶ πρόξενον.

ια'. *Περὶ δειλοῦ* (λείπει).

ιβ'. *Περὶ ὑπερηφάνου.*

Ὁ ὑπερήφανος ὁμοιός ἐστι τῷ διαβόλῳ τῷ κατὰ Θεοῦ τραχηλίσαντι· καὶ γὰρ ὑπερηφανία ἐστὶ Θεοῦ ἄρνησις, δαιμόνων εὕρημα, ἐξουδένωσις ἀνθρώπων, κατακρίσεως μήτηρ, θυμοῦ πηγή, ὑποκρίσεως ῥίζα· ὁρίζομεν καὶ ταύτην ἐν ἓξ μησὶ προσκλαίειν τῇ ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ· ἑβδομάδας δ' ξηροφαγεῖν ἄκρως ὥρᾳ ἐνάτῃ· καθ' ἡμέραν μετανοίας ρο'.

ιγ'. *Περὶ βλασφήμου.*

Ὁ βλάσφημος τῇ τοῦ Κάϊν μερίδι καταλογίζεται· χαλεπὴ γὰρ ἡ ῥίζα τῆς σατανικῆς ὑπερηφανίας, ἀδελφοί· διὸ ἀναγκαῖον αὐτὴν εἰς μέσον ἀχθῆναι· οὐ γὰρ τῶν τυχόντων, ἀλλά γε πολλῷ μᾶλλον χαλεπώτερος ὁ ἐχθρὸς πάντων καθίσταται· ὁρίζομεν δὲ προσκλαίειν μέχρι κατορθώσεως τοῦ πάθους, ἀκοινώνητον εἶναι, ξηροφαγεῖν ἡλίου δυσμαῖς, μετανοίας ποιεῖν καθ' ἡμέραν τ', μέχρις ἂν ἀποστῇ τῆς ἀθεμίτου βλασφημίας.

ιδ'. *Περὶ θυμώδους.*

Ὁ θυμώδης ἔοικε δαιμονιῶντι· θυμὸς γάρ ἐστιν ἑταιρία δαιμόνων. *Ἀνὴρ θυμώδης, οὐκ εὐσχήμων* [5]· ὁ θυμὸς ἔστω σοι κατὰ μόνου τοῦ ὄφεως, δι' ὃν ἐξέπεσας· ὁρίζομεν δὲ μ' ἡμέρας προσκλαίειν, ἑβδομάδα τυροῦ καὶ ὠοῦ καὶ οἴνου καὶ ἐλαίου ἀπέχεσθαι, μετανοίας ποιεῖν καθ' ἡμέραν ρ'· *Καὶ γὰρ ῥοπὴ τοῦ θυμοῦ αὐτοῦ, πτῶσις αὐτῷ ἐστι* [6]· *καὶ ὀργὴ ἀπόλλυσι καὶ φρονίμους.*

ιε'. *Περὶ ὀργίλου.*

Ὁ ὀργιζόμενος; ὅμοιος τοῖς τοῦ Ἰωσὴφ ἀδελφοῖς καθέστηκεν· ὀργὴ γάρ ἐστι φρονήσεως διαρπαγὴ, καὶ καταστάσεως ἀδελφῶν ἐκτρεπτικὴ, καὶ ἠγριωμένη μορφὴ κράσεως. Ὁρίζομεν δὲ τὸν ὀργίλον μῆνας δύο προσκλαίειν, μ' ἡμέρας ξηροφαγεῖν ὥρᾳ ἐννάτῃ, μετανοίας ποιεῖν σ'· τὸν γὰρ ὀργιζόμενον τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ὁ Κύριος ἔφησεν ἔνοχον εἶναι τῆς κολάσεως [7]· ὅθεν καὶ τὸ πτῶμα φοβερόν ἐστιν.

9. *De torpido.*

Torpidus assimilatur lapidi acutis angulis prædito, qui percutit, neque tamen ipse frangitur. Torpedo mortificatio membrorum est, furiosorum germanitas, ebriorum concordia. Decernimus huic etiam vitio bimestrem fletum, et per dies viginti unius olei usum, abstinentiam a cæteris, et quotidianas metanœas centum. Utique torpidus fratrem suum in barathrum conjicere poteat.

10. *De inanis gloriæ cupido.*

Inanis gloriæ cupidus superbi instar habetur. Namque inanis gloriæ cupiditas, specie quidem, naturæ est immutatio, morum perversio, vituperationum captatio, superbiæ senticosa operatio. Huic quoque decernimus triginta dierum fletum, duabus hebdomadis aridum prorsus victum hora nona, et metanœas quotidianas centum quadraginta. Namque hoc vitium causam dæmoni suppeditat et hospitium.

11. *De timido (deest in cod.).*

12. *De superbo.*

Superbus similis diabolo est, qui Deo restitit. Nam superbia negatio Dei est, dæmonum inventio, hominum ruina, damnationis mater, iræ fons, hypocriseos radix. Huic item decernimus semestrem fletum in sancta ecclesia, quatuor hebdomadis aridorum strictum usum hora nona, et quotidianas metanœas septuaginta supra centum.

13. *De blasphemo.*

Blasphemus in Caini partibus reputatur. Dira est enim, fratres, Satanicæ superbiæ radix: quamobrem eam in apertum producere necesse est: quandoquidem haud vulgaris est hostis, sed omnium asperrimus. Decernimus hominem ejusmodi in fletu versari quoad hic morbus sanetur, extra communionem esse, aridis vesci sub solis occasu, et quotidianas facere metanœas trecentas, donec ab impia blasphemia recedat.

14. *De iracundo.*

Iracundus similis est dæmonium habenti; namque ira dæmoniorum sodalitas est. *Vir iracundus non est decorus* [5]. Ira tibi sit adversus serpentem tantummodo cujus causa cecidisti. Decernimus quadraginta dierum fletum, et una hebdomada a caseo, ovis, vino, oleoque abstinere, et metanœas centum quotidie facere. *Etenim impetus iræ ejus, ruina ipsius est.* Et *ira perdit etiam prudentes* [6].

15. *De eo qui facile irascitur.*

Qui irascitur similis est Josephi fratribus. Est enim ira intellectus direptio, tranquilli fratrum status eversio, et sævæ quædam compaginis forma. Decernimus prono ad iram bimestrem fletum, et quadraginta diebus arido cibo uti hora nona, et metanœas facere ducentas. *Namque irascentem fratri suo Dominus reum pœnæ agit* [7]. Quare culpa formidabilis est.

[5] Prov. xi, 25. gr. [6] Eccli. i, 19 gr. [7] Matth. v, 22.

Digitized by Google

16. *De tristitia.*

Tristitia demersus similis est homini qui in mari tempestatem patitur. Tristitia est animæ ariditas : *Viri enim tristis exsiccantur ossa*[a]. Et *tristitiam longe repelle a te*[b]. Decernimus hominem hujusmodi incessantibus precibus apud altare flere, quotidie metanœas centum quinquaginta facere, et quingenties dicere : *Domine, miserere.* Nam tristitia potest ad blasphemiam impellere.

17. *De homicida.*

Homicida legis quidem præscripto moriatur. Sed sanctus Basilius huic annorum quindecim fletum constituit, et aridis districte vesci hora nona, et extra communionem manere. Nos ad triennium canonem hunc redigimus, siquidem pœnituerit, et afflictio ejus appareat. Quod si pœnam hanc neglexerit, quindecim annis luat, prout magnus vult Basilius.

18. *De adultero.*

Adulter homicidæ similis est. Nam qui proximi sui uxori insidiatur, gladium ancipitem movet, et dissidium inducit. Sanctus quidem Basilius constituit, hunc annis quindecim arido districte cibo uti, hora nona. Nos vero, si vitium abruptum fuerit, biennii excommunicationem decernimus, cum arido omnino cibo, et metanœis quotidianis ducentis.

19. *De fornicatore.*

Fornicator sex annis extra communionem sit, cibo arido vescens hora nona, cum metanœis centum quinquaginta. Quod si neglexerit, grandiori pœnæ sancti Basilii sit obnoxius.

20. *De masculorum concubitore.*

Qui turpitudinem cum masculis commiserit, hunc sanctus Basilius quindecim annis extra communionem esse decrevit jejunantem ac flentem. Nos tamen, siquidem a peccato se recessisse credibiliter demonstret, biennio tantum extra communionem eum esse, arido cibo utentem hora nona, jubemus. Quod si pœnam hanc neglexerit, quindecim annorum pœnam sustineat.

21. *De coeunte cum bestia.*

Qui cum bestiis rem turpem habuerit, juxta sanctum Basilium quindecim annis extra communionem erit. Nos tamen si a flagitio cessaverit, biennii excommunicationem ei inferimus, cum arido cibo hora nona, et cum metanœis ducentis. Quod si neglexerit, quindecim annorum pœnam expleat.

22. *De incestu.*

Qui in sororem propriam lapsus fuerit, quindecim annis communione careat, prout vult magnus Basilius. Nos tamen, si posthinc flagitio abstinuerit, triennalem pœnam decernimus aridi cibi hora nona, cum ducentis metanœis.

23. *De incestu cum nuru.*

Qui in nurum lapsus fuerit, undecim annis ex sancti Basilii sententia extra communionem sit.

ις'. *Περὶ λύπης.*

Ὁ τῇ λύπῃ βεβυθισμένος ἔοικεν ἀνδρὶ κλυδωνιζομένῳ ἐν τῷ πελάγει· λύπη γάρ ἐστι ψυχῆς ξηρότης· Ἀνδρὸς γὰρ λυπηροῦ ξηραίνεται ὀστᾶ· Καὶ, *Μακρὰν ποίησον ἀπὸ σοῦ λύπην*· ὁρίζομεν δὲ τὸν τοιοῦτον προσκλαίειν τῷ θυσιαστηρίῳ εὐχαῖς ἀδιάλειπτον· ποιεῖν καθ' ἡμέραν μετανοίας σν', τὸ *Κύριε ἐλέησον* φ'· δύναται γὰρ λύπη εἰς βλασφημίαν ῥίψαι.

ιζ'. *Περὶ φονέως.*

Ὁ φονεὺς κατὰ μὲν τὸν νόμον ἀποθνησκέτω· ὁ δὲ ἅγιος Βασίλειος ιε' ἔτη ὥρισεν αὐτὸν προσκλαίειν, ξηροφαγεῖν ἄκρως ὥρᾳ ἐννάτῃ, καὶ ἀκοινώνητον εἶναι· ἡμεῖς δὲ τριετῆ χρόνον τὸν κανόνα τοῦτον ὁρίζομεν, ἐὰν μετανοῇ, καὶ ὁ μόχθος αὐτοῦ φαίνηται· ἐὰν δὲ ἀμελῇ, τὰ ιε' ἐκτελείτω ἔτη, κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον.

ιη'. *Περὶ μοιχοῦ.*

Ὁ μοιχὸς ὅμοιος τῷ φονεῖ· ὁ γὰρ τῇ τοῦ πλησίον γυναικὶ ἐπιβουλεύων, μάχαιραν δίστομον κινεῖ, καὶ χωρισμὸν ἀποτελεῖ. Καὶ ὁ μὲν ἅγιος Βασίλειος (ὥρισεν) ἔτη ιε' ξηροφαγοῦντα ἄκρως ὥρᾳ ἐννάτῃ· ἡμεῖς δὲ τοῦ πάθους ἐκκοπτομένου, διετῆ χρόνον ἀκοινώνητον εἶναι, ξηροφαγοῦντα ἄκρως, μετανοίας καθ' ἡμέραν διακοσίας.

ιθ'. *Περὶ πόρνου.*

Ὁ πόρνος ἓξ ἔτη ἀκοινώνητος, ξηροφαγῶν ὥρᾳ ἐννάτῃ, μετανοίας ρν'· εἰ δὲ ἀμελῇ, τῷ μεγάλῳ ἐπιτιμίῳ τοῦ ἁγίου Βασιλείου καταδικαζέσθω.

κ'. *Περὶ ἀρσενοκοίτου.*

Ὁ τὴν ἀσχημοσύνην ἐν τοῖς ἄρρεσιν ἐπιδεικνύμενος, ὁ μὲν ἅγιος Βασίλειος ιε' ἔτη ὥρισεν ἀκοινώνητον νηστεύοντα καὶ προσκλαίοντα· ἡμεῖς δὲ ἐὰν ἀποστῇ τοῦ κακοῦ μετὰ πληροφορίας, διετῆ χρόνον ἀκοινώνητον, ξηροφαγοῦντα ὥρᾳ ἐννάτῃ, μετανοίας σ'· εἰ δὲ ἀμελῇ, τὰ δεκαπέντε ἔτη ἐκτελείτω τὸ ἐπιτίμιον.

κα'. *Περὶ κτηνοβάτου.*

Ὁ ἐν ἀλόγοις τὴν ἀσχημοσύνην ποιούμενος, κατὰ τὸν ἅγιον Βασίλειον ιε' ἔτη ἀκοινώνητος ἔσται· ἡμεῖς δὲ ἐὰν τοῦ κακοῦ ἀποστῇ, διετῆ χρόνον ἀκοινώνητον εἶναι ὁρίζομεν, ξηροφαγοῦντα ὥρᾳ ἐννάτῃ, μετανοίας σ'· εἰ δὲ ἀμελῇ, τὰ ις' ἔτη φυλαττέτω.

κβ'. *Περὶ ἀδελφομιξίας ἤτοι αἱμομιξίας.*

Ὁ εἰς ἀδελφὴν ἰδίαν ἐμπίπτων, ιε' ἔτη ἀκοινώνητος κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον· καθ' ἡμᾶς δὲ ἐὰν ἀποστῇ τοῦ κακοῦ, τριετῆ χρόνον ἐπιτιμάσθω, ξηροφαγῶν ὥρᾳ ἐννάτῃ, μετανοίας σ'· ἐὰν δὲ ἀμελῇ, τὰ ιε' ἔτη ἐκτελείτω.

κγ'. *Περὶ νύμφης οἰκείας αἱμομιξίας.*

Ὁ εἰς νύμφην ἐμπίπτων, ια' ἔτη κατὰ τὸν ἅγιον Βασίλειον ἀκοινώνητός ἐστιν· ἡμεῖς δὲ ἐὰν ἀποστῇ

[a] Prov. xvii, 25 gr. [b] Eccli. xxx, 24.

Digitized by Google

τοῦ κακοῦ, διετῆ χρόνον ἀκοινώνητον εἶναι προστάσσομεν, ξηροφαγοῦντα ὥρᾳ ἐννάτῃ, μετανοίας ποιοῦντα τ'· εἰ δὲ ἀμελῇ τούτου τοῦ κανόνος, καὶ ἐπιμένῃ τῇ κακίᾳ, τὰ ια' ἔτη ἐκτελείτω τὸ ἐπιτίμιον.

κδ'. *Περὶ κλέπτου.*

Ὁ κλέπτης, εἰ μὴ ἐξαγγείλῃ, φησὶν ὁ ἅγιος Βασίλειος, δύο μόνας ἑβδομάδας ἐπιτιμάσθω· εἰ δὲ παρ' ἄλλου ἐλεγχθῇ, διετῆ χρόνον· ἡμεῖς δὲ μ' ἡμέρας ὁρίζομεν, ξηροφαγεῖν ὥρᾳ θ', καὶ μετανοίας ποιεῖν ρ', ἐκκοπτομένου δηλονότι τοῦ πάθους.

κε'. *Περὶ τυμβωρύχου.*

Ὁ τυμβώρυχος, κατὰ τὸν ἅγιον Βασίλειον ιε' ἔτη ἀκοινώνητος ἔσται· ἡμεῖς δὲ τοῦ πάθους ἐκκοπτομένου, ἐνιαυτὸν ἀκοινώνητον εἶναι ὁρίζομεν, ξηροφαγοῦντα ὥρᾳ θ', ποιοῦντα μετανοίας σ'.

κς'. *Περὶ γοητείας καὶ φαρμακείας.*

Ὁ γοητείαν καὶ φαρμακείαν ἐξαγορεύων, κατὰ τὸν ἅγιον Βασίλειον ιε' ἔτη ξηροφαγῶν ἔσται ὥρᾳ θ'· ἡμεῖς δὲ τριετῆ χρόνον ὁρίζομεν τὸν αὐτὸν κανόνα μετὰ τὸ ἀποστῆναι τῆς ἁμαρτίας, καὶ μετανοίας ποιεῖν καθ' ἡμέραν διακοσίας.

κζ'. *Περὶ γοητείας καὶ μαντείας.*

Τὸν μάντεσι προσερχόμενον, ὁ μὲν μέγας Βασίλειος ιε' ἔτη ὥρισεν ἀκοινώνητον εἶναι· ἡμεῖς δὲ τὸν προλαβόντα κανόνα τὸν περὶ φαρμακειῶν, ἀποστάντα τῆς τοιαύτης ἐργασίας.

κη'. *Περὶ ἀγαθοῦ βίου* (2*).

Εἴ τις βούλοιτο βίον ἀτάραχον καὶ ἀκύμονα ὁδεῦσαι, λογιζέσθω ἑαυτὸν γῆν καὶ σποδὸν, καὶ εὐχαριστείτω ὡς ἄγγελος Θεοῦ· εἰ δὲ συμβῇ καταλαλῆσαι αὐτὸν, ἑβδομάδα μίαν ξηροφαγείτω, μετανοίας ποιῶν πεντήκοντα, ὡς τοῦ Θεοῦ καταλαλήσας.

Nos autem, si flagitium emendaverit, biennio carere communione jubemus, aridis vescentem hora nona, cum metanœis trecentis. Quod si hunc nostrum canonem neglexerit, et in vitio perseveraverit, undecim annis pœnam ferat.

24. *De fure.*

Fur, si ipsemet confessus fuerit, duarum tantum hebdomadarum pœnam ferat, inquit sanctus Basilius : quod si ab aliis furti coargutus fuerit, duorum annorum. Nos tamen quadraginta diebus volumus eum aridis vesci hora nona, cum metanœis centum ; si certe a vitio cessaverit.

25. *De sepulcrorum prædatore.*

Sepulcrorum prædator, juxta divum Basilium, quindecim annis extra communionem futurus est. Nos tamen, vitio emendato, anno uno extra communionem esse decernimus, cum arido cibo hora nona, et metanœis trecentis.

26. *De incantamentis et veneficiis seu præstigiis.*

Qui incantamenta et veneficia seu præstigias, confitetur, is juxta sanctum Basilium quindecim annis vescetur cibo arido hora nona. Nos vero eumdem canonem ad triennium coarctamus, postquam homo a peccato recesserit, cum metanœis quotidie ducentis.

27. *De incantamentis et divinatione.*

Ei qui ad vates accesserit, magnus Basilius quindecim annorum excommunicationem decrevit. Nos tamen ei pœnam tantum præcedentis nostri canonis de veneficiis aut præstigiis imponimus, si ab hujusmodi opere se retraxerit.

28. *De bona vita.*

Si quis vult imperturbatam vitam et tranquillam transigere, existimet se esse terram ac cinerem, gratiasque agat quasi angelus Dei. Quod si aliquando obloqui ei contigerit, hebdomada una vescatur aridis, metanœas simul faciens quinquaginta, ceu si contra Deum oblocutus fuisset.

QUÆSTIONES.

Τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν καὶ ὁμολογητοῦ Θεοδώρου πρεσβυτέρου καὶ ἡγουμένου τῶν Στουδίου περὶ ἐρωτήσεως καὶ τῶν ταύτης διαλύσεων κανόνες συλλεγέντες παρ' αὐτοῦ.

Sancti Patris nostri et confessoris Theodori presbyteri et præpositi monachorum Studii de quibusdam quæstionibus canones ab eo collecti.

[Cod. Vat. 840 f. 202 b.] α'. *Ἐρώτησις.* Ἐν τοῖς συνοδικοῖς κανόσι τοῖς θείοις γέγραπται περὶ τῆς μεγάλης πέμπτης, ὅτι οὐ δεῖ ἐν τῇ τεσσαρακοστῇ τῇ ὑστεραίᾳ ἑβδομάδι τὴν τεσσαρακοστὴν ἀτιμάζειν· εἰ οὖν οὕτως ἐστὶ τοῖς θείοις κανόσιν ἐμπεριειλημμένον, πῶς ἡμεῖς καταλύομεν τὴν μεγάλην πέμπτην εἰς ἔλαιον καὶ οἶνον;

1. *Interrogatio.* In sacris synodorum canonibus scriptum est de magna feria quinta, non oportere in quadragesima, ultima hebdomada, quintæ feriæ solvere jejunium, atque ita totam quadragesimam inhonorare. Si ergo in sacris canonibus ita res se habet, cur nos in magna feria quinta oleo utimur atque vino ?

NOTÆ.

(2*) Huc refer caput præstantissimum Benedictinæ Regulæ sextum de bonis operibus seu de bona vita.

Digitized by Google

Responsio. Olim quidem ex [quadam peculiari consuetudine in magna feria quinta homines comedebant caseum et ova. Verum qui postea exstiterunt Patres, prædictam rem absurdam reputantes, canonem hunc ediderunt; neque tamen de oleo vinoque id intelligebant. Etenim est hæc sustentatio et solamen ex summa afflictione jejunii eorum qui divina mysteria sumunt.

2. *Int.* Similiter de sancta Pentecoste scriptum est, ne genu flectamus neve omnino jejunemus. Cur ergo qui in suis cellis resident, id non servant, sed et jejunant, et genu flectunt tota hebdomada, excepto nimirum Sabbato ac die Dominico?

Resp. Evangelii prædicatio, communis cum esset toti mundo, nuperque facta, generalia tradebat etiam præcepta. Et quia Christi resurrectio a plerisque non credebatur, ob eam suadendam hoc etiam decretum editum fuit, vetans quodammodo ac docens, quod sicuti peccati causa mortui eramus, et humi strati, nec resurgere valentes, nisi appareret is qui nos revocaturus ad vitam erat; sic adveniente postremis temporibus, illo cui repositum erat [10-11], Christo Deo nostro, et impeccabili pro peccatis nostris patiente, nos resurreximus, ac propterea mysterii hujus confirmandi causa, canon iste conditus fuit, qui et vim obtinuit, et utique obtineat. Neque idcirco tamen peccant monachi, privatim his diebus genu flectentes. Nam cum se reos jam constituerint, et quasi carceri voluntario mancipaverint, semper debent ad Dominum clamare, et humilitate sua misericordiam implorare. Neque enim monacho solemnitas est in terra, ut quidam dixit.

3. *Int.* Si quis tum numero tum qualitate non parum peccatis carnalibus semet impiavit; deinde vero de his confessus, congrua culpis ejusmodi remedia accepit sibique adhibuit; quomodo cognoscet prædicta peccata sibi fuisse remissa, ut persuasum habeat tale se bonum esse assecutum?

Resp. Nemo unquam comperiretur pœnitere et confiteri, nisi firmam antea spem haberet, quod si sincere, inquam, confitear et impositam pœnam admittam, prorsus mihi remissio fiet. Quia igitur homines multitudinem culparum nostrarum consideramus, ideoque de multa erga nos Dei misericordia quasi dubitamus, idcirco ad confessarios nostros confugimus, postulantes plenam per ipsorum manus impositionem remissionem, qui personam tollentis peccata nostra repræsentare creduntur.

4. *Int.* Si quis peccaverit vel sermone otioso, vel improbando, vel interrogando, vel stultiloquio,

[10-11] Gen. XLIX, 10.

A Ἀπόκρισις. Πάλαι μὲν ἔκ τινος συνηθείας ἰδιωτικῆς τῇ μεγάλῃ πέμπτῃ ἔσθιον οἱ ἄνθρωποι τυρὸν καὶ ᾠά· ἐλθόντες δὲ ὕστερον οἱ πατέρες, καὶ τοῦτο ἄτοπον διαγνόντες, τὸν κανόνα τοῦτον ἐξέθεντο, οὐ μὴν δὲ περὶ ἐλαίου καὶ οἴνου τοῦτο ἐξελάδοντο· συγκράτησις γὰρ τοῦτο καὶ παραμυθία τῆς ἄκρας κακοπαθείας ἐκ νηστείας τῶν μεταλαμβανόντων τῶν θείων μυστηρίων.

β'. Ἐρώτ. Ὡσαύτως καὶ περὶ τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς γέγραπται μὴ κλίνειν γόνυ, ἢ ὅλως νηστείαν ἐργάσασθαι· πῶς οὖν οἱ καθήμενοι ἐν τοῖς αὐτῶν κελλίοις οὐ τοῦτο φυλάσσουσιν, ἀλλὰ καὶ νηστεύουσι καὶ γόνυ κλίνουσιν ὅλην τὴν ἑβδομάδα, ἄνευ Σαββάτου δηλονότι καὶ Κυριακῆς;

B Ἀπόκ. Τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου κοινὸν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ, καὶ νεωστὶ διδόμενον, καθολικῶς ἐποιεῖτω καὶ τὰ ἐπιτάγματα· καὶ ἐπεὶ ἡ τοῦ Χριστοῦ ἀνάστασις τοῖς πολλοῖς ἠπιστεῖτο, πρὸς πληροφορίαν ταύτης ἐδογματίσθη τουτὶ τὸ δόγμα, διαγορεῦον ὡσανεὶ καὶ διδάσκον, ὅτι ὥσπερ τῇ ἁμαρτίᾳ ἐνεκρώθημεν πεσόντες κάτω, καὶ μὴ δυνάμενοι ἀναστῆναι μὴ φαινομένου τοῦ ἀναστήσοντος, οὕτως ἐλθόντος ἐν ὑστάτοις καιροῖς τοῦ ᾧ ἀπέκειτο Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ παθόντος ἀναμαρτήτως διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, ἡμεῖς ἀνέστημεν· διὰ τοῦτο πρὸς πίστωσιν τοῦ μυστηρίου ἐτέθη οὑτοσὶ ὁ κανών, καὶ ἐκράτησε, καὶ κρατείτω· οὐκ ἄρα δὲ ἁμαρτάνουσιν οἱ μοναχοὶ κρυφίως γόνυ κλίνοντες ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις· κατακρίτους γὰρ ἑαυτοὺς ποιήσαντες, καὶ οἱονεὶ ἑκουσίως ἐμπεφυλακισμένους, ὀφείλουσιν ἀεὶ βοᾷν πρὸς Κύριον, καὶ ἐκζητεῖν διὰ ταπεινώσεως τὴν συμπάθειαν· οὐ γάρ ἐστι μοναχῷ ἐπὶ τῆς γῆς ἑορτή, κατὰ τὸν εἰπόντα.

γ'. Ἐρώτ. Ἐάν τις ἁμάρτε ποσότητί τε καὶ ποιότητι οὐκ ὀλίγα τῶν σωματικῶν ἁμαρτημάτων, εἶτα ἐξωμολογήσατο καὶ ἐδέξατο προσήκοντα φάρμακα τοῖς τοιούτοις ἁμαρτήμασι, καὶ εἰργάσατο αὐτά, πόθεν ἔχει γνῶναι εἰ ταῦτα τὰ προῤῥηθέντα ἁμαρτήματα αὐτῷ ἀφέθησαν, ὥστε πληροφορίαν σχεῖν τῷ λογισμῷ περὶ τῶν τοιούτων ἀγαθῶν;

C Ἀπόκ. Οὐδέποτέ τις εὑρίσκεται μετανοῶν καὶ ἐξομολογούμενος, εἰ μὴ πρῶτον βεβαίαν σχῇ ἐλπίδα, ὅτι Ἐὰν ἐξομολογήσωμαι καθαρῶς, καὶ καταδέξῃ τὰ

D ἐπιτίμια, ἐκ παντὸς γενήσεταί μοι ἄφεσις· ἐπεὶ δὲ ἀφορῶμεν οἱ ἄνθρωποι πρὸς τὸ πλῆθος τῶν ἡμετέρων πταισμάτων, καὶ οἱονεὶ ἐν δισταγμῷ τινι εὑρισκόμεθα τῆς πολλῆς περὶ ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, διὰ τοῦτο καταφεύγομεν πρὸς τοὺς ἀναδόχους (3) ἡμῶν, ἐξαιτούμενοι τὴν τελείαν ἄφεσιν διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν αὐτῶν, ἀντιπροσώπων εἶναι πεπιστωμένων τοῦ αἴροντος τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν.

δ'. Ἐρώτ. Ἐάν τις προσπέσῃ διά τε λόγου ἀργοῦ, ἢ διὰ κατακρίσεως, ἢ ἀνακρίσεως, ἢ μωρολογίας, ἢ

NOTÆ.

(3) Ἀνάδοχοι vulgo dicuntur *susceptores in baptismo*. Hic tamen intelligendi videntur confessarii.

Digitized by Google

εὐτραπελίας, ἢ ἄλλως διὰ γλώττης ἁμαρτίας, καὶ ἐπιγνῷ καὶ καταγνῷ ἑαυτοῦ, τί ὀφείλει ποιῆσαι ἀντισηκοῦν εἰς μετάνοιαν ἀξίαν καὶ εἰς πληροφορίαν τοῦ ἰδίου λογισμοῦ;

Ἀπόκ. Τοῦτο οὐκ ἔστι νομοκανόνου, ἀλλὰ τῆς μοναχικῆς, καὶ ὡς ἂν εἴποι τις κοινοβιακῆς καταστάσεως ἀκρίβεια, καθημερινὰς ἔχοντα τὰς ἐπιτιμήσεις, ἢ καὶ ἑβδομαδιαίας, καθὼς περιέχει τὰ τοῦ ἁγίου Βασιλείου ἐνκρυφῇ, καὶ τῶν μετὰ ταῦτα ἁγίων Πατέρων. Οἷόν τί φημι· Ῥᾳθυμήσας τις καὶ ἀπονυστάξας ἑκουσίως ἐν τῷ ὄρθρῳ οὐχ εὑρέθη· τοῦτο ἐξομολογησάμενος τῷ Πατρὶ αὐτοῦ, ἔλαβεν ἐπιτίμιον ξηροφαγίαν ἄρτου καὶ ὕδατος, καὶ μετανοιῶν ποσότητος τόσων καὶ τόσων κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Οὕτως νοήσωμεν καὶ τὰ λοιπὰ κατὰ τρόπον παιδεύσεως εὑρισκόμενα πρὸς τοὺς καταδεχομένους.

A vel jocosis verbis, vel jactantia, aut alio linguæ peccato, et tamen resipiscat et semet condemnet; quid ei agendum est, quod justæ pœnitentiæ æquipolleat, et animi sui fidem faciat?

Resp. Hoc non pertinet ad nomocanonem; sed est monachalis ac veluti cœnobiticæ vitæ severum officium, quotidianam agere pœnitentiam, aut hebdomadariam, sicut est in sancti Basilii secretioribus, et sanctorum deinceps Patrum. Verbi gratia, deses aliquis et dormitans sponte, matutino officio non affuit: quam rem Patri suo spiritali confessus, pœnitentiæ loco accepit aridorum esum, id est panis et aquæ, et certum metanœarum numerum illo die faciendarum. Sic etiam reliqua intelligemus, quæ emendandi causa sunt excogitata B erga illos qui ea excipiunt.

PŒNÆ MONASTERIALES.

A'. *Τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν καὶ ὁμολογητοῦ Θεοδώρου ἡγουμένου τῶν Στουδίου ἐπιτίμια. Κοινὰ τῆς ὅλης ἀδελφότητος ἐπὶ τῶν παραλειπόντων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εἰς τὸν κανόνα.*

I. *Sancti Patris nostri et confessoris Theodori præsidis Studii pœnæ. Et primo quidem communes toti fraternitati adversus eos qui contra regulam in Ecclesia peccant.*

[Cod. Vat. 430, f. 20 b. Oitob. 350, f. 14.]

α'. Ὁ μὴ εὑρισκόμενος εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ *Δόξα ἐν ὑψίστοις*, ἄνευ ἀσθενείας ἢ ἑτέρας εὐλόγου κατοχῆς, ἐν τῇ εὐλογίᾳ μενέτω κεκυφὼς μέχρι παρελεύσεως τῶν ἀδελφῶν, ἐξαιτούμενος συγχώρησιν· καὶ εἶθ' οὕτως λαμβανέτω τὴν εὐλογίαν.

1. Qui non interfuerit initio cantus *Gloria in excelsis*, absque infirmitate vel alio probabili impedimento, dum datur benedictio, maneat incurvatus in transitu fratrum, veniam petens; atque ita deinde C accipiat benedictionem.

β'. Ὁ ὑστερούμενος τοῦ ἐξαψάλμου[a], παρεστηκέτω ἐν τῇ τραπέζῃ· εἰ δὲ καθίσματος[b], βαλλέτω ἀνὰ μετανοίας ιε'. Μετὰ τὸν ἐξάψαλμον ἐξερχόμενος ἢ περιερχόμενος ἄνευ ὑπομνήσεως, παραστηκέτω ἐν τῇ τραπέζῃ.

2. Qui non aufferit hexapsalmo, stet ad mensam. Quod si cathismati defuerit, puniatur metanœis quindecim. Si post hexapsalmum exiverit aut obambulaverit, sine admonitione, stet mensæ tempore

γ'. Ὁ μὴ ἀνιστάμενος ἕως τοῦ πεντηκοστοῦ, ξηροφαγείτω.

3. Qui rectus non steterit usque ad psalmum quinquagesimum, aridis vescatur.

δ'. Ὁ τὸν ὅλον κανόνα[c] ἀπολιμπανόμενος, ξηροφαγίαν ἀκάθιστον ἐπιτιμάσθω.

4. Qui totum canonem deseruerit, aridis stans vesci jubeatur.

ε'. Ὁ μὴ φθάνων εἰς τὸ προοίμιον ἑκάστης ὥρας, τῷ ἐπιτιμίῳ ὑποβαλλέσθω τοῦ μὴ εὑρισκομένου εἰς τὸ *Δόξα ἐν ὑψίστοις*.

5. Qui non adfuerit initio cujusque horæ, eidem pœnæ subjiciatur atque ille qui cantui *Gloria in excelsis* defuerit.

ς'. Ὁ ἀπολιμπανόμενος τοῦ προκειμένου ἑκάστης D ὥρας, ἢ καὶ ἕως τέλους, ξηροφαγείτω.

6. Qui recesserit ante responsorium cujusque horæ, vel etiam ante ejus finem, aridis vescatur.

ζ'. Ὁ μὴ εὑρισκόμενος ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως, τῷ ἐπιτιμίῳ ὑποβαλλέσθω τοῦ μὴ εὑρισκομένου εἰς τὸ *Δόξα ἐν ὑψίστοις*.

7. Qui initio non interfuerit, eidem pœnæ subjiciatur atque ille qui defuerit cantui *Gloria in excelsis*.

η'. Ὁ τοῦ *μεγαλείου* μὴ ὑπακούων, παραστηκέτω ἐν τῇ τραπέζῃ.

8. Qui psalmum *magnificat* non audierit, stet ad mensam.

θ'. Ὁ ἐναπομένων ἔξω τῶν θυρῶν, ξηροφαγείτω.

9. Qui manserit extra fores, aridis vescatur.

ι'. Ὁ μὴ κοινωνῶν κατ' ἰδίαν γνώμην, ἀφοριζέσθω ἡμέραν μίαν.

10. Qui sua voluntate sacram communionem omiserit, extra consortium fiat uno die.

ια'. Ὁ ἐν ἐπιτιμίᾳ ὤν, καὶ μὴ παριστάμενος μετὰ τῶν κατηχουμένων ἐν τῷ νάρθηκι τῆς λειτουργίας ἐπιτελουμένης, μετανοίας βαλλέτω πεντήκοντα.

11. Qui pœnæ suppositus, non interfuerit cum catechumenis in narthece dum peragitur liturgia, metanœis subjiciatur quinquaginta.

[a] Confer. Goar. p. 27, de Hexaps. [b] Goar. ibid. de cathismate. [c] Goar. p. 26, de canone.

Digitized by Google

12. Qui cum fratribus, absque probabili causa, ad refectionem non venerit, stare jubeatur, vel aridis vesci: vel juxta magnum Basilium maneat impransus usque ad statutam horam sequentis diei.

ιβ'. Ὁ μετὰ τῶν ἀδελφῶν (4), ἄνευ εὐλόγου προφάσεως, μὴ ἐρχόμενος εἰς τὴν ἑστίασιν, παρεστηκέτω, ἢ ξηροφαγείτω, ἢ κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον μενάτω ἄσιτος ἕως τῆς ὡρισμένης ὥρας τῇ ἑξῆς ἡμέρᾳ.

13. Qui sine admonitione ecclesia excesserit, plus quam semel, vel sederit dum singulæ liturgiæ peraguntur, extra fores altaris sine admonitione, decem metanœis puniatur.

ιγ'. Ὁ ἄνευ ὑπομνήσεως ἐξερχόμενος τῆς ἐκκλησίας πλὴν τοῦ ἅπαξ, ἢ καθεζόμενος ἑκάστης ἐπιτελουμένης λειτουργίας ἄνευ ὑπομνήσεως πρὸ τῶν θυρῶν τοῦ θυσιαστηρίου, ἀνὰ δέκα μετανοίας βαλλέτω.

14. Quisquis tribus hebdomadæ catechesibus non interfuerit, absque honesta causa, aridis vescatur.

ιδ'. Πᾶς ὁ μὴ εὑρισκόμενος ἐν ταῖς τρισὶ τῆς ἑβδομάδος κατηχήσεσιν, ἄνευ εὐλόγου προφάσεως, ξηροφαγείτω.

15. Qui non affuerit serotinæ catechesi, stare jubeatur.

ιε'. Ὁ ἀπολιμπανόμενος τῆς ἑσπερινῆς κατηχήσεως, στηκέτω.

16. Quisquis audita trina pulsatione non statim convenerit, viginti metanœis puniatur.

ις'. Πᾶς ὁ ἀκούων τοῦ τριχρούσματος ἐπὶ παντὸς, καὶ μὴ συνερχόμενος μετὰ σπουδῆς, ἀνὰ κ' μετανοίας βαλλέτω.

17. Quisquis ultra statutam relaxationem obambulet et vagetur in monasterio, uno die separetur.

ιζ'. Ὁ παρὰ τὴν ὡρισμένην ἄνεσιν ἀναπατῶν, καὶ περιερχόμενος ἐν τῷ μοναστηρίῳ, ἀφοριζέσθω ἡμέραν μίαν.

18. Qui ex una in alteram officinam se conferet, sine idonea causa, uno die separetur.

ιη'. Ὁ ἀφ' ἑτέρου ἐργαστηρίου εἰς ἕτερον μετερχόμενος ἄνευ καθηκούσης αἰτίας, ἀφοριζέσθω ἡμέραν μίαν.

19. Qui post preces quæ a mensa surgentibus dicuntur, non decedet prout ordinatum est, viginti metanœis puniatur.

ιθ'. Ὁ μετὰ τὴν εὐχὴν τῆς ἐκ τῆς τραπέζης ἐγέρσεως μὴ ἀπιὼν καθὼς διατέτακται, βαλλέτω ἀνὰ μετανοίας κ'.

20. Qui colloquiis post completorium indulserit, puniatur metanœis quinquaginta.

κ'. Ὁ συντυγχάνων ἀπὸ τῶν ἀποδείπνων, βαλλέτω ἀνὰ μετανοίας ν'.

21. Quisquis operarius cum silentio non operetur, sed cum externis verba commutet, biduo separetur.

κα'. Πᾶς ὁ ἐργοχειριάστης μὴ ἐν ἡσυχίᾳ ἐργαζόμενος, ἀλλὰ ἀνακινῶν ξένοις ὁμιλίας, ἀφοριζέσθω ἡμέρας δύο.

22. Qui in quolibet furto compertus fuerit, una hebdomada separetur.

κβ'. Ὁ εὑρισκόμενος ἐπὶ παντὶ κλέμματι, ἀφοριζέσθω ἑβδομάδα μίαν.

23. Qui præter modum clamet, triginta metanœis puniatur.

κγ'. Ὁ κραυγάζων παρὰ τὸ εἰκὸς, βαλλέτω ἀνὰ μετανοίας λ'.

24. Si quidquam alicubi apud aliquem deprehendetur, ultra ea quæ cum benedictione data fuerunt; illud quidem auferatur, ipse autem aridis vescatur.

κδ'. Ἐάν εὑρεθῇ τινὶ κατὰ πάντα τόπον, πάρεξ τῶν δεδομένων μετ' εὐλογίας, ταῦτα μὲν ἀφαιρείσθω, ἐκεῖνος δὲ ξηροφαγείτω.

25. Si quis aliquid inconfessum retineat, vel etiam cuiquam præter destinatos confiteatur, separetur uno die.

κε'. Ἐάν τις ἔχῃ ἀνεξάγγελτόν τι, ἢ καὶ ἄνευ τῶν ὡρισμένων ἐξαγγέλλῃ τινὶ, ἀφοριζέσθω ἡμέραν μίαν.

26. Si quis elapsis duabus hebdomadis non confiteatur præsidi, separetur uno die.

κς'. Ἐάν τις διερχομένων β' ἑβδομάδων μὴ ἐξαγγείλῃ εἰς τὸν ἡγούμενον, ἀφοριζέσθω ἡμέραν μίαν.

27. Si quis sponte audiat detractorem, neque hunc corrigat, vel nolentem corrigi ad præsidem non deferat, centum metanœis puniatur.

κζ'. Εἴ τις τινὸς ἀνέχεται καταλαλοῦντος, καὶ μὴ αὐτὸς ἐπιδιορθώσεται τὸν καταλαλοῦντα, ἢ μὴ ἀνεχόμενον ἀνενέγκῃ τῷ προεστῶτι, βαλλέτω ἀνὰ μετανοίας ἑκατόν.

28. Qui ab aliquo vocatus statim non responderit, si certe haud de longinquo vocetur, triginta metanœis puniatur.

κη'. Ὁ καλούμενος ὑπό τινος, καὶ μὴ εὐθὺς ἀποκρινόμενος, τῆς κλήσεως οὐ μακρὰν οὔσης, βαλλέτω ἀνὰ μετανοίας λ'.

29. Quisquis Sabbato vestimentum suum sponte non mutaverit, vel etiam statim mutatorium eodem die vel postero non tradiderit, aridis vescatur.

κθ'. Πᾶς ὁ μὴ κατὰ Σάββατον ὑπαλλάσσων τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ ἰδίᾳ γνώμῃ, ἢ καὶ πάλιν μὴ παραδοὺς τὸ ἀντάλλαγμα τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, ἢ καὶ τῇ ἑξῆς, ξηροφαγείτω.

NOTÆ.

(4) Perturbatus vel corruptus hic est in codicibus locus. Sed adest interpres sanctus Basilius mox citatus cujus epitimion 33 ejusmodi est: Ὁ ἀπολιμπάνων τῶν τραπεζῶν, μὴ εἰρηκὼς τὴν αἰτίαν, μενέτω ἄσιτος: *Qui a mensa abfuerit, absque causa probabili, maneat impransus.*

Digitized by Google

λ'. Πᾶς ὁ φρατριάζων κατὰ τοῦ προεστῶτος, καὶ συνταράσσων τὴν ἀδελφότητα, ἀφοριζέσθω ἡμέραν μίαν.

λα'. Εἴ τις ὡς ἔτυχεν ἐξελθὼν εἰς ἀγάπην ἐν τῇ ὑποστροφῇ διηγήσεται τὰ συμβάντα καθ' οἷον δήποτε τρόπον μάλιστα ἐν τῇ τραπέζῃ, ἐκτὸς τῶν ἐρωτωμένων ὑπὸ τοῦ προεστῶτος, ἀφοριζέσθω ἡμέραν μίαν.

λβ'. Εἴ τις τὰ τῶν ἄλλων μοναστηρίων ἐπιφοιτῶν πρὸ τῶν γραμμάτων ἐξαγγείλοι, ἢ καὶ μὴ ὄντων γραμμάτων, ἄνευ τοῦ προεστῶτος, καθ' οἷον δήποτε τρόπον καὶ μάλιστα ἐπὶ βρώσεως ἢ ἄλλου τινὸς πράγματος, ἀφοριζέσθω ἡμέρας γ'.

λγ'. Εἴ τις ἐν Κυριακῇ, καὶ μάλιστα ἐν ἑορτασίμῳ ἡμέρᾳ, μὴ φορέσῃ τὸ μεῖζον αὐτοῦ ἱμάτιον, τουτέστιν εἰς τὰ δύο λυχνικὰ [a*] καὶ εἰς τὸν ὄρθρον, ποιείτω πρὸ τοῦ θυσιαστηρίου ἀνὰ μετανοίας ν', καὶ εἰθ' οὕτως ἀναστρέψας περιβαλλέσθω αὐτό.

λδ'. Οὗ τινος εὑρεθείη ἐν τῷ ἰδίῳ πίνακι διαγεγραμμένον ἕτερόν τι ἢ Γραφικὸν ἢ λεξικὸν ἢ πρὸς ἀδελφὸν ἐπισταλτικόν, πλὴν οὗπερ ἐκμανθάνοι στιχηροῦ ἢ καθίσματος, ἀφοριζέσθω ἡμέραν μίαν.

λε'. Ὁ συνεγνωκὼς ἀδελφοῦ τὴν ἐκ τοῦ μοναστηρίου ἔξοδον, ἢ συνομιλήσας, ἢ συνοδεύσας, καὶ μὴ προαναγγείλοι, ἀφοριζέσθω ἑβδομάδα μίαν.

Περὶ τοῦ κελλαρίτου.

λς'. Χύμα οἴνου ἐὰν γένηται, μετάνοιαι κατὰ τὸ μέτρον τοῦ χύματος ἀνὰ ε', καὶ τὴν ἄνω· ὡσαύτως καὶ χύμα ὄξους, ἢ παράχυμα ἐλαίου, ἢ παράχυμα ὀσπρίου ἐὰν γένηται.

λζ'. Σῆψις εἴδους παντοίου βιβρωσκομένου ἐὰν τύχοι, κατὰ τὰ ταυτά.

λη'. Ἐάν τι σκεῦος εὑρεθείη ἀσκέπαστον ἐπὶ πολὺ, αἱ αὐταὶ μετάνοιαι.

λθ'. Ἐὰν πλείω παραθήσηται τῇ τραπέζῃ ἢ ἐλάττω τῶν διατετυπωμένων, ἀνὰ ρ' μετανοίας.

μ'. Συντριβὴ ἐὰν γένηται οἱουδήποτε σκεύους μέχρι βαυκαλίου, μετάνοιαι ρ' καὶ σ' καὶ τ', ἢ καὶ παραστάσιμον μετὰ τοῦ σκεύους αὐτοῦ.

Περὶ τοῦ ὀψοποιοῦ.

μα'. Ἐὰν μὴ γέμῃ ὁ λέβης, μετανοίας λ', ὡσαύτως καὶ ὁ κούκουμος.

μβ'. Ἐὰν περίσσευμα ἀφανισθῇ [d], μετανοίας ρ'· εἰ δὲ ῥιφῇ ἀχρεωθὲν, παραστάσιμον μετὰ ξηροφαγίας.

μγ'. Ἐὰν μὴ προεισβάλλῃ ἐν καιρῷ τὸ ἔλαιον καὶ τὸ ἅλας ἵνα συνεψηθῶσι, μετάνοιαι κ'.

μδ'. Εἰ ζωμὸν ἐλαιωμένον ἀποχύσει, μετάνοιαι λ'.

με'. Εἴ τις ἄρῃ βαυκάλιον ἀπὸ τοῦ ἀριστηρίου, καὶ μὴ πάλιν ἀντιστρέψῃ αὐτὸ εἰς τὸν ἴδιον τόπον, μετάνοιαι ν'.

30. Conjurans in præsidem, turbansque fraternitatem, separetur uno die.

31. Si quis forte egressus ad agapen, in reditu narret ea quæ quomodolibet præsertim in mensa acciderint, nisi a præside interrogetur, uno die separetur.

32. Si is qui aliena monasteria adit, ante litteras nuntiet aliquid, vel etiam nullis cum litteris et sine præsidis facultate, præsertim circa epulas vel aliud negotium quodlibet, separetur triduo.

33. Si quis die Dominico, et præsertim solemni vestem suam majorem non gestet, id est usque ad duo lychnica et matutinum, is faciat coram altari metanœas quinquaginta; atque ita reversus veste illa induatur.

34. Si in alicujus pluteo scriptum aliquid repertum fuerit, aut ex bibliis, aut ex lexicis, aut quidquam epistolare ad fratrem, præter id quod didicerit ex metricis versiculis, aut ex cathismate, uno die separetur.

35. Qui conscius fuerit fratris monasterio egredientis, vel cum eo collocutus fuerit, aut comitatus, neque prænuntiaverit, una hebdomada separetur.

De cellario.

36. Si vini effusio fuerit, metanœas faciat pro mensura effusionis quinque vel ultra. Similiter si effusio aceti, vel supereffluentia olei, vel item supereffluentia leguminum contigerit.

37. Corruptio eduliorum cujusvis generis eadem pœna animadvertatur.

38. Si vas comperiatur diu intectum, fiant eadem metanœæ.

39. Si mensæ obtulerit plus minusve quam sit præscriptum, centum faciat metanœas.

40. Contritio si acciderit cujuslibet vasis usque ad pateram, metanœas faciat centum aut ducentas vel trecentas; aut etiam stet coram cum ipso vase.

De coquo.

41. Nisi lebes plenus fuerit, vel cucumus, triginta faciat metanœas.

42. Si reliquiæ aliquæ pereant, centum faciat metanœas. Quod si jam factæ inutiles abjiciantur, stet coram, et aridis vescatur.

43. Nisi idoneo tempore oleum immiserit et sal, ut simul coquantur, metanœas faciat viginti.

44. Si jusculum oleatum effuderit, metanœas triginta.

45. Si quis pateram ex refectorio sustulerit, nec illam in locum suum reposuerit, metanœas quinquaginta.

[a*] De lychnio Goar, p. 24. [d] al. cod. ἀναφανισθῇ.

Digitized by Google

46. Si confringatur testa, ut olla, aut cacabus, aut craticula, aut aliud quodvis culinare vas ex neglectu, centum vel ducentas vel trecentas faciat metanœas.

De librorum custode.

47. Si quis librum acceperit, neque nitidum servaverit, vel alium attigerit sine permissione ejus qui tenet, vel alium quæsiverit murmurans præter illum quem jam acceperat, prorsus illo die non impetrabit.

48. Si librorum custos debitam sedulitatem haud præ se tulerit, libros singulos excutiens, transponens, pulvere purgans, aridis vescatur.

49. Si quis librum abdens in cubiculo, hunc pulsationis tempore custodi non reddiderit, sine honesta causa, stet mensæ tempore.

De sutore.

50. Si quis ex negligentia subulam aut sutorium aliud instrumentum fregerit, metanœas centum, et quinquaginta, et triginta faciat.

51. Si coriis abusus fuerit aut malleis, et nisi coria caute inciderit, calceisque supposuerit, iisdem pœnis obnoxius esto.

52. Si ex peculiari affectu det alicui, aut sine usus necessitate, aridis vescatur.

De calligrapho.

53. Si præter usum gluten fecerit idque situ marcescat, metanœas faciat quinquaginta.

54. Si haud mundum servet quaternionem, pariterque librum unde exscribit, neque suo tempore utrumque operiat, neque curam gerat antistichorum, accentuum, et interpunctionum, metanœas faciat triginta supra centum.

55. Si quis memoriter recitaverit scripta in libro unde ipse exscribit, separetur triduo.

56. Si quis plus quam est in scripto legerit ex eo quem exscribit libro, aridis vescatur,

57. Si ex ira calamum fregerit, metanœas faciat triginta.

58. Si alter alterius quaternionem, absque scribentis consensu, sibi vindicaverit, metanœas faciat quinquaginta.

59. Si minime obtemperaverit imperatis a primo calligrapho, separetur biduo.

60. Si primus calligraphus peculiari aliquo affectu pensa distribuerit, neque bene membranas paraverit, et omnia reliqua ad tegendos libros instrumenta, ita ut nihil fiat inutile eorum quæ ad id ministerium conferunt, metanœis quinquaginta et centum et separatione puniatur.

De sartore.

61. Si ex negligentia fregerit acum aut forficem, aut subtemen conciderit, vestem sciderit, metanœas faciat triginta, aut quinquaginta, aut centum.

μς'. Ἐὰν συντριβῇ χύτρα ἢ πυροστάτης ἢ κακάβιον ἢ ἐσχάρα ἢ ἄλλό τι σκεῦος μαγειρικὸν ἐκ καταφρονήσεως, ἀνὰ ρ' καὶ σ' καὶ τ' μετανοίας.

Περὶ τοῦ βιβλιοφύλακος.

μζ'. Ἐάν τις λάβῃ βιβλίον, καὶ μὴ φιλοκάλως κρατῇ αὐτὸ, ἢ ἄψηται ἄλλου ἄνευ τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ κρατοῦντος, ἢ ἐπιζητοίη ἕτερον παρ' ὃ ἔλαβε γογγύζων, μὴ ἅψηται ὅλως τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ.

μη'. Ἐὰν ὁ βιβλιοφύλαξ τὴν δέουσαν ἐπιμέλειαν μὴ ἐπιδείκνυται, τινάσσων καὶ μεταστοιβάζων καὶ κονιορτῶν ἕκαστον, ξηροφαγείτω.

μθ'. Ὅστις εὑρεθῇ ἀποκρύπτων εἰς κοιτάριον, καὶ μὴ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ κρούσματος ἀποδοίη τοῦτο τῷ βιβλιοφύλακι, ἄνευ εὐλόγου προφάσεως, παρεστηκέτω ἐν τῇ τραπέζῃ.

Περὶ τοῦ σκυτέως.

ν'. Ἐὰν ἐκ καταφρονήσεως κλάσῃ σουβλίον, ἢ ἕτερον ἐργαλεῖον σκυτοτομικὸν, ἀνὰ μετανοίας ρ', καὶ ν', καὶ λ'.

να'. Ἐὰν παραχρήσηται τοῖς δέρμασιν ἢ ταῖς σφύραις, καὶ μὴ μετὰ ἀσφαλείας διακόπτῃ καὶ ὑποδάλῃ ἐν τοῖς ὑποδήμασιν, ἐχέτω τὰ αὐτὰ ἐπιτίμια.

νβ'. Ἐὰν προσπαθῶς δῷ τινὶ, ἢ καὶ ἀχρειάστως, ξηροφαγείτω.

Περὶ τοῦ καλλιγράφου.

νγ'. Ἐὰν ὑπὲρ τὴν χρείαν ποιῶν κόλλαν, σήπῃ αὐτὴν διὰ τῆς ἀπομονῆς, μετάνοιαι ν'.

νδ'. Εἰ μὴ φιλοκάλως κρατεῖ τὸ τετράδιον, καὶ τίθησι τὸ ἀφ' οὗ γράφει βιβλίον, καὶ σκέπει ἐν καιρῷ ἑκάτερα, καὶ παρατηρεῖται τά τε ἀντίστιχα καὶ τοὺς τόνους καὶ τὰς στιγμὰς, ἀνὰ μετανοίας λ', καὶ ρ'.

νε'. Ἐάν τις ἐκστηθήσει ἐκ τῶν γεγραμμένων τοῦ ἐξ οὗ γράφει βιβλίου, ἀφοριζέσθω ἡμέρας γ'.

νς'. Εἴ τις πλέον τῶν γεγραμμένων ἀναγνώσει ἐξ οὗ γράφει βιβλίου, ξηροφαγείτω.

νζ'. Εἰ ἐκ θυμοῦ συντρίψει κάλαμον, μετάνοιαι λ'.

νη'. Εἰ ἐπάρῃ ἕτερος ἑτέρου τετράδιον ἄνευ γνώμης τοῦ γράφοντος, μετάνοιαι ν'.

νθ'. Εἰ μὴ στοιχείῃ τοῖς τετυπωμένοις παρὰ τοῦ πρώτου καλλιγράφου, ἀφοριζέσθω ἡμέρας δύο.

ξ'. Ἐὰν ὁ πρωτοκαλλιγράφος ἐμπαθῶς διανέμῃ τὰ ἐργόχειρα, καὶ εἰ μὴ περιστέλλῃ καλῶς τὰς μεμβράνας καὶ πάντα τὰ ἀμφιαστικὰ ἐργαλεῖα, ὥστε μή τι ἀχρειωθῆναι τῶν χρησιμευόντων εἰς τὴν τοιαύτην διακονίαν, ἀνὰ μετανοίας ν', καὶ ρ', καὶ ἀφορισμὸν ἐπιτίμησον.

Περὶ ἀκεστοῦ •.

ξα'. Ἐὰν ἐκ καταφρονήσεως συντρίψῃ βελόνην ἢ ψαλίδα, ἢ συγκόψῃ τροχὸν, ἢ διασχίσῃ ἱμάτιον, μετάνοιαι λ', ἢ ν', ἢ ρ'.

• Deest hic titulus in cod.

Digitized by Google

ξβ'. Εἰ παραβλέψῃ καὶ τὸ τυχὸν ῥάκιον, ἢ τὰ ἠχρειωμένα μὴ ἀνακαινίσῃ, καὶ προσεμπαλοῖ καὶ ἀποφθειργοῖ[f], καὶ ἀπαθῶς καταδιδοῖ ἑκάστῳ τῶν ἀδελφῶν τὰς καθ' ἑβδομάδας ὑπαλλαγὰς, ξηροφαγείτω, ἢ παραστηκέτω, ἢ ἀφοριζέσθω ἡμέραν μίαν.

A 62. Si vel lacerum quamvis panniculum neglexerit, aut detrita non sarserit, neque inverterit et pediculis emundaverit, et nisi indifferenter singulis fratribus dederit mutatoria hebdomadaria; aridis vescatur, aut stet in loco convivii, aut una die separetur.

Περὶ τοῦ ὁστιαροῦ.

ξγ'. Ἐὰν ὁ ὁστιάριος ἐξ ἀμελείας ἐάσῃ τὸ θυρώριον, καὶ γένηται ἔξοδος ἀδελφοῦ λαθραία, ἀφοριζέσθω ἑβδομάδα μίαν.

De ostiario.

63. Si ostiarius januam deserat, et clandestina fratris egressio contingat, separetur una hebdomada.

ξδ'. Ἐὰν ἐκ καταφρονήσεως ἐάσῃ εἰσέρχεσθαι κοσμικὰς ἀποκρίσεις παρὰ τῶν προσφοιτώντων ξένων ἐν τῇ μονῇ, μετανοίας ρ'.

64. Si negligenter sinat introduci mundana responsa a supervenientibus hospitibus in monasterium, metanœas centum faciat.

ξε'. Ἐὰν μὴ μετ' εὐλαβείας διδοῖ καὶ λαμβάνῃ λόγον παρὰ τῶν ἐπιξενομένων, ἢ τὰς φάσεις μὴ ποιῆται πρὸς τὸν ἡγούμενον ἁρμοδίως καὶ πρεπόντως, ἀνὰ μετανοίας ρ'.

65. Si minus pie vel ipse loquatur vel loquentes B externos aut hospites audiat, vel cum præside prout par est decetque verba non faciat, metanœis centum puniatur.

ξς'. Ἐὰν ἐξ ἀπροσεξίας ἀπολέσῃ κλειδίον, ξηροφαγείτω.

66. Si per incuriam claviculam amiserit, aridis vescatur.

Περὶ τοῦ νοσοκόμου.

ξζ'. Ἐὰν μὴ ἐπιμελῆται καθ' ὅσον δυνατὸν ἑκάστου τῶν ἀῤῥώστων, καὶ προσάγῃ τὰ κατὰ χρείαν ἁρμοδίως, κατὰ τὰ διατετυπωμένα ἐμμέτρως· καὶ ἢ ὑπερβάλλοι, ἢ καὶ ἐλλείψοι, μετάνοιαι ν', καὶ ρ', ἢ ξηροφαγείτω καὶ ἀφοριζέσθω ἡμέραν μίαν.

De nosocomii curatore.

67. Si singulorum ægrotorum curam pro viribus non gerat, quæ opus fuerit convenienter præbendo et pro mensura præscripta, quam vel excedat vel minuat, metanœas faciat quinquaginta et centum, vel aridis vescatur, et separetur uno die.

ξη'. Ἐὰν μὴ ὁ παρανοσοκόμος στρωννύῃ τὰς κλίνας τῶν νοσερῶν, καὶ διατηρῇ καλῶς τὰ ἔλαια, καὶ εἰ μὴ ἔχῃ ἀκρίβειαν μέχρι καὶ ἑνὸς κοκκίου, ξηροφαγείτω, καὶ ἀφοριζέσθω ἡμέραν μίαν.

68. Si nosocomii mansionarius non straverit ægrotorum lectos, nec sanctum oleum bene servaC verit, nec diligentiam usque ad unam quoque pilulam adhibuerit, aridis vescatur, et separetur uno die.

ξθ'. Ἐάν τις τοῦ νοσοκόμου χωρὶς ἀναπέσοι εἰς κλίνην, ἢ καὶ ἀλλάξοι ἄλλην παρὰ τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ, μετάνοιαι ν'.

69. Siquis sine nosocomii curatore in lectum se recipiat, vel hunc cum sibi jam dato commutet, metanœas quinquaginta faciat.

ο'. Ἐὰν παραχρῆσθαι τοῖς καρβωνίοις, ἢ συντρίψῃ ἐκ ῥᾳθυμίας τι τῶν χαλκευτικῶν ἐργαλείων, ἢ ἀπολέσῃ, ἢ ἄνευ προστάξεως λάβῃ τί παρά τινος, καὶ ἐργάσηται ἐργαλεῖον, λ', ἢ ν', καὶ ρ' μετάνοιαι, ἢ καὶ ξηροφαγείτω.

70. Si carbonibus abutatur, aut per incuriam æneum aliquod instrumentum confringat, aut perdat, aut non jussus quidquam ab aliquo accipiat, faciatque instrumentum aliquod, triginta aut quinquaginta et centum metanœis puniatur, vel etiam aridis vescatur.

Περὶ κανδηλαρίου.

οα'. Ἐὰν μὴ ποιῆται τὴν ἀφὴν τῆς κανδήλας, καὶ τῆς ἐκκλησίας ἀξιολόγως καὶ ἐμμέτρως τὰς ἀρτύσεις, μήτε ὑπερβαλλούσας μήτε ἐλλειπούσας, προμύσσων καὶ ἀποκαθαίρων τὰ ῥύπη τῶν κανδήλων κατὰ τὸ εἰωθὸς τῆς ἑβδομάδος, μετάνοιαι ρ', καὶ ξηροφαγείτω.

De lucernario.

71. Si lampadem non accenderit, nec ecclesiæ convenienter sufficienterque condituras fecerit, neD que immodicas neque defectivas, emunctis purgatisque lampadum sordibus, prout mos est in hebdomada, metanœas centum faciat et præterea aridis vescatur.

οβ'. Ἐὰν συντρίψῃ κανδήλαν, κατὰ τὴν τιμὴν τῆς κανδήλας ἐχέτω τὸ ἐπιτίμιον.

72. Si lampadem fregerit, prout fuerit lampadis pretium, pœnam referat.

ογ'. Ἐὰν ἀδιαφόρως καίηται τὰ παπύρια, ἢ ποιῆται χύσιν ἀποκανδηλίσματος, ἢ ἐξάψῃ λάθρως, ἢ ὑποστυγνάσῃ παρὰ τὸ προσῆκον, ἀνὰ μετανοίας λ'.

73. Si oscitanter inflammet papyria, aut faciat lampadarii olei effusionem, aut largius incendat, aut exiliter præter modum, metanœas triginta.

οδ'. Ἐὰν μὴ καθαίρῃ τὰ πολυκάνδηλα ἢ τὰ κρεμαστάρια ἢ τὰ τούβια, ὥστε μὴ ἐξ ἰώσεως; ἀχρειωθείη, ἀνὰ μετανοίας ρ'.

74. Si lampades non emundaverit, vel pendulas coronas, vel ornamenta, quominus rubigine corrumpantur, metanœas centum faciat.

[f] Puto, ἀποφθειρίζοι.

Digitized by Google

75. Si minus aut plus quam ei præscriptum fuerit lampades incendat, ita ut ipsum significet tempus solemnitatis Domini, et Dominicalis diei, et commemorationis sanctorum; et nisi bis terve in hebdomada templum Dei verrat, metanœas triginta.

οε'. Ἐὰν ἐκλείψῃ ἢ προσθήσῃ παρὰ τὸ προσταχθὲν αὐτῷ μέτρον τῆς ἀφῆς τῶν κανδήλων, ὥστε γνωρίζειν αὐτὸν τὸν καιρὸν τῆς Δεσποτικῆς ἑορτῆς[5], καὶ τῆς Κυριακῆς, τῆς μνήμης τῶν ἁγίων, καὶ ἐὰν μὴ δὶς καὶ τρὶς τῆς ἑβδομάδος φιλοκαλῇ τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ, ἀνὰ μετανοίας λ'.

De hortulano.

76. Si tempore idoneo non severit olera, metanœas quinquaginta.

77. Nisi pulchre excoluerit, tanquam Domini paradisum, commissum sibi hortum, ita ut omne genus olerum fraternitati affatim suppeditet, metanœas centum.

78. Si oscitanter negligat rigationem, nec justa mensura adaquet, metanœas centum.

Περὶ τοῦ κηπωροῦ.

ος'. Ἐὰν μὴ ἐν καιρῷ ποιῆται τὰς σπορὰς τῶν λαχάνων, μετάνοιαι ν'.

οζ'. Ἐὰν μὴ καλλιεργῇ ὡς παράδεισον Κυρίου τὸν πεπιστευμένον αὐτῷ κῆπον, ὥστε ἐπαρκεῖν αὐτὸν τῇ ἀδελφότητι κατὰ πᾶν εἶδος λαχάνου, μετανοίας ρ'.

οη'. Ἐὰν ἀδιαφόρως παραμελῇ τὰς ἀρδείας, καὶ μὴ ἐμμέτρως ποτίζῃ, μετάνοιαι ρ'.

De vinitore.

79. Nisi bene coluerit vitem Domini, amputans, purgans, fodiens, foveas excavans, et omni modo eam pulchre excolens, metanœas centum.

Περὶ τοῦ ἀμπελουργοῦ.

οθ'. Ἐὰν μὴ φιλοκαλῇ τὴν ἄμπελον Κυρίου, διατέμνων, καθαίρων, σκάπτων, βοθρεύων, καὶ παντοίως αὐτὴν καλλιεργῶν, μετανοίας ρ'.

De aratore.

80. Si ira impellente bovem percusserit, aut inconditum verbum in eum intenderit, metanœas decem.

Περὶ τοῦ ἀροτριῶντος.

π'. Ἐὰν ἀπὸ θυμοῦ πλήξῃ τὸν βοῦν, ἢ προσενέγκοι ῥῆμα ἄτακτον, μετανοίας ι'.

81. Si utilia sibi vasa et instrumenta prudenter et accurate non servaverit, aridis vescatur.

πα'. Ἐὰν μὴ τὰ χρησιμεύοντα αὐτῷ σκεύη καὶ ἐργαλεῖα μετ' ἐπιστήμης καὶ ἐπιμελείας κρατῇ, ξηροφαγείτω.

De hospitum exceptore.

82. Nisi bene et cum omnimoda pietate hospites exceperit, lavans pedes illorum, in cubiculis convenienter collocans, metanœas centum.

Περὶ ξενοδόχου.

πβ'. Ἐὰν μὴ ὑποδέχηται καλῶς τοὺς ξένους μετὰ πάσης εὐλαβείας, νίπτων τοὺς πόδας αὐτῶν, καὶ κοιτάζων αὐτοὺς ἁρμοδίως, μετάνοιαι ρ'.

83. Si lectum non straverit, nec quæ sunt in cella stragula excusserit et curaverit, aridis vescatur.

πγ'. Ἐὰν ἐάσῃ ἄστρωτον τὴν κλίνην, καὶ μὴ τὰ ἐν τῇ διακονίᾳ σκεπάσματα ἀνατινάσσῃ, καὶ περιποιῆται, ξηροφαγείτω.

84. Similiter si cubiculum bene non mundaverit intra hebdomadam.

πδ'. Ὡσαύτως καὶ ἐὰν μὴ φιλοκαλῇ τὸν κοιτῶνα διὰ τῆς ἑβδομάδος.

De pistore.

85. Si quis in officina panificii verba fecerit, fratribus panem elaborantibus, metanœas triginta.

Περὶ μάγκιπος.

πε'. Εἴ τις λαλήσει ἐν τῷ ἀρτοκοπείῳ, τῶν ἀδελφῶν τοὺς ἄρτους ἀρτοκοποιούντων, μετάνοιαι λ'.

86. Si pistor immodicam sarmentorum flammam subjiciat aut lignorum, vel male panem coquat, metanœas tres.

πς'. Ἐὰν μὴ ὁ μάγκιψ συμμέτρως ὑποβάλλοι τὴν καῦσιν τῶν φρυγάνων ἢ τῶν ξύλων, ἢ ἐψῇ κακῶς τὸν ἄρτον, μετάνοιαι γ'.

De fabro lignario.

Περὶ τοῦ τέκτονος.

87. Si lignum securi pessumdet, vel abundantius cædat, vel præter datam mensuram concidat, vel etiam aliter efficiat inutile, aridis vescatur.

πζ'. Ἐὰν ἀφανίσῃ τὸ πελεκώμενον ξύλον, ἢ ὑπερκόψῃ, καὶ παρὰ τὸ μέτρον παρακόψῃ, ἢ καὶ ἄλλως πως ἀχρειώσει, ξηροφαγείτω.

88. Si quis abstulerit instrumentum, fabro lignario inconsulto, vel ex alia officina sumpserit, metanœas quinquaginta.

πη'. Ἐὰν ἐπάρῃ τις ἐργαλεῖον ἄνευ τοῦ τέκτονος ἢ ἐξ ἄλλης διακονίας, μετάνοιαι ν'.

89. Si instrumentum pessumdederit in quavis officina, aridis vescatur et separationis pœnam luat.

πθ'. Ἐὰν ἀπολέσῃ ἐργαλεῖον ἐπὶ πάσης διακονίας, ξηροφαγείτω, καὶ ἀφορισμοῦ ἐπιτίμιον ἐχέτω.

90. Ruptura si evenerit asciæ, terebelli, serræ, securis, vel cujusvis ferramenti, metanœas centum.

ι'. Κλάσμα ἐὰν γένηται σκεπάρνου, τερέτρου, πρίονος, πελέκεως, ἢ καὶ ἄλλου τινός, μετάνοιαι ρ'.

[5] Vide Cangium in Δεσποτικαὶ ἑορταί.

Digitized by Google

Περὶ τοῦ κτηνίτου.

ιαʹ. Ἐὰν μὴ τὴν προσήκουσαν ἐπιμέλειαν ποιῆται ἐν τοῖς κτήνεσιν, εἴτουν τὸ ἐν καιρῷ ὕδωρ διδόναι καὶ τὴν τροφὴν, καὶ στρωννύειν, καὶ ἀναξύειν καὶ φιλοκαλεῖν, καὶ ἀποκαθαίρειν, καὶ ψηκτρίζειν, μετάνοιαι λʹ.

ιβʹ. Ἐὰν πολὺ κατελαύνῃ ἐν τῷ μύλωνι ἢ ἐν ἄλλῃ ὁδῷ, ἢ καταῤῥαβδίζῃ, ἢ ἐπιφορτίζῃ πλέον τοῦ δέοντος, ξηροφαγείτω, ἢ καὶ ἀφοριζέσθω ἡμέραν μίαν.

Περὶ τοῦ διακόνου.

ιγʹ. Ἐὰν εἰσφέρῃ λόγους, ἢ εἴδη παρὰ τῶν ἔξω ἢ παρὰ τῶν συγγενῶν τοῖς ἀδελφοῖς, ἀφοριζέσθω ἡμέραν μίαν.

ιδʹ. Ἐὰν ἐν ταῖς ἀγορασίαις ἢ ἐν ταῖς πράσεσι, διαμάχηται, ἢ παροξύνηται, ἢ ὁρκοποιῆται, καὶ μὴ μέχρι βʹ, καὶ γʹ φωνῆς ποιῆται τὴν τε πράσιν καὶ τὴν ἀγορασίαν, ἀνὰ μετανοίας νʹ, καὶ ρʹ.

ιεʹ. Ἐὰν μὴ μετὰ προσηκούσης εὐλαβείας ποιῆται τὰς ἀπὸ τοῦ μοναστηρίου ἐξόδους, ὥστε μετ' εὐχῆς περιπατεῖν καὶ στιχολογίας, μὴ περιβλεπόμενος εἰς γυναικείας ὄψεις, ἢ ἄλλα ἀνωφελῆ, ἵνα τὸ ὅσον ἐπ' αὐτὸν δοξάζηται ὁ Θεὸς διὰ τῆς τῶν ὁρώντων ὠφελείας, ξηροφαγείτω ἡμέραν μίαν.

Περὶ τοῦ διδασκάλου τῶν παίδων.

ιϛʹ. Ἐὰν μὴ σπλάγχνα οἰκτιρμῶν καὶ πατρικὴν διάθεσιν ἔχῃ, ὥστε ἐκτρέφειν τὰ νήπια ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ Κυρίου, ἱμειρόμενος αὐτῶν κατὰ ψυχὴν καὶ κατὰ σῶμα, θάλπων, καὶ περιέπων πᾶσαν τὴν σωματικὴν αὐτῶν ἐπιμέλειαν, ἀνὰ μετανοίας ρʹ, καὶ ξηροφαγείτω, ἢ ἀφοριζέσθω ἑβδομάδα μίαν.

ιζʹ. Πάντα αἰσχρὸν λόγον ἢ ὀνειδιστικὸν, πάρεξ τῶν ἀρχόντων καὶ παιδευτικῶς ταῦτα λαλούντων, ὁ ἐκφέρων ἐν τῇ ἀδελφότητι, ἀνὰ μετανοίας νʹ.

Περὶ τοῦ κοσμήτου.

ιηʹ. Ἐὰν μὴ δὶς τῆς ἑβδομάδος πᾶσαν τὴν μονὴν φιλοκαλῇ, μετάνοιαι νʹ, ἢ ξηροφαγείτω.

Περὶ τοῦ καντάρχου [b].

ιθʹ. Ἐὰν παρὰ τὴν ὡρισμένην ὥραν, ἤγουν τοῦ μεσονυκτίου τὸ καθημέραν, καὶ τοῦ προμεσονυκτίου τὸ κατὰ Κυριακὴν ὑπερβάλλων ἢ ἐλλείπων, τὴν πνευματικὴν καταφρονήσῃ σάλπιγγα, ἀνὰ μετανοίας λʹ, καὶ νʹ, καὶ ρʹ.

ρʹ. Ἐὰν μὴ πᾶσαν ὥραν λειτουργικὴν ἐγκαίρως σημαίνῃ, τὴν ἀδελφότητα καλῶν, μετάνοιαι ρʹ.

ραʹ. Ἐὰν καταληφθῇ κατὰ πρόσκλησιν ἢ προσπάθειαν εἰσβάλλων ἀδελφὸν, εἴ τε πρὸς κατάγνωσιν ἢ καὶ ἀποστερῶν, ἢ καὶ ὑπερπλεονάζων, ξηροφαγείτω.

ρβʹ. Ἐὰν μὴ τὴν δέουσαν ἐπιμέλειαν καὶ καθαριότητα ἐνδείκνυται ἐν τοῖς πρωτολογίοις, εἴς τε τὰ κοντάκια εἰς ἕκαστον βιβλίον ὃ ἐπικρατεῖ, ὅπως μὴ

De jumentario.

91. Si debitam jumentorum curam non gesserit, sive tempore idoneo potum pastumque præbendo, sive stramine subjiciendo, et fricando, et poliendo, ac mundando atque destringendo, metanœas triginta.

92. Si diu agitaverit in pistrino vel in via, aut virga nimis contuderit, vel plus æquo onus imposuerit, aridis utatur, vel etiam separetur uno die.

De administro.

93. Si deferat sermones, aut responsa, aut res aromaticas ab extraneis aut ab affinibus ad fratres, separetur uno die.

94. Si in emptionibus aut venditionibus contenderit, aut excanduerit, aut juraverit, et non potius post unum aut alterum verbum venditionem emptionemque fecerit, metanœas quinquaginta et centum

95. Si absque congrua religiositate de monasterio egressiones faciat, videlicet precative ambulando, psalmos recitando, muliebres aspectus aliaque vana vitando, ut quantum in ipso est Deus honoretur, cum spectantium utilitate, aridis vescatur uno die.

De puerorum magistro.

96. Si viscera misericordiæ et paternum affectum non habeat, ut pueros disciplina et monitis Domini educet, diligens eorum animas simul et corpora, fovens, omnemque corporalem curam impendens, metanœas centum faciat, et aridorum esu atque unius hebdomadæ separatione puniatur.

97. Quemlibet turpem aut contumeliosum sermonem, exceptis præsulibus et iis qui corrigendi causa sic aliquando loquuntur, si quis coram fraternitate protulerit, metanœas quinquaginta faciat.

De atriensi.

98. Nisi bis in hebdomada totum monasterium mundaverit, metanœis quinquaginta, vel aridorum esu puniatur.

De canonarcha.

99. Si præter definitam horam, id est noctem dimidiam quotidie, et ante dimidium noctis die Dominico, excedens aut minuens, spiritalem tubam neglexerit, metanœas triginta et quinquaginta et centum.

100. Nisi omnem horam liturgicam tempore suo designaverit, fraternitatem vocando, metanœas centum.

101. Si is deprehendatur favore aut peculiari affectu fratrem prosequi, vel etiam improbare minus aut plus æquo, aridis vescatur.

102. Si debitam curam et munditiem non adhibuerit in protologiis, et erga contacia, et circa quemvis librum possideat, quominus depereat vel

[b] Confer Studitæ carmen X; De canonarcha Goar, p. 23, et Cangium.

Digitized by Google

jactatione præcentorum, vel ex impendente lampade, vel ceromatis effusione, vel sordibus et sudore manus, rectus stet extra januam triclinii.

103. Si lecturum vel psalmos cantaturum non præmonuerit, ut paratus meditatusque ad alterutram rem accedat, metanœas viginti.

104. Si quis canon non fuerit cantatus proprio die, metanœas centum.

De taxiarcha.

105. Nisi rectum ordinem ipse primus custodiat, deinde pro sui officii potestate eumdem in universa fraternitate retineat, et nisi omnes convenienter in choro disponat, et in primis opportune, pro ætate, peritia, et vocis harmonia; metanœas faciat triginta, et quinquaginta, et centum.

106. Nisi matriculam sedulo teneat, ut sciat uniuscujusque gradum, et totius fraternitatis numerum, ideoque negligat defunctos significare protodiacono qui ponat in diptychis : et si qui insipienter diffugerint, eos quærendo non teneat ; vel si quid aliud hujusmodi inciderit, metanœas centum faciat.

107. Si sacra divini sacrificii instrumenta non cum timore et tremore contrectet, ita ut suo tempore venerabilem mensam vestiat, nec non cætera spiritalia liturgiæ cimelia, et nisi plicet superque imponat tegumenta, metanœas triginta, et quinquaginta.

De textore.

108. Nisi ipse primus mane distribuat unicuique pensum, detque operam ne quis fiat abusus in velleribus et laneis staminibus, metanœas quinquaginta.

109. Si per incuriam præciderit subtemen, vel ira commotus pectinem fregerit, metanœas quinquaginta.

110. Nisi decenter texantur tunicæ, servata in texendo et fimbriæ densitate, et fili æqualitate, et manus puritate, metanœas quinquaginta faciat.

II. *Quotidianæ monachorum pœnæ a sanctissimo Patre nostro Theodoro præscriptæ.*

1. *De monacho carnem clam comedente extra infirmitatem.*

Qui carnem clam comederit absque necessitate et abbatis benedictione, is obsonium aut ova aut caseum per dies quadraginta non comedat. Scriptum est enim : *Et carnis curam ne feceritis ad concupiscentiam* [10] (8).

[10] Rom. XIII, 14.

[1] Confer Studitæ carm. XI. [2] Ita codd., θυ non θε.

A ἀχρειωθῇ ἢ ἐκ σάλου τῶν κανοναρχούντων, ἢ ἐξ ἐπιστασίας κανδήλας, ἢ ἐξ ἐκχύσεως κηραψίας, ἢ ἐκ ῥύπου καὶ ἱδρωμάτων χειρὸς, παραστάσιμον ἐν τῇ τ ραπέζῃ ἔξω.

ργ'. Ἐὰν [μὴ] προλέγῃ τῷ μέλλοντι ἀναγινώσκειν ἢ ψάλλειν, ὡς προκατηρτισμένον εἶναι καὶ διεσκεμμένον εἰς ἑκάτερα, ἀνὰ μετανοίας κ'.

ρδ'. Ἐὰν ἀπομείνῃ κανὼν μὴ ψαλθεὶς κατὰ τὴν δέουσαν ἡμέραν, μετάνοιαι ρ'.

Περὶ τοῦ ταξιάρχου [1].

ρε'. Πᾶσαν εὐταξίαν εἰ μὴ φυλάττοι, πρῶτον αὐτὸς, ἔπειτα δι' ἐξουσίας τῆς οἰκείας διακονίας παρατηρῇ καὶ ἐν πάσῃ τῇ ἀδελφότητι, ὥστε χοροστατεῖν αὐτοὺς ἁρμοδίως, καὶ μάλιστα ἐν καιρῷ καταλλήλως πρὸς ἡλικίαν καὶ τὰς εἰδήσεις καὶ τὰς εὐφωνήσεις, ἀνὰ λ', καὶ ν', καὶ ρ' μετανοίας.

B ρς'. Ἐὰν μὴ τὸ ματρίκιον κρατῇ ἐπιπόνως, εἰς τὸ εἰδέναι ἑνὸς ἑκάστου τὸν βαθμὸν, καὶ τὸν ἀριθμὸν τῆς ὅλης ἀδελφότητος, ἵνα τοὺς κεκοιμημένους παραπέμψαι ἐγγράφεσθαι τῷ πρωτοδιακόνῳ ἐν τοῖς διπτύχοις· τοὺς δ' ἐξ ἀβουλίας ὑποδράσαντας διὰ ζητήσεως κατέχοι, καὶ εἴ τι ἄλλο ἐπιβάλλοι, ἀνὰ μετανοίας ρ'.

ρζ'. Ἐὰν μὴ τὰ ἱερὰ καὶ θεῖα ἀναθύματα [2] μετὰ φόβου καὶ τρόμου διαχειρίζηται, ὥστε τὰς κατὰ καιρὸν ὑπενδύσεις ποιεῖσθαι τῆς θείας τραπέζης καὶ τῶν ἄλλων πνευματικῶν ἱερουργικῶν κειμηλίων· καὶ εἰ μὴ διπλοῖ καὶ τίθησιν ἐπισπάστρας, μετάνοιαι λ', καὶ ν'.

Περὶ τοῦ ὑφάντου.

C ρη'. Ἐὰν μὴ ὁ πρῶτος ἐπιδιδῷ πρωΐθεν ἑκάστῳ τὸ ἔργον, καὶ φυλάττοι τοῦτο μὴ γενέσθαι παράχρησίν τινα ἔν τε τοῖς ἐρίοις καὶ τοῖς ἐριουργηθεῖσι στήμοσιν, ἀνὰ μετανοίας ν'.

ρθ'. Ἐὰν ἐξ ἀμελείας διακόψῃ τροιὰν, ἢ ἐκ θυμοῦ κατὰ τῆς κερκίδος κινηθεὶς συντρίψῃ αὐτὴν, μετάνοιαι ν'.

ρι'. Ἐὰν μὴ πρεπόντως ὑφαίνοιντο οἱ χιτῶνες παρατηρουμένης ἐν τῇ ὑφανσίᾳ καὶ λώματος στιβαρότητος καὶ ἰσονημίας καὶ καθαροχειρίας, μετάνοιαι (5) πεντήκοντα.

Β'. *Τὰ καθημερινὰ ἐπιτίμια* (6) *τῶν μοναχῶν ἐκτεθέντα παρὰ τοῦ ὁσιωτάτου Πατρὸς ἡμῶν Θεοδώρου.*

α'. *Περὶ μοναχοῦ ἐσθίοντος κρέα λάθρα, ἐκτὸς ἀσθενείας.*

D Ὁ κρέα λαθροφαγήσας ἐκτὸς ἀνάγκης καὶ εὐλογίας τοῦ Πατρὸς, ὀψάριον, ἢ ὠὸν, ἢ τυρὸν μὴ ἐσθιέτω ἡμέρας μ'· γέγραπται γάρ· *Καὶ τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιεῖτε εἰς ἐπιθυμίαν* (7).

NOTÆ.

(5) Quid sit metanœa, satis docet Goarius in Euchologio p. 10, nempe illam a Græcis, præsertim monachis, duplici modo fieri : vel enim, inquit, ore manibusque terræ affixis, cum genuum inflexione profundissime inclinantur et procumbunt, et tunc est μετάνοια μεγάλη, quæ etiam στρωτή. Si vero minus corpus inflectant, dicitur μικρά. Cum vero plures persolvunt, ultimas semper minores et minores faciunt, simulque oratiunculam aliquam proferunt.

6 De Græcorum epitimiis exstat L. Allatii non longa epistola ad Joh. Morinum inter miscellanea Baluzii ed. nov. t. III, p. 115.

(7) Vides novum, immo alienum, Paulini textus propositum a Studita sensum. (Conf. ad Gal. V. 16.) Græci quidem objiciunt nobis Latinis, quod nostri monachi carnibus vescantur. Marten. Comm. p. 531.

(8) Confer constitutiones Studitanas n. 22. Etiam cogitationes monachum abbati suo revelare mandat S. Benedicti Regula cap. 4. et 7.

Digitized by Google

β'. *Περὶ τοῦ μὴ ἐξαγγέλλοντος μοναχοῦ δι' ὅλης τῆς ἑβδομάδος.*

Ὁ μὴ ἐξαγγέλλων τὰς καθ' ἑαυτὸν πράξεις καὶ λογισμοὺς τῷ Πατρὶ διὰ τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν τῆς ἑβδομάδος, ἐκ τότε μὴ ἐσθιέτω ἕως οὗ ἐξαγγείλῃ.

γ'. *Περὶ τοῦ λάθρα γευομένου ὁπώρας πρὶν εὐλογηθῆναι παρὰ τοῦ ἱερέως.*

Ὁ γευόμενος ἐξ οἱασδήποτε ὁπώρας πρὶν δέξασθαι εὐλογίαν παρὰ τοῦ Πατρὸς, μὴ ἐσθιέτω ἐξ αὐτῆς τὸν χρόνον ἐκεῖνον.

δ'. *Περὶ τοῦ ὅτι οὐ χρὴ ἐκτὸς μανδύου ἐργάζεσθαι μοναχόν.*

Ὁ ἄνευ τοῦ μανδύου αὐτοῦ ἢ τοῦ κουκουλλίου ἐργαζόμενος τὴν οἱανοῦν ἐργασίαν, ὡς καταφρονητὴς ἐπιτιμάσθω.

ε'. *Περὶ τοῦ μὴ πίνειν ὕδωρ μετὰ τὰ ἀπόδειπνα.*

Ὁ μετὰ ἀπόδειπνα πίνων ὕδωρ, ἢ συντυγχάνων τινὶ, ποιείτω μετανοίας ρ'.

ς'. *Περὶ τοῦ μὴ μεταλαμβάνοντος ἐξ ἀμελείας.*

Ὁ ἐκτὸς μ' ἡμερῶν, ἄνευ ἐπιτιμίου, μένων ἀκοινώνητος, λεγέτω τὴν αἰτίαν· καὶ εἰ ἐξ ἀμελείας εὑρίσκεται τοῦτο ποιῶν, ἐπιτιμάσθω ἡμέρας μ'.

ζ'. *Περὶ προσενέξεως προσφορᾶς ἐν μοναστηρίῳ ὅτι οὐ χρὴ πάλιν αὐτοὺς ἐπιζητεῖν.*

Εἴ τις μοναχὸς ἔλθοι εἰς μοναστήριον, καὶ φέρει ἕως κεντηναρίου ὑπόστασιν, εἴτε ἕως φόλλεως μιᾶς, οὐκ ἔχει ἐξουσίαν ἐξ αὐτῆς ἕως τριχὸς μιᾶς ἐπιζητεῖν.

η'. Κοσμικὸς ἀσθενῶν ἀποτάξασθαι, καὶ τὸν μοναχικὸν βίον εἰσελθὼν, τὸ ἔνδυμα καὶ (τὰ) τῆς κλίνης αὐτοῦ τῇ ἐκκλησίᾳ μενέτω.

θ'. Ὁ λέγων μοναχὸς λόγους κοσμικοὺς, ἢ ὅτι Ἔχω γενεάν πού ποτε, ἀφοριζέσθω (9) ἡμέρας τρεῖς, ξηροφαγῶν, καὶ ποιῶν μετανοίας ν'· ἀπὸ γὰρ τῆς ἡμέρας ἧς τὸ σχῆμα ἔλαβεν, ἀποταξάμενος τοῖς κατὰ σάρκα συγγενέσι τῷ Χριστῷ προσηρμόσθη.

ι'. Εἴ τις τὸν ἐπιστρέφοντα ἀπὸ ἁμαρτίας οὐ προσδέχεται, ἀλλὰ λυπεῖ αὐτὸν, ἐλύπησε τὸν Χριστὸν εἰπόντα· Χαρὰ γίνεται ἐν οὐρανῷ ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι.

ια'. Ἐὰν φιλήσῃ μοναχὸς οἱανδήποτε γυναῖκα, ἔστω ἀκοινώνητος ἡμέρας μ'· ἀλλ' οὐδὲ κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου τὴν αὐτοῦ μητέρα ἀσπάσηται (10).

ιβ'. Ὁ τὸ ἅγιον σχῆμα ἀθετῶν, ἔστω ἀκοινώνητος ἔτη τρία.

2. *De monacho qui tota hebdomada non confessus fuerit.*

Qui confessus non fuerit actus suos et cogitationes abbati per septem hebdomadæ dies, deinde ne comedat prius quam confiteatur.

3. *De eo qui clam poma gustet ante quam a sacerdote benedicantur.*

Qui quodlibet pomum gustaverit ante abbatis benedictionem, ex illis non comedat anno illo.

4. *Quod non oporteat sine pallio monachum operari.*

Qui sine parvo suo pallio aut cucullo quamlibet operam fecerit, ceu contemptor puniatur.

5. *Non esse aquam bibendam post completorium.*

Qui post completorium aquam biberit, aut cum aliquo colloçutus fuerit, centum faciat metanœas.

6. *De eo qui ex neglectu Eucharistiam non participaverit.*

Qui ultra quadraginta dies (præterquam si in pœnæ persolutione sit positus) ad sacram communionem accedere omiserit, causam rei dicat : et si ex negligentia ita se gessisse comperiatur, pœnam quadraginta dierum subeat.

7. *Quod oblationem monasterio illatam, nequeant monachi repetere.*

Si quis monachus ad monasterium venit, et sive centenarum librarum substantiam, sive unum solidum ferat, non ei potestas est inde aliquid exquirendi, ne capillum quidem.

8. Si homo sæcularis in infirmitate abrenuntiet, et monachalem vitam suscipiat, vestis ejus et lecti stragula maneant ecclesiæ.

9. Monachus mundanos sermones eloquens, aut quod prosapiam suam alicubi habeat, separetur ad tres dies, cum cibo arido, et cum metanœis quinquaginta. Nam ex quo die sacrum schema sumpsit, valedicens cognatis carnalibus, Christo cohæsit.

10. Si quis resipiscentem ex peccato non excipiat, sed eum contristet, is Christum contristat qui dixit : Gaudium fit in cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente.

11. Si monachus quamlibet mulierem osculatus fuerit, sit extra communionem diebus quadraginta. Quin adeo ne ipso quidem resurrectionis Domini die matrem propriam ei osculari licebit.

12. Qui sanctam monachi vestem abjecerit, sit extra communionem annis tribus.

NOTÆ.

(9) Quænam hæc esset ob leviores culpas excommunicatio, intelligere licet ex cap. 24 Regulæ sancti Benedicti. « Si quis frater in levioribus culpis invenitur, mensæ participatione privetur. Privati autem mensæ consortio ista erit ratio, ut in oratorio psalmum aut antiphonam non imponat, etc. Refectionem cibi, post fratrum refectionem solus accipiat. Ut si, verbi gratia, fratres reficiunt sexta hora, ille frater nona ; si fratres nona, ille vespera. » Ita intelliges multas excommunicationes in Studitæ epitimiis scriptas.

(10) Respicit morem Græcorum osculandi invicem in paschalis diei lætit a, de quo more Allatius tract. De Dominicis Græcorum post opus De consensu col. 1450 seq.

Digitized by Google

13. Qui postquam in sancta quadragesima jejunaverit, feria magna quinta, distinctionis causa, jejunium solverit, is totam dehonestat sanctam quadragesimam.

14. Si ignoranter antimensium lotum fuerit, non polluitur; quia in ipso sanctificatio manet; neque res sacra, fit profana.

15. Si quis sacerdos post missam vomuerit, si hoc ob crapulam ei contigit, diebus integris sexaginta sit extra communionem, jejunans, et mille quotidie metanœas faciens: sin contra ex aliqua valetudine id passus sit, diebus septem pœnæ subeat, faciatque metanœas viginti quinque.

16. Si quis canoni defuerit, aridis vescatur uno die, et faciat metanœas centum.

17. Si quis lychnico non interfuerit aut completorio, vinum una die non bibat, et faciat metanœas quinquaginta.

18. Si quis hora, qua eulogia datur, negligenter abfuerit, jejunet usque ad vesperam, cum metanœis quinquaginta.

19. Si quis monasterio egrediatur, absque præpositi facultate, maneat extra communionem una hebdomada, cum metanœis quadraginta.

20. Si quis aliquid possederit inscio præposito, sit extra communionem diebus quindecim, aridis vescens hora nona, cum metanœis quinquaginta.

21. Si quis cum aliquo conspiraverit, aut clam de monasterio recesserit, sit extra communionem diebus triginta, ciboque arido utens, metanœas faciat centum.

22. Si quis impositam a præposito pœnam non observaverit, separetur hebdomada una a fratribus, cum cibo arido, et quotidianis metanœis centum.

23. Si quis fratris alterius vestem, aut quidvis aliud præter illius voluntatem tulerit, triduo aridis vescatur cum centum metanœis.

24. Si quis deprehendatur noctu clam versari cum aliquo, aut cubilis locum mutare, aut foris manere, sine præpositi nutu, separetur una hebdomada, aridis utens, cum septuaginta metanœis.

25. Præposito non annuente, si quis frater opus suum manuale mutaverit, diebus quadraginta vescatur aridis, cum metanœis octoginta.

26. Si quis rem suam aliquam cum alio fratre commutaverit, inconsulto præposito, vel ipse per se acquisiverit, aut ab aliquo acceperit, separetur diebus duodecim, et metanœas octoginta faciat.

27. Si quis extra mensam comederit, absque præpositi benedictione, vel extra infirmitatem, aridis triduo vescatur, cum metanœis ducentis.

28. Si quis post completorium comedere deprehendatur, aridis nutriatur una hebdomada. Si autem fidens comperiatur, metanœas faciat ducentas.

ιγ'. Ὁ τῇ ἁγίᾳ Τεσσαρακοστῇ νηστεύων, καὶ τῇ μεγάλῃ πέμπτῃ λύων λόγῳ διακρίσεως, ἀτιμάζει ὅλην τὴν ἁγίαν Τεσσαρακοστήν.

ιδ'. Ἐὰν κατὰ ἄγνοιαν πλυθῇ ἀντιμίνσιον, οὐ μολύνεται· ὁ γὰρ ἁγιασμὸς ἐν αὐτῷ ἐστι· τὸ γὰρ ἱερὸν, μιαρὸν οὐ γίνεται.

ιε'. Ὁ ἀπὸ λειτουργίας ἱερεὺς ἐμέσας, εἰ μὲν ἀπὸ γαστριμαργίας τοῦτο πέπονθεν, ἡμέρας ξ' πληρώσει μένων ἀκοινώνητος, νηστεύων καὶ πληρῶν καθ' ἑκάστην ἡμέραν μετανοίας χιλίας· εἰ δὲ ἀπὸ βλάβης ἐγένετο, ἡμέρας ζ' ἔξει τὸ ἐπιτίμιον, ποιῶν καὶ μετανοίας κε'.

ις'. Εἴ τις καταλείψει τὸν κανόνα (10*), ξηροφαγίαν ἡμέραν μίαν ποιείτω, καὶ μετανοίας ρ'.

ιζ'. Εἴ τις ἀπολείψει τοῦ λυχνικοῦ, ἢ τῶν ἀποδείπνων, ἡμέραν μίαν οἶνον μὴ πιέτω, μετανοίας ποιῶν ν'.

ιη'. Ὅστις ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς δόσεως τῆς εὐλογίας λείψει κατὰ ἀμέλειαν, νηστευέτω ἕως ὀψὲ, καὶ μετανοίας ποιείτω ν'.

ιθ'. Εἴ τις ἐξέλθοι τοῦ μοναστηρίου χωρὶς τῆς τοῦ ἡγουμένου παραθέσεως, μενέτω ἀκοινώνητος ἑβδομάδα μίαν, μετανοίας ποιῶν μ'.

κ'. Εἴ τις κτήσεται πρᾶγμα χωρὶς τοῦ ἡγουμένου, μενέτω ἀκοινώνητος ἡμέρας ιε', ξηροφαγῶν ὥρᾳ θ', καὶ μετανοίας ποιῶν ν'.

κα'. Εἴ τις συνδυάσει μετά τινος, ἢ ἀναχωρήσει τοῦ μοναστηρίου κρύφα, μενέτω ἀκοινώνητος ἡμέρας λ', ξηροφαγῶν, καὶ μετανοίας ποιῶν ρ'.

κβ'. Εἴ τις λαβὼν ἐπιτίμιον παρὰ τοῦ ἡγουμένου μὴ φυλάξει, ἀφοριζέσθω ἑβδομάδα μίαν τῆς ἀδελφότητος, ξηροφαγῶν, καὶ μετανοίας ποιῶν καθημέραν ἑκατόν.

κγ'. Εἴ τις ἀδελφοῦ ἱμάτιον, ἢ ἄλλο τι παρὰ γνώμην αὐτοῦ φορέσει, ἡμέρας τρεῖς ξηροφαγείτω, μετανοίας ποιῶν ἑκατόν.

κδ'. Εἴ τις εὑρεθῇ τῇ νυκτὶ ἰδιάζων κρύφα μετά τινος, ἢ ἀλλάσσων ἓν τόπον τοῦ κοιταρίου, ἢ μένων ἔξω χωρὶς τῆς τοῦ ἡγουμένου γνώμης, ἀφοριζέσθω ἑβδομάδα, ξηροφαγῶν, μετανοίας ποιῶν σ'.

κε'. Τοῦ ἡγουμένου μὴ ἐπιτρέψαντος, ἐὰν ἀδελφὸς ἀλλάξῃ τὸ ἐργόχειρον, ἡμέρας μ' ξηροφαγείτω, μετανοίας ποιῶν π'.

κς'. Εἴ τις πρᾶγμα ἑαυτοῦ ἀλλάξει μετά τινος, χωρὶς τοῦ ἡγουμένου, ἢ ἀφ' ἑαυτοῦ κτήσεται, ἢ λάβῃ παρά τινος, ἀφοριζέσθω ἡμέρας ιβ', μετανοίας ποιῶν π'.

κζ'. Εἴ τις ἔξω τῆς τραπέζης ἐσθίει, τῆς τοῦ ἡγουμένου χωρὶς εὐλογίας, ἢ ἀῤῥωστίας δίχα, ξηροφαγείτω ἡμέρας τρεῖς, ποιῶν μετανοίας διακοσίας.

κη'. Εἴ τις μετὰ τὰ ἀπόδειπνα εὑρεθῇ ἐσθίων, ξηροφαγείτω ἑβδομάδα· εἰ δὲ εὑρεθῇ γελῶν, ποιείτω μετανοίας σ'.

NOTÆ.

(10*) Canon est pars officii Græcorum.

Digitized by Google

κθ'. Εἴ τις ἐν τραπέζῃ συντυγχάνει, ἢ γελοιάζει, ἐγειρέσθω εὐθὺς, ποιῶν μετανοίας ρ'.

29. Si quis in mensa locutus fuerit aut riserit, statim surgens faciat metanœas centum.

λ'. Εἴ τις λυπήσει τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ καταφρονήσας μὴ διαλλαγῇ, ἀλλ' ἐπὶ τῷ παροργισμῷ μείνῃ, ἀφοριζέσθω ἑβδομάδας δύο, ξηροφαγῶν καὶ ποιῶν μετανοίας ν'.

30. Si quis fratri suo molestiam creaverit, et deinde reconciliari neglexerit, sed in simultate permanserit, separetur duabus hebdomadis, aridis vescens, cum metanœis quinquaginta.

λα'. Εἴ τις ἐν ἡμέρᾳ τῆς λειτουργίας οὐ μεταλαμβάνει, εἰπάτω τὸ αἴτιον· εἰ δὲ μὴ εἴποι, νηστευέτω ἕως ὀψὲ, ποιῶν μετανοίας ν'.

31. Si quis die liturgico Eucharistiam non sumat, rei causam dicat: Si non dixerit, jejunet usque ad vesperam, cum metanœis quinquaginta.

λβ'. Ὅστις ἐνὶ τῶν ἀδελφῶν προσπαθῶς μετ' αὐτοῦ ψιθυρίζει, ἀφοριζέσθωσαν οἱ δύο, ἕως ἂν ἀποστῶσιν ἀλλήλων, ποιοῦντες ἀνὰ μετανοίας ρ'.

32. Si quis ex peculiari erga fratrem aliquem affectu, cum eo mussitet, separentur ambo, donec sodalitatem dirimant, faciantque metanœas centum.

λγ'. Ὅστις ἀπολείψει εἰς τὴν ἀρχὴν ἑκάστης ψαλμῳδίας, χωρὶς διακονίας ἢ προφάσεως ἀναγκαίας, ποιείτω μετανοίας ρ'.

33. Si quis uniuscujusque psalmodiæ initio defuerit, neque ministerio, neque causa necessaria impeditus, centum faciat metanœas.

λδ'. Ὅστις ἐκ ῥᾳθυμίας λείψει τοῦ κανόνος, ἢ ἀπὸ λυχνικοῦ, ἢ ἄλλης ψαλμῳδίας, ξηροφαγείτω ἡμέραν μίαν, ποιῶν μετανοίας ρ'.

34. Si quis ob pigritiam canoni non interfuerit, aut lychnico, aut alii psalmodiæ parti, aridis vescatur uno die, cum metanœis centum.

λε'. Ὅστις κατὰ ἀμέλειαν οὐ καθίσει μετὰ τῶν ἀδελφῶν εἰς τὴν τράπεζαν, νηστευέτω λοιπὸν ἕως ὀψέ.

35. Si quis ob socordiam non sederit cum fratribus ad mensam, jejunet deinde usque ad vesperam.

λς'. Ὅστις ἄνευ ἀνάγκης προεγερθῇ τῆς τραπέζης, τρεῖς ἡμέρας οἶνον μὴ πινέσθω, ποιῶν μετανοίας ρ'.

36. Si quis sine necessitate ante alios a mensa surrexerit, triduo vinum non bibat, faciens simul metanœas centum.

λζ'. Ὅστις ἀργολογεῖ, ἢ εὐτράπελα φθέγγεται (11), οἶνον μὴ πινέτω τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ποιῶν μετανοίας μ'.

37. Qui otiosa verba aut jocosa effutiverit, vinum ne bibat die illo, sed quadraginta metanœas faciat.

λη'. Εἴ τις τῶν παιδευομένων τινὰ διὰ σφάλμα ἐκδικήσει, ξηροφαγείτω ἑβδομάδα μίαν, ποιῶν καθ' ἡμέραν μετανοίας ρ'.

38. Si quis aliquem, qui ob culpam correctus fuerit, defendat, aridis vescatur una hebdomada, cum metanœis quotidianis centum.

λθ'. Εἴ τις πολεμεῖται εἰς πορνείαν, ξηροφαγείτω ἡμέρας μ'· εἰ δὲ μὴ παύσεται ὁ πόλεμος, ἕως ἀναπαύσεται ξηροφαγείτω, ποιῶν μετανοίας τὸν νυχθήμερον τ'.

39. Si quis tentatur ad fornicandum, arida comedat diebus quadraginta. Quod si tentatio non desinat, tandiu aridis vescatur donec ea quiescat, faciatque diu noctuque metanœas trecentas.

μ'. Εἴ τις χαρίζεταί τινι τὸ παλαιὸν αὐτοῦ ἱμάτιον, χωρὶς ἐπιτροπῆς τοῦ ἡγουμένου, ξηροφαγείτω ἑβδομάδα μίαν, ποιῶν μετανοίας ξ'.

40. Si quis alicui veterem suam vestem largiatur, sine præpositi licentia, aridis vescatur una hebdomada, cum metanœis sexaginta.

μα'. Εἴ τις ἐνυπνιασθῇ εἰς πορνείαν, ἀκοινώνητος ἔσται τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ποιῶν μετανοίας μ', λέγων τὸν ν' ψαλμὸν, καὶ τὸ, *Κύριε, ἐλέησον*, ἑκατόν.

41. Si quis somniet fornicationem, abstineat communione die illo, faciat metanœas quadraginta, recitetque psalmum quinquagesimum, cum *Domine miserere* centies.

μβ'. Ὁ μαλακὸς ἡμέρας μ' ἀκοινώνητος ἔστω.

42. Mollis absque communione sit diebus quadraginta.

μγ'. Ὁ ψεύστης ἔστω ἀκοινώνητος ἡμέρας μ'.

43. Mendax item diebus quadraginta.

μδ'. Ὁ κατάλαλος ὁμοίως ἡμέρας μ'.

44. Obtrectator similiter diebus quadraginta.

με'. Ὁ βλάσφημος κατὰ πάντα τρόπον καὶ ὁπωσδήποτε, ἄλαλος ἔστω ἡμέρας μ', ποιῶν μετανοίας καθ' ἡμέραν ν'.

45. Blasphemus quomodolibet et quandolibet, mutus sit diebus quadraginta, cum metanœis quotidie quinquaginta.

μς'. Ἐὰν θέλων τις μιαροφαγήσῃ, ἔστω ἀκοινώνητος ἔτη ε'· εἰ δὲ ἐκ βίας τοῦτο πάθῃ, ἡμέρας τεσσαράκοντα.

46. Si quis cibis vetitis vescatur, sit extra communionem annis quinque. Quod si coactus hoc fecerit, diebus quadraginta,

μζ'. Ἐὰν μοναχὸς μεγαλόσχημος πέσῃ εἰς πάθος, ἔστω ἀκοινώνητος ἔτη ε'· εἰ δὲ μικρόσχημος, ἔτη

47. Si monachus magni schematis labatur in luxuriam, sit extra communionem quinquennio: si

NOTÆ.

(11) Sanctus Benedictus Reg. cap. 6 : « *Scurrilitates vel verba otiosa et risum moventia, æterna clausura in omnibus locis damnamus; et ad talia eloquia discipulum aperire os non permittimus.* » Legatur ibi Martenii Commentarius. Eadem porro sententia est S. Basilii Const. cap. 12.

Digitized by Google

vero parvi schematis, biennio. Eadem lex de monialibus quoque valeat.

48. Si monachus ebrius fiat, habeatur ut fornicarius, et sit extra communionem biennio.

49. Si in publico riserit, sit extra communionem diebus quadraginta.

50. Si ob crapulam vomuerit, sit pariter extra communionem diebus quadraginta.

51. Si magni schematis monachus sine cucullo suo ambulaverit, sit extra communionem diebus quadraginta. Neque enim in ejus potestate est, ut sine schematis sui insignibus operetur, aut dormiat, aut quandocunque vel quolibet ambulet.

52. Si quis contradixerit præsidi suo, vel alicui fratri, sit extra communionem diebus quadraginta.

53. Monachus qui cum sæcularibus in convivio sederit, sit extra communionem diebus quadraginta.

54. Si monachus aut monialis monasterio suo diffugiant, pœnam excommunicationis duodecennis incurrunt. Si vero vitiata anima clam monasterio se subduxerint, opus est ut hi aliquem probatum monachum inveniant, eique pauca ex multis significent, quæ ad rei emendationem conferant; ut per sacerdotis prudentiam reconciliari præsidibus suis possint, et in propria monasteria, sanatis animæ culpis, reverti.

55. Monachus qui comederit aut biberit ante finem synaxeos, faciat ad mensam metanœas quinquaginta.

56. Si quis monachus synaxi in ecclesia assistens, haud usque ad finem ibi reperiatur, excepto superioris jussu, aut magna necessitate, faciat metanœas quadraginta, totiesque dicat *Domine, miserere.*

57. Si monachus cum aliis monachis ob quodlibet negotium conspirationem fecerit, centum faciat metanœas, et biduo vescatur aridis vespere.

58. Si quis monachus discinctus in lecto suo dormierit, metanœas faciat quinquaginta.

59. Si quis monachus in balneo unctionem fecerit, metanœas agat trecentas. Sæcularis autem, centum, uterque vero sit extra communionem hebdomada una.

60. Monachus qui in pago vel etiam cœnobio, sine præpositi sui benedictione uno vespere dormierit, vigilabit nocte integra faciens metanœas centum quinquaginta.

61. Monachus qui in synaxi riserit, quadraginta metanœas faciat.

62. Monachus aut sæcularis, qui non sub pœna canonica constitutus, per quadraginta dies communionem negligenter omiserit, anno uno separetur ab ecclesia.

63. Monachus qui cum moniali rem habuerit, postquam hi a peccato cessaverint, puniantur triennali excommunicatione.

64. Sæcularis sacerdos qui sacrificaverit, et ex

δύο· ὁ αὐτὸς δὲ ὅρος κρατείτω καὶ ἐπὶ μοναστριῶν.

μη'. Ἐὰν μοναχὸς μεθύσῃ, ἐπόρνευσεν, καὶ ἔστω ἀκοινώνητος ἔτη δύο.

μθ'. Ἐὰν ἐπὶ δήμου γελάσῃ, ἔστω ἀκοινώνητος ἡμέρας μ'.

ν'. Ἐὰν ἀπὸ γαστριμαργίας ἐμέσῃ, ὁμοίως ἀκοινώνητος ἔστω ἡμέρας μ'.

να'. Ἐὰν περιπατήσῃ μεγαλόσχημος ἄνευ τοῦ κουκουλλίου αὐτοῦ, ἔστω ἀκοινώνητος ἡμέρας μ'· οὐκ ἔχει γὰρ ἐξουσίαν τοιοῦτος ἄνευ τῶν συμβόλων τοῦ ἁγίου σχήματος ἐργάσασθαι, ἢ κοιμηθῆναι, ἢ περιπατῆσαί ποτε πούποτε.

νβ'. Ἐὰν ἀντιλογήσηταί τις τῷ προεστῶτι αὐτοῦ, ἢ τινι ἀδελφῷ αὐτοῦ, ἔστω ἀκοινώνητος ἡμέρας τεσσαράκοντα.

νγ'. Ἐὰν μετὰ κοσμικῶν καθίσῃ μοναχὸς εἰς συμπόσιον, ἔστω ἀκοινώνητος ἡμέρας μ'.

νδ'. Ἐὰν μοναχὸς ἢ μοναχὴ τοῦ μοναστηρίου αὐτῶν ἀποδράσωσιν, ἔχουσιν ἀκοινωνησίας ἐπιτίμιον ἔτη ιβ'· εἰ δέ γε κατὰ ψυχὴν βλάπτωνται καὶ ἐξέλθωσι λαθραίως τῶν μοναστηρίων, δεῖ τούτους εὑρεῖν δόκιμον μοναχὸν, καὶ ἐκ τῶν πολλῶν ὀλίγα ἀναγγεῖλαι αὐτῷ πρὸς διόρθωσιν τῆς αἰτίας τοῦ πράγματος, ἵνα διὰ τῆς συνέσεως τοῦ ἱερέως δυνηθῶσι καταλλαγῆναι τοῖς προεστῶσιν αὐτῶν, καὶ ὑποστρέψωσιν εἰς τὰ ἴδια μοναστήρια, διορθουμένων τῶν ψυχικῶν σφαλμάτων.

νε'. Μοναχὸς φαγὼς ἢ πιὼν πρὸ τῆς ἀπολύσεως τῆς συνάξεως, ποιείτω ἐν τῇ τραπέζῃ μετανοίας ν'.

νς'. Ἐὰν μοναχὸς ἵσταται εἰς σύναξιν τῆς ἐκκλησίας, καὶ εἰς τὸ τέλος οὐχ εὑρεθῇ χωρὶς προστάξεως τοῦ μειζοτέρου, ἢ χωρὶς μεγάλης ἀνάγκης, ποιείτω μετανοίας μ', λεγέτω τὸ, *Κύριε, ἐλέησον*, μ'.

νζ'. Εἴ τις μοναχὸς φρατρίας ποιεῖ μετὰ ἑτέρων μοναχῶν εἰς οἱονδήποτε πρᾶγμα, ποιείτω μετανοίας ρ', ξηροφαγῶν ἕως ἑσπέρας ἡμέρας δύο.

νη'. Εἴ τις μοναχὸς ἄζωστος κοιμᾶται εἰς τὴν αὐτοῦ κοίτην, ποιείτω μετανοίας ν'.

νθ'. Εἴ τις μοναχὸς ἐν βαλανείῳ χρίσμα ποιήσει, ποιείτω μετανοίας τ', ὁ δὲ κοσμικὸς ρ'· ἔστωσαν δὲ ἀμφότεροι ἀφωρισμένοι ἑβδομάδα μίαν.

ξ'. Μοναχὸς ἐν χώρᾳ ἢ κοινοβίῳ ἄνευ τῆς τοῦ ἡγουμένου εὐχῆς κοιμηθεὶς μίαν ἑσπέραν, ἔστω ἱστάμενος νύκτα ὁλόκληρον, ποιῶν μετανοίας ρν'.

ξα'. Μοναχὸς ἐν συνάξει γελάσας, ποιείτω μετανοίας μ'.

ξβ'. Μοναχὸς ἢ κοσμικὸς μὴ ὢν ἐπιτετιμημένος, καὶ ἀμελήσας ἡμέρας μ' μὴ κοινωνῆσαι, ἐνιαυτὸν χωριζέσθω τῆς ἐκκλησίας.

ξγ'. Μοναχὸς μοναστρίᾳ συμφθαρεὶς, μετὰ τὸ παύσασθαι αὐτοὺς τῆς ἁμαρτίας, ἐχέτωσαν ἐπιτίμιον ἀκοινωνησίας ἔτη γ'.

ξδ'. Ἱερεὺς κοσμικὸς ἱερουργήσας, καὶ ἐκ γαστρι-

Digitized by Google

ραργίας ἥμέσας τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, ἐχέτω ἐπιτίμιον ἡμέρας μ' τοῦ μὴ λειτουργῆσαι.

ξε'. Εἴ τις ὑπὸ τοῦ διαβόλου πολεμούμενος ἀποσκιρτήσει, καὶ πάλιν στραφῇ, ἔχει ἐπιτίμιον χρόνον ἕνα. Εἰ δὲ καὶ εἰς τὴν ὥραν τοῦ θανάτου αὐτοῦ μετανοήσει, δέχεται αὐτὸν ὁ Θεός· ἠλέησε γὰρ αὐτὸν ὁ Χριστὸς εἰπών· Χαρὰ γίνεται ἐν οὐρανῷ ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι.

A crapula die eadem vomuerit, hac pœna multetur ut quadraginta diebus sacrificando sit interdictus.

65. Si quis oppugnatus a diabolo prævaricatus fuerit, sed postea resipuerit, anni unius pœnitentia multetur. Quod si tamen in ipso mortis articulo pœnituerit, recipit eum Deus. Namque ei veniam contulit Christus verbis illis : Gaudium est in cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΣΤΟΥΔΙΤΟΥ

ΚΑΝΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΤΑΥΡΟΠΡΟΣΚΥΝΗΣΙΝ.

—

S. P. THEODORI STUDITÆ

CANON IN ADORATIONEM CRUCIS.

(Gretser. *De Cruce*, t. III, p. 321.)

—

ΩΔΗ Α'.

Πανηγύρεως ἡμέρα. Τῇ ἐγέρσει Χριστοῦ θάνατος φροῦδος ὤφθη, ζωῆς ἀνέτειλεν αὐγή, ὁ Ἀδὰμ ἐξαναστὰς χορεύει χαρᾷ, διό ἀλαλάζωμεν ἐπινίκιον ᾄδοντες.

Προσκυνήσεως ἡμέρα τοῦ τιμίου σταυροῦ, δεῦτε πρὸς τοῦτον πάντες. Τῆς γὰρ ἐγέρσεως Χριστοῦ τὰς αὐγὰς φωτοβολῶν προτίθεται νῦν, αὐτὸν ἀσπασώμεθα ψυχικῶς ἀγαλλόμενοι.

Ἐπιφάνηθι, ὁ μέγας τοῦ Κυρίου σταυρός. Δεῖξόν μοι ὄψιν θείαν τῆς ὡραιότητός σου νῦν, ἄξιον [ἀξίωσον] προσκυνητὴν αἰνέσεώς σου. Καὶ γὰρ ὡς ἐμψύχῳ σοι, καὶ φωνῶ, καὶ προσπτύσσομαι.

Αἰνεσάτωσαν συμφώνως οὐρανός, καὶ ἡ γῆ, ὅτι πρόκειται πᾶσιν ὁ παμμακάριστος σταυρὸς, ᾧ παγεὶς σωματικῶς ἐτύθη Χριστὸς, αὐτὸν ἀσπασώμεθα ψυχικῶς ἀγαλλόμενοι.

B

C

Τριαδικόν.

Ὦ Τριὰς τοῖς χαρακτῆρσιν, ὦ μονὰς τῇ μορφῇ, Πάτερ, Υἱὲ καὶ Πνεῦμα. Ἡ ὁμοδύναμος ἐνὰς ἐν βουλῇ, καὶ θελήσει, καὶ κράτους ἀρχῇ, τὸν κόσμον σου φύλαττε, τὴν εἰρήνην βραβεύουσα.

Θεοτόκιον.

Πεῖραν ὅλως ἡ Παρθένος μὴ εἰδυῖα ἀνδρὸς, ἄσπορον τίκτεις βρέφος, ἄχραντον φέρεις τοκετὸν, τὸν τῶν ὅλων ποιητὴν Χριστὸν τὸν Θεὸν, αὐτὸν ἐκδυσώπησον εἰρηνεῦσαι τὰ σύμπαντα.

Κατάβασία.

Ὁ θειότατος προετύπωσε πάλαι Μωσῆς ἐν Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ διαβιβάσας Ἰσραὴλ τὸν σταυρόν σου, τὴν ὑγρὰν τῇ ῥάβδῳ τεμὼν, ᾠδήν σοι ἐξόδιον ἀναμέλπων, Χριστὲ ὁ Θεός.

D

ODA I.

Dies lætitiæ est. Christi resuscitatione mors evanuit, vitæ splendor exstitit; Adam resurgens cum gaudio choreas ducit, propterea jubilemus victricia carmina concinentes.

Advenit dies adorandi pretiosam crucem ; adeste omnes. Jaciens enim resurrectionis Christi lucidos radios, nunc prostat; eam proinde spiritali gaudio pleni amplectamur et exosculemur.

Appareto, o immensa Domini crux, ostende mihi nunc divinam faciem venustatis tuæ. Dignare adoratorem, ut præconia tua decantet. Nam ut cum re animata tecum loquor, teque amplector.

Laudes consona voce decantent cœlum et terra, quia omnibus crux beatissima proposita est, in qua Christus suo corpore fixus immolatus est, ipsam lætis mentibus osculemur.

Triadicum.

O Trinitas personis, o unitas natura, Pater, Fili, et Spiritus sancte. Unitas ejusdem et æqualis potentiæ consilio, voluntate, potestate, imperio mundum tuum custodi, pacemque concede.

Theotocium.

Omnino expers viri, sine semine paris infantem, partumque geris immaculatum, omnium conditorem Christum Deum, ipsum exora, ut cunctis pacem largiatur.

Catabasia.

Olim divinus Moyses præfiguravit crucem tuam, traducens populum Israeliticum per mare Rubrum, virga aquis divisis; canticum exitus celebrandi gratia tibi, Christe Deus, decantans.

Digitized by Google

ODA II.

Adeste, novum canticum cantemus, destructionem inferni celebrantes. Nam Christus ex sepulcro exstitit, devicta morte, omnibusque salvatis.

Adeste fideles, hauriamus ex fonte scaturiente non aquam corruptibilem, sed fontem illuminationis, adoratione crucis, in qua et gloriamur.

Quam olim Moyses manibus præfigurabat crucem tuam nunc osculantes, Amalec spiritalem in fugam vertimus, Domine, per quam etiam salvati sumus.

Oculis et labiis puris exsultationis melos modulantes Domini crucem cum gaudio adoremus plaudentes in canticis.

Triadicum.

Unum in tribus hypostasibus Deum principii expertem colo, non discretum essentia Patrem, Filium, et Spiritum vivificum, in quorum nomine baptizati sumus

Theotocium.

In rubo olim Moyses mysterium tuum typice vidit, o veneranda. Ut enim illum flamma, sic uterum tuum ignis Divinitatis non adussit.

Catabasia.

Confirma me, Domine, cruce tua in petra fidei, ne mens mea impressione inimici concutiatur. Solus enim sanctus es.

ODA III.

Ecce surrexit Christus, ait Angelus ad mulieres, quæ unguenta afferebant : Ne ploretis. Euntes dicite apostolis : Gaudete, hodie salus mundo accidit : et tyrannis inimici per mortem dissoluta est.

Vivificæ crucis tuæ hodierna die celebritatem obeuntes, prolusionem quamdam instituimus sanctissimæ passionis tuæ, quam ut omnipotens, in salutem mundi operatus es.

Hodie gaudium exsistit in cœlo et terra, quia crucis signum mundo illucescit, crux ter beata; quæ proposita gratiam perennem stillat.

Quid tibi, Christe, retribuemus, quod copiam nobis fecisti venerandam crucem tuam adorandi, in qua sanctissimus tuus sanguis effusus est, cui etiam caro tua clavis est affixa ? quam osculantes gratias tibi persolvimus.

Triadicum.

Unius deitatis tres hypostases indivisibiliter simplicis naturæ prædico et agnosco, Patrem principii expertem, Filium, et Spiritum sanctum, ejusdem solii dominationem unam, æqualis potestatis unam potentiam sempiternam.

Theotocium.

Sola tu castissima inter mulieres miraculum es admirabile et tremendum. Naturam enim novasti sine semine concipiens, et post partum virgo, ut antea, permanens. Verus enim Deus est, qui ex te natus est.

Catabasia.

Cum te, o potens sol in cruce conspiceret, hor-

ΩΔΗ Β'.

Δεῦτε, ᾄσμα ᾄσωμεν καινὸν τὴν κατάλυσιν ᾅδου πανηγυρίζοντες. Ἐκ γὰρ τοῦ τάφου Χριστὸς ἀνέστη, τὸν θάνατον ἑλὼν καὶ σώσας τὰ σύμπαντα.

Δεῦτε ἀρυσώμεθα, πιστοί, οὐκ ἐκ κρήνης βρυούσης ὕδωρ φθειρόμενον, ἀλλὰ πηγὴν φωτισμοῦ, σταυροῦ προσκυνήσει τοῦ Χριστοῦ, ἐν ᾧ καὶ καυχώμεθα.

Πάλαι ὃν ἐτύπου Μωϋσῆς ταῖς παλάμαις σταυρόν σου νῦν προσπτυσσόμενοι, τὸν νοητὸν Ἀμαλὴκ τροπούμεθα, Δέσποτα Κύριε, δι' οὗ καὶ σεσώσμεθα.

Ὄμμασι καὶ χείλεσιν ἁγνοῖς ἀνακρούοντες μέλος ἀγαλλιάσεως, τὸν τοῦ Κυρίου σταυρὸν χαρᾷ προσκυνήσωμεν πιστοὶ κροτοῦντες ἐν ᾄσμασιν.

Τριαδικόν.

Ἕνα ὑποστάσεσι τρισὶ Θεὸν ἄναρχον σέβω, μὴ διαιρούμενον τῇ τῆς οὐσίας μορφῇ Πατέρα, Υἱὸν, καὶ Πνεῦμα ζῶν, ἐν οἷς βεβαπτίσμεθα.

Θεοτόκιον.

Ἐν βάτῳ Μωσῆς σου τυπικῶς τὸ μυστήριον πάλαι, σεμνή, ἐώρακεν. Ὡς γὰρ ἐκείνην ἡ φλὸξ, τὸ πῦρ θεότητος τὴν σὴν νηδὺν οὐ κατέφλεξεν.

Καταβασία.

Στερέωσον, Δέσποτα Κύριε, τῷ σταυρῷ σου ἐν πέτρᾳ με τῇ τῆς πίστεως, μὴ σαλευθῆναι τὸν νοῦν ἐχθροῦ προσβολαῖς τοῦ δυσμενοῦς. Μόνος γὰρ εἶ ἅγιος.

ΩΔΗ Γ'.

Ἰδοὺ ἀνέστη ὁ Χριστὸς, ταῖς μυροφόροις γυναιξὶν ἄγγελός φησι· Μὴ θρηνεῖτε, πορεύθητε, εἴπατε τοῖς ἀποστόλοις· Χαίρετε, σήμερον σωτηρία τῷ κόσμῳ, ἡ τυραννὶς τοῦ ἐχθροῦ θανάτου λέλυται.

Τοῦ ζωηφόρου σου σταυροῦ τὴν προσκυνήσιμον χαρὰν σήμερον, Χριστὲ, ὑπαντῶντες προπομπὴν ποιούμεθα τοῦ παναγίου πάθους σου, ὅπερ εἰς σωτηρίαν τοῦ κόσμου ἐναπειργάσω, Σωτὴρ, ὡς παντοδύναμος.

Σήμερον γίνεται χαρὰ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς, ὅτι τοῦ σταυροῦ τὸ σημεῖον κόσμῳ ἐμφανίζεται. Σταυρὸς ὁ τρισμακάριστος, οὗτος προτεθεὶς ἀναβλύζει χάριν ἀέναον.

Τί σοι προσάξωμεν, Χριστὲ, ὅτι τὸν τίμιον σταυρὸν δέδωκας ἡμῖν προσκυνῆσαι, ἐν ᾧ τὸ πανάγιον κατεκεντήθη αἷμά σου, ᾧ καὶ ἡ σάρξ σου ἧλοις ἐπάγη; ὃν ἀσπαζόμενοι νῦν εὐχαριστοῦμέν σοι.

Τριαδικόν.

Μιᾶς θεότητος ὑμῶν τρεῖς ὑποστάσεις ἀμερῶς φύσεως ἁπλῆς δογματίζω, τὸν Πατέρα ἄναρχον, Υἱὸν, καὶ Πνεῦμα ἅγιον, σύνθρονον, κυριότητα μίαν, ὁμοβασίλειον ἐν κράτος ἀΐδιον.

Θεοτόκιον.

Μόνη ἐφάνης γυναικῶν χρῆμα πανθαύμαστον ἁγνὴ πρᾶγμα φοβερόν. Τὴν γὰρ φύσιν σὺ ἐκαινοτόμησας ἄνευ σπορᾶς κυήσασα, μείνασα πάλιν ὡς πρὶν παρθένος. Ὁ γεννηθεὶς γὰρ ἐκ σοῦ Θεός ἐστιν ἀληθής.

Καταβασία.

Ἐπὶ σταυροῦ σε, δυνατὲ, φωστὴρ ὁ μέγας κατ-

Digitized by Google

ιδὼν τρόμῳ ἐπαρθεὶς τὰς ἀκτῖνας συνέστειλεν, ἔκρυψε, πᾶσα δὲ κτίσις ὕμνησεν ἐν φόβῳ τὴν σὴν μακροθυμίαν. Καὶ γὰρ ἐπλήσθη ἡ γῆ τῆς σῆς αἰνέσεως.

rore perculsus radios contraxit et abscondit: omnis vero creatura celebravit cum metu longanimitatem tuam. Etenim laude tua terra impleta est.

ΩΔΗ Δ'.

Ἐνέτειλας ἀπὸ τοῦ τάφου, ἄδυτον φάος· τῷ κόσμῳ ἀστράπτων τὴν ἀφθαρσίαν, ἐκμειώσας, Κύριε, θανάτου τὴν κατήφειαν ἐκ τῶν περάτων ὡς εὔσπλαγχνος.

Προσέλθωμεν κεκαθαρμένοι τῇ ἐγκρατείᾳ, θερμῶς προσπτυσσόμενοι ἐν αἰνέσει ξύλον τὸ πανάγιον, ἐν ᾧ Χριστὸς σταυρούμενος ἔσωσε κόσμον, ὡς εὔσπλαγχνος.

Χορεύουσιν ἐν εὐφροσύνῃ ἀγγέλων τάξεις σήμερον σταυροῦ σου τῇ προσκυνήσει. Ἐν αὐτῷ γὰρ τέθραυκας τὰς τῶν δαιμόνων φάλαγγας, σώσας, Χριστὲ, τὸ ἀνθρώπινον.

Παράδεισος ἄλλος ἐγνώσθη ἡ Ἐκκλησία, ὡς πρὶν ξύλον ἔχουσα ζωηφόρον τὸν σταυρόν σου, Κύριε. Ἐξ οὗ διὰ προσψαύσεως, ἀθανασίας μετέχομεν.

ODA IV.

Exstitisti ex sepulcro, o lumen nunquam occidens; mundo immortalitatem irradians, mortisque mœrorem, tanquam misericors, ex terræ finibus expulisti.

Accedamus expurgati continentia, et ferventer amplectamur sacratissimum lignum non sine laudibus, in quo Christus crucifixus mundum servavit, tanquam misericors.

Hodie choreas cum lætitia ducunt angelorum ordines ob crucis tuæ adorationem; in illa enim dæmonum catervas vulnerasti, Christe, humano genere servato.

Alter paradisus effecta est Ecclesia, quæ ut prius, vivificum lignum possidet, nimirum, crucem tuam, Domine. Ex cujus contactu immortalitatis participes efficimur.

Τριαδικόν.

Συνάναρχα τρία δοξάζω μιᾶς οὐσίας, Θεὸν τὸν Πατέρα, Υἱὸν καὶ Πνεῦμα, φῶς ἓν τριλαμπέστατον, ὁμοκρατὲς βασίλειον, ἐν ἀσυγχύτῳ ταυτότητι.

Triadicum.

Tres personas initii expertes, unius essentiæ glorifico, Deum Patrem, Filium, et Spiritum sanctum, lumen unum fulgentissimum ejusdem potentiæ et regni inconfusa unitate seu identitate.

Θεοτόκιον.

Ἐκύησας φύσεως νόμῳ, ἀλλ' ὑπὲρ νόμον. Σοῦ γὰρ μόνης ἄσπορος ἡ λοχεία φρικτὸς καὶ νοούμενος ὁ τρόπος καὶ λεγόμενος τοῦ τοκετοῦ σου, πανάμωμε.

Theotocium.

Uterum gestasti naturæ lege, sed supra legem. Tuus enim solummodo partus est absque semine. Tremendus et cogitatu et dictu est partus tuus, o immaculata.

Καταβασία.

Ὀρθρίζοντές σε ἀνυμνοῦμεν, Σωτὴρ τοῦ κόσμου, εἰρήνην εὑράμενοι τῷ σταυρῷ σου, δι' οὗ ἀνεκαίνισας τὸ γένος τὸ ἀνθρώπινον, φῶς πρὸς ἀνέσπερον ἄγων ἡμᾶς.

Catabasia.

Diluculo celebramus te, Salvator mundi, pace per crucem tuam inventa, qua genus humanum reparasti, nosque ad lumen omnis occasus expers adduxisti.

ΩΔΗ Ε'.

Ἀνέστης τὸν θάνατον θραύσας, Χριστὲ, ὥσπερ μέγας βασιλεὺς, ἐκ τῶν ᾅδου ταμείων ἀνακαλέσας ἡμᾶς εἰς ἀπόλαυσιν βασιλείας οὐρανῶν, εἰς γῆν ἀθανασίας.

Κροτοῦντες ἐν ᾄσμασι θείοις πιστοὶ ἀλαλάξωμεν Θεῷ, τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου κατασπαζόμενοι. Ἁγιότητος ἀναβλύζει γὰρ πηγὴν πᾶσι τοῖς ἐν τῷ κόσμῳ.

Πληροῦται ἡ ἀσματογράφος φωνή. Προσκυνοῦμεν γὰρ ἰδοὺ τῶν ἀχράντων ποδῶν σου τὸ ὑποπόδιον, παντοδύναμε, τὸν σταυρόν σου τὸν σεπτὸν, τὸ τριπόθητον ξύλον.

Ὃ εἶδε ξύλον τῷ σῷ ἄρτῳ βληθὲν, προφητῶν ὁ Θρηνητὴς, τὸν σταυρόν σου, οἰκτίρμον, κατασπαζόμενοι, ἀνυμνοῦμέν σου τὰ δεσμὰ καὶ τὴν ταφὴν, λόγχην τε καὶ τοὺς ἥλους.

Ἐπ' ὤμων, ὅπερ κατεδέξω, Χριστὲ, φέρειν ἅγιον σταυρὸν, καὶ ἐν τούτῳ ἀρθῆναι καὶ σταυρωθῆναι σαρκὶ, προσπτυσσόμενοι κομιζόμεθα ἰσχὺν κατ' ἐχθρῶν ἀοράτων.

ODA V.

Resurrexisti, Christe, vulnerata morte, tanquam potens rex, nobis, ex orci recessibus ad voluptates regni cœlorum, terramque immortalitatis revocatis.

Plaudentes in canticis fideles jubilemus Deo, crucem Domini osculantes. Omnibus enim mundi incolis fluenta sanctitatis scaturit.

Impletur Psalmistæ oraculum. Ecce enim adoramus immaculatorum pedum tuorum scabellum, crucem tuam venerandam, desideratissimum illud lignum.

Lignum, quod in panem tuum missum, vidit Jeremias, crucem scilicet tuam, o misericors, osculantes, celebramus vincula tua, et sepulturam, lanceam et clavos.

Vim et robur adversus inaspectabiles hostes reportamus, quando amplectimur crucem, quam humeris tuis gestare, et subire, et in ea crucifigi dignatus es.

Digitized by Google

Triadicum.

Unitatem tribus personis distinctam et Trinitatem in una natura adoratam celebro, tres qui simul sunt lux trina, Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum.

Theotocium.

Miraculorum omnium maximum miraculum in te apparuit, intacta Virgo. Agnum enim, qui tollit peccata mundi, tu in utero gestasti : quem indesinenter pro nobis, qui laudes tuas concinimus, deprecare.

Catabasia.

Typum divinæ Crucis præfiguravit Jonas in ventre ceti, expansis manibus, exsiluitque incolumis ex bellua, virtute tua, Verbum.

Idiomelum.

Flammea rnomphæa non custodit amplius portam paradisi; etenim inopinatum supervenit vinculum, crucis videlicet lignum. Mortis stimulus, et mortis victoria depulsa est. Astitisti autem, Servator, illis, qui apud inferos erant, clamans : Intrate iterum in paradisum.

Œcus.

Tres cruces fixit Pilatus in Golgotha. Duas latronibus, et unam vitæ largitori, quam ut vidit Orcus, dixit inferni incolis : Sodales mei et adjutores, quis est, qui clavum in pectus meum adigit? Derepente vulneravit me lancea, et disrumpor. Interiora doleo, ventrem meum doleo. Sensus meus et spiritus turbantur, cogorque ejicere denuo Adamum et Adami posteros mihi per lignum datos; nam lignum istos iterum in paradisum inducit.

ODA VI.

Resurrexisti, Domine, ex sepulcro tertia die, tanquam dormiens, percussis divina virtute inferni custodibus. Excitatisque rursus a te primis parentibus, qui solus es benedictus et gloriosus Patrum Deus.

In canticis tripudiantes exsultemus hodie populi, crucis adoratione illum, qui in ea fixus est, Christum glorificantes, qui solus Deus Patrum nostrorum benedictus est et gloriosus.

Qui fecisti, ut crux tua mortalitatis instrumentum fieret vitæ, quasi officina, toti mundo desiderabilis, quotquot eam adorant, sanctifica, qui solus es Deus Patrum, benedictus et gloriosus.

Qui solus es misericors et clemens, illumina, santifica eos, qui crucem tuam divinamque passionem reverenter adorant, qui solus es Deus Patrum benedictus et gloriosus.

Triadicum.

Unam in tribus hypostasibus veneror divinitatem. Lux enim Pater est; lux Filius, lux Spiritus; quæ lux indivisibilis permanens in una natura tribusque personarum quasi radiis splendet.

A

Τριαδικόν.

Μονάδα τρισὶ χαρακτῆρσιν ὑμνῶ, καὶ Τριάδα ἐν μιᾷ φύσει προσκυνουμένην, Θεὸν τὰ τρία ὁμοῦ φῶς τρισήλιον, τὸν Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα.

Θεοτόκιον.

Θαυμάτων τὸ μέγιστον θαῦμα ἐν σοὶ ὤφθη, ἄσπιλε Ἀμνάς. Τὸν γὰρ αἴροντα κόσμου τὴν ἁμαρτίαν Ἀμνὸν ἀπεκύησας, ὃν δυσώπει ἐκτενῶς ὑπὲρ τῶν σε ὑμνούντων.

Καταβασία.

Τὸν τύπον τοῦ θείου σταυροῦ Ἰωνᾶς, ἐν κοιλίᾳ τοῦ κήτους, τεταμέναις παλάμαις, προδιεχάραξε, καὶ ἀνέθορε σεσωσμένος τοῦ θηρὸς τῇ δυνάμει σου,
B Λόγε.

Κοντάκιον ἰδιόμελον.

Οὐκέτι φλογίνη ῥομφαία φυλάττει τὴν πύλην τῆς Ἐδὲμ, αὐτῇ γὰρ ἐπῆλθε παράδοξος δέσις, τὸ ξύλον τοῦ σταυροῦ. Θανάτου τὸ κέντρον, καὶ ᾅδου τὸ νῖκος ἐλήλαται. Ἐπέστης δὲ, Σωτήρ μου, βοῶν τοῖς ἐν ᾅδῃ, Εἰσάγεσθε πάλιν εἰς τὸν παράδεισον.

Ὁ οἶκος

Τρεῖς σταυροὺς ἐπήξατο, ἐν Γολγοθᾷ ὁ Πιλάτος, δύο τοῖς λῃστεύσασι, καὶ ἕνα τοῦ ζωοδότου, ὃν εἶδεν ὁ ᾅδης, καὶ εἶπε τοῖς κάτω· Ὦ λειτουργοί μου, καὶ δυνάμεις μου, τίς ὁ ἐμπήξας ἧλον τῇ καρδίᾳ μου; ξυλίνη με λόγχη ἐκέντησεν ἄφνω, καὶ διαῤῥήσσομαι. Τὰ ἔνδον μου πονῶ, τὴν κοιλίαν μου ἀγῶ. Τὰ
C αἰσθητήριά μου ταραττόμενα, καὶ ἀναγκάζομαι ἐξερεύξασθαι τὸν Ἀδὰμ, καὶ τοὺς ἐξ Ἀδὰμ ξύλῳ δοθέντας μοι. Ξύλον γὰρ τούτους πάλιν εἰσάγει εἰς τὸν παράδεισον.

ΩΔΗ Ϛ'.

Ἀνέστης ἐκ τοῦ τάφου τριήμερος, ὡς ὁ ὑπνῶν, Κύριε, ᾅδου πυλωροὺς πατάξας θείᾳ δυνάμει, καὶ τοὺς πάλαι ἐγείρας προπάτορας, ὁ μόνος εὐλογητὸς, τῶν πατέρων Θεὸς, καὶ ὑπερένδοξος.

Τῇ λύρᾳ τῶν ᾀσμάτων χορεύοντες, ἀγαλλιασώμεθα σήμερον λαοὶ, τῇ τοῦ σταυροῦ προσκυνήσει, τὸν ἐν τούτῳ παγέντα Χριστὸν δοξάζοντες, τὸν μόνον εὐλο-
D γητὸν τῶν πατέρων Θεὸν, καὶ ὑπερένδοξον.

Ὁ δείξας τὸ θνητότητος ὄργανον, ζωῆς ἐργαστήριον κόσμῳ ἀσπαστὸν, τὸν σὸν σταυρὸν, πανοικτίρμον, τοὺς αὐτὸν προσκυνοῦντας ἁγίασον, ὁ μόνος εὐλογητὸς τῶν πατέρων Θεὸς καὶ ὑπερένδοξος.

Ὁ μόνος ἐλεήμων καὶ εὔσπλαγχνος φώτισον, ἁγίασον, μόνε Ἰησοῦ, τοὺς προσκυνοῦντάς σου πιστῶς τὸν σταυρὸν, καὶ τὰ θεῖα παθήματα, ὁ μόνος εὐλογητὸς τῶν πατέρων Θεὸς καὶ ὑπερένδοξος.

Τριαδικόν.

Μονάδα ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν ὑμνῶ τὴν Θεότητα. Φῶς γὰρ ὁ Πατὴρ, φῶς ὁ Υἱὸς, φῶς τὸ Πνεῦμα, τοῦ φωτὸς ἀμεροῦς διαμένοντος, ἑνότητι φυσικῇ καὶ ἀκτῖσι τρισὶ προσώπων λάμποντος.

Digitized by Google

Θεοτόκιον.

Τὸ πάντων προφητῶν πολυώνυμον σὺ ὑπάρχεις κήρυγμα. Πύλη γὰρ Θεοῦ, στάμνος χρυσῆ, γῆ ἁγία ἀνεδείχθης, Παρθένε θεόνυμφε, κυήσασα ἐν σαρκὶ Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν, τὸν τῶν πατέρων Θεὸν, καὶ ὑπερένδοξον.

Καταβασία.

Φλογώσεως ὁ παῖδας ῥυσάμενος, σάρκα προσλαβόμενος, ἦλθεν ἐπὶ γῆς, καὶ σταυρῷ προσηλωθεὶς, σωτηρίαν ἡμῖν ἐδωρήσατο, ὁ μόνος εὐλογητὸς τῶν πατέρων Θεὸς, καὶ ὑπερένδοξος.

ΩΔΗ Ζ'.

Μύρα ἐν χερσὶ τί κατέχετε ὅλως; τίνα δὲ ἐκζητεῖτε; Νῦν ὁ φανεὶς νεανίαις, ἐν τῷ τάφῳ βοῶν, ἐξανέστη ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς ἡμῶν, ἀναστήσας φύσιν βροτῶν ἅδου κευθμώνων.

Χαίροις, τὸ τρισόλβιον ξύλον, καὶ θεῖον, σταυρὲ, φῶς τοῖς ἐν σκότει, ὁ τετραπεράτῳ κόσμῳ τῇ ἑλλάμψει τῇ σῇ ἐγέρσεως Χριστοῦ προδεικνὺς τὰς αὐγάς. Ἀξίωσον πάντας πιστοὺς φθάσαι τὸ Πάσχα.

Ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ μυρίζει τὰ μύρα τῆς θείας μυροθήκης, τὸ ζωομύριστον ξύλον ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ. Ὀσφρανθῶμεν τῆς αὐτοῦ θεοπνεύστου ὀδμῆς, αὐτὸν προσκυνοῦντες πιστῶς εἰς τοὺς αἰῶνας.

Δεῦρο, Ἐλισσαῖε προφῆτα, εἰπὲ ἐμφανῶς, τί τὸ ξύλον ἐκεῖνο, ὃ εἰς τὸ ὕδωρ καθῆκες; Ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ βάθους τῆς φθορᾶς ἀνειλκύσθημεν, αὐτὸν προσκυνοῦντες πιστῶς εἰς τοὺς αἰῶνας.

Πάλαι Ἰακὼβ, προτυπῶν τὸν σταυρόν σου, Χριστὲ, Ἰωσὴφ προσεκύνει τῆς θείας ῥάβδου τὸν ἄκρον, σκῆπτρον ταύτην φρικτὸν, βασιλείας τε τῆς σῆς προορώμενος, ὃν νῦν προσκυνοῦντες πιστῶς εἰς τοὺς αἰῶνας.

Τριαδικόν.

Μίαν ἐν τρισὶ χαρακτῆρσιν οὐσίαν δοξάζω ἀσυγχύτως, μονοπροσώπως τὰ τρία. Οὐδὲ τέμνω μορφῇ τὸν Πατέρα καὶ Υἱὸν σὺν τῷ Πνεύματι. Εἷς γὰρ ἐπὶ πάντων Θεὸς εἰς τοὺς αἰῶνας.

Θεοτόκιον.

Μόνη ἐν μητράσιν ἐδείχθης, Παρθένος θεόνυμφε Μαρία, ἄνευ ἀνδρὸς τετοκυῖα τὸν Σωτῆρα Χριστὸν τῆς ἁγνείας τὴν σφραγῖδα φυλάξασα. Σὲ μακαριοῦμεν πιστοὶ εἰς τοὺς αἰῶνας.

Καταβασία.

Χεῖρας ἐν τῷ λάκκῳ βληθεὶς τῶν λεόντων ποτὲ, ὁ μέγας ἐν προφήταις σταυροειδῶς ἐκπετάσας Δανιὴλ ἀβλαβὴς, ἐκ τῆς τούτων καταβρώσεως σέσωσται, εὐλογῶν Χριστὸν, τὸν Θεὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

ΩΔΗ Η'.

Ἐν τάφῳ κατῆλθες, ὁ ζωοδότης καὶ Θεὸς, καὶ συνέτριψας πάντα, κλεῖθρά τε καὶ τοὺς μοχλοὺς, καὶ τοὺς νεκροὺς ἐξανέστησας, δόξα τῇ σῇ ἐγέρσει, βοῶντας, Χριστὲ Σωτὴρ παντοδύναμε

Ὁ τάφος ζωήν μοι, Χριστὲ, ἀνέβλυσεν ὁ σός. Ὁ κρατῶν τῆς ζωῆς γὰρ, ἐπιστὰς ἐβόησας τοῖς κατοικοῦσιν ἐν μνήμασιν· Οἱ ἐν δεσμοῖς, λύθητε. Ἐγὼ γὰρ τοῦ κόσμου λύτρον ἐλήλυθα.

Theotocium.

Omnium prophetarum tu decantatissimum es præconium. Porta enim Dei es, urna aurea; terra sancta, o Virgo Dei Sponsa, quæ concepisti in carne Jesum Christum, qui est gloriosus Patrum Deus.

Catabasia.

Qui tres pueros de camino ignis liberavit, ille assumpta carne advenit, et cruci clavis affixus salutem nobis reddit, qui solus est benedictus et gloriosus Patrum Deus.

ODA VII.

Cur unguenta fertis in manu? Quem quæritis? Qui tribus pueris apparuit, clamabat in sepulcro angelus, is resurrexit Christus Deus noster, simulque mortalium naturam ex inferni antris eripuit.

Salve, o ter beatum lignum, et divinum, crux, lumen his, qui in tenebris degunt, quæ mundo quatuor finibus constanti illustratione tua radios resurrectionis Christi præmonstrasti. Dignare, ut omnes fideles ad Pascha pertingant.

Hac die odorem halant unguenta ex divinis myrotheciis, crux nimirum vitali unguento delibuta. Odoremur cœlestem, quam halat, auram; eamque cum fide adoremus in sæcula.

Adesto, Elisæe, dic palam, quidnam lignum illud, quod in aquam demisisti? Crux Christi, qua ex profundo interitus extracti sumus: eam adoramus fideliter in sæcula.

Jacob olim præfigurans crucem tuam, Christe, adorabat fastigium divinæ virgæ Joseph, prævidens eam esse regni tui sceptrum tremendum, quam nunc fideliter in sæcula adoramus.

Triadicum.

Unam in tribus personis substantiam inconfuse glorifico. Neque tres natura divido Patrem, Filium, et Spiritum sanctum. Unus enim Deus est in omnibus.

Theotocium.

Sola inter matres Virgo es, Dei sponsa Maria, quæ sine viro peperisti Salvatorem Christum, pudicitiæ tuæ signaculo custodito. Te nos fideles in sæcula beatam prædicabimus.

Catabasia.

Magnus propheta Daniel missus quondam in lacum leonum, manibus crucis in speciem expansis incolumis ex faucibus bestiarum evasit, benedicens Christum Deum in sæcula.

ODA VIII.

Tu qui vitæ largitor es et Deus, in sepulcrum descendisti, et omnia claustra vectesque confregisti, et mortui resurrexerunt, gloria resurrectioni tuæ, Christe Salvator omnipotens.

Sepulcrum tuum, Christe, vitam mihi produxit. Dominus enim vitæ, habitantibus in sepulcris magna voce acclamasti. Solvimini, qui in vinculis estis. Ego enim, qui mundi sum solutio, jam adveni.

Digitized by Google

In hymnis exsultent omnia ligna silvæ intuentia hodierno die ejusdem nominis lignum Crucis osculis et amplexibus honorari, cujus Christus caput exaltavit, ut vaticinatur divinus David.

Qui in ligno mortuus fueram, lignum vitæ te, crux Christum ferens, reperi. Custodia mea insuperabilis, valida adversus dæmones virtus, te hodie adorans, clamo : Sanctifica me gloria tua.

Lætare, exsulta, Ecclesia Dei, quæ ter beatum sanctissimæ crucis lignum hodie adoras, cui tanquam ministri, angelorum ordines, etiam cum timore assistunt.

Triadicum.

Adoro te, sancta Deitas, Trinitatem in personis, et unitatem in natura, Patrem et Filium, cum sancto Spiritu, unum imperium, unum regnum, cui potestas in omnia.

Theotocium.

Tu, o Virgo magnus ille mons es, in quo Christus habitavit, ut divinus David canit, per quam nos ad cœlum elevati sumus, filii Dei per adoptionem in spiritu effecti.

Catabasia,

Mater Virgo, et vera Deipara, quæ sine semine genuisti Christum Deum nostrum, in cruce secundum carnem exaltatum. Te omnes fideles digne cum Filio tuo deprædicamus.

Finis canonis.

Ἐν ὕμνοις σκιρτάτω πάντα τὰ ξύλα τοῦ δρυμοῦ, τὸ ὁμώνυμον ξύλον τοῦ σταυροῦ θεώμενα κατασπαζόμενον σήμερον. Οὗ ὁ Χριστὸς ὕψωσε τὴν κάραν, ὡς προφητεύει ὁ θεῖος Δαβίδ.

Ἐν ξύλῳ τεθνήξας ξύλον σε εὗρηκα ζωῆς, Χριστοφόρε σταυρέ μου. Φυλακτήρ μου ἄρρηκτε, κατὰ δαιμόνων ἰσχὺς κραταιά, σὲ προσκυνῶν σήμερον κραυγάζω· Ἁγίασόν με τῇ δόξῃ σου.

Εὐφραίνου, ἀγάλλου, ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, τὸ τρισόλβιον ξύλον προσκυνοῦσα σήμερον τοῦ παναγίου σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ, ᾧ ὡς λειτουργοὶ τάγματα ἀγγέλων καὶ μετὰ φόβου παρίστανται.

Τριαδικόν.

Τριάδα προσώποις, μονάδα φύσει προσκυνῶ σε, Θεότης ἁγία, τὸν Πατέρα, καὶ τὸν Υἱὸν σὺν τῷ ἁγίῳ τε Πνεύματι, μίαν ἀρχήν, μίαν βασιλείαν τὴν τῶν ἁπάντων δεσπόζουσαν.

Θεοτόκιον.

Τὸ ὄρος τὸ μέγα, ἐν ᾧ κατῴκησε Χριστός, σὺ ὑπάρχεις, Παρθένε, ὡς Δαβὶδ ὁ θεῖος βοᾷ, δι' ἧς ἡμεῖς ἀνυψώθημεν πρὸς οὐρανὸν υἱοθετηθέντες τῷ πνεύματι, παμμακάριστε.

Καταβασία.

Ὦ Μῆτερ Παρθένε, καὶ Θεοτόκε ἀψευδής, ἡ τεκοῦσα ἀσπόρως Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν, τὸν ἐν σταυρῷ ὑψωθέντα σαρκί. Σὲ οἱ πιστοὶ ἅπαντες ἀξίως σὺν τούτῳ νῦν μεγαλύνομεν.

Τέλος τοῦ κανόνος.

CANON EPINICIUS SEU VICTORIALIS

IN ERECTIONE SS. IMAGINUM.

BARONIUS, *Annales Ecclesiastici*, t. IX, p. 1059.

Confessor alius (etsi Theodorus Studita esse non potuit, qui jam ante hæc tempora ex hac vita migrarat) alium tunc temporis, Deo inspirante, conscripsit hymnum, quo concentu oblectaret Ecclesiam, et aculeo impeteret perfidos Iconoclastas : quem in solemni processione canendum tunc temporis Constantinopolitana suscepit Ecclesia, cum veluti in triumphum sacræ veherentur imagines : quem etiam ne quid tibi deesse possit ad plenum gaudium ob prostratam impietatem, et fidem catholicam exaltatam, hic tibi occinendum posuimus, qui sic se habet hac inscriptione notatus : *Canon epinicius, seu victorialis a Theodoro Studita confessore conscriptus, et suis Odis distinctus, usu receptus ut caneretur, dum sacræ Dominicæ crucis lignum et venerandæ imagines processionaliter prima Dominica Quadragesimæ Constantinopoli gestantur.*

ALTER CANON

Qui canitur in erectione sanctarum imaginum : opus videlicet sancti Patris Theodori Studitæ.

ODA I.

Ton. 6 *instar illius : Adjutor et protector*, etc.

Canamus, o fideles, cantum pro gratiarum actione universorum Deo et benefactori, quoniam erexit cornu salutis, et potens imperium, ad rectam fidem protegendam.

ΕΤΕΡΟΣ ΚΑΝΩΝ

Ψαλλόμενος εἰς τὴν ἀναστήλωσιν τῶν ἁγίων εἰκόνων. Ποίημα τοῦ ἁγίου Πατρὸς Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου.

ΩΔΗ Α'.

Ἦχος πλάγιος δευτέρου, πρὸς· Βοηθὸς καὶ σκεπαστής, κ. τ. λ.

Χαριστήριον ᾠδὴν τῷ εὐεργέτῃ Θεῷ τῶν ὅλων ᾄσωμεν, πιστοί, ὅτι ἤγειρε σωτήριον κέρας, βασιλείαν κραταιάν, ὀρθοδοξίας πρόμαχον.

Digitized by Google

Ἐπεφάνη ἀληθῶς ἡ θεία χάρις τῇ οἰκουμένῃ δόξα καὶ τιμὴ πεφανέρωται· σκιρτᾷ Ἐκκλησία δεξαμένη τὴν στολὴν, τῆς ἑαυτῆς γυμνώσεως.

Apparuit revera divina gratia, et universo orbi honor et gloria est manifestata. Exsultat propterea Christi Ecclesia, recepta stola, qua fuerat antea exuta.

Τὸν χιτῶνα τοῦ Χριστοῦ διερρηγμένον ὑπὸ τοῦ πλάνου καὶ φαρμακουργοῦ Ἰωάννου τὸ πρὶν, οἱ θεῖοι Πατέρες ἐξυφάναντες σαφῶς, τῇ Ἐκκλησίᾳ δεδώκασι.

Christi vestem antea discerptam a seductore et pharmacorum conciunatore Joanne sancti Patres iterum contexentes, Ecclesiæ illam restituerunt.

Τοῦ Κυρίου τὴν μορφὴν ἀπολαβοῦσα ἡ Ἐκκλησία, χαίρει καὶ σκιρτᾷ σὺν τοῖς τέκνοις αὐτῆς, ὡς νίκης βραβεῖα δεξαμένη παρ' αὐτοῦ, ὀρθοδοξίας σύμβολα.

Domini figuram resumens Ecclesia, gaudet et exsultat una cum filiis suis, cum ab illo victoriæ bravium acceperit rectæ videlicet fidei sacramenta.

Αἰσχυνθήτωσαν λοιπὸν, καὶ ἐντραπήτωσαν μεμηνότες· Ἀήζιξ ὁ δεινὸς, καὶ Ἀντώνιος, σὺν τῷ Ἰωάννῃ, καὶ Θεόδωρος ἀμφοῖν, οἱ ἀρνηταὶ τῆς πίστεως.

Confundantur in posterum, et revereantur insani illi, Lezius (1) scilicet furens, et Antonius, una cum Joanne, et Theodoro, ambobus fidei desertoribus.

Ἰωαννὶς, καὶ Ἰαμβρὶς ἀνθεστηκότες τῷ νομοθέτῃ, πάλαι Μωϋσῇ κατῃσχύνθησαν. Νυνὶ δὲ ὁ πλάνος Ἰωάννης ἀληθῶς, σὺν Ἀντωνίῳ δείκνυνται.

Joannes et Mambre legislatori Mosi olim adversati, ab ipso fuere confusi: nunc vero seductor Joannes una cum Antonio, eadem passi noscuntur.

Σὺ διέῤῥηξας, Χριστὲ, τὴν ξυνωρίδα τῶν θεομάχων, καὶ τὸν στολισμὸν ἀποδέδωκας τῇ σῇ Ἐκκλησίᾳ, ὑπὲρ ἧς ὡς ἀγαθὸς, τὸ αἷμά σου ἐξέχεας.

Tu, Christe, Dei hostes dissipasti, et tuæ Ecclesiæ suum decorem reddidisti, pro qua, ut bonus pastor, sanguinem tuum fudisti. Gloria Patri.

θ (2). Σὲ Τριάς, Θεολογῶ, καὶ προσκυνῶ σου τὸ θεῖον κράτος· ῥῦσαι πειρασμῶν ἐκ παντοίων με. Εἰς σὲ γὰρ πιστεύω τὸν Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ Πνεῦμα τὸ πανάγιον.

Te Trinitatem, unum Deum agnosco et confiteor, et tuam divinam potentiam adoro, libera me, quæso, ab omnibus tentationibus. In te enim credo, Patrem, et Filium, et sanctissimum Spiritum.

θ' (3). Τὴν βασίλειον στολὴν ἐκ σοῦ, Παρθένε, Θεὸς φορέσας, ὤφθη τοῖς βροτοῖς ἀνθρωπόμορφος, διπλοῦς κατ' οὐσίαν· οὗ τὸ εἶδος, τῆς μορφῆς ἐν προσκυνήσει ἔχομεν.

Regiam stolam, ex te, Virgo Deus gestans hominibus apparuit, in hominum forma, duplex secundum essentiam, cujus effigiem et figuram veneramur.

ΩΔΗ Γ'.

ODA II.

Εὐφραίνεσθε, ἅπαντες χοροὶ Πατέρων καὶ ἀποστόλων, καθορῶντες τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων, ἣνπερ ἐμφανῶς παρεδώκατε.

Gaudete, omnes sanctorum Patrum cœtus et apostolorum chorus, respicientes imaginum venerationem, quam vos ipsi nobis aperte tradidistis.

Τὸ κάλλος μου ἔλαβον, καὶ τὴν στολήν μου ἐνεδυσάμην, ἐκβοάτω ἡ πανάμωμος Ἐκκλησία, ἣνπερ Ἰωάννης ἐξέδυσεν.

Pulchritudinem meam accepi, et decus meum, ac mea stola sum induta, clamet immaculata Dei Ecclesia, qua illam Joannes exuerat.

Αἰσχύνθητε, ἄνομοι αἱρεσχελοῦντες κατὰ Κυρίου· ἐσαρκώθη καὶ ἐφάνη γὰρ ἐν εἰκόνι· ἣνπερ σχετικῶς ἀσπαζόμεθα.

Confundimini impii adversum Dominum oblatrantes; carnem enim assumpsit, et apparuit in imagine, quam nos ad ipsum referentes, veneramur.

Τὰ βέβηλα δόγματα, καὶ τὰς ἀθέσμους διδασκαλίας Ἰωάννου τοῦ παράφρονος τίς ἐξείποι, τρόπους δελφικοὺς ἐκτιθέμενος;

Impia dogmata, et insanas doctrinas amentis Joannis quis enarret? quis ejus tropos, et versutias delphicas exponet?

Ἀνάθεμα Λήζικι, καὶ Ἰωάννῃ σὺν Ἀντωνίῳ, Θεοδώρῳ τῷ ἀθέῳ τε καὶ βλασφήμῳ, ἅμα Θεοδότῳ παράφρονι.

Anathema dicamus Lezio, et Joanni, cum Antonio, et impio Theodoro et blasphemo, necnon insano Theodoto.

Τὰ αἵματα κράζουσι, τὰ ἐκχυθέντα ὑπὲρ τῆς θείας σαρκοφόρου ὁμοιώσεως τοῦ Δεσπότου, ἅπερ Ἰωάννης ἐξέχεεν.

Sanguis clamat, qui effusus est a Joanne pro divina similitudine, et imagine Christi Domini carnem gestantis.

NOTÆ.

(1) Hunc illum perfidum puto, qui a Theodoro Studita in suis epistolis Leontius nominatur, corrupto vero vocabulo Lenius dictus.

(2) θ. Hoc signum apud Græcos dicitur τριαδικόν, id est, hymnus de sancta Trinitate, et propterea ante ipsum cantatur δόξα Πατρί, etc.

(3) θ'. Hoc vero dicitur Θεοτόκιον, id est, hymnus de sanctissima Deipara cui præcedit καὶ νῦν, καὶ ἀεί, etc. Pro beata Virgine.

Digitized by Google

Expulit Dominus alienigenarum turmas, et restituit sua suis : gloria sit propterea ejus bonitati. Gloria Patri.

Voluntatem principio carentem et potentiam, et regnum Trinitatis adoremus recta fide. Arium semper, ut par est, conviciis insectantes.

Vere te Dominam confitemur, quæ Deum peperisti, Nestorii nugis neglectis, et sanctorum Patrum dogmatibus inhæremus.

ODA IV.

Lætare, Ecclesia, et unaquæque civitas et regio, cum exsultatione templa nunc aperiat, et virginum domicilia, sacras reliquias, venerentur, et imagines martyrum, dignis honoribus exornent.

Christus vos vocat : Convenite nunc alacri animo, divini Patres, et conspectum ejus incarnationis, apostolorum more, celebrate miracula, etiam et passionem, quæ sacrum nos docuit Evangelium.

Congregamini gaudentes monachorum cœtus, et hilari animo : si enim male prævaluerint hostes fidei, iterum etiam vincentur miseri, et consilium, quod hujusmodi homines inierint, Dominus dissipabit.

Patrum verbera, et vulnerum sanguis revera desierunt, frequentia exsilia quieverunt, et pax omnibus procuratur. Non prævalebit amplius magicæ artis industria, Deus etenim est nobiscum.

Iniquitatis vinea impietatis palmites extendit, et amarum botrum produxit, et ira draconum est vinum ipsorum, quo Domini populum revera inebriarunt, sua prava et obtenebrata mente.

Templum tuum contaminaverunt impii, suis profanis manuum impositionibus, et simoniacis : et hac de causa juxta sacros canones : istiusmodi homines, a divina gloria sunt dejecti, quibuscum etiam Simon Magus, et Joannes et Antonius insanus.

Feras illas, et Dei hostes, profanum scilicet Antonium et trangressorem Joannem Satanæ mentem adeptum, et Ecclesiæ perturbatores, ut lupos infestos omnes fideles convenientes, anathemate damnemus. Gloria Patri.

Increata monarchia Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, te adoramus, quam Cherubim, multis oculis exornata, et Seraphim, sex alis circumdata laudant clamantia : Sanctus, sanctus, sanctus es, o excelse et omnipotens.

Sanctis sanctior, et omnibus creaturis excelsior, tu sola apparuisti Mater simul et Virgo Dei Genitrix, cum ipsum tuum Creatorem pepereris, quapropter tuam sanctam imaginem veneramur.

ODA V.

Christus vicit, exsultet terra, quievit tumultus, quieverunt et lacrymæ servorum Dei, fides vero ubique per universum orbem est promulgata.

Ἐδίωξε Κύριος τὴν ξυνωρίδα τῶν ἀλλοτρίων, καὶ ἀπέδωκε τὰ ἴδια τοῖς ἰδίοις · δόξα τῇ αὐτοῦ ἀγαθότητι. Δόξα.

Τὴν ἄναρχον θέλησιν, καὶ ἐξουσίαν, καὶ βασιλείαν τῆς Τριάδος προσκυνήσωμεν ὀρθοδόξως, Ἄρειον ἀεὶ στηλιτεύοντες. θ'.

Κυρίως σὲ, Δέσποινα, ὁμολογοῦμεν Θεὸν τεκοῦσαν, μὴ προσέχοντες τοῖς ῥήμασι Νεστορίου, ἀλλὰ τῶν Πατέρων τοῖς δόγμασιν.

ΩΔΗ Δ'.

Ἀγάλλου, ἡ Ἐκκλησία, καὶ πᾶσα πόλις καὶ χώρα ἐν εὐφροσύνῃ· ἀνοιγέσθω νῦν τὰ ἀσκητήρια· καὶ, οἱ παρθενῶνες, καλλωπίζεσθε τὰ λείψανα· καὶ εἰκονίσματα τῶν μαρτύρων ἀξίως προσκυνείσθωσαν.

Χριστὸς ὑμᾶς προσκαλεῖται · συνέλθετε νῦν προθύμως, θεῖοι Πατέρες· καὶ τὴν θείαν τῆς αὐτοῦ σαρκώσεως, ἀποστολικῶς ἀνιστορήσατε τὰ θαύματα καὶ τὰ παθήματα, καθὼς γράφει τὸ θεῖον Εὐαγγέλιον.

Ἀθροίσθητε γεγηθότες, τὰ πλήθη τῶν μοναζόντων ἐν παῤῥησίᾳ· ἐὰν γὰρ κακῶς ἰσχύσωσι, πάλιν ἡττηθήσονται οἱ δείλαιοι. Καὶ ἣν ἂν βουλὴν βουλεύσωνται οἱ τοιοῦτοι, διασκεδάσει Κύριος.

Αἱ μάστιγες τῶν Πατέρων, τὰ αἵματα τῶν μωλώπων ἔλλειψαν ὄντως · ἐξορίαι συνεχεῖς ἐπαύσαντο· καὶ εἰρήνη πᾶσι πολιτεύεται, οὐκ ἔτι ἰσχύσει τὸ δράμα τῆς γοητείας · Θεὸς γὰρ μεθ' ἡμῶν ἐστιν.

Ἡ ἄμπελος τῆς κακίας ἐξέτεινε τὰ κλήματα τῆς ἀσεβείας, καὶ τὸν βότρυν τὸν πικρὸν ἐξήνθησε· καὶ θυμὸς δρακόντιος ὁ οἶνος αὐτῶν · ἐξ οὗ τὸν λαὸν τοῦ Κυρίου ἐπότισαν ὄντως, τὴν θολερὰν κακόνοιαν.

Ἐμίαναν τὸν ναόν σου ἀθέσμοις χειροτονίαις διὰ χρημάτων· καὶ κανονικῶς οὗτοι ἐκβέβληνται. Καὶ τῆς θείας δόξης ἐκπεπτώκασιν, ὁ Σίμων ὁ Μάγος, σὺν τούτῳ καὶ Ἰωάννης καὶ ὁ δεινὸς Ἀντώνιος.

Τοὺς θῆρας καὶ θεομάχους, Ἀντώνιον τὸν βέβηλον, καὶ παραβάτην Ἰωάννην τὸν σατανογνώμονα, καὶ τῆς Ἐκκλησίας πολεμήτορα, ὡς λύκους βαρεῖς συνελθόντες, ἀναθεμάτους πιστοὶ ἀναβοήσωμεν. θ.

Ἡ ἄκτιστος μοναρχία, Πάτερ, Υἱὲ καὶ Πνεῦμα, σὲ προσκυνοῦμεν, ἣν τὰ Χερουβὶμ τὰ πολυόμματα, καὶ τὰ Σεραφὶμ τὰ ἑξαπτέρυγα, ὑμνοῦσι κραυγάζοντα· Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος εἶ, ὦ παντοκράτωρ Ὕψιστε. θ'.

Ἁγίων ἁγιωτέρα, καὶ πάντων ὑψηλοτέρα τῶν ποιημάτων, μόνη ἀνεδείχθης, Μητροπάρθενε· ὡς αὐτὸν κυήσασα τὸν Πλάστην σου, διὸ τὴν ἁγίαν μορφήν σου, Θεογεννῆτορ, ἐν προσκυνήσει ἔχομεν.

ΩΔΗ Ε'.

Χριστὸς νενίκηκε · σκιρτάτω ἡ γῆ · πέπαυται θόρυβος · πέπαυται καὶ ὁ κλαυθμὸς, τῶν τοῦ Κυρίου δούλων · ἡ πίστις δὲ πανταχοῦ τῷ κόσμῳ ἐφηπλώθη.

Digitized by Google

Ἐν εἰκόνι βλέποντες τὴν σταύρωσιν σέβοντες στέργομεν, ἀσπαζόμενοι Χριστὸν καὶ τὰ αὐτοῦ σημεῖα, καὶ προσκυνοῦμεν αὐτά· οὐχ ὡς θεοὺς τιμῶντες.

Πνεῦμα τὸ πολύρρημον καὶ βλάσφημον Λήζικος πέπαυται, τὸ λαλοῦν διαπαντὸς, ἡμέραν καθ' ἡμέραν κατὰ τῆς θείας μορφῆς Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων.

Ἵνα τί, τρισάθλιε, μεμίσηκας μόρφωσιν ἄχραντον, τῆς σαρκώσεως Χριστοῦ, καὶ τῶν ἁγίων πάντων; μὴ γὰρ εἰδώλοις κωφοῖς οἱ πιστοὶ προσκυνοῦμεν;

Ἀσεβείας ὄργανα τυγχάνοντες, ἤθροισαν σύνοδον ἱερέων ἀσεβῶν, κατὰ Θεοῦ ὑψίστου· ὡς Ἰουδαῖοι τὸ πρὶν, Ἄννας καὶ Καϊάφας.

Ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, πανάθλιε, στήσονται ἔλεγχοι τῆς ἀθέου σου ψυχῆς, ὁ δῆμος τῶν Πατέρων, ὧνπερ ἀμέτροις πληγαῖς ἐγύμνωσας τὰς σάρκας.

Ἐκκλησίαι ἅπασαι βοήσουσι, κράζουσαι ἅπασαι, στερηθεῖσαι ὑπὸ σοῦ, τῆς μορφῆς τοῦ Κυρίου καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ τὰς ἱερὰς εἰκόνας.

θ. Ἡ τὸ πᾶν συνέχουσα τῷ κράτει σου, δόξα σοι, δόξα σοι, τρισυπόστατε μονὰς, Πάτερ, Υἱὲ καὶ Πνεῦμα, τοὺς πεποιθότας εἰς σὲ ῥῦσαι παντοίας βλάβης.

θ. Ὡς χρυσοκαλλώπιστον λυχνίαν σε, δέσποινα, σέβομεν, τὴν τὸ φῶς τὸ νοητὸν γεννήσασαν τῷ κόσμῳ, καὶ τὴν ζοφώδη ἀχλὺν μειώσασα, Παρθένε.

ΩΔΗ Ϛ'.

Ἐβόησαν οἱ ἄγρυπνοι φύλακες τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ πρὸς αὐτὸν αἰτοῦντες, δοθῆναι τὴν εἰρήνην, καὶ εἰσήκουσε, καὶ προσέσχε τῇ δεήσει.

Διήλεγκται τοῦ πλάνου τὰ θύρατρα, ταῖς τῶν Πατέρων διδαχαῖς· καὶ Θεὸς ὑμνεῖται σαρκὶ μεμορφωμένος, ὁ ἀπεριγράπτως θεότητι ὑπάρχων.

Θί συνεργοὶ τῆς πλάνης, αἰσχύνεσθε· καὶ ἀπολέσθωσαν ὁμοῦ, σὺν τῷ Ἀντωνίῳ, Θεόδοτος καὶ Λήζιξ, καὶ Θεόδωρος, ὁ βυθὸς τῆς ἀπωλείας.

Τὸ στόμα σου διήνοιξας, ἄθλιε, οὐκ ἐν ᾠδαῖς πνευματικαῖς, ἀλλ' ἐν βλασφημίαις, κατὰ τοῦ σοῦ Δεσπότου, ἀπωθούμενος τὴν σεπτὴν εἰκονουργίαν.

Διέστρεψας Πατέρων τὰ δόγματα, καὶ ἀποστόλων διδαχὰς, ἄλλην ἄλλως γράφων, κατὰ τὴν σὴν Ὀρησκείαν παράνομον, Ἰωάννη Χριστομάχε.

Σοῦ ὁ καπνὸς δακρύων ἐνέπλησε τῶν εὐσεβούντων ὀφθαλμούς· ἀλλὰ τῷ ἀνέμῳ τῶν θείων διδασκάλων διεσκέδασται, ματαιόφρων Ἰωάννη.

Σὺ τὴν στολὴν τὴν θείαν διέῤῥηξας, ὥσπερ ὁ Ἄρειος τὸ πρὶν τὸν τοῦ Χριστοῦ χιτῶνα· διὸ τῆς Ἐκκλησίας πόῤῥω βέβλησαι, ἐκβληθεὶς καθάπερ κύων.

θ. Μίαν ἀρχὴν δοξάζω θεότητος, ἐν ὑποστάσεσι τρι-

A In imagine cernentes cruci affixionem Domini, illam veneramur, Christum et ejus signa adorantes; non tamen ila veneramur ut gentilium deos.

Spiritus ille loquax et blasphemus Lezius scilicet, jam quievit, qui frequenter quotidie adversus divinam Christi effigiem, et sanctorum oblatrabat.

Quanam de causa, miserrime homuncio, immaculatam effigiem incarnationis Christi Domini, et sanctorum omnium es odio prosecutus? Num surda idola nos fideles veneramur?

Impietatis instrumenta cum convenissent, conciliabulum coegerunt, impiorum videlicet sacerdotum, adversus Deum excelsum, quod etiam olim fecerunt Judæi, Anna scilicet et Caiphas.

B In die illa extremi judicii, o infelicissime, aderunt, qui tuam impiam animam arguent, sanctorum videlicet Patrum chorus, quorum denudata corpora innumerabilibus plagis afflixisti.

Omnes Ecclesiæ clamare non desinent, cum a te fuerint orbatæ Christi Domini imagine, et sanctorum ejus sacris figuris. Gloria Patri.

Gloria tibi, et iterum gloria tibi sit, trina unitas, Pater et Filius et Spiritus sanctus, quæ universum orbem potentia tua continet: te deprecamur, ut ab omni malo eos, qui in te confidunt, liberare digneris.

Instar lucernarii auro exornati, te veneramur, sancta Dei Genitrix, quæ lumen intellectuale mun-

C do peperisti, et tenebrosam nebulam dissipasti.

ODA VI.

Vociferati sunt vigiles Ecclesiæ Christi custodes, ab ipso petentes, ut sibi pax largiretur, quos exaudivit, et eorum precibus mentem adhibuit.

Detectæ sunt seductoris illius artes et doli sanctorum Patrum dogmatibus; et Deus carne indutus ab omnibus celebratur, qui pro sua divinitate incircumscriptus exsistit.

Socii seductionis pudore confundantur, et pereant una cum Antonio Theodotus et Lezius et Theodorus, profundum perditionis.

D Os tuum aperuisti, o miser, non in canticis spiritualibus, sed in blasphemiis adversus Dominum tuum, venerandas imagines insectando.

Pervertisti sanctorum Patrum dogmata, apostolorum doctrinis contraria scribendo, juxta tuam falsam religionem et impiam, o Joannes Christi inimice.

Fumus tuus piorum oculos lacrymis replevit, sed vento sacrorum doctorum dissipatus est, o insane Joannes.

Tu sacram stolam dilaniasti, quemadmodum olim Arius Christi vestem; quapropter merito ab Ecclesia procul, instar canis, es ejectus. Gloria Patri.

Unum deitatis principium tribus personis glori-

Digitized by Google

fico. Unus enim Deus est, Pater, Filius, et Spiritus sanctus, licet idiomatibus distinguantur, et personis.

σιν, εἷς Θεὸς γάρ ἐστι, Πατήρ, Υἱὸς καὶ Πνεῦμα, διῃρηται χαρακτῆρσι καὶ προσώποις.

O purissima Virgo a Deo glorificata, civitas Dei a prophetis merito es prænuntiata, ex qua ortus est ipsemet tui Creator, qui te post partum, ut ante, Virginem conservavit.

θ. Προφητικῶς ἀγνὴ θεοδόξαστε πόλις ἐδείχθης τοῦ Θεοῦ, ἐξ ἧς ἐγεννήθη αὐτὸς ὁ Ποιητής σου, μετὰ τόκον σε ὡς τὸ πρὶν διαφυλάξας.

ODA VII.

ΩΔΗ Ζ'.

Hæresis fornacem quatuor (4) annorum hebdomadas prædominantem, gratia nunc exstinxit divina, ardens quidem Chaldæos, et refrigerans pios Trinitatis cultores.

Τὴν κάμινον τῆς αἱρέσεως, νῦν κατέσβεσεν ἡ θεία χάρις, φλέγουσα νοουμένους Χαλδαίους, καὶ δροσίζουσα Τριάδος θεράποντας· τετραπλαῖς ἑβδομάσεσιν ἐτῶν αὐτὴν διακρατήσασαν.

Exornata est, et pulchra effecta Dei Ecclesia, recepta Dominicæ incarnationis sacra imagine, et ejus passionis, ac aliorum mysteriorum, juxta divinas leges.

Πεποίκιλται, περιβέβληται, κεκαλλώπισται ἡ Ἐκκλησία· μόρφωσιν τοῦ Δεσπότου τῶν ὅλων τῆς σαρκώσεως, καὶ τῶν παθημάτων αὐτοῦ καὶ τὰ σύμβολα φέρουσα, εἰς τέλος κατὰ τὸ τοὺς θείους θεσμούς.

Christiane Dei popule, exsulta, et hymnos Deo concine, dum vides Ecclesiam iterum illustratam divinæ imaginis pulchritudine, quam cum Deus esset, gestavit, ut homo, ut nos homines salvos faceret.

Ἑόρταζε, πανηγύριζε, ὁ χριστώνυμος λαὸς Κυρίου, βλέπων τὴν Ἐκκλησίαν καὶ πάλιν διαλάμπουσαν, τὸ κάλλος τῆς θείας μορφῆς· ἣν Θεὸς ὢν ἐφόρεσεν, ὡς ἄνθρωπος διὰ τὸ σῶσαι ἡμᾶς.

Pauperiem passus est, et famem, et sitim in carne Deus Verbum, hæc siquidem humanæ sunt naturæ idiomata, per quæ circumscribitur: ipse vero Deitate simplex exsistit, et incircumscriptus.

Ἐπτώχευσε, καὶ ἐπείνασε, καὶ ἐδίψησε σαρκὶ ὁ Λόγος· ταῦτα τῆς ἀνθρωπίνης οὐσίας ἰδιώματα, δι' ὧν περιγράφεται. Οὗτος δὲ τῇ θεότητι ἁπλοῦς ἐστι καὶ ἀπερίγραπτος.

Portenta, et vanæ prædictiones Joannis illius Christo infensi sunt dissipatæ, qui se, instar gentilium, jactabat eorum scriptis, quæ merito justorum voces et preces disjecerunt.

Κατήργηται τὰ τεράστια καὶ μαντεύματα τοῦ Χριστομάχου. Ἴσος γὰρ τῶν Ἑλλήνων ἐδείχθη ὑψαυχούμενος, τοῖς τούτων συγγράμμασιν, ἃ δικαίως ἐλίκμησαν αἱ τῶν δικαίων φωναί.

Occulta, et profana, et animabus perniciosa tua dogmata quænam lingua poterit enarrare, vel prædictionem tuæ ventriloquæ phytonissæ, o Joannes? hoc nomine indigne procul dubio, cum potius Satanæ præcursor, et Antichristi exsistas.

Τὰ κρύφια καὶ παμβέβηλα, καὶ ψυχόλεθρα δόγματά σου, ποία ἐκδιηγήσεται γλῶσσα; ἢ τὴν πρόρρησιν τῆς ἐγγαστριμύθου σου, Ἰωάννη ψευδώνυμε, καὶ πρόδρομε τοῦ ἀντιχρίστου Σατᾶν;

Non oportebat te, o scelestissime omnium, hoc nomine, Joannes videlicet nuncupari, sed potius Pythagoram, et Saturnum vel Apollinem, vel alium quempiam profanorum illorum deorum, quorum vitam es imitatus, eorum impudicitiis delectatus. Gloria Patri.

Οὐκ ἔδει σε, ὦ παράνομε, ὀνομάζεσθαι τοιαύτην κλῆσιν, μᾶλλον δὲ Πυθαγόραν, καὶ Κρόνον, καὶ Ἀπόλλωνα, ἢ τινα τῶν ἄλλων θεῶν, ὧν τὸν βίον ἐζήλωσας, τερπόμενος ταῖς ἀσελγίαις αὐτῶν.

Sempiternam omnipotentem incomprehensibilem Trinitatem fideles omnes adoremus, Patrem, Filium, et Spiritum sanctum, et divinis laudibus inconfuse celebremus, clamantes: Sanctus, sanctus, sanctus es Deus.

θ. Ἀΐδιον παντοδύναμον ἀκατάληπτον Τριάδα πιστοὶ, πάντες Πατέρα, Υἱὸν καὶ Πνεῦμα προσκυνήσωμεν, καὶ θεολογήσωμεν ἀσυγχύτως κραυγάζοντες· Ἅγιος ἅγιος, ἅγιος εἶ ὁ Θεός.

Sancta Dei Genitrix Mater et Virgo, hymnis celebranda, et glorificanda, libera nos ab omnibus delictis, qui tuum immaculatum partum veneramur: nullum enim aliud habemus præsidium præter te, o Dei sponsa.

θ. Πανύμνητε πολυδόξαστε, μητροπάρθενε θεοκυῆτορ, λύτρωσαι χαλεπῶν ἐγκλημάτων, τοὺς τιμῶντάς σου τὴν ἄχραντον κύησιν· οὐ γὰρ ἄλλην βοήθειαν κεκτήμεθα πλήν σου, Θεόνυμφε.

ODA VIII.

ΩΔΗ Η'.

Una cum propheta exsultemus et lætemur, fideles

Προφητικῶς ἀγαλλιασώμεθα, καὶ εὐφρανθῶμεν

NOTÆ.

(4) A Leonis Armeni tempore, qui post Irenam Augustam regnavit, manifestum est hos computari annos: viginti octo namque anni intercedunt a primo anno Leonis usque ad obitum Theophili, quando sacræ imagines sunt restitutæ.

Digitized by Google

πιστοὶ πάντες μυστικῶς. Αὕτη γὰρ ἡ ἡμέρα, ἐν ᾗ Χριστὸς ὁ Λόγος τὴν ἰδίαν στολὴν ἀπέδωκε τῇ Ἐκκλησίᾳ.

Πολεμικῶς ὥσπερ παρετάξαντο, κατὰ Χριστοῦ τῆς μορφῆς, ὁμοθυμαδὸν Λήζιξ καὶ Ἰωάννης, τὸ ζεῦγος τοῦ Βελίαρ, πελέκει κακίας ἐγκόψαντες τὴν Ἐκκλησίαν.

Τίς μὴ θρηνήσει τὸ μέγα τόλμημα, τὴν θείαν βλέπων μορφὴν, τὴν ἐν τῇ χαλκῇ πύλῃ τοῦ παλατίου, ὑπὸ ἀνδρῶν ἀνόμων λίθοις βαλλομένην, τῇ διδαχῇ τοῦ Ἰωάννου;

Πῶς οὐ συνῆκας, τυφλὲ πανάθλιε, ἐσκοτισμένε τὸν νοῦν, τὴν ὑπ' οὐρανὸν βλέπων κεκοσμημένην Χριστοῦ τῷ χαρακτῆρι, ἀλλὰ μόνος ἔσχες τὸ φρόνημα τῶν Ἰουδαίων;

Σὺ παντελῶς καθελεῖν ἐνόμισας τῶν θείων ἐκκλησιῶν τὴν σαρκολαμπῆ μόρφωσιν τοῦ Κυρίου, καὶ τῶν ἁγίων πάντων· ἀλλ' ἡ θεία χάρις καθεῖλέ σου τὴν τυραννίδα.

Τὰ ἱερὰ τῶν ἁγίων λείψανα, καὶ τὰς εἰκόνας αὐτῶν Λήζιξ ὁ δεινὸς, ἅμα τῷ Ἰωάννῃ, οὐδ' ὅλως προσκυνεῖσθαι ἔφασκον ἀνόμως, οἱ ἀρνηταὶ τῆς εὐσεβείας.

Θ. Παντουργικὴν θεαρχίαν σέβοντες, ἐν χαρακτῆρσι τρισὶ, πάντες εὐσεβῶς, ἄναρχον τὸν Πατέρα, συνάναρχον τὸν Λόγον, Πνεῦμα συνεκλάμπον δοξάσωμεν εἰς τοὺς αἰῶνας.

Θ'. Χριστιανῶν ἡ βεβαία γέφυρα, τὸ καύχημα τῶν πιστῶν, καὶ καταφυγή· Δέσποινα Θεοτόκε, αὐτὴ ὑπάρχεις μόνη, πάντας βοηθοῦσα, καὶ σώζουσα ἐκ τῶν κινδύνων.

A omnes: hæc enim est dies, in qua Christus Verbum Ecclesiæ suæ propriam restituit stolam.

Hostium instar acies struxerunt adversus Christi imaginem, eodem animi furore Lezius, et Joannes, socii Belial, iniquitatis securi Ecclesiam abscindentes.

Quis non deplorabit magnam hæreticorum audaciam, respiciens divinam imaginem, quæ est in ænea porta palatii, a nefariis hominibus lapidibus percussam, Joannis exemplo?

Quomodo non intellexisti, o capte oculis, et miserrimo, ac mentem obtenebrate, universum orbem Christi charactere insignitum, sed solus tu nactus es Judæorum mentem?

B Tu e medio omnino tollere animo cogitasti ex Dei Ecclesiis Christi Domini imaginem carne præfulgentem, et sanctorum omnium; sed divina gratia tuam tyrannidem destruxit.

Sacras sanctorum reliquias, et ipsorum imagines Lezius ille ferus, una cum Joanne, nullo pacto venerandas, impie asserebant, ut pietatis desertores. Gloria Patri.

Omnes pie venerantes Dei majestatem, omnium auctorem, in tribus personis, Patrem videlicet principio carentem, et Verbum coæternum. Spiritum quoque sanctum simul prælucentem glorificemus in sæcula.

O Domina Dei Genitrix, tu sola exsistis Christianorum pons securus, et fidelium gloria atque C refugium, a periculis cunctis, omnes adjuvans atque liberans.

ΩΔΗ Θ'.

Τὰ ἔθνη, κροτήσατε· χοροὶ Πατέρων, σπεύσατε· οἱ ἀσκηταί τε καὶ οἱ ἐν τοῖς ὄρεσι, συνέλθετε· ἥκετε, οἱ διωχθέντες πάλαι ἀπὸ τοῦ πλάνου καὶ δυσσεβοῦς Ἰωάννου· στηλιτεῦσαι τὰς μαγείας καὶ μαντεύματα.

Εὐφραίνου, ἡ ἔρημος καὶ οἰκουμένη ἅπασα, τὰ ὄρη πάντα, γλυκασμὸν σταλάξατε, βουνοὶ, ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι Χριστὸς, ὁ Λόγος, εἰρήνην δέδωκε τοῖς ἐν γῇ, καὶ ταῖς θείαις Ἐκκλησίαις τὴν ἑνότητα τῆς πίστεως.

Θεὸς ἐκδικήσεων νῦν ἐπαῤῥησιάσατο, Χριστὸς ἐπέστη, ἐνισχύων σήμερον τοὺς θείους διδασκάλους, ἐν παῤῥησίᾳ λέγειν τὴν συγκατάβασιν αὐτοῦ, καὶ τὴν σάρκωσιν βεβαίως ἐν εἰκόνι περιγράφεσθαι.

Μακρόθυμε Κύριε, ὡς θαυμαστὰ τὰ ἔργα σου! τίς ἀριθμήσει τὴν φιλανθρωπίαν σου; Πῶς βλέπων κτεινομένους διὰ τὴν σὴν εἰκόνα, τοὺς ἱερεῖς σου καὶ ἀσκητὰς, οὐ κατέφλεξας τοὺς πλάνους, ἀλλ' ἠνέσχου ὑβριζόμενος;

Ὁ πήξας ἀσάλευτον τὴν Ἐκκλησίαν, Κύριε, καὶ πύλαι ᾅδου ταύτης οὐ κατίσχυσαν, αὐτὸς τὴν εἰρήνην σου παράσχου τῷ λαῷ σου, ἵνα σε πάντες εἰ-

ODA IX.

Gentes omnes, plaudite manibus, et sanctorum Patrum chori accurrite, et qui claustra et montes incolitis, convenite omnes, et accedite, quos antea ille seductor et impius Joannes fuerat persecutus, ut eas magicas artes, et fraudes conculcetis, et profligetis.

Lætare, eremus et universus orbis, montes etiam omnes dulcedinem stillate, et valles exsultate, quoniam Christus Dei Verbum pacem omnibus est largitus, et sanctis Ecclesiis fidei unitatem.

D Deus ultionum nunc libere egit, Christus astitit, corroborans hodie sanctos Patres, ut ejus adventum libere prædicare valeant, atque imaginibus ejus incarnationem designare.

Longanimis, Domine, quam mirabilia sunt opera tua! quis tuam clementiam recensebit? et quomodo intuens tuos sacerdotes et monachos, dum interficerentur propter tuam imaginem, seductores illos tanti mali auctores non combussisti, sed tantas injurias æquo tulisti animo?

O Domine, qui Ecclesiam tuam inconcussam compegisti, ut portæ inferi adversus eam prævalere nequeant, ipse pacem tuam populo tuo largire, ut

Digitized by Google

te omnes alacri animo, uno ore laudemus et celebremus.

Anathema sit illis, Domine, qui tuæ incarnationis imaginem non venerantur, in primis vero Joanni, et Antonio, et Theodoro impio, una cum Theodoto, et aliis fidei desertoribus.

O Domine, qui apostolis tuis pacem tuam dedisti, largire etiam nunc omnibus tranquillitatem, tua manu illos congregans, qui sunt dissipati, et tanquam oves rationales, sanctæ tuæ Ecclesiæ gregi illos aggrega. Gloria Patri.

Deitatem glorifico Patris, et Filii, et Spiritus sancti, unam scilicet naturam in tribus personis, essentiam indivisam suppositis distinctam, simul regnantem, omnia facientem, omnipotentem, perfectum imperium, omnia denique continentem.

Dei Genitrix quæ omnium es auxilium, refugium et protectio, ostende, quæsumus te, quod pro omnibus qui ad te confugiunt, vales intercedere, sicut e contra impios rejicis, tui Filii potentia, omnia siquidem potes, ut ejus Mater.

A λιχριν̃ως, ἐν μι᾽ δοξολογίᾳ προσκυνῶμεν καὶ δοξάζωμεν.

Ἀνάθεμα ἔστωσαν οἱ μὴ τιμῶντες, Δέσποτα, τὸν χαρακτῆρα τῆς σῆς σωματώσεως, πρὸ πάντων Ἰωάννης, ἅμα σὺν Ἀντωνίῳ, καὶ Θεοδώρῳ τῷ δυσσεβεῖ, Θεοδότῳ καὶ τοῖς ἄλλοις, τοῖς ἀλάστορσι τῆς πίστεως.

Ὁ δοὺς τὴν εἰρήνην σου τοῖς ἀποστόλοις, Δέσποτα, καὶ νῦν παράσχου τὴν γαλήνην ἅπασι, συνάγων τῇ χειρί σου, τοὺς διεσκορπισμένους· καὶ ὥσπερ πρόβατα λογικὰ, συναρίθμησον τῇ μάνδρᾳ τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας σου. θ.

Δοξάζω θεότητα Πατρὸς, Υἱοῦ καὶ Πνεύματος, τὴν μίαν φύσιν τρισὶν ὑποστάσεσι, οὐσίαν ἀμέριστον, διαιρετὴν προσώποις, ὁμοβασίλειον, παντουργὸν, B παντσθενῆ, τελεταρχίαν, τὴν συνέχουσαν τὰ σύμπαντα. θ'.

Ἡ πάντων βοήθεια, καὶ σκέπη καὶ ἀντίληψις, δεῖξον, ὅτι δύνασαι πρεσβεύειν ὑπὲρ πάντων εἰς σὲ καταφευγόντων, καὶ ἀπελαύνεις τοὺς δυσσεβεῖς τῇ δυνάμει τοῦ Υἱοῦ σου· ὡς γὰρ μήτηρ πάντα δύνασαι.

S. THEODORI STUDITÆ

IAMBI DE VARIIS ARGUMENTIS.

Sancti Patris nostri et confessoris Theodori præpositi Studitarum Iambi de variis argumentis.

C *Τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν καὶ ὁμολογητοῦ Θεοδώρου ἡγουμένου τῶν Στουδίου, Ἴαμβοι εἰς διαφόρους ὑποθέσεις.*

(SIRMOND. p. 597.)

I.—*In reliquias sanctorum martyrum.*

Diam in reliquiis affluentem gratiam,
Hæmorrhoissæ qui fidem feret, auferet.
Nam qui has tetigerit, sicut illa fimbriam,
Corpore validior fiet, anima sanctior.

II. — *In cellam Patris nostri.*

Me, cella, luge, segnem habens operarium,
Unum inter omnes, quos tulisti, pessimum.
Non ego precum te condecoro lumine,
Nec pinguefacio lacrymarum rivulis,
Nec purgo denique castitatis moribus.
At tu omnium lux, et salus, rerum sator,
Tui ad timorem expergefac, exsuscita.
Annue, ad amorem charitatis ut tuæ
Subvectus aliis evolem affectus supra,
Dum recte agendi tempus usque suppetit:
Ut gratiarum gloriam et laudem offeram
Tibi, qui salutem concupiscis omnium.

III.— *In renuntiantes.*

Procul, o doloso refugiamus sæculo,
Christus vocat, properemus, hæc tuta est via,

Α'. — *Εἰς τὰ λείψανα τῶν ἁγίων μαρτύρων.*

Χάριν βρύουσαν θείαν ἐν τοῖς λειψάνοις
Πᾶς τις συλήσει πίστιν αἱμόῤῥου φέρων.
Ψαύων γὰρ αὐτῶν, ὡς ἐκείνη κρασπέδου,
Ῥώσειε σῶμα, καὶ ψυχὴν ἁγιάσει.

Β'.—*Εἰς τὴν κέλλαν τοῦ Πατρὸς ἡμῶν.*

Θρήνει με, κέλλα, σχοῦσα νωθρὸν ἐργάτην,
Μόνον κάκιστον ὤνπερ ἔσχες κτητόρων.
Οὐ λαμπρύνω σε τῶν προσ-υχῶν τῷ φάει,
Οὐ δὴ πιαίνω τῇ ῥοῇ τῶν δακρύων,
Οὐδ' αὖ καθαίρω τῆς ἁγνείας τοῖς τρόποις.
Ἀλλ' οὖν σὺ, Σῶτερ, Κτίστα, Φωστὴρ τῶν ὅλων,
Ἔγειρον, ἐξύπνισον εἰς τὸν σὸν φόβον·
Πρόσγευσον [a] εἰς ἔρωτα τῆς σῆς ἀγάπης,
D Πτέρωσον ἀρθῆναί με τῶν παθῶν ἄνω,
Ἕως πάρεστι καιρὸς εἰς εὐπραξίαν·
Ἵνα προσοίσω δόξαν εὐχαριστίαν
Σοὶ τῷ θέλοντι πᾶσι τὴν σωτηρίαν.

Γ'. — *Εἰς ἀποτασσομένους.*

Ἄνδρες βροτοὶ, φύγωμεν ἐκ κόσμου πλάνου,
Χριστὸς καλεῖ, δράμωμεν· εὔπλους γὰρ βίος,

VARIÆ LECTIONES.

[a] al. πρόσνευσον.

Digitized by Google

Ζάλης, μεριμνῶν καὶ στροφῶν ὑπερπλέων
Φροντὶς γὰρ αὕτη τῷ μοναστῇ καὶ μόνον,
Τυχεῖν ἐκείνου τοῦ γαληνοῦ λιμένος,
Ἐν ᾧ πέπαυται τῶν λυπηρῶν πᾶς πόνος.
Ὦ πῶς πάνυμνος ὁ ξένος τούτων βίος !
Καὶ τίς φρόνιμος πραγματευτὴς κερδάνων,
Ὅς πάντ' ἀφεὶς ἕλοιτο τὸν σταυρὸν φέρειν;

Δ'. — *Εἰς ἡγούμενον.*

Οἷόνπερ ὕψος τῆς προεδρίας βλέπων,
Κατ' ἀξίαν πρόσβαινε τῷ βαθμῷ τρέμων.
Εἶλου γὰρ ἔργον κινδύνων πολλῶν γέμον,
Πολλῆς μερίμνης, οὐδὲ μικρᾶς φροντίδος.
Σκόπει, προμηθοῦ γρηγόρως οὓς ἐξάγεις,
Μή σου συληθῇ θρέμμα πως ἀπειρίᾳ·
Σαυτὸν τεθεικὼς εἰς καλῶν ἔργων τύπον.
Εἴσῃ γὰρ εἰδὼς, ὡς ὑφέξεις τὸν λόγον,
Ὅταν καθεσθῇ Χριστὸς εἰς πάντων κρίσιν.

Ε'. — *Εἰς ὑποτακτικόν.*

Δεῦρ' ἐλθὲ, πύκτα, δεῦρό μοι στῆθι ζέων,
Τοὺς αὐχένας σου κλῖνον εὐπηκόως,
Ὅλος ταπεινὸς, νεκρὸς ὢν ἐν τῷ θέλειν·
Πᾶν ἐνθύμημα φανερῶν τῆς καρδίας,
Ὡς ἂν τελείως ἐμμένῃς τῷ σταδίῳ.
Μή σ' ἐκφοβείτω μήτ' ἔρημος, μὴ στύλος,
Μήτ' ἄλλο τάγμα τῶν θεοδρόμων βίων.
Προῦχεις ἁπάντων, ὡς θεογράφως ἔχει·
Τοῦ μαρτύρων πρώτου γὰρ οὐδὸν ἀνύεις.

Ϛ'. — *Εἰς τὸν τὰ δεύτερα φέροντα.*

Μωσῆς μὲν ἄρχων, Ναυῒδης δὲ συνθέων,
Εὐθὺς μετ' αὐτὸν, ὡς παραστάτης ξένος.
Καὶ σὺ πρόσωπον δεύτερον στάσει πέλων,
Πῶς τὴν ἀδελφότητα συγκρατεῖς, σκόπει·
Ἡγοῦ, καθηγοῦ, καὶ συνασπίζου τόνῳ,
Εἰρηνικῶς τε, συμπαθῶς, καὶ πραέως,
Νόμους φυλάττων ἐκ Θεοῦ τοὺς κειμένους,
Κρίσεις δικαίας ἐκφέρων ἀπροσκόπως·
Νῦν μὲν συναλγῶν τοῖς κάμνουσιν ἐκ πάθους,
Νῦν δὲ προθυμῶν τοὺς τρέχοντας ἐκ πόθου·
Ἵν' ἀξιωθῇς ἐννόμου δημαρχίας,
Ὡς αὐτὸς ἄξων τὸν λεὼν τοῦ Κυρίου.

Ζ'. — *Εἰς τὸν οἰκονόμον.*

Ἔργον Στεφάνου, τοῦ στέφους τῶν μαρτύρων,
Δαχὼν, ἐπάρχειν εἰς τὸ τὰς χρείας νέμειν,
Τῇ Χριστολέκτῳ τῶν ἀδελφῶν πληθύϊ·
Δίδου κόπους σου τῷ Θεῷ καθημέραν,
Τηρῶν ἕκαστον ὡς μέλος σὸν ἐμπόνως·
Οὐ γὰρ σχέσει τὸν, τὸν δὲ μίσει καὶ φθόνῳ,
Πάντων δ' ὁμοίως προσβλέπων τὸ συμφέρον,
Ὡς μὴ κινεῖσθαι τόν τινα πρὸς ἃ χρεών·
Ἀλλ' ἐξ ἑαυτοῦ τὸ προσῆκον εἰσφέροις.
Ὡς ἂν πρεπόντως ἐκτελῶν σου τὸν δρόμον,
Ἀπροσκόπως τε, πανσθενῶς, θεοφρόνως,
Τὸν μισθὸν εὕροις ἥσπερ εἶλω φροντίδος.

Η'. — *Εἰς τοὺς ἐπιστημονάρχας.*

Οἱ τῆς ἀδελφότητος ἐξειλῃφότες,
Κρίσιν τε κρίνειν, καὶ δίκαιον ἐξάγειν,
Μὴ δὴ κατ' ὄψιν ἐξάγοιτε τὰς φάσεις·
Μὴ προσπαθείᾳ, μηδὲ μήνιδος χάριν,
Μὴ προσφιλεῖ τε, μηδ' ἀπεχθεῖ καρδίᾳ·

A Curis, procellis, fraudibus supernatans.
Nam cura monacho residua est hæc unica,
Portum quietis tandem ad illum appellere,
Ubi labor omnis et molestiæ silent,
Ubi jugis hymnus, vitaque his carens malis.
Negotiator ergo quis prudens erit,
Qui derelictis omnibus tollat crucem ?

IV. — *In præpositum.*

Quantum regentis sit cacumen, pervidens,
Tremebundus illum, ceu decet, gradum pete.
Vario subisti plenum opus discrimine,
Magnisque curis, plurimisque angoribus.
Vigilanter insta, quos regis circumspice,
Nulla ut ovis usquam tibi pereat ignavia :
Dans operis in te specimen et formam boni.
B Reddenda ratio te manet quippe, ut scies
Christus ubi judex omnium consederit.

V. — *In subditum.*

Ades, pugil, ades fervidis votis flagrans :
Obtemperantes subde cervices jugo,
Totus humilis, totus volendi nescius :
Et cogitatus cordis omnes explica,
Quam par labori, quam libens, stadium teras.
Non te columna, non eremus terreat,
Non alia vitæ forma, quamvis asperæ,
Tu vincis omnes, Litteræ ut sacræ docent,
Viam supremi martyrum ducis tenens.

VI. — *In eum qui secundas obtinet.*

Regente Mose, Navides aderat comes,
Proximus ab illo, ceu novus parastates.
C Sic tu secundas qui gradu partes geris,
Quo more fratres temperes, considera.
Præi, guberna, omnique cura protege,
Pacifice, amanter, condolenter, comiter :
Leges superne traditas custodiens,
Casto integroque judicans examine :
Modo languidis, ægrisque ab affectu indolens,
Modo vegetos, alacresque per amorem incitans :
Ut populi habenis dignus, ex lege imperes,
Tanquam ipse ducens tu quoque populum Dei.

VII. — *In œconomum.*

Stephani, coronæ martyrum, munus gerens,
Hanc nactus es curam, ut quæ opus sunt dividas
Fratrum catervæ, proprio Christi gregi.
D Deo labores offer in diem tuos,
Tua quasi membra sedulo cunctos fovens :
Non huic benignus, durus illi, aut invidus,
Sed cuique pariter providens quod congruit,
Nemo ut laboret quærere, quibus indiget
Sed ipse sponte subministres omnia.
Ut rite cursus spatia cum peregeris,
Forti, pioque animo, et inoffenso pede,
Sumas laborum, quos tulisti, præmia.

VIII. — *In epistemonarchas.*

Fratrum in corona qui sedetis judices,
Ut æqua recto judicetis calculo,
Nolite voces ad oculum depromere :
Non ullo amoris, non furoris impetu,
Nec ut favori dediti, nec ut odio,

Digitized by Google

Sed corde miti, condolenti, flebili,
Deliberate, leniter, viriliter :
Animum acuentes, more teli, innoxium,
Dirigite certas in scopum sententias :
Veri incubantes semper ut vestigiis,
Judicia Christo deferatis integra :
Nam quæ facitis arbitria, vos eadem manent.

IX. — *In observatores.*

Vos, vicem oculorum fratribus qui impenditis,
Speculamini, observate cunctos acriter,
Interdiu, noctuque, seu meridie,
Ne quando juvenes uspiam una sint duo :
Ne coitiones, neve contubernia,
Licentiæque pestis, et tenebrarum opus,
Usus soluti, injuriæ petulantia,
Malique quidquid a Deo procul fugat :
Hæc nuntiantes perpetim rectoribus,
Sincera apertæ veritatis regula.
Sic vos reapse semper aspiciat Deus,
Et digna pulchri muneris det præmia.

X. — *In canonarchen.*

Lyræ sacrorum præsides qui carminum,
Tubæ instar esto cautuum moderamine.
Da signa ligno tempori, ceu res jubet,
Et plectra linguæ primus ad melos move,
Versum decenter concinendum proferens,
Clara, suavi voce, et instar organi,
Fratrum canoris ora concinnans modis.
Tum cuncta cunctis congruenter impera,
Nihil dolori, iræve dans, aut gratiæ :
Sed sicut æqua ratio poscit, ac modus.
Tua quippe cuncti membra sunt ; sunt et Dei.
Deus coronam sic agenti conferet.

XI. — *In taxiarchen.*

At tu, ordinandi cui potestas obtigit,
Ut taxiarches additus populo Dei,
Modum, ordinemque tempore observa et loco,
Sive redeundum, sive eundum est quopiam,
Dum dignitate præditis occurritur,
Dum Domini ad ædem convenire mos jubet :
Ratione cunctos collocabis, ac modo,
Suum cuique rite procurans gradum,
In veste, gressuque exigens decentiam,
Hæc si perite feceris, si serio,
Si mansuete, si pie, si provide,
Mercedis ingens a Deo stat gratia.

XII. — *In cellarium.*

Quis te magis, fili, Dei est operarius ?
Opus laboris plenum habes præ cæteris,
Fraternitatis qui præes cibariis.
Incumbe totis diligenter viribus,
Quod cuique debes, congrue dispertiens.
Assuesce multis postulatum vocibus,
Hoc illum, et illo sustinens vultu alterum,
Miti, sereno, condolenti, flebili.
Sic tibi corona cinget, ut Stephano, caput.

XIII. — *In prandii ministrum.*

Fratrum coronæ prandium, fili, apparans,
Ordine locatas rite mensas instrue.

** Al. πείρας

A Ἀλλ' ἠπίως τε, συμπαθῶς, οἰκτιρμόνως,
Βουλευτικῶς τε, μακροθύμως, εὐτόνως·
Τὸν νοῦν ἀκραιφνῶς ὀξύναντες, ὡς βέλος,
Κατὰ σκοπὸν βάλλοιτε τοὺς εὐθεῖς λόγους.
Ὅπως τ' ἀληθὲς παντὶ θηρῶντες λόγῳ,
Θεῷ δικαίας προσφέροιτε τὰς κρίσεις·
ὯΙ γὰρ κρινεῖτε, καὶ κριθήσεσθε τρόπῳ.

Θ'. — *Εἰς τοὺς ἐπιτηρητάς.*

Τάξει τεθέντες ὀμμάτων τοῖς συγγόνοις,
Ὁρᾶτε, καὶ τηρεῖτε πάντας εὐσκόπως,
Ἐν ἡμέραις, ἐν νυξὶν, ἐν μεσημβρίαις,
Μήπου πρόσωπα τῶν νέων εἶεν δύο,
Μήπου γίνωνται φατρίαι συσκηνίαι.
Παῤῥησιῶν ὄλεθρος, ἔργα τοῦ σκότους,
Στρηνοὶ γέλωτες, ὕβρεως ἀταξίαι,
B Καὶ πᾶν πονηρὸν τοῦ Θεοῦ πόῤῥω φέρον·
Ταῦτ' ἐκλαλοῦντες πυκνὰ τοῖς πρωτοστάταις,
Ἀπροσπαθείᾳ, τῆς ἀληθείας λόγῳ·
Τύχοι τε θείας ἀτρεκῶς ἐποψίας,
Τὴν ἀντάμειψιν τῶν καλῶν ἐσχηκότες.

Ι'. — *Εἰς τὸν κανονάρχην.*

Ἀρχηγὸς ἐστὼς τῆς λύρας τῶν ἀσμάτων,
Σάλπιγξ φάνηθι τῇ μελουργίᾳ ξένῃ.
Σάλπιζε καιρῷ τὸ ξύλον, καθὼς δέοι,
Κίνει δέ σου τὴν γλῶτταν ὡς πλῆκτρον φέρων,
Ἀεὶ πρεπόντως τὸν στίχον συνεισάγων
Ἀσύγχυτον, κάλληχον, ὀργάνου δίκην,
Τὸ τῆς ἀδελφότητος εὐρυθμῶν στόμα.
Τάσσοις ἅπαντα πᾶσιν ἀξιοχρέως,
C Μὴ πρὸς χάριν, μὴ μῆνιν, ἢ λύπης δόσιν,
Ἀλλ' ἐν δικαίῳ τῷ λόγῳ, καὶ τῷ τρόπῳ.
Πάντες γάρ εἰσι τοῦ Θεοῦ καὶ σοῦ μέλη.
Οὕτως φρονῶν γοῦν ἐκ Θεοῦ λήψῃ στέφος.

ΙΑ'. — *Εἰς τὸν ταξιάρχην.*

Τοῦ ταξιαρχεῖν τὸν λόγον δεδεγμένος,
Ὡς ταξίαρχος τοῦ λεὼ τοῦ Κυρίου,
Τάξιν φύλαττε παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ,
Ἐν εἰσόδοις ὁμοῦ τε καὶ διεξόδοις,
Ἐν ταῖς ὑπανταῖς ὄψεων τῶν ἐξόχων,
Ἐν τοῖς ἀθροισμοῖς τοῦ ναοῦ τοῦ Δεσπότου.
Χοροστατῶν ἅπαντας εἰρμῷ καὶ λόγῳ,
Τηρῶν ἑκάστου τὴν τεταγμένην βάσιν·
Στολὴν ἀπαιτῶν, καὶ βάδισμα τὸ πρέπον.
Εἰ ταῦτα ποιῇς ἐμφρόνως, καὶ συντόνως,
D Θεοπρεπῶς τε, πραέως, κεκριμένως,
Ἕξεις χάριν, καὶ μισθὸν ἐκ Θεοῦ μέγαν.

ΙΒ'. — *Εἰς τὸν κελλαρίτην.*

Τίς ὡς σὺ, τέκνον, ἐργάτης Θεοῦ πέλει ;
Ἔχεις γὰρ ἔργον σφόδρα τῶν ἄλλων πλέον,
Τῶν τῆς ἀδελφότητος ἄρχων βρωμάτων.
Ὅλος πρόσελθε πανσθενῶς τῇ φροντίδι,
Διδοὺς ἑκάστῳ τὸ προσῆκον ἐν κρίσει.
Πυρὰς α' δέχοιο τῆς πολυζητησίας.
Ἐκεῖνον οὕτως, ἄλλον ἀλλοίως φέρων,
Πράως, γαληνῶς, συμπαθῶς, οἰκτιρμόνως.
Οὕτως γὰρ ἕξεις σὺν Στεφάνῳ τὸ στέφος.

ΙΓ'. — *Εἰς τὸν ἀριστητάριον.*

Ἀριστοποιῶν τοῖς ἀδελφοῖς σου, τέκος,
Εὖ μοι στύβαζε τῶν τραπεζῶν τὰς θέσεις,

Digitized by Google

Σταθμῷ τὸν ἄρτον, εἴ τι δ' ἂν βρωτὸν τύχῃ,
Ἴσως μερίζων, τοῖς δὲ μείζοσι πλέον.
Διπλῆς τιμῆς γὰρ ἀξιοῦν τούτους λόγος.
Φείδου δ' ὁμοίως καὶ τὸν ὑστερότατην·
Ἅπας γάρ ἐστι σὸν μέλος, κἂν οὐκ ἴσως·
Καὶ μὴν παρεστὼς ὡς τραπέζῃ Δεσπότου,
Ἀποστόλοις νόμιζε δουλείαν φέρειν.
Στρέφου, θεώρει, νηρὸν ἄλλοπερ νέμων.
Ἵν' εὖ γένηται καὶ χάρις σοι πλουσία.

ΙΔ'. — *Εἰς τὸν ὀψοποιόν.*

Τὸν ὀψοποιὸν τίς σε, τέκνον, οὐ στέφει,
Πολὺν φέροντα τὸν κόπον καθημέραν;
Δουλευτικόν σοι χρῆμα, μισθὸς δ' οὖν μέγας.
Χρῆσις ῥυπώδης, ἀλλὰ πλυτρὶς πταισμάτων.
Φλέγει σε νῦν πῦρ, οὐ τὸ μέλλον δὲ κρίνει·
Προσβὰς σταθηρὸς λοιπὸν εἰς τὴν ἐψίαν,
Ἔωθεν εὐθὺς κλῶν δαλοὺς, χύτρας κλύε,
Βρώσεις προσεψῶν, ὡς Θεοῦ, τὰ τῶν τέκνων·
Εὐχαῖς ἁλίζοις ταῦτα ὥσπερ ἀρτύσεις,
Ἵν' εὐλογηθῇς ὡς Ἰακὼβ τῷ πάλαι,
Καὶ χαῖρε τούτοις ἐκτελῶν σου τὸν δρόμον.

ΙΕ'. — *Εἰς τοὺς ῥαφεῖς, ἤτοι βεστιαρίους.*

Ὑμεῖς ἔπαρχοι, καὶ διαιτηταὶ μάλα
Τῶν τῆς ἀδελφότητος ἀμφιασμάτων,
Ἀγὼν ὑμῖν οὐ μικρὸς ἐν τούτῳ πέλει,
Φροντὶς δὲ πολλὴ, καὶ μέριμνα, καὶ κόπος,
Ῥάπτειν, νεουργεῖν, ἐκκαθαίρειν, καὶ πλύνειν,
Νέμειν ἑκάστῳ τὸ προσαρμόζον λόγῳ,
Ἴσως μὲν οὖν, ἴσως δὲ φίλτρῳ καὶ πόθῳ·
Ἄλλου γὰρ ἄλλος ἀξιώτερος πόνῳ.
Σκοπεῖτε λοιπὸν ταῦτα ποιεῖν σωφρόνως,
Ὅπως ἀμοιβῶν ἀντιλήψεσθε χρέος,
Πρὸς τοῦ Θεοῦ διδόντος ἀξίας δόσεις.

ΙΣ'. — *Εἰς τοὺς ἀφυπνιστάς.*

Πρὸς πᾶσιν ἄλλοις οὐδ' ὑμῖν μικρὸς κόπος,
Διεξανιστᾶν τοὺς ὑπνώδεις συγγόνους,
Συνεισελαύνειν τοὺς γυρευτὰς εἰς μέσον.
Τοίνυν ἐπειδὰν σαλπίσῃ τις τὸ ξύλον,
Ὡς ἄγγελοι παρευθὺ δεδραμηκότες,
Εἰς πάντα κοιτωνίσκον, εἰς κρυπτὸν τόπον.
Ἐγείρετε πρὸς ὕμνον ἀχράντων λόγων,
Συνεισφέροντες εἰς νεὼν τοῦ Δεσπότου,
Ἐν ἡμέραις, ἐν νυξὶν, ἐν μεσημβρίαις,
Ἕκαστον αὐτῶν προσκαλοῦντες εὐθέτως.
Ὅπως ὑμῖν τὸν μισθὸν ἄξιον νέμῃ,
Ὁ πάντα μετρῶν, καὶ νέμων κατ' ἀξίαν.

ΙΖ'. — *Εἰς τὸν νοσοκόμον.*

Τὸ χρῆμα θεῖον, ἀσθενῶν βάρη φέρειν.
Τούτου λαχὼν πύκτευσον, ὦ μοι τεκνίον,
Θερμῶς, προθύμως ἐκτελεῖν σου τὸν δρόμον,
Ἔωθεν εὐθὺς τοὺς κλινήρεις σου βλέποις,
Ἄλλου πρὸ παντὸς φαρμακεύων τοῖς λόγοις,
Εἶτ' αὖ πρεπόντως προσφέροις σίτων δόσεις,
Ὡς χρὴ δ' ἑκάστῳ, συνδιακρίσει λόγου.
Μέλος γάρ ἐστι, μὴ παρέρχου τὸν πέλας.
Οὕτως ὑπηρετοῦντι μισθός σοι μέγας,
Φῶς ἀπρόσιτον, οὐρανῶν εὐκληρία.

ΙΗ'. — *Εἰς τοὺς νοσοῦντας.*

Τὸ τῆς νόσου μοι δῶρον εὖ, τέκνον, δέχου.

A Panem ex amussi, et si quid est edulii,
Partire ab æquo, plus tamen majoribus:
Nam duplici honore hos affici ratio jubet.
Reverere pariter infimo situm gradu,
Nam membra cuncti sunt tua, haud æque tamen:
Christique tanquam appareas convivio,
Apostolis te tunc ministrare æstima.
Appone, tolle, verte te, circumspice:
Ut copiosa redeat ad te gratia.

XIV. — *In coquum.*

Dignum corona te coquum quis abnuat,
Cujus perennis in dies durat labor?
Servile munus est, at ingens præmium:
Immunda res, sed qua lavantur crimina.
Nunc ignis urit, ne futurus devoret.
B Age ergo, lætus ad coquinam convola,
Et mane torres dissecta, ollas elue,
Fratrum tuorum, ceu Dei, cibos coque,
Precibus subinde condiens, tanquam sale:
Benedictionis Jacob ut sis particeps:
Istisque vitam claudere in studiis juvet.

XV. — *In sartores seu vestiarios.*

Vos administri et præsides potissimi
Cultus domus, reique vestiariæ,
Nec difficultas parva vestro in munere,
Sed cura certe plurima, et studium, et labor,
Suere, novare, colluere, detergere,
Dividere cuique, recta quod ratio monet,
Non sorte eadem, verum amore haud dispari;
Quippe alter altero ob laborem est dignior.
C Videte porro provide his fungamini:
Mercedis ut ab illo feratis gratiam,
Æquata meritis qui rependit præmia.

XVI. — *In excitatores.*

Nec parvus inter cæteros vobis labor,
Exsuscitare somnolentos congreges,
Locumque in unum parte ab omni cogere.
Simul ergo ligni nota personuit tuba,
Mox angelorum more cursum intendite
Cellas per omnes, tecta per cubilia.
Divini ad hymnos excitate carminis,
Et Domini ad ædem sedulo compellite,
Interdiu, noctuque, seu meridie,
Unum evocantes quemque quam scitissime:
D Vos congruenti præmio ut remuneret,
Qui cuncta justis rite partitur modis.

XVII. — *In ægrorum curatorem.*

Divina res est compati ægrorum malis.
Has ergo partes sustinens, fili, stude,
Prompte ac libenter, quem tenes, cursum sequi:
Lecto jacentes luce prima invisere,
Primumque blandis confovere affatibus:
Post hæc parata condecenter inferens,
Ut cuique quadrant, esculenta divide.
Cave relinquas proximum: pars est tui.
Dum sic ministras, magna merces te manet,
Lux sempiterna, sors beata cœlitum.

XVIII. — *In ægrotantes.*

Mihi rite, fili, munus hoc morbi cape:

Digitized by Google

Cœlestis ista est cura providentiæ.
Fer æstuantis fortiter flammam mali,
Et molli habendæ rore tinge gratiæ.
Job æmulare, paria cum viro loquens,
Qui nec loquendo decipi se passus est.
Si forte transit quispiam, haud cerne et tace,
Contentus illa, quam tui curam gerunt,
Ut sic in ægro cor hilarescat corpore.

XIX. — *In sutores.*

O quantus artis est honos sutoriæ!
Ars nempe Pauli maximi est apostoli.
Ejus laborum provocati memoria,
Perferte, velut operarios Christi decet,
Quos hæc in horas cura sudores creat.
Sectis decenter pellibus, quantum est opus,
Vetera innovate, deinde nova compingite,
Nec quidquam inerti projicite socordia,
Quod velut ineptum projici non debeat:
Ne quid vicissim parcius concidite.
Nam cuncta recte si geritis, atque ordine,
Par lucta vobis martyrum est certamini.

XX. — *In dormitorium.*

Somnum levandis qui dedisti sensibus,
Longæ diei quos labores atterunt,
Mihi soporem, Christe mi, Verbum Dei,
Da, quæso, facilem, da brevi cursu levem,
Et turbulentis liberum phantasmatis,
Desiderandis affluentem somniis.
Tum me vocantis suscita ad ligni sonum,
Exspergefactum, alacrem et aptum cantibus,
Stabiles in hymnis rite confirmans pedes,
Mentem a protervis dæmonum tutans dolis,
Clarosque linguæ dans modos, queis gloriam,
Tuæque laudes intonet potentiæ:
Ut sic peracta nocte purus, lumine
Legum tuarum perfruar diluculo.

XXI. — *In divites ac pauperes.*

Memento qui sis, o homo, quid impendeat,
Quam sedem inhabites, quo migrandum denique,
Ad supera prorsus tende curis omnibus.
Plurima ibi lux, at pœna porro indesinens.
Hic quidquid est, id aura, fluctus, somnium.
Liquatur aurum, laus perit, alia effluunt,
Planctuque, lacrymisque hic redundant omnia.
Cave ne inane tempus elabi sinas,
Quod nec retro redire, nec falli potest.

XXII. — *In mundanos.*

Christi sequaces mansueti et optimi,
Cur efferatos mutuis discordiis,
Ejus tremendam non pudet domum ingredi?
Sacrosancta dona quomodo libabitis?
At enim et Judas impio accedens dolo,
Foris salutans, sed furens intrinsecus,
Dirus magistri venditor patuit sui.
Huc ergo ne quis hostem habeus gradum ferat:
Mucronis aciem pectori infigens suo,
Flammas perennes præmii referet loco.
Hæc nos scientes, valde amemus invicem.

A Ἐπισκοπὴ γάρ ἐστι θείας φροντίδος.
Φέροις ἀνεκτῶς τῆς καμίνου τὴν φλόγα,
Ἐν τῷ δροσισμῷ τῆς ἀπευχαριστίας.
Ἰὼβ γένοιο, τοὺς ἐκείνου φῶν λόγους,
Ἐφ' οἷς ἁμαρτεῖν οὐκ ἀνῆκε κἂν λόγῳ.
Κἂν δ' αὖ παρέλθῃ τίς σε, μὴ βλέψας, σίγα,
Ἐν πᾶσιν αἰνῶν τῇ κατὰ χρείαν δόσει·
Ἵν' εὖ παθήσῃς σώματι πρὸς καρδίαν.

IΘ'. — *Εἰς τοὺς σκυτεῖς.*

Πεδιλοποιῶν ὡς ἄριστος ἡ τέχνη!
Ἀποστόλου γάρ ἐστι Παύλου, τοῦ πάνυ.
Ζηλοῦντες αὐτοῦ τοὺς ἱδρῶτας τῶν κόπων,
Δέξασθε θερμῶς τοὺς πόνους καθημέραν,
Ὡς ἐργάται Χριστοῖο, τῇσδε φροντίδος.
Δέρρεις τε βύρσας, ὡς δέον, τετμημκότες,
B Παλαιὰ καινουργοῦντες, εἶτα καὶ νέα,
Μὴ νωθρότητι πρὸς παράχρησιν λόγου,
Ῥιπτοῦντες, εἴ τι τῶν ῥιφῆς οὐκ ἀξίων,
Ἢ τὴν τομὴν φέροντες ἐλλειπῶς ὕπερ.
Ἅπαντα γὰρ ποιοῦντες ἀξιοχρέως,
Τῶν μαρτυρούντων ἐξανύσετε δρόμον.

K'. — *Εἰς τὸ κοιμητήριον.*

Ὁ δοὺς τὸν ὕπνον πᾶσιν, εἰς λύτρον πόνων,
Ὅνπερ παρέσχεν ἡ διαυγὴς ἡμέρα,
Κἀμοὶ παράσχου, Χριστέ μου, Θεοῦ Λόγε,
Κοῦφον τὸν ὕπνον, ἡδὺ καὶ ταχὺ δρόμον,
Φαντασμάτων μὲν τῶν κακῶν ἐξωσμένον,
Ὀνειράτων δὲ τῶν καλῶν πεπλησμένον.
Καί μ' ἐξέγειρον, κρουσματοῦντος τοῦ ξύλου,
C Ἀνέκλυτον, σταθηρὸν εὐθύμως ᾄδειν,
Ἱστῶν πόδας μου καρτερῶς ἐν αἰνέσει,
Φρουρῶν νόας μου δαιμόνων πανουργίας,
Γλῶσσαν τρανῶν μου πρὸς τὸ μέλπειν εὐτόνως,
Εἰς δόξαν αἴνων τοῦ μεγίστου σου κράτους·
Ὅπως τέλειος νυκτερεύσας, ὀρθρίσας,
Τὸ φῶς ἴδω σου τῶν ἐντολῶν πρωΐθεν.

KA'. — *Εἰς πλουσίους καὶ πένητας.*

Ἴσθι τίς ὢν, ἄνθρωπε, καὶ τί σοι μένει,
Ὅπη παροικεῖς, καὶ μετασταίειν ἔχεις,
Ὅλος γίνοιο πρὸς τ' ἄνω τῇ φροντίδι.
Πλῆρές γ' ἐκεῖ φῶς, ἀλλὰ καὶ κρίσις ἄληξ.
Τῷ τῇδ' ὅ τ' εἶποις, αὖρα, ῥοῦς, καὶ νυκτόναρ
Χρυσὸς χοοῦται, δόξ' ἀπανθεῖ, τἄλλα ῥεῖ,
D Πολύστονα, θρηνηρὰ πάντα τάνθάδε,
Ἔχε προσεκτῶς μή σε κυλίσῃ χρόνος,
Οὗ μὴ πάλιν ἄγραιτον, ἢ παικτὸν πέλει.

KB'. — *Εἰς κοσμικούς.*

Χριστοῦ μαθηταί, τοῦ καλοῦ καὶ πραέος,
Μῆνιν φέροντες εἰς ἑαυτοὺς ταῖς μάχαις,
Πῶς εἰς τὸ αὐτοῦ βαίνετε φρικτὸν δόμον;
Δώρων πανάγνων πῶς μεθέξετε ξένως;
Καὶ μὴν Ἰούδας ὁ προσελθὼν ἐν δόλῳ,
Φιλῶν μὲν ἔξω, μηνιῶν δὲ τοῖς ἔσω,
Ὤφθη μαθητὴς πεπρακὼς τὸν Δεσπότην.
Μηδεὶς παρείτω λοιπὸν ἐχθρωδῶς ἔχων,
Ξίφος κατ' αὐτοῦ πηγνύων τῇ καρδίᾳ,
Αἰώνιον πῦρ ἀντίδωρον λαμβάνων.
Γνόντες τὰ τῇδε, προσφιλῶς σχῶμεν πάνυ.

Digitized by Google

ΚΓ'. — *Εἰς ὁδίτην.*

Ἐλθὼν καθέζου πᾶς τις ὕβρεως δίχα·
Θεοῦ γάρ ἐστιν οἶκος ἔνθαπερ, φίλε.
Κρούσας δὲ, λέξον αἰτίαν, καθ' ἣν πάρει,
Πρὸς μικρὸν αὖτε μακροθυμῶν τὴν φάσιν.
Ἔΐσω δὲ βαίνων σὺν φόβῳ τε καὶ πόθῳ,
Τῷ Δεσπότῃ σου τὰς προσευχάς σου δίδου.
Μηδὲν δὲ φάσκε τῶν ματαίων τοῦ βίου,
Συντυγχάνων γε τοῖς φυγοῦσι τὸν βίον·
Ἀλλ' εἴ τι σεμνὸν, εἴ τι τερπνὸν ἐν λόγοις,
Ἵν' εὐαγῶς ἐνθένδε, καὶ σωτηρίως,
Πάλιν στροφήσῃς εἰς τὰ οἰκεῖα τρέχων.

ΚΔ'. — *Εἰς τοὺς παριόντας.*

Πῶς σου πορεύῃ τὴν ὁδὸν, φίλε, σκόπει·
Τὴν πρακτικὴν δὲ λεκτέον, καὶ γνωστέον.
Κρημνοὶ, λόχοι, θήρατρα πολλὰ τοῦ Πλάνου,
Τὰ δὲ φθόνοι, γέλωτες, ὕβρεως κόροι,
Πορνεία, δόξα, χρημάτων ἔρως, φόνοι,
Μέθη, κλοπὴ, μοιχεία, καὶ πᾶν ἄλλο τι,
Μὴ προσπαρῇς που, μὴ πέσῃς πτῶμα μέγα [b].
Κἂν συμβέβηκεν, ἐξανάστα τῷ τάχει·
Ἐπεὶ πυρὸς δίκη σε παμφάγου μένει.

ΚΕ'. — *Ἐπίγραμμα εἰς τὴν μονήν.*

Προαύλιον πέφηνα ποίμνης αἰσίας.
Τοῦ φεροτ ἀγοῦς [c] γάρ εἰμι φωτοπροδρόμου,
Λίας [d] λογικῶν θρεμμάτων πεπλησμένης,
Ὧν βίος ἄζυξ, ὧν πόλις ὕψους πόλος,
Ὧν πᾶς ἕκαστος καὶ καθεὶς ἅπαξ πόθῳ,
Ὧν οὔτινός τι τοῦ γε πάντων κτημάτων.
Κλῆρος γὰρ αὐτοῖς ἡ Θεοῦ σχέσις μόνη.
Ὡς ἀσφαλὴς, ὡς ἐσθλὸς ἥνυσται δρόμος,
Τῶν κοινοβιακῶς πανταχῶς ἐζηκότων.

ΚΖ'. — *Εἰς τὸν πυλωρόν.*

Ἔσω παρεστὼς ἔνθαπερ, τέκνον, φόβῳ·
Πύλη γάρ ἐστι θείας εἰσοδεξόδου.
Δίδου, δέχοιο τὰς φάσεις ἐν συγκρίσει,
Ἄγγελλε ταῦτα τῶν ὅσα πρέπον φάναι,
Σίγα δ' ἐκεῖνα τῶν ὅσα βλάβην φέρει,
Τοῖς ἔνδον, ἔξω, κἂν ἀδελφοῖς, κἂν ξένοις,
Κλείων, ἀνοίγων πρὸς δὲ καιρὸν, οἷς πρέπειν.
Πτώχῳ τε χρείαν νεῖμον· εἰ δὲ μὴ, λόγον.
Οὕτως γὰρ ἕξεις μισθὸν ἐν παραστάσει.

ΚΖ'. — *Εἰς ἀπερχόμενον ἀδελφὸν εἰς διακονίαν.*

Πρὶν ἐκπορεύσῃ τὴν πύλην ταύτην, τέκος,
Σφραγῖδα προσθεὶς εἰς ἅπαν μέλους τόπον·
Ἴθι πρὸς ἄσπερ ἐξεπέμφθης φροντίδας,
Κάτω νενευκὼς ἐξωθούμενος βλάβας,
Ψαλμὸν, προσευχὴν ταῖν δυοῖν ἓν προσλέγων,
Τὰς ἀστικώδεις ἐξωθούμενος βλάβας.
Φεύγοις γυναιξὶ συστραφῆναι, κἂν τύχῃ·
Στραφεὶς δὲ τάχει τῆς μονῆς εἴσω μένε,
Μὴ ὥσπερ ἰχθὺς ἄλλος [e] ἐξωθεν θάνῃς.

ΚΗ'. — *Εἰς ὑποστρέφοντα ἀδελφὸν ἀπὸ διακονίας.*

Πάλιν στροφήσας, τέκνον, ἐκ τῆς φροντίδος,

A XXIII. — *In viatorem.*

Procul hospes omnem pelle contumeliam:
Est sacra sedes quam petis, domus Dei.
Pulsando, causam, cur venis, edissere,
Responsa, post hæc, opperire paululum.
Cum limen intras, misto amore cum metu,
Solvenda primum vota fer Domino omnium:
Deinde cave inanes sæculi nugas loqui:
Nefas, fugaces cum alloquaris sæculi:
Sed quæque honesta, quæque dictu suavia,
Da, redde, verba singulis, ut convenit:
Ut sanctitatis ac salutis præmio
Auctus, penates melior hinc repetas tuos.

XXIV. — *In prætereuntes.*

Attende, amice, qui tuam carpas viam,
B Viam, ne aberres, actionum intelligo.
Abrupta, laquei, plurimæ hic fraudes Plani:
Invidia, risus, multiplex injuria,
Libido, laudis et opum amor, cædes, merum,
Rapina, adulterium, et quod est usquam mali.
Deflecte procul his, ne gravi lapsu ruas.
Si cadere contigit, erige extemplo gradum:
Nam te voracis supplicia flammæ manent.

XXV. — *Epigramma in monasterium.*

Gregis auspicati jure me caulam voces.
Sum namque lucem præeuntis Prodromi,
Ovibus referta mentis usu præditis,
Queis vita cælebs, civitas sursum est polus.
Communis omnes nectit amor ac singulas,
C Nullumque cuiquam proprium est peculium,
Sed una cunctis sors, Dei possessio.
Quam tutus illis, quam levis cursus fluit,
Qui cœnobiacis legibus vitam regunt

XXVI. — *In janitorem.*

Jugi per horas excuba, fili, metu:
Hac sacer aditus est exitusque janua.
Cape, redde voces, qua decet prudentia,
Hæc sola referens, nuntiari quæ juvet:
Diversa retice, queis subest periculum,
Intus, forisque, domesticis, extraneis,
Claudens, aperiens tempori, ceu convenit.
Stipemque egeno divide, aut verbis fave.
Sic tibi parata mortuo merces erit.

XXVII. — *In fratrem qui proficiscitur ad ministerium.*

D Fili, priusquam proferas tectis pedem,
Crucis adde membris omnibus signaculum:
Tum perge recta quidquid est quo mitteris,
Humoque fixum pronus obtutum gere,
Psalmos, precesque mutua alternans vice:
Immunis ut sis urbicis periculis.
Fuge obviantes convenire feminas:
Post hæc reversus ocius, domi mane,
Ne more piscis extra aquam mox occidas.

XXVIII. — *In fratrem qui revertitur a ministerio.*

Opere peracto cum redis, fili, domum,

VARIÆ LECTIONES.

[b] Cod. Reg. ξένον. [c] Cod. Reg. προταγοῦς. [d] Cod. Reg. λείας. [e] *f.* ἁλός.

Digitized by Google

Ut membra, mentem sic vagam recollige,
Inane ut intro nil feras extrinsecus,
Sed gravia tantum, nec nisi rectoribus.
Cave ergo mundi futiles nugas loqui,
Vidi, comedi, tum hoc et illud incidit,
Aut hæc et illa tibi hic vel ille nuntiat.
Nam si hisce dictis proximum subverteris,
Diris prophetæ obnoxius, pœnas dabis.

XXIX. — *In hospitalem domum.*

Eia, hospitali lectulo succedite,
Boni viantes, quos viæ fregit labor :
His vos reficite lautius quæ præbeo,
Fruge expetita cordis ad solatium,
Vinoque dulci profluente largiter,
Et veste, vires quæ retundat frigoris.
Hæc sunt, amici, quæ Theognosto mihi,
Ex conditis suarum inexhaustis opum,
Opum tributor rex meus Christus dedit.
Illi ergo grates qui orbem alit persolvite :
Mihi sat superque, si preces rependitis,
Ut hospitalis pro laboris munere,
In Abrahami consequar sinu locum.

XXX. — *In sanctas imagines.*

Christi est imago, quam vides, atque hæc tibi
Dicenda Christus ipsa, verum homonyme.
Natura dispar est, idem vocabulum.
Utriusque cultus idem, eadem adoratio.
Hanc ergo adorat quisquis, et Christum colit.
Qui non adorat, idem et ejus hostis est.
Cujus figuram carnis, expressam typo,
Coli, furore mentis insano vetat.

XXXI. — *Aliud.*

Si corpus ipsum Christi edendum sumimus,
Vitæ parentem combibentes sanguinem ;
Pictum in tabella cur nefas ostendere,
Cujus reipsa corpus effingi potest ?
Nam quatenus simplex quidem, non pingitur :
Sic namque Deus est, capi loco nequit.
At quatenus nostram induit substantiam,
Homo est, et illa parte circumscribitur,
Naturam utramque rite discretam gerens,
Unaque constans sempiterna hypostasi.
Quicunque Verbo reddit his cultum modis,
Germanus ille fœtus est Ecclesiæ.
Qui sentit aliter, a Deo aversus manet.

XXXII. — *Aliud.*

Pictoris arte perpolitam imaginem,
Omni decoram gratia qui cernitis,
Spectando fructum quem decet decerpite,
Animumque causas hinc ad ipsas tollite.
Nam claræ imago vocis instar personat :
Meus honor omnis, gloria est primi typi,
Quem propter ista, memoriæ causa, exstiti,
Magistra custosque omnium qui me colunt :
At, colere qui me respuunt analogice,
Hæreditate cœlica procul movens.

XXXIII. — *Aliud.*

Sine carne Christus dum fuit, non hic erat :
Homo nullus, inquit scilicet, vidit Deum :

[f] F. λαμβάνωμεν. [g] F. δείξομεν.

A Σύστρεψον εὐθὺς σαρκὶ καὶ νοῦν σου πλάνον,
Εἰκαῖον οὐδὲν ἔνδον ἔξωθεν φέρων,
Ἀλλ' εἴ τι σεμνὸν, καὶ τὸ τοῖς πρωτοστάταις.
Λόγον γὰρ οὐ φῆς τῆς ματαιοκοσμίας,
Εἶδον, βέβρωκα · καὶ τὸ, καὶ τὸ τυγχάνει ·
Καὶ γοῦν ὅτις καὶ τίσδε φωνεῖ σοι τάδε.
Ἀνατροπὴν γὰρ τοῖσδε κιρνῶν τῷ πέλας,
Ἀρᾶς προφήτου χρηματίζεις ἄξιος.

ΚΘ'. — *Εἰς τὸ ξενοδοχεῖον.*

Προβᾶτε, δεῦτε, τῇ ξενιζούσῃ στέγῃ,
Ἄνδρες πορευταὶ, τοῖς πόνοις κεκμηκότες,
Μετεκλάβοιτε τῶν ἐμῶν ξενισμάτων,
Ἄρτου ποθητοῦ, τοῦ τρέφοντος καρδίαν,
Ποτοῦ γλυκείου, τοῦ ῥέοντος ἀφθόνως,
Σκεπασμάτων τε τῶν ψύχους ἀλλοτρίων.

B Ἄ μοι παρέσχε τῷ Θεογνώστῳ, φίλοι,
Ἐκ τῶν πανόλκων δωρεῶν αὐτοῦ χάριν,
Ὁ Δεσπότης μου Χριστὸς, ὁ πλουτοδρύτης.
Ἐπευλογοῦντες αὐτὸν, ὡς κοσμοτρόφον.
Κἀμοὶ προσευχὴν ἀντιποιοῦντες μόνον,
Ὅπως ἐκεῖθεν τῷ φιλοξένῳ τρόπῳ,
Τοὺς Ἀβραὰμ τύχοιμι κόλπους εἰσδύναι.

Λ'. — *Εἰς ἁγίας εἰκόνας.*

Ἥνπερ βλέπεις εἰκόνα, Χριστοῦ τυγχάνει,
Χριστὸν δὲ καὐτὴν λέξον, ἀλλ' ὁμωνύμως.
Κλήσει γάρ ἐστι ταυτότης, ἀλλ' οὐ φύσει.
Ἀμφοῖν δὲ προσκύνησις ἀσχίστως μία.
Ταύτην ὁ τοίνυν προσκυνῶν, Χριστὸν σέβει ·
Μὴ προσκυνῶν γὰρ, ἐχθρὸς αὐτοῦ καὶ πάνυ.

C Ὡς τὴν ἀναγραφεῖσαν ἔνσαρκον θέαν,
Τούτου μεμηνὼς μὴ σεβασθῆναι θέλων.

ΛΑ'. — *Ἄλλο.*

Εἰ σῶμα Χριστοῦ λάμβάνομεν μὲν [f] ἐσθίειν,
Τούτου πίνοντες αἷμα τὸ ζωηφόρον ·
Πῶς οὐκ ἂν αὐτὸν δείξωμεν [g] γεγραμμένον.
Οὗ καὶ τὸ σῶμα σχηματότραπτον πέλει ;
Ὡς μὲν γὰρ ἁπλοῦς, οὐ περιγραφὴν ἔχει.
Θεὸς γάρ ἐστι, παντὸς ἔξωθεν τόπου.
Ὡς ἐνδυθεὶς δὲ τὴν καθ' ἡμᾶς οὐσίαν,
Ἄνθρωπός ἐστι, συνθέσει γεγραμμένος,
Ἔχων ἀφύρτως θάτερον κατ' οὐσίαν,
Ὑποστάσει μιᾷ τε συντεθειμένος.
Ὁ τὸν Λόγον τοιῶσδε δοξάζων μάλα,
Πιστὸν πέφηνε θρέμμα τῆς Ἐκκλησίας.

D Ἄλλως φρονῶν γὰρ, τοῦ Θεοῦ πόῤῥω θέει.

ΛΒ'. — *Ἄλλο.*

Ἐκ μορφοποιοῦ χειρὸς ὡραϊσμένην,
Βλέποντες ἄνδρες ἐγγραφεῖσαν ἐνθάδε,
Δρέψασθε καρπὸν ὠφελείας ἀξίως,
Τὸν νοῦν ἄραντες εἰς τὰς αὐτῶν αἰτίας.
Ἴσου λόγου γὰρ ἡ γραφὴ βοᾷ μέγα,
Ὡς Ἡ τιμή μου, δόξα τῆ; αὐτοφίας,
Δι' ἣν παρῆχθην εἰς ὑπόμνησιν μόνον.
Φρουροῦσα, φωτίζουσα τοὺς ἐμοὺς φίλους,
Τοὺς προσκυνεῖν δὲ μὴ θέλοντάς με σχέσει,
Ἀλλοτριοῦσα τῆς ἄνω κληρουχίας.

ΛΓ'. — *Ἄλλο.*

Ἄσαρκος ὢν πρὶν Χριστὸς, οὐκ ἦν ἐνθάδε.
Θεὸν γὰρ οὐδεὶς, φησὶν, ἀνθρώπων ἴδεν.

Digitized by Google

Ἐπεὶ δὲ σαρκὸς ἐνδιδύσκεται πάχος,
Ὁ παντὸς ἔξω καὶ χρόνου τε καὶ τόπου,
Ἁπτὸς, παθητὸς γίνεται τῇ συνθέσει.
Βρέφος κυηθεὶς ἐκ κόρης, σπορᾶς ἄνευ,
Αὔξει, διψεῖ, πεινεῖ τε, καὶ σύμπαν φέρει,
Τῶν ἐν θέσει τε καὶ γραφῇ δεδειγμένων.
Πῶς οὖν σὺ λοιπὸν, ὦ παράφρον, ὦ τάλα,
Οὐ σαρκὶ σεπτῶς Χριστὸν ἐμπεριγράφεις,
Κατ' εἶδος αὐτοῦ τὴν ὅλην παρουσίαν;
Ἀλλ' ἢ μεταγνοὺς πιστὸς ἐκ πλάνης γίνου,
Ἢ τῆς Θεοῦ πόρρωθεν αὐλῆς ἐκφέρου.

ΛΔ'. — *Ἄλλο.*

Ὁ Χριστός ἐστι τῇ γραφῇ δεδειγμένος,
Ἐπεὶ βροτὸς πέφηνεν, ὢν Θεὸς φύσει.
Ὁ μὴ γὰρ οὕτως προσβλέπειν αὐτὸν θέλων
Φαντασματωδῶς σωματοῦσθαι προσλέγει.

ΛΕ'. — *Εἰς τὴν ἁγίαν Θεοτόκον.*

Ἐν εἰκόνι βλέπων σε, μῆτερ Κυρίου,
Φόβῳ πρόσειμι προσκυνεῖν σε, καὶ πόθῳ.
Χάρις γὰρ ὄντως τηλικαύτη σοι πέλει,
Ὡς τῇ σκιᾷ σου θαυματουργίας ῥρύειν.

ΛΣ'. — *Ἄλλο.*

Ἐπ' ὠλένης μου μητρόμοιόν μοι βρέφος,
Τὸν παντάνακτα Χριστὸν ἐγγράφως φέρω,
Τὸ φῶς ἀπαστράπτοντα τῆς ἀφθαρσίας,
Καὶ κόσμον ἐξαίροντα δαιμόνων πλάνης.

ΛΖ'. — *Ἄλλο.*

Σὺ τὸν Θεὸν τεκοῦσα, προῦχεις ἀγγέλων.
Ὃν οὐ δύνανται καὶ γὰρ αὐτοὶ προσβλέπειν,
Ὡς Υἱὸν αὐτὴ χερσὶν ἀχράντοις φέρεις.

ΛΗ'. — *Ἄλλο.*

Μητροπρεπῶς τὸν Υἱὸν ἔγγραπτον φέρω,
Ὡς ἂν φανείη γνήσιον μητρὸς τέκος·
Ὁ πατρομοίως τῆς γραφῆς ἐπηρμένος,
Ἐπείπερ ἐστὶ διττὸς ἁπλῆς τὴν φύσιν.

ΛΘ'. — *Εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ.*

Ἐξεικόνισμαι, κἂν Θεὸς πέλω φύσει,
Ἐπείπερ εἰμὶ καὶ βροτὸς κατ' οὐσίαν·
Καὶ τῇ σκιᾷ μου προσκυνοῦμαι παντί που,
Μήπω μερισμὸν τοῦ κλέους προσλαμβάνων.

Μ'. — *Εἰς τὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου.*

Τῆς Παρθένου τὸν οἶκον ὁ βλέπων, νόει.
Ναὸς γὰρ αὕτη τοῦ Θεοῦ δεδειγμένος,
Ναοὺς ἑαυτῆς πανταχοῦ γαίης ἔχει.

ΜΑ'. — *Ἄλλο.*

Τὸν Κοσμοποιὸν σωματούμενον βλέπων,
Σὺν τῇ τεκούσῃ τῇ γραφῇ τῶν εἰκόνων,
Καταπλάγηθι, πῶς Θεὸς βρέφος πέλει,
Ἅπαντά τε δρᾷ πρὸς βροτῶν σωτηρίαν·
Ἵν' εἰς ἑαυτὸν τὴν φθορὰν κατακρίνας,
Τὸ πλάσμα σώσῃ θεότητος τῷ κράτει.
Τὸ δὴ φρονοῦσα τῇ Θεοτόκῳ φέρει,
Πρὸς λύτρον αὐτῆς τ' ἀνδρὸς, ἄχραντον δόμα.

ΜΒ'. — *Εἰς τὸ κιβούριον τοῦ Προδρόμου.*

Θείας τραπέζης σωγκαλύπτραν με βλέπων,
Χερουβικὴν νόμιζε ταξιαρχίαν·
Χριστὸν γὰρ ἔνδον μυσταγωγεῖσθαι νέει,
Τὸν τῶν ἄνω τε Δεσπότην, καὶ τῶν κάτω.

A At mole postquam corporis sese induit,
Quem nec loci nec spatia claudunt temporis,
Exin dolori factus est obnoxius.
Intaminata natus infans Virgine,
Augescit, esurit, sitit, fert omnia,
Quæ consuerunt omnibus fingi typis.
Quid ergo causæ est, o miser, cur abnuas
Christum verenda comprehendi imagine,
Totamque vitæ seriem et historiam sacræ?
At tu aut profanum mentis errorem abjice.
Aut te sacratis proripe a castris Dei.

XXXIV. — *Aliud.*

Hic Christus est, pictura quem denuntiat:
Mortalis ex quo factus est qui erat Deus.
Illum videre qui recusat hoc modo,
B Incorporatum prædicat phantastice.

XXXV. — *In sanctam Deiparam.*

Pictam in tabella te, Dei mater, videns,
Venio ut adorem amore plenus ac metu.
Nam tantus in te gratiæ exundat latex,
Ut ipsa ab umbra profluant miracula.

XXXVI. — *Aliud.*

Consimilem in ulnis mater infantem mihi,
Christum universi principem, pictum gero,
Æternitatis emicantem lumine,
Terrasque fraude liberantem dæmonum.

XXXVII. — *Aliud.*

Quod mater es Dei, angelos superemines.
Nam contueri quem verentur angeli,
C Hunc ipsa puris Filium manibus geris.

XXXVIII. — *Aliud.*

Gesto in tabella Filium, ut matrem decet,
Ut certa soboles matris hinc eluceat:
Qui, qua patri consimilis est, pingi nequit.
Natura duplex quippe in illo cernitur.

XXXIX. — *In imagine Christi.*

Artifice, quamvis sum Deus, pingor manu,
Humana quoniam mihi quoque est substantia:
Umbraque ubique sic adoror in mea,
Ut nulla honoris perferam discrimina.

XL. — *In templum Deiparæ.*

Dum cernis ædem Virginis, mentem admove.
Ex quo ipsa templum est facta nascentis Dei,
Templis ubique gentium colitur suis.

D XLI. — *Aliud.*

Mundi parentem cum vides in corpore,
Cum matre, picta dedicatum imagine;
Hoc obstupesce, quomodo infans sit Deus,
Nilque ad salutem non agat mortalium:
Ut mortis in se proferens sententiam,
Divinitatis liberet nos viribus.
Quod ista reputans, Deiparæ casta exhibet
Sua, virique pro salute, munera.

XLII. — *In ciborium Præcursoris.*

Mensæ sacratæ conspicans operculum,
Hanc tu cohortem cogita Cherubicam:
Nam Christus intus mysticis adest sacris,
Cœlestium idem Dominus ac terrestrium.

Digitized by Google

XLIII. — *In templum.*

Divina dum se mensa spectandam exhibet,
Venerare numen, membra inhorrescant metu.

XLIV. — *In sanctum altare.*

Horrore plenum est hoc tribunal et metu,
Lucida Dei ædes, nec nisi castis patens.
Pie propinqua, dignus ut sis munere :
Nam munus ignis est, et indignos vorat.

XLV. — *In januas ferulæ.*

Foribus apertis, adyta qua templi patent,
In corde mœsto spiritum offer anxium :
Hæc grata Domino est, hac litatur hostia.

XLVI. — *In primum templi ingressum.*

Limen parantes ingredi domus Dei,
Removete curas ebriæ cupidinis :
Intus benignum ut judicem experiamini,
Qui dura vobis vincla solvat criminum.

XLVII. — *In templi ingressum : in crucem.*

Custode me, te nullus exagitet metus :
Ego namque terror dæmonibus et flamma sum.

XLVIII. — *Epigramma in cruces.*

Ubicunque pingor, nullum habet Satan locum :
Nam robur ejus sustulit rex omnium.

XLIX. — *Aliud.*

Fugam capessit, te procul visa, draco,
Deum gerentis intuens ligni typum.

L. — *Aliud.*

O crux, perenni, lux mea, adsis lumine,
Longeque mentis submove caliginem.

LI. — *Aliud.*

Defixa summo Golgothæ montis jugo,
Hæc poma mundo protulit vitalia.

LII. — *Aliud.*

Expansa tendens Christus in te brachia,
Mundum excitavit e barathro criminum.

LIII. — *Aliud.*

Salve, trophæum cœlicæ panopliæ :
Per te fugata est tota dæmonum phalanx.

LIV. — *Aliud.*

Salve, arbor illibata, ter laudabilis :
Fera mortis in te cessat exsecratio.

LV. — *Aliud.*

Salve, coronæ suave onus monasticæ :
Christi fit olli cursus in te planior.

LVI. — *Aliud.*

Salve, omnis in quo præsides custos loci :
Salvos tuere quotquot hæ sedes habent.

LVII. — *Aliud.*

Si me vel ipsa quispiam effingat manu,
Dabit repente dæmona inimicum in fugam.

LVIII. — *In cruces monachorum.*

Crux intuentum fulguri coruscum jubar.
Crux certa et expedita monachorum salus.
Crux Christi amantum comprimens libidinem,
Crux lacrymantum cuncta delens crimina.
Crux castiorum tuta custos mentium.

A

Μι'. — *Εἰς τὸ τέμβλον.*

Θείαν τράπεζαν πρὸ προσώπου σου βλέπων,
Αἰδοῦ τὸ σεπτὸν, καὶ ὅλως στῆθι φόβῳ.

ΜΔ'. — *Εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον.*

Φρικτὸν τὸ βῆμα τοῦτο, καὶ πλῆρες φόβου,
Ναὸς Θεοῦ φωτεινὸς, ἀγνοῖς ἀπτέος.
Πρόσελθε θείως, καὶ μεθέξεις ἀξίως·
Πῦρ γὰρ τὸ δῶρον, τοὺς ἀναξίους φλέγον.

ΜΕ'. — *Εἰς τοὺς πυλῶνας τοῦ νάρθηκος.*

Πύλας διάρας τοῦ ναοῦ τῶν ἐνθάδε.
Ἴθι προσοίσων πνεῦμα συντετριμμένον·
Καὶ τοῦτο θῦμα δεκτόν ἐστι Κυρίῳ.

ΜϚ'. — *Εἰς τὴν πρώτην εἴσοδον τοῦ ναοῦ.*

Οἴκου Θεοῦ μέλλοντες εἰσβαίνειν πύλην.
Ἔξω γένοισθε τῆς μέθης τῶν φροντίδων·

B

Ἵν' εὐμενῶς εὕροιτε τὸν κριτὴν ἔσω,
Λύσεις ὑμῖν διδοῦντα τῶν ὀφλημάτων.

ΜΖ'. — *Εἰς ναοῦ εἴσοδον· εἰς τὸν σταυρόν.*

Ἔχων με φρουρὸν, μὴ πτοοῦ κτύπους φόβων·
Καυστὴρ γάρ εἰμι φρικτοειδὴς δαιμόνων.

ΜΗ'. — *Ἐπίγραμμα εἰς σταυρούς.*

Ἐφ' ᾧ τυποῦμαι, χώραν οὐ Σατὰν ἔχει·
Καθεῖλε γὰρ τὸ κράτος αὐτοῦ Παντάναξ.

ΜΘ'. — *Ἄλλο.*

Σοῦ τῇ θέᾳ πόρρωθεν ὁ δράκων τρέχει,
Τύπον σε δέρκων τοῦ θεοπλύκου ξύλου.

Ν'. — *Ἄλλο.*

Ὦ σταυρὲ, φῶς μου, λάμπε μοι παντὶ χρόνῳ,
Πόρρω διώκων τῆς ψυχῆς μου τὸ σκότος.

C

ΝΑ'. — *Ἄλλο.*

Οὗτος πεπηγὼς ἐν τόπῳ τοῦ Γολγοθᾶ,
Ἤνθησε κόσμῳ ζωτικὴν εὐκαρπίαν.

ΝΒ'. — *Ἄλλο.*

Ἐν τῷδε χεῖρας ἐξαπλοῦς ὁ Παντάναξ,
Ἤγειρε κόσμον ἐκ βαράθρου πταισμάτων.

ΝΓ'. — *Ἄλλο.*

Χαίροις, τρόπαιον τῆς ἄνω παντευχίας·
Ἐν σοὶ τέτραπται πᾶσα δαιμόνων φάλαγξ.

ΝΔ'. — *Ἄλλο.*

Χαίροις, τρισευλόγητον, ἄχραντον ξύλον·
Ἐν σοὶ πέπαυται τῆς ἀρᾶς ἡ θνητότης.

ΝΕ'. — *Ἄλλο.*

Χαίροις, μοναστῶν παντέλαφρον φορτίον.
Ἐν σοὶ γὰρ αὐτοῖς κοῦφος ὁ Χριστοῦ δρόμος.

D

ΝϚ'. — *Ἄλλο.*

Χαίροις, φυλακτὴρ οὗ παρεδρεύεις τόπου·
Σκέποις ἀσινῶς τοὺς μένοντας ἐνθάδε.

ΝΖ'. — *Ἄλλο*

Τυπῶν μέ τις καὶ μόνον ἔμπου δακτύλῳ,
Εὐθὺς τὸν ἐχθραίνοντα δαίμονα στρέφει.

ΝΗ'. — *Εἰς σταυροὺς μοναστῶν* [b].

Σταυρὸς βλεπόντων ἀστραπηφόρον σέλας.
Σταυρὸς μοναστῶν εὔδρομος σωτηρία.
Σταυρὸς φιλούντων ἐνθέως πορνοκτόνος.
Σταυρὸς κλαόντων ἐξαλείπτωρ πταισμάτων.
Σταυρὸς φιλάγνων ἀσφαλέστατος φύλαξ.

VARIÆ LECTIONES.

[b] Reg. cod. Ἐπιγράμματα μονόστιχα εἰς σταυρούς.

Digitized by Google

ΝΘ'. — *Ἄλλο.*

Πᾶς ὁ γράφων με, καὶ γράφειν Χριστὸν θέλε.
Ἐπείπερ αὐτὸς συμπέπλεκταί μοι πάθει.
Ἐμοῦ γὰρ ἐχθρὸς, καὶ καθαιρέτης πέλει,
Ὁ μὴ γράφων ἐκεῖνον, εἰ καί με γράφει.

Ξ'. — *Μονόστιχον.*

Βροτοὺς δαδουχῶ, καὶ σκοταρχοῦντας φλέγω.

ΞΑ'. — *Εἰς τὸν Πρόδρομον.*

Εἰκὼν ὑπάρχω τοῦ σεβαστοῦ Προδρόμου.
Καὶ τοὺς πόθῳ με προτκυνοῦντας ἀξίως,
Ὡς εἰς ἐκεῖνον τὴν τιμὴν ποιουμένους,
Σώους φύλαττε αἱρετιζόντων πλάνης.

ΞΒ'. — *Εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Θεολόγον.*

Βροντῆς τὸν υἱὸν, ἀστραπὴν τὴν τοῦ λόγου,
Ὁρῶν σε γραπτὸν φωτιοῦμαι τοῦς νόας.
Σὺ γὰρ προσάψας πυρσὸν ἀφθάρτων λόγων,
Λῦσαι φθάνεις τὸν κόσμον ἐκ σκότους πλάνης.

ΞΓ'. *Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον τὸν ἀπόστολον.*

Χαίροις, δοχεῖον γνώσεως Θεοῦ μέγα,
Ἐξ οὗ τὰ θεῖα πάντες ἀντλοῦσι σφόδρα.
Ἐκ γὰρ πλάνης σὺ κόσμον ἐκσπάσας ὅλον,
Εἰς ὕψος ἦλθες, οὐρανὸν τρίτον φθάσας.

ΞΔ'. — *Εἰς τὸν ἅγιον Ζαχαρίαν.*

Σὺ τῶν προφητῶν τὸν μέγιστον αὐγάσας,
Θεοῦ προφήτης χρηματίζεις καὶ θύτης·
Καρπὸν δὲ θεῖον προσφέρων τῷ Δεσπότῃ,
Θύῃ μαχαιρᾳ πρὸ τραπέζης Κυρίου.

ΞΕ'. — *Εἰς τὸν ἅγιον Διονύσιον.*

Πολὺς τὰ θεῖα χρηματίζων, τρισμάκαρ,
Τοὺς ἀγγέλους σὺ μυστικῶς διαγράφεις,
Καὶ συμπεραίνων πᾶσαν ἱεραρχίαν,
Τὸν κόσμον ἔνθεν δογμάτων πληροῖς πλάτει.

ΞϚ'. — *Εἰς τὸν ἅγιον Βασίλειον.*

Ἤστραψας αἴγλῃ τοῦ φαεινοῦ σου βίου,
Καὶ φαιδρύνεις τὸν κόσμον ἔργοις καὶ λόγοις.
Λαβὼν δὲ τὰς κλεῖς καὐτὸς ὡς Πέτρος νέος,
Φύλαξ ὑπάρχεις τῆς πάσης Ἐκκλησίας.

ΞΖ'. — *Εἰς τὸν ἅγιον Γρηγόριον τὸν Θεολόγον.*

Βροντῶν τὰ θεῖα τῇ βοῇ τῶν δογμάτων,
Ἤχησας ὄντως τὴν ὑπ' οὐρανὸν, μάκαρ.
Καὶ πάσας ἀπρὶξ μωράνας αἱρέσεις,
Τὸν κόσμον ἐστήριξας ἐν τοῖς σοῖς λόγοις.

ΞΗ'. — *Εἰς τὸν ἅγιον Γρηγόριον τὸν Θαυματουργόν.*

Ὡς ἥλιός τις ἐν βίῳ λάμψας μέγας,
Διασκεδάζεις νύκτα τῆς μοχθηρίας·
Καὶ θαυματουργῶν τῶν προσευχῶν τῷ φάει,
Ἀπεκδιώκεις δαιμόνων σμήνη, Πάτερ.

Ξθ'. — *Εἰς τὸν ἅγιον Ἐπιφάνιον.*

Ἑωσφόρον σε πράξεως ἡ λαμπρότης,
Ἔδειξεν ὕψει τῶν μεγίστων θαυμάτων.
Ἐξ ἧς τὰ ῥεῖθρα πλημμυρῶν τῶν δογμάτων.
Πάντων θρίαμβος αἱρετιζόντων πέλεις.

Ο'. — *Εἰς τὸν ἅγιον Ἰγνάτιον τὸν Θεοφόρον.*

Ἔχων ἔρωτα Χριστὸν ἐν σῇ καρδίᾳ.
Ἀποστόλων σύσκηνος ὤφθης, τρισμάκαρ·
Ἄθλοις δὲ θερμοῖς ἐκφλογίζων τὴν πλάνην,
Ἐπιστολαῖς σου Παῦλος ἄλλος τις πέλεις.

A

LIX. — *Aliud.*

Quicunque pingis me, simul Christum velis
Pinxisse, morte nam colligatus mihi est.
Exterminare me parat, si quis typum
Ejus recuset pingere, et pingat meum.

LX. — *Monostichum.*

Mortalibus sum lux, et uro dæmonas.

LXI. — *In Prodromum.*

Imago sum veneranda magni Prodromi;
Et me lubenti qui colunt animo, ut decet,
Sancte exhibentes quem mihi cultum exhibent,
Hos ipse serves hæresis contagio.

LXII. — *In sanctum Joannem Theologum.*

Verbique fulgur, et tonitrui filius,
Mihi luce comples mentem, ubi pictum intueor.
B Potes corusca namque sermonum face,
Erroris umbras orbe toto pellere.

LXIII. — *In sanctum Paulum apostolum.*

Salve, o supernæ grande vas scientiæ:
Ex quo universi nempe divina hauriunt.
Per te fugatus orbe postquam error fuit,
Tolleris ad alta, cœlum ad usque tertium.

LXIV. — *In sanctum Zachariam.*

Tu qui prophetam prædicasti maximum,
Dei sacerdos et propheta diceris:
Dominoque fructum rite divinum offerens,
Mactatus ense, victima ante aram cadis.

LXV. — *In sanctum Dionysium.*

Felix nimis, divina cui datum eloqui,
Et angelorum arcana quæque pandere:
C Complexus omne quidquid est hierarchiæ,
Multiplici mundum inde doctrina reples.

LXVI. — *In sanctum Basilium.*

Vitæ refulsit splendor eximius tuæ,
Factisque mundum pariter et verbis beas.
Ac ipse claves, alter ut Petrus, gerens,
Ecclesiæ unus universæ prospicis.

LXVII. — *In sanctum Gregorium Theologum.*

Quæ tu potenti voce fudisti tonans
Oracula, omnis, dive, mundus audiit:
Perimensque cunctas hæreses radicitus,
Orbem universum sermo firmavit tuus.

LXVIII. — *In sanctum Gregorium Thaumaturgum.*

D

Haud aliter ac sol aliquis, in vita micans,
Scelerum nefandam disjicis caliginem:
Precum et tuarum vis patrans miracula,
Procul catervas dæmonum fugat, Pater.

LXIX. — *In sanctum Epiphanium.*

Divinus operum fulgor, atque excelsitas
Miraculorum, phosphorum te præstitit.
Doctrinæ et almæ larga fundis flumina,
Victis triumphos hæresum sectis agens.

LXX. — *In sanctum Ignatium Theophorum.*

Gerens in alto Christi amorem pectore,
Apostolorum visus es felix comes·
Errorem et acri persequens certamine,
Alium tuis in epistolis Paulum exhibes.

Digitized by Google

LXXI. — *In sanctum Athanasium.*

Nam quis labores, prælia et tua explicet,
Athleta magne? tu magistrorum decus.
Nam pro Deo, gigantis instar, dimicans,
Hostes triumphans dissipasti pessimos.

LXXII. — *In Chrysostomum.*

O qui perennis eloquentiæ aureos
Fontes recludis, cuncta terrarum irriga :
Pandens salutis et viam mortalibus,
Omnes beato cœlitum gregi insere.

LXXIII. — *In sanctum Cyrillum.*

Tuus arte multa congerens sacras opes,
Ditavit orbem postmodum egregius labor :
Profana retegens hæresum et mysteria,
Sincera populis prædicasti dogmata.

LXXIV. — *In sanctum Gregorium Nyssenum.*

Sermonum aperiens, Dive, fontem dulcium,
Omnem fugasti lumine ingenii hæresim :
Novique Mosis inclytum nomen gerens,
Ductor gubernas optimus populum Dei.

LXXV. — *In sanctum Theodorum Siceoten.*

O grande munus cœlitus mundo datum,
Malas fugasti dæmonum turmas, Pater.
Fulsisti ut almum sidus : ipsisque angelis
Eximia vitæ sanctitas fecit parem.

LXXVI. — *In sanctum Antonium.*

Ignis columna visus es, vitæ novo
Splendore, monstrans omnibus cœli viam.
Erebique diros proterens satellites,
Sic prorsus ut Eden angelus eremum incolis.

LXXVII. — *In sanctum Hilarionem.*

Vitæ refulsit haud secus splendor tuæ,
Ac mane primo stella luciferi micat :
Clarisque mundum recreans miraculis,
Abigis nocentem dæmonum caliginem.

LXXVIII. — *In sanctum Euthymium.*

Eremus abs te civitas facta est Dei.
Ibi namque cogis densa Christiadum agmina :
Miraculis et ipse, ceu radiis, nitens,
Lætitiam, ut alter phosphorus, mundo paris,

LXXIX. — *In sanctum Sabbam.*

Exculta eremus tibi labore plurimo,
Operum inde fructus protulit pulcherrimos :
Piosque cogens astra ceu totidem incolas,
Hos ipse medius inter, ut Titan, micas.

LXXX. — *In sanctum Dalmatium.*

Et tu coruscum sidus es, sole editus,
Compar et ipsi sanctitatis lumine ;
Veræque columen uterque doctrinæ fuit :
Et tu paternis legibus monachos regis.

LXXXI. — *In sanctum Pachomium,*

Quondam Abrahami nobilem imitatus fidem,
Felix fuisti prolis aureæ Pater.
Te sacra postquam docuit arcana angelus,
Leges dedisti, ceu novus Moses, tuis.

LXXXII. — *In sanctum Arsenium.*

Jugi rigatus imbre lacrymarum tibi
Animus, perire nescios fructus tulit :
Et usque sancta flagitans Deum prece,

A ΟΑ'. — *Εἰς τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον.*

Τίς τοὺς ἀγῶνας τῶν πόνων τῶν σῶν φράσοι,
Ὦ πενταθλητὰ, τῶν διδασκάλων κλέος ;
Ὑπὲρ Θεοῦ γὰρ ὡς γίγας δραμὼν μέγας,
Στεφηφορῶν καθεῖλες ἐχθροὺς παγκάκους.

ΟΒ'. — *Εἰς τὸν Χρυσόστομον.*

Πηγὴν ἄληκτον παγχρύσων λόγων βλύσας,
Ὅλην κατάρδοις τὴν ὑφήλιον, μάκαρ ·
Θύρας δ' ἀνοίγων τοῖς βροτοῖς σωτηρίας,
Εἰς οὐρανοὺς τὸν κόσμον ἐκπέμπεις ὅλον.

ΟΓ'. — *Εἰς τὸν ἅγιον Κύριλλον.*

Θησαυρίσας τὰ θεῖα ποικιλοτρόπως,
Ἐπλούτισας τὸν κόσμον ἐνθέοις λόγοις ·
Καὶ τὰς βεβήλους αἱρέσεις κατασπάσας,
Κήρυξ πέφηνας ὀρθοδόξων δογμάτων.

B ΟΔ'. — *Εἰς τὸν ἅγιον Γρηγόριον τὸν Νύσσης.*

Βρύων ἄβυσσον παγγλύκων λόγων, μάκαρ,
Πᾶσαν νοητῶς ἐξετίναξας πλάνην ·
Καὶ χρηματίζων Μωϋσῆς ἄλλος μέγας.
Ἄγεις ὁριστὰ τὸν λεὼν τοῦ Κυρίου.

ΟΕ'. — *Εἰς τὸν ἅγιον Θεόδωρον τὸν Σικεώτην.*

Θεοῦ σὺ δῶρον τοῖς βροτοῖς δοθεῖς μέγα,
Ἅπαν καθεῖλες δαιμόνων στίφος, Πάτερ.
Λάμψας γὰρ εὐθὺς ὡς ἑῷος φωσφόρος,
Ἰσάγγελος πέφηνας ὕψει τοῦ βίου

ΟϚ'. — *Εἰς τὸν ἅγιον Ἀντώνιον.*

Στύλος πυρὸς πέφηνας αἴγλῃ τοῦ βίου,
Κόσμον ποδηγῶν εἰς τρίβον σωτηρίας.
Τῶν δαιμόνων δὲ τὰς φάλαγγας πτερνίσας,
C Ἔρημον ᾤκεις ὡς Ἐδέμ τις ἀγγέλων

ΟΖ'. — *Εἰς τὸν ἅγιον Ἱλαρίωνα.*

Τῇ λαμπρότητι τοῦ φαεινοῦ σου βίου,
Ἑωσφόρος τὸ πρωῒ λάμπων σὺ πέλεις ·
Καὶ θαυμάτων ἀκτῖσι κόσμον φαιδρύνων,
Ζόφον διώκεις βλαπτικὸν τῶν δαιμόνων.

ΟΗ'. — *Εἰς τὸν ἅγιον Εὐθύμιον.*

Σὺ τὴν ἔρημον εἰργάσω Θεοῦ πόλιν.
Πυκνοῖς γὰρ αὐτὴν πλήθεσι Χριστοφρόνων ·
Βολαῖς ἀπαστράψας δὲ ταῖς τῶν θαυμάτων,
Τὸν πάντα κόσμον φαιδρύνεις ὡς φωσφόρος.

ΟΘ'. — *Εἰς τὸν ἅγιον Σάββαν.*

Ἥρωσας ὄντως τὴν ἔρημον τοῖς πόνοις.
Ὡραιότατα ποικίλων ἔργων βρίθων.
Πλήσας δὲ ταύτην τῶν νοητῶν ἀστέρων,
D Ὡς ἥλιός τις ἐν μέσῳ τούτων θέεις.

Π'. — *Εἰς τὸν ἅγιον Δαλμάτιον.*

Ἐξ ἡλίου τις αὐγάσας ἀστὴρ μέγας,
Λάμπεις σὺν αὐτῷ παμφαεῖς εὐπραξίας.
Ἔρεισμα δ' ἀμπέφηνας ὀρθοδοξίας.
Μανδραρχαῖζεις τῶν μοναστῶν πατρόθεν.

ΠΑ'. — *Εἰς τὸν ἅγιον Παχώμιον.*

Τὸν Ἀβραάμ πως ἐκμιμούμενος, μάκαρ,
Πολλῶν Πατὴρ γέγονας, ὧν χρυσοῦν γένος.
Ἐξ ἀγγέλου δὲ μυσταγωγίας φέρων,
Τῷ σῷ λεῷ τέθεικας, ὡς Μωσῆς, νόμους.

ΠΒ'. — *Εἰς τὸν ἅγιον Ἀρσένιον.*

Τῶν δακρύων σου τὴν ψυχὴν ἄρδων χύσει,
Καρποὺς ἀνεβλάστησας ἀφθάρτους μάλα ·
Εὐχαῖς δὴ λαμπραῖς προσλαλῶν Θεῷ σφόδρα,

Digitized by Google

Τῶν ἡσυχαστῶν ἄγγελος πίλεις μέγας.

ΠΓ'. — *Εἰς τὸν ἅγιον Θεοδόσιον.*

Ὡς οὐρανὸν ὑψηλὸν ἐκτείνας βίον,
Κατάστερος πέφηνας ἐν πλήθει τέκνων.
Τὰς ἀστραπὰς δὲ πληθύνων τῶν θαυμάτων.
Ἐσκόρπισας παντοῖα δαιμόνων νέφη.

ΠΔ'. — *Εἰς τὸν ἅγιον Δῖον.*

Ταῖς λαμπρότησι τῶν θεαυγῶν σου τρόπων,
Ἐκ τῆς ἑῴας φαιδρὸς ἀστὴρ ἐκθέεις·
Καὶ φωτίσας ἄριστα τὴν Βυζαντίδα,
Πρῶτος μοναστῶν ποιμνηαρχεῖς ἀξίως.

ΠΕ'. — *Εἰς τὸν ὅσιον Χριστοφόρον.*

Οἰκεῖον αἷμα τῷ Θεῷ δοὺς, ἀντέχει
Ὁ Χριστόμαρτυς Χριστόφρων Χριστοφόρος
Κρήνην χέουσαν θαυματουργίας ῥύσιν.
Ἥνπερ πίνοντες οἱ νοσοῦντες βηχίον,
Καταψύχουσι τοῦ πάθους, δίψης δίκην·
Μάλισθ' ὅταν φοιτῶσι πιστῶς ἐνθάδε.

ΠϚ'. — *Εἰς ναὸν τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Πέτρου.*

Ὃ περ δέδωκας, Χριστὲ, τὰς κλεῖς τῶν ἄνω,
Ἔδειμα τούτῳ τόνδε τὸν δόμον κάτω.

ΠΖ'. — *Εἰς τὸν ἅγιον Ἀνδρέαν τὸν ἀπόστολον.*

Ὦ πρωτόκλητε, τῶν ἀποστόλων κλέος,
Ὁ παμμέγιστος τῶν Πατρῶν φαεσφόρος·
Τὸν σὸν λαὸν φύλαττε σὺν τῷ ποιμένι.

ΠΗ'. — *Εἰς τὸν ναὸν τοῦ Χρυσοστόμου.*

Τοῖς τὸν σὸν οἶκον παμπόθως ἠγερκόσι
Πρεσβευτικὴν πρόσνειμε δωρεὰν, Πάτερ.

ΠΘ'. — *Εἰς τὸν ναὸν τῆς Παρευφήμου.*

Τοὺς ἐκ πόθου σου τὸν ναὸν δειμαμένους,
Μάρτυς, φύλαττε πημονῆς ἐλευθέρους.

Ϟ'. — *Εἰς τὸ τετρακάμαρον.*

Θαυμαστὸν ὄφθης ἔργον ὡραῖον πάνυ.
Ὡς ἐμψύχῳ δὲ προσλέλεγμαί σοι νεώς.
Φέρεις γὰρ ἔνδον εἰκόνων θεωρίαν,
Ἄῤῥητον ὄψιν τῶν ἄνω θεσμάτων.
Αὐτὸν δέχοιο, τῶν ἀποστόλων κλέος,
Εὐαγγελιστὰ παμμάκαρ, Θεολόγε·
Καὶ τοῖς πόθῳ σοι τοῦτον ἐξηγερκόσι,
Χάριν παράσχου, καὶ λύσιν τῶν πταισμάτων.

ϞΑ'. — *Εἰς τὸν ναὸν τῆς ἁγίας Θεοτόκου, εἰς τὸν Τρίτωνα.*

Ἡ πᾶσιν ἐγγὺς εἰς βοήθειαν τάχους,
Τὸν πλοῦν διευθέτησον ὧν θερμῶς ἔχεις.
Προσκειμένων σοι ταῖς λιταῖς σου, Παρθένε.

ϞΒ'. *Εἰς ῥάκος ἱστορημένον.*

Φρικτὸν τὸ θαῦμα, Χριστὸν ἐν γραφῇ βλέπειν,
Δράσαντα πάντα πρὸς βροτῶν σωτηρίαν.
Ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς αὐτὸς ὤφθη γὰρ ξένος,
Ἄσαρκος ἐλθὼν, καὶ βροτὸς βαίνων ἄνω.
Μνήμης χάριν δὲ προσφέρει δῶρον τόδε,
Ὁ κλεινὸς ὄντως Συμεὼν τῷ Δεσπότῃ.

ϞΓ'. — *Εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ.*

Ὁ Χριστός εἰμι, τῇ γραφῇ δεδειγμένος.
Καὶ τὸν πεποιθὼς εἰκονουργήσαντά με.
Ὦ; αἵρεσιν μισοῦντα τῶν ἐναντίων,
Λέοντα Πατρίκιον, ἐν πᾶσι σκέπω.

ϞΔ'. — *Εἰς ἔγκλειστον.*

Ἔγκλειστός ἐστιν, ὃς παθῶν ἔξω μένων,

A Pacis sequester maximus mundo clues.

LXXXIII. — *In sanctum Theodosium.*

Super astra notum sanctitatis gloria,
Te filiorum turba, ceu claram facem
Mirata; tuque fulgurans miraculis,
Tartarea ubique dissipasti nubila.

LXXXIV. — *In sanctum Dium.*

Virtute clarus, morum et excellentia,
Lætificum eoo sidus ortum limite,
Lucem attulisti plurimam Byzantiis,
Monachisque rite primus es pastor datus.

LXXXV. — *In sanctum Christophorum.*

Deo litavit sanguine proprio, assecla
Christi atque martyr Christophorus : inde huic sacer
Fons dat salutem crebra per miracula :
B Et quos fatigat tussis ægros improba,
Morbum levare, ceu sitim, hac solent aqua :
Tunc maxime, cum pura venientum est fides.

LXXXVI. — *In templum sancti apostoli Petri.*

Cui tu dedisti, Christe, claves ætheris,
Ego hanc eidem condidi in terris domum.

LXXXVII. — *In sanctum Andream apostolum.*

O qui vocatus ante cæteros, decus
Apostolorum es luxque Patrum maxima :
Esto tuis horumque pastori salus.

LXXXVIII. — *In templum Chrysostomi.*

Struxere magno qui tuam studio domum,
Divina per te munera impetrent, Pater.

LXXXIX. — *In templum sanctæ Euphemiæ.*

C Templum tibi construere queis cordi fuit,
Hos, martyr, omni liberos serves malo.

XC. — *In ædem quatuor fornicum.*

Pulchrum refulges ut opus ac mirabile.
Tibi sum locutus, compos animæ ceu fores :
Habes enim intus imaginum spectaculum,
Cœlestiumque scenam inenarrabilem.
Ædem illam habeto, decus apostolici chori,
Evangelista dive, necnon Theologe :
Utque hanc lubente struximus animo tibi,
Sic ipse nobis gratiam et veniam impetres.

XCI. — *In templum sanctæ Dei Genitricis, in Tritonem.*

Adesse celeri quæ soles cunctis ope,
Fac prospere illi navigent quos diligis,
D Qui te perurgent, Virgo, supplici prece.

XCII. — *In fragmentum historicum.*

Stupenda res, in scriptione cernere,
Hominum ad salutem Christus ut cuncta egerit.
Namque hic apud nos hospes ipse visus est,
Cœlo absque carne lapsus; homo, cum illuc redit.
Porro, memoriæ gratia, Domino dicat
Donum hocce Symeon, laude vir multa inclytus.

CXIII. — *In imaginem Christi.*

Christus ego, quem pictura spectandum dedit.
Utque hæc imago fieret, ipse auctor fui.
Contrarium perosus omne, ut hæresim,
Me sospes est custode Patricius Leo.

XCIV. — *In inclusum.*

Inclusus ille est, qui procul ab affectibus,

Digitized by Google

Toto reclusit in Deum se pectore :
Freno coercens mentis errores vagos,
Animumque curis erigens cœlestibus :
Precibus inhærens, quæ perurunt dæmones,
Et, quò retrusæ res patent, silentio.
Non spe fatiscens, non inerti gaudio,
Labore corpus et fame exercens gravi,
Hymnos gemente spiritu juges canens.
Hic, angeli ritu, ore conspicuo nitens,
Dia intuentum corda collustrat face.
Nil unquam inane suetus ad risum loqui,
Sed quo juvari sentiant se, qui audiunt ;
Nec sic profusæ vela dans loquentiæ.
Hæc assequi si potis es, in tuto est salus.
Sin, ad gregalem protinus vitam redi,
Ubi rursum agones excolas asceticos.

XCV. — *In recte viventem.*

Sapit inter omnes, qui Dei vivit metu.
Purgatus animus potior est cumulis opum.

XCVI. — *In monachos, carmen dactylicum et elegiacum.*

O fortes salvete viri, queis cedat Achilles,
Hectora magnanimum straverit ille licet.
Vobis firma fuit lorica, monastica vita :
Et docilis pietas optimus ensis erat.
Fregistis Beliar, tenebrarum et regna superba :
Postque obitum cœlo parta corona fuit.
Deque vobis hic remansit sola pellis mortua.

XCVII. — *Epigramma ad seipsum.*

Anima misella, prope ades et verba excipe.
Tempus volucripes, cursor ut velox, abit,
Propinqua meta est, nec licet prætervehi.
Non ergo curæ nos inanes occupent,
Ut perfluentem qui replent aqua eadem,
Ignemve fodiunt, quæ mera est insania.
Divina potius ac saluti congrua,
Et cogitare, et persequi votis juvet :
Ut ad tribunal stemus imperterriti,
Domini potentis omnium atque judicis :
Proculque flammis æstuantis tartari,
Ad lumen evolemus haud effabile.

XCVIII. — *Epigramma in Chalcitæ custodia.*

Alienus ille est a Deo, terræ bona
Qui non reputat aliena præ cœli bonis :
Terræ bonorum namque Dominus sic erit.

XCIX. — *In eadem custodia.*

Spem, cella, præter, hospitem me detines :
At te benigna perfruor colonia.
Byzantis huc me civitas exterminans,
Pravo, quod ipsa nescit, affectu eximit.

C. — *In eadem custodia.*

Mihi vera corpus et unica est custodia ;
Locus habitandi quilibet pariter datus :
Me namque nullus et Deo disjunxerit.

A Ὅλην καθεῖρξε πρὸς Θεὸν τὴν καρδίαν·
Κλείων λογισμοὺς τοὺς γυρευτὰς τῆς πλάνης,
Νοῦν αὖτε πέμπων ταῖς ἄνω θεωρίαις,
Ἔχων προσευχὴν καυστικὴν τῶν δαιμόνων,
Φέρων σιωπὴν μυσταγωγοῦσαν βάθη,
Ψυχὴν ἄθλιπτον ἐν χαρᾷ τῶν ἐλπίδων,
Ἔργων τε χειρῶν, καὶ κόπου λαιμοῦ τόνῳ·
ὨΙδὴν ἄπαυστον, πνεῦμα συντετριμμένον.
Οὕτως ἀνοίγων ἀγγελοπρεπεῖ θέᾳ,
Ἀκτινολαμπεῖ τοὺς ὁρῶντας ἐνθέως.
Λέγων μὲν οὐδὲν τῶν ἀχρήστων εἰς γέλως,
Ἀλλ' ᾧπέρ ἐστιν ὠφελεῖσθαι τὸν ξένον.
Καὶ ταῦτα φεύγων μακρορημεῖν εἰς κόρον·
Ἂν οὖν δύνῃ πρὸς ταῦτα, σωστικῶς τρέχεις.
Εἰ μὴ δέ· φεύγοις εἰς βίον ζώντων ἅμα,
B Ἐν ᾧ πλειόνως τοὺς ἀγῶνας λαμπρύνεις.

ΛΕ'. — *Εἰς εὖ βιοῦντα.*

Σώφρων κράτιστος, ὃς Θεοῦ βιοῖ φόβῳ.
Ψυχῆς κάθαρσις κρεῖσσον [i] ἢ πλοῦτος ῥέων.

ΛϚ'. — *Εἰς μοναχοὺς, δακτυλικὸς καὶ ἐλεγεῖος.*

Χαίρετε, ἄνδρες ἀριστέες τοῦ Ἀχιλῆος ὕπερθεν·
Κτεῖναι μὲν Ἕκτορα οὗτος κρατερὸν ξιφέρη.
Οἱ δὲ, μοναζόντων θωρηξάμενοι πολιτείαν,
Χεῖρε λαβόντες ἄορ εὐπειθοῦς τῆς ὁσίας.
Σφάξατε τὸν Βελίαρ, σκότεος μεγαλαύχεα νοῦα·
Ἔνθεν ἀπήρκατε εἰς οὐρανὸν ἀθλοφόρως.
Δερματίδα προσαφέντες τανθάδε τὴν νεκρὰν μόνην

ΛΖ'. — *Ἐπίγραμμα εἰς ἑαυτόν.*

Ψυχὴ ταπεινὴ, δεῦρό μοι, δέξαι λόγον.
C Ὁ καιρὸς ὀξὺς ὡς δρομεὺς διατρέχων·
Ἐγγὺς τὸ τέρμα, καὶ παρελθεῖν οὐκ ἔνι.
Μὴ δὴ κάμοιμεν ταῖς ματαίαις φροντίσιν,
Ἀντλοῦντες ὄντως εἰς πίθον τετρημμένον,
Ξαίνοντες εἰς πῦρ, ὡς γελοιωδῶς ἔχει.
Ἀλλ' εἴ τι θεῖον, εἴ τι σωστικὸν πέλει,
Ταῦτα σκοποῦντες καὶ διώκοντες πόθῳ.
Ὡς ἂν παρασταίημεν ἐν παῤῥησίᾳ.
Τῷ τῶν ἁπάντων καὶ Κριτῇ καὶ Δεσπότῃ.
Τὸ πῦρ φυγόντες τῆς γεέννης, ὡς γράφει,
Καὶ προστρέχοντες τῷ παναῤῥήτῳ φάει.

ΛΗ'. — *Ἐπίγραμμα ἐν τῇ φυλακῇ τῆς Χαλκίτου* [j].

Ξένος Θεοῦ πέφηνεν, ὅστις οὐ ξένα
Ἔχει τὰ τῇδε πάντα τῶν ἄνω σχέσει.
D Οὕτω γὰρ ὤφθη Δεσπότης καὶ [k] τῶν κάτω.

ΛΘ'. — *Ἐν τῇ αὐτῇ φυλακῇ.*

Ἔσχες με, κέλλα, τὸν ξένον παρ' ἐλπίδα.
Εὗρον δ' ἐγώ σε φιλτάτην παροικίαν.
Βυζαντὶς ἡ πόλις με βάλλει κἀνθάδε.
Λαθοῦσά τ' αὕτη προσπαθείας ἐξάγει.

Μ'. — *Ἐν τῇ αὐτῇ φρουρᾷ.*

Ἐμοὶ τὸ σῶμα φρουρὰ καὶ μόνον πέλει·
Τόπος δὲ πᾶς τις ἐξ ἴσου δεδωμένος.
Πάμπαν Θεοῦ γὰρ οὐ πάροικος τυγχάνω.

VARIÆ LECTIONES.

[i] Cod. Reg. κρείσσων. [j] Reg. Cod. Χαλκήτου. [k] Reg. Cod. πως.

Digitized by Google

ΡΑ'. — Ἐν τῇ αὐτῇ εἱρκτῇ.

Ὥραν καθ' ὥραν τοῦ βίου τέλος σκόπει,
Καὶ μακρὰν ἐκ σοῦ τὴν ἀκηδίαν βλέποις.
Τῶν δαιμόνων γὰρ τὸ λέγειν· Ἕως πότε;
Καὶ μὴ τὸ δόξαι τεθνάναι καθημέραν.

ΡΒ'. — Ἐπίγραμμα εἰς τὰς φάτνας.

Δοχεῖόν εἰμι τῆς ἀκοιμήτου φάτνης,
Ὑπερφαεῖς τὰς αὐγὰς ἐν ψυχαῖς φέρον.
Ὦ λαμπαδοῦχε τοῦ τριλαμποῦς ἡλίου,
Ἀστραψον ἡμῖν φέγγος ἀστραπῆς πλέον,
Φωτός με τεύξας, ὁ προσοίσας δ' εὐχάδε.
Εὔροις μ' ἐκεῖθεν λάμψιν ἀῤῥήτου φάους.

ΡΓ'. — Πρὸς τὸ ἐπιμελῶς ἀναγινώσκειν τὰ ἐν τοῖς τοίχοις.

Γνῶθι παριὼν τῶν ἀναγράπτων μέρος.
Θεῖον γὰρ οὐδὲν ῥῆμά σοι παροπτέον.

ΡΔ'. — Ἐπίγραμμα εἰς οἶκον γυναικῶν φιλοξένων.

Σπλάγχνοις ξενισμῶν εὐρυχωροῦσαι λίαν,
Ὥσπερ τις ἄλλος Ἀβραὰμ πατροχράτωρ,
Αἱ δεσποτοῦσαι τῆσδε τῆς παροικίας,
Πλῆθος μοναστῶν δεξιοῦνται σὺν πόθῳ·
Μισοξενούντων τὸ στενόψυχον πάθος
Καταισχύνουσαι τῇ πολυσπλάγχνῳ σχέσει,
Καὶ τὴν ἄνωθεν κτώμεναι σκηπτουχίαν,

ΡΕ'. — Ἐπίγραμμα εἰς ξένους.

Χριστὸν ξενίζει πᾶς διατρέφων ξένους.
Ἥνπερ μεθῆκε Χριστὸς ἐκ φθορᾶς ἄνω,
Ἀλλά γε συντάξοιεν ἐν ζώντων μέρει,
Ταύτης τὸ πνεῦμα, τῶν ὅλων ὁ Δεσπότης.

ΡϚ'. — Εἰς μοναστήριον ἀνδρῶν.

Θεοῦ πόλιν τις εἰ καλοίη τὸν τόπον,
Οὐκ ἂν διαπταίσειε τῆς θεωρίας.
Ὁρᾷς γὰρ αὐτὸν, κυκλικῶς διαβλέπων,
Ναοὺς φαεινοὺς, ὡραϊσμένους ἄγαν,
Οἴκους ἐπ' οἴκοις καλλισυνθέτους λίαν,
Κήπους φυτείας, ὡς Ἐδὲμ, κεκασμένους.
Εἶδεν εἴ τι τούτοις τερπνοειδῶς ἐμβλέπων·
Ἀγαθῶν θεωρὶ δόξασον θεοφρόνως,
Μεμνημένος Λέοντος ἀξιοχρέως,
Τοῦ κτισματουργοῦ σὺν Θεῷ τῶν ἐνθάδε.

ΡΖ'. — Εἰς τὸ δοχεῖον τῆς αὐτῆς μονῆς.

Μονῆς ἁγαστῆς, τῆς καλουμένης νέας,
Δοχεῖόν εἰμι, καὶ προαύλιον ξένον·
Πολλοὺς ξενίζον εἰς ἄμειψιν αἰσίαν
Λέοντος ἐσθλοῦ, Δεσπότου τῶν ἐνθάδε.

ΡΗ'. — Εἰς τὸ αὐτό.

Ὧδε ξενισθεὶς δεξιᾷ προμηθείᾳ,
Ἀντίξενον φέροιμι δῶρον ὁ ξένος,
Ὧν εὐπορίην τὸ κράτιστον εὖ μάλα,
Ὁμοῦ σὺν εὐχαῖς τοῦσδε τέτταρας στίχους.

ΡΘ'. — Εἰς τάφους.

Τὸ τερπνὸν εἰδὼς καὶ σκιῶδες τοῦ βίου,
Λέων ἔγωγε τῆς μονῆς ὁ συστάτης,
Καλὸν τέτευχα τοῖς φιλῆλοις τέγος,
Τὸ τῇδε δῶμα τέρματος μνήμην φέρον·
Ἅπας γὰρ ἐσθλὸς θανάτου μεμνημένος,
Φῶς εἰσδέχοιτο, καὶ παρέρχεται σκότους.

A CI. — *In eodem carcere.*

Ex hora in horam terminum vitæ inspice,
Omnisque longe fugiet a te ignavia.
Quousque tandem? dicere, est cacodæmonis;
Nec vitæ in horas præstolari clausulam.

CII. — *Epigramma in lampades.*

Perennis ego sum luminis domicilium,
Splendore penitus corda multiplici replens.
O! triplicis qui solis accendis facem,
Nostris in animis fulgura ingemines tua,
Me lumine armans, atque ad orandum instruens,
Sic jubare fulgens fiam inexplicabili.

CIII. — *Ut diligenter legantur quæ in parietibus descripta sunt.*

Dum præteris, inscripta raptim perlege.
B Divina nusquam verba contemni decet.

CIV. — *Epigramma in domum mulierum hospites excipientium.*

Lata hospitalis charitatis viscera,
Ut quondam Abramus ille populorum pater,
Sic et domus hujusce rectrices gerunt.
Illic recipiunt sponte monachorum agmina:
Angusta nimium corda, et inimica hospitum,
Pudefacientes liberali pectore,
Sibique regna comparantes cœlitum.

CV. — *Epigramma in hospites.*

Quicunque pascit hospites, Christum excipit,
Quam de sepulcro Christus ad cœlum extulit.
Sed et reposuit sedibus viventium,
Hujusce spiritus, Dominus est omnium.

C CVI. — *In monasterium virorum.*

Si quis Dei urbem dicere hunc locum velit,
Nempe ille vanis haud aberret sensibus.
Quocunque flexus luminum circumferas,
Fabrefacta miro templa cultu conspicis,
Connexa pulchro tecta tectis ordine,
Hortosque plantis, velut Edem, virentibus.
In his amœno quidquid obtutu vides;
Primam bonorum principi laudem refer:
Tum quam Leoni jure debes gratiam,
Cujus opus omne conditum est industria.

CVII. — *In hospitium ejusdem monasterii.*

Hic clarioris, quam vocant novam, domus
Monachis parata hospitia, et sedes advenis
D Multis patescunt; recipiat faustam ut vicem,
Hujusce dominus qui loci est, Leo optimus.

CVIII. — *In idem.*

Hic hospitatus commode atque prospere,
Donum vicissim gratus hospes offeram,
Longe omnium, quæ suppetunt mihi, optimum,
Cum precibus istos nempe versus quatuor.

CIX. — *In sepulcra.*

Umbram esse vitæ gaudium gnarus probe,
Fundator hujus ego monasterii Leo,
Decora posui tecto solem amantibus,
Hanc, quæ memoriam finis ingerit, domum;
Nam vir probus quicunque mortis est memor,
Lucemque recipit, ac tenebras effugit.

Digitized by Google

CX. — *Aliud.*

O tumule amare gaudiorum sæculi,
Nil te potest satiare, cum cunctos trahas,
Inopes, beatos, maximos et infimos,
Pulchrosque, deformesque, doctos et rudes :
Molis universos pariter, ac cinerem efficis,
Nihil auferentes præter ea quæ gesserint,
Dei ad tribunal exhibenda judicis :
Quæ recta si sint, gloria his quorum hæc erunt :
Si prava, miser heu! qui nefaria egerit.
Proinde reputes, o homo, quæ te sors manet.

CXI. — *Epigramma in Stephanum.*

Mortale corpus Stephanus hic recondidit,
Ter quinque cum vixisset annos ac decem :
Germen probatum, decore abundans hinc et hinc,
Splendore præstans quippe clari sanguinis,
De stirpe regum gloriosa surculus.
Probitate vero morum amabilis omnibus,
Connubii expers, atque virgo perpetim.
Quem providente cura, ut ex spinis rosam,
Postquam hocce propere Christus ex mundo abstulit,
Inter alios dextra coronavit manu.

CXII. — *In domum.*

Grata atque dulcis videor omnibus domus
Viri optimi, multoque laudatissimi,
Monachis novam præbere qui studet domum,
Pretiumque, noxas quo redimat, offert Deo.

CXIII. — *In sepultum.*

Isto, viator, conditus tumulo jacet
Vir ter beatus Theophylactus nomine :
Eunuchus equidem, genere sed fausto satus,
Vultu decorus juvenis, ac valde pius.
Qui primus inter nobiles Spatharios,
Longis diebus imperatorum fuit.
Templum hoc, beatamque hanc monasticam domum,
Munus Deo Dominoque gratum, condidit,
Errata vitæ quo piarentur suæ.

CXIV. — *In monasterium Ignas.*

Leo clarus inter cæteros, virque optimus,
Amore Christi, conjuge avulsus sua,
Vitam monastæ ter beatam amplexus est,
Cœlestis in qua hæreditas acquiritur :
Ac universam familiam adduxit Deo,
Ædes mulierum quoque monasticas struens.
Deo probatæ nactus et vitæ exitum,
Isto sepultus est loco, exspectans diem,
Qua Christus aderit mundum ut omnem judicet.

CXV. — *In ipsius uxorem.*

Annæ sepulcrum proxime hic situm vides,
Ut quæ marito pariter assensa est suo,
Divortium perferre, Christi gratia,
Monasticam et cum liberis amplectier
Vitam inclytam, cui parta cœli gloria.
Atque hinc et ipsa spem sinu certam fovet,
Adfore diem, qua Christum ad ipsum convolet,
Cum nempe veniet ille ut omnes judicet.

CXVI. — *In sepultam.*

Fidei atque morum laude mulier præstitit,
Illustre quæ reposuit hoc corpus loco,

A Ρ΄. — *Ἄλλο.*

Ὦ τύμβε πικρὲ τῶν βίου γλυκασμάτων,
Πάντας κατασπῶν οὐκ ἐπαρκεῖ χορτάσει,
Μικροὺς, μεγίστους, ὀλβίους, ἀνεστίους,
Σοφοὺς, ἀμύστους, δυσπροσώπους, εὐθέτους,
Ὅλους, ἀλήθων τέφραν ἴσχεις ἐξίσου,
Μηδὲν φέροντας, ἢ μόνον τὰ πρακτέα,
Ἅπερ παραστῇ τῷ Θεοῦ κριτηρίῳ.
Εἰ μὲν κράτιστα, δόξα τῷ κεκτημένῳ·
Εἰ δ' αὖ κάκιστα, φεῦ τε τῷ φαυλοπράττῃ.
Ἄνθρωπε, λοιπὸν πρόσχες, οἷόν σοι μένει.

PIA΄. — *Ἐπίγραμμα εἰς Στέφανον.*

Ὧδε Στέφανος ἐγκατέκλεισε δέμας,
Εἰκοστόπεμπτον ἐν βίῳ ζήσας χρόνον·
Ῥάδαμνος εὐθὺς ἀμφικαλλὴς διττόθεν.
B Ἐξ εὐγενοῦς μὲν αἵματος διαπρέπων,
Ἐλὼν δὲ ῥάβδον ἐξ ἀνακτόρων κλέους.
Πᾶσι ποθητὸς χρηστότητι τῶν τρόπων,
Γυναῖκα μὴ γνοὺς, ἀλλὰ παρθένος μένων.
Ὅνπερ προμηθῶς, ἐξ ἀκανθῶν ὡς ῥόδον,
Τοῦ τῇδε κόσμου Χριστὸς ἐξάρας τάχει,
Ἔχει σὺν ἄλλοις δεξιᾷ χειρὶ στέφων.

PIB΄. — *Εἰς οἰκίαν.*

Οἶκος δέδειγμαι τερπνοειδὴς εὖ μάλα,
Ἀνδρὸς κρατίστου καὶ πανευφήμου λίαν.
Ὃς καὶ νεουργεῖ τὴν ὅλην μονὴν πόθῳ,
Θεῷ προσοίσας λύτρον ἀνθ' ἁμαρτάδων.

PIΓ΄. — *Εἰς κοιμηθέντα.*

Ὧδε προελθὼν ἐντέθαπται τῷ τάφῳ,
C Θεοφύλακτος ὁ τρισόλβιος μέρος·
Εὐνοῦχος μὲν ὤν, ἀλλὰ δεξιοῦ γένους,
Εὔοπτος ἡλίῳ, εὐσεβής γε καὶ μάλα.
Ὃς πρωτοβαθρεῖ ἐν Σπαθαρίοις στάσει,
Ἐν μακρότησιν ἡμερῶν ἀνακτόρων.
Τὸν τῇδε ναὸν, καὶ μονὴν παναισίαν,
Ἤγειρε τερπνῶς τῷ Θεῷ καὶ Δεσπότῃ,
Εἰς λύτρον αὐτοῦ πταισμάτων τῶν ἐν βίῳ.

PIΔ΄. — *Εἰς Ἴγνας τὴν μονήν.*

Λέων ὁ κλεινὸς καὶ κράτιστος ἀνδράσιν,
Τιμηθεὶς συνεύνου Χριστοσυμπλόκῳ πόθῳ,
Εἷλε μονήρους τὸν τρισόλβιον βίον,
Ὡς προξενοῦντα τὴν ἄνω κληρουχίαν·
Ὅλην προσάξας τῷ Θεῷ τὴν οἰκίαν,
Μονὴν γυναικῶν σχηματίζειν αἰσίαν.
D Καὶ τερματισμῷ τοῦ θεοκλεοῦς δρόμου,
Ὧδε τέθαπται, προσμένων τὴν ἡμέραν,
Ἐν ᾗπερ ἥξει Χριστὸς εἰς πάντων κρίσιν,

PIE΄. — *Εἰς τὴν αὐτοῦ σύμβιον.*

Ἄννης τὸ σῆμα συμφυῶς ὧδε βλέπεις,
Ὡς τῷ συνεύνῳ συμφρονησάσης ἴσα,
Παθεῖν χωρισμὸν εἵνεκα Χριστοῦ μάλα,
Καὶ τὸ μονήρους ἀσπάσασθαι σὺν τέκνοις,
Βίον φαεινὸν οὐρανοκτήτου κλέους.
Ὅθεν γε καὶτὴ προσμένει τὴν ἐλπίδα,
Πρὸς Χριστὸν αὐτὸν οὐρανοδραμεῖν τότε,
Ὅτ' ἂν περ ἥξῃ τοῦ κρίναι βροτοὺς ὅλους.

PIς΄. — *Εἰς κοιμηθεῖσαν.*

Ἐσθλὴ γυναικῶν ἔν τε πίστει καὶ βίῳ,
Ἡ τῇδε θεῖσα τὸ κλεῶδες σαρκίον,

Digitized by Google

Καὶ πνεῦμα δοῦσα τῷ Θεῷ καὶ Δεσπότῃ.
Ὃς εὐδόκησεν, Εὐδοκίαν εἰκότως
Ταύτην καλεῖσθαι τῷ φερωνύμῳ τρόπῳ,
Ὡς εὐδοκηθεῖσάν γε παγκάλοις τρόποις,
Σὺν ἀνδρὶ κλεινῷ σεμνὸν ἐξοῖσαι βίον.
Κἂν τῷ τελευτᾷν, εὐδωθεῖσαν κλίναι
Πρὸς πίστιν ὀρθὴν τὸν φύσαντα πατέρα.

ΡΙΖ'. — *Εἰς κοιμηθεῖσαν.*

Εὔχρηστον ὄντως σκεῦος ἡγιασμένον,
Ἰσοστατοῦν γε χρυσοκολλήτῳ στέφει,
Ῥαντοῖς καλοῖσι μαργάροις ηὐγασμένῳ,
Ἡ τῇδε θεῖσα τὸ τρισόλβιον δέμας.
Νέου γὰρ ἀνδρὸς ἐκτομὴν ὑποστάσα,
Ἥρως ἄλλου τῷ σθένει καὶ τῷ κλέει,
Πρὸς Ἀρμενίας τοῖν δυοῖν ὡρμημένων,
Ἄριστον ἦδε τοῦτο κέκρικεν μάλα,
Τὰ πάντα δοῦναι τῷ Θεῷ καὶ Δεσπότῃ,
Ῥακοστολεῖν δὲ τῷ μοναστικῷ τρόπῳ.
Ἴοι κράτιστα τοιγαροῦν ἐν τῷ βίῳ,
Κόσμον φέρουσαν τὴν ταπεινὴν καρδίαν,
Ἰσοσμάραγδον τὴν ῥοὴν τῶν δακρύων,
Ἄγρυπνον ὄμμα, καὶ προσευχὴν ὡς φάος·
Ταύτῃ τελειοῖ καί γε θεῖος τὸν δρόμον,
Ἀπροσπέλαστον αἱρετιζόντων πλάνῃ.
Διπλοῦν δὲ δῶρον τῷ Θεῷ προσηγμένη,
Ἔχει τὸ χαίρειν σὺν δικαίοις εἰς ἅπαν.

ΡΙΗ'. — *Τῇ αὐτῇ.*

Ὁ χῶρος ἐσθλὸς (καὶ γὰρ Εἰρήνης τάφος)
Εἰρηναποιὸν πρὸς Θεὸν σχούσης βίον.

ΡΙΘ'. — *Εἰς Διονύσιον.*

Τάφος πέφηνα Διονυσίου μάλα,
Ξένου μοναστοῦ, πυκτικοῦ, κατηκόου,
Πολλοὺς δραμόντος ὀρθοδοξίας δρόμους,
Καὶ μαρτύραθλον ἐξαποίσαντος τέλος.

ΡΚ'. — *Εἰς εἴσοδον μοναστηρίου.*

Ἄννης ἀπαρχὴ τῷ Θεῷ, καὶ Δεσπότῃ,
Ἡ τῇδε μάνδρα καὶ μονὴ σεβασμία,
Ἐπωνυμοῦσα τῆς πανάγνου Παρθένου,
Καὶ παρθένους φέρουσα νυμφιοκλέως,
Ἀσκητικῶς ζῆν ἐνθέως διαπρέπειν.
Ὑπέρ τε λύτρον τῶν ὅλων ἁμαρτάδων,
Αὐτῆς γε ταύτης, καὶ Λέοντος συζύγου,
Μεθ' ὧν Ἰωάννου τε, φιλτάτου τέκνου.

ΡΚΑ'. — *Εἰς Θεόφιλον διάκονον.*

Πολλὴ πρόσεστιν ἡ σεβαστή σοι χάρις,
Ὅτι ποδὸς ἡμῶν οὐδὲν ἐσχηκυῖά τι,
Εἰ μὴ προσευχῶν τῶν ἁμαρτωλῶν γέρας·
Οὔπω πέπαυται προσφέρειν ἡμῖν δόσεις.
Ἄσπερ λαβόντες καὶ πάλιν φιλοφρόνως,
Προσοίσωμέν σοι τῷ φίλῳ τὰ τῶν φίλων.

ΡΚΒ'. — *Εἰς Πάμφιλον τὸν Τριμαλέθοντα.*

Ψυχοφθόρος θὴρ Πάμφιλος δειχθεὶς νέος,
Ἐξωστρακίσθη τῆς μονῆς τοῦ Προδρόμου.

ΡΚΓ'. — *Ἐπιστολὴ εἰς γραμματικόν.*

Τῇ τριστίχῳ σου χρυσομαργάρῳ [1] φράσει,
Σμαραγδότιμον ἀντεπεξάγω χρέος.
Αὐτὸς δ' ᾄδοις μοι μουσικοπρεπῶς πάλιν [m].

A Cum tradidisset spiritum Domino ac Deo :
Cui jure gratum fuerat Eudociam optimo
Dici, atque nomen convenire moribus :
Quos propter illa placuit unice omnibus,
Præclaro honestam cum viro vitam exigens.
Cursuque moriens evolavit prospero
Hinc ad parentem, qui fidem rectam indidit.

CXVII. — *In sepultam.*

Vas, hæc, sacratum idemque pretiosum fuit,
(Quale et coronæ non sit impar aureæ,
Distincta gemmis quæ sit etiam lucidis)
Quæ ter beatum corpus istic condidit.
Juvenis mariti namque mortem sustinens,
Qui robore heros alter ac fama exstitit,
Tunc cum referrent ambo ab Armenia pedem :
B Sibi esse factu judicavit optimum,
Deo atque Domino cuncta prorsus tradere,
Et veste vili, more monachorum, indui.
Exinde vitæ tempus egit prospere,
Cor humile, cultus instar eximii, gerens :
Similes smaragdis lacrymasque funderet,
Insomnis oculus pro face et preces forent :
Quarum ope sacratum rite cursum absolveret,
Intacta penitus hæresum fallaciis.
Cumque illa geminum munus obtulerit Deo,
Permista sanctis, gaudia æterna obtinet.

CXVIII. — *Eidem.*

Locus auspicatus hic, ubi Irene jacet,
Quæ pacis usque cum Deo cultrix fuit.

C CXIX. — *In Dionysium.*

Jacet hoc sepulcro conditus Dionysius,
Qui monachus, hospes, ac pugil docilis fuit,
Multo et labore pro fide est exercitus,
Clausitque pugnans, martyr, extremum diem.

CXX. — *In monasterii aditum.*

Deo atque Domino has Anna primitias dedit,
Mandram hanc, monasteriique venerandam domum,
Quæ nacta nomen Virginis sanctissimæ,
Titulisque sponsi virgines claras habet,
Cœlestis illic studia quas vitæ excolant :
Utque redimantur munere hoc piacula
Cuncta ipsiusmet, ac Leonis conjugis,
Joannis etiam, filii charissimi.

CXXI. — *In Theophilum diaconum.*

D Tua, vir colende, maxima est benignitas.
Haud ulla namque dona dederimus licet,
Nisi quas miselli fundimus pro te preces ;
Largiri at ipse munera haud cessas nova.
Quæ nos benevolo rursus animo accepimus,
Quæcunque amantum sunt, repensuri tibi.

CXXII. — *In Pamphilum Trimalethontem.*

Pestis animarum bellua nova, Pamphilus,
Magni abdicatus prodromi ab domo fuit.

CXXIII. — *Epistola ad grammaticum.*

Gemmatæ in auro tristichæ phrasi tuæ,
Smaragdini pretii repono debitum :
Tu mihi canora rursus edis carmina.

[1] *al.* χρυσομαρμάρῳ. [m] *γρ.* πάλαι.

Digitized by Google

CXXIV. — *Epigramma in sanctum Patrem nostrum Theodorum.*

Numinis æterni donum regisque supremi,
Clarum et dulce simul nomen Theodorus, ob acta
Prudentis vitæ : custos mansuetus ovilis,
Assidue fundensque preces, præceptaque tradens
Egregia, hymniferos divino psallere ritu
Studitas docuit : quæ fortunata vocatur
Rite domus, prodromo Joanni sacra, beavit
Quem Christi uberior præ cunctis gratia sanctis.

ΑΡΚΔ'. — *Ἐπίγραμμα εἰς τὸν ὅσιον Πατέρα ἡμῶν Θεόδωρον.*

Δῶρον ἀειζώοιο Θεοῦ, μεγάλοιο ἄνακτος,
Ἱμερόεν περίπυστον, ἐπ' εὐλαβέῃ βιότοιο,
Οὔνομα Θεόδωρος, ποίμνης ἡγεύμενος ἦκα,
Νωλεμέως νυχίῃσι λιτῇς ἴδε τάξεσιν ἄλλαις,
Ὑμνοπόλων θεότευκτον ἀγήνορα ὦρσεν ἀοιδήν,
Στουδίου ἣν κληίζουσιν ἀριπρεπέ ' ὄλβιον οἶκον,
Ἰρὸν Ἰωάννοιο Χριστοῦ προδρόμοιο σοφοῖο,
Ὅν κεν ἐπ' ἀσθλοῖς [m] πλῆσεν πλείστῃς χαρίτεσσι.

VARIÆ LECTIONES.

[m] ἐσθλοῖσι.

SANCTI THEODORI STUDITÆ

SERMO LXVIII (1).

DOMINICA IV JEJUNII. DE ANIMOSE SANCTA TRANSEUNDA QUADRAGESIMA, ET IN EXERCITATIONEM CALCAR SEQUENTEM.

Fratres Patresque, sancti Spiritus nos benignitas ad hodiernum diem valentes, nec paucis præclaris editis facinoribus deduxit, qui et labetur, credo, atque ad vivificam ac prælustrem Resurrectionem inactos pulcherrimis profectus nostri incrementis provehet. Nam repetite, sultis, anteactæ memoriam vitæ, et intuemini statum, qui fuerit aliquando, ac quo nunc evaserit : animus enim parta salutis semel occasione, clam ocyus grassatus, fastigiis virtutum superatis, cœlum peragrat sublimis. Ita nos, filii, ad frugem reversi, remoris et impedimentis amotis, gradum fecimus, recto itinere profecti, aliique sumus ex aliis, modestiam complexi, ac præceptis serio obeundis, nequaquam rite amisimus quæsita. Equidem cepi gaudium, et animo triumpho, postquam divinum vestrum increvit opus studiumque sacrum, quod urgetis, perspicue potiorum est, etsi id omne *non currentis, neque volentis*, ut apostolice dicam, *sed miserantis est Dei* [1], qui et victos confirmet, et imbelles viribus accingat. Enimvero haud contenti iis quæ jam pepererimus, filii, quasi quodam juvenili calore altius nitamur, animorum tanquam subole instar aquilæ renovanda progressi semper, mactique, qui virtutis, atque eximii ascensus modum arbitremur nullum, dum per mortem abierimus e temporariis ad æterna. Sane cum erimus beati, tum beatorum sortem sanctorum erciscemur. Jam quæ in hac obeunda vita posita laus, et adorea est? gaudet vos contuens arbiter cunctorum, lætique sancti ac gratulabundi, plaudunt, et cœlitus coronant. Quippe ut in stadio currentes corporeis spectamus oculis, sic nostra Deus, totusque angelorum consessus, ac sanctorum respublica cernunt, et explorant assidue. Ut jam porro cursandum serio sit, fratres, ingenti hoc viæ decurrendo diaulo, quæ in cœlum ferat e terra, devincendus inimicus ac multandus, simul congredi tentat, longeque animositate quadam excita abigendus. Scilicet timidus est, rejiculus, imbellis; ea propter Dei germanus clamat Jacobus · *Resistite diabolo, et fugiet a vobis; appropinquate Deo, et appropinquabit vobis* [2]. Neque vero in posticum feramur prorsum, quod nequaquam acriter currentum sit insigne, neu tepescamus postquam id indicium non est vincere nitentum, quin nuditum ab rebus tum ab voluntate, sursumque velut in cœlos intuentes, cursum exigamus, dicturi et nos cum Paulo : *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi, de reliquo reposita est mihi corona justitiæ* [3]. Sane alii alia re quapiam, et aliter, instar solis, fulgebunt ante Deum, nos habitum gerentes apostolicum circa apostolorum contubernia deprendemur, filii, quemadmodum existimo, ut ovandum sit ac lætandum, et animis oppido triumphandum. Ac beatam eam mentem, quam haud satietas capiat divini studii et futurorum desiderii ac præsentium repudii. Vos enimvero cum iis bonis fruemini, tum meorum nauci verborum recordamini, quam vos adamarim, quam a vobis in Domino adjumentum quæsierim, quam vos divina gloria sategerim præstare per Christum Jesum Dominum nostrum, cui laus ac imperium nunc et semper in omnemque perpetuitatem. Amen.

[1] Rom. IX, 16, [2] Jac. IV, 7. [3] II Tim. IV, 7.

NOTÆ.

(1) Circa hanc 68 homiliam vide quid dicat Lævinæus in præfatione; supra col. 507.

Digitized by Google

SANCTI THEODORI STUDITÆ.

TESTAMENTUM.

(Editionis Sirmondianæ pag. 63.

Τοῦ ὁσίου καὶ Θεοφόρου Πατρὸς ἡμῶν καὶ ὁμολογητοῦ Θεοδώρου, ἡγουμένου τοῦ Στουδίου Διαθήκη. Ἀναγινώσκεται δὲ αὕτη πρὸ τῆς κοιμήσεως αὐτοῦ.

Sancti ac Deiferi patris nostri et confessoris Theodori Studiensis præpositi Testamentum (1). *Legitur autem ante dormitionem ejus.*

Ἀκούων τοῦ θείου Δαβὶδ λέγοντος, *Ἡτοιμάσθην, καὶ οὐκ ἐταράχθην*· καὶ πάλιν φάσκοντος, *Ἑτοίμη ἡ καρδία μου*· ἐπειδήπερ εἰς συνεχῆ ἀσθένειαν τὴν τοῦ δυστήνου σώματος ἐμπεπτωκὼς, οὐχ οἷός τέ εἰμι πάντας ὑμᾶς, τέκνα μου καὶ ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες, κατὰ πρόσωπόν μου ἀγαγεῖν ἐν καιρῷ ἐξόδου, διὰ τὸ ἐν διαφόροις τόποις καθεστάναι τὰ μοναστήρια, ἄλλως τε καὶ διὰ τὸ ἀποδημίαις χρήσασθαί τινας, ὡς ἤδη ἐληλυθυίας τῆς ὥρας τῆς ἀπὸ τοῦδε τοῦ βίου μεταστάσεώς μου, προφθάνω διαθέσθαι ὑμῖν ταύτην τὴν διαθήκην· ἁρμόδιον καὶ ἀσφαλὲς τοῦτο ἡγησάμενος· πρὸς τὸ ἀκούσαντάς μου τῆς τελευταίας φωνῆς διεγνωκέναι, ὅπως τε πιστεύω καὶ φρονῶ, καὶ οἷον ἀφίημι τὸν καθηγησόμενον μετ' ἐμέ· ἵνα ἐντεῦθεν συμφωνίαν ἄγοιτε καὶ εἰρήνην τὴν ἐν Χριστῷ· ἣν εἰς οὐρανοὺς μέλλων ἀναφοιτᾷν, ἀφίησι τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις ὁ Κύριος.

I. Davidicam vocem audiens, *Paratus sum, et non sum turbatus* [1]: et iterum, *Paratum cor meum* [2]. cum assidua miseri corporis infirmitate captus, non possim vos omnes, filii mei, et fratres, atque patres sub excessus mei tempus adducere ; propterea quod monasteria ista in diversis locis sita sunt, et quidam præterea peregre profecti : velut instante jam migrationis ex hac vita meæ articulo, testamentum hoc vobis prius condere institui ; rem congruam atque utilem me facturum arbitratus ; ut cognoscant qui supremam meam vocem audient, quemadmodum credam et sentiam ; et qualem post me futurum præpositum relinquam ; tum ut concordiam inde, pacemque in Christo servetis, quam ascensurus in cœlos Dominus sanctis discipulis suis et apostolis reliquit.

Περὶ πίστεως.

Πιστεύω τοιγαροῦν εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, τὴν ἁγίαν καὶ ὁμοούσιον καὶ ἀρχικὴν Τριάδα, καθὼς βεβάπτισμαι καὶ ἀναγεγέννημαι, καὶ τετελείωμαι· Θεὸν τὸν Πατέρα ὁμολογῶν, Θεὸν τὸν Υἱὸν, Θεὸν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἓν τὰ τρία τῇ θειότητι, ὡς καὶ ἔμπαλιν τρία τὸ ἓν ταῖς ὑποστάσεσιν. Εἷς γὰρ Θεὸς ἡ Τριὰς, διὰ τὸ ὁμοούσιον· εἰ καὶ διῄρηται διὰ τὸ ἑτερυπόστατον. Αὖθίς τε ὁμολογῶ τὸν ἕνα τῆς Τριάδος τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν διὰ φιλαθρωπίαν ἄμετρον ἐν σαρκὶ ἐληλυθέναι, ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ καθ' ἡμᾶς γένους δηλονότι, ἐκ τῆς ἁγίας καὶ παναμώμου Θεοτόκου τὴν σάρκα ἀνειληφέναι δίχα σπορᾶς ἀνθρωπίνης, καὶ ἐκ γαστρὸς αὐτῆς κατὰ τὸ θεῖον λόγιον νόμῳ φύσεως γεγεννημένον· διπλοῦν τε ὄντα τὸν αὐτὸν ὅλον τέλειον τῇ θεότητι, καθὸ οὐκ ἐτέτραπτο τοῦθ' ὅπερ ἦν, καὶ ὅλον τέλειον τῇ ἀνθρωπότητι, καθὸ οὐκ ἐλέλειπτό τι, τοῦθ' ὅπερ προσεῖληφε. Τὸν αὐτὸν ἕνα καθ' ὑπόστασιν, ὥσπερ ἐν δύο φύσεσι γνωριζόμενον, οὕτω θελήσεσί τε καὶ ἐνεργείαις· ἐν αἷς ἔδρασε καταλλήλως τά τε θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα.

De fide.

II. Credo igitur in Patrem, Filium ac Spiritum sanctum, sanctam et consubstantialem et sempiternam Trinitatem, sicut baptizatus fui, regeneratus, et consummatus : Deum Patrem confitens, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum, unum tria deitate, sicut vice versa tria unum subsistentiis. Unus enim est Deus Trinitas, propter consubstantialitatem, licet distincta sit propter subsistentiarum distinctionem. Confiteor deinde unum e Trinitate Dominum nostrum Jesum Christum per immensam erga homines charitatem suam in carne venisse ad salutem generis nostri, ex sancta et immaculata Deipara sine humano semine carnem sumpsisse, atque ex utero secundum divinum oraculum naturæ lege natum esse, duplicem ipsum exsistentem, totum perfectum deitate, quatenus non immutatum est id quod erat ; et totum perfectum humanitate, quatenus non dimisit quidquam ex eo quod assumpsit. Eumdem unum juxta hypostasim, sicut in duabus naturis cognitum, sic in totidem voluntatibus atque operationibus ; per quas divina et humana congruenter operatus est.

[1] Psal. CXVIII, 60. [2] Psal. LVI, 8.

NOTÆ.

(1) Hæc inscriptio inedita est a Studitis, sicut notavit Baronius ad an. 826, n. 50.

Digitized by Google

Ad hæc omnem hæreticæ communionis errorem aversor et abominor, sex sacris œcumenicis synodis inhærens ; necnon illi quæ in Nicæa civitate iterum contra Christianorum accusatores coacta nuper fuit, adorans et amplectens venerandas sacrasque imagines Domini nostri Jesu Christi, Deiparæ, apostolorum, prophetarum, martyrum, et omnium sanctorum atque justorum. Quinetiam sacras istorum intercessiones , quæ propitium Deum reddunt, exposco : sanctissimas etiam reliquias, ut Dei gratia refertas, cum fide et timore colo et amplector.

Omnem quoque divinitus inspiratam Veteris et Novi Testamenti Scripturam recipio : omniumque item divinorum Patrum, doctorum, et monachorum vitas et divina scripta (2). Hoc vero dixerim propter vesanum illum Pamphilum, qui ex Oriente prodiit, et hos sanctos traduxit, Marcum, inquam, Isaiam, Barsanuphium, Dorotheum, et Hesychium : non quidem Barsanuphium, et Isaiam, et Dorotheum, illos qui cum Acephalis [a] coacephali pariter fuerunt et Decacerati [b], quod dicebatur, quasi concornes ; quique a beato Sophronio in ejus libello [c] anathemate damnantur : cum diversi haud dubie isti fuerint a prædictis, quos ego ex paterna traditione recipio, post interrogationem Tarasii patriarchæ sanctissimi, aliorumque fide dignorum hominum, tum indigenarum, tum Orientalium : cum et Barsanuphii imaginem in sacro magnæ Ecclesiæ Vestiario, una cum Antonio, Ephraim, aliisque sanctis Patribus exstare constet : et in eorum doctrina nullum impietatis vestigium offenderim : sed e contra, magnum spiritualis animæ compendium : quoad nimirum per synodicam inquisitionem error quispiam in illis deprehendatur. Nam si illos ipsos esse liquebit, qui anathemate notati fuerunt, aut ab iis diversi sint, hæresi tamen illa infectos ; anathema illis, et catathema, et pantanathema a Patre et Filio et Spiritu sancto.

Confiteor insuper monasticum statum sublimem esse, et excelsum, et angelicum, qui et peccata omnia expurget absolutæ vitæ perfectione, tum nimirum si ex divini magnique Basilii asceticorum legibus plene exigatur et non dimidiata ex parte; ut solent quidam, qui aliqua desumunt, alia, ut placet, omittunt : ita ut extra tres gradus qui in divina scala ostensi sunt, vitam hanc legitime ducere non liceat : non servum possidere, non jumentum sexus feminei quorum utrumque ab instituto alienum est, et animæ periculosum. Atque hæc ego cursim paucis perstrinxi, neque enim tempus patitur, ut pluribus exponam, ne quis forte mihi pravam opinionem attribuat, contra quam recte sentio et doceo.

Πρὸς τούτοις ἀποτρέπομαι πᾶσαν αἱρετικῆς κοινωνίας πλάνην · ἑπόμενος ταῖς ἁγίαις καὶ οἰκουμενικαῖς ἓξ συνόδοις · ἔτι τε καὶ τὴν ἔναγχος συναθροισθεῖσαν ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον κατὰ τῶν Χριστιανοκατηγόρων, προσκυνῶν καὶ ἀποδεχόμενος τὰς σεπτὰς καὶ ἱερὰς εἰκόνας τοῦ τε Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς Θεοτόκου, ἀποστόλων, προφητῶν, μαρτύρων, καὶ πάντων τῶν ὁσίων τε καὶ δικαίων. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰς αὐτῶν ἀχράντους πρεσβείας ἐξαιτοῦμαι ἱλεωποιουμένας τὸ θεῖον · προσπτύσσομαι πίστει τε καὶ φόβῳ τὰ πανάγια αὐτῶν λείψανα, ὡς χάριτος θείας ἀνάπλεα.

Προσέτι καὶ πᾶσαν Βίβλον θεόπνευστον Παλαιᾶς τε καὶ Καινῆς Διαθήκης ἀποδέχομαι · ἔτι μὴν καὶ ἁπάντων τῶν θεσπεσίων Πατέρων, διδασκάλων τε καὶ ἀσκητῶν τοὺς βίους καὶ τὰ θεῖα συγγράμματα. Τοῦτο δὲ ἐρῶ διὰ τὸν φρενοβλαβῆ Πάμφιλον τὸν ἀπὸ Ἀνατολῆς φοιτήσαντα, καὶ τούσδε τοὺς ὁσίους διαβάλλοντα, λέγω δὴ Μάρκον, Ἡσαΐαν, Βαρσανούφιον, Δωρόθεον, καὶ Ἡσύχιον. Οὐ μὴν Βαρσανούφιον, καὶ Ἡσαΐαν, καὶ Δωρόθεον, τοὺς τῶν Ἀκεφάλων συνακεφάλους, καὶ τοῦ λεγομένου Δεκακεράτου συνομοκερώτους · καὶ ὑπὸ τοῦ ἐν ἁγίοις Σωφρονίου ἐν τῷ λιβέλλῳ αὐτοῦ ἀναθεματιζομένους · ἑτέρων δηλονότι παρὰ τούσδε ὄντων τῶν προειρημένων, οὓς ἐγὼ πατροπαράδοτος ἀποδέχομαι · δι' ἐρωτήσεως τοῦ ἤδη ἀρχιερατεύσαντος Ταρασίου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου, ἑτέρων τε ἀξιοπίστων ἀνθρώπων αὐτοχθόνων τε καὶ ἀνατολικῶν · κατὰ τὸ καὶ τὴν εἰκόνα Βαρσανουφίου ἐν τῇ θείᾳ ἐνδυτῇ τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας ἑνίστασθαι ἁγίοις Πατράσιν, Ἀντωνίῳ, Ἐφραΐμ, καὶ ἑτέροις · καὶ ὡς μή τι ἐν ταῖς διδασκαλίαις αὐτῶν εὑρηκὼς ἀσέβημα · τοὐναντίον δὲ καὶ πολλὴν ψυχικὴν λυσιτέλειαν · μέχρις ἂν καὶ ἐπὶ τούτων διὰ συνοδικῆς ἐπιζητήσεως ἀποδειχθείη τι ἔγκλημα. Εἰ γὰρ αὐτοὶ ἐκεῖνοι φανείησαν οἱ ἀναθεματιζόμενοι, ἢ ἕτεροι παρ' αὐτοὺς αἱρέσει ὑποβληθέντες, ἀνάθεμα αὐτοῖς, καὶ κατάθεμα, καὶ παντανάθεμα ἀπὸ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος.

Συνομολογῶ δὲ πρὸς τούτοις καὶ τὸ μοναδικὸν σχῆμα ὑψηλόν τε εἶναι καὶ ἐπηρμένον, καὶ ἀγγελικόν, καθαρτικόν τε πάσης ἁμαρτίας διὰ τελείας ἐπιδιώσεως · εὔδηλον κατὰ τὴν νομοθεσίαν τῶν ἀσκητικῶν τοῦ θείου καὶ μεγάλου Βασιλείου διεξαγόμενον, καὶ οὐκ ἐξ ἡμισείας · ὥς πή τινες τὰ μὲν αἱρούμενοι, τὰ δὲ ἐπαφιέντες · ὥστε μὴ εἶναι ἄνευ τῶν ἐν τῇ θείᾳ κλίμακι ἀποδεδειγμένων τριῶν καταστάσεων, αἱρετὸν ἄλλως πως νομίμως ἐπιδιῶναι · οὐ μὴν οὔτε δοῦλον κεκτῆσθαι, οὔτε κτῆνος τῶν ἐκ τοῦ θήλεως γένους, διὰ τὸ ἀνοίκειον τοῦ ἐπαγγέλματος · καὶ ἐπικίνδυνον ταῖς ψυχαῖς. Καὶ ταῦτα διῆλθον ἐν ἐπιδρομῇ · οὐ γὰρ καιρὸς τῆς τῶν τοιούτων ἐξαπλώσεως · ἀλλὰ διὰ τὸ μή τινας εἰς ἐμὲ τὴν χείρονα δόξαν ὑπολαμβάνειν, παρ' ὃ φρονῶ ὀρθῶς καὶ δοξάζω.

[a] Sine capite. [b] Decem cornuum hæresis principes. [c] In concilio VI, art. 11, pag. 990.

NOTÆ.

(2) Hic Theodori locus recitatur in Præfatione ad *Doctrinas* B. Dorothei, *Bibliothecæ Patrum Græco-Latinæ*, tom. I, pag. 711. b.

Digitized by Google

Περὶ τοῦ καθηγουμένου.

Τούτων μὲν οὕτως ἐχόντων, δεύτερόν ἐστιν εἰπεῖν καὶ περὶ τοῦ καθηγουμένου. Ἀφίημι τοίνυν πρῶτον μὲν τὸν κύριον καὶ Πατέρα μου καὶ Πατέρα ὑμῶν τὸν ὁσιώτατον Ἔγκλειστον, καὶ Πατέρα, καὶ φωστῆρα, καὶ διδάσκαλον. Αὐτὸς κἀμοῦ καὶ ὑμῶν προκαθέστηκεν ἐν Κυρίῳ, καὶ καθίσταται κεφαλή, εἰ καὶ ὑπεξήγαγεν ἑαυτὸν, διὰ Χριστομίμητον ταπείνωσιν τελῶν ἐν ἡσυχίᾳ· οὗ ταῖς ὁδηγίαις τε καὶ προσευχαῖς πιστεύω ὑμᾶς σωθήσεσθαι· εἴπερ καὶ τὴν δίουσαν πρὸς αὐτὸν ἀντεισφέροιτε εὐπείθειάν τε καὶ ὑπακοήν. Ἔπειτα δν ἐκ κοινοῦ ψήφου θεοπρεπῶς, προηγουμένης τῆς πατρικῆς βουλῆς, προστήσεσθε. Ἐφ' ᾧ γὰρ εὐδοκεῖ πᾶσα ἡ ἀδελφότης, ἐπόμενόν ἐστι καὶ τὸ ἐμὸν θέλημα. Ἀλλὰ δεῦρο, ὦ Πάτερ καὶ ἀδελφὲ, ὅστις ἂν εἶης· ἰδοὺ παρατίθημί σοι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἐκλεκτῶν ἀγγέλων αὐτοῦ πᾶσαν τὴν ἐν Χριστῷ ἀδελφότητα· ὅπως αὐτὴν εἰσδέξῃ. Πῶς δὲ προσλάβῃς; ἡλίκως δὲ ὁδηγήσεις; ποδαπῶς δὲ διαφυλάξεις; Ὡς ἄρνας Χριστοῦ· ὡς μέλη σου φίλτατα· θάλπων καὶ περιέπων, καὶ ἱμειρόμενος ἑνὸς ἑκάστου, κατὰ τὸ ἴσον τῆς ἀγάπης μέτρον· ὅτι ἐπίσης ἡ στοργὴ τῶν μελῶν τοῦ σώματός ἐστιν ἐν ἑκάστῳ ἀνθρώπῳ. Διάνοιξόν σου τὰ σπλάγχνα ἐν συμπαθείᾳ· εἴσοικισαι τοὺς πάντας ἐν ἐλεημοσύνῃ· τιθήνησαι αὐτούς· ἀναμόρφωσον αὐτούς· τελείωσον αὐτοὺς ἐν Κυρίῳ. Ὄξυνόν σου τὴν διάνοιαν φρονήσει· διέγειρόν σου τὸ πρόθυμον ἐν ἀνδρείᾳ· στερέωσόν σου τὴν καρδίαν ἐν πίστει καὶ ἐλπίδι· προπόρευσαι αὐτῶν ἐν πάσῃ ἀγαθοεργίᾳ· προπολέμησον κατὰ τῶν νοητῶς μαχομένων· ὑπεράσπισαι· διευθέτησον· εἰσάγαγε αὐτοὺς εἰς τὸν τῆς ἀρετῆς τόπον· κληροδότησαι τὴν γῆν τῆς ἀπαθείας. Διὸ καὶ ἐντέλλομαί σοι τὰς ἐντολὰς ταύτας, ἅσπερ διακρατῆσαι ὀφείλεις κατὰ τὸ ἀναγκαῖον.

A

B

C

De præposito.

His autem ita constitutis, proximum est, ut dicam de præposito. Primum igitur dominum et patrem meum ac patrem vestrum relinquo sanctissimum Reclusum, eumdem et patrem, et lumen, et magistrum. Ille mihi et vobis præfuit in Domino, caputque nostrum est, quamvis seipsum subduxerit, ob Christi æmulam humilitatem degens in silentio: cujus ductu ac precibus confido vos salvos fore, si modo congruentem erga illum fidem obedientiamque præbeatis. Deinde quem ipsi communi calculo divinitus, paterno consilio præeunte, præficietis. In quo enim consenserit fraternitas universa, et huic ego libens volensque suffragor. Verum ades, pater ac frater, quicunque futurus es: en fidei tuæ trado in oculis Dei, electorumque angelorum ejus, totam in Christo fraternitatem, ut eam suscipias. At quomodo accipies? quo pacto reges? qua ratione custodies? Tanquam agnos Christi, tanquam membra tua charissima, fovens, procurans, et diligens unumquemque, juxta æquam charitatis mensuram; quoniam ex æquo membra corporis diligit unusquisque. Aperi viscera tua in commiseratione: introduc omnes in misericordia: lacta illos: reforma illos: perfice illos in Domino. Acue mentem tuam prudentia, excita diligentiam fortitudine: confirma pectus fide ac spe: præcurre illis ad omne opus bonum; propugna adversus spiritales inimicos: defende, dirige; perduc illos ad virtutis sedem: divide illis terram tranquillæ affectuum vacuitatis. Propterea mandata hæc tibi do, quæ observare necessario debes.

Ἐντολαὶ τῷ καθηγουμένῳ.

α'. Οὐ διαλλάξεις οὖν ὃν προσέλαβες τύπον καὶ κανόνα παρὰ τῆς ταπεινώσεώς μου ἐν ἅπασιν, ἄνευ κατεπειγούσης ἀνάγκης.

β'. Οὐ κτήσῃ τοῦ κόσμου τούτου τι, οὐδὲ ἀποθησαυρίσεις ἰδιορίστως εἰς ἑαυτὸν μέχρι καὶ ἑνὸς ἀργυρίου.

γ'. Οὐ διαμερίσεις τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν σου ἐν σχέσει καὶ φροντίδι, παρὰ τοὺς ὑπὸ Θεοῦ πεπιστευμένους, καὶ ὑπ' ἐμοῦ παραδεδομένους, καὶ γενομένους σου πνευματικοὺς υἱοὺς καὶ ἀδελφούς. Οὔτε εἰς τοὺς ποτε κατὰ σάρκα ἰδίους, ἢ συγγενεῖς, ἢ φίλους, ἢ συνεταίρους, χρήσῃ τοῖς τῆς οἰκείας μονῆς, οὔτε ζῶν, οὔτε μετὰ θάνατον, ἐλεημονητικῶς ἢ κληρονομικῶς, εἰς τοὺς ἤδη προειρημένους. Οὐ γὰρ ἐκ τῶν τοῦ κόσμου εἶ, ἵνα μετέχῃς τῶν ἐκ τοῦ κόσμου. Πλὴν εἰ μήπου μεταβαλέν τινες ἐκ τοῦ κοινωνικοῦ βίου πρὸς τὸ καθ' ἡμᾶς τάγμα· καὶ οὕτω φροντίσεις κατὰ μίμησιν τῶν ἁγίων Πατέρων.

δ'. Οὐ κτήσῃ δοῦλον, οὔτε εἰς τὴν οἰκείαν χρείαν, οὔτε εἰς τὴν οἰκείαν μονὴν, οὔτε εἰς ἀγροὺς, τὸν κατ' εἰκόνα Θεοῦ γεγονότα ἄνθρωπον· τοῦτο γὰρ μόνοις τοῖς ἐν τῷ βίῳ συγκεχώρηται, ὡς ὁ γάμος· σοὶ δὲ χρεὼν παρασχεῖν σεαυτὸν δοῦλον τοῖς ὁμοψύχοις σου ἀδελ-

Mandata præposito tradita.

1. Non igitur immutabis, absque urgente necessitate, formam et regulam, quam ab humilitate mea in omnibus accepisti.

2. Non possidebis ex mundo hoc quidquam: nec tibi ipsi proprie repones vel unicum argenteum.

3. Non divides animum et cor tuum aliis curis et sollicitudinibus, propter eos qui tibi a Deo commissi, et a me traditi sunt, spiritales filios et fratres tuos. Non erogabis in tuos olim secundum carnem aut propinquos, aut amicos, aut sodales ex proprii monasterii rebus quidquam, nec vivens, nec post mortem, eleemosynæ vel hæreditatis nomine: neque enim ex sæculo es, ut consortium habeas cum sæcularibus; nisi qui forte ex cœnobio in ordinem nostrum transierint, atque ita eorum curam geras ad exemplum sanctorum Patrum.

4. Non possidebis servum, nec tuos in usus, nec proprii monasterii, nec denique ad agros, hominem qui ad Dei imaginem factus est: hoc enim solis sæcularibus concessum est, sicut nuptiæ. Tu vero fratribus tuis unanimis seipsum famulum ani-

Digitized by Google

mo præstare debes, licet externa specie tanquam Dominus et magister reputere.

5. Nec habeas jumentum feminei sexus ad ministeria necessaria, tu qui feminis omnino renuntiasti : neque in monasterio, neque in agris : cum nec quisquam sanctorum patrum nostrorum usus sit, nec natura ipsa permittat.

6. Non superveheris equis aut mulis absque necessitate ; sed Christi exemplo, pedibus iter facies. Sin minus, pullus asini erit jumentum tuum.

7. Curabis omnino, ut inter fratres communia et indivisa sint omnia, et nihil cujusquam proprii jure dominii, usque ad acum. Tibi vero et anima et corpus, nec præterea quidquam, æqua lance charitatis divisa sunto in omnes tuos spiritales filios ac fratres.

8. Non habeas cum sæcularibus adoptiones aut consiliationes, tu qui mundum fugis ac nuptias. Non enim reperitur in patribus ; et, si reperitur, raro : neque id lex est.

9. Non epulare cum mulieribus, excepta matre tua secundum carnem, et sorore tua, sive canonicæ fuerint, sive sæculares : nisi vis aliqua et necessitas impellat, sicut admonent sancti Patres.

10. Ne frequens sis in egressibus et circumcursationibus, proprium ovile deserens sine necessitate : melius enim est et optabilius, ut vel otiosus in caula degens, servare possis variabiles et late errantes rationales oves.

11. Observabis prorsus, ut catechesin ter quilibet hebdomada facias vesperi, vel per temetipsum, vel per alium quempiam e filiis ; quoniam a Patribus traditum est, et salutare.

12. Non dabis parvum habitum, quem vocant, postea veluti magnum : unus enim est habitus, sicuti et baptisma, quemadmodum in more fuit sanctorum Patrum.

13. Non transilies leges et regulas sanctorum Patrum, præcipue ante omnes divini magnique Basilii : sed quidquid facies aut dices, tanquam testimonium habens ex Scripturis facies, aut ex paterna consuetudine absque mandati divini prævaricatione.

14. Non derelinques gregem tuum, ut ad alium transeas ; aut ad dignitatem non revertere, nisi ex consensu et approbatione fraternitatis.

15. Non ineas amicitiam cum canonica ; neque ingrediare monasterium feminarum, nec solus colloquare cum monacha vel sæculari, nisi necessitas trahat ; idque cum duabus ab utraque parte personis astantibus : unius enim, ut aiunt, facilis est calumnia.

16. Non aperies ostium monasterii ad intromittendam feminam ullam sine magna necessitate. Si vero potes citra mutuum aspectum excipere, id quoque minime negligendum.

17. Non statues tibi diversorium, aut spiritualibus filiis, sæcularem domum, in qua sint etiam mu-

A φοῖς τῇ προθέσει, κἂν τῇ ἔξω ἐπιφανείᾳ, ὡς Δεσπότης λογίζῃ καὶ διδάσκαλος.

ε'. Οὐ σχοίης ζῶον τῶν ἐκ τοῦ θήλεως γένους εἰς χρείαν ὑπουργικὴν, ὁ τῷ θήλει παντάπασιν ἀποταξάμενος· οὔτε ἐν τῇ μονῇ, οὔτε ἐν τοῖς ἀγροῖς. Καθὼς οὐδεὶς τῶν ὁσίων καὶ ἁγίων Πατέρων ἡμῶν ἐχρήσατο, οὔτε ἡ φύσις αὐτὴ ἐπιτρέπει

ς'. Οὐκ ἐποχούμενος ἔσῃ ἐπὶ ἵπποις καὶ ἡμιόνοις δίχα ἀνάγκης· ἀλλὰ Χριστομιμήτως πεζοπορήσεις. Εἰ δ' οὖν, πῶλός σοι τὸ ὑποζύγιον ἔστω.

ζ'. Παραφυλάξεις πάντως τὸ πάντα ἐν τῇ ἀδελφότητι κοινὰ εἶναι, καὶ ἀμέριστα, καὶ μηδὲν κατὰ μέρος τοῦ καθ' ἕκαστον εἰς ἐξαυθέντησιν μέχρι καὶ ῥαφίδος. Σοῦ δὲ καὶ τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ, μήτι γε ἄλλο, ἔστωσαν διαμεμερισμένα ἐν ἰσότητι ἀγάπης πᾶσι

B τοῖς πνευματικοῖς σου τέκνοις καὶ ἀδελφοῖς.

η'. Οὐ σχοίης μετὰ κοσμικῶν ἀδελφοποιίας ἢ συντεκνίας, ὁ φυγὰς τοῦ κόσμου καὶ τοῦ γάμου· οὐ γὰρ εὕρηται ἐν τοῖς Πατράσιν· εἰ δὲ καὶ εὕρηται, σπανιάκις, καὶ τοῦτο οὐ νόμος.

θ'. Οὐ συνεστιαθήσῃ μετὰ γυναικῶν, πλὴν τῆς κατὰ σάρκα μητρός σου καὶ ἀδελφῆς, κἄν τε κανονικῆς, κἄν τε κοσμικῆς· οὐκ οἶδα, εἰ μή τις βία καὶ ἀνάγκη καλοίη, καθὼς παρακελεύονται οἱ ἅγιοι Πατέρες.

ι'. Οὐ σχοίης τὸ πολυπρόοδον καὶ πολυγύρευτον, ἄνευ ἀνάγκης ἐγκαταλιμπάνων τὸ οἰκεῖον ποίμνιον. Ἀγαπητὸν γὰρ καὶ σχολάζοντα ἐν τῇ ποίμνῃ δυνηθῆναί σε διασῶσαι τὰ πολυτροπώτατα καὶ πολυδι-

C εξόδευτα λογικὰ πρόβατα.

ια'. Παραφυλάξεις πάντως τοῦ ποιεῖσθαι τρισάκις τὴν κατήχησιν τῇ ἑβδομάδι, καὶ καθ' ἑσπέραν ἢ διὰ σαυτοῦ, ἢ δι' ἄλλου τῶν τέκνων. Ἐπειδὴ πατροπαράδοτον τοῦτο καὶ σωτήριον.

ιβ'. Οὐ δοίης ὅπερ λέγουσι μικρὸν σχῆμα, ἔπειτα ὡς μέγα· ἓν γὰρ τὸ σχῆμα, ὥσπερ καὶ τὸ βάπτισμα, καθὼς οἱ ἅγιοι Πατέρες ἐχρήσαντο.

ιγ'. Οὐ παραβαίης τοὺς νόμους καὶ κανόνας τῶν ἁγίων Πατέρων. Πρό γε πάντων τοῦ θείου καὶ μεγάλου Βασιλείου. Ἀλλὰ πᾶν ὅ τι ἂν ποιῇς ἢ λέγῃς, ὡς μαρτυρίαν ἔχων ἐκ τῶν Γραφῶν πράξοις, ἢ ἐκ πατρικῆς συνηθείας, ἄνευ παραβάσεως ἐντολῆς Θεοῦ.

D ιδ'. Οὐ καταλείψεις τὸ ποίμνιόν σου καὶ πρὸς ἕτερον μεταβήσῃ, ἢ πρὸς ἀξίαν ἐπαναδράμῃς, ἄνευ συγκαταθέσεως τῆς οἰκείας σου ἀδελφότητος.

ιε'. Οὐ φιλιάσεις μετὰ κανονικῆς· οὐδὲ παραβαλεῖς ἐν γυναικείῳ σεμνείῳ· οὐδὲ καταμόνας ὁμιλήσεις μοναζούσῃ ἢ κοσμικῇ· εἰ μή που ἀνάγκη ἕλκει, καὶ τότε δύο παρόντων ἐξ ἑκατέρου μέρους προσώπων· τὸ γὰρ ἓν, ὥς φασιν, εὐεπηρέαστον.

ις'. Οὐκ ἀνοίξεις τὴν θύραν τῆς μονῆς ἐπὶ εἰσόδῳ παντοίας γυναικὸς ἄνευ μεγάλης ἀνάγκης· εἰ δὲ δυνατὸς εἶ ἀσυμφανῶς δέχεσθαι, οὐδὲ τοῦτο ἀπόβλητον.

ιζ'. Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ καταγώγιον, ἢ τοῖς πνευματικοῖς σου τέκνοις οἶκον κοσμικὸν, ἐν ᾧ εἰσι γυναῖ-

Digitized by Google

κες, ἐπὶ συχνῷ παραβάλλων· ἀλλ' ἐκλέξῃ εἰς ἀνδρῶν εὐλαβῶν τὰς παροδικὰς καὶ ἀναγκαίας χρείας ποιεῖσθαι. A

ιη'. Οὐ κτήσῃ μαθητὴν εἰς τὸ κελλίον σου μειράκιον προσπαθῶς· ἀλλ' ἐκ προσώπου ἀνυπόπτου, καὶ ἐκ διαφόρων ἀδελφῶν τὴν ὑπηρεσίαν σου ποιήσεις.

ιθ'. Οὐ κτήσῃ ἱματισμὸν ἐξηλλαγμένον καὶ πολύτιμον, ἄνευ τοῦ ἱερατικοῦ. Ἀλλὰ τοῖς ταπεινοῖς πατρομιμήτως καὶ ἐνδύσει καὶ ὑποδύσει.

κ'. Οὐκ ἔσῃ ἁβρυδίαιτος, οὔτε ἐν τῇ ἰδίᾳ σου δαπάνῃ, οὔτε ἐν ταῖς ὑποδοχαῖς τῶν ξένων· ὡς κατὰ τοῦτο περισπώμενος· ἔστι γὰρ τοῦτο τῆς μερίδος τοῦ ἀπολαυστικοῦ βίου.

κα'. Οὐ θησαυρίσεις χρυσίον ἐν τῇ μονῇ σου· ἀλλὰ τὸ κατὰ περισσείαν ἐπὶ παντὸς εἴδους, μεταδοίης τοῖς δεομένοις· ἐν ἀνοίξει τῆς αὐλῆς σου, καθὼς οἱ ἅγιοι Πατέρες. B

κβ'. Οὐ κρατήσεις τόπον ἠσφαλισμένον καὶ τὴν οἰκονομικὴν φροντίδα· ἀλλ' ἔστω σοι κλεὶς, ἡ μεγίστη τῶν ψυχῶν φροντὶς, τοῦ λύειν καὶ δεσμεῖν, κατὰ τὰ Λόγια. Τὸ χρυσίον δὲ καὶ τὰ κατὰ χρείαν, ἐγχειρίσεις τοῖς οἰκονόμοις, τοῖς κελλαρίταις, καὶ ὡς ἐπιβάλλει καθ' ἑκάστην διακονίαν σου πρόδηλον πάντων τὴν ἐξουσίαν ἔχοντος· καὶ μεταφέροντος ὡς ἂν βουλεύῃ μετὰ τῶν προεχόντων ἐν τῷ τυχόντι προσώπῳ, ἀπολαμβάνων τὸν λόγον ἑκάστης διοικήσεως.

κγ'. Οὐ προτιμήσεις τοῦ συμμφέροντος τῇ ἀδελφότητι πρόσωπον παντὸς ἑτέρου ἀνθρώπου, ὑπερέχοντος καὶ ἐξουσιάζοντος κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα· οὔτε ὑποσταλεῖς μέχρις αἵματος ἐπὶ φυλακῇ τῶν θείων C νόμων, καὶ ἐντολῶν, προθεῖναι τὴν ψυχήν σου.

κδ'. Οὐ ποιήσεις τι ἢ πράξεις κατ' οἰκείαν γνώμην, ἐν πράγματι παντὶ τῶν τε ψυχικῶν καὶ τῶν σωματικῶν· πρῶτον μὲν ἄνευ βουλῆς καὶ εὐχῆς τοῦ Κυρίου καὶ Πατρός σου, ἔπειτα τῶν προεχόντων ἐν γνώσει καὶ εὐλαβείᾳ κατὰ τὴν ὑποκειμένην ὑπόθεσιν· ἑνὸς γὰρ χρεία τυχὸν ἢ δύο, ἢ τριῶν, ἢ καὶ πλειόνων ὥσπερ ἐντετάλμεθα πατρικῶς, καὶ διήξαμεν.

Ταῦτα πάντα καὶ ὅσα ἕτερα ἐξελάβου, παραφυλάξεις, καὶ φρουρήσεις· ἵνα εὖ σοι γένηται. Καὶ ἔσῃ κατευοδούμενος ἐν Κυρίῳ· τὸ γὰρ ἐναντίον ἀπεῖη καὶ λέγειν καὶ ἐννοεῖν.

Ἐντολαὶ τοῖς ἀδελφοῖς.

Δεῦρο καὶ ὑμεῖς, ὦ τέκνα μου καὶ ἀδελφοὶ, ἀκούσατέ μου τῆς οἰκτροτάτης φωνῆς. Δέξασθε τὸν κύριον τὸν ἡγούμενον, καθὼς ἐξελέξασθε αὐτὸν οἱ πάντες· οὐδενὶ γὰρ ἔξεστι κατ' οὐδένα τρόπον αἱρήσασθαι ἄλλον τινὰ βίον παρ' ὃ ὑπάρχει· καὶ οὗτος ὁ δεσμὸς ὑπὸ Κυρίου. Ἀσπάσασθε αὐτὸν ὡς διάδοχόν μου, δι' αἰδοῦς καὶ τιμῆς προσβλέποντες αὐτόν· καὶ τὸν τῆς ὑποταγῆς κανόνα νόμιμον ὡς ἐν ἐμοὶ καὶ ἐν αὐτῷ διαφυλάξατε, μὴ καταφρονοῦντες τῆς ἐν Κυρίῳ νεαρᾶς προβολῆς αὐτοῦ· μηδὲ ἐκζητοῦντες πλεῖόν τι παρὰ τῶν δωρηθέντων αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου χαρισμάτων. Ἀρκετὸν αὐτῷ διακρατῆσαι, ἅπερ παρὰ τῆς ταπεινώσεώς μου ἐντέταλται. Καὶ εἰ ἀγαπᾶτέ με, τέκνα μου, τὰς ἐντολάς μου φυλάξατε. Καὶ τὴν εἰρήνην ἐν ἑαυτοῖς ἔχετε

lieres, crebro accedens: sed apud religiosos viros potius diversare, et transitoria viæ subsidia capere studebis.

18. Non habebis in cella tua discipulum adolescentem, quo afficiare: sed ministeria tua obeant diversi fratres, et minime suspecti.

19. Non uteris vestimento elaborato et pretioso, præterquam sacerdotali; sed humilibus, Patrum exemplo, induere, et calceabere.

20. Non eris delicatus ac lautus, neque in privato sumptu tuo, neque in hospitum receptione; tanquam ea cura distraharis: hoc enim proprium est vitæ voluptariæ.

21. Non recondas aurum in monasterio tuo, sed quidquid in unoquoque genere redundabit, indigentibus largire, adaperto atrio tuo, sicut sancti Patres.

22. Non servabis locum munitum, nec curam geras œconomicam: sed clavis esto tibi summa cura animarum, ad solvendum et ligandum, juxta Scripturam. Aurum autem et res usui necessarias committes œconomis, cellariis et cæteris, ut cuique convenit ex officio: ita nimirum ut omnium habeas potestatem; et transferas prout præceperis, in hunc vel illum, rationem exigens, uniuscujusque administrationis.

23. Non anteponas fratrum utilitati personam cujusque alterius hominis eminentis ac potentis secundum sæculum. Nec refugies pro divinarum legum ac præceptorum observatione, animam tuam usque ad sanguinem apponere.

24. Non facies velages quidquam ex proprio sensu in re ulla, sive ad animam spectet, sive ad corpus; primum sine consilio ac voto domini ac Patris tui: deinde aliorum judicio et pietate præcellentium, prout subjecta res postulat: uno enim forsitan opus est, aut duobus, aut tribus, aut pluribus etiam, sicut a Patribus nobis præceptum est.

Hæc omnia, et quæcunque alia accepisti, servabis, et custodies, ut bene tibi sit, et recte ambules in Domino. Contrarium enim absit vel dicere vel cogitare.

Præcepta fratribus data.

Adeste et vos, filii mei ac fratres, et audite miserrimam vocem meam. Suscipite dominum præpositum, sicut elegisti ipsum omnes; nemini enim fas est, ullo modo aliam quampiam vitam eligere, præter quam sortitus est: et hoc vinculum est a Domino. Amplectimini illum tanquam successorem meum, cum reverentia et honore intuentes in eum, et legitimam obedientiæ regulam erga illum servate, tanquam erga me ipsum, novam ejus in Domino promotionem minime spernentes, nec plus quidquam in eo requirentes, quam ei a Spiritu sancto concessum sit: quandoquidem ei sufficit, ut ea observet, quæ ab humilitate mea præcepta sunt. Quod si diligitis me, filii mei, mandata mea servate, et pacem inter vos habetote. Angelicum promissum

Digitized by Google

vestrum incorruptum custodite, in cœlis ambulantes.

Mundum odio habentes, ad mundi opera ne convertamini. Solutis vinculis carnalium affectuum, ne in eosdem iterum impingatis.

Qui omnibus caducis hujus vitæ illecebris renuntiastis, a præposito vestro studio et obedientiæ certamine ne resiliatis per ignaviam, risum dæmonibus præbentes.

Ad cursum obedientiæ usque ad finem insistite; ut immarcescibilem justitiæ coronam reportetis.

Humilitatem sectantes, voluntatem propriam abnegate, ad ea solum vos conformantes, quæ a præposito vestro fuerint approbata. Et si quidem hæc scitis, beati eritis, si ad finem usque illa servabitis. Vos enim martyrum chorus excipiet, coronisque in regno cœlorum redimiti, sempiternis bonis fruemini.

Epilogus.

De cætero, fratres, valete. Iter enim ingredior, unde reditus non patet: quod omnes ab ævo ingressi sunt: quod et vos postmodum, hac vita peracta, ingressuri estis. Ignoro autem, fratres mei, quo pergam, et quale judicium me maneat, aut quisnam me locus excipiet; opus enim bonum in conspectu Dei nullum egi, ne unum quidem; at contra reus sum omnis peccati. Verumtamen lætor et gaudeo, quod ex hoc mundo in cœlum abeo, a tenebris in lucem, a servitute in libertatem, ab incolatu in veram habitationem et patriam; a peregrinis et alienis, *Incola* enim *sum et peregrinus, sicut omnes patres mei* [6], ad mea et propria. Confidentius adhuc dicam, quod ad Dominum meum abeo, ad Dominum ac Deum meum, quem dilexit anima mea; quem agnovi Patrem, tametsi non colui ut filius: quem possedi præ omnibus, tametsi ut germanus servus non servivi. Hæc ut insipiens dixi, sed propter vos dixi, ut propensiores sitis, et oretis pro salute mea: quam ubi adeptus fuero (ecce ea spondeo in oculis veritatis), non desiturum me confidenter orare Deum ac Dominum meum pro omnibus vobis, ut bene vobis sit, ut salvemini, ut impleamini: exspectans unumquemque sigillatim, cum ex mundo migrabit, ut videam, et excipiam, et amplectar. Fiduciam enim hanc habeo, quod bonitas ejus in idipsum nos omnes hic servabit et in futuro sæculo, ejus mandatis obsecutos, ad celebrandam ejus summam potentiam. Recordamini humilium sermonum meorum, filii. Depositum custodite: in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

Obdormivit sanctissimus Pater noster et magnus confessor Theodorus, annos natus sexaginta septem, mense Novembri, undecima die Dominica, hora sexta, Indict. quinta, anno 6335.

[6] Psal. xxxviii, 13.

A τὸ ἀγγελικὸν ὑμῶν ἐπάγγελμα ἀδιάψευστον τηρήσατε, οὐρανίως πορευόμενοι.

Τὸν κόσμον μισήσαντες, μὴ ἐπιστραφῆτε πρὸς τὰ τοῦ κόσμου ἔργα. Λυθέντες τῶν δεσμῶν τῆς προσπαθείας, μὴ ἐνδεθῆτε αὖθις πρὸς τὰς σαρκικὰς σχέσεις.

Ἀπαρνησάμενοι πάντα τὰ τερπνὰ καὶ ἐπίκηρα τοῦ παρόντος βίου, μὴ δι' ὀλιγωρίαν ἀποπηδήσητε τῆς ἀθλητικῆς ὑμῶν ὑποταγῆς, γενόμενοι ἐπίχαρμα δαιμόνων.

Πρὸς τὸν δρόμον τῆς ὑποταγῆς μέχρι τέλους ἐγκαρτερήσατε· ἵνα τὸν τῆς δικαιοσύνης ἀμαράντινον στέφανον κομίσησθε.

Τῇ ταπεινοφροσύνῃ ἀγόμενοι, ἀρνηταὶ τοῦ οἰκείου θελήματος γένοισθε· πρὸς μόνα διατυπούμενοι τὰ B παρὰ τοῦ καθηγουμένου ὑμῶν ἐγκρινόμενα. Καὶ εἰ ταῦτα οἴδατε, μακάριοί ἐστε, ἐὰν φυλάξοιτε αὐτὰ ἄχρι τέλους. Ὁ γὰρ χορὸς τῶν μαρτύρων ὑμᾶς εἰσδέξεται. Καὶ στεφανηφοροῦντες ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἀπολαύσοιτε.

Ἐπίλογος.

Καὶ λοιπόν, τέκνα, σώζοισθε· ἀποδημίαν γὰρ στέλλομαι ἀνεπίστροφον· ἣν πάντες οἱ ἀπ' αἰῶνος διώδευσαν· ἐφ' ἣν καὶ αὐτοὶ μικρὸν ὕστερον, λειτουργήσαντες τὰ τοῦ βίου, ἐπιβιώσεσθε. Οὐκ οἶδα δὲ, ἀδελφοί μου, ποῦ ἀπέρχομαι· ἢ οἷον ἀπαντήσει μοι τὸ κρῖμα· ἢ ὁποῖος ὑποδέξεταί με τόπος· ἔργον γὰρ ἀγαθὸν οὐκ εἰργασάμην ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἓν καὶ μόνον· πάσης δὲ ἁμαρτίας ὑπεύθυνος ὑπάρχω. Πλὴν C χαίρω καὶ ἥδομαι ὅτι ἀπὸ κόσμου εἰς οὐρανὸν πορεύομαι· ἀπὸ σκότους εἰς φῶς· ἀπὸ δουλείας εἰς ἐλευθερίαν· ἀπὸ παροικίας εἰς ἀληθινὴν κατοικίαν. Ἀπὸ τῶν ξένων καὶ ἀλλοτρίων (*Πάροικος γὰρ εἰμι καὶ παρεπίδημος, καθὼς πάντες οἱ πατέρες μου*) εἰς τὰ ἐμὰ οἰκεῖα. Ἔτι τολμηρότερον φθέγξομαι, ὅτι πρὸς τὸν Δεσπότην μου ἀπέρχομαι, πρὸς τὸν Κύριον καὶ Θεόν μου, ὃν ἠγάπησεν ἡ ψυχή μου· ὃν ἐγνώρισα Πατέρα, εἰ καὶ οὐκ ἐθεράπευσα ὡς υἱός· Ὃν ἐκτησάμην ἀντὶ πάντων, εἰ καὶ οὐκ ἐδούλευσα ὡς δοῦλος γνήσιος. Ταῦτα παραφρονῶν εἴρηκα· δι' ὑμᾶς δὲ λέλεχα· ἵνα προθυμῆσθε καὶ ὑπερεύχησθέ μου τῆς σωτηρίας· καὶ ἐὰν ἐπιτύχω ταύτης, ἰδοὺ λόγον δίδωμι ἐνώπιον τῆς ἀληθείας, ὅτι οὐ σιγήσω τολμηρῶς δέεσθαι τοῦ Κυρίου καὶ Δεσπότου μου ὑπὲρ πάντων D ὑμῶν, ἵνα εὐπραγῆτε, ἵνα σώζοισθε, ἵνα πληθύνησθε· προσδεχόμενος ἕνα καθένα διὰ τῆς ἀπὸ κόσμου ἀποχωρήσεως, θεωρεῖν, καὶ προσλαμβάνειν, καὶ προασπάζεσθαι. Πεποίθησιν γὰρ τοιαύτην ἔχω, ὅτι ἡ ἀγαθότης αὐτοῦ ἐπὶ τὸ αὐτὸ, ὡς ἐνταῦθα διατηρήσει πάντας ὑμᾶς καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τετηρηκότας, πρὸς τὸ ἀνυμνεῖν τὸ πανάγιον αὐτοῦ κράτος. Μέμνησθέ μου τῶν ταπεινῶν λόγων, τεκνία· τὴν παρακαταθήκην φυλάξατε· ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ἐκοιμήθη ὁ παναγιώτατος Πατὴρ ἡμῶν καὶ μέγας ὁμολογητὴς Θεόδωρος ἐτῶν ὑπάρχων ἑπτὰ καὶ ἑξήκοντα· μηνὶ Νοεμβρίῳ, ια' ἡμέρᾳ Κυριακῇ, ὥρᾳ ϛ'. Ἰνδ. ε'. ἔτ. ϛτλε'.

Digitized by Google

APPENDIX.

NAUCRATII CONFESSORIS ENCYCLICA

DE OBITU SANCTI THEODORI STUDITÆ.

Τοῖς διὰ Κύριον δεδιωγμένοις, καὶ πανταχοῦ διεσπαρμένοις πνευματικοῖς ἀδελφοῖς καὶ Πατράσι, Ναυκράτιος ἁμαρτωλὸς, εὔχεται.

Persecutionem propter Dominum sustinentibus, ac ubique dispersis, spiritalibus fratribus patribusque, Naucratius peccator S.

(Combefis. *Histor. hæres. Monothelit.*, p. 856.)

Ἕως μὲν τοῦ παρόντος, ἀδελφοί μου τιμιώτατοι καὶ Πατέρες, ἀνεβαλλόμην τὸ ταπεινὸν γράμμα, ἡμέραν ἐξ ἡμέρας διεξερχόμενος, καὶ κατ' ἐμαυτὸν κατέχων τὸ λυπηρόν. Καὶ δὴ τοῦτο πέπραχα διὰ πολλὰ, ἃ οἶμαι οὐδὲ τὴν τιμιότητα ὑμῶν ἀγνοεῖν· καί γε πρὸ τῶν ἄλλων, μὴ φέρων ἄγγελος ὑμῖν θλιπτικῆς ἐπιφορᾶς γενέσθαι· λέγω δὴ, τῆς κοιμήσεως τοῦ μακαρίου καὶ ἀοιδίμου Πατρὸς ἡμῶν. Ἐπὶ δὲ, ὡς ὁρῶ, οὐ μόνον τὰ ἐνταῦθα, ἀλλὰ καὶ τὰ πόρρω δεδόνηται τῷ παραδόξῳ τοῦ ἀκούσματος· ὡς καὶ τοῖς πλείοσι δύσπειστον γενέσθαι, εἰ ἄρα γε μετέστη τῶν ἐνθένδε ὁ τοῦ Κυρίου θεράπων· οὐκ οἶμαι δὲ μὴ καὶ πρὸς ὑμᾶς καταλαβεῖν τὸ παρ' ἡμῶν αἰδοῖ ὑποσιωπώμενον· ἀναγκαίως ἐπὶ τὸ γράμμα ἦλθον, ἄρτι ὑμῖν ἐναργέστερον, καὶ μὴ βουλόμενος, ἀναγγέλλων, τὸ παρ' ἑτέρων προακουσθέν· καὶ τοῦτο οὐκ ἀποτνιῶς οὐδ' ἀδακρυτί. Τίς γὰρ εἰ καὶ λιθίνην ἔχει τὴν καρδίαν, οὐκ ἀποστάξειε δάκρυον θερμὸν, τὴν κοινὴν ζημίαν τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας ἀναλογιζόμενος; ὁποίαν δὲ ἀδαμαντίνην ψυχὴν κεκτημένος, εἰ καὶ μὴ παντελῶς ἔξω τῶν ὅρων γεγονὼς, ὃς οὐ πληγήσεται τῷ ἀπροσδοκήτῳ τῆς ἀκοῆς, καὶ τὰ τῆς φύσεως δράσειεν; Ἀλλὰ φεῦ τῆς ἐμῆς ταλαιπωρίας! εἰς οἷον τετήρημαι ὁ δύστηνος καιρόν; καὶ ὁποῖον ἀπέκειτό μου τῇ μοχθηρᾷ ζωῇ, θάνατον ἀναγγεῖλαι τοῦ μὴ ἑαυτῷ ἐζηκότος, ἀλλὰ Χριστῷ; Καὶ ὄντως ἀληθῶς κεκοίμηται ὁ κοινὸς Πατὴρ ἡμῶν, ὁ πολλὰ ὑμᾶς καὶ φιλῶν, καὶ στέργων, ὡς τέκνα ἀληθινά· ὡς ἐργάτας τοῦ ἀμπελῶνος Κυρίου· ὡς υἱοὺς ὑπακοῆς· ὡς στρατιώτας Χριστοῦ· ὡς ὁμολογητὰς ἀψευδεῖς· ὡς συγκεκοπιακότας αὐτῷ, καὶ συνηθληκότας ἐν πολλοῖς

Hactenus, honoratissimi ac charissimi fratres ac patres, humiles vilesque distuli litteras, diem ex die decurrens, ac mecum ipse tristitiam retinens. Id porro multis de causis feci, quas neque puto, honoranda vestra charitas ignoraverit: In primis autem, quod non ferrem molesti vobis ac acerbi casus, nuntius esse: nempe dormitionis beati ac præclari Patris nostri. At postquam, ut video, non hic tantum, sed et longius positos, nova hæc turbavit auditio; ut et plerisque difficile creditu videatur ut vere Domini famulus ab humanis translatus sit haud vero arbitror, ut quod ipsi ex quadam reverentia et metu subtacuimus, ad vos non pervenerit; necessitate ad scribendum processi; jam planius, quanquam nolens, renuntiaturus, quod utique ex aliorum jam relatu audistis: nec plane, sine querulis lamentationibus ac lacrymis. Quis enim, quanquam saxeo corde, non ferventes profundat lacrymas, communem Ecclesiæ Dei jacturam reputans? Quis vero usque adeo adamantinum pectus habeat, nisi omnino excessit naturæ fines, ut non inexspectata auditione percussus, faciat patiaturque, quod humanum est? Sed, heu me miserum in quale, infelix, tempus servatus sum? Quidnam vero illud, afflictæ vitæ meæ erat repositum, ut ejus, mortem essem annuntiaturus, qui non sibi vixisset, sed Christo? Plane vero, obdormivit Pater communis: is, inquam, qui multa vos dilectione et paterno affectu prosecutus est, ut vere filios; ut vineæ Domini operarios; ut obedientiæ filios; ut milites Christi; ut veros confessores; ut eos qui

NOTÆ.

(1) Magni Theodori præpositi Studii res, susceptique ab eo pro Ecclesia labores, ac defensione sacrarum imaginum, adeo præstant, suntque Ecclesiæ utiles, ut quamvis plura jam de iis scripta sint, atque in Historiam ecclesiasticam, magno ejus, ornamento illata, haud tamen alia, codicibus hactenus reposita, ac paucis, pervia, eidem historiæ, ac communi Ecclesiæ usui, neganda videantur. Præter ergo ea, quæ vel suis ipse de se conscripsit epistolis, vel de eo ejusdem discipulus Michael in eius vita, quæque Baronius communicante viro doctissimo Jacobo Sirm. S. I. in Annales retulit, operæ pretium duxi, hanc successoris Naucratii epistolam velut encyclicam, dignum plane cum ponentis, tum ejus cui positum fuit, monumentum, in publicum facere: ac nec mihi imperare possum, ut ne idem præstem de sancti Nicolai Studitæ vita, qui ipse cum præfatis confessor, ac eorum tandem, successor, ad Ignatii usque ac Photii tempora, præclarus meritis ac fide, Ignatiique communione ac patrocinio, insignis pervenit: qua ejusdem Theodori ac reliquorum confessorum sub pluribus Iconoclastis principibus, gesta memoranda plurimum illustrentur, ac successio tota rerum Ecclesiæ in Græcia ad usque Photianum schisma. Consecrat hujus Nicolai memoriam Nicolaus Papa, qua petit ipsum mitti Romam ab imperatore, ex parte Ignatii, cui nimirum adhæreret, obnitens, grassatori, Photio, uti pridem obnixus fuerat principibus Iconoclastis.

Digitized by Google

ipsi collaborassetis, ac in multis omnibusque, A commune cum eo habuissetis certamen. Dormitionem accepit communis Pater noster, ille prorsus, et discipulus Christi et imitator ; os illud Ecclesiæ ; sacerdotum decus ; fidei columen ; regula monachorum ; evangelicus pastor ; pectus apostolicum ; eximius confessor ; matyr propositus; sol fidei orthodoxæ ; orbis doctor. Atque, proh verbum ! accepit dormitionem communis Pater ; vocalissimus ille veritatis præco ; jugis doctrinæ scaturigo ; cui velut innumerabilis (2) ad gubernationem in finem divini propositi esset intellectus ; admirabilis ille consiliarius ; fidelis dispensator sacramentorum Dei ; civis cœlestis Jerusalem ; mens purgata ; aureus animus ; pœnitentiæ janua ; fons dogmatum, bene modulata Spiritus lyra ; beatæ ac principis B Trinitatis domicilium Cæterum dicam iterum : non ut consolationem adhibeam ; Quæ enim oratio tantæ huic calamitati mederi possit ? sed ut voce hac, dolorem omni parte constringentem cor, explicem : accepit dormitionem communis Pater ; terrestris ille angelus, et homo cœlestis ; mundissimum illud virginitatis templum ; multiplex ille ac multiformis, volubili sapientia Spiritus ; intentissimus conjector ; verus Christi famulus ; corporis Christi pulchro supercilio oculus ; patientiæ pugil, hæresisque Iconomachorum victor ; justitiæ armatura ; eleemosynæ fons ; diligens Domini legum custos ; thesauri virtutum penu ; dulcis sermone, et ad salutandum facilis (3). Quis vero, tot tantasve appellationes gratia concessas, ab ejus operationibus qui C apostolica affectione omnia omnibus effectus esset, oratione expresserit ? O desideratissimi, quid ad nos humiles istud sacramenti ? Quæ vero arcana Dei sapientia ? Nunc mihi Jeremiæ lamentis opus esset, ac si quis alius beatus vir sanctusque, grandem aliquam calamitatem deploravit. Corruit vir, plane columna et fulcrum Ecclesiæ : imo, is quidem ad beatam elatus vitam, a nobis abscessit : periculum vero est, ne tanto fulcimento substracto, corruant aliqui, palamque fiat quod putre in eis est. Obturatum est os, *Quod in lege Dei meditaretur die ac nocte* [1], quodque justæ libertatis verba ad ædificationem scaturiret. Abscesserunt ejus mentis consilia, cujus in Deo motus erant. Clausus est oculus recta videns, quique bonum a malo optime discerneret. Quieverunt labia, quæ scientiam custodirent, ac ex quibus, tanquam angeli Domini omnipotentis labiis, divinam legem exquirerent. Vincta

καὶ ἐν πᾶσι. Κεκοίμηται ὁ κοινὸς Πατὴρ ἡμῶν, ὁ τοῦ Χριστοῦ ἀληθῶς, καὶ μαθητὴς, καὶ μιμητής· τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς· τὸ στόμα τῆς Ἐκκλησίας· τὸ κλέος τῶν ἱερέων· τὸ τῆς πίστεως ἔρεισμα· ὁ τῶν μοναζόντων κανών· ὁ εὐαγγελικὸς ποιμήν· ἡ ἀποστολικὴ καρδία· τῶν ὁμολογητῶν ὁ ἐξαίρετος· ὁ πρωτοστατικὸς μάρτυς· ὁ τῆς ὀρθοδοξίας ἥλιος· ὁ οἰκουμενικὸς διδάσκαλος. Καὶ, ὢ τοῦ ἀκούσματος ! κεκοίμηται ὁ κοινὸς Πατὴρ ἡμῶν ὁ μεγαλοφωνότατος τῆς ἀληθείας κῆρυξ· ὁ ἀένναος τῆς διδασκαλίας βρυτήρ· ὁ μυριόνους τῇ θεοσκόπῳ κυβερνήσει· ὁ θαυμαστὸς βουληφόρος· ὁ πιστὸς οἰκονόμος τῶν τοῦ Θεοῦ μυστηρίων· ὁ τῆς ἐπουρανίου Ἱερουσαλὴμ πολίτης· ὁ κεκαθαρμένος νοῦς· ἡ χρυσοειδὴς ψυχή· ἡ τῆς μετανοίας θύρα· ἡ τῶν δογμάτων πηγή· ἡ εὔηχος τοῦ Πνεύματος λύρα· τὸ ἐνδιαίτημα τῆς μακαρίας καὶ ἀρχικῆς Τριάδος. Καί γε αὖθις ἐρῶ, οὐ παρακλήσεως ἕνεκα· τίς γὰρ ἂν καὶ λόγος ἐξευρεθείη τοσαύτης συμφορᾶς ἰατρός ; ἀλλὰ τὴν περιοδυνίαν τῆς ταπεινῆς ἡμῶν καρδίας, ἐκ τῆς φωνῆς ταύτης ὑμῖν διασημαίνοντες· κεκοίμηται ὁ κοινὸς Πατὴρ ἡμῶν, ὁ ἐπίγειος ἄγγελος καὶ οὐράνιος ἄνθρωπος· ὁ τῆς παρθενίας ναὸς καθαρώτατος· ὁ πολλοστὸς καὶ πολυειδὴς τῇ ποικιλοστρόφῳ σοφίᾳ τοῦ Πνεύματος· ὁ ἐπιτεταμένος στοχαστής· ὁ γνήσιος Χριστοῦ ὑπηρέτης· ὁ καλλιβλέφαρος ὀφθαλμὸς τοῦ Χριστοῦ σώματος· ὁ τῆς ὑπομονῆς ἀθλητὴς, καὶ τῆς Εἰκονομαχικῆς αἱρέσεως νικητής· τὸ τῆς δικαιοσύνης ὅπλον· ἡ τῆς ἐλεημοσύνης κρήνη, ὁ ἀκριβὴς τοῦ Κυρίου νομοφύλαξ· τὸ θησαυροφυλάκιον τῶν ἀρετῶν· ὁ τὸν λόγον ἡδὺς, καὶ τὴν προσηγορίαν εὐπρόσιτος. Καὶ τίς ἱκανὸς λογογραφεῖν, ὁπόσας αὐτῷ καὶ ἡλίκας προσηγορίας παρέσχε ἡ θεία χάρις, ταῖς ἐνεργείαις τοῦ τοῖς πᾶσι πάντα ἀποστολικῇ διαθέσει γενομένου ; ὢ ἀειπόθητοι, τί τὸ περὶ ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς τοῦτο μυστήριον; Καὶ τίς ἡ τοῦ Θεοῦ σοφία ἄῤῥητος; νῦν ἐδεόμην τῶν Ἱερεμίου θρήνων, καὶ εἴ δή τις ἄλλος τῶν μακαρίων ἀνδρῶν συμφορᾶς μέγεθος ἀπωδύρατο. Πέπτωκε ἀνὴρ τῷ ὄντι στύλος καὶ ἑδραίωμα τῆς Ἐκκλησίας· μᾶλλον δὲ, αὐτὸς μὲν πρὸς τὴν μακαρίαν ζωὴν ἀρθεὶς, ἀφ' ἡμῶν οἴχεται· δέος δὲ, μὴ τῷ ἐρείσματι τούτῳ ὑπεξαιρεθέντι, τινὲς συγκαταπέσωσι, καὶ τὰ τούτων σαθρὰ διελεγχθῶσι. Κέκλεισται στόμα, *Μελετῶν ἐν νόμῳ Κυρίου ἡμέρας καὶ νυκτός* · παῤῥησίας τε αὖ δικαίας, τοὺς λόγους ἐπ' οἰκοδομῇ πίστεως βρύον. Οἴχεται φρενὸς βουλεύματα τῆς ὄντως ἐν Θεῷ κινουμένης. Μέμυκεν ὀφθαλμὸς βλέπων ὀρθὰ, καὶ διακρίνων τὸ κρεῖττον ἀπὸ τοῦ χείρονος κάλλιστα. Πέπαυται χεῖλη φυλάσσοντα

[1] Psal. I, 2.

NOTÆ.

(2) *Cui velut innumerabilis*, etc., μυριόνους· Plane egregium in prælatos epithetum ; quibus tot debeam esse ingenia quot subditi : nec id quovis modo, sed τῇ θεοσκόπῳ κυβερνήσει· ut gubernent dirigantque subditos in scopum et finem cuique propositum a Deo ; non ut eorum sequantur vitia, placeantque non in Domino. Grande certe hoc in prælatos, ut postmodum colligit Naucratius : paucis vere notum ; eoque jam multi rem ambiunt.

(3) *Ad salutandum facilis*. Passive. τὴν προσηγορίαν εὐπρόσιτος· *Acostable* : quæ et ipsa virtus, Patres animorum, et spirituales duces maxime decet. Vix quidquam Ascetæ constiterit, cui non Patris constiterit animus, sed magis severi exactoris, ac tetricosi judicis : vel etiam, sua quærentis non subditi, eoque ne hilum Patris. Parcat Deus, ne quid monstri ejusmodi, tam sancta, mater et religio pepererit.

Digitized by Google

γνῶσιν, καὶ νόμον θεῖον ἐκζητούμενα, ὡς ἀγγέλου Κυρίου παντοκράτορος. Δέδεται γλῶσσα χρυσορρήμων, θείων δογμάτων ἐξηγητής. Εἴρκται χεὶρ ὡραιογράφος, ἐπιστολαῖς τὸν κόσμον καταπλουτίσασα, καὶ πολλοὺς εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐπαναστρέψασα. Ἕστησαν πόδες ὡραῖοι παννυχίοις στάσεσι διηρκηκότες, καὶ πολλοῖς εὐαγγελισάμενοι εἰρήνην, καὶ τὰ ἀγαθά. Ἡρέμησε νοῦς διορατικώτατος, τὰ τοῦ Πνεύματος βάθη διερευνήσας, καὶ τὰ πόρρωθεν προβλέψας, καὶ προῖδὼν ἄριστα. Κέκρυπται ὑπὸ γῆν σῶμα ἀσκητικοῖς πόνοις ἐγγυμνασθὲν, καὶ πολλαῖς ἐξορίαις, καὶ φυλακαῖς, πληγαῖς τε καὶ ἀπαγωγαῖς ἐξαρκέσαν. Τοιοῦτος γὰρ, ὦ μακαριώτατοι, ὁ ἡμέτερος Πατήρ· ταυτὸν δὲ εἰπεῖν, πολλῶν Πατὴρ καὶ διδάσκαλος· ὁ δεύτερος Ἀβραὰμ, οὗ ἡ παρὰ Θεοῦ εὐλογία ἐξαίρετος, καὶ οὗ τὸ σπέρμα ὑπὲρ ἀριθμόν. Ὁ τοῦ Προδρόμου μιμητής· ὁ τοῦ Ἠλίου ζηλωτὴς· τῆς χάριτος Φινεές· ὁ νέος Σαμουὴλ· *Ὁ ἐκλελογισμένος ἀπὸ μυριάδων*· οὗ τὴν ἀρετὴν ᾄδουσι πολλαὶ πόλεις, χῶραί τε καὶ νῆσοι, καὶ οὗ τὸν βίον, καὶ τοὺς ἀγῶνας εἰκότως θρυλλεῖ τὰ πέρατα. Τίς γὰρ οὕτως, ἢ ἀρετὴν ἠγάπησεν, ἢ κακίαν ἐμίσησε; τίς οὕτως *ἐνέκρωσεν*, ἀποστολικῶς εἰπεῖν, *τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς*, καὶ ἐκάθηρεν ἑαυτὸν, καὶ ναὸν Θεοῦ ζῶντος ἀπειργάσατο; τίς ἐστρατήγησε, καὶ παρετάξατο πρὸς τοὺς ὑπεναντίους, καὶ προσβαλὼν εὐστόχως κατέβαλε νενικηκὼς ἄριστα; τίς ὀξύτερος ἐκείνου προϊδέσθαι τὸ μέλλον; τίς οὕτω σταθηρῷ, καὶ παγίῳ τῆς ψυχῆς ἤθει, ἀστραπῆς τάχιον τοῖς πράγμασιν ἐπελθεῖν ἱκανός; Καὶ ποῦ μοι καιρὸς τὰ πλείονα λέγειν, ἃ πᾶσι πρόδηλα, κἂν ἡμεῖς μὴ λέγωμεν, διὰ τὸ τῆς ἐπιστολῆς ὑπερτενὲς παρατρέχοντες;

Οἴμοι! οἴμοι! ἀδελφοί μου τιμιώτατοι· πολλοῖς ἤδη προειλημμένοι πάθεσι καὶ θλίψεσιν, ὑπὲρ οὐδενός γε μὴν οὕτως εἰς αὐτὰ καίρια τῆς ψυχῆς τρωσθέντες. Νῦν ἀπήνθηκεν ἡμῖν κόσμος ὁ κάλλιστος· Ἐκκλησία δὲ στυγνάζει, καὶ σκυθρωπάζουσι δῆμοι, ὅτι ἐξέλιπε μαχητὴς, καὶ ἀπέπτη στοχαστὴς, καὶ θαυμαστὸς σύμβουλος. Ἐντεῦθεν ἐπιζητεῖ τὸ ἱερὸν συνέδριον τὸν κορυφαῖον· οἱ ὁμολογηταὶ τὸν σύναθλον· οἱ ἐν τῷ ἀγῶνι τὸν ἀλείπτην· οἱ νοσοῦντες τὸν ἰατρόν· οἱ θλιβόμενοι, τὴν παραμυθίαν· οἱ ἐν συμφοραῖς, τὴν παράκλησιν· οἱ ὀρφανοὶ, τὸν πατέρα· αἱ χῆραι, τὸν προστάτην· οἱ πένητες, τὸν τροφέα· οἱ ἀδικούμενοι, τὸν ὑπερασπιστὴν καὶ ἀντιλήπτορα· οἱ πάντες ἐκ τῶν οἰκείων ὀνομάτων ἀνακαλούμενοι ἐπὶ οἰκείῳ πάθει, οἰκεῖον ἑαυτῷ καὶ προσήκοντα ἕκαστος τὸν θρῆνον ποιοῦνται, τούτου τοῦ μακαρίου, τοῦ πλείοσι τούτοις καὶ ἀναριθμήτοις χαρίσμασι, καὶ ἀρεταῖς κατεστεμμένου, καὶ ἄνωθεν φερωνύμως ἐσχηκότος τὴν κλῆσιν.

[2] Cant. v, 10. [3] Coloss. III, 5.

A est lingua auro fluens, enarratrix illa cœlestium dogmatum. Vincta est ac impedita manus pulchre scribens, quæ epistolis mundum ditasset, ac multos ad agnitionem veritatis converterat. Constiterunt speciosi pedes, qui noctes totas stetissent, multisque evangelizassent pacem et bona. Requievit mens perspicacissima, quæ Spiritus profunda scrutata esset, ac longius posita prospexisset. Sub terra abditum est corpus illud asceticis laboribus exercitatum, quodque exsilia multa, carceresque, et plagas, et abductiones sustinuisset. Talis siquidem erat, beatissimi, pater ille noster: perinde vero fuerit, ac multorum dicere patrem atque magistrum: ille alter Abraham, cujus a Deo benedictio eximia, et semen innumerabile: imitator ille Præ- B cursoris: ille Eliæ æmulator: Phinees gratiæ: novus Samuel; *electus ex millibus* [2], cujus virtutem multæ decantant urbes, regionesque, et insulæ; cujus et vitam et certamina, orbis fines merito concelebrant. Quis enim quantum ille, aut virtutem dilexit, aut odio vitium habuit? Quia ita *mortificavit*, ut verbis Apostoli utar, *membra quæ sunt super terram* [3], seque ipsum emundans, Dei viventis templum effecit? Quis ita ducem egit, atque adversum hostes aciem instruxit, congressusque, tam felici successu, nobilissima parta victoria, prostravit? Quis illo acutior futurum prævidit? Quis ita robustis solidisque moribus, qui pernicius fulgure ac dicto citius res agere posset? Verum de- C fuerit tempus, ut loquar plura; nota plane omnibus, quanquam minime dicamus, omittentes, ut ne prolixior fiat epistola.

Heu me! Heu me! honoratissimi fratres ac charissimi, qui multis quidem hactenus occupati malis et afflictionibus, nulla re tamen sic grave ac periculosum animo vulnus accepistis. Jam nobis emarcuit mundus pulcherrimus; tristatur vero Ecclesia, ac mœrent populi, quod defecerit pugnator, avolaritque conjector, ac consiliarius admirabilis. Quare requirit senatus sacer principem suum: confessores, certaminis socium: pugiles, aliptem suum ac ludi præfectum: ægri, medicum: afflicti, consolationem: in calamitatibus positi, qui levamen afferat: orphani, patrem: patronum, viduæ: pauperes, nutri- D cium: qui patiuntur injuriam, qui propugnet ac defendat: omnes, ex suis singuli nominibus, in proprio quisque malo invocantes, proprio quisque congruoque, beatum virum, lamento prosequuntur; illum, inquam, etiam pluribus innumerabilibusque gratiæ donis coronatum, ac congrua similitudine (5), nominis appellationem divinitus consecutum.

NOTÆ.

(4) *Qui noctes totas stetissent.* παννυχίοις στάσεσι διηρκηκότες. Habent Græci suas στάσεις et καθίσεις in divinis officiis; quandoque etiam continuata totam noctem statione, ut in celebri illa nocte, quam totam recti in pedes divinis canticis et gratiis impendunt, ideo dictam ἀκάθιστον· verum plura addunt sancti monachi, spontaneo sacrificio, majorem in debitis præceptisque indicantes voluntatem. Nobis geniculatio in precibus crebrior; Græcis pene ignota, et insuetudine difficilis.

(5) *Ac similitudine congrua*, etc. φερωνύμως ἄνωθεν. Velut Deo, congruum omnino Θεοδώρου nomen; quod sonet, *Dei donum*; imponente. Sic passim ludit Amphilochius noster, in Basilii nomine, quod sit dictum a regno.

Digitized by Google

Nos humiles, cum aliis ac præ aliis in præsentiarum facti orphani, ac corpore disjuncti, relicti sumus desolati. Facti sumus sicut a principio: lugentes incedimus ac vultu mœsto. Facti sumus adversariis opprobrium, gaudiumque hæreticis. *Aperuerunt contra nos* Iconomachi *os suum*[4]: *Æstimati sumus cum descendentibus in lacum*[5]: *Facti sumus sicut passer solitarius in tecto*[6]: *Paulo minus habitavit vita nostra in inferno*[7]. Sumus destituti (6), ac victi tædio: desperavimus: facti sumus tristis mundo narratio: atque, o grandem revera tristemque solitudinem! quam plane sumus facti similes pelecano solitario[8]? Inclyti viri transitus dolore implevit nostrum cor humile. Obtenebratos oculos nostros opplevit lacrymis. Animi sensus gemitibus cumulavit, ac aliis aliisque cordis æstibus. Vitam præsentem odibilem reddidit, mortem vero desiderabilem. Animi ver in hiemem convertit. Quæ multi impense amant, ea nobis abominationi habentur. Sic vero nostra, o venerabilissimi, immensum lugubria, amaraque, nec amica, vel quidquam læta; ac ejusmodi, ut nullam consolationem admittant; ut quam in partem discurrat humilis ratio, nusquam, nisi ea tantum ratione, ut in Deum ac sacrum sepulcrum assidue respexerit, quietem inveniat. Cæterum qui habent res vestræ? Non velut nesciam interrogo. Percontor nihilominus, o desideratissimi: sane enim similia prorsus dixeritis; siquidem, teste Scriptura, *uno membro patiente, compatiuntur omnia membra*[9]. Quod vero ipsi membra sitis, et quidem in membris nobilissima, omnino manifestum sit; quare merito condoletis. Quis enim deinceps venientibus læto vultu occurrerit, ac manibus supinis susceperit, complexusque charos vultus osculatus fuerit? Quis opportuna, et animæ conducibilia percontabitur? Quis tristes composita admonitione lætificaverit? Quis præ molestia cogitationum mœstos, totosque succensos ac æstuantes refrigeraverit? Quis inunxerit ad certamina? Quis ad pietatis cursum intenderit? Quis ad virilis animi robur provocaverit? Quis ad veritatis certamen duraverit? Quis ægrotantibus medelam attulerit? Quis procul absentibus per epistolas opportuna elocutus fuerit? Quis ita dilexerit, animamque pretiosam, Christi exemplo, quemadmodum ille divino munere concessus pastor ac doctor, pro unoquoque posuerit? Quid vero opus, ut pleraque beati atque admirabilis viri, lamentis prosequar, ob quæ etiam maxime jactura videtur intolerabilis? Nam non tulerit modus epistolæ: quanquam alioqui, sic humili anima nostra ex tristitia concidente,

Ἡμεῖς οἱ ταπεινοί, οἱ μετὰ πάντων καὶ πρὸ πάντων τὰ νῦν ἀπορφανισθέντες, καὶ διαζευχθέντες σωματικῶς, κατελείφθημεν μεμονωμένοι. Γεγόναμεν ὡς τὸ ἀπ' ἀρχῆς· πενθοῦντες καὶ σκυθρωπάζοντες πορευόμεθα· γεγόναμεν ὄνειδος τοῖς ἐναντίοις, ἐπίχαρμα τοῖς κακοδόξοις. *Ἠνοίκται καθ' ἡμῶν* Εἰκονομάχων *στόμα· Προσελογίσθημεν μετὰ τῶν καταβαινόντων εἰς λάκκον*, ψαλμικῶς εἰπεῖν· *Γεγόναμεν ὡς στρουθίον μονάζον ἐπὶ δώματος· Παραβραχὺ παρώκησε τῷ ᾅδῃ ἡ ζωὴ ἡμῶν.* Ἐξηπορήμεθα· ἀπεπάμεθα ἑαυτῶν· γεγόναμεν τῷ κόσμῳ διήγημα σκυθρωπόν· καὶ, ὦ τῆς δεινῆς ὄντως καὶ σκυθρωπῆς ἐρημίας! πῶς ἀκριβῶς ὡμοιώθημεν πελεκᾶνι ἐρημικῷ; Ἐκείνου τοῦ ἀοιδίμου ἡ μετάστασις, ὀδύνης πεπλήρωκεν ἡμῶν τὴν ταπεινὴν καρδίαν· δακρύων ἡμῶν τοὺς ἐσκοτισμένους ἐνέπλησεν ὀφθαλμούς· στεναγμῶν ἐπλήρωσε, καρδιακῶν βρασμῶν, καὶ ἀναβρασμῶν, τὰ τῆς ψυχῆς αἰσθητήρια. Τὴν παροῦσαν ζωὴν μισητὴν πεποίηκε, τὸν θάνατον ἐπιθυμητόν. Τὸ ψυχικὸν ἔαρ εἰς χειμῶνα μετέστρεψε. Τὰ τοῖς πολλοῖς περισπούδαστα, ἡμῖν ἀπόπτυστα. Καὶ τὰ μὲν καθ' ἡμᾶς, ὦ σεβασμιώτατοι, οὕτω πολυστένακτα καὶ πολυώδυνα, ἄφιλά τε καὶ ἀνέορτα, μηδεμίαν παρηγορίαν ἔχοντα· πανταχοῦ τοῦ ταπεινοῦ λογισμοῦ διαθέοντος, καὶ μηδαμοῦ στάσιν εὑρίσκοντος, ἢ μόνον εἰ εἰς Θεὸν καὶ εἰς τὸν ἱερὸν τάφον παρεδρευτικὴ ἀποβλέψῃ. Ὁποῖα δὲ τὰ καθ' ὑμᾶς; οὐκ ἀγνοῶν ἐπερωτῶ· πυνθάνομαι δ' οὖν ὅμως, ὦ ποθεινότατοι, καί γε τὰ ὅμοια πάντως φήσοιτε· εἰ γὰρ, ὥς φησιν, *ἑνὸς μέλους πάσχοντος συμπάσχει πάντα τὰ μέλη*. Ὅτι δὲ ὑμεῖς μέλη, καὶ τῶν τιμιωτάτων, παντί που δῆλον. Ὅθεν εἰκότως ἡ συνάλγησις. Τίς γὰρ ὑμῶν ἔτι παραγενομένων προσυπαντήσε. φαιδρῷ τῷ προσώπῳ, καὶ ὑπτίαις χερσὶν ὑποδέξεται, καὶ περιπλακεὶς, κατασπάσεται ὑμῶν τὰ τίμια πρόσωπα; Τίς ἐπερωτήσει τὰ δέοντα καὶ ψυχωφελῆ; Τίς λυπουμένους χαροποιήσειε τῇ ἐμμελεῖ νουθεσίᾳ, Τίς ἀπεγνωκότας παρακαλέσειε; Τίς ἀθυμοῦντας ἐκ λογισμῶν, καὶ κατεμπρηζομένους ἀναψύξειε; Τίς ἀπαλείψειε πρὸς τοὺς ἀγῶνας; Τίς τονώσειε πρὸς τὸν τῆς εὐσεβείας δρόμον; Τίς διεγείροι πρὸς εὐανδρείαν; Τίς στομώσειε πρὸς ἔνστασιν ἀληθείας; Τίς ἰατρεύσει νενοσηκότας; Τίς πόῤῥω οὖσι διὰ γράμματος προσφθέγξεται τὰ ὀφέλοντα; Τίς οὕτως ἀγαπήσειε, καὶ τὴν τιμίαν ψυχὴν ὑπὲρ ἑκάστου θήσειε Χριστομιμήτως; ὡς ὁ θεοδώρητος ἐκεῖνος ποιμὴν καὶ διδάσκαλος; Καὶ τί δεῖ τὰ πολλὰ τοῦ μακαρίου καὶ ἀξιαγάστου ἐκτραγῳδεῖν, ἐφ' οἷς καὶ μάλιστα τὴν ζημίαν ἀφόρητον ὑπάρχειν λογίζεσθε; οὐδ' ἂν ἐπιστολῆς μέτρον ὑποδέξαιτο· καὶ ἄλλως, οὐκ εὔκαιρον ἀριστευμάτων πλήθη τῷ γράμματι προσάγειν,

[4] Psal. xxi, 14. [5] Psal. lxxxvii, 5. [6] Psal. ci, 8. [7] Psal. xciii, 17. [8] Psal. ci, 7. [9] I Cor. xii, 26.

NOTÆ.

(6) *Sumus destituti.* ἐξηπορήμεθα : apostolica vox II Cor. iv, habens emphasim, ut significet velut desperationem vincente prorsus tædio et anxietate ἀπορούμενοι, inquit, ἀλλ' οὐκ ἐξαπορούμενοι; quasi dicat : Anxii quidem, at non ita ut anxietas omnino vincat, ac velut, in desperationis barathrum impellat. Erasm. *Laboramus, sed*, etc., velut de rerum penuria loquatur Apostolus, quod minus aptum videtur. Maluit Vulg. retinere vocem Græcam, ac ceu ex ea Latinam fingere, quo sua illi amplitudo consisteret. *Aporiamur, sed*, etc. Plane tamen obscurius est.

Digitized by Google

οὕτως ἡμῶν τῆς ταπεινῆς ψυχῆς συμπεπτωκυίας τῇ λύπῃ. Τί γὰρ τῶν ἐκείνου τοιοῦτον, οἷον ἢ τῆς μνήμης ἡμῶν ἐκπεσεῖν, ἢ σιωπᾶσθαι ἄξιον νομισθῆναι; Ἀλλ' οἴμοι τῷ ταπεινῷ! ἔνδοθεν ὑφ' ἡδονῆς τῶν λεχθέντων κινούμενος, λέληθα ἐμαυτὸν ἐμφιλοχωρῶν τῷ πάθει, καὶ ὑπομιμνήσκειν ὑμᾶς τὰ τοῦ μακαρίου πρὸς ἡμᾶς πρακτικεύματα, παρηγορεῖσθαι δοκῶν· τοὐναντίον ἐπικνήθω ὑμῶν τὸ τῆς ψυχῆς τραῦμα, καὶ ἀνάπτω τὴν τῆς καρδίας φλόγα, καὶ αὔξω τὸ πάθος, καὶ δακρύων ὑμῶν τάχα τοὺς ἀδελφικοὺς ὀφθαλμοὺς ἀποπληρῶ.

A importunum sit plura viri facinora litteris inserere. Quid enim res ejus tale habent, ut vel excisurum memoria, vel dignum quod taceatur, debeat existimari? Sed heu me humilem! Intus stimulante, quam dicta voluptatem habent, ipse nescius velut ultro dolori immoror; ac suggerendo ut se vir beatus in nos haberet, visus consolari, potius vestri animi vulnus refrico, accendoque pectoris flammam ac augeo dolorem, forsque fratrum oculos lacrymis oppleo.

Ἀλλά μοι δεῦρο, ὦ Πατέρων ἄριστοι, καὶ ἀδελφῶν γνησιώτατοι· μὴ μέχρι τούτων τὸν λογισμὸν στήσωμεν, μηδὲ καταμαλακισθῶμεν καὶ καταπέσωμεν τῷ πάθει, ἵνα μὴ κατηγορήσῃ καὶ ἡμῶν ὁ μέγας Ἀπόστολος· ἀναδράμωμεν ἐπὶ τὴν ἀρχαιογονίαν, καὶ ἴδωμεν ἀπὸ τοῦ προπάτορος ἡμῶν μέχρι τοῦ δεῦρο· καί γε πρὸ τῶν ἄλλων τοὺς Θεῷ εὐαρεστηκότας διὰ βίου καὶ πολιτείας ἀρίστης· λέγω δὴ τοὺς πρὸ νόμου πατέρας, πατριάρχας, Ἀβραάμ, Ἰσαάκ, Ἰακώβ· τοὺς πρὸ αὐτῶν, καὶ μετ' αὐτοὺς, τοὺς ἐν νόμῳ, Μωσέα καὶ Ἀαρών· τοὺς μετέπειτα, κριτὰς καὶ προφήτας· τοὺς ἐν τῇ χάριτι, ἀποστόλους, μάρτυρας, ὁμολογητὰς, ἱεράρχας, ὁσίους, μέχρι τοῦ μνημονευομένου· καὶ ὡς ἕκαστον τούτων τῇ ἰδίᾳ γενεᾷ ἐπιτρέψας ὑπηρετήσασθαι, τοῖς καθ' ἡκουσι χρόνοις πρὸς ἑαυτὸν πάλιν ἀνεκαλέσατο. Καὶ μὴ λυπείτω ὑμᾶς ἡ τοῦ ἀειμνήστου μετάστασις· εὐφραινέτω δὲ μᾶλλον, ὅτι τῶν προμνημονευθέντων συναριθμιος καὶ συμμέτοχος, ὡς τὰ ἴσα καὶ ἀγωνισάμενος ἀριδήλως. Ὅτι οὐδὲ ἀπολέλοιπεν ἡμᾶς εἴπερ θέλομεν, ἀλλὰ μεθ' ἡμῶν ἐστιν, εἴ γε, ὡς αὐτὸς ἔφη, τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρήσομεν· ὑπερτέρως ἄρτι ἰσχύων πρεσβεύειν τε καὶ βοηθεῖν· καὶ τοσοῦτον, ὅσον ἐν ὑποδείγματος ὄρῳ, πρότερον δι' ἐσόπτρου καὶ αἰνίγματος, νῦν δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, καθαρωτέρως καὶ λαμπροτέρως τῷ Θεῷ λατρεύων καὶ λειτουργῶν. Καὶ ὀλίγον προενήρξατο τῆς πρὸς Θεὸν ὁδοῦ, προοδοποιῶν ἡμῖν ταύτην· εὐτρεπίζων ἡμῖν κἀκεῖθεν ἀναπαύσεως κατάλυμα, εἴπερ εὐαρέστως Κυρίῳ βιοτεύσομεν, καὶ ὡς αὐτὸς ἡμῖν ἐμαθήτευσεν ἔργῳ καὶ λόγῳ. Ταῦτα παρηγορείτωσαν ὑμῶν τὴν μακαρίαν ψυχήν. Ἐν τούτοις ἀνιστορῶν ὁ καθαρώτατος ὑμῶν νοῦς, σαββατιζέτω καὶ οἱονεὶ καταπαυέτω. Τὰς δὲ τοῦ τρισολβίου Πατρὸς ἐντολὰς καὶ νουθεσίας, καὶ μάλα ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἀναμιμνησκόμενοι, καὶ προσεχῶς ἐν ταύταις ἐνασχολούμενοι καὶ μελετῶντες· οὕτω γὰρ καὶ Θεῷ εὐαρεστήσομεν ᾧ προσκεκολλήμεθα, καὶ τὸν προκείμενον ἀγῶνα ὁσίως ἐκτελέσομεν, καὶ δοξασθήσεται δι' ἡμῶν καὶ ἀντιδοξάσειεν ἡμᾶς ἐντεῦθεν, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἑτοιμάσει ἡμῖν βασιλείαν οὐρανῶν. Καὶ ταῦτα μὲν διῆλθον, εἰ καὶ ὑπὲρ ἐπιστολὴν παρά τινων λογισθείη· πρὸς δὲ τὰ ὀφείλοντα, οὐδὲ μέρος ἐπιστολῆς· ὁμοῦ μὲν, τὰ κατὰ τὸν μακάριον ἐκεῖνον ἀνδραγαθήματα

Enimvero, adeste mihi, patres optimi, ac fratres sincerissimi: ne huc usque cohibuerimus animum, neve emolliamur, aut dolore concidamus ne et nos magnus Apostolus vituperaverit: sed recurramus ad antiquas generationes, videamusque a primo parente nostro, ad hoc usque tempus; atque eos in primis, qui vita ac optima conversatione, Deo placuerunt: Patres, inquam, lege antiquiores, Abraham, Isaac, Jacob: illis ætate superiores, ac posteros: eos qui vixerunt sub lege, Mosen et Aaron: secutosque judices et prophetas. Eos qui sub gratia, apostolos, martyres, confessores, pontifices, sanctos (7), ad hunc usque, de quo nobis est sermo: utque Deus, ubi singulos suæ quemque ætati ac sui ævi hominibus obsequi permisisset, ad se rursum congruis temporibus revocaverit. Nec vero vos transitus ab humanis sempiterna memoria viri contristaverit, potius vero lætitiam vobis fecerit, quod iis quorum meminimus, sit consertus, factusque eorum particeps, velut qui eadem palam desudarit certamina, vitamque eamdem duxerit. Nam neque si volumus, nos dereliquit: quin versatur nobiscum: modo, ut dixit ipse, ejus mandata servaverimus; potentior jam ad intercessionem atque auxilium: tantoque amplius, quantum, exempli causa refert, ut prius per speculum in ænigmate, nunc autem facie ad faciem, purius splendidiusque Deo serviat atque ministret. Ac prior aliquantulum Dei viam inchoavit, nobis faciens iter: illic paraturus beatæ quietis habitaculum, dumodo Deo placitis moribus vixerimus, qua ipse ratione, verbo et opere docuit. Sint hæc beatæ animæ vestræ solatia. Hæc recolens purissima meus vestra, Sabbatum ac quietem agat. Ter beati patris mandata et admonitiones diu noctuque memoria retinentes, otium in illis ponamus ac meditemur: sic enim, et placuerimus Deo cui adhæsimus, sancteque propositum certamen confecerimus: isque a nobis glorificabitur, ac vicissim glorificabit, futuroque sæculo præparabit cœleste regnum. Atque hæc hactenus; quorumdam forte judicio supra epistolæ modum; quæ tamen nec epistolæ attingant partem, ut spectetur debitum: tum, inquam, quod beati viri egregia merito, humilisque ac afflictæ animæ nostræ in

NOTÆ.

(7) *Sanctos.* ὁσίους. Eam vocem præcipue monachis assignant, suas cuique ordini, ut sunt Græci ἀκριβέστατοι, habentes proprias: Sic passim apostolos vocant ψευδήμους· ἱερομάρτυρας, episcopos martyres: δικαίους, sanctos conjugatos, seu nec virgines nec martyres, etc.

Digitized by Google

eum necessitudo; tum quod fraternæ vestræ dilectioni impertiendæ salutes (8), ac velut solamina exigunt.

Porro quæsieritis; bene novi; qua ratione habuerit viri beati dormitio: quis vero fuerit morbus: quotve dies decubuerit. Qui iterum sub egressum sermones ac valedictorii: quodnam vero testamentum, quæve ordinaverit. Ac rursum, quinam sub vitæ extremum, et ad exsequias concurrerint, et si qua ejusmodi sunt. Enimvero quis idoneus satis, ut hæc vobis per litteras annuntiet; quisve animus sine doloris affectu vel quid minimum scripto consignare possit; cæterum dicam velut summa, ut hinc aliquid vobis solatii accedat. Morbus quidem, ille antiquus fuit; nempe stomachi. Is, ex diuturnis carceribus exsiliisque, summoque inde neglectu corporis, auctus atque in difficiles ægritudines promovens, in perfectam demum deietam appetentiam desiit; ut vir beatus, ante etiam dormitionem, vix non mortuus videretur. Eo morbo, ubi triduum, Novembris initio, decubuisset, iterum convaluit divina voluntate. Sed, ter beatam animi magnitudinem, ac propositum invicta constantia nobile! Nam neque eo morbo, quietem aliquam vel solaminis aliquid indulgere voluit: ita in finem (9) oderat vitam præsentem. Jam enim longævitate defectus, senioque attritus, præterea vero, dolorum immanitate (10) lecto affixus, juxta Davidicum sermonem: *Non dedit somnum oculis, neque palpebris dormitationem; ac neque requiem temporibus, donec invenisset locum Domino*[10]. Ac sane invenit. Quem illum? Utique jugem illam ac velut jure perpetuo statam (11), quam pro more quotidie personaret salutarem doctrinam, quam et lecto jacens, ut qui non posset collectos apud ipsum fratres altius alloqui, uni scribarum suggessit; alterius ipse, voce alloquens; quam et nostræ huic epistolæ subjecimus, ut vel hinc quisque sapiens noverit, neque beatam suam dormitionem nescivisse virum sanctum, quando symbolice eam prædixit. Nam ita habet.

[10] Psal. cxi, 4.

καὶ τῆς ταπεινῆς ἡμῶν καὶ κατωδύνου ψυχῆς φιλοστοργήματα· ὁμοῦ δὲ, καὶ τῇ ἀδελφικῇ ὑμῶν ἀγάπῃ προσφθεγκτήρια, καὶ οἱονεὶ παρηγορητήρια.

Ἐπιζητοίητε δὲ, εὖ οἶδα, πῶς τε ἡ τοῦ μακαρίου νοίμησις, τίς τε ἡ νόσος, καὶ ποσαήμερος ἡ κατάκλισις· τίνες δ' αὖ οἱ ἐξιτήριοι λόγοι, καὶ προπόμπιοι· τίς τε ἡ διαθήκη, καὶ διάταξις· καὶ αὖ πάλιν τίνες οἱ συνδεδραμηκότες ἐν τῇ ἐσχατιᾷ ταύτῃ, ἤτοι ἐν τῇ κηδείᾳ, καὶ ὅσα ἕτερα. Καὶ τίς ἱκανὸς διὰ γράμματος ἀπαγγέλλειν ὑμῖν, καὶ ποία ψυχὴ ἔξω τοῦ πάθους ὑπάρχουσα ἰσχύσει λογογραφῆσαι κἂν τὸ σμικρότατον; Ὡς ἐν κεφαλαίῳ δὲ ἐροῦμεν, ὡς κἀντεῦθέν τινα παραμυθίαν εὑρέσθαι ὑμᾶς. Ἡ μὲν νόσος, ἡ ἀρχαία· λέγω δὴ τοῦ στομάχου· ἥτις ἐκ τῶν πολυχρονίων φυλακῶν καὶ ἐξοριῶν, καὶ τῆς ἐντεῦθεν τελείας ἀνεπιμελησίας αὐξηθεῖσα, καὶ εἰς πόνους δυσιάτους ἐλάσασα, εἰς τελείαν ἀνορεξίαν κατέληξε, καὶ τοσοῦτον, ὡς σχεδὸν νεκρὸν ὁρᾶσθαι καὶ πρὸ κοιμήσεως τὸν μακαρίον. Ἐξ ἧς τετραήμερον ἐπὶ τῆς κλίνης πεσὼν, ἐν ἀρχῇ τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς, πάλιν εὐδοκίᾳ Κυρίου ἀνερρώσθη. Ἀλλ' ὢ τῆς τοῦ τρισμάκαρος μεγαλοψυχίας καὶ γενναιότητος! ὅτι οὐδὲ ἐν αὐτῇ τῇ νόσῳ ἠρεμίας, ἢ τινος παρακλήσεως ἐβούλετο ἀπολαύειν· οὕτως εἰς τέλος μεμιεσμένως τὴν παροῦσαν ζωήν. Ἐκλελοιπὼς γὰρ ἤδη τῇ μακροημερεύσει, καὶ κατατετρυχωμένος τῷ γήρᾳ, ἄλλως τε δὲ καὶ τοῖς σφοδροῖς πόνοις βαλλόμενος, κατὰ τὸ Δαυϊτικόν· *Οὐκ ἐδίδου ὕπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς, οὐδὲ τοῖς βλεφάροις νυσταγμόν. Ἀλλ' οὐδὲ τοῖς κροτάφοις ἀνάπαυσιν, ἕως ἂν εὕρε τόπον τῷ Κυρίῳ.* Καὶ δὴ ἐφεῦρε. Καὶ τίς οὗτος; Ἡ ἄληκτος καὶ οἱονεὶ ἀπαράβατος κατὰ τὸ εἰωθὸς παρ' αὐτοῦ ἐξηχουμένη ἑκάστοτε σωτήριος διδασκαλία, ἣν καὶ κλινήρης ὢν, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι γεγωνότερον τοῖς ἀδελφοῖς παρ' αὐτοῦ ἐκκλησιαζομένοις προσφθέγξασθαι, ὑπηγόρευσεν ἑνὶ τῶν γραφέων· δι' ἑτέρου φωνῆς αὐτὸς προσφθεγγόμενος· ἣν καὶ ὑπεθέμεθα τῷ γράμματι, ὅπως γνοίη πᾶς τις τῶν εὖ φρονούντων κἀντεῦθεν, ὡς μηδὲ τὴν μακαρίαν αὐτοῦ κοίμησιν ἠγνοηκέναι, εἰ καὶ συμβολικῶς ταύτην προέφησεν. Ἔχει γὰρ ὧδε·

NOTÆ.

(8) *Impertiendæ salutes.* προσφθεγκτήρια· amicæ allocutiones solandi causa, ut sequens dictio exponit.

(9) *Ita in finem.* εἰς τέλος. Quod Joannes dixit, de Domini in suos dilectione. Sic ubique sanctos videris sacra verba loquentes, ut in eis meditatissimos: quam utinam meditationem eructarent, vel quia meditatione ejusmodi ἀπὸ τῆς ἀσκήσεως, nomen habent.

(10) *Dolorum immanitate lecto affixus.* τοῖς σφοδροῖς πόνοις βαλλόμενος. Quasi projectus et prostratus: quam ipse Theodorus vocem postmodum repetit: Ἐλήφθην ὑπὸ διακαοῦς πυρετοῦ ὅλην ἡμέραν. *Totam diem, urente febre decubui:* post nimirum ἀνυπόστατον illum κλόνον, ex rigore, a quo febris incipit: *Quassationem intolerabilem:* quomodo dicitur, *psal.* CXXIII: ὕδωρ ἀνυπόστατον. *Aqua intolerabilis.* Ubi Hieronym. *Verbum*, inquit, ἀνυπόστατον, *Græcis ambiguum est, et potest sonare quod non subsistat, et quod sit intolerabile, id est, quod nemo ferre queat.* Sic paulo inferius dicitur futura Dei ira super peccatores, ἀνυπόστατος· quod sequens, ἀνυποίστους κολάσεις, in quas sanctus vehementius timeret incidere, memoriam excitante sua illa dira ægritudine, ut sunt sancti ubique ad modestiam compositi et humiles, clare explicat. Hebræa eo loco psal. habent quod sonet, aquæ tumidæ: ut sanct. vel ut alii, *aqua superba.* Optime illo LXX expressum.

(11) *Ac velut jure perpetuo statam.* οἱονεὶ ἀπαράβατον. Velut impræteribilem, si et nobis esset liberior fictio. Significat velut perpetua districtione id a se exegisse, et in more positum habuisse, ut ἑκάστοτε· *quotidie* ac quam creberrime, parænetieum sermonem ad fratres haberet, quam is regulam, nec in supremo spiritu, jamque, pene mortuus, transgrediendam putarit, vel alieno ore præstans, quod jam non posset suo. Est ejusmodi

Digitized by Google

« Ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες· ἠσθένησα, καὶ πάλιν εὐχαῖς ὑμῶν ἀνακέκλημαι. Ἀλλ' ἕως πότε μέλλομεν ἔρχεσθαι ἐπὶ τὸ *πάλιν*; Ἐλεύσεται δὴ πάντως ἡ ἐπιθάνατος ἡμέρα, ὅτε οὐχ ἕξει χώραν τὸ *πάλιν*, χωρίζουσά με ἀφ' ὑμῶν, καὶ παραπέμπουσά με ἐκ τῶν ἐνθένδε. Οὐ μὴν διὰ τοῦτο λογιστέον ὀρφανίαν· ἀψευδὴς γὰρ ὁ εἰπών· *Οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς*· καὶ, *Ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος*· ἄλλως τε καὶ ὀψόμεθα ἀλλήλους ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ· ἀλλ' εἴη εἰπεῖν ἐν χαρᾷ ἀνεκλαλήτῳ καὶ ζωῇ ἀτελευτήτῳ. Ὅ δὲ πέπονθα ἐν τῇ ἀσθενείᾳ ἴστε· πῶς ὑπὸ ῥίγους συσχεθείς, ἀνυπόστατον κλόνον ὑπέστην· εἶτα πῶς θᾶττον ἐβλήθην ὑπὸ διακαοῦς πυρετοῦ ὅλην ἡμέραν. Ἐνεθυμήθην οὖν εἰς ἐμαυτὸν πάσχων, ὅτι μήποτε καὶ ἐν τῇ μελλούσῃ κρίσει, ἀπὸ τῆς τῶν Ταρτάρων τιμωρίας, ἔστι μεταπίπτειν εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός· καὶ δυοῖν τυχὸν τιμωριῶν, ἢ καὶ πλειόνων ἐστὶν ὑπεύθυνος ὁ ταλαίπωρος ἄνθρωπος.

Πλὴν εἴτε μιᾶς, εἴτε δυοῖν, τεκμαίρεσθαι ἔστιν ἐκ τῶν ἐνταῦθα ἀλγεινῶν, τὴν ἀνυπόστατον ἐπὶ τοῖς ἁμαρτωλοῖς ὀργὴν τοῦ Θεοῦ· καὶ φόβῳ πολλῷ, καὶ τρόμῳ συνέχεσθαι ἐντεῦθεν, εἰς τὸ μὴ ἐκπεσεῖν εἰς τὰς ἀνυποίστους κολάσεις ἐκείνας. Τοιγαροῦν ὁ παρὼν διωγμός· οἷς μὲν, ὕλη ἀρετῆς εὑρέθη, *Ἐν ᾧ ἐξέλαμψατε ὡς φωστῆρες ἐν κόσμῳ, λόγον ζωῆς ἐπέχοντες, εἰς καύχημα ἐμοί* (εἰ θέμις εἰπεῖν) *εἰς ἡμέραν Χριστοῦ*· τί οὐ καλὸν ἐργασάμενοι; εἰς οἵαν δὲ βελτίωσιν οὐ προελθόντες; ὅτι καὶ ἑαυτοὺς, καὶ ἔσωσαν, καὶ σώζουσιν, ἐγγυμνασθέντες τοῖς πειρασμοῖς, πυρωθέντες ταῖς θλίψεσι χρυσοειδῶς, ἄλλους τε προσιέμενοι, καὶ σωτῆρες πολλῶν ὀφθέντες, ὁμοταγῶν τε καὶ ἑτεροταγῶν· μεθ' ὧν εἴη μοι μερὶς, καὶ εἴ τινι φίλον ἐμοὶ συντάττεσθαι· οἷς δὲ, καὶ τούτοις ὀλιγοστοῖς, ὕλη κακίας, τῇ αὐθαιρέτῳ ζωῇ, καὶ οἱονεὶ ἀπονοσφίσει τῆς ὑποταγῆς ἐνεργήσασι τὰς ἑαυτῶν αἰσχύνας. Ὅθεν Γραφικῶς εὐκαίρον εἰπεῖν· *Ἐσκότωσε τὸ εἶδος τοῦ προσώπου αὐτῶν, ὡσεὶ ἀσβόλη· πρὸς οὓς καὶ βοήσομαι· Υἱοὶ ἄνομοι, ἐγκατελίπετε τὸν Κύριον*· ἠλλάξατε τὰ νόμιμα τῆς μοναδικῆς διαβιώσεως· τροχιὰς ὀρθὰς οὐκ ἔχετε, ἀλλ' ὡς χωλοὶ ἐκτρέπεσθε ὧδε κακεῖσε φερόμενοι· ἀποδιίστασθε τῶν συνοδιῶν ὑμῶν· φιλογυνιάζετε· οἱ μὲν, μεμονωμένοι τυγχάνοντες· οἱ δὲ, δούλους ὠνούμενοι· ἔνιοι, ἐμπορικὴν ζωὴν διαμείβοντες διὰ τὴν

« Fratres, patresque, ægrotavi, iterumque vestris precibus convalui. Enimvero, quandiu venturi sumus ad illud, *Iterum?* Sane omnino ventura est mortis dies, quando illi *iterum* non sit futurus locus : mortis inquam dies, qua a vobis sim separandus, atque ab humanis migraturus. Non ideo tamen reputanda orbitas : quippe verax est, qui dixit : *Non relinquam vos orphanos* [11] ; et : *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi* [12] : « Præterea etiam futurum est, ut nos illa die mutuo videamus : utinam vero in gaudio inenarrabili, et vita interminabili. Quod porro mihi in infirmitate accidit, non vos latet : ut rigore constringente, intolerabilem passus sim quassationem : utque postmodum ab ardore febrium diem totam jacuerim. Sic ego habens cogitabam apud meipsum, num et in futuro judicio, a tartareis cruciatibus sit incidere in gehennam ignis (12) : numve miser homo duplici pœnæ, ait etiam pluribus, obnoxius sit.

Cæterum, sive una maneat pœna, sive duplex, certo conjectari licet, ex præsentis vitæ doloribus, fore Dei iram in peccatores intolerabilem : atque adeo, multo timore ac tremore habuerimus constringi, ut ne in pœnas illas intolerabiles inciderimus. Præsens ergo persecutio, aliis quidem, virtutis materia inventa est, *Qua sicut luminaria eluxerunt in mundo, sermonem vitæ habentes ad gloriam meam* (si fas est dicere) in die Christi [13]. Quo bono non defuncti? Quo non profectu ac prolectione ad meliora? Nam et servarunt seipsos servantque, exercitati tentationibus, auri instar tribulationibus, velut igne probati purgatique ; qui et recipiant alios, et multorum se servatores exhibuerint, ejusdem secum ac diversi ordinis : quibuscum partem mihi Deus concesserit, ac si cui, ut mihi adjungatur, placitum fuerit : aliis autem iisque paucis, materia fuit et occasio sceleris ac probri : iis, inquam, qui vitæ libertate, ac velut suffurati obedientiam (13), sua ipsorum dedecora operati sunt. Quare opportune ceu Scripturæ verbis dixerimus : *Obtenebrata est species vultus eorum sicut fuligo* [14] : ad quos etiam clamabo : *Filii scelesti, dereliquistis Dominum* [15] : immutastis legitima vitæ monasticæ : Non habetis gressus rectos [16]; sed velut claudi huc atque illuc deflectentes iter, ferimini. Abjungimini

[11] Joan. xiv, 18. [12] Matth. xxviii, 20. [13] Phil. ii, 15. [14] Thren. iv, 8. [15] Isa. i, 4. [16] Hebr. xii, 13.

NOTÆ.

districtio, in iis maxime, quæ sunt canonis, et sancte obtinent, continendæ religioni prorsus necessaria. Apud Paulum ἀπαράβατος ἱερωσύνη, Hebr. vii, sacerdotium est, quod non transeat ad alium, eoque perpetuum, atque ut reddit interpres : *sempiternum*. Apud Epict. ἀπαράβατος νόμος· *Lex, quam nemo transgrediatur.*

(12) *A tartareis cruciatibus sit incidere in gehennam ignis.* Multis Pineda ad xix, xxiv Job, quo videtur auctor respicere; de illa pœnarum alternatione. Videtur quod hic innuit Theodorus, esse res minus certa; minus certe conficit ille locus, quem varie exponunt. Magna tamen probabilitate, velut consona satis Scripturæ, nec habens aliquid absurdi, Patribusque nonnullis ac theologis aliis probata, admitti potest ac timeri : Quanquam parum refert, timeaturne ipsa, vel solus ignis.

(13) *Velut suffurati obedientiam.* Οἱονεὶ ἀπονοσφίσει τῆς ὑποταγῆς. Tanquam alludat ad factum Ananiæ et Saphiræ *Act.* v, quo dicuntur, νοσφίσασθαι· *subtraxisse ac defraudasse de pretio agri;* velut dicat : *Substractione obedientiæ :* qua sacrilegium immane peccant devoti Deo homines, siquidem *quasi peccatum ariolandi est, repugnare*, etc. *I Reg.* xv, nempe in debitis, qualia facit vel ipsum spondentem, sponsio religiosa.

Digitized by Google

a vestris conventibus : estis mulierosi ; alii quidem solitarii estis ; alii autem emistis servos ; alii denique, præ animi sordibus ac avaritia, mercaturam assumitis. Non vos terrent, vel diræ propheticæ; vel apostolicæ minæ; vel meæ ipsius humilitatis, uti etiam novi, admonitio, quando etiam ejusmodi aliquis, amicitiam iniens cum puella, excepto raptu, etiam divinæ aspernationi pedes aptavit (14). Quid ais infelix ac miser? Quoties cantasti : *Quo ibo a spiritu tuo, et quo a facie tua fugiam* [17] ? Plane impulsus es in amorem, serpentino illo afflatu, quo seducta Eva, una cum primo parente Adam, pulsa est paradiso. Cogitas omnino Christum abnegare, cui vovens virginitatem desponsatus es, ut adhæreas peccato, quo mors in mundum ingressa est [18] ? Non audis clamantem Scripturam in eos, qui talia agunt : *Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non extinguetur* [19] ? Non audis dicentem Paulum : *Fornicatores et adulteros judicabit Deus* [20] ? Et iterum : *Si quis templum Dei violaverit, disperdet illum Deus* [21] ? Quid es inventurus, cum consummaveris iniquitatem? Nonne tenebras gladiumque dissecaturum cor tuum ? Nonne desperationis puteum ? Nonne ipsum Satanam qui seduxit, urgentem ut restim amplexeris, in quam olim impulit Judam ? Resipisce qui tenebris obcæcatus es : Fuge mortis laqueum, qui fuisti supplantatus : ne inferni capiaris petauro (15), in quo, etiam præsenti ævo Caini vixeris vitam; fuerisque tremens ac gemens, omnesque notos fugiens : in futuro autem, damneris in gehenna ignis. Quid vero, miser ego, loco uno definitus in omnes præfatos agam ? Quid, inquam, aliud, quam ut gemitu lugeam, contesterque, ac venturum gladium annuntiem ? Et si audierint quidem, fuerintque conversi a via erroris sui, et quæ ad perditionem ducit, sibi ipsis meæque humilitati, saluti fuerint : sin autem, soli haurient mala, soli ibunt in ignem, quem succenderunt ; *soli pœnam luent, æternum interitum a facie Dei, et a gloria virtutis ejus, cum venerit glorificari in sanctis suis, et admirabilis fieri in omnibus* [22], qui ex mandatorum ipsius præscripto fideliter ambulaverint : illis quidem retribuens condigna præmia; adversariis autem, parata æterna supplicia. Vos autem, fratres mei, bene quæso ambulaveritis, ut *diffamatus à*

A φιλάργυρον γνώμην. Οὐ φοβεῖ ὑμας, οὔτε ἀρὰ προφητική · οὔτε ἀποστολικὴ ἀπειλή · οὔτε τῆς ἐμῆς ταπεινώσεως ἡ παραίνεσις · ὡς μεμάθηκα, ὅτι καί τις τῶν τοιούτων, καὶ κόρῃ συμφιλιάσας, πρὸς αὐτῇ τῇ ἁρπαγῇ, καὶ τῇ ἀθετήσει τοῦ Θεοῦ, τοὺς πόδας εὐτρέπισε. Τί λέγεις, ὦ ἄθλιε καὶ ταλαίπωρε ; ποσάκις ἔψαλλες · *Ποῦ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός σου ; καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου ποῦ φύγω ;* Φιλιάζειν ὅλως ἦχθης κατὰ τοῦ ὄφεως τοῦ ἠπατηκότος τὴν Εὔαν, καὶ συνεκβαλόντος ἐκ τοῦ παραδείσου Ἀδὰμ τὸν προπάτορα ἡμῶν. Ἐνθυμῇ ὅλως ἀρνήσασθαι ᾧ ἡρμόσθης Χριστῷ, διὰ τοῦ παρθενικοῦ ἐπαγγέλματος, καὶ συναφθῆναι τῇ ἁμαρτίᾳ, δι' ἧς θάνατος εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθεν ; οὐκ ἀκούεις τῆς B Γραφῆς βοώσης περὶ τῶν οὕτω πραττόντων · *Ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσει, καὶ τὸ πῦρ αὐτῶν οὐ σβεσθήσεται ;* Οὐκ ἐπαΐεις τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος · *Πόρνους καὶ μοιχοὺς κρινεῖ ὁ Θεός ;* καὶ αὖθις · *Εἴ τις τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ φθείρει, φθερεῖ τοῦτον ὁ Θεός ;* Τί εὑρήσεις ἐν τῷ συντελέσαι τὴν ἀνομίαν ; οὐχὶ σκότος καὶ μάχαιραν τέμνουσάν σου τὴν καρδίαν ; οὐχὶ ἀπογνώσεως βόθρον ; οὐκ αὐτὸν ἠπατηκότα σε Σατανᾶν, τὴν ἀγχόνην σε κατεπείγοντα ἀσπάσασθαι, καθάπερ τὸν Ἰούδαν ποτέ ; Ἀνάνηψον, ὁ ἐσκοτισμένος · φύγε τὴν παγίδα τοῦ θανάτου, ὁ ἐσκελισμένος · μὴ ἀλῇς εἰς πέταυρον ᾅδου, ὑφ' οὗ κάνταῦθα τοῦ Καΐν τὴν ζωὴν ζήσεις· τρέμων καὶ στένων ἔσῃ, καὶ ἀποφεύγων πρόσωπον γνώριμον · ἔν τε τῷ μέλλοντι αἰῶνι, καταδικαζόμενος ἐν τῇ γεέννῃ τοῦ πυρός. Τί οὖν ἄλλο ποιήσω ὁ τάλας, περιωρισμένος ἐν ἑνὶ τόπῳ, πρὸς ἅπαντας τοὺς προειρημένους ; Τί ἕτερον, ἢ τὸ στένειν καὶ διαμαρτύρασθαι καὶ τὴν ἐρχομένην ῥομφαίαν ἀναγγέλλειν ; καὶ εἰ μὲν ἀκούσοιεν, καὶ ἐπιστρέψαιεν ἀπὸ τῆς πεπλανημένης αὐτῶν ὁδοῦ, φερούσης εἰς ὄλεθρον · ἑαυτοῖς ἔσονται σωτήριον, καὶ τῇ ἐμῇ ταπεινώσει · εἰ δὲ μή, μόνοι ἀντλήσουσι τὰ κακὰ, μόνοι πορεύσονται τῇ φλογὶ ᾗ ἐξέκαυσαν, *Μόνοι τίσουσιν ὄλεθρον αἰώνιον ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀπὸ τῆς δόξης τῆς ἰσχύος αὐτοῦ, ὅταν ἔλθῃ ἐνδοξασθῆναι ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ, καὶ θαυμασθῆναι ἐν πᾶσι τοῖς κατὰ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ πιστῶς πορευθεῖσιν* · αὐτοῖς μὲν ἀποδιδοὺς τὰ ἄξια γέρα · τοῖς δὲ ἐναντίοις, τὰς ἡτοιμασμένας αὐτοῖς ἀτελευτήτους κολάσεις. Ὑμεῖς δὲ, D ἀδελφοί μου, εὖ πορεύοισθε, παρακαλῶ, ὡς ἂν *ἀφ'*

[17] Psal. CXXXVIII, 7. [18] II Cor. II, 2. [19] Isa. LXVI. 4. [20] Hebr. XIII, 4. [21] I Cor. III, 17. [22] II Thes I, 10.

NOTÆ.

(14). *Excepto raptu, etiam divinæ affirmationi pedes aptavit.* πρὸς αὐτῇ τῇ ἁρπαγῇ, καὶ τῇ ἀθετήσει τοῦ Θεοῦ τοὺς πόδας εὐτρέπισε. Videtur innuere nefandas nuptias, quas velut in Dei contemptum, aposta quem notat, contraxerit : quales fere contraxerunt apostatæ nostri, novo orto Evangelio, Luthero prædicante : quod monstrum, quanquam alii assuescere coacta Gallia nostra, haud ita pridem, severiori sanctione in eam rem edita, depellere conata est. Potest ipse Theodorus consuli apud Baronium, ubi nonnulla de falsis illis fratribus. Est apud Theophanem de monachis, quos nonnulli imperatores iconoclastæ cogebant coronari. I. sacrilega inire conjugia, ut docto συμμυστῇ ejus interpreti videtur.

(15). *Ne inferni capiaris petauro.* Plura Stephan. de illa voce in appendice. Hic videtur auctor accipere pro tali genere laquei, quo ceu carcere captum animal teneatur : sic enim quadrat optime exemplum Caini, ab omnibus timentis et vagi. Vel etiam τὸ, ὑφ' οὗ. Fuerit, velut quo detinente, eo modo quo avis, pede aut ala detinetur laqueo, fugitatque ac pavet omnia. Eam amplitudinem satis refert nostrum, *in quo*, etc. Utitur ea voce Andr. Cret. Encomio εἰς τὴν ἀποτομὴν τοῦ ἁγίου Προδρόμου, necdum Græce edito. γυνὴ ἄφρων οὐκ ἐπίσταται

Digitized by Google

ὑμῶν ἐξηχούμενος ὁ λόγος τῆς ἀρετῆς, καὶ ἐπὶ τοὺς ἀτασθάλους, ἀγάγοι αὐτοὺς εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας· πάντα ὑπομένοντες, ἵνα πάντες ἐν πᾶσιν εὐαρεστήσαντες τῷ Κυρίῳ, φύγοιμεν κολάσεως καταδίκην, καὶ τύχοιμεν βασιλείας οὐρανῶν, ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Μετὰ δὲ τὴν τετράριθμον τῶν ἡμερῶν τῇ ἑξῆς· ἦν γὰρ ἀναστάσιμος αὕτη· ἐφ' ᾗ κατὰ τὸ εἰωθὸς προκαθεσθεὶς ὁ μακαρίτης, καὶ ἀναγνωσθείσης τῆς αὐτῆς κατηχήσεως τί γίνεται; ῥώννυται τῇ προθυμίᾳ ἐπεὶ καὶ, ὥς φησι, πόνος ὑγείαν χαρίζεται, καὶ προθυμία νεκροὺς ἀνίστησιν. Ἐπεὶ δὲ ἔδει καὶ μυσταγωγίαν γενέσθαι, ἣν ἑκάστοτε διὰ πολλῆς ὁ τρισμάκαρ ἐκεῖνος εἶχεν ἐπιθυμίας, εἰσεισιν εἰς τὸ ἱερὸν καθαρῶς λατρεύσων τῷ Κυρίῳ, καὶ τὴν ἀναίμακτον προσφέρων θυσίαν.

Καὶ ταύτην πεπληρωκὼς, καὶ μεταδοὺς τοῖς παροῦσι, καὶ πάντα ἐκτετελεκὼς ἁρμοδιώτατα, ἐκεῖθεν ἐπὶ τὴν τράπεζαν ἀνακέκληται· ἐφ' ᾗ καὶ δεξιωσάμενός τινας τῶν παραγενομένων Πατέρων καὶ ὁμολογητῶν, καὶ φιλοφρόνως ξενίσας, τὰ τῆς μεταστάσεως διὰ πάντων, καὶ προσφθεγγόμενος, καὶ ὁμιλῶν τούτοις, παρεπέμπετο. Καί γε τοῦτο οὐχὶ τηνικαῦτα μόνον, ὡς ἐστε, ἀλλ' ὅλος ὁ χρόνος τῆς μακαρίας τοῦ ἀοιδίμου ζωῆς, οὐδὲν πλέον ἦν, ἢ μελέτη θανάτου, καὶ ἐπιθυμία *τοῦ ἀναλῦσαι, καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι*. Ἐξ ἧς μνήμης, ὁπόσος αὐτῷ, καὶ ἡλίκος ὁ καθεκάστην ἀγών; καὶ τὰ διὰ σπουδῆς κατορθούμενα ἰδιά τε καὶ κοινῇ, τί δεῖ καὶ λέγειν, αὐτῶν τούτων μονονουχί, καὶ ἔργῳ βοώντων; Νυνὶ δὲ πολλῷ πλέον· ὡς μικροῦ ἐνιαυτὸς παρίππευσεν, ὁπηνίκα τελείως πρὸς τὴν ἔξοδον παρεσκεύαστο· ὡς πολλάκις, καὶ ἐπὶ συχνῷ παρεδρεύοντί μοι αὐτῷ, ὁ πάντα βουλήσει Θεοῦ καὶ δρῶν καὶ λέγων, ὅμως Χριστομιμήτῳ ταπεινώσει οὐκ ἀπηξίου προσφθέγγεσθαι, καὶ τῇ ἡμετέρᾳ ταπεινώσει ἐν τούτοις· Μή τι ἐνελίπομεν ἄρα τῶν ὀφειλόντων λαληθῆναι κατὰ τὸ ἀναγκαῖον; μή τι τῶν κεχρεωστημένων ἡμῖν παρημέληται; οὕτω καὶ περὶ τῶν τοιούτων ἡ μακαρία ἐκείνη πολυμέριμνος ψυχὴ ἠγωνίζετο, καὶ ἐφρόντιζε· καὶ μετὰ τὴν ἑξῆς· ἦν γὰρ τρίτη τῶν ἡμε-

A *vobis virtutis sermo* [23], vel apud ipsos scelèratos, eos ducat *ad ignitionem veritatis* [24]. *Sufferentes omnia* (16); omnia credentes; omnia sustinentes [25], ut omnes in omnibus placentes Domino, gehennæ ac supplicii damnationem effugiamus, ac consequamur cœlorum regnum, in eodem Christo Domino nostro, cui gloria et imperium, cum Patre et sancto Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

Porro exacta quarta die; postridie, quæ fuit Dominica ac sacra Resurrectionis dies, cum prius pro more vir beatus sedisset fuissetque lecta hæc ipsa catechesis, quid accidit? Animatior fit animi alacritate: nam et labor, aiunt, sanitatem præbet, animique alacritas ac impensius studium, mortuos suscitat. Quia vero rem sacram perägi oportebat, B cujus vir ter beatus, multo quotidie desiderio tenebatur (17), ingreditur templum, munde Domino ministraturus, ac oblaturus incruentam hostiam.

Porro, peracta re sacra, impertitusque iis, qui adessent, vivifica sacramenta, ac omnibus congruentissime consummatis; illinc ad mensam reversus est: ubi etiam nonnullos, qui adessent, Patres et confessores, amplexatus, ac amanter excipiens, vix nisi de morte conserto sermone ac colloquio, dimisit eos. Nec sane, ita tunc solum, ut scitis; sed tempus totum beatæ viri inclyti vitæ, nihil magis habuit, quam mortis meditationem, et *desiderium dissolvi et esse cum Christo* [26]. Ex ea memoria, quale ipsi ac quantum quotidie certamen fuit? Quid vero opus, referre eo studio gesta egregia tum privatim C tum publice, cum vix ipsa non clament? Nunc autem longe amplius: ut jam fere ab anno, morti se perfecte comparasset: Adeo ut, cùm ei sæpius ac frequens adessem, qui omnia Dei voluntate et faceret et loqueretur; nec sic tamen, Christi humilitatis æmulus, humilitatem meam super his alloqui dedignaretur: Num superest, aiebat, aliquid eorum, quæ necessarie loqui habuimus? Nunquid eorum aliquid neglexímus, quorum essemus debitores? Sic in ejusmodi contendebat et agebat curam, beata illa, ac multæ sollicitudinis anima. Verum post sequentem diem: fuit enim tertia dies, qua occurrit memoria (18) magni confessoris Pauli; vir beatus

[23] I Thes. I, 8. [24] I Tim. II, 4. [25] I Cor. XIII, 7. [26] Philipp. I, 23.

αἰσχύνην· ἀλλ' ἐπὶ πέταυρον ᾅδου συναντᾷ· quæ verba habentur *Prov.* XI. *Occurit in profundum inferni.* Hesych. εἶδος παγίδος· auctor quoque vitæ Nicolai Studitæ de Cypriano Nicolai discipulo, cum juvenis inter Scholares alas militans, a muliere impudica jam tertio ad libidinem provocaretur: ὡς δὲ καὶ τρίτον ἐπιστᾶσαν, καὶ πρὸς πέταυρον ᾅδου κατασῦραι με βουλομένην ἐώρακα. *Ubi jam tertium instantem vidi, meque in inferni profundum volentem trahere.*

(16) *Sufferentes omnia.* Sunt verba Pauli I *Cor.* XIII. soloque antiquarii lapsu videtur τὸ στέργοντες irrepsisse, ἀντὶ τοῦ στέγοντες. Quid si ita legit Theodorus, vel ita apostolicam vocem detorsit, ut significaret illa justorum viscera, quibus vere omnia videntur στέργειν, *adamare*, et quadam charitate, pro cujusque rei ratione, prosequi: Nam, *Novit justus jumentorum suorum animas, viscera autem impiorum crudelia.* Prov. XII, vers. 10. Præcelluit Franciscus Asisinas ea charitate, cui omnia ut Dei, D et a Deo a quo ipse; inspectanti fratres sororesque audirent: eam viri pietatem, commendante Deo, mirabili quadam in res omnes auctoritate, ut nedum bruta, sed vel insensata, velut fratrem agnoscerent, ac nec ignis cruciarer, cruciatum deprecantem.

(17) *Multo quotidie desiderio tenebatur.* ἦν ἑκάστοτε διὰ πολλῆς εἶχεν ἐπιθυμίας. Non forte per scipsum quotidie peracturus, quod nec Græca satis significant: vel quotidie peracturus quidem, sed voto: reque ipsa, quoties licuisset, quam frequentis celebrationis cupiditatem tantam habuerunt sancti non pauci, ut velut desolati, qua die non celebrassent, vix gaudium haberent: ira maxime noster Ludovicus, etc.

(18) *Magni confessoris Pauli.* Ponit Michael hunc diem 6 Novembris, a quo superstes fuit Theodorus usque ad diem sancto martyri Menæ sacrum, nobis sancti Martini.

Digitized by Google

mulo superponerent. Porro facta est die illa ac nocte tempestas valida, qualis olim in magni Petri Alexandrini funere (24). Eratque videre rem mirabilem. Quippe spreverunt omnes, mareque, et aerem, et inundationem fluminum, principumque tentationem, ac si quid aliud est terrorem habens, posthabuere. Quin et servi, dominorum obsequium; et agricolæ, culturæ operam; curatoresque et præfecti, curationem ac præfecturam; nautæ item et mercatores, mercaturam; ac viatores, iter : ut omnes circumfusi essent, oculis in eum, ceu in pretiosum mobile intenti : vel ut proprie magis dicam, velut in spirantem ac etiamnum loqui valentem.

Πάντες γὰρ κατεφρόνησαν καὶ θαλάσσης, καὶ ἀέρος, καὶ ἐπικλύσεως ποταμῶν, καὶ πειρασμοῦ τῶν κρατούντων, καὶ εἴ τινος ἄλλου, δεύτερα πάντα ἡγησάμενοι. Ἀλλὰ καὶ δοῦλοι δεσποτῶν θεραπείαν, καὶ γεηπόνοι τὴν ἐργασίαν, καὶ ἐπίτροποι τὴν ἐπιτασίαν, καὶ πλωτῆρες καὶ ἔμποροι τὴν ἐμπορίαν, καὶ ὁδῖται οἰκείαν ὁδόν· καὶ περιεκέχυντο, εἰς αὐτὸν ὡς εἰς ἱερὸν κειμήλιον ἀποβλέποντες, ἢ μᾶλλον οἰκειότερον εἰπεῖν, ὡς ἔμπνουν καὶ φωνεῖν δυνάμενον.

Proinde, ea Psalmorum modulatione ac luminum accensione; iisque vigiliis, ac sacris inclinationibus; postera die, re sacra de more peracta, circiter hora septima, traditus est sepulcro sive tumulo (25) : nec id plane non ægre, ac labore, irruente populi multitudine, ut sibi quisque, aliquid de sacris demortui exuviis, pretiosisque reliquiis, tolleret. Traditus nihilominus est, ac in domuncula sua depositus, quo loco vir beatissimus solitus esset libros sacros scribere, ac Domino ministrare. Hoc enim juxta Apostolum, etiam ab affectis viribus, et mala valetudine, a persecutione senioque, opus manuum habebat. Sane vero appositus est, Pater, Patribus ; sacerdos, Pontificibus, ante etiam unctionem (26) ; confessor, confessoribus ; martyribus, proposito martyr ; prædicatoribus, magna veritatis tuba. Sed et hoc addiderim : Continens ille, continentibus; castus, castitatis amantibus ; hospitalis, iis, qui studuissent hospitalitati ; modestus, sensu, modestis ac humilibus. Qui bene *omnia omnibus* [30], quoad fieri posset, divina quadam ratione *fuisset factus*, ut *omnes*, autve plures *salvos faceret* [31], apostolicorum gestorum informationibus nixus. Ac quidem modo : consummato apostolico cursu, cœlos pompa ingreditur, ac una cum angelis festos choros ducit, *in loco tabernaculi admirabilis, in epulantium sono* [32], æternis in Domino fruens bonis : nosque inde propitius intuens, suas pro humilibus nobis supplicationes Deo ferventius offert. Nos porro humiles abjectique, spe in alios mutati, feramus, gratias agentes, si quid molestum ingruit, egregiam illam prolocuti vocem : *Dominus dedit, Dominus abstulit : sicut Domino placuit, ita et factum est* [33]. Si quid enim fuit factum, Domini factum est voluntate, qui omnia utiliter dispensat : *Voluntati autem ejus*, inquit admirabilis Apostolus,

Καὶ οὕτω σὺν ψαλμῳδίαις καὶ φωταψίαις ταῖς καθηκούσαις, παννυχίσι τε καὶ ἐπικλήσεσι ἱεραῖς, τῇ ἑξῆς κατὰ τὸ σύνηθες λειτουργήσαντες, περὶ ὥραν πέμπτην παρεδόθη τῷ ἱερῷ τάφῳ, ἤτοι γλωσσοκόμῳ, οὐκ ἀκαματὶ, οὐδ' οὐ μὴν ἀπονητὶ, διὰ τὸ ἐπιπεπτωκέναι τὸ τοῦ λαοῦ πλῆθος, ἅραί τι τῶν ἱερῶν ἐνταφίων, ἢ τοῦ τιμίου λειψάνου. Παρεδόθη δ' οὖν ὅμως, καὶ ἀπετέθη ἐν τῷ οἰκείῳ δωματίῳ, καθ' ὃν τόπον εἰώθει ὁ τρισμακάριος τὰς ἱερὰς γράφειν Βίβλους, καὶ λειτουργεῖν Κυρίῳ. Τοῦτο γὰρ ἦν αὐτῷ ἀποστολικῶς, καὶ μετὰ διωκτικὴν κάκωσιν καὶ γῆρας, ἐργόχειρον. Καί γε προσετέθη ὁ Πατὴρ τοῖς Πατράσιν· ὁ ἱερεὺς τοῖς ἱεράρχαις, καὶ πρὸ τῆς χρίσεως· ὁ ὁμολογητὴς τοῖς ὁμολογηταῖς· τοῖς μάρτυσιν, ὁ προαιρετικὸς μάρτυς· ὁ διδάσκαλος τοῖς διδασκάλοις· τοῖς κήρυξιν, ἡ μεγάλη τῆς ἀληθείας σάλπιγξ. Προσθείην δ' ἂν καὶ ταῦτα· ὁ ἐγκρατὴς τοῖς ἐγκρατέσιν, ὁ ἁγνὸς τοῖς φιλάγνοις, ὁ φιλόξενος τοῖς φιλοξένοις· ὁ μέτριος, τοῖς μετριόφροσιν· *Ἅπαντα τοῖς πᾶσιν εὖ γεγονὼς*, καθ' ὅσον οἷόν τε θεοπρεπῶς, *ἵνα τοὺς πάντας, ἢ τοὺς πλείονας σώσῃ*, ἀποστολικοῖς κατορθώμασιν ἐπερειδόμενος. Καὶ νῦν αὐτὸς μὲν, ἀποστολικὸν ἐκτετελεκὼς δρόμον, ἔστιν οὐρανοὺς ἐμβατεύων, καὶ ἀγγέλων συμπανηγυρίζων χορείαις, *Ἐν τόπῳ σκηνῆς θαυμαστῆς, ἐν ἤχῳ ἑορταζόντων*, ἐν Κυρίῳ ἀπολαύων τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν· κἀκεῖθεν ἡμᾶς ἐποπτεύων ἵλεως, τὰς ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ταπεινῶν λιτὰς τῷ Κυρίῳ προσφέρει θερμότερον. Ἡμεῖς δὲ οἱ ταπεινοὶ, τῇ μὲν ἐλπίδι μεταβαλλόμενοι, φέρωμεν εὐχαρίστως τὸ λυπηρὸν, τὴν ἀοίδιμον ἐκείνην φθεγγόμενοι φωνήν· *Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτω καὶ ἐγένετο.* Εἴ τι γὰρ γέγονε, θελήματι Κυρίου γέγονε, τοῦ συμφερόντως πάντα οἰκονομοῦντος· *Τῷ δὲ βουλήματι αὐτοῦ*, ὥς φησιν ὁ θεῖος Ἀπόστολος, *τίς ἀνθ-*

[30] II Cor. IX, 22. [31] II Tim. IV. 7. [32] Psal. XLI, 5. [33] Job I, 21.

NOTÆ.

(24). *In magni Petri Alexandrini funere*, ἐπὶ τοῦ μεγάλου Πέτρου Ἀλεξανδρείας. Non videtur exstare quam auctor insinuat historiam, obortæ tempestatis ad elationem funeris Petri ; probandæ nimirum devotioni plebis Alexandrinæ, in coronarum jam pastorem suum, in quem ad coronam properantem sic fuissent assidui, ut vix non impedierint coronam ; ipso adeo Petro, ne illa desiderantem effugeret, clanculum et pia fraude, speculatorem admittente, dato consilio suffodiendi noctu murum, quo is tuto, lusoque populo, caput amputaturus accederet. Mirandæ omnino artes, sed amantibus notæ.

(25). *Seu tumulo*, ἤτοι γλωσσοκόμῳ. Vox minus frequens eo significato. Forte significat ipsum pheretrum, quod fuerit clausum, condendo terræ sacro corpusculo, quod hactenus omnibus viscendum prostitisset ; ut etiamnum, maxime in Deo sacrorum hominum exsequiis, fieri solet.

(26). *Sacerdos pontificibus, ante etiam unctionem*, ὁ ἱερεὺς τοῖς ἱεράρχαις, καὶ πρὸ τῆς χρίσεως. Simile habet Joan. Hierosolymitanus in Joannem Damascenum, exponens sancti Stephani junioris dictum illud in ipsum, quo θεῖον καὶ θεοφόρον vocat ; quæ nimirum propria sunt pontificum, κἂν, inquit, ut

Digitized by Google

ἔστηκε; Πλὴν ὅτι καὶ τὸ τῆς φύσεως πανθάνομεν, καὶ ὀρφανικῶς ἀποδυρόμενοι, τὸν ὡς ἀληθῶς, καὶ φιλόθεον, καὶ φιλότεκνον Πατέρα διεξερχόμεθα· καί γε μάλιστα ὁρῶντες καθεκάστην, καθάπερ πετηνοὺς τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν ἄλλους ἀλλαχόθεν, τοὺς μὲν ἐγγύθεν, τοὺς δὲ πόρρωθεν προστρέχοντας τῷ πατρικῷ τάφῳ, ἀμειδεῖς τῷ προσώπῳ, ἐρικνωμένους, αὐχμηροὺς, δακρυρροοῦντας, συστρεφομένους, καὶ ἐκ βάθους ποτνιωμένους· ὡς καὶ ἐξ αὐτῆς ὄψεως γνωρίζεσθαι πᾶσι τὸν τρόπον· ἀλλὰ μὴν καὶ ἑτέρους πλείονας τῶν πατρικῶν ἀπολελαυκότων εὐεργεσιῶν κατ' ἀμφότερα. Ὑμεῖς δὲ, ὦ μακαριώτατοι, τὰ ἴσα εἰ καὶ πλείονα εἴποιτε, ὡς ἀπολειφθέντες καὶ τῆς ἐπὶ τῇ μεταστάσει τοῦ παμμάκαρος αὐτοψίας, καὶ ἀποκλαιόμενοι, καὶ ἀποδυρόμενοι. Ἀλλ' οὖν διὰ τῶν ἀκουσθέντων, καὶ ἐλπιζομένων παρηγορήθητε καὶ ἀναψύξατε, καὶ πρὸς τὸ ἑξῆς ἔχεσθε τοῦ καλοῦ ὑμῶν δρόμου ἀνολιγώρως· εὐχόμενοι καὶ ὑπὲρ τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν ἀδιαλείπτως, ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς ὑπὲρ τῆς τιμιότητος ὑμῶν, εἰ καὶ τολμηρῶς. Πᾶσαν ὑμῶν τὴν συνοδίαν μετὰ καὶ τῶν λοιπῶν ἀδελφικῶς προσαγορεύομεν δι' ὑμῶν. Οἱ σὺν ἡμῖν, πλεῖστα προσαγορεύουσι τὴν ἀγωσύνην ὑμῶν.

[A] *quis restitit* [24]? Cæterum, quia etiam naturæ jura subimus (27), pupillorum more deplorantes, vere et Dei et filiorum amantis Patris, res enarramus. Sane vel maxime, cum ceu aviculas, fratres nostros, alios aliosque, ex aliis aliisque propinquioribus ac remotioribus locis, ad paternum sepulcrum accurrentes, in dies videamus, vultu tetricoso, immaniter afflictos ac tristes (28), squalidos, lacrymis diffluentes, sese contorquentes, exque imo pectore gementes, ut vel ex ipso aspectu, quivis statim agnoscat affectum. Quin et alios plures, qui in utroque paterna beneficia consecuti sint. Vos porro, beatissimi, eadem, ac iis plura dixeritis, hoc ad alia deplorantes, quod sit negatum, ut ter beati viri transitui præsentes essetis. Enimvero, [B] consolamini, per ea quæ audistis et speratis, refrigerioque alacres, reliquum bonum cursum vestrum impigre prosequimini : etiam indesinenter pro nostra humilitate precantes, quando et nos pro honoranda vestra charitate : quanquam videatur id audaciuscule dictum : Per vos, fraterne saluto vestrum omnem conventum cum reliquis. Qui nobiscum sunt fratres plurimum salutant sanctitatem vestram.

[24] Rom. IX, 19.

IN SUBSEQUENTEM NARRATIONEM MONITUM.

Ad rem canonicam valde pertinet narratio quædam dissidii vel potius schismatis Theodori Studitæ a duobus patriarchis Tarasio et Nicephoro, quod a Studii deinde monachis paulo ditius continuatum fuit. Ea cum mihi conspecta fuerit in Cod. Vat. præcisa admodum et satis utilis, nolo fraudare lectores, meos de hac ecclesiasticæ historiæ particula. — Ang. Mai *Spicileg. Rom.* t. VII, p. XXIX.

Περὶ Ταρασίου καὶ Νικηφόρου τῶν ἐν ἁγίοις πατριαρχῶν.

[C] Ὅτι Ταράσιος καὶ Νικηφόρος οἱ ἀοίδιμοι πατριάρχαι οἰκονομίας τινὰς ἀναγκαίως ἐποιήσαντο, δι' ἃς καὶ ἀπέσχισεν ἑαυτὸν ἐκ τῆς τούτων κοινωνίας ὁ ἐν ἁγίοις Θεόδωρος ὁ Στουδίτης, ὡς ἤδη παρεδηλώσαμεν· βούλεται οὖν ὁ λόγος ταύτας διηγήσασθαι. Ὁ γὰρ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, ὁ τῆς

De sanctis patriarchis Tarasio et Nicephoro.

Patriarchæ celebres Tarasius atque Nicephorus dispensationes quasdam fecerunt, quarum causa separavit se ab illorum communione sanctus Theodorus Studita, ut jam significavimus. Rei igitur historia pandenda est. Imperator Constantinus, religiosæ Irenes filius, uxore sua ejecta, et per vim

NOTÆ.

κεχρισμένος ἦν ἀρχιερωσύνης τῷ χρίσματι· sic enim ego cum ms. jungerem, non ut habent edita, cum sequentibus de martyrio, ad quod chrisma illud pontificum accidentario habet, communi martyrii laurea omni hominum statui et ordini; nec minus ad omnes habente, quam habeat Christi charitas, [D] qua est, ut martyrium sit; operante in eo, ut Christi passione per imitationem operis, ita Spiritu sancto per potissimum dilectionis affectum, ut scite doctor noster angelicus 3. p. q. 66. a 12. Non sic τὸ, θεοφόρον· sed iis velut proprium est, quibus Apostolus doctrinam ut propriam tribuit : nempe pastoribus et episcopis : quos oporteat ab ipsa ratione officii esse Deo afflatos, ac ceu afflante Deo docere subjectas plebes; ut alii omnes, sive Damascenus, sive Theodorus, sive Maximus, aut Ephræm, nosterque Hieronymus, ac quotquot non episcopi, vere θεοφόροι et ipsi fuerunt, velut quadam participatione pastoralis illius spiritus, ejusmodi fuerint : velut seniores quibus Dominus de Mosis spiritu, subsidio eidem futuris, dederit.

(27) *Quia et naturam discimus*, τὸ τῆς φύσεως πανθάνομεν. Velut dicat, *afficior naturæ affectionibus*, ac præsentio in his adversis, et communi afflictione, quod est hominis, quanquam propositum animi sublime est, ac ad sanctam illam ἀπάθειαν impellit. Similia fere Sulpit. de lacrymis in obitu beati Martini; nec vero Apostolus eas lacrymas prohibet, sed quales sunt eorum qui spem non habent, aut velut non haberent minus castigate et modestia Christiana lacrymantur et lamentantur, velut facto negantes resurrectionem : in quos Chrysostomus, hom. 21 in Acta, et 4 in Epist. ad Hebr. ubi et divinissime enarrat, quod Ecclesia velut resurrectionem prædicans in fidelium exsequiis, suavissimum personat; *Convertere, anima, in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi.*

(28) *Immaniter afflictos ac tristes*, ἐρικνωμένους. Quo sensu Hesychio· Τὸ, κνωμένων, est πονουμένων. et τὸ, κνῆσαι, λυπῆσαι.

Digitized by Google

velut qui Dei et sanctorum esset amans, iterum implens apostolicum scitum, rem sacram peragit, in sancti defungens memoriam (19). Jam autem facto vespere, cum pro more secum considentes, multis allocutus esset, multaque dixisset, inde ingressus in cellulam, consuetoque psalmorum penso ac precibus absolutis, se in lectulum dedit. Circa autem horam quartam, subiit solitus ex ægritudine dolor, vocatoque uno fratrum excubantium ad cellam, suum ei dolorem, statimque fratrum accurrentium coronæ, denuntiat. Cum porro haud ita moleste eam diem egisset, postridie accitos omnes qui adessent, supremis sermonibus, ceu jam migraturus, eosdem affatus est. Quibus illis? Iis utique, quos quotidie non cessabat loqui, diuque ac noctu in memoriam revocabat; ita cum primis dicens : « Fratres patresque : Poculum hoc commune est, quod biberunt omnes patres nostri. Ipsum ego bibiturus sum, vadoque ad patres meos. Videte testamentum quod condidi vobis ; Fidem vestram servate inconcussam, et vitam immaculatam. Nihil enim ultra habeo dicere, quod jam olim quidquid operæ pretium erat, annuntiaverim vobis, vosque omnia prædocuerim. »

Præterea istud adjecit, vere filius pacis et dilectionis : « Domino nostro episcopo, salutem et osculum cum reverentia et honore, a me impertimini. Reliquis item Patribus, episcopisque et sacerdotibus Christi ; confessoribus propter Dominum persecutionem sustinentibus : fratribus universis, amicisque et notis, ac iis, qui nobiscum collaborarunt in certamine fidei, tum parvis, tum magnis. » Enimvero, beatum illum ac studiosum animum ! ut neque sub eam horam, aliud quid aut meditaretur, aut contenderet, quam ut solum placeret Deo, Deumque glorificaret. Denique, percontante mea humilitate, quid de illis juberet, vel fratribus, vel laicis qui pœnis obnoxii essent ac pœnitentibus (20) : Respondit vere compatiens medicus et Christi imitator : *Indulgebit Dominus universis* [37] ; subjungens ad fidem astruendam, vere is fide dignus, etiam divinam per Moysen ejus famulum, ordinationem : seque ipsum tertio consignans, adprecatus est, dicens :

[37] Isa. xxvi, 15.

ρῶν, ἐν ᾗ ἐφέστηκεν ἡ μνήμη τοῦ μεγάλου ὁμολογητοῦ Παύλου· ὡς φιλόθεος, καὶ φιλάγιος τὸ ἀποστολικὸν πληρῶν, καὶ αὖθις, ἐκτελεῖ τὴν θείαν μυσταγωγίαν, τῇ τοῦ ἁγίου μνήμῃ ἀφοσιούμενος. Καὶ ἑσπέρας ἤδη καταλαβούσης, πλεῖστα καὶ ὁμιλήσας, καὶ προσφθεγξάμενος τοῖς συγκαθεζομένοις αὐτῷ, κατὰ τὸ εἰωθὸς, κἀκεῖθεν ἐπὶ τὸ κελλίον αὐτοῦ εἰσελθών, καὶ τὴν συνήθη ψαλμῳδίαν καὶ τὰς εὐχὰς ἐκτετελεκὼς, ἀνέπεσεν ἐπὶ τοῦ κλινιδίου. Καὶ περὶ ὥραν τετάρτην, ὑπεισῆλθεν αὐτῷ ὁ κατὰ συνήθειαν πόνος· καὶ δὴ φωνήσας τινὰ τῶν πρὸ τῆς κέλλης αὐτοῦ καθευδόντων ἀδελφῶν, ἀπαγγέλλει αὐτῷ τὸ ἄλγημα, καὶ τῇ αὐτῇ συνδρομῇ τῶν ἀδελφῶν. Καὶ διημερεύσας μετριοπόνως, τῇ ἑξῆς προσκαλεῖται τοὺς παρόντας ἅπαντας καὶ τοὺς ἐξιτηρίους ποιεῖται λόγους. Τίνες δὲ οὗτοι ; οὓς ἑκάστοτε οὐ διέλιπε καὶ λαλεῖν, καὶ ὑπομιμνήσκειν νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν· τοῦτο δὲ κατ' ἐξαίρετον· « Ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες· τὸ ποτήριον τοῦτο κοινόν ἐστιν, ὃ ἔπιον πάντες οἱ πατέρες ἡμῶν. Τὸ αὐτὸ πίνοιμι κἀγὼ, καὶ πορεύομαι πρὸς τοὺς πατέρας μου. Βλέπετε τὴν παραθήκην ἣν παρεθέμην ὑμῖν· τὴν πίστιν ὑμῶν φυλάξατε ἀσάλευτον, καὶ τὸν βίον ἀκηλίδωτον. Πλέον γάρ τι λέγειν οὐκ ἔχω, διὰ τὸ πάντα τὰ ὀφείλοντα, καὶ προαναγγεῖλαι ὑμῖν, καὶ προδιδάξαι. »

Προσθεὶς καὶ τοῦτο, ὁ τῆς εἰρήνης ὄντως καὶ τῆς ἀγάπης υἱός· « Τῷ δεσπότῃ ἡμῶν τῷ ἀρχιερεῖ τὸν δι' αἰδοῦς καὶ τιμῆς ἀσπασμὸν ἐξ ἐμοῦ ἀπονείματε· τοῖς λοιποῖς Πατράσιν, ἱεράρχαις τε καὶ ἱερεῦσι τοῖς Χριστοῦ, ὁμολογηταῖς τοῖς διὰ Κύριον δεδιωγμένοις, ἅπασι τοῖς ἀδελφοῖς, φίλοις τε καὶ γνωρίμοις, καὶ τοῖς ἐν τῷ ὑπὲρ τῆς πίστεως ἀγῶνι συγκεκοπιακόσι ἡμῖν, μικροῖς τε καὶ μεγάλοις. » Ἀλλ' εὖγε τῆς μακαρίας ἐκείνης καὶ φιλαρέτου ψυχῆς, ἥτις οὐδὲ ἐπ' αὐτῆς τῆς ὥρας ἕτερόν τι ἢ ἐμελέτα, ἢ ἠγωνίζετο, ἢ μόνον τῷ Θεῷ ἀρέσαι, καὶ Θεὸν δοξάσαι. Ἀμέλει ἐρωτηθεὶς παρὰ τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν περὶ τῶν ἐν ἐπιτιμίοις ὄντων ἀδελφῶν, ἢ καὶ ξένων, τί ἂν κελεύοι· ἀπεκρίθη ὁ ὄντως φιλοσυμπαθὴς καὶ Χριστομίμητος ἰατρός· *Ὁ Κύριος συγχωρήσει πᾶσιν*, ἐπενεγκὼν πρὸς πίστωσιν, ὁ ὡς ἀληθῶς ἀξιόπιστος, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ θεράποντος αὐτοῦ Μωϋσέως διαταγήν· καὶ ἐκ τρίτου κατασφραγίσας, ἐπηύξατο εἰπών· *Ὁ Κύριος τῆς εἰρήνης ἔσται μετὰ τοῦ*

NOTÆ.

(19). *In sancti defungens memoriam*, τῇ τοῦ ἁγίου μνήμῃ ἀφοσιούμενος· velut calefaciens satis memoriæ sancti, seque religione ad ipsam absolvens. Plura Bud. col. 387, etc. Porro dicit celebrasse, πληροῦντα τὸ ἀποστολικόν. Velut Apostoli scitum : non sancientis, sed quod haberet Dominica sanctio, promulgantis. *Ego enim accepi a Domino, quod*, etc. *I Cor.* II. Chrysost. non raro id privilegii effert, ut miles, coram imperatore nominetur, habeaturque sub ipsam rem sacram sanctorum memoria : quibus tamen non facimus, sed uni Deo.

(20). *Qui essent pœnis obnoxii ac pœnitentibus*, περὶ τῶν ἐν ἐπιτιμίοις. Desciverant multi a fide, ut solet in ejusmodi tentationibus ; in quos magnam lenitatem exhibet Theodorus, animans ad spem veniæ, etiam Moyse ascito in testem divinæ misericordiæ : Forte vero respicit v. 43 c. xxxii. Deuter. ; quo etiam se Machabæi cum matre solabantur, et animabant ad constantiam *II Machab.* vii. Aliter Meletius, ut est apud Epiph. hær. 48, al. 68, quanquam minus consonent alii, eo, et nimia in lapsos severitate, schismate divisus a Petro Alexandrino, ac demum in suis, factus Arii fautor : ut martyrum Ecclesia promoverit in conventiculum et synagogam hæreticorum : sic ubique periculum, scindi ab Ecclesia catholica, qualis velut proprio charactere distincta, audiebat illa Petri legitimi patriarchæ, quanquam minor ; plerisque specie zeli deficientibus ad Meletium, ut nusquam desunt colores volenti discedere.

Digitized by Google

πνεύματος ὑμῶν· καὶ ἀσπασάμενος τοὺς παρόντας ἅπαντας, διέμεινεν οὕτως. Καὶ τὴν αὐτὴν διαδίδοται ἡ ἀκοὴ, καὶ παραγίνεται λαοῦ πλῆθος οὐκ ὀλίγον. Καὶ οὕτω δισημερεύσας, ἕκαστον τῶν ἐρχομένων, καὶ κατασφραγίζων, καὶ εὐλογῶν, καὶ κατασπαζόμενος, καὶ ῥῆμα προσφθεγγόμενος, καὶ ἐπευχόμενος ὁ τρισμακάριος, ἀπέλυεν ἐν εἰρήνῃ, ἑκάστῳ μνήμης ἄξιον καὶ σωτηρίας ἐφόδιον καταλιμπάνων.

Καὶ τῇ Κυριακῇ ἐν ᾗ ἡ μνήμη ἐξετελεῖτο τοῦ μεγάλου μάρτυρος Μηνᾶ, ἐψαλκὼς τὰ συνήθη· εἶθ' οὕτως μετασχὼν τῶν ἁγιασμάτων τῶν ζωοποιῶν ἐκείνων, καὶ κατὰ τὸ εἰωθὸς ἐπαλειψάμενος καὶ κατασφραγισάμενος, ὑψοῦ τὰς χεῖρας ἄρας, καὶ προσευξάμενος, περὶ ὥραν ἕκτην αἰσθόμενος ἑαυτοῦ ἠσθενηκότος, προστάσσει ῥῆμα κηραψίαν γενέσθαι· κἀνταῦθα προσβάλλομεν τῇ ψαλμῳδίᾳ· καὶ ἐν τῷ στίχῳ, ἐν ᾧ φησιν, *Εἰς τὸν αἰῶνα οὐ μὴ ἐπιλάθωμαι τῶν δικαιωμάτων σου, ὅτι ἐν αὐτοῖς ἔζησάς με*, ἐνδιατριβόντων, παρέδωκε τὴν μακαρίαν καὶ καθαρὰν αὐτοῦ ψυχὴν τοῖς ἁγίοις ἀγγέλοις. Οὕτω μὲν οὖν ὡς ἐν συντομίᾳ ἡ τοῦ τρισμάκαρος κοίμησις, καὶ τοῦ ἀθλητικοῦ δρόμου τὸ πέρας· καὶ αὕτη ἡ τῶν πολλῶν ἀγώνων, καὶ πόνων, καὶ ἱδρώτων εἰς αἰῶνα αἰῶνος κατάπαυσις.

Ἀλλ' ὦ, πῶς ὑμῖν ἀδακρυτὶ τὰ ἐξῆς ὑπ' ὄψιν ἀγάγω, πυρπολούμενος τοῖς λογισμοῖς, καὶ οἱονεὶ ἐξεστηκὼς τῇ καρδίᾳ; καί μοι δότε μικρὸν ἐνδιατρῖψαι τῷ διηγήματι. Ἔκειτο οὖν ὁ τρισμάκαρ (καλὸν γὰρ μηδὲ τοῦτο παραδραμεῖν, ὥσπερ τι ξένον θέαμα), αἰδέσιμος τῇ ὄψει, ἀγγελοειδὴς τῷ σχήματι, τῆς ἐνδημησάσης πρὸς Κύριον ψυχῆς ὥσπερ τινὰς φωτοειδεῖς ἀκτῖνας ἐναπομαξαμένης τῷ ἱερῷ σώματι, μεθ' οὗ καὶ ἐφ' ᾧ λελάτρευκε τῇ ἁγίᾳ Τριάδι. Προστέθειται ἐξαπίνης τοῖς προλαβοῦσι πλῆθος ἕτερον, ὁμοῦ μὲν μοναστῶν, ὁμοῦ δὲ καὶ μιγάδων· πολλοὶ ὅτι μάλιστα, καὶ τῶν ἐξόχων, μεθ' ὧν καὶ ἱεράρχαι, καὶ ἱερεῖς, ἐπιφερόμενος ἕκαστος τὰ τῆς μακαρίας ἐκείνης κηδείας καὶ ταφῆς ἁρμόδια· οἱ μὲν κηροὺς ἐξάσπρους καὶ πολυτίμους· ὁ δὲ, σινδόνα πεποικιλμένην· ἕτερος καταπέτασμα περιπόρφυρον· καὶ ἄλλοι σκεύη ἀργυρᾶ, καὶ χρυσάργυρα, καὶ ἠλεκτριώδη· καὶ οἱ μὲν ἀρώματα, καὶ θυμιάματα, καὶ ἄλλος ἄλλο, καὶ ἕτερος ἕτερον, ἵνα μὴ μακρηγορῶ. Πάντες δ' οὖν ὅμως πίστει σπεύδοντες ἄξιον μνήμης τῷ ἱερῷ λειψάνῳ προσοῖσαι, καὶ τῷ τιμίῳ τάφῳ ἐναποθέσθαι. Γέγονε δὲ χειμὼν κατὰ τὸ νυχθήμερον ἐκεῖνο σφοδρὸς, ὡς πάλαι ἐπὶ τοῦ μεγάλου Πέτρου Ἀλεξανδρείας. Καὶ ἦν ἰδεῖν ὑπερφυὲς τὸ γενόμενον.

A *Dominus pacis erit cum spiritu vestro* [18]. Omnesque qui aderant amplexatus, ita remansit. Interim vero gliscit fama, adestque populi multitudo non modica. Ubi sic vir ter beatus duos exegisset dies, singulos accedentes consignans, ac benedicens et deosculans, leneque ac submisse alloquens et adprecatus; atque signum memoria, et salubrem commeatum reliquisset, dimisit in pace.

Porro die Dominica, qua magni martyris Menæ memoria celebratur, ubi consueta Cantica et Psalmos recitasset; tumque particeps sacrorum effectus (21); sacrorum, inquam, quæ vivifica sunt; ac pro more inunctus consignatusque : sublatis in sublime manibus, oransque; cum, circa horam sextam, se sensim deficere sensisset, voce cassa submissâque cereos accendi jubet : deincepsque Psalmos incipimus : atque ad illum versum : *In æternum non obliviscar justificationes tuas, quia in ipsis vivificasti me* [19] : immorantibus nobis Psalmodiæ, beatam mundamque suam animam sanctis angelis tradidit. Sic sane velut compendio narrata habuit viri ter beati dormitio. Tali termino athleta absolvit cursum. Fuit hæc multorum certaminum, laborumque et sudorum, sæculum in sæculi requies.

Enimvero, qua vobis ratione, quæ sunt deinceps, sine lacrymis ob oculos ponam, quem ceu ignis cogitationes devastent, quique velut animo defecerim. Verum liceat nonnihil narrationi insistere. Jacebat igitur vir ter beatus : Præstat enim, nec illud velut novum insolensque spectaculum omittere : jacebat, inquam, facie venerabilis : figura, velut angelicam speciem referens; anima, quæ esset peregrinata ad Dominum, velut quosdam lucis radios, sacro corpori, cum quo, ac in quo sanctæ Trinitati servisset, ex se, ac suis fulgoribus, imprimente (22). Prioribus confestim, sese populi alii adjunxerunt, qua monachorum, qua promiscuæ multitudinis : multique in primis, viri nobiles, ac magnates, una cum episcopis et sacerdotibus; singulis inferentibus, quæ beatis illis exsequiis ac funeri congrua essent. Afferebant alii quidem albos ac magni pretii cereos (23); hic Phrygio opere pictam sindonem; ille prætextatum velum; alii autem vasa argentea et deaurata, et succinea : ac alii quidem aromata et suffitus; alii aliud, ut ne in longum sermonem protraham. Ita nihilominus ut accurrentes omnes sacris aliquid reliquiis pro memoria admovereut, ac venerabili tu-

[18] Num. VI, 26. [19] Psal. CXVIII, 93.

NOTÆ.

(21). *Particeps sacrorum factus*, μετασχὼν τῶν ἁγιασμάτων. Velut sacramentorum, a sacrando, quæ ideo dicantur, ζωοποιά. *Vivifica sacramenta*, nimirum Eucharistiæ : tum addit de solo sacramento unctionis, quo jam migraturus, ut est moris velut pro supremo agone inunctus sit : ἐπαλειψάμενος. Michael litem, ut expressit interpres Baronii, magis videtur Eucharistiam dicere : *Deinde mysteriis divinis, ut animæ viaticum et munimen essent, participat.* De ritu sacramenti unctionis, nonnihil Græcis ac Latinis diverso, utrisque nihilominus sano, quanquam in suis Græcis improbante, et ut novellum errorem a sordibus, damnante Arcudio, non spernenda in suis Euchologicis noster Goar.

(22). *Ex se, ac suis fulgoribus, imprimente.* Sic circumloquimur τὸ, ἐναπομαξαμένης· quod sit velut a se abstergendo imprimere, ac quadam a se derivatione : alia voce et simili, ἐναπομόργνυσθαι· plane signantissimum in materia subjecta.

(23). *Albos cereos*, κηροὺς ἐξάσπρους· Vox sequiori Græciæ usitatissima, ut etiam numismata argentea a colore ἄσπρους dicant.

Digitized by Google

mulo superponerent. Porro facta est die illa ac nocte tempestas valida, qualis olim in magni Petri Alexandrini funere (24). Eratque videre rem mirabilem. Quippe spreverunt omnes, mareque, et aerem, et inundationem fluminum, principumque tentationem, ac si quid aliud est terrorem habens, posthabuere. Quin et servi, dominorum obsequium; et agricolæ, culturæ operam; curatoresque et præfecti, curationem ac præfecturam; nautæ item et mercatores, mercaturam; ac viatores, iter : ut omnes circumfusi essent, oculis in eum, ceu in pretiosum mobile intenti : vel ut proprie magis dicam, velut in spirantem ac etiamnum loqui valentem.

A Πάντες γὰρ κατεφρόνησαν καὶ θαλάσσης, καὶ ἀέρος, καὶ ἐπικλύσεως ποταμῶν, καὶ πειρασμοῦ τῶν κρατούντων, καὶ εἴ τινος ἄλλου, δεύτερα πάντα ἡγησάμενοι. Ἀλλὰ καὶ δοῦλοι δεσποτῶν θεραπείαν, καὶ γεηπόνοι τὴν ἐργασίαν, καὶ ἐπίτροποι τὴν ἐπισταsίαν, καὶ πλωτῆρες καὶ ἔμποροι τὴν ἐμποριαν, καὶ ὁδῖται οἰκείαν ὁδόν· καὶ περιεκέχυντο, εἰς αὐτὸν ὡς εἰς ἱερὸν κειμήλιον ἀποβλέποντες, ἢ μᾶλλον οἰκειότερον εἰπεῖν, ὡς ἔμπνουν καὶ φωνεῖν δυνάμενον.

Proinde, ea Psalmorum modulatione ac luminum accensione; iisque vigiliis, ac sacris inclinationibus; postera die, re sacra de more peracta, circiter hora septima, traditus est sepulcro sive tumulo (25) : nec id plane non ægre, ac labore, irruente populi multitudine, ut sibi quisque, aliquid de sacris demortui exsuviis, pretiosisque reliquiis, tolleret. Traditus nihilominus est, ac in domuncula sua depositus, quo loco vir beatissimus solitus esset libros sacros scribere, ac Domino ministrare. Hoc enim juxta Apostolum, etiam ab affectis viribus, et mala valetudine, a persecutione senioque, opus manuum habebat. Sane vero appositus est, Pater, Patribus ; sacerdos, Pontificibus, ante etiam unctionem (26) ; confessor, confessoribus ; martyribus, proposito martyr ; prædicatoribus, magna veritatis tuba. Sed et hoc addiderim : Continens ille, continentibus; castus, castitatis amantibus ; hospitalis, iis, qui studuissent hospitalitati ; modestus, sensu, modestis ac humilibus. Qui bene *omnia omnibus* [30], quoad fieri posset, divina quadam ratione *fuisset factus*, ut *omnes*, autve plures *salvos faceret* [31], apostolicorum gestorum informationibus nixus. Ac quidem modo : consummato apostolico cursu, cœlos pompa ingreditur, ac una cum angelis festos choros ducit, *in loco tabernaculi admirabilis, in epulantium sono* [32], æternis in Domino fruens bonis : nosque inde propitius intuens, suas pro humilibus nobis supplicationes Deo ferventius offert. Nos porro humiles abjectique, spe in alios mutati, feramus, gratias agentes, si quid molestum ingruit, egregiam illam prolocuti vocem : *Dominus dedit, Dominus abstulit : sicut Domino placuit, ita et factum est* [33]. Si quid enim fuit factum, Domini factum est voluntate, qui omnia utiliter dispensat : *Voluntati autem ejus*, inquit admirabilis Apostolus,

Καὶ οὕτω σὺν ψαλμῳδίαις καὶ φωταψίαις ταῖς καθηκούσαις, παννυχίσι τε καὶ ἐπικλήσεσι ἱεραῖς, τῇ ἑξῆς κατὰ τὸ σύνηθες λειτουργήσαντες, περὶ ὥραν πέμπτην παρεδόθη τῷ ἱερῷ τάφῳ, ἤτοι γλωσσοκόμῳ, B οὐκ ἀκαματὶ, οὐδ' οὐ μὴν ἀπονητὶ, διὰ τὸ ἐπιπεπτωκέναι τὸ τοῦ λαοῦ πλῆθος, ἅραί τι τῶν ἱερῶν ἐνταφίων, ἢ τοῦ τιμίου λειψάνου. Παρεδόθη δ' οὖν ὅμως, καὶ ἀπετέθη ἐν τῷ οἰκείῳ δωματίῳ, καθ' ὃν τόπον εἰώθει ὁ τρισμακάριος τὰς ἱερὰς γράφειν Βίβλους, καὶ λειτουργεῖν Κυρίῳ. Τοῦτο γὰρ ἦν αὐτῷ ἀποστολικῶς, καὶ μετὰ διωκτικὴν κάκωσιν καὶ γῆρας, ἐργόχειρον. Καί γε προσετέθη ὁ Πατὴρ τοῖς Πατράσιν· ὁ ἱερεὺς τοῖς ἱεράρχαις, καὶ πρὸ τῆς χρίσεως· ὁ ὁμολογητὴς τοῖς ὁμολογηταῖς· τοῖς μάρτυσιν, ὁ προαιρετικὸς μάρτυς· ὁ διδάσκαλος τοῖς διδασκάλοις· τοῖς κήρυξιν, ἡ μεγάλη τῆς ἀληθείας σάλπιγξ. Προσθείην δ' ἂν καὶ ταῦτα· ὁ ἐγκρατὴς τοῖς ἐγκρατέσιν, ὁ ἁγνὸς τοῖς φιλάγνοις, ὁ φιλόξενος τοῖς φιλοξένοις· ὁ μέτριος, τοῖς μετριόφροσιν· C Ἅπαντα τοῖς πᾶσιν εὖ γεγονὼς, καθ' ὅσον οἷόν τε θεοπρεπῶς, ἵνα τοὺς πάντας, ἢ τοὺς πλείονας σώσῃ, ἀποστολικοῖς κατορθώμασιν ἐπερειδόμενος. Καὶ νῦν αὐτὸς μὲν, ἀποστολικὸν ἐκτετελεκὼς δρόμον, ἔστιν οὐρανοὺς ἐμβατεύων, καὶ ἀγγέλων συμπανηγυρίζων χορείαις, Ἐν τόπῳ σκηνῆς θαυμαστῆς, ἐν ἤχῳ ἑορταζόντων, ἐν Κυρίῳ ἀπολαύων τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν· κἀκεῖθεν ἡμᾶς ἐποπτεύων ἵλεως, τὰς ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ταπεινῶν λιτὰς τῷ Κυρίῳ προσφέρει θερμότερον. Ἡμεῖς δὲ οἱ ταπεινοὶ, τῇ μὲν ἐλπίδι μεταβαλλόμενοι, φέρωμεν εὐχαρίστως τὸ λυπηρὸν, τὴν ἀοίδιμον ἐκείνην φθεγγόμενοι φωνήν· Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτω καὶ ἐγένετο. Εἴ τι γὰρ γέγονε, θελήματι Κυρίου γέγονε, τοῦ συμD φερόντως πάντα οἰκονομοῦντος· Τῷ δὲ βουλήματι αὐτοῦ, ὥς φησιν ὁ θεῖος Ἀπόστολος, τίς ἀνθ-

[30] II Cor. IX, 22. [31] II Tim. IV. 7. [32] Psal. XLI, 5. [33] Job I, 21.

NOTÆ.

(24). *In magni Petri Alexandrini funere*, ἐπὶ τοῦ μεγάλου Πέτρου Ἀλεξανδρείας. Non videtur exstare quam auctor insinuat historiam, obortæ tempestatis ad elationem funeris Petri ; probandæ nimirum devotioni plebis Alexandrinæ, in coronarum jam pastorem suum, in quem ad coronam properantem sic fuissent assidui, ut vix non impedierint coronam ; ipso adeo Petro, ne illa desiderantem effugeret, clanculum et pia fraude, spiculatorem admittente, dato consilio suffodiendi noctu murum, quo is tuto, lusoque populo, caput amputaturus accederet. Mirandæ omnino artes, sed amantibus notæ.

(25). *Seu tumulo*, ἤτοι γλωσσοκόμῳ. Vox minus frequens eo significato. Forte significat ipsum pheretrum, quod fuerit clausum, condendo terræ sacro corpusculo, quod hactenus omnibus visendum prostitisset ; ut etiamnum, maxime in Deo sacrorum hominum exsequiis, fieri solet.

(26). *Sacerdos pontificibus, ante etiam unctionem*, ὁ ἱερεὺς τοῖς ἱεράρχαις, καὶ πρὸ τῆς χρίσεως. Simile habet Joan. Hierosolymitanus in Joannem Damascenum, exponens sancti Stephani junioris dictum illud in ipsum, quo θεῖον καὶ θεοφόρον vocat ; quæ nimirum propria sunt pontificum, κἂν, inquit, μὴ

Digitized by Google

ἔστηκε; Πλὴν ὅτι καὶ τὸ τῆς φύσεως πανθάνομεν, καὶ ὀρφανικῶς ἀποδυρόμενοι, τὸν ὡς ἀληθῶς, καὶ φιλόθεον, καὶ φιλότεκνον Πατέρα διεξερχόμεθα· καί γε μάλιστα ὁρῶντες καθεκάστην, καθάπερ πετηνοὺς τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν ἄλλους ἀλλαχόθεν, τοὺς μὲν ἐγγύθεν, τοὺς δὲ πόρρωθεν προστρέχοντας τῷ πατρικῷ τάφῳ, ἀμειδεῖς τῷ προσώπῳ, ἐρικνωμένους, αὐχμηροὺς, δακρυῤῥοοῦντας, συστρεφομένους, καὶ ἐκ βάθους ποτνιωμένους· ὡς καὶ ἐξ αὐτῆς ὄψεως γνωρίζεσθαι πᾶσι τὸν τρόπον· ἀλλὰ μὴν καὶ ἑτέρους πλείονας τῶν πατρικῶν ἀπολελαυκότων εὐεργεσιῶν κατ' ἀμφότερα. Ὑμεῖς δὲ, ὦ μακαριώτατοι, τὰ ἴσα εἰ καὶ πλείονα εἴποιτε, ὡς ἀπολειφθέντες καὶ τῆς ἐπὶ τῇ μεταστάσει τοῦ παμμάκαρος αὐτοψίας, καὶ ἀποκλαιόμενοι, καὶ ἀποδυρόμενοι. Ἀλλ' οὖν διὰ τῶν ἀκουσθέντων, καὶ ἐλπιζομένων παρηγορήθητε καὶ ἀναψύξατε, καὶ πρὸς τὸ ἐξῆς ἔχεσθε τοῦ καλοῦ ὑμῶν δρόμου ἀνολιγώρως· εὐχόμενοι καὶ ὑπὲρ τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν ἀδιαλείπτως, ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς ὑπὲρ τῆς τιμιότητος ὑμῶν, εἰ καὶ τολμηρῶς. Πᾶσαν ὑμῶν τὴν συνοδίαν μετὰ καὶ τῶν λοιπῶν ἀδελφικῶς προσαγορεύομεν δι' ὑμῶν. Οἱ σὺν ἡμῖν, πλεῖστα προσαγορεύουσι τὴν ἁγωσύνην ὑμῶν.

A *quis restitit* [34]? Cæterum, quia etiam naturæ jura subimus (27), pupillorum more deplorantes, vere et Dei et filiorum amantis Patris, res enarramus. Sane vel maxime, cum ceu aviculas, fratres nostros, alios aliosque, ex aliis aliisque propinquioribus ac remotioribus locis, ad paternum sepulcrum accurrentes, in dies videamus, vultu tetricoso, immaniter afflictos ac tristes (28), squalidos, lacrymis diffluentes, sese contorquentes, exque imo pectore gementes, ut vel ex ipso aspectu, quivis statim agnoscat affectum. Quin et alios plures, qui in utroque paterna beneficia consecuti sint. Vos porro, beatissimi, eadem, ac iis plura dixeritis, hoc ad alia deplorantes, quod sit negatum, ut ter beati viri transitui præsentes essetis. Enimvero, B consolamini, per ea quæ audistis et speratis, refrigerioque alacres, reliquum bonum cursum vestrum impigre prosequimini : etiam indesinenter pro nostra humilitate precantes, quando et nos pro honoranda vestra charitate : quanquam videatur id audaciuscule dictum : Per vos, fraterne saluto vestrum omnem conventum cum reliquis. Qui nobiscum sunt fratres plurimum salutant sanctitatem vestram.

[34] Rom. IX, 19.

IN SUBSEQUENTEM NARRATIONEM MONITUM.

Ad rem canonicam valde pertinet narratio quædam dissidii vel potius schismatis Theodori Studitæ a duobus patriarchis Tarasio et Nicephoro, quod a Studii deinde monachis paulo ditius continuatum fuit. Ea cum mihi conspecta fuerit in Cod. Vat. præcisa admodum et satis utilis, nolo fraudare lectores, meos de hac ecclesiasticæ historiæ particula. — Ang. Mai *Spicileg. Rom.* t. VII, p. XXIX.

Περὶ Ταρασίου καὶ Νικηφόρου τῶν ἐν ἁγίοις πατριαρχῶν. C

Ὅτι Ταράσιος καὶ Νικηφόρος οἱ ἀοίδιμοι πατριάρχαι οἰκονομίας τινὰς ἀναγκαίως ἐποιήσαντο, δι' ἃς καὶ ἀπέσχισεν ἑαυτὸν ἐκ τῆς τούτων κοινωνίας ὁ ἐν ἁγίοις Θεόδωρος ὁ Στουδίτης, ὡς ἤδη παρεδηλώσαμεν· βούλεται οὖν ὁ λόγος ταύτας διηγήσασθαι. Ὁ γὰρ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, ὁ τῆς

De sanctis patriarchis Tarasio et Nicephoro.

Patriarchæ celebres Tarasius atque Nicephorus dispensationes quasdam fecerunt, quarum causa separavit se ab illorum communione sanctus Theodorus Studita, ut jam significavimus. Rei igitur historia pandenda est. Imperator Constantinus, religiosæ Irenes filius, uxore sua ejecta, et per vim

NOTÆ.

κεχρισμένος ἦν ἀρχιερωσύνης τῷ χρίσματι· sic enim ego cum ms. jungerem, non ut habent edita, cum sequentibus de martyrio, ad quod chrisma illud pontificum accidentario habet, communi martyrii laurea omni hominum statui et ordini; nec minus ad omnes habente, quam habeat Christi charitas, qua est, ut martyrium sit; operante in eo, ut D Christi passione per imitationem operis, ita Spiritu sancto per potissimum dilectionis affectum, ut scite doctor noster angelicus 3. p. q. 66. a 12. Non sic τὸ, θεοφόρον· sed iis velut proprium est, quibus Apostolus doctrinam ut propriam tribuit : nempe pastoribus et episcopis : quos oporteat ab ipsa ratione officii esse Deo afflatos, ac ceu afflante Deo docere subjectas plebes; ut alii omnes, sive Damascenus, sive Theodorus, sive Maximus, aut Ephræm, nosterque Hieronymus, ac quotquot non episcopi, vere θεοφόροι et ipsi fuerunt, velut quadam participatione pastoralis illius spiritus, ejusmodi fuerint : velut seniores quibus Dominus de Mosis spiritu, subsidio eidem futuris, dederit.

(27) *Quia et naturam discimus*, τὸ τῆς φύσεως πανθάνομεν. Velut dicat, *afficior naturæ affectionibus*, ac præsentio in his adversis, et communi afflictione, quod est hominis, quanquam propositum animi sublime est, ac ad sanctam illam ἀπάθειαν impellit. Similia fere Sulpit. de lacrymis in obitu beati Martini; nec vero Apostolus eas lacrymas prohibet, sed quales sunt eorum qui spem non habent, aut velut non haberent minus castigate et modestia Christiana lacrymantur et lamentantur, velut facto negantes resurrectionem : in quos Chrysostomus, hom. 21 in Acta, et 4 in Epist. ad Hebr. ubi et divinissime enarrat, quod Ecclesia velut resurrectionem prædicans in fidelium exsequiis, suavissimum personat; *Convertere, anima, in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi.*

(28) *Immaniter afflictos ac tristes*, ἐρικνωμένους. Quo sensu Hesychio· Τὸ, κνωμένων, est πονουμένων. et τὸ, κνῆσαι, λυπῆσαι.

Digitized by Google

tonsa, aliam subintroduxit. Et sanctus quidem Tarasius, qui tunc temporis Constantinopolitanæ Ecclesiæ clavum moderabatur, prorsus non consensit; sed ecclesiæ presbyter quidam, nomine Josephus, illos coronavit. Tunc ergo magnus Theodorus imperatorem divino zelo commotus excommunicavit, et ceu graviter contra jus agentem redarguit, aliis multis propositum ejus zelumque sectantibus : simulque separavit se ab Ecclesia et a patriarcha; quia etiamsi nuptiis illicitis non consenserat patriarcha, haud tamen contra iverat, neque divinum zelum adversus imperatorem tanti flagitii reum exprompserat. Sed postquam Deo vindice Constantinus excæcatus fuit, et hujus quoque mater Irene imperio excidit, is qui hanc insidiis exauctoravit Nicephorus sceptro potitus, inter alia perperam perpetrata, operam dedit ut prædictus presbyter Josephus, jam sacris exclusus, rursus in ecclesiam reciperetur. Tum sanctus Nicephorus, mortui jam Tarasii successor, Nicephori imperatoris voluntati condescendit, et Josephum admisit. Quam ob rem rursus magnus Theodorus ab hujus quoque communione semet secrevit. Et quidem jam inde ab initio sanctus Theodorus iniquitatem illam non tulerat; quanquam Constantinus imperator munera quoque obtulerat, eumque omnino placare sategerat tum ipse per se, tum per alios, et per ipsam denique illegitimam conjugem, quæ Theodoro erat affinis : neque item, gravissima ab illo perpessus, exsilia scilicet, carceres, longam famem, plagis etiam dorso inflictis, et omnimodis cruciatibus, de divino zelo quidquam remisit, neque segnius resistere visus est. Profecto leve videri non poterat tantæ virtutis viro Constantini flagitium, quod ab imperatore inceptum ad plurimarum animarum subversionem jam redundabat. Etenim mortales multi, præsertim ad libidinem proni, ansam inde abripientes ad suas explendas intemperantes cupiditates, jam tanquam legem flagitium imperatoris sectabantur, legitimas pellendo uxores, et alias prout cuique magis placebant sibi copulantes. Hanc pestem jam ad plures regiones manantem cernens magnus Theodorus, commovit ipse suum adversus imperatorem divinum zelum, ut diximus, et ad finem usque dissensit. Porro ex dictis patriarchis, divus quidem Tarasius ideo condescendit, et hoc iniquum Constantini facinus dissimulavit, quia minabatur idem Constantinus imperator, nisi suæ voluntati cederet patriarcha, se superiorem imperatorum hæresim instauraturum, et venerandas sanctasque imagines denuo destructurum. Propterea igitur visum est ei aliquantum de districto jure remittere, ne rei summam pessumdaret. At sanctus Nicephorus, cum valde antea restitisset regnanti post Constantinum Nicephoro; postea tamen contumaciam hujus mentisque pravitatem apprime sciens, timensque ne aliquando res omnes ecclesiasticas turbaret ac permisceret, condescendit ipse quoque, et exauctoratum Josephum recepit, uti

A φιλοχρίστου Εἰρήνης υἱὸς, τὴν ἑαυτοῦ σύμβιον ἐξώσας, καὶ ἀποκείρας ἄκουσαν καὶ μὴ βουλομένην, ἑτέραν ἀντ' αὐτῆς ἠγάγετο· καὶ ὁ μὲν ἅγιος Ταράσιος (οὗτος γὰρ ἦν τηνικαῦτα τοὺς οἴακας ἰθύνων τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίας, ὅλως εἰς τοῦτο οὐ συνευδόκησεν· ἀλλὰ πρεσβύτερός τις τῆς Ἐκκλησίας ὄνομα Ἰωσὴφ, ἐστεφάνωσεν αὐτούς· τότε τοίνυν ὁ μέγας Θεόδωρος τὸν βασιλέα μὲν ἀπεκήρυξεν ζήλῳ θείῳ κινούμενος, καὶ ὡς οὐ μετρίως παρανομήσαντα ἤλεγξεν, ἀκολουθησάντων τῷ αὐτοῦ σκοπῷ τε καὶ ζήλῳ καὶ ἄλλων πλειόνων· ἀφώρισεδὲ ἑαυτὸν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ πατριάρχου· διότι εἰ καὶ μὴ συνευδόκησεν εἰς τὸν παράνομον γάμον ὁ πατριάρχης, ἀλλ' οὐδ' ἐπεξῆλθεν, οὐδὲ ζῆλον θεῖον ἐπεδείξατο κατὰ
B τοῦ τηλικοῦτον μῖσος ἐργασαμένου βασιλέως. Ἀλλ' μετὰ τὴν ἐκ θείας δίκης τῷ Κωνσταντίνῳ ἐπενεχθεῖσαν τύφλωσιν, καὶ τὴν ἐκ τῆς βασιλείας καθαίρεσιν Εἰρήνης τῆς τούτου μητρὸς, ὁ ταύτην ἐξ ἐπιβουλῆς καθελὼν Νικηφόρος τῶν σκήπτρων ἐγκρατὴς γενόμενος, μετὰ τῶν ἄλλων ὧν οὐκ εὐαγῶς ἔπραξεν, ἐσπούδαζε καὶ τὸν προλεχθέντα πρεσβύτερον Ἰωσὴφ καθῃρημένον ἤδη, δεχθῆναι πάλιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ· ὁ δὲ ἐν ἁγίοις Νικηφόρος, διαδεξάμενος ἤδη τελευτήσαντα τὸν Ταράσιον, συγκατέβη τῇ τοῦ βασιλέως Νικηφόρου σπουδῇ, καὶ εἰσεδέξατο τὸν Ἰωσήφ· ὅθεν πάλιν ὁ μέγας Θεόδωρος καὶ ἐκ τῆς τούτου κοινωνίας
C ἀπορρήγνυται· ἀλλ' αὐτὸς μὲν ὁ ἐν ἁγίοις Θεόδωρος οὔτε ἐξ ἀρχῆς τῇ παρανομίᾳ συνθέσθαι ἠνέσχετο, καίπερ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ δῶρα προτείνοντος, καὶ παντοίως τιθασσεύειν αὐτὸν ἐπιχειροῦντος διά τε ἑαυτοῦ, καὶ δι' ἑτέρων, καὶ δι' αὐτῆς δὴ τῆς ἀθέσμως αὐτῷ συνοικησάσης, συγγενοῦς οὖσης τοῦ Πατρός· οὔτε αὖθις τὰ δεινότατα ὑποστὰς παρ' αὐτοῦ ἐν ἐξορίαις, καὶ εἱρκταῖς, καὶ λιμῷ μακρῷ, πληγαῖς τε ταῖς κατὰ τῶν νώτων, καὶ παντοίαις κακώσεσι, καθυφῆκέ τι τοῦ θείου ζήλου, ἢ ὅλως ἧττων ὤφθη τὴν ἔνστασιν. Οὐ γὰρ ἦν ἐλαφρὸν δοκεῖν ἀνδρὶ τοσούτῳ τὴν ἀρετὴν τὸ τοῦ Κωνσταντίνου παράπτωμα· καὶ γὰρ ἀπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ βασιλέως ἀρξάμενον εἰς καταστροφὴν μυρίων ψυχῶν ἤδη προέβαινειν· οἱ γὰρ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, καὶ μᾶλλον οἱ ἐμπαθέστεροι, ἀφορμὴν ἐκ τούτου λαμβάνοντες εἰς ἐκπλήρωσιν τῶν ἀκολάστων αὐτῶν ἐπιθυμιῶν, ὡς νόμῳ δῆθεν τῇ παρανομίᾳ τοῦ βασιλέως εἶποντο, τὰς μὲν
D κατὰ νόμον ἤδη συζευχθείσας αὐτοῖς γυναῖκας ἐκβάλλοντες, ἑτέρας δὲ ἅσπερ εἶχον καταθυμίως εἰσοικιζόμενοι· ταύτην τὴν λύμην εἰς πολλὰς ἤδη διαδραμοῦσαν χώρας ὁρῶν ὁ μέγας Θεόδωρος, ἐκίνησέ τε κατὰ τοῦ βασιλέως τὸν θεῖον ζῆλον, ὡς εἴπομεν, καὶ μέχρι τέλους αὐτὸν διετήρησεν· καὶ οὗτος μὲν οὕτω.

Τῶν δὲ μνημονευθέντων πατριαρχῶν ὁ μὲν θεῖος Ταράσιος διὰ τοῦτο συγκατέβη καὶ ἐφησύχασε τῷ τοιούτῳ ἀθέσμῳ τοῦ Κωνσταντίνου δραματουργήματι, ἐπειδὴ ἠπείλει ὁ αὐτὸς Κωνσταντῖνος ὁ βασιλεὺς, εἰ μὲν τῷ αὐτοῦ θελήματι ὑποκύψει ὁ πατριάρχης, τῶν ἔναγχος βασιλευσάντων τὴν αἵρεσιν ἀνανεώσασθαι, καὶ τὰς σεπτὰς καὶ ἁγίας εἰκόνας πάλιν καθαιρήσειν· τούτου οὖν ἕδοξεν ἕνεκεν αὐτῷ μικρὸν

Digitized by Google

ἐνδοῦναι τῆς ἀκριβείας, ἵνα μὴ ἀπολέσαι τὰ μέγιστα· ὁ δὲ ἐν ἁγίοις Νικηφόρος πολλὰ πρότερον ἀντικατάστας τῷ μετὰ ταῦτα βασιλεύσαντι Νικηφόρῳ, ἔπειτα τὸ δύστροπον αὐτοῦ καὶ τὸ τῆς γνώμης κακοθελὲς ἀκριβῶς ἐπιστάμενος, καὶ ὑφορώμενος μή ποτε ταράξῃ καὶ συγχέῃ πάντα τὰ ἐκκλησιαστικά, συγκατέβη καὶ αὐτὸς, καὶ ἐδέξατο τὸν καθῃρημένον Ἰωσὴφ, ὡς προείρηται· πλὴν εἴτε ὁ μέγας Θεόδωρος κρεῖττον ἔπραξε παῤῥησιασάμενος κατὰ τῆς παρανομίας καὶ μέχρι τέλους ἐνστὰς, εἴ τε οἱ πατριάρχαι συγκαταβάντες διὰ τὰς εἰρημένας αἰτίας, ἑτέροις δοκιμάζειν καταλείψομεν, τοῖς ἔχουσι τὸν λύχνον τῆς γνώσεως ἐν ἑαυτοῖς φαίνοντα, καὶ ἐῤῥωμένοις τὰ τῆς ψυχῆς αἰσθητήρια πρὸς τὴν τῶν τοιούτων διάκρισιν· ἐπεὶ καὶ τὸν ἅγιον Ἐπιφάνιον τὸν Κύπρου εὑρίσκομεν, τὸν αὐτὸν τῷ μεγάλῳ Θεοδώρῳ ζῆλον καὶ ἔνστασιν ἀήττητον ἐνδειξάμενον πρὸς τὴν βασίλισσαν Εὐδοξίαν· ἀπειλούσης γὰρ κἀκείνης ποτὲ, τοὺς τῶν εἰδώλων ναοὺς ἀνοίγειν, εἰ μὴ ὁ θεῖος Χρυσόστομος ἐξορισθῇ, οὐ κατέπτηξεν, οὐδὲ ἐνέδωκεν ὅλως ὁ ἅγιος· ἀλλ' εἰπὼν, Ἀθῷός εἰμι ἀπὸ τῆς κρίσεως ταύτης, ἐξῆλθε, θυμοῦ πνέουσαν καταλείψας αὐτήν. Λέγεται δὲ ὅτι δι' ἑτέραν αἰτίαν ἀπὸ τῶν ἀοιδίμων πατριαρχῶν ὁ ἐν ἁγίοις Θεόδωρος ἀπερράγη· ἡ δὲ ἦν, ὅτι, φησὶν, ἀπὸ λαϊκῶν εὐθὺς εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἀνεβιβάσθησαν, καὶ οὐ κατὰ θεσμὸν ἐκκλησιαστικὸν ἐγένετο ἡ τούτων χειροτονία· πρὸς δὲ τοῦτο ἀπολογεῖται ὁ τὰ κατ' αὐτοὺς συγγραψάμενος, ὅτι οἱ θεῖοι κανόνες οὐκ ἀποκλείουσι πάντη τὸ πρᾶγμα· ἀλλ' ὑφορώμενοι μή πως ἄπειρος ὢν ὁ χειροτονούμενος τῶν τῇ ἱερωσύνῃ καθηκόντων, εἰς πτῶσιν ἐνέγκῃ τὰ ἐκκλησιαστικά· οὗτοι δὲ, ὁ μέγας, φημὶ, Ταράσιος καὶ ὁ θεῖος Νικηφόρος, εἰς τὰ πρόσω βαίνειν τὴν Ἐκκλησίαν πεποιήκασι, καὶ πάντα καλῶς καὶ ἐνθέσμως ἔπραττον· καὶ διὰ τοῦτο οὐχ ἅπτεται αὐτῶν ὁ κανών. Ἰστέον μέντοι ὅτι τὸ προσκροῦσαι τοῖς ἀοιδίμοις πατριάρχαις τὸν μέγαν Θεόδωρον ἐκ Θεοῦ κεκινημένοις, καὶ μικρὸν ἐνδοῦσι τῆς ἀκριβείας, διὰ τὸ μὴ γενέσθαι μείζονα βλάβην, καὶ ἑαυτὸν ἀποσχίσαι τῆς Ἐκκλησίας, οὐ μικρὸν πτῶμα τοῖς Πατράσιν ἔδοξεν· ἀλλ' ὅμως πάλιν διωρθώσατο, ὡς προείρηται· καὶ δηλοῖ μὲν τοῦτο ἡ τῶν κατ' αὐτὸν ἱστορία· δηλοῖ δὲ καὶ ὁ μέγας Μεθόδιος ἐν τῷ ἤδη μνημονευθέντι λόγῳ αὐτοῦ τῷ πρὸς τοὺς Στουδίτας· διηγεῖται γὰρ ὅτι πάλιν ἠθέτησε τὴν γνώμην ἣν ἔσχε κατὰ συναρπαγὴν, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ συνήφθη· καὶ ὅτι πρὸς τῷ τέλει αὐτοῦ πολλὴν ἕνωσιν καὶ ἀγάπην καὶ συνομιλίαν ἀένναον μετὰ Νικηφόρου τοῦ ἀοιδίμου πατριάρχου ἐκέκτητο· ἐπληρώθη γοῦν ἐπ' αὐτῷ τὸ ἐν Ψαλμοῖς εἰρημένον περὶ τοῦ δικαίου, ὅτι *Ὅταν πέσῃ, οὐ καταῤῥαχθήσεται, ὅτι Κύριος ἀντιστηρίζει χεῖρα αὐτοῦ*· εἰ γὰρ τὸ προσκροῦσαι καὶ τῷ τυχόντι ἱερεῖ, ἄνευ δηλαδὴ αἱρέσεως, μέγαν ἔχει τὸν κίνδυνον, πηλίκον ἦν τὸ πρὸς τοιούτους ἀρχιερεῖς τοῦτο γενέσθαι, καὶ ἀρχιερέων ἀρχιερεῖς, μᾶλλον δὲ καὶ ἀποστόλους αὐτοὺς, κατὰ τὸν μέγαν Διονύσιον; τοῦτο γὰρ καὶ ὁ θεῖος Μεθόδιος πρὸς τοὺς τοῦ ἁγίου μαθητὰς, τοὺς Στουδίτας φημὶ, δικαίως προτείνεται, λέγων οὕτως· Σὺ μοναχὸς εἶ, καὶ οὐκ ἔξεστί σοι ἐξετάζειν τὰ τῶν ἱερῶν, ἀλλ' ὑποτάσσεσθαί σε χρὴ, καὶ οὐχ ὑποτάσσειν οὐδὲ ἐξετάζειν αὐτούς.

dictum est. Verumtamen utrum magnus Theodorus melius se gesserit flagitio adversans et usque ad finem resistens; an potius duo patriarchæ, dictas ob causas condescendentes, aliis dijudicandum permittemus, qui scientiæ lucernam habent apud se relucentem, firmoque animæ sensu præditi sunt ad hæc discernenda. Namque et sanctum Cypri Epiphanium comperimus, parem magno Theodoro zelum, et invictum resistendi vigorem exprompsisse contra Eudoxiam augustam: quæ dum aliquando minaretur idolorum templa se fore reseraturam, nisi divus Chrysostomus in exsilium pelleretur, haud animo concidit neque cessit omnino vir sanctus; sed dicens: Mundus ego sum ab hoc judicio, discessit, plenam irarum ipsam relinquens. Aliam quoque ob causam dicitur, ab illustribus patriarchis dissidium fecisse sanctus Theodorus; quia videlicet de cœtu laicali, ut aiebat, ad patriarchalem sedem fuerant assumpti, neque eorum electio ad juris ecclesiastici tramitem facta. Jam vero huic argumento respondet ille qui horum res gestas scripsit, nempe sacros canones haud districte hanc rem vetare: sed verentes tantum, ne si forte sacerdotalis officii ignarus eligeretur, res ecclesiasticas pessumdaret. At enim hi, magnus, inquam, Tarasius et divus Nicephorus, rem imo ecclesiasticam in melius provexerunt, atque omnia recte legitimeque gesserunt. Ideoque ipsos canon non attingit. Sciendum vero est, magni Theodori obluctationem adversus illustres patriarchas, qui Dei instinctu aliquantum de rigore remiserunt ne majus detrimentum fieret, atque ejusdem ab Ecclesia secessionem, visam esse Patribus haud mediocrem noxam. Sed tamen actum correxit, ut supra dictum est, atque ut horum historia demonstrat. Ostendit id magnus quoque Methodius in memorato sermone suo ad Studitas: narrat enim Theodorum sententiam suam immutasse, qua abreptus fuerat, et se cum Ecclesia reconciliasse: et circa vitæ finem multam animi conjunctionem, charitatem ac familiaritatem perpetuam cum illustri patriarcha Nicephoro fovisse. Igitur in eo completum est psalmi illud de justo homine dictum, quod *cum ceciderit, non collidetur, quia Dominus supponit manum suam*[38]. Nam si vel cuilibet sacerdoti adversari, excepta nimirum hæresi, magnopere periculosum est, quanti momenti demum fuit talibus adversari pontificibus, pontificum, inquam, pontificibus, vel potius apostolis, ut magnus loquitur Dionysius? Hoc autem divus quoque Methodius sancti viri discipulis, id est Studitis, juste objecit, sic dicens: Tu monachus es, neque tibi licet sacerdotum res scrutari; sed te subjectum esse oportet, non alios subjicere aut eventilare.

[38] Psal. xxxvi, 24.

Digitized by Google

INDICES.

INDEX

EORUM AD QUOS SCRIPTÆ SUNT THEODORI EPISTOLÆ.

Prior numerus librum, posterior columnam indicat.

A

Abolio monacho, II, 1598.
Abrahamio hospitalario, II, 1351.
Agathoni cæterisque filiis, II, 1427.
Albenecæ protospathariæ, II, 1262.
Alexandriæ papæ, II, 1155.
Ammoni filio, II, 1334.
Anastasio episcopo Cnossiæ, I, 943.
Anastasio protospathario, II, 1270.
Annæ monachæ, I, 1062.
Annæ præpositæ, I, 1070, 1107.
Anthimo filio, II, 1362.
Antisarchensis populi communi, I, 966.
Antonio Dyrrachii, II, 1490.
Antonio episcopo, II, 1627.
Antonio præposito S. Petri, etc., I, 1110.
Arcadio monacho, II, 1250.
Archimandritæ Gothiæ, II, 1519.
Arsenio filio, I, 1042.
Athanasio filio, I, 1070; II, 1234, 1327.
Auxentio præposito, II, 1366.

B

Basilio præposito et archimandritæ Romæ, I, 1027.
Basilio Christi confessori, II, 1323.
Basilio filio spirituali, II, 1347.
Basilio monacho, I, 998; II, 1362.
Basilio patricio, II, 1266.
Basilio præposito, II, 1195, 1247, 1347, 1447, 1450.
Basilio præsidi S. Sabæ, II, 1670.
Bryenæ stratego, II, 1546.

C

Ad canonicas, II, 1275.
Ad canonicas Principenses, II, 1406.
Cassiæ candidatissæ, II, 1622.
Charitonis (S.) lauræ moderatori, II, 1167.
Cizarensium fraternitati, II, 1419.
Ad Cyzicenos, II, 1445.
Confessoribus Patribus et fratribus, II, 1283, 1315, 1323.

D

Demetrio consuli, II, 1462, 1658.
Democharl logothetæ generali, II, 1525.
Democharl uxori, II, 1570.
Diogeni a secretis, II, 1530.
Dionysio monacho, II, 1630.
Discipulis suis, II, 1374, 1403, 1422, 1459.
Dorotheo filio, II, 1592.

E

Eliæ filio, II, 1370.
Eliæ presbytero, II, 1565.
Ephraim et Agathoni, etc., II, 1427.
Epiphanio filio, II, 1210.
Episcopis exsulibus, II, 1331.
Episcopis exsulibus in Chersone, II, 1343.
Evaresto filio, II, 1355.
Eudociæ candidatissæ, II, 1591.
Eudocimo spathario, II, 1351, 1570, 1586.
Eudoconi sacræ virgini, II, 1346.
Euphemiæ inclusæ, I, 1298.
Euphemio Sardensi, II, 1655.
Irenæ et Euphrosynæ monialibus, II, 1359.
Euphrosynæ præpositæ, II, 1375, 1382, 1390, 1402, 1450, 1467, 1547, 1594.
Euprepiano et iis qui cum eo sunt, I, 1031.
Silvano et Euprepiano filiis, I, 1058.
Eustratio præposito, II, 1363.

F

Fraternitati Cizarensium, II, 1419.
Fraternitati Pelecetes, II, 1458.
Fraternitatibus dispersis, II, 1230 1251.
Fratribus absentibus, II, 1130, 1179, 1186, 1225, 1233, 1255, 1278, 1359.
Fratribus qui cum Patricio filio sunt, II, 1486. In Saccudione, I, 1010. Studianis, II, 1271, 1289. In urbe degentibus, II, 1366.

G

Gelasio discipulo, I, 938.
Gordinensis monasterii præpositæ, II, 1346.
Gregoræ laico, II, 1268.
Gregorio, Ezechieli, etc., in Græcia, II, 1350.
Gregorio filio, II, 1500, 1522.
Gregorio consuli, II, 1342.
Gregorio præposito, II, 1359.

H

Hesychio protonotario, II, 1540.
Hierosolymorum patriarchæ, II, 1159.
Hypacoe moniali, II, 1623, 1643.
Hypato filio, II, 1354.

I

Iconomachicæ synodo, II, 1115
Ignatio filio, II, 1190.
Ignatio præposito, I, 955.
Ignorum præpositæ, II, 1426.
Inclusæ, II, 1246.
Irenæ Augustæ, I, 929.
Irenæ et Euphrosynæ monialibus, II, 1359.
Irenæ patriciæ, I, 1107; II, 1295, 1546, 1585.
Irenæ præpositæ, II, 1618.

J

Jacobo monacho, II, 1391.
Joanni, Michaeli, etc., II, 1523.
Joanni clerico, II, 1654.
Joanni eremitæ, II, 1386.
Joanni filio, II, 1130.
Joanni grammatico, II, 1531, 1587, 1638.
Joanni logothetæ, II, 1319.
Joanni monacho, II, 1626.
Joanni Sardensi, II, 1367.
Joanni spathario, I, 962; II, 1494.
Josepho præposito Cerameorum, II, 1634.
Josepho fratri et archiepiscopo Thessalon., I, 1038, 1063; II, 1139, 1202.
Juliano vestitori, II, 1379.

L

Laurentio filio, II, 1476.
Laurentio, Simeoni, etc., filiis spiritualibus, II, 1339.
Leoni orphanotropho, I, 1005.
Leoni papæ Romæ, I, 1018, 1022.
Leoni patricio et sacellario, II, 1067, 1415, 1574.
Luciano filio, II, 1259.
Lycasto consuli, II, 1463.

M

Macario præposito, II, 1178.
Machariæ spathariæ, II, 1667.
Mariæ moniali, II, 1198, 1265.
Mariæ reginæ, II, 1559.
Mariæ spathariæ, II, 1615.
Mariæ virgini sacræ, II, 1414.
Mariano spathario, II, 1387.
Megaloni et Mariæ monialibus, II, 1198.
Methodio monacho, II, 1646.
Michaeli imperatori, II, 1307, 1330.
Michaeli et Theophilo impp., II, 1599.
Michaeli synecdo Hagiopolitano, II, 1659.
Monasticam vitam agentibus, I, 1119.
Monachis Myelensibus, II, 1571.
Monachis Photinidii, II, 1408.
Moniali, II, 1263.
Monialibus, II, 1175, 1274.

N

Naucratio filio, I, 1050, 1070, 1083, 1090, 1095; II, 1123, 1142, 1146, 1207, 1211, 1238, 1275, 1282, 1286, 1294, 1299, 1306.
Nicetæ præpositæ, II, 1342.
Nicephoro imperatori, I, 959.
Nicephoro patriarchæ, I, 987, 1006; II, 1174, 1318.
Nicephoro præposito, I, 919.
Nicetæ curatori, II, 1347.
Nicetæ locum-tenenti, II, 1394.
Nicetæ monacho, II, 1538.
Nicetæ patricio, I, 893.
Nicetæ præposito, II, 1315, 1478.
Nicetæ spathario, II, 1502, 1571.
Nicolao chartulario, I, 1014.

Digitized by Google

Nicolao discipulo, I, 939.
Nicolao filio, II, 1303.

O

Olbiano patricio, II, 1626.

P

Pantoleonti logothetæ, II, 1322, 1578.
Paschali papæ Romæ, II, 1151, 1154.
Patriarchæ Hierosolymorum, II, 1159, 1395.
Patribusspiritualibus, exsulibus, II, 1255.
Patribus ac fratribus Christi confessoribus, II, 1285, 1315, 1323.
Petro Nicææ, II, 1191, 1355, 1410, 1611.
Philippo diacono, I, 1099.
Philotheo possessori, II, 1543, 1582, 1615.
Photinidii monachis, II, 1408.
Pinufio et Mari filiis, I, 967.
Platoni patri spirituali, I, 903, 907, 914, 1111.
Præposito, II, 1122, 1187, 1251, 1446.
Presbytero qui subscripserat, II, 1127.
Ad Principenses canonicas, II, 1406.
Procopio monacho, II, 1438.

S

Ad lauram S. Sabæ, II, 1163, 1167.
Sergio consuli, I, 1067.
Sergio præposito, II, 1554.
Severiano filio spirituali, II, 1470.
Silvano et Euprepiano filiis, I, 1658.
Simeoni filio, II, 1247.
Simeoni monacho, I, 969, 974, 979; II, 1199.
Simeoni præposito, I, 933, 991.
Spathariæ Flaviani, II, 1574.
Stauracio spathario, I, 963.
Stephano filio, II, 1555.
Stephano lectori, I, 1102.
Stephano magistro, II, 1314.
Stephano præposito, II, 1442.
Stephano a secretis, I, 923; II, 1310.

T

Thalelæo filio, II, 1203, 1242.
Theoctistæ matri suæ, I, 926.
Theoctisto eremitæ, II, 1439, 1526.
Theoctisto magistro, I, 981.
Theodoto diacono, II, 1534.
Theodoto hospitalario, II, 1399.
Theodoro monacho, II, 1326, 1471, 1504.
Theodoro patricio, II, 1451, 1515.
Theodoro stratego, II, 1435.
Theodosiæ Augustæ et Basilio ejus filio, II, 1619.
Theodulo Cionitæ, I, 958.
Theophani monacho, II, 1578.
Theophilo Ephesi, II, 1259, 1299, 1482.
Theophilo præposito, I, 1046, 1335.
Theophylacto Nicomediæ, II, 1122, 1191.
Thomæ chartulario, II, 1498.
Thomæ disypato, I, 950.
Thomæ patriarchæ Hierosolymorum, II, 1395.
Thomaidi virgini sacræ, II, 1655.
Timotheo filio, II, 1194.
Turmarchissæ Græciæ, II, 1454.

ORDO CHRONOLOGICUS

EARUMDEM EPISTOLARUM

[ex Baronio.]

LIBRO PRIMO.

An. 795.
Nicephoro præposito, epist. 4.
Stephano a secretis, epist. 5.

An. 796.
Platoni patri spirituali, epist. 1.
Eidem, epist. 2.
Eidem, epist. 3.

An. 801.
Irenæ Augustæ, epist. 7.

An. 806.
Nicephoro imperatori, epist. 16.
Simeoni præposito, epist. 26.
Nicephoro patriarchæ, epist. 30.

An. 808.
Simeoni monacho, epist. 21.
Eidem, epist. 22.
Eidem, epist 25.
Theoctisto magistro, epist. 24.
Nicephoro patriarchæ, epist. 25.
Simeoni præposito, epist. 26.
Basilio monacho, epist. 28.
Fratribus in Saccudione, epist. 31.

An. 809.
Nicolao chartulario, epist. 32.
Leoni papæ Romæ, 33.
Eidem, epist. 34.
Basilio archimandritæ Romæ, epist. 35.
Euprepiano, epist. 36.
Arsenio filio, epist. 38.
Theophilo præposito, epist. 39.
Josepho archiep. Thessalon., epist. 43.
Athanasio filio, epist. 48.
Naucratio filio, epist. 51.
Stephano lectori, epist. 53.

An. 811.
Antonio præposito, 56.

LIBRO SECUNDO.

An. 814.
Iconomachicæ synodo, epist. 1.
Monasticam vitam agentibus, epist. 2.
Naucratio filio, epist. 5.
Catechetica fratribus dispersis, epist. 8.
Nicephoro patriarchæ, epist. 18.

An. 815.
Josepho fratri et archiepiscopo, epist. 9.
Naucratio filio, epist. 10.

An. 816.
Theophylacto episc. Nicomed., epist. 4.
Naucratio filio, epist. 11.
Catechetica detentis in carcere epist. 21.
Fratribus absentibus, epist. 22.
Præposito, epist. 23.
Petro Nicææ, epist. 25.
Theophylacto Nicomediæ, epist. 26.
Josepho fratri et archiepiscopo, epist. 31.
Thalelæo filio, epist. 32.
Naucratio filio, epist. 34.
Eidem, epist. 40.
Theophilo Ephesi, epist. 41.
Basilio præposito, epist. 45.
Luciano filio, epist. 50.
Monialibus, epist. 59.
Theophilo Ephesi, epist. 70.
Episcopis exsulibus, epist. 87.
Mariæ reginæ, epist. 181.

An. 817
Paschali papæ, 12.
Papæ Alexandriæ, epist. 14.
Patriarchæ Hierosolym. epist. 15.
Ad lauram S. Sabæ, epist. 17.
Moderatori lauræ S. Charitonis, epist. 17.

An. 818.
Paschali papæ, epist. 13.
Simeoni monacho, epist. 30.
Epiphanio filio, epist. 35.
Fraternitatibus dispersis, epist. 37
Simeoni filio, epist. 44.
Fratribus Studianis, epist. 59.
Gregoræ laico, epist. 55.
Naucratio filio, epist. 61.
Catechesis, epist. 66.
Irenæ patriciæ, epist. 68.
Eudoconi sacræ virgini, epist. 94.
Hypato filio, epist. 100.

An. 819.
Fraternitatibus dispersis, epist. 58.
Catechesis, epist. 62.
Naucratio filio, epist. 63.

An. 820.
Eidem, epist. 71.

An. 821.
Eidem, epist. 73.
Michaeli imperatori, epist. 74.
Nicephoro patriarchæ, epist. 79.
Joanni logothetæ, epist. 80.
Michaeli imperatori, epist. 86.
Catechetica, filiis et fratribus, epist. 90.
Episcopis in Chersone, epist. 92.
Eustratio præposito, epist. 106.
Thomæ patriarchæ Hierosolym., epist. 121.

An. 823.
Petro Nicææ, epist. 127.
Leoni sacellario, epist. 129.
Michaeli et Theophilo impp., epist. 199.
Theodosiæ Augustæ, epist. 304.

An. 825.
Joanni eremitæ, epist. 119.
Theoctisto eremitæ, epist. 138.
Eidem, epist. 167.

Digitized by Google

EPISTOLARUM EARUMDEM ALIA DISTRIBUTIO

ex Regio codice 709.

In hac sancti Theodori Stud. epistolarum editione secuti quidem sumus ordinem et modum quo descriptæ sunt in Columnensis bibliothecæ codice, quem passim laudat et perpetuo sequitur Cardinalis Baronius. Gratum tamen lectoribus nec supervacaneum fore putavimus aliam earumdem epistolarum distributionem, quam Græcus Regiæ bibliothecæ codex exhibet, hic etiam conspici.

Ipso epistolarum omnium initio codex Regius hanc habet inscriptionem : Ἀρχὴ τοῦ πρώτου βιβλίου τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῶν διαφόρων αὐτοῦ ἐπιστολῶν · ἐκλογὴ τῆς τρίτης ἐξορίας. Ac sequuntur epistolæ decem quarum unaquæque inscribitur : Δογματικὴ περὶ τῶν εἰκόνων. Hæ sunt in editione nostra, lib. II, epistola 1, 4, 6, 8, 10, 21, 23, 26, 33 et 36.

Postea in Regio Codice legitur inscriptio hæc : Τοῦ δευτέρου βιβλίου. Tum sequuntur epistolæ quadraginta, quarum singulæ inscribuntur etiam : Δογματικὴ περὶ τῶν ἁγίων εἰκόνων· sunt autem in nostra editione, libri secundi epistola 41, 42, 65, 72, 84, 85, 151, 198, 156, 158, 161, 162, 163, 166, 167, 169, 200, 194, 199, 204, 212, 217, 218, 152, 153, 154, 155, 157, 159, 160, 164, 165, 168, 170, 171, 172, 175, 193, 215, 219

Quæ proxime sequuntur epistolæ numero quinquaginta sex, habent hanc inscriptionem : Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῶν διαφόρων αὐτοῦ ἐπιστολῶν ἐκλογὴ τῆς πρώτης καὶ δευτέρας ἐξορίας. Ac easdem prorsus, eodemque inter ipsas ordine, in nostra editione repræsentat liber primus.

His subjunctus est in codice illo Græco Index ad sequentes epistolas pertinens, atque ita inscriptus : Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῶν διαφόρων αὐτοῦ ἐπιστολῶν ἐκλογὴ τῆς τρίτης ἐξορίας. Tum in Indice illo notantur continua serie ducentarum et unius epistolarum tituli, exhibentes singuli nomen illius ad quem epistola mittitur.

Post Indicem descriptæ sunt epistolæ illæ ducentæ et una, sub hoc lemmate : Ἐκλογὴ τῆς τρίτης ἐξορίας. Tum in quatuor libros tribuuntur.

Prima igitur ex iis epistolis, præter ipsius inscriptionem propriam, habet hunc quoque titulum : ΑΡΧΗ ΒΙΒΛΙΟΥ Α'. Qui titulus pertinet nimirum ad epistolas triginta sex : quæ subsequuntur : nisi quod una deest; cujus tamen vacuus relictus est locus. Has autem, eodemque ordine, nostra editio exhibet, ab initio nempe libri secundi usque ad tricesimam septimam epistolam; excepta tamen tertia numeri illius; atque hæc est pro qua vacuum locum habet codex Regius; qui nihilominus in indice supra memorato, illius epistolæ inscriptionem exhibet ac numeri notam, videlicet Γ. ἡγουμένῳ.

Deinde in Codice Græco notatur ΑΡΧΗ ΒΙΒΛΙΟΥ Β'. Ac sequuntur quinquaginta epistolæ : quas nostra editio simili prorsus ordine subjicit, a tricesima sexta scilicet libri secundi usque ad octogesimam septimam.

Inde in Codice Græco ΑΡΧΗ ΒΙΒΛΙΟΥ Γ'. et sequuntur epistolæ sexaginta quatuor quæ in editione nostra, eodem etiam ordine, ab octogesima sexta scilicet usque ad centesimam quinquagesimam primam.

Tum denique ΑΡΧΗ ΒΙΒΛΙΟΥ Δ'. Et sequuntur epistolæ quinque et triginta quæ in nostra editione sunt libri secundi epistola 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 91, 92, 95, 96, 97, 200, 201, 202, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 212, 213, 214, 215, 216.

ALIA ITEM PARTITIO EARUMDEM

Ut notatæ sunt in mss.

EPISTOLÆ DOGMATICÆ.

Libro II, Epist. 1, 4, 6, 10, 21, 23, 26, 33, 36, 41, 42, 45, 72, 84, 85, 151, 152, 153, 154, 155, 156 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 190, 193, 194 198, 199, 204, 212, 215, 217, 218, 219.

CATECHETICÆ.

Libro I, Epist. 31, Libro II, Epist. 8, 21, 37, 38, 62, 64, 90, 112, 124, 131, 135, 140, 142.

PARÆNETICÆ.

Libro II, Epist. 53, 102, 105, 109.

CONSOLATORIÆ.

Libro I, Epist. 12, 39.

Digitized by Google

INDEX ANALYTICUS

IN OPERA SANCTI THEODORI STUDITÆ.

Revocatur Lector ad columnas editionis nostræ. Litteræ a, b, c, d, *inchoantem, mediam et desinentem paginam signant.*

—

A

Abbas excipere solitus erat quotidianas monachorum confessiones, 1711.

Abgarus Edessenus Christi imaginem ab ipso Christo missam accipit, 178, c, 1287, d, imaginis illius virtute sanatur, 178, c, accipit a Christo litteras, 1019, d, 1154, c.

Ablutio oris post sacram communionem, 1662, c.

Abolius monachus, 1598, b, c.

Abrahamius hospitalarius, 1351, b.

Absolutio per epistolam, 1259, c.

Abstinentia quadragenaria, 339, d.

Abstinentiæ moderandæ ratio, 127, a, 1343, a.

Acacius monachus sanctissimus, 935, b.

Acacii martyris reliquiæ in urbe Calabra Calis, 799.

Acephalorum hæresis confundens in Christo naturas, 402, b. c. 1535, b. c. Acephali multiplices, 1815, b, c, 1051, c.

Achirao, *loci nomen*, 210, c.

Acrita peninsula S. Tryphoni martyri sacra, 222, d.

Acrosticha Iconomachorum, 425, 438, 475, 478, orthodoxi, 438 *et seqq.*

Adorationis genus multiplex, diversumque, 347, a.

Adoratio et honor interdum pro eodem sumuntur, 371, a, b, c. Adoratio quæ latria est, Deo uni debetur, 330, b, omnis refertur ad Trinitatem, 1531, a. Adoratio relativa, homonymica, hypostatica, 1590, 1591, adoratur homonyme Christus in imagine, 1331, d. Adoratio imaginum non est idololatria, 330, c, d. Iconomachorum sententia de imaginum adoratione, 1331, c, d, adorationem Christi tollit, qui adorationem imaginis Christi tollit, 450, c, adoratio Christi et imaginis Christi, quomodo eadem, 1330, b, 1334, a.

Adorandum omne sanctum, 375, a. Adorandum Christi corpus in Eucharistia, *ibid.*, evangelium adorandum, *ibid.* Adorandi parentes reges, 371, c, d. Adorata fuerunt, arca Veteris Testamenti, propitiatorium, Sancta sanctorum, sacrificia, 375 *et seqq.* Adorari Christi præsepe jubet S. Cyrillus, 498, a.

Adulterium quam grave scelus, 974, c, 1011, c.

Ædiculæ in ecclesia una plures, in quibus sacra fierent, 1666, b.

Ægrotis monita, 1786. Carm. XVIII. Ægrotorum curatori monita, 1786. Carm. XVII.

Ægyptiorum peculiaris idololatria, 175, d.

Æmilianus monachus ab hæreticis vincula passus, 1071, d.

Agapetus monachus pro fide persecutionem passus, 1343, a, b, ab episcopis exsulibus ad Nicephorum patriarcham legatus, *ibid.*

Agapius monachus Studita, Christi confessor, 1271, d.

Agathi monasterium, 1071, d.

Agni forma Christus exprimi solitus, 378, c, 470, c.

Alis propriis capi seu *perire*, proverbium, 1002, a, 1514, a.

Albeneca protospatharia, 1262, a.

Albo sacerdotum expungi, 142, c.

Alcerisa, *loci nomen*, 918, a.

Alexandrinus patriarcha opem non fert ecclesiæ CP., adversus Iconomachos, 1398, a.

Alexius Nicetæ Iconomachi pater, 190, c.

Altaris supellex recensetur: et quid singula significent, 490, b.

Ambigua responsio, ubi de fide agitur, proditio est veritatis, 1238, d.

Ammon monachus desertor, 1334, a, b, redit ad monasterium, 1446, d.

Ammorium, *loci nomen*, 1071, c.

Amplexus muti Christianorum in festo resurrectionis Christi, 339, c.

Ἀνά et Διά, quid significent apud Basilium, 1326, d.

Ἀναδοχοι dicti quibus confitemur, 1731, in not.

Anagegrammeni, *loci nomen*, 918, a.

Anastasius episcopus Cnossiæ, 943, b, c.

Anastasius homo impius S. Theodorum Stud. flagellis ter dilaniat, 195, b, 203, a.

Anastasius protospatharius, 1270, c.

Anathematismi adversus Iconomachos, 350, b.

Anatolius monachus lapsus, 1238, d.

Angeli corporis expertes et doloris, 1458, d, quo sensu sint incorporei, 411, a, b, 446, b, loco definiuntur, 411, b. Angeli quoque pinguntur, ad nostram similitudinem, 342, a, 458, d, 1131, b, 1242, a, 1487, d, eorum imagines Dei jussu factæ, 1183, a, perperam a quibusdam picti forma senili, et cruci affixi, 958, c. Angeli pro hominibus apud Deum deprecantur, 1527, d. Angelus custos, 987, c, ipsius beneficia, 1251, a, 1298, b, 1363, a, b, 1370, c, 1431, b, 1463, b, ejusdem invocatio quotidiana, 1063, b. Angelus præest animæ sejunctioni a corpore, 1430, b. Angelus suus unicuique ecclesiæ, 1319, b, abscedit ex inquinata per hæresim ecclesia, 1647, b. Angelorum prævaricatorum damnatio æterna, fidei catholicæ dogma, 1527, d.

Angelorum laus generalis, 730. Novem ordines, 731 et 732. Singulorum hominum, gentium, et regionum custodes, 731. Apparitiones variæ, 735 et 739. Formas assumere soliti officiorum et actuum significativas, 746. Substantia illorum quæ sit, 739. Est invisibilis, 739, Ministeria eorum in vetere testamento usque ad 739; deinde in novo testamento. Nomina ordinum seu chororum novem quid significent, 731.

Animarum rectores quales debeant esse, 1817, b, c, d. Animarum regimen quantam diligentiam postulet, 946, b, quanti sit meriti apud Deum, *ibid.*, d, 947, a, b, animarum medicos esse multos, optimum, nec prohibendum, 1807, d.

Animalium Ezechielis significationes, 738.

Anna Leonis patricii uxor, vitam monasticam cum marito amplexa, 1807. Carm. CXV. Feminarum monasterium ab illa exstructum, 1810. Carm. CXX.

Annuntiationis B. M. Virginis dies festus, 918, c.

Anthimus monachus lapsus, 1362, d.

Anthus monachus egregius, 1374, c.

Antichristus rex erit, 1034, a, ejus tempore eventura, *ibid.* Ipsius primordia, 1171, d.

Antisarchensis seu Antizarensis populus, 976.

Antisarensium Comopolis, 1475, a.

Antistites ipsos, cum male agunt, rite admoneri etiam a subditis, 925, b. Id probatur exemplis ex Scriptura, *ibid.* Et testimoniis sancti Basilii, 926, b. c.

Antitypus, 498, a.

Antonii (S.) sacra imago, 1815, c, elogium, 1799. Carm. LXXVI.

Antonius archiepiscopus Dyrrachii, 1490, c.

Antonius episcopus, 1627, d.

Antonius præpositus S. Petri, 1110, b.

Antonius præpositus ab hæreticis vinctus apud Ammorium, 1071, c.

Antonius præpositus alter, item in vincula conjectus, 1071, d.

Antonii cujusdam liber blasphema continens, 1527, a

Aphthonius Studita, Christi confessor, 1271, d.

Apollinaris hæresis, duas in Christo naturas confundens, 402, a.

Ἀπομυείζειν, 1664 c.

Apollonia locus tertii exsilii S. Theodori Stud., 190, a.

Aposchistæ, 987, c.

Apostatæ monachi per sacros canones excommunicati, 935, a. 939, b. 955, d, 967, a, 970, c.

Apostoli intersunt obitui beatæ Mariæ, 733 et 1702.

Apostolicus, id est pontifex Romanus, 1026. d. 1210, c. 1398, a. Sanctus Apostolicus, 1210, d.

Aqua benedicta, 1618, c. 1651, b. Aquæ in sacrum calicem immissæ potatio, 1663, c.

Arabes Alexandrinis infesti, 1158, b, eorum incursio in Romanum Imperium, 143, d.

Arcadius monachus, vir nobilissimus, Christi confessor, 1250, b, c.

Archangeli ædes sacra, 1098, c.

Digitized by Google

Archimandrita Gothiæ, 1519, a.
Ariani, cum ad Ecclesiam veniebant, oleo ungebantur, non baptizabantur, 1103, a.
Arsenii (S.) laus, 1799. Carm. LXXXII.
Arsenius monachus ab hæreticis vinctus, 1071, c.
Artificiali omni præit naturale, 418, a.
Ascetica minora asseruntur S. Basilio auctori, 1684 seq.
Astarte Sidoniorum numen, 330, c.
Asterius a sancto Sophronio anathematizatus una cum Apollinari et Eutyche, 1211, b. Asterii locus quem Iconomachi obtrudebant, refellitur, *ibid.*, c.
Asylum Ecclesiæ, 1615, d, pœnitentia imposita ob illud violatum, *ibid.*
Athanasii (S.) certamina, 1067, c. 1071, c, ejus testimonium de imagine Christi a Judæis Berytensibus crucifixa, 366, b, c. 1606, d. De non recipiendis hæresiarchis, 1013, a; exteros ordinavit cogente necessitate ob hæresim, 1616, d; templum apud Alexandriam tradidit Arianis, 1647, c. Italis per dispensationem indulsit, ut personas dicerent pro hypostasibus, 1086, a; episcopos ab hæresi redeuntes in gradum restitui noluit, 1043, a. Ejus elogium, 1799. Carm. LXXI.
Athanasius sancti Theodori Stud. discipulus, 127, b.
Athanasius monachus S. Theodori Stud. de Mœchianis sententiam impugnat, 1070, c, d.
Athanasius præpositus apud Paulopetrium, 1154, c, d.
Avaritia quonam sensu idololatria dicatur ab Apostolo, 1514, d.
Ave duodecies B. Mariæ dicitur, 726. Item S. Bartholomæo, 799.
Auletæ præpositus, 1042, d.
Auxentius præpositus, 1566, d.
Azymis (de) quæstio attingitur in adn., 1719.

B

Baptismus domi ob necessitatem, quo ritu peragi deberet, 1666, a. In baptismo patrini non admittantur nisi orthodoxi, *ibid.*, b. Baptismus super altari consecrato, *ibid.* Baptismus arenæ pro aqua, 1491, a, b. Baptismus ab Athanasio puero, *ibid.* In casu necessitatis rite administratur etiam a laico, 1191, b. 1491, b; a laico satius quam a sacerdote hæretico, 1191, a, b. Baptismi formula, 1051, d. 1191, b. Baptismi necessitas, 1235, b. Baptismi piscina, 1519, a. Baptismi vestis, 147, b. Baptismo Christus formatur in nobis per Spiritum sanctum, 535, d. Baptismus variorum hæreticorum, 1051, c, d. Quorumnam invalidus, *ibid.* Venientes ab hæresi, quinam baptizarentur: quinam ungerentur duntaxat: quinam neque baptizarentur, neque ungerentur, 1051, c. 1058, b.
Baptismi propheticæ præfigurationes, 706. Baptismi solemnitas, 707.
Bardas hæreticus Smyrnæ ægrotans a sancto Theodoro Stud. convertitur et sanatur, 203, b, c, ad hæresim reversus moritur, 206, b, c.
Barsanuphius (S.) monachus, 1815, b.
Barsanuphius hæreticus Acephalus, *ibid.*, b.
Bartholomæus medium occupat duodenarium apostolici collegii numerum, 791. Armeniæ apostolatum sortitus, 704. Miracula ejus, 795 et 799. Martyrium, 792. Reliquiæ ejus prodigioso itinere ex Armenia in insulam Liparim migrasse dicuntur, 798. Ibi templum ejus insigne, 799. Comites prodigiosi itineris ejus fuerunt reliquiæ MM. Papiui, Luciani, Gregorii, Acacii, 799.
Basilius (S.) alter S. Petrus, 1796. Carm. LXVI. Imaginem Christi publice proponi jubet, 467, d. 1222, c. 1503, c. 1607, c. Ejus locus insignis de imaginibus, 1607, d. Alia quædam de imaginibus dicta explicantur, 1527, b. Ipsius sententia de adulterio, 974, c. 1011, c, d. Mendacium nunquam licitum esse posse affirmat, 1234, d. Ejus canon 10, 986, d, Elogium, 127, c, d. Sancti Basilii scripta de rebus monasticis quanti facienda, 1519, c, ejusdem commentarius, in Isaiam, 1567, a. Sancti Basilii Canon I, 1054, a; IV. 1091, c; VIII, XI, XIII. 1099, b; XXXII, LI. 1058, c; LXX. 1066, a; LXXII. 1239, c. Sancti Basilii locus de sacris imaginibus, 358, c, d 367, d. 446, d. 467, d. 1135, a. 1218, c. 1222, c. 1607, c, d.
Basilius (S.) *Vide* Ascetica.
Basilius archimandrita S. Sabæ, Romæ, 1027, c, d.
Basilius Christi confessor, 1523, d.
Basilius Leonis Armeni Imp. filius catholicam fidem profitetur, 1619, 1622, in Chalcitam insulam cum Theodosia matre ablegatur, *ibid.*
Basilius monachus discipulus S. Sabæ, 998, 999.
Basilius monachus ab hæreticis vinctus, 1071, c.
Basilius patricius, 1266, c.
Basilius præpositus, 1195, c. 1247, d. 1347, a, d. 1447, b. 1450, a, post lapsum resipiscenti pœnitentiam injungit sanctus Theodorus Stud., 1347, c, rursus prævaricantem corripit, 1447, c, d. Hortatur ut præpositura cedat, 1450, b, c, d.
Benedicere mensis an liceret ei qui, ejurata hæresi, pœnitentiam egisset, 1150, d. 1448, b. *Benedicite sancti*, formula sacræ salutationis, 1663, d
Benedictio aquæ, 1618, c. 1631, b, cibi, 1054, d.
Berytensis imago Christi ab impiis Judæis confossa, sanguinem fundens, 366, d. 1607, b.
Bessarion sancti Theodori Stud. discipulus, 206, c.
Bibliothecarii et calligraphi regulæ, 1739.
Blachernis (in) conventus Iconomachorum celebratus, 474, b, c.
Bonita, castrum, 190, c.
Boscytium, sacra solitudo, 122, 123.
Bryenas strategus, 1546, d.
Bulgarica idololatria, 1515, d.
Byzantina Ecclesia crebro ab aliis abscissa, 1131, c, ab Ecclesiæ catholicæ corpore abrupta, et anathemati non semel subjecta ob Iconomachorum hæresim, 1279, a, b, ab aliis quatuor patriarchis damnata, 1151, d, quam multi interim in ea pugiles Christi, 1302, c, d.

C

Caballinus, Caballonymus, Constantini Copronymi cognomen, 1506, c, 1515, c.
Cæci hominis consolatio, 1554, a, b. 1570, a, b, c.
Cœlo (in) et astris repræsentatio crucis, 494, a, cur nulla ibi hominis imago, *ibid.*
Calice (in) sacro aquam bibere, 1663, b. Calice vitreo utitur in sacrificio S. Theodorus Stud. captivus, 1115, b.
Calogerus monachus, 958, b. 1039, a. 1074, d. 1271, a.
Calvariæ monti undę istud nomen, 1478, b.
Canastrum, *loci nomen*, 918, c.
Candidatissa, Κανδιδάτισσα, 1591, d. 1622, d.
Canonum sacrorum vis et auctoritas quanta, 986, d. 995, a. 1038, a, episcopis potestatem non esse in canones, 986, c. 1019, a.
Canones aliquos necessario ac semper, aliquos contingenter tantum, vim suam obtinere, 1239, c.
Canon 58 synodi Trullanæ seu quinisextæ, 1491, c. Ejusdem synodi canon 82. De sacris imaginibus, 578, c, d. 470, b. 1135, c 1303, d. 1610, a. Canon apostolorum VIII, 1075, a. IX, 1058, concilii Neocæsariensis, 1099, d. VII, adversus presbyteros qui in digamorum nuptiis epularentur, 971, a. 1091, c. I concilii Laodicensis, 1091, b. Codicis ecclesiæ Africanæ, LXXIX, ut qui ob crimen excommunicatus, reconciliari non contenderet intra annum, postea non admitteretur, 971, a. Ejusdem cod. canon. LXXX, 986, a. Canon sancti Basilii *vide* sanctus Basilius, 986, c. Canon pro officio ecclesiastico seu psalmis, 930, b 1555, b.
Canonarches, sive sacri cantus præses: ejus officium, 1403, c. 1783. Carm. X.
Canonicæ feminæ, 1819, b, c. 942, c. 1274, c. Canonicæ Principenses, 1406, c.
Cantica sacra, 1163, b.
Cantus ecclesiastici dignitas et utilitas, 167. Cantus sacri moderator, 1783. Carm. X.
Carpi (S.) Historia in sancti Dionysii libris, 1843, b.
Carterius monachus Stud. Christi confessor, 1271, d.
Cassia candidatissa, 1622, d.
Catalogus sacer martyrum, 1402, d.
Catathema, pantanathema, 1815, c.
Catechesis ter in hebdomade fieri solita in monasteriis, 942, b.
Catechesis ad monachos fieri solita, 1710, 1711.
Cathara, *loci nomen*, 1151, b.
Cathari quonam sensu essent hæretici, 1054, a, b.
Catholicæ fidei dogmata quomodo omnia contineantur in Scriptura, 1495, d.
Cellarius monasticus, ejusque officium, 1783. Carm. XII.
Celliotæ, 947, a.
Centucladica hæresis e diametro pugnans cum Iconomachica, 1471, d.
Cerameorum præpositus, 1634, a.
Cereæ aut olei oblationes, 1663, b.
Cereos accendendi ritus, 1663, b.
Chalcedonis metropolita, 1499.
Chalcita insula, 1622, c. Ibi captivus detinetur sanctus Theodorus Stud., 1883. Carm. XCVIII.
Chamos, numen Sidoniorum, 330, c.
Charitatis fraternæ commendatio, 1787. Carm. XXII.
Charitonis (S.) laura 1167, d.
Charitonis (S.) monachi martyris elogium, 1170, c.
Chartophylax, 1211, a.
Chartularia, 1006, b.
Chartularius, 1014, c, d. Chartularius quidam Siciliam hæresi inficiens, 1579, a, b.
Chii episcopus lapsus ac pœnitens episcopatum abdicat, 1563, d.

Digitized by Google

Chonarum hæresiarcha, 1282, d.
Chrisma et manuum impositio in consecratione presbyteri, 130, c.
Christempæctes, 1142, d.
Christiani hominis officia, 1387, c. 1399, a. Ejusdem character, 1387, d.
Christianorum tres ordines ac gradus a sancto Dionysio notati, 1525, c, d.
Christophoro (S.) martyri fons sacer ægrotos sanans divinitus, 1802. Carm. LXXXV.
Christophorus monachus bis lapsus, 1058, c.
Christus Patri totus consubstantialis, qua Deus, 1536, b; totus consubtantialis matri qua homo, 414, c, d. 1535, b; ejus caro ex Adami massa, 465, a; non est homo tantum, sed quidam homo, 595 *et seqq.*; si esset natura quædam ex Deo et homine coalesceus, nec Patri consubstantialis esset, nec matri, 1535, d; nec foret unicus Christus, *ibid.* persona est una ex duabus et in duabus naturis, 1534, a; in ipso naturam humanam propria carere hypostasi, Ecclesiæ sententia, 399, c, d; duarum in ipso naturarum proprietates integræ sunt et inconfusæ, 331, c. 343, b. 391, b, c. 402, b. 403, a. 407, a. 410, b. 411, c, d. 415, d; debuit utrasque proprietates habere, ut esset mediator; 402, b. 414, a. 446, a, 1310, a, b. Christus non recte dicitur Divinitas, aut Dominatio, sed Deus et Dominus, 1295, a. Quo sensu scriptum sit de Christo: *Quia in ipso inhabitat plenitudo divinitatis corporaliter*. Coloss. II, 9. 1542, d. Christum assumpsisse carnem universalem, non autem singularem aut circumscriptam, dixerunt Iconomachi, 398, a. Naturam humanam universalem assumpsit in individuo, 331, d. 334, a. 398, c. Christus corpore prorsus similis nobis, 1286, c, d, necessario circumscriptus est qua homo, incircumscriptus qua Deus, 331, c. 334, b, c, 338, a. 410, b, c. 1619, c, d; circumscriptum fuisse pluribus argumentis demonstratur, 390 *et seqq.* Nisi circumscriptus sit simul et incircumscriptus, miscebuntur proprietates, proindeque et naturæ, 410, b; circumscriptus etiam post resurrectionem, 399, a; resurrexit cum carne vera et nostræ simili, 386, c, d, quo sensu ipsum tunc apostoli, jam non secundum carnem novisse dicantur, 386, b, c. Christo honori est circumscribi, 338, a; ipsum circumscribi qui negant, incidunt in Manichæi simul et Pauli Samosateni hæreses, 1534, d. Christus si non esset circumscriptus, non manducaretur a nobis, 1603, c. Ejus corpus et sanguinem circumscriptum accipimus in eucharistia, 1734, c. Christus nisi exprimi possit imagine, homo non erit, 433, c, d. 1131, c, d. 1183, d. 1187, d. 1286, c; nec Christus erit, 1226, a, neque nos redemerit, 446, b, c, nec sponte passus fuerit si passionem suam pingi nolit, 451, b, c; non renuit videri ac dici id quod assumpsit, 335, c. Christum rite pingi forma corporea ostenditur pluribus argumentis, 478, a, b. Christi imagines adorandæ, *vide* Imago Christi. Christus olim agni forma exprimi solitus, 378, c. 470, b. 1138, c. 1303, d. 1610, b. Christus illæso matris utero natus est, 1134, a. Christus pro singulis hominibus perinde ac pro universis mortuus est, 1298, d. Christi caro homothea, 582, c. Christi passio, 714-719.
Chrysopoleos episcopus ad S. Theodorum Stud. mittitur a Mœchianis, 1071, b.
Chrysostomi laus, 710. Fragmentum orationis paschalis ei asseritur, 1710.
Chrysostomus (S.), *Vide* Joannes Chrysostomus.
Ciborium, 1794. Carm. XLII.
Circumscriptio, naturæ humanæ proprietas inseparabilis etiam in Christo, 391, d. 394, d. 410, b, c. 1215, c. 1602, b. 1619, d. Circumscriptionis genera plura, 395, a, b; cuncta conveniunt Christo, *ibid.*
Cizarensium fraternitas, 1419, c.
Cledonius pro veritate custodiam et plagas perpessus, 1058, c.
Clemens (S.) viginti et octo annis perpetuum martyrium passus, 359, e.
Clemens monachus prævaricator, 1187, a.
Clemens præpositus, exsul pro Christo, 1342, a. 1622, c; a sancto Theodoro Stud. avulsus, postea ad ipsum redit, 1342, a.
Clementis Romani scripta, 1702.
Clerici lapsi ac resipiscentes qua lege restituendi in gradum pristinum, 1058, b. c. *Vide* Lapsi.
Codices sacri sub plebis aspectu positi in omnibus ecclesiis, 330, a.
Cœmeteriorum sacrorum veneratio, 1647, d. In cœmeteria hæreticorum intrare nefas catholicis, *ibid.*
Colere, verbum æquivocum pertinens ad diversa, 495, c.
Collectæ ad sancta Hierosolymorum loca mitti solitæ, 1398, c.
Coma eremitarum promissa, 1458, c. Comam alere viri vetantur antiquis canonibus, 995, b.
Comes cohortis, ὁ τῆς κόρτης κόμης, 1231, a.
Comitissa, Κομίτισσα, 1494, a.
Commemoratio episcopi in liturgia, 990, b. 1002, b. 1007, a. Imperatoris, 1012, b, populi, 1047, d.
Commonitio trina, 995, c. d.
Communicatio cum hæreticis quatenus catholicis interdicta sit, 1047, d, 1178, d. 1190, c. Quam diligenter sit fugienda, 1035, c, d. 1391, d. 1542, b. 1647, b. 1662, c. Aliqua laicis licita, quæ non item sacerdotibus, monachis, etc., 1650, c, d. 1662, c. 1663, a. Preces ab hæreticis petere non licere, 1666, a. De fide eorum quibuscum communicetur, prius inquirendum, 288, b. Pœnæ eorum qui communicavissent cum hæreticis, 1618, b, c. 1635, a. Qui ab iis cibum semel et bis accepit, communicasse censetur, 1594, a, communicare cum hæretico sacerdote, majus crimen quam cum laico, 1650, c. d.
Communicatio cum hæreticis per dispensationem et indulgentiam, 1662, c. d.
Communicatio in divinis cum hæreticis vetita, 1667.
Communicantes cum hæreticis, quatenus ipsi vitandi sint, 1258, c, d. 1394, a. Ipsis eucharistia impertiri non debet, 1259, a. Nec eorum oblationes consecrari, *ibid.* Quomodo cum iis agendum sit, 1662, c. d, sacris initiata ab omni sacra functione arcentur ob communicationem cum hæreticis, 1635, c, *vide* Hæretici et Lapsi.
Communio, κοινωνία, et participatio, μετάληψις, nunc differunt, 1479, b, c. Communio sacra quotidiana ab antiquis commendata, 1115. Quantas utilitates habeat, *ibid.* Monachis impertita catholicis quibuslibet, 1663, a, *vide* Eucharistia.
Communio eucharistica frequens aut rarior pro sumentis conscientia, 1667. Monachis imperata unoquoque die liturgico, 1754. Negligentis eam per quadraginta dies, pœna, 1755. De Eucharistia nobile testimonium, 1719, in not.
Conciliabulum sub Constantino et Leone adversus SS. imagines, 1418, d.
Conciliorum septem generalium sanctiones præcipuæ, 1510, b. *Vide* Synodus, Conventus, Canon, 1510, b.
Concordia retinenda qua licet, 1003, b. c.
Conditoria mortuorum, 954, a.
Confessionis usus ad munditiam animi, 1339, c.
Confessionis utilitas, 1731. Confessionis et satisfactionis canones (cum vitiorum descriptione) nec non pœnæ, auctore Studita, multo illis S. Basilii mitiores, 1721 *et suiv.* Monachorum quotidiana confessio, 1711.
Confiliationes, 1819, b.
Congressus cum hæreticis et de fide collatio vitanda, 1223, b. 1567, a.
Consignatio, σφραγίς, 1650, a, c., consignatio ante baptismum, 1666, a.
Consolatio hominis Christiani in hujus vitæ ærumnis, 1551, b, c. Mariti, in obitu uxoris, 1452, b. 1463, d. 1571, a. matris, in morte filii, 1454, c. 1574, d. monialis, in obitu fratris, 1623, d. 1643, b, oculis orbati, 1570, a.
Constantinus primus rex Christianus, 1227, c.
Constantinus Copronymus imp. Iconomachus, patre Leone Isauro deterior, et in Christianos immanior, 118, a; bellum monachis indicit, 139, a; ejus impietas et sævitia, 1138, a, b. 1162, b. c. 1170, d. 1599, a; mors ipsius, 119, c, d.
Constantinus Irenes filius imp., legitima conjuge repudiata, alteram ducit, 135, c. 1658, b, c; ob eam rem merito comparatus cum Herode, 1658, a. A sancto Theodoro Stud. excommunicatus denuntiatur, 138, b, c; item a quibusdam aliis sacerdotibus et monachis, 139, c, d. Regno et oculis privatur, 142, b. 1658, c.
Constantini monachi testimonium de sancto Theodoro Stud., 455, a.
Constantinopolis nova Roma, 115, b.
Constantinopolitana Ecclesia. *Vide* Byzantina Ecclesia.
Consuetudinum antiquarum auctoritas in Ecclesia, 350, a.
Consulissa, ὑπάτισσα, 1466, a, 1658, a.
Contingentis et *necessarii* notiones, 1039, a.
Conventus sub Tarasio patriarcha celebratus pro sacris imaginibus, 466, a, b; illius sanctio, 474, b. Conventus Iconomachorum in Blachernis, 474, b. 475, a.
Coronatio in nuptiis, 1091, a, d; non tamen in secundis nuptiis, *ibid.*; coronæ nuptiales quid indicarent, 1091, d.
Corpus nostrum tractare quomodo debeamus, 1226, c.
Crescentis loca, 219, b. 222, c.
Crux signum Christi est, non imago, 458, b. Crucis imago inter astra, 494, a. Crucis signum, 927, d, in cibis expressum, 1258, d; etiam ab Iconomachis, 1543, d; in potu adhibitum, 1283, b. Contestandi gratia usurpatum, 1294, b; potens adversus infernas potestates, 346, b. 1591, d. Manu impressum fugiens dæmones, 1795. Carm. LVII. Quare crucis signum potius quam imago Christi adhi-

Digitized by Google

beatur in baptismo, aliisque cæremoniis sacris, 491, d.
Crucis et imaginis Christi honor conjunctus, 179, b.
Crucis imagines diversæ, 422, d.
S. Crucis elogia, 1795. Carm. XLVII *et seqq.*
Crucis lignum et sacrificium in Davidis sacrificio figuratum, 734.
Crucifixi imago colenda magis etiam quam imago crucis, 451, a. 462, a.
Curator, Κουράτωρ, *dignitatis nomen*, 1347, d. 1446, d.
Cyprianus (S.) martyr, antea magus, 1659, b.
Cyprianizare, 1282, c.
Cyrillus (S.) Alexandrinus falso accusatus, quod Dioscorum hæreticum suscepisset, 1087, d. Hypostasim nunc pro persona, nunc pro natura usurpat, 498, a. Ipsius liber, *Thesaurus* dictus, 1799. Carm. LXXIII. Ejus loci pro imaginibus, 365, a, 470, b. 1222, b.
Cyrus (S.) martyr, 363, c; ejus imago, *ibid.*, d.
Cyziceni monachi, 1443, d.

D

Dalmatius (S.) monachorum pater, 1799. Carm. LXXX.
Damnatorum status, ut et beatorum æternus est, 1125, d. 1335, a. 1359, a, c. 1370, c. 1375, c. 1382, b. 1390, a. 1527, a, d.
Demetrius (S.) martyr editis miraculis clarissimus, 962, b, c, ejus imago in patrini locum adhibita in baptismo, *ibid.*
Demetrii (S.) templum, 918, d.
Demetrius consul, 1462, d. 1688, a.
Demetriadis præpositus, prævaricator, 1178, c.
Demochares logotheta generalis, 1523, a.
Demophilus monachus, 1483, d.
Deus est in cunctis rebus plus minus, pro earum natura et dignitate, 343, b. Solus non pingitur, quia solus incomprehensus etiam cogitatione, 342, a. Dei proprietate una mutata cæteras mutari necesse esse, 459, d, Vult omnium salutem, 1785. Carm. II. Deus in carne manducatur a nobis, 1218, a. Dei Filius a Patre differt sola proprietate filiali, 723, a.
Διαβαίνειν pro ἀναβαίνειν, 1327, c.
Diaconus lapsus a ministerio arcetur etiam peracta pœnitentia, 1582, d.
Dianius num hæreticis consenserit, 1479, a. 1482, b.
Digamia utrum licita, 1091, a, b, pœnis obnoxii erant digami, 1091, b. 1094, b. 1582, d.
Digamorum nuptiæ absque coronatione peractæ, etiamsi conjugum unus virgo esset, 971, a. 984, d. 1094, b, c. 1582, b. Ideo nec a sacerdote jungebantur, *ibid.* Quonam igitur modo celebrarentur, 1094, c. In digamorum nuptiis epulari aut etiam interesse vetitum erat presbytero, 971, a. 998, d. 1582, d. 1615, b. De digamis canon Neocæsariensis, 1091, c. Laodicensis, *ibid.*, b. Digamorum coronatorem presbyterum sacris operari vetat sanctus Theodorus Stud., 1582, d. 1615, b. An presbytero illi sacramenta ab alio consecrata dispensare liceat, 1582, d.
Diogenes a secretis, 1530, b.
Dionysii (S.) a quot loci, 358, b. 466, d. 467, c. 1219, b. 1290, a. 1483, b, c. 1531, b, c; elogium, 1798. Carm. LXV.
Dionysius monachus martyr, 1810. Carmen. CXIX.
Dionysius monachus Stud. missus Romam, 1210, c. 1374, a. Missus ad archiepiscopum, 1143, d. Ad patriarcham Hierosolymitanum, 1159, d; ipsius obitus, 1371, d; elogium, 1374, a, d.
Dionysius monachus, 1363, a, c.
Dionysius monachus lapsus, pœnitens, 1630, 1631.
Dishypatus, *vel* Disypatus, 949, c.
Dispensatio sive œconomia, quid sit, 1087, a; alia ad tempus, alia perpetua, *ibid.* Dispensatione usi sunt pro tempore etiam sancti, 1007, a. 1010, a; a quibusnam et quibus in rebus dispensari possit, 1078, d. 1282, d. Dispensatione quinam præcipue Patres, et quibuscum sint usi, 1086, d. S. Paulus dispensatione usus est in circumcisione, 1087, a. Sanctus Cyrillus dispensavit cum iis qui Theodorum Mopsuestiæ commemorabant in diptychis, 1086, c. 1087, a, b. Sanctus Athanasius, ut Itali personas dicerent pro hypostasibus, 1086, d. Sanctus Chrysostomus cum sex episcopis Simoniacis, 983, d. Sanctus Basilius, Dei nomen in sancti Spiritus mentione reticendo, 983, b; item munera a Valente Imp. hæretico accipiens, *ibid.* Dispensatione sui œconomia utendum est interdum, 983, c. 1282, d. Quænam sint dispensandi causæ legitimæ, 1087, a. Quænam in dispensando leges ac termini servari debeant, 983, a, b; interdum ex dispensatione silendum, 1130, b, c. De dispensatione seu œconomia scripserunt, Eulogius Alexandrinus, 1086, d, S. Theodorus Stud., *ibid.*
Divinitas quomodo sit in Christi imagine, 343, b.
Dius (S.) monachorum pater, 1802. Carm. LXXXIV.
Doctoris Christiani dotes, 1511, b.
Dominicum, *ecclesia, seu templum*, 226, c.
Dominus condidit me initio viarum suarum. Prov. VIII, 22, explicatur de humana Christi natura, 391, d. 394, a.
Domitianus S. Theodori Stud. discipulus, 206, c. 955, b.
Sancte Dormientium μυστήριον et διατύπωσις, 1525, b, c.
Dormitorium monasterii, 1787. Carm. XX.
Dorotheus S. Theodori Stud. discipulus, 206, c.
Dorotheus, hæreticus Acephalus, 1815, b. 1827, a.
Dorotheus (S.), 1815, b.
Dorotheus monachus, 1593, c.
Dositheus hæreticus, 1027, a, b.
Dositheus monachus sanctissimus, 935, b.
Dyrrachii archiepiscopus, 1631, a.

E

Ecclesiæ corpus quinivertex, πενταχόρυφος, 1279, b. 1282, b. Ecclesia deficere non potest, 1118, b. 1282, a. 1302, d. 1331, a, etiam in tribus orthodoxis salva est, 1050, b; gladio non vindicat, 1486, c. Ecclesia Romana. *Vide* Romana Ecclesia. Ecclesiis per hæreticorum sacra inquinatis an et quomodo sit utendum. 1055, c, d. 1663, c. 1666, a, b. Quomodo reconciliari debeant, 1617, c. In Ecclesia diversari, 1055, c, d.
Ecclesiastica judicia non regibus, sed episcopis esse commissa, 1418, c, d. 1419, a.
Εἰδωλεῖον, *idolorum templum*, 1186, a.
Eleuntes, *loci nomen*, 918, b.
Elias, Enoch, et forte sanctus Joannes evangelista, adversus Antichristum surrecturi, 1034, b.
Elias monachus lapsus, 1551, d.
Elias presbyter, 1563, b, c.
Eloquentia utilis adversus hæreticos, 1083, c.
Elymas, 459, c.
Encyclicam epistolam scribere ausus quidam *simplex* monachus, graviter reprehenditur, 1505, d.
Encyclicas epistolas scribere episcoporum fuit, 1506, a.
Energumena mulier sancti Theodori Stud. procul dissiti res aperit, 199, c, d.
Ephraim (S.) sacra imago, 1815, c.
Ephraim præpositus, 1427, a, b.
Epiphanii (S.) elogium, 387, b, templum ipsi erectum a Sabino ejus discipulo, et evangelicæ historiæ figuris decoratum, *ibid.* Ejus liber de hæresibus, laudatur, 483, b. 1798. Carm. LXIX. Ipsius sententia de imaginum cultu, 133, a. Liber contra imagines, supposititius, *ibid.*, b. Ejus locus quo abutebantur Iconomachi, vindicatur, 1214, d.
Epiphanius monachus, 1018, b, c. 1027, a, b. 1210, c. 1278, a.
Episcopus qualis assumi debeat, 959, b, c; ejus officia, 944, 946, 947. Episcoporum unctio, 1334, a. Episcopi unctionis dignitate eminent supra presbyteros, *ibid.* Episcopi potestatem non habent in canones, 986, c. 1018 d. 1107, a. Episcopi strenui descriptio, 946, b, tum e mali, 947, b, c. Episcopos in hæresim lapsos non potuisse, etiam post pœnitentiam, episcopatum tenere, nec sacra facere, 1594, a, c. 1566, a. Episcopus Chii lapsus, episcopatu abdicato pœnitentiam accipit a sancto Theodoro Stud., 1563, d. Episcopus invasor, est excommunicatus, 1511, a.
Episcopale munus quam sit arduum ac difficile, 946, a, comparatur cum monastica præfectura, 943, d. Præter episcopi sententiam nihil agi aut dici a subditis debet in controversiis fidei, 1115, c.
Epistemonarchæ, sive judices in monasteriis, eorumque officia, 147, d. 1782. Carm. VII, I.
Ἐπιστήθιος Θεολόγος, *Joannes Evangelista*, 126, b.
Epistolas scribendi modus arcanus, 1059, a, b.
Erastus monachus, 1350, c.
Eremitarum coma promissa, 1438, c.
Esaias sanctissimus episcopus, 1598, c. 1619, b.
Esaias hæreticus Acephalus, 1805, b. 1027, a.
Esaias (S.) monachus, 1815, b.
Euceria *vel* Eucæria, 1151, b. Eucæriæ præpositus lapsus, 1210, c.
Eucharistia, ipsum Christi corpus et sanguis: veritas, non imago, 339, b, c. 402, b. Pro reali præsentia corporis Christi in Eucharistia insigne argumentum, 1791. Carm. XXXI. Quo sensu et quibusnam dictum: *Hoc facite in meam commemorationem*, 339, a, c. Eucharistiæ celebratio Christum vere hominem factum esse statuit, 1190, d. Eucharistia sacrificium, 1435, a, b, viaticum, 239, b. 1598, b. Eucharistia adoranda, 374, d, præcipuus est religionis cultus, 447, c. Ab Eucharistiæ sanctitate ongissime absunt sacræ imagines. 378, b, c. Eucharistia asservata, 198, b. 498, a. 1651, b. 1795. Carm. XLII,

Digitized by Google

XLIII, XLIV, ibi circa Christum cohors angelorum excubans, *ibid.*; quam reverenter tractari debeat, 1162, b, c. Eucharistiam sub unica specie secum defert sumitque sanctus Theodorus Stud., 198, b, c, idem ea sola vescitur captivus, *ibid.* Eucharistiæ usus quotidianus ab antiquis commendatus, 1115, a. Quantas pariat utilitates, *ibid.* b. In nuptiis data conjugibus, 1023, b. 1095, a. Manifesto sceiere obstrictis tradere, nefas, 995, a. Fidei confessio ante Eucharistiæ perceptionem requiri solita hæresis tempore, 1663, b, c. Eucharistiæ perceptio per annos aliquot dilata in pœnitentiam, 1258, c. 1230, a. 1178, d. 1239, a. 1294, d, 1639, d. 1661, a. Oris ablutio post sumptam Eucharistiam, 1662, c. Eucharistiam porrigit presbyter vel diaconus, 1692, b. Tangere aliis non licet, *ibid.* Eucharistiam per seipsos sumere in necessitate, concessum monachis ac monialibus, 1692, b. Quo ritu id fieri tunc deberet, *ibid.* Eucharistiam hæreticorum, non esse corpus Christi, 1598, a.

Eucharistiam non esse accipiendam de manu hæretici aut infamis, 1667.

Eudocia candidatissa, 1591, c, d.

Eudocimus spatharius, 1551, a. 1570, a. 1586, a.

Eudocon virgo, 1546, a, b. Sancto Theodoro Stud. captivo clam cibos submittit, *ibid.*

Eulogiæ mitti solitæ, 919, a. 1065, b. 1090, c. 1239, d. A Romano pontifice ad sanctum Theodorum Stud. missæ, 1026, d. Amuleti loco servatæ, 919, a. Sanctæ Trinitatis vim continentes, *ibid.* Olei vasculum eulogiæ et medicaminis nomine datum ab episcopo Smyrnensi, 206, b.

Eulogii Alexandrini opus *De dispensatione*, 1086, d.

Euphemia inclusa, 1298, b, c.

Euphemius episc. Sardensis, 1635, a.

Euphrosyna monialis, 1339, d. præposita, 1375, d. 1383, d. 1390, b. 1402, a. 1430 a. 1467, a. 1547, d. 1594, b.

Eupraxia (S.), 1462, d.

Euprepianus monachus, 1051, a. 1042, c. 1051, c.

Eusebius (S.) Vercellensis exteros ordinavit necessitate cogente ob hæresim, 1647, a.

Eusebius monachus, 1190, c.

Eustathius monachus, 1022, c. 1027, b.

Eustratius præpositus, 1363, c. d.

Eutychianistæ, 1051, c.

Euthymius (S.) Deo consecratus ante nativitatem, 1539, d.

Euthymius S. Theodori Studit. frater, 122, a. 127, b. 927, a. Christi causa flagellis cæsus, 907, a.

Euthymius præpositus dire a Mœchianis verberatus, 1098, a.

Εὐαγγελισμὸς, dies festus Annuntiationis B. M. Virginis, 918, c.

Evangelium adorandum, 375, b. Evangelium quædam disserte docet, quædam indicat tantum, 490, c. Evangelium in matutinis pronuntiatum, 1651, b.

Evangelizare diluculo, cui usnam fuerit, 1618, c.

Evarestus monachus apostata, 1333, d.

Evodius monachus, 1090, a.

Excitatores in monasteriis, 19, c. 1782. Carm. VIII.

Excommunicatum, qui intra annum reconciliari non contenderet, postea admitti vetuerunt canones, 971, a. 978, b. 999, a.

Excommunicatio monastica ob leviores culpas quænam intelligeretur, 1749, in not.

Exsequiæ quo ritu peragerentur a fidelibus, 954, a, b. In iis preces solemnes, 1651, b. Item agapæ seu convivia, *ibid.* Fraternitas seu sodalitium pro exsequiis curandis, 954, a, b, c. Sodalium i lorum officia, *ibid.* De cura insepultorum, 931 *et seqq.* *Vide* Funus.

Ezechiel monachus, 1350, c.

Ezechiel propheta, theologus, 1250, a.

F

Febronia (S.) martyr inclyta, 377, 455, c, 1172, d. 1266, a.

Feminam saltare coram viris, turpe est, 776.

Festus dies Natalis Christi, Theophaniorum, Palmarum, Resurrectionis, 339, c.

Fides Christianorum omnium una et uniusmodi, 1538, c. Nec additionem admittit, nec subtractionem, *ibid.* b. Fidei in confessionem multa recepta sunt, quæ tamen expressa non sunt in Scriptura, 353, c. Exempla generis hujus, *ibid.* d. Fidei controversiarum judices legitimi quinam, modus ineundæ concordiæ, 1418, c. Fidei dogmatum judicium non est penes principes sæculares, *ibid.* Fidei catholicæ formula seu confessio, 1131, a, c, d. 1487, a 1494, d. 1515, d, 1527, c, d. 1602, a, b, alia, adversus Iconomachicam hæresim, 474, 475. Fidei catholicæ professio brevis, Scripturam et omnia quæ a SS. Patribus tradita sunt, recipere, 1526, c. Fides sine operibus non prodest, 999, d. 1246, d.

Funeris Christiani apparatus, 62, b. Hymni exodii in funeribus cantari soliti, 331, b. Preces et apprecationes in funere, 1614, c, d. *Vide* Exsequiæ.

G

Gades. Quæ *ultra Gades, inaccessa*, proverbium, 1130, b.

Gelasius abbas monasterii desertor, 938, c.

Genu flectere privatim aut etiam jejunare tempore pentecostali, non est vetitum, 1751.

Georgius (S.) martyr inclytus, 1179, d.

Georgius notarius domesticus, 1498, b. 1626, d.

Gaianus egregius monachus, 1086, a.

Gethsemani: ibi sepulcrum beatæ Virginis, 1136, a.

Gnosimachorum hæresis, 1079, d.

Gordinense monasterium, 1346, a.

Gordius (S.) martyr ultro se morti obtulit, 1247, b.

Gratia divina manat in eos qui ad imagines accedunt cum fide, 506. b. Quanta sit vis gratiæ Christi, 1302, b, c. Gratiæ divinæ auxilium nemini deest in tentationibus, 1182, a. Non deest bonæ voluntati, 1451, a. b.

Gregoras laicus pro fide vexatus, 1267, c.

Gregoras sancti Theodori Stud. filius spiritualis, 1090, d.

Gregorii martyris reliquiæ in urbe Calabra Columna, 799.

Gregorius sancti Gregorii Theologi pater, utrum hæreticis consenserit, 1419, a. 1482, b.

Gregorius Adelphiensis, Iconomachus, 1212, c. 1244, a.

Gregorius (S.) Armenus, 462, d.

Gregorius consul, 1542, c.

Gregorius metropolita heterodoxus, 1654, a.

Gregorius monachus, 1071, c. 1099, b. 1350, b. 1499, b. 1522, d; in carcerem conjectus, 1071, c.

Gregorius (S.) Nyssenus, 1130, a. Novus Moses, 1799, Carm. LXXIV. Ejus encomium *ibid.* Ipsius sententia de animarum restitutione in pristinam integritatem, 1499, d. Ejus loci pro sacris imaginibus, 470, a, b. 1183, b. 1222, b. 1610, c.

Gregorius præpositus, 1339, a, b.

Gregorius Syracusanus præpositus, 215, c.

Gregorius Thaumaturgus, 1798. Carm. LXVIII.

Gregorii (S.) Theologi dictum: *Ne creaturæ colantur etiam in Christi nomine*, explicatur, 498, b, c. Ejus scripta adversus hæreses, 1798, Carm. LXVII. Ejus loci duo quibus abutebantur Iconomachi, exponuntur, 495, c, d. 498, b, c. Ejusdem loci pro imaginibus, 354, c. 375, d. 379, c. 382, c. 386, c. 467, d. 1222, b.

Gulæi præpositus pro fide vexationem passus, 1139, b. 1450, d.

H

Hæreses quomodo natæ sint, 1033, c. Aliæ aliis connexæ, 1054, c. Aliquas interdum exsistere minime mirum, 1518, c. Hæresis tempore non semper servari possunt, quæ sancita sunt tempore pacis, 1646, d, ab hæresi venientes quinam rursus baptizarentur; quinam ungerentur tantum; quinam nec baptizarentur, nec ungerentur, 1051, c, d. 1103, a.

Hæretici Jacobitæ et Tredatitæ, 1699.

Hæretici quomodo differant a schismaticis, 1051, d, quinam præ cæteris dicendi sint hæretici, *ibid.* Hæretici proprie ac præcipue sunt qui Trinitatem non confitentur, *ibid.* Hæreticorum fraudes variæ, 1055, b, c, cum prioribus sæculis sentire se, vulgo profitentur, 466, b. Hæreticorum communio quatenus vitari debeat, 1054, d. 1178, d. Omne cum ipsis consortium congressusque damnosus, 182, a. 187, a. Sermo de fide et collatio cum hæreticis vitanda, 182, a. 1223, b. 1567, a. Eadem vetita ab Apostolis et Patribus, 1599, d. Nec hæretici, nec eorum fautores in liturgia commemorari debent, 1054, d. 1055, a. 1178, d, *vide* Communicatio. Hæretici doceri debent, non interfici, 1482, a, ipsis mala precari non licet, 1483, b. Pro ipsis orandum, 1483, c, ab hæretico episcopo ordinatus, non posse in veris Dei ministris censeri, 1058, a.

Hagiopolitanus Syncellus, 1639, d.

Heracleotæ, 918, a.

Heracleotes præpositus, 1139, b.

Herodis nomen commune factum regibus, 1658, a, b.

Hermias hæreticus, 1230, b. c.

Hesychius (S.), monachus, 1815, b.

Hesychius protonotarius, 1539, a.

Hieracha, 1443, a, b.

Hierarchiæ ecclesiasticæ gradus tres, 1523, c.

Hierosolymorum loca sancta, 1159, d. Collectæ ea mitti solitæ ab aliis ecclesiis, 1398, c.

Hilarionis (S.) elogium, 1799, Carm. LXXVII.

Digitized by Google

Homicidii, etiam in justo prælio commissi, pœna, 1415, c, d.
Homo est decimus in ordine post novem choros angelicos, 746.
Homo esse non potest qui non sit circumscriptus, 407, b ; nec potest circumscriptus esse, quin sit prototypum suæ imaginis, 358, b.
Honor et adoratio interdum pro eodem sumpta, 371, a, c. Honor imaginis non est, qui non sit honor prototypi, 359, a.
Horcus, *loci nomen*, 918, a.
Hospites in monasteriis quomodo gerere se debeant, 1790, Carm. xxiii.
Hospitalarius, 1351, b. 1399, a.
Hospitalis domus monasterii, 1791, Carm. xxix.
Humilitas quanti facienda, 125, d.
Hymni ecclesiastici quales debeant esse, 215, b. c. Hymni exodii in funeribus adhibiti, 230, c. Hymni vespertini, 211, c. Hymni triumphales Christo victori, die festo Palmarum, 186, c. Hymnus in sacram Christi imaginem, in solemni supplicatione, 186, c. Hymni quos S. Theodorus Stud. scripserat, in pluribus ecclesiis recepti, 215, d. Hymnus ab eodem S. Theodoro conscriptus in honorem S. Joannis Baptistæ, 151, a.
Hypacoe monialis, 1623, d. 1643, b.
Hypatius monachus, 1247, c, d.
Hypathus monachus, 1354, b.
Hypolichniotes præpositus, 1139, b.
Hypostasis gemino sensu dicitur, 498, a. Cyrillo nunc persona est, nunc natura, *ibid.*

I.

Iconomachica persecutio et immanitas, 1151, c, d. 1153, b. 1158, a, b. 1162, b, c. 1166, d. 1167, a. 1171, a. 1194, a, b. 1195, a. 1202, d. 1302, a, 1338, b. 1482, a. 1619, a. 1622, a, Eucharistiam fidelibus per vim in os immittebant, 1206, b.
Iconomachicæ hæresis fautores quatuor præcipui, 1311, d.
Iconomachorum hæresis origo, 1163, b, c, omnium hæresum deterrima, 463, c. 1322, d, apud Constantinopolim exorta, 1643, a ; in pœnam Mœchianicæ hæresis, 1270, b ; quam strenue adversus illam pugnatum sit ab ipsis exordiis, 1643, a ; quam late grassata, 1271, a ; quam multos abduxerit, 1643, a ; sectæ illius errores duodecim, 330, 351 ; sacras imagines omnes tollebant præterquam crucis, 446, 447. Crucis effigiem, sed absque crucifixo, venerabantur, 410, b. Christum etsi confiterentur, tamen reipsa negabant, 1487, d. 1495, d. 1579, d. 1599, a. Horum sententia evertit incarnationem, 1118, a. 1131, c. 1134, d. 1187, c, d. 1303, d. 1579, c, d. Humanam naturam Christo detrahit, 1487, c. 1495, b, c. Iconomachorum genera duo, 1303, d.
Iconomachi dicti semichristiani, 751. Iidem reprehenduntur, 706, 707, 751, 767, 722.
Iconomachi ab universis sedibus patriarchalibus avulsi, 1279, b. 1282, b, c. Sentiunt cum Valentinianis, Marcionitis, Manichæis, 334, a, b. 387, d. 451, c. 462, c. 482, a. 1131, c. 1306, a. 1322, a. 1603, c. 1794, Carm. xxxvi. Num tractandi sint ut Manichæi, 1514, c, d. Judæis ac ethnicis pares sunt impietate, 1191, d. 1202, b. 1246, d. 1258, b. 1271, a. Deteriores etiam Judæis, 1134, d. Ipsorum furor adversus sacras imagines, 1186, b. Eorumdem pseudosynodi, 1162, c. 1482, a. Sunt Antichristi, 1202, b. Iconomachorum confessio fidei, 466, a, b. Eorum inconstantia et varietas, 351, c, d. Imagines bonas esse aiunt memoriæ gratia, non autem ad cultum sacrum, *ibid.* Eas in edito collocari volunt et longius ab oculis, ne adorationi pateant, 371, a. Iconomachi a Romana sede damnantur, 1290, d. Contraria eorumdem erroribus doctrina explicatur, 350, a, b. Iconomachorum argumenta adversus catholicam doctrinam, refelluntur, 399, c, d. 406, 407, 410, 414, 419, 422, 423 *et seqq.* 431 *et seqq.* Iconomachorum quædam carmina, 435, b. Sigillatim confutantur, 458 *et seqq.* Iconomachorum imperatorum series, 174, a. Omnes divinitus multati, 175, a.
Idolum quid sit, 335, a. Idoli et imaginis discrimen, 178, d. 330, c, d. 338, a. 346, c. Idolorum genera quatuor, 206, b. Idoli nomen quibusnam rebus attributum sit, 346, c, d. 347, a.
Ignatius abbas, 1143, d. 1151, a.
Ignatius abbas lapsus pœnitens, 1294, c.
Ignatius monachus, 1190, c.
Ignatius (S.) Theophorus : locus ex ejus epistola ad Philadelphienses, 1483, b, c. In suis epistolis Paulus alter, 1798. Carm. xx.
Ex ignorantia commissum, nulli pœnæ obnoxium, 1654, b, c.
Ignorum præposita, 1426, a.
Imaginationis vis, 1219, c.
Imaginis nomen quam late pateat, 466, c. Imaginis et figuræ notio eadem, 62, e. Imaginis et typi discrimen, 1186, b. Imago et signum differunt inter se, 458, b, c. Imago alia naturalis, alia per artem facta, 418, a, 1327, a. Utræque similes suis archetypis, 418, a, b. Naturales a prototypis non differunt essentia, differunt artificiales, *ibid.* Artificiales idem sunt cum prototypis similitudine, non essentia, 418, b. 427, c. Et sunt inferiores prototypis, 419, d. Imago et ipsius prototypum non differunt hypostasi, licet essentia differant, 1639, d. 1655, c. De imaginibus dicuntur eadem quæ de earum prototypis, 338, b. c. 362, b, c. Imago obtinet prototypi sui nomen, 358, c. 359, a. 422, b, c. Idque etiam in Scriptura, 342, d. Et si imago regis rex vocatur, non ideo sunt duo reges, 422, c. Quo modo prototypum sit in imagine, 342, b, c. Imago prototypo suo coexsistit, saltem potestate, 430, b. 431, b. Similitudo a materia imaginis rite secernitur per actionem mentis, 1639, a. Imago non est honore sejuncta a prototypo, 338, b. Imago colitur ob similitudinem duntaxat. 426, a, b. Honore imaginis colitur prototypum, 359, a, c. 367, a. Imaginis contemptus redundat in prototypum, 1242, a. Imaginis et prototypi unus honor et adoratio, quia utriusque una eademque similitudo, 367, a, 422, a, c. 423, d. Nec ob essentiæ differentiam dividitur adoratio, quia non dividitur similitudo, 431, a, b. Imaginis honor confirmat honorem debitum prototypo, 358, c. Imago artificialis colitur ratione similitudinis, non autem substantiæ suæ. 422, a. Imagines sacræ propugnantur multiplici genere argumentorum, 175, a. 1303, a, b. Testimonia Scripturæ et Patrum, 342, c, d. 467, b, c. 1183, a, b. 1187, c. 1303, c. Decreta conciliorum : Trullani, can. lxxii, 470, b. 474, d. 1303, d. Nicæni II. 474, d. 1506, c. Sacra traditio, 175, a, b. 178, d. 387, d. 470, d. 1131, c. 1303, c. 1606 *et seqq.* Argumentum ex ipsa corporis natura, 1304, b. Ex incarnationis mysterio, 178, a. Ex facto Christi mittentis imaginem suam ad Abgarum, 178, c. 1287, d. De imaginibus sententiæ Patrum singillatim ; S. Petri apostoli, 467, c. 1303, c. 1606, b. S. Dionysii, 358, c. 1219, b. 1290, a. S. Athanasii, 359, a. 362, d. 467, c. S. Basilii, 367, d. 374, a. 467, d. 1183, b. 1218, c. 1222, c. S. Gregorii Nazianzeni, 467, d. 1222, b. S. Gregorii Nysseni, 470, a. 1183, b. 1222, b. S. Chrysostomi, 374, b. 470, a. 1155, b. 1183, b. c. 1222, b. 1243, c. 1287, b, c. 1291, a. Sancti Maximi, 382, a. Imagines sacræ usurpari et coli cœptæ ab ipso evangelicæ prædicationis exordio, 178, d. 470, d. Ab initio in omnibus ecclesiis usu receptæ, 350, a. Imaginum sacrarum adoratio ubique gentium tradita ab apostolis, 1131, c 1606, c. 1611, b. Mysteria Christi imaginibus expressa in urbibus et vicis proponebant, 1606, c. 1611, b, c. An de imaginibus nihil traditum in Evangelio, 490, c, d. Num Scriptura doceat adorari debere imagines, 355, c. Imaginum cultus omnis tendit ad Trinitatem, 506, b. Medius est inter duos errores, 1551, a. Quanti sit in religione Christiana momenti, 174, b, c. Nihil commune habet cum idololatria, 330, c. Neque ex imaginibus deos faciunt Christiani, 486, c. Imagines quid differant ab idolis infidelium, 178, d. 330, c 338, a. 346, c, d. Imagines sacræ non coluntur latria, 1503, a. 1551, a. 1639, c. Sed adoratione relativa, 1330, a, b. 1503, a. In Christi imagine non materia imaginis, sed Christus adoratur, 1503, b. Imaginum sacrarum utilitas ac necessitas, 174, b, c. 1219, b. 1222, c, d. Per imagines visu percipi res sacras non minus utile est, quam auditu per narrationem, 347, c. Imagines simplicioribus duntaxat et imperfectioribus utiles esse, error, 1538, c. Confutatur, *ibid.* d. Imaginibus, perinde ac Evangelii libris, egent etiam viri perfecti, 1558, a, d. Nec minor imaginibus honor debetur quam Evangelii codicibus, *ibid.* Gratia divina manat in eos qui ad sacras imagines accedunt cum fide, 506, b. Quorumnam imagines sint adorandæ, 347, c. Imago Christi Christus est, excepta essentiæ differentia, 342, b. 426, d. 1183, a. De imagine Christi dicuntur eadem quæ de Christo ipso, 343, a. 362, b. Non tamen multiplex Christus est, licet multiplex sit ejus imago, 339, a. Imagini Christi conveniunt homonyme, quæ de Christo dicuntur, 338, c. Christi nomen recte tribuitur ipsius imagini, 338, c. 359, d. 362, a. 1791. Carm. xxx, et est una utriusque adoratio, 426, d. Quo sensu adoretur imago sicut ipse Christus, 1190, d. 1655, b. Non est latreutica imaginis, sed Christi tantum, adoratio, 1587, d. 1659, c. 1655, c. Imaginem Christi, qui rejicit, Christum abnegat, 1183, a. 1190, b, d. 1226, d. 1310, a. 1487, d. 1622, a. Tollit incarnationem, 1226, d. 1242, a. 1246, d. Christo denegat adorationem, qui ejus imagini denegat, 430, d In imagine Christus, non materia

Digitized by Google

Imaginis, adoratur, 1393, b. Imago Christi colenda magis etiam quam imago crucis, 454, a. 462, a. 1131, d. Christi passionem imaginibus exprimi, æque ipsi gratum, ac eam sermone commemorari, 1214, a, b. Imagines Christi et SS. in templis vasisque sacris exprimi solitæ ex apostolica traditione, 1310, c. 1611, b. Pro imaginibus Christi qui patitur, pro Christo patitur, et est vere martyr, 1186, b. 1195, a 1227, a. Imaginem Christi nec probro nec honore afficiens, censetur hæreticus, 350, c. Imagines vetustate detritæ comburuntur, 463, d. Imagines in Veteri Testamento vetitæ cur fuerint, 175, c, d. 354, b Non tamen nullæ tunc fuerunt, 354, c, d. Serpentis æenea imago Deo jubente facta, eademque salutaris, 354, d. 487, a. Item angelorum imagines fieri Deus præcepit, 455, d. 487, a. Solius Dei imago fieri tunc vetita, 334, b. Per imagines ad Dei cultum deducebantur Israelitæ, 355, a, b. Doctrinæ de sacris imaginibus summarium, 502, c, d. Imaginum cultum oppugnat Leo Armenus imp., 170, d. Ejus oratio adversus imagines, 171, d. Ejus impietati resistit Patrum cœtus, 174, b. *Vide* Iconomachi. Imagines, habita coram Leone Armeno oratione, defendit sanctus Theodorus Stud., 174, d. Imagines sacras in solemni supplicatione gestant monachi Studitæ, 186, c. In imaginum honorem cantica, 1163, b. Imaginem Christi pinxit Lucas evangelista, quam posteris reliquit, 178, c. Imaginis Christi passio, ipsius Christi passio, 366, b. Imago Christi a Judæis Berytensibus confossa sanguinem emittit, 366, d. 1607, b. Miracula per sanguinem illum patrata, 366, d. Imago Christi locuta divinitus, tanquam ex persona Christi, 366, a. Imago Christi gerens in capite typum crucis, 1311, c, d. Imago B. Virginis data in præsidium, 206, b Venerantibus salutaris, 1794. Carm. xxxv. Imago sancti Demetrii martyris in baptismo adhibita susceptoris vice, 962, b. Imagines rite fiunt eorum omnium quæ mente comprehendi possunt. 342, a. Imago imperatoris recepta, confessio imperii, 1310, b.

Imperatores patriarcharum manu coronas nuptiales accipere soliti, 978, b. Imperatorum decreta liberos adulterinos exhæredantia, 1011, a.

Imperii et sacerdotii concordia, 962, a.

Incarnationis dogma explicatur, 1495, a, b; naturæ duæ in Christo unitæ substantialiter, inconfusæ, 1542, d. 1543, a.

Inclusi et Inclusæ, 959, c. 1246, a. 1817. a; eorum vitæ institutum, 1802. Carm. xciv.

Indictionis principium, 954, b.

Indulgentia, juris est remissio, 1091, b.

Inquisitio de aliorum fide ne sit nimia, c. 1106, b. c.

Institutor initiandorum, 1371, b.

Irene, Leonis IV imp. uxor, cum Constantino filio imperium administrat, 119, c d. Ecclesiæ turbas componit, *ibid.* 142, b. c. 1123, a Cum Tarasio patriarcha agit de convocanda Nicæam synodo, 119, d. Constantino sublato sola regnat, 142, b, monachos a filio pulsos revocat, *ibid.* Sanctum Theodorum Stud. redeuntem magno honore excipit, 142, c. Vectigalia remittit, 951, a. Ejus elogium a Theodoro Stud., 939, 931.

Irene monialis, 1359, d, genere et sanctitate illustris, 1738, c, d.

Irene patricia, 1107, c. 1295, c. 1546, a. 1583, a. post lapsum pœnitens, ac pro Christo passa, 1295, c. sæculo renuntiat, *ibid.*

Irene præposita, 1618, a.

J

Jacobus, sancti Theodori Stud. discipulus, Christi martyr, 1354, b. Venerandæ ipsius reliquiæ, 1385, b.

Jacobus monachus lapsus, 1126, a, b.

Jannes et Jambres, 1311, c.

Jesu nomen, 702. Vita, 703 *sq.* Cur tot annis latuerit Jesus, 707. Jesum sine anima humana dixit Arius, sine mente Apollinaris, incircumscriptum novi Manichæi seu Iconomachi, 706.

Jejunia Græcorum singillatim describuntur, 1695 *et seqq*, et 1714, 1715. Jejunia aliquot ab orthodoxis omitti solita ob distinctionem ab hæreticis, 1699, 1702. Sabbato sancto, unico totius anni, jejunant Græci, cæteris Sabbatis nunquam, 1669. Jejunii in quinta magna feria regula, 1699, 1731.

Jejunii quadragesimalis tempus quo ritu peragi deoeat, 1434, b. 1459, c; in jejuniis non ante vesperam cibus, 1195, b.

Joanni (S.) Baptistæ dicatum Studiense monasterium, 146, a. 1810. Carm. cxxii. 1811. Carm. cxxiv. Hymnus in ejusdem Sancti honorem a sancto Theodoro Stud. compositus, 154, a.

Joannis Baptistæ illustre genus, 747. Idem prophetæ maximus et primus apostolus ac martyr, 758, 770. Prædicator Christi etiam apud inferos, 762. Ejus reliquiæ superstites, catena et discus, 767. Ei dicata ecclesia monasterii Stud., 770.

Joannes clericus, 1654, d.

Joannes (S.) Chrysostomus dispensatione usus erga sex episcopos simoniace ordinatos, 983, d, certat pro viduæ agro, 999, d. Testimonia pro imaginum cultu, 374, b. 470, a. 1135, b. 1183, b, c. 1222, b. 1243, c. 1287, b c. 1391, a; ejus dictum: *Parietibus non circumscribi Christum*, explicatur, 1242, d; ejus locus: *Gladio parcendum adversus hæreticos*, 1483, a, b; ipsius elogium, 1799. Carm. lxxii.

Joannes (S.) Evangelista, 9, c.

Joannis evangelistæ metastasis supra humanam conditionem, 787. Laudes ejus eximiæ, 771 sq.

Joannes sive Joannicius eremita, sanctitate insignis, 1386, a.

Joannes episcopus Sardensis ab Iconomachis vexatus, 1367, c, strenuus Christi confessor, *ibid.* d.

Joannes Grammaticus, 1587, b. 1558.

Joannis Iconomachi carmen, 435, b. 442, d. 475, b.

Joannes Jejunator episcopus CP. accusatus quod reos quosdam morte damnasset, 1486, b.

Joannes Lecanomantis Iconomachorum primipilus, Leonis Armeni scelerum administer, 171, a. 1202, a. 1211, b. 1323, c.

Joannes logotheta, 1319, b.

Joannes (S.) martyr miraculis insignis, 363, d.

Joannes monachus, 1150, a. 1598, b.

Joannes præpositus Chalcitæ, 1630, c.

Joannes præpositus apud Cathara, 1151, b. 1154, c.

Joannes præpositus apud Eucæriam, 1154

Joannes spatharius, 962, b. 1494, b.

Joannicius, 1586, a.

Josephus sancti Theodori Stud. frater, fit monachus, 122, a. Postea Thessalonicæ archiepiscopus, 127, b. Ecclesiæ columna, 1063, c. Cum Platone et sancto Theodoro Stud. pugnat adversus Mœchianos, et communicare cum patriarcha CP. renuit, 982, c. A Mœchianis accusatus quasi malis artibus archiepiscopatum adeptus esset, 982, a. Apologiam scribit pro ipso sanctus Theodorus Stud. 979, d. In exsilium mittitur, 1022, a. 1071, b. 1211, a. A Mœchianis depositus, 1063, c. 1074, d. Opus ab ipso scriptum, 1042, a. Ejusdem iambi adversus Iconomachos, 1202, c. Ejus corpus in monasterio Studiano asservatum, 231, b.

Josephus presbyter œconomus Ecclesiæ CP. adulterinas Constantini imper. cum Theodote nuptias jungit, 138, a. Propterea a Tarasio patriarcha ejicitur ab Ecclesia, 138, b, 142, c. Et sacerdotum albo expungitur, *ibid.* A Nicephoro Imper. restituitur. 155, a, b, d. Propter ipsum sanctus Theodorus Stud. aliique renuunt communicare cum patriarcha, 1007, a. Mœchozeuctes et Christempæctes dictus, 1142, c. Rursum ejectus a Michaele Curopalata, 166, a. Prævaricator in causa sacrarum imaginum, 1139, b 1142, d. Multos secum adducit, *ibid.* Fœda demum ipsius calamitas, 178, a.

Josephus præpositus Cerameorum, 1634, a. in hæretica communione semel deprehensus, *ibid*, d.

Jovianus imperator infandæ libidinis reus, in ecclesia tamen commemoratus ob rectam fidem, 1291, c. Catholicæ fidei vindex, 1307, b.

Judæorum Berytensium impietas erga imaginem Christi, 366, b, c. 1607. *Ibi judicabitur homo, ubi deprehensus fuerit*, citatur tanquam ex Scriptura, 1598, b. 1623, c.

Julianus Vestitor, Βεστήτωρ, 1379, c.

Juramentum omne prohibitum, 1258, a. 1382, c. 1395, a. 1399.

Justina celebris, 1282, c.

Justini (S.) locus ex ejus opere quod non exstat, 1603, a.

L

Lacrymæ quam sint salutares, 1550, c.

Laicus baptismum rite administrat in necessitate, 1491, a. Item in necessitate sacramenta sibi ipsi rite porrigit, 1491, b. A laico baptismum peragi satiusne sit, quam a sacerdote hæretico, 1491, c. d.

Laodiceæ episc. lapsus, 1150, d. Laodiceæ præpositus, 1338, a.

Lapsi in hæresim, aut in communione hæretica deprehensi, quibus pœnis scelus expiare debeant, 1178, c. d. 1258, c. 1474, b. c. etiam pœnitentes, Eucharistia privandi, præterquam in morte, 1147, c An presbyteri, vel monachi possint post lapsum mensis benedicere, 1150, d, 1445, a. An privati sint docendi potestate, 1471, a. Lapsi episcopi ac pœnitentes debent episcopatu cedere, necnon a sacrificio abstinere, etiam peracta pœnitentia, 1535, c, d. 1591, d. 1566, a. Sacerdotes lapsos non debere, nisi synodali judicio restituantur, amplius sacra facere, 1127, d. Sed duntaxat Eucharistiam interim accipere, 1150, d. Posse tamen ad sacra munia redire eos

Digitized by Google

qui solummodo cibum cum hæreticis sumpserint, 1654, c. Lapsi non sunt propter munera recipiendi, 1206, a, b 1239, b.

Latria Christianis unica est res, et soli Trinitati exhibetur, 506, b. 1639, 1655, c. Ea nec B. Virgini, nec cruci, nec imagini Christi deferenda, 1531, a.

Latro sanguine et aqua a Christo in cruce baptizatus, 715.

Latrocinalis synodus Ephesina, 1087, d.

Laura Sancti Charitonis martyris, 1167, d. Laura Sancti Sabæ, 1163, d.

Laurentius præpositus, fidei defensione ac virtutibus insignis, 1427. a. Ejus obitus et elogium, *ibid.* et *seqq.*

Lector sacer, 1659, c. 1662, a, d. Lector lapsus inhibetur a lectione, etiam post peractam pœnitentiam, 1582, d.

Lemni episc. sanctum Theodorum Stud. benigne excipit, 918, b.

Leo Armenus invadit imperium, 170, c. Sacris imaginibus bellum indicit, *Ibid. et.* Ad id ministro utitur Joanne Lecanomante, 171. a Nicephorum patriarcham frustra tentat, 171. b, c. Disserit adversus imagines, *ibid.* c, d. Refellitur, 174, b, c, 175, *et seqq.* Silentium indicit catholicis, 183, b. Eos in exsilium pellit, ac sacras imagines evertit, 186, a, b. Archimandritas ab exsilio revocat, excepto sancto Theodoro Stud. 1139, b, c. Eidem Theodoro mortem intentat, 186, d. Synodum convocat, 187, a, b. Monachi adesse detrectant, *ibid.* Theodorum Stud. pellit et in carcerem trudit, 187. d. Moritur in anathemate, 1598, d. a. Ejus impietas, 1315, b. 1326, a. Furor adversus sanctas imagines, 1142, b. 1162, b, c. 1170, d. 1326, a, c. Mors violenta et impietati congruens, 1306, c. 1311, b. 1315, b. 1318, a. 1319, b, c. 1326, a, b. 1313, d. 1398, b. Comparatur cum Pharaone et Nabuchodonosoro, 1170, d. 1306, d.

Leo Chazarus imperator fidei catholicæ hostis, 119, c.

Leo Isaurus, primus sacrarum imaginum hostis, 118, b.

Leo monachus sancti Theodori Stud. cultor eximius, 207, c, d.

Leo Orphanotrophus. 1003, c.

Leonis (S.) papæ epistolæ dogmaticæ adversus hæresim Euthychianam, 1018, b, c.

Leo Papa III pacem Ecclesiæ Constantinopolitanæ confirmat, 166, a. Ad illum scribit sanctus Theodorus Studita, 1018, b. 1022, a. Ad Theodorum rescribit, 1022, a.

Leo patricius erga monachos munificus, ac monasticarum ædium conditor, 1806, *Carm.* cvi. cvii, *ibid. Carm.* cix, 1807. *Carm.* cxiv. Fit monachus simul cum uxore, 1807. *Carm.* cxiv, 1807. *Carm.* cxv.

Leo Sacellarius, 1267, d. 1415, a. 1574, b. Ejus studium singulare erga Studitas, 1415, b. 1574, b, c.

Leo Valelades sanctissimus episc. 107, d.

Leontius abbas, 994, b.

Leontius Neapolis in Cypro episc., sancti Epiphanii sermonum interpres, 387, b. Ejus oratio de sancto Epiphanio, *ibid.*

Leontii scholia egregia 1531, b.

Leontius monachus prævaricator, 1099, a. 1187, a 1230, a, b. 1271, b. Adhæret Michianis, 1067. d. 1203, b. Fit Iconomachus, *ibid.* Invadit Saccudionem et Studium, 1203, b. 1230, a, b. Sævit in catholicos, 1271, c. Ejus mutatio et pœnitentia, 1282, 1291, c.

Letoius abbas 1210, b.

Letoius monachus Byzantii in carcerem trusus, 1071, d.

Leucæ, *loci nomen*, 915, a.

Liberum arbitrium, 1226, c. Conciliatur cum divina præscientia, 1587, a.

Lignum semanterium monachorum, 1703. (In Cryptæ Ferratæ monasterio visitur pictus monachus lignum hoc semanterium manu tenens.)

Liturgiam in oratorio peragere licet, ob hæresim in publico sævientem, 1055, a. Eamdem in communi domo peragi præstat, quam in ecclesia in qua sit communicatio aliqua cum hæreticis, 1055. b. 1666, b. In liturgia commemoratio episcopi, 990, b. 1002, b. 1007, a, b, Imperatoris, 1002, b. Populi, 1047, d. Commemorari ullius hæretici nomen non debet, 1055, a. 1666, d. Potest mortui cujuslibet qui non obierit in hæresi, *ibid.* Liturgiam fieri pro quodam qui se interemerat, vetat sanctus Theodorus Stud. Eleemosynam pro eo fieri mandat, 1475, a.

Liviana, *loci nomen*, 915, c.

Locum-tenens, Τοποτηρητής, 1394, c.

Logotheta Dromi, 1010, a Logotheta generalis supremus magistratus, 1323, a.

Lucas (S.) evangelista imaginem Christi a se pictam posteris reliquit, 178, c.

Luciani M. reliquiæ in urbe Messana, 799.

Lucianus lapsus monachus, 1126, b. Pœnitens, 1229, a. 1334, c.

Luctus in morte charorum moderatus esse debet, 1390, c.

Lupadium, *loci nomen*, 918, a.

Lupi fabula Armeniaca, 1699.

Lycastus consul, propinquus S. Theodori Studitæ 1463 d.

M

Macarius præpositus, 1178, b.

Macedoniani, 1051, c.

Machabæi martyres, 1186, a.

Magister militum Orientis 194, c. 199, a. Magister Palatii, 982, d. 1314, a.

Magistratus Christiani officia, 1163, a, b. Sancti Mamantis ædes Constantinop. 1074, a.

Mandata Dei stabilia sunt et perpetua 1075, d. Non sunt impossibilia, 1126, b, c. Ab iis dispensatio irrita et nefaria. 1078, d. Illis subjacent etiam Imperatores, 1078, d.

Manes Persa. 451, c. Christo naturam humanam detrahit, 479, d.

Manichæi, carnem Christo nonnisi phantasticam tribuunt, 598, a. 1306, a. 1322, d. Destruunt incarnationem, 1301, c. 1306, a. 1322, d.

Marcellus hæreticus Christo cœleste corpus tribuit, 1190, a.

Marcianus ex monasterio fugitivus, 967, a.

Marcion hæresiarcha, 451, c. Marcionitæ, 1051, c. Incarnationem destruunt, 1131, c.

Marcus (S.) monachus. 1815, b.

Mares monachus desertor, 967, c.

Maria theonyma, polyonyma, megalonyma, 723. Ejus obitus dicitur somnus mirabilis, 1702. Ejus ἀνάληψις seu resurrectio, 727, quam angelus nuntiat apostolis, 1702.

Maria Augusta Constantini Irenes filii uxor, 133, d. 1559, c, d. 1658, b. A marito ejecta, et ad monachalem habitum compulsa, 135, d. 1658, b. Solatur eam S. Theodorus Stud. 1559, c, d. In palatium a filia sua vocatam, ire prohibet, ne communicet cum hæreticis, 1562, a.

Maria monialis, 1198, c, d. 1265, a.

Maria spatharia, 1615, d.

Maria virgo sacra, 1414, a.

Marianus spatharius, 1387, a, b. Ejus elogium, *ibid.*

Martyres vere quinam dicendi sunt, 1186, a. 1227, a. 1250, b. Martyres XL. (SS.) 1274, c. 1610, a. Martyrum Acta in duodecim voluminibus descripta, 911, b. Martyrum Acta permulta etiam absque aucteris nomine auctoritatem obtinent, 1213, d.

Martyrii genera plura etiam citra mortem, 1182, b. Martyrii causæ diversæ, 1186, a. Martyrio se offerre quatenus liceat, 1247, b. Martyrium, *ecclesia*, 1178, d. Martyria hæreticorum adire nefas catholicis, 581 a 1178, d. 1647, b.

Matrimonii origo divina, 1091, d. Matrimonii molestiæ, 1414 b, c. Matrimonii benedictio solemnis, ejusque formula, 974, c, d. 1011, c, d.

Matutinæ Dei laudes, 126, c. 215, c.

Maximinus monachus, reus communionis cum Iconomachis, 1478, d. Purgare se conatur, *ibid.*

Maximi (S.) de triplici rerum instauratione sententia, 1499, c, d.

Maximi (S.) Acta : in his testimonium pro cultu imaginum, 382, a, b.

Maximus monachus, prævaricator, 1187, a.

Medicii præpositus, 1338, a, 1478, d. 1619, b. Ab hæreticis abreptus ad tempus, postea strenuus fidei confessor, 1203, b. 1338, a.

Megalo monialis, 1198, c.

Melchisedechiani, 1051, c.

Meletii (S.) Antiocheni imago, 1198, d.

Meletius auctor schismatis, 1051, b,

Meletiani, 1051, c. 1054, b.

Menæ (S.) martyris dies sacer undecimus Novembris, 250, b.

Mensa divina sive altare, ubi Eucharistia asservata, 498, b. 1795. *Carm.* XLII, XLIII, XLIV.

Mensæ Herodianæ descriptio, 766, 767.

Mentiri licitum nunquam, 1234, d. Citra mendacium potest interdum veritas reticeri, 1235, c, d. Hujus rei exempla, *ibid.*

Mendacium non esse, si quis falsum dicat, ut amici vitam servet, 1238, a, b. At propriæ saluti causa falsum dicere, nemini licere, *ibid.*

Μετάληψις et μετοχή quid differant, 1479, d.

Digitized by Google

Methodius ad Paschalem papam delegatus in causa Iconomachorum, 1210, c, d.
Methodius monachus, 1646, c.
Methodius patriarcha Constantinop. corpus sancti Theodori Stud. ex insula Principis transfert ritu solemni in monasterium Studianum, 231, a, b.
Metopa castrum, 190, a.
Michael et Theophilus impp. 1599, b.
Michael Balbus imp. hæreticus, 206, d. Pro defensione imaginum pulsos revocat, *ibid.* 1307, d. 1330, c.
Michael Curopalates imp. 166, d. Monasticam vitam amplectitur, 170, c, d.
Michael monachus Stud., auctor Vitæ S. Theodori Stud. 114, a.
Michael monachus Christi confessor, 1323, d.
Michael Syncellus Hagiopolitanus, clarissimus Christi confessor, 1639, d.
Minimus in regno cœlorum, Matth. v, 19, id est damnatus, 1026, b. 1031, b.
Ministerii sacri ad altare instrumenta, 490, b. Singulorum significatio, *ibid.* c.
Miraculum Christi in sua imagine loquentis apud Alexandriam, 366, a. Miracula edita per emissum divinitus ex Christi imagine sanguinem, 366, d. 1607, b. Miracula a sancto Theodoro Stud. patrata, 207, c, d.
Missa catechumenorum, 1478, b.
Missa Græcorum novem iconibus eleganter expressa, quæ declarantur, 1689 in not. Missa præsanctificatorum explanatur, 1687 seq.
Mitata, *seu* Metata, *loci nomen*, 207, a.
Mœchianorum hæresis, 1670.
Mœchiani, qui adulterio copulatas imperatoris nuptias, dispensatione fieri legitimas potuisse aiebant, 1203, d. Eorum conventus seu mœchosynodus, ad defensionem illius erroris celebrata, 990, b. 1006, c, d. Altera eorumdem pseudosynodus, 1022, c. 1071, c. 1079, b. 1087, d. 1090, d. Errorem iliorum confutat sanctus Theodorus Stud. 1022, d. Veram esse hæresim, ac Mœchianos pro hæreticis prorsus haberi debere, ostendit, 1070, *et seqq.* Nec meliores esse Iconomachis, 1107, a. Invehitur in episcopos Mœchianos, 1110, c. Eorum multi in hæresim Iconomachicam lapsi, 1142, b.
Mœchosynodus, 1071, c. 1079, b.
Mœchozeuctes, 1142, c.
Mohamedani dicti novi Chaldæi, 739 adn.
Monachorum status angelicus, 1822, d. Nonnisi post ætatis annum XVI admittendi, 1526, a. Martyrum præmio donandi, 935, b. 1823, b. A laicis judicari non debent, 1519, c. Etiam sacris minime initiati, benedicebant mensis, 1335, c. Eorum officium est, fidem adversus hæreses defendere, 1050, d. 1062, c. Nec in religionis causa tacere licet, 1122, a. 1630, a. Laica veste uti possunt persecutionis causa, 1074, a. 1263, b, c. Quam multi ex antiquis Patribus monachi fuerint, 1523, c. Quantis laudibus vitam monachicam extulerint, *ibid.* Communionis hæreticæ reis pœnitentias injungi potuisse a monachis sacerdotibus, 1650, a, b. 1651, b. Necnon a simplicibus etiam monachis, *ibid.* Monachum quemque posse ex damnatos liberare, error quorumdam, 1527, a. Monacho servum habere non licet, 1423, a. 1522, c. Fugienda mulierum alloquia et contubernium 1423, a. 1462, a. Qua cautione alloqui eas debeat, 942, c. 1819, d. Quali animo debeat esse erga præpositos, 1782. *Carm.* v. Incorrigibiles amandari debent, 1522, b. Dimissi ob delictum non poterunt in aliud monasterium admitti, 970, c. Nec ab aliis præpositis absolvi, *ibid.* Apostatæ per sacros canones excommunicati, 935, a. 939, b. 970, c. Ex monasterio uno per levitatem resiliens in aliud admitti non debet, nisi spes sit emendationis, 1522, c. Monachi cella, 1783, *Carm.* II. Insigne monachi, tonsura, 1438, b, c. Monachis negotii causa foras prodeuntibus monita, 1790, *Carm.* XXVIII. Tum et iisdem revertentibus, *ibid. Carm.* XXVIII. Monachorum occupationes : studia litterarum, varia opificia, 167, b. Libros describere, 151, b. hymnos cantare inter diurnos labores soliti, 167, d.
Monachus perpetuum luctum et pœnitentiam profitetur, 1731, 1734.
Monastica professio quid sit, 1498 c. Ejus origo, 1523, b. Dignitas et præstantia, 938, c, d. 1402, d. 1523, a. 1538, c. 1779, *Carm.* III. 1823, a, b. Martyrum laudi æquipar, 935, b. 1782, *Carm.* v. In sacramentis numerata, 1523, c. 1593, b. Est indissolubilis ob promissionem Deo factam, 1593, a. Nemo ad eam temere admitti, nemo temere rejici debet, 1522, b. Tyrocinii ac probationis tempus, 1526, a. Sacræ et solemnes in professione ipsa emittenda cæremoniæ, 967, c. 1334, b, c. Monasticus habitus professio virginitatis perpetuæ, et perfectionis, 1523, a. 1542, a. Apud quosdam geminus dari solitus, parvus ac deinde magnus, 1819, c. Unicum vult esse S. Theodorus Stud. 924, b, c. 1819, c. Habitum monasticum dare, cujusnam esset, 1618, c. Utrum tradi posset a sacerdote qui prævaricatus esset in fide, 1647, d. Habitum monacho detrahere, proinde est ac baptismo spoliare, 1522, b. Monasticæ vitæ descriptio, 1558, a, b, c. 1790. *Carm.* XXV. Officia et præcepta, 939, c, d. 1175, b, c. Victus ex manuum operibus, 1558, b. Monasticæ paupertatis leges, 1331, a, b. 1558, b. 1817 *et seqq.* Rerum omnium communitas et æqualitas, 150, d. 942, a. 1819, a. Vestes sacerdotales elaboratæ et pretiosæ etiam apud monachos, 942, d. 1822, a.
Monasteriis præpositorum officia, 131; d. 1390, d. 1402, b, c. 1459, b, c. 1459, a. 1782, *Carm.* IV. *Ibid. Carm.* VI. Eorum potestas qualisnam, 987, d. Quomodo regere subditos debeant, 1817, a, b. Nihil statuant nisi duobus tribusve in consilium adhibitis, 943, a. Utrum possent quibuscunque lapsis pœnitentias imponere, 1650, b. Ligandi et excommunicandi potestatem habent in suos, 955, d. 970, c. Monasteriorum varia ministeria, 147, d. 1881, *et seqq.* præpositi vicarius, ejusque officia, 1782, *Carm.* VI. Officia œconomi, *ibid. Carm.* VII. Epistemonarchæ, oeconomi, canonarches, taxiarches, cellarius, prandii minister, coquus, sartores, excitatores, ægrotorum curator, sutores, janitor : eorumque munia ac singulis monita, 1779 *et seqq.* Monasteriorum hospitibus monita, 1789. *Carm.* XXIII. Monasterium Agathi 1071, d. Boscytii, 122, b. S. Euthymii, 1174, b. Gordinense 1346, a. Gulææ, 1139, Heracleæ, *ibid.* Hypolichinii, *ibid.* Ignarum, 1426, a. 1807. *Carm.* CXIV. Sancti Joannis Baptistæ, 1790. *Carm.* XXV. Leones 1583, b. S. Mamantis, 1074, a. Medicii, 1139, b. *Vide* Medicium. Myelense, 1371, d. Mylii, 1139, c. Pelecetes, 1458, b. Philubutæ, *ibid.* 1139, b. Photinidii, 1139, b. 1407, c. Saccudionis 123, c. Studii 143, d. *Vide* Studium *et* Laura S. Theodosii. 1167, d. Monasterium B. Virgini dicatum, 1810. *Carm.* CXX.
Monembasiæ episcopus apud Paschalem papam agit contra Iconomachos, 1210, d.
Monialium officia, 1175, c. 1246, b. Monialium pulla vestis. 1550, b. Nuptæ num liceat monialem fieri absque mariti consensu, 1262, d. Moniales triginta, pro Christo verbera et carcerem perpessæ, 1274, b.
Montanistarum hæresis similitudinem tantum corporis tribuens Christo, 402, a.
Mori quotidie quid sit, 1226, a. Morientium unctio extrema, 230, b, c. Moribundis accensa luminaria, 230, c. Hymni tunc cantari soliti, *ibid.* Mortui vivorum precibus juvantur, 1626. Pro Mortuis oblatio, precatio, pervigilium, synaxis, canon, *sive* officium ecclesiasticum, 930. b. 1598. a, b, si modo in catholica communione decesserint, 1659, c. Mortuorum omnium memoria in commune celebrata, 958, a. Pro mortuis in hæretica communione preces privatim et eleemosynas fieri posse, etsi in liturgia commemorari non debeant, 1666, d.
Mortis et novissimorum meditatio quam salubris, 1430, b. Mortis memoria monachis inculcata, 1711. In morte charorum doloris modus, 1379, a. 1382, d. 1390, c. 1623 d.
Multitudo non semper regula aut argumentum veritatis, 1082, b.
Mylianus præpositus, prævaricator in causa sacrarum imaginum, 1139, b.
Mystagogia, 990, c.
Mysteria coronaria, *nuptiæ*, 1030, d.

N

Natales varii illustrium virorum V. T., 750.
Naveratius sancti Theodori Stud. laborum socius et in monasterii præfectura successor, 127, b. 226, d. 1050, d. 1070, c. 1083, b. 1090, d. 1095, c. 1123, c. 1142, a. 1146, a. 1207, b. 1211, a. 1238, b. 1275, d. 1282, a. 1286, d. 1294, a. 1299, c. 1306, b. Ab hæreticis in vincula conjectus, 1074, a, b. Flagris cæsus, 1207, b. 1211, a.
Necessarium et utile quid differant, 1231, d. Necessarii et contingentis notiones, 1039, b, c. Necessarii genus multiplex *ibid.*
Neocæsariensis synodi canon de digamis, 1091, c.
Nestorii hæresis geminam in Christo personam defendens, 399, c. Christum in duos filios divisit. 483, c. Adversus ipsum explicatur hypostatica unio naturarum in Christo, 599, d.
Nestoriani absque novo baptismate aut olei unctione suscepti, 1107, a.
Nicææ episcopus ad sanctum Theodorum Stud. mittitur, 1074, b. Nicææ præposita exsilium et verbera pro Christo cum suis monialibus perpessa, 1312, b.
Nicæna fides de Christo, 471, b, c. Nicæna synodus i.

Digitized by Google

cccxviii Patrum, 1602, a, b. Ejus auctoritas pro cultu imaginum Christi, 471, c, d. Nicæna synodus II. 1115, d. 1218, c. 350 Patrum, sub Constantino et Irene coacta, 119, d. Ejus sententia de sacris imaginibus. 1591, c. A quinque patriarchis recepta, 1306, b. OEcumenica, 1515, a. 1527, a. Anathematizata ab Iconomachorum pseudosynodo, 1482, a.

Nicephorus Logotheta imperium invadit, ejecta Irene, 134, d. Ecclesiæ pacem turbat, Sanctum Theodorum Stud. in exsilium mittit, 159, c. Monachos Studitas ad Mœchianorum partes adducere conatur, sed frustra, 159, c, d. Eos in custodiam tradit, *ibid.* 162, d. Misere perit, in expeditione adversus Bulgaros, 163, c. Ejus mors ipsi a Theodoro Stud. prænuntiata, 163, a, b. Avaritiæ notatus, 1659, b.

Nicephorus ex sæculari repente patriarcha Constantinop. 1103, b. Josephum œconomum restituit jussu Nicephori imp. 155, d. Utrum in ea re obsequi debuerit imperatori, 158, d. Ejus œconomia Iconomachicæ proce læ tempore laudatur, 1507, a. Sanctum Platonem morti proximum invisit, 166, b. Ejusdem exsequias ipse peragit, *ibid.* c. Ipsius opinio de eximia S. Theodori Stud. sanctitate, 222, d. Quem et patrem suum vocat, 1318, c. Sede sua pulsus ab Iconomachis ac in exsilium ejectus 1174, b, c. Christi confessor illustris, 1167, b, c. 1318, d. Enchiridion ab ipso missum Theodoro Stud. 1519, a. Ejus elogium, 326, 327, a. 343, c. 406, b. 1171, 1173, 1203, b. 1318, c, d.

Nicephorus præpositus, S. Theod. Stud. consobrinus, 919, d.

Nicetæ Stethati scriptum de salutatione manuali. 1711,

Nicetas Alexii filius, Leonis Armeni imp. minister fidus, 190, c. Erga sanctum Theodorum Stud. misericordia usus, 191, a.

Nicetas Curator, 1347, d.

Nicetas locum-tenens, 1394, c.

Nicetas monachus, 1538, a.

Nicetas patricius, 994, b. S. Theodori Stud. propinquus, 995, a.

Nicetas præpositus, 1315, d. 1478, c.

Nicetas spatharius, 1502, c. 1571, a.

Nicolaus sancti Theodori Stud. discipulus et in laboribus comes, 195, b. 959, c. 1247, d. 1255, a. 1274, a. 1278, c. 1279, d. 1291, a. 1303, a. 1307, c. 1315, d. 1346, b. Pro Christo flagellis cæditur, 199, b. 203, a. 1230, d.

Nicolaus Chartularius, 1014, c.

Nocturna psalmodia et hymnodia, 1575, c.

Nomina, imagines rerum sunt, 346, b.

Nonna (S.) sancti Gregorii Theologi mater, ipsum Deo devovit priusquam natus esset. 1539, d.

Notarius domesticus, 1498, b.

Notiones communes omnibus manifestæ, 390, c.

Novatiani, 1051, c.

Novatianorum proprium, pœnitentiæ ostium claudere, 1099, c.

Novitas in religionis rebus damnanda, 958, c.

Novitii religiosi quanta cura excolendi, 131, c, d.

Nuptiarum ritus ac sacra formula, 974, c, d. 1011, c, d. Coronæ imponi solitæ conjugibus, 1091, a, d. Iisdem sacra communio tunc dari consueta, 1095, a. Nuptiæ secundæ, permissæ per indulgentiam duntaxat. 1091, b. 1094, c. Pœnis obnoxiæ, 1094, a. Non eodem ritu benedicuntur ac primæ, 1091, a. Neque a sacerdote junguntur, 1094, b. Qualisnam in ipsis benedictio adhibita, 1094, b. 1095, a. Nullæ in ipsis coronæ, 1094, a. In illis epulari presbyterum vetant canones, 971, a. 1091, c.

Nuptiale prandium, 1091, d.

O

Oblationes sacræ, 1658, a. Ceræ, olei, etc. 1643, a.

Observatores in monasteriis, 147, d. 1785 *Carm.* IX.

OEconomia sive dispensatione utendum est interdum, 983, c. Exemplum S. Pauli apostoli, *Ibid.* b. S. Basilius a Valente imp. hæretico munera accepit per œconomiam, *ibid.* Per œconomiam quoque in Spiritus sancti mentione nomen Dei reticuit ad tempus, *ibid.* S. Chrysostomus œconomia usus erga episcopos quosdam Simoniacos, *ibid.* d.

OEconomus ecclesiæ Constantinop. 138, a.

Olbianus patricius, 1626, d.

Olei extrema unctio fieri solita ante viaticum, 128.

Olympus mons, celebre monachorum domicilium, 122, a. 219, a.

Onopnictes fluvius, 211, b.

Orandi modus a Patribus præscriptus, 1062, c.

Oratorium, 1239, b. In oratorio sacra peragi possunt ob hæresim in publico grassantem, 1055, a.

Ordinatio episcopi per proprios episcopos, 982, b. Ordinatio sacerdotis per chrisma et manuum impositionem, 130, c. Ordinationes presbyterorum et diaconorum, nonnisi inter missarum solennia peractæ, 1355, c. Ordinationes extra provinciam hæresis tempore, 1646, d. Ordinatio ab episcopo deposito an sit valida, 1651, c, d. Ordinatio ab episcopo nec hæresis nec flagitii publice notato, dubia esse non debet, 1106, b. Episcopus in crimen lapsus ordinare non potest, 1651, c, d. Canon apostolorum contra eos qui per pecuniam ordinant aut ordinantur, 983, d. 1046, b. Ejusmodi ordinationes quam sint exitiosæ, 1103, a, b.

Ordinati ab episcopo hæretico aut deposito, nequaquam in veris Dei ministris censendi, 1058, a. 1651, c, d. Ordinatus ab hæretico vel Simoniaco non sciens, est inculpatus, 1106, b. Ordinati absque acclamatione, num recipiendi, 1646, d. Orestes monachus lapsus ac pœnitens, 1147, c.

Origenes hæresiarcha, 1502, b. Ejus doctrina de sæculi restitutione damnatur, *ibid.*

Orphanotrophus, 103, c.

Ὡς, *sicut*, varie accipitur. 1287, a. 1655, b.

Ostiariorum hebdomadarius, 1210, a.

P

Pachomii (S.) elogium, 1799. *Carm.* LXXXI, ejus regula ab angelo tradita, *ibid.*

Palena, loci nomen, 918, c.

Palmarum dies festus, 186 c. Supplicatio solemnis eo die, *ibid.*

Pancratii (S.) martyris historia, 1243, d. Ejus Acta citantur, 1303, c. 1606, b. A quonam scripta sint, incertum, 1213, d. Sincera tamen sunt et a veteribus laudata, *ibid.* Ejus ædes maxima in Sicilia, *ibid.* Edita ibi a sancto martyre miracula, *ibid.*

Pantoleon Logotheta, 1522, a. 1578, b.

Papa. *Vide* Romanus episcopus, *et* Romana Ecclesia.

Papini M. reliquiæ in urbe Sicula Mytis, 799.

Parœneses variæ; ad magistratus, 1463, a, b. Ad monasteriorum præpositos aut præpositas, 939, c. 1430, a, 1458, d. 1467, a. 1547, d. 1817, a. 1782. *Carm.* IV. *Ibid. Carm.* VI, ad monachos aut moniales, 1451, c. 1434, c, d. 1446, a. 1459, c. 1467, b. 1490, a. 1822, d. Ad monachos fugitivos ac desertores, 935, a. 938, c. 967, b, d.

Parasynagoga quid sit, 1051, d. 1053, b.

Parasynagogi, 1018, c.

Parium, loci nomen, 918, a.

Parœconomus monasterii, 147, d. 1259, c. 1278, c. 1339, d. 1542, c.

Paschalis lætitia, 710.

Paschalis papa, 1151, b. 1154, c. Legatos Iconomachorum rejicit, 1555, a. Ejus opem implorat sanctus Theodorus Stud., 1551, b. Opem fert catholicis adversus Iconomachos, 1555, a. Legatos mittit Constantinop., 1111, c. Ejus laus, 1282, b.

Patriarcha œcumenicus, 1111, c. Patriarcha si erret, nonnisi ab aliis ordinis ejusdem debet corrigi, 1419, b. Patriarchæ quinque, 1306, b Patriarcharum primus Hierosolymitanus, quo sensu, 1162, a. 1395, b. Licet quintus numeretur, 1162, a.

Patriarchalium quinque ecclesiarum ordo, 1418, c.

Patricii dignitas, 146, a.

Patrini in baptismo ne sint hæreticæ communioni affines, 1666, b.

Paula, loci nomen, 915, d.

Paulopetrium, id est SS. Pauli et Petri monasterium, 1151, b. 1154, d. 1630, c.

Paulus (S.) apostolus œconomia usus est pro ratione temporis, 1807, a. Quinque et triginta annis persecutionem passus, 1227, c. Ejus locus, I Cor. III, 13, expenditur, 1499, c, d. Ejus elogium, 1798. *Carm.* LXIII.

Paulus (S.) confessor, 227, b. Sextus dies Novembris ejus memoriæ sacer, *ibid.*

Pauli Samosateni hæresis, Christum esse hominem merum, 479, d.

Paupertas monastica quanta debeat esse, 1538, b, c. 1817, c, d. *Vide* Monastica paupertas.

Peccati auctorem Deum non esse ostenditur, 1502, a.

Peccata quæ secundum naturam, et quæ contra naturam, 1250, a. Peccati saltem levioris minimeque letiferi, nemo expers, 1178, a.

Peccatorum recordatio quatenus sit utilis, 1063, a. Peccatores optat Deus resurgere, quotiescunque lapsi sunt, 1438, a.

Pentalogus, 1070, c.

Pentecostes secunda dies festa 1614, a.

Digitized by Google

Pepuzeni ab hæresi revertentes, denuo baptizati, 1103, a. Eorum baptisma, 1054, a.
Perperina, loci nomen, 918, a.
Persecutionum utilitates, 1234, b. c.
Pervigilium celebrare, 1055, a. 1090. a. Pervigilium pro defunctis, 1659, c.
Petronii monachi apostatæ infelix exitus, 970, a.
Petrus Armeniorum episcopus, cognomento Lycopetrus, auctor jejunii artziburii, 1699.
Petrus (S.) sedem Romæ tenuit, 1331, b. Apostolorum princeps ac coryphæus, 467, c. 1303, c. 1306, a. 1443, c. 1459, a. Ejus testimonium pro sacris imaginibus, 1606, b. Supra Petri sedem tuto consistitur, 1118, b.
Petrus abbas, 1143, d. 1151, a. 1210, b.
Petrus episcopus Nicænus, 1191, b. Ab hæreticis abreptus ad tempus, postea egregius Christi confessor, 1203, a, b. 1355, c. 1410, d. 1611, d. Ejus encomium, 1191, b.
Petrus monachus sanctitate insignis, 219, c. Huic suadet sanctus Theodorus Stud. aliquid de vitæ asperitate remittere, *ibid.* d.
Phantasiæ vis. 1219, c.
Philaretus episcopus, 1519, b.
Philippus diaconus, 1009, c.
Philippi monachi præclara mors in Mœchianorum persecutione, 1083, c, d.
Philo monachus in eadem persecutione mortuus, 1083, c, d.
Philosophiæ pravus usus, 119, a. Philosophia, vitæ Christianæ status perfectior, 122, a, b.
Philotheus possessor, 1543, b. 1582, a. 1615, a.
Phlubutæ præpositus, Mœchianis, ac deinde Iconomachis consentiens, 1139, b. 1142, b.
Photinus sancti Theodori Stud. pater, 115, c. Quæsturam gessit apud imperatorem, *ibid.* d. Fidei catholicæ retinentissimus, 115, c. Monasticam vitam cum uxore amplectitur, 118, a.
Photinidii monasterium frequentissimum, 1407, d.
Photinodites præpositus prævaricator in causa sacrarum imaginum, 1159, b.
Phyræum, loci nomen, 915, c.
Picridium, loci nomen, 1151, b, 1155, d.
Pictura extremi judicii, 342, a.
Pictura repræsentans S. Joan. Baptistæ martyrium et funus, 767.
Pimphius monachus desertor, 967, c.
Pionius, 918, a.
Pittacium, 1159, a. 1530, a.
Pitfaciorum oblatores, 1159, a.
Plato (S.) Theodori Stud. avunculus, abbas Olympi montis, 119, d. Ejus fratres, 122, a. Interest concilio Nicæno II, 119, d. Multos ad monasticam vitam pellicit, 122, a. Theodori magister, *ibid.* sacram sancto Joanni apostolo ædem construit in Saccudione, 126, b. Præfecturam monasticam abdicat, eamque transfert in Theodorum, 134, a. Abstinet se a Josephi ecclesiæ Constantinop. œconomi communione, necnon Tarasii patriarchæ, quod iste Josephum non deponeret, 971, a, b. Ob eandem causam renuit communicare cum Nicephoro, Tarasii successore, *ibid.* Facti sui rationem reddit, 970, 971, 974. Eam ob rem a Nicephoro imp. pellitur, et in carcerem conjicitur, 159, c. 1071, b. Morti proximum invisit Nicephorus patriarcha, 166, b. Ejusque exsequias ipse peragit, *ibid.* c. Ejus elogium, 1203, a. Corpus in Studiano monasterio asservatum, 231, b.
Pœmen monachus, 1339, a.
Pœna ejus qui catholicum latentem prodidisset hæreticis, 1239, a. Pœna ejus qui dissimulatione usus esset metu hæreticorum, 1238, d. Pœnarum ecclesiasticarum redemptio per eleemosynam, 1347, c. Pœnarum monachalium descriptio, 1733 *et seqq.* 1747 *et seqq.* Pœnæ irrogatæ domesticis cujusdam qui se suspendio necaverat, 1478, a.
Pœnitentibus veniam et pacem non rite concedi prius quam pœnas exsolverint, contendit Theodorus quidam monachus, 1510, b. Refellitur, *ibid.* c, d.
Pœnitentia quam gratos Deo reddat, 1443, b, c. Pœnitentiæ parata cujuscunque peccati venia, 1635, a. Pœnitentiæ vis ad expianda quælibet peccata, 1250, a. Pœnitentiæ ostium nemini occluditur nisi per mortem, 1250, a. Apertum esse lapsis debet, 1507, b, c. Pœnitentiæ bona, 1550, c. Pœnitentiæ opera, 1258, c. Pœnitentiarum species variæ, 1659 *et seqq.* Earum modus diversus pro personarum dignitate, moribus, negotiis, 1654, a 1662, a. Pœnitentiæ monachis imponi solitæ ob quotidianas culpas, 1434, a. 1459, c.
Pœnitentiæ causa abstinere a carnium esu per dies quadraginta 1478, a. b.
Pœnitentia imposita defungi per alium an liceat, 1259, b.
Pœnitentias injungere an possit quivis sacerdos aut etiam simplex monachus, 1654 b.
Polygamis (de) canon, 1091, b.
Possessor, κτήτωρ, dignitatis nomen, 1543, b. 1582, a. 1615, a.
Prædestinationis indicia, 1387, c.
Præpositi spirituales non animadvertunt in corpora, 1431, c.
Præscientiæ divinæ et libertatis humanæ concordia explicatur, 1387, a.
Precum quotidianarum formula, 1062, c, d. In his invocatio Deiparæ, angelorum, sanctorum, 1063, a, b.
Precatio vespertina, 1787. *Carm.* xx.
Preces sacras hæretici pravo sensu usurpare soliti, 1190, d. Preces etiam peccatorum audit Deus, 1587, a. Preces pro mortuis in catholica communione, 1598, a 1651, b. Pro mortuis extra communionem illam fieri non debent, *ibid.* Nec pro iis qui cum hæreticis communicaverint ad obitum usque, 1666, d.
Presbyter, *vide* Sacerdos.
Principes sacris legibus subditi sunt, 1025, d. 1031, c, d. Debent fidei decreta, auctoritate sua defendere, 1418, d. Principes etiam improbi commemorari in sacris debent ob rectam fidem, 1639, b. Principis insula, 230, c. 1411, a.
Principenses canonicæ, 1106, c.
Procopius monachus, 1250, b. 1430, a.
Prohyparctitæ hæretici, Origenis asseclæ, 1602, b.
Propemptica imperatoribus aliquo proficiscentibus exhiberi solita, 979, d.
Proprietates oppositæ non dividunt naturam in Trinitate, nec in Christo personam, 483, c. Proprietates diversarum naturarum necessario diversæ, 415, d. Misceri non possunt nisi naturæ misceantur, 410, b. Nec potest tolli naturæ unius proprietas, quin natura tollatur, 415, d.
Protonotarius, 1539, a.
Protopresbyter, 1358, b. 1475, a.
Psalmi pœnitentiales, 1618, a.
Psalmodia in ecclesiis, 1647, b, c. Psalmodia nocturna et diurna, 1578, c. Psalmodia in funeribus, 1674, c.
Ptelearum ager, 211, b. 218, d.
Pueri non debent detonderi ante pubertatem, nec nisi volentes. 1563, c.
Putei benedictio per sacerdotem, 1665, d.

Q

Quadragesimalis jejunii tempus quo ritu peragi debeat, 1434, a. 1459, c.
Quadragesima una aut plures pœnitentibus injunctæ. 1478, a, b. 1662, a Quadragesimæ jejuniorum tres apud Græcos, 1694, 1695.
Quaterniones sancti Theodori Stud. adversus Mœchianos, 1063. d. Adversus Iconomachos, 1159, b. 1165, d. 1167, c. 1174, a.
Quaterniones xiv quibus continebantur Sermones et Vitæ fratrum, metricis versibus, 1278, b.
Quinquagenarii dies in memoriam defunctorum, 954, b.

R

Reclusi. *Vide* Inclusi.
Regius libellus, 1506, d.
Regum iram compescit metus a populo, 766.
Religionis (in) causa nemini silere licet, 1322, a, b.
Reliquiæ sanctorum venerandæ, 498, b. 1166, b. 1815, a. Reliquiæ martyrum sanctificationem largiuntur tangentibus, 1126, a. 1779. *Carm.* i. Reliquiæ sanctorum venerabiles, 739.
Renuntiatio. *Vide* Monastica professio.
Reprobationis æternæ indicia, 1387, c.
Restitutionis rerum, præcipue in altero sæculo, genus triplex, 1499, c, d.
Rhabdus, loci nomen, 214, d.
Rhetoricæ artis usus pravus, 118, d.
Romana Ecclesia vertex ecclesiarum Dei, 1310, c. Universæ sub cœlo ecclesiæ firmamentum, 1030, a. Ecclesiarum Dei suprema, 1272, b. 1282, a. 1290, d. 1331, b. 1734, a. 1418, c. 1419, a. Prima Sedes apostolica, 1154, d. Illius prærogativæ, 1155, a. 1282, a. Ejus judicium ab universa Ecclesia exquiri et suscipi debere, vetus traditio, 1331, a. Sedes est sancti Petri, *ibid.* b. Inde accipienda fidei certitudo, 1419, b. Per illam fideles cum aliis patriarchis et inter se uniuntur, 1310 c. Universæ ecclesiæ portus adversus omnes hæresum procellas, 1355, a.
Romanus episcopus omnium princeps 1154. b. d. Summus Pater Patrum, 1018, b. Primum apostolicum caput Ecclesiæ universæ, 1026, d. Primæ sedis antistes, 1419, a.

Digitized by Google

Patriarcharum coryphæus, 1201, a. Princeps pastorum Ecclesiæ quæ sub cœlo est, 1019, b. Principatus ejus divinus, *ibid.* c. Ad ipsum referri necesse est, si quid novi fiat in Ecclesia, *ibid.* Id ab initio servatum fuit, 1030. c. A Christo claves per intermedium S. Petrum accipit, 1022, c. d. Synodum orthodoxam absque Romani pontificis cognitione celebrari non posse, antiqua traditio, 1019, c, Huic defertur potestas summa synodi œcumenicæ, 1419, a. Ab eo approbari debent synodi nationales, *ibid.* Ad ipsum recurritur ad componendas Ecclesiæ Constantinop. turbas, 166, a.

Romanus (S.), martyr, 1242, d.

S

Sabas (B.), 1999, d. Fidei adversus Anastasium imp. defensor, 1119, d. Excommunicavit prava sentientes, *ibid.* Ipsius Laura, 1163, d. Ejus elogium, 1166, a, b. 1799, *Carm.* LXXIX.

Sabas præpositus Studii, 915, d.

Sabæ monachi dissidium a Tarasio patriarcha, 1043, c. justam dissidii causam fuisse, 1046, b.

Sabellii hæresis, 1191, a.

Sabinus S. Epiphanii discipulus, 387, b.

Saccudion, sacra solitudo, 122, b. 126, b. 1010, a.

Sacellarius, 1267, d.

Sacerdos. Quæ sacerdos pronuntiat, rata Christus habet, 1014, a. Sacerdotes in hæreticorum communione deprehensi, sacerdotio privandi, 1206, a, b. Ob hæresim, aut communicationem cum hæreticis, privatos sacerdotio, non posse ab episcopo, sed tantum a synodo restitui ut sacrificent, 1127, d 1150, c. 1178, c, d. 1258, c. 1618, b. c. An possint interim quasdam alias functiones sacras obire, 1582, d. 1618, c. Sacerdotes emendandi jus pertinet ad episcopos, 1127, c. Etiam in sacerdotum mores inquiri debet, 999, b. Sacerdos manifesti criminis reus admitti non debet ad sacra publice facienda, 998, d. Ad sacerdotes solos sacrarum rerum judicia pertinere, 182, d.

Sacerdotium Christianum quam sublime, 130, c. Sacerdotio excidere, qui cum sacerdote excommunicato sacrificet, 979, a. Sacerdotii et imperii concordia, 962, a.

Sacrificatorium in sindone vel asseribus, 1055, b. 1058, a. Sacrificium quotidie peragi solitum, 1007, a. 1015, c. Utrum fieri in oratorio liceret, 1055, a. In communi domo offerri posse ex necessitate, 1055, b. Sacrificii et altaris supellex sacra, 490, b.

Salis communio, 1650, d

Salutandi formula, *Benedicite sancti*, 1663, d.

Salutatio quæ per manus fiebat, 1711.

Sancta sanctis, formula in liturgia pronuntiari a sacerdote solita, 374, d.

Sancti in corpore, 1647, d Sanctorum felicitas post obitum, 230, d. 1125, d 1199, a, b. 1267, b 1294, d. 1326, b. 1355, b. 1371, d 1379, a. 1426, c. 1427, c. 1430, b. c. 1550, d. 1574, a. Plenam laborum mercedem jam adepti, 1125, d. Laborum metam jam assecuti, 1126, d. Sanctos pro salute nostra deprecari apud Deum, fidei catholicæ dogma, 1527, d. Hominum sunt adjutores, 1563, b. Sanctorum invocatio, 1379, b. c. Quotidiana, 1063, b. Eorum præcipue erga quos magis afficitur quisque, *ibid.* ac illius præsertim sancti, cujus memoria eo die colitur, *ibid.*

Sanctum omne, adorandum, 575, a.

Sanguis martyrum pretiosus, 759, 762.

Scala divina : in ea tres gradus, 1815, d.

Scholarum ordines in palatio, 139, b. Earum rector, *ibid.*

Scriptura et traditio, regulæ veritatis, 1091, a. 1095, 6. Aliqua eorum, sine quibus religio stare non potest, expressa non sunt in Scriptura, et tamen in fidei confessionem recepta sunt a Patribus, 335, c.

Scurrilitates monachis vetitæ, 1754.

Scytharum incursio in Thraciam, 163, a. 1486, b.

Septis sacris ejici, 142, c. 159, b

Sepulturæ ritus sacri, 1614, c.

Sergius consul, 1067, d

Sergius monachus, 1151, a.

Sergius ex solitario præpositus monasterio Pelecetes, 1458, c. d. 1554, c.

Sergii (S.) ædes, 1074, c.

Sergii Iconomachi carmen, 458, a 451, d.

Serpens æneus, antitypus Christi, non typus, 379, c. Cur confractus ab Ezechia, *ibid.* Cur minime adorandus, *ibid.*

Severi error duas in Christo naturas confundentis, 482, c. Severianus monachus lapsus, 1470, c, d. Indoctus disputator, *ibid.*

Signatio, σφραγίς. *Vide* Consignatio.

Silas monachus, 1462, c.

Simeon monachus Nicephori imp. consanguineus, 970, c. 974, a. 979, c. 1074, c. Fidei catholicæ minus quam gratiæ imperatoris hæretici, studiosus, 991, d.

Simeon monachus, 1199, c. 1247, a.

Simeon præpositus, 934, c. 971, b. 1443, c.

Simeonis historicum fragmentum, 1802. *Carm.* XCII.

Simoniacorum pœnæ, 1043, b. 1103, a. Canon apostolorum adversus Simoniacas ordinationes, 983, d. 1046, c. *Vide* Ordinatio.

Simul vario sensu dicitur, 1590, b.

Smyrnæ episcopus Iconomachus S. Theodorum Stud. carcere includi curat, 202, d.

Solitudinis bona, 1114, b.

Sophiæ (S.) templum Thessalonicæ, 918, d.

Sophronii (S.) archiepiscopi Hierosolymitani encomium in SS. Cyrum et Joannem, 363, c. S. Sophronii Synodica, 483, b.

Sophronius egregius Studiani monasterii præpositus, 211, d. 214, b, d.

Sosipater abbas, 1526, c.

Spatharius, 962, a. 963, a.

Spatharia Flaviani, 1574, d.

Σφραγίς. *Vide* Consignatio.

Species nomen varie accipitur, 434, c.

Sportellæ dono missæ a S. Theodoro Studita, 1651, d.

Stauracius, Nicephori tyranni filius, post duos imperii menses obit, 163, d.

Stauracius spatharius, 963, a.

Stella pios Magos ducens, angelus erat, 743. De eadem, 702.

Stelliteuticon, opus sancti Theodori Stud 330, a.

Stephani Iconomachi carmen, 438, b. 458, b.

Stephanus lector, 1102, b.

Stephanus magister, 1314, a.

Stephanus præpositus, 1442, d.

Stephanus præpositus ab hæreticis monasterio suo pulsus, 1071, c.

Stephanus a secretis, 924, a. 1310, d.

Strategus, 1435, a. 1625, b.

Studium, insigne monasterium apud Constantinop. 145, a. Ejus origo, *ibid.* Quam celebre fuerit, 166, d. Ejus templum cum primis magnificum, 146, a. Monachi inde ejiciuntur a Copronymo, *ibid.*, b. A S. Theodoro Stud. instauratur, *ibid.* c. d. Studii nomen pluribus inde monasteriis attributum, 170, a. Studiani monasterii elogium, 114, 115.

Studitæ monachi frustra tentantur a Nicephoro tyranno, 139, c. d. Custodiæ mancipantur, 162, d. Studitarum occupationes litterariæ, 167, a, b, c. Artes quas exercebant, *ibid.*, d. Studius consul et patricius, monasterii Studiani conditor, 146, a.

Studitarum monasterii ordo divini officii et constitutiones, 1703 *et seqq.*

Stylitæ *sive* Cionitæ, plures temporibus S. Theodori Stud. 959, d. 1782. *Carm.* V.

Subditorum cura, probatio amoris erga Christum, 1533, b. 1594, c, d.

Subscriptio confessionis catholicæ requisita ab iis qui errores ejurarent, 1242, b. 1530, a.

Suppositum, τὸ ὑποκείμενον, est substantia cum hypostasi, 1531, b.

Symbolum fidei semper unicum, 471, a.

Symbolum a sanctis Patribus CCCXVIII traditum, 1602, a.

Synacephali hæretici, 1315, b.

Synadorum metropolita, 1611, d. 1630, c.

Synaxis, 1523, b. Habita pro mortuis, 1598, a.

Syncelus Hagiopolitanus, 1639, d.

Synodus legitima quænam, 986, b. c. Cogi non potest absque Romani pontificis cognitione, vetus est traditio, 1019, c. Approbari debet a Romano pontifice, 1419, a, b. Synodi omnes orthodoxæ, quasi unica sunt, divini sensus communione, 471, a. Œcumenicæ septem, 1527, c. In primæ synodi decretis continentur potestate, seu virtute decreta posteriorum synodorum, 471, d. Qui unam recipit seu rejicit, cunctas recipit seu rejicit, 471, b, 474, b. In synodis antiquis imago Christi in omnium oculis posita, 463, c. Synodi Antiochenæ sub Theodorito patriarcha testimonium pro cultu imaginum, 1591, a. 1610, d. Synodus in Blachernis adversus imaginem Christi, 1306, b. A quatuor patriarchis damnata, *ibid.* Per aliam synodum hæreticam confirmata, *ibid.* Synodus Carthaginensis, 986, d. Synodus Ephesina latrocinalis, 1087, d. Synodi Quinisextæ testimonium pro sacris imaginibus, 378, d. 474, d. 1305, d. 1610, a. Ejusdem canon adversus viros qui comam alunt, 995, b. A quinque patriarchis admittitur illa synodus, 1306, b Synodus Nicæna. *Vide* Nicæna synodus. Sy-

Digitized by Google

nodus gemina Mœchianorum approbat adulterinas nuptias, 1019, c. 1022, c. Gravissimas pœnas decernit in eos qui contradicerent, 1023, b. *Vide* Mœchiani. Synodi VI canon pro sacris imaginibus, 410, b. 1135, c. 1305, d. 1610, d. Synodi hæreticorum solent veterum canonum studium præseferre, 986, b.

T

Tarasius patriarcha Constantinop. 138, a. Accusatus quod Simoniace ordinatos susceperisset, 1103, a. Et quod ipse Simoniace fuisset ordinatus, *ibid.* Imperatoris adulteras nuptias recusat copulare, 138, a. Nuptiarum illarum copulatorem Josephum œconomum deponit, 138, a. 142, c. 155, a. Mitius cum imperatore ipso agendum censet, majoris mali metu, 142, d. 143, a. Ab ipso dissentit S. Theodorus Studita, 143, a. 1103, a Uter in ea re prudentior, 143, b. Theodorum Stud. vinctum Thessalonicæ salutat per interpretem, 1067, d. Laudatur a Theodoro Studita, 1102, d.

Tascodrugitæ hæretici, 1051, c.

Taxiarchæ in monasteriis, eorumque officium. 147, d. 1783, *Carm.* XI.

Templum, id est monasterium, 166, d. 1794.

Templum Deiparæ, 1794, *Carm.* XL. 1802 *Carm.* XCI. S. Joannis Baptistæ, 146, a. S. Petri, 1802, *Carm.* LXXXVI. S. Joannis Evangelistæ, 126, b. 1802, *Carm.* XC. S. Chrysostomi, *ibid. Carm.* LXXXVIII. S. Euphemiæ, 1802, *Carm.* LXXXIX. S. Sophiæ Thessalonicæ, 918, d. S. Demetrii, *ibid.* S. Mamantis, 1074, a.

Tentationes variæ dæmonis, 1138, a.

Terræ motus magni in iis locis ubi vigebat Iconomachorum persecutio, 1302, c.

Terræ sanctæ descriptio, 1162, a.

Tessarescædecatitæ hæretici, 1051, c.

Thaddæus monachus pro imaginum defensione interfectus, 203, d. 1123, c, d. 1182, b. 1223, d.

Tetradita, 1471, c.

Thalelæus monachus. 1203, c. 1242, b.

Thecla (S)., protomartyr, 1179, d. 1266, a. 1402, d.

Thematibus quinque præfectus, 1283, b.

Theoctista, S. Theodori Stud. mater, 115, c. 926, d. Ejus elogium, 927, b. Epitaphium a filio scriptum, 118, a.

Theoctistus eremita erroribus quibusdam implicatus, 1386, b. Errores illi recensentur, 1526, 1527. Hunc S. Theodorus Stud. sanare nititur, 1386, b, c. 1459, b. 1526, c. Errores ejurat Theoctistus, 1530, b.

Theoctistus magister, 982, d. Ex magistro monachus, 219, a. Theoctisti monachi contentio cum Tarasio patriarcha, 1013, a.

Theodori Antiocheni Synodicon, 379, a. Ejus testimonium pro imaginum adoratione, *ibid.*

Theodorus Daphnopates, 113, c.

Theodorus diaconus, 1534, d.

Theodorus hospitalarius, 1399, a.

Theodorus (S.) martyr insignis, 1179, d.

Theodorus monachus, 1326, c. 1471, d. 1503, d

Theodorus patricius, 1451, b. 1515, c. Ex ethnico Christianus, *ibid.*, d. 1799).

Theodorus (S.), Siceotes, 1799, Carm. LXXV. Theodorus Strategus, 1435, a.

Theodori (S.) Studitæ ortus, patria, parentes, infantis baptismus, 115, b. c. 333, b. c. Adolescentis mores, studia, profectus in litteris, 118, c, d. 238, b. c. Studium sacrarum litterarum, ac mira in iis interpretandis solertia, 119, b, 238, c. Pietas, vigiliæ, temperantia, 119, b, c. Fit monachus, 1226, 239, d. Vita ejus in monasterio, 122, d. Præest construendæ sancti Joannis apost. Ædi, 126, b. 243, b. In Scripturæ ac Patrum libris assiduus, 127, c. Quosdam monachos laxiores revocat ad disciplinæ severitatem, 130, a. Sacerdotio initiatur, 130, c. 247, b. Arcta ipsius consuetudo cum Deo, 131. Monasterio præficitur, 134, a. b. 250, b. Quomodo se in eo munere gesserit, 134, d, 250, 251.

Theodorus Constantinum imp. ob nuptias adulterio conjunctas excommunicari debere pertendit, 138, b. A Tarasio patriarcha, qui communionem imperatori non negabat, aperte dissentit. 138, c. tentatur ab imperatore, sed frustra, 138, c. 254, a, b. Flagellis cæditur et exsilio addicitur, 139, b. 254, c, d. Multi astipulantur Theodoro, *ibid.*, 1043, a. 1067, b. Scribit ad Romanum pontificem, 142, a. 255, c. Litteras a pontifice accipit, ab eoque laudatur, *ibid.* Causam exponit cur a Tarasio dissentiat, 922, b. Probat, episcopos ipsos, si quid peccent, admoneri ab aliis debere, 923, b. Thessalonicam in exsilium deportatur, 139, c. Inde fratres suos ad veritatis defensionem hortatur per epistolas, 903, a. 907, d. 914, a. Iter suum Thessalonicense describit, 915, c, d.

Theodorus Studita mittit legatos in Palæstinam ob hæresim seu turbas Byzantii, 1670 Laudatur summopere ab Anastasio Bibliothecario, 789, 801. Ejus catecheses legebantur in divino officio, 1710, 1712. Ejus pars orationis falso a nonnullis ascripta Chrysostomo, 750, adn. Eius typicon in codice Vat., 1693. Epistolarum ejus supplentur breves lacunæ, 1113 in not. Studitæ est, non autem Joannis Damasceni, oratio de nativitate B. Mariæ, 719, adn. Studitæ error circa nomen filiæ Herodiadis, 763. Item error de nece Herodis junioris, 770. Sensus ab eo accommodatus commati S. Pauli, 1748, adn. 7.

Theodorum, Constantino imp sublato, revocat Irene Augusta, 142, b. 253, d. Constantinopoli perquam honorifice excipitur a regina ipsoque patriarcha, *ibid.*, c. Secedit in Saccudionis monasterium, 143, b, c. In urbem regiam redire cum suis cogitur ob Saracenorum incursiones, 143, d. Studianum ipsi monasterium in urbe traditur, *ibid.*, d. Ejus fama confluunt illuc plurimi, 146, c, d. Ipsius ratio gubernandi, 147, b, c. Regulas monasticas iambicis versibus describit, 150, a. Comparatur cum Moyse, 150, b. Imprimis rerum omnium communionem et æquali atem commendat suis, 150, d. Libris describendis dat operam, 151, b. Laudat Irenen quod vectigalia relaxasset, 903, b, c.

Theodorum Nicephorus imper. consulit de patriarcha in Tarasii mortui locum subrogando, 939, a. Nicephorus ex sæculari repente fit patriarcha, 155, c. 1163, b. Josephus ecclesiæ Constantinop. œconomus qui nefarias Constantini nuptias initiaverat, ideoque ejectus ac sacerdotio privatus fuerat, jussu imperatoris restituitur per synodum, consentiente patriarcha, *ibid.* Patriarcham ab ea mente revocare per litteras tentat Theodorus, 1006, c, d Queritur ipsum nihil respondere, 991, d. Quapropter ab ipsius communione se abstinet, occulte tamen, 979, a. 983, a. 1150, c. Aperte autem post biennium, 1010, a. 1091 c. d. Ea de re fratres Saccudionenses admonet, 1010, b, c. Facti sui causas exponit, 970, 971, 1010, a, b. 1103, a, b. Ostendit quam grave fuerit OEconomi scelus, 974, 975, 978. Frustra prætendi dispensationem qua recipi potuerit, 983, a, b. Dispensationem hanc esse manifestam canonum et Evangelii eversionem, 978, a. 1042, c. 1047, a. 1091, a b. Uter in eo negotio prudentius egerit Theodorus an Nicephorus patriarcha, 158, c, d. 258, a. Theodori sententia præfertur, 159, a. 258, a. Imperatorem placare tentat per Simeonem monachum ipsius imperatoris consanguinem, 974, a 979, b, c. Eam in rem binas ad Simeonem illum litteras dat, 970, c. 974, b. Ad eumdem scribit apologeticam pro Josepho Thessalonicensi episcopo fratre suo epistolam, 979, d. Apud patriarcham tuetur se per litteras, 987, b. Schismaticum se, uti dicebatur, ostendit non esse, 987, d. Etiam Romæ male audit tanquam auctor schismatis, 1018, c. d. Accusationem litteris Romam datis diluit, 1018, b, c. Sponte communicaturum se cum patriarcha, modo œconomus sacerdotio pellatur, 1002, c. 1015, b. Adversus Theodorum eique adhærentes celebratur synodus, 1019, c. 1022, c. Synodo excommunicatur ac deponitur, 1074, a.

Theodori alterum exsilium, 159, b, c. Inde Romani pontificis opem contra Mœchianos, ut ipse vocat, implorat per litteras, 1018, b. Iterum scribit ad eumdem pontificem, 1022 a. Leo respondet prioribus ejus litteris, 1022, b. Pontifici gratias agit, et quæ a Mœchianis in synodo decreta fuerant exponit, 1022, 1023. De hæresi accusatus ab adversariis, purgat se apud eumdem Pontificem. 1027, a, b. Impia Mœchianorum dogmata recenset confutatque, 1030, d. 1031 *et seqq.* Eos pro hæreticis haberi omnino debere ostendit, 1030, d, 1070, d. 1071 *et seqq.* Vitari tanquam hæreticos jubet, 1047, d. Librum de dispensatione scribit adversus eosdem, 1086, d. Celebrat sanctos confessores qui mœchianica persecutione obierant 1083, d. 1098, a. b. Josephum sede sua pulsum solatur, 1065, c. Nicephoro imp. cladem nec eique prædicit, 163, a. Constantinopolim revertitur, 166, a. Redit cum Nicephoro patriarcha in gratiam, *ibid.* Alios quoque ad eam concordiam hortatur, 1111, c. Studiano monasterio redditus, ibi disciplinam instaurat, 165, d. Sancti Theodori Studitæ pro sacris imaginibus oratio coram Leone Armeno imp. habita, 174, d. 175, a. Omnem cum hæreticis congressus, et colloquium improbat, 179, d. Imperatorem disceptationibus de fide se immiscentem reprehendit, 182, b, c. Silentium ipsi de præsentibus controversiis indicitur ab imperatore, 183, b. Negat liberum sibi esse in religionis discrimine silere : catholicis monachis præcipue, ipsique patriarchæ addit animos, 183, c. 1119, b. Eumdem patriarcharum sede sua detrusum et exsulem per litteras compellat prædicatque, 1174, b. In solenni supplicatione imagines sacras circumferri jubet a suis, 186, b, c. 286, b. Imperatoris minas contemnit, *ibid.*, c. Præpositos mo-

Digitized by Google

nasteriorum admonet ne ad synodum ab Iconomachis indictam accedant, 187, a. Eorum omnium nomine ad synodum illam litteras dat, 187, b. 1115, c. In iis litteris catholicam de imaginibus doctrinam luculente exponit confirmatque. 1118, c, d.

Theodorus tertio exsul, carceri etiam mancipatur, 187, d. Alios, pro fide pariter exsules captivosque solatur ac roborat per litteras, 190, a. 1130, d. Rursus pro catholico de sacris imaginibus dogmate copiose disserit, 1130, 1151 *et seqq*. Thaddæi monachi Studitæ, ab hæreticis ad necem usque verberati martyrium celebrat, 1123, c, d. Quorumdam Abbatum prævaricationem et in fide naufragium deplorat, 1139, b. c. 1141, a. Ob scriptas ex carcere litteras defertur ad imperatorem, 190, h, c. Longius relegatur, et arcte includitur, *ibid*. Pro fidei defensione scripturum usque ad mortem se profitetur, *ibid*., d. Eam ob rem imperator flagellis ipsum cædi mandat, *ibid*. Pergit suorum fidem ac constantiam per epistolas fovere, 191, b. c. In carcere clericum quemdam ab hæresi ad sanam fidem revocat. 194, b. Ob eam causam crudeliter verberatur imperatoris jussu, *ibid*. d. Tetriore ergastulo reconditur cum Nicolao discipulo, 195, b. Quam dira ibi pertulerit, *ibid*., d. Fame cruciatur, 198, b. Vesci tur sola Eucharistia quam sub unica specie secum deferebat, *ibid*. Ejus inopiam sublevat quidam vir pius, *ibid*., c. Quædam sancta virgo, 1346, b. Orestes lapsus ad ipsum recurrit ab eoque pœnitentiam accipit, 1147, c. De lapsis recipiendis epistolas scribit ad Naucratium aliosque, et quasdam ad eos ipsos qui lapsi erant, 1127, a. 1178, b. 1203, c. 1238 b. 1247, d. 1259, c. 1295, c. 1347, a. 1355, c. 1391, c. 1442, d. 1478, c. 1618, b. 1635, c. Scribit ad triginta moniales pro Christo vinctas, 1274, b. Et ad Mariam Augustam pro fide exsulantem, 1359, c. Tum ad fratres pro eadem fide diversis in locis captivos, 1179, b. De sacrarum imaginum cultu rursus disserit, 1182, d. Probat, martyres esse eos qui pro sacris imaginibus paterentur, 1186, a. 1187, c. Jam senior, et præterea ærumnis confectus, epistolam instar testamenti brevioris scribit ad fratres, 1186, c. Episcopis pro fide vexatis gratulatur per epistolas : Theophylacto Nicomediensi, 1122, c. Theophilo Ephesino, 1239, d. Josepho Thessalonicensi, 1203, c. Cunctis simul episcopis pro fide exsulibus, 1331, c. Paschalis papæ recens creati opem adversus hæresim implorat per litteras, 194, a. 1151, b. Eadem de causa scribit ad Alexandrinum et Antiochenum patriarchas communem ambobus epistolam, 194, a. 1155, d. Quam atrox Iconomachorum persecutio esset exponit, 1158, a b. Ejusdem argumenti litteras dat Hierosolymam, tum ad Patriarcham, 1159, c., tum ad quosdam abbates, 1166, a. 1170, a. 1174, b. Paschalis papæ opem flagitat novis litteris, suo et quorumdam hegumenorum nomine, 1154, d. Has litteras Romam ferendas committit Epiphanio discipulo, 1210, c. Ad monachos suos extorres ac dispersos paræneticam scribit epistolam, 1223. Recrudescente persecutione, confessores Christi roborat pluribus epistolis 1174, b. 1216, a. 1267, c. 1270, c. 1271, b. 1295, c. Eorum qui obierant vitas ac certamina versibus describit, 1278, b. Jacobi strenui pugilis obitum ornat insigni præconio, 1351, b. Ejus scripta aliqua veniunt in manus imperatoris, 199, a 1231, a, b. Denuo flagellis dirissime excipitur cum Nicolao discipulo, *ibid*. De his scribit ad fratres dispersos, 1230, d. Ejus virtuti testimonium tribuit diabolus per mulierem energumenam, 199, c.

Theodorus Smyrnam cum discipulo transfertur et arctius custoditur, 202, b, c. Nihilominus inde scribit furtim ad dispersos fratres, 1278, c. Constantinopolitanam Ecclesiam graviter increpat, 1279, a, b. Rursus flagellatur, 203, a. 1779, d. Magister militum nequidquam tentat blanditiis ipsum flectere, 1283, b, c. Lætus exspectat mortis rescriptum ab imperatore, 1286, c. Bardas sævissimus persecutor Smyrnæ decumbens accersit Theodorum, ejusque opem postulat, 203, b. c. 299, c. Illum Theodorus pœnitentem sanat, 206, a. Eidem in hæresim mox relapso mortem prædicit, 206, b. De Leonis Armeni nece scribit ad Naucratium, 1306, c. Et ad Joannem Logothetam, 1319, c.

Theodorus Smyrnensi carcere et exsilio liberatur, 206, d. Michaeli Balbo, imperatori novo gratulatur per litteras, orthodoxum ratus, 1307, d. Constantinopolim revertitur, 207, a, b. Ubique summa gratulatione et honore excipitur, *ibid*. In reditu complura edit miracula, 207, 210 *et seqq*. Ex itinere Nicephorum patriarcham invisit, 219, b. 1110, d. Scribit ad episcopos in Chersone adhuc exsulantes, 1343, a. In urbem reversus, Catholicorum nomine scribit ad imperatorem, 1330, c. Mox ipsum adit una cum pluribus episcopis et hegumenis, ac suas catholicis ecclesias restitui postulat, sed frustra, 222, a. Abit Theodorus ad Crescentis loca, 222, c. 315, c, d. Quo in statu res essent, scribit ad Nicephorum patriarcham, 1318, c. Constantinopolim redit occasione belli civilis, 222, c. Epistolam ad monachos suos nondum ad propria reversos catecheticam scribit, 1339, a. Enstracium lapsum excitat per litteras ad pœnitentiam, 1303, d. Acceptis ab Hierosolymorum patriarcha litteris respondet, 1395, c. Publicum coram imperatore congressum et disputationem cum hæreticis plane dissuadet, 1418, b. Apologiam pro catholicis scribit ad imperatorem qui congressum illum expetiverat, 1599, b. Simul eidem offert Catholicorum confessionem fidei, 1602, a. Sanciendæ in Ecclesia pacis modum proponit Leoni Sacellario, 1419, a. Bellis civilibus compressis migrat in Acritorum peninsulam, 222, d. 318, a. Inde ad Nicephorum patriarcham crebro ventitat, *ibid*. Patriarchæ erga Theodorum veneratio, 222, 223. Item alios sanctos viros invisit, 1411, a. Theodoræ Augustæ ac Basilio ejus filio ab hæresi ad catholicam fidem traductis gratulatur, 1619, b. Ad beatum Joannicium seu Joannem anachoretam scribit pro Theoctisto eremita ab erroribus quibusdam ad sanam mentem revocando, 1386, a. Pœnitentiæ suæ ac rectæ fidei testem libellum mittit eremita ille ad Theodorum, 1526, c. Ad illum Theodorus mittit fidei formulam, quam subscribat, 1550, a. Theodori supremus morbus, 226, b 323, c. Novissima ad suos verba, 127, c, d. 325, d. Adeuntibus benedicit signo crucis, 230, a. Obitus ac sepultura, *ibid*., c. Testamentum, 1814, a. Ejus confessio fidei, *ibid*., b, c. Corpus post plures annos integrum et suavi fragrans odore, 231, a, b. Translatio, *ibid*. Ejus imago et oleum ex sepulcro, morbos sanant, 218, b. Scripti ab ipso libri, 154, a, b, c. 265. Ejus encomium, 114, a, b. 230, c. 234, 235. Ejus res gestæ a pluribus scriptæ, 115, b. Ipsum invocat Michael vitæ scriptor, 230, d. Quanto in pretio apud omnes fuerit, 114, a. 234, a, b.

Theodorus (S.) Stud. erga Tarasium et Nicephorum patriarchas dispensatione usus pacis gratia, 1006, d. 1007, d. Per dispensationem communicat cum hæreticis, 1102, d. S. Theodori Stud. carmina sacra pluribus in ecclesiis cani solita, 215, c. S. Theodorus Studita accusatus quod lapsis pœnitentias tanquam pro potestate imponeret, purgat sese, 1474, a, b. 1514, b. 1563, d. Et quod synodum Nicænam II non haberet pro œcumenica, 1411, c. OEcumenicam esse confitetur, *ibid*. 1515, a, 1527, d. Aliquando aliter de ea locutus, 1411, c. Quædam aliæ adversus ipsum criminationes, *ibid*.

Theodosia Augusta iconomachicam hæresim ejurat, 1619, c. Catholicam confessionem edit, 1622, b, c. In Chalcitam insulam cum filio Basilio mittitur, *ibid*.

Theodosius (B.) fidem adversus Anastasium imp. defendit, 1119, d. Excommunicavit prava sentientes. *ibid*.

Theodosius præpositus apud Picridium. 1151, c.

Theodosius (S.) monachorum pater, 1802. *Carm.* LXXXIII. Ejus monasterium, 1167, d.

Theodote cubicularia, sancti Theodori Studitæ propinqua, Constantino imperatore Irenes filio per adulterium nupta, 135, d. 1658, c.

Theodotus pseudopatriarcha Constantinop. Chrisiomachus, 1482, a.

Theodoti locus contra imagines expenditur, 1218, b, c.

Theodotus Protospatharius, 1578, b.

Theodulus Clonites, 958, b.

Theologiæ alia. alia œconomiæ ratio, 498, a.

Theopaschitarum hæresis, 403, d.

Theophanes (S.) reprehensus tanquam in Constantini Copronymi adulterio conniveret, 1639, a.

Theophanes, Cerameus monachus, postea archiep. Tauromenitanus, 1578, d.

Theophaniorum Christi dies, 1651, b. Aquæ benedictio, 1618, c. 1651, b.

Theophilus diaconus, 1810, *Carm.* CXXI.

Theophilus Ephesi, 1239, d. 1299, a. 1482, c.

Theophilus imp. 1599, b.

Theophilus præpositus, 1046, c. In persecutione Iconomachica prævaricator, 1335, c.

Theophylactus Nicomediensis episc. egregius Christi confessor, 1122, c. 1191, d.

Theophylactus Protospatharius, monasticæ domus conditor, 1807, *Carm.* CXIII.

Theoriani Græci philosophi ac theologi pars epistolæ, 1719, in not.

Theosostus præpositus Thessalonicæ a Mœchianis monasterio suo ejectus, 1067, c. 1071, c.

Thessalonicensis pseudoepiscopus Mœchianus, 1098, a Euthymium præpositum dire cædit, *ibid*

Thomas Chartularius, 1598, a.

Thomas Dishypatus, 950, c.

Thomas Patriarcha Hierosolymorum, 1395, c

Thynia, loci nomen, 1071, d.

Digitized by Google

Tilis, loci nomen, 918, a.
Timor Dei quam sit salutaris, 1138, b. 1175, c. 1430, b.
Timotheus sancti Theodori Stud. comes in monastica professione, 127, b.
Timotheus monachus pro sacris imaginibus gravia passus, 1194, d.
Tithoes abbas, sancti Theodori Stud. discipulus, 206, c. 1146, a. 1151, a.
Tonderi a parentibus liberos invitos non debere, 1563, c.
Tonderi nullus debet ante legitimam ætatem, 1526, a.
Tonsura insigne vitæ monasticæ, 1458, c.
Τοποτηρητής, Locum-tenens, 1394, d.
Traditio simul et Scriptura regulæ veritatis, 1091, a. 1095, b. Traditio sufficit vel sola ad demonstrandam veritatem, 587, d. Traditio apostolica de sacris imaginibus, 587, c, *Vide* Imago. Traditiones servandæ, 1351, a.
Trigamis (de) canon, 1091, c.
Trinitas una in tribus characteribus divinitas, 431, b. Trinitatis dogma explicatur, 1494, 1495. Unus de Trinitate circumscriptus et figurabilis factus per incarnationem, 331, c. 334, a.
Triodia in sanctam Quadragesimam conscripta a sancto Theodoro Stud. 215, c. In pluribus ecclesiis cantari solita, *ibid.*
Trullana synodus. *Vide* Synodus VI.
Tryphoni (S.) sacra peninsula Acritorum, 222, d.
Turmarchissa, Τουρμάρχισσα, Græciæ, 1454, c.
Typi et imaginis discrimen, 1186, b.
Tzycalica hæresis e diametro pugnans cum Iconomachica, 1471, d.

U

Unctio episcoporum, 1334, a. Unctione olei sanatur puella a S. Theodoro Stud. 210, b. Unctionis extremæ sacramentum, 230, b.
Uralyphius Constantini Copronymi cognomen, 1315, c.

V

Valentinus, 431, c. Christo cœleste corpus tribuit, 446, b.
Valentinianus imperator duarum simul uxorum maritus, 986, a. 1639, b.
Valentiniani hæretici destruunt incarnationem, 1131, c.
Vasa sacra tangere non licet nisi sacris hominibus, 166, b.
Vectigalium rigidior exactio qualia importet incommoda, 931, a, b. Laus Irenes Aug. quod vectiga ia re laxavisset, 930, b.
Verberum pœnam inter monachos improbabant studitæ, 1714. Studitæ tamen clausa ac separata cubicula veluti carcerem habebant. 1714.
Verbum quo sensu incorporeum fuerit post incarnationem, 1214, b, c.
Veritas nequaquam ex multitudinis judicio metienda, 1082, a. Veritatis oratio semper eadem, mendacii multiplex, 551, c.
Vestes et lecti monachorum, 1719.
Vestes sacerdotales elaboratæ et pretiosæ etiam in monasteriis, 942, d. 1822, a.
Vestetor, Βεστήτωρ, 1579, c.
Vestiarium ecclesiæ, 1815, c. Sacris imaginibus decoratum, *ibid.*
Viaticum, Eucharistia, 230, b. 1598, b.
Viatoris monita, 1790, *Carm.* XXIV.
Vicorum præpositus pro fide vexationem passus, 1450, d.
Virga pastoritia, 1559, b.
Virginitatis laudes, 1414, a, b.
Virgo (B.) angelis præstantior quia Dei mater, 1794, *Carm.* XXXVII. Omnibus sublimiorem et honoratiorem esse, fidei catholicæ dogma, 1527, c. Et pro mundo universo apud filium intercedere posse, *ibid.* Absque integritatis damno ullo concepit, peperitque, 1151, d. 1518, a, b. Auxilio est hominibus, 1563, b Ejus templum, 1794, *Carm.* XL. 1802, *Carm.* XCI. Ubique gentium, templis colitur, 1794, *Carm.* XL. Ejus imago miracula efficiens, 1794, *Car.* XXXV. Ipsam ante secula exstitisse, error cujusdam, 1526, d. Ejus sepulcrum apud Gethsemanen, 1162, a.
Voluptas fallax et præstigiatrix, 1226, b.
Voti religio quam inviolabilis, 1090, c. 1102, a. Qui unum e duobus liberis devovit Deo an possit per voti commutationem alterum substituere, 1559, b, c, d.
Vulcanus insula in mare a Lipari recessisse dicitur 799.

X

Xenodochi cujusdam propositiones, 1523, a.
Xerolophi accolæ, 207, c.

Z

Zachariæ incredulitas ingeniose explicatur, 751.
Zacharias sancti Joannis Baptistæ pater ante arum cæsus, 1798, *Carm.* LXIV.
Zacharias abbas, 918, a

Digitized by Google

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

S. THEODORUS STUDITA.

Notitia ex Fabricio. 9
Notitia altera ex Allatio de Theodoris. 50
Præfatio Sirmundianæ editioni posthumæ præmissa. 58
Præfatio Ang. Mai. 91
Veterum testimonia. 95
Vita S. Theodori Studitæ, a Michaele monacho conscripta. 114
Vita S. Theodori altera, ex alio codice. 234
ANTIRRHETICUS PRIMUS ADVERSUS ICONOMACHOS. 327
ANTIRRHETICUS II. 351
ANTIRRHETICUS III. 390
Caput primum. — De delineatione imaginis Christi in corpore. 390
Cap II. — Quod Christus circumscriptus artificialem habeat imaginem in qua spectetur, sicut et illa in Christo. 418
Cap. III. — Quod una et indivi lua sit in utroque adoratio, Christo scilicet et ejus imagine. 419
Cap. IV. — Quod cum imaginis suæ prototypum sit Christus, unum habet ad eam respectum, quemadmodum et adorationem. 427
REFUTATIO POEMATUM ICONOMACHORUM. 435
PROBLEMATA AD ICONOMACHOS. 478
ADVERSUS ICONOMACHOS CAPITA SEPTEM. 486
I. — Adversus eos qui dicunt Christianos ex imaginibus deos facere, cum Christi, Deiparæ aut cujuscunque sanctorum, imaginem adorant. 486
II. — Iis qui quærunt, cur de imagine Christi scriptum nihil sit in Evangelio. 490
III. — In eos qui dicunt, quandoquidem in cœlo non est hominis imago, sed crucis typus, istum proinde adorari debere. 494
IV. — In eos qui objiciunt, sacerdotem, cum oblatos sibi infantes consignat, non imaginem, sed typum crucis adhibere. 494
V. — Adversus eos qui objiciunt, unumquemque, non imagine adhibita, sed crucis typo, et morbos et dæmonem abigere. 495
VI. — In eos qui adversus imaginem Christi proferunt illud Theologi dictum : Quod colendum, minime circumscriptum. 495
VII. — In eos qui adversus imaginem Christi proferunt illud a sancto Gregorio dictum : Si quis creaturam adorat, etiamsi faciat id in Christi nomine, idololatriam committit. 498
ORATIO ADVERSUS ICONOMACHOS. 49c
EPISTOLA AD THEOPHILUM IMP. DE SANCTIS AD VENERANDIS IMAGINIBUS. 498
EPISTOLA AD PLATONEM DE CULTU SACRARUM IMAGINUM. 499
SERMONES CATECHETICI. 506
Præfatio Joan. Lœvinelii. 506
Sermo I. — In sacrum Pascha Catechesis. De vita omni nostra sollicite exigenda. 509
Sermo II. — Post Pascha. In memoriam beati Domitiani. Oportere nos assidue morte voluntaria defungi, deque molestia. 510
Sermo III. — Post sanctum Pascha. Obeundum nobis esse ut monastica professione, et qua pro Domino defuncti sumus oppugnatione dignum est. 512
Sermo IV. — Post sanctum Pascha Circumspectionem adhibendam, noxiaque fugienda peccati loca, atque modos. 513
Sermo V. — In Octavam Paschæ. De horrendo tribunali, deque præsentis vitæ nostræ diebus circumspecte transeundis. 514
Sermo VI. — Ante Mesopentecosten. Oportere nos fragrantes comparare, asciscenda virtute. 515
Sermo VII. — Ante Ascensionem. De Ascensione Servatoris nostri Christi, vitaque inter nos ex Dei voluntate agenda. 517
Sermo VIII. — Oportere sacra pura conscientia percipere. Habita in Ascensione. 518
Sermo IX. — Ante sanctam Pentecosten. De sancti Spiritus degressu, et infelicis Eupreplani morte. 519
Sermo X. — In omnes sanctos. Martyres esse non solos qui sanguinem profundant, sed etiam qui vitam obeant divinam. 522
Sermo XI. Dominica I. Doctrina de pace. 525
Sermo XII. Dominica II. Oportere vitam nostram in Dei reverentia et amore transigi, deque obitu patris Eudocimi. 524
Sermo XIII. — Dominica III. De mortis recordatione, deque vitæ defensione peractæ ad horrendum tribunal. 525
Sermo XIV. — Post sancti Theodori memoriam. De vita obeunda divina, neu ad tentationes trepidemus. 527
Sermo XV. — Post Præcursoris memoriam. Dogmaticus de sanctarum imaginum cultu et adoratione. 528
Sermo XVI. — In æstatis initium. De vitiorum carnificina et spirituali messe. 530
Sermo XVII. — In æstatem. De spirituali messe contentaque Christi famulorum exercitatione. 531
Sermo XVIII. — In æstatem. De aversandis quæ in hac vita sint jucunda, bonisque ambiendis perennibus. 532
Sermo XIX. — Post sanctorum apostolorum Quadragesimam. De tolerantia, et iis qui renuntiatum veniunt admittendis. 534
Sermo XX. — In Transfigurationem. Oportere nos animi pulchritudinem atque venustatem sine macula tueri : deque pœnitentia. 535
Sermo XXI. — In mortis recordatione : in quo et de obitu Michaelis sanctissimi metropolitani Synadensis. 536
Sermo XXII. — De obitu Joannis, sanctissimi metropolitani Chalcedonis, et quemadmodum redivivi invicem agnoscemus. 538
Sermo XXIII. — In appetentem sanctissimæ Deiparæ obitum. De spirituali quæ hic agatur celebritate reguoque acquirendo cœlesti. 539
Sermo XXIV. — Prima indictione. De inexsuperabili Dei beneficio, et amore erga eum ac diaboli odio, deque submissione. 540
Sermo XXV. — In vendemiam, ne vitiorum spinas atque tribulos edamus, sed virtutis botros fructificemus. 542
Sermo XXVI. — In Exaltatione : ne in fœda vitia nos præcipites agamus, neu voluptatem jucundam arbitremur. 543
Sermo XXVII. — In sementem. De spirituli semente ac pervigilio in meditationibus divinis. 545
Sermo XXVIII. — In sementem. De fide, neu temere, ac sine fruge vitam consumamus, umbramque esse, atque somnium præsentia ad futura. 546
Sermo XXIX. — De gratiarum actione, deque adorandæ Christi imaginis doctrina, ac fratris Thaddæi confessione. 547
Sermo XXX. — In S. Paulum confessorem. De immenso Heri Christi in nos studio vitaque accuratione divinæ atque inculpatæ. 548
Sermo XXXI. — Ante obitum sancti Patris Theodori. De judicio futuro, ac quemadmodum præsens oppugnatio aliis materia fit virtutis, aliis scelerum. 550
Sermo XXXII. — Ante Christi natalem. De natali Servatoris, ac strenue vita retinenda monastica. 552
Sermo XXXIII. — De mortis recordatione ac compunctione, habitus postridie memoriæ beati Patris Platonis. 553
Sermo XXXIV. — Mediis festis. De ex hac vita decessu regnique requiete cœlestis. 554
Sermo XXXV. — In divi Basilii memoriam. De virginitate, ac fratris Memnonis ad frugem reditione. 555
Sermo XXXVI. — Post Lumina. Ad constantiam in confessione obeunda, deque fratre Theoduli decessu. Dictus mediis festis. 556
Sermo XXXVII. — Post Lumina. Nequaquam feriandum crapula atque poculis, deque recordatione mortis. 558

Digitized by Google

Sermo XXXVIII. — De Patrum imitandis vitiis, manendoque in quo vocati divinitus sumus. 559
Sermo XXXIX. — In Patrum vitas. Sanctorum nobis Patrum vitas imitandas. 561
Sermo XL. — In Patrum vitas. De vita obeunda novitia, ut sacro habitu simus professi. 562
Sermo XLI. — De Patrum contemplanda vita, et æmulandis eorum recte factis. 563
Sermo XLII. — In Chrysostomi ac Ephræmi memoriam. Nihil beatum in humanis præter virtutem, quæ sola beatitudine digna est. 565
Sermo XLIII. — In sanctum Antonium, et martyrem Thaddæum. De divina liberalitate, vitaque ineunda Dei illice ac formosa. 567
Sermo XLIV. — Ne quid in fratres per favorem obeatur, aut ab œconomo, aut quovis alio, in officio sibi credito, sed benevole et amice, quo semper laudetur Deus. 568
Sermo XLV. — Fratrum tumultuatorum reprehensio, ac monitoria de modesta doctrina. 570
Sermo XLVI. — In pugnatores. De pace ac mansuetudine, comitateque et virginitate. 571
Sermo XLVII. — Permittendum non esse ut pravæ in nobis cogitationes resideant, ac de non pulsando. 572
Sermo XLVIII. — De obedientia, et concordia, atque pace. 574
Sermo XLIX. — Sexto Excarnalium. De abstinentia, ac confessione quæ incumbat. 575
Sermo L. — Dominica Excarnalium. De magno et illustri D. N. Jesu Christi die. Extremis Excarnalibus dictus. 577
Sermo LI. — Quarto Tyrophagiorum. De fiducia atque in præsenti periculo constantia. 577
Sermo LII. — De continentia ac comprecatione, habitus sexto Tyrophagiorum. 579
Sermo LIII. — Dominica Tyrophagiorum. De jejunio, et quemadmodum serii ac morigeri subditi verum jejunium sit propriæ excidium voluntatis. 580
Sermo LIV. — De Jejunio, vacuitateque libidinum. Primis jejuniis dictus. 581
Sermo LV. — Primæ hebdomadis sexta. De incorrupta quasi quadam animi domo per virtutem exornanda functione. 582
Sermo LVI. — Dominica primæ hebdomadis. Ne supra vires in divinis studiis nitamur, ac spiritalibus animum spectaculis paseamus. 584
Sermo LVII. — Secundæ hebdomadis quarta. De animo a noxiis affectibus servando. 585
Sermo LVIII. — Secundæ hebdomadis sexta. De concordia et amore, ferendisque generose virtutis laboribus, regno acquirendo cœlesti. 586
Sermo LIX. — Dominica secundæ hebdomadis. — De transeundo late atque expedite jejunio, æternæ spe vitæ. 587
Sermo LX. — Tertiæ hebdomadis quarta. De repentino hinc abscessu; et a fœdis desideriis accurate prohibendis sensibus animoque. 588
Sermo LXI. — Tertiæ hebdomadis præparatoria. Committendum non esse ut periculis nos objectemus, ac de jejunio. 589
Sermo LXII. — In sanctos XL martyres, de Dominicis imitandis suppliciis 590
Sermo LXIII. — Historicus de Christianis per Bulgariam in sancta Quadragesima ob esum carnium peremptis. 591
Sermo LXIV. — In Annuntiationem prior. De corporata D. N. Jesu Christi œconomia agitandisque spiritalibus feriis. Habitus Annuntiationis die. 591
Sermo LXV. — In Annuntiationem secundus. De virginitate. 593
Sermo LXVI. — Mediæ hebdomadis quarta. Pascha hoc simulacrum esse futuri et æterni, deque patientia ac fortitudine. 597
Sermo LXVII. — Mediæ hebdomadis sexta. Vitiis obire, ac virtutibus reviviscere, id demum esse feriari quotidie Dominique Deo Pascha agitare. 599
Sermo LXVIII. — In ver. Oportere nos renovari in antiquum per incurrentium aspectabilium et inaspectabilium tentationum tolerantiam. 600
Sermo LXIX. — In divi Platonis memoriam. Qui in ærumnis ac miseriis vitam transiere, incredibili alienaque dolori voluptate frui. 601
Sermo LXX. — In Quadragesimæ finem. De cunctis patiendis suppliciis, et Domini ac sanctorum imitatione. 602
Sermo LXXI. — Lazari præparatoria. Cavendum nobis esse a diaboli vafritie, neu secessiones agitemus. 604
Sermo LXXII. — Hebdomada majore. De salutifero supplicio, deque submissione ac patientia, doctrina. 605
Sermo LXXIII. — In hebdomadam majorem. De Domini Herique nostri Jesu Christi supplicio. 606
Sermo LXXIV. — In Michaelem, regno impie functum, tam pro fide corrupta, quam pro nefarie inducta conjuge, neu in periculis consternemur. 608
Sermo LXXV. — Committendum non esse ut licentia abutatur, qui Christianam ineat vitam, gratulandumque subeundis molestiis, præmium intuentibus futurum. 609
Sermo LXXVI. — De mortis recordatione, odioque mundi, ac mundanorum. 610
Sermo LXXVII. — De vera, ac genuina obedientia, et confessione, studioque Dei præceptorum. 611
Sermo LXXVIII. — De audiendis serio sacris Litteris. 612
Sermo LXXIX. — Nequaquam mœste, quin fortiter obeundum ad quod vocati simus divinitus opus. 613
Sermo LXXX. — Doctrina de fide. 614
Sermo LXXXI. — De amore erga præfectum; neu futilitate occupemur vitæ, sed in melius provehamur. 615
Sermo LXXXII. — Operam dandam ut ab omni inquinamento purgemur per pœnitentiam, quam Dei munere habeamus. 616
Sermo LXXXIII. — Gratulatoria, qui fratres adventantes haud pœnitentes domo capiamus. 618
Sermo LXXXIV. — Nequaquam occasionem quærentibus præbendam, deque ineundo cum vitiis conflictu. 619
Sermo LXXXV. — Doctrina de noxia fugienda voluptate. 620
Sermo LXXXVI. — De gratiarum actione, neu in tentationibus vacillemus. 621
Sermo LXXXVII. — Ne possessiones paremus, neu solitarii degamus. 622
Sermo LXXXVIII. — De mortis recordatione. 623
Sermo LXXXIX. — Omni studio et alacritate salutem moliendam. 625
Sermo XC. — Faciendum non esse ut diabolo fores pandamus admittendis pravis cogitatis. 626
Sermo XCI. — De alacriter obluctando in scelestorum conflictu dæmonum. 627
Sermo XCII. — Titubandum non esse in diuturnitate discriminum, quin referendam ad Deum rationem. 628
Sermo XCIII. — De iis qui corporis inescati voluptatibus per pœnitentiam se ad frugem recepere. 629
Sermo XCIV. — De iis quæ molesta in vita cœnobiaca credantur, ac sint prælata, ob spem in cœlis repositam. 630
Sermo XCV. — De arcto et angusto itinere, læstoque vitæ diversorio perennis. 631
Sermo XCVI. — De fratris Carterii secessione, deque pace, ac concordi doctrina. 633
Sermo XCVII. — Declinandos esse qui suppliciis multati rursum sectariis accessere. 635
Sermo XCVIII. — De obsequendo præfecto, gratanterque ferendo obedientiæ certamine. 636
Sermo XCIX. — Dei inhærendum formidini, quo pestiferos dæmonum incursus fugiamus, deque psalmodia. 637
Sermo C. — Dirigi mentem dextre oportere ad immensam opificii divini pulchritudinem. 638
Sermo CI. — De Christi incarnatione, ac transfugis deplorandis fratribus, deque nobis muniendis doctrina. 639
Sermo CII. — De veteratoris vafritie serpentis, ac quemadmodum vera submissione, visque regia grassati, multiformes dolos evadamus. 640
Sermo CIII. — De divinis exsequendis præceptis, ac justis in negligentes minis. 641
Sermo CIV. — De sincero veroque amore, ac morigeratione erga præfectum, et horrendo justi judicis examine. 643
Sermo CV. — De expurgando a sceleribus animo, incundisque virtutis laboribus. 644
Sermo CVI. — De vitæ navigatione nostræ sollicite vigilanterque regenda. 645
Sermo CVII. — De mortis recordatione, neu supine sacra percipiamus. 646
Sermo CVIII. — Pernices esse oportere ad certamina virtutis. 648
Sermo CIX. — De obitu fr. Theososti, atque obeunda pie sancteque vita. 649
Sermo CX. — De lætifica vita nostra, neu defetiscamur in adversarii luctu. 650
Sermo CXI. — De tolerantia ac compunctione. 652
Sermo CXII. — De supremo die, et adventu illustris Dei ac Servatoris Jesu Christi. 653
Sermo CXIII. — De fide, et amore, ac virginitate. 654

Digitized by Google

Sermo CXIV. — De monastica vita, obnixuque in hæresi præsente. 655
Sermo CXV. De mortis recordatione, obituque fr. Jacobi ac de pœnitentia. 659
Sermo CXVI. — De aspectabilibus et inaspectabilibusquæ in manibus sint periculis ac miseriis, vitaque adipta, cauda felice. 660
Sermo CXVII. — De fratris Memnonis lapsu. Neu solitarii degamus pestiferis noxis evadendis, quæ per sensus contrahantur. 661
Sermo CXVIII. — De irreclini confessionis et obedientiæ tuenda constantia, ac suis cuique muniis accurata contentione vigiliique gerendis. 662
Sermo CXIX. — Qui divinis exsequendis præceptis Deum exquirat, nequaquam consternari sub decessum ad dæmonum adventum, deque mortis recordatione. 664
Sermo CXX. — Committendum non esse ut mundo crucifixi vitæ inhient ineptiis, quin proficiendum in melius. 665
Sermo CXXI. — De mortis recordatione, seneque quodam venerando defuncto. 667
Sermo CXXII. — De serviendo fortiter ac constanter Deo, studiique curriculo monastici contente exigendo. 668
Sermo CXXIII. — De itinere spiritali impigre ineundo, vitæ hic aversandis deliciis, deque mansionis beatitudine nostræ. 669
Sermo CXXIV. — Aperiri fores vitiis non oportere, operamque dandam qui fœdis cogitatis vacemus. 671
Sermo CXXV. — De obedientia, ac qui cunctis obeundis muniis cum fide puraque mente animemur. 671
Sermo CXXVI. — Qui genuina obedientia, ac secessione suscepta, mundo sint crucifixi, alacres amplecti corporis devictum oportere. 675
Sermo CXXVII. — Fortiter et animose ad pericula resistendum, quæ humanitus conflentur. 676
Sermo CXXVIII. — De obedientia, ac frangenda voluntate. 678
Sermo CXXIX. — Contenta accuratione cum inaspectabilibus inimicis confligendum, vitandumque hæreticorum consortium. 679
Sermo CXXX. — De mortis recordatione, ac virginitate. 680
Sermo CXXXI. — De studio, vitaque nostra dia et felice. 682
Sermo CXXXII. — De obitu fratris Gregorii, atque ad decessum apparari perpetes oportere. 683
Sermo CXXXIII. — De salutari confessione, ac quo affectus beneficio quisque est, impertiri cæteris oportere. 684
Sermo CXXXIV. — Obstupendum non esse, qui a præfecto carpamur, regnumque ineundum cæleste per frementes miserias 685
ORATIONES. 687
I. — In diversitate ciborum cavendum, et de temperantia. 687
II. — In adorationem sanctæ crucis. 691
III. — In vigiliam sive stationem luminum. 699
IV. — In sanctum Pascha. 710
V. — In dormitionem Deiparæ. 719
VI. — In sanctos angelos. 730
VII. — In nativitatem S. Joannis Baptistæ. 747
VIII. — In S. Joannis Baptistæ decollationem. 758
IX. — Laudatio in S. Joannem evangelistam. 771
Monitum in orationem X. 790
X. — In S. Bartholomæum apostolum. 791
XI. — Laudatio S. Platonis hegumeni. 803
Prologus. 803
Caput primum. — Ortus, educatio, secessus in Bithyniam. 806
Cap. II. — Vita monastica, virtutum exercitia. 810
Cap. III. — S. Plato præficitur monasterio symbolorum, excurrit Constantinopolim. 818
Cap. IV. — Præficitur Sacudionis monasterio, et pro veneratione sanctarum imaginum agit in concilio. 823
Cap. V. — Quæ passus sit ob reprehensum Constantini et Theodotes adulterium. 850
Cap. VI. — Illius reclusio Constantinopoli : Nicephori imperatoris contra eúmdem asperitas. 854
Cap. VII. — Extremus sancti Platonis morbus, et pius exitus. 843
XII. — Laudatio S. Arsenii anachoretæ. 850
Prologus. 850
Caput primum. — Sancti patria, natales; vita secularis cum solitaria divino monitu commutata; insignes in eo progressus; hominum fuga. 851
Cap. II. — Donum orationis lacrymarum : Vigiliæ, documenta, labor manuum; mortificatio, paupertas; discipulorum dimissio et admissio; reditus in Troen. 862
Cap. III. — Fraudium dæmonis et arcanorum perspicientia; morbus, visio, cura vilissimæ sepulturæ, mors; habitudo corporis, periocha vitæ, elogium. 870
Monitum in laudationem sequentem. 883
XIII. — Laudatio funebris in matrem suam. 883
EPISTOLÆ. 904
Liber primus. — *Ex diversis ejus epistolis quædam selectæ in primo et secundo exsilio scriptis.* 904
Epistola I. — Platoni Patri spirituali. — Monachos suos hortatur, ne imperatori adultero consentiant. 904
Epist. II. — Ad eumdem. — Platonem magnis effert laudibus; tum, ut in suscepta defensione veritatis perseveret, rursus cohortatur. 907
Epist. III. — Ad eumdem. — Thessalonicam in exsilium deportatus, itineris sui modum et ordinem exponit. 913
Epist. IV. — Nicephoro præposito. — Quam grave sit scelus imperatoris qui, uxore legitima ejecta, aliam assumpserit. 919
Epist. V. — Stephano a secretis. — Sacros etiam antistites, cum peccant, rite ab aliis, licet gradu inferioribus, admoneri. 924
Epist. VI. — Theoctistæ matri suæ. — Doloris et amoris testes ac pietatis plenas litteras mittit matri, cum eam gravissime ægrotare accepisset. 925
Epist. VII. — Irenæ Augustæ. — Irenen laudat quod tributa relaxaverit. 927
Epist. VIII. — Simeoni præposito. — De monacho qui cœnobium reliquerat. 934
Epist. IX. — Gelasio discipulo. — Apostatæ, ut ad monasterium redeat. 938
Epist. X. — Nicolao discipulo. — Electo in præpositum tradit præcepta vitæ monasticæ. 940
Epist. XI. — Anastasio episcopo Gnosiæ. — De officio episcopali. 943
Epist. XII. — Thomæ bis consuli. 950
Epist. XIII. — De cura insepultorum. 951
Epist. XIV. — Ignatio præposito. — Monachum fugitivum repetit. 953
Epist. XV. — Theodulo Cionitæ. — Reprehendit picturam angelorum crucifixorum. 958
Epist. XVI. — Nicephoro imperatori. — De patriarcha in Tarasii locum subrogando. 959
Epist. XVII. — Joanni Spathario. —. De imagine S. Demetrii, in baptismo adhibita pro susceptore. 962
Epist. XVIII. Stauracio Spathario. — In obitu filii. 963
Epist. XIX. — Communi populi Antisarchensis. —De Marciano apostata qui ad eos diverterat 966
Epist. XX. — Pinuphio et Mari filiis. — Ut redeant ad monasterium unde aufugerant. 968
Epist. XXI. — Simeoni monacho.— De Josepho deposito. 970
Epist. XXII. — Ad eumdem. 974
Epist. XXIII. — Ad eumdem. — Scripta nomine Josephi archiepisc. Thessalonic. Ostendit falso accusari se, quasi episcopatum invaserit. 980
Epist. XXIV. — Theoctisto Magistro. Cur a patriarcha se abjunxerit. 981
Epist. XXV. — Nicephoro patriarchæ. — Probat se schismaticum non esse. 987
Epist. XXVI. — Symeoni præposito. — De patriarcha Nicephoro et Simone monacho querela. 991
Epist. XXVII. — Nicetæ patricio. — Cur comam suis præciderit : id juxta canones fieri. 994
Epist. XXVIII. — Basilio monacho. — Purgat se de schismate. 998
Epist. XXIX. — Leoni orphanotropho. — In mortem filii. 1005
Epist. XXX. — Nicephoro patriarchæ. — Exponit cur cum ipso non communicet. 1006
Epist. XXXI. — Fratribus qui sunt in Saccud one. — Hortatur ad constantiam adversus sacrarum legum prævaricatores. 1010
Epist. XXXII. — Nicolao Chartulario. — Quantopere pacem optet Ecclesiæ : et quam bene in patriarcham sit affectus. 1014
Epist. XXXIII. — Leoni papæ Romæ. — Leonis III papæ opem implorat. 1018
Epist. XXXIV. — Eidem Leoni papæ. — Pro acceptis papæ litteris gratias agit, tum quæ ab adversariis gesta erant exponit. 1022
Epist. XXXV. — Basilio præposito. — Theodorus suo et Platonis nomine hortatur hunc Basilium ut, conjuncto cum ipsis studio, hæreticis se opponat. 1027
Epist. XXXVI. — Euprepiano et iis qui cum eo sunt.—

Digitized by Google

Confirmat adversus hæreticos, quorum facinus impium describit. 1051
Epist. XXXVII. — Josepho archiepiscopo Thessalonicæ. — Adversus eosdem hæreticos. 1038
Epist. XXXVIII. — Arsenio filio. — Scelus nomine dispensationis prætexentes refellit. 1042
Epist XXXIX. — Theophilo præposito. — Cur hæreticos vocet eos, quibuscum ipse aliquando communicaverat. 1046
Epist. XL. — Naucratio filio. — Respondet ad quædam interrogata ac præcipue de baptismo hæreticorum. 1050
Epist. XLI. — Silvano et Euprepiano filiis. — Arcanam per epistolas scribendi rationem tradit. 1058
Epist. XLII. — Annæ monachæ. — Docet quomodo sit orandum. 1062
Epist. XLIII. — Josepho fratri et archiepiscopo. — Sede Thessalonicensi extrusum solatur. 1065
Epist. XLIV. Sergio consuli.— Gratulatur ei dignitates in aula, hortaturque ut bene agat 1067
Epist. XLV. —Naucratio filio. } Hæ tres epi-
Epist. XLVI. — Annæ præpositæ. } stolæ desunt in 1069
Epist. XLVII.— Naucratio filio. } libris mss.
Epist. XLVIII. — Athanasio filio. — Sententiam Mœchianorum hæresim esse ostendit, et orthodoxorum certamina describit. 1069
Epist. XLIX. — Naucratio filio. — Ad eloquentiæ studium hortatur. Tum aliquot Studitarum virtutem commendat. Demum respondet quibusdam interrogatis de communione cum hæreticis. 1083
Epist. L. — Eidem. — De digamis. 1089
Epist. LI. — Eidem. — Confessorum aliquot, in primis Euthymii abbatis, fidem et constantiam, simulque Mœchianorum sævitiam exposit: tum propositæ de homicidii pœnis quæstioni respondet. 1095
Epist. LII. — Philippo diacono. — De voto puellæ quæ sponso ægrotante voverat se nupturam Christo, etiamsi ægrotus convalesceret, postea, ubi convaluit, concilium mutavit. 1099
Epist. LIII. — Stephano Lectori, et iis qui cum illo. — Cur a Tarasii communione abstinuerit. 1102
Epist. LIV. — Annæ præpositæ.— Laudat ejus pietatem erga monachos. 1107
Epist. LV. — Irenæ patriciæ. — Ut scribere pergat. Tum de filiæ morbo dolentem solatur. 1107
Epist. LVI. — Antonio præposito sancti Petri, et iis qui cum illo — Suadet ut pace Ecclesiæ jam per Imperatorem constituta, cum patriarcha, dictis conditionibus, communicent. 1110
Epist. LVII. — Platoni patri suo. — Vinctum consolatur vinctus: animi sui statum exponit, præcipue quantum capiat fructum ex Eucharistiæ usu quotidiano, quem magnopere commendat. 1111
Liber secundus. — *Ex diversis ejus epistolis collectio tertii exsilii.* 1115
Epistola I. — Iconomachicæ synodo, tanquam ex persona omnium præpositorum. — Dogmatica de sanctis imaginibus. 1115
Epist. II. — Monasticam vitam agentibus. — De quibusdam præpositis qui in causa imaginum segniores fuerant. 1119
Epist. III. — Præposito. (Deest in libris mss.) 1122
Epist. IV. — Theophylacto Nicomediæ episcopo. — Dogmatica de sanctis imaginibus. 1122
Epist. V. — Naucratio filio. — Thaddæi monachi martyrium. De quibusdam lapsis querela. Hortatio ad constantiam. 1123
Epist. VI. — Presbytero qui subscripserat. De sanctis imaginibus. 1127
Epist. VII. — Joanni filio. — Respondet ad quæsita. 1130
Epist. VIII. — Omnibus ubique propter Christum dispersis fratribus, et iis qui in carceribus et exsiliis detinentur. — Dogmatica de sanctis imaginibus. 1130
Epist. IX. — Josepho fratri et archiepiscopo. — Quorumdam prævaricationem deflet. 1139
Epist. X. — Naucratio filio. — Dogmatica de sanctis imaginibus. Ne quorumdam lapsu perturbentur alii; potius de ipso excitentur ad constantiam. 1142
Epist. XI. — Eidem. — De quibusdam qui lapsi erant, recipiendis. 1145
Epist. XII. — Paschali papæ Romæ. — Romani pontificis opem adversus iconomachos exposcit. 1151
Epist. XIII. — Eidem. — Ejusdem ac superior argumenti. 1154
Epist. XIV. — Papæ Alexandriæ. — Ejusdem ac duæ superiores argumenti. 1155
Epist. XV. — Patriarchæ Alexandriæ. — Adversus iconomachorum hæresim et immanitatem. 1159
Epist. XVI. — Ad lauram sancti Sabæ. — Adversus Iconomachos. 1163
Epist. XVII. — Ad lauram sancti Charitonis. — Ejusdem argumenti. 1167
Epist. XVIII. — Nicephoro sanctissimo patriarchæ. — Solatur exsulem. 1175
Epist. XIX. — Monialibus. — Ad religiosæ vitæ perfectionem excitat. 1175
Epist. XX. — Macario præposito. — De quodam præposito, aliisque lapsis. 1178
Epist. XXI. — Fratribus qui propter Dominum in carceribus detinentur. — De sanctis imaginibus. 1179
Epist. XXII. — Fratribus absentibus. — In carcere scripta tanquam testamentum. 1186
Epist. XXIII. — Præposito. — De sanctis imaginibus. 1187
Epist. XXIV.— Ignatio filio. — Celebrat illius laudes. 1190
Epist. XXV. — Petro Nicææ. — De hæreticorum vitanda communione. 1191
Epist. XXVI. — Theophylacto Nicomediæ. — De sanctis imaginibus. 1191
Epist. XXVII. — Timotheo filio. — Laudat ob constantiam pro imaginum defensione; tum jejunio modum præscribit. 1194
Epist. XXVIII. — Basilio præposito. — Ut fortiter pro Christo pati pergat, nec trepidet si ante imperatorem aut præsides ducatur. 1195
Epist. XXIX. — Megaluni et Mariæ monialibus. — In obitu præpositi. 1198
Epist. XXX. — Simeoni monacho. — Gratulatur quod pro Christo strenue dimicasset adversus Iconomachos. 1199
Epist. XXXI. — Josepho fratri et archiepiscopo. — Varia tum ab iconomachis impie, tum contra Iconomachos a Christi confessoribus fortiter gesta memorat. 1202
XXXII, — Thalelæo filio. — De presbytero, qui, cum orthodoxus esset, metu, cum hæreticis metum sumebat 1205.
Epist. XXXIII. — Ad eos qui dicunt non circumscribi Christum. 1206
Epist. XXXIV. — Naucratio filio. — Carcere inclusum cohortatur; tum quæ et ipse in suo carcere pateretur, exponit. 1207
Epist. XXXV. — Epiphanio filio. — Epiphanius mittitur ad Paschalem summum pontificem. 1210
Epist. XXXVI.— Naucratio filio.— Dogmatica de sanctis imaginibus. 1211
Epist. XXXVII. — Omnibus ubique dispersis fraternitatibus. — Cohortatur ad patientiam. 1223
Epist. XXXVIII. — Iisdem. — E carcere suos adhortatur. 1229
Epist. XXXIX. — Athanasio filio.— Propositæ de mendacio quæstioni respondet 1234
Epist. XL. Naucratio filio. — De lapsis eorumque pœnis. 1238
Epist. XLI. — Theophilo Ephesi episcopo. De sanctis imaginibus. 1239
Epist. XLII. — Thalelæo filio. De sanctis imaginibus. Adversus Gregorium Adelphiensem, qui Iconomachis adhæserat. Tum Chrysostomi locus explicatur. 1242
Epist. XLIII. — Inclusæ. — Præcepta monasticæ vitæ tradit: simulque ad constantiam in catholica fide adhortaretur. 1246
Epist. XLIV. — Simeoni filio. — Cum aliis novem latenti, de iis qui martyrio se ipsi objiciunt. 1247
Epist. XLV. — Basilio præposito. — De recipiendis lapsis deque eorum pœnitentia. 1247
Epist. XLVI.— Arcadio monacho. — Exsulem vinctum et verbera passum, hortatur ad constantiam. 1250
Epist. XLVII. — Præposito. — Confirmat Christi confessorem. 1251
Epist. XLVIII. — Dispersis ubique paternitatibus. — Ad patientiam, Christi amorem, et perseverantiam excitat. 1251
Epist. XLIX. — Patribus sanctis propter Dominum exsulibus. — Quod Christi causa profugi secesserint in montem, gratulatur tanquam cœlo et Deo propioribus: mox ad varia, circa lapsorum pœnas, vitandamque Iconomachorum societatem, interrogata respondet. 1255
Epist. L. — Luciano filio. — Pœnitenti absolutionem impertitur. 1259
Epist. LI. — Albenecæ protospatheriæ. — Renuntiare sæculo cupientem docet quo pacto id impetrare a marito possit. 1262
Epist. LII. — Mariæ moniali. — Non improbat quod persecutionis metu sub sæculari habitu lateret. 1263
Epist. LIII. — Moniali. — Ut pro recta fide martyrium perferre parata sit. 1263

Digitized by Google

Epist. LIV. — Basilio patricio. — Consolatur in morte filii. 1266
Epist. LV. — Gregoræ Laico. — Pro fide captivum roborat. 1267.
Epist. LVI. — Leoni patricio et sacellario. — Persecutionis acerbitatem cum illo deplorat. 1267
Epist. LVII. — Anastasio protospathario. — Grates pro ipsius erga se studio agit : tum quibus ærumnis conflictetur exponit. 1270
Epist. LVIII. — Fratribus Studianis. — Monachos Studianos in Christi confessione confirmat. 1271
Epist. LIX. — Monialibus. — Triginta moniales quæ pro Christo carcerem et verbera pertulerant, laudat, et ad perseverantiam hortatur. 1274
Epist. LX. — Ad canonicas. — Gratias agit pro beneficiis in Naucratium aliosque Christi confessores collatis. 1275
Epist, LXI. — Naucratio filio. — Christi confessorum præconia. 1275
Epist. LXII. — Catechesis. — E Smyrnensi carcere, dispersos fratres suos cohortatur. 1278
Epist. LXIII. — Naucratio filio. — Romani episcopi, aliorumque Occidentalium adversus Iconomachos suffragia prædicat. Postea suum cum Chonarum, Phrygiæ urbis præfecto, homine hæretico, congressum narrat. 1281
Epist. LXIV. — Patribus, fratribusque qui decertant in carceribus. — Pro Christo certantes prædicat confirmatque proposito martyrum exemplo. 1283
Epist. LXV. — Naucratio filio. — Dogmatica et valde necessaria, de sacra Christi imagine : exponens quomodo intelligi oporteat quod imago Christi periude ac ipse Christus adoretur : nimirum ratione similitudinis sive relationis, non autem confirmative aut naturaliter. 1286
Epist. LXVI. — Catechesis. — Primum aliqua de suis rebus scribit ; deinde adversus Iconomachos. Romani etiam pontificis sententia damnatos esse lætatur. Suos ad perseverantiam hortatur : piarum feminarum curam commendat : demum patiendi pro Christo studium excitat. 1289
Epist. LXVII. — Naucratio filio. — Captivum pro Christo solatur confirmatque spe præmii. De quorumdam Lapsorum pœnitentia respondet : nec non de aliquibus imaginum inscriptionibus. 1293
Epist. LXVIII. — Irenæ patriciæ. — Cum lapsa fuisset, postmodum confessam, et graves ærumnas passam, hortatur ut in confessione perseveret. 1295
Epist. LXIX. — Euphemiæ inclusæ. — Ut Christo sponso suo, tota mente serviat. 1298
Epist. LXX. — Theophilo Ephesi. — Gratulatur, tanquam confessori perillustri. 1299
Epist. LXXI. — Naucratio filio. — Impie et crediditer ab Iconomachis gesta exponuntur : orthodoxorum in iis ferendis constantia prædicatur. 1299
Epist. LXXII. — Nicolao filio. — De sanctis imaginibus. Quatuor genera argumentorum pro catholico de imaginibus doctrina : Natura corporis : Historia; Patres; Synodi. Frustra adversarios argumenta eorumdem generum obtendere. 1304
Epist. — LXXIII. — Naucratio filio. — De Leonis Armeni orthodoxorum persecutoris immanissimi onere. 1305
Epist. LXXIV. — Michaeli imperatori principi. — Novum imperatorem magnis præconiis extollit, orthodoxum ratus. 1307
Epist. LXXV. — Stephano a secretis. — De Leonis Armeni nece. Quædam deinde pro defensione imaginum : utque Stephanus iste orthodoxorum causæ faveat apud novum imperatorem. 1310
Epist. LXXVI, — Stephano magistro. — Solatur in uxoris obitu : tum ut pro imaginibus apud novum principem agat, hortatur. 1314
Epist. LXXVII. — Sanctis confessoribus Patrions fratribusque. — De imperatoris Iconomachi obitu, deque persecutionis fide gratulatur. 1315
Epist. LXXVIII. — Nicetæ præposito. — De persecutoris interitu, et contra Iconomachos. 1315
Epist. LXXIX. — Nicephoro sanctissimo patriarchæ. — Dolentem quod Ecclesiæ suæ pax Leonis Armeni morte nondum penitus reddita esset, spe meliorum solatur. 1318
Epist. LXXX. — Joanni Logothetæ. — De Leonis Armeni morte ipsius sceleribus congruente. 1319
Epist. LXXXI. — Pantoleonti Logothetæ. — Pro fide libere locutum laudat : hortatusque ut cultum imaginum novo imperatori persuadeat. 1322
Epist. LXXXII. — Demochari Logothetæ generali. — Laudat quod impium Joannem pro meritis coarguerit : tum ut pro fide apud imperatorem agere pergat hortatur. 1323
Epist. LXXXIII. — Sanctis patribus et confessoribus Christi, Joanni, Michaeli, et Basilio. — Carcere atque exsilio solutum se nuntiat, ac multa pro Christo passis gratulatur. 1323
Epist. LXXXIV. — Theodoro monacho — De sancta imagine. Basilii dictum interpretatur. 1325
Epist. LXXXV. — Athanasio filio. — De sanctissima Domini et Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi imagine. 1327
Epist. LXXXVI. — Ad Michaelem imperatorem ex persona omnium præpositorum. — Vinculis et exsilio liberati gratias agunt. — Orant ut ipsum alloqui liceat. — Cum hæreticis vero colloqui minime licere. 1329
Epist. LXXXVII. — Episcopis propter Dominum exsulibus. — Adoratio Christi imaginis quomodo intelligenda. 1331
Epist. LXXXVIII. — Ammoni filio. — Monachum apostatam, etiam conjugio implicatum, ad pœnitentiam excitat. 1334
Epist. LXXXIX. — Theophilo præposito. — Increpat quod persecutionis tempore cum Iconomachis communicasset. Hortatur ut culpam pœnitentia eluat. 1335
Epist. XC. — Filiis et fratribus huc et illuc dispersis, Laurentio, Simeoni, etc. — Ut persecutione liberati, et gratias agant Deo, nec quidquam de virtutis studio remittant. 1339
Epist. XCI. — Præpositæ Nicææ. — Gratulatur ob constantiam tempore persecutionis. 1342
Epist. XCII. — Episcopis propter Christum exsulibus in Chersone. — Gratias agit quod nuntium de suis rebus ad ipsum miserint ; laudat quod exsules præclara ubique fidei et pietatis exempla præbuerint. 1345
Epist. XCIII. — Præpositæ Gordinensis monasterii. — Monasterii illius alumnas laudat ob constans fidei ac pietatis veræ studium. 1346
Epist. XCIV. — Eudoconi virgini. — Gratias agit de obsequiis sibi in carcere præstitis. 1346
Epist. XCV. — Basilio præposito. — Dolenti quod Iconomachis consenserit, ac resipiscenti, pœnitentiam indicit. 1347
Epist. XCVI. — Nicetæ curatori. 1347
Epist. XCVII. — Basilio filio spirituli. — Præcipue ad fratrum curam hortatur. 1347
Epist. XCVIII. — Fratribus dilectis Gregorio, Ezechieli, Erasto et reliquis in Græcia. — Monasticæ vitæ præcepta dat, præcipue de paupertate. 1350
Epist. XCIX. — Abrahamio hospitalario. — Hortatur ad lenitatem erga subditos. 1351
Epist. C. — Hypato filio. — Jacobum monachum, egregium Christi confessorem, defunctum laudat. 1354
Epist, CI. — Petro Nicææ. — Lapsis tempus ac modum pœnitentiæ prescribit. 1355
Epist. CII. — Evaresto filio. — Apostatam monachum revocat ad officium. 1355
Epist. CIII. — Gregorio præposito. — Ut gregi suo, boni pastoris exemplo, invigilet. 1359
Epist. CIV. — Irenæ et Euphrosynæ monialibus. Ut in sancto vitæ monasticæ proposito perseverent. 1359
Epist. CV. — Anthimo filio. — Ad quemdam qui defeceral. 1362
Epist. CVI. — Eustratio præposito. — Lapsum et scelus defendentem objurgat. 1363
Epist. CVII. — Fratribus in urbem degentibus. — Quædam contra officium ac præter fas agentes increpat. 1366
Epist. CVIII. — Joanni Sardensi. — Ut ex gravi morbo convalescat, Ecclesiæ imprimis causa precatur. 1367
Epist. CIX. — Eliæ filio. — Ad quemdam lapsum. 1370
Epist. CX. — Uxori Demochari. — Consolatur in obitu mariti. 1370
Epist. CXI. — Monachis Myelensibus. — Elegium Dionysii monachi qui apud Myelenses hospes filios obierat. 1371
Epist. CXII. — Catechetica ad discipulos suos. — De obitu Dionysii et Anthi, monachorum, quorum virtutem ac facta præclara commendat. 1374
Epist. CXIII. — Euphrosynæ præpositæ. — Consolatur in obitu matris. 1375
Epist. CXIV. — Juliano vestitori. — Varia morum documenti tradit. 1379
Epist. CXV. — Euphrosynæ præpositæ. — Rursum de ipsius matris obitu scribit. 1382
Epist. CXVI. — Joanni eremitæ. — De quodam eremita hæretico ad fidem catholicam adducendo. 1386
Epist. CXVII. — Mariano spathario. — De mundi contemptu. 1387
Epist. CXVIII. — Euphrosynæ præpositæ. — Ut matris, cujus obitum defleverat, virtutes imitari studeat, præsertim in monasterii gubernatione. 1390
Epist. CXIX. — Jacobo monacho. — Cum eo qui, post

Digitized by Google

lapsum, retineat episcopatum, communicandum non esse, etiamsi errorem damnaverit. 1391
Epist. CXX. — Nicetæ locum tenenti. — Pro muneribus ab illo missis gratias agit, ac monita salutaria rependit. 1394
Epist. CXXI. — Thomæ patriarchæ Hierosolymitano. — Gratias agit pro acceptis ab ipso litteris : tum laudat quod Christi causam adversus Iconomachos defenderit. 1395
Epist. CXXII. — Theodoro hospitalario. — Rogatus exponit quæ sint hominis Christiani officia. 1399
Epist. CXXIII. — Euphrosynæ præpositæ. — Monasterio præpositam hortatur ut eo munere sancte ac præclare fungatur. 1402
Epist. CXXIV. — Catechesis ad discipulos suos. Horum contentiones inter se, et quædam alia castigat. 1405
Epist. CXXV. — Ad canonicas principenses. — Harum virtutes laudat, et ad perfectam sanctimoniam hortatur. 1406
Epist. CXXVI. — Monachis Photinudii. — De morte abbatis, quam laudat : tum de successore, quem hortatur ut bene præsit, ac monachos, ut ei pareant. 1408
Epist. CXXVII. — Petro Nicææ. — Apologetica adversus calumniatores. 1410
Epist. CXXVIII. — Mariæ virginitatem colenti. — De laudibus virginitatis. 1414
Epist. CXXIX. — Leoni sacellario. — Disceptationem de imaginibus coram imperatore fieri non debere. 1415
Epist. CXXX. — Cizarensium fraternitati. — De obitu abbatis, quem magnopere laudat. 1419
Epist. CXXXI. — Catechetica ad suos discipulos. — Vitæ monasticæ officia commendat. 1422
Epist. CXXXII. — Præpositæ Ignorum. — Ut sanctimonialibus quibus præest, sit exemplo. 1426
Epist. CXXXIII. — Ephraim et Agathoni cæterisque filiis. — In obitum Laurentii præpositi. 1427
Epist. CXXXIV. — Euphrosynæ præpositæ. — Rursus de ipsius matris obitu. 1430
Epist. CXXXV. — Catechetica. — Pietatis documenta tradit in sacratum quadragesimæ tempus. 1434
Epist. CXXXVI. — Theodoro stratego. — Lapsum excitat ad pœnitentiam. 1435
Epist. CXXXVII. — Procopio monacho. Reprehendit quod extra cœnobium degeret. 1438
Epist. CXXXVIII. — Theoctisto eremitæ. — Revocare a prava doctrina nititur. 1439
Epist. CXXXIX. — Stephano præposito. — Nihil vetare quominus mensis benedicant, qui post lapsum pœnitentiam egere. 1442
Epist. CXL. — Catechetica ad Cyzicenos. — Ad perseverantiam et monasticæ vitæ perfectionem hortatur. 1443
Epist. CXLI. — Præposito. — Gratulatur de Ammone quem curator ad monasterium reduxerat 1446
Epist. CXLII. — Basilio præposito. — Argnit, quod ab imperatore haud satis orthodoxo munera acceperit. 1447
Epist. CXLIII. — Eidem. — Gratulatur, cum audivisset, ipsum, fidei causa, de præpositura decedere. 1450
Epist. CXLIV. — Theodoro patricio. — Consolatur in obitu uxoris. 1451
Epist. CXLV. — Turmachissæ Græciæ. — Consolatur de morte filii in bello interempti. 1454
Epist. CXLVI. — Fraternitati Pelecetes. — Ut novo præposito rite obtemperet. 1458
Epist. CXLVII. — Catechetica ad suos discipulos. — Ut Quadragesimam sancte peragant : ac præcipue mulierum colloquia fugiant. 1459
Epist. CXLVIII. — Demetrio consuli. — Ut gemino magistratu probe fungatur. 1462
Epist. CXLIX. — Lycosto consuli. — Consolatur de uxoris, piæ admodum mulieris, obitu. 1463
Epist. CL. — Euphrosynæ præpositæ. — Ut sanctimonialium præfecturam qua par est diligentia administret. 1467
Epist. CLI. — Severiano filio spirituali. — Quod neque Christus in sua imagine colitur latria ; neque imago Christi latria colenda. 1470
Epist. CLII. — Theodoro monacho. — De sacerdotibus et diaconis lapsis per subscriptionem et communionem hæreticam : et de Ecclesiis quæ ab hæreticis detinebantur. 1471
Epist. CLIII. — Laurentis filio. — Ne fiat oblatio et res sacra pro quodam qui se laqueo suspenderat, sed solum eleemosyna. 1476
Epist. CLIV. — Nicetæ præposito — Quod participatio et communio idem sint : atque adeo panis hæreticorum, cum participatur ab aliquibus, cum hæreticis communicantes efficiat. 1478
Epist. CLV. — Theophilo Ephesi. — Quod hæreticos doceri, non interfici oporteat. 1482
Epist. CLVI. — Fratribus qui cum Patricio filio sunt. — De theologia et de immaculata imagine sacra Domini et Dei nostri Jesu Christi. 1486
Epist. CLVII. Antonio Dyrrachii. — De baptismo qui fit ex necessitate. 1490
Epist. CLVIII. — Joanni Spathario. — De theologia, et de divina incarnatione, et de sanctis ac sacris imaginibus. 1494
Epist. CLIX. — Thomæ chartulario. — Quod qui monasterium condidit, si manus in illud injiciat, postquam præposito tradidit, Deo non placet. 1498
Epist. CLX. — Gregorio filio. — De sæculi restitutione : et qualem videlicet hanc esse futuram magnus Pater doceat. 1500
Epist. CLXI. — Nicetæ Spathario. — De sanctissima Christi imagine : et quod idololatra sit qui imaginem Christi Latria colit. Relativa enim ejus adoratio et qui in ea relative adoratur Christus latria colitur cum Patre et sancto Spiritu. 1502
Epist. CLXII. — Theodoro monacho. — De diversis argumentis : atque in fine, de sanctis imaginibus. 1504
Epist. CLXIII. — Theodoro patricio. — De sanctis imaginibus. 1515
Epist. CLXIV. — Archimandritæ Gothiæ. — De monastico instituto. 1519
Epist. CLXV. — Gregorio filio. — De diversis argumentis. 1522
Epist. CLXVI. — Theoctisto eremitæ. — De diversis argumentis : et de sacris imaginibus. 1526
Epist. CLXVII. — Diogeni secretario. — De sanctissima imagine Christi, et quod adorari relative debeat, non latria colí. 1530
Epist. CLXVIII. — Joanni Grammatico. — Quid sit suppositum. 1531
Epist. CLXIX. — Theodorus pro Eustratio præposito. — Quod Christus sit incircumscriptus et circumscriptus. 1531
Epist. CLXX. — Theodoro diacono. — Confutatoria hæreticarum quæstionum. 1534
Epist. CLXXI. — Nicetæ monacho. — Quod quemadmodum omnis vir perfectus, etiamsi in apostolico ordine censeatur indiget Libro evangelico ; sic et pictura historiæ quæ in eo libro continetur. 1538
Epist. CLXXII. — Hesychio protonotario. — De filiæ consecratione : et ne ullatenus cum hæreticis communicet. 1540
Epist. CLXXIII. — Gregorio consuli. — In illud Apostoli : *In ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter*. 1542
Epist. CLXXIV. — Philotheo possessori. — Ut omnem cum Iconomachis communionem devitet. 1545
Epist. CLXXV. — Irenæ patriciæ. — Ut ad officium et virtutem maritum excitet. 1546
Epist. CLXXVI. — Bryenæ stratego. — Consolatur de obitu matris. 1546
Epist. CLXXVII. — Euphrosynæ præpositæ. — Ejus vitæ sanctitatem, ac præclaram monasterii administrationem commendat. 1547
Epist. CLXXVIII. — Eudocimo spathario. — Ipsius patientiam, et in adversis constantiam laudat. 1551
Epist. CLXXIX. — Sergio præposito. — Hortatur ad vigilantiam utque hæreticorum communionem vitet. 1554
Epist. CLXXX. — Stephano filio. — Monasticæ paupertatis curam commendat. 1555
Epist. CLXXXI. — Mariæ reginæ. — Ne in palatio cum filia Augusta habitet : quo fugiat hæreticorum consortium. 1559
Epist. CLXXXII. — Basilio monacho. — De obitu cujusdam præpositæ et decem sororum. 1562
Epist. CLXXXIII. — Eliæ presbytero. — De pueris qui parentum voluntate inviti tondentur. 1565
Epist. CLXXXIV. — Auxentio præposito. — Respondet ad quasdam ejus interrogationes. 1566
Epist. CLXXXV. — Eudocimo spathario. — Consolatur de cæcitate oculorum. 1570
Epist. CLXXXVI. — Nicetæ spathario. — De uxoris obitu. 1571
Epist. CLXXXVII. — Leoni sacellario. — Gratias agit et virtutes ejus prædicat. 1574
Epist. CLXXXVIII. — Spathariæ Flaviani. — In obitu filii. 1574
Epist. CLXXXIX. — Pantoleonti Logothetæ. — Deprecatoria pro Theodoto protospathario. 1578
Epist. CXC. — Theophani monacho. — Quod Christus, Christus non est, nisi circumscribatur nostra effigie. 1579

Digitized by Google

Epist. CXCI. — Philotheo possessori. — Laudat ejus virtutes, genus, patriam. 1582
Epist. CXCII. — Irenæ patriciæ. — De monasterio feminarum ad viros non transferendo. 1583
Epist. CXCIII. — Eudocimo spathario. — De præscientia Dei et prædestinatione. 1586
Epist. CXCIV. — Joanni grammatico. — Quamdam suam de imaginum cultu epistolam propugnat. 1587
Epist. CXCV. — Eudociæ Candidatissæ. — Ægrum vanis terroribus animum corroborat. 1591
Epist. CXCVI. — Euphrosynæ propositæ. — Quomodo gerere se debeat erga quamdam, quæ ex ipsius monasterio dimitti postulabat. 1594
Epist. CXCVII. — Dorotheo filio. — Ejus qui ante mortem resipuerit, commemorationem in publicis precibus fieri debere. 1595
Epist. CXCVIII. — Abolio et Joanni monachis. — De sancta imagine. 1598
Epist. CXCIX. — Michaeli et Theophilo impp. — De fide orthodoxa, et de sanctis imaginibus. 1599
Epist. CC. — Petro Nicææ. — De morte metropolitæ Synadorum. 1611
Epist. CCI. — Philotheo possessori. — Presbyterum, qui digamos coronaverat, sacris operari non debere: sicut jam de eodem presbytero ad eumdem scripserat epistola 191. — 1615
Epist. CCII. — Mariæ spathariæ. — Pœnitentiam indicit ob violatum ecclesiæ asylum. 1615
Epist. CCIII. — Irenæ præpositæ. — Rursus de presbytero qui cum hæreticis communicaverat · sacrificare non debere usque ad synodum, qua de talibus statuatur. 1618
Epist. CCIV. — Theodosiæ Augustæ et Basilio, filio ejus. — De immaculata prorsus Domini imagine. 1619
Epist. CCV. — Cassiæ candidatissæ. — Interrogatum se ab ea, superioribus litteris respondisse id quod verum et æquum putavit, nec posse a sententia discedere. 1622
Epist. CCVI. — Hypacoe moniali. — Rursus eam de fratris obitu consolatur. 1623
Epist. CCVII. — Olbiano patricio. — Ut in magistratu pie ac sancte, et uti Christianum decet, se gerat. 1626
Epist. CCVIII. — Antonio episcopo. — Studium ejus erga Christi confessores prædicat: tum metropolitæ Synadorum, et quorumdam aliorum mortem nuntiat. 1627
Epist. CCIX. — Dionysio monacho. — Pœnitentem, et ad rectæ fidei confessionem reversum, confirmat. 1630
Epist. CCX. — Josepho præposito Cerameorum. — Deflet obitum metropolitæ. Deinde hunc Josephum ad perseverantiam cohortatur. 1634
Epist. CCXI. — Euphemio Sardensi. — Abstinere a sacris functionibus debere eos, qui cum hæreticis communicaverant. 163[illegible]
Epist. CCXII. — Joanni grammatico. — Quod adorari debeat imago Christi, non latria coli, sed Christus, qui in ea relative adoratur. 1638
Epist. CCXIII. — Michaeli Syncello Hagiopolitano. — Laudat illum ob ea quæ Hierosolymis pro veritatis confessione pertulerat, tum nuntiat persecutionem Constantinopoli cessasse. 1639
Epist. CCXIV. — Hypacoe moniali. — Consolatur de morte fratris. 1643
Epist. CCXV. — Methodio monacho. — De diversis argumentis. 1646
Epist. CCXVI. — Joanni clerico. — Potius non peccare curet, quam qualis pœna peccato statuenda sit. 1654
Epist. — CCXVII. — Thomaidi virgini. — De eo quod nequaquam latria colitur imago Domini. 1655
Epist. CCXVIII. — Demetrio consuli. — Constantinum ob nuptias adulterinas merito Herodem alterum dici, attamen ipsius mentionem in re divina fieri posse. 1658
Epist. CCXIX. — Solutiones diversorum capitum. 1659
Epist. CCXX. — Macharæ Spathariæ. 1667
Epist. CCXXI. — Basilio præsidi monasterii sanctæ Sabæ. 1670
INDICULUS epistolarum quæ in codice ms. reperiuntur. 1670
CAPITULA QUATUOR. 1682
Scholion in S. Basilii ascetica. 1684
EXPLICATIO DIVINÆ LITURGIÆ PRÆSANCTIFICATORUM. 1687
Monitum de Typico. 1691
CATECHESIS CHRONICA. 1694
CONSTITUTIONES STUDITANÆ. 1705
Canones de confessione et satisfactione. 1721
Quæstiones et responsiones. 1730
Pœnæ monasteriales. 1734
Canon in adorationem S. Crucis. 1738
Canon in erectionem SS. Imaginum. 1737
IAMBI DE VARIIS ARGUMENTIS 1779
Sermo LXVIII in Dominica IV jejunii. — De animose sancta Quadragesima transeunda. 1811
TESTAMENTUM S. THEODORI. 1815
APPENDIX.
Encyclica Naucratii de obitu S. Theodori Studitæ. 1823

FINIS TOMI NONAGESIMI NONI.

Parisiis. — Ex typis L. MIGNE.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google